

Egregia et preclara commentaria
in iure militantibus conuenientissima ⁊ vtilissima in
primam .ff. veteris partem supremi legum interpre
tis domini Odoffredi iureconsultorum princi-
pis nouiter huic vltime impressioni cōmen
data: cum vtilissimis additionibus et
summarijs necessarijs legum ⁊ §.
decisiuis: ad vnamquãq; le-
gem ⁊ §. aptissimis: vna cū
eleganti Repertorio
alphabetico nu
meratim cō-
structo.

Don Ro de castro.

Cum gratia ⁊ priuilegio.

H. Ferrandat. Niuern. prefatiũcula.

Ad Lectorem.

D gloriam: laudem et honorem summe ⁊ indiuidue trinitatis: deifereq;
Virginis. Exierunt in lucem nouiter ad euidentissimam omnium in iu-
re militantium: totiusq; reipublice necessitatem elegantissima ⁊ aptissi-
ma cõmentaria Jureconsultorum iureconsultissimi domini Odoffredi:
iuris illuminatoris. quem ciuiliste tanquam terrestre numen colũt ⁊ eius
vestigia semper adorant. Hic est qui iurium viscera reserat ⁊ elimata red
dit. Hic est qui obnubilatam legum intelligentiam detegit. Qui radici-
tus in inuestiganda iurium veritate pro communi omnium vtilitate eta-
tem consumpsit. vnde adiumentum non mediocre legum studiosis attu-
lit. Hic est qui salutares vigilias diuturniq; laboris lucubrationes cul-
toribus pontificij: cesareiq; iuris conuenientissimas non denegauit. Suscipias igitur lector so-
lertissime qui in promptissimum ⁊ quasi extemporalem iuris respõsorem euadere desideras: hoc
insigne opus tam vtili ac preciosa admodum supellectile exornatum: cum multis notabilibus
apostillis nunquam antea impressis: adiectis etiam necessarijs summarijs ad vnamquãq; legem
aptissimis facillime materiam connotantibus. Necnon vtili repertorio ſm numerum ⁊ alphabe
ti ordinem omnia que annotatu digna sunt complectente. Vale.

In nomine domini Jesu christi Imperatoꝛ Justinian⁹: Cesar: Flaui⁹: Alamanicus: Gotichus: Francus: Germanic⁹: Atticus: Affricus: Uandalicus: Pius: Felix: Inclitus: victoꝛ ac triumphatoꝛ semper Augustus: Theophilo ⁊ doꝛotheo viris illustribus et antecessoꝛibus nostris Salutem.

1 ☞ Imperatoꝛ superioꝛem non habet in tempoꝛalibus.
2 Imperatoꝛ Romanus quare dicitur Cesar.
3 Justinianus a iustitia dictus est: ⁊ plures fuerũt Justiniani.
4 Imperatoꝛ quibus debet esse pius ⁊ beniuolus.
5 Imperatoꝛ nero dicitur crudelissimus et seuitie princeps: ⁊ quare.
Judices qui pꝛopter inanem gloꝛiam nimiã sibi pꝛe se ferunt crudelitatem repꝛehensibiles sunt a lege.
6 Imperatoꝛ quare dicatur Augustus.
7 Doctoꝛ legum an pꝛeferatur alijs doctoꝛibus.
8 Salutatio tria requirit: ⁊ que sint.
9 Doctori si scholaris scribat debet in salutatione sua dicere illustri viro.
Doctoꝛ quando dicatur illustris.

D euidẽtiã
rubꝛice notetis ista duo
Justinianus imperatoꝛ
a loco isto vsq₃ ad rub.
de iustitia et iure. ponit
duo. pꝛimo rubꝛicam si
ue salutationem: que du
rat vsq₃ ibi. Communẽ
reipublice. Secũdo po
nit epistolam siue constitutionem quã loco cuius
dam pꝛoemij dirigit pꝛofessoꝛibus iuris ciuilis
vꝛbis Rome vel Constantinopol. Secundo no
tatur quod per Justinianum ista rubꝛica diuidi
tur in duas partes. In pꝛima parte Justinianus
ponit nomen suum et addit sua cognomina: et in
secunda parte ponit nomina pꝛofessoꝛũ iuris ci
uilis qui docebant in ciuitate Romana et Con
stantinopolitana nuncupãdo eos illustres quib⁹
mittit hanc salutationem. hoc pꝛemisso videatis
1 expositionẽ rubꝛice [† Imperatoꝛ] qꝛ pꝛinceps
Romanoꝛum vocatur Imperatoꝛ: quia ipse est
qui omnibus subsistentibus sub sole debet posse
imperare. et nemo sibi imperare potest quantum
ad tempoꝛalia. et ideo actus suos vocat volunta
rios. in auẗ. de appel. ⁊ intra que tempo. §. ad hoc
⁊ in auẗ. vt in medio litis non fiant sacre iussi. in
pꝛincipio [Cesar] ideo nuncupatur Imperatoꝛ
Cesar ẛm Joan. ⁊ Azo. a Cesare augusto qui re
gnauit tempoꝛe natiuitatis domini nostri Jesu
chꝛisti: de quo dictum est: exijt edictum a Cesare
augusto vt describeretur ⁊c. vnde quilibet impe
2 ratoꝛ dicitur † Cesar cedendo hostes: vel qꝛ Ce
saream vicit et plures alias pꝛouincias. vt in au
ten. de here. ⁊ falcidia. in pꝛincipio: quia nomina
debent esse consequentia rebus. vt insti. de dona.
§. est ⁊ aliud. vel dicitur cesar: qꝛ cesus fuit de ven
tre matris antequam nascereẗ moꝛtua matre in
puerperio: quia lex regia non vult mulierem pꝛe
gnantem antequa₃ partus excidatur humari. vt
ĩ. de moꝛ. infe. l. ij. vel dicitur cesar a cesarie: quia
ante Cesarem omnes homines poꝛtabant capil
los muliebꝛes: sed ipse pꝛimus sibi fecit cedi ca
3 pillos. [† Justinianus] ideo nũcupatur Impe
ratoꝛ Justinianus quia fecit. C. vel dict⁹ fuit Ju
stinianus: quia iustitiam coluit ⁊ subditis colen
dam iniunxit: et qꝛ nomen debet esse consequẽs
rei. vt institu. de do. §. est ⁊ aliud. ⁊. C. de episcop.
audientia. l. decernimus. Uel dicitur Justinian⁹
qꝛ fuit filius Justini. vt in pꝛedicto. §. est ⁊ aliud.
⁊ insti. quibus non est permis. facere testa. §. pen.
Sed in decreto dicitur ꝙ fuit filius constantini
vt. xvj. distinctione. c. habeo libꝛum. sed foꝛte loq̃
tur de alio Justiniano ꝙ ibi. vel potest dici quod
hic fuit filius Justini a natura: sed ibi fuit filius
Constãtini in regno: quia ei successit in imperio.
Uel potest dici ꝙ fuit duplex Justinianus. vnus
qui fuit autoꝛ nostrarum legum: de quo fit men
tio in legibus nostris. ⁊ iste fuit filius Justini: s₃
et fuit quidam alius qui fuit filius Constantini
imperatoꝛis. et de isto fit mentio in iure canoni
co. vt in pꝛeallegato. c. habeo libꝛum. Oꝛ sequiẗ
in littera [flauius] ⁊ ideo imperatoꝛ dicitur fla
uius quia flauios deuicit vt sic nomen sit conse
quens rei. vt. s̃. dixi. vel dicitur flaui⁹: qꝛ de flan
dria erat: al's est in littera flauus: ⁊ si habetis fla
uus exponatis idest rubeus: et quia capillos ha
bebat flauos ⁊ rufos [alamanicus] ab euentu:
quia Alamanos et omnes pꝛouincias que infra
sequunẗ deuicit: et rebellantes subiecit. vt est de
officio pꝛefe. pꝛeto. affri. l. in nomine domini. Oꝛ
sequitur in rubꝛica [affricanus] idest de Affrica
que est tertia pars mundi: est asia que cõtinet ter
tiam partem mundi: est Europa: est Affrica: siue
libia: et ita sunt tres partes mundi. vt. C. de vete
ri iure enucleando. l. ij. in fine [pius] diciẗ pius
a pio Antonio. vt in auẗ. vt li. dece. aur. annu. nõ
indig. §. si quis autem. colla. vj. vel dicitur pius a
pietate et beniuolentia: quia quilibet imperatoꝛ
debet esse pius ⁊ beniuolus ⁊ clemens: non seue
rus vel crudelis. vt. C. de summa trinitate et fide
4 catholi. l. j. ⁊. C. de nuptijs. l. imperialis. ¶ † Et
ideo ait Seneca in secundo libꝛo de clemẽtia ad
Neronem imperatoꝛem Romanoꝛum: ⁊ parum
pꝛofuit ei: quia Seneca fuit magister Neronis.
Nero autem erat homo crudelissimus: ⁊ dolebat
Seneca de tanta crudelitate: vnde fecit duos li
bꝛos de clementia: quos libꝛos quilibet bon⁹ vir
debet penes se habere. vnde Seneca in secundo
libꝛo de clementia ita describit clementia₃: quia
dicit: clementia est lenitas animi supioꝛis aduer
5 sus inferioꝛes in penis constituẽdis. † Lex simi
liter nostra repꝛehendit iudices qui pꝛopter ina
nem gloꝛiam exercent seuitiam. et ad hoc accedit
ĩ. de pe. l. respiciendum. in pꝛinci. ⁊ ex maxima cle
mentia pꝛocedit si imperatoꝛ flectiẗ. vt. C. de nu
ptijs. l. imperialis. ⁊. C. de donationibus inter vi
rum ⁊ vxoꝛem. l. vlt. in fine. et alibi. l. dicit nos nõ
despicimus subditos nostros: sed parcere cupi
mus oppꝛessis hominibus vt dei sequamur beni
gnitatem aut clementiam. vt in auẗ. vt iudices si
ne quoquo suffra. §. vtiq₃ deo ⁊ saluatori nostro:
in pꝛin. colla. viij. ⁊ ideo dicit Seneca regina apũ
non habet rostrum vel aculeum. cetere autẽ apes
habent: quod non sine ministerio factu₃ est: quia
plus clementie requiritur in superioꝛib⁹: et ideo
pꝛincipes ad clementiã sunt incitandi: tamen pa
rum pꝛofuit domino Senece: quia dominus Ne
ro de non causa fecit contra eum causam. dicebat
ipse ei: tu non dimittis me esse ⁊ quotidie petis a
me vt faciam tibi gratiam. vna die faciam te mo
ri. dicebat Seneca. ego fui magister vester. facia
tis mihi gratiam. dixit Nero: nullam aliã tibi fa
ciam nisi ꝙ faciam tibi talem gratiam qõ eligas
qua₃ moꝛtẽ velis pati: et ipse elegit moꝛi in aqua
calida: ⁊ fecit sibi minui vbi moꝛtuus est: sed a ta
li gratia liberet nos deus: ⁊ licet talem moꝛte₃ ele
gerit: tamen durissimam credimus [felix] a virtu
te animi. vnde dicitur. Felix qui potuit ⁊c. vel di
citur felix idest bene auguratus pꝛopter multas
diuitias quas habebat. vel dicitur felix: quia re
rum cognitoꝛ erat. vnde vt Boetius. Felix qui
potuit rerum cognoscere causas [inclytus] a ge
stis magnificis. vnde iustinianus dicitur vir ma
gnificus: quia maxima fecit [victoꝛ] in vincendo
hostes: quia multas vicit pꝛuincias: scilicet affri
cam ⁊ alias innumerabiles. vt. C. de offic. pꝛefec.
pꝛeto. l. quas laudes [ac triũphatoꝛ] post victo
riam [⁊ semper augustus] idest imperij augmen
tatoꝛ. vel dicitur augustus ab Octauiano augu
sto nepote cesaris. vel dicitur vt dixi Augustus
6 † ab augendo: quia eius debet esse pꝛopositi qui
libet imperatoꝛ vt semper augeat imperiu₃: licet

hoc non fiat semper: puta si absentat se ⁊ aliquid imperij occupatur.vt.C.de sacrosan.eccle.l.decernimus. Item donauit ecclesie.vt no.in auth.de nō alie.aut permu.sed illud nō fuit diminuere: quia nullum est immensum bonum: sicut est donare ecclesie [a].vt in prealleg.auth.de non alie.§.si minus. ⁊ ita dicitur augustus aptitudine: sed nō actu: sic etiam in diffinitione matrimonij dicit̃ ꝙ matrimonium est viri ⁊ mulieris coniunctio indiuiduā consuetudinem vite retinens: indiuiduaꝫ scilicet aptitudine: sed non actu.vt insti.de pat.potestate in prin.tamen aliquando soluitur tam iure veteri q̃ nouo.vt.C.de diuor.⁊ repu.l.cōsensu.⁊ in auten.de nup.§.si igitur.⁊ in auth.vt lic.matri.⁊ auie §.quia vero.sic iustitia dicitur constans ⁊ perpetua voluntas ius suum vnicuiqꝫ tribuens perpetua aptitudine: sed non actu.vt no. insti. de insti. ⁊ iure.in princ. Or signori hucusqꝫ durat prima pars rubrice in qua imperator Iustinianus inserit nomen suum: ⁊ sua cognomina [Theophilo] modo incipit secunda pars rubrice et ponit nomina doctorum quibus mittit hanc salutationē ⁊ sequentem constitutionem [viris illustrib⁹ antecessoribus nostris] idest doctoribus legum vrbis Rome vel Constantino.vt apparet infra in
7 cōstitutione.§.sed quia.⁊ vocantur antecessores q: professores legum debent ire ante alios: ⁊ excedunt alios in scientia ⁊ moribus.vt.C.de pfes.et medi.l.magistros [salutem] sub.⁊ sequētem epistolam siue constitutionem. Or signori antequaꝫ procedam ad nigrum in ista rub.colligetis quat
8 tuor nota.⁊ primo no. † ꝙ in vnaquaqꝫ salutatione requiruntur tria. Primuꝫ est nomen mittentis siue scribentis quod continetur in prima parte rubrice. Secunduꝫ nomen illius cui scribitur quod continetur in secunda parte rubrice. Requiritur ⁊ tertiuꝫ: scilicet salutatio quod continetur
9 in constitutione. † Item nota hic secundo quoddam pulchrum nota.sm ius nostrum contra scholares: q: quando scholaris est in terra sua et vult scribere doctori suo aliq̇d in salutatione sua scribit reuerendo viro: licet bene dicat: tamen nō honorat doctorem suū sicut deberet: q: si est doctor deberet dicere illustri viro Bonoñ.docēti: quia hic imp̄ator ipsos doctores illustres vocat. Iteꝫ colligetis hic ⁊ tertium not.ꝙ non errant: sed bene faciunt qui vocant doctores ad potestarias ciuitatum: nam ipsi sunt illustres.vt.s̄.dixi. et sic a principe ad dignitatem vocati: sic ⁊ al's Emilius papinianus fuit ad dignitatem vocatus. vt dicā j.si certum pet.l.lecta est in auditorio.in princip. Item nota ꝙ ex ista rubrica apparet ꝙ constitutio que sequitur est Iustiniani. Sed dicet mihi aliquis vestrum quomodo sequens cōstitutio est Iustiniani.cum totus liber.ff.sit iurisconsultorū respondeo sm Io.⁊ Azo.cum ex multitudine antiquoruꝫ librorum Iustiniani compilasset primo C.quem non habemus.secundo.ff. tertio institu. vt insti.in proemio.§.omnes.⁊.§.⁊ cuꝫ.quia erat opus tradi modum legendi dictos libros: quem modum in insti.tradidit.⁊ sic post insti.facta fuit hec constitutio.licet in prin.ponatur.

a ¶ Donare ecclesie. Addo ꝙ etiam si sit facta vltra q̇ngētos aureos valet sine insinuatione donatio facta ecclesie ita indistincte tꝫ bar. in.l.illud. C.de sacrosan.eccl. per.l.pe. §.fi. C.de dona. refert ⁊ sequitur Pau.de cast. consi.ccxij.incip.omisso ordine.in.ij.col. versi.preterea donatio.in.ij. parte consiliorum. Vnuꝫ tamen nō omitto quod imperator pōt concedere regib⁹ nostris regna que tenent̃ p sarracenos q̄ iam fuerūt nostra: ⁊ sic q̄ fuerunt de imperio.ita bar.in l.fi.ff.de acti. emp.sequitur do.Ias.i.l.id quod apd hostes.ff.de leg. j.in.ij.col.

1 Scholares habent tres iudices: ⁊ poterūt conueniri coram quo maluerint.
2 Scholares q̇d obseruare habeāt inter studendū.
3 Dictio sanctio pluribus modis accipitur.
4 Dictio reipublice pluribus modis sumitur.
5 Imperator an sit dominus rerum particulariuꝫ.
6 Ius ciuile an sit purgatum contrarijs per Iustinianum: et quomodo intelligatur.
7 Arguendi modus triplex in iure reperit̃.⁊ nu.8.
8 Dictio exhibere multis modis accipitur.
9 Liber Codicis fuit factus ante librum Insti.
10 Ordo scripture an ⁊ q̄ñ attendi debeat.
11 Modus studendi ⁊ docendi.
12 Antiquitates recitari solent.
14 Erogatio triplex reperitur.
15 Exquestor quis dicatur.⁊ quis exconsul.
16 Statutum qd qui primo intrauerit castrum habeat de cōi centum: si plures simul intrauerint an quilibet debeat habere centum: an nullus.
17 Leges improbant incoloratam locutionem. Leges tamen permittunt colorate loqui.
18 Legalis scientia est ars. Item habet caput et finem: secus in alijs artibus.
19 Leges debent doceri in regijs ciuitatibus.
21 Discipulus quis primo esse debet q̃ magister.
22 Scholares habent tres iudices: ⁊ si ciuis conueniat scolarem pecuniariter: vel scholaris scholarem causa potest delegari per doctorem.
23 Doctores iuris ciuilis actu legentes sunt magistratus.

Omnē reipublice ⁊c.

Or signori premissa salutatiōe imperator ponit presentem epistolam: siue constitutionem: ⁊ vos diuidetis eam in quattuor partes: et quālibet partem per se legemus: et hec constitutio vult hoc dicere. Imperator Iustinianus in prima parte ponit quid olim doctores docebant: ⁊ scholares debebant addiscere: et quib⁹ temporibus: ⁊ durat vsqꝫ ibi: nos vero. In secunda parte ponit quid hodie debent docere in primo vel in secundo ⁊ tertio anno: ⁊ quo itinere procedent scholares in primo vel scđo tertio quarto ⁊ quinto anno.⁊ durat vsqꝫ ibi.hec autē ⁊c. In tertia parte dicit Imp̄ator ꝙ tria volumina nostra. scilicet.ff.⁊.C.⁊ libri insti.debent doceri in regijs ciuitatibus.dicit etiam ꝙ libri legales debeant scribi per consequentias litterarum distincte nō obscure.scilicet p signa artis notarie.⁊ durat vsqꝫ ad.§.illud vero satis ⁊c. In quarta ⁊ vltima parte dicit ꝙ scholares debēt primo facere animas eruditas q̃ linguas: ⁊ primo scholaris scire q̃ legere extraordinarie: quod non bene seruant. dicit etiā ꝙ scholares non debēt seruiles ⁊ noxios ludos exercere. Quis enim ludos appellet vnde
1 crimina oriuntur.quasi dicat nullus. † dicit etiaꝫ ꝙ professores iuris ciuilis sunt iudices ordinarij scholarium ⁊ inter scholares habēt cognoscere: habent etiam alios duos iudices. s.episcopuꝫ ⁊ presidem prouincie.⁊ hoc est qd vult dicere breuiter tota ista constitutio vsqꝫ in fine.tamē vt iuuenes melius intelligāt sicut dixi quamlibet partem per se legemus vobis: ⁊ ideo aduertant iuuenes: quia ista prima pars diuiditur in quattuor dicta: primo Iustinianus commendat seipsum: ⁊
2 recitat quid ipse fecit. † Secundo dicit ꝙ doctores debent scire quid sit docendum: ⁊ quib⁹ temporibus: ⁊ scholaris quid sit addiscenduꝫ ⁊ quibus temporibus. Tertio dicit quis erat modus olim studendi. Quarto reprobat illum modum. Incipiamus ergo a primo Iusti.loquitur professoribus iuris ciuilis ita dicens. O professores quis melius q̃ vos cognoscet qualiter purgaui totum corpus iuris contrarijs ⁊ similibus faciēdo de tribus milibus librorum ⁊ trecies cētenis milibus versuum tria volumina.s.lib.ff.⁊ insti.et imperialium constitutionum.s. C.vos etiam scitis qualiter quicquid vtile in legib⁹ grecis ⁊ romanis fuit ad predictas tres constitutiones reduxi.secundo dicit. O pfessores habeatis istud in memoria ꝙ liber insti.debet primo legi scholaribus: ⁊ deinde libri.ff.debēt eis legi. xxxvj. Tertio ponit quid olim docebant scholaribus: ⁊ certe in primo anno legebant sex libros quoruꝫ duo erant antique cōstitutiones Gaij Seij.alij quattuor erant.primus de rei vxo. actio. secundus de tute.tertius de leg.quartus de testamē.⁊ istos libros non legebant omnes continue: sed per salt⁹ legebant dimittendo magnam partem eorū quasi superuacuam.in secundo anno legebant primā partem.ff.que durat vsqꝫ ad titu.de iudi.⁊ de illa secunda parte de iudi.quosdam tit.non legebāt: quod erat inconueniens ꝙ in primo anno non legebatur prima pars.ff. Item in secundo anno legebantur aliqui libri de rebus. In tertio anno professores legebant tit.quosdam de iudi. non lectos in secundo anno: postea transferebant se ad responsa Papi.⁊ de.xviij.libris Papi. vix.viij.

legebant

legebãt. Pauliana respõsa non legebãt in scho-
lis: sed per se: et vtebantur eis in iudicijs. quarto
Justinianus reprobat hoc: q꞉ inconueniens erat
primam partem. ff. non legi in primo anno: ⁊ quia
legebant per saltus ⁊ non continue: ⁊ q꞉ legebãt
valde pauca ex multis: quasi oĩno alia essent eis
incognita: ⁊ hec erat doctrina studij antiquorum
ſm qd̃ vos. professores potestis ꝑhibere testimo-
nium veri ati. h. d. ista prima pars vsq꞉ ad. §. nos
vero tan tam ⁊c. videatis istam litteram [effician
tur] Or signori sicut premisi ista prima pars cõ
tinet quattuor dicta ⁊c. dic vt dixi. videatis expo
sitionem littere [Omnem reipublice ⁊c.] ista lit
tera legitur suspensiue vsq꞉ ibi [quis amplius ꝙ̃
vos cognoscit] ⁊ ordinatur ita littera vt subau.
O professores iuris ciuilis q̇s amplius ꝙ̃ vos
cognoscit iam esse purgatam ⁊ compositam oẽm
sanctionem nostre reipublice tam in quattuor ⁊c.
⁊ qd̃ dicit littera [omnem sanctionẽ] exponitur
vno modo. i. totum corpus iuris: q꞉ Justinianus
purgauit totum corpus iuris superfluitatibꝰ si-
milibus ⁊ contrarijs. vel põt exponi scdo modo.
[omnem]. i. quamlibet [sanctionem]. i. compila
tionem. q꞉ Justinianus purgauit quamlibet cõ-
pilationem per se. ⁊ ſm hoc omne ius nostrũ tri-
partitum erat in libro insti. ⁊. ff. seu pandectaruꝫ
⁊ imperialium constitutionum: vt patet in littera
3 que sequitur infra. † Unde no. hic ꝙ nomen san
ctio sumitur in iure nostro equiuoce. vno mõ su-
mitur sanctio pro qualibet libri cõpilatione. vt
hic. ⁊ in ista significatiõe sumitur in proemio isto
ſm secundam expositionem: alio modo dicitur to
tum corpus iuris. vt in proemio. C. ibi. omnẽ rei-
publice sanctionem ſm primam expositioneꝫ. ter
tio modo dicitur pro qualibet principis cõstitu-
tione vel lege que penam imponit vel non. et ita
sumitur vbi dicitur. Juxta sanctionem quam du
dum meruistis vos ⁊ mancipia vestra ⁊c. vt. C. de
epis. ⁊ cle. l. j. quarto modo sumitur pro qualibet
lege que penam imponit. vt. j. de pe. l. sanctio. ⁊ in
sti. de rerum diui. §. sancte. ⁊. j. de rerum diui. l. sa-
crosancta. Or sequit̃ in littera [totiꝰ nostre rei-
publice] idest totius Romani imperij qd̃ est no
4 strum. † Et no. hic ꝙ hoc nomen reipublice in iu
re nostro sumitur pluribus modis. et vno modo
sumitur proprie pro romano imperio. vt hic. ⁊ in
aut̃. de here. ⁊ fal. in prin. ⁊ hoc modo sumitur im
proprie ⁊ abusiue ꝑ re publica cuiusq꞉ ciuitatis.
vt. j. de verb. signi. l. eum qui vectigal. et sic sumit̃
C. de sacrosan. eccle. l. vlt. ⁊. C. de seruis fugi. l. mã
cipia. O doffre. Sed quare dicit littera [totius
5 nostre reipublice] dixit do. Mar. † ꝙ imperator
non solum est dñs eorum que sunt imperij: immo
est dñs proprietatis oĩm rerum singuloruꝫ hoĩm
⁊ hunc suum errorem nisus est probare per diui-
nam scripturam: q꞉ in libro Regum dicitur. hoc
ius regis erit: predia vestra dabit militibus suis
⁊ filias vestras faciet panificas. Item hunc suuꝫ
errorem probat. l. que dicit ꝙ oĩa principis intel
liguntur. vt. C. de quadri. prescri. l. bene a zenone
Item dicebat ipse leges dicunt ꝙ imperator po
test funduꝫ meum militibus assignare. vt. j. de rei
vendic. l. item si verberatus. §. item si forte. ⁊. j. de
euic. l. lucius. Item pro isto suo errore facit. j. ad
legem rho. de iac. l. deprecatio. ⁊. j. de nata. resti. l.
queris. ⁊. C. de vendi. rerum fisca. l. j. lib. x. sed cer
te contra. dicendum est ſm Bulg. ⁊ bene est dicẽ-
dum ꝙ imperator est dñs proprietatis oĩm rerũ
que sunt imperij ⁊ rerum singulariũ hoĩm est do-
minus: non quo ad proprietateꝫ: sed quo ad pro
tectionem: quod ex eo apparet: q꞉ leges dicunt ꝙ
quilibet pro re sua ab alio possessa habet rei ven
di. vt insti. de act. §. oĩm. ⁊ rei vendi. tantum com-
petit ei qui est dñs de iure gentium vel ciuili. ali-
ter vero si non esset dñs non competeret ei rei ven
di. vt. j. de rei vendi. l. in rem actio. in prin. vnde si
priuato cõpetit rei vend. pro sua re q꞉ est dñs rei
sue. ergo non cõpetit imperatori. cũ duo non pos
sunt dñium eiusdem rei habere insolidũ. vt. j. de
acquir. poss. l. possideri. ⁊. j. cõmo. l. si vt certo. §. si

duobus. Non obst. quod dicitur per do. Mart.
qd̃ in lib. Reg. dicitur. hoc ius regis erit ⁊c. quia
intelligo rubricam ratione delicti cõmissi: puta a
possessore. Item non obst. l. alleg. pro opi. domini
Mar. ⁊ statim non obst. l. bene a zenone. q꞉ intel
ligitur ibi ꝙ oĩa sunt principis. s. fiscalia. vel iu-
ris fictione. Item non obst. leges que dicunt qd̃
imperator põt predium meum militibus assigna
re: q꞉ verum est illud dato ab eo precio predij. vt ⁊
al's. C. ex quibus cau. ser. pro premio acqui. lib. l.
pe. q꞉ non potest imperator per rescriptum totuꝫ
ius meum absorbere. vt. C. de preci. impe. offerẽ. l.
quotiens. Item q꞉ non est eius moris quicquam
in alienam iniuriam scribere. vt. C. de eman. l. nec
auus. vel intelligitur quod dicunt leges qd̃ pre-
dium meũ imperator põt militibus assignare ra-
tione delicti: nam tunc potest predium meũ ⁊ oĩa
alia mea bona confiscare: et postea tanꝙ̃ fiscalia
militibus assignare. vt. j. de bonis damnatorum.
l. cum ratio. Or sequit̃ in littera [iam esse pur-
gatam] superfluitatibus similibus ⁊ contrarijs.
vt. C. de vete. iure enucleã. l. j. ⁊. ij. Sed opponeret
mihi aliquis vestrum. signantur similia. C. de epi
sco. ⁊ cle. si quis in conscribendo. ⁊. C. de pe. l. si q̇s
in conscribendo. ⁊. C. de epi. aud. l. si preses. et. C.
de non nume. pecu. l. in contractibus. §. vl. ⁊. C. de
pact. l. legem. ⁊. C. de pact. conuen. tam super dote
l. legem. Item. j. de pac. l. veteribus. placet. ⁊. j. de
contrah. emp. l. labeo. nonne predicta sunt super-
flua. Potest dici ꝙ non est similis. l. sub codeꝫ ti-
tu. sed sub diuersis tit. potest esse similis. Sed ad
hanc responsionem obijciet aliquis vestrum. ego
inuenio in eodem tit. duas leges eiusdeꝫ tenoris
j. de pecu. l. filio. ⁊. l. vlt. ⁊. j. de distra. pig. l. credito
ris. ⁊. l. pe. Ad quod dixerunt aliqui ꝙ illud acci
dit vitio scriptorum. vel põt dici si subtiliter in-
tueatur ꝙ in vna est plus ꝙ̃ in alia. Nec est. l. illa
superflua que est posita super diuersis titulis cũ
possit pertinere ad diuersos contractus. naꝫ si. l.
illa. C. de pact. con. tam super do. esset tantum po-
sita sub illo titulo diceret malitiosus aduocatus
ꝙ illud esset fauore dotis. quod ne dicere valeat
6 est posita illa. l. sub tit. generali de pac. † Itẽ op-
poneret aliquis vestrũ: quomodo dicit Justinia.
ꝙ ius nostrum est purgatum contrarijs: nõne to
ta die in iure nostro signantur contra. Ad quod
vos dicetis: verum est ꝙ signantur contra. ſꝫ non
sunt contra. subtiliter intelligenti. vt ex solutiõe
eorum apparet. vt. C. de vete. iure enu. l. ij. §. cõtra
7 rium. Et ideo vt vos instruã circa predicta † no.
ꝙ omne contra. quod signat̃ in corpore iuris ha-
bet solui altero de tribus modis: aliud est hic: et
aliud ibi. secundo aliud hic: aliud ibi scd̃m aliud.
tertio aliud hic: aliud ibi ſm quid et simpliciter.
Unde oĩa contraria soluimus per istas tres fal-
lacias. Or subijciamus rem exẽplo. ⁊ primo qua
liter soluimus contraria ſm aliud. ita dicit lex. si
emi seruũ vitiosuꝫ ⁊ mortuꝰ est infra. vj. mẽses ꝙ
ĩfra. vj. mẽses possuꝫ te ꝯuenire redhibitoria. vt. j.
de edi. edic. l. redhibere. in prin. ⁊. l. qd̃ si nolit. §. si
mancipium. cui contradicit. C. de edil. act. l. finali
que dicit ꝙ ita demum agit emptor redhibitoria
si seruum poterit exhibere: sed quomodo potuit
8 quis exhibere seruum mortuum. † Respondeo
verbum exhibere tollit contraria. verbum exhi-
bere sumitur equiuoce in iure nostro. et vno
modo verbum exhibere dicitur in publico facere
ꝑtãtem rei de qua queritur: vt. j. ad exhi. l. ij. et in
hac significatione seruus mortuus exhiberi non
potest. vt in. l. exhibere. in prin. j. de edi. edic. sumi
tur ⁊ alio modo exhibere. i. probare seruum vitio
sum fuisse tempore emptionis. vt in. l. ꝯtraria. C.
de edi. act. soluunt̃ contra. ſm aliud. et hec est fal-
lacia accidentis vel cõsequentis. verbigratia. nã
l. dicit equum est neminem cum aliena iactura lo-
cupletari. vt. j. de condi. inde. l. nã hoc natura. ⁊. j.
de reg. iur. l. iure naturali. Sed signatur cõtra. q꞉
vsucapio est introducta de bono publico. vt. j. de
vsuca. l. j. ⁊ tamen si vsucapio rem alienam bona fi
de possessam res cedit possidenti. ⁊ sic locupletior

fio cū aliena iactura:qꝛ vsucapio ⁊c.vt.ꝭ. de vsuc.
l.iij.Sed ista contra.soluim⁹ hoc modo:aliud iu
re nature introducto naturali ratione:qꝛ ibi ne
mo locupletatur cum aliena iactura. vt in.l.nam
hoc.⁊.l.iure nature.aliud iure ciuili:qꝛ vsucapio
est iuris ciuilis.vt insti.de vsuca.in prin.⁊ cum iu
re ciuili possum locupletari cuz aliena iactura:qꝛ
si res aliena mihi bona fide accipienti donat̄ vsu
capio eam.vt in.l.contraria.qꝛ est vsucapio intro
ducta ne rerum dominia sint in incerto.vt.ꝭ.pro
suo.l.vlt.Soluitur ⁊ tertio modo fm quid et sim
pliciter.vt verbigratia.dicit.l. libertus adopta
tus a patrono non efficitur ingenuus.vt.ꝭ.de sta.
homi.l.vlt.Alia.l.dicit cōtra.ꝙ libertus adopta
tus a patrono consequitur iura ingenuitatis. vt
ꝭ.de ritu nup.l.sciendum. Sed istud contra.nos
soluimus sic.aliud est fieri ingenuum:⁊aliud asse
qui iura ingenuitatis:qꝛ primo casu poterit nu
ptias contrahere cum filia senatoris: secūdo nō.
simile est videre alibi.C.de iure annu.aur.l. j.et.ꝭ.
ad legem iul.miscel.l.vna.⁊ sic soluitur cōtra. fm
quid ⁊ simpliciter.Oꝛ signori sequitur in littera
[⁊ compositam]idest sub compendio positā[im
perialium constitutionum].s.libris. qꝛ. C. est li
ber imperialium constitutionum:⁊ continet in se
duodecim libros.Oꝛ signori opponit̄ sic ad lit
teram istam ⁊ videtur ꝙ Iustinianus hic dormie
bat:qꝛ hic dicit ꝙ purgauit totum corpus iuris:
tam in libris quattuor insti.ꝙ in libris.ff, necnō
⁊ in lib.imperialium constitutionuz. ergo innuit
hic ꝙ primo fuit factus liber insti.ꝙ.C.qꝛ primo
facit mentionem de quattuor libris insti. et ordo
scripture est seruandus.vt.ꝭ.de vsufru.l.quotiēs.
9 sed † mentitur aperte:qꝛ primo fuit factus. C.vt
in proemio insti.§.omnes vero populi.⁊. C.de ve
teri iure enu.l.j.⁊.ij.Ad quod vos dicetis ꝙ bre
uis est respōsio.Imperator Iustinianus nō vult
ponere hic ordinem librorum qualiter fuerūt fa
cti:sed vult ponere effectum librorū qualiter eos
purgauit.Unde colligitur hic illud brocardū in
quo do. Jo.incipit commentum suum:et do.Azo
tangit hic lz obscurius.Audite quomodo domi.
Jo.siue Nico.furiosus qui scripsit post eum inci
10 pit commentum suum. † No.ordinez scripture a
a non esse seruandum vt hic dicit̄. Et ad hoc facit
ꝭ.de solu.l.in his.⁊.l.seq.que incipit:nec enim or
do.⁊.ꝭ.de pecu.leg.l.quidam.⁊ insti.de pena teme
re litig.§.j.Econtra arg.ꝙ ordo scripture est ser
uandus.ꝭ.de vsufru.l.quotiens.⁊.ꝭ.de fideicō.li
ber.l.generaliter.§.quid ergo.⁊. C.de nouo Co
dice compo.ibi vbi dicit.prima quidem primo lo
co ⁊c.⁊ in aut̄.de here.⁊ falci.§. inordinatum.Sz
vos istud brocardum ita soluetis.Aut cōstat de
sententia.l.⁊ mente loquentis:⁊ tunc videlicet nō
seruatur ordo vt in constitutione ista.aut dubita
tur:et tunc seruatur ordo.vt.C.de nouo Codice
compo.l.j.cum suis similibus.⁊est ratio:quia vbi
constat de sententia et mente loquentium magis
spectamus sensum ꝙ verba.ꝭ.de adimen. leg.l.iij.
§.condictio.⁊.ꝭ.de leg.⁊ senatusc.l.scire. ⁊ arg. ff.
qui ⁊ ex quibus cau.lib.fi.l.si filiusfamilias.Sed
secus est vbi dubitatur:qꝛ non recedimus a ver
bis.vt.ꝭ.de leg.iij.l.non aliter.⁊.ꝭ.de condi.et de
mon.l.publius meuius.in prin.⁊.ꝭ.de exerc. l.j.§.
is qui.Uel potestis dicere vt dixerunt do. Jo. et
Azo in petitionibus que fiūt in iudicijs dico or
dinem scripture esse seruandum:qꝛ qui prior ap
pellat ⁊c.vt.ꝭ.de iudi.l.qui prior.Itē in hypothe
cis dico ordinem scripture esse seruandum: quia
qui prior est tempore ⁊c.vt.C.qui pot.in pig.ha
bean.l.ij.Item in pactis non contrarijs sed simi
libus dico ordinem scripture esse seruandum.vt
ꝭ.loca.⁊ condu.l.in operis.sed ordinem scripture
non esse obseruandum dico.vt in pactis contra
rijs.qꝛ vltima pacta sunt seruanda.vt.C. de pact.
l.pacta nouissima.secus si pacta sint inter diuer
sas personas.vt.ꝭ.loca.⁊ condu.l.si quis operas.
Item in vltimis voluntatibus semper seruamus
vltima:⁊ vltima derogant prioribus.vt.ꝭ.de iure
codi.l.diuus.§.licet.⁊.ꝭ.de lega.j.l.si mihi et tibi,

a Ordinē
scripture. ad
de qd ordo
scripture at
tenditur quā
do mēs est in
certa:secus si
certa.bart.in
aut̄.hoc ius.
C.de sacrosā.
ecc.Et qn̄ or
do scripture
vel locutiōis
īspici debeat
vt ex eo aliqd
presumam⁹.
vide bart.i.l.
ij.§. prius.ff.
de vulg.⁊ pu
pil. Conclu
de tn̄ ꝙ ordo
scripture ⁊cō
uentionis dz
attendi quā
do ex conuen
tione partiū
actuz est vt ꝯ
ctus non va
leat sine scri
ptis fz.d.Ja
so.i.d.§.pri⁹.
col. iiij. versi.
limita.

Sed ita dicere vt dixerunt Jo.⁊ Azo.non est sol
uere.⁊ ideo verior est solutio prima[iam]al's nā
[quas].s.orationes nostras[sunt]sed dic mihi
fuit ne facta ista cōpilatio in lege grecorum. cer
te non.vt dicit ipse Iusti.C.de vete. iure enuc.l.j.
⁊.l.ij.in fi.pen.col.⁊ ideo vos exponetis quod di
cit littera tam in greca lingua.s.quantum ad sen
tentiam:non ꝙtum ad compilationem:qꝛ omnes
scientie etiam quelibet ars ceperunt a grecis. vt
insti.de iure natu.§.⁊ non ineleganter.⁊ in princi
pio sui tractatus dicit Priscian⁹[legitime scien
tie].i.legalis scientie[studiosis].s. scholaribus
[ad vos].s.doctores leguz quibus mittitur hec
constitutio.vt dixi in rub.nam semper ad eos di
rigit sermonem[efficiātur].s.studiosi scholares.
[orationem].i.constitutionem[ꝙ ceteri antecees
sores].s.scientia:sed successores sunt:vel expona
tis antecessores.i.successores[inclitam].i.rectā.
[institutiones]quas habemus que sunt breues
⁊ vtiles:sed olim erant prolixe ⁊ inutiles.vt dici
tur insti.in proemio.§.cunqꝫ[in oībus studijs].
idest omnibus studentibus in legibus: non intel
ligas in alijs artibus:vel expono[in omnib⁹ stu
dijs].i.incipientibus quocunqꝫ anno.vel.i.quo
cunqꝫ loco studentibus:idoneo tn̄.vt.ꝭ.eadem cō
stitutione[cuiuscunqꝫ scientie].i.totius scientie
iuris.sic econtra totos ponitur pro omnes. C.de
libe.prete.vel exhe.l.vlt.ibi vbi dicit [tantummo
do sufficere].s.qui sunt a titu.de iust. ⁊ iure.vsqꝫ
11 tit.de bono.posses.† Et ita no.ꝙ fm nouum mo
dum legendi debemus primo legere in scholis or
di.insti.postea.xxxvj.libros.ff.postea.C.Sz nos
de consuetudine non seruamus istum legendi or
dinem:immo primo legimus.ff.vetus. postea. C.
in quo est practica totius ciuilis sapiētie vel ecō
tra.Alios libros legimus extraordinarie:⁊ si qs
sciuerit bene istos duos:alios poterit per se sci
re ⁊ docere alios.vt.ꝭ.ea.cōstitutione habetis.in
versi.duabus alijs partibus.i.sexta ⁊ septima ⁊c.
Preterea non finimus hodie studium nostrū in
quinto anno.Odoffre.[tempestiuum].i.tempe
stiue[artis].i.scientie[relinquat̄ incognitum]
12 repetatis:tempestiuuz nobis esse videtur. † Uñ
notetis hic recitande sunt antiquitates vt nihil
antiquitatis penitus ignoretur.Et ad hoc acor
dat insti.in prin.[versuum]paragraphorum.vt
C.de vete.iure enucle.l.ij.§.oīa.Et vt tollatis
cōtraria subaudiatis pene.vt.C.de vete.iure enu
cleā.l.j.§.sed cum per oīa igitur[sed tantūmodo
sex]sed qui erant isti infra exponit[accipiebāt]
subaudi in primo anno[deuijs].i.non recta via.
[institutiones].s.que duos libros faciebāt[nec
non].i.sic:qꝛ duabus negatiuis ⁊c.vt.ꝭ.de verbo.
sign.l.duobus[per consequentiam].i. continue.
[non fm perpetui].i.generalis [ordinationi]ꝙ
est vt vnā materiā prosequatur:alia inutili nō im
mixta[sed passim].i.indistincte.vt.ꝭ.de ritu nu
ptia.l.palam.in prin.[⁊ quasi per satyram]. i.nō
per saturitatem:sed per quandam satyram colla
tam seu collectā[cū erat enorme]⁊ ideo bene di
cit prepostera eūdi cā erat ⁊c.[post institutiōes]
scilicet antiquas[aliqd]subaudi aliud ꝙ qd ⁊c.
[pro cā].i.primum.vt.C.de vete.iure enuc.l.ij.§.
primo[octo libris semotis]dicit vna littera:sed
quomodo legebantur ex illa parte de reb⁹ credi.
nisi septem. Respondeo exponatis[octo libris
semotis].i.separatis:qꝛ cum non essent nisi octo
libri in illa parte de rebus non legebantur. Alia
littera dicit[septem libris semotis].i. legebant̄
aliqui libri de rebus:sed octo non legebant̄[ad
eruditionem]scilicet studij[monumēta].i.docu
menta:qd est a moneo mones:non munio munis
sicut dicitur monumentum a munio munis: vel a
memoria.vt.ꝭ.de relig.⁊ sumpti.fune.l.funeris.§.
monumentuz[testimonio].i.assertione:vt et al's
dicitur in aut̄.de monac.§. cogitandum [confir
matur]Oꝛ signori dico vobis aliqua ⁊ breuiter
vt agam⁹ gratias dño nostro iesu christo de tam
honorabili principio:et qꝛ video in scholis istis
multos preter spem meam inuito vos ad perseue
rantiam

rantiam eatis in nomine domini.

Nos vero tātā penuriā legū

Supꝛa in pꝛima parte rubꝛice cōstitutionis huius ha
buistis antiquum modum docendi ⁊ studendi. In ista
13 secunda parte ponitur nouus modus docendi: ⁊ quid
discipuli debeant addiscere pꝛio: secundo: tertio: quar
to: ⁊ quinto annis: ⁊ quo nomine vocentur pꝛimo: secū
do: tertio: quarto: quinto. ⁊ certe in pꝛimo anno docto
res debent legere non antiquas institutiones gaij seij
sed nouas compilatas in quattuoꝛ libꝛos per tribu-
nianum ⁊ per Theophilum ⁊ doꝛotheuz. Post libꝛos
institutionum debēt legere partem pꝛimam. ff. veteris
⁊ dicitur pꝛotha. ⁊ in pꝛimo anno non vocantur dispō
diosi: sed iustinianiste. in secundo anno debent docto-
res legere suis scholaribus: vel secundam partē de iu-
dicijs que continet in se libꝛos. vij. vel tertiam partem
de rebus creditis que cōtinet in se octo libꝛos: pꝛout
ipsi elegerint post illam partem quam elegerint elige-
re de quatuoꝛdecim libꝛis qui continentur in quarta
parte debent legere quattuoꝛ libꝛos singulares: scili-
cet de tribus libꝛis de dotibus vnū: ex duobus libꝛis
de tutelis alium: ex duobus de testamentis alium: ex
septem libꝛis de legatis alium: reliquos libꝛos nō de-
bent legere: sed relinquere lectioni tertij anni: et scho-
lares in secundo anno vocantur editales vt olim voca
bantur in tertio anno si in secundo anno legerint par-
tem de iudicijs: debent legere partem illam de reb⁹ cre
ditis: ⁊ ecōtra: ⁊ reliquos quinqꝫ libꝛos qui libꝛi sunt
responsa Pap̄. ⁊ sicut scholares tertij anni olim voca-
bantur papinianiste: ita hodie. ⁊ sicut moꝛis eoꝛū erat
olim vt festarent vnum diem festum in honoꝛem papi.
ita hodie festent. In quarto autem anno debent lege-
re responsa Pauli: ⁊ debent legere cōtinue ita ꝙ per-
legant quicquid est in libꝛis. ff. vsqꝫ ad sextam partem
que partes continent in se trigintasex libꝛos: septimā
partem non tenentur legere doctoꝛes in scholis oꝛdi-
narie: sed extraoꝛdinarie: vel in iudicijs: vel in scholis.
Et in quarto anno scholares vocantur yrchi. In q̇n-
to anno scholaribus debent legere. C. ⁊ ipsi scholares
in quinto anno vocabunt̄ coloꝛitc: qꝛ ammodo debēt
scire allegare iura in iudicijs ⁊ in scholis. Et ita ex p̄-
missis apparet qd̄ scientia nostra est nobilioꝛ ceteris
alijs: qꝛ scientia nostra hꝫ finē: sed alie cetere artes nō
habent finem. Oꝛ videatis expositionem littere ⁊ ad-
uertatis qualiter punctuabo litteram: qꝛ in ista consti
tutione non est aliqua vis nisi in punctuaudo: ⁊ in ali-
quibus notabilib⁹ [nos vero] al's nos itaqꝫ [thesau-
ros] idest iuris ciuilis scientia que est thesaurus incō
parabilis. vt. ῑ. de varijs ⁊ extraoꝛ. cogni. l. j. §. est autē
ciuilis. Et loquitur hic Iustinianus per similitudinē:
vt enim thesaurus latet sub terra: qꝛ thesaurus est ⁊c.
vt. ῑ. de acqui. rerum domi. l. thesaurus est. ita in tanta
legum multitudine aliqua bona latebant [quibus]. s.
thesauris [oꝛatoꝛes]. i. aduocati. vt. ῑ. de oꝛigi. iur. l. j.
[efficiantur] sed quare dicit quodammodo erogatis
Respōdeo aduertatis hic: qꝛ hoc dixit Io. ⁊ Azo ob-
14 scure. † vos debetis scire ꝙ est triplex erogatio. vna
est digna. vt si trado tibi rem meā cuius dominiuz ha-
beo ex causa habili ꝙ transferam in te dominium: ⁊ de
ista digna erogatione agitur. ῑ. de acquir. rerum domi.
l. traditio. ⁊ C. de pactis. l. traditionibus. Est quedam
dignioꝛ erogatio vt quis tradat alicui quod non hꝫ: ⁊
ponetis exemplum in creditoꝛe qui distrahit rem sibi
obligatam ex lege vel ex pacto: qꝛ transfert dominium
in emptoꝛem ⁊ non hꝫ illud. vt. ῑ. de acqui. rerum domi.
l. non est nouum. ⁊ insti. quibus alie. licet vel non. §. j.
Item pōt poni exemplū: in fundo meo nō habeo vsum
fru. foꝛmalem: qꝛ res pꝛopꝛia nemini seruit. vt. ῑ. si vsus-
fru. pet. l. vti frui. Tn̄ in re mea possum concedere tibi
vsufru. foꝛmalem. vt. ῑ. de vsufru. l. quod nostrū. Est ter
tia erogatio que est dignissima. s. ꝙ aliquis cōcedat il
lud qd̄ hꝫ: ⁊ illud remaneat apud se non diminutū: sed
ampliatū: vt qualis est erogatio scie: ⁊ de tali erogatio
ne agit̄ hic. Et ideo dicit lr̄a quodāmodo erogatis. et
hoc est qd̄ vult dicere glo. dñoꝛum Ioā. ⁊ Azo. hic scri-
pta: erogo qd̄ habeo ⁊c. Oꝛ sequit̄ in lr̄a [nostras au-
diant institutiones]. i. nouas institutiōes Iusti. [cli
matas]. i. clarificatas. Sed quare dicit pene. respon.
qꝛ non potuit ita facere suas institutiōes quin pone-
ret de institutionibus Gaij Seij aliquid. Vel est phi
losophicum temperamentum vt ⁊ al's. ῑ. de arb. l. si duo
§. j. [tam per tribunianum] ponit modo per quos fe-
cit fieri institutiones [⁊ exquestoꝛem sacri nostri pala
5 tij ⁊ exconsulem] dicit̄ exquestoꝛ extra questuram posi
tus: vel exconsul qui fuit consul: sed desijt esse consul:
vel dicitur exquestoꝛ ⁊ exconsul qui hꝫ dignitatez sine
administratione. vt est filius questoꝛis. naz est triplex
questoꝛ. vt. ῑ. de offi. questo. l. vna. Item dicitur excon-
sul qui hꝫ dignitatem sine administratione. vt est fili⁹
consulis: ⁊ sic sunt noīa dignitatis. vt. C. de aduoca. di-
uer. iudi. l. petitio. §. egredientē. Alij dicunt ꝙ iste di-
ctiones exquestoꝛ ⁊ exconsul superabundant ex. vnde
accipitur compositū pꝛo simplici. sic accipit̄. ῑ. de dote
pꝛeleg. in rubꝛo ⁊ in nigro. ⁊ in pꝛoemio insti. §. q̇cūqꝫ.
[antecessoꝛes]. i. doctoꝛes [anni]. s. pꝛimi [parte] q̄
est a titulo de iusti. ⁊ iure. vsqꝫ ad titulum de iudicijs. ⁊
continet in se quattuoꝛ libꝛos [pꝛotha nuncupatur]
idest pꝛima: a pꝛothos quod est pꝛimum. vt. C. de vete.
iure enuc. l. ij. §. oīa [non pōt] vnde no. hic illud nota-
bile est pꝛimum quod non hꝫ aliud ante se: sicut dicit̄
pꝛoximus quem nemo antecedat. vt. ῑ. de verb. sig. l. p-
ximus. sicut ⁊ supꝛemus dicit̄. vt. ῑ. de vulga. ⁊ pup. sub
6 sti. l. ex duobus. in fi. ⁊ l. seq. † Vnde ex littera ista col
ligetis arg. ad talem. q. vadit aliqua ciuitas ⁊ obsedit
aliquod castrum ⁊ facit tale edictū ꝙ qui pꝛimo ingre
diatur castrum habeat de archa cōis centum libꝛas. ⁊
sic fecit ista ciuitas apud castrum leoneū. postea cōtin
git ꝙ fuit captum castrū: iuerunt multi: et q̇libet pbat
per testes ꝙ pꝛimus intrauit: ⁊ q̇libet petebat a cōmu
ni qd̄ pꝛomissum erat. Modo querit̄ an oēs: vel nul-
lus: vel q̇s debeat habere centuz libꝛas: si apparet q̇s
pꝛimo intrasset ille dꝫ habere: qꝛ qd̄ pꝛimū est ⁊c. si au-
tem nō apparet: qꝛ bene possunt intrare plures simul:
⁊ q̇libet erit pꝛimus: vnde q̇libet habebit centū libꝛas
si centū erant pmissa: qꝛ nullus antecedit eos: ⁊ pꝛim⁹
est ex quo alius nō antecedat eos: ⁊ ita fuit iudicatum
de facto in ciuitate ista pꝛo captione castri leoū. argu.
huius littere. ⁊ arg. ῑ. de dona. inter vir. ⁊ vxo. l. cum hic
status. §. si ambo. ⁊. ῑ. de ann. leg. l. ij. §. si duobus. Vel
certe videt̄ ꝙ rōne dubitationis nullus debeat habe-
re. ῑ. de test. tut. l. duo sunt titij. ῑ. de reb. dub. l. si fuerit. ⁊
ῑ. de manu. testa. l. cū ex pluribus. Itē videt̄ ꝙ sit locus
gratificationi. vt ar. ῑ. de leg. ij. l. si q̇s seruus. §. si inter
duos. ⁊. ῑ. de relig. ⁊ sump. fune. l. vlt. Sed in. q. ista dici
mus ꝙ possibile est ꝙ. xx. ītrauerūt simul. vnde nullus
antecedit aliū. vnde oēs habebunt ⁊ q̇libet qd̄ pꝛomis
suz est. Oꝛ sequit̄ in littera [⁊ hoc eis ⁊c. dispōdios]
al's dispōdiosos [pꝛimū volumē]. s. institutionū [ful-
gere] qꝛ noīa debēt esse ꝯsequētia rebus. vt. C. de epi-
sco. ⁊ cler. l. decernimus [in secūdo aūt] mō ponit stu-
diū secundi anni [antea]. i. olim [positū] qꝛ dicebant̄
edictales ⁊ hodie dicunt̄. et hoc est qd̄ dicit et a nobis
pꝛobat̄ ⁊c. [vicissitudo indulserit]. i. qd̄ placuerit do-
centibus ⁊ volentib⁹ addiscere [quā]. s. vicissitudinez
[sed eosdē libꝛos de iudicijs] q̇ sunt a titulo de iudi-
cijs vsqꝫ ad titulum si cer. pet. [vel de rebus totos]. s.
q̇ sunt abinde vsqꝫ ad titu. de pigno. [decoꝛata] vn̄ di-
ctum est gaudet nouitate moderni. Itē dictū est natu-
ra enim ⁊c. vt in aut̄. de ꝯsul. in pꝛin. ⁊. C. de vete. iu. enu
cle. l. j. §. sed ⁊ siq̇dem [exercem⁹] et sunt isti quattuoꝛ-
decim libꝛi a libꝛo de spōsalib⁹ vsqꝫ ad tit. de bonoꝛuz
posses. ⁊ ex istis quattuoꝛdecim lib. debebāt legi quat-
tuoꝛ libꝛi. s. ex tribus libꝛis de dotib⁹ vnus: vn⁹ ex duo
bus de tutelis: alius ex duobus de testa. ⁊ ex septē lib.
de leg. ⁊ fideicō. alius. reliq̇ decē libꝛi legebant̄ in ter-
tio anno. vt. ῑ. dicit [tertij insup anni] modo ponit stu-
diū tertij anni [foꝛs obtulerit] qꝛ alterū tm̄ sit lectum
in pꝛecedēti anno ad electionē doctoꝝ. vt. s. pximo. §.
[cōcurrat eis tripartita legū singulariuz dispositio]
idest tres libꝛi singulares. s. de pignoꝛibus et de edili.
edic. ⁊ de vsur. ⁊ hoc statim subijcit: ⁊ in pꝛimis ⁊c. [ad
hypothecariā foꝛmulam] qꝛ legunt̄ decē libꝛi. Item le-
gitur liber de pig. in quo tractat̄ de hypothe. act. ⁊ vo-
catur foꝛmula: qꝛ erat talis ꝙ si q̇s cadebat a sillaba ca
debat a tota cā. vt. ῑ. de oꝛigine iur. l. ij. §. deinde. ⁊ ideo
olim dicebat̄ actio solēnis foꝛmula. vt. ῑ. de fur. l. si ser-
uus. sꝫ dicit̄ actio ius ꝑsequēdi in iudicio qd̄ sibi debe
tur. vt insti. de act. in pꝛinci. et ideo solēnis foꝛmula est
sublata. vt. C. de foꝛmu. ⁊ impe. sub. in rubꝛo ⁊ in nigro

[emula sit].i.imitatrix. Et sic emula sumit̃ hic in bo-
na parte: qꝛ hypothe. emula est pignoraticie actionis:
qꝛ sicut pignoraticia ꝯ̃ria dat̃ creditori ꝯ̃ debitorez vt
recuperet qđ in re pignorata expēdit. vt. ĩ. de pig. acti.
l. si necessaria. §. j. ⁊ directa datur debitori soluta pecu
nia vt reddat̃ sibi res pignorata. vt. ĩ. de pig. act. l. si rē.
§. oĩs. ita hypothecaria dat̃ creditori vt aduocet sibi
rem obligatā. vt. ĩ. de pig. l. si fundus. §. in vēdicatione
et. §. creditor. aliqñ tñ emulor ponit̃ in mala significa-
tione: dñ dicit̃ noli emulari [cñ circa easdē res]. s. ob-
ligatas [ambabus pene idē studiuz est] ideo dicit pe-
ne: qꝛ hypo. est in rē. vt. C. de pign. l. pignoris. Sed pi-
gnoraticia est in ꝑsonā. vt. C. de distra. pig. l. vlt. ⁊ qꝛ in
ꝑsonā durat vsq3 ad. xxx. ann. vt. C. de cõsti. pecu. l. ij. et
qñq3 durat. xl. ann. vt. C. de prescr. triginta vel quadra-
ginta ann. l. sicut. ⁊ l. cñ notissimi. Sed hypothe. quan
doq3 tollit̃ decē vel. xx. ann. vt. C. si aduer. cred. l. j. et. ij.
[vocent̃] vnde scholares dñi Azo. bene denominātur
a dño Azo. ⁊ scholares dñi Ja. bal. bene poterāt deno
minari ab eo. s. iacobini [leges ei⁹]. s. iustiniani [per-
agant]. s. hodie [prefectorij] ⁊ sic est illustris. ⁊ ad hoc
ꝯcor. ĩ. si cer. pet. l. lecta [memoria] sic. C. de epi. ⁊ cle. l.
qm̃ venerabilis [yrcos]. i. subtiliter vidētes: quia in
quarto anno scholares debēt ĩcipere subtilizare [ora-
tionis]. i. ꝯstitutiōis [ostēdere] vnde nota ꝙ libri. ff.
sunt qnquaginta: ⁊ de eis debem⁹ legere ſm Justinia-
num. xxxvj. Sed hodie nõ seruamus istñ ordinē legen
di. vt dixi. s̃. in prima ꝑte huius cõstitutiōis [quib⁹]
modo ponit studiñ qnti anni [colorite] dicit̃ colorita
q̇ nitit̃ dictũ suñ colorare. nam multi sunt colores rhe
17 thorici. vt dicit̃ in. j. ⁊. ij. libro retho. † Unde leges no-
stre improbāt incoloratā locutionē. vt. ĩ. de min. l. si mi
nor magistrat⁹. s3 bene ꝑmittit. l. colorate loq̇. vt hic di
cit̃ [sed oēm]. s. legitimaz sciam [sunt]. s. cetere artes.
[athlete] in aduocando [ꝙ̃ gubernatores] in iudicā
do [felices] repetatis inueniant̃. Mo signori in ista se
cunda ꝑte habetis nouñ modñ legēdi quez hodie non
18 seruamus vt dixi. † Itē in fine huius secũde partis no
ta ꝙ scia nostra est ars: qꝛ hic implicat Justiñ. de alia
arte. vt. ĩ. de iusti. ⁊ iure. l. j. in prin. Itē no. hic ꝙ scia no
stra h3 caput ⁊ finē qđ in nulla alia arte inuenit̃. vt in-
sti. in proemio. §. cunq3.

Hec autē tria volumina. Hic inci-
pit tertia pars hui⁹ ꝯstitutiōis in qua dicit Justinia-
nus duo. primo dicit ꝙ ista tria volumina insti. ⁊. ff. et
C. debent legi ⁊ doceri in regijs ciuitatib⁹. s. in vrbe ro
ma. ⁊ ꝯstantinopol. vel in beritensiñ ciui. q̃ est vltra ma
re ⁊ nõ in alijs ciuitatib⁹. ⁊ quātecunq3 scie sint docto-
res si nõ legāt in regijs ciuitatibus dicunt̃ in legē cõ-
mittere: sicut dicit Imꝑator quosdā in Alexandriam
⁊ in cesariensiñ ciui. ⁊ in opidis euagari. s3 illi nõ dicñ
tur legere verā sciam: sed adulterinā. ⁊ ideo nõ habent̃
loco doctor: ⁊ punient̃ pena denarñ lib. auri. Scđo di
cit ꝙ libri legales nõ debent scribi ꝑ signa artis nota
rie: vt ꝑ vnā litterā vel vnñ signñ intelligamus totñ li-
brum de iustitia ⁊ iure. sed debēt scribi ꝑ consequētias
litterarñ clare ⁊ apte. ⁊ si q̇s ꝯ̃ fecerit tanq̃ falsari⁹ pu
niet̃ ⁊ in duplñ estimatiōis libri dño ignorāti hoc dā-
nabit̃: qꝛ emptor talis libri nõ d3 habere actionez: nec
aliq̇s iudex audiet recitantem aliquas leges de illo li
bro: qꝛ liber ille habet̃ pro non scripto. h. d. ista tertia
pars huius cõstitutiōis. videatis expositionē littere.
[hec autez tria volumina]. s. s̃. noĩata. institu. ff. et. C.
[eis]. s. scholaribus ꝑ doctores [tā in regijs vrbib⁹]
vt est roma. quā romulus ⁊ frater reges fecerũt. vt. ĩ. de
orig. iur. l. ij. in prin. ⁊ constantiñ. quā imꝑator ꝯstanti.
fecit. vt. C. de vete. iure enu. l. j. §. pe. [denarñ]. i. decē ⁊
decē. secus si dixisset decē. vt. ĩ. de leg. j. l. si q̇s testamen-
to. in prin. ⁊. ĩ. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. eu3 q̇ ita
[illud añt] incipit scđ3 dictñ [in nostra oratiōe]. i. in
presenti ꝯstitutiōe [signa]. s. artis notarie. vt ꝑ vnum
intelligam⁹ totñ librñ de iust. ⁊ iure [oĩbus librarijs]
idest scriptorib⁹. vt. ĩ. de reg. iur. l. si librarijs [penam]
qꝛ cõmittunt falsum cui⁹ pena est. vt dicit̃. ĩ. ad. l. cor. đ
fal. l. j. Mo signori in hac tertia parte hui⁹ ꝯstitutiōis
19 no. duo. primo no. ꝙ † leges debēt doceri in regijs ci-
uitatib⁹: ⁊ soli regētes in regijs ciuitatib⁹ doctores vo
cant̃ ⁊ habēt excusationē ab oĩb⁹ munerib⁹. vt. ĩ. de ex-
cu. tuto. l. s3 ⁊ milites. vñ bonoñ. ꝑñt legi leges: qꝛ regia
ciuit̃. est. ⁊ ꝙ ipsa regia ciuitas est nõ credatis mihi: s3
scripturis autēticis. vñ qñ vos itis ad sanctñ victorez
q̃ratis ibi hystorias vbi inuenietis epistolas sancti pe
tronij in q̇b⁹ ꝯtinet̃ ꝙ imꝑator theodosius iussu beati
ambrosij eā fundauit. Itē no. hic ꝙ libri legales debēt
scribi ꝑ ꝯsequētias l̃rarñ nõ ꝑ signñ artis notarie: et si
q̇s ꝯ̃ fecerit noĩe hui⁹ libri nõ h3 actionē. sił. C. vt ne-
mo in pre. ali. regia vexilla imponat. l. ij. in fi.

20 **Illud vero.** † Hic incipit quarta ⁊ vlti. ꝑs
hui⁹ ꝯstitutiōis. et dicit̃ hic qđ
scholares q̇ studēt in. ll. nõ debēt ludos seruiles obno
xios inter se ludere ⁊ exercere. ⁊ maxime rõne ludi non
debēt ꝑcutere magistrñ suñ: qꝛ talis ludus nõ est lud⁹:
s3 debēt studere vt prĩo aĩas et postea linguas faciant
eruditas. Et si aliq̇s infert iniuriā scholarib⁹ ĩ hac flo
rētissima ciuitate iudex est p̃fect⁹ p̃torio. si aliq̇s ĩfert
iniuriā in beracensiñ ciui. est iudex p̃ses ꝓuincie ⁊ ep̃s
⁊ doctores. Ultio cõmendat se Justi. accipite librñ pā
dectarñ ⁊ doceatis scholares ſm ꝙ nos vobis tradidi
mus. vt scholares optimi iustitie ⁊ reipublice ministri
fiāt. et vt ꝑpetuo honorē habeatis. ⁊ dicit ꝙ fecit talez
ꝑmutationē qualē fecit diomedes cñ claudio. naz cum
diomedes obsedisset troianā ciui. ꝑ decenniu3: ⁊ ea ca-
pta redisset de obsessiōe cñ militib⁹ suis sine infulis q̃
habebāt solñmodo arma ⁊ equos ĩuenit claudiñ q̇ ha
bebat victualia. s. panē ⁊ vinñ. Uñ dixit ei: ꝑmutemus
adinuicē accipias arma ⁊ equos: ⁊ des mihi panē ⁊ vi-
nñ. dixit claudi⁹ pl3 mihi. vñ fecerũt ꝑmutationem de
inutilib⁹ ad vtilia. ⁊ sic dicit ꝙ sic fecit Justi. qꝛ permu
tauit inutilia cñ vtilib⁹: s3 istud exēplñ valde remotum
est. dicit etiā ꝙ ista ꝯstitutio fuit data ꝯstantinopol. p̃
sidēte Justi. imꝑatore tꝑe tertij sui cõsulatus. h. d. ista
quarta ⁊ vlt. ꝑs ꝯstitutiōis hui⁹. videatis expositionē
littere [ex his]. s. scholarib⁹ [oriunt̃] quasi dicat nul-
lus. ⁊ ita no. ꝙ ludus noxius est in culpa. vt. ĩ. ad. l. aq̇.
l. itē mella. in fi. Itē no. ꝙ hic tollit̃ occasio delinquēdi
vt. ĩ. de spõsa. l. oratio. ⁊. C. de lati. lib. tol. §. s3 ne furan-
22 di [eruditas] ⁊ sic † d3 q̇s prĩo eē discipulus q̃ magi
ster. Uñ dicit Tull. sapiētiā sine eloquētia ciuitatib⁹
ꝓfuisse: eloquētiā sine sapiētia ciui. nõ ꝓfuisse: sed ob-
fuisse apertñ est. Uerñtamē do. Justi. intēdit hic suos
iustinianistas nõ solñ altero istor: s3 in vtroq3 efficere
decoratos. Unde dicit ꝙ oportet pri⁹ aĩas: qꝛ in hꝰ de
notat sapiētiā: ⁊ postea liguas fieri eruditas: ⁊ in hꝰ de
23 notat eloquentiā. Mo dof. [legñ ꝓfessores] ⁊ sic no. † ꝙ
scholares laici habēt tres iudices: ꝑtātē: ep̃m: ⁊ docto-
rē suñ: ⁊ ꝑñt eligere quē volñt ⁊ corā eo litigare. vt ĩ cõ
stitutiōe habita. vt. C. ne fi. ꝓ pa. vel p̃r ꝓ fi. ꝯueniat̃. q̃
ꝯstitutio est Frederici imꝑatoris. S3 dic mihi habeo
iurisditionē inter scholares meos: qꝛ corā me litigant
ĩter se vel cñ alio: de cā pecuniaria: nunq̇d illā cām po-
tero delegare alicui: ⁊ videt̃ ꝙ nõ: qꝛ ꝯcedit̃ doctorib⁹
ꝙ possint cognoscere ĩter scholares spāliter [hac lege.]
Uñ qđ spāliter ꝯcedit̃ nõ põt ⁊c. vt. ĩ. de offi. eius. l. j.
24 † Econtra videt̃ ꝙ sic: qꝛ ꝓfessores iuris ciuilis sunt
magistrat⁹. vt in cõstitutiōe habita: ⁊ ea q̃ cõpetñt iu-
re magistrat⁹ ꝑñt demādari. vt. ĩ. de offi. ei⁹. l. j. §. ij. ita
decreui si ciuis ꝯuenit scholarē pecuniariter coraz me:
vel si scholaris scholarē: istā cām bene demādo: nec ob
stat. ĩ. de offi. ei⁹. l. j. vbi q̃ spāliter cõceduntur nõ deman-
dant̃: verñ est: qꝛ q̃ sunt mixti ⁊ meri imperij nõ ꝑñt de
mādari: s3 iurisditiōis sic. vt in p̃dicta. l. j. ⁊ ꝙ imperiñ
merñ vel mixtñ nõ demādet̃: verñ est: qꝛ legit̃. ĩ. de iur.
oĩm iud. l. j. vñ olim scholares in ciui. ista habebāt pri-
uilegiñ in ciuilib⁹ ⁊ crĩalib⁹ causis vt remitterētur ad
doctores. ⁊ hꝰ fuit tꝑe do. Azo. s3 rõne cuinsdā tumul-
tus fuit renñciatñ huic priuilegio in crĩalib⁹ [incipi-
te]. q. d. qꝛ p̃dict⁹ mod⁹ legēdi est vtilis doctorib⁹ ⁊ di
scipulis: igit̃ incipite ⁊c. [apud homerñ] dicit̃ home-
rus apud grecos sñmus poetarñ: sicut vergilius apud
latinos. vt insti. de iu. na. gē. ⁊ ciui. §. j. [dissimilia per-
mutātes]. i. inutilia cñ vtilib⁹. vñ si legistis ĩ vergi. to
ta hec hystoria ponit̃ ĩ eneydos. ⁊ vergi. traxit istā hy-
storiā ab homero dñ rediret ab obsessiōe ciui. troiane.
[cõsule] Mo signori ĩ fi. hui⁹ ꝯstitutiōis colliget̃ duo
not. prĩo no. ꝙ oli3 oĩs ĩꝑator nõ solñ erat ĩꝑator. imo
quolibet anno eligebat̃ vn⁹ ex ꝯsulib⁹: qꝛ erāt. iiij. con
sules. vt in aut̃. de ꝯsu. iiij. coll. in fi. Itē not. aliud not.
ꝙ in l̃ris magistratuñ d3 ꝯtineri data tali die ⁊ tali cõ
sulatu nostro. Et hoc obseruat bñ dñs papa. vt extra
de rescri. c. eā. ⁊ cauet̃ apte. C. de iusti. codice fac. in fine

¶ Explicit proemium.

¶ In nomine dñi nostri Jesu christi amen. Justiniani sacratissimi principis perpetui Augusti iuris enucleati ex omni veteri iure collecti digestorum seu pandectarum. Liber primus incipit.

¶ De iustitia ⁊ iure. Rubrica.

1 ☞ Inuocatio diuini nominis fieri dꝫ in quolibet ꝑncipio.
2 Leges fuerunt facte ante natiuitatem christi.
3 Imperatori an omnes de iure subijciantur.

¶ Et anteq̄ꝫ exponamus istam rubricam ita cōtinuabitis: iu
riscō. in premissa ꝯstōne in q̄ iusti. more recte scribētiuꝫ reddit
nos attentos: dociles: ⁊ beniuolos. attentos dum dicit ex anti
quo iure ⁊ pene duobus milibus ⁊ tricies centena milia ver
suū ius nostrum fecisse ⁊ ad tres cōstitutiones reduxisse: scꝫ ad
institutiones. ⁊ ad. ff. ⁊ ad. C. dociles nos reddit dum dixit q̇d
debent doctores docere hodie. ⁊ discipuli q̇d discere primo se
cundo tertio quarto ⁊ quinto annis. beniuolos nos reddit dū
dixit qđ scholares nō debent ludos seruiles inuiceꝫ exercere.
vnde ꝑmissa salutatione intendit descendere ad materiā īchoa
tam. Uerum qꝛ. ll. nostre ⁊ nr̄a ciuilis sapientia a iustitia ⁊ a iu
re velut a quadam materia traxit originē liber noster incohat̄
de iustitia ⁊ iure: ⁊ qꝛ iste liber inchoatus fuit a Justini. princi
1 pe seu eo precipiente incohat opus suuꝫ in noīe dñi. † Ex quo
colligimus ꝙ quilibet qui incipit aliquid dꝫ incipere in noīe
dñi. ⁊ ad hoc ꝯcor. C. de offi. ꝑfe. pre. affri. l. in nomine domini.
Et sunt verba ista dicta a iustini. qꝛ tempore iustinia. erat iam
ep̄s grecie: non aūt fuerunt dicta hec verba eo tēpore quo. ll.
2 fuerunt facte qꝛ pagani erant † qꝛ fuerāt facte ante natiuitatē
xp̄i: vt. C. de vete. iur. enu. l. ij. sic ⁊ al's facit insti. in ꝓemio. Et
vt sciamus quis fuerit autor huius libri: inserit sequentia ver
ba [dñi iustini.] ⁊ dicit̄ iustini. vt dixi. C. de nouo cod. compo.
in prin. ⁊. §. in constitutione [sacratissimi] dicitur sacratissim⁹
a legibus suis: qꝛ eius. ll. sacre sunt. C. de legi. ⁊ consti. l. leges.
vel dicit̄ sacratissimus: qꝛ cum imperator coronatur rome in
3 ungitur ⁊ cōsecratur [perpetui]. i. generalis: † qꝛ imꝑator est
generalis in orbe. vnde oēs qui sunt sub sole debent ei obedi
re iuxta illud. oīs anima sit subdita ꝑcipi ⁊ ducib⁹ ab eo mis
sis: ⁊ qđ oēs debeant ei obedire ꝓbatur. ꝟ. de legi. ⁊ senatuscon.
l. ij. [augusti]. i. augmentatoris aptitudine nō actu: vt dixi. §.
in cōstitutione hic repete [enucleati] idest purgati [⁊ ex omni
veteri iure collecti] nam ius nr̄m collectū est ex iure veteri: sed
ius nr̄m est enucleatū: qꝛ in constitutione est purgatuꝫ: ⁊ dicit̄
enucleatum per similitudinē: sicut in nuce anteq̄ꝫ perueniatur
ad dulcedinem. i. ad nucleū est quedam amaritudo: ⁊ postea du
ricia: ⁊ postea q̄dam subtilis pellicula que est amara: ita in ve
teri iure erant quedā amaritudines ⁊ duricie ⁊ quedam subti
litates inutiles. vnde sicut in nuce remotis illis amaritudini
bus ꝑuenimus ad nucleum: ita facta cōpilatione istoꝝ librorū
facta est enucleatio: ita qđ ad dulcedinē ꝑuenim⁹. [pādectaꝝ]
hic colligitur quale sit nomē libri: incipit liber primus. ⁊ ꝑma
rubrica est de iustitia ⁊ iure. ⁊ durat iste liber vsq₃ ad ti. de iur.
om. iu. sed prima pars. ff. durat vsq₃ ad ti. de iud. ⁊ dr̄ ꝓtha. vt
in cōstitutione habuistis. ⁊ hec prima pars. ff. continet q̄ttuor
libros: vt dixi in ꝯstitutione. ⁊ no. ꝙ ista duo sunt predicamen
ta artis nostre iustitia ⁊ ius: qꝛ tota ars nostra super iustitia ⁊
iure tractat: lꝫ sint alia tria predicamenta: negocia: error: ⁊ con
tumacia: vt in prin. huius libri plene dixi.

1 ☞ Jus a iustiniano an descendat.
Jus quid sit.
2 Doctor vel medicus semel approbatus reprobari nō potest.
3 Allegans iura disputando vel allegando debet scire iura que allegat ⁊ rationem illius quod allegat.
4 Dictio oportet de sua propria significatione denotat necessitatem: ⁊ quando non.
5 Dictio decet aliquando exponitur. i. oportet.
6 Dictio que de sua natura importat necessitatem: non necessitatem continet sed vrbanitatem: ⁊ quando.
7 Dictio debet de propria significatione denotat necessitatem: ⁊ quando vtilitatem.
8 Jus qualiter diffiniatur.
9 Dictio sacerdos multis modis accipitur.
10 Philosophi philosophie naturalis aspernantur pecunias. philosophi autem moralis philosophie: prout doctores leguꝫ libenter capiunt.
11 Studium est vehemens animi applicatio cum intentione ad discendi.
12 Jus naturale est cōmune omnibus animalibus.
13 Jus naturale sumitur multis modis.
14 Jus gentium quid sit. Et in quo differat a iure naturali.
15 Patrie an sit magis parendum q̄ꝫ parentibus.
16 Uim vi repellere quando liceat.
17 Judici quando liceat de facto resistere.

Juri operam daturum.

Signori. vlpi. iuriscon. tractaturus de iustitia
⁊ iure: incipit primo tractare de iure q̄ꝫ de
iustitia. ⁊ tractat de iure primo in. l. j. vsq₃ ad. l.
iustitia. in prin. huius. l. dicuntur q̇nq₃. Primo
dicit iuriscon. quid debet facere ille q̇ vult dare
operam iuri addiscēdo. i. studiū vel docēdo vel allegādo: qꝛ ip
1 se primo dꝫ scire vnde descēdat nomē iuris. † Scd̄o dicit vn̄
descēdat nomen iuris: ⁊ dicit ꝙ descēdit a iustiniano: qꝛ deno
minatur vel deriuat̄ ab eo sicut materiatū a materia: vel fili⁹ a
matre. Tertio describit ius: ⁊ dicit ꝙ ius est ars boni ⁊ eq̄ ⁊c.
Quarto ꝓbat ius bonū ⁊ equū: qꝛ eius merito quis nos sacer
dotes appellat. Quinto ꝓbat quinq₃ rationibus ius bonum
esse: qꝛ per ius iustitiam colimus. secunda ratio est: quia equū
ab iniquo separamus. tertia ratio est: qꝛ licitum ab illicito dis
cernimus. quarta ratio est: qꝛ per ius homines mali efficiunt̄
boni. quinta ratio est: qꝛ ius cōtinet in se veram philosophiaꝫ
non simulatam. dicit iuriscō. nisi fallor ⁊ in veritate nō fallor:
qꝛ hec scientia est vera non simulata. h. d. prin. huius. l. vsq₃ ad
§. huius studij ⁊c. videte lr̄am [est autem] incipit scd̄m dictuꝫ.
[nam] incipit tertium dictum [cuius] ecce quartum dictum:
in quo annectit. v. rationes [iustitia] incipit quintum dictum
in quo annectitur vna ratio [bonos] ⁊ ecce aliam [veram] ec
ce aliam [affectantes] ⁊ hec est cōmunis littera: alia dicit asse
ctantes. ¶ Or signori. in prin. huius. ꝟ. dicunt̄ q̄ttuor siue q̇n
q₃. ꝑmo dicit iuriscō. vlpi. ⁊c. dic vt mō dixi in casu videatis ex
positionem lr̄e. [Juri operā daturum.] hec lr̄a potest exponi
tribus modis. ⁊ vno modo sic exponitur [iuri] sub. addiscen
do [operam daturū prius noscere opꝫ vnde nomē iuris descen
dat]. q. d. quilibet scholaris q̇ vult dare operam iuri addiscen
do ante omnia dꝫ scire vnde descendat nomē iuris: sed quare:
qꝛ originem rei non intelligimus nisi sciamus eius originem:
vel ortum vel cām: vt ꝟ. de orig. iuris. l. j. vel potest exponi scd̄o
modo. s. docendo. q. d. qui vult docere iura dꝫ scire ante omnia
vnde nomen iuris descendat: qꝛ debet esse talis doctor vt do
2 ceat nō edoceatur: vt. C. de ꝓfes. ⁊ me. l. magistros: † ⁊ ideo me
dicus ⁊ doctor semel approbatus reprobari nō pōt si est suffi
ciens: vt. ꝟ. de mu. ⁊ ho. l. vt gradatim. §. reprobari. idē dicimus
in ep̄o: qꝛ dꝫ esse talis vt alios doceat: nō vt ab alijs possit edo
ceri: vt in aut̄. de sanctis. episco. ix. colla. in principio. idem dici
mus in argentario. ipse enim cum debet alios rationibus in
struere non debet petere ab alijs sibi edi: vt. ꝟ. de edendo. l. si q̇s
ex argē. §. vlti. ⁊. l. seq. vel potest exponi tertio modo. [iuri] scꝫ
3 allegando † qꝛ qui vult allegare iura disputando vel allegādo
debet scire iura que allegat ⁊ rationem illius qđ allegat. al's
posset ei dici turpe est doctori ⁊c. vt. ꝟ. de ori. iu. l. ij. §. protinus.
¶ Or sequitur in littera [operam] idest studiū. sic ⁊ alibi ope
ra pro studio accipitur. ꝟ. de iudi. l. si longius. in prin. ali⁹quan
do sumitur opera in alia significatione vt dicat̄ diurnum offi
cium qđ libertus exhibet vel alius: vt. ꝟ. de op. lib. l. j. [prius]
i. primo loco. vel [prius]. i. ante omnia [nosce]. i. scire [vnde
nomen iuris descendat] sub. ⁊ quid sit ius vt indicant sequen
tia. ¶ Or signori. vt vos intelligatis quādam glo. hic scriptā
que videtur impertinens prima facie circa prin. huius. l. insta
bitis sic: cur iuriscon. vlpi. imponit nobis necessitatē dicendo
iuri operam daturum prius nosce opꝫ. vnde nomē iuris descē
dat: esto ꝙ rubrica ista nō esset in corpore iuris. tamē si alie ru
brice ⁊ alie. ll. essent in. ll. nostris possemus scire iura. cur ergo
4 dixit opꝫ: ⁊ glossauerunt hic dominus Joan. ⁊ Azo † verbum
opꝫ sumit̄ hic improprie. nam lꝫ de sua propria significatione
importat necessitatē. tn̄ hic nō importat necessitatem: quia sine
ista rubri. ⁊. l. hmōi rubrice. possemus scire. ll. si sciremus alia q̄
hic scripta sunt. vnde exponetis opꝫ. i. decet: sic ⁊ alibi. C. de bo
nis que lib. l. cum oportet. ⁊. C. de rap. virgi. l. vnica. §. opꝫ. ali
quando exponitur ecōtra. decet. i. oportet. nam lex dicit ꝙ si li
berum hominem redimo de mea pecunia decet eum seruire mi
hi per quinquēnium: vel reddere preciū. i. oportet: vt. C. de cap
ti. ⁊ postli. re. l. vlti. sed de propria significatione vocabuli ver
bum oportet importat necessitatem. vnde cum. l. dicit oportet
hoc fieri exponitur. i. necesse est sic fieri. nam sumit̄ in lege que
dicit oportet scire episcopum quattuor euangelia: vt in autēti.
5 quomodo opor. episco. §. oportet. † ⁊ ideo vos notabitis hic
aliquando verbū sui natura importans necessitatē non neces

¶Verbu; . Adde qñ :tio oꝫ: ex/ nit̃ꝑ põt ⁊ :ipiat: li/ tationem vrbanitate de Bar. in peti.l.credi res.in.ij.co .C.de pig.⁊ verbũ oꝫ: oꝛtet debi/ m honestat̃ necessitat̃ de glo.in.c. n ṽb.oꝫ. de spõ. impu. glos. in ver. beat. in cle ẽ.j. de statu ona.

sitatem continet:sed vrbanitatem vt est vbicũq; dicimus oꝫ: idest decet vt hic:⁊ in suis similibus.simile est in verbo necesse q: lꝫ sui natura importet necessitatem. aliquando tñ importat vtilitatem:sicut est in lege que dicit breuiter cõmemorare ne/cesse est.i.vtile:vt.j.de of.prefec.p̃.l.vnica.sicut etiã est dum lex dicit edictum de neg.gest. perquã necessariũ est.i.vtile:vt.j. de neg.gest.l.j.⁊ vsus ꝓcuratoris perquã necessarius est.i.vtilis:
6 vt.j.de ꝓcura.l.j.§.vsus.simile no.† alibi in verbo dicit:verbũ
a debet[a] in sui natura importat necessitatem dum dicit.l.oꝫ quis colere:idest habet hoc necesse facere:vt.j.eadem.l.in fi.⁊.l.seq. ⁊.C.de summa trini.⁊ fid.catho.l.j.aliquando tamen vtilitatẽ denotat dum dicit.l.ꝓconsul postquam ingressus est ꝓuinciaꝫ legato suo iurisditionem mandare debet.i.potest:sed non ha/bet necesse:vt.j.de officio proconsul.l.obseruare.in fi. sicut su/mitur.C.vbi in rem act.exer.de.l.si quis alterius.sic etiã sumi/tur alibi in lege que dicit qui testatur debet inchoare ab here/dis institutione testamentũ suum.i.potest.sed nõ hꝫ necesse: vt j.de her.insti.l.j.⁊ insti.de leg.§.antea.⁊ ita est exposita ista lit/tera ab omnibus hinc retro.vel dicatis si placet ꝙ ꝓprie stat hoc verbum oportet.i.necesse est.nam qñ possem⁹ scire sciam illam de qua ius ⁊ iustitia predicatur nisi sciremus vnde descẽ/dat ius.certe nõ possemus. ceci enim essemus:sic ⁊ alibi verbũ oportet importat necessitatem:vt in prealleg.§.oportet. in au/tenti.quomodo opor.episco.⁊ institu.in proemio.in prin. Et in isto primo dicto no.illud generale originem rei esse spectan/dum.⁊ ad hoc concor.j.titu.ꝓxi.l.j.⁊.j.manda.l.si ꝓcurator. in princi.⁊.j.pro socio.l.si id quod.§.si filiusfami.[est aũt]icipit scõm dictum[ius]quidam habent in littera ius ⁊ quidã non sed qui non habẽt debent subaudire:vt patet ex subsequenti/bus[a iustitia appellatum]deriuatiue.i.descendit ius a iusti/tia. ¶O: ista lr̃a exponit̃ dupliciter:⁊ vno mõ sic. ꝼm quosdã [est aũt ius a iustitia appellatum].s.denominatione nõ deri/uatione dicentes ꝙ iustitia nõ est mater iuris:sed iustitia a iu/re denominatur:vel exponatis scđo modo[est autem ius a iu/stitia appellatum]deriuatiue.i.descendit ius a iustitia: vt ma/teriatum a materia:⁊ vt descendit filius a mr̃e. ¶O: signori circa istud scđm dictum est aliꝙ̃tulum ⁊ breuiter insistẽdum:⁊ sic istud ad scđm dictũ opponitur.si ius est denoĩatum a iusti/tia.ergo primo fuit iustitia:postea ius.nam istud necessariũ est ꝙ ita sit:sed lex ꝯ̃dicit que innuit ꝙ primo fuit ius ꝙ̃ iustitia: vel qđ simul ceperunt:q: iustitia describitur ita. Justitia est cõ/stans ⁊ ꝑpetua voluntas ius suum vnicuiq; tribuens. si iusti/tia facta fuit vt tribuat vnicuiq; ius suum.ergo p̃mo fuit iusti/tia:vel saltim simul esse ceperũt:vnde vr̃ obuiare.j.e.l.iustitia. Ad solu.cuius ꝯ̃rij quidã dixerũt:vt scripsit hic Jo.in cõmen/to suo.siue Nicolaus furiosus post eũ.ius appellat̃ a iustitia denoĩatiue:q: ius denoĩat̃ a iustitia nõ deriuatiue:vt a mate/ria vel a mr̃e:q: iustitia nõ p̃cessit ius:q: cũ facta est iustitia ob/seruãdam iustitiam primo cepit ius esse.vel saltim simul cepe/runt:vt in.l.ꝯ̃.sil'e inuenit̃ in albo ⁊ albedine.album denomiat̃ ab albedine: nõ deriuatur.⁊ ita videt̃ istud ꝯ̃.soluere ꝼm arti/stas.⁊ sic imittit falcem suam in messem alienam nõ probãdo
7 hoc qđ dicit.l.aliqua. ¶† Sed signori.potius eꝯ̃ deberet ius a iustitia deriuari.vnde verius est vt vos dicatis ꝙ ius appel/latur a iustitia vt a materia vel a matre.nã iustitia est materia siue mr̃:ius est filius:q: sicut se habent mater ⁊ filius ita iusti/tia ⁊ ius.⁊ ideo verior expositio est ꝙ ius a iustitia sit appella/tum diriuatiue.nõ ob.ꝙ iustitia tribuit vnicuiq; ius suum : q: nomẽ iur̃.sumitur ibi in alia significatione:vt ibi dicam.[⁊ sic ius suum].i.meritũ suum:sed ꝓut ius est ars boni ⁊ eq̇ ius ap/pellatum est a iustitia deriuatiue.i.ꝑ iure qđ est bonũ ⁊ equũ. ¶O: sequit̃ in lr̃a[nam vt ⁊c.]incipit tertium dictũ. ⁊ istud nam ita cõtinuatur:q: ius descendit a iustitia ⁊ hꝫ ita nobileꝫ matrem sicut est iustitia.sequitur ꝙ ip̃m ius qđ est filius tam nobilis matris qđ sit bonũ ⁊ equũ. Unde colligimus ar.loco sumpto a presumptione nature que est qđ qui nascit̃ ex bonis parentibus ꝙ ipse sit bonus.⁊ qđ quis natus ex malis paren/tibus ꝙ ipse sit malus.nam parentum vitia plerũq; filios co/mitantur:vt.C.de coart.l.si coartalis.⁊ virtutes parentum fi/lijs tribuunt̃:vt.C.ad.l.iuli.ma.l.quisquis.⁊.j.de edil.edi.l.qđ si nolit.§.qui mancipia. ¶O: signori.sequit̃ in lr̃a [ius est
8 ars boni ⁊ equi]. ¶† O: hic ponit̃ descriptio iur̃.⁊ ista diffi/nitio iuris potest legi tribus modis.⁊ vno modo sic[ius] scꝫ nr̃m totũ[est ars boni ⁊ equi].i.tota nostra scĩa est ars fini/ta boni ⁊ equi:⁊ est de infinitis finita doctrina.nam sicut dicit porphirius.ars est de infinitis finita doctrina.vel põt dici se/cundo modo vt dictio ius nõ supponat ꝓ toto iure nr̃o: sed ꝓ qualibet iuris specie.nam vt scitis multe sunt spẽs iuris. est enĩ ius aliud naturale aliud ciuile aliud gentium aliud est ius p̃torium.vnde q̃libet spẽs iuris nostri est ars boni ⁊ equi : q:

ius naturale gentium ⁊ ciuile cõtinet qđ bonum ⁊ equũ est. vel potest legi tertio modo. Jus est ars.i.artificiũ quoddam siue collectio p̃ceptorꝫ:boni ⁊ equi.i.ꝯtinens q̃ bona ⁊ equa sunt. vnde dicit̃ deus autor iustitie fuisse:sed hõ est autor iuris cuꝫ ius sit executiuũ ipsius iustitie.i.boni ⁊ equi. ergo videtur ꝙ oẽ ius sit bonũ ⁊ equũ:sed ꝓbo ꝯ̃.q: est inuenire aliqđ ius. qđ nõ est bonũ sed equũ.⁊ ecce ꝙ filiusfa.minor.xxv.an.post li.ꝯ̃test.admittatur ad defensionem patris.istud est equum:vt.C. de ꝓcura.l.exigendi.in fi.sed tamẽ non est bonũ ꝙ ille qui non est idoneus sibi sit idoneus ꝓ alio: ⁊ hoc est fedatum ⁊ hoĩum cõfusio.s.vt quis possit esse autor alij qui nõ possit esse sibi. et ideo minor non põt esse ꝓcura.alterius vel tutor:vt.j.de ꝓcur. l.si minor.⁊.C.de legi.tu.l.vlti. Ad quod vos ita dicetis ius ẽ ars boni ⁊ equi.i.aliqđ ius est bonum ⁊ equũ non tñ quodlibꝫ q: aliquod ius est equum sed non bonum:vt pꝫ in exemplo su/pra posito. Et ideo ad solutionẽ huius ꝯ̃.⁊ vt plene liqueat ar/ticulus iste vos ita no.aliqđ ius est bonum ⁊ equum. aliquod ius est bonum sed nõ equum:aliquod ius est equũ sed non bo/num.aliqđ ius est equum:sed eius oppositum est equius. Est ius aliqđ bonum ⁊ equũ:vt si res mea peruenit ad te sine cau/sa bonũ ⁊ equum est mihi reddas:vt.j.si cer.pe.l.si ⁊ me ⁊ titiũ. Jtem est ius bonũ:quo cauetur ne maleficia remaneant impu/nita:vt.j.de iudi.l.si longius.⁊.j.ad.l.aquili.l.ita vulnerat⁹.in fi.⁊.j.de fideius.l.si quis.§.id quod vulgo. Jtem est ius bonuꝫ ⁊ equum ꝙ si res quam subtraxit fur ei subtrahatur ꝙ nõ det̃ ei furti actio.ne ex improbitate sua lucrum consequatur:vt. j. de fur. l.itaq; fullo. Est aliquod ius bonum sed non equum:si/cut est exemplum in vsucapione:q: vsucapio est introducta ex bono ⁊ equo:vt.j.de vsuca.l.j. ⁊ tñ nõ est equũ cũ per vsuca.q̇s sibi querat dominiũ rei aliene:vt.j.de vsucapi.l.iij.⁊.C.de pac. l.traditionibus.⁊ iniquũ est quem locupletari cum aliena ia/ctura:vt.j.de condic.indebi.l.nam hec natura. Jtem est aliqđ ius bonũ sed non equũ:si mulier cõtrahit matrimonium:⁊ dat dotem ⁊ in domũ inducit aliquas res postea quas non dedit in dotem bonum est ꝙ vir vtat̃ eis in vita sua:sed nõ est equuꝫ vt.C.de pact.cõuen.tam super do.l.hac edictali. Est aliqđ ius equũ sed nõ est bonum:sicut est ꝙ filiusfa.minor post lit. ꝯtest. admittat̃ ad defensionem patris absentis:vt.s̃.dixi. Jtem po/test de hoc no.exemplum:si persuasisti seruo meo ꝙ res meas subtraheret mihi ⁊ ad te fugeret:si seruus manifestauit hoc mi/hi ⁊ voluntate mea subtraxit ⁊ fugit ad te:equũ est ꝙ tenearis mihi furti ⁊ serui corrupti. ne alij ꝓrumpant in hoc: sed nõ est bonũ ꝙ furtum fiat dño volente:vt.C.de fur.l.si quis. Est ali/quod ius equũ:sed eius oppositũ est equius.⁊ de hoc no.exem/plum ita:equũ est ꝙ testis q̇ signauit testũ si vocetur vt veniat de domo sua ad locum illum ad cognoscendũ sigillum:sꝫ ei⁹ op/positũ est equius vt mittat̃ ad domum suam ne officiũ suuꝫ sit sibi dãnosum:cum forte habeat necesse superesse rebus suis:vt j.quemadmo.testa.api.l.si quis. ¶Jtem no. alio mõ exemplũ si mandasti mihi ꝙ tibi emerem seruũ stichi ⁊ emi: ⁊ ille fecit mihi furtum equũ est qđ libereris tradendo eum mihi ꝓ noxa. sed equius est si plus valet ꝙ̃ subtraxit qđ tenearis insolidũ: vt.j.de fur.l.si seruus cõis.§.q: vero.vel potest not.exemplum sic:vt.j.de vi ⁊ vi arma.l.j.qđ aũt. Odof. ¶O: sequit̃ in litte/ra[cuius merito ⁊c.]dixit iuriscõ.ꝙ ius est ars boni ⁊ equi:⁊ hoc ꝓbat q̇nq; rõnib⁹.p̃ma rõ est ista q: doctores appellant̃ sa/cerdotes.vnde exponatis ita lr̃am[cuius]sub.gr̃a iuris : vel artis[nos]scꝫ doctores:vel ꝓfessores iuris ciuilis[merito] idest meritorie vel digne.vel merito:idest ꝓpter meritum: ⁊ ad uertatis quod dicit lr̃a ista cuius merito quis nos sacerdo/tes appellat:q: dñs Azo voluit hic esse magister grammatice dixit ipse si istud genitiuũ cuius referat̃ ad ius vt iuris cuius dicamus dictio merito.qđ sumitur noĩaliter : vt dicamus hoc meritum huius meriti.nam ius nostrũ meruit appellari sacrũ ⁊ tunc legit̃ ita lr̃a ista. Jus est ars boni ⁊ equi merito cui⁹ iu/ris quis.i.aliq̇s nos sacerdotes appellat.si aũt ista dictio cu/ius:nõ ad ius sed ad artem referat̃. dictio merito que seq̇t̃ nõ ponit̃ noĩaliter sed aduerbialiter.merito.i.meritorie:⁊ tunc le/gitur ita ista lr̃a[ius est ars boni ⁊ equi]cuius.i.artis q̇s nos sacerdotes appellat merito.i.meritorie. ¶O: signori. istam suam notã teneat sibi dñs Azo in bursa sua:q: nõ video q̇d ve/lit istud dicere:q: siue ista dictio cuius referat̃ ad ius : siue ad artẽ: merito potest legi noĩaliter ⁊ aduerbialiter:nominal'r vt dicamus merito cui⁹ aduerbialiter merito.i.meritorie:q̇s nos sacerdotes appellat.vnde no.ꝙ doctores legum nuncupantur sacerdotes duabus rationib⁹.nã sicut sacerdotes q̇ ministrãt sacra deo in altari dicunt̃ sacerdotes.ita doctores docendo le/ges dicunt̃ sacerdotes:q: sacra docent:vt.j.de re.di.l.j.§.sacre ⁊ q:.ll.sunt sacratissime:vt.C.de legi.⁊ cõ.l.leges. Jtem sicut sa/cerdotes obtẽperant deo cũ dant verã penitentiã ꝯfitentibus.

q: verus

quia verus sacerdos nō debet gratificari cōfitenti vt si occidi sti hominem non esset bonus sacerdos si diceret: do tibi penitentiam ꝙ ieiunes per vnum diem: sic doctores obtēperāt deo iuste iudicantes: q: debent equitatem habere pre oculis: vt. ff. 9 de eo qđ cer. lo. da. opz. l. qđ si. §. interdū. † Et no. ꝙ istō nomē sacerdos in iure nr̄o sumit̄ tribus modis. vno modo dicit̄ sacerdos q̄ sacra ministrat: vt. C. de epis. ⁊ cle. l. si q̄s. ⁊. l. si quē ꝗ. ⁊ in auē. de san. epis. alio mō dr̄ sacerdos qui sacra docet: vt h̄. tertio modo sumit̄ sacerdos ꝓ quadam dignitate reipublice q̄ fenica dicebat̄. nam si legistis in libro auiū. vna est auis tantū que vocat̄ fenix: ⁊ viuit. ccc. annis ⁊ postea morit̄ ⁊ finit finem suum hoc modo: q: inuenit paleas siccas ⁊ facit aceruū ⁊ postea inuenit ignem ⁊ ponit in aceruo palee: aceruo postea igneo toto facto instat ibi ⁊ comburit seipsam: postea remanet auis adueniente hyeme ⁊ aq̄ nascit̄ ouū ⁊ nascit̄ alia fenix: ⁊ ita semper sola erat in orbe: ita olim erat quedā dignitas: q̄ dicebatur fenica ⁊ erat vna sola de qua fit mentio. C. de na. li. l. j. Sed dicet mihi aliquis vestrū ad quid ꝓdest ista equiuocatio. Respōdeo ad ista vt canonista sciat cōcludere legiste: dicit legista allegando: iure ciuili clericus potest renūciare priuilegio clericatus: vt. C. de epis. ⁊ cle. l. si quis in cōscribendo. ⁊. C. de pac. l. si quis. sed iure canonico nō: vt extra de fo. compe. si diligenti. bonus canonista potest ita dicere. dn̄e clericus nec iure ciuili: nec iure cano. pōt renūciare priuilegio fori: per nouā ꝯstitutionem frederici statuimus q̄ est signata. C. de epis. ⁊ cle. nec ob. ille. ll. q: nō intelligo eas de sacerdotio clericat⁹: sed de sacerdotio cuiusdam dignitatis reipublice de qua dr̄. C. de na. lib. l. j. [⁊ boni] annectit sedaz rōnē q̄re ius est ars boni ⁊ eq̄ [equū] annectit tertiam rōnem [separātes] vt in ꝯctibus: ⁊ est exemplum. si ꝯctus cōtinet in se equitatē: q: aliquis nō est lesus vel modico est lesus seruādus est: vt. C. de rei vē. l. si voluntate. sȝ si ꝯctus ꝯtinet in se iniquitatem: vt q: quis deceptus vltra dimidiam iusti ꝑcij nō dȝ seruari: vt. C. de resciņ. vē. l. ij. [discernentes] vt in m̄rimonijs: ⁊ est licitū m̄rimoniū: inter personas inter quas nō est ꝓhibitum ꝯbi: al's est illicitum: vt insti. de nup. §. affinitatis. ⁊. ff. de rit. nup. l. semp [bonos]. s. hoīes. ⁊ hec est quarta ratio quare descriptio iuris sit vera [penarū] q: ipōnitur pena delinquentibus [ꝑmij] q: premiū bene agentibus tribuendū est: sed vbi est exemplū ꝙ mali efficiunt̄ boni metu penaꝝ: Rn̄. vbicūq; pena vnius est metus multoꝝ: vt. C. ad. l. iul. repe. l. j. Item est exemplū in transactione iurata si ꝯ eaȝ venio: vt. C. de transact. l. si quis maior. sed vbi est exemplū ꝙ exhortatione ꝑmioꝝ boni efficiant̄ meliores: Rn̄deo vbicūq;. l. merentibus ꝑmium tribuit: vt. C. de sta. ⁊ imagi. l. vt virtutū. et C. de famo. li. l. vna. ⁊. C. qui. cau. ser. ꝓ pre. ac. li. per totū. vñ dictū est. Oderūt peccare boni virtutis amore. Oderūt peccare mali formidine pene. ¶ Or sequit̄ in lr̄a [veram nisi fallor philosophiam affectantes]. q. d. bene dico ꝙ ius est ars boni ⁊ equi: affectantes verā philosophiā nō simulatā. Alij habent in lr̄a [affectantes]. i. sequentes: ⁊ est philosophia nomē grecum. nā in latina sonat philosophia. i. amor sapientie: ⁊ dr̄ philosophia a philos qđ est amor ⁊ sophia. qđ est sapientia: vt. ff. 10 de var. ⁊ extraor. cogni. l. j. §. ꝓinde † sed recte philosophantes spernūt pecuniā: non tn̄ doctores legū: vt. ff. de vaca. mu. l. in honoribus. §. philosophis. ¶ Or signori. in princi. hui⁹. l. no. ꝙ q̄s dȝ affectare verā philosophiam ⁊ nō simulatā: q: qđ simulatur nō valet: vt. C. plus vale. qđ in veritate est ꝙ qđ simu. cōcitur. ⁊ in rubro ⁊ in nigro. ⁊ ideo. l. fusia canina recessit ab aula: vt. in. sti. de. l. fu. ca. tol. per totū. ⁊. C. de. l. fu. ca. tol. l. vnica. Nō supprin. huius. l. formabo ꝓ iuuenibus duas q̄ōnes: siue duo q̄re. ⁊ in primis q̄ro cur in rubro primo ponit̄ de iustitia. ⁊ postea d̄ iure: ⁊ in nigro primo tractat̄ de iure, postea de iustitia. Rn̄. iuriscō. habuit respectū ad dignitatem: q: dignior est iustitia: q: magis antiqua ꝙ ius. vnde primo ꝑposuit: q: digniora sunt ꝑferēda: vt. ff. de acq. re. do. l. j. ⁊. ff. de iure imu. l. semp. sed in nigro iurisco. habuit respectū ꝙ multa erat dictur⁹ de iure ⁊ pauca d̄ iustitia. ⁊ ideo in nigro ꝑposuit de iure. ¶ Sed denuo q̄ro cur ponit̄ ista rubrica hic de iustitia ⁊ iure. vr̄ ꝙ ipsa sit supflua: cū singule. ll. q̄ sunt in corpore iuris tractāt de iustitia ⁊ iure: ⁊ dicunt iustitiā seu eq̄tatem ꝑferendā rigori iure: vt. C. de iudi. l. placuit. ⁊ certe vr̄ ꝙ sit supflua: ⁊ supflua ponēda nō sunt: vt. ff. in ꝓri. cōsti. habuistis. Item q̄s nō est onerandus supflua cautione: vt. ff. de ꝓcura. l. nō cogendum. in fi. ⁊. ff. vt in posses. leg. l. hec stipulatio. §. diuus. Rn̄. hec rubrica non est superflua: q: hic tractatur de iustitia ⁊ iure: in genere diffiniendo: non ꝓut singulis negocijs adaptant̄: sed in singulis alijs. ll. tractat̄ de iustitia ⁊ iure in specie. ⁊ f̄m qđ specialiter singula negocia ꝑ ius ⁊ iustitiam debent diffiniri.

Huius studij. Signor. ex quo iurisco. vlpi. q̄ fecit. l. istā posuit iuris descriptionē: statim in. §. isto ponit iuris diuisiones. ⁊ primo ponit̄ diuisio generalis: siue generalior de alijs ꝑdicans. ⁊ dicit ꝙ huius studij addiscendi due sunt partes: q: ius nr̄m diuidit̄. nā aliud est publicū aliud priuatū. publicū ius est qđ spectat ad statum totius imperij principal'r: priuatū ius est qđ spectat ad vtilitatē omniū hoīum. nam quedā sunt publice vtilia: quedā priuatim. Item publicū ius diuidit̄: q: ꝯsistit in sacris in sacerdotib⁹: et in magistratib⁹: ⁊ priuatū ius subdiuidit̄: aut eñ est ius naturale: aut est ius gētium: aut ius ciuile. h. d. iste. §. vsq; ad. §. ius naturale est. videatis expositionē lr̄e [huius studij due sūt positiones ⁊c.] ¶ Or signori. hec lr̄a legitur tribus modis. ⁊ vno modo f̄m. P. ⁊ alio modo f̄m Jo. ⁊ Azo. qm̄ f̄m dn̄m meū Jabal. ⁊ f̄m qđ cōsueui vobis legere. ⁊ legit̄ vno modo f̄m Pla. sic. huius studij. i. huius iur. studio addiscendi [due sunt positiones]. i. sp̄es. q. d. due sunt res: sup quib⁹ tractat scientia nostra. vna est super iure publico: alia est sup iure priuato. et ita exposuit do. Pla. in sūma huius ti. in lib. insti. Sed de ista expositione do. Joā. ⁊ Azo scandalizauerūt eum dicentes: quid fuit dicere ꝙ due sunt sp̄es iuris: certe hec nō est expositio prudentis viri: q: iam ex differentia rerū inducit̄ diuersitas qđ eē non dȝ. nam pari rōne possemus dicere ꝙ sunt infinite: q: ius nr̄m tractat de infinitis. s. de boue ⁊ asino. vnde dicem⁹ ꝙ ius aliud est bouinū: qđ super boue tractat: aliud est asininū quod super asino tractat. ⁊ sic dicemus de equino ⁊ de singulis: quia ius dȝ esse ei simile: vt. ff. de iniu. ⁊ irri. te. fac. l. iij. in prin. vñ exponūt ipsi alio modo ⁊ deterius ꝙ faciat Pla. ⁊ sic [huius studij]. i. huius artis adipiscende per studiū. [due sunt positiones]. i. super duobus ponit̄. i. sup iure publico ⁊ priuato: vt statim subijcit. sed ista eorum expositio non placet: q: remanet eadem oppositio: q: ius nr̄m loquitur de alijs. ⁊ ideo exponatis f̄m dn̄m meum Jac. bal. tertio modo f̄m quod consueui exponere. ⁊ sic. [huius studij]. i. huius iuris studio addiscendi. [due sunt positiones]. i. due sunt partes principales de alijs predicantes: ⁊ ius est genus. ⁊ istud ius hȝ duas partes principales: q: aliud est publicum: aliud priuatum. publicum ius est ⁊c. vt hic ꝯcitur. priuatū est aliud naturale aliud ciuile: descri 11 bitur autem studium hoc modo † studium est vehemens animi applicatio cum intentione addiscendi. naȝ ille qui bene studet applicat animū suum ad aliquam scientiam. sunt eñ qui tota die legunt: sed non habēt ibi cor suum. isti laborant sed nō cuȝ intentione discendi [reipublice]. i. romani imperij. nam ꝓprie reipublice appellatione nō cōtinent̄ alie ciuitates ꝙ romana: vt. ff. de verb. sig. l. eum q̄ vectigal. ¶ Sed opponit̄ q̄ñ dr̄ hoc ius publicum qđ ad statum rei romane tn̄ spectat: nōne cū publicum ius consistit in sacris ⁊ in sacerdotibus ⁊ in magr̄atib⁹ ⁊ hec fiant in qualibet alia ciuitate ⁊ villa: illud dicitur ius publicum. rn̄. ciuit̄. qualibet ⁊ villam cōseruari: ⁊ talia de quibus dicit̄ hic fieri: pertinet ad statum ciuitatis romane cum nō esset perfecta nisi ex suis partib⁹ cōstaret: vt. ff. ti. ꝓri. l. j. [priuatorum] scȝ omnium ⁊ qđ est istud: certe qđ pacta bone fidei inita debeant seruari: vt. ff. de pac. l. j. in prin. ⁊. C. de rei vē. l. latas. vnde no. ꝙ illud qđ principaliter est publicum secūdario est ꝑuatum. nam lȝ romani impij principaliter intersit romanū imperium in bono statu esse. tn̄ interest secūdario cuilibet ꝑuato: ⁊ ideo puniunt̄ qui romano impio seditionē faciūt: vt. ff. ad. l. iul. ma. l. j. simil'r econtra: q: interest principaliter priuatorum. secundario interest reipublice ecce principaliter interest cuiuslibet priuati vt regat bn̄ res suas. tamē secundario interest reipublice ne subditi fiant pauperes. naȝ expedit reipublice subditos habere locupletes: vt insti. de his qui sunt sui vel ali. iu. §. vlti. ⁊ in auē. vt iudi. sine quoquo suffra. §. eos. sicut etiā dicimus publice interest absentes a quibuscūq; defendi: scȝ secundario: vt. ff. de ꝓcura. l. seruum. §. publice. Sed dic mihi q̄ñ consistit ius nr̄m in sacris: Rn̄. dum. ll. nostre ꝑcipiunt esse ecclesias in q̄bus deum timētes veniā postulent suoꝝ peccatorū: vt in auē. vt lice. ma. ⁊ auie. §. q: vero. Item dum. ll. nostre ꝑcipiūt ne q̄d in loco sacro fiat: vt. ff. ne quid in lo. sac. fi. l. j. ⁊ ideo ecclesie non alienant̄: vt. ff. de ꝯtrahen. emp. in fi. Item in sacerdotibus ius nr̄m consistit: cum. ll. iubēt vt sint sacerdotes a quib⁹ veniā peccatoꝝ petamus: vt. C. de sum. tri. ⁊ fid. ca. in ep'la inter claras. Item dum. ll. nr̄e iubent nō fieri iniuriā sacerdoti nec persone ecclesiastice: vt. C. de epis. ⁊ cle. l. si quis in hoc genus. et si quis eis iniuriet̄ quilibet de populo pōt de illa iniuria accusare. Itē in magr̄atibus ius nr̄m ꝯsistit: q: publice interest vt sint magistratus: q: parum ꝓdesset iura esse in ciuitate nisi sint hoīes ꝑ quos iura reddant̄: vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. post originē. sic ⁊ parū ꝓdesset esse aquā in puteis nisi illa deberem⁹ vti [tripartitū est]. i. in tres ꝑtes diuisuȝ est. ⁊ sub. q̄dam hic. s. pretoris: q: ius ꝑtorium est introductū adiuuādi vel supplendi: vel corrigendi iuris ciuilis gr̄a: vt. ff. e. l. ius aūt. §. ius aūt ꝑtoriū.

sed hec sub. non est bona: q̃ redarguerẽt iuriscõ. de mendacio
quod nemini lꝫ nisi principi: vt. C. de legi. ⁊ consti. l. j. vnde non
valet sub. ista: ⁊ dico ꝙ ius ciuile sumit̃ hic large [aut ciuile] ⁊
ad hoc, concor. insti. de iusti. ⁊ iure. in fi. ⁊ hꝫ vnum ius priuatũ
a iure naturali: ne quis locupletetur cum aliena iactura: vt. j.
de condi. inde. l. nam hoc natura. a iuregentium habet hoc ius
priuatum: vt qd̃ quisq̃ ob tutelã sui corporis fecerit ipso iure
fecisse estimetur: vt. j. eo. l. vt vim. Item ius priuatũ hꝫ hoc a iu-
re ciuili vt vsucapio sit introducta: vt insti. de vsuca. in princi.
Sed quero nunqd̃ publicum ius subdiuidit̃ sicut ⁊ priuatum
dixerunt Jo. ⁊ Azo ꝙ sic: q̃ aut est naturale aut ciuile: vt arg.
j. l. proxi. vel potest dici ꝙ non recipit eo modo diuisionem: q̃
publicum ius non potest esse commune animalibus sicut ⁊ pri-
uatum: vt. j. §. proxi.

Ius naturale est. Uos habuistis. s̃. proxi. §.
ꝙ ius priuatũ aut est natu-
rale aut gentiũ aut ciuile. ⁊ statim in. §. isto ponitur qd̃ sit ius
12 naturale † ⁊ certe ius naturale est qd̃ natura docuit omnia aĩa-
lia: ⁊ istud ius non est ꝓprie hoĩum tm̃: imo cõe est omnib⁹ ani-
malibus. nam omnia aĩalia que nascunt̃ siue in terra siue ĩ ma-
ri siue in celo: vtunt̃ isto iure ab isto iure descendit maris ⁊ fe-
mine cõiunctio ⁊ ꝓcreatio liberorũ. vnde omnib⁹ animalibus
est cõmune: q̃ omnia aĩalia videmus censeri peritia hui⁹ iur̃.
h. d. iste. §. videatis expositionem lr̃e [ius naturale est qd̃ natu-
ra omnia aĩalia docuit]. ¶ Or signori. hec lr̃a legit̃ duobus
modis: ⁊ vno modo ꝙ hec dictio natura sit nominatiui casus:
⁊ sic tunc exponatis lr̃am: ius naturale est qd̃ natura. i. de⁹: q̃
deus est natura naturãs ⁊ docuit oĩa aĩalia. vel põt legi secun-
do modo: vt hec dictio natura ponat̃ in vi casus ablatiui. et
tunc exponetis ita lr̃am: ius naturale est qd̃ docuit oĩa aĩalia
natura. i. a natura. sil'e no. põt in iustitia. vel qd̃ legat̃ in vi no-
minatiui vel in vi ablatiui. j. eo. l. iustitia. ¶ Or sequit̃ in lr̃a.
[nam ius istud ⁊c.] q. d. bene dico oĩa animalia. nam ius istud
⁊c. [humani] id hoĩum [que in terra] vt fere bestie que ĩ suis
cubiculis nascunt̃: ⁊ vt sunt quedã aues vt ꝑdices ⁊ fasiani ⁊
quaile [que in mari] vt pisces: ⁊ idẽ est si in qualibet alia aqua
nascunt̃ [que in celo]. i. aere vt sunt aues que in arborib⁹ nas-
cuntur: vt insti. de re. diui. §. apiũ [hinc]. i. ab hoc iure natura-
li. s. deo q̊ p̊mo euam ade cõiunxit: ⁊ in ꝑadiso delitiaꝝ posuit.
[descendit maris atq̃ femine cõiunctio] ⁊ hec est melior lr̃a
q̃ꝫ coniugatio. s. ꝙ masculus iungat̃ femine est de iure natura-
li: sed cõiugatio. i. mr̃imonium est iure ciuili: vt insti. de pa. po.
in prin. ⁊ soli homines ꝯhunt matrimoniũ non bruta anima-
lia cũ sine rõne ducant̃: vt. j. si qd̃. pau. fe. di. l. j. sed si habetis in
lr̃a [cõiugatio] repetatis. i. cõiunctio. i. consensus amicorum
q. d. solus ꝯsensus facit mr̃imonium sine ꝯcubitu: vt. j. de regu.
iur. l. nuptias [quam]. s. cõiunctionẽ [appellamus]. s. effectũ
matrimonij [hinc] idest ab isto iure naturali [⁊ educatio] naꝫ
iure nature mouentur parentes ad liberos educandos. et ad
hoc etiam possunt compelli: si filius nõ habeat vnde se alat: vt
j. de lib. agno. l. si q̊s a liberis. §. sed si filius. ⁊ bñ dico ꝙ istud
ius naturale est cõe omniũ aĩalium. videmus eñ ⁊c. [ꝑitia] sꝫ
dic mihi sunt bruta aĩalia perita: ⁊ ita lr̃a ista videt̃ innuere ꝙ
sic. ⁊ ad hoc ꝯcor. insti. de iure natu. in prin. sed certe dicendum
est ꝯ. ꝙ bruta animalia carent intellectu: vt. j. si qua. pau. fe. di.
l. j. §. j. vnde si aĩalia carent intellectu nõ sunt ꝑita. ⁊ ideo vos
exponetis ꝑitia. i. notitia. ¶ Or signori. circa. §. istum no. plu-
13 ra no. ⁊ primo no. † ꝙ ius naturale in iure nr̃o sumit̃ equiuoce
vno modo dr̃ ius naturale ꝓprie. qd̃ est cõe oĩbus aĩalibus: vt
hic. ⁊ insti. de iure natu. in prin. scd̃o modo dr̃ ius naturale lex
mosayca. i. p̃cepta decalogi: in q̊bus continet̃. dilige dñm deuꝫ
tuũ sicut teip̃m. Item nõ furtum facies. nõ mechaberis: igitur
ne fiat furtũ de iure naturali est. ⁊ sic sumit̃ in. l. que dicit: furtũ
est ꝯtrectatio ⁊c. vt. j. de fur. l. j. ⁊ insti. de ob. que ex delic. nascũ. in
prin. tertio modo sumit̃: vt dicatur ius gẽ. naturali ratione ĩtro-
ductum. ⁊ in ista significatione pactũ hꝫ in se naturalẽ equita-
tem: vt. j. de pac. l. j. ⁊ insti. de re. di. §. singuloꝝ. sumit̃ ⁊ q̃rto mo-
do ꝓ iure p̃torio naturali ratione introducto: ⁊ sic sumit̃ in. l. q̃
dicit ꝙ p̃tor dat oĩbus restõnem in inte. ex iusta cã: vt. j. de mi-
no. l. j. item ꝙ pretor vult solui relicta certis ꝑsonis petita bo-
norũ pos. ꝯtab. ab emancipato est naturalis equitatis iuris p̃-
torij: vt. j. de lega. j. l. j. in prin. Item notetis hic vnũ magistrale
ad qd̃ allegamus hunc. §. ex lr̃a non potest colligi. sed ex solu-
tione cuiusdam ꝯrij: vos habetis hic ꝙ liberorum ꝓcreatio est
iuris naturalis. ergo innuitur ꝙ omnia naturalia animalia nas-
cuntur ex mare ⁊ ex femina. sed ꝓbo cõtra. ꝙ vermes nascunt̃
ex terre humiditate ⁊ aeris. ad quod vos dicetis ꝙ hic iuris-
con. posuit genera singuloꝝ non singula generũ. qd̃ regulari-
ter omnia animalia nascuntur ex mare ⁊ ex femina. simile not.
insti. de suspec. tu. §. j. ⁊. §. vltimo.

¶ Ad defẽ-
onẽ. ⁊ q̊d si ĩ
ltat⁹ potuit
aderefugiẽ
o ⁊ noluit: sꝫ
iũ ĩterfecit
sistendo an
neatur vide
art. in. l. j. C.
ĩ vi. vbi sim
icit̃ tꝫ queꝫ
o debere fu-
ere. nam ali
uem fuga-
m esse est in
ria vt. l. iteꝫ
ud. §. j. ff. d
iur. ⁊ istam
i. ꝙ indisti
e nõ teneat̃
gere. tꝫ do.
as. in h. quã
bat mult̃ au
ritatibus ⁊
j. in fi. cõmẽ
sui. vbi alle
t bar. sibi ꝯ
ari. sꝫ ꝓ sal-
ido bar. vi-
ꝯcordiam
i nouit̃ po-
aꝫ ĩ apostil.
ipsum.

14 **Ius gentium.** † Uos habuistis. s̃. ꝓxi. §. quid
sit ius naturale. in. §. isto ponitur
quid sit ius gentiũ. ⁊ in quo ius gentium distat a iure natura-
li: ⁊ ius gẽtium est illud quo soli homines vtunt̃. vnde leue est
videre differentiã inter ius naturale ⁊ ius gentium: q̃ ius na-
turale cõuenit oĩbus aĩalibus: sed ea que soli homines faciunt
sunt iuris gen. vt est habere erga dñm religioneꝫ: patri ⁊ patrie
obedire: ⁊ vt vim vi repellere liceat. ⁊ ideo qd̃ quis ob tutelam
sui corporis fecerit iure vel iuste fecisse videtur. ⁊ ideo cum ho-
mines teneant̃ se adinuicem diligere ⁊ beneficijs se affici inter
hominẽ ⁊ hoĩem insidiari nefas est. vnde sciatis ꝙ manumis-
siones sunt iuris gẽ. ⁊ est manumissio detectio libertatis. nã q̃ꝫ
diu in seruitute quis est suppositus est alterius potestati: sed
postq̃ꝫ manumissus est liberat̃ a patria potestate. vnde manu-
missio a iuregen. sumpsit originem. non aũt a iure naturali: q̃
iure naturali omnes hoĩes erant liberi: nec erat cognita manu-
missio cũ seruitus esset incognita: sed cognita seruitute cepit
esse manumissio. sed iuregẽ. est introducta seruitus. Item iure
naturali vna erat cõditio hominũ: sed iuregen. tria genera ho-
minum esse ceperũt. s. liberi ⁊ serui ⁊ libertini. Item ex iuregẽ. ĩ-
troducta sunt bella distincte sunt gentes: termini agris sunt
positi. ⁊ omnia alia que dicunt̃ hac lege descenderũt ex eo. naꝫ
omnes ꝯctus descendunt a iure gentium exceptis paucis que
descendũt a iure ciuili. h. d. iste. §. cum. l. seq. vsq̃ ad. l. ius ciuile
est. videatis expositioneꝫ lr̃e [ius gentium ⁊c.] quo. s. iure [gẽ-
tes humane]. s. sole: vt indicat lr̃a sequens. al's est in lr̃a oẽs. et
al's nõ [a naturali rõne]. s. iure [recedere]. i. differre [facile]
scꝫ ⁊ vere facile [illud]. s. ius naturale [sit] vt in supiori. §. ha-
buistis [hoc] scꝫ ius gentium [sit] vt pꝫ ex sequentibus exem-
plis [erga deum religio] scilicet est iure gentium. et conuenit
solum hominibus. nam soli homines colunt deum: quia bruta
animalia nesciunt colere deum. Sed dic mihi nonne istud est
de iure publico cum ius publicũ cõsistat in sacris: vt. s̃. ꝓxi. §.
habuistis. ⁊ hic dicitur ꝙ est iure gen. Rñ. ius publicũ nõ sub-
diuidit̃ vt censeat̃ esse iuris naturalis. sed bñ subdiuidit̃ quẽ-
admodũ ad ius ciuile vel ius gẽ. vel loq̊t̃ de iure pub. hic autẽ
loquit̃ de iure gẽ. qd̃ est circa religionẽ habẽdam [vt parẽtib⁹
⁊ patrie paream⁹]. s. ⁊ istud est iure gẽ. vnde not. filium debere
obedire p̃ri: vt ar. in aut. de nup. §. si vero expectet. Item no. ꝙ
quis dꝫ pugnare ꝓ patria: vt hic. ⁊ ad hoc facit. j. de reli. ⁊ sũp.
fu. l. minime. ⁊ ad. l. iul. ma. l. j. ⁊. l. pe. ⁊. C. de aboliti. l. fallaciter.
¶ Item ex littera istius legis colligetis ꝙ homo nascit̃ p̊mo
deo. postea parentibus. postea patrie. et hoc indicat hec litte-
ra. veluti erga deum religio. ⁊ vt parentibus ⁊ patrie pa-
ream⁹
15 ⁊ ad hoc facit etiam. j. de ven. in pos. mit. l. q̊dam † tamẽ alia. l.
videtur velle ꝙ homo primo nascatur patrie: ⁊ postea parenti-
bus. ⁊ ideo dicit lex prior fuit custodia castrorum q̃ꝫ charitas li-
berorum: vt. j. de cap. ⁊ postli. reuer. l. postliminium. §. si filius-
familias. ¶ Sed signori. hec est veritas ꝙ homo p̊mo nascit̃
ad reuerentiam: postea patri ⁊ postea patrie q̃ꝫtum ad obediẽ-
tiam. si tamẽ plus debemus obedire patrie q̃ꝫ parẽtib⁹. vnde si
diceret ciuitas ꝙ tu ires ad exercitum ⁊ pater diceret noli ire
prius debes obedire patrie q̃ꝫ patri. argumẽ. illius. l. si filiusfa-
milias. ⁊ hoc etiam dixit cato pugna ꝓ patria [euenit] idest a
iure permittitur [quãdam]. scꝫ vt nos inuicem diligamus et
beneficijs nos afficiamus: vt. j. de ser. expor. l. seruus. ¶ Or si-
16 gnori. in. l. ista not. † ꝙ vim vi repellere lꝫ: omnesq̃ leges om-
nia iura ꝑmittunt. sic ergo possum occidere hominem ad defẽ-
a sionem [a] mei. ⁊ ad hoc facit. j. ad. l. aquil. l. scientiam. §. qui cum
aliter. ⁊. j. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. vim vi. Item q̃ melius est ante
tempus occurrere q̃ꝫ ⁊c. vt. C. q̃ñ lice. vnicuiq̃ se sine iudi. vin.
l. j. ⁊ hoc idem ꝑmittitur in brutis: vt. j. si quad. pau. fe. di. l. j. §.
cum arietes. ⁊ tamen non dicũtur iniuriam facere vel pati. vt
j. si quadru. pau. fe. di. l. j. in prin. Item hoc intelligas cum mo-
c deramine inculpate tutele. circa qd̃ moderamẽ req̊runtur tria:
vt. C. vnde vi. l. j. no. Item intelligas ꝙ vim vi repellere licet: si
fiat nobis a priuato iniuste: nõ autem lꝫ nobis vim vi repelle-
re si fiat nobis ab eo cui subditi sumus: vt. j. de rei ven. l. qui re-
stituere. ⁊. j. de iniur. l. iniuriarum. §. j. ¶ Sed consueuit queri
sup. l. ista vt vim. quid si aliquis nõ aggreditur me ꝑ vim. sed
aggredit̃ filium meum: nunq̊d lꝫ mihi cum defendere ⁊ tibi resi-
stere: certe lꝫ. q̃ si licet cuilibet se pro suo corpore tueri. sic ⁊ li-
beros suos lꝫ defendere. nam parentes de liberis magis timẽt
q̃ꝫ de semetipsis: vt. j. qd̃ me. cã. l. isti quidem. in fi. vnde sicut lꝫ
ad defensionem sui resistere: sic ⁊ licet resistere ad defensionem
corporis liberorum suorum. quid erit si aliquis non aggredi-
tur te nec liberos tuos: sed fratrem tuum lꝫ ne tibi vim vi re-
pellere fratri illatam. dixerũt q̊dam ꝙ non: quasi liceat alicui
corpus suũ ⁊ liberorum tueri: non aũt fratrum suorum: sed cer-
te dicimus ꝙ lꝫ vim fratri illatam repellere. arg. ⁊ ratione tali:
quia lex

quia lex dicit ꝙ socij omniū bonoꝛum debent omnia bona et
mala cōmunicare ad instar fratrū:vt ar. ĩ. ꝓ soci.l.cū duob⁹ vi-
cinis.§.quidā.⁊.l.verum.in pꝛin.⁊ sic videt̃ ꝙ debeat licere fra
trem defendere:qꝛ omnia debent cōmunicare. Sed quid dice-
mus infert̃ vis vxoꝛi lꝫ ne vim vi impune repellere:⁊ certe dici
mus ꝙ sic:sicut in filijs ⁊ fratribus dicit̃:qꝛ vir ⁊ vxoꝛ socij sūt
diuine ⁊ humane domus:vt.ĩ.de cri.expi.here.l.aduersus. ⁊ in
terpꝛetatione iuris sunt duo in carne vna:vt.ĩ.re. amo.l.j.et ꝓ
hoc facit qꝛ iniuria facta vxoꝛi fit viro:vt.s̃.de iniur.l.j.in fi.⁊
l.seq.⁊ insti.de iniur.§.patitur. ¶ Sed demio quero nunquid
ob tutelam rerū meaꝝ lꝫ mihi vim inferenti resistere:certe sic.
dūmodo cum moderamine inculpate tutele:vt.C.vnde vi.l.j.et
C.qñ li.sine iudi.se vin.l.vnica.⁊.ĩ.de his que in frau.cred.l.ait
pꝛetoꝛ.§.si debitoꝛem fugientem.⁊.ĩ.de vi ⁊ vi ar.l.iij.§. cū igi
17 tur. ¶ † Sed denuo quero quid si magistratus infert mihi vi
nunq̇d possum ei resistere. Distinguo aut infert mihi viꝫ iuste:
qꝛ ei non obtempero quo casu potest mihi inferre iniuriam.⁊
mandare alij ꝙ mihi inferat:nec possum ei resistere:qꝛ iurꝭ exe-
cutio ⁊c.vt.ĩ.qđ metus cā.l.continet.⁊.ĩ.de iniur.l. iniuriarum
§.j. Si aūt iniuste infert mihi vim:qꝛ vult me occidere sine cā:
vel auferre vult mihi res meas quo casu bene possum ei resiste
re.⁊ si est de maioꝛibus magistratibus durante officio eum nō
cōueniam:sed eo deposito:vt.ĩ.de in ius vo.l.ij. si est de minoꝛi
bus durante officio eū cōueniam:vt.ĩ.de iudi.l.pars litteraꝝ.

1 ☞ Manumittens an det libertatem:⁊ qño intelligatur.
2 Bella sunt iuregentium introducta.
3 Contractus fere omnes sunt iuregentium introducti. Et qui de iure ciuili.
4 Actiones sunt introducte de iure ciuili.

Anumissiones.

Oꝛ signoꝛi. ad-
uertatis quia hic
glossat dñs Yꝛ.elegantissimis verbis sic:in his
ius nō disponit aliq̇d noui:sed dispositum nō di
minuit:sed custodit ⁊ cōfirmat.⁊ hoc vult dicere.
[in his] scꝫ manu.[ius nō disponit aliq̇d noui].i.nō compel
lit aliquem manumittere[sed dispositum custodit ⁊ ꝯfirmat]
idest libertatem iure naturali introductam:sed iuregentiū ob
fuscatam custodit ⁊ cōseruat[potestatis].s.dñice[manumis-
sionis].s.iurisgen[.genera]idest spēs[liberi].i.ingenui[et
serui]per manumissionem:⁊ ad hoc facit insti.de lib.in pꝛinc.
¶ Oꝛ signoꝛi.dñs Jo.⁊ Azo foꝛmant hic duas pueriles opi
1 niones.⁊ pꝛima opi.puerilis est ista † hic dicit̃ ꝙ ille q̇ manu-
mittit dat libertatē.ergo aut dat suam libertatem aut alienā:
si dat suam libertatem.ergo ipse desijt esse liber:si dat alienam
illam nō potest dare:qꝛ nemo plus iuris in aliū potest trāsfer-
re ꝙ̄ in se habeat:vt.ĩ.de acqui.re.domi.l.traditio. ⁊.ĩ.si vsuf.
pe.l.vti frui. Jtem cū omnes homines nascantur liberi iure na
turali.ergo nō dat ei libertatē cum iste liber sit. Ad istud vos
ita dicetis q̇ manumittit nō dat suam libertatē:qꝛ iam postea
ipse nō esset liber. Jtem nō dat alienam:qꝛ ipse nō hꝫ eam:sed
illam libertatē que erat obfuscata in seruo detegit manumittē
do eum.nam inspecto iure naturali semꝑ erat liber. ⁊ ideo de-
bet exponi manumissio est datio libertatis.i.detectio.sic q̇ ex-
cutit grana de spicis nō nouam speciem facit: sed eam que est
detegit:vt.ĩ.de acqui.re.domi.l.adeo.§.cum quis.sic.ĩ.si serui.
ven.l.si cum.§.ij.in fi. sic etiam qui petit tutoꝛes vt suspectos
remoueri nō accusat eos sed detegit:vt.C.de nego.gest.l.j. Et
hoc est qđ vult dicere qđ dixi.s̃.ꝙ glo.hic yꝛ.elegantibus ver-
bis:in his ius nō disponit ⁊c.vt.s̃.dixi.ac si aperte dicat. qui
manumittit nō dat nouam libertatem:sed eam que data erat a
iure naturali custodit ⁊ cōfirmat.vel potest dici fm Azo.ꝙ il-
le qui manumittit dat libertatem quam non habet. sicut dicit̃
in vsufruc.qui dat vsumfru.foꝛmalem alij quem nō habet:vt.ĩ.
de vsufru.l.quod nostrū.⁊ in creditoꝛe:vt institu.qui.alie. licet
vel nō.in pꝛin. ¶ Scđa opinio est talis:si olim erat vnum ge-
nus hominum ⁊ hodie ceperunt esse tria.ergo hodie sunt quat
tuoꝛ: Respondeo non sequitur:qꝛ debet ita intelligi ꝙ olim
erat vnum genus hominum.hodie ceperunt esse tria.pꝛimo ge
nere incluso in istis tribus.⁊ est simile inuenire: tu heri habe-
bas tres filios.hodie natus est tibi ali⁹ filius. ergo habebis
quattuoꝛ.sequitur ꝙ habebis septem cū pꝛimo habebas tres
certe non sequitur:qꝛ hodie habes quattuoꝛ filios.pꝛimis tri
bus filijs inclusis in sequenti numero[bella oꝛta sunt.] Sed
2 opponitur † si iusgentium inducat bella.ergo est iniquum cuꝫ
iniqua inducit:⁊ non debet inde nasci iniuriarum occasio.vn-
de iura nascantur:vt.C.vnde vi.l.meminerint.quare dixerunt
quidam vt Joan.⁊ Azo ꝙ legem istam intelligunt de bello li-
cito ⁊ iusto ⁊ introducto a populo romano vel ab imperatoꝛe.
nam hostes sunt ⁊c.vt.ĩ.de cap.⁊ postli.reuer.l.hostes. Jtem in
telligunt.l.istam de bello inducto ad iniuriam pꝛopulsandam
quod lꝫ:vt.s̃.eo.l.vt vim.sed ego intelligo etiam de bello non
iusto:vt statim a pꝛincipio mundi fuit inter Caym et Abel.
¶ Oꝛ sequitur in littera[discrete sunt gentes].i.distincte ⁊
separate vt isti sunt greci illi latini[regna condita].s.pꝛinci-
palia:que sunt quattuoꝛ:macedonicū: babylonicū: affricanū:
⁊ romanum qđ semꝑ viguit:⁊ hodie viget ⁊ vigebit.vt in roma
nis histoꝛijs cōtinetur[positi].s.inter vicinos:vt.ĩ.de termi.
mo.l.homo[collata].i.introducta. Unde ait tullius in.j.rhe.
ꝙ olim quando ceperunt esse homines stabāt in siluis: postea
ceperunt cogitare ⁊ dicere nō est bonum esse in siluis.vnde ce-
perunt facere edificia ⁊ ceperūt facere ciuitates ⁊ castra ⁊ op-
pida:⁊ ita dicunt̃ fieri collectiōes[cōmercium].i. cōtractus.
nam istud est generale nomen omnium cōtractuum : lꝫ hoc ad
permutationem tm̄ restringatur:qꝛ.ĩ.de alijs specificat [obli-
gationes]naturali ratione introducte : qꝛ ciuiles obligatio-
nes nō sunt iurisgentium:sed ciuilis obligatio alia est natura
3 lis alia ciuilis:vt insti.de ver.obli.in pꝛin. † Et ita notetis ꝙ
emere ⁊ vendere est facti:vt.ĩ.de cu.furi.l.consilio.in fi.sed ob-
ligatio est iuris vinculū:vt insti.de obli.in pꝛinci.[sunt] vnde
notetis ꝙ omnes cōtractus sunt iurisgentiū: vt hic.sed actio-
nes sunt iuris ciuilis:vt.ĩ.de oꝛigi. iu.l.ij.§. deinde. sunt tamē
quidam cōtractus.s.quattuoꝛ qui sunt iuris ciuilis: vt est lit-
terarum obligatio:vt institu.de lit.ob.vt est verboꝛum obliga
tio.vt institu.de actio.§.de constituta.vt est sponsalitia largi-
tas:vt in autentico vt spon.largit̃.in pꝛincipio. in colla. ix. vt
est contractus emphiteoticus.vt institu.loca.⁊ condu.§.adeo.
⁊.C.de iur.emphi.l.j.

1 ☞ Jus ciuile quid sit.
2 Seruitus est introducta iuregentium.
3 Matrimonium quo iure sit introductum. Et an sit iuris naturalis.
4 Nuptias solus consensus facit.
5 Jus multis modis accipitur.
6 Leges vnde habuerint romani.

Us ciuile est.

Signoꝛi in supioꝛi
bus habuistis quid
sit ius naturale ⁊ quid sit ius gentium ⁊ que a
iure gentium pꝛocesserunt. Modo in lege ista
iurisconsultus intendit tractare de iure ciuili:
1 ⁊ ponere quid sit ius ciuile. † Et dicit ꝙ ius ci
uile est qđ neqꝫ a iure naturali vel gentium re-
cedit in totuꝫ:nec per omnia ei seruit:cum ergo a iure aliquid
addatur vel detrahitur iuri cōmuni:id est iure naturali vel gē-
tium:illud ius pꝛopꝛium est:id est ciuile efficitur.hoc dicit pn-
cipium huius legis vsqꝫ ad.§.hoc igitur.videatis expositionē
littere.[ius ciuile]id est ius ciuile dicitur vel nuncupatur : et
quare ita exponatur.ĩ.videbitis.[in totum]id est per omnia.
[recedit] id est differt[nec ei]id est iuri naturali vel gentiuꝫ
[seruit]id est concoꝛdat[itaqꝫ]infert[iuri cōmuni] id est iu
re naturali vel gen. quia ius naturale est commune omnibus
animalibus:vt.s̃.e.l.j.§.ius naturale.sed ius gentium est com
mune solum omnibus hominibus:vt.s̃.e.l.j.in fine.⁊.ĩ.e.l.om-
nes.⁊ institu.de iure natura.gen.⁊ ciui.§.ius . [efficimus.] id
constituimus ⁊ oꝛdinamus. Oꝛ signoꝛi sicut ego pꝛemisi.vos
in superioꝛibus habuistis quid sit ius naturale ⁊c. vt dixi in
casu:sed pꝛo deo vbi est inuenire exēpla in terminis ꝙ ius ad-
dat vel detrahat iure cōmuni : et illud additum vel detractum
dicatur ius ciuile: Signoꝛi dominus Yr.qui fuit apud nos lu
cerna iuris:id est pꝛimus qui docuit in ciuitate ista:naꝫ pꝛimo
cepit studium esse in ciuitate ista in artibus ⁊ cum studiuꝫ esset
destructum Rome libꝛi legales fuerunt depoꝛtati ad ciuitateꝫ
Rauēne ⁊ de rauēna ad ciuitatem istam:quidā dominus Pe-
po cepit autoꝛitate sua legere in legibus tamen quicquid fue-
rit de scientia sua nullius nominis fuit.sed dominus Yr. dum
doceret in artibus in ciuitate ista cum fuerunt depoꝛtati libꝛi
legales cepit per se studere in libꝛis nostris ⁊ studēdo cepit do
cere in legibus:⁊ ipse fuit maximi nominis ⁊ fuit pꝛimus illu-
minatoꝛ scientie nostre:⁊ qꝛ pꝛimus fuit qui fecit glosas in li-
bꝛis nostris vocamus eū lucernam iuris.vnde dominus Yr.lu
cerna iuris super lege ista scripsit glosam interlinearē elegan-
tissimis v̄bis:⁊ bene dicit ipse ista littera dicit ius ciuile est qđ
neqꝫ a iure naturali vel gē.in totū recedit nec per oīa ei seruit:
cum ergo a iure aliquid additur vel detrahitur iuri cōmuni il-
lud ius ciuile efficitur dicit glo. interlinearis addit̃ vel detra-
hitur iuri cōmuni tm̄ noua materia vt tutela:tuꝫ foꝛma vt serui-
tus:tum equitas vt matrimoniū:tum iniquitas vt dominium:
⁊ sic hec interlinearis glo.denotat quattuoꝛ:sed vbi sunt exem
pla huius glose sue: ⁊ certe videt̃ ꝙ ista exēpla querere pꝛima
facie sit difficile : sed tm̄ ista sunt exempla:additur iuri naturali
vel gen.tum noua materia vt tutela iure naturali qđ est cōmu-

ne omnibus animalibus:ꝛ iuregẽ.quod est cõmune omnib⁹ ho
minibus de tutela pupillorum nihil inueniebatᷣ. supuenit qđ
dam ius ꝛ vidit ꝙ de tutela nulla fiebat mentio in iure nostro
dixit equum est ꝙ pupilli sint sub tutela:introduxit tutelam et
curam:certe illud nouum ius est ꝓprium.i.ius ciuile est. quod
patet ex descriptione tutele: tutela: est vis atqꝫ potestas in ca
pite libero ad tuendum eum qui propter etatem se defendere
nequit:iure ciuili data ac ꝑmissa:vt.j.de tute.l.j.in prin.ꝛ insti.
de tute.in prin.ꝛ ita habetis exemplum de primo qđ est adden
di.¶ Or sequitᷣ exemplum de secundo quod est addendi ꝛ de
trahendi:tũ forma vt seruitus. ꝛ exemplũ addendi est tale. de
iure naturali.de seruitute nihil cauebatur:qꝛ omnes homines
liberi nascebantur:vt.s̃.eo.l.manumissiones.iuregen. cepit eẽ
cognita seruitus:vt in ea.l.dicitur.ꝛ icepit dicere iusgen. si ca
piamus hostes imperij romani capti a nobis efficiantur serui
nostri:ꝛ si aliqui nascantur ab eis partus sit seruus:vt.j.de sta
tu ho.l.libertas.in fi.ꝛ.l.ꝛ seruorꝫ.superuenit ius ciuile ꝛ inue
nit nouam formã:seruitutem addendo eam iuri naturali ꝛ iu
2 rigẽ.ꝛ est hec illa noua forma† qꝛ si liber homo maior.xx. ann.
patitur se vendi ad p̃cium participandum.ꝛ qđ vere capiat ꝑ
tem precij:ꝛ qđ emptor ignoret conditionem suam.ꝛ qđ ipse q̃
patitᷣ se vendi sciat se liberũ:si ista interueniant efficitur liber
homo seruus ementis de iure ciuili:vt.j.de sta.homi.l. ꝛ seruo
rum.ꝛ insti.de iure perso.§.j.Item est exemplũ detrahendi in
seruitu.ecce iuregen.fuit introducta seruitus:iuregen. dñs si
ne cã seruum suũ poterat occidere ꝛ in eum seuire:superuenit
ius qđ detraxit huic potestati dñice:ꝛ dixit ꝙ domin⁹ nõ pos
sit seruum suum sine causa occidere.qđ si fiat punitᷣ.l.corne. de
sica.ꝛ eum vendere bonis conditionibus tenetᷣ:idest ne ampli⁹
reuertatur in potestatem suam:vt.j.de his qui sunt sui vl' alie
ni iuris.l.j.ꝛ institu.de his qui sunt sui vel ali.iuris.§. vltimo.
¶ Or sequitur exemplum de tertio:tum equitas vt matrimo
nium quod est addendi.Et circa hoc no.istud exemplũ domi
nus Joan.ꝛ Azo videntur somniasse in parnaso: dixerũt ipsi
additur iuri naturali vel gentiũ: tum equitas:vt matrimoniũ.
nam cum coitus esset a iure naturali introductus: vt.s̃. eo.l.j.
3 §.ius naturale est.†cum ergo matrimonium sit de iure natu
rali ꝛ inter homines ꝛ feminas matrimoniũ contrahatᷣ ius ci
uile superaddit plura:scilicet ꝙ sponsalia precedant. ꝛ quod
sequatur consensus de presenti:vt.j.de sponsalibus.l.j. Item
superaddit ius ciuile dum dicit ꝙ matrimonium contrahitur
demum interuenie͂tibus instrumentis dotalib⁹:vt.C. de nup.
l.si vicinus.ꝛ.l.imperialis.sed certe salua eorum autoritate q̃
magna fuit.hoc exemplum non est bonum: qꝛ matrimoniũ nõ
est iuris naturalis.nam illud est iuris naturalis qđ est commu
ne omnibus animalibus brutis: sed mr̃imonium non est com
mune aĩalibus brutis:sed cõiunctio maris ꝛ femine.i. instict⁹
nature est cõmune oĩbus animalib⁹.i.brutis:cui nature instin
ctui superadditum est matrimonium. preterea non est necesse
4 ꝙ sponsalia precedant matrimonium:† qꝛ nuptias non cõcu
bitus sed consensus facit:vt.j.de regu.iur.l.nuptias. preterea
non est necesse semꝑ dotalia instrumenta fieri:qꝛ bene valꝫ ma
trimonium sine scriptura:vt.j.de pigno.l.ꝯhitur. Item scio ꝙ
dominus Azo subiecit aliud exemplum:lꝫ in glossis vr̃is non
habeatis.tamẽ qui habent apparatum suum magnũ hic scrip
tum bene habent hoc scriptum.dixit ipse sic:esto ꝙ matrimo
nium non sit iuris naturalis .tamẽ est iurisgẽ.nam eq̃tati ma
trimonij a iuregen.introducte aliquando detrahitᷣ ꝛ diminui
tur per ius ciuile:ꝛ notauit exemplum sic ſm qđ equitas mr̃i
monij a iuregẽ.est introducta:pater cũ filia sua possit ꝯtrahe
re nuptias:superuenit ius ciuile ꝛ iurigẽ.detraxit in hoc ꝓhi
bens nuptias ꝯhi inter patrem ꝛ filiam:ꝛ ratione affinitatis:
vt.j.de rit.nup.l.adoptiuum.ꝛ insti.de nupt.§.affinitatis. sed
certe salua sua autoritate. nec istud exẽplum placet:qꝛ si vos ti
memini in his descenderũt a iuregetium:vt.s̃.l.pxi.habuistis
nõ inuenietis ibi de mr̃imonio.ꝛ ideo no.istud exẽplum ſꝫ qđ
ꝯsueui vobis no.ꝛ dicere. Jure naturali nihil erat cautum de
mr̃imonio nec iuregẽ.superuenit quoddã ius qđ matrimoniũ
introduxit illud ius est ius ꝓpriũ.i. ciuile supaddens iuri na
turali vel iurigẽ.vnde mr̃imonium est maris ꝛ femine ꝯiũctio:
indiuiduam consuetudinẽ vite ꝯtinẽs:vt insti.de pa.po.in ꝑn.
ꝛ.j.de rit.nup.l.j.ꝛ istud est verũ exemplum. ¶ Or seq̃tᷣ exem
plum de quarto:tum iniq̃tas vt dñium.ꝛ istud exẽplum est de
trahendi.iure naturali vel gẽ.non inueniebatᷣ aliquid de vsu
ca.s.ꝙ vnus homo posset querere dñium sibi rei alterius per
vsucap.supuenit ius quoddã dicens ꝙ vnus homo possit vsu
capere dñium rei alterius triẽnio bona fide:istud est de iure ci
uili:qꝛ vsucapio est iuris ciuilis.vt insti.de vsuca.in prin.ꝛ de
trahit iuri naturali vel gẽtium:qꝛ de iure naturali vel gen. nõ
dꝫ quis locupletari cũ aliena iactura:vt.j.de ꝯdi.inde.l.nã hoc

natura.ꝛ.j.de reg.iu.l.iure nature.sed per vsucapionem locu
pletatur quis cũ aliena iactura qꝛ vsucapio est ꝛc.vt.j.de vsuc.
l.iij.ꝛ.C.de pac.l.traditionibus.sed lꝫ vsuca.sit iniquitas. tum
in iure nr̃o hec iniquitas vsucap.est admissa ne rerũ dominia
sint in incerto:vt.j.de vsucap.l.j.ꝛ insti.de vsucapi.in prin.ꝛ vt
aliquis sit litium finis:vt.j.ꝓ suo.l.vlt. ¶ Or dñi mei sup ꝑi
cipio huius.l.subijcio vobis duo:ꝛ vnum est puerile.i. expedit
pueris scire:aliud est magis ꝓuectum:pueriliter consueuit ita
opponi. Cum ius ciuile addit iuri naturali vel gentiũ: per oĩa
recedit a iure naturali vel gentium:videtur ꝙ sic.ergo male di
cit littera:dum dicit ꝙ ius ciuile est qđ neqꝫ in totum a iure na
turali vel gẽtium recedit:nec per omnia ei seruit.quid ergo di
cemus.ad quod vos ita dicetis in quibus ciuile ius addit iu
ri naturali vel gentium seruit ei quatenus addit.non tamen ꝑ
omnia ei seruit:qꝛ non seruit ei in eo qđ detrahit. Item dum
ius ciuile detrahit iuri naturali vel gẽtium:aliquid recedit ab
eo in eo quod ei detrahitur.non tamẽ recedit ab eo per oĩa:qꝛ
non in eo qđ ei seruit.vnde seruire per omnia est seruire in om
nibus:recedere per omnia est recedere ab omnibus. ¶ Or si
gnori.scđo sic ꝯsueuit queri hic:ꝛ istud aduertant ꝓuecti.est ne
ipsa descriptio iuris ciuilis:ius ciuile est qđ neqꝫ ꝛc. Ad qđ di
xerunt dñs Jo.ꝛ Azo ꝙ ista non est descriptio iuris ciuilis:sꝫ
est quedã noticia per quam dinoscitᷣ ius ciuile a iure naturali:
vel gentium.ꝛ ideo exposuerunt ius ciuile est:idest dicitur vel
5 nũcupatur:vt dixi in expositione lr̃e. ¶ † Item ꝓbant istud ꝛ
alio modo:qꝛ dicunt ꝙ ius sumitᷣ infinitis modis in iure nr̃o.
Uno modo dicitᷣ ius ciuile tota nostra ciuilis sapientia. ꝛ ita
sumitᷣ in lege que dicit.est aũt iuris ciuilis sapientia que pre
cio numerario cõparari non põt:vt.j.de var.ꝛ extraor.cog.l.j.
§.ꝓinde. Scđo modo dr̃ ius ciuile.l.xij.tabu.ꝯtinẽs in se ius
scriptũ ꝛ nõ scriptũ:vt.j.eo.§.hoc igitᷣ. Tertio modo dicitᷣ ius
ciuile disputatio siue rñsa prudentũ:vt.j.de ori.iu.l.ij.§.ex his.
ꝛ insti.de iure na.gen.ꝛ ciui.§.responsa. Quarto modo dr̃ ius
ciuile qđ vnaqueqꝫ ciuitas sibi constituit:vt.j.eo.l.omnes.ꝛ in
stitu.de iure na.gen.ꝛ ciui.§.ius ciuile.vnde cum ita sumitᷣ va
rie ius ciuile in iure nostro.hic exponit iuris ciuilis noticiam
sed qualiter describemus ius ciuile.dixit dominus me⁹ Jaco.
bal.varijs modis.ꝛ vno modo dixit ꝙ describitur:ſm qđ sumi
tur pro legali scientia.ius ciuile est legalis sapientia:sic ſm ꝙ
sumitur pro lege.xij. tab.ius ciuile est.l.xij.tab. ſm qđ sumitᷣ ꝓ
prudentum responsis.ius ciuile est prudentum responsa:ſꝫ qđ
sumitur pro eo qđ vnaqueqꝫ ciuitas sibi ꝯstituit. ius ciuile est
qđ populus romanus vl' ciues alicuius ciuitatis sibi ꝯstituit.
¶ Sed signori.si vobis placet potestis dicere ꝙ hic ponitᷣ de
scriptio iuris ciuilis vel eius eq̃pollens.ꝛ quocũqꝫ mõ sumitᷣ
ius ciuile in iure nr̃o dicetis ꝙ ius ciuile est quod iuri natura
li vel gen.addit vel detrahit a iure naturali vel gen.nõ per om
nia ei deseruiens vel recedens.

Hoc igitur. Ex quo iuriscõ.posuit nobis q̇d sit ius
natu.vl' gẽtiũ vel ciuile diuidit. ꝛ dicit
ius nostrũ ciuile qđ est ius.l.xij.tabu. Aut est scriptum aut nõ
scriptum.ius non scriptum est consuetudinarium.vt greci te
ll.ponuntᷣ.h.d.iste.§.videatis expositionez lr̃e[apud grecos]
idest apud grecos ꝓbatur apte.ꝛ est ius non scriptum ꝯsuetu
dinariũ.sed vnde descẽdit ista illatio igitur. ¶ Signori.glos
sauerunt hic dñs Jo.ꝛ Azo.istud igitur non ponitur illatiue:
sed inceptiue.i.non inferendi cã sed inceptionis cã.simile ẽ vi
dere in legenda beati Martini.nam compilator legende bea
ti martini incepit ita. Igitᷣ btũs Martinus. sed ipse nõ fuit
dialeticus:qꝛ sic nõ incepisset. ¶ Sed signori.si placet vobis
potestis dicere ꝙ ponitᷣ illatiue.q.d.qꝛ vidim⁹ q̇d sit ius natu
rale vel gen.vel ciui.igitᷣ iuris ciuilis diuisiones subijciamus
qꝛ ius ciuile est aut scriptum aut nõ scriptũ[ius nr̃m.] idest.l.
xij.tab.introductum ꝛ fuit introductum a.l.xij.tab.hoc modo:
qꝛ romani quando ciuitas roma.fuit fundata erant quasi pe
6 cudes. Unde audiuerũt ꝙ greci erãt lr̃ati† miserũt eis duos
legatos ꝓ legibus qui portauerunt.x.tab.vt insti. de iure nat.
§.constat.ꝛ qꝛ in istis.x.non continebatur totum ius: miserũt
duos alios vt portarent adhuc duas tab.ꝛ portauerũt. ꝛ ideo
dictum est ex accidenti.l.xij.tab.vt habetis.j.de origi. iur.l.ij.
§.ex his.ꝛ de istis duabus tab.aliquid est apud lateranum ro
me.ꝛ male sunt scripte:qꝛ non est ibi punctus.nec.§.in littera.
ꝛ nisi reuolueritis lr̃as non possetis aliquid intelligere.et ita
sumitur hoc ius nr̃m.qđ.l.xij.tab.hꝫ.ꝛ alias plures significa
tiones quas dixi.s̃.in princi.huius.l.[hoc ius] istud ius põt
legi duob⁹ modis.ꝛ vno modo sic.hoc ius.i.in genere acceptũ.
ꝛ tunc sumitᷣ ꝓ.l.xij.tabu. ꝛ tunc exponetis aut ꝓ et:ita disiun
cta sumitᷣ ꝓ coniuncta.sic.ꝛ.j.de ver.sig.l.sepe.ꝛ.C.de verb.sig.
l.pe.ibi.vbi dicit melius itaqꝫ ꝛc.vel potest legi ista lr̃a. Hoc

igitur ius

igitur ius nostrum.i. quelibet pars iuris nostri: ⁊ tunc sumit̃
aut proprie:qꝛ partes iuris ciuilis cōsistunt ex scripto: aut ex
non scripto:⁊ ius cōsuetudinarium est ius non scriptum:quia
consuetudo:vt.j.de leg.⁊ senatuscō.l.de quibus.⁊ insti.de iure
natu.§.ex non scripto.sed.ll.nostre dicunt̃ ius scriptū.⁊ sunt
multe species iuris scripti:vt habebitis.j.l.proxi.

1 ☞ Lex quomodo diffiniatur.
2 Lex qūo differat a plebiscito.Et quid sit plebiscitum.
3 Senatores vrbis rome habebant potestatem statuendi quic-
quid placebat.Et iudicium dicebatur centūuirale.
4 Juris ciuilis quinqꝫ sunt species ⁊ que sint.
5 Jus ciuile accipitur multis modis.
6 Jus pretorium quid sit.

Jus autem ciuile.

Supra pri.§. habuistis qd̄
ius ciuile est ex nō scripto ⁊ etiā ex scripto. modo
in prin.huius.l.ponunt̃ species iuris ciuil' scripti
⁊ certe lex lata a populo romano ē ius ciuile scrip
tum.Jtē plebiscitū latū a plebe romana est ius ciuile scriptū.
Jtem senatuscō.item decreta principū. item responsa pruden-
tum est ius ciuile scriptū.h.d.prin.huius.l. videatis expositio
nem lr̃e[scriptū est].i.ex iure scripto descendēs[qd̄ ex lege]
1 accipiatis qd̄ est.j.[venit].i.descēdit † ⁊ est.l.qd̄ populus ro-
manus senatore magistratu interrogante cōstituebat: vt insti.
de iure na.§.lex est.vel lex est cōmune preceptum virorum pru-
dentium consulto:delictorum que sponte vel ignorantia com-
mittuntur cohertio:cōmunis reipublice sponsio:vt.j.de leg.⁊
senatuscō.l.j.vbi dicam.⁊ est plebiscitum qd̄ plebs plebeio ma
gistratu interrogante veluti tribuno constituebat.vt instit. de
iure natu.§.plebiscitum.⁊ debetis scire ꝙ est differentia inter
legem ⁊ plebiscitū.lex est qd̄ fiebat a toto populo ⁊ a nobilib⁹
⁊ inobilibus.plebiscitū est quod fiebat a solis plebeis:vt in p̄
dicto.§.plebiscitū cauetur aperte.sic ⁊ in ciuitate ista vocam⁹
statutū bonoñ.qd̄ fit a nobilibus ⁊ inobilibus:sed qd̄ fit a ru-
2 sticis vocamus ordinamētum populi.¶ † Or sequit̃ in litte-
ra[senatuscō.]⁊ est senatuscon.qd̄ senatores vrbis rome in se
natu coadunati statuebant:vt insti.de iure na.§.senatuscō. nā
quando ciuitas roma.erat in bono statu habebat bene.x.vici-
bus plures hoīes q̄ sint in boñ.⁊ nō habebat nisi.c.senatores
idest.c.cōsiliarios.vnde illi statuebant quid eis placebat:⁊ iu-
dicium eorū dicebatur centūuirale:vt.C.de peti.here.l. vlti. et
nō ambigit̃ ⁊c.vt.j.de legi.⁊ sena.l.nō ambigit̃.sed ciuitas bo
noñ.hꝫ duo milia cōsiliarioꝝ exceptis doctorib⁹.Et ex predi-
ctis no.ꝙ cōsilium rome vocat̃ senatus.⁊ illi vocant̃ senatores
sed cōsiliarij aliaꝝ ciuitatū vocant̃ decuriones:vt.j.de ver.sig.
l.pupillus.§.decuriones.vnde cōsilium decurionum vocatur
3 decretū ordinis:vt.j.de decre.ab or.faci.l.j.¶ † Or sequit̃ in
lr̃a[decretū principis]⁊ dicit̃ decretum principis:qꝛ si impe-
rator decreuit aliq̄d est cōstitutio imꝑialis:vt.j.de cōsti.princ.
l.j.⁊ qꝛ qd̄ principi placuit legis hꝫ vigorem:vt insti.de iur.na.
gen.⁊ ciui.§.sed qd̄ principi[autoritate prudentū]nam olim
populus romanus tribuit tantā potestatem iuriscō.vlpi.⁊ pa-
pi.⁊ alijs:vt si interrogati suꝑ iure respōdebant ita esse:eorū
respōsa erant ius ciuile:vt insti.de iure natu.§.rñsa prudētuꝫ.
¶ Or signori.habetis hic quinqꝫ spēs iuris ciuilis scripti.s.
qd̄ descendit ex lege vel a plebe vel a senatuscō.vel ex decretis
principū vel responsis prudentū:possunt suꝑaddi alie due spe
cies:ecce ius ciuile est quod romana ciuitas sibi cōstituit:vt.j.
e.l.omnes vero.⁊ hoc in iure scripto:potest ⁊ suꝑaddi alia spe
cies cōsuetudinis:vt.s̄.l.pxi.Jtem ius p̄torium pendet ex iu-
re ciuili:vt.j.e.l.§.pxi.vnde ex prin.huius.l.⁊ ex seq.§. collige
tis istam practicā.qñcunqꝫ vos vultis scire de aliqua actione:
si est ciuilis vel pretoria.videatis si actio illa descendat ex le-
ge vel ex plebiscito vel ex senatuscō.vel ex decretis principum
vel ex responsis prudentū:⁊ tunc dicatis ꝙ est ciuilis actio: sꝫ
si vos nō inueniatis ꝙ descendit ex predictis:sed ꝓuenit ex p̄-
tore dicetis ꝙ est pretoria:vt in seq.§.verūtamen omnes actio
nes origine sunt ciuiles:vt.j.de origi.iur.l.ij.§.ꝓinde.sꝫ post-
ea fuerunt alique superaddite a pretore:vt patet in seq.§.⁊ in
4 stitu.de perpe.⁊ tempo.actio.§.vlti.Jtem no.† ꝙ ius ciuile in
iure nostro sumitur multis modis:aliquando ius ciuile sumit̃
pro.l.xij.tabu.vt.j.de origi.iuris.l.ij.⁊.s̄.l.proxi.§.vlti.fm vnā
lecturam.aliquando sumitur ius ciuile pro eo qd̄ addit vel de-
trahit iuri naturali vel gentium:vt.s̄.l.proxi.in princi. habui-
stis.aliquando sumitur pro iure pretorio quod est viua vox iu
ris ciuilis:vt.j.proxi.§.habebitis.aliquando sumitur pro sta-
tuto cuiuslibet ciuitatis:vt institu.de iure natu.gen.⁊ ciuil. §.
ius autem ciuile est quod vnaqueqꝫ ciuitas constituit.Jtē ali
quando sumitur ius ciuile pro disputatione prudentum:vt.j.
titulo proximo.l.ij.§.ex his legibus:aliquando sumitur large
pro toto iure ciuili.vnde dicitur ius ciuile ciuilis sapiētia ꝓhi
losophica vt.j.de varijs ⁊ extraordi.cogni.l.j.§.est quidem ci-
uilis nostra sapientia:aliquando dicitur ius ciuile qd̄ descen-
dit ex aliquo istorum de quibus hac lege dicitur.

Jus autem.

Jn superiorib⁹ habuistis ꝙ ius aliud
est naturale:aliud gentiū:aliud est ius
ciuile:⁊ qualiter ius ciuile subdiuidit̃:⁊ quot sint eius species
verum qꝛ post ius ciuile introductum est ius pretorium.ponit̃
5 in.§.isto quid sit ius pretorium:† ⁊ certe ius pretorium est qd̄
pretores introduxerunt cā adiuuandi:vel supplendi:vel corri
gendi iuris ciuilis.vnde sciatis ꝙ ipsum ius pretorium nō so
lum vocatur ius pretorium:immo ⁊ honorariū ab honore pre-
torum sic nominatum:⁊ ius pretorium est quasi viua vox iuris
ciuilis.nam sicut per vocem homo declarat intentionem suam
sic ius pretorium declarat quod iure ciuili dicitur.h.d.iste.§.
cum.l.sequenti[supplendi]inducēdo actionem de nouo[cor-
rigendi]propter publicam vtilitatem.Sed vbi est exemplum
ꝙ ius pretorium adiuuet ius ciuile.⁊ certe exempluꝫ potest sic
no.de iure ciuili filij qui sunt in potestate patris succedebāt ei
velint nolint.vt insti.de heredum quali.⁊ diffe.§.sui. superue-
nit ius pretorium et dedit filijs suis bonorum posses.per vnde
liberi.vt institu.de hered.que ab intesta.defer.§.emancipati.⁊
in hoc adiuuat ius pretorium ciuile:sed hic non fuit necesse: qꝛ
bene succedebant iure ciuili.vt insti.de bono.posses.§.j.Jtem
potest no.exemplum.scriptus heres potest adire hereditatem
ex testamento iure ciuili.vt.j.de here.peti.l.j.ius pretoriuꝫ ad-
iuuat cum dat bono.posses.fm tabu.scripto heredi.vt.j.de bo-
no.posses.l.sed cum patrono.§.penul.sed hoc non fuit necessa-
rium cuꝫ posset succedere iure ciuili.vt dictum est.Sed denuo
quero vbi est exemplum ꝙ ius pretorium suppleat ius ciuile.⁊
certe exemplum potest sic no.ius ciuile inuenit act.furti nō ma
nifesti que est in duplum.vt institu.de noxa.§.sunt autem. sup-
uenit ius pretorium ⁊ supplet dum inuenit act.furti manifesti
que est in quadruplum.vt.C.de furtis.l.de his.⁊ institu. de per
pe.⁊ tempo.actionibus.§.penultimo.Jtem potest nota. exem-
plum alio modo.iure ciuili non tenetur pater ex cōtractu filij:
vel dominus ex contractu serui:superuenit ius pretorium qd̄
teneantur de peculio:vel de in remverso:vel quod iussu.vt.j.de
peculio.l.j.Jtem potest notari exemplum tertio modo:de iure
ciuili non tenetur dominus ex delicto serui noxali actione.su-
peruenit ius pretorium et supplet quod dominus teneatur ex
delicto serui emendare damnum datum a seruo vel tradere euꝫ
pro noxa.vt.j.de noxa.actio.l.quotiens.§.pretor ait. Sed de-
nuo quero vbi est exemplum quod ius pretorium corrigat ius
ciuile.et certe exemplum potest sic no.ecce iure ciuili filij eman
cipati non succedunt patri ab intestato:superuenit ius preto-
rium et correxit ius ciuile:quia iure pretorio filij emancipati
possunt petere bonorum posses.contratabu.vt institu.de here-
ditate ab intestato.§.emancipati.et institu. de exheredatis li-
beris.§.emancipatos.Jtem potest notari exemplum secundo
modo:iure ciuili cognati non succedebant:sed agnati tantum:
superuenit ius pretorium et correxit:quia cognati iure preto-
rio bene succedunt.vt.j.vnde cognati. l.prima[quod]scilicet
ius pretorium.et ita nota quod ius pretorium nuncupat̃ duo-
bus modis:pretorium et honorarium:quia pretores eū intro-
duxerunt:honorarium:quia honor est pretoribus qd̄ ipsi pos-
sunt constituere ius:sed dicet mihi aliquis vestrum:quomodo
se habet ius pretorium ad ius ciuile.Respondeo ius pretoriū
est quasi viua vox iuris ciuilis.vnde sicut per vocem homo de-
clarat dictum suum:ita ius pretorium declarat illud quod ius
ciuile dicebat.

1 ☞ Populo omni iurisditionem habenti ius proprium sta-
tuere permittitur:quod ius ciuile vocatur:quod vero ab omni
gente equaliter custoditur ius gentium appellatur.
2 Legem generalem potest solus princeps cōdere que liget oēs
subditos.
Sed ciuitas potest facere legem que liget tantum ciues.

Omnes.

Quia in supioribus habuistis q̄d sit
ius naturale gen.⁊ ciui.et qualiter di-
uidatur:⁊ q̄ sunt ei⁹ species:⁊ q̄d sit ius pretoriū. mo-
1 do breuiter ⁊ in sūma ponit ita breuē diuisionē:† qꝛ dicit iuris
cōsul.ex ꝓmissis apparet ꝙ oēs populi qui regunt̃ legib⁹ ⁊ mo
ribus partim vtunt̃ iure ꝓprio ⁊ partim iure cōi. vtuntur iure
proprio.i.illo qd̄ sibi constituerūt.nam qd̄ vnaq̄qꝫ ciuitas sibi
constituit illud est ius propriū.vtunt̃ iure cōi.i.quo oēs et sin-
gule gentes vtunt̃.h.d.ista.l.videatis expositionē littere [oēs
populi qui legibus ⁊ moribus]sed quare dicit ista littera hoc
potest dici duobus modis: et vno modo scd̄m Joannem et
Azonem.et sic quod hoc est dictum propter homines silue

ftres:qui non reguntur legibus.i. iure scripto: nec moribus
idest iure nō scripto:vel potest dici scdo modo omnes populi
qui.l.⁊ mo.re.romano imperio stabilitis: quasi dicat oēs ho-
mines subiecti romano imperio vel reguntur partim suo iure
proprio vel partim cōmuni iure omnium gentium[ciuitatis]
qd ergo ciuitas bonoñ.sibi ꝯstituit:illud est ius ciuile bonoñ.
[vtuntur]q: omnes gentes vtūtur iure suo ꝙ liceat alicui se
defendere ob tutelam sui corporis:vt.s.eo.l. vt vim atq; iniu-
riam dixi.Item omnes gentes vtuntur isto iure qd liceat do-
minis manumittere seruos suos.ideo manumissio est iurisgē-
tium:vt.s.eo.l.manumissiones.¶O: signori.ad.l. istam op-
ponitur.vos habetis hic qd vnaqueq; ciuitas sibi cōstituit est
ius ciuile propriū istius ciuitatis.vnde si ciuitas ista facit ali-
quod statutum est proprium ius istius ciuitatis: ⁊ extra non
hʒ iurisditionem:q: extra territorium ius dicentis impune nō
paretur:vt.j.de iuris.om.iudi.l.vlti.sed videtur ꝙ solus prin-
ceps possit facere legem ⁊ nō vnaqueq; ciuitas.vnde videt̄ cō
tra.C.de legi.⁊ cōsti.l.j.⁊.l.fi.Ad quod vos dicetis vno modo
ſm qd dixit do.Placē.⁊ sic olim vnaqueq; ciuitas ⁊ multi alij
poterant facere legem.sed contra.videtur ꝙ solus prīceps pos
sit facere legem.vt.C.de leg.⁊ con.l.pe.⁊.l.fi.breuis est respon-
sio ſm Pla.vnaqueq; ciuitas poterat legem facere vt hic.ho-
die correctum est:vt ibi in.l.cōtra.q: non est nouum ⁊c.vt.j. de
legi.⁊ senatuscō.l.non est nouum.sed hoc non placet: q: legum
1 cor.est vitanda:vt.C.de ap.l.precipimus.⁊ ideo soluo sic† so-
lus princeps potest facere legem generalem: que liget omnes
ciues suos subiectos romano imperio:sed ciuitas potest face
re legem que liget tātum ciues suos:vt.j.ad muni.l. q̇ ex vico.

1 ☞ Iustitia quid sit:⁊ de varia eius descriptione.
2 Ius tria precipit.
3 Iurisprudentia quid sit.

Iustitia est constans. Signori.de scda parte rubrice in supioribus hucusq;
dictum est:de prima parte rubrice hac. l.sola in
prin.tractatur ⁊ in prin.huius.l.dicitur ꝙ iusti
tia est cōstans ⁊ perpetua voluntas ius suū vni
cuiq; tribuens[ius suum].i.meritū suum.⁊ ita
sumitur hic ius ꝓ merito.⁊ sic apparet ꝙ iustitia p̄cessit ius.nō
autem sumitur hic pro arte boni ⁊ equi:⁊ sic soluitur cōtra. ar.
vt.s.eo.l.j.in prin.⁊ ibi dixi.¶O: sequit̄ in littera[vnicuiq;
tribuens].i.bono ⁊ malo.¶O: sequitur circa diffinitionem
siue descriptionem istam:iustitia est constans ⁊ perpetua volū
tas ius suum vnicuiq; tribuens:dñs Ioan.⁊ Azo hic infinita
1 scripserūt ⁊ dixerunt† ꝙ hec diffinitio siue descriptio poterat
legi ⁊ intelligi quinq; modis: sed tñ vt vos intelligatis istas
q̄nq; lecturas opponetis sic ad istā descriptionem.dicit iuris-
con.Vlpi. iustitia est cōstans ⁊c.videtur ꝙ male dicat: q: non
est inuenire iustitiam que semper sit ꝯstans ⁊ semper sit perpe-
tua:nec in creatore nec in creatura:in creatore.i.in dño deo no
stro iesu xp̄o non:q: legitur in diuinis scripturis. ⁊ etiam col-
ligitur ex.ll.nostris ꝙ dñs deus mutauit consilium. nam legit̄
ꝙ dominus proposuerat submergere ciuitatem niniue vbi ce-
perant omnia vitia abundare:⁊ vbi omnes virtutes erant suf-
focate:sed quid fecit per ꝓphetam monuit ipsos qui erāt in il-
la ciuitate.nam inspirauit in cor cuiusdam ꝓphete ꝙ talis ciui
tas subuerti debebat.vnde incōtinēti ille ꝓpheta intrauit illā
ciuitatem vt fatuus currendo per ciuitatem clamādo reforme
tis vos ad bona opera facienda:⁊ nisi hoc faciatis ista ciuitas
subuertetur infra triduū:pueri ⁊ leues persone ceperunt eum
sequi. ⁊ intellecto quid dicebat venerunt ad regem ⁊ dicebant
quidam homo vadit ꝑ ciuitatem ⁊ ita dicendo:quid videt̄ vo-
bis faciendum:dixit rex.volo ꝙ mittatur pro omnibus consi-
liarijs meis:⁊ misit.cum venerunt dixit eis audiuistis vos hec
que vadit dicendo ille qui vadit per ciuitatem:dixerūt ipsi do-
mine sic:quid videt̄ vobis faciendum:dixerunt ipsi. dñe nesci-
mus si est fatuus vel sapiens vel nuncius xp̄i:incontinenti mit
tatis per ciuitatem nr̄am p̄conem precipiendo vt per triduum
homines ieiunent ⁊ faciant penitentiam:immo qd plus est fa-
ciant animalia sua abstinere a coitu: si fatuus est non est ma-
gnum abstinere: si sapiens vel nuncius christi adimplebit̄ cō-
silium ipsius.⁊ forte dominus mutauit propositum ⁊ ita factū
est:⁊ quia penituerunt omnes mutauit propositum siue consi-
lium et non subuertit eam vt proposuerat.Vnde ad istam de-
scriptionem opponitur ⁊ videtur ꝙ Vlpianus male dicat. dū
dicit iustitia est constans ⁊ perpetua voluntas:q: talem iusti-
tiam non est inuenire nec in creatore nec in creatura.in creato-
re non. q: consilium suum mutauit: vt.s.dixi. Item inuenit̄ in
ll.nostris ꝙ dñs deus sūma priuilegia cōtulit iudeis: sed ta-
men q: dñi iudei in vltimis diebus nō cognouerunt dñm no-
strum:dominus mutauit consilium;⁊ abstulit eis omnia priui-
legia ⁊ regnum.Vnde sub rege sunt hodie.vt.C.de iudeis ⁊ ce
lico.l.iussio.Item in creatura.i.in homine non est inuenire istā
iustitiam:q: scriptum est ꝙ septies cadit iustus homo in die.
Preterea leges nostre non approbant hanc iustitiam:quia di
cunt nihil sub sole perpetuum est: sed omnia sub continuo mo
tu.vt in aut.de non alie.§.vbi autem.item nonnunq̄ ⁊c.vt.j.de
collatione bonorum.l.nonnunq̄.⁊.j.de verbo.signi. l.eum qui
certarum.in fi.quid ergo dicem⁹ ad istas oppositiones tollen
das.Dicetis quinq; modis:⁊ istis quinq; modis legitur hec
descriptio:⁊ vno modo dicetis sic ꝙ hec descriptio intelligitur
de iustitia que est in deo:q: deus est constās ⁊ perpetuus:⁊ im-
mutabilis:⁊ inuariabilis:non autem intelligitur de iustitia q̄
est in homine:quia nō inuenitur homo sub sole qui semper sit
constans ⁊ perpetuus.Et quod sequitur in littera nostra:ius
suum vnicuiq; tribuens:scilicet ſm opera sua.⁊ in euāgelio cō
mendatur paterfamilias ideo qd tribuit tantum mercēnarijs
venientibus in sero quantuʒ ei qui mane venit.Si obijciatur
deus variauit in facto ciuitatis Niniue quam ꝓposuerat sub
mergere:certe non variauit:quia mutauit consilium:non tamē
mutauit sententiam.nam dominus proposuerat eam submer-
gere:sed q: reformauerunt se pepercit eis.Item non variauit:
q: ipse primo tribuit Iudeis maxima priuilegia:⁊ postea ab-
stulit:quia non fuit variatio:sed iustitie ablatio:q: iustum est
ꝙ seruus cui concessa est libera peculij administratio si fugiat
ꝙ amittat eam.vt.j.de pecu.l.libera.vel potest dici ꝙ illud nō
fuit ex inconstantia dei:sed ex inconstantia subiectorum. nam
lex delinquentibus penam imponit.vt.j.quod metus causa.l.
extat edictum.⁊.C.vnde vi.l.si quis.Vel potest dici secūdo mo
do ꝙ hec descriptio intelligatur de iustitia que est in homine.
Si obijcias:iustus homo septies in die cadit.Respondeo iu-
stitia que est in homine est constans ⁊ perpetua voluntas apti
tudine:sed non actu:nam iustus homo est actu habilis ad hoc
ꝙ sit constans ⁊ perpetuus:sed licet aptus sit ad hoc: tñ pro-
pter fragilitatem humane conditionis non inuenitur aliquis
iustus qui sit semper constans ⁊ perpetuus.simile est inuenire
alibi.Imperator dicitur Augustus ab aptitudine:sʒ nō actu.
vt no.in prin.huius lib.simile etiam no.in matrimonio qd dici
tur indiuiduam vitam continere.insti.de patria pote.in prin.
aptitudine:sed non actu:quia interdum soluitur matrimoniū
vt.C.de diuor.⁊ repu.l.consensu.⁊ in aut.de nup.§. distrahunt̄
simile est inuenire:homo est risibilis aptitudine:sed non actu:
q: homo non semper ridet:sed interdum aliquis plorat. sic et
dicitur act.leg.aquil.penalis aptitudine:sed non actu.vt.j.ad
legem aquil.l.inde neratius.§.hec actio.nam habilis est ꝙ sit
in duplum contra negantem:tñ aliquando non est penalis:vt
si aliquis confitetur.Item non obst.ꝙ paterfami.operarijs ve
nientibus in sero tantum dedit q̄tum illis qui venerant in ma
ne:q: illud dictum est mistice ne desperarent peccatores :nā di
cit peccator:habeo quinquaginta annos:semper peccaui:quo
modo ergo miserebitur mei dominus amodo vnde si retro pec
caui deterius volo amplius peccare.Respōdetur ei tantū de
dit dñs de paradiso venientibus in sero quantum veniētibus
in mane:idest tantum dedit de paradiso dominus his qui de-
cesserūt in hoc seculo quantum illi q̇ decessit alio seculo.Pre
terea ista non est iniustitia si paterfa.dedit tantum venienti in
sero quantum venienti in mane:sed est quedam liberalitas.vt
j.de adimen.leg.l.rem legatam.⁊.j.de regu.iur.l.donari.Pre-
terea nulli fecit iniuriam dādo alij de suo vltra q̄ debuerit:q:
ei gratificauit qd ei facere licet.vt.j.de relig.⁊ sump.fune. l.vl-
ti.⁊.j.de bo.auto.iudi.possi.l.si non expedierit.§.j. Vel potest
legi tertio modo:⁊ sic tertio modo intelligitur hec descriptio:
vt vos intelligatis eam in iustitia que est in creatura.⁊ legitur
hec littera per circūlocutionē:⁊ ita vt per id quod dicit volun-
tas intelligatur mens:per id quod dicitur constans intelliga-
tur bona.vnde constantia est in bono:obstinatio est in malo:⁊
per id quod dicitur perpetuam:intelligitur habitus. vnde le-
getis ita ſm istum intellectum litteram istam:iustitia est habi-
tus mentis bene constitute ius suum vnicuiq; tribuēs ſm ope
ra sua:bonis bona:malis mala:q: voluntas ⁊ propositum di-
stinguunt maleficia.vt.j.ad.l.corne.de sica.l.diuus. ⁊. C.ad le-
gem corne.de sica.l.j.sʒ istud dicere est facere vim littere:⁊ sunt
expositiones quodam modo extranee littere istius legis. Le-
gitur ⁊ quarto modo ſm qd dicebat do.meus Iac.Bal. ⁊ hec
est vera lectura vt vos dicatis qd hic non describitur iustitia
que est in creatore:q: nihil ad deum de iure fori: vel que sit in
creatura.⁊ hoc patet per dictum Tullij agentis in tractatu de
remedijs fortuitorum:q: dicit nemo iustus est qui timeat mor
tem vel egestatem propter iustitiam conseruandam : sed certe
nullus vel raro inuenitur aliquis q̇ vellet poti⁹ mori q̄ infrin

gere iusti-

gere iustitiā.sed hic describitur iustitia in eo qđ est virtus.naʒ iustitia est virtus constans ⁊ perpetua ius suum vnicuiqʒ tribuens.nam quattuor sunt virtutes pollitice seu cardinales.s. iustitia:prudētia:tēperantia:fortitudo.vt virtus est genus ⁊ diuidit̄ in istas quattuor virtutes:⁊ in eo qđ virtus est genus virtus est habitus animi in eo:⁊ iustitie cōstituto cōsonans ⁊ in eo qđ virtus est iustitia:dicit̄ iustitia cōstans ⁊ perpetua voluntas ius suum vnicuiqʒ tribuēs.Et ideo dicit ius vnicuiqʒ tribuens:vt in hoc differat a prudentia:q꞉ prudentia subdiuiditur in scientiā que est de presentibus:⁊ in memoriaʒ que est de preteritis:⁊ in prudentiā que est de futuris.naʒ non est nature prudentie tribuere suū ius vnicuiqʒ:sed est de natura iustitie.Item in eo qđ tribuit ius suū differt a fortitudine:q꞉ fortitudo non est vt dicūt laici:iste portaret tantū in collo:sed est quedā vis corporis:sed fortitudo est omnium contumeliarum ⁊ omnis cuiuscʒ iniurie impetus equanimiter portās:⁊ ī hoc differt a iustitia fortitudo. temperantia est dn̄ium rationis ꝯ stimulos libidinis:⁊ alios irrationabiles motus.Naʒ homo qui ꝑpter pulchritudinē mulieris deuiat a faciendo qđ facere dʒ non est tēperatus homo:ſʒ homo qui abstinet facere ea que facere nō dʒ ꝑpter pulchritudinē mulieris est temperatus homo:⁊ talem hominē decet principē eligere in assessorē:qui habeat prudentiā iusti:atqʒ iniusti scientiā:vt in fi.huius legis. Item qui habeat iustitiā tribuens vnicuiqʒ ius suū. Iteʒ qui sit fortis omniū cōtumeliarum.Item qui sit temperatus libidinis:vt in auř. Legitur⁊ itelligit̄ vno modo hec descriptio:vt qđ dicit littera ista.Iustitia est cōstans ⁊ perpetua volūtas ius suum vnicuiqʒ tribuens:quasi dicat iustitia est quedā diuina dispositio que ī omnibus ⁊ singulis rebus recte disponit ⁊ diiudicat:⁊ hāc dicunt quidā esse mentē huius.l.in sui princ.
2 †Or signori ex premissis notetis qđ iustitia describit̄ tribus modis:⁊ vno modo ſm Placentinum ⁊ sic: iustitia est virtus que plurimū potest in his que minimum possunt.nam in vilissimis personis pupillis ⁊ viduis ⁊ alijs miserabilibus ꝑsonis clarescit iustitia:⁊ ideo scriptum est.pupille ⁊ vidue eris adiutor:vt.C.quādo imperator inter.pup.⁊ vidu.l. vnica. Sed ſm tullium describitur hoc modo:iustitia est habitus mentis cōmuni vtilitati ſm suam vnicuiqʒ tribuens dignitatem: ⁊ de istis virtutibus in primo libro de officijs rhetoricoꝝ melius inuenietis.Sed ſm Vlpianum iustitia describitur sic: iustitia est constans ⁊ perpetua voluntas ius suum vnicuiqʒ tribuens vt hic.⁊ institu.e.in princi.vnde dominus Azo dixit. si dominus Plato fecit suam descriptionem iustitie:⁊ Tul.suā ⁊ Vlpia.suam ego volo facere meam.⁊ de hoc est commendandus:⁊ ita dixit.iustitia est congrua ⁊ diuina dispositio in omnibus ⁊ singulis rebus recte disponens ⁊ iuste diiudicans: vt ista diffinitio colligit̄.j.de eo qđ cer.loc.dari oportet.l.quod si ephesi.§.interdum.⁊.C.de iud.l.placuit.⁊.l. rem nō nouā.⁊.C. de iureiurā.l.ij.§.j. ¶Iuris precepta sunt hec ⁊c. Signori ex quo iurisconsul.posuit quid sit iustitia redit ad primaʒ materiaʒ de iure ⁊ cōtinuat sic.Dixi.s.quid sit ius.⁊ qualiter diuidatur:⁊ quot sint eius species.modo in.§. isto ponit̄ que sunt iuris precepta:⁊ certe tria sunt.honeste viuere:alterum non ledere:ius suuʒ vnicuiqʒ tribuere.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[iuris precepta sunt hec.]Signori hec littera potest legi ita:iuris precepta idest ius nostrum in genere sumptum precipit hec tria non tamen in specie concedit:quia aut imperat aut punit quoddā permittit:vt.j.de leg.⁊ senatuscon sul.l.leges.Item interdum dat consilium:vt.j.de rei vendica-
3 tiōe.l.is qui destinauit.vel potest legi ita.† [Iuris precepta sunt hec.] idest ius nostrum principaliter precipit hec tria: que sequuntur in littera. [honeste viuere.] quantum est in se: quia debet esse quis castus:q꞉ sola castitas est que potest animas hominum deo representare vt in autentica de lenonibus. §.primo.Iteʒ dico castum non solum qui caste viuit:sed etiam illum qui prorupit in delectatione carnis cū vxore sua:vt.j.de ritu nuptiarum.l. semper. [alterum non ledere.] iuxta illud quod tibi non vis fieri:alij non feceris.⁊ ad hoc facit.j. quod quisqʒ iuř.in rubro ⁊ in nigro.⁊ extra de constitutionibus: capit.cum omnes. [ius suum.] idest meritum suum. [vnicuiqʒ tribuere.]nā sic non sufficit abstinere a malo nisi faciat quod bonum est. ¶Or dicet mihi aliquis vestrum in quo differt ius a iustitia que tribuit vnicuiqʒ ius suum. Respondeo iustitia seruat omnia tria predicta.Sed ius seruat tantum vltimum scilicet meritum suum: vt alium adiuuet: non vt solum non ledat:et intelligatis ius suum vnicuiqʒ tribuere quia debemus deum timere:vt.s. eodem.l.veluti erga deum religio. Sed pro deo que est differentia inter iustitiam ⁊ ius ⁊ iuris prudentiam, Respondeo iustitia est summum bonum: ius est medium:idest bonum:iuris prudentia cōprehendit vtrūqʒ

Item iustitia vult tribuere vnicuiqʒ qđ suū est:ius coadiuuat iuris prudētia docet qualiter illud fiat. Item per scientiā habemus ne fallamus.per iuris prudētiā ne fallamur.vnde scriptum est sapiens fallere non vult:falli aūt non potest.

4 **Iuris prudentia.** Signori iurisconsul.posuit q̄ sunt iuris precepta: † nūc ponit que sit iuris prudentia: ⁊ iuris prudētia est diuinarum atqʒ humanaꝝ rerū noticia:⁊ sciētia iusti atqʒ iniusti.h.d.iste. §.videatis expositioneʒ littere.[scientia] Or signori hec littera pōt legi dupl'r:⁊ vno modo qđ illa dictio noticia sit nominatiui casus:⁊ sciētia ablatiui casus:⁊ tūc legetis ita litteraʒ: iuris prudētia est noticia diuinaꝝ atqʒ humanaꝝ rerum iusti atqʒ iniusti scientia.vel pōt legi scđo modo: ecōtra.s.qđ hec dictio scientia sit nominatiui casus:noticia sit ablatiui casus: ⁊ tūc legetis ita litterā.iuris prudētia est scientia diuinaꝝ atqʒ humanaꝝ rerum noticia:sub.iusti atqʒ iniusti.simile not.insti. e.in prin.simile no.in cognitione naturali.s.e.l.j.quis ergo dicetur prudēs non ille qui currit cito ad preliuʒ:sed ille est prudens qui hʒ noticiā diuinaꝝ rerum:q꞉ scit placere deo [⁊ humanaꝝ rerum].i.hʒ scientiā reꝝ multaꝝ:vt hic ⁊ colligit̄.j. de legi:⁊ senatuscon.l.ij.in expositione greci. Or dicet mihi aliquis vestrum iuris prudētia est diuinarum ⁊c.ergo est necesse qđ q̄ vult habere iuris prudentiā qđ studeat in theologia: certe non:quia in iure nostro tractatur de diuinis:dum iubet fieri ecclesias.vt in auř.vt li.ma.⁊ auie.§.q꞉ vero. Item dum iubet esse sacerdotes a quibus veniaʒ petamus.vt.C.de summa tri.⁊ fi.catho.in epistola inter claras.Item dum dicit qđ debemus seruare fidē quā petrus apostolus tradidit nobis. vt.C. de sum.tri.⁊ fide catho.l.j.nam scientia nostra tractat de diuinis ⁊ humanis:sicut ꝓbatur.j.de re iudi.l.j. Itē tractat de triuio ⁊ quadriuio:vt in ꝓhe.huius libri dixi.

1 ¶ Ius quoqʒ ponitur pro eo qđ est pars boni ⁊ equi quoqʒ pro loco quoqʒ pro cōsanguinitate.
2 Ius naturale est imutabile in suo genere.

i Ius pluribꝰ modis dicitur.

Vos habuistis in superioribꝰ quid est ius ⁊ iuris diuisiones ⁊ que sunt ꝑcepta iuris:⁊ quid sit iuris prudētia.modo in.l.ista ponit̄ qualiter nomen iuris accipiat̄: ⁊ certe iure
1 nostro sumit̄ equiuoce.†vno modo dicit̄ ius illud qđ bonuʒ ⁊ equū est:vt est ius naturale vel gen.scđo modo dicit̄ ius illud qđ oibus aut pluribus in aliqua ciuitate ꝓdest:vt est ius ciuile nec minus dicit̄ ius pretoriū:adeo vt si pretor inique decreuit dr̄ ius relatione facta nō ad id qđ fecit:sed ad id qđ facere debuit:ſʒ ⁊ dr̄ tertio modo ius locus in quo reddat̄ ius appellatione tracta ab eo qđ fit in eo qđ fieri solet quē locū accipere debemus vbi cōsueuit stare:salua autoritate iperij sui ⁊ more maioꝝ:ſʒ ⁊ sumit̄ quarto modo ius pro necessitudine:vnde dicimus tota die inter me ⁊ te est ius necessitudinis.i.consanguinitatis.h.d.hec.l.cū.l.seq.videatis expositionē littere.[vt est ius naturale.]vnde no.qđ ius naturale est semper bonū ⁊ equū.si semꝑ bonum ⁊ equum est quō de iure naturali pōt dici seruitutē vel vsuca.de bono publico introductaʒ.vt.j.de vsuc.
2 l.j.cū hec sint iuri contraria. Item ius naturale est immutabile:vt insti.de iur.natu.§.vlt. Respon.†ius naturale est imutabile in suo genere sed derogatur ei in parte cū vsuc.inducta sit cōtra ius naturale: q꞉ aliter fere dn̄ium rei non posset ꝓbari: vt institu.de vsuc.in prin.⁊.j.pro suo.l.vlti.⁊ dicitur derogari. vt.j.de verb.sig.l.derogatur.[vt ius ciuile.]vt sunt statuta ciuitatum:vt institu.de iure natu.in princi.sed dicitur ius ciuile quod valet in totuʒ:⁊ fit.s.e.l.ius ciuile.[pretor] idest index. relatione facta].i.inspecta. [non ad id].s.tm̄. [qđ ita fecit] s.inique[cōuenit]vnde cum pretor inique decernit dicit̄ reddere ius:⁊ ita colligit̄ hic qđ non est exēplis sed.l.iudicanduʒ vt.C.de sen.⁊ inter om.iu.l.nemo.Item non est intuendū quid fit sed quid fieri debet:vt.j.de of.presi.l.lʒ.Sed dic mihi si pretor inique decernit nonne ipso iure iniqua est sententia. vnde non est necesse appellari:vt.j.de appel.l.si expressim.⁊.j.si pen. appel.mors inter.l.illud.⁊.j.que sen.sine appel.rescin.l.j. ⁊.C. quando prouo.non est ne.l.ij.ergo si ipso iure sentētia non valet pretor non debet ius reddere: sed dicitur cōtra ius dicere. Respondeo si pretor inique decernit pronunciando expressiʒ contra ius: vt puta minorem posse testari ipso iure non valet sententia.vnde non est necesse appellari:vt in.l.s.preallег. Si autem inique pretor decernit non exprimendo errorem in sententia:vt quia dixit,pronuncio hunc testari posse valet sententia:sed potest appellari:tamen si non est appellatum standum est eius sententie:quia videtur ei acquiescere.vt.C. de postul. l.j.⁊ hoc casu dicitur ius dicere:⁊ sic soluitur contra.j. de fer. l.j.⁊ quod dicit littera relatione facta ⁊c.refertur ad illam di-

¶Uti pre-
tionibus.
Non tamen
debēt vti ma-
na plixita-
.bar.in. l.si
a.C.de iure
.vnde dicit
Ro.in singu
.xxiij.ꝙver
osus aduo-
atus potest
riuari offi-
io aduoca-
ionis.ꝑ glo.
ingul.in.l.ex
adē.ff.de po
tu. Aduerte
ñ ꝙ si iudex
ōcesserit ad
ocato vt vnū
olum verbū
icat ꝙ pote
it talis ad-
uocatus ipu-
ne dicere infi
nita. ita not.
Ja.but. post
Mdoff. in.l.
ñ quando. la
prima. C. de
bo.vac.lib.x.

ctionem inique:nō ad ius. Sed quero hic cū iudex fert sñiam
iniquam ꝯ ius litigatoris vnde descendit act.in factū vtrū ex
sñia que lata est:an ex ea que ferri debuit. Respondeo ex sen
tētia que lata est: nō ex ea que ferri debuit:q2 si pretor inique
decernit dicimus eū ius dicere:q2 hic habet respectus ad id
qđ erat faciendū non ad factū:tamen q2 ille ꝯ quē lata est sen-
tentia non appellauit descēdit ex sñia lata.vt.j.de his qui no.
infa.l.furti accipe.ꝛ.C.de iureiur.l.actori. Mo sequit in litte-
ra.[appellatione collata].i.tracta. [vbi fit].i.vbi fieri solet
[recte ius appellat.] q2 non dꝫ iudex stare in caupona siue in
lupanario ꝛ ibi ius dicere:sed in honesto loco:ꝛ si dicit in cau
pona non valet ꝓcessus:vt.j.de arbi.l.si cum dies.§ pe.ꝛ.C.de
sen.ꝛ inter.om.iu.l.cum sententiam. Mo signori ista vera sunt
qđ dꝫ reddi ius ī loco honesto ꝛ saluo more maioꝝ in his que
desiderant plenā cause cognitionē.vnde dilatio q2 non deside
rat plenam cause cognitionē pōt dari a iudice ꝓcedente:vt.C.
de dila.l.a iudice.sed que desiderāt summariā cause cognitio-
nē bene possunt fieri domi:vtputa es tu heres ꝛ si ipse respon
dit qđ sic:planum est qđ bene valet:ꝛ sic soluit contra.ar.j. de
interrog.act.l.voluit.§.qđ ait p̄tor. Mo sequit littera seq̄ns
[nōnunq̄]quasi dicat q2 habuistis qđ nomen iuris iure no-
stro sumit tribus modis:sumit ꝛ quarto[nōnunq̄].i.aliquā
do:q2 duabus negatiuis ꝛc.vt.j.de verb.signi.l.duabus [ius
etiam pro necessitudine dicimus].i.pro iure sanguinis. vnde
dicit in legēda beati Job:necessarij mei ad me veniūt. al's est
in legenda non venerunt: veluti est mihi ius cognationis vel
agnationis ꝛ sic sumit ius pro agnatione.j.de pac.l.ius. Mo
signori habetis in istis duabus.ll.qđ ius sumit quattuor mo
dis in iure nostro: sumit ꝛ alio modo pro arte boni ꝛ equi.vt
s.eo.l.j.in prin. Item est ius quo ꝑsequimur vt act.vt insti.de
act.in princ. Item est ius qđ prosequimur puta hereditas.q2
nihil aliud est hereditas.vt.j.de verbo.sig.l.nihil aliud. Item
vt est bo.pos.q2 bo.pos.nihil aliud efficit ꝛc.vt.j.de bo.posses.
l.iij.§.bonoruꝫ. Item sumitur ius pro vsufr.ꝛ ita est ius id qđ
persequimur:vt.j.de vsu.l.j. Item sumitur ius pro quodā de-
licato cibo:vt dicunt gallici.

¶De origine iuris ꝛ omnium magistratuum
ꝛ successione prudentum. Rub.

¶Signori superiori titu.habuistis de iustitia ꝛ iure verū q2
ius nostrum habuit aliquā origineꝫ ponitur rubrica de origi
ne iuris:ꝛ q2 paruꝫ prodesset esse ius in ciuitatibus nisi essent
per quos iura redderent.vt.j.e.l.ij.§.post originem. ponitur
ꝛ omniū magist.s.de origine.ꝛ q2 in iure nostro cōdendo iuris
consul.inuicem sibi successerunt:ponitur ꝛ de succes.pruden.ꝛ
de prima parte rubrice agitur.j.e.l.ij.vsq3 ad.§.post origineꝫ.
de secunda agitur.j.e.l.ij.§.fuit.de tertia parte rubrice agitur
ab illo.§.fuit.vsq3 in fi.l.ꝛ no.qđ in toto isto titu.ius ciuile po
nitur pro omni iure.s.naturali:ciuili ꝛ pretorio: sic ꝛ al's acci-
pitur:vt.j.de var.ꝛ extraor.cog.l.j.§.proinde.
1 ☞ Aduocati vtuntur prefationibus vt a iudicibus liben-
tius audiantur.

Acturus legū vetusta

rum. Signori iuriscō.siue gaius siue vlpia
nus vel paulus:in.l.ista exorditur:ꝛ probat
quattuor rationibus exordiū esse faciendū.
dicit eniꝫ iurisconsul.ego facturus interpre
tationē legum duxi destinandum incohare
ab initijs vrbis:non q2 veliꝫ cōmentarios verbosos facere:sꝫ
dicere vnde ius ciuile traxit originē:ꝛ hoc fecit motus quat-
tuor rōnibus.prima est q2 nihil videt perfectuꝫ qđ non cōstat
ex oībus suis partibus.scđa ratio est q2 principiū cuiusq3 rei
potētissima pars iudicat.tertia ratio est:q2 si orātes in causis
vtunt principijs multo fortius autores iuris debēt hoc face-
re.quarta rō est q2 ꝑfationes inuitāt nos ad discendū:ꝛ ꝑstāt
nobis euidentiorē intellectū.h.d. ista.l.videatis expōneꝫ lr̄e.
[factur⁹ legū iterpretationē].i. expositionē siue correctionē
siue artationē siue ꝓrogationē:ꝛ sic hoc nomen interpretatio
sumit hic iproprie ꝛ abusiue:aliqñ sumit:aliter vt dixi.j.si cer.
pe.l.j.[necessario].i.vtiliter:ꝛ sic exponit.j.l. pxi. [ab vrbis
initijs].s.circa tria que sunt ī rubrica[existimaui]ego gaius
siue vlp.siue paulus[facere]q2 multitudo verboꝝ nihil hꝫ ho
nesti:vt in aut.de referē.in fi.ꝛ q2 melius est pauca idonea ef-
fundere q̄ multis inutilib⁹ pregrauare.vt.C.de ve.iu. enu.l.ij.
[sed q2]modo allegat q̄ttuor rōnes q̄re quis dꝫ exordiri[cō
staret]ꝛ ad hoc cōcor.C. de his qui.vt indig.ꝛ.C.ad sill.l. pe.
[principiū est]vñ no.qđ principia approbant.nā qui bñ ince
pit dimidiū facti hꝫ. Et facit ad hoc.j.man.l.si ꝓcuratorē. ī fi.

deinde annectit aliā rōnem:[nāq3] annectit aliam rationem
1 [intellectum]idest doctrinam.† Et ita no.ꝙ aduocati ꝛ arro
a gatores debent vti prefationibus[a] vt a iudicibus ꝛ a potesta-
tibus ꝛ a consiliarijs libentius audiantur.ꝛ ad hoc facit.l.qđ
vtendum sit prefationibus.j.si cer.pe.l.j.ꝛ ibi dixi.
1 ☞ Jus ciuile vnde habuerit originem.
2 Liber cognominatur a compilatore.
3 Rusticitas quandoq3 excusatur.
4 Pluralitas resoluitur in singularitatem.
5 Jus ciuile habuit originem a.l.xij.tabu.ꝛ qualiter.
6 Jurisperitus quis primus fuerit.

Necessarium itaq3 nobis vi

detur. Signori.l.istā videbitis per vos:ꝛ si habere
mus tales leges possemus ire vsq3 ad ti.de ꝓcur. tñ
q2 lex ista est leuissima ꝛ lōgissima nos diuidem⁹.l.istaꝫ in tres
partes.nā sicut rubrica nostra hꝫ tres ptes:vt ibi dixi. sic ꝛ lex
nr̄a hꝫ tres ptes.ꝛ prima pars tractat de origi. iur.ꝛ durat vs-
q3 ad.§.post originē.scđa pars incipit ibi in.§.post originē. et
durat vsq3 ad.§.fuit in primis.tertia pars durat vsq3 in fi.l. et
1 in hac prima parte ita breuiter intentionē eius notabo.† Ro
mulus qui fuit de stirpe Troiana:ꝛ dñs Eneas q̇ erat de san-
guine priami quando destructa erat troia intrauerunt mare ꝛ
venerunt in Italiam:dum gustassent de vinis italie dixerūt qđ
talia vina erant in italia ꝙ non erat bonum recedere. vnde ro
mulus fecit ciuitatem romanā:ea facta ciuitas romana viue-
bat sine oī lege ꝛ consuetudine: ꝛ regebatur per dñm romulū.
postea ea aucta diuisit eam in.xxx.partes ꝛ in.xxx.vicos: q̇ vi-
ci vocabantur curie.ꝛ ideo vocabant curie: q2 qđ expediebat
ciuitati romane per sententias partium earum faciebat: et ita
ad populum romanum tulit sententias curiatas: postea sup-
uenit pap̄.ꝛ de legibus curiatis fecit vnum librum:nō q2 q̇cq̄
de suo posuerit.sed quia leges curiatas sine ordine positas in
vnum librum reduxit. Deinde venerunt ad arma ꝛ expulerunt
regem eorum ꝛ oīa manu regebātur:ꝛ ita steterunt per.xxx. an.
his ita factis sunt pacificati.nos sumus homines sine lege:et
greci habēt legem.vnde ordinauerunt decē viros qui irent ad
grecias ciuitates pro lege.qui iuerunt ꝛ portauerunt. x. tabu-
las eboreas scriptas de legibus:ꝛ illis decem viris ppl's Ro-
manus dedit potestatem corrigendi si esset opus ꝛ interpretan
di.ꝛ qđ ab eis nō posset ꝓuocari.illi.x.viri videntes ꝙ.x. tab.
non sufficiebant:in alio sequenti anno miserunt duos viros ꝓ
lege:ꝛ ipsi apportauerunt duas tabulas:ꝛ ita ex accidenti ap-
pellate sunt leges.xij.tab.postea iuriscon.ceperunt interpreta-
ri illas leges:quod ius vocatur cognomine ius ciuile.vnde ab
eis descenderunt actiones ciuiles:quas actiones populus ro
manus eas prout vellet instiueret:voluerunt ꝙ deberent pre-
poni cum certa solennitate:ꝛ ita eodem tempore tria iura nata
sunt.s.lex.xij.tabu.ꝛ ius ciuile:ꝛ actiones:ꝛ erant apud ponti-
fices:ex quibus legibus omni anno constituebatur aliq̇s qui
cognosceret de priuatorum questionibus.et harum actionum
Papi.fecit vnum librum:quem librum Gaius flauius scriba
eius ꝛ filius libertini surripuit ꝛ tradidit populo romano:et
adeo fuit gratum populo qđ ei tradidit librum ꝙ creatus est
tribunus plebis ꝛ senator vrbis:et edilis curulis:et ille liber-
appellabatur ius ciuile flauicinum:licet gaius flauius de suo
quicq̄ non adiecerit. postea nata est discordia inter plebeios
ꝛ patres.i.nobiles ciuitatis.vnde adinuicem preliati fuerunt:
ꝛ milites expulerunt populum. Sed q2 ciuitas non bene mo-
rabat sine plebeis milites reuocauerunt ad ciuitatē plebeios:
dixerunt plebei:ex quo vos reuocastis opus est ꝙ leges nostre
obtineant vim legum.dixerūt milites placet nobis: ꝛ vocatur
plebiscitum:postea q2 erat difficile totum populum conuenire
dixerunt populares:faciamus centum senatores:et ordinaue-
runt ꝙ quicquid constituerent essent leges ꝛ vocarentur sena-
tusconsultum:postea dixerūt populares:isti senatores sunt la-
trones:elegerunt sibi magistratus:ꝛ vocatur eorum magistra-
tuum edictum.post hos magistratus viderunt ꝙ adhuc nō be-
ne faciebant:dixerunt eligamus vnum principem ꝛ ordinaue-
runt ꝙ quicquid per eum fieret lex esset:ꝛ sic ceperunt constitu
tiones principis locum habere.igitur hec est origo iuris ciui-
lis: q2 primo cepit habere locum a lege.x.tabu. postea fuit fa-
ctum ius ciuile:postea legis actio.postea plebiscitū:postea se-
natusconsultum:postea magistratuum edictū:postea imperia-
lis constitutio.h.d.ista prima pars huius.l.vsq3 ad. §. post ori
ginem.videatis summariam expositionem littere[necessariū]
idest vtile.similis expositio not.s.l.proxi.[nostre]. i. romane.
[a regibus].i.a rege:q2 vnus erat tantum:vt romulus.vt. j.di
cit[in.xxx.partes].i.vicos[expediebat].s.romulus[in vnuꝫ
2 cōposuit]vnde no.hic duo no.primo no.† ꝙ liber pōt cogno-
minari a

minari a compilatore: ⁊ si cōpilator nihil ibi posuit vt hic di-
citur. ⁊ sic est arg. pro cōpilatoribus glossaꝝ: vt sue glosse dicā
tur eius qui cōpilauit. ⁊ ad hoc est arg. ĩ. e. l. §. fuit. in ver. post
ea cum apius. in fine. ⁊. C. de vete. iur. enu. l. j. nam qui subtili-
3 ter factū emēdat laudabilior est eo qui prio inuenit. † Itē no.
hic aliud not. ad excusationē rusticoꝝ: querit aliquis vadēs p
viam ab eo cuius est ista tumba dicit rusticus est mea ⁊ nō est
suum dñium vt puta: q2 eam cōduxit a ciue: q2 locatio non so-
let ⁊c. vt. ĩ. loc. ⁊ conduc. l. non solet. certe excusari potest q2 dr
sua: q2 eaz colit. Or sequit in littera [exactis deinde regib⁹]
idest expulso rege. s. tarquino: q2 legimus in hystorijs qd fuit
vnus rex tantū qui fuit expulsus: ⁊ pbatur etiam. ĩ. ea. l. §. post
originem. in versicu. qd ad magistratus. ibi. vbi dicit qd autor
4 fuit regis eijciēdi: † ⁊ ita not. hic plurale pro singulari ponit:
sic etiā alibi plurale resoluit in singulare. ĩ. de pe. here. l. diuus.
in fi. ⁊. ĩ. de postul. l. j. §. vt in initio. [a grecis ciuitatib⁹] qua-
rum vna vtebat iure scripto altera non scripto. vt insti. de iur.
natu. §. cōstat. [pro rostris]. i. pro muris: vel pro locis paten-
tibus. [summū]. s. ius [vti] pro vt. [⁊ interpretarent]. i. aper
tius exponerēt. ⁊ ad hoc facit insti. de iur. nat. §. responsa. [ab
eis]. i. ab eoꝝ interpretatiōe: seu sentētijs quas facerēt eo ani
mo vt esset ius [⁊ ita ex accidēti appellate sunt leges. xij. tab.]
vnde no. qd accidēs trahit ad se principale. [retulerunt] Or
5 signori no. hic talē hystoriā non dico fabulā: † q2 fabula nō est
vera: sed hystoriā dico ipsa inuenit in tabulis romanoꝝ. nam
romani dum carerēt lege miserunt ad grecos. x. viros vt mitte
rent sibi leges. greci habito ɔsilio inter se dixerunt mittamus
primo ad romanos quendā sapientē vt videamus an romani
sint digni legib⁹ vel non. vnde greci miserūt quendā sapientis
simum hoīez: cogitauerūt romani quid faciemus: fecerūt sicut
fatui q2 dixerunt: eligamus vnū fatuū qui respondeat sapienti
grecoꝝ. sicut cogitauerūt ita fecerūt: duz essent i vno loco cau-
sa disputādi vtrū essent digni legibus vel nō. grecus eleuauit
vnum digitū vt significaret vnū deū esse. fatuus cogitauit qd
vellet ei crepare vnū oculū. vnde fatuus eleuauit duos intelli-
gens qd si erueret sibi vnū oculū qd erueret sibi duos ⁊ nō po
tuit facere quin eleuaret policē sicut naturaliter euenit. cū gre
cus crederet qd ipse eleuasset q2 esset trinitas in deo. vnde gre
cus eleuauit palmā ⁊ aperuit palmā per quā intelligebat am-
plam ⁊ ampliatā potentiā dei. fatuus clausit pugnū: intelligē-
do qd si daret ei maxillatā qd daret ei cū pugno. grecus intel-
ligebat qd crederet qd deus claudebat omnia sub manu sua: ⁊
sic credens romanos dignos legibus recessit: vt fuit reuersus
dixit grecis: si misistis me pro sapiēti: inueni sapientiorē me. ⁊
dixit qd romani essent digni legibus. ⁊ sapientibus romanoꝝ
leges in decez tabulis cōcedi fecit in ciuitate athenaꝝ lacede-
monum. vt insti. de iure natu. §. ⁊ non ineleganter [fere.] ideo
dixit fere: q2 superaddite sunt actiones a pretoribus: vt. ŝ. de
insti. ⁊ iur. l. omnes. [noluerūt]. s. predicti sapientes. [omniū
trium harum]. s. actionum. [vsus est.] sed ista sunt hodie cor-
recta: q2 sublata est talis solēnitas in actionibus ɸponendis
hodie. vt. C. de for. ⁊ impe. sub. l. j. ⁊. ij. [⁊ ad formā redegisset]
q2 actio olim dicebat formula: vt. ĩ. de furtis. l. si seruus cōmu-
nis. hodie appellat actio. vt insti. de actio. in prin. [augescen-
te]. i. crescēte. [cū patribus] i. nobilibus [eadē esset] que ple
biscita obtinēt vim legis. vt insti. de iur. na. §. plebiscitū [diffi-
cilius] ⁊ ideo no. qd vniuersitas de facili non cōsentit: vt. ĩ. de
arbi. l. si vnus. §. principalr. dicit aūt consentire vniuersitas si
sonata campana coadunatur. vt. ĩ. de li. vniuer. l. vna. ⁊ sic intel
ligitur. ĩ. quod metus cau. l. metum. §. animaduertenduz. [pro
lege seruetur] ⁊ ita no. hic qd principi placuit legis habet vi-
gorem. vt. ĩ. de constitu. princip. l. j. ⁊ institu. de iure natur. gen.
⁊ ciui. §. sed qd principi.

Post originem. Hic incipit secunda pars hu-
ius legis: ⁊ iurisconsul. conti-
nuat seipsuz dicens. postq̄ originē iuris posuimus: ɔsequens
est qd ponamus de magistratibus: quia parum prodesset iura
esse in ciuitate nisi essent per quos iura redderent: ⁊ magistra
tus ita esse ceperunt: ab initio em̄ fuit rex qui oībus domina-
bat ⁊ postea tribunus militū: ⁊ sic militib⁹ preerat postea fuit
creatus tribunus militū: . Julius brutus q̄ dedit operā vt rex
diceret: expulso rege creati sunt ɔsules q̄ cōsulerent reipubli-
ce: ⁊ lʒ cōsules possint romanos facere poni in carceribus non
tñ in eos pñt animaduertere sine iussu populi romani. postea
cū cōsules nō sufficerēt facti sunt dictatores. i. q̄cquid ipsi di-
ctarēt esset firmū: nec ab eoꝝ sentētijs poterat appellari: ⁊ hi
dictatores magistratuū equitij dicebant. postea bellū est ortuz
inter romanos plebeios ⁊ inter patres ⁊ cū plebei recessissent
a patrib⁹ creauerūt tribunos: ⁊ isti vocabant magistratus tri
buni: postea creati sunt ediles q̄ preerāt edib⁹: postea cū popu
lus romanus esset auctus creati sunt questores ⁊ isti poterāt
in romanos animaduertere: postea vo sunt cōstituti. iiij. qui cu-
raz viarū gererēt: ⁊ q2 incōueniēs erat qd magistratus redde
rēt ius in hora vespertina creatus erat magistrat⁹ pfectus vigi-
lum. [pñt] vñ no. qd parū pdest iura esse in ciuitate nisi sint p
quos iura reddi possint. ⁊ facit ad hoc. C. de iu. ⁊ celi. l. nullus.

6 **Fuit aūt in primis.** Or signori i. §. isto † ve-
nit notandus. quis fuit
primus iurisperitus qui habuit istas leges ⁊ certe fuit Papi
nianus. postea scdo noiat quis fuit scds: ⁊ certe fuit Apius
claudius: qui fuit vnus qui deportauit vnam de. xij. tabulis:
postea noiat alios per ordinē ⁊ cōmēdat eos: postea nominat
quintus mutius rōne cuiusdā verecūdie quā tulit seruio in cō
silio romano: q2 cū seruius interrogasset eū de vna qōne quid
iuris esset. quintus mutius rñdit ita mihi videt: stetit seruius
⁊ dixit dñe nō intelligo vos. vnde iterū dixit ei: quid videt vo
bis de tali qōne. dixit quintus mutius: vade q2 turpe est patri
cio ⁊ nobili viro ius ignorare in quo versat. vnde seruius ira
tus dixit qd nolebat esse amplius aduocatus. vñ fecit se scola
rez ⁊ studuit cū gallo aquilio ita qd postea effect⁹ est summus
iuris pfessor: ⁊ plures libros cōpilauit.

¶ De legib⁹ ⁊ senatusconsultis ⁊ longa cōsuetudine. Rub.

¶ Signori ista rubrica potest continuari ad supiora dupl'r: ⁊
vno modo sic: q2 de iustitia ⁊ iure de quib⁹ in supioribus dictū
est habēt descendere leges ⁊ senatuscōsulta subsequēter ponit
hec rubrica. Uel pōt cōtinuari scdo modo sic: superiori tit. di-
ctum est de orig. iur. ⁊ omniū magistratuū ⁊ successione prudē-
tuz. vñ equū est vt tractemus de legib⁹: ⁊ ideo dicit rubrica de
legib⁹ ⁊ q2 senatuscon. obtinēt vim legū. vt insti. de iu. na. §. se-
natuscon. annectit ⁊ de senatuscon. ⁊ q2 longa cōsuetudo ser-
uatur pro lege. vt. ĩ. eo. l. de quibus. annectit ⁊ de long. consue.
⁊ no. qd hec rubrica hʒ tres partes. prima est de legi. scda de se
natuscon. tertia est de lon. cōsue. ⁊ de prima parte rubrice agit
vsq2 ad. l. neq2. de scda parte rubrice agit. ĩ. e. l. non ambigitur.
mixtim de prima ⁊ de scda pte rubrice agit. ĩ. eo. l. neq2. ⁊. l. seq.
nō possunt. ⁊ de tertia ⁊ vltima parte rubrice agit. ĩ. e. l. de qui-
bus. ⁊. l. seq. vsq2 ad. l. vlt. huius tit. sed pueriliter hic cōsueuit
queri cur ponit hʒ: ⁊. C. e. rubrica de leg. specialiter cum omnes
libri legales in singulis suis ti. de leg. in genere etiaz in specie
tractent: respondetur: q2 est in libris nostris ⁊c. vt dixi in ru-
brica. C. e. in ista questione.

1 ¶ Dictio lex accipit multis modis.
2 Lex quid sit ⁊ de multiplici eius descriptione.

Ex est cōmune pceptū.

Signori sicut ego vobis premisi rubrica no-
stra hʒ tres ptes: ⁊ sicut ista. l. est prima in titu-
lo isto: ita respicit primā partē rubrice de legi-
bus: ⁊ i. l. ista ponit legis descriptio. ⁊ hic de-
scribit hoc modo. lex est cōmune preceptū ⁊c. dic. vt. dicit litte-
ra istius legis. Or videatis litterā ⁊ anteq̄ pcedaz ad summa
riam expositionē littere vos notetis hic qd dñs Azo dicit hic
in glo. suis qd hec lex dicit quattuor: ⁊ primū dictū durat vsq2
ad versiculū: delictoꝝ. ⁊ ibi icipit scdʒ dictū. [vel ignorātia:]
hic incipit tertium dictū [cōis rei publice:] hic incipit qrtuz
dictū. ⁊ sic fm eum hec lex dicit quattuor vt dixi. sed fm qd cō-
sueui vobis dicere hec lex dicit tria: ⁊ primū dictū non mutat.
scdm est qd lex est delictoꝝ cohertio: que sponte vel ignorātia
cōtrahit. tertium dictuz non mutat. Or videatis summariam
expositionē littere. [lex est cōmune preceptum]. i. lex est prece
ptum a cōmuni romano factuz: quasi dicat qd vnus romanus
precipit illud non est lex: sed illud qd precipit totus populus
romanus est lex. [virorum prudentuz consulto.] idest cōsilio
al's est in littera cōsultum ⁊ tunc legetis ita litteram istam: lex
est cōmune preceptum. sub. p. in littera: per cōsultum pruden-
tum, viroꝝ. q2 quando cōmune romanuz volebat legez facere
habebat cōsilium prudentum. vnde ex prin. huius legis colli-
getis duo no. prio no. qd ex prin. huius legis colligit arg. ex-
pressum cōtra plebeios huius ciuitatis: nā quādo plebei hu-
ius ciuitatis volunt facere sua statuta non plus vocarent pru
dentes q̄ tot asinos: ⁊ ideo ipsi faciunt talia statuta que nec
habent latinū nec sententiā. qd ipsi male faciant probatur hic
nam cū populus romanus vult facere legē non debet proprio
motu sine consilio prudentū legē facere: vt hic dicit multo for-
tius nec populus hui⁹ ciuitatis. ⁊ ad hoc est opp. arg. qd siue
populus romanus siue imperator vult facere legem de nouo
non debet eam proprio motu facere: iuxta id. omnia fac cuz cō
silio ⁊ non penitebis postea ⁊ ad istud accedit. C. e. l. humane

z.C.de sacrosanc.eccle.l.placet.z.C.de diuor. z repu.l.dubium
1 nõ est.†Item no.qđ hec dictio lex in iure nostro sumit equi-
uoce.in vna significatiõe dr lex statutũ ppl'i romani:vt h. scđo
mõ dr lex esse rõnabile statutũ siue sit ppl'i romani siue sit alte
rius ciuitatis:vt habetis.j.l.proxi.in expositione greci.tertio
modo dr lex omne qđ legit z sic sumitur largissime. Or babe-
tis qđ lex est cõmune pceptum prudentum viroz consulto: et
hoc est primum dictum.sequitur secũdum dictum z repetatis.
[lex est delictoz cohertio].i.pene impositio q̃ sponte contra-
hũtur.z hoc est scđm dictum ƒm Azo.sequitur ƒm eũ tertiũ di-
ctum:z repetatis lex est delictoz cohertio que ignorantia cõ-
mittũtur:sed vt ego dixi istud est scđm dictum:z legitur sic:lex
est delictoz cohertio que sponte.i.ex proposito vel dolo malo
vel ignorantia contrahuntur:id est cõmittuntur. Or sequitur
quartum dictum z repetatis lex est.[cõmunis reipu.spõsio.]
id est responsio sic simplex pro cõposito accipitur.j.de pigno.
actio.l.petenti.aliquãdo compositum accipitur pro simplici:
vt no.j.si certum peta.l.j.[cõmunis rei publice] id est totius
populi romani:vt.j.de verbo.signi.l.eum qui vectigal.nã cum
populus roman⁹ vult facere legẽ habet consilium prudentuz:
z dicit prudentibus volumus facere legẽ de tali re consulatis
nobis: ex quo habet consiliũ prudentũ z ad sonũ campane co-
adunatur z dicetur eis per senatores vultis de tali re legẽ fa-
cere:ipsi respõdent:placet nobis qđ fiat lex. Et qđ ita debeat
interrogari colligitur.j.ad.l.aquil.l.j. Or signori habetis hic
descriptionem legis:qz lex est cõmune pceptum zc.vt hic dicit
z idem dcoz .descriptio legis posita per alia verba:vt insti. de
iure na.§.lex est.vbi ita describit. lex est qđ populus roman⁹
senatorio magistratu interrogante veluti cõsule cõstituebat.
vnde eadem est cũ ista quãtum ad sententiã nisi qđ plus conti
netur in hac descriptione q̃ in illa:quia hic fit mentio de effe-
ctu legis: qz in eo qđ dicit pceptum pcipit.in eo qđ dicit con-
sulto cõsuluit:in eo qđ dicit cohertio delictoz que sponte con
trahuntur punit. Or signori summatim vidistis hui⁹ legis in-
tellectum z summariã expositionẽ littere. modo circa legẽ istã
vt habeatis occasionem alicui⁹ exordiendi pcedetis circa le-
lem istaz sic sicut ego dixi:lex est cõmune pceptum.q.d.lex non
est pceptuz.qđ vnus romanus facit:sed qđ populus romanus
facit est lex.qz que sunt vniuersitatis nõ sunt singuloz z econ-
tra.vt.j.de re.di.l.in tantũ.§.vniuersitatis. sed ad istã descri-
ptionẽ opp.vt videtur qđ aliquid sit.l.z tamen nõ est pceptuz
factũ a cõi ro. Ecce nõ ambigit senatũ ius facere posse.vt.j.e.
l.nõ ãbigit z tñ senat⁹ nõ erat ppl's ro.imo erãt.c.nũero:vt.C.
de peti.her.l.vlti.Itẽ pfect⁹ pre.põt facere legẽ in sua pfectu-
ra.vt.C.de of.p.pre.l.formã. al's normã: z tñ nõ est pceptum a
ppl'o roma.factũ.Itẽ ptoz edicta p lege obseruant:vt inst.de
iur.na.§.ptoz.Itẽ rñsa prudẽtũ p lege obseruant z habẽtur
vt insti.de iur.na.gen.zc.§.ptoz. z.§.rñsa.z tñ nõ sunt facta a
cõi ppl'o romano.Itẽ solus pnceps põt legẽ cõdere z interp-
tari:vt.C.e.l.j.si solus pnceps põt legẽ facere: q̃ lex nõ est pce
2 ptum a cõi romano factũ:qđ ḡ dicem⁹:†Ad istõ põt dici plu-
ribus modis: z vno mõ sic:hec lex loquit ƒm antiq iura: ƒm q̃
solus ppl's roman⁹ poterat legẽ facere.z ƒm hoc lex est cõe pce
ptũ:sed p posteriora iura est itroductũ vt alij possint legẽ con
dere.vt.s.dixi. Alij voluerũt dicere qđ hic nõ describit oĩs lex
sed illa solũmõ q̃ fit a ppl'o.lex est cõe pceptũ a toto ppl'o ro-
mano factũ ɔsilio prudentũ: sunt tñ z q̃dam alie.ll.q̃ non sunt
cõe pceptũ:immo singuloz vel pluriũ personarũ: sicut est pce-
ptũ supradictoz. Uel põt ita dici:lz lex dicat cõe pceptum fa
ctũ a ppl'o romano:tñ qđ senat⁹ statuit z qđ pfect⁹ statuit ĩ sua
pfectura. Item z qđ rñsa prudentũ z edicta ptoz statuerũt p
lege seruant.z qđ pnceps statuit talia dicũtur esse ppl'i roma-
ni statuta:qz z senat⁹ z pfect⁹ z alij hñt autoritatẽ cõdẽdi legẽ
a ppl'o romano.vnde ipse ppl's videt facere:qz qui p alium fa-
cit zc.vt.j.de admi.tu.l.ita aũt.§.gessisse.nec ob.qđ solus prin
ceps põt legẽ ɔdere:qz nõ dico qđ ppl's roman⁹ olim poterat
legẽ cõdere sz hodie nõ: imo dico qđ ppl's roman⁹ olim pote-
rat legẽ cõdere z hodie põt. Itẽ senatuscõ.poterat olim legez
cõdere z hodie põt:qz illa dictio sol⁹ exclusiua est aliarũ psona
rũ singularũ:nõ aũt ppl'i vl' pfecti ptorio vl' senatusc. vel ptoriũ
edicto. Itẽ nõ ob.qđ ppl's romanus oẽm ptãtez ɔdendi leges
transtulit in pncipem:vt.j.titu.pxi.l.j.qz intelligo oẽm ptãtez
trãstulit.i.ɔcessit nõ abdicãdo a se.sic z.j.de of.pre.l.vnica.simi
le est inuenire:alibi nã delegãs in delegatuz transfert iurisdi-
tionem.i.cõcedit.vt.j.de offic.e.l.j.in fi.non tñ a se abdicat:qz
iudicium soluit zc.vt.j.de iudi.l.iudiciũ.z qđ ppl's romanus
concessit ei ptãtem condendi legẽ:nõ tamen a se abdicauit: ex
eo apparet qz repellẽdo regem:illam potestatẽ ei datã reuoca
uit:vt.s.titu.proxi.l.ij.in pn.in ꝟ.exactis deinde regib⁹:et ita
legit vno mõ hec descriptio, et ƒm istum modũ ad istã descri-
ptionem opponit z rñdet vt.s.dixi. Legit z scđo modo: h̃ de-
scriptio lex est cõmune preceptum.i.oĩbus cõiter factum.q.d.
cũ lex precipit nõ precipit titio tantũ:sed cõiter oĩbus subie-
ctis romano imperio:qz iura nostra regulariter nõ ad singu-
las personas:sz generaliter referunt.vt.j.e.l.iura.fallit ĩ illis
legibus que ob meritũ vel ob certã penã statuunt vt.C.e.l.ij. z
iij.z.j.ti.proxi.l.j.in fi.z insti.de iu.na.gen.z ci.§.sed qđ princi
pi.z ƒm hoc oẽs expositiones supradicte sunt solute. vnde pri
ma expositio refert ad precipiẽtes:scđa ad eos quibus preci-
pitur. Sz ad istã descriptionẽ sic opponit:ecce inuenimus qđ
leges nõ precipiũt oĩbus:sed certis personis:qz precipit mu-
lieri ne infra tps luctus cõtrahat scđas nuptias:non aũt hoc
precipit maritis.vt.j.de his qui not.infa.l.j. z.l. vxores. z. C.
de scđis nup.l.j. Rñdeo hic loquimur de lege generali:z ideo
leges generales debẽt ab oĩbus custodiri.vt.C.e.l.leges. non
aũt loquimur de legib⁹ specialib⁹ que ob meritũ vel ob certaz
penã tradunt:z ideo leges nostre alie sunt generales alie sunt
spãles:generales dicunt que precipiunt oĩbus:speciales que
ab meritũ vel ob certam penã certis psonis tradunt:ergo co-
gnoscunt leges gñales a specialibus:qz si lex dirigit ad vene-
rabilẽ cetũ senatoz: vel cõtinet in ea hac edictali lege: lex est
generalis:sz si dirigit ad certã puinciã est specialis:vt.C.e.l.ij.
z.l.iij. Legit tertio modo hec descriptio vt legat lr̃a sic: cõmu
ne preceptũ legis est:z sic ista lr̃a cõuertit. z ƒm hoc oẽs predi-
cte op.solute sunt:sz certe hec vltima descriptio non placet: qz
nõ tractamus hic de cõmuni pcepto describẽdo:sz de lege de-
scribẽda.vnde debemus dicere lex est cõmune preceptũ: vnde
põt dici qđ non diffinit.lex.vt insti.de iur.nat.§.lex.que est ea
dem cũ ista quo ad sensum vt dixi:sz hec lex describit qualiter
olim fiebat:qz si esset diffinitio deberet cõplecti in se casus: z
tñ aliqua lex est que nõ est cõis.vt.j.e.ti.l.ius singulare. Item
deberet cõuerti cũ suo diffinito.naz si esset diffinitio lex est cõ
mune preceptũ:ergo omne preceptũ est lex.modo ad aliud qđ
dicit in.l.ista opponit:lr̃a istius.l.videt velle qđ leges nostre
non solũ puniũt delinquẽtes ex pposito:imo delinquentes ex
igno.sed.ll.ɔdicunt:que dicunt qui deliquit sponte puniẽdus
est.l.cor.de sic.non aũt qui deliquit per ignorantiã: imo si lata
culpa delinquit nõ punit:qz in.l.cor.de sic.lata culpa nõ equi-
paratur dolo:vt.j.ad.l.cor.de sic.l.j.§.si quis.z.l.in lege.z.l.di-
uus. Ad solutionẽ quoꝝ cõtra.põt dici dupliciter.z vno mo-
do sic:delicta que contrahunt sponte puniuntur graui z enor-
mi pena:sz relicta que ɔhẽte ignorãtia puniunt minori pena.
vnde qđ dicũt.ll.qđ lege corne.de sic.tenetur qui dolo deliquit
graui pena intelligit de eo qui sciens deliquit:sed qui ignorã
tia deliquit tenet minori pena. Uel potest dici quedaz delicta
sunt acriora z ista cõmittunt sponte:quedã delicta sunt leuio-
ra z ista cõmittunt ignorãtia.z subijciamus de istis exempla:
quedã sunt delicta acriora z cõmittuntur sponte z ex pposito
sicut est homicidiũ:vt.C.ad.l.cor.de sic.l.j.sicut est adulteriuz.
vt.C.ad.l.iul.de adul.l.graccus.sicut est furtum:qz non potest
committi sine dolo:vt.j.pro socio.l.merito.sicut est in iniuria
que sine dolo nõ cõmittit.vt.j.de iniur.l.illud.sicut est in rapi-
na.vt.j.vi bono.rapt.l.ij.z ad illa delicta refert littera que di-
cit sponte:quedam sunt delicta leuiora:z ista cõmittunt igno
rantia:sicut est damnũ dare:vt.j.ad.l.aquil.l.in.l.aquil.z.l.sciẽ
tiam.§.qui cũ aliter.z.l.si ex plagis.§.eque.sicut est in custode
carceris.vt.j.de custo.z ex.l.carceris.z.l.milites:sicut est etiaz
in interdicto qđ vi aut clam.vt.j.qđ vi aut clam.l. si seruus. si-
cut est in cõstitutione:si quis in tantã.vt.C.vnde vi.l.si quis in
tantã.z insti.vi bo.rap.§.sed qz. z ad ista delicta refert qđ di-
cit littera vel ignorãtia cõtrahunt.

1 Orator quis pprie dicatur.

Nam z demosthenes.

Lex ista cõtinuat ita ad precedentia.s.l.proxi.habuistis descriptionem.
l.ƒm latinos.modo in.l.ista ponit descriptio legis
ƒm grecos z ƒm demosthe.z ƒm crisip.describit.l. sic.lex est do
num dei.dogma.i.doctrina sapientum hominum. z est regula
iustoꝝ z iniustoꝝ:preceptrix eorum que fieri debẽt:z phibi-
trix eoꝝ que fieri non debent.z est.l.sanctio sancta permittẽs
honesta:probibens inhonesta.hoc dicit ista.l.videatis exposi-
tionem littere. Et aduertatis quia propter varietatem littera
rum primo legam litteram ƒm qđ noui libri habẽt z postea ƒm
qđ antiqui libri habent:z ƒm qđ noui libri habent nam demo
sthenes sic diffinit:primo continuabitis.l.istam ad.l.proximã
vt dixi:vel potest cõtinuari.bene dixi.s.l.proxi.qđ lex est coer
tio delictorum.nam z greci similiter dicunt quod lex est regu-
1 la iustorum z iniustorum. ¶†Or videatis expositionez lit-
tere. [nam z demosthenes orator] vnde orator proprie di-
citur aduocatus: quia z in aduocatione orare debet:vt supra
titu.pxi.

tit. pri. l. j. sed sm victorinū orator est vir bonus dicendi peritus: cū venustate. i. elegātia verbo[rum] et pondere sniaz: non autē est orator ille qui bene clamat in cōsilio et nō intelligit seipm: vt dicūt laici: sed iste ꝓprie dr garrulator. [sic diffinit] grecuz habetis istud grecum vos debetis ita exponere lex est donum dei et dogma. idest doctrina sapientū hominū. et ideo scriptum est alibi: leges sunt diuinitus per ora principū ꝓmulgate vt dicit. l. seq. et C. de long. temp. presc. l. vlti. ibi non enim etc. et ꝓpter hoc fecit deus imperatores. vt in aut. de fid. instru. vnde dixit beatus Jacobus apl's. omne datū optimū et omne donuz perfectū de sursuz est descēdēs a patre. Or sequit̄ in lr̄a sz et phs summe stoyce: qr aliqui erāt stoyci: aliqui erant epycuri: aliqui stabāt sub porticib' et videbāt imagines maiorum: quidā erant epycuri qui cōmedendo volebāt addiscere. iuxta illud fecundi calices etc. Or sequit̄ in lr̄a quid fecit. Or habetis hic grecū. et hec est interpretatio illius greci. lex est regula iustorum et iniustorum etc. vt dixi. et libri antiqui habēt hic in textu grecū expositum et habēt in littera sic. lex est donū et dogma sapientū hominum. vnde no. hic qd lex est donū dei. deus eniz inter cetera dona donauit hominibus hoc vt inuitarent̄ ad legē faciendā. dogma sapientū hoim. i. doctrina: qr per leges hoies efficiunt̄ sapientes: vt. C. eo. l. leges. [et est regula] et ideo cuz regula viuere debemus. nam et certus numerus clericorum determinat̄ in ecclesia si facultates non sufficiūt. vt. C. de sacrosan. eccle. l. placet. [non faciendorum] vt. s. de iusti. et iure. l. iustitia. in fi. [et est sanctio] idest leges dicunt̄ sancte. vt. j. de re. diui. l. sanctum. §. sacre. vnum tn̄ vobis non omitto vt sciatis semper qd in antiquis libris vbi vos inuenietis grecū. qd vos extra textum inuenietis vnum b. et. e. r. et dicit ber. verum tamen est qd scriptores ponunt b. u. et. l. et dicūt qd fuerunt facte per dn̄m Bul. sed hoc non est verum: quia dn̄s Bul. non sciuit plus de greco ꝙ ego: sed interpretationes de greco in latinum fuerūt facte per quendaz pisanū qui vocabat̄ dominus berguntio et fuit anus domini Leonis eiusdem terre.

1 Leges fiunt et adaptant̄ ad ea que frequēter accidūt.
2 Lazarus resuscitatus an recuperauerit eius bona.

Jura constitui oportet. In. l. ista cū tribus sequentib' intēdit tractare iuriscō. de quib' rebus leges habeant fieri et in duab' legibus precedentibus posita est legis descriptio. et certe lex debet fieri de his que entonima sunt. i. de his que frequēter accidunt: nō de his que raro accidunt: quia vt ait theophrastus. que semel aut bis acidunt non inspiciunt legislatores: qr ad ea que frequenter accidunt adaptantur iura nostra: non ad ea que raro accidunt. h. d. ista. l. cuz tribus legibus sequētibus: videatis expositionē littere. [iura] i. lex vt faciat ad tit. istum. [entonima] i. frequentia. et sequentia sunt. [possunt] scilicet et sic raro [iura non cōstituunt̄] i. non debēt cōstitui. [cōtemnūt] i. despiciunt. [legislatores] scilicet et de his legem non faciunt. vnde no. qd de frequentibus dz fieri lex: qr que frequenter accidunt
1 sunt vtilia: vt. j. de inoffi. testa. l. j. et. j. de lib. le. l. legati. † Or signori vbi sunt exēpla qd leges debēt fieri de his que sepe accidunt: certe de emptionibus ad quid teneat̄ venditor emptori: qr tenet̄ ei rem tradere: et ad quid teneat̄ emptor venditori: qr tenet̄ ei soluere precium. vt. j. de actione emp. et ven. l. j. et. l. ex empto. in prin. et. l. iul. §. offerri. vnde de his debent cōstitui iura que frequenter fiunt: sed de his que raro accidunt non debent leges ꝯstitui. verbi gratia: lazarus decessit et post triduū resurrexit miraculose: sicut aliqui referebāt non est diu de domino imperatore Frederico: certe si lazarus decessit et post triduum resurrexit a mortuis debet ne fieri lex qd liceat ei recuperare hereditatē suam a succedentibus ei ab intestato: certe de hoc non debet fieri lex: qr miraculosum est: vt in aut. de consulibus. in fine. iiij. coll. et qd semel aut bis accidit non curant
2 legislatores. † Sed dicet aliquis qui vult cūcta scrutari: quid dicemus: si aliquis morit̄ et postea resurgit: vt legit̄ de lazaro: nūquid recuperabit substantiā suā a succedētibus ei vel dotez ab vxore: dicimus de iure qd sic: qr nō videt̄ decessisse. ar. eius qd legitur de ea que diuertit. vt. j. de diuor. et repu. l. iij. et qr nō videtur versum ex quo non durat versum: vt. j. de in rez verso. l. si pro patre. §. versum. Item ex quo non videtur decessisse venientes ab intestato non successerunt ei: igit̄ in hereditate ius aliqd non habuerunt: qr viuentis non est hereditas: vt. j. de here. vel act. ven. l. j. Item si non admitteret̄ vt ipse tamen debet admitti vt alius scilicet vt posthumus et agnatione posthumi rumpitur testamentū. vt insti. de exhere. li. §. posthumorum: et idē dicam in dote: qr non videtur solutum matrimonium: qr tenet̄ subire onera matrimonij: si resurrexit vnde debet habere dotem: vt. j. de iure dotiū. l. dotis fructus. Uel potest notari exēplum alio modo et sic: olim si mater volebat subire tutelaz filiorum suorum debebat iurare qd non cōuolaret ad scd̄as nuptias: verum qr frequenter deserto sacramento mulieres cōuolabāt ad secundas nuptias: ideo hodie non iurant: sed hodie inueniretur aliqua que non cōuolaret deserto sacramēto naz ꝓpter hoc non debet fieri lex: qr hoc non fit ꝓpter bonas mulieres que rare sunt: sed ꝓpter malas que multe sunt: vt in aut. vt matres debi. et credi. §. qr vero. Item potest notari exemplūz alio modo: et sic per liberū hominē bona fide possessum querit̄ mihi: et ita per seruū putatiuū: sed per filiū putatiuū quē arrogani iniuste non querit̄ mihi. et est ratio: qr frequenter accidit qd emo liberū hoiem quem puto seruum: sed raro accidit qd iniuste arrogationes fiant. vt. j. de vsuc. l. iusto. in prin. qd autē hic in legibus istis dicit̄. sub. verū est regulariter. sed fallit in casibus: vt ecce si aliquis decedit relicto filio in vētre: lz istud raro accidat qd plures filij nascant̄ inde fit lex: qd filius natus habeat quartā sibi debitā iure nature. vt. j. de iudi. l. sz et si. §. si
3 pater. et. j. si pars here. pe. l. antiqui. † Itē fit lex aliqn̄ de eo qd raro accidit. vt. C. de le. heredibus. l. si maior.

1 Legis virtus qd sit quadruplex.

Legis virtus hec est. In superiorib' habuistis quid sit lex: et de quib' rebus leges habeāt fie-
1 ri. modo in. l. ista ponit̄ que sit vtus legis: † et est qdruplex: qr aut imperat aut vetat aut permittit aut punit. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. [legis virtus] i. potestas. [imperare] s. qd vult fieri. [vetare] s. qd nō vult fieri. [permittere] s. non vetitum. [punire] s. ipsum ꝓhibituz. et sub. nō est necesse qd omnis lex cōtineat ista quattuor. sufficit eniz qd cōtineat vnum de his vel duo vel equipollēs subaudiat̄: et nulla lex inuenitur quin vnū ex his non cōtineat. et facit ad hāc. l. in decretis dis. iij. c. omnis. sed vbi sunt exempla de predictis: et certe potest ita poni exemplū qd lex imperat illud qd vult fieri dum dicit qd leges ab omnibus obseruent̄: vt. C. eo. l. leges. sed vbi est exemplum qd lex vetet: et certe potest ita poni exemplum dum lex vetat predia minorum alienari: nisi ob es alienuz: vt. j. de bo. eorum qui sub tutela vel cu. sunt. l. j. et. C. de predijs mi. non ali. l. ob es alienū. Item dum vetat alienari rem ecclesie: vt C. de sac. sanc. eccle. l. iubemus nulli. sed vbi est exemplū qd lex permittit: certe dum permittit certis ex causis alienari predia minorum. vt. C. de admi. tut. l. lex que tu. Item duz in casu permittit alienari rem ecclesie: vt. C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. §. vltimo. et auten. perpetua. Itez duz permittit militi post sententiaz vti exceptionibus suis. vt. C. de iuris et facti ignoran. l. j. Sed vbi est exemplūz qd lex puniat: et certe punit: qr si alienatur res ꝯ legum interdicta qui emit perdit precium: vt. C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. §. sane. Item dum punit maleficia vt in titu. digestorum. et. C. de penis. Uel potest poni exemplum de his omnibus per preallega. l. iubemus nulli. et ita ponuntur hic quattuor virtutes legis. Est et quinta virtus vbi lex nec imperat nec vetat nec permittit nec punit sed dat consilium. vt. j. de rei vendi. l. is qui. et. C. de transac. l. age cum geminiano. et. j. de inoffi. test. l. j.

1 Jura fiunt generaliter non in singulas personas.

1 **Jura non in singulas.** In. l. ista dr: † qd iura non debēt fieri in singulas personas: sz debēt fieri generaliter vt habeāt locū in oīm persona: qd est verū regl'r nam fallit in. ll. scriptis certis ꝑsonis vel locis. h. d. ista lex videatis expositionē lr̄e. [iura] i. leges vt faciat ad tit. [cōstituunt̄] i. cōstitui debēt vt habeant locū in omniū persona: qr leges debēt esse generales. vt. C. eo. l. leges. et est verum qd iura debent fieri in omniuz persona. s. iura generalia. sed priuilegia que fiunt ob meritū vel ob penaz illa bene sunt specialia. vt. C. e. l. ij. et. j. titu. proxi. l. j. Itē hoc est verū regulariter aliquādo tn̄ iura fiunt specialiter. vt. C. de decurio. l. iij. sed potest dici qd illa est specialis. Itē fallit in omnibus. ll. localibus. C. de sac. sanc. eccl. l. non plures. et. l. sacro sancta iubemus nulli. in prin. et alijs multis. et ista est plana lectura.

Non ambigitur. Hucusqz dictū ē vobis de pria parte rubrice. Hic tractat̄ de scd̄a parte rubrice. et in. l. ista dicit̄: qd senatus. i. senatores vrbis Rome possunt ius facere et legez statuere. h. d. ista. l. videatis expositionem littere. [non ambigit̄ senatum] idest consilium senatorū vrbis Rome qui erant centum numero. vt. C. de peti. here. l. vlt. [ius] idest legē vt faciat ad titulum. [facere posse] et est exemplum in senatuscon. macedo. vt. j. ad senatuscon. macedo. l. ij. et in senatuscon. velle. vt. j. ad velle. l. j. et in senatuscon. facto: et in petitiōe hereditatis. vt. j. de peti. heredi. l. item veniunt. §. pridie. et si quis impetrat re-

scriptū qd̄ senatuscon.fecerit qd̄ non valeat puniendus est in tertiā partē bonorum.vt.C.de senatuscon.l.j.Item ab eorum sententijs non appellatur.vt.j.qui.app.non licet.l.j.et ideo exposui senatuscon.i.consilium senatorum vrbis Rome:quia singuli senatores vt vnus vel duo non possunt legem facere:quia eis tribuuntur certa priuilegia de quibus dicitur.j.de se.l.j.et per totum.Sed ad istam legem opponitur et videtur qd̄ senatuscon. non possit legem facere:quia solus princeps potest legē cōdere: vt.C.eo.l.vlti.Ad solutionē cuius ɔtrarij scripsit hic dn̄s Jo. vnum qd̄ est mirabile:et alibi scripsit contra.in.l.contra.dixit ipse sic:olim senatuscon.vrbis Rome poterat legē condere vt hic:sed hodie non potest senatuscon.legem condere:quia solus princeps hodie potest legem condere:vt in.l.cōtra.sic et populus romanus olim poterat legem facere:vt.s.de iusti.et iure.l. omnes vero populi.et.s.e.l.j.Sed hodie solus princeps pōt legē facere et interpretari:vt in.l.cōtra.et.C.eo.l.j.Sed hanc solutionē non approbo nec ipse approbat in.l.contra.imo dico qd̄ senatuscon.olim poterat facere legem:et hodie pōt facere legem vt hic dicit̄ nec ob.qd̄ dicit̄ in.l.cōtra.qd̄ solus princeps pōt legē cōdere:et nulla alia singularis persona pōt facere legem generalē:et sic excludit solū singularē personā non alios qui habent autoritatē condendi legem.

1 ☞Questio si non reperiatur lege decisa.quid agendū.
2 Dubium si oriatur super verbis legis tunc procedendum est de similibus ad similia.

n **Eq; leges.** In superiori habuistis de prima et scda parte rub.tractatum.modo in.l.seq.tractat̄ de leg.et senatuscon.et in.l.ista cū sequē.ti quantū ad verba ponetis casum:quidā iuuenis scolaris accessit ad iurison.faciens ei questionē talē:dn̄e quid ꝓdest studere in legibus et senatuscon.videtur mihi qd̄ non ꝓdest quicq̄:quia studui.ix.annis in legibus et non vidi quandam qōnem

1 emergentē.l.vel senatuscon.determinatā.† Ad qd̄ respondet iurison.ll.vel senatuscon.non possunt ita tradi vt singuli articuli comprehenderentur:sed sufficit qd̄ ponuntur generalitates que trahuntur ad casus speciales emergentes:ergo bonū est studere in legibus et senatuscon.aut ergo questio que emerget inuenietur decisa.l.vel senatuscon.et tunc fm legē vel senatuscon.determinabit̄:aut non inueniet̄ decisa:et tunc recurretur ad interpretationem iudiciariā:vt interpretetur generalitatem legis vel senatuscon.vel adibimus principem vt nouam legem faciat vel interpretationem.hoc dicit ista.l.cum.l.seq. videatis expositionē littere.[neq; leges].s.et in hoc.hec.l. respicit primam partē rubrice[neq; senatuscon.]in hoc respicit secundam partem.[qn̄q;].i.quandocunq;[cōtineri].s.in genere:quia ad ea que raro acciduñt:vt.s.e.l.iura.et.l.sequē.nam ad ea [cōstituuntur].i.cōstituēda sunt [aut interpretationem].s. iudiciariam.nam et iudex legē interpretari pōt.vt.j.eo.l. nam vt ait pedius.[certius].i.certum confirmatur:qd̄ primo erat dubium.[vel certius].s.q̄ cōtineatur in.l.generali.nam et si illa lex non potest adaptari ad questionem emergentem cōsulitur princeps vt certam legem cōstituat.Or signori habetis in legibus istis vt dixi in casu.Sed dic mihi quid differūt iste due ll.a duabus subsequētibus.Ad qd̄ vos dicetis differūt in hoc quia iste loquunt̄ quando post lit.contest.emergit questio super nouum negociū lege vel senatuscon.non decisum:due.ll.sequē

2 tes loquunt̄ quando oritur dubitatio super verbis legis:† quia tunc est procedendū de similibus ad similia:sed vbi est exemplum harum legum:Respondeo hoc est inuenire ꝓpter ingenij hominum imbecillitatem:quia omnium habere memoriā etc. vt.C.de vete.iure enuclea.l.ij.Item ꝓpter factorum varietatem: et ideo difficilis est descriptio more.vt.j.de vsur.l.mora.i prin. Item ꝓpter hominum infidelitatē:nam quanta fides sit adhibēda testibus tuipse magis scire potes:vt.j.de testi.l.ij.§.verba.Item contingit hoc ꝓpter varias hominum voluntates.et ideo dicit lex qd̄ non pōt impensarum doctrina tradi:vt.j.de impen.in re.do.factis.l.qd̄ dicitur.Item contingit hoc ꝓpter delictorum multiplicitatē.et ideo dicit.l.etc.vt.j.de extraordi.cri. l.penul.§.sunt quedam.

1 ☞Legis verba dubia vel obscura quis habeat interꝑtari.
2 Item procedendum est de similibus ad similia et qualiter intelligatur.

n **On possunt.** Similiter.l.ista cum seq.loquitur de vtraq; parte rub.et he due.ll.loquuntur cum oritur dubitatio super verbis alicuius legis.et dicit iurison.quod nō possunt ita tradi iura aut senatuscon.vt omnes articuli in eis ɔtineant̄:et ideo si ob-

1 scura iura fiunt recurrendū† est ad interpretationē fm qd̄ cōsuetudine interpretata est:vel iudex interpretabit̄:al's recurrendum est ad beniguam interpretationē:si hoc non apparet recurrendum est de similibus ad similia.h.d.ista.l.cū.l.seq. videatis expositionem littere.[eorum]et oritur dubitatio sup verbis legis.[ita dicere debet]quia recurrimus ad cōsuetudinem: postea ad benignā interpretationē:postea ad significationem vocabulorum:vltimo de similibus ad similia:vt his duabus.ll. colligit̄:et ad hoc cōcor.j.e.l.de quibus.et.j.de ver.oblig.l.a titio.in fi.j.respon.[vel interpretatione].s.principis.[iurisditione].s.iudiciaria.[suppleri]Or signori habetis hic qd̄ de

2 similibus ad similia est ꝓcedendū† sed vbi est exemplum.Respon.potest ita poni iure veteri:statutum erat qd̄ si familia seruorum alicuius fecerit furtū liberat̄ dn̄s semel emēdando furtum ne tota familia careat.idem ius trahitur si familia dederit damnū:quia vbi in diuersis inuenit̄ eadem ratio idem ius debet statui:vt.j.ad.l.aquil.l.illud.Item est exemplū de iure nouo:si arbor vicini pēdet supra domum meam debet a terra coherceri.sed quid si non pendet sed radices imittit terre idem ius debet statui.vt.C.de interdic.l.j.Item est exemplū in fideiussoribus:quia si duo insolidum fideiubeant pro aliquo possunt postulare beneficiū epistole diui adriani:istud beneficiū trahitur in duobus cōstitutoribus.vt.C.de consti.pecu.l.vlt.Itē exemplū est si parēs fecit inofficiosam donationē:vt.C.de inoffi.do.l.iij.et vt istas duas et duas precedētes intelligatis ita distinguetis vt cōsueui distinguere fm Jo.et Azo cum dubitatio emergit aut emergit dubitatio sup nouo negocio lege non deciso:aut super verbis legis noue vel veteris.primo casu si emergit dubitatio super nouo negocio si copia est principis recurritur ad eū:vt.C.eo.l.humani.et.C.de vete.iur.enu.l.j.§.sed quia diuine.et.j.e.l.et ideo.in fi.et.j.de fideicō.lib.l.h itaq;.si nō habetur eius copia ne cogant̄ subditi longo itinere laborare qd̄ non debet esse:vt.C.de iudi.l.cū specialis:tūc est ꝓcedendū de similibus ad similia.et recurrendū ad interpretationē iudiciariā. et sic loquit̄.j.e.l.nā vt ait.et.l.non possunt.et.l.et ideo.in princ.si aūt emergit dubitatio sup verbis legis veteris vel noue:tūc si dubitatio ex cōsuetudine interpretationē recipit consuetudo est seruanda.vt.j.e.l.minime.et si de interpretatione.l.queraт: si ex cōsuetudine non recipit interpretationē certā:eo casu recurrendum est ad principē si eius copia habet̄:vt prealleg.duabus.ll.l.nam vt ait.et.l.non possunt.vel recurrendū est ad iudicem vt faciat interpretationem in benigniorem partem:vt.j. e.l.benignius.et.l.in ambigua.et est interꝑtatio benigna vt qd̄ fauore etc.vt.C.eo.l.qd̄ fauore.et.j.eo.l.nulla.si non apparet benigna interpretatio est recedendū a verbis legis:vt.j.de condi.et demon.l.publius.§.j.reprobata opinione eorū qui dixerunt non est recedendū a verbis legis.vt.j.de le.iij.l.nō aliter.et j.de mili.testa.l.qd̄ cōstitutū.et procedendū est de similibus ad similia.vt.j.e.l.neq;.et.l.non possunt.et.l.sequēti.nam vt ait pedius.vbi hec distinctio no.in glo.ordinaria.

1 ☞Lex qn̄ recipiat interpretationē extensiuā.

Quod vero. Uos habuistis in qttuor.ll.precedentibus de similibus ad similia ꝓcedendū esse.† modo in.l.ista dicit̄ qd̄ illud est verum in his que fm iuris rōnem introducta sunt:sed in his que ɔ iuris rōnem introducta sunt non est ꝓcedendū de similibus ad similia.h.d.ista.l.videte expositionem lr̄e.[qd̄ vero]exponetis qd̄ pro sed:quasi dicat in his que statuta sunt fm rōnem iuris:verū est qd̄ dictū est in superioribus.ll.[ad cōsequētias] s.in similibus personis et rebus.et est exemplū:ɔ tenorem iuris est introductū qd̄ pater ob necessitatē famis potest distrahere filium:trahet̄ hoc ad filiū vt possit vendere patrem vel matrem vt possit vendere filium:certe non.vt.C.de patri.qui fil.dist. l.j.et.ij.Itē pōt notari exemplū qd̄ femine intercedētes inueniūt beneficio velleiani cōtra tenorem iuris introductum est.vt.j.ad vell.l.j.trahet̄ ne istud beneficiū in masculis:certe nō:quia bene possunt intercedere pro alijs.vt.j.de fideius.l.iij.et est vbi istō nisi euidētior ratio esset in filijs:puta quia statutū est qd̄ si seruo meo suasisti vt subtraheret mihi res meas:licet ipse mihi voluntate mea subtraxerit res meas tū teneris mihi furti et serui corrupti:euidētior ratio est in filio vt si ei suasisti qd̄ mihi res meas subtraheret:et ipe mihi manifestauit et volūtate mea subtraxit:nunquid teneris mihi furti et serui corrupti:certe sic.vt C.de fur.et seruo cor.l.si quis.

1 ☞Regula iuris non seruatur vbi aliqua statuta sunt contra rōnem iuris et qualiter intelligatur.

1 i **N his.** In.l.ista dr̄.† si aliqua statuta sunt cōtra rōnem iuris non possumus seruare regulam iuris.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere et no.exemplū:contra rationem iuris statutū est in cōstituta pecunia vt ex nudo pacto detur actio:vt institu.de actio.§.de pecunia cōstituta.Item in dote contra rationem iuris statutum est:vt ex nudo pacto detur actio:vt.C.de iure do.l.ad exactionem:† quia

nem: qꝛ regulariter nullo pacto non datur actio: vt. C. de pac. l. legem. sed fallit in casibus. s. relatis. Item pōt notari exemplu3 in seruo meo cui suasisti vt subtraheret mihi res meas & ad te perferret: ipse mihi manifestauit & voluntate mea mihi subtraxit & ad te pertulit regulariter furtu3 non cōmittit nisi inuito domino: qꝛ furtum est cōtractatio rei aliene inuito domino: vt. ff. de fur. l. j. fallit. C. de fur. l. si qs. & ita in his exēplis non sequimur regulam iuris.

i **Ius singulare est.** Quia ius nostrum aliquod est generale aliqd speciale. in hac. l. ponit quid sit ius singulare. & ius singulare est qd ponit aliquā vtilitatē contra tenorem iuris introductū est. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. [est] quasi dicat ius singulare est cuius oppositū est ius cōmune. vt. C. de thesauris. l. vnica. Et potest notari exēplū qd filij nati de pontica muliere sequant cōditionē matris est ius singulare in ceteris ius cōmune seruat vt sequant cōditionē patris. vt. ff. ad municip. l. j. in fi. Item ius singulare est qd publi. detur contra dñm vt in casu qui ponit. ff. de rei ven. l. si a titio. igitur ius cōmune obtinet in cōtra. vt. ff. de pub. l. penul. & vlti.

1 ☞ Legem scire dicit ille qui seruat sniam.

1 **Scire leges.** In. l. ista dicit: † qd scire leges non est scire verba: s3 tenere & seruare vim & potestatē legis est scire leges. hoc dicit ista. l. videatis litteram. & est exemplū: ille non dicit scire leges qui seruat vba legis si offendit sententiā sed ille dicit scire legē qui seruat sententiā: qꝛ sensu3 & non verba spectamus. vt. ff. de adi. leg. l. iij. §. condictio. vnde si aliquis offendit album pretoris ia3 positū offendit verba & sententiā legis. si ia3 ponendū offendit sententiā tantum. vt. ff. de iurisd. om. iudi. l. si quis id quod.

1 ☞ Legis verbū si est obscurum interpretatur vt actus potius valeat ꝙ pereat.

2 Legatū factū sub cōditione adimi pōt sub cōditione.

1 **Benignius.** In. l. ista dicitur: † qd leges benigne sunt interpretande vt ita legis voluntas seruetur. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere [benignius]. s. ꝙ sonant verba. [cōseruetur] quasi dicat nos benignius interpretamur mente3 legis ꝙ sonant verba vt voluntas a legis seruet & sm istam legem nōt. ita exemplum: testator legat mihi in testamēto sub cōditione nunquid illud legatū pōt mihi postea adimere sub cōditione videtur qd non: sed verius est qd possit mihi adimere. vt. ff. de adimen. leg. l. iij. §. cōdictio. vel potest exponi [benignius] idest benigne: & ita si verbū est obscurū in lege faciēda est interpretatio in benigniorē partem: vt res potius valeat ꝙ pereat: vt ff. de re. du. l. quotiens.

1 ☞ Legis interpretatio seruari d3 que careat vitio.

1 i **In ambigua.** In. l. ista dicit: † si vox legis est ambigua seruāda est interpretatio que caret vitio. & potest sic notari exemplu3. l. dicit possessorē bone fidei teneri de eo qd ad se puenit: verbu3 puenire est obscurū: qūo accipiem9: certe accipiem9 vt teneat de eo qd ad se peruenit & durauit. vt. ff. de peti. here. l. vtrū. Itē pōt notari exemplū in verbo pertinere: vt si peto a te rem quā dico ad me pertinere: licet non probe3 vt pertineat ad me iure dñij: sed iure creditoris satis est. vt. ff. de ver. signi. l. verbū. & ff. de iudi. l. si quis intentione ambigua.

1 ☞ Ratio non est reddenda nec querenda in his que positiua ratione inducta sunt.

n **Non omnium.** In. l. ista † iurisconsultus reprehēdit illos qui de singulis petunt rōnem sibi reddi dicens non oīm que a maioribus statuta sunt ratio reddi potest. de his enim que posita sunt iure positiuo & propria volūtate non est querenda vel reddenda alia ratio: nisi qꝛ autori ita placuit: ne si de singulis quereremus rōnē: multa que certa sunt iure nostro subuerterētur. h. d. ista. l. cū. l. se. videte expositionē littere. [non omniu3] hec lra exponit tribus modis. vno modo sm quosdā non oim. idest nulloru3: sed hec expositio non est bona. na3 multa sunt a maioribus statuta de quibus rō reddi potest: & de quibus rō reddi non pōt: vt. ff. dicet. Alij exposuerūt scdo modo & sic non omnium scilicet pprioꝝ nominū rō reddi potest. [rō reddi potest] quasi dicat si querat ab aliquo quare quis fuerit vocatus pap. & quare non vlp. sit appellatus querēda nō est ratio vt. ff. dicet. sed verius est vt exponatis tertio modo & sic. [nō oim] idest aliquoꝝ que statuta sunt a maioribus ratio reddi potest nō tñ omniū: vt. ff. dicet. [certa sunt] volūtate ponētis. [subuerterent] sub. si diceres nil valere: qꝛ non haberent sufficientem rōnem qd esse non d3. Oꝛ signori hic querit qualiter iste due leges sunt intelligēde. Ad qd dixerūt quida3 de plano se non intelligere lege3 istam: non omniū: & ideo in ea exemplu3 nescire ponere. simile notat in alia. l. quā dicūt se non intelligere. C. de pigno. l. vsucapio. Alij voluerūt dicere qd hec. l. habet istu3 intellectū: non omnium. i. nulloꝝ: quasi dicat de nullis oīno est querēda ratio nec reddēda: qꝛ multa possunt inueniri de quibus ratio reddi nō potest: sed sicut dixi in expositione lre hoc non est bene dictu3: qꝛ rō est reddēda de aliquibus & querēda de aliquibus non. Alij voluerūt dicere qd hec lex habet istum intellectū [non oim que a maioribus &c.] quasi dicat ppriorū nominū non est querēda ratio. sc3 cur vocetur quis pap. quis non vlp. vel ecōtra. nam ppria noīa sunt ad libitū sine aliqua vrgenti rōne posita: vnde sunt mutabilia. sed de appellatiuis querēda est ratio: quia appellatiua nomina ex quadam naturali rōne sunt introducta & re vrgēte. vnde de eis potest reddi ratio: vnde si querat cur prediū vrbanū vocat & non rusticum. Rñdeo ideo domus vocat vrbanū ab vrbe: qꝛ cōmuniter domus ponit in vrbe: & ideo nomina appellatiua mutabilia sunt vt. ff. de leg. j. l. si quis. & insti. de lega. §. si quis. sed verius est vt vos dicatis sm Jo. qd hec. l. habet istu3 intellectū. [non oim] idest aliquorū: quasi dicat de aliquibus que statuta sunt a maioribus ratio reddi pōt. non tamen omniū. nam est ratio reddenda & querēda de his que statuta sunt naturali hominu3 ingenio & naturali ratione. de hoc subijcietis duo exēpla. si queratur ratio cur habenti tutorem non datur tutor: vt. C. qui da. tu. pos. l. si sororis. sed habenti tutorē vel curatorem datur curator: vt. ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. ventri. §. j. & institu. de tuto. §. interdum. certe de hoc est querenda ratio & reddenda: & est talis: qꝛ tutor datur persone pupilli principaliter & administrationi per quandā cōsequentiā: vnde tutor nactus est plenissimam potestatē: vnde amplius non potest dari tutor: quia non pōt nāciscī plenissimā potestatē ꝙ alius primo datus iam est adeptus: ita qd aliū secum in eade3 plenitudine admittere non potest: sed curator non dat persone sed rei: vt institu. qui da. tut. vel cura. pos. §. certe rei. vnde qꝛ curator non est nactus plenam potestatē: sed aliquā pōt ei alius curator adiungi qui similē habeat potestatē: vt in preallega. §. instit. de tute. §. interdu: & qd plenior sit potestas tutoris ꝙ curatoris videte qꝛ tutor potest pupillo prestare autoritatē de adeunda hereditate & potest ei acquirere: sed curator non. vt. ff. de ap. l. cū in vna. §. tutor. Itē cū tractat de pupilla nubēda: & ipsa pupilla nō vult exprimere voluntatē suam requirit voluntas tutoris: vt. C. de nupt. l. j. sed secus est in curatore: quia non requirit voluntas curatoris cum tractat de adulta nubēda. vt. C. de nup. l. in copulandis. & ff. de tutelis. l. tutor. Item potest notari exemplum scdo modo & sic si querat que est ratio cur rei ven. vincit. pub. vt. ff. de pub. l. penulti. & vlti. & ff. man. l. mandatu3. Respondeo ratio est illa: quia rei vēdicatio datur dño. vt. ff. de rei vendi. l. in rem in princ. & institu. de actio. §. omniū. sed pub. datur non dño: vt. ff. de pub. l. j. Et nemini venit in dubium qd melior debet esse conditio dñi ꝙ non dñi: & sic rei vendicatio vincit publi. sunt tñ queda3 de quibus rō non est petenda nec reddēda vt qꝛ sunt statuta queda3 iure positiuo ad libitū de quo subijciam vobis duo exempla. & primū exemplū est illud qd qui cōpleuit. xvij. annū & incohauit. xviij. annū potest pro alio postulare. vt. ff. de postu. l. j. §. inuitū. Sed que est rō quare pretor dixit de. xviij. & non dixit de. xix. certe de hoc non est querēda ratio nec reddenda: nisi qꝛ ita placuit pretori. Ite3 potest no. exēplum de positiuis: si querat que est ratio cur in vsuris rerum mobiliū statutū est triēnium & non bienniū vel quadriēnium. Itē cur in prescriptione rerū immobiliū statutū est decēniu3 & non. xij. certe de hoc non pōt reddi ratio: nec est querenda nisi quia ita placuit autori iuris: vnde sit ibi pro ratione volūtas vnde cum eram scolaris habui quēda3 sociū qui erat magnus philosophus in artibus & de singulis volebat querere rōnem na3 querebat ipse a me quare plures leges sunt in vno ti. ꝙ in alio. de istis nō est querēda nec reddēda ratio: nisi sicut reddebam ei: qꝛ materia in qua sunt. x. ll. est generalior: qꝛ potest diuidi in decem articulos: sed materia in qua sunt posite. viij. leges est strictior: quia non potest diuidi nisi in octo. ll. & ideo vt vos sciatis de quibus est querenda ratio & reddenda vos ita no. quedā sunt introducta naturali ratione & statuta naturali hominū ingenio: queda3 sunt introducta positiua rōne: qꝛ sic placuit instituēti: vt patet in exemplis. s. relatis: & in his que sunt introducta naturali ratione. aliquando duo habēt locum s. lex & ratio: aliqñ ratio & non lex: aliquādo habet locū lex & nō ratio: b3 locu3 lex & ratio: vt si familia seruoꝝ tuoꝝ dedit mihi damnū sicut in furto liberaris prestādo tantū quantū prestasset liber homo: ita in dāno dato a familia liberaberis prestando tantū quantū si liber homo dānum dedisset: quia hic habet

a ¶ Voluntas legis. aduerte tñ pro maiori declaratōe qd vnūqdq3 vbū legis nō d3 esse sine ministerio aliqd operādi Bal. in rub. C. de 3h. emp. & Bal. in l. in q. §. duo fratres in. vj. q. ff. de verb. obli. imo sillaba non d3 apponi superfluo. in. l. glo. est not. in. l. j. ff. qd me. cau. sequit Alex. cōsi. xlviij. incip. circa hāc dubitationē colū. v. versic. Preterea in iij. vol.

locum lex ⁊ ratio: vt. j. ad. l. aquil. l. illud. ⁊ vbicūqz leges dicūt vbi inuenit̄ eadē ratio ibi idez ius debet statui. vt. C. de interdic. l. j. ⁊. j. de fur. l. j. §. interdictū. aliquando habet locuz ratio ⁊ non lex: dicit. l. si filius ascribit sibi legatum non cōmittit in libonianum senatuscon. nec tenetur pena falsi. ratio est: qꝛ obtemperauit testatori. Si extraneus ascribit sibi legatum in testamento iubente testatore eadem est ratio: sed non est eadem lex: vnde tenetur crimine falsi: vt. j. ad. l. cornel. de fal. l. j. §. iter filium. ⁊. l. filius. hic querēda est ratio quare filius in potestate cōstitutus excusat̄ non aūt extraneus ratio est: qꝛ filius tenet̄ obtēperare patri rōne patrie potestatis: sed extraneus nō tenet̄ obtemperare, vt. j. de actio. ⁊ obli. l. seruus. ⁊. j. de regu. iur. l. nam ad ea. aliquādo locum habet lex ⁊ non ratio: sicut est si vxor cōmittit adulteriuz ⁊ de adulterio accusatur soluto matrimonio ꝫm hec tempora subijciendi sunt serui questionibus non solum qui erant domi: sed qui erant in rure: sed istud non est rationabile vt serui qui erant in rure subijciant̄ questionibus. vnde hic non est querenda ratio nec reddenda nisi qd̄ ita placuit legi. vt. j. qui ⁊ a qui. ma. li. nō fi. l. prospexit legislator. Or in his que sunt introducta positiua ratione non est querenda ratio nec reddenda: nisi qd̄ sic placuit statuēti: vt patet in exemplis. s. relatis. Sed dicet mihi aliquis vestrū quid faciunt iste due leges ad istum titulum. Respondeo faciunt qd̄ iuriscōsultus ponit istas duas. ll. per quas instruit nos ne debeamus de singulis petere rationem.

1 ☞ Lex concedens aliquid in preteritum illud qd̄ concedit in preteritum vocat in futurum.

2 Statutuz loquens per verba preteriti temporis an trahatur ad futura.

1 **Cum lex.** In. l. ista dicit̄: † si lex cōcedit aliquid c in preteritum illud qd̄ concedit in preteritum vetat in futuruz. hoc dicit ista. l. Et aduertatis qd̄ hec littera potest legi dupliciter. ⁊ vno modo sic: cum lex. i. imperator qui est lex animata in terris: vt in aut. de consul. in fine. iiij. coll. [in preterituz quid indulget] idest concedit. [in futurum vetat] idest prohibet. ⁊ ꝫm istam expositionez littere ponetis ita exemplum. imperator ob sobolem sibi natā indulget qd̄ omnes actiones aboleantur vsqz in presentem diē: eo
2 ipso vetat in futurum. vt. C. de gene. abo. l. ij. † vnde ex hoc colligo argumentum ad questionem que sepe emergit in ciuitate ista. nam hic in ciuitate est tale statutum: si quis cōmisit homicidium si pacez habuerit cum herede possit eximi ⁊ extrahi de banno. Or ponamus: prima die ianuarij potestas iurat statuta infra que est istud: postea infra octo dies aliquis commisit homicidium denuo ⁊ tempore illius potestatis qui fecit eum banniri habet pacem cum herede defuncti: nunquid potest extrahi de banno: dico qd̄ nō: quia potestas iurauit prima die Januarij: quicunqz cōmisit maleficium si pacem habuerit cum herede defuncti poterit extrahi de banno: ergo. l. cōcedit in preteritum: igitur vetat in futurum: qꝛ cum. l. in preteritum quid indulget ⁊c. vt hic dicitur. ⁊ ad hoc facit prealleg. l. C. de ge. abo. l. ij. Uel potest legi secundo modo littera ista vt cōuertatur littera sic: cum. l. vetat aliquid in futurum: in preteritum quid indulget: quia. ll. dant formam futuris negocijs non preteritis. vt. C. de sacrosanc. eccle. l. sancimus. ⁊. C. e. l. leges. quia res que culpa caret in damnū vocari non cōuenit. vt extra de constitutionibus. c. res.

Minime sunt mutanda. Signori. l. ista potest respicere illā partez rub. de legib⁹ ⁊ illā de lon. cōsu. ⁊ in. l. ista dr̄. si aliq̄ lex ex ꝯsuetudine recipit aliquā iterp̄tationē: illa interp̄tatio minime est mutāda. h. d. ista lex ⁊ legetis ita litterā vt hec. l. ptineat ad primā ⁊ ad scd̄az partē rub. [minime]. i. non. [sunt mutanda] sub iura. [certā interpretationē]. s. per cōsuetudinem vt hic. ⁊. j. e. l. sed de interpretatione. ⁊ de hoc potest nota. exemplum tribus modis. quedam. ll. loquunt̄ obscure si pater ꝯstiterit leno filie sue: vel dn̄s ancille sue cogatur pater vel dominus eam ab omni miseriaruz necessitate absoluere. vt. C. de epi. au. l. si lenones. qn̄o intelligit̄ qd̄ dicit̄ cogat̄ ab omni miseriarum necessitate absoluere. intelligunt quidā vt deinceps non imponat ei necessitatē peccandi: alij intelligūt eam emācipando filiam manumittēdo ancillā. ⁊ sic illa. l. ex cōsuetudine recipit hāc interpretationē: vnde minime sunt mutāda que ex consuetudine certā interpretationē receperūt. Item potest notari exempluz in lege scripta: ⁊ tn̄ eius v̄ba sunt dubia. dicit. l. sacramēta puberū sponte facta super ꝯctibus reꝝ suaꝝ: super illis verbis super ꝯctibus reꝝ suaꝝ est dubitatio: qualiter ergo intelligant̄ dicunt quidā super ꝯctibus: vnde vltro citroqz oritur obligatio, vt. j. de ver. sig. l. labeo. habet locum illa cōstitutio. alij intelligūt eam etiā vbi ex altera parte oritur obligatio vt si stipulatione ꝓmittat vel si donet: sic ⁊ alibi concipitur cōtractus vbi oritur ex altera parte tantuz obligatio: vt. C. de transactio. l. si quis. ⁊. C. de fide instr. l. ꝯctus. ista vltima expositio ex cōsuetudine recipit interpretationē: vnde minime debet mutari vt hic dicitur. Item potest notari tertio modo exēplum: dicit. l. dos a patre profecta ⁊c. vt. C. sol. matrimo. l. dos. Intelligunt quidam vt Bul. Jo. ⁊ Azo siue extent liberi siue non. vt. j. de iure do. l. iure succursuz est. ⁊. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. sileat. alij vt dn̄s Mar. ⁊ sui seqnaces dixeruut qd̄ dos a patre profecta ad patrez redire debet si non extāt liberi. vt. C. de coll. l. illam. hec vltima op. ex consuetudine est approbata: vnde minime est mutanda.

a ¶ Fauore alieni⁹. adde tn̄ qd̄ ille qui incidit in legē nō dz gaudere beneficio illi⁹ legis ita no. bar. in fi. §. si v̄o. C. de iure delib.

1 ☞ Lex aliquando dicit vnum ⁊ tamen lex sequens que cuz ea cōtinuatur corrigit eam.

2 Transactio non fit in causa testamēti nisi prius inspectis verbis testamenti.

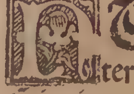
Inciuile. In. l. ista reprehendunt̄ qui statim allegato prin. l. volūt respon
1 dere ⁊ iudicare † ⁊ dicit̄ in. l. ista. qd̄ inciuile est qd̄ aliquis respondēs vel iudicās aliqua particula. l. allegata debeat rn̄dere vel iudicare: nisi totā. l. videat ⁊ intelligat. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. [inciuile est.] . i. iuri ciuili ꝯtrium est: [eius]. s. l. [iudicare] hoc refertur ad iudicem. [vel rn̄dere] hoc refert̄ ad respondentē. ⁊ quare est inciuile. hec ratio: qꝛ aliquādo est. l. que dicit vnū in prin. ⁊ illud corrigitur in fine. vt. j. si cer. pe. l. si tibi. vnde non esset cōueniens iudicare vel rn̄dere inspecto initio cum per finem corrigat̄ qd̄ dixit in princ. l. nam posteriora derogāt prioribus vt. j. de leg. j. l. si mihi ⁊ tibi. §. in legatis. Itez est inuenire. l. que dicit vnū. l. seq. que cōtinuatur cū ea corrigit eaz. vt. j. si ex no. ea. aga. l. j.
2 in fi. que corrigit̄ per. l. seq. vt. j. de re. diui. l. in tantū. ⁊. l. seq. † Item sup cōtrouersijs que ꝓficiscuntur ex testamētis non est transigendū nisi inspectis verbis testamēti. vt. j. de transa. l. de his. ⁊. j. quēad. te. aper. l. j. ⁊. C. de rebus cre. l. vlt.

1 ☞ Beneficium alicui concessum non debet in eius odium retorqueri.

2 Et quando retorqueatur in eius damnū.

3 Concedu ntur multa per postulationem que alias non concederentur.

4 Judeorum fauore est inductuz ne die sabbati vocent̄ in ius.

Nulla iuris ratio. In. l. ista īstruunt̄ illi: qui volunt in
1 terpretari. ll. vel rescripta. † ⁊ dicitur in. l. ista qd̄ nulla rō iuris nulla equitatis benignitas suadet qd̄ aliquis legem
a introductā fauore alicuius[a] vel rescriptū debeat interpretari cōtra illū in cuius fauore est introducta. h. d. ista lex: videte expositionē littere. [nulla iuris ratio]. s. scripta. [aut equitatis benignitas]. s. non scripte. sic sumit̄. C. eo. l. j. ī principio: sꝫ qd̄ legitur illa. l. vno mō. vel pōt exponi. [nulla iuris ratio] scilicet rigoris iur. [aut equitatis]. s. scripte. [que salubriter]. i. cum deliberato cōsilio. [ea vos] scilicet iudices. [vel nos]. s. interpretatores. [ꝯ ipsoꝝ cōmodum] sub. quoꝝ fauore est introducta [ꝑducamus ad seueritatē.] Or signori habetis. in. l. ista ⁊c. vt dixi in casu. ⁊ ad hoc concordat. C. eo. l. qd̄ fauore. ⁊ de hoc possunt poni infinita exēpla. s. x. vel. xij. ⁊ vno modo sic: ecce fauore minoris etatis est introductū: vt si in cōtrahendo ledat̄ sui facilitate vel calliditate aduersarij qd̄ possit in integrum restitui. vt. j. de mino. l. j. §. pretor ait. sed quid si restitutus est: ⁊ nō vult vti beneficio restitutionis coget̄ ne vti: certe non: ne qd̄ fauore ⁊c. vt. j. de mino. l. si iudex. Item potest notari exempluz alio modo ⁊ sic: ⁊ omnia exempla que posui super l. prealleg. C. eo. pone hic de verbo ad verbū: vt ibi not. scilicet fauore minorū introductū est vt nō sint in iudicio sine tutoris auctoritate. ⁊ si fuerit sn̄ia aduersus eos lata nō valebit: vt. C. si aduersus rem iudi. l. cum ⁊ minores. Sed ponamus qd̄ minor fuit in iudicio ⁊ sentētia lata est pro eo: dicit aduersarius non valet ipso iure: qꝛ fuit in iudicio sine tutore: nunquid licebit aduersario hoc dicere: certe nō: ne qd̄ fauore minoris introductū est ⁊c. istud exemplū ponit̄. C. de ꝓcura. l. non eo minus. Item potest notari tertio modo exemplum: ecce fauore impuberum est introductuz: vt si mouet̄ questio status ⁊ bono. poss. eis differtur in tp̄s pubertatis. vt. C. ad car. l. j. ⁊. ij. Sed ponamus qd̄ impubes nō vult differri questionē in tp̄s pubertatis quia habet testes in promptu: hoc casu non debet differri: ne qd̄ fauore ⁊c. retorqueat̄ cōtra eos: ⁊ hoc exemplū ponit̄. j. ad car. l. iij. §. due cause. Item potest notari quartū exemplū: fauore pup. est introductuz ne tutor administret sine satisdatione: vt. C. de tut. qui non satisde. l. j. Sed ponamus tutor administrauit ad vtilitatē pupilli sine satisdatione: vt qꝛ acquisiuit ei

lucrosam

lucrosam hereditatē valebit ne? certe sic: vt. C. de tu. qui nō satisde. l. vlti. Item potest no. exemplū q̄nto modo: fauore mulieris introductū est ne intercedāt pro aliquo: vt. C. ad vell'. l. j. et per totum. ⁊. ȷ̄. ad vell'. l. j. ⁊ p totū. Sed ponam⁹ qḋ mulier intercessit nō vult vti beneficio velleiani: poterit ne? certe sic: ne qḋ fauore ⁊c. vt. ȷ̄. ad vell'. l. vlt. §. penulti. Itē potest notari sextū exemplū: fauore heredis est introductū vt si relicta excedāt dodrantē possit detrahere de singulis legatis falcidiam vt. C. ad. l. fal. l. j. sed si nō vult detrahere cogef̄ ne? certe nō: ne quod fauore ⁊c. vt. ȷ̄. ad. l. fal. l. potest. Itē potest notari exēplū septimo modo: fauore clerici est introductū vt possit cōueniri corā iudice eccl'iastico. vt. C. de epi ⁊ cle. auf̄. clericus nūquid potest renūciare huic p̄uilegio? certe sic. ne quod ⁊c. vt. C. de epi. ⁊ cle. l. si quis in conscri. Itē potest notari octauo modo exemplū: fauore domini vel creditoris est introductū dum colonus soluit annuas pēsiones domino: vel debitor soluit ānuas vsuras creditori si vult sibi facere apochā de soluto qḋ pōt: si nō vult nō potest cogi: vt. ȷ̄. de fide instr. l. plures apochas. Itē potest notari exemplū: nonum fauore filiorum est itroductū qḋ si pater vel mater volat ad sc̄das nuptias amittit p̄prietatē lucri ⁊ tenef̄ reseruare filijs. vt. C. de secūdis nup. l. femine. siue isti liberi extent heredes vtriq̧ parēti siue alteri tm̄. si isti liberi nolunt vti beneficio illo poterunt cogi? certe nō. ne qḋ fauore ⁊c. vt. C. de secūdis nup. l. generaliter. §. in his autem. Itē potest notari decimo modo exemplum: ecce si pater dat dotem pro filia: licet filia nō stipuletur videtur tacite stipulata. vt. C. de rei vxo. ac. l. vnica. in prin. Sed quid si aliquis extraneus dat dotem p aliqua muliere: nec stipulatur sibi reddi videf̄ ipse tacite stipulatus? certe nō: imo ipsa filia: ne qḋ fauore ⁊c. vt. C. de rei vxo. act. l. vnica. §. accedit. ⁊. §. extraneū. nec approbo illud exemplum qḋ quidā posuerūt: si filius mutuatus est pecuniā sine volūtate patris habet exceptionē macedo. vt. ȷ̄. ad macedō. l. j. ⁊ per totū. qḋ si nō vult vti excep. mace. pater nō poterit vti inuito filio: sed hoc exemplū non valet vt. ȷ̄. ad macedō. l. si fili⁹. quia macedo. est introductum in odium creditor non in fauore filiofami. vt. ȷ̄. de condi. indebi. l. qui excep. in princ. ⁊ potest quis renūciare his q̄ fauore eius sunt introducta: nō his que sunt introducta: in odiū alterius: vt ar. ȷ̄. de postul'. l. quos p hibet. Or signori ad legē istam signātur cōtra. ⁊ satis obscure ⁊ breuiter: ego tamen signabo singula cōtra. ⁊ postea distinguā per quā distinctionem habebitis plene materiā huius legis ⁊ omniū ōtrarior: ecce videtur qḋ fauore alicuius est introductum qḋ retorqueatur in eius lesionē: quia si aliquis impetrat iniquū ius cōtra aliquē ipse cōtra quē impetratū est: ⁊ alij poterūt eodē iure vti aduersus impetrantē: ⁊. ȷ̄. quod q̄sq̧ iur. l. j. ⁊. C. de rescinden. vendi. l. ratas. Ad qḋ respondeo duobus modis. ⁊ vno modo s̄m Jo. ⁊ Az. qḋ fauore alicuius est introductum nō retorqueatur in eius lesionē n̄ si est introductum vltro vt hic secus si ad eius postulationē: quia tunc alij eodē iure iniquo poterūt vti cōtra impetrantem. vt. ȷ̄. qḋ quisq̧ iu.

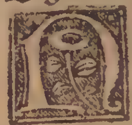
2 l. iij. ⁊ hoc in illa rōne: † quia multa non concedenda p postulationē conceduntur: que al's non ocederentur. vt. C. de pef̄. bo. sub. l. j. ⁊ sic intelligitur. l. contra. Vel potest dici qḋ fauore alicuius introductum est non debet retorqueri in eius damnū: si illud est equū vt hic. sed si aliquid introducatur de nouo et est

3 iniquū habent locū. ll. ōtra. † Sed denuo ad. l. istā opponif̄ et videf̄ qḋ fauore alicuius est introductū retorquef̄ in eius dānū: ecce fauore impuberis introductū est vt nō possit acquirere hereditatē vel bonor possessionē dānosam videf̄ in eius lesionē retorqueri: q: si defertur ei lucrosa non potest adire eam sine tutore. vt institu. de auf̄. tuto. §. neq̧. Ad qḋ pōt dici vt dicunt dn̄s Jo. ⁊ Az. ⁊ mirabili modo dicūt ipsi nō potest acq̄rere hereditatem dānosam: hoc est sui fauore: qḋ nō pōt adire lucrosam: hoc est sui fauore quia hereditas posset esse onerosa creditoribus hereditarijs: et expedit minoribus ne sumptibus et litibus vexentur. vt. ȷ̄. de mino. l. minorib⁹: sed ipsi indiuināt ⁊ offendūt. ll. quia. §. neq̧. ⁊. ȷ̄. de auf̄. tu. l. obligari. dixit neq̧ euidentem locupletem pōt adire: ⁊ sic nō est obligata creditoribus hereditarijs. ⁊ ideo vos ad istud cōtra. ita dicetis: qḋ fauore alicui⁹ est introductū ⁊c. nisi iuris necessitas aliud suadeat. sed vbi defertur pupillo lucrosa hereditas: ideo non adit sine tutore: q: obligaref̄ creditoribus hereditarijs adeūdo. vt. ȷ̄. ex qui. cau. in pos. ea. l. iul'. in fi. ⁊ nō pōt regularif̄ obligari sine tutore. vt. ȷ̄. de auf̄. pre. l. obligari. ⁊ hec ratio colligif̄ ȷ̄. de acquirē. here. l. more. regulariter ideo dixi q: fallit. C. qui admitti ad bo. pos. possunt. l. bonor. Sed denuo opponif̄ ad. l. istam. fauore patronor vel dn̄or est introductū ne liberti vel serui torqueanf̄ ōtra eos: sed nūquid p eis: certe non: q: sicut nō possunt torqueri ōtra eos: ita nec p eis: vt. C. de q̄onibus l. pride. Ad qḋ pōt dici qḋ dicit h ec. l. verū nisi iuris inequalitas aliud suadeat: nō ne esset inequalitas si libertus torqueretur pro eo ⁊ nō ōtra eum? certe sic: cum testis debeat dicere veritatē pro vtraq̧ parte. vt. C. de epis. ⁊ cle. auf̄. si iudex. Sed denuo ad. l. istam oppono ⁊ signaf̄ cōtra. ecce. l. dicit: si aliquis habet priuilegium minor sportularū p̄standarū qḋ etiā eius aduersarius vti debeat priuilegio illo ōtra eum: vn̄ qḋ introductū est p eo retorquef̄ in eius lesionē: q: aduersari⁹ vtif̄ p̄uilegio in minorib⁹ sportulis p̄stādis: vt. ȷ̄. de fru. ⁊ lit. expē. l. vl. Rn̄. ibi aliquis habebat p̄uilegiū non vltro cōcessum sed ad sui postulationē impetratū: vn̄ qḋ quisq̧ iuris ī alterū statuit eodē iure vtif̄. vt. ȷ̄. dictū est. Uel pōt dici hec regula habet locum extra iudicia nō in iudicijs: cū equalitas in eis sit seruanda. vt. C. de postul'. l. puidendū. ⁊. C. de leg. l. in sacris. lib. xij. et iudicia vt arbitraria nō debēt claudicare. vt. ȷ̄. de arbi. l. si cum dies. ⁊ hoc satis placet. Uel potest dici qḋ hec regula qḋ fauore ⁊c. hȝ locū in interp̄tatione eiusdem hoīs. sed. l. que inducit

4 fauorē eadem. l. bene pōt interp̄tari: ⁊ ita est ibi. † Sed denuo ad. l. istam opponif̄ ⁊ signaf̄ ȝ. ecce fauore iudeorū est introductum ne die sabati vocetur in ius. scilȝ idem fauor in eorūdem lesionem retorquef̄: quia nō possunt alios in ius vocare in die sabba. vt. C. de iude. ⁊ celi. l. die sab. Ad qḋ potest dici illud est illa rōne ne sint melioris cōditionis iudei q̄ xp̄iani qḋ nō dȝ esse: sicut nō debēt eē melioris cōditionis stulti q̄ periti: vt. ȷ̄. qḋ vi aut clam. l. seruus. ⁊. ȷ̄. de nox. l. nō solū. ⁊. l. se. Uel potest dici nō debet retorqueri ī eius lesionē alicuius hoīs interpretatiōe: sed eiusdē legis interp̄tatiōe sic: vt ibi dicef̄. Sȝ denuo ad. l. istā opponif̄ ⁊ signaf̄ ōtra. l. videf̄ velle qḋ fauore libertorum sit introductū vt impetrēt ius aureor anulorū vt sic possint vocari ad honorē reipublice: sed pone qḋ libertus p collusionem impetrauit ius aureor anulorū: illud ius retorquetur cōtra eos ne vtanf̄ iur. auf̄. anul. ⁊ vt reducātur in seruitutem. vt. ȷ̄. de iure auf̄. anu. l. ij. ⁊ eodem modo ȝdicit. l. alia q̄ dicit natalium restitutio est introducta p libertis vt ingenui efficianf̄ vt. C. de bo. li. l. fin. ⁊ de iure auf̄. anul. l. vlti. tamen si liberti per collusionē ip̄etrauerūt nataliū restitutiōem nō vtūtur. vt. ȷ̄. de nata. res. l. j. Ad qḋ potest dici qḋ hec regula potest intelligi si ipse non deliquit impetrando per collusionem: sed si ipse deliquit impetrando per collusionem retorquetur in eius lesionē vt in. l. contraria. quia p̄uilegiū meref̄ amittere ⁊c. vt. ȷ̄. de iud. l. iussio. ⁊. ȷ̄. de pecul'. l. si libera. Sed denuo ad. l. istam opponif̄ ⁊ signaf̄ cōtra. ecce fauore liberti est introductū vt dn̄ ipse gerret tutelam sui patroni senatoris excusef̄ ip̄e ab alior tutelis sed si ip̄e impetrat ius aureor anulor retorquef̄ cōtra le. s. qḋ ip̄e nō excusef̄ a tutela aliorū: vt. ȷ̄. de excu. tu. l. cū ex oratione. Ad quod potest dici nihil de ista. l. ad illam: quia hic non est fauore liberti ītroductū: vt libert⁹ senatoris excusef̄ ab alior tutelis: sȝ hoc est introductū fauore illius patroni: sȝ si libertus impetrauit ius aureor anulor nō habef̄ loco liberti: sȝ ingenui: ⁊ ideo alior tutelā subire cogaf̄. quia cessante causa ⁊c. vt. ȷ̄. de pac. l. qḋ dictū est. Sed denuo ad. l. istam opponitur et signaf̄ ōtra dicit. l. si ego vēdo tibi vina oīa exceptis acidis et mucidis fauore tui est introductū ne habeas acida ⁊ mucida empta: q: si velis habere empta acida ⁊ mucida non potes: vt ȷ̄. de pi. et commo. rei vēdite. l. si vina. Ad istud dn̄s martinus errādo dixit: aut fauor ītroducif̄ a lege p aliquo ⁊ tūc est vera hec regula cū suis similib⁹: si vo fauor introducif̄ p aliquo nō a lege: sed pacto ōtrahentiū: vt sicut est in. l. ōtra. hic iste fauor pacto vestro pro te inducif̄: vn̄ contra te retorquef̄: vnde si velis habere empta acida ⁊ mucida me inuito nō potes. sed hec solutio nō est bona: quia. l. est ȝ. vt de hoc possunt videri exempla duo. vnū in pacto adiectiōis in diem: vt si vendo tibi rem meā eo pacto vt si alius attulerit meliorē cōditionem intra annum res sit inempta. q̄d si aliquis infra annum attulit meliorem cōditionē: ⁊ ego nō accepto meliorem ōditiōem sed volo stare venditioni facte poteror? certe sic: vt. ȷ̄. de in diem adiec. l. sabinus. Idem exemplū potest videri in pacto. l. commissorie vendidi tibi rem meā hoc adiecto vt si ad diē p̄ciū nō solueris sit in empta nō soluisti p̄ciū ad diē: nolo recedere ab emptione licebit mihi stare vēditioni? certe sic: ar. ȷ̄. de leg. commis. l. ij. et ideo spreta solutione dn̄i Mar. vos ita dicetis: si vendo tibi oīa vina exceptis acidis ⁊ mucidis q̄ sunt ibi: ⁊ tu velis habere acida empta ⁊ mucida nō potes me inuito: q̄s fauor est hic? certe nullus cū nō fuerūt vēdita acida ⁊ mucida: quia emptio nō ōtrahif̄ inuito vēditore. vt. C. de cōtrahen. emp. ⁊ vē. l. inuitum: quia ⁊ si vēderem tibi oēs libros meos excepto infortiato: ⁊ tu velis habere meū īfortiatū emptum me inuito: quis fauor est hic? certe nullus: quia ita placuit nobis emptionem ⁊ vēditionem facere: vn̄ incōueniēs esset emptū qḋ a pacto emptiōis exceptū est. Sȝ denuo ad. l. istā op. ⁊ signaf̄ ȝ. ȷ̄. de pac. inter socerū. §. cū inter. Ad quod respōdet domin⁹. Mar. vt

ꝫ.proxi.dixi in alio contra.ꝗ̃ est bona solutio.vt.ꝫ.dixi.⁊ ideo
vos dicetꝫ qđ hic nullus est fauor:quia si pater paciscatur in
vnū casuz reddēde dotis ⁊ nō in relinquo nō videt̃ pactus in
reliq̊ sed in illo solo in quo paciscit̃:vt.j.solu.ma.l.si cum do-
tem.in princi.Et ideo ad solutionē horū cōtrariorū ⁊ vt plene
liq̄at articulus iste ita distiguetis vt cōsueui distinguere cū fa
uore itroducitur pro aliquo:aut ad sui postulationē aut vltro
a lege vel cōstitutione vel edicto p̄toris:siue impetratione sui:
si fauor introducit̃ ꝓ aliquo ad sui postulationē vel impetra-
tionem puta aliquis impetrat a p̄ncipe equum vel iniquū ius
vel vt prestet minores sportulas hic retorquetur contra eū: vt
j.qđ quisqꝫ iur.l.j.⁊ per totum.⁊.C.de fruc.⁊ li.expen.l.vlti.et
C.de peti.bo.sub.l.vna.⁊ in alijs contrarijs hic signatis.si au-
tem a lege introducitur fauor vltro sine sui postulatiōe vel im
petratione sicut potestis videre leges indulgēt beneficiū resti
tutionis nō petentibus.Item indulgēt impuberibus benefi
cium carboniani edicti ⁊ si nō impetrauerūt.similiter leges et
cōstitutiones indulgēt mulieribus beneficiū vell'.etiam mu-
lieribus nō petētibus.Hic subijcio regulam ⁊ instantiā regu
le.regula est qđ fauore aliquoꝝ introductū est nō debet retor
queri in eorum lesionē vt hic.et.j.e.l.nulla.⁊.C.de epis.⁊ cle.l.si
quis in cōscribendo ⁊ in oībus exemplis que posui.ꝫ.in.l.ista
sed hec regula recipit instantiā:nisi iuris necessitas aliud sua-
det.vt in.§.neqꝫ.⁊.l.obligari.vel vbi iuris inequalitas aliud
suadeat.vt.j.de quest.l.pridem.vel nisi cause inequalitatis vi-
tande rō aliud suadeat.vt.C.de fruc.⁊ li.expē.l.vltima.vel nisi
nominatim contineatur in.l.fauorem eiusdem legis ad alios
extendi:⁊ retorqueat̃ in lesionē ipsius in cuius fauorē est intro
ductum vt est in.l.illa die sabbati.

1 ☞ Lex p̄cedens determinatur per sequētem.
2 Lex interdum ponitur correctiue interdum declaratiue iter-
dum suppletiue.
3 Leges priores corrigendo trahantur ad posteriores.
4 Leges trahunt exempla ad similes ꝑsonas ⁊ res.

1 **Non est nouū.** † In lege ista cū duabus
sequētibus instruūtur iu
uenes quid debeant tenere quādo.l.ffoꝝ dicit vnū.⁊
l.C.dicit oppositū:vel ius aut̃. ⁊ đꝛ quod debent ser
uare ius.C.vel ius aut̃.quia non est nouuz priores.ll.trahi ad
posteriores.⁊ istud est vsitatum qđ ius vetus corrigatur ꝑ no
uū.⁊ hoc est verum quādo.l.ffoꝝ.⁊.C.vel aut̃.sibi contradicūt
directo:sed si non contradicunt sibi adinuicem:immo ius ve-
tus dicit vnū ius nouū extendit illud ad similes personas et
res:seruabitur ius vetus ⁊ nouū.vñ sciatis qđ sicut nō est no-
uum.ll.veteres corrigi per nouas:ita nō est nouū qđ.ll. noue
per priores.ll.determinentur.nam lex posterior debet intelli-
gi s̄m determinationē prioris.l.⁊ veteris:nisi sint sibi contra-
rie.⁊ istud probatur multis argumentis.hoc dicit ista lex cuz
duabus sequētibus:videatis expositionē littere. [trahātur]
quare non advnū:quia vsitatum est.⁊ hoc dicit.j.seq.[similes
erunt]sub.cum inuicem sibi nō contradicunt. Or dixi nō est
nouū priores.ll.ad posteriores trahi:sꝫ aliquādo posteriores
ad priores ꝑtinēt.⁊ hoc est qđ dicit.l.sequēs. [ꝓbatur] id est
ꝓbari potest.Or signori iste tres leges dicunt tria.⁊ ista tria
subijcienda sunt in exemplis demonstratiuis.p̄mo đꝛ non esse
2 nouū priores.ll.trahi ad posteriores † vnde no. qđ priores.ll.
trahuntur ad posteriores.ll.aliquādo determinādo:aliquādo
a supplendo:aliquādo corrigendo:[a]determinando vt in exēplo
tali dicit.l.prima antiqua libellum oblatum principi induce-
re lit.contesta.vt.C.quādo li.p̄n.ob. fuerit.l.j.illa determinat̃
per legē iusti.que inducit lit.contest.in annalibus ⁊ pretorijs.
vt.C.quādo li.prin.ob.fuerit.l.ij. Item posteriores.ll.habent
supplere priores.ll.vt exemplo tali:epistola diui adriani dicit
qđ plures fideiussores possunt petere beneficiuz epistole diui
adriani:si oēs sunt soluendo:vt institu.de fideius.§.si plures.
supplet posterior.l.⁊ dicit qđ dictum est in pluribus fideiusso
ribus:idem est in pluribus cōstitutoribus.vt.C.de consti.pe-
3 cu.l.vlti.Item priores.ll.corrigendo trahūtur ad posteriores
vt in exemplo tali.dicit.l.C. de sacrosanc.eccle.l.generali. que
4 corrigitur per aut̃.ingressi ibi positā.† Or explicita est hec
lex secūda.l.dicit non est nouū:quia est vsitatum ⁊ trahunt ex-
empla ad similes personas ⁊ res.sed vbi est exemplum qđ tra
huntur ad similes personas ⁊ res.ecce prior lex dicit non mu-
tuari pecuniam filiofami.vt.j.ad macedo.l.j.trahuntur hic ad
similes personas.i.ad nepotes:vt.j.ad macedo.l.filium.Item
prior.l.loquitur in pecunia scꝫ vt non mutuetur filiofami. pe-
cunia.vt.j.ad macedo.l.j.posterior trahit illam ad similes res
in quibus cōsistit mutuū. vt.j.ad macedō.l.item si filius.§. mu-
tui. Or explicita est secunda.l.tertia.l. dicit: sicut priores.ll.
trahuntur ad posteriores:ita posteriores pertinent ad prio-
res.dixit Jo.i.posteriores.ll.trahuntur ad similes personas
⁊ res:vt.ꝫ.l.proxi.nisi sint cōtrarie:vt hic dicit: sed s̄m hoc hec
lex parum adderet vel quasi nihil.⁊ ideo s̄m Azonē vos no.ita
exemplum prior.l.dicit qđ possessor rerum immobilium nō te-
netur satisdare iudicio sisti:vt.j.qui satisda.cogan.l.sciendum
sed posterior lex dicit:offeratur ei libellus ⁊c.vnde dicit quod
reus dat fideiussorem iudicio sisti.indistincte. vt.C.de li.ꝯtest.
aut̃.offeratur.certe illa lex que est prior debet intelligi s̄m de-
terminationem.l.sciendum.

a ℂ Aliquādo corrigēdo adde nūquid correcta rōne legis. videat̃ correcta ipsa lex. vide oino Do. Jasonē in l. si cōuenerit in.ij.vol.ṽsi.⁊ ꝑ hoc.ff.de re iudi. moder.ī l.si vero.§.de viro.ff.so.ma. adde etiā glo. reputandā singu.in.l.j.ī p̄n. in ṽb.ꝓuidentia et ibi not. bar.ff.de legi. tuto.⁊ prepo. med. in.c.cuz cessante in.ij. not.⁊ ibi dixi in apostil. ad ip̄m de appel,

1 ☞ Legi quando dicatur fraus fieri.Et quando dicatur fa
cere contra legem.
2 Item quis dicatur cōmittere in legem.

1 **Contra legem facit.** † Quia in ti
tulo isto tra-
ctatur de legibus:⁊ equū est.l.seruari et fraudem.l.
non fieri:⁊ quia puniūtur contra legem facientes:
ponitur hec.l.cum.l.seq.scꝫ quando dicatur quis facere con-
tra.l.⁊ quādo dicatur fieri fraus legi.⁊ certe ille đꝛ facere con-
tra.l.qui facit illud quod lex prohibet.ille autem dicitur frau
dem facere.l.qui retentis verbis offendit sententiā.l.vnde qđ
distat series verborū ab intellectu:illud distat fraus ab eo qđ
fit contra.l.hoc dicit ista lex cum.l.seq.videatis expositionem
littere.[prohibet]scꝫ quātum ad verba ⁊ ad sententiam[qui
saluis].i.retentis [vbi id fit qđ fieri noluit]scꝫ.l.quātum ad
sententiā[fieri autem nō vetuit]scꝫ quātum ad verba. [⁊ qđ
distat]grecum habetis ⁊ debet ita exponi sicut est interpreta
tus dominꝰ berguntio ex pizis.⁊ qđ distat series ṽborū a sen-
tētia sicut ṽbum ab intellectu.[hoc distat fraus ab eo qđ con
tra.l.fit.]Or signori habetis hic qđ ille đꝛ facere ꝯtra.l.⁊c.vt
dixi in casu:⁊ est exemplū in terminis:offendit quis verba.l.et
sententiam qui delet albū p̄toris iam positū:offendit sniam ꝗ̃
est ne contēnatur maiestas pretoris ⁊ tenetur pena.l.aut̃. si au
tem aliquis delet album pretoris iā ꝓponendum non offendit
ṽba.l.que loquūtur in iam posito sꝫ sniam: quia contēnit ma-
iestatem pretoris. ⁊ similiter tenetur pena.l.aut̃.vt.j.de iuris.
om.iudi.l.si id qđ perpetue iurisditionis.in princip.§.j.vnde
vbicūqꝫ verba ⁊ sententia.l.offenduntur dicit̃ fieri contra.l.et
tunc directa actio habet locum:vbi offenditur sentētia tm̄ ibi
fit fraus legis.⁊ tunc habet locum vtilis actio.⁊ iō si quadru-
pes tua damnū dat mihi ⁊c.⁊.j.si quadru.pau.fe.di.l.j.in p̄nci.
sed ⁊ si bipes tua dedit mihi damnū cessant verba: sed senten-
tia habet locū.vnde teneris mihi vtili actione de pauperie.vt
j.si quadr.pau.fe.di.l.vlti.Item sicut factuz ꝯtra.l.punitur ita
factū in fraudem.l.punitur vt nō valeat ⁊ ꝓ infecto habeatur.
nam qđ fit cōtra.l.vel in fraudem.l.⁊ quicquid sequitur ex eo
2 vel ob id pro infecto haberi debet.vt.C.e.l.non dubiuz.† Or
signori ad id qđ đꝛ in.ll.istis opponitur ⁊ signat̃ ꝯtra.vos ha-
betis in.ll.istis qđ ille cōmittit in.l.qui offendit ṽba et sniam
legis:sed ille facit in fraudē legis ꝗ̃ offendit sniam legis retē-
tis ṽbis.⁊ ita.ll.iste notant dn̄iam inter eū qui facit ꝯtra legē
⁊ inter eum qui facit fraudē legi.sed.l.videtur ꝯtradicere que
dicit quod siue quis faciat cōtra legem siue in fraudem legis
dicitur in.l.cōmittere.ergo videtur idem facere fraudem legi
⁊ in legem cōmittere.vt.C.e.l.nō dubium. Ad solutionē cuius
cōtra.salua autoritate dominoruz Jo. ⁊ Az. qui signauerunt
istud contra.iste.ll.nō contradicunt illi:immo cōcordant cum
illa si bene intelligātur:iam non dicit.l.contra.quod ille facit
contra legē qui saluis verbis legis offendit sentētiam.sed di-
cit quod ille cōmittit in. l.qui verbis retētis facit contra sen
tētiam legis.vnde not.quod in legem cōmittere est genus:fa-
cere ꝯ legē est spēs.Et est duplex genꝰ in.l.cōmittere:qꝛ cōmit
tit in.l.qui retētis ṽbis facit ꝯtra sniam legis.Item cōmittit
in.l.qui offendit vtrūqꝫ.s.verba ⁊ sniam.sed ille.ll. ꝗ̃ signantur
ꝓ cōtra.ponūt spēm:quia facit cōtra legem qui offēdit ṽba et
sniam:sed si cōmittit tm̄ in legē fraudē legi facere videt̃.sed vt
tollas ista ꝯ.que h̄ signātur:⁊ vt plene liqueat articulꝰ iste:ita
distinguēdum est.aliquādo offendit quis ṽba ⁊ sniam legis:
aliquādo sniam tm̄:retētis verbis legis:aliquādo ṽba tm̄ legꝫ
retēta snia.dicit̃ aliq̇s offendere ṽba ⁊ sniam legis qn̄ directo
venit ꝯ legem.vt potest notari exemplū: ꝓhibet senatuscō.ma
cedō.filiofa.pecuniā mutuari sine volūtate patris:si fit contra
senatus.mac.qꝛ mutuat̃ filiofa.cōmittit̃ ꝯ ṽba ⁊ sniaz legis.vt
j.ad macedo.l.j.⁊ ꝑ totū.Item potest no.exemplum. l. ꝓhibet
exp̄sse rem minoris sine decreto alienari.vt.C. de re.c. qui sub
tu.vel cu.sunt.l.si quis.vbi dicit̃:si quis emat reꝫ minoris sine
decreto facit cōtra sniam ⁊ cōtra ṽba legis. Item prohibet.l.
ne quis mulierē ꝓ alio intercedētez accipiat:si aliq̇s accipiat
facit contra verba ⁊ contra sniam:vt.C.ad vell'.l.j.⁊ per totuꝫ.
Itē ꝓhibet.l.ne aliq̇s albū p̄toris iā positū deleat:si aliq̇s de
leat facit ꝯtra ṽba ⁊ sniam, vt.j.de iur. om. iud.l.si quis id qđ
in p̄n.

in prin. ꝛ sic hoc casu dicit directo cōtra legem facere. vt. ĵ. e. l. contra legē. aliquādo quis offendit sententiam legis retentis verbis legis ꝛ iste facit fraudē legi. ꝛ est exemplum: si aliquis albū ponendum deleuit iste obseruat verba: quia dicūt vba p̄toris albū iam positum: sed offendit sententiam: quia eadē pena imponit in albo iā ponendo: si qs in ipsa ipositione deleuerit vt in iam posito: vt in p̄alle. l. si quis id quod. §. ĵ. ꝛ. ij. quia hoc facit in fraudem legis seruādo verba ꝛ offendendo sententiā nam pleruꝗ sententia legis habet locū cessantibus verbis: sicut est videre. ait. l. rij. ta. si qua. pau. fe. di. iudiciū dabo q̄d si bipes certe idem: vnde lʒ directa cessat. quia dicūt verba si qua. pau. fe. di. datur vtilis ex mente ꝛ sententia: qꝛ idem est in bipede dante damnū q̄d est in quadrupede: vt. ĵ. si qua. pau. fe. di. l. ĵ. et. ij. ꝛ iste siue faciat ɔtra verba ꝛ sniam siue cōtra sententiaʒ tm̄ retentis verbis legis: d̄r in. l. cōmittere: sed p̄mus d̄r facere cōtra legem: secūdus d̄r facere fraudem legi. ꝛ ideo s̄m Joā. et Az. ad solutionē huius ɔtra. vos not. q̄d fraus fit. l. quattuor modis vt scripsit Nicolaus furiosus post eū in aliqua. l. huius libri: ꝛ dixerūt ipsi sic. fit fraus legi de persona ad p̄sonā: de re ad rem: de cōtractu ad cōtractum eūdem altero modo factum: aliquādo de cōtractu ad aliū contractum: sed ego cōsueui addere tres modos: ꝛ cōsueui dicere q̄d fit fraus de tp̄e ad tp̄s: de facto ad factum: de noīe ad nomen: incipiamus a primo fit fraus legi de p̄sona ad personam. eram in publico officio constitutus ꝛ poteram tibi minacē feruorem inferre p̄hibeor a te emere: q̄d si facio quod emat vxor mea vel alius meus amicus nō valet emptio: quia sicut non valet si ego emo ita ꝛ si alius meo noīe. vt. C. q̄d me. cau. l. si per im̄pssionem. Itē est aliud exemplū: iudex p̄hibet contrahere per se. ꝛ sic per aliā interpositam p̄sonam: vnde si facit q̄d alia p̄sona ɔtrahat nō valet. vt C. de contracti. iudi. l. vna. ꝛ. ĵ. de contrahen. emp. ꝛ vendi. l. nō licet. Item est exemplū in yconomo ecclesie qui p̄hibetur per se ꝛ aliam personam emere rem ecclesie. vt. C. de sacrosanct. eccle. aut. quibuscūꝗ modis. fit fraus. l. de re ad rem: nō eādē sed aliam. p̄hibent verba senatuscon. macedo. pecuniā mutuari filijsfam. dicit ita fenerator alicui filiofa. nolo tibi mutuare pecuniam: quia tu es filiussfa. sed mutuabo tibi frumentum vt vendas ꝛ habeas pecuniā. vnde pater tuus tenebitur mihi: qꝛ senatuscō. maceđ. prohibet tantū pecuniam mutuari filijsfam. non aūt prohibet aliā rem: sed hoc nō est verū qꝛ sicut p̄hibet mutuari pecuniā: ita ꝛ alias res que cōsistunt pōdere numero vel mensura propter fraudem legis: vt infra ad mac. l. ĵ. ꝛ vl. et l. item si filiusfami. §. mutui. fit ꝛ tertio modo fraus legi de cōtractu ad contractum eundem altero modo factum. verbi gratia: tu volebas quod mutuarem tibi. c. et volebas dare mulierem p̄ fideiussore: dixi ego nolo ita facere qꝛ paup homo es et mulier est diues ipa posset vti excep. vell. vt. ĵ. ad vell. l. ĵ. vnde volo mulieri mutuare ne ipa videat intercedere ꝛ tu p̄ ea fide iubebis nō valet: vnde sicut si tibi mutuarē ꝛ ipa intercederet locus esset vell. ita si ei mutuaui colore quesito loc⁹ est vell. qꝛ offendit snia legis. vt. ĵ. ad vell. l. q̄uis. §. si cōmissaʒ. fit fraus legi quarto modo de cōtractu ad cōtractū alium. verbi gratia scio ego marit⁹ q̄d vxori nō possuʒ donare cōstāte m̄rimonio nō dono: sʒ fingo me vēdere. hic fit fraus de cōtractu ad ɔtrū aliū: ꝛ sic nō valet donatio: ita nō valet vēditio si fit donationis causa. vt. ĵ. de dona. inter virū ꝛ vxo. l. ĵ. ꝛ. ij. ꝛ. iij. ꝛ. l. si sponsus. §. circa. ꝛ. ĵ. de ɔ̄hē. emp. ꝛ ven. l. si q̄s spōsionis causa. ꝛ isti sunt quattuor modi quibus fit fraus legi s̄m Jo. ꝛ Az. Fit ꝛ fraus q̄nto mō de tempe ad tēpus. vbi gratia: litigo cū minore solēniter scio q̄d si sniaret p̄ me cōtra minorē: minor poterit restitui contra sniam: vt. C. si aduer. rem iu. l. ĵ. ꝛ. ij. ꝛ pet totum. vnde quid facio: litigabā cum minore agēte. riiij. annū. vidi ex actis q̄d debebā vincere veni ad iudicē ꝛ traxi eum in partē et dixi ei: dn̄e vos potestis mihi multū seruire sine damno vestro dixit iudex: quomodo: dixi ego: vos videt ex actis quomodo debeo obtinere cōtra minorē. vnde si vos feratis modo sniaʒ contra eum ipse poterit restitui: vnde differatis: et eo facto maiore poteritis ferre sententiā: iudex fecit mihi hanc gratiā: hic fit fraus de tēpore ad tēpus: hoc casu sicut minor pot restitui contra sniam latā in minori etate: ita poterit restitui ɔtra sentētiam latam dolose facto eo maiore: vt. ĵ. de mino. l. deniꝗ §. scio. in fi. itē fit fraus legi de facto ad factum sexto mō. vbi gratia: ancillā vēdidi tibi ne p̄stitueres eam: ꝛ si prostitueres eam dictuʒ fuit q̄d liceret mihi eā abducere mea propria auctoritate: vel q̄d libera efficeret: vel q̄d tātū nomine pene p̄stetur: tu non prostituis eam: sed ponis eam in caupona vt ministret intrantibus cibum et potum: certe hic fit fraus de facto ad factum: quia sicut nulla casta in lupanario: ita nulla bona mulier moribus decorata in caupona debet morari: vn̄ licebit mihi eam abducere; vel erit libera vel potero petere penā: qꝛ hec sunt paria: vel eam prostituere vel ponere eam in caupona vt. C. si manci. ita fu. ali. ne prosti. l. vltima. Item fit fraus legi septimo modo de nomine ad nomē: vt in exemplo tali: olim q̄dam malicie committebantur que hodie nō recesserūt ab aula olim quādo legati impatoris ibant in angliā isti fingebant se honestos hoīes nullum munus vel donum recipiebāt: immo respuebant esculētum ꝛ poculētum que olim poterāt accipere de iure: sed quid faciebāt isti: habebāt quosdā ministros qui accipiebāt pondera auri ꝛ argenti: ꝛ ipsi vocabant loci seruatores: tādiu ita factum est q̄d deuenit in noticiam principis: vnde voluit impator q̄d nō haberēt loci seruatores isti legati: quid fecerunt: habebāt cubicularios qui faciebāt deterius q̄̄ loci seruatores: vnde hic fit fraus legi de nomine ad nomē: vn̄ sicut nō licet habere loci seruatores ita nec alios: vt in aut. vt nulli. li. ha. lo. serua. ix. coll. in rubro et in nigro. vnde est argumentū ɔ̄ potestates terrarū: quia hoīes terrarū fecerunt talia statuta p̄pter fraudes excogitatas: quia dicit statutum huius ciuitatis q̄ qui est potestas vno anno alicuius ville nō potest esse alio anno: quid facit ipe nō facit se eligi in potestatem: sed in saltuariū: ꝛ in p̄cur. iste adhibet colorem: vnde sicut cōmittit in. l. municipalē faciēdo se eligi in potestatē: ita faciendo se eligi in defensorem vel procuratorē vel saltuariū. Et ex his q̄ dicta sunt apparet quod expliciti sunt duo articuli. scilicet q̄n q̄s offendit verba ꝛ sententiā vel sniam tm̄ retentis verbis q̄d cōmittit in legē. Seq̄tur alius articulus quando q̄s offendit verba legis retenta sententia. ꝛ potest sic notari exemplum: prohibet. l. eliascē. ne patronus cogat liberā iurare ne nubat: et si cogat perdit iura patronat⁹. ponamus ergo si libertus erat castratus vel liberta erat arta vel sterilis: ita q̄d virum pati non poterat cogit patronus talē libertum vel libertam iurare ne nubat iste offendit verba legis ꝛ non sententiam: quia non sindicit viduitatem: quia nō potest contrahere matrimonium de iure. indubitāter nō dicitur in legem cōmittere: vt ita p̄dat iura patronus s̄m Joā. ꝛ pro hoc est argumentum contrarium ĵ. de iure patro. l. adigere. §. q̄uis. Iteʒ est exemplū si libertus vocat patronum in ius sine venia: quia tenet ad penam quinquaginta aureorum. sʒ iste libertus qui vocauit patronū suuʒ sine venia vel non venit patronus vel penitet si venit: ex quo patronus non venit: vel si venit libertus destitit a lite non patitur penam: quia nō offendit sententiaʒ legis sed verba: vt. ĵ. de in ius vocā. l. q̄uis. vnde s̄m Joā. licet offendere verba legis retenta sententia nec cōmittit in legē. Sʒ dn̄s Pla. dicit ɔtra. ꝛ ita scripsit super. l. ista q̄d quis dicit cōmittere in. l. qui offēdit verba ꝛ sentētiam vel sententiā tm̄: vel verba legis tm̄: ꝛ p̄ sua op. inducebat leges que dicūt q̄d nō liceat offendere. vba nec a verbis legis est recedenduʒ. vt. ĵ. de exerci. l. ĵ. §. si is qui nauem. ꝛ. ĵ. de legatis. iij. l. nō aliter. ꝛ quia. l. seruanda est licet perq̄ dura sit: vt. ĵ. qui ꝛ a quibus ma. li. nō fiūt. l. prospexit legislator. ꝛ. ĵ. de mili. test. l. q̄d si cōstitutum est. ꝛ. ĵ. qui pe. tu. vel cu. l. credendū. Sed in casu isto nos dicimus distinguēdo: cuʒ quis offēdit verba legis: aut sentētia. l. est dubia: ꝛ verba sunt certa. ꝛ tunc vera est sentētia. Pla. quia in dubijs nō est recedendum a verbis. ar. ll. allegatarum pro op. Pla. ꝛ argu. ĵ. de lega. iij. l. non aliter. aut sententia est certa ꝛ verba dubia: quo casu si offendit verba non cōmittit in legē iuxta illud generale sensum non verba spectamus: vt. s̄. e. l. scire leges. ꝛ. ĵ. q̄d cum eo q̄ in ali. po. est ne. gest. esse di. l. si filio. ꝛ. ĵ. de adimē. le. l. iij. §. conditio. ꝛ sic intelligunt leges inducte pro op. Jo. vnde plerunꝗ inuenimus q̄d autores iuris recedunt a verbis quod est videre vbicūꝗ exponimus actio: idest accusatio: ꝛ econtra. vt ĵ. quando ciuilis act. preiu. cri. in rubro ꝛ in nigro. vt. C. de episcopis ꝛ cleri. l. penul. q̄d est etiā vbicūꝗ vocabulis abutimur dicendo desinere q̄d nō inceperit: dicēdo amitti: q̄d non est nostrum. vt. ĵ. vsufruc. queādmo. ca. l. iij. §. desinere. ꝛ. ĵ. ne quid in lo. sacro. fi. l. ij. §. merito. ꝛ. C. qui admi. ad bonorum possessionem. l. ĵ. q̄d est vbicūꝗ verba legis restringimus. vt. ĵ. de calū. l. iij. ꝛ. l. in heredem. §. hec actio. quod est etiam vbi prorogamus verba legis. vt. ĵ. de iurisdi. omniū iudi. l. si id quod. in princi. quia ibi dicebatur solūmodo de albo iam posito: sed nos intelligimus de illo qui corrumpitur in ipsa ipositione: q̄d est vbicunꝗ vnū verbum trāsfundimus in aliud: vt. ĵ. de sepul. vio. l. iij. et. C. de sepul. vio. l. ĵ.

1 ☞ Princeps non astringitur legibus.
2 Augusta habet priuilegia que habet fiscus.

Princeps legibus solut⁹ est.

Superiori. l. tractatū est vobis de priuatis personis
1 que debent legē seruare. in lege ista tractatur de imperatore † qui nō tenetur seruare legem si non velit. ꝛ dicit in lege ista. q̄d imperator legibus est solutus. [augusta] id est vxor impera-

toꝛis ipſa nō eſt lege ſoluta:verūtamen eadem pꝛiuilegia que
habet domin⁹ imperatoꝛ ipſa eadem pꝛiuilegia habet. hoc di
cit iſta lex videatis expoſitionē littere. [pꝛinceps] id eſt im-
peratoꝛ romanoꝛuȝ[legibus ſolutus eſt] ſub.⁊ ſic nō tenetur
ſeruare leges ab alijs imperatoꝛibus cōditas:quia par in pa
rem nō habet imperiū.vt.ĩ.de arbit.l.nam ⁊ magiſtratus.⁊.ĩ.
ad trebell.l.ille a quo.§.intempeſtiuum.ſimiliter non eſt ſubie
ctus ſuis legibus vt eas teneatur ſeruare: qꝛ nemo poteſt ſibi
legem dicere a qua ſibi recedere nō liceat.vt.ĩ.de arbi.l.penul.
⁊.ĩ.de lega.iij.l.ſi quis in pꝛinci.et.l.teſtamenti.in pꝛinci.ſed lȝ
pꝛinceps legibus ſit ſolutus:tamen equū eſt vt ipſe legem ob-
ſeruet.vt.C.eo.l.digna.⁊ facit ad hoc.C.de teſtamētis.l.ex im-
perfecto.⁊.ĩ.de legatis.iij.l.ex imperfecto.[auguſta autē]id
eſt vxoꝛ imperatoꝛis.[que ⁊ ipſe]ſcilicet imperatoꝛ.[habet]
2 vnde not.†qđ eadem pꝛiuilegia que habet imperatoꝛ ⁊ augu
ſta habet.⁊ poteſt notari ſic exēplum:ſicut ſi donat imperatoꝛ
auguſte conſtante matrimonio valet donatio. vt.C.de donat.
inter virū ⁊ vxoꝛē.l.donationes.Jtem ſicut ſi impatoꝛ rē alie-
nam vendit vt ſuam accipiēs eſt ſtatim ſecurus:ita ſi auguſta
vendit ſtatim eſt ſecurus emptoꝛ:vt.C.de qua.pꝛeſ.l.bene a ȝe-
none.Jtē ſicut qđ donat imperatoꝛ filio tuo in tua ptāte cōſti
tuto eſt caſtrenſe vel quaſi caſtrēſe peculium.ita ſi auguſta do-
nat filio tuo illud eſt caſtrēſe vel quaſi.vt.C.de bo. q̄ liberis.l.
penulti.Jtem ſicut tabularius imperatoꝛis habet pꝛiuilegiū
vt poſſit vti inſignijs quando exit palatium: ⁊ ita tabellarius
auguſte habet idem pꝛiuilegium.vt.C.de cubicul.l.vlti. lib.x.
Et vt bꝛeuiter dicā q̄ pꝛiuilegia habet fiſcus: ⁊ auguſta:vt.ĩ.de
iure fiſci.l.ſi fiſcus.in fine.vn̄ eſt imunis a pſtatiōe vectigaliū
vt.ĩ.de publica.⁊vectig.⁊ cōmiſ.l.licitatio.§.fiſcus.Sed ad le
gem iſtā opponitur ⁊ videt̄ qđ ſi relictū eſt pꝛincipi: ⁊ illud le
gatum eſt caducum qđ nihilomin⁹ pꝛincipi debeatur: vt.ĩ. de
legatis.ij.l.qđ pꝛincipi.ſed ſi legatum auguſte eſt caducum nō
debetur ei.vnde non habet idem pꝛiuilegium quod habet ipe
ratoꝛ.vnde videtur contrarium.ĩ.de leg.ij.l.ſi auguſte. Ad qđ
vos dicetis duobus modis:⁊vno modo ſic ſm Joan.⁊ Azo.⁊
qđ dicit.l.illa qđ pꝛincipi:debet intelligi in relicto caduco vel
quaſi caduco.⁊ dicit̄ legatū caducum quādo relinquit̄ ei q̄ eſt
in rerum natura:ſed moꝛitur viuo teſtatoꝛe quaſi caducum re-
lictum eſt quādo relinquitur ei qui eſt in rerum natura:ſed de
ceſſit poſt moꝛtē teſtatoꝛis:vnde olim valebat relictum cadu-
cum vel quaſi quod relinquebatur pꝛincipi:lex illa ſi auguſta lo
quitur in relicto p nō ſcripto:vnde nō valet.vt.C.de cadu.tol.
l.vnica.§.⁊ triplici modo.hodie autem legatuȝ ſiue ſit caducū:
ſiue quaſi caducum:ſiue pꝛo nō ſcripto cōmuniter non valet.
vt.C.de cadu.tol.l.vnica.§.in pꝛimo.⁊.§.pꝛo ſecundo.vel pōt
dici ſecundo modo:eadem pꝛiuilegia que habet pꝛinceps ha
bet auguſta regulariter:vnde ſicut pꝛinceps poteſt donare
auguſte ⁊c.vt.ſ.dixi: fallit tamen in aliquibus: quia impera-
toꝛ pōt legē ꝯdere:vt.C.e.l.vlti.auguſta nō. itē qđ nō inuenia
tur aliqua lex.itē fallit in alio caſu:quia relictū pꝛincipi cadu
cum vel quaſi nihilominus valet.vt in.l.quod pꝛincipi. ſed re-
lictum caducum vel quaſi relictū auguſte nō valet.vt in.l.ſi au
guſte ſm hec tempoꝛa.ſed hodie illud nō habet locum.vt in p̄-
alleg.§.in pmo.⁊.§.p ſecūdo.nec mirū ſi nō valet ſm hec tēpo
ra legatū relictū auguſte:ſi erat caducuȝ vel quaſi:ſed relictum
pꝛincipi bene valet:quia in multis deterioꝛ eſt conditio femi-
narum.vt.C.de ſenatoꝛibus.l.j.

1 Conſuetudo in caſibus non deciſis habet virtutem mu-
tandi leges in caſibus deciſis virtutem coꝛrigendi ⁊ interpꝛe-
tandi quia cū pcedant alcōſenſu ⁊ ſic a pari potentia deſcēdāt
debent eſſe equalis effectus.
2 Conſuetudo inueterata ſeruatur pꝛo lege nam conſuetudo eſt
ius non ſcriptum.
3 Feudalis queſtio ſi non reperitur deciſa in vſibus feudoꝛum
de ea iudicari debet pꝛout in conſimili continetur in vſibus
feudoꝛum.
4 Roma eſt caput mūdi ⁊ totius imperij.
5 Conſuetudo quid ſit ⁊ qđ multiplr̄ dicatur.
6 Dictio ſolus excludit ſingularem pſonā nō populum.
8 Argumentum de pacto ad conſuetudinem ⁊ ecōtra nō valet.
9 Conſuetudo duplex:generalis ⁊ ſpecialis.
10 Cōſuetudo contra libertatē eccleſie nō valet.
11 Differentia q̄ ſit inter pſcriptionē ⁊ conſuetudinem.
12 Differētia q̄ ſit inter legem ⁊ ꝯſuetudinem.
13 Conſuetudo lōga dꝛ q̄ obtinuit decēnio vel.xx.
Conſuetudinem inducit binus actus.
14 Exemplis quando ſit iudicandum.
15 Conſuetudo de iure ciuili pꝛeſcribitur decem an. de iure can.
xl.annis.
16 Conſuetudo qualiter dinoſcatur.
17 Conſuetudinem allegāti an incūbat onus pꝛobandi.
18 Conſuetudo ligat infantes ⁊ furioſos eo modo quo leges li-
gant eos.
19 Cōſuetudo que attendi debeat in contractibus.

De quibus cauſis. De pꝛima ⁊ ſecūda parte rubꝛice. ſ. de
legibus ⁊ ſenatuſcō.in ſuperioꝛibus tractatum eſt:de
vltima vero parte.ſ.de longa cōſuetudine agitur in.l.iſta cum
omnibus.ll.ſequētibus.vſq; ad.l.pe.huius ti.⁊ in.l.iſta iuriſ-
1 cō. dicit quattuoꝛ.†pꝛimo dicit quando recurrēdū ſit ad con
ſuetudinē:⁊ quādo conſuetudini loc⁹ ſit.ſecūdo dicit quod cō
ſuetudo eſt ius nō ſcriptum:tertio annectit̄ cauſam:quare cō-
ſuetudo p lege ſeruatur.Quarto ⁊ vltimo ponit poteſtatē cō
ſuetudinis:incipiamus ergo a pꝛimo quādo recurrendum ſit
ad cōſuetudinem:⁊ certe recurrendum eſt ad conſuetudineȝ in
omnibus caſibus:ĩ quibus ſcriptis legibus nō vtimur: ſicut
eſt in caſibus feudalibus et libellarijs: et id debet obſeruari
quod cōſuetudine inductum eſt:⁊ ſi in illa cauſa nō inuenitur
cōſuetudo ſed in cōſimili:pꝛocedetur de ſimilibus ad ſimilia.
Si autem nō inuenitur conſuetudo in ea nec in conſimili tunc
recurretur ad cōſuetudinem vꝛbis rome.ſcđo dicitur qđ inue
terata cōſuetudo pꝛo lege dȝ ſeruari:nam conſuetudo eſt ius
moꝛibus appꝛobatum:⁊ vocatur ius nō ſcriptum:tertio dicit
ecce ſi leges nos hac cauſa teneant:quia ſunt in iudicio popu
li compꝛobate:multo foꝛtius conſuetudo que obtinet vim le
gis:nam quid intereſt declaret populus voluntatem ſuaȝ ſuf-
fragio an rebus ⁊ factis:quarto dicit ſicut.l.tollitur per con-
tra.l.ita.l.pꝛecedens tollitur per cōtrariā cōſuetudinem ſub-
ſequentē:nam.ll. habēt tolli per contrariam ꝯſuetudinē ſubſe
quentem.hoc dicit iſta lex:videatis litteram ſtatim. [de qui-
bus cauſis]al's de quibus rebus.[⁊ ſi qua.]al's eſt: ſȝ ſi qua:
ſed in hoc non eſt vis.[inueterata.] incipit ſecūdum dictum:
⁊ quidam habēt in littera inueterata enim:⁊ quidam non ha-
bēt enim.[nam cum ipſe.]incipit tertiuȝ dictum. [quare]in
cipit quartum ⁊ vltimū dictum[abꝛogentur.] ¶Oꝛ ſignoꝛi
ſicut ego pmiſi vobis de pꝛima ⁊ de ſecunda parte rub. ⁊c dic
vt dixi in caſu.Oꝛ videatis ſummariaȝ expoſitionem littere.
[de quibus cauſis.]id eſt de quibus queſtionibus:alij habēt
de quibus rebus:⁊ tunc exponatis.[de quibus rebus]id eſt
de quibus cauſis:⁊ ſic nomē rei ſumitur p cauſa.vt.C.de eden
do.l.is apud quem res agitur[ſcriptis legibus nō vtimur.]
vt quia.ll.noſtre de illis cauſis loquūtur:ſicut eſt de cauſis feu
dalibus ⁊ libellarijs contractibus ex cōſuetudine regni intro
ductis:nam.ll.noſtre nō loquūtur de feudis:nam tempoꝛe no
ſtrarum legum feuda nō erant in vſu:ſed poſt.ll.noſtras latas
inceperūt feuda eſſe in vſu.item.ll.noſtre non loquūtur de cō-
tractibus libellarijs: quia tempoꝛe noſtrarū legum ignoꝛaba
tur quid eſſe dare in libellum: ſȝ poſt.ll. noſtras latas ceperūt
homines dare in libellum.vt.ĩ.dicam ⁊ ſic.ll.noſtre nō loquū-
tur de cauſis feudalibus:nec de contractibus libellarijs. [id
cuſtodiri opoꝛtet].i.ſeruari. [quod moꝛibus ⁊ conſuetudine
inductum eſt]⁊ pꝛo.i.⁊ ſm hoc dicetis quod mos eſt cōſuetu-
do ⁊ ecōtra:quia ex moꝛibus deſcendit cōſuetudo: alij dicunt
quod iſta copulatiua et: ponitur copulatiue:dicētes aliud eſt
mos ⁊ aliud eſt cōſuetudo:vt mos ſit ius nō ſcriptum:conſue-
tudo ſit ius ſcriptum:⁊ p eis facit.ĩ.de edi. edic.l. quod ſi no-
lit.§.qui aſſidua,ſȝ quod pꝛius dixi verius eſt. Oꝛ ſequitur
in lr̄a.[⁊ ſi qua in re hoc defecerit].i.qđ moꝛibus ⁊ cōſuetudi
ne introductū eſt.[ei eſt].i.conſuetudini ſcripte in conſimili
caſu.q.d.vbi in queſtione emergenti non inuenitur lex: recur-
rēdum eſt ad conſuetudinem.[ſi nec id quidē appareat].q.d.
ſi nō inuenit̄ cōſuetudo in caſu conſimili:tunc recurrendū eſt
ad cōſuetudinē vꝛbis rome:hoc eſt quod dicit.[tunc ius]ſci-
licet nō ſcriptum.vt.ĩ.ſtatim habetis.⁊.ĩ.e.l.immo. Oꝛ ſequi-
tur in lr̄a.[inueterata enī.]Oꝛ quidā habent enim in littera
⁊ tunc dicetis quod iſte ver.eſt redditiuū rationis eius quod
ſ.dictum eſt,q.d.bene dico in cauſis in quibus ſcriptis. ll. nō
2 vtimur:recurri ad conſuetudinem:†quia inueterata enim cō-
ſuetudo p lege nō immerito cuſtodit̄:ſed ſi non habetis enim
in lr̄a:tunc legetis ſic lr̄am dictum eſt.ſ.quod in cauſis in qui
bus lege nō vtimur recurrendum eſt ad conſuetudinem: nam
cōſuetudo ſi eſt inueterata ſeruatur pꝛo lege:nam conſuetudo
eſt ius nō ſcriptum:⁊ hoc ſtatim dicit:dum dicit:et hoc eſt ius
qđ dicitur.[moꝛibus].ſ.populi.[cōſtitutum]ex non ſcripto
deſcendēs.vt.ĩ.e.l.immo.Oꝛ ſequitur.[nam cū ipſe ⁊c.]⁊ eſt
tertium dictum in quo ponitur cur cōſuetudo ſeruatur pꝛo le-
ge:nam cum ipſe ⁊c.[nos teneant.].i.ligēt. [q̄ quod iudicio
populi].i.expꝛeſſo conſenſu.[ſcripto]vt eſt cōſuetudo.[nā]
modo pꝛobat quod pꝛoxime dictum eſt verum eſſe.[qđ inter-
eſt].q.d.nihil intereſt.[ſuffragio].i.expꝛeſſo conſenſu. [po-
pulus

pulus voluntatem suam declaret] qd̄ est cum facit legem. [an
rebus ipsis ⁊ factis.] sub.qd̄ est quādo de cōsuetudine seruat
aliq̄d populus romanus.⁊ sub.vt dixi nihil interest.Or sequi
tur in littera.[quare.] ⁊ incipit quartū dictum.[vt leges] scꝫ
scripte.[⁊ nō solū suffragio].i.ꝯsensu.[legislatoris] faciētis
posteriorē legem.[sed etiā aliquādo tacito consensu omniū]
scꝫ de populo.[p desuetudinē].i.p ꝯtrariā ꝯsuetudinē [abro
gentur].q.d.sicut lex ppl'i pōt abrogari per ꝯtrariā legē ppl'i
ita p contrariā ꝯsuetudinē pōt lex ppl'i abrogari:alij exponūt
per desuetudinē: eoipso qd̄ nō vtimur eis. [abrogētur].i.tol
luntur.vt ar.insti.in ꝓhe.in prin.⁊.C.de cadu.tol.l.vnica.Or
signori habetis in p̄mo dicto hui⁹ legis qd̄ de quib⁹ causis.ll.
nostre non loquūtur ⁊c.vt dixi in casu. Sed vbi sunt exēpla in
terminis:⁊ certe ista exempla sunt ita ponenda si emergit aliq̄
q̄stio feudalis ī romano imperio:vel aliqua questio libellaria
⁊ est ꝯtractus libellarius quidā ꝯtractus q̇ nō inuenitur in.ll.
nostris:sed ex consuetudine regni apulie est introductus:⁊ est
talis:si ꝯcedo tibi rem meā vsq; ad.xxix.annos: ad renouatio
nē faciendā in ꝑsona tua vel filioꝝ tuoꝝ post.xxix. annos: sed
⁊ si vasallus partē feudi sibi ꝯcessi:alij ꝯcedit ad.xxix.an.ad re
nouandū:deinceps ⁊ ille ḋr ꝯtractus libellarius:de quo in iu
re nostro nō fit mentio:na tp̄e harū legum ignorabant hoīes
q̇d esset in feudū dare vel inire ꝯtractū libellarium:post.ll.no
stras latas ceperunt hoīes ex ꝯsuetudine in feudū dare:⁊ con
tractus libellarios inire:ergo si post.ll.nostras latas emergat
questio feudalis vel ꝯtractus libellarij: quia.ll. nostre de his
nō loquūtur recurrendū est ad ꝯsuetudinē:⁊ ꝭm eā iudicandū
erit:sed si nō inuenietur certa cōsuetudo:sed in ꝯsimili:ꝓcede
mus de similib⁹ ad sil'ia:vel recurremus ad cōsuetudinē vrbis
rome: vñ ponetis ita exemplū in terminis ecce in vsib⁹ feudo
rum q̇ vsus feudoꝝ cōsuetudines feudales nūcupantur:conti
netur ita qd̄ filius mancus non succedit p̄ri in feudū. q: inabi
lis est ad arma deportanda:⁊ sic non pōt deseruire dn̄o ⁊ dicit̄
mancus q̇ non hꝫ nisi vnā manū:si emergat ista qō nō dꝫ deter
minari ꝭm.ll.nostras:q: nō loquūtur de feudis: sꝫ dꝫ determi
nari ꝭm ꝯsuetudines feudoꝝ in q̇bus cauetur qd̄ fili⁹ mancus
3 nō succedat in feudū.† Or ponam⁹ qō feudalis non inuenit̄
in vsibus feudoꝝ sꝫ in ꝯsimili v̇bi gr̄a:decessit vasallus relicto
filio de vna manu īpotenti.de isto nō ꝯtinet̄ in vsibus feudoꝝ
sed de manco.q̇d dicem⁹:nō iudicabim⁹ nec ꝭm.l.nec ꝭm vsum
feudoꝝ.q: ista qō in vsib⁹ feudoꝝ nō inuenit̄: sꝫ iudicabimus
ꝭm qd̄ in cōsimili qōne ꝯtinet̄ in vsib⁹ feudoꝝ:q: in eis ꝯtinet̄
de filio manco vt non succedat in feuduꝫ:idē dicemus de filio
impotente vna manu:nā nō refert an habeat vnā manū tm̄: vl'
duas man⁹ sꝫ de altera sit impotēs:q: nō refert q̇d ex eq̇pollē
tibus fiat.vt.C.de insti.⁊ sub.l.iij.⁊.ff.de reg.iur.l.in summa.et
sic ꝓcedem⁹ de sil'ib⁹ ad sil'ia.vt.s̄.e.l.nō pn̄t.⁊.l.nā vt ait.sed si
ista q̄stio nō inuenit̄ decisa in vsib⁹ feudoꝝ.vel in cā sil'i recur
remus ad ꝯsuetudinē feudoꝝ vrbis rome. itē pōt not. exēplū
ecce in vsib⁹ feudoꝝ cauet̄ qd̄ fili⁹ monach⁹ nō succedat in feu
dū:q: hr̄ ꝓ mortuo quo ad ciuilia:⁊ dꝫ dare operā diuinis. vt
C.de epi.⁊ cle.l.deo nobis.⁊.l.decernim⁹.vñ p̄ri nō succedit in
feudū:q: nō eēt cōueniēs qd̄ monach⁹ portaret arma: sꝫ pona
mus qd̄ decessit vasallus relicto filio canonico regulari: puta
fratre p̄dicatore succedit ne iste fili⁹ p̄ri in feudū: ista qō.ll.no
stris nō est decisa:nec vsibus feudalibus: sꝫ inuenit̄ ei cōsimi
lis scꝫ qd̄ filius monachus nō succedat in feudū: ꝓcedem⁹ de
similibus ad similia scꝫ vt nō succedat iste filius regularis ca
nonicus in feudū:q: eadē est ratio equitatis in vtroq;. vñ idē
ius dꝫ statui:q: vbi in diuersis eadeꝫ est ratio equitatis idem
ius statuit̄.vt.C.de interdic.l.j.⁊.ff.ad.l.aquil.l.illud.sed si ista
questio nō inuenitur vel eius similis decisa in vsibus feudo
rum recurremus ad consuetudinem vrbis rome.quia roma est
cōmunis patria ⁊ caput mundi: vt.s̄.dixi. item potest no.ter
tio modo exemplum in vsibus feudorum cauetur qd̄ filia femi
na patri non succedat in feudum:nisi in concessione feudi ali
ter dictum esset:quia deseruire feudo est virile officiū nō femi
ninū.vt.C.quādo mu.tu.of.fun.potest.l.j.⁊ quia femine ab of
ficijs virilibus ⁊c.vt.ff.de reg.iur.l.femine. de hac questiōe nō
est recurrendum ad.ll.nostras:quia in eis nō tractatur de vsi
bus feudoꝝ:sed recurrendum est ad vsus feudales:sꝫ ista que
stio non inuenitur decisa in vsibus feudorum sed eius similis:
verbi gratia:ponamus qd̄ decessit vasallus relicto filio hermo
frodito qui quasi femineus est:quia caret barba:⁊ ita molles
habet comas sicut mulier:succedit ne patri in feudū: ista que
stio nō inuenitur in vsibus feudorum decisa:sed de femina tm̄:
tamen in questione ista dicimus qd̄ si hermofroditus declinat
magis in sexū femineū nō succedet patri in feuduꝫ.vt.ff.de sta.
ho.l.queritur.sed si ista questio vel eius similis nō inuenitur
in vsibus feudoꝝ:tunc recurrendū esset ad cōsuetudinē vrbis
rome. Sed quid si emergit q̄stio in vico vel in villa:⁊ in ea vel
in cōsimili nō inuenitur cōsuetudo:inuenitur tamē in ciuitate
sub cuius territorio est:nūquid recurritur ad consuetudinem
romanā:videtur qd̄ sic:per litteram istā.sed verius est vt dica
mus seruādum esse cōsuetudinē ciuitatis:vt ar.C.de epi.⁊ cle.
l.in ecclesijs.⁊.l.nulli.in fi. ¶ Sed signori ex.l.ista colligetis
tria no.⁊ statim colligetis illud not.si emergit aliqua questio:
⁊ illa questio nō inuenitur.ll.scriptis decisa:nec in vsibus feu
dorū vel cōsuetudine illius ꝓuincie vel ciuitatis vbi emergit
questio:nec inuenitur similis in vsibus feudoꝝ decisa recurri
4 mus ad consuetudinem vrbis rome.† vñ colligetis hic qd̄ ro
ma est caput mūdi ⁊ totius imperij.⁊ ad hoc cōcor.ff.ad muni.
l.roma.insti.de satisda.tu.in fi.⁊.C.de ve.iu.enu.l.j.§.vlti.Itē
colligetis hic dicitur qd̄ inueterata cōsuetudo pro lege serua
5 tur† vñ no.qd̄ hoc cognomē huius nominis cōsuetudo syno
nimū est in iure nostro:alique.ll.vocāt ꝯsuetudinē simpliciter:
alique.ll.vocant longā cōsuetudinem:alique.ll.vocāt antiquā
cōsuetudinē:alique.ll.vocāt veterē cōsuetudinem:alique.ll.vo
cāt vetustum morē:alique.ll.vocant vetustissimā cōsuetudinē
alique.ll.vocant vsum longeuū:alique.ll.vocant diuturnā cō
suetudinē:alique.ll.vocant inueteratam consuetudinem.Inci
cipiamus ergo a p̄mo:alique.ll.vocant ꝯsuetudinē simpliciter
vt.C.de exac.tribu.l.pe.lib.x.⁊.C.de aur̄.co.l.vnica.⁊.C.de me
ta.lib.xij.l.ij.et.C.de primice.l.j.Aliq̄.ll.vocant longam cōsue
tudinē.vt.ff.de decurio.l.non tm̄.in fi.⁊.ff.de mune.⁊ ho.l.j.§.ex
his.⁊ hoc notat rubrica nostra.⁊.C.q̄ sit lon.cōsue. Alique vo
cant antiquā consuetudinem.vt.C.de iur.fis.l.pe.lib.x.⁊.C.de
primil'.l.ij.alique vocant consuetudinē veterē: ⁊ sic sumitur.ff.
de poll'.l.impator.⁊.C.de excu.mu.l.negociatores.Alique vo
cant consuetudinem vetustū morē.vt.C.de testamentis.l.testa
menta.⁊.C.de excu.mu.l.maximarū.li.x. Alique vocant cōsue
tudinē vetustissimam.vt.C.de priuil'.sco.lib.xij.l.fi.Alique.ll.
vocant cōsuetudinem vsum longeuum.vt.C.que sit lon.ꝯsue.l.
ꝯsuetudinis vsum longeui.Alique leges vocant diuturnā cō
suetudinē.vt.ff.l.ꝓxi.Alique.ll.vocāt ꝯsuetudinē inueterataꝫ
vt hic.Vetus tn̄ ⁊ vetustissima pōt dici ꝓprie que obtinuit tā
to tp̄e cui⁹ nō extat memoria:sicut ⁊ thesaurus ḋr vetus deposi
tio pecunie ⁊c.vt.ff.de acqui.re.do.l.nōnūq;.§.thesaurus. et in
stitu.de re.di.§.thesauros.No.hic descriptionē ꝯsuetudinis:
6 cōsuetudo describit̄ sic:† cōsuetudo est ius nō scriptū diurnis
moribus legibus approbatū:⁊ ad hoc accedit inst.de iure na.
§.ex nō scripto.Item ex.l.ista colligetis tertiū no. si.ll.scripte
sint seruande:q: iudicio populi sunt recepte:multo fortius cō
suetudo:nā quid interest declarat populus voluntatē suā ver
bis expressis an reb⁹ ⁊ factis:certe nihil vt hic ḋr.vñ no.aliqn̄
aliquis declarat volūtateꝫ suā verbis tm̄:aliqn̄ rebus ⁊ factis
tm̄:sꝫ nō verbis:aliqn̄ reb⁹ verbis ⁊ factis declarat q̇s suā vo
luntatē v̇bis tm̄:vt in stipulatiōe que ꝯhit̄ v̇bis.vt institu.de
verb.obli.in p̄n.itē in nouatiōe.vt.ff.de noua.l.vlti.itē ī exp̄ssa
substitutiōe pupillari q̄ excludit matrē.vt.C.de instit.⁊ sub.l.
pe.declarat aliq̇s volūtatē suā reb⁹ ⁊ factis sꝫ nō v̇bis:si ppl's
de ꝯsuetudine seruat aliq̇d ⁊ illud nō est redactū in scriptis vt
hic ḋr:simil'r imperator declarat voluntatē suā rebus ⁊ factis
sed nō verbis:dū videt militē suū in acie prōptū ad fugiendū
vt vitet hostes quid facit ei imperator accipit sibi enseꝫ ⁊ dex
trariū et nihil dicit sibi:iste notatur infamia: q: ignominiose
missus est de militia.vt.ff.de his qui not.infa.l.ij.§.ignominie
causa.itē declarat quis voluntatē suā reb⁹ ⁊ factis sed nō v̇bis
sicut est si aliq̇s hꝫ seruū ⁊ ei ligatis manib⁹ ⁊ pedib⁹ ponit euꝫ
in asino:⁊ ducit eū ad forū:⁊ dicit q̇s vult emere istū seruū: ve
nit aliquis ⁊ emit ⁊ ducit eū ad domū ⁊ dissoluit:si ille seruus
fugiat nō poterit agere redhibitoria: quia eoipso qd̄ vēditor
tradidit sibi ligatū debebat eū scire fugitiuū.vt.ff.de edi.edic.
l.si tn̄.§.j.aliquādo declarat quis voluntatē suam verbis ⁊ re
bus ⁊ factis sicut est videre in iudice qui condēnat reū actori
verbis scꝫ per sn̄iam:quia scribitur.vt.C.de sen. ex peri.reci.l.
j.rebus ⁊ factis:q: si nō est appellatū mādat eā execucioni. vt
ff.de re iudica.l.a diuo pio.§.j. ¶ Or signori ex his que dicta
sunt vobis casum ⁊ summariā expositionem littere potuistis
perpendere:modo alia sunt videnda ⁊ indaganda: opponen
do:respondendo:⁊ distinguendo:⁊ soluendo:⁊ querēdo:⁊ sta
tim ad legē istam opponetur sic: vos habetis in fine huius.l.
qd̄.ll.per desuetudinē abrogātur:⁊ sic consuetudo contradicit
legi vincit eā:sed signatur cōtra.quia lex dicit qd̄ ꝯsuetudo nō
vincit legem:vt.C.que sit long. cōsue.l.ꝯsuetudinis vsusq; lon
geui:in fi.ad solutionem cuius oppo.infinita sunt hic dicta ⁊
scripta ⁊ tot sunt sn̄ie quot sunt capita:⁊ dixit pla.olim cōsue
tudo vincebat legē:⁊ ita loquitur lex nostra.in fi.⁊ insti.de iu
re natu.gen.⁊ ci.§.pe.nam olim populus romanus poterat le
gem cōdere.vñ lex est qd̄ populus romanus ⁊c.vt insti.de iure

natu. gē. ꝛ ci. §. lex est. ꝛ. §. e. ti. l. j. nō est ergo mirum si cōtraria eius cōsuetudo tollat legē: quia eius est tollere cuius est cōdere. vt ar. j. de reg. iur. l. qui potest: ꝛ qꝛ nihil tam naturale est ꝛc. vt. j. de reg. iur. l. nihil. sed hodie solus princeps potest legem cōdere. vt. C. de le. ꝛ cōsti. l. fi. vnde non debet cōsuetudo populi posse leges impatoris tollere. ꝛ sic loquit̃. l. nostra. quia hoc esset incōueniēs qḋ ꝯsuetudo populi tolleret legem pncipis. Sed signori hanc solutionem nō approbamus: qꝛ sicut olim populus poterat legem cōdere sic ꝛ hodie pōt. vñ debet posse consuetudo populi legem tollere: nec ob. qḋ dicitur qḋ solus
7 princeps siue imperator pōt legem cōdere. † qꝛ illa dictio solus excludit singularē psonam nō pplm: nā ppl's bene pōt hodie legem cōdere: sicut olim poterat vt ibi dixi. ꝛ. §. e. ti. l. j. Itē nō ob. qḋ alibi dicitur quod populus omne imperiū leg's de transtulit in pncipē. vt. j. de of. p̃. p̃. l. vna. in pn. qꝛ intelligo trāstulit. i. ꝯcessit non tamen a se abdicādo. vt. j. de cōsti. pn. l. j. Alij vt bul. voluerūt dicere qḋ cōsuetudo introducta per errorem nō vincit legē. ꝛ sic loquit̃. C. de lō. cōsue. l. consuetudinis: sed cōsuetudo introducta ex certa scīa. sicvt in. l. §. ꝛ ad hoc est ar. §. e. ti. qḋ nō rōne. sed nec hec solutio placet: quia ꝯsuetudo habet introduci tacito ciuiū ꝯsensu. vt. j. e. cū de ꝯsuetudine cū trib⁹. ll. se. ergo nō pōt dici ꝙ erronea ꝯsuetudo sit ꝯsuetudo: qꝛ nihil est tā ꝯtrariū ꝯsensui ꝙ̄ error q̄ detegit iperitiā. vt. j. de iuris. om. iu. l. si p errorē. Alij dicūt aut lex ē talis cui p pactū pōt derogari sic est cū q̄s renūciat his q̄ p se itroducta sunt. vt. C. de pactis. l. si q̄s in conscribēdo. ꝛ. C. de epi. et cle. l. si q̄s. ꝛ. j. de pac. l. pacisci. ꝛ isti legi p cōtrariā ꝯsuetudinē pōt derogari. et sic loquunt̃. ll. ꝯtrarie. aut lex est cui per pactum derogari non potest: sicut est vt nō iuretur de cal̃. vt. C. de iureiu. ca. l. ij. §. sed quia: ꝛ ius publicum pactis priuatoꝝ tolli non potest. vt. j. de pac. l. ius publicum. ꝛ illi legi nō pōt per cōtrariam cōsuetudinem derogari: vt hic: ꝛ ita eq̄parabāt cōsuetudinē pacto: ꝛ ecōtra: ꝛ ad hoc inducūt. j. de aqua plu. ar. l. ꝛ. l. fi. nā satis. §. si ego
8 cum prin. l. seq. † Sed certe nec ista oppo. videtur bona: quia inuenio qḋ aliquid pōt consuetudo qḋ non pōt pactum: ꝛ ecōtra: quia plus potest cōsuetudo ꝙ̄ pactum: qꝛ pactum priuatorum nō dat iurisditionem. vt. C. de iurisdi. omniū indi. l. priuatorum. tamen cōsuetudo dat iurisditionē saltem voluntariā. C. de eman. lib. l. j. in fi. item plus pōt pactum ꝙ̄ cōsuetudo: quia cōsuetudo nō potest tibi concedere: si habes ius ducēdi aquā qḋ ducas lapide subtili tā pactum pōt. vt. j. de aqua plu. ar. l. si prius. §. j. Alij voluerūt dicere aut lex ꝛ ꝯsuetudo dicūt vnū ex vna parte: ꝛ sola cōsuetudo est ex alia parte: ꝛ dicit oppositum ꝛ tunc consuetudo etiam cōtradicit legi ꝛ cōsuetudo non vincit legē vt hic: aut ex vna parte tm̄ est lex: ꝛ ex alia parte cōsuetudo contraria ꝛ tunc consuetudo vincit legem. vt in. l. contra. ꝛ habet ista solutio istam rationē: quia vbi emptio et venditio habet in se consensum ꝛ rei traditionē solo contrario cōsensu nō dissoluitur. vt. §. quādo li. ab emp. discedere. l. j. ꝛ. ij. ꝛ. j. de pac. l. ab emptione. Sed signori spretis omnibus alijs so-
9 lutionibus dicendum est. vt dixi in casu: † duplex est consuetudo: est cōsuetudo generalis que obtinet per totum imperium romanū. ꝛ illa generalis consuetudo. l. ꝯtraria vbiq3 vincit legem. vt in. ll. contrarijs. est consuetudo specialis alicuius ciuitatis: ꝛ illa specialis consuetudo in illo solūmodo loco vincit legem: in alio nō. vt. C. de testa. ordi. l. vlti. ꝛ. j. cōmunia pre. l. venditor. §. si constat. ꝛ sic intelligitur lex nostra. Et ad solutiones horum contrarioꝝ ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita distinguēdum est vt consueui distinguere. nam cum lex ꝛ consuetudo sibiinuicem contradicunt: ꝛ dubitatur an consuetudo contraria. l. vincat legem: aut vincatur a lege: aut consuetudo. l. ꝯtraria legem p̄cedit. ꝛ. l. contraria subsequitur: aut ecōtra: lex precedit ꝛ consuetudo subsequitur: si autem cōsuetudo precedat legem. i. si primo fuit introducta consuetudo lex que subsequitur ei contraria vincit consuetudinem. ꝛ sic intelligitur. C. qui admit. ad bono. pos. l. quicūq3. in fi. ibi quādo hec sanctio ꝛc. ꝛ. j. de sepul. viola. l. iij. §. diuus. ꝛ hoc illa ratione: quia posteriora derogant prioribus. vt. j. de pac. l. si vnus. §. pactus. j. de iure codi. l. diui. §. licet. ꝛ. j. de leg. j. l. si mihi ꝛ tibi. §. in legatis. ꝛ C. de pac. l. pacta nouissima. ꝛ. §. e. ti. l. non est nouū. Si autē. l. ꝯtraria consuetudini p̄cedit consuetudinem ꝛ cōsuetudo subsequitur: subdistinguit̃: quia aut cōsuetudo est generalis aut specialis: si est generalis vbicūq3 vincit legem: ꝛ sic intelliguntur leges cōtrarie. vt in. l. ista. ꝛ instit. de iure na. gen. ꝛ ci. §. pe. ꝛ dico consuetudinem generalem vrbis rome: qꝛ roma est cōis patria ꝛ caput mūdi. vt. C. de veteri iur. e. l. j. §. vlti. ꝛ. j. ad muni. l. roma. ꝛ ideo eius cōsuetudinem cetere ciuitates debēt seruare: sicut ꝛ ipsius. l. idem dico in cōsuetudine imperiali sez vt sit gn̄alis. vt insti. de saf. in fi. ꝛ in. l. ista. ꝛ. C. de testa. mili. l. j. §. vlti. ꝛ. C. de veteri iur. e. l. j. in fi. ꝛ in ista generali cōsue. non distinguitur sit introducta per errorem: aut ex certa scientia: qꝛ nō est verisimile populū romanū aut principem errare: qꝛ princeps habet omnia iura scripta in pectore suo. vt. C. de testa. l. omniū. si aūt ꝯsuetudo est spālis alicuius ciuitatis vel prouincie vel municipij iterū distinguitur: qꝛ aut est introducta p errorē: quo casu nullo modo vincit legē. vt. §. e. ti. l. qḋ cōtra. ꝛ. j. e. l. qḋ nō rōne. ꝛ. j. de iniur. l. iniuriarū. in fi. si aūt spālis cōsuetudo est ex certa scientia introducta: et tunc in illo loco vincit legem. ꝛ sic loquitur lex nostra sm̄ veram lecturam. vt. j. cōmunia pre. l. venditor. §. si constat. ꝛ. C. de testa. ordi. l. vlti. et istud est verū qḋ specialis cōsuetudo certi loci cōtraria. l. in illo loco vincit legem que precedit: si cōsuetudo est rationabilis. i. si nō est de iure naturali contraria: et si non est cōtra regulas vel neruū ecclesiastice disciplinę: ꝛ si nō est contra pub. vtilitatē et ius fiscale: vel si nō absorbet ius alterius in totum: ꝛ si non est specialiter vel noīatim a legibus reprobata: quia consuetudo nō debet esse iuri naturali ꝯtraria: qꝛ iura naturalia imutabilia sunt. vt insti. de iure na. §. pe. ꝛ extra. e. ti. c. vlt. Item nō debet esse cōsuetudo cōtra regulas vel neruum ecclesiastice disciplinę: quia sicut imperator nō pōt tollere leges dei: sic nec ciui-
10 tas. vt. j. de mino. l. minor. † Itē est irrationabilis cōsuetudo si est cōtra libertatē ecclesie ꝛ nō seruatur: quia non est ꝯsuetudo sed potius corruptela. vt. C. de sacrosan. ec. in ꝯstitutiōe illa frederici q̄ incipit cassa ꝛ irrita: ꝛ extra co. c. j. itē cōsuetudo specialis que subsequitur cōtraria. l. nō vincit legē. s3 est ꝯtra vtilitatē publicā: ꝛ cōtra ius fiscale. vt. C. de pci. imp. of. l. nec damnosa. ꝛ. C. si contra ius vel vti. pub. l. vlti. ꝛ ideo p̄statiōes tributoꝝ non prescribūtur. vt. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. annoꝝ. l. cōpetit. Itē ꝯsuetudo spālis que subsequit̃ nō vincit legem si absorbetur ius alterius in totu3 qḋ si impator nō pōt absorbere ius alterius in totū suo rescripto nisi dicat: nō ob. tali. l. vel ex iusta causa. vt. C. de pci. imp. of. l. quotiens. multo forti⁹ nec cōsuetudo. itē est irrationabilis ꝯsuetudo si nominatim reprobaꝝ a lege. i. vbicūq3 lex dicat ius seruādū nō obstante ꝯtraria cōsuetudine: nam tūc seruatur lex sicut est exēplū. C. de vsur. l. eos qui. §. ij. ꝛ. C. de fur. ꝛ ser. cor. in cōstitutione frederici: que incipit nauigia. ꝛ in alia cōstitutione q̄ incipit omēs pegrini que est. C. comunia de suc. ꝛ in alia ꝯstitutiōe que incipit habita: que est. C. ne filius pro pa. vel econtra. ꝛ in auc. vt nulli iud. §. illud. col. ix. ꝛ. §. vlti. et in auc. vt iudic. sine quoquo suffra. §. prescrip. ¶ Or signori circa materiā istam consueui subijcere
11 plures questiones: ꝛ statim talem: † que est differētia inter cōsuetudinem ꝛ prescriptionem: dixerunt quidam qḋ nulla: nam quicquid est ꝯsuetudo est prescriptio: ꝛ ecōtra: sed certe isti nō bene dixerūt: nam ista habēt se vt genus ꝛ species: et vt totum ꝛ pars: nam quicquid est cōsuetudo est prescriptio: sed nō e cōtra. nam cōsuetudo habet prescribi. vt. j. dicetur. item prescriptio est inter p̄uatas personas: sed consuetudo est vniuersitatis. vt. j. eo. l. cum de consuetudine. preterea consuetudo est ius non scriptum. vt insti. de iure natu. gen. ꝛ ciui. §. cōstat. et. §. de insti. ꝛ iur. l. ius ciuile. §. hoc igitur ius nostrum. sed p̄scriptio est quedã exceptio: quia est actionis exclusio. vt. j. de except.
12 l. ij. in prin. † Sed denuo quero que est differētia inter legē et cōsuetudinem. Respōdeo lex est ius scriptū: sed cōsuetudo est ius nō scriptum ꝛc. dic vt in questione ista no. C. que sit lon. cōsue. l. ꝯsuetudinis. vt. §. de iusti. ꝛ iur. l. ius ciuile. §. ius nostrū ꝛ. j. e. titu. l. cum de interpretatione cum duabus. ll. sequen. ꝛ dicitur hoc ius scriptu3 ideo. quia lex prescribitur ꝛ postea emēdatur: ꝛ postea recitatur. ꝛ postea iubetur seruari. vt. C. de leg. ꝛ cōsti. l. humanum. ꝛ in cor. auc. vt no. cōsti. per totum. sed consuetudo dicitur ius nō scriptū: ideo quia cōsuetudo p̄mo seruatur lōgo tempore. s. decēnio vel vicēnio: ꝛ ex quo seruata est ita prescripta est ꝛ postea memorie causa in script⁹ redigit̃ qḋ fit multis in locis vt mediolanū. nō bonon̄. vel dicit̃. s. ius scriptū: quia si aliquis allegat. l. ꝛ aduersarius negat qḋ nō est lex si diceret ille qui allegat qḋ vellet probare per testes qḋ est lex nō audiretur: sed lex debet pbari p scripturā libroꝝ nostrorum: sed si consuetudo denegatur esse ꝯsue. si quis vult probare cōsuetudinē per testes bene admittitur. j. eo. ti. l. cum de in-
13 terpretatiōe no. † ¶ S3 denuo quero hic que dicatur lōga cōsuetudo ad quod dixerūt quida3: qḋ obtinuit tanto tēpore cuius nō extat memoria. vt arg. j. de aqua plu. arcē. l. j. in fi. cum prin. l. seq. ꝛ. j. de aqua quoti. et esti. l. hoc iure. §. ductus. ꝛ. C. q̄ sit lon. cōsue. l. cōsuetudinis. in prin. Sed signori verius est vt dicamus longam cōsue. que obtinuit decēnio vel. xx. sicut dicitur longa prescriptio. vt. C. de prescrip. long. temp. l. pe. in fi. ꝛ institu. de vsucapio. in princ. ꝛ. C. de vsucapioni. transforman. l. j. Multo fortius dicitur longa consuetudo que obtinuit annis. xxx. vel. xl. vel tanto tempore cuius nō extat memoria. Et pro hoc etiam facit. j. qui et a quibus. l. sed si fideicō. §. aristo.

Sed denuo.

Sed denuo quero hic dic mihi sicut in longa prescriptione requiritur decenniū inter p̄sentes vicenniuz inter absentes: erit ne idem in longa ɔsuetudine. s. vt inducatur decēnio inter presentes: vicennio inter absentes. In q̄stione ista in auditorio suo referebat dominus meus Ja. bal. dixisse in suo auditorio domini az. qḋ sicut longa prescriptio est decēnio inter presentes: vicennio inter absentes: ita inducitur consuetudo. x. inter presentes. xx. inter absentes. Unde dicebat dominus meꝰ q̄d est qḋ dixit az. circa ɔsue. ius biforme induci ɔsueuit s3 absit a seculo nostro: quia consuetudo habet fieri inter presentes tm̄. Uerum quia plures sunt presentes q̄ȝ absentes ligat et absentes: vt. j. dicetur: vnde dicam qḋ cōsuetudo inducitur decēnio: ⁊ dicam qḋ ligat tam presentes q̄ȝ absentes. Cum in longa cōsuetudine nō requiratur titulus: sicut nec in seruitute prescribenda requiritur titulus. vt colligitur. j. si serui. vendice. l. sicuti. ⁊ est simile si seruus vult prescribere libertate3 prescribit. x. tam inter presentes q̄ȝ absentes. vt. C. pro qui. cau. ser. pro premi. acci. li. l. ij. ¶ Or ignori credo dominū Az. bene dixisse ⁊ nunq̄ȝ inueni hoc in scriptis domini az. ⁊ sepe sum rimatus: s3 inueni dominū Azo. ita dixisse: longa consuetudo est que seruata est. x. multo fortius est lōga cōsuetudo si seruata est. xx. vel tricennio: quasi diceret: longa cōsuetudo inducitur decennio: multo fortius. xx. vel. xxx. non tamen inuenio eum dixisse consuetudinē induci. x. inter presentes. xx. inter absentes. ¶ S3 denuo quero hic ⁊ aduertatis istam questionem: ponamus intra decēniū vel vicēniū bis est iudicatum ⁊ decennium vel vicēniū est lapsum: dicetur ne ista consuetudo: Dixerunt Joan. et Az. quod sic: quia binus actus inducit consuetudinem. vt. C. de episcopa. audien. l. iij. in fine. ⁊. C. de seruis fugitiuis. l. quicunq3. Et sic prescribitur consuetudo sm eos decem vel viginti si bis vel ter iudicatum est: ⁊ ita in decennio vel vicennio: et ex die prime sententie labitur decennium. Sed eis opponitur quomodo binus actus vel trinus inducit consuetudinem cu3 non sit exemplis sed legibus iudicandum. vt. C. de sentē. ⁊ in-

14 terlocu. omniū iudicum. l. nemo. † Respondent non exēplis singularium personarum est iudicandum: sed ex consuetudine iudicatur non exemplis per que probatur cōsuetudo. Uel dicatur non exemplis est iudicandum sc3 malis. sed bonis exemplis sic: quia bona exempla sunt seruanda. vt. j. de manu. vin. l. an manumittere. ⁊ colligitur. j. de penis. l. capitalium. §. famosos. vel dicatis nō exemplis iudicādum est sc3 priuatorū. sed exemplis ciuitatum est iudicandum. i. sm consuetudinem per ciuitatem approbatam: ⁊ vbi iudicatur sm consuetudinē ciuitatum non dicitur iudicari exemplis sed sm consuetudinem. Sed de ista opi. dominꝰ meus Ja. bal. scandalizauit dominū Jo. ⁊ az. vsq3 ad extremos idos: ⁊ nisus est ostendere qḋ nihil sit dicere qḋ consuetudo p̄scribatur. x. vel. xx. an. dixit ipse pone qḋ ita hodie iudicatum est in aliqua questione: ⁊ sequenti die ita iudicatū est in eadē questione: lapsum est decenniū vel vicenniū quomodo binus actus cum decēnio vicēnio inducit consue. certe hoc esse nō potest. quia ɔsuetudo dr̄ vsus consuetus: sed potest ne dici vsus cōsuetus binus vsus vel trinꝰ vsus certe nō: q2 que semel aut bis accidunt despiciūt legislatores ⁊ ad ea que frequēter accidunt iura adaptantur. vt. s. e. titu. l. nam ad ea al's: nā vt ait pedius. Preterea dicit ipse Ja. bal. nōne dicit. l. proxi. superior preses puincie pbatis his q̄ frequēter in eodem genere controuersiarū seruata sunt ⁊c. ⁊ illa C. de edi. pri. l. iij. vnde vult qḋ sit ɔsuetudo qḋ frequenter ita seruatum ⁊ iudicatū est: vn̄ dicebat ipse Ja. nō credo esse consuetudinem si bis vel ter fuerit ita iudicatum inter p̄sentes. x. vel. xx. iter absentes: q2 qḋ semel aut bis ⁊c. vt. j. e. l. vnica. s3 si sepe frequēter multotiens ita seruatū ⁊ iudicatum est: ⁊ labatur decenniū vel vicenniū vel maius spaciū qḋ dr̄ in p̄scriptione. x. vel. xx. an. ex die prime sententie dicā qḋ p̄scripta est consuetudo longo tpe: q2 inter p̄sentes ⁊ absentes est inuenire ius biforme: ⁊ ideo inter p̄sentes decēnio p̄scribitur inter absentes vicēnio: sed in consuetudine d3 statui ius vniforme ⁊ tam p̄sentibus q̄ȝ absentibus eadē cōsuetudo iudicat̄: sed sepe et frequēter ita seruatū est ⁊ iudicatū est. Nō ob. qḋ binꝰ actꝰ ⁊c. q2 illud verū est circa delictū qḋ binus actus inducit ɔsuetudinē. Sed si ignori satis credo Jo. ⁊ az. bn̄ dixisse: q2 dixerūt si decēnio ita seruatū est ⁊ iudicatū erit p̄scripta ɔsuetudo: multo fortius si vicēnio ⁊ ita seruatū est: q2 est aliqū factū tale qḋ intra. x. vel. xx. an. nō accidit multotiēs: sed bis vel ter tm̄. Unde si postea labatur decenniū vel vicenniū dicā cōsue. p̄scriptā. Nō ob. qḋ dicebat Ja. bal. qḋ cōsuetudo est cōsuetus vsus: q2 illud verū est: nō tn̄ dico frequēter fieri qḋ bis fit: sed cōtra cursum nature fit. vt. C. de epis. audi. l. iij. in fi. in auc. de testi. §. q2 vero. Itē non ob. l. illa nā vt ait: q2 illud in miraculis verū est: puta si accidit bis vel ter qḋ aliquis resurgat a mortuis: s3 vbi nō sunt miracula sufficit bis fieri vel ter. Itē nō ob. qḋ dixit. l. pxi. supior. p̄ses puincie pbatis his que i opido frequēter ⁊c. q2 bene est cōsuetudo si frequēter accidit. Sed si frequēter nō accidit satis est si bis vel ter fiat intra. x. vel. xx. an. et intelligo si bis vel ter ita fuerit seruatū ⁊ iudicatum: si tn̄ intra. x. vel. xx. an. in contrariū non fuerit iudicatum: quia tunc esset cōsuetudo interrupta. ⁊ ll. requirunt qḋ cōsuetudo nō sit interrupta. vt. s. e. l. nam imperator. ⁊. j. qḋ cuiusq3 vni. no. l. item eorum. in

15 princi. † Unde sm nos legistas dico ɔsue. prescribi. x. an. multo fortius ⁊ maiori tempore sc3. xx. an. vel. xxx. vl' spacio. xl. an. Canoniste tn̄ dicunt cōsue. prescribi. xl. an. ad minus. ⁊ sic itelligitur extra de consue. c. cum dilectꝰ. ⁊. c. vlti. ⁊ scitis vos quare sm canonistas p̄scribitur ɔsue. spacio. xl. an. quia ibi loquitur de cōsuetudine introducta inter vnā ecclesia3 ⁊ aliam: quo casu prescribitur. x. vel. xx. cōtra extraneū cōtra ecclesiā nō prescribitur minori spacio. xl. an. vt. C. de sacrosanc. ec. auc. quas

16 actiones habuistis † ¶ Sed denuo quero sup. l. ista dixi qualiter inducatur cōsuetudo: modo q̄ro hic qualiter dinoscit̄ cōsuetudo: dixit az. ⁊ ita scripsit hoc ti. qḋ ex tribꝰ cognoscit̄ si libellus q̄rimoniarū de illa re nō recipiat̄. itē si ita obtētū est sine ɔdictione. itē si ita obtentū est in ɔtradictorio iudicio: q2 pnunciatū est esse ɔsuetudinē. ¶ Or incipiamus a primo si est ɔsuetudo qḋ de tali questione non recipiant̄ libelli q̄rimoniarū. Ja. bal. dicebat: ista nō est prudētis opi. quia. l. aliqua non pbatur: q2 libellus q̄rimoniarū non recipitur: vn̄ nihil est hoc dicere: immo est diuinare: vn̄ scandalizauit eū ab oriente solis vsq3 ad occasu3. Sed certe salua autoritate sua tanq̄ȝ domini mei: bona est opi. dn̄i az. ⁊ prudentis viri: ⁊ aliquid est dicere l. enim aliqū statuit libellum de aliqua re non recipi: ecce si aliquis posuit titulos p̄dijs meis quilibet pōt auferre: ⁊ si auferens accusetur de hoc nō recipitur libellus. vt. C. vt nemo pri. ti. pre. suis vel ali. impo. vel vela regalia sus. l. vnica. in fi. item inuenio. l. que dicit libellum de re nō admittendum: ecce si feci fieri libellum: al's librum legalem per signa artis notorie: et alius possideat istum librū de ea re nō recipitur libellus. vt. s. in phe. §. illud. si lex statuit illud: ⁊ cōsuetudo potest illud statuere. vt. C. e. ti. l. leges. vnde ponam exemplū duobus modis: ⁊ vno modo sic: si voco te ad iudiciū ⁊ peto a te minus. xx. solidis: ⁊ petis qḋ offera3 tibi libellum iudex non audiet te: quia consuetudo est in ciuitate ista qḋ libelli querimoniarū de q̄titate minus. xx. solidis nō recipiantur: sed iudex per sacramentum actoris vel rei determinat questionē: hic est consuetudo: quia iudices tota die ita iudicant. Item est inuenire aliud exexēplum si citra viam publicā habeo domū ⁊ vltra viam publicam habeo aliam domū possum facere de cōsue. porticum deambulatoriū. de vna domo ad aliam: si de hoc mouetur qḋ qḋ nō faciam vel tollam ɔsuetudo approbauit in ciuitate ista qḋ nō recipiatur libellus: vt nō possum facere. itē est aliud exemplum: aliquis priuatꝰ edificat in via publica quilibet de populo potest dicere qḋ edificatū tollat: si edificans petit sibi libellū offerri ɔsuetudo est qḋ nō det̄ libellus edificāti: vnde sicut ego dixi bona est opi. dn̄i az. ⁊ puto eū bene dixisse. Itē dinoscitur cōsuetudo scḋo qn̄ semp ita sine contradictione seruatū est: vt dos data pro filia: mortua filia i matrimonio nō redeat ad patrē si extāt liberi ex illo matrimonio sed remanet apud liberos. vt. C. solu. matrimo. l. dos a patre. ⁊ ibi dixi. nam consuetudo est consuetus actus ⁊ nomina debent esse ⁊c. vt instit. de dona. §. est ⁊ aliud. Item dinoscitur cōsuetudo ex tertio scilicet si ita pronunciatum est in ɔtradictorio iudicio cōsuetudinē esse: verbi gratia: petis a me aliquid: ⁊ ego dico de cōsuetudine te petere nō posse: tu dicis cōsuetudo non est de hoc: si iudex pronūciat cōsuetudinē esse qḋ nō possis petere id qḋ a me petis: ex isto iudicio declaratur si consuetudo est: vt pbatur. j. eo. ti. l. cum de ɔsuetudine. quia sn̄ia debet declarare sicut i rei vēdi. sn̄ia declarat aliquē esse dn̄m. vt. j. de rei vendi. l. ex diuer-

17 so. ⁊. j. si ser. vēdi. l. sicuti. §. distant. † ¶ Sed denuo quero hic: si allego cōsuetudinē: tu negas ɔsue. esse cui incūbit onus probandi videtur qḋ ei qui negat: quia cōsuetudo est ius ⁊ negāti

a ius incumbit onus pbandi: [a] quia omnia a iure permissa intelligūtur que non sunt a iure prohibita. vt. j. de pba. l. ab ea parte. sed certe cōtrariu3 est dicendum: quia ei qui dicit incumbit onus probandi: non ei qui negat. vt no. j. de pbat̄. l. iij. et. C. de proba. l. actor. non obstat qḋ neganti ius incumbit onus pbādi: quia verum est neganti ius scriptum: quia omnia intelligūtur cōcessa que iure scripto non sunt prohibita. j. de procura. l. mutus. §. cum queritur. ⁊. j. ex quibus cau. ma. in integ. restitu. l. nec non. §. quod eis inquit. sed non omnia intelliguntur concessa q̄ de consuetudine sunt prohibita. item si allego ius scriptū nō probo illud p testes: sed pbo per leges scriptas quas allego: sed cōsuetudo pbatur p testes. ¶ S3 denuo quero hic

a ¶ Onꝰ pbādi. adde qḋ requirat̄ ad h' vt cōsuetudo testibꝰ pbet̄ ⁊ latiꝰ de materia vide oīno qḋ elegant̄ cōsuluit. d. alex. ɔsi. clxxvij. incip. visis attestatiōibꝰ p totū ɔsi. i. ij. vol. ⁊ quo pacto pbet̄ vel inducat̄ ɔsuetudo vl' p̄scriptio vide p eundē in ɔsil. cclxxviij. incip. in cā et lite in. ij. vol.

cõsuetudo specialis alicuiꝰ patrie vel prouincie ligat ne furio-
sos ꝛ infantes: videtur qꝺ nõ: quia cõsuetudo est tacita ciuiũ
cõuentio. vt insti. de iure natu. gen. ꝛ ciui. §. penul. ꝛ in. l. ista. j.
e. cum de cõsuetudine cum. l. seq. sꝫ furiosi nec infantes nec ex-
presse nec tacite possunt cõsentire. j. de rei vendi. l. qꝺ infans. ꝛ
j. loca. ꝛ condu. l. qui ad certũ tempus. ecõtra videt̃ qꝺ liget fu-
riosos ꝛ infantes: quia qꝺ maior pars vniuersitatis facit tota
vniuersitas fecisse videtur. vt. j. ad muni. l. quod maior. item qꝛ
consuetudo seruatur pro lege: vt colligitur ex. l. ista. ꝛ lex bene
ligat infantes ꝛ furiosos certis modis: ꝛ iudicandũ nõ est pri-
uatorum exemplis: sed exemplis ciuitatum est iudicãdũ. i. ẜm
consue. per ciuitatem approbatam: ꝛ vbi iudicetur ẜm consue
tudinẽ ciuitatis. nõ debent iudicari exemplis: sed ẜm consue-
18 tudinem. vt. j. de offi. preto. l. diuus. j. ad. l. põ. de pa. l. penulti.
¶ † Or signori in q̃stione ista potest dici qꝺ ligat infantes ꝛ
furiosos eo mõ quo leges ligant infantes ꝛ furiosos: sed sicut
lex prouidet infantibus ꝛ furiosis ne res eorum possunt alie-
nari et ne possint testari ꝛ in alijs: ita debet ei prouidere con-
suetudo: quia consuetudo obtinet vicem legis: vnde si consue
tudo est qꝺ quilibet debeat soluere talem collectam: ꝛ ista con
suetudo bene ligat furiosos ꝛ infantes: quia qꝺ a maiori par-
te ciuitatis fit: tota ciuitas facere videtur. vt in prealleg. l. qꝺ
maior. ꝛ ad omnes refertur. vt. j. de reg. iur. l. aliud. §. refertur.
sed qui dicebant qꝺ cõsuetudo nõ ligabat infantes. sed respõ
debant ad. l. quod maior. ꝛ dicebant qꝺ illa lex loquitur in ele-
ctionibus decurionũ. vt. C. de decurio. l. nominationũ. sꝫ nos
intelligimus. l. illam nõ solum in electionibus: immo in. ll. fa-
19 ciendis. ꝛ in cõsuetudine facienda. † ¶ Sed denuo quero q̇d
dicemus in questione emergenti quotidie de facto: pone qꝺ
est vna consuetudo bononie: alia ferrarie: alia mutine. boñ. cõ
uenit ferrariensem mutine vel ratione contractus vel ratione
domicilij vel quia placet ambobꝰ ibi litigare: quia nullus eo-
rum erat suspectus que consuetudo spectabitur: aut consuetu
do que est in foro iudicum: aut que est in foro actoris: aut que
est in foro rei: ad qꝺ quidam dixerunt consuetudinem que est
in foro actoris esse spectandam: quia ius agendi ex persona
actoris metimur. vt. j. si pars here. peta. l. j. in princi. ꝛ ꝓbatur
j. si men. fal. mo. di. l. ij. in prin. alij dicunt qꝺ cõsuetudo que est
in foro rei est spectanda: quia actor forũ rei sequitur. vt. C. de
iurisdi. om. iudi. l. iuris ordinẽ. ꝛ. C. vbi in rem ac. ex. de. l. vlti.
alij dixerunt qꝺ consuetudo que est in foro iudicum est spectã
da. vt arg. C. de emãci. l. j. ꝛ vlti. ¶ Or signori in questiõe ista
consueui ita distinguere: quia aut consuetudo est ita introdu-
cta ad litem ordinãdam: vt si est consuetudo boñ. qꝺ de minori
summa. xx. sol'. non detur libellus: est cõsuetudo ferrarie quod
detur libellus de. v. sol'. mutine est cõsuetudo qꝺ detur li. de. x.
item pone qd boñ. est consuetudo qꝺ iuretur de calũ. ab acto-
re ꝛ reo. ferrarie est cõsuetudo qꝺ iuretur de calũ. ab actore tm̃
mutine est consuetudo qꝺ iuretur de calũ. a reo tm̃. item brixie
solebat esse consuetudo mirabilis: veniebã coram iudice ꝛ por
tabam instrumẽtum ex quo petebam a te mihi deberi. c. ꝛ dice
bam: dñe iste debet mihi. c. tu dicis non debeo: assigno vobis
diem p̃cise ad ꝓbandum intra. xv. dies: ꝛ tu des illi exemplũ
instrumenti tui: post. xv. dies: post formã probationũ mearum
formabam libellum: ꝛ ita p̃mo lis cõtestatur: ꝛ postea formatur
libellus tẽpore sententie in tali cõsuetudine que est ad litẽ or
dinãdam: dico qꝺ debet seruari cõsuetudo que est in foro iudi
cis nisi cognoscitur de cã. ꝛ sic intelligo. C. de eman. l. j. ꝛ. l. vlti.
ꝛ facit. j. de testi. l. iij. in fi. ꝛ. j. de inter. act. l. iij. §. fi. si autem est
consuetudo ad litem decidendaꝫ pone boñ. est consuetudo qꝺ
venditor caueat emptori de simpla ferrarie de dupla ꝛ sine fi-
deiussore: mutine de tripla ꝛ cum fideiussore: sed certe hoc casu
seruanda erit cõsuetudo illius loci in quo contractum fuit: vt
colligitur argu. j. de vsuris. l. j. in p̃nci. ꝛ ibi dixi: ꝛ sic intelligi-
tur. j. de euic. l. si fundus. ꝛ. j. de arbi. l. si cum dies. §. si arbiter. ꝛ
in illo versi. qꝺ puto ꝛc.

Diuturna. s̃. l. pri. dictum est quod inuetera-
ta ꝯsuetudo pro lege seruatur: in. l.
ista dicit̃ quod diuturna consue. ꝓ lege non immerito
custodit̃: in his que descẽdunt ex nõ scripto. h. d. ista. l. videa-
tis expositionẽ lr̃e. [diuturna cõsuetudo]. s. x. vel. xx. an. vt. s̃.
l. pri. sed dic mihi quid differt hec. l. a superiori. rñ. in hoc dif-
fert: qꝛ. s̃. l. pri. dictũ erat de inueterata ꝯsuetudine que obti-
nuerat tãto tp̃e cuiꝰ nõ ꝯstabat memoria: ista loquit̃ ĩ lõga cõ
sue. nã diu dicitur decennium. vt. j. qui ꝛ a q̇. ma. li. nõ fi. l. si cum
fideicõ. §. aristo. vel potest dici ꝛ verius. s̃. l. pri. dictum est de
his que descẽdũt ex nõ scripto: vt ĩ feudis ꝛ ꝯtractibus libel-
larijs hic tractat de his de quibus. l. tractat. nam cõtingit ali-
quando qꝺ circa locationes licet ex scripto descendat ꝛ emer-
gat aliqua questio lege nõ decisa. hic sicut in causis feudali-
bus ꝯsuetudo seruatur pro lege: ita circa locationes si emer-
gat q̃stio lege non decisa seruatur consuetudo pro lege.
1 ☞ Consuetudinem allegans qualiter habeat probare si
negetur.

Cum de cõsuetudine ciuita-
tis. In. l. ista cum duabus se. dr̃: ego pro me ꝯtra te al-
1 lego cõsue. nostre ꝓuincie: tu negas eã: † qualiter ꝓbabo ego
talem esse cõsue. in ꝓuincia nostra certe ꝓbabo eam: quia ita
seruatum est sine cõtradictore vel probabo ita esse cõsuetum:
dum esset ita reuocatũ in dubium iudicem iudicasse consuetu
dinẽ esse: patet ergo ex premissis qꝺ longa ꝯsuetudo seruatur
ꝓ lege: ꝛ est longa cõsuetudo que per plures annos tacita vo-
luntate ciuiũ est introducta: ꝛ est tante autoritatis quod non
est necesse eã in scriptis redigere. h. d. ista. l. videatis expositio
nẽ lr̃e. [cõfidere quis videtur]. q. d. qui allegat pro se consue
tudinẽ ciuitatis vel alicuius prouincie. [firmata sit.] tam int̃
p̃sentes. x. q̃ inter absentes. xx. ẜm quosdã: sed verius est vt vos
dicatis [firmata sit] tã ĩter p̃ñtes q̃ ĩter absentes decẽnio: mul
to fortius si vicẽnio. vt. s̃. e. l. de quibus dixi. [ꝯuentione.] vn
de est hec lr̃a in ar. pro illis qui dicunt consuetudinem non li-
gare furiosos vel infantes qꝺ. s̃. l. de quibus reprobaui. [ser
uant̃] accedit. s̃. eo. l. de quibꝰ. ꝛ. s̃. de iusti. ꝛ iur. l. ius ciuile. in
fi. [immo] pro ꝛ: aliquãdo ponitur correctiue. vt. j. de manu.
testa. l. stichus. ꝛ. j. de here. insti. l. si ita. [comprehẽdere.] quia
consuetudo dicitur ius nõ scriptum. vt. s̃. e. l. de quibus dixi.
1 ☞ Consuetudinis triplex potestas est legum conditrix: est
legum interpretatrix est legum arrogatrix.
2 Princeps solus an habeat interpretari legem.
3 Interpretatio est in quadruplici differentia ꝛ quomodo intel
ligatur.

Si de interpretatione. In. l. ista
cum se. di
cuntur duo: primo dicitur aliquãdo sup expositio-
ne alicuiꝰ legis oritur dubitatio: quia dicũt quidã
qꝺ lex illa est intelligẽda: alij dicũt imo est ita intelligẽda: q̇d
est faciẽdũ rñdet iuriscõsul. si illa lex ex ꝯsuetudine recepit cer
tã interpretationẽ ei standum est: quia consuetudo est optima
legum interpres: si autẽ non recepit certam interpretationem
ex consuetudine recurrendum est ad iudicem vnde si sepe late
sunt sententie: qꝺ illa lex ita intelligatur illi intellectui erit stã
dum: ꝛ ita imperator seuerus rescripsit. h. d. ista. l. videatis ex-
positionem littere. [ciuitas]. i. romana. vt. s̃. eo. l. q̇bus dixi.
vel ciuitas in qua dubitatio orit̃. [vsa fuisset.] ꝛ ita deinceps
vtatur: ꝛ est exemplũ. vt no. s̃. e. l. minime. ꝛ hic repeto. [consue
1 tudo. †] vnde no. hic qꝺ triplex est potestas cõsuetudinis: est
legum coditrix: est legum interpretatrix est leguꝫ arrogatrix:
cõsuetudo est cõditrix legũ: quia in his que nõ scripto descen-
dunt cõsuetudo pro lege seruatur. vt. s̃. e. l. de quibus. item cõ
suetudo est interpretatrix: quia interp̃tatur legem: vt hic. ꝛ. s̃.
e. l. minime. itẽ est abrogatrix legum: quia si lex precedit ꝛ con-
suetudo cõtraria legi subsequetur consuetudo vincit legẽ. vt
s̃. e. l. de q̇bus dixi. ꝛ ita habetis qꝺ ꝯsuetudo ĩterpretat̃ legẽ:
sed ꝛ iudex aliquãdo. vnde dicit: [nam quid ex legibus]. i. ex
verbis legis. [aut rerum ꝑpetuo]. i. decẽnio. [obtinere debe
re.] nã cõsuetudo p̃scribitur. x. si bis vel ter ita iudicatũ est in-
ter. x. ꝛ decenniũ est elapsum qꝺ est intelligendum si intra. x. nõ
est cõtrarium iudicatum: al's esset interrupta lex. vt. j. quod cu
iusqꝫ vniuer. no. l. itẽ eorũ. §. j. ꝛ dixi. s̃. e. l. de quibus. sed dic
mihi quomodo autoritas rerũ iudicatarũ interpretatur legẽ
cum nõ exemplis: sꝫ legibus iudicandum est. vt. C. de sen. ꝛ in-
2 ter. om. iud. l. nemo. respõdeo vt dixi. s̃. e. l. de quibus. † Or si-
gnori habetis in. ll. istis quod cõsuetudo ꝛ iudex interp̃tãtur
legẽ: sed lex videtur cõtra. que videtur dicere quod solus prin
ceps interp̃tetur legẽ. vt. C. e. l. j. rñ. ẜm Jo. ꝛ Az. solus pꝛiceps
interp̃tatur legẽ faciendo interpretationẽ generalem ꝛ neces-
sariam ꝛ in scriptis redigẽdam: sed cõsuetudo non: quia facit
legẽ generalẽ ꝛ necessariam: sed nõ in scriptis redigẽdam. vt
s̃. e. l. de q̇bus. itẽ interp̃tatio iudicis nõ est gñalis: qꝛ sñia ĩter
duos lata alij nõ ꝓdest vel obest. vt. C. res ĩter ali. ac in rub. ꝛ in
nigro. Et ad solutionẽ hoꝝ s̃. ꝛ vt plene liqueat articulus iste:
3 ita distiguetis † interp̃tatio alia est gñalis ꝛ necessaria ꝛ ĩ scri
ptis redigẽda ꝛc. dic vt in. l. s̃. plene no. videlꝫ qꝺ eius lex ligat
oẽs vt ĩterpretatio p̃ncipis que est gñalis: qꝛ ligat oẽs subdi
tos romano impio. vt. C. de sum. trini. ꝛ fi. ca. l. j. itẽ oẽs debent
eã scire. vt. C. e. l. leges. itẽ est necessaria nõ quãtũ ad se: sꝫ q̃tũ
ad subditos. vt. C. eo. l. leges sacra. itẽ in scriptis redigẽda: qꝛ
lex scribit̃ ꝛc. vt. C. eo. l. vel humanũ. vel dr̃ necessaria ꝓpter ho
minũ negocia. vt. s̃. e. l. ij. ꝛ hãc interp̃tationẽ facit solus impa-
tor: ꝛ nõ aliꝰ vt hic. ꝛ. C. e. l. vl. Est scd̃a interp̃tatio gñalis ꝛ ne-
cessaria

cessaria sed non in scriptis redigenda vt consuetudinis.quia cō
sueto vrbis rome ligat oēs:si cōsuetudo est gn̄alis. si est specialis
in eo loco specialiter vbi est ligat hoīes vbi hic. est necessaria pro-
pter hoīm necessitatē:qz sicut lex seruat ita cōsuetudo.vt. C.q̄ sit
lon.ꝯsul.l.j.nō in scriptis redigēda:qz est ius nō scriptū.vt insti.
de iure na.§.ex nō scripto.ꝛ in.l.ista.ꝛ hāc interp̄tationē facit cō-
suetudo.vt i.l.ꝟ. Est tertia interp̄tatio ꝛ necessaria in scriptis re-
digenda ꝛ nō gn̄alis sed spālis.vt est iudicis interp̄tio:est necessa
ria qa de qua re cognouit iudex ꝛc. vt.ī.de iudi.l. de qua re.ꝛ in
scriptis redigēda:qz sn̄ia ferk in scriptis.vt.C.de sen.ex pi.re.l.vl.
non est gn̄alis.quia res inter alios acta siue iudicata alijs ꝛc.C.
qui.res iudi.non no.p totū.C.res inter ali.ac.p totū.ꝛ sic loquik
ꝟ.e.l.nam impator. Et est alia quarta interp̄tatio nō gn̄alis nec
necessaria nec in scriptis redigēda:sed volūtatis tm̄.vt est interp
tatio doctoris non est gn̄alis:quia interpretatio vnius doctoris
non ligat aliū:cum nemo astrictus est iurare verba magistri nec
necessaria:qz non habēt necesse eā seruare subditi romano impe
rio:nec in scriptis est redigēda ex necessitate: sed volūtatis causa
notatur interdū causa memorie.ꝛ sic loquitur.C.de profes.ꝛ me.
vr.constan.l.vnica.li.xij.

Quod non ratione. Lex ista di-
cit si aliqd p̄
mo sine rōne ꝛ ꝯtra rōnē iducik: ꝛ illud postea non
rōne: sz errore introductū cōsuetudine approbatur
illud nō dz trahi ad ꝯsequētiā in sīlib⁹ psonis ꝛ re-
bus.h.d.[obtētū est]sub.scdo loco.[in alijs simili
bus].s.psonis ꝛ reb⁹.[non obtinet].i.obtinere nō dz:sed vbi est
exēplū in terminis:vos ita no.exēplū ꝛ ita intelligatis istud exē
plū qd dn̄s Jo.ꝛ az.ponūt nimis obscure: tp̄e vindēmiarū boni
massarij vadūt ad vineas eorum: ꝛ quando plaustrarius addu-
cit vinum in plaustro suo bonus massarius venit cum plaustra
rio de vinea vsqz ad domum: si bonus massarius videt ꝙ plau-
strum cadere vult statim currit ꝛ ponit manum ad plaustrū vt
non cadat:ꝯsuetudo est in ciuitate bonon̄.ꝙ si dominus posuit
manum ad plaustrum:ꝛ plaustrum ruit vel cecidit: hoc casu nō
tenetur plaustrarius:etiā si plaustrarius fuit in culpa quia eun-
do ad domum domini erant due vie:vna mala ꝛ breuior:vna bo
na ꝛ longior: plaustrarius vadit per breuiorem: postea ista fuit
approbata.x.vel.xx.an ista cōsuetudo qz fuit errore introducta:
quia plaustrarius venit per malā viā:ꝛ sic fuit in culpa non debz
trahi ad consequentiā in alijs liquaminibus. vt in oleo ꝛ melle
vnde si dominus apposuit manū ad plaustrum ꝛ ruit dum esset
ibi oleū vel mel.nō erit periculū dn̄i:ꝛ ita posuerūt exemplū an
tiqui.sed certe nos ꝑm Jo.ꝛ az. dicimus aliter si in persona titij
fuit errore introductū ꝙ ipso ponēte manum ad plaustrum vbi
erat vinū:si plaustrū ruit vel cecidit ꝙ non teneatur plaustrari⁹:
hoc nō debet trahi ad cōsequentiam alijs hominib⁹.sicut nec in
alijs rebus trahitur ad cōsequentiā:qz cōsuetudo habet in se ta-
citam ciuiū conuentionē.vt.ꝟ.e.l.de quibus. vnde si consuetudo
inducitur per errorem non est consuetudo. qz nihil tam contra-
rium est consensui ꝙ error.vt.ī.de iur.om.iudi.l.si per errorē.vn̄
dicimus ꝙ non debet trahi ad consequentiam in alijs personis
vel in rebus.

Ergo omne. Istud ergo nimis est longū
vos habuistis.ꝟ. de iust. et
iur.l.ius ciuile.§.hoc igitur ius nostrū cōstat ꝛc.ꝛ de
iure scripto dixit.ꝟ.eo.l.ij.vsqz ad.l.de quib⁹.ꝛ de iu-
re nō scripto a.l.de quib⁹ hucusqz dixit.nūc concludit ꝛ dicit.ap
paret ergo:qz oē ius nostrū:aut ius ciuile fecit.aut ius gē.aut ci
uitas sibi cōstituit.h.d.ista.l.videte expōnem lr̄e.[aut consensus
fecit].s.ius ciuium.vt est ius ciuile.[aut necessitas constituit.]
scilicet ius gen.qz necessarium fuit ius gentiū.nam si aliquis ca
pitur ab hostibus necessario fit seruus hostiū.vt.ī.de sta.ho.l.et
seruorum.ꝛ seruitus est iur.gen.inuentione.vt.ꝟ.de iusti.ꝛ iur.l.
manumissiones.

Omne autē. Diceret aliquis vestrū multuz
est tractatū de iure ciui.ꝛ gen.
ꝟ.ꝛ de iure scripto ꝛ non scripto: sed in quibus consi-
stit ius nostrū:ꝛ certe in tribus.aut in acquirēdo.aut
in conseruando.aut in minuēdo.aut eīn agik vt aliquis vestruz
fiat.aut vt qs ius vestrū vel rem vestrā cōseruet. aut vt qs rem ve
stram alienet vel amittat.ꝛ hoc dicit ista.l.videatis expōnem lr̄e.
[aut in acquirando.]sub.siue dn̄ium siue posŝ.siue ius aliqd.vt
ī.de acq.re.do.l.j.[aut in cōseruādo].s. dn̄ium vel posŝ.siue ius
qd vr̄m est.vt.ī.de acq.re.do.l.clā possideri.§.ad nundinas.[aut
in minuēdo]per donationes.vt.ī.de dona.l.filius. item p vsuc.
vt.ī.de vsuc.l.vsucapio.[aut enim.]modo ponit exēplū de quoli
bet.[fiat]q̄tum ad acquirandum.]amittat.ꝛ de hoc tractatur
qui.ali.lz.vel nō in prin. Sed dic mihi nōne est aliud ius nisi istud
de quo i.l.ista dicitur ꝛ certe videtur ꝙ sic.pone accusaui aliquē
de aliquo maleficio populari:mihi aliqd nō acquiritur. mihi
aliquid non minuitur.mihi aliquid non conseruatur. sed tan-
tum ad rem publicam pertinet illud in quo condenabitur. vt.ī.
ne quid in lo.pu.l.ij.§.j.timore istius oppōnis. dixerunt quidā
ꝙ dicit lr̄a.l.nostre totum ius nostrum consistit.[in acquirēdo
aut in cōseruando.]exponitur ex parte vnius vel alterius. qz ac-
cusatus conseruabit sibi in defendendo.

1 Differentia que sit inter legē ꝛ principum cōstitutionem.
2 Differētia q̄ sit inter cōstitutiones principum ꝛ inter mandata
principum.

De constitutionibus principū. Rubrica.

Signori superiori ti.dictū est plene de le.ꝛ se.cō.ꝛ lon.consue.
verum qz principū cōstitutiones p lege obseruank.vt.ī.e.l.j.po-
nitur de ꝯstōnibus principū.ac si apte dicat de.l.a p̄ncipe factis.
1 nā hic est dr̄ia inter legē ꝛ principū cōstitutionē.† qz lex dr lata
a populo.vt.ꝟ.e.l.j.constitutio dr lata a principe q̄ seruak p lege
vt insti.de iur.na.gen.ꝛ ci.§.sed qd princip. vn̄ no.ꝙ iur.cō.po-
nēdo rub.superiorē.primo posuit genus:ponēdo istam rub.po-
nit spēm.nā quicquid est ꝯstitutio p̄ncipis est lex. sed nō econtra
sic ꝛ alibi primo ponitur genus postea spēs.vt.ī.de pac.ꝛ postea
annectit.de transac.sic ꝛ.C.de ser.ꝛ aq̄.ꝛ.C.de sa.san.ec.l.gn̄ali.et
2 l.iubemus nulli.ꝛ.l.scimus.† Itē no. dr̄iam esse inter principū
cōstōnes.ꝛ inter mādata p̄ncipū. sz pla.dixerit ꝙ nulla erat dr̄ia
inter ꝯstōnes pricipis ꝛ mādatū.ꝛ quicqd erat pricipis ꝯstō erat
mādatū ꝛ ecōtra.sed nos istud reprobam⁹.qz si ista ponuntur vt
diuersa in.l.ergo apparet ꝙ sit aliud ꝯstitutio.aliud mandatum
vt.C.de incestis ꝛ inutili.nup.l.qui contra legum. Item rubri.co
dicis.dicit de mandatis princi.ista de constitutionibus princi.
vnde debetis dicere lex est lata a populo. vt.ꝟ.ti.proxi.l.j.consti
tutio est proprie principis.vt.ꝟ.eo.l.j.ꝛ est facta non super p̄uin
cia regenda.sed super alijs factis. sed mandatum proprie est cuz
imperator constituit presidem.ꝛ mādat presidi prouincie quid
debeat obseruare in regendo prouinciam.vt in aut.de man.pri.
in prin.vnde de cōstitutionibus principū videamus quid sit cō-
stitutio de quo dicik.ī.e.l.j.in prin.ꝛ quibus modis fiat. de quo
dicitur.ī.e.l.j.§.j.qualiter diuidatur.de quo dicitur.ī.e.l.j.§.vlt.
de quibus rebus habeat fieri.de quo dicitur.ī.e. l.vlti. qualiter
habeat interpretari.de quo dr.ī.l.vlt.

1 Principū placita animo ius cōdendi facta habent vim le
gis generalis nisi sint facta ad certas psonas qz tūc psonas non
egrediuntur.
Principis epistola qn̄ habeat vim legis.
2 Principis interlocutio redacta in corpe iuris hz vim legis.
3 Priuilegiū cōcessum psone an egrediatur personā.
4 Rescriptū principis qn̄ habeat vim legis.
Rescriptū cōtra ius naturale vel diuinū an valeat.
Rescriptū cōtra ius gentiū quando valeat.
5 Princeps qn̄ possit auferre dominiū rei mee.
6 Rescriptū contra ius ciuile vel p̄toriū cū clā non obstante tali.l.
valet.

Quod pricipi.placuit
1 In.l.ista dicuntur tria.† primo dicik qd
sit principis constitutio. secūdo quib⁹ mo
dis fiat.tertio qualiter diuidak. ꝛ certe p̄n
cipis cōstitutio est oīne quod statuit prin
ceps animo condendi legem ꝛ pro lege de
bet seruari.nam lex ortēsia lata de imperio
principis cauetur ꝙ populus roman⁹ prin
cipi oēm suam potestatē q̄tum ad honorē ei ꝛ in eum q̄tum ad
onus concessit. Secundo dr ꝙ quattuor modis habeat fieri con
stitutio. Ecce quicquid statuit princeps per epistolam ꝛ subscri
ptionē.vel decernit.vel de plano interlocutus est vel qcquid edi
cto precepit est cōstitutio. tertio dicitur ꝙ principum constitu
tiones alie sunt generales.alie personales.generales sunt quas
iubet imperator in omniū personam obtinere. personales sunt
que non transgrediuntur personam.vt si imperator alicui ꝯces-
sit ob meritum aliquid.vel si cui ob delitum penam imponit.vel
si cui sine exemplo subuenit. illud priuilegium non transgredik
personam.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[qd p̄n
cipi]idest imperatori romanorum.[legis habet vigorem. Dr cō
sueui hic ita pueriliter opponere si quod principi placuit legis
habet vigorem.igitur si principi placuit comedere vel ire ad ec
clesiam vel venatuz est lex.quare vt tollatur ista puerilis opi.sub
audiendum est in littera.vt dixi i casu.[quod principi placuit]
scilicet animo condendi legem vt subditi seruent.sed cū comedit

vel vadit ad ecclesiã vel venatum non facit aĩo condendi legẽ. Or
sequitur in lr̃a. [vt pote] ⁊ qđ dixit probat verum esse. [cum lex
regia] idest.l.ortensia. [lata est] super imperio qua cauetur: quia
cum populus romanus esset auctus: ita ꝙ de facili non poterat
conuenire super lege facienda. ideo populus omnẽ suã potesta-
tem condendi legem transtulit.i.cõcessit in principẽ.vt.s̃.de orig.
iur.l.ij.§.deinde cum esset. Or sequitur. [populus ei.] .s.ꝙtum
ad honorem [⁊ in eum] .s.ꝙtum ad onus: quia sicut ipse debet
habere honorem: ita onera imperij debet substinere.s.cõdendi le-
gem. ⁊ ideo princeps debet intendere sollicitudinem priuatorũ.
vt in aut.vt iud.sine q̃quo suffra.in prin.⁊ in aut. de here.et fal.
in.prin. [imperium.] scilicet verum ⁊ mixtum. [⁊ potestatez] .i.
iurisditionẽ. [conferret] al's est in lr̃a cõcessit: ⁊ hec est bona lr̃a.
nam populus potestatem quã habebat cõdendi legẽ concessit ei:
non tamen a se abdicauit. vnde hodie populus romanus potest
facere legem vt olim poterat.vt no.s̃.ti.proxi.l.j. Non ob.quedã
lex que videtur velle ꝙ populus transtulit omnem suam potesta
tem in principem quasi a se abdicando.vt.j̃.de offi.prefec.pre.l.
vna. quia debet exponi transtulit.idest concessit.vt illa ꝭm istam
intelligatur. quia promptum est leges legibus concordare.vt.C.
de inof.do.l.vnica simile no.in iudice ordinario qui delegat cau
sam vt.j̃.de officio eius cui mandata est iurrisdictio. l.et si. in fi.
non tamen a se abdicauit. quia iudiciũ soluitur ⁊c.vt.j̃.de iu.
l.iudiciũ † Or sequitur [quodcũqȝ igitur] incipit secundum di
ctum. [per epistolam] scilicet a se mi...am vel suscriptionem que-
storis. nam si imperator mittit aliquam epistolã. ⁊ illa habet sub
scriptionem q̃storis. ⁊ in ea continetur ꝙ tale quid seruent sub-
diti. ⁊ illa epistola preponit nomen imperatoris vel inserit dies
et consul est lex.vt in aut.vt diui.iussi.in prin. ⁊ debet talis episto
la pro lege seruari.vt in aut.vt nomen impera.prepo.in prin. Or
sequitur. [vel cognoscens decreuit] scilicet legem esse constat. nã
si imperator inter duos plene cognoscit de aliquo negocio ⁊ feret
sententiam diffinitiuam: vna sententia debet pro lege seruari in
2 ter alios.vt.C.de legi.⁊ con.prin.l.vlt. † Or sequitur. [vel de pla
no] scilicet interlocutus est. scilicet summatim cognoscendo in-
ter duos: quia si inter subditos interlocutus est talem dilationẽ
esse legitimam lex est.vt.j̃.quod metus causa. l.metum.§. sed qđ
pretor ait. [vel edicto precepit.] nam si imperator precipit omni
bus vt aliquid seruent illud est lex.vt.C.e.l.iij. iuxta id om̃is ani
ma sit subdita principi ⁊ ducibus ab eo missis. [hec.] incipit ter
tium dictum. [constitutiones.] scilicet imperiales. [ex hijs:] scȝ
constitutionibus. [quedaz sunt personales.] siue speciales. sub
audi. ⁊ quedam generales. [personales sunt que nec ad exemplũ
trahuntur.] scilicet in aliorum personam. [ob merita indulsit.]
idest ob seruitium. vt quia aliquis seruiuit principi ⁊ ipse indul
sit ei aliquod priuilegium illud priuilegiũ est personalis cõstõ.]
vel si quam penam irrogauit.] scilicet ob delictum. quia pena
debet tenere suos auctores. vt. C. de peñ.l.scimus [vel si cui si-
ne exẽplo subuenit.] vt quia concedit alicui priuilegium nõ ob
meritum. [personam non egreditur.] sed generalis constitutio
est cum imperator iubet habere locum in omniuz persona.vt.C.
e.l.iij. vnde no. cõstitutiones principis: alie sunt generales: alie
sunt speciales: generales sunt que obtinẽt in omnium personis
et dignoscuntur ex multis.vt probatur.C.e.l.iij. personales sunt
que certe persone ob meritum vel ob ponam vel sine merito in-
dulte sunt.vt hic. ⁊ insti.de iu.na.gẽ.⁊ ci.§.sed quod principi: vel
si alicui ciuitati vel officiali priuilegium indulsit.vt. C.e.l.ij. ⁊ est
istud verum ꝙ personalis ꝯstõ non transgreditur personam qñ
emanant a principe. ⁊ non sunt cause in corpore iuris. al's secus
3 vt.C.de iusti.C.confir.in fi.⁊.C.de emen.iusti.C.§.si que. † Or si-
gnori ad id quod dicitur in.l.ista oppo.tribus modis. ⁊ vno mo
do sic. vos habetis in fine huius.l. ꝙ si imperator indulsit alicui
ob meritum vel ob penam vel sine exẽplo subuenit non transgre
ditur personam: sed videtur contra. ecce si aliquis impetrat ius
iniquum a principe. quilibet alius potest vti contra eum eodem
iure: ergo transgreditur personam.vt.j̃.quod quisqȝ iur.l.j.⁊.C.
de rescin.ven.l.ratas. ad quod vos ita dicetis principis constitu-
tio inducta ob meritum non trangreditur personam si vltro in-
dulgetur a principe. sed si aliquis impetrauit ius iniquum. tunc
alius potest vti eodem iure contra eum.vt. in.l.contra. ⁊ probat
hec solutio.j̃.quod quisqȝ iur.l. iij. ⁊ est ratio diuersitatis. quia
princeps plerũqȝ ob instantiam postulantium concedit non cõ
cedenda.vt.C.de pe.bo.sub.lib.x.l.j. ¶ Sed denuo op. ⁊ videtur
ꝙ priuilegium indultum alicui ob meritum vel ob penam vel si
ne merito transgrediatur personã: ecce si imperator concedit ali-
cui ꝙ minores sportulas prestet transgreditur personam eius:
quia aduersarius eius non prestabit maiores eo.vt.C. de fructi-
bus et li.expen.l.vlti. ad quod vos dicetis ꝙ illud speciale est in
iudicijs: q̃r equalitas est seruãda.vt.C.de postu.l.prouidendum
et non debent iudicia claudicare.vt dixi.s̃.ti.j.l.nulla.⁊.C.de po
stu.l.prouidendum. vel potest dici priuilegium quod tibi impe-
trat non transgreditur personam suam vel sui aduersarij.
4 ¶ Modo ad prin.huius.l.op.⁊ ista op.⁊ eius solutio fortior est
alijs: hic dicitur quod principi placuit legis habet vigorem: sed
videtur contra. nam si principi placuit rescribere alicui ꝯtra ius
vel contra vtilitatem pu. non habet legis vigorem. vnde videtur
obuiare.vt.C.de preci.imper.of.l.nec damnosa.⁊.l. rescriptum.⁊
C.si contra ius vel vti.pu.l.vlt. ad solonem quorum cõtra. ita bre
uiter dico quod principi placuit legis habet vigorẽ. sed illud ꝭm
legem: ⁊ sic non aduersatur iuri. vel pu.vtilitati.vt hic. sed si iuri
est contra. vel pu.vtilitati. illud non habet legis vigorem.vt in.l.
contra. vel potest dici. aliud est in rescriptis que tota die emanãt
que non sunt clausa in corpore iuris. quia illa si sunt iuri contra
ria vel pu.vti. non valent.vt in.l.contra. aliud est cum imperator
statuit aliquid claudendo in corpore iuris. quia illud seruatur
pro lege vt hic. ⁊ institutio.de iur.na.gen. ⁊ ci. §. sed quod prin-
cipi placuit. Et ad solutionem huius articuli ⁊ vt plene liqueat
articulus iste ita distinguetis vt consueui distinguere: ⁊ aduerta
tis hanc distinctionem. quia plenius eam dicam ꝙ eam hic scri-
psit dominus az. ⁊ in summa.C. si cotra ius vel vti.pu. ⁊ ꝙ in ali
quibus scriptis inueniatis hec facta sunt in auditorio isto: ⁊ di
co sic. cum imperator rescripsit: aut ꝭm ius: aut contra ius: ⁊ si cõ
tra ius: aut contra ius diuinum: aut contra ius humanũ. ¶ Or
signori incipiamus a primo: si imperator rescribit ꝭm ius ꝙ illđ
qđ mandat non est iuri contrariũ. vel pu.vti. vel per mendaciuz
obtentũ. hoc casu illud rescriptũ debet seruari pro legẽ. si nomen
imperatoris preponatur ⁊ preponitur quando rescriptuz ita in
choatur: fredericus dei gratia romanorũ imperator ⁊c.vt in aut.
vt nomen impatoris p̃po.in prin. Itez requiritur ꝙ sit scriptuz
rescriptũ de incausto imperiali vt.C.de diuer. rescri.⁊ prag.san.l.
sacri affatus. Item requiritur ꝙ habeat diem ⁊ consulem. nam
olim quilibet imperator eligebatur consul ex. iiij. qui eligebant
ꝙ hodie non est in vsu. vnde dicebat data tali die tali consulatu
vt ꝓbatur.j̃.in questione ibi: vbi dicit data tali consule.⁊.C.de
diuer.rescri.l.si qua beneficia. ⁊ hoc est verum si illud rescriptum
continebat priuilegiũ.vt dicam in.l.si qua. Item requirit aliud
ꝙ habeat subscriptionem questoris.vt in.l.ista. si autem impera
tor rescribit contra ius diuinũ: ⁊ dicit rescribere cõtra ius diuinũ
si scripsit contra legem mosaycam: vel propheticam: vel euangeli
cam: vel appstolicam: et de hoc subijciemus. iiij. vel.v. exempla.
rescribit imperator ꝙ solẽne votum factum deo non debeat ser-
uari hoc rescriptum est contra ius dei. contra illud vouete ⁊c. itẽ
est aliud exemplum: si rescribit imperator ne quis de laboribus
manus sue debeat decimas pauperibus prestare: certe hoc rescri
ptum est contra ius: date et dabitur vobis. et pro hoc facit.C. de
sa.san.ec.l.priuilegia. item est exempluz si rescribit imperator ꝙ
quis sine causa dimittat vxorem suam: cõtra illud ius quos de⁹
coniunxit homo non separat ⁊c. itẽ est exemplum si rescribit im
perator ꝙ quilibet habeat duas vxores: quod est cõtra illud ius
quod quilibet habeat suam propter fornicationem. item est exẽ
plum si imperator rescribit ꝙ heretici publice predicent errorem
suum.vt.C.de here.et ma.l.ij. hoc rescriptum ipso iure est nulluz
et non valet et nullius est momenti: ita probamus: si imperator
suo rescripto non potest imponere legem suo successori: sed põt
ei indicere et hortari.vt.C.de legi.et cõ.l.digna. non tamen neces-
sitatem potest ei imponere: quia si par imparem ⁊c.vt.j̃.de arbi.
l.nam et magistratus.⁊.j̃.ad trebel.l.ille a quo.§.tẽpestiuũ. mul
to fortius minor in maiorem.vt.j̃.de mino.l.minor.in prin. et q̃r
seruus non potest tollere legez domini sui.i.dei a quo habet im-
perium. sed licet imperator non potest tollere legem dei vt dictũ
est: tamen imperator distinguere potest legem dei suo rescripto.
vnde dicit deus in euãgelio in ore duorũ vel trium stat oẽ verbũ
vt extra de testi. C.relatum.⁊.c.cuz esset. certe imperator illud qđ
dicit apl's põt distinguere in ore duorũ vel triũ ⁊c. verũ est in cõ-
tractibus vbi numerus nõ adijcitur.vt.j̃.de testi.l.vbi. sed secus
est in testamẽtis ⁊ in alijs vltimis voluntatibus: in q̃bus ꝓpter
infidelitatem hominũ requiritur maior numerus testiũ. vt.C.đ
testa.ordi.l.hac cõsul.⁊.l.iubemus.⁊. C.de codi.l.vl.in fi. ⁊. C.de
mor.ca.dona.l.vlti. item et alius distinguit quia dicit apl's ĩ ore
duorũ vel trium ⁊c. verum est si testes non sint infames. vt.j̃.de
testi.l.j.§.j. nec mirũ si imperator potest legem dei distinguere. cũ
diuina scriptura contineatur ꝙ omnis anima sit subdita prin-
cipi tanꝙ precellenti et ducibus ab eo missis: et hoc etiam colli-
gitur in expositione greci positi.s̃.ti.pr.l.ij. si aũt impator rescri
bit cõtra ius humanũ.i.cõtra legis latas a populo vel a pricipe
hic ita distinguo: aut illud rescriptũ nõ ledit aliũ vel modice vel
ꝓdest supplicãti ⁊ nõ ledit aliũ: vel parũ: vl' supplicãti criminis pe
nam indulget: quo casu valet rescriptũ.vt.C.de cubi.sacri pal.li.
xij.l.vlti.⁊.j̃.de sena.l.vlti.⁊.j̃.de nup.l.imperialis.et.C.de preci.
imp.of.l.quotiens.in princi.⁊.j̃.ne quis in lo.pub.l.ij.§.si quis

a princip. ⁊. ff. de relig. ⁊ sump. fu. l. si quis. ⁊ sic itelligit. l. ꝯ. C. de
preci. imper. of. l. rescripta. si aũt rescribit cõtra ius humanum. ⁊
illud rescriptũ ledat aliũ enormiter hic subdistinguo: aut rescri-
ptũ est cõtra ius naturale vel quasi. aut contra ius gen. aut ꝯ ius
ciuile vel pretoriũ. si est rescriptũ cõtra ius naturale vel quasi non
vallet. q2 oẽs ĩpatores qui fuerũt ⁊ erũt nõ possent ius naturale
tollere. ⁊ est exẽplũ si impator rescriberet ꝙ perderem libertatẽ meã
quã habeo iure naturali nõ valet: ⁊ est exemplũ si rescribit impe-
rator ꝙ pater cum filia posset nuptias cõtrahere: q2 valet. vt. C. si
nup. ex rescripto pe. l. j. ⁊ l. ij. si aũt rescribit impator cõtra ius gẽ-
tiũ non valet rescriptũ. verbi gratia: de iure gen. est introductum
ꝙ habeã dñium rei donate ⁊ tradite. vt insti. de re. di. §. per tra-
ditionẽ. itẽ si impator vult me suo rescripto priuare dño rei mee
nõ potest: q2 ius gentiũ est ĩtroductũ iure naturali: ⁊ iura natu-
ralia sunt immutabilia. vt insti. de iure nat. §. pe. ⁊. ff. de ca. di. l.
eos. Item de iure gentiũ dñium est introductũ nisi in vsuca. vel
in here. vel bo. pos. vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ex hoc. et hec sunt vera ꝙ
iura naturalia sunt immutabilia nisi delictũ vel fauor vel publi
5 ca vtilitas aliud suadeat. † nã rõne delicti põt imperator aufer-
re dñium rei mee. vt. C. de bo. dã. l. si quis. ⁊ per totũ. ⁊ insti. de ca
pi. di. §. j. item fauoris rõne põt impator auferre mihi dñium rei
mee. vt si fiscus vẽdit rem alienã ⁊ suã. nã emptor statim securus
est. vt. C. de qua. pscri. l. bene a zenone. Item fallit fauoris rõne si
habet rem cõem cũ priuato. vt. C. de cõmu. re. ali. l. vna. item fallit
fauore rõnis religiõis que suadet ꝙ imperator suo rescripto ali-
cui auferat rem suam. vt. ff. de reli. ⁊ sump. fu. l. j. ⁊ l. si quis sepul-
chrũ. item fallit ꝑpter pub. vti. vt. C. ex qui. ca. ser. ꝓ pmi. acci. li.
l. pe. ⁊. ff. de of. pfec. ꝑ. l. barbarius. ⁊. ff. de rei vendi. l. item si verbe-
6 ratũ. §. j. ⁊. ff. de euic. l. lutius. † si aũt rescribit impator cõtra ius
ciuile vel pretoriũ. vt puta q2 rescribit ꝙ debitor contra creditorẽ
possit opponere exceptionẽ peremptoriam post sn̄iaz: ⁊ sic ꝯtra
ius ciuile rescribit. Item rescribit ꝙ aliqs ꝑpetuo possit petere
bo. pos. ⁊ sic contra ius ꝑtoriũ rescribit non valet. vt in. l. nostra.
⁊. C. de pci. imper. of. l. quotiens. in fi. nisi imperator diceret non
obstante tali. l. q2 tũc valeret rescriptũ: quia sicut testator non po
test imponere sibi legem: a qua nõ licet sibi recedere ita imperator
vt arg. ff. de lega. iij. l. si quis in prin. ⁊. C. de test. aut. hoc inter libe
ros. sed diceret aliquis vestrum q̃ est ratio quare imperator suo
rescripto potest tollere ius ciuile vel ptorium: si diceret nõ obstã-
te tali. l. nõ autem dominium rei meẽ iure gen. mihi quesitum a
iudice dominiũ mihi quesitũ per traditionem mihi factã a dño
non habeo a principe: immo naturali ratione: ⁊ impator nõ po-
test tollere naturalem rationẽ: sed actionẽ habeo ab impatore. i.
a. l. vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde. ⁊ imperator est lex animata in
terris. vt in aut. de consul. ⁊ ideo quia dat actionem potest tolle-
re: sed dicet aliquis male dicis: nonne rei vendicatio est ciuilis: ⁊
sic: aut imperator potest mihi tollere eam: et sic tollit mihi domi-
nium rei mee: quia per eam vendicamus dominium. vt. C. de rei
vendicatione. l. doce ancillam. aut non potest tollere: et tu dixisti
ꝙ imperator potuit tollere actiones ciuiles si dicat non obstat
tali. l. ad qõ rñdeo duobus modis. ⁊ vno modo sic. dominiũ rei
mee non potest mihi auferre imperator: sed rei vendi. sic. si dicis
non possũz rem meã petere ab alio nisi per rei vendi. respondeo.
tamen si tu es domin⁹ aliter potes habere rem tuã: quia si cadat
a possessione alter: ⁊ tu nãciscaris possessionez retinebis eam per
retentionem: quia multa retinemus ꝑ retentionẽ que ⁊c. vt. ff. de
condi. inde. l. si i area. vel possum dicere scdo modo ꝙ imperator
nõ potest tollere mihi rei vẽdi. quia per hoc tolleretur mihi do-
miniũ rei me: ⁊ hoc verũ est cuz res mea est apud aliũ cõstituta: q2
cũ quid ꝓhibetur ⁊ id ꝑ quod ꝑuenitur ad illud ⁊c. vt. ff. de spõ.
l. oratio. qõ enim supradictum est intelligo cum actio ciuilis cõ-
petit mihi ꝓ hijs que non sunt iure gentiũ tm̃: sed ꝓ hijs q̃ sunt
quesita iure ciuili. vel preto. nec approbo opi. antiquorũ qui di-
xerũt si impator rescribit ꝑ errorẽ nõ valet. vt hic. si ex certa scien-
tia valet. vt argu. ff. si mẽ. fal. mo. di. l. j. §. si mercedem. ⁊. ff. si quis
cau. l. sed ⁊ si. §. vlti. cum imperator habeat omnia iura in pecto-
re suo. vt. C. de testa. ordi. l. omnium in prin. vnde sicut imperator
nõ potest mihi tollere dominiũ rei mee: ita nec pactum. vt. C. de
pact. l. causas. quia iste contractus pacti est introductus ex iure
gen. vt. ff. de iustic. ⁊ iur. l. ex hoc. vel dicatis tertio modo sicut im
perator nõ potest auferre mihi dñium rei mee nec sequelam dñij
scilicet rei vendi. sed aliã psonalem actionem bene põt mihi au-
ferre. vel ex causa iusta: vel si diceret nõ ob. tali. l. si aũt rescribit cõ
tra pu. vtili. puta ne soluant tributa non valet rescriptũ vt hic. ⁊
C. de pci. imper. of. l. nec dãnosa: nisi scda iussio emanaret. q2 tunc
valet. vt in aut. vt nulli in. §. hic vero iubemus. ⁊ in aut. de mã.
princ. iij. coll. §. deinde competens iudex ⁊c. si aũt rescribit impa
tor per mendaciũ impetrãtis iure ciuiliuz rescriptũ ẽm opi. Io.
et az. valet rescriptum vt iudex insertus in rescripto sit iudex ⁊ co
gnoscat ⁊ pronũciet pro tenore veritatis nõ ẽm mẽdosam depca
tionem impetrãtis. vt. C. si cõtra ius vel vti. pub. l. j. ⁊ l. pscriptio-
ne. ⁊ l. ⁊ si non cognitio. nisi rescriptũ esset priuilegiũ. q2 tunc in-
terpretator debet carere penitus impetratis. vt. C. si cõtra ius vel
vti. pu. l. ⁊ si legib⁹. iure tñ cañ. aliter dicimus vt plene dixi. C. si ꝯ
ius vel vti. pu. l. pscriptione. vnde ampli⁹ hic non tango: ⁊ si hãc
diuisionem bene intellexistis amodo in ti. isto circa materiam
istam non errabitis.

1 ☞ Constitutiones de quibus rebus fiant.
2 Vectigalia noua nõ imponunt nisi cõstet de euidenti vtilitate.

1
N rebus nouis. † In. l. ista tractat de quib⁹ rebus habeant
fieri costitutiones: ⁊ habent fieri de rebus nouis iure
veteri non decisis: sed de rebus nouis iure veteri iuste
decisis non debent fieri vt recedatur ab eo qõ diu equum visum
est. quia in rebus nouis cõstituendis debet esse euidens vtilitas
vt recedatur ab eo qõ diu equũ visum est. hoc dicit ista lex videa
tis expositionem littere. [esse vtilitas] scilicet subiectorum [qõ
diu] idest retro. [equum visum est]. q. d. in romano imperio po
test fieri noua ꝯstitutio licita nõ iiqua: sup hijs q̃ diu retro equa
visa non sunt. sed super hijs que retro visa sunt equa non est fa-
cienda cõstitutio: sed vbi est exemplum: ⁊ certe exemplum potest
no. duob⁹ modis. ⁊ vno mõ sic. l. xij. tab. antiqua diu retro equũ
visum est vt cuilibet patrifa. al's habenti testamenti factionẽ sit
potestas de legandis bonis suis quantuncunq3 voluerit: supue
nit. l. fal. ⁊ dixit si liceat vnicuiq3 relinquerere quatñcunq3 volue
rit herede instituto legabit alicui alij omnia bona sua diceret he
res nolo facere hereditatem. igitur non deberentur legata. vt. C.
de fideic. l. eam quam. ⁊ ideo superuenit. l. fal. per quam recessum
est a. l. xij. tabu. ⁊ dixit vnicuiq3 liceat legare quantũcunq3 volue
rit dum tamen dodrantem non excedat. vt. ff. ad. l. fal. l. j. in prin.
et insti. ad. l. fal. in prin. ⁊ ita per. l. fal. nouam receditur a. l. xij. ta
2 bu. antiqua. quia apparet euidens vtilitas. † Item potest poni
alio modo exemplũ aliquis non debet statuere noua vectigalia in
ter subditos nisi apparet euidẽs vtilitas. vt. C. vt nemo no. vecti.
insti. l. j. ⁊ in ipsa rub. Item potest poni exemplum. vt. ff. de vul. et
pu. sub. l. ex facto. §. iul. ⁊. ff. ad muni. l. j. in fi. nam diu equũ visum
est vt filij sequantur conditionem patris quantum ad honores
fallit i filijs natis de amazone muliere. q2 ille mulieres plus valẽt
masculis. vt est in pontbica insula. nam ibi euidens est vtilitas
vt filij sequantur conditionem matris.

1 ☞ Beneficium principis pro impetrante recipit latissimam
interpretationem.
2 Et quando stricte interpretetur.
3 Interpretatio fit plena in contractibus: in vltimis voluntatib⁹
plenior. in beneficijs principũ plenissima.
4 Princeps si concedat alicui domum videtur ⁊ vasa que sunt in
domo causa domus concedere.

1
Eneficiũ impatoris. † In. l. ista tra
ctatur qualiter principis beneficia sunt interpretan
8 da: ⁊ sunt interpretanda large non stricte.[a] hoc dicit
ista. l. videte expositionem littere. [beneficium imperatoris]. q.
d. principis priuilegium ⁊c. [debemus] idest prorogare ⁊ extẽde
re. ¶ Or signori quidam habent hic in fine grecum ⁊ quidã non
si habetis hic grecum interpretatur hoc modo. quia beneficia im
peralia sunt pro fauore impetrantiũ prorogãda. non contra eos
vt. ff. ti. proxi. l. nulla. ⁊. C. eo. l. qõ fauore. ⁊ in. l. ista no. sic exẽpluz
2 † concedit mihi imperator suo rescripto ꝙ debeam habere talẽ
domum imperialem videntur ne mihi concedere solam domum
an domum ⁊ omnia que sunt domo causa domus: certe si fieret
interpretatio ꝙ solam domum videretur concessisse interpretare
mur stricte. vnde videtur cõcessisse omnia que sunt in domo cau
sa dom⁹. vt. C. de bo. vacã. l. si quando. ⁊ ad hoc est arg. ff. de penu.
le. l. iij. in fi. Sed ad. l. istam oppo. ⁊ vidtur ꝙ beneficia principũ
stricte interpretentur. quia si cõcedit alicui imperator testamẽti
factionem videtur ei concedere ꝙ solẽniter testetur. nõ minus so
lenniter. ⁊ sic stricte interpretantur beneficia imperatoris. vt. C.
de inof. te. l. si quando. sed certe illud nõ ob. q2 ibi ille impetrauit
rescriptum ꝙ al's non poterat testari. vnde videtur ei concedi ꝙ
possit testari solenni ⁊ communi iure. non autem minus solenni
ter. ⁊ sic ibi interpretamur ad id super quo fuerat impetratum.
¶ Sed denuo ad. l. istam op. ⁊ videtur ꝙ si mulier impetraret ꝙ
filij sui sequantur codictionem sue matris ⁊ imperator concedit
ei videtur ei concedere de filijs legitimis. ⁊ sic nõ interpretamur
ibi plenissime sed stricte. vt infra ad muni. l. j. in fi. sed illud non
ob. quia ibi mulier illud videtur velle de filijs suis legitimis. ga
vulgo concepti ⁊c. vt infra ti. proxi. l. vulgo. Et ideo no. † sic in
3 terpretatur fit plena in contractibus. in vltimis voluntatib⁹ ple
nior. in beneficijs imperialibus fit plenissima. fit plena interpre
tatio in contractibus. quia verba contrahentium sunt late acci

a Large nõ stricte. adde do. Jaso hic in. vj. col. ṽ. Et ex his habes vbi ponit regulã de hoc quã limitat ser notabilib⁹ modis vide oĩno ꝑ eũ adde ẽt bar. in. l. ij. Et de pc. impe. offe. ⁊ bar. i aut. ꝯsti. q̃ de digni. §. illõ col. vj.

plenda quia actiones que dantur defuncto ⁊ heredib⁹. vt. C.vt act.ab here.⁊ cōtra.here.incipiāt.l.vnica.Item aliqñ verba contrahentiū intelligimus magis plena ꝙ sint.vt.j.de contrahen. emp.l.celsus.§.annua.In vltimis volūtatibus fit interpretatio plenior:quia in contractibus si quis vendit vina nō videtur vēdere vasa.vt.j.de peri.⁊ cōmo.rei vendi.l.j.§.licet. sed in vltimis voluntatibus qui legat vina que sunt in dolijs videtur legare vina ⁊ vasa.vt.j.de vi.⁊ ol.le.l.iij.in fi.⁊ ad hoc facit.j.de reg.iur.l.
4 in testamentis.† in bñficijs seu rescriptis imperialibus fit plenissima interpretatio:quia si imperator cōcedit alicui domū nō solum videtur cōcedere domum:immo ⁊ vasa que sunt in domo causa domus.vt.C.de bo.vacā.l.si quādo. ⁊ in aut. de nup.§.nō solum.

De statu hominum. Rubrica.

Rubrica ista ita cōtinuatur:de legibus legum ⁊ de cōstitutionibus prin.in genere dictum est amodo est ponēdū de leg.⁊ señ. cō.ꝫm ꝙ singulis negocijs adoptātur:verum quia omne ius nostrū pertinet:aut ad ꝑsonas:aut ad res:aut ad actiōes:⁊ digniores sunt persone.vt.e.l.j.primo ponitur rub.de statu hominum. idest de iure personarū siue de qualitate personarū:⁊ no. ꝙ stat⁹ hominum in iure nostro dr triplex.primus status est ꝙ sit ingenuus.scōs est ꝙ sit seruus.tertius est ꝙ sit libertinus.vt.s.de iusti.⁊ iur.l.manumissiones.⁊ ita sumitur in ti.isto.sumitur secūdo modo vt status hominis contineat ciuitatem ⁊ libertatē ⁊ familiam:⁊ qui perdit ista tria patitur maximam capitis diminutionē. qui perdit duo vltima perdit mediā.qui perdit vltimum tantū patitur minimā.vt.j.de ca.di.l.vlt.⁊ insti.de ca.di. per totum.vñ de statu hominū videamus ponēdo multas diuisiones personarū.vt in singulis.l.huius ti.colligetis.

1 Hominibus gratia omnia sunt constituta.

Omne ius quo vtimur.

Signori iurisconsultus cōtinuat seipsum dicēs omne ius quo vtimur.aut pertinet ad personas aut ad res.aut ad actiones.verū quia res ⁊ actiones sunt introducte gratia personarum.equū est vt de statu hominum videamus: ⁊ postea suos ti. pertinētes ad res.⁊ ad act.suis locis explicabimus.hoc dicit ista.l.videte expositionē littere.[vel ad actiones.] ⁊ ad hoc concor.insti.de iur.na. gen.⁊ ci.§.fi.⁊ de iure personarū agitur.j.de iure pso.de iure rerū agitur.j.de re.di.de iure act.agitur.j.de act.⁊ ob.[cōstitutū sit.] nam res ⁊ actiones sunt introducte gratia hominū. ⁊ ideo oms res sunt in fructu.sed homo non est.vt.j.de vsufruc.l. vetus.⁊.j. de edi.edic.l.iustissime.⁊.j.de vsur.l.in pecudū.ac.[postea de ceteris].i.de rebus ⁊ actionib⁹.]dicemus]sub.⁊ subijciemus.

1 Statuliberi sunt serui pendente conditione.
2 Ascripticij sunt liberi sunt tñ in aliquo subiecti seruili cōditiōi.

Summa.

Signori ex quo iuriscōsultus cōtinuauit seipsum ponit primam diuisionē personarū:⁊ certe prima diuisio hec est:quia aut oms hoies sunt liberi aut sunt serui.h.d.ista.l.videte expositionē lrē.[summa] i.prima.vel summa.i.digna. quia hec diuisio dignior est ceteris alijs duabus scilicet i ordine.⁊ quia vnum membrum habz a iure naturali.aliud a iure gē.[vel summa]idest breuis.vnde dicitur summati deci quando breuiter quis dicit.Nam bimembris est hec diuisio: breuior esse non potest. Or signori ad istam diuisionem op.logice.⁊ dixerunt hic Jo.⁊ az.sic.iurisc. videtur male diuidere.quia si nos ponam⁹ hic duos homines tantum,⁊ vnus est liber ⁊ alius seruus. dicemus nos bene. aut sunt liberi aut serui.certe nō.quia nō sunt liberi.cum alter sit seruus,nec serui.cum alter sit liber.⁊ in coniunctiuis si aliquid est falsum totum est falsum.Item si sunt hic duo homines. ⁊ vnus est pubes.alter impubes.dicemus nos bene. hic sunt duo puberes aut duo impuberes.certe non.vt infra de re.du.l.si is.C. vtrū vnde videtur dormiuisse iuriscō.dum fecit hanc diuisionem vnde dicunt ipsi quare ne videatur iuriscō.dormiuisse circa diuisionē istam.diuisionem resoluemus in singularem. ⁊ ita hic erit alleoteca numeri.Similiter in singulare resoluitur plurale.s.de orig. iur.l.ij.§.j.i ver.deinde exactis regibus.idest rege.⁊.j.de pet.hr. l.diuus.vnde si ponamus hic esse duos.vn⁹ est liber alius seru⁹. et bene dico ꝙ quilibet istorum aut est liber aut seruus.nam plurale geminat singularem.vt infra de cō.⁊ de.l.fal.l fi.Sed denuo adhuc magis logice op.si dico omnis homo aut est liber aut seruus.hec est natura vt disiunctiuarum vna posita tollatur alia. Item si dico aut est dies aut est nox.vna posita tollitur alia.vt.j. de ver.ob.l.si ita quis.⁊.j. de.v.si.l.hec verba.sed in disiunctiuis vna posita tollitur alia.quomodo dicam aut vnus est liber aut

a Posit recedere ⁊ fugitiu⁹ facit furtum sui sicut ꝫu⁹ lz liber sit bar.in.l.cū satis.C.de agr. et cen.li.xj.adde ꝙ hñ liberant a tali ꝯditiōe ꝑscriptiōe.xl.an.nisi ps eor corpis i ꝑdijs remāserit ita bar. ibi p.l. oēs.C.de prescr. xxx.vl.xl. ⁊ in q̊ dr̄ant ascripticij a ꝫuis ⁊ an mr̄imoniū ꝯhere possint vide bar.in.l.fi. C.de agr.⁊ cen.li.xj. adde ēt qd differant int se ascripticij ⁊ cēsit ponit gl.in.l. ij. C. in quib⁹ ca. col. censi. eo.li. xj.⁊ octo spēs sitiuz colorꝫ ponit gl. in rubr.C. d ag. ⁊ cen.e.li.⁊ ang. de aret. insti.de iur.pso,in. prin vbi pōit formā instrumenti de talib⁹ colonis,

seruus.ergo sequitur si omnis homo est liber ꝙ null⁹ est seruus
1 et econtra.quare dixerunt ipsi.† diuisio ista debet resolui negatiue.omnes homines aut sunt liberi aut serui.idest null⁹ homo est sub sole quin sit aut liber aut seruus.sed ipsi nimis subtilizarunt.nam hec est intentio huius.l.ꝙ omnes homines quidam sunt liberi quidam serui.Or vltra procedunt quid de statuliberis.sunt ne liberi aut serui:⁊ dicuntur statuliberi quibus est relicta libertas sub conditione.vt infra de statuli.l.j.videtur quedaz l.velle ꝙ sint serui.vt.j.de statuli.l. statuliberi.⁊.l. statuliberum. alia lex videtur velle ꝙ sint liberi. quia vt liberi puniuntur .v.j.
2 de quest.l.statuli. ⁊.j.de penis.l.moris.in prin. † sed verius est ꝙ sint serui pendente condic.quia statulibera seruum parit.vt.j. de statuli.l.statu liberam.⁊ ar.j.de rei ven.l. non ideo minus.et ar.ad sil.l.iij.§.serui.verūtamen licet sint serui. tamē si statuliber delinquit si quidem anteꝙ esset statuliber punitur vt seruus.si postea vt liber.vt ꝑall.l.moris.⁊ est ratio quia pene sunt mollien de non exasperande.vt.j.de penis.l.interpretatione et minor pena corporalis imponitur libero homini ꝙ ꝫuo.vt.s. de sum. tri. et fide ca.l.iij.in fi.Sed denuo queritur qd dicem⁹ de ascriptijs sunt ne liberi ipsi aut serui.respōdent ipsi quedā lex videtur velle ꝙ sint serui:qr ascriptij pene a seruis differūt.vt.C.de agri. et cen.l.ne diutius.⁊.l.cū scimus. alia lex videtur velle ꝙ ascriptij sint liberi:qr possunt clericali inuito dño.vt. C.de epi.et cle.l. iubemus.⁊ aut.ascriptitio sibi signata.† Et hec est veritas ꝙ sunt liberi:sed licet sint liberi vt dixi.tamē in aliquo sūt subiecti seruili conditioni;quia nō possunt recedere a domino.⁊ quia peculium a domino cognoscere tenētur vt in preall.l.ne diutius.et l.cum scimus.⁊.l.quēadmodum.⁊ ar.est de hoc.j.de auro ⁊ arg. leg.quintus.§.argento.

1 Libertas quid sit ⁊ quid seruitus.
2 Ius gentiū nō pōt in totum abrogare iuri naturali.
3 Seruorum conditiones multe sunt ⁊ que sint.
4 Liber homo efficitur seruus de iure ciuili quinqz concurrentibus.

Libertas est.

Quia superiori.l. iurisc. dixit ꝙ omnes homines aut sunt liberi aut serui.ponit in.l.ista quid sit liber
1 tas.secundo quid sit seruitus.† ⁊ certe libertas est naturalis facultas qua cuilibet: licet facere quod sibi placet.nisi quod vi aut de iure prohibeatur.secundo describit quid est seruitus.⁊ certe est quedam constitutio iurisgen. per quam quis subijcitur dominio alieno contra naturā.hoc dicit pri. huius.l. videatis expositionē littere.[naturalis facultas.] idest liberum arbitrium a natura indultum[eius quod cuiqz facere libet.]id est licitum est sibi illud quod placet ei.[nisi quod vi]idest iurisgen.[aut iure]scilicet ciuili.nam libertas est de iure naturali.seruitus de iuregen.Item libertas est iurisgē.vt insti.de iure personarū.§.j.⁊.j.l.proxi.Sed hic istatur logice. describitur hic libertas que est iuris naturalis.aut que est iurisgē.dixit yr. hic describitur libertas iuris naturalis.nam iure nature vnusquiqz habz liberum arbitrium.ita nec vi.idest iuregē. aut iure scilicet ciuili prohibetur nec describitur hic libertas iuregē.quia potest quis queri de iuregē.sic capitur ab hostib⁹ ne faciat quo sibi placet.vt j.l.proxi.vel potest dici ꝙ describitur hic libertas que est iuregē. nam iuregen.licet cuilibet facere quod ipse vult.sed si efficitur seruus iurisgen.vel ciuili.vt quia vendit se ad ꝑcium ꝑticipādū.vt j.l.proxi.tunc desinit facere quod sibi placet.Or posuit quid sit libertas:statim ponit quid sit seruitus[cōstitutio iurisgē.]origine.vt.s.de iusti.⁊ iur.l.manumissiones.sed noua forma est iuris ciuilis.vt cum maior.xx.an.vendit se ad precium participandū. vt.j.l.proxi.[contra naturam.] Or signori ad id quod dicit
2 in secundo dicto huius.l.instatur ⁊ op.† quomodo ius gen.vel ciuile cōtra ius naturale potest inducere seruit.cum iura naturalia sint immutabilia.vt insti.de iur.na.§.penul.rñ.ius gen. non potest in totum abrogare iuri naturali.sed in aliquo derogat.vt si liber homo patiatur se vendi ad precium participandum.vt.j. l.proxi.nam differentia est inter derogare ⁊ abrogare nam abrogare est in totum.derogare est in aliquo.vt infra de.v.sig.l.derogatur. Serui ex eo ⁊ cetera.] Posita est prima diuisio personarum.quia dictumē quid sit libertas.⁊ quid sit seruitus modo ponitur vnde serui appellati sunt.⁊ appellati sūt a seruando.nā cum aliqui ex hostibus capiebantur imperator iubebat eos seruari:non occidi vt olim.vñ dicti sunt serui a ꝫuando. sed mancipia dicta sunt.quia manibus capiuntur.† Unū tamē sciatis ꝙ vna est cōditio seruor.sed liberor due sunt ꝯditiōes.qr quidam sunt ingenui.quidam libertini.sunt ergo serui qui subijciuntur domino nostro.aut iure ciuili vel gen.iure ciuili. cum maior.xx. an.patitur se vendi ad ꝑciū participandū.iure gen.cum capitur qs ex hostibus. vel q nascuntur ex ancillis nostris. ingenui sunt qui nascūtur ex libero ventre:siue mulier medio tempore

fuit serua

fuit serua: siue tpe 9ceptõis fuit serua.s3 tpe part⁹ libera.s3 si li bera 9cepit.deinde facta est serua.sicr partus q nascit̃ erit liber. nec iterest iustis nup.cõcepit.an vulgo.q2 nõ d3 calamitas m̃ris nocere filio.et ideo si mulier p̃gnãs erat ancilla.et postea manumissa est.et postea iterũ in seruitutẽ redacta est.partus erit liber. sufficit ei q i vtero est aliquo tpe m̃rem babuisse liberã. Unũ sciatis libertini q dicũtur q ex iusta seruitute p̃ducti sunt ad libertatẽ.b.d.iste.§.cũ duab⁹.ll.se.[ab bostibus].i.ex bostibus [capiũtur]vñ no.bic q serui dicti sunt a seruando.et ita ponit̃ bic allusio vocabuli.sic7 alibi.ff.de adop.l.ij.et.ff.de acqui.pos.l.j.Sed tabellio dr̃ seruus publicus a seruiẽdo.vt.ff.de adop.l.nõ aliter.Et ex.§.isto colligit̃ ar.p legistis 3 grãmaticos qui dicũt q seru⁹ est sp̃ei deriuatiue7 vñ deriuat̃ a seruio seruis. s3 legiste dicũt q deriuat̃ a seruo seruas.q2 ĩpator iubet eos seruari.7 iõ serui non dicunt̃ a buio seruis.q2 liberi aliq̃n seruiũt.vt.C.de prob.l.ad p̃bationẽ.est tñ quale quale ar.pro grãmaticis.ff.de pres.ver.l.natura lis meus filius seruiebat tibi.i pri.7 exponit̃ seruiebat tibi.i.bu⁹ i⁹ erat vt dicã ibi.[vna est 9dictio]s3 mẽtit̃ iurisc̃o.q2 infinite sunt 9dictiões seruo2.q2 serui alij ordinarij.alij vicarij.vt.ff.de pecu.l.si seruus.Itẽ bui alij vernẽ alij emptitij.vt.C.de proba.l. cu3 superuernis.Itẽ quidã babẽt apud dñm maiorẽ dignitatẽ.q dã minorẽ.vt.ff.de vsuf.l.s3 7 si.Itẽ qdã veterani quidã nouitij vt. ff.de edi.edic.l.vl.§.vl.ad qd vos dicetis q seruo2 vna est 9dictio i sui substãtia.q2 null⁹ est plus seruus q̃ alius.verũtñ iter seruos aliq̃ sunt qualitates siue differẽtie.vt.ff.dictu3 est.et ad boc facit insti.q cũ eo qui i ali.ptãte.§.pe.[iure ciuili]sub. et bec est noua forma:de qua dixi.ff.de insti.et iur.l.ius ciuile est.[nascũtur]cõcordat isti.de iur.p̃sonarũ.i pri.Dr̃ signori babetis bic q aliqua seruitus est iur.gẽ.origine7 iuẽtiõe.vt si aliqui capiunt̃ ab bostibus vel qui nascunt̃ ex ancillis nostris.q2 ptus sequit̃ ventrẽ.vt. C.de rei vẽ.l.ptũ.fallit i seruo fisci.vt.C.ne de sta.defunc.l.pe.Itẽ aliqui sunt serui iure ciuili.et ad bocvt aliquis efficiat̃ seruus in

4 re ciuili†no.q quiq3 sunt necessaria.Ecce primũ qd requirit̃.s. q sit maior.xx.an.vt bic secus si esset minor.q2 tũc restitueret̃.vt. ff.de mino.l.si ex cã.§.pap.et.C.de lib.cau.l.nõ iõ.Itẽ reqrit̃ 7 scd̃3 q patiat̃ quis se vẽdi.i. q alius vẽdat eũ ad p̃ciũ participandũ vt bic7.ff.e.l.bõ.Itẽ requirit̃ 7 tertiũ q ille qui patit̃ se vẽdi i veritate p̃cij partẽ accipiat.vt.ff.quibus ad li.procla.nõ l3.l.j.et.l. licinius.Itẽ requirit̃ 7 quartũ q sciat se liberũ.Itẽ requirit̃ 7 quitũ q ẽptor putet eũ seruũ.vt.ff.quibus ad li.procl.nõ l3.l.pe.et.ff.de libe.cau.l.liberis.et.l. si duo. et si aliqd isto2 deficeret liber nõ efficeret̃ seruus iure ciuili.q2 vbi plura nõ requirunt̃ nõ sufficit alterũ iteruenire.vt.ff.ei qui.cau.i pos.eat̃.l.fulcini⁹.§.j. et istã cautelã in virtute sp̃ussancti p̃cipio vobis ne exerceatis.Imo si aliqs nobilis bõ veniret ad vos7 diceret vobis.dñe vellẽ b̃re 9siliũ a vobis.quidã qui est i vinculis ptãtis boñ.vult effici seruus meus si possũ ip̃m eximere de captiuitate.et sto ita bñ cũ ptãte q bene liberabo.volo q doceatis mibi qual'r ip̃e põt effici seruus me⁹: debet3 ei dicere eatis cũ deo.q2 nescio vos docere.nec est aliquis qui possit vobis docere.q2 scitis eũ liberũ.vñ nõ põt effici seruus.nec i talibus est p̃stãdũ 9siliũ.sed efficit̃ aliquis liber seruus iure ciuili si p̃dicta quinq3 iterueniãt.Dr̃ sequit̃ i littera.[nati sunt]cõcordat isti.de igenuis.i pri.[an vulgo]et dr̃ vulgo 9ceptus q nõ põt demõstrare patrẽ.vt.ff.e.l.vulgo.[calamitas]quasi cadamitas siue casus.q2 iterũ fuit facta ancilla.[postea facta p ingratitudine3[vel].p saltim[libertini]mõ ponit qui dicant̃ libertini. [q ex iusta].i.natura sic7 e3.natura pro iusta ponit̃.ist.quis ma. nõ pos.§.semel.sed si nõ esset natura seruitus: non noceret ei manumissio.vt insti.de igenuis.i fi.[sunt]q2 manumissio est iuris gẽ.vt.ff.de iust.7 iur.l.manumissiones.

☞ Qui est in vtero pro nato babet̃ quoad sui commodum.

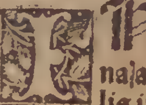
Qui in vtero. Uos babuistis i superioribus quasdã diuisiones p̃sonarũ.modo in.l.ista ponit̃ 7 alia diuisio7 dicit̃ q oẽs boies aut sunt iã nati aut nasci turi † vt qui sunt in vtero. nam ille qui est in vtero babet̃ pro iam nato.quãtũ ad suũ commodũ nõ quãtũ ad boc vt prosit alij.b.d.ista.l.videatis expõne3 littere. [querit̃]vnde sicut filij iam nati sunt instituendi vel exberedandi.ita filij qui sunt i vtero.vt.C.de libe.et postb.l.j.et.ff. et ad boc concor.ff.eo.l.pe.et.ff.de neg.ge.l.postbumo.sed fallit in casu ercogitato.pone relinquo libertatẽ ancille si pariat ifra triduũ.nã q̃uis sit in ventre ptus non erit liber q2 boc non babet̃ pro iam nato.vt.ff.eo.l.aretbusa.idẽ est.et si reliquo libertate3 ancille mee: si tres liberos pariat.7 q ptus non babet̃ pro libero anteq̃ manumittat̃.et ad boc facit.C. de fideicõ.lib.l.cũ inter.[nequaquã p̃fit].i.vt alij acquirat.et iõ si relinquit̃ libertas mulieri cu3 filios babuerit.licet sit pregnãs nõ erit libera.vt.ff.de ver.sig.l.queret. aliq̃n tñ alij proficit.q2 si mulier pregnãs cõmittit crimen. differtur ad puniendũ donec pariat.vt.ff. de penis.l.si pregnantis. itẽ proficit matri quo ad alimenta.vt.ff.de ventre in posses.mit.l.j. in princ.

☞ Error tabellionis pti non nocet et q̃n possit errorẽ suũ in instrõ corrigere.

Imperator. Olim talis consuetudo erat.et si bodie eẽt bona esset.q2 q̃ncũq3 aliquis nascebatur fiebat scriptura de eius natiuitate.si forte in scribendo instrõ errabat.q2 dũ deberet scribere liberã scripsit seruam vl' econtra.istud nõ p̃iudicauit statui libero2.et ita impator pi⁹ antonin⁹ rescripsit.b.d.ista.l.videatis expõnem littere[ob tenore3 instri].s.nataliũ.[male 9cepti]q2 debebat scribere p̃sonã natã liberã 7 scripsit seruã vel e3.vñ not.q olim erat mos q debebat fieri scriptura publica de natalibus alicui⁹ si illa scriptura est erratũ vt dixi in cãu:vel q2 dixit titi⁹ cũ deberet dicere lucius.vel i grãmatica nõ preiudicat veritati.vt.ff.de of.pre.l.illicitas.§.veritas et.C.de iur.et fac.ig.l.cũ falsa.et.l.cũ testiũ.et.ff.de verb.ob.l.si in noĩe vnde ex.l.ista colligimus ar.† q si tabellio errat in instrõ ex quo liq̃t sibi.l3 ei emẽdare.et ad boc facit.ff.de accu.l. libello2. in prin.et.ff.de reg.iur.l.si librarius.

☞ Feminarum deterior est conditio quã masculo2 et in qb⁹.

In multis. In.l.ista ponit̃ 7 alia qda3 diuisio p̃sona2. et est talis q ois p̃sona aut est masculina aut feminina † et iõ i mult3 articulis iuris deterior est cõdictio feminarũ.b.d.ista.l.videatis expõnem littere.[q̃ masculo2]idest q femina nõ pt̃ p alio postulare.sed masculus sic.vt.ff.de postu.l.j.§.sexum. Item mulier a ciuilibus officijs remouetur.vt.ff.de reg.iu.l.femine. Item potius debent deponi instrumenta cõia apud masculum quam apud feminam.vt.ff.de se.l.j.7.ff.de fi.instr.l.si de tabulis Item femina non potest esse arbitrix.sed masculus sic.vt.C.de arbi.l.vl. Item masculus potest esse tutor non femina.vt.ff.de tute.l.j.et.l. vl. Item femina non accusat nisi prosequat̃ suam vel suo2 iniuriã.sed masculus sic.vt.ff.de accu.l.ij.et.l.qui accusare.et.C.de accu.l.neganda Itẽ non potest esse femina testis in testamentis vt. ff.de testa.l.j.et instit.de testamentis.§.testes.Ite3 femina nõ põt esse p̃curatrix.sed masculus sic.vt.C.de procu.l.alienam. Ite3 femina non babet suos filios in potestate.sed pater sic.vt instit.de adop.§.femine.

☞ Hermafroditus iudicatur secundum sexum cui magis incalescit Item quando aliquid potest iudicari secundum minus potens et maius potens attendit̃ maius potens.

Querit̃ de hermafrodito. Dictũ est.ff.l.j.pro.q omnis bomo aut est masculus aut femina.modo in.l.ista queritur.nunquid hermafroditus sit masculus aut femina.† et respon.iurisc.q inspiciendum est qui sexus in eo preualet nam si preualet in masculo masculus dicitur.si preualet in feminino femina dicit̃.boc dicit ista. l.videte expositionem littere.[cui comparamus]an masculo vel femine.[preualet 7c.]inquisitio ista est vtilis vt sciamus an possit facere ea q̃ viris 7 non mulieribus p̃mittunt̃. vt.ff.l.pro.et.ff. de testi.l.repetundarum in fi.

Cum qui. In lege ista dicitur.si filia cõtraxit matrimonium te viuẽte et ignorante.de illa cõceptus puer licet te auo mortuo nascatur ille puer non censetur iustus filius illius ex quo conceptus est. boc dicit ista.l. videatis expositione littere.[eum]scilicet nepotem.[esse non videri]quia matrimonium non valuit secundu3 iura ciuilia.et ad boc facit.C.de nup.l.si vt proponis.s3 secus est iure canonico si non valet matrimonium.ergo nepos non erit iustus filius.vt infra eodem.l.cum legitime.Sed instatur: esto q non censeatur filius iustus ex vrore natus:cur non censeretur iustus filius vt ex concubina.vt.C.de na.lib.l.cum quis. Respon. bic nolebat eam babere vt ex concubina. bene essent filij insti vt nati ex cõcubina.vt.ff.de concu.l.in concubinatu.

☞ Natus in septimo mense dicitur legitimus.

Septimo. † In.l.ista dicitur q si mulier pariat in septimo mẽse ille dicitur perfectus partus. q2 teste ypo.sicut est iustus filius qui nascitur in nono mense. ita qui nascitur septimo mense. boc dicit ista.l. videatis expositionem littere.[iustum filium esse]idest legitimum Dr̃ signori no.bic:siue nascatur puer de viro7 vxore nono mense completo7 incepto decimo iustus est filius: siue nascit̃ septimo mense perfecto.et incepto octauo iustus filius est † si nasceretur filius in.xj.mense completo non censetur iustus filius: vt ista omnia probantur bic.et.ff. de suis et legit.bere.l. intestato.§.filius.et in auten.de resti.et ea q̃ parit in.xj.mẽse.§.mulier.

☞ Seruus potest accusari de oĩ criẽ excepto criẽ continẽte penã pecuniariã.

Eruus. In .l. ista dr̃. si seruus alicui⁹ fuit de crimine capitali accusatus, nec fuit a dño defensus. lʒ postea fuerit absolut⁹. nõ tñ efficit̃ liber. h. d. ista. l. videatis expõnẽ littere. [hu⁹ in cã capitali] q2 seruus potest accusari de omni crimine. preterꝙ de crimine qđ continet penã pecuniariã vt est. l. iu. de vi priuata. vt. ff. de accu. l. hos accusare. §. oĩbus. [liber] nã põt defendere seruum si vult. vt. ff. de pu. iu. l. sciendũ.

☞ Partus monstruosi id est ꝯ naturã seu formã hoĩm nõ dicuntur esse legitimi.

On sunt liberi. † In .l. ista ponit̃ q̃dã alia diuisiõ ꝑsonaꝝ q̃dã sũt ꝑsone q̃ nõ declinãt ad mõstrũ vel prodigiũ. alie vero ꝑsone que declinant ad monstrũ vel prodigium vt sunt que hñt duo capita. ⁊ isti nõ cẽsent̃ liberi vnde patri nõ succedũt. sʒ si nõ declinãt ad monstrũ vel prodigiũ. etiã si habeãt pl̃es articulos. vt q2 i manu habẽt sex digitos: isti dicunt̃ liberi ⁊ pr̃i succedũt. h. d. ista. l. videatis expõnem littere. [enixa sit] q2 parit aliquem qui hʒ duo capita. [amplianit] vt q2 sex digitos hʒ [vel etiã minuit] sub. vt hʒ quattuor digitos tñ in manu. [cõnumerabit̃] .s. et patri succedet. ad hoc concor. ff. de ver. sig. l. ostẽtũ. et. C. de posthu. here. l. qđ certatũ. † Sed ad. l. istã op. et videt̃ ꝙ si ꝑtus declinat ad monstrũ vel prodigiũ ꝙ istud nõ nocet ꝑtui ⁊ censeat̃ filius. et succedit patri. nam si legatũ relictũ est mulieri sub cõdictione si filius nascet̃. etiã si nascat̃ filius qui declinat ad mõstrũ vel prodigiũ. nihilomin⁹ mater assequit̃ legatũ. vt. ff. de ver. sig. l. queret aliquis. et. l. qui mortui. ad ꝙ vos dicetis. si ꝑtus declinat ad mõstrũ vel prodigiũ non habet̃ pro partu ad hoc vt succedat patri. vel vt pater teneat̃ eũ instituere vel exheredare vt hic. habet̃ tñ ꝓ partu ad hoc vt impleat matri cõdictionẽ legati sibi relicti si pareret vt in. l. ꝯ. vel dicatis vt dicũt phisici si mulieri potest aliquid iputari. vt q2 se bruto aĩali prostituit. et tunc non habet̃ pro libero: nec succedi patri. nec etiã proderit matri. Si autẽ matri non potest aliquid imputari. vt q2 dum esset i rebus veneris cogitauit de bruto aĩali. tũc non habet̃ pro libero vt patri succedat sed proderit matri vt assequatur legatum sibi relictum si pareret. vt. in. ll. ꝯtrarijs. q2 istinct⁹ nature nõ est i potestate nr̃a.

☞ Conditio ancille apposita circa libertatẽ si tres filios peperit impletur tres filios pariendo adeo ꝙ quartus partus dicitur esse liber cũ mater sit libera ⁊ ꝯditio de dando apposita põt impleri ꝑ alium.

Rethusa. In. l. ista cũ seq. ponuntur tres casus. ⁊ primus est talis † pater fa. habebat ancillã noĩe arethusam: condidit testm̃. ⁊ reliquit ei libertatem si tres filios pareret mortuo testatore peperit vnũ nunquid erit libera. certe non postea impregnata peperit tres nũquid omnes tres erũt liberi: certe non. sed vltimus tñ erit liber. nec videnẗ vno impetu exisse. q2 natura mulieris non est ad hoc apta. ⁊ iđ non põt dici ꝙ omnes tres sint liberi. secũdus casus est talis. ponamus ꝙ testãtor reliquit libertatẽ arethuse sub cõdictione. vt det. x. milia titio vel heredi suo eo momento quo pariat. nũquid qñ incipit parere põt dare titio. x. vel heredi testatoris ꝑ aliũ: vt sic impleta ꝯdictione part sit liber. rñ. ꝙ sic. Tertius casus est talis. ponam⁹ ꝙ arethuse est libertas relicta si tres filios pariat. pr̃o peperit duos. postea alios duos. nũquid ambo erũt ingenui. certe nõ. sed vltimus tñ erit liber. ⁊ sic appet ꝙ ista q̃ potius est facti q̃ iuris. h. d. ista. l. cũ. l. seq. videatis expõnem littere. [iussa est] .s. a dño suo [quesitũ est an ꝗs eorũ] .s. natorũ. [iã implenda] .s. anteq̃ pariat. ⁊ alia littera dicit [iam impleta] .s. tribus edictis ante quartũ. [quod postea nascit̃] huc usq̃ durat primus casus. et in isto primo casu colligetis oppõem de puncto. et est oppositio de pũcto cũ i eodem pũcto est inuenire falsũ ⁊ verũ. vt est exẽplũ. si relinquo tibi. c. cũ ad. xxv. an. perueneris statim qñ venis ad vltimũ an. verum est non esse impletam cõdictionem. et sic relictum non deberi. ⁊ verum est impletã ꝯdictionẽ et sic relictũ deberi. vt. ff. de mino. l. iij. §. nõ solũ. idẽ est inuenire hic. iubeo ancillã esse liberã si tres filios pariat. primo pepit vnũ. secũdo peperit tres. hoc est verum non esse impletam cõdictionẽ anteq̃ nascant̃ tres. et sic ꝑtum nõ esse liberum sed eo nato. s. tertio verum est cõdictionem impletã: ⁊ ꝑtũ vltimũ esse liberũ [credenda est] vnde no. hic quedã sunt condictiones quas vltimo momẽto vite pariendo non possumus iplere. quedã sunt cõdictiones quas possumus adiplere pariendo vltimo momẽto vite. ecce si lego tibi. x. si ascenderis capitoliũ in vltimo momẽto vite nõ põt adimpleri. † q2 cõdictiones que cõsistunt in faciẽdo non pñt ꝑ aliũ adimpleri vt. C. de ca. tol. l. vnica. §. vl. sed si lego tibi. x. si. v. dederis titio ista condictio in vltimo momẽto vite tue potest adipleri. q2 cõdictiões que ꝯsistũt in dãdo pñt ꝑ aliũ adimpleri vt hic dicit̃. ⁊. ff. de cõdi. isti. l. vl. [nascit̃] sub. erit liber [q̃ iuris] vnde no. ꝙ nocet alicui nimis cito nasci

N vrbe romana. Hec lex legit̃ pluribus modis. et vno modo sic. vt vos dicatis quia in. l. ista dicitur ꝙ omnes habitantes in vrbe romana sunt ciues romani. et nullus est seruus. h. d. ista. l. et ꝺm istaʒ lec. exponetis ita litteram. [ciues romani effecti sunt] .i. liberi facti sunt. nam in vrbe nullus est seruus. vt. C. de testa. l. hac edictali. l. potest dici ꝙ in vrbe romana erat quedã porta que vocabat̃ porta libera. nã oẽs qui morabantur in illa porta si erãt serui efficiebantur liberi. sed hodie sunt omnes ciues romani. vt instit. de liber. in fi.

☞ Mulier pregnans non debet dari vltimo supplicio donec pariat.

Mperator adrianus. In. l. ista dicit̃. si mulier ꝑgnãs dãnata est ad vltimũ suppliciũ: nõ debet stati tradi vltimo supplicio: sed debet seruari donec pariat: ⁊ ꝑtus ille erit liber † sʒ quid si mulier que ꝯxit matrimoniũ deportata est. et ea deportata parit. nũquid erit ꝑtus liber ⁊ i ꝑtãte patris. certe sic. h. d. ista. l. videatis expõneʒ littere. [liberã] idẽ de ancilla. ⁊ ad hoc facit. ff. de penis. l. si pregnãtis. ⁊. ff. de mor. infe. l. negat. sed iđ de libera dicit: q2 ipsa dãnata cõdictõem suaʒ mutat ⁊ libertatẽ ⁊ ciuitatem amittit. vt. ff. de pe. l. in seruorũ. §. j. et. l. quo ad statũ. §. vltimo. Or signori no. hic ꝙ mulier conseqt̃ per aliũ ꝙ ꝑ se habere nõ põt. sic ⁊. ff. que res pi. ob. pos. vel non. l. aristo. et ibi dicã. [iterdictũ] cuius loco hodie successit deportatio. vt. ff. ad. l. iu. pecu. l. iij.

☞ Natus legitime quoad conditionem et originem patrem sequitur matrem vero seqtur non legitime natus.

Um legitime. † In. l. ista dicit̃: si filij nascant̃ ex viro ⁊ vxore liberi patrẽ sequuntur. sed vulgo cõcepti sequuntur matrem. h. d. ista. l. videatis expõnem littere. [patrem liberi sequũtur] .s. quantum ad honores. vt. ff. de se. l. filiam. et. l. liberos. Itẽ quãtum ad originẽ vt inde dicat̃ filius oriundus vnde est pater. nisi specialiter alicui sit cõcessum ꝙ filij sequãtur matrẽ. vt. ff. ad muni. l. j. in fi. Itẽ quantum ad curialem conditionem. vt. ff. de decu. l. eos. sed quãtũ ad seruilẽ cõdictionẽ sequũtur matrẽ. vt. C. de rei vẽ. l. partũ. [matrem seqtur] vt. ff. ad muni. l. j. in fi. et idẽ est si hʒ quis talẽ matrem quã demonstrare non licet. vt est vulgo cõcept⁹ vt. ff. e. l. vulgo.

☞ Furor superueniens non mutat dignitateʒ siue dominiũ.

Ui furere cepit. † In. l. ista dicitur si homo sane mentis ingenuus efficiatur furiosus. non ꝓpterea perdit libertatem vel magr̃atum vel dignitatem in qua fuit. sicut nec perdit dominiuʒ rei sue. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [statum] vt efficiatur seruus. [et dignitatem] vt desinat iudex esse. vt infra de iudi. l. iudex [videtur retinere] nã licet furor suꝑueniens impediat futurũ honorẽ. tñ preteritũ non tollit. vt. ff. de postu. l. j. §. q̃uis. et in preal. l. iudex.

Omo liber. In lege ista dicitur. si homo liber patitur se vendi ad precium participandum. et postea manumittitur. non recuperat pristinum statum. sed efficitur libertinus. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [homo liber] idest ingenuus [qui se vendiderit] .i. passus est se vendi. vbi sunt quĩq̃ necessaria. vt dixi. s. e. l. ⁊ seruorum. [cõdictionis] vt. ff. de mino. l. si ex causa. §. pa.

Erẽnius modestinus respondit. In. l. ista dicitur. si donaui tibi ancillam eo pacto vt infra annum eaʒ manumitteres. et non manumisisti eam intra annum: et post annum peperit: partus eius erit liber. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [secundum legem] idest pactum [cum ex constitutione] .s. diui marci ⁊ comodi missa ad offidiũ victorinũ. vt. C. si man. ita fu. ali. vt manu. l. j. et. ij.

Ulgo concepti. In. l. ista dicitur. ꝙ filij vulgo cõcepti sequuntur condictionem matris. ⁊ dicuntur vulgo concepti qui patrem demonstrare non possunt. vel talem quẽ non licet demonstrare. q2 et spurij appellantur hoc dicit ista. l. videatis ex positionem

tis expõnem littere.[nõ poſſunt]propter eius ĩcertitudinē.vt inſti.de nup.§.ſi aduerſus. ſed mater ſemp.certa eſt.vt.ĩ.de in ius vo.l.qꝛ.[vel nõ licet]vt monachum. vel qꝛ ex e inceſto coitu habuit.[appellaꝛ[.ſ.grece.ſꝫ latine dicunꝛ vulgo cõcepti.ꝛ iſti ſpurij matri ſuccedunt.vt inſtitu.ad orſicianum in ſi.

Ex nature. In.l.iſta dicitꝛ. ſi filius naſcitꝛ ex muliere nõ ex legitimo matrimonio ſequitꝛ cõdictionē matris:niſi lex aliquid ſuaderet.h.d.iſta.l.videatis expõnem littere.[matrē ſequitꝛ]qui ad originez. vt.ĩ. ad muni.l.eius.et.l.j.vt.ſ.e.l.cũ legitime.et iõ vulgo cõcepti ꝛc.vt.ſ.e.l.px.[inducat]vt eſt ĩ filio nato de murilego ꝛ de geneziario.vt.C.de murilegulis.l.j.

☞ Snia facit ius inter omnes et quando.

Ingenuum. In.l.iſta dicitꝛ ꝙ ingenuus dicitꝛ nõ tm̃ qui natus eſt de libero ventre.immo qui natus eſt ex eo qui erat libertinus ſed pronũciatus fuerat ingenuꝰ.h.d. iſta.l. videatis expõnem littere.vnde no.hic ꝙ hic eſt caſus†in quo ſnia lata facit ius inter alias perſonas.ſed regulꝛ ꝯ. vt.C.res inter alios acta.l.j.et.ij.ſed fallit hic.et in caſibus quos ibi not.quos hic repeto.

Qui in vtero. †In princ.huiꝰ.l.dicitꝛ ꝙ pueri qui ſunt invtero pro iã natis habẽtur.ſi tractatꝛ de eoꝝ ꝯmodo.ꝛ ideo ſuccedũt ſuis patribus.l.xij.ta. ſed ꝛ ſi mulier pregnãs capta eſt ab hoſtibus ꝛ ibi pariat ꝛ reuertatꝛ.ille ꝑtus ſuccedit patri et ſequitꝛ cõdictionē patris.h.d.iſta.l.videatis expõnē littere.[itelligunꝛ in rerũ natura eſſe]vt.ſ.e.l.qui ĩ vtero[reſtituũtur] vt.ĩ.ſi ps here.pe.l.illud.¶[Preterea ſi ancilla ꝛc.] Signori in.§.iſto ponũtur caſus in quibus filius qui naſcitꝛ pro iã nato habetꝛ.et dicitꝛ ſi ancilla mea pregnãs eſt mihi ſurrepta.licet peperit apud bone fidei poſſeſſorē tñ ꝑtus nõ poterit vſucapi tanꝙ furtiuus.et ſic habetꝛ ꝓ iã nato:qꝛ ſicut mater nõ põt vſucapi.ita nec eius ꝑtus nãꝛ ſi vxor patroni mortui pregnãs eſt libertus patroni ita erit liber partus.ſicut ſi eſſet viuus patronus.qꝛ habetꝛ pro iã nato.h.d.iſta.l.videatis expõnem littere.[nõ vſucapitꝛ]nã erit furtiuus lꝫ pro eo nõ cõpetant ac.furti ꝛ rei furtiue non procedit vſucapio.alias ſecus.vt inſti.de vſuc.§.furtiue.et.ĩ.de pub.l.ſed ſi ego.§.partus plene dicetur vt no.C.de fur.et ſeruo cor.l.ancille [qui patronos habent]vnde cenſetur eius libertus.et ita hic libertus interim ab extraneo arrogari nõ poterit.vt.ĩ.de adop.§.ſi pater.l.vlt.

Cum qui. In.l.iſta dicitꝛ.ſi tu es libertꝰ alicuius ꝛ ille patronus adoptate.nõ propterea deſinis eſſe libertus.nec propterea efficieris ĩgenuus.h.d.iſta.l.[ingenuuz facere potuit] ſub.quo ad omnia.ſed quo ad quedam ſic. ſcꝫ quo ad familiam patroni.nam licet nõ efficiatur ingenuꝰ.tamē iura ingenuitatis nãciſcitur.ꝛ ſic ſoluitur ar. contra .ĩ.de ritu nup.l.ſciendum.

☞ Perſonarũ quedam ſunt ſui iuris quedã alieni vt ſeruus ꝛ id quod ꝑ ſeruum acquiritur domino acquiritꝛ et dominus inhumaniter contra ſeruos ſuos ſeuiens punitur et ſeruum vendere iubetur.

¶De hijs qui ſunt ſui vel alieni iuris. Rubrica.

¶Habuiſtis.ſ.ti.pxi.quaſdã diuiſiones ꝑſonarũ. qꝛ quidam hoĩes aut ſunt liberi aut ſerui.verũ qꝛ ait tulliꝰ.oĩs ꝑticipatio ſiue diuiſio mētē legentis preparat.artificioſe reformat.ideo poſt vnã diuiſionē ſubijciamus aliã.qꝛ quidã ſunt ſui iuris.quidam alieni.de quibus videamus et ſubijciamus.

De iure perſonaruꝫ ꝛc. In†.l.iſta dicitur ꝙ ꝑſonarũ quedam ſunt ſubiecte alieno iuri.quedã ſunt ſui iuris. vñ videamus q̃ ꝑſone ſubiecte ſunt iuri noſtro. qꝛ ꝑ cõſequens ſciemus qui ſint ſui iuris.et iuri noſtro ſunt ſubiecti ſerui: qꝛ olim tanta erat ꝑtãs dñica.qꝛ dñs poterat in ſeruos ſuos ſeuire ꝛ eos occidere ſine cã. Itē quicquid per ſeruũ acqritur dño acqritꝛ. ſed hodie domini non poſſunt occidere ſeruos ſuos:immo ſi ſine cã dominus occiderit ſeruum punitꝛ.l.cor.de ſic.ac ſi alienũ ſeruuz occideret.ſicut probatꝛ tribus cõſtõnibus de quibus dicitꝛ hic.h.d.[diuiſio]ſub.ab illa quã habuimus.ſ.ti.proxi.l.ſumma.ꝛ no.ꝙ illa partim ſcðm ius naturale ꝛ partim ſcðm ius ciuile eſt data. h aũt tota ſm ius ciuile.[ſubiecte ſunt]Sed op.et videtꝛ ꝙ iſta ſit inſufficiēs diuiſio .differentie ꝙ quidã ſunt ſubiecti iuri noſtro. quidã ſunt ſui iuris.qꝛ quidã ſunt qui nec ſunt ſubiecti iuri noſtro nec ſũt ſui iuris.puta filij captiuoꝝ ab hoſtibꝰ. qꝛ eoꝝ ſtatꝰ pendet vt inſti.qui.mo.ius pa.poteſta.ſolui.§.ſi ab hoſtibus vñ ſub.quidã hic.quidã ſunt dubij.i.quoꝝ ſtatus pēdet.ſꝫ hec ſubauditio nõ eſt bona.qꝛ illi ſunt ſui iuris.vt.ĩ.ad ma.l.j.§. ſi pendeat.qꝛ patres ſunt ſerui hoſtiũ.vt inſti.de iure pſo.§.ſeruitus.ꝛ abſurdũ eſt ꝛc.vt.C.de ſen.paſ.ꝛ reſti.l.vlt.et ita ſufficiens eſt diuiſio hec.lꝫ ſit bimēbris.†qui ſui iuris ſunt]qꝛ ꝯtrioꝝ eadē eſt relatio ꝛ diſciplina.et ad hoc cõcor.inſtꝛ.eo.in prin c.et inſti.de tutelis.in prin.et.ĩ.de ver.ob.l.inter ſtipu.§.rem ſacrã.et.ĩ.de procu.l.põp.§.ſed et is qui.[iuregē.eſt]nã inuẽtiõe ſunt iuris ciuilis. vt.ſ.ti.proxi.l.ꝛ ſeruoꝝ.[id dño acquiritꝛ]vt.ĩ. de acqui.re.do.l.etiã.Or ſignori qꝛ iſta regula hꝫ multas oppõnes determinabitis eã hoc modo.quicqd q̃rit ſeruus dño querit.ſ.iuſte.vt.ĩ.de acqui.poſ.l.ꝙ ſeruus.Itē queritur dño ſi conſiſtit in iure ꝙ ſeruꝰ querit.ſecus ſi in facto.vt inſti.de ſtip.ſer.§.j.Itē ꝑ ſeruum proprium queritꝛ dño quicquid ſeruus querit.ſecus eſt in ſeruo alieno bona fide poſſeſſo.vel in quo habeo vſumfr.vt inſti.de acqui.re.do.l.acquiritꝛ.§.de his.et. ĩ.de pecu.l.j.in ſi.et.l. ſeq.[occiderit] quãtũ ad.l.cor.de ſic.vt hic.et.ĩ.de vſufru.l.locũ.ſed ciuilꝛ.l.acql. nõ tenetꝛ.qꝛ illa datꝛ dño nõ ꝯ dñm.vt.ĩ.ad.l.aquil.l.itē mela.§. legis acquilie.[ſꝫ ꝛ maior].i.magna.[depꝯcatur]vt inſtit.eo.in ſi.[venire].i. vendi.[diuus]ecce tertia conſtõ. Or ſignori no.hic. olim indiſtincte poteram ſeruum meum occidere:ſed hodie ꝯ.qꝛ ſi volo ſeruum meum debite corrigere mihi licet.vt.C.de emē.ſer.l.vnica.ſi autem eum occido ſine cauſa punior.l.cor.de ſic. ſicut ſi occiderem ſeruũ alienum.vt.ſ.e.l.j.in ſi.ſed ex cã poſſum eum occidere.vt.ĩ.de ver.ob.l.qui ſeruum. Si aũt volo in eum ſeuire ſine cauſa. cogor eum vendere bonis condictionibus vt hic.et inſti.e.in ſi. et hic eſt caſus in quo dominus tenetur inuitus rē ſuã vendere ꝯ regulam que eſt.C.de contrahenda et commit. ſtipu.l.inuitum.ſed fallit hic in caſibus quos ibi not. quos hic repete ſi placet.

☞ Filius ex legitimo matrimonio natus ꝛ deſcendentes ex eo ſunt in poteſtate parentum et nepos ex filio poſt mortem aui recidit in poteſtatem patris ſi pater ſuus fuerit in poteſtate aui quouſqꝫ auus vixerit.

Item in poteſtate noſtra. Uos habuiſtis.ſ.e.l.j.ꝙ ſerui noſtri ſunt in poteſtate noſtra†hac.l.dꝛ ꝙ non ſolũ ſerui noſtri ſunt in ptãte noſtra.ſed ꝛ liberi noſtri nati ex iuſtis nuptijs ſunt in ptãte nr̃a ꝛ hoc eſt propriũ ius ciuiũ romanoꝝ.qð ius dicit quoſdam eſſe pr̃ſfa.quoſdã filioſfa.quaſdã eſſe mr̃eſfa.patreſfa.ſunt qui ſunt ſui iuris ſiue ſint puberes ſiue ĩpuberes.ſimiliter matreſfa.ſunt ſiue ſint puberes ſiue impuberes.filieſa ſunt que naſcũtur ex me ꝛ vxore mea.qꝛ filia mea eſt in ptãte mea.ſimiliter ꝛ qui naſcũtur ex filio meo qui eſt in ptãte nepos meus eſt:ꝛ ĩ poteſtate mea eſt: et ſic qui naſcitꝛ ex filio filij mei.pronepos meus eſt. et ſic deinceps Sed licet nepotes ſint ĩ ptãte mea.tñ me mortuo recidunt in ptãte ſui patris.ꝛ idē eſt in ꝓnepotibus. et predicta habẽt locũ non ſolũ in filijs naturalibus ꝛ legitimis.ĩmo et in filijs adoptiuis. h.d.iſta.l.cũ duabus ſeq.videatis expõnem littere.itē ĩ ptãte noſtra ſunt].q.d.nõ ſolũ ſerui noſtri ſunt in ptãte noſtra.vt ſ.e.l.j. ĩmo filij nati ex iuſtis nuptijs.ꝛ.h.d.liberi noſtri ꝛc[ciuiũ romanoꝝ eſt]vt inſti.de patria po.in prin.nam quidã filij ſunt legitimi ꝛ naturales.et iſti ſunt ĩ ptãte noſtra.quidã ſunt legitimi tm̃ vt adoptiui qui ſunt a lege approbati vt.ĩ de ado.l.j. quidã ſunt naturales tm̃.vt nati ex cõcubina.vt.ĩ.de pigno.l.deniqꝫ.qdam nec ſunt legitimi nec naturales.vt ſunt nati ex dãnato coitu. vt ĩ autē.qbus mo.naturales effici.legit.in ſi. Itē qui ex filio meo.] ſ.in ptãte mea conſtituto.[eſt]puta ſi erat natus ex nepote.[iuris eſt].ſ.vt adoptatus loco nepotis filio meo cõſentiēte recidat in filij mei ptãtem vt hic ꝛ.ĩ.ti.proxi.l.ſi quis nepotē.alias ſi non cõſenſiſſet ſecus.vt.ĩ.tit.proxi.l.ſi is qui.et filij dicunꝛ adoptiui. vt habetis.ĩ.ti. proxi.l.j. et.ij.

☞ Suus legitimus ille dicitur qui ex viro et vxore ad matrimonium contrahendum et generandum habilibus ſimul. cohabitantibus conſtente matrimonio naſcitur.

Filium eum diffinimus. †In.l.iſta dicitur ꝙ ille eſt filius legitimus et naturalis q naſcitur ex viro et vxore.veruntamen ſi pater fuit abſens per.x.an.et eo reuerſo domi inuenit filium anniculum.ille non eſt filius mariti. ſed ſi fuit domi maritus et natus eſt ſibi in domo filius.non licet ei dicere non eſt meus filius.quia non iacui cum vxore mea.niſi oſtenderet ſe impeditum infirmitate vel alia iuſta cauſa.et ita ꝙ generare nõ poſſet.nam tunc ille non dicitur filius eius.licꝫ in domo ſcientibus vicinis natus fuerit.hoc dicit iſta.l.videatis expoſitionē littere.[filium]ſcilicet naturalem et legitimum.[naſcitur]filiꝰ is

est quē nuptie demonstrant. vt. s. e. l. itē in ptāte nostra. vnde no. si volo probare me filiū. probabo ꝙ titius ꝛ vxor eius berta ꝯrit matrimoniū. et ꝙ tractabat eā tanꝙ vxorē. et ꝙ sum natus ex ea et ꝙ vocabāt me filiū vt hic. et. j. de pba. l. vl. et. j. de i ius voc. l. qꝛ. nec ob. j. de condi. ꝛ demō. l. l. lucius. † vbi dicit ꝙ difficilis est pbatio[a] filiatiōis qꝛ fuit institut[us] ibi sub cōdictione si probauerit se filiū. nō est potestatiua. sed est casualis. vnde non vꝫ nisi exhere det in defectū cōdictionis. vt. C. de insti. et sub. l. iiij. et. j. de here. insti. l. suus quoqꝫ. et probabit eo modo se filiū quo. s. dixi. [qua si non suū] vnde ex. l. ista colligetis pſumptionē p filijs sic ꝛ. j. de liberis agno. l. j. §. iul. et. j. de car. edicto. l. j. §. si qs non. Or signori ad. l. istam filiū in sui prin. signāt dñs Jo. ꝛ azo. quoddā ꝯ. ꝛ dicunt sic. lex ista dicit ꝙ si maritus fuit absens p. x. an. et eo reuerso domū iuenit anniculū filiū. ꝙ nō tenet eū agnoscere i filiū sed videt ꝙ si maritus fuit absens longo tpe. et inuenit vxorē domi pgnantē. et non denūciauit ei ex se eam pgnantē non esse. ꝙ tenetur eū alere tanꝙ filiuꝫ. vnde videt ꝯ. j. de libe. agno. l. j. §. si quis longo tpe. ad qd potest dici trib[us] modis. et vno modo sic. si maritus fuit absens per. x. an. et nō ſpuit senatuscon. plautianum: vt qꝛ post denūciationē sibi factā a muliere. ꝙ ille erat su[us] filius. ipse nūciauit mulieri in ꝯriū. s. ꝙ non erat suus filius. hoc casu nō tenet eū agnoscere in suū filiū. et sic loquitur ista. l. sed in. l. cōtra ſpreuit maritus senatusc. plautianū. qꝛ cū mulier denūciauit marito reuerso se ex eo pgnantē. ipse ei non denūciauit in contrariū. vel non misit custodes. hoc casu tenet illū agnoscere in filium ꝛ pstare ei alimēta. vnde qꝛ in. l. illa ſpreuit auxilium legis frustra legis auxiliū inuocat qui in legē cōmittit. vt. j. de mino. l. pap. §. in delictis. Uel potest dici. hic fuit absens maritus per. x. an. in. l. ꝯ fuit absens longo tpe. tñ nō decēnio. sed minus. x. quia longum tps dicitur decenniū: vt. j. qui et a qui. ma. li. non fiant. l. fideicō. §. aristo ait. † Sed signori salua auctoritate dñoꝝ Jo. et azo. et illoꝝ qui signauerūt istud cōtra. non est cōtra. nec aliquo modo pro cōtrario debet assignari ꝛ quare non. audite. qꝛ in. l. ista maritus dimissa vxore domi. absentauit se. reuersus iuenit domi anniculum filiū. nō aūt inuenit vxorē pregnantē. vnde merito pōt dicere maritus, iste nō est meus filius. nec hic marito poterit imputari aliquid cur nō liceat sibi dicere. ꝙ iste nō sit suus filius. ſꝫ in. §. illo si quis fuit absens longo tpe reuersus domi iuenit vxorem suā pgnantē esse. indignatus cōtra eam reiecit eam de domo ipsa celebrato diuortio. denunciauit ei ex te pregnans sum. maritus enim econtra non denunciauit ei. vel non misit custodes merito ibi tenetur ipsum agnoscere in suum filium et sibi imputet si ei non denunciauit vel non misit custodes. qꝛ damnū qd quis sua culpa ꝛc. vt. j. de reg. iur. l. ꝙ quis.

☞ Repectu eo marie quo fili[us] sublato filio de medio nepos succedit loco patris sui.

SI qua pena. Signori aduertatis. l. istam. qꝛ in ponēdo casum possetis decipi † ꝛ in. l. ista ponetis ita casum. tu habebas filiū tuū in ptāte. et ex eo nepotē. filius tuus cōmisit tale crimē ꝙ deportatus est. vel seruus pene effect[us] est. nūquid nepos tuus nat[us] ex eo icipit tibi loco filij. eē certe sic hoc dicit ista. l. videatis expōnem littere [si qua pena pater.] . s. quod et ipe filius est. [succedit]. s. auo loco filij. vnde no. ꝙ filius pfert nepoti i successione. qꝛ filius est de liberis primi gradus. vt insti. de hē. quali. ꝛ diffe. §. sui. tamen si filius premorit nepos succedit loco filij. et habet contra ta. bonorum pos. vt. j. de contra ta. l. j. §. quidam filium. et facit infra de iure patro. l. diui fratres. §. vlt.

1 ☞ Furor supueniens non potest facere quominus filij ex vltimo matrimonio nati ante vel postea dicantur esse ipatris ptāte.

1

PAtre furioso. † Jn. l. ista dicit. si habeo filium in ptāte mea ꝫ efficiar furiosus. tñ filius meus nō efficit sui iuris ꝛ ideꝫ est in oībus parētibus. nam cū patria potestas sit de iure ciuili itroducta ꝛ certi sunt modi in quib[us] filius liberat a patria ptāte. et furor nō est de illis modis. ergo non liberat filius a patria potestate. vñ sicut filij nati ante furorē sunt in ptāte mea. ita filij concepti ante furorē qui nascunt post furorē sunt in ptāte mea sed ꝛ filij qui sunt cōcepti post furorē. et nati sunt in potestate mea. qꝛ licet furiosus nō possit ducere vxorē. retinere eaꝫ potest ꝛ econtra si vxor mea in furore pariat. filius in ptāte mea nascit. ſꝫ si ego et vxor simus in furore. et vxor cōcipiat. ꝛ pariat ꝛ filius in potestate mea nascit. qm̄ matrimoniū retinet quasi tacita voluntate. ꝛ iō sicut si alter tm̄ furere cepit retinet matrimonium. ita si vtroqꝫ furēte, retinet matrimoniū. ideo aūt retinet ius patrie potestatis per furiosum ꝙ si aliqd cōmodū acquirit filio qd p filiū queritur patri. h. d. ista. l. videte expōnem littere. [patre furioso] scilicet de nouo facto. [et in oībus parētib[us]] puta auo ꝛ similib[us] [moribus sit receptum]. i. iure ciuili vt insti. de pa. po. in princ. [quibus casibus solēt] vt emācipatiōibus vel similibus modis de qbus dicit insti. qb[us] mo. ius pa. po. sol. §. j. et per totū. ſꝫ furor nō est de illis modis. vnde nō liberat fili[us] a patria ptāte per furorē. similis mod[us] argumentandi est. j. de ac. ꝛ ob. l. obligationū fere. §. placet. [retinere tñ matrimoniū pōt] nā multa impediunt cōtrahendū. que nō dirimūt iā cōtractū. vt. j. de spon. l. furor. et. j. de postu. l. j. §. casum in. fi. et. j. de iudi. l. iudex. et. j. de ritu nup. l. oratione. et. j. de concubi. l. si patron[us] [sed si in furore ei[us]] . s. vxoris [ꝛ vtroqꝫ] . s. furēte [quod fili[us] acquisiuit] nam ꝙ per filium querit patri acquiritur. vt. s. e. l. j. in fi. ꝛ ex quibus causis nobis ignorantibus acquiritur eisdem ꝛ furioso. vt. j. si certum pe. l. si a furioso.

☞ Patria potestas non curatur quantum ad ius publicū.

1

FIliusfamilias. † Jn. l. ista dicit. ꝫ filiusfa. sit in ptāte patris. tñ quātū ad publicas causas habet loco patrisfa. vnde ad magistratum vel ad tutelam potest vocari. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. et ad hoc concor. j. ad trebel. l. nā quod attinet. et. j. de iudi. l. cum pretor. in fi. ꝛ. l. in priuatis. ꝛ insti. qui dari tuto. vel cur. pos. in prin.

1 ☞ Snīa lata in pricipali nō pīndicat in incidēti de quo summarie est cognitum.

1

IUdex. † Jn. l. ista ponetis ita casuꝫ. qdā puer veniebat corā iudice ꝛ dicebat dñe iste est pater meus cogatis eū ꝙ me alat. dicebas tu. dñe nō est me[us] filius iudex cognouit sūmatim et inuenit puerū tuū filiū et pronūciauit ꝙ deberes eū alere. nūquid istud officit ṽitati. si tu vis pbare eū tuū filiū nō eē certe nō; h. d. ista. l. videatis expositōeꝫ lre. [nutriri] qd est paruuloꝝ. [ali] ꝙ est maioꝝ [pronunciauerit] summatim cognoscendo. qꝛ probanit ꝙ fama erat ꝙ fili[us] me[us] erat. vt. j. de proba. l. vl. [de veritate] scilicet illius incidentis. [q̄rendū in alia cā qꝛ cā alimentoꝝ finita est. [facit preiudicium] ꝫ ergo principaliter hec de alimentis agebat ꝛ recipiebat ꝙ non erat filius et fuit damnatus in principali scilicet in cā alimentorum. non tñ in incidēti preiudicatur. scilicet in filiatione. † Sed opponitur et videtur qd sententia lata super principali idest super causa alimentoꝝ pariet exceptionem rei iudicate super incidenti idest super causa filiationis vt. C. de ordi. iudi. l. adite. in fi. Ad quod potest dici. ꝙ hic pater nō opponebat exce. filiationis sed dicebat ꝙ non debebat eum alere. quia ingratus est. vnde sicut filius ratiōe ingratitudinis potest exheredari. eadem rationem non debet ali. vt infra de libe. agno. l. si quis a liberis. §. ex his. Uel potest dici quod hic pater dicebat eum suum filium non esse. non ob. quod dicitur in. l. contra. quia illud verum est cum cognoscitur plene super principali vt. C. ad. l. cor. de fal. l. vbi et in. l. contra. plene dixi. Sed vbi summarie cognoscitur sententia lata super principali non preiudicat super incidenti vt hic et infra de lib. agno. l. si quis a liberis. §. si vel parentes. et infra de re iudic. l. a diuo pio. §. si super rebus Uel potest dici tertio modo. ideo sententia lata super principali idest super causa alimentorum non preiudicat super incidenti. idest super causa filiationis quia potest esse ꝙ non est filius. ꝛ tñ debet ali. vt quia pater ſpreuit senatuscon. plautianum. vt infra de libe. agno. l. prima. §. si mulier. et. §. vltimo. et ita intelligitur hec. l. sed in. l. contra. si peto a te hereditatem. et tu dicis ꝙ non possum petere. quia sum seruus. vel dicis quod non possum a te petere. x. ex instrumento quia falsum. iudex eo ipso quod pronūciat me heredem. pronunciat me liberum. vel eo ipso quod pronunciat mihi. x. deberi. pronunciat instrumentum esse verum vt ibi dixi. Sed nunquid a tali sententia appellatur et videtur qd sic quia et in maioribus et in minoribus ꝛc. vt. C. de appellationibus. l. et in maioribus. econtra videtur quod non. quia tales causas non recipiunt dilationem. vt infra. de ap. re. vel non. l. vlti. Jtem videtur quod non sit appellandum a tali sententia ad similitudinem eius quod dicitur in momentanea possessione. quia a tali causa non appellatur: quia singula plenius tractantur in causa proprietatis. vt. C. si de momentanea pos. agatur. l. vnica. in prin. sic et in ista videt ꝙ p istā snīam non fit pīudiciuꝫ principali qōni. s. qōni filiationis. qꝛ ꝫ iudex pnunciauerit alimēta decerni tñ non eo min[us] de veritate postea poterit inquiri. s. sit fili[us] vel non. vt. j. de li. agno. idest si qs a liberis. §. si vel parēs. i ver. iu. sed dñs Ja. i cōmēto suo scripsit hic ꝙ a tali snīa hñ poterat appellari. ſꝫ nō eo min[us] appellatione iterposita prestant alimēta. vt ar. j. de iof. te. l. si istituta. §. ō iofficio. ꝛ. j. ō iur. ōli. l. fili[us].

INuiti filij. Jn. l. ista dr ꝙ filij naturales ꝛ legitimi si sūt liberati a pria potestate alio modo quā per emancipationem vel si sunt emācipati non reducunt inuiti in ptātem patris. h. d. ista. l. videatis expōnē littere. [iuiti filij naturales] sub. ꝛ legitimi absoluti a patria ptāte. alio modo q̄ emancipatione. quia de emancipatione

emancipatione

emācipatione infra subijcit alij dicūt inuiti filij naturales sez tm̄ vt nati ex concubina et tūc stat ip̄roprie littera redigunt̄ sic ꝛ ifra titulo proximo.l.si pater in fi.j.rn̄.[nō redigūt̄] vt h̄ ꝛ.j̄.t.proximo.l.qui liberatus est nisi ꝑpter ingratidinem: vt.C.de ingratis liberis.l.vna sed volentes liberi rediguntur in potestate p̄ris si secundo adoptare se permittunt vt infra titulo proxim lege oin in omni fere ꝛ sicut filij inuiti non rediguntur in potestate p̄ris ita nec inuiti emancipantur vt in aut.quibus mo.nat. efficiūt sui.§.generaliter itē ita patres inuiti nō emācipant.vt inst.qui.mo.ius pat.po.sol.§.vlt.

2 Adoptio quid sit.

Emancipatio quid dicatur ꝛ quibus modis fiat.

De adoptionibus. Rubrica.

De patria potestate que constituitur natura ꝛ per verum matrimonium superiori titulo habuistis: quia filius meus est qui ex iustis nuptijs nascitur puta ex me ꝛ vxore mea vt supra titulo proximo.l.ij.verum quia aliqua potestas constituitur per adoptionē ponit de adopt.ꝛ quia patria potestas cōstituta soluitur per emancipatipationē ponitur de emancipationib⁹ ꝛ qꝛ soluit̄

1 ꝛ alijs modis annectit ꝛ de alijs modis.†Et not.hic descriptionem adoptionis seu arrogationis ꝛ emancipationis ꝛ secūdū quosdam describitur sic:adoptio siue arrogatio est legalis actio siue legetimus actus per qnem qui non est filius efficitur filius ei qui non habet liberos pene naturam imitans ꝓ se inducunt.C.eo.l.cum eum que descriptio non videtur bona quia licet citi⁹ ꝯcedat̄ adoptio vl' arrogatio alicui nō habēti filios tamē et habēti filios iterdū cōcedit̄ vt.j̄.e.l.si p̄f.§.q duos filios vn̄ describit̄ sic adoptio siue arrogatio est legimus actus per quem qui non est filius natura efficitur filius que naturam imitatur vt.j̄.e.l.j.

2 †Emancipatio dicitur relaxatio patrie potestatis facta de p̄re ꝛ liberis coram iudice competenti vt.C.eod.l.j.ꝛ.l.penulti.et vltima. Item fit emancipatio alijs modis vt si pater deportatur vel filius vt.§.titu.proximo.l.si qua ꝛ institu.e.§.cum autez vndea de doptionibus et emancipationibus scilicet liberorum.i.filiorum nepotum et pronepotum ꝛ deinceps sub. existentium in potestate nostra.videatis ꝛ subijciamus apud quez debeant fieri ꝛ qualiter habeāt fieri: ꝛ quis sit effect⁹ eius.

1 Per adoptionem quis transit in potestatem adoptantis Et adoptio in genere continet sub se adoptionem in specie ꝛ arrogatio fit de eo qui est sui iuris auctoritate principis. Sed adoptio in specie fit de eo qui est alieni iuris auctoritate magistrat⁹

1 Iliosa.non solum na. In lege ista dicitur†quod non solum natura facit filios fami. immo ꝛ adoptiones vnde si adoptio aliquem in filium meum in potestate mea efficitur vnde sciatis quod nomen adoptionis est generale ꝛ diuiditur in duas species nam vna dicitur arrogatio ꝛ ista habet fieri coram principe alia stat in suo nomine generali ꝛ dicitur adoptio ꝛ ista habet fieri coram principe vel coram alio competenti magistratu et filijfami.adoptantur sed patresfami. arrogantur ꝛ habet fieri arrogatio principis auctoritate ꝛ dicitur proprie arrogatio qꝛ ille qui adoptatur interrogaur an velit suum filiū esse is quem adopat ꝛ is qui adoptatur interrogatur an id fieri patiatur sed imperio magistratus adoptamus eos q sui iuris non sunt sed in potestate parentuz siue sit filius siue nepos siue pronepos ꝛ ista habent aliqua similia ꝛ communia nā hoc habēt commune qꝛ possunt adoptare q generale nō possunt vt sunt spadones dissimilitudo est quia cū arrogantur patresfa. non solum transit in potestatem arrogatoris qui se patitur arrogari immo ꝛ liberi eius qui sunt in ipsius potestate siue sint filij siue sint nepotes hoc dicit ista.l.cū.l.sequenti videatis expositionem littere[filiossa.non solum natura].s.facit nam qui nascitur ex me et vxore mea est filius meus legitimus et naturalis vt.§.titu.proxima.l. Item i potestate nostra sunt liberi.[faciūt] ꝛ iste dicitur filius legitimus tantum ꝛ ita dicitur filius subiectus patrie potestati iure vel natura vt.j̄.de verbo.signi.l.pronūciatio.§.familie.[similiter dicitur] ꝛ ita stat in suo nomine generali[altera arrogatio]ꝛ ita no.† ꝙ genus diuiditur in duas species ꝛ vna species retinet nomē suuz generale ꝛ altera transit in aliud nomen.s. arrogationis sic ꝛ alibi dum dicimus credit̄ ꝛc.quia aliud est mutuum aliud creditum.vt infra si certum petatur.l.secunda.§.appellata. Item dum dicimus iurisditio est ꝛc.quia alia est merum imperium alia stat in suo nomine generali ꝛ vocatur iurisditio vt infra de iurisditione omnium iudicum.l.tertia [patiatur]et ita dicitur.arrogatio vt.C.de adoptionibus.l.antepenultima quia nomina debent esse consonantia rebus vt instituta de donationibus.§.est et aliud[illud] mo

do ponit similitudinem que est inter adoptionem et arrogationē[adoptare possunt]quia licet ex accidenti nō possunt generale tamen a natura possent si castrati non essent.cecus est in caste natis quia illi non possunt adoptare vt instit.eo.§.non licet quia adoptio imitatur naturā.vt.j̄.e.l.adoptio[hic v̄o]modo ponit dissimilitudinem.[tanq̄ nepotes]sub.ꝛ fere omnia iura transeunt in eum vt infra.e.l.si pater ꝛ ibi dicā ꝛ ita no.hic cui me cōmitto ꝛ mea cōmittere videor sic ꝛ in aut.de mona.§.illud quo ꝙ est tamen contra arg. C.de pact.con.tamen super do.ꝙ super do.l.hac lege.† Sed quare fit poti⁹ arrogatio q̄ odoptio auctoritate principis. R̄n̄.quia in arrogationibus de pluribus agit̄ cum per arrogationem arrogatus ꝛ filij sui semp trāseant in potestatē arrogatoris vt.j̄.e.l.§.vltimo ꝛ etiam omnia bona vt.j̄.e.l.si paterfami.in principio at adoptatus non transit semper in potestatem adoptantis vt instituta eodem.§.sed hodie. Item filij adoptati nō trāseunt in potestatē adoptantis vt.j̄.e.l.arrogatio.et ideo maiores iudices exquisiuit arrogatio quam adoptio.

1 Unus pōt vicem duorum sustinere vbi officia repugnātia.

1 I consul. In.l.ista dicitur†quidam filiusfa.erat consul vel preses nunquid poterit a semetipso emancipari vel apud semetipsuz in adoptionez dari. R̄n̄.ꝙ sic.h.d.icit ista.l.videatis expositionem littere.[filiusfa.sit].s.ꝙ esse potest vt.§.titu.proxi.l.filiusfa.[vel adoptionem dari]scilicet alij patri [constat.] Or signori i.l.ista no.duo no. Primo no.ꝙ ista.l.loquitur secundū antiqua tempora secūdum que filiusfa.creabatur consul:non efficiebatur sui iuris vt hic dicitur sed istud hodie est correctuz † quia consularis dignitas liberat filium fa.a patria potestate vt.C.de decu.l.vltima ꝛ i auten.cōstitutio que de dignit̄.§.illud col la.sexta.† Itē not.hic aliud no.ꝛ speciale in his que sunt voluntarie iurisditionis quis sibi ipsi potest auctor ꝛ potest sustinere vicem duarum personarum vt hic ꝛ infra.l.proxima ꝛ.j̄.de officio pre.l.j.secus in his que sunt iurisditionis contenciose quia quis ibi non potest esse sibi ipsi auctor ꝛ vicem duarum personarum genere vt.j̄.de pactis.l.si plures.§.j.ꝛ.j̄.ad trebellianum.l.ille a quo.§.tempestiuum ꝛ ideo se in tutorem dare non potest vt infra de officio pre.l.finali ꝛ infra de tu.ꝛ cu da.ab his.l.pretor sz hoc est ideo quia ibi videtur eo ipso suspectus vt.arg.infra de procura.l.que omnia at in his que sunt voluntarie iurisditionis non videtur quia suspectus vt infra de tu.ꝛ cu.da ab his.l.ex sententia. Item quia tutor compellitur per iudicem tutelam agere vt.j̄.de admini.tuto.l.j.ꝛ infra de mu.et ho.l.si quis ipse autem non potest semetipsum cogere.vt.arg.infra de arb.l.pen. Item ad aliū iudicē nō recurritur qꝛ et delegato†appellandum est ad delegantem.vt.C.de ap.l.precipimus.sic ergo ad eundem iudicem causa recurreret.quod est prohibitum.vt.C.de appellationibus.l.eos qui in principio. Item quia delegatus compellitur ad delegantē referre sentētiā.vt.C.de peda.iudici.l.iij.

Agistratum. Lex ista ponit casum cōuersum a superiori.l.nā in.l.supiori dictum est ꝙ filiusfa.ꝛc.vt ibi in casu dixi.hec.l.dicit eꝫ.ꝙ si p̄fa.est magistrat⁹ filios suos apud semetip̄m pōt emancipari et i adoptōnem dare.h.d.ista.l. videatis expōem lr̄e.[magratū]siue maximi siue minores sunt vt.C.e.l.j.et insti.quibus mo.ius pa.po.sol.§.nostra.[actio est] i.legitimus actus.vt.j̄.de reg.iur.l.actus.[est]ꝛ ita sicut aliquis pōt emācipari vel in adoptōem dari apō semetip̄m.ita qs apō semetip̄m pōt filios suos emancipare vel alijs in adoptionem dare vt hic dicitur.

1 Arrogatoris voluntas et illus qui debet arrogari requiritur in arrogationibus et in adoptione requiritur voluntas adoptātis et eius q adoptatur et patris nō ꝛ aliorū cōsanguineorūz.

1 N adoptionibus. †In.l.ista notat̄ dr̄ia iter interrogationē ꝛ adoptionem.nā cū arrogat̄ aliqs q sui iuris est requirit̄ volūtas illius q arrogat̄ ꝛ arrogātis nō patris naturalis vel parentū suorū.sed cū adoptat̄ filiusfa requiritur volūtas adoptātis ꝛ adoptati.ꝛ patris adoptati.ꝛ dum adoptio fit si p̄ns est pater ꝛ non ꝯdicit.videtur consentire.h.d.ista.l. videatis expositionē littere.[in adoptionibus]idest in arrogationibus[dūtaxat]idest solūmodo[dant̄ in adoptiōem].s.filijfa.[in his vtriusq; arbitriū].i.patris ꝛ filij ꝛ adoptātis.vt.§.e.l.ij.[vel cōsentiendo].s.exp̄ssim[vel nō ꝯdicendo].s.exp̄ssiꝫ. vnde no.ꝙ eo ip̄o ꝙ quis nō contradicit videt̄ consentire.sic ꝛ alibi.j̄.so.ma.l.ij.§.volūtate.ꝛ i aut̄.qui mo.na.ef.sui.§.generaliter.sec⁹ est dū tractat̄ de aliq̄ obligādo.vt.j̄.de ꝓcur.l.filiusfa.§.iuitus.

Um nepos. In.l.ista dicit̄.si volo adoptare aliquez tanq̄ nepotem ex filio meo.ad hoc vt me mortuo recidat i ptātē filij mei.regrit̄ cōsēs⁹ filij.h.d.ista.l. videat̄ expo

sitionem littere.[cum nepos]idest cũ aliquis extraneus loco ne potis[exigitur]sub.quantum ad hoc vt me auo mortuo in filij mei recidat potestatem: alias non vt infra eadem.l.si is qui sed nõ requiritur cõsensus agnatorũ vt.j.l.prox.

Cum adoptio sit. In.l.ista dicit si adopto aliquẽ in filiũ ⁊ habeo filios vel agnatos nõ requiritur consensus aliorum filiorum vl' agnatorum.h.d.ista lex videatis expositionem littere.[cõsequũtur]secus si adopto aliquem i nepotẽ vt ex filio meo: quia requiritur consensus filii mei ad hoc vt me mortuo recidã in eius potestatem vt.s.l.proxima alias nõ et infra eo.l.si is qui.

Quod nec curatoris. In.l.ista dicitur olim ita erat si volebaʒ puberem habentẽ curatorẽ arrogare nõ reqrebat auctoritas sui curatoꝝ sʒ tpe diui claudij recte mutatum est vt reqritur ibi auctoritas sui curatoris.h.d.ista lex videatis expositionẽ lr̃e.[quod nec curatoris].s.adulti[recte mutatum est].s.hodie nam oliʒ ita erat ⁊ dic vt dixi in casu ⁊ merito recte hodie mutatum est cum per hoc finiat' ei⁹ cura vt instituta quibus modis tu.finitur.§.secundo et quia suuʒ negocium est vnde cum euʒ tangat ab eo debet cõprobari vt ar.C.de auc.pre.l.vlt.

Etiam cecus. In.l.ista dicitur quod nõ soluʒ qui videt potest adoptare ⁊ adoptari: immo ⁊ cec⁹ potest adoptare ⁊ adoptari hoc dicit ista lex videatis expositionẽ lr̃e[etiaʒ cecus]quasi dicat nedum vidẽs.[potest]similiter ⁊ spado vt.s.e.l.ij.⁊ inst.e.§.licet.

1 Adoptatus in locum nepotis tanq̃ ex filio natus non fit heres suus auo viuẽte.

1 **Si quis nepotẽ.** †In.l.ista dicitur si adopto aliquẽ i nepotem meũ tanq̃ natum ex filio meo ⁊ facio hoc ex voluntate filij mei ille nepos non agnoscitur mihi auo ideo q2 me mortuo cadet i potestatem filij mei hoc dicit ista l.videatis expositionem litere.[si quis nepotem].i.extraneum loco nepotis.[adoptauerit]vt.s.e.l.cũ nepos.secus si cõsensus filij non interuenisset vt quia non recideret tunc i potestateʒ filij vt.j.l.prox.[nõ agnoscitur auo su⁹ heres].i.nõ fit auo suus heres statim q2 filius p̃cedit eum ⁊ suus heres est q2 nemo precedit vt insti.de here.quali.⁊ dif.§.sui sed filio sublato de medio hñ efficitur auo filius heres vt insti.de exhe.lib.C.posthumorum[recidat in potestatem].i.in potestate eius qui est ei quasi pater vt s.eo.l.nepotes in si.

Si is q̃ filiũ. In.l.ista dicit si adopto aliquem in nepotem tanq̃ natum ex filio meo si fili⁹ meus nõ cõsensit indubitanter me mortuo nõ recidet i potestatẽ filij mei.hoc.d.ista.l.videatis expositionẽ lr̃e[adoptasset].s.aliquem extraneũ[nõ esset]q2 filius nõ cõsensit.[in potestate filij]sʒ si cõsensus filij interuenisset tũc recideret in potestateʒ filij auo mortuo: vt.s.e.cũ nepos.

Qui liberat⁹ est. In.l.ista dicitur si fili⁹ qui est i potestate pr̃is liberatur a patria potestate non põt reuerti postea in potestate patris sui honeste nisi per adoptionẽ.h.d.ista.l.[honeste]inhoneste aũt potest vt per igratitudinem: vt.C.de ingratis liberis.l.prima[nisi adoptiõe]vel restitutione q2 si pater deportatur ⁊c.vt.C.de sen.pas.l.vlt.

1 Adoptiõe finita finiunt oĩa iura prouenientia ex ea.

1 **In omni fere iur.** In.l.ista dicit †si ego emancipo filium meum adoptiuum nullum ius retineo et ideo si filio meo adoptiuo quesita erat dignitas per me quia erat senator eo emancipato desinit esse filius senatoris hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ litere[in omni fere iure]ideo dicit fere quia si emancipo filiam meã adoptiuam remanent iura inter me et eam vt non possim eam postea ducere in vxoreʒ vt.j.de ritu.nup.l.adoptiui.

Sed etiam nepos. Uos habuistꝭ.s.l.prox.q̃ si emancipo filium pristina iura quesita filio per adoptionẽ soluũt.Or ponamus:adoptaui aliquẽ i filiũ meũ ex eo natus est mihi nepos emancipo filium ⁊ nepotem nunquid nepos perdit oĩa iura sibi quesita per adoptionẽ ⁊ certe sic.h.d.ista.l.videatis exposi.lr̃e[ex filio].s.adoptiuo[per emãcipationẽ oĩa iura perdit].i.dignitatẽ vt.s.l.proxi.⁊ intelligũt quidaʒ p emãcipationẽ.s.filij vt.j.de ca.di.l.liberos.⁊ ar.j.de iniusto et rri.t.facto.l.verũ est.§.vlt.q̃ oppo.secũdum Jo.nõ est bona q emancipãdo filium meum adoptiuũ nõ videor emancipare nepotem sicut est in naturali filio vt infra eadem.l.liberuʒ ⁊ adoptio naturam imitatur vt infra eadem.l.adoptio ⁊ ideo secundum Jo.expono per emancipationem vtriusq̃ scilicet filij ⁊ nepotis vel solius nepotis.

1 Arrogati omnia bona seu iura ac ti ãfiliũ sui in cuius potestate efficiuntur ad patrem arrogantem transeunt.

2 Id quod quis non potest facere tanquam ipse potst tanquam alius.

3 In adoptione considerantur cause infra scripte et ars imitatur naturam inquantum potest et tutor durãte tutela et curator durante cura nõ potest adoptare pupillũ vel adultum.

1 **Si paterfa.** †In pricipio hui s.l.dicitur si arrogo in filium meum p̃emsfa.omnia iura ipsius trãseunt i me vñsi habebat liberos in sua potestate illi filij transeunt in meam potestatem siue eos habebat apud se siue postea postliminio redierunt siue in vtero sue vxoris erant hoc dicit ista lex videte expositionem littere[adoptatus sit].i.arrogatus[⁊ acquiri possunt]hoc ideo dicit propter ius agnationis quod non transit in arrogatorem.Item p̃pter obligationem operarum.Item si arrogatus erat vsufrutuarius non transibat vsuf.l.in arrogatoreʒ olim vt inst.de acqren.per arrog.in principio sed cecus hodie est in vsufr.quia per arrogationem queritur arrogatori:vt.C.de vsuf.l.corruptionem[rediguntur]sed nunquid arrogatus potest retinere aliquas res:q̃ nõ acquirantur arroganti.rñ.nõ ar.eius quod dicit' i monacho vt in auctentica de monachis.§.illud. Sed quid sit ille qui arrogat habebat castrẽtia nũquid transeũt in arrogatorẽ videtur q̃ non quia ea habet precipua vt in.j.de castren.pe.l.iiij.

2 **Qui duos filios.** †In.§.isto ponitur casus talis habebam duos filios in potestate ⁊ ex altero nepotem istum nepotem emancipaui:postea illum nepotem volo adoptare vt natum ex filio altero potero ne certe sic quia videor hoc facere non tanq̃ ipse sed vt quilibet extraneus hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[si eũ].s.nepotem[quasi quilibet]extraneus cum esse desierit nepos emancipatione[põt adoptare]vt.s.e.l.si quis nepotem.l.ex altero filio]scilicet natum et.ita not.quod quandoq̃ aliquis facit aliquid nõ tanq̃ ipse sʒ tanq̃ quilibet alius.sic et alias.j.q̃ cuiusq̃ vni.nomine.l.item eorum in princ.et.j.pro so.l.socium.in prin.aliquando est econtra.scilicet quod quis non potest facere
3 vt ipse potest facere tanq̃ alias.vt.C.de dolo.l.j.

In arrogationibus. In.§.isto dicitur cuʒ arrogatio fit corã pri cipe quod vertitur in cause cognitione.ne sit minor.lx.an.qui a'rogat.quia ille studere debet procreationi liberorum nisi impediretur morbo vel infirmitate:vel nisi sit iusta causa arrogandi.vt quia coniunctam personam velit arrogare.Item vertitur in cause cognitione.quia si aliquis vult vnum in filium arrogare põt non plures nisi iusta de causa.Item virtitur in cause cognitiõe vtrum ille qui arrogatur sit ingenuus.nam ingenuum quis potest arrogare.sed libertum alienum non potest quis arrogare.sʒ et si minor vult arrogare maiorem se in filium non potest.quia adoptio in hijs imitatur naturam.† Sed et si tutor vel curator vult arrogare pupillam vel adultam antequam reddat rationeʒ administrationis hoc facere non potest.quia forte ideo arrogat ne rationem reddat.Item inquirendum est ne turpis causa arrogandi subsit.puta quia ideo arrogat adultam vt habeat rem cũ ea.nam hoc facere non potest.hoc dicit iste.§.cum.l.seq.et princ.l.se.vsq̃ ad.§.eorum.[debet]sub.quo casu non audietur.sed si est minor.lx.an.bene audietur.alibi autem dicitur senex maior.lx.an.vt infra de iu.immu.l.semper in ciuitate nostra.et.C.qui etate.li.x.l.vlt.Sed mulier non dicitur studere procreationi liberoruʒ a quinquaginta an.supra.vt.C.de leg.here.l.si maior.[nisi forte morbus]scilicet temporalis[aut valitudo]scilicet perpetua.[velit adoptare]quia affectionis causa suspitionem amouet.vt infra de ritu nup.l.non solũ.§.denuo.[nisi ex iusta causa]puta quia multum erat diues.[sed nec liberum alienum]scilicet nisi de voluntate patroni.vt infra eodem.l.vlt.[potest habere]vnde sicut spado a natura potest generare.ita et adoptare.vt institu.de adopti.§.licet[administrauit]sub.eum qui fuit in tutela vel cura.[ne rationes reddat]hoc verum est q̃ tutor non potest adoptare pupillum sine causa.sed cum causa sic.et sic soluitur vno modo contra infra eodem.l.nonnunquam.et hoc indicat littera sequens.et.j.l.prox.[turpis causa]scilicet vt depredet vel si arrogatum adultam vt haberet ei⁹ copiã vt possit rem agere cum ea[subsit.]et tunc non debet ei licere vt ar.infra vbi pu.mo.vel educ.debeat.l.pẽnultima

1 Arrogatio pupilli dʒ fieri cũ cãe cognitiõe q̃.j.seq' ⁊ arrogãs pupillũ

pupillum debet satisdare se restiturum bona ipsa arrogatione finita per mortē impuberis illis ad quos bona peruenire debēt vt puta substitutis vel aliis heredibus que satisdatio si non fuerit apposita datur eisdem vtilis actio cōtra ipsum arrogantem hoc dicit.

Nec ei permittitur. Eorū dūtaxat pupillorū.

1 ¶ In. §. isto cū quattuor. l. seq. vsq ad. l. si arrogator tractat̄ de eadē mat̄ia ꝛ dicit̄ h̄ si aliqs tutor velit pupi. suū arrogare si naturali cognatiōe vel sctissima affectiōe velit adoptare audiēdus est al's non. ne esset i ptāte tutellā finire ꝛ substitutionē. s. pupillarez a patre factā extinguere arrogādo eā. Unū sciatis cū ¶ arrogatio fieri debeat cū cāe cognitiōe ꝙ primo vtitur i cāe cognitiōe q̄ sūt facultates arrogati pup. ꝛ arrogātis vt sic appeat vtꝝ sit salubꝛ pup. arrogatio. Itē scdo vertit̄ in cāe cognitiōe cui᷒ vite sit q̄ eū arrogat tertio vtit̄ i cāe cognitiōe cuius etatis sit arrogās vt sic appeat vtrū melius sit cogitare eū de liberis pcreādis. Itē quarto versat̄ in cāe cognitiōe vtrū arrogator habeat liberos vel non iterdū tn̄ permitit̄ paupiori ditiorē arrogare si vita eius salubꝛ ꝛ honesta est insup q arrogat dꝫ satisdare huo pup. de bonis pupi. restituēdis si pup. decedat in pupillari etate ei ad q̄s petinerent si arrogatio facta non esset et de prestantis libertatibus et legatis relictis ꝛ substitutis ꝛ si aliquis arrogat sine satisdatione pstita dabitur vtilis actio ipsis substitutis ꝛ legatariis ꝛ lꝫ h̄ satisdatio loquatur de pupillo tn̄ idē est obseruandum i pupil. nā sicut pōt paterfa. arrogari ita ꝛ materfa. pōt arrogari hn̄ficio pncipis. h. d. iste. §. cū. l. se. vsq ad. l. si arrogator. [eoꝝ dūtaxat pupilloꝝ] arrogatio pmittēda est [hiis]. s. tutoribus de qbus dictū erat in supioribus [ceteroꝝ]. s. tutoꝝ [phibēda est]. s. arrogatio vel legit̄ scdo mō fm. io. ꝛ sic. [eoꝝ dūtaxat ꝛc. hiis] sub. etiā non tutoribus. ꝙ dr̄. j. [ceteroꝝ] exponatꝫ. s. aliarū psonarū: sꝫ pme expōni hn̄ adaptat̄ seqūs lr̄a [ne esset] ꝛc. [extinguire] q. d. hn̄ dico ꝙ passim nō dꝫ pmitti cuilibet arrogare naꝫ si h̄ pmitteret̄ eueniret ista absurditas. qꝛ si tutor posset adoptare pup. qn̄cūq sibi placeret finiret̄ tutela cū oī capitis diminutiōe tutela finiat̄ vt inst. qbus. mo. tu. fin. §. si pupilli. ¶ Itē extigueret̄ substitutio facta a pr̄e naturali pupillariter. si eū arrogo cū pupillaris substitutio facta a patre naturali pup. dicat̄ testm̄ ipsius pup. vt in sti. de vulg. ꝛ pu. sub. §. igit̄ cū oī capitis diminutiōe testm̄ infirmet̄. vt insti. qui. mo. te. ifir. §. alio vn̄ ne hoc eueniat passim non pmittit̄ arrogatio ꝛ sine cāe cognitione ꝛ ad hoc facit. s̄. e. l. si paterfa. §. in arrogatiōibus [intellige] ꝛ ad hoc facit. j. de trāf. l. cū hii. §. i psona ꝛ. j. de testi. l. iij. i pn̄. ꝛ. j. de pri. cre. l. creditores. [de ide] i. scdo. [cui᷒ vite sit]. s. an pdigu᷒ vel pcus [obsego] vt. C. de inof. te. l. si qn̄. §. illō [interdū]. q. d. regl'r contra [dari solet]. s. a patre arrogatore [serno publico]. i. tabellioni. vt. j. rē. pu. sal. fo. l. si pupillus ꝛ insti. eo. §. cū aūt. seruus aūt nō pōt esse tabellio. vt. C. de tabu. l. generali. [in suo statu]. i. si se in arrogationē nō dedisset. [prospectū esse] improprie. vt. j. ō ver. si. l. sciendꝫ. §. pe. [que ex scdis tabulis]. i. in pupillari substitutione. [seruo.] s. pupillariter. [itē legatariis]. s. quibus relictū est a pupillo [nemo dubitat] habetis ergo ¶ ꝙ arrogator satisdat si pupill᷒ moriat̄ infra pupillarem etatem hereditatē se restiturum ꝛ omnia bona pup. hiis qui essent habituri bona arrogati si nō esset arrogatio facta vel satisdat substitutis si pupillo facta erat a patre naturali substitutio pupillaris [datur] vnde not. ¶ regulariter ex stipulatione nō interposita nō dat̄ actio. vt. j. de ver. ob. l. j. sꝫ fallit hic quia fingit̄ stipulatio intercessisse vbi non intercessit. sic ꝛ alibi. C. de rei vx. actio. l. vnica in prin. [arrogati] qꝛ masculus ꝛ femina potest arrogari vt. s̄. e. l. ij. alia litera dicit] arrogare possunt] passiue nō actiue. q. d. femine nō possunt arrogare qꝛ non habent filios in potestate nisi solatium liberorum amissoꝝ in acie et tunc beneficio principis possunt vt hic et instituta de adop. §. femine ꝛ. C. e. l. mulierem.

1 ¶ Arrogatore mortuo ꝛ deinde impubere arrogato bonaque perueniunt ad arrogatorem ab arrogato sunt restituenda et insuper quarta pars est relinquēda i qua pater et arrogator pōt facere substitutionēz directam vsq ad tempus pubertatis ꝛ nō vltra ꝛ p fideicōmissum.

Si arrogator.

Signori. l. ista quia materia ei᷒ est insusitata videtur pma facie nulli᷒ momēti esse tn̄ est vtilis rōne sue subtilitatis ꝛ si vos hn̄ intelligatis casuꝫ vt dicam cetera alia erūt vobis clara ꝛ in. l. ista non tractatur aliqd de adoptiōe sed de arrogatiōe. s. cū arrogat̄ ille q est sui iuris ꝛ i. l. ista ponūt̄

1 tres casus ¶ quorum primus est talis ponamus titius paterfa. aliquē impuberem sui iuris cōstitutū auctoritate imperiali in filiū arrogauit postea titius paterfamilias arrogator in extremis constitutus condidit testamentum ꝛ illum filium impuberem arrogatū exheredauit ꝛ alios sibi heredes instituit qbus ita factis decessit titi᷒ paterfa. arrogator: postea decessit ille fili᷒ impubes arrogat᷒ modo qrit̄ ad quid teneāt̄ heredes arrogatoꝛ ipsi arrogato si nō decessit vel ei᷒ heredibus ei succedētibus ab itestato vel substitutis pupillariter impuberi intestamentū patris naturalis ꝛ rn̄. iuriscō. ꝙ hr̄des arrogatoris tenent̄ pdictis restituere bona arrogati ꝛ quartā ptē que debet̄ filio arrogato in bonis arrogātis ex cōstitutione diui pii ꝛ hic est primus casus. Secūd᷒ cāus est talis ponam᷒ paterfa. arrogauit ipuberē postea impuberē nō instituit heredē sꝫ exheredauit: nūqd illi filio impuberi arrogato poterit substituere ꝛ inqn̄tum rn̄detur ꝙ pōt ei substituere in quartā quā dꝫ habere in bonis arrogatoris ꝛ in ea potest ei substituere pupillariter nō pōt ei substituere post pubertatem vt qn̄cūq decesserit restituat tali illam quartā quā hꝫ ex bonis suis qꝛ illā quartā nō vr̄ habere iudicio testatoris sed ex ꝯstitutiōe diui pii antonini ꝛ h̄ est scds casus huius. l. Tertius cāus huius. l. est talis qꝛ ea que dicunt̄ in. l. ista de impubere arrogato nō solū habēt locuꝫ cū impubes arrogatur vt fili᷒ imo locū habēt cū impubes arrogat̄ vt nepos. h. d. ista. l. vsq. i si. [partē] hic est primus cāus [sꝫ an] icipit scds cāus [hec aūt oīa] incipit terti᷒ ꝛ vltimus casus. Dr signori sicut ego premisi. l. ista qꝛ materia ei᷒ ꝛc. dic vt dixi in casu videatis expōnē lr̄e [si arrogator] ponamus titi᷒ prfa. [filio adoptiuo]. i. arrogato sub exheredato ꝛ alio hr̄de instituto vel etiā emācipato. [ꝛ mox]. i. postea [teneant̄] [sub vel succedentibus ipuberi ab intestato vel substitutis ipuberi pupillariter in testamēto patris naturalis [ꝛ dicēdū est hr̄des quoq]. s. arrogatoris restituere [se bona arrogati] sub. vel succedētibus impuberi arrogato ab intestamēto vel substitutis in testamēto patris naturalis vt. s̄. e. l. nō alit̄ ꝛ. l. his verbis [ꝛ pterea quartā ptē] sub. quā ipubes arrogatus in bonis arrogantis duobus casibus si exheredat̄ vel emancipat̄ ex cōstitutione diui pii vt. j. dicā. [sꝫ an ipuberi]. s. filio arrogato [ꝯsequit̄] ex ꝯstitutiōe diui pii cū ipubes arrogatus exhr̄dat̄ vel emancipat̄ ꝛ litera ista legit̄ duobus modis ꝛ vno mō cū tali subauditiōe [nisi forte ad quartā solā quē ex bonis ei᷒ ꝯsequit̄] sub. ꝛ nisi ad ea alia q̄pater arrogator reliqrit impuberi arrogato vel legit̄ scdo modo [nisi forte ad quartā solā quā ex bonis ei᷒ ꝯsequit̄] sub. ꝛ preterꝙ alia bona que pr̄ arrogator filio impuberi arrogato reliqrit similis lec. fit alibi. C. de sac. san. ec. l. placet venerabili consilio ꝛc. [restituat] vt qꝛ rogat eum pr̄ arrogator vt bona q̄ ei religt restituat qꝛ [hoc]. s. ꝙ habet pro qrta [nō iudicio ei᷒]. i. nō testō pr̄is arrogātis. [ad eū]. s. ipuberē arrogatū. [sed principali puidētia]. i. ex ꝯstōe diui pii. que seruat quartā ipuberi arrogato in duobus casibus. s. si exheredat̄ vel emancipat̄. vt. j. dicā. [hec aūt oīa] sub que dicta sunt a lege ista ꝛ a lege nec ea hucusq [ipuberē arrogauerit] Dr signori circa. l. istā anteꝙ pueniamus ad alia not. duo nota. postea peruenimus ad quoddam contrarium. tertio ꝛ vltimo pueniemus ad quasdam subtiles qōnes de quibus hic dn̄s Jo. et azo. licet breuiter fecerūt mētionē. et statim no. ¶ hec. si impubes q est sui iuris arrogat̄ in filiū auctoritate impiali. iste impubes dꝫ habere. quartā partē in bonis arrogatoris. et ex ꝯstōe diui pii duobus casibus. s. si exheredat̄ vel emancipat̄. vt. j. de inoffi. te. l. pap. §. si quis ipubes. et. j. de coll. bonoꝝ. l. j. §. si impuberē. et. C. de adop. l. antepe. ¶ Itē no. ꝙ pater arrogator pōt impuberē substituere in quartam dūtaxat quam ei reliquit ꝛ in illa substituit ei pupillariter nō p fideicom. qꝛ illā videt̄ habere ex cōstōne diui pii. non volūtate patris. ꝛ ita colligetis hic ar. p Jo. et azo. opinione. ¶ in qōne qua queritur si pater instituit filium naturalē ꝛ legitimū. et rogat eū ꝙ restituat hereditatē post mortē suā si decesserit sine liberis. nūquid existēte ꝯdictione. s. ꝙ possit detrahere duas quartas. vnam. s. iure nature. qꝛ habet eā. l. volūtate vt hic ꝛ. j. de inoffi. te. l. pap. §. meminisse. ꝛ postea adueniēte cōdictione trebel. et pro ista sua op. inducit. C. ad trebel. l. iubemus. tn̄ in qōne illa licet dn̄s Jo. ita dixerit. ego cōsueui dicere ꝯ et dico ꝙ filius habet electionem quā quartam velit detrahere. nec pōt nisi vnā quartā detrahere ꝛ de dodrante restituit. et sic nō duas quartas detrahit. ar. p real. l. iubemus. et. C. fam. her. l. filiū sꝫ iure. aū op. Jo. azo. approbata est vt prealleg. l. iubemus. i questione ista no. Dr signori ad. l. istam breuiter sic op. hic dicitur ꝙ pater arrogator potest pupillariter substituere filio ipuberi arrogato in quarta quam ei reliquit non alio. sed lex videtur contra. que videtur velle ꝙ pater arrogator possit filio impuberi arrogato substituere in quarta ꝛ in omnibus aliis que ei pater reliquit. vt infra de vul. et pu. sub. l. sed si plures. §. in arrogato. ad cuius contrarii solut. potest dici pluribus modis. et vno modo vt dixi in expositione littere. quod dicitur in. l. ista ꝙ pater arrogator potest substituere impuberi in quarta: subaudiendum est ꝛ in ceteris aliis bonis que pater arrogator ei reliquit. vt sic ꝙ hic dr̄ p l. contra. suppleat̄. qꝛ promptum est leges legibus cōcordare. vt

C.de inoffi.do.l.vnica. Vel pōt dici scd̃o modo vbi filius impu
bes arrogatus exheredatur vl̃ emācipat̃ in sola quarta que debe
tur ei ex cōstitutione diui pij pōt ei pater pupillariter substitue̾
vt hic q2 illa substitutio est ei ꝓuisio nō onus: vt.j.de vul.⁊ pup.
sub.l.j.⁊.ij.sed si impubes filius arrogatus a pr̃e arrogato insti
tuit̃ in solidū vel in quarta ⁊ alijs bonis pōt ei substitui in quar
ta ⁊ in alijs bonis que pater ei reliq̃rit vt in.l.cōtra ⁊ ad hāc so
lu.facit.j.de vul.⁊ pup.sub.l.cū. Modo circa.l.istam formantur
tres questiones ⁊ pro fundamento harū questionū hoc premittē
dū est.hec lex in sui principio loquit̃ cū pater primo decessit exhe
redato filio ĩpubere arrogato postea ĩpubes filiꝰ arrogatꝰ exhere
datus decessit ⁊c.dic vt dixi in primo casu huiꝰ.l. Sed ꝓ deo qd
erit si filius arrogatus ĩpubes decessit viuo pr̃e arrogatore bōa
ĩpuberis qbꝰ tenet̃ pr̃ arrogator restituere: vtrū tenet̃ restitur̃ suc
cedentibus ĩpuberi ab ĩtestato si arrogatus nō esset nec pater na
turalis ei substituit vel substitutis si pater naturalis in suo testa
mento substituit hoc ideo dixi q2 hec lex loqtur in sui prin.in pa
tre arrogante primo decedente q2 vbi pater arrogator primo de
cedit exheredat vel emancipat filiuз impuberē arrogatum: tūc
impubes dз habere quartā in bonis arrogatoris: sз vbi ĩpubes
decessit viuo patre arrogatore: si aūt nō est emancipatꝰ nō dз ha
ber̃ quartā in bonis arrrogatoris: vt insti.qbus mo.ius pa.po.
sol.§.cū aūt qd ergo dicemus ĩ hac questiōe ⁊ videt̃ ꝙ succedētes
ad ĩtestato impuberi debeāt succedere: etiā si habeat substitutos
pupillariter in testamēto patris naturalis q2 cū ĩpubes arroga
tur patitur mimam capitis diminutionē igit̃ substitutio pupil
laris expirat cū q̃libet capitis diminutio rumpat testm̃ vt inst.
qui.mo.test.infir.§.nō tm̃.⁊.s̃.e.l.nec ei ꝑmitttit̃.§.eoruз. Sз po
test dici scd̃m Jo.⁊ az.si iste ĩpubes arrogatus nō hз substitutos
pupillariter in testamento patris naturalis tūc indistincte suc
dētes ĩpuberi ab intestato si arrogatio facta nō esset succedēt ei
⁊ petēt eiꝰ hereditatē petitiōe heredit. † q2 petitio hr̃ditatis da
tur ei qui est heres ex testamēto vl̃ ab intestato.vt.j.de peti. here.
l.j. Sз si iste ĩpubes arrogatus habet substitos dicūt̃ substituti
necessarij q2 lз expirauerit substitutio pupillaris ꝑ mimam capi
tis diminutionē tm̃ fingit̃ nō expirasse: ꝙ ex eo appet ꝙ arroga
tor debз satisdare substitutis restituere bona arroganti ĩpubes
si decesserit ĩ pupillari etate si nō satisdedit fingit̃ interposita: vt
s̃.e.l.nec ei.i.fi.⁊.l.se.⁊.l.hijs verbis vñ quasi ista substitutio nō
expirauit vocatur substituti filio ĩpuberi. † Sed de nuo format̃
hic alia qd̃ ⁊ ista videt̃ fortior q̃ꝫ prima ponamus pater arroga
tor instituit sibi heredē ĩpuberē arrogatū ⁊ in quarta quā ei de
dit substituit ei pupillariter morit̃ ĩpubes nūqd substitutus vo
catur ex pupillari substitutiōe ad illā quartā tm̃ ⁊ alij succeden
tes ĩpuberi arrogato ab intestato vocantur ad alia bona si pater
natural̃ non substituit ei aliquos in suo testamento dixit Jo.et
az.non audeo hoc dicere ꝙ substitutus in quartā vocet̃ ad quar
tam ex vi substitutionis ⁊ sic ex testamento alij vocent̃ ad cetera
bona ab intestato: q2 iam videtur decessisse pro parte testatus et
pro ꝑte intestatus ꝙ ius nostrum non patitur vt.j.de re iu.l.ius
nostrum quid ergo dicemus ad ꝙ vos dicetis scd̃m io.⁊ az.tribꝰ
modis sз duo modi vident̃ in ideз recidere ⁊ dicunt ipsi vno mo
do sic si arrogator instituit ĩpuberē ⁊ in quartam tm̃ substituit
ei pupillariter: substitutus succedet ei nedū in quarta in qua est
substitutus imo ⁊ in alijs bonis occasione illius substitutionis
⁊ tenet̃ substituto in testamēto pr̃is naturalis ⁊ istō non probāt
aliqua ratiōe vel lege sed ego istud eoꝝ dictū ꝓbo tali rōne: ecce
si filio meo impuberi substituo siue eum instituo siue exheredo
eum videor ei substituere nedum in meis bonis immo ⁊ in suis
bonis vt.j.de vul.⁊ pup.sub.l.j.⁊ ij.sic dicam hic lз pater arroga
tor potuerit in quartam tm̃ substituere nō in alijs bonis tamen
ex substitutione habebit quartā ⁊ occasiōe istius substitutionis
cetera bona sз illa bōa tenet̃ restituere succedētibus impuberi ab
intestato si pater naturalis nō substituit ei vl̃ si substituit substi
tutis q2 lз eis non cauerit: tm̃ tenetur vtili ex stipu. q2 satisdatio
hr̃ pro interposita vt.s̃.e.l.nō aliter.⁊.l.his verbis sed ⁊ dicūt ip
si scd̃o modo ⁊ sic si pater arrogator in quarta substituit ĩpuberi
pupillariter ⁊ pater naturalis in suo testamēto substituerat pu
pillariter in ceteris bonis substituti a patre arrogatore vocant̃
vt ex testamēto ad quartā substituti a patre naturali vocant̃ in ce
teris bonis ex testamēto patris naturalis ⁊ sic erit mirabile di
cūt isti ꝙ iste impubes arrogatꝰ inuenit̃ decessisse duobꝰ cōditis
testis ꝙ al̃s nō iuenit̃ nisi in milite qui hз duo patrimonia vnū
paganicū aliud castrēse qui potest vnū sibi heredeз instituere in
paganicis ⁊ alium in castrensibus.vt.j.de mi.te.l.cū querebat̃
⁊ insti.de heredi.instituendis.§.nō tm̃ sic ⁊ iste impubes arroga
tus videtur decessisse duobus conditis testamentis vno facto a
pr̃e naturali ĩ ceteris bonis alio facto sibi a patre arrogatore ĩ q̃r
ta. Item dicūt ipsi tertio mō ⁊ sic pr̃ naturalis in bonis alijs sub
stituit ei pupillarit̃ illō est testm̃ pr̃is natural̃ꝫ si pr̃ arrogato sub
stituit sibi alium in quarta illud est testamentum patris arro
gatoris vnde non decedit cōditis duobus testamentis sed dece
dit relictis diuersis heredibus sed certe istud nō approbo: q2 li
cet pater naturalis pupillariter ei substituerit tamen dicuntur
secunde tabule testamēti impuberis quantum ad substitutionē
licet sit patris quantū ad ordinationē.vt.j.de vul.et pupil.sub.
l.patris.⁊.j.ad.l.fal.l.in rōne.§.id quod vulgo: ⁊.ideo primo di
cta veriora sunt. Tertio et vltimo formāt ipsi hic aliā questionē
⁊ dicūt sicut dictū est.s̃.qd̃ impubes arrogatus hз quartaз in bo
nis arrogatoris duobꝰ casibus.s.si exheredatur vel emancipat̃:
sed an habebit quartam omniuз bonorū an eius qd̃ habiturus
erat ad intestato verbi gratia pater naturalis habet tres filios si
morit̃ ab intestato debet habere qlibet filiorum trientem.i.quat
tuor vncias sed si moritur testatus si vult secure testari debet re
linquere quilibet filiorum quartam eius quod habiturus erat
ab intestato.⁊ sic debet ei relinq̃re vnam vnciā: vt.C.de inof.te.l.
cuз q̃ritur.⁊ aut̃.nouissima.⁊.l.parētibus. † Signori custodiatꝫ
vos hic q2 quicquid dicatis sequitur respōsio ĩ cōtrariū nā si vos
dicatis vt quidā dixerunt qd̃ impubes arrogatus exheredatus
vel emancipatus habet quartam omnium bonorum ⁊ ita triētē
⁊ pro se inducunt.insti.qui.mo.ius pa.po.sol.§.cum autem ⁊.j.
de col.bo.l.j.§.sed ⁊ impuberem iam melioris conditionis erit fi
lius adoptiuus q̃ꝫ naturalis ⁊ legitimus q2 inuenit̃ plus habe
re q2 vt dixi si pater naturalis habet tres filios morit̃ si ab intesta
to quilibet filioruз debebit habere trientē.i.q̃ttuor vncias sed si
morit̃ testatus ⁊ vult secure testari quilibet filiorum debet relin
quere quartā eius qd̃ habiturꝰ esset ad intestato: ⁊ sic debet ei reli
quere vnā vnciam.ar.ꝑall.l.cuз queritur ⁊ auctentica nouissima
⁊.l.parentibus si ita est in filijs naturalibus idem debet dici in
filijs arrogatis si paterfa. arrogauit tres filios impuberes ⁊ de
cessit extraneis institutis ⁊ exheredatis: arrrogati filij haberent
quartā omniū bonorum iam essent melioris conditionis q̃ꝫ filij
naturales ⁊ legitimi qui non habēt nisi quartaз quarte ꝙ nō dз
esse cū adoptio naturam imitetur vt.s̃.eod.l.adoptio sed vos di
catis ꝙ debet habere quartam quarte vt insti.quibus mod.ius
pat.po.sol.§.cū aūt.j.de col.bon.l.j.§.sed ⁊ si impuberem. Sed
vos secundum Jo ⁊.az.dicetis ꝙ iste filius impubes arrogatus
debet habere quartā quarte quā habiturꝰ erat ab ĩtestato vt dr̃ in
filio nāli quē pr̃ vult exhr̃dare vt in ꝑall.l.cū q̃rit̃ ⁊ aut̃.nouissi
ma ⁊.l.parentibꝰ nec ob.ll.que dicunt ꝙ filius ĩpubes arrogatꝰ
vel emancipatus debet habere quartam partem omnium bono
rum patris arrogati: q2 verum est illud cuз filius ĩpubes arroga
tus est solus: nec alij filij arrogati vel legitimi ⁊ naturales nō exi
stant: sed si existant alij filij.tunc habebit quartam quarte quam
habiturus erat ab in testato.vt in filio naturali dicitur.

Qui in adoptionē dantur.

Signori hec lex bona ⁊ pulchra lex est et ab aliquibus
nō est bñ ĩtellecta.et.l.ista primo ponit regulā.postea
eius ĩstātiā.et regula est talis.si aliqs dat̃ mihi ĩ adoptiōeз qbꝰ
ille adoptatꝰ efficit̃ agnatus eisdē efficit̃ cognatꝰ.vñ filio meo na
turali ⁊ legitimo vel filie mee efficit̃ agnatus.⁊ ꝑ cōsequens eius
efficit̃ cognatus.sз quibus non agnascit̃ eisdē nec cognatus fit
q2 adoptio non iura cognationis sз affinitatis inducere videt̃.
et iō si adopto aliquē in filium meuз vxori mee non agnascit̃ nec
efficit̃ ei cognatus.iō vxor mea ei loco matris non est. sil̃r matri
mee nō agnascit̃ nec cognatꝰ fit.et sic mr̃ mea ei loco auie nō est.sз
licet vxor mea non sit ei loco matris. nec mater mea loco auie. sз
frater est filij mei vel filie. tamē a nuptijs earum debet abstinere.
vnde non poterit ꝯhere nuptias cuз eis me viuo nec me mortuo.
h.d.ista.l.et aduertatis q2 legit̃ littera ista in princ.duobus mo
dis. [et cognatus fit] sed quid vult istud dicere antiqui ita intel
lexerunt litteram istā [qui ĩ adoptionē datur his quibus agna
scit̃ ⁊ cognatus fit].i.quibus erat ante adoptionem agnatus ef
ficitur cognatus.verbi gratia.filiū tuū das mihi in adoptioneз.
ante erat mihi agnatus.vt.j.de suis et le.l.filius.sed ex quo das
mihi eum in adoptionē trāsit ĩ ptātem meam.vnde q2 ante ado
ptionem erat mihi agnatus.modo secuta adoptione est tibi co
gnatus.sed certe hec expositio non placet. q2 non est scd̃m signa
tionem vocabuli. Item nec alia ratione placet. q2 si das mihi fi
lium tuum in adop.qui erat ĩ potestate tua desinit tibi esse agna
tus.quia transit in meam potestatem.tamē non efficitur tibi co
gnatus.vt.j.vnde cog.l.j.§.agnationis. † nam dicitur agnatio
per lineam paternam.cognatio per lineam maternam vt.j.vnde
cog.l.inter agnatos.et ideo vos dicetis ꝙ hec littera vult hoc di
cere si das mihi filium tuum qui est in potestate tua in adop.ille
efficitur mihi agnatus quia transit in potestatem meam. et per
consequens mihi efficitur cognatus.item filio meo et filie mee ef
ficitur agnatus.et perꝯsequens cognatus vt in fi.huius.l.sз filiꝰ
a me in adop.acceptus [quibus non agnascitur] iuris interpre
tatione

alio: a e.i. nō efficit agnatus: nec cognascitur.i. nō efficit cognatus: τ ideo vxori mee vel matri mee non efficitur agnatus: quia vxor vel mater nō est in potestate mea: igit non efficit eis cognatus: quia vxor mea nō est ei loco matris: vl' mater mea nō est ei loco auie. tamē cū eis nup. contrahere nō poterit: τ ideo vos exponatis ita litterā istā: qui in adop. datur his quibus agnascitur: τ cognatus fit vt filio meo τ filie mee. vt in fi. huius. l. dicit [adoptio em] pro quia: τ modo assignat rationez [τ ideo] .q.d. qz ita dictū est in genere sequitur in specie. [matris loco non est] sub. sed nouerce. vt. ff. de ri. nup. l. adoptiuus. Itē nec mater mea] modo pbat pdicta esse vera alio exemplo. [extra familiam meā].i. extra agnationem meā vel cognationē. τ sic sumitur familia pro agnatione vel cognatione. ff. de ver. si. l. pnūciatio. §. familie [in familia mea est filia] sub. τ ita agnascitur ei τ per cōsequēs efficitur ei cognatus. [prohibitis] hec clausula refertur ad omnia supradicta τ ad vxorez meam τ ad matrem meam τ ad filiam meā qz cum istis nō patitur contrahere nup. me viuo nec me mortuo † τ ita not. cuz clausula generalis potest referri ad omnia supra dicta refertur ad omnia: si autez ad omnia non potest referri ad proxima dicta refertur vt. ff. de le. j. l. talis scriptura. et dicetur. ff. de iur. om. iu. l. si idem. item colligetis ex. l. ista vnum magistrale ad quod tota die allegamus magistraliter. l. istam. tota die dicemus interdum filius est fine matre. vt. ff. de adop. l. qui in adoptione † sed quomodo potest hoc esse φ filius possit esse fine matre: istud debet intelligi φ filius non possit esse fine matre naturali: sed bene pōt esse sine matre ciuili. simile no. alibi si quis concipitur τ nascitur ex me τ vxore mea dum sumus in captiuitate hostium τ postea matre mortua in captiuitate hostium mecū reuertitur iste filius censet sine matre. vt. ff. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. §. j. τ. ff. de cap. τ postli. reuer. l. diuus. † vltimo consueuit queri sup. l. ista. nūquid hec lex sit hodie correcta: ad quod distinguendum fore dico sic: in arrogatione dum arrogo aliquem auctē imperiali qui est sui iuris. vt. s. e. l. ij. ista lex nō est correcta sed in adoptione: si ego adopto filiū tuū est immutata nam fm iura. ff. filiusfa. adoptiuus indistincte trāsibat in potestatē adoptātis. vt. s. e. l. j. τ sic agnascebatur ei q efficiebat cognatus: sed hodie si dat i adoptionē filiusfa. extraneo nō agnascit ei nec cognascitur sed si datur filiusfa. in adoptionē auo paterno vel materno fit ei agnatus τ cognatus. vt. C. e. l. pe. τ insti. e. §. sed hodie.

Ex absens. In. l. ista dr. φ psens τ cōsentiēs pōt arrogari autoritate imperiali. sz absens τ dissentiēs nō potest arrogari. h. d. ista lex. videatis expositionē littere. [nec absens] intellige absentem qui nō est in iure. sic τ alibi ff. de dā. infec. l. iiij. §. abesse. alibi autē dr absens qui nō pōt exaudire vt in stipulatione verborū. vt. ff. de v. ob. l. j. alibi autē dr absens q nō est i eadē puincia. vt. C. de psc. lon. tēp. l. pe. τ vlt. [pōt.] vt. s. e. l. in adoptionibus. τ est rō. qz is qui arrogat interrogat. vt. s. e. l. ij.

1 Pater contra emancipationem a se factaz τ diuturnitatem temporis roboratam venire non potest.

2 Quod per me possum nō possum per alium.

Post mortem. Lex ista respicit illaz partem rubrice de emancipationibus † τ ponit casum talē. perfa. filiam suā emācipauit coram iudice minus solenniter. postea istam filiam diu passus est viuere tanφ materfa. demum ista filia fecit testamentum τ patrem non instituit sibi heredem sed alios sibi instituit. paterfa. vult dicere φ fuit minus solenniter emancipata igitur remansit in potestate sua. vnde non valuit eius testamē tum. modo queritur. nunquid possit hoc dicere. τ respondetur φ nō. quia contra suum factum veniret. hoc dicit. i principio huius. l. videatis expositionez littere. [que]. s. filia. [aduersus factū suum] τ hec est bona littera. quia si pater velit venire cōtra factū suum non licet ei. vt. ff. de don. cau. mor. l. cum hijs. alia littera dicit. [contra fratrem suū] vt quia ista filia fratrem patris sibi heredem instituerat. vel quia fratrem suū filia sua sibi heredē instituerat. si pr velit agere ꝯ fratrē suū. s. ipsius pris vel filie hoc sibi nō licet. τ hoc dicit littera quasi nō iure eā τc. † Dr signori habetis in. l. ista vt dixi in casu. vnde ex. l. ista colligetis illud generale qd nō lz alicui ꝯ factū suū pprium venire vt hic. τ ad hoc cōcor. l. de ser. ru. pre. l. p fundū. C. de reuo. dona. l. cū pfitearis. τ. C. de remi. pig. l. j. est tn ar. ꝯ. C. de li. ca. l. j. τ. C. de agri. τ cē. l. quemadmodum. τ. C. de murile. li. xj. l. murilegui. sed istud brocardū soluit duobus modis: vno modo fm Jo. τ az. nō licet alicui venire contra factū suū. cū illud factū nō est ꝯ legē. sz pter legē vt est hic cum suis silibus. sz si illud est ꝯ legē. tūc illud fcm hr p infecto. vt. C. de sa. san. ec. l. iubemus. §. sane. τ. C. de leg. τ cōsti. l. non dubium. quo casu licet venire alicui ꝯ factum suum. vt in. ll. alleg. p ꝯijs. vel si placet soluatis ista. ꝯria scdo mō τ sic reglr nō lz alicui venire cōtra factum suū vt hic τ in suis similibus. licet tn alicui venire interdū cōtra factū suū ex iusta causa. τ est iusta causa si lex illud vetat: vt dixit φ nulli⁹ sit momēti qd factū ē. vt in. l. cōtrarijs. † Dr signori ad. l. istam signantur tria cōtraria. τ primo videtur φ lz patri venire cōtra emancipationē a se factam. vt. C. si aduer. rem iudi. l. cū pater. τ. C. ne de sta. defun. l. qd constitutum est. τ. ff. de proba. l. ab ea parte. ad solutionem quorū contrariorū. quidam dixerunt olim non licebat patri venire contra emancipationem a se factam vt hic. hodie sic. vt in. l. contra que solutio non placet quia legum correctio est vitanda τc. vt. C. de ap. l. precipimus. in fi. Item quia ista solutio nō potest tolerari ad. l. istam ab ea parte. quia ista τ illa lex antiqua lex est. τ ideo vos dicetis fm Jo. et az. secundo modo τ sic. φ in. l. ista duo erant contra patrē. scilicet emancipatio τ tēporis diuturnitas. nam pater emancipauerat ibi filium vel filiam. τ permisit viuere tanφ emancipatuz si post mortē filij vel filie velit venire contra. dicēdo emancipationē nō rite factam non licet sibi venire contra factū suū τ diuturnitatē tēporis: τ sic loquitur. l. contra. τ hoc ideo. quia diuturni mores. τc. vt in aut. de consang. τ vte. §. pe. sed. in. l. illa pater emancipauerat filiam τ non fuit filia diu sui iuris. hoc casu si vult pater venire contra factū suū dicēdo emancipationē a se factam non valere ei licebit. vt. C. si aduer. rem iudi. l. si cum pater. τ. ff. de pb. l. ab ea parte. τ. C. ne de sta. defun. post quinquē. aga. l. qd cōstitutum est. alij dicunt φ pater dicebat hanc emancipationē nō valere scilicet de iure. sed male dicebant. vt in. l. ista.

2 Neqz adoptare. † In. §. isto dr: φ ille qui vult adoptare vel arrogare dz esse presens. item dz quis adoptare vel arrogare per se τ nō per aliū. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [quis absens] nā sicut absens non pōt arrogari. vt. s. l. pri. ita nō pōt adoptare vel arrogare vt hic. τ. s. e. l. ij. [nec p aliū] puta p pcu. [peragere pōt] vñ no. hic φ qdam sunt q possum⁹ facere per nosipsos τ nō per alios vt est adoptare vel arrogare similiter τ emācipare τ manumittere possumus p nosipsos non p simplicē procur. vt. C. de ma. vin. l. pe. sed per pcu. in rē suam sic possum⁹. vt. C. de do. l. cū proponas. † spāle tn est φ pater per filiū possit seruū manumittere. vt. C. cōia de ma. l. in. fi. qz censetur eadē psona patris τ filij. vt. C. de impu. τ ali. sub. l. vlti. similiter τ veniā etatis possum impetrare p me τ nō per alium. vt. C. de hijs qui ve. eta. impe. l. ij. similiter et nouū empbiteotā possum inducere in pos. per me non p aliū vt. C. de iur. emphi. l. j. similiter τ hrs institutus pōt p se adire hereditatē nō p aliū. vt. ff. de aqui. here. l. placet. licet fallit in procu. cesaris. vt. ff. de of. procu. ce. l. j. silr τ iudex delegat⁹ a principe nōn pōt delegare cām vt delegat⁹ ferat sniam. sz ipse hz necesse ferre. sniam. vt. C. de iudi. l. a iudice. in aut. ad hoc que est ibi signata sunt tn contra. ar. qz qui per aliuz facit pe seipsum facere videt. ff. de admi. tu. l. ita aūt. §. gessisse. τ. ff. de vi τ vi ar. l. j. §. deiecisse. τ. ff. ne quis eum qui in ius voca. est vi eximat. l. j. §. si per alium. τ. ff. de fideius. tu. l. iij. s. de sta. ho. l. aretusa. in fi. sed istud brocarduz pōt ita solui. † quando aliquid persone spāliter ascribit reglr qd possu m facere p me τ p aliū. si aūt psone nō ascribit nōpossū facere p aliū sz p memetipm. vt hec distinctio colligit. C. de cadu. tol. l. vni. §. ne aūt. τ. ff. de leg. iij. l. fideic. i. fi. τ. ff. de of. iu. de le. c. vlt.

¶ Refert ad omnia adde φ restringit ad pcedentia noiata si comode referri pt salua rōne recti pmonis et si n̄ā ēē specificata refert ad omnia ita bar. in. l. empto. ff. de pac. τ qñ referatur ad specificata τ qñ nō vide bart. in l. si seruus cōis ff. de stip. ser. et in. l. si ex plrib⁹ ff. de sol. τ idem bar. in. l. legatorum. ff. de leg. ij. τ. l. g. rome. §. duo fratres. ff. de ver. obl.

Eum filius meus. In. l. ista dr: si filius me⁹ emancipatus adoptat aliquem in filium ille non est me⁹ nepos. hoc dicit ista. l. videatis expositionē littere. [nepos meus non erit.] quod fm hec tēpora filius emancipat⁹ desinit mihi esse agnatus. vt insti. de le. ag. suc. §. fi. in fi. vñ cum mihi non agnascitur non mihi efficitur cognatus. vt. s. e. g in adoptionē. hodie tamen cum nō desinat esse mihi agnat⁹ per emancipationē efficitur mihi nepos. vt in palleg. §. vlti.

In adoptatiuo. In. l. ista dr: si adopto aliquem in filiuz τ ex filio adoptiuo nascitur filius ille intelligitur nepos me⁹ hoc dicit ista lex. videatis expōnē lr̄e. [ex adoptiuo.]. s. filio [in. ci. vt. s. e o. l. g i adoptionē. τ facit. ff. e. l. i arrogato

1 Emancipare nepotē non videor eoipo φ emācipo filiū.

Liberuz arbitrium. In. l. ista dicit si ego habeo filiū in potestate mea τ ex eo nepotē habeo in potestate mea licet mihi filiū emācipare et nepotē in ptāte retinere vel ecōtra sz si volo vtrūqz emancipare possum: qd dictū est de filio et de nepote idē dicēdū est de pnepote τ deinceps. h. d. ista. l. vide expōnē lr̄e. [manumittere] idest emancipare. vt. ff. quando act. de pecul. est an. l. j. §. merito. sic sumitur. ff. de of. proconsulis et le. l. ij. in prin. [vel omnes.] id est filium τ nepotē. [intelligam⁹] quia possum emancipare nepotē et pronepotē retinere in potestate τ ecōtra. Dr signori ex. l. ista colligim⁹ arg. † φ nō eoipso φ emācipo filiū videor nepotē
1

emancipare: reprobata opi. illorum qui dixerunt cõtra. vt. s. eo.
l. sed etiam nepos: sed illa lex debet intelligi vt ibi dixi: et s̃m hoc
intelligitur. j. de capi. di. li. liberos. ⁊ j. de reg. iur. l. verum.

1 ☞ In adoptione verborum expressio non requirit̃.

1 **SI pater naturalis.** † In lege ista d͛r: si volo ado
ptare filium tuũ naturalem debeo eum adoptare vo
luntate tua: sed si non potes loqui tamen potes volũ
tatem tuam alio modo ꝗ̄ verbis declarare valet adoptio. [si pa
ter naturalis] subaudi ⁊ legitimus. [loqui quod non possit.]
subaudi quia mutus est a natura. [in adoptionem dare] id est
declarare voluntatem suam: puta scriptura. [esset] id est pater ex
pressis verbis consentiente: ⁊ ita not. in hiis in quibus requiri
tur consensus sine verbis non refert cõsentiat quis verbis an fa
ctis: vt hic. ⁊ j. de contrahen. emp. ⁊ ven. l. j. in fi. ⁊ j. de act. ⁊ ob.
l. ex consensu. ⁊ s. de leg. ⁊ senatuscon. l. de quibus. secus est in sti
pulatione in qua requirũtur verba ⁊ consensus. vt. j. de ver. ob.
l. j. in princ. ⁊ de hoc plene dixi in p̄dicta. l. de quibus.

ET qui vxorem. In. l. ista dicitur: sicut q
habent vxores possunt
aliquos in filios adoptare ita ⁊ qui non habent. hoc
dicit. [possunt: nam sicut potest habere filios qui ha
bet vxorem ⁊ qui nõ hꝫ: ita põt adoptare in filiũ q vxorẽ: hꝫ ⁊ q
nõ hꝫ vxorẽ q͛ adoptio imitat̃ naturã. vt. s. e. l. paterfa. in fi. ⁊ l.
seq. ⁊ hoc est verum si a natura potest quis habere vxorem. vt ar.
insti. eo. §. sed illud. ⁊ ar. j. de iur. do. l. si serua. s. spadoni.

1 ☞ Pater non cogitur inuitus emancipare filium et econtra
filius inuitus non potest cogi emancipari regula cum fallen.

1 **NOn potest.** † In. l. ista dicitur: si habeo
filium in potestate mea con
stitutum filius non potest me cogere vt ego inuitus
emãcipẽ eũ siue sit naturalis ⁊ legitimus siue legiti
mꝰ tm̃ vt adoptiuus. hoc dicit ista. l. videatis exposi
tionem littere. [siue naturalis] sub. ⁊ legitimus: nam naturalis
tantum non est in potestate nostra. vt insti: de nup. §. vlti. [siue
adoptiuus] .j. legitimus tantum. ¶ Or signori no. hic regulam
pater non cogitur inuitus filium emãcipare ⁊ econtra: filius in
uitus non potest cogi emancipari vt hic. ⁊ insti. qui. mo. ius pa.
po. sol. §. vlti. ⁊ C. de eman. l. nec auus. ⁊ in aut. qui. mo. nat. effi.
sui. §. generaliter. sed hec regula recipit instantiam in quattuor
casibus: ecce si pater cogit filiaꝫ peccare in corpus suum cogitur
emancipare. vt. C. de epi. au. l. si lenones. item fallit si pater velit
cogere filium adesse spectaculis: vel si vellet seuitiam exercere in
eum. vt. j. si quis a pa. fuerit ma. l. diuus. item fallit si legatum est
relictum patri sub hac conditione vt filium emancipet: si pater
agnouit illud legatum tenetur inuitus filium emancipare. vt. j.
de le. j. l. filius. §. serui. ⁊ infra de conditionibus ⁊ demonstratio
nibus. l. si cui iteꝫ fallit si aliquis arrogat impuberẽ: ⁊ ei expedit
emancipari pubere facto. vt. j. l. proxi. ⁊ l. se. ⁊ j. de mino. l. iij. §. si
quis minor.

1 ☞ Uitricꝰ põt esse tutor priuigni sui ꝫ apud eũ ali. nõ debeat

NOn nunꝗ̄. In. l. ista cum. l. se. dicitur:
si victricꝰ auctoritate ĩperiali
arrogauit preuignum suum tenuit arrogatio: sed si
ille impubes est factus pubes: ⁊ expedit ei illam arro
gationem factam non esse arrogator inuitus cogi
tur emancipare. hoc dicit ista. l. videatis ⁊c. [nõ nunꝗ̄] .j. aliqñ
quia duabus negatiuis ⁊c. vt. j. de ver. sig. l. duabus. [statuendũ
erit] vt si appareat expedire ei emancipari [permittendũ] vt hic
⁊ C. de ꝯtra. iud. tu. l. vlt. licet impubes apud victricum aduocari
non debeat. vt. C. vbi pu. edu. de. l. vlt. nec ob. s. eo. l. nec ei in prin.
vt ibi dixi. [redigi] .i. redactuꝫ fuisse. [recuperare] sub. quod est
speciale hic fauore arrogati ꝫ regulariter contra. vt. s. e. l. non po
test. dixi. † Or no. vitricũ posse esse tutorẽ priuigni sui: vt hic. ⁊.
1 C. de ꝯtra. iud. tu. l. vlti.

SI tibi filius. In. l. ista no. ita casum:
filiuꝫ meum dedi tibi in
adoptionẽ eo pacto vt dares eum titio post triẽniũ
niuꝫ in adoptione: modo querit̃ an valeat talis ado
ptio: ⁊ respondetur ꝙ non: quia non debet quis habere filiũ tẽ
poralẽ. h. d. ista. l. videatis expositioneꝫ littere. [an actio vlla sit]
i. talis actus aliquis sit. ⁊ sic sumitur. C. de sa. san. ec. aut. hoc ius
sed proprie d͛r actionis qd̃ ꝑsequimur in iudicio qd̃ nobis debet̃
vt insti. de act. in prin. [nullaꝫ esse act.] .i. actũ [habere.] † ¶ Or
signori ex. l. ista colligetis ꝙ possum tibi dare filium meum in
adoptionẽ simpliciter: nõ autem post triẽnium vt aliĳ des: quia
adoptio est legitimus actus vñ nõ recipit diem vel cõditionẽ. vt
j. de reg. iur. l. actus legitimi ⁊ hic. ⁊ j. de here. insti. l. hereditas.
⁊ si aliqs haberet filiũ qñ vellet fierẽt ei leges ludibrio qd̃ nõ dꝫ
esse. vt ar. C. de bo. que li. l. fi. §. non aũt.

1 ☞ Adoptione non minuitur dignitas sed augetur ⁊ quãdo

1 **DEr adoptionẽ.** † In. l. ista d͛r. ꝙ adop
tio nõ hꝫ minuere di
gnitatẽ sed augere. ⁊ ideo si senator vel filiꝰ senatoris
adoptatur a plebeio remanet senator vel filiꝰ senato
ris. hoc dicit ista. l. videte expositionem littere. vnde no. per ado
ptionẽ nõ minui dignitatẽ. vt hic. ⁊ ad hoc facit. j. de sena. l. sena
toris filius. ⁊ l. vlti.

1 ☞ Emancipatio ⁊ adoptio que de voluntaria iurisditione
sunt possunt fieri quocũqꝫ loco dũ tamẽ ydoneo.

11 **EMãcipari filiũ.** † In. l. ista di
cuntur duo: pri
mo dicitur ꝙ filiꝰ potest a patre emãcipari quo
cũqꝫ loco: secundo dicitur ꝙ filium meũ possum
emancipare vel adoptare aliquem in filiũ apud
proconsulẽ. etiam si proconsul non est sortitus il
lam prouinciã in qua emancipo vel adopto. hoc dicit. Or vide
te expositionem littere. [quocũqꝫ loco] scilicet ⁊ eo loco vbi pater
vel filius habet domicilium vel alio loco coram iudice tantũ. vt
C. de eman. l. j. ⁊ vlti. ⁊ j. de of. procon. ⁊ le. l. ij. [⁊ manumitti.] id
est emãcipari. vt. j. quando act. de pe. est an. l. j. §. merito. ⁊ no. sic
exemplum. si ab vrbe romana mittitur proconsul in anglia: sed
vadit per galliã ⁊ in ea non debet esse proconsul. tamen de volun
tate mea ⁊ filiĳ mei in gallia coram eo potero emancipare. vt. j. de
of. ꝓcõ. ⁊ le. l. ij. in prin.

ADoptare. In. l. ista dicũtur duo. primo di
citur ꝙ possum aliquẽ adopta
re in nepotem meum etiam si filium non habeam:
secundo dicitur. si adoptaui aliquem ⁊ postea eman
cipaui eum vel alteri dedi in adoptionẽ si iterato velim ipsum
adoptare hoc mihi non licet. hoc dicit. [nõ habet] habere tamẽ
posset a natura. quia adoptio imitatur naturam. vt supra. e. l. si
pater in fi. ⁊. l. se. ⁊ insti. e. §. licet. [eum.] incipit secũdum dictũ.
[adoptaui] scilicet semel. [iterum] idest secundo nõ potest ado
ptare. scilicet ne leges fiant ei ludibrio quod nõ debet esse. vt. C.
de cur. fur. l. cum aliĳs.

1 ☞ In confirmatione adoptionis non iure facte requiritur ci
tatio filioꝝ qui ex cõfirmatione possunt ledi.

1 **ADoptio.** In. l. ista cũ se. dicitur. † si adopto
vel arrogo aliquem in filium si non
est solenniter facta potero bene a principe impetrare
ꝙ eam confirmet. veruntamen imperator non confir
mabit eam nisi vocentur hĳ qui erant lesi huius confirmatione
adoptionis. hoc dicit ista. l. cum. l. se. [non iure facta] vt quia nõ
fuit facta coram principe cum esset sui iuris. sed coram alio ma
gistratu quod non debet esse. vt. s. e. l. ij. [potest de plenitudine]
potestate ipsius. ⁊ ad hoc facit. s. de iur. om. iudi. l. ⁊ quia. [euti
ciano] supplicanti. [quod desideras] scilicet ꝙ adoptio confir
metur [adoptionis] puta succedentes ab intestato. ¶ Or signo
ri ex. l. ista istud no. colligetis si peto aliquid in preiudicium ali
cuius debet vocari ille in cuius preiudicium petatur. ⁊ ad istud
cõcor. C. si vt mi. se ab hr̃. absti. aut̃. si om̃is. ⁊. C. de edi. diui adri.
tol. l. vlti. ⁊ j. de mino. l. in cause. §. causa. ⁊ j. de pe. hr̃. l. si quis li
ber. ⁊ j. de ap. l. ab executore. i fi. ⁊ j. de na. re. l. pe. i fi. ⁊ j. de aqua
plu. ar. l. i cõcedẽdo. nã ⁊ merita causarũ ꝑtiũ assertione pãdunt̃
vt. C. si per vim vel alio modo. l. vl.

1 ☞ Arrogatꝰ nõ solum trãsit in ꝑtãte arrogatoris sed filiĳ eiꝰ.
2 Pubertas plena quando dicatur.

1 **ARrogato.** In. l. ista dicitur. † si arro
go aliquem mihi in filium
illius arrogati qui erant in potistate ipsius erãt
mihi nepotes ⁊ efficiuntur vna cum patre eoruꝫ
in potestate mea secus tamen est si adopto filiũ
fa. ex quo filio auus naturalis nepotem habebat
bat. quia ille nepos non transit in potestateꝫ meam sed remanet
in potestatem sui aui. vnum sciatis si aliquis vult adoptare vel
arrogare aliquem debet eum precedere plena pubertate. i. xviij.
an. sed si spado arrogat aliquem potest eum suum heredem insti
tuere quia corporale vitium non est impedimento. hoc dicit. [ar
rogato patrefa.] scilicet auctoritate principis. vt supra. e. l. ij. [re
cidunt potestate.] ⁊ ad hoc concor. s. e. l. ij. §. illud. ⁊ j. de ca. di. l.
ij. in prin. [in adoptiõe cõtingit.] sub. que fit de eo qui est in po
testate alterius. [retinẽtur potestate.] vt supra. e. l. ij. §. illud. [nõ
2 tamen.] incipit secundum dictum [precedere debet. † Or signo
ri no. hic ꝙ est plena pubertas quantum ad testandum vel nu
ptias contrahendas. cum quis peruenit ad. xiiij. an. vt insti. qui
mo. te. infir. in prin. ⁊ insti. de nup. in prin. est plenior pubertas
quãtum ad postulandum cum peruenerit ad. xvij. ann. ⁊ postꝗ̄
xviij. incohoauerit. vt infra de post. l. j. §. initium. ⁊ institu. qui ex
cau. manu. non pos. §. vlti. est plenissima pubertas quantum ad

optandũ

optādū vel ad arrogandū.xviij.can.vt hic.ū minor maiorē arrogare nō possit.vt.§.e.l.si paterfa.infi.⁊ isti.e.C. minorē.item q̄tū ad alimenta relicta impuberi.vt.j̄.de ali.⁊ ci.le. l.mela.in princ. sed quid si aliquis plures adoptat nunquid debet eos pluribus pubertatibus precedere.videtur ꝙ sic:quia quando opus nouū in pluribus locis fit non sufficit vna nunciatio sed plures.vt.j̄. de no.op.nun.l.quia in re.in princip.sed hoc non credo cum naturaliter nasci plures ponunt.vt.j̄.si pars hr̄.pe.l. antiqui. et.j̄. de sol.l.si pater.vel si placet potest distingui:aut adoptantur filij paris conditionis:⁊ tunc sufficit si precedat eos vna pubertate:si autem imparis conditionis tunc oportet ꝙ pluribus pubertatibus p̄cedat eos.[sibi ascribere potest.]sub.si arrogat euz in filium si in nepotem agnascitur ei sublato filio de medio.vt insti.de exhr̄.li.§. posthumorum. ⁊ ad hoc quod possit eum heredem instituere.cōcor.§.e.l.ij.§.illud.[est.]sed si naturale vitium inesset ei eo quidē casu nō teneret adoptio.vt insti.e.§.licet.

1 ☞ Emancipato filio vel In adoptionē dato nepos ex eo post mortem aui non recidit in potstatem ipsius.

1 **Si pater filium.** In.l.ista dicuntur duo †:prīo dr̄ si habeo filiū in potestate ⁊ ex eo nepotē in mea potestate:⁊ postea emancipo eum filium licet eum adoptare:tamē me mortuo nepos meus nō reuertit̄ in potestatē sui patris sȝ efficit̄ sui iuris:⁊ idē est si habeo filiū ⁊ ex eo nepotē ⁊ filiū dedi alteri in adoptionē lȝ illū filiū adoptauerim tñ me mortuo ille nepos nō recidit in potestatē patris sui.hoc dicit ista.l.videte expositionē littere.[mortuo eo].s.auo.[potestatē].s. si efficit̄ sui iuris morte aui.vt.§.ti.proxi.l.nepotes.[nec is] incipit scōȝ dictū.[readoptauit]qđ intelligatis ī patre naturali:nā adoptiuus readoptare non posset.vt.§.e.l.adoptare.in fi.sed q̄ est rō in primo ⁊ in scōo dicto ꝙ nō recidit in potestate sui patris. rñ. in primo dicto rō est in promptu:qr liberatus est nepos a potestate sui patris p emācipationē factam de suo patre. vnde auo mortuo non debet recidere in eius potestate:quia liberatus est a patria potestate non reuertit̄ nisi p adoptionē vel nisi ingratus existat.vt.§.e.l.qui liberatus.⁊ in aut.de sanctis.e.§.sed hoc qdē. in scōo dicto si dedi filiū meū alteri in adoptionē ⁊ desinit filiꝰ meꝰ in potestate mea esse ⁊ nepos remanet.vt.§.e.l.j. si postea adopto iterū filium meum me mortuo nepos non recidit in potestate sui patris.quia si readopto eum iste nepos non potest dici nepos vt ex eo natus.vt argu.§.eo.l.si is qui.in princ.⁊ quia filius naturalis emancipatus postea adoptatus per adoptionem consequit̄ id qđ quilibȝ aliꝰ extraneus.ergo finita adoptiōe omnia iura quesita ꝑ ea pdit.vt.§.e.l.in omnibus.

Etiam infantem. In.l.ista dicit̄: nedum eū q excessit infātiā in adoptionē dare possumus immo ip̄m infantē filium meuȝ.h.d.[etiā infantē.j.minorē.vij.an. vt.C.de iur.deli.l. infantis.

Adoptiones. In.l.ista dicit̄.sicut possum aliquem adoptare in filiuȝ meum ita in nepotem ⁊ pronepotem ⁊ deinceps. hoc dicit ista lex.videatis expositionem littere. [sit]nam possum adoptare aliquem in pronepotem quasi natum ex nepote.vt.§.e.l.ij.

Si is qui. In.l.ista legit̄ ⁊ intelligitur duobus modis.sicut dicam circa litteram. et vno modo legitur ſm yr.alio modo ſm Io. ſm yr.legitur ⁊ intelligitur sic.si habeo duos filios ⁊ ex vno nepotem ⁊ ex alio non.si adopto aliquē in nepotem vt ex filio natum.nec dico ex quo filio ratione incertitudenis nō valet adoptio.secus tamē est si habeo duos filios ⁊ ex vno habeo nepotem ⁊ ex alio non.⁊ adopto aliquem in nepotem vt natum ex filio ex quo non habeo nepotem. nam tenet adoptio. ⁊ isti nepotes iura consanguinitatis tenebunt inter se.hoc dicit ista.l.⁊ scōm istum intellectum exponetis ita litteram.[aliqueȝ adoptauerit.]sub.⁊ non dixit ex quo filio.[esse].s.ratione incertitudinis.[sed si.]incipit scōm dictum.[cōtra puto].s. vt inter illos nepotes iura cōsanguinitatis fiant. si q̄ratur est q̄ ratio diuersitatis inter primum ⁊ scōm dictum.Rñ.ratio est illa qr non apparet ex quo filio velim eum habere in nepoteȝ. vnde ratione incertitudinis nō tenet adoptio.sic ⁊ alias rōne incertitudinis defecit datio tutoris.vt.j̄.de testa.tu.l.duo sūt titij.⁊.j̄.de re. du. l.si fuerit.in.scōo dicto adoptaui nepotem vt ex filio ex quo non habebam nepotem.vnde valet quia hic non est aliqua incertitudo.legitur ⁊ scōo modo ſm Io.vt ponat similiter duos casus. ⁊ primus casus est talis.habebā duos filios. ponamus lutiū titiū ⁊ seiū ⁊ ambo viuebāt.ex lutio titio nō habebā nepotē.sed ex seio habebā nepotē.mortuo lutio titio adopto aliquē in nepotem vt natuȝ ex lutio titio mortuo me non tenent iura ꝯsanguinitatis inter se nepotes.Scōs casus est talis.habebam duos nepotes.s. lucium titiū ⁊ seium ambo viuebāt:⁊ ex vno.s.lucio titio nō habebā nepotē:sed ex seio sic:adoptaui aliquē in nepotē vt natum ex filio ex quo non habebā nepotē:puta ex lutio titio tenet adoptio:⁊ iura cōsanguinitatis tenent inter se nepotes me mortuo hoc dicit.[futura esse.]sub.qr non tenuit adoptio.vel est ratio: quia hic nepos non erat recasurus in potestatē suā cū esset mortuus.vt.§.e.l.si is qui.[lutio titio].s.viuo ⁊ cōsentiēte:quo casu erat recasurus in potestatē suam.vt.§.l.si is qui.

Onera eius. In.l.ista dr̄: si adopto aliqueȝ in filiū meū onera illiꝰ nō pertinent ad patrē naturalē sed ad me patrē adoptiuum h.d.ista.l.videatis expositionē lr̄e.[trāsferūtur.]sub. et ideo teneor eū alere ⁊ suā vxorē.vt.j̄.de li.ag.l.si quis a liberis. §.ex hijs.

In seruitute. In.l.ista dr̄: cū erā in seruitute quesiui mihi filiuȝ ex ancilla indubitanter me manumisso ille filius non erit in potestate mea:sed bñficio principali potest in potestate mea reuerti si manumittat̄ ⁊ erit libertinꝰ h.d.ista.l.videatis expositionē lr̄e.[quesitꝰ mihi filius.]puta ex ancilla:⁊ ita nō est spuriꝰ.vt.§.ti.pxi.l.vulgo. [potest.]si postea ipse filiꝰ ⁊ manumittat̄ nō dubitat̄ naȝ libertinꝰ est ⁊c.vt inst.de liberti.in prin.⁊.§.de sta.ho.⁊ seruorū.in fi.⁊.l.se.

1 ☞ Res quedam sunt diuini iuris quedam humani:quedam sunt reipublice.quedam priuate.

2 Res esse in nullius bonis multis modis dicitur

3 Res que dicantur corporales ⁊ que incorporales.

De rerum diuisione. Rub.

Rubrica ista ita continuat̄ ad superiora:dictū est.§.de sta.ho. l.ij.ꝙ omne ius quo vtimur pertinet vel ad personas vel ad res vel ad actiones de iure personarū a loco illo hucusq̄ȝ dictum est amodo videndū est de iure rerū:⁊ qr rerū diuisiōes ⁊ qualitates sūt diuerse ponit de rerꝝ diuisiōe ⁊ q̄litate:⁊ de hijs dr̄.j̄.e.l.j.⁊.ij.

1 **Summa rerū diuisio.** Iuriscōsultꝰ tractaturꝰ de rerꝝ diuisiōe ponit quadā regulā siue diuisionē rerū: ⁊ est talis:qr diuidit̄ in duas ptes.† nam oīs res aut diuini iuris sunt aut hūani.diuini iuris sunt res sicut res religiose.itē res sunt sctē vt porte ciuitatis ⁊ muri sunt q̄si diuini iuris: et iste res q̄ sunt diuini iuris in nulliꝰ bonis sunt:q̄dā sunt hūani iuris ⁊ iste plerūq̄ȝ sunt in bonis alicuiꝰ:⁊ plerūq̄ȝ nō. nā anteq̄ȝ aliqs hr̄s existat res q̄ sunt in hr̄ditate in nulliꝰ bonis sunt itē iste res q̄ sunt hūani iuris q̄dā sunt publice q̄dā priuate.que sunt publice in nulliꝰ bonis esse dñr.sȝ sunt vniuersitatis. sȝ que sunt priuate sūt singulorꝝ.h.d.prin.huiꝰ.l.vsq̄ȝ ad.§. q̄dā sunt videatis epōnē lr̄e.summa].i.p̄ma.nā hec est prima rerꝝ diuisio sic et prima cā.i.deꝰ summa dr̄:vel pōt exponi summa.i.digna.hic eñ est dignior rerꝝ diuisio.sir̄e no.§.de sta.ho.l.summa.vel pōt exponi summa.i.summaria.q̄si breuior eē nō pōt sir̄e.vt inst.de iu. pso.in prī.[in duos articl'os].i.in duas spēs vel duas ptes deducit̄.sȝ vr̄ ꝙ iu.cō.mētiat̄.dū dicit ꝙ rerū diuisio in duos articl'os diuidit̄.imo vr̄ ꝙ in mltis.nam res aut sūt diuine aut hūane itē hūane aut sūt publice aut priuate:publice dñr q̄ sūt publ.iu.priuate q̄ sunt singulorꝝ.vt.j̄.statim dicit.ad qđ vos dicetis summa rerꝝ diuisio ī duos articl'os deducit̄.i.in duas ptes pricipales diuidit̄ predicātes de alijs.⁊ sir̄e no. vobis .§.de iusti.⁊ iur.l.j.§. huiꝰ studij.⁊ sir̄e vobis no.j̄.đ pa.l.ꝯuētionū.[sacre].i.p pōtificē sacrate vt sunt eccl'ie.[⁊ religiose.]dñr religiose qbꝰ debet̄ aliqua religio vt est locꝰ in quo qs sepelit̄.vt.j̄.e.l.intm̄.§.vlt.[sunt.] qa sicut molestia nō est ecclesijs vel sepulchris mortuorꝝ inferēda:ita et muris ⁊ portis ciuitatū.vt.j̄.e.l.sctm̄.⁊.l.fi.[in nulliꝰ bonis ē] nā oīs res q̄ est priuati iuris si nō est in bonis alicuiꝰ tñ putat̄ in bonis alicuiꝰ eē.[plerūq̄ȝ].i.sepe.[sunt]sub.⁊ nullo possidetur qr hr̄ditas nō possidet.vt.j̄.si q̄s testō liber eē ius.fuerit.l.j.§.sceuola.[aut publice sunt].i.publico vsui.vt sunt fluīa publica.vt j̄.e.l.ripaꝝ.[aut priuate]vt q̄ sūt ī bonis alicuiꝰ ex varijs causis. [singulorꝝ.]vt.j̄.e.l.q̄dā.Dr̄ signori circa prī.hꝰ.l.est aliq̄tulū insistendū.⁊ videt̄ ꝙ hec diuisio rerū sit falsa ⁊ insufficiēs: ⁊ quod hoc sit verum videte. hic dr̄ ꝙ res aut sunt diuini iuris aut hūani.qr.ll.faciūt aliā diuisionē res autē sunt in patrimonio nostro aut extra patrimoniū nostrū:aut nec in patrimonio nostro nec extra.⁊ in idem recidit.alia diusio.res aut sunt in bonis nostris aut non aut nec in bonis nec extra.⁊ ista diuisio ponit̄.j̄.de vsufru.l.j.ad qđ pōt dici ꝙ hec diuisio est vera ⁊ bona ⁊ sufficiciens quia sub ista diuisione:res aut humani iuris sunt aut diuini cōp̄hendit̄ illa diuisio.aut sunt in patrimonio nostro aut extra qr.

hec q̄ sunt diuini iuris non sunt in bonis nostris: ⁊ p hoc q̄ dicitur res humani iuris comprehēdītur que res sunt in patrimonio nostro: quia sunt hec in bonis nostris ⁊ sunt exempla q̄ res sunt in patrimonio nostro quando pro rebus nostris quas non possidemus habemus actionē vel exceptionem quando possidemus. vt. ꝟ. de acqui. re. do. l. rē in bonis. sunt quedam extra patrimonium nostrum sicut pōt de rebus q̄ omnino ptinēt ad alios. itē res q̄ sunt diuini iuris nec a nobis possidētur. vt. ꝟ. de acqui. pos. l. j. §. pe. itē nec pro eis rei vē. nobis ꝯpetit vt. ꝟ. de rei vē. l. in rē actio. §. j. quedaꝫ sunt q̄ nec sunt in bonis nostris nec extra vt sunt seruitutes reales q̄ nō sunt in patrimonio nostro: quia p se sine pdijs non cēsentur: si autē non sunt psonales non possunt esse sine pdijs a quibus debeantur. vt. ꝟ. de cur. fur. l. iiij. §. j. ⁊ insti. de vsufr. §. itē. ⁊ insti. de serui. §. ⁊ ideo. itē non dicuntur extra patrimonium nostrum: quia pro seruitutibus possidētes habemus act. ⁊ non possidētes habemus act. vt. ꝟ. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. vnde vi. ⁊. ꝟ. de serui. l. quot. ⁊. ꝟ. si ꝟ. vē. l. sicuti. §. aristo. ⁊. §. distāt. Sed denuo instat. ⁊ vr̄ hec diuisio sit falsa: quia hic dicit q̄ res diuini iuris nulli⁹ bonis sunt ergo ꝯcedunt occupāti. vt isti. e. §. fere. ⁊. ꝟ. de acq. re. do. l. qd eni. ad qd vos dicetis sicut scripserunt
2 hic dn̄s ꝟ Jo. ⁊ az. ⁊ ista aduertatis: qꝛ hoc vtile est: scire in nulli⁹ bonis dicit aliquid esse multis modis natura hominum cēsura fato facto ⁊ tēpore: est aliquid in nullius bonis natura insita rebus vt sunt fere bestie vt leones vt sunt pisces maris et flumina ⁊ volucres: ⁊ in istis rebus obtineat illa regula quod in nullius bonis est occupanti conceditur. vt. ꝟ. de acqui re. do. l. j. ij. ⁊. iij. et sic loquunt. ll. cōtrarie. insti. e. §. fere. ⁊. ꝟ. de acqui. re. do. l. naturale. §. j. sunt quedā res in nullius bonis hominuꝫ cēsura: vt sunt res sacre ⁊ religiose ⁊ publice: ⁊ in istis rebus non obtinet illa regula qd in nullius bonis est occu. ꝯce. qꝛ ista nō ꝯceduntur occupāti: imo phibet aliqd fieri in eis: ⁊ si fiat sunt pdita interdicta. vt. ꝟ. ne quid in lo. sa. fi. l. j. ⁊. ꝟ. ne quid in flu. pu. fi. l. ij. sunt qdā in nullius bonis fato. i. morte: vt dicatis hic fat⁹ hui⁹ fati: sicut est hereditas latēs q in nullius bonis est vt hic. ⁊. ꝟ. si qs tes. li. esse ius. fu. l. j. §. sceuola: ⁊ hoc casu nō obtinet regula illa qd in nulli⁹ bonis est occu. conce. ⁊c. imo si aliqs aliqd rapit de hereditate tenet crimine expilate hereditatis. vt. ꝟ. de cri. expi. here. l. ij. cū fingat ex tpe mortis fuisse heredis quādo postea adit. vt. ꝟ. de sti. ser. l. ꝫ ex te. ꝟ. ⁊ de reg. iur. l. ois hereditas. sunt quedam in nullius bonis facto hoim vt dicatis hoc factū hui⁹ facti: ⁊ est exēplū vt si rē meā abijcio a me ⁊ pro derelicto habeo. vt isti. eo. §. vlti. ⁊ hoc casu hꝫ locum illa regula qd in nullius bonis ⁊c. vt. ꝟ. p dereli. l. j. ⁊. ij. et ꝟ. ad. l. rho. de iac. l. ij. §. vlt. ⁊. l. seq. sunt qdā in nulli⁹ bonis tēpore vt est exemplū in thesauro qui fuit absconditus cum ciuitas romana cepit cadere tpe cuius non extat hominum memoria: ꝫ si fuit absconditus cā tumultus qui est in ciuitate vt faciunt homines de apulia qui abscondūt pecuniam suaꝫ sub terra adhuc non est thesaurus quia thesaurus est vetus depositio pecunie cuius nō extat memoria. vt insti. e. §. thesauros. ⁊. ꝟ. de acqui. re. do. l. nūq̄. §. thesaurus. ⁊ in isto non obtinet regula illa quod in nullius est bonis occupanti ⁊c. sed talis obtinet regula: quia si inuenitur in priuato loco non data opera dimidia est inuentoris ob prosperā fortunam suam: dimidia est dn̄i soli ne fieret si alius inueniret in fundo suo: ⁊ ipse non haberet partē vt in pre. §. thesauros. ⁊. ꝟ. de acq. re. domi. l. nūq̄. §. thesaurus. si autē inuenit in loco sacro vel in publico vel data opera nō est dimidia inuentoris. vt. C. de thesau. l. vnica. ego tn̄ cōsueui addere duos alios modos ⁊ dicere q̄ qdam res sunt in nullius bonis iniquitate ⁊ quedaꝫ dignitate: sunt alique res in nullius bonis iniquitate: vt si dn̄s seruum egrotantē deijcit: ille seruus in nullius bonis est: ⁊ tn̄ nō habet locū illa regula qd conce occu. sed efficitur ciuis roman⁹. vt. C. de la. li. tol. l. vnica. §. scimus. sunt aliq̄ res in nullius bonis dignitate vt sunt liberi hoies. vt. ꝟ. de sta. ho. l. j. ⁊. ꝟ. de vsuf. l. vetus. ⁊ ibi nō hꝫ locū illa regula qd in nullius bonis est occupāti cōcedit: qꝛ hō liber nō conceditur occupanti cum liberi hominis nō sit cōmerciū. vt. ꝟ. de ꝯtē. emp. ⁊ vē. l. ⁊ liberi hois. ⁊ ideo si qs apprehēderit dolo malo liberū hoiem ⁊ detinet pditū est cōtra eum interdictum de li. ho. exhi. vt. ꝟ. de li. ho. exhi. l. j. et per totū.
3 ¶ Et Sunt qdā] ꝟ. in prin. huius. l. habuistis vnā diuisionē rerū. hic ponit alia diuisio et est talis. quedaꝫ sunt corporales res quedaꝫ incorporales: corporales sunt que sui natura tangi pñt. et videri vt fundus et homo. vestis aurū et argentū. icorporales sunt que sui natura non possunt videri vel tangi. sicut est hereditas vel vsufru et obligatio. nec ob. q̄ in hereditate sūt res corporales. quia ipm ius hereditatis est incorporeū. similiter res que est in obligatione pōt esse corporea tn̄ ipa obligatio est incorporea. simil'r ius vtēdi fruēdi est incorporeū. ꝫ fructus q inde pcipit potest esse corporeus: similiter ⁊ seruitutes vrbanorum prediorū rusticorum sunt incorporales. sed ius ex quo debentur est corporeū vt fundus hoc dicit iste. §. videatis expositionem litere

[tāgi possunt.] sub. vel videri. nam quedam sunt que sui natura possunt tangi. ⁊ tamen propter difficultatem loci nō possunt tangi. quid si anulus tuus est in mari bene potest tangi sui natura. sed propter difficultatē loci non potest tangi vel videri tamen est corporalis. [ea que in iure consistunt]. q. d. in intellectu. sicut est hereditas. qa nihil aliud est hereditas ⁊c. vt infra de ver sig. l. nihil. idem est in bonorum pos. vt infra de bo. pos. l. iij. §. bonorum. [vsufructus.] nā vsufruc. est ⁊c. vt. ꝟ. de vsufruc. l. j. [obligationes quoquo modo contracte.] nam obligatio est iuris vinculum quo ⁊c. vt insti. de ob. in pri. ⁊ ius obligationis incorporeuꝫ est. [nec adire.] ideo respondet tacite op. que sibi posset fieri. [vrbanorum] vt est altius non tollendi. vt. ꝟ. de ser. vr. pre. l. ij. [rusticorum.] vt est itineris ⁊ vie. vt. ꝟ. de ser. ru. pre. l. ij. que etiam seruitutes vocantur] similiter ⁊ actio est ius incorporeum. vt insti. de act. in prin. ⁊ tamen res que petitur actione plerumq̄ꝫ corporea esse potest. ¶ Or signori habetis q̄ quedam res sunt corporales que sui natura tangi et videri possunt ⁊ sic consistunt in demonstratione: quedam sunt incorporales que sui natura tangi vel videri non possunt vt est hereditas: vt hec probantur institu. de re. corp. ⁊ incorp. per totum. ¶ Or signori hic non esset plus dicendum: veruntamen dominus azo. formauit hic quasdam questiones que non pertinēt ad nos legistas: ⁊ querit ipe quid de fumo et anhelitu: nunquid sunt corporales dicimus q̄ sic. qa possunt videri. sed cacademones ⁊ calademones. idest boni ⁊ mali angeli nam quilibet homo habet secum ⁊ bonum angelum ⁊ malum. bonus angelus suadet ei vt abstineat ad hoc vitio. malus suadet ei vt faciat. ⁊ isti sunt res incorporales. vnde q̄tū ad nos angeli sunt nunq̄ inuisibiles. licet similitudinis causa videam⁹ eos in ecclesijs. quia cum alijs corporalib⁹ pinguntur Denuo queri ipse quid de anima hominis est corporalis vel incorporalis. ⁊ cum infunditur vel separatur a corpore. ⁊ dum carcerata tenetur in corpore dicimus q̄ est incorporea. qꝛ non potest tangi vel videri licet motus anime per corpus perpēdantur. similiter querit ipse qd de aia mūdi ē ne corpalis vel icorpalis ⁊ certe icorpalis qꝛ nō potest tangi vel videri. ¶ Or sinori ista sunt verba tamen de istis nihil ad nos legistas sed tamen quando vult scire que sint res corporales vel incorporales redeatis ad istam doctrinaꝫ vt si res est talis que potest videri vel tangi sit corporalis. al's incorpalis.

1 ☞ Differentia que sit inter gemmas et lapillos.
2 Edificiū cedit solo regulariter cū edificatur in priuato vel publico fallit si edificiū fiat in mari.

Quedam naturali. † Jn. l. ista cū tribus se. ⁊ cū prin. quarte. l. ponitur ⁊ alia diuisio rerum ⁊ est talis. quedam res sunt communes omnibus hoibus et animalibus. quedam res sunt vniuersitatis tantum. quedam sunt nullius. quedam sunt singulorum. sunt res communes omnibus animalibus rationalibus ⁊ brutis aer ⁊ aqua fluēs ⁊ mare ⁊ per hoc littora maris. quia omnia animalia vtuntur istis. Jtem lapilli ⁊ gemme que inueniuntur in littore maris dicūtur in communi vsu esse. ⁊ ideo littus maris apprehendi conceditur dum tamen ibi nō faciat villam vel aliquod edificium. null⁹ pōt prohiberi ire ad mare ⁊ piscare. dum tamen abstineat a villis et edificijs ab alio constructis. ⁊ ita respondet imperator piscatoribus formianis ⁊ capuanis. sed ⁊ flumina perennia dicuntur publica ⁊ portus. Jtem ripe fluminum. ideo quia licet vnicuiq̄ꝫ nauiganti per flumina in ripis ligare naues ⁊ funes in arboribus ibi natis ⁊ rhetia siccare ⁊ ponere ibi onus quod erat in naui. ꝫ licet ripe sint publice proprietas tamen eorū est illorum quorum sunt predia vicina ⁊ per cōsequens arbores ibi nate. vnū sciatis q̄ in flumine maris pōt quis casaꝫ facere. ⁊ hoc est iō. qꝛ si qs edificat in mari solū cedit edificio. sed soluto edificio soluꝫ redijt in pstinā cām quasi ius postliminij. ⁊ si aliqs in eodē loco edificauerit eius fiet. h. d. ista. l. cū trib⁹ se. ⁊ pri. l. seq. vsq̄ ad. §. vniuersitatis. [cōia sunt oim]. s. et qdā publica. vt inst. e. §. j. ⁊. ꝟ. subijcit de pub. in. l. nemo i fi. [cuiq̄ꝫ acqruntur] vt quādo tradit vel vēdit. vt. ꝟ. de acq. re. do. l. j. [aqua perfluens. [nā oia aialia vtunt aqua
1 fluēti. [nr̄a] s. hoim [statim hūt] ⁊ debitꝫ scire † q̄ facim⁹ dr̄iaꝫ inter gemmas ⁊ lapillos. gēme sunt q̄ clare ⁊ dilucide sunt. lapilli sunt solidi ⁊ pulchri. non clari ⁊ dilucidi. vn̄ miraliū est gemma sed ple sunt lapilli. vt. ꝟ. de aut. ⁊ ar. le. l. ⁊ si non. §. vl. [⁊ edificijs] i. a domibus. [dū tn̄ vill'] dr̄ villa tiguriū qd fit de palea. [et monumentis [dicūtur monumēta qn̄ aliqs pijcit moles in mari vt ibi possit edificare. [abstineāt.] sub. si predicta sunt cōstructa ab alio. al's secus. vt. ꝟ. l. pri. in fi. et. l. se. [pene oia et portus publica sunt. [ideo dixit phennia. qꝛ est flumē phenne qd in estate ⁊ hyeme currit. et hoc est publicū. est flumē non phenne qd in estate desiccatur. ⁊ istud interdū priuati iuris est. vt. ꝟ. ne qd i lo. pu. fi. l. ij §. j. et. ꝟ. de flu. l. j. §. fluminum. [et ex mari deducere. ¶ Or signori custodiatis vos hic. qꝛ iste iur. cō. locut⁹ est ppostere. qꝛ primo rhetia

rbetia deducūtur ex mari ꝛ postea siccātur vnde h̄ est in illa figu-
ra que vocaꝑ bisteron ꝓtheron.i.ordo conuersus sic ꝛ insti. eo.§.
2 littorū.ꝛ ita no.† ꝙ in prepostera locutio nō vitiat rē de qua q̄ri
tur vt h̄ ꝛ ad h̄ facit C.de testamētis.l.ꝑposteri.[ſꝫ ipetꝰ].ſ.ripa-
rū.[q̄ ibi].ſ.in mari.[in pristinā cām.vnde no.h̄ vnū ſpāle:regu
la est ꝙ edificiū cedit solo cū edificaꝑ in priuato vel in publico.vt
ꝭ.de acq.re.do.l.adeo.§.cū qs.ſpāle tū est si quis facit domuz in
mari ꝙ solū cedat edificio:qꝛ solū est publicum [edificauerit].ſ.
postea.[eius fiet]sub.ille locus.¶ Or signori circa.l.istaꝫ formā-
tur questiones ꝛ sunt pulchre.ꝛ.ll.iste dicunt ꝙ mare est cōe ꝛ lit
tus maris:flumen perhenne est publicū ꝛ portus fluminis ꝑhē-
nis vnde queritur hic q̄ est differentia inter cōia ꝛ publica: i que
stione ista dn̄s pla.dixit ꝙ nulla est differētia inter cōia ꝛ publica
nā oīa cōia sunt publica ꝛ ecōtra:vnde mare est cōe ꝛ publicū flu-
men ꝑhenne est cōe ꝛ publicū sil'r ꝛ portꝰ fluminis ꝑhēnis est cō-
mune ꝛ publicū ꝛ ita scripsit in summa huius ti.insti.de re.di.ſꝫ
hic deficit elegātia ꝛ subtilitas dn̄i pla.ꝛ ꝙ cōia nō possunt dici
publica ꝛ ecōtra ꝓbamus ꝯm Jo.ꝛ Az.tribꝰ rationibus: ꝛ pria
ratio est talis:qꝛ iste res aut sunt cōes aut publice aut opposite in
diuidendo ꝛ ꝓnunciando vt diuerse ponunꝑ in.l.vt insti.e.ti.in
prin.ꝛ ꝓbaꝑ in.l.ista quedā.ergo sequiꝑ ꝙ vna nō est reliqua: qꝛ
natura diuidēdi est diuidere diuersificātia non illud idem pone
re.itē probamus nos ꝛ alia rōne nā nos dicimus ꝙ mare cuꝫ sit
cōe ꝛ littora maris cum sint cōia ꝙ nō possunt dici publica vt flu
mina perhennia ꝛ portus eorū:naꝫ si vos perlegatis oīa scripta
vos non inuenietis ꝙ aliqs ꝓhibeatur aliquid facere in mari vl'
in littore maris:vnde mare est cōe:sed ꝓdita sunt interdicta ne
quid in publico flumine fiat vt.ꝭ.ne quid in publi.flu.l.j.ꝛ per to
tum.Item probamus nos ꝛ alia ratione nam si vos plegatꝫ oīa
scripta vos non inuenietis ꝙ non liceat ducere aquā ex mari sed
vos bene inuenietis ꝙ quis ꝓhibetis ducere aquā ex frumie pu
blico ꝛ prodita sunt interdicta vt.ꝭ.de flu.l.quo minus ꝛ iō nos
dicimus ꝯm Jo.ꝛ Az.hanc esse differentiam inter cōia ꝛ publi-
ca:qꝛ dicuntur cōia q̄ sunt in vsu omniū animalium rōnabiliuꝫ
ꝛ irrationabiliū ꝛ per vsum ꝯceduntꝑ occupanti sicut est videre i
mari:nā oīa animalia possunt se lauare in mari ꝛ facere sibi cri-
stere in mari:nā ibi primo inuentum est cristere ꝛ maxime ab ani
bus.vnde dicuntur cōia que ꝑ vsum mihi concedūtur vnde licet
mihi ire ad mare ꝛ me ibi lauare:sed publicū est quo possumus
vti sed nō efficiꝑ meū vnde ip̄m mare est cōe ꝛ aqua est cōis qꝛ vtē
do ea facio meā:ſꝫ in flumine publico ipsa aqua est cōis qꝛ ea vtē
do facio meam:sed ipso alueo vtēdo non efficiꝑ nostrum vnde si
vsus fluminis ꝙtū ad piscādū est pub.qꝛ facimꝰ nostros pisces
sed flumen ip̄m nō est cōe qꝛ non lꝫ nobis ibi edificare ꝛ aquam
alio loco aduertere dicetis ergo illa sunt communia que dū sunt
in vsu per vsum nobis acquiruntur vt ipsum mare ꝛ aqua eius:
sed illa dicuntur publica que sunt eius nature vt vsu non acqui
rantur nobis sicut est alueus fluminis publici sed quatenus vtē
do facimus nostrum eatenus est communis.† ¶ Sed denuo
quero quare ripe fluminum sunt vicinorum qui habent predia
proxima littori maris non sunt illorum qui habent ibi predia ꝓ
xima.rn̄.pōt duplex ratio assignari.vna ratio est propter conti-
nuum motum ꝛ impetum aque maris nā mare emittit fluctus
sive suos impetus:ita ꝙ quasi continue vsurpat sibi littora: que
ratio cessat in flumine publico vel pōt assignari alia ratio littora
maris sunt maxima:sed ripe fluminum sunt breues:minor res
cedit maiori ꝛ predia vicinorum sunt maiora ꝙ ripe:sed littora
maris sunt maiora ꝙ vicina predia vnde nō dꝫ res maior trahi
ad minorē vt ar.ꝭ.de in integ.resti.l.scio.

Ntantum vt.

Uniuersitatis sunt.

In supio-ribꝰ dictuz est vobis ꝙ quedā res sunt vniuersitatis:modo explicatur hic q̄
res sunt vniuersitatis:certe hec theatra ꝛ stadia ꝛ similia q̄ sunt
communia ciuitatum:nam que sunt vniuersitatis non sunt sin
gulorum et ideo seruus ciuitatis non est singulorum et sic pote-
rit torqueri circa quēlibet ciuem et pro eo.itē libertus vniuersita
tis nō est singulorum et iō poterit quēlibet in ius vocare sine ve-
nia.h.d.iste.§.videte expositionē lr̄e.[vt theatra].i.locus in quo
statur ad videndū nā theorare grece idē est ꝙ videre vt est exēplū
in arena veronensi vt qui eā vidit potest ꝑhibere testimoniū: qꝛ
oēs hoīes qui sunt in prouincia si essent presentes ibi viderent
duellū si ibi esset:alia arena est burgis.[ꝛ stadia]ꝓprie dicitur
stadium octaua pars miliarꝫ qꝛ volentis currere ad brauium di
cunt curramus:sed volo ꝙ curramus ita ꝙ non amittamꝰ an-
helitum et vt legitur in historiꝭ pōt qs currere vno anhelitu per
octauā partē miliarij ſꝫ nos vocamus stadium miliare.vnde in
lōbardia videbitis lapides stantes et de vno lapide ad alium est
vnum miliare ꝛ est miliare mille passus[et silia].i.foruꝫ et capi
tolium vt est cāpus marcius:ꝛ iō predicta legari non possunt vt
ꝭ.de le.j.l.apud iul.in fi.[ꝛ ideo]modo ꝓbat hoc alio exemplo.
¶ Or signori no.que sunt vniuersitatis non sunt singulorum et
econtra vnde ꝙ dꝫ vniuersitas nō debent singuli.vt.ꝭ. ꝙ cuiusꝗ
vni.no.l.sicut.§.j.ex quo colligetis ar.ꝙ ciuis in causa sue ciuita
tis vel monachus in causa sui capituli pōt ferre testimoniumꝛ
ad hoc facit.ꝭ.de in iusvo.l.sed si hac.l.§.qui manumittitur.ꝛ.ꝭ.
de questionibus.l.j.§.si seruus.ꝛ qꝛ hoc non est prohibituꝫ ergo
admissum:cum edictum de testi.sit ꝓhibitorium.ꝭ.de tes.l.j.ego
tamen in questione ista quantum ad testimonium ferendum di
co ꝙ ciuis in causa aliqua ciuitatis potest ferre testimoniumpro
ciuitate ꝛ in causa aliqua ciuitatis non potest ferre testimoniuꝫ
ꝛ cōsueui ita distinguere aut causa vniuersitatis est mere vniuer
sitatis ꝛ singuli non ferunt inde vtilitatem singularē sicut pōt vi
deri in molēdinis cōibus:quo casu si questio esset de molēdinis
dico ꝙ ciuis huius ciuitatis pōt ferre testimoniūꝛ sic intelligiꝑ
hec lex cum suis similibus est aliqua causa vniuersitatis ꝛ singu
li inde ferunt vtilitatem vt potestis videre i villa modiane q̄ ha-
bet quoddā nemus ꝙ est cōe illius vniuersitatis:nā quilibet pōt
ibi ireꝛ portare de lignis:hoc casu si litigarent de silua nō possūt
singuli ferre testimoniū:qꝛ tunc ferrent in cā ꝓpria ꝛ oībus in re
propria ꝛc.vt.C.de tes.l.oibꝰ.ꝛ cā ꝓpria dꝛ ꝛc.vt.ꝭ.qn̄ ap.fit.l.j.§.
in propria.

1 Arguere qn̄ liceat ab auctoritate poetarum.

Sacre res.

Quia in superioribus facta est mentio de rebus sacris ꝛ religiosis dicit iuriscon.in
§.isto ꝙ sacre res ꝛ religiose ꝛ sancte in nullius bonis sunt ꝛ sūt
res sacre que per pontificem consecrantur:sed si quis constituit
sibi ſpāliter sacrū vt faciunt dn̄e huius ciuitatis que ponūt ima
gines in domibꝰ suis ille nō sunt sacre immo ꝓphane semel eñ
ede sacra facta etiā dirupto edificio locꝰ sacer manet religiose di-
cuntur que ꝯstituuntur ab hominibus propria voluntate vt est
sepulchrum dum tamen mortuus illatus sit nam in cōmune se-
pulchrum possum inferre mortuum te socio meo inuito sed i tuo
proprio non possum inferre mortuum te inuito sed te volente ꝛ lꝫ
postꝙ illatꝰ fuerit mortuus peniteas:nihilominus locus religio
sus fit:sed nunquid zenothiophium est locus religiosus: dixit
dominus Uirgilius ꝙ sic:sed eius sententia reprobatur vt diui
fratres rescripserunt vnde non est locus religiosus vt dicit iste
§.cum.l.seq.videatis expositionem littere[in nullius bonis sūt]
ſ.hominū cēsura vt dixi.ꝯ.e.l.quedā.cū.l.se.[cōsecrate sunt].ſ.ꝑ
pontifices vel ꝑ principes qui olim poterant loca consecrare.vt
ꝭ.e.l.loca sacra[constituitur]sub.vt faciunt domine huius ci-
uitatis que ponunt imagines in cāmeris suis sed prophanuꝫ.i.
procul a sacro ꝓhanum grece latine diciꝑ sacrū.[locus sacer ma-
net]vt hic.ꝛ insti.eo.§.sacre.[licet inferre]nec ob.ꝭ.de codi.l.sabi
nus:qꝛ fallit hic ratione religionis vel fallit in re cōi qꝛ potior est
conditio ꝓhibentis nisi res sit deputata ad illum vsum vt.ꝭ.cōi
diui.l.edes[religiosus locus fit]qꝛ sufficit semel voluisse vt.ꝭ.de
mor.infe.l.si prius[cenotophium]idest monumentuꝫ memorie
causa factū non tn̄ aliquis fuit ibi illatus vt.ꝭ.de reli.ꝛ sump.fu
ne.l.ij.§.monumentum.[ꝛ rescripserunt].ſ.zenotophium locuꝫ
religiosum non esse vnde no.ꝙ.ll.nostre interdum reprobant di
cta poetarū.nam Uirgilius dicebat zenotophium locuꝫ religio
sum esse sed diui fratres contra rescripserunt ꝛ tunc ab auctori
tate eoꝝ nō lꝫ nobis argumentari vt hic.ꝛ.ꝭ.de reli.ꝛ sump.fu.l.
1 is qō.vnde colligetis † ꝙ lꝫ nobis argumentari ab auctoritate[a]
2 poetarū qn̄ sunt in aliqua cā:ꝛ non inuenimus aliquā legeꝫ que
faciat pro nobis possumus dicere ita dicit Uirgilius.sic faciunt
multi q nihil sciunt sed lucrantur his tn̄ ꝙ illi qui bene sciunt.
O vos nō vobis vellera fertis oues.Sic vos nō vobis fertis ꝛ cor
nua boues.Sic vos nō vobis mellificatis apes.Sic vos nō vobis
edificatis aues.Sic possunt dicere periti cum nihil lucrantur ꝛ
imperiti multa lucrātur ꝛ ita argumētaꝑ a dictis ꝑhoꝝ vt.ꝯ.de
sta.ho.l.septimo.ꝛ.ꝭ.de sol.l.si pater.vbi dꝛ teste platone.itē duꝫ
dꝛ moribus est statuendū vt.ꝭ.de nundi.l.j.iuxta id qd faciēt dn̄i
audent cum talia fures.i.serui.

[a] Ab auctoritate. Et nūqd valeat argumentū ab auctoritate. vide Bart.i.l.j. ff.si cer.pe.col.ū. iiij.ꝟ.veniamꝰ.

Sanctum est.

Uos habuistis que sunt res sacre modo in.§.isto ponitur q̄ sunt res
sancte:ꝛ dicūtur res sancte que ab iniuria hominū sunt defense:
ꝛ dicuntur a saginibus:ꝛ sunt sagine quedā herbe quas legati
populi romani ferebāt ne eis violentia fieret sicuti legati grecoꝝ
ferebāt ea que vocātur senitia sil'r in municipijs vel ciuitatibus
sunt sancte res muri et porte ciuitatis:nam est differentia iter sa
crū et sanctū:nā sacrū dꝛ qō ꝑ pontificē consecratū est in ciuitate
vel villa:sed sanctū est qō nō est consecratū vnū sciatis qō locus
publicus non dꝫ cōsecrari nisi ꝑnceps hoc concesserit vel ipse de
dicauerit est aūt dr̄a inter sacrū et sacrarium.sacrū est ipsa eccl'ia
consecrata sacrariū est vbi ponuntur res sacre sic dicuntur sancta
que neꝗ sacra neꝗ ꝓphana sunt sed quadam sanctione ꝯfirma

ta vt sunt.ll.⁊ ideo in lege prohibetur fieri aliquid in rebus sanctis:⁊ si contra fiat imponitur pena capitis muri ⁊ porte ciuitatum:quia sunt sancte non licet alicui destruere vel reficere vel aliquid eis superaddere sine principis auctoritate: ⁊ sacre res sunt que nullam recipiunt estimationem.hoc dicit ista.l.cum.l.seque. videatis expositionem littere.[mutatum est]scilicet legibus precipientibus.[immolaret in legatione.] ⁊ ita faciunt mulieres in ciuitate ista:quia habent aliquas herbas ⁊ ponunt ad colluz puerorum vt non fiat eis malum de oculo ⁊ vocantur herbe sancte marie sed nescio bene si habeat illaz virtutem:sed propter nomen credendum est. [committeretur] sine licentia principis.vt j.l.proxi.in fine.⁊ si contra fiat imponitur pena capitis vt.j.eod. l.vlti.[siue in agro].i.in illa villa.⁊ ad princi.huius l.concordat s.eo.l.intantum.§.sacre res.in principio.[cum princeps eum dedicauerit vel dedicandi dederit potestate:] vnde olim princeps romanorum consecrabat ecclesias vt pontifices ⁊ ideo sacratissimi nuncupantur principes romanorum:quia quando eligebantur vngebantur sacro oleo.[reponuntur.]vt vasa.[quod]scilz sacrarium[in sanctioribus.].i.imperialibus sed proprie est sanctio lex que prohibet quid non fieri vt plene dixi.s.in prohemio huius libri.

Risto ait. In.l.ista dicitur sicut si edificeo in mari soluz cedit edificio ita si mare occuparet predium quod est iuxta mare positum efficitur publicum.hoc dicit ista.l. videatis expositionem littere.[occupatum sit].s. non inundatione.vt insti.eo.§.alia:vnde est hec similitudo per contra. sicut ibi diues habuit ⁊c.tale etiam consueuit no.in aut. de monachis.§.illud.

1 ☞ Muros trāscendere nō lz.

I quis violauerit. In lege ista dicitur ꝙ aliquis non debet violare muros vel portas ciuitatis: ⁊ si facit capite puniatur:⁊ ideo ex eis non dz quis exire vel ingredi ciuitatem nisi per portam:⁊ ideo remus:quia voluit exire extra romanam ciuitatem per scalas crimen hostille cōmisit:⁊ ideo fuit decapitatus ⁊ frater eius romulus fecit eum decapitari.hoc dicit ista lex.videatis expositionem litere.[ratiōe] puta cum funibus vel scalis.[hostille.]idest crimen lese maiestatis sit.[⁊ abbominandum.]scilicet:⁊ ideo euitandum.[romulus.]fundator ciuitatis romane.[voluerit]idest volūtarie transcendit:sed si non transcendisset licet voluerit non tamen puniretur vt.j.de penis.l.cogitationis. ¶ Or signori vos debetis scire quod romulus ita ordinauerat cum populo romano quod aliquis non posset ingredi vel egredi nisi per portas ciuitatis.cum ergo hoc prohibuisset romulus venit remus frater romuli gerēs fiduciam de eo ⁊ quadam nocte ad muros ciuitatis rome apposuit scalas:⁊ egressus est per muros non per portas ne fures itrarent:hoc fuit denunciatum romulo:romulus sciebat morem romanum:vnde vocauit populum ⁊ dixit ei frater meus fecit ita: dixit populus romanus videbimus qualis homo eris: iste auditis hījs verbis fecit eum decapitari: ⁊ ita colligitur hic quod iustus iudex dz ita ferre sniam contra sanguinem suuz sicut contra extraneum:sed quia pauci inueniuntur ita equi.censitum est l.cornelia de sica.quod permissum est defendere sanguinem suuz modis omnibus quibus potest vt argu.j. de recep .l. secunda ⁊ inde est extractum fraterno primi maduerunt sangu ine muri. versus est.od.

1 ☞ Senatus equiparat imperatori qn̄ꝙ ꝯcedit aquā duci ex flumine ⁊ ab eius snia non appellatur.

¶ De senatoribus. Rubrica.

¶ Rubrica ista continuatur ad precedētia duobus modis:⁊ vno modo sic.s.de sta.ho.l.j.habuistis ꝙ omne ius nostrum ptinet vel ad personas vel ad res vel ad actiones:de iure personarum ⁊ rerum in superioribus dictum est nunc de act.essz tractandū:vez qz actiones habent proponi coram magistratib⁹:⁊ qz senatores sunt maioris ordinis ꝙ alij magistratus ⁊ sunt pars corporꝫ pn̄cipis.vt.C.ad.l.ius.ma.l.quisqs.ideo ponitur de senatoribus vl' pōt continuari secundo modo sic.s.de constitutionib⁹ pn̄cipum dictum est de imperatore:nunc de senatoribus qui sunt pars corporis pn̄cipis videamus:⁊ dz ita exponi rubri.de senatoribus.i. de conciliarijs vrbis rome qui in alijs ciuitatibus vocantur decuriones vt.j.de vb.sig.l.pe.§.decuriones.sed in ciuitate romana vocantur senatores ⁊ erant.c.numero.vt.C.de pe.here.l.fi. vnū consilium vrbis rome dicitur senatuscon.vt insti.de iure na.gentiū ⁊ ciui.§.senatuscon.in alijs ciuitatibus vocatur consilium ꝙ no.qꝛ in ti.isto non tractat de priuilegijs rome sꝫ de priuilegijs

1 senatorum ⁊ hz se.cō.multa priuilegia † qz sicut non appellatur a principe:ita nec a senatu.vt.j.a q.ap.nō licet.l.j.itē sicut imperator pōt remittere penam infamie ita senatuscon.vt.j.de postu.l. j.§.pe.itē sicut imperator pōt concedere alicui ducere aquam de flumine publico ita senatus.vt.j.de flu.l.quo minus . Itē sicut imperator pōt facere legem.ita senatuscō.vt.s.de le.⁊ se.cō.l.non ambigitur.vnde de priuilegijs que competunt ipsi senatuicō .i. consilio vrbis rome.s.dictum est de le.⁊ se.cō.de priuilegijs que cōpetunt singulis senatoribus agit in ti.isto:⁊ multa sunt iure. ff.in litibus pecuniarijs erat in electione actoris si vellet offerre libellū vel nō vt.j.de edē.l.j.§.j.sz senatores non poterunt conuenire sine libello redacto in scriptis.vt.C.de dig.l.quot.lib.xij. itē est priuilegium senatorum ꝙ qlibet priuatus dz conueniri coraz suo preside vt.j.de offi.presi.l.iij.speciale tamen est in senatorib⁹ ne possint ibi conueniri. vt.C.vbi sen.vel cla.conue.l.senatores. ⁊.l.quot.item priuilegium habent senatores quod eorum filij sunt clarissimi ⁊ eorum vxores.vt.j.eodem.l.prima . ⁊.l.femine. ⁊.l.liberos.

1 ☞ Uir in dignitate posit⁹ pfertur in dignitate vxori ⁊ dignitas nō transit de inferioribus ad superiores.
2 Sermo generalis nō cōprehendit psonam loquentis.
3 Femina pōt habere dignitatē sine administratione.
4 Mariti dignitas quando transit ad vxorem ⁊ dignitas patris ad liberos.

Onsulari femine vtiqz.

1 In lege ista dicuntur tria † primo dr ꝙ maior dignitas est consularis viri ꝙ consularis femine ⁊ magis esset priuilegiatum consularem virum ꝙ consularem feminam vnde ei prefertur. secundo dicitur ꝙ vir pretorius prefertur cōsulari femine quia maior est dignitas in sexu virili.tertio dr ꝙ dicantur consulares femine:et certe ſm oēs vxores consularium virorum:immo plus ſm saturninum:qz ⁊ matres consularium virorum dicuntur consulares femine:sed ipse male dixit saturninus dum dixit ꝙ matres cōsularium virorum essent consulares:nec hoc vsꝙ fuit auditum nec vsꝙ relatum nisi a satur.vnde solum vxores consularium viroꝝ sunt consulares.h.d.ista.l.videte expositionez littere.[nemo ambigit]consularez virum vtiqz preferendum consulari femine:⁊ quod dicit littera consulari femine exponatis.i.vxoris consularis viri:nā illa dr consularis femina vt in fi.huius.l.dicit.itez filia consularis viri dr femina consularis:nam dignitas virorum ⁊ patrum ad vxores ⁊ filias transeunt vt.j.e.l.femine.⁊.l.liberos item ꝙ dicit ista littera[nemo ambigit]exponatis.i.dubitat sic exponitur alibi nemo ambigit.i.dubitat.C.de acq.po.l.nemo.sz dicet mihi aliquis vestrum qs dr consularis vir:dixerunt quidā consul romanus.⁊ sic dicunt ꝙ vxor consulis ⁊ filia eius dr cōsularis femina sed hec opi.non est bona:qz est quedā lex que denotat drīam inter ꝯsulē ⁊ consularem virum qz ꝯsul nō pōt vocari in ius sz ꝯsularis vir sic.vt.j.de in ius vo.l.ij.item quedā lex dicit si arbiter susceperit cōpromissum est ꝯsul.⁊ non velit arbitrari non potest cogi a pretore sz consularis vir cogi pōt vt.j.de arbi.l.iij.§. vlti.vnde no.istam differentiā inter ꝯsulez ⁊ ꝯsularē virū:ꝯsul est qui habet dignitatem cum administratione consularis vero vir dicitur qui habet dignitatem sine administratione puta filius consulis ergo habetis h ꝙ consularis femina dicit vxor ꝯsularis viri vel filia consularis viri.sed consul dr qui habet dignitatez sine administratione vt est filius consulis † sz in quibus prefertur cōsularis vir ꝯsulari femine:certe in quattuor:ecce si aliquis debitor hz plures creditores : si qdā volunt remittere maiorē ptem debiti alij minorem statur iudicio maioris partis maiorez ptem iudicamus non solum ex numero sed ex dignitate: vnde dicetur maior illa pars in qua est consularis vir ꝙ consularis femina vt.j.de pac.l.⁊ si quidē.in fi.⁊.l.maiorem.item prefertur in secundo:ecce si debitor vult cedere bonis ⁊ quidā ex creditoribus volūt recipere cessionē:⁊ quidam nolunt dare inducias quinquennales censetur maior ps non solū ex numero sed ex dignitate : vt ex illa pte ex qua est consularis vir sit maior ꝙ illa ex qua sit ꝯsularis femina vt.C.qui bo.ce.pos.l.vl.itē prefertur in tertio exēplo: ecce plures sunt tutores masculi ⁊ femine cuiusdam pupilli loquor secundum antiqua tempora ſm que vocabātur masculi ⁊ femine ad tutelā alterius vt.j.de tute.l.pe.⁊ vl.lz hodie secus sit vt C.qñ mu. tu.of.fun.po.l.j.⁊ aut.matri ⁊ auie.vnde dicit vnus ex tutoribus non possumus bene administrare tutelam oēs simul cōcedamus alicui administrationē:dicunt quidam concedam⁹ tali:dicunt alij immo tali:hic censetur maior pars non solum ex numero sed ex dignitate:vnde dicetur maior pars illa in qua est vir consularis ꝙ femina consularis.vt insti.de sa.tu.§.pe.⁊.j. de admi.tu.l.iij.⁊ in istis tribus in specie prefertur consularis vir consulari femine.potest no.⁊ quartum exemplum in genere vbi cunꝙ

cunctis lex. dicit standum esse iudicio maioris partis vt. ff. ad mu. l. quod maior. [sed vir] incipit scdm dictu [que] mo assignat rone ad duo predicta. in sexu virili]sub. quam in sexu feminino qr in multis et varijs articulis &c. vt. s. de statu homi. l. in multis: sed dic mihi quis dicitur vir pretorius: dixerut qda qd dr pfectus ptorio vel pfectus vrbis: sz certe isti male dixerut: na differetia est iter pfectu et viru pretoriu: pfectus est ille qui hz dignitate cu administratioe et talis no pot in ius vocari. vt. ff. de i ius vo. l. ij. sz vir pretorius est ille qui habet dignitatez sine administratione vt est filius pfecti [consulares aute feminas] incipit tertium et vltimu dictum [vxores] sub. vel filias. vt. ff. e. l. femine. [adijcit saturninus]. s. et male [et matres]. s. consularium virorum. ¶ Dr signori ad id quod in fi. huius. l. dr instatur et oppo. sic h dr quod vxores consulariu virorum sunt femine 9sulares matres 9sulariu viror sut 9sulares vt adijcit saturninus. quod nec vsque auditu nec vsque relatu fuit sed videt quod fuerit auditu et relatu a satunino vnde male videt dicere littera ista que dicit nec vsque relatu vel receptu fuit ad quod vos dicetis qd sub. est hic in lra nisi a saturnino: qr in generali sermone no 9tinetur psona loquetis vt hic. et C. de so. l. inquisitio veritatis et hoc est verum quando est verbis vel sententia apparet personam loquentis in generali sermone comprehendi non debere vt hic cum suis similibus: secus si apparet ex verbis vel ex snia tunc in generali sermone personam loquentis comprehendi debere. item in generali sermone continetur persona loquentis. vt. ff. de pigno. l. paulus. vnde sunt ista in argu. ad questionem illam qua consueuit queri quod si promisi tibi per stipulationem sub pena. c. libras prestare tibi turrim meam contra oem hominez: quia eras amicus meus: sed postea es effectus meus inimicus: an tenear tibi prestare contra memetipsum: et videtur quod non: quia si nemo litigando tenetur producere instrumenta propria contra se pro aduersario vt hic. et s. eo. l. j. multofortius non teneor tibi prestare turrim meam contra me: est tamen argu. ff. de penis. l. si cum eo. et ff. si serui. vendi. l. altius. et ff. de codi. inde. l. frater. in fi. sed in questione ista dicimus in dubio quod est questio sabbatina: scripta in questionibus domini pi. quod si promisi tibi exhibere turrim meam contra omnem hominez quod non teneor prestare tibi contra meipsum: sed contra omnem hominem alium: sic duabus rationibus: vna quia non est verisimile quod promisissem prestare contra meipsum: quia ordinata charitas incipit a seipso nec est verisimile quod quis diligat plus alium qua seipsum et ideo non tenetur quis prestare aqua pdijs alienis suo fundo sicco remanete. vt. C. de seruit. et aqua. l. preses prouincie. item et alia ratione qr lex dicit quod nemo tenetur testes producere contra seipsum vt extra de testibus. c. nimis graue. sicut nec instrumenta propria quibus

2 vsurus non est non tenetur producere contra se quis aduersario vt hic et. s. e. l. j. in fi. † qr in generali sermone non contines persona loquetis vt. s. de sena. l. j. et C. de sol. l. inquisitio veritatis: et dicit seneca: innuit illu seruire oib bonu est: si autem multis si aut paucis dum tn se preferat omnibus. ¶ Dr circa. l. istam consueui querere quid faciat hec lex ad titulu istum diceret superficialiter intelligens nihil facit: vnde maledicat vlp. q posuit. l. istam sub isto ti. Sed signori vos dicetis quod facit ad ti. istum. et hoc modo s. dixi vobis quod consulares sunt filij consulum et vir pretorius est filius prefecti. Dr filij consulum et prefectorum habebant ex psona parentu q erat senatores. ite femina consularis erat vxor vel filia consulis q erat senator et erat maior dignitas in consulari viro filio consulis quam in 9sulari femina vxore vel filia consulis qr consularis vir erat senator 9sularis femina non erat senatrix. quia quicqd dicat musardi male dicut du vocant vxore senatoris senatricem: qr est 9sularis siue clarissima no senatrix vt. ff. eo. l. femine et maior dignitas est esse senator quam clarissimus vt. ff. e. l. qui indignus dica. Denuo circa. l. istam consueui sic instare hic dr quod maior dignitas est i sexu virili quam in sexu femineo: ergo mulieres possunt dignitates habere sed videt contra. ff. de regu. iur. l. femina.

3 † ad quod vos dicetis quod femine non possunt habere dignitates cum administratione: sed sine administratioe: sic: vt si sit vxor consulis vel filia no tn ipsa sit 9sul. vel dicatis scdo modo femine no possunt habere dignitate ex sua psona vnde femina non pot esse arbitrix. vt. ff. de arbi. l. cu pretor. §. j. dignitatem tn pot habere ex aliena psona vt vocet 9sularis: io qr vxor vel filia est 9sularis: sic est alibi femina no pot esse argetaria ex sua psona sz ex psona sua viri vocat argentaria vt. ff. d eden. l. queda. §. nihil. et l. femine. et h iure nostro: tn de consuetudine gallicana vt dicit decretalis femine habent dignitatez cum administratione vt est comitissa campanie et regina Fracie: vt extra d arbi. c. dilecti. † ¶ Dr signori vltra

4 a procedo vos habetis hic quod dignitas mariti transit ad vxorem a et dignitas patris ad liberos sed dignitas filij non transit ad matrem: vnde consularis femina dicitur vxor vel filia viri consulis: sed mater 9sulis viri non dicit femina consularis: sed que est ro pot dici quod illa est ratio dignitas mariti no trasit i vxore qr docet vxores corruscari radijs maritoru vt in aut. de consul. §. si vo. iij col. vnde qui dz reuerentiam viro et vxori eius vt. C. de in ius vo. l. j. Item qr decet vxores a viris defendi non econtra. vt. ff. de iniur. l. j. et ij. item ideo transit dignitas patris in liberos vt hic. et ff. eo. l. liberos. qr interpretatione iuris pene eadem est persona patris et filij vt. C. de impu. et alijs sub. l. vlti. in fi. sed dignitas filij non transit in matrez ideo qr dignitates non habent ire retro sz ante item alia ratione qr filius non sequitur conditione matris quantu ad honores et dignitates vt. ff. ad muni. l. j. sed fallit in tribus casibusque signantur huic. l. pro 9trijs vn casus est si aliquis creat proximus sacror scrinior dni impatoris qr iste acquirit honore dignitatis matri: qr verisimile est quod filius &c. vt. C. de pri. sa. scri. l. in sacris. lib. xij. Ite fallit si filius est metallarius vt. C. d metal. lib. xij. l. si. item fallit in tertio casu ponamus quod consul roman habebat matrem non habebat filias et habebat vxorem bella mare tali die debet fieri in vrbe solennis ludus in quo ex morib habeo ibi interesse et auctoritate imperiali spargere ibi aurum et vxor mea dz ibi esse copta et parata cu insignijs meis no habeo filias q possint eam associare vnde volo quod sitis cum ea cum insignijs consularibus isto casu acquirit matri dignitas sicut vxori 9sulis vt in aut. de 9sul. §. si vero. iij. col.

1 ☞ Remot a senatu tanquam infamis no pot esse iudex nec testimoniu pbibere.

Assiuslongius. In. l. ista. tractat de malis consiliarijs et dicitur in. l. ista quidam erat senator in vrbe romana:

1 oia 9silia manifestabat hostibus vrbis rome † vnde remotus fuit pter turpitudine nec fuit restitut quam pena patit certe efficit infamis: ergo non poterit deinceps iudicare vel testimonium ferre. h. d. ista lex. vedeatis expositionem lre. [qui pter turpitudine.] qr manifestabat consilia vrbis rome hostibus. [nec restitutus est]. s. a principe in pristinam. vt. C. de sen. pas. et resl. l. ij. et ff. de postu. l. j. §. de qua. [hoc fieri vetat]. s. infames posse iudicare vel testimonium ferre. vnde habetis in. l. ista sicut dixi i casu. et ad hoc concor. ff. de iudi. l. cum pretor. §. j. et C. de dig. li. xij. l. ij. et. l. neque. Item infames repelluntur a testimonio. vt. ff. de tes. l. iij. §. j. preterea infamis danatur lege iul. repetu. et sic est dannat publico iudicio et sic est infamis vt. ff. de hijs qui not. infa. l. j. et ff. ad. l. iul. repe. l. eandem. §. j. secus tamen esset si aliquis remoueretur a senatu vrbis rome propter turpitudinez vel propter aliqua iustam causam puta ob infirmitatez: quia tunc non prohibetur iudicare. vt. ff. e. l. pri.

1 ☞ Remotus a senatu non propter infamiam retinet dignitatem.

1

Enatorem. † In. l. ista dicitur: si senator ob aliquam iustam causam remonetur a senatu iste non minuitur capite vnde ro me poterit moriri. h. d. ista. l. videte expositionem lre. [promiserunt.] hoc intelligatis esse verum si non esset remotus propter turpitudinem sed propter aliquam iustam cam: si autez aliquis remoueretur ex turpi causa non posset morari rome: qr est infamis et excusabitur ab vrbis tutelis vt. ff. de excu. tu. l. sed et milites in fi. sic et alibi missus de militia ignominiose est ifamis sed si est missus ob iustam causam non est infamis vt. ff. de hijs qui no. infa. l. ij. §. j.

Ui indignus. In. l. ista dr: si aliquis est indignus ordine inferiori multo fortius et ordine superiori. h. d. ista. l. videte expositionez littere. sed vbi est exemplum: et certe no. exemplu plebeius est indignus esse spectabilis multo fortius est indignus esse illustris: et super illustris nam cum honores deferantur gradatim plebei: primo debent creari clarissimi postea spectabiles: et postea illustres et postea superillustres. et vere plebeius est indignus quia si primo non esset clarissimus no potest esse spectabilis vt. ff. de de mune. et ho. l. vt gradatim. vnde qr indignus est de minoribus: multofortius de maioribus vt hic. et ad hoc facit. ff. de interdi. et rele. l. relegatorum. §. pe. et. §. vl. et ff. de ser. expor. l. cui pacto et no. hic quod sunt quattuor ordines marimorum magistratuum quidam sunt superillustres vt senatores patricij et consules vt. ff. e. l. vl. §. fi. vnde primo ponitur rubri. de senatoribus illustres sunt prefecti pretorio et prefectus vrbis. vt. C. de off. p. p. illiri. et libie. l. vlti. quidam sunt spectabiles vt pretores et proconsules. vt. ff. de offi. pre. vigi. l. iij. et. C. de epi. et cle. l. raptores. quidam sunt clarissimi vt rectores puinciarum. vt. C. de rap. virgi. l. vnica. et. C. de pri. car. inbi. l. vnica. et in aut. de ap. §. illo. et iste est ordo ascensiuus bene est ordo descensiuus vt a descendentib incipiamus qr quidam sunt clarissimi quidaz spectabiles qda illustres. qda supillustres vn not. quod senatores hnt creari d illustrib et supillustribus non autem debent vocari ad 9siliu vrbis rome abiuratores et stritoli vt sunt in ciuitate ista. ¶ Dr signori per

a ¶ Trasit ad vxore. Adde qd mulier popularis q nubit viro nobili effic nobilis cu efficiat de familia viri ita no. Bart. i. l. suggestioi. C. de ver. sig. et ds fulgere radijs mariti. l. j. C. de dig. li. xij. et sequutur fulg. et Pau. de ca. in. d. l. suggestioi. Et quod vxor dicat de familia mariti et veniat appellatione familie mariti est textus i. l. gcuque vbi no. Bar. C. de re. mili. li. xij. et i aut. de rest. fideicō. in pn. Refert et sequitur domi. Jason in dcta. l. suggestioni i. ij. col. vs. in scda qstione vbi forti p illu ter. innuit quod no solu vxor durante mrimonio dr familia viri sz et vidua donec durat in viduitate p bar. et aliosin d. l. suggestioi a cit. l. fi. §. vidua. ff. ad mucip. et l. quoties. C. de priuil. scho. lib. xij. et. l. fi. C. d o ho. mater.

dominum Jo.de az.formatur hic puerilis opi.hic dicitur quod qui indignus est ordine inferiori: multofortius & superiori: sed oppo.imperator indignus est presidatu ergo indignus est consulatu: & tamen imperator eligebatur consul.vt in aut.de cõsul.&c. & dixi.s.in constitutionibus.ff.breuis est responsio qui indign9 est presidatu propter vtilitatem persone vt quia est plebeius vel infamis: multofortius superiori dignitate est indignus vnde si est infamis non potest esse preses nec consul.multofortius nec illustris sed si aliquis est indignus presidatu propter suam excellentiam,vt est inperator non sequitur quod sit indignus consulatu vt ar.j.de vulg.& pup.sub.l.ex facto.vnde qui dicit hic lex habet locum qñ propter sui vtilitatez quis est indignus inferiori multofortius & superiori.

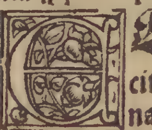
Senatoris filiũ. In.l.ista dicit quis dicatur filius senatoris & dicitur filius senatoris non solum filius legitimus & naturalis verum etiaz & adoptiuus nec refert a quo vel qualiter sit adoptatus. itez nec interest iam in senatori a dignitate constitutus eum susceperit an ante.h.d.ista.l.videte expositionem littere.[senatoris filium accipere debem9]sub.q est clarissime dignitatis vt.j.e.l.femine.[naturalis].s.legitimus vt est procreatus ex iustis nup.vt.s.de hijs qui sunt sui vel alie.iur.l.iij.&.l.seq.[nec intererit quo]sub.illustris vel superillustris vt.j.e.l.libros.&.l.fi.[vel qualiter]idest vel auctoritate principis vel alterius qr hijs duobus modis fit vt.s. de adop.l.iij.& insti.de adop.§.j.[senatoriam] quia semper filius senatoris est & vtrobiq3 fili9 est clarissimus.Or not.hic q dignitas patris transit in liberos vt.j.e.l.liberos. &.C.de cohar.l. si cohartalis.

Senatoris filius est. Vos habuistis.s. l.pri.q filius senatoris est non solum filius naturalis & legitimus immo & adoptiuus qualiter intelligatur q adoptiuus sit filius senatoris innuit.l.ista & dicit quod filius adoptiuus est filius senatoris q̃diu remanet in familia ipsius sed ex quo emancipatur non erit filius senatoris: sed si senator dat filium suum in adoptionem ei qui non est senator: nihilominus remanet filius senatoris †quia non amittitur senatoria dignitas per adoptionem sicut nec consularis dignitas.h dicit ista lex.videatis expositionem littere.[amittit]quia secuta emancipatione vestigia quesita per adoptionem finiuntur.vt.s. de adop.l.in omni. secus est in filio naturali vt.j.l.proxi.[a senatore[scilicet patre.[videtur]scilicet inspecta persona patris naturalis non adoptiui.[vt consularis]scilicet vir.[desinat esse.] †C Or signori habetis hic si filius senatoris qui est clarissimus vel filius consulis datur in adoptionẽ ei qui non est senator vel consul: nihilominus remanet clarissimus.i.clarissime dignitatis vel consularis qr adoptio nõ tollit dignitatẽ vt hic.&.s.de adop. l.per adoptionẽ.itẽ non tollit cognationem vt.j.vnde cognati.l. cognatione.

1 Filius legitimus & naturalis emancipatus a patre nihilominus filius senatoris dicitur & cõceptus vel nat9 ante mortẽ senatoris patris senatoris filius dr & cõceptus ante remotionẽ patris a senatu l3 post remotionẽ natus senatoris filius dicitur.

2 Fundũ trãsit in me nepotẽ ex psona aui si pater me9 cõmisit feloniã ppter quã nõ succedit in feudum.

1 Emancipatum a pare. In.l. ista dicitur †l3 filius senatoris adoptiuus emancipat9 desinat filius senatoris esse vt.s.l.pri.habuistis tñ fili9 naturalis.& legitimus senatoris emancipatus non desinat fili9 senatoris esse: nã & si aliquis nascitur post mortem patris naturalis senatoris tamen ipse quasi filius senatoris censetur sed qd si aliquis concipitur & nascitur post q̃ remotus est pater a senatu nunquid est filius senatoris.Respondent quidam q nõ & est verum: sed quid si aliquis est conceptus tempore quo pater eius est senator: sed post q̃ fuit remotus est natus nunquid est filius senatoris.Respondet iurisconsultus q sic.inspicimus em̃ i hoc tempus conceptionis sed quid erit aliquis erat filius & nepos senatoris.quia habebat patrem & auum qui erat senator: pater est remotus a senatu ante conceptionem suam auus non: nunquid erit filius senatoris: certe non.sed erit nepos senatoris aui,vt ita plus prosit ei aui dignitas quam casus patris.h.d.ista.l. vsq3 in fi.videatis expositionem littere.[emancipatum a patre].s.naturali & legitimo: ne contradicat.s.l.proxi.in prin.[haberi placet] secus in filio adoptiuo.vt.s.l.pri.sed quid erit econtra: pr̃ emãcipat filium postea efficitur senator: an erit ille filius senatoris.respondetur q sic ar.eius quod statim sequitur in littera.item labeo scripsit &c.[nasceretur.]sub.& conciperetur.secus si ante conceptus est.& postea nat9 est vt statim dicit.[placuit]sub. magis quam tempus partus vnde no.tempus conceptionis inspici.vt hic.&.C.de suis & leg.l.ex libera.&.C.de nup.l.imperialis.sed sec9 est quantum ad libertatem & seruitutem quia siue venter fuit liber tempore conceptionis vel tempore partus vel vtroq3 tempore semper partus erit liber vt.s.de sta.ho.l.& seruorum.§.vltimo [quam obsit casus patris]electiue ponitur.q.d.q non obsit casus patris.†C Or signori habetis in fi.huius.l.q si aliquis est filius & nepos senatoris l3 pater remoueatur a senatu ante conceptionem eius nepos erit senatoris aui sed lex videtur contradicere que dicit &c.vt.C.de questionibus.l.diuo marcho.ad solutionez cuius contrarij dicetis tribus modis,& vno modo sic nepos non retinet dignitatem ex persona aui vel patris sed ipsi remoti sunt a dignitate,vt non teneatur sustinere penas plebeiorum vt in.l.contra.sed nepos retinet dignitatem ex persona aui: etiaz si perdiderit pater eius dignitatem vt dicatur nepos senatoris vt hic vel potest dici secundo modo si pater remouet a dignitate ppter turpitudinem nepos non retinet dignitatez ex persona aui vel patris vt in.l.contra.secus si pater non remouetur a dignitate propter turpitudinem quia tunc nepos retinet dignitatem ex persona aui vt hic: vel dicatis tertio modo secundum Jo.& Az. si pater remouetur a senatu anteq̃ nepos concipiatur & tunc ex persona aui retinet dignitatem quia casus patris non debet ei nocere vt hic: si autem pater remouetur post conceptionem a dignitate aliqua turpi de causa nõ retinet dignitatẽ ex persona pa-

2 tris vt in.l.ꝯtra.Itẽ ex.l.ista in fine.colligetis arg.†si pater me9 & auus habuit fundum & pater meus cõmisit feloniã ita q non succedet in feudũ auo: tñ feudũ trãsit in me nepotẽ ex psona aui mei nõ ex psona pr̃is vt hic dr.& ad hoc ꝯcor.j.de in ius vo.l.adoptiuũ in fi.&.j.de iure pa.l.diui.

1 Vxores coruscant radijs maritorum & eorum dignitate et priuilegio gaudent etiam post mortem ipsorum donec nubant alij inferioris gradus quo casu dignitatẽ amitterent.

1 Femine nupte. In.l.ista dicitur †si femina nupta est clarissimo viro puta senatori ipsa erat clarissima vnde vxores senatoruz & filie sunt clarissime sed differentia est in aliquo ecce si filia senatoris nubat homini inferioris ordinis si nõ est plebeius remanet clarissima sed si vxor senatoris nubit homini inferioris ordinis statim desinit esse clarissima.h.d.ista lex videatis expositionem littere[clarissimis personis] idest clarissime dignitatis: nam vos debetis scire q quidam dicunt clarissimi stricte.vt.C.de priua.car.l.vnica.spectabiles large dicunt clarissimi.i.clarissime dignitatis: veruntamen tota die.ll.vocant spectabiles clarissimos.i.clarissime dignitatis vt.C.ex qui.cau. infa.ir.l.& si seuerior.&.C.si aduer.liber.l.j.&.ij.vnde senator est clarissimus.i.clarissime dignitatis & ita exponimus h.[continẽtur]quia vxores debent coruscari radijs maritorum.vt in aut.d consul.§.j.[non habentur.C Or signori hec littera que viros &c. debet ita legi vt istud nisi legatur pro si: & nõ sit nisi que viros clarissimos sortite sunt.i.si sunt sortite etiam vt clarissimi tamẽ clarissime sunt similis expositio no.C.si man.ita fu.ali.ne.l.j.&.ij.qr filia senatoris siue nubit homini inferioris ordinis dum tamen non sit plebeius semper est clarissima secus in vxore senatoris vt j.statim dicit.[tribuunt.]vt.s.e.l.j. & ibi dixi.[erit].s.vxor senatoris.C Or signori no hic differentiam inter filiam senatoris et vxorem talem: filia senatoris retinet dignitatez patris sui siue nubat viro clarissimo siue homini inferioris ordinis dum tamẽ nõ sit plebeius: & ideo difficilius perditur dignitas quesita per patrem: quia interpretatione iuris eadem censetur persona patris & filie.vt insti.de inuti.stip.§.ei qui.C.de impu.&.ali.sub.l.fi. sed dignitas quesita vxori per maritũ perditur si nubat homini inferioris ordinis: qr facilius perditur: qr matrimoniũ soluit morte sic & dignitas: quia mors oĩa soluit vt in aut.de nup.§.disponat.&.§.deinceps.

1 Patris casus sicut non nocet filio ita nec debet pdesse ne illicite facta sumant vigorem.

1 Filiam senatoris. †In.l.ista dicit si aliqua est filia senatoris esto q pater remoueatur a senatu tamen si nupsit liberto non efficitur eius vxor: quia dignitas quesita liberis per casum parentuz non perditur hoc dicit ista.l. videatis expositionem littere.[secutam]scilicet de facto quia de iure prohibentur contrahere filia senatoris cum liberto vt hic.et j.de ritu nup.l.lege iul.[non facit vxorem.]sub.quia videbatur quod peruenerit ad eum casum a quo incipere potest veruntamen istud hodie correctuz est: quia liberta habetur pro ingenua ad hoc vt possit nubere senatori vt in aut.vt liber.de ce.au.anu. non indi.col.vj.§.j.que est signata.C.de nup.& incip.autentica sed hodie.[auferenda non est.]quia pater non portabit iniquitatem filij: nec filius iniquitatem patris.& ad istud accedit.s.e.

l.emãcipatũ

l.emãcipatū.in fi.⁊.ĩ.de in ius vo.l.adoptiuum.§.j.
1 ☞ Nomine liberoꝝ cõtinenᷣ oẽs descendẽtes p lineã masculi
nã siue sint naturales ⁊ legitimi siue legitimi tm̃.

Liberos senatorum.

s.e.l.femie. habuistis ꝙ
1 filij senatorū sunt clarissimi in.l.†ista dr. qui dicunᷣ
filij senatoꝝ:⁊ certe filij senatoꝝ intelligunᷣ nõ soluȝ
filij naturales ⁊ legitimi imo nepotes ⁊ deinceps:siue sint natu-
rales siue adoptiui filij senatoꝝ: vnū scias ꝙ neptis nata ex filia
senatoris nõ est neptis senatoris qꝛ sequiᷣ conditionẽ sui patris
nõ sui aui.h.d.ista.l.videte expositionẽ littere.[dicunᷣ.]vsqȝ ad
infinitū qꝛ appellatiõe liberorū ⁊c.vt.ĩ.de verb.signifi.l.liberorū
[ex quibus nati dicunᷣ.]⁊ita no.†ꝙ priuilegia parentū trãseūt
ad liberos ⁊ ad nepotes ⁊ ad pronepotes vt.C.de profes.⁊ me.l.
vlt.⁊ intelligatis de priuilegijs indultis a lege vt hic.⁊.ĩ.de iur.
immu.l.j.secus est de priuilegio indulto a principe ob meritū
persone qꝛ illud extinguitur cū psona vt.l.ð reg.iur.l.priuilegia.
⁊ ar.s̃.de consti.pn̄.l.ij.⁊ sic nõ porrigunᷣ ad nepotes vt.C.ð que
stionibꝰ.l.diuo.[patris eius cõditionẽ.]subaudi nõ aui qꝛ in fa
milia patris erit vt insti.de pa.po.in fi.
1 ☞ Senatoria dignitas nõ mutat ppriū domiciliū.

Senatores.

In.l.ista dr ꝙ senatores habẽt
domiciliū in duobꝰ locis ĩ vrbe
⁊ in illo loco vnde oriundi sunt:nã dignitas senato-
ria adijcit domiciliū vrbis:nõ aūt aufert domiciliuȝ
originis.h.d.ista.l.videte expositioneȝ lr̃e.[intelligunᷣ].i.rõne
originis.vt.ĩ.ad muni.l.assumptio.⁊ hoc est verū ꝙ q̃tum ad di
gnitates senatores dicuntur habere domiciliū duobꝰ locis:sed se
cus est q̃tum ad homines.⁊ sic soluiᷣ ꝯ.ĩ.ad muni.l.municipes
esse desunt.[q̃ pmutasse videaᷣ].q.d.senatoria dignitas adijcit
ei domiciliū vrbis nõ aūt aufert domiciliū originis.
1 ☞ Priuilegiū põt princeps facere vt ꝯsularis femina nupta
plebeio ꝯsularẽ retineat dignitatẽ.

Nupte prius cõsulari viro.

In pn̄.huiꝰ.l.dr.si alique mulieres fuerūt prio nupte
cõsulari viro vel senatori si nubūt homini inferioris
ordinis desinūt esse clarissime nisi ĩpetrarẽt a principe ⁊ ita inue
niᷣ de vna matrona q̃ fuit vxor senatoris:⁊ dū decessisset maritꝰ
eius volebat alij nubere non inueniebat hominem eius ordinis
qui placeret tm̃ sibi sicut primus maritus vnde ipsa iuit ad im-
peratorẽ antoñ.augustuȝ ⁊ dixi ei:dñe sum vestra ꝯsanguinea et
fui vxor vt scitis talis senatori q erat ita pulcher nõ inuenio ho-
minẽ similẽ ei q sit eiusdẽ ordinis inuenio tñ inferioris ordinis
q est ei similis dr mihi ꝙ si nuberẽt ei ꝙ desinerẽ eẽ clarissima vñ
cõcedatis mihi ꝙ possim retinere dignitatẽ:dixit impator cõce-
do tibi vt retineas dignitatẽ etiã si nubas homini inferioris or-
dinis.h.d.ista.l.in pn̄.videte expositionẽ lr̃e.[dignitate]vt.s̃.e.
l.j.[indulsisse.]sub.⁊ valuit rescriptū.Sed oppo.⁊vr̃ ꝙ nõ value
rit qꝛ est iuri ꝯtrū.vt.s̃.e.l.femine.rñ lȝ sit iuri ꝯtrū.tñ qꝛ nemini
nocet ⁊ petenti pdest valet vt.C.de pci.imp.of.l.rescripta.⁊.C.ad
tertu.l.si qua.

Senatores.

In.§.isto dr.qui dicunᷣ senatores ⁊ di
cunᷣ senatores oẽs qui sunt a patribꝰ
⁊ consulibus vsqȝ ad illustres quibꝰ solū licet legere sñias in se-
natu.h.d.iste.§.videte expositionẽ littere.[⁊ ꝯsulibꝰ vsqȝ ad illu-
stres viros descendunt]inclusiue ponitur ⁊ erat nomen dignita
tis:⁊ dicunᷣ patricij:qꝛ sicut filius debebat petere consiliū a pa-
tre: ita impator ab eis petebat ꝯsiliū:⁊ erãt supillustres:⁊ tanta
erat potestas ꝙ eoꝝ dignitas liberabat filiū a patria potestate vt
insti.qui mo.ius.pa.po.sol.§.filius.[qꝛ ⁊ hij].s.senatores[dice
re possunt.]sub.quid sentiunt ⁊ consulere ⁊ concionari.vnde illi
soli q erãt de ꝯsilio vrbis rome erãt.c.numero vt.C.de peti.here.l.
vlti.poterūt ꝯcionari ⁊ ꝯsulere ⁊ dicere sñias in senatu non alij
⁊ hoc est ꝙ vult dicere lr̃a ista sic ⁊ in ciuitate ista est statutum ꝙ
nullus audeat ire ad ꝯsiliū nisi sit de ꝯsilio.

¶ De officio ꝯsulis. Rubrica.

¶ Signori habuistis de consiliarijs vrbis rome.s.de senatoribꝰ
sed qꝛ senatores ex consulibꝰ eligebanᷣ:⁊ aliqui erãt consules et
supillustres põit de officio ꝯsulis ⁊ isti ꝯsules erãt supillustres vt
pfitij.vt.s̃.ti.pri.l.vlt.de istis nõ possumus ponere exẽplū in re
pu.romanoꝝ laicoꝝ:sed sic in re pu.clericorum vt sunt cardina-
les ecclesie romane.vnde ꝙ dicit ru.de officio cõsulis exponatis
idest de potestate ⁊ iurisditione cõsulis.
1 ☞ Officiū ꝯsulatꝰ circa manumissiones versaᷣ ⁊ cõsules ha-
bent administrationẽ insolidū ⁊ causa corã vno ex cõsulibꝰ cepta
nõ põt per aliū explicari nisi in casu necessitatis ⁊ ꝯsules apud se
ipsos pñt seruos manumittere nisi sit minor.

Officium consulis est cõ.

1 in.l.ista principaliter dicuntur tria.†Primo di
citur ꝙ inter cetera que pertinent ad officiuȝ con
sulis hoc est vnum quod potest prebere auctori-
tatem minoribus.xx.ann.volentibus manumit
tere ⁊ officium consulum est separatum quia quilibet insolidum
suam dignitatem potest exercere.secundo dicitur si incohatuȝ est
seruum apud vnuȝ manumitti non debet compleri ab alio:sed si
incohata est manumissio coram vno iudice ⁊ impeditur ob ali-
quam causam quare non potest explicare potest explicari apud
suum collegam.Tertio dicitur quod consules si sunt maiores
xx.annorum non solum alienos seruos possunt manumittere
apud se:sed etiam suos proprios veruntamen si consul est mi
nor.xx.anno.non poterit apud se manumittere.sed apud collegã
suum poterit manumittere.hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ
littere.[⁊ seorsum manumittunt]idest separatiȝ prestant aucto-
ritatem manumissioni.⁊ idem est in pluribus tutoribus vt.ĩ.de
admini.tuto.l.decreto.[sed si non potest]incipit secundum di-
ctum[nomina]sub eoruȝ qui debebant manumitti[manumis
siones]idest cause propter quas manumissio fit.[censuit.]sub.
⁊ bene.idem in ordinaria iurisditione ⁊ contentiosa vt.ĩ.de iu-
dic.l.vbi.⁊.l.de qua re:tamen si incohata est apud vnum manu-
missio ⁊ impeditur eam complere quia moritur alius loco eius
substituitur.vt.ĩ.de iudic.l.si longius.[consules]incipit tertiū
⁊ vltimum dictum.[apud se]idest sua auctoritate vt.s̃.de adop.
l.iij.⁊.iiij.[causa probata]alias causa cognita.[potest.]¶ Or
signori in fine huius.l.habetis quod consul minor.xx.annorum
non potest apud se manumittere seruos suos:sed apud collegaȝ
causa approbata sed videtur contra.ĩ.de manu.vin.l.si rogatus.
in fine.Ad quod vos dicetis secundum Joan.⁊ Az.consul.mi-
nor.xx.anorum non potest manumittere apud se si causam ma-
numissionis apud se alleget ⁊ probet vt hic.⁊ secundum hoc po-
nitur cum pro quando.sed si apud collegam suuȝ causam manu
missionis alleget ⁊ probat bene poterit apud se manumittere.
vt ibi.⁊ ar.ĩ.de manu.vin.l.si collactaneus.Alij dicunt ꝙ consul
minor.xx.anno.apud se non potest manumittere sine consensu
college sui vt hic:sed auctoritate sui college potest manumittere
apud se vt in.l.contra.Sed ad aliud ꝙ diciᷣ hic in fi.ꝙ cõsul mi
nor.xx.an.manumittit apud collegã suum videtur.l.contra.ĩ.de
manu.l.apud eum.§.j.ad quod vos dicetis si cõsul.est maior.xx.
anno.non manumittit apud collegã suum.vt in.l.ꝯ.sed si consul
est minor.xx.anno. apud collegã suum.manumittit vt h.Vel di
catis secundo modo vt hec.l.concor.cuȝ illa:⁊ punctabitis ita lit
teram.apud collegam vero causa probata faciatis ibi punctum.
[potest] sub.apud se manumittere.⁊ ita cõsul allegat causaȝ ma
numissionis apud collegã sed apud se manumittit. Sed denuo
opponitur ad id ꝙ hic in fi.dicitur ⁊ videᷣ ꝙ consul apud eum
qui habet secum par imperium vt est collega:ꝙ apud eum non
possit manumittere.vnde videtur contra.ĩ.de manu.l.apud.§.j.
Ad quod vos dicetis si consul est maior.xx.anno. nõ manumit-
tit apud eum qui habet par imperiū secum vt in.l.ꝯ.sed si est mi
nor.xx.anno.apud eum qui secum habet par imperiuȝ manumit
tit vt hic dicitur.

¶ De officio pfecti pretorio. Rubrica.

¶ Dictū est.s̃.ti.proxi.vobis de superillustribus veruȝ quia ali
qui erant illustres vt prefectus pretorio:ponitur hec rubrica:⁊ lȝ
rubrica ista dicat de officio prefecti pretorio:tamen de priuilegio
eius tantum agitur in.l.vnica huius ti.sed de officio eius agitur
C.eo.l.j.⁊.ij.⁊ debetis scire quod tres sunt partes mundi:asia q̃
continet dimidium orbem.affrica que continet quadrantem.eu
ropa in qua sumus.que continet aliuȝ quadrantem.⁊ in affrica
que est vnus quadrans sedes eius debet esse cartagine sicut de
europa eius sedes est in ciuitate romana:⁊ ita oliȝ erant tres pre
fecti pretorio.vnus erat orientis in grecia;alius erat libie in ter
ra egypti:alius prefectus erat affrice versus cartaginem, vt ista
probantur.C.de offi.prefec.preto.affrice.l.j.⁊.ij.⁊ per totum ⁊ isti
prefecti pretorio erant illustres vt.C.eo.ti.l.penul.⁊ in auᷣ.ð ap.
iiij.col.§.illo.videlicet.⁊ de istis inter seculares hodie non est vi
dere exemplum in curia romana sed est videre exempluȝ in re pu
blica romanorum quantum ad clericos vbi sunt quattuor patri
arche principales isti sunt illustres.vt.s̃.dixi.⁊ quantam digni
tatem habent illi in spiritualibus eandem prefecti pretorio in tẽ
poralibus.
1 ☞ A sentẽtia prefecti p̃torio nõ appellaᷣ lȝ possit peti in inte-
grum restitutio.

Breuit cõmemorare ne.

1 In. l. ista dicuntur tria principaliter. † Primo iuriscõ. continuat seipsum dicens: vtiliter est breuiter dicere vnde prefecti pretorio traxerunt originem a magistro equitum sicut quidam scriptore dixerunt vel traxerunt originem a dictatoribus: sicut enim olim erant doctores: ita hodie in loco dictatorum prefecti pretorio sunt creati. vnde translata potestate a populo in principem princeps cepit eligere prefectos pretorio ad similitudinem magistrorum equitum: et dedit eis maiorem potestatem quam habebant olim magistri equitum. Secundo dicitur ꝙ creatis prefectis pretorijs cepit esse eorum potestas ita magna ꝙ ab eorum sententijs non appellatur hodie sicut nec a sententia principis: quia ꝑfecti pretorio eliguntur qui sunt magne fidei et auctoritatis: et sicut nõ est verisimile ꝙ princeps iniquam sententiam ferret: ita non est verisimile ꝙ prefecti pretorio iniquam snĩam ferrent. Tertio dicitur ꝙ adeo plenissima potestas data est eis in sua prefectura. ꝙ si tulerunt snĩam contra minores non possunt petere restitutionẽ in integ. nisi coram eis qui tulerunt snĩam. hoc dicit ista. l. vsqꝫ in fi. videatis expositionem littere. [breuiter commemorare necesse est] idest vtile est similis expositio not. s. de orig. iur. l. ij. in prin. [traditum est] vt. s. de orig. iur. l. ij. in prin. [ad tẽpus.] s. sex mensiũ [crederetur] al's traderetur. vt. s. de orig. iur. l. ij. §. populo deide aureo in fi. [perpetuo trãslatis] i. concessis sic exponit. j. de offi. eius cui mã. est iur. l. j. in fi. et est i ar. hec expositio ad id ꝙ no. s. de consti. prin. l. j. in expositione littere. et. s. de leg. et senatuscon. l. nõ ambigitur. [plenior licentia] i. plena. s. ꝙ olim competeret magistris equitum. [emendationem] s. vt inutiles remoueant et leges constituant. vt. C. ea. l. iij. [hijs] incipit secundum dictum. [appellari non possit] vt. j. de mi. l. prefecti. sed publicari sic. vt. C. de preci. impera. offe. aut. que supplicatio. et. C. de sententijs pre. pre. l. j. [nam cum ante] idest olim [interdicta est] sub. a sentẽtijs prefectorum pretorijs. [industriam] s. persone [iudicaturus.] inde no. † hic quod prefectus pretorio parificatur hic principi. nam sicut a sententia principis non appellatur vt. C. de ap. l. nec causas ita nec appellatur a sententia prefecti pretorio vt hic cum suis similibus. Item in alio parificatur quia sicut imperator potest facere leges vt. C. de leg. et con. l. vlti. ita prefectus pretorio in sua pretura. vt. C. de officio prefec. preto. l. secunda. [subnixi sunt etiam] incipit tertium dictum et vltimum [restitui possunt.] vt. j. de mi. l. prefecti.

De officio ꝑfecti vrbis. Rubrica.

Sicut ꝑfecti pretorio dicũtur illustres: ita prefect' vrbis vnde ponit rub. de officio pre. vrb. et dicebatur prefect' vrbis qui post principem regeret vrbem vt. C. eo. l. j. et. l. vlti. similiter hodie non habemus exẽplum in re publica romanorũ quãtum ad laicos: sed habemus exẽplum quantũ ad clericos † qr dñs papa qñ absentat se ab vrbe facit vnum cardinalem vicariũ in vrbe: sicut semper faciebat dñs cardinalis stephanus.

1 Prefectus vrbis habet cõmissionẽ seu cognitionẽ de oib' intra vrbem et centesimum miliarium et commissi delecti habet cognitionem et potest cognoscere de querelis pro seruis contra suos dominos et de querelis porrectis per patronos contra libertos et potest relegare et in insulam deportare et cognoscit et punit tutores male administrantes negocia pupillorum et habet cognitionem circa nummularios et libertos et magistratus et pro modo culpe potest corrigere et castigare. Hoc dicit vsqꝫ ad. §. cura carnis.

2 Victualia vt iusto precio vendantur spectat ad ꝑfectũ vrbis.

Omnia oĩno crimĩa &c.

3 Signori licet ista. l. sit lõga tamen leuis est et enumerat ea que pertinent ad officium prefecti vrbis et in. l. † ista dicitur ꝙ prefectus vrbis potest cognoscere de omnibus criminibus cõmmissis in vrbe et habet iurisditionem intra muros et extra muros vrbis rome vsqꝫ ad centesimum miliarium. vnde cum imperator diuus seuerus sua epistola constituisset fabrum cilonem prefectũ vrbis scripsit ei ꝙ committimus tibi vrbem nostram: et quicquid est extra vrbem intra centesimum miliare. Item prefectus vrbis habet cognoscere de seruis confugientibus ad statuas vel de seruis emptis de sua pecunia conquerentibus de dominis suis qui nolũt eos manumittere. Item habent cognoscere de patronis conquerentibus de libertis suis qui petunt ab eis alimenta sibi prestari cum sint egeni. Item ipse potest delinquentes relegare et deportare in insulam quam imperator signauerit. vnde sicut predicta epistola declarat: ipse potest omnia explicare que committuntur in vrbe et extra vrbem vsqꝫ ad centesimum miliare sed ea que vltra centesimum miliare committuntur non poterit explicare prefectus vrbis. Item habet cognoscere de seruo adulterante vxorem domini sui: et de interdicto quod vi aut clam. et de interdicto vñ vi. hoc dicit prin. huius. l. vsqꝫ ad illum. §. solent enim. videatis expositionem littere. [sibi vendicauit] sub. cognoscenda et puniẽda [declaratur] sub. in qua continebatur. committimus tibi vrbem nostram et quicquid extra vrbem est intra centesimum miliare. vt. j. statim dicitur in ver. in initio eiusdem epistole &c. [cõfugerint] hoc vult dicere olim quando domini seuiebant in seruos suos ipsi confugiebant ad statuas et conquerebantur de dominis suis: dominus prefectus vrbis de hoc cognoscebat: vt hic dicitur. et ad hoc facit. s. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. j. in fin. [vel sua pecunia] improprie dicitur sua. vt. j. de manu. l. iiij. [audiet] nam veniebat seruus ad prefectum vrbis et dicebat ei: domine dedi pecuniam tali vt emeret me a domino meo: et postea me manumitteret: ipse emit me non vult me manumittere cogatis eum vt me manumittat prefectus vrbis coget eum vt hic. et hic est casus in quo seruus potest esse in iudicio cum domino vt. j. de iudi. l. vix. [exhiberi] vt. j. de liberis agnoscendis. l. alimenta. §. j. et. l. vlti. [licentiam habet] vt. j. de offi. presi. l. illicitas. §. quiuniuersas [initio] modo ponit verba epistole [miliarium] alias lapidem. nam ista nomina sunt synonima: habere iurisditionem intra centesimum miliare vel lapidem [nõ est] sub. sed principis vnde no. in ver. l. imperator committit vrbem alicui videtur committere ei quicquid est in vrbe et extra vrbem infra centesimum miliare: quia beneficia principis latissime sunt interpretanda vt. s. de constitu. principum. l. vlti. non quod est vltra vt hic dicitur. ex quo colligimus ar. contra dominum papam et eos qui dicũt ꝙ roma est domini pape. et dicimus ꝙ licet dñs imperator constantinus concesserit dño pape vrbem: tñ vrbs romana non est sua: sed est vicarius principis: sed per dominum papam et ꝑ eos qui dicunt ꝙ roma est domini pape. Rñ ꝙ dominus imperator constantinus dotabat ecclesiam: et in dotando eam donauit ei vrbem et patronum ecclesie sancti petri vt in aut. de non alie. aut per. §. j. quod videtur facere potuisse: quia nullum ita immensum bonum est sicut donare ecclesie vt in cor. aut. de non ali. aut permu. §. si minus. Sed nunquid imperator poterit reuocare quod donauit dotando videtur ꝙ sic. quia par in parem non habet imperium. vt. j. ad treb. l. ille a quo. §. intempestiuum. tamen domini pape sunt ita sagaces ꝙ non dant ei coronam nisi primo confirmet ei omnia sua priuilegia. Solent enim ad prefectũ vrbis &c.] non solum predicta pertinent ad officium prefecti vrbis immo et alia: quia tutores et curatores qui in tutela vel cura sunt male versati possunt punire: nec sufficit ei solum pena infamie: et probatur eos male versati et in tutela vel cura si data pecunia accepit tutelam vel si accepit pecuniam vt alius tutor minus ydone' eligeretur: vel si posuit in inuentario minus quam debuerit: vel si maliciose bona pupilli alienauit vt vnum sciatis quod dictũ est s. i pñ. huius. l. ꝙ ad officium prefecti vrbis ꝑtinet audire seruos conquerentes de dominis suis: intelligunt vt dixi si cõqueritur de seuitia dominorum intolerabili vel si fame eos necant vel cogant exercere turpem vitam non autem eos audient si velint dominos suos accusare nisi in certis casibus a iure exceptis. Item pertinet ad officium eius nummularios monere vt probe se habeant et abstineant ab his que sunt prohibita fieri. Item pertinet ad officium prefecti vrbis monere libertos vt non contemnant patronos suos: vel liberos suos vel vxorem eius et vt eis conuitium non dicant: et si aliqui liberti contra fecerint debebit eos punire cõminando eos aut fustibus cedẽdo: et vltra ꝓcedere: si qualitas delicti poposcerit: et maxime si inuenerit libertos cõspirasse amicitias cũ inimicis sui dñi dꝫ eos dãnare in metallum. h. d. iste. §. vsqꝫ ad. §. cura carnis videatis expositionem littere. [occupasse] vnde colligit hic ar. ꝯ doctores qui mutuãt pecuniã scolaribus vt audiant eos. nam eoipso sunt suspecti qr ingerũt operas suas vt ar. j. de procur. l. que oĩa. et. j. ad. l. cor. de fal. l. vxori. et. j. de tu. l. in eos. et insti. de spectis tu. §. sed et si quis. [vel consulto] idest dolose in faciendo inuentarium. [qđ autẽ dictũ est] sub. in prin. huius. l. [nisi causis receptis] vt est crimen lese maiestatis: et i alijs qui ponuntur. j. de iudic. l. vix certis ex clausis. [exponant] sub. quo casu compelluntur eos manumittere hodie vt. C. de epis. audi. l. si lenones. [sunt ꝓhibita] idem est in argentarijs vt. j. l. proxi. [contenni se] s. patronum. [statui debet] habetis ergo hic liberti non debent conspirare amicitias cum inimicis dominorum suorum et sic est hec littera i arg. ꝙ vasallus nõ debet contrahere amicitias cum inimicis dñi sui: et si facit ꝙ dꝫ perdere feudũ. et ad hoc facit. C. de inoffi. te. l. liberi.

Cura carnis. Non solum predicta pertinẽt ad officium ꝑfecti vrbis immo et alia q̃ ꝑfectus vrbis debet dicere curã carnis vt iusto precio vendatur. Itẽ pertinet

ptinet ad eius officiū vt quies populariū sit ne spectacula fiant. Item debet habere milites vt tueat quietem populariuz et vt referant quid vbiqꝫ agatur. Item pōt pfectus vrbis interdicere vrbem: et ne quis ibi vtat negociatiōe vel possessione aliqua. imo foro et aduocatōibus ad tps r in ppetuū poterit interdicere r spectaculis. et si remouit aliquem ab italia: et a sua prouincia videtur remouisse. Item si aliquis vult accusare aliquos ꝙ illicitum collegiū coierint. potest eos accusare apud prefectū vrbis. Item potest pfectus vrbis adiri ab argētarijs. et adire argentarios vt bene agāt. hoc dicit iste. §. cum. l. seq. videatis expōnez littere. [phbeat] sub. et vt bona vendāt. [suarum]. i. porcoꝝ vt vendant [sani porci. [ptinent] Sed op. quō pfectus vrbis potest statuere precium: ꝙ carnes vendātur iusto precio. cum lex dicat ꝙ vnicuiqꝫ sua cōmittēda sunt. vt. C. de iudeis et celi. l. nemo. et. ff. ad. l. iul. de annona. l. vlt. ad quod vos dicetis qd dicit in. l. ꝫ. veruz est regulariter. sed fallit in casibus. vnꝰ casus est. si subest iusta cāvt est in rebus sine quibus homo viuere non potest. qr tunc pōt illis rebꝰ statuere certū pciū vt hic dicitur. Item fallit in alijs casibꝰ quos no. in. l. ꝫ. [pertinere videt] sub. vt sit in quiete [stationarios] q sunt in aliquo loco vt stratores. vt. ff. de of. procon. et lc. l. obseruare. [agat] vt. ff. de offi. presi. l. congruit. veruntū relationibus eoꝝ non erit credendū nisi faciant fidem. vt. ff. de custo. et exibi. reoꝝ. l. diuus. [solitarū regionum potest] nam ciuitas romana est diuisa i regiōes. r ad istō facit. ff. de cap. et postli. reuer. est triplex. [et negociatione] sub. ob penam. vt. ff. de penis. l. moris. [et aduocationibus] sub. sicut preuaricator. vt. ff. de penis. l. moris. §. fi. [dicunt] nā omne collegiū est illicitū. nisi probetur licitū. vt. ff. de collegijs illicitis. l. iij.

☞ Prefectus vrbis, nec citare nec iudicare pōt extra territoriū sed potest delegare.

Prefectus vrbis. In. l. ista dr † si prefectꝰ vrbis excreat terminos vrbis nō hꝫ ptātem cognoscēdi vel iudicādi. sed pōt alicui de vrbe cognitiōem cāe cōmittere. h. d. ista. l. videatis expōnem lre [cū terminos]. i. extra vrbē et extra cētesimū miliare. vt. s. eo. l. j. in pri. [iudicare] sub. qr territoriū ius dicētis rc. vt. ff. de iuris. om. iu. l. vl. Dr signori quidā intelligūt legē istā vt in causis meri iperij pfectus vrbis habeat ptātem cōdēnādi r puniēdi ꝙdiu est in vrbe vel intra cētesimū miliare. sed cū est extra vrbem pfectus vrbis nō habet ptātem cōdennādi vel puniendi. sed iudicādi vel delegādi. nam delegat cā meri iperij cum contingit pside abesse. vt. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. l. j. in prin. sed certe vos dicatis fm Jo. et azo. ꝙ sicut prefectꝰ vrbis cū est extra vrbem non pōt cōdennare r punire. ita non pōt indicare vel delegare. qr et olim et hodie si sit intra terminos causa me ri imperij potest delegare alicui qui sit intra terminos sue iurisdictionis. vt in auten. de col. §. phibemꝰ. vt in auten. vt defuncti sue defun. fu. §. illud. col. j. sed si prefectus vrbis extra terminos priuatus est. vt. s. e. l. j. in ver. sed si vltra. et. ff. de offi. pre. l. iij. Itez qr non pōt ibi seruare morē maiorū quē seruare debet. vt. s. de iusti. et iur. l. penu.

De officio questoris. Rubrica.

Rubrica ista cōtinuat ad pcedentia qr post pfectū vrbis questor habebat locū suū i sede publica romanoꝝ. id ponit de officio questoris. vel pōt cōtinuari sicut prefectus vrbis est illustris. ita questor. id ponit hic ti. et no. ꝙ bene stat rub. si dicit de officio qstoris. vel de officio questoꝝ. qr tres erāt qstores. vt. ff. e. l. vna. erat vnus qui ibat p puincias querēdo pecuniā noīe tributorū debitā. et eā seruabat. ei iste non erat illustris. erat alius qui legebat libros principis r lras impatoris in cādidatu principis. nā qui itrabāt in senatū principis vtebātur candida veste. i. alba. vel vocat cādidā vestē non albā tm. sed vestē honestā. vnde nullus debe ret intrare in senatu. nisi candidā vestē haberet: r sic seruat hodie curia romana. qr oēs clerici portabant ibi capam clausam. erat alius qui cognoscebat de causis capitalibus in cōsistorio principis de voluntate eius r in senatu legebat. vt. s. de origi. iu. l. ij. §. post originē. et isti duo erāt illustres. vt in auten. de consul. §. illo Dr cōsueuit queri qd est priuilegiū questoris. et certe vt liberet filiū suū a patria ptāte cū sit illustris sicut dignitas consulatus r pfecture ptorio vel pfecture vrbis: qr sunt illustres. ita dignitas questoris. vt in auten. vt hec constitutio que est digni. §. illud. q est. s. de epis. et cle. et incipit epalis.

Origo qstoribus creādis. In. l. ista tria principalr dicuntur. r primo dicitur vnde questoris officium cepit habere originem. et certe de hoc fuit valde dubitatum apud veteres. et dixerunt quidam quod cepit habere locum ante omnes magistratus. et hoc a romulo et numa pompilio bino questore inuenimus eos habuisse quos ipsi non ppria voluntate elegerunt. sed consensu populi. alij dicūt officiū questoris cepit habere a tullio hostilio rege. tū maior opinio erat apud veteres ꝙ officiū questoris cepit habuisse originem a tullio hostilio. r illorū opinio est verior. scdo dr vnde questor dicat: r certe dr a querēdo vt iuniꝰ r trebatius scribūt. nā olim mittebat quiā questor ad prouincias vt quereret pecuniā rei publice p tributis debitā. Tertio dicitur ꝙ tres erāt questores olim: erat vnꝰ qui ibat p puinciam querēdo pecuniam debitā reipublice romanoꝝ p tributis. erat aliꝰ qstor qui perat i senatu vt legeret libros pricipales r epl'as impatoris. et isti duo poterāt eligi ex pricipꝫ r ex plebeis. erat et aliꝰ qstor q i senatu principis legebat snias. et iste eligebat ex illustribꝰ vel ex supillustribus. sꝫ q legebat lras principales. poterat eligi de plebeis hoc dicit ista. l. videatis expōnem lrē. [antiquissima est]. i. fuit. sic r. ff. de ver. si. l. vbū. [nō sua voce]. i. ppria volūtate [sed et ppli suffragio]. i. volūtate. et sic sumit. s. de legi. et senatuscō. l. de quibus in fi. et i autē. de defen. ciuit. §. de cetero. [dubium est]. s. apud hos. [questor fuerit]. i. creatus esset. [et a genere et questoribus] icipit tertiū r vltimū dictū in quo dr quot sint questores. Dr signori in. l. ista no. tria ꝙ origo rei iquirēda est. nā hic iurisc. dicit ꝙ iquirēdū est. vñ traxit originē officiū questoris. et ad istō accedit. s. de ori. iur. l. j. et. C. cōmo. l. eū qui. et. C. de pign. ac. l. nec creditores. Itē no. ꝙ questor dictꝰ est a genere qrēdi. † Et sic no. ꝙ oia debēt esse cōsequētia rebus. r ad istud accedit isti. de dona. §. est r aliud. et. C. de epi. r cle. l. decernimus. et. C. de defen. ciui. l. defensores. et. ff. de tu. l. j. §. j. Item no. † ꝙ tres sunt questores. est vnꝰ qui mittit ad puincias vt querat pecuniā noie tributoꝝ debitā. Est r alius qui in senatu cādida veste intrabat. vñ q itrabat in senatu vtebat cādida veste. i. alba. vel vocat candidā vestē. non albā tm. sed vestē honestā. vnde nullus dꝫ itrare senatū nisi candidā vestem haberet. erat vnus questor qui i cādidatu pricipis legebat libros pricipales r epl'as impatoris. erat r tertius qui i senatu snias legebat. et ille idē in cōsistorio principis de volūtate pricipis cognoscebat de causis criminalibꝰ. vt. s. de orig. iur. l. ij. §. post originē. Dr signori advnū qd dicitur i fi. huius. l. instat r opponit sic. si questor legebat snias in senatu. ergo erat illustris. vt. s. de sena. l. fi. in fi. Sed hic dr ꝙ questor poterat eligi ex plebeis. ergo nō erat illustris. imo clarissimus. qr hoies vocandi sunt ad honores gradatim. vt. ff. de mu. et ho. l. vt gradatim. si gradatim ergo plebei prio creant clarissimi. postea spectabiles. postea illustres. postea supillustres. si qstores creat ex plebeis vt hic dr. ergo qstores videt clarissimi nō illustres. qd ergo dicemꝰ. ad istō vos dicetis. tres erāt questores. vnꝰ erat qui p prouincias qrendo pecuniā reipublice romanoꝝ debitam p tributis r cōhuabat. r iste ex plebeis poterat creati r nō erat illustris. erat et aliꝰ qui legebat libros principalis r epl'as iperatori missas: et iste similiter ex plebeis poterat creari r nō erat illustris. et de tali questore loquitur hic erat r alius questor qui legebat snias i senatu: et iste erat illustris. vt. s. de orig. iur. l. ij. §. et qr vt diximus. qr nullus potest dicere snias in senatu nisi ex patricijs consulibus descendat. r sic loquit. l. ꝫ. et de isto questore illustri nō habemus exemplum in republica romanoꝝ. s. quātū ad laicos sꝫ papa hꝫ cancellariū. cuiꝰ officiū est in legendis epistolis dño pape quē pprie questorez debemus nūcupare. Dr vltimo circa. l. istam cōsueuit queri. qd est priuilegiū questoris. certe est vt si questor sit illustris liberet filiū a patria potestate. sicut dignitas cōsulatus r pfecture ptorio. et pfecture vrbis qr sunt illustres. ita dignitas questoris. vt i autē. vt hec cōstō que digni. §. illud. q est. C. de epis. et cle. r incipit epal'. qr oīs dignitas rc. vt. C. de decur. l. vl.

De officio pretoris. Rubrica.

De superillustribus r illustribus in supioribꝰ dictuz est r tractatū est: verū qr aliqui magistratus sunt spectabiles. qualis est ptor romanꝰ. ponit de officio ptoris. nā ipe spectabilis est: r ita minor est illustribꝰ et supillustribꝰ. vt in autē. de ap. §. simili modo: r habēt quidā rub. in singulari. qdā in plurali. nam olim ptores erant. xviij. vt. s. de orig. iu. l. ij. hodie ptores in vrbe romana debēt esse tres tm. vt. C. e. l. vlt. r officium eoꝝ cōsistebat in hijs. erat aliquis ptor cuiꝰ officiū erat in edictis pponendis. vt. ff. de iuris. om. iu. l. si quis id. erat aliquis ptor vrbanꝰ qui cognoscebat de qōnibꝰ q erāt iter ciues. erat tertiꝰ pegrinꝰ q cognoscebat iter pegrinos. vt. ff. de iur. om. iu. l. si p errorē. et. l. si conuenerit. et. ff. de iudi. l. ij. vnde de officio pretorum videamus.

Apud filiūfa. pretorez rc. In. l. ista dicit si filiusfa. erat pretor i vrbe romana pater apud filiū ptorē poterat manumittere. sed r ipe ptor si erat paterfa. apud seipm etiā poterat fi-

liũ ſuũ manumittere ⁊ in adoptionẽ dare. h. d. iſta. l. videatis ex-
poſitionẽ lr̃e. [apud filiũfa. ꝓtorem] q2 ſm iura iſta quãtũ ad hono
res ⁊ dignitates nõ eſt dr̃ia inter filiũfa. ⁊ prẽm. vt. ſ. de his qui
ſunt ſui vel ali. iur. vt in autẽ. ꝯſtõ q̃ de digni. §. generaliter. [ma
numittere] hoc verũ eſt in his q̃ ſunt volũtarie iuriſdictionis ſi-
cut eſt manumittere. ſecꝰ in his q̃ ſunt cõtentioſe iuriſdictionis.
q2 filius nõ põt eſſe iudex ordinariꝰ patris. ſ3 delegatus ſic. vt. ĩ.
de iur. om. iu. l. qui iuriſdictioni. et. ĩ. de iudi. l. et in priuatis. [ſ3
⁊ ipſum apud ſe]. i. ſe auctore. [vel in adoptionem dari placet]
ſub. a patre naturali. alij habẽt dare. ſ. ſuũ filiũ † nam in his que
ſunt volũtarie iuriſdictionis põt quis ſibi ipſi auctor eſſe et vice3
duarũ pſonarũ ſuſtinere vt hic. et. ſ. de adop. l. iij. et. iiij. ſecus eſt
in his q̃ ſunt cõtentioſe iuriſdictõis. vt. C. ne quis in cã ſua iudi.
vel ius ſibi dicat. l. j. q2 in iſtis non põt qs vicẽ duarũ pſonarũ ſu
ſtinere. vt. ĩ. de pactis. l. ſi plures.

1 ☞ Propter publicam vtilitatem et communem errore3 pretu
ra ſeruo decreta eum pretorẽ efficit geſta tenent ⁊ ſeruum in liber
tatem deducunt.
2 Opinio communis facit ius.
3 Cõis error totius pupilli facit ius.

Arbarius philippus. Signo
ri iſta. l. bona. l. eſt. et plura bona notabunt᷑ vobis circa eã. ⁊
ſi vos aduertatis caſum et ſummariã expõnem lr̃e.
cetera alia melius intelligetis. et in. l. iſta dicunt᷑ tria. pr̃o ponit᷑
quoddã thema ſcdo formant᷑ tres qõnes. tertio ille qõnes deter-
minant᷑ i lr̃a. l3 ſm quoſdã prima qõ nõ determinet᷑. ponetis er-
1 go in terminis ita caſum † qdã barbariꝰ philippꝰ noĩe vocabat᷑
⁊ erat de ꝓuĩcia vl̃ de frãcia erat ſeruꝰ. q2 ibi erat dñs ſuꝰ nimis
ꝓteruꝰ. vel q2 ſepe corrigebat eũ. fugit a dño ſuo ⁊ venit romã dũ
eſſet rome incedebat in magno habitu ⁊ põpoſo. nõ aũt gerebat
ſe tanꝗ̃ ſeruũ ⁊ valde põpoſe loquebat᷑. iſte exornatu ſuo ⁊ ex boa
tu ſuo ꝓiecit puluerẽ i oculos romanoꝝ. ita ꝙ vna die dũ tracta
ret᷑ de ꝓtore eligẽdo romani creauerũt eũ i ꝓtorẽ. cũ iſte eſſet crea
tus ꝓtor nõ ſtabat tanꝗ̃ ſeruus fugitiuus i ſua pretura. ſ3 tanꝗ̃
ĩperator. iſte in officio ſuo multa fecit ⁊ ſtatuit ⁊ decreuit. multas
tulit ſniãs. ita ꝙ factũ ſuũ multũ placuit ciuibus romanis. deue
nit iſtud in noticiã dñi ſui vñ cogitauit ire ⁊ videre eũ. vnde venit
in vrbẽ ⁊ iuenit iſtũ ſedẽtẽ pro tribunali. barbariꝰ philippus dũ
vidit ipm auertit caput in aliã parte3 et diſſimulauit cognoſcere
ipm. tñ dñs vna die in ſecreto intrauit ad eũ ⁊ dixit ei. cognoſcis
tu me. dixit ipe non: dixit dñs bene deberes me cognoſcere. vnde
traxi iã te p capillos. q2 ſu3 dñs tuus. ⁊ tu es ſeruus meus qui fu
giſti a me. dixit iſte neſcio qd dicas. dixit dñs ex quo tu dicis ꝙ
nõ cognoſcis me deducã hoc in noticiã romanoꝝ. vñ ibat p ciui-
tatẽ ⁊ dicebat romanis. iſte eſt ſeruus meus. et de hoc faciã vobis
fidẽ. hoc eſt thema. ex iſto themate formant᷑ tres qõnes. et prima
queſtio eſt talis. ſi repertũ eſt eũ fuiſſe ⁊ eſſe ſeruũ. vtꝝ fuerit ꝓtor.
ſcda qõ eſt an ea que decreuit vel ſtatuit valeant. tertia queſtio
eſt an ſi populꝰ romanꝰ sciſſet eũ ſuum potuerit eũ pretorem crea
re. Ad primã qõnem dicimus ꝙ fuit pretor. l3 qdã dicãt ꝙ nõ. rñ
det᷑ i lr̃a ab ſcdam qõnẽ dicimꝰ ꝙ ꝓpter auctoritatẽ rex iudicata
rũ que medio tpe dixit vel ſtatuit vel decreuit ꝙ illa ſunt valida
et valent ad tertiã rñdet᷑ ſi ppl̃s romanus cũ cõſtituit eũ pretore3
sciſſet eũ ſeruũ ꝙ bene potuiſſet eũ liberũ feciſſe ⁊ eũ pretorẽ crea
re. ſed ſi hoc potuiſſet ppl̃us romanus. multo fortius ĩperator q
eſt ſolus. et leuiꝰ potuiſſet cõſentire eũ manumittere ꝗ̃ populus
romanus qui eſt vniuerſitas que facile cõſentire non poteſt. h. d.
iſta. l. videatis expõnem lr̃e. [barbariꝰ philippus] idõ ſic dicit᷑. q2
filius barbari. vel q2 traxit originẽ de prouincia barbarie. [cum
ſeruus fugitiuus eſſet] ⁊ dicit᷑ ſeruus † fugitiuus qui ea mẽte re
cedit a dño vt nunꝗ̃ ad eũ reuertat᷑. vt. ĩ. de edil. edic. l. quid ſit fu
gitiuus. [deſignatus eſt] hoc eſt thema. Or ſignori ſm Jo. ⁊ azo.
hic op. ita. ſi barbarius philippus petij pretura rome. ergo iure
noſtro cõmiſit in. l. iu. ambitus. et iure cañ. ſimoniam. vt. C. ad. l.
iu. ambitus. l. vnica. et. C. de epi. et cle. ſi queꝗ̃. ſi cõmiſit in. l. iu.
ambitus. factũ eſt lege ꝓhibẽte. vnde quicquid ab eo vel ob id ſe
quit᷑. caſſum ⁊ inutile eſt. vt. C. de leg. et cõ. l. nõ dubiũ. vnde nõ fit
pretor. ꝙ hic ſtatim dicit᷑. ad iſtud vos dicetis tribus modis. et
vno modo ſic. hic barbarius philippus petijt preturã rebꝰ et fa
ctis et bonis operibus mediãtibꝰ. vnde ſibi licuit hoc facere. nec
cõmittit hoc caſu in legẽ iu. ambitus. iuxta dictũ auguſtini qui
epatũ deſiderat bonũ opus deſiderat. qõ dictũ aug. exponit᷑ du-
pliciter. deſiderat bonis moribus. vel deſiderat nõ vt preſit ſ3 vt ꝓ
ſit. Si aũt barbarius philippus petijſſet preturam precio vel ꝓci
bus. q2 cõmiſiſſet in legẽ iu. ambitꝰ nõ fuiſſet pretor. vt in. l. ſ. vel
poteſt dici ſcdo modo ſm Jo. aut petitur dignitas ſecularis vel
eccleſiaſtica. precibꝰ. vel data pecunia ſub capa vel mãtello † ⁊ tũc
cõmittitur ambitus iure noſtro. vel ſimonia iure cano. et iſte nõ
adipiſcit᷑ honorẽ lege refragãte. et ita loquũtur. ll. ille que ſignan
tur pro 3rijs. Sed ſi aliquis petijt honorẽ ſecularem vel eccleſia
ſticum non clam ſed palam. quia dicit vos eſtis in diſcordia de
iſto officio. vnde ſi vos eligitis me. bene facitis ⁊ mihi placet. q2
nolo ideo habere vt non faciam mihi vtilitatem. ſed vt reforme3
vos. et tunc non committitur ambitus. vt. ĩ. de pollicit. l. j. §. j. et.
l. ſi quis. nam qui petit clam videtur delinquere. qui petit palam
non videtur delinquere. ſed potius errare. et eſt ſimile. ĩ. de ritu
nup. l. vlt. † Similiter ſi tutor conuertit in vſus ſuos pecuniam
pupilli clam. tenetur ad centeſimas vſuras ſi palã ad legitimas.
vt. ĩ. de admi. tuto. l. non exiſtimo. Uel poteſt dici tertio modo ſe
cundum azo. eſto ꝙ barbarius philippus petijt preturam. tamẽ
non committit ambitum. vel ſecundum azo. ſimoniam. quia. l.
iu. ambitus ceſſat rome cum ſolus imperator cõcedat ibi digni-
tates. et non eſt veriſimile principem vel papam corrumpi. vt. ĩ.
ad. l. iu. ambitus. l. vna. ſed in alijs habet locum. l. iu. ambitus.
quia alij ibi conferunt honores et dignitates. Or ſi iſtud eſt verũ
quod non committatur in curia romana ambitus vel ſimonia
bonum eſt. et ideo vt vos circa materiam iſtam inſtruam. ſubij
cietis ita breuiter diuiſionem ſiue diſtinctionem ſecundum qõ
conſueui vobis dicere cum quis petit honorem vel dignitatem.
aut bonis moribus petit vt nitunt᷑ facere papelardi. vt ſunt ypo
crite qui fingunt ſe orare in conſpectu hominum. ſed non in con
ſpectu dei. immo faciunt plura mala qua3 alij. vbi petit aliquis
bonis moribus non committit ambitum. et hoc permiſſum eſt.
⁊ ſic exponimus vno modo barbarius philippus petijt preturã
moribus bonis ⁊ bonis opibꝰ mediãtibꝰ qõ ſibi licuit facere. vt.
ff. de offi. pre. l. barbarius. ſed ypocrite non ita petunt. ⁊ petit ali
quis dignitatem verbo ⁊ pecunia ⁊ precibus. hoc caſu ſi petit clã
ſimoniacus iure cano. ſed iure ciuili committit ambitum. vt. ff.
eo. l. vnica. ⁊. C. de epi. ⁊ cle. l. ſi quemquam. Si autem petit quis-
honorem palam nam veniet bonus homo coram principe ⁊ di
cet. domine talis epiſcopatus eſt inter tartaros: nullus vult eu3
habere. ego volo eum habere. non vt preſim ſed vt proſim. vt edi
ficem et volo ibi expendere pecuniam meam. iſte non eſt ſimonia
cus de iure cano. vel de iure ciuili non committit in. l. iu. ambitꝰ.
et ſic intelligit quod dicit aug. qui epiſcopatum deſiderat bonu3
opus deſiderat. vt. ff. de polli. l. j. §. j. et. l. ſi quis. et. l. barbarius. ⁊
ibi plenius dixi. Or ſequitur in littera. [ſed nihil ei]. ſcilicet bar
bario. et hic incipit prima queſtio [at] pro ſed [quin] pro certe.
[pretura eum functum.] Or ſignori hic conſueuit queri. an i lit
tera determinetur prima queſtio que eſt. an barbarius philippꝰ
fuerit pretor. et dicunt quidam quod non. quia littera iſta non
aſſertiue legenda eſt. ſed interrogatiue. et ſic. [ſed nihil] ſub. an.
ſed an nihil. [atq3] pro ſed et certe [verum eſt pretura eum fun-
ctũ] ſub. ſed dubitatur an fuerit pretor vel non. quid ergo erit.
dicunt ipſi quod non fuerit pretor. † quia ſola ſalarij preſtatio
non facit eum decurionem qui non eſt. vt infra de decur. l. heren
nius. ita iſte petijt preturam non potuit eum facere pretorem cũ
eſſet ſeruus. Item probant ipſi ⁊ hoc alia ratione. ſi ſeruus erat
barbarius philippus. ergo quantum ad ius ciuile attinet pro
mortuo reputatur. hinc quod ſeruus cauſa rei pu. abeſſe non po
teſt. vt infra de reg. iur. l. quod attinet. et. l. vltima. Item ſi ſeruꝰ
erat. magiſtratum habere non poterat. vt infra de iudicijs. l. cu3
pretor. ita talis debet dici quod fuerit medio tempore qualis in
uenitur. vt. C. ſi ſeruus expor. vt. l. moueor. et ſic ſeruus. Sed cer
te nos dicimus ſecundum Johannem et Azo. quod iſta queſtio
determinatur in littera. quia in littera aperte dicitur quod fuit
pretor. er ideo legimus eam plane ſine aliqua ſubauditione. ⁊ ve
rum eſt. [pretura eum functum] ſub. et eum pretorem fuiſſe. q2
communi opinione putabatur liber. et tanquam liber creatus
a eſt pretor. † igitur communis opinio[a] facit ius. vt infra de ſup
2 plemento legato. l. iij. in fi. ſic et alibi valet ratione communis
erroris quod alias non valeret. inſtitu. de teſtamentis. §. ſed cũ.
et. C. de teſtamen. et quemadmodum te. or. l. prima et. C. de ſent.
l. ſecunda et infra ad mace. l. iij. non ob. ſola ſalarij preſtatio nõ
facit decurionem ſi decurio electus fuit. quia iſte fuit electus pre
tor. et communi opinione putabatur liber. vnde erit pretor. Ite3
non ob. quod ipſe erat ſeruus. igitur pro mortuo reputatur. q2
quantum ad ius ciuile attinet ⁊c. et quia ſeruus igitur abeſſe
cauſa reipu. non poteſt. Item ſi ſeruus erat. igitur habere magi
ſtratum non poteſt quia illud verum eſt ſi ſciretur ſeruus. ſed
vbi creditur liber. et communis opinio eſt quod ſit liber. facit eũ
pretorem vt hic dicitur. Item non ob. l. moueor quia hoc medio
tempore fuit liber. vt in fi. huius. l. dicam. et ſic non ob. l. ſi quis
cau. et. l. ſi quis ſeruum. Or ſequitur in littera. [et tamen videa-
mus ⁊c.] incipit ſecunda queſtio. [edixerit] ideſt edicta ſtatuen
do fecerit. [que decreuit] pronunciando inter litigatores. [nul-
lius fore momenti] ſub. dicemus. ne. [vel lege]. ideſt iudi-
cio ordinario [vel quo alio iure]. ſcilicet extra ordinario vt
implorando eius officium vt ita ſit dubitatio. Or ſub. an dice
mus alicuius

a Cõis opinio et quot reqrant᷑ ad h vt cõis opinio fiat vide barto. i. l. cũ qdẽ. §. q de dot. ff. de acq. here. et adde qõ opio magis ꝗ̃ veritas inſpicit᷑ i his que ex ſolo aĩo nr̃o depẽdẽt i alijs magis veritas ꝗ̃ opinio ita no. bar. i. l. ꝓ ẽptore. §. ſi ſub cõditione. ff. pro emp. et qñ cõs opio excuſet aliquẽ vide bar. i. l. j. §. ſi quis. ff. ad maced.

mus alicuius momenti fore.[ꝛ verum] ecce determinatio secunde qustionis.[reprobari] quia ea que edixit ꝛ que statuit ꝛ que iudicauit valida sunt.[hoc enĩ humanius est].ſ.propter auctoritatẽ rerum iudicatarũ nã ꝛ libertas data ab eo qui postea ꝑ nus prouũciaꝛ vt.ĩ.qui ꝛ aq.ma.li.l.cõpetit. Unde not.ꝫ forte de rigore iuris videantur non valere tñ de equitate est dicendũ ꝙ valeant quia equitas prefertur rigori iuris.vt.C.de iud.l. placuit ꝛ ar.C.de pact.l.minorem ꝛ maxime propter auctoritatẽ rerum iudicatarum qꝛ multa sunt que alias nõ fierent propter auctoritatem rerum iudicatarũ vt.s̄.de iusti.ꝛ iur.l.vlt. [cũ etiã] incipit tertia questio.[seruo decernere].ſ.ꝙ esset pretor [effecisset].i.efficere potuisset.q.d.si populus scisset potuisset eũ facere liberũ.[ꝙ ius].i. si populus scisset eũ seruũ potuisset eũ fecisse liberum ꝛ eum creare pretorem [obseruandum est] qꝛ qđ potest facere populus ꝛ impator vt.s̄.de orig.iur.l.ij.§.post originem ꝛ quare impator multofortius potuisset eũ fecisse liberũ si scisset seruũ Imo pinde debuit diceꝛ vt.C.de de adop.l.ij.ĩ fi.rñ.scđꝫ Jo. hic est rõ qꝛ populus est vniuersitas vnde facile dissentirẽt vt ar. ĩ.de ar.si vnus.§.principaliter ꝛ ideo vniuersitates consentiunt cum difficultate vt.ĩ.de liber.vniuersi.l.vnica ꝛ ait satirus mille hominum species est rerũ discolor vnus velle suum cui daꝛ nec voto viuunt vno nam homines nõ concordant in specie ꝛ ideo dicit mille hoĩm species simĩꝛ res nõ ꝯcordãt adiuicẽ imo ifiniti sunt colores rerum sed vnũ est in quo satis cõcordant.ſ.ꝙ homines leuiter discordant immo ꝙ plus est si sunt plures homines in aliquo loco ꝛ proponitur aliqđ corã eis vt consulant quid sibi placet si vnus surgit et dicit vnũ ꝛ alius cogitauit idẽ surgit ꝛ dicit aliud ꝛ istud cõtingit ꝙ cuilibet daꝛ votum suum. † Or signori ex.l.ista.colligetis plura no.ꝛ primo colligetis istud not. ꝙ licet ambit⁹ iure nostro vel simonia iur.cañ. habebat locuꝫ in alijs ciuitatibus tamen non habet locũ in vrbe romana cum ibi impator vel papa cõferat dignitates vt.ĩ.ad.l.iul.ambi.l.vnica.

3 Itẽ not.† ꝙ communis error totius populi facit ius ad istud accedit.C.de testa.ord.l.j.cũ similibus suis.s̄.dictis ex quo colligeꝛ ar.ꝙ si aliqs in aliquo loco communi opinione putaꝛ tabellio ꝛ nõ sit ꝙ eius instrumenta sunt publica et valida qꝛ cõis error facit ius vt.s̄.dixi. Item colligetis ꝛ hic tertium not.ꝙ propter auctoritateꝫ rerũ iudicatarũ aliqua inducuntur que al's nõ inducerenꝛ ꝛ ad hoc concor.ĩ.ad trebel.l.seruo.§.cũ pretor Item no.ꝙ populus romanus seruum tui priuati ob publicã vtilitatẽ põt ad libertatẽ pducere dato precio silr ꝛ impator vt.C.ꝑ qbus cãis serui acci.liber.l.vlt.ꝛ.ar.C.ad fil.l.legem similiter ꝛ popul⁹ romanus ꝛ impator potest rẽ alicui⁹ priuati ꝯfiscare ob publicã vtilitatẽ dato precio vt.ĩ.de rei vẽ.l.itẽ si verbe.§.j.ꝛ.ĩ.loca.ꝛ cõ. l.si fundũ ꝛ.ĩ.de euict.l.luci⁹sed aliasnisi propter publicã vtilitatem non potest manumittere vl' confiscare nec ob.ꝙ omnia sunt principis.vt.C.de quadri.pres.l.bene a zenone qꝛ illud est verum quo ad protectionẽ vt plene dixi.s̄.in cõstitutione.ff.Or signori habetis hic si populus romanus scisset barbariũ phílippuꝫ seruum fecisset eum liberum ꝛ postea creasset pretorem sed nunqđ erit liber effectus cũ ignorauit eum seruum dicimus ꝙ sic qꝛ cõmunis error toti⁹ populi romani facit ius vt.s̄.dixi vnde si credebãt eum liberum ipsa electione factus est pretor et liber et valent statuta ab eo ꝙ totum procedit qꝛ cõis error facit ius ꝛ propter auctoritatem rerum iudicatarum et qꝛ legitime factũ est nõ dꝫ superueniẽti casu retractari vt.C. de admi.tut.l. scimus.et.ĩ. de itinere actuq; pri.l.j.in fi.et.l.seq.

Retor nec tu. In.l.ista dicitur licet in voluntaria iurisditione pretor possit esse sibi auctor tamen non põt sibi esse auctor in contenciosa ꝛ ideo tutorẽ se dare nõ potest nec iudicem delegare seipsum dare potest.h.d.ista.l.[ꝑtor nec tutorẽ ipse se dare potest].ſ.ꝙ est.ĩ.[neq; specialẽ iudicẽ].i. delegatuꝫ ipse se dare potest ꝛ ad hoc concor.ĩ.de offi.ꝑ.l.v.ꝛ.ĩ.de tutorib⁹ ꝛ cur.da.ab his.l.iiij.ꝛ.C.ne qs in sua ca.iudi.vel ius sibi dicat.l. vnica ꝛ.infra ad trebellianum.l.prima.§.fuit nam in contenciosa iurisditione non sustinet quis vicem duarum personarum vt infra de pactis.l.si plures sed in voluntaria sic vt.s̄. eodem. l.ij.not.

¶ De officio prefecti vigilum. Rubrica.

¶ Quia sicut pretores de quibus habuistis.s̄.ti. proximo sunt spectabiles ita prefectus vigilum ponitur de officio vigilum.i. de potestate eius videamus ꝛ subijciamus et debetis scire ꝙ ꝑfectus vigilum habebat tale officium quod ibat de nocte super equo custodiendo ciuitatem vt.ĩ.e.l.iij.in princi.et tale officium hodieꝫ prepositus parisiensis ꝛ iste est spectabilis vt.infra .e.l. iij.in fi.j.rñ.

Pud vetustiores icẽdijs Iuriscon.in.l.ista cũ seq.ꝛ in prin.seq. tractat qualiter olim prouidebaꝛ incendijs que erãt in vrbe et qualiter hodie prouideatur et certe olim in vrbe erant tres viri qui debebant intendere incendijs arcendis et excubijs vnde dicti sunt nocturni et isti implorabant auxilium edilium curulium et tribuni plebis et familie deputate qui erant circa muros et portas ciuitatis et aliarum personarum priuataruꝫ precio vel precibus postea superuenit diuus augustus et cuꝫ vna die et nocte essent plura orta incendia rome dixit mihi magis congruit tueri rem publicam quam alicui statuit septem cohortes et vnaquaq; cohors regeret binas regiones quia ciuitas romana erãt diuisa in.xiiij.regiones et preposuit cuilibet cohorti vnũ virum qui vocabatur prefectus vigilum ꝛ iste est spectabilis hoc dicit ista.l.cum.l.seq.et princi. seq. vsq; ad.§. cognoscit prefectus videatis expositionem littere.[interueniebant nonnũ ꝙ ediles] isti erant quidam magistratus qui habebãt curã editum ꝛ edendorũ animalium vt sana venderenꝛ vt.ĩ.de edil.edic. l.j.in prin.[vocabatur]sub.vt veniret ad incendia arcenda vel qꝛ famĩ ia vocabat homines vocibus ꝛ cornibus vt irent ad igneꝫ extinguenduꝫ[extinguerentsub.]hoc fuit olim.[per se]al's ipe [ꝙ cesarem].ſ.imperatorẽ ꝛ ita no.ꝙ salus ꝛ tuitio reipu.magꝭ congruit ipatori ꝙ alicui vt hic et in auꝛ vt.ind.sine quoq; suf.in prin.col.ij[tuereꝛ[.i.custodiret nam vrbs romana vt dicunt romani in vulgari est diuisa in quattuordeciꝫ cohortes siue in.xiij. ione: sed ista littera innuit quod erant.xiiij.[apellatur]taceat ergo pla.qui in questione illa qua queritur nũquid prefectus vigilũ sit magistratus vel spectabilis dixit ꝙ non erat magistrat⁹ vel spectabilis ꝛ ita no.in summa sua hui⁹ ti.ꝛ pro eo.s̄.de orig. l.ij. qꝛ olim ante tẽpora diui augusti nõ erat magistratus vel spectabilis sed hodie sic vt ħ si dicaꝛ aliqs vt dicebat pla.qualis erat ista dignitas quis vellet vigilare tota die.Rñ.tamen erat tãta dignitas ꝙ eligebantur magni viri ad eam.

Cognoscit ꝑfectus vigilũ. †In.§. isto vsq; in fi.l.intẽdit tractare iurisc.de qb cognoscit ꝑfect⁹ vigilũ ꝛ dr̃ ꝙ cognoscit incendijs ꝛ effractorib⁹ ꝛ de furib⁹ ꝛ raptorib⁹ ꝛ receptatorib⁹ ꝛ si inueniat istos nimis atrociter deliqsse nõ punit eos sed remittit eos ad prefectũ vrbis ꝛ qꝛ incẽdia sepe hñt fieri culpa inhitantiũ si inuenerit eos ignẽ negligẽter hũisse cedit eos fustib⁹ꝫ si pl'ies eis fuerit cõminat⁹ remittit eos puniẽdos ad prefectũ.vrbis .Itẽ ptinet ad officiũ suũ ꝙ dꝫat dare operã ne fiant effracture in isulis vel in orreis.et ꝙ fures nõ vadant de nocte cũ tricela.idest cũ triuilino.Iteꝫ debet custodes monere vt bene custodiãt.et si nõ bene custodiũt debet eos punire sed ꝛ si orrea sunt effracta põt habere qõnẽ de seruis.Itẽ debet tota nocte vigilare ꝛ ire huc ꝛ illuc armatus cũ armis.debet etiã amonere inquilinos et cenacularios vt custodiant.ne ꝑpter negligẽtiã eorum incẽdiũ oriatur et vt habeant aquã in cenacul. Iteꝫ debet ius reddere aduersus cesarios qui mercede accepta custodiũt vestimẽta in balneis.si furenꝛ ea vel negligenter custodiãt. hoc dicit iste.§. vsq; ĩ fi.l.videatis expõnem lr̃e.[raptoribus]qui rapiũt de die ꝑ vrbẽ. [receptatoribus]sub.sine quibus diu latrones lattere non possunt.vt.ĩ.de recep.l.j.et.ij.[remittatur]puniẽda.vt.ĩ.e.l.vlt.[inhabitantiuꝫ].Or no.hic vt tollatis ꝫ.ar.hic dicitur ꝙ incendiuꝫ non fit sine culpa eorũ in quoꝝ domibus oriuntur:et quantũ ad eos nõ est casus fortuitus.et sic loquiꝛ ista.l.ꝛ.ĩ.de pi.et cõ.reivẽ. l.si vendita insula.sed ꝙtum ad alios cõuicinos incendiũ est casus fortuitus.qꝛ nõ potuerũt sibi ꝓuidere de isto igne. et sic loqtur.l.ꝫ.§.eo tpe.et insti.quibus mo.re ꝫ.ob.§.ꝫ is ab eo qui mutuũ accepit et.ĩ.ꝑ so.l.cũ duobus.§.damna que.ꝛc.[in insulis] idest in domib⁹.et sic poniꝛ nomẽ insule impropríe.nã ꝓprie insula est terra aqua circũdata.vt isti.de rerũ di.§.isula. [cũ vel cella.[al's cũ tricella.i.cũ triuilino.[et coherare].q.errãdo ire.huc ꝛ illuc nõ tenẽdo rectã viã.vt ita citi⁹ capiat aliquẽ malefaciẽtẽ.[ꝛ dolabris].i.cũ securib⁹[seruanda i balneis vestimẽta suscipiũt] alias vocat cesarios seruientes scolariũ qui portabãt libros scolariũ ad scolas.vt.ĩ.de ma.vin.l.si collactaneus.in princ.[ipẽ cognoscat]sub.ꝛ puniat.

Operatores. In.l.ista dicit. ꝙ prefectus vigilum eos qui negligenter habent ignem in domibus suis potest iubere cedi flagellis vel fustibus. veruntñ si aliqui dolo faciunt incendium:indubitanter debet illos ad fabium cilonez prefectum vrbis remittere puniendos.Item debet prefectus vrbis seruos fugitiuos inquirere. et eos inuentos dominis suis restituere.hoc dicit ista.l. videatis expositionem littere.[remittere]sub. vt eos puniat grauius. vt supra eodem .l. proxima. §. cognoscit.in principio et infra de incen.rui.nau.l.penul. [eosq;

dominus]scȝ suis.

¶De officio proconsulis. Rubrica.

¶Quia sicut prefectus vigilum est spectabilis ita et proconsul ponitur rubrica de officio proconsulis † et dicitur procõsul.i.procul a consulatu et q͛ proconsul habet quidaȝ suũ legatum ponit de officio legati proconsulis ⁊ dicitur proconsul.nã consules dicuntur qui sunt in consulatu ⁊ sunt superillustres vnde si consul mittitur de vrbe ad regẽdam prouinciam anglicanam qui ante erat cõsul modo est procul quia primo erat supillustis mõ est spectabili ⁊ similiter domini cardinales quãdo sunt iuxta latus dñi pape sunt ꝯsules qñ mittunť in legatis ad aliquẽ locũ desinũt esse supillustres ⁊ fiunt spectabiles nam proconsul est spectabilis.vt.C.de epis.⁊ clericis.l.raptores vnde de officio proconsulis videamus ⁊ quia proconsul habebat quendã legatum adijcitur de officio legati.

1 ☞Proconsul anteꝙ ingrediatur prouinciam sibi deputatã iurisditionem voluntariam exercere potest non contenciosam sed legatus proconsulis nullam.h.d.vsqȝ ad.l.obƀuare.

1

Proconsul vbiqȝ quidã. in.l.i.ista dicitur † cũ aliquis mittitur ad prouinciã regendam statim quando egressus est vrbem accipit proconsulariam dignitatem sed non potest potestatem exercere in prouincia ad quam mittitur anteꝙ ingrediatur in prouinciam ad quam mittitur hoc dicit ista lex videatis expositionem littere[decreta est]vnde proconsul statim ex quo egressus est vrbeȝ mittitur insignijs procõsularibus sed imperium non exercet nisi ex quo ingressus est prouinciam ad quam mittebatur:⁊ hoc erat verum in eundo in reuertendo deponebat consularia insignia: statim ex quo ingrediebatur vrbem romanam vt.ĵ.eod.l.finali. Item hoc est verum quod proconsul.anteꝙ ingrediatur prouinciam ad quam mittitur non potest exercere iurisditionem suam.scȝ contenciosam sed voluntariam sic vt.ĵ.l.proxima.

Omnes procõsules. In principio huius l.dicitur quod proconsules statim quando ingrediuntur vrbem habent iurisditionem voluntariaȝ vñ qui volũt pñt eos manumittere ⁊ emancipare ⁊ in adoptionem dare hoc dicit prin.huius .l.videatis expositionem littere.[sed voluntariã]⁊ ita not.† ꝙ duplex est iurisditio contentiosa ⁊ voluntaria cõtentiosa est que requiriť in inuitos vt.arg.ĵ.de verb.ob.l.inter stipu.§.j.⁊.ĵ.de iurisdi.om.iu.l.fi.⁊.ĵ. si quis ius dicendi non obtẽpe.l.j.voluntaria dicitur que redditur in volentes vt hic dicetur.[⁊ adoptiones fieri[sub.possunt ⁊ ita not.hic ꝙ verbum manumitti sumitur proprie ⁊ impropie improprie prout refertur ad liberos proprie quando refertur ad seruos vt.ĵ.quando act.de pe.est an.l.j.§.merito sic ⁊ al's.ĵ.si cer.peta.l.certi conditio.

Apud legatũ. In.§.isto cũ.l.se.diciť lȝ apud ꝓconsules añꝙ igrediant ꝓuinciã possint fieri manumissiones ⁊ emãcipationes ⁊ adoptiones tamen apud legatum proconsulis non quia ipse talem iurisditioneȝ nõ non hȝ nec est legitimus actus talis apud eum hoc dicit iste .§. cum.l.sequenti videatis expositionem littere.[legis actio]idest legitimus actus.Sed ad.§.istum opponiť ⁊ videtur ꝙ legatus proconsulis habeat iurisditionem talem quod apum eum possit manumitti vnde videtur contra.ĵ.de ma.vin.l.apud proconsuleȝ legatum.Ad quod potest dici ante ingressum prouincie ad quam proconsul mittitur potest manumitti ⁊ emancipari et in adoptionem dari sed ante legatum eius non vt h̄ nisi ingressus sit prouinciam vt in.l.contra alij dicunt est manumissio que habet fieri vindicta ⁊ hec non potest fieri apud legatũ proconsulis vt hic est manumissio voluntaria que fit ex voluntate et ista potest fieri apud legatum proconsulis vt in lege contra.

a ¶Retrotrahiť adde ꝙ vt ratihabitio retrotrahať itelligiť i his q̃ noie nr̃o gesta sunt sub rebus itegris existẽtib⁹ bart.i.l.si vxor.§.si qs vxorẽ.ff.de adul. de materia vide no. bar.in.l.fi.C.ad maced.⁊ i.l.si pecuniã.ff.de neg.gest.⁊ idẽ bar .l.l. vero ꝓcutatori.§.sȝ.⁊ si nõ.ff. de solu.

1 ☞Officialis secum ducere vxoreȝ nõ debet alias pro ea teneť.

Obseruare. In.l.ista iuriscon.vsqȝ ad §.post h̄ ītẽdit tractare qd procõsul habeat obseruare † vñ ante ingressum ꝓuincie ⁊ i ipso ingressu ⁊ certe debet obseruare ne nimis oneret ꝓuinciam fictionibus vel hospitijs vt imperator rescripsit. Item ne secum ducat stratores sȝ debet habere secum milites q fungantur officio stratorum .Item ne secum ducat vxorem quia si duceret ⁊ vxor relinqret ipse nomine vxoris posset cõueniri ⁊ puniri.Item debet obseruare aliud quia litteras suas de auentu suo debet mittere prouicialibus qualiter diligit eos ⁊ ꝙ veniãt sibi obuiam ⁊ mittere litteras suas predecessori suo qua die ipse intrabit in ciuitate q͛ inopinatus introitus turbat ꝓuinciales.Item debet intrare ꝑ illũ locũ p quem consuetuȝ est intrare nam prouinciales multum gaudent quando conseruatur eorum cõsuetudo nam in aliquibus prouincijs itratur ꝑ mare vt est in anglia ⁊ sicilia ⁊ ita imparator antonin⁹ rescripsit.h.d.ista.l.videatis expositionẽ lr̃e[prouinciã[vñ in prin.hui⁹.l.colligetis arg.ꝯtra ep̄os q in ꝑbendis multũ agrauãt clericos suos [hr̃e pot̃]vocat stratores berrogarios q vulgo bonoñ.scarij vel in tuscia castaldi appellãť q͛ isti de facili corrũpũť sȝ milites debent habere vt.š.de offi.pref. vrb.l.j. ⁊ hoc dicit lr̃a.sequens ⁊ de stratorib⁹ fit mentio. C.de stratorib⁹ l.j.li.xij.[rõ ⁊ vindicta erigať].i.rationabilis vidicta vt ita resoluať substãtiuũ in adiectiuũ sic̄ie consueuit no.C.si de mo.pos.fu. ap.l.vnica.Or signori ad id ꝙ vos hẽtis h̄ op.dupl'r ⁊ vno modo sic vos hẽtis h̄ ꝙ ꝓcõsul nõ põt secũ vxorẽ duceť sȝ ⁊ si ducit ⁊ ipsa deliquat ipse noie eius ꝯueniť ⁊ puniť videť ꝯtra ⁊ videť ꝙ ipse possit eam ducere: vt.C.de vxo. militũ.l.j. Ad ꝙ põt dici dupliciter ⁊ vno mõ sic ꝙ istud diciť esse cõ siliũ nõ necessitas sed si vult eã ducere potest sed ipsa lesa i absentia restitueret sicut maritus Sed denuo instať quõ a viro exposciť vindicta cũ.ll.dicant non vxor pro marito vl' ecõtra teneri dȝ.C.ne vx.pro mar.l.j.rñ.ꝓconcul ducit eã ⁊ ipsa deliqt nõ puniť vir ꝓpter delictũ vxoris :sed ꝓpter suã culpam q͛ eã duxit.Uel põt dici illud est verum regul'r fallit h̄ sicut fallit in officio pricipali vt.C.in quibus cau.pign⁹ ta.cõtra.l.satis[excipet.].i.reciperet.[appellant].i.talẽ ꝯsuetudinẽ dicũt seruandã fore ⁊ ita consuetudo ꝓuincie seruanda est ꝯcor.ĵ.e.l.si in aliã ⁊.ĵ.de test.l.iij.in fi. [applicare grecũ] habetꝭ ꝙ exponeť vt procõsules igrediant per illã partẽ sicut moris est.

Post hoc ingressus. habuistis i supiorib⁹ qd debeat obƀuare ꝓcõsul añ ingressuȝ vel in ipso ingressu.In.§.isto itendit iuriscõ. tractare qd debeat obseruare ꝓcõsul posꝙ ingressus est prouiciã ⁊ certe legato suo põt mandare iurisditioneȝ suã ꝓcõsul postꝙ ingressus est prouinciã ⁊ nõ ante q͛ absurdũ est ꝙ alij mandet iurisditionem quã adhuc nõ habet sȝ si procõsul anteꝙ ingrederet ꝓuinciã suo legato mãdauit iurisditionẽ ⁊ postea ingressus est ⁊ hȝ ratũ ꝙ fecit tũc legat⁹ videť habeť iurisditionẽ qñ ingressus est nõ retro qñ mãdauit aliqñ tñ ꝓcõsul põt mandare iurisditionẽ legato ante ingressum puta si in itere cã infirmitatis ipe diť.h.d.iste.§.cũ.l.seq.videatis expositioneȝ lr̃e[debet].i.põt vt ar.ĵ.l.j.§.solẽt sic ⁊ alibi exponiť.ĵ.de here.inst.l.j.⁊.C.vbi in rem act.exerceri debeat.l.si quis alterius ⁊.ĵ.an per alium cã ap.agať l.ij.alij.ecõtra põt ꝓ debet ponitur.ĵ.mandati.l.si mãdauero.§. vlt.⁊.ĵ.qui po.in pi.ha.l.creditor q prior in pri.⁊.C.de peda.iud. l.ij.in fi.[ꝓconsul.ingressus est]vñ no.† hic ꝙ ratihabitio non trahiť retro nec mãdato cõparať nã si procõsul. añ ingressuȝ mãdauit iurisdictõem legato suo ad tp̄s date iurisdictionis nõ trahitur.sed ex quo ingressus est ꝓuinciã vȝ mandatũ.sic ⁊ alibi .ĵ. de his qui no.infa.l.qd ergo.in prin.qõ est illa rõne.q͛ ratihabi

a tio retro trahiť[a] ⁊ mãdato cõparatur in his qui ab initio potuit mãdare.sed postea ratũ hȝ.ĵ.de iudi.l.licet.et.C.ad mace.l.vl. sed procõsul nõ põt mãdare legato suo iurisdictõem ante ingressum Item no.actus viuentiũ esse in pendenti.vt.ĵ.cõia pre.l. vl. in fi. [necessariã morẽ]puta rõne egritudinis[ꝓuẽturus sit]sub hoc casu poterit mãdare.q͛ necessitas non hȝ legem.vt.š.de offi.consul.l.j.in fi.⁊.C.de patri.qui fi.di.l.j.Sed signori iste.§. nedum i casu seq.l.hodie vr̄ correctus.q͛ ꝓconsul hodie ante ingressum põt cõstituere legatũ suũ.nedũ post ingressum qui oĩa explicare sicut ipe preterꝙ occidere ⁊ mẽbri abscisionem facere.vt i auten. de col.§.ad hec prohibemus.col.ix.

1 ☞Proconsul potest quantum ad cognitionem causas meri imperij suo legato committere non quantum ad decisionem et procõsul nõ debet passim encenia recipere licet quandoqȝ possit non tamen ea que in minus transeunt.h.d.vsqȝ ad fi.

1 **Solẽt etiã custodiarum.** † In pri.huiu⁹.l.dr ꝙ nõ solũ post ingressuȝ procõsules possunt facere predicta immo ⁊ alia nã possũt mandare legatis vt cognoscãt de custodijs non vt diffiniant.immo post cognitionẽ debet ad proconsulem remittere.vt innocentes liberet vel nocentes condẽnet.⁊ istud mandatum est extra ordinarium.q͛ consistit in mero imperio:et lȝ alias non demãdeť merũ imperium ⁊ mixtũ imperium quantũ ad cognitionem et sn̄ie prolationem.tñ hic mandať quantum ad cognitionem.nisi proconsul ei demandaret.h.d.prin.huius.l.videatis expositionẽ littere.[solent]scilicet proconsules[etiam custodiaruȝ]idest custoditarum personarum.et ita sumitur continens pro cõtento. ⁊ sic exponitur.ĵ.de serui.ru.pre.l.custo.⁊ sic etiam expone.ĵ. vt ꝑ auditas custodias idest custoditas personas.nam ad officiũ ei⁹ pertinet custodire personas captas.vt.C.de custo.et exhi.reoruȝ. l.fi.et.C.de epi.au.l.iudices. vel dicatis proprie ponitur.[custodiarum]idest custodum.naȝ proconsul potest punire custodes si delinquãt in custodiendo.vt.ĵ.de custo.et exhi.reorũ.l.carceris.e. l.milites. et istam cause cognitionem legato suo mittere potest

[ad se]

[ad se].s.procōsulē.[vt innocentes ipse liberet]sub.⁊ nocētes cōdēnet. Et ita habetis q̄ cognitionē meri imperij pcōsul legato suo mandare pōt:sed sine delegatiōe pconsulis nō posset cognoscere.vt.j.dicā.[ad alium transferre].s.quantū ad cognitionē et diffinitionem.[non possunt].s.criminosi. Or signori in isto legato proconsul no.† duo specialia que non obtinent in alio delegato.⁊ statim no.q̄ procōsul potest mandare legato suo cognitionem meri impij cause etiā si pñs sit:secus in alio delegato ab alio ordinario:quia ipse nō delegat nisi pficiscat etiā quantum ad cognitionem.vt.j.de offi.eius cui man.est iur.l.j.in pn.s3 hodie iure aut.cū contingit preside abesse:mandat vt in aut.de col. §.ad hec nec ob.l.que videt velle q̄ de homicidio cognoscit legatus pconsul:vt.C.e.l.j.q2 cognoscit ex mandato pconsulis. Itez not.hic aliud spāle in isto legato proconsul:quia iste pōt cognoscere de suspecto tutore:vt.j.de suspec.tu.l.j.§.an autem.sed delegatus ab alio non vt.j.de offi.eius cui mā.est iur.l.si cognitio.⁊ j.ad turpil.l.j.§.suspecti.

Sicut autem. In.§.isto dr:q̄ pconsul post igressum puincie potest mandare iurisdictionē suam legato si vult:al's non cōpellit:sed si mandauit nō debet reuocari pncipe in consulto. Unū sciatis si legatus procōsulis dubitat de aliquo non debet consulere principem:sed suū pconsulē ⁊ ipse debet ei rñdere.[potest hoc facere]vnde no.hic regulariter iudiciū soluit vetante eo q iudicare iussit:vt.j.de iudi.l.iudiciū.fallit in legato pconsulis:qui non pōt reuocari inconsulto principe vt hic.[⁊ is].s.proconsul.s.de iure non de facto q2 relationes si fiant super facto dānantur a iure:vt.j.de iudi.l.eū quem.§.j.⁊ sicut legatus proconsul debet consulere procōsulem ita debet appellari:vt.j.de ap.l.imperatores.

Non vero. In.§.isto dr q̄ pconsul postq̄ ingressus est puinciā non d3 in totum abstinere ab ēcenijs.nam a nullo recipe inhumanū ē et ab omnibus recipere auarissimū est.⁊ ideo vetus est puerbium vt accipiant cū tēperamento:non d3 accipere talia que infra paucos dies possit consumere.[vetus prouerbium est]sub.in quo ptinetur q̄ non om̄ia nec ab oibus passim recipiat.nō ola.i.maxima:non ab oibus.s.pauperibus.vel dic quod cōtinetur in lrā que sequit.[sed]sub. accipere.[passim].i.sine deletu.vt.j.de ritu nup.l.palam qualitatem.vnde licet ei proconsuli accipere esculentum ⁊ poculentū sed non debet recipere si trahat ad muneris qualitatem:puta si mitterentur ei.c.corbes vini.vt.j.de offi.pñ.l.plebiscito.l3 hodie fit secus vt ibi dicam.s.q̄ nec esculentum nec poculentum liceat ei accipere.vel quod dicit littera[q̄ ēcenia non sunt producēda ad muneris qualitatem]exponit.i.necessitatem.⁊ fm istā expositionem colligetis ex hac littera.ar.pro rustico qui aliquod xēnium prestitit aduocato aliquibus annis vt in futurum non teneat.vt ar.j.de annuis le.l.seio.⁊.C.de agri.⁊ cen.l.litibus.

1 ☞ Proconsul debet obseruare ea que inferius describūtur ⁊ in prouincia sibi deputata habet pleniorem potestatem oibus preter principem.
2 Proconsul non cognoscit de causa que vertitur inter fiscū ⁊ priuatum licet cognoscere possit.

1 **Si in aliquam.** In pri.huius.l.dicitur:†q̄ nō solū post ingressum pdicta debet obseruare pconsul:immo etiam alia:quia si est in prouincia ⁊ homines velit commendare ciuitatem suā:debet eos begnine audire:d3 etiā indicere ferias scdm cōsuetudinem locorum:debet etiam sacras edes ⁊ opera publica circuire ⁊ facere reformari si aliqua refectiōe indigent:opera cepta debet complere.debet etiam iponere ad opera publica aliquos pcur.⁊ si indigeant auxilio militari d3 eis dare milites.h.d.prin.huiꝰ.l.videatis expositionem littere.[caput aduenerit]sed que est ciuitas que est caput prouincie:certe ciuitas constantinopolitana vt.C.de natu.lib.l.iij.[dare]idest idicere maturiꝰ ⁊ tardiꝰ.vt.j.de ferijs.l.pdie.[dare]id ē ordiare.

2 **Cum plenissimam.** † In.§.isto dicitur q̄ proconsul post ingressum prouincie habet plenissimam iurisdictionem:⁊ quicqd possunt facere magistratus rome:hoc idem pōt facere legatus:et iō habet maius imperiū post principem in illa prouincia:veruntū si aliq̄ cā in illa puincia vtit iter fiscū ⁊ puatū:meliꝰ faciet si se abstineat cū illa cā ptineat ad pcu.cesaris.h.d.iste.§.cū.l.seq.⁊ pn.se.vsq ad.§.vbi decretū.[cā sit]sub.inter fiscū ⁊ puatū.[abstineat]nā pconsul h3 cognoscere inter puatos sue puincie:s3 si causa est inter fiscū ⁊ puatū:tūc cognoscat procur.cesaris.vt.C.si adver.fiscum.l.j.⁊.ij.

1 ☞ Sententia diffinitiua debet ferri presentibus partibꝰ non per scripturam partibus transmissam.
2 Dictio vbi quid denotet.
Libellus multis modis sumitur.
3 Minor potest petere restitutionem in integrum corā delegato.
4 Tutoris quando possit delegari.
7 Cause que requirant plenam cause cognitionem que sint.
8 Proconsul de plano cognoscit inter parentes et liberos patronos ⁊ liberos obsequia non prestantes.
9 Proconsul ordinem seruare debet circa aduocatos audiendos et non habentibus aduocatos dare debet et curare debet ne imbeciles a potentibus opprimantur.

Ec quicq̄.

Ubi decretum necessarium est

§.iste ad pcedētia ita ptinuat a lege obseruare vsq ad.§.istum habuistis q̄ pcōsul debeat obseruare.i.§.isto ponunt quedā alia q̄ pcōsul d3 obseruare.⁊ d3 obseruare pcōsul:vt ea q̄ desiderant decreti interpositionē ⁊ plene cāe cognitionē p se debeat expedire:non aūt alij delegare.⁊.§.iste ⁊ eiꝰ materia bona ⁊ subtilis est.⁊ Jo.⁊ az.multa inutilia hic scripserūt:sed vtilitatē nec veritatem ad ple
1 num tetigerunt †⁊.§.iste legit ⁊ intelligitur quinq modis:vt patebit vobis ex subsequentibꝰ ego tamen premittā eam lecturam quam veriorem puto ⁊ secundum hoc vult dicere iste.§.in qbus causis vel negocijs requirit decreti interpositio ⁊ plene cāe cognitio procōsul p se illa debet expedire non aūt per libellum .i.per delegatum deb3 expedire.h.d.iste.§.videte expositionē lit
2 tere[vbi].i.in quibꝰ causis vel negocijs.†Et not.q̄ ista dictio vbi nō denotat hic diuersitatē locorum:sed denotat diuersitatez causarum vel negociorū sic ⁊ alibi istud aduerbium vbi negociorū ⁊ causarum diuersitatem denotat vt.j.de reg.iur.l.vbicunq aliqñ tamē istud aduerbiū vbi locorum diuersitatem denotat vt.j.de indi.l.vbi. Or sequitur in littera decretatū .i.decreti iterpositio.[necessarium est]sub.⁊ plene cāe cognitio desideratur vt indicat finis huiꝰ.§.[per libellu3].i.per delegationē siue demādationē q.d.per libellū.i.per delegatum ⁊ ita nomē libelli sumit hic pde legatiōe ⁊ sic sumit.j.de reg.iur.l.vbi vñ vt vos meliꝰ intelligatis sequētia statī3 no.†q̄ ista dictio libellus sumit equinoce in iure nr̄o vno modo dicit libellꝰ.i.delegatio vt hic ⁊ in.l.vbi scdo modo dr petitio oblata in scriptis i qua cōtinet qs petat et a q̄ ⁊ qd petat ⁊ q̄re petat vt.C.de lit.cō.aut.offerat ⁊ aut.libellum. ⁊.C.de epis.⁊.cle.aut.generaliter aliqñ sumit tertio mō p epla:vnde dicit se tutor per libellū.i.per eplam excusare:vt.j.de excu.tu.l.excusare.sumitur quarto mō p pane subcinericio quē appellamꝰ rogatiuā.vt.C.de epi.au.l.iudices.sumitur qnto mō pro famoso carmine.vt.C.de famosis li.in rubrorum in nigro aliquando dicit libellus paruus liber. Or sequitur in littera.[cause cognitionem desiderāt]sub.⁊ decreti interpositionem:vt indicat lrā huius.§.in prin.[per libellū].i.p delegatū vt.s.dixi[non pñt expediri.]Or signori visa casus positiōe ⁊ summaria expōne lrē.vt intelligamus q̄ scripta sunt hic p Jo.⁊ az.minus plene ad alia perueniamus.⁊ statim ad hunc.§.opponitur et sic. Iste.§.dicit q̄ i quibus causis vel negocijs ⁊c.vt dixi in casu.s3 videt q̄ iste.§.stare nō possit veteri iure vel nouo.iure veteri stare non potest:q̄ veteri iure actor habebat electionem vellet offerre libellū vel nō:vt infra.de eden.l.j.in principio.immo in causis illustrium personarum habebat necesse offerre libellum.vt.C.de dignit.l.quot. Item in causis criminalibus:vt.j.de priuatis delictis.l.vlt.⁊.j.de accu.l.libellorum. Item iure nostro stare non potest iste.§.qa actor iure nouo habet necesse offerre libellum reo.vt in aut.de litig.§.ad excludendā.⁊.§.omnē.que est signata.C.de lit.con.aut.offeratur.⁊ in aut.de exhi.⁊ intro.reis.§.pe.sic ergo si iure veteri ē in electiōe actoris velle offerre libellum ⁊ iure nouo h3 necesse offerre libellū reo:quō ergo pcōsul expedit p se ea q̄ requirunt decreti interpōne:⁊ plene cāe cognitionē ⁊ nō per libellū:qd ergo dicemus. Ad istud vos dicetis quinq modis:⁊ hijs quinq modis intelligit iste.§.⁊ vno mō sic:vt quidā dixerunt.§.iste loquitur fm nouum ius:quō tenet regl'r actor reo offerre libellum sed fallit in quibus causis vl negocijs requiritur plena cāe cognitio ⁊ decreti interpositio:vt puta tutorē dari desiderat cāe cognitionē ⁊ decreti interpōnē:vt.j.de iur.om.iu.l.j.⁊ tñ qū petit tutor dari petitur sine libello.q2 talis petit pupillo dari tutorē qui nō agit:vt mr̄ que petit tutores filio suo impuberi.vt.j.qui da.tu.vel cura.pos.l.⁊ tñ nō posset pro alio litigare.vt.j.de pcur.l.femine. Item bonorum possessio desiderat cause cognitionez et decreti interpōnem.vt.j.de iur.om.iu.l.j.⁊.l.impiū.et tñ petitur sine libello:q2 talis petit bonorum pos.qui nō pōt eē i iudicio vt fuus.vt.j.de bo.pos.l.fuus.⁊ tñ fuus in iudicio esse non pōt vt C.de indi.l.fuus. Itē excusatio tutoris desiderat plene cause cognitionem ⁊ decreti interpositionē:vt.j.de iur.om.iu.l.j.⁊ tamē sine libello explicat.vt.j.de exc.tu.l.excusare.sed hec lec.nō placet q2.§.iste nō loqtur de libello cōuētiōali. Itē nō ob.l.s.q̄ dicit q̄ tutor non excusat se per libellū:q2 intelligo.i.p eplam:s3 excusat

se p libellū. vel intelligo q tutor non excusat eoipso q offert libellū excusatiōis: nisi cā excusatiōis vera probet. Itē qr inuenio legē q dicit q tutor cū libello se excusat. vt. j. de excu. tu. l. scire. §. op3. Alij voluerunt dicere scđo modo q iste. §. intelligit ɓm antiqua tpa ɓm que erat in electione actoris vellet offerre libellū vel nō: tñ in his que desiderāt plene cause cognitionē r decreti interpositionem offert libellus: sed in his in quib⁹ reqritur summaria cause cognitio: non offert libellus: vt in act. ad exhibendū: vt. j. ad exhi. l. iij. §. sciendum. r tñ petit fieri executio snie: vt. j. de re iu. l. a diuo pio. §. si super reb⁹. sed nec ista lec. placet: qr si iste. §. intelligeretur in his que desiderāt cause cognitionē r decreti interpositionem r non in alijs in paucis causis libellus offerret qđ eē non d3. vt. C. de iudi. l. iudices. Alij voluerūt dicere tertio modo r iste est tertius intellectus: r sic ea que desiderant cause cognitionem plenam r decreti interpositionē. i. snie diffinitiue plationē pcōsul expedire d3 p se ɔdēnando vel absoluendo non p libellū. i. p cedulam vt scribat sniam in quadam cedula. r postea eam litigātibus absentib⁹ mittat: quia tunc nō valeret: qr omnis iudex debet ferre sniam in scriptis ɔdēnādo vel absolvēdo: vt. C. de sentētijs ex piculo reci. l. j. r p totū: quia de vno quoq3 negocio iudex d3 se expedire presente vtraq3 parte. vt. j. de re iudi. l. de vno quoq3. vel vna parte per contumaciam abñte. vt. j. de mino. l. in cause. §. causa cognita. fallit tamen in interlocutoria snia quia illa pōt fieri etiam vna parte abñte. vt. j. de arbi. l. diem pferre. in pn. S3 signori licet glo. nostre hanc lec. approbēt: tamen ista non ē mēs huius. §. nec ptinet ad. §. istū tamē bene verum est de iure nostro † q omnis iudex in scriptis d3 ferre sniam condēnando vel absoluendo non scribere sententiā in cedula r tradere eam ptibus. Alij voluerūt dicere quarto modo: et sic intellexerūt hunc. §. si cā desiderat plenā cause cognitionē r decreti interpositionē. i. sententie prolationē. si pconsul vult illam cām delegare retenta sibi sententia r non vellet audire semel in pncipio vł semel in medio: semel in fine: non potest totam illā causam committere reſuata snia. vt. C. de iudi. aut. ad hec. sed l3 istud sit verum iure nr̄o tñ nō placet: qr ista nō est mēs huius. §. r ideo spretis pmissis dicet3 qđ iste est verus intellectus huius. §. vt dixi in casu. † q in causis et negotijs igbus requirit decreti interpositio r plene cause cognitio illa pconsul d3 p se expedire: nō aūt p libellū. i. p delegatū illa debet expedire. quia ea q desiderant plene cause cognitionē et decreti interpositionem sūt mixti impij: r ideo per delegatū expediri non possūt. r de hoc no. plura exēpla. r primū exemplū est tale. transactio que fit super alimētis futuris relictis in vltima voluntate: illa desiderat plene cause cognitionem r decreti interpositionē. vt. j. de transac. l. cum hij. in pri. r. §. j. certe auctoritas que d3 interponi sup illa trāsactione non pōt demādari: imo proconsul d3 explicare p se non p delegatū. vt. j. de transac. l. cū hij. §. si p tor vel pses. Item pōt no. aliud exemplū: ecce alienatio pdij minoris ob es alienū desiderat plenā cause cognitionē r decreti interpositionē. vt. j. de re. eor qui sub tu. vel cu. sunt. i. r. C. ð pd ijs mi. nō ali. l. ob es. certe illam cām pconsul p se d3 expedire: nō aūt p delegatū pōt explicari cū nō possit demādari. vt. j. de of. eius cui mā. est iur. l. ij. §. vl. Itē pōt no. tertio mō exem. tutoris datio cu3 magne sūt facultates pupilli. s. vltra quīgētos aureos desiderat plene cause cognitionē r decreti interpositionē. vt. j. de tut. l. muto. §. tutoris. istam causam proconsul debet per se explicare: non aūt p libellū. i. per iudicē delegatum pōt expedire. vt. j. de tu. r cu. datis ab his. l. tutor. r. l. nec mandante. Itē pōt no. exemplū manumissio q fit a minore. xx. an. desiderat cāe cognitionē r decreti interpositionē: vt insti. quibus ex cau. ma. nō licet. §. eadē. istam causam d3 pconsul p se expedire nō aūt pōt expedire p delegatū. vt. j. de offi. eius cui man. est iur. l. ij. in pri. Itē pōt no. exemplum vt. j. de reg. iu. l. omnia. Sed ad hanc verā lec. op. sic: ecce restō danda vel deneganda desiderat cause cognitionē r decreti interpositionē. vt. j. de in integ. re. l. oēs. r. j. de mino. l. verū. §. sciendū. r. l. i cause. j. r. ij. r. l. etiā. r tñ pōt demandari. vt. C. vbi r apud quē cogni. resti. agitanda sit. l. vlt. r ad istud pōt dici oli cā in integ. resti. desiderabat cause cognitionē r decreti interpositionē: r si mixti erat impij nam actio competebat iure magr̄atus: vnde ea q competunt iure magistratus pñt demandari. vt. j. ad munici. l. ea q. 3 † Rñ. hodie fauore minorū: qr vtile est minorib⁹ vt plures iudices habeant possunt petere minores in integ. rest. coram ordinarijs r delegatis: vt in. l. j̄. Sed denuo ad istam verā lec. op. ecce datio bonorum pos. desiderat cause cognitionem r decreti interpositionem. vt. j. de bo. pos. l. iij. §. si causa. r ideo secundū hec tēpora dr̄ bonorum pos. decretal. vt. j. de suc. edicto. l. j. §. decretal. r tamen demāndatur. vt. j. de offi. eius cui man. est iur. cognitio. § vt bonorum. Ad istud potest ita dici est bo. pos. vt sit vna dictio et tunc significat ius; vt. j. de bo. pos. l. iij. §. bonorum. r hoc erat olim mixti impij: nec poterat demandari. hodie tamen non petitur sed simpliciter coram iudice agnoscitur: et sic non est mixti imperij vnde hodie dicitur cognitionalis: vt. C. de cur. fur. l. vltima §. pe. r. C. qui admit. ad bo. pos. possunt. l. vlt. r ista non demādatur vt hic. est et alia bonorum pos. ita q sint due partes: et certe bonorum pos. dari: quia est facti non iuris bene demandat: r sic loquitur. l. j̄. §. vlt. Sed denuo ad istam verā lec. instat r op. datio tutoris desiderat cause cognitionem r decreti interpositiōe3 vt. s̄. dictum est. sed videtur q demandetur: quia. l. dicit q legati proconsulis possūt tutores dare vt infra eo. l. r legati. Ad quod 4 vos ita dicetis † datio tutoris aliquando desiderat cause cognitionem r decreti interpositionem cum magne sūt facultates pupilli: et tunc quia est mixti imperij non demandatur: vt. j. de tu. et cu. da. ab his. l. nec mandante vnde proconsul per se explicat vt hic. aliquando facultates pupilli sunt parue: et tunc datio tutoris nō est mixti imperij: vt. j. de tu. r cu. da ab his. l. ius dādi. r tūc proconsul potest demandare. r sic loquitur. l. contra. et hec solu. colligitur insti. de attiliano tu. §. pe. Alij dicunt q legati proconsulis pñt dare tutores non ex vi sue delegationis vt hic sed ex legis potestate: vt in. l. contra. Alij dicunt q tutoris datio nō potest specialiter demandari vt hic: sed generaliter sic cum vniuersitate causarum vt in. l. contra. Alij dicunt quod legati procōsulis non possunt dare tutores presente pconsule vt hic: eo absente sic. vt ibi. Sed denuo ad istam verā lec. instatur r op. ecce causa dāni infecti desiderat plenam cause cognitionem r decreti interpositionem. vt infra de dā. infec. l. iiij. r tamen competit iure magistratus. vt. j. de dam. infec. l. ij. ergo demandatur. vt. j. de offi. ei⁹ cui mā. est iu. l. j. r lex dicit causam damni infecti demandari. vt infra de offi. eius cui man. est iur. l. cognitio. in prin. Ad quod quidam dicunt q speciale est in causa damni infecti: quia desiderat celeritatem: vt. j. de dam. infec. l. j. vel dicatis est missio primi decreti ex causa dāni infecti: r ista potest demandari. vt in. ll. contrarijs. quia missio primi decreti non facit quem possessiōe3 vel dominum. vt infra. de acquir. pos. l. possideri. in fi. est missio scđi decreti: et ista non cōpetit iure magistratus. vnde non potest delegari vt hic: quia ista missio que fit ex secundo decreto facit quē dominum si possidens erat dominus: alś paratur causa vsucapiendi: vt. j. de dam. infec. l. pretoris officium. r. l. si finita. §. iulianus. Sed denuo ad. §. istum op. quocunq3 modo vos intelligat3 eum. et videtur q omnia proconsul per se debeat expedire: q nulla causa demandetur: quia lex dicit q iudices debent inquirere veritatem plena inquisitione. vt. C. de iudic. l. iudices. Ad quod vos dicetis: quedam sunt que desiderant summariam cause cognitionem. vt infra de re iudi. l. a diuo pio. §. si super rebus. r. j. de lib. agno. l. j. §. si quis ex hijs. r ista possunt demandari alia non vt hic et in. l. contra. et ad solu. harum oppositionū r vt plene liqueat articulus iste. ita distinguendum est vt consueui distinguere. quedam sunt cause que desiderant plenam cause cognitionem et decreti interpositionem et sententie prolationem quedā3 sunt cause que desiderant summariam cause cognitionem r sententie prolationem. quedam sunt cause que desiderant plenam cause cognitionem et decreti interpositionem: quedam sunt cause que desiderant summariam cause cognitionem et decreti in- 5 terpositionem. † Or redeamus ad primum sunt quedam cau- a se que desiderant plenam [a] cause cognitionem et sententie prolationem: sicut sunt omnes cause olim vsq3 ad quingentos aureos: hodie vsq3 ad. ccc. aureos. quod iste cause desiderant plenam cause cognitionem probatur. C. de iudic. l. iudices. et in auct. de defen. ciui. §. audient. et quod iste cause desiderent sententie prolationem probatur hoc modo: quod de quare iudex cognouerit r c. vt infra. de iudi. l. de qua re. in prin. et iste cause omnes competunt iure magistratus. vt. C. de defen. ci. l. defensores. r iste cause possunt demandari. vt. C. qui pro sua iurisdictione iudices dare dari ve pñt. l. vnica. Si autem cause ciuiles hodie vltra. ccc. aureos cum equiparentur criminalibus iste non demandantur vt i aut. de mandatis prin. §. et iudicare. et. §. audient. et infra. de offi. eius cui mā. est iur. l. j. sunt quedam cause que desiderant summariam cause cognitionem et sententie prolationem vt est exemplum in act. ad exhi. quia eoipso quod quis summatim facit fidem quod res sit sua exhibitio ei facienda est: et desiderant sententie prolationem: quia iudex debet pronunciare exhibitione3 faciendam esse. vt infra ad exhi. l. iij. §. sciendum. et. l. thesauros: sicut est in sententie executione. vt infra de re iudi. l. a diuo pio. § si super rebus, sicut est in causa filiationis. vt infra de lib. agno. lege si quis a liberis. §. si vel parens et supra de his qui sunt sui vel ali. iur. l. sed et iudex. et iste cause similiter demandari possūt quia si possunt demandari cause que desiderant plena3 cause cognitionem qđ est maius vt. s̄. in pmo mēbro hui⁹ distinctiōis dixi multo fortius cause q desiderant summariā cause cognitionem r snie plationem. qđ est min⁹. nā cui qđ plus licet. et qđ minus debet licere. vt. j. de reg. iur. l. cui qđ plus est licet. sunt quedā cause q desiderant plenā cause cognitionē r decreti iterpositionē sicut

a Plenā cause cognitionē in qb⁹ causis plēa cāe cognitio adhiberi debeat vide bar. in. l. iudices ħ alleg. r qđ si cāe cognitio alicui mādat an videat mādata diffinitio videbar. l. l. j. C. si cōtra ius r adō q cā i q pcedit de plano l3 reqrat plenā pbationē nō tñ ē cā ordinaria imo nō fit pbatio i forma iudicij imo nulla pte arctanta ita not. bar. l extrauag. ad reprimēdū i vbo de plāo r an cāe summarie reqrāt citationē ptis r an reqrat libell⁹ vide bart. i extrauag. i vbi r figura vbi lati⁹ de materia

ficut est transactio sup alimētis futuris in testamēto.vt.ff.ď trās. act.l.cū hij.§.si ptor vel pses.sicut est pdiū mioris alienari ob es alienū.vt.ff.de p.mi.non ali.l.ob es.ꝛ.l.pdicꝫ.sicut est minorem xx.an.posse manumittere corā iudice sicut est in bonoꝝ pos.q tribuit ius:vt.C.q admit.ad bonoꝝ pos.possunt.l.j. et ista oīa pcōsul.p se debet expedire non p libellū.i.per iudicē delegatū:qꝛ ista mandari vel delegari non possunt vt hic.et.ff.de offi.eius cui mā. est iur.l.ij.§.j.ꝛ.ff.de reg.iur.l.oīa quecūqꝫ.ꝛ.l.vbi. Sunt quedaꝫ cause que desiderant summariam cause cognitionē ꝛ decreti interpositionem:sicut sunt omnes bonoꝝ pos.que tribuunt factū vt est bonorum pos.que daꝛ ventri.vt.ff.de ventre in pos.mit.l.j.§ de ea.ꝛ que datur ex carboniano.ꝛ q daꝛ gratia agnoscende litis et q daꝛ ex cā dāni infecti ex primo decreto.vt.s.dixi ꝛ iste pñt p consulem demandari.vt.ff.de offi.eius cui mā.est iur.l.cognitio §.vt bonoꝝ. Dꝛ dicet mihi aliqs vestrū ex predicta quadri membri diuisione apparet eē differentiā inter decreti interpositioneꝫ ꝛ sñie plationē.dicatis mihi dfam.ad quod ita rñ.proprie est sētentie platio cū iudex ꝯdennat vel absoluit.nam vbi actor petit sibi dari vel fieri:ibi iudex debet condēnare vel absoluere:et illa cōdēnatio vel absolutio est sententie prolatio.qꝛ res indicata dicitur vt.ff.de re iudi.l.j.ꝛ.C.de ap.l.litigatoribus.sed decretum est cuꝫ iudex non condēnat vel absoluit sed auctoritatem suam interponit.vt est cum ego actor non peto mihi aliqd dari vel fieri ab aliq̄ sed peto a iudice.vtputa si venio corā iudicē ꝛ dico ei:dñe talis testator leganit mihi in testamēto suo ab herede annua alimēta cogitaui mecuꝫ ꝛ cū amicis meis:ꝙ melius est mihi ꝙ heres eius det mihi certā quantitatem annuatim ꝙ̄ petere singulis annis alimenta ab eo.vnde vellem transigere cum eo vnde interponatꝭ auctoritatem vestram.dicit iudex non faciam aliquid nisi videā iustam causā transigendi:dico ego domine si vos bñ intellexistis ego ostendi vobis iustā cām vel aliā ostendat.q facto iudex interponit auctoritatē suā.et tūc ē decretū ista auctoritas nō sentētia sicut est etiā cū minor.xx.an.vult seruū suum mannmittere:ꝛ petat a iudice vt interponat auctoritatē suā manumissiōi quā vult facere:certe iudex dꝫ dicere non faciā.nisi oñdas mihi iustā cām qua oñsa iudex interponit auctoritatē suam.ꝛ hec auctoritas est decretū non sñia.et idē est vbicunqꝫ iudex interponit suaꝫ auctoritateꝫ. Dꝛ signori vltimo ne vos fallamini in aliquo circa.§.istū no.istud ꝙ.§.iste intelligiꝛ in hijs q sunt meri impij. q pconsul debet p se explicare.non aūt p libellum.i.p iudicē delegatum potest explicare:nisi ꝯtingeret proconsulem abesse.qꝛ tūc pōt demādare.vt.ff.de offi.eius cui man.est iur.l.j.in prī.multo fortius ea que sunt mixti impij si contingat pconsulē abesse:pōt demandare:qꝛ cui quod plus est licet.dꝫ ꝛ licere qō minus est.vt.ff. de reg. iu.l.cui.preterea si proconsul ea que sunt meri impij pōt demandare quantū ad cognitionem non quantū ad sententie prolationem.vt.s.e.l.solent.in prin.multo fortius ea que sunt mixti imperij proconsul pōt demandare quantum ad cognitionem non quantum ad sentētie prolationē vt hic.

Circa aduocatos. † In.§.isto dꝛ:nō solū p̄dicta ptinent ad offm̄ procōsulis:imo ꝛ alia.qꝛ procōsul dꝫ patienter audire aduocatos cū ingenio ꝛ cantela ne se ab aduocatis patiaꝛ cōtēni.preterea si viderit aliquos cōcinatores vel redēptores cansarum repellet eos. Itē pcōsul dꝫ admittere illos ad aduocādū q̄s edicto ptoris viderit admittēdos.hoc dicit iste.§.videatꝭ expōnē lr̄e.[ops]vt.ff.ď of.psidis.l.obseruādū[videaꝛ]vtputa si iudex īcipit diceꝛ aliqd nō dꝫ iudex pmittere ꝛ dicere aliqd aduocato dū ipe dicit:qꝛ iā ꝯtēni se patereꝛ.qō nō dꝫ eē vt hic:vñ dꝫ tenere mediū ꝛ ad hoc facit.ff.de offi.pre.l.obseruandū[cārum cōcinatores vel redemptores] cōphendat vt sustineat eos:ꝛ sunt causarum ꝯcinatores aduocati q pollicentur se infinita bona vba ꝛ iura dicere ꝛ nihil dicūt si tales pconsul inueniat dꝫ eis dicere veniatis ad finē.redemptores causarum sunt q paciscuntur sup quota parte litis.vt infra mā.l.si remu.§.vl.ꝛ.C.de procur.l.litem.[pmittitur]nā quidam prohibenꝛ postulare p alijs sicut sunt pueri ꝛ iuniores.xvij.an. sicut sunt ceci ꝛ mulieres.vt.ff.de postu.l.j.§.initium.ꝛ.§. casum et.§.serum.ꝛ.l.quos prohibet.

8 **De plano autem procōsul.** † Nō solū pdctā dꝫ obseruare pcōsul:imo ꝛ alia q̄dā q in hoc.§.dñr.ꝛ sunt ista.q dā q de plano procōsul pōt expedire:vt si pr̄ accedit coram iudice ꝛ ꝯqueriꝛ de filio et dicit ꝙ habet filium q nō vult sibi obtēpare in aliq.vel si patronꝰ dicit iudici.ꝙ hꝫ libertū qui nō pstat sibi debitū obsequiū.dicit pcōsul mittaꝛ pro illis.mittiꝛ ꝛ veniunt: tunc dꝫ dicere proconsul si est bonꝰ iuder ex forma video te quod tu es filius ipsius.dicit malus puer:nō ē pr̄ meꝰ.inconinēti debet ei dicere bonꝰ pcōsul:vade ꝛ facias qcqd vult pr̄ tuꝰ.ꝛ nisi facias faciā te poni in ꝯpedibꝰ. Itē dꝫ dicere liberto tu fuisti eiꝰ seruus:ꝛ ipe manumisit te nō vt te hr̄et aduersariū.vñ vade ꝛ presta ei debitū obsequiū:quod si non facias ego ponā te.si non faciat interdum corriget eū verbis dicendo ei magnam villaniam.ꝛ interdum fustibus.h.d.iste.§.videatis expōnem lr̄e.[de plāo]istō verbū pōt exponi sic.[de plano]i.summatim:et sine libello:summatim vt si ex forma videbiꝛ ei ꝙ sit filius eius.vel si vicini dicūt sine alia plena cause cognitione:habebit istū pro pr̄e. Item sine libello.quia si dicit filius offerat mihi libellū pr̄ non habebit necesse ei offerre libellum.vt.ff.de pba.l.si filius.vnde no. ꝙ ista dictio de plano sumiꝛ i iure nr̄o equoce.vno mō dꝛ fieri de plāo qō fit summatim ꝛ sine libello vt h ꝛ.C.de naufragijs.l.de submersis.alibi dꝛ fieri de plano qō fit sine accusatore.vt.ff.ď accu.l.leuia alibi dꝛ fieri de plano qō fit cū libello.tñ cito cognosciꝛ vt.ff.ad.l. iul.de adul.l.miles.§.sexaginta.[exhiberi]a liberis vel libertis. [dicaꝛ.]sub.ꝛ dꝫ ferre sñiam ꝯ filiū quē pr̄ dictauerit:qꝛ nō ē verisile ꝙ pr̄ dictet nō dictāda.vt.C.de pa.po.l.ꝯuenietiꝰ.[emēdare.]nā libertꝰ dꝫ pstare debitā reuerentiā pr̄ono.vt.ff.de ꝯdi.ide.l si nō fortē.§.si libertus.ꝛ.C.de in ius vo.l.venia.[aut vbis]si forte modicā iobedietiā fecit ꝯ pr̄onū:nam dꝫ ei dicere bonꝰ iuder: tu es fatuus ꝛ fel:ꝛ alia vba iiuriosa.[aut fustiū castigatiōe] si forte libertus turpia vba dixit.vt.ff.de iur.pa.l.j.nō aut ob soluꝫ obsequiū nō pstitum dꝫ reuocare eū in seruitutē.vt.C.de li.cā.l. obsequio.nisi esset per necessarium obsequium.vt.ff. de iure pa.l. ingratus.

9 **Obseruare.** † Nō soluꝫ predicta debet obseruare pconsul:imo ꝛ alia q in hoc.§.dicunꝛ.s. ꝙ sit aliquis ordo postulādi corā se:nam si pconsul sedet ptribunali ꝛ multi sūt aduocati corā se q oēs volūt allegare corā eo dꝫ dicere ei q est in capite dic tu:nec debet differri vni tm̄ ppter bonorem vel ppter iprobitatē:qꝛ ceteri alij mediocres ipedirētur allegare ꝛ pponere corā eo ꝛ vota oīm debet audire.itē debet dare ad uocatos petētibꝰ:ꝛ iterdū feminis ꝛ pupillis ꝛ miserabilibꝰ psonis ꝛ furiosis.si non petant debebit aduocatos eis vltro offerre: sed si aliqs propter potētiā aduersarij sui nō pōt hr̄e aduocatuꝫ proconsul debet ei dare aduocatū.[postulantiū.[vt.ff. de postu. l.j.§.j.ꝛ ita no.ordinē esse seruandum:ꝛ ad istud accedit.ff.ď fidei com.li.l.generaliter.§.quid ergo.[vt oīm].s.clientulorū.vt.ff.innuit statim.[datur].i.defertur.[non proferant].i.proferri non possunt.[indulgere].i.dare.[vltro dare debebit].i.offerre:et ita no.ꝙ proconsul debet dare aduocatos non habētibus quod ait pretor ꝛc.vt.ff.de postu.l.j.§.ait pretor.vel dato salario de bursa illius si dare potest.vel de publico si dare non potest.vt.ff. ad fill.l. lege cornelia.in prin.ꝛ de hoc habemus statutum in ciuitate qō sint q̄ttuor iudices qui habeant pro suo feudo.c.sol.boñ.et vocātur iudices panperrimi.[dare.]vt.C.de postu.l. prouidendum. [ad inuidiam.]id est blaspemiam:et sic sumitur.C.quod metꝰ causa.l.ad inuidiam.

1 ☞ Proconsul debet de causis cognoscere et omnia agere vsqꝫ ad aduentum successorum.

2 Proconsul non debet remittere legatum suum anteꝙ̄ de puincia recedat.

1 **eminisse.** In princi.huius.l.dicitur † ꝙ proconsul exercet iurisdictionē vsqꝫ ad aduentum sui successoris:quia vtilitas ē prouincie si habeat aliquem per quem negocia explicentur:vnde proconsul in aduentu successoris sui poterit ius dicere hoc dicit princi.huius.l.videatis expoſi.ꝛc.[omnia] scilicet que diximus supra eodem lege prima et per totum.[agere]idest explicare etiam si proconsul ad diem fuerat electus.vt infra de p ca.l.sed si manente.[proconsulatus]scilicet vtriusqꝫ proconsulis sed videtur contra infra.de iur.om.iu.l.eum qui.in fi.ad quod potest dici vsqꝫ ad aduentum successoris:et in euentum poterit ius dicere:dum tamen non dicat eo die quo venturus est alter pconsul.vel sciuerit eum venisse.vt infra de offi.pre.l. si forte. et sic loquitur.l.contra.vel potest dici ibi loquitur in dele.hic in ordinario.sed hodie iure nouissimo proconsul deponit iurisdictionem suam ante per duos dies ꝙ̄ finiat officium suum.vt i auct. de admi.§.vl.

2 **Legatum suum.** † Nō solum predicta debet obseruare proconsul.imo ꝛ alia ecce proconsul anteꝙ̄ recedat de prouincia non debet legatū suum ante se dimittere.et ita lex iul.repetundarum.et rescripto diui adri.admonetur.hoc dicit iste.§.videatis expoſitionem littere.[de prouincia dimittat]id est non recedat de prouincia ante proconsulem.et quare hic.quia finito proconsulatu ipe cum suo legato debet remanere in prouincia per.l. dies. vt. C. de asser. lege si post.et.C.vt omnes tam ciuili.quam mili.lege prima ꝛ in auctentica.de admi.coll.vij.et in aucten.vt iudi. sine quoqꝫ suf. §.necessitatem.

1 ☞ Legatus proconsulis non cognoscit de causa que aiaduersionem requirit.

1 **SI quid erit.** In.l.ista dr † lz legat⁹ procōsul possit exercere iurisdictionē postq̄ pconsul igress⁹ ē puīciā tñ ea q̄ sunt meri impij nō p̄t explicare:vñ si occurrit ei aliquid qd exigat mēbri abscisiōez nō bz ius aīaduertēdi i aliquē vl̄ mittēdi i carcerē vl̄ atrociter v̄berādi :sz dz ad pcōsulē suū remittere. h.d.[aīaduertēdi].i.a capite puniēdi.[ius bz.]vñ pcōsul ipse ē q sup mero impio p̄t cognoscere ꝛ punire:sed legatus proconsul̄ pōt cognoscere sz nō pnūciare:imo dz remittere ad suum proconsulē vt ꝯdēnet vel absoluat.vt.j̄.e.l.solēt in prin.

LEgatus. Signori.l.ista bz diuersas litteras et secundum diuersitatem litterarum habet contra.ꝛ similia vna lr̄a ē affimatiua: ꝛ tūc in.l.ista dr ꝙ legat⁹ proconsul̄ ex quo ei proconsul mandauit iurisd.habet ius dandi iudices inter subditos.h.h.d.ista.l.ꝛ ẜm hoc exponetis ita lr̄az.[legat⁹]pcōsul̄.sub.[ius bz]ꝛ ẜm istā lr̄am ꝯcor.j̄.de iudi.l.cū p̄tor.§.j.sz q̄dā alia lex vr̄ ꝯ q̄ dicit ꝙ null⁹ delegat⁹ p̄t delegare alij p̄terq̄ legat⁹ a p̄ncipe vt.C de iudi.l.a iudice.ad qd vos dicetis regl̄r delegat⁹ nō delegat nisi sit delegatus a p̄ncipe.vt i.l.ꝯ.vt.C.q p sua iurisd.iu.da.darive.pos.l.vnica.qr delegatus nō suo sz alieno bñficio vtitur vt.j̄.d iu.om.iu.l.mora.ꝛ.l.ꝛ qr.sed fallit i delegato a p̄icipe.vt i fi.l.ꝯ.itez fallit i legato pcōsul.vt.j̄.de of.pcō.ꝛ le.l.legatus pcōsul̄ ẜz vnā lecturā.itē fallit i legato ad vniuersitatē cāp.vt.j̄.qs ꝛ a q̄ ap. l.j.i fi.itē fallit i q̄rto casu scd̄m az.q dicit a q̄cūq delegato.s.lite ꝯte.corā se posse delegari:nā i iure parificant̄ pcuratoriū ꝛ mandatū ꝛ iurisd.vt.j̄.d iur.om.iu.l.ꝛ qr.sz pcu.ꝯstitutus ad litē li. ꝯt.p̄t ꝯstituere aliū pcu.vtpote dn̄s litis effectus añ nō.vt.C.de pcu.l pcuratorib⁹.ꝛ.l.neq.ꝛ ita delegatus li.ꝯte.corā se pōt aliū delegare.Dr signori hoc nō vr̄ bñ dcm̄:qr nō iuenio aliquā legē q̄ hoc dicat:vñ stabo regl̄e:ꝙ iudex dele.nō possit delegare nisi i casib⁹ s̄.relatis:nec ē bōa pificatio:nā vex ē ꝙ vtrūq mādatū morte soluitur.si li.ꝯte.soluit̄ mādatū.vt.j̄.de iudi.l.iudiciū.sed mādatū pcu.nō soluitur li.ꝯte.nisi ex cāis.vt.j̄.de pcu.l.post litē.ꝛ.l.se.si aūt hētis i lr̄a negatiue.[ius nō habet]tūc ꝯcor.C.de iudi.l.a iudice:cū siꝉibus:sed discordat.j̄.de iud.l.cū p̄tor.§.j.ad qd vos dicetis legatus pcōsul̄ nō bz ius dādi iudices in vna cā sibi spālit̄ de mādata vt hic.sed si iur.tota ē sibi demādata delegat alij vnā causam vt ibi.ꝛ.j̄.de iur.om.iu.l.solet.ꝛ.l.p̄tor:vl̄ exponit̄ alio modo[legat⁹ pcōsul̄ mādata sibi iur̄.iudicis dādi nō bz].i.delegādi iudicē añ lit.ꝯte.corā se:sed lit.ꝯte.corā se sic.vt i.l.ꝯ.ad istar pcu.ꝯstituti ad litē q añ li.ꝯte.nō p̄t aliū ꝯstituere pc.sed post.lit.ꝯte.sic.vt.C.de pcu.l.neq.ꝛ.l.pcuratorib⁹.ꝛ.j̄.de iur.om.iu.l.ꝛ qr.sed lz iste sit intellectus dn̄i az.tñ hūc nō approbo : nā aliđ ē in iudice qr iudiciū soluit̄ ꝛc.vt.j̄.de iudi.l.iudiciū soluit̄:pc.al̄r p⁹ litē ꝯtest .nō remouet̄ nisi ex causis.vt.j̄.de pcurato.l.post litē.

LEgati procōsulis. In lege ista dicit̄ quod legati proconsul̄ nō hñt p̄priā iurisd. sed habent iurisd.sibi a pcōsule mādatā.h.d.[nihil p̄priuz hñt] .i.nō habēt iuris.propriā a se vel a lege ei sine hoīe indultā :habēt tamē iurisd.sibi a pcōsule ꝯcessaz:vl̄ p̄t legi scd̄o mō [nihil propriū hñt].s.qd sit ordinariū:hñt tñ iurisd.delegatā.vt.j̄.dicit.simile dicimus in iudice delegato ab ordinario.vt.j̄.de of.ei⁹ cui mā.est iur.l.j.§.fi.

PRocōsules. In.l.ista dr: ꝙ offm̄ pconsulū durat p.vj.mēses ꝛ nō vltra:ꝛ hoc dicit ꝛ ẜm hoc exponetis ita lr̄az.[sex fascib⁹ vtunt̄].i.vj.mēsib⁹.q.d.creabant̄ procōsules ad vj.mēses nō vltra.vt.s̄.de orig.iur.l.ij.§.ex actis:vel pōt dici vl̄ legi secundo mō.l.ista vt dicat ꝙ aliquis p̄t creari proconsul :bis:ter:ꝛ q̄rto:ꝛ q̄nto:ꝛ sexto:sed vltra sexvices nō:ꝛ tūc exponet̄ ita lr̄am.[sex fascibus].i.sexvicibus.q.d.aliqs pōt creari procōsul bis tertio q̄rto.v.vj.ꝛ nō vltra sexvices.

ET legati. In.l.ista dr:nedū proconsules pn̄t dare tutores imo ꝛ legati procōsulū pn̄t.h.d.[pn̄t].q.d.nedū ꝛc.vt dixi i casu:sz op.ꝛ vr̄ ꝙ legati procōsulū nō pn̄t dare tutores:qr datio tutoris desiderat plenā cause cognitionē ꝛ decreti interpōnē.vt. j̄.de tu.ꝛ cu.da.ab hijs.l.nec mādāte.vñ p libellū.i.p delegatū procōsul̄ explicari non pōt:vñ vr̄ ꝯ.s̄.e.l.nec q̄cq̄.§. vbi decretū. ad qd vos ita dicetis datio tuto.ꝛc.vt ibi dixi.

PRocōsul. In.l.ista dr:licet dictum sit qd procōsul stati q̄ñ egredit̄ portā vrbis vtat̄ isignijs ꝯsularib⁹:tñ i regressū stati quādo portam vrbis ro.intrat deponit imperium.h.d.[imperium].i.consulatū:ꝛ hoc est verum cū reuertitur de prouincia.vt.s̄.eo.l.j.dixi.dubitatio autez huius.l.erat quia roma erat communis patria:vnde nō videbatur deposuisse imperium quando in sua esset prouincia.

De officio prefecti augustalis. Rubrica.

Or sicut p̄tores ꝛ p̄fecti vigilū ꝛ procōsules sūt spectabiles ita ꝛ iste ponit̄ rub.de offō pre.augu.i.de ipso ei⁹:vñ de ei⁹ offō videamus ꝛ subijciam⁹:ꝛ debetꝭ scire ꝙ iste p̄fect⁹ ē spectabil̄.vt i auc.de app.§.sīꝉi mō.ꝛ.C.de p̄ca.l.j.§. viro .ꝛ no.ꝙ p̄fectus augustalis est ille quē iperator augustus p̄ficit loco suo in terra egypti:ꝛ dicitur augustalis ab augusto in loco illo prepositus: vnde prefectus egypti equoce nūcupatur augustalis:quia octauian⁹ augustus primo in partibus illis creauit p̄fectum ꝛ dicitur prefectus egypti ab ipsa prouincia.vt.C.de postulando.l.j.

1 ☞ Prefectus augustalis eoipso imperium amittit qd successor intrauit alexandriam.

PRefect⁹ egipti nō pri⁹.
1 † Ista lex istud vult dicere alexādria in terra egy
pti est metropolitana:ꝛ est caput illius prouīcie
cū p̄fectus egypti vadit in terrā egypti:p̄mo dz i
trare alexandriā ꝛ iste similē p̄tātem bz ibi: quaz
habent procōsules in suis prouincijs:ꝛ iste prefectus egypti retinet suam iurisdictionem quousq venerit successor eius:ꝛ intrauerit alexandriam licet in prouinciam venerit.hoc dicit ista.l. videatis expositionem littere.[prefectus egypti]qui dicitur augustalis vt dicit rub.ab augu.octauiano:quia primus eum ibi cōstituit.[alexandriam].s.que est caput illius prouincie : sed quare non deponit officiū suum prefectus egypti anteq̄ successor ei⁹ ingrediatur alexandriam.rñ.quia alexan.metropolitana erat ciuitas:in qua prefectus consequebatur prefecturam sicut imperator et papa rome:vnde anteq̄ prefecturam consequeretur per ingressum alexandrie ille prefectus qui ibi erat non deponebat officium suum:et ad hoc facit supra ti.proxi.l.meminisse.sed hodie christiani nihil habent facere in ciuitate illa: sed saraceni tenent illam.

De officio presidis. Rubrica.

De superillustribus et illustribus dictum est a ti.de senatoribus vsq ad ti.de officio pretoris.de spectabilibus dictū est a ti.de offi.pre.vsq ad ti.istum.amodo intendit tractare de clarissimis.vnde de officio presidis.i.de imperio eius videamus et subijciamus.et iste preses est clarissimus.vt. C. de priua. car. inhi.l.vnica.et.C.de rap.vir.l.raptores.ceteri alij magistratus inferiores vt sunt defensores ciuitatum nec sunt superillustres vl̄ spectabiles vel clarissimi.sed sunt pedanei iustices vt quia de minimis causis cognoscant.vt.C.de peda.iu.l.vlti.

1 ☞ Nomine presidis continetur quicunqz rector prouincie et apud se talis preses potest manumittere.
2 Cardinalis de latere missus a papa ad regendam aliquam prouinciam est proconsul.

NOmen presidis ḡnale.
In lege ista que est prima huius ti.no.differen
tia inter presidem prouincie et proconsulem . et
est talis.nomen presidis prouincie est generale
1 † vnde appellatione presidis et proconsules ꝛ le
gati cesaris et omnes prouincias regentes continentur.sed pcō
sulis appellatio est specialis hoc dicit ista lege videte expositio
nem littere.[appellantur]id est in laga significatione appella
ti sunt.[specialis est.]vnde no.quod appellatio proconsulis est
specialis.quia proprie est proconsul qui ante erat consul. sed ex
consulatu mittitur ad regendam prouinciam.et sic efficitur spe
ctabilis .et hoc sonat ethimologia vocabuli id est a consulatu
procul.et nomina debent esse consequentia rebus.vt instituta d
donatio.§.est et aliud.sed nomen presidis est generale.et in vna
significatione dicitur preses prouincie proconsul et prefectus au
gustalis .et omnis qui regit aliquam prouinciam. sed hic ē spe
ciale vt dicatur preses legatus cesaris qui ex plebeis mittebatur
ad regendam aliquam prouinciam.vt.j̄.eo.l. legatus. vnde po
2 testis videre istam differentiam in legatis ecclesie ro. † si domi
nus papa mittit aliquem cardinalem de latere suo ad regendaz
prouinciam est proconsul et iste dum est in proconsulatu est spe
ctabilis.si aūt dn̄s papa non mittit aliquem cardinalē de latere
suo sed mittit aliquē q nō est cardinalis.iste est p̄prie rector puī
cie ꝛ iste est clarissimus vt si impator aliquē ex cōsulib⁹ mittebat
ad regendā prouinciā erat pcōsul sz si mittebat aliquē ex plebe
is erat legatus cesaris ꝛ p̄ses puincie.vt.j̄.e.l.legat⁹. ꝛ no. ꝙ ille

qui dicitur preses prouincie in prouincia: idez dicitur rector ita lie in italia. vt. ff. e. l. sepe.

Preses. In. l. ista dr: q pses puincie pot apud seipsum aliquē in filiū adoptare et dare filium suū alij in adoptionē sicut pot apud seipsū filium suum emancipare z manumittere seruū suuz b. d. ista. l. videte expositionē littere. [potest]. s. apud se: nam ista sunt voluntarie iurisdictionis: et ita aliquis sibi ipsi potest eē auctor z obtinere vicem duorum in hijs que sunt voluntarie iurisdictionis: vt hic. z. s. de offi. p. l. j. z. ij. z. s. de adop. l. iij. et. l. iiij. sec9 tamen est in hijs que sunt contentiose iurisdictionis. vt infra de pac. l. si plures.

1 Preses prouincie cognoscit de criminibus in sua prouincia per quoscunqz commissis et eos punit donec est in puincia.
2 Rex francie an possit in partibus vltramarinis exercere suam iurisdictionem.

1 Preses prouincie. † Signori ex quo iuriscon. posuit qualiter nomen psidis accipiatur: z ex quo dixit q potest apud seipsum exercere ea que sūt voluntarie iurisdictionis: subsequenter ponit que ptineant ad eius offm. et qtum ad contentiosam iurisdictionem vnde in. l. ista dr q preses prouincie dū est in puincia hz merum imperiū in homines sue puincie: aliquando tamē hz merū iperium aduersus extraneos: puta si in prouincia sua deliqrint: nā mandatis principū cauet q pses puincie dz purgare puinciam suam malis hoibus: nec distinguit vnde sint. b. d. [hz]. s. merum z mixtū imperiū. [priuat9 est] qz non pot exercere inter non subditos. vt. ff. de iur. om. iu. l. vl. [vnde sint.] sub. ex illa prouincia vl ex aliena: qz ratione delicti efficiunt de illa prouincia. vt. ff. de ac. tu. l. si cui. §. vl. Dr signori no. hic q pses puincie pot z debz purgare prouinciā suam malis hominib9: nec distinguit vn sint vt h et ad istud accedit. ff. e. l. cōgruit. item colligetis hic aliud no. vbi lex non distinguit nec nos debemus distinguere vt hic: z ad istō accedit. ff. de pub. l. de pcio. ar. z. ff. de testi. l. quesitū. l. fi. sed vos dicatis non est distinguendū vbi lex non distinguit. si legū 3rietas aliq nō emergat: sz si emergat tūc distinguitur vt. ff. ex q. cau. ma. l. ait ptor. §. sz qd simplr. z. ff. de arb. l. lz. in prin. Itē no. q preses prouincie habet merum imperium z mixtū z iurisdictionē i homines sue puīcie dū ē in puīcia: sz si ē extra puinciā priuat9 ē sua iurisdictiōe: sz quō itelligif istud glosauerūt hic dñs Jo. z az. qdā itelligūt q pses puicie dū ē i puicia hz iurisdictionē: z exercitiū iurisdictiōis: sz si exit de puicia nō: z ita ex hac. l. colligūt ar. vascones q dū rex anglie ē ivasconia hz iurisdictionē i eos: sz dū rex nō ē ivasconia iurisdictionē nec exercitiū iurisdict. hz imo eū puatū dicūt z eū nō eē suū regē: sz i pi male dicūt: nā duz rex āglie est i vasconia hz iurisdic. p se: si aūt exeat ipe hz exercitiū iurisdictiōis nō p se: qz i dicēdis iurisdictiōis dz huare morē maior. vt. s. de iusti. z iur. l. pe. sz qz iurisdictionē sua pt alicui demādare vt cognoscat nō vt puniat ad istar pfectivrbis. vt. s. de of. pre. vr. l. vl. itē habet hic vt puat9 pses puicie si exibat extra puiciā z nolebat mādare sniaz executiōi: qz nō pot nisi sicut puat9. vt. ff. d bo. auc. iu. pos.
2 l. cūvn9. §. pe. sz qd dicem9: ponam9 † q rex frācie vadit vltramarī poterit ne ibi exercere iurisdictionē suā iter gētes suas: vr q nō: qz ex q extra fines sui regni ē puat9 ē sua iurisdictiōe: ita q per se nō pot cognoscere z iō qñ dñs rex frācie iuit vltra mare ipetrauit a summo pōtifice q posset oēm suā iurisdictionē exercere i ptib9 vltra marinis iter suas gētes. z idē faciūt hodie ptātes ciuitatū qz faciūt firmari añ q vadāt i exercitū extra suū cōitatū q banna possint ponere et condēnare eos qui delinquunt: vel potest dici alio mō z sic: si rex francie est ibi z est vt rex: quia nomen dignitatis retinet detinebit inter suos iurisdictionē iter alios nō: nisi q tenus occuparet de hijs que hostiū essent. vt. ff. de acqui. re. do. l. naturalem. in fi.

Preses puincie imperiū In. l. ista dicitur: q preses prouincie in prouincia i q est pses habet maius imperiū omnibus alijs excepto principe. h. d. [post principem.] nam pnceps excellit omnes: z qd dicitur hic in preside idē est in procōsule. vt s. de of. pcō. z le. l. si in aliquam in fi. z. l. seq. z q possunt singuli iudices in vrbe: z eandē pot preses prouincie in sua prouincia. vt infra eo. l. ex omnibus. z. l. se.

Preses puincie nō magis In. l. ista dr: q sicut pses nō pot se dare iudicē iter aliquos: ita nō pt se dare tutorē alicui pupillo. b. d. [potest] qz ista sūt 3tētiose iurisdictiōis: vn in hijs nō pot aliquis sib ipsi esse auctor. vt. s. de of. pto. l. vl. lz sec9 sit in hijs q sunt voluntarie iurisdictionis. vt. s. eo. l. ij.

1 Judex debet iudicare secundum allegata et probata.
2 Preses debet aduertere et ad eum spectat ne impotentes a potentibus opprimantur.
3 Medico non imputatur casus humane fragilitatis sed imperitia sic.
4 Preses potest dannare in metallum non tamen deportare.
5 Multa ex causa necessitatis et paupertatis remitti potest: z licet ille cui est facta remissio efficiatur soluendo non tamen propter hoc tenetur.

Illicitas exactiones. In prin. hui9. l. dr. nō solū pdicta ptinēt ad officiū psidis puincie: imo ista ne fiant illicite exactiones vel violētie: vt ne vēditiones fiant metu: vel ne cautiōes metu interponātur: vel ne fiant sine precio venditionis. item pertinet ad officium presidis ne quis sibi subditus sustineat iniquū dānū aut lucrum. h. d. prin. huius. l. videte expositionem lre. [factas.] sub. vel faciendas. [prohibeat preses prouincie] quod est. ff. item non solum debent prohibere ne fiant violentie: sed si facte sunt debet eos punire ciuiliter. vt. ff. de vi z vi ar. l. j. vel criminaliter. vt insti. de pu. iudi. §. item. [venditiones.] quia si non tradidit habet exceptionē quod metus causa: vel potest agere vt liberetur. vt. ff. quod me. cau. l. metum. §. volenti. [preses prouincie.] sub. z si fiant ob exceptionem non nu. pec. vt. C. de nō nu. pe. l. in contractibus. [prouideat] quia non debet quis locupletari cū aliena iactura. vt. ff. de condi. inde. l. nam hec natura.

Ueritas rerum. † In. §. isto dicitur: q preses prouincie nō dz stare 3tractui simulato: quia veritas rerū erroribus gestor non vitiatur: z ideo si probatur contractū simulatum factū coram se. ipse potius stabit hijs que probata sunt q scripture simulate. h. d. iste. §. videte zc. [id sequetur] sub. iudicium faciendo. [que probabunt]. s. coram se: et ponetis ita exemplū in terminis: ego cum non possem tibi donare rem meam simulaui tibi vendere eam: vt puta quia erat socer meus: vnde non poteram tibi dare. vt. ff. d do. inter vi. et vx. l. iij. §. qui eiusdem. vnde simulabam me tibi vendere: quia venditio non est prohibita inter socerum et generum. vt. ff. de do. inter vi. et vx. l. si sponsus. §. circa. si petis a me coram preside illaz rem: z ego dico q fuit simulatus contractus: si probo simulatuz preses prouincie absoluet me: quia plus valet quod agitur zc. vt C. plus va. quod agitur q quod simula. conci. in rubro in nigro
1 † Dr signori ex isto. §. colligimus arg. cōtra. op. dñi mar. qui dicebat q iudex debebat iudicare secundum suam propriam conscientiam: licet ex actis non appareat hoc: et pro isto suo errore inducebat: quia atrox iniuria ex aspectu iudicis iudicatur. vt. ff. de ferijs. l. ij. in fi. quia si res exegerit subijcienda est oculis iudicis. vt. ff. finiū regū. l. si irruptione. sed certe nos scdm Jo. contradicimus per. §. istum. z dicamus q iudex dz iudicare hm veritatē probatam non hm qd simulate actū est: vt hic. z. ff. de mino. l. minor adito. nō ob. ff. de fer. l. ij. in fi. qz ibi notū erat ei vt iudici: sec9 si vt puato. itē nō ob. q si res exegerit q subijcif oculis: qz z illud ei 3 stat vt iudici: z qz hic ē qdā spēs pbatiōis. s. qñ res subijcif oculis. vt ar. C. de admi. tu. l. lex q tutores.

2 Ne potētiores. † non solū ptinēt pdicta ad officiū psidis: imo z alia ne potentiores viri minores opprimant z ne p pcur. eor insectēt calūniose innocētes. hoc dicit iste. §. videatis expōnem lre. [ne potentiores viri] qz potentiorib9 pares eē nō possum9. vt. ff. de ali. iu. mu. ca. fa. l. iij. in fi. [ptinet.] sub. z si 3. fiat puniat eos siltudine supplicij. vt. C. de accu. l. vl.

Illicita ministeria. non soluz pdicta pertinent ad officiū psidis: immo z alia ne sub ptextu coadiuuandi militares viros illicita ministeria fiant: vel ne sub pretextu tributorū illicita exactio fiat et si contra fiat punire. debet. h. d. iste. §. videatis expositionez littere. [illicita ministeria]. i. ministros. [curet.] nam aliquādo cōtingit q militares viri implorant officium militare vt magis obtemperent eis. vt. ff. de rei ven. l. qui restituere. sub pretextu militū veniebant fures qui inferebant timorem hominibus: z ab eis aliquid extorquebant: hoc non debet pati preses prouincie. [prohibeat] nam sub pretextu liciti non debet committi illicitū. vt. C de sti. ser. l. sub pretextu. z no. ibi.

Neqz illicita. sub. non solū pdicta ptinent ad officium presidis: immo et alia: ecce preses non debet interdicere alicui ne vtatur licita negociatione. Item non debet permittere exercere prohibita. Item non debet innocentes punire. Item debet curare ne tenues psone in aduentu militū vel officialiū vnico lumine vel supellectili sua puētur. itē dz curare ne sub ptextu militū nimis grauent homines hoc dicit iste. §. vsqz ad. §. sicuti. videatis expositionē lre. [prohibi-

beri] nisi propter penā. vt. s. de of p. vt. l. j. §. cura carnis. in fi. et. j. de pen. l. moris. [penas irrogari.] qr sanctius est nocētē absolue re φ innocētē condēnare vt. j. de pen. l absentē. [homines]. i. pau peres. [officiorum]. i. officialium. [lumine vnico] alia lra dicit limine vnico et si habetis in lra lumine: puta si dña vetula hz vni cam candelam q̄ vtitur: dz dicere pses indigeo luminibus p mi litibus et accipere vetule lumē suum: certe nō debet hoc facere: vel loquitur per similitudinē: si dña vetula habebat porcellum suuz quē nutriuerat a principio et diligebat eum vt oculum suū: in ad uentu officialiū vel militū dicebat pses opz me facere expēsas mi litibus: vnde ibat ad vetulā et accipiebat ei porcellum suuz: certe hoc non debet facere vt hic dicitur. Sed si habetis limine ponetz ita exemplum dña vetula hz vnum tuguriū: et illud habet lumen in quo stat: et habet ibi vnum lectū et vnā situlam et vnum lebetē. et iste est totus suus thesaurus: nūquid pses debet dicere exeas de limine tuo. quia volo ibi ponere rūcinos militum. certe non. sed debet ire ad illos q habent magna edificia.

3 **Sicuti.** †non solum pdicta pertinēt ad offm pšidis: im mo et alia. si dñs medicus nō omisit aliquid de contingentibus in curando egrū: licet eger moriatur nō dz puni re medicum. qr nō debet euētus mortalitatis medico imputari: sed si dominus medicus impite secuit. bñ debet de hoc puniri. h dicit iste. §. videatis expōnē littere. [nō debet] sub. cū de contigē tibus nihil omiserit. [commisit.] qr impite secuit. [imputari ei dz.] Or signori habetis in. §. isto vt dixi in casu et ad istud accedit j. de var. et extra. cog. le. medicus. et. j. ad. l. ac. l. quēadmodū. in fi. et l. se. et idē dicimus in aduocato et oratore. qr oratorē et aduocatū semp vincere fas non est sed si facit que sua interest nō imputat ei si succumbat: als sic. vt. j. de regu. iur. l. culpa.

4 **Qui vniuersas.** In. §. isto dicit. † φ pses proui cie habet merū iperiū. et iō pos sunt dānare aliquem in metallum et in opus metalli. h. d. iste. §. videte expositionē littere [qui vniuersas]. i. vniuersi qui regunt prouincias. s. psides vl pcōsules vl qcūq3 sint. vt. s. e. l. j. secus in magistratibus municipalibus. vt. j. de iur. om. iu. l. magistrati bus. [ius gladij habent]. s. exercēdi. nā merum imperiū est habe re gladij ptātē aīaduertēdi in facinorosos homines. vt. j. de iur. om. iu. l. imperiū. [et in metallū dādi.] sub. als in opus metalli. et tunc efficit seruus pene. vt insti. de capi. di. §. maxima. et dicit qs in metallū dari quando magno pōdere metalli pmit. in op9 metalli quādo minori pōdere pmitur. vt. j. de penis. l. aut dāna. §. inter eos. † Or signori habetis hic φ pses puincie pōt facere pl9 scz ɔdēnare aliquē ad capitalem penā. vt si inuenit adulter adul terantē. vel si inuenit hominē dephensū in furto. vt. j. ad. l. iul. de adul. l. quis. et insti. de pub. iud. §. j. itē dānare aliquē in metallū vel in opus metalli. vt in p. §. inter eos. sed qd minus est non po test. i. deportare in insulā. vt. j. de leg. ij. l. hij qui. nā plus ē priua re aliquē sua familia φ deportare. cū ex prīo maxima capitis di minutio iteruenjat. ex scdo media vt insti. de ca. di. §. maxima. et §. media. et. j. de ca. di. l. vl. ad qd pōt dici φ diuersitatis ratio ē il la. qr isule erāt pncipis. vñ non erat alicui9 deportare in insulā ni si eēt pnceps vel ab eo auctoritatem haberet. vnde in tertio cū ip se debeat assignare expectat eius auctoritas. sed qr pses hz merū imperiū pōt aliquem dānare capitali pena vel dānare in metal lum nō in insulā deportare nisi principis auctoritate faciat.

5 **Preses prouincie.** † In. §. isto dr. si pses puī cie irrogauit alicui mulctā et ille pauper ē propter pauptatē bñ pōt ei remittere illā mulctā p pte: † nā pmissum est psidibus puinciar mulctā irrogatā rōe pauptatis remittere et non debere exigere a pauperibus postφ re missa eis fuit. si postea efficiant locupletes. h. d. iste. §. videte ex positionē lre. Or signori no. † φ est dria inter mulctam et penā mulcta est que nō ē lege determiata sed ɔmittit arbitrio iudicā tis. vt. j. de vb. ob. l. aliud. et. l. si qua pena. et hanc mulctā potest re mittere in ptē et in totū rōne pauptatis pses puincie: vt hic. et. C. de mō mulc. l. j. in fi. als nō pōt remittere. vt. j. de questi. l. j. i fi. cū non habeat pses ptātē mutādi sniam suam quam diffinitiue tu lit. vt. j. de of. pcu. ce. l. vlti.

Edificare facere spectat ad officium iudicis.

Preses prouicie. Nō solū pdicta pti nent ad offm presi dis. immo et alia † ecce ptinet ad ei9 offm vt debeat intueri edificia q̄ sunt in puicia. et si aliqua minant ruinā debet eis quor sunt edificia pcipere φ ea reficiat et si aliq detractant hoc facere. debet eos cogere ad ea reficienda ɔpetenti moderamine. s. mulcta indicta. vel captis pignoribus. h. d. ista. l. videte expōnem lre. [cōpellat] et vsatur in cause cognitionem si edificium minat ruinā et periculū imminet. quo casu debet dñs cogere reficere. [detractante]. i. in obediente. [competenti reme dio]. i. mulcta. [auxilium ferat] faciendo ea reformari et refici. Or signori vos habetis in. l. ista vt dixi in casu. sed quid erit ɔpe tens remedium: certe qr dz eos cogere mulcta indicta et captis pe gnoribus vt dixi in expōne littere: sicut cogitur tutor. vt instit. de satisda. tu. in fi. sicut cogitur pr filium alere. vt. j. de li. ag. l. si qs a liberis. §. si quis ex hijs. Sed denuo q̄ro quo iure petit a psidevt cogat dominos reficere edificia q̄ minātur ruinam. rñ. distiguē dum fore aut domus que minat ruinam est communis mihi et tibi et volo eā reficere et tu non vis reficere. hoc casu potero te ɔue nire coram pside act. p socio vt refectio fiat: et h est φ actio pro so cio ɔpetit durante societate vel reficiā de mea pecunia. et si ifra q̄t tuor menses non restituas mihi partē sumptuū cū cētesimis vsu ris portio tua efficit mea. vt. j. p socio. l. cum duob9. §. idē rñdit. et. C. de edi. priua. l. si vt pponis. si autē edificium nō est cōmune sed tuum edificiū est iuxta meū et minatur ruinā. possum petere vt caueas mihi de dāno infecto. vt. j. de dā. infec. l. j. et. l. in hac. sed et possum petere ne vrbs deformet ruinis vt iudex suo offō cogat te reficere vt hic. vñ ex. l. ista colligimus ar. ad qōnem de quo cō sueuit dubitari: pone ego paup hō habeo domū meam hñ firmā vicinus meus iuxta me hz domum cuius domus minat ruinaz et timeo ne cadat in domum meā dico ei φ reficiat: dicit ipse mi hi noli dubitare et si dubitas paratus sum cauere de dāno infe cto. vel cōducas aliam: dico non sū contentus: quia prouideret mihi q̄tum ad dānū domus mee. vt. j. de dā. infec. l. in hac. sed si essem ibi cum vxore mea vel cū liberis meis et domus tua rueret in meam pirē ibi cū vxore mea et filijs. et ex hac stipulatiōe nō es set cautū corpori meo cū liberū corpus non recipiat estimatiōez vt. j. de hijs q deiec. vel effu. l. vl. item trāsferre me ad aliū locū cā ibidem morandi eēt mihi multum graue. qr nō habeo pecuniā: vnde cōducā aliam domū: tū qr parētes meos et amicos hēo in contrata ista: tū qr alibi nō posset ita commode artem meā exer cere vt in ɔta mea: dicit ipse ex quo caueo tibi de dā. infec. sat3 suf ficit tibi: nec est ɔsiderandū φ poteris ibi pire cum vxore et filijs tuis: qr casus aduētici3 et c. vt. j. q et a q. ma. li. nō fi. l. iul. Or signo ri in qōne illa dicimus si dom9 vicini vr minare ruinā et vr iudici φ iste iuste petat domū refici: lz esset huic cōsultū p cautionē dā ni infecti q̄tum ad edē suam tñ iudex coget vicinū domū suā re ficere si pōt. ar. h9. l. et ne vrbs deformetur ruinis vel vt maius pi culum euitet. vt in prealr. l. si vt pponis. et. C. de vsuf. l. fi. si aūt il le non pōt reficere. quia paup homo est. et ego diues emā suam si potero als emetur de publico. vt argu. j. ad fill. l. lege. et. C. quib. cau. ser. pro pre. acci. liber. l. vlti. non ob. quod dicit de cautiōe dā ni infecti satis est ei solutum. qr illud hz locum cum vicinus ē cō tentus de cautione illa. si autem non est contentus tunc dz caue re prout iudici videbitur. vt. s. dixi.

1 Verba necessitatiua a principe prolata ad impetrantē re scripta directa non imponūt necessitatē iudici.

1 **Sepe audiui.** In. l. ista cū. l. se. ponitur ta lis casus: † quidaz scolaris accessit ad vlp. iurisicon. dñe vlp. dicatis mihi tota die homines accedūt ad pncipem. et dicunt impatori: do mine reddatis mihi ius de aduersario meo vel delegetis aliquez iudicem q cognoscat inter me et aduersariū meū: impator neutr vult facere. sed dicit ita adeas rectorē puincie vel psidē vel procon lem puincie tue: ille reuertit ad presidē: nunqd ex illis verbis pre ses puincie pcise cōpellitur cognoscere inter me et aduersarium meū an poterit iudicem delegare: ad qd rñdet vlp. iu. cō. sepe au diui cesarē nostrū querentibus ita rñdentē adeas psidez puincie tue: et ex illis vbis nō imponit necessitas presidi puincie precise cognoscere: immo estimabitur et si videbit sibi equum φ cogno scat ipse cognoscet: si autē non videbit sibi equum ipse delegabit si causa est talis que pōt delegari. et idem ē etiaz si impator ita di cit adeas psidē prouincie tue q estimabit qd facturus erit: certe p ista vba non iponit ei necessitas vt cognoscat sz estimabit: et si si bi videbitur φ cognoscat cognosces: als delegabit: idem etiam si impator rescribit adeas psidem puincie tue vt cognoscat si sibi videbitur qr estimabit: et si sibi videbit cognoscet: als delegabit. h. d. ista. l. cum. l. se. videte expositionem littere. [sepe audiui] scz ego vlp. [cognitionis]. s. non habet necesse preses vel proconsul cognoscere per se tantum. [dare]. i. delegare. [debeat.] sub. si cau sa est talis que potest delegari. Or signori quod dicit ista. l. h idē dicit. l. se. nisi φ in seq. l. plus dixerat imperator: qr dixerat adeas psidem puincie tue: et ipse estimabit quid facturus sit. [poterz] sed. s. l. proxi. dixit potes. [is]. s. preses [suarum]. i. quō istud ne gocium debeat expediri an p se an per aliuz. [silr non imponit] als si est in lra silr: sed est in lra. sed si. [q̄uis non sit.] als ē in lra siue non: [dare]. i. delegare. [debeat.] Or signori in istis duab9 ll. colligetis ista duo no. si imperator alicui respōdet nolo cogno scere inter te et aduersarium tuum nec iudicem delegare: sz adire potes presidem vel pconsulem puincie tue ex istis vbis non im ponitur necessitas presidi vel proconsuli vt ipse precise cognoscat

siue etiam adijciat illam clausulam ꝛ is estimabit quid facturus sit. Unde no. hic ꝙ non quicquid arbitrio iudicis committit̃ ꝛc. vt. ſ. de iudi. l. non quicquid. ꝛ. C. quomodo ꝛ quando iud. sen. ꝑ se. de. l. j. Item no. ꝙ imperator non vult sibi vsurpare iurisditionem vniuersam: nam iura nostra dicũt ꝙ aliquis non vadat coram principe litigare ꝙdiu suoruꝫ ordinarioꝝ habeat copiam: ꝛ ideo dicit imperator vnusquisqꝫ adeat presidē prouincie anteꝙ̃ veniat ad nos: quia respõsum nõ dabimus. vt in auꝛ. de mã. ꝑn. §. sit tibi quoqꝫ. Sed ecclesia romana hoc non seruat: immo dicit bene veniat qui vult recusare suum ordinarium ꝛ litigare coram nobis. ¶ Or signori modo circa leges istas istatur ꝛ opponitur sic. he due leges dicũt ꝙ si aliqs molestat principē vt cognoscat inter se ꝛ aduersarium suum: ꝛ ipse respondet ei potes adire presidem prouincie tue qui cognoscet per se si ei videbitur vel delegabit alicui: sed quid si dixit imperator debes adire presidem ꝓuince tue: nunquid preses prouincie vel proconsul habebit necesse precise cognosere per se. Dixerunt quidam ꝙ tunc preses prouincie precise debet cognoscere: sed certe hoc nõ videtur bene dictũ: immo idē est in vtroqꝫ casu: qꝛ in vltimis volũtatibus nõ est differentia inter potes ꝛ debes. vt. ſ. de leg. ij. l. fideicommissa. §. si quesita. Item qꝛ verbũ potes ꝛ debes non dirigit̃ hic ad cognoscentē: sed supplicantē. Sed quid si verbum istud potes vel debes dirigit̃ ad cognoscentē tunc distinguimus: aut imperator ita dicit: mãdamus tibi presenti rescripto ꝙ debeas cognoscere inter talem ꝛ talem: quo casu ille cui mandatur poterit cognoscere vel delegare si ei videbitur: si aũt dicit imperator presenti rescripto tibi precipim⁹ ꝙ debeas cognoscere inter talē ꝛ talē: tũc ipse per se debet cognoscere nõ potest delegare: vt ista differentia colligit̃. in cor. auꝛ. vt nulli iudi. §. ꝛ hic iubem⁹ obseruari coll. ix. Et idem dicimus in rescriptis dñi pape: qꝛ si continetur in rescripto dñi pape tibi ꝑ apostolica scripta mandamus quatenus debeas cognoscere inter talē ꝛ talē ꝛc. ꝛ tunc ipse potest cognoscere ꝛ alteri delegare: si aũt diceret dñs papa tibi per apostolica rescripta precipimus ꝙ debeas cognoscere inter talē ꝛ talē tunc nõ potest alij delegare: sed per se debet cognoscere.

☞ Presidis prouincie cognitio est ampla ꝛ cognoscit in prouincia sua de oĩb⁹ de quibus alij magistratus rome cognoscunt.

Ex omnibus. In. l. ista cũ duabus seq. † dr ꝙ imperiũ qd̃ habēt cõsules vel pretores in vrbe ꝑfectus vrbis in vrbe vel ꝑfectus ꝑtorio in sua prefectura idē imperiũ habet preses prouincie ꝛ suus corrector in sua ꝓuincia: nã oĩa que possunt oēs magistrat⁹ alibi deputati eadē oĩa põt ꝑses prouincie in sua prouĩcia ꝛ sic ꝑses prouincie oĩa desideria prouincialiũ debet cognoscere: ꝛ ipse dꝫ intueri cognoscēdo nõ ꝙ rome factũ est sꝫ qd̃ fieri debuit: ꝛ illud debet seruare. h. d. ista. l. cuꝫ duabus seq. [ꝛ pretores] qui omnes ordinarie cognoscũt. [ceterisqꝫ]. s. qui extra ordinem. [est notio] qꝛ q est preses ꝓuincie in prouincia: in italia dr corrector esse. vt in auꝛ. vt iudi. sine quoquo suffra. §. qd̃ aũt. ꝛ qcqd possunt singuli magistratus in vrbe: hoc idem põt preses ꝓuincie ꝛ corrector ei⁹ in sua prouincia: ꝛ hoc est qd̃ dicit. l. se. eo saluo ꝙ ꝑfectus vrbis põt aliquem deportare in insulam. vt. ſ. de of. ꝑ. vr. l. j. sed preses prouincie non potest deportare. vt. ſ. de leg. ij. l. j. §. ei qui. et quare hoc sit dixi rationem. s. e. l. illicitas. §. qui⁹ vniuersas. [sed lꝫ.] al's ꝛ lꝫ: ꝛ al's si lꝫ. [ꝙ̃ qd̃ fieri debeat.] ꝛ ita habetis ꝙ iudex non debet intueri qd̃ sit qd̃ factum est ratione: sed qd̃ fieri debet: qꝛ nõ est exemplis: sed legibus iudicandum. vt. C. de sen. ꝛ interlocuto. om. iudi. l. nemo. qd̃ verum est nisi illud qd̃ est factum rome contra legem esset rome cõsuetudo approbata: vel prescripta ex certa scientia contra legem: qꝛ tunc qd̃ factum est rome debet seruari vt cõsuetudo cũ cetere prouincie debeant sequi consuetudinē rome. vt insti. de sat. tu. in. si.

☞ Ad presides generaliter contra latrones inquirere ꝛ homines male cõditionis ꝛ vite ꝛ eos punire atqꝫ eoꝝ receptatores ꝛ ad presidis officium spectat vt furiosi in carcerem detineãtur si alias commode retinere non possunt et delictũ per furiosum tpe furoris cõmissum puniri nõ debet secus si fuisset ꝯmissum tpe sane mentis ꝛ ad custodiam furiosoruꝫ debet aliquis deputari qui si sit negligens punitur. h. d. vsqꝫ ad si.

Congruit bono et graui ꝑsidi ꝛc. Non solum predicta pertinent ad officium presidis: immo et alia: † ecce congruit bono et equo presidi ꝙ suam prouinciam debeat pacatam retinere: ꝛ in pace: diceret aliquis istud est valde difficile prouinciam pacatam ꝛ in pace retinere. respondet iu. cõ. non est difficile immo est facile si sollicite requirat malos homines: et si expellat de sua prouincia sacrilegos et plagiarios et fures ꝛ criminosos et delinquentes et receptatores eorum sine quibus diutius latrones latere non possunt: et eos puniat prout quisqꝫ deliquerit. h. d. ꝑn. huius. l. videte expositionem littere. [graui] scilicet quo ad mores. [vt pacata] id est pacificata. [quod non.] modo iurisconsul. vlpia. respondet op. que posset sibi fieri. [malis hominibus careat.] sub. si inueniat puniat si deliquerint: quia bonis pretoris est purgare ꝓuinciam suam malis hominib⁹: nec distinguit̃ vnde sint. vt. s. e. l. ij. [eosqꝫ cõquirat] id est conquiri faciat. vt in auꝛ. vt nulli iudi. in prin. sic exponitur al's: si te condēnauero. i. condēnari fecero. ſ. de his qui no. infa. l. furti. §. mandati. speciale tamen est in prefecto vigilum vt per se eos conquirat. vt. s. de of. ꝑ. vigi. l. nã salutē §. cognoscit. in. ver. sciēduꝫ. [nam ꝛ sacrilegos] dr sacrilegus qui aufert sacrum de sacro. vt. ſ. de cri. sacri. l. ij. [latrones] dicuntur latrones qui palam stant in vijs publicis ꝛ depredant̃ homines vt. ſ. de penis. l. capitalium. §. furiosos [plagiarios] dicuntur plagiarij qui filios surripiunt vel seruos: vel qui liberum hominem portant ꝛ vendunt. vt. ſ. ad. l. cor. de pla. l. j. [fures] dicũtur fures qui nocte surripiunt. vt in auꝛ. vt nulli iudi. §. quia vero. [non potest] nam latrones diutius sine receptatoribus latere nõ possunt vt hic: ꝛ ad istud accedit. ſ. de recep. l. j. ꝛ. ij. ¶ Or signori ex prin. huius legis vos colligetis multa bona no. et statim no. quid debent facere preconizari potestates ciuitatum in primordio sui regiminis: nam primo debēt facere preconizari per ciuitatem ꝙ ipsi mandant omnibus malis hominibus ꝛ maxime his de quib⁹ dicitur hic ꝙ ipsi infra talem diem debeãt exire de ciuitate et de suo territorio. item colligetis hic arg. ad pl'a. venit homo inferioris ordinis ad potestatem: ꝛ dicit ei: domine talis homo potētior me est timeo ꝛ habeo aliqua indicia ꝙ isidiatur vite mee: ego peto ꝙ faciatis ꝙ debeat mihi prestare idoneam cautionem ꝙ me non offendet quid debet facere bonus iudex: certe debet mittere pro illo ꝛ facere ei prestare huic bonam securitatem ꝙ non offendet eũ: vnde hic certe qꝛ pertinet ad officiũ suum ꝓuinciam in qete cõseruare: ꝛ hoc modo tenebit eã in pace. itē colligetis ex. l. ista si bonus preses timet ne subditi inuicē pugnēt dꝫ eos cõpescere sua iurisditiōe cogere inuicē facere securitatē vn⁹ alteri de nõ offendēdo se adinuicē: ꝛ ad hoc etiã facit. ſ. de vsur. l. legitimũ. in ꝑn.

Furiosi. Signori. §. iste cuꝫ. l. se. diuus marcus tractauit de eadē materia: ꝛ lꝫ verbose tractauit tñ snĩa eius satis breuis est: ꝯtingit aliqñ ꝙ aliquis accedit ad presidem ꝛ dicit: dñe habeo furiosum filiũ vel nepotē vel fratrem non possum eũ retinere volo ponere ipm in vinculis: ipse nõ patit̃: qꝛ fortior est me: vel vocatis amicis meis vel cõsanguineis: si pono eũ in vinculis non possum ponere ei ita fortes cathenas in brachijs eius quin ipse euadat aliqñ de die: aliqñ de nocte: qꝛ in furore est si inueniret aliquē statim occideret eũ: vñ qꝛ non possum ꝓuidere prouideatis vos qd̃ est officium presidis: certe pertinet ad ei⁹ officium adiuuare necessarios furiosi vt teneãtur in cathenis ne possit seipsuꝫ occidere vel alios vel parricidiũ committere: et de hoc diuus marcus scapule presidi prouincie rescriptum misit qd̃ est satis diffusum: scripsit enim ei sic. Inuenio ꝙ talis furiosus occidit matrem suam mando tibi vt diligenter inquiras si ille simulauit se furiosum: quo casu non prosit sibi furoris simulatio: quominus puniatur lege pompeia de parricidijs. si non simulauit: sed in veritate furiosus erat examina vtruꝫ curatores furiosi vel necessarij ei⁹ fuerũt in culpa: ꝛ poterãt illũ cõtinere ꝛ nõ fecerũt quo casu illi puniēdi erũt: si aũt illi nõ sunt ĩ culpa ꝛ furiosus cõmittit homicidium vel parricidium nõ debent puniri. l. pomp. de parri. quia satis ipso furore puniuntur: sed debet in vinculis poni ne in se vel contra alios seuiat. hoc dicit iste. §. cum. l. se. vsqꝫ in fi. videatis expositionem littere. [furiosi] dicuntur furiosi qui continua mentis alienatiōe ꝛc. vt in. l. se. dicitur. [ꝑ necessarios] id est per cõiunctas personas. [qui parricidiũ admiserat.] dicit̃ parricidium cum quis occidit patrem vel matrem vel alios ascēdentes cum ꝛ. l. pompe. tenetur quis etiam si occidit liberos vel collaterales vl' affines. vt. ſ. ad. l. põpe. de parri. l. j. ij. ꝛ. iij

In carcere contineretur. Or signori quod dicit iste. §. hoc idem dicit. l. se. per longiora verba: ꝛ ponit quoddã rescriptũ diui mar. [careat.] ex hoc colligit̃ qs sit furiosus. ¶ Or signori no. in. ll. istis si furiosi simulãt furorē non excusant̃: qꝛ ipsi nõ sunt furiosi: nã pleriqꝫ malitiose se fingũt furiosos vt curatore accepto detrahãt munera ciuilia. vt. ſ. de cur. fur. l. obseruare: sed si ĩ veritate aliqs est furiosus ꝛ delinqt cõmittēdo homicidiũ vel parricidiũ nõ dꝫ puniri: qꝛ caret intellectu ꝛ satis punit̃ ipo furore: vt h. ꝛ. ſ. ad. l. põ. d par. l. j. ꝛ afflicto nõ dꝫ addi afflictio. vt. C. de epi. au. l. tã de mētis: ꝛ idē est in infante: qꝛ etas eius qd videat ignorat. vt. ſ. de rei ven. l. qd̃ infans. ꝛ. ſ. de admi. tu. l. vl. verũtñ si necessarij furiosi negligētes fuerint in faciēdo eũ bñ custodiri puniunt̃ de negligētia sicut ꝛ custos carceris de negligētia punitur vt. ſ. de cus. et exhi. re. l. carceris.

Illud. Nō solum predicta debet obseruare preses puīncie immo ⁊ alia: ecce debet obseruare ne exeat puīnciā nisi causa voti exoluendi dū tñ extra puīnciam nō debeat aduocare ⁊ cōseruari. hoc dicit ista. l. videatis expositionē littere. [nisi voti exoluēdi causa] hoc est causa religionis ⁊ sic causa est probalis ⁊ necessaria: et ita no. ꝙ aliquid rōne necessitatis pmittitur qḋ al's nō pmitterek sic. ⁊. s̄. de of. pcō. ⁊ le. l. aliqñ. ⁊. ſ. de pcu. l. post litē. ⁊. l. se. [dū tñ aduocare ei non liceat]. i. frequēter extra prouinciā de nocte esse sepe causa voti soluēdi: vel pōt ita legi dū tñ aduocare nō liceat id est p totā noctē extra puīnciā eē causa voti soluēdi. vt. ſ. de. v. sig. l. vrbana familia. §. vl. ⁊ hoc vr̄ verū ſm hec iura: sed hodie secus est ⁊ vr̄ ꝙ possit p noctē ⁊ noctes stare extra puīnciā cā voti souēdi cū in diuina scriptura cōtineak vt ait pphela: vouete vos dño deo vestro ⁊ reddite cui dicto pphete est standū. vt in auf. quō op. epi. ⁊ cle. §. j. coll'. j. ⁊ q̄ꝛ. ll. nr̄e nō dedignank sacros canones imitari. vt in auk. vt cle. apud p. e. cō. §. vl. coll'. vij.

☞ Actiones presidi vel eius familie competentes nō possunt intentari efficaciter durante officio sed si tempore amisse forent daretur eis restitutio ⁊ hoc in actionibus cōpetentibus ex cōtractibus cōpetens autem ex delicto possunt intentari: vt lis in eis cōtestetur.

Senatuscōsulto. In. l. ista dicuntur duo: † primo d̄r: si presides puīnciarū vel correctores earū vel libertini eoꝝ hn̄t actiōes ex ꝯctib' ꝯtra puīnciales istis dicak parcissime ius: ⁊ si iō alique actiōes eoꝝ sunt amisse postq̄ recesserint de prouincia ei restituank ex illa gn̄ali clausula: si qua mihi iusta cā videbik: scdo d̄r si ipsi p̄sidi vel suo familiari fiat furtum vel iniuria de hoc ipse poterit cognoscere vsq; ad lit. cōtest. vt ita actio perpetuek. itē rē furtiue ablatā poterit iubere exhiberi: ⁊ re exhibita poterit iubere deponi: nisi satisdek de re non baratāda. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. [senatuscō.] sub. cui' v̄ba nō habemus: sic ⁊ alibi fit mētio de se. cō. cui' verba nō habemus ſ. de peti. here. l. si qs liber. in fi. [aut libertini eorū]. i. familiares [contraxerunt]. s. cū aliquo de puīncia multominus de his que postea ꝯxerūt. vt. ſ. de in ius vo. l. ij. [parcissime dicak ius]. i. non dicak vl' pōt legi parcissime ius dicak. i. vsq; ad li. ꝯte. si actio erat tpe paritura ius dicak ipis ꝯuētis vel ipis agētib'. [restituerēk] sed quō restituerenk cū nō poterit pire actiōes ex quo nō potuit expire. vt. ſ. de iudi. l. ij. §. pe. ⁊. C. de an. execep. l. j. in fi. rñ. d̄r. pcedere dilatio sine tpali dāno q̄tū ad effectū: q̄ꝛ sicut h amittik actio ita ⁊ ibi s; dak restitutio: vel pcedit sine tēporali dāno: q̄ꝛ restituek ipso iure nō petita restitutiōe. itē. l. illa de an. ex. l. j. in fi. loquik qñ nullo mō potuit cōtestari litē: vt ibi d̄r: hic aūt potuit litē cōtestari: sed si non fecit restituik de equitate: l; de rigore iuris currat p̄scriptio [cōtestetur.] ⁊ ita no. hic spālē casum in quo qs sibi p̄si dicit ius ⁊ suis vsq; ad lit. cōtest. sed regulariter ꝯ. vt. C. ne qs ī sua causa iudi. vel ius sibi dicat. l. j. sic ⁊ alibi dicit qs sibi ius vsq; ad lit. cōtest. ſ. de fer. l. j. §. excipik. ⁊ istis casib' pp̄etuak actio vsq; ad xxx. an. vt. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. an. l. vlt. [⁊ deponak] sub. apud sequestrū cū psona erat suspecta. vt. ſ. q satisda. co. l. si fideiussor. §. vlt. al's prohibita est seq̄stratio. vt. C. de prohi. se. l. vnica. [promittatur] ⁊ ita colligimus ex. l. ista. in fi. ꝙ est aliqua satisdatio de re nō baratanda. ⁊ sic no. ꝙ est duplex satisdatio: est vna iudicio sisti cū res mobilis petik quo casu persona est suspecta eo ipō ꝙ non possidet immobilia. vt. ſ. q sat. co. l. si fideiussor. in fi. ⁊ ista remittitur his q possidēt immobilia. vt. ſ. qui satis. co. l. sciēdū est. in prin. itē remittik clericis. vt in auk. de san. e. §. si qs pro pecuniaria causa: est alia satisdatio de re restituenda ⁊ sic nō baratāda: ⁊ illā prestat etiā q possidet immobilia vt hic: ⁊ ista nō remittik alicui etiā si sit clericus: vt hic. in fi.

Si forte. In. l. ista d̄r: si preses puīcie ignorās suū successorem aduenisse p̄buit auctoritatē suā manumittētib' vel dedit tutorē alicui illa erāt rata. h. d. [manumiserit]. i. auctoritatē p̄stiterit manumittendi. [aduenisse.] sub. vsq; ad cuius aduētū durat iurisditio. vt. s̄. de of. pcō. ⁊ le. l. meminisse.

Plebiscito. Vos debet; scire ꝙ plebei romani ita dolebāt qñ videbāt aliqs ire ad p̄sidatū alicui' puīcie: ⁊ postea eos redire diuites ꝙ mouebāk: vñ statuek ꝙ null' p̄ses deberet recipere do nū vel munus: sed esculentū vel poculentū ꝙ cito consumebak. ⁊ hoc vult dicere. l. ista. [plebiscito]. s. facto a pplo romano. vt insti. de iur. na. §. plebiscitū. [caperet] ⁊ est munus qḋ dak ob causam: donū est qḋ dak ex mera liberalitate. vt. ſ. de verb. sig. l. inter donū. [pdigak] id est cōsumak. ℭ D̄r signori no. ꝙ pconsules ⁊ presides nō debēt recipere a subditis dona vel munera: sed esculētum ⁊ poculentū qḋ cōsumak infra paucos dies: vt est exennium ⁊ ad istud concor. s̄. de of. procon. ⁊ le. l. solent. in fi. sed hodie nec esculentū vl' poculentum l; eis accipere nisi in defectū sui salarij: vt in auk. scriptū exēplar. in fi. j. col'.

☞ Magistratus nō debet leuis esse suis officialibus seu subditis ne alias cōtēnatur.

Obseruandum est. Signori. l. ista pulchra lex est: et elegantia verba in se continet et in lege ista dicitur ꝙ inter cetera que preses prouincie debet † obseruare istud debet obseruare ꝙ prebeat se subditis facilē in adeundo dū tñ nō patiak se vilipēdi a puīcialib': ⁊ iō mādatis principū cauek ꝙ p̄sides puīciarū nō habeāt familiaritatē cū puīncialib': q̄ꝛ ex cōuersatione equali nascik cōtētio dignitatis. itē dū cognoscit nō d; excādescere ꝯ eos quos malos putat: insup nō d; illachrimari precib' debiliū psonarū: q̄ꝛ nō est cōstantis iudicis cui' animi motū vultū detegit sed d; cū cautela ius reddere ⁊ augere sue dignitatꝫ honorē. h. d. [p̄beat] q. d. debet facere subditis suis copiā qualibet die: nō aūt d; hr̄e ostiarios q non pmittunt aliquē ad eū accedere sicut faciunt multi q veniunt ad ciuitatem istā: ⁊ ppter eos est factū statutum in ciuitate ista ꝙ omni die bis debeat venire in palacio. [mādatis]. s. pricipū. [nascik.] vñ no. ꝙ male faciūt iudices q dū sunt assessores p̄iciūt brachiū ad collū alicuius aduocati vel alicui' de ciuitate illa: ⁊ de hoc nō sunt multū cōmēdādi sed rephendēdi. [neq; excandescere]. i. fortiter clamare. [oportet] q. d. si venit muliercula cum filio anniculo in brachijs coram iudice plorādo ⁊ dicēdo ita factū est mihi non d; iudex statim incipere plorare cū ea. [id enim] ⁊c. [⁊ summatim] id est vt regulariter tibi tradā. [augeat.] ⁊ no. ꝙ auctoritas dignitatis cū ingenio est augēda: vt hic: ⁊ facit ad hoc. s̄. de of. pcō. ⁊ le. l. nec qcq̄. §. circa aduocatos. ⁊. ſ. de postu. l. j. in pn̄. itē no. mirabilē malitiā quā docet hec. l. q̄ꝛ preses aliud agat in corde ⁊ aliud simulat qḋ optime sciūt facere bononienses.

Legatus cesaris. In. l. ista d̄r ꝙ legatus cesaris sicut est cū imperator mittit aliquē legatū vt sit preses siue rector prouincie nō d; se separare a p̄sidatū prouīcie donec fuerit reuocatus a principe: ⁊ si se separat nō amittit p̄sidatuꝫ h. d. [puīncie] vñ habetis ꝙ legat' principis est preses puīncie vel corrector qḋ est verū nisi legat' mittak ex ꝯsulib'. vt. s̄. de of. procon. ⁊ le. no. in rub. [amittit imperiū] q. d. non poterit dicere nolo esse amplius preses nisi faceret auctoritate principis a quo habet sicut quādo a pplo habet auctoritatem populi pōt dimittere. vt. s̄. de orig. iur. l. ij. §. ⁊ cum placuisset. similiter ⁊ dñi episcopi ⁊ alij prelati ecclesiarum cum ipsi iurisditionem limitatā eam nō pn̄t deponere sua spōtanea volūtate: sed ipsi debēt deponere in manu pape: vel ei' auctoritate: vt extra de postu. c. vl. q̄ꝛ si par in parē ⁊c. multo fortius minor in maiorē. vt. ſ. de arbi. l. nā ⁊ magistrat'. ⁊ hic est casus ī quo quis nō potest renūciare iuri suo: vt dixi. C. de pac. l. pe.

Preses cū cognoscit. In. l. ista d̄r si aliqs accusat aliqs corā p̄side ꝙ ille seruus ei' corrupit vel ꝙ ancillā ei' deuirginauit: vel qḋ seruū stuprauit: ⁊ erat ille seruus castaldio ei' vel illa ancilla erat talis q vel que pertinebat ad subuersionem totius sui patrimonij: si hoc probek p̄ses prouincie debebit eum seuerius punire. h. d. [si actor rerū.] id est castaldio ei'. vt insti. de iniur. §. pena autem. [substātiā] id est corporis illius. [aīaduertere] sub. si pbek hoc / cōdēnare debet illum ad mortem. vt. ſ. de pe. l. vl. vel seuissime debet animaduertere cōdēnando ipsum prout sibi videbitur.

ℭ De officio procuratoris cesaris vel rōnalis. Rubrica.

ℭ De maximis ⁊ medijs ⁊ minoribus magistratibus habentibus iurisditionem ordinariam inter priuatos in superioribus vobis dictum est: sed quia aliquis habet extraordinariā iurisditionem vt est procu. cesaris qui cognoscit inter fiscū ⁊ priuatum ordinarie. vt. C. si aduer. fis. l. ij. consequēter ponik rub. de of. procu. ce. vel pro id est rōnalis eius ⁊ ſm istā expositionē vel pro. i. no. ꝙ pcu. est rōnalis cesaris vel dicatis ideo dicit de officio procu. ce. q̄ꝛ aliquis procu. cesaris erat qui cognoscebat inter fiscum ⁊ priuatum: aliquis erat rationalis qui administrabat negocia cesaris. vt. ſ. de transack. l. nulli. ⁊ ideo no. ꝙ erat triplex pcu. cesaris: erat vnus qui dicitur comes sacrarum largitionum id est imperialiū donationum: ⁊ eius officium cōsistebat in hoc: quia erat tante industrie ꝙ arbitrabatur quid ⁊ q̄tum cuiq; venienti ad principē esset donādum: ⁊ iste erat pcu. cesa. ⁊ erat illustris. vt. C. de of. co. sa. lar. l. j. erat quidaꝫ pcu. cesa. qui dicebatur comes rerū priuataruꝫ cuius officiū erat stare cū principe ⁊ sequi eū ⁊ oēs res q̄ erāt

principis

pricipis administrare: ꝛ iste rõnalis ei⁹ erat ꝛ erat illustris. vt. C. de of. co. re. priua. l. vl. erat ꝛ terti⁹ pc. cesa. q dicebat comes oriẽtis: q erat pcu. in rebus quas impator cesar habebat in oriẽte: ꝛ iste nõ erat illustris ſʒ spectabilis vl' clarissimus. vt. C. de of. co. oriẽ. l. j. ꝛ C. tam ciui. ꝙ mili. iudi. l. j.

1 ☞ Gesta per procuratorẽ cesaris tenent ꝛ valent dũmodo diligenter et nõ ꝯtra cõmodũ cesaris sint gesta et per pcuratorẽ cesaris queritur hereditas cesari que si appareat: postea nõ soluẽdo habetur pro non adita.

2 Differentia que fit inter agere ꝛ gerere.

3 Procurator cesaris quattuor habet specialia.

Que acta gestaqꝫ sunt a.

Signori. l. ista cũ. l. se. dicit tria: primo ponit quãdam regulã generalẽ: scdo restrigit ꝛ determinat eã: tertio ponit tria exempla quibus pbat pcur. cesaris conditionem cesaris posse facere meliorẽ

1 prima † regula generalis est quecunqꝫ agunt a pcu. cesa. pinde sunt habẽda ac si a cesare essent facta. scdo regula restringit. ꝛ dicit iuriscon. ꝙ gesta cum pcu. cesaris habenda sunt rata: cũ pcu. nomine cesaris gerit ꝛ nõ cum eius nomine gerit et facit suã volũtatem: ꝛ ideo si procurator cesaris vẽditionis vel donationis vel transactionis causa rem cesaris quasi suã propriam alienauerit cesari non preiudicat: quia procu. cesaris permittitur rẽ cesaris diligenter administrare nõ alienare: tertio ponit tria exempla in quibus probat procuratorẽ cesaris posse facere cõditionem cesaris meliorem: ecce si seruus cesaris heres instituitur si hereditas est locuples seruus cesaris iussu procur. potest adire hereditatez scõm exemplum est tale si cesari defertur aliqua hereditas locuples ꝛ procu. inmisceat se hereditati cesarẽ facit heredem: tertiũ exemplum est tale ponamus ꝙ hereditas defertur cesari que nõ est locuples procur. cesa. adiuit hereditatem nũquid preiudicat cesari: certe non: quia poterit eam postea repudiare: nã in acquirenda vel repudianda hereditate requiritur voluntas ipsius heredis. h. d. ista. l. cum. l. seq. videatis expositionez littere. [gestaqꝫ sunt.] sub. si sunt ad cõmodũ cesaris: al's secus vt in medio hui⁹ l. ꝛ. j. l. proxi. [cesaris] id est imperatoris: nam omnis imperator dicitur cesar: vt dixi. s. i rub. cõstitutiõis huius li. [sic ab eo]. i. a cesare. [gesta sunt] hucusqꝫ durat regula generalis. Or dicet mihi aliquis vestrum littera istius. l. in prin. dicit que acta gestaqꝫ sunt: que differentia est inter ista: dicũt quidã ꝙ nulla: sed dicũt

2 ꝙ hec est inculcatio verborũ: sic ꝛ alibi. j. si cer. pe. l. lecta est. † verius est vt vos dicatis ꝙ differentia est inter ista: nam proprie dicitur agi qd fit in iudicio: geri dicitur proprie qd geritur extra iudiciũ. vt. C. de edẽ. l. ij. C. de pac. l. pacta. ꝛ. C. de trãsac. l. siue apud acta: ꝛ ideo lex ponit ista vt diuersa agere ꝛ gerere. vt. j. de verb. sig. l. labeo. vel potest dici quecũqꝫ acta istud est genus siue agat rebus vel verbis gesta ve: istud est spẽs etiam sine verbis re ipsa. ¶ Or signori in isto primo dicto huius. l. habetis ꝙ ea que gesta sunt a procur. cesa. perinde habenda sunt ac si gesta essent ab ipso cesare: ꝛ sic no. ꝙ qui per alium facit per seipsum facere videt vt hic. ꝛ. j. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. deiecisse. ꝛ. j. de admi. tu. l. ita autẽ. §. gessisse. item qd dicit littera ista ꝙ ea que gesta sunt a procur. cesa. perinde habenda sunt ac si ab ipso cesare essent gesta: intelligatis siue in iure agendo siue in administrando extra ius non tamen intelligatis ꝙ procur. cesa. possit legem cõdere cũ solus princeps possit legem cõdere. vt. C. de le. ꝛ consti. l. j. ꝛ vl. itez intelligatis esse veruz etiam in contrahendo: nam si cõtractus celebratur a procur. cesa. perinde habetur ac si celebratus sit cõtract⁹ a principe. tamen in aliquo est differentia cum cõtractus principis obtineat vicem legis. vt. C. de do. inter vi. ꝛ vx. l. pe. ꝛ. C. de qua. prescri. l. vlti. nõ autem contractus per procu. cesaris obtinet vicem legis: et ad istud primum dictum breuiter instatur ꝛ oppo. nã cesar bene potest alienare rẽ suam sed non permittitur procu. cesaris rem eius alienare. vt. j. de transac. l. nulli. ꝛ. j. de iur. fis. l. aufertur. §. auctores. ad quorum cõtrariorum solutionem vos dicetis que acta gestaqꝫ sunt a procur. cesa. perinde sunt habenda rata ac si a cesare essent gesta: verum est cum gesta sunt in eius vtilitatẽ: secus si in eius preiudicium. vt. s. dixi. ꝛ ad hoc facit etiam. j. de procur. l. mandato generali. et. l. totorum. et. l. ignorantis. Or sequitur in littera. [si rem] ꝛc. incipit secundum dictuz [eius] scz cesaris. [quasi propriã tradat]. i. putãs eã esse propriam [trãsferre] quia nemo errans dominiũ ꝛc. vt. j. de acqui. re. do. l. si pcurator. ꝛ. j. de contraben. emp. ꝛ vendi. l. ꝛ si consensu. in fi. [cõsensu ipsius]. s. cesaris. [tradit] ꝛ etiam sine consensu ipsius: si tamen expediat cesari vendere transfert dominium: vt puta quia sit res que seruãdo seruari nõ potest. vt. j. ad treb. l. mulier que duobus §. non enim [quid agat] sub. in preiudicium ꝛ damnum cesaris [nihil agit] sub. in preiudicium cesaris: sed in vtilitatem sic. vt. s.

in principio huius legis dixi [commissum est] ad instar tuto. et cura. qui habentur pro dominis: dum hñ administrant nondũ pupilluz spoliant. vt. j. pro emp. l. qui fundũ. §. si tutor. ꝛ. j. de admi. tuto. l. tutor ꝛ. C. de admi. tu. l. lex que tutores. in fi. [et hoc precipuum]. i. speciale. vt. j. videbitis. ꝛ modo ponit tria exempla in quibus procur. cesaris potest facere conditionem suam meliorẽ. [ꝙ procurator ei⁹] scilicet cesaris. [facit.] sub. si postea illa hereditas inueniatur minus idonea repudiat eam cesar. vt. j. l. proxi. [enim] pro quia. [est] cum sola voluntate queratur hereditas. vt insti. de acqui. here. §. vlti. ꝛ est verum ꝙ requiritur voluntas heredis instituti in adeunda vel repudianda hereditate si heres est legitime etatis. vt. C. de iur. delib. l. potuit. ꝛ. l. si infanti. ꝛ. j. de

3 acqui. here. l. si minor. Or signori no. hic circa pcu. † cesaris quattuor specialia que nõ sunt in alio pcu. primũ speciale est ꝙ pcu. cesaris semper intelligitur liberam ꝛ generalem administrationẽ habere ꝛ ideo que acta gestaqꝫ sunt a procu. cesaris sic ab eo comprobantur ac si a cesare gesta sunt. vt in prin. huius. l. dicitur: sed licet intelligatur semper habere liberam ꝛ generalem administrationem non tamẽ ce. condi. põt facere deteriorem. vt hic secus in procu. priuati qui habet liberam ꝛ generalem administrationem quia põt facere dñi condi. deteriorez. vt. j. de procur. l. procur. cui libera. item no. hic scõm spãle in procur. ce. ecce procur. ce. põt iubere seruum cesaris heredem institutum adire hereditatẽ vt hic ꝛ. j. de iur. fis. l. aufertur. §. auctores. secus est si istituitur ſuus priuati: quia non possit procur. priuati iubere seruum priuati adire hereditatem sed dominus debet iubere. vt. j. de acq. hẽ. l. si is qui mihi. §. iussum. item no. hic ꝛ tertium spãle in procu. cesaris: ecce si cesar heres instituitur potest procu. cesaris adire hereditatem illam ꝛ acquirere cesari vt hic ibi vbi dicit: ꝛ hoc precipuum ꝛc. secus est in alio priuato herede instituto: quia ille potest acquirere sibi hereditatem per se nõ per suum procu. vt. j. de acqui. here. l. placet: al's incipit paulus respondit: ꝛ al's incipit per procur. secus est in bonorum pos. quia bonorum pos. bene potest alicui acquiri per procuratorem ꝛ per gestorem negociorũ si dominus habeat ratum infra tempus statutuz a lege. vt. j. de bo. pos. l. iij. §. acquirere. ꝛ. C. e. l. nã si maritus. ꝛ. j. rẽ ra. ha. l. bonorum. vnde queri consueuit que sit ratio diuersitatis ꝙ per procu. nõ potest queri hereditas priuato: sʒ bonorum pos. sic ad qd vos dicetis ꝙ diuersitatis ratio ẽ illa: qꝛ aditio hereditatis iuris ciuilis est: nã sola voluntate hereditas acquiritur. vt insti. de hẽ. qua. ꝛ dif. §. vlt. vnde ex quo constituo procu. ad eam petendam videor eam velle: sed in bonorum pos. requiritur factuz: quia olim habebat necesse peti: hodie solum habet cognosci coram iudice. vt. C. qui admit. ad bo. pos. l. vl. vnde tale factum possum explicare per procu. itẽ no. hic ꝛ quartum spãle in procu. cesaris: ecce si delata est cesari hereditas ꝛ procurator illam adiuit et eam cesari quesiuit: si inueniẽ minus idonea cesar potest eam repudiare: sed secus est in priuato: quia hereditas ei quesita non potest per eum repudiari nisi fauore minoris etatis. vt. C. de rep. hẽ. l. sicut. ¶ Or signori circa. l. istam est insistendum ꝛ aduertatis hãc opi. ꝛ quia dominus Jo. et az. signauerunt hic istud cõtrarium ꝛ vnam distinctionem posuerunt nõ clare sed obscure: ego tamẽ clarius vobis eam dicam vos habetis in scõo dicto hui⁹. l. si procur. cesa. rẽ propriam cesaris vẽdit vel donat vel ex causa transactiõis tradit vt suã ppriaz non trãsfert dñium in accipiẽtem ꝛ si vellet vẽdicare posset: sed videt ꝙ trãsfert dñium in accipiẽtem: qꝛ si tu alienas rẽ tuam ex mãdato meo putãs eam esse meam: si postea velis vẽdicare non potes: quia tibi obstat doli exceptio. vt. j. mã. l. seruum tith. ij. rñ. ad qd potest dici in. l. cõtra. pcu. iubente domino vẽdit rem quam mandãs ignorabat suã esse: vnde sibi preiudicat ex quo mandauit ita ꝙ si vendicat obstat ei doli exceptio. hic procur. cesa. rem tãqꝫ suam propriam vẽdidit: vnde cesari non preiudicat: vel põt dici si pcu. cesa. tradit rẽ cesaris tãqꝫ suã ppriã alicui nõ transfert in eum dñium sine cesaris volũtate: sed si procu. cesa. trãsfert rem suã tãqꝫ dñi: si postea vendicet repellitur excep. doli. quia ipẽ est qui vendidit: ꝛ sic intelligit. l. contra. ꝛ ad solutionem hui⁹ cõtrarij. ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita distinguendum est ẽm Jo. et az. cum procurans vel administrator vel gestor negociorũ alienat rem aut alienat rem domini aut suam aut rem tertij que nec est domini nec sua: ꝛ dicitur procurans: sed procurator cum mandato vel si est tutor vel curator vel si est yconomus: vel si gerit sine mandato: similiter dicitur administrator cum mandato vel sine mandato: gestor dicitur cum mãdato vel sine mãdato: sed proprie gestor est sine mãdato: cũ ergo ille qui pcurat aliena negocia alienat aut alienat rẽ domini aut suam aut rem tertij: si pcurator cũ mãdato priuati alienat rem domini regulariter domino piudicat: quia ignorantis dñi per pcu. non potest fieri conditio deterior. vt. j. de pcur. l. ignorantis. ꝛ. l. mandato. fallit in tribus casibus in quibus põt facere cõditionem dñi deteriorem: si habet li-

beram ⁊ generalē administrationē. vt. j. de procur. l. ꝓcu. cui libera. ⁊. l. ꝓcu. totoꝝ. itē si est ꝓcurator factus in rem suam vel habet speciale mādatum vel post alienationē dn̄s ratuz habet. vt. j. de pac. l. nam ⁊ nocere. ⁊. j. de iureiur. l. iusiurandū. §. procurator et institu. de rerum diuisiōe. §. nihil. si autem procurator cesaris est aut alienat ad cesaris vtilitatem ⁊ tunc tenet alienatio: aut alienat in cesaris preiudicium ⁊ tunc non tenet alienatio vt hic: et in prin. huius. l. ⁊ licz procu. cesaris semper intelligaᵗ habere liberā et generalem administrationem a lege: tamē cōditionem cesaris non pōt facere deteriorē: vt hic in scōo dicto huius. l. si autem est neg. ge. qui alienat rem domini dn̄o nō preiudicat nisi ratum habeat. vt. j. de reg. iur. l. qd̄ nostrū est. ⁊. C. ad mace. l. vlti. ⁊ quia alteri per alterum iniqua conditio afferri non debet. vt. j. de ali. iu. mu. cau. fa. l. j. nisi sit preciū cōuersum in dn̄i vtilitatem: quia tenetur tunc reddere preciū. vt. C. de procu. l. si preciū. si autē est tutor vel cur. si alienat ea que seruando seruari nō possunt valet vēditio nec rescinditur nisi appareat eam esse factam ꝓpter euidētem sortem aut gratiam. vt. j. de mino. l. ⁊ si sine. ⁊. l. pe. ⁊. j. de admi. tu. l. lex que tutores. ⁊. l. vlti. in fi. si autem alienat rem que seruando seruari possit non valet alienatio nisi fiat ob es alienum ⁊ cum decreto. vt. C. de p̄di. mi. non ali. l. ob es. ⁊. l. si quidem. si autē est yconomus qui alienat rem aut alienat ob es alienum et cum decreto ⁊ tunc valet alienatio: al's nō. vt. C. de sa. sanc. ec. l. iubemus nulli. §. vlti. si aūt q ꝓcurat negocia aliena alienat rē suā: hic subdistiguo aut alienat rē suā noīe dn̄i ⁊ sciens suā quo casu sibi p̄iudicat: q2 sicut pōt rē suā alīj donare ita ⁊ alienare. vt. j. de cur. fur. l. iul'. §. j. si ignorās suā esse sz putās dn̄i alienat ⁊ tradat: hoc casu si facit sine mādato dn̄i preiudicat sibi vt videatur trāsferre dn̄iū ⁊ vt patiaᵗ excep. vt. j. de cōdi. ob cau. da. l. dedi. §. subtilius ⁊. j. mā. l. seruū titīj. j. rn̄. sed si alienat ⁊ tradit ex mādato dn̄i lz nō trāsferat dn̄iū tn̄ q2 vēdidit vt ꝓcu. repelliᵗ doli excep. si petat. vt in. l. 3. scōo rn̄. ⁊ quare repelliᵗ ipse doli exceptiōe: q2 ex quo vēdidit vt ꝓcu. tenetur de euictione. vt. j. de ꝓcur. l. ꝓcurator qui pro euictione. ergo non euincit: quia quem de euictione tenet actio ipsum agentem repellit exceptio. vt. j. de euic. l. vendicantem. si aūt venderet ex necessitate: vt q2 esset tutor ⁊ ignorans rē suā esse putans tamē pupilli esse nō trāsfert rem suaz in alium nec tenetur de euictione: q2 melioris conditionis debet esse tutor cuius officiū est necessarium ꝙ̄ procurator cuius officiū est voluntariū: vn̄ tutor nō tenetur de euictione. vt. C. qn̄ ex facto tu. vel. cu. l. j. ⁊. ij. si autem procurās aliena negocia distrahit rem que nec est domini nec sua: sed est cuiusdā tertīj: refert quia aut est procurator priuati aut cesaris: si est procurator priuati ⁊ rem tertīj distrahit suo nomine tenet alienatio in sui preiudiciū. vt. j. de contrahen. emp. et ven. l. rem alienam. ⁊. j. de act. emp. ⁊ ven. l. ex emp. si aūt distrahit nomine domini si facit dn̄i mandato non preiudicat vero dn̄o: sz quia fecit mādato dn̄i pōt habere regressum cōtra eum. vt. j. mā. l. si per procuratorē. §. mādati. si autem procurator cesaris distrahit rem cuiusdaz tertīj si distrahit nomine cesaris emptor statim est secus: sed fiscus tenetur dn̄o cuius est res infra quadrienniuz de precio. vt. C. de quadri. pres. l. hn̄ a zenone. si autez vendat rem alterius quasi cessauerit in tributis si bona fide vēdidit tenet alienatio: si mala fide vendidit non tenet. vt. C. de rescin. ven. si quos et. C. si propter pu. pensi. l. j. ⁊. ij.

1 ☞ Procurator cesaris nō pōt imponere penā deportationis sed colonos improbos potest a colonia remouere neqꝫ ad eandē iterum reuerti possunt.

1 Curatores. Uos habuistis in supioribus q̄ pōt facere ꝓcurator cesaris: ✝ mō in. l. ista poniᵗ qd nō potest facere: ecce ꝓcuratores cesaris nō pn̄t aliquē deportare: sed si viderint aliquē cōtumeliosum vel iniuriosum aduersus colonos cesaris pn̄t ꝓhibere illū ne ingrediaᵗ p̄dia cesaris ⁊ si ꝓhibuerit illuz p sn̄iam nō licz postea ei redire: ⁊ ita imperator seuerus ⁊ antoninus rescripserunt. hoc dicit ista. l. videatis expositionē lr̄e. [curatores] id est procuratores [ius deportandi non hn̄t] id est denegatū est eis qd̄ nō possunt deportare: alioquin nulla esset ratio q̄ sequiᵗ [vel vitiosum] scz hominē aliquē. [debebit]. s. ne accedat. [deinde.] hic referūt quidā ad hoc qd̄ dictū est ī prin. hui9. l. ⁊ est dictū ꝙ procu. cesaris nō habet ius deportandi sl'r ⁊ si aliquis est deportat9 nō hn̄t ius permittēdi aliquē redire ad penā deportationis: q2 quē non possum dānare nec absoluere. vt. j. de reg. iu. l. qui potest. sed certe nos dicimus ſm Jo. ꝙ referendū est ad proxime dictū: quia procur. cesaris cognouit inter eū q erat cōtumeliosus colonus fisci ⁊ iudicauit diffinitiue illuz non debere accedere ad predia cesaris illā sn̄iaz nō poterit reuocare vt postea ꝑmittit eū redire ad p̄dia cesa. q2 semel siue hn̄ siue male functus est officio suo. vt. j. de re. iu. l. iudex. ⁊. l. qd̄ iussit. tertīj dicūt ꝙ loquiᵗ h̄ ī interlocutoria: vt q2 ꝓcu. cesaris interlocut9 est ꝙ aliquis sit contumeliosus colon9 cesaris: ⁊ ideo nō accedat ad p̄dia cesaris: lz al's hec sn̄ia posset retractari 3rio impio. vt. j. de arbi. l. dicere spāle tn̄ est ī ꝓcu. cesaris vt nō possit hāc suā sn̄iam īterlocutoriā retractare: sed signori veri9 est ꝙ loquaᵗ hic de diffinitiua sn̄ia. vt. s. dixi.

De officio iudicis alexandrie. Rubrica.

Supra in supiorib9 tractatū est vobis de supiorib9 magistratib9: verū q2 in alexādria erat qdā ius dicēs: poniᵗ de ei9 officio: ⁊ debetis scire ꝙ in alexādria erat qdam iudex q debebat morari apud alexādriā q̄ est ī terra egypti. vt. s. de of. p̄. augusta. l. vnica. ⁊ iste iudex poterit p̄bere auctoritatē volētib9 donare vltra. ccc. sol'. vt. C. e. l. j. itē poterat p̄bere auc. suā volētib9 adoptare. vt. j. e. l. j. itē poterat dare pupillis de alexādria tutores. vt. j. e. l. ij. ⁊ dr̄ alexādria ab illo puero alexādro magno q fuit largior hō qui esset sub sole ⁊ ip̄e exercuit monarchiā: ⁊ ille q exercet monarchiaz est ver9 impator ⁊ dn̄s ⁊ talis fuit impator alexāder: ī qua alexādria lz eēt vn9 p̄fect9 magn9 q vocabaᵗ augustalis: tn̄ īdultū erat ei qd̄ possit hr̄e istū iuridicū q posset omnia que. s. dixi.

Adoptare quis apud iu. In. l. ista dr̄: ꝙ aliquis apud iudicē alexādrie pōt adoptare. h. d. [actio est]. i. legitim9 actus apud eum est vt est emācipatio vt est adoptio: vt. j. de regu. iur. l. actus. ⁊ in auᵗ. de defen. ci. §. nulla.

Iuridico. In. l. ista dr̄: ꝙ iuridicus q reddit ius ī alexādria ciuiᵗ. potest ibi dare tutores ex cōstitutione diui marci: h. d. [agit]. id est ius dicit: ⁊ erat ista alexandria in terra egypti. vt. s. de of. p̄. augu. l. vnica. [concessa est.] ⁊ ita iste iudex pōt ea que sunt mixti imperīj. vt. j. de iur. om. iudi. l. imperium. in ver. mixtuz. ⁊. j. de tu. l. muto. §. j.

De officio ei9 cui mādata est iurisditio. Rubrica.

Signori rub. ista tripliciter cōtinuaᵗ ad superiora: ⁊ vno mō sic de iudicib9 ordinarīјs hn̄tib9 ordinariā iurisditionē ⁊ de maximis iudicibus illustrib9 ⁊ supillustrib9 medīјs ⁊ minimis spectabilib9 ⁊ clarissimis in supiorib9 vobis dictū est: sz q2 aliq iudices nō sunt ordinarīј sz delegati de iudicib9 delegatis vidēdū est ⁊ iō dicit rub. de of. ei9 cui mā. est iurisdi. i. delegata. lz aliq̄. ll. sint in ti. isto q̄ loquunᵗ de ordinarīјs iudicib9: vel pōt ita continuari scōo modo a ti. de senatoribus vsqꝫ ad presentē tractatū dictum est vobis de iudicibus ordinarīјs: verum quia predicti ordinarīј aliqn̄ delegant aliquos iudices: ponitur rub. de of. eius cui man. est iurisditio. i. delegata: vel pōt cōtinuari tertio mō de iudicibus ordi. dictum est verum q2 aliqui iudices delegant aliquē dubitatur q̄ transferantur in eū ⁊ que nō: poniᵗ rub. de of. eius cui man. est iurisditio. sub. videamus q̄ trāseant cū iurisditione delegata ⁊ que nō: ⁊ certe trāseunt que possunt delegari: que aūt nō possunt delegari non transeunt.

1 ☞ Argumentum a contrario sensu valet vbi dictio si/ponitur causatiue. item vbi dictio si/ponitur conditionaliter si cōditio sit honesta.

2 Delegari nō pn̄t ea specialiter. l. vel senatuscon. vel cōstitutione principū tribuunᵗ ⁊ qn̄.

3 Cause meri ⁊ mixti imperīј delegant in casu absentie.

Pena. l. corn̄. de fal. in libero hoīe est deportatio cū publicatiōe bonoꝝ in seruo vltimū suppliciū.

4 Pena senatuscō. liboniani est pena falsi.

5 Senatuscō. fillei. qn̄ habeat locum.

6 Delegare pōt proconsul legato suo quoad cognitionē cām meri vel mixti imperīј nō tn̄ coertionē.

7 Merum imperium cōsistit in gladīј potestate animaduertendi in facinorosos ⁊ istud non delegatur: nisi in casu absentie.

8 Delegat9 nō hz iurisditionē ꝓpriā sz vice fungitur delegati hz tn̄ modicam coertionem.

Uecunqꝫ specialr lege. Signori. l. ista habet duas partes principales ⁊ prima pars huius legis loquitur de maioribus iudicibus ⁊ minoribus ordinarīјs tamen et de his que possunt vel non possunt delegare: et durat vsqꝫ ibi qui mandatum: scōa pars incipit ibi ⁊ tractat de iudicibus delegatis vtrum possunt delegare ⁊ notant aliquam differentiam inter iurisditionem ⁊ merum imperiuz: ⁊ in ista prima parte dicuntur. v. primo ponuntur que delegari non possunt: secundo que delegari possunt: tertio ex predictis infertur: quarto primi et tertīј dicti ratio assignatur: quinto cōcluditur ad premissa: et

sa: ꝛ notatur aliqua differentia inter iurisditionem ꝛ merum imperium: dicuntur ergo hic. v. primo que mādari possunt: ꝛ circa hoc dicit sic: omnia que. l. vel senatuscō. vel ꝯstitutione principū conceduntur maiorib⁹ ꝛ minoribus iudicibus ordi. tamen ꝛ sunt meri vel mixti imperij delegari nō possunt: ꝛ ideo mandata iurisditione nō videntur concessa. scdo ponit que possint delegari: et certe que competūt minoribus iure magistratus ꝛ sunt iurisditionis illa delegari possunt ꝛ ideo mādata iurisditione transferunt: tertio infert ex predictis si ea que sunt meri ꝛ mixti imperij nō possunt demandari: igitur errāt magistratus qui cuȝ habēt cognitionem meri ꝛ mixti imperij. vt. l. iul. de adul. vel senatuscon. sill. qō habet locum cum dicitur dominus occisus a familia illā causam delegāt: quarto assignant rationem primi ꝛ tertij dicti: ꝛ probat per fortissimū arg. qō ea que sunt meri imperij nō possunt demandari: quia lege iulia de vi cavetur ꝙ ea que sunt meri imperij que competunt maioribus iudicibus possunt delegari si maiores iudices se absentāt: igitur si se nō absentant non possunt alij delegare. arg. sumpto a cōtrario sensu qō est fortissimum in iure: quinto notat differentiam inter iurisditionem ꝛ merum imperium cognitio lege iul. de vi ꝛ de adul. ꝛ sillaniani senatuscon. est meri imperij ista cognitio demādatur iudice absente: sed iurisditio demādatur a presente: quia iudex si presens est potest demandare iurisditionem: hoc dicit prima pars huius legis que durat vsꝙ ad. §. qui mandatam. videatis statim litteram. ¶ Or signori sicut ego vobis premisi. l. ista habet duas partes ꝛc. vt dixi in casu. videte expositionem littere. [quecūꝙ specialiter lege.] scilicet lata a populo. [vel senatuscō.] lata est senatu qui erant. c. numero. vt. C. de pe. here. l. vlti. [vel constitutione principum.] lata ab imperatore. nam lex est que fit a populo: senatuscō. est qō fit a senatu: constitutio est que fit a principe. insti. de iur. na. §. lex est. ꝛ. §. senatuscon. ꝛ. §. sed qō principi. [tribuuntur.] sub. maioribus iudicibus superillustrib⁹ ꝛ illustribus. sub. si meri imperij ꝛ mixti sunt [mādata iurisditione] id est delegata. [non trāsferuntur] id est nō cōceduntur ex quo sunt meri vel mixti imperij: ꝛ hucusꝙ durat primum dictum huius legis ꝛ in isto primo dicto no. quecunꝙ specialiter a iudicib⁹ cōmittuntur a lege vel senatuscon. vel constitutione principum non delegātur: sed que generaliter committūtur delegantur: ꝛ ita plus operatur specialis ꝙ̄ generalis commissio: sic ꝛ alibi interdum plus operatur speciale mandatum ꝙ̄ generale: nam quedā cause exigunt speciale mandatum nō generale. vt. j. de procu. l. non soluȝ. in fi. ꝛ. l. pōpeius. in prin. ꝛ. j. de mino. l. illud. §. si talis. similiter ꝛ ꝙ̄tum ad renunciationem casuum fortuitorum requiritur specialis renunciatio nec sufficit generalis. vt. j. si quis cau. l. sed ꝛ si quis. §. quesitum. regulariter tamen contra. est: quia quid operatur speciale mādatum quo a speciem: et generale quo ad genus in mādato ꝛ in administratione. vt. j. de procu. l. ij. ꝛ. j. pro socio. l. actione. §. renunciare. [que vero.] incipit scdm dictum. [iure magistratus competūt] scilicet minorib⁹ iudicibus vt defensoribus ciuitatum. [mandari] id est delegari. [possunt.] sub. si sunt iurisditionis. [ꝛ ideo] incipit tertiuȝ dictū in quo infert ex predictis. q. d. ea que sunt meri ꝛ mixti imperij nō demādantur ꝛ ideo ꝛc. [magistratus] scilicet maiores [iudicij.] dicunt publica iudicia. ll. publicoꝝ iudicioꝝ q̄si publica: quia quilibet de populo potest aliquem accusare. l. iul. publicorum iudiciorum. vt. j. de pu. iudi. l. j. [exercitationem] id est cognitionem ꝛ de quibus ponit exemplum. [delegatā.] id est sibi concessam: q꞉ maioribus iudibus cōceditur. [mādant] id est delegant. [huius rei.] incipit quartum dictum in quo primi ꝛ tertij dicti ratio probatur: quia dixerat qō ea que sunt meri ꝛ mixti imperij nō demādātur: vt modo probat illud verum esse huius rei ꝛc. [ꝙ. l. iulia] scilicet de vi publica vel priuata que est publicum iudiciuȝ. vt. j. de pu. iu. l. j. [nominatim.] id est expressuȝ. [vt is] scilicet magn⁹ iudex. [exercitio] id est cognitio. [si proficiscatur mandare] id est si absentat se: igitur si se non absentat demādare nō poterit sumpto argu. a contrario sensu qō est fortissimum [nō aliter] hic incipit quintum dictum in quo ponit differentiam inter iurisditionē et merum imperium. [mandare poterit.] sub. cognitionem meri imperij ꝛ mixti. [mandetur] sub. ꝙ non merum vel mixtum imperium contineat: sed si contineat ea que sunt meri vel mixti imperij non demandantur a presente sed ab absente sic. [cognitionem] scilicet meri imperij. [senatuscon.] scilicet silleiano. [mandare] id est delegare. [non poterit] sub. si non proficiscatur ¶ Or signori ex principio huius legis colligetis. v. no. ꝛ magistralia: et primum magistrale est tale argu. a contrario sensu est fortissimuȝ quod ita probatur: littera ista dicit ꝙ merum imperium demandatur a maioribus iudicibus si proficiscatur: ergo si non proficiscatur non demādatur sumpto argu. a contrario sensu: qō est fortissimum: vnde est fortissimum: quia si mandat eo absente: ꝛ est argumē. ad hoc vel simile: quia fideiussor si est diues tenetur prouocare non si est pauper. vt. j. man. l. si procurator. §. si magistratus. simile est etiam. j. de pactis. l. iurisgenti. §. pretor ait. et. §. dolo. et est verum ꝙ argumen. a contrario sensu est fortissimum nisi contradicat legi vel naturali rationi: vel nisi sit contra bonos mores. Contradicit legi in exemplo tali: nemo ordinarie sedis declinet examen post litis contestationem. vt. s. de iur. om. iur. l. nemo. ergo ordinarie sedis ante lit. conte. declinet examen quia ante lit. conte. ordinarius iudex potest recusari: sed nō est verū q꞉ ordinarius non potest recusari ante lit. cōte. nec post. sed petit ei alius iudex associari si habet eum reus in aliquo suspectum. vt C. de iudi. l. apertissimi. ꝛ in aut. ibi signata que incipit si vero cōtigerit: alias si quando contigerit. Contradicit naturali rationi in exemplo tali: conuenticulam. illicitā extra ecclesiā fieri prohibemus. vt. C. de epi. ꝛ cle. l. conuēticulam ergo intus ecclesiā fieri permittimus: hoc arg. sumptū a cōtrario sensu nō valet quia in ecclesijs nō debent illicita perpetrari: cū ecclesia sit locus parietibus circundatus vbi peccatores ꝯsueuerunt veniā de cōmissis postulare. vt i aut. vt liceat ma. ꝛ aui. §. q꞉ vo coll. j. cōtra bonos mores est in exemplo tali: pater fa. instituit filiā sibi heredem et iussit ꝙ prestaret legatum in certum diē. ꝛ iussit cauere filiā de legato sibi prestando si non diuerteret a marito suo: igit si diuertit non debebit cauere sumpto arg. a cōtrario sensu: certe istud arg. non valet. vt. C. de condi. inser. l. cū patrē. ꝛ ita scripserunt domi nus Jo. ꝛ az. no. hic ꝙ arg. a cōtra rio sensu ē fortissimū nisi cōtradicat legi ꝛ ponūt exemplum per. l. nemo. vel naturali rationi: ꝛ ponunt exemplū per. l. conuenticulā. vel nisi sit cōtra bonos mores: ꝛ ponūt exēplū per. l. cū patrē. Sed de dño azo. nō miror: q꞉ non fuit extremus in artibus: lȝ in sciētia nostra fuerit summus

1 sed de dño Jo. miror: quia fuit extremus in artib⁹. † Et idō vos

a ita dicetis ar. a contrario sensu[a] est fortissimum ꝛ validum vbi dictio si ponitur causatiue vel conditionaliter: verbi gratia: causatiue cognitio. l. iul. de vi. ꝛ de adulterijs. si maior iudex proficiscitur demandatur. igitur si non proficiscitur non demandatur: ꝛ sic ponit hec dictio si pro quia: ꝛ ita causatiue. Unde si maior iudex proficiscitur demandatur cognitio meri imperij: si nō proficiscitur non demādatur: quia cessante causa cessat effectus. vt C. de epi. ꝛ cle. l. generaliter. ꝛ. j. de iure pa. l. adigere. §. ꝙ̄uis cum suis similibus. item vbicunꝙ hec dictio si: ponitur conditionaliter arg. a contrario sensu est fortissimum: si iueris romam dabo tibi. x. igit si nō iueris nō dabo tibi. x. vt. j. de cōdi. ob cau. l. si pecuniam. ꝛ ita vbicunꝙ monosyllaba si: ponitur causatiue vel conditionaliter arg. a contrario sensu sumptum est fortissimum. Quod intelligo eē verū si cōditio est honesta nō turpis: verbi grā lego filio tuo. x. si a te emancipet hec conditio est honesta. vt. C. de insti. vel sub. vel resti. sub. condi. factis. l. si mater. sed si lego. x. titie filie tue si diuertat a marito suo quia hec conditio est turpis ꝛ illicita remittitur ei: ꝛ si non diuertat assequitur legatum. vt. C. de insti. vel sub. l. reprehendenda. sed si dictio si: ponatur aduersatiue nō colligitur inde argu. a cōtrario sensu: verbi gratia: si: pro ꝙ̄uis: si ascenderis capitolium dabo tibi. x. hec dictio si: implicat duas cōtrarias dictiones que pro pura promissione habentur. si. i. ꝙ̄uis ascenderis capitolium dabo tibi. x. perinde est ac si dicerem siue ascenderis capitolium siue non dabo tibi. x. Quia due contrarie conditiones habētur pro vna pura. vt. j. de condi. inde. l. iul. verū debitorem. in principio ꝛ ibidem dicet. vt. j. de verbo. obli. l. si quis ita stipulatus. in fi. Or dicat mihi Joā. ꝛ Azo in illo textu nemo post lit. contesta. ꝛc. est ibi monosyllaba si certe non: vnde quomodo sumitur arg. a cōtrario sensu si dicit nemo ordinarie sedis post lit. contesta. declinet examen: ergo ante lit. contesta. ordinarius iudex potest recusari: ita possum dicere: titius est bonus homo: ergo per locum sumptum a contrarijs seius est malus homo. item de eo qō ponunt exemplum cōuenticulam illicitam ꝛc. ergo intra ecclesiam fieri permittimus ibi nō est dictio si: quomodo ergo sumitur arg. a cōtrario sensu non video. preterea in. l. illa cōuēticulam habet subaudiri etiā: ꝛ hic implicat cōuēticulam illicitā fieri prohibemus extra ecclesiā ꝛ in ecclesia multo fortius: similiter et. l. illa nemo habet subaudiri monosyllaba etiā: ꝛ implicat hoc nemo ordinarie sedis post lit. contesta. declinet examē: nedum ante lit. contesta. vnde sicut monosyllaba si: inducit argu. a cōtrario sensu ita monosyllaba etiam: subdita decapitat argu. sumptum a contrario sensu: item non ob. l. illa cum patrem ꝙ ibi esset contra bonos mores: vnde non valet argu. sumptuȝ a contrario sensu. vt s. dixi. per. l. reprehendenda. Item ex littera ista colligitur scdm no. ꝛ magistrale ex necessaria causa tale quid permittitur qō al's non permittitur: ecce merum vel mixtum imperium non demandatur nisi maior iudex habeat proficisci: sed si habeat pficisci sic: et sic ex necessitate permittitur qō al's non permitteretur: vt hic: et ad istud accidit. s. de of. procon. et le. l. aliquando. ꝛ. j. de iudi. l. vbi. fallit si ille coram quo ceptum est iudiciuȝ impediatur causa

a ¶ Argu. a ꝯtrario sensu: et q̄n habeat locū in statutis vide qō not. ꝯsuluit do. Alex. cōsil. clix. inci. visis et oportune. i. h. volu p totū cōsil. ꝛ q̄n i cōtractib⁹ cōsil. cclxj. ici. puto de iure eo. ij. vol. et qd i vltimis volūtatibus cōsil. cclxxij. ici. attētis verbis eo. vol. et q̄n hēat locū i ꝗstionib⁹ i ꝯsil. clxxxviij. in cip. pōderatis vbis eo. ij. vol. ꝛ ad de ꝙ arg. a ꝯtrario sensu nō sumit q̄n resultaret prauus intellectus Bart. in. l. auūculo. ff. de ꝯdi. sine cau. vnū nō omitto ꝙ argu. a ꝯtrario sensu est ex interptatione ita not. Bart. in. l. apud antiquos p illā tex. C. ō fur.

necessaria. vt. ff. de iudi. l. si longius. itẽ colligit hic tertium nota-
bile ⁊ magistrale quod in vno casu permittitur in ceteris casibus
vetatur. permittitur merum imperium demandari si maior iudex
absentat se: sed si non absentat se non permittitur ei demandare:
quia quod in vno permittitur in ceteris vetatur: ⁊ ad hoc concor
dat. ff. de iudi. l. cum pretor. ⁊ C. de procuratoribus. l. maritus. Et
est verum qd̓ in vno casu permittit in ceteris vetatur: nisi ex pote
state legis vel contrahentium aliud colligatur. vt. ff. de procu. l. q
proprio. §. procurator. ⁊ ff. de nego. gest. l. qui negocia. Item colli
gitur hic quartum no. siue magistrale: que specialiter nõ possunt
demandari: eadem mandata iurisditione nõ transeunt generali-
ter: vnde in generali cõcessione videntur transire que specialiter
possunt demandari: sicut in generali obligatione transeunt que
est verisimile specialiter obligasse: vt. C. que res pig. ob. pos. l. j.
Est tamen cõtra arg. quia quedam transeunt cũ vniuersitate que
alĩs non transeunt. vt. ff. de aquir. re. do. l. quedam. Item ex lege
ista colligitur quintum not. ⁊ magistrale vbi in diuersis est eadẽ
ratio idem ius debet statui. cognitio. l. iul. de vi. ⁊ de adult. demã
datur si maior iudex proficiscatur. ⁊ est ratio: quia iudex si absen-
tat se non potest cognoscere: igitur idem est in aliĩs publicis iudi-
cibus: quia vbi in diuersis inuenitur eadem ratio equitatis: ibi
idem ius debet statui. vt. ff. ad. l. aquiliã. l. illud. ⁊ ff. de verb. obli. l.
a titio. in fi. primi rñsi. ¶ Or signori circa principium huius. l. est
insistendum: ⁊ attendatis modum opponendi ⁊ respondendi: et
adaptando glo. vestras hic scriptas per Ioan. ⁊ Azo hirsute et
intricate que non vidẽtur ad materiam huius legis pertinere. l.
ista in sui principio videtur dicere duo: ⁊ quodlibet istorum vide
tur esse falsum. primo dicit ꝙ ea que sunt meri vel mixti imperĩj
non possunt demandari: ⁊ quia quecũq̃ specialiter lege vel sena
tuscon. vel constitutione principum tribuunt: non demandantur
Sed ad istam regulam obĩjciamus sic: si ea que tribuuntur lege
vel senatuscon. vel constitutione principum nõ demandantur: er
go nulla causa demandat: quia nihil est quod non demãdetur a
lege vel senatuscon. vel constitutione principum. vt. ff. de iur. om.
iudi. l. ⁊ quia. ⁊ ff. de iudi. l. fi. ⁊ ff. de ver. sig. l. obuenire. nam ⁊ prin
ceps habet iurisditionem a lege: vt. s. de orig. iur. l. ij. ⁊ s. de con-
sti. princi. l. j. si nullus est iudex qui non habeat cognitionem nisi a
lege vel senatuscon. vel constitutione principum: ⁊ quecunq̃ le-
ge vel senatuscon. vel constitutione principum conceduntur non
2 demandantur: ergo nulla cognitio delegatur: † quare vos dice-
tis in casu ⁊ summaria expositione littere. quecũq̃ specialiter le-
ge vel senatuscon. vel constitutione principum tribuũtur nõ de-
mandãtur si sunt meri vel mixti imperĩj: sed si sunt iurisditionis
illa bene delegantur: ⁊ lz nullus iudex sit quin habeat cognitio-
nem vel a lege vel senatuscon. vel constitutione principum: tamẽ
multi sunt qui habent cognitionem ⁊ iurisditionem a lege vel se-
natuscõ. vel constitutione principũ: ⁊ tñ hec cognitio ⁊ iurisditio
demãdatur: ⁊ de his ponemus exẽpla in terminis a lege. i. a prin
cipe qui est lex animata in terris. vt in aut. de mã. pn. in princi. co-
gnitio. l. iul. de adult. est meri imperĩj: quia ibi quis vltore gladio
punitur. vt. C. ad. l. iul. de adul. l. q̃uis. cognitio illius legis est cõ
missa maioribus iudicibus non demãdatur: nisi contingat presi-
dem abesse: vt. s. de of. p. vr. l. j. ⁊ s. de offi. pre. l. illicitas. §. qui vni
uersas. quia est meri imperĩj: vt adulter gladio vltore pcutiatur:
⁊ est concessa maioribus iudicibus non potest demãdari: nisi cõ-
3 tingat eum abesse: vt hic. † Itẽ est exemplum cognitio. l. corñ. de
falsis est meri imperĩj: quia eius pena est in libero hoĩe deporta-
tio cũ publicatione bonorũ: in seruo vltimũ supplicium. vt. ff. ad. l.
corñ. de fal. l. j. ĩ fi. qr est meri imperĩj: cognitio illi⁹. l. cõmittit ma
ioribus iudicibus. vt in palle. §. qui vniuersas. certe illius rei co-
gnitio nõ demandat: nisi cõtingat eũ abesse vt hic. Itẽ est exem-
plum cognitio. l. iul. de vi publica est meri imperĩj: qr pena eius
est in libero hoĩe deportatio cũ publicatione bonorũ: in seruo est
vltimũ suppliciũ. vt. C. ad. l. iul. de vi pub. l. si qs. in fi. ⁊ l. seq. ⁊ ff.
ad. l. iul. de vi. pub. l. hi qui. qr est mixti imperĩj. cognitio illi⁹. l.
cõmittitur maiorib⁹ iudicibus. vt. in. §. qui vniuersas. ⁊ s. de of.
pre. vr. l. j. igitur non demandetur: nisi contingat eum proficisci:
vt hic. Or vidistis exemplũ de lege: subĩjciamus exemplum de
4 senatuscõ. ecce cognitio † senatuscõ. liboniani qd̓ habet locum si
quis ascribit sibi in testamẽto legatum vel hereditatẽ competit
maioribus iudicibus qui habẽt gladĩj potestatẽ: quia pena sena
tuscon. liboniani est pena falsi. vt. C. de his qui ascribunt sibi in te
stamento. l. vnica. cognitio senatuscon. liboniani non poterit de-
5 mandari: nisi maior iudex proficiscat vt hic. † Item est exẽplum
in senatuscon. silleiano qd̓ habet locum si dñs dicitur occisus a fa
milia sua. silleiano senatuscõ. cauetur ꝙ serui tradant vltimo sup
plicio: cuius cognitio competit p̄sidibus prouinciarũ: multo for
tius superioribus iudicib⁹ nõ demãdat: nisi contingat presidem
abesse vt hic. sunt aliqua que tribuũtur maioribus iudicibus cõ-

a ¶ Non demãdat. Adde ꝙ merũ imperiũ q̃tũ ad cognitionẽ delegat nõ q̃tũ ad executionẽ. Bar. i. l. j. ff. de tut. ⁊ cu. vbi etiã determinat nunquid tutor possit dari p delegatũ licz datio tutoris sit mixti imperĩj vide p eum.

stitutione principũ: ⁊ illa aliquãdo sunt meri imperĩj ⁊ mixti ⁊ in
superioribus posui exemplum tm̃ de mero imperio: hic pono de
mero imperio ⁊ mixto: nõ demandatur in mero imperio: cogni-
tio cause liberalis cõmittitur principis cõstitutione presidi pro-
uincie que est causa capitalis igitur eam si nõ proficiscat deman
dare non poterit. vt. C. de pena iu. l. iĩj. Item no. exemplũ: si aliqs
cedit actionẽ suã potentiori vel querit sibi patrociniũ potentioris
constitutiõe diui claudĩj cõmittitur presidi prouincie vt illã rem
capitali pena vindicet non poterit demandare nisi contingat eũ
abesse. vt. C. ne lice. potẽ. l. j. in fi. Item potest no. exemplum de cõ
stitutione principis in his q̃ sunt mixti ĩperĩj. ecce constitutione di
ui marci cõmittitur pretori vel presidi cognitio de alimentis futu
ris. vt. ff. de transact. l. cum hi. §. si pretor: quia desiderat cause co-
gnitionem ⁊ decreti interpositionem non demandatur: quia ea
6 que ⁊c. vt. s. de offi. proconsul. nec quic q̃. §. vbi. † Item exemplũ
in cõstitutione diui seueri qui cõmittit pretori vel presidi cognitio
nem predĩj minoris qd̓ alienatur demãdatur: quia desiderat cau
se cognitionem ⁊ decreti interpositionem. vt. ff. de rebus eorũ. l. j.
⁊ ff. l. proxi. in fine habetis quecũq̃ lege vel senatuscon. vel consti
tutione principis tribuũtur alicui: ⁊ sunt meri imperĩj non demã
dantur nisi contingat p̄sidẽ abesse. fallit in proconsule qui potest
mandare legato suo cognitionẽ: non tamẽ coertionem. vt. s. de of
fi. procõ. l. solent. in prin. Item fallit in suspecto vel subrogato in
locũ presidis mortui: quia explicat ea que sunt mixti imperĩj. vt
C. de his qui vicem alte. gerunt. l. ij. sed potest dici ꝙ suspectus
non est delegatus: sed ordinarius censetur: ⁊ ideo potest explica
re que sunt mixti imperĩj. sic ergo ea que sunt meri ⁊ mixti imperĩj
semper specialiter a lege ⁊ a senatuscon. ⁊ a constitutiõibus prin
cipũ tribuuntur maioribus iudicibus non demãdantur: nisi con
tingat eos abesse: ⁊ si contingat eos abesse: olim poterant deman
dare quo ad oĩa ⁊ quo ad cognitionẽ ⁊ coertionem vt ita haberet
gladĩj potestatẽ ⁊ mẽbri abscisionẽ ⁊ vltimi supplicĩj: cũ ista litte
ra dicat et indefinite loquatur et indefinita ⁊c. vt. C. que res pig.
ob. pos. l. fi. sed hodie correctũ est in mero imperio hodie si maior
iudex absentat se potest demãdare quãtũ ad cognitionem ⁊ de-
cisionẽ in illis casibus ⁊ leuibus criminibus: non quantũ ad vlti
mum suppliciũ ⁊ mẽbri abscisionẽ. vt in aut. de coll. ix. coll. §. ad
hec. explicita est prima regula. circa scd̓am regulã instatur. hic di
citur que competunt iure magistratus possunt demandari nihil
est quin cõpetat iudicibus iure magistratus: vt. C. de execu. rei iu
di. l. fuit. ⁊ ff. de iudi. l. fi. ergo oĩa demandantur quod falsum est:
quia verũ et mixtũ imperiũ demandari non potest: vt dictũ est
quare dicetis que cõpetunt iure magistratus minoribus iudici-
bus vt sunt defensores ciuitatũ: vt magistratus municipales: et
tunc ea que cõpetunt iure magistratus id est que habet defensor
ciuitatis eo ipso ꝙ defensor ciuitatis est sunt iurisditionis: olĩ po
terat cognoscere vsq̃ ad quingentos aureos. vt. C. de defen. ciui.
l. defensores. hodie vsq̃ ad. ccc. vt in aut. de defen. ciui. §. audient
ista sunt iurisdi. non mixti imperĩj demandantur: quia modicum
imperiũ habet transire sine quo iurisditio explicari nõ potest: vt
7 ff. e. l. ĩ fi. ⁊ ff. e. l. fi. sic ergo pz ex p̄missis tria † esse: merũ imperiũ ⁊
mixtum ⁊ iurisditionẽ: merum imperiũ consistit in gladĩj pote-
state animaduertendi in facinorosos homines. vt. ff. de iur. om. iu.
a l. iĩj. hoc merũ imperiũ non demandatur [a] nisi contingat maiorẽ
iudicẽ abesse vt hic. vel nisi quantũ ad proconsulẽ: quia procon-
sul bene potest demandare vt dictũ est: est mixtũ imperiũ vt da
re bonorũ pos. que tribuit ius: ⁊ dare tutores: si pupilli sunt ma-
gne facultatis. vt. ff. tit. j. l. j. ⁊ l. iubere. ⁊ ista similiter quia deside-
rant cause cognitionẽ ⁊ decreti interpositionẽ non demandãtur.
vt in. §. vbi decretũ: ⁊ hec non demandãtur: nisi contingat presi
dem abesse multofortius que sunt mixti: qr cui qd̓ plus est licet ⁊c.
vt. ff. de reg. iur. l. qd̓ cui. ⁊ nisi in delegato procõsulis. vt. s. de offi
cio procon. l. legati. Est iurisditio causarũ olim vsq̃ ad quingẽ-
tos aureos: hodie vsq̃ ad. ccc. ⁊ cõpetunt iure magistratus: ⁊ qr
generaliter tribuũtur bene demandantur vt hic. ⁊ in aut. de mã.
princi. §. si tibi. Or circa. l. istam breuiter insisto sic: merum impe-
rium non demandatur nisi contingat presidẽ abesse: sed si contin
gat abesse bene demãdatur. sed nunquid imperator merũ impe
rium demandare potest: videtur ꝙ non: quia tale rescriptum es-
set iuri contrarium: ideo non seruandũ: vt. C. de preci. impera. of
fe. l. nec dãnosa. ⁊ l. rescripta. ecõtra videtur ꝙ sic: quia princeps
est lege solutus. vt. s. de le. ⁊ se. cõ. l. princeps. dico ꝙ causam me-
ri imperĩj potest demandare: quia inuenio ꝙ cõtra senatores co
gnoscit vel princeps vel cui princeps cõmiserit. vt. C. vbi se. l. quo
tiens. maxime si dicat nõ obstante lege tali: cum nemo possit sibi
imponere legẽ a qua ⁊c. vt. ff. de leg. iĩj. l. si quis. ⁊ C. de testamẽtis
aut. hoc inter. Or circa aliud ita insisto: dixi que sunt iurisditio-
nis possunt demandari olim vsq̃ ad quingentos aureos: hodie
vsq̃ ad. ccc. sed dic mihi: supra. ccc. aureos hodie olim supra. l. est
causa

causa mixti imperij vel iurisditionis: videtur ꝙ non sit mixti: qꝛ
inter causas mixti imperij non cõnumeratur. vt. ĵ. ti. ij. l. iubere.
Denuo videtur ꝙ non sit iurisdi. qꝛ non poterant delegari sicut
ea que olim erant vltra quingentos aureos: vel hodie vltra. ccc.
sed dico ꝙ est mixti imperij: a mero imperio habet hoc: qꝛ sicut
illud non demandatur: ita iste a iurisditio. habet hoc: quia perti
net ad cõmodum pecuniariũ vñ demandatur: vt. C. de pe. iu. l. ij.
iterũ insto: ista sunt iurisditionis cognoscere de causis pecunia-
rijs: hodie vsqꝫ ad. ccc. aureos: cognoscere de leuioribꝰ crimini-
bus ⁊ fustibus cedere: vt. ĵ. ti. ij. l. magistratibꝰ. videt̃ cõtra. si de
fensor ciuitatis non cognoscet. de leuioribus criminibꝰ cũ queli-
bet pena corpalis minima sit maior ꝙ̃ pecuniaria. vt. ĵ. de penis
l. in seruorum. in fi. rñ. verũ est. quantum ad sustinentem ⁊ bonos
mores pertinet: oĩs pena corporalis est maior omni pecuniaria
quantum ad cognoscentẽ nõ ita est. ꝑterea in iurisditiõe quedaꝫ
sunt maiora: quedã minora: minora sunt de leuioribꝰ criminibus
cognosere: ⁊ ista cõpetũt iure magistratꝰ: maiora sunt cognosce-
re de causis pecuniarijs olim vsqꝫ ad quingentos aureos. hodie
vsqꝫ ad. ccc. ⁊ demandantur: sed que sunt meri et mixti imperij
non demandantur.

9 **Qui mandatam.** † Hic incipit scda pars hu
ius. l. ⁊ dicit quattuor. ṗmo
dicit ꝙ iudex delegatus ad vnã causam vel ad duas: illam cau-
sam delegare non potest: quia nihil habet proprium. secundo di
cit ꝙ iudex ordinarius ea que sunt iurisdi. bene potest delegare.
tertio dicitur ꝙ merum imperium non demandatur: ⁊ ideo pro-
consul licet cognitionem meri imperij suo legato possit demãda
re coertionem non. Quarto dicitur ꝙ illud imperiũ qđ coheret
iurisditioni dicitur modica coertio illa demandatur: vnde illa
videtur demandari sine qua iurisditio esse non potest. hoc dicit
[qui] iudex delegatus. [proprium]. i. nullaꝫ iurisditionẽ habet
dicentes ꝙ habet notionem ⁊ non iurisditionem. vt. ĵ. de re iudi.
l. ait pretor. in prin. sed male dicunt: qꝛ habet iurisditionẽ sed de-
legatam. vt. ĵ. eo. l. j. ⁊. ĵ. de iudi. l. j. etiã non obstat hec littera ni-
hil proprium habet. i. ordinarium sed delegatam iurisditionem
habet. vt. ĵ. de iur. om. iudi. l. more. nec ob. l. ait: quia quod ibi di-
citur non habet notionem non ad delegatum refertur: sed ad ar-
bitrum: et ideo arbiter quia habet notionem non mulctat. vt. ĵ.
de arbitris. l. ex omnibus. [eius]. s. ordinarij. [trãsferri] ab ordi
nario in delegatum: vnde delegatus non delegat nisi sit delega-
tus a principe vel a procõsule. vt. C. de iudicijs. l. a iudice. ⁊. ĵ. de
iudi. l. cũ pretor. §. j. ⁊ quod dicit trãsferri. i. concedi: non tamen a
se abdicat. vt. ĵ. de iudi. l. iudicium. sic exposui. s̃. de cõsti. ṗnci. l. j.
[datur]. i. conceditur. [transire]. i. delegare. [animaduersionẽ]
id est condẽnationem ad mortem. [iurisditionem] a ꝓcõsule. vt
s̃. de offi. procõ. l. solent. in prin. sed in alijs nõ mãdatur cognitio
nisi cõtingat iudicem abesse vt supra habuistis. [notat]. i. ꝓbat.
[coheret]. i. modicũ imperium [verius est] quia sibi iurisdi. mã-
datur: ⁊ illud videtur mandatum sine quo iurisditio explicari nõ
potest vt hic. ⁊. ĵ. eo. l. vlt. ⁊. ĵ. titu. ij. l. ij.

1 ☞ Manumissio debet fieri cum cause cognitione.
2 Delegari non potest venditio rerum minoris.

1 **Mandata.** Lex ista tractat de mixto imperio
quod non demãdatur † ecce si pre
ses mãdat iurisditionem suam alicui non videtur mã-
dare ꝙ apud illum a minore. xx. an. causa cognita fiat
manumissio: quia est mixti imperij: vnde non potest demandari
hoc dicit [consiliũ] idest manumissio facienda: a minore. xx. an. in
iudico: quia requirit cause cognitionem ⁊ decreti interpositionẽ
vt in. ĵ. de manu. vin. l. si minor. in fi. ⁊. l. se. igitur cuꝫ desiderat cau
se cognitionem ⁊ decreti interpositionem mixti imperij est: ergo
per legatum ⁊c. vt in. §. vbi decretum.

2 **Si tutores.** † superius habuistis vnum exempluꝫ
quando cognitio est mixti imperij non
demandatur. in. §. isto ponitur aliud exempluꝫ ecce si aliqui sunt
tutores ⁊ volunt vendere predium minoris auctoritate pretoris
istud est meri imperij demandari non poterit hoc dicit. [vende-
re] ob es alienum vel similem causam. vt. C. de admini. tu. l. lex q̃
et. C. de pre. mi. l. ob es. [permittat] ipse ⁊ non demandat alteri:
quia hec causa desiderat cause cognitionem et decreti interpo-
positionem. vt. ĵ. de rebus eorum. l. j. igitur per delegatũ explica-
ri nõ põt ⁊c. vt ĩ pal. §. vbi. ⁊ ad istũ. §. cõcor. C. de pre. mi. l. minor.

1 ☞ Delegatus licet al's sit ordinarius tamẽ vice delegãtis fun
gitur in causa delegata.
2 Statutũ ꝙ nõ liceat appellare a snĩa potestatis nõ hꝫ locũ in or-
ordinario q cognoscit de cã tãꝙ̃ delegatꝰ.

Et si pretor. Ecce aliquis minor iudex dele-
gat pretori causam pecuniariam
que est iurisditionis: nunquid pretor cognoscet tanꝙ̃ ꝑ-
tor: certe non: sed loco illius qui mandauit. hoc dicit. [iurisditio
nem] illius qui forte minorem iurisditionem habet. [agit] id est
1 tanꝙ̃ pretor. [fungitur] hec. l. † vult istud dicere: si minor iudex
causam pertinentem ad suam iurisditionẽ delegat maiori se: ille
maior non cognoscit tanꝙ̃ maior: sed loco illius qui mandauit.
Et not. exemplum: si duo scholares litigant ad inuicem possunt
litigare coram me doctore: vt. C. ne filius pro parte in constitutio
ne habita. ponamus: duo litigabant coram me: ipsi quando liti-
gabant coram me dicebant sibi omnia turpia: corrigebam eos et
ipsi adhuc turpia dicebant: ⁊ ego iterum monebam eos: vnde ip
si adhuc magis turpia dicebãt: dixi ego facietis vos mihi de isto
ludo: delego istam causam potestati Boñ. eatis illuc et ibi capia
tis vos ad capillos: potui facere delegare in causa illa ⁊ ipsa po-
2 testas non cognoscit tãꝙ̃ potestas: sed tãꝙ̃ delegatus a me † vn-
de si statutum est ꝙ appellari nõ põt a snĩa potestatis: non habet
hic locum: cũ cognoscit tanꝙ̃ delegatus.

1 ☞ Delegari potest cognitio de suspecto tutore.
2 Delegantur ea q̃ semiplenã cause cognitionẽ requirunt ⁊ in qui
bus decretũ interponitur.

Cognitio. Lex ista loquitur de mixto im-
perio in sui princi. ⁊ dicit quãdã
causam mixti imperij demandari: ecce cognoscere de
tutoribꝰ suspectis ⁊ remouẽdis si suspecti sunt est mi-
xti imperij: ⁊ ista cognitio potest demãdari propter vtilitatẽ pu-
pillorum: potest demandari a proconsule: aliud ⁊ si possit demã
dare cognitionem: non tamen remotionem. hoc dicit [continge-
re] id est cognoscere. [dederis] o ꝓconsul. [cognoscere] ¶ Or si
gnori instatur circa. l. istam hic dominus Joan. ⁊ Az. scripserunt
1 infinita: lꝫ breuibus verbis tollam omnia: † cognitio suspecti tu
toris desiderat cause cognitionem ⁊ decreti interpositioneꝫ. vt. ĵ.
de suspec. tu. l. j. §. datum. ergo delegari non potest. vt in. §. vbi de
cretum. Rñ. speciale in ea propter vtilitatem pupillorũ: sic spe-
ciale est ĩ causa in integ. restitutionis. vt. C. vbi ⁊ apud quos. l. fi. ⁊
que vtilitas pupillorum hec vt multos habet iudices id est plu-
res iudices qui possunt cognoscere: hec est vna ratio. vel dicatis
scđo modo causa suspecti tutoris est mixti imperij que mandatur
a proconsule: non ab alio ordinario. nam causa meri imperij de-
mandatur a proconsule suis legatis quãtum ad cognitionem. vt
ĵ. e. l. j. in fine sed ab alio non: nisi contingat eum abesse. vt. s̃. e. l. j.
vnde sunt duo specialia in proconsule. vnum ꝙ proconsul demã
dat si non contingat eum abesse. Item alius ordinarius mandat
cognitionem suspecti tutoris. vt. ĵ. ad turpil. l. j. §. suspecti. sed pro
consul mandat congnitionem vel remotionem. vel dicatis ꝙ de-
siderat cause cognitionem ⁊ sententie prolationem: nõ autem de
creti interpositionem: ⁊ ideo potest demãdari vt dixi. in. §. vbi de
cretum.

2 **Ut possessio.** † In. §. isto tractatur de quibusdã q̃
sunt iurisditionis que possunt mãda
ri ⁊ sunt hec: ꝙ quis mittatur in possessionem causa seruãde rei
⁊ ex causa dãni infecti: ⁊ ventris nomine ꝙ mittatur legatarius
in possessionem causa legati seruandi: omnia sunt iurisditionis
possunt demãdari. hoc dicit. [detur] sed quomodo potest demã
dari bonorum possessio cum sit mixti imperij. vt. ĵ. de iur. om. iu.
l. iij. vnde cum sit mixti imperij non demandat̃: vt. s̃. l. j. preterea
bonorum. posses. desiderat cause cognitionem ⁊ decreti interpo-
sitionem. vt. ĵ. de bo. pos. l. iij. §. causa. ergo nõ demandatur. vt. in
§. vbi decretum. ¶ Or grãmatizemus aliquantulum hic est bo
norum possessio prout est vna pars. vt. ĵ. de bono. pos. l. iij. §. bo.
norum. ⁊ hic est mixti imperij vñ non demandat̃. vt. ĵ. de iur. om.
iu. l. iij. est possessio bonorum: vt sunt due partes: ⁊ tunc signifi-
cat factum: ⁊ hec bene potest demandari vt hic dicit: vt detur
pos. bonorum id est actor remittatur in pos. causa rei seruande: est
iurisdi. sed mittere ex secũdo decreto est mixti imperij. vt. ĵ. de iu.
om. iudi. l. j. l. iubere. [non caueatur] ex primo decreto. naꝫ causa
dãni infecti quãtũ ad missionem primi decreti: quia mittens non
efficitur dominus vl' possessor. vt. ĵ. de acqui. pos. l. possideri. in fi.
est iurisditionis: ergo demandatur sed quãtum ad missionem se-
cundi decreti: quia quis ex eo fit dominus: si dominus erat pos-
sessor: al's paratur causa vsucapiendi: non demandatur: vt. ĵ. de
dam. infec. l. si pretoris. ⁊. l. si finita. §. iul'. [mulier] quia hic bono
rum pos. ventris nomĩe tribuit factum: vnde demãdatur. vt. ĵ. de
ventre in pos. mit. l. j. §. cum igitur. [mittatur] vt. ĵ. vt in pos. le. l. si
is a quo. in princi. vnde no. quedaꝫ bonorum possessio tribuit fa-
ctum. i. missum facit detentatorẽ: vt sicut sunt iste de quibus hic
dicitur. ⁊ carboniana: vt. ĵ. ad car. l. iij. §. cause. ⁊ quia tribuunt de
mandantur vt hic: sunt bonorum pos. que tribuunt ius: ⁊ sunt se-
ptem: due ex testamẽto: ⁊ quattuor ab intestato: ⁊ est septima ex-
ordinaria: et iste quia desiderant cause cognitionem et decreti in
terpositionem: sm hec tẽpora non demandantur: quia debebant

peti a pretore sedente pro tribunali.vt.j.de bo.pos.l.iij.§.causa. sed hodie secus:quia solūmō habent agnosci.vt.C.qui admit.ad bo.pos.l.vt verborum.

☞Delegatus iudex non delegat modicam tamen coertionem habet.

Mandatam. †In.l.ista dicuntur duo.primo dicitur ꝙ delegatus non delegat.scdō dicitur cum aliqua causa delegatur et ei videtur concedi modica coertio sine qua iurisditio explicari non potest.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[non posse]vt.s.e.l.j.§.fi.nisi sit delegatus a principe:vel a proconsule.vt.C.de iudi.l.a iudice.ꝛ.j.de iudi.l.cum pretor.§.j.et dicam.j.de iur.om.iud.l.solet.[mandari.]id est cōcedi.[nulla est] vnde cū quid mādatur alicui offīc id videtur mandatuz ꝛc.vt.s.e.l.j.in fi.ꝛ.j.de iurisditione om.iu.l.ij.

De officio assessoris. Rubrica.

Quia iudices ordinarij ꝛ delegati plerūqꝫ habent assessores ponitur rub.de officio assessoris:quale sit videamus.ꝛ dicitur assessor consiliarius iudicis.vt.j.e.l.fi.ꝛ.C.de precibus imperatori offerendis.auť.que supplicatio.

Assessoris officium inquibus consistat.

Omne officiū assessoris. In.l.ista †dicitur ꝙ officium assessoris[a] consistit in pluribus:in.vj.consistit.in cognitionibus:postulationibus:in libellis:in edictis:ī decretis:in epistolis.hoc dicit ista.l.videatis expositionē littere.[assessoris] consiliarij iudicis:vt.j.e.l.fi.et C.de precibus imperato.offe.auť.que supplicatio.[studiosi]dicuntur iudices sicut scholares debēt dici studiosi:qui debent studere.alij habent iuris studiosi id est studiosi in iure reddēdo.[in cognitionib⁹]assessor debet dicere:vos debetis ita cognoscere in istis causis summatim vt in actione ad exhibendum.vt.j.ad exhibendum.l.iiij.§.horrendum.ꝛ in istis causis plene cognoscitur vt regulariter in omnibus causis.vt.C.de iudi.l.iudices.[postulationibus]sedet assessor iuxta potestatem:venit aliqua domina coram potestate dicens:vellem allegare coraz vobis de vestris legibus.dicit potestas libenter audiam:debet dicere assessor:scitis si vult postulare pro se vel pro alio.vt.j.de postulā.l.j.§.sexum.Item si est infamis vel non.vt.j.de postu.l.j.§.penulť.[libellis]approbandis vel reprobandis:offertur libellus coram iudice.dicit aduocatus iste libellus ineptus est.dicit aduocatus actoris optime stat.dicit potestas non intelligo vos.debet potestas vocare assessorem suum vt videat bene stet vel non quia boni iudicis est respuere libellos male conceptos.j.de accusa.l.libellorum.vt.C.vt que desunt aduocatis.l.vna.[edictis]sonat rumor in ciuitate.dicit potestas assessoribus:quid faciemus:debet dicere assessor:mittetis clamare per ciuitatem per preconem ꝙ nullus exeat domum suam.[decretis]venit aliquis coram iudice:domine decernatis me tutorem:debet dicere assessor decretuz debet interponi cum cause cognitione.vt.s.tit.proxi.l.ij.[epistolis]ponamus exemplum causa pecuniaria agitur coram iudice:actor vult producere testes de alieno territorio:puta de mutinēsi:debet dicere assessor mittatis epistolā vestram ad potestatem mutinensem:vt tales testes cogat ferre testimonium in tali causa:et dicta eoruz postea vobis rescribat vel mittat.vt in auť.de testibus.§.hec omnia.

a Officiū assessoris. Adde pro maiori itelligentia ꝙ boni assessores qñ testis ī dictis variat faciūt ꝙ vnuz tm̄ dictū reperiať.Bart.i.l.si postulauerit.§.penul.ff.de adulť.ꝛ adde ꝙ possunt petere sibi cōstitui salariū tpe suidicat⁹ officio iudicis si eis nō est ↄstitutū ita Bar.in.l.j.§.sꝫ et si comites.ff.de varijs ꝛ extracog.Aduerte ad vnūqōd vult Bart.i.l.in pecuniarijs C.de pcu.ꝙ assessores raro vł nūqꝫ admittūt excusatiōeʒ per pcuratorē.Sed cōtra vř tenere i dem Bar.in.l.q̄ bona.§.pe.ff.d dā.i fe.vide oino i apostil.ad Bart.i vb.assessores.i d.l.i pecuniarijs.

☞Accessoris officium non est dignitas.

Liberti. In.l.ista dicitur:possunt esse assessores ingenui ꝛ liberti.infames licet expresse lege non prohibeantur:alš tamen cōuenit ꝙ iudex suo decreto nō patiatur infames assidere.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[possunt]sicut postulare:vt.C.de postul.l.ij.[prohibeantur] quātum ad verba.[fungi]scilicet infames.vnde licet non repellantur lege repelluntur decreto principis:ꝛ ita quod lex omittit a iudice suppletur simile.j.de te.l.quesituz.ꝛ.l.scio.regulariter cō.s.de offi.pre.l.iiij.ꝛ.j.de pub.l.de precio.†ex.l.ista apparet ꝙ officium assessoris non est dignitas quia si esset dignitas non admitterētur liberti.vt.C.ad.l.iul.viscell.ꝙꝙ nō sit dignitas:honor tñ est.

Si eadem. In lege ista dicitur:nemo debz assidere in sua prouincia:quia non caret omnino suspitione:verūtamē si prouincia est in duas diuisa:vt est germania:qui nat⁹ est in vna parte in alia poterit assidere:hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[assedisse]not.ꝙ nemo assidet in sua prouincia.vt.j.ex quibus causis ma.l.si cui.fallit in procur.fisci.ideo quia salario publico non fruitur.vt.j.e.l.fina.Item not.si vna prouincia potest diuidi in duas si est nimis magna:sic vna ciuitas et episcopatus potest diuidi in duos.vt.C.de offici.pre.pre.affrice.l.j.

Item. Lex ista habet duplicem intellectum in fine.tamen premittam communem intellectum:imperator misit quēdam legatum de anglia ad prouinciam vnam regendam:ille legatus ibi est preses prouincie:iste legatus duxit secum quosdam assessores:dum dominus legatus cesaris esset in legatione sua nesciuit se bene custodire a cibis:mortuus est.assessores eius non inueniebant qui daret eis de aqua:isti assessores petunt ab heredibus legati:soluatis nobis salarium totius anni.dicebant heredes pro qua parte anni stetistis soluemus:queritur quid iuris sit.Respōdetur ꝙ totius temporis salarium est eis soluendum:si cum alio non assederunt ꝛ salarium non acceperunt.et hec vera sunt in legato cesaris mortuo.secus si legatus ita insipiens fuit ꝙ cuz fustib⁹ fuit repulsus ꝛ habuit successorem ante tempus:quia tunc pro parte anni accipient assessores salarium quia propter malum consiliū assessoris videtur expulsus.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[functo]id est mortuo:sic sumitur.C.de pactis.l.j.[legato cesaris]id est preside prouincie[comitibus]id est assessoribus:vt faciat ad titulum.[legatis]id est a legatis.[prestitum]id est prestandum.sic.C.de le.ꝛ con.l.j.vel legatis proprie.vt non subaudiatis a.in dictione legatis.ꝛ verbum prestitum legatis proprie.[prestitum]quia prouinciales soluerunt totum salarium.[si non postea]id est in residuo tempore[fuerunt]et perceperunt salarium sed quid si essē potuerunt idem videtur.vt j.loca.l.si edes.[in eo]scilicet legato.[accepit]quia expulsus fuit:vnde ante tempus habuit successorem.ꝛ hoc videtur propter consilium malum assessorum factum.arg.j.quod quisqꝫ iur.l.j.et ita legitur hec.l.vno modo.legitur alio modo vt primum dictum non mutetur:secus si assessor accepit successorem ante tempus medio tempore ita habebat male se assessor in suo officio ꝙ fuit repulsus ante tempus:hic residuo tempore non soluent heredes vel legatus cesaris:ꝛ tunc exponitur.[in eo]scilicet assessore.[accepit]propter culpam suam.Or habetis hic vt dixi:quia qui operas ꝛc.vt.j.loca.l.qui operas.similiter idem in aduocato.vt.j.de varijs extraordi.cogni.l.j.sed.l.videtur contra.C.de aduoca.diuer.iu.l.j.Ad quod vos dicetis ibi aduocatus erat ad plures annos.vt.C.de aduoca.diuersi.iu.l.post duos.hic ad vnū tantum.

Consiliarijs. Assessores in illo auditorio in quo sunt vel reddunt ius assessores nō possunt esse aduocati in alio sic.h.d.ista l.videatis expositionem littere[consiliarijs]id est assessoribus.[tractare]id est aduocare[est]vt.C.e.l.fi.ꝛ.C.de postu.l.quisquis.

☞Assidere non pōt quis in sua prouincia fallit in assessore pcuratoris fisci.

Fisci consilium. In lege ista dicitur ꝙ vir alicuius ciuitatis potest esse consiliarius procuratoris fisci:ideo quia non fruitur publico salario.hoc dicit ista.l.†vnde not.regulariter quis in sua ciuitate non potest assidere.vt.s.eo.l.iij.fallit in assessore pcuratoris fisci.ꝛ est ratio.vna que assignatur hic:quia publico salario non fruitur.[fruitur]et sic vicini non habebunt ei aliquam inuidiam:vel publico salario non fruitur:quia nō debet habere salarium de publico.vel est alia ratio:quia procur.fisci non cognoscit inter priuatum ꝛ procuratorem cesaris ꝛ econtra.vnde vicini non habebunt ei inuidiam si non potest cognoscere inter priuatos quia agitur causa inter fiscum et priuatum:vt.C.si aduersus fiscum.l.j.

Explicit liber primus.

Incipit liber secundus.

De iurisditione omnium iudicum. Rubrica.

Ista rub.ita continuatur ad superiora:de iudicibus ordinarijs et delegatis et eorum officio a titulo de senatoribus hucusqꝫ dictum est:verum quia officium iudicum ordinariorum et delegatorum esse inutile sine iurisditione.vt.j.eod.l.ij.ideo ponitur de iurisditione omnium iudicum.i.in quibus consistat iurisditio videamus ꝛ subijciamus.ꝛ consueuit hic queri per dominum Jo.ꝛ Az.vnum qōd nō esset queribile:quid differt hic ti.ab illo ti.

illo titu. ff. de offi. eius cui man. est iuris. cum ibi tractetur de iudicibus ordinarijs et delegatis: et qui possint delegari et qui nõ certe differentia satis clara est: quia in titu. illo tractatur principaliter de officio iudicis delegati: et per quandã consequentiam tractatur de his que possunt delegari et que non: sed in titu. isto tractatur in quibus consistat iurisditio cuiuslibet iudicis maioris vel minoris: alij tamen assignauerunt aliam differentiã et dicunt ꝙ in titu. illo tractatur de virtute iurisditionis que conceditur ipsa delegat. in titu. isto tractatur de iurisditione quam habent iudices vel a lege vel ab homine: vel ab initio vel ex postfacto. Odoffredus.

1 ¶ Officium iudicis est genus generalissimum continens que possunt expediri per iudicem.
2 Missio in possessionem non potest demandari.
3 Tutoris datio semper est mixti imperij.
4 Officium iudicis est triplex.

Ius dicentis officium.

Iuriscõ. tractaturus de iurisditione om. iud. hac prima lege ponit de officio ius dicentis: qđ consistit in mero impio et iurisdi. et in l. ista dicit ius dicentis. i. reddẽtis ius consistens in mixto imperio: vel iurisdi. non est strictum vel strictissimum: immo latum et latissimũ: nam ius reddẽs potest ea que sunt mixti imperij: et de hoc ponuntur tria exempla. nam bonorũ posses. dare potest his quibus defertur ex edicto pretoris. Item potest in posses. mittere cum equitas vel ius dicat. Item potest pupillis nõ habentibus tutores legitimos vel testamentarios dare: sed et potest ea que sunt iurisditionis. nã ius reddens si viderit oportunũ poterit inter litigatores iudicem dare. hoc dicit ista lex: videatis litteram statim. [potest] hoc est primuz exemplũ mixti imperij: [et in possessionẽ mittere] hoc est ßm exemplũ mixti imperij. [cõstituere.] hoc est tertium exemplum mixti imperij. [dare] hoc est quartum exemplũ iurisditionis. ¶ † Or signori hec lex dicit vt dixi in casu: videte expositionẽ littere. [ius dicentis officium latissimum est.] ¶ Or super istis verbis dominus Ioan. et Azo faciunt magnã vim: sed non esset magna vis facienda: et dicunt ipsi. not. ꝙ ista littera dicit ius dicentis et non dicit iudicantis. Item not. ꝙ ista littera dicit officium non dicit iurisditio. Item not. ꝙ dicit latissimum: et non dicit longissimum: et ideo dicit ius dicentis non iudicis: quia maior est potestas ius dicentis ꝙ̃ iudicis: iudex dicitur pedaneus qui habet cognoscere de inferioribus causis. vt. C. de pe. iudi. l. vlti. et sic habet iurisditionẽ nõ mixtum imperiũ: sed ius dicens habent ea que sunt mixti imperij: vt de hoc ponuntur tria exẽpla in littera. Itẽ habet ea que sunt iurisditionis: vt de hoc ponitur exemplũ in littera. Itẽ ideo dicit littera ius dicentis et non iudicãtis: quia cuiuslibet iudicis minoris non est eius officium latissimũ: et sic habet minorẽ potestatem: quia habet que sunt iurisditionis: sed ius dicens maiorem potestatẽ habet: quia habet ea que sunt mixti imperij et iurisditionis vt patet per exempla posita hic. Item in littera not. illa ratione dicit officiũ non iurisditio: quia largius est nomẽ officij ꝙ̃ iurisditionis: nomen eñ iurisditionis est strictum: vt. ff. e. l. ij. in fi. sed officium largius est et in plus se habet ꝙ̃ iurisditio: quia officiũ sonat vt aliquis habeat ea que sunt mixti imperij et iurisditionis: vt patet per exempla hic posita: sed vbi lex tractat de his que sunt mixti imperij ponit de officio non de iurisditione. ff. de offi. pre. vt. et ff. de offi. pre. Item littera ista illa ratione dicit latissimũ non longissimũ: quia in latitudine est virtus non in longitudine vis est facienda: vnde si subaudiatis in littera vt dixi in casu: oĩa erunt plana ius dicentis officium consistens mixto imperio et iurisditione latissimũ est. quasi dicat nõ est strictum vel strictissimũ: sed latũ et latissimũ: et ꝙ ita debeat sub. indicant sequẽtia tria exẽpla que sunt mixti imperij: et quartũ qđ est iurisditionis. ¶ Or sequitur in littera. [nã et bonorũ pos. dare potest.] sub. ius dicentis his quibus defertur bonorũ pos. ex edicto pretoris siue sit contra tabu. siue ßm tab. quia iste dantur ex edicto pretoris: vt insti. de bono. posses. §. quos. ¶ Or posuit vnũ exemplũ/modo ponit aliud exemplũ. [et in pos. etc. mittere] sub. si ius dicat vel equitas suadet. modo ponit tertiũ exemplũ [pupillis etc.] non habentibus tutores. scz testamentarios vel legitimos [iudices] ecce quartũ exemplũ: quod pertinet ad iurisditionẽ [litigantibus dare]. i. delegare. sub. si cognoscere non vult vel non potest: vt. ff. de offi. pre. l. sepe. et. l. sequen. et. C. de peda. iudi. l. ij. ¶ Or signori. ad. l. istam opponitur sic littera ista dicit ius dicentis officiũ latissimũ esse: qr ius dicẽs potest ista quattuor bonorũ posses. dare: et in pos. mittere: pupillis non habentibus tutores constituere iudices litigantibus dare: sed hec nõ est bona ratio: immo deberet dicere ius dicentis officiũ latissimuz est: ideo quia potest animaduertere in facinorosos homines et dãnare ad mortem: vt. ff. eo. l. imperiũ. et. ff. de offi. pre. l. illicitas. §. q vniuersas. cũ ergo sint alia longe maiora istis que enumerantur in littera ista sicut est exercere gladij potestatem non debuit dicere ius dicẽtis officiũ est latissimũ: quia potest ea que sunt mixti imperij et iurisditionis: sed debuit dicere ideo ius dicentis officium est latissimũ: quia consistit in mero imperio. Ad qđ vos dicetis ꝙ iuriscon. non vult tractare de officio qđ est meri imperij qr tunc non annecteret sequentia exempla: sed vult tractare de officio ius dicentis quod consistit in mixto imperio et iurisditione: et ideo latissimũ est: quia potest ea que sunt mixti imperij et iurisditionis: et ideo iuriscon. annectit sequentia exẽpla. Sed denuo ad legẽ istã opponitur: hec lex dicit ꝙ bonorũ pos. dare mixti imperij: et idem dicit alia lex. ff. e. l. imperium. ergo demandari non potest: qr ea que sunt mixti imperij desiderãt cause cognitionẽ et decreti interpositionẽ: vnde non demandantur: vt. ff. de regu. iur. l. oĩa. et. l. vbicunqz. sed lex videtur aperte contradicere que dicit ꝙ vt bonorũ possessio detur: demãdari põt: vt. ff. de offi. eius cui man. est iur. l. cognitio. §. vt pos. bonorũ. Ad qđ vos dicetis vno modo grãmatizãdo bonorũ pos. prout est vna pars vt. ff. de bonorũ posses. l. ij. §. bonorũ. qr desiderat cause cognitionem et decreti interpositionem ßm hec tempora: qr habebat necesse peti a pretore sedente pro tribunali: vt. ff. de bonorũ posses. l. ij. §. si causa. et. ff. quis ordo in bonorũ pos. ser. l. ij. §. dies. vnde cum hec sit mixti imperij non demandatur: vt. ff. dictum est. et. ff. de offi. procon. et lega. l. nec qcq̃. §. vbi decretuz. et. ff. de offi. eius cui. man. est iuris. l. j. in princi. Sed vt bonorũ posses. detur ꝙ sint due partes istud non est mixti imperij: qr desiderat summariam cause cognitionẽ non plenã: et hoc bene potest demandari: vt in l. contra. Vel potest dici secundo modo: est bonorum pos. que tribuit ius. i. eoipso ꝙ petitur a iudice: et decernitur/ille cui decernitur efficitur quasi heres et bonorũ possessor dominus: vt. ff. de bonorũ posses. l. j. et sunt sex ordinarie: due ex testamento: quattuor ab intestato: est septima extraordinaria de qua fit mentio. in stitu. de bonorũ posses. §. est autẽ. et iste cũ tribuant ius et desiderent cause cognitionẽ et decreti interpositionẽ non demandanť vt. ff. dictum est. ¶ Est bonorum pos. que tribuit factũ: et ista nõ facit quẽ dominũ sed detentatorẽ: sicut si actor mittitur in posses. causa rei seruande. sicut etiã est si actor mittitur in posses. ex causa damni infecti ex primo decreto: sicut est etiã si mulier ventris nomine in posses. mittatur. sicut est etiam si legatarius mittatur in pos. causa legati seruãdi. sicut est etiã carboniana: vt. ff. ad carbo. l. ij. §. cause. et quelibet istarũ bonorũ posses. tribuit factuz et desiderat summariã cause cognitionem: licet desideret decreti in-
2 terpositionẽ. vnde demandatur vt in. l. contra. † sed hodie istas bonorũ posses. que tribuunt ius non est necesse peti a iudice seu pretore sedente pro tribunali: sed habent cognosci corã quocũqz iudice vt. C. de cur. furiosi. l. vl. §. nos itaqz. et. C. q admit. ad bonorum posses. possunt. l. vt verboruz. Sed denuo ad aliud quod dicitur in lege ista oppo. ista lex dicit ꝙ mittere in posses. est mixti imperij: et idem dicit alia lex. ff. e. l. iubere. igitur demandari non potest: vt. ff. dictũ est. sed lex videtur expresse contradicere: que videtur velle ꝙ possit demandari: qr est iurisditionis. vnde denuo videtur contra. ff. de offi. eius cui manda. est iur. l. cognitio. §. vt bonorũ pos. detur etc. ad qđ potest dici duobus modis: et vno modo sic. dare bonorũ pos. ex causa damni infecti ex primo decreto potest demandari: qr est iurisditionis: vt in. l. cõtra. sz mittere in pos. ex secundo decreto non demandatur cuz sit mixti imperij vt hic. et est ratio: qr missus ex causa damni infecti ex primo decreto non efficitur dñs vel possessor sed detentator. vt. ff. de acq. pos. l. possideri. in fi. et. ff. vt le. no. ca. l. si is a quo. in prin. et. l. is cui. sz si aliquis missus ex secundo decreto in pos. ex causa damni infecti: qr facit illa missio. quẽ dñm et pos. si possessor erat dñs: al's paratur causa vsucapiẽdi. vt. ff. de dam. infec. l. pretoris. et. l. si finita. §. iul'. vel potest dici alio modo mittere in pos. ex causa dãni infecti. id est pronunciare siue decernere per sentẽtiã diffinitiuã inter partes missionẽ fieri ex primo decreto ex causa dãni infecti: qr desiderat summariã cause cognitionẽ põt demandari: qr est iurisditionis vt in. l. contra. sed mittere in posses. re ipsa vt qs possideat est mixti imperij. vñ non demãdať vt hic. qr ea que ꝯpetunt iure magistratus demandantur. vt. ff. ad munici. l. ea que. Sz denuo ad aliud qđ in. l. ista. dr op. hic. l. videť velle ꝙ dare tutores sit mixti imperij: sz videtur ꝙ competat iure magistratus. vt. ff. de tu. et cur. da. ab his. l. ius dandi. et insti. de atti. tu. §. pe. Itẽ delegari
3 põt. vt. ff. de offi. pcõ. et le. l. et legati. † Ad qđ pt dici cũ facultates pupilli sunt magne et excedũt qngẽtos aureos. tũc ista cã desiderat plenã cause cognitionẽ et ðcreti iterpositionẽ nõ demãdať cũ sit mixti iperij. vt. ff. de tu. et cu. da ab his. l. nec nõ mandãte. et. ff. de tutel. l. muto. §. tutoris datio. sed cũ sunt parue facultates pup.

tunc datio tutoris ꝯpetit iure magistratus: ⁊ tūc demādari pōt
cum sit iurisditionis. vt. s. de offi. eius. cui man. est iur. l. j. in prin.
⁊ sic etiā pōt intelligi. s. de offi. procō. ⁊ le. l. ⁊ legati. ¶ Oꝛ figno
ri vltimo quero circa legē istā de quo iudicis officio loquatur hec
4 lex cū sit triplex iudicis officiū. † Est enī iudicis officiū qđ dat
loco deficientis actionis. Est enī iudicis officiū ꝙ deseruit actio
ni. est iudicis officiū qđ imploratur in arbitrarijs actionib⁹. rub.
loquitur de iudicis officio qđ dat loco deficiētis actionis: vt cū
quis ad petendū aliqđ qđ vult petere nō habet actionem: verbi
gratia. ecce bonoꝝ pos. mihi defertur vbi nō habeo aliquā actio
nem loco deficiētis actionis imploro iudicis officiū: sicut est etiā
si vicinus meus nō cauet mihi de dāno infecto nō habeo aliquā
act. qua petam vt caueat mihi imploro iudicis officiū vt mihi fa
ciat cauere: sicut etiā potestis videre: si venit impubes vel mater
eius ⁊ dicit iudici: dn̄e nō habeo tutorē detis mihi tutorē q tuea
tur me: ⁊ bona mea: hic nō habeo aliquā actionem: imploro iudi
cis officiū: vt mihi impuberi det tutorē: sicut est etiam si venio ad
iudicē: dn̄e cognoscatis inter me ⁊ aduersariū meū: si dicit iudex
non possum: dico ego. igit delegetis iudicē qui cognoscat inter
me ⁊ ipsū: hic nō habeo aliquā actionē: vñ imploro iudicis offi
ciū: ⁊ de tali iudicis officio loquit lex nostra. Similiter est iudi
cis officiū qđ dat loco deficiētis act. qñ petit in integ. restitutio
vt. j. de mi. l. in cause. §. ⁊. l. qđ si. §. ex hoc edicto. Est iudicis offi
ciū ꝙ deseruit actioni sine quo actio non pōt explicari: vt est il
lud iudicis officiū quo cogūtur litigātes litē cōtestari: vel actor
cogitur dare libellū: vel quo dant dilationes: vel quo fert sentē
tia: istud est officiū mercennariū actionis: qꝛ sicut mercēnari⁹ ha
bet seruire dn̄o: ita istud officiū iudicis actioni. vt. j. de rei vend.
l. officiū. ⁊. j. qđ met. cau. l. metū. §. ex hoc. ⁊. C. de ali. iudi. mu. cau.
fa. l. vna. ⁊ de isto fit mētio. j. de neg. gest. l. quia. ⁊. j. de vsur. l. mo
ra. §. in bone fidei. ⁊. C. in quibus cau. mi. in integ. resti. l. in minoꝝ
⁊ de isto officio iudicis nō loquit. l. nostra. qꝛ in lege nostra non
est prodita aliqua actio. Est iudicis officiū qđ implorat in arbi
trarijs actionibus: sicut est in act. qđ metus cā: nō redditur mihi
res ad primā sentētiā imploro iudicis officium qđ deseruit illi ar
bitrarie actiōi ꝙ ꝯdēnet eū mihi in q̄druplū: vel ꝙ deferat mihi
iusiurandū in litē. vt. j. qđ metus cau. l. si cū excep. §. hoc aūt. Itē
in actōe de dolo. vt. j. de rei vē. l. qui restituere. vñ si nō restituit rē
imploro officiū ei⁹. vt. C. de rei ven. l. a possidētib⁹. sicut est etiā in
act. que proponitur de eo qđ certo loco dari oportet: qꝛ imploro
iudicis officiū: vt arbitretur quantū mea interest: vt. j. de eo qđ
certo loco dari opꝫ. l. arbitraria act. in prin. ⁊. §. nunc tractemus.
⁊ de isto iudicis officio nō loquit. l. nr̄a qꝛ in lege nostra non dat
aliqua arbitraria actio: merito ergo vt dixi loquit lex nostra de
iudicis officio qđ datur loco deficiētis actionis. vnde ex lege ista
colligo vnū ar. in causis: siue venio ad iudicē ⁊ dico ei: dn̄e huic
pupillo detis tutorē illū: qꝛ nō possetis inuenire magis idoneū
dicit ille offerat mihi libellus: dico ego istud misericorditer peto
ꝙ huic pupillo detis tutorē: ⁊ cū iudicis officiū misericorditer
imploratur nō debet offerri libell⁹. Itē dū misericorditer implora
tur vt in litigantibus det iudices nō debet offerri libellus. Item
si infra tēpus statutū ad petendū bono. posses. vt insti. de bono.
pos. §. si. si misericorditer implorat ꝙ det alicui bono. pos. ne per
dat eā nō offert libellus. Itē si vicinus nō vult cauere de dam
no infecto vicino misericorditer imploratur vt caueat de damno in
fecto: ⁊ hic non offertur libellus. Itē si vicinus vult facere nouū
opus nolo ei denūciare ꝑ iactū lapilli: qꝛ si ibi proijceret tres lapi
des timeo ꝙ ibi proijcerent plus q̄ mille lapides: simpliciter volo
volo ei denunciare: qꝛ nolo eū facere possessorē. venio ergo ad iu
dicē ⁊ dico ei: dn̄e placeat vobis mittere ꝓ tali q vult edificare
de nouo ne ipse edificet anteq̄ cognoscatis de iure meo ⁊ suo: hic
misericorditer implorat iudicis officiū nō offert libellus: vt. j. de
noui ope. nun. l. de pupillo. §. meminisse: tū hñ verum est ꝙ si ve
niat respōsurus ꝙ offerā ei libellū ſm vnā opinionē vt ibi dicit
similiter si aliquis est heres institutus: ⁊ rogat⁹ est mihi restitue
re hereditatē: si venio ad iudicē ⁊ dico: dn̄e talis est mihi rogat⁹
restituere hereditatē: dicit eā suspectā: ⁊ sic nō vult adire cogatis
eum eā adire: alr̄s expirarent legata ⁊ fideicō. quia cum ex testa
mento nō adit hereditas: vt. C. de fideicō. l. eam quam hic miseri
corditer implorat iudicis officiū nō offertur libellus: vt. j. ad tre
bel. l. ille a quo. §. intempestiuum: sed ex quo adiuit hereditatē
offertur libellus: vt. j. de inter. act. l. si defensoꝛ. §. vlti. vnde quā
docunq̄ vultis vos tueri a verbosis aduocatis qui statim dicūt
offeratur nobis libellus: statim vos debetis replicare cōtra eos
non est tale quid quod debeat offerri libellus: quia non petitur
ab aliquo aliquid dari vel fieri: quia tunc oportet offerri libel
lum per aut. offeratur. sed misericorditer imploratur iudicis
officium: vnde non debet offerri libellus: vt patet per premissa
exempla.

1 ¶ Delegata iurisditione quando videantur ei delegata offi
nia sine quibus iurisditio expediri non potest.

Cui iurisditio. Lex ista habet duplicē intellectum: et vno mo
do legitur in delegata iurisditione: alio modo in oꝛdi
naria iurisditione. in delegata iurisditione ponetis
1 ita casum: † si iudex oꝛdinarius delegat tibi aliquam causam
que delegari potest: videtur tibi concedere q̄ possis citare: et si
non per edicta per nuncium vel per epistolam: quia cum quid
iurisditionis mandatum est alicui: et id videtur mandatum sine
quo iurisditio explicari non potest. hoc dicit ista lex ſm istam le
cturam: videte ergo litteram et eam ita legetis. [data est.] id est
delegata ab oꝛdinario. [iurisditio] scilicet delegata. ⁊ no. ita exē
plum si aliqua causa delegabilis delegatur tibi ab oꝛdinario po
teris citare partes: non intelligatis per edicta: quia per edicta
non habet citare nisi oꝛdinarius vel delegatus a principe etiam
ante lit. contesta. vel alius deleg. lite contesta. vt in aut. de litig.
§. omnem que est. C. quomodo et quando iudex. aut. qui semel. ⁊
in aut. de exhi. et intro. reis. §. si vero etiam quidam. sed delega
tus potest citare: id est requirere non per seipsum: vt dicit lota
rius: sed per nuncium vel per epistolam: vt. C. de iudi. l. sancim⁹.
et ibi dixi. nam si arbiter qui habet notionem vt. j. de re iudica. l.
ait. potest et citare per nūcium et per epistolam: vt. j. de arb. l. diē
§. j. multofortius delegatus qui habet iurisditionem: cum non
suo officio sed alieno fruatur: vt. j. e. l. more. Uel potest legi secū
do modo in iudice oꝛdinario si a lege datur alicui iurisditio oꝛdi
naria puta defensoꝛi ciuitatis: conceditur ꝙ ipse possit mulcta
re subditos si nolunt ei obedire: quia cum quid iurisditionis cō
ceditur alicui ea videntur sibi concessa sine quibus iurisditio ex
plicari non potest. [data est] a lege animata vel inanimata [iu
risditio.] scilicet oꝛdinaria. [explicari non potuit] et ideo pote
rit subditos mulctare et modica coertione afficere: vt. s. de offi
cio eius cui man. est iuris. l. j. in fine. et. l. vltima. in fine. nec ob. ꝙ
omnibus magistratibus permissum est defendere iurisditionem
suam ⁊c. vt. j. si quis ius di. non ob. l. vna. quia intelligo ꝙ domi
ni seruos possunt mulctare minoꝛi mulcta: sed maioꝛi non: vt. C.
de spoꝛ. l. vlti. ¶ Oꝛ signoꝛ ex lege ista colligitur illud generale
brocardum: cum quid mandatur alicui: et id videtur mandatum
sine quo mandatum explicari non potest: et ad hoc concoꝛ. j. de
procurato. l. ad rem. et. l. ad legatum. et. j. de fundo instru. l. tuto
res. §. vltimo. econtra cum quid prohibetur: et id quod ex eo se
quitur videtur esse prohibitū: siue ꝑ id quod peruenitur ad il
lum: vt. C. de leg. et con. l. non dubium. ⁊. j. de sponsa. l. oratio. et
j. de fundo instruct. l. fundi. §. vltimo. et. j. de pactis. l. quod di
ctum est.

1 ¶ Iurisditio diuiditur in imperiū et iurisditionē: ⁊ imperiū
diuiditur in merū et mixtum imperium.
2 Diffinitio omnis habet tradi per illud verbum est.
3 Merū imperiū est summa potestas de publico introducta penā
inferens capitalem.
4 Mixtū imperiū est quedam media potestas de publico introdu
cta partim ex iurisditione collecta.
5 Iurisditio quid sit.
6 Imperium quare dicatur merum.
7 Mixtum imperium quare sic dicatur.
8 Delegātur causa absentie que sunt maximi imperij maioris ma
gni et parui minus ⁊ minimū indistincte delegantur.
9 Merum imperium competit presidibus prouinciarum.
10 Mixtum imperium competit quibus competit merum et que
sint mixti imperij.

Imperium. s. eo. l. j. dictū est vobis de
mero imperio et iurisditio
ne. s. l. proxi. dictum est vobis de iurisditione: dūtaxat
hac vero lege tractatur de mero imperio et mixto ⁊ iu
risditio. et in lege ista ponetis ita casum. iuriscon. tractaturus de
1 iurisditione omniū iudi. † hac lege diuidit iurisditionem: ⁊ diui
ditur iurisditio in mero imperio et mixto et iurisditione: et dicit
ꝙ constat suo nomine generali: vt animaduertendi in facinoro
sos homines merū imperium est: id est de mero imperio est ha
bere gladij potestatē qđ pꝛoprie potestas appellatur. mixtū im
perium est cui coheret iurisditio: ⁊ hec in danda bonoꝝ posses.
consistit. iurisditio est habere licentiā dādi iudices. id est delegā
di inter subditos. [imperium]. i. imperandi potestas. [aut me
rum]. i. mera potestas. [aut mixtū]. id est mixta potestas vel po
test ita exponi [imperium] id est iurisditio que dicitur imperiū
[aut merum.] imperiū. [aut mixtū est] merū imperiū [est] id
est de mero imperio est: ⁊ ideo sic expono: qꝛ non credo poni de
scriptionē meri imperij. vt. j. dicā. [habere] sub. iudicē gladij po
testatē. [aīaduertendi]. i. separādi animā a coꝛpoꝛe. [quod]. scꝫ
imperium

imperiū.[potestas].i.summa.sub.⁊ magni iudices dicunt̄.[mixtum imperiū].i.de mixto imperio est:⁊ ita expono q᷑ non credo hic poni descriptionē mixti imperij: vt.j.dicā.[cui iurisditio inest].q.d.mixtū imperiū nedū habet a mero imperio:immo ⁊ a iurisditiōe.[qđ in dād a bonoꝝ pos.ꝯsistit.]vn̄ dare bono.pos.⁊c. vt.j.de bono.pos.§.si cā.ergo nō pōt demādari:vt.s.de offi.pre. l.nec quicq̄.§.vbi decretū.⁊ dixi.s.e.l.j.[iurisditio est].i.de iurisditione est:q᷑ hic nō describit̄ iurisditio:s; ponitur ħ potestas iurisditionis:⁊ hoc est qđ glosauit hyr. elegātibus ṽbis.[iurisditio est.]nō ponit genus:s; generis diuisionē.q.d.hic non describitur iurisditio s; ponit̄ aliqđ qđ est de iurisditiōe vt.j.dicā.℄Dñi signori circa legē istā volo vos instruere:⁊ pmo volo vobis formare tres questiones ⁊ postea veniā ad altiora.⁊ primo quero nunquid hic ponit̄ diffinitio meri imperij:⁊ certe videt̄ pueris:⁊ supficialiter intelligentibus q̄ hic diffiniat̄ merū imperiū:⁊ scitis vos quare hic videt̄ eis:q᷑ oēs diffinitiones habēt tradi p illud verbū est:vn̄ describit actio est ius persequēdi in iudicio qđ nobis debet̄ vt insti.de act.in princi.⁊.j.de act.⁊ oblig.l.nihil est aliud.Itē describit̄ hereditas est ⁊c.vt.j.de ṽbo.sig.l.nihil aliud est.Itē bonoꝝ pos.est ius acgrēdi vt.j.de bono.pos.l.ij.§.bonorum.Itē regula est q̄ rē⁊c.vt.j.de regu.iur.l.j.cū ergo oēs diffinitiones habeant tradi per verbū est:qđ igit̄ dicit lr̄a merū imperium est describit hic merū imperiū:s; nos dicimus q̄ nō ponit̄ hic diffinitio meri imperij:q᷑ oīs diffinitio debet conuerti cum suo diffinito:⁊ q᷑ diffinitio debet eē generis non speciei:s; istud est pars meri imperij habere gladij potestatē aīaduertēdi in facinorosos hoīes:sunt ⁊ alia meri imperij cū qs priuat̄ libertate ⁊ familia ⁊ ciuitate:⁊ tū non est gladij potestas:vt.s.de offi.pre.l. illicitas.§.q vniuersitas.Itē si aliqs deportat̄ amittit caput vt.j.de bono.pos.l.edicto.ideo hic nō describit̄ merū imperiū:quia hic deberet poni genus.nec ob.illud verbū est qđ est in lr̄a:quia predicat̄ de potestate gladij.Itē nec obstat lr̄a q̄ dicit merū imperiū est:q᷑ expono.i.de mero imperio est:q᷑ de spē meri imperij
2 est.⁊ iđ vos magistraliter diffinietis ita.† Merū imperium est quedā summa potestas de publico introducta continēs aīaduersionem vel aliam gladij potestatē:vel libertatis ⁊ ciuitatis et familie:vel ciuitatis ⁊ familie priuationē retenta libertate:ista em̄ tria in se ꝯtinet meꝝ imperiū q̄ aīaduertat̄ in aliquē qđ est p gladij potestatē ⁊ p aliū modū:vt si suspēdit̄ insup ꝯtinet ⁊ aliud vt si aliqs efficit̄ seruus pene pdit ciuitatē ⁊ familiā ⁊ libertatē:continet etiā in se ⁊ tertiū:vt si deportat̄ in insulā:q᷑ retinet libertatem perdit ciuitatē ⁊ familiā.Itē est alia mors ciuilis dū perdit ciuitatē ⁊ familiā retenta libertate:hoc est merum imperiū.vt.j. de publi.iudi.l.ij.⁊.j.de bono.pos.l.edicto.⁊ ideo si vultis bn̄ describere merū imperiū describatis vt.s.dixi.vel si vultis breui-
3 ter describere potestis sic dicere.† Merū imperiū est summa potestas de publico introducta penā inferēs capitalē:⁊ per hoc cōprehendetis aīaduersionē ⁊ amissionē libertatis ⁊ ciuitatis ⁊ familie:⁊ amissionē ciuitatis ⁊ familie retēta libertate.Scđo quero hic qualiter describat̄ mixtū imperiū:⁊ certe dixerūt quidam q̄ hic describit̄:s; nos dicimus q̄ hic nō describit̄ mixtū imperium q᷑ nō ponit genus sed spēm.multa em̄ alia sunt mixti imperij vt
4 s.e.l.j.⁊ ideo debet ita describi.† Mixtū imperiū est quedā media potestas de publico introducta partim ex iurisditione collecta:si referatis hoc ad potestatē:vel si vultis referri ad imperiū: dicatis partim ex iurisditione collectū.nam illa sunt mixti imperij que sunt partim collecta ex mero imperio ⁊ iurisditione.dicit tamen plus meri imperij.vt.j.l.pri.⁊ hoc est qđ dicit lr̄a:cui iurisditioni inest:s; tertio quero nunqd ponit̄ hic descriptio iurisditionis:videt̄ q̄ sic.Sed nos dicemus q̄ hic non ponit̄ descriptio iurisditionis:⁊ hoc est q̄ glosauit dñs Hyr.in interlineari suo ⁊ bene dū dicit hic nō ponit̄ descriptio iurisditionis:s; q̄daꝫ species iurisditionis.Sed qualiter diffinit̄ iurisditio:certe dici
5 mus q̄ sic.† iurisditio est quedam potestas non dico summa vel media de publico introducta cum necessitate iudicandi/iurisdicendi ⁊ equitatis statuende:ac iudicis dandi permissa licentia quia hec diffinitio pdicat̄ de oībus suis speciebus:⁊ ideo dixi q̄ iurisditio est q̄dā potestas de publico introducta:q᷑ iurisditio conceđit̄ a principe nō a priuatis:vt.C.e.l.priuatoꝝ.Itē ideo dixi cū necessitate iudicādi:q᷑ officiū siue munus iudicandi est necessarium:vt.j.de mu.⁊ ho.l.si.§.⁊ iudicandi.Itē ⁊ iđ dixi ⁊ cum necessitate iurisdicēdi:q᷑ de qua re iudex ⁊c.vt.j.de iudi.l.de qua re.Itē ⁊ ideo dixi ⁊ equitatis statuende:q᷑ iudex in questionib⁹ que aguntur corā se debet equitatē scriptā preferre:vt.C.de iudi. l.placuit.⁊.j.solu.mat.l.si vero.in fi.ac iudicis dandi permissa licentia:q᷑ nō solū habet iudex ius reddere ⁊ eqtatē preferre:immo permittit̄ alij delegare:si nō vult cognoscere vt hic:⁊.s.e.l.j. in fi.℄Dñi signori vidistis qualiter describat̄ merū imperiuꝫ vel mixtum vel iurisditio.Modo dicet mihi aliqs vestrum que est ethymologia huius vocabuli merū imperiū:certe potatores hoc
6 debēt scire.nā vocamus merū vinū purū nō lymphatum † Merum imperiū.i.purū qđ nō est lymphatū mixto imperio vel iurisditione:quia non habet annexā pecuniariā vtilitatē in exercendo merū imperiū vt si peto q̄ aliqs decapitetur:hic non versat̄
7 aliqđ cōmodum pecuniarium:nā dicitur purū imperiū.† Sed denuo dicet mihi aliqs vestrū q̄ est ethymologia huius vocabuli mixti imperij.dñs Gui.de cabriano in suis casibus quos fecit in.C.q᷑ nō fecit in.ff.⁊ nō sunt casus:sed sunt leges cōmētate:dixit q̄ mixtū imperiū đr mixtum:q᷑ iurisditio coheret ei:⁊ ipsum mixtum coheret iurisditioni.℄Dñi signori hic non est allusio huius vocabuli quam sequi debeamus:vt.j.de tu.l.j.§.j.⁊.j.de acquiren.pos.l.j.vnde non deberet dicere:vt ipse dixit mixtum imperiū est qđ coheret iurisditioni ⁊ econtra:immo ita debuisset dicere mixtum imperiū qđ coheret iurisditioni:⁊ econtra iurisditio ei:vnde hic est ethymologia huius vocabuli mixtum imperium.i.mixtū collectum:partim ex imperio mero:⁊ partim ex iurisditione:ea que sunt mixti imperij:habent ab imperio mero:q᷑ non demādātur a iurisditione habent hoc:q᷑ sicut iurisditio pti
8 net ad cōmodū pecuniariū:ita que sunt mixti imperij.℄† Dñi signori ex his que dicta sunt vobis casum huius legis ⁊ summariam expositionē littere potuistis perpendere modo ad legē istā oppo.ita si habere gladij potestatē est meri imperij:ergo nō demandatur:vt.s.de offi.eius cui man.est iur.l.j.in princ.s; lex dicit gladij potestatem demādari quantū ad cognitionem vt.s.de offi.procon.⁊ le.l.solent.in prin.breuis est responsio:habere gladij potestatem nō demandatur:hoc est verū regulariter.fallit si contingat iudicem abesse:vt.s.de offi.eius cui man.est iur.l.j.in prin.Item speciale est in proconsule vt possit demandare quantum ad cognitionē.vt in.l.solēt.in princ.⁊ sic non debet trahi ad consequentiam:cum oīs diffinitio ⁊c.vt.j.de regu.iur.l.j.et.l. oīs diffinitio.Et ad solu.huius contra.⁊ vt plene liqueat iste articulus ita distinguo.iurisditio alia voluntaria alia contentiosa:et contentiosa alia est semplenissima vt merū imperium:alia semplenior:vt mixtum imperiū:alia modica coertio semplena.alia stat in suo nomine generali ⁊ iurisditio nuncupatur:⁊ dicitur voluntaria iurisditio que redditur inter volentes dūtarat sicut est emancipatio ⁊ manumissio ⁊ adoptio:donationū insinuatio:emancipari regulariter est volūtatis vt.s.de adop.l.nōnunq̄.⁊.C.de emanci.l.nec auus.manumittere est voluntatis regulariter.vt.j.de manu.l.sui.⁊.C.de lati.lib.tol.per totū.adoptare est voluntatis vt.s.de adop.l.ij.preterea insinuare donatiōes est voluntatis:q᷑ donare est voluntatis:vt.j.de dona.l.hoc iure §.volenti.si donare est voluntatis igitur insinuare donationes est volūtatis:⁊ ista diuisio sumit̄:q᷑ iurisditio alia est volūtaria alia contentiosa:vt.s.de offi.pcon.⁊ le.l.j.⁊.l.ij.contētiosa iuris. dicitur que reddit̄ in inuitos:ideo đr contētiosa:q᷑ iudex cogit eū inuitū venire ad iudicium:vt.j.de verbo.obli.l.inter stipu.§. j.⁊ ista subdiuiditur.quia alia est merū imperiū:⁊ de mero imperio sunt ista habere gladij potestatem vt hic:q᷑ iudex possit capitaliter punire:⁊ dicitur capitaliter punire qs tribus modis morte siue priuat cum libertate ⁊ ciuitate ⁊ familia sue ciuitatis:⁊ familia:q᷑ deportat eum retenta libertate vt.j.de pu.iudi.l.ij.et.j. de bono.possel.l.edicto.et hic dicitur purū imperium separatuꝫ ab omni cōmodo pecuniario:et istud regulariter non demandatur q᷑ maioribus iudicibus conceditur.vt.s.de offi.eius.cui mā. est iur.l.j.in prin.fallit in duobus casibus si iudex proficiscitur:q᷑ tunc demandatur olim quo ad oīa.vt.s.de offi.eius cui man. est iur.l.j.hodie demandatur quantuꝫ ad cognitionem et diffinitionem preter q̄ ad vltimuꝫ suppliciuꝫ et membri abscisionem vt in aut.de col.§.ad hec.Item fallit in proconsule.vt.s.de offi. procon.l.solent.in princip.et.l.si quid amplius.sed hic queri consueuit cui competit meruꝫ imperiū:et certe nos dicimus q̄ merum imperium competit principi per excellentiam cōpetit etiā post principem ceteris maioribus magistratibus et clarissimis: quia si presides habent meruꝫ imperium vt.s.de offi.procon.et leg.l.solent.§.qui vniuersas.multofortius maiores iudices:vnde dominus imperator Henricus pater domini Federici minoris qui regnabat modo sunt sexaginta anni tunc tēporis:dominus Azo et dñs Lotarius docebāt in ciuitate ista:et imperator vocauit eos ad se pro quodā negocio:et dum vna die equitaret
9 cum eis fecit eis talem questionem.℄† Signori dicatis mihi cui cōpetit merum imperiū:dixit Azo.dño Lotario dicatis mihi:et licet dñs Lotarius esset melior miles:tamen domin⁹ Azo fuit melior in iure nostro:et debetis scire q̄ dominus Lotarius diligebat multum dominas et libenter eas videbat:licet postea fuerit factus archiepiscopus pisanus:⁊ propter eum fuit facta decretalis:extra de foro compe.c.si diligenti:et dixit dñs Lotarius:ex quo vult dominus Azo q̄ prius eo dicam dico quod

vobis soli cõpetit merũ imperiũ ⁊ nõ alijs. postea dicit imperator dño Azo. vos quid dicetis. dixit dñs Azo. in legibus nostris dicit᷑ φ alij iudices habẽt gladij potestatẽ sʒ vos habetis p excellentiã: ⁊ tñ alij iudices habẽt vt p̃sides puinciarũ: vt. s. de offi. pre. l. illicitas. §. qui vniuersas. multofortius alij maiores: ex quo nõ reuocatis iurisditionẽ magistratuũ: alij possunt exercere. qñ fuerunt reuersi ad palatiũ dñs impator misit dño lotario vnũ equũ ⁊ do. Azo. nil. vñ dñs Azo dicit in summa huius titu. dico merũ imperiũ ɔpetere soli principi per excellẽtiã: tñ alij possunt exercere merũ imperiũ vt p̃sides ꝓuinciarũ: multofortius maiores iudices p. §. q vniuersas. ⁊ si ꝓpterea. i. si ꝓpter ista verba amisimus equũ: nõ tñ fuit equũ: q: hñ dixi de iure ⁊ nõ dñs lotarius. ¶ Or signori est mixtum imperiũ: ⁊ dr mixtũ imperiũ cui coheret iurisditio: vt indicat hec lr̃a: vel qd̃ verius est mixtũ imperiũ ex imperio ⁊ iurisditione collectũ: ⁊ sunt exẽpla q: dicunt᷑ mixti imperij esse prestare auctoritatẽ minori. xx. an. volenti manumittere seruũ suum: mutuat᷑ ab impio: q: nõ demãdant᷑: vt. s. de offi. eius cui mã. est iuri. l. ij. in prin. a iurisditione mutuat᷑ hoc: q: ptinet manumissio ad cõmodũ pecuniariũ: sʒ manumissio cũ desideret cause cognitionẽ ⁊ decreti interpositionẽ nõ demãdat᷑: vt. s. de offi. pcõ. ⁊ le. l. nec quicq̃. §. vbi decretũ. Itẽ est exẽplũ mixti imperij: q: interponere decretũ in p̃dio minoris alienãdo hʒ hoc ab imperio q: nõ demandat᷑ hʒ a iurisditione: q: ptinet ad cõmodũ pecuniariũ. Itẽ est exemplũ interponere auctoritatẽ sup alimentis futuris hʒ ab imperio: q: nõ demandat᷑ vt. j. de transact. l. cũ hij. §. si pretor. hʒ a iurisditione: q: ptinet ad cõmodũ pecuniariũ. Itẽ est exẽplũ: tutores dare cũ magne sunt facultates pupilli non demãdat᷑: vt. j. de tuto. ⁊ curato. da. ab his. l. nec mandate. hʒ hoc a iurisditione: q: ptinet ad cõmodũ pecuniariũ. ⁊ est verũ φ ea q̃ sunt mixti imperij nõ demandant᷑: fallit in pcõsule: vt. s. de offi. pcõ. ⁊ le. l. ⁊ legati. Itẽ fallit in cã suspecti tutoris vt. s. de offi. eius cui man. est iu. l. cognitio. in prin. ⁊. j. de suspe. tu. l. j. §. an datũ. Itẽ fallit in suspecto iudice. vt. C. de offi. eius qui vicẽ. alte. iudi. gerit. l. ij. vel põt dici φ ille suspectus iudex est ordinarius iudex: est modica coertio sine qua iurisditio explicari nõ põt vt mulctari modica mulcta. ⁊ istud põt demandari. vt. s. de offi.
10 eius cui man. est iuris. l. j. in fi. ⁊. l. vlti. ⁊. s. e. l. pri. † Est iurisditio que stat in suo noĩe generali ⁊ dicit᷑ iurisditio: ⁊ sic nomẽ est genus ⁊ stat in noĩe sui generis: ⁊ diuidit᷑ in species. sic. s. de adop. l. ij. in prin. ⁊ de iurisditione sunt multa exẽpla: ⁊ olim cognoscere vsq ad qngẽtos aureos. hodie vsq trecentos aureos est de iurisditione. vt in auẗ. de defen. ciui. §. audiẽt. Itẽ de iurisditione est φ emancipationes fiunt corã eis ⁊ manumissiones ⁊ testes ⁊ instrumenta publicãtur coram eis: vt in auẗ. de defen. ciui. §. sed neq. Item cognoscere de leuioribus criminibus. vt. j. e. l. magistratus. Item modica mulcta mulctare est de iurisditione. vt. C. de spor. l. vlti. Itẽ iudices dare inter subditos est de iurisditione vt. s. e. l. j. et ista cõpetũt iure magistratus: ⁊ iõ demãdari possunt. vt. s. de offi. eius cui mã. est iur. l. j. in prin. ea võ q̃ nõ ɔpetũt iure magistratus: sʒ lege vel senatuscõ. vel ɔstitutione principis cõcedunt᷑: demandari non possunt vt plene dixi in preallega. l. j. s. de offi. eius cui manda. est iurisdi.

1 ☞ Dictio magis quãdo ponatur comparatiue.
2 Missio in possessionem ex primo decreto vel ex secundo decreto an delegari possit.

Ubere cauere. s. l. proxi. habuistis φ quedã sunt meri imperij: quedã mixti: quedã vero iurisditionis. in lege ista tractat᷑ de quibusdã q̃ mixti imperij sunt: ⁊ hec lex habet duplicẽ intellectũ. ⁊ intelligit᷑ vno modo φ ponat vnum casum tm̃. ⁊ est talis casus φ iudex possit facere oĩa ista iubere cauere in pos. mittere. istud est mixti imperij ⁊ iurisditionis: ⁊ iõ nõ demandabit᷑. h. d. ista lex: ⁊ ꝑm istã lecturã legetis ita lr̃am. [mittere]. i. iudicẽ posse oĩa ista. [q̃ iurisditionis]. i. imperij ⁊ iurisditionis: sed magis mixti imperij: ⁊ ideo nõ poterit delegari vt. j. dicetur: ⁊ ponetis exẽplũ in cauẗ. dãni infecti q̃ est ꝓtoria: q: φ vicinus caueat vicino de dãno infecto ꝓtor põt facere. nã cautio dãni infecti est ꝓtoria. vt. j. de pre. sti. l. j. vñ φ iudex possit facere totum hoc videatis φ iudex precipit alicui φ caueat de dãno infecto ⁊ si nõ caueat mittet in pos. hoc est imperij ⁊ iurisditionis: sʒ magis mixti imperij: ⁊ ideo nõ poterit demãdari. vt. s. de offi. pcõ.
1 ⁊ le. l. nec quicq̃. §. vbi decretũ. † ⁊ sic hec dictio magis ponitur cõparatiue non electiue. i. imperij est: q: sicut merũ imperiũ non demandat᷑ ita mixtũ. Itẽ iurisditio est: q: pertinet ad cõmodum pecuniariũ: sic sumit᷑ dictio magis: al's cõparatiue. j. si cer. petat᷑. l. ij. §. mutui. sed alibi accipit᷑ electiue dum dr volo esse diues ma
2 gis q̃ pauper. i. volo esse diues ⁊ nõ pauper. ¶ † Or signori ad istã lectu. oppo. hec lex dicit φ missio in pos. est magis imperij q̃ iurisditionis. ⁊ sic nõ demãdatur. ⁊ sic cõtra dicit lex. j. de offi. eius cui man. est iuris. l. cognitio. in fi. Ad solu. cuius contrarij dico φ missio q̃ fit ex scdo decreto non demãdatur vt hic: sed missio que fit ex primo decreto demandat᷑ vt ibi: ⁊ que sit ratio plene dixi. s. e. l. j. que cõcordat cũ ista lege: vnde amplius de materia illa hic non dico. Sed denuo oppo. ad istã lectu. l. videtur velle φ missio in pos. possit demãdari. vt in auẗ. de exhi. ⁊ intro. reis. §. si võ. v. col. Ad qd̃ vos dicetis ille. §. non cõtradicit: quia ille. §. nõ aperit φ ille q mittit in possef. esset ordinarius vel delegatus: ⁊ ideo debet intelligi φ erat ordinarius vt teneat delegato: vel potest dici scdo modo deleg. ab alio ordinario nõ potest mittere in pos. vt hic: cum mittere in pos. sit mixti imperij ⁊ nõ demandat᷑: vt in auẗ. de litig. §. omnem. sed delegatus a principe potest mittere in pos. vt ibi: q: loco ordinarij habet᷑. vt. C. de iudi. l. a iudice. Sʒ denuo ad istã lectu. opponit᷑ ⁊ videt᷑ φ mittere in posses. ex cã damni infecti cõpetat iure magistratus: ⁊ sic possit demãdari: vt. j. de damno infec. l. iiij. §. duas. Ad qd̃ põt dici φ ibi loquit᷑ de missione que fit ex primo decreto que nõ facit quẽ dñm vel possessorem ⁊ ista cõpetit iure magistratus: ⁊ põt demãdari vt ibi: ⁊. j. de acqren. pos. l. ij. in fi. sʒ missio que fit ex secũdo decre facit quẽ dñm: al's parat᷑ causa vsucapiẽdi si possessor nõ erat dñs: vt. j. de dam. infect. l. si pretoris. ⁊ ista missio que fit ex scdo decreto nõ demandatur vt hic. Alij dicunt φ speciale est in cã damni infecti cũ desideret celeritatẽ vt. j. de dam. infec. l. j. sʒ tũc nõ esset ponendum exẽplũ hic in cauẗ. dãni infecti: sʒ ponẽdũ esset exẽplũ in alia pretoria stip. vt in nunciatione noui operis: vel in alia pretoria stipulatione. Legitur ⁊ intelligitur hec lex scdo modo vt ponat duos casus. primus est φ iudex precipiat quem iubere cauere est mixti imperij. scds casus est φ iudex mittat quem in pos. magis est mixti imperij q̃ iurisditionis: ⁊ id non demandatur. hoc dicit ista lex videte litterã: ⁊ ꝑm istã lectu. exponetis ita litterã. [iubere cauere pretoria stipulatione] sub. iudicẽ: est magis mixti imperij q̃ iurisditiõis: ⁊ sic demãdari nõ potest: ⁊ repetatis ⁊ iudicẽ in possef. mittere est magis imperij scʒ mixti q̃ iurisditionis qd̃ potest intelligi iudicẽ mittere in possef. re ipa est magis imperij q̃ iuris. vnde non competebat iure magistratus: ⁊ ideo non potest demãdari. vt. j. ad munici. l. ea que. ⁊. s. e. l. j. plene dixi. sʒ cognoscere de mittendo quem in possef. istud est iurisditionis: ⁊ potest demandari vt in. l. contra. s. de offi. eius cui man. est iuris. l. cognitio. §. vt bonorum possef.

1 ☞ Delegat qui habet iurisditionem suo iure qui alieno iure non delegat.
2 Antiquorum mores sunt seruandi.
3 Mandatum morte mandantis re integra finitur. Delegãtis morte re integra finitur officium delegati.
4 Mandatum procuratoris an dicatur finitum si dominus moritur ante litem contestatam.
5 Delegati iurisditio ad hoc vt non extinguatur morte mandãtis res desinit esse integra per solam citationem.
6 Iurisditionem ordinariam qui possint concedere.
7 Iurisditionem delegatam qui possint concedere.
8 Officiũ legati imperatoris vel pape morte mãdantis re integra non extinguitur.

More maiorum. In lege ista cuʒ. l. seq. tractat iurisc̃o. de his que sunt iurisditionis tantũ: ⁊ dicit q possunt iurisditionem mãdare ⁊ delegare † ⁊ certe ordinarij q habẽt
1 iurisditionẽ suo beneficio nõ alieno possunt mandare ⁊ delegare: sʒ qui habẽt iurisditionẽ nõ suo beneficio sʒ alieno nõ delegãt ⁊ quia nõ habẽt a principe: ⁊ q: lex nõ dat eis vel defert: ⁊ sic iudex ordinarius delegat: delegatus nõ: est ⁊ differentia in alio: q: officium iudicis delegati finitur morte delegantis re integra sicut officiũ procurato. finitur morte mandãtis re integra: qd̃ in ordinaria iurisditione nõ est. [more]. i. ɔsuetudine. [maiorum]. i. antiquorum. [ita cõpertum est] al's comparatũ est. i. statutũ est.
2 Et sic no. φ statutum est more maiorum qd̃ debet obseruari. † nam mos antiquissime vetustatis retinendus est. vt. C. de testa. l. testamenta oĩa. ⁊. j. de iure immu. l. imperator. [suo iure] sub. habet vt est iudex ordinarius: nõ q alieno hñficio [habet] vt est iudex delegatus: ⁊ ad hoc annectit duas rationes: bene dico φ ordinarius delegat: q: habet iuris. a principe: ⁊ a lege: sed delegatus non delegat q: non habet iurisditionẽ principalẽ. i. a principe vel a lege [⁊ q: nec principaliter]. i. a principe: q: delegatus nõ hʒ principalem iurisditionẽ. [nec ipsa lex]. i. consuetudo: q: cõsuetudo non dat istud φ delegatus possit delegare: vt. C. que sit lõga cõsuetudo. l. j. ⁊. l. vlti. vel dicatis nec ipa. l. scʒ scripta defert. [si cõfirmat mandatã iurisditionẽ]. i. delegatam ab ordinario. ordinaria enĩ iurisditio datur a principe vel a lege. [ideoq] q: delegatus habet iurisditionem non suo sed alieno beneficio. [si is qui mandauit iurisditionem] scilicet ordinarius. [decessit] sub. re integra. ⁊ hoc

et hoc annectit.[mandata].i.iurisditio mortuo delegante. [cau
sis] vt in mādato procuratorio. vt institu.man.§. recte.⁊.ĵ.man.
3 §.necesse.¶ † Or signori circa leges istas est aliquantulū insistē
dum.⁊ vos habetis hic ꝙ mādatum iurisditionis soluitur mor-
te mandantis re integra:sed lex cōtradicit q̄ dicit ꝙ iudices de-
legati solent in tempus successorū durare:igit̄ nō finitur iurisdi
tio morte mandātis.vt.ĵ.de iudi.l.venditor.§. iudices. Item qꝛ
vbi ceptuȝ est iudiciū ibi finem accipere debet.vt.ĵ.de iudi.l.vbi
ac si finitur iurisditio morte mandantis nō accipiet ibi finem vbi
ceptum fuerit.Ad qō vos dicetis: si ordinarius moritur re inte
gra finitur officiū delegati vt hic:sed si moritur ordinarius re nō
integra:tunc iudices dati durant in tēpus successorum: et vbi ce
ptum est iudiciū ibi finem accipere debet: vt in.l.contra.sed quā
do est res integra: vel quando desĳt esse integra dixerunt antiq
ex quo emanauit citatio a delegato res ab eo cepit geri: ⁊ sic desi
nit res esse integra:⁊ pro isto errore eorū inducūt in arg.ĵ.de in-
offi.testa.l.posthumus.in.fi.⁊.l.seq.⁊.ĵ.de peti.here.l.sȝ ⁊ si.§.sin
autem.⁊.ĵ. de aur.⁊ argen.lega.l. ⁊ si non sint.§. perueniamus.
⁊.C.de litig.aut̄.litigiosa res.⁊.C.de prescript.xxx.vel.xl.anno.l.
cum notissimi.§.illud.sed nos dicimus cōtra: ⁊ contrariū est di-
cendum:⁊ dicimus ꝙ res integra apud iudicem delegatum est
etiam si citatio ab eo emanauit si lis non est contesta. quia ante
lit.contesta.res non est cepta.vt in aut̄.de litig.§.omnem. in ver.
si vero.qꝛ ante lit. cōtesta.⁊c.vt.ĵ.rem ra. habe.l. hoc amplius in
4 princi.† vnde in mādato procura.dicim⁹ ꝙ si morit̄ dn̄s ante li
tem cōtesta.finitur mandatū procurato.vt.ĵ.de procura.l.an̄ litē
⁊.l.post litem.si moritur dn̄s post lit.contesta.desĳt res esse inte-
5 gra ⁊ non finitur mādatū.vt.C.de procura.l.neqȝ.⁊.l.nulla.† ita
si morit̄ iudex deleg.ante lit. cōtest.dicimus ꝙ finitur mandatū
delegati:sed si moritur post lit.cōtest.desĳt esse res integra:⁊ nō
finitur mandatū morte delegātis:et hec vera sunt de iure nostro
⁊ ita seruatur in foro seculari.sed domini canoniste dicūt ꝙ iuris
ditio iudicis delegati perpetuat̄ per solā citationē ab eo factā vt
extra de offi.⁊ pote. iudicis delegati.c.gratū. sed illa decretalis
seruat̄ in foro ecclesiastico.Sed denuo lex videtur velle ꝙ man
datum iudicis delegati non finitur morte delegātis etiam re in-
tegra.vt in aut̄.vt nulli iudi.ix.col.§. ⁊ hic vero iubemus.al's.§.
hoc quoqȝ.Ad qō voluerunt quidā dicere mādatū iudicis mor
te delegātis soluitur re integra vt hic dicitur : preceptū iudicis
nō vt ibi.nam in alio est differētia inter mādatum ⁊ preceptū: vt
ŝ.de offi.pretoris.l.sepe.que solu.nō est bona: qꝛ licet quātū ad
alia sit differētia inter mandatū et preceptū: tn̄ nō est bona quā-
tum ad tollendū istud cōtra:⁊ ideo vos soluetis alio modo ⁊ ve
rius.⁊ sic:aut em̄ moritur mādās aut is cui mādatur. si moritur
mandās.i.delegās anteq̄ delegatus gerere ceperit: et sic re inte
gra tūc soluitur morte mandatū iurisditionis vt hic.si autē mo-
ritur is cui mandatū est: quo casu subdistinguo: aut mādat̄ per
sone aut dignitati:si mandatur persone : quia dicit mādans:ti-
bi titio mando ꝙ cognoscas inter seiū ⁊ meuiū quo casu si mori-
tur titius finitur mādatum ⁊ nō trāsit ad eius successores. et si-
cut hic finitur mādatum morte mandantis:ita finitur mādatum
morte mādatarĳ.vt.ĵ.mā.l.inter causas.§.j. si aūt mandatur di-
gnitati nō expresso noīe proprio.verbi gratia ita dicit imperator
vel papa:mādo tibi presidi lombardie vel potestati boñ. vt co-
gnoscatis inter meuium ⁊ seiū:⁊ sic morit̄ potestas boñ.vel pre-
ses lombardie successor eius tenetur adimplere: nec finitur man
datum morte mandatarĳ:vt in.l.cōtra.⁊ ſm istam determinatio
nem intelligitur.ĵ.de annuis le.l.annua.§.titia.⁊ extra.de offi.et
6 pote.iudi.deleg.c.qm̄ abbas.¶ † Or signori vt vos circa legem
istam instruam formabo vobis hic plures questiones : ⁊ prima
questio est talis:qui possint dare ordinariā iurisditionem:⁊ cir-
ca hoc dico ita: ꝙ populus romanus cum transtulerit in princi-
pem omnē potestatē legis cōdende quam ipse habebat vt.ŝ. de
origi.iur.l.ĳ.§.deinde.⁊.ŝ.de consti.princi.l.j.Item quilibet po-
pulus in suo territorio:vt in aut̄.de defen. ciui.§.interim. Item
aliquod corpus alicuius professionis licite vt mercatorū ⁊ cam-
psorum ⁊ inter illos ipsius professionis: vt.C.co.l.vlti.non autē
priuatorum cōsensus.vt.C.e.l.priuatorū.Itē imperator quia est
lex animata in terris:vt in aut̄.de cōsulibus potest dare ordina-
riam iurisditionem si mittit aliquem ad prouinciam regēdā: ⁊ ꝙ
imꝑator det alicui ordinariā iurisditionē apparet.ŝ.de offi. pref.
vr.l.j.in prin.vn̄ imperator ordinariā iurisditionē dat quādo cō
mittit alicui om̄es vni⁹ prouincie: qꝛ sacrilegĳ instar.vt.C.de cri.
sacri.l.sacrilegĳ.Itē ordinariā iurisditionē dat lex scripta.nā lex
scripta dat iurisditionē lege ortēsia principi.vt.ŝ. de ꝯsti.princi.
l.j.Itē si lex populi statuit aliquē cōsulē ille habet ordinariā iu-
risditionē:vt.ŝ.de origi.iur.l.ĳ.Itē cōsuetudo dat ordinariam iu
risdi.vt.C.de emanci.l.j.⁊.l. vlti.⁊.ff. de albo scribēdo.l.j. ꝙ dn̄s
Ioā.⁊ Azo.intelligūt indistincte: sed ego puto ꝙ lōga cōsuetu-
do dat volūtariā iurisditionē tātū: nō cōtentiosam:quia conten
tiosa iurisditio habet causam interpollatam:quia tēpore feriato
nō exercetur:vn̄ nō potest prescribi lōgo tēpore:sed tāto tēpore
prescribitur cuius nō extat memoria ad instar seruitutis que ha
bet interpollatā cām nō cōtinuā. vt.ĵ. de serui.l. seruitutes.et.ĵ.
de aqua plu.arcē.l.j.in prin.⁊.ĵ. de aqua quoti.et estiua.l. duct⁹.
et idem dico in mero ⁊ mixto imperio: ꝙ nō potest prescribi lon-
go tempore:nisi tāto tēpore cui⁹ nō extat memoria: igitur qō di
xerunt dn̄s Io.⁊ Azo.et om̄es glo.dicūt cōsuetudinem dare iu
risditionē intelligo volūtariam tātū nō cōtētiosam:quia si aliqs
habet ex cōsuetudine ꝙ corā eo possit emācipari:ego pater te fi
lio volēte coram ipso potero emācipare:sed cōtentiosam iurisdi
tionem nō dat cōsuetudo vel merū vel mixtū imperiū cum ꝑdi-
cta habeāt causam interpollatā vt.ŝ.dixi.Item delictū dat ordi
7 nariā iurisditionē.vt.ŝ.de offi.presi.l.iĳ.¶ † Or vidistis q dant
ordinariā iurisdi.vn̄ secūdo quero q possunt dare delegatam iu
risditionem.⁊ certe circa hoc dico ita ꝙ delegatū iurisdi.possunt
dare om̄es q dāt ordinariā iurisditionē.vt.ĵ.de regu.iu.l.qō cui.
vn̄ populus romanus bn̄ posset delegare aliquē iudicem inter
duos:⁊ sic imperator et etiam corpus alicui⁹ professionis ⁊ vni-
uersitas inter sibi subditos.Itē potest dare iurisdi. delegatā qui
a libet ordinarius[a] in his q̄ possunt demādari vt hic.⁊.ŝ. e.l.j. ⁊.l.
iĳ.⁊.C.vbi ⁊ apud quos.l.vlti.Itē delegatus a principe dat dele
gatam iurisdi.vt.C.de iudi.l.a iudice.Item delegatus a procon
sule potest dare delegatam iurisdi. vt.ĵ.de iudi.l.cum pretor.§.j.
Item delegatus ad vniuersitatem causarum potest vnam cau-
sam delegare vt.ĵ.qs ⁊ a quo ap.l.j.in fi. Si dicat aliqs q̄ est diffe
rentia inter ordinariam iurisditionē datā a principe ⁊ inter dele
gatū a principe.respō.hec est:qꝛ cū imperator cōmittit alicui oēs
causas vnius prouincie est iudex ordinarius. si autē cōmittit ali
cui vnā cām est iudex delegat⁹: sed dn̄s Azo.dicit: ⁊ ita scripsit
in pluribus locis in summa hui⁹ titu. ⁊ in summa.C.q pro sua iu
risdi.iud.dare darive possunt.ꝙ delegatus a principe lit. ꝯtest.
corā se pōt cām illā subdelegare sicut procur. lit.cōtest. potest fa
cere aliū procuratorem.C.de procu.l. neqȝ. Sed istud nō appro-
bo:qꝛ nulla lege cautuȝ reperio hoc: sȝ cōtra reperio:qꝛ reperio
talem regulā ꝙ delegatus nō subdelegat nisi sit a principe dele
gatus:vt.C.de iudi.l.a iudice.⁊ nisi sit delegatus a proconsule.ĵ.
de iudi.l.cū pretor.§.j.vn̄ in istis duob⁹ casibus instātiat̄ regu
la in ceteris ius cōe obtinet cōtra.vt in aut̄.de nō ali.aut ꝑmu.re
bus ecclesiasticis.§.vt aūt.nō obstat ꝙ parificat̄ mādatū procu
ratoris ⁊ iurisditio:qꝛ parificat̄ quo ad qd nō quo ad oīa:⁊ pari
ficat̄ in hoc:qꝛ sicut mādatū ꝓcuratoris soluit̄ morte re integra:
ita mādatū iurisditionis vt h̄:sȝ in alio est differētia:qꝛ mādatū
procuratoris nō reuocat̄ lit.cōtest.nisi ex magna cā vt.ĵ.de ꝓcur.
l.post litem cōtestatā.sed iudiciū soluit̄ sine cā eo vetāte q indica
re iussit:vt.ĵ.de iudi.l.iudiciū soluit̄:⁊ est rō qꝛ mādatū ꝓcurato
rium lit.contest.nō reuocat̄ sine cā:quia pecuniariter potest esse
procura.qꝛ sumpt⁹ fecit in lite: sed iudicis delegati nō potest in
teresse pecuniariter:⁊ ideo nō reuocat̄ lit.cōtest.sine cā: vt dicam
8 ĵ.de procur.l.an̄ lit.cōtest.¶ † Or signori denuo quero: nūquid
officiū legati imperatoris vel dn̄i pape finit̄ morte mādantis re
integra.respō.nō qꝛ habēt ordinariā iurisditionē a p̄cipe q̄ ꝑpe
tua est vt.ŝ.de offi.pre.l.j.⁊.l.legatus.vn̄ mortuo principe vel pa
pa ordinarĳ nō ꝑdūt iurisditionē suā:qꝛ ordinarĳ remanēt sicut
ante erāt:si obĳciat aliqs similiter ⁊ princeps habet a populo.re
spon.princeps hȝ ordinariā iurisditionē a populo q̄ perpetua est
cū imperiū semꝑ sit: vt in aut̄.quomō op.ep̄os.§.vlt.⁊ ordinari⁹
hȝ ordinariā iurisditionē a p̄ncipe q̄ ꝑpetua est: vn̄ nō finit̄ iuris
ditio ei⁹ morte mādātis:sȝ delegat⁹ ad vnā cām vel ad duas hȝ
iurisdi.nō suo bn̄ficio sed alieno.i.ab hoīe: q hō semꝑ nō est per
petuus: vt in aut̄.de nō ali.aut ꝑmu.§.vl. vn̄ mādatū ei⁹ morte
mādātis finit̄ re integra sublata est: ergo dubitatio cuiusdā pru
dentissimi viri.nā dn̄s papa gregorius misit quēdā legatū in lō
bardiā noīe dn̄m gregoriū de mōte longo:⁊ ip̄o extāte in legatio
ne decessit papa gregorius:ip̄e dubitabat vtrū esset reuocata iu
risditio sua:q̄siuit ip̄e tūc tp̄is de ista q̄stione:⁊ qdam peritissimi
dixerūt ꝙ erat finita iurisditio:⁊ ego dixi ei ꝙ nō. qꝛ est casus il
lius legis.ŝ.de offi.pre.l.j.⁊.l.legat⁹.⁊ ip̄e acqeuit meo ꝯsilio tūc
temporis.Sȝ denuo q̄ro delegat⁹ est aliqs a p̄ncipe ad vnā cām
vel ad duas:moritur princeps re integra:nūquid est finita illa iu
risditio.dixerūt qdam ꝙ non:qꝛ imperiū perpetuū est: vt in aut̄.
quomodo op.cle.§.j.sed in questione ista dico cōtra.quia hec lex
dicit indistincte ꝙ finitur iurisditio morte mandātis re integra:
nec ob.ꝙ imperiū perpetuū est qꝛ imperator nō est semper ꝑpe-
tuus:⁊ est verum ꝙ subdelegatus nō subdelegat: nisi sit delega
tus a principe:vel nisi sit deleg.procon. vel nisi sit delegatus ad
vniuersitatem causarum vt.ĵ.quis ordo in bono. pos.ser.l.j.⁊.ĳ.
in fi.⁊.ĵ.eo.l.solent.

a ¶ Quilibet ordinari⁹. aduerte tn̄ qꝛ remanet iurisditio apud ordi-narīū eo delegāte bar. in.l.j.ff. de dam. infec. vbi inducit ad.q. an a-pud pp̄lm romanuȝ q trāstulit potestatē ī p̄ncipē remanserit iurisditio se remittit ad no.ꝑ eñ in. l.non ambigit̄.ff. de legi. vbi determinat ꝙ sic. vide gl.⁊ doct.l. fi.C. de leg.

1 ☞ Corrumpens vel corrumpi faciens album propositũ vel ꝙ in albo proponitur contra eum datur actio popularis in q̄ngentos aureos que in defectum est corporalis.

Si quis id quod. In lege ista cũ sequen. sex vel octo
1 dicta cõtinentur † primo dicitur ita si quis dolo malo corrumpit album pretoris iam positum causa perpetue iurisditionis non prout res incipit tenetur actione in factũ ad penã .l. aureorum: que actio cum popularis sit competit cuilibet de populo. Secũdo dicitur istud edictum habere locũ videlicet siue sit liber siue seruus siue sit filiusfa. siue paterfa. siue sit masculus siue femina qui in hoc edicto inciderit. Tertio dicitur si aliquis corrupit non positum: sed ponẽduz licet non videatur teneri quantum ad verba: tamen predicta pena tenetur quãtum ad sententiam: ꝛ hoc pompo. ait. Quarto dicitur si seruus deleuit edictum iam positũ causa perpetue iurisditionis: et dominus non defendat eum: seruus debet ligari et verberari: vt quod non potest soluere in penam luat in corpore: idem est etiaz in alio libero homine qui inopia laborat si deleuit album iã positum ꝛ non potest soluere predictã penã luat in corpore. Quinto dicitur: ideo dictũ est si quis corrumpit albũ iam positũ dolo malo: quia si quis per ignorantiam vel rusticitatem vel iussu pretoris vel casu edictum pretoris corrupit non tenetur pena huius edicti. Sexto dicitur si quis non corrupit sꝫ tollit tenetur pena huius edicti. Septimo dicitur: si non corrupit sed mãdat corrumpi tenetur ille qui mandauit pena huius edicti: si ille qui corrupit ignorabat edictuz pretoris: sed si vterq̄ dolo malo fecerit ambo tenentur: sed et si plures corrumpũt vel mandauerint corrumpi quilibet tenetur ad penã predictam: nec vno soluente alij liberantur: quia quilibet soluit penã sui proprij delicti. hoc dicit ista lex cum lege sequen. videte expositionem littere: ꝛ statim ita ordinabitis principium huius legis si quis dolo malo corrupit id quod propositũ erat iurisditionis perpetue causa in albo vel in carta vel in alia materia non quidẽ prout res incidit datur in eum .l. aur. iudicium. ¶ Or videte expositionẽ littere. [si quid id quod] scꝫ album iurisditionis perpetue causa .l. generalis. vt. C. de eden. l. edita. [non quidem.] subaudi: corrupit album in quo scripta sunt negocia singulorum. [prout res] id est causa. [incidit] de facto inter titium et seium: quia quedam edicta sunt generalia et obtinent locum in omniuz personis: vt illa pretor ait: pacta seruabo: et illud de constituta et similia: vt. ĵ. de pact. l. j. ꝛ gd si deleuit prout res incidit: vtputa de aliquo vocando in ius: nã ꝛ talia ibi scribebãtur: in aut. de litig. §. omnem vero. certe istud non est edictum. vt. C. de leg. et consti. l. iij. sed tunc proprie dicitur preceptum. vt. ĵ. de vi ꝛ vi ar. l. j. in princ. ꝛ. C. vnde vi. l. meminerint cuncti. ꝛ ideo non habet tunc locum pena huius edicti directa quia pene sunt molliẽde ꝛc. sed de equitate tenetur vtili ex sententia. [in albo] in loco dealbato: forte in muro: vt est in palatio cõmunis boñ. [vel in carta.] puta in libro. [vel in alia materia] puta in tabula. [dolo malo corrupit] .i. raserit. [iudiciũ.] dicunt quidam ex lege condictio: quia quando cautum non est aliqua lege qua actione agatur datur ex .l. condicẽ. vt. ĵ. de condi. ex le. l. vnica. [vel quingentorũ aureorũ iudiciũ.] .i. actio in factum que quotiens equitas suadet datur. vt. ĵ. de pre. ver. l. quotiens. ꝛ datur loco cuiuslibet edicti siue interdicti. vt. ĵ. de eo per quem fac. erit. l. vlti. in prin. [est] .i. datur cuilibet de populo. nam quilibet de populo poterit agere. vt. ĵ. de popu. acẽ. l. j. ꝛ qꝛ ista pena est mulcta. vñ debet fisco applicari: vt. C. de modo mulct. l. mulctarum. ¶ Or signori ex princip. huius legis colligetis vnũ not. argu. si aliquis abraderet statutum alicuius ciuitatis in totũ vel in partem delet albũ pretoris iam positum in carta: vnde dꝫ teneri ad penam .l. aureorum. similiter ꝛ si subtraheret: qꝛ quantũ ad cõmunem vtilitatẽ corrumpere videtur. vt. ĵ. hac eadẽ .l. habetis ibi vbi dicit hoc vero edicto tenẽ ꝛc. [serui quoq̄] ꝛc. incipit secundũ dictum. [verbis edicti] .s. positi. [continentur.] vt teneãtur ad penam .l. aureorum. si deleant edictum pretoris iam positum si seruus tradatur pro noxa. filius nõ: sed punitur pena .l. aureorum. [sed ꝛ vtrũq̄ sexum] .i. masculum ꝛ feminam. [complexus est] .i. comprehendit. [qđ si.] incipit tertiũ dictum. [dũ proponitur] .i. ponitur albũ pretoris in loco publico. [corruperit.] id est raserit. [cessabunt] .i. quantũ ad verba non tenetur ad penam .l. aureorũ. sed inspecta sententia tenetur vtili acẽ. ad predictam penã: hoc dicit pompo. ait ꝛc. [ad hoc.] ꝛ ideo vt dixi habet locum vtilis actio ad predictam penam: ꝛ ita not. si quis delet album pretoris iam positum tenetur ad penã .l. aureorum. directa actione: sed si delet iam ponendum datur vtilis: simile. ĵ. si quadru. pau. fe. di. l. j. in prin. ꝛ. l. penul. itẽ vbi concurrunt verba ꝛ sententia ibi directo contra legẽ fit: vbi vero offenditur sententia ꝛ non verba per medium contra legem fit. vt. s. de leg. et señ. ꝛ long. cõsue. l. fit fraus. ꝛ. l. contra legem. [in seruos autẽ.] prosed. incipit quartuz dictum. [ꝛ in eos etiam] scꝫ liberos. [est] .i. verberandi sunt ad valorem .l. aureorũ. ꝛ ita no. ꝙ non potest qs soluere in pecunia luet in corpore vt hic: ꝛ. ĵ. de in ius vo. l. penul. et fi. ꝛ hoc est qđ dicunt potestates huius ciuitatis et totius lombardie suis condemnationibus: quia dicunt condemno talem in centũ ꝙ si non poterit soluere vsq̄ ad mensem perdat manum vel pedem. [doli mali.] incipit quintum dictuz ꝛ exponit seipm [vel casu] .s. fortuito. [non teneatur] hoc edicto: ꝛ ita not. imperitiam siue errorem excusari. item not. ꝙ parcitur rusticitati: ꝛ ad hoc facit. ĵ. de eden. l. j. in fi. ꝛ. C. qui admit. ad bo. pos. l. quicunq̄. ꝛ parcitur rusticitati circa ignorantiam iuris ciuilis vel pretorij: non circa ignorantiam iuris naturalis vel quasi. vt. C. de in ius voc. l. venia. itẽ not. ꝙ iussus pretoris excusat. vt. ĵ. de mino. l. ait pretor. §. quid tamen. [hic vero.] incipit sextum dictum. [tenetᷣ] scꝫ ad penam .l. aurᷣ. [nõ corruperit] .i. non raserit. [itẽ ꝛ qs suis] incipit septimum dictum. [mandat] sub. tenetur. nã ista duo sunt paria vel facere vel mandare: quia qui per alium facit per seipm facere videtur. vt. ĵ. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. deiecisse. ꝛ. ĵ. de admi. tut. l. ita autem. §. gessisse. [tenebitur.] vnde not. mandantẽ ex delicto teneri: licet a mandatario nõ contrahatur delictum sic. ꝛ. ĵ. de eo. per quem factũ erit. l. j. §. fecisse. secus est in furto. vt. ĵ. de fur. l. is qui rem. §. si tu titiũ. ꝛ. l. si qs perferendũ. sed illud est ideo: qꝛ credit rem meã: quia nõ cõmittis dolum nisi facias furtum: qꝛ furtum sine dolo non committitur. vt. ĵ. pro socio. l. merito. vnde ego qui mandaui non teneor furti: sed si mando tibi vt corrumpat album pretoris ꝛ tu ignorãs corrumpis: ꝛ sic sine dolo debeo ego qui mandaui teneri pena huius edicti vt hic. [adeo] .s. tenebuntur. [luere.] ꝛ ideo si vnus soluit penã .l. aureorũ non liberantur alij. vnde not. hic si plures corrumpunt hic album pretoris iam positum: quilibet tenetur pena .l. aureorũ. ꝛ vno soluente non liberantur alij: sꝫ videtᷣ cõtra. ĵ. de eo per quẽ factũ erit. l. j. §. si plures ad solutionem cuius cõtra. dñs Azo. ita breuiter dicit: aliud est pena: quia quisq̄ soluit penam sui delicti: vnde non liberantur ceteri vt hic. aliud est in interesse vt ibi: quia in pena nõ consideratur intersit vel non. vt institu. de inuti. stipu. §. alteri. sꝫ ego consueui plenius distinguere ꝛ sic. Cum plures tenentur aut ad rem aut ad penam: ꝛ si ad penã aut est pena ex parte vtriusq̄ dãtis ꝛ accipientis: aut est pena ex parte dantis tantum: aut ex parte accipientis tãtum: vt plures tenẽtur ad rem quia plures subtraxerunt rem meam vno soluente mihi rem liberantur ceteri vt C. de fur. l. j. ꝛ qꝛ bona fides non patitur vt bis idem exigatur vt ĵ. de regu. iur. l. bona fides. si aũt plures tenentur ad penam: et est pena quantum ad dantem ꝛ accipientem vt est furti manifesti in duplũ si subtrahas mihi rem meam: quia teneris mihi furti manifesti in duplũ est tibi pena furti: quia tu das quod tibi nõ adest: est pena quãtum ad me: quia ego accipio qđ mihi nõ abest vel abfuit hic vno soluente non liberanᷣ ceteri. vt. C. de cõditio. furti. l. j. ꝛ ita est hic: quia est pena quantum ad dantem: quia sibi non adest: est pena quantũ ad accipientem puta ad fiscum: quia sibi non abest vel abfuit: nec ob. ĵ. qđ met. cã. l. si cum ex. §. vlt. vbi dicitur ꝙ vno soluente liberantur ceteri: qꝛ ibi non dicit hoc: sed dicit. ꝙ vno soluente rem ceteri in penam non cõmittunt: vel potest dici ꝙ ibi est spãle: qꝛ pena tripli magna est. itẽ nec ob. ĵ. ad. l. aql. l. itẽ mela. §. si plures. qꝛ vno soluẽte nõ liberanᷣ ceteri: qꝛ intelligo q̄tenꝰ est pena: si aũt est pena q̄tũ ad dãtẽ tm̃: vt si plures dolo fecerit quominꝰ debitor meꝰ steterit in iudicio illi tenenᷣ ad meũ itereẽ ꝛ vno soluẽte liberanᷣ ceteri. vt i. l. Z. si aũt ẽ pena q̄tũ ad accipientẽ tm̃: nõ quãtũ ad dantẽ: vt si tu debitor meꝰ dedisti titio. x. vt ipe in pnicẽ meã te vi eximeret: certe si titiꝰ te vi exemit tenenᷣ mihi actione in factũ q̄tũ ad ipsum dantẽ nõ est pena qꝛ tantũdẽ dedit eis titio vt te eximeret: sꝫ quãtũ ad me accipientem est pena: qꝛ nõ aberat mihi aliqđ: vt. ĵ. ne qs eũ q in ius voc. est vi exi. l. penul. ꝛ vlt. sꝫ ibi diuersi tenenᷣ ex diuersa cã: vñ illud exẽplũ nõ est bonũ: sꝫ in alijs exẽplis. s. positis tenenᷣ ex eadem causa: ꝛ ideo videᷣ solũmodo sufficere qđ. s. dictũ est cuz plures tenentur ad rem vno soluente liberantur ceteri.

1 ☞ Familie vnius plura facta puniũtur vt plura si publica vindicta tractatur alˢ vt vnum.

2 Nõ q̄re magꝰ i albo corrũpẽdo ꝯsiderãᷣ plura delicta q̄ i furto

Si familia. In lege ista tractat de eadẽ materia cũ duabus legibus supe-
1 rioribꝰ: ꝛ ponit talem casum: † familia seruorꝫ titij deleuit albũ pretoris iã positũ liberaᷣ dñs titius soluendo pro tota familia .s. l. aur. ꝛ sic quantũ prestasset vnus liber homo si fecisset: videᷣ ꝙ sic: si familia seruorꝫ dat damnũ vel furtũ cõmittit liberatur dñs: tantũ prestãdo quantũ prestitisset vnus liber homo si fecisset: econtra videtur ꝙ non: quia hic est contempta maiestas pretoris: vnde videᷣ ꝙ pro quolibet seruo prestet vnam

vnā penā: vnde licet totius familie vnū sit furtum: tamen non
totius familie qui corrumpit albū pretoris est vnum factum sed
plura: sicut si familia seruorum vnius domini dedit damnuʒ vel
iniuriam: sunt plura facta non vnum sic in furto: sed de equita-
te videtur ita esse succurrendū domino vt si omnes serui corru-
perunt album tunc non est vnum factum sed plura ꝛ non sufficit
prestare vnā penā: sed si tota familia seruoꝝ album pretoris cor
rumpi mandauerit tunc non videntur plura facta sed vnum cō
siliū: vnde sufficit prestare vnam penā pro tota familia. [edicit]
id est dicendum videtur. [detur] contra dominū: q2 si familia ser
uorum facit furtū satis est si dominus prestat tantum quantum
si liber homo fecisset. vt. ī. si familia fur. fe. dica. l. j. [voluit] scʒ fa
miliam seruorū [fortasse quia hic] id est in albo a familia corru-
pto: et hec est vna ratio: quare non videtur idem dici hic. [vin-
dicatur.] vnde no. hic non licere pretorem contemnere: ꝛ ad hoc
facit. ī. de ventre inspicien. l. j. §. quid ergo. ꝛ. ī. de inter. act. l. de
etate. §. q tacuit. [plura facta intelliguntur] in deletione albi: et
hec est alia ratio que in se habuit aliquid scrupuli. [vnum] ista
dixit allegando: vel q2 ita de rigore iuris videretur: sed de equi
tate secus videreṫ vt sicut. ī. cum distinctione subiicitur. [succur
rendum ait.] subaudi: si velit tantum soluere quantū solueret li
ber homo si fecisset. [sed hic pōt dici.] modo soluit. [vt ab alio]
scʒ extraneo. [quia tunc] scʒ quando curauit vel mādauit vt ali⁹
faceret. [notat] id est approbat: secus tamen si oēs deleuerint
quia tunc plura facta sunt: ꝛ ideo nō liberantur prestando vnam
penam immo omnes tenentur. ¶ Or signorū ista lex aliquantu-
lum est obscura ꝛ posset male intelligi. l. ista in aliquo no. differē
tiam inter damnum furtuʒ ꝛ iniuriam ex vna parte: et inter albū
pretoris deletum ex alia parte. ꝛ in hoc facit differētiam in trib⁹
primis: scʒ furto/damno/iniuria: sufficit dominum prestare vnā
penam q̄tum si liber homo fecisset prestaret: sed ꝛ si familia ser-
uorum mandauit alicui vt corrumperet album pretoris iam po-
situm ꝛ hoc idem erit quod in casu priori. scilicet q̄ sufficiat domi
num familie prestare vnā penam quātum si liber homo fecisset:
si nō mādauit corruptionē fieri: sed si venit ibi familia seruoꝝ to
ta ꝛ corrumpit album pretoris iam positum: tunc q2 plura facta
sunt non sufficit vnam penam prestare: sed pro quolibet capite
vna pena debet prestari: ꝛ hoc ideo quia contempta est maiestas
pretoris ꝛ ita in furto est vnum factum: sed in deletione sunt plu
ra facta quādo tota familia seruorum coadunata corrumpit: nō
quando mandauit corrumpi: quia tunc vnum factum est. Sed ad
istam opponitur ꝛ signatur contra. quomodo si familia corrum
pit album pretoris non sufficit domino prestare tantum q̄tum
liber homo prestaret si fecisset: vnde videtur contra. ī. ad. l. aquil.
l. illud. ꝛ. ī. de noxa. act. l. si cōmunis. ꝛ. ī. si fa. fur. fe. di. l. j. §. si plu
2 res. ad solutionem cuius contrarii Jo. † ita dixit: aliud est in fur
to damno ꝛ iniuria: quia ibi sufficit vnam penam prestari: aliud
in albo deleto: vbi non sufficit vnam penam prestare pro tota fa
milia: ꝛ est ratio: quia contempta est maiestas pretoris quam cō
temnere nō licet. vt. s̄. dictū est. ¶ Or signorū si placet vos pote-
stis aliter dicere cur in furto ꝛ damno ꝛ iniuria satis est vnam pe
nam prestari. vt in legibus contrariis. sed in albo pretoris iam po
sito deleto a familia seruorum distinguitur: aut est vnum factum
totius familie: quia mandauerunt alicui vt corrumperet album
pretoris: et tunc sufficit prestari vnam penam a domino familie
seruorum: vt in furto damno et iniuria: aut tota familia seruo-
rum corrupit album pretoris iam positum: tunc quia sunt plura
facta necesse est pro quolibet capite prestare vnam penam: ideo
quia est contempta est maiestas pretoris et plura facta sunt. Sed
denuo opponitur ad aliud quod hic dicitur ꝛ signatur cōtra hec
lex videtur velle q̄ si familia seruorum alicui fecit iniuriā q̄ suf-
ficit prestare vnā penam: sed videtur contra. ī. de iniur. l. si plures
ad quod vos ita dicetis: aut plures serui sint eiusdē domini tunc
est vna familia: ꝛ sufficit dominum vnam penam prestare vt hic:
aut sunt plures serui plurium dominorum tunc sunt diuerse fa-
milie seruorum: vnde quia non est vna iniuria: quilibet dominus
prestet vnam penam pro familia sua. vt in. l. contra. Ultimo que
ro quare nō est vnū dānū vel vna iniuria vel vna corruptio quā
do tota familia seruorum corrupit album pretoris: sed vnum est
furtum totius familie. respondeo est ratio quia totius familie ser
uorum nō est vna iniuria vel vnū damnum vel vna corruptio: q2
vnus seruus si esset solus nō daret damnū vel iniuriā: sicut si to
ta familia seruorū esset simul daret damnū vel faceret iniuriam
se in furto ita posset vnus solus surripere capā meā sicut tota fa
milia cum furtum est de re mobili: vt. ī. de fur. l. j. sed hec ratio nō
habet locū in trabe que est res mobilis: quia magis portarēt eā
plures q̄ vnus: quare vos dicetis q̄ hec est ratio: q2 in dāno in-
iuria ꝛ corruptione bene pōt dignosci quis dedit damnū ꝛ quis
iniuriā: ꝛ q2 discernitur ictus cuiusqʒ. vt. s̄. ad. l. corne. de sic. l. vl-
ti. ꝛ ad. l. aquil. l. item mela. §. si plures. in corruptione idē vt hic:
igitur plura sunt facta: sed in furto cum sit per contractionē non
posset dinosci contractatio vnius ab alterius contractatione: et
ideo vnum est factum: sed in alio non est differentia vt dixi: quia
si familia seruorum mandauit corrumpi album pretoris vnum
est consilium: sed in furto vnum non plura sunt facta: vnde suffi
cit vnam penam prestari.

1 ¶ Pater an possit esse iudex in causa filii vel econtra.
2 Judex quibus personis non possit reddere ius.

Ui iurisditioni preest. In le
ge ista
dicitur quibus personis ille qui est iudex non pōt red
dere ius: ꝛ certe non sibiipsi: non vxori sue: nō etiā li-
beris suis: non libertis suis: non his qui de familia sua sunt. hoc
dicit ista lex videatis expositionem littere. [qui iurisditioni pre-
est.] hic est ille qui est iudex. [neqʒ sibi.] sub. ipsi. [ius dicere po-
test.] et hoc illa ratione: quia regulariter prohibitum est ne quis
in sua causa ius sibi dicat. vt. C. ne quis in sua causa ius sibi dicat
in rub. ꝛ in nigro. Itē ꝛ alia ratione: quia ille qui dicit ius habet
imperare: ꝛ nemo sibiipsi imperare pōt. vt. ī. de arbi. l. pe. [neqʒ
vxori.] sub. ius dicere potest: ꝛ est ratio: quia sunt duo in carne
vna. vt. ī. rer. amo. l. vna. [neqʒ liberis suis.] sub. ius dicere po-
test: ꝛ est ratio: quia interpretatione iuris eadem est persona pa
tris ꝛ filii. vt. C. de impu. ꝛ ali. sub. l. vlti. [neqʒ libertis suis] sub.
ius dicere potest: ꝛ est ratio: q2 familiares sunt. vt. C. de his qui
ad ec. confu. l. presenti. §. sane. [quos secum habet] sub. ius dice
re potest: ꝛ est ratio: quia eis vtitur vt seruis. vt instit. de vsu ꝛ
1 ha. §. item sunt qui. † ¶ Or signori circa legē istam ita breuiter
not. nemo potest sibiipsi vel vxori vel liberis vel libertis vel his
quos secū habet ius dicere vt hic: fallit in casu si presidi sit fur-
tū vel suis actio sit cuʒ tpe peritura: quia tunc dicit sibi ius vsqʒ
ad lit. contesta. vt. s̄. de offi. presi. l. senatus. sʒ ad id qd̄ hic dicitur
q̄ ille qui est iudex non potest dicere ius liberis suis signatur cō
tra. ī. de arbi. l. quinetiā. ꝛ. ī. de iudi. l. in priuatis. ad quod potest
dici tribus modis: ꝛ vno modo sic: pater non potest esse iudex or
dinarius filio vt hic: sed iudex delegatus potest esse pater filio vt
2 ibi: ꝛ est ratio: † q2 iudex ordinarius non potest recusari: vt. C. e.
l. nemo. sed delegatus potest recusari vsqʒ ad lit. contesta. vt. C. de
iudi. l. apertissimi. et in. l. contra vel potest dici secundo modo: in
causis criminalibus non potest esse iudex pater filio vel econtra
vt hic: ꝛ. ī. de iniur. l. lex cornelia. sed in priuatis causis pater pōt
esse iudex filio ꝛ econtra: vt ibi: vel potest dici tertio modo pater
non potest dicere ius liberis suis agentibus vt hic: q2 q̄ fili⁹ con-
ueniat aliquem coram patre suo est res suspecta: sed aduersario
agente contra filium coram patre pater potest reddere ius quia
non est res suspecta vt in. l. contra. similiter si aduersarius velit
conuenire coram filio potest vt ibi: ꝛ ad hanc solutionem facit
quia potest esse arbiter filius de re patris: vt. ī. de arbi. l. quin-
etiam de re patris: et quia pater potest cogi a filio vt heredita-
tem quam dicit suspectam adeat et restituat vt. ī. ad trebellianū
l. nec. et. l. ille a quo. §. vltimo cum. l. sequen. nam quod attinet. et
l. cogi.

1 ¶ Coaceruatio plurium summarū ex diuersis actionibus de
bitarum non debet ad iurisditionem impediendam.
2 Clausula in fine posita ad que referatur.

1 I idem cum eodem. † In lege
ista ponū
tur tres casus: ꝛ primus est talis coram defensore ciui
tatis vel magistratu municipali cum incepi te conue-
nire vna act. ad. xl. aur. scdā act. ad. xxx. aur. tertia act. ad. xx. aur.
quarum singule per se subsistebant infra quantitatem ad iurisdi
tionē non pertinentē olim: sed simul coadunate excedebāt quā-
titatē ad iurisditionē ptinētē: olim: modo q̄rit vtruʒ defensor vel
magistratus municipalis possit cognoscere: et certe sabinus et
cassius et proculus dixerunt et bene de omnibus istis quantita
tibus posse agi et cognosci coram eo: quia sunt diuerse actiones
et ex diuersis causis competunt: vnde debemus intueri quamli
bet per se: et hec sententia rescripto diui antonii imperatoris cō
firmata est. Secundus casus ponitur pluribus modis vt dicam
circa litteram et ponitur ita: vno modo ponamus apud defen-
sorem alicuius ciuitatis cepi te conuenire vna act. ad. xl. aur. tu
de. lx. aur. non vis me reconuenire apud defensorem ciuitatis:
sed apud presidem prouincie licebit tibi ne hoc facere: certe nō
et ideo debebis me reconuenire apud defensorem ne sit in pote
state tua facere ne litigem⁹ coram defensore. Tertius casus est
talis coram defensore alicuius ciuitatis: vel coram magistratu
municipali conueniebam te aliqua act. cōmuni mihi et tibi: pu
ta famil. herciscun. vel communi diuidun. vel fini. regū. si nos in-
spiciam⁹ singulas ptes p se ipe pōt cognoscere: sʒ si coartaremur

eas ipse nō posset cognoscere: quid ergo erit: ⁊ certe ſm offilium
et proculū debemus intueri singulas partes per se: ⁊ ita erit ei⁹
agnitio: sed ſm sn̄iam cassij ⁊ pegasi q̄ verior est debemus intue
ri totā hereditatē vel etiā totā rē: q: tota venit in iudicio ⁊ vni
poterit adiudicari: ⁊ ideo inspecta tota re defensor vel magistra
tus municipalis nō poterit cognoscere. h.d. ista lex: videatis ⁊c.
[qđ si] incipit scđs casus. [si vna act.] tertius casus. [probabi-
lior est.] ¶ Or signoꝝ hec lex ponit tres diuersos casus: tamen
intelligatis eos: hic debetis premittere ad euidentiā hui⁹ legis
certū est q defensores ciuitatū qui hodie vocantur potestates: ⁊
magistratus municipales qui hodie vocantur consules olim po
terant cognoscere vsq ad.l. aureos: hodie vsq ad.ccc. aureos. vt
C. de defen. ciui. l. defensores. ⁊ in auē. de defen. ciui. §. ⁊ iudica-
re. ⁊. §. audient. hoc ita premisso ponetis ita primum ⁊ secundū
⁊ tertiū casum. vt. s. posui: videte expositionē littere. [si idē] scili
cet titius actor. [cum eodē] scz cū seio reo [agat.] subaudi ad di
uersas quātitates ⁊ ex diuersis causis: ⁊ agat coram defensore ci
uitatis vel magistratu municipali [quarū singularū quantitas]
id est vna actio. [sit] id est vna certi condictio ex causa mutui ad
xl. aureos: alia actio ex vendito ad.xxx. aur. tertia actio ex locato
a.xx. aur. ⁊ ita sustinebat singula per se. i. quantitatē ad iurisditio
nem eius pertinentem olim ⁊ hodie. [omniū] s. actionū. [eius.]
quia oēs quātitates simul collecte faciūt vltra.l. aureos. [apud
eum] i. defensorem vel magistratū municipalē. [placuit] subau
di ⁊ bene. [est] hucusq durat primus casus: ⁊ in isto primo casu
habetis si idem cū eodē. i. actor cū reo agit pluribus actionibus:
non inspicimus summā omniū actionū sed cuiuslibet actionis ⁊
quantitatis per se: secus si ageret vna actione communi actori, ⁊
reo: q: tunc intuemur quantitatem totius actionis q: tota quan
titas petit' siue tota res: vt. j. ea. l. in fi. ⁊. j. de ap. l. si qs. §. j. ⁊. §. vl
ti. simile est inuenire in donationē si dono tibi summā excedentē
ccc. aur. hodie quingentos non valet sine insinuatione: sed si do-
no tibi plures quantitates simul ⁊ diuersas si nos intuamur sin
gulas quantitates per se/ non excedunt summā olim.ccc. aur. ho
die quingentorū: sed simul coaceruate excedūt predictā summā:
cū nos intueamur singulas quantitates per se vt ita valeat do-
natio vt. C. de dona. l. sancimus. §. si quis. ⁊ hoc verū est quando
tractatur vsq ad quē modum iudex possit cognoscere: vel quan
do tractat' vtrū valeat donatio: secus tamen est si tractat' de quo
ta parte debiti remittenda a creditoribus: quia tunc statur iudi-
cio maioris partis: vt. j. de pac. l. maiorē: ⁊ maiorē partē tunc in-
spicimus nō solum numero personarū sed quantitatum: vt. j. de
pac. l. si plures. in fi. [Sed ⁊ si cū mutue sunt actiones] i. petitio
nes: vt quia conuenio te ad.l. aur. tu recōuenis me ad centū aur.
[petat] hic est duplex littera: vna est talis: ⁊ alter minorem quā
titatem: ⁊ alter maiorē petat: ⁊ si habetis talē litterā ponetis ita
exemplū: hic petebā a te maiorē quantitatē: ponamus.l. aureos
corā preside: tu petis a me minorē quantitatē corā defensore: po
nam⁹.xl. aur. quis erit iudex: certe defensor debet adiri ⁊ cogno-
scere vsq ad.l. aur. nō preses: alia littera stat magis proprie: et di
cit sic: ⁊ alter minorē quantitatē: ⁊ alter maiorem petat apud eū-
dem iudicē agendū est ⁊c. ⁊ ſm istā lecturā posui casum: ⁊ hic re
peto adhuc: ⁊ ſm lecturā istā exponetis ita litterā. [⁊ alter mino
rem quantitatē.] puta. xl. aur. corā defensore. [⁊ alter maiorē pe
tat] s. reconueniendo: puta q: petit centū aureos coram preside.
[agendū est ei.] id est ab eo. [aduersarij mei fit] subaudi: q: vo-
cauit me corā preside pro maiori summa. [an apud eū.] id est de-
fensorem: ⁊ ita ſm istā litterā ⁊ ſm istā expositionē habetis vt di
xi in casu: cognoscet ergo defensor vsq. xl. aureos principaliter: ⁊
de. xl. aureis que tu petebas a me corā preside: si dicat aliquis ve
strum quomodo hic est cū defensor nō possit cognoscere vltra.l.
aureos. Respondeo verū est principaliter sed incidenter bene co
gnoscat vltra.l. aureos: sicut al's pedaneus iudex principaliter
non cognoscit sed incidenter sic. vt. C. de iudi. l. quotiēs. sed dñs
Ro. exemplificabat alio modo istū secundū casum huius legis:
⁊ sic peto a te. xl. aureos corā defensore: tu vis me recōuenire de
centum aur. apud defensorem: si ego volo dicere defensor nō po-
test cognoscere vltra.l. aureos nō sum audiēdus: q: quē elegi in
agendo ⁊c. vt. s. de senten. ⁊ interlo. om. iudi. l. cum papinianus.
⁊ auē. ⁊ cōsequēter: ⁊ q: continētia cause diuidi non debet. vt. C.
de iudi. l. nulli. sed prior positio quā premisi in casu magis cōcor
dat cū littera ⁊ planior est: ⁊ in isto scđo casu colligetis istud no.
qđ nō debet esse in potestate aduersarij mei: an illud qđ faciā se-
cum teneat vel non teneat: ⁊ ad istud concor. instit. de rerū diui.
§. illud. ⁊. j. loca. ⁊ condu. l. si quis domū. in fi. j. respon. ⁊. j. de ar
bi. l. si quis rem. ⁊. l. non distinguemus. §. illud. ⁊. j. de iudi. l. ij. §.
sed ⁊ si agant. ⁊. j. de serui. rusti. pre. l. qui sella. §. j. ⁊. j. ad. l. fal. l. in
quantitate. §. magis. ⁊. j. de eo qđ cer. loco da. opor. l. ij. in princi.
⁊. C. de contrahen. emp. ⁊ vendi. l. in ementis. ¶ Or sequitur ter-
tius ⁊ vltimus casus. si vna actio ⁊c. [famil. hercisc.] qđ iudiciū
competit pro hereditate diuidenda. [vel cōmuni diuidundo.]
qđ iudiciū competit pro re diuidenda. [vel finiū regundorū] qđ
iudiciū cōpetit pro finibus distinguendis vel diuidendis. [vtrū
singule partes] i. pars cuiuslibet. [quod] scz vt inspiciat' pars
cuiuslibet. [placet] subaudi ⁊ male vt in fi. huius legis. [⁊ pega-
so placet.] ⁊ sic no. q expectamus qđ pōt euenire. vt. j. loca. ⁊ cō
ducti. l. si quis domū. in fi. ⁊. j. ex quib⁹ cau. maio. l. sz ⁊ si propter.
§. si ferie. ⁊ institu. de rerū diui. §. illud. ⁊. j. ad. l. aqui. l. qui sella. ⁊
j. ad. l. fal. l. in quantitate. §. magna. aliquando tamen spectamus
quod fit non qđ euenire potest. vt. j. e. l. cū quedā puella. §. vlti. ⁊
j. de pecu. l. eo tempore. in fi. j. respon. ⁊. j. q satisda. cog. l. sciendū.
§. penulti. ⁊. j. de in litē iur. l. j. [⁊ sane.] ecce determinatio. [eoꝝ]
exponunt quidam offidij ⁊ proculi. ⁊ ita relatio fit ad superiora:
non ad proxi. sic. s. de adop. l. qui in adoptionem. in fi. sed nos ex
ponamus. [eorum sententia.] scz cassij et pegasi: ⁊ ita relatio fit
2 ad proxima tātum: vt. j. de postulā. l. j. §. deinde. in fine † ⁊ ideo
vos dicetis circa hoc ita breuiter: aut clausula que subijcitur po
test commode referri ad omnia: et tunc ad omnia refertur: vt. j.
de lega. j. l. talis scriptura. Aut non potest commode referri ad
omnia supradicta quo casu si pōt referri ad proxi. ad proxima re
fertur vt in preallega. l. j. de postu. l. j. §. deinde. si autē non pōt re
ferri ad proxima sed ad superiora: ad superiora tantum refertur
vt in preallegata. l. qui in adoptionem.

1 ¶ Magistratus municipalis non potest ad mortem damnare
sz modice castigare.
2 Seruus non potest esse in iudicio ciuili sed in criminali sic.

1 Magistratibus. † In lege ista dicitur: ego coram magistratu
municipali volo accusare seruum. l. cor. de sic. vel. l. cor
ne. de falsis: de qua debet ei imponi pena vltimi sup-
plicij: nunquid potero ipsum accusare: certe non: quia magistra
tus non potest condemnare seruum de vltimo supplicio: sed de
aliquo leui crimine posset eum condemnare: puta de furto de
quo modica castigatio inferenda est: vt puta fustium quia modi
ca coertio magistratibus permissa est. [supplicium] quod mor
tem interpretamur. vt. j. de pe. l. vltimum. [a seruo.] id est de ser
uo. [non licet.] vt in. l. corne. de. sic. cuius pena est vt. j. ad. l. cor. de
sicca. l. iij. §. vltra. et insti. de publi. iudi. in fine. et quia non potest
hic magistratus municipalis: quia pena vltimi supplicij est me-
ri imperij. vt. s. eo. l. iij. et ideo non competit iure magistratus. vt
s. de offi. eius cui manda. est iurisdi. l. j. [modica autem castiga-
tio.] puta fustium. [eis non est deneganda.] vnde potero seruū
accusare de furto cuius causa imponitur pena fustium. vt. j. de
fur. l. vlt. si dicat aliquis quomodo seruus potest accusare de fur
2 to cū seruus nō possit esse in iudicio. vt. C. de iudi. l. seruus. † Re
spondeo verum est q seruus non potest esse in iudicio ciuili: sed
in criminali sic: vt. j. de accusa. l. hos. §. omnib⁹. vnde ex lege ista
colligetis q omnes potestates ciuitatum sunt homicide quia to
ta die condemnant ad vltimum supplicium delinquentes: et cer
tum est per legem istam q habent cognoscere de leuioribus cri-
minibus vt hic. ⁊ in auē. de defen. ciui. §. audient. vnde habēt mo
dicam coertionem. vt. s. de offic. eius cui manda. est iurisdi. l. j. et
l. vlti. tamen quedam ciuitates sunt in lombardia que habuerūt
pacē cū dño imperatore in pace constantie. nam cum imperator
vicisset totā italiā: ⁊ vna die amisisset eā: misit ābasiatores suos
ad lombardos dicendo q volebat cum eis habere pacem: ⁊ lō-
bardi miserunt ambasiatores ad ciuitatem constātie que est in
alemania et fecerunt pacem: et imperator inter cetera que tūc cō
cessit ciuitatibus lombardie concessit eis merum ⁊ mixtū impe-
rium ⁊ iurisditionem.

1 ¶ Delegare potest et etiam delegatum cogere qui iurisditio
nem habet. Item delegatio non debet fieri vt iudicetur vltima
die officij.

1 Cum qui. † In lege ista tractatur quis iu-
dex potest iubere iudicare et cer-
te ille iudex qui est magistratus potest delegare: id
est iubere iudicare: scilicet habens ordinariam iurisdi
tionē: puta pconsul/ vel pretor/ vel preses prouincie potest iube
re iudicare infra tempus sue iurisditionis non eo die quo priua
tus erat sua iurisditione. [oportet.] et sic iudicem ordinariū esse
oportet. [iudicare.] incipit secundum dictū habet duplicem in-
tellectum: et vnum talem: quia proconsul eodem die quo depo-
nit officium suum non potest iubere aliquem iudicare: id est ali-
cui causam delegare vt eodem die iudicet: sed hec expositio non
est bona: quia remanet proconsul vsq in aduentum successoris
sui. vt. s. de offi. proconsulis ⁊ le. l. meminisse. ⁊. s. de offi. pre. l. si
forte legitur. ⁊ secundo modo si aliquis est proconsul vsq ad sex
menses potest delegare causam alicui vt cognoscat in sex men-
ses: non

ses:non autem posset delegare vt ille vltra sex mẽses iudicet. Or signori circa.l.istam ita breuiter no.ad hoc vt aliquis possit delegare requirũtur duo:⁊ ad hoc vt aliquis possit iubere iudicare requiruntur tria:ad hoc vt quis possit delegare requiritur ꝙ sit ordinarius.nã delegatus non delegat.vt.s.de offic.eius cui mã. est iurisdi.l.vlti.et.s.eod.l.more.⁊.j. de iudi.l.cum pretor.⁊.C.de iudi.l.a iudice. Item requiritur scdm ꝙ causa quaz delegat competat ei vt ordinario ⁊ sit delegabilis.vt.s.de offic. eius cui man. est iurisdi.l.si pretor.⁊.C.qui pro sua iurisditione iudi.da. dari vel possunt.l.j.item requitur ⁊ tertiũ ꝙ possit iubere iudicare:scilicet ꝙ in delegatione non inserat diem vel tempus quo eẽt finita sua iurisd. Item ꝙ deleget inter subditos.vt.j.e.l.vlti.⁊.C.de aduo. diuer.iu.l.sancim⁹.nisi preter arbitrium ⁊c. Or signori circa.l.istã instatur ⁊ opponitur sic videtur ꝙ si iudex est duraturus ad.vj. menses ꝙ possit committere causaz vt cognoscat ille cui est commissa causa infra annum: quia lex dicit ꝙ iudices dati a preside durant in tempus successorum: vnde videtur contra.j.de iudi. l.venditor.§.iudices. Ad quod dixerũt quidam:iudices dati durant in tempus successorum cum successor confirmauit illam delegationem alij vt Joã.⁊ azo.dixerunt ꝙ ibi iudex delegauit infra tempus qd erat sue iurisditionis:sed vltra nõ potest delegare vt hic:sicut non potest preses interdicere alicui vltra temptus sue administrationis ne arte sua vtatur.vt.j.de peñ.l.vlti.alij dixerunt vt prius dixi ꝙ pretor vl' proconsul vel preses eo die quo deponit officiũ suũ nõ potest iubere aliquẽ iudicare:id est alicui causam delegare:vt eodem die quo deponit officium suum iudicet:⁊ hoc id quia iudices pridie kalendarum ianuarij:neq; ius dicere consueuerunt:neq; sui potestatem facere.vt.j.de fer.l.pridie sed certe ipsi male dicunt quia iudices durant vsq; in aduentum successoris.vt.s.dixi.⁊.s.de offi. p.august.l.vna. vnde eo die qua proconsul futurus est priuatus poterit iubere iudicare: hodie tamen videtur sm Joan.ꝙ per duos dies ante aduentum successoris deponat merum imperiuz:al's desinit esse iudex.vt in aut.de admi.§.vl.sed nec hoc hodie seruatur in ciuitate ista:nec in aliquibus partibus lombardie per.l.municipalem.

1 ☞ Iudex maior potest se submittere iurisditioni minoris vel equalis.

Est receptum.

† In lege ista dicitur:si sum pretor ⁊ ali⁹ pretor equalis vel maior vult se subijcere iurisditioni mee vt cognoscã inter eum ⁊ aduersariũ suũ hoc sibi facere licere.[maior]pone cõsul qui est maior pretore.[vel equalis.]puta alius pretor:vnde ponetis ita exemplum:consul est maior pretore quia superillustris pretor est spectabilis si consul subijcit se iurisditioni pretoris vt possit cognoscere inter se ⁊ aduersarium suuz hoc fieri potest:vt hic dicitur:⁊ ita ex.l.ista colligitur arg.ad id de quo tetigi.s.e.l. magistratibus.licet alio modo tangam hic quãdo dominus imperator fredericus eiectus fuit de italia cepit tractare concordiam cum lombardis ⁊ misit ad eos vt mitterẽt sibi ambasiatores:isti miserũt ei:⁊ dominus imperator fredericus congregauit magnum colloquium:⁊ tractauit cum eis de iurisditione quam habebat in lombardia:et dum ambasiatores lombardorum vellẽt recedere:quia non poterãt cõcordare: dixit imperator:domini vos non vultis mecum cõcordare: volo ꝙ sciatur per totum mundum ꝙ stat per vos ⁊ non per me: vnde dico ꝙ paratus sum me subijcere iurisditioni rectorũ societatis lõbardie:⁊ ipsi dicant: quicquid volunt pro me ⁊ contra me: dixerunt ambasiatores nobis hoc placet: ⁊ ita imperator tunc subiecit se iurisditioni rectoꝝ societatis lõbardie:et ipsi ordinauerunt ita et sepe iam legi illam pacẽ ꝙ ipe deberet habere a qualibet ciuitate pro moneta quã faceret quattuor marchas argenti quia prohibitum erat ciuitatibus facere fieri monetã.vt.C.de fal.mo.l.vlti. item ordinauerunt ꝙ de causis vltra.l.libras deberet appellari apud eum.item debebat habere quedã sua vela regalia proprio loco.item debebat habere.xxvj. denarios pro fumantibus. item debebat habere dum esset in italia certum numerum peditum et militũ:tñ hodie nihil habet:certe hic potuit facere arg.huius.l. quia maior ⁊ equalis potest se subijcere iurisditiõi minoris.vt.j. ad tre.l.ille a quo.§.intempestiuum.est tñ arg.contra ꝙ liber homo pacto nõ potest fieri seruus vt.C.de libe.causa.l.cuz affirmes ⁊.l.post certi.sed illud est fauore libertatis.item ista sunt vera in his que sunt contentiose iurisditionis:secus in his que sunt volũtarie iurisditionis:quia par apud parem nõ manumittit. vt.j.de manumis.vindic.l.apud.sz queritur que est ratio quare ista sunt vera in his que sunt cõtentiose iurisditionis non in his que sunt voluntarie iurisditionis:qr rñ.⁊ dico ꝙ illa est ratio:quia in contentiosa iurisditiõe non possum mihi esse iudex.vt.s.e.l. qui iurisditioni preest:vnde possum me subijcere iurisditioni pari vel minori:sed in voluntaria possum mihi esse iudex.

1 ☞ Iurisditio sine consensu nõ prorogatur ⁊ ille qui errat non consentit.
2 Iurisditionis prorogationẽ quando inducat error ẽ iuris ⁊ quid in errore facti.
3 Iurisditionis prorogatio non valet nisi expresse appareat de cõsensu actoris ⁊ rei.
4 Item duo videntur in non suum iudicem consentire per litis contestationem.

Si per errorem.

In lege ista dicitur: in vrbe romana erãt plures pretores inter ceteros erat vnus vrbanus qui cognoscebat inter ciues:alter peregrinus qui cognoscebat inter peregrinos et aduenas. † Or ponamus duo peregrini per errorem adiuerunt pretorem vrbanũ putãtes eum peregrinum ⁊ coram eo litigauerunt:nunquid valet quod factum est coram eo:certe non: nam litigarunt apud non competentem iudicem:nec potest dici ꝙ eius iurisditionem prorogauerunt: quia errabant:⁊ nihil est tam contrarium iuri vel cõsensui ꝙ error qui detegit imperitiam.hoc dicit ista lex:videatis expositionem littere.[si per errorem.]scilicet iuris vel facti:vel per erroreʒ actoris vel vtriusq;.vt.j.dicam.[fuerit aditus]per lit.contesta.quia tũc dicitur adiri.[est.]vt.C.si a non compe.iu.fu.iu. per totum.[nec enim.]modo respondet iurisconsultus cuidam tacite obiectioni que posset sibi fieri.[in presidem.]id est in pretorem:nam nomen presidis generale est. vt.s.de offi.pres.l.j.[tum.]pro quia.[detegit]id est discooperit:quasi diceret nihil vl' pauca:⁊ no.hic plura no.primo no.ꝙ ista est hyperbolica locutio:⁊ si legisti ĩ coloribus rhetoricis cum figuris vos scitis quid sit hyhperbolica locutio:nam hyperbolis est quidam color rhetoricus:⁊ dicitur hyperbolis manifestus excessus veritatis:vt est exempluz in leccatore nam si meretrix dat sibi in mane vnum ciphum vini dicit meretrici:tu es melior regina anglie:⁊ sic est figura per quã dignoscitur id quod excedit veritatem ⁊ sic est hic:quia manifestum est ꝙ magis est contrarium consensui ꝙ error:scʒ violẽtia vel metus quia vis est impetus contrarius voluntati.vt.j.quod met.causa.l.j.simile not.alibi.j.de pac.l.j.⁊.j. de dolo.l.sed et ex dolo.§.j.⁊.C. de sacrosan.eccle.l.j.item no.hic est aliud no.quod factum est a non competenti iudice nullius est momenti.vt in preallega.l.C.si a nõ compe.iudi.in rubro ⁊ in nigro.item colligetis hic aliud not.ꝙ error contrarius consensui.vt.s.de iuris ⁊ fac. ignoran.l.cum testamentum.⁊.l.non idcirco. Or signori circa.l.istam formant tres questiones sm az.que satis obscure determinantur per eũ in glo
2 sis nostris hic scriptis:quia hic dicitur † si adit⁹ est vnus pretor pro alio ꝙ non valet illud quod actum est: sed nunquid istud est verum siue interuenerit error iuris siue facti:error iuris est vt qr credebam ꝙ vrbanus pretor posset cognoscere de causis peregrinorum:error facti est quando aditur vnus pretor ꝑ alio. Or dominus guil.de gabriago.C.eodem.in ipsa rubrica: al's. C.l.j.dixit si duo adeunt iudicem per errorem facti non faciunt eum iudicẽ suuz siue ante lit.contesta.siue post lit.cõtesta.adissent:quia sunt incerta et plerũq; ⁊c.vt.j.de iur.⁊ fac. ignoran.l.ij.sed secus est si adeãt per errorem iuris:quia si ante lit.contesta.adissent non esset iudex eorum:secus si post lit.contesta.quia tunc esset iudex eorum:sed hec solutio non valet: quia non probatur aliqua.l.item quia si sequeremur solutionem istam esset cõtra.l.istam:quia vocamus errorem facti imperitiam iuris.et in prin.l.de errore.et in si.l.dicit de imperitia ergo non est vis errent in facto vel in iure. item quia.ll.sunt expresse que dicunt ad hoc vt duo non subditi faciant non suum iudicem suum iudicẽ/re quiritur ꝙ sciant eum nõ suũ iudicem.vt.j.de iudi.l.j.⁊.C.e.l.j.item quia lex dicit ꝙ litigatores videntur consentire cum sciunt eum nõ suũ iudicem.sed si putant eum suum iudicem siue errẽt in iure vel in facto nõ faciunt eum suum iudicem.vt.j.de iudi.l.ij.in prin. Sed denuo secundo quero quid si ambo non errauerunt.s.actor ⁊ reus: sed alter tm̃ nunquid valet qd actum est:dixit. G.de cabriago:si reus errat nõ valet:sed si actor errat valet quia ex eius persona ius metimur.vt.j.si pars here.pe.l.j.in prin.⁊.C.e.l.iuris ordineʒ querti postulas:sed certe ipse male dixit:qr iudiciũ nõ debet claudicare nã alij dixerunt econtra:si reus errauerit nõ faciũt eũ suũ iudicẽ secus si actor illa rõne:qr iudiciũ reddit in inuitũ.vt.j.de ver.sig. l.inter stipulãtẽ.§.j.claudicaret.si vnus error vitiaret ꝓcessuz alteri⁹ qd eẽ nõ debet.vt.j.de arbi.l.si cũ dies.§.pe.⁊.C. de postu.l. prouidẽdũ.itẽ qr nõ debet licere actori qd nõ lʒ reo.vt.j.de reg.iu
3 l.nõ dʒ † vñ dicẽdũ est siue actor tm̃ siue reus tm̃ erret ꝙ non videntur in iudicẽ consentire ⁊ facere suuz iudicẽ eũ qui non est: qr nõ cõsentit q errat vt hic.⁊.j.de iudi.l.ij.in prin.sʒ tertio q̃ro quõ dicuntur duo priuati in nõ suũ iudicem consentire: nunquid eo ipso cum et offerunt sibi libellum:dixit. G.de cabri.ꝙ sic.vt arg. C.de litig.aut.litigiosa res est. ⁊.j.de i offi.te.l. posthumus.in si.

et quia habet necesse actor in causa persistere.vt.C.quomodo et quando iu.auf.qui semel.sed certe ipse male dixit:quia nõ videtur in iudicem consensisse qui rc.vt.j.de iudicijs.l.non videtur. item quia si duo conuenerunt pacto aliquem iudicem adire ante lit.contesta.possunt penitere.vt.j.e.l.si conuenerit.vnde dicim⁹

3 ꝙ† duo videntur in non suum iudicem consentire per li.conte. vt ar.j.sol.ma.l.si cum dotem.§.eo tempore.

1 ☞ Jurisditio in totum vel in partẽ si delegetur a delegãte nõ abdicatur sed delegatus delegantis vice fungitur.

2 Delegatus ad vniuersitatem causarum potest subdelegare non autem delegatus ad vnam causam.

1 Solet pretor. Jn.l.ista dicitur:† pretor qui dicitur iudex ordinarius vel preses prouincie vel proconsul potest demandare totam suã iurisditionẽ et vnã speciẽ si vult:et dũ mãdat totam suã iurisditionẽ vel vnã speciẽ ille cui mandat non fungitur vice sua sed illius qui mandauit.[iurisditionẽ].s.suam[et aut omnẽ].i.totam.[nam.]nõ respõdet tacite obiectioni q̃ sibi posset fieri quod non posset mandare omnẽ suã iurisditionem.[nõ

2 sua.]vt.s.de of.eius cui mã.est iur.l.et si pretor.† Or signori no. mandat aliquis omnẽ suam iurisditionem dũ alicui delegat vniuersitatem causarũ:mandat aliqs vnam speciem dũ vni delegat vnam causam:sed vbi vniuersitas causarũ delegata est delegatus potest subdelegare.vt.j.quis et a quo ap.l.j.in fi.sed delegatus ad vnam speciem non delegat nisi sit delegat⁹ principis vel proconsulis.vt.s.e.l.more diri.

1 ☞ Judex potest delegare in totum vel in partem maxime vbi causa subest.

1 Pretor. Jn.l.ista videt̃ repetere qd̃.s.l.pri.dictũ est:et tñ repetit vt aliud adijciat:sed in.l.ista dr̃:† ꝙ pretor potest delegare totã iurisditionẽ et vnã causaz inter certas p̃sonas et in certa re ex iusta causa puta si fuit aduocatus in certa causa:et postea fuit creatus magistratus:quia de illa causa in qua fuit aduocatus nõ poterit cognoscere sed debebit delegare.[personas]vt mando tibi oẽs causas pupillor.[vel ad vnam speciẽ.]vt mando tibi vt cognoscas de tali re.et hec lex differt a superiori lege:q2 in lege superiori dictũ est in genere:et aliquid est adiectum quod non dicitur in.l.ista:q2 ibi delegat⁹ fungitur vice delegantis.item.l.superior dixerat ꝙ pretor potest mandare omnẽ suã iurisditionẽ et vnam causam qd̃ ista non dicit:preterea hic annectit rationem quare p̃tor demandat vnam causam inter certas personas:et ideo annectit statim rationẽ quare pretor demandat vnam speciẽ maxime rc.[iustam].i.necessariam:et quare habet iustaz causam a iudice quia rc.[esset.]et de hoc superiori.l.nihil cautum erat vnde in.l. ista colligetis illud no.si sum aduocatus in aliqua causa et pẽdente illa causa sum electus magistrat⁹ nõ possum cognoscere d̃ illa cã:sed alij delegare.vt arg.C.d̃ asser̃.l.vlt.in fi.sic nec testis.vt.j. de testi.l.vl.et hoc illa rõe:q2 cordi nobis est vt lites fine suspitõe p̃cedãt.vt.C.de iudi.l.apertissimi.itẽ ex.l.ista colligetis arg.ꝙ et didicisti testificata cause mee qd̃ nõ possis esse aduocat⁹ ꝯ me.

1 ☞ Pacto de ligãdo corã iudice nõ suo qs stare nõ cogitur.

2 Pactum ꝙ quis possit conueniri coram iudice quem recusare poterat valet.

1 Si cõuenerit. † Jn.l.ista ponitur ita casus:ego et tu eramus ciues vrbis rome fecim⁹ pactũ inter nos ꝙ nos non litigaremus corã pretore vrbano quasi esset nimis difficilis hõ nobis:sed litigarem⁹ coram pretore peregrino:postea lite contestat̃.coram peregrino volo mutare volũtatem et dicere ꝙ volo litigare coram pretore vrbano:vel ecõtra tu vis mutare volũtatẽ: nunqd hoc licebit tibi vel mihi ante litẽ cõtesta.certe sic.[si conuenerit.]subaudi pacto facto.[priusq̃ adiret̃.]sub.per lit.cõtesta.vt dixi.s.e.l.si per errorẽ.[mutata volũtas fuerit.]sub.a me vel a te:vel ab ambob⁹.[stare.]Sed videt̃ ꝯtra.q2 pretor ait rc. vt.j.de pac.l.j.et.l.iuregentiũ.§.pretor ait.sed illud non obstat ꝙ pactũ debet seruari si est validũ vt ibi:sed istud pactũ nõ est validum nisi interueniat litis cõte.Sed de nouo videt̃ contra.nõne licet renũciare priuilegio fori:sed si renũciatũ est non licet mutare volũtatem.vt.C.de epi.et cle.l.si qs in conscribendo.et.j.de in ius vo.l.j.in fi.ad quod dominus az.hic multa scripsit:et dixit primo sic:si quis renunciat priuilegio fori et in scriptis valet pactum:et tunc stabitur renũciationi.vt in.l.contra.sed si conuenit pacto facto sine scriptura adire vnum pretorem pro alio non valet vt cogatur stare renunciationi ante litis cõtesta.vt hic:que solutio nõ valet:quia ista valet pactum factum sine scriptis q̃tum valet factum in scriptis.vt.C.de pactis.l.pactum qd̃ bona fide.iteꝫ quia ita contrahitur hypotheca.solo consensu sicut cum scriptura.vt j.de pign.l.contrahitur.alij dicunt tenet renunciatio fori facta a reo vt ibi sed renunciatio facta ab actore non tenet:si mutet voluntatem ante litis cõtesta.vt hic:sed nec hec solutio est bona:q2 fauorabiliores sunt rei q̃ actores.vt.j.de re.iur.l.fauorabiliores et quia non debet licere actori quod non liceat reo.vt.j.de regu. iur.l.non debet.et ideo vos dicetis:aut tractatur de iurisditione proroganda aut declinãda:si tractatur de iurisditione danda:vt quia duo paciscantur vt litigent coram non suo iudice hic non solum sufficit pactum nisi adeant eum litem contestando coram eo vt hic:et quia priuatorum cõsensus non facit eum iudicem qui nõ est.vt.C.e.l.priuatorũ.si autem tractatur de iurisditione declinanda:vt ptꝫ in scholaribus non clericis qui plures habent iudices vt in aut.de sanctissimis episco.§.si quis aũt pro pecunia.et.C.ne filius pro patre.in cõstitutione habita super hoc.et.s.in proemio

2 in.§.vlt.habuistis.hic si renũciat† scholaris vel clericus priuilegio forte paciscitur ꝙ possit conueniri coram preside prouincie: quia tractat̃ de iurisditione declinanda sufficit solum pactum et coram preside poterit conueniri:quia licitum est vnicuiq3 renunciare his q̃ pro se introducta sunt.vt.j.de mino.l.si iudex.item si scholaris promisit soluere coram certo iudice ibi poterit conueniri.vt ar.de act.et ob.l.contraxisse.

1 ☞ Mutatio fori post sniam vel litis contest.prioris iudicis iurisditionẽ nõ impedit.

2 Corã iudice minoris summe possum petere a debitore modicam quãtitatẽ de maxima summa.

1 Cum quedã puella. † Jn principio huius legis dicitur:quedaz puella erat de territorio bonoñ.cepi eã conuenire apud iudicem bonoñ.iudex cognouit solẽniter inter me et ipsam et fuit mihi cõdẽnata:nõ apellauit post sententiam latã contra eam contraxit matrimonium cũ quodã mutinensi:et ita mutauit domicilium:nunquid iudex bonoñ.poterit sententiam mandare executioni:certe sic.idem est si post litis cõtesta.ante sententiam mutauit forum:quia iudex bonoñ.remanet iudex et debebit ferre sententiam et mandare eam executioni nam vbicunq3 acceptum est iudicium ibi finiri debet:sicut in omnibus casibus similibus obseruatur.[cum quedam puella.]bonoñ.[apud competentem iudicem.]et sic bonomensem.[litem suscipere.]solẽnit tutore auctore si erat minor.xxv.an.[posteaq̃] id est post sententiam.[alterius iurisditioni.]id est mutinensis. [peruenit.[et sic puella mutauit domiciliuz:nam si mulier est de boñ.et bonoñ.habet domicilium et nubit mutinensi mutat domicilium.vt.j.ad municipa.l.j.§.j.et.l.vlti.§.ħ.sed si mulier bonoñ.efficitur concubina hominis alterius fori non mutat domicilium. vt.j.ad muni.l.vlti.in fi.[quia antea.]sub.q̃ mutaret domiciliũ. [ante sententiam.]id est post litem cõtest.[hoc euenit]scilicet ꝙ ipsa mutet domicilium.[idem putarem.]vt primus iudex ferat sententiam et ꝙ mandet eam executioni.[obseruandum est.]vnde no.si masculus vel femina est de isto foro:et conuenitur anteq̃ mutet forum siue sit lis contest.siue non.hic tenetur respondere. vt.j.de iudi.l.si quis.et extra de offi.de leg.c.proposuisti.nec obstat.j.si quis caut̃.l.qui auteꝫ nouo priuilegio.in prin.quia illud intelligitur de alio priuilegio nõ de priuilegio loci:vel illud debet intelligi quãdo impetratum est priuilegium.

2 Quotiens de q̃titate. † Jn.§.isto no.ad euidẽtiam ꝙ defensor ciuitatis olim cognoscebat vsq3 ad.l.aur.hodie vsq3 ad.ccc. hoc premisso.in.§.isto dicitur:si queritur de qua q̃titate defensor possit cognoscere olim:vel hodie non consideramus q̃tuz debeatur:sed q̃tuz petitur.[queritur.]i d est quotiens querit̃ vtrũ defensor possit cognoscere olim vsq3 ad.l.aur.hodie vsq3 ad.ccc. aureos.vt.s.e.l.si idẽ dixi.[semper q̃tum petatur.]vt si petatur vltra.l.aur.olim:vel hodie vltra.ccc.aur.non valeat.[debeat̃]ꝙ licet debeatur minus q̃ petatur:tamen non poterit defensor cognoscere:vnde no.ꝙ non inspicimus qd̃ fieri debet sed quod fit: al's econtra.vt.s.de offi.presi.l.iꝫ.et dixi.s.e.l.si idem cum eodem in fine.

1 ☞ Judex vult dicere ius in hominem alterius territorij et nõ potest.

Judex volẽs dicere ius ĩ suos et de re sui territorij vult tñ dicere extra territoriũ et non põt.ibi.

Judex si vult dicere in suos de re alterius territorij et tũc põtest valet snĩa tñ nõ põt facere executionem.ibi.

1 Extra territoriũ. † Jn lege ista duo dicuntur:primo dicitur ꝙ iudex habet cognitionem inter homines sui territorij:quia homines extra territorium suum non tenentur sibi parere:et si non parent non committunt in penã. Secundo dicit ꝙ iudex potest cognoscere de q̃titate que consistat infra iurisditionẽ suam de maiori q̃titate non.[extra territoriũ.] dicitur

dicit territoriũ ꝛc. vt. ſ. de ver. ſignifica. l. pupillus. §. territorium. [ius dicenti.] al's ius dicentis: ꝛ ſi habetis ius dicẽti legetis ita litteram: impune non paretur ius dicenti. extra territorium: ſed ſi habetis ius dicentis legetis ita extra territorium ius dicentis impune non paretur: vnde not. hic ꝙ dicitur aliquis extra territorium iudicis ſi ipſe ius dicens non habet imperium vt hic. ꝛ. ſ. de officio p̃ſidis. l. iij. item dicitur extra territoriuꝫ eſſe iudicis: ſi res de qua iudex cognoſcit inter duos nõ eſt in territorio iudicis: qꝛ tũc non põt mãdare ſñiam executioni. vt. ſ. de bo. auc. iu. poſ. l. cũ vnus. in fi. ſed tunc iudex mandat iudici illius territorij vbi eſt illa res mandet ſñiam executioni. vt. ſ. de re iudi. l. a diuo pio. item dicit̃ extra territoriũ ſi iudex extra territorium ſuũ quando iudicat inter ſubditos ſuos vel de rebus poſitis in ſuo territorio. vt ſ. de offi. prefec. vr. l. vlti. [ius dicere.] puta ſi defenſor qui cognoſcit olim vſqꝫ ad. l. aur. vel hodie vſqꝫ ad. ccc. ſi vellet cognoſcere olim de. lx. vel hodie de. ccc. aur. non põt cognoſcere vt hic: niſi faceret de conſenſu partium. vt. ſ. de iudi. l. de qua re. ſed quid ſi cognouit ꝛ tulit ſententiã: nunqd valet ſñia vſqꝫ ad ſummã de qua poterat cognoſcere in reſiduo nõ: an in nihilum: ꝛ videtur ꝙ in nihilum valeat: qꝛ nõ debet ſñia ꝑ parte valere ꝛ pro parte non vt. ſ. fami. her. l. in hoc iudicio: econtra videtur ꝙ teneat vſqꝫ ad eam q̃titatem de qua potuit cognoſcere: quia non debet vitiari vtile per inutile. vt. C. de dona. l. ſancim⁹. ꝛ. C. de ap. l. amplio:em §. fi. ſed poteſt dici ſi non eſt defenſori oppoſitum tu nõ potes cognoſcere vltra. l. aureos olim: vel hodie vltra. ccc. aur. tunc tenet ſñia vſqꝫ ad. l. aur. olim: vel. ccc. aur. hodie per p̃calle. l. ſancim⁹ ſed eſt oppoſitum ei qꝺ non poteſt cognoſcere ſed poſtea tulit ſententiam videtur ꝙ in nihilum teneat quia eſt declinatoria exceptio. vnde poſt lit. cõteſt. non debet opponi. vt. C. de excep. l. pe. et vlt. ꝛ. C. de procu. l. ita demum. vel poteſt dici circa materiã iſtam vt cõſueui dicere aut iudex cognoſcit vltra iuriſditioneꝫ ſuã aut cõtra iuriſditionem ſuam aut extra iuriſditioneꝫ ſuã: ſi cognoſcat iudex extra iuriſditionem ſuã vt ſi iudex mutinenſis cognoſceret boñ. tũc non valet qꝺ factũ eſt per eum. vt. ſ. de of. pre. vr. l. vlti. ſi aũt cognoſcit iudex vltra iuriſditionem ſuam hoc non debet facere vt hic niſi de conſenſu partium. vt. ſ. de iudi. l. de qua re. ſi autem iudex cognoſcit contra iuriſditionem ſuam tunc nõ valet. vt C. e. l. j. ꝛ. ſ. de iudi. l. j.

¶ Qꝺ quiſqꝫ iuris in alterũ ſtatuit ipſe eodem iure vtatur. Rubrica.

¶ Rubrica iſta ita ad ſuperiora ꝯtinuatur. dictũ eſt ſuperiori ti. de iur. om. iu. et eſt iuriſditio poteſtas de publico introducta verum quia iudices occaſione iuriſditionis debent ſtatuere equitatem ꝛ ſtatuũt ius iniquũ: ponitur rub. qꝺ quiſqꝫ iuris in alterum ſtatuit. ſ. inique: ꝛ non ſolum punitur qui ſtatuit ſed qui ſtatui fecit. vt. ſ. e. l. j. §. j. vnde ſub. eſt in rub. qꝺ quiſqꝫ iuris ſtatuerit. ſ. vel ſtatui fecit: vnde circa hoc occurrit videre qñ habeat locum hoc edictũ: de quo dr. ſ. e. l. j. §. j. ꝛ que ſit pena huius edicti: de quo dr ſ. e. l. iij. §. hec verba. ꝛ ad quos prorogetur de quo dr. ſ. e. l. iij. §. ſi procurator. ꝛ in quibus habeat locum de quo dr. ſ. e. l. iij. §. illud. ꝛ qñ ceſſat: de quo dr. ſ. e. l. j. in. fi. ꝛ. l. vlti.

1 ¶ Magiſtratus quilibet põt legẽ cõdere in ſuo territorio.
2 Princeps ſolus facit legem generalem.
3 Magiſtratus ſi fecit ſtatutũ iniquũ cũ cõſenſu populi nõ vtitur eo iure ſi hoc non fecit voluntarie ꝛ quãdo ꝛ an retorquetur con tra populum.
5 Jus nouũ impetrari qualiter intelligatur.
6 Judicans contra legem quia ſic erat conſuetudo nõ tenetur hoc edicto.
7 Magiſtrat⁹ ſi fecit ſtatutũ iniquũ an ꝛ quando teneatur. ꝛ. nu. 8.
9 Affectus qñ puniatur lꝫ non ſequatur effectus.

Oc edictum ſummã. Circa eſtum qoud quiſqꝫ iuris in alterũ ſtatuit pretor fecit edictũ ſuũ: vñ iu. cõ. i p̃n. hui⁹. l. vſqꝫ ad. §. hec verba tria dicit: primo commẽdat iſtud edictũ: ſcdo ponit primũ caput hui⁹ edicti poſitũ cõtra ſtatuẽtẽ iniquũ ius: tertio ponit ſcdm caput huius edicti poſitũ cõtra impetrantẽ iniquũ ius: ꝛ primo ꝯmẽdat iſtud edictũ de ſumma equitate: dicẽs iſtud edictũ ſummã equitatẽ in ſe cõtinere: quis eñ reputabit iniuſte ideꝫ ius ſibi dici qꝺ ipſe aliis dixit. Scdo ponit primũ caput hui⁹ edicti in quo dr: ſi aliquis magiſtratus minor vel maior ſtatuat ius iniquũ cõtra aliquẽ: certe ipſe aduerſario ſuo contra. poſtulante vteret̃ eodem iure. Tertio ponit ſcdm caput edicti et dicit: ſi aliquis a magiſtratu maiori vl' miori ipetrat ius iniquũ: alij poterãt vti contra eũ eodẽ iure nec poterit iſte cõqueri: qꝛ qꝺ putat equũ in aliena perſona in ſua perſona debet putare equum: videte litteram. Or ſignori ſicut ego vobis premiſi circa iſtũ tractatum quod quiſqꝫ iuris ꝛc. dic vt dixi in caſu: videte expoſitionẽ littere. [hoc edictũ] ſ. qꝺ quiſqꝫ iuris in alterũ ſtatuit ipſe eodẽ iure vtatur: et ita dicem⁹ ꝙ verba edicti ponunt̃ in ipſa rubrica et dꝫ ita ſuppleri: ait pretor qꝺ quiſqꝫ iuris in alteruꝫ ſtatuit vel ſtatui fecit ipſe eodẽ iure vtat̃: vel poteſt dici hoc edictũ. ſ. cui⁹ verba et ſententia: vel ſaltim ſententia ponit̃. ſ. in ſecũdo ꝛ tertio dicto huius. l. ꝛ ſm hoc ita no. hic ꝙ iuriſconſultus primo cõmendat edictum pretoris: poſtea poſiturus verba edicti: ſimile alibi facit in edicto de pactis: qꝛ primo ponitur cõmendatio edicti. vt. ſ. de pactis. l. j. ꝛ eius verba poſtea ponuntur. ſ. de pac. l. iuregentium. §. ait pretor. aliquando tamen iuriſconſultus ecõtra facit: quia primo ponuntur verba edicti: poſtea ſubijcitur edicti commendatio. vt. ſ. de eden. l. pretor ait. [ſummam habet equitateꝫ.] ꝛ vere habet ſummam: quia iſtud edictum ſuſtẽtatur lege diuina ꝛ humana: diuina que dicit quod tibi non vis alij ne feceris: vt legitur in principio decretorum: ꝛ extra de cõſtit. c. cum omnes iure humano ſuſtentatur: quia quod quiſqꝫ putat equum pro ſe ꝛ contra ſe debet putare. vt. C. de teſti. l. ſi quis. ꝛ. C. de ſent. ꝛ inter. om. iudi. l. cum papinianus. item hec lex poetica comprobatur: vt ait cato. patere legem quem ipſe tuleris. item iure ciuili comprobat̃ quo cauetur ꝙ eam legem quam putat quis equaꝫ pro ſe ꝛ equã contra ſe debet putare. vt. C. de reſcin. ven. l. ratas. [iuſta] quaſi diceret nullus poterat indignari ꝙ illud ius qꝺ putauit equum pro ſe putet equum contra ſe. [quis enim aſpernabitur] id eſt recuſabit idem ius. [ſibi dici.] id eſt contra ſe. [quod ipſe alij dixit.] id eſt quod ſtatuit cuꝫ eſſet iudex. [vel dici effecit] vt ſtatui fecit cum eſſet litigator: ꝛ ita no. hic quod quiſqꝫ putat equum ꝑ ſe ꝛ contra ſe debet putare equum: et ad hoc concor. C. de poſtulan. l. prouidendum. ꝛ. C. de fruc. ꝛ li. expen. l. vlti. ꝛ. ſ. de iudi. l. ij. §. ſed ꝛ ſi agant. ibi ex quo poſita eſt commẽdatio hui⁹ edicti ponuntur verba edicti: vel ſaltim ſententia: et iſtud edictum habet duo capita: vnum contra ſtatuentem ius iniquum: alterum contra impetrãtem ius iniquum: ꝛ primo ponit vnum caput huius edicti. [qui magiſtrãtum] ſcilicet minorem: ꝛ ita competunt ei q̃ ſunt iuriſditionis. [poteſtatem ve habebit] ſcilicet maximam: et ita competunt ei q̃ ſunt meri ꝛ mixti imperij et iuriſditionis. vt ſ. de offic. eius cui mand. eſt iur. l. prima in princip. ꝛ. ſ. titu. proxi. l. imperiũ. [noui iuris] ſ. iniq. [ipſe qñqꝫ] i. qñcũqꝫ. [debet] et hoc eſt primũ caput edicti poſitũ contra ius iniquũ ſtatuentẽ. modo incipit ſcdm caput edicti poſitum contra impetrãtem ius iniquum [ſi quis] ꝛc. ꝛ dic. [ſi qs] ſcilicet litigator vel ſubditus [aliquid noui iuris] ſ. iniq. [obtinuerit] i. impetrauerit. [quandoqꝫ] i. qñcũqꝫ. [aduerſus eũ decernetur] hucuſqꝫ durãt verba ꝛ ſñia hui⁹ edicti vel ſaltim ſñia: modo reddit ratio verbor edicti pretoris. [vt quod ipſe] ꝛc. [patiat̃] i. pati dꝫ. vt. ſ. dictũ eſt. Or ſignori vos habetis in p̃n. huius. l. edicti pretoris duo capita et vnũ eſt cõtra ſtatuẽtẽ ius iniquũ: aliud eſt cõtra impetrantem ius iniquum. vt. ſ. dixi. Sed modo oppono ad qꝺlibet caput huius edicti p ſe ꝛ ſtatiꝫ ad primũ caput hui⁹ edicti ſic oppono quõ magiſtratus minor vel maior põt ſtatuere ius iniquũ ꝯ aliquem non eñ vr̃ ꝙ iſtud poſſit eſſe ꝛ qꝺ hoc non poſſit eſſe videte: aut magiſtratus ſtatuit ius iniquũ in ſubditos legẽ condẽdo aut ſententiando: legẽ cõdendo nõ põt magiſtrat⁹ ſtatuere ius iniquum cõtra aliquẽ: qꝛ ſolus princeps põt legẽ cõdere. vt. C. de le. ꝛ cõſti. prin. l. j. ꝛ. l. vlti. ꝛ inſti. de iur. na. gẽ. ꝛ ci. ſñiando non põt ſtatuere magiſtratus ius iniquum in ſubditos: qꝛ aut fert iniquam ſñiam interlocutoriã aut diffinitiuam: ſi iniquã interlocutoriã iſta ſñia nõ imponit finẽ controuerſijs: ꝛ ipſe eam contrario imperio põt tollere. vt. ſ. de arbi. l. dicere. ꝛ. ſ. de re iudi. l. qꝺ iuſſit. ſi aũt ſtatuit ius iniquum diffinendo aut ꝑnũciãdo ꝯtra legẽ: ꝛ tũc nõ valet ſñia ipſo iure. vt. ſ. que ſen. ſine ap. reſ. l. j. vnde ſi non valet ſñia a magiſtratu ipo iure ceſſant verba huius edicti. vt. ſ. e. l. §. hec aũt verba. aut ꝑnũciauit ferẽdo ſñiam ꝯtra ius litigatoris ꝛ tunc valet ſñia: ſꝫ appellari põt: ſi nõ ap. ſibi imputet q nõ appellauit: qꝛ videt̃ acquieſcere iudicatis. vt. C. de poſtu. l. j. ꝛ. C. de aduo. diuer. iu. l. j. ꝛ dãnũ qꝺ qs ſua culpa ſentit ꝛc. vt. ſ. de re. iur. l. quod quis. quid ergo dicemus certe vr̃ ex p̃dictis ꝙ primũ caput huius edi
1 cti nõ poſſit h̃re locũ: ſꝫ vos dicatis † ꝙ primũ caput hui⁹ edicti põt locũ h̃re ꝯtra iudicẽ ſtatuẽtẽ iniquũ ius: ſed ſi obijcias ſolus princeps põt legẽ cõdere non ali⁹. rñ. ſm quoſdam ſm tempora huius edicti: qlibet magiſtratus poterat legẽ ſtatuere in ſuo territorio: quia non erat tranſlata poteſtas condendi legem in principeꝫ a populo ſed hodie eſt ſecus: quia ſolus princeps poteſt legem condere: vel dicatis quod eſt verius quilibet magiſtratus etiam hodie poteſt legem condere in ſuo territorio. vt. ſ. de iuſti. et iur. l. omnes. ꝛ. C. q̃ ſit lõ. cõſue. l. j. non ob. ꝙ ſolus p̃nceps põt
2 legẽ condere: qꝛ rñ. dupl'r: ꝛ vno mõ ſic: † ſolus princeps poteſt legem generalẽ cõdere: vt oẽs de ſuo imperio liget: ſed magiſtra

tus municipalis cōdit legē spālem. vt liget illos de suo territorio vel pōt dici scdo modo dū magistratus cōdit legem: et ipse princeps videt cōdere: qꝛ oīa merito nostra facim⁹ ⁊c. vt. C. de veteri
3 iure enu. l. j. §. oib⁹. † Sꝫ pōt magistrat⁹ statuere ius iniquū sententiādo: si dicis snīam do qualiter aut interlocutorie aut diffinitiue. rñ. pōt statuere diffinitiue ius iniquū: si dicis aut pronunciauit cōtra legē: ⁊ tūc ipso iure nulla est snīa: ⁊ cessabūt verba huius edicti: aut ꝯtra ius litigatoris: ⁊ tunc potuit appellari ⁊ sibi īputet ꝙ nō appellauit. rñ. statuit ius iniquū ꝯtra ius litigatoris et sic tenuit snīa ⁊ sic potuit appellari: si dicis imputet sibi cur nō appellauit. rñ. nō pōt sibi imputari cur nō appellauit forte ob aliquā iustā cām. vt. j. mā. l. si pcu. §. si ignorātes: vnde tenebit snīa ⁊ alij vtent eodē iure ꝯtra eū. Sed ⁊ pōt dici si statuit ius iniquū interloquēdo ꝙ alij poterūt eodē iure vti ꝯtra eū: vñ licet ab interlocutoria nō appellat. vt. C. de epi. au. l. ij. appellatur tñ in casibus. vt. j. de ap. reci. l. ij. ⁊ in alijs casibus de quib⁹. j. dicemus. qui satisd. cog. l. ab arbitro. vñ lꝫ non possit appellari tñ si non vult reuocare alij poterunt vti eodē iure cōtra eū: qꝛ snīa interlocutoria perimit ius illius cōtra quē fert. Sed denuo op. ad istud primum caput hui⁹ edicti cū magistatus statuit ius iniquū: aut volūtate ppl'i aut nō: si statuit volūtate ppl'i debet teneri ppl's: qꝛ si procurator impetrat ius iniquū mādate dn̄o dn̄s debet teneri et nō pcurator. vt. j. e. l. iij. §. si procurator. si aūt statuit ius iniquū sine volūtate ppl'i: aliud auxiliū est pditū cōtra eū: qꝛ fecit litem suā: vñ tenet ex quasi maleficio. vt. s̄. de iudi. l. si filius. ⁊. j. de act. ⁊ ob. l. ex male. §. si iudex. ⁊. j. de var. ⁊ extraor. cog. l. si iudex. cū ḡ aliud auxiliū ordinariū sit pditū debet cessare extraordinariū. vt j. de mino. l. in cause. ij. Ad qđ pōt dici si iudex statuit voluntate populi ipse debet teneri: qꝛ ipse ⁊ ppl's statuit: qꝛ eius volūtate statutum est: nā si procurator deiecit aliquē de fundo voluntate dn̄i tenet procurator. qꝛ deiecit ⁊ tenetur dn̄s: quia mandauit dehci. vt. j. de vi ⁊ vi ar. l. j. §. quotiens. non ob. j. e. l. iij. §. si procurator. qꝛ ibi impetrauit procurator ius iniquum ignorās illud iniquum: vnde tenetur dn̄s nō pcu. vel ibi pcurator impetrauit nō tñ fuit vsus: sed dn̄s fuit vsus: vnde tenetur: sed hic magistratus statuit ius iniquū ⁊ ppl'us mādauit statui: vñ ipse magistratus ⁊ ppl's debet teneri: sed ⁊ potest dici esto ꝙ magistratus statuit sine volūtate ppl'i tamē debet teneri hoc edicto: qꝛ deliquit si dicis nōne habet aliud auxiliū locum: qꝛ fecit litem suā: vñ tenetur ex quasi maleficio act. in factum si dolo malo fecit litem suam: vnde cessat extraordinariū. rñ. illud habet locū qñ statuit ius iniquum iudicando. itē esto ꝙ iudex statuerit ius iniquū iudicando: istud est ordinarium auxiliū ⁊ illud est ordinariū: ⁊ vnū ordinariū non excludit aliud. vt. j. de rei ven. l. j. §. per hāc. preterea istud edictū habet locū cū statuit dolo malo. vt. j. l. pri. sed act. i factū ex quasi maleficio hꝫ locū si fecit litē suā dolo: sed si per imprudentiam nō. vt insti. de ob. que ex quasi ma. nas. in prin. ⁊ ita illud nō exclu
4 dit istud: † sed ad scdm caput huius edicti opponit quomodo impetrans ius iniquū tenetur vt alij vtātur eodem iure cōtra eū cū regula iuris sit qđ fauore alicuius sit ⁊c. vt. C. de leg. ⁊ cōsti. prin. l. qđ fauore. ⁊. s̄. de leg. ⁊ senatuscō. l. nulla. ad istud vos dicetis dupliciter ⁊ vno modo sic. illud quod est introductum fauore meo si est equum non debet retorqueri in lesionem meam vt ibi: sed si est iniquum ius sic: vt hic: vel potest dici secundo modo si statutū est aliquid fauore mei: vnde siue equum siue iniquum et istud nō debet retorqueri in meam lesionem. vt in. l. contra. sed si statutum est aliquid ad mei petitionem siue equum siue iniquum: alij possunt vti eodem iure cōtra me. vt hec solutio aperte probatur j. e. l. iij. in princi. eodem modo soluitur contra arg. s̄. de cōstitut. princi. l. j. in fi. ⁊ ibi dixi: vnde hic nō repeto. Or signori super pn̄. huius legis subijciam tres questiones: ⁊ primam nō reputo questionem: sed dn̄s meus magnum festum faciebat de ea: et primo
5 quero sic: † qualiter dicitur impetrari ius nouum cum ius nostrum sit quadruplex: est enim ius nouum. C. ius vetus. ff. ius nouissimū aut. est ius mixtum vt institutionū quod est collectiuum ex nouo vel veteri vel nouissimo iure: vt habuistis. s̄. in pheniō ff. ista questio ⁊ responsio non est digna recitatiōe: qꝛ non tractamus hic de nouo iure. C. ⁊ veteri. ff. ⁊ nouissimo aut. ⁊ mixto: vt in stit. sed dicim⁹ hic si magistratus aliqd de nouo statuit: qꝛ nō continuatur in libris nostris vel legib⁹ condendo vel interloquendo vel snīam do debet pati hanc penam vt vtant eodem iure contra
6 eū. † Sed denuo quero hic statuit magistratus aliquā iniquitatem cōtra aliquā legeꝫ faciēdo sed illa iniquitas erat morib⁹ approbata tenetur ne pena hui⁹ edicti: videt ꝙ sic: qꝛ qđ nō rōne ⁊c. vt. s̄. de leg. ⁊ senatuscō. l. qđ vero nō ratione. ⁊ sic videt non valere: sed nos dicim⁹ si magistratus statuit nouā legē: vel snīam do vel aliquā iniquitatē si est morib⁹ cōprobata nō patit penā hui⁹ l. ideo qꝛ cōsuetudo vincit legē: vñ vincit veterē inīqtatē. vt. s̄. de le. ⁊. se. cō. l. de qb⁹: ⁊ qꝛ iudices debēt suare ꝯsuetudinē auctoritate rerū iudicatarū. vt. s̄. de le. ⁊ se. cō. l. j. nec ob. qđ nō rōne ⁊c. qꝛ hic nō trahit ad alias psonas: sed ad illas inter quas statutū est
7 ius iniquū. † Sed denuo q̄ro statuit magistrat⁹ ius iniquū volūtate ppl'i tenet ppl's. vt. s̄. dixi. sed nunqd singuli de pplo tenent: vñ qđ sic: sicut heres defuncti q impetrat ius iniquū tenet. vt. j. eo. l. iij. §. qđ aūt. sed certe cōtradicēdū est: qꝛ tūc populus ⁊ nō singuli: qꝛ delictū vniuersitatis nō est singulorū. vt. s̄. de rerū diui. l. intantū. §. vniuersitatis. ⁊. j. de in ius vocā. l. sed si hac lege. §. q manumittit. nec obstat ꝙ heres tenet: qꝛ illud intelligit qñ defunct⁹ impetrauit ius iniquū sibi ⁊ heredib⁹ suis. vñ videt ad heredē puenisse vt ibidem dicetur.

Hec autē verba que statuūtur.

vos habuistis in prin. hui⁹. l. si magistrat⁹ statuit aliqd noui iuris iniq alij pñt vti eodē iure cōtra eum in. §. isto exponunt illa ver
8 ba: † si magistratus statuit: qꝛ illa intelligunt si statuit cū effectu: quid si magistatus volebat statuere ius iniquū: ⁊ prohibitus est a superiori nūquid tenet pena huius edicti: certe non: quia istud edictum desiderat rem perfectam non ceptam. Item est hoc intelligendū si magistratus statuit ⁊ tenu it ei⁹ sententia: si autē non tenuit: qꝛ tulit sententiā inter nō subditos cessabit pena huius edicti: qꝛ quid enim obfuit conatus cū iniuria nullū habuit effectum. [que statuerit.] exponit verbo posita in principio huius. l. [non verbotenus.] id est non prout verba sonāt. [et ideo si cum velle statuere] scilicet faciendo ius iniquū. [sit.] a populo vel a superiori. [verba edicti] id est pena huius edicti. [significat] id est quādo ita facit ius iniquū ꝙ alicui nocet: ⁊ ideo qꝛ magistratus debet statuere cū effectu ponit aliud exemplū in quo non punitur magistratus. [ius] id est sententia uerit. [pro nullo hic habetur] id est sententia ipso iure nō valet. vt. s̄. ti. proxi. l. vl. ⁊. s̄. de offi. pre. vrbis. l. vlt. ⁊. C. si a non compe. iu. fuerit iu. l. j. et p totum. [nec est vlla sentētia.] ex eo ꝙ dicit littera ista. nec vlla id est sententia: apparet ꝙ istud edictum habet locū siue magistratus statuit ius iniquū legem condēdo vel sententiādo. [edictū] id est pena hui⁹ edicti. [cū iniuria] i. iniuriosus conat⁹ [effectū] q. d. non obfuit. Or signori in. §. isto no. plura no. primo nota. ꝙ verbū statuit debet intelligi cū effectu. vt. j. quod cū eo. l. filiussa. §. j. qꝛ verba cū effectu sunt accipiēda. vt. j. ne quis eū qui in ius voca est. l. si cū per aliū. §. docere. item no. ꝙ non sufficit aliquid incohoari nisi perficiatur: qꝛ illud est perfectū ꝙ ex omnibus suis partibus constaret. vt. s̄. de orig. iur. l. j. item no. ꝙ hoc verbū statuit est intelligendū ita ꝙ statutū valeat: nā si non valet non videtur statuisse: ⁊ ad istud accedit. C. de leg. ⁊ cōsti. l. non dubiū. et C. de agri. ⁊ cen. l. quemadmodū. item no. non nocere conatū nisi effectus sequatur: sic ⁊ al's. vt. j. ne quis euꝫ qui in ius voca. est. l.
9 peñ. §. pe. ⁊. j. de re iu. l. si se non ob. §. condemnatū: † ⁊ qꝛ cogitationis penam nemo meretur. vt. j. de penis. l. cogitationis. sꝫ ad id quod dicitur in fi. huius. l. instatur ⁊ opponitur ⁊ videt ꝙ pu
a niatur conatus: ⁊ si iniuria nullū habuit effectū: [a] qꝛ si qs non dicam. s. mulierē deo dedicatā rapere sed attētare capitali pena feriatur. vt. C. de epi. ⁊ cle. l. si qs non dicā. ⁊ sic ibi conatus non habuit effectū ⁊ punitur. Ad quod quidā dixerūt regulariter si conat⁹ iniuriosus non habet effectū non obest conatus vt hic. vt in prealle. j. de pe. l. cogitationis: sed fallit in casib⁹ vbi de solo conatu imponitur pena: vnde est in. l. cōtra. odio talis rapine ⁊ honorem dei. item etiā fallit in alio casu: si qs attentauit fugientem ad ecclesiā extrahere de ecclesia. vt. C. de his q ad ec. confu. l. presenti. item fallit si qs attentat committere crimē lese maiestatis. vt. C. ad legē iul. ma. l. qsquis. itē fallit si qs attentat nuptias alienas sollicitare: vnde custodiūt se illi qui vadūt cuꝫ dominabus ad domādū. vt. j. de var. ⁊ extraor. cri. l. j. in prin. Sed veri⁹ est vt vos dicatis: aliud est cogitare tm̄ delinquere ⁊ ad actū procedere: aliud est cogitare ⁊ ad actū procedere: vbi aliquis cogitat delinquere tantū: sed non agit: quia non peruenit ad actū: vt est in casu nostri. §. non punitur vt hic: ⁊ quia cogitatiōis ⁊c. vt in. l. cogitationis. j. de penis. Si aūt aliqs cogitat ⁊ ad actū peruenit vt cogitat rapere ad actum peruenit: quia rapit vel attentat eā habere cā matrimonij nec per eū stat: vnde pro completo debet haberi. vt. ff. de re. iur. l. iure ciuili. ⁊ qꝛ in delictis ⁊c. vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. diu⁹. Et ad solutionem huius contrarij ⁊ vt plene liqat articul⁹ iste ita distinguo: aut aliqs cogitat delinq̄re agit ⁊ perficit: aut qs cogitat delinq̄re nec agit nec perficit: aut agit ⁊ perficit sed non cogitat delinq̄re: qꝛ casu ⁊ furore deliqt: aut qs cogitat ⁊ agit sed non perfecit: aut non cogitat nec agit sed nec etiā perficit: ⁊ sic quadrimembris est nostra diuisio: dicit aliquis cogitare delinq̄re ⁊ agere ⁊ pficere vt faciunt iniqui homines qui cogitāt perpetrare crimen homicidij vel crimē adulterij vel stupri: postea vadit cū ista cogitatione ⁊ occidit eum vel committit adulterium vel stuprū: hic oportet puniri pena legali. vt. j. ad. l. cor. de

a Nullum habuit effectuꝫ. Adde ad illud qđ dicit ꝙ affect⁹ punitur ⁊c. si non sequat effect⁹ hꝫ locū q̄tū ad accusationem criminalē ñ q̄tū ad ciuilē ita no. Bar. in l. vulgaris. §. q furti. ff. de furtis et adde ꝙ statuta nō puniūt affectū siue animū nisi seq̄tur effect⁹ bar. i. l. j. §. diu⁹. ff. de sicca.

co2.de fic.l.diuus ꝛ ad hoc facit q2 publice interest ꝛc.vt.ĩ.ad.l. aquil.l.ita vul.i.fi.ꝛ.ĩ.de fideiuss.l.si qs a reo.§.id qđ vulgo.et.ĩ. de iudi.l.si longi⁹.§.ĩ.ꝛ.C.de penis.l.q operis.ꝛ vt pena vnius sit metus multo2ũ.vt.C.ad.l.iul.repe.l.ĩ.ꝛ.ĩ.de penis.l.aut dãna.s3 si pena nõ esset lege determinata tũc cõmittitur arbitrio iudicantis qua pena puũiri debeat.vt.ĩ.de effrac.ꝛ expi.l.ĩ.§.ĩ.ꝛ.C.de penis.l.hodie.si aũt qs cogitat nec agit nec perficit: vt ĩ hoib⁹ q no lũt esse spectaculũ vbi est maltitudo masculoꝝ ꝛ feminarum:sed tñ nõ decet bonũ virum adesse spectaculis:ꝛ iste cogitat nec agit nec perficit:delinquit venialiter ꝙtum ad deum non tñ ꝙtũ ad ius punietur:quia primi motus nõ sunt in potestate nostra.vt.ĩ. de peñ.l.cogitationis.Si autem cogitat ꝛ agit sed non perficit vt hic:quia cogitauit corrumpere vel attentare peruenit ad actum quia locutus est cũ ea sed nõ perfecit:hic subdistinguo .aut non perfecit:quia non potuit:aut quia nõ vult.Primo casu cum nõ perficit:q2 non potest:sed libẽter vellet si posset:hic habetur pro facto in sui preiudiciũ punitur pena huius.l.cũ suis similibus: ꝛ sic intelligitur.ĩ.de var.ꝛ extra.cog.l.ĩ.in princi.ꝛ.C.de his q ad ec.cõfu.l.presenti.ꝛ.C.si qua.pre.po.l.ĩ.ꝛ.C.de seruiꝫ.l.si quis seruo.In scđo casu cũ nõ perfecit:q2 non vult:posset tñ sed penitet: hic indubitãter dicendũ est ꝙ venia est dignus.vt.ĩ.ad.l.co2.de fal.vt q2 falsam monetam incipit cudere ꝛ penitet venia dignus est.vt.ĩ.ad.l.co2.de fal.l.qui falsa3.Sed fallit in casu in leuio2ib⁹ criminibus:vt si aliquis impetrauit ius iniquũ cõtra alterũ hic vt cogitauit ꝛ egit nõ tñ perfecit:q2 ille concessit q nõ habet ius concedendi vt quid officit conatus ꝛc.vt in fi.huius.l.Si autem quis agit ꝛ perficit sed non cogitat vt potestis videre in hominibus qui sunt ebrij:q2 credit homo percutere gallinam ꝛ percutit hominẽ in oculũ agit ꝛ pficit sed non cogitat:hic si est infans vel furiosus venia dignus est:q2 infantẽ excusat imbecillitas cõsilij. vt.ĩ.ad.l.co2.de fic.l.qđ infans.ꝛ.ĩ.de rei ven.l.qđ infans.ꝛ.ĩ.de admi.tu.l.vlti.ꝛ.C.de fal.mo.l.ĩ.ꝛ propositũ ꝛ volũtas distiguũt maleficia.vt.ĩ.de iniur.l.qui iniuriarũ.in prin.Si aũt est sane mẽtis nõ excusatur omnino:sed minorẽ penã sustinet.vt.ĩ.de peñ.l. respiciendũ.§.delinquũt.ꝛ.ĩ.ad.l.aql.l.scientiã.§.qui cũ aũt.ꝛ q2 in.l.co2.de fic.lata culpa non cõparaꝫ dolo.vt.ĩ.ad.l.co2.de ficca. per totum.Si aũt nec cogitat nec agat nec perficit nõ punitur regulariter q2 nõ deliquit.vt.ĩ.de penis.l.absentẽ.in prin.ꝛ ad hoc etiam conco2.decretalis:sed hoc videtur esse ridiculosum nisi exẽplificis vt propter delictum patris nõ puniatur filius vel ecõtra C.de penis.l.sancim⁹.ꝛ.C.ne fi.pro pa.vel pa.pro fi.conue.in rub. ꝛ in nigro:sed fallit in crimine lese maiestatis:quia repellitur a successiõe.vt.C.ad.l.iul.ma.l.qsqs.itẽ fallit.vt.C.õ pmi.l.vl.li.xij.

☞ Assessoris impitia excusat magistratũ non ipsum assessorẽ.

1 Oc edicto. Ista scđa lex huius titu.pertinet ad expositionẽ verboꝝ pri
1 mi capitis sicut pcedẽtis.§.ꝛ in.l.ista d2: † si iudex statuit nouũ ius iniquũ contra aliquẽ tenetur pena hui⁹ edictii si statuit dolo malo:sed quid si iudex ius dicens erat laicus:ꝛ ipse statuit ius iniquũ imperitia accessoris sui ius dicẽs nõ tenetur sed assessor tuus:nã assessor dum vadit pro assessore asserit se peritũ in iure:vñ si eius imperitia facit statui ius iniqu3 debet teneri.[hoc edicto] .i.hac prima parte edicti positi.s̃.l.pri.[nam si assessoris] qui assidebat ius dicẽti.[imprudentia] id est imperitia.[ius] .i.snia.[aliter dictũ sit] sub.ꝙ debuit.[magistratui] qui statuit ius iniquum[sed ipsi assesso2i] sub.qui edictũ afferit.D2 signo2i circa.l.ista3 quero duo: ĩ primis q̃ro quare magistratus teneꝫ de dolo:sed eius assessor de culpa ꝛ imperitia:ratio est illa.magistratus olim sicut ꝛ hodie sepe creabantur illiterati:sed ex vsu habebant ius iudicandi qđ esse potest.vt.C.de iudi. l.certi iuris est.ꝛ in auꝫ.de iudi.ĩ prin.vnde nõ debet eis imperitia iuris ascribi:sed assesso2es erant litterati eligebantur vt periti.vt.C.de asses.l.ĩ.vnde assessor eoipso ꝙ patiꝫ se vocari vt assessor asserit se peritum. vnde de imperitia debet teneri:inde est ꝙ sua tacita asseueratio sibi preiudicat propter imperitiam.vt.ĩ.de actione empti ꝛ venditi.l.iulianus.§.quid tamen. sicut medicus qui imperite secuit tenetur de imperitia.vt.s̃.de offi.presidis.l.illicitas.§.sicuti.ꝛ quia culpa est immiscere rei ad se non pertinẽti. vt.ĩ.de re.iur.l.culpa est.Sed denuo quero hic diciꝫ ꝙ magistratus si statuit ius iniquum dolo malo ꝙ tenetur:sed nunquid ille qui spectat tenetur si impetrauit ius iniqu3 dolo malo non si p imperitiam: dixerunt quidam ꝙ idẽ est in impetrante. vt arg.ĩ.l. pxori.§.illud.sed nos dicimus contra duplici ratione:prima est: quia ipetrans tenetur siue impetrauit dolo siue non:quia ad impetrantem peruenit impetratum item quia lex videtur hoc aperte dicere.s̃.e.l.ĩ.in secundo capite:si tenetur quia credidit equum in alterius persona: ergo apparet ꝙ si impetrauit dolo malo siue sine dolo malo ꝙ debet teneri:nec ob.ĩ.l.pri.§.illud.q2 ibi nõ impetrauit ius iniquum.

1 ☞ Impetrãs ius iniquũ siue vsus est siue non tenetur hoc edicto.ff.quod quisq3.
2 Impetratione procurato2is habentis speciale mãdatũ vel ratihibitione sequuta coerceꝫ:dñs secus si habeat generale vel sit in rem suã tũc coerceꝫ procurator/tutor vero semper.
3 Impetrãtẽ afficit pena huius edicti nõ solũ postulãte eo contra quẽ impetrauit sed etiã quolibet alio postulãte.
4 Impetratio principalis nocet fideiusso2i non econtra.
5 Impetratio filij non coercet patrem.
6 Statutũ ꝙ bãnit⁹ nõ possit experiri si cedat iura sua an cessionario obstet exceptio ex persona bãniti.
7 Pena hui⁹ edicti qđ qsq3 iur.ꝛc.trãsit ad heredẽ. Item porrigiꝫ ad actionẽ q̃ post impetrationẽ queritur.
8 Edictũ hoc naturalẽ obligationẽ nõ tollit ꝛ p cõsequẽs soluti repetitionem non inducit.

 I quis iniquũ. Iuriscõ.amodo vsq3 ad.l.vl.huius ti. intẽdit tractare de verbis positis in scđo capite hui⁹ edicti.ꝛ in prin.huius.l.d2:si aliquis impetrat ius iniquum cõtra aliquẽ alij vtentur eodẽ iure cõtra eũ:sed si impetrator vltro concedit alicui ius iniquũ alij eodem iure non poterũt vti contra eum:sed si aliquis ius iniquũ impetrauit vel qđ posset vti iure iniquo alij poterũt vti eodẽ iure contra eũ siue impetrãs vsus est iure iniquo siue non est vsus.[si quis] .s.priuatus. [aduersus aliquẽ] .i.aduersariũ suũ.[impetrauit.] pone excep. dilato2iã.vt dicã.ĩ.e.l.§.si is.vel impetrauit excep. pereptoria3: vt dicã.ĩ.e.l.§.vl.[hic euenit] .s.qđ sit sibi ꝯcessu3 ius iiquũ.[nõ postulãte] sub.sed vltro ei concediꝫ. [non coerceꝫ] .i.nõ tenetur pena huius edicti:habetis ergo hic qđ dicit regula iuris qđ fauore alicuius est introductũ nõ debet reto2q̃ri in eius lesionẽ:ꝛ hoc verum est si statutũ est vltro:si ad postulationẽ alicuius vt hic. ꝛ C.de fru.ꝛ li expẽ.l.vlt.[aliquo alio] al's eo[puniaꝫ] .i. pena hu
1 ius edicti:ꝛ ita no.† q impetrat ius iniquum siue vsus est siue nõ punitur pena huius edicti:vt hic:ꝛ sic remouetur qs a postulando.vt.ĩ.de postu.l.ĩ.§.remouet.ite3 q accipit pecuniã vt moueret negociũ ob calumniã. vt.ĩ.de his q no.infa.l.ĩ.itẽ hoc est verum in impetrãte ius iniquũ:secus tñ est in statuẽte.vt.s̃.e.l.ĩ.in ij.qđ est illa ratione:q2 strictius agitur cum impetrãte cũ teneatur siue impetrauit dolo siue nõ:minus tñ agitur cũ statuente:q2 tenetur tm̃ pena huius edicti si dolo statuit.vt.s̃.e.l.proxi.dixi.vl'potest dici ꝙ hic tenuit impetratio:vnde q impetrauit ius iiquũ puniꝫ pena hui⁹ edicti:siue vsus ẽ siue nõ:s3.s̃.e.l.ĩ fi.ñ tenuit ipetratio.

2 Si procurator meus. † In.§.isto dicuntur tria:primo d2 si procurator postulat ius iniquum sigdem specialiter me mandante vel postea ratũ habente teneor pena huius edicti:scđo d2:si tutor pu.vel curator furiosi impetrat ius iniquum ipse tutor vel curator teneꝫ pena huius edicti non pupillus vel adolescẽs:tertio dicitur vbi procurator est cõstitut⁹ in rem suã ꝛ impetrat ius iniquũ ipse procurator tenetur non ego dñs.[postulauerit] sub.ius iniquũ ꝛ impetrauerit.[iure] scilicet iniquo.[me] scilicet dominũ.[vtiq3] pro certe.[si hoc ei] .s.pcurato2i.[spãliter mandaui] vt imperat ius iniquũ.[si tñ] incipit secũdum dictum.[hoc edicto] id est pena huius edicti.[coercetur] non pupillus vel adolescens:quia delictum tuto2is vel curato2is ꝛc.vt.C.vñ.vi.l.meminerint cũcti.[item ad.] incipit tertiũ dictum.[id] .s.ꝙ alij vtũtur eodem iure iniquo contra ipsum procurato2em non contra dñm [datus fuerit] ita ꝙ dãnũ ꝛ emolumentũ pertineat ad eũ:q2 ille dicitur procurator in rem suam.vt.C.de procu.l.q stipẽdia: ꝛ tũc pena huius edicti tenetur procurator non dñs:sicut si tutor impetrauit ius iniquum tenetur tutor non pupillus.vt.s̃.proxi.habuistis.D2 signo2i ad id qđ diciꝫ in.§.isto in pn.op.ꝛ signaꝫ contra. hic diciꝫ si pcurator impetrat ius iniquũ me mãdãte ꝙ ego solus dñs teneor non procurator:sed videꝫ ꝙ ego q mãdaui tenear et pcurator q impetrauit:quia lex ita dicit:si mandaui alicui vt ipse deijceret aliquẽ:ego teneor quia mandaui ꝛ ille cui mandaui tenetur: q2 deiecit:vñ vĩ cõtra.ĩ.de vi ꝛ vi ar.l.ĩ.§.deiecisse. et §.quotiens.ad qđ potest dici.in.l.cõtra.deliq.quia mandaui illũ deijci et procurator deliquit:q2 deiecit:at hic ego tm̃ q mandaui impetrari ius iniquũ deliq nõ procurator meus:q2 potest esse ꝙ procurator meus igno2abat ius iniquũ impetrari:si obijcias nõne istud edictũ habet locum siue impetrauit qs dolo siue non vñ debet teneri procurator pena hui⁹ edicti.rñdeo illud verũ est cõtra impetrantẽ ius iniquũ suo noĩe:nõ est verũ contra impetrantem ius iniquũ noĩe alieno: vel potestis legere lr̃am istam vt cõsueui legere vt hec dictio solũ verbũ postulauerit qđ est in principio determinet ꝛ non dictionem me:ꝛ legetis ita lr̃am.[si procurator me⁹ solũ] .i.solũ mõ[postulauerit] .s.ius iniquum: et impetrauerit:ꝛ sub.ille non fuit vsus iure iniquo sed ego dñs fui vsus

queritur quis eo iure. s. iniquo vtatur: et putat pōpo. me. s. domi num qui fui vsus debere teneri pena huius edicti. [vtiq; si ei]. s. procuratori. [specialiter mādaui vel ratū habui] sub. ⁊ non tenebitur procurator qui impetrauit qꝛ non fuit vsus. sed in. l. ꝯtra. tenetur procurator ideo quia deiecit.

3 **Hec pena aduersus.** †In. §. isto dicitur φ pena huiꝰ edicti efficit impetrātem nō solū postulāte eo ꝯtra quē impetrauit: imo quolibet alio postulāte. [aduersus omnē]. s. impetrātē. [in edicto icidit] impetrādo vel faciēdo statui. [qui ab eo.]. i. qui impetrauit vel statui fecit [lesus est]. i. cōtra quē ius iniquū est impetratum [sed omni q quꝫ]. i. q̄tūcūq;. [experit.] sub. cū isto qui impetrauit ius iniquū: sed ad. §. istū opponit ⁊ videt φ maxima sit iniquitas huiꝰ. §. ecce si impetraui cōtra te ius iniquū istud est equū φ tu vtaris eodē cōtra me: sed alius quare debet vti cōtra me eodē iure: cū res inter alios acta aliꝭ nō noceat. vt. C. res iter alios acta in rubro ⁊ in nigro: ⁊ pena nō debet transgredi delictum. vt. C. de penis. l. sancimus. respondeo: istud debet intelligi qū impetraui spāliter cōtra te ius iniquū ⁊ cōtra omnē aliū gnāliter: qꝛ impetraui ꝯtra te specialiter vt teneris mihi soluere ⁊ insup oīs alius debitor teneret soluere non obstāte aliqua exceptione dilatoria vel pemptoria: hic tu poteris vti eodem iure ꝯtra me ⁊ oēs aliꝭ: si postea efficiar eoꝝ debitor: tūc res inter alios acta nō nocet qꝛ ⁊ cōtra me ⁊ contra alios impetraueram ius iniquum. Itē tūc pena nō transgredit delictū: qꝛ ⁊ cōtra te ⁊ cōtra alios impetraueram ius iniquū: vel pōt dici φ hō est spāle in odiū impetrantis ius iniquum. vt res inter alios acta: aliꝭ noceat: vt hoīes trepident impetrare ius iniquū ⁊ vt pena vniꝰ sit metꝰ multoꝝ. vt. C. ad. l. iul. repe. l. j. Itē est hic spāle φ pena trāsgredit delictum ⁊ vt al's est speciale. C. ad. l. iul. ma. l. pe.

Si is pro quo spopondisti. †Signori

4 §. iste cōsueuit valde difficilis reputari: sed non est difficilis sed facilis: si intelligatis casum ⁊ summariam expositionē littere. et §. iste ponit duos casus ⁊ hꝫ duplicē intellectū ⁊ vnū intellectuꝫ hꝫ vt intelligat in pemptoria exceptione impetrata: aliū intellectū hꝫ vt intelligat in dilatoria. ego tm̄ vtrūq; itellectū tāgam in casu: ponetis ergo sic casum in terminis fideiussi ꝑ te in. c. apud titiuꝫ creditorē tuū: tu ꝑ quo fideiussi impetrasti ius iniquū cōtra tuos debitores ne possent vti pemptoria vel dilatoria exceptiōe cōtra te: nūqd si creditor tuus cōueniat me ego ex ꝑsona mea potero vti exceptione pemptoria vel dilatoria si habes eā cōtra te creditorē tuū: certe nō: ⁊ sic poterit existere casus i q̄ sentiā dānū vt si tu debitor nō es soluēdo. scōs casus est si fideiussi ꝑ te apud tuū creditorē in. c. ⁊ tu nō impetrasti ius iniquum ꝯtra debitores tuos: sed ego impetraui ius iniquū contra debitores meos istud nō nocet tibi ⁊ ideo si creditor tuus conueniat te ad. c. si hꝫ excep. dilatoriā vel pemptoriā poteris vti illa exceptione cōtra eū: sed hic nocet mihi qꝛ cōtra eū nō potero ex persona tua vti exceptione pemptoria vel dilatoria quā hꝫ cōtra eū: ⁊ iō tibi nō nocet: ne facto mei fideiussoris tua cōditio efficiat deterior. sed mihi nocet qꝛ facto meo possum facere cōditionē meā deteriorē ⁊ iō cōtra te pro quo fideiussi non habeo act. mandati. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lr̄e. [si is]. s. debitor. [ꝑ quo spopōdisti]. i. fideiussisti apud suū creditorē [ne aliqs debitor ipsius]. s. pro quo fideiussisti [excep.]. s. dilatoria vsq; ad annū ⁊ hic est vnus intellectus: vel exponatis [excep.]. s. peremptoria: ⁊ hic est scōs intellectus [vti] cōtra titiū creditorē [nec te]. s. fideiussorē [ipetrare]. i. nec tu fideiussor poteris vti vel titius debitor poterit vti [patiaris] tu fideiussor [debitor nō sit.] qꝛ inanis est actio quaꝫ inopia debitoris excludit. vt. j. de dolo. l. nam is. [sed si.] incipit scōs casus [tu]. s. fideiussor. [nec pena tua]. i. tui fideiussoris [non habebis] interim qū impetrasti ne tui debitores vtant dilatoria exceptione cōtra te: vel ꝑm aliū intellectū. [mādati actionē non habebis] vllo tpe qū impetrasti ne debitores tui vtant pemptoria exceptiōe cōtra te. Dn̄ signori ad. §. istū opponit sic: aut hic debitor vel fideiussor impetrauit ius iniquū ne suus debitor vteret exceptione dilatoria vel pemptoria ⁊ inter ista nullū est mediū si debitor vel fideiussor impetrauerit ius iniquū ne debitor suus vtat exceptione dilatoria vsq; ad annū quo casu valet rescriptū. vt. C. de pci. imper. of. l. quotiēs. sꝫ hoc casu si itra ānū patit penā huiꝰ cur fideiussor post annū nō agit mādatū ꝯtra eū ꝑ quo fideiussit et in fi. huiꝰ. §. dr̄ φ nō agit mādati. sed vr̄ φ debeat agere mādati aduenie̅te anno. vt. j. mā. l. si tibi mādauero. in prin. sed si fideiussor impetrauit pemptoriā excep. ne debitor suus vtat exceptione pacti facti de nō petēdo i perpetuū quo casu hoc rescriptū absorbet oīno ius alteriꝰ: vñ nō valet. vt in pal. l. quotiēs. ⁊ qꝛ nō est mors pricipis rescribere vt absorbeat ius alterius. vt. C. de emā. l. nec auus. ad. qō respon. duobus modis: ⁊ vno modo sic: legitur iste. §. vt loquatur in except. dilatoria ⁊ erit exemplum tale: si fideiussi pro te apud tuum creditorem: impetrasti ius iniquum φ nullus debitor tuus vtatur exceptione dilatoria: si titius fecit tibi pactum de non petēdo vsq; ad annū: nec ego nec tu poterimus vti illa excep. et ideo si cōuentus solui: si tu nō es soluendo patior damnū: nec habeo actionē statim cōtra te sed post annum vt in preal. l. si tibi mandauero. īn princi. vel possum dicere alio modo ⁊ sic: si ego fideiussor impetro ius iniquum vt debitor meꝰ teneatur soluere non ob. excep. peremptoria si soluo titio apud queꝫ fideiussi: non repetam ab eo ꝑ quo fideiussi act. mandati si obijciatur nō tenet istud rescriptuꝫ: qꝛ absorbet ius alterius. rn̄. non tenet cum ex certa sciētia nō indulgetur a principe. vt. C. de preci. imp. offi. l. nec damnosa. ⁊. l. rescripta. ⁊. C. si contra ius vel vti pu. l. vl. sed si princeps ex certa scīa indulsit tale rescriptū qō absorbet ius alterius dicēdo in rescripto nō ob. tali. l. quotiens. tūc bene valet rescriptū: qꝛ nemo pōt sibi imponere legem a qua recedere sibi nō liceat. vt. j. de leg. iij. l. si quis in prin. testamēti. in prin. sed denuo instatur ⁊ opponitur ad. §. istū si fideiussi pro te apud titiū in. c. ⁊ tu impetrasti ius iniquum ⁊ post titius fecit tibi pactum de non petendo ad tempus vel in ꝑpetuuꝫ: nec tu poteris vti contra titium illa exceptione nec ego: sed si ex pacto facto tibi a titio quesita est mihi exceptio: quō tuo facto potuit mihi auferri. s. impetrando ius iniquum videtur φ nō potuerit mihi auferri. vt. j. de pac. l. vl. ad quod vos ita dicetis φ tu impetrasti ius iniquū ⁊ ego ꝯsensi illi ipetratiōi. vñ exceptio pacti mihi q̄sita solo facto tuo mihi nō auferk sed qꝛ illi ipetrationi cōsensi. ar. s̄. e. l. §. si ꝓcurator vel pōt dici φ tu primo ipetrasti ius iniquū ⁊ ita ꝯmisisti in penā huius edicti postea titiꝰ debitor fecit tibi pactū de nō petēdo. vñ qꝛ iā in edictū cōmiseras: nō pōt mihi q̄ri exceptio ꝑ pactū factū tibi postea vel pōt dici φ istud pactū erat ꝑsonale vt ꝓdesset tibi non mihi: ⁊ iō si ipetrasti ius iniquū tu non vteris illa exceptiōe nec ego: qꝛ pactū ꝑsonale rei non ꝓdest fideiussori ⁊ ecōtra: ⁊ qꝛ pactū ꝑsonale nō trāsit ad heredem. vt. j. de pac. l. ⁊ heredi. in fi. ⁊. l. fideiussoris.

5 **Si filius meus.** †In. §. isto dr̄ si filiꝰ meꝰ dum est in magistratu positꝰ statuit ius iniquū: si aliq̄s actiones moueo ex ꝑsona filij: vñ ego pr̄ non tenebor pena huiꝰ edicti ne ita facto filij mei pr̄is ꝯditio fiat deterior qō eē nō dꝫ. h. d. iste. §. videatis expositionē lr̄e. [si filiꝰ meus in magr̄atu] sub. positꝰ [i hoc icidit edictū] dādo exceptionē dilatoriā vel pemptoriam nō hn̄ti [vtēdo]. s. ego pr̄ [fiat] ⁊ ad hoc

6 cōcor. C. de pac. l. nec filiꝰ. †Dn̄ signori ex. §. isto colligit arg. ad qōnē de q̄ dubitat tota die hānitꝰ ꝑ. l. municipalē nō pōt expiri: quid facit: cedit mihi iura sua: ago ego ex iure mihi cesso: nunqd obstabit mihi exceptio ex ꝑsona hāniti vt ita non expiar certe. §. iste est i ar. φ nō mihi exceptio ex ꝑsona est hāniti: sꝫ i qōne ista vr̄ ita posse distingui: vt si hēo titulū lucratiuū vt donatiōis φ obstet mihi exceptio doli: sꝫ si nō habeo titulū lucratiuū nō ob. mihi exceptio ex ꝑsona hāniti. vt. j. de do. excep. l. j. §. de auctoris.

7 **Quod aūt ait pretor.** †In. §. isto dicūtur duo. primo dr̄ φ ait pretor si qs ipetrat ius iniquū aliꝭ eodē iure vtant ꝯ eū: nūqd ista pena trāsit ad heredē ipetrātis: certe sic: si defunctꝰ impetrauit ius iniquū sibi ⁊ suis hr̄dibꝰ. scōo dr̄ φ ista pena iponat impetrāti vt nō solū aliꝭ vtant eodē iure ꝯ se in actiōibꝰ q̄ ei ꝯpetebāt tpe impetratiōis: sed etiā in his actiōibꝰ q̄ postea ceperunt ei ꝯpetere [ait ptor]. s̄. e. l. j. i pn̄. [ipi]. s. ipetrāti [denegari act.] sub. si impetrauit ius iniquū φ nullꝰ eiꝰ creditor possit eū ꝯuenire. [eius] sub. denegat actio. [illud] icipit scōꝫ dictū [verū] sub. etiā [ei acqrerēt] qꝛ idefinita eq̄pollet vniuersali. vt. j. de ser. rust. ꝑ. l. si fui tus. Dn̄ signori ad ꝑmū casū huiꝰ. §. istat ⁊ opponit qꝛ hō dr̄ φ pena huiꝰ edicti trāsit ad heredē ipetrātis: sꝫ vr̄ φ nō possit trāsire pena huiꝰ edicti ad hr̄dē ipetrātis duplici rōne: primo qꝛ ꝑuilegiū cū sit ꝑsonale extinguit cū persona vt. j. de reg. iur. l. ꝑuilegia nunqd ad heredē impetrātis ius iniquū trāsit pena huiꝰ edicti: ad qō pōt dici φ hic ipetrās ipetrauit ius iniquū sibi et heredibus suis. vñ mortuo ipetrāte ex quo facta est mētio heredis trāsit ad heredē: ⁊ sepe sic indulget impator. vt. j. d reg. iur. l. neratiꝰ aliꝭ volūt dicere φ hic impetrās ipetrauit ꝑuilegiū tm̄ sibi non heredibus suis: et hic est spāle vt puniat heres in actōibus q̄ defuncto cōpetebāt ⁊ heredi ex eiꝰ persona: sꝫ hoc nō approbo rōne predicta qꝛ mortuo impetrāte ius iniquū priuilegiū esset extinctum. vñ nulla pena deberet imponi heredi ipsiꝰ. vt ⁊ ar. s̄. e. l. j. in fi. sed denuo alia rōne vr̄ φ pena huiꝰ edicti nō debeat trāsire ad heredē impetrātis: cū penales actiones nō dētur cōtra heredes nisi lite cōte. vel nisi quātū ad eos peruenit. vt. C. ex deli. def. in q̄tū heres cō. l. vna. ad qō pōt dici ipetrās ius iniquū impetrauit ne creditores eius possint eū cōuenire nec heredes eius. igit transit priuilegiū ad heredes vt dixi. vnde si heres impetrantis ex persona

ex persona ei⁹ experiatur cōtra debitores eius obstabit exceptio heredi: sicut impetrāti obstaret exceptio. vel dicatis alio modo et sic est differētia inter penales actiones ⁊ exceptiōes: penales actiones nō dantur cōtra heredē nisi lit. cōtest. vel nisi quātū ad eū peruenit: vt ibi. sed hic non est pena in auferēdo aliqd ab herede: sed est pena vt heres repellatur exceptione.

8 **Ex hac causa solutum.** †In. §. isto dr̄ si statuisti ius iniquū vl̄ īpetrasti ius iniquū ꝯ aliū. s. ne creditores tui pn̄t te ꝯueni re alij dn̄t vti eodē iure ꝯ te: sꝫ si alij omissa ista exceptōe soluerit siue ex certa sciētia siue per errorē nō repetūt solutū: qꝛ soluerūt debitū naturale ⁊ natura ibibet repetitionē. h. d. iste. §. videatis expōnē litere. [ex hac cā solutum]. i. ꝙ quis possit vti exceptione cōtra creditorē suū qui impetrauit ius iniquum. [iul'. putat.] sub. ab eo qui soluit [supesse eū] hec est vna rō quare non repetit: qꝛ solutū erat indebitū ciuiliter sed debitū naturaliter: ⁊ hoc est qd̄ dicit supesse eū naturalē cām q̄ repetitionem inhibet: ⁊ ꝙ debitū naturale solutū ꝑ facti ignorātiā nō repetit̄ ꝓbatur. C. de iur. ⁊ fac. igno. l. cū quis. Itē alia scd̄a rōne nō repetūt qꝛ soluerūt debitū naturaliter ⁊ ciuiliter indebitū ope exceptiōis: vnde nō repetit̄. vt. ꝭ. de cōdi. indebi. l. ꝗ excep. Itē tertia rōne nō repetunt qꝛ qd̄ nō tenerent̄ soluere erat introductū in odiū mei. vn̄ si soluerūt non repetūt. vt. ꝭ. de cōdi. indebi. l. si pene causa.

1 ☞ Qui facit lege ꝑmittēte nō incidit in hoc edictum.

Illud elegāter pretor. Signori iuuenes reputant legē istā valde difficilē: tn̄ hec. l. est leuissima et ista. l. vult ponere exceptionē ⁊ instātiā vboꝝ edicti pretoris que sunt hec: ait pretor qd̄ quisqꝫ iuris in alterū statuerit ipse eodē iure vtat̄: ab illa regula qd̄ quisqꝫ iur. ⁊c. excipit preter eū magistratū q statuit ius iniquū puniendo aliū magistratum statuit ius iniquū: ⁊ iste scd̄s magistrat⁹ statuit ius iniquū defendēdo istud edictū ⁊ ptor eū ꝗtit̄ iure iniquo cōtra eū qui statuit ius inquū: qꝛ ipe vtit̄ beneficio hui⁹ edicti. vn̄ hoc premisso ꝓ eui
1 dentia hui⁹. l. in. l. ista no. †vnū casum qn̄ tu eras magistrat⁹ statuisti ius iniquū cōtra subditos: postea fui tibi substitut⁹ veniūt illi contra quos statuisti ius iniquū ⁊ petunt vt puniā te. vn̄ ego punio te pena hui⁹ edicti: nunquid volēs te punire punior pena hui⁹ edicti: certe nō: ⁊ idē est si impetrasti ius iniquū ꝯtra aliquē tuū debitorē: venit postea corā me ⁊ vult vti cōtra te eodem iure: nunqd si ego punio te: qꝛ facio ipsum ꝯtra te vti illo iniquo iure puniat̄ pena hui⁹ edicti: certe nō: qꝛ hoc facit vtēdo bn̄ficio hui⁹ edicti [excepit.] sub. a verbis ḡnalib⁹ edicti sui q̄ erant talia: ait pretor qd̄ qſqꝫ iuris in alterū statuerit vel impetrauerit ipe eodeꝫ iure vtat̄ post illa verba sic excipiebat ptor pterꝙ̄ si quis eoꝝ ⁊c. ⁊ dic eoꝝ. s. statuentiū vel impetrātiū [magistratus]. s. scd̄s statuens ius iniquum cōtra eū qui primo statuerat ius iniquū cōtra eū [edictū defendere] puniendo primū magistratū. [vti.]. s. contra aliū q primo impetrauit ius iniquū ꝯtra eū. [ipe in penā huius edicti cōmittit] sub. qd̄ nō dꝫ esse qꝛ qd̄ legitime factū est penā nō meret̄. vt. C. ad. l. iul'. de adul. l. graccus. Dr̄ signiori vos habetis. in. l. ista vt dixi in casu. mō ad. l. istā instat̄ ⁊ opponit̄ hic dr̄ ꝙ pretor recte excepit scd̄m magistratū ꝙ statuit ius iniquū contra primū: vt alij vtant̄ ꝯtra eū eodē iure: immo vr̄ ꝙ nō recte excepit qꝛ satis exceptum erat ꝑ hoc qd̄ fuerat dictū: ita demū quē teneri si statuit dolo malo: sed hic scd̄s magistratus fuit sine dolo malo. vn̄ nō hꝫ locū pena hui⁹ edicti. vt. ꝭ. e. l. ij. ad qd̄ pōt dici nō fuit necesse ꝙ pretor exciperet tn̄ pretor excepit ad maiorem cautelā qꝛ istud debuit specialiter declarari: nā ea que notabiliter dicunt̄ ⁊c. vt. ꝭ. de iniurijs. l. iteꝫ apud labeonē. §. ait pretor. vnde lꝫ istud nō fuit necessariū excipere tn̄ ad maiorē certitudinē excepit. ptor: sꝫ hic q̄ro hic dr̄ si impetrasti ius iniquū ꝯ me ī aliqua actione: si ego vtor eodē iure ꝯ te in aliqua act. non delinquo. vn̄ non teneor pena hui⁹ edicti: sed qd si impetro sup aliquo ꝯctu: nūqd excusabor a pena hui⁹ edicti: certe nō: qꝛ pena non debet trāsgredi delictum. vt. C. de penis. l. sancimus.

¶ Si quis ius dicenti non obtemperauerit: et de iurisditione omniū iudicū. Rubrica.

¶ Supra de iurisditione oīm iudicū dictū ē: dictū ē etiā quid iuris si magistrat⁹ statuit ius iniquū vel si litigator impetrauit ius iniquū: verū qꝛ magistratib⁹ ius dicentibus aliqn̄ non obtemperatur ponit̄ rubrica [si. qs] siue actor siue reus: vt probatur. ꝭ. e. l. vna. [ius dicēti] siue maximo siue medio siue minori [nō obtemperauerit] ⁊ inquātū teneat̄ ⁊ cui ⁊ qua actiōe subijciamus ⁊ videamus: de quo plene dicet̄. ꝭ. e. l. vnica.

1 ☞ Iudices oēs pn̄t inobediētes punire vcꝫ magnis ī magnis causis ⁊ magnis mulctis paruis ī paruis causis ⁊ puis mulctis.
2 Iudici nō obtemperare quis dicatur.
3 Item que actio detur ex hoc edicto.
4 Iudices pn̄t inobediētes cogere captis pignoribus. Pater cogitur alimētare filiū pignoribus captis.
5 Reus cōtumax in nō cōparēdo tenetur aduersario ad sumptus litis quacūqꝫ parte iudicij non obtemperauerit.
6 Differētia inter istū tit. si qs ius di. ⁊ tit. si quis in ius vo. vbi ꝙ fit quadruplex.
7 Procuratoris dolus vel contumacia vel inobedientia regulariter nō nocet dn̄o ⁊ qn̄: ponit fallen.

Omnibus magistratib⁹ Signori. l. ista reputat̄ valde difficilis ꝓ multitudine glosarū hic scriptaruꝫ ⁊ ꝑpter varias expositiones: ⁊ qꝛ ſm glo. dn̄i Jo. ⁊ Az. in. l. ista tractamus de artibus ⁊ silogismis formandis ex ꝓpositione ⁊ assumptione ⁊ conclusiōe: qꝛ non faciunt ad hunc titu. nisi ꝙ dn̄s Jo. ⁊ Az. voluerūt hic tractare de artibus: in veritate tn̄ mihi nō est difficilis: immo facilis: si intelligatis casum ⁊ summariaꝫ expositionē lr̄e: est tn̄ bona. l. ⁊ vtilis valde: ⁊ hec. l. dicit. iij. primo dicit qꝛ iudices pn̄t non obtemperantes punire vel mulctare. scd̄o dicit q dicātur non obtēperare. tertio ponit q teneātur ex isto edicto. quarto et vltimo annectit
1 q̄le fit istō iudiciū †Incipiam⁹ ergo a p̄io ⁊ certe oēs magistratus siue magni siue medij siue minores pn̄t punire ⁊ mulctare nō obtēperantes. nā oēs magistrat⁹ ſm ius potestatis sue. i. ſm plus ⁊ minus pn̄t defendere iurisditionem suā penali iudicio. i. mulctali magno exceptis duumuiris q possunt mulctare parua multa seu media. †Scd̄o dicitur quis dicatur non obtemperare et dicitur quis non obtemperare: siue sit actor siue reus. si ea q̄ sunt prima vel media vel vltima in iurisditione non facit non obtemperat in his que sunt prima cum reus citatur super rei vendi. vt veniat respondere ⁊ non venit: sed obtemperat in his que sunt vltima in iurisditione: quia a se passus est rem abduci vel auferri: sed ⁊ si forte aliquis obtemperat in his que sunt prima in iurisditione. puta vocatus vt veniat respondere super rei vendi. venit in his que sunt media in iurisditione: nō obtemperat quia nō vult iurare de calum. vel non vult litem contestari obtemperat in his que sunt vltima: quia a se patitur rem abduci ⁊ mādari executioni. sed ⁊ si aliquis obtēperat in his q̄ sunt prima vel media: puta quia citatus venit respondere ⁊ iurat de calum. ⁊ litem contestatur: sed in his que sunt vltima in iurisditione non obtemperat quia non patitur sententiam mandari executioni iste dicitur non obtemperare. vnde in omnibus istis casibus poterit mulctari. Tertio dicitur si procurator tutor vel curator nō obtemperat procurator ⁊ tutor ⁊ curator debent mulctari nō dominus vel pupillus vel adultus ne contumacia illorum obsit domino vel pupillo vel adulto. Item ex isto edicto tenetur non soluꝫ reus si nō
3 obtēperat: immo ⁊ actor. †Quarto ⁊ vltimo dicitur ꝙ ex isto edicto datur actio in factum ad mulctam que debet fisco applicari. Item datur ista actio infactum que descendit ex isto edicto aduersario non obtemperantis ad id quod sua interest cōmuniter non singulariter: ⁊ istud iudicium quod datur fisco ad mulctam est penale. vnde non datur post annum neqꝫ datur contra heredes: sed illud iudicium quod datur aduersario non obtemperantis ad interesse cōmune non singulare illud iudicium est rei persecutorium ⁊ datur post annum ⁊ contra heredes. hoc dicit ista lex videatis expositionem littere. [omnibus magistratibus non tamen] al's non tn̄. [quis videtur.] incipit secundum dictum quis dicatur non obtemperare. [sed procurator] incipit tertiū dictum qui teneant̄ ex hoc edicto [hoc iudiciū] incipit quartū ⁊ vltimuꝫ dictuꝫ. [neqꝫ in heredē dat̄.] Dr̄ signori sicut ego ꝑdixi vobis. l. ista reputatur valde difficilis ꝑpter ⁊c. dic vt dixi videatis expositionē lr̄e. [oīb⁹ magistratib⁹] siue maximis puta illustrib⁹ vel supillustribus siue medijs puta spectabilib⁹ siue minorib⁹ puta clarissimis. [non tn̄ duumuiris]. i. magistratib⁹ municipalibus vel defensoribus ciuitatū. [ſm ius potestatis sue.]. i. ſm plus et minus. [cōcessum est iurisditionē suā defendere penali iudicio] id est mulctali quasi dicat oēs isti magistrat⁹ pn̄t defendere iurisditionē suā ſm plus ⁊ minus mulctali iudicio nō aūt duūuiris id est magistratib⁹ municipalibus defensorib⁹ ciuitatū: sic exponitur. C. de emā. li. l. j. ⁊. C. de iudi. l. vl. sub. est cōcessum defendere iurisditionē suā mulctali iudicio qꝛ magistrat⁹ municipales ⁊ defensores ciuitatū nō pn̄t mulctare vt hic dr̄: sed vr̄ ꝙ magistrat⁹ municipales ⁊ defensores ciuitatū pn̄t mulctare qꝛ hn̄t modicaꝫ coertionē sine qua iurisditionē suā explicare nō pn̄t. i. mulctare. vn̄ vr̄ ꝯtra. ꝭ. de of. ei⁹ cui mā. est iur. l. vlti. in fi. ⁊. ꝭ. de iur. om. iudi. l. magistratib⁹ ad qd̄ dixerūt qdā magistrat⁹ ⁊ defensores ciuitatū olim poterant mulctare. vt in. l. ꝯrijs. sed hodie nō vt hic: sed

hec solutio non est bona qꝛ ⁊ hodie pñt multcare. vt. C. de spoꝛ. l.
vlti. §. j. qꝛ ⁊ de leuibꝰ criminibꝰ cognoscūt. vt in auť. de defen. ci
ui. §. audient. ⁊ ideo alij dixerunt ꝙ olim magistratus ⁊ defenso/
res poterant multcare. vt in. l. ꝯtrarijs. sed sup. l. istā ille. ll. erant
correcte: sed ⁊ hodie ista lex est correcta: qꝛ hodie pñt multcare vt
in prealleg. l. C. de spoꝛ. l. vlti. sed nec hec solutio placet qꝛ legum
correctio est vitāda iquātū vitari pōt de iure. vt. C. de appel. l. ꝑci
pimus. in fi. ⁊ in auť. de admi. tu. in pn. quare vos dicetis alio mō
⁊ verius: oēs magistratꝰ siue maximi siue medij vel minores pos
sunt multcare magna multca ẜm ꝙ minoꝛ ⁊ maioꝛ est magistratꝰ
vt. C. de mō. mulc. l. eos qui. nō tñ duumuiri ꝙ minimi sunt: non
pñt multcare magna multca modica sic. s. vsq3 ad tres aureos et
sic loquitur. l. C. de spoꝛ. l. vl. ⁊ in auť. de defen. ciui. §. audiēt. ⁊. C.
de defen. ciui. l. defensores. Oꝛ signori hec est cōis littere exposi/
tio ⁊ bene possetis tū ⁊ alio mō dicere vt ꝯsueui dicere vt expona
tis ita [oibus magistratibꝰ] maximis ⁊ medijs ⁊ minoribus ⁊ mi
nimis cōcessum est. i. permissum est defendere iurisditionē suam
multcali iudicio nō duumuiris. i. duobꝰ viris: ⁊ qui sunt isti duo
viri: certe est procuratoꝛ cesaris ⁊ fisci qui duo non pñt multcare.
vt. C. de mō mulc. l. ij. ⁊. iij. ⁊ hec sunt vera si habetis in lr̃a nō tñ
duumuiris: si aūt habetis in lr̃a nō tm̄ tunc hec lr̃a nullū3 habet
cōtra. q. d. nō solū duumuiri pñt defendere iurisditionē suam im
mo oēs magistratꝰ. i. vnusquisq3: ẜm ius potestatū sue. i. ẜm ꝙ ma
iores ⁊ medij ⁊ minores sunt: ⁊ exposui hoc penali iudicio. i. mul/
ctali: qꝛ in stricta significatione differētia est inter penā ⁊ multcā
sed in larga significatiōe multca est pena ⁊ ecōtra: vt hic sed pena
est ꝓprie lege determinata vt est actio furti manifesti q̄ est in qua
druplū: furti nō manifesti i duplū. vt. C. de furtis. l. de his. ⁊. l. fal
sus. ⁊. j. vi bono rap. l. ij. proprie est multca. l. nō determinata ⁊ iō
ab ea appellať: sed a pena nō. vt. j. de verb. sig. l. si qua. ⁊. l. aliud.
tñ interdū exponimꝰ penā. i. multcā. ⁊ aliqñ ecōtra. vt. C. de epi.
au. l. ij. ⁊. C. quoꝝ appel. nō reci. l. ab executione. vt hic. Oꝛ signori
sup isto primo dicto huius. l. ita quero hic dꝛ ꝙ ois magistratus si
non obtēperať ei ẜm magis ⁊ minus poterit nō obtēperātē mul
ctare. verbi gr̃a. cōuenio te corā iudice facio te citari nō vis veni/
re iudex poterit te multcare hoc mō: qꝛ dicet iudex nuncio cōis:
vade ⁊ precipias ei ꝙ veniat corā me hodie ꝑ totā diē sub tali bā
no vel afferā ei bānū ista est multca: sed ista multca erit maioꝛ et
minoꝛ ẜm potestatē iudicātis ⁊ applicať fisco. vt. C. de mō. mulc.
l. multcarum. sed denuo q̄ro qd si dico iudici dñe nolo ꝙ multcte
tis eū sed volo ꝙ cogatis eū ꝑcise venire corā vobis vel etiā iu
dex vult eū cogere: nunqd poterit hoc facere captis pignoribus:
4 certe dicimꝰ ꝙ sic: qꝛ iudices pñt multcare iobediētes vt hic † s3
si iudices volūt eos cogere captis pignoribꝰ poterūt hoc facere.
arg. insti. de satisda. tu. ⁊ cu. §. pe. Itē ille q vocať ad munera pu
blica si detractat recipere munus publicū cōpelliť captis pigno
ribus. vt. j. de mu. ⁊ ho. l. si qs. Itē pr̃ cogiť alimētare filiū captis
pignoribus. vt. j. de li. ag. l. si qs a liberis. §. ex his [is] siue actoꝛ si
ue reus [nō vr̃] Oꝛ signori iste ver. sicut scripsit hic dñs Jo. ⁊ az.
legiť tribus modis: sed ⁊ pōt legi. v. modis: ⁊ vno mō legiť ita ẜm
quosdā vt intelligatis siue actoꝛ sit siue reus nō videť obtēperas
se si id qd est extremum in iurisdi. non fecit. i. vilissimū ⁊ infimum
⁊ de hoc ponitur exemplū veluti si reus est inobediens venire a
principio in iudicium ⁊ sic non patitur a se rem vendicare: sed si
lata snīa interlocutoria vt mittatur actoꝛ in possessionē rei petite
patitur rem a se abduci ⁊ mādari snīam executioni: obtēperat in
his que sunt maxima in iurisditione vt in his q̄ sunt minima. vñ
dicebāt ipsi quedam sunt vilissima in iurisditione vt si reus voca
tus non vult venire ad iudicium: ⁊ quedā sunt maxima in iurisdi
tione: vt si patitur rem petitam a se auferri: ⁊ iste dꝛ non obtempe
rare: ⁊ ẜm eos exponetis ita lr̃am. [nō fecit] sub. si fecit quod est
maximum: ⁊ hoc ponit exemplum veluti ⁊c. [recusauit quia fuit
inobediens in his que sunt vilissima vel extrema obediēs in his
que sunt maxima [tunc non obtemperasse videtur] sed hec expo
sitio non placet [extremū]. i. vilissimū: quia non est ẜm significa/
tionem vocabuli: quare dñs Bul. exposuit [extremum] id est vl
timū [non fecit] id est qꝛ nō est passus snīam ꝯtra se mādari exe
cutioni: sed ille videtur obtemperasse si nō fecit qd est primū sed
fecit qd est vltimū. Ceterū si etiā sequentia recusauit. i. si nō pati/
tur rem a se abduci nō videť ius dicēti obtemperare sed nec hec
lectura est bona qꝛ fit violentia lr̃e. ⁊ nō est ẜm ꝓpriam significa/
tionē vocabuli [extremū] id est vltimū: quare legiť tertio modo
ẜm Jo. is vr̃ ius dicenti obtemperasse quicqd est extremū in iu/
risditione. i. primū vltimū ve: vt si nō obtemperat in eo qd est pri
mum qꝛ vocatus nō venit vel in eo qd est vltimū: qꝛ non patitur
snīam mādari executioni ⁊ exponetis ita lr̃am [extremum] id est
vltimum ve. [veluti] modo ponit exemplum qñ non fecit qd est
primū sed fecit qd est vltimū in iurisditione [passus nō est] nā la
ta snīa interlocutoria vt actoꝛ mittať in pos. excusauit se ꝙ venit
recipere libellū: sed cōdemnatus nō patiť snīam executioni mā
dari nō vr̃ obtēperare: ⁊ ita ẜm Jo. q̄dā sunt i prima iurisditio/
ne ꝙ reus vocetur ⁊ citatus veniat respōsurus: quedā sunt vltima
cōdēnatꝰ interlocutorie vel diffinitiue patiať snīa3 executiōi da
mādari: siue nō obtēperat i his q̄ sunt prima sed in his q̄ sunt vl
tima dꝛ non obtēperasse. in his que sunt prima siue obtēperat in
his q̄ sunt ꝑma s3 nō obtēperat i his q̄ sunt vltima dꝛ nō obtēpe
rare i his q̄ sunt vltima. vnde sicut i vno banco sedēt tres hoīes
est inuenire duas extremitates ⁊ vnū mediū: sic in iurisditione
est inuenire duas extremitates: vna extremitas est cū qs vocatꝰ
nō venit in ius: vltima extremitas est executio snīe ⁊ sic i silogis
mo sunt due extremitates et vnū mediū: silogismꝰ cōsistit ex pro
positione ⁊ assumptiōe ⁊ ex cōclusiōe: vt ois hō est aīal: hec est ꝑ
positio: socrates est hō: hec est assumptio: ergo socrates est ani/
mal: hec est cōclusio. vñ siue reus nō obtēperat in prima extremi
tate vt qꝛ vocatus nō venit l3 obtēperat in vltima extremitate:
qꝛ patitur rem a se abduci: nō vr̃ obtēperasse ius dicēti siue ob/
tēperat in prima extremitate nō obtēperat: vt qꝛ vocatus venit i
ius in vltima extremitate nō obtēperat qꝛ nō patitur re3 a se ab
duci: dꝛ nō obtēperasse ius dicēti: sed dño Jo. ⁊ Az. visum est ꝙ
lr̃a ista legať alio mō: qꝛ scd3 vltimā lecturā dñi Jo. hec lr̃a di/
cit ꝙ ille nō vr̃ obtēperare iudici q nō obtēpat i his q̄ sunt ꝑma
vel vltima: ergo nō sunt media: sed certe sunt cum ꝓcedit ad litē
cōtestatā et ad iuramētū calū. vnde equū3 est vt in his que sunt
media ꝙ debeat obtēperare. vnde scdm Azonē ille nō videť ob
tēperare qui nō obtēperat in his que sunt prima in iurisditione
vt si reus vocatꝰ nō vult venire recipere libellū. Itē si nō obtēpe
rat in his que sunt media: vt si venit recipere libellum. litem aūt
constari non vult vel iurare de calum. Item non videtur obtem
perare si non facit ea que sunt vltima in iurisditione. vt pote si
non patitur rem ab se abduci: vnde siue quis nō obtemperat in
his que sunt prima vel media in iurisditione videtur nō obtem/
perare: vnde poterit multcari: sed si quis obtemperat in his que
sunt prima vel media: sed non obtemperat in his vltimis pote/
rit multcari: ergo si in nullis id est primis vel medijs vel vltimis
quis non obtemperat poterit multcari: et ita scdm dominū Azo
nem exponitur litera [extremum.] id est primum medium vlti/
mum ve. [veluti.] ponit exemplum quando non obtemperat in
his que sunt prima et obtemperat in his que sunt vltima. [ce/
terū.] modo ponit exemplum quando non obtemperat in his q̄
sunt media vel vltima. [non obtemperauit.] id est fuerit ei ino/
bediens in veniendo ad iudicium [vel pupillus] sub. vel adul/
tus. [qui non obtemperauerit]. s. iudici [hoc edicto] id est pena
huius edicti. [verum] sub. ait teneri [petitorem] id est actorem.
[hoc iudiciū] incipit quartum et vltimum dictum: et littera istiꝰ
ver. legitur tribꝰ modis: et vno modo sic: [hoc iudiciu3] id est in
factum actio. que descendit ex hoc edicto [nō ad quod interest]
i. ad singulare interesse: sed quanti ea res est [cōcluditur.] id est
datur ad commune interesse. vnde si obtempero iudici. tunc non
habeo contra te actionem in factum ad commune interesse: id est
ad sumptum quem feci propterea ꝙ non obtemperasti. vel po/
test legi hec littera secundo modo: hoc iudicium. id est actio in fa
ctum que descendit ex hoc edicto non ad id quod interest datur
ad totam estimationem cause sed quanti ea res est. [cōcluditur]
i. interest. i. ad sumptum propterea factum: quia si obtempero iu
dici ⁊ tunc non dabitur mihi actio in factum ad estimationē to
tius cause: sed ad sumptum propterea factum. legitur tertio mo
do sic. [hoc iudicium]. i. actio in factum que datur fisco ad mul/
ctam: nō datur ad interesse: qꝛ fisci nō videtur interesse quia sibi
nō abest: qꝛ quantum ad dantem est mera pena: cū ei aliquid nō
adest [cōtineat] quia vere est pena et mera. vt. s. de iur. om. iu. l.
adeo. et. j. ad. l. aquil. l. item mela. §. si plures. sed prout refertur
ad actionem in factum que datur ad interesse exponitur et tamē
meram penā cōtineat. s. quantum ad dantē [datur] ver. iste vide
tur referri ad aliam actionē q̄ datur fisco qꝛ illa est mere penalis
vñ nō datur contra heredē. vt insti. de perpe. ⁊ tēp. act. l. non tm̄.
5 † Oꝛ signori no. hic hoc ar. expressum: ꝙ si reus vel actoꝛ vocať
ꝙ veniat ad iudicium certa die et non venit: ꝙ tenetur aduersa/
rio ad sumptus act. in factum que descēdit ex hoc edicto que da
tur ad sumptus sed oēs dñi aduocati de galba de plano cōcede
bant dum erā ibi ꝙ non erat cautum iure ciuili si reus vel actoꝛ
subtrahebat se ita ꝙ ad iudiciū non veniebat ante lit. contesta. ꝙ
teneatur ad sumptus aduersario: sed bene concedebant ꝙ vi/
ctus victoꝛ condemnetur in expēsis. vt. C. de iudi. l. properandū
§. finautē. vel cū reus subtraxit se post lit. cōt. vt. C. de iud. l. sanci
mus. sed ipsi male dicebāt: qꝛ hec lex dicit expresse ꝙ reus nō ve
niens ad iudiciū tenetur aduersario ad sumptus litis quacūq3 ꝑ
te iudicij nō obtēperauerit. ⁊ ad hoc est arg. C. de epi. et cler. l. om
nes qui. in fi. et. C. qui accu. non pos. l. qui crimen. in fin. Sed ad id
quod diciť

qd dr hic opponit qr hic dr q hec actio nd dat ad interesse sz datur quanti ea res est: sz lex videt z. que videt velle q detur ad interesse. vt. j. si qs cau. l. penul. z. j. de verb. obli. l. quotiens. ad qd vos dicetis vbi qs nd obtemperat iudici tenet nd obtemperans aduersario ad interesse cdmune vt hic. sed vbi qs promittit sistere in iudicio certa die z nd stat: tenet ad singulare interesse vt ibi. Sz denuo opponit ad id qd hic dr qr hic videt fieri differetia inter interesse z quanti interest. sed videt q nulla sit differentia. vnde videtur z. j. de verb. sig. l. hec verba. ad qd vos dicetis tribus modis. z vno modo sic: vt hic loquat de act. in factu q datur fisco ad mulcta inflicta nd obedieti ad quatitatem taxata in mulcta. vel pot dici scdo modo: hic loqtur de act. in factu que datur aduersario nd obteperanti nd ad interesse singulare qd petit cuz singulariter interest: vt. C. de senten. q pro eo qd interest p. l. vna. sz loquit de act. q dat ad cde interesse qd petit cu cditer interest. vt j. ad. l. fal. l. pcia. vel pot dici tertio modo hic loqtur de act. in factu q datur aduersario inobedietis ppter modica inobedientia que datur ad sumptus factos: propterea qr nd obteperauit non de ea que datur ad estimatione totius cause. Sz denuo opponit z videtur q iste titulus sit superfluus. z ante lit. cotest. z post lit. contest. z post snam. z q iste titu. sit superfluus ante lit. contest. videte qr si quis citat ad iudiciu z nd venit: iudex interloquendo dz actore mittere in posses. rei petite. vt. j. ex quib. cau. in pos. e. l. j. z. C. de bo. auc. iu. pos. l. cu proponas. vn cu aliud remediu sit prodit u videt q hoc edictu nd habeat locu. sed denuo post lit. conte. videtur superfluus: qr cotumacia dano litis efficitur vt. j. de re iudi. l. cotumacia. z. C. de iudicijs. l. properandu. §. sin aut. sed denuo videtur q sit superfluus in his que sunt vltima in iurisdi. z sic post sententia: qr si cdemnatus nd vult re restituere ei aufertur res manu militari: si habet vel iuratur ztra eu in lite. vt. j. de rei ven. l. qui restituere. ad qd vos ita dicetis iste titu. nd est superfluus nec ante lite contest. nec post lit. contest. nec post sentetiam ante lit. contesta. nd est supfluu istud edictu qr aliud remediu habet locu deferendo interlocutoria contra reu nd obtemperante qr istud edictu habet locu contra reum z actore. vt. j. e. l. §. non solum. Item per illud remedium consuletur aduersario tantum nd iudici et rei publi. sed p istud edictu consulet iudici et reipubli. denuo non est superfluus post lit. contesta. nec ob. qd dicitur contumacia dano lit. efficitur. i. expensarum: quia istud haberet locum in actore z reo nd autem cdsuletur fisco: sed per istud edictu cdsulit fisco. Ite prout exponitur ztumacia damno lit. efficitur: id est vt quis nd possit appellare: cdsulitur solumodo victori sed per istud edictu consulit victori z victor fisco. Ite nd est superfluus post sentetia qr predicta remedia q res offerat manu militari si habet al's iuretur contra eu in lite: habent locum contra reu tm: sed istud edictu hz locu contra reum z actore. Ite per
6 hoc succurret solumodo victori nd aut fisco. † ℂ Dr signori circa legem istam quero quid differt iste titu. ab illo. j. si quis in ius vo. q ierit potest dici sm Joa. z Azo. q differt in quattuor. primo quia istud edictu dat actione in factum fisco ad mulcta certe quatitatis inflicta: z dat actionem in factu aduersario nd obtemperatis ad interesse cdmune: sed inferius edictu dat actione fisco tantum. Item differt iste titu. in secundo ab illo qr cum mulcta infligitur a fisco agitur ex isto edicto non ex illo. Item differt iste titulus ab illo in tertio: qr ex illo edicto agitur ad interesse ex stipul. vt. j. si quis in ius vocatus nd ierit. l. vlti. sed ex isto edicto non agitur ex stipulatione. Item differt in quarto iste titu. ab illo qr si quis vocatur a non suo iudice: z est certum q nd est suus iudex nd tenet ire: vt. j. si quis in ius vocatus nd ierit. l. ij. in prin. de quo non dicitur in titulo isto. vnde isti titu. se habent vt excedentia z excessa: qr istud excedit illud: quia istud subuenit actori reo et fisco: illud non subuenit nisi fisco. Ite illud excedit istud quia si aliquis vocatur a non suo iudice: et est certu non tenetur venire de quo non dicitur hic: vel potest dici alio modo q iste titulus differt ab illo in alia: quia ille titu. habet locum: si quis obtemperat in his que sunt prima in iurisditione: z qr vocat in ius non venit iste titulus non habet locuz siue quis non obtemperat in his que sunt prima vel media vel vltima in iurisditione. vnde habet locum iste titulus in eo qui venit et postea non obtemperauit. vt. s. dixi. Sed denuo quero nuquid dolus vel cotumacia procuratoris nocet domino: in questione ista dominus meus dicebat z videtur bene dicere: si dolus zmittit a procuratore ante litem contestata non nocet domino: si post lit. contestata sic. j. de doli excep. l. apud celsum. §. quesitu. z. l. si procurator. z est ratio dicebat ipse quia procurator post litem contestatam est effectus
7 dominus litis: vt. C. de procura. l. neq. † Sed signori in questione ista videtur ita dicendu q dolus procurato. vel contumacia vel inobedientia regulariter non nocet domino vt hic: z ad hoc est argu. extra vt lit. non contest. c. ad hec. z in aut. de trie. z semis. ij. col. §. si vero lis agatur. Fallit si dominus mandaret vel ratu haberet vt. s. titu. proxi. l. ij. §. si procura. Item fallit si aliquid peruenit ad dnm ex dolo procura. quia tuc dominus tenetur in quantum ad eum peruenit: vt. j. de dolo. l. et heredibus. z. l. si ex dolo. Item fallit si procurator cddemnatur vt. j. quando appel. sit. l. j. §. vlti. Sed alias videtur q dolus procuratoris nd noceat domino vt patet ex isto. §. vel potest distingui sm Albericu: aut procurator habet generalem et liberam administrationem: quia tunc dolus et contumacia et inobedientia procuratoris nocet domino: aut procurator est datus ad vnam causam tantum: z tunc subdistinguo: aut ante litem contestata fuit in dolo vel commissa fuit contumacia vel inobedientia: et tuc non nocet domino: et sic dominus poterit appellare z missio in possessionem bonoru domini non fiet cum dolus in rebus alienis commissus videatur: z res inter alios acta alij non preiudicat: si autem post litem contestatam fuit in dolo vel in contumacia tunc dolus ab eo commissus vel cotumacia mihi domino preiudicat cum sit effectus dominus litis: et in rebus suis dolum cdmisisse videatur. z hanc distinctionem facit. j. de doli excep. l. si procurator celsus. z. l. apud celsum. §. quesitum. z mendacium procurato. non nocet domino. vt in aut. de trien. z semis. §. si vero. z hec vera sunt quado datus est procura. ad agendu. si autem datus est ad defendendum tunc nocet dno sed habet dns doli excep. vt. j. de dolo excep. l. procurator rei. succurritur tamen dno si procurator soluedo nd est: vt. j. de dolo. l. eleganter. §. si dolo malo.

ℂ De in ius vocando. Rubrica.

ℂ Rubrica ista ita continet ad superiora: qr iudices de quorum iurisditione. s. de iuris. om. iudi. dictu est pleruq subditos faciut vocari in ius subijcitur rubri. de in ius voca. i. de vocatione in iure facienda vel non: videamus z subijciamus. z no. q iste titu. diuiditur in quattuor partes. in prima parte tractatur quid sit vocare in ius de quo dicitur. j. e. l. j. in secuda parte tractatur q prohibentur vocari in ius iure ciuili petita venia vel nd: de quo dicitur in. l. ij. iij. z. iiij. vsq ad. §. pretor. in tertia parte tractatur q prohibent vocari iure pretorio venia non petita: z si venit qua pena patiunt iure pretorio: de quo dicit in. l. iiij. §. pretor. vsq ad. l. libertus. quarto circa istu tractatu proponutur questiones ab illa l. libertus. vsq in fi. tituli.

1 ℂ Vocare in ius quid sit: z q reus faciat vocari actore in ius.

In ius vocare est iuris.

Jurisicon. tractaturus de in ius vocan. ponit hac
1 prima lege quid sit in ius vocare † z certe in ius vocare est iuris experiendi causa vocare cuz em actor facit vocari reum vt ipse actor experiatur z cognoscat vtru ipse habeat ius experiedi vel non: tn dicit in ius vocare [est] sub. apud eu et tamen exponetis ita litteram [in ius vocare est] citare reu cora iudice vt auctor experiat et cognoscat vtru actor habeat ius experiendi vel nd: dutamen nd faciat vocari tempore prohibito. vt. j. de fer. l. j. in princi. z cditer actor facit vocari reu in ius: quia est in potestate actoris agere nd in potestate rei. vt. C. de dona. l. si quando. z. C. de tempo. in inte. restit. l. petende. z. j. de doli excep. l. pure. in fi. aliquado tamen licet raro facit reus actorem vocari in ius quando actor suam actionem proposuit et vult desistere z reus nd vult. vt. C. quomodo z quado iudex. aut. qui semel. Item aliquado etiam reus facit vocari actorem: puta si actor infamat statu ingenuitatis sue: z differt maliciose procedere: vt. C. de inge. ma. l. diffamari. ℂ Dr signori super lege ista querit ita: in ius vocare zc. vt dixi in casu est illud verum siue reus vocatus venit siue non. Dixerut antiqui: et ita scripserunt in ius vocare est iuris experiedi causa vocare: si reus vocatus ad petitionem actoris veniat non aliter: nam vni venit reus vocatus est in ius vocare: si non venit nd est in ius vocare: qr actor non habet ius experiedi cum aliquo vt cognoscatur habeat ius experiendi vel nd: qr verba cum effectu sunt accipienda. vt. s. qd quisq iuris. l. j. §. vlti. z. j. ne quis eum qui in ius vo. vi exi. l. si per alium. §. docere. sed certe ista expositio non est bona sm Jo. z Azo. vnde dicimus q in ius vocare est siue reus veniat siue non: nam cum actor mittit executorem vt reus veniat facta est citatio. vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. anno. l. sicut in rem. aliquando tame sit citatio per nuciu vel per epistola. vt. s. de iuris. om. iudi. l. ij. preterea hec lex loquit generaliter z indistincte nec distinguit venerit reus vel nd. vn generaliter dz intelligi. vt. j. de alea. l. j. §. qd ait. z. j. de leg. pre. z tabu. bonoru pos. l. j. §. generaliter. z vbi lex nd distinguit zc. vt. j. de pub. l. de precio. verutame si actor vocauit aliqué venia nd petita: quia debet vocari venia petita: si veniat bene quidem: quia penam patietur qui inqua

ginta aureorum: si nō veniat nō patietur predictam penā.vt.j.e.l.ꝗuis.est ergo in ius vocare vt dixi.secus tñ est si qs adeat principem ⁊ offerat sibi libellū supplicatorium vt iudicem deleget inter se ⁊ patronum suum: quia propter hoc non dicitur in ius vocare vt.j.eo.l.libertus.

1 ☞ Persone que prohibentur vocari in ius iure ciuili siue petita venia siue non. Et quid de iure pretorio.⁊ nume.4.

2 Magistratus maiores nō possunt in ius vocari realiter ⁊ quando verbaliter.⁊ nume.4.

3 Episcopus dum sacra colit non pōt vocari in ius.

In ius vocari non debet.

1 In lege ista cū duabus legib⁹ seq. vsq ad.§.ptor† incipit secunda pars huius tractatus q prohibeantur vocari in ius iure ciuili venia petita vel non: ⁊ ita de his q omnino prohibent vocari in ius: ⁊ in.l.ista cū duabus legibus sequē. enumerātur.xv.persone q̄ prohibētur in ius vocari iure ciuili venia petita vel non: vt est consul dū durat consulatus. Item pretor dū durat suū officiū. Itē prefectus dū durat sua prefectura.

2 Item † ꝓhibentur in ius vocari oēs magistratus qui habēt gladij potestatē ⁊ capitaliter possunt punire ⁊ iubere aliquē in carcerem detrudi. † Itē pontifex dū celebrat sacra officia nō potest

3

a in ius vocari[a]. Itē prohibentur in ius vocari qui propter loci religionem a loco discedere nō pōt: vt est heremita vel mulieres incluse. Itē iure ciuili ꝓhibet in ius vocari ille q equo publico vehitur vt est preco. Itē prohibetur in iure ciuili in ius vocari ille qui vxorē ducit aut eā qui nubit. Itē prohibetur in iure ciuili in ius vocari iudex qui de re cognoscit: vel ille q apud pretorē cām agit vel reū dū agit. Itē prohibetur in ius vocari q habet funus familiare: puta si alicui est mortuus pater vel filius vel filia interim dū studet funeri in ius vocari nō dз. Itē prohibentur in ius vocari persone que circa mortuos ponūt aromata. Itē qui psequunt cadauer in ius vocari nō debēt. Itē prohibētur in ius vocari q habent necesse sistere in iudicio in certo loco litigandi causa. Item furiosi ⁊ infantes prohibent in ius vocari: ⁊ oēs isti prohibent in ius vocari omīmodo.i.cū venia vel sine venia.[nō dз] hec littera pōt legi dupliciter. vno modo legit vt cōuertat. non oportet in ius vocari ⁊c. vel legatis ita in ius vocari nō oportet id est in ius vocari non debet. aliquando exponitur oportet.i.decet.vt.s.de iusti.⁊ iur.l.j.in prin.[consulem].s. romanū: ⁊ iste superillustris est durāte suo consulatu.[neq pretorē] ⁊ iste ē spectabilis[neq prefectum] ⁊ iste est illustris[habēs].i. gladij potestatem.vt.s.de iuris.om.iudi.l.merū imperiū est.in prin.[⁊ iubere in carcerē duci.]

4 † Or signor statim hic no.ꝙ maximi et medij ⁊ minores magistratus durāte suo officio in ius vocari non possunt vt hic: ⁊ ad hoc concor.j.ex quibus cau.maio.l.sed et si per pre.§.ait.⁊.j.iudi.sol.l.si reus.⁊ est ꝙ isti tales magistrat⁹ nō possunt in ius vocari durante suo officio nisi diceretur eos deliquisse in suo officio.vt.C.ad.l.iul.repe.l.vlti.⁊ in aut.vt diffe.iudi.§.si vero.⁊ sicut ipsi nō possunt vocari in ius: ita alios vocare non possunt.vt.j.de iudi.l.pars litterarum.que est lex greca.minores autē magistratus durāte officio possunt cōueniri a priuatis personis.vt.j.de iniur.l.nec magistratus[nec pontificem]id est episcopum.[dū sacra facit].i. colit: ⁊ idē dicim⁹ de quolibet clerico dante operā diuinis officijs.vt.C.de episco.⁊ cleri.l.si qs in hoc.⁊.l.oēs qui vbiq.[nec eos]sub.in ius vocari nō possunt [nō possunt] vt heremite ⁊ domine religiose: sed quis vocabit: certe iconomus vel sindicus si sunt talia collegia que habent sindicū.vt.C.de episco.⁊ cle.aut.sed hodie.[neq eum].s.pretorem [transuehitur] nā quādo debēt preconisare aliquid ex parte potestatis vadunt in equo publico: dū preco vadit pro causa publica interim non debet vocari in ius.idē dicerē ego si potestas diceret alicui preconi vade ad castrū francū pro tali facto cōmunis vel alicui nūcio q̄ interim nō debet vocari in ius: ⁊ idem dicerē ego si potestas diceret preconi eatis cuз istis litteris ad potestatem futurū: vel si dū potestas vadit ad papā ⁊ ducit duos precones q̄ interim nō debent vocari in ius: ⁊ qui vxorē ducit interim et hec esset magna rusticitas.[dū de re].i.de causa.[nec eum.] al's aliquē.[agitur] defendendo vel agendo[neq funus ducēte familiare] id est si moritur alicui pater vel mater vel filius: sed hodie qui patitur funus domesticū infra octo dies postea inuit⁹ in ius vocari nō debet.vt in aut.vt cū de ap.cog.§.manumisisse.viij.col. ℭ Or sequit ⁊ cauete vobis in littera q̄ sequit: q̄ hic est duplex littera: q̄ quidā habēt iusta ve: ⁊ tunc dicetis ꝙ hoc vult dicere qñ moritur aliqs in sero habētur clerici ⁊ dicunt officium mortuoꝝ tota nocte: ⁊ isti non debent vocari in ius: alij habēt busta ve: ⁊ tunc vult istud dicere vt recurratis ad libros poeticos: olim qñ moriebatur aliquis ꝯburebatur corpus defuncti ⁊ conuertebat in cinerē: ⁊ cinis eius tradebat sepulture: vñ dicit busta

ve.i.combusta ve.[facientē].i.cōburendo mortuū: ⁊ in cinerē cōnertēdo: sed hoc hodie apud nos nō est in vsu: nisi ꝙ dñi theotonici quādo moriunt trans mare faciūt portare reliquias in partibus suis: ⁊ ita faciunt magni domini gallici portare coꝛ suū quādo moriūtur in alienis partibus ad suas ptes[cōsequūtur]sub. in ius vocari non debent.[consisti.]sub.vt q̄ pmisit qs sistere in iudiciū sub certa pena interim: id est eodē die quo sistit nō dз in ius vocari.[vel infantes]vt.C.de iure delibe.l.si infanti.sed debet vocari tutor ⁊ curator.vt.j.e.l.neq.⁊.j.de admi.tuto.l.j.§.sufficit. Sed hic quero predicti non debēt vocari in ius vllo modo: nec cū venia nec sine venia: sed quid si cōtra factū est dico ꝙ illa vocatio ipso iure nō valet: q̄ est facta contra.l.vt argumentū.C.de legi.⁊ constitutio.l.nō dubiū. Sed denuo quero quā penā patietur vocās. Respōdeo ꝙ nō est lege determinatū: sз cōmittitur arbitrio iudicātis.vt arg.j.de penis.l.hodie. alij dicūt ꝙ imponitur pena quinquaginta aureoꝝ: vt.j.e.l.ꝗuis.⁊.l.libertus.⁊.C.e.l.ij.sed certe ibi pena est lege determinata.vt instit.de pena.te.lit.in fi.hic vero non.

1 ☞ Parentes nō possunt vocari in ius sine permissu iudicis: ⁊ qui dicantur parentes ⁊ de quibus intelligatur.

2 Filius potest vocare patrem in ius super castrensi vel quasi cuз permissu iudicis.

3 Et quid de patre naturali.

Uicq litigandi.

Pretor ait.

Hic incipit tertia pars huius tractatus et continuabitis sic vos habuistis quid sit vocare in ius: ⁊ q iure ciuili prohibentur vocari: verū quia qdā iure pretorio prohibent vocari in ius.ponitur hic q prohibent iure pretorio vocari in ius: ⁊ hic ponūtur verba pretoris: ⁊ statim postea exponit per ordinē vsq ad.§.patronū qui est in.l.adoptiuū.⁊ verba pretoris sunt talia: ait pretor ne qs sine permissu meo venia non petita ⁊ obtēta vocet in ius parentē suū vel patronū vel patronā vel liberos parētū vel patroni vel patrone ⁊ si contra factū fuerit penale iudiciū dabo. et modo incipit exponere pretor ait ⁊c.parentem quomodo accipiemus: certe vtriusq sexus: ⁊ quidā accipiebant parentes vsq ad

1 tritauū † sed gaius ⁊ cassius cuius sententia obtinuit dicūt hic accipi parentes vsq in infinitū: adeo ꝙ si viueret dñs adam vel eua ꝙ nō possent vocari in ius sine venia. Itē accipimus nos parentes etiam q in seruitute filios susceperūt. Itē accipim⁹ hic parentes siue iustos siue iniustos.nā vulgo quesiti matrē in ius vocare nō possunt sine venia: q̄ mater semper certa ei⁹ cuius filius sit: sed pater est quē nuptie demonstāt. Itē iure pretorio prohibentur vocari in ius parētes naturales sine venia: sed patrē patris adoptiui nō ꝓhibemus vocare in ius: sed patrem adoptiuū nos possumus vocare in ius ꝙdiu durat patria potestas quod

2 fit nō est edicto pretoris sed ratione patrie potestatis † quia inter patrē ⁊ filiū nō potest esse iudiciū nisi de castrēsi vel quasi: et tunc permittit in ius vocari petita venia: sз patrē naturalem nō possum⁹ vocare in ius ꝙdiu sum⁹ in adoptiua familia nisi ex cā castrēsi vel q̄si: ⁊ tūc venia petita.h.d.iste.§.vsq ad.l.adoptiuuз §.patronū.videte lrām.[pretor ait.] in suo edicto.[sine pmissu meo].i.sine venia petita ⁊ obtēta.[ne qs vocet]sub.in ius: ⁊ huc vsq durat text⁹ vboꝝ edicti ptoris: ⁊ est sub.sic: ptor ait ne qs ⁊c. [vocet in ius] ⁊ si ꝯ factū fuit in eū speciale iudiciuз dabo.l.auf.vt.j.e.l.ꝗuis.⁊ insti.de pe.te.liti.§.vl. ℭ Or qḋ dixit ptor in edicto suo parentem ⁊c.incipit statim exponere: ⁊ durat hec expositio vsq ad.l.adoptiuum.§.patronum.[ad tritauum appellari. aiūt.] q̄ est pater auus ⁊ tritauus ⁊c.vt.j.de gra.cogñ.l.iurisco.[supiores].i.vltra tritauū[dicit].s.⁊ bñ.[qḋ] scз qḋ dixit gai⁹ ⁊ cassius.[obtinuit]ait vlpi.qui fecit.l.istā adeo ꝙ si primi parētes nostri viuerent.scз adam ⁊ eua hodie non esset aliquis q possit eos vocare in ius sine venia.vt.j.de gra.cog.l.iurisconsultus. sic ⁊ liberi accipiuntur vsq in infinitum.vt.j.de verbo.signi.l.j.[quesitus sit].i.spurius natus de meretrice.vt.s.de statu ho.l.vulgo.[non vocabit]quare quia semper ⁊c.[concepit] vt insti.ad orfi.in fi.[pater vero is est].i.creditur esse[demonstrāt] ⁊ ad hoc cōcor.s.de his q sunt sui vel alie.iur.l.filiū.[naturales]sub. ⁊ legitimos.q̄ pater est ⁊c.vt.s.e.l.pri.vel dicatis[naturales] s.tm̄: quia sicut patrem legitimum non possum in ius vocare: ita patrem naturalem qui suscepit me ex vnica concubina[impune.]id est sine pena.[quoniam] ꝑ quia[hij] scз parentes patris adoptiui[cū his] scз personis[quibus ⁊ agnatus]sub.fit.i.illis efficitur agnatus quibus ⁊ cognatus: sed videtur contra.si tu filiusfa.adoptas me in filium efficior tibi agnatus ⁊ per ꝯsequens patri tuo vt.s.de adop.l.qui in adoptiōe: q̄ fili⁹ patri meo agnascitur ꝑ cōsequens auo cū auus sit proximus adoptanti ⁊c.vt.j.de suis ⁊ legi.l.filius.sз quomodo parentē patris adoptiui possum vocare

a ℭ In ius vocari.pōt tñ tūc citari vt cōpareat finito officio. ita not. Bart. hic.

sum vocare in ius cũ agnascit.ei.ad qd vos dicetis duobus modis.ille q adoptauit me erat emãcipatus a suo p̄re cõtracta fiducia.vt insti.qui.mo.ius pa.po.sol.vñ efficior agnatus ei nõ patri suo.vt.C.de legi.here.l.vlti.§.cũ igit.vel possum dicere scdo mõ [parentẽ patris adoptiui] possum in ius vocare: in cui⁹ potestate nõ sum.vñ matrẽ ei⁹ in cuiuspt̃ate nõ sum possum in ius vocare:qꝛ nõ efficior ei agnatus vel cognatus. vt.s̃. de adop.l. qui in adoptione.[nõ põt] sub.ille fili⁹ adoptiuus [quẽ precepto p̃toris].i.ꝓhibẽte.nã ꝭm hec tp̃a filius adoptiuus trãsibat in potestatẽ patris adoptiui indistincte.vt.s̃.de adop.l.vl.[tũc em̃].i. cuz castrense vel quasi peculiũ hꝫ [cã cognita].i.petita venia [vocari lꝫ] sub.fine venia. ℭ Dꝛ signori no.h̃ fili⁹ q est in pt̃ate patris ꝓhibet vocare patrẽ in ius ꝓhibente patria potestate: nõ ex isto edicto qꝛ nõ põt esse iudiciũ inter patrẽ ꝛ filiũ nisi de castrẽsi vel quasi peculio vt hic.ꝛ.C.e.l.vlti.ꝛ.j̃. de iudi.l. lis nulla.

1 ☞ Patronus cuis dicatur ꝛ de quo intelligatur.

2 Feudũ cõcessum titio ꝛ liberis ꝛ titius cõmittat feloniã fili⁹ tamen non priuatur feudo.

Adoptiuum patrem.

Patronũ inq̃t patronã.

1 Iuriscon.† exponit aliqua verba pretoris:nũc exponit illa p̃tor ait:patronũ patronã ve quomodo accipiem⁹ hic:ꝛ certe accipimus eos q ex iusta seruitute seruos suos manumiserũt:ſꝫ ꝛ si qs deterit collusionẽ qꝛ dñs colludebat cũ seruo ꝛ aliqs detexit illã collusionẽ ille habet ꝓ patrono:sed ꝛ si qs egit p̃iudiciali act. et obtinuit habet ꝓ patrono:ſꝫ ꝛ si patronus iurauit eũ suũ libertum esse habet pro patrono:queãdmodũ si libertus iurauit suũ patronũ nõ esse nõ habet ꝓ patrono: vel si ꝯ eũ iudicatũ ẽ:ſꝫ qd si aliqs cogit libertũ suũ iurare ne vxorẽ ducat:aut libertã suam ne nubat:certe nõ habet ꝓ patrono:ꝛ iõ in ius vocabit fine venia sed nunqd si pater coegit libertũ vel libertã iurare ne nubat:nunquid filius eius vocabit fine venia:ꝛ certe celsus dicit ꝙ non:ſꝫ Iul.cõtra scribit ꝛ dicit ꝙ filius habebit ꝓ patrono vt in ius nõ vocetur fine venia quasi innocẽs inueniat: sed patronus in ius vocabitur sine venia:sed ꝛ si quis manumisit ex cã fideicõ.habebitur ꝓ patrono:ꝛ iõ in ius vocari nõ poterit fine venia:sed et si aliquis emit seruũ hac lege vt manumittat lꝫ ex cõstitutione diui marci pueniat ad libertatẽ.tamẽ habebit ꝓ patrono:ꝛ ideo in ius vocari nõ poterit fine venia:sed ꝛ si quis emit seruũ suis nũmis.s.serui ꝛ fregit ei fidẽ nõ habetur pro patrono.h.d.iste.§.cuz l.seq.ꝛ seq.in prin.videatis expositionẽ littere.[patronũ inquit] s̃.e.l.quisqs.§.pretor ait.[hac lege] in hoc tit.[manumiserunt] si enim dicuntur liberti multofortius patroni vt.s̃.de sta.ho.l. libertini.[vel si quis collusionẽ deterit].s.libertus tuus pronũciatus est ingenuus te colludẽte cũ eo:ꝛ ego detego illã collusionem pateris hanc penã:qꝛ ille desij̃t tuus libertus esse ꝛ efficitur meus:vt.j̃.de collu.l.j.ꝛ.ij.[vel si quis preiudicio].i.preiudiciali actione:vt qꝛ dico eũ esse meũ libertũ:ꝛ peto eũ in meũ libertũ proposita preiudiciali in rẽ:ꝛ pronũciatur libertus meus vt insti. de act.§.preiudiciales.[cũ alioquin].i.al's [nõ fuerit] scꝫ libertus.[aut si iuraui] ipso deferente.[meũ esse.] sub.ꝓ patrono suz habendus.vt.j̃.de iure pa.l.si iurauero [nõ esse] ꝛ ad hoc accedit j̃.de iureiu.l.eũ qui.§.si libertus.[ad iusiurandũ adegi].i.coegi vel ꝯpuli.[ne nubat].s.liberta [impune].i.fine pena [vocabor] qꝛ perdo ius patronatus.vt.j̃. de iure patro.l. adigere.§. ꝯuis. [probant].sub.ꝛ bene [ꝭm qd eueniet].i.sequit hic [nõ vocet.] ℭ Dꝛ signori no.hic argu.ad cãm feudalẽ:si cogo iurare libertã meam ne nubat in perpetuũ cõmitto in.l.eliescẽ.ꝛ ꝑdo ius patronatus:ſꝫ filius meus nõ perdit illud ius: qꝛ liber vt.j̃.de ver. signi.l.licet.§.recte.filius tñ meus qui nõ cõsensit qñ coegi libertam meã iurare ne nubat nõ perdit ius patronatus†:sic dicim⁹

2 si cõcessum est mihi feudũ ꝛ liberis meis si cõmitto feloniã fili⁹ succedit mihi in feudũ ꝛ nõ perdit illud sicut hic est: ꝛ ad hoc est arg.s̃.de senat.l.emãcipatũ.ꝛ.C.de questio.l.diuo.ꝛ.j̃.de iure pa. l.diui [in ius vocetur].i.vocari possit:ꝛ hoc vult dicere hec.l.[si sum patronus] siue manumitto ex voluntate:siue ex cã fideicõ.ꝛ ita ex necessitate habeor pro patrono: vt nõ vocer in ius.s. vocari possem vt manumittã eũ:qꝛ de hoc bene põt esse iudicium inter libertũ ꝛ patronũ.vt.j̃.de iudi.l.vij.sed si manumitto ex cã fideicom.non habeor pro patrono:quantũ ad operas imponẽdas nisi ante tp̄s manumitterẽ.vt.C.de ope.libe.l.mater.Item q manumittit ex causa fideicõ.habetur ꝓ patrono quantũ ad bonorũ pos.ꝯ tabu.vt.C.de bono.pos.cõtra tabu.quã pre.li.pol.l.j.ꝛ.l.ij. [sed si hac lege].i.conuẽtione vel pacto. vñ al's dicit lex contractus ex conuentione legẽ accipiunt vt.j̃. depo.l.j.§. si conuenerit [eum] s.ꝟuũ.[ad libertatẽ] vt.C. si man.ita fu.ali.l.j. ꝛ.l.ij.[cum sum patronus] i. habear pro patrono.[non potero] fine venia [sed ꝛ suis nũmis].i.peculiaribus.vt.j̃.de manumis.l.iij.[emi] predicta lege [ꝛ fidem fregi] qꝛ nõ manumitto vt conueni [ꝓ patrono non habeor] sub.ꝛ ideo in ius potero vocari fine venia:et est ratio qꝛ manumitto ex necessitate.vt.C.de bo. libe.l.j. ſꝫ nõne dixisti.s̃.l.prori.ꝙ qui manumittit ex necessitate habetur ꝓ patrono:ꝛ hic dꝛ ꝙ nõ hꝫ ꝓ patrono:que est ratio.Respondeo illa si manumitto ex cã fideicommis. seruũ fidẽ nõ frango:ꝛ ideo haberi debeo pro patrono: ſꝫ si seruus dat mihi suos nũmos vt redimã eum: et eũ redemptuꝫ nolo manumittere frango ei fidem. vt.j̃. de iudicijs.l. qui se.ꝛ iõ non habeor pro patrono vt hic.

1 ☞ Seruus vniuersitatis et manumissus poterit singulos de vniuersitate vocare in ius.

2 Iudicis cõsensus vbi in dubio requiritur intelligit cã cognita.

Sed si hac.

Prostituta contra legẽ.

Uos habuistis in superioribus q dicuntur patroni patroneve qui manumittũt ex iusta seruitute ꝛ ex alijs causis de quibus.s̃. dictũ est:ſꝫ non habentur patroni qui cogunt libertuꝫ iurare ne vxorẽ ducat vel libertã iurare ne nubat.Modo in.§.isto tractat de eadẽ materia:ecce si seruã emi eo pacto ne prostituam:ꝛ ꝓstitui contra legẽ venditionis nõ habeor pro patrono: sed vẽditor habetur pro patrono:si hac lege vendidit: vt si prostitueret fieret libera:sed si venditor vendiderit hac lege vt si prostitueretur ꝙ liceret eã sibi vẽdicare:ꝛ ipse cũ prostitueret eam vendicauerit: ꝛ postea ipse eã prostituit nõ habetur pro patrono.Item qui manumittit seruũ ex voluntate vel ex necessitate ꝛ nõ frãgit ei fidem habetur pro patrono etiã si minima capitis diminutiõe minuitur patronus:sed ꝛ si capite minutus sit libertus vt qꝛ arrogatus est per mendacium non efficitur ingenuus: sed ꝛ si libertus impetrat ius aureorum annulorũ tamen patronus non perdit ius patronatus [prostituta] sub. ancilla [contra legẽ].i. pactum qd pro lege seruat.[venditorem] sub.ꝛ nõ emptorem [habebit patronũ] sub.vt non possit vocari in ius fine venia. Sꝫ ad istud opponitur ꝛ videtur ꝙ emptor habeatur pro patrono non venditor cum ab emptore videt ancilla manumissa.vt.j̃.de euic. l.si mãcipium.sed illud est preiudicium vt nõ habear ꝛc.[venierat].i.vendita erat [excepit.] vt qꝛ vendidit eo pacto vt si prostitueretur posset sua manu aduocare.[ipse prostituit].i.illam ancillam posuit in prostibulo ad meretricãdũ.[quoniã ꝛ hec].i.ancilla [non est] qꝛ prostituit eã.vnde in ius poterit vocari emptor et venditor fine venia [per obreptionẽ].i.per fraudẽ:al's per mẽdacium quia libertus alienus nõ põt arrogari lꝫ suus sic.vt.s̃.de adop.l.si pater.§.vlti.[celat].i.tenet absconsum ꝙ ipse sit libertus alienus [aureorũ annuloꝝ accepit] sub. a principe.nã olim liberti nõ poterãt aspirare ad honores nisi impetrarent ius aureorũ ãnulorũ.vt.j̃.de iure au. annu.l.j. sed hodie secus est: vt in aut.vt liberti decetero.§.j.[munia].i.insignia ingenuitatis vt.j̃. de iur.aur.annu.l.vlti.[nã princeps] sub.restituendo natalibus [facit].s.libertum:ꝛ tũc ius patronatus perdit patronus: vt.C. de iure patro.l. fina.

a Qui manumittitur. [a] Uos habuistis patronum ꝛ patronam esse qui manumittit ex volũtate ꝛ ex necessitate fidem non frangendo†

1 ſꝫ qd si aliqs erat ꝟuus vniuersitatis ꝛ manumissus est: nũquid poterit vocare singulos de vniuersitate:certe sic: qꝛ istũ honorẽ dꝫ vniuersitati nõ singulis de vniuersitate: ſꝫ si vellet rẽ publicã ꝯuenire dꝫ veniã petere:lꝫ actorẽ vniuersitatis sit in ius vocaturus [q manumittit] sub.ille ꝟuus [accipere] puta a societate pellipario [vel collegio].s.clericoꝝ vel monachoꝝ [vel ciuitate].i. ciuitas boñ. nã ciuitas p̃t manumittere ꝟuũ p̃nte ꝑside dũt̃n ille q manumittit det eq̃ bonũ ciuitati.vt.C.de ser.reipu.l.j. ꝛ.ij.[in ius] vocabit fine venia.[habere dꝫ].i.nõ vniuersitatẽ nõ vocabit in ius fine venia [det].i.vniuersitati.vt.j̃.qd cuiuscꝫ vni. no.l.itẽ eoꝝ.§.plane [ꝯuis] dicũt qdã ꝙ istud ꝯuis ponit correctiue: vel dicatis ꝙ ponit aduersatiue:si aliqs vocet vniuersitatem dꝫ petere veniã siue actorẽ vniuersitatis: ꝛ ita no. ꝙ honor q debet patrono: ꝛ ei cui⁹ noie vocat patronus:ꝛ est rõ qꝛ ex parte patroni est fauor non tñ eundẽ honorẽ quẽ debes mihi debes tutori meo cũ ex parte liberti sit odiũ:ꝛ sic soluit ꝯtra.arg.j̃.e.l.§. vlti.ꝛ ex.§.isto colligit arg.ad id qd no.s̃.de re.di.l.in tm̃.§.vniversitatis:ꝛ distingue hic vt ibi dixi.

a ℭ Qui manumittitur. adõ ꝙ bar. hic inducit ad.q. ꝙ singulares ꝑsone possũt facere testimoniũ i cã vniuersitatis p.l.in tãtum. §. vniuersitatis. s̃.de rer.di. allegat Inno.in.c.nũcius.ꝛ.c.cũ nup. õ test. ꝛ Cy.i.l.parẽtes.C.eo.

Liberos parẽtesq̃. Usq̃ ad.§.istũ sunt exposita illa v̓ba pretoris parẽtẽ ꝛ patronũ ꝛ patronã quomõ sunt accipiẽda:modo exponunt illa v̓ba liberos:qꝛ sicut aliqs ꝓhibet vocare in ius p̃ronũ ꝛ ita liberos parentesq̃ patroni ꝛ patrone vtriusq̃ sexus: ſꝫ qd erit deportatus est patronus: nunquid iste honor debetur libe-

ris eius:certe sic si est restitutus:sed nunquid parentibus patroni adoptiui debet iste honor:certe sic:donec durat adoptio: sed quid erit filius meus qui est in potestate mea cōstitutus adoptatus est ab aliquo:nunqd poterit vocari in ius a liberto meo:certe non sine venia:similiter nec nepos ex isto filio susceptus poterit in ius vocari a liberto meo sine venia:sed si filius meus emācipatus adoptauit aliquē in filiū hic nepos in ius vocari poterit a liberto meo sine venia quia nō agnascitur mihi ꝛ liberos vt parentes ſm cassiū accipimus etiā vltra trinepotē:sed si liberta peperit filiū ex patrono filius nō vocabit matrē in ius nec ipsa eū. vnū sciatis si liberti patroni patrone ve accusauerūt libertuꝫ de crimine capitali:vel petierint eū in seruitutē perdunt ius patronatus ꝛ eis honor nō debeṫ[debemus]hec verba ponūtur materialiter nō significatiue:ꝛ repetunṫ vt exponanṫ[ad peregrinationē].s.malā vt qñ cōmittat aliquis magnuꝫ crimē in gallia dñs rex frācie facit eū iurare ꝙ ibit vltra mare: nec decetero reuertetur.vt.ӡ.de capi.dimi.l.vlti.ꝛ talis non pōt institui.vt.C.de de heredi.insti.l.j.est bona peregrinatio:vt cū quis vadit ad visitandū limina beati Jacobi.ꝛ iste pōt institui.vt insti.de here.insti.§.ceterū.[huius edicti ꝯmodū].s.vt nō debeat vocari in ius sine venia[saluū]vt.C.de sen.pas.ꝛ resti.l.j.ꝛ.l.vlti[excipiūtur] i.continentur in hoc edicto vt nō debeāt vocari in ius sine venia [non poterit] qꝛ filius est naturalis: videbaṫ tamē contra/ratione adoptionis qꝛ filius erit de familia mea[adoptauerit filiuꝫ] sꝫ extraneū in locū filij [poterit] sine venia[liberos autē.]sub. pretor prohibet in ius vocari.[vt in parentibus] sub.dictuꝫ est qꝛ parētes accipimus vsqꝫ in infinitū.vt.s.eo.l.qꝫ litigādi.§.parentes hic ꝛc.[ex patrono]q cognouit eā carnaliter [fuerit enixa].s.filiū[mutuo].i.adinuicē[non vocabūtur]ex ea parte qꝛ filius est eius:nō vocabit matrē nec mater filiū ex ea parte qꝛ filiꝰ patroni est[debetur]vnde perdūt iura patronatus.vt.ӡ.de bo. libe.l.qui cū maior in prin.ꝛ.§.accusasse.

2 Pretor ait.†Signori alia verba edicti pretoris.s.posita hucusqꝫ exposita habuistis modo exponūtur vltima verba edicti pretoris ne quis sine permissu meo in ius vocet:quia si libertus vult vocare in ius patronū vel liberos eius:siquidē vult proponere famosam actionem:nō permittit ei pretor:sed interdū vt pedius putat ex cā famosa pretor permittit patronū in ius vocari a liberto: puta si atrocē iniuriā intulit:ꝛ debetur iste honor patrono a liberto etiā si nō vocatur in ius suo noīe:sed alieno vt si tutor vel curator vel defensor vel actor interueniat:sed si aliquis est tutor patroni vel curator huic tutori vel curatori nō debeṫ ista reuerētia vt patrono.ꝛ hoc Pōpo.scribit.[pretor ait]in vltimis verbis pretoris positis.s.eo.l. quiqꝫ litigādi.§.pretor ait[permissurus enim est]sub.ideo dicit pretor hoc qꝛ permissurus enim est ꝛc.[nō sigillat] al's subsigillat:ꝛ si habetis nō subsigillat exponatis.i.nō aggrauat:quedam enim actiones sunt famose:vt furti ꝛ iniuriarū:vt.ӡ.de his q not. infa.l.j.quedā conditiones subsigillant.i.aggrauāt.vt.ӡ.de acṫ.ꝛ ob.l.cessat.sꝫ si habetis nō sigillat exponatis.i.cooperit.nā quedam actiones nō infamant sed cooperiūt infamiā vt cōditio furtiua:sed qꝛ ex turpi cā non debet dari actio liberto aduersus patronū[et totū hoc].i.concedat vel deneget.[cā cognita dꝫ facere.]ꝛ ex lege ista colligetis argu.ad id qđ faciebat dñs.G.de posteliꝰ.qui fuit duabus vicibus potestas boñ.nā quādocunqꝫ aliquis veniebat ad eū ꝛ dicebat ei dñe faciatis talē vocari in ius: dicebat ipse/dicas mihi cām:ꝛ si cā videbaṫ sibi sufficiens faciebat eū in ius vocari al's non:qđ hic colligiṫ dū pretor ait: ne qs sine permissu meo in ius vocet. vnde si libertus vult proponere famosam actionem ꝯ patronū nō concedit ei al's sic.[cecidit]sed ad ver.istū signaṫ cōtra.nā oēs leges dicunt ꝙ famosa actio non datur liberto aduersus patronū: sꝫ loco famose actionis agitur acṫ.in factū.vt.ӡ.de dolo.l.non debet.ꝛ.C.de obse.l.j.ꝛ.ӡ.de obse. pa.pres.l.honori.ad qđ pōt rñderi sic:regulariter nō proponitur famosa actio cōtra patronū:vt in.l.cōtra.fallit si patronꝰ flagellatꝰ intolerabili iniuria vt hic:ꝛ facit ad hoc.C.q ca.colo.cen.l.ħ. in fi.vel pōt dici ꝙ hic ver.nā interdū ꝛc.intelligiṫ ſm determinationē predictarū legū vt agaṫ acṫ.in factū nō aūt acṫ.iniuriarum[habendū]sub.dicendū est[etsi].i.ꝙuis[patronus]qꝛ semper debet vocari petita venia.[interueniat].i.vocaṫ ad iudiciuꝫ noīe p̄roni.[impune].i.sine pena[ꝛ veriꝰ est] ꝛ est rō cur iste honor debeṫ patrono etiā si vocēṫ alieno noīe: qꝛ ex parte eiꝰ est fauor sed nō debeṫ tutori vel curatori patroni:qꝛ ex parte eiꝰ liberti est odiū vñ fauores sunt ampliādi ꝛ odia restringēda.vt.ӡ.de libe.ꝛ posth.l.cū quidā. sꝫ nōne ꝯtradicit.s.e.l.§. qui manumittiṫ ad qđ pōt dici illud ꝙuis poniṫ vno mō correctiue:vel put legitur aduersatiue dicetis ita:aliud est qñ vniuersitas est patrona: qꝛ ibi non est inueniri alia psona cui debeaṫ honor. vñ debetur actori vniuersitatis:sꝫ vbi aliqs est patronus est inueniri aliqua persona cui debeṫ iste honor.s. patronus:vñ nō debebiṫ iste honor tutori patroni vel curatori:vel alteri agenti noīe patroni.

1 ☞Penitenti ꝛ actionē remittēti venia conceditur.

1

Quāuis non adijciat.†Lex ista poniṫ ad ostensionē verborū edicti pretoris.nam vos habuistis vbi p̄tor ait ne qs sine pmissu meo in ius vocet patronum patronā ve ꝛc.ꝙ si cōtra fecerit penale iudiciū dabo nec adiecit pretor cā cognita se penale iudiciū daturū:sed iurisċō.adiecit ꝛ exponit dicēs:lꝫ pretor cā cognita nō adiecerit tñ in tribus casibꝰ:si libertus vocauit patronū non petita venia remittiṫ pena.vnus casus est si vocās penitet añ lit.ꝯte.ꝛ acṫ. remittat. aliꝰ casus est si vocatus nō venit.tertius casus est si vocatus venit volens nō inuitus.[ꝙuis nō adijciat p̄tor]sub.in quibusdā verbis adiūgendis.vt.s.eo.l.quiqꝫ litigādi.§.p̄tor ait.[cā cognita].i.cū cause cognitione[si penale iudiciū]ꝗnquaginta aureoꝝ.j.l.proxi.[datuꝝ]sub.in libertū vocantē patronū in ius sine venia[moderādā actionē]sꝫ dicet mihi aliqs vestrū nōne paulꝰ somniat in pernaso qꝛ p̄tor nō fecit mētionē de penali iudicio ad qđ vos dicetis verba illa nō sunt recte posita:ꝛ iđ subaudiendū est vt ibi dixi in fi. sꝫ lꝫ p̄tor nō adiecerit cā cognita tñ dꝫ subaudiri qꝛ ex eo appeṫ ꝙ tribus casibꝰ remittiṫ libertis penale iudiciuꝫ:vt statim dicit[vel acṫ.remittat]vñ no.hic qđ remittiṫ a p̄tore nō remittiṫ religione iudicātis.vt hic:ꝛ.ӡ.de arbi.l.lꝫ.ꝛ.ӡ.de testi.l.ꝗstū.et.l. seio.ꝛ dicūt qdam ꝙ ista duo requrunṫ ꝙ peniteat ꝛ acṫ.remittat. alij dicūt ꝙ sufficit tm̄ ꝙ peniteat:ꝛ ita not.ꝙ lꝫ penitere tm̄ lit. cōtest.ꝛ ad hoc ꝯcor.C.de plus peti.l.vnica[nō veniat.]qd enim obfuit conatꝰ ꝛc.vt.s.ꝙ qsqꝫ iur.l.j.in fi.[nō inuitꝰ].i. ꝯtra volūtatē suā sꝫ spōte[vacatꝰ sit].s.in ius[sꝫ edicti v̄ba nō patiātur] sub.istas tres instātias:sꝫ certe lꝫ nobꝫ v̄ba legis offendere retenta snīa:qꝛ inspicimꝰ magis sensuꝫ ꝙ v̄ba vt.s.de le.ꝛ cō.l. scire. sꝫ nobꝫ nō lꝫ offendē snīaꝫ legꝫ retētis v̄bis vt.s.đ le.ꝛ cō.l.sit fraus.

1 ☞Patre absente filius potest agere ꝓ sua iniuria.

1

Si libertus.†In lege ista diciṫ:si libertꝰ vocauit in ius filiuꝫ patroni sui nō petita venia:filiꝰ patroni absente p̄re in cuiꝰ potestate est vel eiꝰ ꝓcur.poterit agere acṫ.in factum ad penā.l.auṙ.ꝯtra libertū[patroni sui].i.venia nō petita:vl'si erat petita nō erat obtēta.vt.s.e.l.qꝫ litigādi.§.p̄tor ait.[ꝓbādū ē] i.dicēdū est [absente p̄re.]vel eius ꝓcuratore[ei].s.filio patroni.vñ no.in.l.ista vt dixi in casu:sꝫ si absente p̄re vel eiꝰ ꝓcuratore intēdit p̄r vel eiꝰ ꝓcurator acṫ.non filius qꝛ sp̄ale est in acṫ.in factū:vt intēdat filiꝰ absente p̄re ꝛ eiꝰ ꝓcur.ꝛ in alijs acṫ.vt.ӡ.de iud.l.si lōgiꝰ.§.j.ꝛ.ӡ.si cer.pet.l.cū filiꝰ.ꝛ.ӡ.de acṫ. ꝛ ob.l.si filius.

1 ☞Scholares possunt vocare in ius doctores suos sine pmissu iudicis.

Egregie persone possunt vocari in ius sine permissu iudicis.itē senes quibus etiam debetur reuerentia.

Generaliter.In lege ista diciṫ ꝙ ex his q̄ dicta sunt vobis apparet ꝙ generaliter est tenendū ꝙ oēs psone enumerate in edicto p̄toris qbꝰ debeṫ reuerētia ꝙ nō dñt vocari in ius

1 sine pmissu p̄toris[ḡnaliter].i.reguḷr.[nō possumꝰ]¶†Or signori qdā itelligūt legē istā sicut sonat dicēdo ꝙ nullā psonā cui debemꝰ reuerētiā possumꝰ vocare ī ius sine venia.igiṫ scholares doctores suos qbꝰ debēt reuerētiā.vt.C.đ pses.ꝛ me.l.j.ꝛ.l.vl.vñ nō possunt vocare in ius sine venia.Jtē egregie psone qbus debetur reuerētia.vt.ӡ.đ iureiu.l.ad egregias.nō possunt vocari in ius sine venia.Jtem senes quibus debeṫ reuerentia.vt.ӡ. de iur. immu.l.semp.nō possunt vocari in ius.sed certe ſm Jo.ꝛ Azo. non credimus hoc esse verū: et ideo istā legē restringemꝰ ad eas personas tantuꝫ quibꝰ debemus reuerentiā ex isto edicto pretoris:ꝛ sunt he persone qbus ex isto edicto debemus reuerētiā.s. eo.l. proxi.ꝛ.j.eo.l. penulti.ꝛ vlti.ꝛ.s.eo.l. quiqꝫ.§.pretor ait. et ideo istā litterā exponetis vt dixi in expositione lr̄e.[quibus reuerentia prestāda est].s.ex hoc edicto pretoris.

1 ☞Vocare in ius non v̄r q offert seipm̄ patū defendere.itē qui se defendit in crimine accusare non videṫ lꝫ iudicē interpellet: vt lis sine debito termineṫ idē si accusatus reaccuset.

1

Libertus.†Signori primā ꝛ secūdā et tertiā p̄tē huiꝰ tractatus habuistis hucusqꝫ explicatā amō incipit q̄rta ꝛ vltima ps:ꝛ durat vsqꝫ in fi.ꝛ in singuḷ.ll. q̄ sequunṫ ponunṫ plures q̄stiōes:ꝛ p̄ma q̄stio ē talis p̄ronꝰ vocauit libertū suū in ius querēdo eū ciuiḷr vel accusando eū crimiaḷr incohoato iudicio veniebat libertꝰ ꝛ dicebat dñe iudex acceleretꝫ negociū:dicebat iudex libēter mitte ꝓ p̄rono vt veniat allegare đ iur̄.suo libertꝰ facit eū in ius vocari nūqd ꝯmittit ī istđ edictū:certe nō:sꝫ tūc ꝯmittit in istud edictū cū facit eū vocare ī ius:vt cōueniat cū[ꝓ tribunali] scilicet

sez cedentem[frequenter interpellat].i.eũ interpellat ⁊ solicitũz reddat vt procedit in causa.[vocare] q: nõ videtur in ius vocare qui se defendit vt.s.e.l.j.itẽ q: ignoscendũ est ei.vt.j.de bo. libe. l.qui cum maior.§.accusasse.

☞ Vocare in ius nõ dicit̃ q offert seipsum paratũ defendere.

Libertus aduersus. †In lege ista ponit̃ casus talis: qdã accessit ad principẽ ⁊ corã eo sic proposuit: dñe sum libertus: talis est meus patron⁹ supplico vobis vt delegetis vnũ iudicẽ q cognoscat inter me ⁊ eum nunqd libertus videtur cõmisisse in penã huius edicti[certe nõ. dedit libellũ][supplicatoriũ quẽ canoniste vocant petitionem in quo continetur qd supplicat̃[rescribat̃].i.iudex delegeẽ[vel psi di dat]vt iudex delegeẽ[videt̃]q ergo per citationẽ vel p litteras vocat aliquẽ vt experiat̃ cũ eo dr̃ in ius vocare vt.s. eo.l.j.et hoc est verũ quantũ ad istud edictũ:secus est si qs facit pactum aduersario suo ex cã trãsactionis ⁊ iurat nõ venire cõtra: q: con trauenit etiã si libellũ offerat:vt.C.de transac.l.si qs maior.

☞ Libert⁹ alieno noĩe nõ põt i ius vocare patronũ sine venia.

Quesitum est. †In lege ista dr̃ si libert⁹ est tutor pupilli noĩe pupilli põt patronũ in ius vocare non petita venia[est] de facto[an tutor].s.libertus[sine pmissu].i. sine venia [de quo q̃rit̃]in prin.l.[pretoris.] ¶ Dr̃ signori no.hic q libertus debet hanc reuerentiã patrono si agit suo noĩe nõ si alieno. Item dicã q filius põt esse in iudicio ꝯ patrem si experiat̃:vt tutor nõ suo noĩe sed alieno:vt hic in cã castrensi:vel quasi vt.s.eo. l.adoptiuũ.in prin.⁊ sic intelligo.j.de iudicijs.l.lis nulla.

☞ Promittens aliqd apud acta cogitur illud adimplere.

Eum pro quo quis apud officiũ.† Lex ista duos ponit casus. Primus est si tu fuisti vocatus in ius apud cõpetentẽ iudicem: ⁊ non actori q: nõ erat presens sed iudici stipulãti p actore pmisisti sistere in iudicio teneris ex ista stipulatione vel promissione: ⁊ q̃ritur actio vtilis ipsi actori. Secũdus casus est talis si fuisti vocatus in ius ⁊ venisti ⁊ pmisisti actori sistere in iudicio ex vna stipulatione teneris: ⁊ poteris cogi vel sistere in iudicio vel soluere interesse.h.d.ista lex[eũ].s.reũ in ius vocatũ[p quo qs].s. fideiussor[vel p quo qs].s.reus[apud officiũ cauit].i.apud officialem [exhibere].i.sistere in iudicio[cogitur].i. dz cogi a iudice.[itẽ] incipit secundus casus[eũ].s.fideiussorẽ[vel eũ].s.reum[apud acta exhibiturũ].i.in iudicio ⁊ pmisit ipsi actori[⁊ si officio].i. officiali[ad exhibendũ tamẽ cogitur].i.ad sistendũ in iudicio tenetur ex ista pmissione: alij tñ exponũt vt.j.dicã. ¶ Dr̃ signori ista lex ponit duos casus. Primus casus est talis vt dixi: nam lz per liberã personã nobis nõ querat̃ actio regulariter: vt.C.p q̃s per.no.acq.l.j.speciale tñ est q si quis promittit publice persone noĩe alicuius qd ei acqrat̃ vtilis actio vt.j.rẽ pu. sal.fo.l. non quasi.⁊.s.de adop.l.his vbis.⁊.C.de lit.contest.aut̃.libellũ. Secundus casus est si ipse reus ⁊ fideiussor nõ iudici pmittit sz actori sistere in iudicio cogit̃ ⁊ datur directa actio actori: vt vel sistat̃ vel interesse prestetur: vt.j.si quis in ius voca. nõ ie.l.vlti.⁊.j. q satisda.cogã.l.ij.in fi. Unde no. vbicũqz reus vel eius fideiussor debet aliquid promittere actori si actor nõ est presens promittit publice persone stipulanti noĩe ipsius: ⁊ ista promissione facta publice persone datur vtilis actio actori: si aũt actor est presens ⁊ reus ⁊ tenet̃ satisdare iudicio sisti promittit ipsi actori ⁊ datur ei directa actio: ⁊ ad istud corcordant leges q̃ dicũt: si sum presens ⁊ stipulator aliqd in iure in mea persona ꝯficienda est stipulatio al's si sum absens promittit̃ publice psone meo noĩe stipulanti: ⁊ ex illa promissione mihi actori querit̃ vtilis actio. vt.j.de pecu. l.mutus.§.si seruus.⁊.j.qd cuiusqz vniuer.no.l.penul.⁊ vlti. Sed p deo qd est qd dicit hec lr̃a si reus pmittit sistere in iudicio ad exhibendũ cogit̃: sed qua actione agã ꝯ eũ vt sistat in iudicio: dicunt quidã act.ad exhi.arg.huius lr̃e.nã ad exhibẽdũ dat̃ ei cuius interest: vt.j.ad exhi.l.ij.§.sciẽdũ.nam cũ intersit actoris eũ sistere in iudicio ad exhibendũ aget: sed certe fm̃ Jo.⁊ Azo. hoc non est verum: q: vbi stipulor a te vt sistas in iudicio agam ex stipulatu vt sistas vel interesse prestes: vt probatur in preallег.l. si quis in ius vo.nõ ie.l.vlti.⁊.j. q satisda. cogã.l.ij.in fi. nã interẽ certe quãtitatis certi con.peti põt: nõ aũt ex stipulatu.vt not.j.si cer.pe.l.certi cõdi. Sz qd facit hec lex ad titu.istũ vr̃ q potius faciat ad tit.illũ.j.si qs cau. ad qd vos dicetis vt tetigi in casu quia ista lex facit ad titu.istũ q: in ti.isto tractat̃ de in ius vo.⁊ ego posui ita casum: feci te in ius vocari venisti cũ nõ possideres immobilia q: nõ erã psens pmisisti sistere in iudicio publice psone stipulãti meo noĩe. vñ facit ad titu.istũ q: in ius vocatus eras: vel faciã vocari in ius fideiussorẽ q pmisit reũ exhibere in iudicio vt exhibeat reũ sicut promisit alioquin dãnabitur ad interesse.

☞ Extrahi inuitus de domo quis non debet.

Plerique. †In lege ista cũ seq. tractat̃ de eadez materia: ⁊ in.l.ista dr̃: si qs est in domo sua ⁊ nõ pstat aditũ ad se: nec põt ꝯspici ex via publica q: nõ stat ad fenestras: tũc nõ dz vocari in ius: nec vbo nec re: sz q: nõ defendit̃ ⁊ latitare videt̃ satis est q fert̃ interlocutoria ꝯ eũ: ⁊ actor mittat̃ in possessionẽ olim oĩm bonoꝝ: hodie p mẽsura debiti declarati vel rei petite si agit̃ in rẽ: sz si pstat ad se aditũ q: est in domo vocabit̃ vbo nõ re: si aũt non pstat aditum ad se: sz ex publico ꝯspici põt vocabit̃ vbo nõ re: q: dicet nũcius veniatis corã iudice nõ aũt capiet eũ p vim: q: domus est tutissimũ refugiũ. vñ si ille est in domo ⁊ nõ pstat aditũ ad se nec cõparet ex publico nõ vocat̃ in ius vbo vel re: si aũt extra domum suã est in publico loco vel in balneo: vel in vinea vel in foro tũc poterit in ius vocari vbo ⁊ re: vbo vt dicat nũcius veniatis corã iudice: si dicat nõ veniã/tũc nũci⁹ poterit eũ bñ capẽ ⁊ ad iudicẽ reducere.[plerique].s.sapiẽtes[putauerũt] ⁊ bene[nullũ].s. debitorẽ in ius[vocare licere]sub. nec vbo nec re: cũ nõ prestat aditum ad se: nec ex publico põt ꝯspici: ⁊ hoc est qd ãnectit quia domus ⁊c.[sit].i.esse dz: ⁊ ad hoc ꝯcordat.j.de reg.iur.l.dom⁹[exinde].i.ex domo[i ius vocaret]cũ nõ pstat aditũ ad se nec ex publico põt ꝯspici.[vim inferre videri] ⁊ iõ hoc est phibitũz: vt.s. de iusti.⁊ iur.l.ij.in fi.⁊ iniuriaꝝ tenet̃: vt.j.de fideicõ.lib.l.si eũz: ⁊.j.de iniur.l.q in domũ. sz dicet forte aliqs vestrũ q̃liter pcedit̃ ꝯ eũ si nõ põt citari vbo vel re. r̃ndet̃ q pcedit̃ ꝯ eũ vt dicit.l.seq. satis q: eũ pene ⁊c.[⁊ latitet] q: fert̃ interlocutoria ꝯ eũ ⁊ pcedit ad missionẽ in pos.oĩm bono.olim: hodie p mẽsura debiti declarati vel rei petite si agit̃ in rẽ: vt.j.qb.cau.in pos.e.l.j. sz vbi nõ defendit̃ ⁊ latitat nõ fraudationis cã fit missio in possessionẽ nõ vẽditio: sz vbi nõ defendit̃ ⁊ latitat fraudationis cã fit missio ⁊ venditio.vt pbat̃.j.ex qb.cau.in pos.eat̃.l. fulcinius.§.j.⁊ dr̃ latitare vt in palleg.l.fulcini⁹.§.latitare.[⁊ certũ est]hec est illa pena[in pos.bonoꝝ ei⁹]olim oĩm bonoꝝ hodie p mẽsura debiti declarati.vt.C.de bo.aut̃.iu.pos.l.cũ pponas. sz si agit̃ in rẽ fit missio in pos.rei petite vt.j.ex qb.cau.in pos.e.l.celsus.⁊ pdicta sunt vã cũ non prestat ad se aditũ: vel ex publico cõspici nõ põt mõ ponitur quid iuris sit qñ pstat ad se aditũ.[sed si aditũ].i.introitũ[ad se prestet] q: ostia domus sue sunt aperta[vocari]solo vbo nõ autem re.[iul.ait.]⁊ bñ[licere]vbo ⁊ re vt veniat re: vt inuit⁹ ducatur si venire non vellet[põt]sub. si a se aditũ pstat vel ex publico conspiciat̃[debet] inuitus ⁊ sic nõ vocabit̃ qs in ius re: cũ domus sit tutissimũ refugium vt.s.eo.l.plerique. ¶ Dr̃ signori circa istas quattuor leges not. diuisionem talem. aliqui vocant̃ in ius tãtũ vbo ⁊ non re: aliq vocant̃ in ius vbo ⁊ re: aliq sunt q nõ vocant̃ in ius nec re nec vbo. vocantur in ius vbo tantũ ⁊ nõ re: honesta materfa. vbi gr̃a: venit nũcius cõis ad aliquam matrẽfa.et dicit ei potestas mittit p vobis vt veniatis corã eo. r̃ndit dña: potestas est dñs meus nec si custodiret curialitatẽ suã ⁊ leges librorũ suorũ nõ mitteret vt irẽ ad eũ: sed ipse veniat in aliqua ecclesia hic prope ⁊ parata sum venire corã eo: si iste nũcius diceret dixit mihi q nõ venirẽ sine vobis: dicet dña si facias me irasci faciam te capi per capillos: certe ista honesta materfa. dz vocari in ius vbo ⁊ nõ re. vt.C.de offi.diuer.iu.l.j.⁊ in aut̃.vt nulli iu.§.necessitatẽ. itẽ vocat̃ in ius vbo tm̃ q est in domo sua si pstat aditũ ad se: vel si ex publico ꝯspiciat̃. nã veniet nũcius ⁊ dicet veniatis corã iudice dicet vocatus vade cũ deo q: bñ veniã: si nũcius dicat nõ recedã sine vobis dicit vocatus nõ es sapiens q: debes me vocare vbo nõ re: vt in.l.satisqz.⁊ in.l.sed ⁊ si is qui. Dr̃ vidistis q aliqui vocant̃ in ius vbo tm̃ nõ re: mõ videam⁹ q sunt illi q vocant̃ in ius vbo ⁊ re: ⁊ certe vocant̃ in ius vbo ⁊ re: q inuenit̃ ex domũ suã in via vel in loco publico vel in theatro indubitãter dicet nũcius veniatis ad iudicẽ: hic est vocare vbo: dicet ille vade: dicit nũcius habeo pceptũ vt nõ separẽ me a vobis: hic est vocare re ⁊ vbo vt in.l. sz etiã a vinea. pterea si qdã psone hñt puilegiũ vt nõ vocent̃ in ius re vel vbo vel vbo tm̃: in ceteris obtinet ius cõe vt.j. ad muni.l.j.⁊.s.de le.⁊ senatuscõ.l.ius singulare. sũt qdã q nec re nec vbo vocant̃ in ius: vt q sunt in domo sua nec pstat ad se aditũ nec ex publico ꝯspiciunt̃ vt i.l.plerique. vñ istã legẽ vos scholares debetz allegare ꝯ fatuos nũcios cõis: q: fatui nũcij sunt i ciuitate ista. nã qñ dñt vocare in ius aliquẽ scholarẽ ipsi frãgũt ei camerã dz postea dicere scholaris: dñe nũcius vester nõ est sapiẽs q: nõ debuisset me vocasse in ius vbo ⁊ re: vñ q: deliqt in officio suo debetis eũ punire. vt.C.de spor.l.vlti. ⁊ istud qd dr̃ q qdam sunt q nec vbo nec re vocant̃ in ius verũ est in ciuilib⁹ causis q: pcedit̃ ꝯ eũ vt dicit.l.satisqz. eũ pene subire: sz in criminalib⁹ causis vocant̃ vbo ⁊ re: vt in aut̃.vt nulli iudi.§.si qs vo ꝯprehẽsor.

☞ Pupilli ⁊ pupille subiecte patrie potestati non vocantur in ius sed eorum pater.

1 **NEc impuberes.** † In lege ista di/cunt duo. pmo di/citur q pupilli & pupille subiecte patrie potestati nõ vocantur in ius sed pater eo&. scdo dicit q vocatus in ius duobus casibus dimittit si defendatur: vel si post vocationẽ in ius factã trãsegit cũ adversario suo. [neq puellas] minores xx. an. vt institu. quibus mo. ius pa. sol. [permissum est.] & est du/plex rõ: vna q pater est legitimus administrator: vnde ipse dz vo cari in ius. vt. C. de bo. mat. l. j. sed si aliqs ex cõtractu facto cũ pu pillo. vellet agere dz ↄ patrẽ de peculio. vt. ff. de pecu. l. j. §. ↄtra impuberẽ. si aũt essent sui iuris nõ dz in ius vocari. vt. s. eo. l. j. sz eo& tutor. vt. ff. de admi. tuto. l. j. §. sufficit [q in ius] ecce scdm di ctũ & sub. ille [dimittẽdus est]. i. amplius nõ est vocandus vel ci tandus: & ita si nõ veniat puniendus nõ est [defendet] nam satis est si aliquis defenditur vt. C. de procu. l. vlti. [fuerit.] nã si post vocationem anteq deberet in ius venire: vel postq venit trans/egit dz dimitti. vt. ff. si qs cau. l. iij. in prin. & ita not. q vocatus in ius dz dimitti duobus casib⁹: sz recte defendit: vt. ff. ex quib. cau. in possess. e. l. hoc aũt. in fi. vel si trãsactũ est de re: quia standũ est transactioni: vt aliqs sit litiũ finis. vt. C. de transac. l. fratris tui.

1 ☞ Libertus cõmunis duorũ si vocat vnũ in ius hoc debet fie ri cum permissu iudicis.

1 **COmmunis libertus.** † In le/ge ista di/citur si aliqs est cõis libertus duo&: & vnũ solum vult vocare in ius dz veniã petere a ptore. [lz plerũq fit] nõ tñ vniuersitatis: q tũc vniuersitati dz illũ honorẽ. vt. s. eo. l. sz si hac lege. §. q manumittit [ne in penã] scz. l. aureo&. vt. ff. l. pro xi. & l. vlt. [incidat] ex edicto pretoris: & ita habetis in. l. ista illud not. q cõmunis libertus pluriũ persona& est libertus oĩm. vnde omnibus patronis & singulis reuerentiã debet prestare: q qd cõ mune est meũ est vt. ff. de rit. nup. l. illud.

1 ☞ Pena huius edicti de in ius vocã. &c. est mera vindicta: ĩõ nec heredi nec contra heredem datur.

1 **IN eum qui aduersus.** † In l. ista dicitur: si qs vocãdo in ius fecit ↄ edictum pretoris vt q libertus vocat patronũ in ius sine venia: vel liber/ti parentes tenet ex hoc edicto ad penã. l. auf. ac. in factũ: & hec actio est pdita ad vindictã & nõ dat heredi: & est penalis. vñ non dat ↄ heredẽ: nec post annũ dat [meũ]. s. libertũ vel filiũ [q ad/uersus ea facit] q cõtinent in edicto ptoris: vt. s. eo. l. quiq litigã di. §. pretor ait. alia lra dicit q aduersus edictũ ptoris fecit [iudi/ciũ dat]. i. actio in factũ: & ĩõ dico q dat actio in factũ: q ex quo libet edicto ptoris ex quo nõ deducit certa actio dat actio in fa ctũ: vt. ff. de eo per quẽ fac. est. l. vlti. & qd dicit lra q dat actio ad penã. l. auf. sub. vt tollatis quoddã ↄ. vel solido&: q in iure nro solidus accipit p aureo & aureus p solido: vt insti. de pe. te. liti. in fi. vñ ista noĩa sunt synonima [qd nec heredi]. i. q actio in factuz accipiatis qd est. ff. [dat] quia est pdita ad vindictã: ad vindicã dum patronũ si vocet in ius sine venia: & actio q datur ad vindi ctã aũ lit. ↄtest. nõ dat heredib⁹ sic. ff. si qs cau. l. si eũ. §. q iniuria rum. & ff. de col. l. ptor. §. cũ emãcipati [nec in heredẽ] accipiatis qd est. ff. [dat] qd est penalis: & penalis actio nõ dat ↄ heredem nisi lit. ↄte. vt insti. de ppe. & tẽpo. ac. §. nõ tm. [nec vltra annum dat]. i. post ãnũ q ẽ ptoria & ãnalis. vt isti. de ppe. & tẽp. ac. i pñ.

1 ☞ Penã hic insertã q nõ põt soluere luat in corpore.
2 Libelli forma in actione in factũ ad penã. l. auf. siue solido&um.

1 **SI sine venia.** † In lege ista dr: si libert⁹ vocat patronũ in ius sine venia tenet ad penã. l. auf. si illã nõ põt soluere in pe cunia a prefecto vrbis in corpe castigat. [ex qrela pa troni]. i. ad petionẽ patroni [aureos]. s. solidos: vt insti. de pe. te. li. l. vlti. & hoc cũ libertus est soluẽdo al's dz vberibus cedi: et ad hoc annectit [vel a ptore &c. vrbis] vel ab alio competenti iudice [quasi inofficiosus]. i. quasi ingra. ⁹ [dinoscit laborare]: q hec est regula vt qd nõ pt soluere in pecunia luat in corpore: vt. s. de iuris. om. iudi. l. si qs id qd. & C. de ser. fugi. l. qcunq. cũ suis si. & ff.
2 de pe. l. j. in fi. † Or circa finẽ huius titu. subjiciã duas qstiones vt instruã vos de facto. & prima questio est quõ format petitio in ac. in factũ ad penã. l. auf. siue solido&. ego iã ita formaui: nam hñ inueniunt filij emãcipati q sunt ita fatui q faciunt vocari in ius prẽm vel matrẽ sine venia. vñ venit pr ad me & dixit mihi: qd faciã de tali meo filio q me fecit vocari in ius: dixi ego ei: vis tu intimorare filiũ tuũ: dixit ipse sic: dixi ego nos dabimus ei libellũ et petemus ab eo penã. l. auf. & interptamur aureũ. i. xx. sol. dixi ego eamus ad inuicẽ & pcũctem⁹ oĩa acta si petijt veniã: si nõ in uenit q petierit veniã formo petitionẽ meã sic: agit titius con tra seiũ filiũ suũ dicẽs q vocauit eũ in ius venia nõ petita: vel pe tita sed nõ obtẽtã. vñ petit eũ sibi ↄdẽnari ad penã. l. auf. ad qd pponit ac. in factũ ex edicto de in ius vocan. ista libelli forma/tio pbat. s. e. l. qq litigãdi. §. ptor ait. & in. l. ista. & in supiori. & in/sti. de pena te. li. in fi. vñ qñ filij alicui⁹ veniũt ad vos & dicũt vo/lo vocare prẽm meũ in ius debetis dicere eis estis vos in ptãte alterius si dicũt q sic debetis dicere non potestis etiã venia pe/tita. vt. s. eo. l. adoptiuũ. & C. e. l. vl. nisi velletis litigare secum de castrensi vel quasi pculio: vel de alimẽtis: si aũt dicũt sum⁹ emã cipati debetis eis dicere eam⁹ ad iudicẽ & petam⁹ veniã & dica/cam⁹ ei: dũ sunt corã iudice debetis ei dicere: iste hz prẽm in cu/ius potestate nõ est: & ecce instrumentũ emãcipatiõis: pr eius est eius debitor nõ vult ei satisfacere: tñ q nõ dz temere prẽm ei⁹ in ius vocare petit a vobis veniã: dicit iudex cõcedo ei: si actio non est famosa vel si est famosa: si vult agere actiõe in factũ ↄcedo ei q actio famosa nõ dz dari ↄ prẽm: sz loco ei⁹ dat actio in factuz. vt. ff. de dolo. l. nõ dz. & h̃ statĩ aũ vocationẽ in ius faciatis poni i actis qual'r petit veniã & qual'r venia ↄcessa fuit: & postea facia/tis scribi in actis qliter post veniã petitã & obtẽtã facit patrẽ vo cari in ius. scdo qro qd si aliqs vocet i ius illos qs iure ciuili vo cari nõ lz vt. s. e. l. ij. iij. & iiij. patiet ne penã. l. auf. siue solido&. di cũt qdã q sic: sz cer/te nõ est ve& q pene sunt moliẽde &c. vt. ff. de pe. l. interpretatione. sed puniet arbitrio iudicis vt dixi. s. eo. l. iij.

☞ Si quis in ius vocatus non ierit siue quis eũ vocauerit quem ex edicto nõ debuerit. Rubrica.

☞ Rubrica ista ↄtinuat ita ad pcedẽtia q vocati in ius plerũq in ius nõ veniũt. ponit si qs in ius vocat⁹ nõ venit qd iuris sit vi deam⁹. Itẽ q plerũq vocant: q ex facto alieno q supiori nõ de bent vocari: adijcit si qs eũ vocauerit quẽ nõ debuerit videam⁹ & subjiciamus: & q sunt isti: certe si facio vocari mutinensem corã iudice bonoñ. si p ↄctu mutine celebrato h̃ nõ debeo facere vt. s. de iur. om. iudi. l. vl. vel si facio vocari aliquẽ die feriato. vt. ff. de fer. l. j. & ff. eo. l. iij. in fi. vel si facio vocari clericũ corã iudice secula ri. vt. C. de epi. & cleri. l. in ↄstitutione. q incipit statuim⁹. vñ dicit rubri. si qs in ius vo. nõ ie. qd iuris sit videam⁹ & subjiciamus: & de ista prima parte rubri. agit. ff. eo. l. j. & l. vlti. siue qs eũ vocaue/rit quẽ non debuerit: & de hoc agit. ff. eo. l. iij. §. j. si qrat qd differt iste titu. ab illo titu. si qs ius di. nõ. ob. rñ. in. iiij. vel. v. vt ibi dixi.
1 ☞ Fideiussorẽ dedisse nõ videt qui dedit eum qui fori priuile gio tutus est nisi ei renũciauerit.
2 Renunciatio specialis est necessaria qñ aliqs nõ est supposit⁹ re ligioni iudicantis & quomodo intelligatur.
3 Renũciare priuilegijs suis psentibus & futuris qñ qs videatur.

SI quis in ius vocatus. Lex ista hz duplicẽ intellectũ: & vn⁹ intellect⁹ est amicus lre: sz recipit ↄriũ: ali⁹ intellectus discor data a lra sz nõ hz ↄriũ: & vt adaptent hic glo. po
1 site no. † ita casum: feci te vocari in ius: tu veni/sti: dixi ego iste nõ possidet immobilia det fideiussores iudicio si sti: dixi ego hñ dabo: eo dato tu dixisti q tibi ignorãti dedi quẽ/dam clericũ quẽ putaueras laicũ: nũqd videris fideiussores de/disse: rñdet q ex quo dedisti fideiussorẽ nõ suppositũ iurisditio/ni iudicis nõ videris dedisse: & ĩõ de nouo debes dare nisi ille fi/deiussor renũciet priuilegio fori. h. d. ista lex videatis expositionẽ lre. [si qs]. s. reus [iudicio cõuentus fideiussorẽ dederit]. s. iudi. solui: fm antiqua tẽpora: sed hodie &c. vt insti. de satisda. §. sz ho die. vel exponatis [si qs in iudicio cõuentus fideiussorẽ dederit] s. iudicio sisti tribus casib⁹. vno casu tali fm hec tẽpora in ius vo catus debet venire vel mittere pcuratorẽ vel fideiussorẽ. vt. ff. ti/tu. proxi. sed hodie tenet venire & fideiussorẽ dare iudicio sisti. vt C. de lit. contest. auf. offeratur. vel põt exponi [fideiussorẽ dede/rit] scz q nõ possidebat immobilia vt. ff. qui satisda. cogã. l. scien/dum. vel potest intelligi [fideiussorem dederit] q petebatur res immobilis et persona erat suspecta: vt. ff. qui satisda. cogan. l. si fi deiussor. in fi. [iurisditio]. i. illius iudicis [ad quẽ vocatur.] quia erat clericus et actor ignorabat [habetur] vnde de nouo cauen/dum est [nisi priuilegio suo renũciauerit] iste clericus. & fm istaz lecturã colligetis duo not. primo not. q nõ videtur factũ qd non est legitime factũ: & etiã clericus põt renũciare priuilegio suo vt C. de episco. & cle. l. si qs in conscribendo. & C. de pac. l. pactum. se
2 cus sit iure canonico. vt extra de foro ↄpe. c. si diligenti. † Item not. q non sufficit generalis renũciatio: immo specialis renũcia tio est necessaria quãdo aliqs nõ est suppositus religioni iudicã tis. vnde nõ sufficit si dicatur: & talis clericus vel scholaris renũ
a ciat priuilegio[a] fori: sz dz dicere: & renũciauit priuilegio ecclesiasti co vel scholastico: sic & al's. ff. si qs cau. l. sz & si. §. qsitũ. vbi dr q nõ sufficit gñalis renũciatio: imo est necria spãlis: & ibi plene dicã. Sed ad

a ☞ Renũciat priuilegio. Et qñ qs possit renũciare priuilegio fori. vide no. bar. i. l. si qs C. de pactz. & renunciatio spãlis pl⁹ valeat q gñalis. vide bar. in l. sz & si qs. §. qsitũ hic allega.

Sed ad lecturā istā signantur duo contra. primū est si ego actor recepi minus idoneum fideiussorē de iudicato soluēdo mihi imputatur qz videor eū approbare: vnū cōtra.ĵ. de fideiusso.l.ij.in fi. ad qd qdam dixerunt aut accipio fideiussorem minus idoneum facultatibus: qz videor eū approbare mihi imputatur vt ibi: aut accipio fideiussorem minus idoneū priuilegio persone: et tūc de nuo est cauendū quasi nō sit cautum: vt hic: vel dicatis aut ignorans accipio minus idoneum fideiussorē facultatib⁹ vel priuilegio persone et tunc mihi nō imputat vt hic: aut sciens: et tunc mihi imputatur. vt in.l.ĵ. qz scientiā non ignorantiā volumus obligari. vt.C. de tabu.l. generali. Sed denuo opponit: si fideiussor non est de iurisditione vocantis si contrahit hic debet in ius vocari: et hic debet cōueniri: qz oēm obligationē p contractu accepimus. vt.ĵ. de iudic.l. oēm. et.l. cū furiosus.§.j. ad solu. quorū cōtrario quidā dixerūt si ille qui nō est de foro isto hic se obligat vel promittit efficitur de foro isto quantū ad accipientē nō quantum ad dantem: q solutio nō est digna recitatione. alij dixerūt si mutinensis hic se obligat lz efficiat de foro isto rōne contractus tamen non poterit hic conueniri ad instar aduene. vt.ĵ. de iudicijs. l. heres.§.j. et id spretis istis solutionibus q sunt ambages: si lectura ista vera sit q loqmur in fideiussore dato: rñdebitis alijs duobus modis vel tribus: et vno modo sic: refert aut das fideiussorem qui de alio foro est quo casu ratione cōpromissionis efficit de foro isto: nec est necesse q renūciet priuilegio fori: vt in.l. contra. sed si das fideiussorē de foro isto q pōt declinare foruz quia clericus est nō videris dedisse nisi specialiter renūciet priuilegio fori vt hic dicit: vel pōt dici secundo modo: si do fideiussorē mutinēsem hic pōt cōueniri si hic inueniat vt.ĵ. de iudicijs.l. heres absens. sz si nō inueniretur hic sed mutine nō dz trāsmitti nisi renūciaret priuilegio: vt in aut. de iudicijs.§. ɔsiderantes. sed hāc opi. non approbo vt dicā.ĵ. de iudicijs.l. heres absens. cū parisicentur quantū ad trāsmissionē delicta et cōtractus. vt in aut. qua in prouincia. Uel dicatis aliter ponendo casum: si conueniebam te corā iudice: et sic tu cōparuisti corā iudice: dixi ego dñe ipe nō possidet immobilia: det mihi fideiussorē iudicio sisti: qz nō possidebas immobilia dedisti aliquē clericuz: dixi ego: dñe posset eximere se per priuilegiū a iurisditione vestra: queritur quid iuris sit: ad qd respōdetur q nō est idoneus fideiussor nisi renūciet priuilegio clericatus. h.d. et fm hoc exponetis ita litterā. [si quis in ius vocatus fideiussorē dederit] i. dare conuenerit sic.C. de legi. et consti.l.j. qz ibi exponimus. [interpositam] i. interponendam. [non superpositā.] ex eo q poterat declinare eius forū: quia clericus vel si scholaris. vt.C. ne fili⁹ p pa. vel pa. p fi. consti. in cōstitutione habita super hoc. [pro non dato] i. pro non oblato. nisi suo priuilegio fori] clericatus vel ecclesiastico vl' scholastico: qz priuilegijs potest renunciari iure nostro: et fm istam expositionē omnia contraria cessant: et statim.ĵ. de fideiusso.l.ij. quia ibi loqutur in fideiussore dato. Item non ob.l. omnē: qz habet locū quando aliquis se obligat: sed ab ista lectura discordat littera: quia dicit dederit: sed debet exponi.i. dare voluerit. Item discordat alia littera que dicit. [pro nō dato.] sed debet exponi: id est pro non oblato. sed signori fm vtrāqz lecturam videtur q non possit renunciare priuilegio fori: vt.š. de iurisdi. om. iudi.l. si conuenerit. ad qd vos dicetis ibi tractatur de iurisditione proroganda: ad quod non sufficit renunciatio nisi lis contestetur: sed hic tractatur de iurisditione iam constituta. ¶ Or signori ex lege ista consueuit colligi argumentū tale: collata est potestas alicui eligendi aliquem in potestatem vel prelatum iste elegit: sz electio non tenuit vel elegit aliquem: sed electus renunciauit: nunqd ille poterit amplius eligere si velit vel si non velit erit iterū cogendus eligere: et videtur q iterum possit eligere: qz nō videtur factuz q non est legitime factum: vt.ĵ. q satisda. cog.l. quotiēs. et.ĵ. de re iudica.l. si se non obtulit.§. cōdemnatum. Itē si nō velit eligere videtur q possit cogi. vt argu.ĵ. cōmoda.l. in cōmodato.§. sicut. et ĵ. de ar.l. iij.§. tametsi. econtra videtur q non possit eligere quasi operas gerit nolens. vnde videtur eoipso suspectus q operas suas gerit in inuitum. vt.ĵ. de procurato.l. que omnia. Item videtur q non possit cogi eligere quia semel funct⁹ est officio suo: vnde siue bene siue male et c. vt.ĵ. de re iudica.l. iudex. sed in questione ista est dicendum q vbi non tenet electio propter vitiū persone: et electio facta est ab ignorante vitiū persone: q iterato eligere possit nisi actū esset q semel eligeret tm: sz vbi tenuit electio et elect⁹ renūciauit nō poterit postea eligere. vt arg.ĵ. de op. leg. l. iij. et.l. apud. et.ĵ. de condi. et demon.l. hec conditio.

6 **Sed denuo quero.** † Nunqd pōt aliqs renūciare priuilegijs suis presentibus et futuris: videt q sic: vt arg.ĵ. q res pigno. ob. pos. l. vlti. econtra videt q requirat specialis renūciatio vt hic. et.ĵ. q satisda. cog.l. ij. in prin. sed in qstione ista est dicendū q nō valet renunciatio nisi exprimantur priuilegia quia sub inuolucro verborum quibusdā renūciaret qd nō est verisimile qd specialiter renunciasset vt arg.ĵ. quis cau.l. sed et si quis.§. quesitum.

1 ¶ Citatus in termino debet cōparere al's mulctabitur nisi ex causa excusetur: vel non interfuerit actoris ipsum in termino cōparere.

1 **Ex quacunqz causa.** † In pncipio huius legis dicitur si aliqs vocatur apud pretorē et dubitatur sit de iurisditione vocātis vel nō: iste vocatus saltim debet venire allegaturus priuilegiū suū ex quacūqz causa vocetur: vt sciat sit de iurisditione sua vel nō. h.d. principiū huius legis videatis expositionē littere. [ex quacunqz causa] s. ciuili vel criminali [debet] saltim allegatur⁹ p̄uilegiū suū [sit] sub. et si erit de iurisditione sua cogetur respondere al's non. vt.ĵ. de euic.l. si qs ex aliena. Sed opponit ad legē istā et videtur q nō cogatur venire: qz si non est de iurisditione sua et fert sentētiam ipsa sententia non valet: quasi a nō competenti iudice lata. vnde videt contra.C. si a nō competen. iudi. senten. la. fue.l. j. et. ij. ad qd vos dicetis sic: aut certum est vocatum esse de iurisditione vocantis: aut certum est eū non esse aut dubitatur: vbi certum est vocatū esse de iurisditione vocantis debet venire. et coram illo respondere: alioquin poterit mulctari. vt.š. si quis ius di. non obtē.l. vna. in princip. et.š. de in ius vocan.l. satis. et.l. neqz. si autem certū est eū non esse de iurisditione vocātis: qz boñ. iudex vocat mutinēsem: isto casu non tenetur ille venire. vt.š. de offi. pre.l. iij. et.š. de iurisditio. om. iudi.l. vlti. si autem dubitatur eum esse de iurisditione vocantis: qz dicit actor eū hic contraxisse: et ipse negat hic cōtraxisse isto casu citatus debet venire allegaturus priuilegiū suum vt hic: et.ĵ. de iudicijs.l. iij.§. sed si dubitetur. Sed denuo opponitur et instatur quomodo cognoscet iudex vtrū sit de sua iurisditione vocatus vel non: cū in sua cā nō debeat qs ius dicere: vt.š. de iurisdi. om. iudi.l. qui iurisditioni preest. ad qd vos dicetis hic causa non est sua qz ipse nō agit sed vocans eū: et cā propria dicitur ad quem spectat damnū et c. vt.ĵ. qñ appel. sit.l. j.§. in propria. Sed quero qd erit vocatur aliqs de quo dubitatur sit de iurisditione vocantis vel nō: ipse venit et opposuit se nō esse de iurisditione sua: iudex cognoscit et pronunciat eū de sua iurisditione: nunqd valet sentētia: certe sic: ratione dubitationis: vt.ĵ. ad munici.l. de iure: et al's qd pmittit rōne dubitationis, qd al's nō permitteret. vt.ĵ. de li. cā.l. ordinata. Sz qd si nō opposuit se nō esse de sua iurisditione nunqd tenet sentētia videtur q sic: qz videt in eū cōsensisse: vt.ĵ. de iudicijs.l. j. nisi error inueniret ibi. vt.š. de iuris. om. iudi.l. si per errorē. ecōtra videt q nō valeat quasi lata sit sentētia a nō cōpetenti iudice. vt.C. si a nō cōpe. iudi. fuerit lata.l. j. et per totū. et respondeo illud est verū quando erat certum eum non esse de sua iurisditione: hic quādo dubitatur et error iudicis intercessit: qui error iurisditionem nō impedit: vt argu. de iudicijs.l. j.

Si quis. In.§. isto dicūtur tria. primo dicitur si vocatus in ius nō veniat pōt mulctari. secūdo dicitur si mulctatus est q illa mulcta remittitur ratione rusticitatis. tertio dicitur q si actoris non interest: vt quia reus est in ius vocat⁹ die feriato: quia illa mulcta que est data ei remittit. h.d. iste.§. videatis expositionē littere. [ex causa] puta si iustam excusationem non habet vocatus vt patet ex subsequentibus [dānabitur] id est mulctabitur fm iurisditionem iudicantis: vt.š. si quis ius di. non ob.l. j. in princi. [rusticitati.] incipit secunduz dictum [erit] sub. vt nō mulctet: vel si mulctatus est reuocatur mulcta: si ita not. hic q rusticitati parcitur si ignoret ius qz est verum si ignorauit ius ciuile vt hic: et.ĵ. de eden.l. j. in fi. secus tamen est si ignoret ius naturale. qz tūc non parcitur ei et sic soluitur contra. arg.C. de in ius vocan.l. ij. [item si nihil.] incipit tertiū dictū [penam] i. mulctam indulgendam vel indultam [fuit] et sic non potuit agi. vt.ĵ. de fer.l. j. nisi vocaretur in ius in aliqua de causis in quib⁹ die feriato potest agi vt.ĵ. de ferijs.l. j. Or signori ad id qd dicitur in fine huius legis q remittitur mulcta si actoris non intersit videt contra qz in stipulationibus penalibus non confideramus intersit vel nō: vt insti. de inut. stipu.§. alteri. ad qd vos dicetis hic loquit in pena legali in.l. contra. loquit in pena cōuentionali in qua aliud est vt.ĵ. de vbo. obli.l. si stipulatio ista.§. alteri. Et ita ex fine hui⁹ legis colligetis arg. ad vnū de quo tota die dubitat: ecce si iudex vocat aliquem vt ad certam diem veniat: siue iudex non veniat sedere p tribunali: siue aliqs vocatur eo die quo nō debet vocari reus vt qz vocat die feriata nō interest actoris eum venisse. vnde non petet sumptus. et ad istud accedit. ĵ. de arbi.l. arbiter.

1 ¶ Obligatio et actio succedit ad interesse in obligatione facti post moram.

1
Um quis. In l. ista dicit: † si pmisisti sistere in iudicio certo loco et certa die: ꝛ si nõ stetisses certa die: nõ est adiecta pena si nõ stetisti teneris ad interesse: ꝛ ita celsus scribit. h. d. ista lex videatis expositionẽ littere [penã] certe quantitatis [si status non esset] sub. in iudicio [incerti cũ eo agendũ esse] exponũt quidam incerti. i. incerti cõdictione. vnde dicũt ꝙ interesse petit incerti cõdi. sed certe nos exponimus incerti. i. ad interesse qđ est incertũ licet postea certificetur per iudicem. [agendũ esse]. s. certi condi. ex stipulatione: vt. ĩ. si certũ pe. l. si certi ꝯdi. in prin. sed si peteret interesse certe quãtitatis: ageretur actione ex stip. vt dixi in preal. l. certi ꝯdi. in prin. [scribit] vnde no. hic si stipulator ab aliquo iudicio sisti sed nõ est adiecta pena ꝛ nõ steterit sua die committitur stipulatio ad interesse: vt. ĩ. qui satisda. cog. l. ij. in fi. si autem est adiecta pena tunc pena petet: ꝛ ideo cautũ consiliũ est vt in pretorijs stipulationib⁹ pena apponat: vt. ĩ. de preto. stip. l. vlt. Item not. hic ꝙ quidam voluerũt colligere hic ꝙ interesse est in obligatione ꝛ solutione: ꝛ pro se inducũt litterã istam. ꝛ. ĩ. de act. empti ꝛ venditi. l. si sterilis. sed vos dicatis ꝙ sistere in iudicio est in obligatione: ꝫ petitio interesse est in solutiõe. vt. ĩ. de re iu. l. si quis. Sed quid si adiecta est pena: ꝛ actor nõ vult petere penam sed interesse: qꝛ plus est in interesse ꝙ̃ in pena: nunqd poterit petere penã: videt ꝙ non: sed ꝫm hec tempora tacite fiebat nauatio. vt. ĩ. de act. ꝛ obliga. l. obligationũ fere. in fi. sed hodie non fit nouatio nisi expresse hoc agat: vt. C. de nouat. l. vlt. Sed denuo q̃ro quid si actor stipulatus est penam ꝛ eã cõsecutus per actionẽ ex stipulatu: nũquid si pluris interest eius poterit penã petere: certe sic: sed si tantũdem est in pena quãtũ est in interesse nõ poterit petere penã. vt. ĩ. p soc. l. si quis. ꝛ. ĩ. de act. emp. ꝛ vẽ. l. predia.

¶ In ius vocati vt eant aut satisdent: aut cautionẽ dent. Rubrica.

¶ Supra ti. proxi. dictũ est quid iuris sit si in ius vocati non eãt: modo in ti. isto dr ꝙ debent ire vl' mittere: qui pro eis promittũt: et ideo dicit rub. in ius vocati vt eant aut satisdẽt. i. caueãt cũ nõ possident immobilia. vt. ĩ. qui satisd. cog. l. sciendum. in prin. [aut caut. dent]. i. caueant cũ persone nõ sunt suspecte ꝛ loquitur ꝫm antiqua tẽpora ꝫm q̃ debebat venire vel mittere fideiussores: hodie tñ vtrũqꝫ debet facere. vt. C. de lit. cõt. aut. offeratur: ꝛ est verum ꝙ reus debet venire vel mittere fideiussorẽ nisi veniret aliquis qui vellet eum defendere: qꝛ quis põt aliũ bñ defendere inuitum. vt. ĩ. de solut. l. solutionẽ. vl' potest legi ita rub. ꝫm ius nouum: in ius vocati vt eant aut satisdent aut caut. dent. s. sine fideiussoribus vt sunt clerici: vt in aut. de sanctis. epi. §. si quis. aut satisdent: aut pro ꝛ si sunt laici: ꝛ ita disiuncta accipitur pro coniũcta. vt. ĩ. de reg. iur. l. sepe.

1 ☞ Fideiussor de veniendo ad iudiciũ debet dari idoneus ꝛ cõiũcte psone habent vt idonee ꝛ recusans eas recipere puniatur.

2 Differẽtia q̃ sit inter istud edictũ ꝛ edictum qui satis. cog.

Dicto cauetur vt fideiussor. † In l. ista cuꝫ duabus se. tractat de eadẽ materia ꝛ primo ponit regula que talis est: quia reus qui non possidet immobilia dꝫ dare fideiussorẽ iudicio sisti locupletẽ pro qualitate rei q̃ petitur. scdo dr ꝙ illa regula fallit in necessarijs psonis qꝛ pater potest dare filiũ etiã non locupletẽ. Itẽ si conuenitur libertus poterit dare patronũ: etiã non locupletẽ. itẽ si cõuenitur patronus vel patrona poterit dare libertũ etiã nõ locupletem. itẽ si conuenitur nurus poterit dare socerũ etiã nõ locupletem: ꝛ si quis nõ accipit ex hoc edicto tenet ad penã. l. aut. qm̃ in hmõi psonis quilibet fideiussor p locuplete habet. hoc dicit ista l. cũ duabus seq. videatis expõem lr̃e. [edicto cauet]. s. cui⁹ verba ponunt in rub. [datus]. i. dãdus [pro rei qualitate locuples detur] Signor istud nomen rei potest legi feminine vt sit genitiuus illius feminini: hec res hui⁹ rei: ꝛ tũc erit sensus pro rei qualitate locuples detur. i. pro magnitudine ꝛ valore rei petite: ꝛ ad istud accedit. ĩ. qui satisda. cog. l. ij. in prin. vel potest legi masculine vt sit casus genitiuus illi⁹ masculini: hic reus huius rei: ꝛ tunc erit hic sensus pro rei qualitate. i. conuẽti: qꝛ si cõueniat pecuniariter dabit fideiussorẽ: si crimĩaliter nõ. vt. ĩ. de custo. ꝛ exhi. reor. l. ij. [fideiussor]. s. etiã nõ idoneus siue locuples [ꝛ eũ]. s. extraneum. [necessitudinẽ]. i. ius sanguinis. [iudiciũ]. i. actionẽ in factum ex hoc edicto. [in necessarijs personis]. s. conuẽtis: † ꝛ no.
2 ꝫm. B. ꝙ ista est dr̃ia inter istud edictũ ꝛ illud. ĩ. q satis. cog. l. ij. §. pretor ait. qꝛ hic loquit qñ pater ꝯuenit ab extraneo qꝛ põt dare necessariã psonã etiã nõ locupletẽ: sed istud edictũ loquit cũ filius litigat cũ patre: nã qualiscũqꝫ fideiussor iudicio sisti offerat a patre filius debet acceptare: ꝛ idem est in similibus psonis que hic enumerant in lr̃a. Sꝫ opponit nõne ista magna iniqtas est si cõuenit pater alicuius ab extraneo qꝛ tunc tenet reciper e filiũ ipsius etiam nõ locupletẽ: certe nõ: quia nõ est verisimile ꝙ pater patiatur filiũ aliqđ dãnum sustinere ꝛ idẽ in liberto: cuꝫ libertus dꝫ ei succedere. vt insti. de legit. pat. tu. in pri. Itẽ in patrono qui datur a liberto cum libertus debeat ei obtemperare.

1 ☞ Qui vnum de duobus fecit nihil fecisse videtur.

1
Ui duos. In lege ista dicitur: pmisisti mihi duos homines sistere ĩ iudicio alterum exhibuisti alterum nõ: nunqd videris ꝯ promissionẽ fecisse: rñdetur ꝙ sic. hoc dicit ista lex videatis expositionẽ littere. [non sit exhibitus.] vnde cõmittitur stipulatio penalis insolidum: sed pro rata obstat doli exceptio vt. ĩ. si quis cau. l. si seruus. §. si plurium. sed si non est adiecta pena pro pte nõ exhibita cõmittit stipulatio ad interesse. vt. s. ti. pxi. l. vlti.

¶ Ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat. Rubrica.

¶ Quia pleriqꝫ vocati in ius vi eximũtur: ideo dicit rubrica ne quis eum qui in ius vocatur eximat: ꝛ potest dici ꝙ verba rubrice sunt verba edicti pretoris: vnde subaudiatis ita: pretor ait: ne quis eũ qui in ius voca. vi exi. ꝛ si vi eximit condemnabo eũ quã
1 tum actor in litẽ iurauerit. vt. ĩ. eo. l. si per alium. ꝛ no. † ꝙ iste titulus differt in quattuor ab illo. ĩ. de eo per quẽ factũ erit quominus quis in iudicio sistat. Et primo in hoc quia hic titu. habet locum cum aliquis qui debet sistere in iudicio vi eximitur sine dolo malo. vt. ĩ. eo. l. j. ꝛ. ij. sed illud habet locum cũ dolo malo qs facit quominus vocatus in ius sistat. vt. ĩ. de eo per quem fa. er. l. j. §. dolum. Item per edictũ istud prouidetur actori tantũ vt. ĩ. eo. l. si per aliũ. §. j. ꝫ per illud edictũ prouidetur actori ꝛ reo ad suũ interesse. vt. ĩ. de eo. per quẽ fac. l. j. §. si reus. ꝛ. l. vlti. in prin. Itẽ differt in tertio quia ex isto edicto tenetur eximens actori quanti in litẽ iurauerit. vt. ĩ. eo. l. si per aliũ. §. in eũ. sed ex illo edicto tenetur ille qui fecit quominus vocatus in iudicio sistat: ad verum ꝛ cõmune interesse. vt. ĩ. de eo per quẽ fac. e. l. ex hoc edicto in pn. Item differt in quarto iste titu. ab illo: ecce iste titu. habet locuꝫ cum quis vi exemptus est anteꝙ̃ cauisset vel satisdedisset iudicio sisti. ille titu. habet locum cũ quis exemptus est postꝙ̃ cauit vel satisdedit iudicio sisti: qđ patet ex ordine titu. quia iste titu. precedit ti. ĩ. qui satisda. cogan. sed ille titulus ponitur post illum titulum qui satisda. cogan. ꝛ ordo rubricarũ debet spectari: vt. s. de sta. homi. l. j. ꝛ. ij. iuxta id primo: primo loco ponẽdis. scdo: secundo loco ponendis ꝛc. vt. C. de iusti. codi. fa. §. quibus.

1 ☞ Qui eximit eũ qui non debebat trahi ad ius ratione persone vel fori non tenetur hoc edicto.

2 Melior est conditio possessoris ꝙ petitoris in pari causa delicti.

Oc edictum pretor proposuit ꝛc. In lege ista dicitur cum duabus sequen. vsqꝫ ad. §. qđ pretor precipit iuriscõ. dicit quare istud edictũ sit propositum: ꝛ quando habet locũ ꝛ quãdo cesset ꝛ certe ideo est proposi-
1 tum vt homines timeãt metu pene vi eximere aliquem: † ꝛ habet locum quando debitor exemit: sed si seruus exemit habet locum noxaliter tantũ: nisi seruus vi exemisset domino sciente: tũc enim dñs hoc edicto tenetur insolidũ: cessat aũt si psona que vi est exẽpta in ius vocari nõ poterat: vel si vocatio nõ tenuit vt qꝛ libertus vocauit patronũ: vel filius patrẽ in ius sine venia nam licet deliquerit qui vi exemit: deliquit tñ qui in ius eos vocabat: ꝛ in pari causa deterior est conditio petitoris. Itẽ cessat hoc edictum si aliquis exemit illũ qui vocabatur ad magnũ iudicem: ꝫ ꝛ cessat hoc edictũ si seruũ aliquis vi exemit: qꝛ nõ potuit in ius vocari cũ nõ possit esse in iudiciũ: sed ꝛ cessat hoc edictũ si aliqs eximitur qui vocabatur ad pedaneum iudicẽ ex tali causa cuius conditio non pertinebat ad eũ. hoc dicit ista lex cum duabus seq. vsqꝫ ad. §. qđ pretor precipit. videatis expositionem littere. [eripiũt.] ꝛ ad istud accedit. C. ad. l. iul. repe. l. j. [serui quoqꝫ nomine.] s. vi eximẽtis vocatũ in ius. [reddendum.] vt. ĩ. de noxa. act. l. j. [suscipiet] vt. ĩ. ad. l. aquil. l. sciẽtiã. in pn. ꝛ. ĩ. de noxa. act. l. ij. §. j. [offilius] ponit quattuor casus in quibus cessat hoc edictum [persone.] que enumerantur. s. de in ius vo. l. iiij. §. pretor. [susti
2 net] ꝛ ita no. † ꝙ in pari cã delicti melior est conditio possessoris ꝙ̃ petitoris: ꝛ ad hoc ꝯcor. ĩ. de dolo. l. si duo. ꝛ. ĩ. de cõtrahẽ. emp. l. domũ. ꝛ. ĩ. de ꝯdi. ob tur. cau. l. vbi. ꝛ. l. seq. ꝛ. ĩ. de ꝯditione sine cã. l. auũculo. [vocat] puta si mutinẽs vocabat corã iudice bonoñ. cõueniri.] vt. s. de iuris. om. iudi. l. vlti. ꝫ quare qꝛ patronus vocabat corã suo iudice ꝫ male: ꝫ vbi mutinẽsis vocat corã iudice bonoñ. vocat corã nõ suo iudice: vñ nõ valuit [agẽdũ]
scilicet

ſcʒ ↄtra quēlibet poſſidētem.vt.ꝟ.ad exhi.l.iij.ℌ.pomp.[eximat] ſcʒ in cā cui⁹ cognitio nō pertinebat ad iudicē pedaneū: vt qꝛ eſt cauſa liberalis.vt.ꝟ.de ar.l.nō diſtinguem⁹.ℌ.de liberali.

QUod ſi quis.

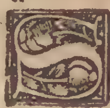
Quod pretor. Signori ꝛ hic exponunt̃ aliqua verba edicti pretoris.nam ait pretor ne quis vi eximat:ſed quid ſi aliquis eximitur vi ſine dolo nunquid locus eſt huic edicto:certe ſic:ꝛ dixit pretor ne quis vi eximat.nā verbū eximere eſt generale:ſʒ eripere eſt de manib⁹ auferre:ꝛ idõ ſi quis exemit aliquē debitorē qui tenebat̃ tpali actione vt dies actiõis expiret tenet̃ hoc edicto:ſʒ ꝛ ſi nō exemit ſed retinuit eum vi aliquo loco tenetur hoc edicto ſed ꝛ ſi quis vocatus eſt per calūniā ꝛ exēptus eſt eximēs tenetur hoc edicto.hoc dicit iſte.ℌ.cū l.ſequē.vſqꝫ ad.ℌ.pretor ait.videatis expoſitionē littere [qḋ pretor precepit vi eximat.].ſ.pretor nō ait hoc:ſed precipit cõtrariū ꝛ ideo ſubaudiatis quod pretor ait ne quis vi eximat:ꝛ ponunt̃ hec verba materialiter vel repetuntur vt exponātur.:[ceſſet].ſ. quātū ad exēptū.nā quātū ad eū nō requirunt̃ iſta duo.ſ.ꝙ reus vi eximatur:ꝛ in necē ipſius rei:ſed ſufficit ꝙ vi eximatur verū tamē requiritur dolus malus quātū ad actorē ꝛ ſic ſoluitur contra.ꝟ.l.proxi.ℌ.pretor ait.vt ibi dicā:ſʒ hic inſtatur quomodo ſufficit vi eximere ſine dolo cū.ll.dicāt omnē vim habere in ſe dolū. vt.ꝟ.qḋ me.cauſa.l.ſ.ꝛ.l.ſi cū excep.ℌ.vi.ꝛ.ꝟ.vi bono.rap.l.ij.ℌ. doli.ad quod vos dicetis verū eſt ꝙ nō poteſt eſſe vis ſine dolo quātū ad actorē ſed quātum ad exēptum eſt vis ſine dolo.Or ſequitur in littera [amittetur]ſed quomodo poteſt expirare:non ne perpetuatur actio per executorē ſi actor fecit vocari reū ad iudicē.vt.C.de preſcri.xxx.an.l.ſicut.Reſpõdeo.hic loquit̃ ḃm antiqua tēpora ḃm que nō perpetuabatur actio per executorem. ſecus eſt hodie vt ibi:vel poteſt dici per executorē perpetuat̃ actio in rem nō in perſonā:vel poteſt dici ꝙ hic erat vocatus reus per litteras.[tenet̃].ſ.actiõe in factū:ex hoc edicto ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem bonorū miſſus eſt vt.ꝟ.ne vis fi.ei qui in poſ.miſ. eſt.l.ſ.ℌ.hec verba.

SEd eximendi.

Pretor ait. In.ℌ.iſto repetūtur quedam verba edicti pretoris vt exponātur.nā ĩ edicto pretoris cauetur ne quis dolo malo faciat:vt aliquis eximatur:ꝛ expoſita ſunt illa verba ne quis aliquē vi eximat:nunc exponūtur illa verba:ne ve dolo malo faciat:ꝙ quis vi eximeretur:ꝛ ideo adiecta ſunt hec verba:quia ſi aliquis vocatū exemit vi et dolo malo tenetur ex hoc edicto:ſi aūt ſine dolo malo eximeret iuſta cauſa interueniēte ex hoc edicto nō tenet̃.hoc dicit iſte.ℌ. videatis expoſitionē littere.[quo]prout[magis eximeretur] id eſt vt eximeretur:vel id eſt propterea:ꝛ ad iſtū finē eximeret̃ : ꝛ poteſt dici ꝙ verba erant talia:pretor ait ne quis aliquē vi eximat ne ve dolo malo faciat quo minus eximetur:vel poteſt dici ꝙ iſtḋ edictum habet duo capita:vnum cõtra eximentē ꝛ verba eius ſunt talia ne quis eū qui in ius vocatur vi eximat:ꝛ iſtud eſt expoſitū huculqꝫ.eſt ſcḋm caput:ne ve dolo malo facit quo minus eximeretur vocat⁹ in ius:ꝛ iſta verba hic exponunt̃.[id fieri] id eſt vocat⁹ vi eximi.[veluti]ponit exēplū.[eſt.]id eſt ſubeſt.[exceptionis.]al's cū dolo malo eximitur.Unde no.hic:cū vocatus vi eximitur aut ſine dolo malo eximit̃ aut cum dolo malo:ſi ſine dolo malo eximit̃ ceſſat hoc edictū:ꝛ eſt exēplū qñ ſine dolo malo eximitur iuſta cauſa interueniēte:puta feci te vocari in ius vt venires ad talē locū mihi reſpondere:in via erāt ibi poſite inſidie. venit quidā tertius ꝛ dixit tibi quo vadis:tu dixiſti ei:vado ad talem locum in quo ſum citatus:dixit ipē noli ire:qꝛ inſidie ſunt tibi poſite:dixiſti tu:certe immo ibo:ille qui erat bonus homo:vt puideret vite tue nō aūt vt priuaret vocātē actione ſua exemit te: hic ſubeſt iuſta cauſa ꝛ qꝛ ſine dolo malo exemit te nō tenetur ex hoc edicto.Et ḃm hoc colligetis argumētū in cauſis ſi quis vocat̃ ad certū locū ꝛ eſt ſuſpect⁹ locus poteſt petere vt aſſignet̃ ſibi ali⁹ locus ꝛ ſi nō aſſignat̃ poterit appellare:vt extra de exce. c.ex parte.vel põt exponi exēplū qñ ſubeſt iuſta cā vt qꝛ vocatio nō tenuerit qꝛ vocat⁹ a nō ſuo iudice vocat̃.vt.ꝟ.e.l.ſ.l ſi.ꝛ.l.ꝟ.ꝛ.l. ij.aliqñ qs eximit̃ dolo malo:vt ſi tenebaris mihi tēporali act̃. ꝛ feci te vocari ad certū locū ꝛ aliquis exemit te vt actio mea expiraret ipē tenet̃ ex hoc edicto.vt.ſ.eadē.l.ſ.ſ.Or ſignori ad.ℌ. iſtū opponit̃ ꝙ ſi eximit̃ qs ſine dolo malo ꝙ tenet̃ eximēs:qꝛ ſufficit exemptionē vi fieri:ꝛ ſi dolo malo nō fiat.vt.ſ.e.l.ij.in ſi. Ad qḋ vos dicetis ita breuit̃:ſi aliquis exemit vocatū ĩ ius ſine dolo cõmiſſo quātū ad exemptū ibi ſufficit vi fieri etiā ſine dolo malo vt ipē nō teneat̃: ꝛ ſic loquit̃.l.cõtra.ſi tñ fiat dolo malo quantū ad vocātē vt actio ſua periret:tūc nō ſufficit vi fieri:niſi fiat dolo malo vt ibi noceat ꝛ ſic intelligit̃ iſte.ℌ.ꝛ ſic etiā intelliguntur oms ll.que dicūt omnē vim habere in ſe dolū.vt.ꝟ.qḋ me.cau.l.ſ.ꝛ.l.ſi cum ex.ℌ.vi.ꝛ.ꝟ.vi bono.rap.l.ij.ℌ.doli.

1 ☞ Actio de qua hic datur ad penā que eſt quāti actor in litem iurauerit.

2 Probationes debēt neceſſario ↄcludere vt ↄdēnatio ſeq poſſit

SJ per alium. In prin.huius legis dr̃:ego feci te citari in ius corā competenti iudice:vt peterem a te decē que tenebaris dare temporali actiõe:qdam tertius noluit te eximere ſʒ tractauit ꝙ alius te eximeret:nunqd ille tertius tenebit̃ tibi act̃. in factum ex hoc edicto:certe ſic:nā ſicut ille q dolo malo eximit te tenetur ex hoc edicto:ita ille qui facit eximi per alium ſiue ille qui fecit eximi erat preſens ſiue non.h.d.princi.huius legis videatis expoſitionem lr̃e.[hac clauſula.]poſita.ſ.l.proxi.in ſi.[abſens] ſub.cum curauit exemptionem fieri per alium:ꝛ ita no.ꝙ non ſolum dicitur qs vi eximere ſi p ſe facit:immo ꝛ ſi facit per alium:ꝛ ad iſtud accedit ꝙ q per alium facit per ſeipſum facere videt̃:vt ſ.de iuriſdi.om.iudi.l.ſi quis id qḋ in ſi.ꝛ.ꝟ.de vi ꝛ vi arma.l.ſ.ℌ. deieciſſe.ꝛ.ꝟ.de fideiuſ.tu.l.ij.†

1 **In eum autem.** In.ℌ.iſto dicitur ſi tu debitorē meū quē feci vocari in iudiciū dolo malo exemiſti in preiudicium meum vt actio mea expiraret teneris mihi act̃.in factū ex hoc edicto nō ad verū meuʒ intereſſe ſed quāti in litem iurabo etiā ſi in veritate mea nō interſit qḋ ex eo apparet qꝛ ſi vocaui illum calūnioſe in ius ꝛ tu per calūniam exemiſti teneris mihi act̃.in factum quāti in liteʒ iurabo.h.d.iſte ℌ.videatis expoſitionem littere.[qui vi exemerit]ſub.vel eximi curauerit.vt in pn̄.huius legis habuiſtis.[in factum iudiciū].i. act̃.in factū deſcendēs ex hoc edicto qꝛ quotiens nō eſt cautuʒ ex edicto pretoris que actio datur:datur in factum actio:vt.ꝟ.de eo per quem fac.erit.l.vl.[quo]ſcʒ iudicio.[qḋ in veritate eſt]id eſt verum intereſſe.[ab actore eſtimata]ſcʒ per ſacramentū in liteʒ. [hoc eñ additum eſt.]ſub.vt nō condēnetur vi eximens ad verū intereſſe.[quis ſit.].ſ.actor.[hanc penā]ſcʒ quāti actor in litem iurauerit.[eum pſequi]ſub.a vi eximente.q.d.ſiue agat actor p calūniam ſiue non habet act̃.in factum contra eximentē.vt hic.ꝛ ſ.l.pri.in prin.☞ Or ſignori in.ℌ.iſto no.vnum ſpeciale cõtra regulam generalē:regula eſt ꝙ iuratur in litem in act̃.bone fidei ꝛ in arbitrariis non mere ſtricti iuris.vt.ꝟ.de in lit.iur.l.in actionibus.fallit tñ hic qꝛ lʒ ſit mere ſtricti iuris ꝛ nō arbitraria actio in factum q̃ cõpetit ex hoc edicto.vt inſti.de actio.ℌ.preterea.qḋ eſt ſpeciale in odium illius qui vocatum vi eximit:ſic ꝛ ſpeciale eſt in fauiana act̃.vt.ꝟ.ſi quid in frau.pa.fuerit ali.l.tenetur.ℌ.pmo. ☞ Or ſignori circa.ℌ.iſtum quero nunqd in iſto ſacramēto actoris quo iurat in litem veniet id ad quod vi exemptus tenebatur actori:dixerunt qdam ꝙ ſic:ſi exemptus fuerit tempore liberat⁹ al's non.vt.ſ.l.pri.ℌ.ſ.ꝛ.ꝟ.de verb.ob.l.nulla.ℌ. ſi quis ſtipulat⁹ fuerit.in ſi.ſed iſta opi. nō eſt bona:qꝛ iſta actio datur actori etiā ſi per calūniā vocauerit ꝛ ſic nō habeat ius petendi:ergo apparet ꝙ tenet̃ etiā ſi nō habeat ius petēdi actor vt hic in ſi.dr̃ ꝛ ideo dicendum eſt ꝙ veniet verū intereſſe ꝛ habebit̃ ratio eius ꝙ debebat debitor ſiue ſit debitor ſiue ſit tpe liberatus ſiue non:ꝛ ppterea vocatus vi exemptus non liberatur:qꝛ cum vi eximēs ſoluit penam:ſoluit penam ſui ppr̃ij delicti:non aūt ſoluit:qḋ vocatus vi exemptus debebat:vt.ꝟ.e.l.in ſi.

2 **Docere autem debet.** † In.ℌ.iſto dr̃:faciebam vocari titiū debitorem meū apud cõpetētem iudicem aliquis vi exemit titiū ꝛ ligauit eum duxitqꝫ eū ad quādam domum ꝛ tenebat eū incluſum:debitor dū diſligauit ſe fugit ꝛ nihilominus venit in iudicium ea die qua debebat:nunqd tenebit̃ vi eximens:certe nō:qꝛ tenetur vi eximens:ſi ita exemit ꝙ non venit ad iudiciū ſicut debebat nā verba iſta ſunt accipiēda cum effectu:ꝛ ideo ego actor debeo pbare eum ita exemptum ꝙ ſua die ad iudicium nō venit hoc dicit iſte.ℌ.videatis expoſitionem littere.[docere].i.pbare [quis]ſcilicʒ actor.[ſunt accipienda]ſub.vt ſi ita eſt exemptus ꝙ ſua die nullo modo veniret ad iudicium:ꝛ ita no.hic ꝙ verba cum effectu ſunt accipienda.accedit.ſ.qḋ quiſqꝫ iur.l.ſ.ℌ.hec verba.ꝛ.ꝟ.qḋ cum eo q in ali.po.ne.ge.eſſe di.l.ſi filio.

Hoc iudicium. In.ℌ.iſto dr̃ ꝙ ex iſto edicto dat̃ actori cõtra eximentē vi debitorem actoris act̃.in factū ꝛ ſi plures fuerint qui vi exemerunt quilibet tenet̃ in ſolidum:ꝛ nihilominus remanet exemptus obligatus ex cauſa pncipali:ꝛ hec actio in factū datur heredibus actoris ſi ſua intereſt:ſed iſta actio nō datur cõtra heredē eximētis qꝛ penalis:nec datur poſt annū qꝛ pemptoria eſt.h.d.iſte.ℌ.videatis expoſitionē littere.[in factū eſt].i.nūcupatur actio in factum vt.ſ.e.l.ℌ.in eū.[deliquerint].i.vi exemerit[in ſingulos dabit̃] ſ.in ſolidū:ꝛ vno ſoluente non liberātur ceteri.vt.ſ. de iuriſ. om.

iudi. l. si qs id qd. in fi. et l. seq. [obligatus] scilicet actori. nã debetis scire q hec actio in factũ est penalis quo ad quid et rei persecutoria quo ad quid est penalis: quo ad qd. q si es debitor meus in. x. et facio te vocari in ius et aliquis vi te exemit: vi eximẽs tenetur mihi quãtũ in litẽ iurauero. vt. s. ea. l. §. in eũ. vñ si iuraui mea interesse in. xx. quãtũ ad. x. que debebas tu exemptus est rei persecutoria et hoc casu vno soluẽte ceteri liberantur. vt. j. de eo. per quẽ fac. fu. l. j. §. si plures. sʒ quãtũ ad alia. x. que nõ debebat exẽptus actori est penalis: et vno soluẽte nõ liberãtur ceteri: qr q eximens soluit penã sui proprij delicti soluit vt hic. et. j. qd met9 cau. l. si cũ ex. in fi. et l. seq. [heredibus.] scʒ actoris. [si eorũ interfit] sʒ dic mihi que est ratio q hec actio in factũ ex isto edicto dat actori etiã si eius nõ interest. vt. s. e. l. §. in eũ. in fi. sed heredibus actoris ita demũ dat si eorũ iterfit. Respõdeo: hec est ratio: ista actio in factũ quatenus est penalis est prodita ad vindictã et nõ datur ad verũ interesse immo ad quãtũ in litẽ iuratũ est. vñ datur actori interfit sua vel nõ: heredi aũt nõ: nisi sua intersit. vt. j. si qs cau. l. si eũ. §. qui iniuriarũ. et est simile in act. furti que datur ei cui9 interest. vt. C. de fur. et ser. cor. l. vl. in prin. et institu. de oblig. que ex delic. nasc. §. furti. tñ nõ datur ad interesse verũ sed ad duplũ vel quadruplũ. vt. C. de fur. et ser. cor. l. de his. [in heredẽ.] scʒ vi eximentis etiã sub. dabit qd est. j. sed quare nõ: certe qr est penalis: quãtũ ad eximẽtẽ et quãtũ ad actorẽ: puta si actor agebat per calumniã. vnde qr est penalis quãtũ ad eximẽtẽ nõ datur in heredẽ nisi lit. cõtest. vt insti. de tẽp. et perpe. act. §. nõ tñ. [neqʒ post annũ dabit.] sub. qr penalis et pretoria ẽ: et simile no. s. si quis i ius voca. nõ ierit. l. j. in fi. et institu. de perpe. et temp. act. in fi.

Si quis debitorem. In. l. ista dicit: titi9 erat debitor meus in. x. et tenebatur mihi tẽporali act. feci eum in ius vocari corã competẽti iudice: tu eũ vi exemisti ita q nõ venit et actio mea tẽpore expirauit. vñ conuenio te act. in factũ: tu fuisti cõdemnatus quãtũ in litem iuraui: nũquid ppterea debitor meus liberatur: respõdeo q nõ: qr tu soluis penã proprij delicti. h. d. ista. l. [si soluerit] s. cõuẽtus ex hoc edicto quantũ actor in litẽ iurauit. vt. s. l. proxi. §. in eũ. [reũ] i. debitorẽ. [nõ liberat] sub. quatenus est pena illud qd soluit vi eximẽs secus si soluit oẽ suũ interesse. vt. s. l. pri. §. vl.

¶ Qui satisdare cogantur vel iurare promittunt vel sue promissioni committatur. Rubrica.

¶ Signori ista rub. cõtinuat hoc modo ad precedẽtia: qr vocati in iure interdũ cogunt satisdare subijcitur rubri. qui satisdare cogunt. sub. iudicio sisti vel aliã satisdationẽ prestare: et no. q in ti. isto tractat de multis satisdationib9: sʒ spãlr de iudicio sisti: vt. j. e. l. sciẽdũ. est alia satisdatio iud. sol. quã hodie nõ prestat suo nomine cõuẽtus. vt insti. de satisda. §. sʒ hodie. et dicet. j. e. l. iul. Itẽ tractat hic de alijs satisdationib9 de qb9 here. j. e. de die. §. itẽ iubet. vñ qui cogãtur satisdare. i. fideiussores dare videam9: qr satisdare est creditoris desideriũ implere. vt. j. e. l. j. et no. q si vellem9 pprie loqui: deberem9 dicere qui satisdare qr prima est breuis: tamẽ nos abutimur: sʒ q quidã sunt qui nõ tenent satisdare iudicio sisti: sʒ iurare se iudicio sisti: annectit in rub. vel iurare pmittunt: vt sunt illustres et superillustres et proximi sacrorũ scriniorum. vt. C. de dig. l. quotiẽs. C. de proxi. sacr. scri. l. j. et. C. de prĩci. agẽ. in rebus. l. vlt. Itẽ vt sunt illi qui nõ possident immobilia nec inueniũt fideiussores tñ iurãt. vt. C. de epi. et cle. auc. generaliter autẽ. sʒ qui possidẽt immobilia nõ satisdãt iudicio sisti. vt. j. e. l. sciẽdũ. in pn. Itẽ qr quidã sunt cuius pmissioni cõmittit qr nõ satisdãt vel iurare nõ pmittunt vt sunt clerici: qr regulis a sacris canonibus introductis phibitũ est eos iurare vt. C. de epis. et cler. l. cum clericus. et l. oẽs. §. in hac alma vrbe: qui cõmittunt sue pmissiõi vt p stipulationẽ pmittãt iudicio sisti sub obligatiõe suor bonorũ vt in auc. de sctis. epis. §. si qs ãt. et iõ dicit rub. q satisdare cog. &c. et de pma pte rub. agit. j. e. l. j. et l. sciẽdũ. de scda agit. j. e. l. vlti. de tertia nõ dicit expresse in ti. isto: sed de ea tãget. j. e. l. sciendũ. et expresse dr de ea in preal. §. si quis aũt p pecuniaria causa.

1 ¶ Satisdatio appellata est quasi satisfactio.
2 Differentia inter satisdationem et cautionem.
3 Scholaris laicus vocatus in ius si non possidet immobilia est ei licitum dare pignora.

Satisdatio eodẽ modo. Signori in. l. ista nõ põt poni casus i terminis qr in. l. ista ponit allusio vocabuli: qr in rub. dictum est qui satisd. cog. in. l. ista ponit quid est satisdatio. ad quod respõdet iurisc. † satisdatio appel-
1 lata est quasi satisfactio. nam sicut debitor dicit satisfacere creditori implẽdo desideriũ suũ ita ille dr implere desideriũ actoris dũ ille cõuentus dat ei fideiussores de iudicio sisti super eo qd petitur ab eo. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ littere. [fideiussorib9] s. idoneis. Or no. hic sicut satisdare dr debitor creditori dũ implet desideriũ sui creditoris vt. j. de pig. act. l. si rẽ. §. oĩs. ita satisdare est dare actori fideiussores idoneos pro
2 eo qd petit vt hic. et ideo no. † hic differẽtiã inter satisdationẽ et cautionẽ: qr satisdatio est cũ fideiussore: cautio sine fideiussore. vt C. de verbo. sig. l. sancimus: aliqñ tñ abutimur vno p alio: vt. C. de pcura. l. j. sʒ et si dicim9 q idonee debeas cauere nõ vr cautũ nisi datis fideiussorib9. vt arg. j. mã. l. si mãdato. in fi. Itẽ no. hic q iurisc. alludit vocabulo sic et alibi. vt. s. de adop. l. ij. in pn. j. si cer. pe. l. ij. §. appellata. et. j. de acqui. pos. l. j. in pn. Or signori hec sunt que faciũt ad legẽ istã: tñ bene scio q dñs Jo. et azo tractãt quedã hic que nõ pertinẽt ad. l. istã sʒ ad rub. qui satisd. cog. et qui iurare permittũt et cui sue pmissioni cõmittuntur de quo plene
3 dixi in rub. † Or signori circa. l. istã volo subijcere vnã questionẽ de qua interdũ dubitat et est questio maliciosa: ecce vocatur scholaris laicus in ius: dr ei dñe iudex iste scholaris nõ possidet ĩmobilia: satisdet iudicio sisti sm q dicit. l. j. e. l. sciẽdũ: dicit scholaris si rogarẽ aliquẽ ciuẽ q fideiuberet p me: volo dare pignora manualia dicit actor nolo q dent pignora: sʒ detur fideiussor modo querit si scholaris nõ vult dare fideiussorẽ sʒ pignora: nũquid hoc possit facere: et certe videt q nõ: qr plus cautionis est in personã. vt. j. de reg. iur. l. plus cautiõis. et. j. de verb. ob. l. stipulationũ. §. pe. et. j. qui. mo. pign9 vel hypo. sol. l. soluit. §. ij. qr hec est pretoria stipulatio et pretorie stipulatiões nõ desiderãt aurũ neqʒ argentũ: et sic nõ desiderãt pignora. vt. j. de preto. stipu. l. pretorie. preterea qui nõ possidet immobilia tenetur satisdare. vt. j. e. l. sciẽdũ. si tenet satisdare ergo tenetur dare personas vt hic. vñ si vult dare pignora ei nõ licet actore inuito: qr aliud p alio inuito creditore solui nõ põt. vt. j. si cer. pe. l. j. §. j. ecõtra videt q sibi liceat: qr lex vr velle q pignorib9 potest quis cauere. vt. j. de col. bo. l. j. §. iubet. et. j. de fideic. li. l. iij. §. j. preterea iste videtur maliciose facere cũ tutius sit pignori incũbere q in personã agere. vt insti. de ob. que ex delic. nas. §. furti. et malitijs hominũ est obuiãdũ. vt. j. de rei ven. l. in fundo. in fi. Sed vos in questiõe ista dicetis q si vult dare pignora q ei licitũ sit. arg. preall. l. s. pri. quia nõ vr actoris interesse. vt. ar. j. de cõsti. pec. l. promissor stichi in fi. et. j. de solu. paulus rñdit. et. j. de pig. act. l. si rẽ. §. omnis. nõ ob. l. plus cautiõis. et. j. de reg. iur. l. plus cautiõis. quia illa intelligit qñ persona erat idonea et nõ res: qr tũc habetur regressus cõtra personã. vt. j. si cer. pe. l. creditor. qui nõ idoneũ pignus accepit. Itẽ nõ ob. l. stipulationũ. §. pe. et l. soluitur. §. ij. quia ille intelliguntur qñ volebat pignora dare: vt tũc teneatur ad fideiussores prestãdos. Item non ob. l. pretorie. quia illud intelligitur non ex voluntate sed ex necessitate.

1 ¶ Fideiussor qualis debeat esse Et qualiter intelligat facultas cõueniendi fideiussorem.
2 Fideiussor de iudicio sisti si datur ei qui in iudicio nõ potest esse non valet datio.
3 A personis coniunctis hic nominatis qualiscunqʒ fideiussor accipere.
4 Fideiussor de iudicio sisti tenetur ad verũ interesse nisi in certaʒ quantitatem intercessit.

1 **Fideiussor.** † In pn. hui9. l. dr cõueniebã te corã cõpetẽti iudice qr non possidebas immobilia tenebaris dare fideiussorẽ iudicio sisti sʒ nũquid iste fideiussor debet esse locuples nõ tñ ex facultatibus sʒ idoneus ex facilitate cõueniẽdi: certe sic. hoc dicit pn. hui9. l. videatis expositionẽ littere. [videtur dari] sub. a reo qui nõ possidet immobilia. vt. j. e. l. sciendum. [tñ ex facultatib9.] vt. s. in ius vo. vt eant. l. j. [facilitate] sub. et ideo si datur clericus nõ videtur idoneus nisi priuilegio suo specialiter renũciet. vt. s. si quis in ius vo. nõ ie. l. j. et. j. eo. si fideiussor. in princ.

2 **Si quis.** † Signori. §. iste habet varias litteras et iõ varijs modis intelligitur et ponit casus. ij. vel. iiij. modis et vno modo sic: si peto a te. x. et qr nõ possides immobilia dico q des fideiussores iudicio sisti: si vis dare fideiussorẽ qui in iudicio esse nõ põt: puta seruũ nõ videris idonee cauere. videatis expositionẽ littere. [si quis ex his personis] sicut vobis dixi hic est multiplex littera quidã hñt si quis ex his personis et tũc sunt ablatiui casus: quidã habẽt si quis his personis et tũc sunt datiui casus: et si habetis si quis ex his psonis legetis ita lrãm. [nõ poterũt] i. in iudicio esse nõ possunt. vt est seruus qui nõ põt esse in iudicio. vt. C. de iudi. l. seru9. et sm hoc ponetis exẽplũ vt dixi i cãu. et h iõ qr qtiẽs vitiose cautũ ẽ nõ vr cautũ vt. j. e. l. quotiẽs sʒ si vos habetis. si qs his psõis ponetis ita exẽplũ i terminis: quedã sunt psone que nõ possunt agere in iudicio vtputa seruus si

seruus si agit cõtra aliquẽ ⁊ qꝛ nõ possidet immobilia cõuentus satisdat ei ĩ iudicio sisti: nõ tenet satisdatio vt hic. ⁊. ĩ. si quis cau. l. si seruus Idẽ est in filiofa. si agit cõtra aliquẽ in iudicio ⁊ satisdat ei nõ tenet satisdatio: qꝛ filiusfa. in iudicio esse nõ põt sine cõsẽsu p̃ris. vt. C. d bo. ma. l. j. ⁊. C. d bo. q̃ li. l. cũ ñ solũ. §. j. vl' põt ita legi lr̃a: si qs his psonis q̃ agere nõ põt fideius. iudicio sisti. [cã dederit] sub. psonas q̃ nõ possunt eẽ in iudicio: puta minori qui est in iudicio datur fideiussor alio mõ minor frustra erit [datio.] i. nõ valet datio vt. ĩ. e. l. de die. §. minori.

3 **Pretor ait.** † Circa tractatũ qui satisda. cogan. p̃tor fecit edictũ suũ. vñ in. §. isto ponũtur verba edicti p̃toris: ⁊ ꝑ cõsequẽs ponunt̃ ⁊ sunt v̓ba talia. pretor ait: si quis vocet in ius parẽtẽ vel patronũ vel liberos eorũ vel parẽtes eorũ vel aliquẽ qui sit in ptãte eoꝝ vel vxorẽ vel nurũ eorum qualiscũqꝫ fideiussore debet esse ꝯtẽtus: ⁊ hec sunt v̓ba edicti pretoris q̃ expõit Vlpi. si qs vocat parẽtẽ siue masculũ siue feminã vl' liberos suos siue masculos siue feminas [parẽtiqꝫ dabimꝰ] siue sint sui iuris siue nõ: sꝫ ⁊ si voco p̃rẽ meũ ĩ ius eo cãu quo possum petita venia ⁊ sum mei iuris: si vult mihi dare fratrẽ meum qualiscũqꝫ sit teneor eũ accipere. vnũ sciatis ꝙ appellatiõe nurꝰ accipit̃ ⁊ ꝓnurus: ⁊ qd dicit pretor ꝙ qualiscunqꝫ fideiussor accipiat̃ intelligit̃ etiã nõ locuples. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ lr̃e. [pretor ait si qs parentẽ]. s. suũ [suos] sub. vocet in ius [vocabit]. i. vocari fecit [fideiussor]. s. etiã nõ locuples. vt. ĩ. e. §. in ver. qd ait p̃tor [qualiscũqꝫ accipiat̃.] Dr signori hic no. ꝙ istd edictũ differt ab illo edicto. s̃. in ius voc. vt eant. l. j. qꝛ illd edictũ loquitur ⁊c. dicatis vt ibi dixi [liberos] vt qꝛ voco filios eiꝰ vel nepotes descẽdẽtes ab eis. [alicuiꝰ] sub. nõ tñ in ptãte vocantis: vel si erat in ptãte vocabat eũ in ius: in casibꝰ quibꝰ põt eẽ iudiciũ inter p̃rem ⁊ filiũ. vt. ĩ. de iudi. l. lis nulla [sit] ad hoc cõcor. C. e. l. si filiꝰ [debemꝰ] ⁊ dr ꝓnurꝰ mea: vxor nepotis mei [etiã nõ locuples] ⁊ est rõ huiꝰ edicti qꝛ eẽt magna iniquitas huiꝰ edicti si a parẽte recipere debemꝰ eque bonũ fideiussorẽ vt ab extraneo.

4 **In fideiussorem.** † In. §. isto cũ. l. seq. dr conueniebã te corã cõpetẽti iudice: qꝛ nõ possidebas immobilia petebã a te vt dares fideiussorẽ iudicio sisti: dedisti. fideiussor te nõ exhibuit ĩ iudicio: nũquid tenebitur ad certã quãtitatẽ an ad meũ interesse: rñdetur ꝙ non tenetur ad certã quãtitatẽ sꝫ ad meũ interesse nisi pro certa quantitate se obligasset siue ergo cõuenio debitorẽ meũ act. in duplũ vel in triplũ vel in quadruplũ: si dat mihi fideiussorẽ iudicio sisti tenetur mihi ad verũ interesse. hoc dicit iste. §. cũ. l. seq. videatis expositionẽ littere. [act.]. s. ex stipulatu [veritatẽ] . i. verũ interesse. [an v̓o quãtitatẽ]. i. singulare intereẽ [accessit] ⁊ ita no. hic ꝙ satisdatio iudicio sisti cõmittitur ad ĩteresse nõ ad id qd stipulatoris singl'r. interest. vt. ĩ. de ver. ob. l. quotiẽs. nisi fideiussor ꝓ certa quãtitate se obligasset: vt hic: ⁊ est hoc verũ in pecuniariꝭs causis sꝫ in crimĩalibꝰ cãis tenet̃ quãti iudex statuerit. vt. ĩ. de cu. ⁊ exhi. re. l. si reus. Dr sequit̃ ĩ lr̃a [siue ĩ duplũ est actio.] sub. ab initio vt est actio furti nõ manifesti. vt. C. de fur. l. de his. ex post facto ẽ ĩ duplũ actio. l. aquilie. vt. ĩ. ad. l. aquil. l. ij. ⁊. C. ad. l. aquil. l. j. ⁊ de hoc fideiussor non tenet̃. vt. ĩ. de in lit. iur. l. j. [siue tripli.] vt si peto a te plus re teneor tibi in triplũ. vt insti. de act. §. tripli. [aut quadrupli.] vt est actio furti manifesti: ⁊ totũ est q̃druplũ. vt in preallegl. l. de his. secus in actiõe vi bonorũ rapto. qꝛ ĩ ea est tripli pena quadrupli est res. vt insti. vi bo. rap. ĩ pri. [intelligit̃] vt. s̃. l. ꝓxi. habuistis. Dr signori sup. §. isto consueuit queri de eo quod sepe dubitat̃: ecce cõuenio te corã cõpetẽti iudice: quia nõ possides immobilia peto ꝙ satisdes iudicio sisti: offers fideiussorem dico sum contẽtus eo: sꝫ volo ꝙ ꝓmittat sub certa pena: dicis tu: hoc nõ faciet: sꝫ volo ꝙ nisi stem ꝙ stipulatio cõmittat̃ ad interesse: nũquid tenet̃ fideiussor ꝓmittere sub certa pena: ⁊ certe in questiõe ista dixerũt qdã vt Io. ⁊ Azo ꝙ fideiussor potest ꝓmittere certã penã: sꝫ precise nõ tenet̃: qꝛ oĩs stipulatio in qua aliqd fieri vel nõ fieri cõtinet̃ ĩteresse cõtinet si certa pena nõ ẽ ꝓmissa. vt. ĩ. rẽ ra. ha. l. in stipul. ⁊. l. si cõmissa. ⁊. ĩ. de ver. ob. l. quotiẽs. sꝫ certe in questiõe ista est dicẽdũ ꝙ debet sub certa pena promittere fideiussor ꝙ stabit ĩ iudicio: qꝛ ista lex dicit ꝙ vbi nõ adꝭcitur certa quãtitas stipulatio committit̃ ad interesse: ergo si placet stipulatori debet adꝭci: al's nullũ esset legis cõsiliũ. ĩ. de p̃to. sti. l. vl. ⁊ ꝑ hoc videt̃ facere. ĩ. rẽ ra. ha. l. si ꝓcurator. §. iut̃. Vel potest distigui aut ex necessitate satisdatio ĩterponit̃ sicut ẽ satisdatio iudicio sisti vl' iud. solui: ⁊ tũc nõ tenet̃ fideiussor ꝓmittere sub certa pena: aut satisdatio ĩterponit̃ ex volũtate sicut ẽ satisdatio de rato q̃ interponit̃ a cõiũcta psona q̃ agit sine mãdato nõ ꝯtra mãdatũ. vt. ĩ. de ꝓcura. l. sed ⁊ he psone Itẽ sicut est in extraneo qui allegat se habere mãdatũ ⁊ dubitat̃ de mãdato qui admittitur p̃stita satisdatiõe de rato. vt. C. de ꝓcur. l. j. ⁊ tũc fideiussor tenet̃ ꝓmittere sub certa pena ꝙ hẽbit ratũ ille cuius noĩe agit: qꝛ melioris condictionis est q contrahit ex necessitate q̃ꝫ qui cõtrahit ex voluntate. vt. ĩ. e. l. si fideiussor. §. j.

1 ☞ Reus si decesserit ciuiliter vel naturaliter ante morã fideiussor de iudicio sisti liberatur secus si post moram.

Si decesserit q̃ fideiussorem

1 dederit ⁊c. † in. l. ista cũ p̓nci. l. seq. ponũtur. iiij. casus. et p̓mus casus est talis: tu debitor meus qꝛ nõ possidebas immobilia dedisti fideiussorẽ iudicio sistẽdi cã anteq̃ꝫ in mora esses decessisti: nunquid iudex debebit iubere fideiussori vt te mortuũ sistat in iudicio: certe nõ. scd's casus est: qd si iudex ignorans te mortuũ te iussit sistere vel iussit te sistere certa die et ante diẽ decessisti: nunqd tenet̃ te sistere fideiussor: certe nõ. tertius casus est si die exhibentis elapsa decessisti naturaliter vel ciuiliter qꝛ amisisti ciuitatẽ ꝙ tenet̃ fideiussor. quartus casus est talis: ponamus ꝙ qdam fideiussit ꝓ te non condẽnato sꝫ condẽnando et fuit in mora exhibẽdi te: tu post morã decessisti naturaliter vel ciuiliter: nunqd fideiussor tenet̃ ad meuꝫ interesse: certe sic: vel ad certã quãtitatem si ea ꝓmisit. h. d. ista. l. cũ p̓n. l. seq. videatis expositionem lr̃e. [si decesserit.] sub. anteq̃ꝫ esset in mora al's secus vt. ĩ. si qs cau. l. si eũ. §. homo. [exhiberi eũ] quia esset impossibile istud p̃ceptum vñ ipso iure nõ valet. vt arg. ĩ. que sñie sine ap. re. l. vlt. ⁊ ita istud decretũ nõ transit ad heredẽ: fallit aliqñ. vt. ĩ. de fideicõ. libe. l. cũ quasi. §. vl. [qd si.] incipit scd's casus [actio] qꝛ non fuit in mora. vñ liberatus est interitu speciei. vt. ĩ. de v̓b. obl. l. si ex legati cã. [si aũt] incipit tertius casus [vtiliter] . i. efficaciter [agi põt.] Sed ponamus ꝙ ꝓmisisti sistere aliquẽ in iudicio ad certum diẽ ⁊ sub certa pena: ille decessit tali tẽpore ꝙ certum est ꝙ nõ potes eũ exhibere: nunqd statim põt agi ad penã vel dꝫ expectari dies: ⁊ certe videt̃ ꝙ statim possit agi. vt. ĩ. de verb. ob. l. hoc iut̃. ecõtra videt̃ ꝙ dies debeat expectari. vt. ĩ. si qs cau. l. si eum. §. j. sed in questione ista põt dici ꝙ due sunt ꝓmissiones: est vna ꝓmissio penalis si nõ sistas: est alia ꝓmissio in diem vt sistas ad certum diem ex ea parte ꝙ non sistas statim poterit agi ex ea parte ꝙ ad diem non sistas non poterit agi ante diem vt ista probantur. ĩ. si cer. pe. l. non oĩs. in fi. ⁊. ĩ. de v̓b. obl. l. in illa. ⁊. l. si sum stipulatus. sic ⁊ alibi dicuntur duo p̃cepta iudicis. vt. ĩ. de arbi. l. celsus. §. j. Sꝫ denuo q̃ro qd si ꝓmisisti mihi dare hoĩem sub certa pena ⁊ anteq̃ꝫ esses in mora dãdi decessit: nunqd cõmittit̃ stipulatio penalis: ⁊ certe in qõne ista dixerunt dñs Io. ⁊ Az. ꝙ si ꝓmisisti extra iudiciũ mihi certum hoĩem dare sub pena lꝫ moriatur anteq̃ꝫ esses in mora nihilominus teneris ad penã qꝛ conuenisti eum dare. secus est dicũt ipsi in iudiciꝭs. vt ar. ĩ. si qs cau. l. ij. in p̓n. Sed in qõne ista ego consueui ita distinguere aut ꝓmittis mihi hoĩem dare in iudicio aut ex̃. si ꝓmittis mihi dare stichum extra iudicium sine pena si nõ es in mora dãdi liberaris interitu speciei. vt. ĩ. de v̓b. ob. l. si ex legati cã: si aũt ꝓmittis sub pena aut stipulatio incepit a p̃cedẽti datione aut a p̃cedenti pactiõe: si incepit a datione puta ꝓmisisti mihi ꝙ si stichũ non dederis ꝙ. x. dabis: hec. x. sunt in obligatione stichus est in solutione. vñ si stichus moriat̃ nihilominus teneris ad. x. si aũt stipulatio incepit a p̃cedenti pactione. v̓bi gr̃a: ꝓmisisti stichũ ⁊ si stichum non dederis ꝓmisisti mihi dare. x. noĩe pene: hic vtrũ est in obligatione et solutione: si hoc actũ est al's non. vnde si stichus est mortuus nihilominus ad. x. agam qꝛ vtrũqꝫ est principale: vt ar. C. de po. l. iiij ⁊. ĩ. de eo qd cer. lo. da. opꝫ. l. centũ capue. in fi. ⁊ s̃m hoc intelligo ĩ. de v̓b. ob. l. ita stipulatus. in fi. ¶ Dr signori sequitur. l. seq. [si v̓o ꝑ condẽnato.] ⁊ aduertatis qꝛ hic est duplex lr̃a. vna lr̃a est sine negatiua: alia lr̃a est cũ negatiua: ⁊ si habetis in lr̃a: si vero ꝑ non condẽnato: tunc exponetis ita lr̃am: si v̓o ꝑ non condẽnato: qꝛ cũ fideiussore eius agitur q fideiussor est in mora: vñ ꝑpetuata est obligatio ꝯtra eum. vt. ĩ. de v̓b. ob. l. seruũ. §. seqtur. secus si ante morã decesserit vel amiserit ciuitatẽ. vt. s̃. l. ꝓxi. habuistis. si aũt habetis lr̃am sine negatiua exponetis ita eã: si v̓o ꝑ condẽnato. i. ꝑ condẽnando: sic ⁊ alibi exponitur interpositã. i. interponendã. vt. C. de le. ⁊ cõsti. l. j. [⁊ condẽnatus]. s. ex ea cã ⁊ post moram [decesserit]. i. post morã [cũ fideiussore eius aget̃.] qꝛ fuit in mora: secus si in mora non fuisset. vt. ĩ. si quis cau. l. sed ⁊ si. §. similimodo. vel põt legi ista lr̃a proprie: si v̓o pro condẽnato fideiusserit. sub. in id in quo fuit condẽnatus ⁊ de materia ista plene dicam in preall'. §. simili modo.

1 ☞ Fideiussorẽ idoneũ recusans accipere iniuriaꝝ actiõe tenet̃.
2 Quilibet p̃sumitur locuples nisi probetur pauper.
3 Quilibet p̃sumitur idoneus nisi ꝓbetur cõtrarium. ibi. nu. 4.
Quilibet presumitur bonus nisi probetur malus. ibi.

Si vero pro.

Qui pro rei qualitate. † In. §. isto dr: petebã a te rẽ aliquã

valētem.x.ↄ q: nō possidebas immobilia petebā ꝙ satisdares iudicio sisti: tu vis dare aliquē euidētissime locupletē: vel cū dubitatur vtrū sit locuples ↄ pronūciatū est eū esse locupletē illū nolo accipere: nūquid teneor tibi actiōe iniuriarū: respōdetur ꝙ sic nō solū teneor tibi act. iniuriarū immo ↄ fideiussori qui nō est accept⁹. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere [qui ꝓ rei qualitate]. i. inspecta qualitate rei petite [approbatū fideiussorem] sub. a iudice qḋ fieri debet. vt. j. e. l. ab arbitro. [det]. i. dare paratus est: ↄ ita loquiť hec littera ꝭm antiqua tp̄a ꝭm que debebat quis venire in ius vel mittere fideiussorē. vt. s̄. in ius voc. vt eant in rub. hodie tn̄ teneť cōuētus facere vtrūq; ↄ venire ↄ dare fideiussorē. vt. C. de lit. cōt. auť. offerať. Or signori dn̄s Jo. siue nicolaus furiosus qui notauit post eum scripsit sup. l. ista in cōmento suo ꝙ dn̄s Bul. colligebat arg. ex isto. §. ꝓ se in questiōe tali: dominus bul. petebat a quodā suo scholari collectā sibi promissam ab eo dicebat scholaris nō debeo vobis quicq̄: solēniter ordinato iudicio. i. oblato libello ↄ lit. cōtest. dixit scholaris: iuretur de calum. dixit dn̄s bul. scholari iuretis de calumnia: dixit scholaris domine vos estis actor primo debetis iurare de calum. vt C. de iura. calumnie. l. ij. vnde dominus bul. iurauit. [Prestito sacramento calūnie] a dn̄o. bul. ad petitionē scholaris dixit scholaris ex quo vos iurastis paratus sum vobis soluere statim: ↄ nolo iurare de caľ. vn̄ dixit dn̄s bul. reuoco hoc ad animū. vn̄ teneris mihi acť. iniu. certe iste. §. est in ar. ꝙ scholaris teneať ei acť. iniuriarū sicut ille qui noluit accipere fideiussorē euidētissime locupletē vt hic d: ↄ ꝓ eo etiā vř facere. extra de ma. ↄ obe. c. legebať: s; certe ↄtradicēdū est ꝙ nō teneať acť. iniuriarū: q: faciebat hoc iure ꝑmittēte ↄ iuris executio nō habet iniuriā. vt. j. de iniur. l. iniuriarū. §. j. itē q: pena rei nolētis iurare de calū. est tm̄ ꝙ habeatur ꝓcōfesso ↄ soluat. vt. C. de iuramē. calū. l. ij. §. sin autē reus. ↄ ibidē hoc tāgitur. † Or signori circa. §. istū aliquātulū est insistēdū q: alibi dicam latius. ↄ ex. §. isto colligitur ꝙ quis non presu-
a mitur diues[a] nisi ꝓbetur diues. ecōtra vř ꝙ quis presumať locuples nisi ꝓbeť pauper: ecce si patron⁹ petit a liberto ali presumitur locuples nisi ꝓbet se ad inopiā deductū: vt. j. de li. ar. l. vlt. ↄ. C. de epi. ↄ cle. l. si quis ad declinādā. ↄ. C. de op. lib. l. j. in fi. ↄ. C. de bo. q̄ li. l. vl. §. hoc ip̄m. qd ergo dicem⁹. dixerūt Jo. ↄ az. est differētia inter ꝑsonā ↄ substātiā. ↄ in hoc ꝙ qlibet p̄sumiť idoneus nisi ꝓbeť nō idoneus: quilibet p̄sumitur dign⁹ nisi probetur indi-
3 gn⁹. † Itē qlib; p̄sumiť bon⁹ nisi ꝓbeť mal⁹. vt. j. ḋ le. ij. l. cū qdā ↄ. l. cū př. §. rogo ↄ. C. ḋ inof. te. l. oī mō. s; ī p̄rimonio n̄ p̄sumo aliquē diuitē nisi ꝓbeť. S; signori istḋ nō ē soluere ↄ ē istḋ apte s̄. l. illā deli. ag. p̄terea iuēio ī fideiussore ꝙ fideiussor p̄sumiť idone⁹ facultatib⁹ nisi ꝓbeť nō idone⁹: p̄terq̄ ī fideiussore q fideiubet rē pu. sal. fo. vt. C. de ꝓba. l. ex ꝑsona. ↄ. j. de ꝓba. l. nō est necesse. ↄ iḋ circa hoc ita cōsueui destīguere ↄ dicere: aut allego me pauperē ↄ peto admitti ad aliqd tāq̄ pauper: ↄ ex aduerso negať me esse pauperē. hoc casu debeo ꝓbare me pauperē: q: ei q dicit incūbit ꝓbatio nō ei q negat: vt. j. de proba. l. ij. ↄ sic intelligiť. j. de li. ag. l. vl. marie cū ꝭuū manumittēdo liberū fecerit. vt. C. de ob. pa. p̄s. l. si manumissori: aut peto admitti ad aliqd tāq̄ diues: vt q: aliqd petatur a me ↄ volo dare fideiussorē locupletē: si dicit aduersari⁹ nō puto eum locupletem debeo probare eum euidētissime locupletem vel pronūciatum eū esse locupletē a iudice vt hic. Et no. hic differētiam inter notoriū ↄ manifestū: notoriū est ꝙ nulla facti tergiuersatiōe pōt in dubiū reuocari: sicut est ꝙ dn̄s ludouicus rex sit francorū ↄ istud nō requirit ꝓbationem: ↄ sic intelligitur. C. qui ↄ aduersus quos in integrum resti. nō pos. l. j. est manifestum si es confessus aliquid apud iudicem vel es condēnatus per sn̄iā que trāsiuit in vigorē rei iudicate. vt. j. de regulis iuris. l. res. ↄ. C. de sta. ho. l. ingenuū: ↄ illa potest in dubiū reuocari. vt extra de cohabi. cler. c. j.

a ¶ Presumiť diues. Adde ꝙ si quis probatus fuit diues vel pauper nō presumitur hodie ō necessitate talis. ita not. bar. in. l. in cōfirmādo. ff. de confir. tut. Et adde ꝙ pauper d: qui nō habet quiquaginta aureos in bonis bart. in. l. q accusare. ff. ḋ accu. ↄ q̄liter probeť paupťas vide bar. in. l. si pro vero ꝑ. §. j. ff. infra q satisd. cog. vbi ēt vn̄ do. Jaso. in fi. commētisui. Et nūquid sit differentia inter paupťatē ↄ inopiā vn̄ do. Jaso. i. l. si ab arbitro infra q satisd. cog. ēt in fi. ↄmēti.

1 ☞ Non refert non fiat vel male fiat.

1 Qotiens. † In. l. ista d: si ille qui debet cauere iudicio sisti cauit viciose nō videtur cauere: ↄ ideo ex integro cauēdū est. h. d. ista. l. videatis expositionem littere. ↄ est exemplū si mihi ignoranti des seruum fideiussorē vel feminam: vel minorē. xxv. an. nō videris cauere: vt. j. e. l. de die. §. qui mulierē. ↄ. §. si seruus. secus si mihi scienti fideiussorem des minus idoneum: quia tunc videris cauere: ↄ sic intelligitur. s̄. de in ius vo. et. j. e. l. j. ↄ. j. de fideius. l. iij. et ita no. hic ꝙ non videtur factum quod non est legitime factum: et ad hoc facit. j. de re iu. l. si se non ab. §. condēnatū.

1 ☞ Fideiussor de iudicio sisti idoneus non est qui habet prescriptionem fori nisi in subsidium.
2 Fauetur ei qui est in necessitate si ipse se in eam non posuit.
3 Sequestrari potest res de qua litigatur si persona est suspecta.
4 Sequestratio regulariter est prohibita: cum fallen.
5 Persona quibus modis dicatur suspecta.

1 Si fideiussor. † In princi. huius. l. dicitur petebā a te. x. ↄ quia non possidebas immobilia petebā a te vt dares fideiussorē iudicio sisti: tu offerebas fideiussorē quē dicebam idoneū facultatib⁹ s; nō idoneū ex facultate cōueniēdi: puta q: priuilegiū fori habebat: nūquid teneor eū recipere: certe nō: nisi sp̄aliter renūciet priuilegio fori. h. d. ꝑn. hui⁹. l. videatis expositionē lr̄e. [nō negatur idoneus] facultatib⁹. [nō possit]. i. nō habet aliū fideiussorē [si cōueniať]. i. nisi renūcietur priuilegio fori: si clericus est sp̄aliter vt. s̄. in ius voc. vt eant. l. j. in fi. nam iure nostro clerici possunt renūciare priuilegio fori. vt. C. de pac. l. pe.

Si necessaria satisdatio fue.

2 In †. §. isto iuriscō. assignat differētiā inter necessariā ↄ volūtariam satisdationē: ego cōueniebam te corā iudice bo. ↄ q: nō possidebas immobilia dicebā ꝙ satisdares iudicio sisti: dicebas tu: nō habeo aliquē hic qui intraret ꝓ me: s; habeo in tali loco multos amicos qui fideiuberēt pro me. vn̄ petis remitti ad illū locū: nūquid es audiēdus: certe sic: s; si tu teneris mihi p̄stare volūtariā satisdationē q: vēdidisti mihi aliquā rem in ciuitate bon̄. ↄ ꝓmisisti mihi dare fideius. de euic. si peto ꝙ satisdes: ↄ postulas remitti ad aliū locū nō debes audiri: qḋ est illa rōne: q: melioris cōditiōis est ille qui teneť satisdare de necessitate q̄ ex voluntate. hoc dicit iste. §. videatis expōnē lr̄e. [si necessaria satisdatio fuerit] sub. vt est iudicio sisti: cū nō possidet immobilia vt. j. e. l. sciendum vel iudicatū solui: si alieno noīe cōueniatur: vt q: est defensor. vt inst. de satisda. §. s; hodie. q: nemo est idoneus defensor sine satisdatiōe. vt. s̄. de ꝓcur. l. qui ꝓprio [reus] sc; cōuētus [ibi] i. in eo loco vel ciuitate. [parat⁹ p̄stare sit.] vn̄ si petit remitti ad aliā ciuitatem audieť. vt. j. eo. l. de die. §. iubet [volūtaria est] vt puta q: cōuenit dare fideiussorē de euic. ꝓ re quā vēdidit [imposuit] sub. de loco ad locū remitti. vn̄ no. hic ꝙ melioris cōdi. est q satisdat ex necessitate q̄ qui ex volūtate: sic ↄ aľs melioris ↄdi. ē q gerit negocia alicui⁹ ex necessitate q̄ ei⁹ qui gerit ex volūtate. vt. C. de neg. ge. l. tutori. ↄ. j. de verb. ob. l. inter sti. s; qd dicemus in satisdatiōe de rato: certe idē ꝙ in satisdatiōe q̄ p̄stať ꝓ euictiōe rei vendite vt sit volūtaria. vt. j. rē. ra. ha. l. interdū. ↄ. j. de euict. l. illud queritur. ↄ. l. emptori.

3 Si satisdatum. † In. §. isto d: petebā a te aliquā rē mobilē rei vē. vel hy. acť. tu nō possidebas immobilia: ↄ ita eoipso es ꝑsona que est suspecta: nūquid iudex faciet rem illā sequestrari: ↄ certe sic: ↄ erit ī sequestro q̄diu satisdetur a te de re nō baratāda: vel q̄diu lis fuerit terminata per sn̄iam diffinitiuā. h. d. iste. §. videatis expōnē lr̄e. [nō sit] sub. ꝙ debet fieri eoipso ꝙ non possidet immobilia. [satisdederit]. i. iudici videbitur sub. ↄ res erit ī sequestro donec
4 ↄc. [accipiat] sub. per sn̄iam diffinitiuam. vt. j. de re. iur. l. j. † Or signori sup isto. §. not. ꝙ regulariter ꝓhibita est sequestratio. vt C. de sequest. ꝓhi. l. vnica. fallit in casib⁹ vnus est cū res mobilis petitur ↄ persona a qua petitur est suspecta: q: non possidet immobilia. vt. s̄. de offi. pre. l. senat⁹. ↄ. j. qui satisda. cog. l. si fideius. ī fi. ↄ. j. ḋ agri. ↄ cē. l. litib⁹. Itē fallit in scḋo casu si timor ē ne possessor rei immobilis depopuleť fruct⁹. vt. j. ḋ app. l. imperatores. §. vl. ↄ. C. quoꝝ ap. nō reci. l. ab executore. Item fallit cū timor ē ne possessor rei rē sit dissipaturus. vt. j. sol. ma. l. si cū dotem. §. finautē. Itē fallit in alio casu: ecce frater me⁹ emācipatus dū esset ī potestate volebat mecū succedere: sed non vult cōferre si cōtumaciter cessat cōferre denegātur ei actiōes: si nō cōtumaciter tunc res debēt sequestrari. vt. j. de coľ. bo. l. j. §. si frater. Itē fallit in alio casu: ecce si de pos. seruitutis ꝓclamat quis in libertatē ↄ succūbit res ponūtur in sequestro. vt. C. q. ad liber. ꝓcla. nō l;. l. vl. Itē fallit si aliqs de possessione libertatis petitur in seruitute. vt. C. ḋ ordi. cog. l. vl. ↄ. C. de asser. tol. l. vna. §. sup. Itē no. hic: si agiť de re mobili ↄ ꝑsona d: suspecta res remanet in seq̄stro donec satisdeť vľ lis finē accipiat: ↄ hec satisdatio ē duplex. vna nūcupatur iudicio sisti. vt. j. e. l. sciēdū. alia nūcupať de re nō baratāda: ↄ ista nō sunt v̇ba. l. s; ista ꝙ d; satisdare iudicio sisti ↄ de re exhibēda ↄ restituenda petitori si ꝓbauerit eā suā esse. vt. s̄. de offi. pre. l. senat⁹ ↄ p̄ma satisdatio remittiť clericis vt in auť. de sctis. epi. §. si quis
5 aūt. scḋa aūt nō remittiť clericis. † Or signori sup. §. isto q̄ro qn̄ d: ꝑsona suspecta. respōdeo d: diuersis modis: nam tutor d: suspectus morib⁹ etiā si habet mille aureos in bonis vn̄ quātū ad tractatū tutorū d: tutor suspectus morib⁹. vt. j. de suspec. tu. l. suspectū. Itē d: suspectus heres qui nō possidet sufficiētes facultates quātū ad creditores. vt. j. de priuile. cre. l. creditores. Item d: suspectus qui aľs fuit malus nam hodie presumitur malus. vt. j. de accu. l. si cui. §. hisdem. ↄ. j. de re mili. nō omnes. §. a barbaris. Item hic dicitur suspecta persona eoipso ꝙ non possidet immobilia. vt. j. e. l. sciendum.

Actori

1 ¶ Actori potius ꝙ reo fauemus in his que pertinent ad litis decisionem.
2 Stipulationi pretorie non potest aliquid adijci quod sit ei derogatorium.
3 Dispositio.l.pen.ff.de fideiusso.loquitur de fideiussore quando fideiussio fiebat sine scriptis.
4 Tēpora que possunt artari vel prorogari ꝛ quādo.
5 Rei fauorabiliores sunt ꝙ actores quando tractatur de absolutione facienda cū dubia sunt iura vtriusq̄ partis.
6 Mulier et miles non sunt idonei fideiussores nisi in rem suam.
7 Minor.xxv.an.si accepit fideiussorem non idoneum subuenitur ei et mulieri propter imperitiam.
8 Fideiussoris datio si euanescit de nouo est cauendum.
9 Satisdatio necessaria est ad quam quis a lege astringitur licet causa fuerit voluntaria.
10 Remissionem petens in municipium debet iurare de calumnia ea forma que hic ponitur ꝙ iuramentum parentibus et patronis remittitur.

De die ponenda in stipula

1 tiōe.† Signori.l.ista in sui prin.legit̄ ꝛ intelligit̄ duobus modis:ꝛ vno mō legit̄ in stipulatiōe interponenda:ꝛ ſm hoc oēs fere glo.hic scripte ad.l.istā nō pertinēt.scdo modo legit̄ in stipulatione interposita:ꝛ ſm hoc oēs glo.hic scripte ad.l.istā videnē ptinere:ꝛ in stipulatiōe interponēda ponit̄ talis casus:cōueniebā te corā iudice cōpetēti ꝛ petebā a te.c.ꝛ q: non possidebas immobilia petebam vt caueres iudicio sisti:tu volebas bene cauere ſ; discordia est inter me stipulatorē ex vna parte ꝛ te ꝓmissorē ꝛ fideiussores tuos ex alia parte de die:q: ego volo ꝙ infra paucos dies tu debeas sistere:tu volebas ꝙ dies longus apponeret̄ in stipulatiōe.s.ꝙ sisteres vsq̄ ad.vj.mēses modo querit̄ si discordia sit interponēda stipulatiōe inter petitorē ex vna parte ꝛ ꝓmissorē ꝛ fideiussores ei⁹ ex alia:cui stādū sit:vt volūtati stipulatoris:vel volūtati promissoris.ad qd̄ respōdet iurisco.dicēs:cū agit̄ de stipulatiōe iudicio sisti interponenda ꝛ de die certa adijciēda:si cōueniat inter litigatores de die stabit̄ eoꝝ cōuētiōi:si autē nō cōueniat debet stari poti⁹ volūtati stipulatoris ꝙ ꝓmissoris.verūtamē si stipulator nimis breuiter arbitret̄:tūc iudex debet suo arbitrio moderari diē in quē diē ꝓmissor sistat.hoc dicit pnci.hui⁹.l.ꝛ ſm hāc lecturā ita exponetis litteraꝫ.[de die] adijciēda[in stipulatione].s.interponēda[conuenire] sub.ꝛ.si cōueniant stabit̄ illi cōuētiōi q: cōtract⁹ ex cōuētiōe legē accipiūt.vt.ſ.depo.l.j.§.si cōueniat.ꝛ.ſ.de regu.iu.l.cōtractus.ꝛ nihil est magis.ꝛc.vt.ſ.de pac.l.j.in pn̄.[si nō cōueniat.]sub.ſ;discordat:q: stipulator vult adijci breuiorē diē ꝓmissor vult adijci lōgiorē[statuēdo]sub.si stipulator inique arbitraret̄.Or signori circa istā lecturā quā premisi.hec.l.loquit̄ in stipu.iudicio sisti interponēda de qua erat discordia inter actorē ꝛ ꝓmissorē ꝛ ei⁹ fideiuss.ꝛc.dic vt dixi in casu:ꝛ ſm hoc no.ꝙ si cōuenit inter litigatores de die interponēda stabitur eorū cōuētioni q: cōtractus ex cōuentiōe legē accipiūt.vt in pal.l.si aūt nō cōueniat stabit̄ volūtati stipulatoris:q: in iudicijs fauemus actori.vt.ſ.de ver.ob.l.inter stipu.§.j.sed si actor inique arbitraret̄ iudex moderabitur suo arbitrio certū diē.nā cū nō sit lege determinata dies cōmittit̄ ar
2 bitrio iudicātis.vt arg.ſ.de iure delib.l.j.Itē not.† hic ꝙ iudex iniquitatē ad equitatē reducit:ꝛ ad istud accedit.ſ.ꝓ socio.l.si societatē.ſ; ad istā lec.opponitur q: stipulatio iudicio sisti est pretoria.vt.ſ.de preto.stipu.l.j.ꝛ licet in cōuētionalibus stipulationibus possit aliquid addi vel detrahi in pretoria nō potest aliquid addi vel detrahi:ergo nō debet adijci dies ai bitrio stipulatoris.vt.ſ.de verb.obliga.l.in cōuentionalib⁹.ad quod vos dicetis verum est ꝙ stipulatio iudicio sisti est pretoria ꝛ sic nō debet ei aliquid adijci vel detrahi ab alio ꝙ a pretore.vt hic:preterea non potest aliquid adijci vel detrahi in pretoria stipulatiōe ꝙ nō sit de substātia stipulatiōis:et ideo cū dies omissa in stipulatiōe sit de substātia stipulatiōis potest adijci dies in stipulatiōe:preterea verū est ꝙ stipulationi pretorie nō potest aliquid adijci quod sit derogatoriū ei.vt.ſ.de pto.sti.l.in pretorijs.ſ; ꝙ dies adijciat̄ in stip.iudicio sisti:istud non est ei derogatoriū in aliquo.S; denuo ad pnci.hui⁹.l.instat̄ ꝛ opponit̄.hic dr̄ ꝙ si actor ꝛ ꝓmissor discordāt de die interponēda in stip.ꝛ stipulator inique arbitret̄ ꝙ iudex arbitrabit̄ de die ꝛ ibi statur arbitrio iudicis.ſ; videt̄ ꝙ iudex nō possit moderari de die:q: moderatū est tp̄s a lege quo qs debet sistere in iudicio q: pro singulis dieb⁹ dant̄.xx.miliaria ad veniēdū.vt.ſ.si quis caut.l.j.ꝛ.ſ.de vbo.sig.l.iij.ꝛ postq̄ venit habet spaciū.xx.dierū ad deliberādū.vt.C.de lit.conte.aut.offerat̄.cur ergo si stipulator inique arbitrat̄ stabit̄ dicto iudicis ꝛ moderabitur diē.Ad quod potest dici:ibi loquitur de die queꝫ habet reus ad veniendū ad iudicium.Item de die quē habet ad deliberandum vtrū velit cedere vel cōtendere.hic aūt loqtur de die in quē dꝫ qs se exhibere:vel vsq̄ ad quē debet qs sistere in iudicio vñ cum nō sit lege determinatus dies in quo qs debet ꝓmittere iudicio sisti:si inter eos conueniat statur eoꝝ conuentioni.si aūt non conueniat stabit̄ dicto stipulatoris:sed si inique arbitret̄ iudex moderabit̄ diē:ꝛ ita intelligit̄ pn̄.huius.l.Sed denuo ad pn̄.huius.l.instatur ꝛ opponitur:ꝛ vr̄ ꝙ hec.l.non loquatur de die in quē dꝫ qs exhiberi:vel vsq̄ ad quē dꝫ qs sistere in iudicio:q: debet reus sisti ꝑ fideiussorem vsq̄ ad duos menses.vt.C.de fideius.l.pe.Item post duos mēses vsq̄ in fi.litis.vt.ſ.de fideiusso.l.grege.ꝛ causa litis durat trienio.vt.ſ.de iudic.l.pperādum.ergo videtur ꝙ debeat sistere vsq̄ ad trienium computādo a die litis
3 contest.† ad qd̄ pōt dici.l.penul.de fideiuſ.loqtur de fideiussore qn̄ fideiussio fiebat sine scriptis:quo casu vsq̄ ad duos mēses tenetur eū sistere:hic aūt loqtur qn̄ fideiussio fiebat ī scriptis:quo casu tenentur fideiussores eū sistere etiā post duos mēses.ꝑterea l.illa intelligitur qn̄ actor non est litē ꝯte.vt.C.de lit.contest.auf.libellum.Si obijciatur post lit.conte.debet sistere eū vsq̄ ad trienium.Rñ.ꝙ illud est verum hodie:sed olim illud non habebat locū:sed iudici statuebātur certa tp̄a ad ꝓnūciādū.vt.ſ.de iudic.l.si iudex.ꝛ ideo hic si stipulator inique arbitretur iudex poterit diem moderari arbitrio ipsius.ꝑterea lꝫ reus teneatur sistere in iudicio vsq̄ in finē cause:tamen medio tp̄e dꝫ sisti ꝓpter expēsas factas ꝛ ꝓpter sumptus factos medio tp̄e.vt.ſ.si ex nox.cau.agatur.l.j.ꝛ.§.ꝛ ideo vt dixi:si partes discordant de die in stip.interponenda statur arbitrio stipulatoris:sed si stipulator inique arbi
4 tretur iudex poterit moderari.¶ † Or signori ex ꝑdictis colligetis:qdā sunt tp̄a q̄ non possunt artari vel ꝓrogari:ecce spacium statutū ad deliberādum vtrum qs velit heres esse vel non:qd̄ est annus cū petitur a ꝑncipe:ꝛ nouē mēsiū cū petitur a iudice:istd̄ non pōt artari vel ꝓrogari vt.ſ.de iure delib.l.j.in fi.est quoddā spacium qd̄ pōt artari ꝛ ꝓrogari:vt est tp̄s qd̄ datur iudicatis.vt.ſ.de re iudic.l.q ꝓ tribunali.ꝛ sic pōt dici in tp̄e exhibitionis faciē de post lit.cōte.vsq̄ ad sñiam.s.ꝙ pōt artari ꝛ prorogari a iudice vt hic dr̄.Sunt quedā tempora que non possunt ꝓrogari sed artari:sicut est tempus.xx.dierum statutum ad deliberandum sup libello:vt.C.de lit.conte.auf.offeratur.sicut est spacium nouem mensium in danda dilatione trās mare.vt.C.de dilat.l.j.ꝛ vlti.ꝛ ita legitur ista.l.in pn̄.ſm istam lecturam.ꝛ ſm hāc lecturam glo.vestre hic scripte ꝛ contraria hic signata non pertinent ad.l.istā.
¶ Or signori legitur ista.l.scdo modo in stipulatione iudicio sisti iam interposita in qua dies fuit omissa ꝛ ſm istam lecturā no.ita casum:ego conueniebam te coram iudice ꝛ petebā a te.x.quia non possidebas immobilia:petij ꝙ satisdares iudicio sisti:tu satisdedisti:tñ in ista stipulatione non fuit adiecta dies in qua deberes sistere in iudicio:post stipulationem interpositā dico ego actor volo ꝙ cras sistas in iudicio:dicis tu reus nolo sistere vsq̄ ad annum:in quem diem debes tu sistere in iudicio.Respondet iuriscon.si vos possetis concordare de certa die stabitur cōuentioni vestre.ſ; si ꝯcordare nō potestis:potius stabitur dicto stipulatoris ꝙ ipsius rei ꝛ ꝓmissoris:sed si stipulator velit nimis inique arbitrare:tūc iudex suo arbitrio certū diē moderabit̄ vsq̄ ad quē reus sistat.h.d.ista.l.in prin.ꝛ ſm istā lecturam exponetis ita litteram.[de die ponenda in stipu.]i.iudicio sisti iam interposita q̄ dies intelligatur inesse[cōuenire]sub.ꝛ si conueniat stabitur cōuentioni eorum:q: contractus legem ex conuentione accipiunt.vt.ſ.dictū est.[ſ; si conueniat]sub.ſ; discordant:q: vult actor ꝙ intelligatur inesse dies primior reus vult ꝙ intelligatur inesse dies longior.[esse]subaudi si eque arbitretur.[statuendo]subaudi si stipulator inique arbitratur.ꝛ ſm istam lecturam omnes glo.vestre hic scripte adaptātur ad.l.istā:ꝛ signātur infinita contra.ꝛ statim ad principium huius.l.ſm istā lecturam instatur et opponitur sic.hic dicitur ꝙ potius statur dicto stipulatoris ꝙ ꝓmissoris.si istud est verū:ergo fauorabiliores sunt actores ꝙ rei.sed.l.cōtradicit aperte:vt.ſ.de ferijs.l.vlt.ꝛ.ſ.de reg.iu.l.fauorabiliores.Ad qd̄ vos dicetis fauorabiliores sunt rei ꝙ actores in aliquibus:puta in dilationibus que dantur post litem conte.et sic loquitur.l.vlti.ſ.de ferijs.† Item fauorabiliores sunt rei ꝙ
5 actores dum tractat̄ de absolutione facienda cum dubia sunt iura vtriusq̄ partis.ꝛ sic loqtur.l.fauorabiliores.ꝛ.ſ.de act.et obl.l.arrianus.sed ante litem conte.q: iudicium redditur in inuitum vt.ſ.de vbo.oblig.l.inter stipulantem.ꝛ quia reus iuris presumptione dicitur fugere vt.C.de iudic.l.ꝓperandum.§.ꝛ siquidem.stabitur potius dicto stipulatoris ꝙ ꝓmissoris si eque arbitretur sed si inique arbitraretur:tunc iudex suo arbitrio diem certū moderabit̄ vt hic dicit.¶ Sed denuo ꝛ scdo instat̄ ꝛ opponitur sic et videtur ꝙ si in stipu.iudi.sisti dies sit omissa ꝙ non videatur inesse dies arbitrio stipulatoris etiā si eque arbitret̄:ſ; potius ꝓmissoris:q: dicit.l.quicquid obligationis astringende cā dictum

eſt. l. dicendum habetur ꝓ omiſſo: vel ſm promiſſorem ſit inter-
pretatio. vt. j. de vbo oblig. l. quicquid. in prin. Ad qđ vos dice-
tis aliud eſt in ſtipulatiõe volũtaria que interponit̃ inter cõtrahẽ
tes extra iudiciũ: qꝛ in illa quicquid debuit dici ⁊ nõ eſt dictũ ha
bet̃ pro omiſſo: vel ſm promiſſorẽ ſit interpretatio. ⁊ ſic loquit̃. l.
cõtra. aliud eſt in ſtipulatiõe que interponit̃ in iudicijs vt eſt ſa-
tiſdatio iudicio ſiſti. ⁊ ſic loquit̃ principiũ hui⁹. l. nã ⁊ i alio eſt dif
ferẽtia inter cõtractus ⁊ iudicia: ecce in ſtipulatiõe que interpo-
nitur extra iudiciũ qꝛ volũtaria eſt: nõ petit̃ fieri remiſſio de loco
ad locũ. ſꝫ i ſtip. iudi. ſiſti que eſt neceſſaria petit̃ fieri remiſſio de
loco ad locũ. vt. ſ. l. pri. §. ſi neceſſaria. ⁊ eſt ratio: qꝛ contrahere
ab initio eſt voluntatis vt. C. de act. ⁊ ob. l. ſicut. ſed litigare eſt ne
ceſſitatis. vt. j. de ver. oblig. l. inter ſtipulãtẽ. in pñ. Itẽ in iudicijs
potius fauemus actori ꝙ reo: cũ oĩa videant̃ in iudiciũ deducta
que excepta nõ ſunt. vt. j. de iudicijs. l. ſolemus. ⁊. l. ſi quis. ſed in
cõtractibus ſi quid interponit̃ obſcurũ ſit interpretatio poti⁹ ꝓ
promiſſore ꝙ pro ſtipulatore: qꝛ imputet̃ ſibi ſtipulatori cũ in po
teſtate ſua fuit legẽ apertius cõſcribere. vt. j. de pactis. l. veteri-
bus. ⁊. j. de cõtrahẽda emp. ⁊ vẽd. l. labeo. Sed denuo tertio ſm
iſtã lecturã ad prin. hui⁹. l. inſtatur ⁊ opponit̃ ⁊ videt̃ ꝙ ſi in ſtip.
iudi. ſiſti omittat̃ dies ꝙ nõ valeat ſtipulatio: ne ſi valeret iã pro
miſſor omni die ſiſtere deberet: qđ eſſet abſurdũ. vt. j. de vbo. ob
lig. l. ita ſtipulatus. Ad quod vos dicetis: ſi dies in ſtip. omittat̃
per errorẽ nõ valet ſtipulatio: vt ibi: ſed ſi omittat̃ ex certa ſciẽtia
valet: vt hic: qꝛ ſi litigãtes diſcordant de die potius videt̃ ineſſe
dies arbitrio ſtipulatoris ꝙ ꝓmiſſoris ſi eque arbitret̃: ſed ſi ini-
que arbitretur iudex ſuo arbitrio moderabit̃ certũ diẽ in quẽ de
bet ſiſtere in iudicio. Sed ad iſtã ſolutionẽ: ⁊ ad iſtã. l. opponitur
quia. l. videtur velle ꝙ ſi dimittat̃ dies per errorẽ ꝙ videatur in-
eſſe dies qui in ſimilibus ſtipulatiõibus cõſueuit apponi: nõ aũt
videtur velle ꝙ nõ valeat ſtipulatio. vnde videt̃ cõtra iſtã. l. j. de
dam. infecto. l. ſi finita. in pnc. Ad quod poteſt dici ſpeciale eſt in
cautione damni infecti: nã ibi multa alia ſunt ſpecialia: qꝛ deſide
rant celeritatẽ. vt. j. de damno infecto. l. j. vel poteſt dici. nihil de
l. illa ad iſtã: qꝛ in. l. illa dꝛ: ſi ſtipulor a vicino de dam. infe. debet
adijci certa dies: ſi eſt adiecta ⁊ finita eſt dꝫ de nouo addici alia
dies. vt. j. de damno infec. l. qui bona. in fi. ⁊. l. ſeq. hic autẽ nõ lo
quitur cũ dies fuit adiecta in ſtipulatiõe ⁊ finita: ſed ſolũmodo
de die omiſſa in ſtipulatiõe. ⁊ ideo ad ſolutionẽ horũ cõtrariorũ
⁊ vt plene liqueat iſte articul⁹ ita diſtinguit̃. cũ ſtipulatio cõtra-
hitur inter aliquos in iudicio vel extra iudiciũ: aut agit̃ inter eos
de certa die interponẽda aut nõ: aut vnus agit de vno die: alius
de alio: ſi inter cõtrahẽtes agit̃ de certo die interponẽdo in ſtip.
⁊ dies cõmittitur ille dies pro expreſſo debet haberi: qꝛ cũ quid
tacite agit̃ ⁊c. vt. j. ſi certũ pe. l. cũ quid cũ ſuis ſimilibus. Si autẽ
de nullo die interponẽdo agitur inter eos: tũc tenetur ineſſe po-
tius dies arbitrio ſtipulatoris ꝙ ꝓmiſſoris. Si aũt vnus agit de
vno die alius de alio: hic ſi dies per errorẽ omittat̃ nõ videtur ſti
pulatio: vt in. l. ita ſtipulatus. Si autẽ dies omittat̃ ex certa ſcĩa
⁊ nõ per errorẽ in alijs ſtipu. preterꝙ in ſtipu. damni infecti. ⁊ iu
dicio ſiſti videt̃ ineſſe dies arbitrio promiſſoris: vt in dicta. l. quic
quid. ſed in ſtipu. dãni infecti videt̃ ineſſe dies que cõſueuit adij
ci in ſilib⁹ ſtipulationib⁹. vt in. l. ſi finita. in prin. ſed in ſtipu. iudi
cio ſiſti videt̃ ineſſe dies ſi diſcordãt litigatores poti⁹ arbitrio ſti
pulatoris ꝙ promiſſoris: ſꝫ ſi inique arbitret̃ ſtipulator arbitrio
iudicis moderabit̃: vt hic in prin. huius. l. dꝛ.

6 **Qui mulierem.** † In. §. iſto dꝛ: ſi ille qui tenet̃ dare fideiuſſorẽ iudicio ſiſti vel iudi. ſolui dat mulierẽ vel militẽ armate militie: vel minorẽ. xxv. an. nõ videt̃ fideiuſſorẽ iudicio ſiſti dare niſi iſte pſone in rẽ ſuam fideiubebãt. ⁊ iõ ſi fundus dotalis petit̃ a marito mulier ꝓ eo fideiubere poterit: qꝛ in rẽ ſuã videt̃ fideiubere. ſꝫ ſi aliquis dedit ſeruũ in fideiuſſorẽ iudicio ſiſti: nõ videtur fideiuſſo. dare: ⁊ ideo
7 ex integro cauẽdũ erit. † Unũ ſciatis ꝙ ſi minor. xxv. an. accepit fideiuſſorẽ nõ idoneũ ſubuenit̃ ei ꝙ mulieri ꝓpter imperitiã. hoc dicit iſte. §. vſqꝫ ad. §. ſi fideiuſſor. videte expoſitionẽ lr̃e. [nõ videtur cauere] ſub. idonee. iõ qꝛ bñficio vell'. ſenatuſcõ. iuuat̃ vt j. ad vell. l. j. ⁊. ij. [ſed nec miles] ſcꝫ armate militie. [ꝓbandi ſũt] ſub. idonei fideiuſſores. ⁊ hoc illa rõne: qꝛ milites debent dare operã armis. vt. C. loc. ⁊ condu. l. milites. [vt ꝓ ſuo procuratore] ſcilicet iudicatũ ſolui. ⁊ ad hoc facit. j. ad vell. l. ſed ſi ego. ⁊. l. aliquando [petatur] ſub. rei ven. ſed quomodo maritus conuẽtus rei vendi. pro fundo dotali ſatiſdabit iudicatũ ſolui. cũ nemo hodie conuentus proprio noĩe ſatiſdet iudicatũ ſolui. vt inſtitu. de ſatiſda. §. ſed hodie. rñ. hic. §. loquitur ſm antiqua tꝑa ſm que ꝓprio noĩe conuentus ſatiſdabat iudicatũ ſolui. Sed denuo opponitur ⁊ videtur ꝙ ſi fundus dotalis petatur a marito ꝙ maritus non ſatiſdet iudicio ſiſti: cum dicatur poſſidere immobilia: vt. j. e. l. ſciendũ. §. ſi fundũ. Ad quod quidã dicũt quod hic dicit̃ quidã aiũt. ſub. ⁊ male vt in. l. cõtra. alij dicũt ꝙ quidã aiũt ⁊ hñ ꝙ ſi petatur fundus dotalis a marito: mulier poteſt fideiubere pro marito: ſi maritus vult eã dare vltro. vt ar. j. de probat. l. circa. in fi. ⁊ hec ſolutio ſatis eſt bona. alij voluerũt dicere ꝙ poſſeſſor rei immobilis nõ tenetur ſatiſdare iudicio ſiſti cũ quãtitas petit̃ ab eo. vt. j. eo. l. ſciendũ. Sꝫ cũ petitur fundus ab aliquo qui eũ poſſidet: tũc tenetur ſatiſdare vt hic. ⁊. C. vti poſſi. l. vna. in fi. ſed iſta ſol. eſt cõtra. l. ſciendũ. ⁊ ideo prior ſolutio verior eſt. [caueatur] quia quotiẽs vitioſe cautũ eſt nõ videtur cautũ: ⁊ ideo de nouo cauendũ eſt vt hic. ⁊. ſ. e. l. quotiens. ⁊. ſ. ſi quis in ius voc. non ierit. l. j. [propter imperitiã] ſi minus idoneũ fideiuſſorem receperunt ſm Jo. ſed maſculis non ſubuenitur ſi ſunt legitime etatis vt. j. de fideiuſ. l. ij. vel dicatis. ſub. ſi fideiuſſerint pro aliquo.

8 **Si fideiuſſor.** † In. §. iſto dicitur: ſi ab aduerſario tuo accepiſti fideiuſ. iudi. ſolui. ⁊ poſtea fideiuſſor tibi heres extitit vel econtra. tu fideiuſſori extitiſti heres ſatiſdatio iudicatum ſolui diſſoluitur. ⁊ ideo tibi vel tuo heredi de nouo erit cauendũ. hoc dicit iſte. §. videatis expoſitionem littere. [cauendũ erit] ſed quare. Rñ. quia vbicũꝙ fideiuſſor ſuccedit debitori vel econtra tollitur acceſſoria obligatio: vt. j. de fideiuſ. l. generaliter. vñ not. ſiue ab initio vitioſe cauetur ſiue ab initio idonee cauetur: ⁊ ex poſtfacto deſinit idonee eſſe cautum. iterũ de nouo cauẽdum eſt vt hic. ⁊ ad hoc facit. j. e. l. ab arbitro. ⁊. ſ. e. l. quotiens.

9 **Tutor et curator.** † De duabus ſatiſdationibus ⁊ neceſſarijs ſcꝫ iudicio ſiſti vel iudicatũ ſolui: facta eſt mẽtio in ſuperiorib⁹. dictũ eſt etiã ꝙ ille a quo petitur neceſſaria ſatiſdatio licet ei petere remiſſionẽ fieri de loco ad locũ. in. §. iſto agitur de alijs in quib⁹ remiſſiꝫ eſt de loco ad locũ. vnde ſi tutor vel curator tenetur ſatiſdare rẽ pu. vel adulti ſal. fore. ⁊ ſi petitur rome ab eis ⁊ nõ poſſunt ibi ſatiſdare bene remittuntur ad municipiũ: ſꝫ ⁊ ſi petitur a fructuario ꝙ ſatiſdet de vtendo ⁊ fruẽdo arbitrio boni viri: ⁊ de reſtituẽdo finito vſufr. dño ꝓprietatis: ſi eſt in ciuitate romana põt poſtulari vt remittatur ad municipiũ: qꝛ eſt neceſſaria iſta ſatiſda. Itẽ illa que preſtatur a legatario heredi de reſtituendis legatis euicta here. ab herede neceſſaria eſt: ſicut illa que preſtatur a legatario heredi ſi locus erit falci. ꝙ reddet id qđ plus acceperat ꝙ lex falci. pateretur. ſꝫ ſi forte legatarij petant ab herede vt ſatiſdet de legatis preſtãdis: ſi eſt rome poteſt poſtulare remiſſionẽ fieri in municipiũ: ſecus tñ eſt ſi heres dolo malo nolebat cauere ⁊ legatarius miſſus eſt in poſſeſſionẽ: hoc caſu ſi heres poſtulet remiſſionẽ fieri de loco ad locũ vt alio loco ſatiſdet ⁊ legatarij diſcedãt de poſſeſſione nõ erit audiẽdus: ſecus tamẽ eſſet ſi legatarij ſine dolo malo vel culpa heredis ſunt miſſi in poſſeſſionẽ. nã tũc heres erit audiẽdus ſi petat remiſſionẽ fieri. hoc dicit iſte. §. vſqꝫ ad. §. iubetur. [caueant] i. ſatiſdẽt. vt inſti. de ſatiſda. tu. in prin. [in municipiũ] ſ. a ciuitate in qua petitur. verbi gratia petit pupillus vel adultus in ciuitate iſta ꝙ tutor vel curator ſatiſdet rem pupilli vel adulti ſaluã fore: dicit tutor vel curator nõ poſſem in ciuitate iſta: qꝛ nõ habeo aliquẽ amicũ ſꝫ in tali municipio habeo ibi amicos quos poſſem dare: ⁊ certe fit hic remiſſio. vt. ſ. l. proxi. §. j. ⁊. ſ. e. l. §. vl. [datus eſt] ſub. ſi petat fieri remiſſionẽ in municipiũ auditur: qꝛ iſta ſatiſdatio neceſſaria eſt. vt. j. vſufr. quẽad. ca. l. j. ⁊ per totũ. [reddi] vbi gratia: ſi legatarius petit ab herede legata: ⁊ heres dicit: legitimi mouent mihi queſtionem hereditatis: ſi vis legata tibi relicta caueas mihi de eis reſtituẽdis euicta here. certe legatari⁹ tenetur cauere. vt. j. ad. l. fal. l. dolo. hoc caſu ſi legatarius petit remiſſionẽ fieri audiẽdus eſt vt hic dꝛ. [acceperit] vt ſi hic heres dicit locus eſt fal. legatarius dicit nõ eſt. ſub iſto dubio legatari⁹ hoc legatum accepit: hoc caſu debet ſatiſdare de reſtituẽdo id qđ pl⁹ accepit ſi loc⁹ erit falci. vt. j. ſi cui pluſꝙ p. l. fal. l. j. [audiẽdus ẽ] vt ſi ⁊c. vt. j. vt in poſ. le. l. j. [decedat] i. recedat legatari⁹. [nõ debebit.] qꝛ dolo vel culpa ab initio ceſſatur cauere: ⁊ ꝓpterea miſſus eſt i poſ. rei legate. ſecus tñ eſt ſi ſine dolo vel culpa ceſſauit cauere ab initio: qꝛ tunc impetraret remiſſionẽ fieri. vt. j. vt in poſ. le. l. ſi pecunie. §. vlt. et hoc ſtatim ſubijcit diuerſum ſi fine.

10 **Jubetur iurare de calũ.** † In. §. iſto dicitur: ego petebam a te rome vt ſatiſdares iudicio ſiſti: cũ nõ poſſideres immobilia: vel iudicatũ ſolui: tu dicebas ꝙ nõ poteras ſatiſdare rome ſꝫ in tali municipio: vnde poſtulabas remitti: nunqd eris audiẽdus: certe ſic ſi iures ꝙ nõ calũ. cã petis remiſſionẽ fieri. Sꝫ vnũ ſciatis ꝙ iſtud ſacramẽtũ calũ. remittitur quibuſdã pſonis: puta parẽtib⁹ vl' patronis ⁊ poſtulas remitti debet iurare ꝙ nõ poteſt ſatiſdare rome: ⁊ in eo municipio ad quẽ petit remitti poteſt ⁊ hoc petit nõ animo calũniãdi: nõ aũt debet iurare ꝙ nõ poteſt ſatiſdare alio loco ꝙ in eo in quo petit remitti: al's cogeretur ꝑ iurare

iurare: sȝ forte in aliis pluribus locis posset satisdare: ₇ est veruȝ ꝙ petit remitti si ista cã subest. iterdũ tñ ex iusta cã nõ fit remissio vt cũ petebaꝛ ab aliquo vt satisdaret in municipio: ₇ ipse dixit ꝙ nõ poterat satisdare in municipio sed rome: si mõ conuenit ro me: ₇ ipse dixit ꝙ potest satisdare in municipio nõ rome: ₇ sic petit remissionẽ fieri. nõ erit audiẽdus: q₂ p eũ factũ est quo minus fuit remissio ad locũ quẽ desiderat. hoc dicit iste. §. vsq₃ in fi. l. videatis expõnẽ lr̃e. [cũ rome] q̃ ẽ cõis pr̃ia. vt. ȷ. ad mu. l. roma [₇ patronis] petẽtis vt. ȷ. de iureiur. l. iusiurandũ. ₇. l. ad pecũias. §. qui in iusiurã. ₇ no. ꝙ hic loquiꝛ ̃fm antiqua tp̃a ̃fm que olim super quolibet capl'o iurabaꝛ de calũ. tm̃ hodie semel iuraꝛ. vt. C. õ iura. calũ. auꝛ. in isto. [ꝙ eo loco]. i. municipio. [pluribꝰ] aũt lo cis possit]. i. in illo municipio: ₇ etiã alibi. [cogitur piurare] scȝ qd̃ esse nõ debet. vt ar. ȷ. de in lit. iurãdo. l. videamꝰ. in pn̄. [impe trabiꝛ]. s. vt remittaꝛ in municipiũ. [videbiꝛ]. s. remissionẽ. [desi derat] sub. nõ qñ ab eo rome petiꝛ. [satisdaret]. ₇ ita not. ꝙ nõ li cet alicui variare in preiudiciũ alteriꝰ. ₇ ad hoc cõcordat. ȷ. de p̃ cura. l. in cause. ₇. ȷ. de inter. ac. l. si defensor.

1 ☞ Arbitri si eliguntur super incidenti vel emergenti ab eorũ sententia potest appellari.

2 Dispositio huius. l. loquitur in iudice delegato a cuius sententia potest appellari.

3 Dictio arbiter accipitur multis modis.

1 Arbitro. Signori hec. l. cõsueuit legi duobus mõis ₇ vno mõ ̃fm antiquos in arbitro cõpromissario. alio modo ̃fm modernos in iudice delegato. † ₇ ̃fm antiquos in. l. ista poniꝛ ita casus petebam a te. x. ₇ q₂ nõ possidebas immobilia petebã a te ꝙ satisdares iudicio sisti: tu offerebas quosdam: dicebaȝ illos esse minꝰ idoneos ex facultate ₇ facilitate cõueniẽdi: tu dicebas eos esse idoneos: ₇ de hoc compromisimus in arbitrũ: ipse tulit sententiam: vel contra me approbando eos esse idoneos: vel contra te reprobando eos esse idoneos. queritur nunquid si alterutrius vestrum eius arbitriũ videatur iniquum poterimus appellare: certe sic: q₂ sicut a sentẽtia iudicis appellaꝛ: ita a sentẽtia arbitri hoc dicit ista. l. ₇ ̃fm istã lecturã exponetis istã literã. [arbitro]. s. cõpromissario. [videatur] q₂ arbitratus est idoneos esse fideiussores quos offerebas ₇ ego putabã eũ male arbitratũ: vel ecõtra arbitratꝰ est esse eos minus idoneos: ₇ ita putabas eũ male arbitratũ esse. [licet] quasi dicat sicut licet appellari a sententia iudicis. vt. C. de ap. l. ₇ in maioribus. ita hoc casu a sententia arbitri licet appellare vt hic dicitur. ₇ ita legitur ista. l. ̃fm antiquos. Sed ad istam lecturam contradicit illa. l. que dicit ꝙ a sententia arbitri non appellatur. vt. C. de ar. l. j. Ad quod antiqui dixerunt regulariter a sententia arbitri non appellatur. vt in. l. contra. q₂ ex sentẽtia arbitri nõ datur actio vel exceptio iudicati: sȝ pene petitio. fallit autẽ in. l. nostra. sic etiam fallit in alio casu. ecce si iudex delegatus est: et in eius locum arbiter eligiꝛ a sñia illius arbitri poterit appellari. vt. C. de iudi. l. apertissimi. ₇. l. cũ specialis. sed ista opi. antiquoꝝ nõ est bona: q₂. l. est exp̃ssa que videꝛ velle ꝙ a sñia arbitri nõ appellaꝛ. vt i. l. ȝ. ₇ lȝ a sñia arbitri nõ possit appellari: tñ quedã spẽs appellatiõis est introducta: vt si superuenit inimicitia inter litigatorẽ ₇ arbitrũ: potest ei denũciari ne p̃nunciet vt. ȷ. de ar. l. nõ distinguemꝰ. §. cũ quidã. ₇ iõ ̃fm modernos scilicet Jo. ₇ az. ₇ suos sequaces lecturã antiquoꝝ nõ approbamus: qui dicebãt ꝙ poterat appellari a sñia arbitri. scitis quare certe audite: q₂ aut ex sñia arbitri nõ nasciꝛ acꝛ. vel exceptio: sicut cum cõpromittiꝛ in arbitrũ cũ pena: ₇ tũc q₂ nõ nasciꝛ actio vel exceptio: sȝ petitio pene nõ poterit appellari: aut nasciꝛ actio vel exceptio ex eius sñia: sicut est cũ cõpromittiꝛ in eũ sine pena: puta pacto: ₇ emologaꝛ laudũ expresse vel tacite: hodie datur actio et exceptio. vt. C. de ar. l. cũ antea. quo cãu si emologaꝛ laudũ expresse nõ potest appellari: q₂ renũciasse videꝛ appellatiõi qd̃ ei licet facere. vt. ȷ. qbꝰ ap. nõ licet. l. j. in fi. Si aũt emologaꝛ laudũ tacite per lapsum. x. dierũ: hoc casu nõ poterit appellari: q₂ hodie appellãdũ est infra. x. dies ₇ nõ post: vt. C. de appel. l. eos qui. ₇ auꝛ. ei qui appellat. nec ob. hec. l. quia nõ intelligitur in arbitro com-

2 promissario ̃fm modernos vt statim dicã. † Item non ob. l. apertissimi. ₇. l. cum specialis. quia ibi nõ sunt arbitri: sed iudices delegati ₇ a iudicibus delegatis bene põt appellari. vt. C. de ap. l. ₇ in maioribus ₇ in minoribus. ₇ ideo vos ̃fm modernos in. l. ista secũdo modo ponetis ita casum ₇ sic: cõueniebã te corã iudice ordinario ad. c. q₂ nõ possidebas immobilia petebã vt satisdares iudicio sisti: tu offerebas quosdã fideiussores quos dicebam nõ idoneos tu dicebas eos esse idoneos: iudex ordinarius occupatus multitudine negociorũ delegauit quẽdam iudiceȝ qui cognosceret in causa principali: ₇ vtrum isti fideiussores sint idonei vel nõ vel delegauit quẽdam iudicẽ qui cognosceret tm̃ si isti fideiussores erãt idonei vel non: ille iudex pronunciauit contra me. s. eos esse idoneos cũ nõ essent: vel ꝯtra te. s. eos non esse idoneos cum essent: nunqd ego vel tu poterimus appellare ab eius sñia. Rñdetur ꝙ sic: sicut ab ipo iudice ordinario posset appellari: ita ab ipso iudice delegato. h. d. ista lex: ₇ ̃fm istam lecturaȝ exponetis ita litteram. [arbitro]. i. iudice delegato. [ad fideiusso. probandos] sub. vel reprobandos. [videatur] sub. fuisse: q₂ forte pronũciauit aliquos idoneos cũ nõ essent vel ecõtra. [atq₃ a iudicibꝰ] s. ordinariis [appellare.] ¶ Or signori ̃fm istã cãus expositionẽ nõ ꝯtradicit. l. C. de ar. l. j. q₂ ista lex loquiꝛ ĩ iudice delegato a cuius sñia põt appellari vt hic: ₇. C. de appel. l. ₇ in maioribus. illa lex loquiꝛ de arbitro cõpromissario cum eligiꝛ cuȝ pena. ₇ sic ex eius sñia nõ datur actio vel exceptio: ₇ sic non poterit appellari hic in iudice delegato a cuius sñia põt appellari vt. C. de ap. l. et

3 in maioribꝰ. vñ no. † ꝙ nomẽ arbitri sumitur equoce vno mõ dr̃ arbiter cõpromissarius cũ pena electus: ₇ a tali nõ appellatur vt C. de ar. l. j. sumiꝛ scd̃o modo p̃ iudice ordinario: ₇ a tali appellaꝛ. vt. ȷ. de p̃baꝛ. l. si arbiter. ₇. C. de postu. l. qsq₃. sumiꝛ p̃ iudice delegato vt hic. ₇ in ista significatione appellaꝛ ab eo. vt hic. Sed ad istã lecturã opponiꝛ ₇ signanꝛ infinita ꝯria: quõ põt delegari hic vt cognoscaꝛ sint idonei fideiuſ. vel nõ: cũ hic desiderat cause cognitionẽ ₇ decreti interpositionẽ: vt in. l. p̃. ri. ergo non põt delegari. q₂ quecũq₃ ₇c. vt. s. de offi. pcon. l. nec quicq₃. §. vbi decretũ ad qd̃. potest dici multis modis: ₇ vno modo sic. hec causa requirit summariã cause cognitionẽ non plenã. vt. ȷ. l. pri. in fi. vñ põt demandari sicut bonoꝝ pos. carboniana. vt. s. de offi. eius qui. l. cognitio in fi. vel põt dici ista cognitio de fideiuſ. p̃bandis vel improbandis potest demãdari: q₂ cõtingebat presidem abesse. nam si merũ imperiũ demãdatur cũ cõtingit presidem abesse. vt. s. de offi. eius qui iu. p̃eest. l. j. multofortius mixtũ vt in. §. vbi decretum. vel põt dici ꝙ ista cognitio de fideiussoribus p̃bãdis vel improbãdis desiderat cause cognitionẽ nõ decreti interpositionem sȝ sñie p̃lationẽ. ₇ talis cã bene põt demãdari vt in. §. vbi decretũ dixi. vel põt dici ꝙ hic iudex ordinariꝰ nõ delegauit simpliciter cognitionẽ de fideiussoribꝰ p̃bãdis vel imp̃bãdis: sȝ cognitionẽ cause principalis: ₇ p̃ ꝯñs delegauit cognitionẽ de fideiussoribus approbãdis: vel imp̃obãdis: q₂ cũ qd cõcediꝛ alicui ₇ videtur ꝯcessum id sine quo iurisditio explicari nõ posset. vt. s. de iuriſ. om. iudi. l. ij. Sed denuo ad legẽ istã opponiꝛ: nõne si peto a te. c. corã iudice ₇ tu offers fideiuſ. ₇ ego dico ꝙ nõ sunt idonei petitio. c. est cã p̃ncipalis fideiussoꝝ est cã incidens quõ super incidenti p̃nunciaꝛ cum satis est si sup p̃ncipali p̃nũciatur. vt. C. de ordi. cogni. l. ij. ₇. C. de ordi. iudi. l. j. in fin. Ad qd̃ vos dicetis ita breuiter ̃fm pla. non solũ p̃nũciatur super principali: immo ₇ super incidẽti vt hic: q₂ de qua re cognouit iudex ₇c. vt ȷ. de iudic. l. de qua re. ₇ p̃ se inducebat ar. ȷ. de mi. l. intra vtile ̃fm ꝙ ipse eã intelligebat. ₇. ȷ. de p̃ua. l. preuaricatiõis. fallit si fauor persone vel debilitas iudicãtis aliud suadeat. vt in. l. ꝯtra. et ad hoc est ar. C. de iudi. l. quotiens. ¶ Sed signori hec op. nõ est bona ̃fm Jo. ₇ Az. ̃fm eos nõ p̃nunciatur sup incidenti: q₂ satis est ꝙ sup p̃ncipali p̃nunciaꝛ. nõ ob. l. ista: q₂ ipsi ad. l. istã rñdent ₇ dicunt ꝙ hic non est qd̃ incidens: sȝ emergẽs: et est differẽtia inter qõnẽ incidentẽ ₇ emergentẽ: incidens qd̃ dr̃ vetus defensio q̃ competebat actori vel reo anteꝙ̃ ad iudicium itum esset: vl' si feci te citari ₇ peto a te. c. tu obiicis mihi ꝙ feci tibi pactum de non petendo: vel obiici excep. iurisiurãdi vel rei iudi. vel solutionis sup ista incidenti hȝ cognosci sed non p̃nũciari: q₂ si p̃nũciat sup p̃ncipali te mihi condẽnando: tacite super incidenti vr̃ p̃nũciatum esse: sane tibi nõ fecisse pactũ de non petendo: vel te non habere excep. rei iudi. vel iurisiurandi: vel solutionis: sicut ₇ si peto a te hereditatem: ₇ tu dicis me tuũ seruum: eoipso ꝙ iudex p̃nũciat te mihi debere hereditatẽ restituere p̃nũciat me esse liber. vt in palleg. l. C. de ordi. iudi. l. j. in fi. sunt emergẽtes qõnes q̃ cõpetunt postꝙ̃ itum est ad iudicẽ sicut est hec: q₂ dico fideiussores oblatos a te in iudicio non esse idoneos: tu dicis esse idoneos super ista emergenti cognoscitur ₇ p̃nũciatur vt hic dicitur. et est ratio: q₂ aliter ad decisioneȝ negocij p̃ncipalis pueniri nõ posset et ad hoc etiã facit. C. de dilaꝛ. l. a p̃cedente. et. ȷ. de liberali cau. l. liberis. in fi. cũ. l. seq. ego tamen consueui distinguere aliter in incidẽtibus qõnibus dum q̃riꝛ sup incidenti sit p̃nũciãdum ̃fm ꝙ plene dicam. ȷ. de mi. l. intra vtile ₇ no. in pall. l. adite. non obstãt alie. ll. allegate. p̃ op. pla. q₂ respõ. vt ibidẽ notabo. Sed denuo op. ad. l. istam: si iste iudex p̃nunciauit fideiussores quos obtulisti non esse idoneos vel idoneos nõne ista p̃nũciatio est sñia interlocutoria quõ ergo appellaꝛ ab eius sñia: cũ ab interlocutoria non liceat appellare. vt. C. de ap. l. apertissimi. et. C. quorum ap. nõ reci. l. ante sñie tp̃s. ad qd̃ qdam dixerunt ꝙ hic est specia le sicut est sp̃ãle. ȷ. de mi. l. intra vtile. et. ȷ. de ap. reci. l. ij. Sȝ veriꝰ est vt dicamꝰ hic ab interlo. nõ appellaꝛ: q₂ hic iudex delegatus fecit litem contestari corã se et cognouit et p̃nunciauit diffi

nitiue fideiussores idoneos vel nō idoneos esse. ꝛ ista est vera rñ= sio ꝛ vera lectura: tamē vt vos circa materiā istā plenius instruā subÿcio talē regulā ꝛ eius instantiā. regulariter ab interlo. nō ap pellat: quia satis est ꝙ appellari potest a diffinitiua. nā per ap pellationē extinguit pronunciatū. vt. ꝭ. de ap. l. j. §. quos. fallit tñ in casibus in quib⁹ appellat ab interlocutoria snia. pmus casus est: si iudex iubet aliquē torqueri cōtra legē ꝛ cōstitutiões: ibi nō pōt puideri per appellationē a diffinitiua quin fuisset bene tor= tus: si loquitur. ꝭ. de ap. reci. l. ÿ. Idē dicā vbicūqꝫ per appellatio nē interpositā a diffinitiua nō est cōsultū grauamini illato per in terlocutoriā vt hic: si peto a te satisdationē iudicatum solui: ꝛ iu dex facit vt recipiā idoneos qui nō sunt: si vinco nō appellabo ꝛ per interlocutoriā suā non est mihi cōsultum merito appellat: li
4 cet hic pronūciauit diffinitiue: vt dictū est. † Idē dico vbicunqꝫ trahit secū executionē cause: qꝛ executio sortit effectū diffinitiue ꝛ est ar. qꝛ ab iniqua executiōe appellat: qꝛ perimit negociū pn= cipale: vt. C. quorū ap. l. ab executore. ꝛ. ꝭ. de ap. l. ab executore.

1 ☞ Fideiussor videtur idoneus si ab arbitro est approbatus ne qꝫ est reclamatum idem si sponte a parte fuerit acceptatus nisi inopia superuenerit.

1 **Si ab arbitro.** † In pn. huius. l. dr: pe tebā a te. c. corā iudice or dinario. ꝛ qꝛ nō possidebas immobilia petebā ꝙ sa tisdares iudicio sisti: tu quosdā obtulisti: dicebaꝫ eos minus idoneos: tu dicebas eos idoneos: iudex delegauit aliquē iudicē sup negocio pncipali ꝛ sup fideiussorib⁹ pbandis vel im probādis: alʾs sup hoc tm̄ vt cognosceret vtruꝫ illi essent idonei vel nō: ille iudex pnūciauit eos idoneos cū nō essent: nūquid illi fideiussores sunt habēdi p locupletib⁹: certe sic: cū ab ei⁹ snia po tuerim appellare. hoc dicit pn. hui⁹. l. videatis expōnē lr̄e. [si ab arbitro]. i. a iudice delegato. vt dixi. ꝭ. l. pri. [ad fideiussores] iu dicio sisti vel iudi. solui. [sunt] sub. si ille qui succubuit nō appel lauit [cū potuerit querela] scꝫ appellatiōis. [deferri] vt. ꝭ. l. pri. vnde ex quo quis potuit appellare ꝛ nō appellauit: est ꝙ sibi im putet: quia videt acquieuisse snie. vt. C. ne lit. pē. l. vl. ꝛ damnū qd quis sua culpa. ꝛc. vt. ꝭ. de reg. iur. l. qd quis. nō aūt [cuꝫ potuerit querela] vt exposuit Bul. s. per iudicis of. vt si dederit aduersa rius minus idoneos fideiussores: vel approbauit min⁹ idoneos possum ipetrare iudicis officiū: vt reducat ad arbitriū boni viri: vt ar. ꝭ. de bonis lib. l. si libertus iurauerit: sed ista nō est bona ex positio: quia correctio p superiorē cadit in arbitratorē non in arbi trum. vt. ꝭ. pro socio. l. si societatē. §. arbitrorū. ꝛ ideo prior exposi tio verior est. ꝛ ita not. hic ꝙ querela est appellatio vt hic. ꝛ. ꝭ. de mi. l. prefecti. Dr signori ista que dicta sunt. ꝭ. sunt i ar. ad id quod sepe querit in ciuitate ista est. l. municipalis ꝙ querele bānitorū nō audiant: si marit⁹ cōdēnatus est poterit ne appellare. dicēdū est ꝙ nō: quia eorū appellatiões sunt querele ꝛ detectio iniqui tatis sententie vt hic. ꝛ. ꝭ. de mi. l. prefecti.

Qui ex causa. In. §. isto dr: si iudex delegatus pro nūciauit aliquos fideiussores idone os: ꝛ aliquos nō idoneos: ꝛ ego illos quos dixit idoneos nolui accipe: sꝫ accepi illos quos dixit nō idoneos nō potero eos am pli⁹ reprobare ꝛ pbatos accipe idē est si accepi aliquos tāꝙ ido neos q̄ nō sunt spōtanea mea volūtate ꝙ non potero postea eos reprobare. vnū sciatis ꝙ si aliq dati sunt tāꝙ idonei ꝛ supueniē te aliqua cā repiunt nō idonei potero petere ꝙ de nouo mihi ca ueat. hoc dicit iste. §. vsqꝫ in fi. l. videatis expositionē lr̄e. [qui ex cā] scꝫ qualiqli. [ab arbitro]. i. iudice delegato [mlʾtoqꝫ magis] sub. ꝙ si ꝛc. [accepit]. i. accepisset a pncipio ꝛ sine iudice delega to [debet] qꝛ semel approbatū non licet reprobare. vt. ꝭ. de nego. gest. l. pōp. i. [satisdādū erit] nā si ab initio erāt idonei qñ fuerūt dati: ꝛ cāu fortuito fuerūt effecti min⁹ idonei ex integro cauēduꝫ erit vt hic: qꝛ q̄ de nouo emergūt nouo auxilio indigēt: vt. ꝭ. de in ter. act. l. de etate. §. ex causa. ꝛ. ꝭ. de ar. nō di. §. iÿ. ꝛ. ꝭ. de vē. inspi. l. j. ꝛ. ꝭ. vt in pos. le. l. si is a quo. in fi. ꝛ. l. plane. ꝛ. ꝭ. de pre. stip. l. pre torie. ꝛ. ꝭ. de peti. here. l. si quo tpe.

1 ☞ Satisdationem non perimit mutatio contingens ex parte actoris.

1 **Iulianus ait.** † In. l. ista dr: quidā titi⁹ nomine fundū quē possi debas cepit a te petere rei ven. vel psonali act: qꝛ tene baris mihi fundū dare meo nomine ꝛ sine mādato: et satis a te accepit vel iudicio sisti vel iudicatū solui: ego postea cū sciui: ratum habui: nunquid fideiussores a te dati tenebuntur scribit iulianus. ꝛ bene ꝙ sic. nam licet egerit sine mandato. ta men ex quo ratū habui: postea fideiussores tui debēt teneri quia ratihabitio retro trahit ꝛ mādato cōparat. hoc dicit ista. l. vide te expōnē lr̄e. [iulianus ait] sub. ꝛ bene [si anteꝙ mandarē] ego dñs [tibi]. s. pcuratori [vt fundū peteres] a pos. rei ven. vel a vē ditore psonali actione. [satis acceperis]. s. iudicio sisti vel iudi catū solui [fideiussores teneri] sic est si cōstituissem te procur. de bent teneri fideiussores: ita si ratū habui: qꝛ ratihabitio retro tra hitur ꝛc. vt. C. ad mace. l. vl. ꝛ. ꝭ. de iud. l. licet. Dr signori vt vos be ne intelligatis. l. istam quero de qua satisda. loquat. l. ista: ꝛ certe videt ꝙ nō loquat de satisdatiōe iudicio sisti: qꝛ hic petebat fun dū pcur. meo noie sine mādato rei ven. ꝛ rei ven. dat cōtra posses sorē. ꝛ ideo ante lit. conte. interrogatur vtrū possideat vel nō: ne frustra actor experiat. vt. ꝭ. de rei ven. l. pe. ꝛ possessor rei immobi lis nō satisdat iudici o sisti. vt. ꝭ. e. l. sciendū in pn. Denuo videt ꝙ nō loquat de satisda. iudicatū solui: qꝛ possessor fundi conuenie bat suo noie: ꝛ nemo hodie suo noie cōuētus satisdat iudicatum solui. vt insti. de satisd. §. sed hodie. quid ergo dicem⁹. Ad qd pōt dici ꝙ hec. l. loquit de satisda. iudicio sisti. si dicas possessor rei i mobilis nō satisdat iudicio sisti. vt. ꝭ. e. l. sciēdū. in pn. rñ. ꝙ hic cō uētus satisdedit de volūtate. ꝛ simile no. ꝭ. e. l. de die. §. qui mulie rē. in ver. quidā aiūt. vel potest dici ꝙ hic petebat fundus psona li actiōe: puta dari: ꝛ ipse a quo petebat illū fundū nō possidebat igit debet satisdare. vt. ꝭ. e. l. sciēdū. in pn. vel potest dici sm Jo. et Az. ꝙ hec. l. loquit de satisd. iu. sol. loquit sm antiqua tēpora. sm que suo pprio noie cōuent⁹ in act. in rē satidabat iudicatuꝫ solui vt hic. ꝛ insti. de satisda. in pn. lꝫ hodie nō teneat satisdare suo p prio noie cōuent⁹ si possidet imobilia. vt insti. de satisd. §. sed ho die. Dr signori ad. l. istā opponit hic dr si aliquis pethꝫ fundū ꝛc. vt dixi in casu. sꝫ. l. videt cōtra. que dicit: si cepisti me defendere si ne mādato ꝛ satisdedisti iudicatū solui si postea mādo ꝙ me de fendas vel postea ratū habeo dissoluit illa satisdatio iudi. solui. vt. ꝭ. quibus mo. pi. vel hypo. sol. l. j. in fi. ꝛ. ꝭ. iu. sol. l. si añ. in fi. Ad solu. quorum ꝯtrariorū dñs Jo. ꝛ az. ita dixerūt: ꝛ ita scripsit hic dñs az. in magna glo. que incipit secus. quā habentes suū magnū apparatū melius habent ꝙ habētes cōem apparatū: ꝛ dicit ipse aliud est in pcur. actoris: aliud est in pcur. rei. si em̄ experit quis meo noie ꝛ sine mādato ꝛ satis accepit iudicatū solui: vlʾ iuditio sisti sm alios si postea ratū habeo: vel ei mādo ꝙ meo noie agat fideius. ab eo accepti tenebūtur vt hic. secus in pcur. rei: quia ali quis sine mādato meo venit ad defensionē mei ꝛ satisdedit iudi catū solui: si postea veni ad me defendēdū fideiussores ab eo da ti nō tenebūtur: quia dissoluitur satisdatio iudi. solui vt in. l. con tra. Si queratur que sit rō diuersitatis: dicebat ipse hec est ratio vbi aliquis experit meo nomine: nulla est eius cōdictio cū nemo experiatur sine act. vt. ꝭ. de peti. here. l. si quis liber. §. illud. ꝛ. ꝭ. de pres. v. l. naturalis. vñ quia nulla est eius cōdictio si postea ratuꝫ habeo vel mādo ꝙ meo noie experiat nō pōt immutari ei⁹ cōdi ctio: ergo satisd. nō dissoluit: immo qd factū est cōfirmatur rati habitione: postea secuta ꝛ eadē causa semp fuisse videt: qꝛ ratiha bitio retro trahit ꝛ mādato cōparat: vt. ꝭ. dictū est. Sed vbi ali quis defendit me ei⁹ cōdictio est aliqua: qꝛ publice interest ab sentes a quibuscūqꝫ defendi. vt. ꝭ. de procur. l. seruuꝫ. §. publice si postea ei mādo ꝙ me defendat vel ratum habeo mutatur eius cōditio: quia qui añ erat defensor nō est pcur. ꝛ satisdatio dissol uitur: quia illa habet dissolui certis casibus: vt. ꝭ. iudi. solui. l. ÿ. ꝛ iÿ. ꝛ. l. cū querebatur. §. vl. ꝛ. l. cuꝫ apud. nec hic retrotrahitur: qꝛ tunc demū retrotrahitur ꝛ mandato cōparat: vbi qd factum est ab initio nō tenuit: ac defensor rei potest esse sine mādato inuito actore: ꝛ cū mādato: vt ar. ꝭ. de neg. ge. l. soluēdo. ꝛ. ꝭ. de sol. l. solu tionē. Sed ad istam solu. opponitur: ꝛ videtur ꝙ sit nulla: ecce si quis experitur meo noie ꝛ sine mādato: ꝛ est cōiuncta persona vi detur esse aliqua ei⁹ cōditio: cū psona coniuncta possit agere sine mādato: vt. ꝭ. de procu. l. sed ꝛ he psone. in pn. ꝛ tñ si satis accepit iudi. solui: ꝛ postea ratū habui ei⁹ satisdatio dissoluitur. vt. ꝭ. iu di. solui. l. iÿ. §. sed si quis. Sꝫ signori predicta so. est bona: si quis sciat eam defendere viuo verbo: qꝛ si aliquis experitur meo noie sine mādato ꝛ satis accepit iudicio sisti vel iudi. solui: si postea ra tū habeo nō dissoluitur satisdatio: qꝛ si dissolueretur nulla fuis set: qꝛ cū faso pcur. iudiciū nullū cōtrouersie nulle. vt. C. de pro cur. l. licet. Itē esto ꝙ esset coniūcta psona tñ non est pcur. qꝛ nō experitur cōtra mādatū: licet sine mādato cōiūcta psona experia tur. vt. ꝭ. de pcur. l. pōp. §. vl. vnde nō potest dici sic mutari cōdi ctio in pcura. actoris: sicut in pcur. rei: cum in pcur. rei possit mu tari cōdictio: quia potest quis defendere aliū sine mādato ꝛ cum mādato: vt in preallег. l. ꝭ. de so. l. solutionem. Alÿ dicunt ꝛ sol uunt ista cōtra. alio modo ꝛ dicūt ꝙ fideiussores fuerūt hic acce pti a procur. mei actoris ante lit. cōte. ego actor habui ratū post lit. cōte. vnde quia mutatur cōdictio ante lit. cōte. fideiussores ac cepti si postea ratū habeo: vel mādo ꝙ experiatur meo nomine tenebuntur vt hic dr. in. l. cōtra. fuerūt accepti fideiussores añ lit. cōte. ꝛ ego actor ante lit. cōte. ratū habui vnde dissoluitur. sꝫ hec so. nō est bona: qꝛ est cōtra. l. illā si ante. ego tñ spretis oib⁹ supra dictis solutiōib⁹. Ad solu. istorꝫ ꝯriorū cōsueui alio mō dicere. ll. que signantur

que signanť hic ꝑ cõtra.non faciũt ad rumbũ:qꝛ intelligo.ll.contrarias quãdo cepisti me defendere absentẽ sine mandato.⁊ pro me satis dedisti iudica.solui:me reseruo venisti tu ad me ⁊ dixisti:dñe quidã conueniebat vos veni ad vestrã defensionem ⁊ satisdedi pro vobis ne ipse mitteretᷣ in pos.bonoꝝ vestroꝝ.dixi ego domine multas grates de eo qđ fecistis:sed nolo ꝙ amplius pro me laboretis:qꝛ bene defendam meipsum : vel cõstituam alium ꝓcuratorem:cõmittetur ne satisdatio iudi.solui.certe nõ:quia ex aliqua parte iudicatũ solui:nõ posset cõmitti : qꝛ satisdatio iudi.solui tres habet clausulas. vt.ĵ.iudic.solui.l.iudicatũ solui.si reuersus defendã meipsum vel constituã idoneũ ꝓcuratorem q me defendat ex illa parte ꝙ.verbum sonat nõ potest cõmitti : qꝛ non erat sñia lata ex illa:defendendo non quia satis est ꝙ defendor ⁊ nõ refert per quẽ quis defendatᷣ dũmodo defendatur.vt.ĵ.de ꝓcura.l.penul.⁊ vlt.ex illa parte de dolo malo qđ absit nõ cõmittitur.qꝛ non proponitur dolum cõmissum.s3 hic cum eram a te petiturus fundum ⁊ alius petijt a te meo noĩe sine mãdato ⁊ satis accepit iudicatũ solui:al's iudicio sisti si postea ratum habuerim ratificatur qđ factum est cum illo acsi litigassem ꝑ meipsum ⁊ teneantur fideiussores: ⁊ quia hic poterat cõmitti : ⁊ ideo satisdatio non dissoluitur.sed in.l.contra.non poterat committi : ⁊ ideo satisdatio dissoluitur.

☞ Cauetur indistincte pro debito sub conditione ex vltima voluntate alias nõ nisi causa cognita.

Inter omnes conuenit. †In.l.ista dr̃ : titius paterfa.fecit testamẽtũ: seiũ sibi heredẽ ĩstituit sub cõ.si nauis venerit ex asia vsq; ad annũ me ãt eidẽ seio in defectum cõditionis sibi instituit:iste titius pen.condi.petijt bonorũ pos.ꝭm ta.⁊ adeptus est eam:vel de facto apprehendit pos.bonoꝝ:ego postea adeo pretorem ⁊ peto vt titius mihi caueat de hereditate non diminuenda:nũquid titius debebit cauere:certe omnes iurıscõ.interrogati de questione ista dixerũt ꝙ ipse titius tenetur mihi cauere:⁊ maxime debebit pretor iubere cauere si ꝑsona sit suspecta:⁊ ego substitutus in defectum con.potero adire hereditatem ⁊ potero petere ꝙ mihi caueatᷣ de hereditate nõ diminuenda.⁊ hoc veruȝ est cum ego solus sum substitutus heres. Si autẽ plures sunt substituti ipse titius sub con. institutus oĩbus debebit cauere.hoc dicit ista.l.cũ.l.seq.videatis expositionẽ littere.[intra oẽs].s.iurıscõ.interrogati de sequẽti questione:vt ita ista vniuersalis resoluatᷣ in particularẽ.simile no.alibi vim vi repellere licet oẽs leges permittant.s.que tractãt de materia illa vt.ĵ.ad legẽ aquil.l.scientiam.§.qui cum aliter.⁊ sicut hic vniuersalis in particularem resoluitᷣ:sic ⁊ alibi nihil habet ꝓprietas cõmune cum pos.i.nõ habet cõe.vt.ĵ.de acquir.pos.l.naturaliter.§.nihil.similis expositio notatᷣ alibi.ĵ.de vsufru.acquir.l.j.§.interdum.vel potest exponi inter oẽs cõuenit.i.nullus dissensit[heredem].i.titiũ institutũ sub cõditione:puta si nauis venerit ex asia vsq; ad annum:⁊ si nõ venerit tunc admittatᷣ substitutus.[possidentem].s.pendente cõditione.[⁊ possidentem]sub.de facto:qꝛ iure ciuili non potuit possidere pendente cõditione.vt.ĵ.de acqr.here.l.is qui.vel exponetis.[possidentem hereditatẽ].s.iure p̃torio : qꝛ licet institutus sub cõditione nõ possit adire hereditatem iure ciuili:tamẽ poterit petere bonoꝝ poss.ꝭm tab.iure pretorio.vt.ĵ.de bonoꝝ pos.ꝭm tab.l.equissimũ.§.sub cõditione.alij dicũt [possidentẽ hereditatem.]non per se : sed per ꝓcuratorẽ datum bonis qđ esse debet.vt.ĵ.de cur.bonis dãdo.l.j.[de hereditate.] exponũt quidã.[de hereditate].s.restituenda in defectum conditionis si nauis non venerit infra annũ:qꝛ institutus debet cauere substituto:sicut legatariꝰ ⁊ fideicõmis.vt.ĵ.vt leg.no.ca.l.j.in ꝓn.§.si sub conditione.⁊.l.hec stipulatio.alij exponunt ⁊ verius ꝭm Joan.⁊ Azo.substituto cauere debere de hereditate.s.nõ diminuenda vel nõ alienanda pẽdente cõditione sicut ille de quo dubitatur sit heres vel non cauet legitimo de hereditate non diminuenda vel non alienanda. vt.ĵ.de peti.here.l.diuus pius.⁊ ista expositio verior est:qꝛ substitutus erat in defectũ condi.ergo heres nõ erat ei obligatus de hereditate restituenda: sed de hereditate nõ diminuenda vel non alienãda.[⁊ si defecerit cõditio.]sc3 institutionis[⁊ petere hereditatẽ posse]qꝛ nõ est directo heres: sed possidet ꝓ herede vel pro possessore:⁊ petitio hereditatis datur cõtra eum qui possidet pro herede vel pro possessore.vt.ĵ.de peti.hered.l.regulariter.[⁊ si obtinuerit.]sc3 in peti.ipsius here.aliter nõ valeret sibi ista stipulatio:nisi in hac prima stipulatione obtineat.[plerũq; ipse pretor.]sub.nõ solũ alij magistratus.[ex causa.]puta substitutus petit caueri de hereditate nõ diminuenda vel non alienãda:⁊ institutꝰ persona suspecta est.vt.ĵ.de ap.l.imꝑatores.in fi.⁊.ĵ.sol.ma.l.si cũ dotem.§.si autem[interponi] sub.de hereditate nõ diminuẽda in defectum cõditionis ⁊ nisi caueat vterq; in possessꝭ.mitteretur.vt.ĵ.vt in pos.lega.l.etiam.§.j.

¶ Or signori ad.l.istam signatur quoddam contrarium per dominum Jo.⁊ Azo.⁊ per omnes qui hic glo.soluitur eodem modo:⁊ soluitur ita intricate ꝙ ex glosis non potest solutio contrarij intelligi:tamen si vos intelligatis qualiter signabo istud contrarium.⁊ soluam vos glo.vestras hic intricate scriptas de plano intelligetis.hec.l.vult dicere.si heres institutus sub condi.pendente cõdi.possidet hereditatem tenetur cauere substituto in defectum conditionis de ea non alienãda.sed.l.videtur cõtra.quia si aliquis est institutus sub conditione ⁊ pendente cõdi.petijt bonorum pos.ꝭm ta.non tenetur substituto cauere:quia beneficium p̃toris esset ei calumniosum:⁊ substitutus calũniose videretᷣ petere sibi caueri.vt.ĵ.de pret.sti.l.paulus notat. ¶ Or signori vos non intelligeretis solutionẽ istius cõtrarij:nisi dicerẽ vobis totũ textũ illius.l.lex illa habet talẽ textum. Paulus notat heredem institutum sub conditione agnita bonorũ pos.in diem longiorem cauere debere.nõ eñ beneficium pre.instituto debet calũniosum videri.potest eñ substitutus calumniose petere.hoc premisso ad solutonẽ illius contrarij vos dicetis tribus modis ⁊ vno modo sic:hic institutus sub conditione pendente conditione omnino adiuit hereditatem iure ciuili:quia non potuit:vt in pre alle.l.ĵ.de acquir.heredi.l.is qui nec etiã petijt bonorum pos.ꝭm ta.iur.pre.quam petere potuit.vt.ĵ.de bonoꝝ pos.ꝭm tab.l.equissimum §.si sub conditione:sed hic de facto cepit temere possidere hereditatem vnde ne prosit ei sua temeritas tenetur cauere substituto de hereditate non alienanda vt hic.sed in.l.cõtra institutꝰ sub cõdi.petijt bonorumpos.ꝭm ta.iure pretorio qđ facere potuit:qꝛ nõ temere possidet eam non tenetur cauere in diem longiorẽ.s3 ĩfra diem infra quam conditio debebat existere.verbi gratia:instituo te heredem si nauis venerit ex asia vsq; ad annũ si petijt bonoruȝ pos.ꝭm ta.non tenetᷣ ei cauere ne pretoris beneficiũ sit calũniosuȝ ⁊ substitutus videtur calũniose sibi, petere caueri:⁊ tunc legetis ita lr̃aȝ paulus notat.i.repħẽdit dicẽs istud qđ sequitᷣ heredẽ ĩstitutũ sub condi.S3 quare põpo.reprehendit.rñ.duplex est ratio.non enim debet esse calumniosum heredi p̃toris bñficiũ qđ esset si teneretur cauere:⁊ substitutus videtur calũniose petere cauere sibi ab instituto: cũ nõ temere petijt bonorum pos.ꝭm ta.sed hic sic soluunt ipsi ⁊ secũdo modo istud cõtra.vt vos dicatis hic.ĩstitutus sub cõdi.pẽdente condi.possidebat hereditatem:qꝛ petijt bonorũ pos.ꝭm ta.sicut ibi:hic cauet substituto bene.⁊ quod ibi dicitur debet ita legi littera.[paulus notat].i.reprehẽdit heredẽ institutũ sub condi.in diem longiorem substituto cauere debere ⁊ hoc vult dicere si titius instituitur heres sub condi.si nauis venerit ex asia vsq; ad annum ⁊ in defectũ cõdi.fui ei substitutꝰ.titius heres institutus debet mihi cauere de hereditate non diminuenda infra annũ: sed non debet cauere de hereditate nõ diminuenda infra biennium:quia si non extitit conditio infra annum a substitutus non petet:si extitit infra annum substitutus petet.et hoc ideo ne si teneretᷣ cauere institutus vltra annũ beneficiũ pre.esset sibi captiosum.Item si substitutus peteret sibi caueri in diẽ longiorem videretᷣ calũniose petere.⁊ tũc legetis ita litterã illius l.[paulus notat]heredem institutum sub cõditione in diem longiorem.i.vsq; ad bienniũ vel triennium cauere debere.non enim captiosum beneficiũ p̃toris.sub.⁊ esset captiosum si ista cautio extẽderetᷣ vltra ãnũ:⁊ videretᷣ calũniose petere substitutꝰ si peteret ꝙ institutus caueret vltra annũ.soluũt ipsi ⁊ tertio modo istđ contra.vt vos ita dicatis.l.illa cũ ista cõcordat:quia.l.illa ⁊ ista si recte intelligantᷣ dicit institutũ sub condi.si petit bonorum pos.ꝭm ta.ꝙ debet cauere de hereditate non diminuenda:licet forte aliquibus videretᷣ cõtrariũ illa ratiõe:ꝙ beneficiũ p̃toris videretᷣ captiosum ei:sed nõ licet videretᷣ substitutum calũniose petere:⁊ tunc legetis ita lr̃am illius.l.paulus notat.i.approbat heredem institutũ sub cõditione.[agnita bonorũ posses.]s.ꝭm ta.[in diem longiorem].i.longam.⁊ qđ sequitur in littera non legitur assertiue sed interrogatiue: debet ne hoc beneficium heredi captiosum videri:ecce respõdeo:nõ eñ potest videri heredi ĩstituto captiosum:nam qđ ipse caueat non est ideo ꝙ bñficiũ sit ei captiosum.sed est ideo ne beneficium pretoris lederet substitutũ. ¶ Or signori quero hic quid facit hec.l.ad hũc ti.Rñdeo:facit qꝛ in titu.isto tractatur de oĩbus satisda.⁊ inter ceteras satisdatiões hec est precipua:vt heres institutus sub cõdi.caueat substituto de hereditate nõ diminuenda.

a ¶ Filiusfa. Adde bar. in.l.liberto. §.litẽ ꝑ illũ ter.ĵ.đ neg. gest. vbi l3 cause absentie allegentᷣ hoc nõ ĩpedit quin iudex possit ferre sñiam subdit tamẽ Bart.qđ si cause absentie essent vere qđ sñia eẽt nulla ꝑ l.ij.§.si qs in iudici.s.si qs cau.et Barto.ĩ.l.quesitũ.ĵ.đ re iudica.⁊ adde ꝙ absens ex necessaria cã si potuit dimittere ꝓcuratorem nõ restituitur Bart.in.l.papinianꝰ.ĵ.de mino.

☞ Pater pro filio vel ecõtra non est idoneus defensor sine satisdatione.

Filiusfami. a In lege ista dr̃:†pater meꝰ absens conueniebatur: ego filius in eius potestate constitutus venio ad defensionem eius : nunquid debeo satisdare iudicatum solui: certe sic.⁊ idem est econtra si conuenior ⁊ pater me defendit.nam pater debebit satisdare iudicatum solui secũdum formam edicti

pretoris.hoc dicit ista.l.videatis expōnem littere[filiusfam.]dr filiusfa.qui subiectus est potestati alterius iure vel natura. vt.j. de verb.sig.l.pronunciatio.§.familie.[vel pater sit.]sub.qui defendit filium absentem.[satisdare.[scilicet iudicatum solui.vt.j. de pcura.l.qui pprio.§.ei qui.z.l.si minor.in fi.z institu.de satisda.in prin.z.j.de regu.iu.in.l.nemo.¶ Or signori ad.l.istā opponitur istud non est mirū si filiusfam.vult defendere patrē absentem si filius satisdat iudi.sol.vt hic.z.C.de procurat.l.exigendi a filio tuo.sed istud est mirabile si pater defendit filium ꝙ pater satisdat iudicatū solui:quia pater est legitimus administrator filij. vt.C.de bo.ma.l.prima.z ideo quādo filius conuenitur pater iurat de calūnia nō filius: queadmodum tutor pupilli.vt.C.de iuramē.calū.l.ij.§.qd obseruari.igitur non satisdat iudicatū solui: sicut nec alius legitimus administrator: vt est tutor z curator.vt C.de admi.tut.l.vlt.§.defensionem.nisi dubitaretur de decreto: quia tunc satisdat ꝙ habebit ratum.z.j.de admi.tu.l.vulgo.Ad solutionē cuius ꝯtrarij potest dici multis modis:z vno modo sic hec.l.loquit̄ scdm antiqua tempora scdm que pater nō erat legitimus administrator filij:qr scdm antiqua tēpora filius non habebat nisi castrense vel quasi z in eis est filius legitimus administrator.vt.j.ad maced.l.j.sed hodie est legitimus administrator.vt in l.illis.vnde non satisdat alij voluerūt dicere ꝙ filius erat emancipatus.vnde pater non erat legitimus administrator.sed hec so. est contra lecturam istam qr dicit in prin.si filiusfa.licet in fine nō dicat.vnde que dicūtur in principio:in fine intelligunt̄ repetita. vt.j.de ver.oblig.l.ij.§.idem rndit.¶Potest dici tertio modo qd hic dr̄:pater satisda.est intelligendum:cū filius cōuenitur ex castrensi vel quasi:qr in eis nō est pater legitimus administrator.vt s̄.dixi.Sed queritur hic quid facit hec.l.ad tit.istum.si loquitur de satisda.iudicatū solui.Rn̄.facit qr licet in ti.isto tractet̄ de satisda.iudi.sisti:tamen tractat hic etiā de alijs satisdationib⁹.s.de satisda.iudi.solui:vt hic.z.s̄.e.l.si fideiussor.§.si satisdatio. z.l.de die.§.pe.z.l.iur̄.Item cum stipulatio iudi.solui habeat in se tres clausulas.vt.j.iudi.solui.l.iudicatū solui.patet ꝙ vna earū.s.defendendo pertinet ad hanc satisdationē.s.iudicio sisti.qui em̄ nō sistit in iudicio male defendit. vt ar.j.ex quib⁹ cau.maio.in integ. resti.l.item ait pretor.§.vlt.

1 ¶ Satisdare qui teneantur z qui nō.
2 Possessor rei immobilis non satisdat iudicio sisti regulariter: et quando.
3 Usufructuarius nō videtur possessor fundi in quo hz vsumfructum ꝙtum ad euitandam satisdationē iudicio sisti.
4 Creditor habens pignus cōuentionale quādo dicatur possidere z quādo non.
5 Tutor conuentus noīe pupilli quando euitet satisdationem iudicio sisti.
6 Tempus quo petitur satisdatio inspicitur an conuentus possideat immobilia.

1 Sciendum est. †In.l.ista principaliter tractat̄ de satisda. iudicio sisti.s.qui debeant vel nō debeant satisdare iudicio sisti.z in prin.huius.l.dr̄ ꝙ illi qui possident immobilia in ciuitate siue in rure cōueniant̄ ab aliquo nō satisdant iudicio sisti siue habeant dn̄ium directū vel pro parte illar̄ rerū:siue vtile.vt qr predia sunt vectigalia vel emphiteotica qd est intelligendum de his qui possident rem immobilē tit.p suo.z ideo qui plenā pprietatē siue nudā habet ti.p suo:si conueniat̄ non tenet̄ satisda.iudi.sisti.vsuf.vero.qui nō possidet ti.p suo si cōueniatur tenet̄ satisdare iudicio sisti.hoc dicit prin.huius.l.vsqȝ ad.§.creditor.videte expōnem lr̄e.[autē is.]al's hic[q in agro].i.in villa [rem soli possidet]sub.z habet directū dn̄ium siue vtile.vt.j.dicit.Sed dr̄ ager vectigalis z emphiteoticus qui in perpetuū locatur.i.ꝙdiu vectigal pro eo prestet̄ zc.vt.j.si ager vectigalis vel emphiteoticus petat̄.l.j.in princ.z instit.lo.z con.§.adeo.[intelligitur]qr habet vtile dn̄ium.vt in preallég.l.si ager vectiga.vel emphi.petatur.l.j.in fi.Item qui solā.i.nudā.z facit ad hoc insti. de here.instit̄.§.prius autem.z.j.ad sill.l.j.§.j.z.ij.[intelligēdus est]sub.z ideo si cōueniat̄ euitabit satisdationē iudicio sisti.[vlp.
2 ait.]sub.ꝙtum ad euitandā satisdationē iudicio sisti.¶ †Or signori ad pn.huius.l.signabo duo ꝯria.vos habetis hic ꝙ possessor rei immobilis nō satisdat iudicio sisti:qd est verū regulariter fallit in casu:ecce si nauis passa est naufragiū oēs possessores vicinorum predior̄ vbi nauis passa ē naufragium tenent̄ satisdare de rebus restituendis naufragio passo si ad eos ꝯuenerint. vt.j.
3 de incen.ru.nau.l.ne quid.§.pen̄.¶ †Item vos habetis hic: ꝙ vsufr.nō possidet prediū in quo habet vsumfr.sȝ videtur contra legē dicit ꝙ vsufru.videt̄ natural'r possidere.vt.j.de acqui.pos. l.natural'r.Ad qd vos ita breuiter dicetis:vsufru.nō vr̄ possessor fundi in quo habet vsumfr.ꝙtum ad euitandam satisdationē

iudicio sisti:qr illā satisda.iudi.sisti.euitat ille q possidet rē immobilē ti.p suo velut dn̄s:sȝ vsufru.non possidet ti.pro suo:vt pea euitet satisdationē iudicio sisti si cōueniatur sed vsufr.eius ꝙtū ad alia possidet.scȝ vt habeat interdictū vti pos.vel vt deijciat̄ vt habeat interdictū vnde vi.z sic loquit̄.l.cōtra.z ar.ad hoc.j.de vi z vi ar.l.j.§.deijcitur.z.l.ij.§.vnde vi.¶ Or signori super princ. huius legis ꝯsueuerūt plura queri cū pn̄is cōsueuit q̄ri de qua satisdatione loquat̄.l.ista.z est rn̄dendum ḃm Jo.z Az.ꝙ loquit̄ de satisd.iudicio sisti quā possessor rei imobilis scdm hec tpa nō prestabat.nam de hac specialiter tractatur in hoc ti.vt.s̄.l.proxi. dixi.sed aliā sequentem iudicatū solui suo nomine ꝯuentus pstabat possessor rei immobilis. vt insti.de satisda.§.j.sed hodie possessor rei immobilis suo pprio nomine conuentus illam scȝ iudi. solui nō prestat.vt instit̄.de satisda.§.sed hodie.Scdo consueuit queri:nūquid ista.l.in sui prin.sit hodie correcta p aut̄.offeratur ei libellus que est signata.C.de lit.contesta.l.vnica.que videtur velle ꝙ reus debeat satisdare indistincte iudi.sisti siue possideat immobilia siue non.in questione ista dixerūt quidam qd hec.l.est hodie correcta p illam aut̄.qr hodie reus cōuentus debet satisdare indistincte iudicio sisti:siue possideat immobilia siue non:quia istud est ius vetus illud nouissimū z nō est nouū zc.vt.s̄.de legi. z senatuscon.l.nō est nouū.sed isti non bene dicūt:qr legum correctio est vitanda inquantū vitari potest.vt.C.de app.l.precipim⁹. in fi.z in cor.aut̄.de admist.in fi.z qr in cor.aut̄. vnde sumitur illa aut̄.nō sunt aliqua verba que innuāt ꝙ velit.l.istam corrigere.z ideo dicimus ꝙ illa aut̄.est intelligenda scdm determinationem istius.l.sciendum.s.ꝙ reus conuentus satisdet iudicio sisti si non possidet immobilia:qr promptū est leges legib⁹ cōcordare.vt.C. de inoffic.do.l.vna.z qr sicut nō est nouū vt priores leges ad posteriores trahant̄:ita z posteriores.ll.interdū ḃm priores intelligunt̄.vt.s̄.de leg.z senatuscon.l.sed z posteriores leges.Tertio cōsueuit queri si possessor rei immobilis cōuentus nō satisdat iudicio sisti vt hic dicit̄:nūqd tenebit̄ prestare iuratoriā cautiōem. in qōne ista dicunt dn̄s Jo.z Azo.ꝙ lȝ reus cōuentus possidēs immobilia non satisdet iudicio sisti:tn̄ pstabit iuratoriā cautionē z hoc pbant ipsi tali ar.ecce istud priuilegiū est indultū illustrib⁹ personis vt prestent iuratoriā cautionē si cōueniant̄.vt.C.de dig. l.quotiens le.z.C.de agen.in rebus.l.si.z de proximis sacro.scri. l.in sacris.lib.xij.si ergo persone que sunt al's priuilegiate ne satisdent iudicio sisti tenent̄ prestare iuratoriā cautionē sic z possessor rei immobilis cum sit priuilegiatus ne satisdet iudicio sisti: si cōueniatur prestabit iuratoriā cautionē.s.iurabit ꝙ prestabit iuratoriā cautionē in iudicio sisti.Sed signori qd dicūt dn̄s Joan. z Az.non seruat̄ in aliqua parte mūdi p scientia. z ideo si vobis placet potest dici ꝙ illud non est bonū argu.qr illud debet intelligi ꝙ illustres vel superillustres nō satisdant iudicio sisti sȝ prestant iuratoriā cautionem:cum nō possident immobilia:sȝ si ipsi possideant immobilia z conueniant̄ nō prestant iuratoriam cautionem:qr al's video ꝙ ille qui non potest dare fideiusso.ꝙ committitur iuratorie cautiōi. vt insti.d satisd.§.pe.z.C.de epis.z cle. l.cum clericis.z in aut̄.generaliter.nō em̄ paris cōditionis debet esse ille qui possidet immobilia cum eo qui nō possidet immobilia.Sed denuo consueuit queri super prin.huius.l.sic.ista.l.que prima facie videtur niti colore equitatis:videt̄ cōtinere intus colorem iniquitatis.prima facie ista.l.in prin.videt̄ cōtinere colorē equitatis dum dicit ꝙ possessor rei immobilis si conueniatur nō satisdat iudicio sisti:qr est verisimile ꝙ non fugeret z pateret̄ aduersarium mitti in pos.Sed certe pbo ꝙ continet magnā iniquitatem.pone peto a te mille libras:tu possides cespitem terre non erit maxima inigtas ꝙ tu euites satisdationem iudicio sisti:certe sic.¶Preterea cessabit ille color equitatis ꝙ qui possidet immobilia si cōueniatur:nō est verisimile ꝙ fugeret z pateret̄ aduersariū mitti in pos.suor̄ bonor̄:sȝ tamen hic cū possideret vnum cespitem terre z conuenitur ad mille libras boñ.verisimile est ꝙ fugeret.nam potius conuentus dimitteret vnū cespitem terre ꝙ solueret mille marchas. z ideo dixit dn̄s Bulg.intelligo.l.istam cū oībus suis similibus:quia conuentus qui possidet rē immobilē euitat satisdationem iudicio sisti:si de ipsa re immobili cōueniat̄ rei vendica.vel publi.quia a dominio illius rei immobilis ꝙ fugeret:quia si reus fugeret actor mitteretur in possesṡ.rei pe.vt.j. quibus ex cau.in pos.eatur.Sed si aliquis possidet rē immobilē z conueniretur ad ꝙtitatem non euitat pp̄ter hoc satisdationem iudicio sisti.Sed signori ḃm dn̄m Joan.hec opinio nō est bona: qr quedam.l.videt̄ velle ꝙ qui cōuenitur de fundo debet satisdari iudicio sisti.vt.s̄.eo.l.de die.§.qui mulierē.in ver.ꝗdam aiunt. z.C.vti pos.l.vna.in fi.preterea esto ꝙ actor nō cōueniebat reum de fundo:z tamē reus possidet fundū mille marcharū z petunt̄ ab eo centū libre non esset durū scdm eū ꝙ satisdare teneret̄ iudicio sisti:qr non est verisi'e ꝙ fugeret: certe sic eadem rōne.z ideo dixit dn̄s

dixit dñs Jo.⁊ Az.ꝙ possessor rei immobilis euitat satisda.iudicio sisti:si cõuenitur de illa re reali act.Si autẽ personali actione conueniatur ad ꝗ̃titatem:aut res immobilis est sufficiens ad ꝗ̃titatem que petitur:⁊ tũc euitat satisda.iudicio sisti: q: illa res succedit loco satisdatiõis:al's si possessionẽ rei imobilis nõ valet ꝗ̃titatem rei petite tenetur satisdare iudicio sisti:q: fideiussor dʒ dari idoneus ꝓ facultate rei petite.vt.s.in ius vo.vt eant.l.j.⁊.s.eo.l.j.⁊.ij.⁊.j.de ver.sig.l.quos.§.locuples.Sic ergo si cõuentus possidet cespitem terre:⁊ petũtur ab eo mille marche satisdabit iudicio sisti:q: sicut quis satisdat quãdo nõ possidet immobilia.ita si cõuenitur ⁊ possidet immobilia nõ sufficientia ad ꝗ̃titatem que petitur satisdabit iudicio sisti cũ possessio succedat loco satisdationis iudicatũ solui.

Creditur qui pignus. In.§.isto dicit: si aliquis bʒ fundũ sibi obligatũ:lʒ babeat apud se poss.fundi.vel precario debitori cõcesserit: tamẽ intelligit possessor.b.d.iste.§.videatis expõnem lr̃e.[possessor nõ est].s.ꝗ̃tum ad euitãdam satisdationẽ iudicio sisti:si conueniatur ꝗ̃tum ad alia sic.vt.j.dicam.[babeat].s.fundi sibi obligati.[cõcessam].i.restitutam.¶Dor signori lr̃a istius §.videtur sibijnuicem contradicere.nam dicit ꝙ creditor qui pignus accepit non est possessor:etiam si possessionem babeat:aut possessio sit tibi tradita.Item alie.ll.cõtradicunt que dicunt qδ creditor possidet.vt.j.de acquiren.posses.l.qui pignoris.et.l.res.Ad qδ vos ita dicetis:creditor cui fundus obligatur regulariter possidet ꝗ̃tum ad ista.s.vt de ea possit cõueniri act.ad exbibendum.vt.j.ad exbibẽ.l.celsus.⁊.j.de vsuca.l.serui nomine.in prin.Item possidet ꝗ̃tum ad boc vt possit cõueniri rei vendi. vt.j.de rei ven.l.officium.q: possessio parit actionẽ in rem aduersario.vt C.de ali.iu.mu.cau.fac.l.vnica.Item ꝗ̃tum ad boc possidet creditor vt iudiciũ possessionis.s.interdictũ vti possidetis possit intendere.vt.j.de pig.act.l.⁊ cum sortis.⁊.j.de acquiren.pos.l.j.§.per seruum.⁊.l.pignoris.⁊.l.res.sed ꝗ̃tum ad satisdationẽ iudicio sisti vitandam si conueniat si nõ possidet alia immobilia non possidet:q: pignus nõ possidet tit.ꝓ suo:cũ pign⁹ remaneat in bonis debitoris vt.C.de pig.act.l.pignus.Itẽ nõ possidet ꝗ̃tum ad prescribẽdum pignus sibi obligatũ:cũ babeat scientiã rei aliene

4 nõ prescribit.vt.j.de vsuca.l.qui pignoris.⁊.l.sui.† Sic ergo cre

a ditor qui babet pignus cõuentionale:quo ad quedam possidet[a] quo ad quedã non.vt.s.dixi.reprobata op.Pla.qui dicebat creditorẽ nullo modo possidere.ar.buius.§.⁊.C.de prescrip.xxx.vel xl.ann.l.cũ notissimi.in ver.eodẽ.⁊ vti possi.l.si duo.§.creditores secus est si creditor babʒ pignus pretoriũ:q: ille detinet nõ possidet.vt.j.de acquir.pos.l.possideri.in fi.⁊.j.in quib⁹ cau.in pos.ea.l.sed si ex legati causa.⁊ boc qδ dicit glos.vestra bic scripta ꝑ Jo.⁊ Azo.lʒ cõfuse.tamẽ vos circa articulũ istum:vt plenius ⁊ pinguius intelligatis.ita distinguetis vt ego cõsueui distinguere: ⁊ sic pignus aliud pretorium siue iudiciale: aliud cõuentionale.pignus pretorium est cũ quis ex causa dãni infecti vel ex causa dotis mittitur in posses.ex primo decreto qui babet pign⁹ pretoriũ nullo modo possidet:sed detinet vt aduersarius tedio affect⁹ veniat rñsurus.vt.j.de acquir.pos.l.possideri.in fi.⁊.l.si quis autẽ.in fi.⁊.s.de bonis auc.iu.pos.l.cum legati.⁊.j.vt in pos.le.l.is cui.in princ.⁊.§.si plures.⁊.§.missus.⁊ ideo talis creditor non babet interdictũ vti pos.vt.j.vti possi.l.si duo.§.creditores.secus si eẽt missus in pos.ex scδo decreto:q: si possessor est dñs:creditor efficitur dñs.vt.j.si ex noxali causa agat.l.ij.in fi.⁊.j.de damno infe.l.pretoris.in fin.⁊.l.si finita.§.iul.Si autẽ creditor babet pignus cõuentionale bic distinguo inter pign⁹ ⁊ bypo.si debitor ex conuentione obligat ⁊ tradit re ipsa cõtrabit pignus: ⁊ tunc ipse creditor possidet.vt.j.de pig.act.l.si rem.§.j.Si autem debitor obligat bypo.creditor nõ possidet:q: solo cõsensu est cõtracta bypo.vt.j.de vsuca.l.nõ solum.§.si rem.sic ergo qui bʒ pignus ex conuẽtione nõ possidet:nisi ꝗ̃tum ad duas causas ꝗ̃tum ad prescribendũ ⁊ ad perficiendũ vsuca.incboatã a debitore.vt.j.de vsuca.l.pignoris.Item nõ possidet ꝗ̃tum ad euitandã satisdationẽ iudicio sisti.nõ ob.l.C.de prescript.xxx.vel.xl.ann.l.cum notissimi.scδs creditor obtinet imaginẽ debitoris:istud est verũ vt secũdus creditor repellat primũ creditorẽ:nisi tanto tꝑe quãto posset euʒ debitor repellere:in veritate tamẽ creditor possidet.non obst.de vsucap.l.pignoris.q: licet creditor qui babet pignus ex conuentione possideat:tamẽ ꝗ̃tum ad prescribendũ nõ possidet.nõ ob.l.sciendum.§.creditor.qui ꝗ̃tum ad euitandam satisdationẽ non possidet:cum ille possessor vitet satisda.iudicio sisti qui possidet suo noie non qui alieno.

Si fundus. In.§.isto dr̃:si vxor mea det mibi fundum inestimatũ in dotẽ ego intelligor possessor ꝗ̃tum ad euitandã satisdationẽ iudicio sisti: ⁊ ipsa etiã secus si babeo petitionem fundi personali actione:q: non videor illum fundũ possidere.boc dicit iste.§.videatis expõnem littere.[si fundus in dotem datus sit.]sub.inestimatus vl' estimatus nõ vera estimatione.al's solus maritus possideret.vt.C.de iure do.l.quotiẽs.⁊.l.si inter virũ.[intelligunt.]sub.ꝗ̃tum ad euitandam satisda.iudicio sisti vt bic:tamẽ ꝗ̃tum ad alia marit⁹ est dñs fundi dotalis: nec vxor possidet cũ ex causa dotis trãstulerit dñium ⁊ pos.in maritũ:vt instit.de rerũ di.§.per traditionẽ.⁊.j.de acqr.poss.l.iij.§.generaliter.⁊ ideo marito ꝓ fundo dotali cõpetit rei ven.vt.C.de rei ven.l.doce.⁊.C.de iure dotiũ.l.in rebus. Sed ad istum.§.opponit ⁊ videt ꝙ si maritus conueniat ꝓ fundo dotali ꝙ non videat eum possidere:q: mulier satisdat ꝓ eo.vnde videt contra.j.eo.l.de die.§.qui mulierẽ.in ver.quidam aiunt.ad quod quidam dicũt qδ ibi dicit ⁊c.vt ibi dixi.[personalẽ babet]vt est actio ex testamẽto vel ex stipulatione.idem est etiã si babet realẽ.vt.j.ea.l.§.si fundũ.⁊ caueatis vobis: quia iste ver.diuersa causa est:vult boc dicere si personali actione volo a te petere fundum non debeo censeri possessor rei immobilis:vt si cõueniat ab alio ꝙ euitem satisdationem iudicio sisti.nam licet qui act.babet rem babere videatur.vt.j.de regu.iur.l.qui act.babet:in veritate:tamen minus est babere actionẽ ꝙ̃ rem.vt.j.de reg.iur.l.minus.

5 **Tutores.** †In.§.isto dr̃: si tutores pupilli eius noie cõueniuntur siue ipsi pupilli possideãt immobilia:siue tutores non satisdant iudicio sisti si conueniant:sed si vnus ex tutoribus possideat immobilia conuenti non tenentur satisdare iudicio sisti.boc dicit iste.§.videatis expõnem lr̃e.[tutores]ita ordinabitis litterã.siue ipsi pup.siue tutores possideãt s.immobilia.[babent.]sub.⁊ ideo si cõueniant noie pupilli euitant satisdationẽ iudicio sisti.secus si suo noie cõueniant:q: tunc non euitant satisdationẽ iudicio sisti.[idem dicendum erit].s.ꝙ euitent satisdationẽ iudicio sisti.⁊ boc intelligatis si conueniatur ille vel qui possidet immobilia:nõ si alius eoꝝ cõueniatur.¶Dor signori ad.§.istum opponit sic:istud non est mirũ si pupilli possideant immobilia ꝙ tutores cõuenti noie pupilli euitant satisdationem iudicio sisti: q: snĩa lata cõtra tutores debet mãdari executioni in bonis pupilli.vt.j.de re iudi.l.si se non ob.§.j.sed istud est mirũ si tutores cõuenti noie pupilli possideant immobilia qδ euitant satisdationẽ iudicio sisti: cũ executio snĩe in bonis tutorũ non debeat fieri.Rñ.boc ideo est: q: tutores sunt legitimi administratores pupilli.vt.C.de admi.tu.l.vlt.§.defensionẽ.vnde siue ipsi pupilli possideãt immobilia siue ipsi tutores ipsi pupilli euitant satisdationem iudicio sisti.¶Dor signori cõsueuit queri:nũquid qui alieno nomine defendit cum mandato vel sine mãdato semꝑ satisdet iudi.solui.dixerũt quidam qδ non.vt ar.j.de re iudica.l.si se nõ.fallit in tribus casib⁹ in quib⁹ fit executio snĩe ꝯtra eum:q: tunc satisdat iudicatũ solui.vt.j.de ꝓcura.l.plautius.sed verius est vt vos dicatis ꝙ semꝑ satisdet iudicatum solui: quia nemo est idoneus defensor si non satisdat iudicatũ solui.vt.C.de satisda.l.vnica.in fi.

a ¶Possidet. Adde ꝙ creditor possidet pign⁹ ꝑter ꝙ̃: quoad prescriptionem Bar. i.l.cũ notissimi.in pn.C.ð p̃sc.xxx.vel.xl.ann.alleg.l.serui noie.ff.de vsuc.⁊ vide apostil.i.d.l.cũ notissimi in vbo quero vtrũ.⁊ adδ ꝙ creditor i pignore est quasi ꝓcurator debitoris Bar.i.l.si pignori.ff.fa.ber.

Si fundum. In.§.isto dr̃:possidebã aliquem fundum:tu eundẽ fundũ petijsti ã me et fui condemnatus:appellaui:nũquid in causa appellatiõis debebo satisdare iudicio sisti:certe nõ:immo possessor rei immobilis.s.fundi debeo iudicari: q: pẽdente appellatione nibil nouari dʒ:lʒ possessio posset a me euinci si forte ꝓnunciet male appellatum ⁊ bene iudicatũ.nã spectãdũ est tp̃s cautiõis ꝙ quis sit possessor.boc.d.iste.§.videatis expõnem lr̃e.[a me petieris]sub.rei vend.q: petitio est in rem act.in ꝑsonam[me esse q: nibilominus possideo.]sub.⁊ cũ pẽdente appellatione nõ vr̃ quis cõdemnatus.vt.j.de penis.l.ij.§.fin.[possit.]sub.si in causa appellationis obtineas.⁊ ita no.ꝙ nõ cõsiderat siue non inspicit qδ euenire potest vt bic.⁊.j.de in litẽ iurã.l.j.

6 **Possessor autem.** Supra in prin.buius.§.dictũ est.si quis possidet immobilia ⁊ cõuenitur euitat satisdationẽ iudi.sisti.sed qδ tp̃s inspicitur possideat cõuentus immobilia vel nõ:certe tp̃s quo petitur satisdatio:vnde si tꝑe satisdationis quis possidet immobilia:licʒ postea illa immobilia alienauerit nõ nocet ei:vt ꝑpterea δ nouo teneat satisdare:q: ecõtra.nõ ꝓdesse sibi si tꝑe quo petebatur satisdatio nõ possidebat imobilia:vt ꝑpterea satisdatio interposita dissoluat.b.d.iste.§.videatis expõnem lr̃e.[tẽpus cautionis] scʒ sub.interponende.[spectandũ est]sed ꝙ est tp̃s cautionis interponẽde.Rñ.ante lit.cõtesta.q: ista est exceptio declinatoria.⁊ ideo ante litem contest.debet opponi.vt.j.de ꝓcura.l.põponius.[post cautionẽ].s.iam prestitam.[nibil obest]vt teneatur ex integro satisdare.vt.j.vt in pos.lega.l.etiam.[ita nec prodest.] scʒ vt ꝑpterea ei satisdatio interposita remittatur.[possidere cepit.]⁊ ad boc accedit.C.de cõsor.einsdẽ litis.l.ij.⁊ no.bic ꝙ contrariorũ eadem est relatio disciplina . et ad boc facit.s.de bis qui sunt sui vel ali.iur.l.j.in prin.

1 ☞ In iuramēto videtur excepta autoritas legis vel supioris.

1 **Qui iurato.** Lex ista respicit scđam partez rubr. ⁊ in. l. ista dr: † si aliquis iurauit sistere in iudicio: si iusta de causa impedit stare in iudicio non videt deierare. hoc di. ista. l. videatis expōnem littere. [iudicio sisti]. i. qui iurauit sistere in iudicio: vt est qui dare fideius. nō potest. vt. C. de epis. ⁊ cle. aut. generaliter. alij de quib9 dixi plene in rub. ś. e. l. [cōcessa causa.] sub. ⁊ a iure. [hoc deseruerit.] ⁊ ponetis ita exemplū: petebā a te decē qꝛ non possidebas immobilia petebam vt satisdares iudicio sisti. dixisti tu nō possum: qꝛ non inuenio aliquē qui p me velit fideiubere: tamen iurasti te sistere in iudicio: cū tu velles venire ad iudiciū impeditus fuisti infirmitate vel vi fluminis videris ne deierasse: certe non: ⁊ idem est si medio tpe transegi tecum. vt. ś. de in ius vo. l. neq3. ⁊. ś. si quis cau. l. ij. in prin. ⁊. §. qđ dixim9. ¶ Or signori vltra procedo ⁊ tractem9 hic de apicibus iuris: ⁊ querit sic: que est ratio q qui ex iusta causa deseruit sacramentum qđ non videtur deierare. dixerūt quidam vt dicūt laici ⁊ mulieres ⁊ nō subtiliter intuentes q nullum est sacramentū adeo purū qđ nō habeat in se istam tacitā ꝯditionem si iusta causa nō impediatur: ⁊ pro ista eoꝝ asinina ratione inducūt. l. istam ⁊ quādam aliā. l. que dicit si transigo tecū timore falsoꝝ instrumentoꝝ que putabā vera licet mihi cōuenire si reperiunt postea falsa. vt. C. de transac. l. si ex falsis. Sed signori dñi laici ⁊ qui hoc dicunt decipiunt. recte eñi intuentes vident q si purum sacramentū haberet in se tacitam cōditionem q nō diceret iurans deserere sacramentū. ecce eñi si ita iuro sistere in iudicio si iusta causa nō impediar. si iusta causa destiti sistere in eū casum nō iuraui. male ergo diceret lectu. ista que dicit q qui iusta causa deseruit sacramentū nō videt deierare. ⁊ ideo fm Jo. ⁊ Azo. dicetis q vbi quis iurat pure sistere in iudicio nō inest illa tacita cōditio: si ex iusta causa impediat: sed si ex iusta causa deseruit in veritate deierauit. tamē. l. remittit ei vt nō videatur deierare sicut hic dr aperte. ⁊ pro hoc. l. videtur facere que videt velle si trado tibi pos. rei mei mee pure quā possideo si puto te sane mētis cū furiosus sis: non vř inesse tacita cōditio si adipiscaris. vt. ś. de acquir. pos. l. qđ meo. §. si a furioso sicut hic. l. remittit sacramentū ⁊ qui ex iusta causa deseruit sacramentū. sic ⁊ alš. ś. de iure patro. l. adigere. §. vlt. nec ob. l. si ex falsis: qꝛ nō dr ibi transactio timore falsoꝝ instrumentoꝝ: que putabā vera: sed si reperiant falsa qđ nō valet.

¶ Si ex noxali causa agat quēadmodū caueat. Rubrica.

¶ Rubricā istam ita cōtinuabitis nō solū si quis cōuenitur suo noīe si non possideat immobilia tenet satisdare iudicio sisti. vt. ś. ti. pri. l. sciendū. in prin. habuistis. immo ⁊ si aliquis cōuenitur p delicto serui tenet ipse satisdare. ⁊ ideo dicit rubr. si ex noxa. cau. agat. sub. ꝯtra dñm p delicto serui. [quēadmodū caueatur] qꝛ si conuenit noxali debet satisdare: alš pcederetur ad missionē in pos. vt. ś. e. l. si alio. §. j. ⁊. l. si cum vno.

1 ☞ Dominus qui promisit seruū sistere in iudicio cū conueniebatur noxali qua actione tenebit.

Si quis eū de quo noxa. In. l. ista cū princ. l. seq. dicunt quattuor. Primo dr si cōuenio te furti p delicto serui tui tu debes cauere eum sistere in iudicio: ⁊ si cauisti debes eū sistere in eadē causa: in qua erat tpe quo cauisti. Secūdo dr si promisisti mihi in causa noxali seruū sistere in iudicio videris sistere eū in eadē causa: si ius meū non est factū deterius. Tertio ponūtur exempla quādo non videris seruum in eadem causa sistere. ecce si sistis seruum in iudicio noxali q desierat esse tuus: vel qn actio iam in ea expirauerat: vel sistas eum in duriori causa vel sistas alienatū in hoiem alterius fori vel in potentiorem non videris eum sistere in eadem causa. Quarto dicit iuriscon. q si pmisisti seruū sistere in iudicio: ⁊ postea eū dedisti p noxa. si postea eum sistis: dicit offilius q nō videris eū in eadem causa sistere: qꝛ mihi ⁊ ceteris noxalis actio perempta videtur. s3 certe Paulus dicit qđ Offilius male dicit: vnde dicit q tu videris eū sistere in eadē causa: qꝛ nō est mihi perempta noxalis actio cū noxa caput sequat. hoc dicit ista. l. cū prin. l. seq. videte expositionē littere [si quis]. s. dñs. [eum]. s. seruum. [actio est] scz ꝯtra dñm qui possidet seruū: vel cōtra alium quēlibet possessorem. nā noxalis actio datur contra dñm ⁊ contra oēm possessorē. vt. ś. de noxa. act. l. nō solum. ⁊ dicunt noxales actiones que cōpetunt p delictis seruoꝝ. vt instit. de noxa. in prin. [exhibere.] scz debere. [tunc est]. s. quando pmittit. [donec iudiciū accipiatur]. i. finiat per sententiā diffinitiuā. [in eadem causa.] incipit scđm dictum. [eum]. s. dñm qui promisit. [sistere.] scilz seruus. [non facit ius actoris deterius.] sed si facit deterius non videt sistere in eadem causa. ⁊ hoc statim annectit. [si desinat ⁊c.] incipit tertiū dictum [esse pmissoris.] vt quia dñs cepit eum pro derelicto habere: ⁊ ab alio fuit occupatus. [amissa sit.] scilicet que datur actori ipsi. subaudi: vel dicatis. [vel actio amissa sit.] vt quia ille non exhibuit eum: ⁊ ita nec actor nec testes potuerūt eū cognoscere quem exhibitū cognouisset [mutata] vt qꝛ alienauit in hoiem alterius fori vt statim dicit. [sisti] quia potētioribus pares esse non possumus. vt. ś. de ali. iu. mu. cau. fa. l. ij. in princ. [sed si] incipit quartū dictum. [deditus sit.] scilicet alicui agenti noxaliter [offilius nō putat] sub. sed male: quia reprehenditur per paulum in princi. l. sequētis. [vtimur] corrigēdo op. offilij. [acsi venisset.] id est venditus esset. nam noxa caput sequit vt hic. ⁊. ś. de noxa. act. l. in de-
1 lictis. † S3 qua actione tenebitur dominus qui promisit sistere seruum in iudicio cum conueniebatur noxali. Rñ. ad interesse tenetur ex stipul. iudicio sisti. vt. ś. qui satisdare cog. l. j. Item quia dolo desijt possidere tenetur noxali actione vtili: quia dolus pro possessore habetur. vt. ś. de regu. iur. l. parem. ⁊. ś. de noxa. l. si plurium. §. vlti. Item tenebitur actione in factū ex illo edicto de ali. iu. mu. cau. fac. licet ea liberetur se offendendo defensioni ipsius. vt. C. de ali. iu. mu. cau. fac. l. vnica. ⁊. ś. de ali. iud. mu. cau. fac. l. j. ⁊ scđa in fi. ⁊ ad id quod dicitur in tertio dicto huius legis instatur ⁊ opponitur sic: quomodo si cōuenio te noxali actione: ⁊ tu promittas seruum sistere in iudicio si sistis cum actio mea perempta est non videris sistere vt hic dicitur: sed quō est perempta actio mea cum si feci te citari per executorem sit actio mea perpetuata. vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. ann. l. sicut in rem. in princ. Ad quod vos dicetis tribus modis: ⁊ vno modo sic: olim non perpetuabatur actio per executorem vt hic. ⁊. ś. ne quis eum qui in ius vo. est vi. exi. l. ij. §. j. hodie secus vt in. l. nostra. ⁊ ita lex. C. corrigit, istam que solutio nō placet: qꝛ olim videbatur etiam perpetuari actio per executorem ⁊ videbatur fieri interruptio. vt. ś. de act. ⁊ oblig. l. constitutionibus. quare dicetis scđo modo fm Joā. differentia est inter reales ⁊ personales: qꝛ reales perpetuātur per executorem. ⁊ quod dicit in littera de personalibus actionibus refertur ad mixtas vel reales. et sic intelligitur. C. de prescript. xxx. vel. xl. annoꝝ. l. si quis in rem. ⁊. ś. eo. l. si cum vno ex do. in princ. secus in mere personalibus actionibus vt in lege ista: quia omnes noxales actiones sunt personales sed hec solutio discordat a littera: quia videtur loqui in mere personalibus: ⁊ inde dicetis sic tertio modo scđm quosdam: in legibus illis non fueras conuentus per executorem: sed citatus per litteras venisti per simplicem denunciationem aduersarij venisti ⁊ satisdedisti iudicio sisti intra diem intra quem debebas respōdere libello aliquis exemit te tenetur mihi actione in factum: vnde ibi non erat perpetua actio mea. s3 in lege. C. feci te citari per executorem: ⁊ sic actio mea erat perpetuata. vel dicatis sic ⁊ quarto modo si conuenio te per executorē perpetuatur actio mea ad triginta annos quo ad quid vt possim te conuenire ad triginta annos: sed quia non stetit per illum qui te exemit quin ab actione liberatus esses tenetur mihi ad sumptum impensarum: ⁊ ad id quod a te exigere non potero. vt. ś. de dona. l. cum quis.

2 ☞ Seruū absentem dñs debet defendere aut satisdare p eo s3 seruū pñtem si nemo defendat potest qs capere ex secūdo decreto ⁊ si dñs restituat: restituatur etiā actor.
3 Confessio serui delinquētis qn preiudicet dño.
4 Missus in possessionem ex scđo: an efficiatur pñs vel possessor.
5 Decretum primū quid sit.
6 Decretum primū interponitur in omnib9 actionib9 siue psonalibus siue realibus.
7 Decretū primū qualiter interponatur.
8 Decretū primū interponit vt re9 tedio affect9 veniat rñsurus.
9 Decretū primū petitur interponi officio iudicis.
10 Decretū scđm quare sic dicatur.
11 Qđ tempus debeat labi inter primū ⁊ scđm decretum.
12 Decretū scđm quo iure dicatur interponi.
Decretū scđm interponit vt consulatur actori.
13 Decretū scđm qualiter interponatur.
14 Ex scđo decreto nō videtur lata sententia de mittendo quem in possessionem nisi ⁊ missio re ipsa fiat.
15 Decretum secūdum interponitur in omnibus actionibus personalibus: sed precipue in causa noxali ⁊ in causa dāni infecti.
16 Decretum primum quare interponitur in reali actione non autē secundum.
17 Decreti secūdi effectus quis sit.

Sed alio iure.

2 **Si absens.** In isto. §. † dicit vel tria dicuntur principaliter. Primo dicitur

dicitur:si conuenio te furti noxali:vel.l.aquil.noxali.ideo ꝙ ser/uus tuus fecerit mihi furtum ⁊c.vel dederit mihi damnū:si ille seruus est absens ⁊ non negas eum in tua potestate esse:si certus es ꝙ non est culpabis tu debebis pro eo iudiciū accipere vel ca/uere ꝙ in iudicio sistet,si dubites:⁊ ꝙ exhibebis eum cum vene/rit in potestate tua.Secūdo dicit̃ si ille seruus pro quo conuenio te noxali est absens ⁊ tu negas eum in tua potestate esse:si redar/guo te de mendacio teneris mihi insolidum:sine noxe deditione:sed ⁊ si dolo fecisti vt desineret in tua potestate esse:similiter tene/ris insolidum sine noxe deditione.Tertio si conuenio te pro ser/ui delicto noxali actiōe:⁊ seruus est presens ⁊ tu dominus es ab/sens:debes requiri vt tu venias ad defensionē serui tui:si tu non venis vel ali⁹ tuo nomine primo ex primo decreto mittar in pos/sessionem illius serui:⁊ secundo ex secundo decreto:⁊ si tu eras dominus serui efficior dominus ex secūdo decreto:al's paratur mihi causa vsucapiendi:⁊ sic perimitur mea actio noxalis.sed si tu eras absens causa reipublice:sicut tibi reuerso datur restitu/tio contra interpositionem secūdi decreti:ita mihi actio mea no/xalis restituetur contra te.hoc dicit iste.§.vsq; in fi.l.videatis ex/positionem littere.[si absens sit seruus.]subaudi pro quo cautū non est adhuc.[accipere.]statim de defendendo seruum.❡Or signori in isto primo dicto dr̃:ꝙ si conuenio te furti noxali ⁊c.vt dixi in casu istius legis primi dicti.Sed hic ꝯsueuit queri:quare dominus conuentus noxali iudicio pro seruo cauet seruum sistere in iudicio.Respondeo ideo cauet:quia dominus sepe ignorat vtrum seruus commiserit illud delictum vel non:sed quādo est certus statim debet eum defendere:sed quando dubitat:tunc ca/uet seruū in iudicio exhibiturum ad hoc vt ipse respondeat.nam cū melius sciat veritatem debet de facto suo interrogari:vtrum seruus subȷ̃citur questionibus ⁊ interrogatur.vt.C.de q̄ōnibus.l.interrogari.⁊ licet serui non debeant torqueri cōtra dn̄os.vt.C.de test.l.seruos:tamē super facto suo interrogātur:vt in prealle/

3 gata.l.interrogari.† Sed denuo hic queritur:seruus est interro/gatus respondit se fecisse furtum vel dedisse damnum oberit ne ista cōfessio domino:dicunt quidam ꝙ non:q: conditio domini deterior fieri per seruū nō debet.vt.C.de pac.l.seruus.Itē q: cō/fessiones eo⁊ pro exploratis facinorib⁹ non habent:vt interpo/nantur.ff.de q̄ōnibus.l.j.§.diuus.⁊.§.si quis vltro.sed certe nos dicimus fm̄ Ioan.⁊ Az.ꝙ statur cōfessioni serui hoc casu cōtra dn̄m.vt.ff.de proba.l.cū probatio.⁊.ff.de testi.l.serui.j.rn̄.nisi dn̄s vellet probare cū de falso confessum esse:⁊ idem est ecōtra:si ne/gasset:q: aduersarius admittit̃ ad probandū qđ falsum cōfessus est.vt.ff.de q̄ōn.l.j.§.questioni.nō obst.l.seruus.cū suis similib⁹:q: verū est ꝙ seruus nō potest facere conditionē dn̄i deteriorē in reb⁹ suis:⁊ in peculiarib⁹ preter ꝙ in seipsum:nam in seipsum po/test facere domini conditionē deteriorē.vt.ff.de vi ⁊ vi ar.l.j.§.qđ adȷ̃cit.item nō obst.§.diuus.⁊.§.si quis vltro.q: illud est verū si dn̄s pbat contra.s; vbi in contrariū nō pbatur serui rn̄so creden/dum est.vt.s̄.dixi.❡Or sequit̃ in lr̃a.[si vero ⁊c.]⁊ incipit scđm dictū.[in sua potestate esse].i.facilitate exhibendi eū.[sine noxe deditione]sub.⁊ ita tenebit̃ insolidū.vt.ff.de noxa.act.l.quotiēs.§.pretor ait.⁊ hoc est verū si alio modo sit pbatū ꝙ p iusiurādū a dn̄o delatū:q: tunc non conuenit̃ insolidum:sed noxali.vt.ff.de iureiur.l.eū qui.in prin.❡Or sequit̃ in littera.[sed si ⁊c.]⁊ inci/pit tertiū dictū.[abest].s.causa reipublice.[nec quisꝙ eū defen/dat.]q: nō defendit q duci eū patitur:licet sit arg.⁊.ff.de pcu.l.sed ⁊ he persone.§.vlti.solue vt ibi dicā.[dicendus erit].s.per actorem.[iussu pretoris.]sub.primo ex primo decreto:postea ex scđo decreto.[dabitur defensio.]q: dn̄s si aberat causa reipubli/ce potuit restitui.vt.ff.ex quib⁹ cau.ma.in inte.resti.l.j.⁊ per totū.[noceat.]sub.qđ esse nō debet.vt.ff.ex quibus cau.ma.l.j.⁊.l.vi/delicet.⁊.l.sed ⁊ si per pretorem.§.vlt.[ergo ⁊ actori actio].s.no/xalis.[in bonis eius.]sc; agentis.[noxali act̃.]esse cepit.❡Or signori in vltimo ⁊ tertio dicto habetis:si cōuenio te pro delicto serui ⁊ seruus est presens ⁊c.vic vt dixi in casu istius tertij dicti:⁊ ad hoc concor.ff.ex quib⁹ cau.ma.in integ.resti.l.j.in princ.⁊ ita no.hic speciale contra regulam illā que dicit ꝙ actio semel extin/cta in perpetuum non resurgit.vt.ff.de pac.l.si vnus.§.sed si.ff.de solu.l.qui res.§.aream.ff.de leg.ij.l.meuius.§.si duob⁹.speciale tamen est hic ne prosit vel obsit qđ euenit:sic ⁊ alibi est speciale fm̄ vnam lecturā.C.de transac.l.vbi pactū.⁊.C.si aduer.trans.l.j.⁊.C.ad velt.l.antiqua.❡Or signori ad id qđ dr̃ in isto tertio di/cto huius.§.opp.sic:vos habetis in isto tertio dicto:vt dixi in ca/su:sed vr̃ ꝙ iste non fuerit effectus dn̄s a tali ductu:nec etiā pos/sessor:sed videt̃ ꝙ efficitur solū detentator.vt.ff.de acquir.poss.l.possideri.§.vlt.ad qđ vos dicetis cum seruus ducitur mittitur in possessionē serui ex primo decreto:verū est ꝙ qui ducit vel mis/sus est in poss.non efficit̃ dn̄s vel possessor.vt in.l.contra.⁊ ita lo/quitur.§.ille de primo decreto.cū vero seruus ducit̃ vel mittitur quis in pos.ex scđo decreto qui ducit vel in poss.mittit̃:q missus est efficit̃ dn̄s:vt hic:⁊ ita loqt̃ iste.§.de secūdo decreto.Denuo opp.ad id qđ dr̃ in isto tertio dicto:vos habetis in isto tertio di/cto ꝙ interpositio secūdi decreti facit missum in poss.serui dn̄m:sed vr̃ ꝙ non facit eū dn̄m sed pariat ei causam vsucapiendi vel prescribēdi.vt.ff.de dam.infec.l.pretoris.ad qđ dixit dn̄s Ia.an/

4 tiquus doctor † ꝙ missus in pos.ex secūdo decreto non efficitur dn̄s:sed possessor:⁊ parat̃ sibi causa vsucapiendi vel pscribendi:⁊ p se inducit prealleg.l.pretoris officiū.⁊ ad.l.istā rn̄det ⁊ dicit ꝙ ista littera nō ob.que dicit:ergo actori restituenda est pempta:q: exponit ipse perempta.i.videbat̃ perempta eo ꝙ seru⁹ in bo/nis eius esse ceperat q̄tum ad parandā sibi causam vsucapiendi:nō q̄tum ad dn̄m:q: nō ceperat esse illius serui p interpositionē scđi decreti;:sed eius op.⁊ solutio fm̄ Io.⁊ Az.non est bona:q: dicimus in pos.ex scđo decreto statim fieri dn̄m:si ille erat dn̄s q noluit cōparere:vt hic pbatur aperte.⁊.ff.de dā.infec.l.si finita.§.iul.si autē erat possessor paratur ei causa vsucapiendi:⁊ sic lo/quitur.l.pretoris.⁊.ff.de dam.infec.l.si finita.§.de vectigalibus.⁊.ff.de noxa.act̃.l.electio.⁊.l.si noxale.❡Or signori in libro isto nō est alibi vbi cōpetentius possit tractari materia primi ⁊ scđi decre/ti ꝙ hic:ego consueui hic tractare de primo ⁊ scđo decreto:⁊ ideo primo videamus de primo decreto quare primū dicat̃:⁊ in quib⁹ casib⁹ siue actionib⁹ interponat̃:⁊ qualiter ⁊ quare interponat̃ ⁊ quo iure petat̃ interponi:⁊ qs sit effectus ipsius primi decreti:postea de scđo decreto videamus:primo quare dr̃ scđm decretū ⁊ qđ spaciū debeat labi inter primū ⁊ scđm decretum ⁊ quo iure petatur interponi scđm decretū:⁊ quare interponat̃ ⁊ qualiter ⁊ in quibus actionib⁹ interponat̃ vel non:⁊ qs sit effectus secūdi

5 decreti.† ⁊ dicit̃ primū decretū primus iussus iudicis:q: nullus alius iussus pcedat eū:nā illud dr̃ primū qđ ante se aliū habere non potest.vt.s̄.in prohemio.ff.in constitutione oēm reipublice sanctionē.§.nos vero.sic ⁊ dicunt̃ prime nuptie si nulle alie in/tercesserūt.vt.C.de scđis nupt.l.si qs.§.talē.sic dr̃ prim⁹ gradus testamēti in testamēto.vt.ff.de vulg.⁊ pup.substi.l.j.⁊ talis inter/

6 locutoria dicitur primū decretū.† Restat vt videamus in quib⁹ actionib⁹ interponat̃:⁊ certe interponit̃ in causa noxali ⁊ damni infe.⁊ breuiter dicā interponit̃ in oībus actionib⁹ siue psonalib⁹ siue realib⁹:nā vbicūꝙ reus vocatus ad iudiciū nō venit:nam si quis cōuenitur psonali act̃.⁊ nō venit nec defendit̃:⁊ sic est cōtu/max:debet iudex interloqui ꝙ mittat̃ actor in pos.omniū bono⁊ cōuenti:hodie p mensura debiti declarati.vt.C.de bo.aut̃.iudi.poss.l.cū proponas.⁊ aut̃.ei qui iurat.vel si agitur reali actione debet interloqui ꝙ actor mittatur in possessionē rei petite.vt.ff.ex quib⁹ cau.in poss.ea.l.fulcinius.§.celsus.⁊.§.vlti.⁊.C.de pscri.

7 xxx.vel.xl.ann.l.si quis emptionis.§.penulti.⁊ vlti.❡† Modo restat videre qualiter interponatur:⁊ certe interponitur hoc mo/do:conuenio te ad decem si tu es contumax in non veniendo:nec aliquis te defendit iudex pronunciat me mitti in possessionem:⁊ inducit me in possessionē:vel dicet ita ꝙ talis fuit contumax in non veniendo:nec defendit̃ ideo interloquendo pronuncio acto/rem mittendū in possessionē serui ex causa noxali:vel domus ex causa dāni infecti.vt.ff.ex quibus cau.in possess.ea.l.pma ⁊ scđa.

8 ❡† Modo restat videre quare interponatur:⁊ interponit̃ pri/mum decretum vt reus tedio affectus veniat respōsurus.vt.ff.vt

9 in possess.leg.l.is cui.primo responso.❡† Modo restat videre quo iure petitur interponi ⁊ certe petitur interponi iudicis offi/cio si aduersarius non defenditur.vt.ff.ex quibus cau.in possess.eatur.l.apud iul.⁊.l.hoc autem.in prin.⁊.§.vlt.Item quia perti/net ad officium iudicis punire contumaciam non obtemperātis in his que sunt prima media ⁊ vltima in iurisditione.vt.s̄.si quis ius dicenti non obtempera.l.vnica.sic ⁊ in rei vendic.restituitur res iudicis officio si reus nullam opponit exceptionem.vt.s̄.de rei vēdi.l.officium.Restat videre quis sit effectus primi decreti:⁊ certe eius effectus est vt missus in possessionē ex primo decreto vt efficiatur tantum detentator vt aduersarius tedio affectus ve/niat responsurus.vt.ff.vt in possess.leg.l.is cui.Si autem efficiat̃ possessor vel domin⁹ vel paretur ei causa vsucapiendi:quia vsu/cap.non procedit sine possessione vt ista probant̃.ff.ex quib⁹ cau.in posses.eatur.l.si ex legati causa.⁊.ff.de acqui.posses.l.possideri

10 in fi.❡† Modo restat videre de secūdo decreto:⁊ primo viden/dum est quare dicatur secūdum.⁊ certe dicitur secūdū decretum iussus iudicis:q: secundo loco post primum interponitur:primo enim interlocutus est iudex actor est mittēdus in possessionē rei ex primo decreto:postea decernit eum mittendum in possessionē ex secundo decreto:vnde ideo dicitur secundum decretum:quia secundo loco interponitur:sicut ⁊ secūde nuptie dicuntur que se/quuntur post primas.vt.C.de secundis nupti.l.si quis prioris.§.talem.sic etiam secundus gradus testamenti dicitur substitutio:quia secundo loco substituitur.vt.ff.de vulga.⁊ pupilla.substitu.

l. j. ꝛ de bono. pos. ſm tabu. l. equiſſimũ. §. deſertur. Modo reſtat
11 videre † qđ tẽpus debeat labi inter primũ ꝛ ſecũdum decretum: ꝛ certe quidam dixerũt ꝙ debeat lapi tempus vnius anni. vt. C. de preſcrip. xxx. vel. xl. ann. l. ſi qs emptionis. §. vlti. ſʒ videtur qđ iſti non bene dicunt: q2 ille. §. loquitur in act. in rem: in qua nõ interponiť ſcõm decretũ. vt. j. dicã. Alij dixerũt ꝙ debet labi ſpaciũ biennij. vt argu. C. de iur. do. impe. l. vlti. ſed certe adhuc nimis expectaret actoꝛ. Alij dicunt qđ debet labi quinquenniũ. vt arg. j. de ſepara. l. j. ꝛ. l. qđ dictũ eſt. ſed certe ꝛ hic nimis expectaret actoꝛ. Alij dicunt qđ debet labi ſpaciũ triennij: vt prope finẽ triennij poſſit interponi ſicut ꝛ prope finem triennij iudex poteſt ferre ſniam. vt. C. de iudi. l. ꝓperandum. §. huius. ſʒ certe ꝛ hic nimis expectaret actoꝛ. Alij dicunt qđ tantum tps debet labi inter primũ ꝛ ſcõm: q̃tum datur condẽnatis. ſ. olim duoꝝ menſiũ: hodie quattuoꝛ. vt. j. de re iudi. l. debitoꝛib⁹. C. de vſur. rei iu. l. ij. ꝛ. l. vlti. ſʒ certe illud tps datur ad ſoluendũ non ad interponendum ſcõm decretũ. Alij dixerũt ꝙ debet labi ſpaciũ decẽ dierũ. vt ar. j. de conſti. pe. l. ꝓmiſſoꝛ ſtichi. §. j. ſed ibi loquiť in cõſtituta pecunia in qua ſpẽle eſt ꝙ denť inducie. x. dierũ. Alij dicũt: qđ debet labi modicũ tẽpus. ſ. ꝙ magis intellectu percipiť q̃ poſſit locutione exprimi de quo modico tẽpoꝛe loquitur vel ſit mentio. j. de ſolu. l. ratum. ꝛ. l. qđ dicimus. Sed ſignoꝛi ſm Jo. ꝛ Az. nos dicimus ꝙ recurrendũ eſt ad. ll. municipales: ꝛ ad conſuetudines locoꝝ: ꝛ ſi certũ tps inueniať qđ debeat labi illud ſeruet. vt. arg. C. de emã. l. j. ꝛ. j. cõia pđio. l. pđioꝝ. ꝛ. l. vẽditoꝛ. §. ſi cõſtat. ſi aũt ibi nõ inueniať certũ tps: q2 ſuper hoc tps a iure noſtro determinatũ nõ inueniť cõmittiť arbitrio iudicãtis. vt arg. j. de iure deli. l. j. in fi. ꝛ de effra. ꝛ expila. l. j. §. j. ꝛ. j. de penis. l. hodie. vnde ſi actoꝛ premature veniat ꝛ petat ſe mitti in poſ. ex ſcđo decreto iudex poterit dicere nimis cito petis. vt. ar. de dã. infec. l. ſi finita. §. poſtea
12 autẽ. † Modo reſtat vt videamus quo iure petiť interponi ſcõm decretũ: ꝛ dicũt quidã interponi ſcõm decretũ. in factũ. ar. j. de dã. infec. l. inquilino. Alij dicunt ꝙ petitur conditio. ex. ll. illis que dicunt interponi debere ſecũdũ decretũ. vt ar. j. de condi. ex lege. l. vnica. Alij dicũt ꝙ petitur acť. in factũ: q2 vbi equitas ſuggerit acť. dari ꝛc. vt ar. j. de pſcrip. ver. l. quotiens. Sed ↄtra iſtos multũ videtur facere. l. illa inquilino: ꝛ ideo poteſt dici ꝙ poterit interponi iudicis officio ꝙ deſeruit actioni ſuper qua poterit interponi. ar. ad hoc. ſ. de iur. om. iu. l. j. ꝛ q2 pertinet ad iudicis officiũ punire cõtumaciã non obtẽperantis: vt dixi. ſ. ſi quis ius di. non ob. l. vnica. ¶ Or ſignoꝛi reſtat vt videamus quare interponať ſcõm decretũ ꝛ certe interponiť vt cõſulatur actoꝛi ꝛ de iterata cõtumacia rei aggrauetur. vt. C. de epi. au. l. iij. ꝛ. C. de ſer. fugi.
13 l. quicunq3. ¶ † Modo reſtat videre qualiter interponať ſcõm decretũ: ꝛ certe ſcõm interponitur hoc modo: q2 dicet iudex ita: q2 talis legitime citatus non venit nec defendebatur ab aliquo: ideoq3 tulerim ſniam interlocutoriã de mittendo talẽ actoꝛem in poſ. ſerui ex cauſa noxali: vel domus ex cauſa dãni infecti: ꝛ re ipſa miſerim eũ in poſ. ꝛ ideo reus tedio affectus non venit reſponſurus: iterũ eſt citatus nõ venit ipſe nec alius ꝓ eo ne de ſua malicia videať cõmodũ reportare ꝛ vt ſua cõtumacia obſit ei ꝓnuncio talẽ actoꝛẽ mittendũ eſſe in poſſ. ſerui ex cauſa noxali: vel domus ex cauſa dãni infecti: ꝛ poſtea re ipſa mittens in poſ. ex ſcđo decreto dicet actoꝛi: concedo tibi ꝙ ſeruũ iſtũ ducas: ꝛ qđ domũ iſtam poſſideas: ꝛ qđ habeas qcqd ille iuris habebat in ſeruo vel in domo. ¶ Or ſignoꝛi diceret mihi aliqs veſtrũ: vos dixiſtis ꝙ cũ interponitur ſcõm decretũ iudex pronunciat te mittendo actorem in poſſeſſionẽ: ꝛ re ipſa mittit, ꝛ dixiſtis ꝙ iudicis officio qđ deſeruit actioni petitur interponi: ſʒ nonne lata ſnĩa de mittendo quẽ in poſſeſſionẽ ex ſcđo decreto: nã illa eſt diffinitiua: q2 queſtionẽ de mittendo decidit. vnde illud iudicis officiũ deſeruiens
14 actioni eſt ſublatũ. vt arg. C. de poſtu. l. iiij. † qualiter ergo peteť interponi ſcõm decretũ vt re ipſa fiat miſſio iudicis officio. Rñ. nõ videtur lata ſnĩa de mittẽdo quẽ in poſſ. ex ſcđo decreto niſi ꝛ miſſio re ipſa fiat quaſi miſſio ſit de reliquijs ſnĩe: vel poteſt dici ſicut iudicis officio petiť fieri executio ſnĩe: ita ꝛ hic miſſio re ipſa
15 iudicis officio petitur fieri. ¶ † Modo reſtat videre in quibus actionib⁹ interponať ſcõm decretuʒ: ꝛ dicũt quidã ꝙ interponiť in noxalib⁹ tantũ: ꝛ in cauſa dãni infecti tantũ nõ in alijs: quia ſi aliqs cõdemnať res ſue capiunť in cauſa iudi. ꝛ diſtrahunť. vt. j. de re iudi. l. a diuo pio. §. ſi ſup rebus. Sed ſignoꝛi poteſt dici: ꝙ interponitur in oĩbus perſonalib⁹ actionib⁹. vt ar. C. de iudicijs. l. properandũ. §. ſin autẽ. ſed precipue interponiť in cauſa noxali: vt hic. ꝛ. j. de noxa. acť. l. electio. in fin. ꝛ. l. generaliter. ꝛ in cã dãni infecti. vt. j. de dã. infec. l. ꝑtoꝛis officiũ. ꝛ. l. ſi finita. §. iuľ. nec obſt. §. ſi ſup reb⁹: q2 verũ eſt ꝙ res condẽnati capiunť in cauſa iudicati ꝛ diſtrahunť ſi inueniatur emptoꝛ: ſʒ ſi nõ inueniať emptoꝛ dať mihi in ſolutũ ex ſcđo decreto: in reali autẽ acť. non interponitur ſcõm decretũ qđ ex eo apparet: q2 in rei ven. ſi nõ fuerit lis cõteſt. ꝛ actoꝛ fuerit miſſus in poſ. illius rei q̃ petebať reus cõtra quẽ facta eſt miſſio veniens infra ann. de poſ. audiť. vt. C. de pſcrip. xxx. vel. xl. ann. l. ſi qs emptionis. §. pe. ſi autẽ fuerit lis conteſt. ꝛ q2 nõ veniebat actoꝛ fuit miſſus in poſſ. reus de poſſ. nõ auditur: ſʒ de ꝓprietate auditur perpetuo. vt. C. vbi in rem acť. exer. de. l. ij. Si ergo auditur reus veniens de proprietate perpetuo: ꝛ per ſcõm decretũ efficitur miſſus in poſ. dñs: vt. ſ. dixi. apparet ꝙ in reali
16 actione non interponitur ſcõm decretũ. † Unde cõſueuit queri que ſit ratio diuerſitatis: quare primũ decretum interponitur in reali actione: non autẽ ſcõm: ꝛ certe poteſt reddi duplex: ꝛ prima ratio eſt illa: quia agens rei vẽdi. per interpoſitionẽ ſecũdi decreti aſſequitur deſiderium ſuũ: petebat enim vt poſſeſſio rei petite reo auferretur ꝛ ſibi applicaretur. vt inſtiť. de acť. in princi. vnde ſi interpoſito primo decreto habet penes ſe rem petitam fruſtra interponeretur ſecũdum decretum: quia ſecundũ decretũ debet aliquid opari. vt arg. j. de lega. j. l. ſi qñ. in prin. ſed in perſonalib⁹ actionib⁹ per interpoſitionẽ primi decreti nõ ita aſſequiť deſideriũ ſuũ: q2 non efficiť dñs vel poſſeſſoꝛ: ſʒ detentatoꝛ tantũ. vt. ſ. dixi. merito ergo neceſſariũ eſt in pſonalibus acť. ſcõm decretum interponi: vel poteſt aſſignari ſcđa ratio in rei ven. interponiť primũ decretũ tantũ: q2 qui intentat rei vẽ. dicit ſe dñm cũ rei vẽ. nõ cõpetat niſi ei q ẽ dñs de iuregẽ. vel ciui. vt. j. de rei vẽ. l. in rẽ acť. in prin. qui autem petit interponi ſcõm decretũ petit ſibi decerni dñium: ꝛ ideo vř affirmare prius ſe dñm non eſſe: ꝛ ita ſi peteret interponi ſcõm decretũ eſſet ſibijpſi ↄtrius: ꝛ ita a limine iudiciorum repellendus. vt. j. qñ app. ſit vel non. l. ij. §. ſʒ ſi alius. ꝛ. j. de cõdi. ꝛ demon. l. titie. ¶ Preterea ſi ſemel eſt aliquis dñs alicuius rei amplius illius rei dñs effici nõ põt. vt inſti. de acť. §. ſic itaq3.
17 ¶ † Modo reſtat videre quis ſit effectus ſcđi decreti: ad qđ dixerunt quidã vt dñs Ja. antiquus doctoꝛ ꝙ ex miſſione ſcđi decreti parať tantũ miſſio cauſa vſucapiendi vel pſcribẽdi. vt ar. j. de noxa. acť. l. generaliter. ꝛ. j. de dam. infec. l. pretoꝛis officiũ. ſed certe nos dicimus ſm Joan. ꝛ Azo. ꝙ effectus ſcđi decreti eſt vt miſſus efficiatur dñs ſi ille contra quẽ ſit miſſio erat dñs: ſi autẽ non erat dominus ex miſſione ſcđi decreti facta paratur ei cauſa vſucapiendi vel preſcribẽdi: ꝛ omne ius qđ habebat ille trãſferť in miſſum: vt iſtud probatur in. §. iſto. in fin. ꝛ. j. de dam. infec. l. ſi finita. §. iuľ.

1 ☞ Decreti ſecũdi foꝛma ſi interponitur cõtra fructuariũ eſt vt ei vſuſfructus pſecutio denegetur.

1 **Si cum vſufructuario.** † In l. iſta dř: ꝙ non ſolum põt agi cũ dño ſerui noxali iudicio ꝓ delicto ſerui: immo ꝛ cũ vſufru. ꝛ ſi vſufructuarius ſeruum in quo habʒ vſumfructũ nõ defendit dʒ ei denegari vſuſfructus perſecutio. h. d. iſta. l. videatis expoſitionẽ littere. [agereť.] qđ poteſt. vt. j. de noxa. acť. l. non ſolũ. [perſecutio.] ꝛ hic eſt eius pena: ꝛ fructus illius ſerui dabuntur actoꝛi. vt. j. de noxa. acť. l. ſi ex duobus. in fi. ꝛ. l. ſeq.

1 ☞ Defendẽs aliũ ex neceſſitate vř ſuo noĩe eſſe in iudicio.

1 **Si cum vno.** † In. l. iſta dicit: duo erant domini eiuſdem ſerui cum vno ex is agitur noxali debet ne ſatiſdare iudicio ſiſti vel iudicatũ ſolui pro parte conſocij: certe non: q2 cũ conſocius ſuus nõ defendit ſeruũ iſte in totũ tenetur ſeruum defendere: nec auditur pro ſua parte velit eum defendere. hoc dicit iſta lex: videatis expoſitionẽ littere. [pro parte conſocij.] ideo dicit pro parte conſocij: q2 pro ſua etiã iure veteri non debebat ſatiſdare cũ ſit perſonalis. vt inſtitu. de ſatiſdatio. in prin. [ſatiſdare debet] ſ. iudicio ſiſti: ꝛ ſcõm qđ. j. dicit. [ſabinus ait non debere] ſ. ſatiſdare pro parte conſocij ſed in totum ꝛ hoc indicat littera ſequens: q2 quodãmodo ꝛc. alij exponunt: an pro parte conſocij ſatiſdare debʒ: quare debet. ſ. iudi. ſolui: quaſi aliene rei defenſoꝛ. vt arg. de procu. l. ſi minoꝛ. in fi. nam ſemper debet cauere ſeruum ꝛ ſe iudicio ſiſti: etiã ſi tot⁹ eſſet ſuus. vt. ſ. eo. l. ij. §. ſi abſens niſi poſſideat immobilia: q2 tunc non ſatiſdat. vt. ſ. ti. pri. l. ſciendum. [defendere] per lit conteſt. ſub. nã ante lit. cõteſta. nõ cogiť eum defendere: ſʒ liberatur cedendo partem ſuam. vt. j. de noxa. acť. l. ſi cõis ſeruus.

1 ☞ Si ſiſtat liber factus in cauſis criminalibus non videtur in eadẽ cauſa ſiſti niſi ei libertas fuit annexa: ſecus in ciuilib⁹ noxaliter intentatis.

1 **Si ſeruuʒ in eadẽ cauſa.** In. l. iſta cuʒ ſeq. dicitur: promiſiſti ſeruũ ſiſtere in iudicio ſiſtis eum liberum: nunquid videris in eadem cauſa ſiſtere: ꝛ reſpondetur ꝙ ſi ſeruus conueniebatur criminaliter non videris in eadem cauſa ſiſtere: quia aliter de ſeruo ſuppliciũ ſumitur aliter de libero: ꝛ aliter condemnatur liber in actiõe iniuriarum q2 condemnatur

q₂ condemnatur pecuniariter: τ aliter seruus q₂ fustigatur: sed si cōueniebatur noxali τ sistis eum liberum in eadem causa videris eum sistere τ in meliori: q₂ primo tenebaris noxali modo teneris directa τ insolidum: s₃ quid promisisti sistere in iudicio statuliberum sistis liberum: nūquid videris eū sistere in eadem causa. Respondetur φ sic: q₂ iste casus erat implicatus cum libertate. h. di. ista. l. cum. l. sequēti. videatis expositionē littere. [seruū] subaudi de quo agebaṫ noxali ꝓ quo debet dñs cauere de eo sistendo in iudicio. vt. ṡ. eo. l. j. vel, qui accusabatur criminaliter. nam licet seruus non possit esse in iudicio. vt. C. de iudi. l. seruus. tamē criminaliter potest accusari licet cōdemnatio pecuniaria ei imponaṫ. vt. ȷ. de accusa. l. bos accusare. §. omnib⁹. [sumitur.] q₂ artius punitur seruus pena corporali. φ liber. vt. C. de sum. trini. τ fide catho. l. ij. [peruenisse]. s. ideo videtur sistere in eadem causa: q₂ si sisteret eū₃ seruū teneretur noxali: modo q₂ eo effecto libero sistit eū in iudicio tantū directa insolidum. vt instit. de noxa. §. omnes autem. [sed si statuliberū.] τ dicitur statuliber ille cui relicta est libertas sub cōditione. [causa]. s. pendente. vt. de sta. lib. l. j. [φ] i. q₂. [implicitus]. i. annexus. [fuerit.] ex causa precedenti: vnde indubitanter in eadem causa videtur eū sistere: vt hic. τ ad hoc est arg. ȷ. de solu. l. si mihi.

¶ De eo per quē factum erit quominus quis in iudicio sistat. Rubrica.

¶ Signori ista rubr. cōtinuatur ad precedentia hoc modo: dictū est in duobus ti. precedētibus de satisda. τ cau. conuētis interpositis: verū q₂ aliqñ: postφ reus satisdedit vel cauit fit per aliquē quominus reus sistat in iudicio ita φ actio actoris expirat vel φ reus cōmittit in penam: vel teneṫ ad interesse actoris: ideo poniṫ rubri. de eo per quē factū erit quomin⁹ quis in iudi. sistat. q. di. de dolo malo illius qui impediuit reum quominus sua die sistat in iudicio videamus τ subiiciamus: τ potest dici qđ verba rubrice sunt verba edicti pretoris: τ tunc est subaudiendū in rubri. pretor ait de eo per quē factu₃ erit quominus quis in iudicio sistat. sub. iudiciū. i. acṫ. in factū dabo. ¶ Or signori cōsueuit queri hic: per dños Ioan. τ Az. sic: nonne iste ti. est superfluus per illum. ṡ. ne quis eū qui in ius vo. est vi exi. ad qđ ipsi respōdent φ non: q₂ edictum pretoris isti⁹ ti. differt ab illo in quattuor τ primo differt ab illo τc. dic vt diffuse not. in rubri. ipsius titu. τ hic repeto si vobis placet.

1 ¶ Actio ad interesse datur in eū cuius dolo factū est quominus quis in iudicio sistat.

2 Interesse ei⁹ nō vř q aduersus obligationē tutus est exceptione.

3 Plures qñ teneṅ ad interesse vnius solutio liberat aliū.

Equissimum putauit. In pn. huius legis iuriscon. vsq₃ ad. §. si reus dicit duo principaliter. primo cōmendat presens edictum pretoris. scđo ponit qñ istud edictu₃ habet locū cōmendat presens edictū pretoris dicēs: equissimum putauit pretor cū putauit coerceri debere dolu₃ illius qui fecit quominus reus sistat sua die in iudicio. Secūdo dicit si aliquis suis manibus detinuit reū vel fecit φ serui sui tenuerūt eū vel rogauit aliquē vt teneret reum quominus reus veniret ad iudiciū dolo malo fecisse videṫ: siue illi scientes siue ignorātes fuerunt: sed si maliciose aliqđ fecit vel denūciauit aliquid triste reo propter qđ si verum esset reus nō deberet venire ad iudiciū dolo malo videtur fecisse quominus quis sistat in iudicio: licet reo videatur imputandum quare nimis credulus fuit: sed licet videretur imputandum ei: tamē ei non imputabitur. h. d. ista. l. in princi. [pretor.] sub. in quodam edicto cuius verba nō habemus s₃ sententiam. vt. ȷ. ea. l. §. fecisse. τ ita fit hic mentio de edicto τ non habemus illud: sic τ alibi. ȷ. de mino. l. interdū. et. ȷ. ex qui. cau. ma. l. ab hostib⁹. §. sed qđ simpliciter. vel potest dici φ verba eius habemus in ipsa rub. sicut ibi dixi. τ est sub. vt ibi dixi. [aliquē.] sc₃ reum. [in iudicio sisti.] sub. sua die: τ hucusq₃ durat primū dictū
1 τ in isto primo dicto no. † φ pretor punit eū qui fecit: quominus quis sistat in iudicio sua die qui promiserat vel cauerat sistere in iudicio: q₂ eximēs tenetur reo ex empto acṫ. in factū ad interesse. vt. ȷ. e. l. §. si reus. τ tenetur actori ad suū interesse si sua actio expirauit. vt. ȷ. eo. l. vlti. in princi. τ hoc est illa ratione ne dolus illius eximētis remaneat impunitus qđ esse nō debet. vt. ȷ. de dolo. l. j. in prin. τ. §. j. τ. l. si duo. τ. ȷ. de arbi. l. ita demum. τ. ȷ. de fur. l. itaq₃ fullo. τ. C. de leg. l. si legatarius. [fecisse autē] τc. incipit scđm dictum. [dolo malo] sub. videtur quis ne reus cōuētus sistat in iudicio sua die. [putatur] s. creditur. [vel abducerēt.] subaudi ad alium locū. [qđ cōmisceretur.] id est qđ fieret vel quare decernetur: τ ita no. φ qui dolo malo reum vocatum in ius eximit qui satisdederit in iudicio sisti certo die quominus sistat siue suis manibus eximat eum siue per alium tenetur: q₂ qui per alium facit per seipsum facere videṫ vt hic: τ ad istud facit. ṡ. de iurisdi. om. iudi. l. si quis id quod. §. vlti. τ. ṡ. ne quis eum qui in ius vocan. vi exi. l. si per alium. in prin. τ. ȷ. de vi τ vi ar. l. j. §. deiecisse. τ. ȷ. ad le. aquil. l. liber homo. τ. ȷ. de admini. tut. ita autem. §. gessisse. τ. ȷ. de fideiusso. tu. l. ij. [venienti] reo. [teneatur ex hoc edicto]. q. di. si aliquis nūciauit reo tale quid qđ si verū esset non teneretur venire: vtputa cum reus veniret ad iudicium dixit ei: quo vadis: dixit reus: vado ad iudiciū: dixit: noli ire: quia filius tu⁹ mortuus est iste non tenetur venire. vt. ṡ. de in ius vocan. l. ij. τ. iij. τ. ȷ. de iudicijs. l. interdum.

Quāuis. Istud q̄uis non ponitur correctiue s₃ aduersatiue si nunciatur tale triste reo φ non teneretur venire si esset verum: licet posset imputari ei: q₂ nimis credulus fuit: tamen nihilominus qui nūciauit teneṫ ei ad interesse suum τ actori: q₂ licet reus fuerit in culpa tamē denūcians fuit in dolo τ dolus preponderat culpe vt hic. τ. ȷ. ad leg. aquil. l. item si obstetrix. in si. τ. l. qui foueas. licet dolus cu₃ dolo cōpensetur. vt ȷ. eo. l. vlt. §. pe. [fuit.] vnde no. hic quē non debere esse nimis credulum: τ si fit nimis credulus imputeṫ ei vt hic: q₂ aliquando referuntur ea que nō sunt. vt. C. de accu. l. vlt. τ ad hoc facit qđ quis non debet esse nimis credulus. vt. ȷ. de in rē ver. l. ij. §. sed sic. τ. ȷ. qđ fal. tu. auc. l. si id inquit.

2 Si reus. In. §. isto dicūtur duo. Primo diciṫ si cōueniebam te coram iudice τ tu satisdedisti iudicio sisti certa die: τ sub certa pena: si dū venires ad iudiciū dolo meo malo factū est quominus sistas non habes acṫ. in factum contra me ad interesse q₂ satis est φ si peto penā qđ repellis me doli exceptione. Secūdo diciṫ si nō dolo malo meo factū est quominus sistas in iudicio: sed dolo cuiusdam tertij contra illum tertium dabiṫ acṫ. tibi in factū ex hoc edicto ad interesse tuum. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [si reus]. i. conuentus qui debebat sistere in iudicio certa die τ sub certa pena. [aduersus eū.] sc₃ actorē. [acṫ.] sc₃ in factū. [ex hoc edicto.] scil₃ ad interesse. vt. ȷ. eo. l. vlti. in si. [possit.] sc₃ reus. [exceptione.] sc₃ doli mali que est generalis. vt. ȷ. de doli excep. l. ij. §. generaliter. τ. l. q vtiq₃. [non venerit.] ¶ Or signori colligetis hic illud no. vbi aliquis potest esse tutus excep. non habet acṫ. extraordinariā ex isto edicto: simile. ȷ. vt in poss. leg. l. j. §. si debitori: verūtamē vbi quis potest esse contentus exceptione bene habet ordinariam acṫ. τ sic soluiṫ ɔtra ar. ȷ. de lib. le. l. qđ mihi. sicut est in metū passo. vt. ȷ. qđ me. causa. l. metū. §. si quod. [aliter.] incipit scđm dictū. τ iste ver. habet duplicē intellectū: vno modo intelligiṫ sic. si non dolo malo τc. vt dixi in casu: τ tunc exponetis ita litterā. [aliter atq₃ si ab alio]. s. tertio priuato non a magistratu. vt. ȷ. tit. proxi. l. ij. §. vlti. τ l. iij. [sit impeditus]. s. quominus sistat in iudicio sua die [nā acṫ. propositā]. s. in factū que competit est isto edicto ad interesse.] aduersus eū]. s. eximente exercebit: vel potest legi scđo modo: si tu promisisti mihi te sistere in iudicio certa die τ sub certa pena: τ tertius te dolo malo exemit: quominus sistat sua die cōmittis in penam si penam promisisti al's teneris ad interesse nec liberaris ꝓpterea φ alius terti⁹ te dolo malo exemit: s₃ illud qđ prestabis mihi recuperabis ab illo qui te exemit: τ tūc exponetis sic lr̄am. [aliter atq₃ si ab alio]. s. tertio. [sit impeditus.] scilic₃ quominus quis sistat in iudicio. [nam acṫ. propositam.] scil₃ ex stipulatione ad penā si pena promissa est al's ad interesse. vt. ȷ. e. l. vlt. [aduersus eū]. s. reum exemptū. [exercebit]. s. actor. sed illud quod reus prestabit actori recuperabit ab exim ente acṫ. in factū. vt. ȷ. tit. pri. l. ij. in si. τ. l. iij.

3 Si plures. In. §. isto dicitur: tu promisisti mihi te sistere in iudicio certa die τ sub certa pena: postea duo vel tres impedierunt te quominus sisteres in iudicio: nūquid tenentur ad tuū interesse: certe sic: τ quilibet insolidum: veruntamen si vnus soluit tibi totum tuum interesse ceteri liberanṫ. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [si plures fecerint] quominus reus sistat in iudicio sua die. [oēs teneṅ insolidū.] vt. ȷ. de do. l. si plures. [sed si vnus prestiterit penā]. i. interesse qđ est interesse q̄tum ad eū qui recipit: sed est pena q̄tum ad soluentem. [cum nihil intersit.] id est cum vno soluēte desinat eius interesse. vnde not. si promisisti sistere in iudicio certa die τ sub certa pena: si plures faciunt quomin⁹ sistas nihilominus cōmittis in penā: s₃ ages ɔtra illos ad tuū interesse. i. ad id qđ prestabis mihi: τ quilibet tenetur tibi insolidū: sed si vnus soluit totum tuū interesse ceteri liberanṫ: q₂ illud qđ soluitur est interesse q̄tum ad te cui soluiṫ: s₃ q̄tum ad soluētem est pena: vnde cū ista actio detur ad interesse. vt. ȷ. eo. l. vlti. si vnus soluit tibi ceteri liberantur: quia nihil amodo tua itereſt: vt hic: secus si illud quod soluitur pena esset q̄tum ad eum cui soluitur τ q̄tum ad eu₃ qui

soluit: q2 tunc vno soluente ceteri non liberantur: q2 vnusquisq3 soluit penam sui proprij delicti. vt. s. de iurisdi. om. iud. l. si quis. in fi. 7 l. seq. 7 ibi dixi. 7 s. ne qs eum qui i ius vo. est vi exi. l. si per alium. in fi. 7 l. vlti. 7 j. ad le. aquil. l. item mela. §. si plures. fallit in act. qd met. causa: q2 si plures mecum cõmiserint 7 vnus conuentus nõ restituit rem ad primã sniam 7 per scdam damnatus est in quadruplũ 7 prestitit ceteri tamẽ liberant̃: 7 tamẽ est pena q̃tum ad soluentem 7 ei cui soluitur. 7 j. qd me. cau. l. si cũ excep. §. vlt. 7 seq. vel potest dici q lex illa intelligit̃ qñ plures p metũ abstulerunt rem 7 vnus conuentus ad primã sententiã rem restituit ceteri non tenent̃: 7 ad hoc facit prealleg. l. si cum exceptione §. satis clementer.

Serui nomine. In. §. isto dicũtur. iiij. Primo dr̃ si seruus tuus te inuito vel ignorante fecit dolo malo quominus sisteret in iudicio: tu dñs serui teneris mihi noxali act. Scdo dr̃ q ista actio dat̃ nõ solum ei cuius interest: sed etiã heredi eius. Tertio dr̃ cum ista actio sit pretoria 7 penalis q̃tum ad soluentẽ nõ datur post annũ. Quarto 7 vltimo dicit̃ q ista actio cũ sit penalis nõ datur cõtra heredem nisi inq̃tum ad eum peruenit ne heres lucret̃ ex dolo defuncti. h. d. i. iste. §. videatis expositionẽ littere. [serui noie]. s. facientis: quominus reus sistat in iudicio inuito dño ignorante. [oẽs ɔsentiunt]. s. doctores interrogat de hac questione: secus si fecit dño iubente: q2 tunc dñs insolidum tenetur non noxaliter: vt in prin. huius. l. habuistis 7 habebitis. j. de noxa. l. ij. 7 l. in delictis seruo2. in prin. [7 heredi.] incipit scdm dictũ 7 exponatis. [7 heredi]. s. illius cuius interest reum non esse exemptũ. [datur] sed quare datur heredi eius cui9 interest. Rñ. q2 licet ista actio sit penalis q̃tum ad solutionẽ: tamẽ nõ est penalis q̃tum ad accipiẽtem. vt. s. pri. §. habuistis. preterea esto q esset penalis q̃tum ad accipientẽ 7 soluẽtẽ q nõ interest: q2 nõ est pdita ad vindictam dat̃ heredi. vt de perpe. 7 tẽ. act. §. si heredibus. s3 actiones pdite ad vindictã nõ dantur ad heredẽ. vt. s. de in ius vo. l. pe. 7 vlt. [s3 nõ vltra annũ.] incipit tertiũ dictum. 7 sub. nõ datur: quare q2 est pretoria. vt. s. si quis ius di. non ob. l. j. in fi. 7 j. de act. 7 ob. l. in honorarijs. [aduersus heredẽ 7c.] incipit quartũ dictũ. [heres lucretur.] nã actiones ex delicto dant̃ contra heredem inq̃tum ad eũ peruenit. vt. j. de calũ. l. in heredẽ. in fi. 7 j. de dolo. l. vtiq3. sil'r darent̃ contra heredẽ si lis contesta. esset cũ defuncto. vt insti. de perpe. 7 tẽ. act. §. nõ tantũ. sed consueuit que hic quõ ad heredem illius q dolo malo fecit: quominus reus sua die sisteret in iudicio potest aliquid puenire: de hoc ponunt̃ p dñm Jo. 7 Az. tria exẽpla. Primũ est satis obscurũ: pone possidebas rem meã bonafide: 7 sic eã vsucapiebas: postea quidã tertius instituit te heredem 7 rogauit te vt illam rem adita hereditate dares titio: vocaui te ad iudiciũ petẽdo illam rem a te rei vẽdi. post vocationẽ ille titius vt rem legatã haberet 7 vt cõpleatur vsucapio dolo te exemit ita q non venisti ad iudiciũ 7 sic vsucapio cõpleta est: vñ titius habet rem sibi legatã: sic ergo agit̃ ɔtra heredẽ ipsius titij legatarij: q2 dolo titij ad eu3 peruenit res mea legata ipsi titio: 7 penales actiones dantur cõtra heredẽ inq̃tum ad eu3 peruenit. vt. j. qd me. cau. l. videamus. Scdm exemplũ est tale: pone tenebaris mihi aliqua tẽporali act. ad decẽ debebas venire certa die in ius dedisti cuidam pecuniã vt te exemeret quominus sisteres in iudicio: q2 te exemit act. tpe expirauit: certe sicut cõtra illũ qui te exemit datur mihi in factũ actio ex hoc edicto ita cõtra heredẽ eius: q2 ad eum peruenit 7 penales actiones dantur cõtra heredem de eo qd ad eum peruenit. vt. s. dixi. Tertiũ exemplũ est: pone q tu eras debitor meus in. x. 7 p te tenebatur fideiussor: 7 dũ vocassem te ad iudicium ille fideiussor te exemit ita q actio mea expirauit: indubitanter vr̃ liberatus fideiussor: q2 oẽs exceptiones que cõpetunt reo 7 ei9 fideiussori 7 inuito reo. vt. j. de excep. l. oẽs. s3 tamẽ dicendũ est q fideiussor nõ sit liberatus: vnde ipse tenet̃ 7 heres eius ad quẽ liberatio peruenit. vt. j. eo. l. vlti. in fi. 7 j. qd me. cau. l. illud. in prin.

1 ☞ Dñs ex facto serui tenet̃ sciens insolidũ alias noxaliter.

1 **Si actoris.** In. l. ista dr̃: conueniebã te coram iudice: tu pmisisti sistere in iudicio certa die: 7 sub certa pena dolo malo serui mei factũ est quominus sisteres in iudicio: nunquid dolus serui mei debet mihi obesse. rñdet̃ distinguendũ esse si fecit me dño sciente 7 phibere valente sicut si te impedirẽ poteris me repellere doli mali excep. ita si seruus meus me sciente fecit quominus sisteres repelles me doli mali excep. sed si seru9 me9 fecit me inuito quominus sisteres non repelles me doli mali exceptione a petitione pene vel interesse: qm̃ nõ deliqui: verũtamẽ noxali poteris me ɔuenire vt illũ seruũ tradã tibi p noxa. h. d. ista l. videte expõnem 7c. [sistã] ego reus. [aduersus dñm ait] sub. si cõueniat me vel ad penã vel ad interesse: q2 sua die nõ steti in iudicio vt pmisi: 7 hic illa rõne ne tibi lucretur: vnde no. sicut actor repellit̃ a petitiõe pene vel interesse si impediuit reũ quominus sisteret. vt. s. l. pri. §. si reus. ita si seru9 actoris volẽte actore impediuit reũ repellit̃ doli mali excep. vt hic. Jtẽ no. hic quẽ nõ debere ex suo dolo vel quasi suo lucrari: 7 ad hoc concor. j. tit. pri. l. si duo. [dandũ ait]. s. reo aduersus actorẽ. vt. s. l. pri. §. serui. [obesse debere dño] q2 in iã quesitis seruus nõ potest cõditionẽ dñi facere deteriorẽ. vt. C. de pac. l. seruus. [nisi hactenus]. i. intantũ. [qm̃] p q2 [deliquit.] 7 l3 seru9 in iã quesitis nõ possit cõditionẽ dñi facere deteriorẽ vt dictũ est: tñ in se põt facere cõditionẽ dñi deteriorẽ: vt hic. 7 j. de vi 7 vi ar. l. j. §. qd igitur.

1 ☞ Impeditis venire ad iudicẽ cũ tpe si liberetur contra impedientem actio nõ datur 7 si nõ fuerit soluendo in pristinũ debito rem actio restringitur.

2 Actio ista potest actori 7 etiã reo simul cõtra diuersos cõpetere.

3 Dolus cũ dolo cõpensatur.

4 Actio de qua hic contra impedientem datur ad interesse: l3 promissio fideiussoris minorẽ q̃titatem cõtineat.

1 **Ex hoc edicto.** In. l. ista dr̃: si aliqs dolo malo facit quomin9 re9 sistat i iudicio sua die tenet̃ ex hoc edicto act. in factu3 ad interesse: 7 in isto interesse cõsideratur interesse rei si reus cõmittit in penã. Jtem considerat̃ interesse actoris si aliquid amiserit actor ob eam rẽ: vtputa si pterea reus fuerit liberatus ab act. sua: vel reus rem actoris vsuceperit: sed si forte qui exemit nõ est soluẽdo hoc casu actori restituet̃ act. aduersus reũ ne dolus alienus liberet reum 7 ipsi reo sit lucrum 7 actori damnum qd non debet esse. h. d. prin. huius legis videte expositionẽ littere. [ex hoc edicto]. s. qd habemus: vel dic vt dixi. s. eo. l. pma [actio cõpetit.] q2 ex quolibet edicto ex quo non est stabilita certa actio datur actio in factũ: vt hic. 7 s. ne qs eũ qui in ius voc. est vi exi. l. si per aliũ. §. in eu3. 7 bene dixi ex quolibet edicto ex quo non decernitur certa actio datur actio in factum: q2 si decernitur actio spãlis illa datur vt est videre in edicto de pub. vt. j. de pub. l. j. [actoris.] sub. nec minus cõpetit ipsi reo. vt. s. eo. l. j. §. si reus. [in quo iudicio]. i. in qua act. in factũ que cõpetit ex hoc edicto. [deducitur]. i. venit. [acquirat]. s. vsuca. vel prescrip. [fuerit]. s. reus qui tenebat̃ personali act. [cõpetere] 7 ita no. q in subsidiũ datur actio ɔtra aliquẽ que al's nõ daretur: 7 ad hoc est fit̃e. j. de leg. ij. l. plane. §. ij. [officiat̃.] 7 ita not. q ex alieno dolo quis non debet lucrari: q2 nõ d3 alteri per alterũ iniqua cõditio afferri. vt j. de ali. iu. mu. cau. fac. l. j. 7 j. de reg. iur. l. nõ debet. 7 l. alterius. 7 j. qd me. cã. l. si cũ. §. pedius. ☾ Or signori ad prin. huius. l. oppo. sic: hic dicit̃ si reus tenet̃ mihi tpali act. 7 dolo malo factũ est quominus quis sistat in iudicio ita q actio mea expirauit mihi datur act. in factũ ad interesse cõtra eũ: sed quõ potuit actio mea expirari cũ per executorẽ perpetuata sit actio mea: etiã fm has. ll. vt j. de act. 7 obli. l. cõstitutionibus. 7. C. de pscript. xxx. vel. xl. ann. l. sicut 7 l. cũ notissimi. ad istud põt dici multis modis: 7 vno modo sic: qd dicũt. ll. ille verũ est in reali act. secus in personali: vbi per executorẽ nõ perpetuatur actio. 7 s. ne quis eũ qui. l. si eximendi. §. j. vel potest dici q reus erat vocatus p simplicẽ denũciationẽ: q2 denunciauerã ei q volebã eũ vocare in ius: 7 ipse cauit mihi: vel erat vocatus per litteras.

2 **Sed 7 si stipulator dolo titij.** In §. isto dicitur: conueniebã te temporali act. puta redhibitoria vel q̃tominoris certa die: pmisisti sistere in iudicio fuit impeditus quominus ea die venirem ad iudiciũ dolo titij: tu pmissor fuisti impeditus dolo meuij quominus venires ad iudicium: 7 ita actio mea expirauit: nunquid ego stipulator ago contra titium qui impediuit me: 7 tu promissor agis contra meuiũ qui impediuit te actiõe in factũ. Respondet̃ q sic. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [sistat.] scilicet dolo malo. vt. s. eo. l. j. in prin. in ver. dolũ malum. [vterq3.] scilicet stipulator 7 promissor. [experietur.] vt j. titu. proxi. l. j. 7 l. ij. §. vlti. 7 l. seq. 7 est verum q stipulator potest agere contra illũ qui impediuit quominus ad iudicium veniret: si actio sua expirauit. vt in princ. huius legis habuistis. Jtem est verum q reus potest agere contra illum qui impediuit quominus sisteret sua die: q2 tenetur ad penam vel ad interesse. vt. s. in ius vo. vt. e. l. vlti.

3 **Sed 7 si stipulator.** In. §. isto dicit̃: conueniebã te tẽporali actione puta redhibitoria: vel q̃tominoris tu certa die promisisti sistere in iudicio: postea dolo tui fui impeditus quominus venirẽ ad iudiciũ: tu etiã dolo meo fuisti impeditus quominus venires: nunquid potero te conuenire ad meũ interesse 7 tu econtra me. Respondetur q non: q2 hincinde fuit dolus cõmissus: vnde dolus cum dolo compensatur. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ lr̃e

[promissoris]

[promissoris] eiusdē rei [pretor]. s. ex hoc edicto cōpēsando. Or signori habetis in. §. vt dixi ī casu: ⁊ ad istud accedit ꝙ dolus cū
a dolo cōpēsat^a. ꝭ. de dolo. l. si duo. ⁊. ꝭ. de cōtrahen. emp. ⁊ vendi. l. si domū. in fi. Itē no. ꝙ culpa cū culpa compensat. vt. ꝭ. de compensa. l. si ambo. in princip. itē delictū cū delicto cōpēsat ꝙ mutua crimina paria compensatione tollūtur. vt. ꝭ. solu. mat. l. viro atqꝫ vxo. similiter mora cū mora ⁊ pena cū pena compensatur. vt ꝭ. de regu. iur. l. cum par delictū. §. vlti. ⁊ C. de transactionibus. l. si quis maior.

Siquis a fideiussore.

In. §. isto dicitur: petebā a te. c. tem porali actione: quia non possidebas immobilia fuisti stipulat⁹ a te ꝙ sisteres in iudicio certa die: ⁊ de hoc dedisti fideiusso. et a fideiussore tuo fuisti stipulatus qnquaginta noīe pene si sua die non sisteres in iudicio: postea dolo cuiusdā tertij pone sempronij fuisti impeditus quomin⁹ sisteres: ⁊ ita actio mea expirauit: nūquid potero agere cōtra semproniū ad. c. certe sic: lꝫ fideiussor minorem quantitatem promisisset. h. d. iste. §. videatis expositionē littere. [si a fideiussore]. s. iudicio sisti. [fuero]. s. noīe pene. [venīat] sub. ⁊ propterea actio mea expirauit. [promiserit]. s. quinquaginta noīe pene si sua die in iudicio nō staret. Or signori ad §. istū op. hic dicit: si fuisti stipulatus a te iudicio sisti ⁊ dedisti fideiusso. ⁊ fuisti impeditus a sempronio: ⁊ ꝓpterea actio mea expirauit ꝙ possum agere contra semproniū ad. c. sed quomō dabitur mihi actio ꝯ semproniū eximentē cū debeat mihi dari act. ex stipu. ad interesse. vt in prin. huius legis habuistis. sꝫ dꝫ mihi dari ad interesse: nōne agā contra reum liberatum ad interesse: vt s. si quis in ius voca. non ie. l. vlti. ⁊ interesse meū est. c. que petiturus erā a reo si nō stetisset in iudicio: ergo sempronius non tenetur mihi: ad qḋ pōt dici duobus modis: ⁊ vno modo sic: lꝫ habeā act. ex stipu. iudicio sisti ad interesse ꝯ reū. vt in. l. cōtra. tñ nihilo minus dat mihi act. in factū ex isto edicto cōtra eximentem: qꝛ interest mea plures debitores habere. vt. ꝭ. de li. le. l. nō solū. §. j. tñ vno soluente alius liberat cū agitur ad interesse: vt. s. eo. l. j. §. si plures. vel potest dici ꝙ hic non promiserat reus iudicio sisti: sꝫ aliquis eius amicus promiserat ꝑ eo: vnde contra debitorē meū non possum agere ex stip. iudicio sisti: qꝛ nō promisit nec act. prima qꝛ ipsa expirauerat tempore: merito ergo ago act. in factum ex istō edicto ꝯ eximentē: vt hic dicit. Sed denuo op. ⁊ videt cōtra. ꝭ. si qs cau. l. ij. in fi. ⁊ l. seq. rñ. cōtra fideiusso. habebā act. in. l. tantū. sed interera t mea in. c. vnde agā contra eximentē inquantum pluris est vt. ꝭ. pro socio. l. si qs a socio. Sed denuo oppo. et instat ⁊ videt ꝙ non debeā consequi ex sempronio. c. sed. l. tantū. vt. ꝭ. de act. emp. ⁊ vendi. l. predia. ad qḋ pōt dici ꝙ isti tenebātur mihi ex diuersis causis: vñ soluente fideiussore non dꝫ sempronium liberare: qꝛ vnusquisqꝫ penā proprij delicti prestat vt. s. de iuris. om. iudi. l. si qs id qḋ. in fi. ⁊ l. seq. vel possum dicere in. l. ista ex promissione mea habeo act. ex stipu. cōtra fideiusso. si reus nō sistatur contra reum eximentē habeo act. in factū ex promissione istius edicti: vnde non debet mihi nocere.

Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis nō obtemperauerit. Rubrica.

Rubrica ista continuat ita ad precedentia. s. titu. proxi. dictū est si qs cauit vel promisit iudicio sisti ⁊ dolo malo alterius non stetit in iudicio qualiter consulitur reo ⁊ actori cōtra eximentem ⁊ ita dictū est de cautionibus factis iudicio sisti: si dolo malo alterius eis nō est obtēperatū: verū qꝛ interdū reus ꝑstita cautione iudicio sisti nō obtemperat nō impeditus dolo malo alterius sꝫ casu fortuito vel propria volūtate ponit rubri. si qs cau. ⁊c. et exponatis. [si qs]. s. reus. [cautionibus]. s. interpositis. [nō obtemperauerit] ⁊ nō impedit casu fortuito sꝫ sua spontanea volūtate. sub. videamus ⁊ subijciamus: ⁊ de eo q impeditus casu fortuito nō stetit: agit. ꝭ. e. l. j. ⁊ l. ij. ⁊. iij. ⁊. iiij. de eo q impedit sponta nea voluntate agit. ꝭ. e. l. ⁊ si post tres pluresve dies ⁊c.

1 Absenti ad veniēdum pro singulis. xx. miliaribus vn⁹ dies est statuendus.

2 Dieta legalis est vt pro qualibet dieta dent. xx. miliaria. Itē debet iudex facere ꝙ non sit partibus onerosum.

Vicena milia passuum.

1 In lege ista dicitur: † tu debitor meus mihi creditor tuo cauisti sistere in iudicio cū tu esses absens a loco illo in quo eras litigandus qḋ spaciū debes tu habere ad veniēdū. rñdet ꝙ debes habere pro. xx. miliarijs vnū diē preter illū diem in quo interponit stipulatio: ⁊ preter illū diem in quo debes sistere talis em̄ itineris dinumeratio onus in se nō continet: vñ neutri litigatorum dꝫ videri onerosa. h. d. dicit ista lex videte expositionē littere. [vicena milia passuū pretor iubet in singulos dies dinumerari.] q. d. pro singulis diebus. xx. dantur miliaria. nam mille passus faciunt miliariū: ⁊ passus cōtinet in se qnqꝫ pedes. vñ qnqꝫ milia pedū cōtinet miliariū: vt hic. ⁊. ꝭ. de verb. signifi. l. iij. ⁊. l. mille passus. ⁊ insti. de excu. tuto. §. q auté. [preter eū diē in quo cautū ꝓmittitur: ⁊ in quem sistere in iudicio debet. Or signori hic littera legitur dupliciter: ⁊ vno modo sic. [preter eū diem in quo cautū ꝓmittitur.] i. ille dies nō debet cōnumerari in quo ꝓmittitur cautio iudicio sisti: ⁊ preter eū diem in quē sistere debet. i. se exhibere quasi aperte dicat si qs ꝓmittat sistere in iudicio pro singulis. xx. miliarijs hꝫ vnū diē ad veniendū si est absens non computato die in quo ꝓmittit cautio: nec ꝯputato die in quo in iudicio sistere debet: vel legitur ita scḋo modo ṗter eū diē quo cautū ꝓmittit cū effectu ⁊ preter eū diē in quē sistere oportet. s. cū effectu: ⁊ qs est ille dies in quo cautū ꝓmittitur cū effectu: ⁊ in quem debet sistere cū effectu. rñ. dies in quo lis ꝯtestat cū tempore quo lis contestat dicatur qs sisti ꝓprie in iudicio: vt. argu. ꝭ. rem ra. ha. in. l. amplius. in prin. [dinumeratio]. i. cōnumeratio. [neutri litigatorū]. i. nec actori nec reo [onerosa est.] vñ qꝛ eqtatē in se cōtinet nec actor nec reus dꝫ ꝯqueri: qꝛ nec nimis delicat⁹ debitor nec nimis onerosus creditor audiretur. vt. ꝭ. de pignora. actio. l. si
2 seruos. † Or signori no. hic qñ tractat de dietis faciendis legalis dieta est vt pro quolibet dieta dent. xx. miliaria: vt hic dicitur: ⁊ ad hoc ꝯcor. ꝭ. de vb. sig. l. in itinere. ⁊ institu. de excu. tuto. §. q aūt. Itē not. ꝙ iudex dꝫ facere ꝙ nō sit partibus onerosum vt hic in fi. ⁊ ad istud accedit in aut. de ap. §. j. Modo ad legē istam instatur ⁊ oppo. ⁊ videt ꝙ hec lex stare non possit: qꝛ aut cōuenit stipulator cū reo qua die reus sistat in iudicio: ⁊ tunc illa die debet sistere ⁊ nō habet aliā certā diē: vt. ꝭ. de verb. obli. l. cōtinuus §. cū ita. in fi. ⁊. ꝭ. de verb. sig. l. ij. aut nō conuenit: ⁊ tunc poti⁹ debet stare arbitrio stipulatoris ꝙ̄ promissoris: verūtamē si inique arbitret iudex moderabit. vt. s. q satisda. cog. l. de die. in princ. ad qḋ pōt dici ꝙ hic nō ꝯuenerat qua die sisteret in iudicio: vnde si erat absens dꝫ habere spaciū ad veniendū pro singulis. xx. miliaribus vnā diē: si dicis immo debet stare arbitrio iudicantis. respōdeo iudex arbitrabit hoc modo vt habeat vnū diē pro singulis. xx. miliarijs: ꝭm qḋ dicitur in. l. ista: ⁊ in hoc versatur arbitrio ipsius: vel pōt dici est duplex tempus: est tp̄s qḋ hꝫ reus ad veniendū ad iudiciū: ⁊ tunc habet ꝑ singulis. xx. miliarijs vnum diē vt hic dicitur: est tp̄s quo debet sisti in iudicio: et tunc habet locū qḋ dicit in. l. de die. in princi. itē est tertiū tempus postꝙ̄ venit ad iudicium vt detur ei tempus ad deliberandum. vt. C. de lit. con. aut. offeratur.

1 Liberatio contingit per transactionē a cautione de iudicio sisti si erat cōmissa paratur exceptio.

2 Impeditus impedimento publico et necessario in penam nō incidit cum effectu.

3 Impedimentū iustū si superueniat in persona ei⁹ q sistere dꝫ vel in itinere vel in loco vbi dꝫ sistere absqꝫ culpa promissoris ei exceptio concedetur.

4 Mulier grauida non tenetur in iudicio cōparere ꝑsonaliter.

5 Casus superueniens qñ excuset a pena.

6 Impedimentum superueniēs facto magistratus dat exceptionē reo: secus si est impedimentū facto priuati contingens. Item capitalis cōdemnatio vel relegatio est iusta causa in iudicio non sistendi ibi.

7 Obligationem vitiat impossibilitas non difficultas.

Non exigimus.

1 † In principio huius legis dicitur: tu cauisti mihi ꝙ sisteres in iudicio certa die: postea trāsactū est inter nos nūquid debetis sistere in iudicio. respondit iurisconsul. ꝙ non: qꝛ si anteꝙ̄ sisti oporteret fuit transactum nō teneris iudicio sistere: si postea fuit transactū: et iḋ non venisti: lꝫ de rigore iuris cōmittat pena: tñ obstat ei doli exceptio: qꝛ frustra de pena laborat post negociū transactum nisi ꝯtrā partibus placuerit. h. d. iste. §. videte expositionē lr̄e. [oporteat]. i. si transactio fuit facta anteꝙ̄ veniret dies in quē debeat sistere in iudicio [debere]. s. si agatur aduersus reū. [trāsactū]. q. d. nullus [trāsactū sit] qꝛ si nō subsistit principale nec accessoriū. vt. ꝭ. de eo qḋ cer. lo. l. vlti. [placuerit]. s. vt transactio extendatur ad sortē tantum nō ad penā: qꝛ tunc statur ꝯuentioni ꝙ ꝯctus ⁊c. vt. ꝭ. depo. l. j. §. si cōueniat. vñ not. hic ꝙ q promisit sistere in iudicio si trāsegit nō tūc veniet ad iudiciū vt h. ⁊. ꝭ. e. l. si eū. qꝛ in iudiciū vocat⁹ duobus casib⁹ dimittēdus est: si defendit al's transegit: vt. s. de in ius vo. l. neqꝫ. itē no. si ille q ꝓmittit iudicio sisti certa die: ⁊ sub certa pena si trāsegit post diē: lꝫ sit ꝯmissa pena de eqtate tñ hꝫ doli exceptionē: qꝛ frustra ⁊c. vt hic dꝛ cū trāsactio interposita super principali videt interposita super accessorio. vt. C. depo. l. ij.

a Cōpēsat. Adde ꝙ si qs me expulit ⁊ ego eū expuli cum interuallo tunc dolus cū dolo nō ꝯpensatur secus quādo fit incōtinēti. glo. in. l. j. et ibi Bar. C. vñ vi ⁊ qñ dolus cuꝫ dolo ꝯpensēt. vide bar. in l. q res. C. de sacrosā. ec. ⁊ qñ culpa cū culpa et dolus cum dolo. vide bar. in. l. viro atqꝫ vxo. ff. sol. ma. ⁊ in. l. cū mulier. eo. ti. ⁊ ꝑ cano. i. c. intellexim⁹ de adulte.

secus si stipulor sortē ꝛ vsuras: qꝛ sublata petitione sortis rema net obligatio vsurarū. vt. C. de iudi. l. j. sꝫ certe ibi nō erat trāsactū sꝫ ibi petierā sortē tñ nō solueras eā. itē secus ꝛ si debebas solue re mihi certo loco: ꝛ soluisti alio loco: vel debebas. c. ꝛ soluisti. l. vt. j. d eo qd cer. lo. da. oꝫ. l. nō vtiqꝫ. §. iul. sꝫ ibi nō interuenit trās actio hic sic: vel pōt dici ꝙ ille. §. iul. corrigit p. l. vlti. eiusdē titu.

Si quis municipalis.

In. §. isto ponū tur due cause ꝑ pter quas excusaᷓ ille q pmisit sistere in iudicio si nō stetit: vna cā est talis: pone pmisisti mihi sistere in iudicio certa die ꝛ sub cer ta pena ea die qua debebas sistere in iudicio habuisti necesse ire in exercitū ciuitatis tue: nūqd ꝯmittas in penā certe de rigore iu ris sic: sꝫ de eqtate obstat tibi exceptio doli: est alia cā ꝙ si non ste tisti ea die in iudicio ꝙ nō cōmittis in penā si tu fuisti citatus ea die corā iudice cā testimonij ferendi: nā licet de rigore iuris com mittis in penā: tñ de eqtate poteris defendi doli mali exceptio ne. h. d. iste. §. videatis expositionē littere. [sine dolo malo suo.] vt qꝛ nō dedit operā: al's secus si dedisset operā: vt. j. ex qb⁹ cau. ma. l. ꝛ qui data opera. [impeditus] sub. ꝛ videᷓ impeditus cau sa muneris sui municipalis: etiā si non habuit se necesse absen tare cā reipu. vt. j. ex qb⁹ cau. ma. l. succurriᷓ. [excep.] s. doli ma li si cōueniat ad penā vel ad interesse. [subueniēdū.] nā inuitus quis cogitur ferre testimoniū. vt. C. de testibus. l. si qñ. ꝛ. j. de ta bu. exhi. l. j. §. hoc in. nisi sint ꝑsone priuilegiate. vt. j. de testi. l. in uiti. cū ergo inuitus aliqs fert testimoniū excusandus est a pena si sua die nō stetit in iudicio ne sua absentia sibi noceat qd esse nō debet. vt. j. ex quib. cau. ma. l. sꝫ ꝛ si pomp. §. vlti.

3 ## Si quis in iudicio.

† In. §. isto diciᷓ: si tu promisisti mihi sistere i iudicio certa die ꝛ impeditus es valitudine vel tempestate vel vi fluminis quominus sisteres de rigore iuris teneris ad penā vel ad interesse: tñ de equitate habes exceptionē: ꝛ merito habes ex cep. qꝛ ad hoc vt aliquis sistat in iudicio presentia persone opus est: quomō ergo potuit sistere q aduersa valitudine laborat: vn de. l. xij. tabu. caueᷓ si aliqs promisit sistere in iudicio certa die et nō stetit: qꝛ iudex vel ipse fuit impeditus morbo sontico nō vide tur in penā cōmittere de equitate: qꝛ iudiciū est differendū. h. d. iste. §. videte expositionē littere. [vel tēpestate] maritima vel ter restri. vt. j. e. l. §. qd diximus. [exceptione] s. doli mali. [adiuua tur] i. excusatur a pena vel ab interesse. [impeditus est] q. d. nō petitur. [morbo sontico] i. nocente rei de qua queriᷓ: sontes em̄ dicūtur nocentes: vt. j. de edil. edic. l. j. ꝛ. j. de verbo. signi. l. sonti cus. vñ si qs teneᷓ scribere ꝛ patiaᷓ cyragrā in manibus patitur morbum sonticum. Item si quis debet sistere in iudicio: ꝛ incipit febricitare nō pōt sistere in iudicio. [diffusum] i. differenduꝫ: vt ita nō cōmittat in penā: ꝛ si cōmittat in penā de rigore iuris: de equitate defendiᷓ doli excep. ꝛ ita not. ꝙ casus superueniens ex cusat aliquē vt hic: ꝛ. j. de arbi. l. si cum dies. §. pe. ꝛ. j. ad. l. rho. de iac. l. vlti. §. idē iuris. itē ex. §. isto colligiᷓ argu. ꝙ si quis vocatur ad iudiciū ꝛ febricitat ꝙ nō teneatur venire vel mittere ꝓcurato rē. Est tamē cōtra arg. ꝙ febricitās non excusaᷓ. vt. j. de re iudi. l. quesitū. ꝛ ideo in questione illa qua queritur nunqd febricitans excusatur: vos ita dicetis: ꝛ statim videtur ꝙ excusetur ita ꝙ nō teneatur mittere procuratorē. Itē videᷓ ꝙ debeat excusari si in cipiat febricitare: qꝛ pōt esse ꝙ nō pōt constituere procuratorem vt. j. ex quib. cau. maio. l. sꝫ ꝛ si per pre. §. aduersus. econtra videᷓ ꝙ nō excusetur: qꝛ q nō pōt per se superesse reb⁹ suis dꝫ supesse per procuratorē. vt argu. insti. de cura. §. interdū. ꝛ. j. de postu. l. j. §. inuitum. sed in questione ista potest dici ꝙ si cōuentus patitur leui febricula vel inueterata quartana ꝙ debet venire vel procu ratorem mittere. vt in. l. quesitū. sed si patiᷓ graue febrē si potest constituere ꝓcuratorē dꝫ eū ꝯstituere ꝛ mittere: ꝛ si nō constituit vel mittit nō excusaᷓ: al's si nō potuit ꝯstituere excusatur. vt. j. ex quibus cau. maio. in integ. resti. l. sed ꝛ si per preto. §. aduersus. et j. de mino. l. papi. exuli reuerso. vel potest dici est differētia inter actorem et reū: qꝛ citatur vt perfistat in acᷓ. sua: reus vocatur vt veniat responsurus actori: vt. j. de iudi. l. ad peremptoriū. in acto re sic dico: siquidē citatur: quia queriᷓ de anno vtili: qꝛ actor ex peritur acᷓ. aliqua contra reū in qua queritur de anno vtili vbi ci tatur vt veniat ꝛ perfistat in acᷓ. sua: si potuit mittere procura. et non misit currit ei tēpus vtile: al's. i. si nō potuit constituere ꝓcu rato. non currit ei tēpus vtile: si autem tempus est continuū siue potuit constituere procuratorem siue nō currit ei tempus conti nuum: sed lesus potest restitui ex iusta causa vt. j. de diuer. ꝛ tē po. pre. l. j. §. plane. in reo sic dicto ꝙ si febricitat nec constituit pro curatorem sed citatur excusatur vt hic: non ob. l. pap. qꝛ ibi loqui tur in eo qui aberat necessaria cā turpi: puta qꝛ relegatus. itē nō ob. illa: sed ꝛ si per pre. quia loquitur in eo qui aberat causa pro babili non necessaria: sꝫ q febricitat abest cā necessaria ꝛ ꝓbabili.

4 ## Si nō propter valitudinem. †

In. §. isto dicitur: mulier aliqua ꝓmisit sistere in iudicio non ste tit qꝛ grauida erat: nunqd si pena petatur ab ea vel interesse de fendetur doli excep. certe sic: si enim ipsa succubuit post partum quasi valitudine fuerit impedita: sꝫ ꝛ si quis non stetit sua die in iudicio furore oppressus videtur impediri valitudine: vnde si ab eo petaᷓ pena vel interesse excusatur ab ea doli exceptione. h. d. iste. §. videte expositionē littere. [nō venerit] in iudicio qꝛ nō se hricitauit. [grauida erat] s. ꝛ peperit [labeo ait] sub. si cōueniaᷓ de pena vel ad interesse: qꝛ sua die non stetit in iudicio. [impedi tam]: qꝛ mulier quasi quodāmodo post partū videtur egrotari: qꝛ ipsa est suspensa a tēplo dei. ℭ Oꝛ signori ad principiū huius §. instatur ꝛ oppo. hic diciᷓ si mulier aliqua ꝓmisit sistere in iudi cio et non stetit: qꝛ grauida: ꝙ ipsa. si conueniaᷓ defenditur doli excep. quasi valitudine impedita videᷓ cōtra. nā si quis debet si stere in iudicio certa die si prebuit sibi cām impedimenti non de fendiᷓ doli excep. a pena vel ab interesse: vt. j. e. l. §. si quis. si mu lier videtur sibi impedimentum prestare cū egit cuꝫ homine: ad qd vos dicetis istud nō ob. quia vbi quis parat sibi impedimētū voluntariū non excusatur. vt in. §. contra. sed mulier hic non pa rauit sibi impedimentum voluntariū: sed vitio naturali peperit vnde sibi non imputatur. vt argu. j. ad. l. aquil. l. si seruus seruuꝫ §. si fructarius. ꝛ. j. de dam. infec. l. fluminū. §. vitiū. item quia iu re nature ꝛ diuino vxor reddidit debitum viro ad qd facere tene tur iure diuino: ꝛ leges nostre non dedignantur sacros canones imitari. vt in auᷓ. vt cle. apud ꝓprios episcopos cō. §. vlti.

Quod diximus.

Uos habuistis. s. e. l. §. si quis in iudicio ꝛc. ꝙ si aliquis ꝓmi sit sistere in iudicio ꝛ sua die non stetit impeditus tempestate vel vi fluminis qꝛ doli mali excep. excusatur a pena vel ab interesse

5 si cōueniatur: † in. §. isto dicitur qualiter tempestatem accipim⁹: ꝛ certe tempestatē accipimus maritimā ꝛ terrestrē ꝛ talē que sit impedimento itineri vel nauigationi. itē dicitur in. §. isto quali ter vis fluminis accipiatur: ꝛ certe vis fluminis excusat: si vis flu minis fuit tanta ꝙ ideo impeditus nō stetit: vel qꝛ pons fuit di solutus: vel nauigiū aliqd non stetit. h. d. iste. §. videte expositio nem littere. [qd dixim⁹.] sub. s. e. l. §. si qs municipalis. [siue ma ritima] i. marina: qꝛ debebat venire per mare: ꝛ impeditus fuit maritima tempestate vt fuerūt impediti prelati dñi grego. pape. [accipienda est] i. esse pōt. [non stetit] sub. quo flumine trahcie batur quos quandoqꝫ pontones appellamus vt. j. de ser. rustic. pre. l. vlti. ꝛ ita not. ꝙ qui impeditur tempestate excusatur vt hic: ꝛ. s. e. l. §. si quis in iudicio. ꝛ ad hoc facit. j. de arbi. l. si cum dies. §. vltimo.

Si quis tamen.

Uos habuistis. s. e. l. §. si quis in iudicio. ꝛ. s. pri. §. ꝙ impe ditus venire ad iudiciū vi fluminis si postea cōueniatur ꝙ excu satur a pena doli mali excep. in. §. isto dicitur ꝙ illud est verū ni si possit ei imputari: si autē nauigasset vel tempore oportuno: et ipse se artauit: ita ꝙ tempestate vel vi fluminis est impedit⁹. nā hoc casu non debet excusari: et ideo si qs cuꝫ esset rome: et ibi de bebat sistere discessit in municipiū causa voluptatis non necessi tatis: si postea cū vellet redire romā non potuit impeditus tēpe state nō datur ei ista exceptio. item nō datur ei ista exceptio si tē pestate maritima impeditus poterat tamē per terram venire vel flumina circuire non datur ei vltra exceptio: sꝫ si flumen circui uit omnē locū in quē sisti oportet vel aliqua calamitas supue nit dabitur ei ista exceptio que ex equo ꝛ bono introducta est: vn de si equū videbiᷓ iudici si ab eo petatur pena dabiᷓ ei exceptio al's nō. h. d. iste. §. videte expositionē lr̄e. [vel vi fluminis.] et ita no. ꝙ imputaᷓ alicui si nimis se artauit vt hic: ꝛ dānū ꝙ qs sua culpa ꝛc. vt. j. de reg. iur. l. qd qs [rome] s. que est cōis patria: vt j. ad mu. l. roma. [circuire] s. leuiter. [periculosuꝫ fecit.] qꝛ crimi na crescebāt. [ꝛ ex bono ꝛ equo.] a iudice ꝯsiderato ꝛ approba to. [est.] ℭ Oꝛ signori in. §. isto notāter fit quoddā mediū tēpe ratum dicere imputeᷓ ei cur nimiū se artauit: ꝛ cur nō an multuꝫ profectus est: ꝛ dicere si nimis fuit delicatus si qd est qd possit ei imputari imputeᷓ ei al's nō: ex duobus ꝫꝛijs istis fit optimū tem peramentū: qꝛ si fuit nimis delicat⁹ imputaᷓ ei: nō imputaᷓ ei si statim nō arripuit ꝛc. ꝛ accedit ad istud. j. de neg. gest. l. diuortio. ꝛ. j. de verbo. obliga. l. continuus. §. q insulam.

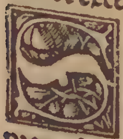
6 ## Similí modo.

§. iste cōtinuatur cū. l. seq. ꝛ pnc. seq. ꝛ in. §. isto dꝛ nō solū daᷓ reo exceptio: si impeditur tempestate vel vi fluminis: immo ꝛ si deti neᷓ a magistratu sine dolo malo ipsius ꝛ ipō nō affectāte: secus si dolo ipsius ꝛ eo affectāte detētus a magistratu: nā ei nō ꝓde rit exceptio: vñ dolus ipsius sibi oberit alien⁹ nō: sꝫ qd si priua tus detinuit eū quominus veniret ad iudiciū: nūqd dabiᷓ ei hec exceptio

exceptio certe nō: qꝛ satis est ꝙ habet contra eū act. in factū ad interesse: sed ⁊ si ille q dꝫ sistere in iudicio anteq̄ sisteret fuit condemnatus de crimine capitali ignoscit̄ ei si nō stetit: ⁊ accipim⁹ hic cōdemnatū de crimine capitali illū q condēnatus est ad mortem: vel vt dānat̄ in exiliū: si dicat̄ ad qd dat̄ ista exceptio cōdēnato de crimine capitali cū ei nō pꝛoficiat aliqd: respōdet iurisconsultus: lꝫ nō pꝛoficiat ei tñ fideiussoribus ipsius pꝛoficit: sed ⁊ licet sibi nō pꝛficiat ista exceptio: tñ si relegat⁹ est salua ciuitate pꝛoficit defensori ipsius. h. d. iste. §. cū. l. seq. ⁊ princip. sequentis vsq̄ ad. §. illud. videatis expositionē littere. [simili modo]. q. d. non solū in superiori casu: immo ⁊ in isto qui hic sequit̄. [non proderit ei exceptio.] vt. ī. ex quibus cau. ma. l. ⁊ q data opera. [ceterorum]. s. priuatorū. [ꝫ actio]. s. in factū q̄ descendit ex illo edicto qđ habuistis. s̄. titu. pri. l. vlti. [sed ⁊ si qs]. s. reus [ignoscit̄] de pena vel interesse. [q morte]. s. naturali vel ciuili: vt huus pene: [exilio ve]. i. deportatione. [condēnatus est.] nā dꝛ quis capitaliter condēnatus siue qs dānat̄ ad mortē: siue relegatur amissa ciuitate ⁊ familia vt hic: ⁊. ī. de pu. iu. l. ij. ⁊. ī. de penis. l. ij. [dānato proderit] nā si dānat̄ qs ad mortē vel in exiliū ipse liberatur ⁊ eius fideiussores: vt. ī. de fideiusso. l. si debitori. ⁊. ī. de capi. di. l. tutelas. si liberat̄ reus: ergo ⁊ fideiussor ipsius: qꝛ oēs exceptiones q̄ cōpetunt reo si fideiussoribus suis: etiā inuito reo. vt. ī. de excep. l. oēs. ad qđ vos dicetis illđ est verū cū reus liberet̄: ꝫ vbi reus damnat̄ nō liberat̄ ꝫ eximitur ab obligatione: vñ fideiussores eius nō liberātur. vt. C. de fideiusso. l. j. ⁊. C. de excep. l. defensiones. ⁊ insti. de repli. §. penul. tñ fideiussores repellunt̄ dꝗli, mali excep. si ꝯueniat̄ ad penā vel ad interesse si nō fuit in mora vt hic: ⁊. s̄. q satisda. cog. l. si decesserit. sed secus est si in mora fuerūt qꝛ tunc fideiussores bene tenent̄: ⁊ sic soluit̄. s̄. s̄. q satisda. cog. l. siuero. [dixerit]. s. añ diē exhibitionis. [exceptio ista proderit.] qꝛ isto casu nō est reus rei capitalis damnat⁹. vt. ī. de pub. iu. l. ij. ¶ Oꝛ signori circa. §. istū consueui formare talē questionē: pone ꝙ promisi aliquē sistere in iudicio ſm formā huius ciuitatis: scꝫ promisi repñtare reū vel soluere ꝯdemnationē: postea ipse cōdemnatus infra tēpus statutū ad soluendā ꝯdēnationē bānitur nunqđ ego fideiussor liberor quasi cōe substraxerit mihi potestatem representandi eū: videt̄ ꝙ sic. arg. huius legis ecōtra videt̄

7 ꝙ nō. vt. ī. de fideiuss. l. capitis. † Itē qꝛ impossibilitas non difficultas prestationis vitiat obligationē. vt. ī. de verb. oblig. l. cōtinuus. §. cū ita. ꝫ certe in questione ista puto dicendū: si promitto titiū representare vel soluere cōdemnationē occasione alicui⁹ criminis: si ex eo crimine cōdemnat̄ ⁊ bannit̄ nō dat̄ mihi fideiussori exceptio: qꝛ ego fideiussor iā erā in mora: ex quo reus nō soluerat condemnationem. vt in preallega. l. si vero. sed si bānitur pro alio homicidio tunc datur mihi exceptio vt hic dꝛ. nec ob. vt. ī. de custo. ⁊ exhi. re. l. ij. §. vlti. qꝛ intelligo qñ ex eadē cā fuit cōdemnatus: vel qñ fuit in mora: vt in preallegat. l. si vero.

1 ¶ Citatus vel accusatus si qs sit ex cā capitali non est iusta cā in iudicio non sistendi: secus si detineatur.
2 Mulier cū sit domestica persona non admittitur pꝛ testimonio ferendo contra maritum vel pro marito.
3 Renūciatio generalis casuū fortuitorū non valet in iudicijs: secus si specialiter exprimatur.
4 Ratio quare generalis renūciatio super casibus fortuitis nō valet: sed specialis sic.
5 Pactū qđ oē periculū amissionis rei cōmodate vel deposite pertineat ad cōmodatariū vel depositariū an valeat.
6 Filio cui generalis administratio conceditur non per hoc ei conceditur vt possit donare nisi specialiter ei concedatur.
7 Pacto quando quis possit in se suscipere periculum.
8 Satisdatio si interponitur per errorem in totū vel in partem promissor exceptione iuuatur.

1 **Ed et si quis.**

Illud sciendum est. † In. §. isto dicitur si tu promisisti aliquē sistere in iudicio: ⁊ ille postea accusat⁹ est de crimine capitali: si ideo nō stetit in iudicio sua die non propterea dat̄ tibi exceptio: dānato enim dat̄: sed ⁊ si aliqs impedit⁹ est: qꝛ detinetur in vinculis vel in custodia militari ei datur exceptio: sed et si aliquis impeditus est funere domestico: ⁊ propterea non stetit similiter datur ei exceptio: sed ⁊ si aliqs est impeditus: qꝛ detinetur in seruitute hostiū: ⁊ ideo non stetit: similiter dat̄ ei ista exceptio. h. d. iste. §. videatis expositionē littere. [reus fact⁹ est.]. i. accusatus de crimine capitali: sic sumit̄. C. de procu. l. reū. ⁊. ī. de acquiren. here. l. pātonius. §. rei. [dānato eñ datur]. s. nō accusato nisi interim dū accusatur de vno crimine de alio arceatur: ⁊ soluitur cōtra. ī. de custo. ⁊ exhi. re. l. ij. in fi. [excep]. s. doli mali dari.

2 ¶ † Oꝛ signori ex isto ver. colligimus arg. ꝙ mulier nō admittitur pro testimonio ferendo contra maritū vel pro marito: quia persona domestica est ⁊ domestica ⁊c. vt. C. de testi. l. ij. ⁊ dicit̄ domestica persona vt dicit̄ hic. ⁊. ī. de iudi. l. interdū. ⁊ qꝛ aliqs excusatur ratione domestici funeris vt hic dꝛ: vñ si vxor est mortua nō tenet̄ marit⁹ venire ad iudiciū ⁊ ecōtra. vt. s̄. de in ius vo. l. j. ⁊. ij.

3 **Quesitum est an possit.** † Signori. §. iste bon⁹ ⁊ vtilis est ⁊ circa materiā huius. §. multa bona notabo vobis: verūtñ glo. vestre hic scripte satis obscure ⁊ intricate persequuntur materiā huius. §. tñ si vos intelligatis casum ⁊ summariā expositionem lr̄e: cetera alia erūt plana: tñ ad euidētiā hui⁹. §. hic pmitto. vos habuistis a. l. j. hui⁹ ti. vsq̄ ad hūc. §. viij. vel. ix. cās enumeratas: per quas si reus nō stetit in iudicio sua die vt promisit defendit̄ doli mali excep. a petitione pene. ¶ Oꝛ signori circa hancmateriā in. §. isto casus est talis: ⁊ questio talis determinat̄: pone conueniebā te corā cōpetēti iudice ad. c. qꝛ nō possidebas immobilia: peti⁹ ꝙ satisdares iudicio sisti: tu satisdedisti ⁊ insup pacto pmisisti ꝙ si sua die nō stares in iudicio ꝙ nō obijceres aliquam exceptionē: modo querit̄ si reus q pmittit se sistere in iudicio ⁊ paciscit̄ cū stipulatore ꝙ nō obijciet aliquā exceptionē: an talis cōuentio valeat: ⁊ dixit attilicinus istā ꝗuentionē nō valere: ꝫ iurisçon. vlp̄. reprobat opi. attil. cū q̄dā distinctione: ⁊ dicit: si reus pacto ꝗuenit ꝙ ex nulla cā opponeret doli exceptionē si conueniatur de pena si nō staret in iudicio sua die: ⁊ ista ꝗuētio fuit generalis ⁊ cause exceptionū: puta tēpestatis: ⁊ ea similes non fuerunt expresse tūc nō bñ dicit attil. si aūt cause exceptionū fuerunt expresse: puta si impeditus fuerit tēpestate vel vi fluminis vl̄ ea simili: hoc casu talis ꝗuētio bñ valet: ⁊ si ita intellexerit attil. bñ dixit. h. d. iste. §. videte lr̄am. [q̄situ est ⁊c.] ¶ Oꝛ signori sicut ego premisi vobis. §. iste bon⁹ ⁊ vtilis. §. est ⁊c. dic vt dixi in casu. Oꝛ videte expositionē lr̄e. [q̄situ est an possit ꝗuenire]. s. pacto. nam omne pactū est ꝗuentio lꝫ non sit ita ecōtra: vt. ī. de pactis. l. j. §. conuentionis. ⁊ cōuenire dico inter stipulatorem ⁊ pmissorē. [ne illa excepk.]. s. doli mali enūerata. s̄. e. l. j. vsq̄ ad. §. istū. ⁊. ī. dicā. [in pmissione deserta in iudicio sistendi cā facta obijciat̄.] sub. si ꝗueniat̄ de pena: ⁊ sunt ille exceptiones. viij. vel. ix. vna cā est si trāsactū est: alia cā est si impedit̄ cā mūeris sui municipalis: alia cā est si impedit̄ valitudine: alia cā est si impeditus est tēpestate: alia cā est si impedit⁹ est vi fluminis: alia cā est si mulier fuit grauida: alia cā est si fuit detētus a magistratu: alia cā est si fuit condemnatus de crimine capitali: alia si fuit impedit⁹ domestico funere: ⁊ istas causas habuistis enumeratas a lege. j. vsq̄ ad. §. istū [ait attilicinus]. s. ⁊ male ꝗuētionē istā non valere: vñ pꝛ infecto dꝫ haberi. vt ar. C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. §. sane. ⁊. C. de le. ⁊ cō. l. nō dubiū. in fi. ⁊ iō nō ob. tali ꝗuētione si ꝗueniat̄ de pena obijciet doli excep. [sed ego puto]. s. vlp̄. iu. cō. q feci. l. istā [si specialiter cause exceptionū expresse sunt.] qꝛ dixit pmissor pmitto tibi ꝙ stabo tali die in iudicio: ⁊ si nō stabo renūcio ꝙ nō obijciā except. doli: vel qꝛ impeditus sum grā muneris municipalis vl̄ valitudine vel simili de cā. [renūciatū est] suā. ꝫ si gñaliter renūciaret. s. ꝙ nō opponat aliquā exceptionē pp̄ter aliqđ impedimētum nō valet hec cōuentio vt ait attil. ¶ Oꝛ signori in. §. isto no. duo not. pꝛimū est: redarguit̄ attilicinus q dixit hāc ꝗuētionē nō valere. s. ne vllā excep. pmissor oppo. qꝛ respōdit indistincte: ꝫ debebat distinguere vt fecit iu. cō. vlp̄. q fecit legē istam. ⁊ al's iu. con. redarguit̄ qui debuit diffinire ⁊ nō fecit. vt. ī. de nego. gest. l. pompo. ⁊. ī. ad. l. rho. de iac. l. vlti. itē no. ꝙ plus valet specialis renunciatio q̄ generalis vt hic. ⁊ ad hoc ꝯcor. qđ al's dꝛ ꝙ filius vel a seruus nō pōt adire hereditatē ex generali iussu dñi: sed ex speciali sic. ī. de acq. here. l. si is q. §. iussum. itē si pr̄ ꝯcedit filio liberā ⁊ generalē administrationē nō pꝺest filio vt pp̄ter hoc possit donare: sed si specialiter ꝯcedit vt possit fili⁹ donare ei pꝺest: qꝛ pōt donare. vt. ī. de dona. l. filius. item pcura. q hꝫ generale mādatū nō pōt petere resti. in integ. sed qꝛ hꝫ spāle. vt. ī. de pcu. l. nō solū. in fi. ⁊. l. pōpo. in pn. ⁊. ī. de mino. l. illđ. §. si talis. ⁊ hoc est verum interdū. sed gñaliter ꝯ. obtinet. qꝛ quātum operat̄ spālis renunciatio quo ad spālē tm̄ operat̄ vel dꝫ operari gñalis quo ad genus. vt. ī. de admini. tuto. l. si duo. ⁊. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an

4 no. l. oēs. ¶ † Oꝛ signori sup isto. §. formabo quattuor q̄stiones ⁊ prima questio est talis: q̄ est ratio diuersitatis quare generalis

a renūciacio sup casibus fortuitis nō valet sed spālis sic: vt hic dicitur. certe ad hoc possunt assignari plures rōnes. ⁊ prima est generalis renūciatio est obscura ⁊ generalis parit obscuritatē: vt. ī. de iure fisci. l. ita fidei. ⁊. ī. de verb. sig. l. si ita. vñ non valet spālis renūciatio est clara. ⁊ ideo valet. vt. ī. de verb. obli. l. stipulationum. ⁊. l. vbi autē nō apparet. ⁊ obscure dicta nō vident̄ dicta. vt. ī. de reb. dub. l. in ambiguo. sed specialiter dicta videntur dicta: qꝛ expressa nocēt non expressa non nocēt. vt. ī. de ꝯdi. ⁊ demō. l. nonnunq̄. ⁊. ī. de regu. iur. l. expressa. scđa rō generalis renuncia

a ¶ Gñalis renūciatio. adde bart. in. l. titi⁹. ff. de lib. ⁊ po stbu. vnum tñ scias ꝙ renūciās casib⁹ fortuitis nō intelligit̄ renunciasse inusitatis. l. seio §. modico. vbi no. barto. pꝛ illum tex. ff. de annu. leg. pꝫ alleg. text. i l. fistulas. i fi. ff. de contrahē. emp.

tio est obscura: spālis est clara: ⁊ in incertis ⁊ obscuris est locus
cōiecturis: sꝫ in his q̄ certa sunt ⁊ expressa nō est locus coniectu
ris. vt. j̄. de v̇b. obli. l. ꝯtinuus. §. cū ita: vel pōt assignari tertia rō
generalis renūciatio nō valet: qꝛ est obscura: sꝫ specialis renūcia
cio valet: qꝛ est clara ⁊ certa: nā pacta ⁊ vltime voluntates defi/
ciūt rōne obscuritatis vt. j̄. de testa. tu. l. duo sunt titij. ⁊. j̄. de reb.
dub. l. si duo. ⁊. l. cū ex pluribus. Uel pōt assignari quarta rō: ⁊ h̄
est v̇a vt in casibꝰ fortuitis nō valet gn̄alis renūciatio: qꝛ plerūqꝫ
sub generali inuolucro verborū renūciaret qs quibꝰ spāliter nō
esset al's renūciaturus: vt. j̄. de pignoribus. l. obligatione genera
li: sꝫ specialis renūciatio bn̄ valet: qꝛ in certis ⁊ claris non est lo
5 cus cōiecturis: vt. s̄. dixi. † Sed signori scdo q̄ro sic. §. iste loquit̄
in iudicijs vt si reus q ꝓmisit sistere in iudicio recepit in se omne
impedimentū nō valet: sꝫ qd dicemus in ꝯtibus q fiūt extra iu/
diciū: verbi gratia: accōmodo tibi librū meū vel equū vel depo/
no apud te vel loco tibi ⁊ agit̄ inter me ⁊ te / ⁊ oīe periculū amis
sionis rei ꝑtineat ad te / valebit ne ista generalis cōuentio. Or in
in questione ista fuit triplex opinio. ꝑma fuit do. Mar. scda do.
Bul. tertia dn̄i Joan. ⁊ Azo. ⁊ dn̄i mei ⁊ oīm modernoꝝ: ⁊ ꝑmo
op. do. Mar. fuit ista: vt iste. §. obtineat in iudicijs. s. vt gn̄alis re
nūciatio nō valeat: specialis sic: secus est in ꝯtibus q celebrātur
extra iudicia: qꝛ tūc valet generalis renūciatio ⁊ specialis: ⁊ ideo
dixit ipse si ꝯmodatarius vel cōductor suscipit in se oīe pericu/
lum ⁊ oēm casum valet talis renūciatio: ⁊ si res pereat quocunqꝫ
modo tenet̄: sicut valeret si spāliter pericula enumerasset: puta
si dixisset cōmodo tibi equū ita vt tenearis de casu fortuito siue
periret incēdio siue naufragio: ⁊ hanc suā op. nisus fuit probare
rationibus. arg. ⁊. ll. expressis. ⁊ statim nisus est probare rōne ta/
li: ecce regula iuris est qȯ qd operat̄ spālis ꝯuētio quo ad spēm
idē generalis quo ad genus: ⁊ ꝙ hoc sit verū ꝓbat̄. itē qd operat̄
speciale mādatū quo ad spēm idē generale quo ad genus: ⁊ ꝙ h̄
sit verū ꝓbat̄. j̄. de ꝓcu. l. j. §. j. ⁊. j̄. ꝓ socio. l. act̄. §. renunciare. ⁊. j̄.
de admi. tu. l. si duo. ⁊. C. de prescrip. xxx. vel. xl. anno. l. oēs nocen
di. in prin. Itē nisus fuit ꝓbare hanc suā opi. arg. tali. lex dicit ꝙ
infiniti sunt casus fortuiti: ⁊ tot ꝙ non possunt intellectu percipi
nec locutione exprimi. vt. C. de tēpo. ap. l. vlti. in prin. ergo cur nō
valebat gn̄alis renūciatio ⁊ reqreret̄ spālis. nā si reqramus spe
ciālē renūciationē debere interuenire: ergo ꝯmodās ⁊ conductor
si haberent spāliter necesse enumerare casus obligaret̄ ad ipossi
bile qȯ esse nō dꝫ: vt insti. de verbo. obli. §. impossibiliū. vt. j̄. de
verb. obli. l. cōtinuus. §. illud. itē qd plura dicebat ipse leges sunt
expresse quattuor q̄ dicūt ꝙ si cōmodatarius suscipit in se oē pe
riculū ⁊ impedimentū vel depositarius ⁊ ꝓcurator ⁊ conductor
ꝙ valet ista generalis cōuentio: ⁊ ꝙ ita sit verū ꝓbat̄. j̄. de pact.
l. iuregen. §. si paciscar. j̄. cōmo. l. si vt certo. §. nūc vidēdū. ⁊. j̄. mā.
l. ⁊ aristoni. ⁊. j̄. loc. ⁊ conducti. l. si qs fundū. in prin. merito ergo
si cōmodatarius vel cōductor vel depositarius recipit in se oīe
periculū valet talis ꝯuētio ⁊ tenet̄ de oīi periculo ac si speciali
ter pericula enumerasset. vt. s̄. dixi. lꝫ secus sit in iudicijs vt h̄ dr.
Sed si querat̄ ab eo q̄ sit rō diuersitatis: quare aliud est in iudi/
cijs ⁊ aliud extra iudicia: rn̄debit ipe dn̄s Mar. hec est ratio iu/
diciū reddit̄ in inuitū. vt. j̄. de verb. obli. l. inter stipulantē. in p̄nc.
⁊ satisdatio iudicio sisti est necessaria. vt. s̄. q satisda. cog. l. si fide/
iussor. §. j. sed ꝯctus reddit̄ inter volētes: vt. j̄. cōmo. l. j. C. de act̄.
et oblig. l. sicut. vn̄ q promittit iudicio sisti dꝫ esse melioris condi
tionis. s. vt si generaliter renūciet ꝙ nō valeat: sꝫ spāliter sic: sꝫ q
ex volūtate ꝯhit sibi imputet: vn̄ siue renūciet gn̄aliter siue spā/
liter valet renūciatio. nā ⁊ al's est inuenire differentiā inter ꝯctus
⁊ iudicia sm̄ Bul. ecce mora purgat̄ in iudicijs infra tres pluresu/
ve dies. vt. j̄. e. l. ⁊ si post tres. sꝫ in ꝯtibus nō. vt. j̄. de act̄. ⁊ oblig.
l. traiectitie. ⁊. C. de ꝯhen. ⁊ ꝯmit. stipu. l. magnā. sꝫ dn̄o Bul. vi/
sum est ꝯ. ⁊ dicit do. Bul. ꝙ ista distinctio q̄ fit hic in ꝓmissioni/
bus que fiunt in iudicio hꝫ locū in ꝯtibus q̄ fiunt extra iudiciuꝫ
vt si cōmodatarius suscipiat in se oē periculū generaliter non va
leat: sꝫ spāliter enumerādo q̄dā pericula puta si res perierat in/
cendio vel naufragio: ⁊ postea adijcit̄ clausula gn̄alis vel quo/
cunqꝫ alio modo: hoc casu tenebit ista cōuentio sic: ⁊ dicebat hic
do. Bul. nō esse differentiā inter iudicia ⁊ cōtractus: qꝛ in iudi/
cio quasi ꝯhit̄. vt. j̄. de pecu. l. lꝫ. §. ibidē. qꝛ nō est verū vt spāliter
quibusdā enumeratis subijciat̄ clausula generalis que oīa cō/
plectatur. vt. j̄. ad. l. aquil. l. si seruus seruū. §. inquit. ⁊. C. qn̄ mu/
lier tu. off. fun. l. vlti. ⁊ aut̄. ibi signata que incipit matri ⁊ auie. ⁊. j̄.
qȯ met. cā. l. j. in princ. Tertia fuit opi. dn̄i Jo. ⁊ Azo. ⁊ dixerunt
quo ad qd: idē ꝙ dn̄s Bul. ⁊ quo ad quid discordauerūt cuꝫ eo.
⁊ in hoc cōcordāt cū dn̄o Bul. quia sicut generalis renunciatio
non valet in iudicijs: sed specialis sic: ita in cōtractibus vt in cō
modato ⁊ locato ⁊ deposito ⁊ conducto non valet generalis re/
nunciatio sed specialis valet: sed in alio discordāt ab eo: ⁊ dicunt
ꝙ si cōmodatarius vel cōductor suscipit in se oīe periculū enu
merando: specialiter quosdā casus fortuitos: puta incendiū nau
fragiū ⁊ postea generalis clausula subijciatur illa est valida quā
tum ad pericula specificata: vt si aliq̊ casu specificato pereat res
teneatur cōmodatarius vel ꝯductor: sꝫ nō valet quantū ad gene
ralitatē vt teneat de casibus nō enumeratis: ⁊ hanc eoꝝ opi. dn̄s
Jo. ⁊ Azo. ⁊ dn̄s meus cōprobauerūt arg. ⁊ rationibꝰ ⁊ legibus
expressis. Et primo ꝓbāt arg. tali. ll. volunt ꝙ plus operet̄ spe/
ciale mandatū q̄ꝫ generale. similiter ⁊ plus debet operari specia
lis renūciatio q̄ꝫ generalis: ⁊ qȯ plus operetur speciale manda/
tuꝫ q̄ꝫ generale est videre. j̄. de procu. l. nō solū. in fi. vbi dicitur ꝙ
interdictū de libe. exhi. potest moueri ꝑ procura. habentē specia/
le mandatū nō per procurato. habentē generale mā datū. item q
constituit duos ꝓcurato. melior est ꝯditio illius qui habet spāle
mandatū q̄ꝫ illius q habet generale. vt. j̄. de procu. l. q proprio. §.
si duobus. ⁊. l. seq. ⁊ seq. itē ꝓcurator q hꝫ speciale mandatuꝫ pōt
petere resti. in integ. nō q habet generale mādatū. vt. j̄. de procu.
l. illud. §. si talis. itē generalis iussus non sufficit vt filius possit
adire hereditatē sibi delatā. sed specialis requirit̄. vt. j̄. de acqui.
6 heredi. l. si is q mihi. §. iussus. † Itē generalis administratio con
cessa filio nō ꝯcedit ei vt possit donare: sed specialiter ei conces/
sa vt possit donare valet. vt. j̄. de dona. l. filiussa. Item qꝛ leges
videntur velle ꝙ plus timet̄ illud qȯ specialiter denotat̄ q̄ꝫ qȯ
generaliter. vt arg. j̄. de iniur. l. ita apud labeonē. §. hoc edicto. et
C. de tēp. ap. l. vlti. in fi. itē hanc suā opi. probant ratione tali: que
est ratio in compromissionibus que fiunt in iudicijs qȯ nō valet
generalis conuentio: certe illa ne sub inuolucro verborū qs obli
garetur ad id qȯ spāliter al's obligaturus nō esset: eadē rō est in
contractibus: ⁊ vbi in diuersis inuenitur eadē ratio ⁊c. vt. j̄. ad. l.
aqui. l. illud. ⁊. j̄. de ver. oblig. l. a titio. in fi. j. respon. Itē hanc suā
opi. probāt ipsi legibus expressis. ⁊ dicunt ꝙ iste. §. dicit ꝙ renū
ciatio generalis in periculis nō valet in iudicijs sed specialis sic
⁊ si ita est in iudicijs ita est in ꝯtibus: qꝛ in iudicijs quasi ꝯtra/
hitur: vt. s̄. dictū est. itē sunt alie plures leges que hoc dicūt. C. de
nego. gest. l. negociū. Itē est lex que loquit̄ in cōmodatario vt te
neatur de incursu hostiū si specialiter suscipit in se oīe periculū
vt. C. cōmo. l. ij. item est alia lex que dicit ꝙ depositarius tenetur
de incursu latronū si specialiter suscepit. vt. C. depo. l. j. Item lex
dicit alibi: si mulier contrahit cū marito si renunciat generaliter
iuri hypothecarū non valet: sed specialiter sic. vt. C. ad vell'. l. in
hemus. non ob. ll. allegate ꝓ opi. Mar. ⁊ statim non ob. tm̄ valet
specialis quo ad speciē quantū generalis quo ad genus: qꝛ illud
verum est regulariter: fallit in casibus fortuitis ne inuolucro ver
borū ⁊c. Itē non ob. ꝙ innumerabiles sunt casus fortuiti: si sunt
enumerādi specialiter: qꝛ obligaretur quis ad impossibile: qꝛ re
spondent ipsi ꝯmodās vel deponēs: ⁊ loeās enumerat oīes ca
sus quos potes excogitare. s. vt dicat: volo ꝙ tenearis de interi
tu si iste equus perierit morte naturali incēdio: ruina: naufragio
vel alio quocūqꝫ simili: qꝛ hoc casu cōmodatariꝰ tenet̄ de enume
7 ratis: de nō enūeratis nō tenebit̄. † Itē nō ob. ll. ille que dicūt
ꝙ aliquis pōt pacto in se suscipere oīe periculū qꝛ veꝝ est illud
de periculo ꝓueniente dolo suo vel culpa sua quacunqꝫ non au
tem pōt in se suscipere oīe periculū pacto generaliter facto: sed
specialiter enumerauit pericula: ⁊ ita nomē periculi sumit̄ aliqn̄
pro dolo ⁊ oīi culpa nō pro casu fortuito: vt. j̄. de ma. con. l. non
aliter. ⁊. j̄. de admini. re. ad ci. per. l. ij. ⁊ si eo tꝑe. aliqn̄ ponitur ꝓ
casu fortuito cū expressim hic agit̄. vt. j̄. de neg. gest. l. litis. §. si pe
cunie. ⁊. j̄. loca. et condu. l. opus. vel pōt responderi ad leges illas
ꝙ aliqs pōt oīe periculū pacto in se suscipere si pericula specia
liter enumerauit non si gn̄aliter. itē nō ob. dicebāt do. Jo. ⁊ azo.
⁊ dn̄s meus qȯ dicebat dn̄s Bul. ꝙ sufficit aliquos casus spā/
liter enumerari: ⁊ postea subijcere generalem clausulā per p̄alle
ga. l. per eū: qꝛ illud est verū in his in quibus non requiritur spe/
cialis renunciatio vꝫ renūciatio in specificatis nō in alijs: vt ita
adiectio generalis non vitiat specialem adiectionē: qꝛ non debet
vtile per inutile vitiari. vt. j̄. si cer. peta. l. certi condictio. §. qm̄. et
j̄. de ver. obli. l. j. §. j. respōdent ipsi sic: ꝙ illa verba. l. si seruus ser
uum inquit. l. sunt verba legis non hominis. Itē ibi non loquit̄
de casibus fortuitis: sicut ibi apparet. itē non ob. prealleg. aut̄.
§. preterea. ⁊. C. qn̄ mulier. tu. of. fun. po. l. vlti. qꝛ ibi loquit̄ de re
nunciatione que fit a muliere. s. vell'. se. con. vel alijs priuilegijs
sibi a iure cōcessis sicut ibi apparet: ⁊ ista est opi. do. Jo. ⁊ azo. ⁊
dn̄i mei ⁊ oīm modernorū. Scio tn̄ ꝙ quidā distinxerunt sic: aut
cōmodatarius suscipit in se oīe periculum: et tunc nō valet ista
generalis renūciatio nec in iudicijs nec in ꝯtibus: quia est gene
ralis: aut in se suscipit oēm casum fortuitum: et hoc valet: qꝛ hic
est specialis: sed hāc eorum distinctionem non probant leges: et
ideo non est recitatione digna. item sicut prima renunciatio ge/
neralis ita ⁊ secunda est generalis: qꝛ nomē periculi pro casu for
tuito accipitur vt. s̄. dixi. Ego tamen nō consueui approbare op.
domini

dñi mar. simplr: nec op. bul. simplr. nec op. domini Jo. et azo. et dñi mei simplr: sed cõsueui vti trimẽbri diuisiõe et dicere sic: cũ aliquis in iudicijs vel extra suscipit in se omne periculũ vel oẽm casum gñaliter vel spãliter ita distinguo: aut agebat de casibus enumerãdis omnibus qui excogitari pñt: aut de quibusdã tantũ enumerandis: aut de nullis enumerãdis. In primo casu ponetis ita exẽplũ scholaris vult facere comitiuã socio suo qui vult recedere pro sapiẽti: et si bene didicerint sapientes sunt: si nihil didicerint sapienter faciũt q recedunt tñ omnes dicũtur recedere pro sapienti. vnde vadit scholaris ad ciuẽ: vellẽ q vos locaretis mihi equũ vestrum vsq mutinã dicit ciuis libẽtius accõmodarem vni militi vsq placentiã q̃ vni scholari vsq ad burgum peuigal. vnde non darẽ vobis nisi haberem. xx. sol. pro duobus dieb⁹: dixit scholaris accipiatis quicquid vos vultis: dixit ciuis ex quo placet vobis locabo eũ vobis: sed volo enumerare oẽs casus fortuitos quos potero excogitare: et si aliquo casu de illis omnibus perierit sit vestrum dãnũ: dixit scholaris libẽter: ciuis vocauit tabellionẽ et dixit: facias instrm qualiter loco isti scholari equũ meũ pro tãto. et plus dico: volo q si equus moriatur aliquo casu puta morte naturali vel incẽdio vel ruina: vel naufragio vel rapina: dũ ciuis enumeraret famulus scholaris venit et dixit domine quid facitis vos: omnes recedunt: dixit scholaris dñe ciuis habeant omnes casus fortuiti qui possunt enumerari pro enumeratis tradatis mihi equũ: hic locator dũ vellet ei numerare et cõductor nõ promisit: periculũ est cõductoris: q intelligitur plus dictum et minus scriptum: vt. ff. de here. insti. l. j. et cũ agitur aliquid tacite inter contrahẽtes pro expresso debet haberi vt. ff. si cer. pe. l. cũ quid. vnde q ista renũciatio videtur specialis non generalis tenebit cõductor de omni casu fortuito si equ⁹ moriatur vel aliter conductori auferatur ita q non possit equũ restituere locatori. si autem non agebat de casibus enumerãdis sicut faciũt maliciosi locatores equorum qui ab initio dicũt pulchra verba vobis vt vos equum suũ conducatis: et quando conuẽtum est de vectura dicunt domine nolite tenere pro malo volo q fiat instrm quãdo accipitis equum meũ: et volo q si equus perierit incendio vel incursu hostiũ vel quocũq alio casu q periculum sit vestrũ: dicit scholaris libenter vnde de hoc fit instrm hoc casu si perierit equus aliquo casu enumerato tenebitur non de alijs: q illa generalis renũciatio de quocũq casu debet restringi ad casus specificatos sicut generalis transactio restringitur ad specificata in transactione: vt. ff. de transac. l. qui cum aquiliana. et l. q cũ tutoribus. et C. de transac. l. sed de certa. Si autem nõ agebatur de casibus enumerandis nec illi fuerint enumerati puta q locauit quis equũ suũ et dixit: trado eũ vobis ad omnem vestrũ risigũ et fortunã: vt dicũt rustici: hoc casu ista cõuentio nõ valet q est generalis: et ideo si equus perierit casu fortuito non tenet accipiens: si autẽ dolo vel lata culpa et leui cõductoris perierit casu fortuito tenet accipiẽs. argu. ff. de regu. iur. l. cõtractus et hoc illa ratione ne sub inuolucro verborũ aliquis suscipiat in se qđ nõ esset als specialiter suscepturus: q si obligo bona mea generaliter non videor obligare cõcubinã meã nec filios meos nec supellectilẽ meã: vt. ff. de pig. l. obligatione generali. et C. que res pig. ob. pos. l. vlti.

8 **Item queritur si qs.** † In. §. isto dicunt duo. primo dicit aliquis in ius vocatus nõ debebat satisdare iudicio sisti q possidebat immobilia: vel q erat clericus satisdedit datis fideiussorib⁹: nunquid fideiussores eius tenent an dabit ei excep. et respon. q si per errorẽ satisdedit nõ tenebit: et iđ dabit ei exceptio. si autẽ ex certa sciẽtia satisdedit tenent: et nõ dabit eis exceptio. scđo dicit aliqs debebat mihi promittere certã quantitatẽ si non sisteret in iudicio puta interesse vt. s. q satisda. cog. l. ij. in fi. et l. seq. et. s. si qs in ius voca. nõ ie. l. fi. ipse pmisit mihi maiorẽ quantitatẽ. s. interesse et vltra interesse pmisit mihi. x. modo qrit nunqd ipse teneat et certe si promisit per errorẽ nõ tenet mihi ad interesse: sz q pmisit ex certa sciẽtia tenet mihi ad interesse meum et ad. x. et si excipiat de dolo malo replicabo cõ eũ de pacto cõuento: et ita sua exceptio repellet replicatione pacti cõuenti. h. d. iste. §. vsq in fi. l. videatis expositionẽ lre. [itẽ querit]. q. d. s. pri. §. dicta est vna questio: hic ponũtur due alie questiones: satisdare non deberet vt q possidebat immobilia: vt. s. qui satisda. cog. l. sciẽdũ. in pn. vel q clericus q nõ debet satisdare iudicio sisti: vt in aut. de sanctis. episco. §. si qs. vel q als priuilegiatus est: vt. C. de prin. agen. in rebus. l. vlti. et C. de dig. l. quotiens. [puto] hec est determinatio prime questionis. [an ex cõuentione]. i. ex certa sciẽtia [si p errorẽ] puta q putabat q deberet satisdare et nõ debebat [si ex conuentione]. i. ex certa sciẽtia: q sciebat bene q nõ debebat satisdare iudicio sisti: et tñ satisdedit. [nã et iul.] incipit scđa questio et scđm dictũ [q̃ statutũ est] scz a lege vel ab hoĩe. [exceptiõe]. s. doli mali [debere] sub. in residuo: q vtile per inutile non vitiat vt. C. de dona. l. sancimus. [iul. ait] q. d. petet interesse et. x. et si excipiat de dolo replicabit dol⁹ nõ interuenit: ex certa sciã tibi placuit ita pacisci et pmittẽ. Dr signori añq̃ vltra pcedã vbi est exẽplũ secundi dicti huius. §. et certe posuerunt quidã exemplũ sic: reus pmittere debebat sistere ĩ iudicio sub pena dupli cõis interesse. nã singulare interesse petit vsq ad duplũ cõis: vt. C. de sen. que pro eo qđ interest profe. l. vnica. vñ si promisit sub pena tripli non valet. si per errorẽ promisit: sed si promisit ex certa sciẽtia valet: sed hoc exemplũ non est bonũ: q nõ habet locũ in cõtractibus q cõtinent certã quantitatẽ vel verã: vt in e. l. in princi. sed habet locũ in contractibus qui nõ continent certã quantitatẽ vel verã tunc petit interesse quantũcũq sit: vt in e. l. in versi. in alijs. at hic si promittat certã quantitatẽ si nõ sistat in iudicio petitur ex cõtu incerto et punit factũ. s. sistere in iudicio. alij voluerunt dicere q hic reus debeat promittere sub certa quãtitate iudicis officio taxata. vt. ff. de custo. reo. l. si reus. si promisit certam quantitatẽ officio iudicis non taxatã: si per errorẽ nõ valet: si ex certa sciẽtia sic: sed istud exemplũ nõ est bonũ: q in causis ciuilibus nõ est iudicis taxare quantitatẽ: sz in criminalibus sic: vt. ff. de cus. et exhi. re. l. iij. et iđ vos ponetis exẽpluz q aliqs debebat mihi promittere certã quantitatẽ et c. vt dixi in casu: et hic repeto. vnde no. q quedã sunt que facta per errorẽ non valent. sed ex certa sciẽtia facta valent vt hic: et. ff. si men. fal. mo. di. l. j. §. sed si merce. et. ff. vt in pos. le. l. j. in prin. et. ff. fami. herci. l. q errat. aliquãdo tñ sunt quedã que facta per errorẽ valent: vt. ff. de dam. infect. l. si finita. §. respon. et. ff. de confessis. l. nõ fatetur. et. ff. de arbi. l. nõ distinguemus. §. iul.

1 ☞ Culpa vnius ex reis credendi in acquirendo nocet alteri si sunt socij.

I duo rei stipulandi. Ista lex legit vno modo q ponat quattuor casus: alio modo legit q ponat sex casus: ita q ista lex ponat quattuor casus legi-

1 tur sic: † duo erant rei stipulandi qui erant stipulati eãdem rem sibi dari. vnus de istis fuit stipulatus iudicio sisti ab ipo promissore alter qui nõ fuit stipulatus iudicio sisti impediuit debitorẽ dolo malo ne sisteret in iudicio iste reus stipulandi q fuit stipulatus iudicio sisti petijt penã a debitore: nunqd debitor potuit opponere doli excep. ex eo q fuit impeditus per alterũ correũ quo minus sisteret in iudicio: respondet q sic si socij sunt: ne prosit ei dolus pter societatẽ. scđs casus est talis duo erãt rei promittẽdi qui debebant mihi eandẽ rem insolidũ ab ambobus fui stipulatus nomine rei promisse q sisterẽt in iudicio certa die: et postea vnus ex reis promittendi q promisit sistere in iudicio sua die non stetit: petij ab altero rem promissam: et eã ab eo consecutus sum. nunqd si volo petere penã ab eo qui promisit sistere in iudicio et non stetit obstat mihi doli mali exceptio: certe sic. Tertius casus est talis: filius tuus est debitor meus fui stipulatus a te patre iudicio sisti: egi cũ filio et rem sum assecutus: nunquid si volo petere penã a te patre q non stetisti in iudicio sua die possum repelli a te doli mali excep. certe sic. Quartus casus est econtra: pone q fui stipulatus a filio sistere in iudicio: postea egi cum patre de peculio sum assecutus a patre mihi debitũ: si ago cuz filio pter stipulationẽ desertã: nunquid poterit me repellere doli mali exceptione: certe sic. h. d. ista lex videatis expositionem lre [si duo rei stipulandi sunt] et dicuntur duo rei promittendi et stipulandi vt. ff. de duo. re. stip. et promit. l. j. et l. ij. et l. si duo. [alter]. s. qui nõ erat stipulatus a debitore iudicio sisti [si socij sunt] sub. illi⁹ obligationis [ne prosit ei dolus]. s. correi stipulandi propter societatem: et iste est primus casus huius legis: et ex isto primo casu colligetis argu. pro opi. dñi Azo. q duo rei promittendi non vident inuicẽ fideiubere. nam si semper viderent inuicem fideiubere frustra diceret si socij sunt [item] incipit secũdus casus [ab altero] sub. qui non venit [ipse petat] sub. et habeat [exceptiõe] sub. doli mali. [mouebit] sub. si sunt socij oĩũ bonorũ: vel saltĩ de illa lite lz glo. vestre aliter dicant: vt. ff. dicã [eque] incipit terti⁹ casus: et exponatis [eque]. i. similiter [actor egerit]. s. et assecutus est eam [in eius promissione]. s. iudicio sisti: q nõ fecit filium sistere in iudicio sua die. [et econtra.] incipit quartus casus. [si filius promiserit]. s. iudicio sisti. [de peculio] et assecutus fuerit debitum non poterit agere cuz filio ad penã promissam si sua die non staret in iudicio: et ita hec lex fm istã lecturã ponit quattuor casus: tamen si vos vultis volare per aera et facere priscianũ minorẽ ne in vna dictione intelligatis maximã diuisionẽ: dicetis q hec lex ponit sex casus: et ita legitur secundo modo hec lex: et primus et secundus et tertius casus non immutantur: quartus casus mutatur: et hoc modo: et legetis ita litterã [econtra]. i. econuerso: vt si primo agatur cũ patre de pena q nõ sistit sua die filiũ in iudicio nõ

poterit de re agere cū filio. [idē erit] incipit quintus casus: et vult dicere q si primo agatur cū patre de re: de pena nō poterit postea agi cū filio q promisit patrē sistere in iudicio. Or subaudiatis econtra: et incipit sextus casus: si actū sit cū filio de re nō pōt agi cū patre de peculio siue de pena. Or signori circa legē istā est insistendū: et aduertatis ea que dicā vobis ꝓpter quandā glo. Joā. hic scriptā: et vt vos videatis illud qd hic scriptū est bene scriptū est: vos habetis in secūdo casu huius legis si duo erant rei promittendi &c. vt dixi in casu: secūdo hic repete. Or glosauit hic Joā. siue Nicolaus furiosus qui notauit post eū sup verbo [itē si duo rei ꝓmittendi] hic caue fm Jo. q. d. distingue si sunt duo rei promittendi et sunt socij nō refert a quo petat res primo vel pena: et exigatur nisi quatenus plus esset in re q̄ in pena vel econtra: vbi plus sit in pena q̄ in re: qr tūc petita pena posset peti sors quatenus plus esset in sorte q̄ in pena et ecōtra: vt arg. ꝭ. pro socio. l. si quis a socio. et ꝭ. de act. emp. et ven. l. predia. sed in nō socijs distinguo vt si pmo petā rē postea nō petā penā vt hic. si aūt primo petā penā qr nō sistit sua die i iudicio vt ꝓmisit q̄ casu nihilominus pōt peti res: vt. ꝭ. de peti. here. l. nec vllā. §. si qs dolo. et ꝭ. de sol. l. stichū. aut pāphi. §. dolo. Or ita scripsit hic Jo. siue Nico. furiosus post eū: et eandē glo. habetis hic scriptā de verbo ad verbū in cōi apparatu hic scripto. Sed signori istud nō videt mihi bn̄ dictum salua autoritate ipsius qr maxima fuit: qr hec lex in secūdo casu loquit de personali actione: qr si sunt duo rei promittendi sunt mihi obligati personali act. ꝫ lex illa de peti. here. §. itē si qs dolo. non loquit de psonali act. qr petitio here. est in rem. vt. ꝭ. de peti. here. l. ꝫ et si le. cor. §. petitio. et in realibus actionibus ita est si sum petiturus a te illū librū pet. here. et dolo desijsti possidere si primo conuenio possessorē et assequor rē ab eo in quē alienasti amplius nō teneris mihi qr mea desijt interesse: ꝫ si primo cōuenio te qr dolo alienasti: et assequor penā a te tui proprij delicti penā assequor: vnde nō ꝓficit ei in quē alienasti: et iō q habent magnū apparatū dn̄i Azo. videbūt bn̄ q do. Azo. nō errauit circa articulū istū: sed illi q non habent apparatū ipsius bene referūt q errauit: vt Jo. et ille q scripsit hic glo. quas habetis in libris vestris vt dicit dn̄s Azo. si duo promiserunt mihi insolidū eandez rem: et postea nomine illius rei promisse sum stipulatus a quolibet iudicio sisti: et vnus stetit et alter non: si sum assecutus ab vno rem quā conueni: si postea conuenio aliū et petā ab eo penam nō potero ab eo asseq penā si erant socij vel oīm bonoꝝ vel saltim illius rei: qr satisfactio vnius debet alium liberare. vt. ꝰ. de eo per quem fac. erit. l. j. §. si plures: sed si nō essent socij: tunc tenētur ex diuersis causis: qr q stetit in iudicio tenet ad rem quā si soluit cōreo nō ꝓficit a quo pōt pena peti: ꝫ q nō stetit in iudicio tenetur ad penā: quā si soluit nō proficit conreo quantū ad rem quā promisit: qr ille soluit penā sui proprij delicti: vt. ꝰ. de eo per quē fa. e. l. vlti. in fi. vn̄ soluta re ab vno q sistit: nihilominus pōt pena peti ab alio ex vi stipulationis penalis. nō ob. q nō videtur intereē mea ex quo rem habeo: qr in stipulatione penali non considerat an intersit: sed in stipulatione penali sit ꝯmissum: vt insti. de inutili stipula. §. alteri. et ideo circa hoc pōt ita ꝓbabiliter distingui: cū sunt duo rei promittēdi sub pena: aut sunt socij aut nō: si sunt socij et vnus nō stetit in iudicio et alter stetit: si ab vno petam rē obstat mihi doli exceptio: si ab alio petā penā et econtra: et sic intelligunt scdm casum huius. §. itē si duo rei promittendi: et est ratio qr petendo penā ab eo q nō stetit eam videor petere ab eo qui stetit cū ipse habeat regressum cōtra socium act. pro socio. et non est iustum vt qs ab eodē consequat rē et penā: qr regula iuris nō patitur vt bis idē consequat ab eodē vt. ꝭ. de regu. iur. l. bona fides. si autē nō sunt cōsocij possum conseq rem ab eo q stetit in iudicio: et si postea ago cōtra aliū ad penā non obstat mihi doli exceptio: et si primo egi cōtra illum q non stetit ad penā: ꝫ postea ago cōtra aliū ad rem nō ob. mihi doli mali exceptio. vt arg. ꝰ. de iurisdi. om. iudi. l. si qs id qd. in fi. cū. l. seq. et ꝭ. ad. l. aquil. l. itē mela. §. si plures. vn̄ illa nō est ratio quā dicebat dn̄s Joā. ꝫ illa est ratio quā do. Azo. vt sicut ratione societatis dolus socij non debet prodesse socio[a] vt in prin. huius legis habuistis: ita obedientia vnius cōsocij debet prodesse alteri nō obedienti: vt in secūdo casu huius legis si obijciatur ista ratio non pōt vendicare sibi locum in filio et in patre q censentur eandē personā esse iuris fictione: vt insti. de inuti. stipu. §. ei qui. et C. de impu. et ali. sub. l. fi. Respon. in primo et in secūdo casu huius legis cadit illa distinctio: qr quādo sunt socij. sicut vnus dolus non debet prodesse alteri: ita obedientia alterius ꝓdesse alteri non obedienti: vt in primo casu huius legis dicitur aperte: ꝫ et in patre et filio est eadem ratio: qr interpretatione iuris eadem est persona patris et filij vt. ꝰ. dixi vnde nō videnť duo promissores eiusdē rei insolidum: ꝫ vn⁹ tm̄. ¶ Or signori vltimo quero hic q̄ est ratio q si egi cū vno de duobus reis debendi: et promiserā sistere in iudicio et sum assecutus rem qd non possum agere contra aliū ad penā desertionis: et certe de hoc assignauit do. Jr. talem rationem: quia si sum assecutus rem desijt mea interesse. vnde ampli⁹ interesse petere nō possum alij vt Py. dixit q ista est ratio q si sum assecutus rem ab vno qd non debeo ab alio asseq penā: qr vbi debet res et pena nō debeo petere vtrūq̄: immo altero debeo esse ꝯtentus: vt. ꝭ. de pac. l. rescriptū. §. si pacto. nisi dictū esset q re soluta posset peti pena. vt. ꝭ. de transact. l. q fide. alij dixerunt q illa est ratio qr si assequor rem petitioni pene videor renūciare: vt. ꝭ. de eo qd cer. loco dari opor. l. centū. in fi. et C. de po. l. iij. sed verius est vt vos dicatis vt dixi: qr sicut primus casus huius. §. intelligit ita secūdus. s. quando erāt consocij qr q̄ in prefationibus dicunť &c. vt. ꝭ. de verbo. obliga. l. a titia. in fi. j. respon. et ideo sicut dolus vnius nō prodest alteri vt in primo casu: ita obediētia alterius debet prodesse alteri cōsocio vt in secundo casu huius legis.

1 ¶ Exceptio superueniēs reo prodest fideiussori.

1 Si is qui fideiussorem.

† In l. ista dicitur: conueniebā te ad. x. qr non possidebas immobilia promisisti dato fideiussore sistere in iudicio certa die postea non stetisti in iudicio qr absentasti te cā reipubli. nunquid si petā penā a tuo fideiussore potero eam conseq: certe nō: cum tu reus non tenebaris ea die stare in iudicio. h. d. ista lex videatis expositionē littere. [q] i. qr [iniquū ē] sub. etiā [cū ipsi] reo principali [non sistere] sub. vnde cum ipē reus poterit vti exceptione sua absentia esset sibi damnosa qd esse non dꝫ. vt. ꝭ. ex quibus cau. maio. l. j. et l. videlicet. merito et ipsius fideiussor poterit vti exceptione: qr omnes excep. q̄ conipetunt reo et fideiussori ipsius: vt. ꝭ. de excep. l. omnes. et ꝭ. de li. le. l. ij. et C. de vsur. rei iudica. l. vlti. §. vlti.

1 ¶ Fideiubens ꝓ seruo hꝫ eas exceptiones quas haberet si ꝓ libero fideiussisset saluo q huius reipu. cā abesse non potest.

1 Si qs seruum.

† In lege ista dicit: promisisti seruū sistere in iudicio quo casu sistere pōt: vel ꝓmisisti filiūfa. sistere in iudicio certa die et sub certa pena q̄ casu sistere potest nunqd si seruus vel filius impediatur sistere in iudicio valitudine si petā a te penā obstabit mihi doli exceptio: respondeť q sic qr oēs exceptiones q̄ dantur fideiussoribus pro liberis hominibus fideiubentibus danť etiā fideiussoribus fideiubētibus ꝓ seruis et filijsfa. nisi illa exceptio obijciať q seruus fuit abn̄s cā reipubli. iō qr seruus cā reipu. abeē nō pōt. h. d. ista lex. [ꝓmiserit] sub. qd esse pōt in cā noxali. vt. ꝰ. si ex cā no. a. l. j. vel in criminib⁹ capitalibus. vt. ꝭ. de accu. l. hos. §. oībus. ꝫ regulariter seruus nō pōt in iudicio interesse. vt. ꝭ. e. si seruus. et l. quotiēs. et ꝰ. q satisda. cog. l. ij. §. j. [est] vt filiūfa. [ꝓter q̄] hec exceptio referť tm̄ ad alteram partē. s. ad huū nō ad filiū [nō pōt] vt. ꝭ. de re iud. l. vl. [habeat] vn̄ sicut fideiussori liberi hoīs cōpetit exceptio. vt. ꝰ. e. l. ij. et ꝰ. l. proxi. ita fideiussori serui vel filij fa. vt hic dicitur.

1 ¶ More purgatio in stipulationib⁹ iudicialibus vbi est dies et pena admittitur infra modicū tempus si ius actoris non est factum deterius.

2 More purgatio an admittať qn̄ quis promisit sistere in iudicio certa die et non venit. et nume. 4.

3 Pauci dies infra quos qs potest moram purgare sunt in arbitrio iudicis.

5 Senes non cōsueuerunt esse nimis gratiosi. iuuenes sunt promptiores ad gratiā faciendā q senes.

6 Stipulatio si est penalis pura vel in diē vel conditionalis est cōmissa et debitor fuit in mora an liceat debitori purgare moram in contractibus.

Et si post tres aut q̄nq plures vedies.

Signori. l. ista legiť et intelligiť trib⁹ modis vt patebit vob ex subsequētib⁹ et ex rn̄sioib⁹ qs faciem⁹ de ꝯijs: 1 † et in. l. ista dꝫ ꝯueniebā te corā iudice ꝯpetēti ad. c. qr non possidebas immobilia fui stipulat⁹ a te q sisteres in iudicio certa die et sub certa pena: vel nō adiecta certa pena accepto fideiussore iudicio sisti vel nō: postea nullo casu fortuito impeditus vel nulla alia iusta cā: ꝫ tua spōtanea volūtate sua die nō stetisti in iudicio post illā diē post tres aut quinq plures ve dies paucos tn̄ venisti et fecisti tecū agendi potestatē volēdo litē ꝯtestari ego dico tibi q sua die nō stetisti. vn̄ si penā ꝓmisisti volo eam a te petere: vel si nō ꝓmisisti certā penā volo a te petere interesse: tu obijcis mihi doli mali exceptionē: et dicis q dolo facio cū sis prompt⁹ sistere in iudicio et litē ꝯtestari et purgare morā: mō q̄riť vtrū a petitione pene vel interesse si nō fuit adiecta pena possis me repellere doli mali excep. ad qd rn̄det iurisc̄o. si ius meū non est factū deterius qr mea actio tpe nō expirauit: nō potero te cōuenire

uenire ad penā si pena fuit promissa vel ad interesse si pena non fuit promissa obstāte mihi doli excep. h.d. ista lex videatis expositionē littere. [⁊ si post tres ⁊c.] Or signori sicut ego vobis dicere consueui hec lr̄a: ⁊ si post: pōt legi copulatiue ⁊ aduersatiue: copulatiue pōt legi hoc modo: nō solū q promisit sistere in iudicio ⁊ nō stetit defendit̄ doli mali excep. cū impeditus est casu fortuito vel iusta cā. puta tēpestate vel vi fluminis vel alia de causa quas habuistis. s̄. enumeratas. s̄. e. l. ij. iij. ⁊ iiij. vsq₃ ad. §. quesitum. immo ⁊ si reus nō stetit in iudicio nō casu fortuito impeditus: sȝ sua spōtanea volūtate: si vult purgare moram infra tres dies aut quinq₃ pluresve: paucos tñ si ius actoris non est factuȝ deteri⁹: licebit ei hoc facere: vel pōt legi aduersatiue. [etsi] id est q̄uis: ⁊ sic q̄uis ille q promisit sistere in iudicio sua die nō impediatur sistere casu fortuito: sȝ sua ꝓpria volūtate. tñ si conueniat̄ ad penā vel ad interesse si nō fuit ꝓmissa pena defendit̄ doli mali excep. si vult purgare morā infra tres dies aut quinq₃ pluresve paucos tñ: ⁊ si ius actoris nō est factū deterius. ¶ Or sequitur in littera [post] hec dictio post / pōt legi vt determinet prima sequentia post tres ⁊c. vel pōt legi vt determinet dictionem q̄ qd̄ est. j. put determinet ꝓma sequentia legetis ita lr̄am. ⁊ si post tres quinq₃ pluresve dies sub. ⁊ post illā diem qua iudicio sistere promisit: si nō stetit in iudicio [q̄ iudicio si reus sistere ꝓmisit] i. in quē in iudicio reus nō stetit secū ⁊c. vel pōt legi vt determinet dictionē q̄: que est. j. ⁊ tunc legetis ita lr̄am. [etsi] sub. i. tres aut quinq₃ pluresve dies post q̄ iudicio ⁊c. Or dic̄ lr̄a. [promisit] sub. adiecta pena: ⁊ ita legit̄ vno modo. l. ista [vel promisit] sȝ nō adiecta pena: ⁊ ita legit̄ ista lex secūdo modo. ¶ Or sequitur in lr̄a [secū agendi potestatē fecerit] sed qñ dr̄ reus secū agendi potestatē facere dicit dñs Azo. ⁊ ita scripsit hic dr̄ reus secuȝ agendi potestatē facere siue vltro veniat infra tres aut qnq₃ pluresve dies paucos tñ siue nō vltro veniat: sȝ requisitus a iudice vt veniat purgare morā: ⁊ pro ista sua opi. inducit. j. ex qui. cau. ma. l. ait pretor. in fi. ⁊ l. seq. ⁊. j. de fideicom. lib. l. si quis rogatus. nā si aliquis fuerit in mora ⁊ fuit contumax adhuc citatur vt morā purget: vt. j. de iudi. l. ad peremptoriū. ⁊ l. seq. sed ista opi. non placebat dño Jaco. bal. ⁊ dicebat ipse sic: si quis debuit sistere in iudicio die certa ⁊ nō stetit nō dȝ amplius requiri vt purget morā suā q̄ ꝓmisit sistere certa die. vnde dies ꝓ hoīe interpellat: vt. C. de iure emp. l. ij. ⁊. C. de contra. ⁊ cōmit. stip. l. magnā. ⁊. j. de actio. ⁊ oblig. l. traiectitie. non ob. dicebat ipse leges allegate pro opi. dñi Azo. q̄ loquūtur in alia absentia: puta si absens qui est in absentia possidet rē meā et vsucapit: ego presens possum restitui aduersuȝ absentē si nō defendebatur ⁊ videbat̄ non defendi siue vltro nō veniebat: sed si defendetur denegat̄ ei restitutio contra eū ⁊ videbat̄ defendi siue vltro veniebat siue reqsitus nō veniebat: sȝ si defenderet̄ denegat̄ ei restitutio ꝯ eū ⁊ videbatur defendi siue vltro veniebat siue reqsitus veniebat: sed hec lex loquitur in alia materia. s. qñ aliqs ꝓmisit iudicio sisti certa die. vñ si nō stetit sua die nō dȝ ampli⁹ reqri: q̄ dies ꝓ hoīe interpellat

2 vt. s̄. dixi. † Ego tñ consueui ita distinguere cū aliqs promittit sistere in iudicio certa die si sua die nō venit statim est i mora: post moram est in arbitrio iudicis velit iterū reqrere eū vt veniat purgare moram: ⁊ si iudex iterū requirat euȝ purgare morā si veniat infra tres aut quinq₃ pluresve dies paucos tñ: vel si nolit requirere eū iterū quo casu debet vltro venire vt purget suā morā vt hic dicit̄. nā lex ꝯmittit arbitrio iudicātis vt si aliqs est in mora vel contumax in nō veniēdo vt iudex possit eum citare vt veniat purgare morā siue suā cōtumaciā si velit al's non. vt. j. de iudi. l. ad peremptoriū. ⁊ l. seq. nā quicqd arbitrio iudicātis ꝯmittit̄ id iuris necessitate subijcit̄: vt. j. de iu. l. nō quicqd. ⁊. C. quomō ⁊ qñ iudex. l. j. [ex mora]. s. rei. [deterius factū sit.] vt q̄ actio actoris non expirauit tpe: nā tunc in totū ius actoris factū est deteri⁹. vt. j. de peti. here. l. deperdituȝ. ⁊. j. de tribu. l. illud. §. nimis. vel pōt dici si ius actoris ex mora deterius nō sit factū. s. etiā in sumptibus: q̄ nec actio actoris expirauit: nec actor propterea minores sumptus fecit. [dici]. s. de eqtate. [defendi eum debere per exceptionem]. s. doli mali que est generalis: vt. j. de doli excep. l. ij. §. generaliter. ⁊ l. q̄ vtriq₃. Et ita not. hic q̄ reus q debuit sistere in iudicio certa die et non stetit si veniat infra tres aut quinq₃ pluresve dies: paucos tñ de rigore iuris nō lȝ ei purgare morā q̄ iā cōmissa est stipulatio: sȝ de eqtate subuenit̄ ei exceptiōe doli mali si ius actoris ex mora rei nō est factū deteri⁹: ⁊ sic eqtas hic preualet rigori iur̄: ⁊ de hoc facit. j. de eo qd̄ cert. lo. da. opȝ. l. qd̄ si ephesi. §. interdū. ⁊. C. de iudi. l. placuit. ¶ Or signori ad legē istā opponit̄ ⁊ ꝯuincit̄. l. istā tribus seu quattuor rōnibus stare non posse: ⁊ ex istis oppositionibus ⁊ responsionibus colligetis varios intellectus huius legis: ⁊ primo ad istā legē opponit̄ sic: videt̄ q̄ hec lex nullā gratiā faciat reo: ⁊ q̄ hoc sit ver vidēte si reus promisit sistere in iudicio certa die ⁊ nō stetit stipulatio iudicio sisti cōmittitur ad interesse: vt. s̄. qui satisda. cogan. l. ij. in fi. ⁊. j. de verbo. obli. l. quotiēs. aut ergo reus venit infra tres aut qnq₃ pluresve dies: paucos tñ ⁊ actoris nō interest ex quo ius suū non est factū deterius quo casu nō cōmittitur stipulatio ad interesse: q̄ actoris nō interest: aut ius actoris deterius est factū ex mora rei: ⁊ sic nō poterit purgare moram vt hic dicit̄: merito ergo hec lex nullā gratiā facit reo: qd ergo dicemus ad istud. vos ita dicetis q̄ iuriscon. magnā gratiā facit reo purganti morā post diem infra tres quinq₃ pluresve dies. nam in lege ista debet poni ita casus: q̄ reus promisit sistere in iudicio certa die: ⁊ sub certa pena ponamus sub pena. x. lib. quo casu si sua die nō stetit nullo casu fortuito impeditus: vel alia iusta cā sȝ sua propria voluntate: et postea velit purgare morā infra tres aut qnq₃ pluresve dies paucos tamē: ergo videt̄ de rigore iuris si actori nō interest q̄ non liceat purgare morā: ⁊ q̄ cōmittatur stipulatio penalis: q̄ in stipulatione penali nō ꝯsiderat̄ intersit vel nō: vt insti. de inuti. stipul. §. alteri. verūtamē de equitate si actoris nō interest: q̄ ius suum nō est factū deterius in aliquo si cōueniatur reus ei dabit̄ doli exceptio vt hic dr̄: vel dicatis secūdo modo q̄ in lege ista reus promisit sistere in iudicio certa die sine pena: ⁊ sic stipulatio dr̄ committi ad interesse: si obijcis si ius actoris nō est factū deterius: ergo eius nō interest. vñ quādocunq₃ reus veniat dȝ audiri: quia stipulatio nō habet effectū ex quo actoris non interest: aut actoris interest: q̄ ius suū factū est deteri⁹: ergo nō debet posse purgare morā vt hic dr̄. rñdeo hec lex debet intelligi fm ea q̄. j. subijciam: ius actoris pōt fieri deterius duobus modis. vno modo si actio sua tpe expirauit: sed vbi nō est factum ius actoris deteri⁹ q̄ actio sua non expirauit defenditur reus doli mali exceptione si veniat infra tres aut quinq₃ pluresve dies paucos tñ: vel dicitur secūdo modo ius actoris factū esse deterius: etiā si actio sua nō expirauit: sȝ actor lesus est fm alio: quia reus sua die non venit fecit plures fructus inanes. nā potest ius actoris effici deterius: vel in eo q̄ actio sua expirauit: vel in eo q̄ actor fecisset sumptus inanes quos actor nō fecisset si reus venisset in iudicio sua die. vñ intelligo legē istā si ius actoris nō est factuȝ deterius in eo q̄ actio sua tēpore nō expirasset: q̄ si actio sua nō expirauit lȝ actor fecerit inanes sumpt⁹: tñ licebit reo purgare morā infra tres aut qnq₃ pluresve dies: ⁊ si actor velit petere sumptus obstabit ei doli exceptio: sed si actoris actio expirasset tēpore: non licebit reo purgare morā: sed dicet mihi aliquis vestrū nonne est iniquum si actor sumptus inanes quos fecit: q̄ reus sua die nō stetit in iudicio non recuperat ex stipu. facta iudicio sisti: que ꝯpetit ad interesse: vt. s̄. q satisda. cog. l. ij. in fi. Respōdeo lȝ actor nō assequatur sumptus iudicio sisti: tamē assequit̄ sumptus factos act. in factū que descendit ex illo edicto. s̄. si qs ius di. non ob. l. vnica. vel pōt dici sic: si ius actoris nō est factū deterius: ⁊ agat actor ex stipu. ad interesse obstabit ei doli exceptio non in sumptibus factis in litem: sȝ obstabit ei si velit petere sumptus. i. interesse ex lucro: q̄ diceret si venisset sua die ad iudiciū iuissem ad talē locū ⁊ lucratus fuissem tantū: hic si vellet purgare morā infra tres aut qnq₃ pluresve dies paucos tñ: hoc poterit facere: q̄ regulariter interesse non petitur ex lucro sȝ ex damno: vt. j. ad. l. rhod. de iac. l. ij. §. portio. ⁊. j. de peri. ⁊ cōmo. rei vēdi. l. vlti. secus tamen est in stipulatione rem ra. habe. in qua consideratur interesse qd̄ venit ex dāno ⁊ ex lucro: vt. j. rem ra. habe. l. si cōmissa. Itē secus est in act. q̄ proponitur de eo qd̄ certo lo. da. opor. q̄ in ea venit interesse ex lucro: vt. j. de eo qd̄ cer. lo. da. opȝ. l. nō vtiq₃. §. vlti. Secundo opponitur ad legē istā ⁊ videt̄ q̄ lex ista nimis magnā gratiam faciat reo. nā si reus q debuit sistere in iudicio certa die pōt purgare morā infra tres dies aut quinq₃ plures q₃: ergo vsq₃ ad tricesimum vna die minus: q̄ tunc dr̄ reus venire post tres aut qnq₃ pluresve dies: et istud dicere esset durū: quid ergo dicemus. ad quod vos dicetis ita: si reus post illam diem qua debebat sistere in iudicio veniat infra tres aut qnq₃ pluresve dies paucos tñ lȝ ei purgare morā si ius actoris nō est factū deteri⁹: nō si quātūcunq₃ veniat: ⁊ q̄ ita debeat subaudiri ⁊ intelligi: paucos tamen probat hec dictio post: que trahit̄ ad modicuȝ tēpus. nā lex dicit si aliqd vsucapitur de bonis meis dū suȝ in absentia: ⁊ me reuerso vsucapio cōpleta est: dicit pretor postea ne qd̄ ad modicū tempus referet̄ vt. j. ex quibus cau. maio. l. ab hostibus. §. sȝ qd̄ simpliciter: ⁊ q̄ ista dictio pluris ad modicā summā referet̄: vt. j. de verbo. signi. l. hec adiectio. ⁊ facit ad hoc. j. loc. ⁊ cōduc. l. si in lege. §.

3 colonus. † Sȝ quos dicemus nos paucos dies esse. Respondeo dicemus si infra biduuȝ vel triduū post quinq₃ dies veniat: ⁊ sic infra septē vel octo dies veniat reus in iudicio dicemus eū infra paucos dies venisse. vt arg. j. de test. l. vbi numer⁹. ⁊. j. de op. leg. l. j. Vel dicemus eū venire infra paucos dies ad arbitriuȝ iudicantis. vt arg. j. de iur. delib. l. j. vel dicemus eū venire infra tres aut quinq₃ dies: paucos tamen intelligimus fm consuetudineȝ

a ¶ Gratiosi. Adverte tū ꝙ in hoībus p̄sumptio ē ꝙ antiquior sit melior iuuene vt. l. fi. de fide instru. et l. semp. ff. de iur. imu. p̄t tū ꝯriū apparē: ⁊ tūc iunior p̄ferret̄ antiquo vt in. §. fi. in auē. de mona. cum si. vide Bar. i. l. cū qd. ff. si cer. pet. et nūqd doct. seniores p̄ferāt̄ iunioribus. vide do. Alexā. i. d. l. cū qd. ⁊ adde Arch. i. c. dño distin. c. vbi ponit plura in qb' antiquitati deferr̄ ⁊ qs dicat̄ senex vide Bart. in l. excusant̄. ff. de excu. tuto. et adde ꝙ iuuenis ꝯg in ter seniores nō nūerat̄. barto. in. l. nō aliter. §. titius. ff. de lega. iij.

loci. vnde ecclesia roma. consueuit seruare ꝙ si aliquis vocatur ꝙ veniat respōsurus certa die si est de remoto loco spectat̄ post diem illā elapsam qua veniri debebat in iudicio p. xx. dies: si est de loco primo per pauciores dies: q2 fori cōsuetudo in talib' est spectanda: vt. j. de testi. l. iij. §. vlti. Tertio opponit̄ ad. l. istā ⁊ videt̄ ꝙ iurisců. minimā gratiā h̄ faciat reo: q2 lex alibi magnā gratiā facit ei: q2 si qs satisdedit de iudicio sisti certa die ⁊ nō stetit in iudicio sua die vt p̄misit habet sex menses ad purgandā morā vt. C. de fideiuss. l. sancim'. Ad cui' ꝯrīj solutionē pōt dici tribus modis. ⁊ vno modo sic: quidam de plano dixerūt qd hic dr̄. s. ibi corrigitur q2 nō est nouū priores. ll. ⁊c. vt. s. de le. ⁊ senatuscō. l. nō est nouū. que solutio nō placet: q2 ibi non colligimus aliqua verba per q̄ Justinianus velit corrigere. l. istā ⁊ legū correctio est vitanda inquātū vitari pōt. vt. C. de ap. l. p̄cipimus. in fi. † vn̄ sp̄reta
4 premissa solutione ad solutionē dicti ꝯrīj ita dicetis: q2 aut aliquis promittit seipm̄ sistere in iudicio certa die ⁊ sub certa pena: aut p̄mittit sistere aliū in iudicio certa die. i. sub certa pena. p̄mo casu. s. qñ qs p̄mittit seipm̄ sistere in iudicio et sub certa pena: si fuit in mora licebit ei infra paucos dies purgare morā: vt in. l. ista. scđo casu. s. qñ p̄mittit qs aliū sistere in iudicio: si fuit in mora licebit purgare morā infra sex mēses vt ibi dr̄: ⁊ est rō q2 mitius debet agi cū eo q debet sistere aliū in iudicio ꝙ̄ seipsū. vn̄ aliqs pōt sistere seipsum in iudicio quādocunq3 vult: s3 vbi aliqs promittit aliū sistere non pendet ita ex sua potestate cum factū alienum nō sit in potestate nostra: vt. j. de verb. obli. l. stipulatio ista. in prin. vn̄ nō pōt ita imputari ei quasi in primo casu fuerit cōtumax: q2 potuit se exhibere ⁊ nō exhibuit. in scđo casu nō: q2 hoc facere nō potuit. sic ⁊ al's iure nostro l3 purgare morā nō ꝯtumaci infra modicū tēpus: puta si iudice sedēte pro tribunali: vt. j. de in integ. resti. l. diuus. simile est al's de illo q p̄ ꝯtumaciam non vult cauere de conferendo: q2 deneganr̄ ei actiones: si autē propter paupertatē nō pōt cauere de cōferendo fit sequestratio: nec est contumax. vt. j. de coll. bo. l. j. §. si duobus. vel pōt dici tertio modo. l. ꝯ. loquitur in ciuili ⁊ pecuniaria cā: vbi si qs debuit certa die sistere i iudicio ⁊ nō stetit sua die poterit purgare morā infra tres aut quinq3 pluresve dies paucos tñ: q2 in eis est minus periculū vn̄ minus tp̄s dandū est: vt in. l. ꝯ. sed lex ista loqtur in causis criminalibus vbi si qs die certa p̄misit aliquē sistere in iudicio ⁊ nō stetit poterit purgare morā infra sex menses: q2 in eis maius est periculū vn̄ maius tp̄s dandū est: cū pene sunt moliē de nō exasperande: vt. j. de penis. l. ex interpretatione legū. ⁊ tamen odia sunt restringēda. vt. j. de libe. ⁊ posthu. l. cū quidā. Ad solutionē cuius vel hui' ꝯrīj vos ita distinguetis vt consueui distinguere. nā cum qs tenet̄ iudicio sisti certa die: aut impedit̄ casu fortuito: aut aliqua iusta cā: ⁊ sic cā necessaria vl' p̄babili: aut quis sponte impeditur sistere in iudicio: ⁊ sic cā volūtaria tantū: vbi quis tenetur sistere in iudicio se vel aliū si impedit̄ cā necessaria vel probabili vt casu fortuito vel vi fluminis vt tempestate vel alia iusta cā: h̄ casu qñcūq3 sublato impedimēto pōt purgare morā: sed durante impedimento si ab eo petat̄ pena vel interesse datur ei doli exceptio: ⁊ sic intelligitur. s. l. ij. §. ij. ⁊ iij. vsq3 ad §. quesitū. si aūt qs tenet̄ sistere in iudicio ⁊ impedit̄ cā voluntaria hic subdistinguo: aut impedit̄ qs sistere in iudicio q2 nō vult aut q2 nō potest: si impeditur quis in iudicio sistere q2 nō vult: vt puta ille qui promisit sistere in iudicio certa die dixit vxor sua ei cras est dies ꝙ promisisti sistere in iudio: arripias iter ita ꝙ cras sistas: dicit ille nō faciā aliqd q2 nimis est magn' calor immo volo ire ad viridariū nostrū ⁊ stare ibi ⁊ ponere vinū ad fredū ⁊ bibere sepe: hoc casu iste poterit purgare morā infra tres aut quinq3 pluresve dies paucos tñ: si ius actoris nō est factū deterius vt in. l. contraria. si autem quis impeditur sistere in iudicio q2 non potest: vt puta q2 promisit aliquē sistere in iudicio certa die: ⁊ ad debitorē venit ⁊ dicit ei ꝙ cras est dies in qua promisit eū sistere in iudicio: vn̄ accipias iter ita ꝙ cras sistas: dicit debitor nūq3 veniam. hoc casu non impeditur casu fortuito sed volūtate debitoris: hic habet fideiussor spacium ad purgandū moram infra sex mēses: ⁊ sic loquitur lex nostra: ⁊ sic est differentia inter eum qui non vult ⁊ eū qui nō potest. j. de coll. bo. l. j. §. si duobus. similiter si soluto matrimonio maritus nō satisdat de dote restituēda: q2 non vult condemnatur nō deducto vsurario medīj tēporis si nō satisdat q2 nō potest cōdēnatur: vsurario deducto medīj tēporis vt. C. solu. matri. l. si cum dotem. §. quotiēs. sed dicet aliqs vestrū nōne est magna iniquitas cū pōt sistere ⁊ nō vult: ꝙ liceat ei purgare morā certe nō: cū ius actoris nō est factū deterius: vt quia actoris non interest: ⁊ ita inuenio alibi: si quis fuit contumax in non veniēdo: l3 ei purgare morā infra modicū tempus: si veniat iudice sedente pro tribunali vt. j. de mino. resti. l. diuus. S3 quare opponitur ad legē istam sic: ⁊ videtur ꝙ Paulus qui fecit legem istam somniauerit tp̄e quo fecit legē istā: ⁊ ꝙ ita paruā fece

a rit grām sicut faciūt senes q nō ꝯsueuerūt esse nimis gratiosi: s3 Justi. fecit maiorē gratiā ⁊ fecit sicut faciūt iuuenes q valde sunt prompti ad gratiā faciendā q2 non intuent̄ futurū: ⁊ ꝙ Justinia. fecerit maiorem grām reo videte: si quis in prouincia ꝯrit vel deliquit in illa p̄uincia in qua ꝯrit vel deliquit tenetur respondere: s3 si conuenit̄ institor noīe dñi ⁊ dicit institor ꝙ vult denūciare dño vt veniret adesse cause: datur ei spaciū nō triū vel quinq3 vel septē dierū: sed dat̄ ei spaciū triū mensiū. vt. C. vbi de crimi. agi op3. in auē. qua in p̄uincia. ad qđ vos dicetis hec lex loquitur de eo q debuit sistere ⁊ nō stetit: s3 illa auē. loquit̄ in alio casu. nā ibi institor nō p̄miserat dñm sistere in iudicio: s3 dū ꝯuenit institor ex ꝯtu secum celebrato: dicit institor volo denunciare domino datur ei spaciū triū mensiū vel nouē mēsium nō vt dñm sistat in iudicio s3 vt denūciet dño vt veniat adesse cause. ¶ Or signori ista sunt q̄ faciūt ad intellectū huius legis: ⁊ ad sūmariā expositionē lr̄e: ⁊ ad soluēdas quattuor p̄dictas oppo. ⁊ ita hec lex intelligitur duobus modis. vno modo qñ quis promisit sistere in iudicio certa die ⁊ sub certa pena. alio modo intelligit̄ qñ qs promittit sistere in iudicio certa die sine certa pena: et impedit' propria volūtate non stetit sua die: tñ si placeret vobis potestis tertio modo ponere casum in lege ista: ita ꝙ oēs supradicte oppositiones nō poterunt fieri ad hanc legē: ⁊ s̄m hoc lex ista ponit talem casū: tu p̄misisti sistere in iudicio mecū certa die sub pena vl' sine pena: sua die fuisti impeditus sistere: q2 iudex non venit ad locū vel q2 dies fuit feriata: vn̄ sua die non stetit: tu tñ post illum diem cū iudex facit copiā sui: vel cū ferie sunt finite venis infra tres aut quinq3 pluresve dies paucos tñ: nec actio mea tp̄e expirauit: s3 volo petere a te penā si promissa fuit vel interesse: obstat mihi doli exceptio q2 hoc leges dicūt exp̄sse: vt. s. si qs in ius vo. non ierit. l. ex quacunq3 cā. in fi. ⁊. j. de arbi. l. arbiter kalēdis. ⁊ ita p3 ex premissis ꝙ ista lex loquit̄ tribus modis. ¶ Or signori super lege ista consueuerūt formari due q̄stiones q̄ valde subtiles sunt: ita ꝙ earū subtilitas trahit̄ fere ad oīa litigia: ⁊ ad oēs causas: ⁊ qñ stipulatio fit in illo statu vt cū effectu possit agi ex ea: et aduertatis hoc: q2 si dñs Azo. iurasset ad sancta dei euangelia: ita subtiliter procedit ꝙ non potuisset obscurius eā examinare: ⁊ dicit sic. Et prima questio est ista quādo stipulatio iudicio sisti ⁊ quelibet alia contracta inter debitorē ⁊ creditorē cōmittit̄: ⁊ anteq3 procedam super predicta questiōe distinguo: aut stipulatio est simplex aut est duplex: ⁊ voco simplicē stipulationē omnem stipulationem pena carentem puta si tu per stipulationē promittis mihi dare vel aliqđ facere nō adiecta pena: ista est simplex stipulatio: ⁊ continet in se id qđ est dandū vel faciendū vel sistēdū: stipulationē duplica voco omnē penalem stipulationem sicut est stipulor a te aliqđ dari vel fieri: ⁊ si nō dederis vel non feceris stipulor a te. x. nomine pene. vn̄ ē duplex q2 ꝯtinet in se id qđ est dandum vel faciendū: ⁊ penā: ⁊ sic duo in se ꝯtinet. Ubi ergo querit̄ quādo hec stipulatio vel quelibet alia contracta inter debitorē ⁊ creditorem cōmittatur distinguo: aut stipulatio est simplex aut duplex: ⁊ stipulatio est simplex aut est pura: aut in diem aut sub conditione: pura est si stipulor a te iudicio sisti non adiecta die: in diem est si stipulor a te sisti tali die: conditionalis est si stipulor a te sisti in iudicio si nauis venerit ex asia: vt ista probantur. j. de verbo. signi. l. cedere diem. Cum stipulatio est simplex ⁊ pura statim cōmittit: vn̄ vbi statim cedit ⁊ venit dies: sed non statim debet conueniri s3 dz labi modicū tp̄s qđ magis pōt intellectu p̄cipi ꝙ̄ locutione exprimi. vt. j. de verb. oblig. l. oīs. ⁊ institu. de inuti. stipu. §. pe. ⁊. j. de solu. l. ratū. ⁊. l. qđ dicimus. si autē stipulatio est in diē statim cedit dies sed nō venit. Un̄ statim est nata actio sed si agit̄ añ diē obstat doli mali exceptio. vt in predicta. l. cedere diem. ⁊. j. si certpm peta. l. certi condictio. in princip. ⁊. j. quando dies vsufru. le. ce. l. vnica. in princip. Si autē stipulatio est conditionalis cōmittitur existente conditione. vt. j. si cer. peta. l. pecuniam. ⁊ institu. de verbo. obliga. §. ex conditionali. ⁊. j. vt in pos. le. l. is cui. Si aūt stipulatio est duplex puta penalis: hic incipit prelīū inter duos pugiles q se raro simul cōcordabūt. dixit enim Mar. indistincte in stipulatione penali: ꝙ ꝯmittit̄ lit. ꝯtest. s3 añ lit ꝯtest. nō. ⁊ p eo vident̄ facere. iij. ll. C. de ꝯtrahē. ⁊ ꝯmit. stipu. l. nuda. ⁊. j. de arbi. l. si cū dies. in fi. ⁊. l. seq. ⁊. j. de verbo. obli. l. si insulam. S3 dñs Bul. ⁊ Jo. q fuit discipulus dñi. Bul. ⁊ do. azo. q fuit discipulus dñi Jo. visum est distinguendū ⁊ sic: aut stipulatio penalis incipit a conditione aut p̄cedēti pactione: dr̄ stipulatio penalis incipere a conditione precedenti: puta si ita dico si stichū non dederis. x. dabis: vel si in iudicio nō steteris. x. dabis: dicit̄ incipere a p̄cedenti pactione: puta si dico tibi p̄mittis mihi dare stichū: ⁊ si stichū nō dederis p̄mittis dare. x. nomine pene: ⁊ tu dicis promitto. vt. j. de verb. obliga. l. ita stipu. in prin. §. j. ⁊. §. vbi stipulatio penalis incipit a conditione hic regulariter nō cōmittitur nisi deficiente ꝯditione dādi vel faciēdi vel sistendi: et

dicitur

dicit impleta cōditio ex quo certū est promissorem ꝛ amplius da
re vel facere vel sistere non posse. vt.ꝭ.de verbo.ob.l.ita stip.§.j.
fallit tñ in quatuor casibus in quib⁹ cōmittitur statim lit. contes.
nō aūt ex quo certum est ꝙ potuit implere cōditionē ꝛ non fecit
vnde fallit implicitis stipulationibus in qbus regule legistarum
recipiunt instātiam: sicut in implicitis propositiōib⁹ regule logi
corum recipiunt instantiam. Et est implicita stipulatio ista: si ita
dico si tibi titio non dedero.x.tibi seio dabo: si tibi seio non dede
ro tibi titio dabo. hic si vellemus tenere regulam supradictam.s.
ꝙ hec stipulatio cōmittat̄ demū ex quo certū est me tibi dare nō
posse in perpetuū non cōmitteretur: nisi in tpe mortis. vnde dice
mus ꝙ melior est conditio occupantis. vñ statim ꝙ titius petit
rem et litē est mecū cōtestatus melior est effecta eius conditio: et
statim cōmittitur stipulatio ista. vt.ꝭ.de verbo.ob.l.si titius. Itē
fallit in fideiussoria obligatione. verbi gratia. hꝫ fideiussoria obli
gatio ita: q: dicit fideiussor si debitor nō soluet fide mea eē iubeo
id est ego soluā: non hꝫ aūt cōtrahi vt dicūt papienses ꝛ fatui vt
dicat fideiussor: ꝛ si debitor nō soluat nec ego soluā: hec stipula/
tio ꝯtra fideiussorē cōmittitur statim ꝙ debitor potuit soluere et
nō fecit: nō aūt expectamus ꝙ certū sit debitorē soluere nō posse
vt.ꝭ.de fideius.l.fideiussor.in fi.ꝛ est rō q: vbi debitoris mora pre/
cesserit ꝛc. Itē fallit in vltimis volūtatib⁹ si ita dicit testator: si he
res me⁹ pecuniā meā vxori mee nō dederit.x.det: hic nō expecta
mus ꝙ certū sit eū dare nō posse: sed statim ꝙ potuit dare ꝛ non
dedit cōmittit̄ stipulatio penalis. vt.ꝭ.de penu leg.l.j.ꝛ.ij. ꝛ sic in
telligit̄.ꝭ.ad.l.fal.l.j.§.itē si ita.ꝛ.ff.qñ dies le.ce.§.si penu. Item
fallit fauore libertatis: si ita dicit testator si stichus seruus meus
nō ascēderit capitoliū liber sit: hic nō spectamus diē ꝙ certuꝫ sit
ꝙ ascēdere nō possit qđ spectamus in infinitū.s. tempore mortis
sed hic spectamus diē quo potuit ascendere ꝛ nō ascēdit ꝙ tunc
sit liber.ꝭ.de ma.te.l.si libertas.§. hec scriptura. Nec ob.quedā.l.
que vr̄ cōtradicere q̄ dicit: si ita dico si in iudicio nō stetero.x.da/
bo ꝙ nō statim cōmittitur stipulatio penalis lit.cōte.sed spectat̄
dies in qua certum sit ꝙ non possum sistere. vt.ꝭ.de verbo.ob.l.si
ita stipu.in pn̄.ad qđ vos dicetis pn̄.illius.l.nō dꝫ intelligi ꝙ sti
pulatio penalis incepit a conditione sed dꝫ intelligi ꝙ inceperit
a precedenti pactione vñ dꝫ ita legi ita stipulatus.s. iudicio sisti.
Si autem stipulatio penalis incipit a p̄cedenti pactiōe hic refert
aut incipit a p̄cedenti pactione nō obligatoria: aut a p̄cedenti pa
ctione obligatoria: incipit stipulatio penalis a p̄cedēti pactione
nō obligatoria: puta si conueni nudo pacto permutare. C.meum
cū.ff.tuo. postea stipulatio penalis est subsecuta si nō velles pmu
tare hoc casu nō pmittit̄ stipulatio penalis nisi lite conte.ꝛ sic in
telligit̄.C.de contrahē.ꝛ cōmit.stip.l.nuda.ꝛ.C.de pactis.l.si pa/
cto quo penā: ꝛ intelligatis ꝙ committitur stipulatio penalis fa/
cta lit.conte.super permutatione facienda de.C.meo cū.ff.tuo q:
conueniam te ex nudo pacto permutationis: si non vis permuta
re lit.cōtest.statim est commissa penalis stipulatio. vt.ꝭ.de verbo.
ob.l.nemo.§.j. Sed diceret mihi aliquis vestrū quomodo lit.cōt.
super permutatione facienda cōmittit̄ stipulatio penalis cum ne
mo sine act̄.experiatur. vt.ꝭ.de neg.ge.l.si pupilli.§.vlti.et.C.de
neg.ge.l.tutori.et ex nudo pacto nō datur act̄.C.de pac.l.legem
quam dixisti. respondeo: licꝫ sine act̄.non potest quis experiri vt
sententiā cōsequatur vel vt reus sibi condēnetur pōt tñ quis ex/
periri de facto: vt aduersariū cōstituat i mora: q: petā a te aduer
sario meo: vt pmutes lit.conte.nō assequar vt iudex condemnet
te mihi per sentētiā: sed assequar hoc vt tu cōstituaris in mora sic
ꝛ alibi est videre si promittis mihi dare.x.cū petiero: ꝛ si non de/
deris promittis mihi penā: nā hic petitio mea operatur ꝙ com/
mittas in penam. vt.ꝭ.de ver.obli.l.si.x.cum petiero. Item si pro
mittis mihi capam tuam ꝛ si nō dederis pmittis mihi.x.noīe pe/
ne: certe hoc casu nō possum cōtestari litem super capa tua: nisi
de facto cū sit capa tua. vnde lite cōte.de facto cū sit capa tua cō
mittitur stipulatio penalis. Uel possuꝫ dicere vt vos itelligatis
ꝙ cōmittetur stipulatio penalis lite conte.super pena: formabo
ita libellum meū ago contra tē qui cōuenisti pmutare.ff.tuū cū
C.meo ꝛ peto ꝙ permutes qđ si nō facias peto.x.nomine pene ꝛ
sic hoc casu vtrūq peto ꝛ si ante lit.contest.offert permutare non
committitur stipulatio immo liberaris: vt.ꝭ. de verb.ob.l.si insu
lam: post lit.contes.non potes purgare moram. vt.ꝭ.de verbo.ob.
l.liber homo.in fi.ꝛ.l.a titio.in fi.ꝭ.rñ.ꝛ.l.si.x.cum petiero.ꝛ plene
dicit de hac materia.C.de contrahen.ꝛ cōmit.stip.l.nuda. Si au
tem stipulatio penalis incipit a precedenti pactione obligatoria
puta si promittis mihi per stipul. dare stichum: ꝛ si stichum non
dederis promisisti mihi per stipu.dare.x.nomine pene: hoc casu
committitur hec stipulatio ex die ex quo tu debitor potuisti dare
ꝛ fuisti in mora dandi: vel ex quo certum est dare te non posse an
te non. vt.ꝭ.de verbo.obli.ita stipu.§.j.ꝛ hoc est verum ꝙ ista sti/
pulatio ita committitur si ea omnia interueniant que necessaria

sunt ad debitorem constituendum in mora: ꝛ que sunt illa hic nō
dico sed plene dicam.ꝭ.de vsuris.l.mora. si diceret mihi aliqs ve
strum que est ratio diuersitatis quare stipulatio penalis si inci/
pit a precedenti conditione committitur ex quo certum est eū da
re vel facere vel sistere nō posse: sed vbi incipit a pactione p̄cedē
ti si est nō obligatoria cōmittitur lite ꝯte. si est obligatoria cōmit
titur ex die ex quo potuisti dare vel facere ꝛ nō dedisti: vel ex quo
certum est te dare nō posse. rñ. rō est illa vbi stipulatio penalis in
cipit a conditione: stipulatio est conditionalis. vñ nō debet com
mitti nisi conditione impleta: ꝛ dꝫ esse impleta cōditio ex quo cer
tum est promissorem dare vel facere vel sistere non posse. vt in pre
allega.l.ꝭ.de ver.sig.l.cedere diem. sed vbi stipulatio penalis inci
pit a pactione non obligatoria est pura stiplo. vñ cōmittit̄ cuꝫ nō
dedit vel fecit ꝛ certū est ꝙ potuit dare vel facere. vt in preallē.l.
cedere diē: sed vbi stiplo penalis incipit a pactiōe obligatoria ad
huc nō est in mora. vñ nō dꝫ ꝯmitti añ lit.ꝯte.nec post: sed ex quo
certū est pmissorē dare vel facere nō posse. vt.ꝭ.de verb.ob.l.de/
6 cem.† Or signori scdo cōsueuit hic q̄ri si stiplo est penalis pura
vel in diē vel cōditionalis est ꝯmissa: ꝛ debitor fuit in mora vtr̄
liceat debitori purgare morā in ꝯctib⁹. In qōne ista fuit triplex
opi. pma fuit dñi mar. scda dñi alberici ātiq doctoris. tertia opi.
fuit dñi bul. Io.ꝛ az. Et in qōne ista dicit dñs mar. sicut est hic in
iudicijs ꝙ ille q tenet̄ sistere in iudicio pōt purgare moram si ius
actoris non est factū deterius si veniat ifra.iij.dies.aut.v. pluresue
ve paucos tñ: ita ꝛ in ꝯctib⁹ idē dꝫ esse: vt si p stip.extra iudicium
promittis mihi aliqd dare vel facere vsq ad certam diē ꝙ tibi li/
ceat purgare morā si ius stipulatoris nō est factū deteri⁹: q: in iu
dicio quasi ꝯhit̄. vt.ꝭ.de pecul.l.lꝫ.§.ibidē.ꝛ p ista sua opi. faciūt
qdā.ll. vt.ꝭ.de.v.ob.l.iterdū.§.vl.ꝛ.l.seruū.§.seqtur.ꝛ.l.si insulā
ꝛ.ꝭ.q rome.§.flauius.ꝛ.l.si ita qs stipulatus.§.seia.ꝛ.ꝭ.de arb.l.si
cum dies.in fi.ꝛ.l.se. Scda fuit opi.dñi alb.antiq doctoris qui vo
luit distinguere sic. Distinguebat i stiplone penali et conditiona
li: aut conditio est ptātiua aut causalis: si est potestatiua cōditio
puta ita dico si tibi stichum nō dedero.x.dabo hoc casu lꝫ debito
ri purgare morā: q: potestatiue conditiones hn̄t iterari ꝛ pn̄t. vt
ꝭ.de condi.ꝛ demō.l.ij. si aūt est causalis vel mixta: puta si nauis
venerit ex asia.x.dabo hic ex quo semel est cōmissa stipulatio non
purgatur mora lꝫ postea illa conditio causalis aliquo casu nō exi
steret: sꝫ ista distictio ē decidēda: ꝛ q: l.non pbat̄ ꝛ q: ll. dicūt cō/
mitti stipulationē q̄ incipit a p̄cedēti conditiōe indistīcte ex quo
certū est eū non posse dare vel facere: ꝛ lꝫ postea non desinat da/
re vel facere posse: tñ non purgabitur mora. vt.ꝭ.de verb.ob.l.ita
stipula.§.j. Est tertia opi.dnōꝝ bul. Io.ꝛ az.ꝛ dixerūt aut stipu
latio est pura vel in diē ꝛ non est penalis: aut stipulatio est pura
et penalis. si stipulatio est pura vel in diē ꝛ non penalis puta pro
misisti mihi dare vel facere aliquid ꝛ non est adiecta pena quo ca
su lꝫ tibi purgare morā vsq ad lit. contest. si ius mei stipulatoris
non est factū deterius. vt.ꝭ.de ver.ob.l.si insulā.ꝛ.l. si ita quis.§.
seia.ꝛ.l.seruus.§.sequitur. si aūt stipulatio est pura et penalis: vt
puta promittis mihi extra iudicia p stipulationē certa die aliqd
dare vel facere: ꝛ si nō dederis pmisisti mihi dare.x.nomine pene
post diem non lꝫ tibi purgare morā. vt. C.de contrahē. ꝛ commi.
sti.l.magnā.ꝛ.ꝭ.de arbi.l.celsus.ꝛ.ꝭ.de act̄. ꝛ ob.hec.l.traiecticie.
non ob.ll.allegate p opi.dñi.mar.ꝛ statim nō ob.l.q: speciale est
hic in iudicijs vt si veniat infra.iij.aut.v. pluresue dies paucos
tñ ꝙ possit purgare morā ꝛ est spālitatis ratio ꝯm Io.ꝛ az.ne li/
tes ex litib⁹ oriātur q: si nō liceret purgare moram infra paucos
dies ex lite principali oriet̄ alia lis de pena: ꝛ ne finis vnius nego
cij sit principiū alterius negocij qđ nō dꝫ esse. vt.C.de fruc.et li.
expē.l.terminato. vel si placet vobis pōt ꝛ scda rō assignari q: iu
diciū reddit̄ in inuitū. vt.ꝭ.de verb.ob.l.inter stip.in pn̄.ꝛ contra/
ctus in volentē. vt.C.de act̄.ꝛ ob.l.sicut.ꝛ melioris cōditionis est
qui promittit ex necessitate q̄ qui promittit ex voluntate. vt.ꝭ. q
satisda.cog.l.si fideiussor.§.si necessaria satisdatio fuerit. Item
non ob.l.interdum.§.vl.ꝛ.l.si seruuꝫ.§.sequitur. quia ille.ll.intel
ligunt in pura stipulatiōe nō penali: vt q: promisisti dare stichū
adiecta certa die nō pena: ꝛ interpellaui te vt solueres vl̄ dares
fuisti in mora soluēdi ꝛ dādi. vñ licꝫ tibi purgare morā. sꝫ si esset
stipulatio in diē vel penalis nō liceret tibi purgare moram: vt in
preal.magnā. itē nō ob.l.qui rome.§.flaui⁹. nā lꝫ.§. loquatur in
stipulatione penali ꝛ in diē tñ regula nostra recipit instantiā ibi
fauore libertatis. vñ si pmisisti mihi seruum tuum manumittere
vsq ad certā diem: ꝛ si nō manumitteres promisisti mihi certam
penā si nō manumisisti lꝫ tibi purgare morā fauore libertatis q:
libertas est fauorabilis. vt.ꝭ.de regu.iur.l. libertas. item non ob.
l.si insulā. quia illa.l.loquit̄ in pura stipulatiōe: q: si actoris non
interest lꝫ purgare morā vsq ad lit.cōte. secus si stipulatio est in
diē vel nō lꝫ tūc purgare morā vsq ad lit.ꝯte.sꝫ statim cōmittit̄
item nō ob.§.seia. quia loquitur in non penali stipu. licꝫ in diem

contracta fuerit. sed secus est in penali qr nō lz purgare moraz
quo semel cōmissa est pena. Item nō ob. j. de arbi. l. si cū dies. §.
vlti. cum. l. se. qr fallit in arbitrijs sicut in iudicijs: quia arbitria
sunt redacta ad instar iudiciorum. vt. j. de arbi. l. j. vñ i arbitrijs
aut adijcit dies ab hoie. i. ab arbitro quo casu nō lz purgare mo
ram post diē. vt. j. de arbi. l. celsus. aut non adijcitur dies ab ho
mine. i. ab arbitro quo casu vr̄ inesse dies q̄ datur cōdēnatis qui
est hodie. iiij. mensium olim duorum mensium. vt. C. de vsur. rei
iu. l. pe. τ. vl. vnde lz in arbitrijs purgare morā cōdēnato vsqꝫ ad
lit. conte. si ius actoris nō est factū deterius: τ sic loquuntur. ll. p̄
alle. si cū dies. §. vl. τ. l. si igitur. ſm Jo. τ azo. si stipulatio est pu
ra τ nō penalis: lz reo purgare morā vsqꝫ ad lit. cōtest. si est in diē
vel cōditionalis τ penalis: post diē non licet reo purgare moraz
nisi in tribus casibus. vnus est fauore libertatis. vt in. §. flauius.
alius est in iudicijs: vt hic. τ. C. de fideius. l. sancimus. alius est i ar
bitrijs: si dies est adiecta ab hoie. vt in. l. celsus. quo casu non licz
purgare morā: sed si dies nō est adiecta ab homine lz purgare reo
morā. vt in. l. si cū dies. in fi. τ. l. sequē. ¶ Or signori lz ego putem
opi. Bul. Jo. τ Azo. bonā esse tñ si vobis placet potestis distin
guere vt cōsueui distinguere. τ ad hāc distinctionē reducetis oēs
leges superius allegatas. In stipulatione aut adijcitur dies τ pe
na: aut dies sed nō pena: aut adijcitur pena sed non dies: aut in
stipu. nec pena nec dies adijcit. si in stipulatione adijcit dies τ pe
na: puta stipulor a te aliquid fieri tali die τ sub tali pena. ponamꝰ
promittis mihi. x. nomine pene hic si fuisti in mora dandi vsqꝫ ad
talem diem nō lz tibi debitori purgare morā vt in preallega. l. ma
gnā. τ in. l. traiecticie. τ in. l. celsus. τ ista. l. non ob. qr ista. l. intelli
gitur duobus modis. τ vno mō ꝙ hic fuit adiecta dies sed nō pe
na. ſm ꝙ superius vno mō dixi casuz ponēdo. in. l. ista vel potest
dici sicut dixi. s. ſm ꝙ dixit dñs Az. qd̄ spāle est hic in iudicijs ne
lites ex litibꝰ oriātur qd̄ non dꝫ esse: vt. C. de fruc. τ lit. ex. l. termi
nato. vel pōt dici ꝙ in ista. l. est spāle qr iudiciū reddit in inuituz
vt. j. de verb. ob. l. inter stipul. in prin. τ. s. dixi. si aūt in stipulatiōe
adijcit dies sed nō pena. dicā ꝓmissori licere purgare morā i iudi
cijs, et extra post diē infra modicū tp̄s si ius stipulatoris nō est fa
ctum deterius: vt hic: ſm ꝙ vno modo intelligitur: τ sic intelligi
tur. j. de verb. ob. l. si ita quis. §. seia. si aūt in stipulatione fuit ad
iecta pena sed nō dies puta promisisti mihi per stipu. dare stichū
sub tali pena nec diē adiecisti: hic fuit ꝓmissio. vñ lz tibi purgare
morā. vsqꝫ ad lit. cōtest. factā sup pena si actoris nō interest: et sic
intelligit. j. de arb. l. si cū dies. in fi. τ. l. seq. nā ibi ꝓmiseram stare
snīa arbitri sub certa pena τ arbiter laudauit ꝙ deberē dare tibi
x. nō adiecta certa die. hoc casu lz tibi purgare moram vsqꝫ ad lit.
cōtest. τ sic etiā intelligitur vno modo. j. de verb. ob. l. si insulam. si
aūt in stip. penali dies nō adijcit: vt puta si ꝓmittis mihi aliqd fa
cere vel dare. x. hoc casu lz ꝓmissori purgare morā q̄tūcūqꝫ vsqꝫ
ad lit. cōtest. si ius mei stipulatoris nō est factū deterius. τ sic in
telligitur. l. interdū. §. vlti. τ. l. si seruū. §. sequitur. τ. l. si insulā. ſm
ꝙ vno modo intelligitur.

1 ¶ Stipulatio facti diuidui in iudicijs si ꝓ parte nō impleat in totū cōmittit sed de equitate ꝓ parte impleta obstat exceptio.

2 Diuiduū quid dicatur τ quid indiuiduum.

I seruus. In pn̄. huiꝰ. l. dr̄: ꝓmisisti seruū sistere in iudico qbꝰ casibꝰ seruꝰ in iudicio sistere nō pōt τ deī hoc dedisti fideiussorem
nunqd cōmittit stipulatio ꝫ te seruū vel cōtra fideius
sorē si tuus seruus i iudicio nō sistas: rñdetur ꝙ nō. hoc dicit pn̄.
huiꝰ. l. videatis expositionē lr̄e. [si seruus i iudicio se sisti qd̄ ꝓmi
serat.] sub. seipm̄ τ intelligatis qbꝰ casibꝰ seruus in iudicio eē nō
pōt: qd̄ est regulariter. vt. C. de iudi. l. seruus. τ. j. e. l. quotiens. τ. s.
qui satisda. cog. l. ij. §. j. secus si seruus ꝓmitteret sistere in iudicio
quibus casibꝰ pōt sistere in iudicio qr ibi cōmittit hn̄ stipulatio ꝫ
ipsum τ contra eius fideiussores. verūtñ si impeditus est iusta de
causa hꝫ doli exceptionē: vt. s. e. l. si quis seruum.

1 **Si pluriū seruorū nomine.** † In §. isto
dicit: tu promisisti mihi plures seruos ponamus. iij. vel. iiij. siste
re in iudicio quibus casibus pn̄t serui i iudicio litigare: qr ꝓ illis
seruis eram ꝫ te acturus noxiali act. τ si nō sisteres ꝓmisisti mihi
penā certe quātitatis. s. x. τ exhibuisti die statuta oēs seruos in iu
dicio vno excepto: mō q̄rit an solida pena committatur: ad qd̄ rñ
det iurisc. solidā penā fore ꝫmissam. nā ex quo vnus ex seruis in
iudicio nō fuit exhibitꝰ: verū ē oēs nō fore exhibitos τ hoc de ri
gore iuris. verūtñ de equitate nō soluit penā ꝓ rata eiꝰ q nō ste
tit in iudicio ꝓ alioꝝ parte obstabit ei doli mali exceptio si cōue
niatur ex stipulatiōe hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere.
[si pluriū seruoꝝ noīe] s. iij. vel. iiij. [repromittatur] adiecta pe
na certe quātitatis ponamꝰ. x. exēpli cā. [committi] de rigore iu
ris: sed de equitate secus. vt. j. subijcit [nō sit] q. d. si oēs fuerunt
exhibiti: lz vnꝰ nō sit exhibitus tñ insolidū cōmittit pena [qr ve
rū sit oēs stātes nō esse.] ¶ Or signori hec lr̄a male vr̄ loqui si ꝓ
mittis exhibere in iudicio. iij. vel. iiij. seruos τ exhibes oēs vno ex
cepto dicit hec lr̄a: verū ēt oēs seruos statos nō eē qr cū locutio
sumitur ex aliquo: si aliqd est verū tota locutio est vera: sꝫ cū locu
tio sumit ex vniuerso: si aliqd est falsuz tota locutio est falsa. vt. j.
de re. du. l. si is q. §. vtruz. ibi vbi dicit nā τ hoc falsum erit τc. vñ
vt hic lr̄a male nō loquat exponetis eā: ita: qd̄ verū sit oēs statos
nō eē. i. nō est verū oēs statos [pena] nō ꝓ eoꝝ parte q̄ steterāt in
iudicio. [exceptione doli] s. mali [vsurū] s. de equitate [qd̄ cōue
nit] sub. in plus q̄ ꝓ parte illius qui nō stetit. ¶ Or signori in. §.
isto no. plura no. primo no. si ꝓmisisti sistere in iudicio plures ser
uos sub certa pena: si oēs exhibuisti vno excepto de rigore iuris
cōmittit insolidū pena: sꝫ de equitate si soluta est pena ꝓ parte il
lius q nō stetit in iudicio si petat ꝓ alioꝝ partibꝰ obstat doli exce
ptio: τ ita eqtas ꝓualet rigori iuris τ ad hoc facit. j. de eo qd̄ cer. lo.
da. oz. l. qd̄ si. §. interdū. τ. C. de iudi. l. placuit. itē no. hic cū plures
serui debēt sistere in iudicio: si vnꝰ nō stat verū est oēs statos non
esse. i. nō est verū oēs statos: sꝫ ita no. ꝙ plurale geminat singula
re: lz al's sit ꝫ. vt. j. de ꝯdi. τ demō. l. falsa. §. vl. τ. j. de le. iij. l. q ꝯcu
binā. §. si stichus. ¶ Or signori ad. §. istū opponit τ ꝯuicit iste. §.
duabꝰ vel tribꝰ rōnibꝰ stare nō posse. prima rō est illa τ hic dr̄ si q
dē qs promisit sistere in iudicio plures seruos sub certa pena: et
vnū nō exhibuit isolidū cōmittit stipl'o penalis de iuris rigore: sꝫ
de eqtate obstat exceptio ꝓ alioꝝ parte si soluta est pena pro par
te illiꝰ q nō stetit: sꝫ vr̄ ꝫ. qr seruꝰ in iudicio eē nō pōt. vt in pn̄. hu
ius. l. hūistis. τ. j. e. l. quotiēs. τ. C. de iudi. l. huꝰ. ad qd̄ vos dicetis
iste. §. itelligit i his casibꝰ i qbꝰ huꝰ pōt in iudicio iteresse qui oēs
ponūt. j. de iudi. l. vir. nā q̄ casu huꝰ i. iudicio pōt litigare eodē ca
su pōt ꝓmitti iudicio sisti. vt. s. e. l. si qs. sꝫ his casibꝰ qbꝰ huus nō
pōt iudicio litigare nec pōt ꝓmittere iudicio sisti: vt in pn̄. huiꝰ. l.
τ. j. e. l. q̄tiēs. vr̄ pōt itelligi. §. iste qn̄ dñs ꝯuenit noxiali actiōe ꝓ
delicto huoꝝ quo casu tenet ꝓmittere eos sistere i iudicio. vt. s. si
ex nox. cā aga. l. j. τ. ij. §. j. τ ita dixi in casu huiꝰ. l. s. Itē ad. §. istuz
opponit τ vr̄ scd̄a rōne istū. §. stare nō posse: ecce si plures serui
erāt sistēdi i iudicio sub certa pena vr̄ ꝙ pena ꝯmittat tm̄ ꝓ par
te illiꝰ q nō exhibit qr si promittis te ratū habiturū si decedat re
lictis duobꝰ hr̄dibꝰ si oēs nō hn̄t ratū ꝯmittit stipl'o insolidū ad
interesse: sed si vnꝰ hꝫ ratū τ alter nō hꝫ ratū ꝯmittitur stipl'o pe
nalis ꝓ parte illiꝰ q nō habuit ratū. vt. j. rē ra. ha. l. si procurator.
ad cuiꝰ ꝯrij solutionē pōt dici ibi stipl'o rē ra. ha. erat interposita
non adiecta pena certe quātitatis: τ iō debet cōmitti ad interesse
insolidū si oēs nō habuerīt ratū: vel debet cōmitti pro parte illiꝰ
qui non habuit ratū insolidum: nō aūt debet cōmitti ꝓ pte illius
qui habuit ratū. vt. j. rem ra. habe. l. in stipulatione. τ. l. si commis
sa. τ hoc illa ratione. qr in parte illius qui habuit ratū cuz non in
tersit mea nō potest ꝯmitti: sed in. §. isto loquimur in stip. penali
certe quātitatis. vñ siue omnes nō sistantur siue vnus nō sistatur
de rigore iuris ꝯmittitur pena insolidum: qr in penali stipu. non
consideramus intersit vel non: sed an stipulatio cōmissa sit. vt in
sti. de inuti. stipu. §. alteri. vñ de rigore iuris stipulatio ꝯmittitur
insolidū: de equitate tamē doli exceptio obstabit: τ ita loquitur
iste. §. Sed denuo opponitur ad. §. istum: τ tertia ratiōe videtur
ꝙ. §. iste stare non possit: quia si quis promittit. plures seruos si
stere in iudicio ꝓmittit factum. vt. j. de ver. ob. l. vbi autē. §. qui id
quod. vñ aut est factuz indiuiduū aut diuiduū: si est factū indiui
duum ergo pena insolidū cōmittitur. vt. j. de ver. ob. l. eadē. §. ca
to. in prin. Quid ergo dicemus ad istud vos ita breuiter dice
tis ꝙ plures seruos promittere sistere in iudicio factū diuiduum
est: qr bene potest sisti vnus sine alio: ideo quo casu possunt cōso
cij eiusdē litis iudicio litigare bene potest vnus sine alio litigare
vt ar. C. de cōsor. eiusdē lit. l. j. si autē dicis ꝙ factū est diuiduum
ergo ipso iure non committitur pena pro parte illorum qui stete
rant in iudicio. ad qd̄ vos ita dicetis aliud est in promissionibus q̄
fiunt extra iudiciū qr pro qua parte factū est nō cōmittitur stipu
latio penalis aliud est in stipu. iudicio sisti: qr si promittis plures
seruos sistere in iudicio vno nō exhibito insolidum committitur
pena de rigore iuris: quia auctoritas iudicis videtur contempta
vt arg. s. de iurisdi. om. iud. l. si familia. sed de equitate obstat do
li exceptio pro aliorum parte: si pro parte illius qui non stetit cō
feratur pena vt hic: vel potest dici si qs promittat plures seruos
sistere in iudicio promittit factum diuiduum verum quia promit
tit adiecta pena stipulatio de rigore iuris committitur insolidum
quia in ea non cōsideramus intersit vel non: sꝫ an deserta sit. vt in
sti. de inuti. stipu. §. alteri. veruntamen de equitate si soluta est pe
na pro parte illius qui non stetit in iudicio obstat petenti penam
pro parte aliorum doli exceptio et sic loquitur iste. §. sed in. l. con
tra. non fuit adiecta pena certe quantitatis vñ committitur ad in
teresse. vt. j. de re iu. l. si quis ab alio. τ non videt interesse actoris
nisi pro

nisi pro parte illius qui non stetit. Et ad solutionē huius opposi
tiōis ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita distinguēdū est: ꝛ aduer
tatis hāc distī. q2 dñs az. notauit eā hic ꝛ in. §. cato. tñ ego pleni⁹
ꝛ clari⁹ explicabo. vñ distinguetis ita: aut tenet̄ vn⁹ vni aut vn⁹
pluribus aut plures vni aut plures pluribus. si vn⁹ tenet̄ vni pu
ta titius promisit seio subdistinguo aut vn⁹ ꝓmittit vni dare aut
facere. si vnus tenetur vni dare aliquid sub certa pena hic siue ni
hil dat siue partē dat insolidū pena ꝯmittit̄ q2 sicut ille qui nihil
soluit nō liberat̄ ita qui partē soluit: q2 particularis solutio nō li
berat debitorē. vt. ff. de tribu. l. illud. §. minus. ꝛ. ff. de vsur. l. tutor.
§. lutius. ꝛ. ff. de verb. signi. l. minus. nā distinctio diuidui ꝛ indiui
dui nō cōsistit in dādo. vt ait Ir. vt. ff. de verb. ob. l. stipulationū
in fi. ꝛ. ff. fam. herc. l. heredes. §. an ea. ꝛ. §. an illa. vñ vbi vn⁹ tenet̄
vni dare aliqd sub certa pena siue diuiduū sit siue indiuiduū: si
ue nihil det siue partē insolidū cōmittit̄ pena. sed nunqd pro rata
parte ei⁹ qđ datū est obstabit doli exceptio ait mar. ꝙ sic ar. hui⁹.
§. ꝫ certe vr̄ ꝙ dñs mar. nō bñ dixerit: q2 iste. §. loquit̄ cū qs tene
bat̄ facere sed nō dare sed nos loquimur. s. ꝙ vn⁹ tenebat̄ vni da
re ꝛ iō dicim⁹ ꝙ nō ob. doli exceptio ar. l. s. pal. si aūt vn⁹ tenet̄ fa
cere vni: aut tenet̄ ad factū indiuiduū: aut ad diuiduū si ad factū
diuiduū puta iter fieri vel non fieri: indubitanter siue nihil facit
siue ꝑ parte facit insolidū committitur pena: non ob. exc. pro par
te illius qđ fecit. vt. ff. de verb. ob. l. eadē. §. ab omnib⁹. ꝛ. l. in execu
tione. §. scđo. ꝛ. l. stipulationes. si aūt factum est diuiduū sicut est
amplius nō agi nā bene pōt pro parte agi ꝛ ꝑ parte nō agi ꝛ nul
lo modo agi: ꝛ sicut est rē ra. ha. in heredibus ꝓmissoris. vt. ff. rem
ra. ha. l. si procurator. secus est in ipo promissore. vt. in. §. cato. Itē
sicut est plures seruos promittere sistere in iudicio: hic refert aut
promissor tenetur ex stipu. iudicio sisti. ex cōtractu. i. ex stipulatio
ne celebrata extra iudicium si vnus tenetur ad factum diuiduū
ex stipu. in iudicio interposita siue nullū seruū sistat siue omnes
vno excepto: q2 vr̄ contempta maiestas pretoris. de rigore iuris
committit̄ insolidū pena: sed de equitate ob. doli excep. pro par
te aliorū si soluta est pena ꝑ parte illius qui non stetit. et sic loqui
tur. §. iste. ꝛ. s. in ius voc. vt ea. l. qui duos. si autē vnus tenetur ad
factum ex stipulatione facta extra iudicium si pro parte facit pro
parte non insolidum cōmittitur stipulatio. vt. ff. de verb. ob. l. ea
dem. §. cato. in prin. ꝫ posset dici ꝙ ibi nō loquitur in ꝑsona ꝓmis
soris: sed in persona duorū heredū promissoris: vel pōt dici secun
do mō. in. §. cato stipulatio erat interposita pena nō adiecta: ꝛ iō
in facto diuiduo: si factum est pro parte illa desijt interesse stipu
latoris. vñ non cōmittit̄ pena: sed hic. §. loquit̄ in stipulatione pe
nali in qua non consideramus intersit vel nō: sed an stipulatio sit
deserta. vñ insolidū committitur de rigore iuris: sed de equitate
ob. doli exceptio: vt hic. alij voluerunt dicere tertio mō ꝛ sic cum
vnus tenetur vni ad factum diuiduum si partem fecit et partem
non: aut fecit partem non totū q2 nō voluit: aut q2 non potuit:
vbi fecit partē non totum q2 nō voluit: eo casu committitur in to
tum stipulatio. si aūt fecit in partē non totū q2 non potuit dicēdū
est pro rata eius quod fecit nō cōmittitur stipulatio. vt. arg. ff. sol.
matri. l. si constate. §. quotiens. ꝛ. ff. de coll. bono. l. j. §. si duobus.
2 Or† signori ex premissis apparet ꝙ omne dare est diuiduū sed
facere aliquod est diuiduū aliquod indiuiduū: qđ apparet ex
interlineari: videtur ꝙ patet ex his q̄ dicta sunt. vñ cōsueuit qri
vnde hoc habeat euenire. ad istud potest dici duobus modis: et
vno modo pro pueris ꝛ sic: q2 dare breuiter explicat̄ q2 si debes
mihi aliquā rem dare breui actu explicas. vñ dare ꝑpt̄ sui breui
tatē dicitur indiuiduū. sed factū recipit longū tractum quia nec
in vno die nec qñqꝫ ī pluribus potest explicari. vñ iō aliqđ dr̄ in
diuiduum aliquod diuiduū: ꝫ illud dicitur diuiduū qđ recipit se
ctionē. i. sepationē: ꝛ ꝑ pte fctā cēsent̄ sepata: ꝫ īdiuiduū dr̄ ꝙ nō
recipit sectionē. i. sepatiōem: nec pro parte censent̄ facta ꝛ ideo
omnes seruitutes excepto vsufructu sunt indiuidue: vel pōt di
ci ita distinctio diuidui ꝛ indiuidui non cadit in dando sed in fa
ciendo: quantum ad liberationem. ¶ Unde no. q̄dam sunt diui
dua natura ꝛ liberatiōe: q̄dā natura ꝛ nō liberatiōe: q̄dam diui
dua sunt natura ꝛ liberatiōe: q̄dā diuidua sunt natura ꝫ nō libe
ratione. diuidua sunt natura ꝛ liberatiōe vt si debeo tibi. x. cū pe
na vel sine pena si tibi volēti soluo. v. istō est diuiduū natura. nā
natura admittit diuisionem. s. de. x. ꝙ possunt diuidi. ꝛ hoc casu
ex quo tibi volenti solui inducitur liberatio. nam particularis so
lutio non liberat a toto vt inuitus creditor recipiat partem. vt. ff.
de vsuris. l. tutor. §. lutius. quedam sunt diuidua natura sed non
liberatione sicut est omne dare. vt si teneor tibi dare. x. sub tali pe
na si do tibi. v. nō hoc acto ꝙ liberes in parte data istud est diui
duum natura: ꝙ de. x. soluā. v. sed indiuiduum est liberatione q2
ex quo nō facio pactū ꝙ in parte soluta inducatur liberatio non
liberor quin committatur solida pena. vt. ff. de verb. ob. l. ij. in prin.
ꝛ. ff. fami. herc. l. heredes. §. an ea. Idē etiam pōt notari in obliga
tione pignoris si obligo rē meā ꝑ. x. soluo. v. hec solutio est diui
dua natura nō liberatiōe: q2 ꝑ vno nūmo pign⁹ retineri pōt. vt. C.
de pig. l. q̄diu. sunt q̄dā que sunt indiuidua natura ꝛ nō liberatiō
ne sicut est ī factis diuiduis ꝛ dr̄ factū diuiduū ampli⁹ nō agi: pos
sum ꝑ parte agere ꝑ parte nō. in parte qua ago liberor. vt in. §. ca
to. ꝛ. ff. rē ra. ha. l. ꝓcu. sunt q̄dā natura ꝛ liberatione indiuidua si
teneris mihi aliquā seruitutē ꝑstandā vie itineris aq̄duct⁹ est in
diuidua natura ꝛ liberatiōe q2 oēs seruitutes sunt indiuidue. ex
cepto vsufructu. vt. ff. ad. l. fal. l. j. §. si vsufruc. ꝛ. ff. de vsu. et ha. l. si
vsus pars sic ergo distinctio diuidui ꝛ indiuidui ꝯsistit in facien
do aliqđ est factū qđ recipit sectionē ꝛ si ꝓmissuꝫ est extra iudiciū
natura ꝛ liberatiōe ē diuiduū si ī iudicio natura est diuiduū nō li
beratiōe: vt hic: si aūt vn⁹ tenet̄ plurib⁹ dare: sil̄r distiguo aut da
re aut facere: si vn⁹ tenet̄ plurib⁹ dare siue nulli dat siue alicui so
lida ꝯmittit̄ stipulatio q2 dare est indiuiduū. ita dādo plurib⁹ vt
dādo vn⁹ vni. vt. ff. de ꝯdi. ꝛ demō. l. q duob⁹. si aūt tenet̄ vn⁹ plu
ribus facere hic si oīno nō facit tenet̄ insolidū. si vni facit liberat̄
pro qua parte facit. vt. ff. de verb. ob. l. ij. i fi. ꝛ. l. iij. si aūt plures te
nētur vni. hic dicit. Io. ꝛ Azo. sic aut tenet̄ dare aut facere si dare
aut pecuniā aut spēm: si tenet̄ plures vni dare pecuniā oēs tenē
tur dare. vt. ff. de cōdi. ꝛ demō. l. iiij. si tenent̄ plures vni dare spēꝫ
soluēdo partē nō liberant̄ sed integrū liberant̄. nescio quid volue
runt dicere q2 si voluerūt dicere vt verba eorum sonant reperio
eos male dixisse. dicunt si plures tenentur vni speciē dare si inte
grā specieꝫ dant liberant̄. si partem dant non liberantur. vt. ff. de
verb. ob. l. ij. §. quedā nescio vt intelligūt sicut artiste: si tenentur
plures vni dare spēm. i. stichū: quia si intelligūt vt dicunt legiste
male intelligunt siue dicunt quia inueni legē expressam que dicit
si plures tenentur dare stichum quilibet soluendo partem stichi
liberatur. vt. ff. de solu. l. si stipulat⁹. §. j. ꝛ ideo dico aut tenetur rē
certam dare: scilicet stichum. quilibet partem dando liberatur. vt
ff. de solu. l. si stipulatus. §. j. si autem tenetur dare rem īcertam. s.
hominem quilibet soluendo partem non liberatur: quare ꝑpter
trufam que accederet: quia ꝛ plures tenentur dare rem incertam
ꝛ quilibet soluendo partē liberaret̄ vnus soluēdo in sticho alter
in pāphilo partē hoc nō debet esse vt in. §. quedā. si aūt plures te
nentur vni ad factū siue vnus faciat totū liberant̄: siue oēs faciāt
totū liberant̄: sed si vnus faciat partē a sua liberat̄ alij ꝑsus nō
liberantur. vt. ff. de ma. te. l. si ita. ꝛ. ff. de cōdi. ꝛ demō. l. pe. si auteꝫ
plures tenent̄ plurib⁹ q2 qđ iuris sit si vn⁹ tenet̄ vni idē si plures
plurib⁹. ꝛ ideo dñs Io. ꝛ Azo illud membrum non fuerunt pro
secuti.

1 ☞ Seruus conueniri vel cōuenire aliū non potest.

1 **Quotiēs seruus.** †In. l. ista dicit̄: qui
bus casib⁹ seruus nō
pōt eē in iudicio: eisdē casib⁹ siue seruus ꝓmittat siste
re in iudicio siue stipulet̄ non valet stipulatio: ꝛ iō nec
in eū nec in fideiussores ei⁹ dabit̄ actio: q2 seruus cōueniri vel cō
uenire alium in iudicio nō pōt. hoc dicit ista. l. videatis expositio
nem littere. [stipulat̄]. s. iudicio sisti [vel ipse]. s. seruus reus [nō
potest regulariter] vt. C. de iudi. l. seruus. ꝛ ideo non valet stip̄lō
vt hic. ꝛ. s. e. l. si seruus. in ꝑn. ꝛ. s. qui satisda. cog. l. ij. §. j. secus est
in illis casibus in quibus seruus in iudicio potest stare. vt. s. si ex
noxa. causa aga. l. j.

1 ☞ Procurator cū stipulat̄ iudicio sisti cōmittit̄ stipulatio ad
interesse dñi nō ꝓcuratoris.

1 **I procurator.** †In. l. ista dicit̄: si procura
tor qui expitur nomine dñi
stipulat̄ aliquē sistere in iudicio nec stipulatur penaꝫ si
in iudicio non sistatur: nunquid valet talis stipulatio ꝛ
vr̄ ꝙ talis stipulatio sit inutilis: q2 nihil interest ꝓcuratoris vt in
iudicio sistat̄: sed certe verius est ꝙ talis stipulatio valeat: q2 cō
mittit̄ ad interesse dñi nō ꝓcuratoris: sed ꝛ si procurator stipula
tur nomine dñi iudicio sisti: ꝛ si non staretur stipulatus est quāti
intersit cōmittat̄ stipulatio ad interesse dñi non ꝓcuratoris. hoc
dicit ista. l. videatis expositioneꝫ lr̄e [si ꝓcurator]. s. actoris. [ita
stipulat⁹ est]. s. a fideiussore [eum]. s. reum [ꝑpe modū nullius.]
allegādo dicit [sisti.] nisi quatenus dño tenetur actiōe mādati. si
stipulat⁹ nō fuisset. vt. ff. de edē. l. si qs ex argē. §. procuratori. sed
certe hec stipulatio nō vr̄ interponi rōne illius interesse [sed cū]
modo determinat [alienū]. i. dñm [sed eius]. s. dñi [vtilitateꝫ]
scilꝫ interesse [debeatur] sub. ꝛ ita stipulatio iudicio sisti cōmitti
tur ad interesse. vt. s. in ius vo. vt eāt. l. vl. Unde no. cum procura
tor stipulat̄ iudicio sisti ꝯmittit̄ stipulatio ad interesse domini nō
procuratoris. vt hic. ꝛ. ff. de in litē iur. l. videamus. Item no. ꝫ re
gulariter per liberam personam nobis nō acqritur actio. vt. C. ꝑ
quas per. no. acq. l. j. ꝛ. ff. de verb. ob. l. si ita stipulatus fuit. §. gri
sogonus. ꝑspāle tñ est in iudicijs vt ex stipul. ꝓcuratoris domino
queratur vtilis: vt hic. ꝛ. ff. de ꝓcur. l. i cause. in fi. [eadē.] pōt dici

ꝙ hic incipit scđs casus[possunt]. s. vt inspiciatur interesse dñi nō procuratoris[interpretemur] vt. j. de pcur. l. procurator vt in ceteris. ꝛ. j. de oper. no. nun. l. stipulatio. §. vlti. ꝛ. j. ne vis fi. ei qui in pos. mis. est. l. ij.

1 ☞ Tutor si noīe pupilli pmisit sistere ī iudicio ꝛ postea nō stetit in qbꝰ casibꝰ nō datur actio cōtra tutorem.

1 **Si tutor.** †In. l. ista dr: si tutor noīe pupilli pmisit sistere ī iudicio ꝛ postea nō stetit in tribus casibꝰ nō daṫ actio contra tutorē si pupillus adoleuit: vel pupillus mortuus est iterim vel si tutor pmisit creditoribꝰ hereditarijs sistere in iudicio ꝛ pupillus abstinuit ab hereditate filʼr ꝛ si tutor cōdēnatꝰ est noīe pupilli ꝛ aliqs de predictis casibꝰ obuenit nō dȝ ɔtra tutorē dari actio iudicati: qꝛ ī bonis ipsius pupilli nō tutoris snīa mādāda est executioni. hoc dicit ista. l. [sisti]. s. in cā pupilli[pmiserit]sub. ideo qꝛ necipse pupillus nec ipse tutor possidebat imobilia. vt. s. q sa tisda. cog. l. sciendū. §. tutores. [nō obtēperauerit]. i. nō stetit ī iudicio qꝛ pupillus adoleuerat añꝗ eū sistere oporteret vt inuit littera q̄ sequiṫ et interi ꝛc. [abstētus sit] sub. tutor cū pmisisset creditoribus hereditarijs noīe pupilli sistere in iudicio petita restitutiōne in integrū. [actio] sub. istis tribus casibus [iudicatꝰ fuerit]. i. condēnatus. sic exponiṫ. s. e. l. si qs quēꝗ. in fi. ꝛ. j. de admi. tut. l. ij. §. [ꝛ eoꝝ qd]. s. triū supradictorū [in eū]. s. tutorē [probatū est.] nā snīa lata ɔtra tutorē dȝ mādari executioni in bonis pupilli. vt. j. de re iu. l. si se nō ab. §. j. ℭ Or signori not. hic si tutor pmittit aliqd durāte tutela tutor teneṫ sed tutela finita nō vt est hic in tribus casibus. ꝛ ad hoc facit. j. q̄n ex facto tutoris. l. post mortem ꝛ. j. de acq. her. l. si pu. ꝛ. j. de euic. l. illud. §. ij. ꝛ est rō qꝛ officiū eiꝰ est necessariū: vt insti. qui mo. tu. fini. in fi. secus tñ est in pcura. qꝛ officiū eius est voluntarium. vt. j. de procu. l. procurator qui pro euicṫ. promisit.

a ℭ Hec dictio nisi: vide oino do. Jaso. h vbi plura no. ō hac dictiōe nisi q̄n ponat ꝛ q̄n excēptuat et qd ī ɔctibꝰ ꝛ qd ī statutis ꝛ qd ī pcepto iudicis ꝛ adde bar. in. l. titia. §. luciꝰ. ff. de pign. acṫ. et bar. i. l. actione. C. cō trāsac. Arc. in ca. j. ō cōst. lib. vj. Car. in clement. multorū de peñ.

1 ☞ Ratione dubitationis pmittiṫ qđ alʼs nō pmitteretṫ.
2 Dies expectaṫ vbi est dies ꝛ cōditio lȝ conditio euenerit.
3 Stipulatio alteri accessoria assumit sibi naturā eius cui accedit.
4 Dictio nisi quid importet.

1 **Reum.** †Promisisti aliquem sistere ī iudicio postea dr ꝙ ipse est iā tpe liberatꝰ: nūquid teneris sistere ꝛ si nō sistis daṫ cōtra te acṫ. ꝛ certe sic: vñ teneris vel eū defendere vel eū exhibere vt veritas inquiraṫ: alʼs daṫ cōtra te actio. hoc dicit. [eum]. s. debitorem [inquirāt]. s. sit tpe liberaṫ vel non. nā boni iudicis est inquirere veritatem. vt. C. de edē. l. is apud quē. C. de iura. ca. l. j.

Homo sisti. †In. §. isto dr: pmisisti hoiem sistere in iudicio certa die ꝛ sub certa pena añ diē aduenientē dolo tuo perijt: nūquid teneris mihi: certe sic: sed nō potero te conuenire añ diē qꝛ tota illa stipulatio conata est in diē. h. d. [perijt] vt qꝛ pmissor occidit illū. secus si perijsset sine dolo promissoris ꝛ nō fuisset in mora. vt. s. q satisda. cog. l. si decesserit ꝛ ibi dixi [videṫ] cōcor. j. de verb. ob. l. ī illa. ꝛ. l. si stipulatus sit. lȝ sit ɔtrariū arg. j. de verb. ob. l. hoc iuṫ. sed de ista materia dixi. j. si cer. peta. l. nō ois. ꝛ. s. qui satisda. cog. l. qui decesserit.

3 **Qui iniuriarum.** †In. §. isto ponunṫ duo casus primus est si titius acturus cōtra te acṫ. iniuriarū stipulatus fuit a te iudicio sisti postea decessit ante litē cōtest. indubitāter si nō stetisti in iudicio heredi titio nō dabiṫ actio ex stip. nā lȝ stipulatio iudicio sisti pꝑter rem interponaṫ tñ id qđ subrogaṫ loco actiōis iniuriarū nō datur heredi lȝ trāseat ad heredē sui natura qꝛ debet eiusdē nature esse sicut iniuriarū actio cuius loco subrogaṫ. vñ sicut titius si viueret nō posset agere ex stip. remissa acṫ. iniuriarū: ita heres eius sed sicut si titius viueret nō remissa acṫ. iniuriarū posset agere ex stip. ꝛ acṫ. iniuriarū ita heres eiꝰ lite cōtest. Scđo dr si cōuenitꝰ iniuriarū pmisit sistere in iudicio ꝛ nō stetit ꝛ decessisti ante lit. cōtes. nō habeo acṫ. ex stip. ɔtra heredē tuū: qꝛ sicut actio iniuṫ. nō daṫ cōtra heredē sic actio ex stipulatu q̄ successit loco iniuriarū acṫ. lit. cōtest. non daṫ cōtra heredē tuū nisi fuisses in mora: qꝛ tunc satis fuisset si ad iudiciū venisses: qꝛ actor litē tecū cōtestari potuisset vñ bene dabitur acṫ. cōtra heredē tuum ac si lis cōtestata fuisset. h. d. [acturus] cū eo qui intulit tibi iniuriā [stipu.] qꝛ nō stetit in iudicio. [eius]. i. actoris [stipul. iudi. sisti] [propter rem ipsam] id est interesse [vel pꝑter ipsa]. i. pꝑter acṫ. iniuriarū: q̄ rem non persequiṫ: sed vindictā. vt. j. de coll. bo. l. cū emancipati. §. cū emācipatus. nō cōpetit añ lit. cōtest. qꝛ nō est in bonis nostris. vt. j. de iniur. l. iniuriarū. in prin. [omissa]. i. remissa per nudū pacū. vt. j. de pac. l. si tibi. §. quedā nō pmittenṫ: qꝛ frustra quis de pena laborat post negociū transactū vt. s. e. l. j. in prin. [itē dicendū] incipit scđs casus [is]. s. reus. [decesserit]. s. ante lit. contes. essent in iudicio sisti. [acṫ] ex stipu. ante lit. contest. [item pōponius putat si non post legitimū tēpus decesserit] quasi dicat mortuo reo nō agi ante lit. contesta. si non post longum tempus decesserit: quia tunc satis esset si ad iudiciū venisset: alia littera dicit nisi post ꝛcꝰ q. d. si reus nō stetit in iudicio ꝛ statim decessit tūc nō datur actio contra heredē qꝛ si nō venisset ꝛc. ꝛ sic no. ꝙ dictio nisi ponit ꝛ nō excipit. vt. j. dicam: sed quod dicit longum tempus: duorum mensium nouo iure. vt. C. de lit. contesta. auṫ. lib. vel vocat longū tempus arbitrio iudicātis. vt. j. de iur. delib. l. j. in fi. [posuisset] nam hic que actio subrogatur loco alterius debet esse eiusdem nature qualis est illa in cuius loco subrogatur sicut actio iniuriarum non datur heredi neqꝫ contra heredem ante lit. contesta. vt. j. de iniur. l. iniuriarum. ita si acturus in iure stipulor iudicio sisti: ex stipula. actio subrogata loco alterius debet esse eiusdem nature qualis est illa in cuius loco subrogatur. vt. j. de donaṫ. l. qui id. et j. de iureiur. l. duobus. intelligo ꝙ actio que subrogatur esse debet eius nature cuius est illa in cuius loco subrogatur ab initio. vt. j. de seruo. cor. l. ab initio. ꝛ. l. hec actio. in fi. ꝛ. l. si vt tantum. nō ex postfacto. vt. j. de peti. here. l. item veniunt. §. cum predixīmꝰ.

4 Itē no. hic ꝙ † hec dictioᵃ nisi ponit. ꝛ de isto notabili dominus
a Joan. ꝛ Azo. faciunt magnū festū. ecce ex stipulatu actio cū sum stipulatus acturus contra te iniuriarum. si non stetisti in iudicio et decessisti non datur contra heredem: nisi recessisti per longum tēpus: quia si ad iudicium ꝛc. sic ꝛ alibi hec dictio nisi ponit. vt. j. de ap. l. si feriatis. ꝛ. j. de cu. re. l. j. §. penul. ꝛ. C. de transac. l. acto. argumen. contra. ꝙ hec dictio nisi: non exponat sed excipit. vt. j. de ma. te. l. titia. in fine dicunt verba sua: sed non aperiunt sed debetis scire vbi hec dictio: nisi: subsequiṫ negatiuā ponit. vbi gratia. nulla actio nisi de dolo datur: hic ponit de dolo datur alia non. ex stipulatione actio subrogata loco actionis iniuriarum non datur nisi post longum tempus decesserit et tunc datur. sed vbi dictio nisi ponitur post affirmatiuam habet excludere: vt potestis videre omnis homo currit nisi titius: hic nisi excludit: sicut potestis videre in rustico qui vult illudere dominum dicit rusticus quando vult se conuersare. domine abbas do vobis omnia bona mea nisi tale molendinum: hic excludit. Unde ex premissis determinatur questio rusticana que est talis. dominus rusticus locat fundum suum et dicit tu habebis dimidiam omniū fructuum nisi illius vitis vel illius ficus. hec dictio nisi: excludit nō includit. Ultio q̄ro si sum stipulatus iudicio sisti acturus iniuriarum siue morior ante lit. ɔte. hec stipulatio nō cōpetit heredi meo: vʼl si moriaṫ reꝰ nō ɔpetit ɔtra heredē suū: erit ne idē in alia tpali acṫ. vbi grā. acturus cōtra te redhibitoria vel ꝗtominoris stipulatꝰ sim iudicio sisti: tpe: liberatꝰ es: decedo dabitur heredi meo actio ɔ te vʼl si tu decedis dabiṫ actio cōtra heredē tuū dicimus ꝙ sic: qꝛ nō tolliṫ ipso iure: lȝ ope exceptiōis: qꝛ tps nō est modus tollēde obligatiōis. vt. j. de acṫ. ꝛ obli. l. obligationū fere §. placet. sed iniuriarū actio q̄ est pdita ad vindictā ꝛ penaṫ tollitur ipso iure morte actoris ꝛ rei: vt. j. ti. j. l. iij. ꝛ insti. de iniur. in fi.

1 ☞ Hominē pmissum debet quis sistere in eadē causa quoad forum non quo ad facultatem.

1 **Si quis.** †In. l. ista dr pmisisti sistere aliquē in iudicio ad quid teneris certe teneris sistere in iudicio in eadē causa videris sistere si nō sistas duriori loco lȝ exactio rei difficilior sit. vñ si sistis iam tpe liberatū non videris sistere si sistis non tempore liberatū lȝ multo ere alieno grauatū: licet sit difficilior exactio debiti videris sistere in eadē causa. hoc dicit. [vt actoris psecutio loco deteriori non sit] vt si sisteres eum tempore liberatum. vt. s. si ex noxa. causa aga. l. j. [contraxisset] ille qui debet sisti [qui autem sisti ꝛc.] verbi gratia tu promisisti titiū sistere in iudicio: tunc titius non erat priuilegiatus postea titius impetrat priuilegium ꝙ non teneatur respondere creditori suo vsqꝫ ad. v. ānos. si sistis eum non videris sistere in eadē causa: vel impetrat ꝙ decetero non possit conueniri quod valet si dicat nō ob. l. tali. vt. C. de pre. impera. offe. l. quotiēs. Sed oponitur si statur cū nouo pꝛiuilegio sistitur ne in eadam causa. vnde si quis promisit iudicio sisti: postea impetrat priuilegium videtur ꝙ priuilegium nō valet quia preuētus est. vnde nō debet prodesse ei. ꝛ iō si quis tpe promissionis iudicio sisti erat laicus si efficiatur postea clericus non prodest ei. vnde videṫ ɔtra. s. de iur. om. iudi. l. cū q̄dā pu. extra de foro cōpe. c. proposuisti. ad qđ dicetis priuilegiū potest esse tale ꝙ nō videtur iudicio sisti ī eadē causa vt si acquisiuit priuilegiū qđ potest esse tale quod nō videṫ sisti in eadē causa vt si acquisiuit priuilegium ꝙ non teneatur iurare de caṫ. cū actoris interest. vt reus iuret de calum. vt ī auṫ. vt li. ma. ꝛ auie in fi. vel si impetrat vt dixi vt non teneatur respōdere creditoribus suis vsqꝫ ad quinquēnium ꝛ ita priuilegium erat assecutus ipso remanente in eodem foro: sed si tempore citationis erat laicus modo est clericus hic in eadem causa videtur sisti quia illud non est indultum a pncipe. vnde non debet nocere suo aduersario vt hic.

Interesse

1 ☞ Interesse sufficit ab initio esse lz desinat ex post facto.

1 Illud. † Si sum stipulat⁹ a te iudicio sisti tali die ⁊ tunc intererat mea in.c. si illa die nõ steti sti ⁊ desiit mea interesse stipulatio cõmittitur ad.c. qꝛ stipulatio est referenda ad tp̃s quo interfuit nõ ad tp̃s quo agitur cũ mea nõ ĩterest: hoc dicit. [interesse.] nã potest esse ꝙ tp̄e quo debuisti sistere ĩtererat mea. in.c. qꝛ eras soluẽdo post ea desiisti esse soluendo. vnde non interest mea in aliquo: qꝛ inanis est actio ⁊c. ⁊. ĩ. de dolo. nã is. ⁊ vt soluatis argu. cõtra. qõ hic dicit̃ est sp̃ale in iudi. vt consideret̃ interesse qõ erat tẽpore quo debuisti sistere. idem in act̃. in factum que datur ex edicto de edẽdo. vt. ĩ. de eden. l. vbi. §. j. secus est extra iudicia sic soluuntur cõtra. ĩ. man. l. si procura. §. mã. ⁊. ĩ. commo. l. iiij. §. in hac. ⁊. ĩ. de fur. l. inter omnes. ⁊ hoc verũ est in personalib⁹ act̃. secus in realibus et scriptis in rem: si eo tp̄e possidebas quo cõueniebãt te postea desiisti possidere sine dolo nõ habebit̃ ratio tẽporis quo possidebas: idẽ ecõtra. si tp̄e lit. ꝯte. nõ possidebas hr̃ rõ tp̄is quo possides. vt. ĩ. de rei vẽ. l. fructus. ⁊. ĩ. ad exhibẽ. l. tigni. §. penul. ⁊. fi.

¶ De feriis ⁊ dilationib⁹ ⁊ diuersis tp̄ibus ⁊ ex quibus causis ferie nõ impediunt̃ al's nõ petunt̃. Rubrica.

¶ Signori habuistis. s̃. de vocatione in ius ⁊ de cautionibus et satisdationibus iudicio sisti. verũ qꝛ ferie sunt cause ꝙ rei non vocãtur in ius ⁊ qui promisisti stare in iudicio tempore feriarũ non tenetur sistere in iudicio dicit rubri. de feriis: ⁊ qꝛ ferie inducunt dilationem annectit̃ de dilat̃. ⁊ qꝛ sunt diuersa tẽpora dilationũ annectit ⁊ de diuersis tp̄ibus: ⁊ qꝛ sunt diuerse cause ex quib⁹ ferie non petuntur annectit ⁊ ex quibus causis ferie non petantur et dr̃ feria. i. festiua: nã dies festiui feriati sunt. vt. C. e. l. omnes. et ƀm hoc exponetis de feriis. i. de diebus feriatis. vel dicitur feria quasi foeria foris extranea: qꝛ in forum nõ tenemur venire tẽpore feriato. vt. ĩ. e. l. j. ⁊ dicitur forum. i. mercatum siue forum. i. locus in quo redditur ius: sed canoniste dicũt forus. vt extra de verbo. sign. c. forus. sed in. ll. nostris nõ inuenitur hoc nomẽ forus: et qꝛ postea dicit rub. de dilat̃. est dilatio triũ mensiũ ⁊. vj. mẽsiuz ⁊. ix. mensium. vt. C. de dila. l. j. ⁊ postea dicit de diuersis temporibus. nam sunt diuersa tempora aliqñ. x. dierũ q statuti sunt ad appellãdum. vt. C. de ap. aut̃. ei qui appellat. aliqñ. xx. dierũ qui dãtur ad deliberãdũ. vt. C. de lit. cõtest. l. vnica. aut̃. offeratur. item postea dicit rub. ex quibus causis ferie nõ petãtur quia cause sunt varie. vt. ĩ. e. l. j. ⁊ de prima parte rubrice agit̃. ĩ. e. l. j. vsq; ad. l. oratione. ⁊ in. l. pe. de secũda parte agitur. ĩ. e. l. oratione. ⁊. l. more. ⁊. l. fi. de diuersis tẽporibus ⁊ ex quibus causis ferie nõ petantur agitur. ĩ. e. l. ij. ⁊. l. iij.

1 ☞ Feriato tẽpore non vocatur quis ad iudicium ⁊ illud tẽpus est duorum mensium.
2 Sententia lata presentibus partibus tp̄e feriato valet.
3 Quedã prohibentur fieri facta tñ tenent.
4 Pactis priuatorum sicut ius publicum tolli nõ potest ita factis priuatorum.
5 Sententia lata absentib⁹ partibus vel saltim vna partiũ nõ valet ipso iure.
6 Feriato tempore in quibus casibus quis inuitatus possit vocari in ius. ⁊ nu. 8.
7 Iudex an possit iudicare scd̃m suã cõscientiam.

1 Ne quis messiũ vidēmiarũq; ⁊c. Signori in. l. ista vsq; ad. §. vlti. hui⁹. l. ponuntur duo: nam primo ponitur regula. secundo distinguitur ⁊ determinatur † regula prohibitoria est ne quis tempore messium vel videmiarum faciat aliquem in ius vocari inuitũ: nam illis temporibus homines sunt occupati circa rẽ rusticam. vt oratione diui marci continet̃. vnde nõ sunt compellẽdi venire in iudiciũ. secundo distinguitur ⁊ determinatur illa regula: ⁊ dicitur si pretor per ignorãtiam vocauit aliquem die feriato ⁊ tulit sententiã partibus presentibus ⁊ cõsentientibus valet sentẽtia q̃uis recte nõ fecerit ꝙ fecit eos vocare ad iudicium: sed si pretor tulit sentẽtiã absentibus partibus vel presentibus: sed non sponte litigãtibus non valet sententia ipso iure. vnde cũ sententia nulla fit ipso iure ⁊ iudicis factũ nõ põt derogare iuri citra appellationẽ illa sentẽtia rescinditur quatenus de facto processit. hoc dicit ista. l. in p̃n. videatis expositionem littere [ne quis vindemiarum] q; pro. i. [aduersarium.] scilicet suum [cogat] id est cogi faciat: sic. ⁊. ĩ. de his qui. no. infa. l. furti. §. mandati: ⁊ hoc illa ratiõe: quia nemo in causa sua propria potest sibi ius dicere. vt. ĩ. de appella. l. pe. ⁊. C. ne quis ĩ sua causa iudicet vel ius sibi dicat. l. vnica. [venire.] vt C. eodem, l. omnes [oratione] cuius verba nõ habemus: sed eius sententiam habemus partim circa ferias vt hic: partim circa dilationes. vt. ĩ. eod̃. l. oratiõe. [quia occupati] est bona ratio. ⁊. C. de agri. et cen. l. j. lib. x. [in forum] id est in iudicium: vel vbi ius redditur ꝙ sic nuncupantur. vt. s̃. de iusti. ⁊ iure. l. penulti. ⁊ hucusq; durat primum dictum quod cõtinet prohibitionem siue regulaz [sed si pretor] incipit scd̃m dictum quod distinguit ⁊ determinat regulam [per ignorãtiam] scilicet iuris. [vel secordiã] id est stulticiam vel contemptum iuris cum illud sciat. [eos.] scilicet occupatos [venerunt] scilicet ⁊ litigauerunt [sententia] scilicet sub. lata die feriato valebit nam talibus feriis potest renunciari non inductis in honorem dei. vt argu. ĩ. de postu. l. j. §. quos. ⁊. C. eod̃. l. si feriatis. [oportet] sub. hoc modo: vt hic dicitur potest tamen pretoris facto iuri derogari: quia ius pretorium est viua vox iuris ciuilis. vt. s̃. de iusticia ⁊ iure. l. ius ciuile. §. ius pretorium. [infirmabitur.] id est infirma pronunciabitur sic exponitur. C. de p̃diis mi. non ali. l. et si is. ⁊. C. de rei vendicat̃. l. si dolo. et. C. quando prouoc. non est ne. l. certi. vel exponatis. [infirmabitur.] quatenus de facto processit ⁊ lata fuit sic etiam alibi rescinditur venditio facta dolo dante causam contractui quatenus de facto pro
1 cessit. vt. C. de rescinden. vendi. l. si dolo. † Or signori in principio huius legis no. plura notabilia: primo not. ꝙ tempore feriato ratione messium ⁊ vindemiarum quis ad iudicium vocari non debet. et est hoc tempus duorum mensium. vnus est ratione messiũ alter ratione vindemiarum. vt. C. e. l. omnes dies. et est ratio quia occupati circa rem rusticã in forũ compellendi non sunt. vt in p̃n. huius legis. ⁊. C. de agri. ⁊ sen. l. j. Sed hic statim queritur hic dicitur ꝙ occupati circa rem rusticam non vocantur in iudicio tempore messium et vindemiarum: quid ergo dicemus in militibus in clericis in scholaribus: qui non sunt occupati circa rem rusticam: nunquid tempore messium ⁊ vindemiarum poterant vocari in ius. ad quod dicunt quidam ꝙ isti si non occupantur circa rem rusticam possunt vocari: vt hic: ne quis messium ⁊ vindemiarumq; tempore ⁊c. Item videtur ꝙ possunt vocari tali ratiõe: si ista est causa prohibitionis ꝙ rustici non vocãtur in ius tempore vindemiarum vel messium: quia occupati sunt circa rem rusticã. ergo causa cessante cessat effectus: scilicet prohibitio legis vt argumen. ĩ. de pact̃. l. quod dictum est. ⁊. ĩ. de diuor. et repu. l. quod ait. §. illud. et. ĩ. de ritu nuptia. l. pe. §. de illo. ⁊. C. de interdi. ma. l. si tutor. Itẽ pro hoc facit illud generale quod primo generaliter dicitur per subsequentia restringitur. vt. ĩ. de cal̃. l. iij. §. hec actio ⁊. ĩ. de iure immu. l. semper. §. diuus. sed in questione ista ƀm Io. et Azo. dicemus ꝙ non possunt vocari nec aliqui alij siue sint occupati circa rem rusticaz siue non: quia licet isti non sint occupati potest tamen esse ꝙ alij quibus forte indigerent sunt occupati propter rem rusticam: vt puta aduocati et testes qui sunt necessarij in causa quos tunc non possent habere. vt argumen. ĩ. de iudi. l. interdum. et. C. de dilatio. l. j. Item ⁊ alia ratione quia principiũ huius legis est generale. sic ⁊ ratio generaliter debet intelligi. vt argumẽ. ĩ. de iur. ⁊ fac. ig. l. regulariter. §. vltimo preterea dicim⁹ ꝙ hec non est causa finalis: sed impulsiua: causa finalis est illa qꝛ tempore messium vel vindemiarum homines non debent vocari in iudicium: immo debent vacare foro: et circa rem rusticam intendere: sed impulsiua causa est quia tempore messium vel vindemiarũ homines consueuerunt esse occupati pluribus. vnde qꝛ hic fuit causa impulsiua non cessat prohibitio legis lz cesset causa: scilicet ꝙ non sint occupati circa rem rusticam: sicut fuit in calfurnia: quia licet hodie non inueniatur aliqua ita improba mulier vt fuit calfurnia tamen mulieres repelluntur hodie a postulando: qꝛ ibi non fuit causa finalis sed impulsiua. vt. ĩ. de postu. l.
2 j. §. forũ † Itẽ no. ꝙ qs die feriato non cogitur venire ad iudiciũ sed si venit ⁊ sponte litigat ⁊ fert̃ sententia partibus presentibus sententia valebit. Unde colligitur hic ꝙ rigor iuris partibus priuatorum mitigatur siue partiũ ꝯsensu aliquid de iure relaxatur vt hic: ⁊. C. de iur. omni. iudi. l. j. vnde sunt hec in ar. ꝙ licet testis deponat iuratus vt. C. de testi. l. iurisiurãdi. tñ de voluntate litigatorum potest ei remitti sacramẽtũ. arg. preallег. legũ licet sec⁹ sit in sacramento cal̃. nam illud expresso pacto non potest remit
3 ti sed tacito sic vt. C. de iura. cal. l. ij. §. sed quia † Unde no. ꝙ quedam non debent fieri facta tamen tenẽt: ecce sententia non debet ferri die feriato: si fertur partibus presentibus die feriato valet sententia vt hic: sic ⁊ alibi. ĩ. de interdic. ⁊ rele. l. relegatorum.
4 §. ad tempus. † Item no. ꝙ sicut ius publicum pactis priuatorum tolli non potest. vt. ĩ. de pactis. l. ius publicuz: ita factis pri
5 uatorum vt hic. ⁊. ĩ. de admi. re. ad ci. perti. l. ij. Itẽ no. † ꝙ si lata est sententia die feriato absentibus partibus vel saltim vna partium ipso iure nõ valet: immo infirmatur quatenus de facto processit vt hic: ex quo colligitur ꝙ infirmari non potest qõ ipso iure nõ valet: infirmatur tamẽ quatenus de facto ꝓcessit. vt hic: sic ⁊ alias. C. de dolo. l. si dolo. sed qõ valet potest infirmari vt. ĩ.

de iniust. ꝛ ir. te. l. nã. Sed hic queri consueuit quid si lata est sententia die feriato absentibus partibus que ipso iure non valet: vt. s. dixi: ꝛ ab illa sententia appellatur. nunqd cõfirmatur per appellationem: vr ꝙ non. vt arg. ĩ. de appel. l. si expressum. in prin. spãle tñ est in casu sicut est si falsus ꝓcu. egit meo noĩe cõtra aliquẽ qꝛ cũ eo iudiciũ nullũ controuersie nulle. vt. C. de ꝓcura. l. lz. tñ si appello a sñia lata cõtra illũ cõfirmatur qꝛ videoꝛ rata habere gesta cum eo. vnde ratihabitio retrotrahitur ꝛ mandato comparatur. vt. ĩ. rem ra. ha. l. si cuz minoꝛ. §. falsus. ¶ Oꝛ signoꝛi ad prin. huius legis instatur ꝛ opponitur ꝛ videtur ꝙ sentẽtia lata diebus feriatis etiam non consentientibus partibus valeat. vñ ꝛ cõtra. ĩ. de arbi. l. si feriatis. ad qȯ vos dicetis regulariter sentẽtia lata non valet: vt hic tñ valet si dies compromissi erat exitura et actio peritura vt ibi. vel dicatis ꝙ ibi partes consentiebãt sed arbiter volebat sententiam dicere. vnde fuit compulsus per iudicem si ipse tulit sententiam bene valet etiã die feriato vt ibi. Sed denuo ad prin. huius. l. oponitur ꝛ instatur ꝛ videtur ꝙ sentẽtia lata diebus feriatis etiam consentientibus partibus non valeat cum sit cõtra. l. ꝛ cum sit ꝯ. l. non solũ nõ valet qȯ fit ꝯ. l. sed etiam nõ valet quicquid sequitur ex eo vel ob id. vt. C. de leg. ꝛ cõ. l. non dubium. ad qȯ vos dicetis aliud est facere cõtra. l. aliud ꝑter. l. si fit contra. l. non valet qȯ fit: nec id qȯ ex eo sequitur: vt in. l. ꝯ. si fit preter. l. valet: vt hic. vnde sñia aliqñ fert̃ ꝭm. l. vt si fertur diebus non feriatis partibus presentibus. vt. ĩ. de re iudi. l. de vno quoqꝫ. aliqñ fertur sententia ꝯ. l. vt si feratur partibus absentibꝰ diebus feriatis vt hic: aliqñ fert̃ sñia preter. l. vt si ferat̃ diebꝰ feriatis partibus consentientibꝰ ꝛ ꝑsentibꝰ: ꝛ valet vt hic. Sed denuo opponit̃ ꝛ videt̃ ꝙ vocatus die feriato statim debet venire allegaturus priuilegiũ suũ. vt. ĩ. de iudi. l. si quis ex aliena. ad qȯ vos dicetis ꝙ illud qȯ ibi dꝛ hꝫ locũ qñ dubitat̃ vtrum qs sit de iurisditione vocãtis vel non: sed secus est si non dubitat̃. vt. s. de iur. om. iudi. l. vl. ꝛ quãdo certum est ꝙ nõ debet venire nõ tenet vocatio vt hic dicitur.

Sed excipiuntur. Signoꝛi in prin. huius legis habuistis regulã ꝙ tẽpoꝛe messiũ vel vindemiarũ nõ debet qs inuitus vocari in ius. in §. isto ponit̃ instantia regule: ecce si actio tpe peritura est: vel mora allatura est periculũ: tũc vocatꝰ in iure debet ad iudiciũ venire saltim cõtestaturus litẽ: sed vltra nõ cõpellit̃ ꝓcedere post litẽ cõtest. vt in verbis orationis exprimit̃: sunt ꝛ alie cause que eadẽ oratione exprimunt̃: q̃ agunt̃ diebꝰ feriatis: vt puta vt tutoꝛ pupillis vel curatoꝛ adultis detur ne res minoꝝ pereant. Itẽ diebꝰ feriatis pñt admoneri officiales vt probe se habeãt in officio suo Itẽ diebꝰ feriatis pñt tutoꝛes allegare excusationes suas ꝛ ꝓbare ne periculo tutele subiaceat si nõ administret. Itẽ diebꝰ feriatis pñt cõstitui alimenta ꝛ probari etates: ꝛ mulier ventris noĩe potest mitti in possessionem. Itẽ diebꝰ feriatis creditoꝛ põt mitti in possessionẽ causa rei seruãde qñ debitoꝛ est suspectus ꝛ legatarius causa legatoꝝ vel fideicom. sed ꝛ diebꝰ feriatis põt quis petere vt sibi caueat̃ de dãno infecto. Sed ꝛ diebꝰ feriatis põt quis petere vt sibi testamẽtũ exhibeat̃ in publicũ: ꝛ vt curatoꝛ det̃ bonis eius cui incertũ est: an aliquis sit heres institutus. Itẽ potest agi diebus feriatis de alimentis prestãdis a parentibus liberis et econtra: ꝛ de alimentis prestãdis patrono a libertis ꝛ econtra sed ꝛ diebus feriatis potest agi si quis est rogatus hereditatem alteri restituere ꝛ dicat eam suspectam ꝙ cogatur eã ꝛ fideicommissario restituere. Itez vt atrox iniuria estimetur ex aspectu iudicis. Item si alicui est relicta fideicom. libertas potest cognosci an sit prestãda vel non. Sed ꝛ solet tempoꝛe messium vindemiarũqꝫ ius dici de rebus que tempoꝛe vel moꝛte periture erant moꝛte: vt actio furti: ꝛ dãni vt est actio. l. aquil. Item iniuriaruz atrocium ꝛ incendio ruina naufragio rate naue expugnata vel si aliquid de ea rapuisse dicatur tẽpoꝛe periture sunt: vt si dies actionis exiturus est. Item liberalia iudicia omni tempoꝛe aguntur ꝛ finiuntur. Item aduersus eum qui tempoꝛe nundinarum aliqd accepit contra publicam vtilitatem omni tempoꝛe ius redditur hoc dicit iste. §. cum. l. sequen. ꝛ sequen. videatis expositionẽ lr̃e. [sed excipiuntur.] sub. a generali dicto orationis ꝛ ipsa eadẽ oratio excipit. vt. ĩ. l. proxi. in prin. [si res] id est actio [vel res] id est causa. [peritura.] ꝛ ita no. ꝙ ius redditur diebus feriatis: si mora est allatura periculum. vt. ĩ. e. l. solet. in prin. ꝛ. ĩ. de ap. reci. vel non. l. pe. [ad pretoꝛem venire] ꝛ ita not. ꝙ in actionibus tẽpoꝛe perituris conceditur mihi litigare tempoꝛe feriato. nam qȯ al̃s prohibet̃ ex necessitate toleratur. vt. s. de of. pre. l. senatuscon. §. si quid. ꝛ. ĩ. de iudi. l. sed ꝛ si restituatur. §. edium nomine. ꝛ. s. de of. con. l. j. [exprimit̃] ꝛ ita per litem contes. tm̃ perpetuebatur olim actio: sed hodie foꝛte videt̃ perpetuari per solã executoris conuẽtionem. vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. sicut. vel põt dici ꝙ illa loquit̃ in realibus nõ in personalibus. [deniqꝫ alterutro] id est altero: sic exponit̃. ĩ. de leg. j. l. si ex toto. ꝛ. ĩ. de pactis. l. rescriptuz §. si pacto. ꝛ. ĩ. queadmodũ te. ap. l. si in duobus [eadez oratiõe.] sub. qua cauetur ne qs tpe messiũ vel videmiarũ in ius vocet̃ de qua habuistis mẽtionẽ. s. l. ꝓxi. in prin. [dentur] ꝛ ad hoc facit. ĩ. de tutel̃. l. qui hꝫ. in fi. ꝛ. ĩ. de tu. ꝛ cu. da. ab his. l. nec mãdate. §. dari. ꝛ est rõ fauoꝛe pupilloꝝ ꝛ adultoꝝ ne res eoꝝ ꝑeant ꝓpter eorum dilationẽ. [vt officia amoueant̃]. i. vt tutoꝛes ꝛ curatoꝛes gerant officia tutele ꝛ cure. q̃ officia dicunt̃. vt. C. qñ mu. tu. of. fun. põt in rubꝛo ꝛ nigro: vel exponatis [officia]. i. officiales quoslibet sic. ꝛ. s. de of. ꝓcõ. ꝛ le. l. si i aliã. §. j. ꝛ. C. de of. ꝑ. ꝑ. ori. l. si quos iudices [allegẽtur] qꝛ diebꝰ feriatis tutoꝛes ꝛ curatoꝛes possunt se excusare: ꝛ est ratio ne teneant̃ subire periculũ tutele vel cure et petere vt alij̃s tutoꝛes ꝛ curatoꝛes cito dantur [alimenta constituantur.] vt. ĩ. de re iudi. l. qui pro tribunali: ꝛ hoc ne fame qs pereat. ꝛ facit. ĩ. de lib. agno. l. si quis a liberis: per totaz. l. ꝛ. ĩ. vbi pu. edu. l. j. [etatis probentur.] scilicet minoꝛum: qꝛ facile possent perire senes per quos probantur etates. vt. ĩ. de car. edic. l. iij. §. due. et hec probatio valet ad multa ad nuptias contrahendas et ad restitutionem in integrum petendam et ad finiendam tutelaz seu curam. vt. ĩ. de mino. l. intra vtile [mittatur] scilicet mulier et hoc est fauoꝛe ventris ne fame pereat. vt. ĩ. de ven. in pos. mit. l. j. §. ꝛ generaliter [vel seruãde rei cã] hoc intellige quando debitoꝛ erat suspecta persona. vt. ĩ. de ap. l. ĩperatoꝛes. [vel dãni infecti] ꝛ hoc iȯ qꝛ desiderat celeritatẽ. vt. ĩ. de dam. infec. l. j. [itez de testamẽtis exhibẽdis]. s. in publicum sine die ꝛ consule ne detur materia falsum fabꝛicandi. vt. ĩ. queadmodum te. ap. l. ij. §. diem. [incertũ] vt quia heres est aliquis institutus sub condi. vel alias est incertum: vt dicit̃. ĩ. de cur. bo. dãdo. l. j. [patronis] si dicis nõ est dictũ. s. de alimẽtis. rñ. ibi in gñe hic in specie vel dic ꝙ debet cognosci die feriato quot alimenta ꝛ quanta decernantur filio a patre: ꝛ econtra patrono a libertis. vt. ĩ. de libe. agnos. l. si quis a liberis. §. solet. ꝛ in aut̃. qui. mo. natu. effi. sui. §. vlti. [suspecta hereditate] qꝛ cogitur oĩbus diebus adire ne expiret fideicom. hereditas quod esset si moꝛeret̃ ante aditam hereditatem qꝛ nõ trãsmitteret ad heredem nisi ad filios vt. C. de his qui ante aper. ta. l. vnica. ꝛ. C. de cadu. tol. l. vnica. §. in nouissimo. vnde inuitus poterit cogi adire hereditatem quã rogatus est restituere alteri. vt

7 ĩ. ad trebel. l. ille a quo. §. intempestiuum. [estmet̃.] † Oꝛ signoꝛi ex hac littera colligebat mar. ar. ꝙ iudex põt iudicare ꝭm cõsciẽtiam suam: qꝛ hec littera dicit ex aspectu atrox iniuria estimet̃ ꝛ pro hac sua opi. inducebat. ĩ. fi. regũ. l. si irruptione. §. fi. sed eius opi. nõ placet ꝭm Ioã. ꝛ Az. nec ob. quod dicit lr̃a ista: aut vt ex aspectu atrox iniuria estimet̃ qꝛ est hoc notum ei vt iudici non vt priuato qꝛ percussus mõstrat per testes aut per alias ꝑsumptiones ꝙ percussoꝛ dedit ei in oculo: ꝛ hec est vna spẽs ꝓbationis. vt in prealle. l. si irruptiõe. ꝛc. in fi. vnde qꝛ liquet ei vt iudici nõ iudicat ꝭm cõscientiã sed ꝭm ꝙ hꝫ vt iudex sil̃e no. s. de of. pre. l. illicitas. §. veritas. ꝛ arg. ĩ. de testibus. l. iij. in ꝑn. ibi tu magis scire potes ꝛc. sed de facto sibi cognito vt priuato non potest iudex iudicare [prestanda est]. s. ꝛ hoc est fauoꝛe libertatis [qui tpe] vt q̃to minoꝛis. vt. s. de in ius voc. l. pe. ꝛ. vl. nam actiones penales pereunt tpe ꝛ moꝛte. vt insti. de ꝑpe. ꝛ tẽp. act̃. §. nõ tm̃. [rate] que est modica nauis: vt fluuialis. [vel naue expugnata] id est magna nauis que vadit per mare [exiturus est] concoꝛ. s. e. l. j. in fi. [liberalia quoqꝫ iudicia] id est preiudiciales in rem. vt institu. de act̃. §. ꝑiudiciales [ius dicit̃]. i. dici potest: ꝛ dat operã ꝯtra publicã vtilitatẽ dupliciter si faciat operã ꝙ nullus poꝛtet bladum ad vẽdendũ vt sic carius ematur: vel ꝙ ipse cum quibusdam emat totum bladũ de terra: iste cõmittit monopolium. vt. C. de monopo. l. vnica. itẽ cõmittit in. l. iul̃. de annona. vt. C. ad. l. iul̃. de annoñ. l.

8 ij. † Oꝛ signoꝛi no. ꝙ quis inuitus regulariter non vocatur ad iudicium tempoꝛe feriato. vt. s. l. j. habuistis. C. eodẽ. l. omnes dies. fallit in casibus. s. relatis a. §. excipiuntur hucusqꝫ ꝛ que sit ratio s. dixi: ꝛ ex isto. §. ꝛ ex istis. ll. extracta fuit decretal̃. extra de foro compe. c. conquestus. item alia que tempoꝛe feriarum possunt fieri: vt dicam. ĩ. e. l. diuus traianus. sed ꝛ de criminibꝰ agitur criminaliter: etiã diebꝰ feriatis qꝛ accusationes ꝑeunt moꝛte. vt. ĩ. de accusa. l. diui fratres. ꝛ. C. si reus vel accu. moꝛ. fu. l. j. ꝛ. ij.

1 ☞ Ferias messium vel vindemiarũ statuit preses ꝭm consuetudinem sue prouincie.

5 Feriarũ alie repẽtine alie solẽnes alie indicte.

Presides prouinciarũ. Signori dictũ est. s. e. l. ij. ꝙ tpe messiũ vl̃ vindemiarũ qs iuitꝰ in ius

1 vocari nõ dꝫ qꝛ tũc est tꝑs feriatũ. in. l. ista dꝛ † ꝙ vnusquisqꝫ preses prouincie debet ꝭm cõsuetudinẽ sue ꝓuincie ferias messiũ vel videmiarũ indicere ꝛ statuere. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ lr̃e. [statuere]. i. statuas a lege declarare: vel dic statuere. i. maturius ꝛ tardius indicere. nã ferie in qbusdam prouincijs maturius

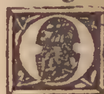
cijs maturius statuuntur τ indicũtur vt in apulia in aliquib⁹ ꝓuincijs tardius statuũtur vt in anglia: τ ita no. ꝙ presides prouĩciarũ ẜm cõsuetudinẽ cuiuscꝫ loci debẽt ferias indicere τ statuere vt hic: τ ad hoc cõcor. ſ. de of. ꝓcon. τ le. l. si in aliã ꝙ celebrem ciuitatẽ. sed. l. vñ cõtradicere τ vñ ꝙ solus princeps possit ferias indicere. vt. C. e. l. a nullo. ad solutionẽ cuius cõtra. dñs Az. sic dixit: ferie alie repentine alie solẽnes. ferie repẽtine a nullo alio indicunt̃ ꝙ a principe. vt. C. e. l. a nullo. solẽnes ferie alie sunt indicte vt que indicunt̃ tẽpore messium in honorẽ hoĩm: alie sunt indicte in honorẽ dei vt dies dñicus natalis τ paschalis τ has p̄sides prouinciarũ p̄nt indicere τ in aliquibus locis indicũtur maturius τ in aliquib⁹ tardius. sed hec diuisio. l. nõ ꝓbat̃. Sed vos ad solutionẽ hui⁹ ꝯtrarij τ vt plene liqueat articulus iste ita distinguetis vt cõsueui distinguere: τ hãc distinctionẽ aduertatis q꞉ nõ ponã eo ordine vt dixit dñs Az. τ dico ẜm dñm meũ Jac.
2 Bal. † ꝙ feriarũ trimẽbris est diuisio: alie repẽtine: alie solẽnes τ alie indicte. Dicuntur ferie repẽtine q̃ indicunt̃ ob rẽ prospere gestã τ ob sobolem principi natã. vt. C. e. l. a nullo. τ. ſ. ex qui. cau. ma. l. sed τ si. §. ferie. τ iõ dicunt̃ repẽtine: q꞉ subito indicunt̃: etiã preter spẽ q꞉ interdũ nascit̃ soboles τ nõ sperabat̃ τ dicuntur nuptiales ferie: q꞉ a solo pŕcipe indicunt̃ τ si ab alio statuunt̃ carẽt nomine τ effectu: vt hic. sunt ferie solẽnes in honorem dñi nostri iesu christi indicte. i. dies natiuitatis iesu xp̄i: τ alij dies q enumerant̃. C. e. l. omnes. τ. l. vl. τ. C. e. l. oẽs iudices. in ꝑn. τ iste ferie solẽnes a nemine indicunt̃: ipsa. l. indicit eas inter istas ferias solẽnes τ repentinas est in aliquibus similitudo τ differentia: vt plene dixi. C. e. l. j. τ hic posset repeti si tibi placet τ ita feci: sunt ferie indicte. i. indicende ratione messium τ videmiarum. vt. C. e. l. omnes. τ iste indicunt̃ a singulis presidibus prouinciarum maturi⁹ et tardius ẜm cõsuetudinem vniuscuiuscꝫ prouincie: vt in. l. ista τ. ſ. de of. procon. τ le. l. si in aliam. τ in istis indictis dicim⁹ ꝙ potest litigari de voluntate vtriuscꝫ partis quia sunt introducte gratia hominum. vñ possunt eis renunciare. vt. ſ. e. l. j. in prin. τ. ſ. de arbi. l. si feriatis. istam diuisionem aperte probat decret̃. extra. e. tit. c. cõquestus es. cum eo tempore quo erãt in gallia non erat facta illa decretalis: quia omnes magne cause trutinabãtur dieb⁹ feriatis τ istud erat mihi sepe vtile quia diebus non feriatis non poteram ita intendere: τ hec est recta diuisio q̃ trimẽbris fit τ eam veriorem ꝙ illam dñi Azo. puto.

PRidie kalẽdas. In. l. ista dicit̃ ꝙ precedẽti die kalẽdarũ ianuarij magistratus nõ cõsueuerunt reddere ius nec sui copiaꝫ facere: τ iõ dies illa dr̃ feriata: hoc dicit ista l. videatis expositionẽ littere. [kalẽdas iañ.] ꝓcedenti die kalendas q̃ est vltima dies mensis decẽbris. ¶ Dr̃ fignori diceret aliquis mihi vestrũ q̃ est rõ hui⁹. l. dixerũt qdam ꝙ illa est rõ q꞉ sicut. vij. dies ꝓcedentes τ subseqũetes pascha resurrectiõis sunt feriati. vt. C. e. l. oẽs dies. τ vltima dies decẽbris est septima dies post diem natiuitatis dñi ita. vij. dies precedẽtes natiuitateꝫ domini τ. vij. subsequentes sunt feriati. Sed opi. istorũ non approbamus ẜm Joã. τ Azo. q꞉ tempore huius legis adhuc dñs iesus christus non erat incarnatus in virgine. item. l. oẽs. loquit̃ de. vij. diebus precedentib⁹ τ subsequentibus pascha resurrectiõis: nõ dicit de pascha natiuitatis: τ iõ vos ẜm Jo. τ Az. reddetis aliã rõnem τ talẽ: tpe harum legũ magistratus eligebantur de kalendis ianuarijs vscꝫ ad kalendas iañ. vnde magistratus qui eligebatur non reddit ius quia erat in vltima die sui officij. vnde non potest iubere et iudicare cum eo die priuati futuri sunt. vt. ſ. de iur. om. iudi. l. eũ qui. τ ꝙ olim ita eligerentur probatur. ſ. de condi. τ demõ. l. publius. in prin. sed hodie iure nouissimo aut̃. magistratus ante aduentum successoris sui duobus diebus ponit officium suum. vt in aut̃. de admi. §. vlti. in fi. coll'. τ intelligo ꝙ magistratus non debet redere ius pridie kalendaruꝫ ianuarij: si successor venit: sed si nondum aduenisset etiam post kalendas posset ius reddere. vt. ſ. de of. procon. τ le. l. meminisse. et. ſ. de offi. presi. l. si forte. sed in ciuitate ista et in pluribus partibus magistratus non soluꝫ reddunt ius pridie kalendas ianuarij sed etiã toto ipso die per. ll. municipales.

1 ☞ Ferijs introductis fauore litigantium p̄nt partes renunciare non aũt ferijs introductis in honorẽ dei.
2 Feriatis diebus introductis in honorẽ dei sententia lata consentientibus partibus non valet.

SI feriatis dieb⁹. In. l. ꝓcedẽti dr̃ si feriatis diebus nõ cõsentientib⁹ partib⁹ inuito altero tñ rõne messiũ vel vindemiarũ iudex fert sniaꝫ nõ valet illa snia. vñ cõdẽnat⁹ nõ tenet̃ qcꝙ soluere nec actor qcꝙ exigere. h. d. ista. l. videatis expositionẽ lr̃e. [si feriatis dieb⁹] sub. rõne messiũ vel vindemiarũ [fuerit iudicatuꝫ] s. inuito altero ex litigatorib⁹ [nequis] s. re⁹ [iudicatũ facere] i. soluere [neue qs] s. iudex sniaꝫ exeqũẽs. Dr̃ fignori hẽtis i. l. ista si feriatꝫ dieb⁹ τc. vt dixi ĩ casu: τ ad hoc facit ſ. e. l. j. in prin. sꝫ nũqd valet snia lata tpe solẽniũ feriarũ introductarũ in honorẽ dei si partes cõsentiãt. rñdeo nõ. vt arg. ſ. de arbitris. l. põponius. al's. l. si de meis. §. arbiter ex cõpromisso. τ. l. si feriatis. si qrit̃ q̃ sit rõ quare si fert̃ snia dieb⁹ feriatis rõne messium vel vindemiarũ ꝯsentientib⁹ partib⁹ valet snia. vt. ſ. e. l. j. τ hic. sꝫ si fertur snia dieb⁹ feriatis ĩtroductis in honorẽ dei ꝯsentiẽtibus partib⁹ non valet snia. Rñdeo rõ est illa q꞉ ferie introducte rõne messiũ vel vindemiarũ sunt introducte fauore litigãtiũ. vt. ſ. e. l. j. in prin. vñ litigãtes eis p̄nt renũciare: q꞉ qõ fauore τc. vt. ſ. de iudicijs. l. si iudex. τ. C. de leg. τ cõstitutio. l. qõ fauore. sed ferie introducte in honorẽ dei nõ sunt introducte fauore litigantiũ. vñ eis litigantes nõ p̄nt renũciare q꞉ sicut ius publicũ pactis priuatoruꝫ tolli nõ põt. vt. ſ. de pactis. l. ius publicum. τ. ſ. de positi. l. quos. multo fortius nec diuinũ: q꞉ si par in parẽ nõ habet imperiũ. vt. ſ. ad trebellianũ. l. ille a quo. §. intẽpestiuũ. multo fortius minor in maiorẽ. vt. ſ. de minorib⁹. l. nã τ magistratus. τ hoc iure canonico est expressum. extra eodẽ titulo. c. vltimo.

1 ☞ Dilatio alia non est danda post primam dilationẽ nisi causa cognita.

ORatione. Hucuscꝫ a prima lege huius. titu. dictum est de parte prima rubrice scilicet de ferijs: de secũda parte rubrice agitur ĩ. l. ista: τ q꞉ sicut oratio diui marci: de q̃ habuistis. ſ. e. l. j. τ. ij. faciebat mẽtionem de ferijs ita τ de dilationibus dandis vel non dandis eadem oratione dicebatur:
1 † τ in. l. ista dicitur ꝙ ratione instrumẽtorũ producẽdoꝝ amplius ꝙ semel dilatio non debet dari. sed et dat̃ scdo cũ cause cognitione ꝓ distãtia locoꝝ τ maxime datur si aliquid inopinatũ emergat. scdo dr̃ si forte litigatori dilatio data est τ decesserit successori ei⁹ τ heredi dãda est noua dilatio causa cognita. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ lr̃e [oratione] al's eadem oratione: sꝫ nõ est vis q꞉ loquit̃ de ea de qua habuistis. ſ. e. l. j. τ. ij. [instrumentoꝝ] s. causa [est] τ intelligatis nomen instrumentoꝝ large vt cõtineat̃ omne id per qõ cã instruit̃. vt. ſ. de fide instru. l. j. τ. ſ. de verboꝝ sig. l. notioni. §. instrumentoꝝ. vnde propter ista tria dãtur dilatiões. s. ꝓpter testes. vt in aut̃. de testi. §. hoc qm̃. coll'. vj. item causa instrumẽtoꝝ τ rationũ. vt. C. de fide instrumẽ. l. iudices. Jtẽ gratia aduocatoꝝ. vt. ſ. ex qui. cau. ma. l. ab hostib⁹. §. sꝫ qõ simpliciter. τ. l. ait pretor. [et iterũ] id est quotiẽs opus erit probato impedimento. vt. ſ. ti. prori. l. veluti. τ. ſ. de iudi. l. interdum. [impartiri solent] id est maior τ minor ẜm distantiam locorum quia si est ex eadẽ prouincia dantur tres menses si ex contigua. vj. si vltra marina. ix. mẽses. hec est dieta infra quam subsistitur. vt. C. de dilat̃. l. j. sed sine causa dilatio non potest dari amplius ꝙ semel. vt. ſ. e. l. vlt̃. dicam. [emergat] vt. ſ. in prori. l. si quis. in fi. τ no. hic que de nouo emergunt nouo indigẽt auxilio et consilio. vt. ſ. de iter. act̃. l. de etate. §. ex causa. τ. ſ. de ven. inspi. l. j. in prin [illud] hic incipit scdm dictum [propter instrumenta] scilicet instrumenta producendo [est] scilicet defuncto [vt huic] id est in casu isto [dari debeat] scilicet successori: nam sicut si moriatur iudex successor dat nouam dilationem etiaꝫ si iudex dederit omnẽ dilationem. vt. ſ. de iudi. l. τ post edictũ. τ. C. quõ τ q̃n iudex. l. consentaneum. ita si moritur litigator noua dilatio est danda successori suo τ est iusta cã vt hic. τ ita no. ꝙ dilatio semel datur tm̃: sed iusta de causa dat̃ scdo. vt hic. τ. ſ. de iudi. l. interdum.

1 ☞ Dies incipit a media nocte τ in alia media nocte finitur.

MOre romano. Dictũ est. ſ. de duabus partib⁹ rubrice: scꝫ de ferijs τ dilationib⁹. nũc agitur de tẽporib⁹: τ quia tp̄us cõstituitur ex dieb⁹ intẽdit iurisc. tractare q̃n incipiat
1 dies naturalis τ finiat̃: † τ certe ẜm romanos dies naturalis ĩcipit a media nocte ꝓcedẽti τ finit̃ postea in media nocte seqũẽti: τ ita constituitur ex. xxiiij. horis: τ quod fit media nocte inter has horas perinde est τ valet ac si media hora lucis factũ fuerit. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ lr̃e. [more romano] i. ẜm ritum romanorũ: q꞉ roma est caput xp̄ianorũ. [media nocte] s. precedẽti [horis] s. que ꝯstituit diẽ naturalẽ: vt. ſ. ad le. iuli. de adulte. l. capite. [perinde est] i. sic. Dr̃ fignori quare dicit littera more romano. respondeo ideo quia aliter babilones cõputãt diem naturalem: aliter arabij: aliter athenienses siue macedones: aliter romani. nam romani τ nos latini q vocamur romani cõputamus diẽ naturalẽ hoc modo: vt dr̃ in. l. ista: τ qui habẽt arologiũ temperant illud τ sciunt quot hore sunt in die τ quãto momento durat hora: arabij computant diem naturalẽ a meridie τ finiũt adueniente alia meridie: athenienses siue macedones qui sunt greci computant diem naturaleꝫ ab ortu solis τ finiunt adueniente alio ortu solis: babilonij q sunt caldei computãt diẽ naturalẽ ab occasu solis vscꝫ ad sequentem occasum: in marciano capella: in

libro rerum humanaruz cauetur aperte:et triplex marcianus et
triplex capella et barro:et hi tractāt desuper celestibus marcia-
nus totus nō. Or dicet mihi aliquis vestruz quō ponemus exem
plū in die naturali vt totus cedat vel proficiat.rñ. hoc exemplu3
restrigim⁹ ad duo: vno mō sic dicit potestas cuidā precipio tibi
ꝙ omni die pſentes te semel corā me:siue iste pſentet se in hora lu
cis.i.in die artificiali siue in die naturali:id est in duabus noctib⁹
mediis nō facit cōtra pceptū nec cadit in bānum:⁊ ita sepe obser
uatum est in ciuitate ista:⁊ istud pōt fieri die feriato. Itē pōt no-
tari exēplū:alio mō precipit potestas alicui ꝙ in massaria facias
securitatez de mille libris ille siue faciat i hora lucis siue vsqz ad
mediā noctē satis est.⁊ hoc etiā approbat cōsuetudo in terra ista.
⁊ ideo restringim⁹.l.istam ad ista exēpla: q2 istud nō nocet alicui
quacunqz parte diei naturalis quis presentet se vel det pignora.
Sed.l.istam non dicimus habere locum in solutionib⁹ faciendis
a debitoribus creditoribus.vnde si debitor veniat in hora lucis ⁊
velit soluere creditor debet recipere solutionē s3 si veniat debitor
in media nocte ⁊ velit soluere nō debet audiri nec creditor recipe
re cogitur q2 dū cōtrahunt tacite videtur actū inter eos ꝙ solu-
tio fiat cōgruo tpe.i.in hora lucis.i.in die artificiali: q2 habenduz
est pro expresso:q2 qō tacite ⁊c.vt.ꝭ.si certum pe.l.cum qd.⁊ si cre
ditor fugeret de nocte haberet forte malā solutionē pro se. Item
hec.l.nō habet locū in litigiis.nā si quis vocatur vt veniat litiga-
re debet venire in hora lucis nō de nocte.vt in auꝭ.de iudi.§.sede
bunt.⁊.ꝭ.de origi.iur.l.ii. Or vidistis ad quid nos restringimus
exemplū huius.l.sed si placet vobis potestis.l.istā largius intel-
ligere vt intelligatis eā in die naturali.s.ꝙ de die ⁊ nocte possint
litigātes transigere.vt.C.de transac.l.minorē. Itē vt possit quis
testari.vt.ꝭ.de testa.l.ad testiū.§.posse.⁊ dies naturalis cōputaꝛ
in his i quibus sufficit vltimā diem momēti incboari.⁊ si perfe-
cta nō sit.vt.ꝭ.de testa.l.in qua etate.⁊.ꝭ.de manu.l.i.⁊ idem i vsu
capione trienii.vt.ꝭ.de vsuca.l.idēqz.⁊ idem in prescriptionibus.
vt.ꝭ.de vsucap.l.in oībus.idem dicimus in oībus casibus in qui-
bus non sufficit diem incboari vbi perueniatur ad vltimum mo-
mentū sicut est in resti.i integ.danda vel non dāda.vt.ꝭ.de mino
ribus.deniqz.§.sed vtrum.⁊ hec dies naturalis consistit ex.xxiiii.
horis:siue tractemus de tpe in quo sufficit vltimā diem incboa-
ri:siue sit necesse ꝙ perueniatur ad vltimū momētū:s3 dies arti-
ficialis.i.lucis non consistit ex.xxiiii.horis vt patet in hymno qui
incipit:lucis creator.qui mane iunctum vespere.⁊ de tali die lo-
quitur.l.que dicit opera nihil aliud est ꝙ̄ diurnuz officium.vt.ꝭ.
de op.lib.l.i.vñ in ea parte diei naturalis cū est nox laborator cū
debeat quiescere nō cogitur laborare sed denuo diceret mihi ali-
quis vestrum quid facit hec.l.ad tit.istū.rñ.facit q2 in tit.isto tra-
ctatur de feriis ⁊ dies aliqui sunt feriati ⁊ aliqui non.item dies
aliqui sunt naturales ⁊ aliqui artificiales. Item in tit.isto agitur
de dilatione ⁊ dilatio computatur ex tpe.item facit q2 dicit rub.
et de diuersis temporibus.

1 Militaria negocia pñt quolibet tpe expediri.
2 Ferie sunt tm̄modo inducte in actibus iudicialibus.

1 **Diuus traianus.** †In.l.ista dr̄ dñs mutius naturalis q
studebat in libris naturalib⁹ venit ad diuū traianum
impatorē ⁊ dixit ei:vellē vobis facere vnā qōnē dixit
imperator noli mihi facere qōnem de naturalib⁹ sed de legibus
dixit mutius hūfaciā. vñ quesiuit ab eo: vtrū dieb⁹ feriatis pos-
sint milites admoneri vt pbe habeāt se in officio suo:⁊ custodes
carceratos suos bene custodiāt.ad qō rñdet imperator sicut na-
turales faciunt subtiliores qōnes in natura ꝙ̄ alii ita viliores qñ
2 venīūt ad leges† vñ tibi respōdemus ꝙ diebus feriatis ea sola
a que aguntur in foro phibentur agi[a] ⁊ exerceri:sed sicut milites ⁊
custodes carcerū possunt admoneri dieb⁹ non feriatis vt probe
se agāt in officio suo:ita diebus feriatis.hoc dicit ista.l. videatis
expositionē lr̄e[a forēsibus].i.a litigiis:⁊ ab his q̄ aguntur in fo
ro.vt.C.de fide instru.l.operationes[ptinēt]vt hū se habeāt mi-
lites pagēdo.q.d.nedū nō feriatis dieb⁹.[inter q̄ custodiarum]
id est custodū[cognitionē esse] q2 custodes bene pñt moneri die-
bus feriatis ⁊ nō feriatis vt bene custodiāt.vt.ꝭ.de custo.⁊ exhi.
reo.l.carceris.vel exponatis:custodiarū.i.custoditaruz persona-
rum.sic exponiꝛ.ꝭ.de of.procon.⁊ leg.l.solēt.sed quid in scholari-
bus:nunquid debēt studere in diebus feriatis:respondeo sic:sed
dic mihi quare ista que dicunꝛ hac.l.pñt agi dieb⁹ feriatis respō
deo necessitas suadet hic q2 etiam milites diebus feriatis mone-
antur vt probe se habeāt in officio suo:⁊ custodes vt bene custo-
diant carceratos.⁊ ideo colligimus ar.ex.l.ꝙ diebus feriatis po
test agi omnis causa:nisi necessitas vrget vel vtilitas ꝯtrariū sua
det ⁊ ad hoc facit extra.e.titu.c.vlti.

1 Dilatio in causis ciuilibus regulariter semel datur et qñ.
2 Dilationes in causis criminalibus regulari dantur tres accusa-

a Cꝭ Prohi-
beāt agi: et
nunqd i ex
traiudiciali
bus locum
hēant ferie
messiū vl' vi
demiarū vi
de hic p do.
iaso.⁊ adde
ꝙ ferie vin
demiarū vl'
messiū non
seruātur in
cāis carce-
ratoꝝ Bar.
in.l.custodi
as.ff.de pub.
iud.vbi etiā
dicit ꝙ ta-
les ferie ꝺm
statuta ita-
lie nō porri
gūt ad cau
sas crimina
les.⁊ adde
ꝙ feriis in-
ductis i ho
norē dei re-
nūciari non
pōt Bart.
in.l.si feria-
tis.ff.de ar.
et nunqd re
nūciari pos
sit feriis a
statuto idu
ctis/vide
Alex.in cō
sil.clxxviii.
incipi.viso
themate in
ii.vol. Et si
feriis renū-
ciatū fuerit
nunqd tpa
feriata i ho
norez hoīm
includi ha-
beāt in con
si.cccxxxiii
incipi.viso
pcessu col.
fi.vsi.pōde
randū est in
ii.volu.

to ⁊ accusatori due ⁊ de rōne diuersitatis.
Ratio quare in cā criminali danꝛ plures dilatiōes ꝙ̄ in ciuili.

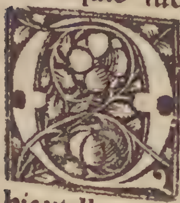
IN pecuniariis causis. Ista.l. respicit
illā partē rub.de dilationib⁹.⁊ in.l.ista ponunꝛ due re
gule.prima est in litibus pecuniariis.scōa est in causis
1 criminalibus †⁊ prima regula est ꝙ in litibus pecuniariis am-
plius ꝙ̄ semel dilatio dari nō debet.scōa regula est ꝙ in causis
criminalibus dilationes debent dari accusato tres ⁊ accusatori
due:sed ambe danꝛ cū cause cognitiōe.h.d.ista.l.[in pecuniariis
causis]⁊ litib⁹ vel qōnib⁹.vt.ꝭ.de testi.l.i.in prin.[nō pōt]sub.ni
si in cā cognita:vt indicat finis hui⁹.l.[in capitalib⁹]incipit scōa
regula:⁊ dr̄ cā capitalis i qua imponiꝛ pena mortis vel exilii vel
libertatꝭ amissio.vt.ꝭ.de pu.iu.l.ii.⁊.ꝭ.de bo.pos.l.edicto.§.rei ca
pitalis[possunt.]sed quare reo danꝛ plures ꝙ̄ accusatori.rñdeo
quia fauorabiliores sunt ⁊c.vt.ꝭ.de reg.iur.fauorabiliores.[sed
vtrumqz].s.qō dictū est in prima ⁊ scōa regula.[cā cognita].s.leui.
2 vt.ꝭ.dicā.† Or signori no.in.l.ista ꝙ tres dilatiōes dātur acto
ri sicut reo in ciuili cā:sed nō sic in criminali.sed q̄ est rō quare in
capitalibus danꝛ plures dilationes ꝙ̄ in pecuniariis causis.rñ.
q2 in capitalib⁹ est maius piculū vñ maius cōsilium requiriꝛ:sed
in pecuniariis est mai⁹ periculū:q2 ibi tractatur de amissione re-
rum.vnde ibi requitur minus cōsiliū.vt.ꝭ.de vē.inspi.l.i.§.si plu
res.itē q2 in criminalibus nō ē ita cito curēdū ⁊c.vt.ꝭ.de qōnib⁹
l.i.§.diuus seuerus.⁊.ꝭ.de pactis.l.absentē.⁊.C.de requi.reis.l.i.
Or signori habetis in.l.ista duas regulas:⁊ prima dicit vt di-
xi:sed hec prima regula recipit instantiam:nā in pecuniariis cau
sis aliquādo nulla datur dilatio vt si actor petit in integruz resti
tui in fine tēporis statuti ad petendam resti.in integ.puta si petat
dilationem q̄ progreditur vltra quadriēnium ista nō datur acto
ri sed reo sic:quo casu si datur reo proficit actori.vt.C.de in integ.
resti.l.petende in fi.item fallit si actor trahit reum ad extraordina
riū iudicium quia ei non datur dilatio sed reo sic:quia non fuit in
eius potestate quādo experiretur.vt.e.l.si quādo.itez fallit i cau
sa ap.vt.C.e.l.cum a nobis.sed certe nos intelligimus illam i cau
sa relationis:quia intelligitur negociuz relatum plene instructū
vt.C.de rela.l.i.vnde ex quo est relatum non datur amplius dila
tio. Sed ad primam regulā huius legis signantur multa contra
ria:⁊ hic dicitur ꝙ amplius ꝙ̄ semel dilatio non datur:sed videꝛ
ꝙ nedum semel datur dilatio sed iterū ⁊ iterum ⁊ quotiēs opus
erit ⁊ maxime si inopinatū quid emergat.vt.ꝭ.e.le.eadem ratiōe
et.C.e.l.i.in fi.⁊.ꝭ.de iudi.l.interdum.ad quod dixerunt quidam
amplius ꝙ̄ semel non datur dilatio sine cause cognitione: vt hic
sed cū cause cognitione dantur plures.vt in.l.ꝯtra.sed hāc so.nō
approbo:quia nulla debet dari sine cause cognitione.vt.C.e.l.a
procedente.⁊.C.e.l.i.in fine.⁊ quia materia dilationum est ampu
tanda.vt.C.de tem.ap.l.ii.in prin.alii dicunt ꝙ dilatio non da-
tur amplius ꝙ̄ semel de necessitate sed de voluntate sic:que so-
lutio nō placet:quia non debet dari causa scōa nisi causa necessa
ria superueniēte quare vos dicatis ꝙ prima dilatio datur cum
summaria cause cognitione eoipso ꝙ petitur gr̄a instrumentorū
vel testiū cum sacro cal.ꝺm moderamē locorū.vt.ꝭ.e.l.oratione.
scōa non datur nisi probetur se impeditum quo casu si probat se
impeditum in prima alia datur dilatio.vt.ꝭ.ti.pri.l.si quis.in fi.
⁊.l.seq.⁊ sic intelliguntur.ll.cōtrarie.et huic solutiōi bene adapta
tur littera que dicit in singulis causis.i.rationibus nam per sin-
gulas rationes.i.casus quibus fuit impeditus vnica datur dila-
tio.sed in criminali causa de qua loquitur scōa regula datur pri-
ma cum summaria cause cognitione nulla exquisita ratiōe impe
dimenti:scōa ⁊ tertia datur dilatio cum eadē summaria cause co
gnitione qua data est prima.i.ꝺm moderamen locoruz:et hoc ha
bet locuz si bona fide postulari videatur:sed vlterior cognitio nō
adhibetur de pbaꝛ.impedimenti in causa criminali cum nō dica
tur de singulis impedimentis nisi in causa ciuili. Sed denuo op
ponitur ⁊ videtur si aliquis est impeditus in prima dilatione ꝙ
detur secunda quia si aliquis produxit semel testes potest produ
cere postea secundo ⁊ tertio:quarto nō: nisi iuret ꝙ nō sit percū
ctat⁹ dicta testium.vt in auꝭ.de test.§.illud.⁊.§.quia vo.ad qō q
dam dixerunt qō hic dicitur ibi corrigitur.vl' dicatis scōo modo
ꝺm Jo.Az.in vna dilatione possunt fieri plures productiones
testium:⁊ sic loquitur ibi:sed ex quo quis producit per partes p̄
sumitur ꝙ sit percūctatus dicta testium:⁊ ideo quarta non conce
ditur.nisi iuret ꝙ nō est percūctatus per se vel per aliquem aduo
catorum.quinta nullo modo ꝯceditur vt ibi:⁊ hec.l.debet intelli
gi de dilationibus que dantur volentibus ⁊ petentibus. Sed de
nuo opponitur et videꝛ ꝙ plures dilationes debent dari.nam si
aliquis est cōtumax in non veniendo primo vocatur si non venit
vocatur secūdo ⁊ tertio:ad eius maliciam superandam.vnde vi-
detur contra.ꝭ.de iudi.l.ad peremptorium.⁊.l.se. Item cuz iudex
vult

vult cõcludere allegationibus debet interrogare partes si volũt aliquid allegare si vna partium dicit ꝙ non:alia ꝙ sic: debet da re dilationẽ illi qui vult dicere.vt in auť.vt cũ de app.cogno.l.ȝ hoc in presenti que est.C.de iudi.l.iudices.ꝛ incipit auť.iubemus Ad qđ vos dicetis dilatio datur presenti:ꝛ volenti vt hic: sed in legib⁹ cõtrarijs dať absenti ꝛ inuito ad eius maliciã superandã ꝛ cõtumaciã presumendã.Sed denuo ad id qđ dř in scđa regula opponiť in qua dř ꝙ tres reo due actori debẽt dari dilationes in causa criminali:ꝛ vř ꝙ nõ debeat dari amplius ꝙ̃ vna.vt.ĵ.ad.l. iul.de adul.l.ꝺ crimine.Ad qđ vos dicetis ꝙ ibi est spãle ꝑpter ei⁹ inhumanitatẽ.s.adulterij sic ꝛ aliud est spãle in crimine adul terij ꝙ sup eo nõ lȝ trãsigere.vt.C.de trãsac.l.trãsigere.

De edendo. Rubrica.

Rubricã istam cõtinuabitis ad superiora in hunc modum di ctum est.ŝ.de in ius vocan.nũc de iudicijs vidẽdum esset: verum qꝛ editiones habẽt fieri ante iudiciũ ponit de edendo.ꝛ nõ intelli gatis vt male grãmatici intelligunt de edendo.i.de comedendo: ȝ intelligatis de edendo.i.de demõstrãdo:qꝛ est edo edis edit.i. demonstro stras.strat.est edo es.est.i.comedo comedis comedit. ꝛ no.qđ rubri.ista poniť in gerũdiuo nõ in ablatiuo.s.de editione sicut in alijs tit.de pactis ꝛ silibus.ꝛ est hoc illa rõne qꝛ edere est necessitatis:ȝ pacisci est volũtatis:ꝛ ideo poniť de pactis in abla tiuo.ȝ quare nõ ponitur ista rubrica in accusatiuo rñdeo qꝛ po nitur indefinite ꝙ nõ esset si diceret rub.ad edẽdum pueniamus. Item nõ poniť hec rub.cũ adiectione genitiui de editione actio nis:ideo qꝛ nõ de ea sola tractat ȝ de simplici editione:ꝛ est sim plex editio:est editio actiõis:ꝛ de ista agitur.ĵ.eo.l.j.in prin.ꝛ edi tio instrumentoꝝ.ꝛ de ista agitur.ĵ.eo.l.j.§.editionis.ꝛ est editio rõnum:ꝛ de ista agiť.ĵ.eo.l.j.§.rõnes.ꝛ.l.pretor.in prin.

1 Petitio debet exhiberi reo vt possit deliberare:an velit ce dere vel cõtendere.
2 Editio actionis debet fieri ante litem contestatam ꝛ post voca cationem.
3 Editio fit reo ꝛ iudici ꝛ quare.
4 Editio qualiter sit facienda:ꝛ qñ.ꝛ nu.5.
6 Mutatio actionis qñ dicatur fieri.
Mutare actionẽ est vnã omittere ꝛ nouã ꝑponere.
7 Cumulatio qñ fit:an iuretur de calũnia.
8 Emendare quid sit.
9 Instrumenta debent edi sine die ꝛ consule in rõnib⁹ vero secus.
10 Lex sicut aufert malignitatem falsitatis nõ fabricãde:ita ꝛ iudex debet auferre.
11 Ratio quare dies instrumẽti nõ editur ȝ dies solutionis sic.
12 Reus qñ teneatur edere actori.
13 Editio petitur fieri officio iudicis.
14 Parti dȝ fieri copia de oĩbus que in iudicio ꝑducunť.
15 Particula vnius instrumẽti si ꝑduciť nõ facit fidẽ.
16 Edere si quis teneať ꝛ nõ edit cõdemnatur aduersario ad inter esse:ꝛ quib⁹ subueniatur.

Ua quisq actione. In prin. huius.l.
1 vsq ad.§.editionis.iuriscõ.dicit quattuor. Pri mo dicit ꝙ actor q vult experiri aliqua acť.illam actionẽ debet reo edere:ꝛ dicere volo te ꝯuenire tali acť. Scđo assignat rõnem qꝛ equitas suadet hic vt ille qui cõuenit aduersariũ suũ debeat instruere quare con uenit eũ.Tertio annectit rõnem rõnis siue vtilitatẽ editionis fa cte.nam editio fit vt acť.edita reus possit deliberare velit cedere liti vel cõtendere:ꝛ si putat litigãdum vt habeat inducias deli beratorias quib⁹ veniat instructus.Quarto ponit quid sit edere acť.ꝛ certe actionẽ edere est aduersario copiã libelli describendi facere siue tradat ei acť.qua sit acturus siue diceret ei qua acť.sit acturus siue dicat ad aduocatũ suũ vt dicat ei qua acť.sit actur⁹ siue dicat ei verbis qua acť.sit acturus.h.d.ꝑn. huius.l.videatis expositionẽ lře.[qua quisq].s.actor.[actione].s.quacunq acť. siue reali siue personali vel mixta:siue bonefidei siue stricti iuris siue fauorabili siue odiosa siue descendenti ex ꝯctu vel quasi siue ex delicto vel quasi.q.d.oĩs actio qualiscũq sit debȝ edi:qꝛ inde finita equipollet vniuersali.vt.ĵ.de ser.vr.pre.l.si seruitus.et.C.q res pig.ob.pos.l.j.[prius].s.ꝙ perueniať ad lit.contesta.[edere debet].i.demonstrare eam dȝ reo suo aduersario olim quocũq modo.vt.ĵ.dř:hodie per libellũ.vt.C.de lit.cõtesta.auť.offerať.ꝛ hucusq durat primũ dictũ.ꝛ in isto primo dicto not.si actor vult experiri cõtra reum acť.aliqua illã dȝ reo edere qꝛ nemo sine acť. experiť qđ est notãdũ.ꝛ ad hoc facit.C.de neg.gest.l.tutori vel cu. in prĩc.ꝛ.ĵ.qđ me.cã.l.extat.ꝛ.ĵ.de prescri.ver.l.naturalis meus filius.ꝛ.ĵ.de admi.tu.l.quotiẽs.§.itẽ si tpali.Itẽ no.ꝙ nomẽ acť.

sumiť hic largissime ꝛ abusiue ꝑ oĩ actiõe siue iterdicto:sic sumiť C.eo.l.edita actio.vnde no.ꝙ nomẽ actionis in iure nostro sumiť trib⁹ modis aliqñ sumiť stricte ꝛ ꝑprie large ꝛ improprie aliqñ lar gissime ꝛ abusiue.stricte ꝛ ꝑprie dum dř actio in psonã petitio in rẽ:psecutio in vtrũq.vt.ĵ.de act.ꝛ ob.l.actio in psonã.large ꝛ im proprie dř actio petitio siue sit in rẽ siue in psonã:ꝛ sic sumiť.ĵ.de rei ven.l.j.ꝛ.ij.ꝛ instiť.de acť.§.oĩm.ꝛ.ĵ.de act.ꝛ obli.l.actionũ ge nera.largissime ꝛ abusiue dř actio quodlibet auxiliũ agẽdi vt cõ tineat interdictũ qđ nõ est actio.Itẽ iudicis offi.qđ est agẽdi au xiliũ nõ tñ est actio:ꝛ sic sumiť hic.ꝛ.C.eo.l.edita actio.ꝛ.ĵ.de act. ꝛ obli.l.actionis vbo reprobata opi.Mar.q dicebat iudicis offi ciũ esse acť.qꝛ obtinet instar actiõis.vt.ĵ.de act.ꝛ ob.l.actiõis ver bo.Sed ipse male dicebat tum qꝛ iudicis officiũ nõ est actio.vt.ĵ. de minori.l.in cause.ij.ꝛ.l.qđ si minor.tũ qꝛ iudicis officiũ obtinet instar actiõis:ergo nõ est actio:qꝛ nemo est id cui est sĩle ꝛc.vnde l.inducta ꝑ dño Mar.in caput eius retorqueť.[nã] incipit scđm dictũ in quo assignať ratio primi dicti.[equissimũ vř.] sub.nedũ hoĩbus:immo legi[edere acť.] scȝ reo.nã q pulsat aliquẽ dȝ ei di cere quare pulsat eũ.vt arg.C.de epi.ꝛ cle.auť.generaľr.[vt pin de.] incipit tertiũ dictũ in quo annectit rõnẽ rõnis primi dicti.[ꝛ dic pinde].i.ab inde vel exinde sciat reus ꝛc.[cedere.] scȝ liti[ad agendũ].i.ad defendendũ:sic exponiť.ĵ.de re iudi.l.sepe.ꝛ.C.de iur.ꝛ fac.igno.l.j.aliqñ cõtra exponiť defendendũ.i.agẽdũ.vt.C. de testi.l.j.vel exponatis.[veniat instruct⁹ ad agendũ].i.ad exci piendum:qꝛ agere is vř q exceptiõe vtiť.vt.ĵ.de excep.l.j.ꝛ in isto tertio no.ꝙ editio actiõis fit vt reus deliberet velit cedere vel cõ tendere:ex quo eliciť ꝙ inducie deliberatorie nõ debẽt reo dene gari:ꝛ ad hoc facit.ĵ.de iureiu.l.iusiurandum.in prin.ꝛ in auť.de exhi.ꝛ intro.re.§.sancim⁹.[edere est.] incipit quartũ dictũ:ꝛ dic edere.s.actionẽ.[facere.] verbi grã:actor hȝ libellũ scriptũ ꝛ ipse facit copiã reo scribẽdi[vľ dictare.] verbi grã:dicit actor reo vis tu scire qua acť.te cõueniam scribere ꝛ ego dictabo.[ad alium.] puta aduocatũ.verbi grã:dicit actor reo:vis tu scire qua acť.cõ ueniam te venias ad aduocatũ meũ ꝛ dicet tibi[vel id dicendo] s.verbis[velit.] ꝛ ita no.ꝙ dř quis edere si edat qualitercũq:vt hic diciť:nã satis est ꝙ actor demonstret qua actiõe vult experiri quocũq modo demõstret:vt dicit lřa ista.ꝛ ita no.nõ refert quid ex equipollentib⁹ fiat.ꝛ ad hoc facit.ĵ.de re iud.l.in summa.§.j.ꝛ ĵ.de peti.heredi.l.petitã.§.petitã.ꝛ.ĵ.de ver.obliga.l.cũ seruus. Ordinari hec sunt no.ꝛ magistralia ad que allegam⁹ tota die prin.huius.l.Modo perueniamus ad altiora ꝛ subtiliora:ꝛ ad ea oĩa que ab antiquis pceptoribus ꝛ modernis fuerũt excogitata: ꝛ statim incipiam⁹ a leuiori vt subtiliora melius intelligatis:ꝛ in prin.huius.l.dř ꝙ qua actione qs agere vult:eã prius edere dȝ: circa que loco cuiusdã summe subijciã.ꝛ.ꝛ istũ ordinẽ debuisset Azo.seruasse in summa hui⁹ ti.in qua licet fuerit elegantissim⁹ ꝛ homo valde ordinatus tñ in summa hui⁹ ti.ĩ ordinate locut⁹ est ꝛ satis hirsute:ȝ multa bona dixerit:vel qꝛ nõ bene disposit⁹:vľ qꝛ non multũ curauit:ꝛ dico sic circa editionẽ actiõis occurrit vi dere qñ editio actionis sit facienda:ꝛ qualr ꝛ qñ ꝛ qs sit effectus edite actiõis.ꝛ si hec bene intelligatis:intelligetis fundamẽtũ ad sequẽtia:cũ dñs Az.dixit de edendo:videamus qd sit actio:ꝛ di xit actio est ius ꝛc.vt instiť.de acť.in pnci.vnde qñ debebat sum mare ti.de edẽdo summauit ti.de acť.ꝛ ideo nos ꝑsequamur mo dum nostrũ:ꝛ videam⁹ primo qñ editio actionis sit faciẽda.Ad qđ dixit dñs Jo.ꝙ editio actionis est faciẽda nedũ ante litẽ ꝯte. immo ꝛ ante vocationẽ in ius.vñ dixit si volo te cõuenire:debeo ante dicere tibi ꝙ volo te conuenire tali actione:ꝛ ita scripsit in summa sua verbosa ꝛ põposa q̃ incipit sic:quicũq vult scire acť. ꝑponere:q̃ nõ valet vnã nucem marcidã:ȝ forte bacatus erat:ꝛ ꝑ sua opi.inducit ordinẽ tit.hui⁹ libri:qꝛ primo ponit imperator de edẽdo:postea de in ius vocãdo:ꝛ ordo scripture est seruãdus vt.ĵ.de vsufr.l.quotiẽs.in prin.Itẽ ꝑ ista sua opi.faciũt tres.ll.q̃ dicũt denũciandũ esse debitori a creditore anteꝙ̃ voceť in ius.C. de pig.l.pig.ꝛ.l.debitores.ꝛ.ĵ.de ser.rust.pre.l.quidã iberus.ꝛ.ĵ. de dã.infec.l.cũ postulassem.in prin.Sed certe opi.eius nõ est bo
2 na ꝛ ecõtra dicendũ est:† qꝛ facienda est editio actionis ante litẽ cõtest.ꝛ post vocationẽ in ius.ꝛ ꝑ hoc facit.ĵ.de lit.ꝯtest.auť.offe rať.ꝛ qꝛ lex dicit alibi nõ aliter.vt.ŝ.de epis.ꝛ cleri.auť.generaľr. Iterũ ptȝ hic ex lřa ista que dicit future litis ꝛc.nã lis dř post vo cationẽ in ius.nõ ob.ordo tituloꝝ:qꝛ in libro isto ponunť iura po sitiua:qꝛ ita placuit principi.vt in auť.de liti.§.oẽm.nam ꝺm mo dum philosophoꝝ nõ seruať ordo scripture vt.ĵ.de solu.l.nec enĩ ordo.ȝ in libro isto in quo ponitur ordo artificiosus est ecõtra qꝛ poniť de in ius vocã.postea de edẽdo:ex quo innuiť ꝙ dȝ prece dere vocatio in ius anteꝙ̃ fiat editio.Itẽ nõ ob.ille.ll.qꝛ illud qđ ibi dř est causa vrbanitatis nõ necessitatis:ꝙ si nõ facit excusať:
3 ȝ si hoc nõ vult facere nõ teneť:vt in ꝑalle.auť.offerať † Restat vt videamus cui sit faciẽda editio:ꝛ certe duobus reo cõuentovt

deliberet velit cedere vel contendere.vt in prin.hui⁹.l.⁊.C.de lit.
cōte.auť.offeratur.sꝫ ⁊ fit iudici.vt videat si libellus bene conce-
ptus est vt sic approbet eū:⁊ si non:deleat vel delaniet cum den-
tibus:qꝛ officiū iudicis est in hoc.vt.j̄.de asses.l.j.⁊.j̄.de accusa.l.
4 libelloꝝ.in prin.⁊.l.adulterij.† Restat videre qualr̄ sit facienda:
⁊ certe est facienda contēplatione actoris vt videamus:an ex li-
bello cōpetat ei actio vel nō:qꝛ nemo sine actione experiť.vt.j̄.de
neg.gest.l.si pupilli.§.videam⁹.Item qꝛ ius agēdi ex ꝑsona acto
ris ⁊c.vt.ff.si pars here.pe.l.j.in princ.Item fit cōtēplatione rei:
vt deliberet cedat vel cōtendat.vt.j̄.eo.l.j.in prin.Itē fit cōtem-
platione iudicis vt videat qualr̄ ferat sniam:qꝛ snia debet con-
gruere petitioni.vt.j̄.cōmu.di.l.vt fund⁹.⁊.j̄.de neg.gest.l.pōpo.
⁊ extra de simo.c.olim.Itē qꝛ debet curare iudex vt certam ferat
sniam.vt insti.de acť.§.curare.⁊ de qua re iudex ⁊c.vt.j̄.de iudi.
5 l.de qua re.† Restat vt videam⁹ qualr̄ fiat editio:⁊ olim erat in
arbitrio actoris vel vellet edere actionem in scriptis vel vellet
v̄bis dicere.vt.ff.e.l.j.regulr̄ ideo dixi qꝛ speciale est ī quibusdā
ꝑsonis vt fiat in scriptis.vt.C.ď dig.l.quotiēs.Sꝫ in causis crimi
nalibus hodie ⁊ olim fiebat editio in scriptis.vt.j̄.de accusa.l.li-
belloꝝ.hodie nō valet in criminalibus vt sit mutatū:tamē in cri-
minalibus est mutatū.vt.C.de lit.cōtest.auť.offerať.⁊ auť.libel-
lum.In casibus tn̄ est spāle vt cognoscant sine libelli oblatione:
si ꝑsone sint viles:vt lites sint breues.in auť.de mā.p̄n.§.si tibi.
Itē dum administrator cōuenitur infra quinquaginta dies.vt in
auť.vt nulli.iu.§.necessitatē.Itē dū duo clerici litigāt apud ꝓ-
prium ep̄m.vt in auť.vt apud ꝓpri.epi.cle.cō.§.sancimus.Item
si libellus remittitur pacto litigantiū expresse vel tacite vel non
expresse sꝫ tacite.vt.C.de epis.⁊ cle.auť.generaliter ⁊c.⁊.C.de pri
uiľ.scho.l.vna.⁊ vtrū possit remitti libellus tacite vel exp̄sse ple-
ne dicā.C.de lit.ꝯtest.auť.offerať.Unde amplius hic nō dico vel
pōt dici ꝙ in predictis.ll.non est spāle ꝙ ꝓcedatur sine scriptis
q̄ntum ad libellū qꝛ bene dꝫ offerri in scriptis:sꝫ est ibi spāle q̄ntū
ad sniam ne sumptibus ⁊ litibus inanibus vexētur qď non debꝫ
esse.Restat vt videamus quis sit effectus edite actionis:⁊ certe
effectus est qꝛ demonstrat spēm future litis.vt in.l.ista.Itē abso
luto reo apparebit an obstat exceptio rei iudicate:si actor postea
agat cōtra reum.vt.j̄.de excep.rei iudi.l.cū queritur.⁊.l.an ex ea-
dem.⁊.C.de iureiur.l.a duob⁹.§.exceptio.His ita premissis ꝑue
nianius ad apices iuris.⁊ oppo.sic.ista.l.dicit acť.fore edēdam:
ab actore reo ꝓbo ꝯtra.In primis ꝓbo ꝙ nō est necessaria editio
actionis.Scďo ꝙ non est sufficiens.si non est necessaria vel suffi-
ciens male dicit hic iuriscon.ꝙ edere acť.nō sit necessariū.videte
si dico ago cōtra titium cui mutuaui.x.lib.nōne satis est si nō di-
cam ꝓposita certi condi.generali q̄ cognominať de mutuo:certe
sic.Item si dico ago contra titiū vt rem depositam reddat nōne
potest esse certus etiam si nō dr̄ ꝓposita acť.depositi:certe sic.qꝛ
ad hoc vt reddať qs certus vt petatur spēs:vel q̄ntitas suo noie:
vel alia demōstratione que vice nois fungať.vt.j̄.si cer pe.l.cer-
tum.ad istud dicit Pla.si peto decē que mutuaui insero causam
vn̄ eoipso insero acť.⁊ causa est acť.causa:⁊ sicut dixit ipse apud
logicos argumentum nihil aliud est q̄ ratio rei dubie faciens fi-
dem.ita apud legistas actio nihil aliud est q̄ agendi causa:⁊ hoc
scripsit in summa sua:q̄ fuit melior q̄ alia publicata sit q̄ incipit
cū essem mātue:in si.vij.colū.in illo.§.Itē nō absurdū queri pōt
que causa sit actio ⁊ nihil aliud est quā causa:qꝛ sicut apud logi-
cos.ar.est ratio dubie faciens fidē:ita causa est actio:nā sequiť si
res est cōmodata ꝙ cōmodati datur actio.¶ Or ꝓpter ista v̄ba
scandalizatus est ab oriente vsqꝫ ad occasum ꝑ dn̄m Jo.⁊ Azo.
⁊ dn̄s Jo.summulam illā vētosam solūmodo fecit vt Plac.re-
spōderet:aliud bonū nō est in illa summa:dixerūt ipsi Pla.ma-
le dixit cām esse acť.qꝛ videtur ita ꝓbari tribus rōnibus.Prima
rōne tali:causa agēdi qd est ipsum factū cōmodare.vt.j̄.de cura.
fu.l.cōsilio.sed agere est iuris.vt insti.de acť.in prin.si causa agē-
di est factū ⁊ actio est ius nemini venit ī dubiū ꝙ factū ⁊ ius sunt
diuersa:qꝛ factum est materia:ius est materiatū.Preterea dixit
male Pla.alia rōne qꝛ loco famose actiōis dať in factū:qd esset
istud dicere:ꝙ pater meus cōmisit dolū:ideo cōuenior in factū:
qꝛ factū nō infamat:sꝫ causa actionis infamat.vt.j̄.de dolo.l.nō
debet.j̄.de fur.l.nō debet.Preterea cur somniauit Placen.tria
sunt auia ⁊ filia ⁊ neptis:qꝛ est auia ipse cōtractus:filia est obliga
tio:neptis est actio.Unde est causa agēdi ipse ꝯtus:⁊ ex ipso cō
tractu nasciť obligatio.vt insti.de obl.in prin.ex obligatione oriť
actio.vt.j̄.de procura.l.licet.§.ea.Unde sicut auia ⁊ mater ⁊ filia
nō sunt idē sꝫ diuersa:ita nec ꝯtus:obligatio ⁊ actio nō sunt idē
sꝫ diuersa.Item dixi Jo.rn̄deat q̄ potest:qꝛ ego ostēdam necessa
rio cām nō esse acť.⁊ ecōtra ꝙ possit subesse causa ⁊ nō actio vi-
dete:mutuo tibi cētum stipulor mihi reddi:facis talis seruitium
mihi ꝙ libero te per aquil.stipulationē:⁊ acceptilationē aio no-
uādi hic subest causa nō actio:qꝛ cause facte ꝓ infectis haberi nō
possunt:vt.j̄.ď app.l.in libello.§.facte.aquil.stipulationē potest
perimere ius nō factū.vt.j̄.de pac.l.si vn⁹.§.pactus.⁊.j̄.de trāsa.
l.cū aquil.Itē ecōtra potest subesse actio nō causa:stipulor a te.x.
sine cā:subest actio nō cā.vt.j̄.de do.except.l.ij.§.si qs.Itē pone
ꝙ titius mutuauit tibi centū ⁊ donauit mihi acť.suā habeo act.
nō cām:qꝛ nō mutuaui tibi:qꝛ act.ita inherēt ossib⁹ ⁊c.vt.j̄.de pe
cul.l.qs ergo casus.⁊ ideo dixerūt taceat Pla.⁊ abradat ď sum-
ma sua cām esse actionē ⁊ ecōtra.¶ Or signori statim ne interpo
sitio esset nimis longa dicetis est multiplex cā materialis ⁊ effi-
ciēs ⁊ ꝓxima ⁊ remota:si Pla.intellexit ꝙ cā materialis ipse cō
tractus sit actio:⁊ ꝙ causa efficiens sit actio:bene dixit qꝛ ipsum
ius persequēdi est causa efficiēs ex quo condemnatur.vt.j̄.si cer.
pe.l.certi.in prin.quid dicemus ꝑm Jo.⁊ Azo.rn̄debim⁹ sic:ede
re acť.nō est necessariū quare si dicit actor ego ago cōtra titiū:qꝛ
mutuaui nō est necesse ꝙ dicat certi ꝯdictione.Unde dixerūt nō
est necesse acť.edi.qꝛ satis est si causa editur:qꝛ nō refert quid de
equipollentibus fiat.vt.j̄.de re iudi.l.in summa.⁊.j̄.de arbi.quid
tn̄.⁊ est silr̄ ista via itur mantuā nō solū ista via:sꝫ alia interdicta
sunt iudicia possessoria sꝫ nō sola:qꝛ cōdi.indebiti nō est interdi-
ctum:tamē est iudiciū possessoriū.vt.j̄.de condi.indebi.l.indebi-
ti.si nūmi.sic actio edita demōstrat spēm future litis:sed nō sola
actio edita:immo cā recte proposita:⁊ ꝑ ista opi.est decre.exp̄ssa
in ista decretali papa fuit sanctissim⁹:qꝛ dixit sufficit factum nu-
dum ꝓponere:vt extra de iudicijs.c.dilecti.Alij videntur dixisse
probabilius si cā talis est siue factū ex quo potest oriri actio vna
vel plures habentes nō diuersos effectus sufficit edi cām:sꝫ si cā
est talis ex qua oriunť cōtrarie acť.Tūc nō sufficit edere cām vt
est inuenire exēpla.⁊ dn̄s Odo.nō posuit cā breuitatis:sed dixit
scholarib⁹ videbo si scietis extrahere.Unde ego extraho sic:vt si
cā est talis q̄ parit vnā act.tm̄ vt depositi vel mutui satis est inse
ri cām siue actionē:qꝛ non refert quid ex equipollentibus fiat:si
autē inseritur cā que parit diuersas act.si quidem similes ⁊ eius-
dem effectus:similiter satis est inseri cām vt si dico subtraxisti.ff.
meum furtiue peto.ff.restitui.hec tn̄ parit duas actiones similes
⁊ eiusdem effectus rei vendi.⁊ cōdic.fur.vt.C.de fur.l.ancille.Si
inferatur causa que parit ꝯrias act.vel diuersas quarū vna est in
simplum alia in duplum:nō sufficit causam inseri:nisi actio inse-
ratur ⁊ qꝛ in contrarijs act.vna electa tollitur alia.vt.C.de fur.l.
j.⁊ qꝛ diuersos effectus habēt.vt.j̄.fam̄.hercis.l.⁊ puto.in si.cum
l.seq.C.de fur.l.j.⁊.l.ancille.⁊.j̄.fami.herc.⁊ puto.§.pe.in si.bene
potest opponi cōtra istam opi.qꝛ vbi ex vna causa oriunť plures
actiones habentes diuersos effectus vr̄ proponi minor actio.vt
j̄.de penis.l.preses.⁊.j̄.de suspec.tu.l.iij.in fine.⁊.l.he cause:vel si
vultis dicere ꝙ de iure debet inseri actio in libello ī foro seculari
dicetis ꝙ sic:istis rōnibus nō sufficit edi causam nisi edatur no-
men actionis ꝙ si ꝓponatur inhabilis causa absoluetur reus.vt
j̄.si men.fal.mo.l.j.§.j.Item iudex debet supplere suo officio qď
esset si diceret peto decē q̄ mutuaui rei vendi.male diceret vnde
iudex supplet.C.vt que desunt aduo.l.vna.Item vt possit videri
sit in causa absolutionis vel nō reus.¶ Denuo vr̄ edere act.que
nō sit sufficiens sufficit istud dicere peto decē ex condi.certi gene
rali:certe non:qꝛ res potest deberi ex mille causis.vt.j̄.de excep.
rei iudi.l.⁊ eādem.§.act.Preterea sufficeret dicere ago cōtra ta
lem acť.in factum:certe nō:qꝛ actio in factū datur quotiēs equi-
tas suggerit eā dari.vt.j̄.de prescrip.ver.l.quācunqꝫ.Item suffi
ceret dicere ago prescriptis verbis acť.certe nō:qꝛ hꝫ locum acť.
prescrip.ver.ciuilis in tribus contractibus innominatis.vt.j̄.de
prescrip.verb.l.j.ij.⁊.iij.Item habet locū vbi equitas suggerit eā
dari ex varijs figuris causarū.C.de sacrosan.eccle.l.iubemus.ad
qď dixerūt Joā.⁊ Azo.edere acť.non sufficit:vt ptꝫ ex premissis
exēplis:qď dicit ista.l.qꝛ actor debet edere actio.est intelligendū
cū suis comitātijs.i.cum suis precedentibus ⁊ subsequētibus sic
dicebat Azo.si scholaris inuitat me non inuitaret me solum:sed
debet me inuitare cū congruenti comitiua:⁊ q̄ sunt sua preceden
tia act.vt inseratur causa.vt.C.de edic.diui adria.tol.l.si.§.finan
tem.que sunt sua sequētia vt si petitur res vt declaretur in totuꝫ
vel pro parte.vt.j̄.de rei vendi.l.si in rem.si q̄ntitas vt declaretur
q̄ntitas.vt.C.de epis.⁊ cleri.auť.generaliter.Ad solutionē huius
opi.dn̄s Azo.in summa huius titu.ita distinxit ⁊ bene actiones
alie sunt vniuersales alie generales alie singulares:vniuersales
sunt que competunt pro totali vniuersitate vel hereditate vt he-
redi.peti.vt.j̄.de rei vēdi.l.j.⁊ fami.herc.vt.j̄.fami.hercis.l.si filia.
§.familie.vt est actio empti ⁊ vēdi.vt.j̄.de heredi.ven.l.venditor.
Itē actio ex testamēto vt.j̄.ad trebel.l.restituta.Generales sunt
que competunt pro multis capitulis vt tutele ⁊ nego.gest.⁊ pro
socio.Singulares sunt que de rebus singulis proponunť.vt rei
vendi.publi.vt.j̄.pro socio.l.pro socio.In vniuersalibus sufficit
hereditatē peti:rebus nō specificatis in libello:⁊ sufficit causam
inseri vt dicatur sum heres titij ab intestato vel ex testamēto ⁊ tu
possides

possides eius heredi.peto eius hereditatem mihi restitui potest adijci petitio hereditatis.vnde in peti.here.petitur hereditas ꝛ heredi.est ꝛc.vt.ȷ̃.de re.iur.nihil.iudex pt̃ ferre sententiā q̄ appa ret actorem tit̄ heredem iudico ei heredi.restituendā:tñ in exe cutione snīe fit specificatio rerū.vt.ȷ̃.de peti.here.hereditatē.ꝛ.l. si quo.in generalibus act.necesse est inseri cām:sed post litē cōte. debēt singula capitula specificari ꝛ ꝑponere act.s3 nō est necesse. vnde satis est si dico ꝙ fuisti tutor meus peto rōnem de gestis ꝛ omissis ꝛ vt reliqua prestes.vt.C.arbi.tu.l.quicquid.sed in perse cutione debet singula persequi:q̄ teneris pro vino male admini strato:ꝛ iudex in snīa debet inserere cām.In vino male admini strauit in.x.eum condemno.Si autem generaliter eum cōdemna ret de equitate sententia restringitur ad id qḋ specificatum est.vt C.de iudi.l.licet.in singularibus act.est differentia inter reales ꝛ personales.In realibus non est necesse inseri cām: dicebat Az. ꝛ ponebat Az.sic exemplū:q̄ sum dn̄s vēdico rem.sed dn̄s Ja. dicebat nō est bene dictū:q̄ est dicere causam cause:sed domin⁹ Az.dixit satis est si peto illum librum rei vendi.vt detur dn̄o.ȷ̃. de rei vendi.q̄ satis est ꝙ dico me dn̄m cum rei ven.detur dn̄o. vt.ȷ̃.de rei ven.l.in rem.immo fatuus esset reus si diceret inserat cām cause si diceret peto rem q̄ mea est q̄ fuit mihi donata:q̄ si vellet agere ex alia causa:q̄ sibi legata.non ob.excep.rei iudi.l.si mater.§.si quis autem.Unde bene dixit Azo.ꝙ ex quo sum dn̄s ex vna causa non possum effici amplius ex alia.vt.ȷ̃.de re iudi.l. non ex pluribus:ꝛ idē dico si diceret aliquis peto rem hypo.act. q̄ sibi dicit obligata.vt.ȷ̃.de pig.l.si fundus.§.in vendic.Sed nō est ita in personalibus act.non eoipso ꝙ peto a te decē certi cōdi. generali insero causam.vnde quia potest deberi res ex pluribus causis requiritur vt inseratur causa: ꝛ res ꝛ quātitas.vt.s̄.dixi.
6 ¶†Or circa materiā istā formabo aliquas q̄ones: edita actio est ab actore reo potest mutari:dicitur mutari actio si primo ꝑpo no act.vnā ꝛ nunc volo eā deserere dixit Azo.ꝙ sic:olim vsq̄ ad lit.contest.vt.C.eo.l.edita.hodie nō:q̄ ex quo cognita est aduer sario necesse habet ea persistere.vt.C.quōꝛ qñ iudex.auť.qui se mel.sed potest et alia actio accumulari ex alia tñ causa:q̄ potest esse ꝙ in prima non habet ius agendi:ꝛ in ista sic:ꝛ ita admittitur accumulatio actionum nisi essent cōtrarie.vt.C.de fur.l.ȷ.ꝛ.C.de cōdi.ꝛ demō.l.titie.Ista accumulatio nō habet locū q̄ aliquādo cōpetunt plures actiones ꝛ vna electa tollitur alia.vt.ȷ̃.de inoff. testa.l.si quis.ꝛ.ȷ̃.de leg.ij.l.cū filius.§.varijs.ego non consueui approbare opi.Azo.q̄ sicut olim poterat mutari actio ita hodie: q̄ l.illa edita actio non inuenitur correcta ꝛ legū correctio est vi tanda:nam nō dicit in auť.imperator:q̄ olim licebat mutare act. hodie nō liceat:q̄ tunc esset bene correcta:sed dicit ibi q̄ erāt ba ratores aliqui qui conueniebāt pauperes de maxima quātitate: ꝛ postq̄ pauperes inueniebāt aduocatos desistebāt.Unde dicit iustinianus nō obst.ꝙ nemo inuitus agere vel accusare cogatur:
7 verū est ab initio: s3 lite cepta debet sistere circa eādem act.† S3 hic quero si iuratū est in ipsa act.de calū.iuratur in scḋa in accu mulatione:ꝛ dico si iuratum est in prima iurabitur in scḋa:q̄ po test esse ꝙ in prima non calūniabatur.in secūda sic: vt.ȷ̃.de dam.
8 infec.l.qui bona.† Sed nunquid potest emendari actio dr̄ emen dari actio:vt si primo petebam minus nunc plus volo petere.vel ecōtra.Joā.dicit indistincte concedendā.vt.ȷ̃.eo.l.edita.sed nos dicimus distinguēdum vt in vniuersalibus ꝛ generalibus liceat vsq̄ ad snīam.vt.ȷ̃.de peti.here.l.si heredit.ꝛ.l.si a quo.In singu laribus act.vsq̄ ad litē contest.non postea vt in.l.edita.reproba ta opi.eoꝝ qui dixerūt in singularib⁹ actionibus emēdare actio nes vsq̄ ad snīam.arg.ȷ̃.de noxa.l.in delictis.§.si detracta. ꝛ in stitu.de act.§.si minus.sed non ob.§.si detracta.q̄ ibi non mutať actio:sed est variatio in quodā delicto qḋ habet dn̄s contra illū qui primo egit cū dn̄o sine noxe deditiōe:postea vult agere cum noxe deditione:nō obst.insti.de act.§.si minus.Si intelligitur in eodē iudicio.i.apud eundem iudicem nō in eadem instantia:sed noua peti.cum est opus.vt.ȷ̃.de iudi.l.non potest.Sed nunquid qñ fit emendatio iurabitur de calū.non.vt in auť.de iudi.§.ȷ.vel potest dici ꝙ iuratur sup iur.arg.ȷ̃.famił.hercis.l.inter heredes. §.qui familie.Sed nūquid mutata act.vel cumulata dabiť noua dilatio.nō: si ex prima potuit esse certus:q̄ est eadem cū scḋa:vt si primo agebat vi bo.rap.nūc furti.vel cōdi.furtiua ex eadem ra pina volo agere nō dabitur mihi noua dilatio.vt insti.vi bo.rap. in pn̄.si talis est prima qua nō potuit reus deliberare:in scḋa tūc noua dabitur dilatio:q̄ que de nouo ꝛc.vt.ȷ̃.de interro.act.l.de etate.§.ex causa.Unde ex premissis pt3 ꝙ sufficit cām edi nō ede re actionē.¶Sed oppo.de duabus.ll.vbi nō sufficit cām inseri in libello.C.de an.ex.l.si.Rñ.reus cōfisus de iure suo admisit ta lem libellum vel ibi nō cogitur litē cōtest.S3 denuo vr̄ cām non inseri.vt.ȷ̃.de iudi.l.solemus.rñ.illa intelligiť in vniuersalibus ꝛ generalib⁹ act.vel ibi intelligiť qñ ei⁹ petitio:scḋa est talis ꝙ sub ei⁹ petitione:prima potest claudi vt si peto fundū a te rei ven.nō habeo necesse inseri de fructib⁹.vt.ȷ̃.de rei vē.l.fructus.

Editiones sine die.

De editione actionis fa cienda in princ.huius.l. dictū est:in presenti.§.tractatur de editione instrumētoꝝ facien
9 da ꝛ qualiter d3 fieri.ꝛ.§.iste dicit duo.†Primo dicit siue actor petit a reo publicū instrumentum rei sibi edi:siue ecōtra.reus ab actore petit instrumentū publicū actoris sibi edi quo vtiť ꝯ acto rem:vel actor ꝯtra reū illius instrumenti facienda est editio sine die ꝛ cōsule cōscripti instrumēti ne si ederetur cū die ꝛ cōsule cō scripti instrumenti aliqd falsi excogitareť immutato die veritas mutareť.Scḋo dr̄:ꝙ l3 dies ꝛ cōsul cōscripti instrumenti nō de beat edi:tñ dies solutionis faciende d3 edi:q̄ dies solutionis si cuti summa q̄ debeť ex instrumēto est maxima pars instrumenti seu stipulationis.h.d.iste.§.videatis expōnem lr̄e.[editiones.] sc3 instrumentoꝝ publicoꝝ edendoꝝ vel ab actore reo vel ecōtra edendoꝝ: qñ actor vtitur publico suo instrumēto contra reū:vel reus ꝯ actorē:ꝛ sic facit trāsitum ad secundā spēm editiōis:ꝛ ista instrumēta publica probāt donec ꝯriū nō ꝓbatur.vt.C.de ꝓba. l.j.interdum eñ necvolens probare ꝯrium auditur:vt in reb⁹ scri ptis in inuentario tutore vel curatore cōfecto.vt.C.ar.tu.l.vlt.in prin.Item si mulier in publico instr̄o scḋo emisso esset cōfessa se mutuo pecuniā accepisse:si postea ipsa velit ꝓbare qḋ intercessit ꝓ alio nō auditur.vt.C.ad vell.l.antique. ꝛ idem est in alio casu. vt.C.ad macedo.l.vlti.in fi.sed ꝛ priuato instrumēto interdū stať si habet subscriptionē triū testiū:q̄ hoc casu obtinet vicē publici instrumenti.vt.C.de fid.instru.l.cōparationes.C.q po.in pig.ha. l.scripturas.al's nō statur priuato instrumēto.vt.C.de ꝓba.l.exē plo.ꝛ.l.perniciosum est[sine die ꝛ cōsule].s.cōscripti instrumēti. Unde no.ꝙ in publico instr̄o qñ cōscribitur multa inseri debēt: ꝛ statim d3 preponi nomē imperatoris.Itē annus incarnationis dn̄i nostri iesu christi:ꝛ indictio ꝛ mēsis ꝛ dies cōscripti instrumē ti:ꝛ qui est consul illo anno:al's nō valet.vt in auť.vt no.impera. ꝑpo.in prin.ꝛ.§.j.ꝛ ar.C.de ꝯtrahē.ꝛ cōmit.stip.l.optimā.in fi. ꝛ insti.de inuti.stipu.§.item verboꝝ.Unde cū scribitur ſm leges nostras instr̄m publicū isto tenore:regnāte tali imperatore currē te ann.dn̄i tali anno sui imperij tali ꝯsule ꝛ tali mēse ꝛ die.postea ponunť noīa ꝯtrahentiū ꝛ factū instrumēti ꝛ summa:siue q̄titas ꝛ dies solutionis faciende ꝛ ita hodie seruať:s3 qḋ ponať nomen
10 imperatoris ꝛ cōsulis hoc non est in vsu:†cū ergo vult actor edi sibi a reo instrumentū quo vtiť reus vel econtra:istud publicum instrumentū est edendum totū q̄tum ad sui tenorē nō tamē dies ꝛ cōsul cōscripti instrumēti edatur ne aliquid falsitatis excogita ri possit:q̄ mutato die falsitas cōmitteretur qḋ esse nō debet:vt hic dr̄ nequit ꝛc.[ꝛ plato].i.ꝓrogato al's prelato.i.mutato die. [fiat.]nam si peteret reus instrumentū actoris sibi edi in quo cō tinebatur qḋ reus ꝓmisit centū ꝛ ederit illud instrumentū cū die ꝛ cōsule reus forte cogitaret ꝙ sequēti die fecit sibi pactū de non petēdo in ꝑpetuū vel si instrumēto cōtinetur qḋ esset data dila tio quinquennij mutaretur ꝛ diceret ꝙ esset dilatio decēnij:ꝛ sic semp cōmitteretur falsum cum falsum sit mutatio veritatis.vt in auť.de fide instru.in prin.Unde ex lr̄a ista colligetis illud no.ꝙ sicut lex aufert malignitatē falsitatis non cōmittende:ita ꝛ iudex d3 auferre:ꝛ ad hoc facit.ȷ̃.de fid.instru.l.repetita.ꝛ.ȷ̃.de pac.do. l.ꝯuenire.ꝛ.ȷ̃.queādmo.test.aper.l.ij.§.diem. ꝛ.C.queādmo.test. aper.l.iij.ꝛ.C.de fideicō.l.q̄onem.ꝛ vere.l.debet auferre malignī tatem falsitatis:q̄ cū per legē puniaňť falsitates nō debet ꝑ eas via malicijs aperiri.vt ar.C.de indicta vidu.tol.l.ij.in fi.ꝛ.C.vnde vi.l.meminerint:ꝛ hucusq̄ durat primū dictū:modo icipit scḋm dictū[diem autē ꝛc.cōscriptū est.]secus est in libello accusatorio q̄ ibi inserit accusator diem perpetrati criminis:sed diē conscri pti libelli.vt.ȷ̃.de accu.l.libelloꝝ.in prin.ꝛ est ratio in criminibus q̄ potest esse ꝙ ille dies memorie nō tenetur.Item q̄ testes licet recordentur de facto:tñ nō recordātur de die:ꝛ ibi nō est pericu lum si dies cōmissi criminis nō cōtinetur in libello ꝛ dātur indu cie:vt in auť.de exhi.ꝛ intro.reis.§.vlt.Sed in instrumētis publi cis non editur dies:q̄ timetur ne falsum fabricetur: vt hic dr̄.et ideo sub.excepit.[ꝑtor diē in quē ꝛc.solutio concepta est.]sub. q̄ illa dies bene deb3 edi.[nā dies solutionis].s.faciēde.[sicuti summa].i.q̄titas debita:ꝛ idē est si spēs dicať in instrumēto con tineri.vt.ȷ̃.dicā[pars stipulatiōis est.]instrumēti in quo stipula tio est scripta ac si dicat sicut si petitur instrumentū edi: debet edi summa:ita sil'r dies solutionis faciende conscripto instr̄o d3 edi: nā sicut summa est pars stipulationis:ita dies solutionis facien de:ꝛ summa est pars stipulationis faciende substātialis:siue cō stitutiua vel res:nā instrumentū mutui sine q̄titate non valeret: puta si ita diceret instrumentū : titius mutuauit seio:ꝛ ꝓmisit ti tius dictū mutuū soluere:hoc instrumentū nihil valet:q̄ stipula tio q̄ nō continet summā vel certā rem vel factū nulla est.vt.ȷ̃.de

iure do.l.cũ post.§.gener.⁊.j.de ver.ob.l.si ista stipulatus.in pn. Sic⁊ si instrumentũ vẽditionis vel locationis:ita dicat titius vẽdidit vel locauit seio talem rem:⁊ seius pmisit soluere nõ valeret q⁊ oẽs qui viderent tale instrumentũ riderent.⁊ ad hoc facit.j.de cõtrahẽ.emp.⁊ ven.l.j.⁊.j.p socio.l.si cõuenerit. Merito ergo sicut summa vel res est pars stipulationis substãtialis vel cõstitutiua:ita dies solutionis faciende est pars stipulationis. Unde si dubitat quo die tenet soluere debitor dies solutiõis faciende dz edi qd ex eo pbatur ꝙ quodãmodo videtur ad debitorẽ ptinere: q⁊ qd ante diẽ vel post soluit plus vel min⁹ dr soluere. vt.j.de v.sig.l.si cui.⁊.l.minus.⁊ institu.de act.§.pro tpe.⁊ hec est lectura. Unde potest legi ⁊ alio modo ista lra.[sicuti summa ⁊c.]i.tanꝙ q.d.lz nõ edatur dies ꝯscripti instrumẽti:tñ editur dies solutionis:q⁊ est summa pars nõ modica instrumẽti cõscripti. Alij non habent in littera sicuti.q.d.bene dico diem solutionis edendã:q⁊ dies est summa pars stipulationis.i.maxima q⁊ sine ea non valet stipulatio:⁊ ita in cõtractibus dies solutionis est edenda si ignorat diem vt non soluat ante diẽ:q⁊ in cõtractibus que sunt ad longum tps ppter labilem memoriã hominũ nõ tenent memorie:vt est in contractibus emphi.⁊ similibus in casu:tñ non ante diẽ cogit quis soluere habita rõne interusurij mediJ tpis.vt.j.so.ma.l.si cõstante.§.quotiens. ¶ Dr signori circa.§.istũ cõsueuit queri qualiter in.§.isto debeat not.exemplũ in terminis:⁊ certe imponẽdo exẽplo magna fuit discordia inter discipulũ ⁊ magistrũ:dñs Jo. qui fuit magister:ita dicit exemplũ in terminis ponendũ si reus petit ab actore ppriũ instrumentũ sibi edi quo actor nõ erat vsurus ad fundandã suã exceptionẽ auditur reus:sed editur instrumentũ sine die ⁊ cõsule ⁊ editur dies solutionis:sed si actor velit petere instrumentũ sibi edi a reo:quo instrumẽto vsurus non est ad suã intentionẽ fundandã nõ audit actor:q⁊ fauorabiliores sũt rei ꝙ actores.vt.j.de regu.iur.l.fauorabiliores.⁊ ar.s.titu.pri.l.vlti.in fi. Sed sicut reus petit instrumentũ actoris quo nõ vtitur ad suã intentionẽ fundandã actor petit instrumentũ rei quo non vtitur ad suã intentionẽ fundandã per testes ad iuuãdam replicationẽ:q⁊ replicatione actor efficitur reus:q⁊ replicatio est⁊c.vt j.de excep.l.ij.⁊ pro isto suo errore inducit.C.eo.l.non est nouũ.⁊ l.iustum.⁊.l.a diuo pio.⁊ pro hoc etiã melius facit.j.ad le.falci.l.penul.in fi.sed dño Azo.visum est cõtra.⁊ melius dicit ꝙ nec petit reus ab actore instrumentũ quo nõ vtitur:vel vsurus est etiã ad suã exceptionem fundandã:nec actor reo ad suã intentionem fundandam vel fundatam adiuuãdam:q⁊.ll.sunt expresse que dicunt.ꝙ quis non potest petere instrumentuz sibi edi quo aliquis vsurus nõ est:cũ non conuenit ex alienis instrumentis originem sue petitionis fundari.vt.C.eo.l.qui accusare.⁊.l.vlti. Item debz seruari equalitas in iudicijs.vt.C.de postu.l.prouidendum.et.C.de fruc.⁊ lit.expen.l.vlt. Et respondet ad legem istam non est nouum.⁊.l.iustum.ꝙ loquitur in rationibus que sunt cõia actoris ⁊ rei.vt.j.eo.l.pretor.⁊.l.si quis.§.rationẽ.sed hoc in instrumentis. Item ad legem istam.j.ad leg.fal.l.penul.in fi. Respondet q⁊ ibi illa instrumenta erant cõmunia.nam.l.illa ponit casum talem: legatarij petũt legata ab herede:dicit heres locus est fal.legatarij negãt petunt exhiberi instrumenta hereditaria sibi edi:certe bene debent eis edi:q⁊ eis cõmunia sunt⁊ oĩa sunt pro legato hypothecata.vt.C.cõia de leg.l.ij. Item non ob.ꝙ fauorabiliores sunt rei ꝙ actores q⁊ illud verum est in aliquibus.vt.j.de act.⁊ oblig.l.arrianus. Sed in aliquibus fauorabilior est actor ꝙ reus.vt.s.qui satisda.cog.l.de die.⁊ ita dñs Azo.intellexit hunc.§.⁊ bene.vt dixi in casu ⁊ in littera ⁊ adhuc hic repeto. ¶ Dr signori ad.§.istum opponitur ⁊ signatur cõtra.§.iste dicit editionem fieri sine die ⁊ cõsule conscripti instrumẽti:sed.l.dicit cõtra.que dicit si pducis instrumentũ publicũ cõtra me in quo cõtinetur ꝙ tali die promisit tibi decem si volo pbare ꝙ illud instrumentũ sit falsum probabo ꝙ tali die erã vltra mare:sed hoc quomodo potero pbare nisi videã diem conscripti instrumenti:certe nullo modo.vnde videtur contra.C.de contrahen.⁊ cõmitten.stipu.l.optimã.⁊ institu.de verbo.obli.§.item verbor. Ad solutionẽ quorũ contrariorum sit⁊ fuit magna discordia inter discipulũ ⁊ magistrũ:dixit eni Az.qui fuit discipulus dñi Jo.ꝙ instrumentũ publicũ quo vtitur actor vel reus editur sine die ⁊ cõsule conscripti instrumẽti cũ ille contra quẽ pducitur nõ dicit illud falsum instrumentũ: vt q⁊ dicit ꝙ cõtinetur in tali instrumento publico:ꝙ ego existẽs boñ.promisi tibi soluere decẽ est falsum:q⁊ ea die fuit trãs mare: hoc casu editur dies cõscripti instrumẽti:⁊ sic intelligitur.l.ꝯtra. Et ex hac opi.fit malicia hodie:q⁊ oĩs qui vult habere diẽ consulem conscripti instrumẽti dicit instrumentũ falsum circa diem ⁊ cõsulem:lz nolit dicere instrumentũ falsum:⁊ q hanc exceptionem opponũt maliciose peccant mortaliter. Unde caueatis vobis:sed dñs Jacobus non approbat istam opinionem:⁊ dicebat ꝙ etiã ille contra quem producitur instrumentuz si dicat falsum

a ¶ Intẽtionem fundãdã. Addo ꝙ re⁹ edit actori ad intentionẽ coadiuuãdũ.ita Bart.in.l.pdijs.§.titio.ff.de le.ij.⁊ etiã ad replicationẽ fundãdã vt p Bar.i l.maritus vxori.§.post aditã.ff.ad le.fal.⁊ etiã ad intẽtionẽ fundatã coadiuuandã Bar.i.l.fi.C.de edẽ.

circa diẽ ⁊ consulẽ:ꝙ ei non debet edi dies cõscripti instrumẽti: q⁊ nulla.l.est q̃ hoc dicat.⁊ q⁊ iste.§.dicit indistincte non fieri editionẽ instrumẽti cũ die ⁊ cõsule conscripti instrumẽti:vnde indistincte ⁊ generalr̃ debet intelligi:q⁊ vbi lex ⁊c.vt.j.de bo.pos.fm tab.peti.bono.pos.l.j.§.generaliter.⁊ dicebat ipse nõ ob.l.cõtra. q⁊ leges ille dicunt:si tu dicis ꝙ promisi tibi decẽ boñ.prima die decẽbris si possum pbare ꝙ illa die eram trans mare per mediũ probo instrumentũ falsum oĩno.vel.l.contra.loquitur in priuato instrumẽto:hic.§.in publico vel ibi edidit sponte nõ iussus. Sed signori si op.Jac.esset vera nunꝙ de facili instrumentũ posset pbari falsum circa diẽ ⁊ consulem:quare scdm quosdã potest eligi tertia via ꝙ cõmittit arbitrio iudicis:vtrũ sit edendus dies vel nõ:vt si videt ꝙ maliciose dicat falsum instrumentũ circa diem ⁊ cõsulem vt multotiens fit in causis:tunc seruat op.Jac.si autẽ videt sibi ꝙ nõ maliciose dicat seruabit op.Azo.⁊ ex multis hoc potest perpendi.nã ⁊ multa cõmittunt iudici in causis:⁊ circa taxandum numerũ testium:⁊ vtrũ sit fides adhibenda testibus vel nõ.vt.j.de test.l.j.in princ. Sed ad quid sit hec editio. Rñ.non ad hoc vt aduersarius se iuuet:sed vt videat si pbat cõtra se.arg.C.de fide instru.l.illate.⁊.l.cum quidã. Quidam tamẽ dicũt:ꝙ ista editio fit etiã:vt videat ille cõtra quem pducitur:si ex illo instrumẽto possit se iuuare:qd est verũ si vltro edidit:q⁊ quis nõ tenet inducere pbationes contra se.vt.C.de test.l.nimis graue. Tamẽ si pduxit quis testes pro se:⁊ dicũt contra eũ statur eis cũ testes equiparent instrumentis.vt.C.de fide instru.l.in exercendis. Sz hic non videt bona op.cũ testis deponat iuratus ⁊ debeat dicere veritatẽ p vtraꝙ parte.vt.C.de epis.⁊ cleri.aut.sed iudex.sed instrumentũ ppriũ est vox mortua nõ viua. Unde est in hoc ppriũ instrumentũ pducentis nõ illius in quẽ fiebat pductio. ¶ † Sz denuo quero que est ratio quare dies istrumẽti nõ editur sz dies solutionis.rñ.hec est ratio ne det materia falso fabricandi si ederetur dies cõscripti instrumẽti:q⁊ malicijs hoĩm est obuiandũ.vt j.de rei ven.l.in fundo.in fi.sed in die solutiõis edẽda nõ est vis: q⁊ nõ potest falsum fabricari:⁊ q⁊ interest petẽtis. Sz denuo op. ⁊ videt ꝙ quis nõ teneat edere suũ instrumentũ.vnde vr contra C.e.l.qui accusare. Ad qd vos dicetis ppriũ instrumentũ quo qs vsurus nõ est nõ tenet quis edere aduersario suo:sz instrumentũ quo qs vtit in iudicio si poterit tenet quis edere:vt hic.⁊.j.e.l.§.edenda.⁊ ad solu.huius ꝯtrij:⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguo:cũ quis petit sibi edi:aut acta iudicij.aut petit sibi edi rationes:aut petit sibi edi instrumẽta.dicunt edi acta iudicij que scribunt inter actorẽ ⁊ reũ vt est petitio libel.⁊ lit.cõtest.⁊ sacramentũ calũnie:⁊ certe cum acta iudicij petunt edi:aut actor a reo vel ecõtra siue actor a iudice:debẽt edi acta integra cum die ⁊ cõsule.vt.s.e.l.j.⁊ edunt ppter multa:⁊ est vtile acta intueri in causa pncipali:q⁊ si elapsum est trienũ dz iudex intueri acta.vt.C.de iudi.l.pperandum.§.⁊ si quidem. Item est vtile acta intueri:vt si iudex delegat causam reseruata sibi snia:semel videat in principio ⁊ in medio ⁊ in fine.vt in aut.vt defunc.seu fu.§.illud que est.C.de iudi.⁊ incipit ad hoc. Item petunt acta edi in causa principali vt actor possit deliberare.vt.C.vt lit.pen.l.j.⁊.ij. Item est vtile in causa app.vt videat iudex si tulit equã sniam vel iniquã.vt C.de app.l.nec causas. Si autẽ petunt edi rõnes cõscripte ab argentarijs inter me ⁊ te vel inter me ⁊ reũ.de datis ⁊ acceptis cõia sunt.vñ ego possum petere a te edi:⁊ tu a me cũ die ⁊ cõsule. Itẽ ego possum petere ab argẽtario mihi edi.vt.j.l.pri.⁊.l.si quis.§.rationẽ.argentarius nõ petit edi nisi pbaret casu amisisse.vt.j.e.l.si quis.in fin.⁊.l.seq.cũ vero petit quis instrumentũ edi:aut cõe sibi ⁊ argẽtario aut pprium instrumentũ suum vel aduersarij qd sibi dandum est aut propriũ instrumentũ aduersarij qd sibi dandum non est. In primo casu cũ peto edi cõe instrumentũ cũ sum⁹ heredes possum petere:⁊ est totũ edendũ cũ die ⁊ consule:q⁊ cõe est.vt.C.eo.l.vlt.⁊.j.fami.her.l.si que. In scdo casu cũ peto ppriũ instrumentũ qd apud te est edi:possum petere vt exhibeat act.ad exhibendũ ⁊ exhibitũ vendicare.⁊ totũ debes restituere cũ die ⁊ consule.vt.C.ad exhi.l.fi.si peto ppriũ instrumẽtum tuũ qd mihi dandum est:q⁊ soluo tibi centũ q̃ debebant tibi debes totũ dare.vt.C.de condi.ex lege.l.dissolute. Si autẽ peto tuũ propriũ qd est apud te nõ mihi dãdũ.hic dixit Jo.reus petit ab actore ⁊ ad suã excep.fundandã ⁊ si actor non vtitur:sed actor non petit a reo ad suã intentionẽ fundandã:q⁊ fauorabiliores sunt rei ꝙ actores:sz sicut reus petit ab actore ad suam excepẽ.fundãdam:ita actor ad suã intentionẽ fundandã[a] per testes adiuuandam.vt.C.eo.l.non est.⁊.l.iustũ.⁊.j.ad le.fal.l.pe.in fi.que op.non est bona.vt.C.eo.l.vlti.⁊ dixi.s. Sed dico si peto propriũ instrumentuz aduersarij: aut aduersarius vtitur illo siue est reus vel actor debet edere mihi.vt.j.eo.§.edenda.vt videã si facit p aduersario cõtra me:non vt possim me iuuare.vt.C.eo.l.vlti.⁊ tunc editur sine die ⁊ consule nisi vt hic vellem dicere falsum in die ⁊ consule fm Jo.⁊ Azo.

licet fm

licet ſm Ja.cõtra.ꝛ vbi dicit falſum in totũ vel in die editur dies cõſcripti inſtrumẽti al's nõ:nã q dicit falſum deb3 dicere in totũ vel in quo.vt.ĩ.de iniur.l.pretor.ꝛ.ĩ.de dolo.ſi ex dolo.in fi.ſi ad-
12 uerſarius nõ vtitur nõ teneť mihi edere † q2 q accuſare volũt ꝛc. vt.C.eo.l.qui accuſare.recipit inſtantiã in trib⁹ caſibus:etiã ſi eo vtatur.Primus caſus eſt in fiſco vt in tertia.l.huius ti.Scðs caſus eſt in argẽtario qui teneť edere ei ꝛ ad cuius petitionem ſcripſit.ĩ.e.l.argẽtarius.Tertius eſt:ſi ſuũ propriũ teneť mihi dare:
13 q2 ſine cauſa cepit eſſe apud eũ.† Itẽ quero quo iure petiť editio fieri.dicũt quidã ꝙ iudicis officio.vt.C.eo.l.j.alij dicũt acť.in factũ ex hoc edicto.vt.ĩ.eo.l.ſi qs.§.ex hoc põt dici offi.iudi.ſi non fiat agiť acť.in factũ ex hoc edicto ad intereſſe.vt.ĩ.ea.l.§.j.Scðo quero ſi tu ꝓpriũ inſtr̃m ꝓducis cõtra me poſſum petere vt edas ſine die ꝛ cõſule.ſed ſi aliud ſit in inſtrumẽto ꝓ me potero allegare ꝓ me.diſtinguim⁹:aut peto a iudice vt det dilationem ꝓpter inſtrumẽta oĩa ꝓducẽda quib⁹ ſum vſurus:quo caſu ſi peto edi: anteꝗ̃ vtatur ſi aliqd eſt ꝓ me nõ potero me iuuare:ſed ſi aduerſarius vltro ꝓducit:tũc ex illo potero me iuuare:q2 in teſtib⁹:ita eſt ꝙ nõ teneoꝛ ꝓducere cõtra me.Sed ſi ꝓduxi ꝛ dicũt ꝓ aduerſario ꝓderit ei:q2 teſtis debet dicere veritatem pro vtraqꝫ parte. vt.C.de epiſco.ꝛ cler.auť.ſed iudex cum in exercendis ꝛc.vt.C.de fide inſtrumen.l.in exercẽdis. Tertio formo qõnem talẽ:vos habetis ꝙ dies ſolutionis debet edi:q2 plus tpe ſoluiť.inſti.de acť. §.peñ.quid ſi nõ apparet dies ſolutionis ſine die ꝛ cõſule ſcripti inſtrumẽti:q2 aliqñ apparet:aliqñ nõ apparet ſi promitto tibi dare vſqꝫ ad paſcha.aliqñ nõ poteſt apparere: ꝙ promitto vſqꝫ ad ſex mẽſes vel ad annũ:quõ potero ſcire diẽ ſolutionis ꝙ venerit niſi oſtẽdatur dies cõſcripti inſtrumẽti:ſed ſi ꝓmiſiſti vſqꝫ ad paſcha ſine die ꝯſcripti inſtrumẽti poterimus ſcire ꝙ paſcha venit. videť ꝙ in caſu iſto poteſt ꝛ d3 edi dies cõſcripti inſtrumẽti.ideo q2 dies ſolutionis apparere nõ poteſt ꝛ edeť:nõ q2 dies cõſcripti inſtrumẽti ſit edẽdus:ſed q2 dies ſolutionis nõ poteſt apparere: ſic al's ediť:cũ d2 inſtr̃m falſum in totũ vel in die.vt.s̃.dixi.ꝛ ſicut eſt hypothecis.vt.C.q po.in pig.ha.l.ij.ꝛ.l.ſcripturas.ꝛ.ĩ.de admini.tu.l.tutoꝛ.do.Jo.vr̃ ſenſiſſe:ꝙ nullo caſu edať dies cõſcripti inſtrumẽti ne detur materia falſi fabricãdi.

Rationes tamẽ cũ die ꝛ cõſule.

Signoꝛi de editione actionis facienda dictũ eſt in prin.huius.l. Item de editione inſtrumẽtoꝝ faciẽda dictũ eſt.s̃.pri.§.in.§.iſto tractať de editione rõnum facienda.ꝛ in.§.iſto poniť talis caſus: argẽtarius vel nũmularius ſcripſit rõnem inter me ꝛ te:vel inter me ꝛ eũ de datis ꝛ acceptis:nũquid peto rõnem mihi edi a te vel ab argẽtario:eſt ne mihi edenda cũ die ꝛ conſule.Rñ.iuriſcon.l3 alia inſtrumẽta edanť ſine die ꝛ cõſule cõſcripti inſtrumẽti.vt.s̃.§.pri.habuiſtis.tamẽ rõnes debẽt edi cũ die ꝛ cõſule:q2 de datis ꝛ acceptis aliter nõ poteſt apparere:niſi dies ꝛ conſul edať.h.d. iſte.§.videatis expoſitionem littere.[poſſunt apparere].ſ.cõmode vel facile.nec eñ melius poſſunt reduci ad mẽtem data ꝛ accepta:ꝙ̃ declarando quo die ſingula facta ſunt.[ꝛ conſul.]ſcilicet cõſcripte rationis.[fuerit editus.] ¶ Oꝛ ſignoꝛi habetis in iſto §.ſi argẽtarius vel nũmularius ꝛc.vt dixi in caſu.ꝛ mihi editur ratio vt poſſim videre que dedi ꝛ que accepi ꝛ ſit iſta editio:ſi nõ facias mihi copiã rõnis videndi vel dictandi:ſi nõ des mihi exemplũ.vt.ĩ.eo.l.ſi quis.§.edere.ꝛ.ĩ.queãd.teſta.ape.l.ij.§.diem.ꝛ.ĩ. de tabu.exhi.l.locũ.§.exhibere.ꝛ eſt verũ ꝙ argẽtarius debet mihi edere rõnem.i.illã partẽ rationis que pertinet ad me non totũ codicẽ rationũ.vt.ĩ.eo.l.argẽtarius.§.j.ꝛ hec ſunt que faciunt ad caſum ꝛ ſummariã expoſitionẽ littere huius.§.modo ſunt alia videnda:ꝛ ſtatim circa.§.iſtũ eſt inſiſtendũ hoc modo.Inſtrumẽta edunť ſine die ꝛ cõſule conſcripti inſtrumenti.vt.s̃.pri.§.habuiſtis.rõnes cũ die cõſule edunť:ꝛ redditur hic ratio quare edũtur cum die ꝛ cõſule:q2 aliter de acceptis ꝛ datis apparere non poteſt:ſed videť ꝙ ratio debeat edi ſine die ꝛ cõſule:q2 que eſt ratio in inſtrumẽto.s̃.pri.§.eadem ratio eſt in rationibus:q2 materia falſi fabricãdi poterit dari.Unde ratio que hic reddiť non videť bona ratio:q2 l3 in rationibus de datis ꝛ acceptis apparere non poſſit ſi dies nõ edatur:tñ dabiť materia falſum fabricãdi.quare dixerũt antiqui iſta ſola nõ eſt bona ratio:que hic edito die ꝛ conſule reddiť.cũ poſſit dari materia falſi fabricãdi:ſed illa eſt bona ratio.eſt quodãmodo cõe inſtr̃m mihi ꝛ ei inter quẽ cõſcripta eſt: vel mihi ꝛ ei q eã cõſcripſit:ꝛ q2 aliter de datis ꝛ acceptis ꝯſtare nõ poteſt.vnde ratio reddiť cũ die ꝛ cõſule vt hic:l3 in inſtrumento aduerſarij mei ceſſat hec ratio:q2 nõ eſt cõe mihi ꝛ ei.ꝛ pro iſta eoꝝ rõne faciť.ĩ.eo.l.pretoꝛ.§.j.ſed iſta ratio non vr̃ adhuc bona: nõne teſtamentũ in quo tu es heres inſtitutus:ꝛ a te mihi legata ſunt:ẽ mihi ꝛ tibi cõe ꝛ oĩm eoꝝ quib⁹ aliquid eſt aſcriptũ:ꝛ certe ſic.vt.ĩ.queãd.teſt.ape.l.j.ꝛ tamẽ diẽ ꝛ conſulẽ cõditi teſtamenti nõ poſtulo mihi edi.vt.C.queãd.teſt.aper.l.ij.ꝛ.ĩ.queãd.te.ape.

l.ij.§.diẽ.Et ideo vos poteſtis dicere ſm Jo.ꝛ Az.ꝛ Hug.hãc eſſe rationẽ:inſtrumentũ aduerſarij mei ediť mihi ſine die ꝛ conſule:ne quid falſi fiat mutato die.vt.s̃.pri.§.habuiſtis.ꝛ q2 non eſt conſcriptũ me debitoꝛe mãdante vel meo ꝓcuratoꝛe:ſed mandante creditoꝛe:ſed ratio habet cõſcribi me mãdante vel ꝓcuratore meo.vt.ĩ.eo.l.ſi quis.§.ex hoc in fi.vnde ratio debet edi cũ die ꝛ conſule.q2 tria cõcurrunt:q2 eſt cõis mihi ꝛ tibi:inter quẽ cõſcripta eſt.vt.ĩ.e.l.pretoꝛ.§.j.ꝛ meũ eſt qð cõmune eſt.vt.ĩ.e.l.ſi quis ex arg.§.rationẽ.Item q2 facta eſt ratio me mãdante:vel ꝓcuratoꝛe meo.vt.ĩ.eo.l.ſi quis.§.ex hoc.in fi.Item q2 aliter de datis ꝛ acceptis conſtare non poteſt:vt hic.vnde licet mutato die poſſit falſum excogitari:tamen q2 concurunt oẽs ſupraſcripte rationes debet edi ratio cũ die ꝛ cõſule:ſ3 in tuo ꝓprio inſtrumẽto ceſſant ſupradicte rationes.ꝛ l3 teſtamentũ ſit cõe omnibus quibus relictum eſt aliquid:tamẽ ceſſat ſupraſcripta ratio:q2 nõ eſt ſcriptũ mãdante legatario:ꝛ due rationes vincũt vnã.ꝛ ar.ĩ.ad car.l.ij. §.due cauſe.Et ita exponit dñs Jo.ꝛ Azo iſtum.§.l3 glo.ipſoꝝ hic valde obſcure ꝛ intricate:ego tamen conſueui aſſignare rõnẽ magis generalẽ ꝛ clarã ꝛ apertã:ꝛ dico ꝙ illa eſt ratio ꝙ inſtrumenta edunť ſine die ꝛ cõſule:ne ꝓlato die aliqd falſi excogiteť: q2 inſtrumenta publica habent fieri de dato tantũ vel de accepto tantũ.Unde ſi mutuo tibi centũ fit inſtrumentũ de dato tantũ ſi ſoluis mihi centũ facis cõſcribi vltro citroqꝫ de dato ꝛ accepto: ſed ratio habet fieri vltro citroqꝫ de datis ꝛ acceptis:ꝛ hab3 peti ab eo edi ad quẽ ꝑtinet:ꝛ dr̃ ad eũ pertinere ſi eo mãdante cõſcripta eſt vel eius ꝓcur.vt in palle.§.ex hoc.Et ꝙ ratio habeat fieri de datis ꝛ acceptis vltro citroqꝫ poſſunt ſcire experimẽto vltramõtani.nam vadũt ad campſoꝛẽ ſiue ad argentariũ:ꝛ dicit ſcholaris vltramõtan⁹ ſcribatis in libro qual'r dedi vobis centũ marchas argenti prima die decembris.Itẽ tertio die decẽbris ſcribatis ꝙ dedi vobis quinquaginta marchas.poſtea venit ſcholaris decima die decẽbris:ꝛ dicit ſcribatis qual'r mihi ſoluiſtis qnquaginta marchas:ꝛ ipſe ſcribit.Itẽ die duodecimo decẽbris venit ꝛ dicit ſcribatis qual'r ſoluiſtis mihi alias qnquaginta marchas Itẽ.xv.die decẽbris venit ꝛ dicit:ſcribatis qual'r mihi ſoluiſti.x. marchas.vnde ꝓprie ratio ẽ ſcriptura de datis ꝛ acceptis diuerſis tpibus.ꝛ ideo ſi ſcholaris dicit nũmulario:ſcio ꝙ dedi penes vos centũ.ꝛ.l.marchas.ꝛ nũmularius dicit ꝙ ei ſoluit.hanc rõnẽ non poſſunt bene videre nec ſcire de datis ꝛ acceptis ꝑ diuerſa tpa:niſi edatur dies ꝛ cõſul cõſcripte rõnis.vnde debet edi:licet detur falſi materia cõſcribẽdi.vnde iſtud ar.eſt fortius:vnde vincit debilius:l3 cũ inſtrumẽta fiunt ex altera parte tantũ nõ inſpicim⁹ niſi vt nõ detur materia falſi fabri.Sed quid dicemus ſi inſtrumentũ eſt ꝯtractum vltro citroqꝫ:vt eſt ꝯtractus emptionis ꝛ ven. locationis ꝛ con.q2 in inſtrumento emptionis contineť ꝙ vẽdidi tibi talẽ rem:ꝛ tu emiſti ꝓ tali ꝑcio:vel q2 locaui tibi talẽ rem ꝛ tu cõduxiſti:nunqd hoc inſtrumẽtũ mihi caueť cũ die ꝛ cõſule:certe ſic:q2 cõe inſtrumẽtũ eſt hic mihi ꝛ tibi ſicut ꝛ coheredes ſibi adinuicẽ edunt.vt.C.eo.l.ꝓcura.ꝛ.ĩ.fami.herc.l.ſi quẽ.ꝛ quare dico ꝙ iſtud eſt vere cõe q2 ꝓprie inſtrumentũ eſt qð ſit a publica pſona.nã ſeruus non poteſt eſſe tabellio.vt.C.de tabu.l.generaliter. lib.xij.ſed rationes ſcribunť ab argẽtarijs:ꝛ l3 eoꝝ officium eſſet quodãmodo publicũ.nõ tamẽ vere q2 ſeruus poteſt eſſe argentarius.vt.ĩ.eo.l.pretoꝛ.§.j.

Edenda ſunt cõmunia.

¶ Signoꝛi ex quo iuriſcõ.fecit mentionẽ de triplici editione.ſ.actionis ꝛ inſtrumentoꝝ ꝛ rationis:amodo intendit tractare mixtim.et in.§.iſto tractatur de
14 editione inſtrumentoꝝ:ꝛ in eo d2:† ſi litigo tecum in iudicio debeo tibi edere oĩa inſtrumenta quibus vſurus ſum coꝛam iudice. alia inſtrumẽta quib⁹ vſurus non ſum non debeo tibi edere.hoc dicit iſte.§.videatis expoſitionẽ littere.[edenda ſunt].ſ.ab actore reo vel econtra.[omnia].ſ.inſtrumenta.alij dicunt qð edenda ſunt.[omnia].ſ.inſtrumẽta ſiue actiones ſiue ratiões.ꝛ ita intelligunt iſtum.§.[editurus eſt].i.vſurus:ꝛ intelligatis ꝙ edenda ſunt aduerſario non ſolum vt habeat copiam legendi.vt.ĩ.de ho. auť.iudi.poſ.l.vlt.ꝛ.ĩ.queãd.teſt.ape.l.j.§.diẽ.ꝛ.ĩ.ad le.fal.l.pe. §.vlt.[quibus quis vſurus non eſt].i.in iudicio vti non vult contra aduerſariũ.[cõpellatur edere].ſ.ꝯtra ſe:q2 nimis graue eſt. vt.C.de ꝓbať.l.nimis.ꝛ.l.exẽplo.¶ Oꝛ ſignoꝛi habetis in.§.iſto vt dixi in caſu.Sed quero qñ debet fieri iſta editio:dixerũt quidam.ꝛ ita videť hic ſcripſiſſe dñs Jo.ꝛ Azo.ꝙ facienda eſt iſta editio inſtrumentoꝝ quib⁹ quis vſurus nõ eſt in iudicio in initio cauſe.i.lit.conteſt.q2 litis conteſtatio eſt initiũ cauſe.vt in auť.de litig.§.omnẽ.vel poſt lit.conte.incontinenti:q2 que fiunt incontinenti ineſſe videnť.vt.ĩ.ſi cer.pe.l.lecta eſt in auditorio.in princ.ꝛ C.de pac.l.petens ex ſtipu.nam lit.conteſt.dantur dilationes ad ꝓbandũ ꝛ recipiunť teſtes ꝛ non ante niſi in caſibus.vt in auť.de teſti.§.hec oĩa.coll'.vj.¶ Sed vltra ꝓcedo ꝛ quero quare eſt fa-

tienda editio instrumentoꝝ in ipsa contesta.litis: vel incõtinenti post. dicũt quidã ne si differret fieri ꝓductio instrꝛoꝝ vsq̃ quo testes partis aduerse essent publicati sequereꝭ inconuenientia ꝙ si vellet: postea ꝓducere instrumẽta ꝙ nõ posset vel si posset fieret cõtra id qð in.l.dr̃.nam testis est filiis instrumẽto: ⁊ alij testes nõ ꝓducunt apertis testibꝰ.vt in auꝭ.de test.§.q: vero.⁊.§.illud.ſʒ certe isti ſm Jo.⁊ Azo.nõ bene dicũt.nã post publicatas attestationes possunt ꝓduci instrumẽta: q: licet vti peremptoria excep. vsq̃ ad sniam.vt.C.sentẽ.rescin.nõ pos.l.peremptorias.§.iste vr̃ velle ꝙ editio instrumentoꝝ est facienda iudici ⁊ aduersario sine die ꝯscripti instrumẽti.vt.s.e.l.§.editiones.secus tñ est in testibꝰ q: post publi.eoꝝ nõ possunt ꝓducere testes: q: ibi falsitas timeri potest.vt in auꝭ.de testi.§.q: vero.⁊.§.illud.ſʒ postea possum ꝓducere instrumẽta cũ nihil sit drĩa inter testes ⁊ instrumẽta. nã ꝓductis instrumẽtis ꝓbo per testes: ⁊ ecõtra.vt.j.de rei vẽ.l.officiũ.⁊.j.deꝰ ꝓbaꝭ.l.cũ de indebito.in ꝓn.⁊ facit ad hoc.C.de temp. app.l.ꝑ hanc.⁊ ſm hoc intelligiꝭ.C.de ꝓba.l.excepꝭ.⁊ auꝭ.ibi signata.⁊ hoc approbat ꝯsuetudo vbiq̃ locoꝝ.⁊ hoc totũ dicit gl. Jo.⁊ Az.hic scripta lʒ obscure: ſʒ ego nõ credo hoc simplr̃ verũ esse: ⁊ incipiamꝰ ꝑ ordinẽ edenda sunt oĩa qñ quis incipit vti instrumẽtis ⁊ ꝓfert ea corã iudice: si ergo quis vtiꝭ instrumentis ꝯ aduersariũ suũ in ipsa lit.conte.vel incõtinẽti post illa instrumenta sunt edẽda aduersario suo. Jtem si vtiꝭ quis istrumẽtis dudũ postea post testes ꝓductos ⁊ publicatos vel nõ: tũc silr̃ sunt edẽda: q: iste est solitus ordo iudicioꝝ vt instrumẽta edanꝭ qñ ꝓducunt: ⁊ ordo iudicioꝝ debet seruari.vt.C.de sen.⁊ interlo.om.iudi.l.prolatã.⁊ ex solẽnibus nihil est immutandũ.vt.j.de re iudi.l. diuꝰ.nec ob.qð hic diꝭ ꝙ edenda sunt oĩa quibꝰ vsurus est in ipsa contest.litis vel incõtinenti post ſm Jo.⁊ Az.q: hoc nõ dicit lr̃a ista: sed dicit ꝙ edẽda sunt oĩa qbus apud iudicẽ vsurus est.i.qbꝰ vtiꝭ in iudicio nõ nũc: ſʒ qñ vtitur nec potest petere aduersarius vt edanꝭ sibi instrumẽta ante contest.lit.vel incontinẽti: q: dicet aduersarius qñ vtar bene edã tibi instrumẽta quibꝰ vsurus sum in iudicio ⁊ nõ ante: ⁊ hoc significat verbũ futuri tp̃is editurus ⁊ vsurus: ⁊ ita admittit consuetudo vbiq̃ terrarũ: ⁊ ꝙ possit quis vti instrumẽtis quousq̃ sit cõclusum in causa ꝓbatur.ex̃ de fide instru.c.cũ dilectus. Jtẽ nõ ob.illud aliud qð dicũt Jo.⁊ Azo.ꝙ aliqs põt peremptoriã excep.opponere vsq̃ ad sniam: q: de hoc asini nec pice dubitãt: tñ dico ꝙ si dilatio data est alicui ꝑemptorie ad ꝓducendum instrumẽta quibꝰ vult vti in iudicio ex officio iudicis ꝙ potest.vt arg.C.q accusa.nõ pñt.l.si ea que crimine.⁊ si infra dilationẽ datã nõ ꝓduxit nõ potest postea ꝓducere: nisi sit impeditus iusta causa vel mortuus esset ⁊ heres vellet probare. vt.s.ti.pr.l.oratione.⁊.l.vlt.⁊.j.de iudi.l.interdũ.alꝭ dilationes iudicis essent delusorie qð esse nõ debet.vt.j.de iudi.l.ad peremptoriũ.⁊.j.ne quid in loco publico fiat.l.vlt.⁊ q: boni pretoris est lites dirimere.vt.j.si cer.pe.l.quidã. Si dicis ꝙ peremptoria exceptio potest opponi vsq̃ ad sniam: verũ est nisi tp̃s esset artatũ a iudice: sed si iudex artasset tp̃s: vt q: dedisset dilationẽ ad oẽs excep.peremptorias ꝓponẽdas: postea nõ posset opponere.arg. ꝯ.scripturarũ legũ: sicut in excusatiõibus tutoꝝ.vt insti.de excu. tu.§.qui autẽ. Jtem qð dicit.l.peremptoriã excep.opponi posse vsq̃ ad sniam.rñ.ꝙ illud tp̃s vltra qð non ꝑgrediꝭ: ſʒ.j.subsistiꝭ. sicut est.C.eo.ti.l.j. Jtem nõ ob.illud aliud qð dicũt post publicationẽ testiũ posse ꝓduci instrumẽta nõ testes: q: verũ est nisi esset data dilatio ꝑemptoria ad opponẽdũ oẽs suas excep.vl̃ nisi eẽt impeditus iusta de causa.ar.preallega.legũ. Jtem post publicationem testiũ non possunt alij ꝓduci sup causa principali: ſʒ bene pñt ꝓduci alij ad reprobãdũ alios testes.vt.C.de testi.l.vlt.ſʒ ad §.istũ opp.quõ aduersariꝰ teneꝭ edere istr̃m aduersario quo vtiꝭ cũ nemo teneaꝭ ꝓbare ꝯ se.vt.C.e.l.q accusare volũt.ad qð vos diceꝭ regulr̃ verũ ẽ qð i.l.ꝯ dr̃.fallit cũ qs vtiꝭ instr̃is i iudicio vt h. itẽ fallit i fisco.vt.j.e.l.iij. Jtẽ fallit i argẽtario.vt.j.e.l.argẽtariꝰ.

15 **Edere non videtur.** † Jn.§.isto diciꝭ: si tu ꝓducis cõtra me istrumenta in quibꝰ ꝯscripta est stipulatio debes edere totã stipu.vñ si ederes solũ ꝓmissionẽ non cõdi.vel ederes q̃titatẽ ꝓmissam ⁊ nõ penã q̃ in instrumẽto cõtineꝭ non videris edere.h.d.iste.§.videatis expõnem lr̃e.[nõ edidit.] vbi grã: in instrumẽto quo vtebaris cõtra me cõtinebaꝭ cõpromissũ tibi dare decẽ sub condi.vel decẽ sub tali pena: si petis a me decẽ ⁊ edis ꝓmissionẽ tm̃ nõ condi.vel penã.vnde q: nesciui incidi in penã nõ videris edere.vt.s. ea.l.§.editiones. Unde not.ꝙ nõ videtur fieri qð totũ nõ fit.⁊ ad hoc concordat: q: nihil vr̃ actũ donec aliquid superest ad agendũ. C.de his qbꝰ vt indig.⁊ ad sill.l.pe.in fi.⁊.j.de transac.l.cũ his.§. sed si. Et iõ particularis solutio nõ liberat debitorẽ.vt.j.de vsur. l.tutor.§.lucius.⁊.j.de act.emp.⁊ ven.l.iul.§.offerri.

Eis qui ob etatem. Jn superioribꝰ dictũ est de editione actionis et

16 instrumentoꝝ ⁊ rationũ.† vnũ sciatis ꝙ si quis teneꝭ edere ⁊ nõ edit cõdemnatur aduersario ad interesse: subueniꝭ tñ quibusdã certis ex causis puta minoribꝰ ⁊ rusticis ⁊ mulieribꝰ ⁊ impeditis iusta de causa: q: si isti non ederint nõ tenenꝭ.h.d.iste.§.videatis expõnem lr̃e.[eis qui ob etatẽ.] vt minores.[vel rusticitatẽ.] vt rustici.[vl̃ ob sexum.] vt mulieres.[iusta de causa.] vt q: sunt in vinculis detẽti.[subueniꝭ.] sub.vt nõ teneanꝭ aduersario suo ex hoc edicto ad interesse.vnde no.hic: ꝙ si quis est iussus edere aduersario suo ⁊ nõ edit: teneꝭ ei ad interesse suũ ex hoc edicto.vt.j. e.l.si quis ex argẽtarijs.§.ex hoc edicto.sed subueniꝭ siue parciꝭ certis ꝑsonis: puta minoribꝰ: vt hic: ideo q: ꝓmissum est eis ignorare iura.vt.j.de iur.⁊ fac.igno.l.regula.§.j. Jtẽ possũt in integ. restitui.vt.j.de mi.l.ait ꝑtor.in princ. Jtem parciꝭ rusticis: vt hic: ideo q: parcitur eis si ignorãt ius ciuile vl̃ quasi.vt.s.de iur.om. iudi.l.si quis id qð.§.doli.et.j.ad sill.l.si quis in graui.§.si quis. nõ tamen parciꝭ eis si ignorent iura naturalia vel quasi.vt.C.de in ius vo.l.ij. Jtem parcitur mulieribꝰ: vt hic: q: mulieribꝰ parcitur in quibusdam casibus si ignorent ius.vt.C.de iur.⁊ fac.igno. l.vlti.⁊ hic est vnus de illis casibus. Jtem parcitur retẽtis in vinculis vel alꝭ detentis.vt.j.ex quibꝰ cau.ma.in integr.resti.l.succurritur.vel potest intelligi scðo modo iste.§.si alie persone non edunt instrumenta quibꝰ edunꝭ denegaꝭ eis ius agendi. Fallit in certis personis de quibꝰ hic dicitur.

Si legatum. Signori.l.ista legiꝭ ⁊ intelligitur dupl̃r.⁊ vno modo legitur ⁊ intelligiꝭ sic: paterfa.instituit te heredem mihi legatũ reliquit: ego legatarius peto a te legatũ mihi solui: tu petis a me ꝙ edam tibi testamentũ: nunqd poteris a me hec tibi postulare: certe nõ: q: tu heres debes habere apud te: vt exhibeas legatarijs: non autem debes petere a legatarijs vt tibi exhibeant.h.d.ista.l.⁊ ſm istam lect.legetis ita litterã.[si legatũ petatur].s.per legatariũ ab herede.[nõ iubet pretor.] scʒ legatarium.[edere].s.heredi.[testamẽti.] vnde cũ ipse heres sit qui dʒ instruere alios non debet ab alijs instrui.accedit.j.eo.l.si quis ex argentarijs.§.prohibet.in prin.⁊ in cor.auꝭ.de san.epis.in princi. coll.ix. Et hoc est verũ nisi subsit iusta causa: q: tunc secus.vt ꝓbatur in preelleg.l.si quis ex.§.prohibet.in fi.§.⁊.j.de tabu.exhi. l.locum.§.solent.⁊ hec lectura planior ⁊ verior est ⁊ magis adaptatur littere: bene potest secũdo modo hec.l.intelligi.⁊ sic: si legatarius petit legatũ ab herede sibi solui: ⁊ legatarius dicit ede mihi testamentũ: certe heres non tenetur edere legatario originale vel autenticũ: q: si perderet multũ obesset heredi: sed exemplũ debet ei edere.⁊ hoc dicit iste.§.⁊ ſm istam lecturam exponetis ita litterã.[si legatũ petatur].s.per legatariũ ab herede.[nõ iubet pretor.] scʒ heredem.[verba testamẽti edere] scʒ autenticũ ⁊ originale: sed debet exemplare.⁊ eius exemplum edere legatario [testamẽti.] ⁊ illud tradere legatario.⁊ est ratio: q: si originale ⁊ autenticũ portaretur per ciuitatẽ: forte perdereꝭ ⁊ magnum damnũ haberet heres. Fallit in casu in quo heres tenetur legatario edere testamentũ originale ⁊ autenticũ: puta cum reuocatur in dubium sit legatũ: vel nõ.vt.C.eo.l.procurator.⁊ in auꝭ.ibi signata que incipit si quis in aliquo.⁊.C.de fide instrum.l.ij. ¶ Or signori si petatur testamentum edi a legatarro per heredem quo iure petetur fieri editio testamẽti. Rñ.si heres confiteꝭ testamentum apud se habere agitur interdicto quẽad.test.aper.vt.j.quẽadmo.test.aper.l.ij.§.vlt. Si autẽ heres negat apud se habere testamentũ: tunc agiꝭ interdicto de tab.exhibẽdis.vt.j.de tab.exhiben.l.locum.§.solent.

1 ☞ Fisco editur ad suam intentionẽ fundandã vel aliter. Fisco editur ad suã replicationẽ fundandam.

1
Ne quisq̃ eorum. Jn.l.ista ponetis ita casum: tu possidebas hereditatẽ titij: ego dicebam ꝙ titiꝰ decesserat sine herede: ⁊ ita illa hereditas deferebaꝭ fisco.vnde veni coram iudice ⁊ cepi a te petere hereditatem noĩe fisci: postea peto ꝙ aliqua instrumẽta que sunt apud te edas mihi: q: per illa volo facere fidem ꝙ hereditas defertur fisco: nũquid potero a te petere illa instrumẽta mihi edi: certe sic.sed si vellem mihi petere instrumẽta que ad illã causam nõ pertinent non sum audiendus hoc dicit ista.l.videatis expõnem littere.[ne quisq̃.] alꝭ incipit l.martianus censuit ne quisq̃.[eoꝝ].s.bonoꝝ.[fisco].i.noĩe fisci. [ꝓfessus est.] ¶ Or signori lr̃a istius.l.potest ordinari sic: si habetis in littera martianus censuit.⁊ dicetis sic martianus cẽsuit. [ne quisq̃].i.aliquis.[eoꝝ].i.bonoꝝ.[a quibus].s.reis possessoribus.[qd a fisco].i.noĩe fisci [petatur.].i.differatur qð potest esse multis de causis.vt.j.de iure fisci.l.j.[delatori cogaꝭ edere.] officio iudicis vel ꝑ hoc edictũ iure actionis.vt.j.eo.l.quedam.in prin.alia instrumenta quedã sunt q̃ que ad eam cãm pertinẽt ex qua se defendere ꝓfessus est.vel potest ordinari scðo modo sic.ne quisq̃.

quis᷑.hoc est aliquis[eorum].s.reorum[a quibus].s.reis.[petatur] i.deferatur fisco[cogatur]edere.quod est infra[alia instrumēta delato ri]ꝙ que ad eā causam pertinerēt ex qua se defendere professus est. ¶ Or signorum habetis in.l.ista vt dixi in casu. Sed oppo.ꝛ vi detur ꝙ quis nō teneatur edere instrumēta cōtra se quibus non vtitur: quia qui accusare volunt probationes habere debēt.vt.C.eo.l.qui accu sare. Ad quod vos dicetis: hic speciale est fauore fisci: ꝙ priuatus priuato edat instrumenta quibus nō vtitur cōtra se:ꝛ si non edit presumitur fisco subtraxisse.vt.ff.de iur.fisci.l.ij.§.diuus adrianus. Ipse autem fiscus cōtra se non edit:ꝛ si edit conditione apposita edit:ne his qui describit cōtra eū illis vtatur.vt.ff.de iur.fisci.l.in fraudē.§.neque. Alij vt dñs Jo.voluerūt dicere:aut actor petit a reo sibi edi.aut reus petit ab actore.si actor petit a reo sibi edi in strumentū quo non vtitur nō tenetur ei edere. Sed si reus petit ab actore sibi edi instrumentū quo non vtitur:actor tenetur ei edere quia fauorabilior est reus.

1 ☞ Editio qualiter fiat de iure pretorio.

2 Filiusfa.tenetur reddere rōnes si autoritate patris exerceat offi cium argentarie.

Et in quibus casibus teneatur insolidū ꝛ possit bāniri.

Pretor ait argentarie. Signo ri de edi tione actionis ꝛ instrumētorum ꝛ rōnum qualiter fit faciē da iure ciuili:in tribus.ll.precedentibus dictuz est.in.l.

1 ista vsque in fi.tit.agitur qualiter fit faciēda editio iure pretorio:† sed quia pretor fecit edictū suū circa editionē:inserunt hic vba edicti pto ris que sunt talia.ait pretor argētarie mēse ꝛc.in prin.huius.l.di cuntur tria principaliter. Primo ponuntur verba edicti ptoris. Scdo cōmendat istud edictū de summa equitate. Tertio dicit q̄ psone ptineant i hoc edicto. Et sic dicit ꝙ vba ptoris sunt talia:ait ptor argētarie mēse executores debere edere rōnes cū die ꝛ consule q̄ pertinēt ad petentē. Scdo dicit ꝙ equū est si argētarius ꝯscripse rit rationē inter me ꝛ eū ꝙ ipse teneatur mihi edere. Tertio dicit ꝙ tenetur mihi quis edere:siue sit filiusfa.siue paterfa.sed filiusfa.qn exercet argētariā tenetur insolidū:ꝛ pater si filius exercet volūtate patris ꝛ ei acquirit:alias pater tenetur tm̄ de peculio:sed ꝛ si seruus alicuius exercet argētariā volūtate dñi:dñs tenetur insolidū quo iussu:sed si eo ignorāte exercet non tenetur dñs si velit iurare se ra tiones nō habere:sed ꝛ si seruus exercet argentariā peculiarem dñs tenetur de peculio ꝛ de in rem verso:sed ꝛ si dñs habet rōnem serui sui apud se ꝛ nō edit tenetur insolidum.h.d.prin.huius.l.vsque ad.§.is autē qui desijt ꝛc.videatis expōnem littere[ad se].s.pe tentē.[ꝛ consule].s.conscripte rationis:ꝛ hucusque durant verba pretoris.[huius edicti.]modo incipit cōmendare vba edicti pto ris.[cōficiant].s.sm̄ hec tpa.[vt quod mei causa confecit].s.argen tarius me mādante vel pcur.meo.vt.ff.eo.l.si qs.§.ex hoc edicto. [edi].s.debere.nō autē est vere ppriū instrumentū:quia tūc possem vendicare.vt.ff.de rei ven.l.in rem act.in prin. Itē cum esset scri ptum in cartis argētarij suus erat liber.vt insti.de rerum diui.§. littere. Item nō est vere cōmune:quia tunc iure act.possem petere. vt.ff.eo.l.quedā. Sed est quasi meū:quia vtilitas mea ibi cōsistit:vt ꝛ de testamēto dicitur.ff.quēad.test.ap.l.ij.in prin.[sed ꝛ filiusfa.]inci pit tertiū dictum:ꝛ durat vsque ad.§.ꝛ is qui.[ꝛ cogatur edere.] quia sicut paterfa.potest esse argētarius:ita filiusfa.quia publicū offi cium.vt.ff.eo.l.argentarius.ꝛ q̄tum ad ius publicum attinet:nō refert.inter patrēfami.ꝛ filiū.vt.ff.de his q sunt sui vel alieni iur. l.j.[questum].i.lucrū ꝛ subaudi hic maxime ꝛ ciuilis erit sensus vel dicatis ꝙ nō est subaudiendus.nā vbi filius exercet argenta riam patre sciente pater tenetur ad instar institoris.vt.ff.de insti.l.j. in prin.ꝛ est ratio:quia videtur pro eo fideiubere ad instar eius:qn datur tuto:a iudice sciente patre.vt.ff.ad munici.l.quotiens.§.j. sed vbi exercet argentariā patre non iubente vel sciente pater nō tenetur nisi questū referat:vel nisi ratū habuit:vt hic.ꝛ ar.ff.de ad mini.tu.l.lucius.ꝛ.ff.de tute.l.filius.sed ipse filius tenetur insolidū vt.ff.de act.ꝛ obli.l.filius.[compelli dñm edere].s.officio iudicis vel ad interesse agitur act.in factū ex hoc edicto.vt.ff.eo.l.quedā. in prin.[sed ꝛ si seruus.]peculiarem faciat argētariā.scꝫ tenetur vnde officium argentarie non est publicū officium.vt.ff.de regu. iur.l.quod attinet.nā tabularius debet esse liber.vt.C.de tabu.l.ge nerali.[insolidum tenetur]sub.si ex ꝯtu serui conueniatur. ¶ Or signorum in prin.huius.l.no.plura no.ꝛ primo no.ꝙ iurisco. Pri mo ponit verba pretoris:postea cōmēdationē verborum edicti pto ris.sic ꝛ alibi.ff.de pac.l.j.ꝛ.l.iurisgen.§.pretor ait.aliqn facit ecō tra.vt.s.si qs in ius vo.l.j.in prin.§.j. Itē no.ꝙ argētarius debet edere rōnem cū die ꝛ consule cōscripte rōnis.ꝛ ad hoc facit.s.eo. l.j.§.rōnes.ꝛ.ff.e.l.quedā.ꝛ.§.vlt. ¶ Or signori ante ꝙ vltra pce dam quero.nunqd erant isti argētarij mēse exercitores cāpsores. dixerūt quidā ꝙ nō:sed erant argentarij:quia forte de massa argē ti faciebāt nūmos:sꝫ de nūmularijs qui erāt cāpsores specialiter agitur.ff.eo.l.quidā.§.nūmularij.sꝫ certe nos dicimus ꝙ isti erāt cāpsores:sed argentū in mensa vendebāt solūmodo ꝛ emebāt ar gentū in massa siue nūmos nō ere cōtaminatos:ꝛ quia erāt argenti fodinis prepositi nūmularij erant q emeb[illegible] ꝛ vendebāt nūmos ere contaminatos vt sunt boñ.parui ꝛ mutinēses parui ꝛ siles:ꝛ ꝙ ita nūcupentur hoc declarat ethymologia vocabuli.vnde no men debet esse ꝯns rei.vt insti.de dona.§.est ꝛ aliud.ꝛ.C.de epis. ꝛ cler.l.decernimus.ꝛ.C.de defenso.l.defensores. Itē no.ꝙ olim tpe harū legū qn duo volebāt cōtrahere recurrebāt ad argenta rios ꝛ nūmularios vt scripturā facerēt:vnde sicut hodie ad tabel liones recurritur.vt.C.de tabu.l.generali.ꝛ in aut.de tabellionibus. per totū.ita ad istos olim recurrebatur.vt.ff.eo.l.argētarios.cū tpe harum legū nō erāt tabelliones:vt colligitur hic:vbi dicit: nam cū singulorum rōnes ꝛc.vt.ff.eo.l.quedā.§.nūmularios.sicut fit hodie venetijs:quia veneti habent sacerdotes ꝛ ad eos recurrunt:sicut in ciuitate ista recurritur ad tabelliones.sed hodie argentarij ꝛ nūmu larij bene habent istud officiū apud nos sicut olim.nā ꝛ ipsi inter se ꝛ nos cōscribūt rōnes:quia si do ei pecuniā de volūtate mea scri bit in libro suo ꝙ debet mihi tantū:sꝫ ad ipsos nō recurratur hodie

2 vt cōficiant rōnes inter me ꝛ alios: sed ad tabelliones tm̄. † Itē no.ꝙ si filiusfa.exercet argentariā volūtate patris:vel si lucrum prestat patri ipse tenetur reddere rōnes. Et ex hoc colligitur ar.ad id quod dicitur in.l.municipalibus ciuitatis ꝙ in quattuor casibus filiusfa.te neatur insolidum ꝛ possit bāniri si habitat seorsum a patre:vel si exercet publice negociationē aliquā:vel si administrat res pater nas.vel si refert patri ꝛ volūtate eius ꝯrit:sꝫ si filiusfa.nō exercet argentariā volūtate patris:nec est versum in rem patris:nec est aliqd in peculio ꝛ rōnes sunt apud patrē:pater tenetur eas edere vt hic.ꝛ ar.ff.cōmo.l.iij.§.heres.ꝛ.ff.depo.l.in depositi.sꝫ si pater vel dñs dicit:ꝙ non habet apud se rōnes si vult iurare liberatur ex quo colligetis illud no.ꝙ interdū lex defert sacramentū alicui ad purgationē sui:vt hic.sic ꝛ alibi.ff.rerū amo.l.marcellus.ꝛ.C. de his q ad eccl.cōfu.l.presenti.§.si cui.ꝛ.C.de fi.instr.l.pe.§.cum quidā.ꝛ.C.de iur.delibe.l.sancimus.§.in cōputatione.ꝛ.C.ad le. cornel.de fal.l.si quis decurio.

Et is qui desijt. Dictū est.s.ꝙ si argētarius du rat rōnem a se cōscriptā tenetur edere.in.§.isto dicitur:ꝙ ꝛ si desijt esse argētarius ꝙ tenetur edere ra tiones a se cōscriptas.vnū sciatis ꝙ vbi argētarius exercuit argē tariā ibi tenetur edere etiā si in alia puincia habeat rōnes ꝛ impu tet sibi quare in aliā puinciā portauit rōnes:verūtamē si in vno loco exercuit argentariā:ꝛ in alio petitur fieri editio rōnis nō te netur alibi edere:nisi aduersarius peteret sibi edi suis sumptibus: ꝛ tūc dabitur ei spaciū vt faciat rōnes venire:quēadmodū daretur alicui dilatio si haberet instrumētū in alio loco vel in villa vel in horreo.h.di.iste.§.cū.l.seq.videatis expōnem littere.[is etiā qui desijt].q.d.nedum q argentarius est tenetur edere:immo ꝛ ille q nō est.[exercuit.]vnde no.ꝙ vbi qs exercuit argētariā ibi cōpel lendus est edere:vt hic:sic ꝛ quilibet tenetur ibi reddere rōnem vbi administrauit.vt.ff.de iudi.l.heres.§.si quis.ꝛ.l.argentarius.ꝛ.l. omnē obligationē.sic ꝛ vbi quis deliquit vel quasi:ibi cōuenitur vt.C.vbi de crimine agi oꝫ.l.j.ꝛ in aut.qua in puincia ibi signata. [in alio loco instrumentū trāstulit.]vnde no.ꝙ si argentarius in aliquo loco exercuit argentariā: ꝛ in alio loco trāstulit rationes in culpa est cur trāstulit:vnde suis sumptibus tenetur reducere. vt.ff.de lega.j.l.cum res.§.sꝫ alibi.ꝛ.ff.ad exhi.l.sed ꝛ si.§.interdū. vnde damnū quod quis sua culpa sentit sentire nō videtur.vt.ff.de reg.iur.l.quod quis.ꝛ.C.de neces.ser.here.insti.l.vlt.[tuis].i.tui pe titoris qui petis editionē in alio loco fieri q exercuit argētariam. [tribuendū est]arbitrio iudicis.vt ar.ff.de iur.delib.l.j.sed scdm diuersitatē locorum.vt.C.de dila.l.j.ꝛ ad istud est sile.ff.de rei ven.l. si res mobiles.ꝛ.l.vbi.ꝛ.ff.ad exhi.l.sed ꝛ si hereditas.in fin.[aut descriptas rōnes dabit.]quia edere dicitur qs si dicet rōnes:vel tradat libellū:vel codicē rationū.vt.ff.e.l.§.edere autē.

3 ☞ Successor tenetur hoc scꝫ ille qui possidet siue sit vnus siue plures.idem in pluribus tutoribus.

4 Editionē petens debet iurare de calūnia.

5 Edenda est illa ratio que ad argentariū pertinet:secus in instru mētis ex alia causa cōfectis.

6 Dies ꝛ consul positi in principio libri in vna rōne cōis est oīs se quētis rōnis que diem ꝛ cōsulem nō habet.

7 Edere rationē qn quis dicatur.

Si quis ex.

Coguntur et successores.

3 In.§.isto dicitur:† ꝙ nō solum argentarius tenetur edere rōnes ei ad quē pertinēt:immo ꝛ ad successores eius:sꝫ si plures sunt heredes ꝛ vnus solus habet ille tenetur edere:sed si oēs habēt:sꝫ vnus edide

fit: tamē oēs tenenť edere vel editioni illius subscribere: q2 forsi- tan vilis ꝛ humilis ꝑsona est ille q edidit. Et idem est si sunt plu res argētarij in vna mēsa. nā oēs tenenť edere vel subscribere. nā si plures sunt tutores ꝛ cōscripserūt de suo actu ratione: similiter oēs edere tenentur vel editioni vnius subscribere. h. d. iste. §. vi- deatis expōnem lr̄e. [coguntˀ ꝛ successores] sub. vniuersales non singulares: nisi ex causa. vt. ĩ. eo. l. quedā. §. his autē. in fi. [cōpel- litur.] vnde no. ꝙ vbi vnˀ heredū h3 rōnes ꝙ ipse solus tenetur edere: sicˀ ĩ re cōmēdata ꝛ deposita. vt. ĩ. cōmo. l. j. §. si heres. ꝛ. ĩ. deposi. l. in depositi. ꝛ. ĩ. ꝓ socio. l. actiones. §. si cōis. [cōpellendi sunt.] vnde not. ꝙ si plures sunt heredes ꝛ oēs habēt rōnes oēs tenenť edere. nam qđ oēs tangit ab oībus debet approbari. vt in autˀ. vt spon. lar. §. rursus. ꝛ. C. de auc. pre. l. vlt. in fi. ꝛ q2 q̄to edi- tio vel ꝓbatio fit a pluribˀ: tanto est validior qđ est no. vt ar. C. de legi. ꝛ cō. l. humanū. [qd eni si humilis] .i. vilis. [de fide editiōis possit] .s. an edat falsum vel plus vel minˀ: ꝛ merito potest dubi- tari de interesse illius: si ille q edidit: alˀs erat mala ꝑsona: q2 tunc malus presumitur. vt. ĩ. de accu. l. si cui. §. ẽsdem. Item alia rōne potest dubitari si ratio est in aliqua parte cācellata vel vitupera ta. vt ar. C. de edic. diui adri. tol. l. vlti. §. j. [ꝛ ceteri] .s. coheredes. [subscribere.] vnde no. ꝙ nō eoipso ꝙ alˀs qs fuit malus nō cre- ditur ei: s3 ꝑsumitur esse malus. ꝛ sic est quale quale ar. ꝑ tabel- lione qui retro deliquit in suo officio ꝙ ꝓpterea nō ꝓhibeatur in posterum facere instrumēta: l3 ei nō sic credať. ꝛ ꝑ hoc est ar. ĩ. de suspec. tuto. l. iij. §. quesitum. ꝛ cū horū argentarioꝝ publicū erat officiū vt tabellionū. vt. ĩ. e. l. argētariˀ. §. ideo autē nisi esset depo situs vt decetero nō cōficeret instrumēta: q2 tunc in posterū ꝓhi- betur. vt ar. C. de susce. ꝛ archa. l. si aliquid. lib. x. [fuerint argenta rij] nō solum heredes argētarij [edere debēt] .s. ꝛ corā eodē iudi ce. vt. C. ar. tu. l. oēs. [subscribere.] ꝛ ad hoc facit. ĩ. ti. pri. l. si plu- res. ꝛ. ĩ. de neg. ge. l. ij. ꝛ. ĩ. de admi. tu. l. actus sui.

4 **Exigitur autē.** † In. §. isto dˀ: si peto ab argēta rio edi mihi rōnē quā dico scri- ꝑsisse mādante vel meo ꝓcura. si argētarius petat debeo iurare: ꝙ nō peto calūnie causa: vel causa vexandi argentarium. h. d. iste §. videatis expōnem littere [supuacuas rōnes] .i. quarū non in- terest. [causa.] vnde no. ꝙ olim ꝭm antiqua tꝑa sup quolibet ca pitulo prestabať sacramentū calūnie: vt hic. sicˀ habuistis. s̄. qui satisd. cog. l. de die. §. iubet. ꝛ. ĩ. de iureiurā. l. iusiurandū. ij. ꝛ. ĩ. de dam. infec. l. q bona. §. q dāni. ꝛ. ĩ. eo. l. quedā. §. si. secus tñ est ho die: q2 semel iurať de calū. hodie nō pluries. vt in autˀ. de his qui ingre. ad ap. in fi. col. v. que autˀ. est signata. C. de iuramē. calū. l. ij. ꝛ incipit hoc iusiurandum.

5 **Rationem autē esse.** † Supˀdictū ē qualˀr ratio editur in. §. isto iuriscō. tractat quid sit ratio: ꝛ certe ratio est vt labeo ait scriptu ra facta ab argentario in qua cōtinentur data ꝛ accepta vltro ci troq3: s3 si scriptura esset facta de dato tantū non est ratio. ꝛ ideo a sola numeratione non incipit ratio sicut nec a solo pignore vel mādato: sed si scriptura fuit facta de datis ꝛ acceptis: ꝛ postea fa cta cōputatione apparet aliquid residuū esse: ꝛ argētarius illud constituit se soluturū: ꝛ facta est inde scriptura ab argentario de cōstituta illa scriptura iudicať ratio. h. di. iste. §. videatis expōnē lr̄e. [rōnem autē esse labeo ait] .i. librum rationū vt ita veniet in hoc edictum. vt. s̄. e. l. ꝑtor ait. in prin. [vltro citroq3] .i. hincinde vt. ĩ. de neg. ge. l. j. ꝛ sic dˀ 3ctus. vt. ĩ. de ver. sig. l. labeo. sic ꝛ tuto- res habēt conscribere actus sui. [incipere] .i. a solo dato tm̄. q. d. ratio est si venire mˀ ad te argentariū ꝛ dicerē: scribe ꝙ recepi ab isto tantū. Itē alio die ꝙ reddidi sibi decē. ꝛ sic ratio est de datis ꝛ acceptis. ꝛ sic de datis tātū nō est ratio. ꝛ sic causa est nuda. vel dicatis ꝙ causa est nuda si duo vadūt ad argentarium ꝛ dicūt ei scribe ꝙ solui tali tantū ꝛ sine causa. vt ar. ĩ. de pecu. l. eo tꝑe [nec si pignˀ acceperit] .q. d. si accepi pignus tm̄ ꝛ feci scribi argētario nō est ratio vel si mādaui alicui ꝙ esset ꝓcurator meˀ: ꝛ hoc feci scribi argētario nō est ratio. [esse] .s. cū nō 3tineanť data ꝛ acce- pta hincinde [s3 ꝛ qđ solui cōstituit ꝛc.] ista lr̄a vult dicere: si scri ꝑtura fuit facta inter me ꝛ argētariū de datis ꝛ acceptis: ꝛ postea facta cōputatiōe ꝛc. vt dixi in casu. [ex argētaria venit] .i. ex con tractu argētarij inducit. ꝛ est spāle ꝭm quosdā in 3stituto ꝙ offi cium argentarioꝝ maxime in hoc cōsistebat.

Et hoc edicto. In. §. isto dˀ: si argētarius cōscri- ꝑserit rationē ꝛ non vult edere ad me pertinentē: teneť mihi acť. in factu3 ex hoc edicto ad interesse meū. vnde apparet ꝙ ita demū teneť ex hoc edicto si ratio perti- net ad me petentē mihi edi. ꝛ ratio dˀ ad me pertinere si mandaui conscribi: vel meus ꝓcur. sed ꝛ si ꝓcur. meus petit sibi edi rōnem quā mecū h3 debet argētarius sibi edere. ꝛ hoc casu si dubitatur de mādato ꝓcur. debet satisdare de rato. hoc di. iste. §. videatis expositionē littere. [ex hoc edicto] .s. ꝙ argētarius edat rationē pertinentē ad petentē cum die ꝛ consule [actio] .s. in factū. [cōpe tit.] vnde hic colligiť illud no. ꝙ editio rationis petitur fieri acť. in factū. ꝛ ad hoc facit. ĩ. e. l. vbi. §. is autē. ꝛ. l. quedā. §. is autem. vel potest dici ꝙ editio rōnis petitur officio iudicis fieri. vt. C. e. l. j. in fi. Et si non pareať officio iudicis datur acť. in factū vt hic: cū suis filiis. vel potest dici ꝙ editio actionis ꝛ instrumentorū petiť fieri iudicis officio. vt. C. e. o. l. j. in fi. ꝛ si non fiat dať acť. in fa ctum: sed editio rōnis petiť fieri acť. in factū ex hoc edicto vt hic. ꝛ ad hoc facit. ĩ. ne vis fiat ei q in pos. missus ē. l. si qs missum. [ad eum] sc3 qui postulat editionē rationū sibi fieri. [tractaueris] .i. feceris. [edatur.] sub. q2 hoc casu ad me pertinere videtur. [non fit.] sub. hic si dubitať de mandato. nā tunc exigitur a ꝓcuratore cautio ratihabitionis quotiens de mandato dubitatur. vt. C. de ꝓcur. l. j. ꝛ. ĩ. de ꝓcur. l. nō solum. §. qui alieno. sed si ꝓcurator pe- teret editionē sibi fieri suo noīe: puta q2 ratio esset cōis sibi ꝛ mi- hi: tunc nō caueret de rato.

6 **Si initium tabularum.** In. §. isto dˀ † si tu eras argētarius ꝛ hodie cōscripsisti rōnem inter titiū ꝛ seium debito- rem ꝛ diē 3scripte rōnis: ꝛ postea 3scripsisti rōnem meā inter me ꝛ debitorē meū: non tamē cōscripsisti diē rōnis cōscripte: ex quo initiū conscripte rōnis h3 certū diē: sequētes rōnes conscripte in- telligunť facte eodē die. vnde si peto mihi edi rōnem debes mihi edere rationē cū die ꝛ consule cōscripte rationis titij: q2 hoc casu cōis est dies istarū rationū. h. d. iste. §. videatis expōnē littere. [ꝛ consul] rōnis titij cōscripte. [rōnis] .s. sequētis. [diei ꝛ cōsulis.] ¶ Dñi signori ex isto. §. colligetis ar. ad vnū qđ faciūt tota die ta belliones nostri tꝑis in ciuitate ista: ꝛ quasi per totā lombardiā. nam tabelliones habēt quaternū suū: ꝛ faciūt instrumentū inter duos rusticos: ꝛ in eo inserūt diē ꝛ consulē: postea faciunt instru- menta inter alios: ꝛ non ponunt diem nec consulē: anteq̄ tradat partibˀ illa instrumēta publica moriť tabellio ꝛ inueniť ita eorū breuiatura: nunqd successor illius tabellionis ex quo inuenit diē ꝛ cōsulē in vno instrumēto sequētia instrumēta in quibˀ nō repe- riunť dies nec consul debet sub eodē die ꝛ consule quo primū est confectū cōscribere: certe ex. §. isto colligiť ar. ꝙ sic: vt hic: q2 q̄ in prefationibˀ dicunť repetita esse intelligunť. vt insti. ad le. aquil. §. ceterū. ꝛ. ĩ. de v. obli. l. titia. §. idem rñdit.

7 **Edere autem est.** In. §. isto dˀ: † qñ quis dˀ edere rationē: ꝛ certe dˀ qs edere rationē siue dictet siue scribat ei siue tradat siue proferat ei codicē rationū vt videat verba rationū. h. d. iste. §. videatis expo sitionē lr̄e. [edere] .s. rationē. nam qd sit edere actionē dixit. s̄. eo. l. j. in ꝑn. [libellū] .i. scripturā vbi sunt rōnes [vel codicē ꝓferre] .i. librū conscripte rōnis cu3 ille negat verba rōnis: ꝛ debet edere partē que ad eū pertinet. vt. ĩ. eo. l. argētarius. §. j.

Pretor ait. Dñi signori circa editionē rōnu3 hucusq3 habuistis quedā verba ꝑtoris posita et exposita. in. §. isto inseruntˀ quedā alia verba ꝑtoris circa editio- nem rōnis vel nō: ꝛ sunt talia: pretor ait q rationē petit sibi edi iu bebo ei edi causa cognita. Itē pretor ait si semel est edita ratio cā cognita iubebo iterū edi. ista v̄ba exponit nūc Vlp. ꝛ dicit ꝙ ipsi argētario nō d3 edi nec ei qui iterū sibi postulauerit edi: sed cum cause cognitione ediť ei ꝛ ꝓhibet ꝑtor edi argētario: q2 ipse h3 ra- tiones apud se. vnde cū ipse debeat edere alij: nō d3 ab alio pete re vt sibi edať: s3 nunqd heredi d3 edi ratio. ꝛ rñ. ꝙ si instr̄a rōnū ad eū peruenerint nō debet ei edi: alˀs sic. nā ꝛ cū cause cognitiōe editur ipsi argētario: puta si casu fortuito ꝑdidit: vtputa naufra gio vel ruina vel incendio vel alio casu fortuito: vt si habet librū rationū in lōginquo: vtputa trās mare ꝛ ꝑuenit ad eū q petebat sibi fieri editionē rōnis. Itē ei cui semel est edita ratio ex causa iu bet ꝑtor edi: puta si cōtendat ꝙ primū edictū est habere peregre: vel si casu fortuito amisit: s3 ꝑ eo quō accipiemˀ ꝭm ꝓpriā signi ficationē. iterū. i. ꝑ eo q petit sibi edi scđo tantū: an pro eo q petit scđo ꝛ tertio: an quotiēs opus erit. ꝛ rñ. iuriscon. ꝙ intelligiť edi: iterū si edať quotiēs opus erit. nā potest esse ꝙ qs sibi editā rōnē scđo ꝛ tertio casu amisit: vnde totiens edenda est ratio quotiens opus erit. h. d. iste. §. cū. l. seq. videatis expōnem lr̄e. [pretor ait ar gētario] sub. q conscripserit rationē. [causa cognita edi iubebo] ꝛ sic videť loqui littera ista: ꝙ prima editio rationū fiat sine cause cognitione: sed hoc falsum est. vt. s̄. e. l. §. exigitur. sed hoc ideo di xit: q2 maior cause cognitio desiderať in scđa editione q̄ in pma. vt. ˀ. proxi. §. [ꝓhibet] nūc iuriscon. incipit exponere verba ꝑto- ris. s̄. pri. posita. ꝛ intelligatis ꝙ ꝓhibet nō recte: s3 ꝑ quandam cōsequentiā fit. vt. ĩ. ti. pri. l. iurisgen. §. ꝑtor ait. ꝛ. §. dolo. [ꝓfes- sionis.] alˀs ꝓmissionis: ꝛ alˀs ꝓfessionis [vt edatur ei.] vnde no. ꝙ nō debet quis ab alio petere: qđ ipse h3 ꝛ alij dare deb3: vt hic ꝛ ad hoc facit qđ alibi dˀ: q alios instruit non d3 ab alijs edoceri vt in cor. autˀ. de sanc. episco. collˀ. ix. §. j. ꝛ. ĩ. ad le. iulˀ. de adulte. l. si vxor.

vxor.§.si iudex.[nõ debet ei edi]sub.fine cause cognitiõe[babe-re]sub.ꝓbet[doceat].i.ꝓbet[vel minus plene edictũ] sub.doceat.[perdiderit]sub.probat se babuisse.qđ greci dicũt] sensus bui⁹ greci bic est.i.bis.sic ponit̃.j.de bo.auc.iud.pos.l.vlt.§.vl.ꝛ.j.dele.iij.l.fideicõ.§.si.quis.x.vnde not.ꝙ bec dictio iterũ babet duas significatiões.ꝑmo qñ fit scđo editio vt bic ꝺm grecos.ꝛ in ꝑallegl.vl.§.vlt.scđo babet aliã significationẽ:vt teneat̃ quis edere iteꝝ si edat scđo ꝛ tertio:ꝛ quotiẽs opus erit.vt in fi. bui⁹.l.sic etiã ponit̃.s̃.ti.ꝑri.l.oratiõe.Sed ad id quod dꝛ in.l.ista velu ti signat̃ cõtra.ꝛ videtur ꝙ semel tm̃ debeat fieri editio ei qui pe tit ab argẽtario:qꝛ semel tm̃ datur alicui dilatio in pecuniarijs causis ad ꝓbandũ:vt.s̃.titu.ꝑri.l.vl.Ad quod vos dicetis regu lariter verũ est ꝙ tm̃ semel debet edi ꝛ dari dilatio ad ꝓbãdũ in pecuniarijs cãis.fallit vbi quis est impedit⁹ iusta de cã.nã tunc sepius edit̃ ꝛ datur dilatio ꝛ quotiẽs opus erit vt bic cũ suis simi libus.vnde est bic vnũ mirabile ꝙ argẽtario nec ei cui semel edi ta est rõ amplius nõ editur:nisi ꝓbet casu amisisse:vñ qui casum allegat eũ ꝓbat.Sed opponit̃ qũo ꝓbat iste argẽtarius a ꝑn. casuз:vel qui petit scđo sibi edi:cũ ꝑmo ille qui agit debeat ꝺm ius cõmune ꝓbare dolũ vel latã culpã:quia si obligaui tibi rẽ meaз ꝛ tu perdidisti eã ꝛ ꝓbas nõ babes necesse ꝓbare casum:sз ego debeo ꝓbare ꝙ perdidisti dolo vel lata culpa.vt.j.e.l.vbi.in ꝑn.ꝛ.C.de dolo.l.dolũ.ꝛ.j.de ꝓba.l.quotiẽs.§.qui dolũ.ꝛ.j.de le.ij.l.cũ ita legat̃.§.spẽs.Ad istud potest dici pluribus modis.ꝛ vno modo sic:spãle est bic in argẽtario cũ officiũ eius sit publicũ. vt j.e.l.argẽtarius.in ꝑn.vnde cũ debeat alios edocere presumitur dolus cõtra eũ:ꝛ verisimile est ꝙ dolose petat.simile est in custo de carceris:qui presumit̃ carceratũ apud se babere nisi ꝓbet contrariũ.vt.j.de cu.ꝛ exbi.reorũ.l.vl.§.vlti.sic etiã est in berede.nã presumit̃ apud se babere tabulas testamẽti.vt.s̃.e.l.si legatũ.ꝛ nisi ꝓbet casum nõ audit̃ si petit sibi edi.vt.C. de testa.l.publicati. sed al's nõ debet ꝓbare casum:immo si nõ ꝓbetur de dolo vel de lata culpa:debet sequi absolutio.vt.C.de pig.act̃.l.si nulla. vel potest dici scđo modo bic vnũ inducit̃ pro argẽtario.s. vt petere possit editionẽ rõnũ sibi fieri.vñ nõ est mirũ si ꝓbat casum:quia qui in vno subleuat̃ in alio grauatur.vt.j.de iureiur.l.euз qui.in ꝑn.ꝛ.j.de peti.bere.l.vlt̃.vel potest dici tertio modo in.ll.cõtrarijs dicebã aliquid mibi esse obligatũ rõne doli vel late culpe:ꝛ ideo ꝓbas dolũ vel latã culpã intercessisse bic volebam te repel lere ab editiõe rõnis faciẽda.vel põt dici quarto modo ꝺm ꝙ cõsueui dicere:aut actor allegat dolũ quo casu ipse debet probare dolũ.vt.C.de pigno.act̃.l.si creditor.ꝛ.l.si nulla.aut reus allegat dolũ:quia ego argentarius petebã mibi edi rõnes:dicebat reus nõ debes audiri:qꝛ tu debes mibi edere vnde nõ debes a me posse petere vt tibi edam:boc casu ego argẽtarius si volo audiri scз ꝙ mibi edatur babeo necesse probare casum.

1 ☞ Inspicitur q̃tum ab initio interest.

a **Vbi exigitur.** [a] In princi.bui⁹.l.dꝛ ꝙ argẽtari⁹ debet edere rõnes a se cõscriptas vbi exercuit argentariã:ꝛ si dolo fecerit vel lata culpa fecerit quominus ederet tenetur ad interesse:ꝛ vr̃ dolo malo facere:quominus edat si nullo mõ edidit.vel si dolose edidit:vel si pro parte tm̃ edidit.boc dicit princ. bui⁹.l.videatis expositionẽ lr̃e.[vbi exigit̃ argẽtari⁹ edere rationes].i.vbi scripsit rõnes.vt.s̃.e.l.ꝑtor ait.in ꝑn.ꝛ.l.si qs ex arg.§. ex boc edicto.[tũc punit̃]sub.in id qđ interest ad eũ quẽ ꝑtinet. vt.j.ꝑri.§.ꝛ.s̃.e.l.si quis.§.ex boc.[sed culpã].s.latã.[nisi dolo ꝑximã]vnde no.ꝙ lata culpa comparat̃ dolo vt bic.ꝛ.j.depositi.l.qđ nerua.[ꝛ qui in totũ nõ edidit]vñ no.ꝙ q in totũ nõ facit qđ facere debet nõ vr̃ facere.vt.s̃.e.l.j.§.pe.ꝛ ibi dixi. Dꝛ signori cauete vobis i lr̃a ista:qꝛ videt̃ sibimet cõtradicere.ista lr̃a dicit ꝙ ille q dolo malo noluit edere tenet̃ ex boc edicto act̃.in factuз ad interesse.Itẽ q maliciose edidit nõ vr̃ edere ꝛ tenet̃ act̃. in factũ:ex boc edicto ad interesse qꝛ bec sunt paria nõ edere vel maliciose edere.vt.s̃.e.l.j.§.edere nõ videt̃.sic ꝛ res cõmodata vel deposita deterior reddita nõ videt̃ reddita.vt.j.cõmo.l.j.§.si reddi ta quidẽ sit res.ꝛ.j.depositi.§.si res.ꝛ ideo vos exponatis[ꝛ qui maliciose edidit nõ edidit].s.iuris fictiõe.vt ar.s̃.qui satisd. co. l. quotiẽs.vitiose cautũ ẽ nõ vr̃ cautũ.vl' exponatis dolo malo aũt nõ edidit.i.editionẽ ñ omisit facer̃ dolo malo ꝛ ita sit vbũ ĩfinitũ.

Is autem qui in boc edictum.

1 † In.§.isto dꝛ:si argẽtarius non edidit ꝙ tenetur act̃.in factum ex boc edicto ad meum interesse et consideratur quid mea intersit cum iubetur edi act̃.venit in isto interesse diminutio vel augmentatio.boc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[licet inter esse desijt]sub.in totũ[actio].s.in factuз ex boc edicto vt.s̃.e.l.si quis.§.ex boc edicto.[neqз ad diminutionem]simile in cautione iudicio sisti.vt.s̃.si quis cau.l.qui autem.§.illud. Dꝛ signori bic ponuntur tria exempla.primum quando in totum desijt mea interesse.scđm qñ minoris interest mea.tertiũ qñ pluris modo ĩter est mea.vnde ꝑ ordinẽ videam⁹ exẽpla.ꝛ põt modo totũ desinere mea interesse mibi edi in exẽplo tali:pone in rõnib⁹ argentarij conscriptũ erat acceptũ ꝛ datũ inter me ꝛ ipm ꝛ restabat ad dandũ mibi.x.petij ab eo ꝙ ederet:qꝛ nõ edidit tenet̃ mibi act̃.in factũ ad interesse:postea successi argẽtario qui debebat mibi edere ꝛ nõ edidit:boc casu desijt in totũ mea interesse quia confusa est act̃.mea.vt.j.de pac.l.successori.vel põt poni exemplũ ꝙ in totũ mea interesse desijt si actio mea que mibi cõpetebat expirauit tẽpore.vt.s̃.si quis cau.l.si eũ.§.qui iniuriarũ. Item potest modo mea.minoris interesse exẽplo tali:pone scriptuз erat in rõnibus tuis ꝙ dederas mibi fundũ tuũ insolutum pro.x.que mibi debebas.ꝛ qñ petij vt ederes fundus valebat.x.mõ valet.v.Iteз põt mõ mea maioris interesse:pone ꝙ scriptũ erat in rõnibus tuis ꝙ dederas mibi insolutũ fundum tuũ pro.x.que mibi debebas:et ille fundus qñ petebã vt ederes rõnes que ad me pertinebãt ꝑ quas te volebã cõuincere valebat.x.mõ valet.xx.nã ꝛ in litibus quas cõtra quẽlibet babebã probare poterã per rõnes.vt.j.e.l. argẽtarius.in aliquibus de istis tribus casib⁹ nõ inspicit̃ tp̃s qđ mõ interest mea:sed tm̃ inspicitur qđ mea intererat eo tp̃e qñ petebam mibi edi rõnes.Sed.l.videt̃ cõtra ꝛ videt̃ ꝙ inspiciat̃ ꝛ cõsideret̃ interesse qđ erat tẽpore sentẽtie:non illud qđ erat tp̃e decreti iudicis.i.quo iussit editionẽ fieri:vt.j.cõmo.l.iij.§.i bac act̃. Ad qđ potest dici bic:iussus erat argẽtarius edere rõnes ꝛ non edidit:ergo vlterius nõ debet considerari an intersit mea vel nõ:vel pluris intersit vel minoris.sic ꝛ.s̃.si quis caut̃.l.qui aũt.§.illud.in.l.cõtra nõ erat iussus cõmodatari⁹ mibi rẽ cõmodatã reddere.Si obijcis mibi cũ bec act̃.sit stricti iuris cur nõ inspicit̃ tẽpus lit.conte.Rñ.bic cõdemnatur qui tenet̃ edere rõnes ad ĩteresse si fuit in dolo vel in lata culpa.vt.s̃.in princ.bui⁹.l.babuistis in.l.cõtra.cõsiderat̃ interesse meũ ex tp̃e more vsqз ad lit.conte.ꝛ de ista materia plene dixi ꝛ no.in.l.vinũ.j.si cer.pe.

1 ☞ Ratiões cõficiens ex necessitate precedẽtis contractus vel quasi cogit̃ illas edere ex eo cõtractu nõ ex boc edicto.

2 Edictũ boc babet locũ in successorib⁹ vniuersalib⁹ argẽtarij licet eiusdẽ professiõis nõ sint tñ secus in successorib⁹ singularib⁹ sed ad eos in subsidiũ recurretur vtili actione.

3 Nummularij coguntur edere rationes suas sicut argentarij eadem ratione.

Quedam sunt persone.

In ꝑn. bui⁹.l.

1 tractat̃ de editiõe instrumẽtoꝝ.† ꝛ dꝛ bic ꝙ editio instrumẽtorũ aliquãdo faciẽda est spãlibus actionib⁹ ꝛ cõib⁹:aliqñ act̃.in factũ:ex boc edicto faciẽda ẽ editio instrumẽtorũ spãlib⁹ ꝛ cõib⁹ actionib⁹:lз instrumẽtũ ꝑuenit ad ꝓcur.meũ ipe tenet̃ mibi illđ reddere act̃.mãdati. Itẽ si ad tutorẽ peruenit instrumẽtũ meũ ipe tenetur mibi illud reddere act̃. tutele. Item a si peruenit ad sociũ meũ instrumẽtũ meũ illud tenetur mibi reddere act̃.ꝓ socio:non aũt cogit̃ mibi reddere act̃.in factuз ex boc edicto.sed vbi spãles ꝛ cões act̃.nõ babẽt locũ tunc datur act̃.in factum ex boc edicto sicut est si aduersarius vtitur aliquo instrumento cõtra me.boc dicit ꝑn.buius.l.videatis expositionẽ littere[quas rõnes].s.vel instrumenta[nobis edere]sub. ꝛ reddere [opз]spãlibus ꝛ cõib⁹ actionibus nõ act̃.in factũ extraordiaria ex boc edicto que penalis est respectu soluẽtis.[actiõis].s.descẽdentis ex boc edicto vt.s̃.e.l.si quis.§.per mandati act̃.ꝛ ad boc facit.j.mã.l.si ꝓcur.in fi. Itẽ ꝛ alia rõe:qꝛ interest mea magis babere mãdati act̃.que est bonefidei.vt insti.de act̃.§.actionũ.vnde in ea iurabit̃ in litẽ.vt.j.de in litẽ iurã.l.in actione.sed ista act. in factum que descendit ex boc edicto est stricti iuris. vnde in ea non iuratur in litẽ.vt in preallег.l.in actionibus.Itẽ in ista actione in factũ venit dol⁹ ꝛ lata culpa tm̃.vt.s̃.l.ꝑri.in ꝑn.babuistis sed actione mãdati venit dolus ꝛ lata culpa leuis et leuissima vt. C.mã.l.a ꝓcuratore.[per banc clausulã].i.per actionẽ in factuз que descẽdit ex boc edicto.[actio]vt.j.ꝑ so.l.omne es alienum. [rõnes]sub.vel instrumẽta[cogi edere]nã procur.tut.ꝛ cu. ꝛ gestor negociorũ tenet̃ act⁹ sui reddere rõnẽ.vt.j.de neg.ge.l.iij.ꝛ.j. de tu.ꝛ ra. dis.l.act⁹ sui.ꝛ ille actiões quibus tenetur sunt bone fidei.vnde in eis plus venit q̃ in actiõe stricti iuris.vt.s̃.dixi.ꝛ qꝛ in eis multa veniũt de quibus nõ est actũ vel cogitatum nõ sic in actione sticti iuris.vt.j.de condic.ob cau.da.l.vlt.vnde no.editio rationum vel instrumẽtorũ aliqñ petitur fieri specialibus ꝛ cõibus actionibus aliqñ act.in factũ ex boc edicto specialibus ꝛ cõibus petuntur instrumẽta siue rõnes edi a ꝓcu.que ad eũ peruenerũt.Itẽ in neg.ge.act.a spõtaneo gestore qđ est illa rõne:qꝛ generales actiones trabũtur ad eos casus ad quos speciales non trabunt̃:qꝛ generalis clausula ꝛc.vt.j.de ver.ob.l. doli clausula ꝛ.j.de penis.l.sanctio legũ.ꝛ quia ista in factũ generalis est act.ꝛ

a ¶ Vbi exigitur Adde ꝙ banc.l.inducit Iaco.bu.ꝙ citatus ꝛ personaliter inuentus tacens dicat̃ ficte contumax nõ vere ꝺ quo gl. sunt contrarie vt bic ꝑ bar.qui allegat.l.ex ꝯsensu.§.f. infra de appel. vbi vide ꝑ Dy.

extraordinariũ auxiliũ nõ habet locũ qñ est ordinariũ. vt. ĩ. de minor. l. in cause. ij. in pñ. Itẽ petit̃ specialibus actionibꝰ. nã si instrumentũ meũ ꝓpriũ scriptũ est in carta mea peto. act. ad exhibẽdũ ⁊ exhibitũ vẽdico. vt. ĩ. ad exhi. l. iij. §. sciendũ. ⁊. C. ad exhi. l. vlti. sed si nõ est scriptũ in carta me peto act. in factũ mihi exhiberi. vt ĩ. ad exhi. l. iij. §. interdũ. Itẽ coheredes petũt ad inuicẽ instrumẽta iudicio fam̃. herc. vt. ĩ. fam̃. herc. l. si que sunt cautiões. Itẽ testamẽta aliqñ petunt̃ specialibꝰ actionibꝰ. nã si heres neget apõ se habere tabulas testamẽti: petunt̃ ab eo interdicto de tabulis exhibẽdis. vt. ĩ. de tabu. exhi. l. iij. §. vl. ſʒ si cõfiteat̃ habere apõ se petunt̃ ꝑ edictũ quẽadmodũ te. aper. vt. ĩ. quẽad. te. ape. l. j. §. vl. aliqñ petunt̃ instrumẽta edi generali act. in factũ: sicut est si aduersariꝰ meus vtit̃ instrumẽto cõtra me: nã illud peto iudicis officio mihi edi: ⁊ si nõ edit ago act: in factũ ad ĩteresse. vt. s̃. e. l. ij. §. editiones. Itẽ sicut si peto ab argẽtario vel a nũmulario vel hodie a tabellione iudicis officio instrumẽtũ quod ad me ꝑtinet mihi edi: quo casu si non edit mihi tenet̃ act. in factum ad interesse meũ. vt. s̃. e. l. si quis ex ar. §. ex hoc edicto.

2 **Nihil interest.** † In. §. isto dr̃ sicut argẽtarius tenetur edere rationes: ita ⁊ successor argẽtarij vniuersalis: siue successor argẽtarij fuerit ei similis siue non: siue sit pater vel dñs eiusdẽ ꝓfessionis siue nõ: quia cũ in locũ argentarij succedant fungunt̃ vice argẽtarij. Unũ sciatis ꝙ si argentarius legauit rõnes suas alicui ꝙ ipse cui legauit non tenetur eas edere: qꝛ nõ est vniuersalis successor quẽadmodũ nec ille cui argẽtarius eo viuo donasset. Item heres si nõ habet nec dolo desijt possidere nõ tenet̃ rõnes edere: veruntamẽ si heredi est denũciatũ ne tradat rationes legatario ⁊ tradiderit tenebitur quasi dolo desijt possidere: sed si anteq̃ denũciaret̃ heredi ipse tradidit legatario ipse nõ tenebit̃: tñ legatarius tenet̃ edere officio iudicis. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ littere. [eiusdẽ] i. similes vt qꝛ essent argẽtarij: vel nõ [debẽt] ⁊ ad hoc facit. s̃. e. l. pretor. §. si suus. ⁊. l. si quis ex argẽ. §. cogunt̃. ⁊. ĩ. de reg. iur. l. in his. vnde no. ꝙ licet femina nõ possit esse argẽtaria. vt. ĩ. e. l. femine. tñ si successit argẽtario ipsa tenet̃ edere rõnes quẽadmodũ et ipse vt hic. [his ṽbis significatur] ⁊ facit. s̃. e. l. si quis ex argẽ. §. donasset. vnde no. hic ꝙ nõ sunt pares successor rei singularis et iur. sic ⁊. ĩ. ad treb. l. j. §. si heres. [nec dolo malo] sub. vel lata culpa. vt. s̃. e. l. vbi. in pñ. [tenebit̃] sub. act. in factũ ex hoc edicto ad interesse. vt. s̃. e. l. si quis. §. ex hoc. ⁊. l. vbi in fi. vnde no. denunciationẽ nõ esse spernẽdã: quia facit quẽ esse in dolo vt hic. ⁊ ad hoc facit. C. de rei ven. l. si fundus. ⁊. ĩ. que in frau. cre. l. ait pretor. §. si cõditionalis. ⁊. ĩ. ad. l. iul. de adul. l. que vxori. ⁊ in aut. vt cuʒ de ap. cog. §. si igit̃. [causa cognita cogẽdus est legatariꝰ edere] officio iudicis si habet eas: al's tenetur act. in factũ ex hoc edicto ad interesse. vt. ĩ. l. proxi. in princi.

3 **Nummularios.** † In. §. isto dr̃: sicut argentarijs tenẽtur edere rõnes a se cõscriptas: ita ⁊ nũmularij: nã cum ad istos nũmularios publice decurrit̃ vt rationes cõscribant equũ est vt teneantur edere rationes: si ille qui petit iurat nõ calũnie causa petere ⁊ ad se pertinẽt ⁊ dr̃ pertinere ad eũ nõ solũ si cõtraxi cum nũmulario: sed etiaʒ si ei successi qui secũ cõtraxit. vel si cõtraxit cũ eo qui in nostra potestate est. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ lr̃e. [scribit]. q. d. licet ṽba edicti p̃toris loquant̃ in argẽtarijs tm̃. vt. s̃. e. l. p̃tor ait. in pñ. tñ equũ est nũmularios cogi edere rõnes. [qꝛ ⁊ hic ⁊c.] ⁊ ẽ ratio quare nõ est iniquũ [cõficiũt.] ⁊ ad hoc cõcor. s̃. e. l. si quis. §. exigit̃. ⁊ ideo no. ꝙ ex quo in diuersis inuenit̃ eadẽ rõ idem ius debet statui. vt. ĩ. ad. l. aquil. l. illud. [edi iubet]. s. pretor. [ad nos eñ ꝑtinet] sub. ratio. [contraxit] sub. vel subscripsit. ⁊ ad hoc facit. s̃. e. l. si qs ex argẽto. §. ex h̃ edicto i fi. Dr̃ signori dñs Jo. ⁊ az. formãt hic vnã q̃stionẽ q̃ posset formari sup q̃libet. l. huiꝰ ti. ⁊ maxime sup. l. pretor ait ipsi ita querũt ſm leges istas rõnes argẽtariorũ ⁊ nũmulariorũ ꝓbãt: ⁊ ideo edẽde sunt. ſʒ nũquid sicut olĩ ꝓbabãt rõnes eoꝝ in iudicijs ⁊ in causis ⁊ hodie ꝓbant. ṽbi gratia. pone ꝙ mutuo alicui scholari. x. facio ꝙ aliquis cãpsor ꝯscribit i libro suo: ꝙ tali die tali scholari mutuaui. x. postea in ꝓcessu tp̃is scholaris vult mihi soluere pecuniã: dico eatis ad talẽ campsorẽ qui scripsit ꝙ mutuaui vobis. x. ⁊ soluatis ei: vadit scholaris ad eũ ⁊ sibi soluit. x. noĩe meo ⁊ ille cãpsor scribit. postea vertit̃ questio inter me ⁊ scholarẽ sup dato ⁊ accepto nõ possuʒ ꝓbare ꝑ testes de dato nisi per rõnes cãpsoris: vel si possuʒ probare de dato scholaris: nõ potest ꝓbare de soluto nisi ꝑ scripturam campsoris; est ne adhibẽda fides tali ꝓbationi vt ei credat̃: ⁊ videtur ꝙ sic multis rõnibus ⁊ statim illa rõne: quia non inuenimus hodie mutatũ. s. ꝙ nõ debeat ei credi: ergo non prohibetur stare vt C. de testa. l. sancimus. ⁊. C. de ap. l. precipimus. in fi. Iteʒ quia iure veteri nouo ⁊ nouissimo rõnes argentariorum comprobantur iure veteri. s̃. e. l. pretor. ⁊ hoc iure nouo. C. quia. l. dicit consuetudines argentarioꝝ seruãdas. vt. C. de consti. pe. l. ij. in fi. Itẽ iure nouissimo autenticoꝝ cõprobant̃: qꝛ rõnibus argẽtarioꝝ dr̃ esse standũ. vt in aut. de fideius. in fi. coll. j. Itẽ qꝛ hodie iurant vbiq̃ vel in se vel cõi suarũ ciuitatũ oĩa fideliter ⁊ legaliter exercere: vñ istis argẽtarijs seu nũmularis dʒ credi ad instar tabellionũ: qꝛ si tabellio iurat fecisse instrumentum: statur illi instrumento nisi ꝯ̃. ꝓbetur. vt. C. ad. l. corñ. de fal. l. si qs decurio. Item qꝛ minus publice auctoritatis exigit̃ in his q̃ in tabellionibus cũ tabellio nõ possit esse seruus vt. C. de tabu. l. generali. ⁊. ĩ. de testa. l. qui testamento. §. seruus. sed argẽtarius bene põt esse seruus. vt. s̃. e. l. pretor. §. si seruus ecõtra videt̃ ꝙ scripturis argẽtarioꝝ factis super acceptis ⁊ datis credere nõ debeamus: qꝛ hodie ad eoꝝ fidẽ non recurrit̃: sed ad tabelliones. Item qõ in legibus nostris dr̃ de rõnibus argẽtarioꝝ ꝑ ꝯtrariã cõsuetudinẽ correctum est: ⁊ non est nouum. vt. s̃. de leg. ⁊ se. l. de q̃bus. in fi. ⁊. C. de cad. tol. l. vnica. in pñ. vnde olim stabatur rõnibus argentariorum ⁊ erant publice: qꝛ publice recurrebatur ad ip̃os: sicut hodie recurrit̃ ad tabelliones. vt. ĩ. l. pxi. sed hodie cũ scriptura argẽtariorũ ⁊ nũmularioꝝ non sit publica: sed priuata ei non statur sine alijs indicijs. vt. C. de ꝓba. l. instrumenta ⁊. l. rõnes. et. l. exẽplo. Itẽ isti argẽtarij vel nũmularij tp̃e harum legum eligebãtur publica auctoritate forte a fisco. vt. ĩ. l. pxi. §. ⁊ ideo. ⁊ eligebãtur forte vsq̃ ad certũ numeruʒ: sicut ⁊ medici. vt. C. de epis. ⁊ cle. l. parabolani. ſʒ hodie q̃libet est cãpsor ꝓ sua voluntate. ⁊ ideo ad euidẽtiã huius q̃õnis consueui subijcere talem diuisionem: qꝛ dñs Jo. ⁊ Az. breuiter hoc dicunt aut argẽtarius vel cãpsor hodie conscribit rationem inter me ⁊ eum: vt qꝛ mutuo ei. c. ⁊ ipse scribit in libro suo qꝛ debʒ mihi. c. si ꝑ hanc rõnem ꝓbo ꝙ debet mihi. c. statur illi rõni cõtra se non ꝓ se: qꝛ est ꝑuata scriptura que nõ ꝓbat sine alijs indicijs. vt in. l. p̃alle. ⁊ in aut. de tri. ⁊ se. §. studium ṽo. aut argẽtarius vel cãpsor conscribit in libro suo rõnem inter me et alium: sicut est in q̃stione premissa: hic dico ꝙ non statur huic scripture pro me nec cõtra me: nisi alijs amminiculis ꝓbem eã verã esse: qꝛ vt dixi est priuata scriptura q̃ sine alijs ãminiculis nõ ꝓbat vt in p̃alle. l. C. de ꝓba. l. instrumenta. Itẽ hec. l. prestat ar. ad q̃õnem de qua aliqñ dubitatur cõsueuit queri an possit aliquis tabellio in ꝯtractu celebrato secũ conficere instrumentuʒ. ⁊ videt̃ ꝙ non: qꝛ tabellio est loco testis in ipso instrumento. vt. C. ad. l. corñ. de fal. l. si qs decurio. ⁊. ĩ. de testa. l. domitius labeo. ⁊ in re ꝓpria nemo ydoneus testamẽtis. vt. C. de test. l. in oĩbus. Item ꝓhibetur quis sibi ascribere in testamento legatum. vt. ĩ. ad. l. cor. de fal. l. si quis testamẽto. et. ĩ. de his q̃ in testamẽto sibi ascribũt. l. ij. sed in q̃õne ista puto dicẽdum ꝯtra. ar. huius littere: qꝛ argentarius in ꝓprio cõtractu rõnes conficiebat vt hic ptʒ: tñ illi instrumento non dico esse credendum pro eo q̃ scripsit sed contra eum sic. vt in aut. de triẽ. et se. §. studium vero. et. C. de probationibus. l. instrumenta. et. l. exemplo pernitiosum est.

1 ☞ Rationes suas edere coguntur argentarij et omnes qui gerunt officium publicum.

2 Edi non debet totus liber: sed tota ratio prout pertinet ad petẽtem.

3 Actio ista datur ad interesse qõ possibile est portari in secũdo iudicio licet in primo non potuerit.

1 **Argentarius.** † In princ. huiꝰ. l. dicunt̃ duo. primo dicitur ꝙ argentarius q̃ cõscripsit rõnem ad me pertinentẽ tenetur mihi edere nedum ꝯtra se: immo ⁊ ꝯtra aliuʒ. scd̃o dr̃ ꝙ soli argẽtarij et nũmularij rõnes a se conscriptas tenent̃ edere ⁊ non alij: ideo qꝛ eorum officium publicã hʒ cãm et ad eos publice recurrit̃: et eoꝝ opera cõsistit in hoc vt actus sui rationẽ ꝯficiãt hoc dicit pñ. huius. l. videatis expõnem lr̃e. [edere iubet̃] intelligatis ei ad quẽ ꝑtinent. vt. s̃. e. l. p̃tor ait in pñ. [ideo] incipit scdʒ dictum [argentarios tm̃] sub. et nũmularios. vt. s̃. l. proxi. in fin. [neq̃ alios vllos absimiles] sed similes sic: vt sunt tabelliones. ar. huius littere cogendi sunt a p̃tore rõnes suas exhibere cũ opꝰ fuerit lʒ non nisi data pecunia. [publicã causam hʒ]. i. publicam auctoritatem hʒ. nõ aũt intelligatis ꝙ officiũ eorum sit publicũ qꝛ seruus põt esse argẽtarius vel nũmularius. vt. s̃. e. l. pretor. §. j. sed seruus non potest habere publicũ officium: qꝛ quo ad ius publicum attinet seruus ⁊c. vt. ĩ. de reg. iur. l. qõ attinet. Itẽ ad publica facta non admittuntur. vt. ĩ. de te. l. is. et. l. qui seruus. vnde no. ꝙ olim ſm ista tempora recurrebatur ad argẽtarios ⁊ nũmularios publice qꝛ eoꝝ officiũ pu. cãm habebat sicut hodie publice recurrit̃ ad tabelliones: verũtñ officiũ tabellionis est publicũ et ideo seruus non potest esse tabellio. vt. C. de tabu. l. generali. li. xij. et dixi. s̃. e. l. pxi. in fi. Item no. ꝙ regulariter qs suam scripturam vel instrumentũ quo non vtit̃ nec vsurus est non tenet̃ ꝯtra se edere. vt. C. e. l. j. ⁊. l. qui accusare. fallit in tribus casibus p̃mus est in aduersario fisci q̃ fauore fisci instrumenta sua ꝯtra se tenet̃ edere.

edere.vt.s.e.l.iij.z.j.de iure fi.l.ij.§.diuus. Item quis suũ instrumentum tenet edere cõtra se si eo vtit vel vsurus est.vt.s.e.l.j.§.edẽda sunt. Itẽ fallit in argẽtario z nũmulario vt hic.vel põt dici ꝙ illa.l.loquit in instrumẽtis hic in rõnibus: z rõnes sunt quodãmodo cõmunia instrumẽta.vt.C.e.l.vl.z.s.e.l.pretor.§.j.

2 Edi autem. † In.§.isto dicũtur duo primo dr ꝙ argẽtarius qui edit rationẽ tenetur edere rõnẽ a capite: sed si vellet edere rõnẽ a medio vel a fine non sufficiẽter ederet: sed si a capite edat totã rõnem videt ad plenuz de datis z acceptis posse cõstare. scdo dr ꝙ argẽtarius totũ codicez rõnũ suarũ non tenet edere sed tenet a capite edere illã solã rõnẽ que pertinet ad eũ qui petit editionẽ fieri: z ea sola que pertinent ad eũ edenda sunt. hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[a capite edat].i.cũ die z cõsule que sunt in capite.vt.s.e.l.j.§.rõnes.z.l.si quis ex argẽ.§.exigit.z.§.si initiũ.licet secus sit i instrumẽtis.vt.s.e.l.j.§.editiões[intelligi non põt] vnde no.hic ꝙ initiũ rei inspici debet.z ad hoc cõcor.s.de orig.iur.l.j.z.C.õ pigno.act.l.nec creditores z.C.de bonis que liberis.l.cũ oz.in fi. et j.man.l.si ꝓcuratorẽ.in pn.z.j.ꝓ socio.l.si idqõ.§.si filius.[describat.]vñ no.partẽ necessariã tm̃ edi.vt.s.e.l.ne quisꝙ.

3 Cum autem. † Signori hic repetit quoddã in superioribus positũ: vt illud exponat z ad illud opponit z rñdet: in superioribus habuistis si aliquis petit sibi rõnem edi nec edat dat actio in factũ cõtra eũ ad interesse: z qõ sit interesse eius exponit. z certe si iste cui rõ nõ fuit edita cõdemnat⁹ est aduersario vel succubuit: ideo videt ei⁹ interesse in quo cõdemnatus est vel in quo succubuit. s3 obijcit si nõ ꝓbauit apud iudicẽ apud quẽ petebat editionẽ fieri: ꝙ si tũc habuisset rõnes vicisset de se cõqueratur. vel si ꝓbauit z iudex rationẽ nõ amisit de iudice debet cõqueri. s3 rñ. ꝙ nõ est ita: quia potest esse ꝙ nũc qñ agit act.in factũ ex hoc edicto ad iteresse: ꝙ habet testes vel instrumẽta quibus põt ꝓbare ꝙ si editio fuisset sibi facta vicisset: quos testes vel instrumẽta prius habere nõ poterat. z est simile in cautiõe surrepta aut corrupta: qz potest esse ꝙ modo possum ꝓbare ꝙ talis erat debitor meus in centũ de quo cautio fuit mihi surrepta vel corrupta de quo nõ poterã tũc ꝓbare qñ cautio fuit mihi surrepta vel cãcellata. z ideo si prius ꝓbare nõ potui qñ editio fieri petebat ꝙ si editio facta fuisset vicissem: et modo possum ꝓbare cõdemnabit mihi argentarius ad interesse meũ. hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere [actio].s.in factũ que datur ad interesse.vt.s.e.l.si quis.§.ex hoc.z.l.vbi exigitur.in fi.[consequatur].s.ab argentario interesse.[sed an hoc] iuriscon.hic obijcit[ꝓcedat].i.an istud verũ sit.[hunc iudicem] sub.apud quẽ egit act.in factũ ad interesse. z hoc dicit allegando nõ diffiniẽdo.[potuisse.]sub.si rõnes fuissent sibi edite.[de seipso].s.quare nõ ꝓbauerit[queri debet] qõ est.j.z tũc dãnũ quod quis sua culpa zc.vt.j.de regu.iur.l.qõ quis[aut de iudice] qui eũ ꝓbãtẽ nõ admisit.[qri debet]sub.z iniuria q̃ fit a iudice dz ei nocere cui fit nõ alijs.vt ar.j.de euic.l.si ꝑ imprudẽtiã.in pn.z in isto casu iudex põt cõueniri act.in factũ.vt insti.de ob.que ex delic.na.in pn.[s3 nõ ita]hic rñ.iuriscon.oppositiõi quã.s.fecit[illo tpe].s.quo victus fuit.[sic em̃] qõ predicta rñsio sit vera ꝓbat iuriscõ.ꝑ locũ a simili.[cõpetit ꝯditio]furtiua cõtra surripientẽ ad duplũ quãtitatis q̃ cõtinebat in caut.surrepta.vt.j.de furt.l.qui tabulas.§.pe.z.l.quidã tabularum.in pn.z.§.vl.[actio].i.l. aquil.ꝯ corrũpẽtẽ.vt.j.ad.l.aqui.l.in lege aquil.si deletũ.[ꝓbare].s.ꝯ debitorẽ.nõ dico cõtra surripiẽtẽ vel corrumpentẽ.[hoc nũc].i.cũ agit ꝯdictiõe furtiua vel.l.aquilia ꝯtra surripientem vel corrũpentẽ.[ꝓbare possum⁹]si em̃ nũc ꝓbare non possum⁹ nos vincere potuisse: si rõnes fuissent edite: ergo nõ probam⁹ nostrũ interesse: z sic nõ fieret cõdemnatio: nec hic nec supiori casu. z ita no.ꝙ potest esse ꝙ aliquid retro nõ potuit probare: z tñ hodie possum ꝓbare vnde nõ ꝑpterea mea desijt interesse. z ad istõ accedit.j.de fur.l.qui tabulas.cum.l.seq.

1 ☞ Differentia inter instrumenta z rationes.

Exempla instrumentorum.

1 In.l.ista pretor ait: hucusq3 principaliter facta est mentio de rationibus † hic notat differẽtia inter instrumẽta z rationes: licet rõnes cõiter edant cũ subscriptis edẽtis exẽpla: tñ instrumẽta tradunt sine subscriptiõe edẽtis. hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ lrẽ.[edi posse receptũ est] vbi gra: si ꝑduri aliquod instrumẽtũ cõtra te: satis est si faciã tibi copiã describẽdi sine die z cõsule: nec est necesse ꝙ subscribã in fi.ꝙ copiã exẽpli illius instrumẽti tibi feci: vñ exẽpla instrumentorũ possunt tradi cũ subscriptiõe edẽtis z sine z rõnes debẽt edi cũ subscriptiõe edẽtis: z si argẽtarius tradat exẽplũ rõnũ: debet subscribere ꝙ tradit exẽpluz rõnũ.vt.s.e.l.si quis ex ar.§.j. S3 que est ratio diuersitatis. Rñ. vbi vtor instrõ ꝯtra te in iudicio vtor instrõ contra te nõ a me cõscripto: sed ab alio: s3 dũ argẽtarius edit rõnes ipse edit rõnes qs ipse cõscripsit: ergo merito ipse debet subscribere qz ꝑ ipm q fecit debet ꝓbari rei veritas.vt.C.ad.l.cor.de fal.l.si qs decurio.est et alia dñia inter rõnes z instrumẽta: qz exẽpla instrõꝝ sine die z cõsule debẽt edi.vt.s.e.l.§.editiões.ex qb⁹ exẽplis nõ fit ꝓbatio: et iõ nõ ẽ necesse cõscribi vt hic.z.C.e.l.procurator.sed rõnes debẽt edi cũ die z cõsule cõscripte rõnis.vt.s.e.l.j.§.rõnes.z.l.ꝑtor ait. in pn. Itẽ instrã publica aliqñ sunt ꝓpria tm̃ edentis: sed rõnes sunt quasi cõia instrumẽta.vt.C.e.l.vlti.

1 ☞ Femine a virilibus z publicis officijs sunt remote.

1
Emine remote. † In.l.ista dr ꝙ rõnes debent conscribi ab argẽtarijs: z masculi põt esse argẽtarij: qz exercere argẽtariã opa virilis est: sed femine non possunt esse argẽtarie: remote em̃ sunt ab illo officio: qz virile z quasi publicũ officiũ est: z femine a virilib⁹ z publicis offi. sunt remote. hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ lrẽ.[vtilis sit]sub.z est quasi publicũ officiũ.vt.s.e.l.argẽtarius.et femine a quasi publicis officijs sunt remote.vt.j.de reg.iur.l.femine. eadẽ rõne repelluntur a tutela z a postulando vt.C.qñ mu.tu.offi.fun.po.l.j.z.j.de postu.l.j.§.serũ.qz in multis iur.articulis zc.vt.s.de. sta.ho.l.in multis. z qz nõ debẽt mulieres se immiscere actib⁹ viroꝝ vt.C.de ꝓcura.l.maritus. Sed ad istã.l.instat z op. z videtur ꝙ mulier ex causa teneat edere rõnes. vnde videtur cõtra.C.eo.l.j. Ad quod vos dicetis ꝙ mulier nõ põt esse argentaria vt hic. sed succedere posset argẽtario: z tunc tanꝙ heres argẽtarij tenetur edere rationes ex causa. vt in.l.contra. qz sicut argẽtarius tenetur edere rationes: ita z eius successor.vt.s.eo.l.si quis.§.j.z.l.quedam.§.nihil interest.

Ec actio. In.l.ista dr ꝙ actio in factuz ex isto edicto que dat ad interesse cõtra argentariũ si rõnes nõ edidit vel malitiose edidit: vel ꝑ ꝑte tm̃ edidit: est pretoria vnde post annũ nõ dat. Itẽ ex facto defuncti in heredẽ nõ datur: sed ex facto ipsi⁹ heredis dat in heredẽ: z ista actio dat ei cui⁹ interest z heredi eius. hoc dicit ista.l. videatis expositionẽ littere.[hec actio].s.i factũ ex hoc edicto.[neꝙ post annũ] qz ẽ ꝑtoria. z reglr ꝑtorie act. tollunt anno.vt insti. de perpe.z tẽp.act.in pn.z.j.de act.z ob.l.in honorarijs.[neqz i heredẽ argẽtarij.nisi ex suo facto dabit] vñ no.ꝙ ex facto defuncti zc.vt si defunct⁹ nõ edidit nõ dabit act.in factũ ex hoc edicto cõtra heredẽ vt hic: sed ex facto heredis bene dabit hec actio contra heredẽ: puta si habet rõnes apud se z nõ vult edere.vt.s.e.l. si quis.§.j.z.l.quedã.§.nihil interest.[heredi autẽ dat]sub. eius cui interat rõnes fuisse editas vt hic.z.s.l.quedã.i fi. qz regulariter oẽs actiões que cõpetunt nobis siue sint ex cõtractu vel quasi: siue ex delicto vel quasi: mortuis nobis dantur heredib⁹ nr̃is vt insti.de ꝑpe.z tẽp.act.§.j.sed z heredib⁹ nisi sint ꝑdite ad vindictã: qz tales ante lit.cont.nõ sunt in bonis nr̃is. vt.s.de in ius vo.l.pe.z.s.si quis caut.l.si cũ.§.qui iniuriarũ. S3 ad.l.istã instatur z opponit: qz ista.l.prima facie videt mirabilis: hic dr ꝙ ista act.in factũ ex hoc edicto que datur cõtra argẽtariũ ex facto argẽtarij nõ dat cõtra heredẽ ei⁹. sed ꝓbo cõtra. aut ista actio descẽdit ex cõtractu vel quasi: aut ex maleficio vel quasi. si ex cõtractu vel quasi bene datur in heredẽ ex facto defuncti: etiã si ad heredẽ nihil ꝑuenit.vt.j.de act.z ob.l.ex contractib⁹. si ex delicto vel quasi hoc esse nõ potest: qz dat cõtra dñm de peculio.vt.s.e.l.ꝑtor.§.s3 si seruus. s3 actiões que sunt ex delicto vel quasi nõ dantur de peculio cõtra dñm vel patrẽ vt.j.de his qui deie. vel effu. l.j.§.si fili⁹.z.§.cuz suus. z ad istud põt dici dupl'r: z vno mõ ẽm quosdã ꝙ ista actio est anomala z irregularis: que nõ sequit regulã aliarũ actionũ vt hic. vel potest dici ꝙ hec actio fit ex cõtractu: nã ego videor cõtrahere cũ argẽtario: si mãdo ei ꝙ rõnẽ cõscribat inter me z se: vel inter me z aliũ.vt.s.e.l.si quis.§. rõnũ. si obijcias cur ex dolo defuncti nõ datur actio in heredẽ. Rñ. speciale est hic in ea. sic z alibi speciale est in actiõe in factum que descendit ex illo edicto si mẽsor falsum modũ dixerit.l.ij.§.vl. similiter est spãle in tributoria act.vt.j.de tribu.l.illud.§.vlt.z.l.seq. z.l.qõ in heredẽ.in pn.z.j.de edi.edic.l.sciendũ.§.vlt. z ẽm hoc intelligitur.j.depositi.l.si hominem.§.diuus.

☾ De pactis. Rubrica.

☾ Signori ista rub.ad precedẽtia potest duob⁹ modis cõtinuari: z vno modo sic.de preparatorijs iudiciorũ.s.de vocatiõe i ius: z de editiõe actionis in supiorib⁹ tractatũ est. vnde consequẽter de iudicijs esset tractãdũ: verũ qz meticulosa res est ad iudiciuz venire: z plerũꝙ litigãtes vocati ad iudicium transigũt: z quia honestius est gratis pacisci ꝙ̃ nõ gratis: ponit rub.de pactis scilicet gratuitis: postea de transl.i.de pactis nõ gratuitis anteꝙ po-

natur de iudicijs. vel potest cõtinuari secũdo modo sic ista rub. ad precedentia: quia oĩs trãsactio est pactũ: sed nõ econtra. vt. j. e. l. j. nam pactum ⁊ trãsactio habent se ad inuicẽ vt genus ⁊ species ⁊ vt totũ ⁊ pars: ⁊ vt homo ⁊ animal: nã quicquid est homo est animal: sed nõ ꝯuertitur: ita trãsactio est pactũ sed nõ econtra: ⁊ ita de pactis generalibus videamus: postea de specialibus sic ⁊ alibi primo ponitur genus postea species. vt. C. de sac. sanc. eccle. l. generali. ⁊ l. iubemus. vnde de pactis. s. generalibus gratuitis vel nõ gratuitis videamus. sꝫ in ti. isto tractatur de pactis gratuitis tantũ: licet incidẽter de nõ gratuitis fiat mẽtio: sꝫ in sequẽti ti. tractatur de pactis nõ gratuitis videamus itaqꝫ quid sit pactũ ⁊ vnde dicatur ⁊ que sint diuisiões pactorũ ⁊ ad quos porrigantur vires eorũ: quod plene dic vt in summa dixi.

1 ☞ Pactum est consensus duorum pluriũve in idem. Et quare dicatur in idem et non in eodem.

2 Differentia inter pactum et pollicitationem / stipulationẽ et promissionem.

3 Verbum conuentionis est generale ad omnia pacta contractus et distractus.

4 Contractus nullus est sine consensu.

5 Furiosus accipiens pecuniam mutuo licet postea consumat nõ reconciliatur mutuum.

Huius edicti eq̃tas na. iuriscon. tractaturus de pactis gratuitis: vel de pactis in genere anteꝙ̃ ponat dictũ pretoris factũ circa pacta qđ est. j. e. l. iurisgen. §. pretor ait. p̃mo ponit cõmendationẽ edicti pretoris. tertio ponit quid sit pactũ: ⁊ vnde dicatur: ⁊ que sit differẽtia inter pactũ ⁊ cõuentionẽ ⁊ que sint vires pactorũ. ⁊ hec omnia ponit vsqꝫ ad. l. iurisgẽ. §. pretor ait. ab illo. §. inantea ponit verba edicti pretoris. ⁊ illa exponit. postea vsqꝫ in finẽ tituli ponit mltas questiones ⁊ decisiones que fuerũt de facto: ⁊ illas determinat ⁊ sic de pactis agit in hoc titulo. Et in p̃n. huius. l. ponũtur tria. p̃mo em̃ iuriscõ. cõmendat hoc edictũ pretoris de summa ⁊ naturali equitate dicẽs hui⁹ edicti equitas naturalis est vt pacta inter hoĩes facta seruẽtur cũ sint introducta naturali equitate hoĩm. i. naturali hoĩm ingenio. quid em̃ magis congruit humane fidei ꝙ̃ pacta seruari: quasi dicat nihil. Secũdo dicit vnde dicatur pactũ. ⁊ dicitur pactũ a pactiõe: inde nomẽ pacis descendit: quia quivolunt pacẽ inuicẽ habere cõsueuerunt super pacto pacem habere. Tertio dicitur quid sit pactũ: ⁊ certe pactũ est cõsensus duorꝫ vel pluriũ in idẽ dandũ vel faciendũ alteri ab altero placitum: ⁊ cõsensus. i. acceptatus cõsensus. h. d. ista. l. in. p̃n. [huius edicti] s. de pactis: vt ptꝫ ex rub. cui⁹ v̾ba ponunt̃. vt. j. e. l. iur. gẽ. §. pretor ait. ⁊ sic no. primo cõmẽdat edictũ pretoris anteꝙ̃ inserantur verba edicti pretoris: simile facit alibi: vt. s. quod quisqꝫ iur. ⁊c. l. j. in prin. aliquãdo ecõtra facit. s. quia p̃io ponit verba edicti pretoris: postea ponit cõmendationẽ. vt. s. ti. p̃xi. l. pretor ait. in p̃n. ⁊. §. j. [equitas naturalis est] nõ exponatis naturalis ẽ: id est paciscí: est iuris naturalis: nã illa dicũtur iuris naturalis que sunt cõia omnibus tã hominib⁹ ꝙ̃ brutis. vt. s. de iusti. ⁊ iur. l. j. §. ius naturale est. sed pacisci nõ est brutorũ alaliũ: qꝛ in pacto requiritur cõsensus. vt. j. p̃xi. §. ⁊ bruta animalia carent consensu. vt. j. si quadru. pau. fe. di. l. j. in princ. ⁊ ideo vos exponatis [huius edicti equitas naturalis est]. i. naturali ratione hominũ introducta est pactio. vt. j. e. l. conuentiones. ⁊. C. de in ius voc. l. nemini. et in hac significatione ponitur ius naturale pro iur. gen. vt insti. de rerum di. §. singulorum. ⁊ ex hac littera sic exposita colligitur illud no. ꝙ pactum nudum habet ⁊ continet in se naturalẽ obligationem vt hic: non ciuilem cum sit inefficax ad agendum vt. C. eo. l. legem quam dixisti. vnde licet nudum pactum nõ habeat act̃. habet tamen retentionem. vt. j. de condi. inde. l. iul̾. verum debitorẽ ⁊. l. frater a fratre. ⁊. C. de iur. ⁊ fac. igno. l. cum quis. ⁊ ꝙ nudum pactum habeat ⁊ contineat in se naturalem obligationem colligitur expresse. j. de fideiuſ. l. heres a debitore. §. seruo. ⁊. l. fideiussor. §. si fideiussor. si dicas ꝙ intelligitur littera ista [huius edicti equitas naturalis est] de pactis. s. vestitis. respõ. ideo ꝙ idem est in nudis: quia hic est indefinita hui⁹ edicti scilicet de pactis equitas naturalis est: ergo intelligitur siue de vestitis siue de nudis: qꝛ indefinita equipollet vniuersali. vt. j. si ser. vẽd. l. altius. [quid enim] bene dico ꝙ huius edicti equitas naturalis est. [quid em̃ tam congruum est fidei humane ꝙ̃ ea que placuerunt seruare.] quasi dicat nihil est congruum magis humane fidei: vnde colligetis ex littera ista illud no. ꝙ nihil magis debetur hominibus ꝙ̃ pacta seruare: et ad hoc facit. C. de transac. l. non minorem. et. j. de constit. pe. l. j. in princi. sed ad id quod hic dicitur instatur ⁊ opponitur et videtur ꝙ male dicat littera ista: quia satis quedam alia magis congruunt humane fidei: nam magis congruit humane fidei colere deum ⁊ parẽtibus ⁊ patrie obedire. vt. s. de iusti. ⁊ iur. l. veluti. ⁊ vere magis congruit colere deum cum anime hominũ sint preferende quibuslibet rebus. vt. C. de sacrosan. ec. l. sancimus. in fi. ⁊ quia deo ⁊c. vt in aut. de cler. qui subro. sunt in lo. eorum qui re. coll̾. v. in fi. quare vos dicetis ꝙ hic iur. cõ. hyperbolice loquitur. i. hec est figura illa que hyperbolis nuncupatur: quia est manifestus excessus veritatis vt manifeste potest videri in ioculatore qui dicit de aliqua publica meretrice que dat sibi vnum ciphum vini: tu es melior mulier ꝙ̃ regina: sic est hic hiperbolica locutio: ⁊ similis hiperbolica locutio notatur alibi ĩ l. que dicit: nihil est magis ꝯtrariũ consensui ꝙ̃ error qui imperitiã detegit. vt. s. de iur. om. iu. l. si p errorẽ: sed certe magis est metus ꝯtrarius ꝙ̃ error: qꝛ non hꝫ in se cõsensum. itẽ similis hiperbolica locutio notatur alibi in. l. que dicit: nihil est qđ magis hominibus debeat̃ ꝙ̃ vt supreme volũtatis liber sit stilus: ⁊ licitũ ꝙ iterum nõ reddit arbitriũ. vt. C. de sacrosan. ec. l. j. Or sequit̃ in littera. [pactũ aũt.] hic incipit scđm dictũ. [inde]. i. a pacto. [appellatum est.] ☙ Or signori no. hic vnũ ꝫm legistas ⁊ ysidorũ ꝫm legistas tria sunt ⁊ vnum descẽdit ab altero: est pactio est pactũ est pax pacis: vñ ꝫm legistas ex pactione descendit pactum ex pacto pax: ⁊ hoc inducit lr̃a ista dum dr̃ pactum a pactione dr̃ [inde etiã]. i. a pacto nomẽ pacis appellatum est: sed signori ꝫm grammaticos ⁊ ysidor⁹ in libro ethimologiarum dr̃ aliter ꝙ pactio descendit a pacto a genitiuo huius nomĩs pacti addita o sit pactio: quare vos dicetis ꝙ iuriscon. noluit hic deriuare: nam deriuatiue pactio descẽdit a pacto: ꝫm qđ dixit ysidorus in libro ethimologiarum: sed voluit facere quãdam denominationem: nã denominatione pactum dr̃ a pactione: vnde dr̃ pactũ. i. pacis act⁹: nã in pacto pacis ⁊ concordie est actus vt hic dr̃: vnde etiã nomẽ pacis appellatum est: simile no. s. de iusti. ⁊ iur. l. j. in p̃n. ex quo colligetis illud no. ꝙ si pactum denominat̃ a pactio: vt hic dr̃ ꝙ iuriscon. alludit vocabulo non ponit̃ deriuatio: sic ⁊ alibi iuriscõsultus alludit vocabulo. j. si. cer. pe. l. ij. §. appellata. ⁊. j. de acq. pos. l. j. et. j. de tu. l. j. ⁊. j. de edil. edic. l. j. vel si placet potestis dicere qđ dicit̃ pactum a pcussione palmarũ: veteres, em̃ cõsentiẽtes palmas adinuicẽ sibi percutiebãt in signũ non violande fidei. [⁊ est pactio]. s. vt pactum. [duoꝝ pluriũ ve]. s. triũ vel quattuor. [in idem placitũ ⁊ ꝯsensus]. i. placitus ⁊ approbatus cõsensus. q. d. spontaneus cõsensus qđ dicitur ad differentiã conuẽtionum celebratarum per metũ licet coacta voluntas sit voluntas. vt. j. qđ me. cau. l. si mulier. §. pe. vel põt expom. [est pactio duoꝝ pluriũ ve in idẽ placitum ⁊ cõsensus]. s. exp̃ssus: nã in pactis interdum interuenit exp̃ssus cõsensus interdũ tacitus. vt. j. plene subhciã. ☙ Or signori visa casus positione ⁊ summaria expõne lr̃e ex p̃n. huius. l. colligetis plura no. ⁊ magistralia ad q̃ tota die allegam⁹ et in p̃n. huius. l. et statim colligetis illud no. ⁊ magistrale ☩ ꝙ pactum nudũ hꝫ in se et ꝯtinet naturalẽ obligationẽ[a] nõ ciuilẽ ⁊c. dic vt. s. in expõne lr̃e no. Itẽ no. ꝙ pactum est ꝯsensus duorum vel pluriũ et ideo seruat̃. vt. j. de ac. emp. et vẽ. l. ex empto. in p̃n. ⁊ vere seruat̃. qꝛ graue est fidẽ fallere graui ⁊c. vt. j. de consti. pe. l. j. in p̃n. Sed p deo quare dicit hec lr̃a ꝙ pactum est duoꝝ pluriũve in idẽ et nõ in eodẽ. Signori circa hoc dñs Jo. nisus est subtilizare et fecit circa hoc quãdã summulã q̃ est minus vnius colũne et fecit eã ideo vt videat̃ quid sentiat circa pacti descriptionẽ et dixit Jo. qđ dicit vlp. iur. cõ. hic pactũ est duoꝝ plurium ve in idem et nõ in eodẽ: bñ dixit: qꝛ duo plures in eodẽ consentire et nõ est pactũ: sed duo nõ possunt cõsentire in idẽ quin sit pactum et ꝙ hoc sit verum videte: pone ꝙ duo pluresve cõsentiũt ꝙ sol sit in medio planetarũ: in eodẽ cõsentiunt tñ nõ est pactum. item si ego et tu cõsentimus ꝙ luna sit in finibus planetarum in eodẽ consentimus: tñ non est pactum. Item si ego et tu consentimus ꝙ socrates sit lapis: vel mare sit lapis vel ꝙ ego sum melior homo ꝙ̃ rex Francie in eodẽ cõsentimus: tñ non est pactum: qꝛ neutrum alteri talis consensus obligat. sed vbi ꝯsentimus in idẽ non possumus in idẽ cõsentire quin sit pactũ: si ego em̃ et tu consentimus in idẽ dãdum vel faciẽdum tibi a me et a te mihi erit pactũ. vnde cũ ꝯsentimus inter me ⁊ te ꝙ des mihi. x. vel ꝙ facias mihi foueã in idẽ ꝯsentimus: ad hoc ergo ꝙ pactum sit efficax et obligatorium necesse est ꝙ duo consentiant in idẽ dãdum vel faciendum: et hic etiã scripsit dñs Az. C. in summa huius ti. in p̃n. sed signori salua eoꝝ auctoritate q̃ maria fuit nõ est magna vis inter idem et eodẽ: qꝛ siue ꝯsentimus in idem siue in eodem nõ tñ obligando nos vnũ alteri non est pactũ vt si consentimus ꝙ luna sit in finibus planetarũ: et in alijs exemplis. s. p̃libatis. sed si cõsentimus inter me et te de aliquo a te mihi dãdo vel faciendo ꝯsentimus in eodem vel in idem est pactũ. vñ in hoc non erat vis. sed in hoc si cõsentimus in idẽ vel in eodẽ dãdo vel in faciendo vel p̃stando alterũ alteri est pactum: nõ si ꝯsentimus in nõ dãdo: vel in non p̃stando. ⁊ ideo dꝫ exponi lr̃a. [pactio] sub. vel pactum. [est duorum

a ☙ Naturalem obligationẽ Adde ꝙ de iuregentiũ ex quocũqꝫ pacto nudo et ex quacũqꝫ promissiõe vel p̃tiũ conuentiõe oritur obligatio que appellatur naturalis. l. sticbũ. §. naturalis. ff. de solu. l. cum ampli⁹. §. his natura dꝫ. ff. de regu. iu. Sed nõ oritur ciuilis obligatio nec actio nisi in cõuentionibus iurisgẽtiũ que speciale nomẽ recipiũt iuxta. l. iurisgẽtiũ ĩ p̃nc. j. eodẽ. vel nisi interueniret implemẽtũ vt ibi vel nisi interueniret stipulatio vt per Do. Ja. in rub. ff. de verb. obli.

duorũ vel pluriũ in idẽ]sub.dandũ vel faciẽdum vel prestãdum alteri ab altero:⁊ quare hoc dico:q͛ si ego ⁊ tu cõsentimus ꝙ debeas mihi dare.x.vel facere foueã est pactũ:q͛ interuenit consensus duorũ:⁊ vnusquisq͛ potest stipulari sibi vel pacisci.vt insti.de inuti.stipu.§.alteri.⁊.ff.de verbo.obliga.l.stipulatio ista.§.alteri.sed quid erit si ego ⁊ tu consentimus paciscẽdo ꝙ titius det seio decem:nunquid est pactũ:certe non:sed est quedã trupha:⁊ quidã trupbatarius consensus:quia vnusquisq͛ potest sibi pacisci ⁊ non alteri: vñ sicut licet vnicuiq͛ testari de suis bonis nõ de alienis.vt in auten.de mona.§.illud.ita vnusquisq͛ potest sibi pacisci nõ aliĩs:sed quid erit paciscendo consentimus ꝙ cuidã tertio debeas dare decẽ:vel ꝙ titio facies foueam erit ne pactũ:dixit Jo.ꝙ sic:⁊ aliqñ ẽ vtile aliqñ inutile:vtile ẽ pactũ si mea interest ꝙ des illi tertio:inutile est si mea non interest illi tertio decem dari:nam alteri stipulari nõ possumus si nõ interest nostra:al's sic.vt.ff.de verborũ obligat.l.stipulatio ista.§.alteri.⁊.§.si stipuler.sed certe videtur ꝙ dñs Jo.minus bene dixit:si ego et tu consentimus ꝙ cuidã tertio debeas dare decez:⁊ ita paciscor alteri indubitanter hec pactio non videtur habere vim pacti nudi:quod si verum est nõ est pactũ vires pacti nudi non habet:quia pactũ nudũ parit naturalẽ obligationẽ:vt in principio huius notabilis:sed vbi paciscor ꝙ cuidã tertio des decem.hec pactio nõ inducit naturalẽ obligationẽ:quia naturale debitum solutũ nõ repetitur.vt.ff.de conditione indebiti.l.naturaliter.⁊ tamen solutum ex tali pacto repetitur.vt.ff.de verborũ obliga.l.eum qui.§.qui sibi.in fi.denuo nõ habet tale pactum vires pacti vestiti: q͛ non parit actionẽ ei quod ex eo apparet:quia qui paciscitur alteri ipse non videtur ei cauere cui paciscitur.vt.ff.de regulis iuris.l.quo tutela.§.vltimo.immo plus dico si eo casu mea iterest titio nõ datur act.sed mihi.⁊.C.de inuti.sti.l.iiij.⁊.ff.de verb.ob.l.liber homo.§.j.preterea si mea nõ interest non parit obligationem naturalem vel ciuilẽ:⁊ sic qd volui non potui ⁊ quod potui nolui:vt hic:⁊.C.si quis al.vel sibi.l.multum interest.⁊.C.de iure deli.l.potuit pupillus.⁊ nudũ pactũ habet in se:vt naturalẽ obligationẽ inducat:cũ ergo istud pactũ nõ operetur que pacti nudi sunt nec ea que vestiti:cõstat ꝙ nec nudũ pactũ est nec vestitum:ergo nõ est pactũ:⁊ hoc verũ est de subtilitate iuris:tñ lex vocat conuentionẽ pactũ.vt.C.e.l.debitorũ.⁊.l.pacto successorũ.vñ in stricta significatiõe nõ est pactũ:sed in larga significatione sic:⁊ hoc approbat dñs azo in summa hui⁹ ti.C.in prin.sed qd dicemus si paciscẽdo ego ⁊ tu cõsentimus ꝙ dñs rex anglie dabit tibi quolibet anno mille marchas erit ne istud pactũ:⁊ certe dñs Jo.⁊ az.hic approbãt in summa.C.e.ti.in prin.dixit nõ esse pactũ ⁊ nõ valere:q͛ pmittere factũ alienũ videor:⁊ q fctm̃ alienũ pmittit nõ tenet.vt.ff.de v.ob.l.stipulatio ista.in pn̄.⁊.l.iter stip.i pn̄.sz certe in q̃stiõe ista puto fore distiguẽdũ:aut dico pmitto ꝙ dñs rex dabit tibi quolz ãno.c.mar.⁊ si nõ dabit pmitto tibi.c.noie pene:quo casu lz nõ valeat quo ad pricipale tñ valet quo ad penã.vt.ff.de ver.ob.l.habere licere.sed si promitto paciscẽdo inter me ⁊ te:me curaturũ ⁊ facturũ ꝙ dñs rex dabit tibi quolibet ãno.c.mar.hoc casu pactũ est.vt.ff.de ver.ob.l.quotiẽs quis.⁊ sic intelligit.ff.de ver.ob.l.si quis aliũ.⁊.§.verborũ.sed quid:titius det tibi.c.⁊ cõsentimus paciscẽdo inter me ⁊ te ꝙ in ppetuũ nõ petas a titio.c.nũquid valet tale pactũ.rñ.fm az.vt in summa.C.eo.tit.no.in.j.col.aut paciscor titio vt extraneo quo casu nõ valet pactum:aut pacisor titio vt ei vt heredi meo queraẽ exceptio:quo casu valet pactũ vt ei queratur exceptio:⁊ sic intelligitur.ff.e.l.si tibi.§.pactus.⁊.l.heredi.⁊.l.auus.Or signori ex his que dicta sunt vobis

2 colligetis † illud no.siue magistrale ꝙ pactũ est duorũ plurium ve placitũ ⁊ cõsensus in idẽ dandũ vel faciẽdum alteri ab altero dãdũ vel faciẽdũ alteri ab altero nõ alteri qd terti⁹ debet alteri nostrum.¶ Or signori cõsueuit denuo queri q̃ sit dr̃ia inter pactũ ⁊ pollicitationẽ stipulationẽ ⁊ pmissionẽ:⁊ certe pactũ est pprie duor͛ pluriũ ve spõtane⁹ cõsensus nõdũ dãdũ alteri ab altero vt hic:⁊ est iur.gẽ.cõuentio.vt.ff.e.i.iur.gen.pollicitatio est solius offerẽtis pmissio ⁊ nõ duor͛ vel pluriũ.vt.ff.de polli.l.pactũ caueẽ aperte stipulatio est quedã solẽnis vbor͛ cõuentio interrogatiõe precedẽte secuta cõtinua rñsione.vt.ff.de v.ob.l.j.⁊.l.stipulatio.§.stip'o est.⁊ est iuris ciuilis.vt insti.de ac.§.de cõsti.pecunia pmissio est genus:vñ qui pollicet:itẽ qui pacisciẽ vel vbis se astrigit pmittit.vt.ff.de edi.edic.l.sciẽdum.§.edictũ.

Conuentionis verbum. Signori ex quo iuriscõ.in superiorib⁹ posuit qd sit pactũ:⁊ vñ dicaẽ ⁊ cõmendationẽ huius edicti pcedit more rhetorico.s.dicẽdo differẽtiã inter pactuz ⁊ cõuentionẽ esse:q͛ omne pactũ est cõuẽtio:sed nõ ois cõuentio

3 est pactum.† ⁊ iuriscõ.tractaturus de cõuentiõe dicit ꝙ hoc nomẽ conuentio est generale:nam qui paciscũtur gratis vel nõ gratis dicuntur conuenire ad inuicem:sicut enim cum multe persone in diuersis locis veniũt ⁊ conueniũt in vnũ locũ ita contrahẽtes ex diuersis animi motibus in vnam sñiam decurrũt:apparet ergo ꝙ oẽ pactũ est cõuentio:sz nõ ecõtra:q͛ hoies cõueniunt in vnũ locum;⁊ tamẽ nõ est conuentio:siue pactum.hoc dicit iste §.videte expositionẽ lr̃e.[cõuẽtionis vbũ].i.dictio:nã hic nõ sumit p illa pte significatiua vbi sed dictionis.[de quibus negocij contrahẽdi].i.obligatiõis cõstituẽde vt est in vẽditiõe.[trãsigẽdi que causa.] puta non gratis:nam ois transactio est pactum:sed non conuertitur:ita transactio non fit gratis sed pactum sic.item trãsactio fit de re dubia ⁊ lite incerta:sed pactuz fit de certa.vt.ff.de trãsac.l.j.[locis].i.spacijs ⁊ puincijs[colligunt]sub.audiẽdi cã vt faciũt scholares.[in vnã sñiam].i.volũtatẽ.[decurrũt]sub.dicunẽ cõuenire.Or signori no.in.§.isto ꝙ cõuẽtio est genus pactũ spẽs:sicut ⁊ trãsactio est gen⁹ pactũ est spẽs:sed tñ nõ ois cõuẽtio est pactũ:nã aliqñ multi conueniũt in vnũ locuz ⁊ tñ nõ est pactũ.itẽ no.ꝙ pactũ dr̃ cõuẽtio sil'itudinarie:nã sicut qui ex diuersis locis in vnũ locũ cõueniũt ita qui paciscunẽ ex diuersis ai motib⁹ in vnã sñiam decurrunt vt est videre in emptiõe et vẽditiõe:nã dicit emptor vẽditori p quãto vis dare rẽ istaz dicit vẽditor p.xij.dicit emptor:volo tibi dare.x.postea dicit emptor:si tu vis.xj.ego dabo tibi:dicit vẽditor ⁊ ego do tibi:⁊ ita decurrũt in vnã volũtatẽ:⁊ ad istud accedit.C.de rescin.vẽ.l.si volũtate.in fi.vñ sicut se habet genus ⁊ spẽs totũ ⁊ pars:sic ⁊ conuentio habet se ad pactũ:sicut ⁊ alibi.ff.sic cer.pe.l.ij.§.appellatũ est.

4 **Adeo autem.** † Quia oẽ pactũ est cõuentio sz nõ cõuertiẽ:apparet ꝙ vbũ conuẽtiõis ẽ generale:⁊ vere gñale est:nã nullus cõtractus est qn requirat in se consensum siue cõtrahaẽ re siue verbis:⁊ id stipulatio que cõtrahiẽ verbis si nõ habet cõsensum nulla est:⁊ q͛ vbũ cõuentiõis est generale:cõuentiões diuidũtur:nã quedã trãseũt in pprĩuz nomẽ cõtractus:sicut est in emptiõe ⁊ vẽditione locatione:quedam stãt in suo noie generali ⁊ dicũtur pacta siue cõuẽtiones.h.d.iste.§.videte expositionẽ littere.[nullũ esse].i.nullum esse posse.[cõuentionẽ].i.cõsensuz.[siue re.]vt mutuo:vt insti.qui.mo.recõtra.ob.in pn̄.[siue verbis]vt stipulatio:nã stipulatio fit verbis.vt.ff.de verbo.ob.l.cõtinuus in prin.⁊ insti.de ver.ob.in pn̄.[nulla est.]Or signori no.ꝙ nullus cõtractus potest esse sine cõsensu vt hic:⁊ ad hoc facit.ff.si cer.peta.l.si ⁊ me.⁊.ff.de verbo.oblig.l.inter stipulantẽ.§.j.⁊ ideo qui errãt non cõsentiunt.vt.s.de iur.om.iudi.l.si per errorẽ.⁊ nõ videẽ cõtrahere.vt.ff.si cer.pe.l.si

5 ego.⁊.l.nõ ois.⁊.ff.de cõtrahẽ.emp.⁊ vẽ.l.in emptionib⁹ † ex quo colligetis ar.contra Jo.ꝙ si furiosus accipiat pecuniã mutuo:licet postea cõsumat nõ recõciliatur mutuũ:q͛ nõ accedit ꝯsensus cũ furiosus nõ possit cõsentire.vt.ff.loca.⁊ cõdu.l.qui ad certum tẽpus.vt dixi.ff.si cer.pe.l.si a furioso.itẽ no.ꝙ stipulatio que fit verbis habet in se cõsensum.vt.ff.ti.priori.l.cuz aquiliana.⁊.ff.de ac.⁊ ob.l.obligationũ substãtia.§.vlti.⁊ licet in stipulatiõe fit necessarius cõsensus:vt hic dicitur tñ nõ sufficit tacitus nisi verbis exprimatur.vt.ff.de verbo.obliga.l.j.in prin.licet in quibusdã sufficiat tacitus.vt insti.de ob.que ex cõsen.nas.per totum ti.sed dic mihi stipulatio que fit verbis habet in se naturalẽ ⁊ ciuilẽ obligationẽ:aut ciuilẽ tñ.dixerũt quidã vt alb.ꝙ habet in se ciuilez tñ obligationẽ.vt insti.de act.§.de pecunia cõstituta.⁊.ff.solut.matri.l.ex diuerso.aliĩ dixerũt ꝙ habet in se naturalẽ ⁊ ciuilez obligationẽ:sed sicut in' sñia cõdẽnatoria inducit sola ciuilis obligatio ⁊ illa est efficax ad agendũ:vt dicam.ff.de cõdi.inde.l.inẽ.verũ debitorẽ:ita ⁊ ista vt hic.aliĩ vt Jo.⁊ az.dixerũt eaz in se habere ciuilẽ obligationẽ per pre.l.insti.de act.§.de pecunia.⁊.ff.solu.ma.l.ex diuerso.⁊ quia habet in se cõsensum inducit naturalẽ obligationẽ:vt in pn̄.huius.l.⁊.ff.de fideius.l.heres.§.seruo.⁊.l.fideiussor.§.si fideiussor.Or signori sequitur in littera.[sed conuentionum ⁊c.]⁊ cõtinuabitis sic:q͛ cõuentionũ aliqua sunt pacta ⁊ aliqua sunt nominata ⁊ aliqua nõ:ideo ponit diuisionẽ conuentionum.[plereq͛].i.multe:al's est in littera plerũq͛.[in aliõ nomẽ] s.speciale.[veluti in emptionem] scilicet ⁊ venditionem.[vel in stipulationem.]⁊ iste que transeunt in speciale nomen cõtractus dicuntur conuentiões nominate.vt.ff.e.l.iuris gen.§.j.sed que nõ transeunt in speciale nomen contractus dicuntur conuentiones innominate.vt.ff.de prescrip.ver.l.naturalis.⁊.ff.de re.permu.l.j.sed dic mihi nominate conuentiones retinent generale nomen ⁊ dicuntur conuentiones:respondeo sic:nam licet transeant in speciale nomen:non propterea perdunt generale nomẽ.vt.ff.de bo.que li.l.cum patronus.§.si tu.⁊.s.de adop.l.j.in fi.

1 ¶ Ratio quare si creditor reddit instrumentum debiti debitori tacite videtur pacisci de non petendo sed secus in creditore qui reddit pignus debitori.

2 Instrumentum si reperiatur penes debitorem quando presumatur liberatus debitor.

3 Scholaris si habitat ciuitatem causa studiorum an inuecta

et illata sua erunt obligata dominis hospitiorum pro pensione.
4 Mulier que contraxit sponsalia cum aliquo et promisit dotem videtur inesse tacita conditio si nuptie sequantur.

Labeo ait cōuenire posse.

In. l. ista cū duabus seq. usqz ad legē cōuentionū annectitur alia diuisio quia pactū est cōuentio: et nullum pactū est sine cōsensu: sequit quod hoīes possint pacisci re inter se et inter presentes et inter absentes per nūcium: vel per epistolā. itē sequitur quod cōuentiōes alie sunt expresse: alie tacite: expresse sunt cū expresse exprimūt cōtrahētes quid inter se paciscuntur: tacite sunt cū nō expressim exprimūt: sicut est si creditor dedit instrumētū debitori: quo casu videt creditor debitori tacite remittere debitum: et propter hoc debitori exceptio cōpetit: secus si creditor pignus obligatum reddit debitori: nā nisi probetur pecunia soluta creditor poterit petere debitū nisi expressim sit actū quod debitū amplius nō petatur. Itē cōuentiones tacite sunt in alio exēplo tali: conduxi a te predia vrbana tibi inuecta et illata videtur obligata: ex quo apparet quod alique cōuētiones sunt tacite: adeo quod muti et surdi possunt inire tacitas conuent. idē est in alio exēplo: ecce si mulier cōtraxit secū spōsalia: et pmittit sibi dotē tacite videtur tibi pmittere: si nuptie sequētur: vnī si nō sequant si petis: male petis quasi hic expressim actū fuerit: et ideo nuptijs nō secutis euanescit stipulatio: idē est et in alio casu: pone quod creditor paciscitur cū debitore de sorte nō petenda quādiu debitor soluat vsuras: postea creditor stipulatus simpliciter sibi reddi sortē videtur tacite stipulatus vsuras sibi solui p tpe preterito: qz licet non sit repetita promissio vsurarū videtur inesse tacite stipulationi sortis ac si expressim fuisset repetitū. hoc dicit ista. l. cū duabus. ll. se. videatis &c. [labeo ait cōuenire] .s. pacto. [posse.] et ita not. quod pacta aliqua fiūt inter presentes: aliqua inter absentes vt hic: et ad istud accedit. ff. de ac. et ob. l. ex cōsensu. inter presentes habet fieri stiplīo: alīs esset inutil. vt insti. de inuti. sti. §. alteri. et. ff. de v. ob. inter sti. §. alteri. inter absentes hz fieri emptio et venditio locatio et cōductio p nūciū vel p eplām. vt. ff. de cōtrahē. emp. et vē. l. j. [conuenire itelligunt] q. d. nedū expresso cōsensu pñt hoīes pacto cōuenire immo et tacito. [et ideo] hic ideo pōt ita legi vt lr̄a legatur sic: sz etiā tacito cōsensu cōuenire intelligūtur sub. cū agitur tacite. [cautionē] .s. creditis sic sumit. ff. si cer. pe. l. lecta. [cōuentionis] .s. tacite. [placuit.] secus tñ est si creditor reddit pignus debitori. vt. j. l. se. dr. [actū] .i. nisi in reddēdo pignore dicat creditor reddo tibi pignus causa liberādi te: qz sicut tollit pacto actio hypothecaria. vt. ff. e. l. sicut. §. de pignore. ita hoc casu pignus obligatum tollitur: nā cōtractus ex cōuentiōe legē accipiunt. vt. ff. de po. l. j.
1 §. si cōueniat. † Or signori querit hic que est rō: quare si creditor reddit instrumētū debitori tacite videt pacisci de nō petēdo: sed secus est si creditor reddit pign⁹ debitori: dixerūt antiqui, vt yr. et mar. hoc est iō: qz obligatiōis substātia pēdet ex instrumēto nō in pignore: sz obligatio et ius agēdi nō cōsistit in pignore quod ex eo apparet: qz psonalis actio pōt esse sine pignore: sz hec rō nō videtur bona Jo. et az. qz regulariter ius agēdi et obligatio nō pendet ex instrumēto vel scriptura instrumēti: qz tm̄ valet cōuētio facta in scriptis sicut sine scriptis. vt. ff. de fi. instru. l. iij. et. C. e. l. pactum et hoc iō: qz scriptura nō est de substātia obligationis vt. ff. de pig. l. cōtrahitur. et iō vos assignabitis fm eos rōnē talē: qz restituto instrumēto debitori nō diceremus quod tacitū pactum de nō petendo videt factū debitori p creditorē parua esset vtilitas debitori si hr̄et cautionē: vnī redditio instrumēti aliquid operetur debitori pactū tacite factū de eo liberādo a creditore. vt. ff. e. l. iur. gē. §. sed si fraudādi. et. ff. de vsur. l. si stipulat⁹. alīs nihil ageret quod esse nō debet. vt ar. ff. de le. j. l. si qñ. et. s. si quis cau. l. pe. sz si creditor reddit pignus debitori assequit debitor maximā vtilitatē: qz gaudebit possessiōe rei pignorate: sicut pōt videri tota die i scholaribus qui obligāt libros suos creditoribus: et creditores postea reddūt eis in precario et gaudeāt cōmodo possessiōis. vt. ff. de preca. l. certe. in fi. vnī si pignus noceret hoc casu tacite liberatus du
2 rū esset. † Sed denuo queri cōsueuit hic quid si apud debitorē meū inuenit instr̄m crediti cancellatū vel nō cancellatū: nūquid debet pbare debitor instr̄m sibi redditum vt ita vtat taciti pacti exceptiōe: dicūt quidā quod nō: qz presumit liberatus ex quo apud eū inuenit instr̄m vt hic: nisi creditor cōtra. probet. vt. ff. de pba. l. si cyrographum. vel dicatis aut instr̄m debiti inuenitur apud debitorē aut apud creditorē: si apud creditorē siquidē nō cancellatum planū est quod debitor nō presumit liberatus: si cancellatū presumitur debitor liberat⁹ nisi creditor cōtra pbet. vt. ff. de proba. l. si cyrographū. et licet sit hoīm presumptio quod sit liberat⁹ nō tñ est presumptio iuris et de iure. vt. C. de sol. l. qui pecunie. et. l. se. si aūt apud debitorē inuenit siue sit cancellatū siue nō: presumitur debitor liberatus nisi pbet instr̄m debitor sibi redditū: et hoc ideo vt tollatur materia delinquendi: qz forte faceret debitor instrumenta subtrahere creditori et sibi dari: et auferēda est materia delinquendi. vt. ff. de pac. do. l. conuenire. et insti. de pu. sub. §. igitur. item p hoc facit. s. vt videat debitū remissum. ff. de do. cau. mor. l. mortis causa. §. titia. et. ff. de li. leg. l. iij. in pn. et. C. de re. pi. l. creditricem. sed pōt dici quod ibi constabat cautionem redditā: et ideo cautum est debitori vt faciat sibi fieri cōfessionem de soluto. vt. C. de sol. l. q pecunie. et ar. C. de testi. l. si quādo. et in auē. de testi. §. et licz alīs aūt debitori incūbit onus pbandi debitū esse solutum: et hoc pbabit duob⁹ testibus. vt ar. ff. de testi. l. vbi in casu tñ speciale est quod restitutio instrumēti debeat pbari. v. testibus. vt. C. de cad. tol. l. vna. §. idē. [conuenerit] vnde boñ. et parisius oīa que p scholares inducūtur in hospitijs tacite dño dom⁹ intelligūtur obligata esse p pēsione: vt hic. et ad istud facit quod est verū si sint ibi illata vt ppetuo sint i hospitio. i. quādiu ibi scholaris cōductor pmaneat. vt. ff. de pig. l. debitor. item hoc est verū si sunt scholaris cōducentis hospitium: secus est si inducit res alienas: nā ille nō sunt obligate tacite: qz res alienas qs obligare nō pōt. vt. C. res ali. pi. ob. non pos. l. vlti. nisi et ille cuius res sunt cōsentiat tacite obligatiōi quo casu sunt tacite obligate. item hoc est verum quod inuecta et illata sunt obligata p pēsione domus siue sint illata et inuecta sciēte locatore vel ignorante: secus est in rusticis predijs: qz illa non sunt tacite obligata p pensione soluenda a colono. vt. ff. qui. cau. pi. ta. contrahi. l. hoc iure. et que sit ratio diuersitatis hic repete.
3 vt no. C. lo. et cō. l. certi iuris est. ❡ † Or signori queri ꝯsueuit hic qd in pupillo vel adulto: nā veniūt pupilli vel adulti ad ciuitatem istā studiorum cā et cōducunt hospitia a dñis et nō habēt curatores: nunqd inuecta et illata sua erūt obligata dñis hospitiorum p pensione: hāc questionē formauit hic dñs Jo. et Az. sz nō soluūt eā clare: sed in qōne ista dixerūt qdam quod nō erunt obligata dñis p pensione: et hoc illa rōne: qz res minorum nō possunt alienari sine decreto. vt. C. de admi. tu. l. lex que. ergo nec obligari. vt. C. de re. ali. non ali. l. vl. vnde si pupillus expresso pacto nō posset obligari sine decreto ergo nec tacito: ne plus operet tacitus ꝯsensus quā exp̄ssus: immo plus dz operari exp̄ssus ꝯsensus: qz in incertis non certis &c. vt. ff. de vb. ob. l. continuus. §. cū ita. et qz plus operatur spālis renunciatio quā generalis. vt. s. si qs cau. l. sed et si. §. quesitum. Sed signori si placet vobis potestis dicere in questione ista vt consueui dicere quod si pupillus vel adultus conducit domum quod eius inuecta et illata in domo sint tacite obligata dño p pensione domus: qz hec lex. et. C. e. l. certi iuris est. loquitur generaliter. vnde generaliter debet intelligi. vt. ff. de le. pre. contra tabo. pos. pe. l. j. §. generaliter. et. ff. de ale. l. j. §. quod autem. et vbi lex non distinguit nec nos distinguere debemus. vt. ff. de pub. l. de pcio. si dicas mihi quare parificas minores maioribus cum alīs. ll. non parificent. vt. ff. de mino. l. j. §. j. et. l. ait pretor. respondeo minor in conducendo domum communi pensione vtitur iure communi: igitur non videtur conscribi. vt. C. de in integ. resti. l. non videtur. et. ff. de mino. l. verum. §. non videtur. et. §. item non restituitur. item si dicas mihi quomodo inuecta et illata in domo ꝯducta a minore sunt tacite obligata cum rerum minorum sit pbibita alienatio sine decreto. Respondeo bona minorum non possunt obligari sine decreto a minoribus: sed lex bene obligat res minorū: vbi minores conducunt domum vt hic: sicut est si minor accipit dotem. vt. C. de rei vx. act. l. vna. §. vt maneat. sicut est etiam si minor possidet predium tributarium: nam bona sua sunt tacite obligata fisco. vt. C. in qui. cau. pig. ta. cōtrahi. l. j. preterea semper generi per speciē derogatur hoc est genus quod res minoris nō potest obligari sine decreto: sed derogatur ei per speciem: qz res minoris potest obligari tacite. vt. ff. de mino. l. si peculium. et sic cum auctoritate legis tacite fiat obligatio rei minoris vt hic fit hoc ex quadam necessitate: vnde nō reqritur auctoritas tutoris vel curatoris: nam et alīs aliqua fiunt ex necessitate que non fiunt ex voluntate. vt. C. de sacrosan. ecc. l. hoc ius porrectum est. in fi. ob. quod non debet plus operari tacitus cōsensus quā expressus: qz aliquando expressa nocēt &c. vt. ff. de reg. iur. l. expressa. et. ff. de cōsti. et demō. l. nonnunquā. et. ff. de pcu. l. filius. §. veterani. et. ff. de oper. no. nū. l. a pupillo. §. qui opus. et. C. de iura. ca. l. iij. §. sed quia veremur. ❡ Or signori sequitur in littera. [fm hoc] .s. quod alique conuētiones tacite fieri possunt. [et mutus pacisci pōt] .s. tacite reddēdo cautionem vel si conduxit a me hospitium per epistolam inuecta et illata sua sunt mihi tacite pignori pro pensione obligata. [hu
4 ius rei.] scz quod tacite conuentio fieri possit. [stipulatio.] ❡ † Or signori si mulier contraxit sponsalia cum aliquo et promisit dotē videtur inesse tacita conditio si nuptie sequerentur: vt hic: et ad istud facit. ff. de iure do. l. si ante. vnde si inest tacita cōditio pēdēte conditione non nascitur obligatio vel actio. vt. ff. de verbo. signi. l. cedere. ergo si ante nuptias petitur: nullo modo petitur. vt. ff. quando di. leg. ce. l. vna in fi. ad istud dixit Jo. quod hic dicitur quod ante

ꝙ ante nuptias male petitur:exponitur:id est nullo modo petitur:alij distinxerunt inter expressam ⁊ tacitam conditionem in expressa conditione ante conditionez non nascitur obligatio vel actio.vt in.l.cedere diē.sed in tacita cōditione statim nascitur obligatio vel actio si ante cōditionē obstat exceptio vt i.l.cōtra.⁊.ſ. de cōdi.⁊ demon.l.cōditiones que extrinsecus:sed potest dici ꝙ lex illa cōditiones loquitur in legatis:⁊ differētia est in legatis relictis sub cōditione expressa vel tacita quo ad transmissionem que legata nō sunt cōditionalia ex tacita conditione quominus transmittat legatarius ad heredē suum legatum sibi relictum:ſʒ secus est in legatis relictis sub expressa conditione:nam legatarius si moriatur non transmittit ad suum heredem.vt.C.de cadu. tollen.l.vnica.§.sinautē:sed ꝗ̄tum ad petēdum legata nō est differentia inter tacitā ⁊ expressam cōditionē.vt.ſ.de cōdi.⁊ de.l.ſ. in fi.⁊.ſ.de ver.ob.l.inter stip.§.sacrā.nec ob.lex que videtur velle ꝙ vbi promittitur sub conditione statim potest peti.vt.ſ.de ar. l.ita demū.in prin.quia ibi pure fuit stipulatio contracta.[cum conuenisset.]sub.ante contractuz.[fuisset.]sub.postea.[cōditionē].s.vt nō possit agi ex stipulatione ad sortē donec vsure soluerētur.[atqꝫ si hoc expressuz].i.repetitū fuisset Dr signori ver.iste idem iuł.⁊c.vult dicere vt dixi in casu:quia que in prefationibus dicūtur in cōtractibus repetita esse credunt.vt.ſ.de ver. ob.l.titia.§.idē r̄ndit.⁊ insti.ad.l.aquil.§.ceterū.⁊.ſ.de do.exce.l.ij.§.si quis.⁊.ſ.si cer.pe.l.lecta est in auditorio.in prin.

1 ¶ Feudū mihi cōcessum si papa vel princeps cōfirmat prout rite habeo non confirmat inutile secus si ex certa scientia confirmat inutiliter mihi concessum.

2 Contractus iuris ciuilis sunt quattuor et qui sint.

1 **Conuentionum autē tres** sunt species.† Signori vos habuistis in superiorib⁹ ꝙ omne pactū est cōuentio:⁊ habuistis quasdā diuisiones pactoꝝ:mō in.l.ista cū.l.se.⁊ prin.se.vsqꝫ ad.§.si ob maleficiū ponitur quedā alia diuisio cōuentionū:⁊ dicit iuriscō. cōuentionū tres sunt species:aut sunt publice aut sunt priuate:publice sunt.i.que propter publicā vtilitatē fiunt inter duces belli super treugas:vel super pace perpetua:priuate cōuentiones dicūtur que fiunt ob priuatā vtilitatē.⁊ ipse subdiuidūtur:q: alique dicūtur legitime alique iurisgē.⁊ legitima cōuentio est que lege aliqua cōfirmatur:⁊ ideo interdū act.nascitur vel tollit quotiēs iuuatur lege vel se.cō.itē cōuentiōes iur.gen.quedā pariūt act. quedā pariunt excep.cōuentiōes que pariūt actiones transeunt in propriū nomē cōtractus vt emptio ⁊ vēditio ⁊ locatio ⁊ cōductio societas cōmodatū ⁊ depositū ⁊ alij similes:quedā nō transeunt in propriū nomē cōtractus:⁊ iste vbi subest iusta causa pariunt actiōes sicut est si cōueni tibi rē dare vt aliā dares:vel facere tibi aliquid vt tu aliquid aliud mihi faceres:si do vel facio ⁊ tu nō das vel nō facis quia vestitū est pactuz ex parte mea:q: dedi quod cōueni:es mihi obligatus prescri.verb.ciuili act.⁊ nō pretoria mihi dandū vel faciēdū al's teneris mihi ad interesse ⁊ ideo recte iuł.a mar.fuit reprehēsus in casu qui sequitur:si cōueni tibi dare sticū vt pāphilū manumitteres:si dedi ⁊ tu manumisisti pamphilū:si postea sticbus est euict⁹.iuł.dicebat ꝙ dabatur tibi actio in factū pretoria cōtra me:sed veri⁹ est ꝫm. M.quod detur tibi actio ciuilis que nuncupatur prescrip.v.cōtra me.h.d. ista.l. cū.l.se.⁊ prin.se.vsqꝫ ad.§.si ob maleficiū:videte expositionē lr̄e. [cōuentionū].i.pactorū.[tres sunt spēs].s.de alijs predicātes. [aut enim ex publica causa fiunt].i.causa publice vtilitatis fiūt: nā nō diffinit hoc ius publicuz:sed diffinit.s.de iusti.⁊ iur.l.ſ.§. publicū ius est.sed ponit hic exēplū eorū que pertinēt ad publicā causam.[que fit ꝑpter pacē perpetuā.]vel ad lōgū tēpus[paciscātur.]nā quedā fiunt ꝑpter treugas vel inducias.Dr signori no.hic anteꝗ̄ procedā ad.l.se.ꝙ aliqua pacta pertinēt ad publicā vtilitatē:aliqua pertinēt ad priuatā vtilitatē:pacta pertinent ad publicā vtilitatē cū duces belli inter se paciscunt:sicut est exēplū:sicut est si dn̄s imperator habet guerrā cū dn̄o papa:⁊ paciscuntur adinuicē:⁊ ita pactio aliqñ nūcupatur pax:puta cū paciscūtur de discordia perpetuo tollēda:aliqñ nuncupat treuga cū ad tps paciscūtur.vt.ſ.de cap.⁊ postli.re.l.postliminiū.§.inducie ⁊.l.non dubito.⁊.l.due cause.priuata pacta pertinent ad priuatā vtilitatē puta cū titius paciscitur cū seio. Dr signori super.l.ista cōuentionū dn̄s Jo.multū insistit in cōmento suo ⁊ sophistice cōuincit diuisionē huius.l.aut falsam aut insufficientē esse ⁊ quod ista diuisio fit falsa:probat:dicit ipse hic lex dicit cōuētionū tres sunt spēs:ſʒ male dicit immo sunt infinite:q: alie sunt generales alie speciales.vt.s.e.l.ſ.in fi.⁊.ſ.e.l.iurisgē.in prin.itē cōuentiōes quedā fiūt inter presentes:quedā inter absentes.Jtē quedā tacite:quedā expresse.vt.s.e.l.ij.itē cōuentiōes quedā fiūt in rē:quedā in personā.vt.ſ.e.l.iurisgē.§.pactorū.itē cōuentiones quedā sunt clare:quedam obscure.vt.ſ.e.l.veteribus.itē conuentiones quedam sunt nominate:quedā innominate.vt in predicto.§.pactorū.itē cōuentiōes alique in dando:alique in faciēdo cōsistunt vt.ſ.de ver.ob.l.ij.⁊.l.vbi aūt.§.qui id qd.male ergo dicit hec lex que dicit cōuētionū tres sunt spēs cū sint plures.vt.s.dixi.ad qd respōdet Jo.⁊ dicit ꝙ cōuentionū tres spēs sunt spāles de alijs predicātes.vt simile no.s.de iusti.⁊ iur.l.ſ.§.huius.vel potest dici si sunt tot cōuentiōes:vt.s.dixi.sunt plures ꝗ̄ tres:ergo sunt tres:quia quod pluris est vtiqꝫ tāti est.vt.ſ.de in litē iur.l.cū furti.vel potest dici ꝙ sub.est in littera etiā.q.d.nedum sunt ille species cōuentionū de quibus dictū est.s.ſ.ꝙ quedā sunt tacite:quedā expresse:⁊ quedā nominate:⁊ quedā innominate:immo sunt alie tres spēs cōuētionū.Sed denuo instatur ⁊ op.⁊ videt ꝙ ista diuisio fit insufficiens:⁊ videt ꝙ debeam⁹ dicere ꝙ aut sint due tantū:aut quattuor:aut dicemus ꝫm qd hic dr ꝙ cōuētionū tres sunt species publica ⁊ priuata:priuata subdiuidit:q: aut est legitima aut iurisgē.⁊ sic sunt quattuor:aut dicemusꝙ nō sunt legitime vel iurisgē.quod dicere nō possumus:remanēt due tm̄ publica ⁊ priuata:quid ergo dicemus.r̄n.cōuentionū tres sunt species diuisibiles ⁊ subdiuisibiles:non aūt simpliciter diuisibiles. ⁊ simile no.s.de re.di.l.ſ.in prin.Sed denuo instatur ⁊ op.⁊ videtur ꝙ ista diuisio fit falsa ⁊ quod hoc fit verū ꝙ fit falsa:ostendo ꝙ sunt diuisiones ⁊ subdiuisiones plures:q: cōuētio aut est publica aut priuata:publica aut legitima aut iurisgē.⁊ sic sūt quattuor.s.publica priuata aut legitima aut iurisgen.si dicat aliquis vestrū publica cōuētio nō est legitima vel iurisgē.r̄n.sicut priuata potest inter priuatas ita publica inter publicas ꝑsonas:⁊ vbi in diuersis inuenitur ⁊c.vt.ſ.de ver.ob.l.a titio:⁊ ideo vos dicetis conuentionū tres sunt spēs publica aut priuata.aut est legitima:aut iurisgē.⁊ hoc casu nō differūt spē sed qualitate:q: vna fit gratia publice vtilitatis:alia gratia ꝑuate vtilitatis:si dicis quare iuriscō.diuidit priuatā ⁊ non publicā.r̄n.quia plura dicturus erat de ea.itē quia frequētius fiunt conuentiones inter priuatas personas ꝗ̄ inter publicas personas ⁊ iura ad ea que frequētius accidūt adaptant.vt.s.de le.⁊ cō.l.nā ad ea.Sed denuo instatur ⁊ op.⁊ videtur ꝙ ista diuisio fit insufficiens q: videtur ꝙ alique obligatiōes sint ciuiles ⁊ pretorie:vn̄ cōuētio non est priuata nec iur.gen.sed iure pretorio obligamur.vt insti. de verb.ob.in prin. ⁊.§.ſ.ad qd ita r̄ndeo:cōuētiōes origine aut sunt publice aut priuate:ſʒ effectu alique sunt ciuiles:alique pretorie:q: alique sortiūtur effectū ꝑ ius ciuile vt oēs actiones.vt.s.de orig.iur.l.ij.§. deīde.aliqñ sortiunt effectū ꝑ ius ꝑtoriū:vt oēs act⁹ ⁊ obligationes.vt.s.de iusti.⁊ iur.l.ex hoc.⁊ sic loquit.l.ʒ.⁊.ſ.de ac.⁊ ob.l.in honorarijs.Dr sequit.l.se.[legitima cōuentio est].i.iuris ciuilis est.[q̄ lege aliqua confirmat.]sic ⁊ dr legitima successio q̄ defert iure ciuili ⁊ lege aliqua cōfirmat.vt isti.d le.ag.suc.in ꝑn.itē tutela ē iuris ciuił q̄ a iure ciuili defert.ſ.de tu.l.ſ.ſʒ nōne oīs ꝯuētio lege cōfirmat cū oīe qd lege nō ꝓhibet lege ꝑmittit:⁊ sic cōfirmat.vt.ſ.de ꝓba.l.ab ea pte.⁊.ſ.ex qui.ca.ma.l.necnon.§.qd eis inquit ꝑtor.r̄n.qd hic dr legitīa cōuētio est q̄ lege aliqua cōfirmatur exponit.i.de nouo īducit:⁊ erit exēplū de legitīa ꝯuētiōe:q̄ lege ꝯfirmat i spōsalitia largitate q̄ est iuris ciuił:q: de nouo introducta est.vt in aut.vt spō.lar.in ꝑn.itē est exēpluz in debitore omittēte cautionē spe future nūeratiōis q̄ ē iuris ciuilis ⁊ de nouo est introducta.vt isti.de li. ob.in ꝑn.in v.plane. vn̄ colligitur hic ar.ꝙ si dn̄s papa vel imperator cōcessit mihi in feudū castrū inutiliter ꝙ si postea a successore dn̄i pape vel imperatoris impetro ꝯfirmationē ei⁹ ꝙ ꝑmo mihi indultū erat:vr ꝙ de nouo cōcedat mihi:nā dr ꝯfirmari.i.de nouo ꝯcedere.vt ar.ſ.de ꝯfir.tu.l.ſ. est tn̄ ʒ.ar.ꝙ ꝓprie dr ꝯfirmari qd añ erat datū:vt.s.de iur. om. iu.l.⁊ q:in prin.⁊.ſ.de v.sig.l.lege.⁊ in aut.de defen.ci.§.sed in

1 terim.† Dr signori in questione ista pōt dici si dn̄s papa vel imperator cōfirmat mihi feudū cōcessuz ꝑut rite habeo nō ꝯfirmat inutile:ſʒ si cōfirmat ex certa scīa ꝙ inutiliter mihi cōcessuz est in feudū de plenitudine ptātis sue vꝫ cōfirmatio ⁊ cōfirmat inutile:vt ista ꝓbant extra de cōfir.vti.vel inuti.c.bone memorie.[adiuuat].s.pactū iuris ciuilis.Dr signori iste v.⁊ iō interdū ex pacto ⁊c.legit ⁊ itelligit dupłr:vno mō ꝫm Jo.⁊ az.qui volauerūt hic per aera:alio mō legit ⁊ intelligit ꝫm dn̄m meū ia.bal.cuius op.approbo ꝫm dn̄m Jo.⁊ az.legit ⁊ intelligit iste v.[⁊ ideo interdū ⁊c.]vt ponat duas reglās:vna est talis ꝙ ex pacto act. nascit quotiēs iuuat lege vel se.cō.scda regula est talis ꝙ ex pacto actio tollit quotiēs iuuat lege vel se.cō.ſʒ q̄lit ponam⁹ exēplū ꝑme reglē:dixerūt Jo.⁊ az.vt loquatur in pacto nudo:⁊ ponetis exēplū sic:tu nudo pacto cōuenisti mihi rem donare si nō donas mihi dat actio cōtra te:q: pactū iuuat noua lege.vt.C.de dona. l.si quis ar.in fi.item est exēplū si nudo pacto conuenisti mihi dare dotē si nō das datur mihi act.contra te ex nudo pacto:q: hoc pactū nudum iuuatur noua lege.vt.C.de do.promis.l.ad exactio

nem. z. C. de rei' vx. ac. l. vnica. in p̄n. itē est exēplū in cōstituta pecunia. vt insti. de act. §. de pecunia cōstituta. Dr vidim' exēpla qñ pactū nudū iuuat lege qd parit act. mō restat videre vbi sūt exēpla φ nudū pactū pariat act. qñ iuuat se. cō. z certe ponetis ita exēplū si tu es heres institut' z rogat' mihi restituere hereditatē: si facio pctū legatarijs de legatis soluēdis istud pactū iuuatur se. cō. trebell. vt. C. ad tre. l. vl. z insti. de fideicō. hr. §. sz qz. Dr vidim' exēpla p̄me regule: mō restat vt videam' exēpla scōe regule. s. φ ex nudo pacto tollat act. quotiēs pactū iuuat lege: ecce si fecisti mihi iniuriā cōpetit mihi ɔtra te act. iniuriarū: si facio tibi pactū φ nō cōueniā te act. iniuriarū hoc pacto nudo tollit ipso iure act. iniuriarū. vt. j. e. l. si tibi. x. itē est exēplū in pacto qd iuuatur se. cō. vt si tibi filiofa. mutuaui sine p̄ris volūtate obligaris mihi naturaliter z ciuiliter: si facio tibi pactū de nō pe. tollit naturalis z ciuilis qz iuuat istud pactū senatuscō. vt. j. ad mace. l. j. itē pōt exēplū poni in muliere que fideiubet p aliquo: qz ipa obligat naturaliter si creditor faciat sibi pactū de nō petendo tollit naturalis z ciuilis act. qz istud pactū iuuatur senatuscō. vt. C. ad se. con. vell. l. antique. z. j. ad vell. l. q̄uis. §. si cū essem. Sed queritur quare dicit lr̄a interdū q̄tū ad primā regulā dixit Jo. z az. iō dicit interdū: qz regl'r ex nudo pacto nō datur act. vt. C. e. l. legē. z. j. e. l. iurisgē. §. sed cū nulla. q̄tū ad scōam regulā iō dicit interdū: qz regl'r pactū de nō petēdo tollit naturalē nō ciuilē obligationē. vt. j. de iureiur. l. vl. in fi. ℂ Dr signori ista lectura dñor Jo. z az. nec eor exēpla placebāt dño meo Ja. bal. nec mihi videtur bona seu vera: qz hec lex loquit in pactis iuris ciuilis: z nos i vtraq regula ponim' exempla in pactis iuregē. z iō intelligetis has regulas in pactis vestitis iuris ciuilis: z ponetis exēpluz in prima regula sic: z iō interdū ex pacto. l. vestito nascit actio quot. iuuat lege: ecce ē ɔct' iuris ciuil. vt. j. sol. ma. l. ex diuerso. si pmitto tibi p stipulationē ex aliqua legitima causa dare. x. hec est legitima cōuētio que iuuat lege que dicit φ cū effectu astringit quis ex stipulatiōe. vt. j. de ver. ob. l. stipulatio. vñ inducit act. ex sti. vt insti. de v̄. ob. in p̄n. z. j. si cer. pe. l. si quis. itē est exēplū: si concedo tibi rē in emphiteosim: qz iste cōtractus est iuris ciuilis. vt isti. lo. z cō. §. adeo. ista cōuētio iuuat lege: qz datur act. ex noua lege zenonis. vt. C. de iure emp. l. j. itē ē exēplū: si ego omisi lr̄as seu cautionē spe future nūeratiōis: nā litterarū obligatio est cōtractus iuris ciuilis: ista cōuētio iuuat lege: vt insti. de lit. ob. §. quedam. itē est exēplū φ pactū seu cōuētio iuuetur se. cō. si vxori mee promitto aīo donādi cā post mortē meā: ista cōuētio iuuatur se. con. qz licet donatio nō valeat ante mortē meā tñ post mortē meā valet: qz iuuat se. cō. vt. j. de do. inter vi. z vx. l. si stipulata. z interdū iō dicit qz ex pacto vestito nascitur act. vbi pacta cōtrahūtur fm formā iuris ciuilis: sed nō nascitur act. vbi cōtrahuntur cōtra formā iuris ciuilis. vt. C. de lo. z cō. l. nō dubiū. in fi. exēplū scōe regule est cū lege iuuatur pactū in acceptilatiōe: nā acceptilatio est iuris ciuilis. vt insti. qui. mo. tol. ob. §. est pdita. z. j. de trāsac. l. cum aquiliana. z acceptil. est cōtraria stipulatiōi: vñ si libero te p acceptil. istud pactū iuuatur noua lege galli aquilij: nā sicut stipulatio est iuris ciuilis: ita z acceptilatio: z nihil tā naturale est vnūquodq dissolui q̄ eo genere quo ligatū est. vt. j. de reg. iur. l. nihil exēplū φ ex pacto tollat act. qñ iuuatur se. cō. ponetis sic: tu es heres institut' z rogat' es restituere post mortē tuā hereditatem tali si fideicōmissari' vniuersalis liberat debitores hereditarios p accep. vt. j. ad tre. l. filiā. z interdū in scōa regula: iō dicit qz acceptilatio nō tollit stipulationē si est inutilis: vt si facta est in diem
2 vel sub cōditiōe. vt. j. de accep. l. iij. † Ex predictis ergo apparet φ quattuor sunt cōtractus iuris ciuilis litterarū ob. insti. de lit. ob. in p̄n. spōsalitia largitas. vt in aut. vt spō. lar. in p̄n. z p totuz: cōtractus emphiteoticus. vt insti. lo. z cō. §. adeo. z. C. de iure emphi. l. j. stipulatio. vt insti. de ver. ob. in p̄n. z. j. sol. ma. l. ex diuerso. z plene dixi. s̄. de iusti. z iur. l. ex hoc.

1 ℂ Cōuētio iurisgētiū nominata parit actionē secus si est innominata nisi implemēto iuste cause vel coherentia contractus vestiatur.
2 Emptio z venditio z similes quare dicuntur contractus nominati/ do vt des z do vt facias et facio vt facias et facio vt des et rerum permutatio dicuntur innominati.
3 Permutationis contractus quare potius dicatur innominatus q̄ nominatus.
4 Intellectus ad. §. sed cum nulla.
5 Pacta incontinēti apposita nouā producūt actionē et veterem informant secus si ex interuallo. z nu. 9.
6 Pactum inter virum et vxorem vt dos statim reddatur z citeriori tempore q̄ a lege statutum sit an valeat.
7 Actio de dote statim contracto matrimonio nata est licet regulariter non possit intentari et quando.
10 Pactum quando dicatur appositum incontinenti.
11 Pactum qñ informat veterem actionem et nouam parit an' in formetur vetus actio: an obligatio z actio in alterum tantum an vtrumq.
12 Pacta circa substantialia contractus apposita re integra etiaz ex interuallo valeat z quo ad actionē siue in totū siue in partem siue cum vno siue cum pluribus cōtrahatur.
13 Pactum appositū super substantialibus contractus siue ex interuallo siue incōtinenti ex parte agētis parit actionē ex parte excipientis exceptionē secus si super accidētalibus vel naturalib' et de ratione diuersitatis.
14 Pacta alia sunt super substantialib' cōtractus alia super naturalibus alia super accidentalibus vel extraneis.
15 Pactum factum dolo malo non valet.
Pactum contra leges vel plebiscita vel senatuscō. vel ɔtra decreta pretorū non valent vbi exemplificat.
16 Pactum vel est in rem vel in personam in dubio intelligitur in rem.
17 Pactum qñ dicatur factum dolo malo.
18 Differentia inter caliditatem z fallaciā et machinationem.
19 Dolus quid sit.
20 Stipulatio presumitur si precedit interrogatio et sequatur responsio.
21 Pactum per qd tollitur ius priuati sibi publica auctoritate concessum valet secus si tolleretur ius publicū: qz tūc non valet etiā si fuerit iuramento vel stipulatione firmatum.
22 Pactum factū ei qui est vel futurus est heres statu non mutato valet quo ad pacti exceptionem sed statu mutato valebit quo ad exceptionem doli vel vtilis pacti.

Urisgentiū cōuentiones et continuabitis eam sic: quia dictum est. s̄. φ conuentiones quedam sunt publice quedam priuate: et priuatis quedam sunt legitime quedā sunt iurisgen. et de legitimis conuentionibus dictum est. s̄. l. pxi. hic iuriscon. tractat de conuē
1 tionibus iurisgen. et vult p̄n. huius. l. dicere vt dixi in casu: † vñ videte expositionem littere. [quedam exceptiones.] sub. tantuz vt pacta nuda. vt. C. e. l. lege. j. e. l. §. sed cum nulla: quedam actiones et except. pariunt vt pacta vestita. [in suo nomine] scilz generali. [non constant] .i. nihil retinent sui nominis generalis vt dicatur conuentio siue contractus tm̄. vt. s̄. e. l. dixi. [sed transeūt in proprium nomen] speciale nomen contractus. [et ceteri similes contractus] vt est stipulatio et mandatum z pignus. vt. s̄. co. l. j. in fi. ℂ Dr signori cum conuentiones pariūt actiones trāseūt in proprium nomen contractus vt emptio et venditio z similes: sed nunquid hoc casu retinet nomen generis vt conuentiones dicantur: dixerūt quidam φ non: arg. huius. l. simile in mortis causa donatione: et in mortis causa capione. vt. j. de mor. cau. do. l. mortis causa capitur. z ad hoc est etiam in ar. vt. j. de bo. li. l. si cū patronus. §. si quis cum esset. sed certe nos dicimus φ nihilominus he conuentiones retinent nomen sui generis. vt. s̄. e. l. j. §. cōuentionis. in ver. adeo nec ex eo φ transeūt in proprium nomen contractus amittūt nomen generis. vt ar. s̄. de of. eius cui mā. est iur. l. j. in prin. z in fi. z expresse probatur. j. de prescrip. ver. l. naturalis. in prin. quia ibi ponitur emptio sub illo innominato cōtractu do vt des. ℂ Dr signori hucusq dictum est de his conuentionibus que transeūt in proprium nomen contractus in ver. isto sed si in alium: ponitur de his qui non transeūt in proprium nomen contractus: z fm Az. exponetis sic. [sed si in alium contractum res] .i. pactio vel conuentio. nam rei nomē est generale. vt j. si cer. pe. l. j. in fi. sed vos exponatis aliter z melius. [et si in aliū contractum] .s. pprium vel speciale. [res] .i. obligatio: nam nomen rei interdū sumitur p obligatione seu p contractu. vt. C. de pba. l. cū res. z plene dixi. j. si cer. pe. l. j. in fi. [esse] .i. induci. [obligationem.] sub. et act. quia vestitum est pactum rei interuētu. vt j. indicat. [vt puta dedi] .i. dare conueni. [tibi rem.] hoc exemplum de contractu innominato: do vt des. [z hinc] .i. in predictis exemplis. [nasci] sub. vt seruetur cōuētio vel prestet interesse [ciuilem obligationem] .i. pscrip. v̄. act. vt. j. statim dicit. z. C. de re. permu. l. ex placito. [z ideo] qz nascat ciuilis obligatio nō pretoria. [recte] .i. bene. [in hoc] .s. casu qui sequitur. [dedi] .i. tradidi. vt. C. de iure do. l. ij. z ideo sic exposui: qz dare est accipietis facere. vt. j. de v̄b. ob. l. vbi aūt. in fi. z si daretur non euincere tur nisi per iniuriam iudicis: quo casu si euinceret sic non ageret de euic. vt. j. de euic. l. si per imprudentiā. in prin. nisi euinceretur per hypo. vt. j. de euic. l. euictis. [iul. scribit] sub. z male. [ille] .i. mar. in certā ciuilem act.] .i. a iure ciuili introductam: z dr incerta: qz datur ad incertum: lz postea per iudicem certificet. vt insti. de act. §. curare. z. C. de sen. que pro eo qd inter. pfer. l. vnica. [prescriptis verbis.] nam olim oēs act. pscrip. v̄. appellabātur. vt. s̄ de orig.

de orig.iur.l.ij.§.deinde.q2 eis prescribebat taliter ꝙ si quis ca/debat a fillaniano cadebat a tota causa qđ hodie sublatũ est. vt C.de for.z impe.sub.l.j.z.ij.[aristo.]grecũ habetis hic.[vñ nasci tur hec actio].i.presc.ver.que habet locũ in trib⁹ cõtractibus in nominatis nõ in quarto.vt.j.de presc.ver.l.naturalis.§.qđ si fa cio vt des vbi videtur dari de dolo. Or signori circa prin. hui⁹.l. iur.gẽ.insistẽdũ est opponẽdo z respõdẽdo z querẽdo z soluẽdo z stati vlp.ita diuidit iur.gẽ.cõuẽtiões quedã pariũt actiões que dã excep.pariũt:ſ3 hãc diuisionẽ ostẽdo insufficiẽtẽ esse:q2 con/ uentiões iur.gẽ.quedã elidũt vt pactũ de nõ petẽdo.vt insti. de excep.§.quedã informãt.vt.j.e.l.§.quinimmo.ad quod vos di/ cetis ꝙ sufficit hec diuisio:q2 que sunt vestite pariũt excep.z eli/ dunt.vt.j.de excep.l.j.vnde no.ꝙ vires pactoru3 sunt quattuor. quia quedã pariũt:quedã informãt:quedã elidunt:quedã peri munt:pacta pariũt iuris ciuilis sicut est stipulatio contract⁹ em/ phiteoticus spõsalitia largitas litterarũ obligatio vbi adiuuanť leges vel se.cõ.vt.s.l.pri.habuistis.itẽ pariũt alia pacta que sũt in primo z scđo dicto hui⁹.l.itẽ quedã informãt vt pactũ apposi tũ incõtinẽti ante pactũ vestitũ:q2 lic3 sit nudũ tñ parit.vt. C.e.l. in bone fidei.z.l.petẽs.z.C.de pactis cõ.inter.emp. z vẽ.l.ij.et.j. e.l.§.quinimmo.itẽ quedã pacta elidunt vt pactũ factũ de nõ pe tendo.vt.j.de sol.l.sticbum aut pamphi.§.naturalis.z ciuilẽ eli/ dit.vt.j.e.l.si vnus.§.pactus.itẽ quedã perimũt ipso iure si sunt actiones odiose.vt.j.eo.l.si tibi.x.§.quedã.sicut est etiã pactũ qđ super actione fit z obligatione.vt.j.e.l.§.adeo.z.j.de rei ven.l.ij. z sic patet ꝙ vires pactorũ principales sunt quattuor:nec a dij/ cio ꝙ quedã pacta adiuuent:vt dixerũt quidam:quia que infor/ mant adiuuant z que elidunt z que pariunt adiuuant. Or signo ri ad aliud quod d2 in pri.huius.l.se.op.hic d2:si dedi tibi sticbũ vt pamphilũ manumitteres:si sticbus postea est euictus agis de euic.acť.in factũ ciuili:sed videtur cõtra z videtur ꝙ nõ agatur de euic.quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obliga tio.vt insti.qui.mo.tol.ob.in prin.rñ.ex quo sticbus euictus est nõ videtur datus quia nõ durauit datũ.vt.j.de le.ij.l.qui concu binã.§.heres.z ar.j.de acqui.pos.l.nõ videtur Sed denuo insta tur z op.z videtur ꝙ iul.recte nõ fuerit reprehensus a mar.quia ipse idem iul.videtur dixisse dari in factũ prescrip. ver. acť. vt.j. de prescrip.ver.l.naturalis.in prin.ad quod põt dici iul. narra/ uit nã hoc primo dixit dandam in factũ pretoriã:postea reprehẽ sus a mar.vidẽs se male dixisse mutauit op.z dixit dandã ciuilẽ. vt in.l.cõtra.nã sapientis est mutare cõsiliu3 in melius.vt in aut. de nup.in princi.simile est in pap.vt.j.de fur.z ser.cor.l.pe.§. sed cum in secunda.vel potest dici ꝙ iul.dicebat hic in factum dan/ dam pretoriam exponitur prescri.ver.ciuilẽ.z sic sumitur in pre/ alle.l.naturalis.nam vbicũq3 inuenietis dandã in factum preto riam dicetis pretoriã aliã a presc.ver.vt.j.de prescri.ver.l.qui ser uãdarũ.z.l.quotiẽs alij dixerũt ꝙ in.l.illa naturalis loquiť quã do sciẽs alienum sticbum tibi dedi:quo casu teneor tibi de dolo: si ignorãs teneor tibi prescriptis verbis sed hic iul. dandam di/ cit pretoriam in factum:sed dicet mihi aliquis vestrum que diffe rentia est inter in factum pretoriam z ciuilẽ.rñ.ꝙ in factum pre/ toria colligitur anno:ciuilis est perpetua.vt isti.de perpe. z tẽp. ac.in prin.itẽ quia in factum pretoria datur ex benignitate preto ris z sic nõ oritur ex contractu:sed ciuilis in factum oritur ex con tractu innominato do vt facias. Modo super prin.huius.l.que/ ro quare cõuentiões legitime.i.iuris ciuilis semper pariunt' acť. rñ.vt.s.l.prori.sed cõuentiones iur gẽ.quedã pariunt actiones quedã nõ.rñ.illa est rõ:q2 regl'r oẽs contractus sunt introducti a iure gen.vt.s.de iusti.z iur.l.ex hoc iure:z licet aliqui contractus sint iuris ciuilis:vñ vidẽs ius ciuile ꝙ cõtractus essent inefficaf/ ces nisi parerẽt actiões:q2 nemo sine acť.experitur.vt.j. de neg. ge.l.si pupilli.§.vl.igiť ius ciuile induxit actiones.vt.s. de orig. iur.l.ij.§.deinde.vñ nõ est mirũ si suos ꝓprios cõtractus ita cu/ rauit ꝙ semp pariãt actiões cũ filiolus alien⁹ accõmodauit ma/ xime si iuri nõ repugnãt:al's ius ciuile in alijs esset artifex si sue

2 cõuentiões parerẽt inefficaces actiões.† Sed denuo quero qua re emptio z vẽditio z siles dicunť cõtractus noiati:do vt des et do vt facias z facio vt facias:z facio vt des:z rerum permutatio dicũtur cõtractus innominati cũ eque placita noĩa sint sicut ista z cũ elegãtius nomẽ habeat ꝙ emptio cũ vno noie.s. permutare hinc inde cõprehẽdat ꝙ nõ facit emptio:sed partẽ emptoris tan/ tũ significat venditio partẽ vẽditoris.rñ.emptio z vẽditio z loca tio z siles ideo dicũtur cõtractus noiati: q2 hi ꝯtract⁹ habẽt ita sua ꝓpria noĩa sibi stricte attributa ꝙ in veritate cõuenieñter alijs cõtractibus accõmodari nõ possunt:nã emptio nõ põt accõmo/ dari deposito vel cõmodato:vel stipulationi ẜm verã z propria3 vocabuli significationẽ:z sic in alijs:nã cõmodatũ nõ posset ac/ commodari permutationi:z idẽ in alijs:ſ3 do vt des z do vt fa/ cias z similes dicũtur cõtract⁹ innoiati:ideo q2 habẽt ita vagũ z generale nomẽ ꝙ alijs ꝯctibus accõmodari possunt:nam do vt des z do vt facias z rerũ permutatio in larga significatione pñt accõmodari emptioni z venditioni z locationi:alij dixerunt ꝙ idẽ dicũtur isti cõtractus noĩati:q2 statim ab initio vt facti sunt effi/ caces sunt:sed ꝯctus innoĩati non statim sunt efficaces vt funt:

3 sed dudũ postea cũ vestiunť.vt in prin.hui⁹.l.in ṽ.sed si in aliũ.† Sed denuo quero quare rerũ ꝑmutatio est poti⁹ ꝯtract⁹ innoĩa/ tus ꝙ noĩatus.rñ ẜm Jo.idẽ q2 in ꝑmutatiõe nõ ꝯtrahiť solo con sensu obligatio:ſ3 rei interuẽtu ꝯtrahiť obligatio:sed in ꝯctibus noĩatis solo cõsensu ꝯhiť obligatio:z hec rõ colligiť.j.de re ꝑ.l. j.in ṽ.z est emptio:sed hec rõ nõ videť bona:nã cõmodatũ z de/ positũ sunt ꝯctus innoĩati.vt habuistis in pñ. huius.l.z habetis j.de re.ꝑmu.l.j.z tñ in eis non solo ꝯsensu ſ3 reipa ꝯtrahiť oblig. vt insti.q.mo.re ꝯtra ob.in pñ.z ꝑ totũ.itẽ stipulatio est ꝯtractus noĩatus.vt habuistis.s.e.l.j.z tñ solo ꝯsensu nõ ꝯtrahiť. vt insti. de ṽb.ob.in pñ.z.j.de ṽ.ob.in pñ.z idẽ ẜm Az.dicetis ꝙ reru3 ꝑ/ mutatio idẽ d2 ꝯtractus innoĩatus:q2 h3 nomen ita vagũ z largũ ꝙ pluribus ꝯtractibus põt accõmodari.s.emptioni z alijs:z nõ statim cũ facta est volũtate partiũ dat acť.immo exigiť rei inter/ uentus.vt.j.de re.ꝑmu.l.j.in prin.sed qđ si cõueni tecũ ꝑmutare. C.meũ cũ.ff.tuo.z tradidi tibi.C.vestitur pactũ ex parte mea.vt.j. de re.permu.l.j.sed vñ nasciť actio q̃ mihi cõpetit: certe nõ ex rei interuentu:immo ex ipa conuẽtione dudũ postea re interuenien te.vt.C.de re.per.l.ex placito.simile est in acť.ꝓ socio.vt.C.ꝓ so.l. tãdiu.sic et alibi.j.de tu.et ra.dis.l.j.simile est etia3 in directa pi/ gnoratitia acť.vt.j.de pig.acť.l.si rem.§.oĩs.sed nũquid donatio est contractus noĩatus vel innoĩatus.rñ.olim erat innoĩatus ho die ṽo est noĩatus ẜm Jo.cũ ex solo pacto et ꝯsensu nascaťactio. vt.C.de dona.l.si quis ar.§.pe.

Si ob maleficium. §.iste ita cõtinuať ad su periora: vos habuistis si pactũ nõ trãsit in spãle nomẽ ꝯtract⁹ subest tñ iusta cã ꝙ illud pactũ parit acť.ꝓscrip.ver.ciuilẽ:sed istud est veru3 cũ subest cã honesta:secus si subest cã inhonesta:q2 tũc nullã obligationẽ pa rit.et de hoc tractať in.§.isto.et in eo ponitur casus talis:tu vole bas hoiem occiderẽ vel adulteriũ vel sacrilegiũ cõmittere:q2 di ligebã te:ꝓmisi tibi dare.x.ne hoiem occideres vel adulteriũ cõ mitteres nunqd ex isto pacto oriť actio ꝯtra me.rñ. iuriscon.licet subsit cã tñ q2 subest turpis ꝙ sine hoc deberes abstinere nulla datur tibi actio contra me vel nasciť obligatio.h.d.iste.§. videte exponẽ lr̃e.[si ob maleficiũ].s.puta ꝓpter homicidiu3 vel aliud simile[ꝓmissum sit].s.ab aliquo aliqđ alicui.[nulla].s.natura/ lis nec ciuilis.[obligatio].s.ei cui facta est promissio. [ex hac cõ uentione.]vñ no.ꝙ in cõtractibus innoĩatis si subest cã honesta datur ꝓscrip.ṽ.actio ad interesse si nõ detur.vt.s.pri.§.diri. sed si subest cã inhonesta non dať acť.vt hic:q2 subest cã turpis.et idẽ non datur actio:q2 si soluissem possem repetere cõdi.ob turpem cãm.vt.j.de condi.ob tur.cau.l.j.z.ij.in fi.z istud est verum si pro misi tibi aliquid ne faceres maleficium qđ non valet ꝓmissio.ſ3 nunquid si dedi pignus nunquid valebit dati o pignoris.rñ.non vt ar.C.de condi.sine cã.l.vlti. et q2 ista pactio non valet:vt hic. vnde quicquid sequitur ex eo vel ob id zc.vt.C.de leg.z cõ.l.non dubiũ.in fi.z no.ꝙ sicut ꝯctus innoĩati do vt des z do vt facias: sic z do ne facias si honestus parit acť.ꝓscri. ṽbis. z cõdi.ob cãm datoꝝ.vt.C.de cõ.ob.cau.da.l.ea lege. ¶ Or signori ad.§. istum instatur z op.§.iste vr̃ velle dicere ꝙ ꝓmissio facta ne fiat malefi cium nõ valeat ipso iure:q2 dicit ꝙ nulla est obligatio.s. natura/ lis vel ciuilis:q2 a quo negatur genus z eius spẽs:sed lex videť velle qđ valeat:sed elidatur ope exceptionis.vt.C.de inuti.stip.l. dolo.ad istud vos ita dicetis:aliud est cum ꝓmittiť turpe aut tur piter:si ꝓmittiť aliqđ turpe:vt ꝓmitto tibi adulteriũ vel homici dium perpetrare nõ valet ista ꝓmissio quasi impossibilis est iure vt.j.de ṽ.ob.l.veluti.et.l.generaliter.et.l.si plagij. si aũt ꝓmittiť aliqđ turpiter:puta ꝓmitto tibi.x.dolo vel metu tuo interueniẽ/ te siqdem est in contractu stricti iuris vt stipulationis valet de ri gore iuris:sed ob.exceptio.vt.C.de inuti.stipu.l.dolo.sed si con/ tractus esset bone fidei et dolus dedit causam cõtractui ipso iu/ re non valet.vt.s.de dolo.l.eleganter in pñ.et.j.de mino.l.in cau se.ij.in pñ.vñ ad solu.huius cõtrarij ita distinguo:aut est turpis ꝓmissio aut honesta:est turpis ꝓmissio ex parte vtriusq3 vel acci pientis:hoc casu nõ valet vt hic.z.j.de ṽb.ob.l.veluti.et.l.gene/ raliter.et.l.si plagij.verũtñ cum nulla sit ꝓmissio cum versať tur pitudo ex parte vtriusq3 si solueres non datur repetitio. vt.j.de condi.ob tur.cau.l.iiij.verũ fiscus repetit.vt.j.de iur.fisci.l.luti⁹. et.j.de his qui.vt indi.l.cum quidam.sed qđ si datu3 est pignus cum versatur turpitudo ex parte vtriusq3 illud põt vendicari ꝑ dantẽ.vt.j.ad exhi.l.de eo.§.pe.z vlti.z q2 in pignore non agitur de dñio trãsferendo.vt.C.de pig.ac.l.pignus.sed vbi est solutu3 translatũ est dominiũ:si aũt est ꝓmissio honesta sed turpiter fa/

cta:promitto dare.x.per stip.verūtñ si dolo tuo vel metu turpi-
ter coactus ꝓmitto:hic si est cōtractus stricti iuris:de rigore iu-
ris valet stipulatio:sed de equitate ob.doli excep.vt in.l. cōtra.
⁊.j.de do.l.ij.in prin.⁊.l.vl.⁊.j.qȯ metus cā.l.metū.§.sed qȯ pre
tor.sed si esset cōtractus bone fidei ⁊ dolus dedisset causam con
tractui ipso iure nō valet vt.j.de do.l.elegāter. i pri. ⁊ ibi dicet.

Sed cū nulla subest causa. §.iste cō tinuatur
ad superiora duobꝰ modis:vno mō vt nō cōtinuetur ad ꝓxime
dicta:sʒ ad id qȯ dictū est.s.e.l.in pn.vbi est dictū ꝙ pactū nudū
qȯ trāsit in spāle nomē ꝯtractus parit ciuilē act.prescrip. ver.si
subest iusta causa.sʒ cū nulla subest causa nullā parit act.vel ob
ligationē.nā nuda pactio parit excep.nō act.⁊ hoc est qȯ dicit
bñ pōt cōtinuari scdo mō vt cōtinuet ad ꝓxime dicta:⁊ sic dictū
est.s.pri.§.ꝙ pactū nudū nō trāsit in spāle nomē cōtractꝰ si sub
est iusta causa honesta qȯ parit actionē:sʒ si subest cā turpis nō
parit act.sʒ cū in pacto nulla subest causa nec honesta nec turpis
pactū nudū nō parit act.nā nuda pactio nō parit act.sed excep.
sed hoc est qȯ dicit ⁊ quocūqʒ mō vos cōtinuetis istuʒ.§.vos ita
summatim exponatis litterā.[sed cū nulla subest causa].s.hone
sta vel turpis sed maxime honesta:quia pactū nō est vestituʒ rei
interuētu.[ꝓpter cōuentionē].i.ex sola cōuentiōe.[hic constat
nullā].i.aliquā.[posse cōstitui obligationē].s.⁊ actionē.[igit.]
subaudi:cū sit nuda pactio.[obligationē].s.aliquā.[nō parit.]
4 scʒ exceptionē.† Or signori hic est verus intellectꝰ huiꝰ.§.vbi
pactū nō trāsit in speciale nomē cōtractus ⁊ subest honesta cau-
sa ⁊ parit ciuilē actionē prescrip.ver.verbi gratia:cōueni tibi da
re rem meā vt tu dares mihi tuā:si do tibi rem meā subest causa
quia ex parte mea vestitū est pactū rei interuētu:hic nascit act.
ciuilis prescriptis verbis.vt.C.ea.l.in prin.in ver.sed si in aliū:sʒ
vbi nulla subest cā:vt est in exēplo tali:cōueni tibi dare.C. cū mi
hi dares.ff.tuū omnibus integris existentibus:quia nō dedi ti-
bi.C.nec tu mihi.ff.pactū est nudū nec subest causa cur debeam
tibi dare vel tu mihi:vnde nō parit actionem:quia nuda pactio
non parit actionem:⁊ ideo dicit lex:si conueni permutare.C.meū
cum.ff.tuo omnibus integris existentibus pactum est nudum:sʒ
si do tibi.C.meū ex causa permutationis subest causa dabit mi-
hi contra te actio ciuilis prescrip.verbis.vt.C.de re. permu.l. ex
placito.Or habetis exemplū ꝙ vbi pactum est nudum non pa-
a rit actionem:[a] modo restat videre vbi sit exēplū ꝙ nuduʒ pactū
si pariat act.parit excep.⁊ certe hoc est exemplū:vendidi tibi rē
pro.x.ex interuallo feci tibi pactū ꝙ darē tibi fideius. de euic. ex
isto pacto non dat tibi actio contra me:sed dabitur tibi exceptio
quia si petam a te precium repelles me excep.nisi dem tibi fide-
ius.de euict.vt.j.de euic.l.pacta.ij.rñ.itē est exemplū aliud tale:
pone ꝙ debes mihi.c.⁊c.vt.j.e.l.tale pactuʒ.⁊ est rō:cur nudum
pactū nō parit act.si locus est agēdi sʒ excep.quia actio est ꝓdi-
ta ad obligādū:exceptio ad liberādū:⁊ proniores sumus ad ab
soluēdū ⁊c.vt.j.de act.⁊ ob.l.arrianus.Or signori iste est verus
intellectus huiꝰ.§.⁊ ita debet exēplificari in casu tñ qȯ est nota-
bile nudū pactū nō parit excep.ꝓpter iniquitatē vitandā:verbi
gratia:rē meā tibi vēdidi ⁊ tradidi:sʒ tu preciū mihi nō soluisti:
postea fit pactū inter me ⁊ te vt recedat ab illa emptiōe: scio tñ
ꝙ dñs aʒ.aliter intelligebat istū.§.⁊ ad hoc sepe ita allegat di-
cebat ipe sic:si pactū sit sine causa nō valet nec vlla obligatio ori
tur.itē si stipulatio sit sine cā est inutil.vt.j.de do.ex.l.ij.§.si. Or
signori bñ verū est ꝙ si pactū fiat sine cā qȯ est inefficax:vl stipu
latio si fiat sine cā est inutilis:nā causa debet subesse p.§.istū nā
mens huius.§.s.cū nulla subest cā:q2 pactū est nudū:nā tūc pōt
agi vt indicat illatio igit ⁊c.Or signori in.§.isto not. ꝙ ex nudo
pacto regulariter nō dat actio vt hic:⁊ ad istud accedit. C.e.l.le-
gem quā dixisti.⁊.C.lo.⁊ cō.l.si tibi.⁊.j.eo.l.diuisionis.

a ¶ Non pa rit actioneʒ Adde si est pactum nu dū intermā dāteʒ ⁊ mā datarium vtriusqʒ grā factum quonā pa-cto ipos cō trahētes li-get ⁊ nūqd etiam ex eo actio oriat vel manda tarius ipse de leui etiā culpa tenea tur vel pro positū mu-tare valeat videqȯ no. cōsulendo tenuit do. alex.consil. xlvj.incip. viso pūcto in.iij.vol.p totū consil. ⁊ Alex con sil.clviij.in cip.viso di cto thema-te in.ij.vol. quasi p to-tū cōsil.

5 **Quinimo interdum.** † Signori.§.iste re putat difficilis:⁊ in
veritate materia huiꝰ.§.valde subtilis est:q2 gñalis ⁊ multa in se
cōtinet:⁊ iō subtilis est ⁊ intricata:tñ si vos intelligatis cōtinua
tionē ad superiora ⁊ summariā expositionem littere:cetera alia
erūt vobis plana.⁊ totū hūc.§.⁊ alibi vbi de hoc tractatur bene
intelligetis:⁊.§.iste cōtinuat tribꝰ modis.vno modo ꝭm Jo. et
aʒ.alio mō ꝭm qȯ aliȷ̄ cōtinuauerūt:tertio mō ꝭm qȯ cōsueui cō-
tinuare ⁊ ꝭm ꝙ ꝯsueui ꝯtinuare cōtinuabo prio:q2 veriorē eā eē
puto:⁊ dico sic:ī supioribꝰ dictū ē ꝙ pactū vestitū parit act. ait
vl.iurisc.quinimo.i.plꝰ tibi dico:imo iterdū iformat veterē act.
qȯ hʒ precipue euenire in bone fidei iudicijs:q2 in eis pactū vesti
tū parit nouā act.⁊ veterem informat:sed qȯ dictū est pactū ve
stitū informat veterem act.verū est si fiat incōtinēti:nā tūc videt
inesse nedū ex parte rei ad excipiendū:immo ex parte actoris ad
agēdū:si fiat ex iteruallo:aut fit ex parte actoris aut ex parte rei:
si ex parte actoris fiat pactū ex interuallo nō parit act.hoc casu:
⁊ de hoc ponūtur in littera tria exēpla:primū est si cōtraho ma-
trimoniū cum aliqua muliere:⁊ ipsa dedit mihi dotē ⁊ celebrato
diuortio pactus sum cū muliere de dote reddēda statim nō expe
ctato tpe legis quod datur ad dotē restituēdā istud pactū nō pa
rit act.quia nudū est ⁊ factum est ex interuallo.Itē est in secundo
exēplo tali fuit tutor alicuius pupilli finita tutela pactus suʒ de
maioribus vsuris ei prestādis ꝙ̄ in regione dentur ex hoc pacto
quondam pupillo non datur act.ad maiores vsuras sibi prestā
das:quia interpositum fuit istud pactum ex interuallo. Iteʒ est
in tertio exēplo tali vēdidi tibi rē meā certo precio nudū est pa-
ctū:sed post vēditionē eā factā inter me ⁊ te ⁊ ex interuallo fit pa
ctum super accidētalibus cōtractus vel extraneis cōtractꝰ vtpu-
ta vt scribas mihi.C.istud pactū:q2 fit interuallo nō parit actio-
nē ꝓpter regulā que dicit ꝙ ex nudo pacto nō datur actio:etiaʒ
si fiat in cōtractibus bone fidei ex interuallo:sed si pactuʒ fiat ex
parte rei ex interuallo illud pactū parit excep.nō act.⁊ ideo si vē
didi tibi rē meā certo precio:⁊ incōtinēti fiat pactum inter me et
te ꝙ das mihi fideius.de euic.si postea ex interuallo fiat pactū in
ter me ⁊ te ne tenear tibi prestare fideius.de euic. hoc pactū fit ex
parte rei:etiā si fiat ex interuallo parit mihi exceptionē hoc dicit
iste.§.videatis expositionem littere.[quinimmo]⁊c. Or signori
anteꝙ̄ ꝓcedā ad expositionē littere no.ꝙ.§.iste continuat ad su
periora tribus modis:vno mō ꝭm Jo.⁊ aʒ.vt referatur ad ꝓxi.
§.⁊ sic habuistis.s.pxi.§.ꝙ pactū nudū non parit act.sed excep.
[quinimmo].i.plus tibi dico:q2 pactū nudū neduʒ parit excep.
immo interdū aliud operatur:q2 informat act.sed hec cōtinuatio
nō placet:sʒ superior.§.loquit in nudo pacto quod parit except.
§.iste loquitur in pacto vestito coherētia cōtractus:vñ ista cōti-
nuatio est nulla:iuxta id humano capiti ceruicē pictor equinam
pingere si velit ⁊c.aliȷ̄ cōtinuāt ad id quod dictū est.s.e.l.j.in pn.
in ver.sed si in aliū:⁊ isti probabilius dicunt ⁊ cōtinuāt sic:dictū
est.s.e.l.in ver.sʒ si in aliū ꝙ pactū vestitū rei interuētu parit act.
ciuilē prescrip.ver.quinimmo.i.plus tibi dico nedū pactuʒ vesti
tū rei interuētu parit act.immo pactū vestitū coherētia cōtractꝰ
informat act.interdū:sed nec ista cōtinuatio placet:q2 ibi loquit
de pacto vestito rei interuētu:hic loquitur de pacto vestito cohe
rētia cōtractus:⁊ ideo vos tertio mō cōtinuabitis ad precedētia
in superioribꝰ dictū est ⁊c.vt dixi in casu.Or exponatis ita litte-
ram.[quinimmo].q.d.plus tibi dico:nedū pactuʒ vestitū parit
act.immo veterē informat:vel accedā ad cōsignificationē voca-
buli.[quinimmo].i.plꝰ tibi dico:⁊ ista est puerilis demonstratio
⁊ ideo vos exponatis ita.[quin]pro certe.[immo.]pro ⁊.q.d.nō
solū pactum vestitum parit act.sed interdum informat:sic ⁊ alibi
ponitur immo pro ⁊.s.de le.⁊ se.cō.l.immo.⁊.C.de sa.san.ec. Liu-
bemus.alioquin ponitur correctiue.vt.j.de here.insti.l.si ita.⁊.j.
de ma.testa.l.stichus.vel alluditur vocabulo quin pro sed.q. d.
nō solū pactū vestitū parit act.sed immo interduʒ informat:vel
potest legi tertio mō quin p sed:immo p ⁊.q.d.pactum vestitum
parit act.sed ⁊ informat.sub.si pactum est incōtinēti appositum ⁊
dicatis informat veterē act.ad id qȯ in pacto apposito incontinē
ti deductū est.Or sequitur in littera.[interdum.]quare dicit in-
terduʒ.j.plenius subijciā.[informat].s.pactum incōtinēti appo
situm:⁊ dicatis ꝙ informat veterē act.ad id qȯ in pacto incōtinē
ti apposito deductū est.Sed quid est dicere iformare rñ.ꝭm Jo.
⁊ aʒ.informare est.i.in nouā qualitatem primā act.deducere siue
trahere.quia si vetus actio sui natura est bone fidei ⁊ ꝓponitur
ad id quod in pactū est deductū efficitur stricti iuris. Or subijcia
mus exēplū in terminis:⁊ certe exēpla sunt ponēda ī pactis que
vestiuntur coherētia cōtractus:vt si vēdidi tibi rē aliquaʒ pro.x.
⁊ incōtinēti paciscor qȯ scribas mihi.C.vel quod facias foueam:
nec istud pactū est stipulatione vallatū:vnde sui natura est nu-
dum verum quia cohereret vēditioni ⁊ vestitur coherētia vendi-
tiōis:hoc pactū parit nouā act.prescri.ver.contra te vt pactum
serues.s.vt scribas mihi.C.vel facias foueam vel interesse mihi
prestes que act.prescri.ver.est stricti iuris sui natura:preterꝙ̄ in
duobus casibus:cū proponitur de estimato vel permutato.vt in
sti.de act.§.actionum.sed informat veterem descendentem ex ve
teri cōtractu:quia potero te cōueniri act.ex vēdito vt scribas.C.
vel facias foueā:vel interesse prestes vt.C.de pac.cōuē.iter.emp.
⁊ ven.l.ij.sed tamē nō credo nec est de eius natura vt competat
vt scribas mihi.C.vel facias foueam:sed competit ad preciū. vt
j.de ac.emp.⁊ ven.l.ex vendito.in prin.item actio ex vendito est
bone fidei.vt insti.de act.§.actionū.tamen quando competit mi-
hi actio ex vēdito ad hoc vt scribas mihi.C.vel facias foueam est
stricti iuris cum proponatur loco actionis prescri.ver. stricti iu-
ris:q2 actio ei subrogata debet esse eiꝰ nature cuius est alia in cu
ius loco subrogat.vt.s.si quis cau.l.si eū.§.q iniuriarum.cū suis
similibus.Or signori salua authoritate dñorꝫ Jo.⁊ aʒ.qui dixe-
runt non videtur bene dictum nec placebat eorum op.dño meo
Ja.bal.

Ja.bal.tali rōne.qꝛ act.ex vēdito nō subrogatur hic in locum pre
scrip.ver.immo insimul nascūtur in tali casu:pone cōuenisti mihi
scribere.C.vel facere foueam citra vinculū stipulatiōis incōtinen
ti tibi vēdidi rē meā ꝓ.x.itē hoc pactū sui natura nudum est:tñ qꝛ
vestitur coherētia venditiōis nā parit act.prescrip.ver.⁊ veterem
informat:⁊ ambe.s.act.ex vēdito:⁊ prescrip.v.insimul fingunt
nate.vt.C.e.l.petēs.⁊.j.si cer.pe.l.lecta.ergo nō pōt dici ꝙ sit eiꝰ
nature sicut ē illa in cuiꝰ loco subrogat qꝛ nō subrogat ī locū ali-
cuiꝰ:cū āhe simul fingūtur nate.itē durū eēt dicere ꝙ actio bōe fi
dei fieret stricti iuris:itē allusio vocabuli hoc nō patit:itē qꝛ act.
prescri.ver.sui natura nō mutat.s.vt efficiat bone fidei īmo ē stri
cti iuris.vt.j.de act.emp.⁊.vē.l.rē.§.j.⁊ ideo vos dicatis ꝙ infor
mare est.i.in extraneam formam rem deducere.i.trahere nouam
actionem ad id quod sui natura vetus actio non daretur vnde si
vendo tibi rem meā pro.x.natura actionis ex vendito est vt con
ueniā te ad precium nō ad.C.scribēdū tñ si incontinenti ante ven
ditionē vel post cōuenisti nudo pacto mihi scribere.C.vel facere
foueam:hec actio ex vendito trahitur ad nouam formā.quia mi
hi cōpetit nedum ad precium immo etiā vt scribas.C.vel facias
foueaʒ.⁊ procedit hoc ex tali fonte:quia qñ vendo tibi rem.j.p.x.
et paciscor icōtinēti ꝙ mihi scribas.C.vel qđ facias foueaʒ actio
ex vendito informatur:qꝛ pactū videt inesse et fingitur ꝙ mino-
ris precij vendidi.vnde id qđ in pactū appositū incontinenti de-
ductū est in partē precij cedit.vt.j.de cōtrahē.emp.⁊ ven.l.fundi
partē.Or signori verū est ꝙ pactū appositū incontinēti parit no
uam act.et veterē informat cum vestitur coherētia precedētis vł
subsequētis cōtractus incōtinenti.sed si pactū fiat ex interuallo
ꝓcederet vel subsequeret cōtractꝰ si fiat ad excipiendū parit ex-
cep.si ad agēdū nō parit actionē propter regulaʒ que dicit ꝙ nu
dum pactum non parit actionē sed exceptionem.vt habuistis.s.
pri.§.sʒ cū nulla.[ipsam act.].s.veterē.[vt in bone fidei iudic.]
id est in bone fidei contractibus qui pariunt bone fidei actiones
et enumerantur.vt insti.de act.§.actionū.[solemus.] nunc iuris
con.annectit rationem[pacta conuenta inesse].i.in ius esse.[sed
hic.]modo determinat precedentia.s.ꝙ pacta conuenta insint
bo.fi.iudicis.[vt si quidē ex incōtinēti].i.in actu se tenēti vł añꝙ
diuertant ad extranea negocia.j.plene dicam etiaʒ ex parte acto
ris.[insint].i.vt pariāt act.[si ex interuallo].s.facit pacta:⁊ di-
cuntur fieri ex interuallo si fiant post cōtrahentes diuertāt ad ex
tranea negocia.[nō inerūt].s.pacta.[ne ex pacto] scilicet nudo.
[actio nascatur.]quod esse non debet:vt habuistis.s.proxi.§.sʒ
cum nulla subest causa:vnde habetis ꝙ pactum nudum appo-
situm super bone fidei contractibus ex interuallo non parit act.
et de hoc subijcit tria exempla.[vt puta.]ecce primuʒ exemplū
[post diuortiuʒ conuenit.] Or signori littera ista legitur duobꝰ
modis:vno modo legitur vt quod dicit post diuortium determi
nat verbum conuenit:alio modo legitur vt quod dicit post di-
uortium determinat verbum reddatur:vt determinat verbū cō
uenit legitur ita vt puta conuenit post diuortiū.s.celebratū ex in
teruallo ne tempore statute dilationis dos reddatur:sed statiʒ.
[hoc non valebit.]sub.quia nudum pactum est.[ne ex pacto.]
s.nudo apposito ex interuallo.[actio nascatur].s.quod nō debet
esse.vt.s.pri.§.sed cum nulla dixi.⁊ scđm istā expōnē littere:q̄ro
q̄re dicit littera ista ꝯuenit post diuortiū.ad quod dixerūt qdā
ideo dicit:quia mulier contraxit matrimoniū mecum ⁊ dedit mi
hi.x.in dotem celebrato diuortio feci pactū ꝙ incontinēti debeā
sibi reddere dotem.hoc est nudum pactum non parit act.secus si
pactum factū esset constante matrimonio:quia tunc parit act.qꝛ
vestitū est coherētia cōtractus:sic dicunt in pacto ꝓcu.vt.j.mā.
l.qui negocia.sed certe hec op.non placet.nam lex dicit fieri ex in
teruallo quod fit etiam constante matrimonio.vt.j.so.matri.l.q̊-
tiens.vnde si hodie duxi vxorem:si postea diuerti ad alios actus
et conuenio quod dos redderetur non sua die:istud pactum non
parit act.quia nudum est:non ob.l.si negocia.quia intelligimus
pactum incontinenti appositum.i.anteꝙ dominus vel procura
tor diuertat ad extraneos actus:vel potest legi scđo modo vt qđ
dicit post diuortium determinat verbū reddatur:⁊ tunc legetis
ita litteram:[vt puta post diuortium cōuenit].s.inter virū ⁊ vxo
rem:post contractum matrimoniū.vel ante vel celebrato diuor-
tio.[nec tēpore statute dilationis dos].s.post diuortiū reddatur
sed statim.s.celebrato diuortio.[hoc nō valebit.]sub.qꝛ nudum
pactū est.[ne ex pacto].s.nudo.actio nascatur.s.qđ nō debet eē
vt.s.§.pri. sed cuʒ nulla:⁊ dicit littera:ne tp̄e statute dilationis
dos reddatur sed qđ erat istud tempus statutū ad dotē reddēdā
rñ.olim dos debebat reddi annua bima trima die id est dos de
bebat reddi trima solutione non vna:hodie autem aliud tempꝰ
statutum est.quia res immobiles que extant statim debent red-
di.alie vero.s.mobiles post annum debent reddi.vt.C.de rei vx.
act.l.vnica.§.exactio.Or signori añꝙ vltra ꝓcedā volo subijcere

duas op.et vna op.est facilis ⁊ eius solutio est valde difficilis:
ita ꝙ oēs glosatores vsqꝫ ad tp̄a nostra nō fuerūt ausi soluere et
prima op.est talis:hic dr̄ si fiat pactū inter virū ⁊ vxorem:vt dos
reddat statim ⁊ non tp̄e statuto lege qđ pactū nō valet:sed lex vi
detur ꝯ.q̄ videt velle dicere ꝙ si fiat pactū ꝙ dos reddat citiori
die ꝙ a lege statutū sit qđ valeat.vt.j.de pac.do.l.de die.⁊.l.atti
licinus.ad qđ vos dicetis aut fit pactū ex interuallo vt dos red-
datur citiori die ꝙ a lege statutū sit:⁊ tunc nō valeat vt hic:si aūt
pactum fit incōtinēti ante ꝯctum matrimoniū:vel post:si qdem
pactum est vtile doti valet:si dānosum non valet.vt in.l.ꝯtra et
ita cōcordant cū isto.§.⁊ ad hoc est ar.qꝛ prōptum est leges legi-
bus ꝯcordare.vt.C.de inof.do.l.vnica.Scđo op.sic:hic dr̄ si mu
lier ꝯtraxit mecum matrimoniū:⁊ ex interuallo feci pactū inter
me ⁊ ipsam ꝙ si soluitur matrimoniū inter me ⁊ ipsam ꝙ statim
tenear sibi dotem reddere istud pactum nō valet:sed ꝓbo cōtra.
et videtur ꝙ tale pactum valeat factum ex interuallo:⁊ etiam si
nudum sit ꝙ pariat act.nā mulier soluto matrimonio petet dotē
ab heredibus mariti act.de dote:si heredes excipiāt ꝙ non ve-
nit dies reddende dotis soluende mulier replicabit pactū factū
fuit inter me ⁊ maritum meum ꝙ dos statim soluto matrimonio
reddatur.vñ lʒ pactū istud non pariat mihi act.parit mihi repli
cationem:qđ ex eo apparet ꝙ si facias mihi pactū de petendo:⁊
ego postea facio tibi pactum de non petendo:⁊ tu vltimo facias
mihi pactū de petendo si ago contra te ex primo pacto de peten
do:⁊ tu excipias de pacto facto de non petēdo:ego replicabo de
pacto vltimo facto de petēdo.vt.C.e.l.pacta nouissima.⁊.j.e.l.si
vnus.§.pactus ne peteret.qd ergo dicemus:signori ista est sub-
tilis op.et Jo.et Az.ipsam hic tāgunt ⁊ glose nostre:sed ipsi nō
fuerūt ausi soluere immo trāseunt ad aliā materiā:sed vos dice-
tis duobus modis ꝫm qđ cōsueui vobis dicere:⁊ vno modo sic:
istud pactum non valet vt pariat nouam act.prescrip.ver.vel vt
veterem informet:valet tamen quia mulier poterit replicare:nā
ipsa agit act.de dote contra heredes mariti:⁊ si contra ipsam ex
cipiatur ꝙ nō potest petere dotem:quia debet reddi dos annua
bima trima die:olim vel hodie post annū quando res mobiles q̄
non extāt debent reddi:ipsa replicabit ꝙ debent reddi statim ex
forma pacti facti vltimo loco sicut fit in pacto facto vltimo de pe
tendo.vt in.ll.contrarijs.sed si ipsa vellet conuenire heredes ma
riti ex pacto vltimo facto non posset facere:quia ex pacto incon
tinenti apposito noua datur act.⁊ vetus informatur non ex pa-
cto apposito ex interuallo:vt hic dicitur.⁊ hec respōsio satis pōt
tolerari:vel potest dici scđo modo sic:si pactū est oppositū ex in
teruallo ⁊ nudum pactū sicut non pōt parere act.sic nec replica-
tionem.vnde si agat mulier act.de dote:et excipitur de tempore
legali qđ nondum venit:et ipsa replicet de pacto vltimo facto:
hoc pactum vltimo factū non parit replicationē:qꝛ replicatio est
exclusio act.vt insti.de repli.in p̄nc.aľs si pareret replicationem
istud pactū factum super dote reddēda iam imponeremus legeʒ
verbis ⁊ non rebus qđ esse non dʒ.vt.C.cōmunia de le.l.ij.in fi.si
dicis cur aliud in pacto de non petendo facto debitori.⁊ postea
facto vltimo de petendo.rñ.si sum tuus creditor actio mea statiʒ
est nata et efficax:si facio tibi pactū de non petendo fit inefficax:
quia sublata est naturalis.⁊ elisa est ciuilis per pactū factuʒ de
non petendo:sed si postea facis mihi pactum de petendo:si exci-
pias de pacto facto de non petendo replico cōtra te de pacto vl-
timo facto de petendo.vt in.l.contra.sed actio de dote nō potest
intentari constante matrimonio:licet sit statim nata:igitur.quia
mulier non pōt agere constāte matrimonio nō datur replicatio:
si fiat pactū ꝙ dos statim soluto matrimonio debeat reddi:⁊ est
speciale qđ ex hoc pacto non datur replicatio:⁊ est rō specialita
tis:qꝛ dilatio illa ꝙ annua bima trima die:olim vel hodie post
annuʒ dos soluatur est data a lege.vnde legitimo modo.i.causa
cognita debet ei adimi:sicut est in tēpore qđ datur cōdēnatis qđ
potest artari cā cognita.vt.j de re iudi.l.qui ꝓ tribunali.et.l.si se
6 non ob.§.ex conuentione.† Or sequitur in littera.[idē mar.scri
bit ⁊c.]incipit scđm exēplum.[⁊ si in tutele act.conueniat.] sub.
non durante tutela nec ante inchoatam.sed finita tutela.qꝛ actio
tutele non competit nisi finita tutela.vnde ante inchoatā tutelā
nec ea durante potest fieri pactum.vt.j.de tu.⁊ ra.distra.l.j.in fi.
et.l.si tutor.§.fi.et.l.se.secus est in dote:quia potest fieri pactū an
te contractū matrimoniū:⁊ ꝯcto matrimonio anteꝙ sit solutum
matrimonium.vt.s.dixi nisi in casu.vt.j.de ho.dam.l.si aliam.in
7 fi.† et est rō quia actio de dote statim contracto matrimonio na
ta est:sed regulariter non potest intētari nisi soluto matrimonio
morte vel diuortio vel marito vergente ad inopiā:iure veteri vel
iure.C.inchoāte male vti substātia sua.vt.s.de iure do.l.vbi ad-
huc.et.l.in rebus.[ꝙ constitute sunt]sub.in ciuit.minores cū le-
gitimis:nā tunc bene valeret pactū incontinenti oppositū.vt.j.
de vsur.l.j.sed istud pactū non valeret vt prestarentur maiores:

etiam si incontinenti esset appositum. vt. C. de vsur. l. eos qui. §. j.
et. ij. et per totam legem. alij dicũt qd dicitur hic in littera ita ma
iores vsure q̃ statute sunt prestarentur. sub. est hic maxime nam
idem ⁊ si minores cum ex interuallo fiat pactum de prestãdis vsu
ris pupillo a tutore: quia tale pactum nõ valet: ⁊ hoc ne ex pacto
s. nudo. [ea enim pacta insunt. i.] in cuius facta videntur. [facta
sunt.] scz incontinenti. Or signori ad id qd dicitur in isto secundo
exẽplo instatur ⁊ vr̃ ꝙ si pactũ sit factum super vsuris prestãdis
incontinẽti ꝙ non pariat act. qr vsure nõ debẽtur citra vinculuz
stipulationis. vt. C. de vsur. l. q̃uis. ad qd vos dicetis speciale est
in vsura funebris pecunie vt conuenta nudo pacto vel vestito nõ
debeatur citra vinculum stipulationis: sed secus si sit conuenta
super alio contractu q̃ mutui. vt in pre. ti. l. frumẽti. si in ꝯtractu
bone fidei sit pactũ incõtinenti de vsura prestanda bene valet pa
ctum. vt. C. de pac. inter emp. ⁊ ven. cõpo. l. initio. ⁊. j. de vsur. l. cũ
quidam. §. ex locato. ⁊. j. depo. l. publia. §. lutius. [idem respõsuz
scio.] incipit tertium exemplum. [extra naturaz contractus.] ex
ponunt quidã. i. extra rem augendã vel diminuendam vel p̃ciuz
augendũ vel minuendũ: quia istud pactuz sit super naturalibus
cõtractus: sed certe contradicendũ est: ⁊ exponimꝰ extra naturaz
cõtractꝰ. i. substãtiã: qr istud pactũ sit sup substãtialibꝰ: sz si fieret
super eui. prestãda fieret sup naturalibꝰ cõtractꝰ. vt. j. pr. §. dicet
in distinctiõe pactorũ. [ne ex pacto]. s. nudo. [quod ⁊ in oibꝰ bo
ne fidei iudi.] multo magis et stricti iuris. [erit dicendum.]. Or
8 signori hec vera sunt † ꝙ si fiat pactum nudum ex interuallo ad
agendũ: ⁊ sic fiat ex parte actoris ꝙ non parit act. sed si fiat ad ex
cipiendum parit excep. et hoc dicit. [sed ex parte rei locum habe
bit pactum]. i. valebit vt pariat excep. vt subijcit [que postea]. i.
ex interuallo [parere excep.] vt. s. pr. §. sed cũ nulla subest causa
9 habuistis. Or † signori habetis in. §. isto ꝙ pactũ incõtinenti ap
positum ꝙ nouam parit actionẽ prescrip. v. ⁊ veterẽ informat: si
aũt apponitur ex interuallo. tunc qr est nuduz non parit nouam
actionẽ prescrip. v. nec veterẽ informat. ⁊ de hoc ponũtur tria exẽ
pla. sed si pactũ nudum fiat ex parte rei parit excep. ⁊ hoc est qd
vult dicere iste. §. sed vt vos melius intelligatis subijciam exem
pla in terminis qñ pactũ appositũ incontinẽti parit nouã pres.
ver. act. ⁊ veterẽ informat. ecce si vendo tibi rem meã pro. x. et in
cõtinenti cõueni per pactũ factum inter me ⁊ te non stipl'one val
latum ꝙ illam rem mihi loces vel ꝙ scribas mihi. C. hoc pactuz
est nudum sui natura: tamẽ parit nouã pres. v. act. ꝯtra te vt pa
ctum serues vel interesse prestes ⁊ veterẽ informat: vñ nõ solũ cõ
ueniam te ad precium: immo vt loces vel scribas. C. qr hoc pactũ
appositum incontinenti est vestitum coherẽtia precedẽtis cõtra
ctus scz venditiõis. vt istud ꝓbatur. C. de pactis inter emp. ⁊ vẽ.
l. ij. Si autẽ appositum est pactũ ex interuallo: qr illo casu nudũ
est hic nõ parit act. nec veterẽ informat. hec eadem exempla psñt
hic reperiri in litera: ecce si pactum est appositum incontinenti
in ipsa donatiõe dotis: vt soluto matrimonio statim dos redda
tur non expectata dilatione legali: istud pactum parit nouã act.
p̃s. v. ⁊ veterẽ informat: secus si est appositũ istud pactũ ex inter
uallo: idẽ est in vsuris ꝓmissis pup. a tutore incontinẽti finita tu
tela qr istud pactũ nouã act. p̃sc. v. parit: ⁊ veterem informat. Si
autem ex interuallo apponitur: qr nudum est non parit actionez.
apparet ergo ex predictis ꝙ vbicunq3 pactum est appositum in
continenti post contractũ ven. vel ante: ꝙ ad agendũ parit nouã
actionem p̃scrip. ver. ⁊ veterem informat. ⁊ ad hoc facit. C. eo. ti. l.
petens. ⁊. j. si certum pe. l. lecta est in auditorio. aliud autem est si
fiat pactum ad excipiendũ vt potes videre in re vendita promis
sa locari: quia si postea ex interuallo fiat pactum vt venditor nõ
teneatur locare istud pactum parit exceptionẽ vt hic dicitur ĩ fi.
huius. §. Or signori ex his que dicta sunt vobis casum ⁊ summa
riaz expositionẽ littere satis potuistis ꝑpendere: ⁊ si ista bene in
tellexistis: amodo nõ poteritis errare circa materiã huius. §. nec
in toto isto titu. Or veniamus ad altiora ⁊ subijciamus aliquas
questiones. hic dicitur ꝙ pactum vestitum coherentia cõtractꝰ
precedentis vel subsequẽtis. s. venditionis si est appositũ incon
tinenti parit nouã actionẽ pres. v. ⁊ veterẽ iformat: secus si est ap
10 positum ex interuallo † sed quãdo dicit pactũ appositũ inconti
nenti. dicũt quidã si fiat infra modicũ tẽpus. i. infra triduum: vt
ar. C. de errore aduo. l. j. Alij dicunt ꝙ dicitur fieri incontinẽti si
fiat eodẽ die. vt ar. j. de re iudi. l. paulus. Alij dicũt si fiat eodem
die vel sequẽti. vt ar. j. qñ ap. sit. l. ij. §. sed si alius. Alij dicunt ꝙ
dicitur fieri incontinenti qd fit intra annũ. j. ad tertul'. l. ij. in fin.
Or signori nõ accipimus hic ita: sed dicimꝰ ꝙ pactũ hic dr fieri
incontinẽti si fiat in actu se tenenti post cõtractũ vel anteq̃ ꝯtra
hẽtes diuertãt ad alia negocia. al's dr fieri ex interuallo. ⁊ ad hoc
facit. j. de v. ob. l. cõtinuus. in p̃n. ⁊. j. de duobus reis. l. duo. §. fi. ⁊
l. si ex duobꝰ. ⁊. j. ad. l. iul'. de adul. l. qd ait. §. quod ait. et. j. de te
sta. l. heredes palam. in fin. ⁊. l. seq. Sed denuo quero iste. §. lo
quitur cum pactum apponitur incõtinenti post cõtractum bone
fidei quid dicemus in cõtractibus stricti iuris: pone stipulor a te
foueã fieri incõtinẽti paciscor ꝙ legas mihi quotidianas lectio
nes: nã stipulatio est stricti iuris. vt ĩsti. de act. §. actionũ. nũquid
pactum appositũ incõtinenti in cõtractu stricti iuris parit nouã
actionem pres. ver. ⁊ veterem informat. dixerũt quidam ꝙ tm̃ pa
rit nouã act. pres. ver. nec veterẽ informat. vt. C. de dolo. l. legẽ. et
l. cui res. ⁊. C. de re. permu. l. rebus. ⁊. C. de rei vx. act. l. vnica. §. ac
cedit. ⁊ quia iuriscon. dicit hic habere locum in bone fidei contra
ctibus: ergo in stricti iuris prohibet. vt arg. j. de iudicijs. l. cuz pre
tor. ⁊. C. de procur. l. maritus. Sed certe op. istorum non est bona.
⁊ ideo dicendum est ẽm dñm Bul. ꝙ idem sit in cõtractibus stri
cti iuris: si apponatur pactum incõtinenti ꝙ parit nouã act. pre
scriptis verbis ⁊ veterem informat. ⁊ pro hac op. sunt due. ll. ex
presse que dicũt ꝙ si pactum subsequitur in stipulationẽ videtur
inesse ⁊ vestitur coherentia subsequẽtis stipulationis. vt. C. e. l. in
bone fidei. ⁊. l. petens. ⁊. j. si cer. petatur. l. lecta. ⁊. j. de edi. act. l. si
apud. ⁊ hoc est quod glosat dominus Bul. elegantibus verbis
quinimmo interdum informat: vt in cõtractu bone fidei si idẽ di
catur in cõtractibus stricti iuris: nõ cõuincio fore reprehensibile
ar. prealleg. l. ⁊ ar. huius. §. non ob. ll. allegate in contrariuz: quia
nõ negãt quin vetus actio ĩformetur: vnde quod nõ mutatur ⁊c.
vt. C. de te. ⁊ queadmo. testa. or. l. sancimus. ⁊. C. de ap. l. precipi
mus. vnde recurrimus ad. §. istum. Sed denuo quero. §. iste di
cit ꝙ pactum incõtinenti appositum post cõtractũ bone fidei pa
rit nouam actionẽ prescriptis verbis ⁊ veterẽ informat. quod est
verũ cum cõtractus sit super principali et pactũ apponitur sup
accessorio. sed quid erit si pactum appositũ incõtinẽti super p̃n
cipale est nudũ et pactũ appositũ super accessorio est vestitũ. ve
stitur in principale ab accessorio. verbi gratia. nudo pacto cõue
ni permutare digestũ meũ cum codice tuo: incõtinenti si nõ ꝑmu
tarem stipulor penam. nunquid vestietur. Rñdeo nõ. nam cũ pa
ctum vestitũ est super principale: ⁊ nuduz super accessorio ẽ ap
positũ: accessoriũ vestitur a principali: sed non econtra. vnde nõ
possum agere contra te vt permutes: sed si ĩterpellatus a me nõ
vis permutare petam penã. vt. C. eo. l. si pacto quo penam. et. C.
de contrahen. ⁊ cõmit. stipu. l. nuda. nec ob. quedã. l. q̃ videtur in
nuere ꝙ pactum appositũ super accessorio vestiat principale. vt
j. si certũ. pe. l. lecta. in prin. quia vt ibi dixi: p̃mũ pactum factum
fuit ibi sup sorte: scd̃a stipulatio fuit facta super vsuris et sorte.
tertium pactũ fuit modificatiuũ. Sed denuo ita quero ⁊ aduer
tatis hanc questionẽ: quia possetis de facili capi siue decipi: suz
stipulatus a te. C. mihi scribi: incontinenti appositũ est pactum
inter me ⁊ te ꝙ debeam tibi legere lectiones quotidianas vestie
tur ne istud pactum: diceret aliquis vestruz ꝙ sic: quia tu dixisti
s. ꝙ pactum nudum incontinenti appositum post contractũ ve
stitum vel ante vz: ⁊ vestitur coherentia precedentis vel subse
quentis contractus: quia ea que incontinẽti fiunt vidẽtur inesse
vt arg. C. e. l. petens. ⁊. j. si certũ petatur. l. in bone fidei. sed certe
falsum est: quia non dixi: sed dixi ego: si conueni ꝑmutare codicẽ
meũ cum digesto tuo: ⁊ stipulor mihi penam: bene dixi ꝙ vestit
pactũ coherentia cõtractus precedentis: cum pactuz apponitur
mei fauore: similiter ⁊ si stipulamur inuicẽ fieri permutationẽ he
ne vestitur pactum coherẽtia precedẽtis contractus. sed si stipu
lor mihi foueam fieri: ⁊ incontinenti tecum paciscor ꝙ debeã ti
bi legere lectiones quotidianas: ⁊ istud pactum non vestitur co
herentia contractus stipulationis precedẽtis: quia istud pactuz
interponitur tui fauore nõ mei: vnde non debet vestiri coheren
tia cõtractus mei precedentis: ne qd pro fauore mei introductuz
est: in mei lesionẽ retorqueatur qd esse non debet. vt. C. de legi. ⁊
consti. l. quod fauore. Or signori denuo quero hic. quid est dicere
qd dicit littera: ꝙ pactũ informat. Rñ. scd3 Jo. ⁊ azo. informare
est ⁊c: ⁊ dic vt in expositione littere dixi in hac questione. et si ibi
non dixissez hic potest dici. † Sed denuo quero dixi quid sit in 11
formare: nunc quero quãdo pactũ informat veterem actionẽ et
nouam parit: nunquid informatur vetus actio: an obligatio et
actio. an alterũ tm̃: an vtrunq3: et certe quicquid in questione ista
dicatur: videtur in cõtrariũ sequi aperta conclusio. nam si dicas
ꝙ actio tm̃ informatur cõmittis in legem que dicit ꝙ obligatio
est mater actionum. vt. j. de procur. l. licet. §. ea obligatio. si dicis
ꝙ informatur obligatio cõmittis in legẽ que dicit ⁊c. vt. C. de pa
ctis cõ. inter emp. ⁊ ven. l. ij. Si dicis ꝙ informatur vtrunq3 hoc
esse non potest: vt in exemplo tali: pone ꝙ tu vendidisti mihi rez
aliquam pro. x. ⁊ incontinenti appositũ est pactũ: cum essem mi
les ꝙ essem capifer in conuiuio: si dicis me obligatum ex vendi
tione hoc esse non potest: quia contrahitur vẽditio sup eo quod
non potest vendi. vnde est contra. j. de pres. v̄bis. l. naturalis in v.
at cum do vt des: sed vos dicatis qd pactũ appositũ incontinẽti
nouam actionẽ parit ⁊ veterẽ actionez ⁊ obligationem informat

si dicis quod ex venditione nascitur obligatio qd sim capifer cuz
hoc nō cōsueuerit vendi. Rñ. illud φ sis capifer cedit loco precij
q: lex fingit φ res pluris valuerit ꝛ vendita sit: ideo pro minori ꝛ
pro precio potest dari factum in solutū. vt. C. de rei vend. l. precij
vnde φ actio ꝛ obligatio est informata petam tanφ partē precij
et ad hoc facit. ff. de contraben. emp. ꝛ ven. l. hec venditio. et. l. fun
di partem. Sed denuo quero: hic dicitur φ pactum appositū su
per naturalibus contractus nouā actionē pres. v. parit ꝛ veterez
actionē descendentē ex contractu informat: sed nūquid istud pa
ctum potest parere rei vend. vbi gratia: vendidi tibi rem pro. x. et
incontinenti fecisti mihi pactum φ scriberes mihi. C. tu non vis
scribere: nolo te conuenire act. ex vendito vel prescrip. ver. vt scri
bas pactum: sed volo te conuenire rei ven. vt rem tibi vēditā mi
hi tradas: nunquid potero hoc facere. Rñ. non. vt. ff. de rei vend.
l. si ager. et. C. de proba. l. cum res. quia sicut solum pactum non
potest inducere translationem dominij. vt. C. eo. l. traditionibus
ita nec potest facere in me dñiū trāsire. vt. C. de cōdi. ob causam.
l. ea lege. fallit in quattuor casibus. vnus est si vendo tibi rem et
paciscor φ oblata meliori cōditione infra certuz diē res inepta
sit: ꝛ in me trāseat dñiuz. vt. ff. de rei vē. l. si quis hac. ꝛ. ff. de in diē
adiec. l. vbi. §. hic. scḋs casus est in pacto legis cōmissorie. vt. C. d
pac. cō. inter emp. ꝛ ven. l. cōmissorie. Item fallit cū reseruauit si
bi manus iniectionē. vt. ff. de cōtraben. emp. l. si quis sub. Itez fal
lit in donatiōe que fit sub modo. vt. C. de donat. que fiūt sub mo
do. l. j. sic ergo pactum appositū incontinenti super naturalib9
contractus parit personalē actionē nō rei ven. nisi in casibus. s.
premissis: quod intelligo esse verum si est solutū preciuz vel ali
ter satisfactum. vt insti. de rerum di. §. vendite. ꝛ. ff. de contraben.
emp. ꝛ ven. l. quod vendidi. Sed denuo quero: si vendidi tibi rē
et tradidi: ꝛ fecisti mihi pactum incontinenti φ scriberes. C. si tu
non vis scribere. C. dixi φ non possum agere rei ven. vt rem tibi
venditā mihi tradas: sed nunquid potero eam a te condicere. di
xit mar. φ sic. ar. ff. de act. emp. ꝛ ven. l. ex empto. §. is qui vina. sed
male dixit. vt. ff. de condi. ob cau. da. l. vl. non ob. §. is qui vina. qa
datur ibi ad arras: et constat contractuz arrarū esse innominatū
vt. C. de fide instru. l. contractus. Or signori quero cur vlp. iurisc.
dixit interdū informat: ꝛ nō dixit simpliciter informat. Signori
questio ista diffunditur in imensuz ꝛ volat per aera ꝑpter quod
dam interlineare qḋ fecit dñs hyr. qui dixit qḋ dicit littera iter
dum informat. interlineauit ipse si quā reperit informādā: nā pa
ctum incontinenti appositum nouā parit actionē pres. v. et vete
rem informat si quā reperit informandā: sed si nullam reperit in
formandā tunc nouam actio. pres. v. parit. sed nullam veterem in
format. quia non reperit aliquam informandam et ideo dixit in
terdum informat. Or signori ipse exposuit litteraz istam: sed non
exēplificauit. sed vbi est exemplū φ pactum appositum incōtinē
ti nouā pariat act. pres. ver. ꝛ veterem informet: quia reperit in
formandam: ꝛ certe exēplū leue est de hoc inuenire: ecce si vendo
tibi rem aliquam pro. x. ꝛ incontinenti paciscor: φ scribas mihi.
C. vel eandem loces. istud pactū parit nouam act. pres. ver. et ve
rem informat: q: reperit informandā. nam coueniam te non solū
ad preciuz. s. ad. x. immo vt scribas. C. vel vt loces mihi rem. vt. s.
dixi. Or restat videre vbi est exemplū φ pactū incontinenti ap
positū nouam pariat actionē pres. ver. sed veterem nō informat
quia non reperit informandā: certe dñs hyr. nō posuit de hoc ex
emplū. sed dñs Bul. posuit de hoc ita exemplū: tu conuenisti mi
hi donare capā tuā: vel istud pactū fuit stipulatione vallatum ꝛ
ita fuit nudū: incontinenti conuenisti mihi scribere. C. hoc pactuz
nouam parit actionez prescrip. v. veterem nō informat: quia non
reperit informandā: quia scḋz hec tpa ex pacto donationis non
dabat act. nisi rei traditionē vel stipłōne haberet annexā vt insti.
de act. §. perficiuntur. ꝛ. ff. de do. l. eum qui. hodie tamen est ↄtra
iure. C. vt. C. de donat. l. si quis argentū in fi. Or signori domin9
Jo. qui fuit discipulus dñi Bul. et dñs Az. qui fuit discipulus
domini Jo. reprobāt exemplū dñi Bul. ꝛ bene. ꝛ dicunt si cōue
nisti mihi donare capā tuam: nec tradidisti vel stipłōne ꝑmisisti
istud pactuz est nudum si incontinenti fecisti mihi pactum de. C.
scribendo: hoc pactum non vestitur coherētia contractus. q: pri
mū pactū est nudū: et pactū nudū vestitur coherentia contract9
vestiti non nudi: vnde parit actionē nouā prescrip. ver. nec vete
rem informat: quia pactum est frigiduz: ita qḋ non potest sibi ac
cōmodare act. igitur nec aliḣ pacto potest accōmodare act. vt ar.
ff. de acquir. re. do. l. traditio. in prī. vnde scḋz antiqua tēpora di
cunt ipsi exēplū dñi bul. non est bonū. nec scḋm noua: quia hodie
pactū donationis parit nouam actionē presc. v. vt in preallег. l.
si quis arg. in fi. vnde ipsi posuerūt exemplū aliter et sic: vendidi
tibi rem meam pro. x. non pure: sed sub condi. si nauis venerit ex
asia: incontinenti fecisti mihi pactum φ scriberes mihi codicem
hoc pactū incontinēti appositū post venditionē vestitur coherē
tia ꝑcedentis ↄtus. parit nouā actionē pres. v. veterem nō infor
mat: cū venditio fuerit cōditionalis. ꝛ ita act. ex vendito non na
scebat pendente ↄditione. ꝛ istud eorū exēplum ꝓbatur quadā
lege que dicit tale pactū seruandū. vt. ff. de peri. ꝛ cōmo. rei ven. l.
si in vēditione. si seruādum: ergo parit nouā actionem pres. v. ve
terem nō informat: q: pendente cōditione non nascitur act. ex vē
dito. vt. ff. de verb. signi. le. cedere diem. Or signori dño Ja. Bal.
videtur φ qua corrigia dñs Jo. ꝛ Az. ꝑcusserunt Bul. φ ꝛ ipsi
eadem possint ꝑcuti scz q: principale est inutile: nā venditio con
ditionalis nō est venditio: q: nō parit actionē vel obligationē ex
vendito ante conditionem. vt in. l. cedere diē. vnde si non est ve
stitum ꝑmum pactū pendente ↄditione non pōt vestire pactū in
continēti appositū sup codice scribendo: ꝛ ad. l. si in venditione.
Rñ. ita φ seruādum est pactū factum quātum ad excep. vt peri
culum sit ementis vel vendentis: ꝛ hoc ꝓbo ꝑ legē que loquitur
de eadem materia: que dicit: si vendo tibi rem sub conditione si
res efficiatur deterior pendente cōditione periculū est emētis si
res oīno pereat periculū est vēdentis. vt. ff. de pericu. ꝛ cōmo. rei
ven. l. si pendēte. ꝛ est rō φ periculū est vendentis sub ↄdi. si res
oīno perijt: q: existente cōdi. emptor non inuenit rem quā possit
amplexari. vñ dicam si vendo tibi rem sub ↄdi. si paciscor φ sol
uas mihi totū ꝑcium incōtinēti istud pactum parit actionē nouā
pres. v. sed si fieret sup accidentalibus ↄtus non pariet actionē.
¶ Or signori si ista est mens hui9. §. vt dixi Hyr. vos leuiter po
netis exempla φ pactuz incontinenti appositum pariat nouam
actionem pres. v. ꝛ veterem non informet: ecce si mutuo tibi. c. in
continenti fecisti mihi pactum φ scriberes. C. hoc pactum incon
tinenti appositum nouā actionē pres. v. parit: veterē non infor
mat: q: non reperit talem actionez quā possit informare: q: certi
condi. de mutuo competit ad certa. vt. ff. si cer. pet. l. certi condi. in
ꝑn. sed scribere codicem est factum: ꝛ omne factum est incertū. vt
ff. de ver. ob. l. vbi aūt. in ꝑn. vnde datur noua actio pres. v. vt scri
bas codicem: non aūt datur certi condi. sed hoc exemplum etiam
posset calūniari: quia si quā actionem reperit informat: non al's
ꝛ ideo scḋo modo potest poni exemplum ꝛ tale: pone aliqua mu
lier contrahit mecū matrimonium ꝛ dat mihi dotē incontinenti:
ꝛ post dotem datam factum est pactum inter me ꝛ eam φ pro ea
vadam romā: istud pactum incontinenti appositum nouā parit
pres. v. actionem: veterem actionem non informat: q: non reperit
informandā: quia act. de dote regulariter nō datur cōstante ma
trimonio. vt. ff. de vb. sig. l. ↄrebatur. sed ꝛ istud exemplū similiter
potest calūniari: q: informat si quam reperit informandam: non
al's quare potest poni exemplum tale φ non inuenitur act. vet9:
pone tu mutuasti mihi. c. ꝛ pro illis. c. obligaui tibi pignus: bene
scitis φ directa pignoratitia non nascitur nisi pecunia soluta vel
oblata. vt. ff. de pigno. act. l. si rem. §. omnis. et. l. solutam. §. solu
tum incontinenti paciscor tecum φ scribas mihi codicem: hic cō
tractus est vestitus. vt. ff. de pigno. l. contrahitur. vnde istud pa
ctum parit nouam actionem pres. ver. veterem nō informat: quia
non reperit informandam: q: pignoratitia non nascit nisi demū
soluta vel oblata pecunia: vt. s. dixi. ꝛ ideo dixit interdum. Or si
gnori dñs meus Ja. Bal. dixit φ non fuit intentio huius voca
buli interdum: vt dixit hyr. φ pactum incontinenti appositū ve
terem informet si quā reperit informandā: sed ista est eius inten
tio: pactum appositum incontinenti post contractum bone fidei
nouam parit pres. ver. actionem: interdum informat veterem in
terdū non informat veterē: quando apponitur incontinenti post
contractū informat veterē actionē: quando apponitur post con
tractum ex interuallo non: et hoc ꝓbant sequentia exēpla que se
quuntur in littera et declarant. et. C. e. l. in bone fidei: ibi inconti
nenti ꝛc. vnde exponebat dñs meus interdum informat veterem
actionē: aliquando nō informat: ꝛ ideo predicta exēpla non sunt
ponenda. vt. s. posita sunt. ¶ Or signori non reprobo lecturam
domini mei: quin sit vera: sed tamen non est bona hic: quia nō est
de virtute huius vocabuli interdum separationem facere vel di
uidere: sed virtus huius vocabuli interdum habet implicare op
positum in contrarium regule. Itez lectura domini mei est mala
alia ratione: quia inuenio casus in quibus pactum appositū in
continenti non parit nouā actionē pres. ver. vel veterē informat.
vnus casus est: si vendo tibi monumentū: ꝛ paciscor ne hominez
inducas. hoc pactū non parit nouā actionē pres. ver. vel veterez
informat. vt. ff. de relig. et sump. fu. l. quod si locus. Itez est alius
casus: si vendo tibi seruū eo pacto ne moretur in italia: ꝛ incon
tinenti paciscor de. c. mihi dandis nomine pene si morabitur in
italia: ꝛ istud pactum nō parit actionē vel veterez informat quia
cōtra libertatem est. vt. ff. de seruis expor. l. seruus. Item alius ca
sus est: si mutuo tibi. x. ꝛ paciscor incōtinēti super vsuris mihi ꝑ
stādis nō valet istud pactum: quia vsure nō debentur citra vin
culum stipulationis. vt. C. de vsu. l. φuis. Item alius casus est si

do dotem pro filia mea et paciscor alij reddi: istud pactum non
parit actionẽ nec veterẽ informat: quia ipsa donat. actio est quesi
ta mihi ⁊ filie: vnde solo pacto act. quesitã filie nõ possum ei adi
mere. vt. C. de iure do. l. auia. Itez est alius casus: si numero tibi
x. et paciscor ꝙ redas mihi. xj. istud pactum nõ parit nouã actio-
nem pres. ṽ. vel veterẽ informat qꝛ non contrahitur obligatio vl
tra id quod numeratũ est nisi faciat animo donãdi. vel nisi stipu
latione valletur. vt. ĩ. e. l. si cum. x. in prin. ⁊. ĩ. si cer. pe. l. rogasti. §.
j. ⁊ ideo cõsueui dicere interdũ implicat regulã cũ subijciat eã. q.
d. lr̃a regl'r: pactũ incõtinẽti appositũ parit actionẽ pres. ṽ. ⁊ ve-
terẽ informat. vt. C. de pac. cõ. inter emp. ⁊ ven. l. ij. interdũ tamen
paucis tñ casibus. nec nouam parit nec veterẽ informat: sicut est
videre in quinqꝫ casibus. s̃. premissis.

Adeo aũt ĩ bone fidei iudicijs.

Signori. §. iste reputat̃ valde difficilis tñ si vos attẽdatis ꝯtinua
tionẽ ad precedentia ⁊ casum vos cetera alia facile intelligetis. ⁊
§. iste continuatur ad precedentia hoc modo. in supiori. §. dictuz
est quid iuris sit si pactũ post cõtractũ bone fidei apponit̃ super
naturalibꝰ vel accidẽtalibus ꝯtractꝰ vel extraneis: qꝛ pactũ ap-
positũ incõtinẽti parit nouã act. pres. ṽ. ⁊ veterẽ informat si ex ĩ-
teruallo parit excep. §. iste loquitur cũ pactũ apponitur sup sub
stantialibꝰ vel naturalibꝰ cõtractꝰ: qꝛ si apponit̃ incontinẽti siue
ex interuallo: siue fiat ad agendũ siue ad excipiẽdũ illud pactuz
12 est validũ ⁊ parit act. vel excep. † hoc premisso p euidẽtia huius
§. dicetis ꝙ iste. §. dicit tria. pmo si inter me ⁊ te emptio cõtracta
est. si in oĩbus integris existẽtibus. i. anteꝙ̃ tradas mihi rem. vel
ego soluã tibi preciũ fiat pactũ ꝙ in totũ recedatur ab emp. istõ
pactũ siue fiat incõtinẽti siue ex interuallo vr̃ inesse: qꝛ sicut solo
cõsensu cõtrahitur emptio: ita cõtrario dissensu oĩbus integris
existentibus põt ab emptione discedi. Scdõ dꝛ si emi a te rẽ p. x.
⁊ postea fit pactũ inter me ⁊ te sup re augẽda vel pcio: hoc pactũ
siue fiat incõtinẽti siue ex interuallo parit nouã actionẽ pres. ṽ.
idem est si fiat sup re minuẽda vel precio minuẽdo: hoc pactum si
fiat incontinenti siue ex interuallo videtur inesse: ⁊ ex parte agẽ-
tis vt pariat excep. si eñ cõtracta emp. solo cõtrario dissensu põt
a tota emp. abiri ⁊ in parte. nã vbi fit pactũ de re augẽda vel pre
cio: vel de re minuenda vel pcio p istud pactũ scdm videtur pri-
mum pactũ remoueri. Tertio dꝛ: si emi a te aliquã rem pro. x. et
omnibus integris existẽtibus decessi relictis duobus heredibus
tu venditor potes pacisci cũ vtroqꝫ herede vt recedatur ab emp.
et sic in totũ: ⁊ cum vno herede ⁊ sic pro parte sua recedetur et p
parte alterius nõ: nam si debitor decedit duobus heredibus reli
ctis creditor potest facere vni pactũ de nõ petendo ⁊ illi soli que
rit pacti excep. ⁊ hoc dicit iul'. ⁊ pap. ⁊ qd ait iuriscõ. vlp. esse verũ
qd dicit iul'. ⁊ pap. hoc dicit iste. §. videatis expõnẽ lr̃e. [adeo au
tem]. Dꝛ signori iuriscõ. nõ videt̃ se bene cõtinuare ad pcedẽtia:
qꝛ hec dictio adeo habet addere ad id quod ẽ dictũ: sicut si dico.
tu es bonus homo: qꝛ fecisti hoc et hoc: sed non habet addere cir
ca diuersa. et videtur ꝙ istud sit dicere: tu es bonus homo adeo
ꝙ mare circuit terrã: ⁊ ita videtur hic qd dictũ est. s̃. ꝙ pactũ ap
positum sup accidẽtalibus vel naturalibus vel extraneis incõti
nenti parit actionẽ: adeo vt si apponat̃ sup substãtialibus siue in
cõtinẽti siue ex interuallo parit actionẽ. quare vos dicetis ꝙ vbi
poneretur hec dicio autẽ ꝙ male staret. qꝛ ponitur aduersatiue
aũt pro sed. adeo. q. d. distinctio. s̃. pri. §. facta habet locum cũ pa
ctum incontinenti apponitur sup naturalibus cõtractus vel acci
dentalibꝰ: sed cum pactũ apponitur sup substãtialibus contra-
ctus adeo videt̃ inesse: quia si fiat ex interuallo siue incõtinẽti pa
rit actionẽ: ⁊ ideo vos legetis sic. adeo autẽ ⁊c. aũt p sed adeo. [cõ
uentiones] al's pactiones: quia oĩs pactio est conuentio: vt. s̃. e.
l. j. §. conuentionis. [postea]. i. ex interuallo [insunt] id est intus
esse videntur. [re nõdum secuta]. i. omnibꝰ integris existẽtibus
re nondũ tradita vel precio soluto. [posse ab emptione adiri]. s.
in totum ipso iure contrario pacto: ⁊ hucusqꝫ durat primũ dictũ
et in isto primo dicto no. si emptio est cõtracta inter me et te sicut
solo consensu contrahitur. v. ĩ. de actio. ⁊ ob. l. ex consensu. ita ab
em. solo contrario consensu potest discedi: qꝛ nihil est tam natu-
rale vnũquodqꝫ dissolui ⁊c. vt. ĩ. de reg iur. l. nihil. ⁊ sicut contra
hitur solo consensu: qñ ego cõsentio ꝙ emã p tanto ⁊ tu ꝯsentis
mihi vẽdere p tãto: ita ꝯtrario cõsensu põt discedi a vẽditiõe. vt
ĩ. e. l. ab emptione. ⁊ insti. quibꝰ mo. tollitur ob. in fi. [Si igit̃] in-
cipit scdm dictuz. [⁊ pars eius]. s. ꝯtractus. [pactione]. i. pacto.
[mutari potest]. q. d. nõ video. [⁊ hoc] sub. ꝙ sicut solo cõtrario
consensu potest in totũ abiri ab emptione: ita in parte possit. [ad
edictum scribit] verbi gratia: emi a te. c. iugera prati. p. c. postea
dico tibi verũ est ꝙ emi. c. iugera prati a te: sꝫ istud multũ displi-
cet vxori mee: qꝛ nõ habeo totũ preciũ: sed tm̃ dimidiã precij. vñ
volo ꝙ facias mihi pactũ ꝙ habeã empta sola qnquaginta iuge
ra ⁊ soluam tibi preciũ incontinenti: vel scias ꝙ potius litigabo
tecum: tu vidẽs hoc fecisti mihi pactũ ꝙ haberẽ empta solũ qn-
quaginta iugera: hic fit pactũ sup re minuẽda: valet istud pactũ
queãdmodũ valeret si fecisses mihi pactũ ꝙ ĩ totũ recederetur a
vẽditiõe. vñ colligetis hic illud no. ꝙ regl'r qd iuris est in toto q̊
ad totũ: idez iuris est in parte quo ad ptẽ. ⁊ ad hoc facit. ĩ. de rei
ven. l. q̃ de tota. in pn. ⁊. ĩ. de vsuris. l. q scit. ⁊. s̃. si qs cau. l. sed ⁊ si
§. vlt. ⁊. ĩ. de in litẽ iurã. l. videamꝰ. §. pe. fallit aliquãdo certis ex
causis vbi nõ est eadẽ rõ totius ad partẽ: qꝛ si in totũ rescinditur
testamẽtũ p querelã pupillaris substõ rescindit̃: sed si resciditur
p parte testamẽtũ substitutio nõ rescinditur. vt. ĩ. de in offi. test. l.
pap. §. sed nec impuberis. in fi. ⁊ ad istud accedit. s. ꝙ nõ sit eadẽ
ratio totius ad partẽ. vt. ĩ. de te. l. heredes palam. §. j. ⁊. ĩ. de pet.
here. l. sed ⁊ si lege cõmissoria. §. quod autẽ. ⁊. ĩ. de euic. l. ex mille
[qd cuz est]. i. cum fit. [pactio locũ habet]. q. d. nedum valet ex
parte excipientis sed ex parte agentis sup re augẽda [renouari]
sub. cum pactũ fit sup re augenda. [renouatus ꝯtractus. s. pmus
videatur] ⁊ no. ita exempluz: tu habebas. c. iugera prati in certo
loco: emi a te quĩquaginta: facto pacto isto inter me et te veni ad
domum ⁊ dixi vxori mee ⁊ liberis meis qualiter emi a te quĩqua
ginta iugera. dixerũt ipsi male fecisti: nescitis ꝙ ipse est deterior
vicinus qui sit sub sole: quia tota die tu ⁊ filij tui eris in prelio cũ
ipo: vnde vade ⁊ emas totũ vel nihil: vnde veni ad te et dixi: quo
modo emeram a te quinquaginta iugera prati ⁊ dubitabat vxor
mea ne ratione vicinie esset briga inter me et te: vnde volebat qd
emerẽ. c. iugera: vnde dixi tibi: si tu vis mihi vendere tota. c. iuge
ra soluam tibi incontinẽti preciũ: al's scias ꝙ potius litigabo te
cum ⁊ vadat fumus vbicũqꝫ potest ire: tu vidẽs hoc fecisti mihi
pactuz ꝙ oĩa. c. iugera essent mihi vendita: vꝫ tale pactum. [qd
non insubtiliter] sub. sed subtiliter. sic exponitur. ĩ. de here. insti.
l. j. §. si autem nam duabus negatiuis ⁊c. vt. ĩ. de ver. signi. l. duo
bus. [dici potest.] Dꝛ signori superiora habent locum cum pa-
ctum fit super re minuenda vel augenda: istud quod dicitur hꝫ
locũ cuz pactũ fit sup precio minuẽdo vl' augẽdo [emptõe]. s. pri
ma. Dꝛ signori nõne ṽ. iste si igitur. vsqꝫ ad hunc ṽ. sed cũ duo vr̃
idem sepe repetere: potest dici ꝙ non. nam principium huius ṽ.
si igitur loquitur cum pactũ fit sup re minuẽda vel augẽda. iste ṽ.
vnde illud loquitur cum pactũ fit sup precio augẽdo vel minuẽ-
do. alij dicunt ꝙ pn. huius ṽ. si igitur loqtur cum pactum fit sup
re augenda vel minuẽda: ⁊ precio augẽdo vel minuẽdo. hic ver.
vnde illud loqtur quãdo pactũ fit super re minuẽda vel pcio mi-
nuendo. alij dicunt econtra. [sed cum duo] incipit tertiũ dictum
[ait iul'.] sub. ⁊ bene. [qm̃] annectit rationẽ. [act.] naz si debitor
decedit pluribus relictis heredibus: secus est in legatis: qꝛ lega-
tarius nõ potest agnoscere p parte legatũ et pro parte repudiare
sed si sunt plures heredes vel legatarij secus: quia vnus potest
agnoscere legatum alter repudiare. vt. ĩ. de lega. j. l. legatarius.
primo rñ. [vtrũqꝫ]. s. qd dixit iul'. ⁊ pompo. alij. vt hyr. dicũt vtrũ
qꝫ. s. ꝙ possit abiri ab emptione in totũ ⁊ pro parte. Dꝛ signori ex
his que dicta sunt vobis casum et summariã expositionẽ littere
potuistis perpendere. modo ad. §. istum est insistendum. hic dꝛ si
post vẽditionẽ cõtractã inter me ⁊ te ⁊ oĩbus integris existentibꝰ
fiat pactum siue incontinenti siue ex interuallo: ꝙ vel in totũ re-
cedatur ab emptione vel p parte: vel ꝙ res vel preciũ minuatur
vel augeatur: valet istõ pactũ ad agendũ vel ad excipiendũ: sed
nõne cõtradicit qd dꝛ in superiori. §. vbi dꝛ ꝙ si pactũ est apposi-
tum incontinenti parit nouam act. pres. ṽ. si ex interuallo non pa
rit actionẽ: sꝫ si apponitur ex parte rei parit exceptionẽ nõ actio
nem ad istud vos ita dicetis superior. §. loquitur cũ pactũ appo-
nitur sup naturalibꝰ ⁊ accidẽtalibꝰ ꝯtractꝰ. §. vero iste loqtur cũ
13 pactũ apponitur sup substãtialibꝰ ipsius ꝯctus. † Si queritur q̃
est ratio quare vbi pactũ apponit̃ sup substãtialibus ꝯctus. siue
interponitur incontinenti siue ex interuallo ex parte agentis pa
rit act. ex parte excipiẽtis parit excep. sed vbi apponitur sup ac-
cidẽtalibus vel naturalibus ex interuallo nõ parit actionẽ ex pte
agentis: sed excep. ex parte excipiẽtis. Rñ. ꝙ istud pactuz qd sit
super re augẽda vel minuẽda non est emptio ⁊ ven. ⁊ emptio no
ua est pactũ vestitũ. vt insti. quibus mo. re contra. ob. in prin. sed
vbi pactũ apponitur sup accidẽtalibus vel naturalibꝰ. istud pa
ctum est nudũ si apponitur ex interuallo nõ parit actionẽ nouaz
pres. ṽ. sed exceptionẽ. Sed denuo obijcitur ⁊ instat̃ ad. §. istum:
hic dꝛ ꝙ pactũ appositũ sup substãtialibus ipsius ꝯtractus sem
per est vestitũ ⁊ parit actionẽ ⁊ excep. sed. l. ꝯdicit que dicit ꝙ in
bone fidei ꝯctibus ita demũ actio cõpetit si incõtinenti fiat. vt. C.
e. l. in bone fidei ꝯctibus. Ad istud vos ita dicetis. l. illa loquitur
cum pactũ apponitur post ꝯctum vestitũ sup accidẽtalibus vel
naturalibꝰ quo casu si apponitur incontinenti vestitur coherẽtia
precedẽtis ꝯctus ⁊ parit nouã ac. pres. ṽ. si ex interuallo apponit̃
parit excep. nõ act. §. ṽo iste loqtur cũ pactũ apponit̃ sup substã
tialibus

tialibus istius 3ctus:q2 istud pactū semper est vestitū ꝛ noua est emptio.vt.s.dixi vñ v3 siue fiat incontinēti vel ex interuallo parit act.si fiat ad agēdū ꝛ excep.si fiat ad excipiendū.ꝛ ad sol.hui⁹ 3ṅ ꝛ vt plene liq̄t ista materia: ita distinguendū est vt cōsueui
14 distinguere.ꝛ aduertatis eā. † ¶Pacta alia sunt sup s̄balib⁹ cōtractus alia sup naturalib⁹ 3ctus:alia sup accidētalib⁹ vl' extraneis.ꝛ sic pacta sunt quedā s̄balia 3ctus:q̄dā naturalia:q̄dā accidētalia vel extranea.pacta s̄balia sunt sine q̄bus pacta non habent eē:sed deficit sicut est in emp.ꝛ vē.vt in eis est res ꝛ preciu3: q2 sine his nō pōt esse emptio ꝛ ven.vt.j.de 3ben.emp.ꝛ ven.l.j.
a, et.l.pacta cōuenta.ꝛ φ res ꝛ precium sint de s̄ba cōtractus [a] probat̄.j.de 3ben.emp.ꝛ ven.l.j.sil'r in locatiōe ꝛ 3ductiōe sunt res et merces: q2 sine his nō pōt esse locatio ꝛ cōductio:vt.j.lo.ꝛ cō.l.j.ꝛ.j.cōi diui.l.si cōuenerit.in fi.naturalia 3ctus sunt euictio φ vēditor teneatur emptori de eui.vt.C.de euic.l.non dubitatur et j.de euic.l.si in venditione.ꝛ.j.de act.emp.ꝛ vendi.l.ex empto.in pnc.vnde φ detur fideiussor de euic.vel nō:vel φ pmittatur de dupla vel simpla est de natura 3ctus.vt.j.de euic.l.si dictum.in pn.ꝛ.l.si fundus.ꝛ.l.emptori.§.j.ꝛ.C.de euic.l.si ob causam.j.de peri.ꝛ cōmo.rei ven.l.pe.al's vlt.accidentalia siue extranea 3ct⁹ sunt:si vendis mihi rem ꝛ post venditionē incontinēti promittis scribere.C.hec nō sunt de s̄ba contractus sed accidētalia siue extranea.vt pbatur.j.de act.emp.ꝛ ven.l.tenetur.§.j.et.j.de 3ben.emp.ꝛ ven.l.pacta cōuenta.ꝛ ista est veritas.ꝛ exemplificetis ita vt dictum est: scio tñ φ quidā clamādo et errando dixerūt φ de s̄ba contractus est euictio:sed naturalia cōtractus sunt res ꝛ preciū.ꝛ pro isto eorū errore facit.s.e.l.iurisgē.§.adeo.i illo v°.idē scio sed certe ipsi male dixerūt.q2 habet esse ēptio ꝛ vēditio sine euic. vt si actū est inter cōtrahētes vt nō prestetur euictio. vt.j.de act. emp.ꝛ ven.l.ex empto.in fi.ꝛ in alio casu.j. quarū re.act.non detur:ꝛ de excep.rei iudi.l.ij.ꝛ est ratio:q2 cōtractus ex cōuentione legē accipiūt.vt.j.depo.l.j.§.si cōuenit: ergo sequitur φ euictio non est de s̄ba cōtractus: q2 nō est illud sine quo 3ctus eē nō pōt nec ob.§.idem scio.q2 qd ibi dr̄ si pactum appositū est extra naturam contractus exponitur.i.extra s̄bam cōtractus:q2 vbi apponitur extra s̄bam 3ctus nō parit act.sed excepē.vt.s.e.l.iurisgen. §.adeo.dic ergo φ sit pactu3 sup s̄balib⁹ cōtractus cū sit sup re augenda vel minuēda:vel precio augendo vel minuendo:vel cū fit vt recedatur in totū verbi gratia:vendidisti mihi fundū.c.x. iugerū:postea cōuenimus φ vēderes tm̄.c.iugera vel econtra vl' vendidisti mihi fundum p.c.ꝛ cōuenimus φ esset emptus p quinquaginta: vel pro.cl.sed sit pactū sup re augenda vel minuenda et super augendo precio vel minuēdo.Sed dicet aliquis qui nō participaret naturale3 intellectu3.q̄ vtilitas est si facit pactū sup re augenda vel minuēda:vl' super precio augendo vel minuēdo certe nulla.ꝛ sunt oppōnes asinine ꝛ caprine.sed rñ.nō est verum et ideo subÿciā rem exemplo ex quibus videbitis φ hec est vtilitas ꝛ tota die fiūt hm̄ōi 3ctus vbicq3 terrarū paterfa.habet in aliquo pdio.c.iugera ꝛ vēdit p.cc.lib.ꝛ sic solo cōsensu fuit 3cta venditio:q2 venditiones rerū immobiliū non fiunt vt vēditiones de carnibus ꝛ de piscibus:ꝛ statim sicut emūtur carnes ꝛ pisces datur denarÿ:venit iste paterfa.ꝛ fuit reuersus ad domum et dixit vxori sue:bella domina scias φ vendidi tale fundum in quo erāt c.iugera.vxor incepit plorare et liberi dicunt quid facięm⁹ dicūt liberi mortui sumus:q2 ipse non est lucrator sed baratator et oēs deñ.expēdet.dicit vxor in perpetuū nō consentiā isti alienationi paterfa.videns turbatā familiā accedit ad emptorem et dicit ei: dñe tu emisti tale meū prediū:vxor mea nō vult cōsentire alienationi:vnde non posses esse bene securus ꝛ filÿ mei valde turbati sunt.vnde accipe arras tuas:ꝛ dissoluamus emptionē dicit emptor dñe venditor:boues ligantur funibus ꝛ homines verbis vñ si non tradis mihi teneberis mihi ad totū interesse dicit vēditor si non facias ad inuicem litigabimus.ꝛ si nō pbabis succūbes et penitebis:ꝛ emptor vidēs φ nō potest illud prediū habere dicit venditori:tu vendidisti mihi totū prediū vendes mihi dimidiu3 dicit venditor habebo cōsiliū cū vxore mea ꝛ liberis meis: ꝛ venditor dicit vxori ꝛ liberis:dicit vxor ex quo aliud non possum cōsentio huic alienationi.hic fit pactū de re minuēda ꝛ precio minuēdo.et ecōtra fit in augēda re ꝛ p̄cio: venit vēditor ꝛ dixit vxori sue bella dña scias φ tali vēdidi.l.iugera.de predio nr̄o: dixit vxor qd fecisti nō cognoscis illū emptorē.ipse est talis homo vna die veniet tecū ad arma ꝛ rixas:ꝛ ex quo tu habes iuxta eū alia tua.l.iugera.nam cum oibus vicinis suis habet brigā ꝛ rixā: vñ nō consentiā in perpetuū huic alienationi: vnde vēditor accedit ad emptorē ꝛ dicit ei accipias arras tuas ꝛ dissoluam⁹ emptionē dicit vēditor nō pl3 vxori mee.q2 informata est φ es mal⁹ vicinus etiā possem habere brigā tecū ex quo totū prediū tibi non vendidi.dicit emptor ex quo vxor tua dicit ita ꝛ ego volo emere oīa alia:venit vēditor ꝛ dicit vxori:dicit vxor bene pl3 mihi: hoc

casu fit pactu3 de augēda re ꝛ p̄cio:cū pactū fit sup substātialib⁹ 3ctus no.duo:aut pactū fit vt in totū recedat̄ ab emptiōe aut in parte:si in totū s̄qdem emptio est 3cta solo cōsensu:solo cōsensu recedit̄ ab emptione:q2 nihil tā naturale ꝛc.vt.j.e.l.ab emptione in pn.ꝛ.j.de reg.iur.l.nihil.si aūt res non est integra:q2 venditor tradidit rē ꝛ emptor p̄ciū:vel venditor tradidit rē s3 emptor non soluit p̄ciū vel ecōtra:solo 3rio ȝsensu nō pōt abiri ab emptione sed necesse est φ oīa restituant̄ in p̄stinū statum ꝛ recedit̄ postea ab emptione.vt.C.qñ.li.ab emp.di.l.i.ꝛ.l.ÿ.si aūt fiat pactum de substātialibus 3ctus.puta sup re augēda vel minuenda vel sup precio augēdo vel minuēdo non refert fiat incōtinenti vel ex interuallo.nā semp v3:q2 sicut p̄mum est vestitū:ita istud scdm.q2 sicut pōt in totū ȝtrahi emptio ꝛ vēditio:ita in totū pōt reuocari vt.s.e.l.iurisgen.§.adeo.Sed qd pactū erat validū vtrū p̄mum s.de emptione an scdm sup re augenda vel minuēda:vel sup precio augendo vel minuendo:circa hoc dicit Mar.si pactū sit sup re augenda vel minuenda:vel super p̄cio augendo vel minuēdo tenet p̄mū ꝛ posterius pactū:q2 p̄mum nō nouat̄ p posterius:et ex vtroq3 pōt agi ꝛ si agat̄ ex primo agit̄ ex forma posterioris nisi actum gerat̄.vt.s.e.l.iurisgen.§.adeo.ꝛ.l.si vnus.§.sed si pactū ꝛ ȝuentū ꝛc.sed dñs Jo.dixit oppositū:ꝛ dicit φ primū pactum tollit̄ p posterius ipso iure:ꝛ ex solo vltio d3 agi:nisi actū eēt in ȝrium vt remaneret primū:ꝛ tūc agit̄ ex primo ſm formā vltimi: ꝛ p hac op.est ar.j.de act.ꝛ ob.l.obligationum.in fi. Jtem p hac op.due.ll.sunt expsse.vt.j.de 3ben.emp.ꝛ ven.l.pacta conuenta §.paulus no.ꝛ.§.se.ꝛ.j.de rescin.ven.l.ÿ.¶Or signori si vos velitis dicere φ quattuor sunt.ll.due q̄ faciunt p mar.due p Joā. vt sciatis tenere op.mar.qñ oportunū erit dicatis φ prius pactū nō nouat̄ per posterius:ꝛ ex vtroq3 pōt agi nisi actū esset in ȝtrarium ad.l.q̄ facit p dño Jo.ita rñdebitis vbi pactū fiat posteri⁹ de re augēda vel minuenda:vel de p̄cio augendo vel minuendo nō tollit̄ prius pactū p posterius:nisi expsse hoc ageret̄.ꝛ sic loqtur.l.alleg.p op.dñi Jo.ꝛ p op.est arg.q2 olim nō fiebat nouatio nisi ageret̄ tacite vel expsse.vt.j.de nouat̄.l.oēs. sed hodie secus: q2 non fit nouatio nisi hoc expsse agat̄.vt.C.de nouat̄.l.vlti.sed si velitis tenere op.dñi Jo.dicetis ita vbi fit pactum sup re augenda vel minuenda vel de p̄cio augendo vel minuendo tollitur primum per posterius:nisi noīatim ageret̄ φ primū pactū nō tolleretur:q2 dicit ita nescio si seruabis vltimū pactū.vñ volo recedere a primo nisi serues vltimū pactū:sic dño Az.visum est fore in articulo isto:ꝛ tunc approbat op.mar.ꝛ mō op.Jo.ꝛ dixit ei dñs Az.si fiat pactū sup re augenda vel minuēda vel super p̄cio augēdo vel minuēdo incōtinenti tenet primū ꝛ posteri⁹ pactum ꝛc.sicut dixit mar.ꝛ tunc est vera ei⁹ op.s3 si fiat pactum super re augēda vel minuēda:vel super p̄cio augēdo vel minuēdo ex interuallo:tunc primū pactū tollit̄ per posteri⁹ ꝛc. vt dixit Jo. ꝛ tunc est vera op.Jo.ꝛ hāc suā op.pbat nō per.ll.q̄ loquūtur in pactis:s3 per.ll.q̄ loquunt̄ in vltimis voluntatibus:q2.l.ita dicit si testator legat alicui pure et postea incōtinēti legat sub cōditione ex p̄mis verbis pōt peti legatū:et ex scdis ꝛ si petit̄ ex p̄mis petit̄ ſm formā vltimor verbor.Jtem si testator p̄mo legauerat rem pure:ꝛ postea ex interuallo sub ȝdi.tollitur p̄mū vt pbat̄.j.de ȝdi.ꝛ de. l.qd traditum est.ꝛ.l.se.et.l.nō ad ea.si ita distinguitur in legatis merito idē dicā in pactis:vt si pactū fiat incontinēti agatur ex p̄mo ſm formā vltimi:et tunc dr̄ p̄us pactū noīatū per posteri⁹:et hoc ideo q2 pacta eq̄parātur vltimis volūtatibus.vt.s.e.l.pactū inter legatariu3 ꝛc.et insti.de le.fu.ca.et.j.de le.fu.ca.tol.l.vnica. et hāc op.approbat dñs meus.s3 ego dicere ȝsueui econtra:φ si pactum fiat incōtinēti facta vēditione φ p̄mū pactū tollit̄:q2 videtur se correxisse et ppositum mutasse:sed si fuit appositum pactum ex interuallo tunc nō tollit̄ p̄mum per posteri⁹ ipso iure s3 renouat̄:et si agit̄ ex p̄mo agit̄ ex forma vltimi pacti et hoc ita p hoc:q2 in testamētis inuenimus φ si testator ita dixit:titius liber esto immo pāpil⁹ hic vr̄ correxisse se vt titius nō sit liber s3 pā. vt.j.de ma.te.l.stichus.ꝛ.j.de here.insti.l.si ita scriptū sed si testator ex interuallo mutaret voluntatē suā ope exceptionis tollit̄ p̄ma voluntas nō ipso iure.vt.j.de te.l.heredes.§.sed si notā.et.j. de adi.leg.l.iÿ.in fi.et.l.seq.et ita dico ecōtra vt dñs Az.ꝛ mō approbo vnā op.et modo aliā.et sic loqtur.l.cōtra.s.e.l.iurisgen.§. adeo apponit̄ pactum super naturalib⁹ ꝛ accidētalib⁹ vel extraneis:q2 l3 in diuidēdo posuerim ista vt diuersa et apposui vt ostēderē vobis q̄ sunt accidētalia vel extranea vel naturalia diuisim tñ in psequēdo idē iur.statuā in vtroq3:ꝛ qd in vno dicā exaudiatis in reliquo:vñ dico φ pactū fit super naturalib⁹ ȝtract⁹ cū fit super fideiussore dādo: vel super dupla vel tripla p̄stāda:si tñ fit pactum post venditionē de.C.scribēdo vel eundo romā:hec sunt accidētalia pacta vel extranea vt hic fuerūt multe op.dicit ei pla. si pactum fit super his ad agēdum incōtinenti parit act.et excep. q2 cui dam⁹ act.multo fortius excep.vt.j.de superfi.l.j.§.pe.et.j.

a ¶De substātia 3ct⁹. aduerte φ s̄balia contractus nō pñt mutari pacto ptiū nec ea q̄ respiciūt solēnitatē act⁹ Bar.i.l.testamēti.ff.d testa.ꝛ vide bar. in.l.nemo.ff. de lega.j.Et nota φ illa dicūtur eē de s̄ba q̄ ȝtēporanee cū actu introducēdo cōcurrere debēt nō que post actum ordinatū regunt̄ p gl. in.l.vniuersa.C.de p̄c. imp.off.ꝛ q̄ dicātur de s̄ba actus vide do.iason.in.d.l. vniuersa col.iÿ. vsi. Scdo p̄ncipaliter ꝛ ad de Semi.l c.vt circa.§ j.in vlt.col. de elec.i.vj. et i.c.cū cōsuetudinis in vl.col.de cōsuetudi. et.gl.in cle. cām in vbo deuoluta d elec. vbi io. de imo.i vl ti.car.

de reg. iur. l. inuitus. §. cui damus. sꝫ ad excipiendū parit excep. et ꝓ ista op. est ar. ꝙ cauetur in iureiur. ĩ. de iureiuran. l. si possessori. in prin. Itē ꝓ ista op. est ar. ĩ. de eo. ꝑ quē fa. er. l. j. §. si reus. ⁊. ĩ. vt in pos. le. l. j. §. si debitori. ⁊. ĩ. de pe. l. si fundus. sed hāc op. non approbamus ꝙ si pactū sit sup accidētalibus vel naturalibꝰ etiā si sit ad agendū nō parit act. nisi incontinēti fiat vt ĩ. l. cōtra. Iteꝫ si fiat ad excipiendū si incōtinēti fiat parit act. et ideo si creditor legat mihi liberationē que ad excipiendū habeo actio. ex testō vt heres me liberet vel excep. si a me petat. vt. ĩ. de li. le. l. quod mihi Item si. cōpellor ꝑ metū cōpromittere habeo act. ⁊ excep. vt. ĩ. ꝙ metus cā. l. metū. §. sed qō pretor ait. alij vt dn̄s py. ita dicere voluerūt ⁊ ita scripsit in op. sup. l. ista cum pactū apponit sup naturalibus ꝯtcus si apponet incōtinēti nouā parit presc. v̄. et veterē informat: si sup accidētalibus apponatur pactū nouā parit pre. ver. veterē tamē nō informat. et ꝓ hac op. facit. ĩ. de donat. l. lege et. l. cū res. ⁊ quare mouebat ad istā op. si pactū est appositū sup naturalibꝰ cōtractꝰ incōtinēti parit act. pres. v̄. et veterē informat qꝛ naturalis rō suadet ⁊ veterē informat vt vetus actio proponi possit ad illud qō est de natura ipsius: qꝛ de natura ipsius est cauere de euic. sed si apponit pactū sup accidētalibus ꝯtcus parit nouam act. pres. v̄. ex empto nō informat cū nō sit de natura ꝯtcꝰ post venditionē scribere. C. vel ire romā. sed eius op. nō est bona: qꝛ qn̄ sit pactū sup naturalibꝰ vel accidētalibus ꝯtcus incōtinēti nouā parit pres. v̄. et veterē informat: qꝛ lꝫ scribere. C. non sit de natura ꝯtcus ꝑcedētis: tn̄ eius pars est. vt. ĩ. de ꝯhen. emp. ⁊ ven. l. fundi partē. nec ob. l. ꝯ. qꝛ lꝫ ibi dicat parere nouā act. pres. ver. tn̄ non vetat veterē informari. ⁊ iō reprobatis istis op. ita dicetis scōm Io. et az. q̄ op. vera est ⁊ valde vtilis: si bene intelligatur dixerunt em̄ dn̄s Io. ⁊ az. cū pactū apponit sup naturalibꝰ ꝯtractꝰ aut incōtinēti aut ex interuallo: si apponit incontinenti parit p̄s. ver. act. vt seruetur pactū vel interesse prestetur veterē informat et ad id prestandū qō in pactū deductū est: vnde nō solū pōt agi vt det fideiussor: sed vt interesse prestet. vt in. l. ꝯ. C. e. ⁊. C. de pactis cō. inter emp. ⁊ vend. l. ij. et. s̄. e. l. iurisgen. §. qnimmo. et. ĩ. de actione empti ⁊ vēditi. l. j. in princ. ⁊. l. si sterilis. §. si tibi. et. ĩ. de cōtrahen. emp. ⁊ vē. l. fundi partē. si ex interuallo apponitur pactū nō parit act. nisi in casibus no. C. e. l. legem. si parit excep. nisi in casu ĩ quo nō parit excep. vt. s̄. dixi. Hic obijciunt q̄dā dubitabiles q̄stiones: pactū appositum sup naturalibus vel extraneis ꝯtcus nouā parit ⁊ veterē informat: quā parit dico pres. v̄. ⁊ veterē descendentē ex cōtractu informat: sed nunqd pōt parere rei vē. v̄bi grā: vēdo tibi rem. ꝓ. x. appositū est pactū ꝙ scribas. C. tu nō vis scribere qd dico nolo te cōuenire pres. v̄. vt serues pactū sed volo te cōuenire rei ven. vt rem venditā retradas: potero hoc facere nō. vt. ĩ. de rei ven. l. si ager. nec pōt in me trāsire: qꝛ sicut solū pactū nō pōt inducere trāslationē dn̄ij. vt. C. e. l. traditiōibꝰ. ita nec facere retrāsire. vt. C. de condic. ob cām. l. ea lege. fallit in casibus vt si vēdo tibi rem ⁊ paciscor ꝙ oblata meliori cōdi. res sit inēpta et non transeat. ĩ. de here. ven. l. si qs hac. ⁊. ĩ. de in diē adiec. l. ij. Item in pacto. l. cōmissorie. itē fallit in manꝰ iniectiōe. vt. ĩ. de cōtrahē. emp. ⁊ ven. l. si qs sub. Itē fallit ĩ donat. q̄ sit sub mō vt. C. de do. que sub mō. l. j. sic ergo pactū appositū incontinenti personalē act. pōt parere nō rei ven. qō intelligo si est solutū precium vł aliter satisfactū. vt insti. de re. di. §. vendite. ⁊. ĩ. de cōdi. in. l. ꝙ emp. ⁊. l. qō vendidi. Or signori statim subijcio hic quandam dubitabilē qōnē: pone ꝙ vēdo tibi rem ⁊ paciscor incōtinēti ꝙ scribas mihi. C. nō vis scribere: nunqd possum agere ex cōtractu ad dissoluendū cōtractū. rn̄. distinguēdū esse: aut al's rem meā eraꝫ distracturus sine hoc pacto: quo casu nō agā actōe ex ꝯtractu ad dissoluendū ꝯtractū. vt. s̄. de rescin. vē. l. ea lege. aut nō erā distracturus rem meā sine hoc pacto: quo casu agam actōe ex ꝯtractu vt ar. C. de pactis cō. inter emp. ⁊ ven. l. cum re. si aūt in ꝯtractibꝰ innominatis apponit hoc pactū hic oībus integris existētibus pactū est nudū nō parit act. qꝛ nō trāsit in aliū cōtractū. vt. s̄. e. l. §. sed si cū nulla. si aūt hoc pactū vestit interuētu rei: hoc casu datur actio p̄s. v̄. q̄ habet locū qn̄ do vt des vel do vt facias vel facio vt facias: vt. ĩ. de p̄s. v̄. l. naturalis. in v̄. illo. ꝙ si do. si in cōtractu innoīato facio vt des parit act. de dolo. vt. ĩ. de p̄s. v̄. l. naturalis. in v̄. qō si. ⁊. ĩ. de cōdi. īde. l. si nō sortē. §. libertus. Sed denuo quero: hic dꝛ ꝙ pactū appositū incōtinēti sup naturalibus cōtractus vel extraneis nouā parit ⁊ veterē informat: quā parit p̄s. v̄. et veterē descēdētē ex ꝯtractu informat: sed nunqd istud pactū pōt parere rei ven. ⁊c. dic vt dixi. s̄. e. l. pri. §. ⁊ aliā sequētē qōnē quā ibi formaui: sed ibi nō dixi hic dices si placet.

Pretor ait. Signori. §. iste ꝯtinuat ad ꝑcedētia duobꝰ modis ⁊ vno mō sic. iurisc. ĩ supioribꝰ posuit descriptionē pacti ⁊ ꝯmēdauit edictū ⁊ posuit drām q̄ est īter pactū et ꝯuētionē ⁊ adiecit diuisiōes pactorū hic iserūt v̄ba edicti ꝑtoris q̄ sūt talia ꝑtor ait: pacta ꝯuēta ꝑuabo si neqꝫ fuerit celebrata dolo malo neqꝫ aduersus leges plebiscita senatusc. decreta edicta principū vel in eorum fraudē: ⁊ hec est vera ⁊ aperta cōtinuatio: qꝛ ex quo pretor cōmēdauit edictū pretoris cōueniēter posuit hoc edictū siue v̄ba edicti ꝑtoris. Io. tn̄ ⁊ Az. continuant hūc. §. ad precedētia magis occulte. et magis obscure ⁊ dicūt sic: dictū est in superioribꝰ ꝙ quedā pacta pariūt act. quedā exceptionē: quedā informāt veterē actionē. nunc inserunt verba edicti pretoris dicēdo ꝙ illa sunt intelligēda de pactis que non sunt inita dolo malo: neqꝫ aduersus ⁊c. Or signori quocunqꝫ modo continuetur idem est sensus. vnde videatis expositionem littere. [ꝑtor ait pacta cōuēta] sub. bona fide facta. [seruabo] .i. seruari faciā: qꝛ nihil ad pretorē quo ad damnum vel cōmodum seruētur pacta inita inter priuatas personas vel non: sed cogit nos ea seruare vt hic: sicut et alibi dum dicitur mandati si te condemnauero .i. condemnari fecero. vt. ĩ. de his qui no. infa. furti accipe §. mandati. sic ⁊. s̄. de serꝰijs. l. j. ⁊. ĩ. de admi. tu. l. ij. [que neqꝫ dolo malo] sub. facta erūt. qō est. ĩ. [neqꝫ aduersus leges] repete facta erunt: qꝛ illa nō seruabo: ⁊ semper repete neqꝫ aduersus [plebiscita] qō plebei sine nobilibus faciūt. vt insti. de iu. na. gen. ⁊ ci. §. lex est. [senatuscōsulta.] de quibꝰ dicit insti. de iur. na. gen. et ciui. §. se. cō. ⁊. s̄. de legi. ⁊ senatuscon. [nō ambigit decreta] .s. pretorū. nam ista ꝓ legibus obseruātur. vt. s̄. de iusti. ⁊ iur. l. ius aūt §. j. [edicta pricipū] qꝛ hic oībus dꝛ: ⁊ qō pricipi placuit legis hꝫ vigorem. vt. s̄. de consti. pn. l. j. ⁊ institu. de iure na. gen. ⁊ ciui. §. sꝫ quod principi. Or signori in. §. isto colligetis plura no. et statim no. illud no. in hoc. §. ꝙ in. §. ponitur color rhetoricꝰ qui vocat zeuma. nā zeuma est siue fit vbicunqꝫ sub vno verbo plura clauduntur. ĩ. de peti. here. l. si quis libertatem. Item not. in. §. isto ꝙ pacta conuenta bona fide seruanda sunt: ⁊ ad hoc facit. s̄. e. l. j. in prin. ⁊. C. de transac. l. non minorem. ⁊. ĩ. de act. emp. ⁊ vē. l. ex empto. in prin. Item colligetis ⁊ tertium no. ꝙ pacta facta dolo malo: ⁊ cōtra leges ⁊ contra alia sequētia non valent. ⁊ facit. ĩ. e. l. §. generaliter. ⁊. C. e. l. pacta. ⁊. C. de legi. ⁊ con. l. nō dubiū in si. Iteꝫ no. quartū no. in. §. isto ꝙ sicut pacta contra. ll. senatuscon. plebiscita ⁊ alia que dicuntur nō debent seruari: sic nec facta in eoꝝ fraudē: quia quantum ad effectū nec hec pacta valēt. vt. s̄. de legi. ⁊ senatusc. l. contra legē. ⁊. l. fit fraus legi. Or his ita premissis restat videre exempla huius. §. in terminis. ⁊ quia iste. §. facit mētionem de pactis vtilibus ⁊ inutilibus: videamus de his: ⁊ certe vtilia pacta sunt que fiunt bona fide ⁊ que nō fiunt ꝯtra leges vel cōtra plebiscita vel contra senatuscon. vel ꝯtra decreta ꝑtorum nec in eorum fraudē: ista vtilia pacta interdū pariunt actionem. vt. s̄. e. l. legitima. interdū pariunt excep. vt. s̄. e. l. §. sed cum nulla quedā informāt interdū. vt. s̄. e. l. §. qnimmo. inutile pactū est si fiat dolo malo. ⁊ illud nō valet nec debet seruari vt hic. ⁊. ĩ. 15 e. l. §. dolo malo. † Or ponamus exēpla in terminis de singulis: ecce si pactū est factū inter me et te ꝙ permutarē codicem meum cum digesto tuo: ⁊ tu dolo malo tuo causa decipiēdi induxisti me ad permutādū: nō valet istud pactū nec debet seruari. vt. ĩ. e. l. §. dolo malo: qō intelligo de dolo adhibito ex parte eius q pactuꝫ desiderat seruari: al's plene seruatur: vt plene dicam de hoc. ĩ. de dolo. l. j. fit pactū aduersus leges vel cōtra leges in exemplo tali maritus nō debet alienare fundum dotalē inestimatū: si alienat nō valet alienatio: vt insti. quibus ali. li. vel nō in prin. in fraudē legis fit cum nō dotalis fundus: sed quasi dotalis alienatur. nā sicut alienando funduꝫ dotalē maritus facit cōtra leges. ita alienando fundum quasi dotalem facit in eius fraudem. vt. ĩ. de fundo do. l. fundus dotalis: et ibi dicitur quis dicatur fundus dotalis et quis quasi dotalis posset dici et intelligo quod hec. l. iulia fuit introducta a iulio paulo iureconsulto. vt. ĩ. de fundo do. l. j. et. ij. non autem intelligo ꝙ fuerit introducta a iulio cesare augusto: qꝛ non pertineret istud exemplū ad id quod dꝛ fieri aduersus leges: immo sufficit quod infra dixit edictum principis. Iteꝫ fit pactum aduersus plebiscita in exemplo tali: olim romani nobiles mittebantur in angliā: ⁊ alibi quasi per vniuersas partes mūdi regiones sicut hodie fit de nobilibꝰ militibꝰ de francia: vt eēnt ibi procōsules ⁊ presides: ⁊ in suo reditu portabant infinitum de auro et argento: ꝓpter qō erat in ciuitate romana: sepe seditio vnde plebei fecerūt constitutum. vt cōsules vel presides nō possent recipere ensenium vltra esculentum vel poculentū. vt. s̄. de offi. ꝓcon. l. plebiscito: si fiat pactum ꝙ possit vltra recipere non valet fit in eius fraudem si preses vel consul accipit ensenium sibi missuꝫ qō sufficiet ꝓ se ⁊ sua familia quasi toto tēpore quo ibi debet stare: qꝛ hoc trahitur ad muneris qualitatem. vt. s̄. de offi. ꝓcō. ⁊. le. l. solēt ĩ fi. Itē fit pactū aduersus senatusc. ĩ exēplo tali ꝙ nō bn̄ seruat oli palā romāi ludebāt ĩ auro ⁊ lacerabāt sbam suā. vn̄ romani senatores ꝯuenerūt ⁊ statuerūt ne qs luderet ĩ auro vł argēto vł in gēmis ꝑciosis vel ĩ pecunia nūerata nisi in casibꝰ. vt. ĩ. de alea. l. solēt. cū. ll. seq. ⁊. C. de relig. ⁊ sum. fu. ĩ cōstitutōe alearum

alearū que de greco fuit trāslata in latinū si fiat pactum ꝙ ludat aduersus hoc: istud pactū non valet: q² est contra senatusconsul. in fraudē senatuscō. fit hoc modo: dicit scholaris fatuus ⁊ resupinus: lex ꝓhibet ꝙ non ludam in auro vel in gemmis vel in pecunia: vnde ludam oēs libros meos cū tuis: dicit alter scholaris mihi placet: hoc pactū non valet: q² fit in fraudē senatusc. cum app. pecunie oēs res cōtinent. vt. C. de consti. pecu. l. ij. in fi. vnde sicut non valet pactū qđ fit contra senatuscon. ita si fit in fraudem eius non valet. vt. ff. quarū rerum actio non datur. l. ij. Item potest no. aliud exemplū sit fit cōtra senatuscon. macedo. vt. ff. ad macedō. l. j. fit in fraudē eius cū accipit aliā rem consistentē in pōdere numero vel mensura. vt. ff. ad macedō. l. itē si filius. §. mutui. Item potest no. exemplū in vell. senatuscon. vt. ff. ad vell. l. j. ⁊. ij. Fit in fraudē vell. cum color querit: q² tunc similiter habet locū vell. senatusc. vt. ff. ad vell. l. q̄uis. §. si cū essem. Item fit pactū aduersus edicta pretorum siue decreta in exemplo tali: si fiat pactū vt fiat aliqđ in loco publico hoc pactū non valet. vt. ff. ea. l. §. si paciscar. in fraudem ipsius edicti fieret pactū: vt si edifico in via publica ⁊ non facis mihi pactū: sed denuncias ⁊ postea colludis: q² fit in fraudem non valet. vt arg. ff. de preua. l. preuaricationis. ⁊ arg. ff. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. Item potest poni exemplū hoc modo: si fiat pactū inter me ⁊ te agatur de futuro dolo a te cōmisso: vt. ff. eo. l. si vnus. §. illud. vel de iniuria facienda: si postea iniuria illata est vult verberatus recurrere ad actionē iniuriarū: ille obijcit ei pactū factū: certe hoc non valet. vt. ff. eo. l. pacta. ⁊. ff. de pact. do. l. conuenire. ⁊ arg. eius qđ legitur. s. si quis cau. l. sed ⁊ si quis. §. placitū. Item fit pactum contra constitutionē principum vt in constit. diui claudij qua cauetur ne fiat cessio in potentiorē. vt. C. ne liceat poten. l. j. ⁊. ij. fit in fraudem eius cū tacite potentiori cedit ⁊ fingit se agere procuratorio noīe: tamē cōmodum ⁊ incōmodum ad eum spectat. vt. C. man. l. per diuersas. ne alia via lex circūueniatur qđ esse non debet. vt in prealleg. C. ne liceat poten. l. j. Item fit pactum aliqñ cōtra bonos mores. vt. C. eo. l. si pacto. ⁊. l. vlt. ⁊. C. de inoffi. testa. l. ij. §. illud. ⁊ hec vera sunt regulariter: fallit. vt. C. eo. l. licet. ⁊. ff. pro socio. l. iij. §. de illo. Item fallit. ff. de act. emp. ⁊ ven. l. qui seruum.

Pactorū quedam in rem sunt.

Signori in superiori ꝑxi. §. iuriscon. posuit verba pretoris: nunc in. §. isto ponit expositionē verborū edicti pretoris vsqꝫ in fi. tit. ⁊ statim exponit illa verba primi edicti pretoris: pacta conuenta. in
16 prin. huius. §. ponit quandā diuisionē pactoꝝ: † ⁊ dicit ꝙ pacta conuenta quedā sunt realia: quedā ꝑsonalia: ⁊ qđ pactū sit reale vel personale in littera dr̄: ⁊ hoc tam ex mente q̄ ex verbis dinoscitur: vt vnū sciatis ꝙ omne pactū in dubio presumit in rem nisi ꝓbetur personale: ⁊ ideo si paciscor cū debitore meo ne ab eo petam istud pactum presumit in rem. ⁊ ꝙ feci mentionē de debitore meo: nō videor fecisse vt vellē facere pactū ꝑsonale: sꝫ vt declarē cū qua persona pactū iniui. h. d. iste. §. videatis summariā expositionē lr̄e. [pactoꝝ] sub. initoꝝ bonafide [quedā sunt in rem]. i. generalia: sicut est cū creditor facit pactum debitori ne ipse ab eo petat: nec alius eius noīe. vel ab eius herede, vel ab alio eiꝰ noīe. [quedam in personā]. i. specialia. i. cū certis personis facta: sicut est si creditor facit pactū debitori ne ipse ab eo petat: vel ne petat ab eo tm̄: ⁊ hoc est qđ dicit lr̄a sequens. [in rem sunt ⁊c. petā.] scꝫ ego creditor. [ne a persona]. s. tantū. [a lucio titio petā.] possum tamē petere ab herede eius [nō minus ex verbis q̄ ex mente contrahentiū estimandū est.] ℂ Or signori iuriscō. videt ꝙ nō bene loquat: nā dicit nō minus ⁊c. quare vos exponetis. [nō minus] i. magis cognoscimꝰ ex mente q̄ ex verbis. nam primo intuemur mentē ⁊ postea verba. vt. ff. de adi. leg. l. iij. §. cōditio. in dubio autem si nō apparet de mēte statur verbis regul̄r. vt. ff. de cōtrahen. emp. ⁊ ven. l. sed celsus. §. si annua. ⁊. ff. de leg. iij. l. nō aliter. ⁊. ff. de condi. ⁊ demō. l. publius meuius. ⁊ ſm hanc expōnem cōuertent verba huius lr̄e sic: non minus ex mēte q̄ ex verbis. ⁊ ſm hoc est hic ysteron ꝓteron. i. cōuersus ordo loquēdi. ⁊ simile no. s. de rex di. l. riparū. ⁊ insti. ad le. aquil. §. ij. ⁊ hec videt satis bona lectura. Uel potest legi littera ista recte sicut iacet. nō minus. i. magis. ⁊ sic exponit. C. de iur. ⁊ fac. ign. l. nō idcirco. ⁊. C. de iudi. l. ꝓperandū. §. pe. q. d. melius cognoscunt hoīes ex verbis q̄ ex mente: nā solus scit secreta cordis hoīs nō aliquis homo: nisi v̄bis exprimat: q² quidā sunt ita celati ꝙ cognosci nō possunt: nisi verbis exprimāt cor suum. ⁊ ad hoc facit. ff. de suppel. leg. l. labeo. in fi. ⁊ ideo si aliquis voluit aliquē occidere inspicimꝰ potius mentē q̄ verba: q² mens precedit. [factū est.] sub. ⁊ ideo in dubio omne pactum ꝑsumit in rem. i. generale nisi ꝓbetur in personā. i. spāle. ℂ Or signori no. ꝙ pacta alia sunt in rem alia in personā pacta in rē sunt si paciscit creditor ne ipse vel aliqua ꝑsona ex parte sua possit petere: ⁊ istud pactū in rē ex vtraqꝫ parte. i. vltro citroqꝫ est. Aliqñ est in rem vt cū tu debes mihi decē ⁊ facio tibi pactum ꝙ nec ego nec heres meus vel alius meo noīe a te vel ab herede tuo: vel ab alio tuo noīe petet. Aliqñ ex parte mea est in rem tantū in personā, ex alia puta ex tua: vt si debes mihi decē: ⁊ facio tibi pactū ne ego vel alius noīe a te tantū petam: ⁊ sic est in rem ex parte creditoris: ex parte debitoris in personā. Aliquando ecōtra est in rem ex ꝑsona tua: ⁊ in ꝑsonā ex ꝑsona mea: vt si es meus debitor in. x. ⁊ paciscor ne ego tantū a te vel ab herede tuo vel ab alio tuo noīe petam: sꝫ heres meus a te vel ab alio herede petet: vt hec ꝓbant. ff. eo. l. idem est. ⁊. l. qui in futurū. §. j. ¶ Pactū in personā dr̄ duobꝰ modis in iure nostro. vno modo dr̄: si tu es meus debitor in. x. ⁊ conuenimus ne a te ego tantū petam: vel ne a te tantū petat. ⁊ dr̄ personale: q² personā nō trāsgredit. vt. ff. eo. l. fideiussoris. ⁊. l. idē. §. personale. Aliquādo dr̄ pactū personale qđ proficit oibus viuente persona cū qua factum est ⁊ nocet: sicut est si facio tibi pactum debitori meo in. x. ꝙ si te me viuo non petam nec aliqs meo nomine. istud personale est q² extinguit cū persona: ⁊ sic sumitur. ff. eo. l. si tibi decem. §. pactū conuentū. ⁊. l. ⁊ heredi. in princi. ⁊ ibi dicam. sed in dubio presumo oē pactū in rem. i. generale nisi ꝯtra ꝓbetur q² plerūqꝫ inseritur persona pacto vt dignoscat cuꝫ qua persona factū sit vt hic. Item q² paciscēdo ita volumus ꝓuidere heredibus nostris vt nobis. vt. ff. eo. l. pactum. ⁊. ff. de pigno. actio. l. sed necessarias. §. penul. ⁊. ff. de proba. l. si pactum. Ex predictis ergo colligetis vnū no. ad id quod tota die inducimus hūc. §. nā dicit rusticus rustico: facio tibi pactū ꝙ in perpetuum non petā a te decem que mihi debes: nūquid eo mortuo possum petere ab herede eius: nam si constat de mente statur menti eius: al's statur verbis. vt. s. dixi.

Dolo malo.

Signori iuriscōsultus exposuit prima verba pretoris: pacta conuenta: modo
17 exponit alia verba pretoris dolo malo: † ⁊ dr̄ dolo malo pactum factuꝫ si fiat per calliditatem ⁊ fallaciā causa decipiendi: ⁊ vt ait pedius: dr̄ dolo malo pactuꝫ fieri: quotiens causa decipiendi ad aliū aliud agitur ⁊ aliud simulat. sed quid si pactuꝫ fit fraudandi causa: ⁊ certe de hoc nihil dicit pretor. ⁊ merito quia in dolo inest fraus. vnde superfluū fuit dicere: nā hoc casu nō seruat. nam si facio tibi pactum de non petendo bonafide: si volo destruere illud pactū fraude mea iniquū est: sed ⁊ si facio tibi pactū de non petēdo ⁊ dolo tuo interueniente superuacuum esset dicere ꝙ tale pactum deberet seruari: q² in hoc pacto inest dolus ⁊ fraus. vnde si decē peterem ⁊ opponeret mihi exceptio pacti facti de nō petendo possem replicare de dolo malo. Item si vellem petere vt faceret mihi pactū de nō petendo: superuacuū esset hoc petere cū habeam replicationē doli mali. vnde pactū factū dolo malo nō seruatur siue dolus malus cōmittat ab initio: siue ab initio interueniat bonafides: ⁊ interueniat dolus malus ex postfacto obstante doli excep. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [se nō seruaturū.] ℂ Or signori vbi ait hoc pretor: ⁊ certe si vos percūctemini oīa verba pretoris vos nō inuenietis hec verba: sed ista inuenietis pretor ait pacta cōuenta que neqꝫ dolo malo facta erunt seruabo. vnde vos dicetis ꝙ hoc pretor nō dixit expresse sed tacite: q² ex quo dixit pacta que neqꝫ dolo malo facta erūt seruabo: ergo que dolo malo facta erunt non seruabo sumpto argumēto a contrario sensu: quod argu. est fortissimum. vt. C. de officio eius cui man. est iur. l. j. sic ⁊. s. titu. ꝑxi. l. j. §. prohibet. vnde colligetis hic illud not. ꝙ argumentū sumptū a contrario sensu est fortissimum vt dixi. Item not. qđ in vno permittit in reliquo ꝓhibetur. permittitur pactum factum sine dolo seruari: ergo dolo malo factum ꝓhibetur. ⁊ ad hoc facit. C. de procur. l. maritus. ⁊. ff. de iudi. l. cum pretor. ⁊. ff. de fundo instruc. ⁊ instru. leg. l. quesitum. §. idem respōdit. [dolus malus fit ex calliditate ⁊ fallacia] sub. ⁊ machi-
18 natione. ⁊ qđ ita debeat sub. ꝓbatur. ff. de dolo. l. j. §. j. Et not. † ꝙ est differētia inter calliditatē ⁊ fallaciam ⁊ machinationē. calliditas proprie est in tacendo. vnde dicit Salomon: qui dissimulat iniuriam callidissimus est. ⁊ ad hoc potest poni exemplum in ꝓsonetis equorum. nam cū vides equū quem vis emere ⁊ queris ab eo nunquid sit morbosus: ipse nunq̄ respondet tibi ad interrogata. vt. ff. de actione emp. ⁊ ven. l. j. in fi. ⁊. l. tenet. §. penul. ⁊ vltimo. ⁊. ff. de edi. edicto. l. causa huius edicti. ⁊. l. si intelligatur. Fallacia est proprie in expresse mentiendo: quia aperte dicit mendacium. vt. ff. de furtis. l. falsus. §. si quis mihi. vnde Aug. dicit: mendaciū est false vocis significatio cum intentione fallendi. Machinatio est proprie in arte verboꝝ: vt est exemplū in venditore equi: nam cum querit emptor qualis est equus: dicit venditor hic est equus nimium cordis ⁊ velocitatis: ⁊ dicit quia non venderetur al's nisi quia est amodo senex: emptor videt eum senem credit. Item potest poni exemplum in venditore libri: qui dicit ꝙ non vendit: al's nisi quia habet nimis longas columnas: nec vnq̄ respondet ad interrogata: vt ista probantur. ff. de actione emp. ⁊ vend. l. iul.

§.iuk.⁊.§.per contrarium.⁊.§.per aliū.[⁊ aliud simulat.] ℂOr signori hec est descriptio pedij: ⁊ eadē est descriptio seruij. Sed instatur ⁊ opponit: ⁊ videtur q̄ hec descriptio non sit bona: q̄ si latrones capiūt me cū socijs meis in mari: ⁊ dux latronū est meꝰ amicus: ⁊ dicit q̄ vult mihi facere gratiā de omnibus meis rebus ⁊ querit a me que sint mee res: ⁊ ego dico iste ⁊ iste: ⁊ dico de rebus sociorū meorū bene admittit ista calliditas. vt.ȷ̄.de dolo.l.j.§.j. Ad qđ vos dicetis hec descriptio non est bona. ſm Jo. ⁊ ideo

19 describitur aliter scđm labeonem. † Dolus est calliditas ⁊ fallacia ⁊ machinatio que fit alterius decipiēdi vel fallendi causa: vt.ȷ̄.de dolo.l.j.§.j.in fi.§.[edicit].i.in edicto expresse habita mentione fraudis. edicit tamen tacite: cum em̄ dicit neq̄ dolo malo. [hic conetur destruere.] sub.per pactū vltimo factū dolo malo. vnde no. hic: q̄ pactum ⁊c. siue iniquū siue superuacuū non seruatur nec datur actio. ⁊ ad hoc facit.ȷ̄.eo.l.si vnus.§.pactus.⁊.ȷ̄.de procura.l.licet.§.ea.⁊.ȷ̄.de pactis do.l.conuenire.⁊.ȷ̄.man.l.ij.§.j.[inest em̄ dolus ⁊ fraus.] hec littera exponit tribus modis: ⁊ vno modo sic. inest em̄ dolus ⁊ fraus: q̄ quicquid est dolus est fraus: ⁊ econtra. ⁊ tunc fraus inest dolo: ⁊ sic sunt paria: ⁊ differunt solūmodo in nomine scđm hoc quicquid est vnum est aliud: sicut quicquid est homo est animal rationale ⁊ mortale ⁊ risibile: ⁊ inest dolus ⁊ fraus eo modo quo genus speciei.i. sicut genꝰ includit in se speciē. nam hoc genus animal rationale ⁊ irrationale id est a quo negat genus ⁊ eius species: hinc est q̄ sequitur si nō est dolus non est fraus: sicut si non est homo nō est animal: ſʒ vbi genus includit suā speciē affirmando: vnde ⁊ eius species. vnde sequitur si est homo: ergo est animal: vnde qđ dicit littera: inest em̄ dolus ⁊ fraus: quasi dicat: pretor de dolo malo in edicto p̄toris dixit: sed non fuit necesse addicere de fraude: q̄ quicquid est dolus est fraus ⁊ econtra: vnde pacta fraudulenta non seruabit pretor: cum quicquid est dolus est fraus. Vel dicatis q̄ potest legi scđo modo ista littera inest dolus ⁊ fraus sub. est sicut species generi: nā fraus est genus: dolus est species. vnde sicut se habet totū ⁊ pars: sic se habet dolus ⁊ fraus: vnde sequit si est fraus dolus est licet non cōuertat. Vel potest legi tertio modo littera ista inest em̄ dolo fraus: dolo dico qui cadit in p̄priū nomē maleficij. vt.ȷ̄.qđ metus cau.l.si cuʒ ex.§.eum qui. ℂOr signori vt vos intelligatis predictas quattuor lecturas deduco hic in questionē qđ est genus ⁊ qđ est species: ⁊ certe ſm primā ⁊ scđam expositionem littere. dolus est genus: fraus est species. nam dolus p̄dicat de pluribꝰ. s. de tribus. nā dolus est cū decipio te causa mei lucri tantū. Item dolus est cū decipio te causa lucri amici mei tm̄: nō lucri mei causa. Item dolus est si paciscor solūmodo vt decipiā te: nō causa mei lucri tantum vel causa lucri mei amici: sed fraus predicat de vno tantū. nā fraus est tm̄ cū decipio te mei lucri ⁊ cōmodi causa: igit dolus erit genus: fraus species: igit valebit hoc arg. fraus est: ergo dolus: sed nō valebit hoc arg. dolus est: ergo fraus: ſʒ licet nō valeat hoc ar. affirmando: valebit tamē negando: si nō est dolus: ergo nec fraus. hoc modo non seruabit pretor pacta inita dolo: ergo nec fraude. Vel potest dici q̄ dolus est genus ⁊ fraus est species. nā dolus predicat de pluribus ⁊ fraus de vno tm̄: vt dixi. nam dolus est cū decipio te ex p̄posito ⁊ reipsa. fraus est quādo reipsa te decipio nō ex p̄posito: ⁊ ideo si vendo tibi rem p.xij.q̄ nō valet nisi.x. ex p̄posito ⁊ reipsa te decipio. vt C.de rescin.ven.l.ij.⁊.ȷ̄.de ver.obli.l.si quis cū aliter. sed fraus est cū decipio te reipsa non ex p̄posito. ⁊ sic bene sequit qđ inest dolo est fraus. nam fraus inest dolo vt dr̄ inesse species generi. ſʒ ad hoc videt.l. cōtradicere que vr̄ dicere q̄ fraus non est sine p̄posito. vt.ȷ̄.de reg.iur.l.fraus. Ad qđ vos dicetis qđ.l. illa nō obstat: q̄ hoc nomen fraus sumit duobꝰ modis iure nostro. vno modo dicit fraus p̄prie que fit re ipsa sine p̄posito. vt.C.de rescin.vend.l.ij.⁊.l.si volūtate.⁊ in preelleg.l.si quis cū aliter. aliq̄n hoc nomē fraus in iure nostro sumitur large ⁊ obscure fraus.i.dolus. ⁊ tūc fraus requirit consiliū ⁊ euentum. Vel potest dici quarto modo q̄ dolus ⁊ fraus habēt se vt paria ⁊ coequeua ⁊ vnū in altero est: q̄ quicquid est dolus est fraus: ⁊ ecōtra quicquid est fraus est dolus. ⁊ tunc fraus inest dolo: merito ergo qđ dixit pretor in edicto p̄toris de dolo malo nō fuit necesse addicere de fraude: q̄ dolus est fraus ⁊ econtra. Or sequit in littera.[siue autē ab initio pactū factū est.] vtputa si dolo induxisti me vt p̄mitterē tibi decem vel vt transigerē tecū. vt.C.de transact.l.sub pretextu instrumēti.⁊.ȷ̄.de dolo.l.⁊ elegāter. in prin.[siue post pactū dolo malo aliquid factū est.] vtputa si bonafide factū est pactū inter me ⁊ te: ⁊ tu pactum conuenui non seruas. vt.C.de pac.l.cum proponas.⁊.C.de transac.l.siue apud acta.⁊.ȷ̄.de doli excep.l.ij.§.⁊ generalr̄.[ne quid fiat.] sub. dolo malo: sed vbi sunt ista verba. Rn̄. non habemus: sed equipollentia habemus. vt.s.e.l.§.pretor ait. ℂOr signori circa.§. istuʒ sic breuiter insisto. §. iste in sui principio videt innuere q̄ dolus sit vbi aliud agitur ⁊ aliud simulat: sed videt q̄ sit dolus etiam vbi idem fit. ⁊ idem simulatur. vt.ȷ̄.vi bo.rap.l.j.⁊ l.idem labeo ait. Idem est in alio casu.ȷ̄.quod metus cau.l.si cum excep.§.illud. Ad qđ vos dicetis q̄ in iure nostro dr̄ fieri dolus duobus modis. vno modo dicit dolus qui cadit in proprium nomen delicti vt in vi bonorū raptorū. ⁊ sic loquunt leges cōtrarie. Est alius dolus cū quis decipitur blandis verbis: vt est cū inuito te ad domū meam ad prandiū: ⁊ postea blando sermone induco te vt mihi promittas dare aliquid: vel dicatis q̄ dolus aliter diffinitur scđm diffinitionē labeonis: cuius diffinitio est vera. vt.ȷ̄.de dolo.l.j.§.j.in fi.§. vnde qđ hic dicit est correctū per labeonē in preallega.§.j.

Qđ fere nouissima parte pacto-

20 rum. † In.§. isto ponit casus talis pacta consueuerunt ita scribi: cū seius titius contrahunt adinuicē tabellio primo scribit totum pactū: in fine dicit que oīa interrogatus titius a seio promisit eidem seio dare: nūquid ista obtinēt vim pacti: an vim stipulatiōis ⁊ certe non solum ista verba inducunt pactū: sed etiā inducunt stipulationem nisi expresse dictū esset: q̄ hec stipulatio interponeretur nō animo stipulandi: sed paciscendi. q̄ tunc ista verba obtinent vim pacti. hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere[qđ fere nouissima.] id est vltima. nā in fine scribunt testes. vt in aut. de fide instrumentoꝝ.§.sed si instrumenta. in principio autē scribuntur anni dn̄i ⁊ nomen imperatoris ⁊ indictio: ⁊ postea narratio cōtractus. vt in aut. vt preponat nomen imperatoris: circa finem ponitur stipulatio: vt hic dicit.[pactorū].i. instrumēto quo continent pacta: ⁊ sic ponitur contentū pro cōtinen.[rogauit titius].i. interrogauit: sic sumit simplex pro cōposito. vt.ȷ̄.de pig. actione.l.petenti.⁊.s.de adop.l.ij.§.j.[nascitur actio.] subau. ad incertū si est deductū incertū in stipulatione. Si autē certum sit promissum in stipulatione agitur certi ꝯdictione generali: vt ista probantur institu.de verbo.obliga.in prin.⁊.ȷ̄.si certū petatur.l.si quis certum.[hoc factū est.] subaudi: q̄ nolunt ex stipulatione teneri.[sed tantū paciscentiū.] id est volunt esse pactū ⁊ nō stipulationem. ⁊ ita ex.§. isto colligetis quid sit nudum pactuʒ: ⁊ certe nudum pactū est si promitto tibi decē: ⁊ dico q̄ nolo teneri ex stipulatione. ⁊ de hoc dixi.s.ea.l.§.sed cum nulla subest causa. Itē colligetis hic aliud nota. q̄ quotiens quis interrogat ⁊ promittit est stipulatio: nisi in contrarium probetur. vt.ȷ̄.de verbo.obliga.l.stipulatio.⁊.l.cōtinuus. in princi. Item notetis q̄ si inuenit scripta promissio q̄ in dubio presumitur q̄ rogatio precesserit. vt.C.de vsuris.l.prima.⁊ institu.de inutilibus stipulationibus.§.si ita scriptum sit.⁊ institu.de fideiussoribus in fine.⁊.C.de contrahen.⁊ commit. stipulat.l.prima.⁊ qđ huic presumptioni stetur probat iste.§.

Si paciscar ne iudicati.

In.§. isto dicitur tu eras mihi cōdēnatus ad.x. nec appellasti: ⁊ sic habebā actionē ꝯtra te: actione iudicati: vel incēdio cōcremasti edes meas: ⁊ ita habebā cōtra te actionē ex edicto de incēdio: feci tibi pactū qđ nō conuenirem te actione iudicati: vel ex edicto de incēdio incensarū ediū nonne valet hoc pactū. Rn̄detur q̄ sic: ⁊ parit exceptionē. hoc dicit iste.§. videatis expositionē littere.[ne iudicati] sub. te conueniam: ⁊ sub. qđ est.ȷ̄. hoc pactū valet. ⁊ ad istud accedit.ȷ̄.de re iudi.l.miles.§.iudicati. ⁊ verū est q̄ valet pactū: q̄ est gratuitū. alr̄s i. si non esset gratuitū: vt q̄ esset transactio: nō valeret transactio facta super iudicato: nisi reuocaret in dubiuʒ. vt.ȷ̄.ti. prori.l.post rem iudicatam. vel repetē.[si paciscar ne incensarū ediū.] subauiam agatur.[valet hoc pactū] sed secus esset si faciā tibi pactum q̄ nō agam de comburēdis mihi edibꝰ: q̄ tunc non valet: q̄ esset pactū de futuro dolo remittendo. vt.ȷ̄.eo.l.si vnus.§.pacta que turpē causam.⁊.l.nulla.

Si paciscar ne opis noui nun-

21 ciationem exequar. † In.§. isto dr̄: feci tibi pactū q̄ nunciationē noui operis tibi factā non prosequar: nūquid valet tale pactum: ⁊ certe dicunt quidam q̄ non: quasi sit contrariū edicto pretoris de operis noui nunciat. sed certe labeo ait, distinguendū fore: aut em̄ nūciaui tibi opus nouum gratia mei cōmodi: quo casu valet pactum: q̄ respicit rem meam familiarem. si autem respicit publicam vtilitatem: hoc casu non valet: q̄ esset in eius lesionē. que distinctio vera est. apparet ergo ex predictis q̄ pactū factū quatenus respicit rem familiarem q̄ valet: quatenus respicit publicā vtilitatem q̄ nō valet: ⁊ ideo si paciscor tecum ne de furto agam contra te: hoc pactum valet: sed ⁊ si depono apud te rem ⁊ facio tibi pactum ne te cōueniam actione depositi: valet hoc pactum. Sed ⁊ si depono apud te rem: ⁊ facio tibi pactum vt prestes mihi omne periculū. pōp. ait q̄ tale pactū valet: nec est cōtra iuris formā factū. vt vnū sciatis q̄ quotiēs pactū factū est a iure remotū: q̄ illud

q illud non valet: sicut non valet legatum relictū contra legem. Item sicut non valet iusiurandum delatum cōtra legē. Itē sicut non valet pactū factū contra legem: ita non valet stipulatio facta contra legē: immo omnino est rescindenda. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [si paciscar ne operis noui nunciationem exequar] sub. que fit tribus modis per pretorē: per iactū lapilli: & his duobus modis retinemus pos. si habemus: fit & tertio modo per simplicem denunciationem: & hoc casu perdimus. vt. ff. de oper. noui nun. l. j. §. de operis. & l. de pupillo. §. meminisse. [quidam putant.] subaudi & male. [licet pacisci.] id est valet tale & tale pactum. [qd si de re publica.] id est qr quis edificat in loco publico. [non liceat.] sub. pacisci: quasi dicat nō valet tale pactum. [nam & de furto.] sc3 iam facto. nam de futuro non licet pacisci: qr per id pactū homines inuitarentur ad delinquendū. vt. j. eo. l. si vnus. §. pacta. & l. turpē causam continent. & arg. j. de edil. edic. l. pacisci contra edictū. & j. de pactis do. l. conuenire. [lex permittit.] qr fit pactū de re familiari. habetis ergo in principio hu⁹. §. q potest fieri nunciatio noui operis si fiat opus nouū in re priuata: vel in re publica. nā nūciatio noui operis potest fieri de re priuata & de re publica. vt. j. de operis noui nun. l. j. §. nunciatio. & l. de pupillo. §. sexus. In primo casu si fiat remissio tenet pactū: vt hic. & j. de operis noui nūcia. l. j. §. inde queritur. In secūdo non tenet remissio etiā si fiat de hoc pactū: vt hic. Sed nūquid ille idē qui paciscitur super nūciatone noui operis facta super republica aget vt tollat opus factū in re publica. Dixerūt quidā vt Py. q ipse idem non aget & pro se inducit. j. ad legē iuliā de adult. l. si maritus. §. si negauerit. & C. ad tertullia. l. Quis. Sz ipse male dixit sm Jo. & nos. vnde dicimus qd idē ipse aget. vt argumento. j. de sepul. violato. l. iij. §. penulti. & qr frustra fieret hec distinctio que hic fit: quia vbi fit pactū super priuata re valet qtum ad se: non qtum ad aliū: quia pactū vnius non debet nocere alij: vt. j. eo. l. si vnus. §. in summa. sed si fit super republica non nocet reipublice nec ei: vt hic. al's non esset differentia: vtrū fieret in republica vt priuata: qd est falsum. vt. s. eo. l. si vnus. §. itē ne experiar. nō obst. l. illa si maritus. §. si negauerit. qr ibi facta fuit remissio gratuita: quod potest fieri: non autem potest fieri remissio non gratuita: vel vbi eram iam preuentus: qr cū alio erat iam lis cōtestata. Itē non obstat. illa. l. Quis. qr ibi fit remissio super republica nō priuata: vnde non valet: vt hic & ibi. [omne periculū.] sub. contingens per culpā vel dolū per casum fortuitum: quia illud pactū non valeret: nisi casus enumeraret. vt dixi. s. si quis cau. l. sed & si quis. §. quesitum. que signatur hic pro contraria [remotū in contrariū seruari hic non oportet.] Et ad hoc facit. C. eo. l. pacta [nec legari.] vtputa si lego campū martiū aut forum romanū vel edem sacram vel prediū cesaris: vel columnas que edibus sunt iunicem. vt. j. de lega. j. l. apud iulia. §. vlti. & l. cetera. §. j. [seruandū] vt. C. de legi. & constit. l. non dubium. in fine. nisi in casu qui ponitur in noua constitutione dñi Frederici imperatoris que incipit sacramenta puberū sponte facta que est signata. C. si aduer. vendi. l. j. [seruanda non est.] sed omnimodo rescindēda. vnde no. q stipulatio. Aliquando celebratur sm leges: & tūc valet vtrūq. scilicet pmissio & pene adiectio. vt. j. eo. l. rescriptū. §. si pacto. Aliquādo fit stipulatio cōtra leges: & tunc neutrū valet. s. nec promissio nec pene adiectio. vt. j. de verbo obliga. l. stichū. hoc modo & l. generaliter. & l. veluti. & C. de legi. & cōsti. l. non dubiū. in fi. Aliquādo stipulatio fit preter legem: vt qr promitto factum alienū: quo casu non valet principale. scilicet promissio valet tamen accessoriū: scilicet bene promissio siue adiectio. vt. j. de ver. obliga. l. stipulatio ista. §. alteri.

Si ante aditam hereditatem.

22 In. §. isto † cū. l. sequenti ponūtur sex casus: in quibus pactū de non petendo parit directā pacti exceptionē & in quibus non prodest pactū factū de non petendo qtum ad directam pacti exceptionem: sed qtum ad doli exceptionē. Et primus casus est: si liber homo cui est delata hereditas que habet multos creditores ante aditā hereditatē paciscitur cū creditoribus: de quota parte debiti remittenda sibi valet hoc pactū post aditam hereditatem qtum ad directā pacti exceptionē sibi querendā. Secundus casus est paterfam. habens multos creditores instituit sibi seruum suū heredē & iussit esse liberū sub condi. si ante aditā hereditatē & pendente conditione paciscitur cuz creditoribus hereditarijs: ipsi postea facto libero existente condi. illud pactū non proderit qtum ad directā pacti exceptionē sibi querendā. Tertius casus est: si seruus est institutus a dño heres pure & liber esse iussus: si ante aditā hereditatē paciscatur cū creditoribus hereditarijs de quota parte debiti remittenda post aditā hereditatē valet ibi tale pactū. Quartus casus est: si paterfamilias habens multos creditores instituit sibi extraneū heredem: & iste pactus est cū creditoribus hereditarijs: de quota parte debiti remittenda post aditam hereditatē: istud pactū sibi proderit. Quintus casus est determinatio superiorū casuū: quia intelligitur q pactū factū cum seruo instituto & iusso libero sub conditione ante hereditatē q nō proficit post aditam hereditatem: qtum ad exceptionē pacti: sed qtum ad exceptionē doli bene proficit: qd probatur tali exēplo. si filiusfam. est institutus heres & pactus est cū creditoribus hereditarijs: de quota parte debiti remittenda: & eo emācipato adijt hereditatē: licet istud pactū non valeat quo ad exceptionē pacti querendā: valet tamē quo ad exceptionē doli querendā. Sextus casus est: si filiusfamilias paciscitur cum creditoribus patris ne quotam partem debiti petant: si postea mortuo patre heres patri extitit tale pactū proficit qtum ad exceptionem doli querendam. & idem est in seruo herede instituto. hoc dicit iste. §. cū principio legis sequentis vsq ad. §. hodie. videatis expositionē littere. [si ante aditam hereditatē paciscatur quis.] subaudi: liber homo institutus post mortem testatoris. [pactum valiturum est.] subaudi: qtum ad doli exceptionē. vt. j. l. proxi. in ver. idē probat & si filius: nam licet postea adeat hereditatē: tamen non mutatur persona: vel dicatis. [pactū valiturū est.] subaudi: qtum ad directam actionem. vt. j. l. proxi. in ver. idem & in extraneo. [sub conditiōe.] sub. si nauis venerit ex asia. [vindius scribit.] subaudi: si postea existat conditio: quia alia persona videtur esse: vnde sicut pactum cū vna persona factū non nocet alij. vt. j. eod. l. si vnus. §. in summa. ita hoc casu non nocet vel prodest. vt arg. j. de so. l. qui res. §. areā. & est verū q non proficit ei pactū si postea existit conditio qtum ad directā pacti except. sed bene proficit ei qtum ad doli exceptio. vt. j. ea. l. in ver. idem probat. in fi. [& suū heredem & seruū necessariū.] al's. l. & al's. §. & dicitur suus heres filius qui est in potestate testatoris tēpore mortis qui est heres velit nolit: lic3 beneficio pretoris possit abstinere. vt instit. de here. quali. & di. §. necessarij. seruus tamē est necessarius heres. vt in preallег. §. & j. si cer. pe. l. eius qui in prouincia. [putat recte pacisci.] sub. qtum ad directā exceptionē quia liber est. vt. C. de ser. neces. here. instit. l. vlti. item. s. l. proxi. in princi. §. qui loquitur quando extraneus heres & liber adiuit hereditatē sine mandato creditorum: hic loquitur quādo adiuit cū mādato quorūdā creditorū. [retulim⁹.] vt. s. l. proxi. vlti. §. in versi. sed si seruus. [negat marcellus.] sub. ei prodesse except. [egit.] sub. quia alius homo incipit esse [est.] sub. vt illud pactū proficiat ei ad exceptionē. [vtputa.] modo ponit alia exēpla. [exceptione.] sub. quia hic noua persona incipit esse. vt. j. de solu. l. qui res. §. aream. [nā & huic.] sc3 filio. [non est respuenda.] sub. immo cōcedenda: qd refertur ad id qd dictū est quādo iubetur esse liber & heres sub conditione. ¶ Or: signori in §. isto. & in prin. seq. l. no. plura not. Et primo no. aliquādo inspecto tēpore pacti facti: pactum non proficit paciscenti: immo est ei inutile: sed inspecto tēpore vlteriori incipit ei pactū esse vtile. ecce si liber homo est institutus heres ante aditam hereditatem paciscitur cum creditoribus hereditarijs de quota debiti remittēda: istud pactū tempore interpositi pacti non proficit ei: sed post aditam hereditatē ei proficit: & sic inutile pactū trahitur ad vtile: et prius tēpus trahitur ad posterius: sic & alibi. j. cō. predio. l. receptum est. Itē no. q si seruus extraneus liber vel seruus necessarius heres qui est institutus pure & iussus esse liber paciscitur cū creditoribus de quota parte debiti non petēda: istud pactū post aditā hereditatē parit ei directā pacti exceptio. quia liber homo erat tēpore pactionis interposite ante aditā hereditatem: & post aditā hereditatē est liber homo: sed si seruus est iussus liber & heres institutus sub conditionibus paciscit cū creditoribus hered. ante aditā hereditatem pendente conditione est seruus: si postea existat conditio ipse liber effectus est: vnde incipit esse nūc alius homo: vnde pactū factu3 ei non prodest: sicut pactū factum cum vno non prodest alteri qtum ad directā pacti except. querendā: tamē de equitate si creditores nō desistāt a petendo totū debitū: qr veniunt contra pactū repelluntur doli except. & idē est in filio qui est in potestate si paciscitur: si postea est effectus sui iuris nō prodest ei pactū qtum ad directā exceptionē: qr alius homo incipit esse. vt. j. de solu. qui res. §. areā. tamen de equitate: quia eadē persona est habet doli except. contra creditores si solidū debitū petant: vt hic. & j. man. l. si vero nō remu. §. si filius. & j. de iure de libe. l. quidam habebat. Et ita ex predictis colligetis aliud no. qd interdum de rigore iuris vbi pactū non potest parere actionē de equitate tamē pficit qtum ad doli except. vel vtilis pacti sic. & j. de regu. iur. l. qd quis. sic & si fiat pactū pcuratori meo non querit mihi directam pacti excep. sed doli. vt. j. eo. l. rescriptū. Sed circa hanc materiam sic breuiter instatur & opponitur: hic dicitur si filiusfam. vel seruus iussus est esse liber: & heres sub cōditione ante aditā hereditatē paciscitur: si postea efficiatur sui iuris vel liber istud pactum non proficit ei qtum ad directam exceptionem: sed

q̄tum ad doli excepť. vel vtilē: sed videtur vtroq; casu q̄ pficiat sibi istud pactum factum ante aditā hereditatē q̄tum ad directā excep. q: si filius vel seruus ante aditā hereditatē querit hereditatem directā: ⁊ p ꝯsequēs heredi futuro. i. filio vel seruo. vt. ꝭ. de stipu. ser. l. si seruo. R̄n. multū refert cū futurus heres paciscit̄ hereditati: q: hereditas sustinet vicem psone sicut querit hereditati directā pacti excep. ita adita hereditate: si ipse est heres habet directā pacti excep. vt in. l. cōtra. Si autē futurus heres voluit sibi pacisci ⁊ illo statu cōsiderato nō potuit sibi querere actionem: q: erat filiusfa. vel seruus heres ⁊ liber sub conditione: postea innouato statu: q: est effect⁹ sui iuris ⁊ liber adita hereditate nō querit sibi directā exceptē. sed doli vel vtilis: vt hic: secus est in stipu. quā facit filiusfamilias sub ꝯditione: q: si filiusfa. stipulat̄ sub cōditione querit patri: etiā si exīstēte ꝯditione effectus sit sui iuris: q: inspicimus tp̄s stipulationis interposite. vt. ꝭ. de v̄. ob. l. si fili⁹. ⁊. ꝭ. de reg. iur. l. que legata.

1 ☞ Quod fit a maiori parte p̄iudicat alijs fauore liberatiōis in his que sunt cōia plurib⁹ vt singulis.
2 Qd̄ est faciendum a plurib⁹ qn̄ stetur iudicio maioris partis.
3 Maior pars qn̄ dicatur.

T suum heredem.
Hodie tamen ita demum.

Iste. §. cōtinuatur ad precedentia hoc modo. s. pri. §. dictū est: si creditores paciscunt̄ cū herede libero vel seruo vel filio ante aditam hereditatē de quota parte debiti remittenda: qd illud pactū
1 debeat opari: † modo in isto. §. cū. l. seq. tractatur de eadē materia: ⁊ in. §. isto cū. l. seq. ponitur talis casus: quidā paterfa. habēs multos creditores decessit relicto herede ex testamēto vel ab intestato: hic vocat heres creditores: ⁊ dicit si vos vultis facere mihi pactum de nō petendo nisi dimidiā debiti adibo hereditatem talis mei debitoris: al's nō adibo hereditatē: ⁊ forte tūc nihil habebitis: creditores trahunt se in parte: ⁊ dicunt melius est lapidē diuidere q̄ totū perdere. vnde faciunt ei pactum de quota parte debiti non petenda: nūquid istud pactū est validum: ⁊ certe sic: si oēs creditores cōsentiant huic pacto: sed si quidā ex creditorib⁹ volebāt sibi dimittere dimidiā: ⁊ quidam nihil. hoc casu recurrēdum est ad pretorē vt stetur maiori parti: sed maiorē partē qual'r accipiemus. R̄n. ex cumulo debiti: non ex numero personarum: sed si pares sunt in cumulo debiti: tunc eo casu iudicamus maiorem partem creditorū ex numero personarū. Si autē paritas creditorū est in cumulo debiti ⁊ in numero personarū: tūc accipim⁹ maiorē numerū ex dignitate personar̄ ⁊ honestate: sed si paritas est in omnibus tunc pretor debet sequi humaniorē sniam. i. illorū qui volunt maiorē partē debiti remittere s̄m rescriptū diui marci. h. d. iste. §. cū. l. seq. videatis expositionē littere. [pactio hm̄oi] sub. que fit a creditoribus heredi de quota parte debiti ei remittēda. ⁊ ideo dicit littera ista hodie: q: olim si essent decē creditores ⁊ nouem vellent remittere quotam partem debiti: ⁊ vnus nollet remittere aliquid: alij nō poterant eius cōditionem facere deteriorem: q: nō debet ⁊c. vt. ꝭ. de ali. iu. mu. causa fac. l. j. ⁊. ꝭ. de regu. iur. l. nō debet: sed hodie secus est de equitate: vt hic sequitur: ⁊ hoc etiā annectit littera sequens. [creditoribus.] sub. omnibus. [voluntatē] scʒ creditorū remittentiū maiorē partem debiti: sed quia diceret aliquis qualiter accipitur maior pars: audite maiorem esse ⁊c. [cōcurrant.] quia est paritas in numero personarum ⁊ in cumulo debiti ⁊ in dignitate personaruʒ. [colligi potest.] de
2 quo fit mentio. ꝭ. eo. l. rescriptum. ⁊. C. qui bo. ce. pos. l. vlt. ☾ † Or signori ex. §. isto. ⁊ ex. l. ista colligetis plura no. ⁊ primū not. est qd̄ vbi aliquid est faciēdum a pluribus quod statur iudicio maioris partis. ⁊ ad hoc concord. ꝭ. ad municipa. l. quod maior. ⁊. ꝭ. de reg. iur. l. aliud. §. refertur. ⁊. C. de decur. l. nominationū. lib. x̄. ⁊. ꝭ. de cura. bonis dando. l. ij. in princi. ☾ Sed circa hoc instatur opponitur ⁊ videtur q̄ si quidam sunt creditores qui volunt remittere maiorem partem debiti: ⁊ quidam qui volunt remittere minorem qd̄ nō stetur iudicio maioris partis sed minoris partis: quia iure cōmuni potior est conditio prohibentis. vt. ꝭ. cōmuni diui. l. sabinus. Ad quod potest dici: q̄ hic res non erat cōmunis: licet debitor vel heres eius esset pluribus astrictus: non tamen actio erat cōmunis: sed quilibet habebat actionem suam contra eum. ☾ Unde stat̄ iudicio maioris partis: sed in. l. contra. erat res cōmunis:[a] in qua non potest vnus socius regulariter inuito altero conditionem suam facere deteriorem: fallit. ꝭ. communi diui. l. sedes. ⁊. s. de rerum diuisione. l. in tantū. §. vlti. Et ideo in articulo isto consueui ita dicere cum aliquid competit plurib⁹: aut pluribus competit non vt singulis: sed vniuersis aut pluribus vt singulis. Primo casu cum aliquid est cōmune vel competit pluribus non vt singulis: sed vt vniuersis vt est cum in aliqua ecclesia est capitulum istud est cōmune collegio non vt singulis: sed vt vniuersis: vel vt est cū aliquid competit vniuersitati alicuius ciuitatis: vt in hoc casu in his que facienda sunt in collegio vel ab vniuersitate siue ab ordine decurionum statur iudicio omnium: vel maioris partis. vt. C. de sacrosan. eccle. aut. hoc ius. ⁊. s. quod cuiusq; vniuer. no. l. nulli. ⁊. ꝭ. ad municipales. l. prima. ⁊. ꝭ. de muner. ⁊ honor. l. quod maior. ⁊. ꝭ. de decurio. l. nominationum. ⁊. ꝭ. de decre. ab ordi. faciend. l. ij. ⁊. iij. Et ad hoc facit etiam extra de his que fiunt a ma. parte ca. c. ea noscitur. Fallit tamen hec regula qd̄ non statur iudicio maioris partis in alienatione cū fit contra legum interdicta. vt. C. de sacrosanc. eccle. l. iubemus. in princ. In secūdo casu cū aliquid competit plurib⁹ vel est cōe pluribus non vt vniuersis sed vt singulis: vt quia sunt plures heredes vel legatarij: hic no. regulam vel instātiam regule: regula est si aliqd cōmune plurib⁹ vt singulis non statur iudicio maioris partis: q: potior est conditio prohibētis. vt. ꝭ. cōi diui. l. sabinus. Et ideo si mille haberent rem cōem non potest seruitus imponi si vnus cōtradicit. vt. ꝭ. de ser. rusti. p̄di. l. per fundū. ⁊. l. receptū. ⁊. s. cōi. pre. l. vlti. sed hec regula recipit instantiā in trib⁹ casib⁹. vbi stat̄ iudicio cuiuslibet qd̄ est fauore religiōis. vt. s. de rerū di. l. in tantum. §. pe. ⁊ instit̄. de rerū di. §. in locū. Item fallit cū res est deputata ad certum vsum. vt. ꝭ. cōi di. l. sedes. Item fallit fauore liberationis: q: si. x. v. sunt creditores: ⁊ decē volūt dimittere dimidiam. v. tertiam statur iudicio maioris partis. vt. s. de pactis. l. maiorem. Item potest addi quartus casus. vt. ꝭ. de arbit. l. si vnus. in fi. ⁊. ꝭ. de re iudi. l. duo ex tribus. Item fallit. ꝭ. qui bonis ce. pos. l. j. ⁊ per
3 totū tit. ☾ † Item not. q̄ maior pars dicitur ex cumulo debiti: ⁊ nō tantū ex cumulo debiti dicitur maior pars: sed etiam ex dignitate: vnde si sunt tres creditores qui debent recipere. ccc. ⁊ dimittere tertiam partem ⁊ volunt remittere debitum: ⁊ alij tres sunt qui debent recipere. ccc. ⁊ dimittere volūt tertiam partem debiti hic statur iudicio creditoris qui sunt digniores: q: dignitas debʒ aliquid operari. vt. ꝭ. famil'. hercisců. l. si que cautiones. ⁊. ꝭ. de fid. instrumen. l. vlti. ⁊ arg. ꝭ. de re mili. l. non omnes. §. a barbaris. Si autem sit paritas in omnibus tūc stabitur humaniori parti: ⁊ est benignior: siue humanior pars illa que vult remittere maiorem q̄titatem debitori. vt. C. qui bonis ce. pos. l. vlti. ⁊ quia proniores sumus ad absoluendū q̄ ad condemnandū. vt. ꝭ. de act̄. ⁊ obliga. l. arrianus. ☾ Or signori circa materiā istam ita instatur. §. iste. ⁊ l. maiorem intelliguntur s̄m omnes doctores antiquos ⁊ modernos quando oēs creditores hereditarij consentiūt in remittendo heredi qui ante aditam hereditatē petat sibi quotā partē debiti remitti: sed in parte debiti remittenda discordant: nam quidā creditores dicebant q̄ volebāt remittere dimidiam partem debiti: quidā dicebant q̄ nō volebant solūmodo dimittere tertiā partē: ⁊ quidam dicebāt q̄ quartā tantū volebant remittere: quo casu stat̄ iudicio maioris partis creditor̄: ⁊ q̄ intelligatur maior pars hic dicitur. vt. s. dixi. Sed quid erit in casu tali: cū quidam creditores volūt remittere partē debiti pone dimidiā: quidā sunt qui volunt remittere tertiā partē tantū: quidā sunt qui volunt remittere vnam festucā. Nūquid habet locū. §. iste. hodie tamē. ⁊. l. ista maiorē dixerūt quidam q̄ non habet locum: ⁊ hoc innuit. §. iste. ibi vbi dicit littera: si conuenerint in vnū cōmuniq; cōsensu declarauerint quota parte debiti contenti sint. ⁊ est ratio: q: non debet alteri per alterū iniqua conditio afferri. vt. ꝭ. de reg. iur. l. non debet. Item q: isti qui volunt aliquid remittere certant de damno vitādo: vnde statur iudicio eorū. Sed certe nos dicimus s̄m Io. ⁊ Azo. ⁊ dicimus q̄ habet locū. l. ista. etiā si quidam sunt qui volunt aliquid remittere: q: eadem est ratio in isto casu: vnde idem ius debet statui. vt. ꝭ. ad leg. aquil. l. illud. Item q: hec. l. loquitur generaliter ⁊ indistincte: vnde sic debet intelligi. vt. ꝭ. de alea. l. j. §. quod ait pretor. Sed que est equitas siue ratio: q̄ alij creditores qui nolunt aliquid remittere coguntur stare pactis aliorum creditorum si volūt remittere quotam partem debiti: si est maior pars creditorum in concordia. R̄n. q: prope videntur agere pro eis ⁊ pro eorum vtilitate videtur fieri qd̄ fit: quia posset esse q̄ totum perderent in exemplo tali: ponamus debitor habet plures creditores lapsis facultatibus moritur heres institutus vocat creditores: ⁊ dicit si vos bene calculetis inspecto eo qd̄ debetis habere minus est in substantia. Unde nisi remittatis mihi quotam partē debiti repudiabo hereditatem: ⁊ vos postea inter vos contenderetis: ⁊ creditor qui esset potior recipet totam substantiam: ⁊ alij recederent vacui: sed si vos vultis mihi remittere quotam partem debiti adibo: vnde si quidam volunt remittere quidam non statur iudicio maioris partis: ne forte quidam totū amitterent: ⁊ quia nō est verisimile quod iactent pecunias suas. vt. ꝭ. de probat̄. l. cū de indebito. in princi. Item q: iniuria afficeretur defunctus si cederet sine herede. Item quia hic agitur de liberatione facienda ⁊ proniores sumus ad liberādum q̄ ad obligandum vt. ꝭ. de

a ☾ Erat res cōis. Adde q̄ soci⁹ vtēs re cōi aliter q̄ ad vsum destinatum dr̄ furtū facere. Ita q̄ socio auferret cōmoditas rei sue. ita Bar. i. l. si soci⁹. ff. de fur. p. l. merito. ꝭ. de p̄cur. ⁊. l. sabinus ⁊. l. que edes. et ibi Bar. ff. cōi diui.

vt.j.de actio.⁊ obli.l.arrianus.Item q2 volentib⁹ nocere obuiat⁊ vt arg.j.de rei ven.l.in fundo.in fi.⁊ facit ad id qd dr in bac.l.j.de vsur.l.sepe.⁊.j.de bonis auto.iudi.possiden.l.vlt.⁊.C.qui bonis cedere possunt.l.vlti.

1 ¶ Plures pretendentes vnū debitū vel si plura debita cōpetunt vni semp loco vnius babentur.

2 Maioris partis iudicio statur ⁊ qualr intelligatur.

3 Creditores priuilegiati qui sint.

4 Maioris partis iudicio qn̄ stetur etiā si minor pars creditorum sit priuilegiata.

I plures. In.l.ista cum.l.seq.tractatur de supiori materia licet per alia verba:vos babuistis in supioribus qn̄ sunt plures creditores:⁊ tractat⁊ de quota parte debiti remittēda beredi qui non vult adire q statur iudicio maioris partis:bic tractat⁊
1 qn̄ plures creditores babent⁊ pro vna psona:⁊ dicit⁊ bic:† si plures sunt creditores qui babēt vnā act.q ipsi babent⁊ loco vnius creditoris:vtputa si sunt plures rei stipulandi:vel plures argentarij quorū nomina simul scripta sunt q2 vnum est debitū babent⁊ loco vnius creditoris:sicut si sunt plures tutores vni⁹ pupilli:⁊ cōueniunt cū alijs creditoribus:nā ipsi loco vnius creditoris babentur:sed si plures sunt pupilli qui babēt vnum tutorē:certe tutores eo⁊ nō babent⁊ loco vnius creditoris:q2 difficile est q vnus gerat vicē pluriū personarū.nam nec ille creditor qui babet plures actiones cōtra debitorē:⁊ vnus est q babet vnā act.aduersus eū nō babetur loco pluriū creditorū.Itē qd dictū est q statur iudicio maioris partis:aliqn̄ iudicatur maior pars ex cumulo debiti:qualiter accipiamus cumulū:⁊ certe nō tm̄ ex vna summa:sed ex plurib⁹:⁊ id si vn⁹ creditor d3 recipe in vna parte.xx.⁊ in alia parte.xxx.⁊ in alia parte quinquaginta:⁊ in alia.x.⁊ vn⁹ est creditor qui d3 recipere.l.iste babet⁊ loco pluriū credito⁊ q̄tum ad cumulum debiti:q2 iste summe coadunate excedūt vnā summā.Unde sciatis q in cumulo debiti applicamus sortē ⁊ vsuras:⁊ ista sunt verba rescripti diui Marci que loquunt⁊ qn̄ oēs creditores sunt p̄sentes:s3 qd erit si creditores quidā erāt p̄sentes quidā absentes:nūquid absentes stabūt pacto p̄sentiū.⁊ rn̄.q sic:si presentes faciunt maiorē partē:sed nūquid si aliqui sunt priuilegiati ⁊ sunt absentes:⁊ aliqui nō sunt priuilegiati ⁊ paciscunt⁊:nunqd priuilegiati stabūt iudicio maioris partis q nō sunt priuilegiati:⁊ rn̄det⁊ scdm̄ qd rescriptū fuit ante formā datā a diuo Marco:etiā contra fiscū ⁊ cōtra oēs alios creditores priuilegiatos:si nō babebāt bypotbe.⁊ in bis casibus debere sequi volūtatē alio⁊ credito⁊ q pacti sunt:s3 si absentes creditores baberēt bypo.tūc pactū aliorum credito⁊ presentiū non d3 esse eis nociuū.b.d.ista.l.cū prin.l.seq. videatis expositionē littere.[vnius loco babent⁊].s.creditoris:⁊ de boc ponunt⁊ statim exempla.[q2 vnū debitū est]quo ad qd:q2 vbi sunt duo rei stipulādi babent⁊ loco vnius q̄tum ad boc:vt si vni facta est solutio tollit⁊ obligatio alio⁊.vt.j.de duo.reis stip.l.ij.⁊.l.iij.§.vlt.s3 babent⁊ loco pluriū q̄tum ad boc:q2 plures psone sunt.vt.j.de condi.⁊ demon.l.bec scriptura.⁊.j.de duo.reis.l.eadē.§.vlt.vnde pactio vnius pdest alijs conreis.vt.C.de duob⁹ reis.l.vlt.[si cōuenerit].i.pact⁹ fuerit vt quota parte debiti sit cōtentus.[nā difficile est].i.impossibile est:sic exponitur.j.p socio.l.iij.§.de illo.[duo⁊ vicē sustineat.]sub.boc casu.¶ Or signori in prin.buius.l.no.q interdū plures psone babent⁊ loco vni⁹ psone:sic ⁊.s.de iur.om.iudi.l.si idē cū eodē.⁊.j.de pcura.l.licet.§.si plures.Itē no.q vna psona nō potest sustinere vicē duarū psonarū:vt bic:⁊ ideo in eadē causa qs nō potest esse aduocat⁹ ⁊ iudex.vt.C.de postu.l.quisquis cōtest.ideo in eadē causa nō potest esse assessor.vt.C.de asses.l.vlti.Itē ideo in eadē causa qs sibijpsi auctor esse nō pōt.vt.j.de auto.pre.l.pupillus.aliqn̄ tamē vnus potest subire vicem pluriū psonarū.vt.C.ad leg.cor.de fal.l.si qs decurio.Item idem potest esse nepos ⁊ filius senatoris.vt.s.de sena.l.cū emācipatū.Itē fallit in bis maxime que sunt volūtarie iurisditionis.vt.s.de adop.l.si cōsul.⁊.l.seq.⁊.s.de offi.cō.l.j.⁊.l.seq.[nā nec is].s.creditor.[qui plures act.b3]sub.nō tm̄ sua q̄titas excedit cumulū:vt statim subijcit.[aduersus eū].s.alium creditorē qui nō vult aliqd remittere:vel qui nō vult tantū remitte
2 re.[cumulū]⁊c.¶ † Or signori.§.bodie.bucusq dixit qd statur iudicio maioris partis:⁊ qualiter intelligatur maior pars ex numero personarū:verū q2 cēset⁊ maior pars ex cumulo debiti:nūc dicit qualiter ex cumulo debiti censeatur maior pars vnde dicit.[cumulū]⁊c.debeant⁊.]sub.ex diuersis causis.[aureorū.l.]sub.ex vna causa.[coadunate.]q2 ⁊ que nō prosunt singula multa iuuant.vt.s.de iur.om.iudic.l.si idem.§.vlti.[debemus etiam vsuras].q.di.nedum cōputamus qd debetur ex sorte dū tractamus de cumulo debiti faciēdo:immo etiam qd debetur ex vsuris debitis ex pacto vel officio iudicis:subaudi vt.j.de vsuris.l.lucius.Unde qui potior est in sorte ⁊ in vsuris.vt.j.qui po.in pig.ba.l.lu

cius.¶ Or signori in fi.bui⁹.l.no.q interdum locus est coadunationis:⁊ ad istud accedit.j.mand.l.qui negocia.⁊ boc est verū qn̄ ex aceruatione induc⁊ benignitas al's secus ne vitiet⁊ qd factū est vt.C.de dona.l.si qs argētū.§.si quis.rescriptū autē diui marci.]sub.de quo babuistis mentionē.s.eo.l.iurisgen.§.adeo autē.⁊.l.maiorē.in fi.⁊ babet⁊ mentio.C.q bo.ce.pos.l.vlt.[quasi oēs creditores debeāt cōuenire.]sub.psentialiter:⁊ l3 dicat quasi.j.tamē bene determinat si p̄sentes sunt maior pars q̄ absentes stent iudicio presentiū.[sequi debeant.]rn̄detur q sic.vt.j.statim dicit.[tractatur.]discurrēdo[etiā cōtra absentes].q.d.an nocebit pactum presentiū absentib⁹[⁊ repeto].i.recordor siue recolo:⁊ ista est respōsio.[datam]sub.ante rescriptū diui Marci.[bypotbecas nō babet].s.tacitas vel exp̄ssas:s3 vbi est exēplū:q fiscus nō babeat saltim tacitā bypotbecā videt⁊ q nō possit inueniri.vt.C.quib⁹ cau.pig.ta.cōtra.l.j.⁊.ij.⁊.j.de iur.fisci.l.iij.§.fiscus.Sed certe bene est inuenire exemplum siue casus in quibus fiscus nō b3 bona alterius obligata expresse nec tacite:vt est quādo fiscus succedit in locū priuati creditoris qui nō babet expressam vel tacitā bypotbecā:q2 tunc fiscus iure eius vtitur.vt.j.de iure fisci.l.fiscus.Item pone q quis cōmisit maleficium tale q babet bona eius obligata ex delicto:boc casu fiscus alijs creditorib⁹ nō pfert⁊ vt.C.de pe.fisca.lib.x.l.vnica.et.j.de iure fisci.l.in summa.⁊.l.qd
3 placuit.⁊ istis casib⁹ debet intelligi lr̄a ista.¶ † Or sequit⁊ in lr̄a [⁊ ceteros priuilegiatos]sed qui sunt illi creditores qui sunt priuilegiati.Rn̄.in psonalibus actionibus qui expēdit in sepeliēdo testatorem:q2 bic impēsa precedit omne es alienū.vt.j.de relig.⁊ sump.fu.l.impensa.Item sicut est ille qui deponit apud nūmularios siue campsores:⁊ boc notent domini scbolares.vt.j.depo.l.qui bominē.in fi.⁊.j.de priuile.credi.l.si ventri.[creditorum].s.presentiū qui faciunt maiorē partem debiti.[sequi debere.]nam absentes tunc si essent p̄sentes baberēt necesse consentire ex quo presentes faciūt maiorē partem.vt.s.eo.l.iur.gen.§.adeo.⁊.l.maiorē.al's absens dissentire dicitur.vt.j.de ritu nup.l.in eo.§.dein
4 de.[cōseruāda sunt.]¶ † Or signori bec.l.in prin.vult istud dicere q statur iudicio maioris partis:etiā si minor pars credito⁊ sit priuilegiata que est absens:dum tamen non babeāt bypotbecas:al's si illi creditores qui sunt p̄sentes ⁊ qui faciūt maiorē partem volūt remittere in preiudiciū illo⁊ credito⁊ q sunt absentes maiorē partē debiti:⁊ q babēt bypotbecas nō possunt ei remittere:q2 creditores absentes babēt bypotbecas ex sua puisiōe.Itē boc est verū cū tractat⁊ de quota parte debiti remittēda:secus tn̄ est si tractaret⁊ de dādis inducijs quinquēnalibus debitori q volebat cedere bonis:q2 tūc statur iudicio maioris partis sint priuilegiati creditores:vel nō babeāt bypotbecas vel non:vt.C.q bo.ce.pos.l.vlt.§.nulla.⁊.j.de arb.l.q̄uis.⁊ est ratio:q2 qd differt⁊ nō aufertur.vt insti.de singulis rebus per fideicō.relictis.§.j.¶ Or signori ad prin.buius.l.instat⁊ oppo.⁊ videt⁊ q pactū presentiū nō debeat obesse absentib⁹ nedum priuilegiatis.vt.j.manda.l.si precedente.in fi.ad qd potest dici creditores absentes erāt maior pars:bic ecōtra:vel potest dici bic nec p̄sentes vel absentes babebāt bypo.vel soli p̄sentes babebāt bypotbecas:vn̄ nocet absentibus pactū presentiū:in.l.cōtra.absentes babebāt bypotbecas: a vnde nocet eis:vt bic dicitur ⁊ ibi:⁊ sic concordat cū ista:⁊ promptum est leges legibus concordare.vt.C.de inofficio.dotibus.l.vnica.

1 ¶ Conuentio liberatoria nō nouatur p stipulationē penalem sequentē sed aut pena petet⁊ aut exceptio oppone⁊.

2 Pactū procuratoris prodest dn̄o ⁊ nocet dn̄o si babet speciale mādatū vel generale cum libera.

3 Pactum tutoris factum debitori pupilli:quando noceat pupillo.

Rescriptum.

Si pacto subiecta sit pene stipulatio.In.§.isto dicitur:ego eram debitor tuus in centum fe
a cisti mibi pactum de non petendo[a]:⁊ si amplius peteres promisisti decem nomine pene:postea nō obstante pacto petis a me centum.modo queritur quomodo subueniat⁊ mibi cōtra te:⁊ respondetur q duplici via:nam babeo electionē vel velim te repellere pacti except.vel petere decem nomine pene:⁊ sic te non possum repellere pacti except.boc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[si pacto.]subaudi facto de non petendo.[pene stipulatio]sc3 certe vel incerte.[locum babeat]sub.si creditor contra formā pacti petat:nam qd sit cōmissa pena probatur.j.de ver.obli.l.qui rome.in fi.[vtraq via].i.altera:quia excipit vel petit penam:sic exponitur.C.de bo.que libe.l.cum non solum.§.ipsum autē filiū.⁊.j.de lega.j.l.si ex toto.§.j.vel exponatis.[vtraq via]id est siue illa siue illa diuisim non simul.[vtatur.]q2 potius vult repellere

a ¶ Pactus de nō petēdo.Etnū quid pactū de nō petēdo transeat ad beredes debitoris vi de Alexā.cōsi.cxlviij.incipi.in cā appellationis.i.ij.col.v.cū ergo.i v.vo.Bar.⁊Ang.in.l.si sic la grā de.ff.de vb.obl.⁊ in.l.q i futurū.§.j.j.e.⁊Ang.in.l.iur.gē.§.pacto⁊.s.eo.⁊ in.l.si marito.§.j.ff.so.ma.⁊ Rapba.cu.in.d.l.si sic.

creditorem pacti excep. q̄ petere penã stipulatione.[ferre].i.liberare creditorẽ a stipulatione penali.¶ Or signori circa.§.istũ est insistendũ: qꝛ materia huius.§.est subtilis ⁊ quotidiana: qꝛ gl. hic scripte per dños Jo. ⁊ Az. videntur aliqua dicere que nõ videntur vera esse in aliquo salua autoritate ipsorũ. vos habetis in.§. isto vt dixi in casu.¶ Sed opp. quõ si promisisti mihi penã certe q̄titatis: si petens cõtra pactũ petã a te act. ex stipulatu ꝓmissam penã: cũ.ll. dicãt ꝙ vbi ꝓmittitur certũ agitur certi cõdi. ex stipulatu: vbi ꝓmittitur incertũ agitur act. ex stipulatu. vt.j̃. si cer.pe.l.si quis certũ.⁊.l.certi cõdictio.in prin. Ad qđ vos dicetis duobus modis: ⁊ vno modo sic: qđ dr̃ hic ꝙ habeo act. ex stipu. si volo petere penã exponitur ex stipulatu act.i.certi cõdic. ex stipu. ⁊ sic concordat iste.§.cũ illis. similis expositio notatur alibi.C.eo.l.si pacto quo penã: vel potest dici ꝙ ꝓmisisti penam: ⁊ si peteres ꝓmisisti aliquid facere: ⁊ sic ꝓmisisti incertũ: cũ omne qđ cõsistit in faciendo sit incertũ. vt.j̃. de ver.obli.l.liber homo.in fi.⁊.l.vbi autẽ non apparet.§.qui illud aut illud.¶ Or signori anteq̄ vltra procedam statim quero hic: que fuit ratio dubitationis in casu qui ponitur in hoc.§. rñ. illa fuit: qꝛ vbi primo facis pactũ de nõ petendo: ⁊ postea si peteres a me stipulor a te penã: stipulando a te penam videor stipulatione pene: postea secuta nouare pactũ scđm hec tp̃a: scđm que semꝑ presumitur fieri nouatio. vt.j̃. de act. ⁊ obl. l.obligationum fere.§.vlt.in fi. Si dicis verum ꝙ nouare videor pactũ stipulatione penali: postea secuta: si prior obligatio est naturalis ⁊ ciuilis: sed vbi facis mihi pactũ de non petendo: vt hic: tm̃ obligatio naturalis nascitur. vt no.s̃.eo.l.j.in prin. ⁊ dicã.j̃.e.l.si vnꝰ.§.pactus ne peteret. Rñdeo sicut naturalis ⁊ ciuilis obligatio potest nouari. vt.j̃. de nouat.l.j. vnde fiebat nouatio tm̃ ad penã: vr̃ ꝙ debeat agi: ⁊ nõ habeat locũ qđ hic dr̃ ꝙ habeam electionẽ velim te repellere pacti excep. vel petere penã: ad istud rñ. dupl'r: ⁊ vno modo ſm Jo. ⁊ Az. sic.§. iste est positus habito respectu ad nouũ ius: quo iure nouo nõ fit hodie nouatio nisi exp̃sse agatur ꝙ fiat nouatio. vt.C. de noua.l.vlt. ⁊ lꝫ iste.§. sit positus inter iura vetera: tamen est positus habito respectu ad nouũ ius codicis: nã hoc plerũqꝫ cõtingit. ⁊ simile no. alibi.j̃. de offi.test.l.si nõ mortis. Unde scđm iura hodierna loquitur iste.§. scđm que non fit nouatio: nisi expresse agatur ꝙ fiat: igitur remãsit prima obligatio: vnde debet mea esse electio vel velim petere penã vel velim te repellere excep. pacti facti de nõ petendo: vt hic dr̃: vel potest dici qđ iste.§. indubitanter loquitur ſm antiqua tp̃a ſm que fiebat nouatio vbicunqꝫ aliquid adaptatur prime obligationi expresse vel tacite. vt.j̃. de ver.oblig.l.qui vsufruc. ⁊.j̃. de noua.l.omnis. at hic tacite agebatur ꝙ si venires cõtra pactũ ꝙ haberẽ electionẽ: vel velim te repellere pacti excep. vel petere penam ⁊ nouatio nõ fieret: si dicatur cur non assequor vtrumqꝫ.s. ꝙ repellam te pacti except. ⁊ ꝙ petam penã ꝓmissam. Rñ. illa est ratio: qꝛ non videtur actũ hic ꝙ vtrũqꝫ possim assequi. vt.j̃. de trãsact.l.q̄ q̄dem. ⁊.j̃. de ver.obli.l.ita stipu.in fi. ⁊.C. de transac.l.cũ mota.⁊.l.cũ ꝓponas. ¶ Sed denuo instatur ⁊ op. hic dr̃: vt dixi in casu: sed vr̃ ꝙ vtrũqꝫ possim petere ⁊ assequi.s. te repellere pacti except. ⁊ petere penã. vt.C. de transac.l.vbi pactum. Rñ. aliud est qñ fit simplex pactũ: qꝛ tunc vel vtor pacti excep. vel peto penam ſm qđ eligam: vt hic dicitur: aliud est vbi fit trãsactio vallata aquil. stip̃. qꝛ in odium venientis cõtra solennẽ trãsactionẽ potero petere ⁊ assequi vtrũqꝫ: vt in.l.cõtraria. ¶ Sed denuo instatur ⁊ op. ⁊ vr̃ ꝙ possim petere vtrũqꝫ: ecce si transegi tecũ ⁊ ꝓmisisti penã: ⁊ iurasti corporaliter nõ venire cõtra transactionem: si postea venis cõtra. possum a te petere vtrũqꝫ. vt.C. de transac.l.si quis maior. Ad istud vos dicetis: qđ dicitur in.l.contra. est inductum in odium eius qui venit contra tam solennẽ transactionẽ iuratã: ⁊ insuꝑ penã promissam sicut etiã fallit in alio casu propter eius odium. vt.C. de transac.l.vbi. ¶ Sed denuo instatur ⁊ op. ad.§. istũ. ⁊ videtur ꝙ possim petere penam a te ⁊ te repellere excep. pacti facti de non petendo. ⁊ sic possum assequi vtrũqꝫ. vt.j̃. de condic.fur.l.si pro fure.§.furti. Ad istud vos dicetis: aliud est in pena legali. vt.C. de fur. ⁊ seruo corru.l.ancille. aliud est in pena cõuentionali: quia hoc vnum petendo non assequor aliud: vt hic: immo si obijciam except. pacti teneor ei accepto ferre penam: vel si agam act. ex stipu. excep. pacti non potero opponere. ¶ Or signori super.§. isto dominꝰ Jo. ⁊ Az. ⁊ ceteri glosatores vsqꝫ ad nostra tempora formant hic vnã questionem ⁊ soluũt eam ita obscure ⁊ intricate ꝙ vix est hic qui possit videre quid velit dicere: vos habetis in.§. isto vt dixi in casu: sed quid erit in casu isto: pone ꝙ tu promisisti mihi dare centũ sub pena decẽ lib. si postea non das potero petere centũ ⁊ penã: an penam tantũ: vel centũ tantũ: certe in questione ista distinguũt dñs Joan. ⁊ Azo. sic ⁊ aduertatis hãc distinctionem vt intelligatis eam: aut tu ꝓmittis mihi dare centũ ⁊ si non dederis nomine pene dabis ducenta quo casu videtur agi inter me ⁊ te vt des mihi centũ: ⁊ si centũ nõ dederis ꝙ possum petere vtrũqꝫ: ⁊ non inducunt ad hoc aliquam.l. sed vos dicetis si eorũ op. esset vera ꝙ hoc contingit ista ratione: qꝛ videtur tacite agi inter me ⁊ te ꝙ in oẽm causam debeas dare centum: sed si fueris in mora ꝙ tenearis ad centũ: ⁊ ad penam ꝓmissam: vnde quia tacite agitur pro expresso haberi debet. vt.j̃. si cer.pe.l.cum quid. aut ꝓmittis mihi dare centum sub pena ducentum: quo casu debeo esse altero cõtentus: qꝛ videatur actũ ꝙ dabis mihi centũ ⁊ si nõ dabis ducenta dabis. ⁊ ad hoc nõ adducunt aliquã.l. sed ꝓ ista eoꝝ opi. si esset vera: facit.j̃. de do.excep.l.apud celsum.§.labeo. si obijciatur vbi ꝓmittis mihi dare centũ: ⁊ postea ꝓmittis mihi dare.cc. nomine pene si cẽtũ nõ dederis: nõne sequẽs stipulatio penalis nouat precedentem obligationẽ: ⁊ sic debet esse contentus altero scꝫ de pena. vt.j̃. de act. ⁊ oblig.l.obligationũ fere.in fi. dicunt quidam qđ non: qꝛ nec exp̃sse nec tacite agebatur ꝙ deberet fieri nouatio ꝙ necesse erat ſm leges veteres. vt.j̃. de nouat.l.omnes. ¶ Or signori ista sunt bona verba: sed nõ credo ea esse vera nec differentiam facio vtrũ promittis centũ: ⁊ si nõ dederis ꝓmittis.cc. nomine pene: an promittas sub pena.cc. quia vtrobiqꝫ puto ꝙ altero debeam esse cõtentus: ⁊ hoc dico per.l.illam apud celsum.§.labeo. ⁊ per.l.illã.j̃. de ver.oblig.l.ita stipulatio.in fi. nisi expresse cõtineretur ꝙ pena soluta: nihilominus ratum maneret pactũ: nã vtrũqꝫ possum petere. Item non placet mihi op. eorũ: alia ratione siue ꝓmittas mihi centũ ⁊ si non dederis.cc. promittas nomine pene: siue centũ promittis sub pena.cc. quia vtrobiqꝫ promittitur res ⁊ pena: vnde altero debeo esse contentus. vt.j̃. famil'. hercis.l.inter heredes.§.aream. Item quia in dubijs semper facienda est interpretatio in minorem partem: hec est minor pars: ꝙ possum petere alterũ tantũ. vt arg.j̃. de reg.iur.l.semper in stipulationibus. ⁊.j̃. de penis.l.si presens. ⁊ ideo tutor qui remotus est ⁊c. vt.j̃. de suspec.tu.l.he enim cause.

Plerũqꝫ solemus dicere.

In superioribus in pluribus locis dictũ est: ꝙ pactũ factum de nõ petendo parit excep. pacti: sed qꝛ aliqñ ex pacto facto de nõ petẽdo nõ descendit pacti excep. sed doli exceptio: ideo de hoc tractatur hic: ⁊ in.§. isto. ⁊ in.ll. sequentibus. vsqꝫ ad.l.si emptore tractatur de eadẽ materia. ⁊ in.§. isto. Primo ponitur quoddã dictũ generale. Scđo illud ꝓbatur per exẽpla verũ esse. Tertio determinatur dictũ generale qđ plerũqꝫ nõ ꝓficit alicui pacti exceptio: sed doli datur in subsidiũ
2 pacti exceptionis qđ hoc sit verũ ꝓbatur per exemplũ tale: † pone ꝙ sum debitor tuus ⁊ tu facis pactũ de nõ petendo ꝓcuratori meo queritur mihi doli exceptio: nã pactũ ꝓcuratoris sicut mihi nocet ita dꝫ mihi ꝓdesse: qꝛ ⁊ ꝓcuratori solui potest: ⁊ nocet mihi pactũ ꝓcuratoris mei si ei mãdaui vt pacisceretur: vel si habebat liberã ⁊ generalẽ administrationẽ. Sed si erat ꝯstitutus ꝓcurator ad agendũ non nocet mihi pactũ factũ a ꝓcuratore meo: qꝛ nec ei solui potest: sed si ꝓcurator esset ꝯstitutus in rem suã: qꝛ loco dñi habetur pactũ erit seruãdũ: sed ⁊ si magistris societatũ fecerit pactũ: illud pactũ obest ⁊ ꝓdest alijs de societate: ⁊ si habent liberũ ⁊ generale mãdatũ: vel spãle: sed ⁊ pactũ tutoris pupillo ꝓdesse potest. h.d. iste.§. cũ.v.ll.seq. videatis expositionẽ lr̃e.[plerumqꝫ solemus dicere] sub. dicit iuriscõsul. vlp̃.[subsidiũ esse pacti exceptionis].q.d. regulariter ex pacto nascitur pacti excep. vt.s̃.eo.l.iur.gen.§.p̃tor ait. verũtamẽ plerũqꝫ non parit pacti excep. sꝫ doli: ⁊ doli except. est subsidiaria pacti exceptionis: vt potuistis videre.s̃.eo.l.iur.gen.§.siue ante aditã hereditatẽ. ⁊.l.seq. que incipit ⁊ suum heredẽ: ⁊ hic. ⁊.j̃.eo.l. ⁊ heredi.[qui excep. pacti].s. directi.[vti nõ possunt] sub. de rigore iuris [doli except. vsuros.] sub. de eq̄tate [consentiunt.] ⁊ de hoc ponit exẽplũ.[vtputa] ⁊c. [paciscatur] sub. cũ creditore meo ne petat a me.[mihi ꝓderit.] sub. nõ directa pacti exceptio.[mihi nocet.] sub. in tribus casibꝰ. vt.j̃.eo.l.nã ⁊ nocere. ⁊.l.se.[ita ⁊ ꝓdest] sub. nõ q̄tum ad directã actionẽ: sed q̄tum ad doli mali excep. sic etiã ꝓdest in alijs casibꝰ quos habetis.j̃.eo.l. ⁊ heredi.§. qđ si seruus. ¶ Or signori habetis in.§. isto si fit pactũ de non petẽdo a creditore meo ꝓcuratori meo: queritur mihi ꝑ eũ doli excep. nõ directa pacti excep. cũ ꝓcur. nõ sit subiectus iuri nostro. vt.C.ꝑ quas ꝑso.no.acq.l.j. nã nobis possumus pacisci nõ alteri. vt.j̃. de ver.obl.l.stipulatio ista.§.alteri. ⁊ instit. de inuti.stip̃.§.alteri. tñ qꝛ equũ est: vt qđ nõ possumus recipere ꝑ nos recipiamus ꝑ procur. nostros. vt.j̃. de ꝓcu.l.j.§.j. equũ est: vt ꝑ ꝓcu. queratur doli mali excep. vt hic dr̃. ¶ Or sequitur l.seq̄n.[qꝛ ⁊ solui potest].q.d. qꝛ pot̃ solui ꝓcuratori meo. vt.j̃. de sol.l.vero ꝓcuratori. igitur pactũ eius dꝫ dño nocere ⁊ prodesse: sed hec ratio non est bona: qꝛ ⁊ filio meo adiecto recte soluitur. vt.j̃. de solu.l.cũ quis. non tñ si ipse paciscatur ꝓdest mihi vel nocet. vt.j̃. de cõsti.pe.l.sꝫ ⁊ si filio.§.j. Itẽ nõ potest nouare adiectus. vt.j̃. de noua.l.si cui. quare vos dicetis ꝙ hec nõ est ratio: sꝫ illa est ratio qꝛ qđ ꝓcur. meus fecit: ego videor facere: vñ mihi ꝓdest ꝙ fecit ꝑmissa rõne: qꝛ equũ est qđ nõ possum ꝑ me ꝙ possim ꝑ procuratorem

ratorē meū facere.vt.ĵ.de pcu.l.j.§.j.¶ Or sequit̄.l.seq.[nā ⁊ no cere].q.d.tres casus in qbus dixi quod nocet dño pactum procu. ponūtur in.l.ista.⁊ seq.in fi.[fuit]sub.⁊ habuit liberam ⁊ gnalē administrationē.vt.ĵ.dicā[eū].s.pcuratorem.[deducere]sub. lit.cōtest.nā añ nō ðr qs agere sʒ agere velle.vt.ĵ.rē ra.babe.l.hoc amplius.[sed si tantū ad actionē]sub.mouēdā ⁊ intētandā:⁊ sic cōstitut⁹ est solū ad agendū.[ei].s.pcuratori litis.[possit.]vt.ĵ. de sol.l.hoc iure vtimur.⁊ est rō:quare nō nocet:qꝛ dū cōstituitur pcu.ad litigādū:nō ad recipiendā solutionē si recipit vl̄ paciscit̄ excessit fines mādati:⁊ nō nocet dño.vt.C.de transac.l.trāsactio/nis placitū.qꝛ diligēter sunt custodiendi fines mādati.vt.ĵ.man. l.diligēter.[habet̄]sub.pcurator[pactū cōuentū]sub.⁊ nudum preiudiciū.¶ Or signori vt tollatis breuiter quedā cōtra.ar.que hic signant̄.no.qđ hec regula ignorantis dñi cōditio per pcu.nō potest fieri deterior:siue sit pcur.vniuersoꝝ bonoꝝ vel totoꝝ vel vnius rei ⁊ paciscat̄ sup alia.vt.ĵ.de pcu.l.ignorātis.⁊.l.manda/to generali.⁊.l.pcurator totorū.⁊.l.quacūqʒ rōne.⁊.C.de trāsact. l.trāsactionis placitū.Fallit in trib⁹ casib⁹ si hʒ spāle mādatum. Itē si habet liberā ⁊ generalē administrationē:vel si est cōstitut⁹ pcu.in rem suā.vt in.l.ista nam ⁊ nocere.⁊.l.seq.in fi.⁊ insti.de re. di.§.nihil.⁊.ĵ.de iureiur.l.iusiurandū.in fi.⁊.l.seq.⁊ se.⁊ ibi dixi. [cōstat].s.societati vel ceteris alħs de societate:sed qui sunt isti magistri societatū.rñ.ḃm vulgare nostrū dicunt̄ magistri societa tum ministrales:⁊ ḃm tuscos appellamus eos priores artium:sʒ lex vocat eos magistros:qꝛ sicut magistri in docēdo debēt regere discipulos:ita isti ministrales debēt regere societatē suā:⁊ facere oīa que expediunt ciuitati.Unde olim in ciuitate ista erāt quedā schole que dicebant̄ schole sancti ambrosħ:qꝛ oēs artes huius ci uitatis habebant suos ministrales ⁊ certis diebus in mēse cōue/niebāt ibi.vnde tū non conueniunt simul in scholis que sunt hic: iuxta curiā sancti ambrosħ:sed quidā conueniūt in istis:quidā in certis capellis:⁊ ad locū sancti pculi.¶ Or signori qđ hic dr̄:ꝙ magistri societatū siue ministrales siue priores artium suo pacto possunt pdesse ⁊ nocere societati:intelligimus hoc ita verū esse: si ipsi paciscant̄ ꝙ possunt pdesse si habēt mandatum a societate vel postea societas hʒ ratū q̄tum ad doli excep.querendam:vel dicimus ꝙ aliud est in pcur.qꝛ dñs poterat pacisci per seipsum: sed societas nō potest pacisci per seipsum. Unde isti magistri vel ministrales querūt societati excep.pacti:sed si paciscunt̄ ad agē/dum ꝙ querāt ei vtilē act̄.⁊ ad hoc facit.ĵ.qđ cuiusqʒ vniuer.no. l.vlt.⁊.ĵ.de consti.pe.l.eū qui.§.si actori.Si autē isti magistri vel ministrales vel priores artiū faciūt pactū qđ noceat societati:di/cimus ꝙ nocet societati in trib⁹ casibus si habēt spāle de hoc:vl̄ si habēt liberā ⁊ generalem administrationē:vel si sunt cōstituti pcu.vt in rem suā:al's nō:ad instar procu.vt in duab⁹ legib⁹ pce dentib⁹ habuistis.⁊.ĵ.de iureiur.l.iusiurandū.in fi.cum.l.se.⁊ se. ¶ Or sequit̄.l.[tutoris quoqʒ].q.d.sicut pactū magistri societa tum obest ⁊ prodest ei sic ⁊ pactū tutoris pdest pupillo.⁊ hoc di cit[vt iul̄.scribit pactū pupillo pdesse]sub.⁊ si nō ad directā pa cti exceptionē tanqʒ ad vtilē vel doli excep.vt.s.eo.l.rescriptū.in
3 fi.¶ Unde no.† hic ꝙ si tutor paciscit̄ pupillo vt nō petat̄ ab eo querit̄ ei vtilem doli excep.vt hic:vel pōt dici qđ fit spāle fauore pupilli:ꝙ si tutor paciscat̄ pupillo si ei pſit istud pactū q̄tum ad vtilem actionē querēdā:⁊ q̄tum ad directā pacti excep.⁊ ad hoc facit.ĵ.qñ ex fac.tu.pupil.agat vel conueniat̄.l.post mortē.⁊.ĵ.de cōsti.pe.l.j.§.j.⁊.C.qñ ex facto tu.pu.agat:vel conueniat̄.l.j.⁊.ħ. Sʒ nunqd pactū tutoris factū debitori pupilli dño petēdo nocet pupillo:⁊ certe in qōne ista dñs Placē.distinxit.⁊ ita scripsit in summa.C.e.ti.aut tutor paciscit̄ gratis:quo casu nō nocet pupil. quasi sit donatio ⁊ nō nocet pupillo donare:aut paciscit̄ nō gra/tis:sʒ aliquo dato vel retēto ⁊ sic trāsigit:quo casu pactū tutoris bene nocet pupillo:⁊ sic intelligebat.C.de trāsac.l.preses puincie sʒ certe ḃm Jo.eius op.nō est bona:qꝛ sicut in trāsigēdo pōt esse vtilitas pupilli:sic in paciscendo gratis si bonafide faciat inopia pbationū:vel si iura pupilli sunt ita obscura:qđ est verisile si tu/tor agat noīe pupilli ꝙ succumbet.nā hoc casu valet pactū tuto/ris.vt.ĵ.e.l.cōtra iuris ciuilis regulas.§.vlt.⁊.l.in personā.§.vlt. Item ita posset pacisci malafide transigēdo si magnā summā re/mitteret p modica summa sicut si pacisceret̄ gratis:⁊ ideo vos di cetis ḃm Joā.⁊ bene qđ idē fit in pacto qđ in trāsac.vnde si tutor pupilli transigit bonafide ita si paciscatur bonafide:vt qꝛ dubia erāt iura pupilli ar.pal.l.j.eo.l.cōtra iuris ciuilis regulas.§.vlti. ⁊.l.in personā.⁊.ĵ.de iureiur.l.tutor.nā tutor loco dñi habet̄:cum bene administrat:nō cū pupillū spoliat.vt.ĵ.p emp.l.qui fundū. ⁊.ĵ.de fur.l.interdum.§.qui tutelā.si autē trāsigit vel trāsigit̄ ma lafide tunc non nocet pupillo.vt.C.eo.l.pactum tutoris vel cura toris.⁊.C.de transac.l.preses.vt.ĵ.quib⁹ mo.pig.vel hypo.sol.l.si consenserit.in prin.
1 ☞ Pactuʒ factum ab eo cui cōpetunt vtiles preiudicat ei cui competunt directe.

Si cū emptore pactū factū.

In.l.ista ponunt̄ duo casus:in quib⁹ exceptio pacti est
1 doli exceptio subsidiaria:⁊ primus casus est talis:† tu vendidi sti mihi hereditatē fecisti pactum de nō petēdo debitori heredi/tario:tu vis ab eo petere debitum heredi.nūquid obstat tibi doli exceptio.Rñ.ꝙ sic.nam vendita hereditate vtilis actio emptori datur.⁊ ideo pactū emptoris hereditatis debet nocere vēditori: nō q̄tum ad directā excep.pacti:sed q̄tum ad doli excep̄.Scđs casus est talis:pone ꝙ pcurator tu⁹ vēdidit mihi seruū tuū mor/bosum vel vitiosum mihi ignorāti:postea inter me ⁊ te cōueni ꝙ redderē tibi eum:nunqd si pcurator tuus petħt preciū serui a me repellam eū excep.Rñ.ꝙ licet nō q̄tum ad directā excep.pacti: sed q̄tum ad doli exceptionē.h.d.ista.l.videatis expositionē lr̄e. [si pactū factū sit cū emptore hereditatis.]qꝛ liberauit debitorē hereditariū:vt dixi in casu.[doli except.nocet].s.venditori:⁊ dic doli exceptio subsidiaria:de qua dictū est.s.eo.l.rescriptum.in fi. [dandas]subaudi sine cessione.vt.C.de here.vel act̄.ven.l.ħ.⁊.l. postq̄[debitor hereditarius]sub.cui factū fuit ab emptore here ditatis pactū de non petendo.⁊ facit.ĵ.de here.vel act̄.ven.l.ħ.§. cū quis.Sed quđ experitur venditor hereditatis cōtra debitorē hereditariū.Rñ.de rigore iuris nō transeunt directe actiones in emptorē:sed vtiles tantū:immo remanēt penes eū.vt.ĵ.de here. vel act̄.ven.l.ħ.§.cū quis.⁊.C.de here.vel act̄.ven.l.ħ.vnde cum habeat directā actionē potest agere.Sʒ qd erit ecōtra vēditor fa/cit pactū cum debitore hereditario de nō petendo:nūquid nocet emptori:⁊ certe in questione ista dicimus si fecit pactū ante ven/ditā hereditatē ꝙ nocet:si post venditā hereditatē in tribus casi/bus nocebit ei exceptio si nō denūciauit debitori:vel aliquid ex debito nō pceperit vel si litē cū debitore nō cōtestauit:al's postq̄ in pdictis casibus factū pactū cū debitore hereditario non nocet emptori.vt.C.de noua.l.ħ.⁊.C.man.l.si maritū.⁊ hoc est verū:qꝛ qñ debitor heredi.sciebat hereditatē venditam:si autē ignorabat tunc habet exceptionē pacti ppter pbabilem cām.vt.ĵ.ti.proxi.l. vlt.cauet̄ aperte ⁊ idem iuris est in pacto facto ab herede qui ro/gatus est hereditatē restituere restituta hereditate.vt.ĵ.ad trebe. l.j.§.j.[sed si.]incipit scđs casus.[dñium rei vendite]sub.cuius mandato pcurator vēdiderat hominē.[ei].i.pcuratori.[qui pro dño]mādato dñi.[rem].i.hominem.[vendidit.]vel exponatis. [ei.]qui p dño vendidit:quia dixerat se dñm vt melius vēderet sicut cōtingit.C.de bon.ma.l.j.[nocebit.]sub.siue fuit in pactum deductum vt precium ab eo nō peteretur siue non fuit in pactum deductum:qꝛ hic tacite inesse pacto videtur ex quo conuenit de hoīe reddendo qđ nō debeat peti precium.vt.ĵ.de act̄.emp.⁊ vē. l.ex empto.§.emptori.

1 ☞ Obligatio q̄ re cōtrahit̄ nō potest trahi vltra q̄ peruenerit.
2 Actiones descēdentes ex maleficħs ipso iure tollunt̄ p pactū.
3 Pactū psonale nō porrigit̄ ad heredem.
4 Pactum psonale viuo paciscēte porrigit̄ ad successorem in rem etiam titulo singulari.
5 Pactū possessoris nō prodest neqʒ nocet vero heredi.

Si tibi decem.

¶ Signori ab illo.§.ple rūqʒ solem⁹ dicere huc/usqʒ habuistis ꝙ doli exceptio adiuuat directam pa/cti excep̄.⁊ est subsidiaria hic mutatur materia ⁊ tra/ctatur quid pactum annexum operetur:⁊ quid nō operetur:⁊ sic tractatur hic de viribus pactorum vsqʒ ad.l.contra iuris.in pnc. huius legis.ponitur casus vbi pactum appositū nihil operatur:
1 ⁊ est talis:† dedi tibi decē milia mutuo:⁊ in ipsa mutuatione pa ctus fui quod redderes mihi.xxx.milia.nunquid valet istud pa/ctum:respondetur ꝙ non valet istud pactum vltra decem milia: quia in mutuo cōtrahitur obligatio.⁊ vltra quam mutuatum est re non potest contrahi obligatio. hoc dicit princi.huius legis vi deatis expositionem littere.[si tibi decē.]subaudi ex causa mu/tui.vt.ĵ.subħcit.[re enim ⁊c.]id est numeratione.[nisi quatenus datum.]vel mutuatum.[fit.]Et ad hoc facit institu.quibus mo dis re contrahit̄ obligatio.in princi.vnde decem data fuerunt ex causa mutui:⁊ decem sunt reddenda non.xx.vt.ĵ.si certum peta. l.rogasti.§.primo.⁊.C.de non nume.pecu.l.cum vltra.videbatur tamen contra:scʒ ꝙ pactum istud pareret act̄.prescrip.verbis:qꝛ istud pactum fuit appositum in traditione rerum:vnde faciunt vestitum rei interuentu vt.ĵ.eo.l.in traditionibus.⁊.C.de re.per/mu.l.rebus.Item istud pactum fuit appositū incōtinenti:vnde est vestitum coherentia cōtractus.vt.C.eo.l.in bonefidei cōtracti bus.Rñdeo regulariter pactum appositū incōtinenti valet ⁊ pa rit act̄.prescrip.ver.Fallit vbicūqʒ re contrahitur obligatio non pacto tm̄:vt hic dicitur:⁊ est ratio:quia non potest re ipsa quis obligari vltra id qđ numeratū est nec potest peti vsura:qꝛ vsure

citra vinculum stipulationis nõ debentur. vt. C. de vsur. l. ꝙuis. Item nõ potest peti vt donum cum sine stipulatiõe donatio ꝫm hec tpa nõ fieret. vt. C. de donat. l. si quis argentuz. §. peñ. ⁊ sic est hic speciale qd pactuz non parit act. sic est etiam in alijs casibus qui no. s̃. eo. l. iur. geñ. §. quinimmo. ¶ Dñs signori querit hic Az. ⁊ nõ soluit quid si mutuo tibi decẽ ⁊ ꝓmittis mihi decẽ reddere ⁊ incõtinenti paciscor: vt preter hoc ꝙ vadas romã: vel ꝙ scribas mihi. ff. nunquid valet istud pactũ: ita ꝙ possum petere decẽ ⁊ ꝙ vadas romã vel ꝙ scribas. ff.

2 **Quedam actiones.** † In. §. isto ponitur casus vbi per pactũ factũ de nõ petẽdo tollitur obligatio naturalis ⁊ ciuilis ipso iure: sicut est si pactũ fiat de nõ petendo super actionib⁹ odiosis: vt est actio iniuriarũ ⁊ furti. h. d. iste. §. videatis expositionem lr̃e. [tollunt] sub. ꝙtum ad ciuilem ⁊ naturalẽ obligationẽ [itẽ furti.] ¶ Dñs signori habetis hic vt dixi in casu: itẽ puto ⁊ in similib⁹: ⁊ vt in act. de dolo: ⁊ in act. que datur loco querele inoffi. testamẽ. ⁊ in omni alia famosa actione vel penali: vt hic. ⁊. j. e. l. si vnus. §. pactus. ⁊ C. de trãsact. l. cũ mota. ⁊. C. de fur. ⁊ ser. corrup. l. post decisionem futuri: q: in istis casibus cũ alijs sit eadem ratio: igitur idem ius debet statui. vt. j. ad le. aquil. l. illud. Item est in omnibus bonẽ dei actionibus: in quibus solo cõsensu re integra nascitur obligatio. vt. s̃. eo. l. iur. gen. §. adeo. ⁊. j. eo. l. ab emptione. ⁊ insti. quibus mo. re ꝯ. ob. §. vlti. sed al's regulariter pactum factum de non petendo tollit ipso iure naturalem tantũ obligationẽ ciuilem non tollit sed elidit. vt. j. e. l. si vnus. §. pactus. ⁊. j. de solu. l. stichũ aut pamphilũ. §. naturalis.

De pignore iure honorario. Signori. §. iste cõtinuatur ad superiora in hunc modum: in superiori. §. dictũ est quedã act. tollunt ipso iure ꝑ pactũ de nõ petẽdo: vt q: odiose in. §. isto tractat de hypo. act. vtrũ ipsa tollat ipso iure per pactum de nõ petendo: ⁊ in isto. §. circa hoc dicunt duo. Primo dñ: si aliqs mutuat tibi decẽ: ⁊ obligas pign⁹ ex isto pacto nascit hypo. act. si fit pactũ a creditore debitori ne ipse agat hypo. tollit ipso iure ꝑ pactũ: cũ eñ pactũ iure pretorio sit introductũ ⁊ hypothe. soluit solo pacto merito tollit hypo. ipso iure. Scõo dñ: si aliquis mutuauit tibi decẽ ⁊ creditor nõ paciscitur ne ipse hypo. agat: si paciscit de debito nõ petẽdo tunc hypo. non tollit ipso iure: sed ope except. q: si creditor velit agere hypo. obstat ei pacti excep. h. d. iste. §. videte expõnem littere [de pignore]. i. de hypo. act. inducẽda ꝓ pignore obligato que dat ex pacto. [iure honorario]. i. pretorio: q: pretor ait pactum seruabo. vt. s̃. eo. l. iur. gen. §. pretor ait. [nascit ex pacto]. s. solo. [actio tollit autẽ]. s. actio hypothe. q̃ datur ꝓ pignore obligato ex pacto. [per excep.] sub. nõ ipso iure. [quotiens paciscor]. s. ego creditor cũ debitore. [ne petam.] sub. debitũ principale. ¶ Dñs signori sicut dixi in. §. isto dicuntur duo. Primo dñ: si mutuo tibi decẽ: ⁊ tu obligas mihi pignus ex isto pacto nascitur hypo. actio si postea paciscor tecũ ne agas hypo. ꝓpter actum tollitur ipso iure: q: sicut solo consensu inducitur. vt. j. de pig. l. cõtrahit. ita cõtrario cõsensu tollit. j. eo. l. ab emptione. s; si facio tibi pactũ de nõ petendo debitũ: hoc pactũ naturalẽ obligationẽ ⁊ ciuilẽ elidit. vt insti. quib⁹ mo. tol. obl. §. j. hoc casu nõ tollitur hypo. ipso iure: sed ope excep. hec est vera lectura: si obijciat: hic dñ: ꝙ pignus contrahit solo cõsensu: s; lex cõtradicit q̃ dicit ꝙ pignus cõtrahit re. vt instit. q. mo. tol. ob. in fi. Ad solu. hui⁹ cõtra. ita breuiter dico pign⁹ cõtrahit solo cõsensu ꝙtum ad hypo. inducendã ⁊ creditori dandã: q: si tu obligas mihi rẽ tuã ꝓ decẽ q̃ tibi mutuaui nascit hypo. solo cõsensu. vt. j. de pig. l. cõtrahit. sed pign⁹ nõ ꝯhitur ꝙtũ ad directã pignoratitiã dãdam debitori nisi re tradita ⁊ soluta vel oblata pecunia vt. j. de pig. act. l. si rem. §. oĩs. ⁊ sic loquitur. l. contra. Sed denuo instatur ⁊ opp. ad. §. istum. ⁊ videt ꝙ non possit stare q:. §. iste videtur velle ꝙ hypo. actio inducatur solo pacto siue solo cõsensu ⁊ nõ tollatur cõtrario pacto siue cõsensu ipso iure: s; ope except. sed. l. videt cõtra. que vr̃ velle ꝙ sicut solo pacto siue solo ꝯsensu tollatur. vt. C. de pig. l. maior. q: nihil tam naturale est ⁊c. vt. j. de regu. iur. l. nihil tam naturale est. Ad solutionẽ huius cõtrarij potest ita dici scdm antiquos ⁊ bene: aut creditor paciscitur ne agat hypo. Et tunc hypo. tollitur ipso iure ꝑ pactũ: q: sicut solo cõsensu inducitur hypo. vt hic: ita solo consensu cõtrario tollitur ipso iure: vt in. l. contra. Aut creditor paciscitur ne debitum principale ab eo petatur: quo casu sicut tollitur naturalis ⁊ eliditur ciuilis ita hypothe. q: accessorium debet sequi naturam principalis vt. j. de regu. iur. l. principalis. Et certum est ꝙ hypo. est sequela personalis actionis cum non posset esse sine ea. vt. C. de vsuris. l. eos qui. in prin. vel potest sic distingui ꝫm Jo. aut pignus cõtrahitur solo ꝯsensu obligatio. ⁊ sic est hypothe. aut pignus contrahitur re accedente consensu ⁊ sic est vere pignus: dicitur cõtrahi pignus solo consensu: si mutuo tibi decẽ ⁊ obligas mihi rem tuã si non tradis: puta q: dicit ꝓmitto decem que habeo a te ex causa mutui sub obligatiõe bonorũ meorũ: hic inducitur hypo. actio. vt. j. de pigno. act. l. j. ⁊. j. de pig. l. cõtrahitur. dñ pign⁹ cõtrahi re cõsensu interueniente: sicut est si mutuo tibi decẽ ⁊ tu obligas mihi rem ⁊ tradis. vt. s̃. eo. l. iur. gen. §. adeo. ⁊ institu. quib⁹ modis tol. obliga. §. vlti. ⁊ ita dicitur pignus a pugno cum ponis pignus in manu mea: in primo casu cum cõtrahitur hypotheca solo consensu: aut fit pactum super hypo. non prosequenda seu intentanda: aut super principali debito non petendo: si fit pactum super hypothe. non prosequẽda: aut fit tacitum pactum aut expressum: tacitum pactum est si rem mihi obligatam seu hypo. me sciente alij obligas vel alienas: hoc casu tollitur hypo. ope exceptionis. vt C. de remis. pi. l. ij. ⁊. j. quib⁹ mo. pig. vel hypo. sol. l. si debitor. al's l. soluitur. §. sicut. Expressum pactum est si facio pactuz ne agam contra te hypo. hoc casu tollitur ipso iure per pactum. vt in. l. cõtra. si quis maior: ⁊ q: nihil tam naturale est ⁊c. vt. j. de regu. iur. l. nihil tam naturale est. ¶ Sed hic instatur ⁊ opponitur vbi obligas mihi hypo. nascitur ciuilis ⁊ naturalis obligatio. nam si naturalis tantum nasceretur esset inefficax ad agẽdum. vt. j. de act. ⁊ obli. l. naturalis. Quomodo ergo per pactũ tolletur naturalis ⁊ ciuilis obligatio. j. de solu. l. stichum. §. naturalis. ⁊. j. de iureiu. l. vlti. ⁊. j. eo. l. si vnus. §. pactus. Et hoc verũ est ꝙ per pactũ tollitur obligatio naturalis ipso iure ⁊ ciuilis eliditur in illis casib⁹ in quibus cõtrahitur obligatio re cõsensu accedente: s; si obligatio contrahit solo cõsensu tunc naturalis ⁊ ciuilis solo contrario cõsensu ipso iure tollitur. vt insti. qui. mo. tol. obli. §. vlti. ⁊. s̃. eo. l. iur. gen. §. adeo. ⁊. j. eo. l. ab emptione. Si autem cõtracta obligatione solo cõsensu fit pactũ super principali debito non petendo aut pactũ est vtile aut inutile: sed si est vtile tollitur hypothe. ope excep. vt in fi. hui⁹. §. q: sicut principalis actio nõ potest tolli ipso iure hypo. que est sequela personalis actionis: vt dictũ est nõ potest tolli ipso iure: sed tollitur ope except. si autẽ pactũ est inutile hic subdistinguo: aut eadem ratio que est in vno ⁊ in alio: aut ratio que est in vno cessat in alio: vbi est eadẽ ratio vtilitatis in vno ꝙ in alio: q: dolo induxisti me vt faciam tibi pactum de nõ petendo qua ratione istud pactũ est inutile super principali debito: q: pactum non seruatur. vt. s̃. eo. l. iurisgen. §. pretor ait. eadem ratione est inutile super accessorio: q: non seruatur super hypo. vt C. de remis. pig. l. debitũ. Si autẽ est inutile super principali debito: sed eadẽ ratio vtilitatis cessat in hypo. certe hoc casu licet certum pactũ super principali debito non valeat: valet tamẽ ꝙtum ad hypo. vt non posset peti obstante pacti except. ⁊ exemplum: si vxor mandat mihi decẽ in dotem: omnia mea bona pro dote sunt tacite ei obligata. vt. C. qui po. in pig. ha. l. assiduis. si cõstante matrimonio facit mihi pactum de non petendo hoc pactũ est donatio: vnde non valet. vt. j. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. j. ⁊. ij. tamen valet ꝙtum ad ius hypo. remittendum: q: si ipsa agat hypo. obstabit ei pacti exceptio. vt. C. ad velleia. l. etiam. ⁊. l. iubemus. ⁊. j. de his que in frau. cre. l. si vir vxori. ⁊ ita itelligitur. j. quib⁹ mo. pig. vel hypo. sol. l. j. §. cum vẽditor. Secũdo casu cum pignus cõtrahitur re consensu interueniente: dixit Joan. indistincte siue fit pactum de non petendo debitum principale siue de nõ agendo hypothe. nõ tollitur hypo. ipso iure: sed pacti except. vt in fi. huius §. sed dño Azo videtur contra. dicendum ⁊ melius: ⁊ dixit qd si fiat pactum de non agendo hypo. sicut solo consensu inducit: ita solo pacto contrario tollitur ipso iure. vt in princi. huius. §. vnde q: cõtrahitur solo cõsensu: solo cõsensu contrario debet tolli: cũ nihil sit tam naturale ꝙ vnũquodq; dissolui eo genere quo ligatum est. vt. j. de reg. iur. l. nihil. si autem fiat pactum super debito non petend. nõ tollit pignoratitia actio ipso iure: sed ope excep. vt in fi. huius. §. q: cũ obligatio contrahitur re consensu interueniente directa pignoratitia nõ tollitur ipso iure. vt instit. quibus mo. tol obli. §. creditor.

3 **Si quis paciscatur.** † In. §. isto dicuntur tria. Primo dñ si paciscor cũ creditore meo ne a me tantũ petat: sed ab herede meo hoc pactũ: q: personale est nõ prodest heredi meo. Scõo dicitur si paciscor cũ creditore meo ne a me ⁊ a titio petat: illud pactum ꝓdest mihi nõ titio: etiam si mihi postea titius heres extiterit: ne pactũ qd non valuit ab initio confirmetur ex postfacto. Tertio dicitur si paciscor cum creditore meo ne a me petat neve a filia mea: sed me mortuo ab herede meo petat. Si pactus sum filie vt extranee persone me mortuo poterit petere a filia mea si heres extiterit tanꝙ ab herede meo. [exceptio non proderit.] q: fuit pactum personale: vnde ad heredem nõ trãsit. vt. s̃. eo. l. iur. gen. §. pactorum. [nec a titio extraneo omnino petatur.] sc; tm̃: cum possit peti ab herede meo. [non proderit titio] subaudi pactum conceptũ ⁊ in persona sui titij: quia alteri stipulari nec pacisci nemo potest vt instit.

vt insti. de inuti. stipu. §. alteri. [etiam si heres extiterit] .s. titius [non potest.] vnde no. regulam qd ab initio nonvalet tractu temporis non conualescit: vt hic. z. ff. de regu. iur. l. quod ab initio: et bene dixi solo tractu temporis: quia ex causa extrinsec⁹ accedente bene conualescit. vt. ff. de serui. vrba. predi. l. vl. in prin. sed an ꝑ parte testatoris prosit ei vt heredi: quidam dixerũt ꝙ sic: sed vos dicatis ꝙ non: quia personale fuit z tantum viuente testatore voluit prodesse: et idem dicas in filia: et hic incipet tertium dictuz neve filia vt extranea persona [peteretur] .s. tantum cũ posset peti ab herede suo [extitisset.] subaudi non proderit filie vt filie nec vt here. quia pactum fuit factum vt extranee et fuit personale. sz ad id quod dicitur in fi. huius. §. instatur z opponit: hic dicitur si paciscor cum creditore meo ne a me ne ve a filia mea petaẗ istd pactum non prodest filie: sed videtur contra. vt infra eo. l. et heredi. §. nos autem. z. l. auus. ad quod vos dicetis hic pater pactus fuit filie vt extranee persone: vnde nõ prodest filie: quia alteri stipulari vel pacisci nemo potest. vt. s. dixi sed in. ll. contrarijs. in vno casu pater fuit pactus filie vt filie. vt in. l. et heredi. §. nosautem his. in. l. auus. fui pactus filie non heredi: et ad sol. hui⁹ contra. ita consueuit distigui cuz pater paciscit filio aut filio aut heredi aut filio vt filio: aut filio vt extraneo in primo casu quando pater paciscitur filio vt heredi: puta pater paciscitur cum creditore suo ne a se petatur nec a filio heredi eius futuro: hoc casu pꝛ querit directam pacti excep. filio: vt cuilibet heredi vt infra de ꝑ pact. l. si pactum. z sic intelligitur infra eodem. l. auus. aut paciscitur pater filio vt filio: puta pater paciscitur cum creditore ne a se petatur nec a filio suo: hic etiam si heres esset querit vtilem pacti excep. vt infra eodem. l. et heredi. §. nos autem. aut paciscitur pater filio vt extraneo: puta pater paciscitur cum creditore ne a se petatur nec ab illo: et ille erat eius filius: quo casu nullam exceptionem querit ei: quia alteri stipulari vel pacisci nemo potest: vt preallegato. §. alteri. z sic loquitur. §. iste. in fi. et infra de verbo obliga. l. eum qui. §. ij. Si querat aliquis in dubio quid ꝑsumemus qualiter pater sit pactus. Respondeo si non apparet nec ex verbis: et ex alia coniectura presumemus quod sit pactus vt heredi: quia iure diuino et humano si filius ergo heres vt infra vnde li. l. rescripto. et infra. de bo. dam. lege cum ratio et infra. de inoffi. test. lege nam et si parentibus et ifra. de probat. lege si pactũ.

4 **Pactum conuentum.** In. §. isto dicitur † tu fecisti michi pactum quod talem rem non peteres a me: ego postea illam vendidi et tradidi: nunquid pactum factum mihi proderit emptori si fuit in rem meam: et respondetur quod pactum factum cuz venditore proderit emptori si fuerit in rem: si autem fuit in personam: puta ne a me peteres: vel a quocunq; alio me viuo me mortuo petere non poteris et indubitanter proderit emptori: sed si fecisti mihi pactum de re illã a me non petenda: et donaui illaz rem alicui obligando me donatario de euictione siue sit pactuz in rem siue in personam debet proficere donatario cum in rem successit. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [pactum conuentum cum venditore factum.] subaudi anteꝗ venderet: vł dicatis factum postꝗ vendiderit. [si in rem constituatur.] idest si generale fuit de non petendo ab eo vel a quocunq; alio qui ab eo causam haberet. [etiam si in personam conceptum est.] hoc ẽ quod tu non potes rem nec a me nec ab alio me viuo sed me mortuo petere possis. [constituat] hoc est verum in revendita idem est si in re donata alij: et hoc dicit. [et si per donationem successio facta sit.] vt quia ille cui est factum pactum de non petendo illã rem alij donauit. Dz signori circa. §. instatur et opponitur sic: si factum est pactum de re non petenda videtur quod non prosit emptori: si est personale cum pactum personale non transgrediatur personam: quia dicit lex: si fit mihi debitori pactũ ꝑsonale ꝙ non proficit fideiussori meo vnde videẗ contra. ff. eo. l. vbi. z. l. idẽ in duobus reis. §. personale. z. ff. de exce. l. vj. ad solutionẽ istorũ cõtra. vos ita dicetis. est pactum personale duplex: est pactũ ꝑsonale qd non transgreditur personam paciscentis: sicut est cuz facis mibi pactum ne a me tantum petas: sed possis petere a fideiussore meo. vt. l. contra. et in hoc casu si ita factum esset pactum non ꝓdesset emptori: est pactũ personale qd fit scḋo modo quod debet ꝓficere paciscenti z cuilibet se viuo. vt. ff. e. l. z heredi. in prĩ ci. et. §. j. z tale erat hic: sicut est si facis mibi pactũ qd non petes a me nec a quocunq; alio qui causam habeat a me: hoc pactũ ꝓdest emptori: et omnibus me viuo et me morituo qui habeãt causam a me vel a quocunq; alio cum in rem sit: si aũt facis mibi pactum qd non petes a me vel a quocũq; alio me viuo: et tale pactũ est personale me viuo proficit emptori: sed me mortuo sicut nec ꝓficit heredi meo nec proficit emptori si emptor habebat regressum de euictione contra heredem meum: cum si promissum non sit. vt. C. de euic. l. non dubitatur. et de tali pacto intelligitur iste. §. et hic est verus et planus intellectus huius. §. et secũdũ hũc intellectum posui casum. sed signori iste. §. habet secundum intellectum qui habet plus scrupuli et talis est secundus intellec⁹ ego aliquam rem vendidi titio et tradidi tu illam rem incepisti vendicare a titio: veni ad te z dixi tibi. frater ego vendidi rem illam titio. si tu euinceres ab eo ipse haberet regressum de euic. contra me ad duplum vellem quod faceres titio amore mei pactum de non petendo illam rem ab eo dixisti tu non facerem titio sed tibi faciam. et ita fecisti mihi pactum de non petendo a me illam rem nec ab alio qui causam haberet a me. nunquid istud pactuz proficit emptori et omnibus qui habent causam a me. Rñ. ꝙ sic quia est in rem. sed si fecisti mihi pactum ne a me peteres vel ab alio qui causam haberet a me. me viuo istud pactum proficit emptori me viuo. sed me mortuo nan proficit emptori. sed istud videtur mirabile quomodo si post venditionem factam fiat pactum mibi venditori illud pactum proficit emptori cum in re illa non habebam aliquod ius. cum alteri stipulari vel pacisci nemo possit. vt infra. de verbo. obliga. l. stipulatio ista. §. alteri. ad istd vos dicetis licet transtulerim dominium meum. tamen si facis michi pactum ne petas ab eo haberet contra me regressum de euic. vt infra. de act. emp. z ven. l. ex empto. in princi. et infra. de excep. rei iud. l. si eadem. z infra. de peti. hꝛ. l. sed z si lege. §. item si. et. C. de vsur. rei iu. l. vl. in fi. sed secundum hanc responsionem licet videatur bona ratio in emptore non videtur tam bona in donatore cum ipse non teneatur de euic. vt infra. de edil. edic. l. ad res. z infra eodem. l. quod dictum est. Rñ. quod dicitur hic est intelligendum cum donatio incepita precedenti pactione. vt. C. ꝺ iur. do. l. j. non a donatione precedenti. tenetur enim de euict. vt ifra de dona. l. aristo. in fi. vel quod dz hꝫ est intelligendum quãdo ego domin⁹ nominatim ꝓmisi de euic. vt quo casu tenetur ꝺ euic. vt C. de euic. l. quoniã auus.

5 **Cum possessor.** † in. §. isto dicit: si qs possidet hꝛditatẽ bona fide et paciscaẗ cũ creditoribus here. ne a se petatur: si postea heres euincat ab eo here. istud pactum non debet proficere vero heredi vel nocere. h. d. iste §. videatis expositionem littere [cuz possessor] .s. bone fidei. [pactus est] cum creditoribus hered. ne a se petat. [heredi] .s. vero. [neq; nocere.] sub. cuz fecit pactum de petendo cum creditorib⁹. [pleriq; putant] sub. z male scḋm quosdam vt tollantur contraar. nam. ll. videtur velle ꝙ pactum bone fidei possessoris vero heredi debeat prodesse ꝗtũ ad vtilẽ pacti excepti. vt. ff. de cõst. pe. l. si post. et. C. e. l. si actione. vel potest solui istud. arg. ꝫ. aliud est si pactum fiat cũ possessore bone fidei vel male fidei hereditatis: quo casu non debet prodesse heredi quia nõ interest possessoris. vt. ff. e. l. fideiussoris. et. l. idem. in fi. et. l. se. aliud est si fiat pactum cum hꝛde: quia illud pactum proficit fideicõmissario cum habeatur loco heredis. vt. ff. de fideicom. heredita. peti. l. ij. et sic intelliguntur. l. contra.

Si filius. In. §. isto cũ. v. ll. seq. vsq; ad. §. nos aut. tractaẗ de eadem materia: et primo dicitur si filius meus vel seruus paciscuntur cum creditore meo vel suo ne a me petatur acquirit mibi directã pacti excep. sed et si liber homo vel seruus alienus seruit mibi bona fide et paciscũtur cum creditori meo vel suo ne a me petat istud pactũ proderit mibi ꝗtũ ad directã pacti excep. mibi querendam. sed quid erit paciscitur filiusfa. me⁹ ne a se petatur: nũquid proderit ei z mibi: certe sic: si cõuenior de peculio ex eius ꝯtu vel de in rem verso: vel si dum fili⁹ meus conuenit venio ad eius defensionẽ et nõ solũ proficit mibi immo et heredi meo filio viuo: sed eo mortuo non proficit mibi nec heredi meo. qꝛ personale pactum est. Sed quid erit si seruus meus paciscatur ne a se petatur. nũquid tale pactum proderit mibi: certe non: ꝗtũ ad directam pacti except. sed nũquid vz ꝗtum ad doli excep. et certe si est in rem prodest mibi dño et heredi meo ꝗtum ad directam pacti excep. sed si pactum est personale prodest mibi dño ꝗtum ad doli except. hoc dicit iste. §. cum. v. ll. seq. vsq; ad. §. nos autem. [acquirent excep.] .s. directam domino vel patri. quia filius z seruus sunt subiecti iuri nostro. vnde quicquid querunt acquirũt patri vel domino. vt insti. de hijs qui sunt sui vel alie. iu. §. vl. et. s. de hijs qui sunt sui vel alie. iur. l. j. et ad hoc concor. ff. de pac. do. l. cum dos. §. si filia. [qui bona fide seruiunt] naturam si paciscãtur querunt nobis ex re nostra vel ex opera sua. vt istituta. per quas per. no. acqui. §. de his. et. ff. de acqui. re. do. l. acquiritur. §. de hijs.

1 ☞ Pactum personale filij transit ad patrem et ad heredem eius viuo filio.

Acquirent domino. ¶ Jtẽ si fili⁹. s. locut⁹ ẽ si fili⁹ ẽ pact⁹ ẽ pact⁹ ne a pꝛe petatur † hic loquitur cum filius paciscitur. ne a se petatur nec ab aliquo alio filio se viuo. et ita pactum non est in personam sed in rem vnde omnibus debet prodesse viuo filio. vt ifra

1

eo.l.et heredi.in prin.[quia personale pactum est]id est ita fctm̃
vt prodesset filio et cuicunq persone a qua non posset peti ex per
sona filij ⁊ viuo filio et sic est personale vt in hac.l.et heredi.§.q
si seruus.secus tamen si esset personale ita quod non transgrede
retur personam:quia tunc non prodesset patri vel heredi patris
vt infra eodem.l.vbi.⁊.l.idem.nam pactuz personale est duplex
vt supra eodem.l.iur.gen.§.pactorum.[nonvalebit pactũ.]sub.
q̃tum ad directam pacti excep.sed quantum ad doli except.sic.
vt infra subijcit.vel dicatis quod nihilvalebit pactum:quia ta-
le pactum est superfluum cum a seruo nihil possit peti.vt.C.de
iudi.l.seruus.sed licet sit inutile quantum ad seruum:quia refe
tur adverba illa ne a se petatur quantum ad ius non ad factum
q.d.in iure ab eo non petitur.vt infra.de verborum obligationi
bus.l.stipulatio.§.ei qui tamen tanq̃ ad dominum proderit.
[superest exceptio.]sub.q̃diu viuit seruus:sed eo mortuo non.
vt supra in filio dictum est:alij dicunt quodviuo filio superest ex
ceptio q̃tum ad directam pacti excep.sz seruo mortuo parit doli
excep.quia pactum factum cum filio valet q̃tum ad ius ⁊ factũ
vnde proderit filioviuo patre:sed si pactum est factum cum ser-
uo non valet quantum ad ius sed quantum ad factum:⁊ ideo p
derit dño quantũ ad directam si est in rem si in personam quan
tum ad exceptionem pacti facti.

1 ☞ Pater si paciscatur pro filiovt extraneo non prodest filio
secus si filiovt filio patri tamen proderit si est actum.

2 Pactum in rem porrigitur ad omnes quorum specialiter inter
est et ad quos porrigi interest pecuniariter paciscentis et pactuz
personale personam non egreditur.

Et heredi patris.

1 Nos autem. † In §.isto dicitur:si paci
scor hijs qui sũt in mea po
testate:puta ne a filio vel a filia petatur non valet quantum ad
directam pacti excep.sed quantum ad vtilem excep.pacti nobis
acquirendum valet si eorum nomine conueniamur quod ē verũ
si ageret hic in paciscēdo:al's non valet:⁊ ideo si paciscor ne a ti-
tio filio meo petas:et postea me eius nomine conuenias non
datur titio exceptio pacti:quia si non prodest principali cre-
ditori nec eius defensori prodesse debet.hoc dicit iste.§.videatis
depositionē litere[nos autem.]alias non autem possumus:alij
habent princi.§.nos autem non possumus hic sub.q̃tum ad di
rectam pacti excep.nisi pacisceremur vt heredibus.vt.j.e.l.auus
sed quantum ad doli excep.sic.vt.j.e.l.§.iul.et.j.de iureiur.l.qui
iurasse.§.si pater.sed si non paciscor vt filijs velut heredibus nu
lam querimus sibi act.vt supra eo.l.si tibi.x.§.si aliquis.in prin.
[nec defensori].s.patri[cōpetit.]vt.j.pro soc.l.verum.

Julianus quoq scribit. In.§.isto di-
citur:si pr̄ pa-
ciscittur cum creditore suo et filij ne a se ne ve a filio petatur istō
pactum parit directam pacti excep.patrifilio doli excep.sed si fi-
liafami.dotata paciscitur cum marito ne ipse agat de dote cum
erit sui iuris valet tale pactum:nam si filiusfamilias paciscitur
ne petat legatum sub conditione sibi relictum valet pactum.hoc
dicit iste.§.videatis expositionem litere.[julian⁹scribit si pater
pactus sit.]subaudi cum creditore suo et filij sui et pactus fuit fi
lio vt filio.[pacti].s.directi]sed doli profit.[scilicet et vtilis exce
ptio pacti.vt.s.eo.l.iur.gen.in fi.et.l.⁊ fine.⁊.l.rescriptum.§.vlt.
quod est intelligenduz si pr̄ pact⁹ ē filio vt filio.secus sivt heredi.
vt infra eodem.l.auus.sed si vt extraneo pactus estvt tunc nulla
daretur.vt supra eodem.l.⁊ heredi.§.nos autē.[ceperit]hoc in-
telligatis esse verum quando subest iusta causa paciscendi quod
valet pactum:puta si forte pater cum filia paciscebatur.vt ifra
de iudic.lege deniq.§.sed vtrum.vel intelligatis q valebit hoc
pactum qñ transfundebant actiones dotis in aliā personaz ido
neam:al's non valeret:quia obtineret ad instar donationis.j.
de donationibus inter virũ et vxorem.l.j.nā actio de dote est cō-
munis patri et filie:sed ipsa filia effecta sui iuris experitur.vt.j.
soluto matrimonio lege si cum.§.eo autem.[recte paciscitur]
quia inspicitur tempus existentis conditionis.vt.j.de reg.iur.
l.que legata.secus est in stipulatione sub conditione contracta:⁊
in alijs actionibus.quia habet actionem pater.quia inspicitur
tempus stipulationis.vt.j.de verbo.obli.l.si filius.sed quid ho-
die cum tm̃ vsufruc.patri acquiratur.nunquid pactum filij ob-
erit patri videtur q nō.quia melius est coartare vt.C.de bo.que
li.l.vltima.§.filij.item no.hic differentiam inter repudiationem
et pactum.ecce legata conditionalia non possunt repudiari.vt.j.
de le.ij.l.si ita scriptum.§.que sub cōditione.sed pacto remittun-
tur vt hic:et.C.ea.l.⁊ est ratio:quia repuditatio consistit exvnius
voluntate:sed pactum sustentatur consensu duorumvel plurium
vt.s.eo.l.j.in prin.

In hijs que eiusdem. In.§.isto cum.l.se.
vsq ad.l.sivnus tra
2 ctatur de eademmateria † et primo dicitur si sunt plures q eius
dem pecunie exactionem habent:vnius pactum potest alteri p-
desse et nocere:similiter si plures sunt qui eandem pecuniam de-
bentvnius pactũ pōt alteri prodesse ⁊ nocere:et ideo si creditor
facit pactum debitori ne ab eo petat proficit eius fideiussori ni-
si nominatim actum esset in contrarium.s.vt a reo non petatur
a fideiussore vero petatur:nam tũc fideiussori competit exceptio
Sed nũquid pactuz fideiussoris prodest debitori:certe nō:quia
non īterest fideiussoris pecuniam non peti a debitore et sicut nō
pdest debitori:ita non prodest confideiussori:quia nō īterest ei⁹
ab eo non peti:nam tunc prodest conuentio facta cum alio cum
principaliter interest mea sicut est si paciscor cum creditore ne ip
se petat:nam tunc proficit fideiussori:et est verum quod pactum
factum cum fideinssore non proficit debitori nisi fideiussor fide-
iussisset in rem suam:nam tunc pactum factum cum eo cum de-
bitorevidetur confectum:sed si forte sunt duo rei promittendi so
cij vel duo argentarij socijvnius pactum prodest alterivt vnum
sciatis quod personale pactum non transit ad aliam personam
et sic non transit ad heredem nisi aliud actum esset:sic ergo pcm̃
fideiussoris non prodest debitori:quia est personale nisi actũ eēt
quod prodesset debitori et cum fideiussore:nam tunc non cōpe-
tit ei doli exceptio.h.d.iste.§.cum.v.ll.seq.vsq ad.l.si vnus.vide
te expositionem littere.[in hijs].s.debitoribus et creditoribus
vel dicatis.[in hijs].s.personis.[habent insolidum.]vt sũt plu
res rei stipulandi.vt infra eodem.l.si vnus.[sunt] scilicet insoli
dum.vt sunt duo rei promittendi et socij.vt infra eodem.l.idem
in princi.[interfuit.]sub.pricipaliter.vt infra eodem.l.fideius
soris.in fi.[proficiet.]vt hic⁊ infra eo.l.vlti.quia regulariter oēs
excep.que competunt reo et fideiussoribus eius.vt ifra.de excep.
lege omnes.fallit in casibus:puta si factum est pactum persona
le:puta si factum est pactum quod creditor non petat a debito-
re sed a fideiussore.vt infra lege proxi.Item fallit cum fideiussor
non est habiturus regressuz contra reum:quia fideiussit animo
donandi.vt.j.e.l.quod dictum est,item fallit si cōmodum ⁊ incō
modum pertinent ad fideiussorem.vt quia fideiussit in rem suā
vt infra eo.l.sed si fideiussor.⁊.j.de li.le.l.si quis sicut.item fallit
cum aliquis fideiubet pro inuito ei reclamante.vt.j.de neg.ge.l.
sinautem.§.idem ius.⁊.C.de neg.ge.l.vlti.et.j.mã.l.si pro te.[ex
ceptione non vtitur.]sub.quia est personale pactum:vnde non
proficit fideiussorivt hic.et.j.e.l.idem.§.personale.Or signori cir
ca.l.istam insistendum est:et aduertatis hanc materiam:quia ex
pedit scire eam scolaribus:dominus Jo.et az.tetigerunt eaz hic
obscure.tamen ego tanguam clarius et latius.Or dicit ista lex
si debeo creditori meo.x.et dedi fideiussorem.et paciscor ne a me
tantum petatur.sed a fideiussore meo possit peti valet tale pactũ
et non proficit fideiussori meo:sedvidetur q hec lex stare non pos
sit iureveteri vel nouo.et statim videtur quod iureveteri stare nō
possit.quia si pactus est creditor cum debitore ne ab eo petat pos
sum tamen a fideiussore petere.nonne si creditor petat a fideius-
sore meo.x.dicet fideiussor.bene soluam tibi.sed cedas mihi acti
ones tuas contra debitorem quod creditor facere non potest.ga
sublata est naturalis per pactum et elisa est ciuilis.ergo repellit
doli exceptione si nō potest soluere.vt.j.de solu.l.stichum aut pā
philum.§.pe.Item iure nouo videtur quod non possit stare qr
creditor non potest conuenire fideiussorem nisi in subsidiũ.quā-
do primo cōuenit reum principalem ⁊ sibi satis factũ nō estvt in
aut.de fideius.§.j.que est signata.C.de fideius.et incipit aut.pse-
te.quō ergo intelligitur hec.l.ad istud consueuit dici q̃ttuor mo
dis.et vno modo ẜm antiquos.et sic ista.l.est intelligenda sz an
tiqua tpa ẜm que habebat creditor electionem cũ quovellet age-
re et quem prius conuenire.vt infra de fideius.l.fideius.Unde si
pactum factum est a creditore debitori q nō cōueniat̃ ageť cōtra
fideiussorem eius.nō ob.si dicat q cedat sibi actionē suam cōtra
debitorem pricipalē.quia dicit creditor non possum qr feci debi-
tori pactum de nō petendo si dicat fideiussor dolose fecisti dicet
creditor nō feci:quia ideo feci ei pactũ de non petendo quia ni-
hil habebat in bonis ⁊ inanis erat actio vt.j.de dolo nam vnde
quia non erat soluendo non interest tua tibi act.cedi vnde mali-
ciose videris petere et malicijs ⁊c.vt.j.de rei vēd.l.in fundo in fi.
sed certe ista solutio non est bona esto q tunc debitor non est sol
uendo quia forte perueniret ad pinguiorem fortunam vt.ar.in
sti.de actio.in finevel potest dici secũdo modo secũdum q ista.l.
loquitur habito respectu ad nouum ius si dicis quomodo po-
test agi primo contra fideiussorem quam contra principalem.
Respōde.fuit actum primo cum debitore ⁊ nō erat soluendovel
erat absens sed certe nec hec solutio est bona quia et si tunc nō
esset soluendo posset esse q perueniret ad pinguiorem fortunaz
vt dixivel si erat absēs posset esse qō reuerteretur ⁊ ideo vos dice
tis q.l.ista est intilligēda sic q creditori meo qui mutuauit mi
hi.x.

bi.x.dedi fideiussorem et fideiussor renunciauit beneficio cedendarum actionum:et beneficio noue constitutionis quod facere potuit.vt.C.eodem.l.pe.vnde si creditor fecit pactum debitori de non petendo tale pactum non proficit fideiussori: si dicas fideiussor accipe et cedas mihi tuam actionem contra debitorem: dicet creditor non tibi licet hic petere:quia licet rc.vt infra de fideius.lege fideiubeat.tamen huic beneficio renunciasti quod facere potuisti.vt.C.de fideius.lege pe.et infra eodem.l.pactum.sed si fideiussor non renunciasset huic beneficio bene repelleret creditorem doli excep.nisi cederet quod facere non posset.vt in.l.sti. aut pam.§.pe.vel potest dici alio modo quod lex illa est ita intelligenda quod creditor pactus fuit cum debitore de non petendo ab eo hoc acto quod non proficerent fideiussori suo:et fideiussor consensit huic pacto creditori:vnde non obstante tali pacto poterit conueniri fideiussor a creditore:nec poterit obijcere fideiussor quod non potest sibi cedere act.quia consensit et non videtur fraudatus qui scit et consentit.vt infra de act.emp.et ven.l.j.in fi.et infra.de reg.iur.l.nemo.Item dolus non infertur volenti .vt.C.de transac.l.cum donationis.Or sequitur.l.[fideiussoris autem.] rc.[eius]scilicet fideiussoris.[proderit.]sub.pactum factuz de non petendo vni de fideiussoribus nisi hoc esset actum nominatim quod proficeret cum fideiussoribus quantum ad doli excep. vt infra eodem.l.videlicet.[neqz enim quoquo modo interest] id est nullo modo interest alicuius fideiussoris a reo vel a fideiussore non peti.[obligati sunt.]vt fideiussoribus eius quibus si prodest pactum factum cum reo principali ipsi reo prodest: vt hic.et infra eodem.l.si vn⁹.§.si cū reo in fi.Or signori hic innuit quod aliq mō dz iteresse a reo nō peti vl' a fideius.ad hoc vt pficiat pactū reo vl' fideius.factū vni ex confideiuss.sed quō prin.pōt interesse sua ab eo non peti.Responde.quia est sibi coniuncta persona .vt infra man.l.cum seruus.[videtur] vnde hoc casu proderit debitori et fideiussori:et ad hoc facit supra qui satisda.cog.l.ō die.§.j.[secus]sub.quia tunc factum vnius prodest alteri.vt ifra de arbi.l.si duo.[adulterum]sub.qui pactus nō est.[labeo ait] sub.pertinere quod est intelligendum de personali pacto qō nō transgreditur personam vt hic.et supra eodem .l.nisi[reo non pfit.]sub.quantum ad directam pacti excep.[item et in fideiussoribus]scilicet si hoc actum est quod pactum factum cum fideiussore proficiat cum fideiussore:quia tunc proderit vt hic :alias nō vt supra eodem.l.fideiussoris conuentio dixi.Sed quero erit ne idem in quolibet extraneo:pone quod aliquis extraneus paciscitur ne a me petat creditor meus valet nec tale pactum et proficit mihi quantum ad doli exceptionem:dicerunt quidam quod sic. dicentes licet non possumus pacisci alteri quantum ad directā pacti exceptionem sibi querendam:vt infra de verborum obligationibus.l.stipulatio ista.§.alteri.tamen quantum ad doli exceptionem querendam:sic possumus alteri pacisci ar.huius. §. sz certe contradicendum est:et ideo dicimus quod non possumus alteri pacisci:nisi quantum ad doli except.querendam.vt infra de verbo.obliga.l.quo tutela.in fi.nisi sit procurator alicuius:qr ille bene querit ex pacto suo domino except.doli.vt supra eo.l.rescriptum.in fi.vel nisi esset coniuncta persona.vt infra solu.matrimo.l.gaius.

1 ☞ Pacto vel per nouationem vnius ex duobus reis credendi socijs alteri preiudicare non potest secus per solutionis receptionem vel litis contestationem.

2 Exceptio pacti porrigitur ad fideiussores eatenus quaten⁹ cōpetit principali.

S I vnus ex argentarijs.

Signori in princi:huius.l.potest multipliciter poni casus:ego tamen premittam veram lecturam per quam tollam omnia contra.et in solutione contrariorum de alia lectura faciam men
1 tionem.dicetis ergo quod hec lex in sui prin.† ponit duos cas⁹ et primus casus loquitur in duobus argentarijs socijs: secundus casus loquitur in duobus reis stipulandi socijs:ponetz ergo ita casum:duo erant argentarij socij et habebant eundem debitorem obligatum in.x.vnus ex argentarijs egit cum debitore ad.x.et litem fuit contestatus vel fecit quod debitor sibi soli constituit soluturum debitum :postea alius argentarius illi debitori fecit pactum de non petendo:nunquid illud pactum fecerat oberit socio qui primo litem erat contestatus vel totum debituz sibi soli constitui.Respondent iurisconsul , neracius et attilicinus et proculus quod non:et hoc illa ratione.cum enim duo sūt argentarij socij verum est quod debitor potest insolidum vni ex argentarijs debitum soluere:tamen alter eorum non potest sine alio nouare obligationem :licet vni recte soluatur.et est simile in hijs qui sunt in potestate nostra:vt in filijs et seruis qui crediderunt.nam debitum potest eis solui:tamen nouare obligationez non possunt.Et hoc est primus casus qui loquitur in argentarijs socijs.Secundus casus est vt idem dicatur in duobus reis stipulandi socijs:non argentarijs:quia si duo erant a te.x.stipulati insolidum si vnus est tecum litem contestatus:vl' fecit quod ei soli constituisti totum debitum soluere:si alius fecit tibi pactum de non petendo:non nocet istud pactum alteri qui primo litem est contestatus:vel qui fecit sibi solidum debitum constitui.et hoc premissa ratione.hoc dicit princip. huius. l. videatis expositionem littere.[si vnus ex argentarijs socijs]quibus idē insolidum debeatur.[cum debitore]scilicet communi: quia eis et cuilibet eorum insolidum.x.debebat.[an etiam alteri noceat sub.qui preuenerat alij litem contestando:vel qui fecerat sibi soli debitum insolidum constitui.[neratius]ecce responsio[alteri nocere]q.d.siue in rem siue in personam.[tantum enim]modo assignat rationem.[alteri petere possit].non autem est cōstitutum de iure.vt alter solus possit facere pactum de non petēdo et remittere.[soluatur]istam rationem approbat ratione tali: sic enim cum hijs rc.[non possint]sub.in domini vel patris preiudicium.[quod est verum.]Or hucusqz durat primus casus q loquitur in argentarijs socij qui communem debitorem habebant.[idemqz].Or incipit secundus casus qui loquitur in duobus reis stipulandi socijs.et exponatis.[idemqz] scilicet quod supra d ctum est in duobus argentarijs socijs tamen. nam.s̄.ō duobus reis et argentarijs locutus est et socijs.[dicendum est] Or signori circa princi.huius.l.instatur et signantur multa contraria.et conuincitur princi.huius.l.quattuor modis stare non posse.vos habetis hic.si sunt duo argentarij socij.vel duo rei stipulandi socij non argentarij.r vnus paciscitur cum debitore cōmuni quod non nocet alteri.Sed instatur et opponitur.et videtur quod si duo sunt argentarij socij.vel duo rei stipulandi socij. Et aliter compromittat in alium si contra eum fertur sententia quod noceat alij conreo socio.r si pro eo feratur sententia quod alij conreo prosit.vt infra.de arbit.lege si duo.in princip.Ad solu.cuius contrarij dixerunt quidam aliud est in argentarijs socijs vt hic.aliud est in duobus conreis stipulandi.quia vni⁹ cōpromissum nocet alteri.vt in.l.contra.que solu. non est bona. tū quia.l.illa loquitur in argētarijs sicut ista.tum quia ista similit̄ loquitur in reis stipulādi.tū quia.l.videt̄ istos parificare. vt. s̄. eodem.l.idē in pri. Alij voluerunt dicere aut argentarij sunt socij lucri et damni :r tunc sicut compromissum vnius nocet alteri ita eodem casu pactum nocebit alteri.vt in.l.contraria.aut argētarij sunt socij eiusdem mēse:sed quisqz habet capitale suū : quo casu pactum vnius nō nocet alteri vt hic.r simile ē videre i scolaribus qui sunt socij eiusdem mense:quia stant in vno hospitio.nō tamen sunt socij lucri et damni.Item scolares sunt socij eiusdez mense qui intrant scolas:nō tamen sunt socij lucri et damni.sed hec solu.non placet.quia hec.l.loquitur de argentarijs eiusdem mense:quia tunc alter eorum non posset solidum debitum petere.Item si fieret vni solutio non videretur alij fieri. Alij dixerūt aut argentarij sunt socij contracta societate consensu.r tunc sicut vnius commissum nocet alteri.ita et eodem casu pactum vnius nocebit alteri vt in.l.contra.aut argentarij sunt socij re puta quidem debebat vnam rem duobus.vt institu.de ob.que ex quasi cōtra.nas.§.item.et infra pro socio.l.vt sit pro socio arbit.quo casu vnius pactum non nocet alteri vt hic. sed nec ista solutio placet vt intelligamus.l.istam in argentarijs socijs re:quia illi nō sunt socij sed in communem inciderunt.vt in.l.vt sit pro socio arbit.r ita vos ita dicetis et aduertatis bene.quia infra sepe repetam.r dicetis sic.Si duo sunt argētarij socij lucri et damni:vel duo rei stipulandi socij non argentarij si vnus non preuenit alterum cōtra communem debitorem vnius pactum nocet alteri et prodest et sic intelligitur.l.contra.sed si sunt duo argentarij socij lucri et damni:vel duo rei stipulandi.si vnus preuenit alterum cōtra debitorem communem puta vnus egit contra debitorem communem et litem est contestatus.vel fecit sibi soli debitum constitui. hic si alter argentarius vel alter cōreus postea fecit pactum de nō petendo debitori:non nocet ei qui preuenerat.r sic loquitur princi.huius.l.r ista solutio probatur duabus.ll. aperte que dicunt si duo sunt argentarij socij:vel duo rei stipulādi et alter preuenit quod alter qui preuentus est non potest pacisci in preiudicium illi⁹ qui preuenit.vt infra de duo.reis.l.ex duobus.et est.l.pe. r infra de constitu.pecu.l.idem est.et.l.si titius. Or signori secunda ratione videtur quod hec.l.stare non possit.iusiurandū obtinet vicem pactionis.vt.j̄.de iureiur.l.iusiurādū.et.l.qui iurasse.in fi.si obtinet vicem pactionis:si sunt duo rei stipulādi.et vnus defert debitori iusiurandū nocet cōreo.vt.j̄.de iureiur.l.duobus in pri. Ad solut.cuius cōtrarij pōt dici duob⁹ modis.r vno modo sic:

a Dicē pactionis adō ꝙ habz clausulā ut iurās oi meliori mō q̄ pōt obliget.l.cū pf.§.fili⁹ m͞rem ff.de leg.ij.i.c.ad nr̄az el.j. de iure iu.ant.de hu.i.c. veniēs z ibi Pa nor.eo.ti.z adde qd not.cōsuluit do.Alex.cōsilio. clxxix. incip. viso et opportune col.vj.vſ. Idez tenuit in.ij. vol.

licet iusiurandum obtineat vicem a pactionis in aliquibus:nō tamen in omnibus quia iusiurandum obtinet vicem litis contesta.quod non est in pacto.vt ifra de iureiur.l.nam postea.§.si qs sed sicut in duobus reis stipulandi si vnus preuenit alterum alter non potest pacisci in preiudicium alterius qui preuenit vt h ita in iureiurando est dicendum:cum detulit iusiurandum ꝙ videatur preuenire conreum vnde ipsius delatio nocet cōreo vt ibi Uel potest dici si sunt duo rei stipulandi si alter non preuenit alterum vnius pactum alteri nocet si contra eum iureiur. vt in.l. contra.sed si vnus preuenit alterum:alter qui preuentus est non potest nocere suo pacto alteri vt hic.et ad istam solutionem faciunt.ll.preallegate.Sed denuo videtur tertia ratione quod hec.l in sui principio stare non possit.et videtur quod si sunt duo rei stipulandi quod vnius pactum noceat alteri.l.dicit quod in pluribus reis stipulandi vnius pactio et acceptilatio nocet conreo. vt infra de duobus reis sti.l.ij.et infra de acceptila.l.ij.et.l.ꝑ iusiurandum.in fi.Ad quod potest dici duobus modis:et vno modo sic:aliud est in pacto:quia pactum non tollit ipso iure obligationem.vt infra eodem.l.si pactus ne peteret. et ideo vnius pactum non nocet alteri vt hic.aliud in acceptilatione:quia acceptilatio ipso iure tollit obligationem vt insti.quibus mo. tollit oblig.§.Item.vnde vnius acceptilatio nocet alteri.vt in.ll.contrarijs.et ad hanc solu.faciunt due.ll.infra.de lib.le.l.si is qui.§.j.z l.si quis eum. in princi.et.§.j.vel potest dici vt supra dictum est. ll.contrarie loquuntur:cum alter conreus non preuenit alteruz: quia accept.perimitur tota obligatio:sed si vnus preuenit alterum:potest vnius pactuz alteri nocere vt hic dicitur.Sed denuo videtur quarta ratione stare non posse princi.huius.l. hoc dicitur quod si sunt duo argentarij socij:vel duo sunt rei stipulandi socij:licet vnus possit solidum debitum petere vel vni solui possit:tamen vnus non potest obligationem nouare in preiudiciuz alterius.sed.l.videtur contra.que videtur velle dicere quod vnus ex argentarijs solus ex reis stipulandi possit nouare. nam cum hij argentarij insolidum agerent ergo erant rei credendi saltim re.vt infra de duobus reis.l.eadem.ergo videtur quod vnus possit nouare:vt infra de duobus reis.l.si rem.§.si duo. Ad solu.cuius contrarij potest ita dici secūdum quosdam.vt dicatur quod hic argentarij erant socij:non lucri et damni sed mense: sed in.l. contra.erant socij lucri et damni:vnde vnus solus potest nouare vt infra de duobus reis.l.ij.et.l.eadem.vel potest dici quod princip.huius.l.debet intelligi in socijs lucri et damni:et quado vn⁹ alterum preuenerat litem contestando vel faciendo sibi soli constitui.hoc casu ille qui erat preuentus non posset nouare in preiudicium alterius:sed ille qui preuenerat bene posset nouare.sed in.l.contra.vnus non preuenerat alterum z socij erant:vñ vnius nouatio nocet alteri.ar.prealle.l.j.de consti.pecu.l.idem est.et.l. seq.z.j.de duo.reis.l.penul.

2 **Si cum reo.** † In.§.isto dicit:tu eras debitor meus in.x.et ꝑ te aliqui fideiussores erāt obligati:postea feci tibi pactum de non petendo vsq ad.v.ānos istud pactum proficit tibi et fideiussoribus tuis sed post.v.ānos illud pactum non proderit tibi nec fideius.tuis.Sed quid erit feci tibi pactū ne a fideiussore tuo peterem:nunquid istud pactuz proderit fideiussoribus tuis.dicunt quidam quod non licet tua intersit:quia illa excep.prodest fideiussori que prodest reo:sz paulus iuriscon.dicit ꝙ sic proderit:nec potest dici ꝙ per liberam ꝑsonam queratur exceptio alteri:sed tibi ipsi queritur : quia si fideiussor tuus conueniretur haberet regressum contra te.hoc dicit iste §.videatis expositionem littere.[pactio]scilicet de non petēdo. [vltra]id est vltra quinquenniū.[prodest]accedi.j. de duobus reis.l.j.videbatur contra.qr si facio pactū debitori de non petendo vsq ad qnquenniū:istud pactum videtur duo continere ꝙ vsq ad quinquēniū non petam:et qd post.v.annos soluā.vt ar.ifra de arb.l.celsus.§.idem ait. sed licet possim per pactum querere meo fideius.exceptionem ne conueniatur vsq ad quinquennium: tamen non possū facere meo pacto vt post excep. mihi quesitam non teneatur.vt infra eodem.l.vlt.vnde videbatur ꝙ fideiussor post temp⁹ non possit conueniri. Ad quod ita rñ.scdm Jo.et az.si facio debitori meo pactū de non petendo vsq ad. v.annos cōtinet hoc solūmodo:vt vsq ad.v.an.non possim petere:sed post.v.annos sic.vnde si conuenio fideius.post.v.annos non conuenio eū ex pacto aliquo:sed ex prima obligatione si fideiussor excipiat de pacto replicabo qd temp⁹ est finitū.vt ar.infra de precario.l. sed si manente.[quidam putant]scilicet et male.[intersit]vt supra. [quia ea]hec est ratio quare isti mouebantur ad dicendū ꝙ nō prosit fideiussori pactum factum cum reo.qr ea zc.[ego] ait iuriscō.paul⁹ q fecit.l.istā z bene excep.].s.pacti:qr hec est rō que.j. subsequitur. [non sic enim zc.ꝙ ipsi]scilicet reo.[videm⁹]vt.C.de vsur.rei iudi.l.vlt.z.j.eo.l.qd dictū ē.[quo iure vtimur[vnde ꝙ non obest ꝑ liberam personam zc.vt institu.de inuti.stip.§.alteri.quia ex isto pacto non tm̄ videtur consuli fideiussori ꝙ sibi ipsi debitori:quia si ageretur cum fideius.haberet regressum contra eū et ideo quia eius interest valebit.vt supra eodem.l.z heredi.in fi. et.l.sequenti.

1 ☞Stipulatio per stipulationem licet tollatur ipso iure tamen pactum liberatorium per secundum ope replicationis eliditur si prima actio durat sed si est extincta per pactum non restituitur sed in obligationibus que consensu contrahuntur noua actio nascitur et res de facili ad suam naturam reuertitur.h.d.

2 Pactum factū ad tempus de nō petēdo sicut prodest debitori ita pactū de nō petēdo in perpetuum.

3 Pacta nouissima derogant prioribus.

4 Pacti de non petendo prima virtus et quid operatur.

5 Pacti de non petendo secunda virtus et quid operetur.

Pactus ne peteret. Signori.§.iste reputatur valde difficilis z multitudo glosarū antiquorū et modernorū hic scriptarū et maxime domini Jo.reddit eū difficilē:in veritate tamen nō ē difficilis quātum ad casū z lrām.z licet materia huius.l.sit subtilis:tamen si intelligatis casum z sūmariam expōnem lr̄e:non videbitur vobis difficilis sed facilis z ceteras alias subtilitates facilius ꝑpēdetis z.§.istū ad superiora continuabitis duobus modis:et vno modo sic.s.a.l.rescriptum hucusq dictū est qñ doli except. sit subsidiaria pacti exceptionis z ad quos vires pactorum dirigantur.nā pactum filij z hui ꝓdest patri et domino:z pactū fideiussoris ꝓdest debitori:et pactū vnius argētarij ꝓdest alij socio z nocet.hic tractatur de virib⁹ pacti facti de non petendo z de virib⁹ pacti facti de petendo.vel pōt continuari scdo modo.s.dictum est de triplici vi pactorū.s.de vestitis que pariunt actiones. Itē de secūda vi que est ꝙ quandoq informant.s.eo.l.iurisgen.§.quinimmo Item de tertia vi pactorū q̄ perimunt.vt.s.eo.l.si tibi decem. §.qdam.Item tractatur de quarta vi pactoruz scilicet qualiter pacta habeant elidere z de pactis que prosunt ad tempus hic tractatur de pactis que prosunt in perpetuum : et hijs igitur ita premissis not.ita casum † mutuaui tibi. x.et illa.x. promisisti mi
1 chi reddere: z pro his reddendis dedisti mihi fideiussorem:z sic eras obligatus pro hijs decem naturaliter z ciuiliter z tu⁹ fideiussor:z hoc fuit primū pactum obligatorium:postea incepi habere guerram z indigebam armatis:z tu eras fortis homo:z habebas quattuor filios:vnde dixi tibi:tu non es diues et habes quattuor filios z debes mihi.x.z talis est obligatus pro te:z habeo guerram sicut tu scis:si tu velles me sequi cū filijs tuis quocunq vadam facerem tibi pactū de non petendo:z dixisti tu libenter.vnde feci tibi pactū de non petendo.z istud fuit scdm pactum liberatoriū. in processu temporis ego incepi habere pacem tu incidisti in magnam guerram cū filijs tuis vnde tu dixisti mihi ꝙ prestem tibi auxiliū meū:dico ego libenter tibi dabo auxiliū meum sed verbis:nō quia venirem tecum armatus:quia si tu venisti ego te bene remuneraui:dixisti tu prestes mihi auxiliū tuū verbis:quia paratus sum facere tibi pactum qd possis petere.x. que mihi mutuasti:quia modo ditior sum more solito z ita vltimo fuit factum mihi pactū de petendo a te z a tuo fideiussore:et huic pacto fideiussor tuus consensit.modo queritur an pri⁹ pactuz tollitur per posterius ipso iure:an ope exceptiōis elidatur.z dicit iurisconsult⁹ ꝙ ope exceptionis eliditur:et ideo conueniam te ex primo pacto:si excipias de scdo replicabo de tertio.sec⁹ tamen est in stipulationibus:quia si stipulor a te.c.mihi dari.z postea libero te ꝑ acceptilationē et aquil.stipu.liberaris ipō iure: sed scdm pactū tibi factū de non petendo non liberat te ipso iure.sz elidit primū pactū ope exceptiōis.z tertiū pactū elidit scdm.z hoc contingit illa rōne.quia in stipulationibus ius continetur.in pactis factum vsatur.z ideo conueniam te z tuū fideiussorē ex primo pacto.si tu excipias de scdo replicabo de tertio pacto facto de petēdo.et ita tu z fideiussor tuus eritis in casu condēnationis. nam sicut scdm pactum non proficit tibi obstante replicatione tertij pacti.ita nec fideiussori tuo.si tertio pacto consensit.hoc dicit iste §.videatis expōnem lr̄e.[pact⁹]scz creditor cum debitore.[ne peteret].s.debitum.[postea]id est secūdo loco.[conuenit]sub.idē creditor cum debitore vt peteret al's.i.si nō consensisset.vterq3 nō esset pactū.vt.s.e.l.j.§.j.[prius pactū]scz factum de nō petendo [ꝑ posterius eliditur]sub ope replicationis.vt indicat lr̄a sequēs [non qdem ipso iure tollitur]scz pactum factū de nō petēdo.ꝑ posterius factū de petendo.[sicut stipulatio]scz prima.[per stipulationem].s.secūdā.z potest intelligi ꝑ stipulationem scdam cōtrariā.z no.exemplum vt dixi in casu.vt stipulor a te.c.si postea te libero per acceptilationem.prima stipulatio tollitur ipo iure.qr acceptilatio precedentē obligationem ipso iure tollit z perimit vt insti.quibus mo.tol.obligatio.§.item.z bene dico ꝙ acceptilatio

latio est stipulatiõ. naz sicut cum stipulator a te.c.mihi dari .ista stipulatio contrahit per meam interrogationẽ ⁊ tuã respõsionẽ vt.ĩ.de ver.oblig.l.stipulatio.§.stipulatio.ita acceptilatio cõtrahit qa dices.c.que tibi debeo habes ne:⁊ego respondebo:habeo acceptũq; fero:vt instit.quibus modis tol.oblig.§.itẽ.⁊.ĩ.de acceptilat.l.j.et.ij.licet ergo prima stipulatio tollat per secundã ipso iure:non tamẽ prius pactũ tollit per scõm ipso iure:qr in stipulationibus ius continet:in pactis factum vlatur.vel põt intelligi hec lr̃a in stipulatiõibus similibus.Et no.ita exemplũ:si stipulor a te.x.mihi dari primo loco:⁊ postea stipulor a te eadem.x.prima sti.tollit ipso iure:sed hoc actũ est:qr bona fides ⁊c.vt.ĩ.de reg.iur.l.bona fides.⁊ quia nouatio est.vt.ĩ.de nouat.l.j.⁊ satis erat olim agi expresse vel tacite.vt.ĩ.de no.l.omnes. hodie tñ nõ fit nouatio:nisi expresse hoc agat.vt.C.de nouat.l.vlt.[eliditur] nam agam contra te prima actione:si excipias de secundo pacto facto de non petendo:replicabo de pacto facto vltimo de petẽdo vt instit.de replicat.in prin.⁊ idem erit si agam cõtra fideiussores tuos.vt.ĩ.dicit eadem ⁊c.[ne fideiussoribus]scz debitoribus [prius pactũ]scz factũ de non petendo[psit].Or signori ex isto

2 §.colligetis statim tria notabilia ⁊ magistralia.† Primo no. sicut pactum factũ de non petendo ad temp⁹ proficit debitori et fideiussori eius vt.s̃.proxi.§.habuistis in pñcipio.ita pactuz factum de non petendo in perpetuũ prodest ei ⁊ fideiussori eius vt hic.quia interest debitoris a fideiussore peti.vt.s̃.e.l.⁊ heredi.ĩ fi

3 ne.† Item no.scõm not.⁊ magistrale ex eo q dicit q prius pactũ eliditur per posterius:q posteriora derogant prioribus:⁊ ad hoc facit.s̃.de legi.⁊ senatuscon.nõ est nouũ.⁊.s̃.e.l.rescriptum. et.C.eo.l.pacta.⁊.ĩ.de iur.co.l.diui.§.licet.⁊.ĩ.de lega.j.l. si mihi et tibi.§.in legatis. Item no.q facta non possunt tolli ipso iure sed elidi ⁊ velari:sed iuris subtilitates ⁊ fictiões bene possũt tolli:⁊ ideo fictio postliminij non trahit ad prefatos casus:sed ad eos qui sunt iuris.vt.ĩ.de vsucap.l.iusto.§.penult.⁊.ĩ.de cap.et postlimi.re.l.in bello.§.facte cause. Or his ita premissis pro casu ⁊ positione littere:circa hunc.§.est insistendũ opponẽdo ⁊ respondendo:⁊ oppositiones notãdo ⁊ subijciendo questiões ⁊ soluendo. Et ad.§.istũ instat ⁊ conuincit tribus rationibus stare non posse.⁊ incipio a cauda.§.quia est leuior ⁊ oppono sic.in fi. §.dicit q si debitori meo feci pactũ de non petendo:⁊ ipse postea fecit mihi pactum de petẽdo:si agam prima actiõe contra debitorem ⁊ eius fideiussorẽ:⁊ ipse excipiat de pacto facto de non petendo:⁊ ego replicabo contra debitorem ⁊ eius fideiussorẽ de pacto vltimo loco facto de petendo:sed si factũ est pactũ debitori de non petendo nonne istud pactũ proficit debitori ⁊ fideiussori certe sic.vt.s̃.proxi.§.habuistis.igitur quesita ẽ pacti exceptio fideiussori:si est quesita exceptio fideiussori:quomodo debitor faciẽdo creditori secundũ pactum de petendo facto eius potest fideiussori adimere exceptionem pacti sibi quesitam:vnde videt obuiare.ĩ.e.l.vlt. Ad quod vos dicetis vt dixi in expositione littere et in casu vbi facio debitori meo pactum de non petendo:istõ pactum pdest ei ⁊ fideiussori suo.vt.s̃.e.l.⁊ heredi. in fi.⁊.s̃.proxi. §.si postea debitor facit mihi pactum de non petẽdo:istõ pactuz non nocet fideiussori si non consentiat.⁊ sic loquit.l.h̃.sz hic debitor fecit pactum de petendo michi creditori:⁊ huic vltimo pacto de petendo consensit fideiussor.vnde sicut primo poterã agere prima actione contra debitorem ⁊ eius fideiussorem:ita ⁊ modo si excipiat de pacto facto de non petendo replicabo de pacto facto de petendo.⁊ ad hoc est arg.ĩ.loca.⁊ cõduc.l.item queritur §.qui impleto.⁊.C.loca.⁊ con.l.si cum hermes.⁊.ĩ. quod metus causa.l.illud. Uel potest dici hic fideiussor non fuit in pmo pcõ: sed datus fuit in vltimo pacto de petendo si tu opponas michi quomodo agam hic pma actiõe contra fideiussorẽ. Rñdeo iste fideiussor datus in secundo pacto dixit q volebat accedere obligationi contracte in.x.contra talem qõ põt facere:qr põt fideiussor.vt.ĩ.de fideiusso.l.j.vnde agam prima actione cõtra eum. Sz denuo instatur ⁊ opponit ad principium huius.§.iste.§. in sui principio dixit q si fecit debitori meo pactum de non petendo:⁊ ipse secundo loco fecit mihi pactum de petendo:prius pactũ eliditur per posterius:ergo seruatur posterius ⁊ non prius: sed.l. videtur velle q si inter me ⁊ te fient plura pacta q oĩa seruentur: vtputa si rem meam vendidi tibi pro decem ⁊ postea conueni tecum vt mihi locares vtrũq; pactum seruatur:vnde videtur cõtrarium.ĩ.de actione empti ⁊ vẽdi.l.tenetur.§.j.⁊.l.si sterilis.§.si tibi.⁊.§.seq. Ad quod vos dicetis.§.iste loquitur in pactis cõtrarijs:quia hic primum fuit ad liberandum secundum ad obligandum.⁊ ista sunt contraria.vt ar.ĩ.de verborum obligationibus l.inter stipu.§.rem sacrã.⁊.ĩ.de so.l.qui hominem.in fi.vnde prius p posterius pactum eliditur vt hic dr̃.sed.ll.contrarie loquũt in pactis diuersis:vtputa vendidi tibi insulã:⁊ incontinẽti feci sti pactũ mibi q scriberes codicẽ:vel quod faceres mihi aliaz insulam et hec sunt pacta diuersa.vnde vtrũq; seruat:quia se ad inuicẽ patiunt:nec vnũ derogat aliũ.vt in.l.cõtraria. Et ad solutionẽ horum cõtrariorũ ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguo vt cõsueui distinguere.pacta aut sunt similia:aut sunt diuersa:aut cõtraria.si sũt similia vt vẽdo tibi rem certo pcio secundo loco fit pactũ de re augẽda vel minuẽda vel pcio augendo vel minuendo.vt.s̃.e.l.iur.§.adeo.ĩ istis scõm quosdã suatur pmũ vt l §.adeo.⁊.ĩ.pri.§.sm alios suat vltimũ qr pmũ tollit ipo iure p posteri⁹.ĩ.de cõtrahẽ.emptione.l.pacta.§.paulus:⁊.ĩ. de rescidẽda ven.l.ij.sed si scõm pactũ est factũ incontinẽti tenet primũ ⁊ scõm:si ex interuallo tenet vltimũ.vt.ĩ.de ma.te.l.stichus.ĩ.de lega.j.l.si ita scriptũ.sũt pacta diuersa:vendis mihi domũ ⁊ paciscor q alias mihi vendas vtrũq; seruabit.vt in.l.h̃.⁊.ĩ.de h̃ben. emp.l.hec venditio.⁊.l.fundi.⁊.C.de pactis conuen.l.ij. Sũt pacta cõtraria cũ fit prius ad liberandũ posterius ad obligandũ.nã liberatio ⁊ obligatio sunt cõtraria.vt.ĩ.de vbo.oblig.l.inter stipu. §.rem.⁊.ĩ.de so.l.qui hoiẽm.⁊ in pactis cõtrarijs suat posterius vt hic.⁊.C.e.l.pacta.qr in pactis cõtrarijs est sicut in vltimis voluntatibus ⁊c.vt.ĩ.de leg.j.l. si mihi ⁊ tibi.regulariter quare dixi:quia in qttuor casib⁹ seruat primũ vt si primũ ẽ derogatoriũ ad posteri⁹ vt qr dixi facio tibi pactũ de nõ petẽdo:adeo vt si faceres mihi pactum de petẽdo volo pmũ valere:qr ita pbat:ecce parificatur pacta ⁊ vltime volũtates.vt.ĩ.e.l.pactũ. sed in vltimis volũtatibus suat posterior nõ prior:nisi fit derogatoria posterior.vt.ĩ.de leg. j.l.si mihi.§.interdũ.⁊.l.si ita scriptum sit. Item fallit in alio casu:quid si feci tibi pactũ de nõ petendo bona fide tu scõo loco facis dolo malo.modo nõ tollit prius pactũ p posteri⁹.vt.s̃.e.l.in risgen.§.quedam si facio pactũ de petendo seruabit primũ.vt.ĩ. proxi.§. Item fallit in tertio casu ratiõe inequalitatis vitande si vẽdo tibi rem p.x.⁊ trado ⁊ preciũ nõ tradis si paciscor q receda tur ab emptiõe:qr desijt eẽ res integra si faceret istud pactũ vltimũ q nõ peterem preciũ esset iniquũ.vt.ĩ.e.l.ab emptione. istud nõ tollit quin possim petere preciũ:sed nõ põt facere q recedat ab emptione:qr non parit actionem vt p eã petat res:quia desiit res integra esse.⁊ si facerem q nõ peterem preciũ esset iniquũ. vt ĩ.e.l.ab emptione.§.⁊ aristoni.vnde ⁊ isti sunt in arg.ad istas qõstiones ecce scolaris volebat corrumpere puellam:dicebat ipa nõ consentirem nisi desponsares me.dicebat iste non facerẽ dicebat ipsa desponsa:⁊ nolo tenere te.sed hoc solum fiat ad cooperiẽdã verecundiã nr̃am.vñ licz fecerit nõ vz.vt.ĩ.q.mo.pi.vel hy.sol.l.si debitor.et.ĩ.de acquir.here.l.qui in aliena.§.celsus Itẽ sunt i ar. ad questionẽ illã.scolaris accedit ad mercatorem dicens nõ accipiatis me i fideiussorẽ.⁊ si accipiatis nolo teneri vobis. si postea accipiat nõ tenebit. Itẽ opponit hic dicit q prima stipulatõ tollit ipso iure p secundã.sed h̃.C.de transac.l.vbi.vbi agitur ex prima.ergo pz q non est sublata dicendũ ẽ qõ agitur de facto non de iure.⁊ nos consideramus quod de iure fit nõ qõ de facto. Sz denuo instat ⁊ op.ad.§.istũ.iste.§.videt velle q posterius pactũ nõ tollit primũ ipo iure sed elidit.sed.ll.vident velle q prius pactũ p posterius tollat ipo iure.qr posterius pactũ tollit naturalẽ ⁊ ciuilẽ obligationẽ.vnde vr h̃.ĩ.de sol.l.stichũ aut pam.§.naturał.⁊.ĩ.de iureiu.l.vlt.in princ. Ad solutionẽ quor cõtrior infinita sunt hic scripta.⁊ vno mõ dixerũt quidam vt hyr.et sui seqces sic.si pma obligatio est naturalis ⁊ ciuilis si fit pactũ a creditore de nõ petẽdo.tollit naturalis ipso iure ciuilis non.qr naturalia sunt immutabilia.vt.ĩ.de cap.di.l.tutelas.⁊ instituł.de ca.di.in fi.⁊ instituł.de legi.ag.tu.§.vl. ⁊ ideo quia naturalis obligatio est quasi socia ciuilis obligationis et ex eius societate corrumpitur non per se.sed commixta ciuili.⁊ ad hoc est simile q modicum frumẽti totam massam corrũpit.sed si pma obligatio eẽt solum naturalis non posset tolli ipo iure per pactũ.quia continet naturale pactũ.qõ est immutabile.vt instituł.de iure natu.gen. ⁊ ciui.§.penul.et sic itelligũt hunc.§.qa hoc vltimũ non põt pri⁹ tollere.sed põt elidere ope replicationis. Sed hec solutio nõ est bona.qr hic pma obligatio vt dixi in casu erat naturalis et ciuilis.p pmum pactum tollitur naturalis ⁊ eliditur ciuilis.per posterius non tollitur vel eliditur pma obligatio.sed ope replicationis tollitur prius pactum p posterius. Item alia rõne non est bona.quia naturalis mixta ciuili videt fortior q naturalis tm̃. vnde si emptio solo consensu fit contrario cõsensu dissoluitur.sed si vltra processum est non abitur ab emptione solo pacto. vt infra eo.l.ab emptione.⁊.C.quando li.ab emp.di.l.j.et.l.ij. Alij voluerunt dicere ecõtra.vbi debitor tenetur naturaliter et ciuiliter nõ tollit naturalis ipo iure sz elidit ciuilis sz si tenet naturaliter tãtũ tollitur ipso iure naturalis.⁊ hec solu.habet istam rõnẽ q vbi est mixta naturalis ciuili est efficatior q naturalis sola vnde nõ tollitur ipso iure. Et ad hoc est simile quod dicitur alibi vbi solo animo retinetur possessio eo solo perditur.vt infra de acquir. pos.l.non quemadmodum.et.l.possideri.§. in amittenda. et.§. si quis vi.et.§.differentia.et simile est in venditione.vt supra dixi. Sed hec solutio non est bona.vt instituł.de excep.§. quedam

aliȷ vt.M.et sui sequaces voluerunt dicere quod dicunt. ll.ille cõtra.quod obligatio naturalis et ciuilis tollitur ipso iure:per pactum exponitur ex potestate iuris per exceptionem eliditur:et ita concordant.ll.ille ad istam.sed hec solutio est facere vim littere. Item hic non est tollere obligationem:sed est elidere. et ideo ad solutionem horum contrariorum scripserunt ita. Jo. et az.hic: si tu es mihi obligat⁹ naturaliter et ciuiliter ad.x.et facio tibi pactum de non petendo:istud pactum tollit naturalem obligationem et ciuilem elidit:et ita intelliguntur.ll.cotrarie.sed si tu facis mihi postea pactum de petendo:istud pactum non tollit primam naturalem:sed elidit:si dicat aliquis eis quomodo intelligitur iste.§.Respondent ipsi sic.est duplex pactum:vnum est de non petendo:et istud fit ad liberandum:et est pactum de petẽdo quod fit ad obligandum.primum pactum de non petendo tollit naturalem obligationem:et ciuilem elidit. vt institut. de excep.§.quedam posterius de petendo naturalem introductã non tollit:sed ope replicationis elidit vt hic.et est ratio:quia primuz pactum est ad liberandum:et ideo fauorabile. vnde tollit ipso iure naturalem et ciuilem obligationem elidit:et posterius est obligatorium:et sic est odiosum:vnde non tollit ipso iure:sed elidit quia fauores ampliantur et odia restringuntur vt infra de libe. et posthu.l.cum quidam.Item quia promptiores sumus ad absoluendum quam ad condennandum.vt infra de act.et obliga.l arrianus.et ita soluuntur ista contraria.et hoc dicunt tanquaz euangelium:et statim tradunt obliuioni dum tractant de viribus vtriusq; pacti.et dicunt totum oppositum:et dicũt sicut primum pactum de non petendo tollit primam naturalem obligationem ipso iure:sic et posterius pactum de petendo tollit primã naturalem obligationem ipso iure. quare vos dicetis alio modo et sic.ll.ille non sunt contrarie salua auctoritate signantium.verum est quod dicunt.ll.contrarie quod primum pactum tollit ipso iure naturalem obligationem et ciuilem elidit: nec iste.§. vetat hic.scilicet ꝙ primum pactum non tollat naturalẽ obligationẽ ipso iure:sed dicit ꝙ si feci tibi pactum de nõ petendo.x.que mihi debebas naturaliter et ciuiliter:et postea tu fecisti mihi pactum de petendo:et posterius pactum de petendo non tollit primum ipso iure:sed elidit ope replicationis:vt hic.et C.eo.l.pacta nouissima.Or signori his ita premissis restat vt videamus subtiliora.et quia hic fit mentio vtriusq; pacti.queramus que sunt vi
4 res vtriusq; pacti.† et primo videamus vires primi pacti facti de non petendo et circa vires primi pacti magister et discipulus concordauerunt scilicet Joan.qui fuit magister:et azo. qui fuit eius discipulus:et dixit dominus Joannes ꝙ primum pactum de non petendo tria operatur.nam in primo operatur ꝙ primã naturalem obligationem tollit ipso iure.vt.ĩ.de so.l.stichuz aut pamphilum.§.naturalis.et.ĩ.de iureiuran.l.vltima. Item operatur secundum quia primam ciuilem obligationem non tollit ipso iure sed elidit.vt instituta. de exceptio.§.quedam. Itez operatur. et tertium:quia obligat creditorem debitori naturaliter ne petat:et probant hoc istis rationibus:sicut si ego creditor promitterem tibi debitori meo: per stipulationem ne peterem.x. a te que mihi debebas obligor tibi naturaliter et ciuiliter nõ petere.vt.ĩ.solu.mat.l.ex diuerso.ita si facio tibi pactum de non petendo obligor tibi naturaliter ne petam:quia pactum bona fide factum habet in se naturalem equitatem et sic obligationem naturalem.vt.s.eadẽ.l. in princip.Item secunda ratione:vt colligitur.C.de transactio.l.vbi pactum ibi.vbi dicit iurisscon.vinculis fraternitatis.et ita secundum Joan.primum pactum de non petendo tria operatur vt dixi.et illud idem dixit dominus Azo. etiam viribus primi pacti ꝙ tria operetur. Sed ad hanc eorum opi.opponitur et videtur ꝙ nõ sit bona:nec possit defendi duabus rationibus quod dicetur ꝙ pactũ de non petendo obligauit creditorem debitori naturaliter ne petat:nõne lex dicit expsse ꝙ si creditor vel creditrix faciat pactum de non petendo obliget creditorez debitori naturaliter ne petat.nonne.l.dicit expresse quod si creditor vel creditrix faciat pactum de non petendo debitori ꝙ ex illo pacto non obligatur.ĩ.de iure do.l.si pater.§.quod dicitur. sz ipsi respondent.non obstat quod ibi dicitur:ꝙ creditor debitori non obligatur scilicet ciuiliter:obligatur tamen naturaliter non peteret vt.s.dictum est.Uel respondent secundo modo si creditor facit debitori pactum de non petendo ei non obligatur scilicet dare:sed obligatur ei facere.i.amplius non petere. vel quod abstineat a petendo.Sed denuo instatur et opponitur:et hec est fortissima oppositio.cui resisti non posse videtur:quomodo dicam si creditor fecit pactum de non petendo debitori. quod creditor obligatur debitori naturaliter non petere quia iam inueniaz ꝙ idem pactum erit obligatorium et liberatorium et hec sunt contraria.vt.ĩ.de solu.l.qui hominem.et.ĩ.de verborum obligatiõibus.l.inter stipu.§.rem sacram.Ad quod ipsi respondent idem pactum non est liberatorium et obligatorium eodem respectu. quia sunt opposita et contraria.et vno posito tollitur aliud.vt.ĩ de condic.indebiti.l.int.sed diuersis respectibus liberatoriuz est et obligatorium.liberatorium est quantum ad debitorem. in eo quod primam naturalem obligationem tollit.obligatorium est quantum ad creditorem.in eo quod creditor obligatur acquiescere pacto.vel obligatur amplius non petere. et ita idem pactũ diuersis respectibus est obligatorium et liberatorium. nec ẽ hoc nouum nec mirabile.quia alibi est inuenire simile quod vno respectu est aliquid seruitus quod alias est libertas et hec sunt opposita.vt.s.de statu ho.l.libertas.in prin.et.§.seruitus.ecce alti⁹ extollere est libertas in vna significatione.scilicet quod tu possis extollere domum tuam inuito vicino.vt.C.de seruit.et aqua.l.altius et.l.seq.sed in alia significatione altius extollere est seruitus scilicet ꝙ tu tenearis altius tollere domum tuam velis nolis.puta sol vel pluuia offendit vicinum tuum.tamen ne sol vel pluuia eum offendat constituis ei seruit.altius tollere. hic ex necessitate teneris eam altius extollere.vt.ĩ.de seruit.vr.pre.l.j. in princi. vnde non est mirum si pactum diuersis respectibus est obligato
5 rium et liberatorium vt dixi.† Or signori restat vt videamus de viribus secundi pacti.et in hoc discordauit discipulus a magistro.i.az.a Jo.dixit enim Jo.sicut primum pactum de non petẽdo quod facit creditor debitori operatur tria.ita secundum pcm̃ de petendo quod facit debitor creditori operatur tria.nam pmo operatur naturalem obligationem de nouo introductam propter pactum de non petẽdo. quia tenebatur creditor debitori ne peteret.tollit ipso iure posterius pactum factum de petendo. et hic est oblitus Jo.de eo quod supra dixerat in solutione contrariorum.et ita non concordant vltima primis.Item istud secundum pactum de petendo operatur secundum.quia pmã naturalem obligationẽ qua tenebatur debitor creditori elisam per pactum de non petendo facit resurgere et coadiuuat et miscet cum prima ciuili.et ita nõ agetur ex sola ciuili. sed ex naturali et ciuili Istud posterius pactũ operatur et tertium.quia primam elisam coadiuuat:et si opponatur exceptio obstaculum exceptionis tollit ope replicationis vt hic.et C.eo.l.pacta nouissima.et in virib⁹ secundi pacti vt dixi discordauit discipulus a magistro. et dixit az.bene credo verum ꝙ vltimum pactum de petendo naturalem obligationem de nouo introductam qua tenetur creditor debitori ne petat tollat ipso iure:et hic similiter est oblitus az. vt Joan.de eo quod dixerat.s.in solu.contrarior.Item bene credo ꝙ vltimum pactum de petendo primam obligationem elisam coadiuuet:et si opponatur exceptio ꝙ obstaculum exceptionis tollat ope replicationis sed non credo verum esse quod dixit Joan. ꝙ primam naturalem obligationem qua tenebatur debitor creditori elisam par pactum de non petendo faciat resurgere et coadiuuet:quia obligatio semel extincta non resurgit.vt infra proximo.§.et infra de solutionibus qui res.§.areã.et infra.de lega. iij.l.maior.§.si duorum et ita secundũ Az.istud vltimum pactuz de petendo operatur duo tantum.Sed opponitur et instatur ad opinionem Azo.si posterius pactum non facit resurgere primã naturalem obligationẽ elisam per pactũ de non petendo agetur ex sola ciuili obligatiõe:sed quomodo agetur ex sola ciuili obligatione cum sola ciuilis sit inefficax ad agendum:obstante exceptione doli:vel non numerate pecunie: vt instituta.de litterarũ obligatio.§.plane.et.ĩ.de constitut.pecunia.l.iij.§.j. Respondet
a Azo.regulariter verum est ꝙ sola ciuilis obligatio a est inefficax ad agendum.speciale tamen est hic:quia creditor non habet necesse numerare:sed aget prima et si opponat debitor condennabitur.si autem debitor excipiat de pacto de nõ petendo creditor replicabit de pacto de petẽdo vltimo loco facto:vnde dicet creditor debitori noli mittere:et est simile in fortissimo atleta qui vinceret oẽs mulieres si est in vinculis positus et ligatus a vilissima vetula verberatur vsq; ad mortem.quia non audet mutire.quia est ligatus.sed si non esset in vinculis posset mutire et resistere et omnes rumperet.sic est et hic. vnde ex prima ciuili aget cum effectu .sic et alibi est speciale quod agatur ex sola ciuili.quia obtiet effectum naturalis.vt est in litterarum oblig.vt.C.de nõ numerata pecu.l.in contractibus.sic est etiam speciale alibi quod agatur ex sola ciuili in re iudicata.vt quia si condennaris michi ad x.inique et non appellas inducitur ciuilis.quia tollit non inducit.vt.ĩ.de condict.indebiti.l.int.verum debitorem. licet promptiores simus ad absoluendum ꝙ ad condennandum. vt infra de act.et oblig.l.arrianus.et.ĩ.si cer.petatur.l. eius qui in prouĩciam.tamen rebus iudicatis a quibus non est appellatum standum est.vt infra ad trebell.l.cum serno.§.pretor.et.C. de re iudica.l.j.Or signori istas op.non consueui approbare nec modo approbo.et dico quod primum pactum factum debitori de non petendo a creditore operatur duo tantum.nam primam naturalẽ obligationem ipso iure tollit.vt.ĩ.de sol.l.stichum aut pamphilum.§.natural.Item primam ciuilem elidit.vt institut.de exce. §.quedam

a Ciuilis obligatio Adde pro ampliori intelligentia ꝙ ciuilis obligatio est duplex quia quedã ẽ ciuilis obligatio effectu vt i q̃ttuor ꝯctib⁹ ciuilib⁹ q notare in l.ex h iure.ff. de iust.et iu.q̃dã est ciuilis obligatõ approbatione et hec regulr oĩs obligatio nã illa q̃ ẽ de iure gentiũ põt dici naturalis i effectu tñ approbatiõe põt dici ciuil ita bar.i.d.l.ex h iure p gl.quã reputat no.inst.d obig.in princi.

§.quedam.tertiumvero non operatur scilicet quod obliget naturaliter creditorem debitori qd nõ petet: tamen qr in.l.illa si pr.§. quod dicitur.nullo pacto obligatur ei.nam a quo negatur gen⁹ et species: et quia indiffinite loquitur.vnde ita debet intelligi vt argu.infra de leg.pre.contra tabu.pe.bonorum pos.l.j.§.generaliter. Item inconueniens esset dicere q̃ idem pactum esset obligatorium et liberatorium.satis enim est quod parit liberationẽ Item non obstat quod obijcitur de stipulatione: quia stipulatio bene obligat naturaliter et ciuiliter quia si promitto tibi per stipulationem: amplius a te non petere agitur inter me et te, vt tibi obliger: vnde quia volui me obligare: si petam committitur stipulatio: sed in pacto de non petendo facto tibi non agitur vt tibi obliger: sed vt te liberem: igitur parit liberationem non obligationem. Item non obstat quod nudum pactum parit actionem: quia illud verum est si fiat ad agendum non si fiat ad obligandum: vel nisi pactum vltimum fuit stipulatione vallatum. Item secundum pactum de petendo operatur duo tantum: nõ quia dixit Azo.si nouam naturalem parit ad prius debitum: qr nudum pactum parit naturalem obligationem vt supra eadem l.in princip.et illa noua naturalis obligatio miscetur cum prima ciuili: et sic agetur ex naturali et ciuili non ex sola ciuili: ⁊ sic non erit hic speciale vt dixit Azo.quod ex sola ciuili agatur: nec recedetur a regula. Item non credo quod operetur quod dixit Jo.quod primam naturalem elisam per pactum de non petendo faciat resurgere: quia hoc esset contra regulam illam que dixit quod actio semel extincta non resurgit: sed dico quod operatur.secundum scilicet q primam obligationem elisam coadiuuat.et si opponatur exceptio obstaculum exceptionis elidit ope exceptionis vt hic: ⁊.C.eodem.l.pacta nouissima.et si ita dicatis vt dixi nulli iuri obuiabitis nec rationi.scio tamen quod qdaz voluerunt dicere: quod vtrunqz pactum operatur quattuor.primum enim tollit naturalem obligationem. Item inducit aliam naturalem obligationem. Item parit exceptionem. Item elidit ciuilem: sed isti faciunt de vno duo.nam elidere ciuilem et parere exceptionem sunt idem.secundum pactum de petendo similiter quattuor operatur.nam primam naturalem facit resurgere. Itẽ primam ciuilem elisam coadiuuat. Item naturalem tollit et parit replicationem. Item coadiuuat ciuilem: sed coadiuuare ⁊ inducere exceptionem idem est: sed hoc non approbo. Dr signori vltra procedo et quero vt reddam vos certiores: hic dicitur si tu debebas mihi.x.naturaliter et ciuiliter et feci tibi pactum de non petendo: et tu postea fecisti mihi pactum de petendo: quod pri⁹ pactum non tollitur ipso iure: sed ope replicationis. et est ratio quia in stipulationibus ius continetur: in pactis ius versatur. sed nunquid est ita bona ratio. rñ.nedum est bona: sed optima si bene intelligatur.et vt bene intelligatis ex primamus quid est istud dicere: quia in stipulationibus ius continetur.in pact̃ factum versatur. Et certe istud exponitur tribus modis.vno modo secundum Jo.alio modo secundum Azo. tertio modo scdm quod consueui dicere.secundum dominum Jo.hoc vult dicere: quia in stipulationibus ius continetur in pactis factum versatur: ac si aperte dicat: qui agit ex stipulatione facit mentionẽ de iure: quia dicit ita: quia debes mihi.x.ex stipulatione: peto ex stipulatione.x.nam hocverbum debes est verbum iuris: in pactis fit mentio de facto: quia dicit ita quia debebas mihi.x.ex primo pacto tali: et vltimo loco fecisti mihi pactum de petendo.ideo illa.x.peto.at in stipulatione vna stipulatio tollitur per aliam ipso iure: sed pactum non tollitur per aliud.et ideo dominus Jo. exponebat sic.[quod in stipulationibus ius continetur].i.iur̃ vinculum continetur.nam obligatio est iuris vinculum quo necessitate astringimur ⁊c.vt insti.de obligat.in principio.[in pactis factuz versatur] quia dicit creditor: quia fecisti mihi vltimo loco pactum de petendo.ideo.c.peto.od. Dr signori salua auctoritate domini Jo.nulla est hic exceptio quia in stipulationibus ita potest fieri mentio de facto: sicut in pacto: et in pacto de iure sicut in stipu.et ita dicere quia promisisti mihi centum peto centum: et promittere est facti.vt.ff.de cur.fur.l.consilio. Item in pacto potest fieri mentio de iure; quia dicam quia teneris mihi ex tenore pacti ad centum: et ideo peto centum. preterea esto quod illud quod dicit dominus Jo.esset verum quid ad rumbum.et ideo secundum Azonem exponitur sicut prior stipulatio tollit̃ per stipulationem contrariam ipso iure si hoc actum est: quia in stipulatione ius continetur id est mortificatio: quedam i pactis factumversatur id est elisio quedam. Sed quid est istud dicere in stipu.continetur ius id est mortificatio quedam: quia si stipulor a te centum et libero te per acceptilationem: acceptilatio ponit̃ ad mortificandum primam stipulationem: et ideo acceptilatio ponitur ad mortificandum.vt.ff.de transac.l.aquiliana.sed i pactis factumversatur id est elisio quedam: vt si facis vltimo pactũ de petendo nos vis mortificare primum pactum: sed elidere. Dr signori alij exponebant alio modo.⁊ sic quia in stipulationibus ius continetur id est liberatio.in pactis factum versatur id ẽ obligatio: quia si stipulor a te centum: ista stipulatio fit ad obligãdum.si accepto fero fit ad liberandum.et prima obligatio per secundam extinguitur fauore liberationis: quia fauorabiliores sunt.vt.ff.de regu.iur.l.fauorabiliores: sed si facio tibi pactuz de non petendo: et tu facis postea mihi pactum de petendo est obligatorium.vnde inconueniens esset quod pactum obligatorium tolleret pactum liberatorium ipso iure cum odia restringantur et fauores ⁊c.vt.ff.de libe.et postu.l.cum quidam. Dr signori ista sunt bona verba.et si ista fuit intentio iurisconsulti. si inueniebat tale latinum.multum deficiebant sibi verba.ego tamen consueui dicere quod in omnibus contractibus est inuenire factum et ius.si contraho tecum est facti.vt.ff.de cur.fur.l.consilio. obligatio est actio que descendit ex illo facto.et est iuris vinculum.vñ si stipulor a te ex causa legitima. contracta est solẽnis obligatio verbis et iure.ista stipulatio contracta per verba contraria debz tolli.quia nihil est tam naturale q̃ vnũquodqz dissolui ⁊c. vt.ff. de regu.iuris.l.nihil tam naturale est. vnde in stipulationibus ius continetur id est iuris solennitas vnde non est mirũ si prior solennitas tollitur ipso iure per aliam similem.vel per aliam ei contrariam.quia vna solennitas et fictio tollit aliam ipso iure in pactis pactum merum et purum non habet fieri.et satis est si dicatur profiteor ⁊c.vt.ff.eo.l.tale pactum.vnde si facio tibi pcm̃ de non petendo non inspicitur aliqua solennitas. nisi quod dicam volo te mihi non teneri. si tu postea facis mihi pactum de petendo.istud pactum non potest tollere ipso iure primũ pactũ quia facte cause pro infectis haberi non possunt.et ideo posteri⁹ pactum non tollitur ipso iure, sed ope replicationis eliditur. et ideo scriptum est in.l.fictio trahitur ad postliminium que est iuris.non que est facti.vt.ff.ex quibus causis ma.l.deniqz.et infra de cap.et post.re.l.in bello.§.facte autem cause. Dr signori vltio subijcio talem questionem.mutuaui tibi centum. et stipulatus fui a te mihi dari centum.postea feci tibi pactum de non petendo.elapsi sunt triginta anni,postea tu vltimo fecisti mihi pactũ de petendo centuz.postea te conuenio prima actione.tu excipis de pacto facto de non petendo.ego replico de pacto facto de petendo.tu replicas de prescriptione.xxx.annorum.ego replico de pacto facto post prescriptionem.habebit ne locum iste.§. si non possis me repellere pacti exceptione possis saltim repellere exceptione p̃scriptiõis vr̃ q sic.qr om̃e ius ⁊c.vt. C.de pres. xxx.an.l.sicut ⁊.l.oẽs.nec obstat.si vltimo fecisti mihi pactũ de non petendo.quia videris adimere pacti exceptionem non exceptionem p̃scriptionis.sicut est si habeo duplicem seruitutem in domo tua. vt infra de seruit.vr.pre.l.si domus.ecõtra videtur quod habeat locum iste.§.quia agam prima actione.et si excipias replicabo. si tu duplicas de prescriptione.ego triplicabo de pacto facto primo et dicam.vade ad dormiendum.quia ante pactum vltimo loco factum non poteram agere.vnde non fui negligens. ⁊ iõ non currit mihi prescript.vt.C.de anna.except.l.j.in fi. Dr signori in questione ista dico quod per istud pactum de petendo vltimo loco factum videris recedere a pacto de non petendo tibi primo facto.vnde potero te conuenire prima actione.ar.prealleg. legum. ne poteris mihi obijcere excep.prescript.ex quo nõ fui negligẽs vt infra de mor.cau.do.l.quod debitori.

Sed et si pactum. In.§.isto tractatur de simili materia.sz alio ⁊ alio mõ tu tenebaris mihi actione iniuriarum feci tibi pactum de nõ petendo: tu vltimo loco fecisti mihi pactum de petendo: nunquid potero agere contra te: certe non: quia prima actio est sublata ipso iure: et vltimum pactum est inefficax ad agendum: quia non nascitur ex pacto actio: sed ex contumelia.idem est si cõtracta est emptio et venditio ⁊ oĩbus integris existentibus est factũ pactũ quod recedatur ab emptione. nam extincta est actio emptionis et venditionis: si postea facis mihi pactum de petendo nõ agaz prima: quia prima actio extincta non resuscitatur. sed istud pactum proficiet ad nouum contractũ: secus si istud primũ pactuz non tollitur ipso iure sed eliditur: sicut potest videri in actiõe de dote: mulier contraxit matrimoniũ: ⁊ dedit dotem marito ⁊ cõuenit q soluto matrimonio dos ei statim redderetur: postea fit pactum q dos sua die deberet reddi. nam seruabitur posterius pactum: quia per istud pactum vltimo factũ dos sue forme redditur: nec fit deterior conditio dotis ꝑpter istud pactum cuz paciscitur q dos sua die debeat reddi cuz sue forme redditur ⁊ hoc scenola iurisc.approbat.hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ lr̃e [veluti iniuriarũ] sub.que nudo pacto tollitur ipso iure.vt.s.e.l.si tibi decẽ.§.q̃dã.[nõ petitur postea paciscẽdo] scz de petendo. [sublata est] scz ipso iure.⁊ actio semel extincta in perpetuũ nõ resurgit.vt.ff.de solu.l.qui res.§.areaz fallit.s.de nor.l.ij. in fine [ex pacto] sub.vltimo facto de petẽdo.[cõtractib⁹] vt in emptõe

et venditione. [si pactum] scilicet posterius. [substulerit] vt ga factum fuit omnibus integris ex ītibus. vt. ĵ. eo. l. ab empt. [sed proficiet pactum] scilicet posterius [ad nouum contractum [idō quia solo consensu contrahitur obligatio. vt institut. de verboꝝ obligationibus. in fi. [sed vt minueret] vt cum sit vltimo pactū de precio minuendo [renouare primum contractum] sub. et in parte immutare: vt dixi. s̄. e. l. iurisgen. §. adeo. [pacta muliere] scꝫ incontinenti quando dedit dotem: secus si fuisset pacta ex interuallo. vt. s̄. e. l. iurisgen. §. qnimmo. [dos redderetur] sub. soluto matrimonio. non autē tempe statuto a lege: qđ est olim annua bima trima die: hodie vero statim immobilia debent reddi mobilia post annum. vt. C. de rei vxo. acti. l. vnica. §. exactio. [ad ius suum] id est ad primā suā naturā. [nisi dicendū est [mō iurisconsultus paulus cōditor huius. l. respondet tacite oppositioni que posset sibi fieri p. l. ĵ. de pac. l. de die. ⁊ l. attilicinus. [placuit] vnde valet istud pactum vltimum. Or signori habetis hic in fin. huius. §. si primū pactum factum est vt dos statim reddat: ⁊ postea fit pactum vt sua die dos reddatur valet pactum. secus si fieret vt vlteriori die dos redderetur: vt in prealleg. l. de die. et. l. attilicinus. vnde colligitur hic arg. ad questionem qua queritur si impetrat priuilegiū vna ecclesia contra aliā: ꝙ non possit sibi obijci minor prescriptio centū annorū ꝙ tale priuilegiū valeat et prosit ecclesie: nec potest dicere alia ecclesia ꝙ non valeat cum ex hoc ius suum ledatur cum ad ius antiquum reddatur. vt. C. de sacro san. eccl. l. vlt. ⁊ ad hoc est argumentum infra de vsufructu legato. l. si vsufru.

☞ Dolus futurus non potest remitti secus in preterito.

Illud nulla pactione.

† In. §. isto dicit: si facio tibi pactū quod non conueniam te de futuro dolo non valet: sed pactum factum tacite valet. et ideo si paciscor tecum ne agam tecum depositi valet tale pactum: licet videar pacisci ne agam de dolo: sed ⁊ si faciam tibi pactum ꝙ non conueniam te furti vel actione iniuriarum: si feceris non valet tale pactum: quia tale pactum continet turpem causam et remotū est a publica vtilitate: sed post furtum vel iniuriam illatam valet tale pactum: sed ⁊ si facio tibi pactum ne conueniam te interdicto de futura vi non valet: quaten⁹ publicā vtilitatē ꝯtingit: sꝫ si nō ledit publicā vtilitate pcm̄ factū de preterita vi valet. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere [illud nulla pactione] scilicet expressa. [ne dolus] futurus. [re ipsa] id est tacite: quia in deposito. vt. ĵ. depositi. l. j. §. si quis seruum. [quod pactum proderit] id est valet. vnde not. si facio tibi pactum ne agam act. de dolo: si in futurum me decipias non valet sed si facio tibi pactum ne agam depositi valet: quia non ē expressum ne agam de dolo et expressa nocent: non expressa non nocent. vt. ĵ. de regu. iuris. l. expressa. et istud est verum in pactis: secus est in vltimis volūtatibus: quia si aliquis legat liberationē ⁊c. vt. ĵ. de admi. tut. l. quidam. ⁊ ĵ. de libe. le. l. aurelio. §. gai⁹ [obseruanda] siue sint nuda siue vestita vt hic. ⁊. C. eo. l. pacta cōuenta. ⁊ ĵ. de verbo. oblig. l. generaliter. ⁊ l. si plagij. [veluti] ponit exempla. [agā] scilicet futuro ꝓ furto. [si post admissa hec] id est perpetrata [pacisci possumus] et ita no. si paciscar ne agam de futuro furto vel iniuriarum non valet tale pactum vt hic. ⁊ ad hoc facit infra de pactis do. l. conuenire. sed si fiat pactum ne agatur de furto iam commisso: vel de iniuria iam commissa valet vt hic. ⁊. s̄. eo. l. iurisgen. §. si paciscar. [vnde vi] scilicet si vim feceris. [contingit] id est si fiat pactū ꝙ non agatur de publica violentia. [pacisci non possumus] vt in prealleg. l. conuenire. Uel potest legi secundo modo ista littera. [quatenus] id est inquantum. [publicam causam contingit] id est in publica vi. [pacisci non possumus] vt. ĵ. ad. l. iul. l. qui cetu. §. qui vacantem. sꝫ quatenus priuata vtilitate contigerit possumus pacisci. vt. s̄. e. l. iurisgen. §. si paciscar.

☞ Pactum factum super vna re in alia re non nocet nec prodest et quomodo intelligatur.

Et in summa.

Signori iurisconsultus continuat seipsum dicens. dictum est in superioribus si pactum factum est ne agatur de futuro dolo vel furto vel iniuria quod hoc pactum non valet: quia istud pactum ē remotum a re publica: sed si pactum fiat ne agatur de preterito dolo vel furto vel iniuria: tale pactum valet. nunc iurisconsul. dicit quod in summa hoc est tenendum: quia si pactum est remotum re publica super iure publico pactum factum non valet: sed sup priuata re factum valet: sed licet pactum factum super re priuata valeat intelligendum est quod valeat cum illa persona cū qua pactum factum est: et in illa re: sed extra illam rem non valet nec debet seruari. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [et in sūma] quasi dicat et breuiter: et summatim dicitur cum breuiter dicitur. sic ⁊. infra de condict. indebiti lege in summa. [remota sit] id est nō ꝑtineat ad priuatū ꝯmodū vel icōmodū paciscētiū sed ad icōmodū rei publice. [nō ē obſuandū] q2 ius publicum ⁊c. vt infra eodem. l. ius publicum. et ita not. in princip. huius. §. quod pactum quod fit gratia commodi vel incommodi paciscentium valet et debet seruari: sed pactum quod fit super re publica non valet nec debet seruari vt hic et ad hoc facit supra eodem. l. iurisgentium. §. si paciscar. et ideo si fit pactum ne agatur de futuro dolo non debet seruari vt supra proximo ⁊ infra de pactis do. l. conuenire. [conuentio] id est pactio vt supra eodem lege prima. §. conuentionis [neqꝫ alienare] scilicet omnino. [persone] omnimodo. [noceat] subaudi vel prosit. † Or signori no. hic pactum factum super vna re in alia re nec nocet nec prodest: quod est intelligendum hoc modo vt dixi in expositione littere. pactum factū in vna re: in alia re prorsus: alias secū cus. nam tunc nocet vel prodest: ideo si pactum factum est super domo non petenda non nocet super fundo sed si pactum factū ē sup fūdo nō petendo debꝫ valere super fructibus vt non possint peti. vt infra eadem lege. §. sed si generaliter. Item si fit pactum super sorte debet valere super vsuris vt supra si quis cau. l. secunda in principio. Item pactum cum vna persona factum non debet alij nocere omnino. vt. C. res inter alios acta in rub. et in nigro. et ideo dico cum persona omnino alia: quia pactum procura. prodest domino. vt supra eodem lege rescriptum in fine et nocet domino in tribus casibus. vt supra eadem lege. sed et si pactum. Item pactum magistri societatem nocet et prodest vt supra eadem lege. item magistri. Item pactum tutoris prodest pupillo vt supra eadem. l. tutoris. Item pactum factum cum vna persona nocet et prodest alij persone que est eadem supra eadem lege si cum emptore. et l. si tibi. x. §. si pactus. Item pactum factum cum vna persona prodest alteri si interest principalis persone: illi prodest. vnde pactum rei prodest fideiussori: et pactum conrei prodest et nocet conreo vt supra eadem lege et heredi in fine. et. l. idem in principio. et. l. si vnus. Item pactum factum cū vna persona nocet et prodest alij persone. in illis casibus in quibus sententia lata nocet. cum vna persona alij nocet et prodest. vt infra de re iudic. lege sepe. Item pactum factum cum vna ꝑsona nocet alij persone et prodest in his casibus in quibus per liberam personam queritur alij actio: vtputa in mutuo quod est per frequentiam. vt infra si cer. petatur. l. secunda. §. in mutui. et lege certi condict. §. si nummos Item si stipuletur procurator in iudicio queritur domino vtilis. vt infra de procura. l. i cause. §. si ex parte. Item si. vt infra de verborum obligationibus. l. si procuratori. item si. vt infra soluto matrimonio. l. gaius. item fallit in donatione que fit sub modo. vt. C. de donat. que sub modo lege quotiens. Item fallit vbicunqꝫ procurator non est soluēdo vt infra de insti. l. prima et secunda. vt infra de pret. stip. l. in omnibus. al's regulariter per liberam personam non queritur alij actio directa vel vtilis. lꝫ domin⁹ Mart. dixerit queri vtilem: vt plene. no. C. p quas perso. no. acquirit. l. j. et hic.

☞ Minor summa inest maiori.

Si cum decem michi deberes.

† In. §. isto vsqꝫ ad. §. si generaliter ponuntur quinqꝫ casus Et primus casus est talis: tu debebas michi. x. feci tibi pactum de non petendo in viginti. nunquid proderit tibi tale pactum in. x. vt si petam a te. x. obstat mihi doli exceptio vel pacti conuenti. et respondetur quod sic. Secundus casus est talis tu debebas mihi. xx. feci tibi pactum ne. x. petam proderit tibi pactum in. x. et respondetur quod sic: sed in alijs non proderit tibi pactum: quia de hoc non pepigi. Tertius casus est talis: tu debebas mihi. x. aut stichum. postea feci tibi pactum quod. x. a te non peterem. postea a te. x. peto aut stichum: nunquid repellar pacti excep. et respondetur quod sic: quia vbi debentur alternatiue due res solutione et acceptilatione vnius rei tota obligatio resoluitur. sic et pacto facto de vna petenda. tollitur tota obligatio. quartus casus est. si tu debebas mihi decem aut stichum et feci tibi pactum ne petam a te decem sed stichum possim petere. si petam stichum non obstat mihi doli exceptio. Quintus casus est. si debes mihi decem aut stichum. et feci tibi pactum ne petam a te stichum agebatur tamen inter me et te vt decem possim petere. si decem petam non obstat michi doli exceptio. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [placet] quare quia si paciscar ne petam. xx. per consequens paciscar ne petam decem quia in toto pars continetur. vt infra de in litem iuran. l. cum furti. ⁊ infra de verborum obligationibus lege prima. §. si stipulanti. ⁊ lege inter stipulantem. [Item si cum. xx.] incipit secundus casus. [debeam] quia pactum in vna re factum in alia re nec nocet nec prodest. vt supra proximo. §. dixi. [sed si stipulatus] incipit tertius casus. [aut stichum] subaudi alternatiue. [de decē] scilicet tm̄. [resolui] id est tollit [submoueri] sub. except. pacti. Or signori custodiatis vos hic. quia hoc ē planum quod debes mihi. x.

mihi.x.aut stichum quod vtrunqꝫ est in obligatione:ꝛ alter est i solutione:vnde si soluis vnum tota tollitur obligatio.vt.ꝭ.de iure dot.l.plerunqꝫ.in fine.sed in petitione videtur mirabile quod petitione vnius rei tota tollitur obligatio cum non liceat alteram petere precise sed vtranqꝫ.vt institu.de actionib⁹.§.preterea.Ad istud vos dicetis quod istud quod hic dicitur debet intelligi sic: si debes.x.aut stichum:ꝛ peto a titio qui suscepit iudicium pro te animo nouandi alteram rem quod liberaris: ꝛ tollitur tota obligatio contra te:vt.ꝭ.de solu.l.solutiõe.Uel potest dici quod istud quod hic dicitur est intelligendum quando debes mihi.x. aut stichum alternatiue:ꝛ peto a te.x.vel stichum quod liberaris petitione vnius:sic est sententia absolutoria a qua non appellaui:quo casu tollitur obligatio p exceptionē. vel est intelligendū quod hic dicitur quod liberaris petitione vnius facta sententia condennatoria:ꝛ postea secuta solutione.Sed opponitur ꝛ videtur quod non tollatur tota obligatio secuta acceptilatione.vt.ꝭ. de acceptila.l.per iusiurandū.§.stichum.Ad istud potest ita dici petitione ꝛ acceptilatione vnius rei tota dissoluitur obligatio: si hoc actum est vt tota obligatio tollatur vt fuit hic: alias non vt ibi: quia ibi in contrarium agebatur:scilicet vt alter vel alter remaneret in obligatione.et ad hoc accedit quartus casus qui sequitur: sed si id actum ꝛc.[sed si]incipit quartus casus[opponenda] quia pactum factum super vna re: non nocet in alia vt supra proximo.§.dixi.[idem est]per contrarium subaudi.et incipit quintus casus.[conuenerit]subaudi.ꝛ de decem petendis conuenerit.

1 ☞ In obligatione generis nullus certus est in obligatione sed determinandus per solutionem sic.Et qui in obligatione alternatiua.

Sed si generaliter.

In.§.isto dicitur: si tu debebas mihi hominē in genere:ꝛ feci tibi pactum ne stichum peterem:si volo petere stichum de quo pactus sum:repellar exceptione pacti conuenti sed si alium hominem petam non repellar.hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere.[hominem debeas]quia promisisti hominem in genere.[petam]in specie.[opponitur]quia facio contra pactum:quod non licet.quia ait pretor ꝛc.vt.s.eo.l.iurisgētiuꝫ. §.pretor.[recte agam.]ideo quia pactum factum super vna re in alia non nocet.vt.s.ea.l.§.et in summa dixi.¶ Or signori dominus Joan.ꝛ Azo.faciunt magnam vim circa.§.istum ꝛ nō esset tanta vis facienda.ꝛ statim insistunt ita ad.§.istum:hic dicitur si debes hominem in genere ꝛ paciscor de non petendo stichum: si petam postea stichuꝫ ob.mihi pacti exceptio.sed videtur quod si debeas hominem in genere non possum petere precise stichum vt institu.de actio.§.preterea.ergo non habeo actionem vnde nō possum experiri vt.ꝭ.de nego.gest.l.si pupilli.§.videamus.si non habeo actionem:ergo non possum repelli exceptione: quia exceptio est actionis exclusio.vt.ꝭ.de exceptionibus.l.j.Ad quod ipi respondent si debes mihi hominem in genere veruꝫ est quod nō possum petere stichum in specie.quare?quia omnis homo est in solutione.si ergo precise peto stichum.ꝛ feci tibi pactuꝫ de eo nō petendo obstat mihi pacti exceptio que est intentionis exclusio non actionis.nam duplex est exceptio iuris. ꝛ de illa non loquimur. alia est exceptio facti siue intentionis.ꝛ de illa loquimur hic.¶ Or signori si placet potestis dicere leuius hic tu promisisti mihi hominem in genere data electio.mihi quod eligerem queꝫ vellem.feci tibi pactum quod stichum non eligerē vnde habebaꝫ hic actionem.vnde si stichum petam obstat mihi pacti exceptio. Sed denuo circa.§.istum instatur sic.si tu promittis mihi hominem in genere. est omnis homo in obligatione an est omnis homo in solutione.si omnis homo est in obligatione ergo mihi est electio si omnis homo est in solutione ergo tui debitoris est electio.ꝛ si aliud non est actum quid ergo dicemus.ꝛ certe videt per.§.istum quod omnis homo sit in obligatione. Item quod omnis homo sit in obligatione ꝛ ex eo apparet quod si tu ꝑmittis mihi hominē in genere propter generalitatem sermonis oīs homo videtur comprehendi.vt.ꝭ.de leg.ij.l.meuius.§.si duobus econtra videtur ꝙ omnis homo non sit in obligatione quia non possum petere aliquem precise.vt instit.de act.§. preterea. Item l.videtur velle ꝙ quēlibet soluendo libereris.vt.ꝭ.de condict.indebi.l.cum his.§.vlti.Item si diceremus quemlibet hominē esse in obligatione ꝛ non in solutiōe si stichus fieret me⁹.licet postea
1 desineret esse meus non licet tibi euꝫ mihi soluere.ꝛ lex dicit ꝙ sic vt.ꝭ.de solu.l.qui decem.§.si stichum.† Quare vos dicetis ꝙ ve
a rum est ꝙ si debes mihi hominē in genere[a] quod omnis homo est in solutione non in obligatione nisi aliud actum sit vel nisi in legato hominis vt.ꝭ.de leg.j.l.in legato.sed si debes mihi duo alternatiue vtrunqꝫ est in obligatione.alterū est in solutione vt ꝭ.de iure dot.l.plerunqꝫ.nisi alter moriatur vt.ꝭ.de contrahenda empt.ꝛ vendi.l.in emptione.§.penultimo.in legato tamen generaliter relicto:puta si seruus mihi legatur:dicimus fore electionem legatarij:vt argumentum.ꝭ.de solu.l.prima.ꝛ institu. de lega.§.sed ꝛ generaliter.vel potest dici:si legatur homo in genere debet esse legatarij electio : sed si legatur homo incertus: tunc heredis debet esse electio.vt infra de legatis primo.l.prima.Sed denuo ad.§.istum videtur contraria quedam.l.vt infra.de accepti. l.ꝛ per iusiurandum.§.si hūs.Ad quod potest dici secundum Azo.hic loquimur in pacto facto de non petendo quod pactum non extinguit obligationem.ibi loquimur in acceptilatione: et acceptilatio est ymaginaria solutio vt institu. quibus modis tollitur obligatio.§. item acceptilatio.ꝛ ad hoc est argumē. ꝭ.de libe.le.l.si quis reum.vel potest dici hic agebatur ꝙ stichum nō possum petere in.l.contraria agebat ꝙ nec stichuꝫ nec alium possem petere.

1 ☞ Promittens non petere totum remouetur a petitione cuiuslibet partis eius.

1 ## Item si pactus.

† In.§.isto dicitur:fui pactus tecum ne hereditatem titianaꝫ peterem.postea peto singulas res tanquam heres:nunquid obstat mihi pacti exceptio certe sic.sicut si conueni tecum ne a te petam fundum ꝛ petam fructus obstat mihi doli exceptio. similiter et si conueni tecum pacto ne nauim a te petam : et naue dissoluta petam singulas res repellar doli exceptione: nisi specialiter aliud actum sit. hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere. [ad aptanda erit]quia in toto pars continetur.vt argumentuꝫ infra de exceptione rei iudicate.l.si quis cum totum.et hoc est verum nisi aliud actum esset.vt in fine huius.§.dicitur.Item hoc est verum in pacto. scilicet in sententia.vt.ꝭ.de exceptione rei iudicate.l.si quis.in fine.ꝛ.l.sequenti.Et est ratio: quia sententia non est maioris auctoritatis quam pactum hoc cum iudicium redditur in inuitum.vt infra de verborum obligatio.l. inter stipulantem.§.primo.[ꝛ vsufruc.petam]subaudi adaptanda erit pacti conuenti exceptio.Sed quomodo si paciscar ne petam fundum:possum petere vsumfructum.ex eadeꝫ causa:ꝛ certe videtur quod non possum petere vsumfructum. nam si dominus eram non potui habere vsumfructum formalem.vt infra.de seruitutibus.l.in re communi.Responde. peti ex eadem causa non sibi dari vsumfructum.sed petit aduersario denegari. vnde negatoria actionis petit vsumfructum causalem : nam actio negatoria domino fundi datur et non possidenti.vt infra si vsufruc. petatur.l.penultima.§.vltimo.vnde agam negatoria actione: si pactum non obstaret : puta dicendo tu non debes habere vsumfructum.cum liber sit vt infra si seruitus vendicatur.l.secunda.et.l. harum.et.l.egi.[est]quia tunc conuentioni statur: quia contractus legem ex conuentione accipiunt.vt.ꝭ.depositi.l.j.§.si cōueniat.

1 ☞ In pactis liberatorijs si nō valet qō ago vt ago valet vt valere potest.

Si acceptilatio inutilis fuit.

1 † In.§.isto dicitur quod inutilis stipulatio habet in se tacitum pactum:vnde si libero te per acceptilationem ꝛ est inutilis si postea vellem a te petere illud a quo te liberaui per acceptilationem: repellor taciti pacti exceptione.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[inutilis fuit]subaudi ratione obligationis super qua interponitur : sed vbi est exemplum in terminis et certe vos ita ponetis.emi a te rem illam pro .x. et rem illam mihi tradidisti : tu postea ab illis decem liberasti me per acceptilationē ex causa donationis hoc casu est inutilis quia debet interponi sub obligatione contracta verbis.cum nihil sit tam naturale ꝛc.vt infra.de regulis iuris.l.nihil.vnde licet hoc casu acceptilatio sit inutilis : tamen si tu petas a me precium repellam te taciti pacti exceptione vt infra de rescindenda vendicatione.l. cum emptor.¶ Or signori ex.§.isto videtur colligi argumentum pro sententia seu pro opinione Mar.qui dicebat quod omnis inutilis stipulatio habet in se tacitum pactum nisi eos contracensisse probetur.ꝛ pro eo inducit infra de acceptila.l.an inutilis.secūdum quod est pysana.sed dominus Bul.contradicebat ꝛ dixit quod acceptilatio inutilis non habet in se tacitum pactum nisi hoc ageretur vt hic.ꝛ pro oponione Bul.facit.l.preallega.secundum quod est ibi communis littera.ꝛ quod hic dicit tacita pacti id actum videtur.[ne peteret]sub.in hoc quoqꝫ consensuꝫ habeat.¶ Or signori in isto articulo distinguendū est ꝭm Joan.et Azonem aut acceptilatio est inutilis ratione inepte conceptionis vt quia non fit pure:sed in diem vt.ꝭ.de regu.iuris.l. actus. et tunc non habet in se tacitum pactuꝫ.ꝛ tunc sententia domini Bul.est vera aut est inutilis ratione obligationis super qua interponitur ꝛ tunc habet in se tacitum pactum vt hic.ꝛ in preallega.l.cum emptor.ꝛ.ꝭ.de acceptilat.cum acceptilatum.ꝛ.ꝭ.de constitu.pecu.l.j.§.j.

a ¶ In genere adde ꝙ i obligatiōe generis nullus certꝰ est i obligatione s; determinādus p solutionē.sic illeq soluit ab initio fingit fuisse in obligatiōe ita no.ꝫ bar.i.l.ij.§.j. in fi.cōmenti.ff. de vb.ob.p gl.in.l. meui⁹.§. duob⁹ vsi.hoies in fin. mag.gl.ff.ō le.ij

Seruus hereditarius.

In.§.isto dicunt duo. Primo dicit si seruus hereditarius paciscitur cũ creditore hereditario ne a titio herede futuro petat non valet.q2 adhuc dñs hereditatis nõ erat Scdo dicit si seruus hereditarius paciscit cum creditore hereditario ne ipse petat: istud pactũ q2 est in rem pficit futuro heredi ita qd querit sibi pacti except. hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[seruus hereditarius] ꝛ dicit seruus hereditari⁹ hereditatis iacentis vt.j.de acquiren.possess.l.j.§.eum apud.[futuro nominatim] idest expresso proprio nomine futuri heredis.q2 dixit.tu creditor facis mihi pactum quod a titio herede futuro non petes.[dominus] idest heres.[si in rem] quia pactus est seruus cũ creditore hereditario ne petat.[acquiri potest] quia querit hereditati ꝛ per eum heredi futuro.¶Or signori notetis hic tres casus: cum seruus paciscitur cum creditore hereditario aut paciscitur nominatim ne a titio futuro herede petatur: aut paciscitur ne ab herede petat: aut paciscitur ne petatur. In primo casu quia titius nondum heres est: non valet vt hic.ꝛ infra de stipulatione seruorum.l.si ex parte.§.vltimo. In secundo casu valet pactum.vt infra de stipula.seruorum.l.seruus hereditarius. In tertio casu similiter valet pactum; quia videtur pacisci hereditati ꝛ per eaz queritur pacti exceptio heredi vt in fi.huius §.dicitur od.

1 ¶Pupillus paciscẽdo nõ põt suã cõditionẽ deteriorẽ facere sed meliorẽ sic.

2 Pupillus primus pubertati si paciscat sine auctoritate tutoris qualiter obligetur.

3 Adultus si paciscatur sine auctoritate curatoris qualiter obligetur.

Contra iuris ciuilis regu.

In.l.ista vsq3 ad.§.si filius. Primo ponitur quedaz regula. Secundo probatur illa regula vera esse pluri
1 bus exemplis. †Hec est regula ꝙ pacta facta contra regulam iuris ciuilis nullius sunt momenti.exempla regule sunt hec. Si pupillus paciscitur cum debitore sine auctoritate tutoris ne petat in perpetuum vel ad tempus puta intra quinquennium nõ valet.nam si non potest ei solui sine tutore: nec debet posse remittere debitũ sine tutoris auctoritate secus est econtra.nam si pupillus paciscitur cum creditore suo sine auctoritate tutoris ne a se petat valet tale pactum: quia ex tali pacto pupillus facit suaz conditionem meliorem non deteriorem: ꝛ pupillus potest facere suam condictionem meliorem sine tutoris auctoritate. Idem est si curator furiosi vel prodigi paciscitur ne a furioso petatur vel a prodigo: nam tale pactum valet: secus est econtra.nam si debitor paciscitur cum curatore furiosi vel prodigi ne ab eo petatur debitum in perpetuum vel ad tempus: non valet tale pactum: quia esset nociuum furioso vel prodigo.hoc dicit principiuz huius.l.vsq3 ad.§.si filius.videatis expositionem littere.[contra iuris ciuilis regulas] subaudi vel contra iuris pretorij: vel cõtra iuris naturalis: quia sicut pactum factum contra legem non valet: ita pactum factum contra edicta pretorum vel contra ius naturale: vel contra bonos mores non valet vt.s.eo.l.iurisgentium §.pretor ait.ꝛ.C.eo.l.pacta conuenta ꝛ.j.soluto matrimonio.l.alia.[veluti] ponit exempla regule.[peteret] subaudi in perpetuum quia tale pactum non valet.[naz nec ei] idest pupillo.[potest].¶Or signori verum est quod non potest solui pupillo sine tutoris auctoritate et soluens non liberatur si pecuniam sibi solutam pupillus perdit: sed si pupillus haberet pecuniam saluaz esset locupletior: tunc soluens liberatur doli mali exceptione. vt.j.de solut.l.in pupillo.ꝛ.C.de vsucap.pro emptore.l.vltima. Itez non liberatur debitor soluens pupillo sine tutoris auctoritate: nisi solueret iudice iubente vt.j.de mino.l.ait pretor.§.permittitur.insti.qui.ali.licet vel non.§.nunc videndum.[receptuz est] s3 conditionem suam non faciunt deteriorem vt.j.de aucto.pre.l.obligari.in principio.fallit tamen in casu: quia sicut pupillus non potest facere suam condictionem deteriorem sine tutore: ita nec meliorem. Et est ille casus talis quod hereditatem delatam pupillo non potest sibi pupillus acquirere etiam lucrosam sine tutore.vt instituf.de auctorita.tutorum.§.nec3.ꝛ.j.de auctoritate pre.l.obligari.§.nec3. Sed que est ratio quare pupillus nõ potest acquirere hereditatez etiam lucrosam sine tutoris auctoritate: quia posset esse quod esset implicata litib⁹.vt.j.de mino.l.minoribus.sed hec ratio non est bona quia.l.ponit pro constanti: quod lucrosam non potest adire sine tutore. Unde dicetis pupillus non potest obligari sine tutore vt in.l.obligari sed dum acquirit hereditatem obligatur vt.j.ex quibus causis.l.apud Julianum.in fine.ꝛ.l.sequen.vnde quia non potest obligari sine tutore.ideo non potest acquirere locrosam hereditatem sine tutore: vt hec ratio assignatur.j.de acquirenda hereditate.l.more.[s3 nõ econtra] subaudi possunt facere isti pactum debitoribus istorũ de non petendo animo donandi.vt.C.eodẽ.l.pactum curatoris: quia tutor ꝛ curator loco domini habetur duz bene administrat non dum pupillum spoliat. vt.j.de fur.l.interdum.§.qui tutelã. ¶Or signori habetis hic quod pupillus sine tutoris auctoritate non potest pacisci vt condictionem suam faciat deteriorem sed meliorem sic: ꝛ ideo vt plene liqueat articulus iste ita distinguetis: cum pupillus paciscitur: aut paciscitur cum tutoris auctoritate: aut sine tutoris auctoritate: si pupillus paciscitur cum tutoris auctoritate valet pactum si suam condictionem facit meliorẽ vt hic ꝛ.j.de verborum obligatio.l.is cui. sed ꝛ si facit suam condictionem deteriorem similiter valet pactu3: sed lesus restituitur vt.C.si tutor vel curator inter.l.etiam.ꝛ.l.etiam.ꝛ.j.de minorib⁹ l.qui omnia.si autem paciscitur sine tutoris auctoritate pupill⁹ hic subdistinguo: aut est infans vel est proximus infantie: aut est proximus pubertati.ꝛ quis dicitur infans si est minor.vij.annorum vt.C.de iure deli.l.si infanti.dicitur proximus infantie qui est minor plus septennio qua3 pubertati: vt si habet octo annos sed si est egressus octauum ꝛ dimidium annum: vt quia est in nono vel in decimo anno dicitur proximus pubertati: multo forti⁹ si peruenit ad duodecimum annum vel ad tertiumdecimum: lic3 quedam .l. videatur velle quod pupillus est proximus pubertati: cui deest semestre tempus.vt.j.de excusat.tutorum.l.non tantum.in principio.sed illud non obstat: quia verum est quod dicitur in.l.illa.sed ego non dico illum tantum proximum pubertati cui deest semestre tempus: immo dico illum proximum pubertati qui habet decimum annum ꝛ dimidium.ꝛ sic potest intelligi.j.de regulis iuris.l.in negocijs.¶Or signori redeamus ad distinctionem nostram: si pupillus est infans vel proximus infantie: ꝛ paciscitur sine tutoris auctoritate non oblagatur nec naturaliter nec ciuiliter: quia caret omni intellectu: ꝛ in contractibus seu in pactis requiritur consensus ꝛ eius etas quid videat ignorat vt.j.de actio.ꝛ obligationi.l.antepenultima.ꝛ.j.de verboru3 significatio.l.pupillus.ꝛ.j.de conditione indebiti.l.quod pupillus. Si autem pupillus est proximus pubertati ꝛ paciscitur hic refert dixerũt dominus Jo.ꝛ Az.aut paciscitur sine tutoris auctoritate: quo casu obligatur naturaliter tantum non ciuiliter. vt.j.de nouat.l.j.in fine.nec cu3 suo tutore pacisceretur: quo casu non obligatur nec naturaliter nec ciuiliter vt.j.de auctoritate prest.l.pupillus.in principio.nisi efficeretur locupletior: quo casu pupillus proximus pubertati non obligatur naturaliter ꝛ ciuiliter ei cum quo paciscitur quantum est factus locupletior.vt.j.commo.l.iiij.in principio.ꝛ.j.ad.l.falcidiam.l.pupillus.vel nisi dolum committeret: quia tunc ratione doli tenetur insolidu3 vt.j.depositi.l.j.§.an in pupillum.ꝛ.C.si minor se maiorem dixe.l.ij. Sed signori salua auctoritate dominorum Joan.ꝛ Az.hoc non credo esse verum: nam secundum ipsos si adultus habẽs curatorem paciscit sine eo: hunc contractum seruari non oportet.ipso iure.vt.C.de in integ.restitu.l.si curatorem habens ꝛ ipsi supra dixerunt quod si pupillus proxim⁹ pubertati paciscitur sine eo non obligatur naturaliter: sed certe ratio naturalis suadet cõtra.quia si adultus habens curatorem contrahit sine eo: nõ obligatur naturaliter nec ciuiliter ipso iure: multo fortius pupillus si contrahit vel paciscitur sine tutore non debet obligari ipso iu
2 re: ꝛ ideo puto aliter dicendum. †ꝛ sic si pupillus proximus pubertati paciscitur sine tutore obligat naturaliter.vt.j.de nouat.l.j.in fi.nisi efficeretur locupletior: quo casu obligatur naturaliter ꝛ ciuiliter inquantũ est factus locupletior vt in prealleg.l.j.com.l.iiij.in prin.vel nisi dolum cõmitteret q2 tunc ratione doli tenet vt.j.depositi.l.j.§.an in pupillum. Si autem habet tutorem ꝛ paciscitur sine eo non obligatur naturaliter nec ciuiliter ipso iure ad instar adulti qui habet curatorem ꝛ contrahit sine eo qui nõ obligatur naturaliter nec ciuiliter ipso iure: vt in prealleg.l.si curatorem habens.ꝛ.C.de inuti.stipulationibus .l.j. fallit in duo
3 bus casibus supra relatis. †Sed quid si adultus paciscitur nunquid obligatur. Rñd. refert aut ipse caret curatore quo casu obligatur naturaliter ꝛ ciuiliter vt.j.de ver.obliga.l.puberes. sed lesus potest restitui vt.j.de mino.l.j.ꝛ.C.de in integ.resti.l.si curatorem habens.in fi.si autem habet curatorem ꝛ cum eius auctoritate paciscitur ꝛ obligatur naturaliter ꝛ ciuiliter.sed lesus potest restitui.vt.C.si tutor vel cura.inter.l.etiam.ꝛ.l.etiam.si aute3 paciscitur sine eius auctoritate s̃m Jo.ꝛ Az.nec naturaliter nec ciuiliter obligatur ipso iure.vt in prealleg.l.si curatorem habẽs quia hoc videt fieri.l.prohibente.vnde pro casso ꝛc.vt.C.de leg.ꝛ cõ.l.non dubiũ in fi. Uel potest dici ꝙ si adultus habens curatorem paciscitur ꝙ obligatur naturaliter tantũ cũ habeat intellectum: sed hunc contractum seruari nõ oportet iure ciuili q2 ciuiliter non obligat s3 natural'r tñ.ꝛ sola naturalis obligatio est inefficax ad agendum vt.j.de solutio.l.stichum aut pamphilum in principio.

Pactum

Pactū de non petendo factū ab eo qui nō potest petere est nullū. Item in generali z libera concessione non venit donatio. Item in ipso contractu potest filius paciscēdo ṗindicare patri et seruus domino.

Si filius. †In. §. isto cum. l. seq. z prin. se. dicitur si filius vel seruus pactus est cum suo debitore ne ipse ab eo peteret tale pactum est inutile: sed si generaliter pacisceretur cum debitore suo. vt puta quia pactus esset cū eo ne pecunia a se peteretur: tale pactum valet si habent liberam peculij administrationem z paciscuntur non donandi causa. z hoc illa ratione. quia cum filio vel seruo conceditur libera peculij administratio non conceditur ei donare: quia donare est perdere: z ita si paciscuntur donandi causa non valet eorum pactum: sed si paciscuntur non gratis sed accepto aliquid quod non sit minus vel amplius eorum pactum bene valet. Unū sciatis quod si seruus credit pecuniā z paciscitur de dilatione danda bene valet. z hec vera sunt in seruo sed in persona filij aliquando valet pactum: factum ab eo. ecce si filiusfami. habet actionem iniuriarum z paciscitur ne iniuriarum agat valet tale pactū z nocebit exceptio pacti ipsi filio volenti agere actione iniuriarum: sed ipsi patri nō nocebit si velit agere actione iniuriarum propter iniuriam illatam filio suo. hoc dicit iste. §. cū. l. sequen. z prin. l. sequen. videatis expositionem littere. [ne ipse] scilicet filius vel seruus. [inutile est pactum.] idest inefficax omnibus in suo statu manentib⁹ nam in seruo etiam sine pacto agere in iudicio non posset: quia non potest in iudicio interesse. vt. C. de indic. l. seruus. in filio autem est verū quibus casibus non potest esse in iudicio sicut erat olim. nam pauce actiones competebant filio vt. ff. de actio. z obli. l. filiusfamilias. z. l. in factum. z istas per paucas actiones nō poterat intendere filius nisi patre absente vel suo procuratore. vt. ff. de iudic. l. si longius. z. ff. si certum petatur. l. filius. z hoc etiā innuitur. ff. eo. l. in personam. in principio. [quod z ipsum] scilicet vt etiam si habeant liberam peculij administrationem quod possint pacisci. [non est expeditum.] idest non est semper verum: qz possint pacisci gratis. sed non gratis. z hoc annectit. [nam zc. ius eum non habere] quare: quia cum pater vel dominus concedit liberam peculij administrationem filio vel seruo non concedit ei perdere. Nam donare est perdere vt. ff. de dona. l. filiusfamilias. [sinautem domini pecuniam crediderit] sub. seruus. nā s. de peculiari dixit. ¶ Or signori caueatis vobis: quia si non bene intelligatis. l. ista vobis videretur fatua: z ideo vos eam ita intelligatis si seruus crediderit pecuniam domini z paciscitur super ipso credito valet tale pactum intelligatis vt dixi in casu. si paciscitur super dilatione danda vel si paciscitur super vsuris prestandis sed si pacisceretur quod pecuniam in perpetuū non peteret dominus. non valeret tale pactum vt. s. in principio huius §. habuistis. quia filius vel seruus patris vel domini potest facere meliorem condictionem paciscendo non deteriorem vt. ff. de regulis iuris. l. melior. z. C. e. l. seruus. [ne] idest an. [habet actionē veluti iniuriarum] sub. suo nomine. nam per paucas actiones filiusfamilias suo nomine olim habebat vt. s. eo. l. contra iur. §. si filius. plene dixi. [quin] pro ꝙ. [volenti] scilicet nomine suo vel filij. [non oportet]. ¶ Or signori videtur quod iurisconsultus non respondeat ad questionem an filio nocitura sit pacti exceptio. Sed certe respondet: quia vbi act. iniuriarum competit filio z filius paciscitur quod non aget act. iniuriarum nocet filio except. pacti non patri. vt hic dicitur. z no. hic vt breuiter tollatis quedam contra. ar. est duplex actio iniuriarum: est iniuriarum actio que descendit ex edicto pretoris. est act. iniuriarum que descendit ex. l. cor. est act. iniuriarum que descendit ex edicto pretoris: si filio dicitur conuitium ex hoc conuitio vna actio nascitur. mihi patri z alia filio: si filius paciscitur super sua act. que ei competit nocet et non mihi patri. vt infra de procura. l. non solū. §. si pater. est actio iniuriarum que descendit ex. l. cornelia si pulsatur caput filij: z ista competit soli filio z ei soli datur actio. vt infra de iniurijs. l. lex cornelia. §. illud. z istam posset pater intēdere vt legitimus administrator filij. vt. ff. rem ratam haberi. l. si sine in fine.

Per stipulationē nouandi animo interpositā pctū tollitur vel elidit si sequens committit vel committi posse speratur alias secus.

In personam.

Qui pecuniam. †In. §. isto dicitur titius pecuniā mihi debebat: ponamus. x. illā. x. que mihi debebat stipulatus sum a seruo: nunquid si postea illa. x. petam a titio repellar pacti conuēti excep. respondetur quod sic. sed ex illa stipulatione datur mihi act. de peculio in dominum si seruus habebat iustam causam intercedendi: quia tantundem ei debebat ex causa peculiari: sed si forte non daretur act. de peculio in dominum vt quia non habebat iustam causam intercedendi: tunc non ob. mihi excep. pacti conuenti si petam. x. a titio: similiter non ob. mihi pacti conuenti excep. si erat seruus z credebā quod esset liber. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [stipulatus est] scilicet animo nouandi. [debuit.] seruus ex causa peculiari. ¶ Or signori ad. §. istum oppo. sic: hic dicitur ꝙ si titi⁹ debet mihi. x. z stipulor postea illa. x. a seruo: si postea petam a titio obstat mihi excep. pacti si iustam causam intercedenti habuit seruus: sed videtur contra. quia videtur quod obligatio naturalis z ciuilis possit trāsfundi in solam naturalem: vnde videtur quod titius ipso iure sit liberatus nō quod repellatur pacti excep. vt insti. qui. mo. tol. ob. §. preterea. Rñ. hic dicimus ꝙ sui stipulatus a seruo animo nouandi. x. que titius mihi debebat: vnde ob. mihi pacti excep. que est intentionis exclusio non iuris: z simile no. s. e. l. si vnus. §. et generaliter. Si dicit cur postea adhibetur distinctio. Respō. qz istud actum erat in ipsa stipu. facta animo nouandi ꝙ si seruus teneretur liberaretur titius non alter vel potest dici ꝙ hic nō fui stipulatus. x. a seruo animo nouandi que mihi titius debebat: sed agebatur iter me z te ꝙ liberatur titi⁹ si possē petere a seruo vnde datur mihi pacti exceptio: vt hic secus si stipulatus fuissē. x. que mihi titius debebat a seruo animo nouādi: quia tunc trāsfusa est obligatio ciuilis z naturalis in seruum: quo casu sine possum assequi. x. a seruo siue nō liberatur titius vt in. §. ṗterea.

Si sub conditione. In. §. isto dr̄ si titius debebat mihi. x. pure illa x. stipulor a te sub conditione deficit conditio postea nunquid si petam a titio. x. repellet me doli excep. respōdetur ꝙ non. h. d. iste §. videatis expositionem littere. [non esse opponendam] sed ṗdente conditione nō possum petere a titio: qz sua pura obligatio a titio suspensa est ꝑ conditionem nec a te possum petere cōditione pendente sed deficiente cōdit. pura obligatio titij remanet in suo statu. Unde petere possum a titio vt. ff. si cer. pe. l. pecuniam z ff. de edic. inde. l. iul.

Pactum contra tenorem. l. priuatam vtilitatem continentis valet.

Pacisci ꝯtra edictū curu.

†In. l. ista dicitur vendidi tibi rē: ponamus morbosam vel vitiosam z specificaui tibi morbum rei vel vitium: z dixi quod nolebā tibi teneri de morbo vel de vitio rei: modo queritur vtrum istud pactum valeat: respōdet iurison. quod sic: siue interponatur incontinenti siue ex interuallo. hoc dicit ista. l. videatis expositionē littere. [paciscī ꝯtra.] idest ṗter. similis expositio no. C. de re. cre. l. nec filius. ꝯ z ad qd dicam. h. ff. videbitis. [siue postea]. i. ex interuallo: z intelligatis. l. istam cum pactum est appositum: z incontinenti parit act. z excep. vt. s. e. l. iur. gen. §. quinimmo. quia que incontinenti fiūt in esse videntur. vt. C. e. l. petens z. ff. si certum petatur. l. lecta. sed si appositum est ex interuallo pactum parit excep. tantū. vt. C. e. l. legem. z. s. e. l. iur. gen. §. sed cum nulla. z ibi dixi. ¶ Or signori ad legem istam instatur z opponitur z videtur ꝙ non possit stare: h dicitur ꝙ pactum appositum contra edictum edilium curulium valet: sed videtur ꝙ non valeat: quia fuit appositum contra legē vnde videtur cōtra. s. e. l. iur. gen. §. pretor ait. z. C. e. l. pacta. ad ꝙ vos dicetis vt dixi in expositione littere. hic non fuit interpositū pactum contra edictū curulium: sed fuit interpositum preter edictum curuliū ꝙ dixi venditor: vt dixi in casu: z ad hoc facit. ff. de edi. edic. l. queritur. §. cū venditor. sed in. l. ꝯtra. fuit interpositum pactū ꝯ leges z edicta ṗtor vnde nō vā sic z alibi stipl'o interposita ꝯ legē nō valet: sꝫ interposita ṗter legem bene valet: ecce si stipulor alteri. x. dari ista stipulatio est interposita contra legem non valet vt. ff. de ver. ob. l. stipulatio ista. §. alteri. sed stipu. interposita preter legem vt quia stipulor alteri dari: z mea interest valet stipulatio vt. ff. de verbo. oblig. l. stipulatio. §. stipulatio. z. l. liber homo. in fine.

Lex ipsa cessat cessante ratione ipsius in quod dictū est.

Quod dictum est. Signori iurisconsultus continuat seipsū: z quod alibi obscure dixerat in lege ista aperte dicit z explanat propter scolares habentes malam memoriam † z dicit. dictum est in superioribus quod pactū factum cum reo prodest fideiussori hoc debet intelligi si fideiussor habet aliquam actionem contra reum. puta mandati: sed si fideiussor non haberet actionem contra reum: vt quia fideiussisset animo donandi pro reo: tunc pactum rei non prodest fideiussori ex persona rei: quia tunc non interest rei a fideiussore non peti hoc dicit ista lex videatis expositionem littere. [quod dictum est] subaudi supra eadem lege z heredi. in fine. z lege fideiussoris: vt dixi iurisconsultus continuat seipsum zc. vt dixi in

continuatione hic repeto.[vt non repetatur].s.a reo[conuenia tur.]nam fideiussor habet mandati act.contra reum vt.j.de fide ius.l.j.z quod dicit.[ne mandati iudicio].i.actione.[conuenia tur]idem est si alia act.posset conueniri.vt neg.gest.qua act.quã doq3 agitur vt.j.man.l.ex mandato z gratia exempli posuit hic de act.mã.similis ratio est.C.de vsuris rei indi.l.vlti.§.vlti.[ex ceptio].s.pacti facti cum reo.¶Or signori no.hic istam regula3 pactum factum cum vna persona alij non nocet vel prodest:z ad hoc concor.s.eo.l.si vnus.z.§.in summa.sed fallit in casibus ecce pactum factum cum reo prodest fideiussori vt hic.z.s.e.l. z here di.in fi.z.l.fideiussoris.nisi contrarium actum esset vt.s.eo.l.nisi z ibi dixi.Jtem fallit quia pactum factu3 cum venditore pdest emptori vt.s.e.l.si tibi.x.§.pactus.aliquando tamen pactum fi deiussoris prodest cum reo.si hoc specialiter actum est vt.s.eo.l. idem.§.personale.z.l.seq.¶Or signori ad.l.istam instatur z op. hic dicitur si factum est pactum cum reo quod prodest fideiusso ri ex quo habet act.contra reum.sed.l.videtur contra.que dicit: si minor vendit rem suam dat fideiussorem de euictione potest in integrum restitui z restitutio facta prodest sibi:non autem fide iussoribus licet habeant actionem contra reum vt.C.de fideiusso ribus mi.l.j.respon.aut pactum est reale aut personale si pactu3 vel priuilegium est personale non proficit fideiussori:na3 ibi pri uilegium in integrum restitutionis est personale. Unde pa ctum factum cum reo non prodest fideiussori vt si aliud actum sit: si autem pactum est reale.tunc proficit fideiussori si habet ac tionem contra reum vt hic z quod ista sit solutio bona probatur hoc modo:quia exceptiones personales competentes reo non competunt fideiussori: sed exceptiones reales bene competunt fideiussori z ei prosunt. vt infra de exceptionibus.l. exceptio.§. j.z.ij.od.

1 ☞ Per pactũ liberatoriũ põt qs vni ex heredibus prouidere.

1 Auus neptis nomine. †Jn.l. ista di citur paterfamilias habebat filium z ex eo nepotem iste paterfamilias.s.auus neptem suam maritauit z promisit marito neptis nomĩe dotis dare.c.z pactus est ne dos promissa petatur a se vel a filio suo:postea decedit auus relicto fi lio suo herede cum quodam alio:nunquid si petatur dos ab ali quo herede filij proficit ei pactum factum ab alio certe non sed si dos petatur a filio:filius potest agentem repellere pacti conuẽti excep.[auus]dicitur auus qui habet filium vel filiam . z ex filio vel filia neptem.vt.j.de gradi.cogna.l.iuriscon.[promisit] scili cet marito futuro.[dos peteretur]paciscendo ei vt heredi : secus si pacisceret vt extraneo.vt.j.dicam.[dos petatur] quasi dicat. auus filio cum quodam alio herede relicto decessit.[recte.]sub audi ideo quia pactus fuit ei auus vt heredi.[quippe]quasi di cat.istud dico tibi plus.[non consuli].¶Or signori habetis in lege ista vbi paciscitur filio vt heredi suo:hoc casu filius habet di rectam pacti excep.si conueniatur sed videtur contra. z videtur quod non habeat directam pacti excep. sed habet doli excep. vt s.e.l.z heredi.§.Julianus.ad quod vos ita dicetis vbi pater pa ciscitur filio vt heredi suo futuro habet directam pacti excep. vt hic si autem paciscitur filio vt filio habet doli exceptionem vt ibi si autem paciscitur filio vt extraneo non habet exceptionem pacti vel doli:z sic soluitur contra argu.s.eo.l.si tibi.x.§. si paci scar.in fine.z ibi dixi de materia ista.Sed ad.l.istam opponitur hic dicitur si pater paciscitur filio vt heredi suo:hoc casu habet di rectam pacti exceptionem.si conueniatur:sed videtur contra z vi detur quod lex sit scripta de verbo ad verbum:in contrariu3 que dicit si pater paciscitur filio suo vt heredi:hoc casu si decedit reli cto filio suo herede:cum quoda3 alio coheres potest agere ex illa stipulatione vt.j.de verbo.obligatio.l.eum qui.§.j.ad quod vos dicetis aut pactum est factum ad obligandum aut ad liberandũ primo casu : quia stipulatur sibi dari z filio suo non solu3 potest agere filius:immo z coheres eius.vt in.l.contra.si autem pactu3 est factum ad liberandum vt hic fuit.hoc casu non proficit alij co heredi: vt hic dicitur:z est ratio fauor liberationis.vt.j.de actio. z obliga.l.arrianus.z.s.de ferijs.l.vlti.vel potest dici secũdo mo do in.l.contra ipse pater qui stipulatur cogitabat de alijs heredi bus.z ideo acquiritur filio z coheredi:sed in .l. ista non cogita bat de alijs heredibus z secundum hoc potest intelligi .j.e.l.tale pactum.§.vltimo. Sed denuo ad.l.istam oppo.hic dicitur si pa ciscitur pater filio:z postea decedit relicto filio cum alio herede: non potest coheres vti pacti conuenti excep,sed videtur contra. quia lex dicit quod testator non potest vni ex heredibus prouide re in eo quod consistit in dando quin prouideat z alij vt.j.de ver borum obligatio.l.continuus.§.vltimo.ad quod potest dici cu3 pater paciscitur pactum est factum ad obligandum si autem fa ctum est pactum ad liberandum.quia consistit in retinendo hoc casu pactum factum a testatore non prodest coheredi vt hic. vl' po

test dici in.l.contra.pater omnibus heredibus querit ex illa sti pu.sed obstat doli excep.z sic non videtur quesita : sic lex illa secũ dum istam intelligitur:quia promptum est zc.vt.C.de inofficio. do.l.vna.quia exceptio est actionis exclusio vt.j.de exceptionib9 l.prima.od.

1 ☞ Jura generis non pñt dirimi.

1 Jus agnationis. †Jn.l.ista dicitur quod ius agnatio nis vel cognationis vel affinitatis pacto non potest repudiari:et ideo si conueniat inter patrem z filium: ne pater sit pater vel ne fili9 sit filius non valet tale pactum secun dum sententiam iur'.hoc dicit ista lex.videatis expositionem lit tere.[ius agnationis] idest ius quod habet quis ideo quod est agnatus in hereditatibus z in tutelis z in alijs idem est in iu re cognationis z affinitatis vt infra de regulis iuris.l.iura san guinis.z quia vbi in diuersis inuenitur eadem ratio equitatis idem ius debet statui.vt.C.ad legem falcidiam.l.vltima.z.C.de interdictis.l.prima.z idem est in quolibet alio iure simili quod pacto renunciari nõ potest vt.C.eode3.l.vltima.[nõ magis]mo do exemplificat.[liberum]idest filium.[est]sub.z vera z ad hoc facit.C.de pa.po.l.abdicatio.¶Or signori in.l.ista not. qõ ius agnationis zc.vt dixi in casu z est verum quod ius agnationis non potest repudiari:secus tamen est in sententia q2 sententia he ne tollit ius agnationis z ideo si iudex pronunciat filium nõ esse pater eum non tenebitur alere vt.j.de lib.agno.l.j.in fi.z.l.ij.z.iij. z hoc procedit illa ratione quia in causa status sentẽtia facit ius vt.s.de sta.ho.l.ingenuum.Jtem secus est in iureiurando:z ideo si delatum est iusiurandũ sup condi.psone v3 vt.j.de iureiur.l.ij. §.sed si de 9di.psone od.

1 ☞ Quietatio generalis non porrigitur in effectu ad species de nouo repertas dolo contrahentium in diuisione non compre hensas.

1 Tres fratres. †Jn.l. ista dicitur. tres erant fratres titius z me uius z seia:istis delata fuit hereditas materna isti di uiserunt hereditatem istam z post diuisionem factis instrumentis de diuisione conuenit inter eos quod non venirẽt contra diuisionem:z quod nihil commune remanserat:z postea peruenit ad noticiam duorum fratrum.s.meuij z seie:qualiter ti tius frater subtraxerat pecuniam de archa materna : modo me uius z seia volunt petere istam pecuniam non obstante pacto di uisionis queritur vtrum possint.ad quod respon.iur.con. dicẽs si ista pecunia fuit furtiue subtracta a titio quod ipsi possint pe tere pecuniam istam a titio pro hereditarijs portionibus . sed si titius obijciat pacti excep.istis ipsi replicabunt de dolo malo. hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[tres fratres]bene dicit littera tres fratres quia infra dicit q duo erãt fratres z vna soror.nam masculinum complectitur femininum vt.j.de verbo. signi.l.j.z sic hic appellatione fratris z soror continetur.j.de leg. iij.l.lucius.§.questitum.[cauerunt]dicendo vnus alteri:nihil cõ mune esse in hereditate z promittendo vnus alteri non venire cõ tra diuisionem:z de cetero se non acturos nomine communium rerum.[absentes]sub.maxime.nam idem si presentes z hoc di cit ex causa cum responsio sit generalis.[instrumento].s. facto inter fratres.[replicari posse].¶Or signori ex.l.ista colligetis il lud no.ad quod tota die adducimus.l.istam obstat pacti ex. hic super hijs de quibus est actum z cogitatũ nõ aũt ob.pacti excep. sup hijs de quib9 nõ est actũ z cogitatũ obstante doli replicat.su per pecunia furtiue subtracta.z ad hoc concor.j.de transac.l.qui cum tutoribus.§.j.z.§.vlti.z.j.e.l.emptor.§.emptor.z.§.lucius. z.j.de condi.in.l.vl.§.pe.Sed ad.l.istam instatur z opp.et videt q stare nõ possit:hic dr si generaliter est hereditas diuisa:si appa ret postea aliquã pecunã non esse diuisam põt agi vt diuidatur non ob.excep.pacti sed videtur 3.quia.l.est scripta de verbo ad verbũ i.l.9tra.vt.C.de transac.l.sub pretextu specierũ: ad qõ qdã dixerunt aliud est cum duo ex heredibus fuerunt inducti ad di uisioné faciendã dolo malo vt hic:aliud si heredes non fuerunt inducti dolo malo.vt in.l.contra.et h illa ratione.quia dolus ti tij non debet coheredibus nocere et sibi prodesse.vt.C. de leg.l.si legatarius.et.j.de dolo.l.j.sed certe hec solutio non est bona : q2 littera ista non dicit quod coheredes fuerunt inducti ad diuisio nem dolo malo.sed dolus tantum interuenit in subtrahenda pe cunia que erat in archa matris:tamen ab vtraq3 parte erat volũ tas diuidendi:quia vos dicetis vbi diuisio facta est inter cohere des bona fide non potest postea retractari sub pretextu specieru3 postea repertarum : sed vbi diuisio facta fuit mala fide non ta men dico quod fuerint dolo inducti : hoc casu diuisio facta re tractari potest ope replicationis vt hic:et ad solutionem huius contrarij:z vt plene liqueat isti articulus ita distinguendum est: vt consueui distinguere : aut petitio est generalis et transactio specialis

specialis aut econtra: petitio est specialis trāsactio generalis aut vtraqꝫ est specialis: aut vtraqꝫ generalis: si quidem petitio est generalis ꝛ transactio specialis: verbi gratia. ago contra quondaꝫ tutorem meum vt reddat mihi rationem administrate tutele ꝛ si qua male gessit mihi prestet: ꝛ vt reliqua si qua habeat mihi prestet. nam de istis omnibus tenetur vt. C. arbi. tu. l. quicquid. postea fui prosecutus contra eum vnam speciem tantum: quia dixi qđ male gessit negocia mea in administratione salis: ꝛ petij ꝙ intātum condennaretur: si postea. x. acceptis a te transegi super administratione salis tecū: hoc casu transactio super isto ca. facta super alijs non nocet nec preiudicat. vt. C. de transac. l. age. cum. ꝛ C. de iudi. l. licet. in scđo casu cū petitio est spālis ꝛ trāsactio generalis verbi gratia. ago contra quondam tutorem meum: vt reddat mihi rationem administrationis pecunie: ꝛ postea facio ei pactum de non petendo de omni eo quod petere posset ab eo ex quacunqꝫ causa hoc casu super alijs capitulis non preiudicat illa generalis remissio vt. C. de transac. l. si de certa. sed tantum super id de quo agebatur nam generalis remissio trahitur ad id đquo actum ꝛ cogitatum fuit vt. ff. de transac. l. cum aquil. ꝛ. l. qui cum tutoribus in principio. ꝛ in fine. ꝛ. ff. de condi. inde. l. vlti. §. pe. in tertio casu cum vtraqꝫ est specialis quia conuenio tutorem meū vt reddat mihi rationem administrationis vini: ꝛ postea datis ab eo. x. transegi secūꝫ super vino administrato hoc casu ista trāsactio non obest super alijs capitulis vt. C. de transac. l. prīa quia pactum in vna re factum super alia non nocet vt. s. eo. l. si vnus. §. in summa. ꝛ argu. ff. ti. proxi. l. cuꝫ hīj. §. qui transigit. In quarto casu cum vtraqꝫ est generalis verbi gratia. conuenio quondā tutorem meum vt reddat mihi rationem tutele ꝛ vt reliqua prestet si datis a te mihi. x. fecit tibi pactum de non petendo de omni eo quod a te petere posseꝫ ratione administrate tutele ꝛ quacūqꝫ ex causa: hoc casu pretextu specierum postea repertarū non retractatur transactio: immo in omnibus obstat mihi transactiōis excep. vt in. l. contra. fallit in duobus casibus vnus casus est quādo vnus coheredum dolum commisit pecuniam communeꝫ subtrahendo: qꝛ postea retractatur ope replicationis: vt hic ꝛ arg. ff. ti. proxi. l. qui cum tutoribus. in ver. qui per fallaciam: quod est illa ratione ne dolus suus sibi proficiat quod esse non debet. vt s. dictum est. Item fallit in alio casu cum questio procedit ex testamento vel codicillis postea repertis quod procedit illa ratiōe quia non potest transigi nisi visis verbis testamenti vt. ff. de trāsac. l. de hīs. ꝛ. l. non est ferendus in fi. ꝛ. ff. quemadmo. te. aperi. l. prima. ꝛ. C. de re. cre. ꝛ iureiur. l. vlti. Sed denuo ad. l. istam opp. hic dicitur quod post diuisionem factam possunt coheredes venire contra. sed. l. videtur contra. que dicit si testator instituit sibi filios suos heredes ꝛ eos inuicem substituis si decesserint sine liberis hoc casu si conueniant inter se ꝛc. vt. ff. de verbo. obli. l. qui rome. §. vl. ad quod vos dicetis ibi de fidei commisso fuit transactum: ꝛ inuicem sibi remiserunt ꝛ ideo si alter contraueniat cōmittit in penam: sed in. l. ista de pecunia aurea que erat in archa materna furtiue subtracta ab vno coheredum non fuerat cogitatum ꝛ iđ in alijs coheredibus non preiudicat. vel possum dicere secūdo modo ꝙ dicit lrā illa ꝓnunciatū est ꝛ bene: vt dicā. ff. titu. proxi. l. q cū tutoribus. in fi. ođ.

☞ Pactū de soluēdo alteri inducit exceptionē solutiōe secuta vel si p eum nō stat cui gratia pactū fuit.

Si cum fundum. †In. l. ista dicitur tu possidebas fundum meum dum conuenirem te rei vendi. conuenit inter me ꝛ te vt eum traderes titio post istud pactum peto a te istum fundum: queritur vtrum possis me repellere pacti excep. ꝛ respōdetur quod sic: in duob⁹ casibus. primus casus est si iam tradidisti titio cum tunc non possis mihi dare: nec dolo desijsti possidere. Secundus casus est: si tua causa istud pactū factum est: quia eras obligatus dare titio ꝛ per te non stat quo minus ei traderes. hoc dicit ista. l. videatis expositionē lre [mihi tecum] vendicandi a te fundum vt. ff. sequitur. [a te.] hic faciatꝫ punctum: nam adhuc possum a te vendicare licet fecerim tibi pactum quod alij traderes nisi in duobus casibus primus est quādo iam tradidisti: ꝛ hoc dicit non aliter ꝛc. [iam tradidisses.] Unde cum non possideat nec dolo vel sua culpa desijsset possidere non tenetur rei vendicatione vt. ff. de reivendicatione. l. officiū. ꝛ. C. de ali. iu. mu. causa facta. l. vnica. secus si dolo vel culpa sua desijsset possidere: quia tunc teneretur ac si possideret vt. ff. de rei vendi. l. qui petitorio ꝛ. ff. de regu. iur. l. parem. Sed pro deo quaͥliter obstat exceptio pacti si tradidit nam eo ipso quod sine dolo desijt possidere ipso iure non tenetur: ꝛ ita non habeo act. contra eum. et excep. est actiōis exclusio vt. ff. de exc. l. j. rñ. nō ob. exceptio actionis. sed intētionis vel potest dici hic feci pactum eidem de non petendo super alio contractu quia erat debitor meus ex alia causa in. x. vnde feci ei pactū ꝙ nō peterē ab eo. x. si traderet possessionem illius fundi alij. vnde ꝓprie cōpetit excep. Or signori seqꝫ scđus cas⁹. [aut] ꝛc. [si tua cā] quia eras alij obligatus tradere sub certa pena eundem fundū cui te tradere permisi vt in penam non caderes.

☞ Pacto gratuito administratores reipublice non possunt quem liberare.

Imperatores. †In. l. ista dicitur si factum est pactum a procuratore reipublice ꝙ non petatur pecunia a debitorib⁹ rei publice non valet: ꝛ ideo isti debitores poterunt cōueniri: ꝛ iđ obstat excep. ꝛ iđ impatores seuerus ꝛ antoninus rescripserunt cum philippensibus essent remisse pensiones publice non valere: ꝛ ideo renouande sunt. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [a curatore]. i. a procuratore rei publice. [pecunias.] al's vsuras. [reuocandas.] quia publica vtilitas et al's remissio non reuocatur. vt. ff. de decre. ab or. fa. l. pe. ꝛ antepe. Or signori no. hic ꝙ imperator hic argumentatur: quia ita factuꝫ est in vno casu. ita fiat in alio sed quomodo cum non exemplis sed legibus iudicandum est. vt. C. de sententijs ꝛ inter. om. in. l. nemo. rñ. bona exempla sunt seruanda vt hic. ꝛ. ff. de ma. vin. l. an manu mittere. Et est verū quod si fiat pactuꝫ a procu. rei publice ꝙ nō petatur a debitoribus pecunia quod non valet. secus tamen est ī transac. ꝫm yꝛ. sed vos dicatis ꝫm Jo. ꝛ azo. idem in transact. vt dixi. s. eo. l. tutoris. Sed ad. l. istam oppo. hic dicitur si fiat pactū a procu. rei publice ne petat debitum ꝙ non valet remissio sed videtur valere remissio vnde videtur cōtra. C. de vsuris. l. aduersus ad quod vos dicetis procur. rei publice seu defensor ciuitatis nō potest facere ꝯditionē rei publice deteriorē vt. ff. de ad. re. ad ciui. pti. l. j. §. ius reip. siīr nec factū ꝓcuratoris vt. ff. de ꝓcur. l. ignorātis. sed tacite sic. ecce si debitor erat obligatus ad maiores ꝛ ꝓcurator recipit minores aliquo tpe bene nocet vt in. l. contra. qꝛ expressa nocent vt. ff. de condi. ꝛ demon. l. nonnunꝗ ꝛ. ff. de reg. iur. l. expressa. ꝛ ideo dolus futurus tacite potest remitti vt. s. eo. l. si vnus. §. illud. nam simile est alibi. vt in aut. de sanc. epi. §. si vero. vel possum dicere in. l. ꝫ. non fuit pactū factum cuꝫ ipso ꝓcur. qꝛ cum eo factam non nocet vt hic. sed ibi res publica successit priuato ꝛ ibi priuat⁹ aliquo tpe accepit minores vnde res publica nō pōt petere maiores. quia non debet licere heredi quod nō licuit defuncto.

☞ Pactis priuatoꝝ ius publicū mutari non pōt.

Ius publicum. †In. l. ista dicitur qđ ius publicum pactis priuatoꝝ nō pōt immutari. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. ꝛ no. ꝙ hec. l. hꝫ duplicem intellectū: vno modo intelligiꝫ in iure publico auctoritate ꝛ vtilitate. q. d. publica vtilitas pactis priuatoꝝ non pōt immutari ꝛ est exemplū dñi prouinciales debent soluere de suis predijs tributa non aūt italici cū italia non sit prouincia sed domina prouinciarū vt. C. d epi. ꝛ cleri. l. de hīs. vnde si prouincialis vendit alicui funduꝫ ꝛ facit pactum cum emptore ꝙ ipse prestet tributa non venditor tale pactum non valet vt. ff. e. l. inter debitoreꝫ vel potest no. secundo mō exemplum si nuncio ne nouuꝫ opus faciat ꝛ paciscor ne exequar nunciationem noui operis quatenus nunciatio noui operis ad rem publicā pertinet non valet vt. s. eo. l. iur. gen. §. si paciscar. itē pōt notari tertio modo exēplū si paciscor tecū ne agā de dolo futuro nō vꝫ. qꝛ ꝛc. vt. s. e. l. si vnus. §. pacta q̄ turpē cām nā duo nō possunt cōuenire si vnus eoꝝ faciat aliqđ maleficiū ne puniaꝫ qꝛ publice vtile est ne maleficia ꝛc. vt. ff. ad. l. acq. l. ita vulneratus. in fi. ꝛ si ita legaꝫ ꝛ intelligaꝫ hec. l. nullū hꝫ ꝫ. vel potest legi secūdo modo vt intelligaꝫ in iure publico auctoritate ꝛ vtilitate priuato ꝛ de hoc pōt no. ita exemplū in tutela ꝛ cura. nam tutela ꝛ cura est publica auctoritate nā tutela est. vt. ff. de tutelis. l. j. priuata est vtilitate: nā ad vtilitatē pupilloꝝ pertinet vt insti. de tu. in prin. ꝛ intelligatis ius publicū auctoritate priuatū vtilitate non pōt remitti pactis priuatoꝝ quatenus ad rē publicā ptinet vt. ff. eo. l. pactū. nā quatenus ptinet ad rē publicā nō lꝫ pacisci vt. s. eo. l. pacisci. ꝛ expono ius publicū auctoritate. i. forma iuris publici. ꝛ de hoc ita no. exēplū ista est forma iuris publici ꝙ si qs vult dꝫ testari corā vij. testib⁹. vt. C. de testa. l. vlt. ꝛ. C. de codicillis. l. vlti. istud nō pōt pacto remitti. s. vt liceat testari corā duob⁹ testibus vt. C. de testa. l. testamenti. verūtamē ipsa priuata vtilitas que descendit ex iure publico pōt pacto remitti vt. ff. e. l. pactuꝫ. Sed ad l. istam qñ legiꝫ ꝙ ius publicū auctoritate ꝛ vtilitate nō pōt pactis priuatoꝝ mutari. op. ꝛ signaꝫ ꝫ. ꝛ statim vꝫ ꝫ. qꝛ licet ꝛ est vnicuiqꝫ renūciare ꝛc. vt. C. e. l. pe. ꝛ. ff. de mino. l. si iudex. ꝛ. ff. ad. l. fal. l. pōt. rñ. ista ꝫ. sunt soluta: qꝛ quatenus ptinet ad rē publicā nō pōt remitti al's sic. vt in. l. ꝫ. Sed fallit in casibus in quib⁹ quatenus ptinet ad rē priuatā ꝙ nō pōt pacto remitti. primus est si cōcedis mihi rem precario ꝛ conuenio inter me ꝛ te. vt. ff. de preca. l. precariū. ꝛ est ratio specialitatis qꝛ q hꝫ rē ꝓcario teneꝫ de dolo.

⁊ lata culpa tantum vt. s. de preca. l. quesitum. §. illud. vnde debet grauari in alio vt precarium possit reuocari quandocunq; quia qui in vno grauatur ⁊c. vt. s. de iureiur. l. eum qui in prin. Item fallit in alio casu. vt si mulier dedit dotem ⁊ paciscitur ne habeat beneficium vt condennetur inquantum facere potest non valet. s. sol. matri. l. alia. ⁊ est ratio specialitatis: quia contra bonos mores est vt. C. eo. l. pacta. Item fallit in alio casu ecce si fiat pactum inter actorem ⁊ reum ne iuretur de calunnia non valet. vt. C. de iureiur. calū. l. ij. §. sed quia veremur. ⁊ est ratio specialitatis ne homines inuitarentur ad calūniandum ꝙ nō debet esse. vt ar. in prohemio insti. vo.

☞ Ambigua conuentio interpretatur contra eum pro quo profertur.

Veteribus placet. † In. l. ista dicitur si factum est pactum in venditione vel in locatione: ⁊ est obscurū vel ambiguum debet interpretari pro emptore ꝯtra venditorem pro conductore contra locatorem: quia in eorum potestate fuit legem apertius conscribere. h. d. ista. l. videatis expositionem littere. [veteribus.] sub. inter quos fuit labeo. vt. s. de contraben. emp. ⁊ ven. l. labeo. [placet.] sub. ergo ⁊ nobis debet placere ꝙ non mutatur: quia. ⁊c. vt. C. de testa. l. testamēta omnia ⁊ qꝛ ꝙ nō mutatur ⁊c. vt. C. de ap. l. precepimus in fi. Signori ꝙ dicit littera pactionem obscuram vel ambiguam: quidam exponunt. [vel] pro idest: ⁊ dicunt ꝙ quicquid est obscurum ⁊ ambiguum ⁊ econtra: ⁊ dicunt ꝙ hic est inculcatio verborū que est. s. si cer. pe. l. lecta est. ⁊ ideo si testator ita dicit lego tibi fundū istud legatum est obscurum quia generalitas ⁊c. vt. s. de iure fisci. l. ita fidei in fi. i. respon. vel dicatis quod dicitur obscurum quādo promissum est sub alternatione vt. s. de iniur. l. pretor edixit. §. quod autem ambiguitas est in oratione nam obscuritas parit fallaciā equiuocationis. ¶ Or signori no. hic vt dixi in casu: ⁊ ad hoc concor. s. de contraben. emp. l. labeo. ⁊ quia materia huius. l. subtilis est ⁊ quotidiana: primo pro summaria expositione littere videndum est quando pactum fit obscurum quando ambiguū est obscurum: quando ita dicit venditor: vendo tibi equum meū sꝫ volo ꝙ scias ꝙ non ascendit arbores: ⁊ intelligit de arboribus iacētibus. i. de ponte ligneo facto de arboribus: sed emptor ītellexit in arboribus extantibus. Item pactum est obscurū quādo ita dicit venditor: vendo tibi istum equum meum: sed volo ꝙ scias ꝙ iste equus nimis rodit: vēditor intelligit ꝙ rodit nimis idest mordet hoīes: emptor intelligit ꝙ nimis comedet de auena istis casibus fit interpretatio pro emptore contra venditorem. Unde poterit conuenire venditor redhibitoria: ⁊ idem exemplum pōt no. in locatis. cum loco tibi equum meum. Or restat quando pactum est ambiguum: ⁊ certe de hoc potest no. ita exemplum: dicit venditor vendo tibi istam meam domū ⁊ stillicidia vt sunt apud me: nunc ita sint apud te ⁊ nolo tibi teneri: ⁊ intelligit venditor de seruitute quam debet domus. Sed emptor intellexit ꝙ domꝰ vicina deberet seruit. domui empte: ⁊ idem est si dicit venditor vēdo tibi istum meum fundum: ⁊ dicit seruit. vt sunt apud me: nūc ita sint apud te: ⁊ nolo tibi teneri et venditor intelligebat quod sicut fundus debebat seruitut. predio vicino apud eum: ita apud emptorem emptor autem intelligebat econtra. ꝙ sicut fundus vicini debebat seruit. apud venditorē ita apud emptorem. istis casibus dꝫ fieri interpretatio ꝯ venditorē non ꝯ emptorē qꝛ obscure fuit locutꝰ vt probat. s. de hui. vrb. pre. l. arborē. in fi. ⁊. s. de ꝯhen. emp. l. cū in lege. ⁊. l. ea. lege. que in fine ambiguitas est in oratiōe vt est inuenire in poetico aio te eacidem romanos vincere posse. hic est ambigua oratio. qꝛ potest ītelligi dupliciter vno modo qḋ eacides vincat romanos. alio modo ꝙ romani vincant eacidē ⁊ simile inuenitur in. l. vxores viri lugere nō compelluntur. vt. s. de hijs qui not. infa. l. vxores. sil'r pōt inueniri ⁊ istud fuit de facto erat quedā regina ī vngaria que volebat habere omnes barones sub se tanꝙ̄ seruos isti nolebant. vnde omnes excepto quodam archiepō qui erat absens conspirauerūt contra eā. vnde ipsi miserunt ad eū l'ras suas vt qd ei placeret rn̄deret. q ita respondit reginā interficere nolite timere bonū est ⁊ si oēs ꝯsentiāt ego autē non contradico. hec littera pōt legi vt archieps ꝯsentiat ⁊ pōt legi vt archieps non ꝯsentiat. ⁊ tunc ita punctabitur reginam interficere nolite timere bonum est. ⁊ si omnes ꝯsentiant ego autē nō contradico. vnde cū postea barones interfecissent reginam et ipi fuissent vocati ab apostolico venit archiepiscopus iste dominus papa petijt ab eo vtrum misisset talem litteram: et ipse dixit ostēdatis mihi eam qua sibi ostensa respondit ꝙ sic. vnde dominus papa tunc dixit; legatis eam qui legit et punctauit eaꝫ vt dixi. et ita purgauit innocentiam suam septima manu. ¶ Or signori ne habeam necesse signare infra quoddam contra. et soluere cuꝫ maximis angustijs. ita dico cum pactum opponitur a venditore et est obscurum vel ambiguum fit interpretatio contra eū vt hic cū suis similibus. Si autem pactum obscurum vel ambiguum apponitur ab emptore tunc fit interpretatio contra emptorē non contra venditorem vt. s. de contraben. emp. ⁊ ven. l. si in emptiōe in prin. nec est bona solutio: aliud est si pactum apponitur super principali qꝛ tunc fit interpretatio contra venditorē vt hic: aliud est si pactū apponatur super accessorio: qꝛ tunc fit interpretatio contra emptorē vt in. l. ꝯ. sed in empt. probatur vt. s. de ꝯhē. emp. ⁊ ven. l. cum in. l. ⁊ simili modo soluo ꝯ. s. de contraben. emp. ⁊ ve. l. si ita distrahatur. in prin. Sed denuo ad. l. istam instatur ⁊ oppo. ⁊ videtur quod non possit stare: hic dicitur si factum est pactum in venditione: ⁊ illud pactum est obscurum vel ambiguum fit interpretatio contra venditorem sed videtur contra. quod debeat fieri pro venditore contra emptorem vt. s. de iudi. l. si quis intētione. ad quod vos dicetis regulariter quod dicitur hic verum ī cōtractibus vt hic in suis similibus: sed speciale est in iudicijs: quia ⁊ vt ibi omnia videntur in iudicium deducta. vt infra de iudicijs. lege solemus. Et ad solu. horum contra ⁊ vt plene liqueat articulus iste distinguendum est vt consueui distinguere cum pactum obscurum vel ambiguum interponitur: aut in contractibus aut in iudicijs: aut in vltimis voluntatibus aut ī sententijs aut in rescriptis si quidem pactum apponitur in contractibus aut certum est quod consenserunt de quo agere volūt aut certum quod dissenserunt aut dubium est si certum est ꝙ consenserunt de quo agere velint tunc valet vt. s. de regu. iur. l. semper. ī prin. ⁊. s. de rebus dubijs. l. in ambiguo. Si autem certum est qḋ dissenserunt verbi gratiā stipulatus sum a te titium ⁊ certuꝫ est quod non cogitabam de titio nec tu hoc casu non valet. vt. s. de contraben. emp. ⁊ ven. l. in ven. al's si emptorem. ⁊. s. de ver. obo. l. continuus. §. i. ⁊. l. inter stipu. §. i. Si autem dubium est ꝙ consenserit aut verbum potest interpretari secundum voluntateꝫ alterius tantum: vtputa sum stipulatus a te stichum aut pamphilum: ⁊ tu habes vnum ⁊ alium in hoc casu fit interpretatio cōtra stipulatorem pro promissore: qꝛ in dubijs facienda est interpretatio ⁊c. vt. s. de verbo. obligatio. l. quot. ⁊. s. de reg. iur. l. quotiens. ⁊. l. in obscuris. ⁊. s. de rebus dubijs. l. quot. ⁊. l. vbi. Si autem potest interpretari secundum voluntatem vtriusq;: vt quia stipulatum sum a te stichum: ⁊ tu habes duos stichos vnum nigrum ⁊ alterum rubeum: hoc casu potest interpretari secundum voluntatem vtriusq; interpretabitur secundum quod iudici magis veri simile videbitur vt. s. de regu. iur. l. semper. ⁊. s. de verbo. obliga. l. si ita stipulatus. in prin. Si autem dubitatur quod sit magis verisimile tunc recurro ad. l. istam ⁊ seruatur ꝙ hac. l. dicitur vt. s. de contraben. emp. ⁊ ven. l. labeo. si autem appositum est pactum obscurum vel ambiguum: tunc secus est. quia fit interpretatio ꝯ emptorē. vt. s. de ꝯhen. emp. ⁊ ven. l. si in empt. in prin. Si autem pactum apponitur in iudicijs. si quidem dictio est obscura tunc fit interpretatio pro actore contra reum vt. s. de iudi. l. si quis intentione: qꝛ omnia ⁊c. vt. s. de iudi. l. solemus: ⁊ est ratio quare aliud est in iudic. ꝙ in contractibus. quia iudiciuꝫ redditur in inuitū ⁊ semp negaret. vt. s. de ver. ob. l. inter stipu. §. i. Si aūt obscurum vel ambiguū apponitur in sententijs si lata est a maioribus iudicibus puta illustribus ⁊ superillustribus si quidem sunt in presentia eoꝝ est interpretatio vt. s. de ap. l. ab executore in prin. si autem absentes vel mortui stabitur significationi illorum. vt. s. de exer. l. i. §. si is qui al's facienda est interpretatio potius pro libertate quam contra eaꝫ vt. s. de re iudi. l. inter pares. quia proniores sumus ⁊c. vt infra de act. ⁊ ob. l. arrianus. Si autem sn̄ia est lata a minoribus iudicibus: puta a defensore ciuitatum: hoc casu si aliquod obscurum vel ambiguum est in sententia potest declarare sententiam eodem die non postea vt infra de re iudi. l. paulus. et l. iudex. ⁊. l. cum querebatur. ⁊. C. de senten. ex p. re. l. ij. et. pe. Si autē obscuritas vel ambiguitas apponitur in vltimis voluntatibus: aut constat pro certo de voluntate defuncti. hoc casu stabitur voluntate defuncti vt infra ad. l. falci. l. i. in prin. et in aut. de nup. §. disponat. nisi voluntas defuncti a iure reprobetur. vt. infra de ꝯdi. et de. l. refert. Si aūt volūtas defuncti pōt sciri p coniecturas. idem dico ꝙ. s. dixi. s. ꝙ voluntas defuncti est seruanda vt. s. de testamentis. l. heredes palam. §. sed si notam. et infra de leg. i. l. si seruus plurium in fi. Si autem nō potest scire voluntas defuncti nec expresse nec tacite tunc stabitur significatiōi verboꝝ vt. s. de leg. iij. l non aliter. et. s. de cōdi. et demō. l. pluribꝰ. et. s. de mili. test. l. constitutū est. Si aūt non possumus stare significationi verboꝝ: tūc ꝙ minimū est seqmur vt. s. de le. i. l. apud iul'. et. s. de leg. iij. l. nūmis. Si aūt oīa predicta nō habent locū. hoc casu deficit voluntas defuncti. vt. s. de te. tu. l. duo sunt titij. ⁊ infra de rebus dub. l. si fuerit. ⁊. s. de manu. te. l. si ex pluribus. si autem dubium vel ambiguū apponitur in rescriptis. hoc casu si quidē pōt interpretari ꝯ fiscū vel rem publicā aliqd qḋ sit iniquū nō fit interpretatio ꝯ impetrantē sed ꝯ fiscū vel rem publicā. vt. C. de p. imp. l. nec dānosa. ⁊. l. rescripta. ⁊. C. si cōtra ius vel vti. pub. l. vl. si autē non est iuri

est iuri: 3ríñ sit interpretatio ꝓ impetrante: q2 beneficia ṗncipum late sunt interpretáda. vt. s. de 9sti. prin. l. vlti. oð.

1 ¶ Confessio sine causa etiá extra iudicium ad liberandum di spositioné inducit.

2 Differentia inter formam concipiendi pactum et stipulationez.

3 Pacto de acquiescendo iudicatis inter actorem ꝛ reum litigantes suo noie vꝫ renúciatú appellatiói secus si litigatur alieo noie.

1 Tale pactum. † In prin. huius. l. dicit titius erat debitor meus in. x. feci pactuz de non petendo a titio debitore meo vtendo hijs verbis: ego creditor titij profiteor me velle titium debitorem meum non teneri: modo queritur vtrū istud pactum censeatur personale an reale: ꝛ respondetur quod presumitur reale esse: ꝛ ideo transit ad heredes paciscentiū: ꝛ sic istud pactum inter heredes litigantium locum habebit. h. d. ista. l. in sui prin. videatis expositionem littere. [profiteor] sub. in littera: ego creditor me velle. [te] s. debitorem non teneri ad debitum. [sed cum generale sit] idest esse presumatur: eoipso quod non apponuntur verba restrictoria. [inter heredes] paciscentium. idest creditoris ꝛ debitoris. [habebit.] ¶ Or signori no. i prin. huius l. ꝙ pactum quod fit ad liberandum non requiritur causa: nam sius debitori fiat pactum de non petendo ex causa siue sine causa vt fuit hic: tale pactuz bene valet: ꝛ ita in pactis liberatorijs de nō petendo dicendum est ꝙ valent: siue subsit causa paciscendi siue nō. vt hic. ꝛ. C. e. l. creditori. sed in pactis que fiunt ad obligandū requiritur causa ꝛ nō valet: nisi adiecta causa sicut stipulatio sine causa inutilis est quantum ad effectum obstante doli excep. vt. s. eo. l. iur. gen. §. sed cum nulla ꝛ. j. de doli exceptio. l. ij. §. si quis. ꝛ de hoc dixi plene s. e. l. si vnus. §. pactus. Item no. si creditor paciscatur cum debitore de non petendo quod si non adijciuntur illa verba ꝙ pactum sit hincinde personale tantum: vel reale vel ex altera parte tantum in personam: in dubio presumimus esse pactum in rem nisi contra probetur quia in dubijs presumendum est ꝙ quis non minus heredibus suis quam sibi voluerit prouidere: immo plus: quia videmus multos hodie qui faciunt vsuras vt heredes suos relinquant locupletes: accedit ad hoc quod omne pactum presumatur in rem nisi probetur in personam. s. eo. l. iur. gen. §. pactum. ꝛ. j. de proba. l. si pactum. ꝛ. j. de pig. ac. l. si necessarias. §. vlti. ¶ Or signori ꝫm Jo. ꝛ az. oppo. ad prin. huius. l. sic: si ego creditor dico debitori meo me nolle euz mibi teneri liberatur debitor: sed quomodo liberatur nonne hic est quedā confessio facta extra iudiciū ꝗ non d3 mibi creditori ṗiudicare cuz sine cā facta est extra iudicium vt. j. de inter. ac. l. j. in. fi. ꝛ. C. ð confess. l. vnica. ꝛ. j. de proba. l. cum de indebito. §. vlti. rñ. regulariter verum est quod confessio facta extra iudicium non preiudicat: fallit cum confessio fit ad liberandum: quia fauore liberationis si paciscitur creditor cum debitore profitendo debitoré nō teneri valet vt hic. ꝛ liberatur debitor ꝛ ꝓbatur hoc aperte in aut. de testi. §. ꝛ licet. Uel potest dici secundu3 Jo. ꝛ az. quod confessio facta sine causa non preiudicat nisi obtineat vim pactionis vt h ꝛ. j. de hijs qui no. infa. l. quoniam. na3 hic confessio facta habet vim pacti inducti ad liberandum: ꝛ ideo magis sensum quā verba spectamus. vt. s. eo. l. iur. gen. §. pactorum. ꝛ. j. de proba. l. si pactum. In. l. autem contraria inducebatur confessio ad obligandu3: ꝛ de hac materia. s. quando confessio facta extra iudiciuz cū causa vel sine causa preiudicet vel non plene dicam. j. de inter. ac. l. j. in prin. ꝛ. j. de proba. l. cum de indebito. §. vlti. ꝛ dixi. C. de confes. l. vnica. ¶ Or signori non omitto hic vnum dicere quod scripserunt Jo. ꝛ az. licet breuiter intelligatis vnum ad quod inducitur ista. l. ꝛ sepe sepius allegatur.

2 † Sepe dicitur differentia est inter formam concipiendi pactum ꝛ stipulationem nam pactū concipitur per verba presentis temporis stipulatio per verba futuri temporis: ꝛ ad hoc allegatur ista. l. ꝛ bene allegatur quantum ad pactum. nam ista. l. innuit quod pactum potest fieri per verba presentis temporis: vt profiteor ego creditor me velle te debitorem non teneri vnde licet stipulatio fiat per verba futuri temporis si est promittens obligatus in presenti: sed executio est facienda in futurum. vnde si dico dabo tibi. x. ista obligatio est in presenti: sed solutionis executio est in futuru3: sed stipulatio habet fieri per verba futuri temporis non presentis: que enim esset stipulatio ista promittis mibi. x. quando tu dicis promitto. x. q das ridiculosa esset ista promissio seu stipulatio: sed habet cōcipi per verba futuri temporis vt promittis te mibi daturum. x. vel facturum hoc. vt. j. de verborum obliga. l. stipulatio ista. §. stipulatio est. ꝛ. §. satis acceptio est. In casibus tamen formatur stipulatio per verba presentis temporis sicut est si vēdis mibi animal et promittis mibi illud edere bibere vt oportet. item sicut est si vēdis mibi seruum ꝛ promittis mibi illum seruum erronem non esse fugitiuum non esse vespertilionem non esse vt. j. de act. emp. ꝛ ven. l. empto. §. animalium quoqꝫ. ꝛ. §. ignorans. ꝛ. j. de euict. l. si ita quis. vel potest dici ꝙ speciale sit in illis casibus ꝙ stipulatio ibi interponatur per verba presentis temporis: ꝛ hic videtur agi inter contrahentes: vt solummodo promittat de tempore presenti: al's fatuus esset venditor qui promitteret in futurum animal bene edere ꝛ bene bibere ꝛ seruum in futurum non fugere vꝫ vespertilionem non esse vel potest dici quod illud est ex virtute modi infinitiui qui modus dicitur confusus. q2 continet i se oīa tempora. Uel signori si vos velitis cōtradicere glo. dñor. Joan. et Az. possetis dicere quod ista differentia que hic fit inter pactū ꝛ stipulationem non valet ꝛ dicetis quod aut pactum fit ad obligandum: vt si paciscor quod dabis mibi vel facies: ꝛ hoc casu idē in pacto ꝛ in stipulatione inuenitur aut fit pactum ad liberandū ꝛ tunc in pacto ꝛ stipulatione idem inuenitur quia pactum ꝛ stipulatio ad liberandum potest fieri per verba presentis tempor3: vt hic profiteor me velle te debitorem meum mibi non teneri ad debitum: sic ꝛ in stipu. dicitur quod mibi debes habeo acceptumqꝫ fero.

Qui prouocauit. In. §. isto dicitur: petebam ab aliquo. c. que. c. negabat se mibi debere fuit mibi condennatus per sententiam diffinitiuā ad. c. tandem appellauit: post appellationem interpositam inuicem transegimus: ꝛ ex causa transactionis conuenit mibi dare. l. intra diem hoc adiecto quod si non satisfaceret intra diem quod satisfaceret iudicatis: postea intra diem non soluit. l. modo queritur quid faciet iudex appellationis ꝛ respondetur quod nullo alio examinato sequetur conuentionem inter nos factam: ꝛ ex quo ille non satisfacit intra diem habebit illum condennatum pro confesso ꝛ pronunciabit male appellatum ꝛ bene iudicatum hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere [qui] scilicet reus. [pactus est] sub. cum creditore ex causa transactionis [transegerat.] subaudi post prouocationem. [discusso.] idest vtrum pria sententia fuerit iusta vel iniusta [iuxta conuentionem] sub. ex cā transactionis factam [veluti confessi] idest condennati. [sequetur.] ¶ Or signori habetis in. §. vt dixi in casu vnde in. §. isto notabilia: primo no. quod iudex appel. debet pronunciare primam iustam vel iniustam: ꝛ ad hoc accedit. C. de appel. l. eos qui in prin. ꝛ. §. j. Item not. hic quod ille qui appellat: ꝛ postea transigit eo ipso videtur appellationi renunciare per suum contrarium factum, si tamen transactioni stetur ꝛ ita per contrarium factum quis renunciat iuri suo: simile. C. eo. l. post ꝗ. ꝛ. C. de re iudi. l. ad solutionem. ꝛ. C. de iure do. impe. l. ij. ¶ Or signori ad. §. istuz opponitur ꝛ instatur sic quomodo si iste condennatus prouocauit ꝛ postea transegit ꝛ conuenit si ad diem non solueret quinquaginta promissa ex causa transac. quod staret prime sententie quo modo iudex appel. nullo alio discusso de principali pronunciabit male appellatum ꝛ bene iudicatum: videtur quod non possit esse: quia per appel. extinguitur pronunciatum. vt. j. ad turpil. l. j. i. fi. ꝛ. j. ð pēis. l. ij. §. vl. Itē alia rōne vꝫ ꝙ eē nō possit q2 si post ea trāsegit vꝫ ab appel. recedere. vt. C. e. l. post ꝗ. itē iudex appel. cū recessum sit ab appel. nō poterit ṗnūciare male appellatū ꝛ bene iudicatū. Item non poterit primā sñiam exequi quia extincta est vt dixi: item. l. promissa ex cā transactionis non poterit petere vt. C. de transac. l. siue apud. Ad istud vos ita dicetis hic reꝰ fuit condennatus et appellauit: et post appellationem transegit: et perinde per hoc pactum remanet firma pria sententia ac si appellatum non esset et diu stetisset. vt. C. de temp. et. repara. ap. l. vlti. §. pe. et. C. de ap. l. si contra. nec obstat si dicis ꝙ per appellationē extinguitur pronunciatū: quia non extinguitur sed suspenditur vt. C. de trāsac. l. si cā. ꝙ ex eo apparet: quia si iudex appel. confirmat primā sñiam videtur executioni mandare. vt. j. de hijs. qui no. infa. l. furti. accipe. Item non ob. si dicis ꝙ facta transactiōe videtur recessum ab appellatione: quia illud verū est si facta fuisset simpliciter: sed hic fuit facta sub conditione igitur deficiente conditione prouocatio fingitur remansisse in suo statu. Unde iudex appellationis pronunciabit bene iudicatum et male appellatum: nec cognoscet de principali questione: quia eoipso quod inuenit conuentionem ita factam habebit illum pro condennato. Item non ob. si dicis quod non poterit primam sñia3 exequi quia postea transigendo videtur appellationi renuncisse: vt arg. C. de re. iudi. l. ad solutioné. et. C. e. l. post ꝗ. sicut ei ille qui appellationem factam tempore legitimo non prosequitur. vt in palle ga. l. C. de tempo. et re ap. l. vl. §. pe. et. C. de ap. l. si contra. et ideo prima sñia executioni mandabitur: alij tamen dicūt ꝙ debet dānari vt stetur conuentioni: et ex illa sñia agetur sed quod pruꝰ dixi veriꝰ ꝫ3 Jo. et az.

3 † Or signori sup. §. isto. 9sueuit q̄ri qd si duo litigāt corā iudice et tpe ferēde sñie paciscūtur ad inuicē ꝙ ille q succubuerit nō possit appellare postea iudex fert sñiam: nunqd ille 9 quē lata est sñia poterit ṗuocare. Signori circa materiā istā leges diuersimode loquunt due. ll. videt velle ꝙ possit appellare tres sunt. ll. que vident velle 9. s. ꝙ appellatiói videtur renūciare

⁊ ꝙ possit appellare videtur dicere. l. que dicit ꝙ ꝓcurator rei satisdat iudicatum solui: ⁊ nihilominus potest appellare. vt. ꝭ. iudi. sol. l. cum apud. Item procurator actoris satisdat de rato ⁊ tamen nihilominus potest appellare. vt. ꝭ. rem ra. haberi. l. cum minor. §. falsus. Sed in questione ista vos ita dicetis si illi qui litigant suo nomine. s. actor ⁊ reus ⁊ paciscuntur acquiescere iudicatis eo ipso videntur appellationi renunciare. vt. ꝭ. qui. ap. non licet. l. j. ⁊. ꝭ. de re iudi. l. si conuenerit. ⁊. C. de appel. l. si cōtra. ⁊. C. de tē. ⁊ repara. ap. l. vlti. §. vl. in fi. ⁊ ar. C. eo. l. post ꝙ. sed si litigat alieno nomine: vt quia aliquis est procur. rei vnde satisdat de iudicato sol. ⁊ interponit illam satisdat. velit nolit: vnde licet ꝓmittat de iudicato soluendo: non tamen videtur appellationi renūciare. vt. ꝭ. iudi. sol. l. cum apud. ⁊ idem est si aliquis est ꝓcur. actoris: ⁊ q2 dubitatur de eius mandato satisdat de rato nā ꝓpterea non videtur appellationi renunciare. vt. ꝭ. rem ra. haberi. l. ij. i fi. ⁊. l. iij. §. vlti.

1 ☞ Usurarum perceptio ab vno nō ꝑimit actionē aduersus alios cōpetentem insolidū. h. d.

1 **Post diuisionē.** †In. §. isto dicitur quidam debitor habebat creditores quattuor quēlibet in. c. decessit relictis quattuor heredibus post aditam hereditatem heredes inter se fecerunt quandam diuisionem bonorum eris alieni: tu habebis talem fundum ⁊ satisfacies tali creditori. ⁊ tu habebis talem fundum ⁊ satisfacies tali creditori: ⁊ sic de singulis: facta ista diuisione bonorum ⁊ eris alieni inter heredes quilibet incipit soluere suo creditori vsuras insolidū non tamen fuerunt facte delegationes. postea creditores nolunt habere ratum quod fecerunt immo quilibet creditor vult cōuenire heredes pro portionibus hereditarijs queritur nunqd possint: ⁊ respondetur quod quilibet creditor poterit conuenire heredes pro portionibus hereditarijs ex quo non impleat fidez rei geste⁊ facte non sunt delegationes. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [post diuisionem bonorum] qualem qualem assignationem: nec enim proprie ponitur diuisio quo ad es alienum non interpositis delegationibus: quia si vnusquisqꝫ heres suo creditori delegatur: ⁊ illa esset stipulatus animo nouandi ceteri essent liberati. vt C. de nouatio. l. prima [vt cōuenerāt.] sub. isti debitores. [acceptauerunt.] idest frequenter acceperunt. [offerant] ⁊ soluant vel si illi non recipiant offerent consignant et deponant: ⁊ sic impeditur cursus vsurarū. vt. C. de vsuris. l. acceptam. ¶ Or signori in. §. isto not. si plures sunt heredes debitoris qui habebant plures creditores quilibet heres tenetur creditoribus pro portionibus hereditarijs. vt. C. si certum petatur. l. j. ⁊. C. de excep. l. j. igitur si heredes debitoris paciscuntur quod creditores non possint quemlibet eorum conuenire pro portionibꝫ hereditarijs non nocet creditoribus: etiam si creditores a quolibet herede accipiunt vsuras insolidum si tamen delegationes facte non sunt. vt. C. eo. l. debitorum pactionibus. ⁊. l. pacto. ⁊. C. fami. her. l. licet.

1 ☞ Pactū factū vni qui solus successurꝰ sperabat ꝓdest alijs preter spē succedentibus. h. d.

2 Paciscēdo pater pōt ꝓuidere vni ex heredibꝰ tm̄ aliqn̄ oībꝰ heredibus ⁊ quō intelligatur.

3 Mandatum factum episcopo si Papa mandat nomine ꝓprio non expresso transit ad successorem non autem proprio nomine expresso.

1 **Pater qui dotem promisit.** †In. §. isto dicitur: paterfamilias vnicam habebat filiam ⁊ vnicum fratrem iste paterfamilias pro sua filia alicui dotem promisit tantum: vl promisit ⁊ soluit ⁊ pactus est quod si post mortem suam filia decederet sine liberis quod portio dotis deberet redire ad fratrem suum eius heredem post istud pactum paterfamilias suscepit filios ⁊ decessit illis filijs heredibus relictis non fratre suo: vel decessit fratre suo ⁊ illis filijs heredibus relictis: nunquid si filia inuenitur sine liberis postea decessissꝫ istud pactum restitutionis proficiet illis filijs in totuz vel pro parte quando pater fuit institutus cum eis: ⁊ respondetur quod sicut illa conuētio prodesset fratri quantum ad pacti excep. ita heredibus testatoris. scꝫ filijs suis proficiet quantum ad doli excep. quod eniz testator pactus est: ideo fecit. quia non habebat liberos: ⁊ ideo illa conuentio debet prodesse liberis qui postea nati sunt ⁊ futuri sunt heredes. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [pater qui dotem promisit.] sub. ⁊ soluit vel promisit tantum. [vt post mortez suam.] scilicet ipsius patris. [portio.] idest dimidia actionis cū non sit adiecta que portio vt. ꝭ. de verborum significatio. l. nomē filiarum. §. portio. [apud heredem] futurum. [suum fratrem.] scilicet patris ⁊ patronum filie. [remaneret.] sub. cum dos erat promissa ⁊ non soluta [relictis] substi. illis solis vel cum fratre testatoris: ⁊ potest exponi littera ista [per excep. doli proderit] sub. cum dos fuit promissa ⁊ non soluta: vel potest exponi. [per exceptionem doli proderit] idest per replicatio. doli proderit: et hic cum dos fuit promissa ⁊ soluta: quia liberi heredes petent dotem si ille. i. frater testatoris excipiat liberi replicabunt: nam replicatio est exceptio. vt. ꝭ. de exceptioni. l. ij. [cum inter contrahētes] idest inter socerum ⁊ generum. [vt heredibus.] quibuscūqꝫ

2 [videatur] paciscēdo† ¶ Or signori ex isto. §. colligetis ista no. ⁊ magistralia quod paterfa. paciscendo potest prouidere vni ex heredibus tantum. vt. s. eo. l. annus. item potest prouidere paciscēdo omnibus heredibus. vt. ꝭ. de proba. l. si pactuz. ⁊ si videtur velle prouidere vni ⁊ si alij sunt futuri heredes illa prouisio trahit ad aliosvt hic in fine. ⁊. ꝭ. de verborum obligatio. l. continuus in fine. Item not. si paciscor fratri meo vt heredi: quia non sperabā alium heredem habere: si postea suscipio liberos ⁊ eos instituo mihi heredes: illud pactum proficit ei quantum ad doli excep. vt hic: vnde colligitur hic aliud not. aliud est si volo ꝓuidere mihi ⁊ titio: ⁊ tunc istud pactum non transgreditur personam titijvt. ꝭ. de verborum obliga. l. stipulatio. §. si stipuler. aliud est si stipulor mihi ⁊ heredi meo quia tunc ista prouisio trahitur ad omnez heredem meum vt hic in fi. vnde colligitur hic argumen.

3 †quod si dominus papa mandat alicui prelato de aliquo faciendo si mādat nomine proprio non expresso: puta quia mandat episcopo bononiensi qui iam mortuus est hoc mandatuz trahitur ad successorem vt. ꝭ. de legatis. ij. l. cuz pater. §. cum extimaret. ⁊. l. si donobus. ⁊. ꝭ. de iur. do. l. pe. si autem mandaret proprio nomine expresso puta titio episcopo bononiensi: ⁊ iam episcopus bononiensis est mortuus mandatum non trahitur ad successorem eius. vt in aut. vt nulli iudi. §. ⁊ hoc quoqꝫ iubemus. ⁊. ꝭ. de annuis leg. l. annua. §. j. ⁊ secundum hoc potest intelligi. ꝭ. de regu. iur. l. neratius secus in sententijs. vt. ꝭ. que sententie sine ap. re. l. pe. ⁊ dicam. ꝭ. de iudi. l. de qua re. ¶ Or signori circa. §. istum instatur ⁊ opponit sic. hic dicitur si promisi dotem pro filia mea: ⁊ fui pactus quod mortua filia sine liberis portio dotis remaneret apud fratrem meum heredemqꝫ meum hoc est planum si frater esset solus heres quod prodest sibi directa pacti excep. si est promissa ⁊ non soluta vel si est promissa ⁊ soluta ꝓdest ei quātum ad replicationez sed si alij extiterunt heredes istud pactū proficit eis ꝙtuz ad doli excep. sed in statur liberis quō proficiet istud pactum vt liberis non: q2 nō est facta mentio de eis vt heredibus nō: q2 est substitutus alius heres vnde videnf exclusi ar. ꝭ. de iudi. l. cum ꝑtor. §. vl. rū. proficiet eis vt heredibꝰ ꝙ testator fecit mentionē de fratre nō fecit ideo vt alios heredes excluderet vt arg. ꝭ. de leg. ij. l. cū pater §. cū extimaret. et. ꝭ. de iure do. l. pe.

1 ☞ Ex pacto de liberando impleta conditione non competit actio sed exceptio.

1
Si intra illum diem. †In lege ista dicit tu debebas mihi. x. feci tibi pactum de non petendo a te si. v. mihi solueres infra certum diez ⁊ te ab alijs. v. liberarem per accep. nunquid valet ista conuētio respondetur quod sic: quantum ad excep. tibi dandam. sed non prodest tibi quantum ad act. vt ibi competat actio: vt accepto tibi ferre debeam. h. d. ista. l. videatis expositionem littere. [non habet] sub. vt debeant liberare eum a. v. [consistit] sub. in. v. si intra illuz diem reliqua. v. pactus est soluere. ¶ Or signori ex. l. ista colligo argu. pro sententia nostra contra op. domini Jo. ꝙ pactum tibi factum de nō petendo non obligat te naturaliter nō petere. vt dixi. s. e. l. si vnus. §. pactus. ¶ Or signori ad. l. istā opponit et instatur sic: istud pactum videtur appositum in traditione rei: ergo parit act. prescri. ver. vt seruetur pactū vel interesse prestet cuz sit vestitum datione rei vt. ꝭ. e. l. in traditionibus. ⁊. C. de rerum permu. l. rebus ⁊. l. ex placito. male ergo dicit hec. l. quod istud pactum parit exceptio. non act. ad quod potest dici non fuit appositum pactū in traditione rerū: iam non debemꝰ nos ponere casum ꝙ mutuaueriz tibi. x. ⁊ in ipsa numeratione fuit pactus ꝙ solueres. v. intra mensem ꝙ de alij. v. liberarem sed fuit pactus ex interuallo. vel pōt dici esto ꝙ pactum fuerit appositum in traditiōe rerū tn̄ pactū ꝯ parere act. ad obligandū: sꝫ hoc pactū nō parit obligationem sed liberationem: q2 idē pactum non debet esse liberatoriū ⁊ obligatoriū. vt. ꝭ. de ver. ob. l. inter stip. §. sacram. et ideo eadem solutio non parit liberationem ⁊ repetitionem. vt. ꝭ. de cōdi. inde. l. cū hijs. §. j. Sed circa diuersas causas bene potest parere act. ⁊ liberationē vt. ꝭ. de solu. l. in numerationibus. in fi. vel potest dici vt dixi i casu ꝙ hic fuit ꝯtus innominatꝰ facio vt des: verbi gratia tu debebas mihi. x. conueni te liberare si vsqꝫ ad mensem dares mihi. v. preueni te in tradendo tibi. x. vnde nascit de dolo actio. vt. ꝭ. de ꝑscrip. vbis. l. naturalis. §. qō si faciā. sꝫ de dolo non datur vbi alia act. vl excep. locum habere pōt. vt. ꝭ. de dolo. l. j. §. vlti. ⁊. l. ij. §. j. Cum ergo hic debitor habeat aliud auxilium. s. excep. de dolo non datur.

Pactum

1 Pactum priuatorum iuri publico non preiudicat.

1 **Inter creditorem.** †In.l.ista ponitur casus talis: tu prouincialis obligas mihi prediũ tuum pro.c.conuenit inter me et te q tributum illius predij obligati tu debitor solueres videlicet ne talis cõuentio: certe nõ: quia tali cõuentione ius fisci tolleretur qd non dz esse: qr pactis priuatorũ ius fisci auelli non potest. nam istud est ius fisci q tributa sunt a possessoribus exigẽda: igitur creditor dz soluere tributũ non debitor qui transtulit poss.h.d.ista.l.videatis expositionẽ lre.[pre dij pignorati].i.obligati et traditi.vt.j.de pig.act.l.si rẽ.§.j.[ad debitorẽ spectaret.]sub.q tradẽdo pdiũ pignori desierat possidere[non placuit.vt.s.e.l.ius publicũ.Or signori not.hic q istd est 8 ius publicum q tributa sunt a possessoribus pdiorũ exigẽda: [a] et ad hoc facit.C.de epi.et cle.l.de hijs.et.C.sine censu vel reli.l.vlt. in prin.vnde si fiat pactum q tributum soluatur a non possidẽte nõ valet i preiudicium fisci.vt hic.sed bene valet in preiudiciũ paciscentium.nam creditor qui possidet prestabit tributum sed assequetur a debitore.et sic soluitur contra.ar.j.e.l.epistola.§.pactum.et.C.de pigno.l.in summa.hodie tamen in casu est q tributum pstatur a non possidente.pone ego ydoneus ad tributa soluenda vendo predium tributarium cuidam. hoc casu ego bene possum suscipere in me periculum tributorũ pstandorũ.vt i aut. de mã.prin.§.non permittas.iij.col.que est signata.C.sine censu vel reliquis.l.vlt.od.

1 Contrahẽtes tenentur ad naturalia contractus nisi aliud actum sit.

1 **In emptionibus.** †In.l.ista dr: q de natura cõtractus est q venditor dz pstare emptori.s.q dz tradere ei rẽ et tenetur de euic.vel interesse pstare et econtra: de natura cõtract9 est q emptor dz dare pcium vẽditori nisi aliud noiatim conuentum est: qr tũc illud est seruandum.h.d.ista.l.videatis expositionẽ lre.[debeat].s.emptori[emptor].s.venditori.[fuerit]sub.minus vel plus pstetur.[id seruari debebit.]sub.si bona fide factum est quia pretor etc.vt.s.e.l. j.et.l.iur.gen.§.ptor.et dz seruari istud pactũ quo ad act.et quo ad excep.etiã si fuerit appositum ex interuallo.vt dixi.s.e.l.iur.gen. §.adeo.Or signori quid est illud q venditor dz facere emptori de natura ptract9:certe dz ei tradere rem et tenet ei de euic.vel interesse pstare:emptor aũt dz dare pcium vẽditori.vt.j.de ac.emp.et ven.l.j.in pri.et.l.ex empto.in prin.et.l.iul.§.ex vẽdito.nisi aliud noiatim actũ esset.vt si conuenerit q vẽditor nõ teneatur de euic. quia tunc illud seruabitur.vt hic in fi.quia licet alicui renũciare etc.vt.j.e.l.pactũ inter heredẽ Or signori hic quero quid si vendo tibi rẽ certo pcio hoc acto q si res a te euincatur q nõ tenear tibi de euic.nec ad restit.precij valet ne hoc pactũ.certe videt q sic.ar. hui9.l.in fi.et.j.de act.emp.et vẽ.l.emptorẽ.§.vl.fm qd vno modo legitur.§.ille.Itẽ qr lex videt velle q si vẽdo tibi rẽ in alea q non tenear tibi de euic.nec ad pcij restit.si a te euincat.vt.j.qua.rerũ act.nõ datur.l.ij.§.j.et subijcio rẽ exẽplo quõ vẽditur res in alea: scolaris qñ dz studere in vacationib9 dicit socio suo ludam9: dicit ille ludamus incipiunt ludere: et tantũ ludunt q vnus eorũ facit venire ff.suum: et dicit projcias: dicit alter quid vix extimare ff.dicit ille.l.libras.Vñ projcit et vincit iste recedit mercator qui concesserat pcario.ff.illi scolari agit contra scolarẽ qui obtinuit et euincit ab eo.ff.quod obtinuerat in alea.iste non potest postea agere de euic.nec ad precij restitutionẽ.econtra videtur q tale pactum nõ valeat: quia iniquissimũ est: qr secuta euictione carebis re et precio qd nõ debet esse.vt.j.de ac.emp.et ven.l.emptorẽ.in fi. vnde si est iniquũ non debet seruari.vt ar.s.e.l.iur.gen.§.si fraudendi.Or signori in questione ista fuit opinio dñs Jo.videt sentire q tale pactũ valeat.et ita scripsit hic et glo.nra ordinaria hic affirmat ar.hui9.l.et in palleg.l.emptorẽ.§.vlt.dñs autẽ az.videt sentire qd nõ valeat propter sui iniquitatẽ.ar.pall.l.emptorẽ.§. vl.in fi.fm qd vno modo legitur et intelligit.§.ille nã.§.ille.pot legi q faciat pro Jo.et pro azo.vr ibi dicam od.

1 Tutor idemq creditor debet esse contẽtus ea parte ad quẽ creditores alios reuocauit.h.d.

1 **Cum in eo esset.** †In.l.ista dr: paterna hereditas fuit delata pupillo que erat onerata infinitis creditorib9 videbatur tutori pupilli q pupill9 deberet abstinere ab hereditate: dũ pupil9 vellet abstinere venerũt plures creditores et dixerũt tutori: nõ abstineat pupill9 ab hereditate paterna sibi delata: quia facimus ei pactũ de quota parte debiti remittenda et fecerũt.Itẽ venerũt alij creditores et idem pactũ fecerũt curatori bus adiunctis tutori postea inuenitur q tutor erat creditor illi9 hereditatis: nunquid tutor debet esse cõtentus de illa quota pte debiti remittenda.respondetur q sic.quia tutor putauit equum in aliorum creditorum persona i sua dz putare equũ.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[cum in eo]subaudi statu.[creditoribus]scilicet hereditarijs.[idemq creditor]scilicet pupilli: sed hodie nõ põt eẽ creditor pupilli tutor pupilli debitoris vt in aut. vt hij qui ob habere perhi.res mi.§.j.coll.vj.que est.C.qui dari tu.vel cura.possunt: et incipit minoris.[debeat]idest eadem pactiõe debeat esse contẽtus.[qui ceteros]scilicet creditores.[esse debere.Or signori in.l.ista no.duo.primo no.qd puto equum in aliorum persona debeo putare equum in mea persona et ad hoc pcor.s.qd quisq iu.in alterũ statuerit.l.j.in fi.et.C.de rescin.ven. l.ratas.et qd approbo inter alios: et te multofortius approbare debeo inter me et te.vt infra si ser.ven.l.altius.et infra de condi. inde l.frater a fratre.Item no.hic vnum casum specialem in q alicui suum officium est sibi damnosum quod est contra regulam.vt.j.quemad.te.ap.l.si quis ex signatoribus.et.j.de fur.l. si seruus communis.§.quia vero.et.j.ex qui.cau.ma.l.videlicet.et .j.de condic.inde.l.eleganter.§.pe.vel potest dici q hic officiũ suũ non est sibi damnosum: non enĩ dz remittere quotam partem debiti quia tutor: sed quia habet sequi iudicium maioris partis. vt.s.e.l.maiorem.cum.l.precedenti. Sed quid erit in ista hered. erant sex creditores: tres remittunt dimidiã debiti: alijs tres volunt remittere solummodo tertiã et est paritas in omnibus: iste tutor cuius partem sequetur potest dici q eligetur media via.vt ar.j.mã.l.idemq in fi.et.l.seq.vel potest dici q hic comittetur arbitrio iudicãtis prout sibi videbitur equũ cum in omnibus causis equitatem sequi etc.vt.C.de iudi.l.placuit.od.

Diuisionis. Signori.l.ista legitur et intelligitur duobus modis sicut patebit ex hijs que.j.dicã.et in ea no.ita casum duo coheredes vel duo habentes rem communem diuidunt hereditatem vel rem: nec vnus tradit alteri partem ex diuisiõe: queritur nunquid ex isto pacto diuisionis nascatur actio.et respondetur q non. quia nudum est nisi istud pactum valletur stipul.vel nisi habeat rei traditio. annexã.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[diuisiõis placitum]exposuerunt antiqui.idest pactum appositum super alia re non super re cõmuni: quia tunc non ex pacto actio nascitur: sed liberatio contingit.verbi gratia. habemus rem communem: diuisimus rem et fecisti mihi pactum q scriberes codicem istud pactum est nudum.vnde non parit act.nisi stipu.valletur. vel nisi habeat rei tradit.annexã.et ita antiqui intelligebãt.l.istã nos autem fm Jo.et az.intelligimus.l.istam.vt dixi in casu.et exponimus aliter diuisionis placitum.idest pactum diuisionis appositum etiam super re communi non parit act.quia nudum est pactum.[nisi traditione]idest tradam partem.nam tunc vestit pactum.vt.C.de re.permu.l.ex placito.et.l.rebus.[vel stipulatione]idest nisi stipuler stare diuisioni et scribere codicem.sub.vel nisi alio simili modo vestiatur pactum nudum.vt diximus.s.eo.li. iur.gen.§.quinimmo.[prodesse potest.] quia nudum pactũ nõ parit act.nisi in casibus.vt.s.e.l.iur.gen.§.sed cũ nulla.dixi. Or signori ex.l.ista colligo ar.q nudum pactum potest vestiri ex sti. et verbis qd est contra opi.domini mei Ja.bal.vt dixi.s.eo.l.iur. gen.§.sed cum nulla.sed diceret mihi aliquis vestrum si fit pactũ diuisionis est nudum si non habet rei tradit.annexã.vl nisi stip. et verbis vestiatur.sed vbi habet rei tradit.annexã.est vestitũ coherentia contractus.vt.C.e.l.petens.vel si stipu.valletur est vestitum stipu.et verbis.vt hic.sed quare placitum diuisionis est nudum.rñ.quia diuidere est idem qd permutare: et hoc pactum potest vestiri rei interuentu et verbis.vt.C.de re.permu.l.reb9.et ar. j.de le.ij.l.cum pater.in fi.Or denuo dicet aliquis nonne diuisio obtinet vicem emptionis.vt.C.communia vtriusq iudi.l.j.et emptio est pactum vestitum.rñ.non sequitur.quia sicut in emptiõe requiritur bona fides ita in diuidendo. Item sicut actio ex vendito est bone fidei ita actio ex pmutato.vt insti.de ac.§.actionũ.

1 Renunciare potest testator et possunt contrahentes iurib9 pro se introductis.h.d.

2 Pacta facta inter viuos parificantur vltimis voluntatibus et quomodo parificantur.

3 Jus futurum pacto remitti potest.

Renũciare an et qñ liceat hijs q p se introducta sunt regl'a cũ fal.

Pactum inter heredes. † In l. ista dicit: paterfa.in suo testõ instituit te sibi heredem et mihi legatum reliquit prestandum in die vel sub conditione eo mortuo: certum est q tu heres teneris mihi cauere de legato prestando adueniente die vel conditione: ego tamen legatarius facio tibi pactum q non tenearis mihi cauere: nunquid istud pactum valet. respõdetur q sic.et hoc probatur tali ar.sicut si testator qui instituit te.et reliquit mihi legatum potest tibi remittere illam cautionem: ita et ipso pacto contrahentium talis

m

a Exigẽda et propt tributa non soluta põt fieri vẽditio fũdi.vt.C.si prop. pu.pen.ven.per totũ.et.C.de ca. et dist.pig.trib. cau.l.j.li.x.not. bart.in.l.credi tor.ff.de act.ẽp. et adde q cõductor tributorum põt vendere possessiones pter tributa nõ soluta bal.i.l.j.in fi. C.si propt.pu. pensi.de materia vide bart.in l.plz.C.d sacro. san.eccle.

cautio debet posse remitti:nã sicut põt remitti in vltima volũta-
te ita inter viuos vt continetur in ɔstõe diui marci:ex quibus:qđ
apparet ꝙ non licebit legatario sola penitẽtia reuocare cum lice
at alicui renunciare hijs que pro se introducta sunt:⁊ cum liceat
alicui facere deteriorem suam conditionem ratione future perce
ptionis.hoc dicit ista.l.videatis.⁊c.[pactum]sub.inter viuos.
[satis accipiatur]nomine legati in diem vel sub conditione reli
cti.vt infra vt.le.no.ca.l.j.primo responso.[cum in semestribus
relata est costitutio.]dicuntur costitutiões facte in semestribus
quia dominus imperator sex mensibus anni dabat operam legi
bus:⁊ in alijs sex mẽsibus dabat operam bello.vt supra de orig.
iur.l.ij.[diui marci.]dicentis hic quod sequitur:⁊ habetis eam
vt in pos.le.vel fideicom.no.l.j.[debet.]concor.C.de transact.l.
2 q̃uis.[constituere]per pactum.†Or signori ex.l.ista collige-
tis istud ar.ꝙ pacta facta inter viuos parificantur vltimis volũ
tatibus.⁊ quomodo pacificantur:dic vt dixi in casu: et ad istud
accedit sicut contractus ⁊c.vt infra depo.l.j.§.si conueniat.⁊ ita
vltima voluntas defuncti seruatur pro lege.vt in auꝫ.de nup.§.
disponat.⁊ infra de pig.ac.non est mirum.sed nunquid econtra
istud arg.valet.verbi gratia.hic potest fieri inter viuos:ergo
in vltima voluntate dixit Jo.ꝙ non qđ verum esse ita probat he
res per pactum potest remittere falcidiam.vt infra ad.l.fal.l.pe.
sed testator iure isto non potest remittere fal.in testõ.quominus
liceat heredi detrahere fal.si habeat locum.vt infra ad.l.fal.l.qđ
de bonis.§.vl.sed istud ar.recessit hodie ab aula.vt in auꝫ.de hẽ.
et fal.§.si vero que est.C.ad.l.falci.⁊ incipit:sed cũ testator:⁊ idez
est videre in satisdat.que prestatur a fructuario de vtendo ⁊ fruẽ
do arbitrio boni viri.nam illa non potest remitti in testõ.vt.C.
vt in pos.le.vel fideicom.causa seruandorum mutatur.l.scire de
betis.Sed signori dicendum est ꝙ istud arg.econtra bene valet
vt in exemplo tali sicut dominus potest omnes seruos suos ma
numittere inter viuos:ita in vltima volũtate.vt insti.de le.fusia.
3 ca.tol.⁊C.de leg.fusia ca.tol.l.vnica.Item no.†ꝙ futurum ius
potest pacto remitti.⁊ ad hoc concor.C.eo.l.si actionem.⁊.C.de
dona.l.si spem.non tamẽ potest repudiari.vt infra de le.ij.l.si vita
§.que sub conditione:⁊ que sit ratio dixi.š.eo.l.⁊ heredi.§.iul.
quoqꝫ in fi.Item no.hic vnam regulam que habet.vj.similia:et
recipit.v.instãtias:regl'a est que licet ad vnicuiqꝫ renũciare hijs
que pro se introducta sunt.vt hic.⁊ ad hoc facit.š.eo.l.pacisci.⁊
supra qui satisda.cog.l.ij.in prin.⁊.š.si quis in ius voc.non ierit
l.ij.in prin.⁊ infra de mino.l.si index.⁊ infra ad vell.l.vlti.§.pe.⁊
C.de epi.⁊ cle.l.si quis in conscribendo.⁊.C.eo.l.si quis in cõscri.
ne quod fauore eius introductum est retorqnetur in eius lesionẽ
quod nõ debet esse.vt.š.de.l.⁊ cõ.l.e.quod fauore.sed hec regula
recipit instantiam in multis casibus fallit in legato cesaris vel
summi pontificis qui non potest abdicationem legati accipere
inuito superiore.vt.š.de offi.pre.l.legatus.quia habet alas liga-
tas.Item si par ⁊c.vt infra de ar.nam multo forti⁹ minor in ma
iorem.⁊ hec est ratio quare habentes alas ligatas sunt ineligibi-
les.vt extra de postu.c.ij.item fallit.š.de iur.om.iu.l.si cõuenerit
et est ratio.quia pacto non prorogatur iurisdi.vt infra de iudi.l.
j.⁊ infra sol.ma.l.si cum dotem.§.eo.Item fallit in casibus for-
tuitis.vt.š.si quis cau.l.sed ⁊ si.C.quesitum.⁊ est ratio.quia sub
inuolucro aliquãdo quis susciperet.vt ar.infra de pi.l.obligatio
ne.Item fallit.vt.š.eo.l.iur.§.illud.sꝫ illud est quia tali pacto ⁊c.
vt infra de pactis do.l.conuenire.Item fallit si pactum est cõtra
publicam vtilitatem.vt.š.eo.l.iur.§.si paciscar.sed illud est illa
ratione.vt.š.eo.l.ius.Item fallit.vt.š.eo.l.ius agnationis.sed
illud ideo quia naturalia.vt infra de ca.di.l.eas.itez fallit si fiat
transactio super relictis.j.de transac.l.de hijs.⁊.C.de transac.l.
sub pretextu.sed speciale fauore vt seruetur.vt.j.quemadmo.te.
aperi.l.j.⁊.C.de rebus cre.l.fi.Item fallit.j.de vsuf.l.sed ⁊ si in fi.
sed illud ideo quia ibi consentiebat saluo iure suo non videtur
consentire.vt.j.qui mo.pi.l.si debitor.vel si consentiret iam esset
seruit.vt.j.de vsuf.le.l.j.item fallit.j.de pig.l.si conuenerit.sed il-
lud est ideo quia debitor inuitaretur ad delinquendum.vt.j.de
distra.pign.l.si creditor.§.illud.item fallit si pactum fuit super
dote.j.de pac.do.l.de die.sed illud ideo quia esset contrariũ pu-
blice vtilitati.j.so.ma.l.alia.§.elegãter.Sed illud ideo quia esset
cõtra bonos mores.vt.C.eo.l.pacta.Item fallit in precario.vt.j.
de pca.l.cũ pcario.sꝫ illud est ideo quia vnũ est introductum pro
eo qui precario accipit.j.de preca.l.si quesitum.§.illud nõ est mi-
rum.sed aliud statuitur contra eum:vel potest dici ꝙ ibi erat cõ-
cessum ad tempus:nec erat dictum ꝙ reuocare liceret.item fallit
infra de li.causa.l.j.sed illud id fauore vt ibi dicitur.Itẽ fallit in
fra de ap.l.non tantum.sed ibi est speciale fauore vite.item fallit
si pactum est de futura succes.vt.C.eo.l.fi.⁊.C.de inof.te.l.si quan
do.§.illud.item fallit.C.de iureiurã.ca.l.ij.§.sed quia.sed ibi est
speciale.ideo quia debẽt lites sine suspiꝫ.procedere.vt insti.de pe.
te.li.Item fallit.C.de li.causa.l.nec si.sed illud fauore libertatis.
Item fallit.C.de pac.po.l.abdicatio.sed potest dici illud ideo ꝙ
ibi est certa forma iuris non pacti.item fallit.C.de questionibus
l.pridem.sed illud est ratione equalitatis seruãdum.vt.C.de epi.
et cle.auꝫ.sed iudex.Itẽ fallit.vt infra de proc.l.filiusfa.§.vetera-
ni.sed illud ideo quia esset contra publicam vtilitatem.vt.C.de
procu.l.militẽ.item fallit in prohibito postulare.j.de postu.l.q̃s
prohibet.sed illud ideo quia erat prohibitus in penam sui male
ficij.vt.j.ad.l.aquil.l.ita.

1 Emptio si fuerit stipulatiõe vallata ab ea nudo ɔsensu nõ
receditur ⁊ pacta vltima sunt seruanda.

Emptor p̃dij. In pri.huius.l.dicit:†vẽdidi tibi prediũ
pro.xx.⁊ illa.xx.promisisti mihi per stipu.solue-
re:postea cõuenit inter me ⁊ te ꝙ si tu de illis.xx.
vsqꝫ ad mẽsem solueres.xiij.ꝙ residuum tibi re-
missum esset:postea vsqꝫ ad mẽsem non soluisti
xiij.nunquid solida.xx.potero petere.Respondetur ꝙ sic.hoc di
cit prin.huius.l.videatis expositionem littere.[sibi cõuenisset]
idest conuentum esset inter emptorem ⁊ ven.[posse.]quia pacta
nouissima ⁊c.vt.C.eo.l.pacta no.⁊ maxime talia per que reditur
ad primum.vt.š.l.tale.§.j.⁊.l.si vnus.⁊ quia contractus ex con
uentione legem accipiunt.vt infra depositi.l.j.§.si conueniat.vi
debatur contra.⁊ videbatur ꝙ primum pactũ sit sublatum ipso
iure.vt.š.eo.l.si vnus.§.sed si pactum conuentum.ergo non vide
tur posse agi ex prima cauꝫ.Respõdetur hic erat actum exp̃ssim
ꝙ primum pactum non tolleretur ipso iure in totum sed in par
tem precij.quo casu non tollitur primum.vt.š.eo.l.si vnus.§.sed
si pactum conuentum in ver.quod si non vt tolleretur.⁊ dixi.š.
eo.l.iur.gen.§.adeo.od.

1 Liberatio generalis restringitur ad ea de quibus est actũ.
hoc dicit.

Lutius titius. †In.§.isto dicitur.quidam gaius
nomine erat nummularius.⁊ qui
dam lutius titius cum illo habebat rationem implicitam.vna
die gaius seius ad lutium titium dixit talem epistolam.gaius
seius lutio titio saluꝫ.scias ꝙ diligẽter retractata a me ratione
vsqꝫ ad hunc diem.ego habeo apud me.ccclxxxvj.aureos.⁊ illos
constituo me tibi soluturum cum legitimis vsuris preter illam
summam pecunie quam in secreto deposuisti apud me.⁊ si aliqđ
instrumentum esset emissum inter me ⁊ te cuiuinscunqꝫ summe
⁊ ex quacunqꝫ causa.⁊ esset apud me vanum ⁊ pro cancellato ha
beaꝫ.in processum tpis inuenitur ꝙ lutius titi⁹ mãdauit gaio
seio vt patruo eius redderet.ccc.⁊ gaius illa.ccc.p eo soluit.post
ea lutius titius ꝯm formam epistole petit a gaio seio.ccc lxxxvj.
auꝫ.dicit gaius non teneor tibi ad.ccc.aureos.quia solui patruo
tuo.⁊ quando misi tibi epistolam non cogitabam de eo ꝙ tene
baris mihi vt mãdator sed de eo ꝙ tu tenebaris mihi.⁊ ego tibi
ex rationibus a me conscriptis.dicit lutius titius habeo episto
lam tuam in qua continetur ꝙ tu debes mihi.ccclxxxvj.aureos.
⁊ ꝙ omnia instrumenta que essent inter me ⁊ te essent cassa ⁊ va
na.Unde non teneor tibi.q̃ritur quid iuris respondetur si istud
agebatur ꝙ gaius volebat liberare lutium titiuz solummodo a
rationibus implicite non preiudicat quin habeat regressuz con
tra titium lutium ad.ccc.que mutuauit ipso patrono manda-
to lutij titij non obstante illa epistola qua ɔtinebatur ꝙ omnis
scriptura facta inter me ⁊ eum esset cancellata ⁊ nullius valoris.
hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[habuisti.]sub.tu
lutius titius.[aureorum]scilicet predictorum.ccclxxxvj.secũdũ
quosdam.sed verius est ꝯm Joh.⁊ az.ꝙ dicat de alia quantitate
quam habebat in secreto apud te ex causa depositi.[redderet.]
al's crederet.[neqꝫ ipe]scilicet lutius titius.[cõuenire possunt]
acꝫ.mandati directa.al's contraria.[esset computata.]sub.inter
gaium ⁊ seium ⁊ lutiũ ⁊ titiuz.[in sua causa manere.]sub.⁊ ita
non erit perempta actio mandati.Or signori ista questio nõ de
terminatur in littera sed qualiter est determinanda.certe potest
determinari sic ꝯm Jo.licet verba epistole sint generalia si gaius
seius potest probare quod esset cogitatum ꝙ omnia instrumẽta
rationis accepte ⁊ date tantum essent cassa ⁊ vana ⁊ pro cancella
tis haberentur.cum ad illa instrumẽta restringuntur de quibus
potest probari quod actum fuit.vt infra de transac.l.qui cum tu
toribus.in fi.⁊ infra de condi.inde.l.vlti.§.pe.⁊.C.de transac.l.
si de certa.Alij voluerũt dicere ꝙ solummodo gaius seius vide
tur remittere quod lutius titius debebat suo nomine non
alieno.vt infra de solu.l.iiij.vel potest dici ꝯm az.⁊ ꝯm verba ge
neralia epistole ꝙ in dubio presumitur quod lutius titius sit li-
beratus ab omni eo ꝙ debebat suo nomine ex causa mandati ꝙ
in dubijs a verbis non est recedendum.vt infra de le.iij.l.non ali
ter.⁊ infra de excep.l.j.§.is qui nouam.licet secus sit in trãsactio
ne generali:quia tunc transactio restringitur ad ea de quibus cõ
trouersia erat.vt infra de trãsac.l.cum aquiꝫ.⁊.l.qui cũ tutorib⁹.
in prin.

in princi.ꝛ.§.pe.ꝛ vlti.ꝛ.no.ꝙ hec lex facit ad hoc ꝙ illa generalia verba que frequēter ponūtur in instrumētis procurationum in fi.ꝛ ad omnia alia ꝛ singula faciēda q̄ paruoꝝ ꝛc.ꝙ tm̄ intelligat ꝙ possit facere de ptinētib⁹ ad expssa in pdicto instrumēto: ꝛ ita de facto fuit cōsultū ꝛ iudicatū in ciuitate bon̄.s.ꝙ in hijs: ꝛ circa ea tm̄ facere poterat ꝓcurat.

1 ☞ Pactum appositum in traditione rei quando producat actionem.

1

In traditionibus. † In.l.ista dicitur: si in traditione rerum apponitur aliquod pactū illud debet valere ꝛ seruari.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[sit].s.appositum: dum tamen non sit iuri con.vt.ī.dicam [est.] sub.ꝛ ideo seruandum.vt.s.e.l.j.ꝛ.ī.depositi.l.j.§.si conueniat.ꝛ.ī.de ac.emp.ꝛ ven.l.ex empto.§.j. Unde si dono tibi rem meam ꝛ paciscoꝛ in ipsa traditione ne eā alienes valet tale pactum: ꝛ parit act.prescrip.ver.vt.C.de condi.ob causam da.l.ea lege.item si vendo tibi rem meam ꝛ in ipsa traditione paciscoꝛ vt facias mihi insulam valet tale pactum.vt.ī.de act.emp.ꝛ ven.l.tenetur.§.j.ꝛ.l.si sterilis.§.si tibi.ꝛ est istud verum vt hic dicitur.ꝛ.C.de re.permu.l.rebus.ꝛ debet valere istud pactum nedum ad excep.immo etiam ad act.pariendā.vt.C.de re.permu.l.rebus.quia hoc pactum est vestitum rei interuentu secundū aꝫ.sed nos dicimus ꝙ est vestitum coherentia contractus.vt.s.e.l.iu.gē.§.quinimmo.Fallit istud quod in.l.ista dicitur ꝛ.C.de re.permu.l.rebus.in casibus primus est: si numero tibi pecuniam ꝛ in ipsa numeratione appono pactum ꝙ tenearis ad vsuras: nam illud pactum non parit vsuras: quia vsure citra vinculum stipu.non debentur.vt.C.de vsuris.l.q̄uis. Item fallit etiam in alio casu: ecce si dono locum ne monumentum ibi fiat.vt infra.de religi.ꝛ sump.fu.l.quod si locus.item fallit etiam si vendo tibi seruum eo pacto vt portetur extra prouinciā.vt infra de ser.expoꝛ.l.seruus ea lege. Item fallit vbi est tale pactum factum per quod volo mihi querere dominium in alia re quod per pactum solummodo fieri non potest.vt.C.de pactis.l.traditionibus.nisi in casibus vbi est vtilis in rem.vt infra.de in diem adiect.l.tertia.ꝛ.infra de contrahen.empti.l.si quis hoc pacto. Item fallit quia ex pacto apposito in rerum traditi.non habet nouari act.vt.C.si cer.peta.l.si ex precio.et.C.de iure dotium.l.auia. Item fallit si mutuo ꝛ in ipsa numeratiōe paciscoꝛ quod reddas mihi.x.x.nam tale pactum non est seruandum.vt supra.e.l.si tibi.x.in princip.ꝛ est ibi ratio specialitatis quod non potest quis re obligari vltra id quod numeratum est.vt.ī.si cer.pe.l.rogasti.§.j. Item fallit vbi pactum appositum est turpe: vel a legibus reprobatum vel impossibile vt.s.e.l.si vnus.et.l.pacta.et.l.contra iuris.et.ī.de reg.iur.l.impossibilium. Item fallit.vt.ī.so.ma.l.quotiens.item fallit.ī.de distract.pig.l.si creditoꝛ.§.fi. Itē fallit.ī.e.l.pe. Sed consueuit hic queri pone quod vendidi tibi rem meam pro.x.pure postea ex interuallo trado eā tibi et in traditione paciscoꝛ quod facias mihi foueam: nunquid valebit tale pactum et pariet act.prescrip.ver. Respon.non: quia traditio fiebat tantum ad me liberandum ex precedenti obligatione. Unde non potest operari liberationem et obligationem: vt ar.ī.de solut.l.qui hominem.et dixi.s.e.l.si intra.sed secus est in contractibus innominatis: quia etiam si ex interuallo trado: et in ipsa traditione appono pactum quod facias mihi foueam valebit illud pactum: quia tunc principaliter ad me liberandum non fiebat traditio: quia ex illo primo pacto non erat nata nisi naturalis ob.cum ab initio esset nudum omnibus integris existentib⁹.vt.C.de re.permu.l.ex placito.et.l.rebus.in casu tamen quod est notabile ex vi pacti facti ad excipiendum conuenio te conditione indebiti.vt.ī.de condic.inde.l.sed et si me putem.§.cum inter me.et.ī.de act.emp.et ven.l.si tibi liberū.et.ī.de ser.vr.pre.l.si binarum.od.

1 ☞ Pactum ne quis conueniatur vltra quam facere possit valet.

1

Si quis crediderit. In.l.ista dicitur † mutuaui tibi.x.et feci tibi pactum vt condenneris mihi inq̄tum facere posses: nunquid valet tale pactum: respondetur ꝙ sic: quia iustum est hoc pactum.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[pecuniā] pone.x.[quatenus].i.inq̄tum facere potest: nam verbum denotat.vt.ī.de ver.ob.l.continuus.§.illud.[agat].s.creditoꝛ.[patiuntur.] vnde quia hoc pactum continet equitatem debet seruari.vt.s.e.l.j.sed secus si esset iniquum.vt.s.e.l.iur.gē.§.si fraudandi.et sic habebitur hoc casu ratio⁹ sui ne egeat.vt.ī.de reg.iur.l.in condennat. Sed quid erit econtra: si cōuenio cum eo qui debet condennari inq̄tum facere potest: non possum eum conuenire in solidum distinguo cuꝫ quis habet beneficium.vt cōdēnetur inquātū facere potest.aut habet aliud beneficium ratione contractus.vt infra pro socio.l.verum.et tunc valet.vt infra de re iudi.l.si conuenerit.aut habet illud beneficiū ratione persone vt quia est maritus quo casu non valet: quia est cōtra bonos moꝛes.vt infra soluto matrimonio.l.alia causa est.§.eleganter.od.

1 ☞ Quod fit per legem potest fieri per pactum.h.d.

1

Non impossibile. In.l.ista dicit: † deposui apō te seruum meum vel eum commodaui vel locaui ꝛ paciscoꝛ tecum ꝙ illum seruum non facies furem vel fugitiuum.hoc est non sollicitabis eum vt sit fur vel fugitiuus: nec negliges eum ita vt fur efficiatur: nunquid valet tale pactum. Respondetur ꝙ sic.quia si faceres furem vel fugitiuum teneris act.de ser.coꝛ.similiter ꝛ istud pactum adiungat actionē de seruo corrupto.ꝛ ideo valet.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[non impossibile puto.] scilicet de iure vel de facto.[et in similibus] scilicet qui re contrahuntur: ꝛ idem in alijs de hijs tamen frequētius accidit.ꝛ ideo de hijs expressit.vt in aut.vt sine probi.§.j.[habet.] sub.si dolo malo corrumpes eū.vt.ī.de seruo corru.l.j.[pertinet.] Uidebatur contra.ꝛ videbatur ꝙ istud pactum esset iniquum ꝛ superuacuum: ꝛ iniquum videbatur ꝙ si seruus est fur quomodo facere potes ne furetur: deus solus posset facere hoc ꝛ quod reformaretur. vnde cum istud pactū sit iniquum non est obligatorium.vt.s.eo.l.iur.gen.§.si ob maleficium. Denuo videbatur superuacuum: quia si est bonus seruus ꝛ tu facis eum furem teneris actionem de seruo corrupto.vt infra de ser.coꝛ.l.j. Respon.non est iniquum: quia potest esse ꝙ non est fur. Item esto ꝙ esset fur posset laudādo augere maliciā suam. Item non est superuacuum: quia si faceres eum seruum furem dolo malo teneris act.de seruo coꝛ.vt infra de seruo coꝛ.l.l.et ex vi pacti teneris de culpa.vt pactum aliquid operetur.vt ar.infra de leg.j.l.si quando.in prin.preterea ex act.serui coꝛ.teneris si corrupisti: ex vi pacti teneris etiam si nō corrupisti: quia debes curare ne corrumpatur.vt ar.infra de ver.ob.l.inter stipu.§.j.et infra loca.ꝛ cō.l.in lege.primo respon. Item potest esse ꝙ in pacto apposita est pena. Item esto ꝙ dolus ꝛ culpa iure communi veniret: tamen vtile est pactum dici.vt infra man.l.qui mutuam. Sed quidam dixerunt ꝙ superfluum est istud pactum nisi pena apponatur.ꝛ ideo dicunt al's non valeret.vt supra eo.l.iurisgen.§.sed si fraudandi.sed certe contra eos est predicta.l.qui mutuā.et littera huius.l.que dicit sicut enim serui ꝛc. Oꝛ signoꝛi ex.l.ista colligetis si obligatio potest fieri per legem.ergo idē potest per pactum conueniri.vt ar.s.eo.l.pactum inter heredem ꝛ legatarium.od.

1 ☞ Pactum factum per errorem cause in effectū nō perimit.

2 Pactum erroneum liberatorium sicut non nocet creditori q̄tū ad effectum ita liberatio per acceptilationē erroneam facta non nocet q̄tum ad effectum.

Si cum te. † In.l.ista ponūtur duo casus in quibus pactum appositum per errorem non valet.ꝛ primus casus est talis ticius erat debitoꝛ meus ex aliqua causa.x.credebam me damnatū ex causa legati: feci tibi pactum de non petēdo a te.x.que mihi debebas per errorem feci tibi pactum de non petendo.nunquid valet tale pactum.respon.ꝙ non.vnde debitoꝛ neq; ipso iure liberabitur neq; doli.excep. Secundus casus est talis.tu credebas a testatore te damnatum dare titio.x.cum non esses.ꝛ ita per errorē iussisti debitorem tuum.x.titio dare.ꝛ cum titius debitoꝛ tui debitoris esset in.x.debitoꝛ tuus in.x.fecit tibi pactum de non petendo ex causa delegationis.nunquid valet tale pactum. Respon.ꝙ non neq; tibi perimit tuam actionem neq; debitori tuo cōtra titium.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[si cum te] scilicet verum heredē.[debitori tuo] vel hereditario.[existimas] sub.te grauatum in testō facis ei pactum de non petēdo cum nō esses grauatus: secus si esses grauatus.nam tūc valeret.vt insti.de le.§.si quis debitori.[debitoꝛ] scilicet quantum ad effectum.[exceptionem conuentionis] quantum ad effectum quia ages prima act.ꝛ si excipiat de pacto facto de nō petēdo replicabis de dolo malo cum hoc pactum factum fuerit per errorem [idem] incipit secundus casus [act.peremptam] scilicet quantum ad effectum.† Oꝛ signoꝛi in ista.l.no.ꝙ pactum factum per errorem in positum quantum ad effectum non valet.nec ex falsa credulitate quod agitur confirmat.ꝛ ad hoc concoꝛ.infra de iudic.l.de qua re in fi.ꝛ infra de consti.pecunia.l.vlti.ꝛ infra de pig.act.l.si quādo.ꝛ infra de act.emp.ꝛ ven.l.si heres.ꝛ infra de condic.indebi.l.si non soꝛtem.§.si centum.ꝛ.C.de rescin.ven.l.vēditoꝛ.ꝛ infra de contrahen.empt.l.in venditionibus.ꝛ est ratio: quia in paciscendo requiritur cōsensus paciscentiū cum pactum dicatur duoꝛū

plurium ve in idem placitus ⁊ consensus.vt.s.e.l.j.sed qui errat non consentit.vt.s.de iur.om.iu.l.si per errorem.⁊.C.de iur.⁊ facti igno.l.cum testamentum.⁊.l.non idcirco.sic ⁊ alibi error impedit traslationem dominij.vt infra de contrahen.emp.⁊ vend.l.⁊ si consensum.in fi.⁊ infra de acquir.re.do.l.procu.aliquando tamen factum per errorem tenet.vt.C.de condi.ob cau.da.l.si repetendi.⁊ infra de condi.ob cau.da.l.dedi.§.si quid.sed ibi videtur magis donasse vt inuitaret illum vt faceret ꝙ per errorem dare.Nam si per errorem dedisset repeteret condic.indebiti.vt infra de cōdi.inde.l.j.⁊ per totum.Oz signori ad.l.istam instatur ⁊ opponitur ⁊ conuincitur eam tribus rationibus stare non posse.Et primo videtur ꝙ pactum erroneū a creditore debitori de nō petendo factum liberet eum ipso iure vel ope exce.quod videtur posse probari tali ratione.si ego heres credēs non esse locum legi falcidie cum sit trado rem legatam tibi non detracta falci.error meus non efficit tibi quin possessio rei legate tibi in te transeat.vt infra ad.l.falci.l.j.§.si legatarius.Similiter videtur idem in hoc casu.Item secunda ratione videtur ꝙ pactum erroneum factum a creditore debitori de non petendo non impediat quo minus ipso iure vel ope excep.liberetur ecce si puto me debitorē tuū in.l.⁊ non sum iste error cause non impedit quin transferam in te dominium rei tibi solute si sum dominus.vt infra de condi.inde.l.indebiti.§.si nummi.⁊.l.si in aream.quia translatum dominium rei vel pos.condico.al's non condicerem cum nemo condicat rem suam preter ꝙ a fure.vt infra vsufr.queadmodum ca.l.vlti.in fi.⁊ infra de condi.tri.l.j.in fi.vnde videtur idem vt hic tollatur naturalis ⁊ elidatur ciuilis.vt infra de solu.l.stichū aut pam.§.naturalis.⁊ insti.de excep.§.preterea.Signori ad istud vos ita dicetis vt dixi in casu:pactum quod fit per errorem non valet quantum ad effectum.in veritate tamē valet.quia tollit naturalem ipso iure ⁊ ciuilem elidit.sed non valet quātum ad effectum:quia creditor aget prima act.si excipiat debitor de pacto sibi facto de non petendo creditor replicabit qđ fecit per errorem vnde dolo facis si vis ꝙ tale pactum proficiat tibi ⁊ mihi obesse debeat.nam sicut exce.doli est generalis:sic ⁊ replicatio.vt infra de excep.l.ij.⁊ infra de doli excep.l.j.§.⁊ generaliter.⁊.l.qui vtiqꝫ et idem est in.l.contra.quia si heres credens non esse locum.l.fal.solidam rem legatam soluit.trasfert possessionem.vt infra de acquir.pos.l.j.§.si vir.verum quia errauit repetit.quatenus est locus.l.fal.vt in.l.contra.dicitur.Similiter idem est in debito soluto.quia transfert dominium.Sed quantum ad effectum non transfert.quia qui soluit condicit ⁊ nemo videtur adeptus pos.⁊c.vt infra de acquir.pos.l.non videtur.⁊ infra de integ.rest.l.nemo.Sed hic statim quero.hec.l.loquitur cum creditor facit pactum debitori de non petendo per errorem.quia non valet quantum ad effectum.quia si excipiatur potero replicare.Sed quid si creditor per errorem credens se damnatum ad liberandum liberat eum per acceptilationem.est ne idem quod in pacto.hic dixerunt quidam ꝙ non.quia vbi creditor per errorem facit pactum debitori de non petendo non videtur pactum.vnde aget prima act.si excipiatur replicabit de dolo vt hic dicitur.sed vbi creditor liberat debitorem per acceptilationem.prima actio est mortificata.vt instit.quibus mo tol.ob.§.j.

2 † Sed verius est vt vos dicatis qđ erit idē ꝙ hic in pacto dicitur.vt sicut pactum erroneum liberatorium non nocet creditori quantum ad effectum.ita liberatio per acceptilationem erroneam facta non nocet quantū ad effectum premissa ratione.quia non consentit qui errat.si dicis quomodo aget creditor qui liberauit debitorem per acceptilationem per errorem.potest dici ꝙ condicet liberationem ⁊ aget vt in prima obligatione se reponat.vt infra de condi.sine ca.l.iiij.Alij dicunt ꝙ aget creditor de dolo commisso nūc denegādo solutionem.vt ar.C.de trans.l.actione.⁊.l.sub pretextu.sed videtur ꝙ de dolo non detur cum alia actio locum habeat.vt infra de do.l.ij.§.penulti.Sed denuo tertio opponitur ad.l.istam.⁊ videtur ꝙ pactum erroneum factum a creditore debitori de non petēdo sit quantum ad effectum non inualidum.quia falsa demonstratio vel falsa cā nō vitiat legatū.vt.j.de cond.⁊ de.l.demonstratio.sic et hic videtur ꝙ error nō vitiat liberationē vel pactū.Nam parificantur pacta his que fiunt in vltimis voluntatibus.vt.s.e.l.pactum inter heredem ⁊ legatarium.Signori breuis est responsio falsa causa non vitiat legatum cum quis al's esset legatus si falsam causam sciisset.sed si al's legaturus nō erat.falsa causa vitiat legatum.vt.j.de condic.⁊ de.l.falsa.⁊.l.cum tale.§.falsa.et.C.de fal.causa adie.leg.l.pe.⁊ vl.Similiter falsa demonstratio non vitiat liberationē ⁊ pactū cum quis al's esset liberaturus si falsam causam nō ignorasset.sed hic creditor nō erat liberaturus debitorem suū si sciisset ex causa legati nō teneri liberari euz.⁊ ideo tale pactū erit inualidū.vū si puto me damnatū ex causa legati ⁊ do.repetam id quod dedi condi.indebiti.vt.j.de condi.indebi.l.damus.preterea iste creditor non tam pacisciť ꝙ decipitur.vt.j.de trans.l.qui cuz tutorib⁹.§.qui fallaciā.pari rōne si iussi debitorē meū tibi dare per errorē non valet.⁊ ad hoc facit.j.de dolo.l.ij.§.cum vero.⁊.j.de do.ex.l.iul.Uel pōt dici ꝙ falsa causa non vitiat legatū cum in veritate legatū est.vt si testator reliquit seruū titio sed hic non fuerat legatū cui creditor debebat.vū ꝙtum ad effectum nō valet qđ actū est:secus tū si i veritate heres dānatus esset ex causa legati liberare eū:quia tūc si creditor fecit ei pactū de nō petendo ⁊ vult eum cōuenire obstat ei doli exc.vt insti.de leg.§.si quis debitori.⁊.j.de lib.lega.l.qđ mihi.

1 Uerba enunciatiua emissa propter aliud dispositionē nō inducunt.h.d.

1 **Epistola qua quis.** In prin.huius l.dr.† ego sol⁹ erā verus heres titij ex testō:putabā ꝙ tu ꝑ dimidia esses mihi cohēs ꝑ errorē eplam tibi misi.talis tali salutē.scias me multū gaudere ex eo ꝙ es mihi cohēs ꝑ dimidia ⁊ me paratum qñcunqꝫ tibi placebit te admittere:postea appet in testō ꝙ tu nō es coheres me⁹:nūquid ex illa epla dať tibi acť.aduersus possessorē rerū hereditariū.rñ.ꝙ nō.hoc dicit prīc.hui⁹.l.videatis expositionē lr̄e.[epl'a] sub.erronea qua salutabat eum vt heredē.[dabit]sed quare non.Rñ.quadruplex est rō.vna rō est quia ipsa epla cōtinet nudū pactū:⁊ nudū pactū regulariter non parit acť.vt.s.e.l.iurisgē.§.sed cū nulla.Scđa rō est:quia ex solo pacto etiam vestito nō transit dominiū.vt.C.e.l.traditionibus.Tertia rō est:qꝛ hoc pactū fuit erroneū ⁊ vitas erroribus gestorū non vitiať consensus.vt.s.de offi.pši.l.illicitas.§.vitas.⁊ in pacto requiritur consensus.vt.s.e.l.j.vū pactū erroneū non valet.vt.s.l.prori.quia nihi.tā ꝯtrariū est ⁊c.vt.s.de iur.om.iu.l.si ꝑ errorē.Item quia.l.facit quē heredē vel bonorum pos.non epl'a.vt.j.de peti.here.l.j.ij.⁊.iij.⁊ instiť.de bonorum pos.§.quos autē.Item sicut ius agnationis non fit eplis sic nec heres.vt.C.de probat.l.non eplis.Sed quid si non fuit contētus mittere eplam ei vt coheredi:sed diuisi cum eo hereditatē tanꝙ cū herede:nunquid potero reuocare.rñ.refert aut deuisi cum eo hereditatez in iudicio:quia lata fuit sñia inter me ⁊ eum ꝙ esset me⁹ coheres:⁊ tunc nō repetam.quia pro herede habeť.vt.j.fam.her.l.cū putarē.aut diuisi cum eo hereditatē extra iudiciū ⁊ ꝑ errorē:quo casu repetaz.vt.C.de iur.⁊ fac.igno.l.si post diuisionē.⁊ vnam dimidiam vendico.quia in ea non putabā te ius aliqđ habere.vū nō transtuli in te dñiū.vt.j.de cōdic.ob cām da.l.dedi.§.subtili⁹.reliquā dimidiā ꝯdicā ꝯdictiōe indebiti vel sine cā.vt.C.de ꝯdic.indebi.l.j.

1 Pactū simplex debet seruari etiā ab herede.h.d.

1 **Si inter debitorem.** †In.§.isto dr tu obligasti fundum creditori tuo pro.x.ego illum fūdum a te tuo creditori pignori traditū a creditore tuo emi:quem debebam vēdere quasi tuum negociū gereret:postea conuenit inter me ⁊ te.ꝙ fructus illius predij compensarem in precium.⁊ si quid superfluū esset ꝙ mihi redderes et fundum tibi restituerem:nunquid istud pactum est seruādū.Respondetur ꝙ sic.⁊ a te ⁊ a tuo herede ⁊ a meo herede.hoc dicit iste.§.videatis expositionē littere.[quasi]istud quasi est expssiuum veritatis.sic ⁊.j.de transact.l.j.[placuit]idest conuenit[vt habita compēsatione fructuū].i.vt emptor deberet fructus fundi compensare in precium qđ soluit creditori.[restituere]per emptorē[⁊ heres]scilicet vtriusqꝫ.s.emptoris ⁊ debitoris.[pacto]sub.stipl'one vallato ad quid valeat.infra videbitis[ꝙ defunctus]scilicet emptor vel venditor.[debet]naz regulariter pacta bona fide facta sicut sunt seruanda a nobis.ita ab heredibus nostris.vt.s.eo.l.iurisgen.§.pactorū.⁊ ad istunī.§.concor.C.de pactis cō.l.j.Oz signori habetis in.§.isto vt dixi in casu videbatur contrariū.⁊ videbať ꝙ istud pactū nō deberet seruari cum nudū sit.vt.s.e.l.iurisgē.§.sed cum nulla.⁊.l.diuisionis placitum.Ad istud vos ita dicetis ꝙ pactū non fuit nudū.immo fuit stipulatione vallatum.quia ego gerēs negociū tuū cum mandato emi a creditore fundū ab eo pignori obligatū.vt.j.mā.l.si tibi mandauero.§.sed hꝫ.Uel potest dici ꝙ fuit nudū ⁊ sine mādato tuo te ignorante emi.si postea fiat tale pactū vt dixi in casu:dꝫ seruari ꝙtū ad vsuras remittēdas ex ꝗ ꝯueni fruet⁹ cū pcio ꝯpēsare.al's vsure veniret in ꝯria actiōe māda.vt.j.mā.l.si vo nō re.§.si mihi.

1 Pactū circa solōnē tributorū vꝫ iter ꝑuatos qad ipos tm̄.

1 **Pactū vt si quas summas.** †In.§.isto dicitur tu obligasti mihi predium tributarium pro.x.⁊ coueni inter me ⁊ te ꝙ si ego soluerem tributa illius predij ꝙ tu debitor deberes mihi creditori refundere ⁊ ꝙ tu debitor solueres tributa:nūquid istud pactum valet ⁊ est seruandum.Respondetur ꝙ sic.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[pactum.]scilicet factum inter creditorem ⁊ debitorem.[vt si quas summas.]scilicet creditor soluisset quod est infra.[penderet]idest daret creditori:vt creditor daret fisco.[iussuz]sub.est tale pactū.[ideoqꝫ seruandum

uandū]qꝛ ꝓtoꝛ ait.pacta bona fide facta seruabo'. vt.s.e.l. iurisge.§.ꝓtoꝛ ait.⁊qꝛ nihil est ꝙ magis hoib⁹ debeat ꝙ̄ ⁊c.vt.s.e.l.j. in fi.Oꝛ signoꝛi no.ꝙ istud pactū est seruandū iter debitoꝛē ⁊ creditoꝛē.sed nō est seruandū a fisco. qꝛ fiscus conueniet solūmodo creditoꝛē qui possidet fundū.et sic soluitur ↄ̄riū ar.s.e.l.inter creditoꝛem.et.C.sine cen.vel reliquis.l.vltima.

1 ☞ Pactum persone nō extēdit ad heredes hoc dicit.

1 **De inofficioso.** †In.§.isto dicit.pater meus fecit testm̄ ⁊ te extraneū istituit hr̄dē.me filiū exheredauit cepi agere querela inofficiosi testamenti ↄ̄ te.tandē pactus sū tecū ꝙ quolibet anno quoad viuerē dares mihi.x.⁊renunciaui querele.valet ne istō pactū.certe sic quoad viuā.s3 si me moꝛtuo hr̄s me⁹ vult hoc pactū trahi ad ꝑpetuā ꝓstationē nō potest hoc facere nec de iure nec de equitate.qꝛ istud pactū fuit ꝑsonale.h.d.iste.§.videatis expōnem lr̄e.[de inofficioso testō patris]vel matris.[acturus]filius exheredat⁹ ↄ̄ heredē istitutū[produci ad ꝑpetuā ꝓstationē]moꝛtuo filio qui de inoffi.te. erat acturus vt sic ꝓstaret heredi suo deinceps.[admitti]Unde not.ꝙ vbi petitio cōgruit cū iuris ⁊ equitatis rōnibus admittit aliās nō vt hic.et.C.de edendo.l.vl.et.C.de mu.patri.l.ꝓfessio.lib. x.s3 quare nō d3 trahi istud pactū ad ꝑpetuā ꝓstationē.qꝛ istō pactū videt tale qō debet extingui cū ꝑsona paciscentis.vt.s.eo.l.et heredi.in prin.preterea si legāt mihi quoad viuā talia sunt iura ꝑsonalia.vt.C.de vsufr.l.pe.et.j.de annuis.l.in singulos. Item nec ad querelā transa.sopitā reuertūtur heredes filij qui actur⁹ erat de inoffi.testō.qꝛ querela inoffi.testi est odiosa ⁊ tollit ipo iure.et.C.de transac.l.cū mota.Itē nec ipe filius postea possit agere ex quo seruat ei fides.vt.C.de inoffi.te.l.parentibus.nisi foꝛte ei ad tps tm̄ remisit vel nisi renūciauit querele sub cōdictiōe et de fecit condictio.vt.j.de inoffi.te.l.si istituta.et.s.e.l.si vn⁹.§.j.od.

1 ☞ Pactū de reddendis sūptib⁹ valet secus in pacto facto de quota litis.h.d.

1 **Sumptus quidem.** In.l.ista ponit casus talis.†⁊ aduertatis istū casu3.qꝛ talia pacta sepe fiūt aliquis eps vel baro cōstituit aliquē suū ꝓcu.vt debeat ire ꝓ eo ad curiā dn̄i pape vel dn̄i impatoꝛis ad ipetrandas lr̄as vel ad ↄ̄dicēdū tali.ille suscipit procu.grat.dicit postea dn̄s eps vel baro quantū videt tibi ↄgruū ꝙ debeas habere ꝓ singulis diebus pro sumptibus tuis dicit procu.dn̄e.x.s.turonenses dicit dn̄s eps.volo ꝙ habeas.xx.s.turo.nūquid v3 tale pactum. rn̄.ꝙ sic.sed ⁊ si dn̄s paciscit cum procura.ꝙ oēs sumptus quos faciet de pecunia sua cū legitimis vsuris reddet valet tale pactū. Sed ponamus vt faciūt baratatoꝛes qui nūꝙ̄ recipiūt mādatū gratis.dn̄s eps vel aliquis baro vult cōstituere aliquem procu.⁊ dicit procu.bene recipio procurationem. sed volo ꝙ facias mihi pactū ꝙ habeam dimidiā illius rei quam petitis. dicit dn̄s eps vel baro bene placet mihi.nunquid v3 tale pactum. Rn̄. iuriscō. ꝙ non.qꝛ est redemptoꝛ litis ⁊ amodo inueniret via qualiter qs esset redemptoꝛ litis:h.d.ista.l.videatis expōnem littere.[litigāti].i.procuratoꝛi vel aduocato promittere vltra quā petat vt dixi in casu.vel dicatis.[prorogare].i. prestare[honestum est]vnde tale pactū v3 ⁊ est seruandum.vt.s.e.l.proxi.in fi.[pacisci]potest dici ꝙ hic incipit scōs casus.[restituat]nam istud pactum est licitū vt dixi in cāu.[sed]potest dici ꝙ hic icipit tertius casus[ꝑ dimidia]sub.maxime.nam idem est in alia quota parte litis.vt. j.dicā.[datū erit]per sn̄iam latam contra reum aduersariū.[nō licet]repetatis pacisci qꝛ videt redemptoꝛ litis.et sic hoc pactum nō v3.vt.C.man.l.si contra licitū.et.j.man.l.si tibi mandauero. §.apud iu.et.§.vlt.et idem est in aduocato ꝙ nō debet pacisci de quota parte litis.vt.C.de postu.l.si qui aduocatoꝝ.et.C.de ꝓcu. l.litem.et.j.de varijs ⁊ extraoꝛ.cog.l.in honoꝛarijs. sed bene pacisci procuratoꝛi ⁊ aduocato de sumptib⁹ recuperandis maioꝛibus quos fecerit ⁊ potest ei salariū constitui remunerandi causa.vt.j. man.l.si remu.in prin.Oꝛ signoꝛi habetis in.l.ista ꝙ procuratoꝛ a vel aduocatus nō debet pacisci[a] de quota parte litis.i.dimidia. Sed quero pone ꝙ aliquis procu.vel aduocatus paciscit de quota parte litis modica.verbi gratia.diuidamus sed quid volo facere dicit.vos vultis ꝙ sim procur.in causa tali ⁊ in tali domo.volo pacisci ꝙ detis mihi aliam domum que bene v3 dimidiam huius domus de qua agitur.vnde queritur an valeat istud pactu3. dixit dominus Jo.ꝙ bene v3 istud pactum quasi aliud sit pacisci de quota parte litis.aliud de vna re singulari que facit quotā partem litis.vt alias videm⁹.C.de sen.pas.l.si debitoꝛ.⁊.j. ad trebel.l.j.§.si heres.veri⁹ est dicamus ꝙ non v3 ne alias circūueniat lex ꝙ nō debet esse.vt.j.de cu.da.ab hijs.l.scire.Itē cū quid ꝓhibet ⁊c.vt.j.de spō.l.oꝛatione.Itē qꝛ imponenda est lex verbis vt. C.cōia de le.l.ij.in fi.

☞ In moꝛa non est qui potest exceptione legitima se tueri. hoc dicit.

1
Si pactus. In.l.ista dicit†si paciscoꝛ tecum ne petam a te stichū seruū tuū quem mihi debebas.moꝛtuo sticho nō teneris de iteritu cū nō videaris in moꝛa esse.hoc dicit ista l.videatis expositionem littere.[debeatur]sub.sed aliqua excep. ab eius petitione poteram repelli. [peterem]sub. in perpetuū. et hec expositio caret omni dubitatione.vel exponatis si pactus sim ne stichū peterem.sub.vsq3 ad quinquēniū.⁊ hec similiter est vera expositio.[non teneri eū]sub.scilicet ipo iure.[nō fecerat] sub.cum habebat exceptionem.vel legatis si pactus sim ne stichū qui mihi debebatur.scilicet nulla excep. obstante.[non fecerat.] idest in moꝛa non fuerat ⁊ debitoꝛ speciali eius interitu liberatur si non est in moꝛa.vt.j.de verboꝝ oblig.l.si ex legati cā.⁊ no.ꝙ vbi nō est petitio non est moꝛa.Itē vbi nō est moꝛa nō est petitio. vt.j.si cer.petatur.l.lecta est in auditoꝛio.et.j.de verb.obli.l.si pupillus.et.j.de reg.iuris.l.vbi.⁊.l.nulla.et facit ad hoc.j.de noua. l.quotiens.

1 ☞ Per seruū in quo habemus vsumfructū acquirit nobis exceptio et replicatio.h.d.

Si debitor. In.l.ista ponūtur duo casus iqbus seruus in quo habeo vsūfr.potest mihi pacisci.†Et prim⁹ casus est talis.ego eram debitoꝛ tuus in.x.seruus in quo habeo vsumf. pactus est tecū ne petas a me.x.nunquid queritur mihi pacti excep.respon.ꝙ sic.Secūdus casus est talis.eram creditoꝛ tuus in x.feci tibi pactum de non petendo.seruus in quo habeo vsumfr. pactus est tecū vt possim a te petere.x.nūquid per eum queritur mihi pacti replicatio.respon.ꝙ sic.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[sit fructuarius]alicuius serui.[facit]sub. ⁊ idō querit ei pacti excep.nam est species acquirendi.[liberare vsufru.]ab obliga.vt.j.de noua.scilicet species. sed deterioꝛem facere non potest.vt.C.eo.l.seruus.[vt peteret]scilicet a debitoꝛe[admitteretur]vnde aget creditoꝛ fructuarius prima ac. si excipiat de primo pacto replicabitur de vltimo pacto seruo fructuario facto.qꝛ vltima pacta seruanda sunt.vt.s.eo.l.si vnus.§.pactus.⁊. C.eo.l.pacta nouissima.Oꝛ signoꝛi no hic.sicut possum mihi pacisci.ita ⁊ seru⁹ me⁹ pōt mihi pacisci.siue sit seru⁹ me⁹ pleno iure siue i eo habeo vsūfr.vt.s.e.l.si tibi.x.i fi.⁊.l.seq.nā qō q̄rit seru⁹ i quo habeo vsūfr.ex re mea vel ex opa sua mihi querit.alias non. vt.j.de acquiren.rerū do.l.acquirit.§.de hijs.et ad.l. istam facit j.e.l.per quos.od.

1 ☞ Contractus vna pars ex causa tolli potest alia remanente. hoc dicit.

1
Si conuenerit. In.l.ista dicitur.†locaui tibi fundū meu3 vsq3 ad decennium nūmis colēdum. ⁊ ita ꝙ fruct⁹ debeant ad te ꝑtinere.⁊ita quolibet anno debebas mihi dare.v.nomine pensionis.⁊ vno anno fuit sterilitas.illius anni remisi tibi pensionem.nunquid si fundus non fuit tibi relocatus sequentibus annis potero te deijcere.respon.ꝙ non.immo poteris me conuenire vt patiar te vti ⁊ frui fundo conducto. hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere.[fuerit]vt quia ratione sterilitas vnius anni remisit pensionē.[petere potest]sub. vt dominus patiatur vti ⁊ frui re conducta pro futuro tempoꝛe. Unde no.si loco tibi fundum meum vsq3 ad decennium nūmis colendum si aliquo anno fuerit sterilitas iusta causa fuit remittendi tibi pensionem illius anni.vnde tenet tale pactum ⁊ potes petere vt patiar te vti ⁊ frui vt hic ⁊.j.loc.et con.l.ꝙ si vno.alias incipit.l.ex conducto.§.quod si vno.et.l.si tibi habitationem. et.l. item queritur.§.potest.si autem non subesset iusta causa remittēdi tibi pensionem ⁊ remisi. sicut non debeo posse a te petere pēsionem ope exceptionis.ita nec tu debes posse petere ꝙ patiar te vti frui re conducta.qꝛ istud pactum esset inequale.⁊ pactū rōne inequalitatis non v3.⁊ sic soluit contra.ar.j.e.l.ab emptione.⁊.j.de rescin.ven.l.cū emptoꝛ.⁊.j.de accep.l.vl.sed istud qō in.l.ista dici non haberet locum in colono partiario.vt.j.loc.⁊cō.l.si merces. §.vis maioꝛ.

1 ☞ Pactū tacitum de non repetēdo inducitur pro tēpoꝛe pro quo vsura soluit.h.d.

2 Ex ea parte qua pactum est in persona non poꝛrigitur ad heredem.

1
Uel in futurum. In prin. huius l.dicitur†si mutuaui tibi.c.⁊ postea accepi a te vsuras biēnales vel triēnales tacite videoꝛ tecum pacisci ne soꝛtē vsq3 ad bienniū vel trenniū a te petam.hoc dicit prin.huius.l.videatis expositione3 littere.[qui in futurum]idest qui pro tempoꝛe futuro[petat]Oꝛ signoꝛi habetis hic vt dixi in casu.et ad hoc concoꝛ.scilicet ꝙ tacite videat remittere.vt.s.e.l.item conuentiones.in fi.⁊.j.de doli ex.l.ij.§.

a Nō d3 pacisci adde ꝙ aduocatus nō d3 ↄ̄here cū clientulo.l.qs qs.C.de postul. vbi glo.assignat rōem eo qꝛ timore litis daret sibi oīa qdē esset icōgruu3 sicut eger medico ar.l.medicus.ff.de va.et extroꝛ.cog.et adde ꝙ si aduocat⁹ dederit malū cōsiliū nō tenet nisi de dolo bar.i. l.ij.ff.man. nec nocet pti aduocati erroꝛ bart.i. l.oꝛnamētoꝝ.ff. de auro.⁊ ar.j.

item queritur.

2 **Si ex altera parte.** In. §. isto dicit† aliquando pactum ex vna pte est i rem ex altera in personā. si pactuȝ est ex altera pte i rē puta ꝙ nec ego nec alius heres meus petā. hoc casu pactū mihi ꝛ oībus agētibus ex parte mea nocet. sed si est in personam ex parte tui debitoris ꝓderit tibi nō heredibus tuis si aūt ecōtra est i ꝑsonam ex parte mea nocet mihi. nō aūt nocet heredibus meis [nec ego petam] .s. tantū [habebit] qꝛ ex parte mea fuit in ꝑsona. Dr signori nor. hic quattuor modos paciscēdi. aliqñ pactum est in rem ex vtraqȝ parte: aliqñ ex vtraqȝ parte in ꝑsonam. aliqñ i rē ex altera parte tm̄. aliquando in ꝑsonam ex altera parte tm̄. Est pactū in rē ex vtraqȝ parte si tibi debitori facio pactū ꝙ nec ego nec alius meo nomine petet a te vel a tuo herede vel ab alio tuo noīe. vt. s. e. l. iurisgē. §. pactorū. ꝛ. j. de transac. l. si pacto. est in ꝑsonam ex parte vtriusqȝ .s. debitoris ꝛ creditoris. si ego creditor tibi debitori facio pactū ꝙ ego tm̄ a te nō petam. tñ me mortuo possit petere heres meus ab herede tuo. vt. s. e. l. si vnus. §. pactum. ꝛ. l. idē est. §. ꝑsonale. aliquando pactum est in rem ex ꝑsona creditoris. puta si dico sic. facio tibi debitori pactuȝ ꝙ nec ego heres meus. vel aliquis meo nomine a te tm̄ petat. ꝛ est in rem ex parte mea. ꝛ est in personam ex parte tua vt hic. aliquando est in personam ex parte mei creditoris si ita dico. facio tibi pactum ꝙ tantum non petam a te vel ab alio tuo nomine. possit tamen heres meus a te petere vel ab herede tuo. vt in. §. isto subtiliter cavetur aperte.

3 Contract⁹ qui cōsensu celebrantur solo consensu dissoluūtur reintegra alias non nisi actus retro similis intercesserit. hoc dicit.

3 **Ab emptione.** In. l. ista ponunt tres casus. † Et primus casus est talis. emi a te rē aliquā .p. x. et res est integra. qꝛ nō solui tibi preciū. nec tu mihi reȝ tradidisti solo ꝯrio cōsensu possumus discedere ab emptiōe. idē est in locatione. et ita apparet ꝙ in illis casibus in qbus solo cōsensu nascit obligatio si res est integra hinc inde, solo ꝯrio cōsensu potest recedi ab illo cōtractu. Scd̄s casus est talis. ponamus ego emi a te rem pro. x. et illā mihi tradidisti. sed preciū tibi non solui. nunqd pōt solo ꝯrio cōsensu discedi ab emptōe. Rñ. ꝙ nō qꝛ res desijt esse integra. ex quo res est tradita. verūtamen vt placuit aristoni potero ita pacisci. ꝙ rem a te mihi traditaȝ tibi redam et nō possis a me petere precium. nam bone fidei cōgruit cū oīa recte i suū statum reducta sint predicta pacta seruari. Terti⁹ casus est fortior ꝛ habet plusculū dubitationis ꝛ est talis. vēdidi tibi rem .p. x. et tradidi ꝛ tu preciū mihi soluisti postea fit pactuȝ inter me ꝛ te ꝙ tu debebas mihi reddere rē et a me non possis petere precium. valet istud pactū. certe non. qꝛ fiebat ad excipiendū .s. vt nō possis petere pciū. ꝛ si iā valeret peret actionē vt essem tibi obligatus rem reddere ꝛ nō posses petere pcium. et hoc nō pōt esse ex vi pacti. vnde sicut ex illo pacto nō possum te cōuenire vt retro reddas rem. ita nō poteris opponere excep. si petam preciū. qꝛ tale pactū esset iniquū si opponere posses excep. qꝛ careres re ꝛ precio. qd̄ non debet esse. h. d. ista. l. videatis expōnem littere. [oībus] qꝛ nec vēditor tradidit rem. nec emptor soluit preciū. [consensu] ꝯtrario sub. [posse] sub. ipso iure. [dubiuȝ non est] et ita habetis vbi obligatio ꝯbitur solo ꝯsensu ab ea potest discedi oībus integris exītibus. et ad hoc facit. s. e. l. iurisgē. §. adeo. et. l. si vnus. §. si pactum. et dicit res integra etiaȝ si arra data sit. vt. C. qñ li. ab emp. di. l. j. et. ij. ꝛ per totū. [aristoni.] hic incipit scd̄s casus. [ꝑstitisseȝ] qꝛ rem tradidi. [desinere] vnde sicut cōtracta emptione ab ea abitur solo cōtrario cōsensu. ita si res desijt esse integra. si res retro restitnat potest abiri ab emptiōe vt hic. et. C. qñ li. ab emp. di. l. j. et. ij. [hanc cōuentionē] .s. vt restituta re teneat ēp. dare mihi pciū. [ꝑstares] sub. i posterū [illud] incipit tertius casus ꝛ est fortior ꝛ habet plusculū dubitationis et est talis ꝛc. dicvt in casu. [prestiti] .i. tradidi rem. [constituant] vnde tale pactuȝ nō parit mihi actionē vt rē reddas: nec tibi exc. si peto precium: secus tamē esset si diceretur: si retro reddatur res nō tenearis mihi ad preciū. vt in scd̄o casu huius. l. dicit. Sed quid si rem meaȝ tibi vēdidi ꝛ tradidi pro. x. ꝛ preciū nō soluisti. postea fit pactum inter me ꝛ te ꝙ recedat ab emptōe nūquid istud pactū valet. vt si volo petere precium ꝙ possis me repellere pacti excep. videt ꝙ tale pactum valeret. qꝛ fit ad excipiendū ne petā precium. iteȝ fit ad agendū vt reddas rem. qꝛ lȝ nudū pactum non pariat actionem. tamē debet tibi parere exce. vt. s. e. l. iurisgen. § sed cū nulla. et. C. e. l. legē. sed certe ꝯ. dicendum est. et est hic casus specialis vt nudū pactum nō pariat excep. qꝛ sicut istud pactū non debet mihi prodesse vt tenearis mihi restituere rem. ita nō debet tibi ꝓdesse vt a te nō possim petere preciū. qꝛ esset magna inequalitas qd̄ mihi pareretur actio ad rem mihi tradendā ꝛ ꝙ nō possis petere pciū et inequalitas est vitanda. vt. C. de mi. te. l. in testō. et. C. de fructibus ꝛ litis ex. l. vl. et. C. de proxi. sacro. scri. l. in sacris. Item qꝛ istō pactū esset iniquum qꝛ carerē re ꝛ precio qd̄ esse nō debet. vt. j. de ac. emp. ꝛ ven. l. ex empto. C. emptorē. ꝛ. s. e. l. iurisgē. §. sed si fraudandi. Itē qꝛ iam locupletarer cū aliena iactura qd̄ esse nō debet vt. j. de condi. inde. l. nā hec natura. Itē qꝛ vr̄ hoc esse actuȝ vt qd̄ datū erat reddat. vt ar. j. si cer. pe. l. cū quid. Sȝ signori dico ꝙ qd̄ ista determinatur in. l. ista si bene intelligatur. in fi. ꝛ ponit taleȝ casum vt dixi. od.

1 Quorum stipulatione nobis acquirit et pactor qui sunt.

1 **Per quos acquiri.** In. l. ista dr† ex quorum stipulatione nobis acquirit ex eorū pactis pōt fieri melior nostra cōditio. h. d. ista. l. videatis expōnem lr̄e. [ꝑ quos] .i. ꝑ quas ꝑsonas. [placet] qꝛ si paciscantur ne a me petatur vȝ tale pactum. vt. s. e. l. si tibi. in fi. ꝛ. l. seq. et. l. si debitor. sed nostram cōdictionē non possunt facere deteriorē in iam quesitis vt. C. e. l. ser uus. sed dic mihi que sunt iste ꝑsone ꝑ quarum stipu. vel pactis nobis acquirit certe multe. filij ꝛ serui nostri nobis inuitis acquirunt. vt insti. per quas perso. no. ac. §. j. et. s. de hijs qui sunt sui vel ali. iur. l. j. et. j. de acqui. re. do. l. etiam invitis. Itē seruus alienus vel liber homo a me bona fide possessus. vel i quo habeo vsū vel vsumfr. mihi acquirit. vt insti. per quas personas no. acquirit. §. de hijs. fallit in oībus casibus in quibus nō valet pactum sine sti. vt. s. e. l. in traditionibus. dixi. quos casus plene no. C. e. l. si quis in cōscribendo. Item licet regulariter nō querat nobis per sti. procu. nisi casibus quos no. insti. de inuti. sti. §. si quis tamen interdum eius pactum nobis proficit. vt. s. eo. l. rescriptum §. plerunqȝ. od.

1 Paritas si est in cumulatione debiti dignitatis ꝛ numero personarum preferuntur voces consanguineorū. h. d.

1 **Imperator antonius.** † Signori. l. ista legit ꝛ intelligit tribus modis ꝛ vno modo sic. titius qui habebat multos creditores decessit. quidā extraneus putans se heredē titij apprehēdit eius hereditatē. venerūt creditores et cū eo pacti sunt de quota pte debiti remittēdi. postea agnati ꝛ cognati titij pceperunt ꝙ ille extraneus nō erat heres. immo ipsi erant hr̄des egerūt cōtra eum peti. here. ꝛ ab extraneo possessore aduocauerūt hr̄ditatē. nunquid pactum factū putatiuo hr̄di proficiet extraneis hr̄dibus. certe sic proficiet si isti agnati ꝛ cognati sunt ydonei ꝛ soluēdo quantū ad doli exceptionē. nō quantū ad excep. pacti. h. d. ista. l. [imperator autē aufidio cassio rescripsit] in hec verba. sub. [pti] alias pacti. [prius] .i. potius [necessariarum ꝑsonarum] .i. agnatorum ꝛ cognatorū qui euicerūt hereditatē ab extraneo possessore. sic et alibi exponunt necessarij .i. agnati vel cognati. s. de iusti. ꝛ iur l. vl. [si ydonei sint] .i. si soluēdo sint. nam tunc debet eis ꝓdesse pactum. alias nō. ꝛ est istud verū. qꝛ pactū agnatis et cognatis quantū ad doli excep. nō quātū ad directam pacti exce. et sic soluit ꝯ. ar. j. de transac. l. iij. §. fi. et. s. e. l. si tibi. x. §. cū possessor. ꝙ est intelligēdū quando creditores illā remissionē nō faciebant affectione extranei hr̄dis sed sui. sed si facerēt contēplatiōe extranei hr̄dis tunc non ꝓdesset agnatis ꝛ cognatis quātū ad doli exce. et sic soluit ꝯ. ar. C. e. l. si actionē. ꝛ hȝ qd̄ vno modo legit ꝛ intelligit. l. illa. Vel legit scd̄o modo hec. l. titius voluit habere honorē i vita sua. vnde faciebat magnos sumptus ꝛ ita fecit quādo venit ad mortē reliquit multos creditores eo mortuo creditores cōcurrerunt. ꝛ aliqui erant extranei aliqui necessarij. dixit hr̄s institutus. vos videtis ꝙ quasi nihil repitur in bonis defuncti. faciatis mihi pactū de quota pte debiti remittēda ꝛ adibo hr̄ditatē. alias forte totum pdetis. dixit vnus ex creditoribus extraneis. bene placet mihi. et idem dixerunt omnes alij extranei creditores. dixerunt necessarij. nolumus aliquid facere. querit quid iuris sit. et certe imperator rescripsit. si necessarie ꝑsone in numero ꝑsonarum ꝛ in cumulo debiti non faciunt maiorē partē quam extranei creditores. si extranei volunt remittere quotam ptē debiti. multo fortius necessarie ꝑsone debēt esse contēte de quota parte debiti remittēda si ydonei sunt .i. non faciūt maiorē ptē debiti. vel dic econtra. vt extranei debēt remittere quasi faciunt maiorē partē debiti. vt. s. eo. l. maiorē. h. d. ista. l. ꝛ scd̄m istam lecturam exponetis ita litteram. [sunt] cum ipsi volunt remittere ꝛ extranei creditores nolunt. sed si extranei creditores volunt remittere necessarie ꝑsone. multo fortius debēt remittere. vt ar. j. de leg. j. l. j. ꝛ hoc si ydonei sunt .i. faciunt maiorē partē in cumulo debiti ꝛ numero ꝛ in dignitate. vt. s. eo. l. maiorē. ꝛ. l. precedenti. in fi. Legit ꝛ intelligit hec. l. tertio modo. ꝛ sic. titius qui habebat multos creditores decessit. ꝛ instituit sibi extraneos heredes ꝛ quosdam sibi coniunctos substituit extraneis heredib⁹. ꝛ sic hereditas titij debitoris deferebatur pluribus gradatiȝ. primo extraneis institutis secundo coniunctis qui erant substituti. certe si

certe si creditores titij debitoris sunt parati remittere quotā ptē debiti extraneis institutis si volunt adire hereditatē titij debitoris.multo fortius creditores debēt remittere quotam partē debiti necessarijs psonis titij debitoris.si volunt hereditatē titij adire si ydonei sint.h.d.ista.l.⁊ ſm istam lecturā exponetis ita lrām [ab extraneis] itelligatis extraneū oēm q nō est i potestate testatoris defuncti vt insti.de hē.qua.⁊ dif.§.extranei.et.C.de rei vx.ac.l.vnica.§.extraneum.[prius].i.multo fortius.[necessariaruз psonarum]vt sunt filij ⁊ serui.vt insti.de hē.qua.et dif.in prin.⁊.§.sui.qui vocant ad here.defūcti ex substi.[si].i.quis.[ydonei sint].s.ad soluendū.vel ydonei sunt.s.ad succedendum.

1 ☞ Pactū de non alienando rem propriam non valet.

Nemo paciscendo. In.l.ista ponūtur tres casus i
1 qbus pactū sine sti.nihil vз.† Et primus casus est talis.si paciscor tecū ne locū meū liceat dedicare deo nō valet tale pactū Scđs casus est.si paciscor tecum ne in loco meo liceat sepelire mortuos.nō valet tale pactū.Tertius casus est talis.si paciscor ne rē meam te vicino inuito liceat mihi vendere nō valet tale pactū.h.d.ista.l.videatis expositionē lrē.[aut]incipit scđs casus.[aut]incipit tertius casus ⁊ vltimus.Or signori caue te vobis.qꝛ ad.l.istā signant infinita cōtraria.et statuз ad primū et scđm casum huius.l.opponit ⁊ videt ꝙ tale pactum valeat ne liceat dedicare locum meū vel i eū motuos inferre.vnde videt з. C.de pactis.inter emp.et ven.cō.l.vl.ad quod potest dici pluribꝰ modis ⁊ vno modo sic ꝙ hic dicit ibi corrigit.Uel potest dici.qđ aut tu habes cām a me aut non.primo casu valet pactū.in scđo nō vз vt hic.vel pōt dici ꝙ pactum fuit appositū in traditiōe rei vnde est seruandū.vt.s.e.l.in traditionibus.sed hic nō fuit appositū in traditiōe rei.sed duдū antea.vel nō licet mihi pacisci cū vicini nō interest valeret si vicini iteresset.vt.in.l.з.vel nō sufficit solū pactū vt hic.valeret pactū sti.vallatuз.Item est verū in re mea que semp fuit mea.alias secus.vt.C.de cōdi.ob cau.da.l.ea lege. Sed denuo ad.l.istam op.et videt ꝙ tale pactū valeat.vnde videtur з.ſ.de aqua quo.⁊ esti.l.j.§.sed ⁊ si quis.ad quod vos dicetis hic non intererat paciscentis.fundum non dedicari.in.l.contra intererat paciscētis vt alius vicinus non querat aquam in suo agro.ne suus fons exsiccet.vt.C.de serui.l.quotiens. Sed denuo instat ⁊ op.ad id ꝙ dicit in fi.huius.l.et vr̄ ꝙ valeat pactuз. vnde videt з.ſ.de distra.pi.l.si creditor.§.vl.ad quod vos dicetis ꝙ ibi est duplex lrā vna dicit nullā.et tunc cōcor.alia dicit vllam. et tunc dicatis ibi intererat paciscētis.sed hic nō intererat vicini mei ne prediū meum alienarem.od.

1 ☞ Pactū pricipale nō piudicat defensiōi iā fideiussori qsite.

1 Si reus. In.l.ista ponit cāus talis † tu eras debitor meus in.x.et p te erat fideiussor obligatus feci tibi pactum de nō petendo.et sic istud pactū p fuit tibi ⁊ fideiussori tuo.postea tu inuito fideiussore facis mihi pactum de petendo.nunquid nocebit fideiussori tuo.rñ.ꝙ non.h.d.ista.l.videatis expōnem lrē.[si reus].i.debitor.[non peti]sub.et pro hoc profuit fideiussori vt hic annectit.et ad hoc facit.s.eo.l.⁊ heredi.i fi.et.l.seq.[prodesse] nam reo liberato.et per consequēs liberat fideiussor.vt.ſ.de reg.iur.l.cū pricipali.[pactus].s.inuito vl ignorante fideiussore.[liceat]sub.p vltimū pactū factū de petendo.[nō posse].Or signori no.hic vt tollat quoddam з.ar.pactum factū cū debitore de non petēdo prodest fideiussori.qꝛ reglr oēs exce.que cōpetunt reor fideiussori.vt.ſ.de ex.l.oēs.sed si postea debitor facit pactū creditori de petēdo.si facit cōsentiente fideiussore ei nocet.vt.s.e.l.si vnꝰ. §.pactus.in fi.sed si facit inuito fideiussore nō oberit fideiussori i hoc.qꝛ nō dз alteri p alterū iniqua ɔdictio afferri.vt.ſ.de reg.iu. l.non debet alteri p alterum.

De transactionibus. Rubrica.

Signori rubrica ista ad superiora continuat dupl'r.et vno modo sic.de pactis in genere superiori ti.dictū est.verum qꝛ ois trāsactio est pactū.vt.s.ti.j.l.j.subseqnēter ponit de trāsac.in specie vel potest ɔtinuari scđo modo.de pactis gratuitis dictū est. sed qꝛ aliqua pacta sunt non gratuita vt transactio. vt.C.e.l.transactio.subsequenter ponitur de transa.i.de pactis non gratuitis. Et est transactio.i.transitus actio.cum enim actor petit a reo.x. et transigit per talem transactionem transit actio ab emptore in reum vnde de transac.occurrit videre quid sit transac.ſ.e.l.j.quibus modis fiat.ſ.e.l.ij.ad quos porrigātur vires transactionis. ſ.e.l.iij.super quibꝰ rebus.ſ.e.l.cū hij.quis sit effectus.ſ.eo.l.qui cum.et.l.fi.od.

1 ☞ Dr̄ia que sit inter transactionem et pactum.
2 Transactio fit sup re dubia et lite incertā et res efficit dubia p negationem.
3 Dubius solet esse litis euentus.

Qui trāsigit quasi de re. Signori iuriscon.tractaturus de transac.i hac.
1 l.no.† differētiam inter transactionē ⁊ pactū.et est tal.ille qui transigit siue transac.facit paciscitur nō gratis de re dubia et lite incerta:et sic trāsactio non est gratuita pactio.sꝫ ille qui paciscitur gratis rem certam ⁊ indubitam donatōis cā pacto remittit.h.d.ista.l.videatis expōnem lrē.[qui transigit]Signori hec littera videt inepte loqui.cum dicat.[qui transigit quasi ⁊c.]Ad quod dixerunt quidam ꝙ hic est inculcatio verborum. et dixerunt ꝙ sufficit alterū verbum transigit.sic ⁊ alibi est inculcatio verborum.ſ.si cer.pe.l.lecta.et.C.de legi.et cō.prin.l.non dubium.Sed signori hoc dicere non placet.qꝛ verba debent aliquid operari.vt.ſ.de lega.j.l.si quando.et ideo vos exponetis ita lrām istam.[qui transigit].i.qui remissionem ex cā transactionis facit.[transigit].i.non gratis paciscit quasi de re dubia et lite incerta neqꝫ finita. vel potest legi secundo mō qui transigit.i.non gratis paciscit.[transigit.] i.ex cā transactionis remisse facit quasi de re dubia ⁊ lite ⁊c.Sed dic mihi istud quasi ponit hic similitudinarie vel est expssiuū veritatis:et certe dixerunt antiqui ꝙ istud quasi ponitur hic similitudinarie.q.d.ille qui transigit.i.ex cā transactionis remittit rem dubiam ⁊ icertam litem.qꝛ plerunqꝫ qui trāsigit remittit rem certā sicut est si remittit fideicō.relictum sub condi. incerta. vt.C.de pac.l.j.⁊.C.eo.l.fideicōmisso.quandoqꝫ tñ fit transactio sup re certa sicut est si fiat transactio sup alimentis pteritis.vt. C.e.l.de alimētis.sicut est etiaз ⁊c.vt.ſ.e.l.de hijs.sic ⁊ alibi dictio quasi ponit similitudinarie.vt.ſ.de cōdi.ob cām.l.dedi.§.si qua si.et.§.si filius.et.ſ.de condi.inde.l.eleganter.in prin.sed veriꝰ est vt vos dicatis ſm.Jo.et azo.ꝙ istud quasi sit expressiuū vitatis. sic ⁊ alibi ponit.ſ.de ver.ob.l.qui rome.§.duo fratres.et.ſ.de condi.ob cau.da.l.j.in prin.qꝛ transa.habet fieri de re dubia ⁊ lite incerta vt hic.nec ob.C.e.l.de pactis.et.l.j.et.C.e.l.de alimentis.et. ſ.de fideicommisso.qꝛ ibi verbum transactiōis ponit improprie vel potest dici ꝙ ibi res erat dubia ⁊ incerta. qꝛ vnus dicebat qđ fideicom.non tenuit.alter dicebat ꝙ sic.et sit dubia lis per negationem.vt.C.quibus ad lib.procla.non licet.l.vl.⁊ qđ dicit lrā de re dubia et lite incerta exponatis et pro idest.vel exponitur de re dubia et lite incerta.i.propter litem nam si peto a te.x.et tecū litē contestor debeas vel non icipit lis esse incerta.ideo quia dubius est litis euentus.vt.ſ.de pecu.l.quod debetur.in fi.[neqꝫ finita] per rē iudicatā. quia per rem iudicatam habet lis finiri. vt.ſ.de re iudi.l.j.et post rem iudicatam a qua non est appellatum.nec potest appellari non licet transigere.vt.ſ.e.l.post rem indicataз. [transigit]idest non gratis paciscitur.quia tunc non esset transactio.vt.C.eo.l.transactio.⁊ hucusqꝫ durat primum dictum huius.l.[qui vero]incipit secundum dictuз.[et indubitatam]id ē
2 nec dubiam nec incertam litem.[remittit.]† Or signori ex.l.ista colligetis plura no.⁊ magistralia.⁊ statim colligetis illud no. ꝙ transactio habet fieri super re dubia ⁊ lite incerta.et efficitur res dubia ⁊ incerta per negationem.vt.ſ.de petitio.heredi.l.si debitor.et.C.quibus ad lib.procla.non licet.l.vl.et.C.de acqui.posse.
3 l.nemo ambigit.Item colligetis hic aliud no.† quod omne de quo sub iudice lis est incertum est.quia dubius est litis euētus. vt in prealleg.l.quod debetur.in fi.⁊ quia nonnunquam ⁊c.vt.ſ. vt le.no.ca.l.j.† Item ex.l.ista colligetis aliud nota.ꝙ ille qui ex causa donatōis remittit ex liberalitate propria facit . et sic apparet quod donatio est mera liberalitas.vt.ſ.de dona.l.donari.⁊.ſ. de adi.le.l.rem legatam.Item ex.l.ista colligetis aliud no. quod differentia est inter transactionem et pactum in duobus . nam transactio vere est de re dubia ⁊ lite incerta et remissio est nō gratuita.quia aliquid habet dari vel promitti vel remitti vt hic. et. C.eo.l.transactio.sed pactum est de re certa ⁊ indubitata ⁊ gratuita remissio.vt cum dicit profiteor me nolle te mihi teneri ad.x.q mihi debes vt hic.et.s.eo.l.tale pactum. Item est alia differētia inter transactionem ⁊ pactum.nam pactum est genus et predicatur de transa.transactio est species et infertur pro pacto.sed a pacto non infert.vnde sicut se habent animal et homo. sic sꝫ habēt pactio et transactio.quia omne animal nō est homo.sed omnis homo est animal.sic ⁊ omnis transactio est pactum.sed omne pactum non est transactio.quod ex eo probatur.ecce qui paciscitur aliquo dato vel promisso vel retento transigit.idest pactum facit quia ipse consentit pactum est.sed pactum siue fiat gratis est pactum siue fiat non gratis est pactum.sed transit in nomen spēi vt dicatur transactio.quia pactum est duorum plurium ve in ideз placitus consensus.vt.s.ti.proxi.l.j.i prin.Or signori ad.l.istam instatur et op.et videtur quod transactio fiat de re certa et nō dubia.nam.ll.dicunt quod super cōtrouersijs que oriūtur ex testamentis siue inter coheredes siue inter legatarium et her.dem nō

pōt trāsigi nisi lectis ⁊ visis verbis testamenti.igiṫ fit transactio
super re certa ⁊ clara ⁊ nō dubia.vt.ī.e.l.de hijs.et. ī.quemad. te.
ape.l.j.ad qđ vos dicetis dupliciter. et vno modo sic regulariter
transactio fit super re dubia et lite incerta vt hic.fallit in duobus
casibus.vnus cāus est.cum trāsactio fit super controuersijs que
oriuntur in testamentis vt in.l.contra.Item fallit in alio casu cū
transactio fit super alimentis preteritis relictis in vltima volun
tate.vt.C.eodem.l.de alimentis et fideicommisso. et est res certa
trāsactio que fit sup alimētis preteritis.quia p̄terita sunt certa.
vt.ī.si cer.pe.l.cum vero.nam omnis diffinitio in iure nostro pe
riculosa est.vt.ī.de reg.iur.l.omnis.et.l.j.vel potest dici secundo
modo ⁊ verius.licet super controuersijs que oriunṫ ex testamen-
tis non possit transigi.nisi visis ⁊ lectis verbis testamenti.tamē
eis visis et lectis potest esse res dubia ⁊ incerta.et ꝙ hoc sit veruꝫ
audite.testator ita dixit.istituo mihi heredem pro diuidia titiū
filium gaij ⁊ seium pro alia dimidia.nec adiecit de quo seio dixe-
rit cum plures seij sint.dicit titius.tu es mihi coheres.dicūt alij
immo sum ego.qꝛ testator sensit de me.hic si milies legantur ver
ba testamenti.tamen adhuc dubia erit mēs testatoris.vnde visis
et lectis verbis testamenti valet transactio.Item si in testamēto
contineatur ꝙ testator legauit titio.x.lib.et non dixit de paruis
vel de grossis.dicit heres sensit de paruis testator.dicit legatariꝰ
immo de grossis. vnde licet verba testi.milies leganṫ.adhuc ta
men res est dubia de quibus senserit testator vt ar.ī.de testa.l. he
redes palam.§.sed si notam.et.ī.de leg.j.l.si seruꝰ plurium.in fi.
non tamen nego ꝙ si non constat de voluntate defuncti ꝙ presu
mitur ꝙ senserit testator de paruis.vt.ī.de leg.j.l.apud iu.§.ex fa
cto.et.ī.de reg.iur.l.semper.vnde si milies videantur verba testa-
menti adhuc res non est certa.qꝛ verba generalia sunt et genera
litas parit obscuritatem.vt.ī.de iur.fisci.l.ita fideicō.vnde visis
verbis testamenti poterit transigi.Sed denuo ad id ꝙ dicitur ī
prin.huius.l.instatur ⁊ op.vos habetis hic ꝙ transactio fit de re
dubia et lite incerta.i.propter litem presentem vel futuram.et di
citur lis presens quando itum est ad iudicem et lis est cōtestata.
vt.ī.de condi.inde.l.elegāter.§.si quis dicitur lis futura si lis nō
est contestata.vt in autē.de litig.§.oēm.et quia ante litis conte.
non dicitur quis agere.sed agere velle.vt.ī.rem ra.ha.l.amplius
Sed hic statim quero sic.hic dicitur ꝙ potest transigi super pre-
senti vel futura lite.est ne istud verū siue moueatur lis iuste siue ī
iuste.dixerunt quidam qđ sic.⁊ pro eis videtur facere.C.eo.l. ij.
dominus frogerius in articulo isto contra dixit.⁊ ita inuenietis
scriptum in summa sua quā fecit super.C.⁊ fuit prima summa q̄
vnq̄ fuerit facta.⁊ tenet forte per.xx cartas.post eum fecit dn̄s
pla.suam post eum dominus Io.fecit suam.que incipit.quicun
qꝫ vult.⁊ est nulla.et postea dominus az.fecit optimam summā
qua hodie vtimur.Or signori in summa domini frog. vos inue
nietis ita dixi ipse.si transactio fit super lite iniusta transactio
est nullus momenti ipso iure.siue actor iniustam litem moueat.
siue reus iniuste resistat ⁊ per calumniam ⁊ hanc suam opi.l. non
probauit.sed pro eo videtur posse allegari.vt si actor īiuste agat.
vel si reus iniuste resistat non valeat. quia non debet alicui suus
dolus patrocinari.vt infra de dolo.l.prima.et.C.de lega.l si lega
tarius. ⁊ pro eo est ar. infra de condi.inde.l.in summa. in princ.
Sed verius est vt vos dicatis fore distinguendum inter insisten
tem ⁊ resistentem.⁊ dicitur actor insistere ⁊ reus resistere. si actor
insistit per calumniam.si credit iustam causam fouere deuiat in
facto.hoc casu si transigit valet transactio. ⁊ sic intelliguntur.
C.eodem.l.secunda si autem actor insistit per calumniam ⁊ scien
ter calumniose agit. hoc casu si transigit transactio facta nul-
lius est momenti. vnde si promissum est ei aliquid ex causa
transactionis non poterit illud petere. etiam si stipulatione
fuerit promissum vt infra de condi.inde.l in summa.in prin.Si
aūt reꝰ resistit per calumniam.si quideꝫ credit iuste resistere errat
in facto.hoc casu transactio ab eo facta valet.vt.C.eodem.l. secū
da.Si autem resistit reus per calumniam sciēter.quia scit quod
non habet ius resistendi.hoc casu si transigit valet transactio de
rigore iuris facta ad vtilitatem rei.quia fauorabiliores sunt rei
quam actores.vt infra de reg.iu.l.fauorabiliores.sed ope replica
tionis eliditur si facta est transactio simplici pacto. Si auteꝫ trā
sactio esset vallata aquil.stipu.licet de rigore iuris valeat. tamen
de equitate rescinditur per actionem de dolo.et sic condennabi-
tur vt interesse prestet.vel in pristinam obligationem se reponat
vt.C.e.l.actiōe et.l. sub pretextu instrumenti in fin. Ex p̄missis
ergo apparet[a] quod transanctio fit super re dubia et lite incerta.
et fit transactio super re non finita.quia si esset finita per rem iu
dicatam a qua non est appellatum nec posset appellari non pos
set transigi.vt infra eodem.l.et post.Sed quid si negatur iudica
tum.et certe si in promptu est iudicatum esse. tunc non poterit
transigi.sed si in dubium esset tunc si argumentum. C. de penis
l.qui sententiam.nam ratione dubitationis aliquid conceditur

a Ex p̄missis er
go appet Adde
ad materiā bal.
hic vbi dicit per
istū text. ꝙ vbi
res est liqda p ī
strm nō est locꝰ
trāsactiōi ⁊ qđ
post publicatio
nes attestatōis
et re iā liqdata
nō est locꝰ ꝯpro
misso reqsito a
statuto cuꝫ tale
ꝯpromissū sit q̄
dā trāsactōi au
tē.vt dif.indi.§
j.⁊.i.c.quitaual
lis de iureiu. et a
istud dictum re
fert ⁊ sequiṫ do.
alex.ꝯsi. cciiij.i
cip.visa factina
ratiōe ad fi.i.ij.
vol.

⁊c.vt.C si quis in ius voc.non ierit.l.ij.⁊.ī.de iudi.l.si quis.Sed
denuo ad aliud ꝙ dicitur in fi.huiꝰ.l.quod ille qui paciscitur re
mittit pacto donationis causa rem certam ⁊ indubitatam insta
tur ⁊ op.sic nonne cōdictionis incertum potest pacto remitti.vt.
C.de pactis.l.j.⁊.l.cum proponas preterea nōne futurū ius po-
test pacto remitti vt.s.de pact.l.⁊ heredi.§.si filio.⁊.ī.de mino.
l.deniqꝫ.§.si filio ad quod dicetis habito respectu ad ius presens
pacto remittitur res certa ⁊ indubitata :habito respectu ad ius
futurum secus fit sic ⁊ alibi dicimus.ī. de vsur.l.j.§.j.⁊.ī.de iud.
l.in oībus et.ī.ad.l.aquil.l.in lege.Item iudicium non suscipiṫ
de futuro vt infra de verbo obli.l.cum stipu.sumus.⁊ infra de iu
dicijs.l.non quemadmodum sed quid si peto a te centuꝫ ⁊ tu ne
gas te debere vt sumus litem contestatem hoc facto cepi positio-
nes facere tu dicebas mihi semper iniuriam sustinui semel ⁊ bis
patienter quarto dixi iudici o domine quomodo sustinetis qđ
ipse dicat mihi iniuriam coram vobis nisi esset amore vestri ego
replicarem ei.dixit iudex non dimittas pro me dixi ego sic ⁊ ego
remitto sibi et renūcio liti.est ne ista remissio trāsactio an pctm̄
⁊ certe videtur ꝙ non sit transactio quia nihil datur vel promit-
titur vel remittitur .Item videtur ꝙ non sit pactio quia res īcer
ta est vt dixi.s.Ad quod vos dicetis hic esse pactum gratuitum
si dicis remittitur incertum non obstat quia non remittitur ni
si litigium et vexatio et valet et si volo venire postea contra non
possum vt.C.eodē.l.post q̄ et infra de mino.l.destitisse.od.

1 Trāsactio fit ꝑ pactū simplex ⁊ per acceptilationem.
2 Pactū est gens cōtinens in se transactionē.
3 Transigi non post rē iudicatā et quare.

Ransactum accipe. supra ti. p
ximo dictū est differentiam esse in transactionem et pactuꝫ in. l.
1 ista dicitur † ꝙ trāsactio que nō ē gratuita pactio po
test fieri duobus modis vno modo potest fieri per aquil. stipul.
Item potest fieri per simplex pactū de nō petendo hoc dicit ista
l.videatis expositionem littere.[su.biecta] .i.interposita [sed et
si pactū].s.simplex [fuerit factum]de non petendo ex ca transa-
ctionis sub. et valet transactio vt hic.Or videamus exempla in
terminis.s.qualiter transactio habeat fieri per aquil.stipul.et q̄
liter simplici pacto ⁊ certe transactio per aquil.stipu.habet fieri
sic dico tibi quod tu debes mihi .c.ex cā mutui tu dicis ꝙ nō de-
bes mihi quicq̄ tandem ꝯuenimus ꝙ des mihi quinquaginta
⁊ ego a reliquis quinquaginta liberem te per acquil. stipul.ex
transactionis ⁊ dicam sic reliqua quinquaginta promittis mi
hi.dare ⁊ tu dicis p̄mitto ⁊ tu postea me interrogas et dicis il-
la.c.q̄ tibi promisi dare habes ne ⁊ ego respondeo habeo acceptū
qꝫ fero ⁊ sic liberatus es a reliquis.l.ipso iure vt.ī.e.l.acquil.⁊ .l.
cū aquil.⁊ sic intelligitur.C.e.l.pactū ⁊ de ista aquil.stipu.habes
insti.qui.mo.tol.obl.§.itē acceptilatio.⁊.§.est aūt ꝑdicta Tran
sactio simplici pacto habet fieri per ista verba dico ꝙ tu debes
mihi.c.tu dicis te nō debere mihi nisi.x.solūmodo ⁊ tandem cō-
uenimus inter nos ꝙ dares mihi quinquagita ⁊ ego de residuo
facerem tibi pactum de non petendo ex cā transact. ꝙ pactū tol
lit naturalem oblig.ipso iure.vt.ī.de iureiur.l.vlt.⁊ ciuilē elidit.
vt isti.de excep.§,quedam ⁊ sic intelligiṫ.C.e.l.siue apud acta.Or
signori ex hac .l.colligetis quoddā nota.⁊ magistrale ad quod
tota die allegatur magistraliter .l.ista ꝙ prima facie nihil dicere
2 videṫ tota die em̄ dicimꝰ magistraliter † a quocūqꝫ remoueṫ ge-
nus ⁊ eius species vn̄ si nō est aīal nō est homo vt ar.ff.de trāsac.
l.ij.qualiter ista.l.dicat videamus nā primo poniṫ genus scilicet
trāsactio ⁊ illa diuidiṫ vt hic diciṫ vna.s.que fit ꝑ acceptilationē
⁊ aqui.stip.alia que fit per simplex pactū si ergo dicaṫ de aliquo
ꝙ sup eo nō possit fieri transactio ⁊ ita remouetur genus sequiṫ
ꝙ nec ea transactio fieri possit que fit per aquil.stip.nec illa q̄ fit
ꝑ simplex pactū sed vbi est exemplum de hoc.rn̄.pōt poni exēplū
de eo quod.l.dicit post rem iudicatam que nullo remedio retra
ctari potest transigi non pōt.ī.de re iudi.l. post rem iudicatam
ī prin.⁊.l.⁊ post rem.si generaliter dr̄ ꝙ sup aliquo nō possit trā
sigi sequiṫ ꝙ q̄libet spēs actiōis videaṫ remota ⁊ sic illa trāsatio
fieri nō possit q̄ fit ꝑ simplex pactū nec illa q̄ fit per aquil. stipu.
Unde ex.l.ista colligiṫ ar.ꝓ sentētia nostra cōtra opi.antiquorū
dixerunt em̄ antiqui ꝙ post rem iudicatā a qua nō est appellatū
nec potest aliquo remedio appellari non posse transigi simplici
pacto quia res finita est et certa sꝫ bene potest transigi post rem
iudicataꝫ ꝑ aquil.stipu.⁊ accep.⁊ pro se induxerunt.C.e.l.si cau-
3 sa cognita in fi.† Sed verius est vt dicamꝰ ꝙ post rem iudicataꝫ
non pōt transigi cum res finita sit ⁊ certa nec simplici pacto nec
ꝑ aquil. stip.ꝙ probamus esse verū ꝑ.l.istam qꝛ transact.licet sit
species quo ad pactū vt dixi in rub.quo ad qđ est genus vt h̄ ⁊ si
negaṫ genus.s.nō posse transigi post rem iudicatā vt dixi a quo
negaṫ transactio ⁊ eiꝰ species qꝛ nō potest trāsigi simplici pacto
nec aquil.stipu.⁊ accepti.taceāt ergo antiqui et non loquantur

nec ob.

nec ob. C. e. l. si cā cognita in fi. quia nō debet ibi poni casus quod primo petierim a te. c. et fuisti condennatus nec appellasti nec potes appellare: nec potes petere rest. in integrum. nō potest postea. transigi quod si tu soluis mihi partem ꝙ de alijs liberez te per aquil. stip. et accep. sed debet ita intelligi ꝛ ibi debet poni casus: petijt a te. c. fuisti condennatus mihi ad. c. per sententiā diffinitiuam. non appellasti nec potes appellare. nec potes petere rest. in integ. postea non volebam tecū transigere super. c. in quibus fuisti mihi condennatus. sed volebam a te stipulari illa. c. animo nouandi. quare quia das mihi bonos fideiussores. quos in causa iudicati non habebam et interest alicuius habere plures debitores. vt infra. de lib. le. l. secunda. in fin. vnde liberaui te per aquil. stip. et accep. ꝛ hoc esse potest. si postea a te peto ex stip. facta animo nouandi ꝛ tu negas te teneri. vel dicis ꝛ soluisse super hoc pōt transigi. vt. ff. de re iudi. l. si se nō obtulit. §. ex ꝯuētione. et ita dꝫ ītelligi ꝑdicta. l. si causa cognita. ī fine. et ibi dixi odꝫ.

1 ☞ Transactio inter scriptum heredem et venientem ab intestato legatarijs non preiudicat.
2 Pactū priuatorū iuri publico non preiudicat.
3 Negligentia alicuius non debet retorqueri in dannum aliorū.

Imperatores ātoni⁹ ꝛ seuer⁹

1 In pri. huius. l. † dicit̄ qdaꝫ paterfa. fecit testamētū quo matrem suam preterijt. i. nec instituit vel exheredauit eam. sed quendam extraneum sibi heredem īstituit. ꝛ ī illo testamento multa legata reliquit et seruos suos iussit esse liberos. mortuo testatore et adita hereditate mater eius incepit mouere querelam inoffi. testamenti: tandem amici interposuerunt se et facta est transactio inter matrem defuncti et heredem eius quia scriptus heres dedit. c. matri. et ipsa renunciauit querele. ꝛ quicqd poterat petere ex successione filij et recessit mater cū pecunia. veniunt legatarij et petūt legata. serui petūt manumitti. dicit heres ex causa transactionis. dedi mr̄i testatoris. c. vn̄ hāc hereditatem habeo ex cātrāsactiōis modo queruntur duo. Primo vtrū noceat eis transactio facta cum matre. Secundo queritur si non nocet eis an legatarij debeant petere legata solummodo ab herede scripto. an pro rata hereditatis ab eo et pro rata a matre. Signori ad hoc imperatores antoninus et seue. ita responderunt. ad primum quod non nocet legatarijs et libertatib⁹. ꝓpter regulam generalem que dicit ꝙ propter pactū duorū priuatorū non debet tolli ius ceterorū. nec propter transact. factam inter heredes et matrem defuncti potest videri testamentum recisum. nec actiones adempte seruis qui debebant manumitti vel legatarijs. Ad id quod secūdo querit̄. R̄n̄. ꝙ legatarij debent petere legata a scripto herede solummodo. nā aut heres script⁹ fecit sibi caueri de indennitate sibi prestanda pro por. hr̄. tūc ex illa caut. agat. aut nō fecit sibi caueri. ꝛ tūc sua negligētia non dꝫ nocere alijs. hoc dicit ista. l. videatis exponē lr̄e. [ꝑuatis] .i. priuatap ꝑsonap. [pactiōib⁹] .i. trāsactiōib⁹ vt faciat ad tit. [cetero rū]. q. d. pactis priuatorū. non dꝫ ledi ius aliquorū. et quia ita ē in gn̄e infert ī spē [q̄re] ꝛc. ꝛ ē determatio prie qōnis [ꝛ matrem] ꝑteritā. i. nec insti. nec exhere. vt insti. de exhr̄. lib. in fi. [neqꝫ manumissis] .i. manumittendis. [vel legatarijs] .s. alijs. nā et manumittēdi loco legatariop habent̄ vt. ff. de adop. ꝛ hucusqꝫ durat determinatio prime qōnis. [quare ꝛc.] hic incipit determinatō scde. [conuenire debent] sub. insolidū non aūt matrem defūcti pro eo quod accepit nomine trāsactionis ab here. [aut cauit] qꝛ fecit sibi promitti ꝑ stip. a mr̄e ꝑ indēnitate ꝑ portiōe her̄. quaꝫ accepit noīe trāsactionis. [suā] .i. hr̄dis. [alienā] .i. legatariorū [iniuriā] .i. dānū [referre]. Ot signori ī pn̄. h⁹. l. colliget̄ duo no.
2 siue magr̄alia. Primū no. † est ꝙ in pactionib⁹ priuatorꝫ ius aliop nō debet ledi. q. d. pactū factū iter duas ꝑuatas ꝑsonas nō nocet vel ꝓdest alijs vt. h. ꝛ ad hoc facit. ꝫ. ti. pri. l. sivn⁹. §. in sūma. ꝛ. C. res inter alios acta in rub. ꝛ in nigro. imo qd pl⁹ ē pactꝫ
3 ꝑuatop ius publicū. sed nec pactꝫ magr̄atuū ius publicū ꝛc. vt. ff de admi. re. ad ci. l. ij. §. ius rei. Itē no. † hic alid no. ꝛ magistrale ꝙ negligētia alicui⁹ nō dꝫ retorqri in dānū aliop vt hic. qꝛ dānū qd quis sua culpa sentit sentire non videtur vt infra de regu. iu. l. qd qs. ꝛ. C. de huis ne. here. insti. l. vlt̄. Ot signori ad pn̄. huius. l. instat̄ ꝛ op. pn̄ huius. l. videt̄ dicere si scriptus hr̄s transigit cū legitimo ꝛ dat ei aliqd ex cā trāsactiōis ꝙ legatarij agunt ꝯ scriptū heredem ad soli da legata. ꝛ non ꝯ legitimū. sed. l. videt̄ ꝯ. que dicit. si ꝯtrouersia est inter scriptum heredē ꝛ legitimum ꝛ transactum est ꝑ ea parte hereditatis quā possidet legitimus debet r̄ndere hereditarijs creditoribus. vn̄ vr̄. ꝫ. ff. e. l. ꝯtrouersia. Ad solu. cui⁹ ꝯ. ij. vos dicetis duob⁹ modis. ꝛ vno modo sic. si trāsactio fiat inter scriptū heredem ꝛ legitimum legatarij petunt legata insolidum a solo scripto herede vt hic. sed alij creditores defuncti petunt a scripto ꝛ a legitimo pro ea parte quaꝫ accepit nomine transactiōis. vt in. l. ꝫ. et est rō. quia legata pendēt ex testō: non ab intestato debent̄ nisi essent repetita vt. ff. de pigno. l. si superatus ꝛ. ff. de leg. iij. l. j. ꝛ. C. de fideicō. l. eam quam. sed es alienū sequitur potrocinium defuncti. vt. ff. de iudi. l. fideicom. §. tractari. Uel potest dici secundo modo si scriptus heres transigit cū legitimo ꝛ dat ei certam quantitatem vel vnam non sub appellatione quote partis hereditatis: tunc legatarij ꝛ creditores agūt contra scriptum heredem ꝛ ipse eis respondet vt hic. ꝛ est ratio qꝛ es alienum non sequitur rem singularem. vt. ff. ad trebel. l. j. §. si heres. Si autem heres transigit cum legitimo ꝛ dat ei quotam partem nomine transact. tenentur legatarij ꝛ creditores agere cōtra quemlibet pro parte: ꝛ quilibet respondet pro parte hereditatis vt ibi. ꝛ. C. de here. insti. l. quotiens. ꝛ. C. de senten. pas. ꝛ resti. l. si debitor. sic. ꝛ. ff. ad treb. l. si legatus. §. multum interest. Et ad solu. huius contrarij. ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita cōsueui distinguere ꝛ ita distinguo cum questio est inter legitimuꝫ ꝛ scriptum heredem: aut legitimus dicit testamentum rumpendum seu irritandum per querelam inoffi. testa. aut dicit testamentuꝫ ruptum vel ipso iure nullum vt quia falsum vel alio modo nullum est quia falsum testamentum non est testamentum. vt. ff. de re. iur. l. paulus. in primo casu si legitimus dicit testamentum irritandum per querelam. si transigunt ante per latam querelam ꝛ sententiam scriptus heres remanet heres non legitimus vt. ff. de vul. ꝛ pupil. substitu. l. ex facto. §. iul̄. longinus. ꝛ. ff. de inoffi. testa. l. pap. §. meminisse. ꝛ si ante heres erat non pōt desinere esse heres vt. ff. de reg. iur. l. nō potest. in fi. vnde qꝛ remanet heres siue veniat ad legitimuꝫ quota pars hereditatis siue certa quātitas siue res singularis heres respondet legatarijs vt hic: quia legata pendent ex testamento ꝛ a scripto herede debentur non autem debentur a venientibus ab intestato nisi esset repetita vt. C. de fidei com. l. eam quam ꝛ. ff. de leg. iij. l. j. §. j. In scdo casu cum legitim⁹ dicit testamentum ruptū vel ipso iure nullum aut vna vel aliqua vel certa quantitas data est legitimo ex causa transactionis ꝛ tūc idem est ꝙ in superiori casu. nam solus heres respondet creditorib⁹ ꝛ legatarijs. vt. C. de here. insti. l. quotiens ꝛ insti. de fideicō. here. §. sed si quis vna. ꝛ. ff. ad trebel. l. j. §. multum interest. ꝛ. C. de senten. pas. ꝛ resti. l. si debitor. ꝛ ita loquitur. l. ista. si vero scriptus heres dat legitimo nomine transactionis quotam partem hereditatis tunc creditores conuenient quemlibet pro portione que contingit pro ea parte quam possidet. ꝛ sic potest intelligi. l. contra. in legatarijs videtur distinguendum aut legata sunt repetita in testamento vel in codicillis: quod debeantur etiaꝫ aduenientibus ab intestato: aut non sunt repetita: si non sunt repetita legata debentur a scripto herede. C. de fideicom. l. eam quaꝫ frater tuus. ꝛ. ff. de leg. ij. l. iij. §. j. ꝛ est ratio quia ex testamento talia legata vim capiunt vt. ff. de pigno. l. si superatus. ꝛ sic potest intelligi. l. ista. si autem legata sunt repetita in testamēto vel in codicil. ꝛ trāsigit legitim⁹ cū herede tunc si cuilicet venit quota pars bonorum quilibet tenetur legata soluere pro parte vt. C. ad trebel. l. vl. ꝛ sic pōt intelligi. l. ꝫ. Si aūt ad legitimuꝫ peruenissꝫ vnica res non tenetur legitimus legatarijs respondere. vt institu. de fidei com. here. §. si quis. Sed instatur si legatarij petant a scripto herede partē. Et primo petierāt partē a legitimo nonne poterit ei oppōere scriptus heres tu egisti cū legitimo ꝛ assecutus es legatum pro parte nō potes petere a me aliā partē cū testator nō poterit testatus ꝛ intestat⁹ decedere vt. ff. de reg. iur. l. ius nostrum. ꝛ insti. de here. insti. §. nō tm̄. r̄n̄. legatarius nō tenebit̄ respondere huic questiōi ſꝫ dicent nescimus hoc. sed scimus ꝙ tu habes partem hereditatis ꝛ ipse aliā. vnde rōne dubitationis petēt legata pro ꝑte a scripto herede. ꝛ pro parte a legitimo sic ꝛ al's rōne dubitationis actor non eligit qua act. agat. vt. ff. quop leg. l. j. §. qd aūt. Sed illud queritur transactū est inter legitimū ꝛ scriptū heredem: ita ꝙ vna sola res remanet apud scriptū heredem totum aliud restitui legitimo nunqd scriptus heres sublevabit̄ ita qd non teneant̄ r̄ndere creditorib⁹ vel legatarijs. R̄n̄. potest dici qd sic. vt ar. ff. de vulg. ꝛ pup. sub. l. in substit̄. j. ꝛ. l. ꝛ si contra. in fi. et ff. ad. l. fal. l. in ratione. §. j. ꝛ. l. cū quidam. Itē qui es alienū sequitur totū patrimoniū non rē singularē vt. ff. de iudic. l. fideicom. §. tractari pōt. Item quia non est certū eum heredē esse in totum vel pro parte nec tota quota portio apud eum remansit. Alij vt Hug. dicūt eum in totum teneri creditoribus pro illa re vt. ff. de mi. l. ꝛ si fine. §. pōp. secus tū. est in legitimo sed si testm̄ rūperetur per ꝯtab. diminuit̄ legitima portio sicut pōt videri in herede et fideicō. vt. C. ad trebel. l. j. ꝛ. ij. Sed denuo quero quid si dicat̄ qd heres scriptus non possit capere ex testamento erit ne idem dicēdū vt teneat̄ creditorib⁹ ꝛ legatarijs. r̄n̄. sic. ꝛ tūc hr̄s ē qōpꝫ ꝙ ei⁹ actiōes ꝯfūdūt̄. vt. ff. ad sill̄. l. si pp veneni. §. nepti ꝛ ar. ff. de vulg. ꝛ pup. substi. l. ex facto. §. iul̄. ꝛ ql. l. ꝫ. ꝛ ista logt̄ gn̄al̄r ꝛ idistīcte ꝛ sic dꝫ intelligi vt. ff. de pub. l. de precio, ꝛ. ff. de alia. l. j. §. ꝙ ait pretor.

1 ☞ Trāsactio nō porrigit̄ ad codicillos postea repertos.

1 **Cum transactio.** †In. §. isto dicitur testator i testamento suo mr̃i sue iure fideicõ. reliquit. x. postea fecit codicillos in qbus fideicom. mr̃is duplicauit et ita reliquit ei. xx. postea mortuo testatore et adita hereditate cepit mater petere. x. dicit heres nõ est tãtũ fideicõ. vobis relictum dicit mater da mihi. v. ⁊ faciã tibi pactum de nõ petendo facta transactione postea repti sunt codicilli quibus apparet ꝙ mulier plus debet accipere quã accepit ex causa transactionis nunquid poterit petere mulier nõ obstante pacto transactionis respondetur ꝙ sic hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ littere. [cũ transactio facta esset propter fideicõ.] sub. relictũ in testamẽto. vel dicatis [propter fideicõ.] cũ dicebat minus forte relictum ꝙ̃ peteretur [rñdi debere] sub. relictũ in codicillis q2 codicilli visi nõ fuerunt ⁊ non valet translactio facta sup questione q̃ ꝑficiscit̃ ex testamento vel codicillis nisi visis ⁊ oñsis verbis testamẽti vt. ĩ. e. l. de hijs ⁊. ĩ. queãd. te. ap. l. j. Sed op. ⁊ videt̃ ꝙ. §. iste nõ possit stare duabus rõnibus ⁊ statiz videt̃ ꝙ si trãsegi mulier occasione fideicõ. relicti in testamento ꝙ postea nõ audiat̃ si plus velit petere occasione fideicõ. relicti in codicillis q2 si filius ⁊c. vt. ĩ. de exe. rei iudicate. l. ij. Ad ꝙ quidã vt hyr. ⁊ sui sequaces dixerunt ꝙ speciale est hic in matre nã ⁊ alia specialia sunt in matre circa exc. rei. iu. vt. ĩ. de exe. rei iu. l. si mater sed hec solutio nõ placet ⁊ ideo vos dicatis ꝙ speciale est in transac. q2 nõ valuit q2 nõ fuerũt visa ⁊ lecta verba codicillorũ. vt. ĩ. e. l. de hijs sed in. l. cõtra nõ fuit transactio facta sed lata fuit sententia que tinet vnde obstat exc. rei iud. Sed denuo secũda rõne videt̃ ꝙ nõ possit stare hic. §. et videtur ꝙ si mater petijt fideicõ. ⁊ transegit credẽs parũ esse in heredetate licet postea mľta appareãt veniẽs cõtra trãsact. tñ nõ audit̃ etiã si lesa sit vnde videt̃ cõtra. ĩ. ad trebel. l. luci9 in fi. Ad ꝙ põt dici dupliciter ꝙ ibi dicit̃ si fideicõ. non transigit nõ potest postea petere fideicõ. subaudiendum est maxime vt ar. ĩ. e. l. qui cũ tutorib9. §. qui per fallaciam vel dicatis ꝙ nihil de. l. ista ad illam quia de. l. ista non fuerunt visa verba codicillorum vnde non nocet matri vt hic ⁊ infra. e. l. de hijs ⁊ infra. eo. nõ est ĩ. l. cõtra in transactione fuit exhibita oĩs vltia volũtas defuncti vnde tenuit transactio sed fideicõ. dicebat non tenere transactionem quia in remittẽdo deceptus erat re ipsa et immoderate vnde subueniendũ sibi esse dicebat vt ar. C. de rescin. vẽ. l. secunda ⁊ l. si voluntate. sed regula illa quod quis sit deceptus vltra dimidiam iusti precij cadit in stipulationibus ⁊ obligationibus que fiũt ad obligandũ: nõ cadit ĩ pacto de nõ petendo nec in transact. q2 h casu si diceret se deceptũ vltra dimidiã iusti ꝑcij nõ audiret̃.

1 ☞ Trãsactio fctã cũ putatiuo hr̃de ad verũ hr̃dẽ nõ porrigr̃.

Debitor cuius pignus. † Signori. §. iste ꝯsueuit legi ⁊ intilligi duobus modis ⁊ vtrũq3 intellectũ tãgã i casu ⁊ est casus talis. tu obligasti pign9 tuũ titio pro. x. postea iste titius creditor pign9 tuũ distraxit nõ ex pacto vel ex. l. decessit titius creditor quidã noĩe meuius putãs se eius heredẽ cum nõ esset apprehendit eius hereditatẽ tu debitor titij egisti ꝯtra meuiũ pig. act. tandẽ meuius qui se iactabat heredẽ tecũ trãsegit minimo dato i. super pignore distracto per creditorẽ ⁊ h est vnus intellectus vľ transegit minimo dato a te super debito ⁊ hic est ali9 intellcetus postea apparet ꝙ septiti9 est heres modo querit̃ si agat pignoraticia cõtra septitiũ verũ heredẽ an prosit ei exceptio transactiõis facta cũ meuio putatiuo herede scdõ queritur an si meuius putatiuus heres soluit aliquid ex cã transactionis vtruz septitius verus heres possit repetere. Ad ꝙ respondet iuris. ꝙ transact. facta cum meuio non prodest vero heredi quia meui9 transegit suo nomine. Ad aliam questionẽ respõdet iuriscõ. dicẽs ꝙ septitius nõ potest cõdicere ideo q2 meuium dedit suo noĩe non noĩe septitij. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere [distraxit] illicite. i. nõ ex pacto vel ex lege. vt insti. qui. mo. ali. licet vel nõ. §. creditor ⁊ ideo subaudiatis cepit teneri debitori. [minime transegit] super pignore vt quia soluit integrum debitum et agebat directa pignoraticia et pro pignore distracto illicite transegi modico accepto a meuio putatiuo herede ⁊ secundum istam expositionez exponetis ꝙ. ĩ. dicit an is. s. septitius verus heres. vel potest exponi hec littera alio modo. [minime transegit] sup ipso debito nõ de pignore. vnde querit̃ si debitor postea agat contra titium verũ heredẽ directa pignoraticia ⁊ septitius verus heres petat debitũ an heredi facta transactio sup debito cũ putatiuo herede noceat ⁊ an petam solutam ex causa transactionis repetere possit idẽ verus heres ⁊ ꝭm istã expositionẽ quod dicit. ĩ. [an is]. s. debitor [cum meuio]. s. putatiuo herede. non [posse] sub. veruz heredẽ vti. exc. transactionis facte cũ putatiuo herede quia pactum factuz cum possessore hereditatis non proficit nec preiudicat vero heredi vt. s̃. ti. prox. l. si tibi. x. §. cum possessor et ĩ. de peti. here. l. at. nec ob. ĩ. de consti. pecunia. l. si post quia ĩtelligo constitutũ factũ cuz possessore hereditatis prodesse fideicommissario sed heres cedit act̃. ei de constituta ⁊ ibi cessit eaz ⁊ ideo eam excercet non alias vt. ĩ. de fideicõ. l. heres in princi. vel põt dici scdõ modo licet pactũ factũ cum putatiuo herede nõ prosit heredi vero tamẽ pactũ factum cũ vero herede prodest fideicõ quia habetur loco heredis vt insti. de fideicõ. here. §. sed quia ⁊ sic loqtur. l. cõtra. [gerere cepit] ⁊ sic iuriscõsultus ad vtrãq3 questionẽ respondet. s. ꝙ exceptione vti non poterit septitius nec pecuniaz solutam a meuio repetit. Sed op. ⁊ videtur ꝙ septitius possit repetere solutũ a meuio siue fuerit solutum ei debitum siue soluit aliquid nomine transactionis ꝓ pignore illicite distracto vnde videt̃ cõtra. ĩ. de peti. here. l. sed ⁊ si possessor. in prin. ⁊. l. post senatuscõ. ⁊. l. euicta. Ad ꝙ potest dici ꝙ solutum est putatiuo heredi petit̃ a vero herede si habet ratum ꝙ gessit illico cum sit solutum esse vt in. l. cõtra hic. §. loquitur cum verus heres non habet ratum ꝙ gessit putatiuus heres vnde statim est acquisita cõdictio indebiti debitori s3 ista non videt̃ bona vt. ĩ. de peti. heredi. l. at. qui. ideo potest dici scdõ modo ⁊ sic si putatiuo heredi soluit̃ debitum hoc casu illud tenet̃ restituere vero heredi vt in. l. contra si autem soluitur indebitũ hoc casu non tenetur restituere vero heredi vt hic. ⁊. ĩ. de peti. here. l. si post. §. bonefidei. vľ potest dici tertio modo si soluitur putatiuo heredi solutum verus heres nõ aduocabit ꝯdictionẽ ide. vt. hic sed pe. here. sic vt in. l. ꝯtra od.

1 ☞ Legata relicta sub ꝯditiõe pñt deduci ĩ aqlianã stipõnem.

2 Aquiliana stipulatio quare sic dicatur.

Aquil. stipu. qualiter interponatur.

3 Aquiliana stipulatio quare fuerit ĩtroducta.

4 Ratio quare acceptilatio nõ tollit obligationẽ nisi ṽbis cõtractaz ⁊ aquil. stipu. nouat ⁊ ꝑit oĩs generis obligationes.

5 Aquil. stip. super quibus rebus vel actionibus interponi possit.

6 Aquil. stipu. ṽtusque sit.

Aquiliana stipulatio. Signori q transigit nõ solum trãsigit simplici pacto imo interdum ꝑ aquil. stipulationẽ ⁊ acceptilationez ideo ponit̃ in. l. ista de aquil. stipu. ⁊ accept. ⁊ dicit̃ in. l. ista ꝙ acquil. stipula. oẽs precedentes obligationes nouat ⁊ veteres perimit ⁊ ipsa ꝑimit̃ ꝑ acceptilationẽ postea subsecutã ⁊ possunt ĩ aquil. stipu. deduci

1 priores obligationes pure ⁊ que sunt in diẽ. † vnde si legata sunt relicta sub ꝯditione illa legata possunt deduci in aquil. stipu. h dicit ista. l. videatis expositionẽ lr̃e. [aqliana stipulatio] a gallo aquilo auctore introducta vt insti. quib. mo. tol. obligatio. §. est aũt prodita. sic et aquilia dr̃ ab aquilio auctore. vt. ĩ. ad. l. aquil. l. j. sicut ⁊ publiciana dicit̃ a publico auctore. vt institu. de actio. §. alie. [oẽs precedentes obligatiões] sub. ⁊ sequẽtes si adijciat̃ verbum oportebit vt. ĩ. de acceptil. l. si ex re. §. j. ⁊ hoc est verũ si de oĩbus est cogatum non alias. vt. ĩ. l. prox. ⁊. l. qui cũ tutorib9. [deducuntur]. i. deduci possunt. Or signori nc. vt vos intelligatis q̃ quotidie agunt̃ ⁊ scribuntur in instrumẽtis ꝑ tabelliones ⁊ nõ intelligunt de aquil. stip. videndũ est de ordine isto primo quare dicat̃ aquil. stip. scdõ qualiter ĩterponat̃ siue qualiter habeat fieri tertio quare fuerit ĩtroducta. quarto sup quibus rebus interponatur quinto ⁊ vltimo que est eius vis ⁊ potestas ⁊ quidã dicit̃ acquiliana a gallo aquillo auctore ⁊c. vt dixi ĩ expositione littere qualiter interponit̃ siue qualiter habet fieri ⁊ quidaz habet

2 fieri sic † tu in veritate tenebaris mihi. ad. x. act. ex vendito: petebam a te illa. x. tu dicebas quod nõ debebas mihi quicꝙ̃ interponũt se amici mei ⁊ tui ⁊ dicũt ꝙ ex causa transactionis debeas mihi dare. v. ⁊ ꝙ debeaz ⁊ ab alijs quiq3 liberare per aquil. stipulationẽ ⁊ acceptilationez vñ ego volẽs facere quod placeret amicis dico ita tibi quicquid te mihi facere oportet: oportebit vt ex causa venditionis a me tibi facte vel ex causa alia tu promittis mihi ⁊ tu respondes ꝓmitto: ista stipulatio nouat precedentes obligationes ipsa vero perimit̃ per acceptilatione quia dices tu mihi quicquid promisi ꝑ aqui. stipulationẽ habes ne acceptum ⁊ ego respondebo habeo acceptũq3 fero istud eñ est accept. ⁊ dicitur cõtraria stipulatio quia sicut stipulatio interponitur vt qs oligetur sic ⁊ acceptilatio vt quis liberetur vt colliguntur hic et instit. quibus mod. tol. oĩs obligatio. §. est aũt prodita ⁊. §. item

3 per accepti. † Or restat videre quare fuerit introducta et statim videtur ꝙ non fuerit necessaria quia si volebam te liberare de toto vel de parte eius quod mihi debebas poteram hoc facere per simplex pactum de non petendo, vt. s̃. e. l. ij. Ad istud ita rñdeo ꝙ inueniret̃ aquil. stipulatio fuit vtile ⁊ necessariuz vtile fuit q2 per simplex pactum factũ de non petendo liberat̃ quis ꝑ except. non ipso iure vt insti. de exe. C. preterea sed ꝑ acquil. stip. interpositam ⁊ accept. postea subsecutam liberatur quis ab eo ꝙ primo debebat ipso iure vt hic ⁊. s̃. ti. prori. l. si vnus. §. pactus ne peteret. sic ergo fuit vtilis vt quis possit per eam ipso iure liberari. Item fuit necessarium ꝙ fuerit introducta q2 si stipulatio aql. nõ fuisset inuẽta non posses te liberare ꝑ aquil. stip. ⁊ acceptitil.

ab illis

ab illis obligationib⁹ que re vel consensu contrahuntur vt est si debes act. ex empto ꝛ locati vel qua alia ex causa vbi verba non interuenerunt sed ab illis tantū obligationibus que contrahūẗ verbis :cuz verba tollant verba ꝛ non aliud vt in preallegato.§. item per accept.et infra de accept.l.si acceptum latum sit ꝛ quia nihil tam naturale est ꝛc.vt infra de reg.iu.l.nihil tam naturale est:vt ergo hoc possiz facere necessaria fuit aquil.stipu.in.quam ꝓcedētes obligationes re vel verbis ɔcte possint deduci vt sic ille obligationes per acceptilat. postea sequentem tolli possint nam aquil.stip.oēs precedētes obligatōes no.ꝛ perimit ꝛ ipsa postea perimitur per accep.postea secutam vt hic colligitur et instituta
4 quibus modis tollitur obligatio.§. itez per accept.† Si queratur hic que est ratio diuersitatis : quare obligaatio vt est acceptilatio non tollit obligationem nisi verbis cōtractam et aquil. stipul.que fit ad obligandum nouat et perimit omnis generis obligationes siue verbis siue re siue consensu sint contracte cum totum contrarium deberet esse cum proniores simus ad liberandum q̄ ad obligandum vt infra de acti.ꝛ obli.l.arrianus. Rñ. ratio diuersitatis est hec quia hec acquiliana stipu.fit ad obligandum tantum ꝛ perimit omnes precedentes obligationes et aliam loco prime supponit que ita bona ꝛ efficax est sicut prima ꝛ ideo omnes tollit ꝛ nouat: sed acceptilatio non supponit aliā in locum prime immo omnem obligationem tollit vt hic ꝛ ideo si verbis tantum obligationes contractas tollit nō est magnuz mirū nam si aliqd tibi dare volo citius ꝛ libentius eā tibi dabo si aliam in locum eius des qȏ si nullā veniunt ergo vt dixi oēs
5 actiones in aquil.stipu.† Or signori restat videre super quibus rebus vel act.interponaẗ aquil.stip.ꝛ certe videtur ꝙ super oib⁹ rebus ꝛ actionibus preterq̄ super rei ven. nam super rei ven.videẗ ꝙ nō possit interponi quia nemo potest stipulari sibi dari rē suā vt.ꝭ.de verbo.obli.l.nemo ꝛ.l.si rem meam igitur nec aquil. stip.deducere.Or signori dicimus ꝙ licet verbis expressis hoc fieri non possit :tacitis tamen bene potest fieri quia si tu possidebas rem meam possum a te stipulari estimationem rei mee ꝛ dimittere tibi rem nam precium rei mee bene possum a te stipulari vt in prealle.l.nemo ꝛ.ꝭ.de verbo.obl.l.scire .§.si a fure et tunc liberaberis a re.vt ar.infra de peti.heredi.l.si ꝛ rem et precium si ergo stipulor a te estimationem rei mee quam poteram a te petere p rei vē.ꝛ tu interrogabas me habes ne extimationē rei tue ꝛ ego respondebo habeo acceptumq; fero ꝛ sic intelligitur.C.eo.
6 l.vt responsuz cōgruū accipere possis ꝛ.l.vbi pactū ꝛ.C.de accepttila.l.vlti.† Or restat vltimo videre que sit vis et potestas aquil. stipu.ꝛ quidem patet ex premissis quia si prior obligatio nō poterat tolli per acceptilationem ipsa interueniente potest tolli. Item nouat ꝛ perimit oēs precedentes ꝛ subsequentes obligationes si hoc est cogitatum vt hic ꝛ.ꝭ.l.prori.Itē sicut purā obliga.mortificat ita ꝛ condictionem naturalē condic.existente non alias.vt.ꝭ. de accept.l.quod in diem.

1 Obligationes omnes tolluntur per aquil.stipu.si hoc actū sed in dubio nō tollūtur nisi ille de qb⁹ est cogitatum.

1 Cum aquiliana. † In.l.ista diciẗ tu ex vna causa debebas mihi.x.ex alia causa debebas quidecim ꝛ ex alia .x.petebam a te.xx.tu negabas te debere tandem trāsegimus per aquil.stipu.ꝛ accept.pro.x.quia dixi.x.que mihi debes promittis mihi illa.x. p aquil.stipu.tu dixisti ꝓmitto postea me interrogasti habes ne omne quod tibi debeo ꝛ ego rñdi habeo acceptumq; fero nūquid si peto a te postea .v.q̄ debes ex alia causa vel decem obstat mihi exce.transactionis. Respondeẗ ꝙ nō quia ista generalis remissio restringitur ad illam causaz tantum de qua agebatur qꝛ interpretatio captiosa prudentium responsio fregit hoc dicit ista .l. videatis expositionem littere. [que ex consensu reddiẗ] nam stipulari ꝛ promittere est voluntatis vt.C.de act.ꝛ obliga.l.sicut.[retinentur] sub.vnde non officit in his transactio .[interpretatio].i.responsio.[fregit] ꝛ esset captiosa si generalis remissio traheretur ad id de quo nō agebatur vnde notat quod debet restringi generalis remissio ad id tātum de quo agebatur vt hic et.C.e.l.si certa et infra.e.l.qui cuz tutoribus in fine et.ꝭ.de conditione indebiti.l.stichus .§.vltimo ꝛ hec vera sunt in transactionibus et in pactis secus est in iudicijs que redduntur in inuitos vt infra de verborum obliga.l. inter stipulantem .§.primo qui in iudicijs omnia ꝛc.vt infra de iudicijs.l.solemus.

De hijs cōtrouersijs. In.l.ista diciẗ si controuersia oriretur inter heredē et legatarium super verbis testamenti non valet transactio facta inter heredem ꝛ legatarium vel non debet inquiri veritas nisi visis et lectis verbis testamenti hoc dicit ista.l.videatis expositionem litttere[de hijs que ex testamento]sub vel ex codicillo vel alia vltima voluntate.vt mortis causa dona.vt.ꝭ.de testamē.l.prima.C.de mor.cau. donat.l.j.[potest]sub.iusiurandum deferre.vt.C.de iureiu.l.vl. [testamenti]sub.et aliter fiat transactio non valet.vt.s.e.l.iiij.§. j.ꝛ.ꝭ.e.l.non est secus autem si cōtrouersie oriantur ex alijs instrumentis quia super hijs bene potest transigi etiā nō visis verbis instrumēti nec pretextu instrumēti prima retractaẗ.vt.C.e.l.sub pretextu instrumenti.Sed ad.l.istam instatur et op.ꝛ videẗ ꝑ .l.istam ꝙ nūq̄ possit transigi.super vbis testamēti quia aut inspiciunẗ verba testamenti ꝛ tunc res est certa ꝛ nō potest transigi.vt.s.e.l.j.in prin. aut nō inspiciuntur verba testamēti igiẗ nō valet transactio vt hic.Ad ꝙ pōt dici dupliciter vbi verba testamēti respiciūẗ licet nō possit transigi qꝛ tunc res certa est tū potest pacisci.vt.s.e.l.j.in fi.C.ō pac.l.j.ꝛ.C.e.l.de fideicōmisso.Vel potest dici ꝙ etiā si verba testamēti inspicianẗ ꝛ legantur tamen sunt obscura.vt.ar.ꝭ.de re.l.heredes .§.sed si notā.ꝛ.ꝭ.de leg.j.l.si seru⁹ pluriū.in.fi.ꝛ.ꝭ.de leg.iij.l.nūmis.indistincte legatis.vnde potest transigi.vt.s.e.l.j.od.

1 Transigi pōt si de viribus sententie dubitaẗ.

1 Et post. In princi.huius.l.dicitur † si peto a te.c.ꝛ cōdēnatus es mihi post rem iudicatam poterit trāsigi duob⁹ casibus si appellasti. vel es ifra tps statutū ad appellandū.h.d.prin.hui⁹. l.videatis expōnem littere.[valet].q.d.trāsactio nō solū vz tm̄ sup re dubia.vt.s.e.l.j.in prin.sed ꝛ his duobus casib⁹ qui sequunẗ.[intercessit]sub.qꝛ p ap.extinguitur pronūciatum vt ar.ꝭ.ad turpil.l.j.[vel appellare potueris] qꝛ hec duo sunt paria.vt.ꝭ.de ver.sig.l.si qua.Si aūt nō est appellatū nec appellari potest nō potest transigi post rem indicatam.vt.ꝭ.e.l.post rē.ꝛ.ꝭ. de condi.inde.l.eleganter.in prin.et hoc est verum simplr.sed stipulari bene possem a te animo nouandi qȏ debebas mihi ex causa iudicati.vt.ꝭ.de re iud.l.si se non ob.§.ex cōuentione:ꝛ si reno careẗ postea in dubium vtrū deberes mihi ex illa stiplōne vel nō super hoc posset transigi.vt dixi.s.e.l.j.ꝛ sic intelligitur.C.eo.l.si causa cognita.

1 Trāsactio facta principali prodest fideiussori etiā cōdēnato Item solutū ex causa transactionis inualide in debiti solutionem cōuertitur. h.d.

1 Si fideiussor. † In.§. isto ponūtur duos casus i quibus non valet ꝙ ago vt ago valet tamen vt valere potest.Et primus casus est talis tu eras debitor meus in decem ꝛ pro te fideiussor erat obligatus egi cum fideiussore tuo ꝛ.x.fuit mihi cōdennatus postea trāsegi tecū valz nec transactio certe sic et proderit tibi ꝛ fideiussori tuo.Secūdus casus est talis retento eodem themate ꝙ tu eras debitor me⁹ in x.ꝛ fideiussor erat ꝓ te obligatus egi cum eo ꝛ fuit mihi condennatus transegi postea cū eo nunquid valet transactio certe non si non appellauit vel si apellare non potest vnde si dedit aliquid ex causa transactionis illud retineo ex causa iudicati.Et est simile si ego legatarius cui sunt relicta alimenta transigo cum herede de alimentis futuris sine auctoritate pretoris ꝛ datur mihi aliquid ex causa transactionis licet non valeat transactio tamē illȏ datum retineo ex causa alimentorum ꝛ si aliquid plus debetur ex causa alimentorum illud prestatur hoc dicit iste.§.vsq; ad fi. vel.videatis expositionem littere.[dissolut vt.s.titulo proximo.l.ꝛ heredi in fine ꝛ.l.vltima[transegit.]subaudi cum nō est appellatum nec appellari potest.[circa alimentorum] .s.relictorum in vltima voluntate .[imputetur].s.in alimenta et ita no. hic si non valet quod ago vt ago valet tamen vt valere potest vt hic et ad hoc facit.ꝭ.de condict.inde.l.elegāter in prin. od.

1 Transigi non potest super alimentis nisi causa cognita ꝓ tore autorante.

1 Cum hij. Signori licz.l.ista longa sit tamen bona ꝛ leuis est ꝛ in.l.ista in suipri. vsq; ad.§.j.vult hoc dicere olim ante†.l.istaz si fiebat transactio super futuris alimentis valebat ꝛ alimentarij modico presenti contenti multuz futurum remittebāt.Unde cogitauit diuus marcus ꝙ hoc malū erat ꝙ possit transigi super alimētis futuris nisi causa cognita ꝛ auctoritate pretoris fecit cōgregari cōsilium vrbis rome et ibi cepit orare ꝛ dicere:dñi tota die homines relinquūt in testamentis alimēta alimētarij modico cōtenti maximū relinquūt cā alimētorū est fauorabilis ꝙ ita possit transigi nō videtur cōgruū sine auctoritate ꝑtoris ꝛ ideo de vestra volūtate talē orationē ɔstituo ꝙ si alicui reliquūtur alimēta si vult transigere super alimentis futuris ꝙ possit facere cū auctoritate ꝑtoris nō aliter ꝛ hz locū h̄ orō siue habitatio siue vestiariū est relictū ꝛ nō solū si ī testō sint relicta sz etiā si ī codicillis siue in aliena vltima volūtate vt in mortis cā donat. siue sint relicta ab eo cui mortis cā donauit siue sint relicta grā īplende cōditionis sed si donata sint alimenta nō mortis cā sed inter viuos super illis poterit transigi sine ꝑtore.Itē hz locū ora

tio siue in menses singulos siue in dies siue in annos sed et habet locum si vsqꝫ ad certos annos fuerunt relicta sed ⁊ si alicui fuerit relicta aliqua quãtitas pecunie ponamꝰ vt ex vsuris eiꝰ se alat et tempore mortis restituat heredi similiter habebit locũ oro licet nõ videatur in singulos annos id relictũ sed si legatur tibi certas qͣtitas vl' res vt ide alimẽta pstes seio tu titiꝰ poteris transigere cũ herede qꝛ transac. titij minuũtur alimenta seij ⁊ idẽ est si alicui est legatum et rogatus est per fideicõ. prestare alimenta sic ergo transactio super alimentis nõ põt fieri vt cã alimentorũ fiat deterior sꝫ si fiat melior sic ⁊ ideo alimenta erant tibi relicta in annos singulos ⁊ tu trãsigis vt denẽ tibi per singulos mẽses valet transactio ⁊ idem est si alimenta erant relicta in singulos mẽses et transigit vt per singulos dies consequeret̃ ⁊ idẽ est si relicta erãt alimẽta in fine anni ⁊ trãsegit vt a pri. anni accipiat qꝛ fit melior cã transactionis sꝫ deterior fieri nõ posset nec itereſt vtrum libertini sint an ingenui an locupletes sint vel nõ quibus relinquntur alimenta hoc dicit princi. huiꝰ legis vsqꝫ ad. §. vult autem oratio videatis expositionẽ littere [alimenta relicta erãt] sub. in vltima voluntate qꝛ verbum relinquendi ad ius testandi pertinet vt. j. de ta. exhi. l. j. [modico presenti] nã omes qui faciũt male facta sua respiciunt pterita nõ futura sequentes illud vulgare prouerbium melius est hodie habere ouum qͣ cras pullũ vnde versus. Ad presens oua cras pupillis sunt meliora [alimentorum]. s. futurorum non preteritorum vt. C. e. l. de alimẽtis [facta est] vt. j. e. l. §. si pretor. [factis]. i. cõfirmatis in testamẽto [plane de alimentis transigi]. q. d. de alimentis futuris cõstitutis inter viuos lꝫ transigere ex quocũqꝫ contractu debeanẽ [idez est] sub. vt. oro habeat locum. [representatam]. i. ante tempꝰ solutam vt. C. eo. l. si maior. [cõsumat.] ⁊ sic causa alimentorum faciat deteriorem qꝫ esse nõ debet. [mox]. i. statim. [cosũmatio]. i. lapso. [intercipi]. i. diminui [an non]. i. nõ locupletes. Or signori habetis tñ prin. huius. l. qꝫ super alimentis futuris relictis i vltima voluntate non põt transigi sine auctoritate pretoris nisi alimentarius transigeret ⁊ faceret suã conditionem meliorez nã tunc valet transactio facta super alimentis sic et in pupillo dicimus nã suam cõditionẽ põt facere meliorẽ non deteriorez vt. j. de auctoritate pre. l. obligari. Sed ad princi. huius. l. instatur ⁊ op. ⁊ videtur quod auctoritas pretoris nihil opetur nam aut alimẽtarius facit suã meliorẽ conditionẽ ⁊ tunc nõ est necessariũ decretum pretoris vt hic in ver. eam in fi. aut alimentarius facit suã conditionem deteriorem quo casu non valet transactio facta etiam cum decreto quia hec res curanda non donanda permittitur pretori vt. j. ea. l. §. si pretor ergo in illo casu locum habet transactio ad hoc respondeo ista disiuncta nõ sufficit est enim inuenire medium cum nec meliorem nec deteriorem facit suam conditionem et cum dubitatur vtrum faciat meliorem suam conditionez vñ licet prima facie hec oppositio aut alimentarius facit meliorem suam conditionem aut deteriorem videatur vera ex eo qꝫ deficit ingeniũ supficialiter itelligentiũ tñ dico qꝫ dicendũ est qõ sint quattuor casus aut certum est qꝫ alimentarius facit meliorem suã cõditionẽ aut deteriorez aut nõ facit nec meliorẽ nec deteriorem aut dubitatur si est certum qꝫ facit suam cõditionez meliorem valet etiã sine auctoritate pretoris vt in ver. eam. in fi. aut certum est qꝫ facit suam conditionẽ deteriorem vt quia maximum futurũ remittit modico presenti accepto ⁊ tunc nõ valet factũ auctoritate pretoris. vt in princi. huius. l. aut alimẽtarius nõ facit nec meliorem nec deteriorem suã conditionẽ ⁊ tunc nõ valet trasatio facta sine decreto ⁊ sic intelligitur. j. e. l. §. si pretor et vbicunqꝫ tractatur de impositione decreti aut dubitatur an sit melior vel deterior conditio alimentarij pone qꝫ habuit fundũ ex causa transac. ⁊ ignoratur quis sit fructus habiturus ⁊ tunc transactio valet facta cum auctoritate pretoris vel presidis nõ alias vt hic ⁊. j. e. l. §. si pretor ⁊. §. penul. Vel potest dici vbi alimẽtarius facit meliorem suã conditionem cum decreto licet ex post facto appareat eũ fecisse suam conditionẽ deteriorem valet transactio quia interpositum fuit decretum. vt ar. qui ad bonorum pos. l. vt bonorũ nec ob. hic. j. e. l. §. si pretor quia nõ dicit qꝫ non valeat nisi quando de omnibus ab inicio non quesiuit vel quãdo ab initio erat certum eũ facere suã cõditionẽ deteriorẽ. Sed denuo oppo. et videtur qꝫ super alimentis relictis in vltima volũtate non possit transigi cũ alimenta sint certa. vt. s. e. l. j. in prin. Rñdeo lꝫ sint certa tamẽ est incertũ quãto tempore debeantur vt. j. de ali. et ci. le. l. mela. Sed denuo ad principium huiꝰ. l. op. ad id qꝫ dicitur qꝫ si relicta est certa quãtitas vel res titio vt alimẽta inde prestet seio qꝫ titius potest transigere cum herede qꝛ propter hoc nõ minuũtur alimẽta seij. sed videẽ cõtra. vt. j. de le. iij. l. j. §. sciendũ rñ. imputatur titio quia ad eum vedetur peruenisse totum id super quo trãsigit vt. j. ad. l. fal. l. ij. et sic habet ex persona alteriꝰ qõ ex sua persona habere nõ potest sic et alibi. j. que res pigno. ob. pos. l. aristo. in fine.

a Nõ videẽ trãsigere aduerte si qͣraẽ an appellatiõe alimẽtorũ veniãt solũ alimẽta cibi ⁊ potꝰ an etiã habitatio ⁊ vestiarium dꝫ distigui aut tractaẽ de fauore ⁊ veniẽt vt qñ relinquunẽ aut tractaẽ de dãno et tũc secus ita no. do. Jason h vbi dicit hãc eẽ sniam oim doc. p glo. hic.

Cause cognitio vbi reqriẽ inqrendũ est de mõ cã ⁊ persona.

Vult igitur oratio.

Vos in superiorib' habuistis qꝫ de alimẽtis futuris non potest transigi sine pretore tamen oratio diui marci dicit posse fieri transactio super alimẽtis futuris relictis i vltimis voluntatibus cum decreto pretoris vel presidis causa cognita in † §. isto ponuntur que vertuntur in cause cognit. ⁊ certe vertunẽ tria. s. cã modus ⁊ persona nam sine cã pretor vel preses nõ audit volentem transigere super alimẽtis futuris: sed ex cã bene audiet possunt autem iste cause allegari pone quod alimentarius habet domiciliũ trãs mare heres i italia, vl' pone qꝫ domiciliũ habent in eodez loco sed alter mutaturus est domicilium vel pone quod magis expedit alimentario habere hodie. x. lib. quaꝫ alia die. xx. vel pone quod alimenta a pluribus sunt relicta et transigit qꝫ percipiat ab vno tantum vel si alia causa fuerit que videatur pretori iusta ad admittendam transac. Item respicitur modus pecunie que datur ex causa transactionis ⁊ modus respicitur si iste est iuuenis an senex sanꝰ vel egrotans quia alio modo transactio est facienda cũ sene quã cum iuuene cum alimenta finiãtur cum vita. Item inspicitur persona si sit alimentarius bone frugi vel honeste vite vt potius permittitur ei transigere quã alij qui in honeste vite sit vel peioris vite ⁊ consideratur persona eius qui alimenta debet vtruꝫ habeat facultates magnas vl' paruas ⁊ cuius propositi sit ⁊ oppositionis ⁊ tunc apparebit an cũ eo transigendũ sit hoc dicit iste. §. vsqꝫ ad. §. qui transigit videatis expositionem lr̃e [que sit causa transigẽdi]. i. qua de causa alimẽtarius velit transigere [audit pretor] sic ⁊ in peẽ. debet inseri causa. vt. C. de edicto diui adri. tol. l. vlt. §. sin autem et dixi. s. de edendo. l. j. nisi quantum ad interruptionem prescriptionis vbi sufficit si adeat presidem. vt. C. de annali exceptiõe. l. secunda ⁊ sic prohibitiõe testatoris vetantis ne res alienetur est inserenda causa alias si preceptum testatoris est nuduꝫ non valet vt infra de legatis primo l. filiusfa. §. diui ⁊ ex ista littera colligitur argumẽtũ qꝫ testis debeat redderẽ causaꝫ sui testimonij ⁊ ad h facit. C. de testibus. l. solam ⁊ in autentica de testibus. §. vltimo [difficile sit] nã particularis solutio aliquando habet plura incõmoda vt hic ⁊ infra fami. her. l. plane prio responso ⁊ ifra de ali. ⁊ ci. leg. l. tertia [palam est] quia si iuuenis est vt qꝛ habet viginti an. ille cui erant alimenta relicta ponamus decem pro quolibet anno et ipse transegit pro centum hanc transactionem pretor non admittit quia verisimile est quod iuuenis viuat multuꝫ ⁊ ita ista. c. non sufficerent ei sed si est senex vt quia habet. lxx. ann. et transegit pro. c. hanc transac. bene admittit pretor. qꝛ non est verisimile ex quo habet. lxx. annos qꝫ multũ viuat. et ita ista. c. bene sufficiẽt ei. et ista talis computatio fit. j. ad. l. fal. l. hereditatum. [finiri.] vt. j. de ali. et ci. leg. l. iij.

Transactio alimẽtoꝝ facta simpl'r nõ porrigiẽ ad habitationẽ et vestiariũ. h. d.

Qui transigit.

† In. §. isto dicitur. si alimẽtariꝰ transigit de alimentis cum eo a quo alimenta relicta sunt super habitatione relicta ⁊ vestiario et
a calciario nõ videtur[a] transigere cũ diui marci oratio de hijs specialiter trãsigi voluerit. et ideo si alimẽtarius trãsigat de alimentis non cõpelliẽ transigere de habitatiõe vel vestiario sed poterit de oĩbus transigere simul vel õ qbusdã. vnũ sciatis si relinquitur alicui aliquid nomine calciamenti qꝫ de illo arbitrio pretoris poterit transigi. h. d. iste. §. videatis expositionẽ lr̃e. [qui transigit] i. trãsigeẽ voluerit. [vl' ceterõ]. s. de calciario. [vl' vestiario vel de qbusdã.] sub. tñ de calciario. i. cũ calciamẽtũ relinqẽ alicui [trãsigendum est] sub alias non valeret trãsactio. vt in prin. huius. l. Or signori habetis in. §. isto si alimẽtarius transigit de alimẽtis non videẽ trãsigere de habitatione vel de vestiario et calciario qꝫ est illa ratiõe qꝛ pactũ in vna re factũ in alia nõ nocet. vt. s. ti. pro xi. l. si vnus. §. in summa. Sed vr̃ cõ. nam lex dicit qꝫ qui legat alimẽta videẽ legare alimenta ⁊ habitationẽ ⁊ vestiariũ ⁊ calciariũ. vt. j. de ali. ⁊ ci. leg. l. de alimentis. et. l. vl. pari rõne si transigit qs super alimentis sibi relictis vr̃ transigere ⁊ super habitatiõe ⁊ vestiario ⁊ calciario. ad qõ põt dici. aut tractaẽ de alimentis constituendis vt est cũ testator relinquit alicui alimenta. et tunc appellatione alimentorũ habitatio ⁊ vestiariũ cõtineẽ. vt in. l. cõ. aut tractatur de alimentis constitutis remittendis sicut est cum alimẽtarius vult transigere de alimentis. quo casu nõ videẽ transigere de habitatione vel vestiario aut de calciario. vt hic. et est ratio. qꝛ vbi tractatur de alimentis constituendis est fauor. et ideo ampliandus, sed vbi tractatur de alimentis remittendis est odium et ideo transigendum. vt. ar. j. de liberis ⁊ posth. l. cum quidam. vel potest dici vbi testator relinquit simpliciter alimenta non alias. tunc non continetur habitatio vt in. l. contra. et tunc si remittuntur alimenta solenniter remittitur habitatio ⁊ vestiarium et calciarium. vt in. ll. contrarijs. si autem relinquuntur alicui alimenta specialiter

specialiter habitatio ꝛ vestiariũ ꝛ calciariũ:tũc si trãsactio est facta sup alimẽtis nõ vꝫ facta sup habitatione ꝛ vestiario vel calciario:vt hic:qꝛ trãsactio generalis nõ trahit ad id qđ specialiter cautũ est.vt.ff.de penis.l.sanctio legũ.ex ṗdictis ergo apparet ꝙ q legat alimẽta ꝛ habitationẽ ꝛ vestiariũ ꝛ calciariũ legare videtur.vt.ff.de ver.sig.l.verbo victus.secus tñ est si quis legat mihi cibaria.vel legat mihi diariũ viuẽdi cã:qꝛ tunc vꝫ mihi relinquere victualia tm̃ non habitationẽ ꝛ vestiariũ ꝛ calciarium.vt.ff.de ali.ꝛ ci.lega.l.diarijs.ꝛ ideo quando vocamini ad testamẽta faciẽda:ꝛ vultis prodesse dñabus dicatis tabellioni ꝙ scribat ꝛ tali sue vxori dotẽ suã que fuit tm̃ reliquit:ꝛ insuper ei reliquit annua alimẽta vel omne victũ ei reliquit:quia sub hijs vbis cõtinentur victualia ꝛ habitatio ꝛ vestiarium.vt.s.dixi.sed si vultis prodesse heredi scripto:ꝛ non dñe faciatis apponi talia verba:ꝛ insuper reliquit vxori sue annua cibaria donec caste ꝛ honeste stare voluerit.nã super hijs verbis non continetur habitatio nec vestiarium nec calciariuꝫ.vt.s.dixi.sed facere talia nisi de voluntate defuncti est mortale peccatum: vnde caueatis ꝙ hoc nõ exerceatis nisi cum voluntate defuncti.

1 ☞ In alienatione vel diuisione fundi ob alimenta relicti vel pro alimẽtis obligati p̃toris auctoritas requiritur.

1 **Si vni pluribusue.** Jn.§.isto tria dicũtur† primo dꝛ: si testator vni vel pluribus legat funduꝫ ad alimẽta si ipse vel ipsi velint distrahere fundum non potest fieri hoc sine decreto p̃toris.scđo dicit si pluribus fundus ad alimẽta relict⁹ est.ꝛ hij velint inter se trãsigere non possunt hoc facere sine decreto pretoris:ꝛ si faciãt non vꝫ trãsactio.tertio dꝛ si testator legat alimẽta.ꝛ pro alimẽtis prestãdis testator vel heres obligat vnum de fundis suis alimẽtarijs si hrs velit sup illo fundo obligando transigere non poterit hoc facere sine decreto p̃toris.h.d.iste.§.videatis expositionẽ littere.[p̃torẽ.]sub.vel ṗsidẽ.vt.ff.e.l.§.si p̃tor.[arbitrari]ꝛ versantur tria in cause cognit.vt.s.e.l.§.vl.Sed hic queritur si testator legat vni vel pluribus ad alimẽta fundũ:nunquid ipsum fundũ legare vꝫ.rñ.sic iterim dum durant alimẽta que cum vita finunt vt.s.e.l.§.vult igit oratio.in ver.modus aũt.in fi.ꝛ si quid vltra alimẽtorum est ibi illud habeat alimẽtarius:ꝛ ad hoc facit.ff.de ali.ꝛ ci.le.l.iij.ꝛ.ff.de aur.ꝛ ar.leg.l.spẽs.ꝛ.ff.de vsuf.earum reruꝫ que vsu consu.l.vlt.ꝛ est ratio.quia fauore alimẽtorũ fit interpretatio plenior.vt.ff.de reg.iur.l.in testamẽtis.licet secus in seruit.vt.ff.de ser.vrb.pre.l.si duo.[sed si pluribus.]incipit secunduꝫ dictum.[idem est.]incipit tertius casus siue tertium dictũ.[in alimẽta].s.relicta[fuerit obligatus]sub.a testatore: quia dixit lego tali alimẽta ꝛ obligo ei talẽ meũ fundũ ꝓ alimẽtis:vl expona tis.[fuerit obligatus].s.ab herede:qꝛ hrs obligauit ei ꝓ alimẽtis talẽ fundũ. Dꝛ signori ex eo qđ dꝛ hic in fi.huius.§.colligit aperte ꝙ fundus ex quo p̃standa sunt alimẽta nõ est tacite obligatus ꝓ alimẽtis:vel põt dici si fundus legat mihi ad alimenta debentur mihi alimenta ꝛ fundus:ꝛ cetera bona alia sunt mihi obligata ꝓ alimẽtis.vt.C.cõmunia de le.l.j.

Arbitratu p̃toris. Jn.§.isto dꝛ: si alimẽtari⁹ velit trãsigere sup alimẽtꝭ cũ eo a quo sunt relicta alimẽta adeat p̃torẽ ꝛ dicat ꝙ vult sup oĩbus alimẽtis vel de pte trãsigere:ꝛ ꝙ ipse interponit decretũ suũ h.d.iste.§.videatis expositionẽ lr̃e.[p̃toris]vel ṗsidijs vt.s.pri.§.arbitratu:qꝛ dꝫ interponere decretũ suũ cuꝫ cause cognit.vt in prin.huius.l.[est.]vñ no.sicut nõ põt trãsigi de vniũersis alimẽtis sine p̃tore nec de pte:iõ qđ iuris est de toto ꝛc.ff.de rei vẽ.l.que de tota.

1 ☞ Judex non debet solẽnia iuris omittere ꝛ eoruꝫ omissio vitiat id qđ agitur.h.d.

1 **Si p̃tor.** †Jn.§.isto dicunt tria pŕcipaliter: primo dꝛ si p̃tor ṗmisit trãsac.fieri sup alimẽtis futuris relictis in vltima volũtate sine cause cognit.talis trãsact.nullius est momẽti:qꝛ hec res est a pretore deligenter examinanda nõ negligenda nec donanda.Secundo dicitur ponamus ꝙ pretor nõ inquisiuit de oĩb⁹.s.de cã et de mõ ꝛ de persona.ſꝫ inquisiuit de quibusdam nunquid valẽbit transac.certe non.Tertio ꝛ vltimo dicitur ꝙ cum transac.a pretore vel a preside fieri permittitur.ipse debet inquirere ꝛ suam auctoritateꝫ interponere.non autem debet alicui cause cognitioneꝫ demandare.qꝛ hic cause cognitio desiderat plenam cause cognitionem ꝛ decreti interpositionem.h.d.iste.§.videatis expositionẽ lr̃e.[si p̃tor.] habet quidã vl ṗses ꝛ hñ.vt.ff.declarat iste §.ꝛ dicatis p̃tor in vrbe ṗses in prouincia.[ṗmiserit.] sub.sup alimentis futuris relictis in vltima voluntate.vt dixi in prin.huius.l.[querenda[.i.examinando.[nec donãda.]vnde no.hic illud no ꝛ magistrale cui cõmissum est inquirere ꝛ cu odire eidem est prohibitum negligere et donare.et ad hoc concor C.de pac.l.pactum curatoris.ꝛ.C.eo.l.preses prouincie.et.C.de pre.mi.nõ ali.l.minorꝝ possessionis.et.ff.de pactis do.l.dotale.§.predijs.ꝛ.ff.e.l.nulli procuratorũ.ꝛ.s.de offi.proce.l.j.§.si rem.Jtem no.ꝙ decretũ obreptice interpositum nulli⁹ est momenti ipso iure:ꝛ ad hoc facit.ff.de fidecõ.lib.l.cum vero.§.subuentum.ꝛ.ff.de re.eo.qui sub tu.vel cur.sunt.l.magis.[sed et si non.]incipit scđm dictum.[que oratio] scilꝫ diui marci.vt.s.e.l.§.vult.[quesierit].s.de causa ꝛ de mõ:sub.de alijs omiserit.vt puta de persona.[esse irritã]sub.ipso iure.ꝛ ita no.hic illud no.siue magistrale vbi plura necessaria requiruntur non sufficit altero tantũ interuenire.immo qđ agit non valet.nam p̃tor vel preses sup transac.que fit sup alimẽtis futuris relictis in vltima voluntate dꝫ inquirere de oĩbus si inquisiuit de duob⁹.vt de causa et de mõ ꝛ de ṗsona omisit non valet transac.vt hic.et ad hoc facit.ff.de in inte.rest.l.diu⁹ ibi ꝛ si nihil ꝛc.ꝛ.ff.fa.her.l.heredes.§.an ea.ꝛ.ff.ex qui.cau.in pos.eat.l.fulcinius.§.j.ꝛ.s.de edendo.l.j.§.edere.secus tñ est si plura relinquuntur tanꝙ vtilia.quia si aliquid omittat nihilomin⁹ valet qđ agit.vt.ff.de vẽ.inspi.l.j.[sed nec]incipit tertiũ ꝛ vltimũ dictũ.[mandare].i.delegare.[vel pretor poterit.]sub.cum sit in vrbe.ꝛ ita no.hic si p̃tor vel preses diligenter dꝫ inquirere sup trãsa.q̃ fit sup alimẽtis futuris.ꝛ postea decretum suum interponere non demandat hanc cognitionẽ.et est ratio.quia hic interpositio decreti ṗsidis vel p̃toris sup transac.que fit sup alimẽtis futuris desiderat cause cognitionẽ.vt.s.e.l.§.vlti.ꝛ decreti interpositionẽ.vt.s.in princi.huius.l.ꝛ sic per libellũ.i.ꝑ iudiceꝫ delegatum explicari non poterit.vt.s.de offi.procon.ꝛ le.l.nec quicꝙ.§.vbi decretũ.ꝛ ibi dixi.ꝛ.ff.de reg.iur.l.omnia que cause.ꝛ.l.vbi. Dꝛ signori ad hunc.§.opponitur hic dicitur si pretor permisit transigere super alimentis relictis in vltima voluntate.ꝛ ꝙ hoc sit verum ita probo.aut alimentarius facit meliorem suam cõditionem ꝛc.dic vt dixi.s.e.l.in prin.vbi istam eandem oppositionem feci.ꝛ hoc potest fieri ꝛ fit hic in gl.ordinaria.

1 ☞ Ad autorandum in transactione ille est iudex competens coram quo causa agitur.h.d.

1 **Transactiones alimentorum.** †Jn.§.isto dꝛ ꝙ non solum possunt fieri trãsactiones super alimẽtis futuris apud pretorẽ vel ṗsidẽ ꝓuincie.sed etiã possunt fieri apud ꝓc.cesaris.si forte alimẽta a fisco petãtur.similiter apud prefectum erarij sup alimentis poterit transigi.hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ lr̃e.[etiã apud ꝓcu.cesaris]sub.qui est cõpetẽs iudex inter fiscum ꝛ priuatũ.vt.C.vbi aduer.fiscum.l.j.ꝛ.ij.in fi.[erarij.]idest procuratores fisci.nam prefectus erarij est qui preest preture fiscali.[transigi poterit]sub.cum cause cognit.de alimentis que petuntur a procu.cesaris.Unde no.aut alimenta sunt mihi relicta a priuato herede ꝛ tunc si volo transigere debet fieri transactio in vrbe apud pretorem vel in prouincia apud presidem.vt in precedẽti.§.habuistis.aut alimenta sunt mihi relicta a fisco herede.ꝛ tũc si volo cum eo trãsigere debeo trãsigere apud procur.cesaris.vt hic.vnde ex ṗdictis apparet ꝙ sicut inter duos priuatos pretor in vrbe preses in prouincia est competens iudex.sic inter fiscum ꝛ priuatum procur.cesaris.ꝛ ad hoc facit.C.vbi causa status agi debet.l.vlti.ꝛ.ff.ne quid in loco publico fiat.l.ij.§.hoc interdictum.

Si cum lis quidem esset. Jn.§.isto dicitur: si ego petebã a te herede alimẽta:ꝛ ita habebã tecũ litẽ de alimẽtis sup illa lite nõ poterim⁹ trãsigere incõsulto p̃tore ne circumueniatur oratio diui marci.nam quilibet fingeretur lites super alimentis et postea inconsulto pretore trãsigeret qđ esse nõ debet. hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ lr̃e.[oratio].s.diui marci.vt in princ.huius.l.habuistis.[fingi enim lites].s.malitiose.[auctoritatẽ]Unde ex.§.isto colligetis duo no.primo no.ꝙ est concedendum alia via qđ lex ṗhibet:ꝛ ad hoc facit de tu.ꝛ cu.da.ab hijs.l.scire oportet.quia fieret fraus legi:ꝛ ꝙtum ad effectũ non refert.vt.s.de legi.ꝛ se.cõ.l.sit fraus.ꝛ quia nõ debet via aperiri malitijs.vt.ff.de liti.l.ij.in fi.Jtem no.† ꝙ dum aliquid ꝓhibet ꝛ eius equipollens ne lex circũueniatur alia via qđ non debet esse.vt hic ꝛ.ff.de spon.l.oratio.ꝛ.ff.de ven.in pos.mi.l.j.ꝛ facit ad hũc.§.qđ lex dicit alibi ꝙ non debet via periurijs aperiri per leges que periuria puniunt.vt.C.de indicta vi.l.ij.in fi.

1 ☞ Ob transactionẽ inualidã solutũ cõuertitur in aliud debitum velut alimẽta p̃terita al's vt indebitũ repetitur.

1 **Si eidem.** †Jn.§.isto dicitur.si testator legauit mihi alimenta ꝛ insuper quoddam legatum mihi pure legauit:ꝛ postea trãsegi cũ hrde sup alimentis sine decreto p̃toris nõ vꝫ trãsactio.ꝛ illđ qđ datũ ẽ ex cã trãsac.ↄputabo pri⁹ i legato mihi pure relicto ꝛ residuũ i alimẽtis mihi relictis.h.d.iste.§.videatꝭ expõnẽ lr̃e.[si eidẽ].s.ṗsone.[die].i.pure.[et trãsactũ fuerit]sub.sup alimẽtis.[cãm] ↄputabit.ꝛ sic si non vꝫ aliquid vt ago vꝫ vt valere ꝑt.vt.s.e.l.post rem.§.j.ꝛ.ff.de cõdic.

indebiti.l.elegāter.§.j.secus est in creditore: quia ipse computat in duriorem causam.vt.j.de solu.l.j.in.fi.ꝛ.l.ij.iij.ꝛ.iiij.

Si quis de alimentis. In.§. isto dicitur si alimētarius cū eo a quo sunt relicta alimenta transigit sine auctoritate pretoris non valet transactio: ꝛ illud qđ datum est ex causa transactiōis ei debet imputare sibi in preterita alimenta: nec interest vtrum minus an plus sit in preteritis alimentis. Nam semper computabitur in preterita alimenta. Unum sciatis ꝙ si alimentarius transegit de alimentis futuris: ꝛ est factus locupletior repetetur ab eo id in quo factus est locupletior ne cū aliena iactura locupletetur. hoc dicit iste.§. videatis expositionē littere. [si quis de alimentis] scilicet futuris relictis in vltima voluntate.vt in princ. huius.l.dixi. [datum est.] ex causa transactionis que non valet. [imputabitur.] subaudi.nec repetitur per condi. indebiti cum sit solutio ex causa trāsactionis.vt.j.de condic.inde.l.in summa. §.j. [repetitionem] sub.cum non valet: al's si valeret non posset repeti.vt.C.de condi.inde.l.ij. [locupletior.] ꝛ ad hoc cōcor.j.de cōdi.inde.l.j.ꝛ.j.de reg.iur.l.iure nature. Or signori aduertatis qđ scripsit hic do.az.qđ ꝛ minus bene: dixit enī hic.si ego alimentarius transegi sine pretore super alimentis non valet trāsactio et repetitur si sum locupletior: ꝛ hoc est verū dicit ipse si sum minor.vt.ar.j.de mino.l.patri.§.si pecuniam.ꝛ.j.de sol.l.pecuniā. §.plane.ꝛ.j.de neg.ge.l.si pupilli.sed al's si est maior tenetur insolidum: etiam si non sit locupletior: quia incendium ere alieno nō exurit debitorem.vt.C.si cer.pe.l.incendium. sed certe non puto eum bene dixisse: salua auctoritate sua: quia aut ego alimentariꝰ transegi de alimentis ꝑteritis: ꝛ tunc bene valet transactio: aut de futuris ꝛ tūc nō valet: ꝛ si data ex causa trāsactiōis lusi teneor inꝙtum sum factus locupletior: quia est indebitum.vt.j.de condi.inde.l.in summa dixi.

1 ☞ Ttansactio non habet locum in relicto anno facto locupleti secus si fiat pauperi.

1 **Si in annos.** † Quia finis huius.§.videtur principio contradicere: ideo legitur ꝛ intelligitur duobus modis: ꝛ vno modo legetis sic istum.§.ne videatur sibi contradicere si certa ꝙtitas legatur causa alimentorum in annos singulos homini honestioris vite veluti salariū annuum vel vsuf. poterit alimentarius transigere sine pretore: si autem certa ꝙtitas nomine alimentorum vel vsuf. modicus legatur homini honestioris vite ipse non poterit trāsigere sine pretore. hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere. [relicta] scilicet alimenta [homini honestioris loci] idest homini bone vite ꝛ diuiti: quia verisimile est ꝙ cum suo damno non trāsigeret. [potest.] qꝛ ex quo est honeste vite: verisimile est ꝙ suam conditionē per transactionem faceret meliorem. vnde non requiritur decretum.vt.s.ea.l.in prin.in ver.eam.in fi. [ceterum] idest non sit relictum homini honestioris vite.sed homini sequioris vite vt hystrioni ꝛ pauperi. [nullius esse momenti.] quia presumitur ꝙ iste suam conditionem transigendo faciet deteriorē: ꝛ qđ possent alimenta deficere.vnde non valet transactio facta sine pretore.vt s.ea.l.§.vlti.in ver.modus.ꝛ ꝺm istam lecturā no.ꝙ prodest alicui paupertas ꝛ aliquid conceditur pauperi qđ non conceditur diuiti: ꝛ ad hoc est simile arg.s.de offi.pre.l.illicitas.in fi.ꝛ.C.de episco.ꝛ cleri.l.si quis ad declinandam. Sed a tali prodesse dixit dominus Azo.libera nos domine: vel potest legi secundo modo vt.§.iste in princi. loquatur quādo alicui certa quātitas relicta est velut salarium annuum vel vsuf.non ad alimentorū causam quo casu potest transigi super isto legato sic relicto sine pectore: quia fuit relictum non alimētorum causa: finis autem istius.§. loquitur quando relictus est modicus vsufr.alicui ad alimentorum causam: quo casu si fiat transactio sine pectore non valet.

1 ☞ Permutatio rei ob alimenta soluenda nō potest fieri nisi autore pretore si alimentarij conditio fit deterior.

1 **Si cui non nummus.** † In.§. isto dicitꝛ: quidā reliquit alicui alimenta non nummos vt faciunt ciues. sed oleum ꝛ frumentum ꝛ vinum vt faciunt rustici. quia carent nummis indubitanter super isto legato nō valet transactio sine decreto pretoris vel presidis: sed si alimenta erant relicta in vino ꝛ oleo ꝛ frumento ꝛ transegit.vt singulis annis vel singulis mensibus accipere.x.vel econtrario.alimēta erant relicta in nummis.puta.xl. annuatim erant relicta pro alimentis ꝛ transegi.vt pro illis.xl. deberet habere annuatim.x.corbes frumenti.ꝛ.x.vini. ꝛ quattuor plaustra lignorum: ꝛ vnam tunicam hyemalem ꝛ vnam estiualem valebit hec transactio etiam sine pretore. quia non fit contra orationem. sed fit permutatio.vt genera dentur pro speciebus vel econtra. sꝫ si fit transactio.vt pro vino detur oleum. vel econtra similiter valet transactio facta sine pretore. sed si fit transactio sine pretore vt alimenta que erant relicta rome prestentur in prouincia. vel ecōtra. vel vt alimenta que erant relicta a pluribus prestentur. et ab vno similiter hijs casibus valet transactio facta sine pretore.sed fit melior conditio alimētarij. hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere. [si cui nummus] idest non nummi.ꝛ sic sumitur singulare pro plurali: quia in vsu ꝛc.vt.j.de ver.signi.l.in vsu.vel exponatis. [non nummis.] idest pecunia. [genus.] quia cum deberet recipere pecuniam conuenit qđ reciperet vinum vel oleum vel econtra: ꝛ vocat hec genera vinum oleum licet in artibus aliter sumatur.vt dixi.j.si certum pe.l.ij. [ab vno acciperet.] quia leuius potest ab vno accipere: ꝛ quia particularis solutio non minima incommoda in se habet.vt.j.fami.her.l.plane. [habent disceptationem.] idest examinationem. [sunt.] vnde in hijs omnibus si fit melior conditio alimentarij valet trāsactio siue cum decreto pretoris: siue sine decreto fiat.vt.s.ea.l.§.si pretor.ꝛ in prin. huius.l.dixi in ver.eam.in fi. ¶ Or signori in fi.huius.§.no.ꝙ si alimenta sunt relicta in vltima voluntate si permutantur alimēta relicta in pecunia in rebus.vel econtra: qđ valet transactio: secus in ꝑdio curialium.vt.§.de predi.curialium.l.vlti.

1 ☞ Transactio per quam a forma legati non receditꝛ alimentarij causa deterior non efficitur valet sine pretore.h.d.

1 **Si ad habitationem.** In.§.isto dicitur † testator legauit alicui certam ꝙtitatem pro habitatione annuatim: iste transegit sine pretore vt habitationem reciperet ꝛ non ꝙtitatem: nunquid videtur hic transactio. respondetur ꝙ sic. licet videretur ꝙ non valeret: quia habitatio est subiecta casui fortuito: puta incendio vel ruine.idem est ecōtra: si alicui est relicta habitatio ꝛ ipse trāsegit vt certam ꝙtitatem pecunie reciperet pro habitatione ꝛ fecit suam cōditionem meliorem valet transactio facta etiam sine pretore. hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere. [trāsactio est.] idest domus data per transactionem: quasi dicat videretur non valere transactio quasi expediebat plus habere ꝙtitatem ꝙ habitationem: quia domus data per transactionem subiecta est ruine: vel incendio sed certe valet trāsactio. vt hic. quia casus ꝛc. vt infra qui ꝛ a quibus manumi.liberi non fiant.l.iulianus. [relicta.] scilicet singulis annis. [rata est ꝛ etiā sine pretore.] subaudiatis: quia facit conditionē suam meliorem.vt.s.co.l.j.in prin. in versi.eam.in fi.ꝛ.§.si pretor.sed non econtra.dicit.s.ea.l.§.qui trāsigit. vbi dicitur ꝙ sicut non valet transactio facta super alimentis futuris sine pretore: ita non valet transactio facta super habitatione vel vestiario sine pretore. ad quod respōdeo duobꝰ modis. ꝛ vno modo sic. vbi sunt relicta alimenta: ꝛ habitatio nō valet transactio facta sine pretore. vt ibi. vbi habitatio tantū est relicta alicui diuiti tunc valet transact. vt hic. vel potest dici vbi alimentarius accipit minus ꝙ relictum est tunc non valet transactio. vt ibi: aut accipit plus ꝙ relictum est: tunc valet trāsactio facta sine pretore. vt hic dicitur. qꝛ facit cōditionem suam meliorem. vt dixi.s.ea.l.in ver.eam.in fi.

1 ☞ Transactio nō porrigitur ad ius postea ex successione ab intestato proueniens.h.d.

2 Trāsactio verbis generalibus facta non preiudicat nisi in hijs de quibus actū ꝛ cogitatū probatur.

Ui cum tutoribus. Signori.l. ista valde bona lex est. ꝛ circa.l.istam notabo vobis quādam subtilitatem valde bonam ꝛ vtilem: de qua glo. nostre nullam faciunt mentionē: ꝛ aduertatis casum

1 qꝛ si hū intelligatis casum: cetera alia intelligetis. † ꝛ.l.ista ponit quattuor casus ad istum finem tendentes. scilicet ꝙ per transact. generalibus verbis factam non intelligatur trāsactum nisi de eo quod cogitatum docetur: ꝛ primus casus est talis. duo fuerunt tutores mei ꝛ fratris mei: ego primo effectus sum adultus ꝙ frater meus: quia primus natus eram. ego pro parte mea hereditaria egi act. tutele contra quondam tutores meos ꝛ aliquo dato causa transactionis secum trāsegi de omni eo qđ debebant mihi rōne tutele male administrate ex causa trāsactionis eos liberaui. postea decessit frater meꝰ ꝛ ego ei successi directo ex testamento vel ab inte. nō dico ex causa fideicō. cōuenio quondā tutores meos ꝛ fratris mei ex persona fratris mei act. tutele. ipsi obijciunt mihi excep. trāsactionis: ego dico ꝙ illa trāsactio restringitur ad id quod poteraꝫ petere rōne tutele ex persona mea non ex ꝑsona fratris mei: queritꝛ quid iuris sit. rñdetur ꝙ illa trāsac. dꝫ restringi ad id qđ poterā petere rōne tutele ex persona mea. Unde non repellent me excep. trāsact. Scđus casus est talis: si mouebā questionem quōdam tutoribus meis. ꝛ inter me ꝛ eos fuit facta transactio super vna re illa transactio nocet ꝛ prodest super illa re de qua actū fuit inter nos ꝛ nō sup alia de qua non cogitabatꝛ Tertius casus est talis. si ego ꝛ tu eramus coheredes. ꝛ tu fallaciter pecuniā communeꝫ de archa testatoris subtraxisti. ꝛ postea quasi modica esset hereditas me induxisti ad trāsigendū ꝛ trāsegi pacto:

gi, vel acto: nũ quid p̃iudicat mihi: certe nõ: quia te cõueniã prima act. ⁊ si tu excipias de transac. replicabo de dolo: quia nõ videor tam pacisci quã decipi. Quart⁹ ⁊ vltimus casus est talis: ignorabã me a patre meo exheredatũ ⁊ te institutũ ⁊ eius heredẽ: ⁊ sic ignorabã me habere querelam inoffi. testa. ꝯ te ex aliqua cã: cepi te ꝯuenire: tandẽ transegimus: ⁊ remisi tibi oẽ ius: ⁊ qcquid a te petere poteram: ⁊ postea deuenit ad noticiã meã quod possum mouere querelã inoffi. testa. ꝯ te. nũquid obstabit mihi exceptio gñalis: trãsac. facte a me tibi. respondetur ꝙ non: quia pacto generalis transactionis videor tibi remittere id quod sciebam mihi competere: ⁊ id de quo cogitabatur non id de quo nõ agebaẗ. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ littere. [qui cũ tutoribus.] s. quõdam: nã si adhuc duraret tutela actio tutele non competeret. vt. ĩ. de tu. ⁊ ra. dis. l. j. in fi. [sue egerat] ⁊ sic ex sua persona tãtum egerat act. tutele ⁊ non ex p̃sona fratris sui. [⁊ transegerat] sub. aliquo dato vl' promisso vel retẽto. vt. C. e. l. transactio. [ex p̃sona fratris sui] sub. defuncti in pupillari etate. [cui heres extiterat] directo ex testamẽto vel ab intestato non p̃ fideicom. vt exponere voluerunt quidam: vt Jo. ⁊ Hugo volẽs adaptare quandam. l. ad princi. huius. l. quam signant pro contraria. ad istud primũ casum q est. ĩ. de v̈. ob. l. qui rome. §. duo fratres. dicẽs ꝙ isti duo frẽs fuerũt rogati adinuicẽ p̃ fideicõ. ꝙ si alter decederet alteri restitueret. sꝫ si intellect⁹ huius littere esset talis. debuisset exposuisse istam lr̃am. [cui heres extiterat]. i. loco heredis fuit. quia fideicom. non est hr̃s. sed loco heredis habetur. vt insti. de fideicom. here. §. restituta. ⁊. ĩ. de fideicom. hr̃. l. j. ⁊. iij. sed certe hãc expositionem Joan. ⁊ Hugo. non approbo. quia non pono hic casum. ꝙ isti duo fratres fuerunt rogati p̃ fideicom. ad inuicem si alter p̃decesserit sine liberis ꝙ portionẽ suam hereð. alteri restituat quia hoc dicere est facere violẽtiam huic lr̃e. cum non dicat ꝙ isti fratres fuerunt rogati ex causa fideicom. restituere hereð. adinuicem. si vnus p̃decederet sine liberis. nec dicat ꝙ hic hereditas fuerit restituta ex fideicom. vñ dico ꝙ debꝫ exponi vt prius dixi ꝙ successeram fratri meo ex testamẽto vel ab intestato. nam hoc casu videor transegisse de portione mea tantum non de portione fratris mei. quo casu si agam ex p̃sona fratris mei cui successi non repellar excepẗ. ⁊ hoc est quod dicit. [p̃scrip]. i. excep. similis expositio not. C. si contra ius vel vti. pu. l. p̃scrip. [non submouetur.] quia transactio facta cum vna p̃sona non prodest vel obest in alia p̃sona. vt. s̃. de pac. l. si vnus. in illo v̈. ante omnia: ⁊ quia transactio generalis debet restringi ad id de quo agebatur non ad id de quo cogitatum non fuit. vt in fi. huius. l. ⁊. s̃. e. l. cũ aquilia. ⁊ hec est vera lectura. sꝫ illam. l. qui rome. §. duo fratres. ĩ. de v̈. ob. propter quam ipsi mouẽtur exponere litteram istam. vt ipsi exponunt puto signandã pro contraria. ad tertiũ ⁊ quartum casum huius. l. vbi dicitur ꝙ pacto generali transactionis non perimitur id de quo non est actum vel cogitatum. sꝫ in illo. §. duo fratres. videtur perimi pacto generali trãsactionis id de quo non fuit actum vel cogitatum. vt fideicom. sed illud contra ĩ. plene soluam. in. fi. huius. l. Or signori hic est primus casus huius. l. incipit secundus. [transactio quecunqꝫ sit creditur.] sub. ⁊ non super alijs. alij dicunt ꝙ iste v̈. sit ratio ⁊ causa dicti p̃cedẽtis siue primi casus ⁊ subaudiunt in littera enim. et dicunt transactio enim quecunqꝫ sit ⁊c. vel subaudiunt quia ⁊ dicunt quia transactio quecunqꝫ sit. q. d. siue transactio fiat verbis specialibus vel generalibus. si petitio erat specialis ⁊ transactio generalis vel econtra. nam semp̃ restringitur ad id de quo agitur inter contrahẽtes vt. ĩ. plene dicam. Or sequitur in littera. [qui per fallaciam.] hic incipit tertius casus. [que in vero]. i. in veritate erãt]. s. in hereditate. vbi gratia. ego ⁊ tu eramus coheredes ego ignorabam bona hereditaria. tu sciebas omnia. ⁊ tu pecuniam de archa accepisti. [q̃ decipitur.] sub. ⁊ ideo non stabitur transactioni in eo ꝙ interuenit fallacia. sꝫ agaꝫ prima act. si excipias de pacto transactionis replicabo de dolo. vt. s̃. ti. proxi. l. tres fratres dixi. quia generali transactioni non habꝫ perimi id de quo non fuit actum vel cogitatum. vt hic. ⁊ in fi. huius. l. Or signori anteqꝫ vltra procedam statim hic q̃ro. quare dicit littera instrumentum transactionis sine aquiliana stipulatione interposuit Respondeo iõ q: vbi transactionis causa certum quid accipio ⁊ aduersarium meum libero ab omni eo quod mihi debet per aquilianam stipu. precedentem ⁊ aquilia. stipu. subsequentem: prima act. ipso iure perimitur. Unde non agerem prima act. q: perempta est. sed agam de dolo. vt C. e. l. actione. ⁊. l. sub pretextu instrumenti nam põt interponi aquiliana stipu. ⁊ acceptilis super qualibet act. personali ⁊ etiam reali. vt dixi. s̃. e. l. aquilia. si dicas quomodo potuit fieri aquil'. stipul'. in rei vendi. cum nemo possit stipulari rem suam. vt. ĩ. de verbo. obliga. l. nemo. Respõ. res mea non deducitur verbis expressis in stipu. sꝫ verbis occultis ⁊ celatis qð fieri potest. vt dixi. s̃. e. l. aquiliana. ⁊ hic repeto Or sequitur quart⁹ ⁊ vltimus casus. [ei qui] ⁊c. [p̃tinere.] ideo quia credebat patrẽ viuere qui mortuus erat. vel si sciebat cũ decessisse ignorabat tamen se exheredatũ: ⁊ sic sibi cõpetere querelã inofficiosi testamenti ignorabat. [cũ aduersarij] sub. heredibus institutis. [probatur.] ⁊ hec habent locum inter minores. xxv. an. idem est inter maiores. vt statim subijcit sed hijs ⁊c. [actum probatur.] sub. nec contrariũ actũ p̃batur de alijs inter trãsigentes. [id de quo] idest de quibus: ⁊ sic est hic figura numeri que dicitur aleotheca cum singulare resoluitur in plurale, vel econtra: et sic' no. de pe. hereð. l. diu⁹. §. vlt. ⁊. s̃. de orig. iur. l. ij. §. deinde. [ex actis regibus] idest rege. [non docetur.] Or signori circa. l. istam est aliquantulum insistẽdum: ⁊ statim ex. l. ista colligitur
a 2 illud no. † transactio verbis generalib⁹ [a] facta non nocet nisi in hijs de quibus actum ⁊ cogitatum probatur. vt in princ. ⁊ in fi. huius. l. ⁊ ad hoc concor. ĩ. de duobus reis. l. si duo. ⁊ infra de solu. l. modestinus. ⁊. C. si aduer. rem iudi. l. j. sed anteqꝫ ad alia altiora procedam: hic statim quero cui incumbit onus p̃bandi de quibus sit actum ⁊ cogitatum in trãsact. Rñ. si actor agit de aliquo contra reum: ⁊ reus excipiat contẽdens de illo fuisse actum in transac. generali facta cũ eo: tunc ipse reus debꝫ hoc p̃bare: eo enim ipso ꝙ non probatur de eo actum videtur p̃bari de eo non fuisse actũ. vt ⁊ al's. ĩ. de iure do. l. dotis fructus. cũ. l. se. qð verum esse credo qñ petitio fuit spãlis ⁊ transactio gñalis: sed si petitio gñalis fuerit ⁊ trãsactio gñalis: tunc de omnibus p̃sumitur esse actum nisi cõtrariũ p̃betur p̃ actorem. vt ar. ĩ. de iudi. l. solemus. ⁊. s̃. eo. l. cum aquiliana. in prin. ⁊. C. e. l. si de certa. Uel potest dici ꝙ semper reo incumbit probatio. ar. s̃. ti. proxi. l. emptor. §. vlti. ⁊. ĩ. de arbi. l. si cũ dies. §. j. Modo vltra procedẽdum est: ⁊ statim ad. l. istam insistẽdum est: ⁊ primo incipiã a leuiorib⁹. ⁊ ad. l. istaꝫ opponitur ⁊ instatur sic. vos habetis in. l. ista in secundo casu ꝙ transactio quecunqꝫ sit videtur interposita tantum de hijs que inter cõtrahẽtes placuit ⁊ non in alijs. sed videtur. l. ꝯ. que dicit si generalis est transactio sub p̃textu aliquarũ specierũ repertarũ non retractaẗ transactio: immo nocet in omnib⁹. vñ. videẗ. C. e. l. sub pretextu specierũ in prin. ad qð vos dicetis transactio gñalis obstat super omnibus de quibus inter contrahẽtes agebaẗ ⁊ cogitabatur: nõ super hijs de quibus nõ agebaẗ nec cogitabaẗ inter contrahẽtes. vt in p̃n. huius. l. ⁊ in fi. qð aũt dicit. l. ꝯ. est veruꝫ cum agebatur inter cõtrahentes ꝙ p̃iudicaret in alijs. sed tamẽ ista transac. gñalis nõ extẽditur ad ea in quib⁹ interuenit dolus aduersarij. vt in l. ista. in ver. qui p̃ fallaciam. ⁊. s̃. ti. proxi. l. tres fratres. ⁊. s̃. eo. l. cum aquil'. ⁊ ideo ad sol'. huius contra. ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguo: aut petitio est generalis ⁊ transactio specialis: aut econtra: petitio est specialis ⁊ transactio generalis ⁊c. hic vt dixi istam distinctionem. s̃. titu. proxi. l. tres fratres. Or signori ad. l. istaꝫ opponi. ⁊ signatur quoddam contra. quod contra. dominus Jo. ⁊ glo. vestre ordinarie signant ad primum casum huius. l. ⁊ dicunt ⁊ intelligunt prin. huius. l. secũdo modo ⁊ sic. hic dicitur ꝙ ille qui transigit cum tutorib⁹ quondam suis ex persona sua non poterit postea agere cum quondaꝫ tutoribus suis: tamen ex persona fratris sui cuius hereditas ad ipsum iure fideicom. peruenit bene poterit agere contra quondã tutores cum quibus transegi non obstante pacto transactionis. Sed opponiẗ ⁊ videtur ꝙ iste frater qui transegit nec ex persona sua nec fratris possit agere contra quondam tutores: immo videtur ius quod ex fideicom. sibi competat remisisse eis tutoribus. vt infra de verbo. obl. l. qui rome. §. duo fratres. Sed vt dixi in expositione littere: ego non puto illum. §. signari pro cõtrario ad primum casum huius. l. nec ꝙ contradicat primo casui huius l. cum lr̃a ista dicat ꝙ iste frater fuit heres eius ex testamento vel intestato non p̃ fideicom. vt dixi in casu. Sed signori illud cõtra. ad tertium ⁊ ad quartum ⁊ vltimum casum huius. l. ⁊ ita signauit illud cõtra. dominus azo. i apparatu suo magno: ⁊ in tertio ⁊ quarto casu huius. l. dicitur ꝙ in generali pacto transactionis non permittitur id de quo nõ est actum vel cogitatum. sed tamẽ id de quo actum approbatur. ⁊ ideo si conueni tutores meos ex persona mee tutele quam gesserunt ⁊ generaliter transegi cuꝫ eis non videor eis remittere ꝙ non possim eos conuenire act. tutele ex persona fratris mei si ei heres extiti. ad qð illa. ĩ. de. v̈. ob. l. qui rome contra. dicit. §. duo fratres. dicitur enim ibi ꝙ duo fratres fuerunt a patre eorum equaliter heredes instituti ⁊ adinuicem rogati ꝙ si alter eorum precederet sine liberis ꝙ alteri restituerẽt partẽ suam hereditatis. postea isti fratres diuiserunt hereditatẽ paternam ⁊ cauerunt seu promiserunt sibi adinuicem sub certa pena ꝙ non venirẽt contra diuisionẽ ratione inequalis partis: postea alter frater predecessit sine liberis herede extraneo sibi instituto superstes frater agit contra heredẽ. vt ex causa fideicom. parteꝫ sibi restituat. obijcit heres ꝙ fideicom. fuit sibi remissum propter transacẗ. generaliter factam. dicit frater superstes ꝙ non fuit de hoc actum vel cogitatum. pronunciatũ fuit contra fratrẽ sup̃stitẽ: eo ipso ꝙ diuiserũt here. cõem videri sibi fideic. remisisse

a Uerbis gñalibus adde nũquid transactio gñalis extẽdatur ad ea d q b⁹ n'l a e ꝯtrouersia vl' ad icognita vide oĩno qð elegãter ꝯsuluit d. alex. ꝯsil. cliij incip. viso ac vt opꝫ in. ij. volu. vbi multa alia ponit circa gñales clausulas p̃ totum consil.

adinuicē τ ꝙ in penā cōmiserat.Unde qꝛ ibi non credebant fra
tres transact.quasi fideicō.fuisset remissum:igit̄ apparet ꝙ ꝑ trā
sac.generalem tollit̄ etiā id de quo nec actū nec cogitatum fuit.
Ad cuius contra.sol.pōt dici pluribus modis:τ vno modo ꝑm
qd̄ dicit dominus Jo.ꝙ ibi dꝛ iudicatum fuit sub.τ male:τ ideo
non debet trahi ad consequentiā:τ quare male fuit ibi iudicatū
ideo qꝛ in tali generali pacto transactionis τ promissionis non
videt̄ deductum id de quo nō agebat̄.s.remissio fideicō.facti ad
inuicē:sed tamē id de quo agebat̄ τ cogitabat̄.vt.ar.huius.l.in
princip.τ in fi.Uel potest solui scōo modo ꝑm Jo.si duo fratres
fuerūt equaliter heredes instituti τc.vt in ꝑalleg.§.duo fratres.
dꝛ:licꝫ de rigore iuris videatur etiā fideicō.remissum:τ sic frater
supstes repellet̄ excep.pacti generalis:tn̄ de equitate poterit fra
ter supstes iuuari per replicat.vt hic.τ ad hoc est ar.s̄.ti.proxi.l.
tres fratres.Uel pōt solui tertio modo τ sic:aliud hic τ aliud ibi
nam hic ignorabaꝫ querelā inofficiosi testamenti patris mei mi
hi competere cum ignorabam eum mortuum τ me exheredatū:si
postea cogito ꝙ me exheredauerat volo agere querela ꝯtra te:cū
quo transegi generaliter τ tu obijcias excep.transac.dicam ꝙ nō
ob.mihi excep.quia ago ex alia causa:immo qd̄ plus est si agerē
ex eadem cā non ob.mihi excep.trāsactionis generalis:quia ago
alia act.vt in princi.huius.l.τ.s̄.ti.proxi.l.sijn⁹.§.ante omnia.
sed in.l.contra ago de eadem re de qua fuit facta diuisio:τ ꝑ sen
tentiam fui condennatus me incidisse in penaꝫ τ fideicom.vide
ri remissum.Unde quia videtur eadeꝫ causa agendi obijcitur ex
ceptio rei iudicate.vt.ī.de excep.rei iudi.l.si mater.§.eadē.in pri.
τ.l.cum queritur.τ in legibus sequentibus.Sed hijs solutioni
bus spretis ad solu.huius contra.potest dici duobus alijs mo
dis ꝑm dominum azo.τ sic.quinto modo istud contra.quod ibi
dicit̄ pronunciatum fuit:sub.τ bene:τ dicetis.§.illum.duo fra
tres esse ita intelligendum:duo fratres a patre fuerūt equaliter
heredes instituti τ per fideicō.adinuicē rogati:si vnus predece
deret sine liberis ꝙ alteri superstiti restitueret partem suam here
dit̄.postea mortuo testatore τ adita heređ.isti fratres diuiserunt
heređ.τ promiserunt sibi ad inuicem sub certa pena se non vētu
ros contra diuisioneꝫ ratione inequalitatis τ fideicom.si postea
vnus ex fratribus decedit sine liberis τ petit fideicom.ab herede
instituto a fratre premortuo:si iste obijcit excep.transactionis ge
neralis τ pronunciatum fuit eum in penaꝫ commisisse bene fuit
pronunciatum:quia super eo specialiter actum τ cogitatum fue
rit:τ hoc est quod dicit ibi littera quasi inciderit τc.nam fideicō.
pacto potest remitti.vt.C.de pactis.l.j.τ de hoc dixi.s̄.e.l.j.sed in
l.nostra non cogitabatur ꝙ remitteretur querela inoffi.test.cuꝫ
adhuc ignorabat eam sibi competere:vnde nō ob.sibi excepť.ge
neralis transactionis nisi in hijs de quibus fuit actum:τ ista se
cunda solutio est satis plana τ bona.Uel potest dici sexto modo
aliud est in transac.generali.vt.in.l.nostra.aliud in diuisione.vt
in.l.ꝯtra.§.duo fratres.τ quare aliud audite:in transac.generali
intelliguntur deducta tantū ea de quibus agebatur τ cogitaba
tur:τ ideo qui rem quam petit dimittit reo ex causa transactio
nis nō tenet̄ ei de euictio.vt.C.eo.l.si profundo.Unde merito nō
obstat exceptio trāsactionis:nisi super eo de quo cogitauit.vt in
l.nostra.in prin.τ in fi.sed diuisio obtinet vicem emptionis:τ te
netur vnus alteri de euic.vt.C.fami.her.l.si familie.τ.C.ꝯmunia
vtriusꝙ iudic.l.si fratres.τ ideo si diuido cōmunem heređ.cū fra
tre meo:quia teneor sibi de euic.sue partis videor sibi remittere
fideicom.vnde non debeo ex causa fideicom.ab eo euincere:quia
quem de euic.teneretur actio ipsum agentem τc.vt.ī.de euic.l.vē
dicantem.τ.ī.de act.emp.τ vendi.l.si quis alienam.τ.ī.de rei vē.
l.qui a titio.τ.C.de rei ven.l.cum a matre.quia teneor in diuisio
ne facta sibi de euict.si peto postea ex causa fideicō.ab herede fra
tris mei.et pronunciatum fuit me in penam commisisse.sub.be
ne fuit pronunciatum:τ ita soluitur vno modo istud contra.τ
habentes communem apparatuꝫ nō habent hic plura:nec plus
dicere attentarunt:habentes tamen apparatuꝫ magnum domi
ni azo.habent hic quandam subtilitatem de maioribus q̄ in iu
re inueniantur:τ ad hanc subtilitatem fecit etiam mētionem in
ꝑdicto.§.duo fratres.licet non ita plene.vt hic:sed hāc subtilita
tem nō inuenit dominus Jo.nec hic de hoc aliquid scribsit siue
nicolaus furiosus qui omnia in scolis notabat post eum.vel qꝛ
non voluit.vel quia in hac parte defecit ingenium suum.τ istam
subtilitatem quam adinuenit hic dominus az.ad.l.istā adapta
bitis hoc modo ꝑm istam optimam solutionem istius contra.
aliud est in transac.vt in.l.nostra.aliud est in diuisione.vt in.l.
contra.§.duo fratres.quia vnus alteri de euic.tenetur.Unde ip
se ex causa fideicom.non potest euincere.vt.s̄.dictum est.ſꝫ dicēt
laici hec sol.videtur magnam iniquitatem continere,si duo fra
tres sunt instituti a patre equaliter τ rogati ꝑ fideicō.ꝙ si alter
ꝑdesserit sine liberis ꝙ supstiti portionē suam heređ.alteri resti
tuat si isti fratres mortuo testatore inuicem diuiserunt heređ.pa
ternā:τ promiserūt sibi adinuicē nō venire cōtra diuisionē rōne
inequalitatis sub certa pena ꝙ si alter fratrum decesserit postea
sine liberis altero extraneo sibi herede instituto ꝙ si frater super
stes postea petit partez fratris sui ex causa fideicō.ab herede in
stituto a fratre premortuo sine liberis ꝙ non potest petere obstā
te pacto diuisionis ꝑ qd̄ videretur sibi remittere fideic.τ si petit
committit in penā.vn̄ dicunt laici deus cōfundat eos qui tālem
legem fecerūt:τ hn̄ faceret nouus impator si eā emēdaret:τ si est
verum nō est aliud nisi vt retineamus fratres inuitos in cōione
qd̄ nō debet esse.vt.C.cōi di.l.vlt.Un̄ dn̄s az.volens applaudere
laicis aduenit istam subtilitatem:τ dixit ꝙ ꝓnūciatum ibi fuit
sub.τ male.vel dicatis si duo fratres qui erāt rogati adinuicem
per fideicō.si alter precederet ꝙ alteri partem suam heredit̄.resti
tueret diuidunt inter se illam hereditatem τ cauent contra diui
sionem se non venturos:τ promittunt certam penam videntur
sibi adinuicem remittere fideicom.si expressim agitur inter eos
de hoc.τ sic loquitur.§.ille duo fratres.Nam tale mutuum fidei
cō.potest pacto remitti.vt.C.de pactis.l.j.τ.C.e.l.de fideicom.et
hoc modo applaudetis laicis τ tolletis breuiter contra.quia in
l.ista.in prin.τ in fi.non agebatur de tutela alterius fratris vel
querela inoffi.testa.remittenda.vel applaudetis ita laicis:alio
modo quia dicetis fratri superstiti quando tu diuisisti heređ.cū
fratre tuo:τ cauisti te non venturum contra.debebas dicere sal
ua causa mutui fideicom.si non dixisti aliquid poteris postea pe
tere.vt in.l.contra.§.duo fratres.si dicat ipse si non possum pete
re act.ex testamēto:petam cum gladio.vos debetis ei dicere noli
facere:quia esto ꝙ.§.ille duo fratres diceret de verbo ad verbum
ꝙ per diuisionē factā inter fratres videatur adinuicē fideicom.
esse remissum:tamē inueniam tibi talem subtilitatē ꝙ tibi iuua
bitur ita ꝙ habetis ex causa fideicom.dimidiam hereditatē fra
tris mortui licet diuidēdo heređ.fideicom.remisisse videaris.sci
licet dimidiam act.prescrip.ver.aliam dimidiam act.ex testamē
to:τ qd̄ hoc sit verum audite:dicet eñ frater supstes heredi extra
neo fratris sui premortui cum diuisi heređ.cū fratre meo accepi
dimidiā heređ.τ ipse aliā:in dimidia que obuenit mihi ex diui
sione heređ.mihi τ fratri meo ꝑmortuo cōi:ego habebā dimidiā
iure meo ex ꝑsona mea:aliā vero dimidiaꝫ habui ex tradit.facta
mihi a fratre meo de illa dimidia qua habebam iure meo ex per
sona mea tibi nihil dico:qꝛ de illa frater meus rogat⁹ non videt̄
vt mihi restituat.vt.ī.de le.iij.l.pater.§.xv.sed in illa dimidia di
midie quaꝫ habeo ex tradit̄.mihi facta ab eo:qꝛ tenebatur mihi
de euic.vt.C.fa.her.l.familie.que quidē pars nunc eo mortuo si
ne liberis incipit ptinere ad me ex alia causa.vt puta ex causa fi
deicō.ergo tanꝙ euincat̄ modo a me tu heres fratris mei:ꝑsta
mihi extimat̄.eius ꝓ euic.vt.ī.de euic.si ei cui.§.ij.τ.l.si vendide
ris.τ.l.nō tn̄.vn̄ actio ex empto si ignorabam⁹ grauamē rei vel si
sciebamus act.ex stip.cōsequar extimat.mee dimidie τ eā nihilo
minus ex causa fideicom.retinebo:in alia vero parte q̄ ex heređ.
cōi frater meus habebat:τ que ad te ipsius heredē peruenit habe
bam ego dimidiam sicut in alijs bonis cōibus nihil tibi dico:qꝛ
teneor ego de euic.τ qꝛ videtur mihi rogat⁹ restituere suā partem
non meam.vt in ꝑalle.l.pater.§.xv.sed de alia dimidia sue dimi
die que peruenit ad eum ex sua ꝑsona dico ꝙ sua erat.Unde de
illa mihi restituenda intelligitur esse rogatus vnde peto eam mi
hi restitui act.ex testamēto ex causa fideicō.τ sic consequar vltra
id qd̄ prius habebam ꝑcium dimidie mee dimidie.Itē dimidiā
dimidie quam frater meus habebat.τ sic inueniar habere cōple
tum fideicō.τ hoc est qd̄ tangit hic dn̄s az.in glo.quā in appara
tu suo hic posuit:licꝫ per q̄ breuiter τ obscure.Sed ad istam sub
tilitatē dn̄i azo.op.τ videt̄ falsa in quolibet suo mēbro:τ statim
ad id qd̄ dꝛ ꝙ ab herede fratris mei act.ex emp.vel prescrip.ver.
petam dimidiā dimidie heređ.que ex tradit.facta mihi a fratre
meo ex diuisione ad me ꝑuenit:dicens nunc eo ꝑmortuo ꝙ vide
tur a me euinci:quia nūc incipit ptinere ad me ex causa fideicō.
qm̄ de ea restituēda mihi fuit rogatus a testatore videtur ꝙ hoc
non possit esse:quia incipit ad me pertinere ex causa lucratiua:τ
due lucratiue cause in eadē ꝑsona non possunt cōcurrere.vt.ī.de
ac.τ ob.l.oēs.itē qui tradit ex causa lucratiua de euict.nō tenet̄.
vt.ī.de euic.l.qm̄ auus.ad hoc respōdet ipse sic:dum frater meus
tradidit ex diuisiōe tradidit ex causa nō lucratiua:quia diuisio
est titulus non lucratiuus.vt.C.de impo.lucra.descrip.l.j.τ quia
diuisio obtinet vicem permutationis.vt.ī.de le.ij.l.imper.§.fi.τ
permutatio non est titulus lucratiu⁹.Unde habeo ex titulo nō
lucratiuo:quia tantum mihi abest quantum adest iam ꝓ illa di
midia quā mihi tradidit aliā dimidiā mee dimidie sibi tradidi
vnde si postea ex causa fideicō.ad me peruenit quasi ad me videa
tur euinci agam de euic.vt.ī.de act.τ obl.l.ex permissione.τ.ī.de
ver.ob.l.inter stipulantem.§.vlt.Sed denuo ad scōam partem
subtilitatis dn̄i az.instatur τ op.sic.quō petam dimidiam dimi
die fratris mei quā ex sua ꝑsona habebat:videt̄ ꝙ hoc nō possim
petere

fm petere.nã cum diuido cũ fratre meo heredi. extra iudiciũ vel in iudicio cõsentio qđ illã rem habeat totã ꝓ indiuiso ⁊ diuidere est alienare.vt.C.cõia vtriusq; iudic.l.j.⁊ de voluntate mea videtur illa dimidia alienata si tenet alienatio:ergo ipaʒ dimidiã vlterius petere nõ potero. vt.C.de fideicõ.l.quoties ab oĩbus: q: remittenti actiones suas amplius nõ est dãdus regressus ad illas.vt.ĵ.de edi.edi.l.qrif.§.si venditor.ad istud rñdebat dñs Az.dupl'r:⁊ vno modo sic:hic frater qui nũc agit ꝓuocatus fuit ad diuisionẽ nõ aũt ipse ꝓuocauit:vnde q: ꝓuocatus fuit ex necessitate nõ alienauit: sed si ꝓuocasset alienasset tunc:q: facit hoc ex volũtate.vt arg.ĵ.de cõdi.fur.l.⁊ ideo.⁊ C.de fundo do.l.vlti.⁊.ĵ.de leg.ij.l.rogo.§.peto. Itẽ licet cõsenserim diuisioni:⁊ sic alienationi in fratrẽ:nõ tñ cõsensi alienationi faciẽde in aliũ.vt.ĵ.de leg.ij.l.cũ pat.§.libertis.vel respõdet scđo mõ:si frater cõsensit de alienat.sue partis:q: scit suuʒ ius sibi nõ durare videtur fideicõ.remittere:sed vbi frater diuidit cũ fratre:quia credit ius suũ vbiq; durare nõ videtur remittere fideicõ.vt arg.ĵ.qui.mo.hypo.sol.l.j. Or signori licet ista subtilitas dñi az.sit bona ⁊ laudabilis tñ nõ credo ṗdicta esse vera:q: casus est legis q̃ dicit solo pacto diuisionis facta inter fratres q̃ erant rogati ex cã fideicõ.si vnus predecederet restituere sibi adinuicẽ suam partẽ heređ.nõ remittit fideicõ.nisi spãliter pacto fideicõ.remittat.vt.C.de pactis.l.j.⁊.C.e.l. de fideicom.⁊ sic intelligo.l.qui rome.§.duo fratres.s.spãliter fuit factum pactũ inter fratres super fideicom.sibi remittẽdo adinuicem:⁊ hoc declarat ibi lrã illa dum dicit quasi fit transactum.i. quia transactũ fuit:⁊ ita ibi dictio quasi:est exp̃ssiua veritatis.vt ⁊ al's no.š.e.l.j.vel intelligo qđ ibi dicitur quod fuit ꝓnunciatum per pactum diuisionis videri fideicõ.remissum:⁊ sic fratrem qui agit in penam cõmisisse male fuisse ꝓnũciatum:ex quo fideicom.speciali pacto non fuit remissuʒ. vt in preallega.l.C.de pactis.l.j.

1 ☞ Transactio pr̃is filio nõ ṗiudicat.h.d.

1 **Ere filiorum.** In lege ista dicitur:† si pater transegit sup re. filiorũ quos nõ habet in potestate nõ obstat filijs trãsactio. hoc dicit ista lex videatis expositionẽ littere.[nõ habuit] idẽ si haberet in potestate fm hec tempora in cã castrensi vel quasi sed hodie secus esset si pater haberet in potestate: quia posset transigere in bonis aduenticijs:licet sint filioruʒ bona fide vt tutor.vt.ĵ.de iureiuran.l.tutor.⁊.C.e.l.preses.⁊ hoc illa ratione:quia pater est legitimus administrator in bonis aduenticijs.vt.C.de bonis mater.l.j.ođ.

1 ☞ Transigi potest si post sententiã põt esse dubium.

1 **Ost rem iudicatam.** In lege ista dicitur:† si tu es mihi condẽnatus ad decem ⁊ nõ appellasti nec appellari põt:tamen post rem iudicatam interdum poterit trãsigi: puta si tu negas te condẽnatũ ⁊ ꝓbabiliter reuocas hoc in dubium:qđ hoc casu põt esse lis sup iudicato: vñ sup re iudicata poterit transigi.hoc dicit ista lex videatis expositionẽ littere. [nõ est ĩterposita] sub.nec appellari potest. Or signori ad legem istam instatur ⁊ oppo.sic:⁊ videtur qđ ista lex ⁊ illa. š.e.l. post rem.frustra dicant qđ post rem iudicatam nõ potest trãsigi:⁊ videtur qđ amodo super re iudicata semper possit transigi:quia semper condẽnatus negabit iudicatũ: ad istud respõdeo:si condẽnatus negat iudicatum et euidenter apparet qđ est iudicatum:quia apparet sententia nõ põt transigi. vt arg. C.de penis.l.qui sñiam. Si autem reus ꝓbabiliter potest dubitare an sit iudicatum:quia nõ apparet sñia tũc poterit trãsigi: quia per negationẽ efficitur res dubia: vt hic.⁊.C.quibus ad lib.procla.nõ licet.l.vlti.ođ.

1 ☞ Transactio facta super testamẽto refertur ad quãlibet partẽ testamẽti nõ ad codicillos postea reptos.h.d.

1 **On est ferendus.** In.l. ista d:† testator: in p̃n.testamenti reliq̃t mihi quedã legata:⁊ in fine testamenti reliquit mihi alia legata visis ⁊ cognitis x̃bis testamẽti gñaliter trãsegi sup legatis relictis:postea volo dicere qđ trãsegi tantũ sup legatis relictis ĩ p̃n.testamẽti:nõ sup legatis relictis in fi. nũ q̃d sum audiẽdus:certe nõ:sed si trãsegi sup legat relictis mihi in testamẽto ⁊ apparẽt codicilli:postea in q̃bus testator mihi legata reliq̃t nõ nocet mihi trãsactio gñaliter facta: q̃re: q: de cõtrouersijs q̃ oriunt ex testamẽto vel ex codicillis nõ põt trãsigi:nisi visis verbis testamẽti vel codicillor:⁊ hic codicilli non fuerũt visi.h.d.ista.l.videatis expositionẽ littere[legatum sit.] nã visis ⁊ cognitis x̃bis testamẽti sup cõtrouersijs q̃ oriunt ex testamẽto põt trãsigi.vt.š.e.l.de his. ⁊.ĵ.quẽ ad.test. ap.l.j.⁊.C.de rebus cre.l.vl.[qđ illarũ tabularũ[.s. testamẽti. [cõtinet.] nõ aũt de eo qđ cõtinet in codicillis: sub. vr̃ cogitasse:q: in dubijs nõ recedimus a verbis. vt.ĵ.de exer.l.j.§.si is q̃ naue.⁊.ĵ.de le.iij.l.nõ aliter.Sed ad.l.istã.instat ⁊ op. sic: qđ trãsactio bona fide facta reptis postea codicillis retractatur:sed lex videt cõtra.q̃ dicit qđ sub ꝓtextu instrumẽti postea repti nõ retractatur trãsactio:vñ videt cõtra.C.e.l.sub ꝓtextu instrumẽti.in p̃n.ad qđ vos dicetis regulariter transactio bona fide facta:ꝓtextu instrumẽti nouiter repti nõ rescindit.vt ĩ l.cõtra.fallit in cõtrouersijs ꝓficiscẽtibus ex testamento vl' ex codicillis:quia eis postea reptis rescindit trãsactio:vt hic:q: sup his cõtrouersijs hʒ fieri trãsactio visis ⁊ cognitis x̃bis testamẽti ⁊ nõ alijs.vt.š.e.l.de his. ⁊.l.impatores.⁊.ĵ.quẽad.te. ap.l.j.vel põt dici si trãsactio fit sup vna re ⁊ in eadẽ re postea repiat instrumentũ:ꝓtextu instrumenti postea repti nõ rescinditur trãsactio:vt ibi:secus si fiat trãsactio sup vna re: vt sup legatis relictis in testõ sup alia re:si postea repiant codicilli nõ videt facta trãsactio:vt hic:sed prior solutio melior est ođ.

1 ☞ Preses ꝓuincie paciscendo potest facere meliorem non deteriorem conditionem.

Ulli procuratorum. In.l.ista dicitur:nulli procuratori p̃ncipis ꝑmittit trãsigere incõsulto principe h.d.ista.l.videat expositionẽ lr̃e.[p̃ncipis].i.cesaris.[licet] sub.de re p̃ncipis ad dãnũ:quia procu.cesaris facit eius cõdi.

1 meliorẽ nõ deteriorẽ.vt.š.de of.ꝓcu.ce.l.j.§.j.sic ⁊ tu.⁊ cur.† ⁊ p̃ses ꝓuincie paciscẽdo põt facere meliorẽ nõ deteriorẽ cõditionẽ pupilli vel adulti vel ciuitatis.vt.š.de pact.l.tutores.et C.de pactis.l.pactũ cur.⁊.C.e.l.p̃ses.ođ.

1 ☞ Hereditatis diuisione facta ex causa transactionis iter scriptum ⁊ legitimum quilibet a creditoribus cõuenitur pro hereditarijs portionibus.h.d.

1 **Ontrouersia iter legitimũ.** In lege ista no.† ita casum paterfami.fecit testamentum:⁊ in illo testamẽto instituit te heredẽ me legitimo omisso qui erã ei successurus ab intesta.ego qui eram legitimus dicebam falsum:vel minus solẽne testamentũ:⁊ ita nõ te sʒ me debere succedere defuncto:tandẽ facta est trãsactio inter heredẽ institutũ ⁊ me heredẽ legitimũ:hoc mõ qđ tu hr̃e debebas duas partes ⁊ ego tertiã:mõ q̃rit quẽ credit.debeãt cõuenire:ad qđ respondet iuriscõ.si ego legitimus essem creditor seruãdũ est quod conuenimus inter nos de ere alieno soluendo: sed si alij sunt creditores tunc heres scriptus tenetur respondere ꝓ duabus partibus creditoribus ⁊ ego legitimus ꝓ tertia.hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ littere.[inter legitimũ ⁊ scriptum heredem.] et dicitur legitimus heres qui succedere debebat defuncto ab intestato q: illa est legitima successio.vt.ĵ. de ver.sign.l.lege.⁊ in.de legi.suc.p totum.[orta est.] quia legitimus dicebat falsum testamentum:⁊ sic nullum vel irritum agnatiõe posthumi.[eaq;].s.controuersia.[quem].s. vtrum scriptum heredem an legitimũ.[fecissent.] q.d.si ipsi legitimi erãt creditores.[conuenisset.].s.in transigendo: et hoc est verũ si ea fuit talis ex qua agi potest:vt quia fuit vestita verbis: secus si fuit nulla ⁊ sic ex ea agi nõ potest:quia tunc iste legitimus ꝓ ea parte qua est heres non petet a scripto herede debitum sed pro alia sic:vt.C.de neg.ge.l.si ab eo.[ꝓpter incertum successionis.] q: dubitum esse videtur cũ neuter habeat totam hereditatẽ.[cõueniẽdus est.] sub.vnde heres scriptus cõuenietur pro duabus partibus ⁊ legitimus pro tertia:quia pro illis partibus possiderent. Or signori ad.l.istam instatur et op.sic:videtur quod solus heres scriptus teneatur respondere creditoribus ⁊ non legitimus:vnde videtur contra. š.eo.l.iij.in p̃nci.ad solutionem cuius contra.potest dici pluribus modis:vt ibi dixi ⁊ hic ea que ibi dixi vsq; in finem repeto Odof.

1 ☞ Consiliũ est qđ in transactione apponat pena.

1 **Acto conuento.** In lege ista dicit† si ego peto a te centum ⁊ tu das mihi q̃nq; ex causa transactionis:si facio tibi pactum de nõ petẽdo ⁊ libero te per aquil. stipu.ꝓcedentem ⁊ accept.subseq̃tem: cautum consilium est vt stipuleris a me penam si transactionĩ nõ starem: vnde si venia contra.poteris a me petere penã actio.ex stipulatu.hoc dicit ista lex videatis expositionẽ lr̃e.[pacto cõuento] scʒ trãsactiõis:nã de pacto trãsactionis in hoc titu.tractatur:lʒ oĩs transactio possit dici pactum:vt dixi in rub.⁊.š.titu.proxi.l.j. in prin.dicit.[solet subijci.] vt.š.e.l.ij.[sed cõsultius est subiungere.] quia ille cui fit pactum de non petendo debet ante stipulari penam[pena].s.certa:vel dic incerta) certi cõdic.ex stipul.si est certa.vt insti.de verbo.obli.§.j.⁊.ĵ.si certum pe.l.si quis certum.⁊ similis expositio no.š.ti.ꝓxi.l.rescriptum.§.si

pactum. Or signori ex. l. ista colligetis illud not. quod interdum lex dat consilium: sic et al's dat consilium quod pena deducatur in stipu. institu. de inuti. stipula. §. alteri. et. j. de pretorijs stipula. l. vlti. Odof.

1 Exceptio pōt obijci et pena peti si apposita est in transactione clam rato manente pacto. h. d.

1 Qui fidem. †In. l. ista dicitur: petebā a te. c. tandem transegimus: quia cōuenisti mihi dare. l. et de residuo feci tibi pactum de non petendo et si peterem promisi tibi penam rato manēte: pacto: postea venio contra trāsactionem: nunquid poteris me repellere exce. trāsac. respondetur qđ sic: et insuper poteris a me petere penam pmissam si fuit adiectum: et soluta pena rato manēte pacto non al's. h. d. ista. l. videatis expositionē lr̄e. [pacto.] scilicet trāsactionis. [cogetur.] Or signori no. hic si facis mihi pactum de nō petēdo: et adijcitur pena si petas: si nō adijcitur pena soluta rato altero debeo esse cōtentus. s. vel petere penaz vel repellere te excep. trāsactionis. vt. C. e. l. cū proponas. et. j. de condi. inde. l. si elegāter. §. si quis post. et. s. de pactis. l. rescriptum. §. si pacto. Fallit si libero te per aquil'. stip. et excep. ex causa transactiōis. et si petam pmitto tibi penam. vt. C. e. l. vbi pactum. Item fallit si feci tibi pactum de nō petendo et iuraui stare transactioni et pmisi penam. si nō starem transactioni. vt C. e. l. si quis. secus si adiectum esset pena soluta: nihilominus rato manente pacto: qr tunc petam penam et repellaz te excep. trāsactiōis: vt hic. et. j. de verbo. ob. l. ita stip. in fi. Or signori quid si feci tibi pactum de nō petēdo et promisi tibi penam si peterem: et postea petij a te: sed nō pfeci: quia non penituit: nunquid cōmitto in penam. R̄n̄. si ante litem cōte. non videor petere: quia ante litem cōte. et c. vt. j. rem ra. ha. l. amplius. si antē erat lis ↄte. nō potero petere. Unde incido in penam. vt. s. de in ius vo. l. quis. sed si pmisi ei de cetero nō mouere questionem sub certa pena qualitercūqz petā vel molestem eum committo in penā nec iuuor si velim penitere ante litē cōte. vt. j. de petitio. here. l. sed et si lege. §. consuluit. et. C. de transactionibus. l. si quis maior. ođ.

1 Transactio facta cum debitore ignorāte ab herede vendente pīudicat emptori hereditatis et fideicommissario vniuersali.

1 Venditor. In. l. ista dicitur: †tu hereditatē delataz tibi alicui vēdidisti et cessisti illi actiōes tuas: postea tu transegisti cum debitore hereditario qui ignorabat vēditam hereditatem esse: nūquid si emptor agat contra eum nocebit emptori excepti. transactiōis: respōdetur quod sic: idem est si tu fuisti rogatus alteri restituere hereditatem: et transegisti cuz debitore hereditario qui ignorabat te restituisse: nam ista transactio bene oberit fideicō. hoc dicit ista lex. videatis expositionem littere. [suam] scz pbabilem: quia in facto alieno tolerabilis est ignorantia. vt. j. pro suo. l. vlti. sec⁹ si sciuisset et emptor vel ei denunciasset vel litem cum eo cōtestatus fuisset: vel iam soluisset emptori partē: quia tunc non noceret emptori excep. transactionis. vt. C. de noua. et delega. l. iij. et. j. de actio. emp. et ven. l. j. in fine. [fideicommissariam] scilicet ex trebel. senatuscon. [transegit.] vt arg. j. de sol. l. vero procuratori. §. j. et. l. ante restitutam hereditatem Odof.

Explicit liber secundus.

Incipit liber tertius.

De postulando. Rubrica.

In primo libro habuistis de iustitia et iure: in secūdo libro habuistis de iurisditione omniū iudicum: in isto tertio libro tractat de preparatorijs iudicioz scz de psonis q̄ sunt necessarie in iudicijs scz de aduocatis: et de his qui gerūt negocia nostra: et rubricam istam ita cōtinuabitis. s. titu. iij. dictum est de editiōe actionis q̄ est in iudicio faciēda: sz qr in iudicijs sunt necessarie persone ponit de postulando scz qui possunt postulare et qui non. Diuidetis istum titulum in tres partes: in prima parte que durat vsqz ad. §. secūdo loco cōtinuat seipsum: et ponit quid sit postulare: in secūda parte ponit qui prohibeantur postulare: et durat vsqz ad legez et putor: ab illa lege et putor: incipit tertia pars: et durat vsqz ad finē tituli. et circa predicta formātur plures questiones ođ.

1 Postulare q̄ phibeanť in totū. s. p se et p alijs.

2 Puer dr̄ mior. xvij. an. q̄tū ad postulādū. et si cōpleuit. xvij. an. et. xviij. incohauerit pōt p alio postulare. Non tamen pōt esse pcurator in iudicio minor. xxv. an. Et de ratione diuersitatis ibi.

3 Mulieres phibenť postulare p alio. et quare. Cessante causa finali cessat effect⁹ nō tamen cessante impulsiua et quō intelligatur.

4 Cecus vtro qz lumine non potest pro alio postulare et quare et quando hoc fuit statutum.

5 Postulare pro alijs q̄ persone prohibeantur.

6 Senatus parificatur principi in danda restitutione cōtra infamem minori infamia.

7 Differentia que sit inter furiosum et fatuum.

Hunc titulum pretor. Diceret aliquis cur pretor fecit hunc titulum: respondet iuriscōsultus habēde rationis causa et sue dignitatis tuēde et decoris sui causa: rationabile enim est qđ omnes psone non possint postulare: et propterea huius edicti tres sunt ordines. quidā phibentur. in totum postulare. s. p se et pro alijs: quidam sunt q̄ postulāt pro se et pro certis personis tātum: sed pro deo quid est postulare: et certe postulare est desideriū suū: vel alterius sui amici apud cōpetētem iudicem exponere: vel aduersarij sui desiderium cōtradicere. † Or videamus qui prohibentur in totum postulare. s. p se et p alijs: vt pueri et surdi: et certe dicūtur pueri qui nō compleuerūt. xvij. an. sed qui compleuerunt bene poterūt postulare pro se et pro alijs: nam hāc etatem ideo excipit p̄tor: quia hāc etatem moderatam: ratus est pretor ad procedēdum in iure p alijs: et in hac etate vel paulo maiori inuenitur nerue filius in iure publice p alijs respōdisse et bene. Item in totum phibentur postulare pro se et alijs surdi qui nullo modo audiunt istud est vtile eis: nam si surdus veniret ad iudicē et diceret aliquid et iudex responderet ei ipse nō audiret respōsum: vnde inquietaret adhuc iudicem. Unde iudex vt cōtumacē puniret eum: quid ergo facient pueri vel surdi petēt a pretore aduocatum dari: et nō solum istis personis pretor dabit aduocatū: immo et his qui propter potētiā aduersarij sui: vel metu aduocatorū aduersarij sui aduocatum inuenire nō possunt hoc dicit ista. l. in prin. vsqz ad. §. secūdo loco: videatis expositionē littere. [hūc titulum]. i. rubricā: sic exponitur. j. si cer. pe. l. j. [possint] vsqz ad ti. de in ite. resti. [et decoris sui cā] penul. correpta sumiť p honore decoris: penultima pducta sumiť p dulcedine: et dr̄ decor decoris: vt in gratiano appet. [ne fine delectu passim]. i. indistincte: et sic sumiť. j. de ri. nup. l. palā. in pn̄. [ea propter.] incipit scōm dictum. [postulare] scilicet p se et pro alijs: vt minores. xvij. an. et surdi. [quibusdam vel pro se] scilicet tantū pro alijs non: vt sunt infames maiori infamia. vt. j. e. l. pma. §. remouet. [personis.] vt pro his quorum tutelam gerit vel curam. [et pro se permisit] sunt infames minori infamia. vt. j. e. l. §. vltimo. et. l. sequenti. Or diceret aliquis qđ est postulare. [postulare est] et c. [suum] scilz quando p se tm̄ postulat. [in iure] id est in loco in quo solet ius reddi. vt. s. de iustitia et iure. l. penultima. §. vltimo. [qui iurisditioni preest] vel notioni: vt in arbitro qui habet notionem. vt. j. de re iudicata. l. ait pretor. quia sicut habet locum edictum istud in iudicio ita in arbitro: quia apud istos postulatur. vt. j. e. l. §. senatus: et quia arbitaria sunt redacta ad instar iudiciorum. vt. j. de arbi. l. prima. et. C. de iudi. l. rem nouaz. et licet vos habeatis quid sit postulare: hic tamen alibi dicitur postulare qui corā iudice petit non alibi. vt. j. de damno infecto. l. iiij. §. hoc autē. et isti postulatores dicuntur aduocati. vt. j. de varijs et extraordinarijs cognitio. l. prima. §. aduocatis. aliquando vocantur patroni causarum. vt. C. e. l. quisquis: aliquando vocantur togati. vt. C. e. l. vltima. [contradicere] tam de iure q̄ de facto: dummodo negatio expediat. C. e. l. quisquis. §. ante omnia. [initium autem] et c. Signori iurisconsult⁹ posuit tres ordines non postulantium: modo ponit de his qui nec pro se nec pro alijs postulant: vnde videatis expositionē littere. [in quo edicto] id est in qua parte edicti. [aut] pro et. [excusauit] idest excepit: nam istud verbum excusauit improprie ponitur cum nec volentes admittuntur: nam illi proprie se dicūtur excusare qui inuiti non coguntur: sed volentes admittuntur. vt institu. de excusa. tuto. §. minores autem: sic et al's ponitur improprie. institu. de excu. tut. §. maritus. [ratus est] id est cogitauit: et ita not. quod de positiuis nō est ratio reddenda: qr ita placuit

placuit principi vl' pretori: vt plene dixi. ff. de legi. ⁊ senatuscō.
2 ⁊ lō. cō. l. nō oim. Itē no. † qđ puer dr minor. xvij. an. q̄tum ad
postulandum: vt hic: alibi dicitur puer postulare posse: si. xvij.
annū compleuerit: ⁊. xviij. incohauerit. vt insti. qui. ex cau. ma.
non possunt in fine. alibi aliter dicitur plena pubertas: vt ple
ne dixi. ff. de adop. l. arrogato. item no. qđ si compleuit. xvij. an
num: ⁊ incohauit. xviij. annū qđ pōt pro alio postulare. Sed
opponitur et videtur qđ minor. xxv. annis non possit pro alio
postulare: quia minor. xxv. an. nō pōt pro alio esse pcurator in
iudicio. vt. j. de procura. l. minor. ad quod vos dicetis aliud est
in procur. quia esse pcur. est onus: sed postulare est honor nec
timet damnum cum se in aliquo non obliget. [pena]. i. mulcta
vt. ff. si qs ius di. nō obtēperauerit. l. vnica. ⁊ sic not. qđ impro
prie ponitur nomē pene. vt. j. de verbo. signi. l. si qua. Or signo
ri dicerent aliqui vestrum: si isti non possunt postulare pro se
nec pro alijs quid facient ipsi: ad quod respōdetur adeam pre
torem: quia ait pretor nō habenti aduocatum dabo petant vel
nō. [si nō habebunt]. i. habere non poterūt: ⁊ sic ponitur. j. de
statu lib. l. labeo. [dabo] ⁊ sub. non petāt. vt. ff. de offi. procon.
⁊ leg. l. nec quicq̄. in fin. [his personis]. s. que in totuz prohi
bentur postulare. [vel ambitione.] quia aduersarius rogauit
ita omnes aduocatos qđ nō inuenit aliquem qui aduocet pro
eo. vt. C. eo. l. prouidendū. in fi. [non inuenerit.] sed nunquid
pretor vltro offert hoc casu aduocatum ei: certe sic. vt ar. ff. de
offi. procō. ⁊ lega. l. nec quicq̄. §. vlti. sed nūquid dabit gratis
Rn̄. nō sed dato salario ab illo cui dabit aduocatuz si soluere
non potest: al's dabit de publico. vt. ar. j. ad sill. l. lege cornelia.
in prin. ⁊ de hoc habemus statutum in ciuita. ista qđ sint qua
tuor iudices qui vocātur iudices pauperum.

Secundo loco. Uos habuistis in superiorib⁹
qui ex primo capite huius edi
cti prohibeantur pro alijs ⁊ pro se postulare: hic ponuntur qui
prohibentur pro alijs postulare sed non pro se: ⁊ certe femine
ratione sexus: ceteri ratione casus: alij quia sunt infames ma
iori infamia: ratione sexus prohibētur postulare femine cum
nō debeant se immiscere cetibus viroꝝ: ⁊ ne cōtra pudicitiam
sexui cōgruentem alienis causis se immisceant: ⁊ causa huius
edicti: quare mulieres repelluntur fuit calfurnia que erat ro
me improbissima mulier ⁊ tanta erat eius improbitas qđ non
permittebat aliquem loqui: vnde pretor turbatus dixit qđ bo
num erat qđ mulieres repellerentur a postulando ⁊ ipsa dedit
causam edicto. Item ratione casus prohibētur aliqui p alijs
postulare: vt sunt ceci vtroqȝ oculo: quia nō possunt insignia
magistratus videre ⁊ vereri: vnde īuenitur qđ publius cec⁹
fuit derisus a bruto magistratu: nam cum publius postularet
coram bruto apud calua dedit responsum: publio ceco nō pla
cuit: brutus volens intendere postulationibus aliorum auer
tit sellam suam: tunc publius cecus remanet a tergo bruti ma
gistratus: ⁊ ibi postulabat: ceteri ibi astātes ridebāt et deride
bant publium cecū. Unde tunc fuit statutū qđ carens vtroqȝ
lumine pro alijs non posset postulare veruntamen licet cecus
lumine non posset pro alio postulare: potest tn̄ esse in consilijs
publicis si ante erat senator vel consul: quia retinet ordinē se
natorium ⁊ officium iudicādi: sed nunquid cecus vtroqȝ lumi
ne poterat magistratuz petere: ⁊ certe videtur qđ sic: qr apius
claudius in consilijs publicis romanorum intererat ⁊ durissi
mam sententiam dixit de pyrhis captiuis nō redimendis: sed
certe dicendum est qđ cecus ad nouū magistratum non possit
aspirare: sed veterem magistratum possit retinere: ⁊ hoc mul
tis exemplis cōprobatur: hoc dicit vsqȝ ad. §. remouet: videa
tis expositionem lr̄e. [ne postulent.] subaudi prohibent̄ [in
quo edicto excipit p̄tor] scȝ a postulādo. [in turpitudine no
tabiles]. i. in magna infamia. vt. j. proxi. §. [sexum] modo po
nit iurisconsultus qualiter ratione sexus excepit pretor a po
stulando mulieres: ⁊ ne immisceant se cetibus viroꝝ. Unde
5 no. † qđ mulieres phibent̄ postulare ppter pudicitiā q̄ cōpe
tit sexui vt hic. ⁊ insti. de suspec. tu. §. cōsequens. ⁊ quia non dȝ
fungi virilibus officijs: vt hic: remouētur etiam a pcuratione
vt. j. de regu. iur. l. femine. ⁊ C. de pcura. l. maritus. ⁊. j. de regu.
iur. l. neqȝ femina. [que inuerecūde.] id est sine verecūdia [de
dit causam edicto] phibendi feminas p alijs postulare. Or
signori cōsueuit hic queri: ponamus aliqua mulier est que est
verecūda: ita qđ difficile esset inuenire pudicitiam exercens:
nūquid ipsa posset pro alijs postulare: videtur qđ sic: quia ista
fuit causa quare nō potest pro alijs postulare: vnde cessante cā
cessat effectus. vt. ff. de pactis. l. quod dictum est. ⁊ C. de epis. et
⁊ cleri. l. generali. ⁊ C. de re iudi. l. vlti. sed certe contra. dicēdū
est: ⁊ dicimus qđ si inuenitur mulier pudica ⁊ verecūda qđ nō
potest pro alijs postulare: quare: quia postulare est virile offi
cium ⁊ femine a virilibus officijs remouentur. vt. j. de re. iur. l.
femine. Item quia non decet eas immiscere cetibus virorum.
vt. C. de pcura. l. maritus. nam causa quare remote sunt mulie
res a postulando est duplex finalis ⁊ impulsiua. Finalis cau
sa est: quia virile officium est ⁊ nō decet eas immiscere cetibus
virorum. est causa impulsiua improbitas calfurnie in ca usa fi
nali verum est qđ cessante causa cessat effectus que causa non
cessat in femina: quia inuerecūde postulabat: sed in causa īpul
siua nō habet locum cessante causa ⁊c. vt. j. de dona. l. ij. §. fi. cū
l. seq. ⁊ C. de pactis. l. j. ⁊ C. de condi. ob causam da. l. si repeten
di. ⁊ C. de iure do. l. si mulier dotem. [casum] scȝ p̄tor excepit.
[orbatum]. i. vtroqȝ lumine nō vnico: immo dicūt monoculū
qđ tantū vident sicut illi qui habent vtrūqȝ lumen. sed mihi vi
detur impossibile qđ dicūt. [nō possit.] Or signori hic colli
gimus argu. qđ aliquis quādo venit coram magistratu debet
ei reuereri qđ est cōtra ferrarienses qui si essent coram deo nō
extraherent sibi capellum vel birretum de capite nec flexis ge
nibus postularent: sed hoc qđ hic dr est ꝯtra eos et in ciuitate
ista ⁊ alibi bene seruatur: ⁊ cōsuetudo est qđ quis nō postulet
cū capello in capite: nā consuetudo fori spectatur. vt. j. de var.
⁊ extraor. cog. l. j. §. si cui. ⁊. §. labeo. [cum vellet postulare] pu
blius cecus p alio: ⁊ ista derisio fuit talis: olim rome erat con
suetudo qđ magistratus habebat sellam eminētem: vt preesset
alijs: vt hodie doctores habent ⁊ aliqn̄ illa sella ponebat̄ ver
sus vnā partem ⁊ aliqn̄ versus aliam ppter solē vel ventum: et
dum venisset publius cecus postulare p alio vocat corā bruto
magistratu ⁊ cepit postulare pro amico suo: brutus incepit ei
rn̄dere tribus verbis: publio ceco nō placuit rn̄sum: vnde eum
publius cecus inquietabat adhuc brutus volens intendere
postulationib⁹ omniū qđ interest magistratus. vt. ff. de offi. p
con. ⁊ lega. l. nec quicq̄. §. de plano. ⁊ volens eū deridere finxit
qđ sol lederet eum: ⁊ auertit sellam suā publius cecus semper
4 postulabat a tergo alij qui hoc videbant deridebant eū. † Unū
ex tunc fuit statutū qđ cecus vtroqȝ lumine nō posset pro alijs
postulare: ⁊ hoc est qđ vult dicere lr̄a ista refert etiam labeo ⁊c.
⁊ no. hic qđ cecus vtroqȝ lumine nō pōt pro alio postulare: vt
hic: sic ⁊ inhabilis est ad munera tutele ⁊ cure. vt. C. qui da. tu.
vel cu. pos. l. luminib⁹. ⁊ C. qui morbo. l. vnica. [fungitur] scȝ si
ante erat iudex: vnde no. qđ si aliquis erat magistrat⁹ ⁊ est effe
ctus cecus nō aspirat ad nouū magistratū: sed retinet. sic etiaȝ
tutor si est factus cecus remanet tutor. vt. j. de auto. pre. l. etiaȝ
licet ipse habeat excusat. vt. j. de excusa. tu. l. post tutelaȝ: ⁊ hoc
ita no. qđ quedā impediūt de nouo facienda que nō impediūt
iam facta: vt hic. ⁊. j. de iudic. l. iudex. sic ⁊. ff. de his qui sunt sui
vel alie. iur. l. patre. ⁊. j. de spon. l. furor. [deliberabimus] scȝ ⁊
j. determinabimus: al's deliberauim⁹ [qui gessit] magistratū.
[de pirhis captius non recipiendis] in vrbe. vt. ff. de orig. iu.
l. ij. §. post. al's est in littera nō redimendis. Or signori hic tā
gitur quedam historia vt vos qui legistis in ouidio maiori et
in virgilio potestis scire ⁊ recitatur duobus modis ⁊ vno mo
do sic: greci venerūt ⁊ obsiderunt romā ⁊ pirhus achilleides fi
lius achillis erat dn̄s: vna die dixit militibus suis erit mirum
si nō decipiamus romanos. Unde precepit militib⁹ suis qđ
armarēt se eo armato cū eis venit vsqȝ ad murū ciuitatis: dixe
runt romani exeamus: qr vituperiū esset nobis ⁊ fuerūt fatui
⁊ aperuerūt vnā portā iste fuit sagax ⁊ traxit se retro dixerunt
romani ipsi fugiūt pirhus achilleides dato eis de cāpo voluit
se cōtra eos: ⁊ cepit multos ex ciuib⁹ romanis: postea romani
fecerunt cōsilium ⁊ vocati fuerūt cōsules: vnus ex cōsulibus
surrexit ⁊ dixit propter nostram fatuitatem male accidit no
bis: ipsi volūt reddere captiuos nostros pro pecunia: cōsula
tis q̇d vr̄ vobis: vnus surrexit ⁊ dixit redimamus eos p pecu
nia: dixit ali⁹ ī vrbe est sapiētior hō q̇ sit sub sole. s. apius clau
dius cecus vocet̄ ad cōsiliū vocatus venit ad cōsiliū: dixit vn⁹
ex ꝯsulib⁹ apio claudio ceco q̇d vobis vr̄: dixit apius claudi⁹
vobis ita dico ⁊ ꝯsulo: greci sunt valde astuti: na oīa q̄ dicunt
ad vtilitatem eoꝝ dicunt. si nos dicimus de eis redimēdis: sta
tim ipsi dicent sunt ita pauci qđ nō possunt se tueri. Unde nō
recedent nisi deuincēt nos. si aūt nos dicim⁹ de eis nō redimē
dis dicēt nos cepimus capiferos. vn̄ recedunt omnes cōsules
et cōcordauerūt se in isto ⁊ ita apius claudius tulit sn̄iam du
rissimā de captius nō redimēdis: greci h̊ audito recesserūt de
obsessione ciui. romane dicētes nos habem⁹ viles psonas: et
ad istud accedit. ff. de origi. iur. l. ij. §. deinde apius. scd̄o modo
recitat̄ ista hystoria duo fuerūt pyrhi: vnus fuit pyrhus achil
leides filius achillis: ⁊ de isto nō agit̄ hic: qr ille obsedit ciui
tatē troianā: q̄ fuit aū cōstitutionem rome bene per q̇ngentos
annos. Unde eneas venit ad partes romanas ⁊ eius fili⁹ fuit
romulus q̇ fundauit ciuitatē romanā: ⁊ fuit pyrh⁹ rex pirhato
rū iste rex debuit aggredi romanos ⁊ capere eos. apius clau
dius cecus dixit sn̄iam durissimā de captiuis nō redimēdis: ⁊

quare dixit durissimam q2 durissimū videbatur qd̄ pater 9sen tiret de filio nō redimēdo.ꝛ ita no.hic qd̄ lȝ cecus vtroq; lumie nō possit postulare pro alio potest tamē dare bonum cōsiliuȝ. vñ in consilio potest interesse vt hic fuit apius claudi⁹. Item pōt testari:vt.C.de testa.l.hac cōsultissima.

Remouet autem. Habuistis in superiorib⁹ de q̄busdaȝ qui ꝓhibentur postulare ꝓ alio:hic inserūtur:ꝛ alij qui prohibētur postulare pro alio hic inseruntur:et alij qui prohibentur postulare pro
5 alijs:ꝛ certe infames maiori infamia:vt qui passus est muliebria in corpore suo:vt sunt sodomite prohibētur pro alijs postulare:ꝛ hoc est verum si sponte.secus tñ si coacte:vt puta coactus vi predonum vel hostium.nam isti nō notātur infamia. Item repellūtur a postulādo condemnati de publico iudicio ꝛ de preuaricatiōe. Item qui locat operas suas vt pugnet cuȝ bestijs:sed si aliquis virtutis causa pugnauit cum bestijs non est infamis nisi passus est se coronari. sȝ ꝛ si q̄s locauerit operas suas vt venetur feras bestias nō notatur īfamia vel vt expellat bestiam nociuam patrie:similiter nō notatur infamia:ꝛ ꝑdicte persone que locauerunt operas suas vt pugnarēt cum bestijs pro se possunt postulare ꝛ pro his quorum tutelam vel curam gerūt qui aduersus predicta fecerit pro alijs non pōt postulare ꝛ arbitrio iudicis extra ordinem puniētur.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere. [remouet].s.secūdo ordine edicti[passus est]spōte vt sodomite quia isti ipso iure sunt infames ꝛ sunt pena capitali afficiendi. vt.C.ad.l.iul.de adul.l.cum vir.ꝛ in auc.vt nemo luxu.9tra naturā.in ꝑn.nā boni viri nō timēt minus in hoc crimine cadere q̄ mori.vt ar.ꝭ. qd̄ me.cau.l.isti q̄dem.ꝛ no. qd̄ q̄dam dicūt qd̄ isti nec ꝓ se postulāt eo qd̄ cū sint dānati statim amittūt ciuitatē:ꝛ q̄nq; libertatē.vt.ꝭ.de peñ.l.ij.ꝛ.l.quo ad statū ꝛ.l.qui vltimo supplicio. sed s̄m Azo.isti admittuntur postulare pro se ante sententiam cum isti prohibeātur postulare ex secundo ordine edicti[vt ꝛ pōp.ait]ꝛ ita vis predonum excusat eos.ꝛ ad hoc facit.C.ad l.iul.de adulti.l.fedissime[postulare]vt.ꝭ.ti.proxi.l.j.et.ꝭ.de publi.iu.l.infamie.[pro alio]excepto q̄ pro eo cuius tutelā gerit.[item senatuscō.]scilicet cuius verba nō habemus[pedaneos iudices]ꝛ qui dicātur pedanei iudices.no.C.de ped. iu.l.vl.[dānatus]quia ad similitudinem supplicij tenetur.vt C.de accusa.l.vl.ꝛ dicit̄ calūnie causa damnatus cum dicit iudex eum calumniatum:ꝛ iste est infamis ipso iure.]vt cum bestijs]scilicet feris[ex feritate.]id est cū effectu fere sint non ex aliquo fero genere.[ergo.]sub.si pugnat cum eis est infamis.[siue non]ꝛ ita no.hic qd̄ quedaȝ res est adeo turpis qd̄ siue incohetur solūmodo siue incohetur ꝛ perficiatur punitur vt hic:sic ꝛ al's punitur affectus ꝛ si non sequat̄ effectus vt.ꝭ. qd̄ quisq; iuris.l.iij.§.respō.in fi.ꝛ.C.de fu.l.si quis seruo per suaserit.secus tamē est in eo qui locauit operas suas:vt prodiret in scena causa artis ludrice exercende q2 si prodijt i scenam notatur infamia al's non:ꝛ sic soluitur contra.ꝭ.titu.pxi. l.ij.in fi.ꝛ.l.iij.que signatur huic ꝓ contraria.[nō tenebitur.] id est non notatur infamia. Or signori hic est duplex littera ꝓpter errorē scribentiū:ꝛ q̄dā habet honorari.i.coronari.nā qui intrabāt arenā ꝛ pugnabāt cū feris bestijs.si de ferijs bestijs habebant victoriam debebant coronari vel alio premio affici.vt.ꝭ.de re iu.l.cōmodissime.ꝛ.ꝭ.de athletas.l.athletas.ꝛ C.que res pigno.ob.po.l.spē premiorum.alij habent onerari:ꝛ tunc exponas onerari idest condemnari.vt quia cōmittebat penam propter qd̄ subijceretur bestijs.vt.ꝭ. ad.l.cornel.de sica.l.iij.ꝛ.vlt.si dicis quomodo passi sunt se condemnare. Respondeo eo ipso qd̄ cōmittunt tale crimen propter qd̄ debent cōdemnari vt subijciatur feris bestijs.nam tales persone sunt notate maiori infamia.[extra arenam]cū nō esset arenarius vel cum nō esset condemnatus[non est notatus.]id est nō notabit̄ infamia. Or signori hoc vult dicere lr̄a ista nā olim erat rome thearum siue arena quod idem est: nam theatruȝ dicitur a theos qd̄ est videre:quia ibi stabant homines ad vidēdum: arena dicitur locus qui habet ripas eminentes. vnde olim romani quia imperabant faciebant infinitas bestias duci ad vrbem in diebus festiuis.dicebat aliquis homo vilis autoritatis si quis det mihi.x.intrabo in arena ꝛ pugnabo cum feris: hic siue pugnet siue nō infamis est:quia verisimile est qd̄ propter pecuniā faceret omne malū: si auteȝ pugnat quis cū fera gratia virtutis ostēdēde: q2 dicebat quod deuinceret eā et qd̄ caperet feram que nocet ciuitati:iste non est infamis.ꝛ ita no. quod aliquid permittitur gratis fieri quod non gratis fieri non potest vt hic:ꝛ.ꝭ.de condic.ob tur.causam.l.vl.ꝛ.ꝭ.de iure fis.l.ij.in princi. Item no.aliquid ꝑmitti gratia virtutis ostendende qd̄ al's non ꝑmittitur.vt.ꝭ.de ale.l.solent.§.senatus.sed quid dicemus de athletis nostri temporis: nūquid sunt infames:respōdeo si faciūt publica autoritate nō sunt infames.vt C. de athletis.l.vna.ꝛ.ꝭ.de excu.tut.l.athlete.si autē faciūt priuata autoritate horum infamia est grauata.vt arg.ꝭ.titu.pxi. l.ij.in fi.ꝛ.l.seq̄.[concedi.]vnde not.ratiōe officij quedā cōcedi que al's nō concederētur.vt.s.de in ius vocā.l.questium. ꝛ.ꝭ.de iure fis.l.ex q̄busdam[mulctabitur]sub.prout iudici videbitur vt.ꝭ.de x̄b.sig.si qua.nā pena si nō est lege determiata cōmittit̄ arbitrio iudicātis.vt.ꝭ.de effrac.ꝛ expi.l.j.

Ut initio huius tituli. Habuistis in superioribus de primo ꝛ secūdo ordine:hic tractat de tertio ordine:ꝛ dicit iuriscōsul.ex quo vidimus de his qui nō postulant pro se nec ꝓ alijs:ꝛ vel ꝓ alijs tñ:nunc subijciamus de illis qui postulāt pro se tm̄ ꝛ non pro alijs ꝛ isti minus deliquerunt q̄ illi qui in pͥmo ꝛ secūdo ordine ponūtur ꝛ quia pretor fecit circa hoc edictū suuȝ ponūtur hic verba pretoris que sunt talia.ait pretor qui lege plebiscito senatusconsul.edicto: decreto: principium placito: nisi pro certis personis postulare prohibētur:ꝛ isti qui postulant pro se et pro certis personis tantum sunt infames minori infamia:nisi sint in integrum restituti: sed si sunt in integrū restituti postulabūt pro omnibus:ꝛ qd̄ dicitur nisi in integrū sint restituti aduersus infamiam refertur ad eos qui continentur in isto tertio ordine edicti non ad eos qui ponūtur in secundo ordine.nam impossibile est eos qui continentur in secūdo capite edicti restitui.nam cecus vtroq; lumine vel surdus vel passus muliebria vel dānatus de crimine capitali non pōt restitui.ꝛ possunt restitui infames minori infamia a principe vel a senatu.sed nunquid pretor potest restituere in integruȝ infames minori infamia:ꝛ certe nō:ꝛ si restituerit non valet in integrum restitutio: nisi quibus casibus permittitur pretori dare in integrum restitutionē minoribus vt continetur in tractatu de in integrum restitutionibus: ꝛ ideo si quis erat damnatus famoso iudicio ꝛ fuit absolutus per restitutionem non euitat infamiam:lȝ pomponius dixerit contra.ꝛ male:sic ergo isti postulant pro se ꝛ certis ꝑsonis:sed que sunt iste certe ꝑsone:certe pro parentibus ꝛ liberis ꝛ patronis parentibus patroni ꝛ patrone:que persone qualiter intelligantur positū est ꝭ.de in ius vocan. Item postulant ꝛ pro affinibus ꝛ pro fratre vxore ꝛ sorore socero socru genero nuru vitrico nouerca priuigno priuigna pupillo pupilla furioso furiosa fatuo fatua:cuȝ istis personis tutor vel curator detur. Item possunt postulare pro his quorum sunt tutores dati in testamento vel a iudice ꝛ accipimus affinitatem presentem nō preteritam ꝛ appellatione nurus ꝛ generi socrus ꝛ soceri et alie 9iuncte persone continentur ꝛ nō solum possunt postulare pro his personis q̄bus dati sunt tutores sed etiam pro his quibus solēt dari tutores ꝛ curatores vt surdo ꝛ prodigo adolescenti ꝛ qui perpetuo morbo rebus suis superesse nō possunt ꝛ generaliter possunt postulare pro his personis quoruȝ necessario officio funguntur.hoc dicit iste.§.cum tribus.li.se.ꝛ cū prin.l.se. vsq; ad §.si quis.videatis expositionē lr̄e. [capitibus]id est superiori secundo capite.nam isti bene deliquerūt; sed qui ponuntur in primo capite illi nō deliquerūt.i.non sunt infames vt potecum in primo capite non nisi puer ꝛ surdus 9tineatur ꝛ est hic alleoteta numeri.i.plurale in singulare resoluitur.simile no.ꝭ. de orig.iur.l.ij.§.exactis.ꝛ.ꝭ.de transac.l.qui cum tutoribus. in fi.ꝛ.ꝭ.de peti.here.l.diuus.in fi.ꝛ quia contra hunc tertium ordinem pretor fecit edictum suum inseruntur hic verba pretoris que talia sunt ait pretor[qui lege[.s.lata a populo:sed vbi est exemplū quod quis prohibeatur lege pro alio postulare et sit infamis minori infamia: Respondeo si quis cōmittit vim priuatam.vt.ꝭ.ad.l.iul.de vi pri.l.j.sȝ qui cōmittit.i.damnatur est infamis maiori infamia. Item qui damnatur.l.iul. repetū.est infamis minori infamia. vt.ꝭ.ad.l.iul.repe.l.candē §.j.[plebiscito.]sed vbi est exemplum:certe dicimus si fieret aliquod plebiscituȝ qui faceret hoc esset notatus minori infamia.sed hoc exemplum non inuenitur:sed domin⁹ Rofredus ponebat exemplum de plebiscito romano.vt.ꝭ.de of.pre.l.plebiscito.ꝛ de of.procō.ꝛ le.l.solent.[senatusc.]pone exēplum in eo qui cōmittit vim priuataȝ.vt.ꝭ.ad.l.iul.de vi pri.l.j. Alij ponunt exemplū in dānato.l.iul.ambitus vt. ꝭ.ad.l.iul.ambi. qui est infamis minori infamia.vt.ꝭ.ad.l.iul.ambi.l.j.respon. [edicto.]et de edicto est exemplum: ecce ex edicto pretoris quidam sunt infames minori infamia.vt qui ducit sciens feminam que nubit infra tempus luctus. vt.ꝭ.titu.proxi.l.pͥma [decreto]potest nota.exemplum in eo qui paciscitur de quota parte litis:hic postulat pro se ꝛ pro certis personis tantū. vt.C.e.ti.l.si qui aduocatorū.[principum placito]potest poni exemplum in eo qui prohibetur postulare per constitutionem aliquā principis,vt,C,e,titu,l,vlti.[ex edicto pretoris vt infames

infames notātur] de q̄bus habetis. ĩ. titu. ꝓxi. l. j. ⁊ ꝑ totū [re-
stitutus nō erit] sub. apud me ne postulet nisi ꝓ certis ꝑsonis
tantum. [eum qui ex his qui supꝛascripti sunt]. s. in isto tertio
capite huius oꝛdinis nō possunt restitui. ⁊ ita no. qḋ ad ꝓxime
dicta faciēda est relatio: nō ad remota vt hic: et ad istud acce-
dit. ĩ. de leg. ij. l. talis scriptura. sed si commode pōt fieri ad oīa
supꝛadicta relatio ad omnia fit. vt. ĩ. de leg. j. l. si seruus pluriū.
in fi. et. l. seq. ⁊ dixi. s̃. de adop. l. qui in adoptionem. ⁊. s̃. de iu-
ris. om. iu. l. si idem cū eodem. in fi. ⁊ seq. l. Or seq̇tur in lr̃a [ce
terum si ex supioꝛibus]. i. ex superioꝛi. s. secūdo. naz ex pꝛimo
nullus est infamis ⁊ sic plurale resoluitur in singulare: vt. dici
tur. s̃. in pꝛinci: huius. §. [difficile]. i. nō facile infamis maio-
ri infamia sed cū magna difficultate vel pōt exponi difficile. i.
impossibile est: qꝛ nullus homo terrenus: sꝫ solus deus potest
facere qḋ cecus vel surdus videat vl' audiat. [vel a senatu]. i.
a toto cetu senatoꝝ qui erāt. c. numero. vt. C. de peti. here. l. vl.
6 [indulsit] ⁊ ita no. † qḋ parificatur senatus pꝛincipi in dāda
restitutione cōtra infamē minoꝛi infamia. vt hic: sic ⁊ al's pari
ficatur in condēdo. l. vt. s̃. de leg. ⁊ senatusc. ⁊ lō. cō. l. non ambi
git. Itez ⁊ in vetādo aquā duci de flumine publico. vt. ĩ. de flu.
pu. l. quominus. Item parificatur ⁊ in alio: qꝛ ab eo nō appel
lat̃ nisi sicut a sentētia pꝛincipis. vt. ĩ. a qui. ap. nō. li. l. j. §. sciē-
dum [decreta]. s. que cōcedant postulare ꝓhibitis [obserua-
tur] vt si minoꝛ restituitur aduersus furtū. vt. ĩ. d̃ mi. l. si ex cau
sa. §. nūc videndū. [ꝓ qua sentētia est]. s. qḋ qui a pꝛincipe vel
senatu restitutus sit possit postulare. [eximi.] qꝛ restitutio ha-
bet plenam significationē. [pꝛo alio ne postulēt]. s. notati mi
noꝛi infamia nisi ꝓ certis personis ⁊ q̄ sunt ille ꝑsone statim. ĩ.
dicit pꝛeterq̃ ⁊c. [diximꝰ.] de filijs ⁊ parētibus in. l. illa quicꝫ
litigādi. §. parētes. ⁊. l. se. de libertis ⁊ patronis in. l. illa in ad
7 optionem. §. patronū. [curatoꝛ detur] vt. C. de cura. fur. l. vl. †
⁊ est differentia inter furiosum ⁊ fatuū nam furiosus est qui se
uiret in seip̄m ⁊ alios si nō teneret̃: fatuꝰ est q̇ nō seuit ī se nec
in alium: sed fatuus est vnde notatur fatuus. i. mēte captus. i.
demēs [data erit.] ad administrādum [si p̄sentes] vnde not.
inspici pꝛesentem affinitatē secus tamē est cū tractatur de nu-
ptijs impediēdis rationē affinitatis quia ibi inspiciuntur p̄-
sentes ⁊ future affinitates. vt insti. de nup. §. affinitatis. Item
secus in meretrice quondā. nam pꝛeteritus status inspicitur.
vt. ĩ. de ritu nup. l. palam. §. nō solū. Item secus in seruo q̇ etiā
in p̄teritum dn̄m nō debet interrogari. vt. C. de quest. l. seruos
[inferioꝛes.] vt. ĩ. de gra. cog. l. iuriscō. [nō possunt] vñ sicut
minoꝛes. xxv. an. accipiunt curatoꝛes sic ⁊ isti. ⁊ ad istud cōcoꝛ.
insti. de cura. l. interdum. ⁊ no. hic glo. multarū legū. nam. ll. di-
cunt qḋ aliquis sine mandato nō potest experiri alieno nomi
ne: nisi pꝛo cōiunctis personis: vt. ĩ. de pꝛocura. l. sed ⁊ he per-
sone. ⁊. ĩ. de neg. gest. l. si autem: sed que sunt cōiuncte persone:
respondeo: enumerātur hic ⁊ in. l. illa cui eoꝝ. cum duabus. ll.
seq. ⁊ in. l. illis. ĩ. de ꝓcura. ⁊ de neg. ge. vnde hic ⁊ ille ibi intel-
ligas esse cōiunctas ꝑsonas. arg. harum. ll. [puto sine offensa
edicti.] sub. vt breuius dicā que. s̃. generaliter dicta sunt. [fun
gitur] vt tutoꝛes ⁊ curatoꝛes. [sine offensa edicti]. s. tertij tm̄.
vt dixi. s̃. e. l. j. §. pe. [postulare possunt] vt. s̃. e. l. j. §. vt ī initio
in versi. his igitur. Or signoꝛi breuiter hucusq; ita tenebitis
huius edicti tres sunt oꝛdines: quidā ꝓhibentur postulare ꝓ
se ⁊ ꝓ alijs vt pueri. i. minoꝛes. xvij. an. ⁊ vt surdi. vt in p̄mo ca-
pite huiꝰ edicti habuistis: quidam postulāt pꝛo se vt femine et
ceci: aliqui pꝛo se ⁊ pꝛo his quoꝝ tutelam gerunt vt infames
minoꝛi infamia vt in scḋo capite huius edicti habuistis: q̇daz
postulant ꝓ se ⁊ certis ꝑsonis vt ꝓ parentibus liberis ⁊ liber
tis ⁊ patronis vt infames minoꝛi infamia q̇ restituti non sunt
vt in tertio oꝛdine huiꝰ edicti habuistis.

Si quis aduocationem.

Or signoꝛi pꝛima ꝑs hu-
ius tractatus ⁊ secunda est explicita amodo incipit tertia ꝑs
que explicatur vsq; in finē tituli. ⁊ circa materiā istam foꝛmā-
tur multe questiones: ⁊ in. §. isto dicit̃ aliquis aduocatus duz
deberet allegare iura ꝓ clientulo suo dicebat oppꝛobꝛiū par-
ti aduerse vel instruebat partem suaz respondere quare iudex
ꝓhibuit illum postulare: nunquid finito officio istius iudicis
poterit apud alium postulare: respōdetur qḋ sic. hoc dicit iste
§. videatis expositionē lr̃e. [fuerit ꝓhibitus] qꝛ dicebat op-
pꝛobꝛiū parti aduerse: vel instruebat partem suaz respondere
[posse] sicut ꝓhibet̃ postulare ad tēpus post tempus poterit
postulare. vt. ĩ. e. l. imperatoꝛ. in p̄n. ⁊ circa materiā huiꝰ no. di-
uisionē talem: cū quis postulare ꝓhibetur aut coꝛam certo iu-
dice aut in perpetuū aut ad tp̄s aut simpl'r siquidē ꝓhibet̃ po
stulare coꝛā certo iudice: apud successoꝛē eius poterit postula-
re. vt hic: ⁊. ĩ. de penis. l. fi. si aut aliquis ꝓhibetur postulare in
perpetuū si cum cause cognitione accusatus est de pꝛeuarica-
tione cōuictus perpetuo silebit: si non appellauit. vt. C. e. l. j. si
aūt sine cognitione silebit tempoꝛe iudicis ꝓhibentis. vt. ĩ. de
penis. l. vlt. ⁊. l. moꝛis. si autem aliquis ꝓhibetur postulare ad
tempus si ex causa que nō notat infamiam post tēpus postula
bit. ĩ. e. l. imperatoꝛ al's perpetuo ꝓhibetur rōne infamie. vt. ĩ.
de decu. l. ij. ⁊. ĩ. de mi. l. cum vno. §. ad tp̄s. si aūt pꝛohibetur q̇s
postulare simpl'r: ita dixit Azo. ⁊ Io. qḋ videtur ꝓhibitus po
stulare perpetuo ⁊ pꝛobant argu. si stipuloꝛ in annos singulos
simpl'r dari videoꝛ in perpetuū stipulari. ĩ. de verbo. obliga. l. ⁊
ideo. al's incipit stichum. sed ad istam opi. domini Io. ⁊ Azo.
adducam melius arg. quia si ꝓhibitus postulare dicam ei ad-
uocationibus interdico. ĩ. de penis. l. moꝛis. vel si vultis dice-
re si quis pꝛohibetur simpl'r postulare intelligitur ꝓhibitus
apud illum iudicem vt hic: ⁊. ĩ. de penis. l. fina. ⁊ quia pene ⁊c. ĩ.
de penis. l. interpꝛetatione.
1 ☞ Pꝛohibitio quando fit ex causa publice vtilitatis vel
pꝛopter honoꝛem iudicis vel pꝛopter autoꝛitatem pꝛetoꝛis nō
potest remitti.
1 Uos pꝛohibet. † In. l. ista dicit̃: si pꝛetoꝛ pꝛohibet
aliquos apud se postulare videt̃ eos pꝛohibere
etiam si aduersarius admittat eos ad postulan
dum. hoc dicit ista. l. videatis expositionem lit-
tere [quos pꝛetoꝛ] scilicet moꝛtuus. [apud se postulare] sci-
licet ex isto edicto vt minoꝛem. xvij. annis ⁊ notatum minoꝛi in
famia vel maioꝛi et interdum pꝛo se: ⁊ interdum pꝛo se et pꝛo
alio: omnino pꝛohibet etiaz ⁊c. vel potest legi secundo modo.
[quos ꝓhibet pꝛetoꝛ]. s. viuus. nam pꝛetoꝛ viuus potest ali-
quē ꝓhibere postulare. vt. s̃. tit. ꝓxi. in fi. habuistis [patiatur
postulare] ne maleficiū eius remaneat impunitum. vt. ĩ. dicaz.
Or signoꝛi no. in. l. ista siue p̄toꝛ moꝛtuus siue viuus pꝛohibet
aliquem postulare etiam volēte aduersario nō potest postula-
re. sed opponitur ⁊ videtur quod possit postulare volente ad-
uersario: quia licet vnicuiq; renūciare his que pꝛo se introdu
cta sunt: vt. s̃. de pactis. l. pactū qḋ iter legatariū. et. C. de pac.
l. si quis in cōscribendo. ⁊. ĩ. de mi. l. si iudex. bꝛeuis est respon-
sio cum quis pꝛohibet̃ postulare a pꝛetoꝛe non pꝛohibetur in
fauoꝛē sui aduersarij sꝫ in odiū sui delicti: igitur aduersarius
nō poterit renūciare quia non erat pꝛohibitus sui fauoꝛe: sed
in odiū sui delicti: ⁊ reipublice īterest ne maleficia remaneant
īpunita. vt. ĩ. ad leg. aquil'. l. ita vulneratꝰ: ⁊ ius publicū pactis
p̄uatoꝝ ⁊c. vt. s̃. de pac. l. ius pblicuz. Item quia hec ꝓhibitio
fit causa decoꝛis p̄toꝛis. vt. s̃. e. l. j. in pꝛin. ⁊ pꝛopter impꝛobi-
tatē aduocati. vt hic. ⁊. ĩ. de penis. l. moꝛis. ⁊ ſm hoc no. quedā
esse que etiam consensu partium relaxari non possunt vt hic ⁊
in milite pꝛocuratoꝛe alterius vt. ĩ. de pꝛocurat. l. filius. §. ve-
terani. Item iuramentum cal'. pacto expꝛesso non potest remit
ti. vt. C. de iureiur. cal'. l. ij. §. sed quia. Item in quolibet pacto
qḋ fit cōtra publicam vtilitatem. vt. ĩ. de reg. iur. l. necq; pignꝰ.
sunt tamen quedā que cōsensu partium relaxātur. vt. s̃. de fer.
l. j. in p̄n. ⁊. C. de tem. ⁊ repar. ap. l. vlti. §. fina. item no. hic si q̇s
pꝛohibitus est a pꝛetoꝛe postulare: etiam si aduersarius patia
tur eum postulare tamen iudex pꝛohibet eum postulare et ita
hic supplet de facto qḋ est contra regulā. C. vt q̄ desunt aduo.
parti. iudex suppleat. l. vnica. sed potest dici qḋ hoc est ratione
publice vtilitatis ne maleficium remaneat impunitum vt dixi
supplet ⁊ in alijs casibus vt ibi not. vel potest dici qḋ hic non
tam de facto q̃ de iure supplet: qꝛ si aduersarius admittet euz
ad postulandum pꝛetoꝛ dicet non admitto eum: simile not. in
pꝛealle. l. filiusfa. §. veterani.
1 ☞ Pꝛohibitum ad tempus post tempus videtur esse per-
missum.
1 Imperatoꝛ. In lege ista dicitur † quidaz
fuit ꝓhibitus postulare vsq;
ad q̇nq; annos: nūquid post quinquēniū poterit po
stulare: rñdet imperatoꝛ qḋ sic: ⁊ ita diuꝰ adrianus.
rescripsit de eo qui delegatus erat vsq; ad q̇nq; ānos: nā post
q̇nquēniū poterit postulare: nec refert sit ꝓhibitꝰ ex cā q̄ irro
gat infamiā vel non. [nec adhibetur distinctio] ad vtrūq; ca-
sum refertur. [quo crimine] scꝫ qḋ irroget infamiā vel nō [vl
terius] scꝫ q̃ sit in sn̄ia vel interdicto [poꝛrigatur.] qḋ esse nō
debet. Or signoꝛi no. hic cui aduocatio interdicat̃ ad tēpus
a post tempus poterit postulare[a] quia pena nō debet transgre-
di tp̄s: vt hic. ⁊. C. ex quibus cau. infa. irro. l. ⁊ si seuerioꝛ. ⁊. ĩ. de
penis. l. vlti. nec distinguit̃ ex qua cā sit interdictus vel non. s̃.
de offi. pꝛesi. l. iij. in fine. sed videt̃ distinguendū an sit dānatus
ex famoso crimine: vt tūc etiam post tempus pꝛohibeatur an-
nō ex famoso: quia tunc post tēpus nō videtur ꝓhibitus. vt. ĩ.
de re mili. l. qui cum vno. §. ad tp̄s. ⁊. ĩ. de decur. l. general'r. ⁊. l.
ad tempus. ⁊. ĩ. ad. l. coꝛū. de fal. l. j. §. oꝛdine. ⁊. ĩ. titu. ꝓxi. l. ictꝰ.

a Poterit postulare. adde qñ aduocatus ꝓhibitus aduocare dicatur ꝑpetuo ꝓhibitꝰ bart. in l. j. C. e. aduerte tm̄ qḋ aduocare ꝓhibitus nō ꝓhibet̃ in camera ꝯsulere nec aliquid gratis a iudice petere. ĩ. l. j. §. aduocatos vbi bart. ff. de va. ⁊ extra. cogni. ⁊ in. l. euz qui. ī fi. alias incipit paulꝰ. ff. de legi.

r.§.e.l.pma.§.ait pretor.ad quod potest dici interdict⁹ ad cer tū tēpus post tēpus postulabit nō distincto quo crimine fuerit dānatus per legem istam:sed per leges ↄtrarias distinguitur quia promptū est leges rc.vt.C.de inof.dotib⁹.l.vnica.simile est insti.de vul.r pu.sub.§.sed si instituto.vel pōt dici secūdo mō iterdictus ad tps post tempus postulabit nō disticto quo crimine si crimē non est famosum vt hic.secus si est famosum: vt in.l.cōtra.vel dicatꝰ tertio modo. Interdictus ad tps post tempus postulabit nō distincto quo crimine quātum ad potestatem iudicis vt hic.secus quātum ad legis potestatem quia tunc distinguitur vt in.l.cōtra.

1 Sententia iudicis que diminutionem status non continet extra territorium iudicis suū effectū nō porrigit.h.d.

1

Ex causa probibitus. In.l.ista dicitur† quod si aliqs est probibitus postulare pro alio ex causa que non irrogat infamiam nō perdit ius postulādi quia debet abstinere a postulādo in ea prouincia in qua est pses qui eum phibuit:in alia vero prouincia nō prohibetur postulare licet sit eiusdem nominis vt est india. hoc dicit ista.l.videatis expositionem lre.[nō irrogat] r est exemplū in superbis aduocatis.supbus aduocatus vadit coram iudice r petit ab eo aliquid:iudex nō dat ei respōsum ad libitum. bonus aduocat⁹ dz dissimulare:supbus statim dicit:in ciuitate ista fuit ita bon⁹ iudex vt vos qui me bene audiebat:dicit iudex:probibeo tibi ne toto tēpore meo venias corā me:ista causa non irrogat infamiam iuris sed facti qualem qualē.[eiusdem nominis sit.]nam due sunt indie:due missie qui prohibetur ab vno pside nō videtur phibitus ab alio.vt.§.de asses.l.ij.

Ii qui fisci. In.l.ista dicitur: si aliq sunt aduocati fisci aduersum fiscū possunt agere causam suam vel suorum filiorū vel parentū vel pupillorum quorum tutelam gerūt sed r si aliqui sunt decuriones non debent aduocare cōtra ciuitatem suam nisi ratiōe cause sue vel parentū vel filiorum vel pupillorum quorum tutelam gerūt.hoc dicit ista.l.videatis expositionem lre.[agūt]vt aduocati fisci:r pcuratores[nam prohibētur]hoc ita intelligatis:fiscus habebat aduocatos generales:si sum aduocatus fisci nō possū aduocare cōtra fiscum nisi pro me r certis psonis que hic enumerātur vt hic:r.j.l.pri. sed postq desij esse aduocatus in alia cā possum eē aduocat⁹ ↄ fiscū.vt. C.de aduo.di.iudi.l.iij.§.ad hec r.l.petitiōes.§.ad hec.[decuriones] id est ↄsiliarij ciuitatū vt.j.de verb.signi.l.pupillus.§.decuriones.[pter superiores personas].i.preterq in causa sua r filior suorū r parentū et eor quorum causam agunt.vnde habetis hic qd qui est decurio alicuius ciuitatis nō debet aduocare contra ciuitatē nisi pro certis personis r ad istud accedit.C.de aduoca.diuer. iudi.l.ij.r ex ista legebat arg. dñs Guillelmus de postilla de mediolano qui fuit peritissimus laicor r fuit duabus vicib⁹ potestas boñ.r sciebat hanc legē qd aliquis aduocatus nō poterat esse aduocatus cōtra ciuitatem boñ.dum cōmune boñ. haberet cām cū aliqua priuata persona de aliqua re r statuisset ei terminū ad ostendendum quomodo esset sua. Illa priuata persona iuit ad dominū Iaco.bal.et duxit eum ad dominum Guil.de postil.r domin⁹ Iac.dixit veniamus coram eo. vnde dominus Guil.interrogauit dominū Iaco.bal.si erat de consilio qui respōdit quod sic r ipse dixit ei quomodo venistis ad aduocandum contra cōmune bononō:dixit do. Iaco.bal.quia consuetudo admittit:sed non bene excusauit se vt hic: et.C.de aduoca.diuer.iudi.l.ij.

1 Aduocatus in causa principali an debeat abstinere ab aduocando in cā appellationis.

A Principe nostro. In lege ista dicitꝰ si aliquis fuit aduocatus in aliqua causa cōtra te r post mortē tuam fuit creatus tutor pupilli tui in eadem causa pupillum cuius tutor sum defendere possum:sed si sum tutor pup.in illa causa potero esse aduocatus contra fiscum etiam si fui in eadem causa aduocatus fisci contra patrē pupilli: ex pdictis ergo apparet qd infames repelluntur a postulādo r q sunt infames in sequenti titu.declaratur.hoc dicit ista lex. videatis expositionem littere.[ab eo].i.ab eodem pncipe[aduocatus fuisset]vnde no.qd in causa qua fui aduocatus cōtra te in eadem causa non potero esse aduocat⁹ filio tuo:nisi sim tutor ei⁹ vt hic:vt.C.de aduoca.fis.l.j.r.ij.r est ratio ne videatur preuaricare.vt.j.titu.pri.l.athletas.§.preuaricatio.r.C.de aduo.diuer.iudi.l.j.Sed quid erit si fiat vt fit boñ.aliquis sperat habere cām aliquā cum aliquo vadit cū oibus suis instrumētis r petit ab eis consilium:postea eligit sibi aliquē in aduocatum r incipit agere cōtra aduersarium suum:aduersarius inuenit sibi aduocatū aliquē qui dedit consilium ei cōuenit ipm:nunquid ille qui dedit ↄsilium poterit aduocare cōtra eum: certe sic:r hec est malicia inexcogitata:nec ob.l.ista cum suis si.quia qd hic dz verū est si suscepisset eū in sua fide qd nō pōt postea aduocare cōtra eum.vt arg.j.de var.r extraor.cog.l.j.als si tu petis a me consilium nihilominus ↄtra te potero aduocare.qz hoc nō est phibitum. vnde videtur pmissum: vt.j.ex qui. cau. maio.in integ.resti.l.nec nō.§.qd eis inquit pretor.r ita iudicatū fuit de facto.r facit ad hoc.xiiij.dist.legimus r.c.diaconi. verūtamen prudētes debent se cauere a talibus cauillationibus.†Sed denuo quero qd si aliqs fuit aduocatus p te in cā pncipali poterit ne esse cōtra te in cā appel.videtꝰ qd sic:qz nō videtꝰ lege phibitū.vt.C.de ap.l.eos qui.in pn.r.§.j. r qz sufficit rc.vt.C.de neg.gest.l.tutori.ecōtra videtꝰ qd nō: qz eadē cā videtꝰ cā appel.cū pncipali.vt.C.de pcu.l.ita demū.sed certe satis videtur mihi congruū vt abstineat ab aduocādo ↄtra te q scit secreta cause tue.vñ bñ facit si abstineat ab aduocādo ↄtra te in cā app.[explanabitur].q.d.infames repellūtur a postulando r q sunt infames in sequēti titu.declaratꝰ.

De his qui notātur infamia. Rubrica.

Quia infames repellūtur a postulādo p alijs vt.§.tit.pro xi.habuistis in.l.j.r vl.ideo ponit de his qui no.infa.r de his videamus r in:ponitur hic priuatiue fama est estimatio:r ista nomina synonima sunt sicut ista ensis mucro gladius:r describitur sic:fama est estimatio illese dignitatis status moribus ac lege cōprobat⁹ in nullo diminutus.vt.j.de var.r extraordi. cog.l.cognitionū.§.cōstitutio.infamia describitꝰ ecōtra:qz cōtrariorū eadem est disciplina.vnde de his qui notantur infamia:videamus r subijciamus.

1 Infamia qbus casibus hoies notentꝰ ipso facto.
2 Actio qd metus cā non infamat.
3 Actio.l.aquil.non infamat.
Interdictum qd vi aut clam nō infamat.
Item interdictū vnde vi nō infamat.
4 Condictio furtiua nō infamat.

Pretoris verba dicunt. Signori istum ti.totum diuidetis in tres partes:in prima parte huius tit. ponitur textus: vt in.l.j.huius ti.in secunda parte huius ti.ponūtur glo.que sunt super textu. et ista secunda pars ponitur in.l.ij.cum.ll.seq.vsq ad illā quid ergo.§. ex cōpromisso.in tertia parte circa ti.de his q no.infa.formantꝰ plures questiones vsq in fi.ti.r in.l.ista in qua ponitur textus inseruntur qui sunt infames:†et ait pretor siue verba pretoris dicunt hic quod ex.xv.siue.xvj.causis homines notantur infamia.ecce si aliquis dimittitur ab exercitu a principe vel a duce ipsius ignominie causa est infamis iurē eoipso quod ita dimittitur.item qui prodijt in scenam causa artis ludrice exercēde.vt ioculatores.item qui lenociniū exercet eoipso quod facit hoc est infamis ipso iure nulla expectata sententia. sunt alii qui infames per sententiam vt damnatus de publico iudicio. item de preuaricatione.item condemnatus act. furti vel vi bonorum raptorum vel act.iniuriarū.vel dolo malo r fraude suo nomine condēnatus siue pactus transigit.Item dānatus suo noie actione p socio tutele mādati depositi directa nō cōtraria.Item est infamis ipso iure non per sententiā qui filiā suā quā habebat in potestate mortuo genero infra tēpus luct⁹ eo sciente esse mortuū alicui maritauit.Item ille qui sciens duxit vxorem eam que est infra tempus luctus sine iussu eius in cui⁹ est potestate est infamis.Item ille qui passus est nubere filiā suā quā habebat in potestate infra tēpus luctus est infamis. Item ille qui eodem tēpore bina sponsalia vel binas nuptias contraxit:similiter eoipso qd contrahit est infamis ipso iure. hoc dicit ista lex.videatis expositionē littere.[pretoris verba dicunt.]Or signori hic videtur qd dñs Vlpianus dormiret nam hic verba hec nō dicūt organum. r ideo vos debetis ita exponere.[pretoris verba dicūt].i.hunc sensum exprimūt:sic r alibi cautio loquitur indiscrete.i.loquelam exprimit.vt.j.de proba.l.cum de indebito.in fi. [infamia]scz iuris: nam de ca tantū hic tractatur.[fuerit] puta a duce exercitus [dimissus erit]r ista pma pars exponitur.j.l.prox.in pn.[prodierit]vt sunt ioculatores.r hec verba exponūtur.j.l.proxi.§.vlti.cū.l. seq.r pnci.seq.vsq ad.§.ait pretor. [qui lenociniū fecerit] et hec verba exponuntur.j.e.l.iij.§.ait pretor:vsq ad.§.calūniator.[que

tor.[que in iudicio publico] et que sint iudicia publica enumerantur.ff.de publi.iudi.l.ij.[iudicatus erit] et ista verba exponuntur.ff.e.l.iij.§.calūniator. Or signori ista littera potest ita legi qd ista tria sunt vnū exemplum: aliquis damnatus fuit in publico iudicio qd calūniam et preuaricationem cōmiserit est infamis: vel potest legi qd sint tria exempla: qui dānatus est publico iudicio est infamis.vt.ff.de publi. iudi.l.infamia. qui de calū.vel de preuaricatione est dānatus est infamis: qz calūniari videt: vt.ff.ad turpi.l.j.[dolo] pro eodē ponit dolum et fraudem[pactusve erit] scilz transigendo et ista verba exponūtur.ff.e.l.iij.in fi.et l.furti.et l.pactus [dānatus erit] scz notatur infamia: et ideo dixit suo nomine quia si alieno nomine non notaretur infamia: vt.ff.e.l.furti.§.si quis alieno. Item bene dicit contrario iudicio quia directo iudicio dam. no.infamia non contrario nisi in casu: vt.ff.e.l.furti.§.mandati.et §.illud.et l.in contrarijs[qui] scilicet pater[eam] scilicet filiam [id tempus] scz infra annū: vt.C.e.l.decreto. et dices.ff.e.l.genero[nō iussu eius] quia tunc excusatur velle enim etc. vt.ff.de regu.iur.l.velle.[passus fuerit.] Or signori no. si mulier nubit infra tempus luctus est infamis. Item si aliquis sciēs ducit eam in vxorem.vt.C.de secūdis nup.l.ij.sed iure cañ.nō efficitur infamis: immo mortuo marito statim nubat in domino: extra de nup.c.fm apostolum: tamen decre. in iure nostro non seruatur quia patitur mulier penas lege enumeratas: vt.C.de secundis nup.l.secūda.[constitutas] repete notant infamia: vt in prin.huius.l. Or signori no.qui accipit vnaz vxorem de iure et aliam de facto eodem tempore.item qui contrahit bina sponsalia eodem tempore efficitur infamis infamia iuris vt
1 hic.et C.ad.l.iul.de adul.l. cum qui. † Or signori super.l.ista quero fm quod Az.querit: nunquid condemnatus act.qd metus causa est infamis dixerunt quidam qd sic: quia omnis metus habet in se dolum: vt.ff.qd me.cau.l.si cum excep.§. eum q. sed certe nos dicimus quod non est infamis: quare? quia pene sunt molliende nō exasperande: vt.ff.de penis.l.interpretatione.item verba pretoris in hac.l.nihil dicūt.vnde habet locum qd in istis dicitur qui hac.l.ponuntur.vnde in ceteris videtur
3 prohibitum: vt arg.ff.de iudic.l.cum pretor.† Sed denuo quero quid dicemus in damnato act. l.aquil. vel interdicto qd vi aut clam: nūquid est infamis? q̄dam dicunt quod si damnatus est ob dolum sic est infamis: sed ob culpam non.vt instit.de susspec.tu.et cur.§.suspectum.sed verius est fm Jo.et Azo.qd nō: quia actio.l.aquil.datur marito contra vxorez vt.ff.ad.l.aquil. l.si seruus.§.si maritus.ergo non infamat: quia actio famosa nō datur marito contra vxorem.vt.C.quarū re.ac.non da.l.ij. item interdictum qd vi aut clam dicimus fm Jo. et azo.quod non infamat qz pene sunt molliende nū exasperāde vt.ff.de penis.l.interpretatiōe.item quia in.l.ista nō cauetur quod interdictū quod vi aut clam infamet: et quod in vno prohibetur in ceteris videtur permissum: vt in prealle.l.cū pretor nec ob. qd
4 propter dolum quis in pdictis condēnetur: † quia idem est in condic.fur.et tamen non infamat: vt.ff.de act.et ob.l.cessat. item interdictum vnde vi: datur propter doluz tamen non infamat vt.ff.de vi et vi ar.l.j.et l.necz.

1 Dimissio est triplex honesta causaria et ignominiosa.
2 Differentia que sit inter exercitum cohortem et alam.
3 Dimittitur quis de militia quattuor de causis et q̄ sint.
4 Causa debet inseri in sententia quare damnatur si tractatur de aliquo puniendo.
5 Causa debet inseri in sententijs que feruntur super accusationibus et inquisitionibus.
6 Dictio scena quid significet.
7 Affectus quando puniatur licet non sequatur effectus.

Uod ait pretor. In superiori.l.habetis causas enumeratas ex quibus irrogat infamia vel ipso iure vel per sentētiam.vnde quicquid est positum.s.e.l.j.est textus huius ti.amodo iuriscon. illum textum per ordinem incipit exponere: et durat hec expositio.ff.e.l.quid ergo.§.ex cōpromisso.alij dicūt qd durat vsqz ibi pena grauior etc.et sic icipit ibi scda pars huius ti.et in prin. hui⁹.l.istud dicit vos habuistis. s.l.proxi.si quis dimittitur ab exercitu ignominie causa siue a principe vel a duce exercitu ipso est infamis: ista verba exponit vlpia.et dicit accipere debemus dimissuz siue sit miles calligatus siue cēturio siue prefectus cohortis siue peditū vel legionis siue tribus cohortis vl legionis: sed si dux exercitus dimitteretur ignominie causa a principe infamis est.sed si aliquis vtebatur cōsularibus insignijs: et dimittitur a principe ignominie causa est infamis: sed si dux exercitus dimittitur a principe sine indignatione sua dato ei successore nō est infamis.vnum sciatis quod dicitur quis dimitti ab exercitu qui dimittitur a loco illo vbi erant omnia vexilla vl plures cohortes vel legiones militum: nō si dimittitur ab vna cohorte vel ala militum: sed si aliquis dimittitur a certo numero militūz ignominie causa est infamis . et ideo adiecit pretor ignomi-
1 nie causa: † quia triplex est dimissio: est honesta cū quis completis stipēdijs vel ex priuilegio ante dimittitur: est secūda dimissio causaria cum miles propter valitudinem dimittitur.est tertia ignominiosa cum miles ob turpem causam dimittitur puta ob causam proditionis et dū dimittitur debet inseri causa quare dimittitur vt sciatur vtrū dimittatur ex honesta vel causaria vel ex ignominiosa causa.verūtū si imperator dimittit aliquem exauctorādo ipsum eo ipso est infamis: licet imperator nō addiderit se ignominie causa eum exauctorasse: est quarta species dimissionis cum quis iuit ad exercitum causa munerum euitandorum si imperator dimisit eum a militia ob istam causam nō efficitur infamis: sed et si miles cōmisit adulterium et dānatus est.l.iul.de adul.est infamis et eo ipso est solutus a militia.vnum sciatis quod ille qui dimittitur a militia ignominie causa non debet morari in vrbe romana: necz vbi est princeps.hoc dicit ista.l.vsqz ad.§. ait pretor: videatis expositionem littere[quod ait pretor] sub.s.l.proxi.in pnc.[dimissus erit] verba ista ponūtur materialiter non significatiue: sed sunt posita.s.l.proxi.et ponuntur vt exponantur[militem caligatum] sub. etiam.[vsqz ad cēturionem] .i.descēsiue et inclusiue: ac si aperte dicat siue incipiamus a superioribus militibus siue dux dimittitur ab exercitu ignominie causa est infamis: siue cēturio siue tribunus siue prefectus cohortis vel ale dimittitur ab exercitu est infamis: siue miles calligatus dimittitur est ifamis: et dicitur miles calligatus dupliciter.vno modo dicit miles calligatus.i.miles vnius clipei: nā sicut calliga est inferius ornamentū corporis humani: ita dicitur miles calligatus inferior miles. vl dicitur secūdus miles caligatus q̄ habebat arma ferrea.nam quidam milites erant caligati.i.habebant arma ferrea et isti erant maiores milites: quidā habebant arma de corio et isti erant inferiores milites: et sic sumūtur in aut. quib.mo.natu.effi.leg.§.quisquis.[ad cēturionem.] dicitur centurio qui preest.c.militibus.vt.C.de restitu. mi.et eorum qui rei pub.cau absunt.l.j.[vel prefectum cohor-
2 tis vel ale vel legionis.] † Or signori no.hic differentiā inter exercitum et cohortem et alam et legionem: exercitus in larga et propria significatione est collectio totius generis que cōgregatur belli causa.vnde cum omnib⁹ insignijs vt vadant ad aliquē locum tū quātum ad nō ppriam significationem dicit exercitus collectio militū: et ille qui dimittitur ab exercitu ignominie causa est infamis vt hic: cohors est ex.vij.alis: et sic ex trecentis militibus: ala cōsistit ex.xxx.militibus et dicit ala qz facta est ad modum ale qz caput ale non habet nisi vnū militē ante et oēs sunt retro: vel dz ala qz plures sunt ciuitates que non habent duas alas militū: est aliqū ciuitas q̄ hz.xxx.milites de xxx.militib⁹ nō possent fieri multe ale: q̄d dz facere de istis militib⁹ certe debēt poni in medio inter plebeios: legio est septingentor et.xxx.equitū: et dr qd si fere oēs hoīes de mundo essent in vno loco vix ex aliqua parte poterāt pugnare vltra duas legiones: ideo qz hoīes nō sparsim sz collecti parant ad pugnā: bene fiunt alie diuisiones de.c.militib⁹ vt hec pbant in quodam libro valde pulchro q̄ vocatur vegeti⁹ de re militari: q̄ posuit mentē suā circa rem militarē dicendo qualiter exercitus debet cōgregari et qualiter dz cōspicari et quomodo debet fieri acies et quādo est pugnandū et quādo nō: qz phibet ne quis ad incitationem aduersarij sui pugnet[vel tribunū] peditum vel equitū: qui suffragio et cōsensu peditū eligebat vt preesset cohorti vel legioni.vt.s.de orig.iur.l.ij.[vtitur] vt quia fuit cōsul et insignijs consularibus vtitur vt discernat ab alijs.[et si dux] scilicet qui non vtebatur insignijs consularibus vt differat a superiori lra.[datus est] sub.notat infamia: qz datus fuit ei successor cū esset datus dux ad annum tm.[militū] cum sunt ibi oīa vela et insignia[sed hic].i.quātuz ad istū tractatū [missus est] vt ab ala.[sic accipiemus] sub.et sic erit infamis. [missionū] et primo ponūtur tria exēpla: postea iuriscō. addit quartū[emeritis stipēdijs.] quia militauit honeste [indulgetur].s.ante cōpletis stipēdijs[adere] princeps vel dux exercitus[est et quartū gen⁹.] sub.quo mittitur vt munera subeat [subijsset].i.ne munera subiret nec solueret collectas[estimationē].i.famā[nō ledit].i.nō efficitur infamis etiā si ob eam causam fuerit exautoratus.vt.ff.de re mili.l.qui cū vno. §. non oēs.et §.vl. Or signori in.l.ista no.multa no.et primo not.diffe
3 rētiam inter exercitū etc.vt.s.no. † itez no.qd quattuor de causis dimittitur q̄s de militia honeste cum aliquis dimittit completis stipēdijs vel añ ex pulegio principis est scda cā causaria cum miles dimittitur pter valitudinē.est et tertia cā cum

quis iuit ad exercitum cā munerum vitandoꝝ ꝛ dimittit̄:ꝛ iste tres nō notāt dimissum infamia.est ꝛ quarta ignominiosa cū miles ob aliquam turpem cām dimittit̄ ꝛ hec infamat vt.j.de
4 re mi.l.iij.ꝛ.l.qui cū vno.§.missionū.ꝛ hic. Item no.†qꝺcū miles dimittit̄ debet inseri cā i sentētia quare dimittit̄:vt ita appareat eū esse infamē:vel nō vt hic:ꝛ ad hoc cōcoꝛ.j.de suspec. tu.l.he em̄ cāe.ꝛ.j.de peñ.l.si pses.C.de iud.l.properandum.§. illo.est tñ ꝺ.arg.ſ.qꝺ nō sit necesse īseri cām in snia quare dimittitur qꝛ satis est si iudex dicat condēno vel absoluo.vt.j.de re iudi.l.j.ꝛ.C.de app.l.litigatoribus. Sed signoꝛi istud ꝺ.arg. vos ita soluetis.verū est qꝺ in sentētia si tractat̄ de aliquo puniēdo debet inseri causa quare dānat̄:vt hic.ꝛ.j.de suspec.tu.l.
5 he em̄ cause.†Itē si quis aduocat⁹ dānatur vt ex idustria sua litē protraxerit ꝺꝫ inseri cā in sentētia:vt in palleg.§.illo.ꝛ ita in sentētijs q̄ feruntur sup accusatiōib⁹ ꝛ inqsitiōibus debet inferi cā ꝛ hoc est qꝺ faciūt potestates lōbardie:q̄ semp inserunt causas condēnationis in suis cōdēnatiōibus:ꝛ causas absolutiōis in suis absolutiōibus:qꝛ dicūt qꝛ nihil pbatū est in qstionibus ciuilibus qꝺ in pncipali cā nō est necesse inseri cām in snia:sed satis est si dicat iudex condēno vel absoluo:ꝛ ita loquitur.j.de re iudi.l.j.ꝛ.C.de ap.l.litigatoribus in causa app. dicūt quidam nō esse necesse inseri cāꝫ in sentētia ſꝫ satis est si dicat pnīa iustā vel iiustā.vt.C.ꝺ ap.l.eos q̄.alij dicūt qꝺ ꝺꝫ īseri cā in snia ap.cū snia renouat̄.vt.C.de temp.ap.l.per hanc.tñ apud legistas seruat̄ qꝺ īseri cām in snia app.non sit necesse verūtamen si vobis placet potestis ita distinguere:aut appellat̄ a snia diffinitiua aut appellatur a nomiatione aut a grauamine.si appellat̄ a snia diffinitiua iurꝫ ciuilis ꝛ cañ.nō est necesse inseri cām in sentētia.si aūt appellatur a nominatione bene debet īseri cā in sentētia:qꝛ debet dicere pnūcio bene appellatū ideo qꝛ hꝫ iustam excusatiōem ꝛ talez qꝺ nō debuit nominari ad scribatuꝫ.vt.C.de ap.l.q̄ ad ciuilia.ꝛ.l.si ad scribatū.ꝛ.l.nominationes.si aūt appellat̄ a grauamie qꝺ est cōiter iure canonico.vt ex̄ de ap.c.vt debitus honoꝛ:ꝛ i casibus iure nostro vt j.de ap.reci.l.ij.ꝛ dixi.ꝺ.qui satis.cog.l.ab arbitro:in sentētia ꝺꝫ inseri cā:qꝛ reperio grauamē iniustum nō dico esse appellatiōem iniustaꝫ:ꝛ hoc satis colligitur in palleg.l.ij.j.de ap.reci. vbi ꝺꝫ añ sentētie tempus appellari nō pōt:nisi q̄s dicat ꝛc. et in palleg.c.vt debitus. Item no.hic licet cū q̄s dimittit̄ de militia in snia ꝺꝫ inseri cā quare dimittitur vt hic:tñ aliqñ nō est necesse:puta si impatoꝛ exautoꝛauit militē.vbi gra:exercitus erat armatus ꝛ paratus ad bellum impatoꝛ dū itueretur p gētes suas dixit:alicui militi vr̄ mihi qꝺ gens nostra bñ sit parata miles voluit se ad aliam partem ꝛ non dedit ei responsum: dixit impatoꝛ quid vr̄ tibi dixit miles videatis illū militē qui stat sicut auis in arboꝛe vt fugiat:impatoꝛ dixit bene dicis verū est.vnde statim iuit ad eū ꝛ accepit ei vexillū ꝛ omia arma lꝫ nō dixerit dimitto te ignominie cā tñ notatur infamia:qꝛ nō refert an aliquis verbis vel factis declaret volūtatez suā:vt.j. de edil.edic.l.quis sit.§.ij.ꝛ.ꝺ.de le.ꝛ senatuscon.l.de q̄bus. in fi.ꝛ ibi no. Itē no.qꝺ nō licet infamibus in vrbē venire nec ire vbi sit pnceps ꝛ ideo excusant̄ ab vrbicis tutelis.ꝛ ita pena est eis premiū nō ratiōe sed occasiōe:vt.j.de excusa.tu.l.ꝛ ciuiles §.ignominie cā.vñ est hec lr̄a in arg.ꝺ scolares studiosos qui ducūt secū diffamatas psonas:nā si impatoꝛ nō vult qꝺ ignominiose psone veniāt coꝛā eo vbi ipse est nec bona personade bet pati secum ire diffamatas psonas.

Ait pretoꝛ qui in scenam.

In superioribus fuit exposita pma causa posita.ꝺ.eo.l.j.quare aliquis infamatur.modo exponitur hic secunda causa.ait pretoꝛ qui prodierit in scenam infamis est:scena est locus publicus vl̄ puatus cā ludoꝝ faciēdoꝝ paratus.nam isti q̄ causa q̄stus ꝛ ppter premiuꝫ in scenā descēdūt sunt infames.vñ sciatis qꝺ si quis locauit operas suas vt pderet in scenā si nō prodijt nō est infamis.itē athlete qui descēdūt in aliquē locū cā pugne faciēde nō sunt infames.itē nec comeliti nec sexustici nec agitatores qui aquā eq̄s spargūt sunt infames.itē designatores locoꝝ non sunt infames.nam istud officiū pꝛo magno officio consueuit indulgeri a principe.hoc dicit iste.§.cū.l.seq.ꝛ pu.se.vsqꝫ ad.§.ait ptoꝛ videatis expōnem lr̄e.[ait ptoꝛ].ꝺ.e.l.j.nam ista vba ponuntur materialiter nō significatiue ꝛ repetitur vt exponant̄ [famosos].i.infames [esse] sub.ꝛ si est miles damnat̄ capite. vt
6 j.de peñ.l.q̄dam respōderūt.†Oꝛ signoꝛi scena est nomē grecū latine est scena obūbꝛatio coꝛtinarū siue pānoꝝ posita in aliquo loco publico vel puato causa artis ludrice exercende:ꝛ ꝺr̄ scena a scenō qꝺ est choꝛda.vñ exēplificamus nos i ludis dibalastelli qui fiunt qñ fit aliqua curia:nā veniūt ioculatores ꝛ ponūt coꝛtinas in aliquo loco ꝛ hūt equos ligneos ꝛ stāt intꝰ coꝛtinas ꝛ faciūt ire caballos ligneos p choꝛdā:ꝛ sic faciūt ludum dibalastelli:ꝛ hūt simul conflictum ministerio eoꝝ:isti tales vbicūqꝫ faciat notātur infamia.nō tñ nego qꝺ etiam si non sit obūbꝛatio coꝛtinarum si tñ faciūt spectaculuꝫ sunt īfames. vñ domini ioculatores qui ludunt in publico cā mercedis habēde:ꝛ dñi:oꝛbi qui vadūt in curiā cōis boñ.ꝛ cantant de dño rolādo ꝛ oliuerio si pcio faciūt sunt infames ipo iure qꝛ mercedis cā ludibꝛiū sui coꝛpoꝛis faciūt:ſꝫ qui sludit cū cytharavl̄ cum sui instrumēto cā amenitatis vt etiam dauid faciebat nō est infamis:ꝛ hoc est qꝺ dicit lr̄a ista si bene intelligat̄. [etiam cōsilium].ſ.solum [puniri debeat] sub.si nō sequat̄ effectus.
7 Oꝛ signoꝛi no.†qꝺ aliq̄ res est adeo turpis vt puniat̄ sola cogitatiōe etiā si nō sequat̄ effect⁹:vt in eo qui locat opas suas vt pugnet cū feris bestijs in arena:qꝛ siue pugnauerit siue nō notat̄ infamia.vt.ꝺ.e.l.j.§.remouet.ſꝫ si aliq̄s locat opas suas cā artis ludrice exercēde ꝛ nō pdit in scenā nō notatur infamia vt hic:ꝛ sic nō punit̄ qꝛ cogitatiōis penam ꝛc.vt.j.de pe.l. cogitatiōis.ꝛ de ista materia no.ꝺ.qꝺ q̄sqꝫ iuris.l.j.i fi.[athletas] sub.qui pugnāt virtutis cā:ꝛ publica autoꝛitate cū fera bestia detēta in ludo qꝺ olim fieri solebat.vt.C.de athletis l.vnica.ꝛ in aut̄.de cōsu.ꝛ.j.ad.l.aquil.l.ſꝫ ꝛ si quicūqꝫ.§.si q̄s in collutatione.ꝛ.ꝺ.titu.proxi.l.j.§.bestijs aūt [hoc facere] Oꝛ signoꝛi hic colligit̄ arg.ex pn.huius.l.qꝺ pugna iure nr̄o est pmissa vt hic ꝛ in palleg.l.est tñ ꝺ arg.C.de act.ꝛ obli.l.negātes.ꝛ quia gladiatores sunt phibiti.vt.C.de glaꝺ.nos dicimus qꝺ pugna est pmissa nō ob.qꝺ ħ dicit ꝺ athletis qꝛ faciebant causa virtutis de ista materia dicaꝫ in.§.si q̄s in collutatiōe.[vt neqꝫ theomelici] dixit Jo.ꝛ nescio qui sint hi nec alij qui sequūtur.tñ pōt dici qꝺ theomelici sunt illi qui oꝛganizāt siue illi qui tubāt:qꝛ os eoꝝ inflatur ꝛ pueri ꝛ rustici valde intuētur eos.sexustici sunt q̄cum sex digitis tāgunt instra ꝛ hūt aliquid cū quo emittūt sonum vt est cellamella.ꝛ isti non sunt infames qñ nō faciūt cā q̄stus si faciūt hoc in camera sua ꝛ ita faciūt anglici cum cythara ꝛ tusci ꝛ apuli in licuo.[neqꝫ exagitatores] qui agitāt vt si perierit nō primatur ꝛ nō habeat nimiū caloꝛis [equis spgūt].ſ.frigiduꝫ vt citi⁹ currant.nā olim fiebat ludus rome in quo hec fiebāt:ꝛ adhuc vt audio dici fit cōstantinopoli.[designatores].ſ.locoꝝ vt fit in italia et i magnis locis qñ fit aliquod coꝛedū.nā de iure debēt esse designatores locoꝝ i curia cuiuslibet magnat̄ vt designēt melioꝛa loca maioꝛib⁹:ſꝫ i gallia nō fiūt iste dsignatiōes locoꝝ:imo quicūqꝫ pōt ire citi⁹ ad tabulā vadit ꝛ ita seruāt etiam gallici scolares in ciuitate ista dum faciūt aliquem coꝛedū:sed nō seruāt bene oꝛdinē iur̄.vt.ꝺ.de oꝛig.iur.l.ij.§.pmus diuus augustus. [datur].i.idulgetur ꝛ isti nō notātur infamia lꝫ specter a multis de pplo:nā ex quo nō hūt premiū non debent hr̄e penā. vt arg.j.de interdic.ꝛ releg.l.relegatoꝝ.in fi.

a

Thletas autem ꝛc.

Ait ptoꝛ qui lenociniuꝫ fecerit.

Signoꝛi vos habuistis.ꝺ.l.j.ꝛ.ij.expositā pmā ꝛ scdām cāꝫ:q̄re aliq̄s infamat̄ hic ponit̄ tertia cā.ait ptoꝛ q̄ lenociniū fecerit. lenociniū facere dicunt̄ q̄ habēt q̄stuaria mācipia.idē est si aliquis habeat questuarias mulieres liberas: dūtamē faciat cā lucri siue hoc facit principaliter siue secūdario: pncipaliter cū ancillas questuarias cōgregat in vna domo ꝛ vadit armatus vt defendat eas ꝛ ducit eas causa questus:ꝛ iste dāt sibi singulis diebus certū q̄d iste est pncipaliter leno.secūdario est leno si caupo vel stabularius esset ꝛ hꝫ ibi duas vl̄ tres puellas que ministrāt intrātibus vinū:iste talis ꝛ si nō directo per mediuꝫ exercet lenociniū.nā omnes tabernarij quasi sunt lenones.nā ꝛ in q̄busdā locis exercentes balnea habēt ibi mulieres q̄videtur qꝺ custodiāt pannos ꝛ aliquid aliud claꝫ faciūt qꝺ omitto isti idubitāter sunt lenones:nō tñ si aliq̄s habet ancillas i officina est infamis.vñ sciat̄ qꝺ si aliq̄s dñ eēt seru⁹ exercuit lenociniū qꝺ liber fact⁹ nihilomin⁹ remanet īfamis. ħ dicit iste §.vsqꝫ ad.§.calūniatoꝛ.[ait ptoꝛ].ꝺ.l.j.i pnci.ꝛ ponūtur ista vba materialr̄ nō significatiue: vt exponant̄.[q̄stuaria mācipia] cā q̄stus faciēdi [gerat] qꝛ tenet i lupanari.[vtat̄] vt qꝛ caupo fuerit:ꝛ ad istud accedit.C.si man.ita fu.ali.ne prosti.l. vl.[siue balneatoꝛ fuerit] vt est ille q̄ tenet stuphā [nō in officina].i.nō in officio deputato vt questū faciāt sed vt cibū et potum pbeant intrātibus iste nō faciūt questum in coꝛpoꝛe suo directo sed per medium sed pbito cibo ꝛ potu aliud seqtur qꝺ omitto:vel dicatis nō in officina est vilis loc⁹ si ipse nō habet eas in coquina sed tenet eas in aula idē est.ſ.qꝺ per mediuꝫ faciūt questum in suo coꝛpoꝛe.[q̄ in seruitute].i. donec fuit seruus exercuit lenociniū [notari].ſ.infamia [ꝛ post libertatem ait] Oꝛ signoꝛi hic signat̄ vnū.ꝺ.ꝛ soluit̄ elegāter.vos habetis hic si aliq̄s dñ erat in seruitute fuit leno ꝛ postea est manumissus

missus: nihilominus eo manumisso īfamis remanet: sed vr̄ q̄d non remanet infamis post manumissionem. nam si aliqua du3 erat in seruitute fuit meretrix ⁊ ea facta libera dimisit esse meretrix infamia non sequit̄ eam. vt. j. ea. l. pe. ad q̄d vos ita dicetis hic loquitur in eo qui peccauit in corpore alieno du3 erat in seruitute quo manumisso nihilominus remanet infamis. l. cōtra. loquitur in ea que peccauit in corpore suo dum erat in seruitute qua facta libera si cessat peccare nō sequit̄ infamia: si dicas que est ratio rn̄. hec est ratio q2 maius crimen est exercere lenociniū q̄ exercere meretriciu3. nam qui exercet lenociniu3 peccat in se ⁊ in alium: sed qui exercet meretriciu3 peccat in se tm̄. vnde magis punitur qui peccat in se ⁊ in aliū q2 facit q̄d alij ⁊ ipse deū offendant: sil'r qui iudicem corrūpit grauius delinquit q̄ iudex qui iniquā fert sn̄iam. nam qui corrūpit iudicē offendit seipsum ⁊ iudicem ⁊ tertiū vnde magis punit̄ vt in auth. vt iudi. sine quoquo suf. §. eos qui.

1 Preuaricator dicit̄ ꝓprie accusator publici iudicij qui accusat non ad cōdemnationē sed ad absolutionē ⁊ dānatus de preuaricatione est infamis.

2 Calumniator dicitur qui falsa crimina scienter intendit ⁊ eo ipso q̄d damnatur est infamis.

Calumniator. Signori in superioribus habuistis de trib⁹ qui notant̄ infamia ipso facto vel ipso iure non expectata sn̄ia s3 q2 aliqui notant̄ infamia non ipso facto vel ipso iure sed per sn̄iam incipit tractare de his qui notant̄ infamia per sn̄iam: ecce si aliquis danatus est calumniā exercuisse notat̄ infamia nec sufficit q̄d ca

1 lumniator † sit: s3 eo ipso q̄d damnat̄ est infamis. Itē preuaricator dānatus de preuaricatiōe est infamis: ⁊ dr̄ preuaricator qui adiuuat vnam parte3 corpore aliam animo prodita causa sua: ⁊ dicit̄ preuaricator a variatione: q2 potius adiuuat aduersam partē animo q̄ sua3 corpore. h. d. iste. §. videatis expositionē littere. [ꝓdita causa sua]. i. illius cum quo est corpore [parte cōsistit] ex vna corpore ex altera animo ⁊ animus preualet vt tantum ex vna parte esse dicat̄ vt subijcit. [quinimo] i. plus tibi dico. [ex aduersa] Or signori dn̄s Jo. ⁊ Azo sup isto. §. ponūt vnā glo. magnā ⁊ satis inordinate: que salua autoritate eoꝝ que maxima fuit nō pertinet ad. §. istū: ego tn̄ dicam ea3 breuiter ⁊ recto ordine. vos debetis scire q̄d tres sunt quoꝝ vnus non est alter: calūniator preuaricator ⁊ tergiuersator: calūniator est qui sciēs falsa crimina intendit: vt. j. ad turpil. l. j. in prin. vn̄ si quis scit te vt innocentē ⁊ per calūniā accusat te vt nocentē ad similitudinē supplicij tenet̄: ⁊ hec pena inferēda est iudicis officio tp̄e ferēde sn̄ie. vt. C. de accu. l. vlt. C. de calū. l. j. ⁊. l. vlt. preuaricator est nomen equiuocū. i. duobus modis dr̄: ⁊ vno modo dr̄ preuaricator qui vera crimina scienter abscondit. verbi gratia: aliquis accusauit te de homicidio ⁊ scit bene q̄d tu cōmisisti homicidiū ⁊ pōt hoc ꝓbare: sed venit ad te ⁊ dicit q̄d si tu vis ei dare. c. lib. q̄d ipse ꝓducet testes de nomine ⁊ oēs positiones tuas cōfitebit̄: iste qui ita colludit cū aduersario dr̄ preuaricator. Itē dr̄ scd̄o modo preuaricator qui vr̄ esse cū republica corpore ne maleficiū remaneret impunitū: mente ⁊ animo est cū facinoroso. vnde hoc casu sententia absolutoria non facit ius si ꝓbetur de collusione ipsius. vt. j. de preuari. l. ꝑuaricationis. s3 si absolueret̄ quis de publico crimine ⁊ non ꝓbaretur de collusione sn̄ia illa facit ius ⁊ in oībus p̄iudicat. vt. j. de accu. l. si cui. §. ijsdē. item sumit̄ preuaricator alio modo: aduocatus cū clientulo suo est corpore sed secreta partis sue manifestat parti aduerse ⁊ ita loquit̄. §. iste.

2 ⁊. j. de ꝑuaric. l. j. ⁊. ij. † tergiuersator est qui accusat te ⁊ das ei pecuniā vt desistat ab accusatione ⁊ isti tres puniunt̄ turp. senatuscon. vt. j. ad turp. l. j. in prin. Or signori nō essent hic plura dicenda s3 recedamus a materia ista ⁊ volemus per aera vt scripsit ħ Jo. ⁊ azo. dicūt ipsi vere calūniator est qui falsa crimina sciēter intēdit: s3 ⁊ censet̄ calūniator qui nō ꝓbat q̄d intēdit q2 eo ipso videt̄ quis calumniator q̄d non ꝓbat. vt. C. de aduo. di. iu. l. j. ⁊. C. de pe. iu. l. j. ⁊ auth. nouo iure. ⁊. j. de testi. l. iij. §. ijdē diuus. sed. l. videt̄ ꝯdicere que videt̄ dicere nō vtiq3 censet̄ ⁊c. vt. j. ad turpil. l. j. ⁊. C. de calū. l. qui nō ꝓbasse. ad q̄d vos ita dicetis hec est regula: qui nō ꝓbat q̄d intēdit calūniari vr̄: fallit in casib⁹ si quis venit ad accusandū iusta de causa: q2 ꝓsequit̄ suā vel suoꝝ iniuriā vt q2 est heres vt vindicaret necem defuncti. vt. C. de calū. l. mater. ⁊. l. seq. qui non ꝓbat: vel minor est: vt. C. de his qui. vt indig. l. iij. §. minoribus.

1 Confessio extraiudicialis qn̄ preiudicat cōfitenti.

2 Actio iudicati vel actio in factū an oriatur ex prima vel ex secunda sn̄ia lata a iudice appellationis.

3 Condemnatus de furto est infamis licet in veritate non fecerit.

4 Infamis efficitur damnatus de furto non autē qui transigit.

Item si quis furti. In superiori. §. posuit de quibusdam qui infamantur per sn̄iam modo ponit de quibusdam alijs: ecce si aliquis suo nomine damnatur furti vel vi bonoꝝ raptoꝝ vel act. iniuriaru3 vel de dolo malo suo nomine vel paciscitur qm̄ videtur fateri de crimine qui paciscit̄ est infamis siue damnatus fuerit furti manifesti vel non manifesti: sed si damnatus act. furti vel alio famoso iudicio appellauerit pendēte appellatione nō est infamis sed si lapsi fuerint oīa tempora appellationis censetur infamis ex die late sententie: licet si appellatio sua ꝓnunciaretur iniusta hodie notetur infamia nō retro. h. d. iste. §. vsq3 ad. §. si quis alieno nomine. videatis expositionem littere. [item si quis furti ⁊c.] Signori hec verba ponunt̄ materialiter non significatiue ⁊ repetuntur vt exponantur. [quoniam] istud refertur ad verbum pactus. [qui paciscit̄]. i. pro eo habetur ac si cōfiteretur crimen qui paciscitur in iudicio de crimine qui accusatur. Alij tamen exponunt quoniam ⁊ intelligitur fateri crimen etiam qui paciscitur extra iudicium ⁊ fuit hec opi. domini Jac. antiqui doctoris. na3 dicebat arg. istius

1 l. † q̄d cōfessio facta extra iudiciū preiudicabat ꝓ cōdemnato reum haberi nisi probet ecōtra. ⁊ pro eo inducebat. C. de proba. l. non epistolis. ⁊. l. nō nudis. ⁊. C. de interdic. matrimonio. l. si tutor. ⁊. j. de proba. ⁊. l. quida3. ⁊. j. de iure fisc. l. in fisci. sed nos dicimus s̄m Jo. ⁊ azo. q̄d confessio facta extra iudiciū non preiudicat ad obligandum. vt. j. de inter. act. l. j. in fi. ⁊ ibi plenius dicetur. ⁊. j. de confes. l. j. ⁊. l. certu3. §. sed si fundus. sed si confessio fiat ad liberandu3 bene preiudicat etiā si fiat extra iudicium: vt in auth. de testi. §. ⁊ licet. vel si fiat adiecta causa: vt j. de proba. l. cum de indebito. in fi. vel si obtineat vicem pacti: vt hic. ⁊. s. de pact. l. tale. non ob. ll. allegate pro opi. dn̄i Jaco. antiqui doctoris: q2 ibi cōfessio facta extra iudiciū nō preiudicat: sed quia persona cui erat directa epistola fraternitatis erat in quasi possessiōe. vnde presumitur pro ea. ⁊ ad hoc facit. j. de proba. l. vlt. [siue non manifesti] ⁊ dicitur fur manifestus qui deprehenditur in furto vel post furtu3: ante tn̄ q̄ perueniret ad locum destinatum: fur non manifestus est qui non deprehendit̄ in furto vel non deprehēditur anteq̄ peruenerit ad locu3 destinatum. vt. C. de fur. l. de his. ⁊. j. de fur. l. ij. ⁊ insti. de ob. que ex delic. nasc. §. furtorum. [prouocauerit.] infra. x. dies. in auth. de app. §. j. [habetur.] q2 nihil ⁊c. vt. j. nil no. ap. pen. l. j. ⁊ q2 per appel. extinguitur ꝓnunciatum. vt. j. ad turpil. l. j. in fi. [lapsa sunt infamis est] signori hec littera legit̄ dupliciter. vno modo sic: si tempora ꝓuocationis lapsa sunt. s. faciēde vel interponēde ⁊ sunt tempora ap. interponēde oli3 annii: vel biēnij hodie infra. x. dies. vt. C. de ap. l. eos qui. in fi. ⁊ auth. ibi signata que incipit hodie. q. d. si cōdēnatus act. furti non appellauit infra tempora statuta ad appellādū ipse retro erit infamis ex die late sententie cōtra eu3: vel potest exponi si aūt omnia tempora prouocationis: scilicet exercende ⁊ persequende. nam qui appellat debet prosequi appellationem infra annum vel ex causa biennium. vt. C. de temp. app. auth. ei qui appellat: ⁊ ideo si cōdemnatus furti appellauit ⁊ non ꝓsequitur app. fingitur retro ex die sententie late infamis esse. [visa]. i. ꝓnunciata [sit] q2 appellauit infra tempus appel. ⁊ bene ꝓsecutus est app. sed iudex app. ꝓnunciauit primā sn̄iam iusta3 ⁊ sic app. iniustā [hodie notari puto]. s. ex die quo ꝓnunciat̄ appellatio iniusta ⁊ cōfirmat̄ prima sn̄ia: non retro. i. ex die late sn̄ie [notat̄]. i. efficit̄ infamis. Unde colligit̄ hic arg. s3 Azo.

2 † q̄d actio iudicati vel actio in factū non ex prima sed ex scd̄a sn̄ia orit̄ lata a iudice ap. ⁊ ad hoc sunt ar. q2 prima sn̄ia cōfirmatur ex scd̄a. vt. C. de vsur. rei iudi. l. ij. ⁊. j. iudi. sol. l. cū apud. Item si testator fecit primum testamentu3 ⁊ legata reliquit: ⁊ postea facit secundum testamentū in quo iubet omnia legata solui relicta in primo testamēto petunt̄ ex vi scd̄i testamēti. vt j. ad treb. l. si quis priore. ⁊. j. de iniust. ru. te. l. cū in scd̄o. ⁊ insti. qui. mo. te. infir. §. posteriore. est tn̄ cōtra. arg. q̄d si ꝓnuncietur bene iudicatū videt̄ per primā sn̄iam cōdemnatus nō per sententiā scd̄am. vt. C. de app. l. eos qui. in prin. ita ibi inuenietis no. s. q̄d actio iudicati vel in factū oriat̄ ex prima: ⁊ prima petatur executioni mādari: ⁊ ideo potestis dicere s3 quosdā ⁊ bene q̄d verū est q̄d dānatus est infamis ex prima sn̄ia non ex scd̄a. sed hic rōne infamie notat̄ infamia ex die late sn̄ie scd̄e confirmātis prima3 sn̄iam. q2 odia restringunt̄ non amplianl̄ vt. j.

3 de lib. ⁊ posthu. l. cū quidā. † Or signori queri cōsueuit quid si aliquis fuit cōdemnatus act. furti. vel iniuriaꝝ iniuste. i. per iniuriam iudicantis q2 nunq̄ fecerat furtū: nunquid erit infamis: dixit Mar. de sua ficta equitate ⁊ bursali propter quas passus est multas verecūdias q̄d nō est infamis: ⁊ quare non: q2 l3 illa sn̄ia faciat ius quantū ad penā cōdemnati non tamen facit ius quantum ad infamia3: ⁊ pro ista sua equitate vr̄ face

re.C.e.l.si furti.⁊.j.de pub.iudi.l.vlt.sed nos dicimus ſm Jo. ⁊ Azo.qd̄ cōdemnatus act.furti notat̄ infamia siue iuste fuerit cōdemnatus siue iniuste.i.per iniuriā iudicātis q: res iudicata pro veritate accipit̄ ex quo non est appellatū.vt.s̄.de statu ho.l.ingenuū.Item q: lr̄a ista dicit indistincte dānatum furti infamē eē.siue fuerit dānatus iuste siue iniuste.vnde vbi ll.nō distiguūt nec nos.vt.s̄.de of.pre.l.iij.⁊.j.de pub.l.de precio.Item q:.l.scripta est que dicit qd̄ non potest facere preses quin damnatum furti sequatur infamia.vt.j.de fur.l.non potest.Item ⁊ alia subtili ratione dicimus qd̄ dānatus furti est infamis siue iuste siue iniuste fuerit damnatus:in infamia que irrogat̄ per snīam non cōsiderat̄ causa sed titulus actionis.s. qd̄ quis dānet̄ famosa act.nec refert iuste vel iniuste vt in preallegl.non pōt.Itē ꝓbatur ⁊ alia rōne qd̄ considerat̄ titulus actionis nō causa:ecce cōuenio te cōdic.furtiua vel certi condi.generali ad furtū qd̄ potest esse.vt.j.si cer.pe.l.certi cōdi.in prin.si damnatus non eris infamis q: in cōditionibus cessat ignominia.vt.j.de act.⁊ obli.l.cessat.ergo cōsideratur titulus actionis non causa.non ob.ſm Jo.⁊ azo.⁊ nos.l.si furti.q: ponimus ita exemplū in.l.illa mulier subtraxit rem furtiue mihi non egi act.furti ꝯ eam.sꝫ cōueni ipsaꝫ act.ad exhib.⁊ rei ven. ipsa fuit cōdemnata vt exhiberet ⁊ restitueret:q: non restituebat petij vt iudex deferret mihi iusiuran.in litē iudex detulit mihi ⁊ non taxauit ⁊ ita iuraui in imensuꝫ ⁊ ita fuit durius dānata non erit infamis:q: nunꝗ̄ dictum est qd̄ cōdemnatus ad exhi.vel rei ven.notet̄ infamia:q: non cōnumerant̄ inter act. famosas.s̄.e.l.j.Sed denuo quero quid erit in tali casu vt accidit tota die:inferior ꝑsona accusat̄ de furto a superiori persona:vt domini qui accusant seruientes suos postꝗ̄ recedunt ab eis.ille indubitāter non cōmisit furtū:sed videns dominuꝫ potentiorē vt euitet litem dat ei aliquid vt desistat:nūquid est infamis:vr̄ qd̄ sic:vt hic dr̄ in.l.quoniam.⁊.h.d.Jo.⁊ pro eo est arg.q:.l.sic scripta est.vnde dꝫ seruari ꝗuis dura sit. vt arg.j. qui ⁊ a quibus.l.ꝓsperit.sꝫ vos ſm Azo.dicatis qd̄ nō est infamis q: vr̄ permissuꝫ a iure.vt arg.j.de ali.iu.mu.cau. facta.l. itē si res.§.item q: fieri pōt.nec ob.l.ista quoniā.q: intelligit̄ si paciscatur pro pecunia vt.j.e.l.furti.§.pactus.⁊ sic ex predictis apparet qd̄ quantū ad infamiā irrogandā maioris auto-
4 ritatis est sententia ꝗ̄ trāsactio:† q: infamis efficit̄ damnatus de furto:sed qui trāsigit non est infamis.Sꝫ denuo quero qd̄ si aliquis fuerit cōdemnatus act.famosa appellauit:nunquid appellatione pēdente poterit admitti inter alios litigātes ad testimoniū.vr̄ qd̄ non q: dānatus est infamis.vnde lꝫ appellauerit appellatio dꝫ ꝓdesse sibi ꝯ suum aduersariū non contra alios:q: res inter alios acta ⁊c.vt.C.res inter ali.ac.in rubro ⁊ in nigro.sꝫ certe nos dicimus q: per ap.extinguit̄ ꝓnunciatum.vt.j.ad turp.l.ij.qd̄ non est famosus.vt.s̄.dixi:⁊ ideo ap. pēdente admittit̄ ad testimoniū ꝯ alios:nec ob.quedaꝫ.l.que vr̄ velle qd̄ ap.nihil operat̄ postꝗ̄ res transiuit in vigorem rei iudicate.Item q: ibi res fuit ablata iudicis officio nō remedio app.vel iure actionis.

1 ¶ Cōdemnatus de furto noīe alieno nō efficitur infamis.
2 Actiones penales dantur cōtra heredes lit.cōtest.vel inquātum ad eos peruenit.

f **Urti accipe ⁊c.**

Si quis alieno noīe. In superiorib' habuistis si quis cōdemnat̄ furti vel alia act.famosa suo noīe notat̄ in-
1 famia† in isto.§.dicit̄ qd̄ si quis alieno noīe cōdemnat̄ actio.
a furti:non notat̄ infamia ^a siue sit ꝓcura.siue tutor vel curator: siue heres furis.Itē nec ipse dn̄s notat̄ infamia maxime si ab initio dn̄s egit causam per ꝓcur.h.d.iste.§.videatis expōneꝫ lr̄e.[nec ꝓcur.meus].s.dn̄ cōueniebar furti[nec tutor].s.pupilli qui ꝯueniebat̄ furti nā pōt furtū cōmittere si est proximus pubertati.vt.j.de reg.iur.l.pupillus[vel heres.]sed qūo pōt
2 dari act.furti ꝯ heredē cū sit penalis.rn̄.hic lis erat cōtest. †⁊ penales actiōes dant̄ ꝯ heredes lit.ꝯte.vel inquantuꝫ ad eos peruenit:vt insti.de ꝑpe.⁊ temp.act.§.non tn̄.⁊.C. ex delict.de func.l.vna.[nec ego].s.dn̄s notabor infamia.[ab initio] scꝫ maxime.naꝫ idem ⁊ si ex postfacto interueniat ꝓcur.[agitata est].s.actio furti ⁊ vi bonorꝫ raptorū.Unde ex.§.isto colligetis talē practicā qn̄ estis amicus alicuius qui cōuenit̄ act.furti vel vi bo.rap.debetis ei cōsulere qd̄ ꝑ se nō vadat ad sui defensionē sꝫ mittat suū ꝓcur.vel defensorē q: si iret ⁊ damnaret̄ esset infamis:sꝫ si ꝓcur.vel defensor vadit ⁊ cōdemnat̄ non est infamis ꝓcur.q: damnat̄ alieno nomine nec ipse dn̄s:q: nō est dānatus maxime si ab initio litigauit ꝑ suū ꝓcur.⁊ ex lr̄a ista colligebat ar.Mar.ꝑ sua opi.q̄ dicebat qd̄ si iteruenit ꝓcur. ab initio ante lit.cōtest.qd̄ ꝓcur.dꝫ cōdemnari.sꝫ si interuenit

a ¶ Non notat̄ infamia. vnde si quis dubitat ꝯdēnari in actōe famosa ꝯsiliū est qd̄ litiget ꝑ ꝓcuratoreꝫ ⁊ euitabit infamiaꝫ vt hic qd̄ dicit eē mirabile Bar. hic.

post lit.cōtest.non dꝫ cōdēnari.j.e.l.si seruus.sꝫ ſm Jo.⁊ azo. eius opi.nō est bona:imo dicimus qd̄ siue ꝓcu.interueniat ante lit.ꝯtest.vel post qd̄ non dꝫ condēnari dn̄s sed ꝓcura. vt.C. de sen.⁊ iterlo.om.iudi.l.j.⁊ quia nihil arbitramur ⁊c.vt.C.de ꝓcur.l.nihil arbitramur.⁊ respōdet ad lr̄am istam ⁊ ad.l.si seruus.qd̄ subaudimus hic maxime ⁊ ibi q: idem si interuenit ꝓcura.ex postfacto siue ab initio.

Pactus inquit. In superioribus habuistis sicut dānatus furti et vi bonorꝫ rap.⁊ iniuriarū notatur infamia:ita pactus ꝑdictis actionib' notatur infamia.in.§.isto dr̄:qualiter intelligat̄ pactus:⁊ certe pactus intelligitur trāsigendo dando pecuniā:qm̄ videt̄ cōfiteri de crimine:sꝫ si aliquis paciscatur gratis ipse nō notat̄ infamia:nō em̄ interdicitur alicui qn̄ possit precibus impetrare ne famosa actio conueniatur:sed ⁊ si aliquis iussu pretoris transigit nō notatur infamia.verbi grā.Cōuenitur quis furti vel vi bonorꝫ rap.iudex diligit eū.vn̄ dicit ei ꝯcordes te cuꝫ eo:dicit ipse nō facerem si deberē ꝑdere quicq̄d habeo in mundo:dicit iudex volo qd̄ ꝯcordes ⁊ des ei.x.lib.ne ꝑcedat in accusatione.hoc casu iste nō notatur infamia:sed ⁊ si quis cōuenitur famosa actio.⁊ defertur ei iusiurādū ⁊ iurat se nō fecisse furtum nō notatur infamia:q: videt̄ purgasse suā innocentiā per iusiurandū.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere. [pactus inquit] scꝫ ꝑtor.vt.s̄.e.l.athletas.in fi.[pactus est] scꝫ transigendo aliquo dato q: trāsactio nō procedit ⁊c. vt.C. de transac.l.transactio.⁊ idem si aliquid dedit loco precij.vt.j. de calum.l.⁊ generaliter[inhumanū est].i.valde iniquū esset [approbauit].i.excusauit.Or signori in.§.isto not.plura no. ⁊ statim in ꝑn.huius.§.no.qd̄ quedā gratis lꝫ facere que non licet facere nō gratis:q: gratis lꝫ pacisci ne quis cōueniatur actio.famosa vt hic:⁊ ad istud ꝯcor.j.qd̄ me.cau.l.isti quidem. in ꝑnci.⁊.j.de iure fis.l.in fisci.Item no.qd̄ iussus iudicis excusat.vt.j.de mi.l.ait pretor.§.permittitur.⁊.j.de reg.iur.l.q̄ iussu.⁊.C.qui admit.ad bono.posses.l.bonorum. Item not. qd̄ lꝫ alicui purgare innocentiam suam iureiurādo vt hic. ⁊ ad hoc facit de iureiuran.l.duobus.§.idem iul.⁊.C.de his q̄ ad eccle. confugi.l.presenti.§.penul.

1 ¶ Casus in quo actio mandati cōtraria infamat.

Mandati condēnatus. Non solū dānati predictis actionibus que sunt ex delicto sunt infames imo et condēnati actio.que sunt ex cōtractu vel quasi: ecce si aliquis condēnat̄
1 directa act.mandati notat̄ infamia† itē qui cōuenitur cōtraria act.mandati ⁊ condemnatur in casu est infamis.verbi gratia:mandauisti mihi vt fideiuberem pro te in.c.fideiussi q: nō soluebas cōuentus pro te solui:ago contra te vt prestes mihi indēnitatem:si cōdemnaris in hoc casu mihi:quia condemnaris de fide rupta eris infamis: sic ergo qui condemnatur suo nomine est infamis:qui alieno nomine damnatur non est infamis vt heres: sed interdum heres notatur infamia si cōdemnatur suo nomine propter dolum suum:⁊ q: rem depositaꝫ maliciose non restituit vel in mandato male versatus est:non aūt tutele vel actio.pro socio heres suo nomine damnari potest q: heres non succedit in tutelam vel in societatem:sed tantum in es alienū defuncti: apparet ergo ex predictis qd̄ si quis est cōdemnatus predictis actionibus directis notatur infamia nō si cōtrarijs q: in directis de perfidia agitur in cōtrarijs de calculo qui calculus vix sententia potest dirimi:licet aūt in actionibus que descendunt ex delictis damnatus ⁊ pactus notetur infamia tamen in actio.que descendunt ex contractibus infamia notatur dānatus non pactus:q: ex istis causis non est ita turpis pactio sicut ex superioribus.h.d.iste.§.videatis expositionem littere.[mādati cōdemnatus].s.directa non ꝯria.vt j.e.l.in fi.⁊ no.qd̄ Ulp.cōuertit hic ordinē:q: in prin.huius titu.primo posuit de act.pro soc.hic primo ponit de actio. man. [te cōdemnauero].i.cōdemnari fecero: q: nemo condemnat aduersariuꝫ suū cū non possit esse iudex in sua causa ꝑpria ;vt C.ne quis in sua causa propria iudicet:vel ius sibi di.l. vnica. [facio]⁊ est hic speciale lꝫ regulariter actio pro so.sit directa ⁊ cōtraria hincinde ⁊ mādati actio sit directa ⁊ ꝯria actio tutele ⁊ depositi.vnde regulariter directe infamāt si quis damnatur in eis ob dolum non si ob culpam:vt institu.de suspe.tuto. §.suspectum.sed contrarie act.non infamant.vt in fi. huius.l. sed fallit in act.mandati contraria:q: in casu infamat quia in ea queritur de perfidia vt hic.[male versatus sit] q: reꝫ depositam fecit deteriorē:vel q: non vult eaꝫ restituere[defuncti.] i.vt soluatur id qd̄ debetur act. tutele vel pro socio. nam tutela finitur morte tutoris:vt insti.quib.mo.tu.fi. Item' societas soluitur morte:vt.j.ꝑ socio.l.acti.distrahitur.§.morte [sed de calculo].i.de cōputatione.q.d.si depositarius agit contraria act.depositi

act. depositi q: impedit in re deposita z conuentus dicat se velle computare qd debet reddere non est perfidia sed querit de calculo vt hic[que ex cotractu].s. vel quasi vt actio pro socio z tutele[sint].s. quedam: vt.s.e.l.j. ibi qui pro socio zc. [non notatur] quare non: certe hec est ratio merito zc. [q ex superioribus].s. furti vi bonoz raptoz z iniuriaruz: z de dolo malo in quibus non soluz damnatus sed etia pactus est infamis. vt.s. eo.l. athletas.§. vlt.

1 Allegare ignorantiam licitum est ad commodum ignorantis hoc dicit.

2 Mulier quare debeat abstinere a scdis nuptijs per annum.

GEnero inquit mortuo. In superioribus sunt exposita queda verba edicti pretoris posita.s.e.l.j.

1 † Hic ponunt z alia verba pretoris suprapposita vt exponant si aliquis scies non ignorans generuz suum mortuum infra tps luctus tradit filia sua quam hz in potestate nuptui notat infamia: sed si elapso tpe luctus incepit scire generu mortuuz eode die poterit alij eam nubere cu ipsa eo die vestes lugubres sumere z deponere possit. vnde sciatis qd vxor debet lugere virum sed viri non compelluntur lugere vxores: vnde statim possunt aliam vxorem accipere. Ite sponsa non tenet lugere sponsum: z licet vxor debeat abstinere a secundis nuptijs infra tempus luctus tn solet impetrare a principe vt infra tempus luctus possit nubere alij z lz mulier non possit nubere infra tps luctus tamen pot ohere sposalia. Ite liberi non tenent lugere paretes vel ecotra: z ideo possunt cotrahere nuptias cras filie alicuius si hodie pater eoz moriatur. Sed nunquid mulier hz maritu talem que non dz lugere: nunquid pot statim nubere: certe non: sed dz abstinere a scdis nuptijs infra tps luctus ppter turbationem sanguinis vitandam: sed si aliqua mulier edidit partu infra tps luctus statim poterit alij nubere: z qui sunt illi qui lugeri no debet: certe hostes z damnati crimine perduellionis: z qui laqueo se suspendunt: z qui sibi morte cosciuerunt metu criminis non tedio vite: sic ergo si mulier est sui iuris dz abstinere a scdis nuptijs p annu: z si non abstinet notat infamia. Ite qui scies mulierem esse infra tps luctus ducit eaz in vxore notat infamia: secus si ignorauit q: si tuc fuit ignoratia facti non notat sz si fuit ignorantia iuris notat infamia.h.d. ista.l. cu tribus.ll.seq. vsq ad §. excusatur. videatis expositione lre. [ne ignorantia].s. facti secus si iuris: vt.j.e.l. liberorum.§. notat. z.j. de iur. z fac. igno. l.ij. [puniat.] Or signori in prin. hui9.l. no. qd punit qui deliquit scies non ignoras vt hic: z ad hoc cocor. C. de tabu.l. generali. z.j. de publi.l. cum qui. in prin. z.§.j. z.j. de act. emp. z ven. l. tenetur. in prin. z hoc intelligatis de ignorantia pbabili: secus si est improbabilis: vt.j. ad velle.l. quaq. in princ. z.j. loc. z coduc.l. item querit. in prin. Ite fallit in casibus in quib9 punitur ignoratia facti q: no liberaret a pignoraticia cotraria. vt.j. de pig. act.l. z si tutor.§.j. in fi. item fallit vt.j. ad.l. aquil.l. scientia.§. qui cu aliter. ite fallit in preposito carceri qui tenet de ignorantia. vt.j. de cust. z exhi. reo.l. carceri prepositus[sed cum tempus luctus] idest spaciu anni: vt.C.e.l. decreto. z dicit tps luctus non q: continuo debeat lugere virum per annu sed q: dz tristis esse z a scdis nuptijs abstinere. vt.C. de scdis nup. l.j. [ignorati cedet] vnde no. tps cotinuum ignorati cedere vt hic. z.j. de iur. fac. igno.l.j. in prin. secus est in vtili: vt.j. de edil. edic.l. cu sex. z est dria inter cotinuu z vtile tps: cotinuum tps est in quo numerant dies feriati z non feriati: vtile tps est in quo non coputant dies feriati sz iuridici tantu. vt.j. de diuer. z tem. pre.l.j. z.j. quis ordo in bo. poss. ser.l.ij.§. dies. [si post legitimu tps].s. annuz: vt.C. de scdis nupt.l.ij. [ipsa lugubria] i. tristem habitu forte nigras vestes vt hodie faciunt de cosuetudine: sed istud hodie est correctu. C.e.l. decreto[non copellu tur.] Or signori in lra ista notat fallacia amphibologie: q: legitur duobus modis. vno modo vere: alio modo false: legitur hec littera vere vt sint due dictioes seu oratioes hoc modo: viri non copellunt lugere vxores: z sic viri est casus noiatiui pluralis: vxores casus accusatiui pluralis: na sponsi.i. mariti nullus luctus est. similis expositio est.j. de spo.l. oratio. vel pot legi hec lra vt dicat falsuz: z hoc pro incotinetibus mulierib9 vt dicat qd vxores non copellunt lugere viros sed statiz possunt cotrahere scdas nuptias. item viri non copellunt lugere vxores suas: z sic vtraq dictio viri z vxores sunt casus nominatiui pluralis: sed hoc est falsuz vt dixi. z probat. C.e.ti.l. decreto. z.C. de sec. nup.l.j. nec miru nam in multis casibus deterior est coditio feminaru. vt.s. de stat. ho.l. in multis. [nubere liceat] z tuc nubit sine pena infamie z non patitur alias penas quas patiuntur alie mulieres. vt.C. de secu. nup.l.iij. sed z post infamia pot impetrare remissione infamie a principe mulier z valebit tale rescriptuz q: mulieri prodest z alteri non nocet: si dicat non obstante tali.l. vt.C. de preci. impera. offer.l. rescripta. z simile not.s. de se.l. vlti. z.C. ad tertullia.l. si qua. [sponsam] que est quando contraxit matrimonium per verba de futuro non de presenti. vt.j. de spon.l.j. z.j. de regu. iur.l. nuptias. [no nocet] q: qd prohibeatur contrahere scdas nuptias infra tepus luctus est odium: z odia sunt restrigenda zc. vt.j. de libe. z posthu.l. cum quidam. [non est] nam liberi non tenentur lugere parentes nec ecotra. vt.j.e.l. parentes. z.l. vlt. in princi. [lugeri non oportet.] puta pugnator patrie z alij plures: vt.j. de religio. z sumpti. fune.l. minime. z.j. pxi.§. no solent. [sanguinis:] scilicet vitandaz: z qualiter istud intelligatur.j. subijcia. [perduellionis] qui dicuntur hostes. vt.j. de ver. signi.l. quos nos hostes. z vocantur perduelliones qui accusati de crimine qd comiserint in principem vel in rem publicam per duellum habebant se necesse defendere. [sed mala cosciencia] idest ob penam facti criminis euitandam. vt.j. de bo. eoru qui mor. sibi consci.l. vlti. [infamia notabitur] idest nisi primo peperit: vt s. proxi.§. [sed facti.] vt.s.e.l. genero.

2 † Or signori queritur hic que est ratio quare mulier debet abstinere a secundis nuptijs per annum: dixit. M. ne turbatio sanguinis perduceret q: moritur hodie maritus precedenti die impregnasset eaz: vt hic z.C. de repu.l. consensu. sed nos dicimus qd hec non est ratio: q: si esset ista ratio iam non abstineret per annu: satis esset si abstineret per tres vel per quattuor menses: q: appareret si conciperet ex primo vel scdo marito. vt.s. de sta. ho.l. septimo. vnde dicimus qd illa est ratio quare mulier abstineret per annum ne sinistra suspitio oriatur de muliere scdo marito. vt.C. ne fi. do. dentur.l.ij. na si mulier statiz mortuo viro nuberet vt faciut vltramotane: qn faceret aliquid scdo marito diceret statim tace meretrix q: habuisti talem virum z statim scda die nupsisti: vnde si nubit infra tps luctus tenet matrimoniu: sz punitur festinatia: vt.C. de sec. nup.l.j. z hec ro reddit in aut. vt muli.§. vnum. vnde no. aut mulier hz maritu tale quez dz lugere z dz abstinere per annuz: vt in.l. liberoz. est maritus qui non dz lugeri. z non est ratio turbatio sanguinis sed ne oriat suspitio sinistra secudo marito. z hoc est veruz iure romanoz ita seruatur in ciuitate nostra: iure canou. mulier statiz viro mortuo nubat: vt extra de secundis nup.c. cum scdm.

1 Iberorum autem zc.

Excusatur qui iussu. Hic ponuntur queda verba pretoris posita s.e.l.j. vt exponantur: z in.§. isto dicit: si quis iussu eius in cuius potestate est ducit in vxorem eam que infra tps luctus nubit ipsa excusat ab infamia: z pater notatur infamia: z merito q: ille qui obtemperauit venia dignus est: sed z si filius iussu patris in cuius erat potestate: duxit eam que erat infra tempus luctus lz eo liberato a patria potestate eam retineat non notatur infamia: sed quid si filius duxit proprio motu vxo. z postea pater sciuit eam esse infra tps luctus z ratum habuit: nunquid pater notatur infamia: certe non: sed z si aliquis contraxit eode tpe bina sponsalia alieno noie non notat infamia nisi noie eius costituerit que habuerit in potestate: sz z si quis filium vel filia patit eode tpe costituere bina sponsalia notat infamia q: ipse videt costituere: z est intelligenduz eodem tpe non habito respectu ad initiu sponsalioz sed si in fide tps concurrunt. sz z si quis sponsaz alterius ducit notat infamia: sed z si quis sponsalia vel nuptias costituat cum ea qua in vxorem non pot ducere notat infamia. h.d. iste.§. cum.l. seq. z princ. se. vsq ad.§. ex promisso. videatis expositione littere. [notat] scilicet infamia: vt.s.e.l.j. in fi. [dignus est.] Unde not. qd filius dz obtemperare patri seruus dno z si obedierit excusat: vt hic. z.s.e.l. furti.§. qui iussu: q: velle non creditur zc. vt.j. de regu. iur.l. velle. z.l. nam ad ea. sed hec in atrocioribus criminibus fallit: vt.j. de actio. z obliga.l. seruus. z in prealleg.l. nam ad ea. z.j. de bo. dam.l. vlti. in fi. [notatur.] Unde not. qd pater nec dns filium vel seruu debet pati delinquere nedu iubere qd delinquat si possunt phibere als tenent vt hic. z.j. de nexa. acti.l.ij. z ad.l. aquil.l. scientia. in princ. [non notabitur].s. pater: pretor enim zc. [retulit] Unde no. initiuz fore spectandum vt hic: z dixi.s. de origi. iur.l.j. item not. qd licet ratihabitio retro trahatur z mandato comparetur etiam in delictis: vt C. ad macedou.l. vlti. fallit tamen hic q: ratihabitio retro non trahitur causa vitande infamie: sic z als.s. de offi. pcon. z leg. l. obseruandum. in fi. z.j. comunia pre.l. receptum est. z.j. de acqui. here.l. si quis mihi bona.§. iussum. [qd ait pretor].s.e.l.j. in fi. z ita no. qd non spectamus initiuz sed euentu: sic z als. C. ad.l. iul. de adul.l. eum qui. sic z als spectamus initiu non euentum.j. de nego. gest. sed an vltro.

1 Cōpromitti potest de causa famosa.
2 Sententia arbitri non est per omnia sententia.
3 Arbitria redacta sunt ad instar iudicioꝝ in omnibus in quibus non inuenitur in iure aperta differentia.

q **Uid ergo ⁊c. Ex cōpromisso arbiter.** Signori hic incipit tertia pars huius tituli. que durat vsq ad fi. titu. ⁊ in prin. huius titu. sicut dixi totum textū huius tit. habuistis ⁊ abinde citra vsq ad. §. istū habuistis glossas iuriscon. qui exposuerūt totū textum huius tit. modo circa hāc materiā formant plures qōnes ⁊ decidunt ⁊ adijciunt quedā que dicta non fuerunt: ⁊ in †. §. isto formatur questio talis super act. famosa descēdenti ex delicto vel ex ꝯtu volebam te cōuenire coram iudice: tandem cōpromisimus in arbitrū: arbiter pro me contra te pnunciauit nunquid eris infamis: rūdet iurisicon. qd non: qz sentētia arbitri infamiā non facit† qz nō per omnia sña arbitri est sña. h. d. iste. §. videatis expositionē lr̄e. [ex cōpromisso arbiter] sub. assumptus. Or signori videbatur ꝯ. duab' rōnibus ⁊ primo ratione tali certuz est qd arbitria sunt redacta ad similitudinem iudicioꝝ. vt. j. de arbi. l. j. ⁊. C. de iudi. l. rem non nouam. ⁊. C. de arbi. l. ne in arbitris. in princi. igitur si sña iudicis lata cōtra aliquē ex causa famosa suo nomine īfamat: vt. ꝯ. e. l. j. ⁊. l. athletas. in fi. ita ⁊ sña arbitri.† ad qd vos ita dicetis: arbitria redacta sunt ad similitudinem iudicioꝝ in oībus in quibus non inuenitur in iure aperta differentia: sed hic inuenitur qz sententia iudicis infamat: vt. ꝯ. e. l. j. sed sña arbitri nō: vt hic. ⁊. j. de arbi. l. non distinguemus. §. iulia. ⁊ est ratio qz sña iudicis est per omnia sña: que si est cōdemnatoria parit act. vt. j. de re iudi. l. miles. §. iudicati. si est absolutoria parit except. vt. j. de re iudi. l. si quis. ⁊ per totum. ⁊. C. de re. cre. l. j. inde est qd a sententia iudicis potest appellari: vt. C. de appella. l. ⁊ in maioribus. vnde si aliquis a sentētia iudicis non appellauit sibi imputet ⁊ ideo notatur infamia qz videtur sententie acquieuisse: vt. C. de postu. l. j. sed sententia arbitri non est per oīa sentētia: qz si est sententia cōdēnatoria vel absolutoria non datur actio vel exceptio sed petitio pene: inde est qd ab ea appellari non potest: vt. C. de arbi. l. j. igitur non potest ei imputari qui succubuit per sententiam arbitri si non appellauit. Sed denuo scda ratione videtur cōtra. ⁊ vr̄ qd ista questio non possit pcedere. qz de famoso iudicio non pōt in arbitrum cōpromitti: vt. j. de ar. l. non distinguemus. §. iul. ad qd vos ita dicetis licet de famoso delicto non possit cōpromitti in arbitrum: vt in. l. contraria. de famosa act. puta tutele ⁊ de similibus potest cōpromitti vt h. vel pōt dici sic: si cōpromittitur in arbitrū super famosa act. eius sña non infamat: ita si cōpromittitur in arbitrū sup act. famosa descēdēte ex delicto vel ex ꝯtu non infamat qz non pōt cōpromitti de famoso delicto. vt in. l. contra. vel potest dici de famoso delicto vt in iudicem non potest compromitti vt ibi: sed vt in arbitriū tantū sic vt hic. nam arbiter cognoscit de ciuilibus qōnibus non de criminalibus sicut nec de liberali causa. vt. j. de arb. l. nō distinguemus. §. de liberali. vel potest dici arbiter cognoscit more iudiciario de famoso iudicio cū agitur criminaliter als secus si ciuiliter vt ibi nā arbitroꝝ duo sunt genera. vt. j. de arbi. l. societatē. §. stari. et arbitrator qui nō cognoscit more iudicioꝝ. vt. j. queadmodū te. aper. l. j. ꝯ. de leg. ij. l. j. ⁊ j. loca. ⁊ cōduc. l. si in lege. ⁊. l. si merces. ⁊. C. de ꝯhen. emp. ⁊ vē. l. pe. ⁊ sic loquitur predictus. §. societatē.

1 Infamis quis nō est de iure ꝫ de facto p interlocutoriā seu simplicē iudicis nunciationem.
2 Sententia diffinitiua in quibus differat ab interlocutoria.
3 Infamia facti quibus modis irrogetur.
4 Infamia iuris quibus modis irrogetur.

Quantū aūt ad infamiaz. † In. §. isto formatur talis questio an quelibet sña iudicis lata super famosa act. infamet ⁊ respondet iurisicon. qd refert quantum ad infamiaz irrogandā inter sñam interlocutoriā ⁊ diffinitiuā: qz sña interlocutoria non irrogat infamiam licet famam aggrauet. sed sententia diffinitiua irrogat infamiam. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere [quantū ad infamiam.] scilicet irrogandam vel non. [pronunciatum sit] sub. per sententiam diffinitiuam [sunt elocuta] sub. iudices sine cause cognitione [infamia]. s. iuris [non irrogatur] sub. sed infamia facti sic.† Or signori in. §. isto no. quod sententia diffinitiua non fertur sine cause cognitione sed interlocutoria sic vt hic: ⁊. C. e. l. interlocutio. ⁊. l. verbum. Item in alio differunt quia sententia diffinitiua non reuocatur sed interlocutoria sic: vt. j. de re iudic. l. j. ⁊. l. qd iussit. itez per interlocutoriam non irrogatur infamia iuris: sed facti sic: quia fama illius est grauata apud bonos ⁊ 3 graues.† Unde not. qd infamia facti irrogatur tribus modis. vno modo cum iudex interloquitur contra aliquez dicendo re forma te ad frugem melioris vite. Item dum dicit calumniator es tu: vel sicofantis es tu. vt. j. e. l. ob hec verba. ⁊. C. eo. l. interlocutio. ⁊. l. verbuz. Item irrogatur secundo modo infamia facti si parens dixit filium meum talez quia veneno voluit me extinguere euz exheredo ⁊ talem mihi instituo: ex istis verbis non notatur filius infamia iuris: sed infamia facti.: quia eius opinio grauatur apud bonos ⁊ graues. vt. C. eo. l. ea que. ⁊ scitis quid vult dicere qd opinio eius grauatur apud bonos ⁊ graues certe hoc modo: stant homines in triuijs ⁊ vnus dicit alteri quid credis tu de illo: dicit ipse nescio quid credam: certe tu debes credere de eo malum. nam alia die eram coram iudice potestatis ⁊ iudex dicebat ei qd erat calūniator: dicit alter non credam amodo de eo ita bonum sicut faciebam. Item irrogatur infamia facti tertio modo cum aliquis damnatur actio. turpi. puta condictio. furtiua: que non infamat tamen turpis est: quia in omnibus condictionibus cessat infamia. vt j. de actio. ⁊ obligatio. l. cessat. Item interdictum vnde vi non infamat tamē turpe est vt. j. de vi ⁊ vi armata. l. neq. vnde si aliquis damnatur turpi act. non famosa vt condictio. furtiua vel interdicto vnde vi non efficitur infamis infamia iuris sed facti sic: vt. j. de obseqijs. l. ij. ⁊ ideo vetitum est in. l. qd sicut liberti non debent instituere famosas acti. aduersus patronos ita 4 nec turpes: vt. j. de dolo. l. nō debet. ⁊ infra de obsequijs. l. ij.† Est infamia iuris ⁊ ista irrogatur tribus modis: irrogatur ipso iure idest sine iudicis sententia ipso facto) eo ipso qd quis facit rem phibitam: sicut est aliquis exercet lenociniuz vel ignominiose dimittitur de exercitu vel si mulier nubit infra tempus luctus vel si prodijt in scenam: vt supra eo. l. prima. in princip. ⁊ in fi. ⁊. l. secunda. in fi. cum. l. sequen. Item irrogatur secundo modo infamia iuris per sententiā sicut est damnatus furti vel iniuriarū vel actione directa pro socio vel si damnatur de publico iudicio: vt. ꝯ. e. l. j. ⁊ hoc est verum si damnatur quis a iudice secus si ab arbitro. vt. ꝯ. proxi. §. habuistis. Item irrogatur infamia iuris tertio modo ex genere pene sicut est cum aliquis adducitur sine cause cognitione per capillos coram iudice ⁊ iudex dicit ei male veniatis ⁊ ipse tremet ⁊ non dicit aliqd ⁊ iudex precipit nūcijs qd stricte ligent ei manus ⁊ ducant eū per omnes vias ciuitatis ⁊ fustibus eum cedant: hic ictus fustium irrogat infamiam iuris. vt. j. e. l. ictus fustium: et ista infamia habet multos effectus quia non potest postulare p alio licet interdum pro certis personis possit. vt. ꝯ. titu. pmo. l. ij. §. ait. Item est secundus effectus quia repellitur ab honoribus ⁊ dignitatibus: vt. C. de digni. l. neq. item repellitur a testimonio: vt. j. de testi. l. tertia. §. lege. fallit in criminalibus excep. j. ad legē iul. maie. l. famosi. ⁊. C. de digni. l. nullus. nō tamen habent repelli ab oneribus quia infamia non debet eis esse premio. vt. C. de infamibus. l. j.

1 Pena corporalis si pro pecuniaria vel alia corporali grauior imponitur infamia nō notatur reus secus si pecuniaria grauior siue criminaliter siue ciuiliter ageretur. h. d.
2 Pena quando possit augeri vel minui per iudicem.
3 Relegatus nūquid recuperabit veterem honorem.

1 **Pena grauior.** Signori. §. iste continet in se quattuor dicta: verūtamen principaliter ponit duos casus: tamen primum dictum est generale ⁊ est tale: si iudex condemnando imponat alicui grauiorem penam q̄ debeat: imponendo penam corporalem cum debeat imponere penam pecuniariam estimationem illius non ledit id est non infamatur. Secundo huius edicti generalis ponit exemplum: iudex debebat te mulctare in certa parte bonorum tuorum ⁊ ipse condemnauit te imponendo tibi penam corporalem relegando te: hic videtur tibi remissa infamia: quia super ea videtur transactum. Tertio dicitur quod secus est si pro minori pena pecuniaria imponitur maior pena pecuniaria. verbi gratia. conueniebam te actione furti non manifesti et ita iudex debebat te condemnare in duplū condēnauit te in quadruplum: hic non remittitur tibi infamia. Quarto iurisconsultus redit ad primum dictum et dicit licet pena pecuniaria aucta sit: tamen si pro pena pecuniaria imponitur maior: scilicet pena corporalis infamia videtur remissa: et super ea transactum. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [estimationem conseruat] scilicet famam que est illese dignitatis. vt. j. de varijs ⁊ extraordinarijs cognitionibus. l. cognitionum. §. estimatio. et hoc nomen estimatio ⁊ fama sunt synonima sicut ensis mucro et gladius. et sicut as et libra. [et responsum] et hucusq durat primum dictum generale. [vtputa] modo ponit exemplum dicti primi generalis. [sed si] incipit tertium dictum [debuit] sub. sed ex furto non manifesto in quadru-

a Sed interlocutoria sic. Adde nūqd causa cognita debeat fieri reuocatio interlocutorie. vid no. Bal. i. l. post sniaz. C. d sen. ⁊ iter. om. iu. vbi ponit dis tinc. aut loq mur i interlocutoria modi ci preiudicij ⁊ tūc possit reuocari sine cause cognitiōe. l. ꝫ si interpellatur. §. ⁊. l. diē pfer re in princi. l. qualē. §. fi. ff. de arbi. aut ē grauis piudi ij reuocatio ⁊ tūc nō fiat nō citata pte . j. d cau. pos. ppri e. l. naz ta diuus. §. de adop. idez n. l. arbitro. §. qui satisd. og. aliter distinguit. vide bi p eū ⁊ vi le omnino. d. Prepos. me lio. in. c. cum cessante. xix. col. vsi. quin ta ē qd de ap pella,

in quadruplum.vt.C.de fur.l.de his[q̄ nis]incipit quartum et vltimum dictum[si in pena non pecuniaria]sub.sed corporali siue pro pecuniaria corporali siue pro pena corporali minori maiorem imposuit.[videretur.]sub.et ideo videtur infamia remissa. ¶ Or signori in.§.isto vos habetis in primo dicto si iudex etc.dic vt dixi in casu et de hoc possunt notari duo exempla si aliquis tradit seruum alienum castrandum ipse debet damnari in dimidia parte bonorum suorum.vt.j.ad.l.cor.de sica.l.is qui.sed si iudex delegat ipsum vsq ad decenniū infamia intelligit ei remissa qz maior pena est imposita:vt hic. Itē potest notari scđo modo exemplū si quis accusat aliquē criminaliter dz ad finem dictā accusationē perducere infra biennium si hoc nō fecit dz dānari in quarta parte bonorum: vt.C.vt intra cer.tem.crimi.q.fi.l.j.sed si iudex relegauit eum intelligitur ei remissa infamia:vt hic.vel pōt not.exēplum.vt.j.ad.l.iuliā.de vi pri.l.j. Itē pōt et quarto modo no.exemplū in eo qui ingreditur domū iudicis vt eum corrumpat:vt.j.ad.l.iul.ambi.l.vnica.in fi. Or signori ad hūc.§.instatur et opponit et videtur qđ nō possit stare.iiij.vel.v.rōnibus et statim.§.iste dicit i sui prin. qđ pena grauior vltra.l.imposita estimationē oseruat: sed dic mihi si iudex imponit penā vltra.l.ergo tulit sniam cōtra ius: vnde nō valet sentētia ipso iure.vt.j.que sen.sine ap.rescin.l.j. in prin. Ad qđ quidam dixerūt cum iudex pnunciat sententiam cōtra legem aut putat suā sniam legib' adiuuari aut nō:primo casu valet scđo non:vt argu.j.de re iudic.l.platis.et.l.preses. et ideo dicūt qđ iudex putabat suā sniam lege adiuuari.et ideo valet:sz certe hāc solutionē nō approbamus:qz nō credimus qđ sciētia vel ignorātia iudicis faciat sniam valere que nō valet: vt.j.de app.l.si expressim:quare vos dicetis aliud est pnūciare cōtra legē vt est cū iudex exprimit errorem in sentētia qz pnunciat minorem.xiiij.an.masculū vel feminā minorem.xij.an. posse testari:et tūc hec sentētia est lata 5 legē:et ipso iure non valet vt in.l.cōtra.aliud est cū iudex pnūciat preter legē:sicut est cū pnunciat aliquem posse testari et non dicit impuberē:quo casu snia valet:aliud est si iudex pnunciat vltra legem sicut est cum debeat imponere minorem penam alicui et imposuit maiorem vt hic fecit:quo casu valet sententia:qz intelligit cōtra ius litigatoris lata:vt.C.qn prouo.non est ne.l.ij. Sed ad istum.§. instatur et opponit sic:si iudex debuit imponere penam pecuniariam et imposuit corporalē vr qđ snia ipso iure nō valeat: quare qz vnū est petitū et super alio pnunciatū:et stultus est iudex qui vno petito super alio pnunciat.vt.C.de fideicō.l.vlti.et.j. cōi di.l.vt fundus.ad qđ dns Jo.et azo dicūt mirabile est h qđ iudex vno petito in alio cōdemnat:sed salua autoritate eorum non vr mihi qđ soluāt vel rūdeāt:et ideo vos dicetis fm qđ cōsueui dicere aliter et duob' modis:et vno modo sic:regulariter snia non valet ipso iure:si iudex vno petito in alio cōdemnat. vt in.l.cōtra.fallit tū in casibus puta si res petita desijt esse in rerum natura vel facta est deterior pendente lite:qz cōdemnatur tūc in estimationē.vt.j.de dolo.l.arbitrio.§.non tm.et.j.de condic.furti.l.in re furtiua.§.j.et de cōdic.tri.l.vlt. Item fallit si subest iusta causa puta si a te herede legata est res aliena mihi pstanda et verus dns nō vult eam mihi vēdere vel si legatus est a te herede mihi seruus stichus frater tuus naturalis nam hoc casu dānaris mihi in estimatiōe.vt.j.de le.j.l.si domus.§. qui cōfitetur.sic et hic si iustum videt iudici imponere corporalem penā pro pecuniaria valet snia vt hic. Vel potestis dicere scđo modo et sic:aliud est in actionib' criminalib' aliud in act. ciuilibus.nā in actionib' ciuilib' vno petito non valet snia super alio.nā ois qui agit ciuiliter petit sibi dari vel fieri vel restitui vel tradi.vnde dz declarare quid petit et ita loquūtur.ll. que dicūt qđ stultus est iudex qui vno petito condēnat in alio sz in accusatiōnib' criminalib' non agit ad dandū vel ad faciēdum sed ad vindictā.nam si crimen peto me vindicari vel si est publicū crimen peto me et rem publicā vēdicari:vt j.de accu.l.libellorum.et insti.de pub.iudi.in prin.vnde si accuso te qđ tradidisti seruū alienū castrandum peto eū puniri.vū siue iudex pnunciat illum fore puniendū fm certam penā pecuniariā lege determinatā siue corporaliter pnunciat eum puniēdum nō potest dici qđ vno petito cōdemnat in alio qz petebatur puniri punitus est:et hec pena subrogat in locū pecunie sz lz minus deberet puniri ex potestate tū punitus est magis ex potestate iudicātis.et hec sunt vera cum lex dicit penam pecuniariam imponendā et iudex dicit in sententia qđ penam corporalē imponit pro pecuniaria:sz si lex diceret imponendā penā pecuniariam et corporalē tunc iudex vtrāq debet imponere vt est exemplū in.l.iul.de stupris.vt insti.de pub.iudi.§. item lex iul. Scđo instatur et opponit ad.§.istū sic:hic dicit qđ si iudex pro pena pecuniaria imposuit corporalem remittitur infamia: qz trāsactum videt:ergo innuit qđ trāsactio remittat infamiā:

sed.l.dicit qđ si aliquis trāsigit sup furto vel super act.iniuriarum qđ efficitur infamis.vnde vr 5.e.l.j.et.l.furti.§.pactus. et.l.athletas.in fi. Ad qđ vos dicetis est trāsactio q̄ fit cum homine:sicut si ego conuētus a te act.furti trāsigo tecū et hec trāsactio nō remittit infamiā sz irrogat:et sic loquūt.ll.5.est trāsactio que fit cum.l.vt cū iudex p minori pena puta pecuniaria imponit maiorē.s.corporalē.nam ipsa.l.videt transigere et hec remittit infamiam vt hic vel dicatis si iudex pro minori pena imponit maiorem trāsactum est super infamia.i.remissa:qz nō est vere trāsactio.vt.C.de trāsac.l.trāsactio.vnde hec est remissio. Tertio ad istum.§.instatur et opponit vos habetis hic in tertio dicto qđ si iudex debuit cōdēnare aliquē furti nec manifesti in duplum et cōdemnauit in quadruplū qđ non videt tibi per hoc remissa infamia.sed.l.videt 5.q̄ videt velle qđ sit remissa infamia.vt.C.e.l.furti si dānata es.i fi. Ad sol.cuius 5.dixerūt quidā:vt. M.qđ i.l.5 q̄ nō fecit furtum cōdēnatus fuit vel maiori pena q̄ furti act.imponeret:et ideo qz odemnatus fuit iniuste remittit infamia.hic aūt cōdemnatus furti act.nec manifesti in quadruplū cum deberet cōdemnari in duplū fecerat furtum vnde non remittit ppter hoc infamia vt hic:et pro hac solutione facit.j.de pub.iu.l.vlt.sed certe hec opi.nō est bona qz si quis damnat furti iuste vel iniuste si non appellat damnatur publico iudicio.vnde est infamis qz titulus actionis infamat.vt.5.e.l.athletas.et.l.furti accipe.in prin.et non pōt facere preses puincie quin dānatus furti non efficiat infamis. vt.j. de fur.l.non pōt.nec ob.l.illa vlt.j.de pub.iu.qz illa.l.loquit in socero in quo est speciale vt non notet infamia.vnde non trahit ad cōsequentiā.alij vt Pla.et Jr.dicūt qđ in.l.5.mulier nō fuit cōdemnata act.furti non manifesti in duplum quasi cōmisisset furtū sed fuit cōdemnata act.furti cōcepti que olim erat in vsu:qz si olim fiebat furtū alicuius rei et reperiebat res furtiua apud aliū qui nō cōmiserat furtū ipse tenebat act. furti cōcepti.vt insti.de ob.que ex deli.nas.§.plane.in fi.hic vero fuit cōdemnatus quis vera act.furti:lz maior pena fuerit imposita q̄ debuerit.vnde est infamis qz furti actio infamat.vt.5.e.l.j. et.j.de fur.l.non pōt.sed nec hec solutio placet:qz furti cōcepti actio hodie recessit ab aula.vt in preall.§.plane dicit. quare vos dicetis qđ in.l.5.in scđo casu mulier nō fuit cōdēnata furti:qz si esset cōdemnata furti esset infamis vt hic.et.5.e.l.j. fuit cōuenta rei ven.qz habebat potestatē rei restituēde vel fuit cōuenta act.ad exhi.et qz non restituebat cōdēnata fuit iuratū in litē qđ facere potuit actor. vt.j.de rei ven.l.officiū. in fi.et.j.ad exhi.l.iij.in fi.et actor iurauit plus q̄ deberet et iudex non refrenauit sacrm cum deberet.vt.j.de rei ven.l. qui restituere.et.j. de in li.iur.l.in actionib'.i prin.vnde si cōdēnauit vltra q̄ debuit non infamat cōdemnata qz rei.ven.vel act.ad exhiben. non cōnumeratur inter actio.famosas.vt.5.e.l.j.et hec est vera solu. vel potest dici pluribus alijs modis:vt in.l.contra.plene dixi. Quarto et vltimo ad.§.istum opponitur et videt qđ stare non possit et videt qđ iudex pro minori pena nō possit iponere maiorē vel ecōtra:qz.ll.dicūt qđ examinatio qōnis et facti est in arbitrio iudicātis.sed pene ipositio ex potestate legis pendet. vnde vr cōtra.j.ad turpillianū.l.j.§.finaūt.et.j.ad municip.l.ordine.in principio. Ad quod vos ita dicetis iudex sua sententia non potest augere vel minuere penam a.l.impositam sine cause cognitione vt in.l.contra.sed cū cause cognitione sic in ipsa sentētia vt hic.et.C.eo.l.et si seuerior.et.l.si possidoneū fm vnam lecturā nam ratione iuuentutis vel senectutis vel quia sine dolo quis delinquit iudex potest minuere penam.vt.j.de penis.l. si quis aliquid.§.instrumēta.et.l.absentē.§.vlti.et.l.respiciunt. §.delinquunt.et.l.in delictis.et.j.de mino.l. auxilium.§.j.et.l. in delictis.et.j.ad.l.cornel.de fal.l.j.§.vlt.et.j.ad.l.corne. de siccarijs.l.iiij. Item potest augere cum multis grassantibus opus est exemplo:vt.j.de penis.l.aut facta.§. vltimo. Denuo instatur et opponitur et videtur quomodo in extraordinarijs potest iudex augere vel minuere penam cum nulla sit per.l.statuta.vt j.de penis.l. hodie. Respondeo: intelligatis hic augere vel minuere habito respectu ad id quod ex consuetudine fieri solet:vt argumen.j.de damno infecto.l. si finita.§.j. Et ad solutionem horum cōtrariorum vt plene liqueat articulus iste ita consueui distinguere:cum vna pena in alia commutatur et pena maior vel minor infertur: aut pena pecuniaria imponitur pro alia pena pecuniaria:aut pro corpali imponit pecuniariā et ecōtra.aut pro vna corporali iponit aliā corporalem: si iudex pro pecuniaria pena imponit aliam pecuniariā:vt qz pro furto nō manifesto debeat cōdemnari in duplū cōdemnauit in quadruplum nec remittitur infamia:vt hic: sed non irrogat si act. nō esset famosa actio.vt.C.e.l.furti.si aūt pro corporali iponitur pecuniaria non remittit infamia.vt.j.de pe.l.in seruorum.§. fi.si autē pro pecuniaria minori imponit corporalis maior: h

videt remissa infamia q2 quelibet corporalis minor maior est omni pecuniaria.vt in princ.⁊ in hoc exemplo: vt puta ⁊c.⁊.j.de pen.l.in seruorum.§.fi.si pro corporali imponit corporalis alia aut maior aut minor:si maior tunc non remittit snia infamiam.j. de decurio.l.ad tps.⁊ ad.l.cor.de fal.l.falsi.§.ordine.⁊ in fi.huius.§.quis.⁊c.si autem imponit minor si cum cause cognitione remittitur infamia si sine cause cognitione non remittit. vt.C.e. l.⁊ si seuerior.⁊.l.si possidonem.⁊.j.de decu.l.generaliter.Et ex predictis apparet qd pena pot mutari sicut faciunt potestates Lombardie q2 talis est condenatus de tali crimine lz videret criminaliter puniendus q2 non dolo comisit ideo potestas ne-
2 gat penam.†Or circa materiam istam subijcio aliquas qones ⁊ quero sic: pena pot augeri ⁊ minui ⁊ mutari causa cognita que cause mouent iudicem ad eam augendam? certe sunt iste si illud delictum est atrox ⁊ sepe frequentat.vt.j.de pe.l.aut facta.in fi. ⁊.C. ad.l.iul.re.l.j.item si qs deliquit dolo.j.de pe.l.respiciendum. ⁊.l. delinquunt.⁊.l.absentem.§.fi.que sunt cause qre mitigat pena? ⁊ cause sunt etatis minoris vel maioris. ecce si senex deliquit.j. de ter.mo.l.j.fallit si deliquit minor mitigat pena.j.de mi.l.auxilium.§.in delictis.hoc est qd tota die dicunt ptates mitiga penam:q2 senex est.Or in ordinarijs criminib9 certa pena est ordinata leue est videre qualiter dicit mutari in extraordinarijs quo cuz non sit pena lege determinata comittitur in arbitrio iudicis.j.de penis.l.hodie.dicit mutari si imponitur alia pena quam consuetum est:q2 recurrimus in talibus ad consuetudinez. j.de dam.infect.l.si finita.in prin.ista sunt que faciunt ad intel-
3 lectum huius.§.vnde scio qd dns Azo†tangit quedam que non faciunt ad materiam istam ⁊ querit ita si aliquis est relegatus vel motus ad ordines:nunquid recuperauit veterem honorez vel ad nouum aspirabit.leuis est responsio si est relegatus ex causa que irrogat infamiam ad tps post tps recuperat veterem honorem si vacat noua electione vel non:siue relegatus aspirat ad veterem.j. de decur.l.j.in prin.⁊.l.generalr.⁊.l.ad tps.sir quero hic damnat aliquis vt penam sustineat corporalem minorem erit infamis:si pene impositio recipit terminum est infamis interim.vt.C.e.l. ⁊ si seuerior: ⁊ postea non.j.de decur.l.ad tempus.si non recipit terminum: sed si statim fustigatur ibi si mutata est sine cause cognitione non confertur infamis vel censet infamia quamdiu durat. j.de pen.l.in seruorum.in fi.

Crimen stellionatus.

In.§.isto dicit si aliquis accusat crimine stellionatus ⁊ ex eadem causa damnat qua condenatus ciuiliter esset infamis erit infamis quamuis publicum non sit sed priuatum.h.d.iste.§.videatis expositionem lre.[crimen stell.]i. stellionationis:stellio enim est quidam serpens varijs colorib9 pictus.vnde varij hoies dicunt stelliones.vt.j.de cri.stel.l.iij.[iudicium]sed priuatum vt hic.⁊.j.de cri.stel.l.j.Sed ad.§.istum instatur ⁊ opponitur ⁊ vr qd non infamet crimen stell.vt.j.de crimi.stell.l.ij. Ad solu.cuius contra.vos dicetis vt dixi in casu.s.crimen stel.ppo nitur ex ea causa ex qua conuentus ciuiliter esset infamis tunc damnatus in crimine stellionatus est infamis vt hic:vbi gratia: conuenio te de dolo/isto casu es infamis si es damnatus de dolo.vt.s. e.l.j.eodem casu si rone doli conuenio te crie stell.vt.j.de cri.stel.l. iij.notaris infamia vt hic:lz si conuenio te ex eadem causa qua conuentus ⁊ condenatus ciuilr non esses infamis eodem casu si conuenio te cri.stell.⁊ condenatus es non es infamis.vbi gratia:tu sciens rem alienam mihi pignorasti q2 pignoratitia actio non infamat q2 non est connumerata inter act.famosas.vt.s.e.l.j.⁊.l.furti.

1 Licet damnet quis suo noie ⁊ ex suo facto ex instantia cepta cum alio non esset infamis.

1 **Eruus cuius.** In.l.ista dicit† seruus tuus fecit mihi furtum cepi te conuenire furti noxali ⁊ fui tecum litem contestatus postea tu decessisti ⁊ seruum tuum iussisti esse liberuz ⁊ heredem:ille seruus tuus vt heres tuus fuit mihi damnatus furti noxali:nunquid erit infamis:rndetur qd non; q2 condemnatus fuit alieno noie ⁊ maxime si cum eo non fuit lis cotest.h.d. ista.l. videatis expositionez lre.[seruus cuius noie noxali].s. furti vel iniuriarum quibus casibus tenet dns serui furti ⁊ iniuriaz noxali:⁊ vocat noxalis a noxa qd est delictum.j. de noxa.l.j.⁊ insti.de noxa.act.in prin.[acceperit].s.per lit.otest. vt in aut. liti.§.omnez.⁊ q2 ante non dicit quis agere sed agere velle. vt j.rem ra.habe.amplius.[⁊ ex eodem iudicio]sub.institio contra dominum vt legitur.C.de iureiuran.aut.principales. ⁊.C. de procur.l.nulla. [q2 non suo nomine condemnatus est.] sub. sed vt heres defuncti domini sui.[non sit]subau. imo cum domino fuit lis contest. Or signori not.hic qui condemnatur famosa act.suo nomine notatur infamia non qui condemnatur alieno nomine vt hic.⁊.s.e.l.furti.§.si quis alieno nomine.sed videbatur contra.nam videbatur qd dns qui tenetur ex furto serui esset alieno nomine damnatus ⁊ seruus suo noie ad instar mandatarij.vt.j.man.l.pompon.igit obligatio serui erat principalis obligatio:domini erat accessoria.vbi ergo pricipalis succedit tollitur obligatio accessoria .vt.j.de fideius.l. generaliter.ad quod quidaz dicunt qd hic vtraqz obligatio erat principalis.vnde nulla tollitur siue extinguitur.vt.j.de duobus re. si duo.sed verius est vt vos dicatis fm Jo.⁊ Azo.qd hic obligatio serui erat principalis sed naturalis tantuz:q2 seruus non potest esse in iudicio.vt.C.de iudi.l.seruus.⁊ ita obligatio serui naturalis tantum erat inefficax ad agendum.obligatio dni erat ciuilis ⁊ naturalis:⁊ sic erat efficax. vnde non tollit. vt.j. de fideius.l.heres.§.qd si seruo.⁊ ideo si ceptum fuit iudicium cum dno non conuenitur/suo noie sed alieno vt dixi:⁊ sic non est infamis.Sed denuo instat ⁊ opponitur sic ad.l.istaz nonne iste seruus liber factus ex sua persona tenet directa act.furti: q2 noxa caput sequitur.vt insti.de noxa.act.§.oes igitur.si tenet ex sua persona directa suo nomine videt damnatus ⁊ sic erit infamis.Respondeo verum est qd si actum est cum seruo noxali qd eo effecto postea libero ⁊ herede dni qd efficitur directa. vt in preelleg.§.omnes.sed hic erat actum furti noxali contra dnm serui ⁊ cum eo erat lis cotest.vnde non suo noie sed noie dni vr damnatus igit non erit infamis.item esto qd de iure seruus factus liber potuerit conueniri tn conuentus non fuit.

1 Mulier que non est pregnans si vt pregnans per calumniam in possessionem mittatur per sniam infamat.

1 **Otatur.** In.l.ista cum.iiij.seq.†adijcit quedam causa infamie de qua non habuistis. s.e.l.j.ecce si mulier sciens se non esse pregnantem vel sciens esse pregantem ex alio quam ex defuncto fecit se mitti in pos. ventris nomine notatur infamia si condemnatur quia decepit pretorem sed si credebat se pregnantem ⁊ non erat non notatur infamia: ⁊ hec vera sunt si condemnata est per calum. se petijsse mitti in possessio.sed ⁊ si pater sciens filiam quam habebat in potestate non esse pregnantez:petit eam mitti in posses. sio.ventris nomine per calum.ipse notatur infamia non filia. hoc dicit ista.l.cum quattuor.ll.sequenti.[missa est] sub.si de hoc fuerit condemnata.vt.j.e.l.non als.[dum se asseuerat pregnantez]sub.dolose:secus si falsa estimatione decepta asseuerabat se pregnantem.vt.j.eo.l.ea que.⁊.j.si mu.ven.no.in posses. mit.l.j.§.per calumniam[debuit eniz coerceri.]sub. non iure actionis sed act.in factum.vt.j.si mu.ven.nomine in possessio. mitta.l.j.⁊.l.vltima[que cum sue potestatis esset] id est sui iuris esset.vt.j.e.l.non als.in fi.[missam]sub.vnde non notatur infamia.vnde no.qd non sufficit calumniari ad hoc vt efficiatur infamis nisi sit pronunciatum: vt hic. ⁊ ad hoc facit.s.e.l. athletas.§.calumniator.[in possessionem ventris nomine mitti]vnde not.in fine huius legis si pater patitur filiam delinquere petendo se mitti in possessionem ventris noie habet pro precepto vt hic:⁊.s.e.l.liberorum.in fi.

1 Iudicis verba vituperosa causa cognita non prolata infamiam non irrogant.

3 Mandare aliud est:⁊ aliud consilium dare.

1 **Bhec verba.** In lege ista dicitur† tu accusabas aliquem de aliquo crimine coram iudice veniebant amici accusati vel comunes amici ⁊ rogabant te ne procederes in accusatione.vnde preces eorum videbantur te flectere:titi9 stabat ibi ⁊ audiebat hec verba quando amici recesserunt: dixit tibi titius tu non habes meliorem amicum quam me in mundo: vnde rogo te qd non desistas:illi amici iuerunt ad iudicem et dixerunt ei videatis titium quomodo instigat illum qd debeat procedere in accusatione sua.vnde iudex vocauit titium ad se ⁊ dixit ei vos estis malus homo quia estis instigator aliene accusationis:nunquid infamia notatur?respondetur qd non:non enim qui hortatur mandatoris opera fungitur.hoc dicit ista lex videatis expositionem littere[accusationis]scilicet institute ab alio[instigator.]als inuestigator [irrogari]sub.de iure. vt.s.e.l.quid ergo.§.quatum plene dixi. [non enim qui exhor-
2 tatur]id est suadet vel consilium dat vt accuset.[fungitur.]† Or signori notetis hic vnum nota.aliud est mandare aliud est consilium dare.nam qui mandat dicit vade ⁊ periculo meo accusa ⁊ sumptibus meis:⁊ hic quia se obligat notatur infamia: quia est instigator aliene accusationis:sed qui dat consilium vel hortatur non videtur mandare quia hic se non obligat:⁊ ideo non notatur infamia:vt hic:⁊.j.manda.l.secunda.§.vltimo. ⁊.j. de regu.iur.l.nemo.Fallit tamen in casu:vbi qui dat consilium obligatur:vt.j.de ser.cor.l.secunda.§.persuadere.lz ibi erat consilium fraudulentum.Or ad legem istam instatur ⁊ opponitur sic hic paulus iurisconsultus dicit vnum qd qui hortatur mandare non videtur:sed videtur contra.⁊ videtur qd qui hortatur mandare videatur

re videat. vnde videtur cōtra. j. man. l. j. ad qd̄ dicunt quidam per verbū rogo cōtrahitur mādatum vt ibi: per verbuȝ hortor non: vt hic. sed potest dici aliter si quis rogat vel hortatur animo obligandi se sicut per verbū rogo contrahitur mandatum ita per verbū hortor vt qꝛ dixit secure ꝓcedas in accusatione periculo meo: quo casu vterqꝫ obligatur vt ibi: si autē aliquis rogat vel hortat animo cōsulendi vtlqꝫ dixit rogo te vt procedas in accusatione: tn̄ si haberes damnuȝ nolo tibi teneri: vel etiaȝ admonet vt qꝛ dicit si desistas ab accusatione verecūdia erit tibi: ꝛ si essem loco tui non desisterem. hoc casu non cōtrahitur mandatum vt hic: ꝛ infra de negocijs. gest. l. item si serui. als incipit si serui. Sed quid erit in dubio: nunquid presumit hortari vel cōsiliuȝ dare animo se obligādi. respondeo sic: nisi dicat qd̄ non vult ei teneri ex illa hortatione: qꝛ in dubijs non recedimus a verbis. vt. j. de lega. iij. l. non aliter. ꝛ. j. de exer. l. j. §. si is qui nauē. ꝛ. j. de ꝓdi. demon. l. publius. vnde caueāt sibi dn̄i scolares qn̄ rogant doctorē suum qd̄ mutuet socio suo tantum. nam scolaris tenebitur mandati si doctor dicat ego volo exaudire preces tuas. nisi ipse tūc dicat: dn̄e sciatis qd̄ nolo teneri pro eo ex hoc illa ratione qꝛ species furti est de alieno largiri. vt. j. de furt. l. si quis in pignore. §. furti. Sed denuo ad. l. istaȝ instatur ꝛ opponit ꝛ vr̄ qd̄ instigator aliene accusationis efficiat infamis. vnde videt cōtra. j. ad turpil. l. j. §. incidit. ad qd̄ potest dici tribus modis: ꝛ vno modo sic aut aliquis cōdēnatur de instigatione per sententiā diffinitiuam ꝛ cū cause cognitione ꝛ tunc instigatus notat infamia sicut calumniator vt ibi: aut cōdemnat aliquis de instigatione per sententiā interlocutoriam ꝛ sine cause cognitione: ꝛ tūc instigator non notat infamia vt hic: ꝛ. s̄. e. l. quid ergo. §. quantuȝ. ꝛ. C. e. l. verbū. ꝛ. l. interlocutio. vel pōt dici scd̄o modo ꝛ sic: instigator nō notat infamia ex v̄bis senatusc. turp. vt hic: sꝫ ex mēte siue ex sn̄ia sic vt ibi. vel pōt dici tertio mō est duplex instigator latens ꝛ patēs: latēs vt sunt oēs fraudulētes ꝛ baratatores qui dicūt talis fecit tibi tale q̄d accusa eū ꝛ ego ꝛ alij ferā tibi testimoniuȝ de accusatiōe: hic lꝫ malefaciat tn̄ nō est infamis. ifamia iuris: vt hic. est patēs instigator cū quis dicit taleȝ habeo odio ipse fecit tibi tale q̄d accusa eū ꝛ faciā tibi oēs expēsas semp ero tecuȝ: hic si talis cōdēnat notat ifamia ꝛ ita loquit. l. s̄. §. icidit.

I ☞ Sententia cum ꝓducente falsos testes non pōt testibus infamiam irrogare. h. d.

I **Lucius titius.** In. l. † ista ponit casus talis: dn̄s lucius titius accusauit dn̄m gaiū seium corā prefecto pretorio de iniuria sibi ab eo illata: lucius titius ꝓduxit testes ad ꝓbandum accusationē quā fecerat: prefectus pretorio. absoluit gaiū seiū non habita aliqua fide de testibus: querit nunquid isti testes censeantur infames: rn̄det iuriscō. paulus qd̄ non: qꝛ sentētia lata inter alios siue iusta siue iniusta nō debet alijs preiudicare: ꝛ ideo non preiudicat testibus ꝓductis vt ꝓpter hoc iudicentur infames. h. d. ista. l. videatis expositionē lr̄e. [crimen intēdit] i. criminalē accusatiōnē instituit ꝯ gaiū seium [testatiōnē]. i. testes [nō habita testationis] nullā iniuriā luciū titiū a gaio seio passuȝ ꝓnūciauit vel absoluēdo gaium seiū tacite vel expresse dicēdo absoluo gaiū seiū ab accusatiōe lucij titij nō obstantibus dictis testium ab eo ꝓductis: qꝛ nō videtur mihi vt fidem aliquā facerent [pregrauari.] ꝛ ad hoc facit. C. qui. res iu. non no. l. ij. ꝛ. C. res inter ali. ac. in rubro ꝛ in nigro. ꝛ. j. de re iudi. l. sepe. ꝛ licet non debeat quis pregrauari ex sentētia lata inter alios tn̄ generat interdū qualequale preiudiciuȝ vt. j. de app. l. si perlusorio. sed dic mihi ex quo iudex soluit gaium seium ab accusatione lucij titij ꝛ reprobauit dicta testiū tacite vel exp̄sse nōne vident reprobati de falso ꝛ sic sunt infames vt s̄. e. l. j. rn̄. verū esset si iudex cōdemnasset testes. sed hic sn̄ia lata non fuit cōtra testes sed ꝯ luciū tituȝ qꝛ absoluit gaiū seiū. vnde hec sn̄ia nō ꝓiudicat testib⁹ qꝛ res. i. sn̄ia inter alios acta ꝛc. vt. s̄. dixi. Sed denuo opponit ꝛ videt qd̄ si iudex expresse vel tacite reprobauit dicta testiū qd̄ habeant pro falsis. vt ar. C. de fi. instru. l. vlt. in fi. ꝛ. C. de ordi. cog. l. ij. ꝛ. j. de ꝓcur. l. pompo. §. si is qui. in fi. rn̄. hec lex non intelligit qd̄ testes fuerint accusati de falso sed intelligit vt dixi in casu: qꝛ accusabam te de iniuria mihi illata ꝛ super hoc ꝓduxi testes ꝛ iudex eis nō credidit qꝛ variabāt vel qꝛ non dixerūt plene factum vel lꝫ tacite vel expresse habiti sint periuri tn̄ non propter hoc sequitur qd̄ sint infames. Sed denuo opponitur ꝛ videtur qd̄ si iudex non adhibuit fidē dictis eorū ꝙ sint periuri ꝛ periurus est infamis: vt. C. de transac. l. si q̄s maior. rn̄. dupl'r ꝛ vno modo: vt. s̄. proxi. dixi. pōt esse ꝙ iudex fidē non adhibuit dictis eoꝝ qꝛ non ꝓbauerunt. vel pōt dici secūdo modo: esto ꝙ iudex non adhibuerit fidē dictis testiū quasi falsum dixerint tamen non sunt infames iure nr̄o: qꝛ iurisiu. cōtēpta religio satis deuȝ habet vltorē: vt. C. de re. cre. ꝛ iureiur. l. ij. ꝛ qꝛ nō ꝯnumerat inter infames qui oēs enumerant. s̄. e. l. j. ꝛ esse infamis est pena. vn̄ restringit: vt ar. j. de li. ꝛ post. l. cū q̄dam. ꝛ ꝓbatur hoc aperte. j. de cri. stell. l. j. ꝛ. l. vlti. fallit in trib⁹ casibus. prim⁹ est cū q̄s iurauit nō venire ꝯ transactionē. vt in. l. ꝯ. C. de trāsac. l. si q̄s maior. Item fallit in scd̄o casu qn̄ quis iurat ꝙ īterfuit sepulture mariti mulieris q̄ ꝓuolat ad scd̄as nuptias ꝛ nō erat verum ꝙ esset mortu⁹: vt. C. de diuor. ꝛ repu. aut. hodie quātiscūqꝫ. Iteȝ fallit cū q̄s iurat non corrūpere iudicē ꝛ postea corrumpit: vt C. de pe. iu. qui ma. iudi. autē. nouo iure. sed pōt dici ꝙ in illis duabus autē. nō dr̄ ibi ꝙ periurus sit infamis sed dr̄ ibi ꝙ alr̄ punitur ibi piurus q̄̄ a deo. ꝛ ideo pōt ita distingui. cū quis iurat aut iurat de ꝑterito vel presenti vel de futuro. si aliq̄s iurat de preterito vel presenti vt testes iurant ita esse vel nō esse: non erunt infames nisi de falso dānent: vt hic. ꝛ. j. ad. l. cor. de fal. l. eos. fallit tn̄ in casu in quo quis iurat de ꝑterito ꝛ est infamis propter tā detestabile iusiuran. vt. C. de diuor. autē. hodie quātis. si aūt iurat de futuro ꝛ deierat si venit contra sacr̄m vt facit vetula dn̄a in quadā p̄dicatione ita ꝯtrita fuit vt non comederet carnes die sabbati: venit postea cōtra. nō est ifamis: satis deum habet vltorē. sic loq̄tur. C. de re. cre. l. ij. si autē venit ꝯtra sacramētum ꝛ pactū tunc autē cōtra duo notat infamia: et sic loquit. C. de transa. l. si q̄s maior. Sed nūquid piurus repellit a testimonio. rn̄. vt plene vicā. j. de testi. l. iij. §. lege iulia.

I ☞ Pene corporalis executio ex causa famosa ifamiā irrogat lꝫ sententia non precesserit.

I **Ictus fustium.** In lege ista not. ita casuȝ. † Aliq̄s scholaris iuerat ad scholas ꝛ fur intrauit in camera eius: dū fur cōponeret sarcinulas scholaris cā deportādi volente domino rediit de scolis ꝛ inuenit furem ꝛ cepit eum per capillos ꝛ duxit eum ad iudicem ꝛ dixit ei: domine represento vobis istū latronē quē inueni in camera mea: iste fur effectus est pallidus ꝛ in oībus suis mēbris trepidat: iudex dixit studui i topica tullij ꝛ ibi inuenit qd̄ pallor ꝛ tremor ꝛ vocis trepidatio dꝫ mouere iudicē ꝯ criminosum. vn̄ dixit male veniatis: ille nihil dicit. vnde iudex sine aliqua cause cognitione ꝛ sn̄ie diffinitiue ꝓlatione vocauit nūcios ꝛ dixit eis ligate eum ꝛ fustigetis eū per totam ciuitatem: nūquid solum ictus fustiū irrogat infamiaȝ certe nō: sꝫ causa pene irrogat infamiā si fuit talis que irroget infamiam damnato vt fuit in furto: ꝛ idem dicendum est in ceteris similibus generibus penaꝝ si imponantur extra ordinē. h. d. ista. l. videatis expositionē littere. [ictus fustiū]. s. solum irrogatus sine cause cognitione ꝛ sn̄ie diffinitiue ꝓlatione. [irrogat] vt hic. ꝛ. j. de fur. l. interdū [statuta est] sub. qd̄ dixi in pena ictus fustium. ¶ Or signori vos casum in. l. ista not. in terminis vt dixi in casu. secus si diffinitiue esset ꝯdemnatus qd̄ dꝫ fustigari ꝛ cū cause cognitiōe: qꝛ tūc ictus fustiū irrogat infamiaȝ. vt. s̄. e. l. athletas. §. vlt. ꝛ. C. e. l. fustibus cesum. item si esset cōdemnatus actione furti esset infamis. vt. s̄. eo. l. j. ꝛ. j. de furtis. l. non potest. sed dic mihi nonne fatuus fuit iste qui ita iussit istum ad se ductum fustibus cedi. respondeo non: tribus rationibus: quia iste qui fuit ductus erat confessus coraȝ vicinis se velle furari peccatis suis exigentibus: ꝛ hoc dicebant ei vicini ꝛ ipse non respondebat. Unde videbatur confiteri: ꝛ ideo iudex iussit eum fustibus cedi certe talis ictus non facit ipsum infamem propter quem passus est ictus fustium: si talis fuit ex quo damnatus efficeretur infamis vt fit in furto: vt. s̄. eod. l. j. ꝛ ideo qd̄ confessus fuerat coram vicinis extra iudiciumqꝫ quia si confessus fuisset in iudicio conuentus ordine iudiciario ipsa confessione efficeretur infamis. vt argumento. s̄. eo. titu. l. quoniam. ꝛ. j. de interroga. actio. l. prima. in fi. immo deberet damnari per sententiam. vt. j. de custo. ꝛ exhib. reo. l. si confessus. Item potest intelligi hec lex in alio crimine q̄̄ in furto. ecce si quis commisit dolum ꝛ condemnatus est notatur infamia. vt. j. de dolo. l. si legatarius. ꝛ. j. de crimine stelliona. l. iij. in principio: ꝛ hic ictus fustium ex ea causa factus non infamat. sed causa cum ictu nisi esset socer. vt. j. de publicis iudicijs. l. vltima. Sed instat ꝛ opponitur ꝛ videtur qd̄ hic ictus etiam cum causa non infamet. vt. C. eo. l. nullam. Ad quod vos dicetis: ictus fustium irrogatur tribus rationibus. vna ratio ne. si aliquis fustigatur causa veritatis indagāde extunc non irrogat infamiam: al's sic vt hic.

p **Parentes.** In. l. ista dicit ꝙ parentes nr̄os ꝛ liberos nostros vtriusqꝫ sexus ꝛ agnatos ꝛ cognatos nostros possum⁹ lugere si volumus: non tamē tenemur. ꝛ ideo si eos nō lugemus non notamur infamia. h. d. ista. l. videatis expositionē littere [lugendi sunt] sub. de vrbanitate. nō tamē de necessitate: vt s̄. eo. l. liberorū. ꝛ. j. eo. l. vlti. ꝛ hoc statim seq̄tur. qui autem ꝛc.

Imperator severus. In. l. ista poni tur quidam casus misericordie plenus: mulier quã erat ancilla palaz fecit questũ in corpore suo: postea libera effecta noluit eẽ amplius meretrix: sed bona mulier: nunquid erit infamis libera effecta ob questus in servitute factos: respondet qḋ non. h. d. ista. l. videatis expositionẽ littere. [factũ] sub. si ea libera facta abstinet facere questum sui corporis: ⁊ ad hoc cõcor. C. de nupt. l. imperialis. ⁊ hoc ideo quia ista delinquit in corpe suo tantũ ⁊ sic minus deliquit. secus in lena que cõmisisset lenocinium in servi. qꝛ tũc magis delinqueret cũ peccaret in suo corpore ⁊ in alieno nã ipsa remanet infamis ⁊ sic colligit̃ ꝯ. argu. ṡ. eo. l. athletas. §. ait pretor. ⁊. §. pompo. ⁊ facit ad hoc in cor. auť. vt iud. ic. sine quoquo. suf. §. eos.

1 ☞ Mortis probatio iusta est qḋ aliquis intrauit bellum ⁊ modo non reperitur.

Exheredatum quoqꝫ. In princi. huius. l. dicit: pater exheredauit filiũ vel mater preterijt filiuz: mortuo patre vel matre veniũt amici filij exheredati ⁊ dicũt ei: quid habes voluntatẽ faciendi habes ne voluntatẽ plorãdi eos: dicit filius non: habeo voluntatẽ ꝓijciendi luctũ retro eos ⁊ canendi: nũquid iste bene dicit: rñ. iuriscon. qḋ nõ: qꝛ exheredatus filius debet habere luctuz patris vel matris causa memorie de volũtate. h. d. prin. huius. l. videaťꝫ expositionẽ lr̃e. [placuit] istud est de volũtate. vt. ṡ. e. l. liberos.

1 **Si quis.** † In. §. isto dr̃: maritus cuiusdã mulieris cecidit in bello ⁊ non fuit ibi sepultus: qꝛ non apparuit corpus: nunquid domina mulier dꝫ lugere maritum per annũ ⁊ abstinere a secũdis nuptijs: respõdetur qḋ sic. h. d. iste. §. videatis expositionez littere. [lugebit.] ab vxore: nam qui moritur in bello romani imperij per gloriam viuere intelligitur: vt insti. de excu. tut. in prin. Item si mortuus esset in domo lugendus esset. vt. C. e. l. decreto. ⁊. C. de sec. nup. l. j. ita si in bello mortus est: vt hic.

¶ De ꝓcuratoribus ⁊ defensoribus. Rub.

¶ Rubricã istam ad superiora cõtinuabitis duobus modis: ⁊ vno modo sic. ṡ. de postulãdo dictũ est de aduocatis veruz qꝛ ꝓcuratores nostri videntur esse aduocati nostri ideo annectit de procur. ⁊ qꝛ procuratores sunt cũ mãdato ⁊ defensores sine mãdato: ideo annectit de defen. vel põt ita scḋo modo cõtinuari: lꝫ infamia repellat quẽ a postulando. vt. ṡ. titu. ij. l. j. §. remouet. tñ non remouet quem a procuratione ⁊ a defensione alioꝝ qꝛ infamis põt esse procurator ⁊ defensor. vt insti. de except. §. sciendũ. in fi. ⁊. j. de arbi. l. parui. ⁊ qꝛ infamia non dꝫ esse alicui premium. vt. j. de interdic. ⁊ releg. l. relegatorum.

1 ☞ Procurator quid sit item ad que põt cõstitui procu.
2 Differentia que sit inter ꝓcuratorem ⁊ nuncium.
3 Differentia que sit inter istũ tit. de procur. ⁊ titu. mandati.
4 Differentia non est inter procur. ⁊ syndicum de iure cano. secus de iure ciuili.
Procurator an possit constitui ante lit. contest. per prelatũ in causa ecclesie vel in causa ciuitatis vel vniuersitatis.
5 Per ꝓcuratorem vel per se regulariter quilibet potest conueniri ⁊ quando.

Procurator est q̃ aliena. Iuriscon. tractaturus de procura. in prin. huius. l. dicit duo: primo dicit quid sit ꝓcurator: scḋo qualiter ꝯstituatur: 1 † ⁊ certe ꝓcurator est qui mãdato dñi negocia administrat. secundo dicitur qḋ procur. potest constitui omnium rerum ⁊ vnius rei vel negociationis. itẽ potest cõstitui ꝓcur. inter presentes vel inter absentes vt per nuncium vel per epistolam: lꝫ quidam vt pompo. scripsit dixerũt qḋ si aliquis suscipit mandatuz vnius rei qḋ non est ꝓcur. sicut nec ille qui per epistolã vel per nuncium suscipit mandatum de re aliqua perferẽda: sed vt dixi verius est qḋ possit cõstitui procur. ad vnam rem. h. d. princ. huius. l. videatis expositionẽ littere [ꝓcurator est qui aliena negocia] sub. siue vnum siue plura vt statim habetis hic: ⁊ sic plurale resoluitur in singulare: sic ⁊ alibi. j. de neg. gest. l. ij. ⁊. iij. in prin. ⁊. j. vi bono. rap. l. j. §. ait pretor. [mandato domini] sub. rei de qua agitur vel dicatis [mandato domini] scꝫ litis que agitur ne sit instantia in eo qui cõuenitur rei vendi. ⁊ vult per ꝓcuratorem litigare: nam cum ille contendatur non dominus rei videtur qḋ non possit per ꝓcur. se defendere: sed dic qḋ est dominus. s. litis que agitur: vt arg. j. qñ ap. sit. l. j. §. in propria ⁊ ideo dicit mandato domini qꝛ si aliquis gerit negociũ meuz sine mandato habet locũ. j. de nego. gest. [administrat.] i. administranda in iudicio suscipit. vt. j. man. l. remu. §. j. ⁊ intelligatis gratis: vt. j. mãda. l. j. si enim non gratis susciperet quis mandatum ⁊ esset talis qui cõsueuerat operas suas locare tũc esset locatio. vt. j. de prescrip. ver. l. naturalis. in ver. at si cũ do. vel esset illicitum cõmerciuz. vt. ṡ. de pac. l. sumptus. Or signori hucusqꝫ durat primum dictuz huius. l. [procurator] incipit secundum dictũ [vel coram] idest inter presentes [vel per nuncium vel per epistolaz] idest inter absentes: vt hic. ⁊. ṡ. de pac. l. labeo. [non putent.] sub. ⁊ male [esse] sub. sed nuncium tantum [proprie procurator appellatur] sub. sed nuncius [sed verius est] corrigit vtrũqꝫ. [datus sit] qꝛ omnis nũcius est ꝓcurator: sed nõ eꝯ. vñ vnius rei potest esse ꝓcurator ⁊ vnius nunciatiõis: vt hic. ⁊. j. depo. l. j. §. si te rogauero. Or signori circa prin. huius. l. est aliquãtulum insistendum: ⁊ primo ⁊ in scḋo di-
2 cto huius. l. no. † differentiã inter procur. ⁊ nuncium. ꝓcurator ꝓprie est omnium bonoꝝ ⁊ vnius rei: vt hic. ⁊. C. e. l. si procurator ad vnam. ⁊. j. man. l. si cum te. §. cõtrario. Item ꝓcur. debet formare verba in persona sua non domini. vt. j. de consti. pe. l. euz qui. §. iul. ⁊ ideo si stipulatur debet dicere promittis mihi ꝓcuratori talis mei domini recipienti vice ⁊ nomine dicti domini mei. vt. j. de verbo. oblig. l. si procuratori. sed nuncius proprie est vnius rei ⁊ debet formare verba in persona domini: ⁊ ideo si emit aliquam rem nomine domini sui debet dicere vendis illam rem dño meo pro. x. ⁊ ipse dicit vendo: vt. C. si quis alte. vel sibi eme. l. multuz interest. vt. j. de consti. pe. l. qui autẽ. §. vlt. ⁊. l. licet. ⁊ hoc est qḋ faciunt cauti nuncij nobilium personarum nam formant salutationem in persona domini sui non in eorum persona: ⁊ dicit nuncius talis meus dominus vos salutat: ⁊ sic nuncius prestat ministerium vt organum vel pica: ⁊ sic nuncius non dicitur loqui sed in loquela domini minister
3 est. Modo vltra procedendum est ⁊ statim queri consueuit † hic quid differt titulus iste a titulo mandati qui est. j. respondeo in duobus. primo: qꝛ hic tractatur de procuratore ad iudicia constituto: ⁊ hic in princi. huius. l. dum dicit procur. est qui aliena negocia mandato domini administrat. s. in iudicio. ⁊. j. e. l. §. vsus. preterq̃ in quadam. l. procura. qui. ⁊. l. seq. Sed inferior ti. man. loquitur de procura. constituto ad negocia. vt. j. man. l. ij. Item secundo differt in alio: qꝛ in titu. isto tractatur de officio procuratoris principaliter. vt. j. e. l. non soluz. §. qui. ⁊. l. sed ⁊ he persone. §. pretor. Sed inferiori titu. j. man. principaliter tractatur de actio. man. directa: vel econtra. vt. j. man. l. si procurator. §. mandati. et. l. si tibi mandauero. §. contrario. Or signori ad principiũ hui⁹ legis opponitur: hic dicitur qḋ ꝓcurator est qui aliena negocia mãdato domini administrat. Sed videtur qḋ male dicat: nã procurator est qui administrat negocia sua nedum aliena: vt. j. de procur. l. procuratore in reꝫ suam dato. ⁊. C. e. l. qui stipendia. respondeo: hic tractatur de simplici procuratore. Sed procurator in rem suam improprie dicitur procurator. vt. j. quando appel. sit vel non. l. j. §. in propria. Vel potest dici quãdo ꝓcurator in rem suam dicit̃: quia directam intendit noı̃e cedentis: nam actiones nõ possunt separari a cedentibus cum actiones ita inhereãt ossibus quod ab eis separari nõ possunt. vt. j. de pecul. l. quis ergo casus. in fine. Sed denuo instatur ⁊ opponitur ⁊ videtur qḋ qui nõ est domin⁹ possit constituere ꝓcur. vt. j. e. l. seruũ. in ꝑn. tamẽ seru⁹ non est dñs. vt. j. de acquir. re. do. l. liber hõ. ⁊. j. man. l. si ꝓcuratorem. §. j. Ad qḋ vos dicetis qḋ hec lex intelligitur de ꝓcura. constituto ad iudicia. vnde ad iudicium dñs cõstituit ꝓcura. nõ dñs non cõstituit ꝓcur. sed ad negocia sic: vt in. l. ꝯtra. Itẽ fallit in ꝓcuratore cõstituto in rem suaz: vt. C. de dona. l. illam. Sed denuo instatur ⁊ opponitur ad ꝑncipiuz hui⁹ legis nõne qui putat se dñm ad rei ven. potest cõstituere ꝓcur. vt. j. e. l. põpo. §. sed ⁊ is qui. ⁊ tamen non ꝯstituitur a dño. Rñ. qḋ hic dꝫ qḋ ꝓcurator est qui mãdato dñi negocia administrat. i. eius q̃ putatur dñs vt ita referamus ad veritatẽ ⁊ ad opinionem: vt
4 j. de acquir. here. l. qui herede. † Sed nũquid prelatus ecclesie vel episcopus vel abbas in cã ecclesie vel administrator ciuitatis vel alicui⁹ vniuersitatis poterit constituere ꝓcura. in cã ciuitatis vel vniuersitatis ante lit. contesta. In questione ista dicimus ſm Jo. ⁊ az. de iure nõ: quia nõ sunt domini sicut con tutores. vnde lit. cõtesta. nõ possunt. vt. C. e. l. neqꝫ ꝓcur. l. videtur velle qḋ possunt. in auť. de sanc. epis. §. si qñ. Ad qḋ dicetis prelatus cõstituit procuratorẽ in cã ecclesie. i. ꝓcurantẽ. Nam ꝓcurans est largius nomen q̃ ꝓcurator lit. cõtest. si ante lit. nõ ad instar tutoris. vel potest dici ꝑlatus constituit procuratorẽ in cã ecclesie ⁊ procurantem. naꝫ ꝓcurans est largius nomẽ q̃ procurator. vnde prelatus constituit procuratorem ⁊ procurantem: idest sindicum. Idem dicimus etiam in administratore ciuitatis vel vniuersitatis non est dominus nõ poterit procuratorem

torē constituere sed actorem cum decreto decurionuꝫ: vt. ĩ. qđ cuiusqꝫ vni. l. item eoꝝ. §. sed ⁊ si. ⁊. §. actor. ⁊ hec vera sunt iure nr̃o. iure tñ cano. nō est differentia inter ꝓcuratorem ⁊ sindicū. extra eo. c. petitio. ¶ Sed denuo hic queri consueuit: nunq̄d possum cōstituere ꝓcur. ad iudicia ⁊ dare ei licentiā vt aliū cōstituat quē velit ⁊ ante lit. cōtc. videt̄ ꝙ nō: vt. ĩ. e. l. in fi. ⁊. l. fe. in prin. Item q2 nō pōt ꝯstitui ꝓcur. ad litigandū p̄terquam a dño: vt hic. ⁊. C. e. l. neqꝫ. ecōtra vr̃ ꝙ sic: q2 ego videor ipm constituere: vt ar. ĩ. qđ cuiusqꝫ vni. no. l. item eoꝝ. §. si decuriones. Item dum cōstituo ꝓcura. ⁊ cōcedo ei vt alium possit cōstituere ego videor cōstituere: vt arg. ĩ. de cōsti. pe. l. qui aūt. in fi. ⁊. l. seq. Item qui per aliū facit ipse facere videt̄: vt. ĩ. de admi. tut. l. ita aūt. §. gessisse. potest dici ꝙ possum: q2. l. videt̄ velle. ĩ. qđ cuiusqꝫ vniuer. l. item. §. sed si. Item dū cōstituo ꝓcura. ⁊ do ei alium cōstituere: videor constituere. ĩ. de consti. pe. l. qui aūt. in fi. ⁊. l. seq. ⁊ ꝓcur. pōt constitui inter presentes ⁊ absentes.

Usus autem procuratoris.

In. §. isto dicitur ꝙ vsus ꝓcur. est vtilis: vtile em̄ est ꝙ si nollemus vel nō possumus supesse reb⁹ nr̃is ꝙ possumus per ꝓcura. rñdere vel agere. h. d. iste. §. videatis expositionē lr̃e [vsus ꝓcuratoris per q̄]. i. valde [necessarius est]. i. vtilis. sic ⁊ alibi edictū de neg. ge. dr̃ necessariū. i. vtile. ĩ. de neg. ge. l. j. sic ⁊ alibi. ĩ. ad exhi. l. i. ⁊ ideo ita exposui: q2 nemo inuitus ꝯstituit ꝓcura. vel ꝯstituit̄: vt. ĩ. e. l. filiusfa. §. inuitus. ⁊. C. eo. l. inuitus [vt q̇ rebus suis]. i. causis
5 suis [vel ꝯueniri] sub. per ꝓcura. † ⁊ hec est regula ꝙ quilibet per se vel per ꝓcu. potest agere vel cōueniri: vt hic. ⁊. C. e. l. vlt. ⁊ insti. per quas ꝑso. age. pos. §. pe. ⁊. ĩ. de iniu. sed ⁊ si vni⁹. §. idē iuli. ait. Sed ista regula fallit in casibus. prim⁹ est ꝙ crimē publici iudicij ꝑ nos possumus ꝑsequi multomagis defendere et nō per ꝓcuratorem: vt. ĩ. de pub. iud. l. pe. §. ad crimē. Itē nouū emphiteotā per nos possumus inducere in possessionem. non per ꝓcuratorem: vt. C. de iure emphi. l. vlti. §. pe. Item in causa populari nō constituitur ꝓcura. nisi priuatim dñs afficiat̄: vt ĩ. eo. l. lꝫ. in prin. ⁊. ĩ. de popu. ac. l. pe. Item si allegeť dñm meli⁹ scire veritatem ⁊ honestiorem ꝑsonam esse: vt. C. eo. l. vlti. ⁊. ĩ. e. actor malit. Item masculus veniam etatis per se potest impetrare non per ꝓcura. vt. C. de his qui ve. eta. impe. l. ij. Item q̄dam sunt ꝑsone que nō possunt agere vel rñdere ꝑ se. sed debēt respōdere vel agere per ꝓcur. vt mulier que vult impetrare veniam etatis. nam ipsa per se nō potest: sed per ꝓcuratorem: vt C. de his qui ve. eta. impe. l. ij. Item illustris ⁊ supillustris cās pecuniarias per procurato. exercent: vt. C. eo. l. pe. ⁊ auť. ibi signata. Item seruus qui ꝓuocauit ad libertatem: vt. C. de asser. tol. l. vlti. ⁊ circa ꝓcuratorem constitutum interdum sufficit generale mandatum: vt. ĩ. pro soci. l. actione. §. renunciare. ⁊ interdum requiritur speciale: vt. ĩ. eo. l. papinianus.

1 ☞ Procurator potest constitui non solum qui est presens: sed etiam qui est absens. ⁊ quando.
2 Procurator an possit dari ad litem futuram.
3 Absens vel presens quis multis modis dicitur.

1 **Dari autem.** In. l. ista cum. l. seq. vsqꝫ ad l. filiusfa. † dicit̄ ꝙ ꝓcurator pōt cōstitui non solum qui est p̄sens: sed etiaꝫ q̇ sit absens: dñ certꝰ sit ⁊ ratum habuerit. et ideo furiosus non est habendus loco absentis: q2 non potest habere ratū. vnde nō potuit constitui ꝓcur. item potest cōstitui ꝓcura. ad litem p̄sentem ⁊ futuram ⁊ in diem sub ꝯdi. ⁊ ad diem ⁊ in perpetuum. vnde sciatis ꝙ ꝓcurator qui in hortis est p̄sens habet̄ ⁊ q̇ in foro ⁊ qui in vrbe. h. d. iste. §. cū. l. se. videatis expositionem lr̃e [potest]. q. d. non solum presens: immo ⁊ absens [certus sit] nam si esset incertus rōne incertitudinis nō valeret: vt ar. ĩ. de te. tu. l. duo sunt titij [⁊ is ratū habuerit] q2 quis volens cōstituit̄ ꝓcur. vt. ĩ. e. l. filius. §. inuit⁹. ⁊. C. eo. l. inuitus [nō posset] nam furiosus hr̃ loco absentis q̄tum ad hoc vt nō possit facere q̇ debēt fieri a p̄sentibus. s. vt cōsentiat: vt. ĩ. de in. codi. l. ij. in fi. ⁊. l. seq. ⁊ insti. q̇. nō est ꝑmis. fa. te. §. ij. ⁊. ĩ. loca. ⁊ cōduc. l. qui ad certū tempus. nō tamē habet̄ loco absentis q̄tū ad hoc vt possit cōstitui ꝓcu. vt hic [⁊ in diē]
2 i. vsqꝫ ad annū [⁊ ad diem]. i. vsqꝫ ad pascha. ¶ † Or signori. habetis hic ꝙ ꝓcu. pōt dari ad litē futurā: sꝫ videbat̄ ꝙ nō possit dari ad litem futurā sicut nec actor vniuersitatis. vñ videt̄ ꝯ ĩ. titu. ꝓxi. l. item eorū. §. sed si ita decreuerit. ad qđ vos ita dicetis aliud est in ꝓcuratore qui cōstituitur a priuato sine decreto vt hic. aliud in actore qui cōstituitur decreto decurionum: q2 decretum interponitur super p̄senti: q2 contractus futuri tēporis ⁊c. vt. ĩ. de vsur. l. j. sicut ⁊ iudicium: vt. ĩ. de iudi. l. nō quēadmodum. vnde q2 actor vniuersitatis constituit̄ cum decreto decurionum. decretum interponit̄ super p̄senti ad instar iudicij. secus tamē est in actore qui petitur cōstitui a tutore vel curatore periculo rerum suarū decreto pretoris vel presidis: vt ĩ. de tute. l. solet. ⁊ insti. de cura. §. vlti. q2 ille ⁊ si non exp̄sse. tamen tacite decernit̄ ad lites futuras: q2 sicut tutor pōt agere oēs lites ita actor ab eo cōstitutus decreto pretoris vel presidis. item secus est in sindico: q2 ille constituit ad oēs lites: q2 cōstituitur sine decreto: vt in. l. ꝯ. ⁊ lꝫ iste differentie sint vere iure nr̃o: vt no. C. de sac. san. ec. l. iubemus. in prin. tñ iure canonico nō est differentia inter ꝓcura. actorem sindicū ⁊ nuncium: vt extra de ꝓcura. c. petitio. ¶ Or sequit̄ in lr̃a [⁊ in perpetuū] i. donec viuunt: vt. ĩ. ꝓ soci. l. j. [p̄sens habet̄ ⁊c.] ¶ Or signori. hec lr̃a potest legi dupliciter. ⁊ vno modo sic: pōt constitui ꝓcura. p̄sens: ⁊ dicit̄ p̄sens esse ꝓcurator non tm̄ qui in rure: sed qui est in hortis. vel pōt legi scđo modo. pōt constitui a p̄sente ⁊ absente: ⁊ dr̃ dñs presens non tm̄ qui in rure est: sed q̇ in hortis est. s. ciuitatis [etiā qui in foro]. s. rerū venaliū [vtetur] sub. vnde censet̄ quasi ꝓcu. p̄sentis. vnde sicut ꝓcurator p̄sentis nō satisdat de rato: vt. C. de satisda. l. vnica. ita nec iste. idem si esset ꝓcurator rei nō satisdaret de iud. sol. sed ipse dñs satisdat pro eo. secus si dñs esset absens: vt. ĩ. iudi. sol. l. si ad defenden-
3 dum. ⁊ insti. de satisda. §. si vero aliquis. ¶ † Or signori. not.
a hic ꝙ multis modis dr̃ quis p̄sens ⁊ absens[a] vno modo: vt dr̃ hic. ⁊. ĩ. de ver. sig. l. absentē. alibi dr̃ quis absens si in iure non est: vt. ĩ. de dā. infec. l. iiij. §. abesse. et in auť. de testi. §. pe. tertio modo dicit̄ quis absens si nō est in eadem ꝓuincia: vt. C. de p̄scrip. lon. tempo. l. vlti. quarto modo dicit̄ quis absens si vocē alterius exaudire nō potest: ⁊ sic intelligitur in stipulatione: vt. ĩ. de ver. ob. l. j. in prin. ⁊ insti. de inuti. stipu. §. an inutilis.

1 ☞ Filiusfa. potest constituere procuratorem ad omnia que ipse sine patre gerere potest.

1 **Filiusfamilias.** Uos habuistis in supiorib⁹ q̇d sit ꝓcura. ⁊ q̇s possit dari ꝓcura. et qualr̃ habeat constitui in prin. huius. l. tractat̄ q̇s possit constituere ꝓcur. ⁊ quis potest constitui † ⁊ certe nedū paterfami. potest constituere ꝓcura. imo ⁊ filiusfa. in actione que sibi competit: vt est in acti. q̇ competit sibi de peculio castrensi vel quasi. sed et si filiofa. fiat iniuria patre absente et ꝓcurator patris non vult experiri. similiter poterit constituere ꝓcur. sed et si filio filijfa. absente auo fiat iniuria ⁊ ꝓcura. noluit experiri: similiter filiusfa. potest constituere ꝓcura. vnum sciatis ꝙ sicut filiusfa. poterit constituere ꝓcura. ad agendum ita ad defēdendum. sed et si filiefami. fiat iniuria similiter patre absente poterit cōstituere ꝓcuratorem. sed nunq̇d ad actionem de dote mouēdam poterit filiafa. cōstituere ꝓcura. cum patre: videt̄ ꝙ non: q2 exercitium competit patri. vnde sufficit si ꝓcura. cōstituat ꝓcuratorem: sed verius est ꝙ possit constituere ꝓcu. ad petendam dotem si pater est absens vel si est p̄ns: ⁊ est suspecte vite. nam tūc ipsamet pōt agere et ꝓcuratorem ꝯstituere. item sicut filiusfa. si est legitime etatis pōt constituere procura. ita pōt constitui ad agēdum et ad defendendum. h. d. prin. huius l. vsqꝫ ad. §. inuitus. videatis expositionē lr̃e [filiusfam̄.] dicitur filiusfa. q̇ est subiectus patri iure vel natura: vt. s̄. de adoptio. l. j. ⁊. ĩ. de verb. sig. l. ꝓnunciatio. §. familie. item qđ dicit lr̃a ista in p̄n. ⁊ in fi. ꝙ filiusfami. potest constituere ꝓcur. ⁊ pōt cōstitui. intelligatis si est maior. xxv. an. sed si est minor non cōstituit nisi cū autoritate tutoris: vt. C. e. l. neqꝫ. nec ipse pōt cōstitui: vt. ĩ. e. l. si minor. xxv. an. [ad agēdum]. s. ⁊ ad defendendū. [experiri pōt] hoc ideo dicit: q2 olim perpaucas actiones intendebat filiusfa. suo nomine: vt. ĩ. de iudi. l. si longius. ⁊. ĩ. plene dicā. ⁊. ĩ. si cer. pe. l. filiusfa. et. ĩ. de ac. ⁊ ob. l. filiusfa. et. l. in factum [nō solum si castrense] sub. vel quasi. nā si competebat actio castrensis peculij vel quasi filiofami. ipse poterit ea expiri per se et per suum ꝓcuratorem: q2 in eis loco patrisfa. habetur vt. ĩ. de iudi. l. lis nulla. ⁊. ĩ. ad macedoni. l. j. in fi. q2 castrense et quasi castrense equiparantur: vt. ĩ. de colla. bonorū. l. j. §. nec. ⁊ C. qui te. face. possunt. l. pe. ⁊ vltima. [datis] et ita filiusfa. constituit ꝓcuratorem in actione iniuriarum absente patre vel ei⁹ procuratore. al's non: vt. ĩ. de iudi. l. si longius. ⁊. ĩ. de iniurijs. l. sed et si vnius. §. iniuriam. et institu. de iniur. §. pariter [possit patrem] qui erat filius aui absentis [q̄ nepos]. i. eiusqꝫ fili⁹ [ad defendendum]. q. d. si filiusfami. pōt dare ꝓcuratorem ad agendum multofortius ad defendendum: q2 fauorabilior est cā defendendi q̄ agendi: vt. s̄. de fer. l. vlti. ⁊. ĩ. de acti. ⁊ oblig. l. arrianus. ⁊. ĩ. de reg. iur. l. fauorabiliores [ad iniuriarū actionem]. s. absente patre ⁊ eius ꝓcur. vt. s̄. habuistis. ⁊. ĩ. de iudi. l. si longius [voluntate] nam actio de dote ꝓfectitia est cōmunis actio patri ⁊ filie. sed plusculū hꝫ pater qui hꝫ exercitium voluntate filie. vt. ĩ. sol. ma. l. ij. §. volūtate [dare] sub. ad actionem mouendam de dote: ⁊ ad istud accedit. ĩ. solu. matri. l. si cū dotem. §. eo autem tempore [⁊ ad defendendum] intelligatis

a ¶ Absens. adde ꝙ abñs dr̃ q̇ est ĩ alio territorio. ⁊ p̄sens q̇ est in tritorio eiusdē ciuitat. vide bar. in. l. in duob⁹. §. vbi duo rei. in fi. cōmenti. ff. de duob⁹ re. ⁊ qñ q̇s dicat̄ p̄ns vide qđ not. bal. in. l. testō ff. de ali. ⁊ ci. leg. ⁊ bal. ꝯsil. lxxj. iij. lib. et adde ꝙ p̄ns dr̃ q̇ est in ciuitate: vel in ortis. Bart. ĩ l. si ad defendenduꝫ. ff. de iudi. Et adde Bar. in. l. j. in p̄nc. vbi dicit ꝙ p̄ntes dici p̄nt existētis in diuersis locis: dūmō se exaudiāt bar. in. l. j. in prin. ff. de ver. obli.

vt dixi in prin.huius.l.si est maior.xxv.an. non al's: vt.j.eo.l. si minor.⁊ sicut filiusfa.potest cõstitui pcur.vt hic ita ⁊ actor vniuersitatis:vt.j.tit.pxi.l.patre eor.§.vlti. ❡Mo: signori. ex lra ista que dicit ꝙ filiusfa.potest cõstitui pcur.alterius ad agẽdũ ⁊ ad defendẽdum.reprobo opi.illor.s.Jo.⁊ Azo. qui dicũt ꝙ si filiusfa.experit̃ alieno noĩe qd̃ pr̃ dz ɔstituere:nec põt esse in iudicio sine ɔsensu pr̃is:q: agẽti ⁊ fugienti ⁊c.vt.C.de bo.q̃ li. l.cũ non solũ.in princi.sed certe illud intelligit̃ cũ fili⁹ agit suo nomine vel cõuenit̃ ad sui vtilitatem vel dãnum.argumẽ.s̃. de in ius vo.l.q̃situm.item frustra ɔsentiret pr̃ qñ ɔstituit̃ pcura. alterius filiusfa.cũ dãnum ⁊ cõmodum nõ debeat ptinere ad filium.⁊ ita ibi no. ❡Mo: signori.circa prin.huius.l.no. ꝙ oli ante tpa iustiniani pauce actiones competebãt filiofamil'. suo noĩe.tñ alique competebãt vt actio iniuriarũ: ⁊ de dote ⁊ commodati ⁊ depositi ⁊ certi condictio.p nutriculo suo:⁊ actio ĩ factum:vt.j.de acti.⁊ ob.l.filiusfa.⁊.l.in factum.⁊ istas olim ante tempora iustiniani poterat mouere absente patre ⁊ eius pcur. vt hic.⁊.j.de iudi.l.si longius.⁊.j.de iniuri.l.sed si vnius.§.filiofami.⁊.j.si cer.pe.l.filius. sic ergo ꝟm ius istud antiquum si filiofa.competebat actio ex cã castrensi vel q̃si hanc olim ⁊ hodie poterat mouere p se absente pr̃e ⁊ p̃sente ⁊ eo inuito:⁊ dare poterat pcur.vt in prin.huius.l.q: loco patrisfami.in cã castrensi vel quasi hr̃:vt.j.ad mace.l.ij.in fi.⁊.l.seq.⁊ q: de hoc potest esse iudiciũ inter patrem ⁊ filiũ:vt.s̃.de adop. l.adoptiuũ. ⁊.j.de iudi.l.lis nulla. si aũt actiones competebãt filiofamili. extra cãm castrensem vel quasi hoc casu si erant actiones q̃ cõpetebant filiofa.suo noĩe has poterat ita demũ mouere si pater erat abñs ⁊ eius pcurator.nõ al's:vt hic ⁊ in palle.l.si logi⁹ si aũt erant actiones pfecticij peculij nec olim nec hodie cõpetunt filiofa.suo noĩe sed pater eas intendebat ⁊ cõueniebat̃ i eis:vt insti.per quas pso.no.ac.§.j.nec obstat qd̃ põt experiri filiusfa.nomine patris vt cõiuncta persona:vt. C.eo.l.sed ⁊ he persone.in prin.q: hoc non potest facere inuito patre:vt.j. eo. l.pompo.fallit tamẽ.j.de lib.cã.l.j.ij.⁊.iij.si aũt est actio aduẽticij peculij:hoc olim erat incognitum:sed hodie est cognitu3. nam aduẽticium peculium querit̃ hodie filio quo ad pprietatem ⁊ patri q̃tum ad vsufructum:vt.C.de bo. q̃ lib.l. cum op3. ⁊ ideo in isto aduenticio peculio hodie tenendum est ꝙ si queritur filio patre inuito ipse agit ⁊ respondet ⁊ constituit pcuratorem:sed iudicis officio imponit̃ necessitas patri: vt filio ɔsentiat:vt.C.de bo.que lib.l.cũ non solum.in pñc.⁊.C. de bo. ma.⁊ ma.ge.l.j.si aũt querit̃ aduenticiũ peculium filiofa.voluntate patris:tunc pater est legitimus administrator filij . vnde pater in eo ipse agit ⁊ respondet:⁊ ibi filius constituit pcura. voluntate patris:vt.C.de bo.ma.l.j.⁊.C.de bo.que lib.l. cũ nõ solum.§.vbi autem.sicut adultus sine curatore non potest constituere pcura.vt.C.eo.l.neq3.⁊ quod dicat̃ peculium castrense vel quasi: profecticium vel aduenticium plene dixi in prealleg. l.cum oportet.⁊ hic repete.

I ☞ Taciturnitas quando equipparetur consensui.

Inuitus procurator. In.§.isto iuriscõsul. tractat quis possit pcurator constitui:⁊ certe pcurator cõstituitur volens nõ inuitus.nam inuitus nõ potest quis cõstitui pcura.⁊ dicitur quis inuitus cõstitui siue expsse contradicat siue expresse nõ cõsentiat.h.d.iste.§.videatis expositionem.lre[nõ solet dari] sub. nec potest vt hic.⁊.C.eo.l.inuitus.⁊.j.de regu.iur.l.inuitus. in pñci.videbat̃ tamẽ contra.vt etiã eo inuito quis possit dari pcura.q: vsus pcuratoris perquam necessarius est:vt.s̃.eo. l.j. §.vsus.ergo cõstituitur inuitus.sed illud nõ obst.q: intelligo necesse.i.vtile.sic⁊ alibi exponit̃.j.de nego.gest.l.j.secus in officio tutoris ⁊ cura.q: illud publicũ autoritate priuatum vtilitate:vt insti.de excu.tu.in priv.⁊.j.de mu.⁊ ho.l.si quis magistratum.sed officium pcura. est priuatũ autoritate ⁊ vtilitate. [eum tñ qui ɔ dicit].s.expssim[cõsensisset].i.expssim[nõ pbatur]. ❡Mo: signori.no.hic vnum generale ⁊ est brocardu3 cõtra.qd̃ tollam per regulam ⁊ eius instantiam ⁊ est generale brocardũ qd̃ dicit ꝙ inuitus dr̃ qui expssim non ɔsentit.Aliud generale brocardũ est quod dicit qui non ɔdicit consentire; vr.

I ❡†Ad solutionem huius brocar.ita dicetis : hec est regula ꝙ omnis qui expresse non consentit cõtradicere videtur : vt hic.q: non constituitur pcurator inuitus.⁊ dr̃ inuitus non tñ qui contradicit sed qui consensisse expssim non pbatur . et ad istam regulam concor.j.de serui.vr.pdio.l.inuitum.⁊.j.de ritu nup.cum in eo iure.⁊.j.de fur.qui vas.§.vetare. ⁊.l.pe.⁊.j. q̃b⁹ mo.pig.vel hypo.solui.l.sicut.§.non videtur.sed regula hec recipit instantiam quattuor vel quiq3 casibus.Fallit fauore rei publice.⁊ ideo si filius meus creatur decurio si vocat̃ me sciente videor cõsentire eoipso ꝙ non cõtradico:qui pro eo videor fideiubere:vt.j.ad municipa.l.ij.in princi.⁊.C.de filijsfami. et quẽadmo.pa.p eis cõ.li.x.l.j.ij.⁊.iij. Item fallit fauore dotis vt si p filia dotem dedi nec stipulatus sum reddi soluto matrimonio possum eam repetere voluntate filie. ⁊ filia videt̃ velle eoipso ꝙ non cõtradicit:vt.j.so.ma.l.ij.§.vlti. Item fallit fauore mr̃imonij.nam filiã volẽtem debeo tradere nuptui eoipso videt̃ velle ꝙ patitur ⁊ scit et non ɔdicit:vt.j.de spon.l.in spõsalibus.⁊.l.filio. Itẽ fallit fauore clericatus ⁊ odio seruitutis vt si seruus clericat̃ sciente domino.nam videtur velle ex quo scit ⁊ non cõtradicit:vt.C.de epis.⁊ cleri.auc.si seruus sciente. Item fallit in adoptione.nam filium volentem debeo in adoptionem dare:eoipso videt̃ velle ꝙ dem ipsum in adoptionem: si non cõtradicit.argumẽ.s̃.de adopt.si in adoptionem. et ꝟm istam determinationem potest intelligi.j. de regu. iuris.l. qui tacet.⁊ sic breuiter potest solui istud brocardum.⁊ ita facit dominus Azo in suis brocardis dicens: dicitur inuitus qui expresse non consentit.⁊ allegat iura superius allegata.p regula ⁊ dr̃ quis cõsentire eoipso ꝙ non cõtradicit. ⁊ allegat iura.s̃. allegata.p instantia regule.vnde primum est regula.scd̃m est instantia regule:⁊ ibi fallit.⁊ hec est vera ⁊ plana solutio.tñ bene soluit̃ istud brocardum alio modo:vt tangũt hic do. Jo.⁊ azo. aut tractat̃ de aliquo obligando.⁊ tunc videt̃ omnis qui expse nõ consentit ɔdicere.sic est hic.q: si constituo te pcur.tracto de te obligando mihi. Item sicut est si tractat̃ de seruitute iponenda.nam seruitutẽ nõ possum imponere in pdio tuo te inuito:vt.j.de ser.vr.pdi.l.inuitũ.Item sicut est si aliquis ɔcat rẽ meam me inuito:vt.j.de fur.qui vas.§.vetare.⁊.l.pe.Item sicut dr̃ de liberta:vt.j.de ritu nupti.l.in eo iure.speciale tamẽ est in casu fauore reipublice:vbi si tractat̃ de aliquo obligando dicitur cõsentire ex quo nõ contradicit: sicut est si filius me⁹ me sciente creatur decurio:vt.j.ad municipa.l.ij.in prin.⁊.C.de filijsfa.⁊ quemad.pa.cõ.p eis.lib.x.l.j.⁊.ij.si aũt tractat̃ de aliquo liberando vel de priuilegio alicui inferendo qui scit ⁊ patitur videt̃ consentire:sicut est si seruus clericatur me domino sciente ⁊ patiente:vt in auc.si seruus.item sicut est:vt.C.ad velleia.l.si fine.Item sicut est si pater petit dotem soluto mr̃imonio fauore dotis videt̃ filia cõsentire:si non cõtradicit:vt.j.solu.ma.l.ij.§.vlti.et ita intelligunt̃.ll. alleg.p instantia regule. sed ista solutio nõ placet vt superior.⁊ salua autoritate domini Jo.⁊ Azo.q: inuenio multos casus in q̃bus tractat̃ de aliquo obligando.⁊ tñ eoipso ꝙ scit et patitur videt̃ consentire: sicut si fideiubeo pro te presente:vt.j.manda.l.si remunerandi §.si passus.et.l.qui patitur. Item si filius meus creatur decurio me sciente:vt.j.ad municipa.l.secunda. et ideo prior solutio est verior.

I ☞ Milites armate militie non possunt esse procuratores: sed bene veterani.

I **Veterani.** †In.§.isto similiter tractat̃ qui possunt pcuratores constitui.⁊ certe veterani bene possunt pcura.constitui:sed milites armate militie nõ pñt constitui procuratores:etiam si velit aduersarius contra ques constituuntur. Fallit in tribus casibus:puta si ante lit.contesta.non obijcitur ei ista exceptio tu es miles. Item fallit cum miles constituitur procura.in rem suam. Item fallit cum constituitur miles pcura.ad agendam causam numeri sui.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere[veterani] et dicũtur veterani qui missi sunt de militia honeste et deserunt militare:vt.j.de vetera.l.j.⁊.s̃.de his qui notã.infa.l.j.§.ignominie. [possunt]sed quare possunt isti veterani fieri pcuratores: q: ex quo deserunt militare non habent necesse dare operam armis ⁊ dicuntur pagani:vt.j.de castren.pecu.l. hereditate. §.j. [milites].s.armate militie qui sunt in actu militie:vt.C.loca. ⁊ condu.l.milites[dari possunt].s.etiam ex rescripto. ⁊ ouare non q: isti debent dare operam armis et non litigijs:vt.C.eo. l.militem.⁊.l.qui stipendia.et.C.loca.et conduc.l.vlti. ❡Mo: signori.habetis in.§.isto ꝙ veterani possunt esse pcuratores: sed milites armate militie non possunt esse pcuratores. s3 hoc fallit in tribus casibus qui sequunt̃.primus est[nisi hoc ⁊c.ptermissum est]q: non poterat post lit.contesta.opponi hec exceptio nõ potes esse pcura.q: es miles:vt. C.eo.l. ita demum. q: ista exceptio est declinatoria iudicij:vt.j.eo.l. pomponius. §.rati.et.C.de excep.l.penul.⁊ vlti.[excepto eo]hic est secundus casus[datus est]idest constitutus:vt.C.eodem.l.qui stipendia merentur.⁊ dicitur miles procura.in rem suam constitui cum ad eum spectat damnum et emolumentum:vt.j.quando appel.sit.l.j.§.in ppria.et hoc est verum nisi dolo malo fieret cessio in militem.nam tunc non valeret cessio:vt.j.de alieni iudi.mutã.cau.fac.l.cum miles. ❡Mo: sequitur in littera[vel qui cõmunem causam]⁊ hic est tertius casus[quibus]sc3 militibus[concessa est]a lege: vt hic dicitur. ❡Mo: signori . in §.isto no. ꝙ milites armate militie non possunt procuratores constitui:

constitui:sed hec regula recipit instantiam in tribus casibus qui ponunt̃ hic.⁊ idem dicimus in militibus celestis militie: vt sunt clerici.nam i psi nõ possunt cõstitui ꝓcuratores: qꝛ debent dare operam diuinis obsequijs nõ litigijs vt in corpe au teñ.de san.epis.§.alium.fallit si cõstituitur ꝓcur.sue ecclesie:vt C.de epis.⁊ cleri.l.placet.in fi.⁊ in alijs casibus supradictis in milite.Item ex eo qd̃ dicit iste.§.qd̃ milites nõ possunt constitui ꝓcuratores etiam si velit aduersarius.¶No.hic arg. ꝙ rigor iuris voluntate litigatorũ remitti nõ potest.sic ⁊.C.de iureiurã.l.ij.§.sed qꝛ veremur.⁊.s.de postu.l.quos ꝓhibet.et.C. de testi.l.parentes.⁊.C.de inof.testamẽ.l.si quando.⁊. C.de fi. instru.l.comparationes.⁊ hoc ideo qꝛ esset cõtra publicam vtilitatem:vt.C.de condi.ob cãm.l.militem.⁊.C.de iure deliberã. l.scimus.in princi.al's cũ licitũ sit cuilibet renunciare iuri suo mitigat̃ rigor iuris partium volũtate:vt.s.de fer.l.j.in fi. ⁊.C. de pac.l.pe.⁊.C.de tempo.appel.l.ij.⁊ vlti. ¶ Sed ad.§.istum instat̃ ⁊ opponit̃ sic.si aduersarius non obijcit militi ꝙ nõ potest esse ꝓcur.videt̃ ꝙ possit esse ꝓcur.⁊ qd̃ iudex non possit ei obijcere:qꝛ iudex h3 supplere de iure ⁊ non de facto:vt.C.vt q̃ desunt aduo.par.iu.sup.l.vnica.Rñ.iudex obijciet ei ⁊ si dicat̃ q̃ño iudex supplet de facto.rñ.tribus modis.⁊ vno modo sic: qꝛ hoc notorium erat eum esse militem qui agebat ꝓcuratorio nomine.vel rñ.secundo modo ⁊ sic.iudex potest supplere de facto sup eis que apud se agunt̃.vnde posset dicere iudex si legit̃ testis vel terminus corã se.nõ est ita etiã in actis:vt.C. de tẽp. ap.l.ij.in fi.vnde qꝛ agebat̃ hic coram iudice de ꝓcura.cõstituẽdo in litem bene potest iudex ei obijcere nõ potes esse procurator:qꝛ miles: etiam si aduersarius nõ velit.vel rñ. tertio modo ⁊ sic.qd̃ hic est speciale vt iudex possit supplere de facto fauore publice vtilitatis al's non:vt in ꝑallega.l. vnica. sic ⁊ al's fauore publice vtilitatis non admittitur quis ad postulãdum si est infamis etiam si aduersarius velit:vt.s. de postulando. l. quos prohibet.in prin.

1 ☞ Procurator pro quo scienter dominus satisdedit: cogitur precise iudicium suscipere:nisi ex cã legitima excusetur.

Procuratorem ad litem. Signori. vos habuistis in superioribus quid sit ꝓcurator ⁊ qualiter constituatur. Item quid possit ꝓcur.cõstituere ⁊ cõstitui:ammodo mutatur materia huius tractat⁹.⁊ iuriscõ.incipit tractare qual'r ꝓcura. rei explicet suũ officiũ vsq3.j.eo.l.in cause.§. ex pte.⁊ in.§.isto cum.l.seq.vsq3 ad.l.si defunctus. ꝑmo ponit̃ regula.postea in-

1 stantia regule † ⁊ ponit̃ casus talis.cõstitui quẽdam ꝓcura.ad me defendendũ satisdedi ꝓ eo sciente de iudi.sol.postea ꝓcura. meus vult deserere ꝓcurationem meam:nunqd̃ licebit ei:rñdit iuriscõ.ait ꝑtor ꝙ non:imo inuitus suscipiet iudicium.⁊ ꝑcise coget eũ ad defendendũ:nisi interueniant iste cause: vt si fact⁹ est meus inimic⁹ capitalis.Item si ꝓcurator meus ad magnã dignitatẽ vocatus est vel si reipublice causa absuturus est: vel valitudine impedit̃ vel si forte necesse h3 abire necessaria peregrinatiõe:vel si forte ei hereditas de nouo delata est circa quã h3 intendere siue dñs sit presens siue absens:sed vbi dominus est presens cogi potest se defendere si est talis qui põt cognoscere de facto:vt vnũ sciatis ꝙ in oĩbus predictis causis coget̃ etiam defendere dñm si actor dicat actionẽ tpe pituram: ⁊ dñs sit abñs:⁊ ex istis causis ꝓcurator datus ad defendendũ deserit ꝓcuratiõnẽ si iste cause clare sunt:sed si reuocarent̃ in dubiũ iudex cognoscit ⁊ que videbunt̃ iuste approbabit: vt vnũ sciatis ꝙ in qbus casibus põt ꝓcur.deserere ꝓcuratiõnẽ nõ comittitur stipulatio ob rem nõ defensam:qꝛ noua cã emerserit.h.d. iste. §.eum.vj.ll.seq.vsq3 ad.l.si defunctus.videatis expositionem lr̃e[ꝓcuratorem].s.rei[datũ].i.cõstitutũ[ꝓ quo].s.ꝓcuratore[iudicatũ solui exposuit]q̃ satisdatio h3 in se tres clausulas:vt.j.iudi.sol.l.iudicatũ solui[cogã].s.precise]vt hic. et j.e.l.si defunct⁹.in ꝑn.nisi iusta cã interuenerit:vt statim subijcit.⁊.j.de arbi.l.l5.¶Sed ad prin.huius.l.opponit̃ ⁊ vr̃ ꝙ ꝓcura.cõstitutus ad litẽ defendendã nõ debeat ꝑcise cõpelli defendere:sed sufficit stip.cõmitti ob rem nõ defensam.vnde videtur cõtra.j.eo.l.nõ cogendum.§.sabinus.ad qd̃ vos dicetis aliud est cum dñs satisdat ꝓ suo procuratore cõsentiente de iudi.sol.quo casu procurator compellitur ꝑcise dominum defendere vt hic:al's reciperet duos.s.dominum ⁊ aduersariũ. aliud est vbi ipse ꝓcurator pro seipso satisdat: qꝛ minus delinquit: qꝛ frangit fidem solummodo aduersario dñi.quo casu precise non compelletur dominũ defendere:sed sufficit stipulationem ob rem nõ defensam cõmitti ad interesse.vt in.l.cõtra.¶Sed denuo ad istum.§.instat̃ ⁊ opponit̃ ⁊ videtur ꝙ nõ teneat̃ ꝑcise ꝓcurator dñm defendere.ecce si procurator ꝓmittit iudi.sol. promittit dominũ defendere: ⁊ sic obligat se ad factũ: ⁊ si quis tenetur ad factum nõ tenetur precise facere: sed fit cõdemnatio ad interesse.vnde videt̃ cõtra.j.de re iudi.l.si quis.in fi. et j.de ver.obli.l.quotiens.ad quod potest dici vbi quis promittit aliquid facere extra iudicium nõ tenetur facere:vt in.l.contra.⁊.j.de act.emp.⁊ ven.l.j.in prin.⁊.C.de act.emp.⁊ ven.l. traditio.sed vbi aliquis ꝓmittit in iudicio tenetur precise illd̃ facere vt hic cum iudicium reo dat̃ in inuitum:vt.j. de ver. obli. l.inter stipulantem.in prin.vel dicatis qui ꝓmittit factum nõ tenetur precise facere:sed tenet̃ ad interesse:vt in.l.contra. fallit in casibus. primus casus est in ꝓcuratore rei pro quo satisdedit dñs eo sciente ⁊ non cõtradicente de iudicato sol. vt hic. sic intelligitur.j.eo.l.si defunctus.in princi.Item fallit in eo q̃ per metum ꝓmisit aliquid promittere:vt.j.quod me.cau.l. si cũ ex.§.qui vim.Item fallit.j.eo.l.sed ⁊ he persone.§.preter. Itẽ fallit.j.de oper.no.nuncia.l.stipulatio.§.siue. ¶Or sequitur in littera[verum est cã ⁊c.]⁊ hic incipit instãtia regule[actionem]sub.⁊ hoc casu nõ cõmittetur stipulatio ob rem nõ defensam:vt.j.eo.l.si post datum[alleget]sub.⁊ probet:⁊ põt intelligi ꝙ ꝓcura.alleget peregrinationem probabilem:si dicit ꝓcurator habeo necesse ire ad sanctum Jacobum: qꝛ voui:vt.j.eo. l.aut religionis.nec potest intelligi ꝙ alleget necessariam: qꝛ dicit ꝙ deportatur:vt.C.de here.insti.l.j. ¶Or sequit̃ in littera[vel hereditas ⁊c.]vel ex alia causa superuenienti:vt qꝛ factus est affinis aduersario dñi:vt.j.eo.l.post litem.et.l.sequẽ. ⁊ ad hoc facit.C.eo.l.humanitatis[vt res pereat]nam tũc cogitur suscipere vsq3 ad contestationem litis:vt.s.de feri.l.j.§. excipitur.sic ⁊.j.de iudi.l.sed ⁊ si.§.edium. et ex.l.ista colligit̃ ꝙ contestatio litis potest fieri per procura. ⁊ ad istud accedit. j. eo.l.per procuratorem.⁊.C.eo.l.neq3.sed ipse nõ iurat de calũ. vt.C.de iur.calũ.l.ij.§.sinautem. [temperanda]vt si alleget̃ ꝑ procuratorem volo dimittere ꝓcurationem meam ob talẽ cãm ⁊ iudex cognoscet si est iusta cã: vel non[iudicium] sed nonne hoc erat dictũ.s.e.l.filius.§.ꝓcurator.quare ergo repetit hic: rñ.vt adijciatur.quod statim sequitur nec stipulationẽ ⁊c.vel dicatis si inimicitie sunt inter ꝓcuratorem et aduersarium domini nõ esset conueniens ꝙ prosequeret̃ istam procurationem [cõmitti]sub.⁊ in predictis casibus in quibus subest iusta cã [quoniam noua causa sit].i.emersit.et que de nouo emergunt nouo indigent auxilio et consilio:vt.j.de interroga.actio.l. de etate.§.ex causa.⁊.j.de ven.in pos.mit.l.j.in prin.et.s.qui satis da.cogan.l.ab arbitro.

1 ☞ Satisdatio pro procuratore ꝑsente prestita facit vt mandatum morte domini non finiatur: secus si pro absente et ignorante.

1 **Si defunctus.** In princi. huius.l. dicit̃ † si dñs constituit ꝓcuratorem ad se defendendũ ⁊ ꝓ eo satisdedit de iudi.sol.⁊ postea dñs defunctus ante lit.contesta.cum suo procura.compellit̃ precise ꝓcura.suscipere iudicium.⁊ hoc est verum si satisdedit dominus pro procura.eo inscio et inuito.tunc ꝓcur. non compellitur dominũ defendere:sed si procurator iudiciũ non suscepit cõmittitur stipulatio ob rem non defensam. h. d. prin.huius.l.videatis expositionẽ littere[accipiendum] sub. precise.ita demum si hoc.s.qd̃ satisdedit pro suo ꝓcur.committitur aũt.s.ad interesse[stipulationis clausula]. s.que h3 tres clausulas:vt.j.iudi.sol.l.iudicatum solui.¶Or signori.ad ꝑnci.huius.l.instatur et opponit̃:si dñs constituit procura. ad se defendendũ et pro se satisdedit de iud.sol.⁊ moritur dominus ante lit.contesta.q̃ño tenet̃ ꝓcura.precise suscipere iudiciũ cũ re integra finitũ sit mãdatum morte mandantis: vt.s.de iuris. om.iudi.l.⁊ qꝛ.in fi.et insti.manda.§.item si adhuc.et dicit̃ res integra ante lit.contest.vt in aut̃.de litigi.§.omnem:Rñ.licet ante lit.contesta.quo ad quid.s.si dñs non satisdedisset de iudi.sol.pro suo procura.res esset integra: ⁊ solueretur mandatum morte domini mandantis:vt in.l.s.tamen qꝛ dominus satisdedit de iudi.sol.pro suo procura.qui promiserat de iudicato sol.quo ad aliquid desijt res esse integra:qꝛ cogitur precise dñm defendere:vt hic.vnde istas obligationes mors dñi non potuit extinguere. ¶Sed denuo ad prin.huius.l. instatur et videt̃ ꝙ etiam si procurator promisit iudi.sol.⁊ satisdedit ⁊ dominus ante lit.ↄtest.mortuus sit ꝙ res sit integra:vt.j.man.l.si ꝑcedente.ad quod põt dici ꝙ ibi res erat integra: qꝛ ibi dñs non satisdederat pro suo procura.qui ꝓmisit iudica.sol.sed ibi ipse idem ꝓcur.promisit pro dño de iudi.sol.eo ipso idem satisdederat:hic aũt procurator promisit aduersario domini de iudi.sol.⁊ dñs satisdederat pro eo.vnde precise cogitur dñm defendere etiam si re integra mortuus sit dñs:nisi ꝑtenderet aliquam iustã cãm:vt.s.l.pri. ¶Sed denuo instat̃ ⁊ opponitur ad prin.huius.l.⁊ vr̃ ꝙ procu.ꝑcise nõ compellat̃ suscipe iudicium:etiã si dñs satisdedit pro eo:vt.j.eo.l.nõ cogendum.§.sa

binus.Rñ.hic procurator promiserat de iudi.sol.pro dño: et dñs satisdederat p eo: magis delinquit si dñm nõ defendit: qz decipit duos.s.dñm z pcura.vnde precise cogit iudicium susci pere:vt.s.eo.l.filiusfa.§.vlti.sed in.l.s.ipse idem pcura. promi serat z satisdederat de iudi.sol.pro dño:z sic minus deliqt.vn de minus punit:qz non cogit precise dñm defendere: sed com mittitur stipulatio ad interesse:vt in.l.s.sed qd differt hec.l. a §.vlti.huius.l.filiusfami.cum.l.seq.rñ.ibi volebat procu.se ex cusare a procuratione viuo domino:hic domino mortuo.

1 Procurator datus in duplicibus iudicijs videtur fungi partibus actoris z rei:ideo vtriusqz satisdationẽ prestabit.

Qui ad cõmuni diuidundo.

In.§. isto dr:

1 †si constituo aliquẽ meum pcura.ad mouendũ iudicium com muni diuidũdo vel familie her.vel finium regũ. eoipso videor eum cõstituere ad me defendendũ.z ideo iste pcura. duplici sa tisdatione dz onerari:z de rato z de iudi.sol. h.d.iste.§. videa tis expositionẽ lre[qui].s.pcurator[ad cõmuni diuidundo iudicium]sub.vel familie her.vel finium regũ. qz in istis du plicibus iudicijs vterqz actor vterqz reus:vt.j.de iudicijs.l.in istis.z.j.fami.herci.l.inter.§.qui.fa.[datus].i.constitutus: qz cum quid cõmittitur alicui z ea vident cõmissa sine qbus ne gocium explicari non põt:vt.j.e.l.ad rem.z.s.de iur. om.iudi. l.ij.[duplici cautela].i.satisdatione[interponenda].i.cauere ei dz de rato si dubitat de mandato:vt.C.eo.l.j.z de iudi.sol.vt C.de satisda.l.vnica.imo videt q triplici cautela debeat one rari.nam dz satisdare de rato.Item de dño defendendo tanq procurator actoris:vt.j.eo.l.seruũ.§.qd ait pretor.Item satis dat de iudi.sol.vt dixi.Rñ.si ab initio pcurator satisdat de ra to.z de iudi.sol.eoipso satisdat de dño defendendo:qz sub illa stipu.iudi.sol.continet satisdatio de dño defendendo:qz iudi. sol.tres hz clausulas:vt.j.iudi.sol.l.iudicatum solui.

1 Procurator ante lit.contesta.potest libere a dño reuoca ri:postea vero non nisi causa cognita.

Ante litem contestatam.

1 In.l.ista dr:†si constituo pcura.ad agendum vel ad me defendendũ ante lit.ɔtest.possum eũ muta re z cõstituere aliũ:vel in me suscipe iudicium: et h.d.ista.l.videatis expositionem lre[ante litem cõte.] z dicit lis cõte.vt.C.de lit.ɔte.l.j.z in aut.de litigi.§. omnẽ[accipien di]. Or signori.habetis in.l.ista vt dixi in casu.z est rõ: qz ante lit.conte.res est integra:vt.s.de iur.om.iudi.l.qz.z in au tẽti.de liti.§.oẽm.z hoc verum est in simplici pcu.secus in pcu. constituto in rem suam cum oẽ cõmodum z incõmodũ ad eum ptineat:vt.C.eo.l.q stipendia.z.j.eo.l.s cui.lz cessis actionib9 meis pferatur meo pcuratori nisi denũciasset debitori meo qd mihi nõ solueret:vel nisi partẽ debiti recepisset:vel nisi lis eet ɔtest.vt.C.de noua.z de le.l.iij.z.j.e.l.pcuratorem.Itẽ fz quos dam hec lex dz intelligi si adhuc dñs non satisdedit pro pcura tore eo sciente z non ɔdicente de iudi.sol.nam tũc res videtur desinere esse integra:vt.s.e.l.filiusfa.§.vlti.z.l.si defunct9.i pn. sed certe verius est fm Jo.z Azo.q si dñs satisdedit p suo pc cura.de iudi.sol.eo sciente q dñs possit alium pcur. constitue re z reuocare primũ:qz differentia est inter reuocationem expf sam z tacitã:hec est expressa reuocatio dum dñs dicit volo aliũ constituere pcura.z constituit.nam hoc facere potest ante lit. cõtest.si nõ satisdederit pro eo vt hic.aliud est in tacita reuoca tione:sicut est si dñs moritur ante lit.conte.vt in.l.si defunctus vel si inimicitie capitales interuenerunt inter ipsum pcurato rem z dominum:vt.s.l.filiusfami.§.vlti.

1 Procurator quando reuocetur post litem contestatam.

2 Differentia que sit inter mandatum procuratorium z manda tum iurisditionis.

Post litem contestatam.

Si gno ri.vos habuistis.s.l.pxi.dñm posse mutare suũ pcu. ante lit.ɔte.sine cause cognitione. † modo in.l. ista 1 ponit quid iuris sit si dñs velit eum mutare post lit.contest. et certe dñs poterit mutare pcuratorem suũ post lit.cõtesta. cum cause cognitione z non aliter:z nõ solum dño licet mutare: sed etiam heredi eius z successoribus:sed que sunt illa que versan tur in cause cognitione:z certe non solum ea que dicta sunt in procuratore rei pro quo dñs satisdedit de iudic.sol.sed ẽt sunt plures alie cause ob quas potest dñs mutare pcuratorem suũ post lit.cõte.si est factus pcu.post lit.cõte.senex vel religiosus. Itẽ si effecta est psona suspecta dño:vel si detinet in vinculis: vel in hostium ptãte vel si distringitur publico iudicio vel pri uato vel re sua maiori.vel si est infirmus vl si dãnatus in exiliũ vel si fact9 est mihi inimicus vel aduersario meo fact9 est affinis vel si heres existat:vel si habz necesse se absentare cã peregrina tionis vel alia:si is cã sit poterit mutari post lit.ɔtest.ipso dño hoc petẽte vel ipso pcur.que locũ habẽt nõ solum in pcura.rei sed in pcura.actoris. Sed quid si dñs vult mutare ex causa post lit.ɔtest.z ipse pcurator vel aduersarius dicit q non sub est cã:certe qñ aduersarius hoc dicit de hoc cognoscere ipe iu dex dz:sed si ipse pcurator se opponat ipse nõ est audiendus: qz eoipso est suspectus q igerit opas suas in inuitũ nisi ita di ceret:tu dicis q vis me mutare:qz dicis q habes me suspectũ. bene placet mihi q mutes me:sed volo q cognoscat fm suspe ctus vel non:qz volo purgare inocentiam meã.hoc casu hñ est audiẽdus:sed z si diceret se procuratorẽ in rẽ suam silr audien dus.sed z si diceret q fecit sumptus in re.hoc casu non poterit mutari nisi satisfiat ei:sed z si pcurator esset cõstitutus ad mul tas lites in qbusdam vult dñs mutare pcuratorem z in qbus dam nõ:z pcurator dicit q vult mutari in oibus audiẽdus est qd est intelligendũ in actionibus quas mouebat mandato dñi sed in alijs non reqritur mutatio ne in alieno facto dñs pgra uetur.vnum sciatis q vbicũqz dñs vult mutare procur.post li. cõte.si reuocatur hoc in dubium ptoris erit cognitio.h.d. ista l.vsqz ad.l.in cause.§.si ex parte actoris.videatis expositionẽ lre[vel in ciuitate manente]vl pro et:nam si desierit esse ciuis ipso iure mutatur:vt qz deportatus est.z sic habet pro mortuo vt.j.de bo.pos.ɔ tabu.l.j.§.filiũ[z successorib9]sub.vniuersa

2 libus. Or signori.ɔ prin.huius.l.no.†vnã differentiã iter mãdatum pcuratoriũ z mãdatũ iurisditionis: mãdatũ pcura torium nõ reuocat post lit.ɔtest.nisi iusta de causa: sed añ litẽ ɔte.reuocat vt hic indistincte.sed mãdatum iurisditiõis post lit.contest.z ante reuocat sine cause cognitione:qz iudiciũ sol uitur vetante eo qui iudicare iussit:vt.j.de iud.l.iudicium. nec approbo qd qdam dixerũt q illa.l.loqt ante lit.ɔtest. als nõ solueretur iudicium:vt in aut.de litig.§.oẽm. Si qrat que est rõ diuersitatis:Rñ.rõ est illa:qz in mãdato iurisditiõis si reuocat nõ interest ipsius iudicis pecuniariter nõ reuocari: i mo potius interest ei9 reuocari vt releuet:sed in mãdato pcu ratoris interest pcuratoris:qz potest esse q fecit sumptus in li te:z qz satisdedit de iud.sol.Itẽ interest aduersarij ne mutet p curator post lit.ɔte.ne distiguat in plures aduersarios. qd ẽẽ nõ dz:vt.j.de exer.l.j.§.si plures.z.j.iudi.sol.l.iam tamẽ.§.si tñ plures.[que supra diximus.s.e.l.filiusfa.§.vlti.vsqz ad.l.ante lit.ɔte.z quasdã ex eis repetit: z alias addit ex quibus quis potest mutare z mutari:vt.j.eo.l.mutari[etas].s.pcuratoris: vt qz est effectus nimiũ senex[religionis beneficijs]vt qz effi citur monachus vel sacerdos:vt argu.j.de arbi.l.nõ distingue mus.§.cõpromisso[item si suspect9 sit]sub.vel colludat cũ ad uersario:sed nunqd habebit dñs necesse pbare cãm suspitõis: Rñ.sic:vt.j.eo.l.que oĩa.in prin.als auare specificarentur he cause:cũ posset semp dicere q haberet eũ suspectũ. secus tñ est in iudice qd dico habere eũ suspectũ nõ eum recuso:vt.C.de iu di.l.aptissimi.z.l.cũ spalis[vel si latitet]sub.z nõ defendat do minũ:secus si dñs latitaret:vt.j.e.l.mutus.§.vlt.z.l.seq. [vel] pro saltim.q.d.non solum dño petente poterit mutari:sed etiã z pcuratore hoc petente. Or signori. quid vult istud dice re:certe hoc aut procurator lit.ɔte.petit se mutari:aut dñs pe tit ipm mutari:aut aduersarius dñi petit:si ipse pcura.petit se mutari si alleget iusta cã hic videt petitio ɔgrua:si aũt petitur a dño vt mutet.z hec petitio est honesta:vt qz dicit dñs.tu cepi sti mihi esse suspectus timeo ne colludas cum eo:si aũt aduersa rius petit procura.mutari illius nõ interest. vnde videt q ei9 petitio nõ debeat audiri:vt.j.l.proxi.sed cum ipse dñs petit p curatorem mutari:aut procurator resistit aut aduersarius dñi. si procurator resistit non est honesta causa ɔdicendi:qz eoipso reddit se suspectum:sed si pcurator allegaret.tu vis me mutare qz dicis q habes me suspectum.hoc bene placet mihi:sed vo lo q cognoscat fm suspect9 vel nõ:vel si dicat se pcuratorez in rem suã.vel si dicit q fecit sumpt9 in lite:hoc casu est audiẽdus vt.j.l.pxi.sed si aduersarius resistat:z dicit.tu vis mutare istũ post lit.cõtest.nolo distingui in plures aduersarios: hic bene hz iustam cãm audiendi nisi dñs allegaret iustã cãm mutandi.z hoc dicit.j.statim[mentiri]turpiter allegabat:tñ qz facit iu re permittente nõ videt facere iniuriã:qz iuris executio zc. vt j.de iniur.l.j.[nõ inuitũ]vt.j.ad.l.cor.de fal.l.vxor pregnans. z.j.man.l.qntus[p qualitate]vt.C.eo.l.qui stipẽdia [parat9 sit]nam lz nõ detur ei actio:vt.j.eo.l.si pcurator meus.fallit tñ hic:vt.j.eo.l.si pcura.meus.z.l.si actoris[recusabit]accidit.j. de admi.tu.[deduxerit]vt.j.de pscrip.ver.l.naturalis.in fine.

1 Ex stipulatione facta per procuratorem non querit do mino:nec directa nec vtilis actio.z quando.

1 ## In cause cognitione.

Sed ex parte.

Sed ex parte. In superioribus habuistis q pcu. actoris r rei mutatur ante lit. ɔtes. indistincte r post lit. cōtesta. certis de causis. dictum est etiā de pcur. rei r qualr explicet officiū suū: in. §. isto tractat de pcur. actoris. r in. §. isto ponunt tres casus. r primus casus est talis ego ipse egi ɔ aliquem r satis accepi de iudi. sol. ab aduersario meo vel a suo pcur. lite cōte. volo cōstituere pcura. nunqd satisdatio mihi data dissoluet an remanebit in suo statu: rñdetur q sic. scōs casus est talis. egi per pcu. meū. r pcurator meus in iure satis accepit iudicatū solui ab aduersario meo lit. ɔte. volo in me transferre iudiciū iusta de cā: nunqd dissoluetur satisdatio: rñdeo q non: sed in me dñm transfertur. tertius casus est talis. pone q egi per pcura. meū ɔ aliquem pcur. in iure satis accepi iud. sol. per eum iusta cā muto eum r cōstituo alium satis acceptio nō dissoluet imo cōmittitur. ex quibus appet q si pcurator meus satis acceperit meo noīe. qd querit mihi vtilis stipulatio r pcu. meo directa: sed mea vtilis dz ppōi sue directe. h. d. iste. §. videat expositionē lrē [si ex pte actoris trāslatio litis fiat] vel a dño in pcu. r ita loqt primus casus: vel a procura. in dñm. r ita loquit scōs casus. vel a pcura. in procuratorem: r sic loqt tertius casus [a reo factā] sub. r interpositam: r loquit fm antiqua tpa: vt insti. de satisda. §. sed hodie. r plene dicā. j. eo. l. sed r he psone. §. defendere [satis acceperit] sub. r postea trāstulit litē in pcuratorem. nā satis acceptio nō dissoluitur [sed r si] incipit scōs casus [trāsferri] vt hic. r. s. qui satisda. cog. l. iuli. secus si ex parte rei: r q̄ sit rō ibi dixi: et ad hoc facit. j. q. mo. pig. vel hypo. solui. l. j. in fi. r. j. de iudi. l. si post acceptū [sed r si a dño] incipit tertius casus [trāsferatur stipu.] sub. qtum ad directā actionē. ¶ Or signori. not. hic si procurator meus satis accepit de iudi. sol. ab aduersario meo vel a suo pcu. qrit sibi directā mihi vtilē: sed vtilis mei dñi pfertur sue directe: vt hic. r. j. l. pxi. sic r alibi vtilis rei ven. pfert directe: vt. j. si ager vec. vel emphi. pe. l. ij. r. iij. sed r als regulariter directa pfertur vtili: r ideo si cedo tibi acti. meas qs habeo cōtra debitorem meū transfero in te vtilem: r pferor tibi.
I nisi in tribus casib9: vt. C. de noua. l. iij. ¶ † Itē no. hic regulā r instātiam regule: q ex stipulatione facta per pcuratorē cū sit libera psona nō qrit dño nec directa nec vtilis actio: vt. C. per quas pso. no. acq. l. j. fallit hic in iudicio vt si agit vel defendit r stipulat iudi. sol. vel rem ratā hri vt hic. r. j. eo. l. pxi. Itē fallit ratione psentie: vt. j. de v. ob. l. si pcuratori. item fallit in vno vt. j. si cer. pe. l. certi ɔdictio. §. si nūmos. r. C. per quas pso. no. acq. l. vlti. item fallit rōne affectionis: vt. j. sol. ma. l. gaius. itez fallit in donatione q̄ fit sub mō: vt. C. de donati. q̄ sub mo. fi. l. quotiens. item fallit cū pcur. nō est soluēdo in subsidiū: vt. j. de instit. acti. l. j. in fi. cum. l. seque. r de preto. stipu. l. j in pretorijs. ¶ Or signori. queri cōsueuit hic qualr fit hec trāslatio a dño in pcuratorē vel a pcur. in pcuratorē: Rñ. eo ipso q iudicium transfert sine aliq cessione: siue ante lit. ɔtest. siue post lit. ɔtest. iudiciū transferat vt lz p lit. ɔte. pcurator fiat dñs litis: non tñ fit dñs actionis ex stipulatione: vt pz. j. l. pxi. in princi. vnde etiam lz post lit. ɔtest. iudiciū transferat. tamē dico ex stipu. in dñm transire sine aliqua cessione pcuratoris facta dño: lz dñs Io. r Azo distinxerunt an fiat translatio iudicij ante lit. ɔtes. r tunc sola dñi reuocatio sufficit: vt. s. eo. l. ante. an post lit. contesta. r tunc q pcur. quasi dñs factus est: vt. C. eo. l. nulla. r. l. procuratoribus. oportet q illud ius qd habet ex stipulatione cedat procura. qd fieri oportet etiam inter absentes.
I ☞ Ex stipulatione procuratoris ex sententia pro eo lata: domino competit vtilis actio r simplex procurator non potest agere iudicati.
I **Si procurator meus.** † Signori. l. ista videt idem dicere qd superior. §. si ex parte. sed differt q ibi loquit quando dñs vel pcur. satis accepit de iudi. sol. ab aduersario: r lit. cōte. transfert iudicium in dñm vel in suum pcura. hec vero lex loqtur quando transfert in aliū: r ista. l. hz duas partes. r in pma parte loquit de pcura. actoris. r ponit quattuor casus. in scōa parte loquit de procura. rei r ponit duos casus. r prim9 casus qui ponitur in. l. ista est talis: constitui procuratorē ad agendum meo nomine: r procurator meus ab aduersario vel ab ei9 procuratore satis accepit iudicatum solui: nunquid dabitur mihi vtilis actio ex stipulatione si est commissa: respondet q sic. secundus casus est talis. constitui procuratorem ad agendum r egit r satis accepit iudica. sol. r obtinuit dabitur mihi actio iudicati: respondetur q sic. tertius casus est si procura. meus qui agebat meo nomine satis accepit iudica. sol. r obtinuit si agit ex illa stipulatione me inuito, ego dominus nihilominus agam vtili. verūtamen ex quo agit me inuito poterit repelli excep. doli. quartus casus est si procurator meus cōstitutus ad agendū egit r obtinuit: si velim agere vtili r ipse directa repelletur excep. doli: nisi esset constitutus procurator in rem suam: vel nisi ad eandem rem specialiter esset constitutus procurator ex parte rei ponunt duo casus. r primus casus est talis. cōstitui procuratorem. ad me defendendum r ipse satisdedit iudi. sol. si postea est cōmissa stipulatio contra me dominum nō dabitur mihi actio ex stipu. sed in procuratorē: et hic est quintus casus qui loquit in procuratore rei cōstituto cum mandato. sextus r vltimus casus est talis: si aliqs amic9 meus defendit me sine mandato r satisdedit iudi. sol. si postea stipulatio est cōmissa nō dabitur contra me dominū actio iudicati: sed in defensorem. h. d. ista. l. videatis expositionem lrē [si pcurator meus]. i. mei actoris. nam prima pars huius. l. vt dixi in casu loquit in pcura. actotis [satis acceperit] sub. ab aduersario meo: r intelligatis hoc fm antiqua tempora: vt insti. de satisda. §. sed hodie. r dicam. j. eo. l. sed r he persone. §. defendere [satis acceperit]. s. a pcura. aduersarij mei. vnde pcurator rei debet satisdare iud. sol. r etiam si constet de mandato: vt. C. de satisda. l. vnica. r. j. eo. l. qui proprio. [mihi]. s. dño [ex stipulatu actio vtilis est [. s. cōmissa stipu. iudicatum solui: que habet tres clausulas: vt. j. iudi. sol. l. iudicatum solui. r ideo dicit vtilis: q procurator querit sibi directam r mihi dño vtilez: r mea vtilis pfert sue directe: vt. s. eo. l. proxi. in fi. r hic [sicut iudicati actio] hic incipit secūdus casus [mihi idulgetur] sub. ex victoria mei pcuratoris: sic r in tutore: vt. j. de auc. pres. tutor [sz si] incipit tertius casus [agat procur. meus ex ea stipulatione]. i. directa actōe ex stip. [actio tribuit]. s. vtilis: vt pz. s. l. prox. in fi. [agēdo]. s. directa [exceptōe debeat repelli]. s. doli que est generalis: vt. s. de do. exce. l. ij. §. generalr. r. l. q vtiqz r iō repellit excep. q hic est casus q mea vtilis pfert sue directe. vt. s. e. l. pxi. in fi. dixi [sicuti] incipit quart9 casus [dat9] idest cōstitutus: q si in rē suā esset cōstitutus posset expiri me inuito. vt. C. e. l. qui stipēdia. [factus] q pcuratori litis nō recte soluitur. vt. j. de sol. l. hoc iure. vnde nō datur ei actio iudicati nisi in rē suā sit cōstitutus: vel ad actionē iudicati mouendam vt hic. Itē r in alio casu dat ei iudicati actio: vt. j. l. prox. [per cōtrariū] incipit scōa ps in qua ponūtur duo casus. vn9 in procur. rei cū mādato alius in procur. rei sine mādato. r est qntus casus: r exponetis lram. [p cōtrariū]. i. ecōtra: q. s. locutus est in procu. actoris hic in pcur. rei. vt. s. dixi: ex stipulatiōe procuratoris actoris dari vtilez dño hoc dicit: sed nō dat cōtra dñz [ex stipulatu actio nō datur] sub. si cōmissa sit ex aliqua sua clausula r nō datur in me dñz ex stip. actio nec directa nec vtilis: sz iudicati actio sic: ex quo me defendit vt. j. e. l. plautius [quare] incipit sextus casus [agi pōt] nam snīa lata cōtra defensorē in bonis eius mādatur executioni vt. j. de re iu. l. si se nō obtulit. in prin. ¶ Or signori ex. l. ista ante oīa colligetis duo no. prio no. q regulr iudicati actio nō datur pcur. actoris q obtinuit qd procedit ex illo fonte q lz cōstituatur ad litigandū nō tamē cōstituitur vt soluatur ei. vt. j. de solu. l. hoc iure. fallit in tribus casibus. vnus casus est: si est constitutus in rem suā. nam tunc omne cōmodum r incōmodum pertinet ad eum vt hic: r. C. eo. l. qui stipendia. nam cū datus est in rem suam nō debet carere propria lite. vt. s. eo. l. que omnia. in fi. Item fallit si est cōstitutus nedum ad principalē actionez immo ad iudicati actionē r vt possit recipere solutionem: vt hic. r in auten. de colla. §. eos qui. Item fallit in tertio casu si in lite illa fecit sumptus: r nō potest eos assequi a domino quia desijt esse soluēdo: vt. j. eo. l. actoris. r. s. eo. l. que omnia. in fi. Item no. secūdū not. q ex stipulatione interposita a defensore rei licet cōmittatur cōtra procura. vel defensorem nō datur contra dominū. sed iudicati actio interdum datur cōtra dominum: puta si defendit cū mandato: iuterdum nō datur contra dominū: puta si se obtulit ad defensionē domini: vt hic. r. j. eo. l. plautius. r. j. de mino. l. eum. r. j. de re iudi. l. qui se non obtulit. ¶ Or signori ex his que dicta sunt casum huius legis et summariā expositionem littere potuistis perpēdere modo circa. l. istam est insistēdum r videtur q nō possit stare tribus rationibus. prima ratio est illa quomō si procurator actoris accepit satisdationē iudi. solui. si cōmissa est vel obtinuit dabitur mihi domino vtilis actio ex stipula. cū per liberam personam que iuri nostro nō sit subiecta nō queratur nobis actio. vt. C. per quas perso. nobis acquiri. l. j. Ad solutionem cuius contra. dixit. M. per procuratorē cum sit libera persona non queritur domino directa queritur tamē ei vtilis ex sentētia legis: vt hic. r. s. eo. l. proxi. in fi. r. j. de verb. obliga. l. si procuratori. sed hec opi. nō est bona: sed quia lex dicit per procur. non

queri dño actionem intelligo nec directā nec vtilem: q: indefinita ⁊c. vt. j. de ser. ru. p̄. l. si seruitus. tñ q: a quo denegat̃ genꝰ: vt queri actionē negat̃ eius spēs. s. nec directam nec vtilem. simile no. s̄. de transa. l. interesse. q: lex dicit exp̄sse nec distiguit. vnde nō debemus distinguere: vt. j. de pu. l. de precio. vnde regulariter est soluendo per liberam ꝑsonam nō queritur actio: nec directa nec vtilis: vt in. l. ꝯ. fallit in mutuo. j. si cer. pe. l. certi. §. si nūmos. ⁊. C. si cer. pe. l. ꝙuis. Item fallit rōne p̄sentie. j. de ver. ob. l. si ꝓcuratori. nam alibi p̄sentia multum operat̃ q̄tū ad acquisitionem dominij ⁊ q̄tum ad acq̄sitionem possessiōis: vt. j. de acqui. pos. l. clauibus. ⁊. j. de acqui. pos. l. j. §. si iusserim. ⁊. l. quod meo. §. si per venditorem. Item fallit in iudicijs: q: si ꝓcurator experitur meo nomine ⁊ satis accepit iudi. sol. in iudicijs est speciale vt ex illius stipulatione queratur vtilis que prefertur sue directe: vt. s̄. l. proxi. in fi. ⁊ in princi. huius. l. et s̄. qui satisda. cog. l. iulianus. Item fallit ratione adiunctionis vel cōiunctionis sanguinis. j. solu. ma. l. gaius. Itē fallit ī subsidiū in ꝓcur. qui q̄siuit actionē nō existente soluendo. j. de instito. l. j. in fi. ⁊. l. ij. ⁊. j. de preto. stipu. l. in oībus. ⁊. j. de dam. ī fec. l. damnum. §. si ꝓcurator. regulariter ergo per ꝓcur. nō queritur directa nec vtilis: vt in. l. ꝯ. sed tenetur cedere ꝓcuratori acti. mandati vel neg. gest. j. de acq̄. pos. l. possessio. in fi. ⁊. C. de acqui. pos. l. fi. ¶ Scdo instat̃ ⁊ opponit̃ ad. l. istam sic. ⁊ vr̃ ꝙ sicut ex stipulatione ꝓcuratoris mei actoris querit̃ mihi domino actio. ita ex stipu. interposita a ꝓcu. ꝯ me dñm dꝫ dari actio: q: ꝭm naturā est ⁊c. vt. j. de reg. iur. l. scdm naturā. ⁊. C. de fur. et ser. cor. l. vlti. §. sed cū in scda. ad qd pōt dici ꝙ regl'r est verum qd dicit̃ in. l. ꝯ. sed illa regula recipit instātiaꝫ hic. sic ⁊ alibi fallit: ecce si aliq̄s accedit ad negocia mea gerenda insolita ⁊c. vt j. de neg. gest. l. negocia. ⁊ est forte rō: vt. j. dicā: q: equū est ꝙꝰ ꝑ ꝓcura. meum querat̃ mihi dño vtilis actio: sed non detur ꝯ me vtilis ex stipu. ꝓcuratoris: q: facilius querunt̃ nobis actiōes ꝙ cōtra nos indulgeant̃: q: si emo a te aliquā hereditatē mihi dant̃ vtiles act. sine cessione: sed creditoribus hr̃ditarijs non dant̃ actiones ꝯ me: nisi spōte suscipiam: vt. C. de here. vel acti. ven. l. ij. ⁊. C. de pac. l. post vēditionem. ¶ Tertio instat̃ ⁊ opponitur ad. l. istam: ⁊ videt̃ ꝙ sicut ex stipulatione ꝓcuratoris q̄ritur mihi actio vtilis ita ex stipulatione īterposita a ꝓcur. meo contra me dñm dꝫ dari actio: q: lex exp̄ssa scripta est q̄ dicit: si procura. meus emit aliq̄d mihi ex sua emptione dat̃ vtilis: silr ⁊ si vendit cōtra me dabit̃ vtilis: vt. j. de ac. emp. ⁊ vendi. l. iulianus. §. si ꝓcuratorem. Item lex dicit aperte si institor meus ad negociationē exercendā p̄positus si ipse vendit vel ꝓmittat qd ex eius ꝓmissione dat̃ institoria ꝯ me: vt. j. de instito. l. si q̇s iumentis: al's mancipijs. ¶ Ad sol. quorū ꝯ. dicunt quidā aliud est in institore: q: ibi est spāle: secus in ꝓcuratore vt hic. sed verius est vt vos dicatis: aliud est in his que fiūt in iudicijs: aliđ in his que fiunt extra iudicia. nam vbicūq; ꝓcurator meꝰ facit id qd eram facturus vtilis actio ex ꝯtu dat̃ ꝯ me dñm etiā ex ꝓmissione ꝓcuratoris: vt pꝫ in. l. ꝯ. nam si vēderem tibi rē meā: num ꝯ me dñm daretur actio vt rē tibi traderē vel interesse prestarem: certe sic: vt. j. de ac. emp. ⁊ ven. l. j. in prin. Item nōne secuta euictione: si ego dñs vendidissem rem aliquā ex natura ꝯctus tenerer de euict. certe sic. vt. j. de ac. emp. ⁊ ven. l. ex empto. in prin. ⁊. C. de euic. l. nō dubitat̃. Item vbi ꝓcurator meus vēdidit tibi rem meā fecit tale quid qd egoipse erā facturus. vnde debeo teneri ei vt ex mea vēditione tenerer: vt in. ll. ꝯrijs. sꝫ in iudicijs si ꝓcurator meus satisdat iud. sol. q: defendebat me fecit tale quid qd egoipse nō eram facturus si me defendissem: q: nemo suo noīe ꝯuentus satisdat iudicatum solui: vt insti. de satisda. §. sed hodie. ⁊ q: nō dꝫ esse ꝯditio ꝓcuratoris deterior ꝙ dñi preterꝙ in satisdādo: vt. j. eo. l. sed ⁊ he ꝑsone. §. defēdere. vnde hic nō debeo teneri ex ꝓmissione ꝓcu. mei. ⁊ sic itelligit̃ l. ista: si queratur que est ratio quare si in iudicijs ꝓcura. meus satis acceperit iudi. sol. ꝙ per ꝓcuratoris stipulationem queritur mihi vtilis. sed si ipse est me defensurus: ⁊ satisdat de iudi. soluē. ex eius ꝓmissione non datur vtilis contra me: Respon. de hoc potest assignari duplex ratio: vna est ꝭm. Ioan. ⁊ Azo. ⁊ ideo per procuratorem ex stipulatione iudicatum solui queritur mihi vtilis. sed cōtra me non dat̃ vtilis: q: si ego dominꝰ egissem per meipsum stipulaturus erā satisdationē iudicio sisti: si non possideret immobilia: vt. s̄. qui sa. cogan. l. sciendum. in princi. vnde fecit tale quid quod eram facturus. sed vbi ipse me defendit ⁊ satisdedit iudi. sol. fecit tale quid qd egoip̄e nō fecissem si ego me defendissem: q: non satisdedissem iudicatuꝫ solui: q: nemo ⁊c. vt institu. de satisda. §. sed hodie. ⁊ quia per ꝓcurato. dñi conditio fit melior nō deterior: vt. j. eo. l. ignorantis. ⁊. l. mandato. ⁊ ideo facilius debet mihi queri actio ꝙ contra me dari: sicut ⁊ al's si vendo tibi hereditatem mihi delatā, nam cōtra debitores hereditarios habes vtilem actionē sine cessione: sed creditores nō habēt ꝯ te vtilem: vt. j. de heredi. vel ac. ven. l. ij. ⁊. s̄. de pac. l. cū in emptione. ⁊. C. de pac. l. post vēditionem. sed certe salua autoritate eorum hec ratio nō videtur bona: q: loquimur ꝭm antiqua tempora ꝭm que ꝓprio nomine conuentus satisdabat iudicatum solui: vt institu. de satisdati. in prin. vnde cum hec lex sit antiqua cur nō datur vtilis actio contra me ex ꝓmissione procuratoris cum si me defendissem satisdedissem iudi. sol. sicut ex ipsa stipulatione datur mihi vtilis: respondet Io. ⁊ Azo quod hic dicit̃ in ver. per ꝯrium positum est habito respectu ad nouū ius: quo nouo iure nemo proprio noīe cōuentus satisdat iudicatum solui. tale no. j. de inof. testa. l. si nō mortis. in p̄n. ⁊. j. de v̄b. ob. l. qui vsumfructū. Sed signori. defensio huius rōnis diuinatio est: ⁊ videtur ꝙ ista ratio nō sit bona tali arg. cui rñdere non poterūt: ecce si agerem per meip̄m eram stipulaturus ab aduersario meo iudicio sisti: si nō possideret īmobilia. silr si egi per ꝓcur. ⁊ stipulatus est iudicio sisti. querit̃ mihi vtilis: vt. s̄. qui sa. cog. l. iulianꝰ. sꝫ nōne si ꝯuenirer similiter eram satisdaturus iudicio sisti si non possiderem īmobilia: certe sic. vnde merito ex eius ꝓmissiōe deberē teneri: q: fecit qd egomet fecissem. ⁊ ideo spreta solutione dominorum Ioan. ⁊ Azo. dicetis ꝙ hec ratio quare si ago per ꝓcura. ꝙ datur mihi vtilis actio ex eius stipulatione. non auteꝫ datur cōtra me dominū vtilis actio ex eius ꝓmissione: q: vbi ꝓcurator meus stipulatur iudicio sisti vel iudi. sol. nomine mei domini stipulatur. qd ex eo apparet: q: hec stipulatio cōmittitur ad interesse mei dñi non ꝓcuratoris: vt. s̄. si quis cautio. l. si procurator meus. ⁊. j. de ver. obliga. l. quotiens quis. Item q: propter frequētiam hoc accidit: q: si nolumus vel nō possumꝰ agimus per alios: vt. s̄. eo. l. j. §. vsus. ⁊. C. eo. l. vlti. vnde sicut si agerem per meipsum daret̃ mihi vtilis actio ex stipu. ita ⁊ quādo est si ago per ꝓcura. ⁊ stipulatus iudicatum solui. qd ex eiꝰ stipulatione detur mihi vtilis: ⁊ si non directa: vt. s̄. l. proxi. in fi. sed vbi ꝓcurator meus me defendit ⁊ ꝓmittat iudi. sol. et satisdat de iudi. sol. suo nomine ꝓmittit ⁊ satisdat: q: dicit. ꝓmitto ꝙ dominū defendam: ⁊ qd dolum nō cōmittam ⁊ qd iudicatum soluam. vnde ipse ꝓcurator ex eius ꝓmissione debet teneri ⁊ satis cōsultum est aduersario meo: q: habet actionem cōtra ꝓcuratorem meum ex stipulatione ⁊ contra eius fideiussores: nō autem ego dñs debeo sibi teneri ⁊ cōtra me debet dari actio: q: sicut ex alieno facto quis non debet p̄grauari. ita nec ex stipulatione alterius: vt. j. de alie. iudi. mutā. cau. fac. l. j. et qd non debet alteri per alterum ⁊c. vt. j. de regu. iur. l. non debet. ⁊ hoc est verum nisi postea ratum haberem: quia tunc dabitur actio iudicati contra me: quia ratihabitio ⁊c. vt. C. ad macedonia. l. vltima.

1 ☞ Dominum potest quis eligere potius ꝙ procuratorē in rem suam: si eum putat legaliorem.

Jactor malit. Signori. hec lex breuis est quo ad lr̃am longam: tamē est q̄tum ad intellectuꝫ: et glosse dominoꝝ Ioā. ⁊ Azo. reddunt eā difficilem. ⁊ ista. l. hꝫ triplicem intellectum sicut patebit ex subsequētibus. ego tñ p̄mittam veriorem intellectū ⁊ alios intellectus tāgam in lr̃a. ⁊ in ista. l. ponetis ita casum † tu habebas ꝯ aliquē actionē ad. c. nolebas mecum litigare. vnde constituisti titium ꝓcuratorem in actione illa de qua me conueniebas constituendo eum ꝓcura. in rē suam ex causa venditionis agit titius procura. cōstitutus in rē suaꝫ petit a me illa. c. nunq̇d potest: certe sic: sed ponamus ꝙ titius experitur contra me ex iure sibi cesso dico ego ei ꝙ satisdet de dño defendendo in reconuentione: q: volo eum reconuenire. certum est ꝙ tenetur satisdare: vt. j. eo. l. seruum. §. ait pretor. et l. sequē. ⁊. j. eo. l. pater. vnde satisdat titius procura. constitutꝰ ad agendum ꝙ te dñm defendet in reconuentione prestita satisdatione: dico ego iste titius ꝓcurator in rem suam est malus homo: ⁊ deieraret pro vna castanea: ⁊ scio ꝙ ignorat veritateꝫ nolo ipsum cōuenire. sed scio ꝙ tu dñs ꝑsona fidelis es: ⁊ scis veritatē. volo te dñm recōuenire nō ꝓcuratorem: q: satisdedit in recōuentione: nunquid mihi licebit: certe rñdet iuriscon. ꝙ sic: q: dñs scit melius veritatem ⁊ legalior est. h. d. ista. l. videatis expositionē lr̃e. ⁊ ꝭm istam lec. exponetis lr̃am sic [si actor] scꝫ in recōuentione: idē q; reus in recōueniendo. nā cōueniebatur actione ꝓcuratore in rem suā cōstituto ad. x. qui satisdederat de dño defendendo in reconuentione ⁊ nolebat dñm reconuenire mihi ad. x. [malit]. i. velit: [potiꝰ dñꝫ recōuenire] sub. ideo: q: honestior ⁊ legalior ⁊ nullo modo rixosus [ꝙ eum qui in rem ꝓcurator est] sub. cōstitutus ad agendū ⁊ qui satisdederat de dño defendendo in reconuentione ⁊ qui est infidelis et mala ꝑsona

mala persona ⁊ rixosus valde[dicendū est ei licere] iusta causa suadente.nam nunq̄ ob cām iustiores vel vehemētiores ⁊c. vt.C.eo.l.vlti.in fi. ¶ Or signori.hic est verus intellectus huius.l.⁊ planissimus ⁊ ponatis casum in terminis:in.l.ista vt dixi in casu.⁊ si hoc bene intellexistis ammodo de facili nō poteritis errare circa ea q̄.j.dicam.scio tamē ꝙ antiqui scdo modo posuerūt casum in.l.ista.⁊ ita eam intellexerūt:cōueniebas me rei ven.ꝑ libro vel pro aliqua re quam possidebam:nolebā tecum litigare.vnde rem istam in aliquem cā mutādi iudicij alienaui vel donaui ⁊ feci eum ꝓcuratorem in rem suam: tu fcā ista alienatione nō vis litigare cum eo quem feci procuratorem in rem suam vendendo vel donando ei causa mutandi iudicij:sed vis litigare cum me dño qui possidebam: nunqd licebit tibi? rñdet iuriscon.ꝙ sic:q: vbi tu petis a me librum vel aliquā rez quā possidebā rei vēdicatione ⁊ alieno cā mutandi iudicij habes electionē vel velis me ꝯuenire vtili rei vē.q: dolo desij possidere:vel illū in quē possessionē transtuli:q: rem habet:vt.j.de rei vendi.l.officium.in fi.⁊.j.de regu.iur.l.parē.⁊.C.de alie.iu.mu.cau.fac.l.vnica. ¶ Sed signori.hec lectura nō est bona. nō q: falsum sit istud quod antiqui dixerunt:sed q: est mala littera q̄tum ad ipm tex.huius.l.q: hic dr̄ si actor malit poti⁹ dñm ꝯuenire q̄ ꝓcuratorē in rem suā datum:sed vbi tu petis a me librum vel aliquā rem quā possidebā rei ven.⁊ alienō eā in aliuz cā mutandi iudicij.ille nō est ꝓcura.in rem suam: sed est dñs. si tu eras dñs:vt.C.de pac.l.traditionibus.vel es possessor:⁊ paras ei publicianā:si tu eras possessor:vt.j.de acq.pos.l.j.§. si in re.⁊.j.de pub.l.j.tū antiqui qui inuenerūt hāc lec.nisi sunt eam defendere hoc mō:ꝙ tu q̄ alienasti volebas tm̄ in emētez trāsferre euentū litis:⁊ hec alienatio est ꝓhibita:vt.C.mā.l.per diuersas.⁊ de litigi.l.ij.Item quo casu transit dñium si res non erat litigiosa nō potest dici ꝓcurator in rem suā cōstitutus:sed dñs:vt.s̄.dixi.alij vt Pla.⁊ Ald.voluerūt tertio modo ponere casum in terminis in.l.ista.⁊ ita eā tertio modo intellexerūt tu ab herede instituto hereditatē sibi delatam emisti:bñ scitis ꝙ emptor hereditatis efficitur ꝓcurator in rem suam:vt.C. de her.vel ac.vē.l.ij.⁊.l.postq̄.indubitāter creditor hereditarius hz electionē vtrum velit agere cū emptore ꝓcuratore in rē suaz dato vel cū vero herede:vt.j.de inof.test.l.ij.§.sed qd̄ pap.⁊.j.de here.vel ac.vē.l.ij.§.nō solum.⁊.§.illud. ¶ Sed signori. iste intellectus nō est bonus nec istud exemplū est bonū:q: est contra legem:q: creditor hereditarius nō pōt cōuenire emptorez hereditatis inuitū:vt.C.de pac.l.ij.⁊ ideo spretis istis duobus exemplis ponetis exemplum ⁊ casum in terminis: vt dixi in casu:q: illa lectura est vera. ¶ Sed signori.ad istam lecturam quā dixi in casu que est ipsa veritas opponit̄ ⁊ signatur ꝯtra. ll.videntur velle ꝙ sicut actor ad agendū potest cōstituere ꝓcuratorem in rem suam inuito aduersario ita ad defendendum. qd̄ si verum debeo litigare cum ipso ꝓcuratore etiam me inuito:vt.j.de noxa.de illo.⁊.j.fami.her.l.plane.in fi.⁊ institu.per quas perso.agere pos.§.pe. ¶ Ad solutionem quorū ꝯrio:uz ita dico sicut ad agēdum possum cōstituere ꝓcur.in rem suā inuito aduersario ita ad defendendū:vt in.l.ꝯria. verūtamē vbi constituitur ꝓcurator ad defendendū in rem suā ⁊ subest iusta cā:quare aduersarius magis vult litigare cum dño:vt q: legalior vel q: melius nouit veritatem:iudex ex his motus audiet aduersarium vt hic.⁊.C.eo.l.vlti.in fi.non al's vt in.l.ꝯ. et ita in illis duobus casibus non potest facere reus ꝓcuratorem in rem suam.al's sic.⁊ ita ex predictis apparet esse verū quod dixerunt dñs Ioan.⁊ Azo in questione illa qua queri consueuit an ꝓcur.constitutus in rem suā debeat iurare.qui dixerunt ꝙ sic.⁊ dñs Pla.dixit distinguendum erat:vt plene dicam.j. eo.l.non solum.§.si quis alieno nomine.⁊ hic possum dicere ⁊ notare eam.C.de iureiuran.l.ij.§.si autem reus.

1 ☞ Casus specialis in quo procurator pōt agere iudicati.

1

Actoris procurator.

†In.l.ista dicit:† ꝓcurator meus meo noīe agit ꝯ aliquem ⁊ in litez fecit sumptus:postea lata est snīa pro ꝓcura.meo ⁊ transiuit in vigorē rei iudicate:postea ego dñs non sum soluendo vt satisfaciam ꝓcuratori meo de sumptu: nūquid dabitur actio iudicati ꝓcuratori?respondetur ꝙ sic.h.d. ista.l.videatis expositionem lr̄e[non sit]sub.ad alios sumpt⁹ soluendos procuratori.⁊ ita not.ꝙ regulariter actio iudicati non datur ꝓcuratori.Fallit in tribus casibus si est constitut⁹ in rem suam:vel si est constitutus ad actionem iudicati mouendam:vt.s̄.eo.l.si ꝓcurator meus.in versi.sicuti cum agit. Item fallit cum dominus non est soluendo ad reficiendum sumptus procuratoris quos fecit in litem:vt hic.⁊ ita no.hic ꝙ in subsidium datur alicui actio que alias non daretur:vt hic.⁊ simile no.s̄.de eo per quem fac.erit.l.vltima.in princi.⁊.j. de lega.j.l.plane.§.ij.

1 ☞ Procurator si succedat condēnato in eum fit executio:et pro portione hereditaria repetet a coheredibus.

2 Plures si habent vnam rem omnes possunt dare vnum libellum:vel conueniri vno libello.

Si quis procuratorio nomine.

1 †In princi.huius.l.dicit̄:constitui ꝓcuratorem ad me defendendum: ⁊ procurator meus satisdedit iudi.sol.postea fuit condēnatus procuratorio nomine: postea heres extitit dño litis:nunquid poterit conueniri act. iudicati?rñdetur ꝙ sic:si heres extitit in totum:sed si heres extitit ꝑ parte ⁊ totum soluit repetere pro parte coheredis act. mādati si cū mandato soluit:al's neg.gest. potest.sed ⁊ si ꝓcurator q̄ defendit reum heres nō extiterit ⁊ soluerit iudicatum recuperat a dño acti.man.vel ab heredibus dñi acti.nego.gest.h.d.prin. huius.l.videatis expositionem lr̄e[dño litis]sub.⁊ sic erat dominus litem contestando:vt.C.eo.l.ꝓcuratoribus.vndē ex lr̄a ista colligitur arg.ꝑ opi.nostra ꝙ sententia dz formari in persona ꝓcuratoris etiam si interuenerit lit.contest.cum domino q: hic lata fuit sentētia contra ꝓcuratorem: vt hic.⁊.C.eo.l.nihil arbitramur:lz.M.distinxerit. cuius opi.reprobo.j. eodez l.seruum.§.publico.⁊.l.qui proprio nomine.dicā plene[actio datur]q: fecit tale quid qd̄ heredes habent necesse facere[et soluerit]sub.q: recuperabat a dño vel ab eius heredib⁹.vnde no.hic ꝙ actio iudicati non datur in ꝓcuratorem:sed in dñm: q: sententia contra eum mandatur executioni: vt.j.eo.l. plautius.Fallit si succedit dño:vt hic.vel si est in rem suam:vt.j. de re iudi.l.si se non obtulit.§.fi.⁊.s̄.eo.l.ꝓcurator meus. in fi. lz dicet aliquis vestrū.nonne mortuo dño finitum est mandatuz: vt insti.man.§.recte.⁊.j.man.l.ex mandato:rñdeo hic erat mortuus dominus post lit.contest.ex quo res desierat esse integra vt.s̄.eo.l.que omnia.ibi erat mortuus re integra ante lit.cōte. vel dicatis ꝙ hic fuit mandatum ꝓcuratorium vt solueret non a domino:imo ibi a domino fuit mandatum.

2 **Unius litis.** †In.§.isto dicit̄: si plures persone moture sunt eādem litē quelibz potest dare suum ꝓcuratorem:q: hoc non inuenit̄ prohibitū. h.d. iste.§.videatis expositionem lr̄e[ꝓcuratores]sub. etiam[nō est ꝓhibitum]sub.ergo permissum:vt.j.de proba.l.ab ea parte ⁊ no.exemplum in terminis.pone ꝙ sunt plures rei stipulandi vel debendi si sunt moturi vel suscepturi eādem litem: quilibz pro sua persona poterit dare suum ꝓcura.q: non est ꝓhibitum ergo videtur ꝑmissum:vt.j.ex qui.cau.ma.in inte.resti.l. necnō §.quod eis inqt.⁊ in prealleg.l.ab ea parte.sed ⁊ vnum ꝓcura. ꝯstituere pn̄t:vt.s̄.de pac.l.si plures.Fallit in casibus si defensor q̄ satisdedit de dño defendēdo cōmissa satisdatione ob rez nō defensam decedit pluribus heredibus relictis: q: si q̄libet heres defensoris velit suscipere defensionem pro sua parte nō permittitur eis:vt.j.iudi.sol.l.iam tamē.§.si plures.Item fallit vbi plures suscepturi iudicium dant plures procuratores: q: non sufficit dare vnum:vt.j.eo.l.licet.§.si plures.

1 ☞ Procurator primus videtur reuocari per constitutionē secundi procuratoris.

2 Differentia que sit si dantur plures tutores: et plures procuratores.

3 Clausula ꝙ non sit melior conditio occupantis: quid operet̄ in instrumento procuratoris.

4 Procuratores duo cum clausula ꝙ quilibet sit insolidum ⁊c. si vnus confiteatur de intentione aduersarij:alter negat stabitur confessioni illius qui dicit et confitetur verisimiliora.

1 **Iulianus ait.** †In.§.isto cum.l.seq̄.tractatur de eadem materia.⁊ in.§. isto cum l.seq.dicit̄:si dominus constituat plures procuratores diuersis temporibus ad idem:hodie vnum cras alium posteriore cōstituendo priorem reuocasse videt̄.secus est si dñs ꝯstituat plures procuratores eodem tpe ad idem ⁊ insolidū:q: tunc q̄libz est ꝓcurator insolidū:sed melior est conditio occupantis.i.illi⁹ qui primo litem cōtestatus est:vt ita nō videat̄ posterior in ea re.h.d.iste.§.cum.l.seq.videatis expositionem lr̄e[duos]sub. ad idem:vel ad agendum vel ad defendendum[ꝓhibuisse videri]q: posteriora derogant prioribus:vt.j.de iure codi.l.diui.§.lz.⁊.j.de lega.j.l.si mihi ⁊ tibi.§.in legatis. secus dicūt q̄dam in duobus tutoribus datis pupillo in testamēto: vt.C.de testamē.tu.l.si a patre.sed certe non est secus.nec illa.l.facit ad rumbum:sicut est si testator dat filio suo in testamēto duos tutores neuter est posterior:ita si vnum dat in testamēto ⁊ alium in codicil.simul videntur dari cum codicilli ad testamentū trahantur:vt.j.de iur. codi.l.diui.in fi.⁊.l.conficiuntur.§.vltimo.

¶ Or habetis in. §. isto vt dixi, in casu: secus tamen in curatoribus datis ad litem. nam si est semel datus curator ad litē alicui non poterit ei alius curator dari: nisi ex iusta causa: vt. ꝭ. de tu. l. cum semel. ꝛ est ratio cur aliud in ꝓcuratore ꝙ in curatore dato ad litem: qꝛ ꝓcuratoris officium est priuatū: ꝛ constituitur sine decreto. vnde possum eū mutare ante lit. ↄtest. ex iusta causa: vt. s. eo. l. ante litē. ꝛ l. post. ꝛ ideo posteriorē dādo priorē videor ꝓhibere: sed si datur alicui vnus curator: qꝛ curatoris officiū est publicū ꝛ cōstituitur cum decreto: semel dat⁹ non desinit esse curator posteriorē dando: ne illusoriū sit decretum pretoris qd̄ esse nō dꝫ: vt. ꝭ. de iudi. l. cum p̄tor. ꝛ alius datus nō erit curator nisi ex iusta cā ꝑetur: vt. ꝭ. qui da. tuto. pos. l. curatoreꝫ.

¶ Or signori. sequitur. l. seq. [pluribus ꝓcuratoribus ꝛc. p̄or potyt ꝓcurator] ꝛ intelligitur posterior qui p̄uenerus est: sed qs dr̄ p̄mo occupare: certe qui p̄mo litē ↄtestatus est: vt. ꝭ. de le. j. l. si pluribus. in fi. ꝛ. ꝭ. de ṽ. ob. l. si titius. ꝛ qꝛ ante lit. contesta. nō dicitur quis petere: sed petere velle: vt. ꝭ. rem ra. habe. l. ampli⁹ sed in act. de peculio non dicitur quis occupare qui primo litem contestatus est: sed qui primo peruenit ad sententiam: vt ꝭ. de pecu. l. si vero. ꝛ idem in acti. noxa. vt. ꝭ. de noxa. l. si quis a multis. Item in actione damni infecti: vt. ꝭ. de dam. infect. l. legatorum. nō dicitur quis occupare qui primo litem contestatus est: vel qui primo ꝓuenit ad sententiam: sed qui primo missus est in pos. vt. ꝭ. de dam. infect. si finita. §. si plures. ꝛ. ꝭ. vt in

2 pos. leg. l. is cui. §. qui prior. ¶ † Or signori. circa. l. istam no. in aliquo differentiā inter ꝓcura. ꝛ tutores: ecce si plures dantur simul tutores quilibet intelligitur datus insolidū: vt. ꝭ. de admi. tu. l. decreto. in fi. sed si plures dantur procuratores simul simpliciter non insolidū quilibet pro parte intelligitur datus: vt. ꝭ. eo. l. qui ꝓprio. §. duobus. ꝛ. l. qui duobus. nisi adiectū sit ꝙ quilibet esset insolidū: vt. ꝭ. man. l. creditor. §. duobus. ꝛ. ꝭ. de neg. ge. l. cum alicuius. §. ob quedam. sed cur aliud in tutoribus ꝛ aliud in curatorib⁹ dicimus ꝛ aliud in ꝓcur. R̄n̄. qꝛ fortius est offiū tutoris cū cōstituatur decreto p̄toris: vt insti. de ex̄cu. tu. Itē fauore pupillorum expedit cuilibet admistrare insolidū: vt. ꝭ. de administra. tut. l. decreto. §. vlti. ꝛ. l. lucius. §. j. ꝛ. l. tutores. §. curatores. ¶ Or signori. circa. l. istam subiiciam hic tres questiones que nō tanguntur hic in glo. dn̄orum Joan. ꝛ Azo. hic dicitur: si constituit aliquis duos ꝓcurato. ꝙ melior est conditio occupantis. ꝛ hec habent locum quādo veniunt diuersis temporibus: sed quid si duo ꝓcuratores simul sunt facti insolidū ꝛ eodem tempore cōcurrunt ꝛ quilibet vult litem contestando occupare: quid erit: ꝛ certe dicunt ꝙ si vnus nō deferat alteri qd̄ forte dirimēdum est quis sit ꝓcurator: vt argu. ꝭ. fami. her. l. si q̄ cautiones. ꝛ. l. cetera. ꝛ. ꝭ. de iudi. l. in istis tribus iudiciis. sed certe verius puto ꝙ idoneior a iudice sit p̄ferendus: vt. ꝭ. de li. cā. l. nec interest. ꝛ. ꝭ. ne de sta. defun. l. vlti. sic est ꝛ in duobus q̄ accusant aliquem: vt. ꝭ. de accusat. l. si plures. ꝛ hoc faciet iudex ad petitionem aduersarij ne in plures aduersarios distinguatur. qd̄ esse non dꝫ: vt. ꝭ. de exerci. l. j. in fi. ꝛ. l. seq. ꝛ. ꝭ. iudi. sol. l. iaꝫ tamen. §. si tamē. ꝛ. l. si in hac. §. pe. ꝛ in ꝑalleg. l. si plures. ꝛ. ꝭ. de peculi. l. ꝛ ancillarum. §. vlti. ¶ † Secundo quero quid si in in-

3 strumēto ꝓcuratoris dictum est ꝙ nō sit melior conditio occupantis: sed q̄libet erit ꝓcurator insolidū. erit ne tūc melior cōditio occupantis: dicunt quidā ꝙ non: imo ambo simul admittūtur: vt. ꝭ. de exerci. l. j. §. si plures. ꝛ. ꝭ. de admi. tu. l. titium aut meuiū. Item qꝛ seruanda est lex in instro posita: vt. ꝭ. de institoria. l. sed ꝛ si. §. conditio. ꝛ. ꝭ. manda. l. ideꝗ. §. si ea. ꝛ. ꝭ. depositi l. ante pe. sed certe ꝯ. puto ꝛ dico ꝙ a iudice idoneior est adhuc eligendus ad petitionē aduersarij nec exceptio instri ꝓcuratoris possit aduersarij cōditionem facere deteriorē: ne in plures aduersarios distinguatur. qd̄ esse non debet: vt. s. pri. dixi: ꝛ illa verba, nihil operantur: qꝛ non potest quis facere constituēdo ꝓcuratorem. qn̄ leges non habeant locum in cōstitutione procuratoris: vt argu. ꝭ. de lega. j. l. nemo. ꝛ idem dico in duob⁹ sindicis constitutis simul ꝛ insolidum: vt. ꝭ. qd̄ cuiusꝗ vniuer. no. l. item eorum. §. vlti. nam eadem rō est, vtrobiꝗ. vnde idē ius dꝫ

4 statui: vt. ꝭ. ad. l. aquil. l. illud. ¶ † Sed denuo quero quid si cōstitui simul duos ꝓcura. hoc adiecto ꝙ quilibet sit insolidum. ꝛ qd̄ non sit melior conditio occupantis. postea vnus cōfitetur de intentione aduersarij ꝛ alter negat: cuius cōfessioni stabitur: certe ista questio non potest ꝓcedere si aduersarius caut⁹ eē vult. nam potest dicere ꝙ nō debet distingui in plures aduersarios ꝛ ideo vnus tm̄ debet admitti: vt. s. dixi. sed si admissi sunt voluntate aduersarij: qꝛ noluit eis obiicere ꝛ vnus confitetur: et alter negat pro dn̄o ꝛ queritur, cuius confessioni stetur. dicunt quidam ꝙ neutrius vt arg. ꝭ. de regu. iuris. l. vbi repugnantia. Alij dixerunt ꝙ statur potius confessioni que nocet domino: vt argumen. ꝭ. de interroga. actio. l. de etate. §. j. nam que dicta sunt ab aduocatis siue a ꝓcuratoribus corā iudice perinde habenda sunt ac si ꝓferantur ab ipsis dominis litium: vt. C. de erro. aduoca. l. j. Alij dixerunt ꝙ statur ei qui dixit pro dn̄o et non pro eo qui dixit cōtra dominum. nam per ꝓcuratorem nō potest fieri deterior conditio ignorantis. sed melior fieri: vt. s. eo. l. si ꝓcurator meus. in fi. ꝛ. ꝭ. eo. l. ignorantis. ꝛ. l. totorum. Alij dixerunt ꝙ statur eius cōfessioni que est pro eo: qꝛ fauorabiliores ꝛc. vt. ꝭ. de act. ꝛ obliga. l. arrianus. ꝛ. ꝭ. de regu. iur. l. fauorabiliores. ¶ Or signori. in questione ista puto dicendū ꝙ stetur confessioni illius qui dicit ꝛ confitetur verisimiliora ſꝫ ea que acta sunt: vt argu. ꝭ. de testi. l. ob carmē. in fi. sed si nō appareat qd̄ verisimilius sit ex actis: tunc dico ꝙ stetur confessioni que est ꝓ reo: vt argumē. ꝭ. de inoffi. testa. l. si pars iudicantiuꝫ. ꝛ. ꝭ. de regu. iur. l. inter pares. ꝛ hoc verum quousꝗ domin⁹ nō ꝓbet contra. vt. ꝭ. ad. l. aquil. l. ꝓinde. §. j. ꝛ. ꝭ. de confes. l. certum §. pe. ꝛ. ꝭ. eo. l. non solum. in prin. licet aliud sit in defensore sine mandato: vt. ꝭ. de interroga. actio. si defensor. vel si placet potestis dicere secundo modo ꝛ sic. si plures ꝓcurato. sint a domino cōstituti insolidum ꝛ vnus confitetur ꝓ domino ꝛ alter contra dominū: si erant constituti ad defendendum poterit dicere aduersarius cōmissa est stipulatio ex ea parte de domino defendendo ꝛ dolo malo quod absit: ꝛ ita agetur ad interesse: vt. ꝭ. iudi. sol. l. iudicatum solui. ꝛ. ꝭ. de preto. stipulati. l. in p̄toriis. si autem erant constituti ad agendum: ꝛ vnus confitetur et alter non. dicet aduersarius vos dolum cōmittitis. vnde si lis est cōtestata iste dolus ꝓcuratoris nocet dn̄o. vnde repello vos sicut ꝛ ipsum: vt. ꝭ. de do. excep. l. apud. §. quesiuit. ij. ꝛ ex ꝑdictis colligetis talem diuisionem cum quis constituit plures ꝓcuratores aut diuersis temporibus. ꝛ tunc posteriores dando remouet priorem: vt in. §. iulianus. si autem eodem tempore ꝛ insolidum: siue sit adiectum qd̄ non sit melior conditio occupantis siue non: ꝛ concurrant eodem tempore. tunc idoneior eligitur a iudice: vt. ꝭ. de testa. tu. l. si duo. ꝛ. s. dixi. si idoneior est elect⁹ nō habet locum illa questio. si vnus confitetur ꝛ alter negat. sed si hoc non est factum volente aduersario: tunc statur confessioni ipsorum. ſm quod dixi. s.

1 ¶ Procuratorem constituere possunt seruus ꝛ filiusfa. in his que ipsi facere possunt.

2 Cause alie sunt ciuiles ꝛ pecuniarie: alie criminales et capitales: alie criminales ꝛ non capitales. ꝛ que sint.

3 Procurator admittitur: ꝛ etiam quilibet vbicunꝗ contra absentem procedi potest, etiam sine mandato ad ostendendū eius innocentiam.

Et sic procurator admittitur in criminalibus ad allegandum causas absentie: non causas cause.

4 Procurator potest constitui per accusatum ad proponendas declinatorias. Et nunquid ad dilationes petendas: vel testes producendos vel aduerse parti mittendos.

5 Procurator actoris satisdat de rato ꝛ iudi. sol.

6 Coniuncte persone admittuntur ad agendum alieno nomine oblata satisdatione de rato: non autem contra mandatum.

1 Eruum. In princi. huius. l. dicit iurisconsul. † ꝙ filiusfami. potest constituere ꝓcuratorem ad negocia ꝛ ad iudicia ꝛ ad defendendum ꝛ ad agendum: sed in seruo plus dubium est: quia filius potest stare in iudicio: sed in seruo dicendum est ꝙ potest ad negocia peculiaria sed non agēdum: sed qd̄ si seruus litigat de statu suo: nunquid potest constituere ꝓcuratorem: certe sic: siue ipse de possessione seruitutis in libertatem ꝓclamet: siue de libertate in seruitutem petatur. nam ordinata causa liberali habetur ꝓ libero. vnde procurator poterit constitui ab alio. hoc dicit prin. huius. l. videatis expositionem lr̄e [aiūt] scꝫ viri prudentes [verum est] indistincte in causa castrensi vel quasi: in alio peculio dic vt dixi. s. eo. l. filiusfamilias. in princ. [subsistimus]. i. dubitamus. sic exponitur. ꝭ. si certum peta. l. si ꝛ me ꝛ titium. ꝛ. ꝭ. de ver. obliga. l. ꝛ ideo. [hesitatur]. i. dubitatur [quod ꝛ labeoni videtur] videbatur cōtra. cuꝫ ꝓcurator habeat constitui a domino: vt. s. eo. l. j. sed seruus non est dn̄s: vt. ꝭ. de acqui. re. domi. l. liber homo. R̄n̄. ꝓcurator constituitur ad iudicia a dn̄o: vt. s. eo. l. j. sed a nō domino constituitur ad negocia: vt. ꝭ. man. l. j. ꝛ. C. eo. l. qui stipendia [vetamus]. s. seruo per ꝓcura. cum nō possit per se esse in iudicio: vt. C. de iudi. l. seru⁹. sed quibus casibus potest esse in iudicio eisdem casibus poterit cōstituere ꝓcurato. vt. ꝭ. de iudi. l. vix ex certis causis [manifestum est] quare qꝛ ordinata liberali causa habetur ꝓ libero: vt. ꝭ. de libera. causa. l. ordinata. ¶ Or signori. habetis hic ꝙ si quis litigat de statu suo ꝓcuratorem potest constituere: sed lex videtur cōtra. que dicit ꝙ si quis ꝓuocat de possessione. s. seruitutis

seruitutis in libertatem ꝙ causam debet agere per se:non per procu.vt.C.de asser.tol.l.j.§.j.ad sol.cuius cōtrarij antiq̇ dixerunt quod hic dicitur in.l.contra.corrigitur:cum indistincte ei mouebatur questio status poterat constituere procuratorē:sꝫ hodie correctum est:q꞉ non est nouum ⁊c.s̄.de leg.⁊ senatuscō. l.non est nouum.verius est vt vos dicatis est differentia inter cām liberalem ⁊ aliam:sed seruus constitutus proclamat in libertate per seipsum.vt in.l.contra.⁊.j.eo.l.non solum. §. si status:secus in alijs actionibus si alicui mouetur questio status ordinata liberali cā habetur pro libero:non in alijs actionibꝰ que mouentur contra eum vel contra alterum poterit procuratorem constituere ⁊ procurator constitui.

Publice vtile est absentes. Signori §.iste legitur ⁊ intelligitur tribus modis.⁊ vno modo scdm qd̄ dixit dominus Jo.vt ponat tria dicta.alio modo fm qd̄ exponat duo dicta tantum.tertio modo ꝙ ponat vnum dictum tantum.⁊ ita §.iste pingitur ⁊ coloratur tribus coloribus quocunqꝫ mō legatur ⁊ intelligatur semper intelligitur in reo conuento:et qd̄ iste.§.ponat tria dicta dicetis sic.§.iste tria dicit.Primo si aliquis conuenitur de cā pecuniaria pōt defendi per procu.habētem mandatum ⁊ per defensorem:ideo q꞉ publice vtile est absentes ⁊c.secundo dicitur si aliquis accusatur de crimine capitali:vel de tali crimine qd̄ imponatur pena maior relegatione potest defendi per procu.⁊ defensorē quēcunqꝫ qui alleget causas absentie.tertio dicitur si aliquis accusatur de crimine non capitali de tali qd̄ imponatur pena relegationis vel remotionis ab ordine pōt defendi per procu.⁊ defensorem idoneum vt alleget causas cause et innocentiam dñi absentis excuset: nam hoc casu equum est ⁊ ordinarium admitti procuratorem et defensorem:⁊ hoc rescripto imperatoris nostri cōtinetur.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere[publice vtile est absentes a quibuscunqꝫ defendi]cum mandato vel sine mādato.sub. ⁊ hoc est primum dictum:⁊ loquitur in causis ciuilibus ⁊ pecuniarijs:⁊ quod dicit littera ista[publice vtile]exponatis. i.ad publicam vtilitatem pertinet.⁊ sic interest mea ꝙ absens conuentus pecuniariter defendatur per procu.⁊ defensorē:ita interest cuilibet de populo.⁊ quod dixi ꝙ ad publicam vtilitatē pertinet absentes conuentos pecuniariter defendi per procu. ⁊ defensorem:intelligatis secundario:principaliter tñ ad vtilitatem absentis qui defenditur pertinet.vt.C.eo. l.exigendi. in fi.Et sic no.ꝙ interest priuatorum principaliter defendi p procu.⁊ defensores:secūdario reipublice.simile est videre alibi interest cuilibet prīcipaliter ne re sua male vtatur:secūdario reipublice vt ita onera reipublice possit subire.vt insti.de his qui sunt sui vel alie.iur.§.pe.⁊ in aut̄.vt iudi.sine quoquo suffra. §. eos qui.sic etiam principaliter interest mulierum dotes carū conseruari:secundario reipublice ⁊c.vt.j.de iure do.l.j. ⁊.ij.⁊.j. solu.matrimo.l.ij.Item quod dicit littera absentes :intelliga-

a tis absentes [a] omnes qui non sunt in iure.j.de dam. infe. l.iiij. §.abesse.alibi autē dicitur absens pluribus modis. vt dixi.s̄. eo.l.⁊ qui mortis.Item quod dicit littera a quibuscunqꝫ:intelligatis idoneis:vt a milite:non a muliere:nam miles in causa pecuniaria non potest esse procurator alterius qui non sit sui numeri.vt.C.eo.l.militem.⁊.s̄.eo.l.filiusfa.§.veterani.⁊ ita ista indefinita habet resolui in particularē[a quibuscunqꝫ].s.idoneis si est in mandato.vt.j.manda.l.j.§.ait pretor.⁊ sic quis indistincte pecuniariter conuentum defendit ⁊ vniuersitatem. vt j.tit.j.l.j.in fi.⁊ facit ad hoc.C.eo.l.exigendi.a filio tuo ibi vbi dicit:iustius enim fuit filium patris defensorē audire ⁊c.Or sequitur scdm dictum[nam ⁊c.⁊ in capitalibus iudicijs] que iudicia mouentur criminaliter:⁊ dicūtur capitalia crimina de quibus imponitur pena amissionis ciuitatis :familie:⁊ libertatis:q꞉ priuatur vita.vt.j.de pen.l.vltimū.vel si priuatur ciuitate ⁊ familia.vt.j.de pub.iudi.l.ij.⁊.j.de pe.l.ij.⁊.j.de bon.pos. l.edicto[defensio datur]ad allegandum causas absentie:non causas cause.⁊ hoc casu intelligitur quilibet idoneus.s.mulier ⁊ miles ⁊ minor.vt.j.dicam.Or sequit̄ in littera[vbicūqꝫ ⁊c] ⁊ hic incipit tertium dictum[quis damnari pōt]sub.de causa non capitali:⁊ vbi est exemplum qd̄ absens possit damnari de crimine non capitali.rñdeo vbi imponitur pena relegationis vel remotionis ab ordine.vt.j.de pe.l.absentem[ibi]. i. eo casu[quēuis]habentem mandatum non al's tñ idoneum[⁊ innocentiam excusantem audiri equum est]sub.siue alleget causas absentie:siue alleget causas cause.vt.j.dicam[apparet] et hec est bona littera:sed quidam habent apparuit:⁊ quidam apparebit.Or signori ita legitur ⁊ intelligitur vno modo iste. §.vt ponat tria dicta vt dixi.legitur ⁊ secūdo modo iste.§. vt ponat duo dicta tantum:⁊ primum durat vsqꝫ ibi:nam et in capitalibus ⁊c.⁊ ibi incipit scdm dictū ⁊ durat vsqꝫ in fi.⁊ primū dictū non mutat̄.vel legit̄ tertio mō iste.§.vt ponat vnū tantū dictū: ⁊ tunc dicetis sic in.§.isto querit̄ an absens possit defendi:⁊ respondetur ꝙ sic:q꞉ publice vtile est ꝙ absens possit defendi in ciuilibus:nam in criminalibus si cause sunt capitales defenditur per allegantem causas absentie:si nō sunt capitales defenditur per allegantem causas cause.Or signori sicut ego pmisi §.iste legit̄ ⁊ intelligit̄ tribus modis.vt.s̄.dixi.⁊ quocūqꝫ modo intelligatis circa.§.istū no.ante oīa duo no.primo nota. ꝙ priuatorꝫ ⁊ reipublice interest abñtes posse defendi: et publice interest plures admittere.vt.j.de ope.no.nūc.l.in puinciali.et l.seq.⁊.j.qd̄ cuiusqꝫ vni.no.l.j.in fi.⁊.C.eo.l.exigēdi.in fi. Item no.hic aliud magistrale accedit inferior ad superiorē ⁊ petit a superiore aliquid:superior nō vult ei ꝯcedire.Or signori non est cautū nec moris sapiētis disputare de lana caprina cū superiori ⁊ maxime cū eo qui pōt eū punire:sed ista est pulchra cautela ꝙ dicat̄ supiori:illud qd̄ petebā credebā equū:⁊ in audiendo credebā ordinariū in admittēdo.i.q꞉ credebā oīa iura diuina ⁊ humana concordarent:sed ex quo non conceditis mihi cognosco debilitatem ingenij mei:q꞉ qd̄ est iniquū puto equum Item cognosco ignorantiam meā:q꞉ qd̄ est inordinariū puto ordinariū:⁊ ad hoc est arg.C.de edi.diui.l.edic.diui.⁊.C.de mune.l.professio.Or signori q̄tū ad secundū dictū huiꝰ.§.instat̄ ⁊ opp.hic dicit̄ ꝙ in capitalibus causis defensio datur:sed lex scripta est in ꝯrium q̄ dicit ꝙ ad crimē publici iudicij persequēdum frustra interuenit pcurator:multoqꝫ magis ad defendendum.vt.j.de pub.iud.l.pe.§.ad crimē.Ad so.cuiꝰ ꝯ.dixit.M. qd̄ in.l.ꝯria dicit̄ intelligit̄ ante lit.ꝯte.sed post lit.ꝯtes. secꝰ.vt hic.⁊ arg.C.de accu.l.reos.Itē pro se inducit.s̄.de his q̇ no.infa.l.furti.§.si q̇s alieno.in fi.⁊.l.seruus.⁊ hoc dicebat motꝰ illa rōne:q꞉ si pcurator interueniebat ante lit.ꝯtest. debebat pcurator condēnari.vnde fatuus est pcu.qui interueniret ante lit. ꝯtest.sed lit.ꝯtest.dñs debebat ꝯdēnari:nō procu. qd̄ non placet.vt.C.eo.l.nihil arbitramur.⁊.C.de senten.⁊ interlo. om. iu. l.j.plene no.nec obst.pre.l.s̄.de his qui no.infa.rñ. vt dixi in.l. eos.⁊ ita vos dicetis ita breuiter ad crimen publici iudicij psequendū frustra interuenit pcurator ⁊ defensor ad allegandum causas cause que debēt ostēdi p principalem psonā.vt in. l.ꝯ.sꝫ in capitalibus causis defensio dat̄ ad allegādas cās absentie. vt hic.⁊.C.de accu.l.reos.⁊ hoc etiā probat̄ in.l.ꝯ.in fi.⁊ ad so-

2 lu.huius ꝯ.⁊ †vt plene liqueat articulus iste ita ꝯsueui distinguere:cause alie sunt ciuiles ⁊ pecuniarie:alie criminales ⁊ capitales:alie criminales ⁊ non capitales.⁊ ita sunt tria genera causarū fm Jo.⁊ Azo.vel vt verius loquamur tres sunt spēs causarū:ciuiles ⁊ pecuniarie sunt cū couenio aliquem pposita actione:vel interdicto:vel id qd̄ obtinet instar actionis:⁊ peto rem:vel pecuniā:vel a.iq̇d mihi fieri:⁊ in istis pōt pcu. interuenire ad agendū ⁊ defendendū.vt.s̄.eo.l.j.§.vsus.⁊.C.eo.l.fina. ⁊ maxime ad defendendū cum publice vtile sit absentes a quibuscunqꝫ defendi idoneis.vt in prin.huius.§.fallit interdū in iudicijs ⁊ extra iudica.in iudicijs fallit in popularibꝰ actionibus nisi priuatim sua intersit.vt.j.eo.l.licet.in prin.⁊.l. mutus. §.in popularibus.Item fallit extra iudicia.ecce masculus maior.xx.anu.dꝫ impetrare veniā etatis p se.vt.C.de his q̇ veniā eta.impe.l.ij.Item dñs nouū emphiteotā dꝫ inducere in possessionem p se ⁊ non p pcu.vt.C.de iure emphi.l.vlt.Itē fallit in eo qui vult adire hereditatem.nam dꝫ adire per se:non p procuratorem.vt.j.de acqui.heredi.l.per procuratorem. al's incipit paulus.Item fallit.C.de excu.tut.⁊ cura.l.licet.§.excusare. sic ergo in ciuilibus causis quis potest defendi per procurato. nec refert habeat speciale vel generale mandatum.vt.s̄. eo.l.j. §.primo.⁊.j.pro socio.l.actione.§.renunciare.in casibus tñ requiritur speciale mandatum.vt.j.eo.l.non solum.in fi.⁊.l.pompo.⁊.j.de mino.l.illud.§.si talis.

3 † Sunt quedam cause criminales ⁊ capitales:sicut est cum aliquis accusatur de tali crimine de quo si probibetur debet tradi morti vel priuari ciuitatē ⁊ familia:⁊ libertate:vel priuari ciuitate ⁊ familia.vt.j.de penis l.ij.⁊.j.de publi.iudi.l.ij.⁊ in istis dicemus ita ꝙ quis pōt defendi per aliū qui habet mandatum vel non:⁊ sic vt alleget causas absentie.vt hic.nam in capitalibus cri.⁊c.vt. C. de accusa. l.reos.sed non potest defendi per alium qui alleget causas cause.vt.j.l.contra.sed dic mihi quomodo quis dicitur defendi in causis criminalibus ⁊ capitalibus per eum qui alleget causas absentie.respondeo hoc modo accusatur quis de crimine capitali:requiritur domi:et postea iudex facit eum cridari quod si aliquis vellet eum defendere quod veniat.⁊ infra certum diem venit pupillus:vel adultus:vel miles:vel femina:⁊ dicit.domine vos misistis ad domum talis et fecistis cridari quod si q̇s vult eum defendere quod veniat: ecce venio : non quia volo

a ¶ Absentes
omnes. Ad
ꝙ abñs ex c
necessaria ⁊
babili siue p
tuerit dare
curatorē: siu
non semp da
ei restitutio.
fin.ff.de in i
teg.restit.ba
to.in.l.j.de r
sti.mili.ꝺ ma
teria vide oī
no do.Ja. i.
cum quidam
ff.de acq̇.her
⁊ adde ꝙ ab
sens ī loco n
presumit̄ ī d
bio scire fc
in illo loco ē
si fiat a pers
na cōiūctissi
ma. do. Jas.
l.ij.§.volūta
tem.ff.so. ma
col.iij.in. xi
notabili.

eum defendere:sed vt instruā vos quid habetis facere:naz iste iuit ad sanctum Jacobum:vel iuit pro ambasiata huius cōmunis.hoc casu/quicunq; sit ille audit.vt.j.eo.l.absens.sed.l.videtur obuiare que videt velle q in causis criminalibus capitalibus detur defensio ad allegandas causas cause:q2.l.dicit.si seruus meus accusatur de crimine capitali q possum eum defendere:z si lata est sñia contra seruum potero appellare:z in causa appellationis pcuratorem constituere.vt.j.de tempo.ap.l.lucius.ad qd rñdeo ƒm Jo.z Azo.si dñs defendit seruum accusatum de crimine capitali non dicit defendere aliū:sed rez suā sicut si defenderet asinū vel bouē suū ne auferatur ei.vnde cum sua intersit pecuniariter:merito poterit procuratorē constituere.vt in.l.s.Sed denuo.l.videtur obuiare que videtur velle q in oibus causis criminalibus possit interuenire procur.ad dominum defendendum.vt.C.de iniur.l.vlt.ad quod pōt dici ƒm Jo.z Azo.q speciale est ibi in illustribus z superillustrib' cuz non dz trahi ad consequentiam:q2 in iure nostro semp generi per speciem derogatur.vt.j.de reg.iur.l.j.z.l.oīs.sed denuo videtur.§.iste obstare.nōne dicit.§.iste.nā z in capitalibus iudicijs defensio daf:z sic admittif quis ad allegandas causas cause.sed certe.§.iste non obst.q2 ista indefinita resoluitur in particularem.nā hic non veniebat ad eius defensionē vt ipse dñs faceret:sed causas absentie tantū allegabat z dilationem petebat:q2 dicebat q iuerat ad sanctum Jacobū vel in ambasiata cōis.z sic intelligif.C.de accu.l.reos.Sed denuo.§.iste videf contra ibi vbi dicit:vbicunq; autē zc.sed rñdeo q ibi loquitur in causis criminalibus non capitalibus:hic in causis criminalibus capitalibus.Or signori dicet aliquis vestruz mihi que vtilitas in causis criminalibus z capitalibus audire cum qui alleget causas absentie:q2 absens non pōt damnari.vt.j.de penis.l.absentem.in prin.z maxime cum lite non cōtestata:nec in criminali nec in ciuili pōt ferri sñia diffinitiua nisi ꝯ perfidum apparitorē.vt.C.de tempo.app.l.vlt.§.illud.z.C.de pen.vt diui apparitorum.certe dixerunt quidam q nulla.sed respō.ƒm Jo.z Azo.est vtilitas in hoc:q2 lz dñs absens non possit condemnari:tñ si requisitus domi non veniret coram iudice posset mulctari pena pecuniaria z in banno poni.vt.s.si quis ius dicen.non obtem.l.vnica.z.j.de pe.l.absentem.§.j.Jtem est vtilitas in alio:q2 lz absens non possit dānari:posset tñ requiri:z si nō veniret bona sua possent annotari z ipse dñs reuersus post annum audiref de crimine infra annū de bonis postea.vt.j.de requi.reis.l.j.z.l.vlt.z.C.de requi.reis.l.j.sunt quedā cause criminales z non capitales de quibus imponif pena relegatiōis z minor.vt remotionis ab ordine z similium.vt.j.ad.l.iuliaz de vi pri.l.j.Et in istis pōt quis defendi per eum qui alleget causas cause.vt.j.an per alium cā appel.exer.pos.l.j.§.j.z.l.ij.et ita intelligitur versi.istius.§.vbicunq; autem zc.z.C.de accusationibus.l.reos.z est ratio q2 in istis pōt ferri sñia in absentem:z absens pōt damnari.vt.j.de penis.l.absentem.§.si suis.Jtez z alia rōne:q2 si prohibitum eēt ne possit dari procu.in cā capitali z descensiue vsq; ad illa crimina que penam relegationis imponunt.vt.j.an per alium cā appel.exer.pos.l.j.§.si ea cā fit.ergo in alijs inferioribus permissum videtur:q2 cum pretor zc.z s.de iudi.l.cū pretor.in fi.z.j.de proba.l.ab ea parte.sed hoc casu cū cā est criminalis z non capitalis quero in quē formabitur sñia condemnationis.vtrum in psona dñi:an in persona pcur.rñ.ƒm Jo.z Azo.in psona dñi cuius defensor est pcu.q2 inepta res esset si iudex diceret condēno te ad relegandū noīe dñi tui.vt arg.C.de iniu.l.vl.sed in causis pecuniarijs fertur sñia in psona dñi z procuratoris vt oīm seruetur sñia.vt.s.eo.l.si procurator meus.z.j.eo.l.licet.§.si plures.z.l.qui pprio.z.l.plautius z plene no.C.de sen.z interlo.om.iudi.l.j.Or signori circa materiam istā subijcio aliquas questiones:ego dixi q in questionibus criminalibus z capitalibus admittif procu.ad allegandum causas absentie:sed quero sicut in causis criminalibus et capitalibus audif allegās causas absentie:nunquid ita auditur procurator in causis ciuilibus z non capitalibus:dicunt quidam q sic:sed maxime in capitalibus audif.vt.s.eo.l.absens.z j.de neg.gest.l.liberto.in fi.vel pōt dici q in causis capitalib' q2 nō potest quis defendi p procuratorē allegantē causas cause admittif ille q allegat causas absentie:q2 ibi vertif mai' periculum:vnde maius requirif consiliū.vt arg.j.de ven.inspi.l.prima.in prin.sed in ciuilibus z non capitalibus:q2 pōt defendi per procuratorē qui alleget causas cause non videtur q ladmittatur qui allegat causas absentie:q2 si est speciale in causis criminalibus z capitalibus.ergo ius cōe est in contrariū.vt.j.ad munici.l.j.Jtem quod in vno permittif in ceteris prohibef vt.j.de iudi.l.cum pretor.z.C.eo.l.maritus.Sed denuo quero dixi.s.q ad allegandas causas absentie pōt constitui procur.

z admittitur:est ne verum indistincte.s.q maior et minor et liber homo:z seruus:z femina:z miles:z certe dicunt quidam q ille dz admitti ad allegandum causas cause:sed verius q quilibet admittatur indistincte:q2 cessat in eis cā prohibitionis cū seruus:vel miles:vel femina prohibeanf:q2 non sunt habiles persone ad defendendū:sed ad allegandū causas absentie:ita est idoneus seruus:vel miles:z femina vt ali'.vnde cessante cā

4 cessat effectus.vt arg.j.de diuor.z repu.l.quod ait lex.¶ † Sz denuo quero nunquid accusatus pōt constituere procuratorez ad proponendas exceptiones declinatorias:vel ad dilatiōes petendas:vel ad testes producendos:vel aduerse parti mittendos erit hoc permissum:videf q nō:q2 allegare exceptiōes declinatorias videtur q aliqua defensio sit.j.de exceptio.l.ij.z producere testes aliqua species defensionis est.insuper videtur q ad testes producendos non pōt admitti procu.q2.l.dicit q accusatus de crimine capitali inimicicie causam debet dicere:q2 necessario aduersarius tenetur allegare causas cause ꝯtra eum debet dicere erā in vinculis debet mittere iudex pro reo vt audiat aduersarium suum:dico q fuit in tali loco ad mortez isti':debet dicere ille non est verum:ergo videtur q non possit constituere procuratorem ad testes producendos.j.de accusa.l.secunda.vnde puto qd pro exceptione declinatoria opponenda possit constituere procuratorem vt veniat z dicat iste accusat' non est de foro isto:nec de isto territorio vbi fuit crimen perpetratum:sicut auditur allegans causas absentie:ita iste:q2 extra territorium zc.vt.s.de iur.om.iudi.l.fi.z.l.preses.z.s.de off.p̄si.l.iij.ad testes producendos bene admittitur procura.q2 non est prohibitum:ergo permissū.z.j.de proba.l.ab ea:quia testes producere non est allegare causas absentie:sed quoddaz ministerium.preterea in causa capitali que est ratio quare admittitur allegans causas absentie:q2 accusatus per seipsum dz defendere.preterea in casibus in quibus absens pōt dānari admittitur ad allegandas causas cause:sed nunquid in non capitalibus formabif in persona dñi:q2 inepta res esset dicere condemno te ad relegandū nomine domini tui.C.de iniur.l.finali.In pecuniarijs fertur sententia in persona domini.vt.s.eodem l.sicut in procura.vt.j.eodem.l.licet.§.si plures.z.j.eodez.l.qui proprio.

Ait pretor. Supra dictum est quid sit procurator et qualiter habet constitui:z quis possit cōstituere z constitui:z quis habeat inuitare zqñ:sed q2 circa tractatum de procu.pretor fecit edictum suum:hic inseruntur verba edicti pretoris que sunt talia:ait pretor qui experitur alieno nomine eum boni viri arbitratu defendat in reconuentiōe.Jtem ait pretor qui agit alieno nomine caueat aduersario ratum dñm habiturum si dubitetur de mandato:nam hoc casu videtur pretori euentus illius cuius nomine agit debere suscipere defensionem.h.d.iste.§.videatis expositionez littere[defendat].i.defendat eum prout iudex arbitratur qui iudicatur bonus vir.vt.j.de verbo.oblig.l.continuus.§.cum ita.intelligatis defendat:idest satisdet de domino defendendo in reconuētione.vt.j.eo.l.sed z he persone.§.defendere.z hoc cum vult statim agere:al's procu.cauet de domino defendendo quādo agere volet.vt argu.j.rerum amo.l.z ideo.§.fina.vel dicatis scdm Hugo.defendat idest satisdet iudi.sol.vt.j.eo.l.si minori.§.vlti.quod continet tres clausulas.vt.j.iud.sol.l.iudicatum solui.vel intelligatis defendat sine satisdatione si paratus est statim suscipere iudicium.vt.j.eo.l.sed z he persone.§.preter satisdationem dicam[is eum]incipit secūda pars edicti pretoris[ei ad quem ea res ptinet boni viri arbitratu satisdet]hoc est alienum latinum:z ideo ista littera potest legi dupliciter:z vno modo legetis sic[ei]idest aduersarius illius[ei ad quem ea res pertinet].i.cui' noīe agit[boni viri arbitratu].i.iudicis[satisdet].i.dñm ad quem res pertinet ratum habiturum:vel potest legi secundo modo[ei ad quem]idest contra quem nomine domini agit satisdet si dubitetur de mandato:nō al's.vt.C.eo.l.j.z.j.eo.l.non solum.§.qui alieno.z.l.pompo.§.rati[suscipere].i.satisdare de eo defendendo in reconuentione:vel de iudicato soluendo:sed secus est in tutore:naz ille non satisdat de defendendo:al's rem ratam habiturum pupillum in reconuentione.vt.j.de admi.tut.l.vlt.sed ipse prestat aliam satisdationē rem pup.saluam fore.vt.j.de admi.tut.l.iij.z.l.iiij.Or signori i

5 §.isto no.† q procu.actoris prestat duplicez satisdationē:ecce si procu.actoris satisdat de rato si dubitatur de mandato z satisdabit datis fideiussoribus.vt.j.de preto.stip.l.pretorie.et.j.de colla.bono.l.j.§.iubet.Jtem satisdat de defendendo domino in reconuentione.vt.j.eo.l.sed z he persone.§.preter.Jtem cum reconuenitur satisdat iudicatum sol.vt.C.de satisdationibus.l.vnica:vel potest dici quod procurator actoris prestat

duplicem

duplicem satisdationem.s.de rato.si dicit hodie constet: hodie agatur. Item satisdat de iudi.sol.q nemo ⁊c.vt.j.eo.l. qui pro prio.in prin.⁊.§.j.⁊.l.si minor.

Si quis in rem suam. Uos habuistis i superiori.§.q simplex procu.qui experitur alieno nomine dz dñm defendere in recõuentione.in.§.isto cũ.l.seq.⁊ prin.l.seq.dicitur quid iuris sit si est constitutus in rem suam procurator.⁊ certe si procu.est constitutus in rem suam:tñ tenetur dñm defendere in reconuẽtione nisi sit constitutus procu.in rem suam ex necessitate:nã tunc non tenetur dñm defendere in reconuẽtione.vnde si aliqs emit hereditatem ⁊ conuenit debitores hereditarios nunquid tenetur defendere debitorem:certe nõ si bona fide emit:sz si in fraudem creditorũ hoc factum est:tunc tenet̃ dñm defendere in reconuentione:sed nunquid he persone que experiuntur sine mãdato tenent̃ dñm defendere in reconuentione:vt parens ⁊ liberi:⁊ affines:⁊ liberti:certe sic.h.d.iste.§.cũ.l.seq.videatis expositionem littere[si quis in rem suam procurator interueniat] sub.constitutus ex cã lucratiua:⁊ ita q ad eum lucrum ⁊ dãnuz pertineat.vt.C.eo.l.qui stipendia[eum].s.dñm [defendere] sub.in reconuentione[factus].i.constitutus ex cã non lucratiua.⁊ no.exemplum in terminis sic.tu eras debitor meus in.x.⁊ effectus eras non soluendo:⁊ non babebas nisi quoddam nomen cõtractuum debitorem:ponamus in.x.accepi a te nomen tui debitoris insolutum quod facere potui.vt.j.de re iud.l.a diuo pio.§.ij.hic ex necessitate sum constitutus procurator in rẽ meam.vt in aut.de fideius.§.vl.hoc casu non defendam te si ex voluntate sum constitutus procurator in rem meã:puta q vendis quod est voluntatis.vt.C.de iure deli.l.nec emere.quia ab initio fuit liberũ contrahere.vt.C.de act.⁊ obli.l.sicut.vel si donas.vt.j.de dona.l.hoc iure.§.inuito.⁊ hoc casu me dñm cedentem tibi ex cã venditionis vel donationis teneris defendere. vel põt dici secundo modo.no.exemplum ita si donas actionẽ tuam contra tuũ debitorez si cessio incipit a precedenti vel act. ex voluntate cessi.vnde defendã te.vt.C.de euic.l.j.⁊.C.de euic. l.quoniam auus.⁊.C.de act.⁊ oblig.l.sicut.hic ex necessitate psistis.vt.C.de rei vendi.l.non est.⁊ hoc casu defendam te in recõuentione. Uel põt dici tertio modo exempluz.⁊ hec est ipsa veritas:si tu constituis procuratorem in rem meaz ex causa lucratiua:puta donando mihi hic non sum factus procu. in rem meam ex necessitate:sed ex voluntate:q in necessitatib⁹ nemo liberalis existit.vt.j.de dona.l.ad res donatas.⁊.j.de adimen. leg.l.ad rem legatam.⁊ hoc casu te cedentem teneor defendere: ⁊ si constituis me procuratorem in rem meã ex cã lucratiua ex necessitate:puta q vendis mihi coactus propter es alienuz si bona fide fiat te dñm non defendam:al's sic.⁊ hoc est qd.l.seq. dicit[agat]quod est verũ cum intendit directas actiones sibi mandatas ⁊ noĩe dñi.secus si vtiles suo noĩe.vt.C.de lega.l.ex legato nominis.simile consueuit dicere Placen.in sacramento cal.vt.C.de iureiur.cal.l.ij.§.sinautem.sed certe eius opi.nõ est bona:q.l.dicit q non refert experiatur vtilib⁹ vel directis vt.j.eo.l.non solum.§.si interdum.⁊.§.sed ⁊ si.vnde semper dicendum est vt dixi.s.q si est constitutus procu.in rem suam ex cã lucratiua q tenetur dñm defendere:sed si ex cã non lucratiua:tunc si bona fide est facta cessio defendit dñm:al's non.vt.j. dicam.⁊.j.l.proxi.[defendere]sub.ergo si bona fide tenet̃ euz defendere:sed dic mihi qñ dicitur pcur.constitutus in rem suã mala fide. Rñ.pone q tenebar tibi in.x.ex cã mutui:tu ex causa hereditatis mihi delate eras mihi debitor in.x.sciebã q illa decem que tibi debebam ex cã mutui non peteres a me nisi conuenirem te ad.x.ex cã hereditatis que ad me peruenit.vñ illam hereditatem alij vẽdidi vt peteret illa.x.nũquid emptor ideq procurator in rem suam tenet̃ me defendere in reconuentione de.x.que mihi mutuasti.certe sic:q malafide facta fuit cessio. sed oppo.quomodo emptor hereditatis defendit venditorem qñ mala fide fuit facta cessio:cũ dolus venditoris non noceat ei qui cãm lucratiuam non hz.vt.j.que in frau.credi.l.qui autẽ. §.preterea.⁊.j.de doli excep.l.apud celsum.§.de autoris.⁊. §.si quis autem. Rñ.non nocet dolus autoris vbi emptor nõ participauit dolum seu fraudem.vt.l.contra.sed vbi emptor participauit fraudem vt hic fuit bene nocet:⁊ hoc casu magis suus dolus videtur ei nocere:vel põt dici non nocet emptori dolus autoris vt repellatur:vel vt emptor de suo prestare teneatur:sz nocet in hoc vt eum teneat̃ defendere.vt hic. Sed denuo opp. ⁊ videtur q qui alieno noĩe experitur teneat̃ dñz defendere in reconuentione etiam si bona fide sit constitutus procu. in rem suam.vt.j.eo.l.pater. Ad quod vos dicetis ibi erat procur. in rem suam ex lucratiua cã.naz titulus legitime lucratiuus ⁊c. vt C.de impo.lucra.l.j.et.j.de adimen.leg.l.rem legatam. vnde vt plene liqueat hec materia ita no.procu.qui agit alieno nomine aut est simplex procu.aut est procu.in rem suam:et si in rem suam:aut ex cã lucratiua:aut ex cã non lucratiua:⁊ tunc aut bona fide:aut mala:primo casu cũ est simplex procura.indistincte dz dñm defendere.s.in reconuentione.vt.s.eod.l.seruum. §.ait pretor.in secundo casu cum est constitutus procurator in rem suam si ex cã lucratiua tenetur indistincte dñm defendere in reconuentione.vt.s.l.proxi.in fi.⁊ sic intelligitur.l.s.j.eo.l.pater in tertio casu si est procu.in rem suam ex cã non lucratiua si bona fide est procu.⁊ non in fraudem creditorum non tenetur dominum defendere in reconuentione si mala fide tenet̃ eum defendere.vt in.l.nostra.si quis in rem suam. Or sequitur.l. seq. [sed ⁊ he persone ⁊c.procuratorum].i.procurantium.⁊ sic hec dictio sumitur proprie ⁊ improprie:proprie prout refertur ad eum qui hz mandatuz.vt.s.eo.l.j.improprie prout refertur ad eum qui non hz mandatũ.vt.j.iudi.sol.l.iij.§.j.sic ⁊ alibi dictio semel posita proprie ⁊ improprie ponit̃.vt.j.si cer.pe.l.certi cõdictio.nam procurantium est genus:procuratorum est species ⁊ simile no.j.eo.l.plautius.⁊.j.de neg.gest.l.si ego[defendere] scz in reconuentione[⁊ liberti]sub.⁊ alie persone coniuncte q̃ enumerantur.s.de postu.l.j.in fi.⁊.l.seq.⁊ accipe hoc in infinitum.vt.s.de in ius voc.l.quicq.§.parentes.⁊.j.de verb.sig. l.li-
6 berorum. ¶ † Item est coniuncta persona maritus.vt.C.eo.l. maritus.lz non sit affinis.sed cã affinitatis.vt.j.de gradi. l.iij. ⁊ est rõ:q interpretatione iuris eadem persona censetur vir et vxor.vt.C.de crimi.expi.here.l.aduersus.et.j.de cri.expi.here. l.j. Item consors eiusdem litis dicitur cõiuncta persona.vt.C. de consor.eiusdem lit.l.j.⁊.ij.in casu tñ quilibet admittitur ad agendum alieno noĩe vt coniuncta persona.vt.C.si per vim vel alio modo.l.vnica.⁊ est verum q coniuncte persone admittuntur ad agendum alieno noĩe oblata satisdatione de rato. vt.j. de neg.gest.l.sinautem.tamen contra mandatum non admittũtur.vt.j.eo.l. pompo.

8 **Sed ⁊ he persone.**

1 ☞ Procurator admittitur quando in cã status agitur ciuiliter:sed quando agit̃ criãliter non admittit̃ pcurator.

1 **Patronus.** † In.§.isto dicit̃ q patronus libertuz suum de ingratitudine põt accusare p pcuratorem:⁊ libertus põt se defendere p procuratorem. h. d. iste.§.videatis expositionẽ littere[rñdere põt]videt̃ s:naz libertus propter ingratitudinez reuocat̃ in seruitutem.vt. C.de lib.⁊ eorũ libe.l.ij.⁊ ita ista est cã capitalis:q priuat̃ libertate. vt insti.de capi.dimi.§.maxima.si est cã capitalis non põt agi vel defendi p pcuratorẽ.vt.j.de publ.iud.l.j.§.ad crimen. et.s. eo.l.seruum dixi.in.§.publice. Ad quod vos fm antiquos dicetis cã ingratitudinis non põt agi per procu.vel defendi cuz est talis ppter quã reuocet̃ in seruitutẽ:vt hic:sz ipsi male dixerunt:q hic.§.loquit̃ indistincte ⁊ generaliter:igit̃ sic dz intelligi.vt.j.de pub.l.de precio.⁊ ideo fm Jo.et Azo. vos dicetis cã capitalis non põt agi vel defendi p procuratorem.vt in.l.s. sed ista cã ingratitudinis ptinet ad cõmoduz pecuniariũ: non solum ad cãm capitalem.vnde ista actio ingratitudinis poti⁹ q̃ accusatio nuncupat̃.vt.C.de lib.⁊ eo.lib.l.vlt.⁊ pe.vnde põt agi ⁊ defendi p pcuratorẽ:sed vbi accuso te vt tradaris morti illa cã non põt agi per procuratorem.vt in.l. contra.

1 ☞ In cã reconuentionis siue agatur per actionem:siue per officium iudicis:siue ordinarie:siue summarie dz dominus defendi in competenti tribunali.

1 **Non solum.** † In.§.isto dicit̃.nõ solum si procurator tuus cõuenit me aliqua actiõe reali vel psonali dz te defendere in recõuentiõe:sz si mouet interdictũ vel petit a me cautionẽ legatoz vel dãni infecti pcuratorio noĩe pro te dz te defendere in recõuentione:⁊ dz te defendere in eodẽ tribunali ⁊ in eadẽ puincia:nõ in alio:⁊ si cogeretur in alia puincia ⁊ in alio tribunali defendere durũ esset.h.d.iste §.videatis expositionẽ littere[non solũ aũt si actio ⁊c.]subaudi siue realis:siue p̃iudicialis.⁊ no.q hic actio sumit̃ large. sic sumit̃.s.de edẽ.l.j.⁊ ibi dixi.al's pprie dicit̃ actio.vt.j.de act.⁊ obli.l.actio in psonã[pcuratore postulet̃]⁊ ipse postulet noĩe dñi agere.vt.s.eo.l.seruũ.§.ait p̃tor[sz ⁊ si p̃iudiciũ].i. p̃iudicialis actio in rẽ:nã tres sunt actiones p̃iudiciales.vt insti.de act.§.p̃iudiciales.⁊ de hoc dicet̃.j.de rei vẽdi.l.j.[siue interdictũ]qd nõ est actio.vt insti.de interd.in prin.⁊ intelligatis de quolibet interdicto:siue recupande:siue retinẽde:siue adipiscẽ de loco cui⁹ dat̃ actio in factũ hodie.vt insti.de interdi.in fine. [velit]qd petit̃ iudi.offo.vt.j.de act.⁊ obl.l.actiõis x̃bo.⁊ intelligatis caueri velit.s.noĩe dñi sui[tribunali]. i.apud cõpetentẽ iudicẽ[etiã in eadẽ puincia]sub.qua ipse noĩe dñi postulat sibi actionẽ dari[de roma abire]q agebat noĩe dñi rome[vel e contrario].i.ecõuerso[durũ]sub.⁊ iniquũ eẽt:iõ cogi ñ dz

Or signori ex littera huius.§.colligetis duo no.ꝛ primo not. sicut qui experitur noīe domini dꝫ defendere dn̄m in reconuentione in illo loco ꝛ non alio:ita videt̄ ꝙ aduocatus qui promisit pro te aduocare in vno loco in tali cā quam habebas cū Titio:postea titius autoritate superioris per rescriptū vocat eū ad alium locum ꝙ non cogitur in eadem cā ire ad illum locum ꝛ pro te ibi aduocare:vt hic:qꝛ sicut procurator non tenet̄ dn̄m defendere in reconuentione in alia prouincia vel loco:multo fortius aduocatus non tenet̄ ire ad illum locum.et ad hoc est arg.ꝭ.de arb.l.si cum dies.§.si arbiter.al's incipit quid tamen. ꝛ.C.de aduo.diuer.iud.l.sancimus:ibi:vbi dicit in eo.dūtaxat loco ꝛc.secus tū est in liberto qui tenetur sequi patronum.vt.ꝭ. de oper.lib.l.quod nisi.vel pōt dici de equitate si aduocat⁹ hic promisit pro te ꝑstare patrociniū in tali cā ꝙ in alio loco teneatur ire pro te si non sit nimis remotus locus.vt arg.ꝭ.de ann.lega.l.meuia.§.vlt.in fi. Item ex.§.isto colligit̄ arg.qui fuit aduocatus in principali cā non teneatur ꝑstare patrocinium [a] in cā appel.pro eodē salario.arg.ꝭ.de app.l.j.§.j. Item aduocat⁹ non prosequitur cām app.qꝛ interdum appellatur ad ꝑtorē romanum.vt.ꝭ.eo.l.qui proprio.§.item queritur.ꝛ ibi plene dicam de materia ista. Sed ad.§.istum instatur ꝛ opp.ꝛ videtur ꝙ hic ꝓcura.teneatur dn̄m defendere in foro actoris:sed contra:qꝛ actor sequit̄ forum rei.vt.C.de iur.om.iud.l.iuris ordinem. Rn̄.illud esse verū si non ageret:sed qꝛ agit non dꝫ diuidi continentia cause.vt.C.de iudi.l.nulli.ꝛ.C.de senten.ꝛ interlo.om.iud.l.cum papi.ꝛ aut̄.ꝛ consequenter.vnde sicut domin⁹ si egisset ibi ibidem deberet respondere:ita ꝓcu.ibidem debet eum defendere.

a In causa appellatiōis Adde bar.in l.j.§.aduocatos.ff.de var. ꝛ extraor.cogni. Nec aduocatus seu procurator ī prima cā debet esse in secunda si non vult.l.inuit⁹. C.eod.ꝛ bar. in.l.nō cogēdum.§.itē ꝗritur.ꝭ.eo. Et adde ꝙ procurator cause ꝑcipalis cām appellationis prosequi nō tenet̄: vide do.alex. ꝯsi.ccxxxviij. inci.viso processu.in.ij.volu. Et ꝓcurator generalis constitut⁹ an videat̄ cōstitutus nedum ad cām principalem verū etiam appellationis.vid do.alex.cōsi. clxxviij.inci. viso themate in.ij.volumie Paul.de ca. in consi.xij.in primo volu.

Defendere. Uos habuistis ꝙ ꝓcurator qui experitur alieno noīe tenetur dn̄m defendere in recōuentione.modo in.§.isto ponit̄ quid sit defendere:ꝛ certe defendere est id facere quod dn̄s in litem faceret:nec dꝫ esse deterior conditio procuratoris ꝙ̄ dn̄i preterꝙ̄ in satisdando. h.d.iste.§.videatis expositionem littere[quod dn̄s in litem fecerit].i.facere teneret̄.vt.ꝭ.ca.l.in fi.ꝛ.l.se.[et cauere idonee] idest satisdare cū pignore:vel datis bonis fideiussorib⁹.vt.ꝭ. manda.l.si mandato.§.vlt.ꝛ.ꝭ.de ꝑto.stipu.l.ꝑtorie.ꝛ sic exponitur.C.eo.l.j.ꝛ.ꝭ.eo.l.pompo.§.rati.al's cautio simplex sumitur pro nuda promissione nō datis fideiussorib⁹ vel pignoribus.vt.ꝭ.de verb.sig.l.sancimus.sed de quo debebit iste procurator ꝗ alieno noīe experitur satisdare idonee.certe de hoc iste.§.nihil aperit vtrum teneat̄ satisdare de dn̄o defendendo: an de iud.sol.ad quod quidā dixerūt ꝙ satisdat de dn̄o defendendo.vt.ꝭ.proxi.§.vel pōt dici ꝙ satisdare tenet̄ de iudic.sol. vt arg.ꝭ.eo.l.si minori.ꝛ.s.eo.l.seruum.§.ait ꝑtor.qꝛ in parte illa procu.rei est:sed hanc satisdationem qn̄ tenetur ꝓcu.qui agit noīe alieno ꝑstare. Rn̄deo demum oblato libello:sicut et alie huiusmodi cautiones iudiciales ꝑstant̄.vt.C.de lit.contest.aut̄.offeratur[preterꝙ̄ in satisdādo]sub.de dn̄o defendēdo:vel dicatis de iud.sol.vt.s.proxi.dixi. Or signori ex littera ista volunt quidā colligere ꝙ olim conuentus suo noīe non satisdabat iudi.sol.sed certe ipsi male dicunt:qꝛ olim conuentus reali act.satisdabat iudi.sol.vt insti.de satisd.§.j.et dicetis qđ iste est positus habito respectu ad nouū ius.vl' dicatis ꝙ istud est positum seu dictum habito respectu ad personales actiōes

1 Procurator cogitur satisdare precise litem ꝯtestari nisi causa cognita recusauerit.

2 Procurator actoris non tenetur defendere contra dominum in actionibus competituris.

1 **Preter satisdationem.** †In.§.isto cū tribus.ll.seqūe.vsqꝫ ad.l.non solum tractat de eadem materia.ꝛ dicit̄ in.§.isto.si ꝗs agit noīe dn̄i dꝫ satisdare de defendendo in reconuentione.sed quid si satisdedit ꝛ postea non vult dn̄m defendere seu suscipere iudicium pro eo:nūquid cogitur pro eo precise suscipere iudicium:an sufficit cōmitti stipulationem ob rem nō defensam: ꝛ certe iul'.ait ꝙ precise cōpellet̄ iudicium pro eo suscipere nisi iusta cā recusauerit agere:vel nisi ex iusta cā remotus fuerit ad agendum.vnum sciatis ꝙ ꝓcur.videtur dn̄m defendere in reconuentione:ꝛ si patiatur aduersarium in possess.mitti: tū petitur satisdare de dāno infecto vel legatorum noīe:vel cū nūciat nouum opus:ꝛ postea ꝓcu.petit vt ꝑstet patientiā opis demoliendi:vel si agitur noxali act.ꝛ patiatur seruum abduci: in quibus casibus dn̄s liberaretur ꝑstita tū satisdatione rē ratam dn̄m habiturum.nam procurator qui agit noīe dn̄i dꝫ euꝫ defendere in reconuentione in oībus actionib⁹ etiam si in heredem non dantur:sed quid si aduersarius dn̄i vult reconuenire dn̄m pluribus actionibus ꝛ singularibus in qualibet earuꝫ dn̄m defendat:nunquid videtur dn̄s recte defendi.rn̄detur qđ sic:vt ait iul'.sed secus si conueniret̄ aliqs in.x.milia.ꝛ duo sint qui velint eum defendere.s.quilibet in.v.milia.nā hoc casu nō audiunt̄.h.d.iste.§.cū tribus.ll.seq.vsqꝫ ad.l.non solum.videatis expositionē littere[preter satisdationem] Or signori hec littera legitur dupliciter:ꝛ vno modo inclusiue[preter satisdationem]sub.de dn̄o defendendo in recōuentione quā dꝫ interponere ꝓcur.vt.s.eo.l.seruū.§.ait ꝑtor.ꝛ ita no.ꝙ hec dictio preter ponit̄ inclusiue hic:sic ꝛ alibi ponitur inclusiue:quia pignoraticia tenetur ꝛ crimine stell'.vt.ꝭ.de pig.act.l.j.in fi. Itē qui agit vel conuenitur rei vendi.dꝫ satisdare ꝑter satisdationem iudicatum solui quā dꝫ interponere.vt.ꝭ.cod.l.pompo.§. sed ꝛ is.vel pōt legi exclusiue hec dictio preter.ꝛ tūc legetis sic [ꝑter satisdationē].i.satisdatione non ꝑstita.q.d.si ꝓcur. experitur noīe dn̄i dꝫ satisdare de dn̄o defendendo in reconuētione.aliqn̄ tamen auditur sine satisdatione qn̄ dicit reo si reconuenias me noīe dn̄i mei paratus sum incontinenti eum defendere ꝛ suscipere iudiciū.vt arg.ꝭ.vt in pos.leg.l.is a quo. verūtamen lꝫ non teneat̄ satisdare de rato dn̄ paratus est incontinenti dn̄m defendere:tū dꝫ satisdare de iudi.sol.al's non esset idoneus.vt.C.de satisda.l.vnica. Sed pro deo quid erit:cōuenio te alieno noīe tanꝙ̄ eius ꝓcur.tu dicis satisda mihi de domino defendendo ꝛ de iudi.sol.ego dico nō satisdo:sed si recōuenias me noīe dn̄i mei incōtinenti sum paratus eum defendere:dicis tu nō habes iura mea in ꝓ̄ptu: nunꝗd vitabo satisdationē ita ꝙ nō tenear defendere.ꝛ videt̄ ꝙ sic ſm qđ legitur ista dictio ꝑter exclusiue.ꝛ arg.ꝭ.vt in pos.leg.l.si is a quo.sed certe in.q.ista pōt distingui:aut iura tua habes in ꝓ̄ptu:quo casu non teneor satisdare:sed sufficit si incōtinenti parat⁹ sum dn̄m defendere:aut iura tua nō habes in ꝓ̄ptu: vel dubitat̄: quo casu teneor satisdare de iudi.sol.vt argu.ꝭ.de coll'.bo.l.iij. §.ꝗuis.ꝛ.§.sed cū possit.ꝛ.ꝭ.ad exhi.l.iij.§.ibidē.ꝛ est rō:qꝛ nō cogitur quis ꝑcipiti aīo litigare.vt.ꝭ.de inter.act.l.qui interrogatur.ꝛ.l.ꝛ qꝛ.§.interdū[accipere iudiciuꝫ].s.ꝑcise.sub.nec sufficit cōmitti stipulationē[remotus fuerit]sed que est iusta cā. Rn̄deo si inimicicie capitales interuenerint ꝛ alie quas habuistis.s.eo.l.filiusfa.in fi.ꝛ.l.seq.ꝛ.l.post lit.ꝯtesta.cum.l.seq. Or signori ad.§.istum oppon̄t̄.vos habetis in.§.isto siͣ ꝓcu. satisdat de dn̄o defendendo in reconuentione cogit̄ ꝑcise defendere nisi subsit iusta cā:sed videtur ꝙ ꝓcu.ꝑcise nō compellatur dn̄m defendere.vnde videtur cōtra.ꝭ.eo.l.nō cogenduꝫ.§. sabinus ait.ad quod vos ita breuiter dicetis.aliud est in ꝓcuratore actoris:vt hic:aliud est in ꝓcuratore rei: ꝗ si satisdedit iudicatum solui nō cogitur ꝑcise dn̄m defendere.vt ibi.ꝛ sic est durior conditio ꝓcuratoris actoris:ꝛ leuior conditio ꝓcu.rei. nec mirū:qꝛ fauorabiliores sunt rei ꝙ̄ actores.vt.ꝭ.de reg.iur. l.fauorabiliores.ꝛ.ꝭ.de act.ꝛ oblig.l.arrianus.sic et alibi deterior est conditio actoris ꝙ̄ rei:qꝛ contra actorem pōt ferri sententia diffinitiua lite nō ꝯtest.vt.C.qn̄o ꝛ qn̄ iud.aut̄.ꝗ semel. sed contra reū non.vt.C.de iud.l.ꝓperandum.§.sin autem.ꝛ.C. de tempo.app.l.vlt.§.illud.sed ꝛ in dilationibus dandis deterior est conditio actoris ꝙ̄ rei.s.de dila.l.vlt. Ad solu.hui⁹ cōtra.ꝛ vt plene liqueat articulus iste cū queritur vtrum quis debeat dn̄m ꝑcise defendere vel non:an sufficiat cōmitti stipu.ob rem non defensam:ita distinguenduꝫ est ſm Jo.ꝛ Azo.aut res est integra:aut nō:si res est integra qꝛ ꝓcu.actoris nō satisdedit:tunc pena ꝓcura.est hec:quia denegātur ei act.vt.ꝭ.e.l.mutus.§.pena.ꝛ.C.eo.l.act. Item quātum ad dn̄m est pena:qꝛ tenetur ei ad interesse act.mandati.vt.ꝭ.man.l.si ꝓcuratorem.§. mandati:quia exquo dominus mandat ei vt suo nomine agat videtur ei mandare vt eum defendat.vt arg.ꝭ.eo.l.ad rem.et.l. ad legatum.ꝛ.ꝭ.de tutel.l.quod dicitur.si autem res non est integra:quia iam satisdatum est refert inter ꝓcuratorē actoris ꝛ rei:in ꝓcuratore rei subdistinguo:aut est ꝓcurator rei cū mādato:aut sine mandato:vt quia est defensor:si est ꝓcura.rei cuꝫ mandato ab initio non tenetur inuitus suscipere defensionem alterius.vt.C.eo.l.inuitus.in ver.sed nec.si autem domin⁹ pro eo sciente ꝛ patiente satisdedit iudicatum solui:hoc casu ꝓcurator cogitur precise dominum defendere:nec sufficit committi stipulationem ob rem non defensam si non habet iustam causam:et tunc si res est tempore peritura cogitur dominū defendere.vt.s.eodem.l.filiusfa.in fine.ꝛ.l.sequenti.ꝛ.l.si defunctus. in principio.ꝛ.l.mutus.in fine.ꝛ.l.sequenti.si autem ipse dominus pro eo absente satisdedit iudicatū solui:hoc casu non cōpellitur precise dominum defendere:sed satis est committi stipulationem ob rem non defensam.vt.ꝭ.eo.l.non cogendum.§. sabinus.si autem est procurator actoris ꝛ satisdedit:ꝛ post satisdationem recusat dominum defendere in recōuentione precise compellitur dominum defendere: nec sufficit committi stipulatio ob rem non defensam nisi subsit iusta causa. vt hic.

vt hic:⁊ cogetur defendere captis pignoribus et mulcta indicta.vt.j.de mune.⁊ hono.l.si quis mun⁹.Sed que est rõ diuersitatis quare ꝓcurator actoris si satisdedit cogit̃ precise dominum defendere:nec sufficit cõmitti stipulationẽ ob rem nõ defensam:sed si ipse procu.rei satisdedit vel dñs:tunc eo ignorãte non cogitur precise dñm defendere:sed sufficit cõmitti stipulationẽ ob rem non defensam. Rñ.q: fauorabiliores sunt rei q̃ actores:vt dixi:⁊ q: in multis deterior est conditio actoris q̃ rei.vt.s̃.dixi.vel põt assignari alia rõ.procu.actoris dum satisdat de dño defendẽdo in reconuentione adipiscitur desiderium suũ:q: admittit̃ ad agendũ in preiudicium alterius.s.ad vexandũ aduersariũ.vnde precise tenet̃ eum defendere in recõpensatione illius:sed procu.rei q̇ defendit non ita adipiscitur desideriũ suũ cũ iudiciũ reddit̃ in inuitũ.vt.j.de verb. oblig.l. inter stipulantẽ.§.j.⁊ ideo q: admittit̃ ad cõmoduz aduersarij satis est cõmitti stip.ob rem non defensam ad interesse. vt.j.de re iud.l.si q̇s ab alio.§.vlti.Sed denuo quero q̄ est rõ quare si reus pro suo procu.sciente satisdedit iud.sol.tenet̃ precise dominum defendere:non ita si procu.rei satisdedit pro seipso:immo sufficit cõmitti stipu.ob rem non defensam.Rñ.rõ est illa: q: vbi reus satisdat pro suo procu.sciente iud.sol.⁊ ille nõ vult defendere frãgit fidem duobus:q: rũpit fidẽ aduersario ⁊ dño vnde q: magis deliquit magis dz puniri.s.vt precise teneatur dñm defendere:sed vbi procu.rei satisdedit pro seipso frangit fidem aduersario tm̃ si non vult dñm defendere.vnde min⁹ punitur:q: satis est cõmitti stipulationem ob rem non defensam iuxta regulam q̇ magis deliq̇t magis punit̃ q̃ q̇ minus deliq̇t vt.C.de epi.aud.l.iij.⁊.C.de seruis fug.l.q̇cunq3.Sz denuo instatur ⁊ opp.ad.§.istũ.hic dicit̃ si procu.qui experit̃ alieno nomine satisdedit de dño defendendo in reconuentione q̃ precise cõpellit̃ eũ defendere:sz videt̃ q̃ non cogat̃ precise dñm defendere:q: ex quo ꝓmittit dñm defendere ꝓmittit factum alienum:⁊ sic liberat̃ prestando interesse.vt.j.de verbo. obli.l.quotiens quis.⁊.j.de act.emp.⁊ vend.l.j.in prin.⁊.j.de re iudic.l.si q̇s ab alio.Rñ.regulariter est verũ qd̃ dicit̃ in.l.ꝯ. sed speciale est hic in ꝓcura.actoris q̇ satisdedit de dño defendẽdo in reconuentione.sic ⁊ al's est speciale.s̃.eod.l.filiussa.in fi.⁊.l.si defunctus.Item speciale est in inferente metũ vt precise compellatur odio inferẽtis metũ.vt.j.quod met.cã.l.si cũ exceptionẽ. §.⁊ si ꝑ vim.Itẽ est speciale in eo q̇ promisit de opere demoliẽdo vt precise cõpellat̃ ad demolitionẽ:nec liberet̃ prestãdo interesse.vt.j.de ope.no.nun.l.stipulatio.§.siue.sic ⁊ spãle in scriptore põt dici q̇ promisit scribere suis manibus:q̃ precise cõpellatur scribere:q: adeptus est desideriũ suũ.s.mercedez. vt.j. de sol.l.artifices.⁊ arg.de leg.iij.l.fideicõmissa.in fi.⁊.C.de cadu.tol.l.vnica.§.ne aũt.⁊ in hac snĩa cõcordarũt oẽs doctores antiqui ⁊ moderni.⁊ est verũ q̃ in supradictis casibus cogitur precise defendere procu.actoris nisi habeat iustã cãm:naz tunc non cogitur nec stipulatio cõmittit̃.vt.j.eo.l.nõ cogendũ. §.sabinus.Item vbicũq3 dixi q̃ ꝓcurator non cogit̃ precise defendere.fallit si actio sit tempore peritura:q: tunc precise cogitur saltẽ vsq3 ad lit.contest.vt.j.eo.l.mutus.in fi.⁊.s̃.eo.l.⁊ etiaz ex his causis[vel,in operis noui nunciatione]sub.patiat̃ aduersariũ in posses.mitti[videt̃]Or signori cauete vobis. vos habuistis.s̃.proxi.§.q̃ procu.actoris cogit̃ precise dñm defendere in reconuentione.videt̃ aũt dñm defendere si patiat̃ in pos.mitti aduersariũ.sed videt̃ ꝯ.s.vt procu.non videat̃ dñm defendere si patiat̃ aduersariũ in pos.mitti.q: leges dicũt q̃ missio fit in pos.ꝯ reũ cũ nõ defendit.vt.s̃.si ex noxa.cã.l.ij.in fine.ad istud vos dicetis q̃ eo casu quo liberat̃ dñs si patit̃ aduersarium in posses.mitti.eodẽ casu procu.liberat̃ ⁊ videt̃ dominum defendere:sed quo casu non liberat̃ dñs si patit̃ aduersariũ in pos.mitti.eodẽ casu nõ liberat̃ procu.nec videt̃ dñm defendere.vt.j.de dã.infec.l.pretoris.in fi.⁊.l.si finita.§.iul'. Item si petitur a me cautio de legato ꝑstando adueniente die vel conditione:nã liberor si patiar aduersariũ in pos.mitti.eodẽ casu liberat̃ procurator meus si patiat̃ aduersariũ in pos.mitti.et videtur me dñm defendere.vt.j.vt in pos.leg.l.is cui.in prin'.[caueat]Sed opp.⁊ videt̃ q̃ ꝓcur.nõ debeat satisdare de rato.s. q̃ dñs habebit ratũ.vt.j.de ope.no.nun.l.de pupillo.§. vlt.⁊.l. ⁊ ideo.ad qd̃ põt dici dupliciter.⁊ vno modo sic.qd̃ hic dicitur q̃ procu.rei dz cauere de rato refert̃ ad cautionẽ dãni infecti ⁊ legatorũ relictoꝝ in diem vel sub conditione ⁊ ad cãm noxalez ⁊ hic est casus in quo ꝓcurator rei satisdat de rato.vt. C.de satisda.l.vnica.sed non refert̃ ad cãm nunciationis noui ope.q: tunc non satisdat de rato.vt in.l.ꝯ.vel põt dici secundo modo: si mouet̃ cã nunciatiõis noui ope.si procur.rei resistat satisdat iudi.sol.non de rato.vt in.l.ꝯ.si patiat̃ procu.mitti aduersariũ in possess.⁊ aliter nõ defendit dñm tunc ꝓcur.satisdat de rato. vt hic.Or.sequit̃.l.[oĩm aũt actionũ]siue sint ex ꝯctu vel quasi:vel ex delicto:vel quasi.vt insti.de perpe.⁊ tempo.acti.§.non tantuz[audiat̃]qd̃ non dz esse:q: nõ deberet distingui in plures aduersarios.vt.j.de exerci.l.j.in fi.⁊.j.iudi.sol. l.iam tamẽ. §.si tñ.Or signori habetis hic q̃ procu.actoris tenet̃ satisdare de dño defendendo in oĩbus actionibus,qd̃ est verũ in his
2 que cõpetebant dño viuo.†Sed nunq̇d in actionibus competituris ꝯ dominum defendere tenet̃.respondeo non.vt.j.de nego.gest.l.nã ⁊ si viuo.Sed denuo quero nunq̇d ꝓcurator tenebitur ex hac satisdatione in actionibus nunc cõpetentibus ꝑpetuo.rñdeo non:sed vsq3 ad diem interpositaz in satisdatione q̄ dz interponi arbitrio iudicis.vt arg.j.de iure delibe.l.j. in fi. ⁊.j.de dam.infec.l.q̇ bona fide.in fi.⁊.l.sequẽ.vel põt dici q̃ ex hac satisdatione tenebit̃ infra duos menses a die interposite stipu.vt arg.C.de lit.conte.aut̃.libellum.⁊.C.de fideius. l.pen.

1 ☞ Procurator qui debet defendere dz etiã respõdere eo casu quo dominus teneretur:⁊ eius responsio et taciturnitas ei preiudicat.
2 Procurator qui agit alieno nomine vbi est dubium de mãdato debet cauere de rato.
3 Procurator non admittitur regulariter sine mandato etiam cum satisdatione:⁊ quando.
4 Cautio de rato an ante lit.contest.an post admittatur.
5 Procuratori actoris que sit vtilitas si satisdet sub conditione vel pure.
6 Procurator ad solutionem recipiendã precise dz probare mãdatum:al's non auditur:secus in procuratore ad iudicia:et de ratione diuersitatis.
7 Procurator actoris de cuius mandato dubitatur nõ tenetur satisdare creditores domini ratum habituros.
8 Pater potest intentare actionem iniuriarum filio competentem sine mandato.
9 Procurator cauet de rato in causa status:siue sit ex parte actoris:siue rei.
10 Procurator actoris cauet de rato si dubitatur de ei⁹ mãdato.
11 Controuersiam facere non solum dicitur actor:sed etiaz reus qui resistit actori.
12 In cã restitutionis in integrum cauetur de rato et de iudicato soluendo.
13 Procurator accusati de suspecto dz cauere de rato:lz nõ de facili admittatur sine speciali mandato.

n **On solum aũt in act.** Signori principium.l.tractat de eadem materia de qua dictum est supra.⁊ principiuz huius.l.continuatur ita ad superiora.vos habuistis in superioribus si procurator experitur nomine domini dominũ cuius nomine agit debet defendere in reconuentione:siue dominus reconueniatur aliqua actione reali vel personali: siue a domino petatur interponi cautio damni infecti: vel legatoruz relictorum in diem vel sub conditione:vel in operis noui nun-
1 ciatione.siue conueniatur aliquo interdicto.†In prin. huius l.dicitur quod non solum procurator debet dominum defendere in predictis:sed etiam procurator debet dominum defendere in interrogationibus.nam quo casu si dominus defenderet seipsum teneretur respondere si interrogaretur:eodem casu si procurator qui experitur alieno nomine reconueniatur ⁊ interrogaretur tenetur respondere.vnde si procurator qui agit nomine domini reconuenitur eius nomine et interrogatur vtrum dominus heres sit:quia vt heres sit dominus conuenitur debet respondere an sit heres:et si respõderit vel tacuerit ex ipsi⁹ respõsione vel taciturnitate tenetur vel ipse dominus: vel ipse procurator.hoc dicit principium huius. l. videatis expositionem littere[non solum autem in actionibus]siue personalib⁹ siue realibus:siue preiudicialibus:vel non.vt.s̃.eodem.l.sed et he persone.§.non solum[et interdictis]siue adipiscende: siue retinende:siue recuperande que interdicta non sunt actiones: sed instar obtinent actionis.vt institu.de interdictis.in principio[et in stipulationibus]subaudi interponendis a domino vt si petitur caueri de damno infecto.vt.j.eodem.l. pomponi⁹. §.primo[debet dominum defendere]subaudi si recõuenitur. verumetiam in interrogationibus:scilicet ad quas dominus teneretur respondere[vt in iure interrogatus]idest apud cõpetentem iudicem.⁊ sic sumitur infra de interrogatorijs actionibus.l.prima.in fine[ex quibus dominus]scilicet respondere tenebatur[an agitur]ex predictis infert[et si respõderit] scilicet dominum heredem[tenebitur]Or hec littera exponitur duobus modis:et vno modo sic[tenebit̃]scilicet ipse dominus:vel potest exponi secundo modo[tenebit̃]scilicet ipse procurator:et sic procuratoris responsio non nocet domino.et ad quid valeat hoc infra pleni⁹ explicabo.Or signori in principio huius.l.nota,qd̃ qui experitur nomine domini debet do

minum defendere in reconuentione: in actionibus ⁊ in interdictis: ⁊ in stipulationibus: ⁊ in interrogationibus: ⁊ oīa facit q̄ ipse dñs pōt facere. vt hic. ⁊ ad hoc facit. s̄. eo. l. seruū. §. ait pretor. ⁊ .l. sed ⁊ he ꝑsone. §. non soluz. ⁊. §. defendere. ⁊ .C. eo. l. act. Itē no. ꝙ si procura. experit̄ alieno noīe ⁊ reconuenit̄: ⁊ respōderit vel tacuerit ꝙ dñs vel procura. tenet̄: nā hec duo sunt paria: vel interrogatū rūdere ꝯ se. vt. j. de inter. act. l. de etate. §. j. vel tacere. vt hic. ⁊. j. de inter. ac. l. de etate. §. q̊ tacuit. Oꝛ signori ad prin. huius. l. instat̄ ⁊ oppo. ⁊ videt̄ ꝙ non possit stare duabus rōnibus. primo tali rōne: qñ procu. interrogatꝰ pro domino respondet ⁊ in hoc eū defendit: cum responsiones ⁊ interrogationes habent fieri sub sacramento cal. vt in coꝛ. auten. de his q̄ ingre. ad app. in fi. ⁊ procur. non iurat de cal. sed dominꝰ vt .C. de iureiur. cal. l. ij. §. finautē. ⁊ in aut. principales persone vnde dñs interrogat̄ ⁊ respondet: non procu. cū ad nihil aliud iuret̄ de cal. nisi vt quis non calūnietur: ⁊ nisi vt veritas ꝑ eum possit sciri. Ad istud consueuit dici multis modis: ⁊ vno modo sic ꝙ ista. l. loquit̄ fm antiqua tēpoꝛa fm que procu. iurabat de calum. vt. j. de dam. infec. l. qui bona. §. si q̊s alieno. hodie istud non hꝫ locum hodie iurat principalis ꝑsona. vt in. §. si autem. ⁊ sic non hꝫ locum vt procu. dñm teneatur defendere in interroga. cum fiant sub sacramēto cal. alij voluerunt dicere verum est ꝙ dñs iurat non procu. Item verū est ꝙ oēs interrogationes sub sacramento cal. prestant̄. vnde iurat: lꝫ secundario procurator. Item lꝫ sacramentū non possit remitti expresso pacto. C. d̄ iureiu. cal. l. ij. §. sed q. sed tacito pacto sic. vt. j. de iureiu. l. iusiurandum. §. iusiurandū. ⁊. j. de ope. noui nūci. l. de pupillo. §. qui opus. vnde qd̄ dicit. l. ista ꝙ procu. tenet̄ dñm defendere in interrogationibus est intelligendū cum sacramentū est remissuz tacite: q interrogationes non sunt sub sacramēto cal. Alij voluerunt dicere si procu. reconuenit̄ vt procurator noīe dñi tenetur dñs iurare de cal. cū dñs dederit se in interrogatione: sed si procu. reconuenit̄ non vt procu. sed vt fideiussor dñi: vel vt principalis: q se constituerat principalem tunc ipse procu. iurat d̄ cal. q fideiussor cū conuenit̄ ex sua rūsione de cal. iurat: ⁊ eo casu dñm in rūsionibus defendit: iste solutiones non placent: et ideo soluetis hoc mō: differētia est inter interrogationes que fiunt ante lit. conte. ad ordinandā litē: et iste interrogationes vere dicunt̄ ⁊ positiones que fiunt post lit. ꝯte. ⁊ iste confessiones dicunt̄: interrogationes q̄ fiunt ante lit. contest. sunt iste. si volo te ꝯuenire vt heredē titij debeo interrogare an sis heres: ⁊ pro qua parte. j. de inter. act. l. j. in fi. ⁊. j. de rei vendi. l. q̊ petitorio. ⁊ iste sunt ad litē ordinandā: qñ possem te cōuenire nisi esses heres. ⁊ iste sunt actiones institute ꝑ libellum. j. de interr. act. l. j. in prin. ⁊ .l. de etate. §. j. q iste q̄ sunt ante lit. contest. non fiunt sub sacramēto cal. q iurat̄ post lit. conte. vt .C. de iureiur. cal. l. ij. §. j. vnde in istis dꝫ procu. dñm defendere. Item positiones vel confessiones q̄ fiunt post lit. contest. offero libelluz lite conte. iuro de calū. postea pono ꝙ debes mihi .c. ex tali cā: iste fiunt sub sacramēto cal. ad istas ꝙ rūdeat non procurator. ⁊ sic intelligit̄. l. ꝯ. hec est differētia q̄ ꝯsueuit no. circa tractatum. j. de inter. act. ⁊ tractatum de ꝯfessis: q ille de inter. act. habēt locum ante lit. ꝯte. ⁊ fiunt ad litē ordinandā. edictum de cōfes. hꝫ locū post lit. ꝯtest. ⁊ sacramentum cal. q ille positiones fiūt ad litē decidendā: in illis hꝫ dñs seipsum defendere: procura. non. tū si de voluntate vtriusqꝫ partis ꝯfiteret̄ post lit. ꝯte. procu. p̄iudicat dño si verū confitet̄. Et ad so. huius opi. ita distinguo. est procu. ꝯstitutus in rem suā ad quē ꝑtinet cōmodū ⁊ incōmodū: est simplex procu. q̊ pro seipso satisdat de dño defendendo vel iud. sol. est tertia species simplex procur. pro quo dñs satisdedit iud. sol. in prima specie an dꝫ de calū. iurare. P. dixit distinguendū esse: aut procu. intendit directas act. noīe dñi cedēdis: aut vtiles suo noīe. nā vbi procu. ꝯstituit̄ in rem suā ꝑ cessionem nō abdicant̄ directe a dño. j. de pecu. l. q̊s ergo. ⁊. j. ꝑ so. l. ea q̄. vnde si procu. ꝯstitutꝰ in rē suā intēdit directas noīe dñi agit alieno noīe nō iurabit procu. de cal. sꝫ dñs. sed vbi procu. intēdit vtiles suo noīe ipse iurabit de cal. non dñs. ⁊ ista opin. P. nō est bona: q siue procu. ꝯstitutꝰ in rē suā intētat directas noīe dñi: siue vtiles semꝑ experit̄ alieno noīe. j. fami. herc. l. plane. Itē q. l. videt̄ velle si experit̄ procu. noīe dñi: siue suo semꝑ procu. censet̄. j. proxi. §. in ver. interdū, ergo nō iurat. ⁊ ideo dicendū est ꝙ cū ꝯstituit̄ in rē suā iurat de cal. regulariter: nō dominus: q ad eū ꝑtinet dānū ⁊ emolumentū. vt .C. eo. l. q̊ stipul. ergo est cā sua ꝓpria. j. quādo app. sit. l. j. §. in ꝓpria. si est sua propria: ergo dꝫ iurare nisi aduersariꝰ diceret dñm meliꝰ scire veritatē: q ex his ⁊ si͛libus motus iudex faciet dominū iurare fm opi. do. Jo. ⁊ Azo. arg. C. e. l. iij. ⁊. s̄. e. l. si actori. lꝫ do. meus dixerit ꝙ iurat de veritate dicēda, si aūt aliq̊s est simplex ꝓcu. ⁊ satisdat pro seipso iudi. sol. hic dixerūt q̊dā ꝙ procu. vl̄ defensor pro ipso dꝫ iurare: q eoipso ꝙ defendit sine mādato vel cū

a ¶ Cōfessio procu. Adde quid omnino do. Jaso. in .l. ij. §. creditum iiij. col. versi. p̄dicta inducūtur. ff. si certuz petatur.

mādato ⁊ satisdat iudi. sol. videt̄ suscipe iudiciū aīo nouādi et obligationē domini in se trāsferre. vnde ipse videt̄ iudiciū causa oblig. sustinere. vnde quasi sit principalis iurabit de cal. j. d̄ sol. l. soluēte. ⁊. j. de in rē ver. l. si pro p̄re. §. j. q̊dā voluerūt dicere ꝙ lꝫ simplex procu. vel defensor pro se satisdet iud. sol. nō tū iurabit de cal. sꝫ dominꝰ quē defendit pro se satisdabit. pro ista opi. videt̄ esse .C. de iur. cal. l. ij. §. si autē. vbi dicit in procu. ⁊ defensore. p̄terea vbi q̊s defendit sine mādato vel cū mādato ⁊ satisdat pro seipso durū videt̄ dicere nouationē sibi factam. ecce durū videt̄ hoc dicere iure veteri ⁊ nouo: iure veteri: q non fit nouatio nisi agat̄ tacite vel exp̄sse. j. de act. ⁊ obli. l. oēs. at h nō agebat̄ exp̄sse vel tacite: vnde nō videbat̄ agi: q est verisil̄e velit plures huic obligatos hr̄e q̄ vnū. ar. j. de vi ⁊ vi arma. l. si ad defendendū cū expediat ⁊c. j. de lib. leg. l. iij. in princi. p̄terea sic soluēdo defensori nō est verisil̄e ꝙ actor velit trāsfundere obli. in defensorē iure nouo: nō q ⁊c. sꝫ dic nō fit nouatio nisi exp̄sse agat̄. C. de noua. l. fi. si vultis defendere primā opi. defendet̄ hoc mō si exp̄sse ageret̄ hodie procur. ꝯstituat̄ loco domini fit nouatio. j. de noua. l. stichū. in fi. ⁊ tūc videt̄ procura. q̊ suscepit iudiciū aīo nouādi ꝯstituere principalem debitorē: si aūt istud nō agit̄ exp̄sse sꝫ tacite satis est fm antiqua tꝑa. j. de ver. obl. l. q̊ vsus. ⁊. j. de noua. l. iij. si autē nō agit exp̄sse vel tacite fm antiqua tꝑa verū est ꝙ dominꝰ remanet astrictus principali actiōi sꝫ procu. vt fideiussor videt̄ se astringere: q cā accedit fideiussori. j. de fideius. l. j. vnde sicut fideiussor iurat de cal. ita si cōuenitur ex satisdatiōe iud. sol. iurat de cal. si autē ꝯuenit̄ principali act. tunc dominꝰ iurat de cal. vt .C. de iur. cal. l. fi. ⁊ sic intelligit̄ §. si autē. si autē est simplex procu. pro quo dominꝰ satisdedit iudi. sol. iurat dominꝰ nō ipse: q nō videt̄ fieri nouatio. Itē non videt̄ ꝯstituere loco domini. Itē principali act. non pōt conueniri. Itē nec ex satisdatiōe iudi. sol. q dominꝰ īterposuerit. s̄. eo. l. filiꝰ. §. fi. ⁊ .l. si defunctꝰ. ⁊ sic intelligā. j. iudic. sol. l. si ad defendendū. Oꝛ signori lꝫ hec dicta sunt cā vberioris doctrine: tamē hoc in sūma teneatis: nā vbicūqꝫ dixi procuratorez posse iurare de cal. ⁊ ibi posse dominū defendere in interrogatiōibꝰ ⁊ responsionibꝰ. Sꝫ denuo instat̄ ⁊ opp. ad prin. huiꝰ. l. secūdo mō: ⁊ sic hic dr̄ si procu. interrogat̄ an dominꝰ absens sit heres titij si procu. respōderit dominū heredē esse vel tacuerit dominus tenebit̄ ex respōsione vel taciturnitate ꝓcur. ergo videt̄ ꝙ taciturnitas vel respōsio noceat domino. sꝫ certe. l. videt̄ ꝯdicere q̄ videt̄ dicere ꝯfessionē procu. nō p̄iudicare dño. vt. j. de inter. act. l. si defensor. in prin. al's incipit si sine. §. celsus. Ad sol. cuius ꝯrij pōt dici. ⁊ hec est bona solutio qd̄ ibi dicit̄ non p̄iudicare dño ꝯfessionē procu. vendicat sibi locuz in defensore sine mādato nisi dñs haberet ratā rūsionē seu ꝯfessionē: tunc domino p̄iudicat. vt in p̄al. l. q̊ seruū. in fi. j. rū. at q̊ loquit̄ in procu. cum mādato cuius ꝯfessio bene preiudicat dño. Sꝫ denuo instat̄ ⁊ videt̄ ꝙ etiā si procu. cum mādato ꝯfiteat̄ non preiudicat. vnde videt̄ ꝯdicere. j. ad. l. aq̊l. l. proinde. §. si procu. vbi dicitur procuratorē tutorē ⁊ curatorē ex eoꝝ ꝯfessione teneri. igitur ipse dñs non tenet̄: q ipsi tenent̄ ex ꝯfessiōe eoꝝ. ad qd̄ potest dici ꝙ ꝯfessio procu.[a] regulariter p̄iudicat dño si verum responderit vel tacuerit: q licitū est ꝓcu. bonā fidē agnoscere. vt hic: sꝫ si falsum rūderit vel tacuerit: ⁊ sic fuerit ꝯtumax tūc ipse procu. tenet̄. nō autē p̄iudicat dño si probet ꝯ. vt in. l. ꝯria. Sꝫ denuo instat̄ ⁊ oppo. ⁊ videt̄ ꝙ ꝯfessio tutoris ⁊ procu. nō sufficiat. ⁊ sic videt̄ dño non p̄iudicare. vt. j. de ꝯfess. l. certum. §. sꝫ an ⁊ ipsos. ad sol. cuius opi. pōt dici multis modis: ⁊ vno modo sic: ꝯfessio procu. non sufficit nec dño p̄iudicat si a dño probetur ꝯrium eius qd̄ procu. ꝯfessus est: sed anteq̄ ab eo probet̄ ꝯ indubitanter nocet: vt hic. vel pōt dici si procu. respōderit vl̄ tacuerit: si verum responderit tenetur ipse procu. ⁊ dño preiudicat: quia licuit procura. bonam fidem agnoscere. vt hic. si autez falsum responderit vel tacuerit: quia fuit contumax: tunc ipse procurator tenetur. vt. j. ad legem aquil. l. proinde. §. si procurator: non autem domino preiudicat. vt in .l. contra. et ad solutio. huius contrarij: ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguetis vt consueui distinguere: quia aut procurator defendit sine mandato: aut cum mandato. primo casu si quis est defensor sine mandato et respondet in domini preiudicium: siue veruz: siue falsum domino non preiudicat si ratam non habet eius responsionem. vt. j. de interroga. actio. ⁊ sic intelligitur. j. de interroga. actio. l. si defensor. in principio: al's incipit. l. si sine. §. celsus. quia cum falso procuratore ⁊c. vt .C. eodem. l. licet. et q nō debet alteri ⁊c. vt infra de regulis iuris. l. non debet. sed si dominus ratam habet tunc eius responsio preiudicat domino. vt. j. de interrogato. actionibus. l. qui seruum. in fine. j. respō. quia ratihabitio ⁊c. vt .C. ad macedonianum. l. vltima. In secundo casu cū aliquis est ꝓcu. cū mandato et confitet̄ aliq̊d in preiudiciū dñi: subdistinguo aut ꝓcu. confitet̄ verū esse qd̄ est verū: aut diffi-

aut diffitetur verũ illud qd non est verũ: aut cõfitetur verũ esse illud
qd non est verũ: aut diffitetur non esse verũ qd est verũ: et plures
casus nõ possunt inueniri. In primo casu ponetis ita exemplũ
pcu. meus dñi conuenit meo noĩe interrogatur an ego dominus
absens sim heres titij: ⁊ ipse rñdet me heredẽ esse: ⁊ verũ est: qꝛ
ego dñs absens sum heres titij. hoc casu rñsio pcu. nocet mihi
dño ⁊ statur confessioni pcu. ita põt intelligi princ. hui⁹. l. vno
modo ibi vbi dicit: ⁊ si rñderit tenebitur dñs. ⁊. j. de inter. actiõi.
l. qui seruũ. in fi. j. rñ. nam bene facit procu. qui verũ rñdet cum
liceat sibi bonã fidẽ agnoscere ⁊ nõ calũniari vt tutori. vt. j. de
admi. tut. l. quotiẽs. §. sicut. ⁊ si dñs obijciat ei cur cõfessus fui-
sti potuit dicere procu. volui parcere pudori meo. vt. j. manda.
l. quintus. ⁊ sic põt intelligi. s. eo. l. non solũ. in prin. si aũt pcu.
diffitetur verũ illud qd non est verũ. verbigratia conuenitur procu
ra. noĩe dñi: pcu. interrogatur an dñs sit heres titij: ⁊ ipse respõ-
det nõ est heres cũ non est. ⁊ hoc est idẽ quod. s. dixi. qꝛ laudan
dus est si agnouit bonã fidem: nec fuerit calũniatus: nec pote-
rit ei dicere dñs: tu confiteri debuisti me heredẽ titij: qꝛ tenere
tur de mendacio. vt. j. de inter. act. l. de etate. §. j. si autem procu
rator confitetur aliqd verũ esse qd non est. verbigratia: conuenitur
pcu. noĩe dñi: interrogatur an dñs sit heres titij. ⁊ ipse rñdet euz
heredẽ: vel tacet: ⁊ verũ non est eũ heredem esse: hic statur eius
confessioni ⁊ dño preiudicat: ⁊ sic põt intelligi prin. huius. l. au
ditur tñ dñs si vult probare contra. ⁊ probato cõtrario dño nõ pre
iudicat. ⁊ sic loquitur. j. de confes. l. certũ. §. pe. non obst. j. ad legẽ
aquil. l. proinde. §. si procurator. vbi dicit pcuratorẽ ex sua mẽ
dosa confessione teneri. vnde non videtur preiudicari dño: qꝛ intel-
ligo qꝫ lꝫ pcu. ex sua mendosa cõfessione teneatur: non tñ pter-
ea excusatur dñs nisi cõ. probet. vt. s. dictum est. ⁊ sic põt intelligi
prin. huius. l. sed dicet aliqs vestrũ qualiter tenetur pcurator ex
sua mendosa confessione probato cõtrario a dño. rñ. ex doli clausu
la: qꝛ pmisit iud. sol. que pmissio cõtinet in se tres clausulas. vt
j. iudi. sol. l. iudicatũ solui. vnde qꝛ dolum cõmisit confitẽdo do
minum heredẽ titij cũ non erat tenetur ex doli clausula sicut ille
q se liti obtulit. vt. j. de peti. here. l. q se liti. si autẽ procu. diffite
tur verũ esse qd est verũ: puta conuenitur pcur. dñi ⁊ interrogatur
an dñs sit heres titij: ipse rñdet eũ non esse heredẽ titij cum est:
hic exquo pcu. hꝫ mandatũ preiudicat dño rñsio si aduersari⁹
probet cõtrarium. ⁊ perinde teneor acsi negassem. vt. j. de inter. act.
l. de etate. §. q tacuit. ⁊. l. qui seruũ. in fi. j. rñ. ⁊ sic etiã põt intel-
ligi vno modo prin. huius. l. sed si anteq̃ pcu. arguatur de mẽda
cio velim confiteri me heredem non piudicat mihi dño. vt. j. de
confes. l. certũ. §. pe. ⁊ hoc casu pcu. tenetur similiter ex doli clau-
sula: qꝛ dolus suus dꝫ sibi nocere: non dño. vt. s. dictũ est: si obij
ciatur nonne dolus procuratoris nocet dño post lit. contest. vt
j. de doli excep. l. ij. §. quesitũ fuit. ij. rñ. sic si dñs hꝫ ratum et ve-
lit agere ex officio pcu. non excipietur tunc cõ eum de dolo. sed si
non hꝫ ratũ tunc ei non nocet. vt. s. si qs ius dic. nõ obtẽ. l. vni-
ca. ⁊. j. eo. l. qui proprio. §. vt in ceteris. non tñ nego quin pcu-
rator teneatur dño mandati ad interesse in his casibus in quib⁹
dixi dñm teneri ex confessione procuratoris si falsum cõfessus
est. vt. j. manda. l. si pcu. §. mandati.

Qui alieno nomine. Signori. §. iste ad su-
periora ita continuatur
vos habuistis in supioribus qꝫ qui experitur alieno noĩe dꝫ do-
minum defendere in reconuentiõe. ⁊ sic dictũ est. ⁊ de hoc dꝫ sa-
tisdare. ⁊ de hoc dictũ est. s. eo. l. seruũ. §. ait ptor. ab illo. §. vsq̃
ad istũ. §. Itẽ in predicto. §. habuistis qꝫ ille q agit alieno noĩe
dꝫ satisdare rem ratã dñm habiturũ. modo in. §. isto iurisconſ.
intendit tractare de satisd. rem ratã dñm habiturũ. et in. §. isto
tria dicuntur. primo dicit si aliqs agit alieno noĩe et dubitatur de
eius mandato dꝫ satisdare rem ratã dñm habiturũ. scdo dicit
si procu. experitur suo noĩe ad dñi vtilitatem qꝫ interdũ satisdat
de rato: pcurator actoris detulit iusiurandum reo. s. qꝫ iuraret
an deberet dño: reus retulit iusiu. pcuratori. pcurator iurauit
dño deberi: ex isto iureiurãdo pcu. sibi q̃siuit directã actionem
⁊ dño vtilem. si procurator agit directa actio. suo noĩe agit ad
dñi vtilitatẽ satisdabit de rato: ⁊ idẽ est in tertio casu tali. po-
ne qꝫ centũ q debebas titio mihi ei⁹ pcuratori noĩe dñi recipiẽ
ti cõstituisti te soluturũ: si ego pcu. ago directa acti. de cõstituta
qꝛ ago ad dñi vtilitatẽ debeo satisdare rem ratã dñm habitu-
rum et eius ceteros successores. h. d. iste. §. videatis expositio-
nem littere [quacunq̃ act.] sub. siue psonali: siue reali vel mixta
[ptinet]. i. dñm ⁊ eius successores vniuersales. vt. j. de dã. infe.
l. fluminũ. §. his verbis. ⁊ simile no. j. si cer. pet. l. lecta est. ⁊ sub.
his verbis non cõtinentur creditores dñi. vt. j. ea. l. §. itẽ queritur
dicã [cauere dꝫ]. i. satisdare. vt. s. eo. l. seruũ. §. ait pretor. ⁊. j. e.
l. põpo. §. rati. nã ista nõ est simplr cautio. nã cautio dicitur nuda
pmissio a fideiussorib⁹ ⁊ pignorib⁹ stipulatiõe vallata: dicitur
satisdatio stipu. vallata cũ fideiussorib⁹ vel pignorib⁹. vt. C. de
verb. sig. l. sancim⁹. ⁊. ff. q satis. cog. l. j. sꝫ secus est cũ dicitur ido
nea cautio: qꝛ illa intelligitur cũ fideiussorib⁹ ⁊ pignorib⁹. vt in-
fra man. l. si mãdato titij. in fi. vnde sunt pdicta in arg. ad deter
minandã. q. rusticanã: tota die hoĩes rustici ⁊ laici inuicẽ cõtra-
hunt: ⁊ dicit vn⁹ alteri: tu facies me securũ ad sensum sapientis
mei: ⁊ postea ille dicit q dꝫ recipere cautiões des mihi fideius-
sores vel pignora si res a te mihi vendita euinceretur qꝫ mihi te-
neatur de euict. dicit ille nolo tibi dare fideiussores vel pigno-
ra: sꝫ tñ volo tibi pmittere de euictiõe p stipulationẽ. mõ que
ritur nunqd debeat dare fideiussores vel pignora. ⁊ certe que-
stio ista dꝫ ita determinari an cõtractus recipit simplicẽ cautionez
idest talis est cõtractus qꝫ de sui natura nõ tenetur qs dare fideiusso
res vel pignora: ⁊ tũc nõ dabit fideiussores vel pignora. ⁊ est exẽ
plũ in venditiõe: qꝛ dꝫ vẽditor cauere de euic. vt. j. de peri. ⁊ cõ-
mo. rei ven. l. pe. ⁊. j. de euic. l. ij. ⁊. l. illud. si aũt est cõtractus talis qꝫ
de sui natura dꝫ cauere idonee: dꝫ cauere cũ fideiussorib⁹ vel pi
gnoribus: qꝛ qd dicit qꝫ faciã te securũ ad sensum sapiẽtis tui.
idest ad arbitriũ boni viri. vt. j. de verb. obl. l. cõtinu⁹. §. cũ ita.
nã bon⁹ vir arbitrabitur si viderit qꝫ cautio sit interponẽda cum
fideiussorib⁹ vel pignorib⁹. qꝫ fideius. vel pignora dentur. alias so
lũmodo caueatur p stipulationẽ. ⁊ sic intelligitur. j. de pto. stip. l. p-
torie. nisi noĩatim dictũ eẽt aliud: qꝛ tunc illud seruaretur: puta si
dixisset rusticus vel laicus laico: tu facies me securũ ad sensum
sapiẽtis mei dãdo mihi fideiussores vel pignora. vt. j. de cõstit.
pec. l. pmissor stichi. ⁊. j. de coll. bo. l. j. §. iubet. ⁊ insti. de rerũ di-
ui. §. vẽdite. ⁊ hoc ideo qꝛ cõtractus ex cõuentiõe legẽ accipiunt. vt
j. depo. l. j. §. si cõuenerit. ⁊. j. de reg. iur. l. cõtractus. ⁊ ideo cautũ cõ
siliũ est qꝫ ita expsse agatur: vel qꝫ adijciatur verbũ illud idonee: qꝛ
dicat: tu pmittis mihi cauere idonee ad voluntatem sapientis
mei: nã tunc tenebitur cũ fideiussorib⁹ vel pig. cauere. vt pbatur in
palle. l. j. mã. l. si mãdato titij. in fi. ⁊. j. de fideicõ. lib. l. iij. §. adij-
ci [si interdũ] Or signori incipit scdm dictũ [vt põp. scribit]
sub. qꝛ ad alienã vtilitatẽ iurat. ⁊ de hoc ponit exempluz vt pu-
ta ⁊c. [pcuratori retulit] sub. debitor dñi cuz pcurator dñi de-
tulisset ei iusiurandũ [agit hoc iudicio]. i. act. in factũ q oritur
ex iureiurãdo. vt. C. de reb. cre. ⁊ iureiu. l. actori [suo noĩe] idest
act. directa q sibi cõpetit nõ dño [cõpetere potuit]. s. directa.
vt hic. sꝫ vtilis bene cõpetit dño. ⁊ sic tollitur arg. cõ. j. de iureiu. l.
nã postea. in fi. vñ dñs posset agere sua vtili: ⁊ si cõcurrat domi
nus cũ pcura. sua vtilis pfertur directe pcuratoris. vt. s. eo. l. in
cause. in fi. ⁊. l. si pcurator me⁹ [sꝫ debebit de rato cauere]. i. sa
tisdare: qꝛ agit ad vtilitatẽ dñi [sed ⁊ si] incipit tertiũ dictum.
[cautiõi] sub. qꝛ ad vtilitatem domini experitur.

1 ☞ Cause que sint que requirant speciale mandatum.
2 Mandatum generale regulariter tantum operatur q̃tũ spãle.
Specialitas regulariter qd operatur quo ad speciẽ idem ope
ratur generale quo ad genus.
3 Cauere dꝫ de rato q aliũ defendit in actione reali.
4 Ratio quare pcu. de cuius mandato dubitatur cauet in actione
reali de iud. sol. ⁊ de rato: non autẽ in actionibus personalib⁹
cauet de rato.
5 Exceptiones procuratoris debent opponi ante litem contest.
non post.
6 Coniuncte persone admittuntur sine mandato: non cõ mãdatũ

Idemq; pompo. scribit. Alias est hic. l.
Or signori in
§. isto habetur tria dicta vt dixi i casu. sꝫ anteq̃ vltra pcedã colli
getis vnũ no. i. §. isto. ad qd tota die hũc. §. iducim⁹. dixit enim
do. Jo. si pcu. itẽdit directas act. noĩe cedẽtis dñs iurat de cal.
nõ pcu. si vtiles itẽdit pcu. ipse iurat de cal. non dñs. vt dixi. s.
e. l. i pri. ⁊. C. de iur. iur. cal. l. ij. §. sin autẽ. sꝫ ei⁹ opi. reprobam⁹: qꝛ
dicim⁹ qꝫ siue itẽtat directas: siue vtiles suo noĩe semp cẽsetur p
cura. ⁊ semp cẽsetur alieno noĩe agere. vñ dñs iurat de cal. vt ap-
te colligitur h i. §. isto i scdo dicto. nã nõ distinguitur h cui⁹ nomie
agat. vñ gñaliter ⁊ idistĩcte dꝫ itelligi sꝫ aliqs supficialiter itel
2 ligẽs hũc. §. diceret qꝫ h. §. aliqd nõ dicit de h. ¶ † Sed ad. §.
istũ instatur ⁊ oppo. hic dr qꝫ pcu. q agit alieno noĩe dꝫ satisdare
de rato: sꝫ videtur cõ. qꝛ exquo certũ est eũ eẽ pcu. videtur qꝫ non de
beat satisdare de rato. vt. C. de satisd. l. vnica. ⁊. j. vt in pos. leg.
l. si is a quo. §. si pcu. ad qd vos dicetis vbi dubitatur de manda
to pcu. tũc ipse dꝫ satisdare de rato. ⁊ ita intelligitur h. ⁊. C. e. l. j.
sꝫ si certũ est pcu. hr̃e mãdatũ qꝛ cõstitut⁹ est apd acta tũc nõ sa-
tisdat d rato. vt i. l. cõ. Et ad sol. hoꝝ cõ. ⁊ vt plene liqat articul⁹
iste ita distinguẽdũ est. Et aduertatis hãc distin. qꝛ pleni⁹ ⁊ cla
rius dicã eã q̃ do. Azo. Cũ aliqs agit siue experitur alieno noĩe
aut certũ est eũ hr̃e mãdatũ: aut certũ est eũ carere mandato vel
nõ hr̃e mãdatũ: aut dubitatur habeat mãdatũ vel nõ. in primo ca
su cum certũ est eum habere mãdatũ nõ satisdat. vt. C. de satis.
l. vnica. ⁊. j. eo. l. si procurator. ⁊. j. vt in pos. lega. l. si is a quo. §. si
si procura. qd ex eo apparet: qꝛ exquo cõstat eũ habere mãdatuz

non licet dño venire ꝯ.qꝛ qd̄ semel approbauit ⁊c.vt.ſ.eo.l.pō
po.⁊ si nō licet dño venire ꝯ.ergo nō posset cōmitti:vñ nō dꝫ in
terponi.vt.ſ.eo.l.nō cogendū.in fi.⁊ dicit᷑ esse certū eū hr̄e mā-
datū:vel si aduersari⁹ ꝯfitet᷑ eū habere mandatū: vel apd̄ acta
dñs eū cōstituit.vt.C.de satisda.l.vnica.vel si actoꝛ mittit lr̄as
suas aduersario in quib⁹ ꝯtinet᷑ ꝙ talem ꝓcu.ꝯstituit. vt.ī.eo.
l.si ꝓcuratoꝛē.cauti⁹ tñ faciet si mittat litteras ad iudicē:qꝛ iu-
dex nō ita calūniabit᷑ eam ⁊c.vt.ī.rē ra.ha.l.nec satisdatio. sed
fallit in duob⁹ casib⁹ ſm Jo.vbi ꝓcuratoꝛ etiā si scit eū certum
esse ꝓcu.satisdat.vnus casus est in.l.ꝯ.cū opus nouū nunciat
ꝓcuratoꝛ alicui⁹.Alius casus est in treb.restitutione si ꝓcur.fi-
deicō.petit ab herede restitui sibi hereditatē.vt.ī.ad trebell.l.
iiij.§.etiā.sed certe salua autoꝛitate do.Jo.non bene dixit.vñ
dicetis vbi ꝯstat ꝓcu.habere mandatū nō satisdat de rato.vt
dixi.nec obst.l.j.de no.op.nūc.l.de pupillo. §.ꝗ ꝓcuratoꝛio:qꝛ
vt dixit.l.⁊ bene.sub.dñ tamen dubitet᷑ de mādato:al's nō. vt ſ.
Jtē non ob.§.etiā.qꝛ ille.§.ponit plures casus.vnū cū cōstat
eū habere mandatū:aliū vbi dubitat᷑.⁊ tūc si heres sponte adi-
uit hereditatē satisdat ꝓcuratoꝛ fideicōmissarij:sꝫ vt ꝓcur.fi-
deicō.nō adiuit spōte nō hꝫ ꝓcu.necesse subire onus cautiōis.
si autē certū est ꝓcu.carere mādato vel nō habere mandatū:qꝛ
mandatū nō allegat:vel allegat:sed nullū adminiculū ꝑstat qd̄
3 sit ꝓcu.† Hic dico ꝙ nō admittit᷑ regulariter etiā cū satisda-
tione de rato:qꝛ nemo alieno noīe sine mādato experiri ꝑōt.vt
ī.de ꝑscri.verb.l.naturalis.§.vlt.⁊.ī.de peti.her.l.si ꝗd possessoꝛ
§.illud.⁊.C.de neg.gest.l.tutoꝛi vel curatoꝛi.in fi.fallit in casi-
bus vbi si certū est ꝓcuratoꝛē non habere mandatū vel carere
mādato admittit᷑ oblata satisdatiōe de rato.vt in cōiunctis ꝑ-
sonis.vt.ī.eo.l.sed ⁊ he ꝑsone.in princ.⁊.ī.de neg.gest.l.si autē
in prin.ꝗ autē contineant᷑ appellatiōe coniunctarū ꝑsonarum
legit᷑.ſ.de postu.l.j.ij.iij.⁊.iiij.⁊ lꝫ coniūcte ꝑsone admittant᷑ si-
ne mādato oblata satisdatiōe de rato:tñ non admittat᷑ ꝯ man-
datū.vt.ī.eo.l.pōpo.in fi.in casib⁹ tñ est spāle vbi admittit᷑ ali-
quis ꝯ mandatū.vt si aliꝗs vult pati ignominiā ⁊ ꝯtumeliā ge
neris sui.i.reduci in seruitutē.vt.ī.de lib.cā.l.j.ij.⁊.iij.Jtem fal
lit in casu capitali.vt.ī.de app.l.⁊ non tm̄.Jtē fallit in marito
ꝗ admittit᷑ satisdatiōis oblatione etiā si ꝯstat carere mādato.
vt.C.eo.l.marit⁹.Jtē fallit in ꝯsoꝛ.eius.litis.vt.C.eo.l.ij. Jtem
fallit si pos.absentis dicat᷑ ꝑ vim turbata.vt.C.si ꝑ vim vl' alio
modo.l.j.Oꝛ explicit⁹ est primus articulus et scd̄s articulus.
Nō veniam⁹ ad tertiū.s.qñ dubitat᷑ an ꝓcu. habeat manda-
tū vel nō:⁊ dicit᷑ dubitari de mādato ſm Jo.⁊ Azo. eoipso qd̄
allegat se hr̄e mandatū ⁊ aduersari⁹ negat:qꝛ negatiōe efficit᷑
res dubia.vt.C.ꝗ ⁊ a ꝗ.ꝓcla.nō lic.l.vlt.⁊.ſ.de trāsac.l.j.vel po
test dici vt dixi in casu cū dubitat᷑ de mādato ꝓcu.allegat se ha
bere mādatū ⁊ aduersari⁹ negat:⁊ iste facit fidē de mādato se-
miplene:qꝛ ꝓbat ꝑ vnū testē ꝗ est semiplena ꝓbatio. vt.ī.d do-
te ple.l.theopōpus.vel ꝓbat ꝑ priuatā scripturā.vt.C.de ꝓba.
l.instrā.⁊ sic intelligo.l.istā.⁊.C.eo.l.j.nō ait dicit᷑ dubitari de
mādato dū ꝓcu.allegat se habere mandatū ⁊ aduersari⁹ negat
qꝛ iam nullus posset admitti pro alio ad agendū.⁊ in isto casu
fuit triplex opi.prima opi.fuit dñi.b.qꝛ dixit os aureū. i.bul.
aut re⁹ dixit nego te habere mandatū:quo casu ꝓcu.actoꝛis co
git᷑ precise ꝓbare mandatū:si autē dixit reus dubito: quo casu
non ꝓbat᷑ ꝑcise:sꝫ vel ꝓbat vel satisdat de rato:sꝫ differētia est
inter nego ⁊ dubito:⁊.l.ista ponit vt diuersa.vt.C.de excep.l.si
quidē.⁊.ī.de pet.here.l.si debitoꝛ.⁊ hec op.nō est bona:qꝛ licet
differētia sit inter nego ⁊ dubito:qꝛ ꝗ negat dicit oppositū esse
certū:nō ita ꝗ dubitat.tñ ꝗtū ad materiā istā nō est differētia
inter nego ⁊ dubito.ꝑterea.l.illa si debitoꝛ videt᷑ idē dicere in-
ter nego ⁊ dubito.qꝛ si posses.ꝯtendit se heredē tenet᷑ petitione
hereditatis:al's nō.ꝑterea in.l.si quidē.si reus est cert⁹ actoꝛē
ius nō habere negat se nō debere:secus si dubitat. Scd̄a opi.
fuit do.Pla.si dubitat᷑ procuratoꝛē habere mandatū sit in ele
ctione rei vel velit ꝙ ꝑcu.actoꝛis precise pꝛobet mandatum vel
satisdet.vt in aut.de colla.§.eos ꝗ.ix.colla.Jtē pro sua opi.fa-
cit:qꝛ speciale est in coniunctis ꝑsonis vt non teneant᷑ se osten
dere mandatū habere.vt.C.eo.l.exigendi.igitur in non coniū-
ctis ꝑsonis oppositū est ius cōe:qꝛ illud est speciale ⁊c.vt.ſ.ad
mace.l.j.in fi.Jtē pro sua opi.videt᷑ facere hec.l.que videt᷑ vel-
le ꝙ ꝓbare debeat.Sed signoꝛi hec opi.domini.P.nō est bo-
na nec vera.nā si esset vera ꝯtineret in se magnā iniquitatē.⁊ ꝙ
hoc sit verū videte si experioꝛ alieno noīe ⁊ dubitat᷑ de manda-
to si est in electiōe rei vel velit ꝙ ꝓcur.actoꝛis pꝛobet manda-
tum:vel velit ꝙ satisdet.sed pone ꝙ dicit procu. actoꝛis iudici
dñe volo pꝛobare mandatū.dicit reus:volo ꝙ satisdes ante:et
possibile est ꝙ ꝓcu.actoꝛis pōt pꝛobare mandatū:⁊ tñ non po
test satisdare:qꝛ non est facile inuenire fideiussoꝛē.vt in auten.
de depo.§.j.vel pone ꝙ ꝓcu.actoꝛis vult satisdare. dicit reus
pꝛoba mandatum:dicit procu.actoꝛis non possum:qꝛ non ha-
beo testes:qꝛ moꝛtui sunt:vnde volo satisdare.non obst.§.eos
qui.qꝛ loquitur in eo qui allegat se habere mandatū pꝛincipis
qꝛ ille pꝛobare dꝫ.vt.C.de manda.pꝛinci.l.j.idem est in eo ꝗ al
legat se habere mandatū ad solutionē recipiendā:qꝛ dꝫ pꝛoba
re vt plene dicā.Jtem non obst.l.illa.C.eo.l. exigendi. qꝛ illud
qd̄ ibi dicitur hꝫ locum in coniunctis personis que nō pꝛobāt
mandatum:vel non debent allegare mandatum ſm Jo.⁊ Azo.
sed extranee ꝑsone debent allegare mandatū ⁊ aliqd̄ indicium
pꝛestare.vt.ſ.dixi.Tertia est opi.do.Jo.⁊ hec est verioꝛ. et ita
seruatur ꝙ vbi dubitat᷑ habeat mandatū vel non:qd̄ est in ele-
ctione pꝛocuratoꝛis velit pꝛobare mandatū vel satisdare.arg.
huius.l.⁊.ſ.eo.l.non solum.§.qui alieno.⁊.ī.de dam.infec.l.in-
ter quos.§.alieno noīe.pꝛeterea pꝛocur.actoꝛis tenet᷑ ad duo
alternatiue.ergo dꝫ habere electionē vel velit satisdare: vel mā
datum pꝛobare.vt.C.de condic.inde.l.pe.⁊.ī.de iure dot. l.ple-
runqꝫ.in fi.in casu tñ est speciale:vt si dubitet᷑ de mandato non
admittit᷑ etiā si satisdet nisi pꝛobet mandatum:puta si tu es he
res institutus ⁊ rogatus es mihi restituere hereditatē:⁊ tu di-
cis illam hereditatem dānosam ⁊ sic non vis adire:si pꝛocura-
toꝛ meus petat ꝙ debeas adire ⁊ restituere heredi.ei nō coge-
ris adire etiā si satisdet ꝓpter fragilitatē cautiōis nisi pꝛobet
de mandato.vt.ī.ad treb.l.qui ita.§.etiam.⁊ sic pꝛocur. actoꝛis
satisdat de rato:non pꝛocu.rei.vt.ī.de no.ope.nun. l.de pupil-
lo.in fi.sed fallit.ſ.eo.l.pompo.§.j.⁊.l.sed ⁊ si is.sed tñ pꝛocur.
rei satisdat de iudi.sol.vt.ī.de ope.no.nun.l.de pupillo.in fine.
¶ Sed denuo op.⁊ videtur ꝙ satisdatio de rato nō debeat in
terponi quasi interposita nō possit cōmitti:qꝛ dñs iurat de ca-
lum.vt.C.de iureiur.l.ij.§.cum autē.vnde cum dñs iurat de ca-
lum.litem incohatā a pꝛocur.videt᷑ habere ratam.vt.ī. rem rat.
hab.l.cōmitti.sed vbicunqꝫ dñs hꝫ ratum factū a pꝛocur. satis-
datio est superflua.vt.ī.eo.l.quo enim.§.j.sed rn̄deo vtile est si
posset esse ꝙ non iuraret dñs de calū.vel non hꝫ reus ratū: vel
non petet reus ꝙ dñs iuret de calum.vnde committit᷑ stipula-
tio de rato.⁊ ideo vtile est ꝙ satisdet.vt.ī.rem rat.hab. l.in sti-
pulatione.⁊.l.si omissa.Sed denuo oppo.⁊ videt᷑ ꝙ satisdatio
de rato non interponat᷑:qꝛ pꝛocuratoꝛ dñi pꝛomittit ꝙ dñs ha-
bebit ratum ꝓmittit factū alienū.vnde non obligat᷑.vt.ī.de ver
bo.obli.l.stipulatio.in pꝛin.⁊.l.quotiens.sed rn̄. pꝛomittit ad-
iecta pena.vnde valet vt ibi.vel dic qd̄ est verius qd̄ ꝓmittit se
facturū ⁊ curaturū ꝙ dñs ratū habebit:⁊ sic non pꝛomittit fa-
ctū alienū:sed suū.vt.ī.de verb.obli.l.quotiens ꝗs sisti in iudi-
cio pꝛomisit.l.inter stipu.in pꝛin.alij dicūt ꝙ speciale est in sti-
pulationibus que cōmittunt᷑ ad interesse.vt.ī.de edili.edic.l.si
4 ita.sed hoc non placet.† Oꝛ signoꝛi circa materiā ꝯsueui foꝛ-
mare multas questiones:⁊ in pꝛimis quero quo tēpoꝛe īterpo
nitur cautio de rato:an ante lit.conte.an post.⁊ certe leges dis
coꝛdant in hoc articulo.⁊ ideo vtar bꝛeui distinctione.aut pꝛo-
cu.de cuius mandato dubitat᷑ venit ad agendū ante lit.contes.
⁊ tunc dꝫ satisdare ante lit.contest.si ab eo petat᷑:al's post li.cō
test.non satisdat.vt.ſ.eo.l.pōpo.§.rati.⁊.C.eo.l.ita demū.aut
pꝛocuratoꝛ venit ad iudiciū post lit.contest.quo casu dꝫ satis-
dare.vt.C.de consoꝛ.eius.lit.l.ij.qꝛ que de nouo emergūt ⁊c.vt
ī.de interro.actio.l.de etate.§.ex cā. ⁊ ſm istam determinatio-
nem pōt intelligi.ī.de peti.here.l.si quo tempoꝛe. Sed denuo
quero ⁊ aduertatis hanc.q.qꝛ vtile est scire:⁊ maxime commu-
nibus aduocatis:qꝛ cōes aduocati hoc ignoꝛant:aliquis agit
alieno noīe ꝓcuratoꝛio noīe pꝛo ipso:dicit aduersarius iudici
dñe non debetis eū audire:qꝛ dicit se habere mandatū ⁊ nō hꝫ
⁊ ita dubitat᷑ de mandato.dicit ꝓcur.actoꝛis mea est electio ve
lim ꝓbare de mandato vel satisdare.vnde volo satisdare de ra
to.dicit reus in noīe dñi:dū tractat᷑ de verbis satisdatiōis con
cipiendis.dicit ꝓcu.scribe tu tabellio ꝙ ꝓmitto ꝙ dñs ratum
habebit:sed pꝛomitto sub hac exceptione si mandatū non ha-
beo:al's nolo tibi teneri.dicit reus nolo recipere sub ista exce-
ptione:sed ꝓmittas pure tenet᷑ ne pꝛocu.pure ꝓmittere de ra-
to vel sub hac excep.⁊ certe videt᷑ ꝙ teneat᷑ pꝛomittere pure ꝙ
dñs ratū habebit.vt.C.eo.l.j.⁊.ſ.eo.l.seruū.§.ait ꝑtoꝛ. ⁊.l.non
solum.§.qui alieno.sed certe in.q.ista dicimus ꝙ si ꝓcura.non
vult ꝓmittere de rato pure ꝙ non cogit᷑ ⁊ est audiendus si vult
satisdare sub hac exceptione si mandatum non habeat. vt. ī.de
damno infecto.l.pꝛetoꝛ ait.§.pꝛimo.⁊.l.qui ius.§.pꝛimo.⁊.l.in
5 ter quos.§.alieno nomine. ¶ † Sed dicet aliquis vestrū que
vtilitas est pꝛocuratoꝛi actoꝛis satisdet sub conditione vel pu-
re.Respondeo est vtilitas in hoc:quia si pꝛocuratoꝛ pꝛomittit
pure de rato esto ꝙ sit verum eum habere mandatum:⁊ sic ap-
pareat eum esse pꝛocuratoꝛem si dominus venit cōtra de facto
postea committetur satisdatio ad sumptus litis.vt.ī.rem ratā
haberi.l.si sine.§.cum autem.nō ad negocium pꝛincipale: omia
dominus repelletur exceptione.vt.ī.de doli exceptione.l. secū-
da.§.circa.⁊.§.item queritur.Jtē si pꝛocuratoꝛ pꝛomittit sub
hac exce.

hac exce. ꝑmittit in vnum casum tantū: ergo in alium casum; si mandatū habeat se non obligat. vnde lꝫ dñs veniret ꝯ: non cõmittit̃ satisdatio ad sumptus q: satisdatio in vno casu facta nõ porrigit̃ ad aliū. vt. j. so. ma. l. si cū dote i p:in. ¶ Sꝫ denuo quero ⁊ sil'r aduertatis hanc q̃ōnē q: tota die videmus istud: scolaris hꝫ necesse repēte recedere dimittit libros suos apud aliquē puta exēpli causa: apud bencheuēne: ⁊ dicit ita depono apud te libros meos sed spero cito reuerti: postea preter spem suā nō reuertit̃ q: forte mortuus est pater eius vel alia de causa: vel q: nō vult reuerti: mittit instr̃m ꝓcuratoriū in quo cōtinetur qd̄ talē suū sociū cōstituit ꝓcuratorē ad libros suos recipiēdos a tali apud quē deposuit ⁊ signauit suo sigillo venit socius apud depositariū ⁊ dicit reddatis mihi libros talis. q: ipse misit me ⁊ fecit mihi instr̃m ꝓcuratoriū ⁊ videte illud: dicit depositarius istud ꝓcuratoriū non est signatū sigillo autētico epi vel baronis loci: sꝫ sigillo cōstituētis ⁊ lꝫ in ptibus vestris credat̃ procuratorio sigillo signato: apud nos non creditur: vel esto qd̄ sit autenticū dubitat̃ an cōficiens instrumētū procuratoris sit tabellio: vnde non credam tibi: dicit scolaris volo satisdare de rato: nūquid tenetur recipere satisdationē: videtur qd̄ sic: q: si cōstituitur ꝓcurator ad agendū ⁊ dubitat̃ de eius mandato ⁊ cauet de rato admittit̃ cū satisdatione de rato vt hic: ⁊. s̄. e. l. non solum. §. qui alieno nomine sed in que-
6 stione ista ita dico † qd̄ ꝓcurator qui cōstituitur ad solutionē recipiendam qd̄ precise dꝫ ꝓbare mandatū al's non auditur vt in auth. de coll'. §. eos qui. in fi. si querat̃ que sit illa ratio quare aliud est in ꝓcuratore constituto ad iudicia q̄ in procura. constituto ad solutionē recipiendā. Respondeo qd̄ ratio illa est q: ꝓcuratori litis non recte soluitur: vt. j. de sol. l. hoc iure vtimur. Item cum aliquis constituitur procurator ad iudicium non datur actio iudicati procuratori sed domino. vt. j. eo. l. in cause. sed in solutione ibi est magnū periculum q: si solueretur illi res posset perire domino ⁊ necesse haberet litigare de interesse suo quod esset sibi durum litigare ⁊ probare suum interesse cū intersit alicuius litibus ⁊ sumptibus ⁊c. vt arg. j. de mino. l. minoribus. ¶ Sed denuo q̄ro ponamus qd̄ ꝓcurator meus est cōstitutus generaliter vt cōtra omnē personam ⁊ coram quocūq: iudice possit litigare ⁊ agere: venit procurator ⁊ agit cōtra quēdam: reus vno die admisit eum: venit ad scd̄am diē reus admisit eum: ⁊ sic vsq: ad quartā diē: dicit postea tpe lit. contest. non potes cōtestare litem: q: non habes mandatū q: instrumentum tuū est priuatum: vel littere tue sunt priuate: vnde nō debes admitti nisi satisdes de rato: dicit procurator actoris qui agit non potes hoc dicere q: prima die ⁊ secunda admisisti me. modo querit̃ quid iuris sit: ⁊ certe vr̃ qd̄ ex quo admisit eū non posset eū repellere. vt. j. de mor. infe. l. si prius. ⁊. j. de aqua plu. arcen. l. in diem. ecōtra vr̃ qd̄ possit eum repellere: q: hec exceptio est declinatoria siue dilatoria vndē dꝫ opponi ante lit. cōtest. vt. C. e. l. ita demum. ⁊. s̄. e. l. pompo. §. rati. ⁊. C. de except. l. pe. ⁊. vlti. ⁊ hec est ipsa veritas. s. qd̄ vsq: ad lit. cōtest. possit eum repellere nisi satisdet de rato.

7 **Queritur apud iulia.** † In supiori. §. habuistis quod ꝓcur. actoris de cuius mandato dubitatur dꝫ satisdare rem ratam dñm habiturū. in. §. isto querit̃: nūquid debeat satisdare creditores dñi ratū habituros: ⁊ respondet̃ qd̄ non: q: nec dñs tenetur cauere. h. d. iste. §. videatis expositionē lr̄e. [satisdare]. s. ꝓcurator actoris [an ⁊ ceteros creditores] ergo innuitur hic qd̄ dñs est creditor ⁊ sic est creditor suijpsius. rñ. hec est mala relatio q: dñs nō est creditor suiipsius: sed creditor est qui hꝫ pignus in bonis alienis: vt. C. de pig. ac. l. pignus. quare vos dicetis qd̄ hic est simplex relatio ⁊ exponet̃ sic. [an ⁊ ceteros creditores]. i. certe psone q̄ nō sunt dñi. s. creditores. sic ⁊ alibi in diuina scriptura xp̄s crucifixus est ⁊ duo alij nequā cum eo: ⁊ tñ xp̄s nō fuit nequā: sic etiā aliter dr̃ mulier que dānauit saluauit: tñ vna cōdēnauit vt eua ⁊ alia vt sancta maria saluauit: sic etiā ⁊ alibi dicit̃ aut sunt milites aut serui. vt in auth. de mā. prin. in prin. ⁊ in auth. vt defunc. seu fu. in prin. ⁊ tñ ꝯstat qd̄ serui nō sunt milites. vt. C. qui mili. nō pos. l. sup seruis.

Si de dote agat. Signori vos habuistis in superioribus ꝓcuratorē actoris cū dubitat̃ de mandato debere satisdare de rato ⁊ dñm debere defendere in recōuentione. Or circa materiā istam in. §. isto dr̃: hic pater dedit dotē pro filia sua nec fuit stipulatus dotē reddi sibi ⁊ sic actio de dote cepit esse cōis patri ⁊ filie: postea soluto matrimonio filia emancipata vel filia absente agit act. de dote nūquid dꝫ satisdare filiā rē ratā habiturā respondetur qd̄ sic: sꝫ ⁊ si filia recōueniat̃ act. rerum amotarum pater debebit eā defendere. h. d. iste. §. videatis expositionē littere. [agat pater] sub. soluto matri. vt. j. de verb. sig. si cū querebat̃ interdum tñ agitur constante matrimonio. vt. j. solu. matri. l. si cōstante. in princ. hodie si inchoet vti male substātia sua: vt. C. de coll'. aut. qd̄ locum hꝫ [cauere]. i. satisdare. vt. s̄. e. l. seruū. §. ait pretor. ⁊. j. e. l. pomp. §. rati. ⁊ sic exposui. s̄. e. l. §. qui alieno nomine [eam dꝫ] sub. in recōuentione: puta si filius reconueniatur act. rerū amotarū: vt. j. rerum amo. l. ⁊ ideo. §. vlt. ⁊. j. de cōpen. l. si cū filio [scribit]. s̄. e. l. seruū. §. ait pretor. Or signori ad. §. istum instat̃ ⁊ opponit̃ ⁊ videt̃ qd̄ si pater agat acti. de dote qd̄ non debeat satisdare ratā rem filiā habituram q: non videt̃ experiri alieno nomine sed suo qd̄ ex eo apparet q: cū pater dat dotē pro filia nec stipulat̃ dotem sibi reddi cōis est actio patri ⁊ filie: ⁊ plusculū hꝫ pater q: hꝫ exercitiū. vt. j. solu. ma. l. si cū dotē. §. eo aūt tpe. ad qd̄ pōt dici pluribus modis: ⁊ vno modo sic: iste. §. intelligit̃ cū pater dedit dotem pro filia que postea p emancipationē est effecta sui iuris. vñ lꝫ cōpetat patri exercitiū ea existente in potestate tñ ea emācipata trāsit actio de dote in filiā vt. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. videamus. vel potest dici secundo modo qd̄ iste. §. intelligitur cum pater dedit dotē pro filia: ⁊ filia nō erat emācipata sed erat absens. vnde si pater soluto matrimonio velit agere nomine filie ꝓ dote dꝫ satisdare filiā rem ratā habiturā: q: si filia esset presens ⁊ non cōtradiceret videretur eo ipso cōsentire: vt. j. sol. matri. l. ij. §. vlt. sed ⁊ potest iste. §. intelligi tertio modo qñ pater dedit dotem pro filia nec fuit stipulatus sibi dotē reddi ⁊ soluto matrimonio filia est in potestate patris sed pater est vilis persona vel turpis ⁊ sic exercitiū actionis cōpetit filie nō patri. vnde tūc si pater agat de dote dꝫ satisdare filiā rem ratā habituram: vt. j. sol. ma. l. si cum dotē. §. eo aūt tpe. non aūt pōt intelligi iste. §. cū pater dedit dotē pro filia que est in ptāte ⁊ nō fuit stipulatus dotē sibi reddi ⁊ filia est presens sol. ma. ⁊ non ꝯdicit q: non vult vel q: nō pōt: q: tūc eoipso videretur cōsentire vnde pater non satisdaret. vt. j. sol. ma. l. ij. §. volūtate. Itē non pōt intelligi iste. §. cū pater est honesta psona ⁊ sol. ma. agit de dote ⁊ filia ꝯdicit: sed non hꝫ iustā causā ꝯdicendi q: tūc pater nō satisdaret de rato: q: pro non ꝯdicente haberet̃: vt. j. so. ma. l. si cum dotē. §. eo aūt tpe. sed si filia haberet iustā causam ꝯdicēdi tūc nō admitteret̃ ad agendū: etiā cū satisdatione: vt ꝓbat̃ in preall'e. §. eo aūt tpe.

Si pater filij nomine. In. §. isto dicit̃ si filio meo qui erat in potestate mea facta est iniuria puta q: aliqd̄ cōuiciū factū est ei: ex ista iniuria due actiones descendūt vna que datur filio alia que datur patri si pater ꝓpter iniuriā factā filio actionem sibi patri cōpetentem intēdit q: suo nomine experit̃ non habet necesse satisdare filiū ratū habiturū. h. d. iste. §. videatis expositionē littere [si pater filij nomine]. i. ꝓpter iniuriam factam filio: vt insti. de iniur. §. patit̃. [iniuriarū agat] sub. que cōpetit patri nō filio [cū due sunt actiones vna patris] sub. que cōpetit ei ꝓpter iniuriā illatam [de rato cautio] sub. ideo q: pater agit act. iniuriarū que sibi cōpetit nō filio. Or signo
8 ri in. §. isto not. † si iniuria fit filio due act. iniuriarū nascunt̃. vna dat̃ patri alia filio: si pater agat act. iniuriarū sibi suo nomine cōpetenti non satisdat de rato: ⁊ hec est plana lectura. sꝫ si filius velit agere sua actione que sibi cōpetit potest. vt. s̄. e. l. filius. sed si ponas qd̄ pater velit mouere act. iniuriarū filio cōpetentē cum sit cōiuncta persona poterit hoc facere sine mādato. vt. s̄. e. l. sed ⁊ he persone. in prin. ⁊ tūc dꝫ satisdare de rato: vt. j. de neg. ges. l. sinaūt. ⁊. j. de iniur. l. pater. ⁊. l. sꝫ ⁊ si vnius. §. pretor ait. ⁊. §. filiofa. ⁊ hec sunt vera fm antiqua tpa. sed hodie siue pater agat de ea act. iniuriarū que cōpetit sibi suo nomine siue de ea que ꝯpetit filio cū sit legitimus administrator filij: vt. C. de bo. ma. l. j. vnde nō satisdat de rato. vt. C. de admi. tu. l. vlt. ⁊. j. de admi. tu. l. vulgo. Sed instatur ⁊ oppo. qd̄ etiā fm antiqua tpa si pater agat act. iniuriarū cōpetente sibi propter iniuriā factam filio qd̄ satisdet de rato. vnde videt̃ cōtra. j. rem ra. hab. l. si sine. §. vlt. ad qd̄ pōt dici tribus modis: ⁊ vno modo sic: si pater agat act. iniuriarū sibi cōpetenti ꝓpter iniuriā factā filio non satisdat de rato vt hic: si aūt agit act. iniur. cōpetēti filio tunc satisdat vt ibi. vel potest dici scd̄o modo fm Azo. si pater agat act. iniur. cōpetenti sibi non satisdat de rato: vt hic. sꝫ si ꝓcurator patris agit act. iniur. cōpe. patri tūc satisdat de rato si dubitat̃ de eius mādato. vt. C. e. l. j. ⁊ sic intelligitur. l. ꝯ. vel pōt dici tertio modo fꝫ Irn. est duplex iniuria ⁊ sic duplex iniuriarū actio nascit̃: est iniuria que descēdit ex edicto pretoris: puta cū dr̃ filio cōuiciū ⁊ pro ista iniuria nascit̃ actio duplex ⁊ hec tollit̃ anno: ⁊ si pater agit act. iniuriarū pretoria sibi cōpetēti: indubitāter nō satisdat de rato: vt h. est alia iniuria q̄ descēdit ex. l. cor. cū caput filij pulsat̃ vt. j. de iniur. l. lex cornelia. §. illud. quo casu soli filio cōpetit actio iniur. non patri: ⁊ isto casu si ꝓcurator patris agat nedū satisdat de ra-

ro ⁊ sic intelligit̃. l. cõtra. ⁊ in. e. ti. l. si pcur.

9 **Si status cõtrouersiam.** In. §. isto po
nitur casus ĩ
quo non solũ pcur. actoris satisdat de rato, imo ⁊ pcu. rei ecce
detinebam te vt seruũ meũ: tu de possessione seruitutis procla
mas in libertatem: pcu. meus opponit se tibi: nunquid dꝫ sa-
tisdare ratã rem dñm habiturũ respondet̃ qd sic: sicut deberet
satisdare si tu esses in posses. libertatis: ⁊ pcur. meus peteret
te reduci in seruitutẽ. nam his casibus est quasi pcurator acto
ris vnde satisdat de rato. h. d. iste. §. videatis expositionẽ litte
re. [si status cõtrouersiã cui]. i. alicui [faciat pcurator] sub.
vel resistendo vel agendo: ⁊ quando facit cõtrouersiam alicui
resistendo statim exemplificatur siue ex seruitute in libertatez
⁊c. [siue ipse] modo ponit exẽplum quãdo pcurator facit cõ-
trouersiam agẽdo [dꝫ cauere]. i. satisdare: vt. s. proxi. dixi [⁊
ita edicto] sub. de pcuratoribus [vt ex vtroqꝫ latere]. s. siue re
sistat procurator siue agat [quasi actor habeatur] sub. ⁊ ideo
10 vtrobiqꝫ satisdat de rato. † Or signori in. §. isto no. duo not.
primo no. qd reglr̃ pcurator actoris satisdat de rato si dubita
tur de eius mãdato. vt. s. e. l. qui alieno. ⁊ C. e. l. j. sed regulari-
ter procurator rei nõ satisdat de rato: sed de iudi. sol. vt. C. de
satisda. l. vnica. ⁊ j. de oper. no. nuncia. l. de pupillo. in fi. ⁊ l. se.
tamen speciale est qd procurator rei satisdat de rato ne si ser-
nus pnunciaretur liber postea veniret dominus ⁊ diceret non
habeo ratum factũ a meo procur. sic etiã est speciale in dupli-
cibus iudicijs: vt. s. e. l. si defunctus. in fi. sic etiã est speciale. j.
pxi. §. ⁊. §. vlt. ⁊ j. e. l. pompo. §. sed ⁊ si is. ⁊. s. e. l. sed ⁊ he perso
ne. in fi. ⁊ l. sequẽ. ⁊ dixi etiam. s. e. l. §. qui alieno. Item no. hic
11 aliud no. † qd non solum actor qui agit dr̃ facere cõtrouersiã:
immo reus qui resistit dicit̃ controuersiam actori facere. Un-
de est iste. §. in arg. si possideo rem aliquam ⁊ tu pmittis mihi
sub certa pena te non imbargare mihi rem illam vel non pete
re siue tu postea petis facis mihi controuersiam ⁊ sic in penaz
incidis: siue cado a posses. ⁊ postea a te eam peto ⁊ tu resistis ⁊
defendis te quia videris facere cõtrouersiam ⁊ sic in penã in-
cidis vt hic: sic ⁊ j. de petitio. heredita. l. permittenduz. in fi. ⁊
l. vlti. ⁊ j. de car. e. l. j. ⁊ j. rem ra. hab. l. quo casu. §. vlt. est tamen
cõtra argu. j. ad car. l. iij. §. si ille. ⁊ j. de exceptio. l. ij. in princip.
¶ Sed ad. §. istum instatur ⁊ opponit̃ ⁊ videt̃ qd iste. §. dua-
bus rationibus stare non possit ⁊ statim videt̃ qd ad causam
status. i. libertatis non possit quis constituere pcuratorẽ: sed
debet per seipsum causam exercere. vt. C. de asser. tol. l. vna. §.
j. Ad solu. cuius cõtrarij põt dici multis modis: ⁊ vno modo
dixerũt quidã antiqui qd hic dicit̃ ibi corrigitur ⁊c. dic vt ibi
dixi. nam oliz indistincte cui mouebat̃ questio status poterat
constituere pcur. vt in. l. s. sed hodie istud est correctuz qꝛ non
est nouum ⁊c. vt. s. de leg. ⁊ senatuscon. l. non est nouuz. sed hec
solu. non placet qꝛ legũ correctio est vitanda inquantũ de iure
vitari põt. vt. C. de ap. l. precipimus. ĩ fi. Alij dicunt aut lis est
cõtest. in qõne status quo casu potest constituere pcur. vt in. l.
cõtra. an nõ sit lis ꝯtest. ⁊ tunc possit: vt. C. de asser. tol. l. vnica.
qꝛ pro libero habet̃ post lit. cõtest. vt. j. de lib. cau. l. ordinata. ⁊
hoc etiã facit. C. de pcur. l. neqꝫ. ⁊ j. man. l. si pcuratorẽ. in fi. sed
nos soluimus aliter istud ꝯtra. fm Jo. ⁊ azo. ⁊ dicimus qd dif
ferẽtia est vtrũ seruus litiget super causa status an super alia:
cũ seruus litigat sup peculio suo cũ alio: quo casu seruus pro-
uocat de pos. seruitutis in libertatem siue de pos. libertatis in
seruitutẽ puocatur: tunc poterit cõstituere pcura. ad negocia
⁊ ad litem in act. que mouet̃ ꝯ se: ⁊ quas mouet ꝯ alium ⁊ pote
rit etiam pcurator constitui: qꝛ ordinata causa liberali habet̃
pro libero: ⁊ sic loquit̃. l. cõtra seruũ. in fi. j. rñ. ⁊ pro hoc etiã fa
cit. j. ex qui. ca. ma. l. is aũt qui. si aũt seruus de pos. seruitutis
proclamat in libertatẽ hoc casu per seipsuz dꝫ litigare ⁊ non p
pcuratorem: vt. C. de asser. tol. l. vnica. aut ille qui facit status
cõtrouersiã est dñs: ⁊ tũc lꝫ sibi facere pcu. ⁊ sic loquit̃. l. nõ so-
lum. §. si status. Scda rõne ad. §. istum opponit̃ ⁊ instatur ⁊ vi
detur qd a dño qui facit status cõtrouersiaz nõ possit cõstitui
pcurator etiaz si satisdet de rato qꝛ sentẽtia que fert̃ pro liber
tate facit ius inter alias psonas ⁊ oibus piudicat. vt. s. de sta
tu ho. l. ingenuuz. si snĩa lata pro libertate facit ius inter alias
psonas cur pcurator dñi satisdat de rato ⁊ cuz dñs ⁊ quilibet
alius habeat illi snĩe acquiescere. Rñ. duplr̃: ⁊ vno modo sic:
snĩa lata pro libertate facit ius inter alios si quis pnunciatur
ingenuus. vt in. l. s. sed si quis pnunciat̃ libertus pnunciat̃ li
ber: ⁊ hic dicebat se liberũ. vñ snĩa nõ facit ius iter alios vt h:
vel põt dici scdo modo si quis pnunciat̃ ingenuus illa snĩa fa
cit ius inter alios si litigatur cũ eo qui agit suo noĩe: sꝫ si liti-
gatur cum eo qui agit alieno nomine illa snĩa non facit ius in-
ter alios: qꝛ cũ falso pcuratore ⁊c. vt. C. e. l. lꝫ. ¶ Sed quero h
dr̃ qd pcurator qui facit status ꝯtrouersiã dꝫ satisdare de rato
et debet hoc casu inseri pena certe quãtitatis in stipulatiõe ne
si nõ insereretur stipulatio de rato cõmitteretur ad ĩteresse: vt
rem ra. ha. l. in stipulatione. ⁊ qꝛ infinitũ esset interesse liberta
tis dꝫ inseri pena certe quãtitatis: vt. j. rem ra. ha. l. pcurator.
§. vlti. Sed denuo quero hic: nunquid iste pcurator qui facit
status cõtrouersiam resistendo satisdabit iudi. sol. videtur qd
sic: quia in eo qd resistit est pcura. rei. vnde satisdat de iudi. sol.
vt. C. de satisda. l. vnica. in fi. ⁊. j. e. l. si minor. pterea in rei vẽdi-
catione ita est. vt. j. e. l. pomp. §. sed ⁊ si is. ecõtra videtur qd nõ
debet satisdare iudic. sol. qꝛ non est aliquid soluendũ qꝛ petit
liber pnũciari: si nihil est soluendũ ergo satisdatio nõ interpo
nitur: qꝛ esset supflua. vt. j. e. l. nõ cogendũ. in fi. quare quidam
dixerũt cum seruus meus pclamat in libertatez ⁊ pcur. meus
resistit ei pcur. meus satisdat de rato nõ de iudi. sol. ⁊ satisda-
re de rato idem est qd acquiescre snĩe. vñ nõ est alia satisdatio
de rato nisi illa de acquiescendo sententie. sed in questione ista
nos dicimus qd satisdat iudic. sol. nõ ex ea parte clausule qd
verbum sonat: quia nihil debet soluere: sꝫ satisdat de domino
defendendo ⁊ de dolo malo in defensione non cõmittendo. vñ
lꝫ al's satisdatio iudic. sol. habeat tres clausulas tamen vbi nõ
est aliquid soluendum: sed satis est sententie acquiesci: ⁊ satis-
datio iudica. sol. in se continebit duas clausulas: vt. j. iudi. so.
l. iudicatum solui. ⁊ ita hic. ⁊. j. e. l. in fi.

12 **Est ⁊ alius casus.** In supiori. §. habuistis vnũ
casum in quo pcur. rei satis
dat de rato ⁊ de iudi. sol. in. §. isto ponit̃ ⁊ ali⁹ casus in quo p-
cur. rei satisdat d rato: ⁊ de iu. sol. ponam⁹ minor. xxv. an. cũ de
creto rẽ suã tibi vẽdidit ⁊ tradidit: postea minor petit restitui
tu resistis minori per pcur. nũquid pcur. tuus si dubitatur de
mandato debet satisdare de rato ⁊ de iudi. sol. certe sic: quia si
minor restitueretur restituto minore res vendita tibi ⁊ tradi-
ta restituenda est minori. vnde satisdatio rẽ ratam dñm habi-
turũ debet interponi ne postea tu dñs reuersus velis qd pete
re. item satisdatio iudi. sol. cõmittitur ad id qd verbum sonat.
hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ littere [est ⁊ alius casus
quo quis]. i. pcurator rei [de rato caueat] sub. si dubitetur de
eius mandato. vt. C. e. l. j. ⁊ j. vt in pos. l. si is a quo. §. si pcura-
tor [⁊ iudicatũ sol.] sub. etiã ad id qd verbũ sonat [circũscri-
ptus] sub. sui facilitate vel aduersarij calliditate [diceretur]
sub. ⁊ sic minori cõcedenda est restitutio. vt. j. de mi. l. pma. §. j.
[existit] scꝫ ꝯtradicendo [velit qd petere] quia cuz minor re-
stituitur dꝫ restitui vt reddat̃ sibi res ⁊ ecõtra: preciũ reddat.
vt. j. de minori. l. qd si minor. §. restitutio. ⁊ C. de repu. l. vnica.
[itẽ iudi. sol.] sub. dꝫ satisdare. [pompo. scribit] Or signori
no. in. §. isto qd pcur. rei reglr̃ satisdat iudi. sol. nõ de rato: vt
j. de ope. no. nun. l. de pupillo. in fi. ⁊ l. se. speciale tñ est in qui-
busdã casibus in quibus ipse satisdat iudi. sol. ⁊ de rato si du-
bitetur de eius mãdato: vt hic. ⁊. s. e. l. pxi. §. dixi. ⁊ j. pxi. §. ⁊ j
e. l. pompo. §. sed ⁊ si is. item no. ex. §. isto qd vbicũqꝫ actori nõ
est satis cõsultũ per satisdationẽ iudicatũ sol. ibi etiaz pcur.
rei satisdat de rato si de eius mãdato dubitat̃: vt hic: sed si eẽt
pcurator qui peteret restitutionẽ in ĩteg. nõ admitteretur sine
speciali mãdato. vt. j. de mino. l. illud. §. si talis.

13 **Idem ait.** † In. §. isto ponitur ⁊ alius casus in quo
pcurator rei satisdat de rato: pone tu es
tutor alicuius pupilli ego qui sum cõiuncta persona pupillo
accuso te de suspecto: tu defendis te per pcuratorẽ: nunquid
pcurator tuus satisdat de rato si dubitatur de eius mãdato ⁊
de iudi. sol. respondet̃ qd sic: ne forte pnũciareris suspectus si
diceres illam snĩam ratã non habeo ⁊ lꝫ hec causa suspecti pos
sit defendi per pcuratorẽ: tñ non semp nec de facili qꝛ infamat
nisi pcurator habeat speciale mãdatũ: vel nisi tutor abfit post
lit. cõtest. nã tunc in causa suspecti bene dꝫ admitti eius pcur.
ad eius defensionẽ. h. d. iste. §. videatis expõnem lr̃e. [idẽ ait]
s. pompo. al's item ait. i. aliũ casum adijcit ipse pomp. [postu-
letur]. i. accuset̃ [⁊ de rato cauere]. i. satisdare. q. d. nedum de
iudi. sol. [qd actum est]. i. dicere snĩam qua pnunciatũ est me
esse suspectũ rataz non habeo. [quis suspectus accusabitur.]
i. accusatus defendetur: sed quare dicit nõ facile qꝛ potest de-
fendi per pcuratorẽ habentẽ speciale mandatũ vel cum tutor
abest post lit. cõtest. ⁊ timor erat ne remoueret̃ ppter infamiã
[qm̃ causa est.] nã cognitionũ quattuor sunt species: aut cau-
sa est ciuilis ⁊ in ista põt ĩteruenire pcur. vt. s. e. l. j. §. vsus. aut
causa est criminalis: ⁊ tunc si est capitalis interuenit pcur. ad
allegãdas causas absentie. vt. j. de pub. iudi. l. vlt. §. pe. aut est
causa non capitalis ⁊ tũc põt interuenire pcurator ad allegã
das causas cause: vt. j. an per aliuz cau. ap. re. pos. l. j. est tertia
causa tam de honorib⁹ recipiẽdis ꝙ respuendis: ⁊ in ista põt
interuenire pcurator vt hic pbatur aperte. j. de var. ⁊ extraor-
di. cog. l. cognitionũ. est ⁊ quarta causa fame vt sicut est hic: ⁊
j. de suspe.

j.de ſuſpe.tu.l.he.⁊ in iſta cauſa fame requiritur qꝺ ꝓcurator
habeat ſpeciale mandatū vel qꝺ tutor abſit poſt litem cōteſt.
cauſa fame cōſeruande: ⁊ hoc annectit niſi ⁊c. [nominatim.]
i.ſpecialiter:alios caſus no.j.l.proxi.[abſente tutore].i.poſt
lit.conteſt.⁊ liquet de cauſa. [erat cogniturus].i.remoturus
eum cū nota infamie:quo caſu eſt equuȝ admittere ꝓcur.vt ar.
C.e.l.exigendi.in fi.Mor ſignori ad.§.iſtuȝ inſtatur ⁊ opponit̄
ſic:hic dicit̄ qꝺ in cauſa ſuſpecti tutoris ex parte rei non faci-
le admittitur ꝓcurator niſi habeat ſpeciale mādatum vel niſi
abſit poſt lit.conteſt.q; queritur de fama:ſed dic mihi nōne in
act.tutele ſimiliter querit̄ de fama:vt.ſ.de his qui no.infa.l.j.
in prin.ergo ibi non admittit̄ procur.niſi habeat ſpeciale mā-
datuȝ:vel niſi abſit poſt lit.cōteſt.⁊ liqueat de cauſa.Reſpon.
in act.tutele non queritur principaliter de fama ſed de ratioci
nijs.verū per cōſequentiā dānatus ob dolum erit infamis:ob
culpā non.vt inſti.de ſuſpe.tu.§.ſi quis.ſȝ in cauſa ſuſpecti tu-
toris principaliter querit̄ de fama.nā ꝑſona cōiuncta pupillo
cū accuſat tutorē de ſuſpecto.dicit dn̄e peto ipſuȝ remoueri a
tutela q;doloſe adminiſtrat:ipſe magn⁹ latro eſt ⁊ oīa ſua bo
na ⁊ pupilli cōſumit:ſi iſte vult defendi per procur.dȝ defendi
per eum qui hȝ ſpeciale mandatū:niſi in caſu cuȝ defendit per
ſeipſuȝ ⁊ litē cōteſtatus eſt ⁊ cū liquet de cauſa abſentat ſe.nā
tunc dȝ audiri ꝓcurator qui vult eum defendere vt hic. Sed
dic mihi qn̄o procur.ſeu defenſor tutoris accuſati de ſuſpecto
ſatiſdat de rato ⁊ de iudi.ſol.⁊ certe vr̄ qꝺ non debeat ſatiſda
re de iudi.ſol.q; nihil dȝ ſoluere:q; aut ipſe abſoluet̄ ⁊ ꝓnun-
ciabit̄ qꝺ nō eſt ſuſpectus aut vt ſuſpect⁹ a tutela remouebit̄.
vnde cū nihil debeat ſoluere nō ſatiſdabit:de iudi.ſol.q; quis
nō dȝ onerari ſuꝑflua ſatiſdatione.vt.j.e.l.non cogendū.in fi.
quare quidā dixerūt qꝺ nō cauet de iudi.ſol. ſȝ cauebit tm̄ de
rato ⁊ qꝺ acquieſcet ſn̄ie qꝺ nō approbo:q; cauere de rato eſt
acquieſcere ſn̄ie:ſȝ cauebit de iudi.ſol.⁊ illa ſatiſdatio cōtine-
bit duas clauſulas tm̄:vt no.ſ.e.l.§.ſi ſtatus cōtrouerſiam.

1 ☞ Cauſe que ſint que requirant ſpeciale mandatū.
2 Mandatum generale regulariter tantum operatur quantuȝ
ſpeciale:vide fallen.
Specialitas regulariter quid operatur quo ad ſpeciem ideȝ
operatur generale quo ad genus.
3 Cauere debet de rato qui alium defendit in actione reali.
4 Ratio quare procura.de cuius mandato dubitatur cauet in
actione reali de iud.ſol.⁊ de rato non autē in actionibus per-
ſonalibus cauet de rato.
5 Exceptiones ꝓcuratoris debent opponi ante liteȝ conteſta.
non poſt.
6 Coniuncte perſone admittunt̄ ſine mandato non contra man
datum.

1 Pompo.ſcribit. †In princi.huius.l.
iuriſcon.vult ponere
caſum in quo non ſufficit generale mandatū: ſȝ ſpe
ciale mandatū requirit̄:⁊ in princi.huius.l.dicitur
aliquis filium tuum detinebat incluſuȝ tu vis cōſtituere pro-
curatorem qui agat cōtra illuȝ interdicto de lib.exhi.⁊ exhib.
deducen.nunquid in hoc interdicto licebit tibi ꝓcuratoreȝ cō
ſtituere:reſpondet iuriſcon.qꝺ non:niſi ſpeciale mandatū ha-
beat ꝓcurator ⁊ tu pater impediaris valitudine vel alia iuſta
cauſa mouere illud interdictum.hoc dicit prin.huius.l.videa-
tis expoſitionem littere.[per procuratorem]ſub.habentē ge
nerale mandatum [inſtituere].i.indiſtincte mouere [deniq;
vt liberi]ſub.⁊ nepotes q; appellatione liberorum ⁊c.vt.j.de
verb.ſigni.l.liberoꝝ[ducantur]ſub.⁊primo exhibeant̄ [ei]
ſcilicet procuratori[impediat̄]puta q; detinetur in vinculis
vel abſens eſt cauſa rei publi.Mor ſignori in prin.huius.l.no.
qꝺ regulariter vnuſquiſq; mouet act. ſibi cōpetentem vel per
per procurato.habentem ſpeciale vel generale mandatum naȝ
vſus ꝓcuratoris perq̄ neceſſarius eſt:vt.ſ.e.l.j.§. vſus. ⁊ ad
hoc facit.C.e.l.vlt.fallit hic in hoc interdicto de li.exhi.⁊ exhi.
deducen.q; hoc interdictum pater mouet per ſe ⁊ non per pro-
cur.habentem generale mandatum:ſed ſi pater eſt impeditus
valitudine vel iuſta cauſa:tūc mouet per procur.habenteȝ ſpe
2 ciale mandatum.Item no.†hic qꝺ al's regulariter tantū ope-
ratur generale mandatū quantū ſpeciale.vt.j.pro ſocio.l.ſi in-
certā.§.renunciare.fallit in caſibus vbi requirit̄ ſpeciale man
datum:vt hic.Item fallit in cauſa ſuſpecti tutoris q; tutor po
teſt ſe defendere per procur.habentem ſpeciale mandatum:vt
ſ.l.proxi.in fin.Item fallit in beneficio reſtitutionis in inte-
grum.nam non poteſt peti reſtitutio in integ.niſi per procur.
habentem ſpeciale mandatum.vt.j.de mino.l.illud.§. ſi talis.
⁊.C.etiam per procur.in integ.reſtitu.pe.poſ.in rubro ⁊ in ni-
gro.Item fallit ſi conſtituo duos procuratores generaliter:
nam vnus non poterit cōuenire alium niſi nominatim ei man

datum ſit:vt.j.e.l.qui ꝓprio.§.ſi duobus.⁊.l.qui duos.⁊.l.ſeq.
Item fallit in acquirēda hereditate a filio vel a ſeruo.naȝ ibi
requirit̄ ſpecialis iuſſus nec ſufficit generalis vt.j.de acquir.
here.l.ſi is qui.§.iuſſum.al's iuſſus.Item fallit in alio.vt.j.ad
l.cor.de fal.l.j.§.inter eos.Itē fallit:vt.j.de ritu nup.l.genera
li oratione.in fi.Et ex predictis colligetis aliud not.qꝺ plus
operatur ſpeciale mandatū q̄ generale.ſic ⁊.ſ.ſi quis cau.l.ſȝ
⁊ ſi.§.queſitum.⁊.C.de neg.geſ.l.negociū.regulariter tn̄ quod
a operat̄ ſpecialitas[a] quo ad ſpeciē idem operat̄ generale quo
ad genus:vt.j.de admi.tu.l.ſi duo.aliquādo tamen nec ſufficit
generale nec ſpeciale mandatū q; hereditatē mihi delataȝ poſ
ſum adire per me ⁊ nō per aliū.vt.j.de acqui.here.l.placet.al's
paulus.ſpeciale tn̄ eſt in ꝓcuratore ceſaris.vt.ſ.de offi.ꝓcur.
ce.l.j.in fi.Itē fallit in alio caſu in quo poſſum facere aliquid
per me ⁊ non per procuratorem habentē generale vel ſpeciale
mandatum: q; poſſum inducere in poſ.nouum emphiteotam
per meipſum tantū:vt.C.de iur.emph.l.vlt.iteȝ fallit in maſcu
lo impetrāte veniaȝ etatis.nam ipſe ſi eſt maior.xx.an.pōt im-
petrare veniam etatis per ſe ⁊ non per ꝓcur.habentē ſpeciale
vel generale mandatū.vt.C.de his qui ve.eta.impe.l.ij.licet ſe
cus ſit in muliere: quia ex quo ipſa habet.xviij.an.ipſa poteſt
per ꝓcur.veniā etatis impetrare vt in.e.l.dixi.Mor ſignori ad
prin.huius.l.inſtat̄ ⁊ opponit̄ ſic:hic dicit̄ ſi pater vult moue-
re interdictū de liber.exhi.⁊ poſtea deducēdis qꝺ pōt hoc in-
ter.mouere per ꝓcur:habentē ſpeciale mandatū ſi impedit̄ va
litudine vel alia iuſta cauſa:ſed vr̄ tm̄ qꝺ ſufficiat ſpeciale mā-
datum.vt.ſ.l.proxi.in fi.ad qꝺ dixerunt quidā qꝺ hic dicitur
ſi pater impediat̄ valitudine vel alia iuſta cauſa ſub.eſt maxi-
me.vel dicatis aliud eſt cū ego ago de me defendēdo vt q; ac-
cuſor de ſuſpecto quo caſu poſſum me defendere per ꝓcur. ha
benteȝ tn̄ ſpāle mandatū:vt ibi.aliud eſt cuȝ ago interdicto de
liber.meis exhib.⁊ exhibitis deducēdis q; ibi lex vult qꝺ agā
cauſam illā per me ⁊ non per alium.vt.j.de libe.exhib.l.j.⁊.ij.
§.j.ſed ſi volo agere illo interdicto per ꝓcur.requirunt̄ duo.ſ.
qꝺ ego pater īpediar valitudine vel alia iuſta cauſa:⁊ qꝺ ſpe-
cialiter ei mandē:vt hic:⁊ eſt rō q; ſi aliquis detinet filiū meū
incluſum veriſimile eſt qꝺ ego pater illā cauſaȝ bona fide agā
⁊ melius q̄ alius q; non eſt amor qui vincat paternum: vt.C.
de cur.fu.l.vlt.in princ.⁊ q; non minus timent parentes de li-
beris q̄ de ſeipſis.vt.j.qꝺ me.cau.l.iſti quidem.in fi.iteȝ quia
generali conceſſione nō videtur ei hoc cōcedere ſicut nec gene
rali obligatione:vt.j.de pig.l.obligatione gn̄ali.

Si ſtipuletur procurator. In.§.iſto
dicit̄ ſi ꝓ-
curator meus petit ſibi caueri noīe meo a vicino de dāno infe
cto:vel ab herede de legato ꝑſtando mihi adueniente die vel
cōditione dȝ ſatiſdare me dn̄m ratū habiturū ⁊ ſi de eius mā-
dato dubitatur.hoc dicit iſte.§.videatis expoſitionē lr̄e. [vel
legatoꝝ]ſub.relictoꝝ in diē vel ſub condi.vt.j.vt le.no.ca.l.j.
in fi.[debet de rato cauere].i.ſatiſdare rem ratā dn̄m habitu
rum ſi de eius mandato dubitatur.vt.ſ.e.l.ſeruū.§.ait ꝑtor.et
ſ.l.proxi.§.qui alieno.⁊.C.eo.l.j.ſed quidā intelligunt qꝺ ſa-
tiſdat de rato etiam ſi cōſtat de eius mandato:argu.j.de ope.
no.nūci.l.de pupillo.§.ſi ꝓcurator.ſed certe ipſi nō bene dicūt
quia vbicūq; certum eſt procuratorē hr̄e mandatū nō ſatiſdat
de rato.vt.j.vt in poſ.leg.l.ſi is a quo.§.ſi ꝓcurator.nec ob.j.
de oper.no.nū.l.de pupillo.§.ſi ꝓcurator.q; ibi dubitabatur
de mandato.Mor ſignori.§.iſte eſt leuiſſim⁹ quātum ad caſum
⁊ litteraȝ ſȝ ſi diſcutiamus iſtū.§.videt̄ qꝺ fatuus ⁊ pecorinus
ſit ille qui petit ſibi caueri de rato ⁊ qꝺ tūc dormierat pōp.cuȝ
fecit iſtum.§.nā ſi procurator meus de cuius mandato dubita
tur petit meo noīe ſibi caueri a vicino de dam.infec.vel ab he-
rede de legato ꝑſtando adueniente die vel cōdi.⁊ ille a quo pe
titur caueri petat ab eo qꝺ caueat de rato: dicet ꝓcurator nō
debeo cauere q; ſatiſdatio de rato cōmittitur ad intereſſe vt
j.rem ra.ha.l.in ſtipulatione.ſi tu cauebis de damno infec.aut
dn̄s meus habebit ratū:quo caſu ſatiſdatio de rato diſſoluit̄
vt.j.rem ra.ha.l.quo em̄.vn̄ ſatiſdatio dn̄o habente ratum eſt
inutilis:quia nō pōt amplius cōmitti:aut dn̄s meus nō habe
bit ratū ⁊ iſtud nō intereſt tua:q; ſi nō hȝ ratū dn̄o nō teneris
ex ꝓmiſſione.vn̄ cū iſta ſtipulatio ſit ꝑtoria nō dȝ cōmitti niſi
ad intereſſe.vt.j.de preto.ſtip.l.ꝑtorie.vn̄ debes eleuare man⁹
ad celū ⁊ cantare hymnū dn̄i:gloria i excelſis deo.i gr̄;q; cau
tio non pōt cōmitti nō dȝ interponi.vt arg.j.e.l.non cogēdū.
in fi.ad qꝺ vos dicetis duobus modis:⁊ vno mō breuiter ⁊ cla
re:q; dicet ille ꝓcura.caue qꝺ dn̄s habebit ratum: ſi ꝓmittam
tibi de dāno infecto.ſi ꝓcurator dicat intereſt tua dn̄m ratum
non habere q; nō cōmittetur: dicet ille imo intereſt mea mihi
caueri de rato q; ſi dn̄s nō haberet ratū: ⁊ poſtea ante damnū
datū vel anteq̄ dies legati veniſſet peteret a me aliā cautionē

a Quid
opat̄ ſpecia-
litas.adde q̄
ſpēs bene re-
ſtrigit genus
ex preſumpta
volūtate ꝯhē
tiū.l.coiri.ff.
pro ſoc.bar.i
l.ſȝ ſi adijciat̄
eo.tit.⁊ an re
ſtringat̄ gen⁹
per enumera
tionē ſpērum
vide bar.in.l.
queſitū.§.me
uij.ff.de le.ij.
⁊ bart.i.l.j.ff.
de aur.⁊ arg.
leg.Aduerte
tn̄ qꝺ gen⁹ in-
telligit̄ reſtri
ctū ꝑ enume-
rationem ſpe
cieruȝ qn̄ enu
meratio ſpe-
cieꝝ reſpicit
ꝟbū qꝺ ſigni
ficat actū le-
gādi bart.i.l.
queſituȝ.§.ſi
quis funduȝ.
ff.de fund.in-
ſtru.

durum esset querere alios fideiussoꝛes ⁊ satisdare: ⁊ non est facile inuenire fideiussoꝛes. vt in auẽ. de depo. ⁊ denun. in priñ. vñ vtile est qd̓ talis satisdatio interponatᷣ qꝛ expedit mihi litibus ⁊ sumptibus non vexari: vt argu. ĩ. de mi. l. in minoꝛibus. si dicat aliquis nõ ne inueniet fideiussoꝛes. respondeo forte nolent fideiubere. vt ar. ĩ. loca. ⁊ conduc. l. item queritᷣ. §. qui impleto tpe. Item põt esse qd̓ illi fideiussoꝛes moꝛtui sunt: ⁊ sic expedit dño potius haberi ratũ ꝙ non haberi ratũ: sed si domus esset minata ruinaꝫ vel dies legati venisset expediret potius aduersario ꝓcuratoꝛis qd̓ dñs non haberet ratũ ꝙ haberet qꝛ cũ res desijt esse integra non interest sua qd̓ dñs habeat ratũ: ⁊ tunc non hꝫ locũ. §. iste: sed si res esset integra hꝫ locum iste. §. nec est aliquis qui possit negare quin intersit aduersarij satisdari rem ratã dñm habiturũ. vt. ĩ. e. l. qui absentẽ. ⁊. ĩ. vt in pos. le. l. si is a quo. §. vlt. vel põt dici qd̓ põt interesse illius qui cauit de dã. infec. qd̓ ꝓcur. debeat cauere de rato sine fideiussoꝛib⁹. sꝫ si dñs nõ haberet ratũ diceret debebã accipe fideiussoꝛes: qꝛ lꝫ de dã. infec. caueatᷣ sine fideiussoꝛib⁹ de eo qd̓ fecit in publico tñ de eo qd̓ fecit in priuato debebat cauere cum fideiussoꝛib⁹: vt. ĩ. de dã. infec. l. pretoꝛ. in priñ.

3 **Sed si is qui.** †In. §. isto ponitur alius casus in quo ꝓcur. rei ⁊ defensoꝛis satisdat iudi. sol. ⁊ de rato. ⁊ est casus talis: tu possidebas rem meã reꝫ illam cepi a te vẽdicare ⁊ agere ꝯ te rei ven. venit ꝓcur. tuus cũ mandato vel sine mãdato ad tui defensionẽ: nunquid dꝫ satisdare de iudi. sol. ⁊ de rato: rñdet iuriscon. qd̓ dꝫ satisdare de iudi. sol. vt si vincam in rei ven. qd̓ teneatur mihi restituere. item dꝫ satisdare de rato si dubitatᷣ de eius mandato ne tu dñs reuersus diceres non habeo ratum: ⁊ sic vendicares rem illã. vnde sicut si peto a te rem ⁊ tu te defendis si cõdemnaris ad rem restituendam ⁊ restituis si velis a me postea rem illam petere repellam te excep. rei iudica. qꝛ ex quo ꝓnunciatᷣ res tua non esse per cõsequẽs ꝓnunciatur mea esse: sic ⁊ si procuratoꝛ tuus vel defensoꝛ venit ad tui defensionem debet satisdare de iudi. sol. ⁊ de rato. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ littere. [sed ⁊ si is qui.] quid copulat hec dictio sed ⁊ is qui: certe hoc. q. d. nedum procura. actoꝛis qui petit cauere nomine domini de dam. infect. satisdat de rato: vt. s̃. proxi. §. habuistis imo ⁊ hic ꝓcura. qui cõuenitur rei vendi. satisdat de rato ⁊ de iudic. sol. [quasi defensoꝛ] sine mandato: sub. possidẽtis rem ꝓpter quã cõueniebatur rei vẽdi. vt. ĩ. de rei ven. l. in rem actio. [preter] ponitur inclusiue non exclusiue: vt. ĩ. depo. l. j. aliquãdo tamen ponitᷣ exclusiue: vt dixi. s̃. e. sed ⁊ he persone. §. preter. [iudicatũ solui] qꝛ nemo est al's idoneus defensoꝛ: vt. ĩ. e. l. qui ꝓprio. §. qui aliũ defendit. [etiã de rato dꝫ cauere] qd̓ est cõtra regulam generalẽ. vt. ĩ. de ope. no. nun. l. de pupillo. in fi. ⁊. l. seq. ⁊. ĩ. e. l. non cogẽdũ. §. vlt. sꝫ hoc spãle est in rei vẽ. qd̓ satisdet ꝓcur. rei de rato: alios casus habuistis. s̃. l. ꝓxi. §. qui alieno. ⁊. §. si status. ⁊. §. est ⁊ alius. ⁊. §. vlt. [quid enĩ si in iudicio]. i. in rei vẽdicatione [meam esse]. i. mei actoꝛis [reuersus ille]. s. dñs [vel iudicatũ est] sub. ⁊ certe non videbitᷣ habere ratũ. [extitisset]. i. ꝯstaret de suo mãdato [vel ipse]. s. dñs. [⁊ vict⁹ eẽt] sub. ⁊ mihi restituisset rem [si a me vẽdicaret] sub. rem restitutam per sententiam. [rem meam esse] idest mei actoꝛis] simul iudicatᷣ illi⁹]. s. defensoꝛis ⁊ rei possessoꝛis [nõ eẽ] Odofredus signori circa fi. huius. §. no. duo no. primo no. qd̓ ꝯtrarioꝝ eadẽ est relatio vel disciplina. vt. ĩ. de ver. ob. l. inter stipu. §. rem sacram: qꝛ ex quo ꝓnunciatᷣ rem meã esse ꝑ dñs ꝓnunciatᷣ tuã. i. aduersarij non esse: qꝛ duo non pñt insolidũ esse dñi eiusdẽ rei: vt. ĩ. cõmo. l. si vt certo. §. si duobus vehiculũ. ⁊. ĩ. de acqui. pos. l. possideri. §. ex cõtrario. ⁊ sic vno posito tollitᷣ ꝯtra. vt. s̃. de his qui sunt sui vel ali. iur. l. j. aliqñ tñ non est eadem relatio vel disciplina ꝯtrarioꝝ. nam ꝓcur. ⁊c. vt. ĩ. e. l. qui ꝓprio. §. vt in ceteris. ⁊ ĩ. de neg. gest. l. si quis. Item no. si peto a te rem aliquã rei ven. ⁊ probo eaꝫ meã esse ⁊ ꝓnunciatur mea esse ⁊ nõ tua nõ ꝓnunciat iudex eã mihi dariu: quia snĩa non dat dñium: sed declarat me actoꝛem esse dñm. vt. ĩ. de rei ven. l. ex diuerso. §. vbi autem. sed si iudex ꝓnunciaret rem petitam mihi dari pronunciaret obscure non clare: qd̓ esse non debet: qꝛ iudex debet ferre certã
4 sniam claraꝫ. vt. C. de sen. ex peri. reci. l. ij. †Odofredus signori sup. §. isto queri consueuit que est rõ diuersitatis quare defensoꝛ vel ꝓcur. de cuius man. dubitatᷣ cõuentus in rei vẽ. satisdat de iudi. sol. ⁊ de rato vt hic dicitᷣ: sꝫ in alijs ꝑsonalibus actionibus defensoꝛ vel ꝓcuratoꝛ de cuius man. dubitatᷣ satisdat de iudi. sol. non de rato. vt. ĩ. de ope. no. nun. l. de pupillo. in fi. ⁊. l. seq. ⁊ ĩ. e. l. non cogendũ. §. vlt. Rñ. fm Azo. hec est ratio: ⁊ aduertatis hanc rõnem: si peto a te rẽ quã possides rei ven. ⁊ defensoꝛ vel ꝓcur. tuus venit ad tui defensionẽ satisdat iudi. sol. ⁊ de rato. ideo qꝛ non cõdemnatᷣ vt aliquid soluat de bursa sua: sꝫ solũmodo cõdemnatᷣ vt rem petitã quaꝫ tu possides vt tenearis restituere. vnde tu dñs postea reuersus diceres non habeo ratum cum peteretᷣ snĩa executioni mãdari: ⁊ ideo cauet de rato: qꝛ si dominus reuersus non habeat ratuꝫ cõmittetᷣ stipulatio ad interesse: cum sit pretoꝛia stipulatio. vt. ĩ. rem ra. hab. l. si cõmissa. sed si peto aliqua ꝑsonali actione a te. x. mihi dari ⁊ procur. cũ mandato vel defensoꝛ sine mãdato veniat ad tui defensionem satisdat tantum iudi. sol. ⁊ non de rato: qꝛ ex quo petebam aliquid mihi dari defensoꝛ vel ꝓcur. tuus cõdemnatᷣ soluere de sua bursa id in quo est cõdemnatus: ⁊ sic faciet mei accipiẽtis. vt. s̃. e. l. si procur. meus. vnde quid faciet dñs si postea veniat ⁊ dicat: non habeo ratum: certe nõ video. naꝫ solutũ ex causa iudicati non põt repetere. vt. ĩ. de condi. inde. l. repetitio. Sed ad istaꝫ rationẽ instatᷣ ⁊ opponitᷣ sic: videtᷣ qd̓ ista ratio sit bona in illis personalib⁹ actionib⁹ in quibus defensoꝛ vel ꝓcur. debet soluere id quod petitur: si cõdemnetᷣ de bursa sua. Sed nõ videtᷣ bona ratio in illis ꝑsonalibus actionibus in quibus ꝓcura. vel defensoꝛ id qd̓ cõdemnatᷣ soluit de bursa tui dñi: pone qd̓ emo a te rem cõuenio te vt mihi illaꝫ rem prestes: vel interesse prestes. vt. ĩ. de actione emp. ⁊ ven. l. j. in prin. vel pone qd̓ peto a te aliquã rem quã mihi donasti vel ꝓmisisti mihi per stipulationẽ. hic ꝓcur. tuus si cõdemnabitᷣ satisfaciet de bursa tui dñi non de sua. Et regula est qd̓ defensoꝛ vel procur. rei nõ satisdet de rato: sꝫ tm̃ de iudicato soluẽdo. sꝫ respondeo ⁊ dico qd̓ hec rõ est bona: nec ob. si cõueniam te actione ex empto: ⁊ defensoꝛ vel ꝓcura. defendit te satisdat iudi. solui: tm̃ quia si defensoꝛ vel ꝓcur. tuus in act. ex empto condemnatus nõ soluit interesse: sed rem tradidit ex bonis tuis: qꝛ aut tu dominus reuersus nõ habes ratam traditionẽ: ⁊ tunc cõueniam defensoꝛẽ vel ꝓcur. acti. iudicati ⁊ dicam: tu ꝓmisisti in defensione tua facere qd̓ dñs tuus faceret ⁊ ille quẽ defendisti nõ liberaretᷣ si fuisset cõdẽnatus sola traditiõe: qꝛ etiaꝫ si ꝓmisium nõ sit de euic. nihilominus vẽditoꝛ tenetᷣ de euic. vt. C. de euic. l. non dubitatᷣ. vnde si tu mihi tradidisti ⁊ dñs non habeat ratum nõ videris tradidisse. vt ar. ĩ. de acqui. pos. l. non videtur. vnde teneris ex prima stip. iudi. sol. si nõ tradidisti cuꝫ effectu. vt. ĩ. de sol. l. qui se liti obtulit. sed in rei ven. defensoꝛ tuus vel procur. sola traditione esset liberatus a prima actione. s. iudi. sol. vt insti. de act. §. j. vnde si dñs reuersus non haberet ratum nõ posseꝫ agere cõtra te prima actione iudi. sol. qꝛ iaꝫ esses liberatus. ⁊ iõ vtile est dicendũ qd̓ satisdet in ea de rato vt h dꝛ. Odofredus signori qꝛ hic fit mentio de stip. de rato scripsit dñs Az. vnã oppositionẽ: sed ego recitabo hic vnã ⁊ aliam ⁊ scripsit ipe sic: videtur qd̓ stipulatio seu satisdatio de rato sit sugflua: tali rõne certum est qd̓ stipulatio de rato tollitur si dñs ratum hꝫ. vt. ĩ. rem ra. ha. l. quo enĩ tutoꝛe. ⁊ videtur ratũ habere si perficit litem incohatam. vt. ĩ. rem ra. ha. l. paulus rñdit. nã ipse defensoꝛ vel ꝓcur. cõtestabit liteꝫ ⁊ dñs iurabit de calũnia. vt. C. de iur. ca. l. ij. §. sin autem. cũ ergo dñs iuret de calũnia ꝑficit et ꝑsequitur incohatum iudiciũ: ergo satisdatio interposita dissoluitur: vnde cũ interposita dissoluatur: nõ debet interponi: quia est sugflua. vt arg. ĩ. e. l. nõ cogendũ. in fi. ⁊. ĩ. vt in pos. le. l. hec stipulatio. §. diuus. Ad istud rñdeo duobus modis ⁊ vno modo sic. qd̓ dñs noluerit iurare de calũnia. nã si lite cõtest. cũ ꝓcura. dicatur: veniat dñs ad iurandũ de calũnia: veniet dñs ⁊ dicet: nõ habeo ratum qd̓ factũ est ꝑ procu. vnde merito interponitur hec stipulatio de rato nec est sugflua: qꝛ committetur ad interesse aduersarij: qꝛ põt esse qd̓ multas fecit expẽsas in eundo ⁊ redeundo ad iudiciũ: qꝛ adhuc opoꝛtebit incohare iudicium ⁊ litẽ ꝯtest. ⁊ facere de nouo interrogatiões ⁊ cõfessiones. Item põt hr̃e locũ satisdatio de rato in alio casu si sacrm̃ calũnie tacite est omissum qd̓ esse põt: nõ autem exꝓsse. vt. C. de iur. iur. calũ. l. ij. §. sed quia veremur. vñ si postea dñs reuersus nõ habeat ratũ cõmittetur stipulatio de rato ad interesse. Sꝫ denuo instatur ⁊ opp. ⁊ hec est subtilioꝛ ⁊ foꝛtioꝛ oppositio ꝙ sit illa dñi Az. ⁊ videtur qd̓ satisdatio de rato nõ debeat interponi: ⁊ si interponitᷣ non cõmittitur: qꝛ dicit ꝓcur. ꝓmitto qd̓ dñs habebit ratum quicqd faciã: ⁊ sic ꝓmittit factũ alienũ: et stipulatio cũ quis promittit factũ alienũ non valet. Item nisi sit adiecta pena. vt. ĩ. de verb. sig. l. stipulatio ista. in pñc. A qd̓ quidã dixerũt qd̓ hoc est spãle in stipulationib⁹ q̃ cõmittũtur ad interesse sic. ⁊. ĩ. de edi. edicto. l. si ita quis. Alij dicũt qd̓ interponitᷣ hec satisdatio adiecta pena ⁊ nõ al's. vt. ĩ. rem ra. ha. l. procur. §. vlti. sed certe credo qd̓ debeat ꝓmittere se facturuꝫ ⁊ curaturũ q qd̓ dñs habebit ratũ: ⁊ sic suũ factũ ꝓmittet non alienũ. vt. ĩ. de verb. obli. l. quotiẽs quis sisti. ⁊. l. inter stipulantem. in pñ. ⁊ si dñs non habebit ratũ cõmittetur stipulatio ad interesse. vnde nõ est sugflua satisdatio de rato.

5 **Ratihabitionis.** In. §. isto dꝛ quib⁹ casibus procur. actoꝛis vel rei dꝫ satisdare de rato: cũ de eius mãdato dubitatur: qd̓ ista satisdatio debet

tio debet peti a procu.ante lit.cōte.sup negocio pricipali : sed lit.cōte.non potest peti qḋ satisdet de rato.hoc dicit iste.§.videatis expositionē lr̃e.[ratihabitiōis autē satisdatio] sub.q̄ interponit̃ a pcu.actoris cū de eius mādato dubitat̃.vt.C.eo.l.j.⁊ que interdū interponit̃ a procu.rei.vt.s̃.pxi.§.⁊.s̃.eo.l.pxi.§.si status.cū sequē.§.[exigitur].i.exigi debz.[vel cautionē]sub.de rato prestādā.⁊ idē est in satisdatione iudica.solui.que interponit̃ semper a procu.rei.vt.C.de satisdādo.l.vnica.⁊.j.eo.l.qui proprio.§.j.⁊ idē est in satis.que petit̃ a pcu.actoris de nō defendēdo in reconuētione:⁊ in qualibet alia simili.vt.j.e.l.qui procuratorē.§.si quis.Sz querit̃ que est ratio quare iste satisdationes interponūtur ante litem contes.respond.quia ipse excep.sunt declinatorie iudicij:⁊ ideo debet opponi ante lit.contes.non post.vt.C.eo.l.ita demū.⁊.C.de excep.l.penul.⁊ vlti.Nam triplex est excep.procu.vna est:quia tu nō potes esse pcur.qꝛ miles ⁊ hec opponit̃ ante lit.ɔte.nō post.vt.s̃.e.l.filiusfa.§.veterani.⁊.C.eo.l.ita demū.Est alia exceptio cuz dubitatur de mādato:⁊ iste debz cauere de rato.⁊ hec ante lit.conte.potest opponi nō post vt hic. Est ⁊ tertia exceptio pcu.tu es falsus procu.⁊ hec ante lit.cōtes.⁊ post potest opponi:qꝛ cum falso procu.iudiciū nullū cotrouersie nulle.vt.C.eo.l.licet Sed denuo quero nunquid satisdatio de rato ⁊ de iud.sol.potest peti ⁊ exigi incōtinenti post lit.ɔte.videt̃ φ sic:qꝛ hec tria sunt paria petere ante litem contes.vel in ipsa contestatione litis vł postea incōtinēti:quia que incōtinenti fiunt ⁊c.vt.C.de pactis.l.petens.⁊.j̃.si cert.pe.l.lecta est in auditorio.⁊.j̃.de solu.l.modestinus.vel illud est verū in ɔtractibus ⁊ pactis:φ ea q̄ incōtinēti fiūt vident̃ inesse. secus in iudicijs:qꝛ nō pōt mutari forma iuris talibus pactis ĩ iudicijs.vt.C.e.l.ita demū.⁊ hec sunt vera cum procu.interuenit ante lit.cōte.sed si interueniat post litem cōtest.poterit peti qḋ satisdet dn̄m rez ra.habiturū.⁊ sic tollitur cōtra.arg.C.de cōsor.eiusdē litis.l.ij.

6 **In his autem personis.** In.§.†isto dicitur licet quedam sint persone que possunt alieno nomine experiri sine mandato:vt sunt coniuncte persone:tamē si velint experiri contra mandatū non debent audiri etiam si offerat miles cautionē de rato.nam non exigimus in cōiunctis personis habeant mandatum:sed ne experiantur contra mandatū hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[non exigimus]vt in coniunctis personis.vt.s̃.e.l.sed ⁊ he persone.in princ.⁊.j̃.de nego.gest.l.si autem.⁊.j̃.iudi.sol.l.iij.§.j.[offerant cautionē].i.satisdent de rato.[offerre velint.] Or signori habetis in.§.isto qḋ licet cōiuncte persone alieno experiri possint sine mandato: tamen
a contra mandatum non possunt experiri[a] etiā si offerāt cautionem de rato.fallit in causa liberali.vt.j̃.de lib.ca.l.j.⁊.iij.⁊.iiij.⁊.v.item fallit in crimine capitali.⁊.j̃.de app.l.non tantum.itē no.hic qḋ non soluz coniuncte persone debent satisdare de nō defendendo.vt.s̃.e.l.sed ⁊ he persone.immo ⁊ de rato vt hic.⁊ j̃.de compensa.l.cum filio in fi.⁊.j̃.solu.matrimo.l.si cum dotē.§.si pater.Odoffre.

1 ☞ Feminis pro parētibus causa cognita agere permittit̃.
2 Feminis permittitur defendere parentes impeditos morbo vel etate si non habeant qui eos defendant. Et nunquid hoc casu debeat mulier renunciare vellei.
3 Et nunquid permittatur mulieri liberos defendere.

Feminas pro parētibus. In.l.ista di-
1 citur:†qḋ licet femine si velint agere pro alijs nō admittantur:puta si pro parētibus velint agere. si parētes eius sunt morbo ĩpediti vel alia iusta cā nō hn̄t aliquas alias personas per quas possint experiri.h.d.ista.l.videatis expositionem littere.[feminas]ał's feminis:⁊ vtraqz littera est bona.⁊ si habetis feminas ita ordinat̃ littera interdū permittit̃ agere feminas pro parentibus causa cognita : sed que versant̃ in cause cognitione:certe subijcit.si forte ⁊c.si autē habetis feminis:tunc legetis ita:feminis interdum permittitur agere pro parentibus causa cognita ⁊c. [habeant] sub.vel minus idoneum:qꝛ hec duo sunt paria non habere:vel inhabilē habere ⁊ simile no.C.de epis.au.l.de creationib⁹.⁊.j̃.qḋ cuiusqz vni.no.l.de quibus:⁊.l.j.in fi.Or signori no.hic regulam qḋ regulariter femine non possunt experiri pro alio vt hic.⁊.C.e.l.alienam.⁊.j̃.e.l.neqz.fallit cum femine volunt experiri pro paren-
2 tibus vt hic.†Sed nunquid permittit̃ feminis defendere parentes impeditos morbo vel etate si non habent alias personas que eos defendant scripsit hic dn̄s Azo qḋ sic:qꝛ his duobus casibus possunt agere pro parentibus.ergo ⁊ defendere.vt ar.s̃.e.l.seruū.§.publice.nec hoc casu iuuabit̃ mulier excep.velleiani etiā si non renūciet beneficio vell'.qꝛ videtur hic mulier causam suam agere.vnde nulla est iure cōmuni:⁊ sic non restituitur.vt.C.de in integ.resti.l.vlti.Item qꝛ minor patrē absentem post lit.cōtes.potest defendere:⁊ tn̄ non restituet̃.vt.C.eo.l.exigendi.in fi.Itē cuz appellat mulier pro filio non iuuatur beneficio vell'.vt.j̃.de ap.re.l.j.ał's actores deciperent̃.Alij dicunt qḋ mulier non pōt defendere patrem: qꝛ vtetur beneficio vell'.quasi videatur intercedere vt.j̃.ad vell'.l.ij.nisi ipsa renunciaret vell'.senatuscō.qḋ esse potest.vt.j̃.ad vell'.l.vlt.§.pe.⁊.C.quando mu.tu.offi.fungi pōt.l.j.⁊ aut̃. matri ⁊ auie. Sed nunquid liberos suos poterit mulier defendere.dixit hic Az.qḋ non:qꝛ si filij non habent tutores mater debet eis petere: si
3 habent debent eos defendere tutores.vt.C.e.l.alienā.† Sed certe hoc nihil est dicere:qꝛ posset esse qḋ liberi sunt maiores.xxv.anno.vnde dicetis qḋ mulier non admittitur ad defendēdum filios:qꝛ pro eis videt̃ intercedere.vt.j̃. ad vell'.l.ij.§. pe.⁊ sic habetis hic qḋ fauorabilior est causa agēdi φ̃ defendēdi.quidam tn̄ dixerunt qḋ permittat̃ mulieri defendere filios. vt ar.j̃.qḋ metus cau.l.isti quidē.in fi.

1 ☞ Procurator in actionibus popularibus dari non pōt nisi ad primam vtilitatem agentis.

Licet in popularibus act. In pri.
1 huius.l.dr̃:†vicinus meus edificabat in via publica ⁊ ex hoc priuato dāno ĩpediebar volo te conuenire interdicto ne q̇d in loco publico fiat vel act̃.in factū:nūquid possum hoc facere p pcur.⁊ rn̄det iurisc.qḋ lz regl'r si quis experiat̃ popularia act.non agat per pcur.nec possit dare pcur.ad illā actionem persequendā:tn̄ qꝛ mea priuatiz interest.gr̃a pprij damni potero cōstituere pcur.⁊ idē est in interdicto de sepulcro violato.nam si aliquis violat sepulchrū paternū illud interdictū possum mouere p me:tuz qꝛ mea priuatiz interest possuz cōstituere pcuratorē.h.d.princi.huius.l.videatis expositionē lr̃e.[non possit]ad agendū cū agētis priuati nō interest vt subijcit:sz ad defendēdū sic.vt.j̃.de popularib⁹ act.l.j.[agat].s.interdicto ne quid in via publica fiat.[ex phibitiōe afficit̃].s.ne vtatur in via publica.vel dicatis.[ex phibitione afficit̃.] i.ex edificatiōe.facta in via publica:dāno priuato afficit̃ magis φ̃ oēs alij maxime cuz ibi plerūqz habeat vti.[multo magis]sub.φ̃ in superiori casu:qꝛ in illa prefert̃ ille cuius interest.vt.j̃.de sepul.vio.l.iij.in prin.Or signori habetis in princ.huius.l.si vicinus meus ⁊c.vt dixi in casu.⁊ ad hoc cōcor.j̃.e.l.nō cogēdū.§.qui ita de publico agūt. ⁊ dicunt̃ populares act.que ius populi tuent̃.vt.j̃.de popu.act.l.j.⁊ possunt no.exēpla de popularibus act.si quis delet albū pretoris iam positū tenetur pena.l.aureoꝝ act.in factū ex edicto pretoris: illa actio in factū est popularis ⁊ cōpetit cuilibet de populo.vt.s̃.de in.om.iudi.l.si quis id qḋ.in prin.Item pōt no.exemplū scḋo modo interdictū ne quid in loco fi.populare est:qꝛ cuilibet de populo cōpetit:qꝛ cuilibet de populo interest:ne quid in loco publico fiat.vt.j̃.ne quid in lo.pub.fiat.l.ij.§.interdictū.Itez interdictū ne quid ĩ via publica fiat est populare:qꝛ cōpetit cuilibet de populo.vt.j̃.ne quid in via pu.l.j. si ago interdicto ne quid in loco publico fiat:vel ne quid in via publica fiat:si priuatim nō interest mea:possuz mouere illud interdictū: vel act.in factū que datur loco interdicti.vt insti.de interdic.in fi.per me ⁊ non per pcur.sed si priuatim interest mea gratia proprij cōmodi possum cōstituere pcur.ad mouendū illud interdictū vt hic.⁊.j̃.e.l.non cogendū.§.qui ita de publico.Itez est exemplum in act.in factū que cōpetit si quid effundat in locum publicū:qꝛ illa est popularis qꝛ cōpetit cuilibet de populo. vt.j̃.de his qui deie.vel effu.l.iij.§.hec aūt actio. hanc act. possum mouere per me ⁊ non per pcur.si mea priuatim non interest:sz si mea interest:tūc ad hanc actionē mouendā potero ɔstituere procur.vt hic.Itez est exemplū in interdicto de sepul.viola. vt si quis violat sepulcrum:si quidem mea non interest priuatim possum illud interdictū mouere p me.si aūt mea interest priuatim:qꝛ violat sepulcrū paternū p me ⁊ per pcura.possuz illud mouere:quia istud competit primo ei cuius interest.vt.j̃. de sepul.viola.l.ij.in princ.

1 ☞ Procurator potest constitui in actionibus que competunt ad vindictam.

1 **Ad act. iniuriarum.** †In.§.isto dicit̃: si volo mouere ɔ te actionē iniuriarū descendentē ex.l.cor.potero illā actionē mouere per me ⁊ per pcur.meum:qꝛ lz illa actio publica vtilitate exerceat̃ tn̄ priuata est:⁊ ideo potero constituere procura.h.d.iste.§.videatis expositionē littere.[ex.l.cornelia]descendente.s.[dari potest]⁊ habet locū in trib⁹ casib⁹ si quis pulsat caput meū vel familie mee:vel domū meā intrat per viz.vt.j̃.de iniur.l.lex cor.in prin.⁊ insti.de iniur.§.lex cor.sed ał's plus φ̃ in tribus dictis casibus actionē iniuriarū non pōt cōstitui pcura. lz sit

a ¶Nō pn̄t adde qḋ ɔiuncta psona ēt in requirentibus speciale mandatū admittit̃ qn̄ pretendit pprīū interesse vide bart.ĩ.l.patri p filio.ff.de mino.⁊ bar.ĩ l.j.C.de pcur.vbi dicit qḋ cōiuncta psona admittit̃ ad agēduz cū cautione rati ⁊ que dicatur ɔiuncta persona stat̃ iudicis arbitrio bar.in.l.cum alienaz.C.de lega.

priuatū delictū.vt.ĩ.de iniur.l.j.[exercetur]q: publice interest ⁊c.vt.ĩ.ad.l.aquil.ita vul.in fi.[tū priuata est].s.acti. iniuriarum.fallit in duob⁹ casibus.vnus casus est.C.de epis. ⁊ cle. l.si quis in hoc genus. alius casus est.ĩ.de iniur.l.qđ senatus. Or signori in.§.isto no.qđ actio iniuriarū que descendit ex.l. cor.de sicca.que hꝫ locum in tribus casibus vt dixi habet similitudinē cū publicis iudicijs: q: sicut publica iudicia sunt introducta ne maleficia remaneant impunita:ita ⁊ act.iniuriarum que descendit ex.l.cor.est introducta ne maleficia remaneant impunita. Item si publica iudicia sunt ꝓdita ad vindictaꝫ. vt insti.de pu.iudi.in princ.ita actio iniuriarum que descendit ex.l. cor.de sicca.vt.ĩ.ad.l.aquil.l.sed ⁊ si quecūqꝫ.§.j.⁊.ĩ.de iniur.l. pretor edixit.§.j. Item actio iniuriarum que descendit ex.l.cor. habet similitudinē cū priuatis iudicijs. nam sicut priuata iudicia pertinent ad cōmodum pecuniariū:ita actio iniuriaruꝫ. vt insti.de iniur.§.pe.⁊.ĩ.de iniur.l.cōstitutionibus. Iteꝫ sicut priuata iudicia danẽ ei cuius priuatiꝫ interest:ita act.iniuriaruꝫ:vt insti.de iniur.§.vlt. Or signori habetis hic qđ in actione iniuriarum que descendit ex.l.cor.de sicc.potest cōstitui ꝓcur. ex volūtate ad illam actionē persequendā vt hic.speciale tū est in illustribus personis vt ex necessitate cōstituant ꝓcur.in act. iniuriarum.vt.C.eo.l.pe.⁊.C.de iniur.l.vlt.

☞ Obligatio ex contractu mandati parit actionem mandati nisi ex necessitate precedentis contractus mandatuꝫ fuit subsecutum.h.d.

Ea obligatio. †Signori.§.iste primo ponit regulam:⁊ postea annectit duas instantias regule.regula est ista:si cōstituo te procur.meū ad aliquid ⁊ tu suscipis mādatū mihi obligatus es:⁊ hec obligatio parit act.man.fallit in duobus casibus in quibus non datur act.mādati sed alia. Primus casus est:si ego heres vēdo tibi hereditatē:⁊ cuꝫ creditores hereditarij agunt cōtra te sponte respondisti:⁊ tu cōstituis me ꝓcur.in rē meā satisdedi de iudicato soluendo mādato tuo ⁊ cōdemnatus solui non potero recuperare id qđ solui a te act.mādati:sꝫ actio.ex vēdito. Scđs casus est talis:mādaui tibi vt fideiuberes pro me fideiussisti: postea cōuentus cōstituisti me ꝓcura.tuum:⁊ satisdedisti pro me iudi.solui.postea cōdemnatus soluisti:certe qđ soluisti poteris a me recuperare act.mādati ex primo mandato.h.d. iste. §.videatis expositionē littere.[cōsistere solet]naꝫ si cōstituo te ꝓcur.meū eoipso qđ suscipis mandatū es obligatus adimplere:⁊ ego sum tibi obligatus ad sumptus:vt.ĩ.man.l.si re.§. j.[mandati act.parit].s.directā mihi dño contra te ꝓcur. ⁊ tibi procur.ꝯriam cōtra me dñm.vt.ĩ.man.si ꝓcur.§.mandati.⁊ l.si tibi mādauero.§.per ꝯrium.⁊ ita not.hic illud magistrale: qđ obligatio est mater actionum:q: ex mandato oritur act. vt insti.de ver.obli.in prin.q: personales actiones aut oriunẽ ex obligationibus que sunt ex ꝯtractu vel quasi.vel ex maleficio vel quasi:vel ex varijs figuris causarū.vt.ĩ.de act.⁊ obli.l.j.in princi.ex lege vel ex maleficio.secus est in rei vendi.vt inst. de act.§.j.sic videẽ qđ sit datiua:sed non est datiua:q: datur ex legis beneficio:vnde nascitur ex dominio:q: rei vendi.datur ei qui est dominus de iuregen.vel ciuili.vt.ĩ.de rei vendi.l.in reꝫ act.in prin.⁊ qđ dicitur qđ quis in rei vendi.nō est obligatus scilicet dare vel facere:tamen tenetur si habet facultatē rei restituende.vt.ĩ.de rei vendi.l.officiū.in fine. [prestamus] nos emptores hereditatis venditoribus hereditatis. [vendiderimus]⁊ no.ita exemplū fꝫ azo.ego heres titij hereditatē mihi delatam tibi vēdidi:creditores hereditarij contra te agunt tu sponte suscipis iudiciū:nec enim cōpelleris.vt.C.de here. vel act.ven.l.ij.si pro te fideiussi pro iudicato soluendo ⁊ mādato tuo:⁊ postea ex illa promissione aliquid solui illđ recuperabo actio.ex vendito non act.mandati sed verius est vt vos ponatis exempluꝫ alio modo in vēditore hereditatis qui inuitus a creditoribus hereditarijs cōuenitur.vt.C.de pactis.l. post vēditionem.⁊ ponetis sic exemplū.ego vendidi tibi hereditatem mihi delatam:postea creditores agunt cōtra me qđ facere possunt me inuito vt dixi cōstitui te ꝓcura.meum in rem tuaꝫ ⁊ satisdedi pro te de iudi.soluendo: postea cōuentus ex illa satisdatione aliquid pro te solui.illud recupero a te act. ex vēdito non act.mandati.[reum]sub.pro quo fideiussit.[procura.dedit]sub.⁊ eo mādante vel eo satisdāte de iudi.sol.⁊ postea soluit ex illa causa.⁊ not.ita exemplum:tu pro me debitore apud titium creditoreꝫ fideiussisti pro.x.postea titius creditor agit cōtra te fideiussorem.vnde tu me debitorem constituisti ꝓcur. tuum in rem tuā: ⁊ tu fideiussisti pro me de iudicato soluendo mādato meo.si postea tu fideiussor prestas aliquid ex illa causa creditori non recuperas qđ soluisti ex nouo mandato: q: secundū mādatū nō parit actionē:sꝫ recuperas ex prio mādato: q: eoipso qđ mādaui tibi vt ꝓ me fideiuberes video: tibi mādasse vt soluas.vt.ĩ.de condi.inde.l.indebiti. Sed instaẽ ⁊ videtur hoc casu debere agi ex nouo mandato:non ex prio.vnde videẽ contra.ĩ.manda.l.si mādato meo.§.vlt. Ad quod potest dici ꝙ ibi intercessit scđm mandatum aīo nouandi:vnde tollitur primum ⁊ agitur ex secundo.vt in.l.contra.⁊.ĩ.de nouationibus.l.si nouādi aīo.hic autem scđm mandatum non intercessit:⁊ ideo agitur ex primo.vt hic dicitur.vel pōt dici in.l. ꝯ.intercessit mandatū inter fideiussorem ⁊ creditorem:hic autē intercessit mandatū inter fideiussoreꝫ ⁊ debitorē.vt dixi in casu.

☞ Qui habet vtiles potest facere procuratorem eum q̇ habet directas.

Is cui hereditas. †In.§.isto diciẽ.si tu es heres institutus ⁊ rogat⁹ mihi hereditatem restituere:si restituisti mihi ex treb.senatusc.⁊ creditores cōueniunt me aliqua personali actione:heredē qui restituit mihi hereditatē possum constituere procur.idē est si obligaui tibi pignus ⁊ mouetur tibi questio:potes me constituere procu.ad defendendū ⁊ ad mouendam seruianā act.sed et si duo sunt rei credendi:⁊ debitū vni constitutū est poterit aliuꝫ cōreum cui non est constitutū procur.dare.sed et si duo sunt rei promittendi ⁊ alter conueniẽ poterit conreus qui conuenitur alium conreum constituere suum procu.ad defendendum. h.d. iste.§.vsqꝫ ad.§.si plures.videatis expositionē littere[restituta est]sub.re vel verbo.vt.ĩ.ad treb.l.restituta[procur.]. s.ad agendum ꝯ debitores hereditarios ⁊ ad defendendū eum cōtra creditores hereditarios.vt.C.ad trebel.l.j.⁊.ij.[ad seruianam].i.quasi seruianā que diciẽ hypothecaria.vt insti.de act. §.seruiana.⁊ sicut potest dare procu.ad actionē seruianam intentandā:ita ad rem defendendam:videbaẽ contra:q: pignus manet in bonis debitoris.vt.C.de pig.act.l.pignus. et procu. hꝫ constitui a dño.vt.s̃.eo.l.j.in princi. Item q: quis in re sua non pōt esse procu.vt.ĩ.de reg.iur.l.neqꝫ pignus.⁊. ĩ. manda.l. ij.§.quod si tua gratia tantum:sed certe istud non obst. quia licet pignus sit debitoris:tū seruiana est creditoris.vt.ĩ.ad trebel.l.debitor.⁊ ideo non diciẽ in re sua esse procu.[sit]subaudi ⁊ ita preuenit alium:⁊ perinde est acsi sibi soli esset solutum. vt.ĩ.de consti.pecu.l.idemqꝫ[dabit]q: hoc non est prohibitū vt.ĩ.l.proxi.§.cum queritur.

☞ Procurator vnus non potest esse actoris ⁊ rei.

Si plures. †In.§.isto diciẽ.si plures erant coheredes eiusdē hereditatis ⁊ inuicem agunt de hereditate diuidenda famil.hercis.vel cōi diui.iudicio oēs coheredes non possunt dare vnū ⁊ eundem procu.propter adiudicationes ⁊ condēnationes que non possent fieri in vna et eadem persona:sed quilibet heredū dꝫ dare suum procur. sed si sunt tres coheredes ⁊ vnus moritur relictis pluribus heredibus isti poterunt dare vnū procur.contra duos coheredes defuncti qui eos instituit heredes.h.d.iste.§. videatis expositionem littere[⁊ fami.hercis.].i.hereditatis diuidēde[aut communi iudicio agaẽ]sub.de rebus singulis diuidendis[nō est permittendū dare]q: eadem persona non pōt esse procu. agentium ⁊ defendentiū:⁊ q: ista sunt duplicia iudicia.vnde vterqꝫ actor:vterqꝫ reus.vt.ĩ.de iudi.l.in istis tribus iudicijs [circa adiudicationes ⁊ condēnationes]qđ natura correlatiuorum non patitur.vt.ĩ.de re iudi.l.j.⁊ ita ex littera colligitur ar.pro opi.do. Mar.qui dixit ꝙ procu.interueniens lit.contest.non dꝫ condēnari etiam si interueniat lite iam contest.arg.hui⁹ littere.⁊ de hoc diceẽ.ĩ.eo.l.qui proprio.⁊ dixi.s̃.eod.l.si q̇s ꝓcuratorio noīe.⁊ plene.C.de sent.⁊ inter.om.iudi.l.j.[plane]iste ver.vult dicere.si tres sunt coheredes ⁊c.vt dixi[existant heredes]q: non erit procu.pluriū qui adinuicē agant:sed erit procu.plurium heredū defuncti. Or signori ad princ.huius. §.instatur ⁊ oppo.⁊ videẽ ꝙ si plures sunt coheredes eiusdē hereditatis ꝙ possint dare vnū ⁊ eundem procu.vt.ĩ.de auto.prest. l.accipientis. Rñ.l.illa non obst.q: nō dꝫ poni ibi casus ꝙ idē tutor possit pro vno pupillo edere iudiciū:et pro alio accipere ne cogaẽ subire anceps plurium:qđ esse non dꝫ. vt.ĩ.de in litem iur.l.videamus.in prin.sed dꝫ ibi poni casus qñ tutor ꝯ extraneum agit noīe vnius pupilli ⁊ contra extraneum accepit iudicium pro alio pupillo.

☞ Stipulatio non committitur ex clausula de defendendo si vnus vellet defendere reum.

Reo latitante. †In.§.isto diciẽ.si reus q̇ in reali actione satisdedit iud.sol.scđm hec tempora:vel procu.rei lit.cōte.latitat ne cōmittaẽ satisdatio iud.sol.vel vnus ex fideiussoribus dꝫ dñm absentem defendere:vel oēs debent dare vnū procu.qui dñm defendat.hoc dicit iste.§.videatis expositionē littere[reo].s. principali. quo casu satisdabat olim iud.sol.in realibus actionib⁹: hodie non satisdat,vt dixi,s̃,eo,l,si ꝓcu,meus,in fi,in ver.p ꝯriuꝫ. vel pōt

exponi

exponi.[reo latitante].i.procur.rei qui debet satisdare iudi. sol.vt.C.de satisdando.l.vnica.⁊ instit.de satisda.§.si reꝫ.⁊ dicitur latitare.[post litem cõtest.]sub.si liquet de causa.vt.C. de iudi.l.ꝓperãdũ.§.sin aũt.⁊ sic erat cõmissa satisdatio iudi. solui.vt.j̃.iudi.solui.l.iij.§.vlt.[in quẽ iudiciũ transferat̃]nõ aũt pũctetis: vel si vnus ex eis euꝫ ꝓ solido defendat vel oẽs: qꝛ iaꝫ aduersarius distringeret̃ in plures aduersarios qd̕ esse non debet.vt.j̃.iudi.sol.l.iam tamen.§.in hac.in versi.si tñ plures.⁊.s̃.e.l.non tñ.sed hic est sensus qd̕ siue quidã ex his dant vnum:qui dñm insoliduꝫ defendat siue omnes simul dent vnũ procuratorem satis est.Doffre.

I Mutus ⁊ surdus. In prin.huius.l.dicit̃ † sicut ille qui loquit̃ ⁊ audit potest cõstituere ꝓcur.⁊ potest cõstitui ita mutus ⁊ surdus poterit ꝓcur.cõstituere ⁊ cõstitui non ad iudicia:sꝫ ad negocia.h.d.prin.huius.l.videatis expositioneꝫ littere.[mutus ⁊ surdus]dicit̃ mutus qui oĩno non loquit̃.qui aũt articulate loquit̃ non est mutus:surdus aũt dicit̃ qui oĩno nõ audit:non qui tarde exaudit.vt.j̃.de legi.tu.l.vlt.⁊.C.qui test.facer.pos.l.discretis.[qui ꝓcedere potest]in muto si sciat litteras:potest cõstituere ꝓcur.si scribat in vna cedula qd̕ constituit talem ꝓcur.[non ꝓhibetur]qꝛ edictũ de procu.est ꝓhibitorium.vt.j̃.proxi.§.[forsitan ⁊ ipsa dant̃]dicunt quidam qd̕ ponit̃ dubitatiue.q.d.forsitan ⁊ ipsi dant̃ sed non est veruꝫ: qꝛ ipsi non dant̃.vt ar.j̃.de tu.l.j.§.j.Sꝫ certe nos dicimus qd̕ est philosophicũ temperamentũ:qꝛ ipsi dant̃:sic ⁊ alibi tale no.j̃. de ar.l.si duo.in prin.Et dicimus qd̕ est differẽtia ĩter munus tutele:⁊ cure ex vna parte:qꝛ illud est publicũ autoritate ⁊ vtilitate:⁊ inter officiũ ꝓcur.ex alia pte qꝛ est priuatũ vtilitate.⁊ ideo mutus ⁊ surdus nõ põt dari tutor vel curator.vt.j̃.de tu. l.j.§.vlt.sꝫ mutus ⁊ surdus bene põt cõstitui ꝓcur.ad negocia non ad iudicia:qꝛ bene pñt ꝯhere: qꝛ in pactis non requirunt̃ verba:sꝫ cõsensus tantũ.vt.s̃.de pac.l.j.§.itẽ cõuentiones:vñ põt cõstituere ꝓcur.⁊ potest constitui procur.ad negocia mea. vt.s̃.e.l.seruũ.in prin.sic ⁊ minor potest cõstitui ꝓcur.ad negocia.vt.j̃.de ma.vin.l.si collactaneus.non aũt põt esse ꝓcura. ad iudicia.vt.j̃.e.l.si minor.Doffre.

I ☞ Procuratorem constituere potest q̃libet qui non reperitur prohibitus.

I Cum queritur. † In.§.isto dr̃:si dubitat̃ an aliquis possit ꝓcur. constituere vel cõstitui.dicendũ est qd̕ oĩs qui non ꝓhibetur a lege ꝓcura. cõstituere:qd̕ ipse potest ꝓcuratorẽ cõstituere:qꝛ hoc edictuꝫ est ꝓhibitoriũ.h.d.iste.§.videatis expositionẽ littere.[habere] id est constituere.[dare]sub.⁊ si nominatiꝫ non ꝓhibeat̃ a lege cõstituere poterit.[qꝛ hoc edictũ ꝓhibitoriuꝫ est]duobus modis exponit̃ littera ista:⁊ vno modo sic.qꝛ hoc edictũ ꝓhibitorium est quantũ ad cõstituentẽ.naꝫ oĩs qui non ꝓhibet̃ a lege põt cõstituere ꝓcur.nam sunt quidã qui ꝓhibent̃ constituere ꝓcur.vt est tutor ⁊ curator lit.non cõtest.iteꝫ pupillus ⁊ adultus sine tuto.⁊ cur.Iteꝫ administratores ciuitatis vel rei ecclesiastice.Itẽ omnis qui non est dñs rei vel cause: vt.C.e.l. neq̃.⁊.s̃.e.l.j.in prin.sꝫ certe persone ꝓhibent̃ a lege cõstituere ꝓcur.ergo oẽs alie persone possunt cõstituere ꝓcur. qꝛ edictũ de ꝓcur.est ꝓhibitoriũ sicut edictũ de testibus.vt.j̃.de testibus.l.j.⁊ ita no.hic illud not.omne qd̕ a iure non ꝓhibet̃ permittitur.⁊ ad hoc facit.j̃.ex quib.cau.ma.l.necnon.⁊.j̃.de ꝓba. l.ab ea parte.⁊.l.in excep.fallit in oĩbus collegijs:quia omnia sunt illicita nisi fuerint approbata.vt.j̃.de illi.colle.l.iij.⁊.j̃.de rebus du.l.cum senatus.⁊ hec est plana expositio vt intelligat̃ qd̕ omnis qui non ꝓhibetur cõstituere procur.a lege possit cõstituere procur.⁊ bene potest exponi ⁊ intelligi ecõtra.cũ queritur:an ille possit esse tuus ꝓcur.dicendum est qd̕ omnis qui non ꝓhibetur a lege cõstitui potest ꝓcur.cõstitui:⁊ tunc legetis ita.[cũ querit̃ habere].i.an ille vel ille possit esse procuratuus[an non ꝓhibeat̃] sub.a lege.[dari].i.cõstitui.[qꝛ hoc edictũ ꝓhibitoriũ est].i.oĩs qui non ꝓhibetur a lege cõstitui procur.põt cõstitui ꝓcur.naꝫ sunt certe persone que ꝓhibent̃ cõstitui ꝓcur.sicut est minor.nam ille non põt cõstitui procur. ad iudicia.vt.j̃.eo.l.minor.sicut est minor: femina ⁊ miles qui affuturus est causa rei publice ⁊ qui morbo impeditus est: vel qui detinet̃ in vinculis a magistratu.vt.C.e.l.militẽ.⁊.j̃.e.l.neq̃.Item sicut est seruus.vt.s̃.e.l.seruũ.in prin.vnde regulariter oẽs persone que non ꝓhibent̃ a lege pñt cõstitui ꝓcura.vt hic.⁊ insti.ꝑ quas perso.agere pos.§.pe.

I ☞ Qui agit vt quilibet de populo non tenetur defendere populum.

I In popularib⁹ actionibus. † In.§. isto dr̃: si ago populari actione tanq̃ quilibet de populo: ne quid in loco publico fiat ĩ populi lesionẽ nõ debeo satisdare de populo defendẽdo in recõuentione.h.d.iste.§.videatis expositionẽ littere.[in popularib⁹ act.]⁊ dicunt̃ populares act.que tuentur ius populi vt est interdictũ ne quid in loco publico vel via publica fiat.⁊ actio in factum que cõpetit ex edicto de eiectis vel effusis:vt plene dixi.s̃.e.l.proxi.in prin.[agit]pro damno vel pro cõmodo populi ꝓpter defensionẽ[vt procur. prestare non cogit̃].s.vt satisdet de defendẽdo populũ vel quẽlibet de populo.⁊ quare nõ satisdat de defendẽdo:certe duplici ratione.primo ratione infinitatis vitande:qꝛ si deberem quemlibet de populo defendere traheret̃ res in infinitũ ⁊ infinitas est vitanda:⁊ vitatur.vt.C.de sac.sanc.eccle.l.vlti.⁊ arg.s̃. de in ius vocan.l.iij.§.qui manumittit̃.⁊.j̃.de dam.infect.l.si finita.scd̕a ratione qꝛ dum ago populari actione videor agere meo nomine non alterius.⁊ ille debet satisdare de defendẽdo qui alieno nomine agit.vt.s̃.e.l.seruum.§.ait pretor.nisi agerem populari act.pro meo priuato damno.nam tũc bene debeo cauere defendendo me qꝛ ⁊ tunc bene potest dari procur.vt.s̃.l.proxi.in prin.⁊.j̃.e.l.non cogendũ.§.qui ita agunt.

I ☞ Minor ad petendum curatorem potest facere procuratorem ⁊ si dubitatur de mandato non admittitur cum cautione de rato.

I Is qui curatorem. † In.§.isto dicunt̃ duo. primo dicit̃ si peto dari curatorẽ alicui adulto presenti nõ debeo hoc facere posse: nisi adulto cõsentiente.scd̕o dicitur si peto cur.adulto absenti possum hoc facere si satisdem adultum rem ratam habituruꝫ: non al's.hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[Is].s.amicus.[nisi adulto cõsentiente].i.volenti qꝛ regl'r adulti inuiti non accipiũt curatorẽ preterq̃ ad litem.vt insti.de cur.§.item inuiti.⁊.j̃.de tu.l.qui habet.§.si pupillus.[qd̕ si ab absenti].s. adulto.⁊ hic incipit scd̕m dictum.[eum].s.adultũ.[necesse habet satisdare]sub.amicus adulti qui petit cur.adulto absenti. Or signori iste.§.quantũ ad casum planus est.sed quedã glo. dñi Io.hic posita videtur obscurare.§.istuꝫ:que glossa est verbosa ⁊ obscura: ego tñ eam satis clare ⁊ breuiter dicam. ⁊ statim ad.§.istum instatur ⁊ opponit̃:⁊ videtur qd̕ iste.§.in fi.stare non possit tali ratione.hic in scd̕o dicto dicit̃ vt dixi in casu. sed videt̃ si ego amicus adulti peto curatorem adulto absenti qd̕ non debeam satisdare de rato qꝛ stipulatio de rato cõmittitur ad interesse.vt.j̃.rem ra.haberi.l.in stipu.⁊.l.si cõmissa. igitur si nõ interest illius cui satisdat̃ de rato stipulatio nõ committitur:ergo nõ interponit̃:qꝛ hec est regula qd̕ non dꝫ quis supflua cautione onerari.vt.j̃.vt in pos.leg.l.hec stipulatio.§. diuus.⁊.j̃.e.l.nõ cogendũ.§.vlti.qd̕ hoc sit veruꝫ sic ostendo:si peto adulto absenti curatorẽ dari ⁊ satisdo adulto rem ratam habiturũ:si adultus reuersus ratũ habet non põt cõmitti.Si aũt peto adulto absenti curatorem dari:aut peto adulto cur. dari ad litem:aut ad negocia sua:inter ista nõ est mediũ si peto adulto absenti curatorem dari ad litẽ qd̕ possum facere ipo inuito:multo forti⁹ eo absente.vt institu.de cur.§.item inuiti. ⁊.j̃.de tu.l.qui habet.§.si pupillus.⁊.§.idem cassius.igitur ipe reuersus nõ potest nõ h̃re ratum:quia cogitur velit nolit.cum ego amicus adulti qui petij sibi curatorem dari gessi eius negocium vtiliter.vt.j̃.de nego.gest.l.pompo.j.vnde frustra.hoc casu satisdatur de rato:⁊ ita iste.§.non videt̃ posse h̃re locum in curatore ad liteꝫ petito.Si aũt petij adulto absenti cur.ad negocia.⁊ hic simil'r nõ potest cõmitti satisdatio: igitur nõ dꝫ interponi:quia aut adultus absens reuersus habet ratũ: quo casu stipulatio de rato nõ cõmittitur:sed dissoluitur. vt.j̃.rem ra.ha.l.quo eñ tutore loco.§.j.si dissoluitur:ergo nõ ĩterponitur.Si autem adultus reuersus dicit:nõ habeo ratum qd̕ petijsti mihi absenti cur.ad negocia:ille curator debebit eleuare manus ad celum ⁊ dicere hymnũ dñi gl'ia in excelsis deo: qꝛ si essem curator tenebar gerere ⁊ tenebar de gestis ⁊ gerendis ⁊ de dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui ⁊ leuissima.vt.C.ar.tu.l.quicq̃d.Itẽ pro mala administratione bona mea essent tacite obligata.vt C.de admi.tu.l.possessio.Item satisdederam rem adulti saluã fore si adultus nõ habet ratum fideiussores nõ tenebuntur: et sic videtur potius interesse curatoris qd̕ ipse nõ habeat ratũ: quia nõ poterit cõmitti:sed si adultus reuersus nõ habet ratum:igitur non debet interponi:quia iam esset superflua cum nihil intersit.Io.qui excogitauit hanc opinionẽ dixit tribus modis ⁊ obscure ⁊ confuse.⁊ idem dixit domin⁹ Az.sed in aliquibus vt.j̃.dicam:vt puto nõ bene dixerunt.⁊ vno modo dixit Io.§.iste intelligitur cum petitur curator adulto absenti ad litem:quo casu petens satisdat rem ratam habiturũ adultum:nã si esset p̃sens teneretur cõsentire.Si dicis inuiti adulti curatores litem recipiunt.vt in prealleg.§.adulti.Rñ.illud non ob.qꝛ debet intelligi qd̕ adulti inuiti accipiũt curatores

ad litem.s.defendendã cũ iudiciũ reddatur in inuitum.vt.j. de verb.obl.l.inter stipulantẽ.§.j.ꝛ hoc cũ adulti sunt presentes. sed non accipiũt curatores inuiti ad litẽ agendaꝫ.qꝛ nemo inuitus ꝛc.vt.C.vt nemo inuitus. agere vel accusare cogatur in rub.ꝛ ĩ nigro.vnde qꝛ hic petebat curatorẽ adulto absente ad agendũ dꝫ satisdare de rato.Sꝫ certe hec sol.non videt̃ bona: qꝛ.l.videt̃ velle qd̃ adultus inuitus accipiat curatorẽ ad litem defendendã ꝛ ad litẽ agendã:qꝛ aliter non audit̃ si velit agere. vt.j.de tutel.l.qui hꝫ.§.idem cassius ait. ꝛ.C.de auc.pre.l. claruꝫ.ꝛ ideo potestis dicere qd̃ dicit̃ qd̃ adulti inuiti curatores accipiũt ad litẽ agendã vel defendẽdam in genere.s.qd̃ cogit̃ habere curatorẽ adultis ad litẽ:non tñ cogit̃ habere cur.petitum per amicũ ipsius adulti.vnde adultus reuersus dicet ita: cũ talis sit mihi per amicũ meum petitus curator non est mihi idoneus:volo habere aliũ ꝛ non ipsum.ar.C.de iudi.l. apertissimi.vnde ille amicus adulti absentis qui petit ei curatorẽ dari ad litem debet satisdare adultum reuersum rem ratam habiturũ.ꝛ hoc casu si adultus reuersus habeat ratũ non cõmitt et̃ stipulatio de rato:al's sic:sed cui debebit satisdari adultũ absentem rem ratam habiturum.Dixerunt Jo.ꝛ Azo non curatori dato ad litem:qꝛ potius eius interest non habere ratuꝫ.vt .s̃.dictuꝫ est.sed si debebit satisdari aduersario adulti absentis ꝛ hec stipulatio cõmittitur:qꝛ si aduersarius adulti absoluat̃ ꝛ reuersus adultus diceret non habeo ratũ qd̃ fecit curator meꝰ a quo es absolutus:hic qꝛ interest rei ꝙ ei sit satisdatum:qꝛ illuditur aduersarius adulti:qꝛ cũ eo nõ litigauit cũ effectu agit ꝯ amicum adulti qui satisdedit de rato.si autẽ ad litẽ suscipiẽdam petit̃ adulto absenti curator.similiter qui petit hꝫ necesse satisdare de rato aduersario qui vult agere contra minoreꝫ:qꝛ hoc casu interest actoris sibi satisdari de rato:qꝛ si ferret̃ sententia pro actore ꝛ minor reuersus haberet ratum mandaret̃ sententia executioni in bonis adulti.al's non.vt.j.de re iudi. l.si se non obtulit.§.tutores.sed certe salua autoritate eorum dico ꝙ hec satisdatio non debebit prestari aduersario minori: imo dico ꝙ dꝫ prestari ipsi curatori.ꝛ cur non debeat prestari aduersario minoris:audi:si ego amicus peto curatorem dari adulto absenti ad litem mouendam vel suscipiendã quomodo satisdabit de rato aduersario minoris:qꝛ põt esse qd̃ nihil scit de hoc facto:vel si scit non est presens. Jtem si esset presens cum peto adulto absenti curatorem dari si ipse peteret satisdari de rato nonne dicerem ei non peto mihi dari actionem alieno nomine: vnde non satisdabo de rato.vt.s̃.eo.l.seruum.§.ait pretor.et.l. non solum.§. qui alieno.certe sic ꝛ si percũcteminijoẽs.ll.de corpore iuris nõ inuenietis aliquã legem que dicat ꝙ hic debeat satisdare aduersario minoris de rato.Jtem dictuꝫ Jo.ꝛ Azo. non probat̃ aliqua lege:nec accidẽtia facti probat dictũ ipsoꝝ qꝛ per locũ a cõiter accidentibus aduersarius minoris presumitur ꝙ nihil sciat:qꝛ presumitur ignorantia. vt.j. de proba.l. verius.Et dico ꝙ.§.iste potest intelligi sic.si ego amicus adulti non habenti curatorem peto ei absenti curatorem ad litẽ mouendam vel suscipiendam si est presens ꝛ petitur cura.siue dissentit inuitus cogit consentire:quia inuitus accipit cur.ad litem: vnde hoc casu quia constat de decreto non satisdat de rato:sed si adultus est absens : quia hoc casu potest dubitari de decreto satisdat de rato.vt ar.j.qd̃ cuiuscꝫ vni.nomine.l.item coꝝ.§.actor.ꝛ ẽm hoc exponetis.[nisi adulto consentiente.] idest qui cõsentit:vel pro consentiente habetur.sub.ꝛ hoc casu non satisdat de rato:quia cõstat de decreto.[necesse habet satisdare] vnde qꝛ hoc casu potest dubitari de decreto satisdat de rato.ꝛ ẽm hunc intellectũ predicta oppositio non potest habere locũ.Uel põt dici qd̃.§.iste hꝫ locum in cura.ad negocia dato non ad lites:ꝛ dicaꝫ ita:ego amicus adulti petij titiũ curatoreꝫ dari ad rem adulti agendã:non audior nisi consentiat adultus:vnde si cõsentit planum est:si nõ cõsentit nullo modo audior si est presens.si est absens satisdo ipsi curatori rẽ rataꝫ habiturum.ꝛ sic loquit̃ finis huius.§.Si dicat aliquis vestrũ si adultus absens reuersus non hꝫ ratuꝫ interest curatoris nõ haberi ratum: ideo non cõmittitur:qꝛ eius interest ratuꝫ non haberi.vt.s̃.dixi.Rñdeo:hec expositio est vera oibꝰ integris existẽtibus:sed oĩbus integris non existentibus est falsa:qꝛ si statiꝫ decreto iterposito anteꝙ curator administret reuersus adultus habet ratum : statim satisdatio interposita dissoluit̃: sed si non habet ratum ꝛ oĩa non sunt integra in suo statu:pone qd̃ curator vẽdidit mihi ꝑdiuꝫ adulti cũ decreto ob es alienum:ꝛ ex cõsuetudine regionis ꝓmisit de dupla euictionis nomine:si adultus reuersus dicit:nõ habeo ratũ ego emptor ago de dupla cõtra eũ.hic interest curatoris: vt adultus reuersus habeat ratum:vt sic nõ teneat̃ de dupla vt recuperet sumptus: vt.j.de pigno.l.si pignore.in fi.cũ.l.seq.hoc casu: qꝛ stipulatio de rato põt cõmitti debet interponi:al's non.vt.j.eo.l.non cogendũ.in fi.ꝛ sic satisdatio interponit̃ ꝛ interposita põt committi:vnde habet hic.§.duplicẽ intellectũ.vt.s̃. videre potuistis.ꝛ si bene intellexistis iste.§.plane ꝓcedit.

1 ☞ Pena ꝓcuratoris non defendentis dñm que sit.

1 **Pena non defendentis.** †Jn.§.isto dicit̃:si procurator actoris nõ defendit dñm in recõuentione pena eius debet esse vt denegentur ei actiones.h.d.iste.§.videatis expositionẽ littere.[pena ꝓcuratoris].s.actoris.[non defendẽtis dñm] scilicet in recõuentione.[vt deneget̃ ei actio] quaꝫ mouet nomine dñi.vt.s̃.e.l.seruũ.§.ait pretor.ꝛ.C.e.l.actio.ꝛ idem dico in quolibet alio administratore.vt.C.e.l.iij.ꝛ ar.C.de admi.tu to.l.vlti.Or signori.§.iste intelligit̃ quãdo res est integra:qꝛ ꝓcur.non satisdat de dño defendendo in recõuentione:nec ipse dñs pro eo:qꝛ quantũ ad aduersariũ non patitur aliam penã: nisi qꝛ denegatur ei actio:quam mouet nomine dñi vt hic.ꝛ.C. e.l.actio.sed quantum ad dominum patitur aliam penam : qꝛ tenebitur ei mandati ad interesse. vt.j.man.l. si procurator.§. mandati.ꝛ est ratio:qꝛ cuꝫ quid cõceditur alicui ꝛc.vt.s̃.de iurisdi.om.iudi.l.ij.ꝛ.j.e.l.ad rem.ꝛ.l.ad legatum. sed si res non esset integra:quia satisdedisset ipse procur.de non defendẽdo in recõuentione:vel ipse dominus pro eo cogeret̃ precise defendere:vt plene dixi.s̃.e.l.sed ꝛ he persone.§.penul.Sed pena procuratoris rei non defendentis dñm cõuentũ non est illa qd̃ denegetur ei actio:sꝫ est illa qd̃ agitur ad interesse ex stipulatione ob rem non defensam. vt.s̃.e.l.sed ꝛ he persone.in fi.l. seq.ꝛ.j.e.l.non cogendum.§.sabinus.

1 ☞ Melius est habere actiones directas ꝙ vtiles.

1 **Si procurator agat.** †Jn.§.isto dicit̃:procurator meus me absente agebat pro me ꝛ volebat stipulari ab aduersario vel iudicio sisti:vel de iudic.solu.ꝛ seruus meus erat ibi presens cui debebat ꝓmittere aduersarius meus vel seruo meo qui est presens vel procuratori meo: respondetur qd̃ seruo: qꝛ per seruũ queritur mihi directa ex stipulatiõe:ꝛ plus expedit mihi queri directam ꝙ vtilem.hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[si procura.agat]domino absente.[absentis seruus].s. domini qui actor est.[seruo cauendũ]iudicio sisti ab aduersario qui non possidet imobilia.vt.s̃.qui satisda. cog.l.sciendũ. [vel seruo cauendũ].s.a ꝓcura.aduersarij dñi de iudicato soluendo.vt.j.e.l.qui ꝓprio.§.qui aliũ defendit.ꝛ.C.de satisda.l. vnica.[vel seruo caueretur].s.de le.prestando adueniente die vel ꝯditione:vel de damno infecto.[ꝛ non ꝓcuratori],quare: qꝛ quicquid queritur per seruum dño acquiritur.vt.s̃. de his qui sunt sui vel alie.iur.l.j.sed per ꝓcuratoreꝫ querit̃ vtilis. vt s̃.e.l.in cause.in fi.ꝛ expedit potius queri directaꝫ dño ꝙ vtilem tantum.vt.j.ti.ꝓxi.l.penul.ꝛ vlti.ꝛ.j.fami.hercis cun.l.plane.ꝛ.j.rem pup.sal.fore.l.ij.

1 ☞ Procurator qui satisdat de defendendo cogit̃ defendere si actio est tempore peritura.Jtem ex causa potest libere nõ defendere sed si actio nõ est peritura ꝛ sine causa non defendit non cogit̃ sed stipulatio cõmittitur.h.d.

Qui non cogitur. Signori.§. iste cum.l.seq. vsꝫ ad.§.illum qui ita de publico tractat de eadem materia:ꝛ quia ita cõnexa est habemus necesse legere illum.ꝛ iste.§.in sui principio legit̃ ꝛ intelligitur quinꝫ modis vt dicam.j. in expositione littere. ego tamen premittam veriorem lecturam ꝛ dico sic:

1 †ego cõstitui aliquem ꝓcuratorem meum ad me defendenduꝫ:ꝛ satisdedi ꝓcuratori meo eo volente iudicatum solui:aduersarius meus misit pro me:certũ est qd̃ ꝓcura.meus ab initio non compellebat̃ me defendere:vnde sponte venit coram iudice ad mei defensionem ꝛ recepit libellum:elapsa dilatione data sibi ad respondẽ dũ libello dicit aduersarius:dñe iudex faciatis qd̃ cõtestemur litẽ.dicit ꝓcurator:stetis cũ dño.dicit iudex:reuertamini huc: quare:nolo suscipere iudiciũ pro eo.dicit aduersarius: dñe iudex cogatis eũ precise defendere captis pignoribus ꝛ mulcta indicta:nunquid tenet̃ me dñm ꝓcur.meus precise defendere. respon.qd̃ sic:qꝛ ego pro eo volente satisdedi de iudi.sol.vnde non debeo decipi nec aduersarius meus.sic est in procuratore actoris:nam ab initio non cogit̃ precise dñm defendere in recõuentione:tñ post prestitã satisdationeꝫ cogitur precise dñm defendere.sic ergo pꝫ ex premissis qd̃ ꝓcur.rei ꝛ actoris post satisdationẽ prestitaꝫ cogit̃ precise dñm defendere: sed labeo ait h̃ causa cognita temperandũ esse.i.cum distinctione hoc verum esse ꝛ nõ esse:verũ esse si ꝓcur.rei vel actoris non hꝫ iustaꝫ causam recusandi defensionẽ:ꝛ actio erat aduersario tempore peritura.qꝛ tunc precise cõpellit̃ dñm defendere.verũ non esse si habet iustam causaꝫ recusandi defensionẽ:qꝛ tunc ꝓcura.rei vel actoris nõ cõpellit̃ precise dñm defendere:nisi esset captio actoris

actoris: quia actio esset tempore peritura. Et habet pcur. rei vel actoris iustam causam recusandi defensionem dñi si affinitas intercessit, inter eum et illum; cõtra quẽ habebat necesse defendere dñm: vel si inimicitie capitales interuenerũt inter pcuratorem et dñm: vel si bona absentis ceperint possideri p creditores. vel si procura. abfuturus esset: vel si interuenerit alia iusta causa. et hoc dicit labeo et bene: plus dicit sabinus adijciendo nouũ casum. quidã cõueniebat me aliqua actione personali vel reali: venit pcur. meus cũ mãdato ad mei defensionem: satisdedit pro seipso de iudicato soluendo: si postea ille meus pcur. nõ vult suscipere iudiciũ ait sabinus qd nõ cogit pcise me dñm defendere: etiã si non subesset iusta cã recusandi defensionẽ mei dñi. sed satis sufficit cõmitti stipu. ob rem nõ defensam ad interesse: sed si haberet iustã cãm recusandi defensionẽ qr tunc nõ cõmittitur stipu. ad interesse ob rem nõ defensam: nec ptra pcur. nec cõtra eius fideius. cum nõ cogeretur tũc domini pcise defendere. et idez est si pcur. meus qui venit ad mei defensionẽ nõ satisdedit de iudi. sol. sed simplr pmisit de iudi. sol. et aduersarius meus verecũdabat petere a pcur. meo fideiussores de iudi. sol. cũ pcur. meus eẽt magna psona vel ditissima. nam ipse precise nõ cogitur me defendere: sed sufficit cõmitti stipu. ob rem non defensam contra eum si non subest iusta causa recusandi defensionem: sed si subesset iusta causa recusandi defensionem: tunc nõ cõmitteretur contra eum stipu ob rem. et fm istam lecturam que vera est exponetis ita litterã [qui] scz procura. rei. [non cogitur defendere absentẽ] id est dominũ ab initio: quia ab initio: defendere alium est voluntatis cum quis pcurationem alterius volens suscipiat nõ inuitus. vt. C. e. l. inuitus. Sed quid si domin' erat absens satisdedit iudi. sol. pro suo pcura. Rñ. qr constituit eum pcur. coram iudice mutinensi cum causa deberet agi boñ. qd videtur posse esse. argu. insti. de satisda. §. si vo. Vel potest dici qd dicit hic lra. [absentis] i. volentis se absentare. et sic p absente habet. [satisdedit] i. si ipse dñs cõuentus satisdederit iudi. sol. pro ipso pcur. eo sciente [accipere] i. pcise defendere: adeo vt nõ sufficiat stipu. ob rem nõ defensam cõmitti ad interesse. vt. s. e. l. si defunct' decipiatur. [is] scz dñs [qui satis acceperit] id est satisdederit pro ipso pcura. et hoc est primũ responsum et loquit in procur. rei: et vult dicere vt dixi in casu. idem est in pcur. actoris. et hoc dicit scdm responsum. [nã tc. et eos] sub. qui experiũtur alieno noie. [non coguntur eum defendere] sub. re integra ante satisdationez pstitam de dño defendendo in recõuentione: quia pena eius est vt denegẽtur ei actiones. vt. s. e. l. §. pena dixi [tñ post satisdationẽ cogi] sub. pcise defendere si nõ subest iusta cã: et hic statim subijcit. et. s. e. l. sed et he psone. §. preter. et ita hoc scdz respõsum loquit in pcu. actoris: et vult dicere vt dixi i casu: et hic repeto. Bene legit. §. iste scdo modo et sic: qui nõ cogit defendere absentem scz dominũ: sicut est pcura. pstitutus in rem suã ex cã nõ lucratiua et non in fraudẽ sed bona fide. vt. s. e. l. si quis in rem suã. [tñ si iudicatũ solui satisdederit] scz spõte [accipe] scz pcise. [ne decipiat is] scz actor. [qui satis accepit] sic et al's quis sibi pIudicat. vt. s. qui satisda. cog. l. si defensor. §. j. et. j. si quis caut. l. sed et si rei. §. illud queritur. sequens ver. nam et eos non mutatur. Legitur et tertio modo. §. iste. et sic [qui nõ cogitur defendere absentem] sicut est procurator rei cum satisdedit pro seipso. nam ipse inuitus non cogitur dñm defendere: tñ cogit si dñs satisdedit pro eo. vt. s. e. l. si defunctus et hic. tñ dicit iudicatuz solui tc. et fm hanc lecturã similiter sequẽs versi. nam et eos nõ mutat: et tamẽ etiã potest legi iste. §. quarto modo: et sic. [qui non cogitur defendere absentem] sicut est procurator rei qui cepit dominũ defendere qui habet iustã causam recusandi defensionẽ domini. vt. s. e. filiusfam. et. l. se. tamen si iudiciũ solui. postea satisdederit cogitur pcise defendere. vt arg. s. si quis caut. l. sed et si rei. §. item queritur. et hic statim dicit lra: tamẽ et si tc. et sequẽs ver. nam et eos similiter non mutatur: et ita his quattuor modis legitur in procur. iste. §. Legit et intelligitur §. iste qnto modo: vt intelligatur in tutore et curatore: et dicetz sic. qui non cogitur defendere absentẽ sicut est tutor et curator qui nõ tenetur precise pupillum vel adultum. defendere: quia si nõ defendit vt suspectus remouet. vt. C. e. l. eum qui res ag. in fi. et iste nõ tenetur satisdare iudic. sol. tamẽ si spõte satisdedit cogit pcise defendere. vt. C. de admi. tu. l. vlt. §. defensionẽ. et hic dicit. [tamẽ si iudicatũ solui tc.] et fm h' similiter sequẽs ver. nam et eos non mutatur sed sicut dixi in casu prior lectura verior est: et ideo eam tenebitis. Or: sequitur in littera. [labeo ait causa cognita tempandum] quasi dicat predicta cum distinctione vera sunt et vera non sunt: predicta vera sunt quando procur. rei vel actoris non habet iustam causam recusandi quod tenetur pcise dñm defendere: ex quo satisdedit domin'

pro eo iudicatũ solui: sed si habet iustam causam recusandi nõ cogitur pcise defendere. ista nõ sunt vera si actio tempore peritura est: quia tũc cogitur defendere etiã si iusta causa subest recusandi vsqz ad litis contesta. et nõ vltra. vt. s. e. l. sed etiam. et hoc. j. subijcit. et si captio actoris tc. [cogendum] precise vsqz ad litis contest. vt dixi. [qd si] modo ponit que sit iusta causa vitandi defensionem. [euenerit affinitas] scz inter pcura. et illum contra quem dñm defendebat. [direpta sit] i. dissoluta [itercesserint] i. inter dñm et pcuratorẽ. [vel bona absentis possideri ceperint] exponatis. absentis scz pcuratoris q̃ erat absens a dño et dñs ab eo. vult istud dicere pcura. rei et actoris qui satisdedit tenetur dñm defendere nisi cõueniretur a suis creditoribus a quib' bona eius possiderentur. vt. s. e. l. filiusfami. in fi. et. l. seq. vnde no. qd procura. rei et actoris post satisdationem pstitam a dño p eo nõ tenetur pcise dñm defendere si a suis creditoribus cõueniat: et si seipm nõ defenderet bona ipsius pcur. possiderent. Sed opponitur et videtur qd non sit sufficiens causa si bona pcur. possideantur quo minus cõpellantur dñm defendere. vnde videtur ptra. j. e. l. titius. Rñ. aut bona dñi possidentur p creditores dñi. et hoc casu pcur. pter hoc nõ vitat defensionem vt in. l. cõtra. aut possident bona pcura. per creditores ipsius pcur. quo casu iusta est cã recusandi defensionem et sic loquitur hic. [vel alia iusta cã interuenerit] que enumerãtur. s. e. l. filiusfam. in fi. et. l. seq. et. l. post litem contest. cum. l. seq. vsqz ad. l. que oia. [nõ cogendũ] sub. precise dñm defendere. vt. s. e. l. si post datum. et nõ cõmittitur stipulatio ob rem nõ defensam. hoc casu. j. e. l. in ver. at si iusta causa. Or: sequit in lra. [sabinus ait] dicunt quidã corrigendo oia pdicta. sed nos nõ credimus hoc verum esse: vnde dicimus sabinus ait scz adijciendo ad predicta alium casum. et loquit iste §. cum pcur. rei satisdedit p seipso iudi. sol. qd non cõpellitur pcise defendere: sed sufficit cõmitti stipulationẽ ad interesse: nisi habeat iustã cãm recusandi qr tunc nõ cõmittitur stipulatio ad interesse. et idem est si pcurator nõ satisdedit iudi. sol. sz simplr pmisit de defendendo: qr si nõ habet iustã causam recusandi defensionẽ non cogitur pcise dñm defendere: sed sufficit qd cõmittatur stipulatio ad interesse: sed si hz iustã cãm recusandi tũc nõ cõmittitur stipulatio ad iteresse: et exponatis ita lram. [agi posse] sub. cum nõ subest iusta causa recusandi defensionẽ dñi: et cõmittitur hec stipulatio ob rem non defensam cum sit ptoria ad interesse si non est adiecta certa pena. vt. j. de pre. stipu. l. ptorie. et. l. vlt. [at si iustas causas habeat] scz pcu. que sunt dicte. s. e. l. filiusfami. in fi. et. l. seq. et. l. post lit. cõtesta. vsqz ad. l. que oia. [nolit] scz noie dñi. [non teneri] sub. ex stipu. ob rem nõ defensam [quasi vir bonus] id est iudex. vt. j. de verb. oblig. l. continu'. §. cum ita [cogeret] sub. et hic hz locum cum procur. p seipso satisdedit de iudicato soluẽdo. idẽ est et si repromisit sine satisda. fideiussor. et hoc dicit. [sed et si satisderit] i. repromiserit sine fideiussoribus. vt. C. de vb. sig. l. sancimus. vel qr aduersarius nõ accepit fideius. sed fuit content' sua promissione tm: vel verecũdabatur ab eo petere satisdationem iudic. solui. [idem statuendum est] vt si recusat defensionem: nec habet iustam cãm recusandi nõ cogatur pcise dominũ defendere: sed satis sufficiat si cõmittatur stipulatio ob rẽ non defensam ad interesse: sed si habet iustam causam: tũc non committitur stipulatio ad interesse ob rem non defensam. Or: signori. §. iste: siue ver. sabinus ait tc. pter malum intellectũ eorum qui superficialiter intelligũt habet multa contra. nã vult hoc qd dixi in casu. sed. ll. infinite vident dicere cõtra: q̃ dicũt quod procu. post satisdationem pstitam tenet defendere dñm vt. s. e. l. inuitus. in. §. qui nõ cogitur. et. s. e. l. filiusfam. in fi. et l. sed et he psone. §. pter. Ad so. quorum contrariorum dixerũt quidaz qd dicitur in. §. illo qui nõ cogitur corrigit hic per sabinũ et eodem modo dicunt corrigi. l. filiusfam. §. vlt. et. l. sed et he persone. §. preter. Sed et hanc opp. nõ approbo: quia legũ correctio est vitanda tc. vt. C. de ap. l. pcipimus. in fi. et iõ vos dicetis: aut pcur. rei satisdedit pro seipo de iudi. soluendo tũc nõ cogit precise dñm defendere vt hic. nam vbi pcurator satisdedit p se si nõ vult postea dñm defendere frãgit fidẽ aduersario: et min' deliqt. sed vbi dñs satisdedit p eo pcu. magis deliqt: qr fregit fidẽ aduersario et dño cũ mãdatũ suscepit vñ qr magis deliquit mag' punit vt pcise cogat defendere dñm si nõ habet iustã causam recusandi. vt. s. e. l. filiusfam. §. vlt. et. s. e. l. inuitus. §. qui nõ cogit. si autem procur. actoris admissus est ad agendum: ibi quia adeptus est desiderium suum punitur: vt s. eodem. l. sed et he persone. §. preter. et. §. qui non cogitur in ver. nam et eos. et hoc quia quod puto equum contra alium et contra me. vt argumen. C. de test. l. si quis et. C. de sententijs et interlo. om. iudic. l. cum pap. et sic in hoc durior est conditio actoris q̃ rei. sic et alibi. s. de ferijs. l. vltima. et. C. quomodo

⁊ quādo iudex. aut. qui semel. qđ nō esset absente reo: nisi in cā appel. vt. C. de tempo. ⁊ reparatur. ap. l. vlti. §. illud. ⁊ plene dixi in. §. pter. Item ex isto. §. sabinus ait colligitur ar. pro scriptore qui promisit scribere suis manibus qđ precise nō compellatur scribere sed teneatur ad interesse. vt. j. de actiōe emp. ⁊ ven. l. j. in pn. ⁊. C. de actione emp. ⁊ ven. l. si traditio. ⁊. j. de re iudi. l. si quis ab alio. sȝ certe nos dicimus qđ precise scriptor est compellendus scribere suis manibus nec liberatur prestādo interesse. vt. j. de solu. l. inter artifices. ⁊ de hoc etiam not. in prealleg. §. preter.

n **On cogendum ⁊c.**

Qui ita de publico.

In. §. isto dicitur: si conuenio te interdicto ne quid in loco publico fiat si ago gratia priuati mei dāni ad illud interdictum potero dare ꝓcuratorem: al's non. ⁊ si postea alius agat pupillari actione repellitur excep. rei iudi. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [dare] sub. ad agendū: sed si nō afficeretur priuato cōmodo non permitteretur ei dare ꝓcuratorem. vt. s. e. l. licet. [⁊ si postea aliꝰ] de populo [exceptio rei iudic.] ⁊ vult hic dicere sicut si conuenio te interdicto ne qđ in loco publico fiat ⁊ tu es absolutꝰ a petitiōe mea: si postea alius de populo vult te cōuenire repellis eum excep. rei iudi. quia sententia lata inter me ⁊ te facit ius inter alios: ita qđ oībus ꝑiudicat nisi probetur collusum sicut in alijs publicis criminibꝰ absolutio facta ab vno ꝑiudicat alijs nisi probetur collusum. vt. j. de preuaricatio. l. preuaricationis. sic ⁊. j. de iureiuran. l. eum qui. §. in popularibus actio. al's regulariter sententia lata inter me ⁊ te nō facit ius inter alios. nec eis obstat excep. vt. C. quibus res iudi. non no. l. j. et. ij. Or signori custodiatis vos hic ꝓpter vnū quare puerile. quare ita cur. nō potest quis dare ꝓcuratorem ad popularem actionē persequendā si sua ꝓuatim nō interest. vt. s. e. l. licet. ⁊ hic. sed ad popu. ac. defēdendā sic. vt. j. de po. act. l. pe. rō est illa vbi ago po. act. ⁊ ꝓuatim nō interest mea nō sum dñs huius act. igitur nō dabo ꝓcuratorem ad actionē popularē ꝓsequēdam: qꝛ ꝓcur. constituitur a dño. vt. s. eo. l. j. in prin. sed si cōuenior populari act. huius iudicij sum dñs: vnde quia sum dñs procuratorem ad defendendum dare potero.

1 ☞ Cautio que non potest cōmitti nō dȝ interponi.
2 Procurator vel defensor rei regulariter nō cauet de rato.
3 Cautio de rato si nō pōt cōmitti nō dȝ interponi.
Cautione supflua non debet quis grauari ibi.

1
Si procuratori opus nouum.

In. §. isto dicit: habebam ꝓcuratorem meū generalem ad oīa agenda tam in iudicio q̄ extra. huic meo ꝓcura. edificāti meo noīe aliquis nūciauit nouum opus ꝓcurator meus satisdedit de opere demoliendo: ⁊ sic impetrauit remissionem nūciationis: postea dum ꝓcurator meus vult edificare aduersarius cepit eum iterum impedire. vnde ꝓcurator meus agit meo noīe interdicto vti possidetis: vel ne vis fiat ei sibi edificare volenti meo nomine: aduersarius petit ab eo vt satisdet de rato. nūquid tenetur satisdare de rato: certe nō qꝛ quātum ad hāc partem non sustinet pars actoris: sed defensoris: ⁊ defensor non satisdat de rato: vt quia ait iul. ⁊ bene: quia ⁊ si satisdedisset de rato non animaduerto quo casu posset committi stipulatio de rato: igitur non debet interponi. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [si procuratori] sub. edificanti nomine domini. [opus nouum nunciatum sit] que nunciatio habet fieri tribus modis. primis duobus modis non admittit nunciator possessionem. tertio modo sic. vt. j. de oper. noui nunciatione. l. de pu. §. meminisse. et est ratio: quia qui nunciat nouum opus per iactum lapilli: vel per pretorem non videtur de iure suo dubitare: sȝ qui nūciat simplici verbo de iure suo videtur dubitare: ⁊ ideo solo animo perditur possessio. vt. j. de acquir. pos. l. possideri. §. in amittenda. ⁊. l. quēadmodū. Item ex quo dubitat de iure suo videtur deponere animum possidendi. vt j. de acqui. posses. l. id qđ meo. in fi. ⁊ quod dicit littera. si procuratori opus nouū nūciatum sit sub. ⁊ ipse procurator satisdederit post nūciationem de opere demoliēdo si apparebit eū iniuste edificasse: al's nō haberet locū iterd. vti pos. qđ. j. subijcit. vt. j. de operis no. nū. l. de pu. in fi. ⁊. l. seq. [isqȝ] scilicet ꝓcurator. [interdicto vtatur] scilicet vti possi. qđ est intelligendum vt dixi quod post prestitā satisd. ab eo de ope demoliendo: nūciator iterum impediat euȝ in opere procedere: vnde cōueniebat nunciantem interdicto vti possidetis: qꝛ dū ꝓhibet edificare prohibetur quasi possidere: ⁊ sic infert ei vis turbatiua de loco possesso a dño. vnde intēdit interdictum vti possidetis. vt. j. de vi ⁊ vi ar. l. vim facit. ⁊. j. vti possi. l. si duo. §. j. vel potest dici vt dicit lr̄a [isqȝ] scilicet ꝓcurator [iterdicto vtat ne vis fiat edificāti]. i. edificare volēti meo noīe: et ita hꝰ erit proprium nomē interdicti: ⁊ habet locū ī casu. s. relato vt hic. ⁊. j. de ope. no. nū. l. de pu. §. vlt. cum. l. seq. [defensionis] id est defensoris. [ꝑtes eum sustinere] sub. quātum ad hoc: vt nō satisdet de rato. [iulianus ait] sub. et bene. nā bene scitis quod procurator rei regulariter nō satisdat de rato: sed de iudicato soluēdo. vt. j. de op. no. nun. l. ⁊ ideo. ⁊. C. de satisdat. l. vnica. licet fallat in casibus quos no. s. e. l. nō solū. §. qui alieno: ⁊. §. si status. ⁊. l. pap. §. sed ⁊ si is qui. Item ⁊ alia rōne non satisdat de rato hic: quia non posset cōmitti stipulatio hoc casu vt statim subijcit. sed quātum ad aliud non sustinet partes defensoris sed actoris: scilicet cum agit interdicto vti possidetis: vel interdicto ne vis fiat ei edificanti: ⁊ sic soluit cōtra. j. de opis no. nū. l. quia in re. §. vltimo. [⁊ si] quasi dicat bene dico quod procur. cui nūciatur nouum opus nō debet satisdare de rato. [non aīaduerto.]. i. non possum tātum in mēte mea cogitare vt videā [stipulatio] scilicet de rato [cōmittatur]. i. cōmitti possit igitur nō debet interponi. Or signori in. §. isto no. duo
2 no. † primo not. qđ defensor rei vel procurator nō satisdat de rato regulariter. vt. s. dixi. Item not. quod satisdatio de rato interposita si non potest cōmitti non debet interponi. ⁊ sic no.
3 qđ quis superflua cautione non debet grauari. vt. j. rem ratam haberi. l. procurator. §. hec stipulatio. ⁊. j. vt in possessio. lega. l. hec stipulatio. §. diuus. Sed non est superflua cautio que est interposita: ⁊ si non fuerit necesse interponi: si potest committi. vt. j. de nego. gest. l. si pupilli. §. primo. Sed ad. §. istum instatur ⁊ opponitur: et videtur qđ possit animaduerti casus ī quo stipulatio de rato potest committi. ecce si procurator meus cepit edificare meo nomine ⁊ vicinus nūciauit ei nouū opus: et procurator satisdedit de opere demoliendo si apparebit eum iniuste edificasse: ⁊ postea dum procurator meus edificat vicinus impedit procuratorem in opere procedere: si agit procurator interdicto vti possidetis vel interdicto ne vis fiat ei edificare volenti ⁊ victus est procurator per iniuriam iudicantis: nōne expedit domino non habere ratum: vt sic opus demoliatur sumptibus nūciatoris: certe sic. vnde hec stipulatio potest cōmitti ad sumptus: igitur dȝ interponi. vt. j. rem ratam haberi. l. si sine. §. sin autem. sed si procurator vicisset dominus haberet ratum: ⁊ sic haberet nūcians optatum. Ad istud potest dici in casu huius. §. stipulatio de rato non potest committi: quia aut dominus habet ratum quod fecit procurator: et tunc non committitur sed dissoluitur. vt. j. rem ratam haberi. l. quo enim. aut dominus non habebit ratuȝ: ⁊ videtur aduersarij interesse ne habeat ratum: quia si dominus non habet ratum nec remissionem quam procurator impetrauit habet ratam: et sic cum sit superflua satisda. non debet interponi vt hic in fine. nam potius interesse videatur aduersarij vt non habeat ratuȝ q̄ habeat. nec approbo quod quidā dicere voluerūt: vt si procurator succubuit per iniuriam iudicantis qđ stipulatio non cōmittatur: quia iniuria iudicis non est spectanda. vt. j. de pecu. l. eo tempore. in princi. quia licet non cōmittatur ad interesse: tamen cōmittitur ad sumptus vt dictum est. vel potest dici quod nullo casu potest animaduerti quod hoc casu stipulatio de rato possit cōmitti: quia ex quo dominꝰ mādauit de opere edificando: videtur ei mandasse de agendo et de satisdando ⁊ de defendendo: ⁊ omnia faciendo sine quibus cōmode id explicare non potest. vt. j. e. l. ad rem. ⁊ ad legatum: adeo qđ nō spectabitur ratihabitio domini. vt. j. de condictione indebi. l. si procurator. Item quia ex quo dominus videtur ei mādasse vt agat interdicto vti possidetis: vel interdicto ne fiat ei vis: ex quo constat de mandato non satisdat de rato. vt. C. e. l. j. et C. de satisdationibus. l. vna. et quia dominus approbauit factum procurat. ⁊ semel probatum: reprobare non licet. vt. j. de nego. gest. l. pompo. j.

1 ☞ Procuratorem facere potest reus post lit. contest. ⁊ pro eo cauere. h. d.

1

Qui proprio nomine.

In pn. huius. l. dicitur: † tu petebas a me aliq̇d ponamꝰ. x. corā iudice cōpetēti ⁊ oblato mihi libello a te fuit litē ꝯtestatꝰ: postea volo ꝯstituere ꝓcuratorē aliquē vt in illa lite me defendat: nūq̇d mihi licet. rn̄det qđ sic: si ꝑ ip̄o ꝓcuratore satisdedi iudi. so. vl' ip̄e ꝓcurator ꝑ seip̄o satisdederit iudicatū sol. hoc dicit pn. huius. l. videatis expōnem lr̄e [qui] scilicet reꝰ cōuētus [ꝓprio noīe iudiciū accepisset] sub. litem cōtestādo: vt in aut. de litig. §. omnē. quia ante litem conte. non dr̄ quis agere sed agere velle. vt. j. rem ra. haberi. l. hꝰ amplius. [si velit ꝓcur. dare] id est cōstituere [in quem trāsferat iudiciū]. i. cum quo litiget. [audiri debet] sub. ip̄e reus. vt post litem conte. possit procura.

procur.constituere.[soléniterq̃]pro et.[satisdatiõe cauere] id est interponere pro suo procur.nã vbi reus cõstituit ꝓcuratorē ad se defendendũ:si dñs est psens apud acta satisdat pro eo iudi.solui.si autem est absens:tũc debet satisdare ꝓcurator de iudicato soluendo.vt.C.de satisda.l.vna.in fi.ꝛ instit. de satisdando.§.si vo.Ex princi.huius.l.colligetis qd dñs potest constituere ꝓcuratorē ꝛ ante litē contest.ꝛ post.et ad hoc facit C.e.l.nihil arbitrabimur.Itē ex prin.huius.l. colligitur arg. pro op.nostrorũ preceptorũ contra op.dñi Mar. dixit enim Mar.cũ suis sequacib⁹ in questiõe illa qua queritur: an sententia debeat formari in psona dñi vel ꝓcuratoris:aut procurator interuenit ante litē conte.ꝛ postea ipsemet litē contestaṫ quo casu sententia fertur in psona ipius ꝓcuratoris:ꝛ in eius persona debet formari sententia:aut dñs lit.conte.ꝛ postea constituit ꝓcur.ꝛ tũc sentētia debet ferri in persona dñi et in eius persona debet formari sententia.ꝛ pro hac sua op.siue errore inducebat Mar.l.que dicit qd si quis cõueniaṫ furti alieno nomine vel alia famosa actione:nõ est infamis dñs qui ab initio eum cõstituit ꝓcuratorem:vt.s. de his qui notanṫ infamia.l. furti.].si quis alieno noīe.in fi.ꝛ.l.seruus in fi. Item pro eius op.inducit:quia.l.dicit qd ꝓcur.lite.conte.efficitur dñs.vt.C. eo.l.ꝓcurator.igitur cũ lite conte.sit effectus dñs: procurator debet condemnari non dñs:vt arg.C.de sentētijs ꝛ inter. om. iudi.l.j.sed certe hec.l.in sui pncipio est apte ꝯtra eũ q: hic domin⁹ reus litem erat cõtestatus.ꝛ lit.cõt.ipe cõstituit procur. et si pñs est ipse reus dꝫ satisdare ꝑ suo ꝓcuratore de iudi.sol. al's ipe ꝓcur.ergo apparet qd ipe ꝓcu.etiã si interueniat post lit.ꝯte.qd debet cõdēnari ex q satisdedit dñs iudi.so.q: satisd. iu.sol.cõtinet in se tres clausulas.vt.j.iudi.sol.l.iudi.sol. sed si non cõdemnareṫ ꝓcur.qui interuenit post litem cõ. frustra caueret de iudicato soluēdo:ex ea pte qd vbꝫ sonat cũ nõ sit de tertio:cõditio psone ꝓcur.q̃ dñi pterq̃ in satisdãdo. vt.s.e.l. sed ꝛ he psone.§.pter.Iteꝫ:q: plures alie leges dicũt qd etiã sit lit.conte.interuenit ꝓcur. qd debet cõdēnari. vt.s.e.l.si qs cum ꝓcuratorio.ꝛ.l.licet.§.si plures.ꝛ qd dictũ est in procura. cum mandato.idem dr in defensore.vt.j.de neg. gest. l.liberto. in fi.ꝛ ibi diceṫ.Itē quia.l.dicit nihil arbitramur interueniat ab initio procur.vel lit.cont.vnde si nõ refert formãda est sñia in psona ꝓcuratoris nõ in persona dñi:al's sñia nõ valeret.vt C.de sent.ꝛ inter.om.iud.l.j.non ob.ll.allegate pro op. Mar. s.de his qui not.infamia.l.furti.§.si quis alieno nomine.et.l. seruus.quia verum est si dñs ꝯueniṫ famosa actiõe:ꝛ ab initio suscipit iudiciũ ꝑ ꝓcuratorē:ꝛ ꝓcurator cõdēnatus est qd nec procurator nec dñs efficiṫ infamis:quia dñs nõ fuit cõdēnat⁹ ꝛ qd diciṫ ibi:si ab itio ꝑ ꝓcuratorē defensus est:subaudiēdũ est maxime:quia idem si post litem cõtest. interuenit procura. ꝛ per eum defensus est. Item nõ ob.C.de sen.ꝛ inter. om.iudi. l.j.quia illa.l.non facit pro op.Mar.sed pro op.nostrorũ preceptorum.nam subaudiendum etiam ibi maxime que nõ fuit in iudicio vllo modo:quia idem si dña fuit in iudicio ꝛ lit.conte. fuit.ꝛ postea fecit ꝓcu.sic ergo patet ex pdictis qd sentētia est formanda in psona ꝓcu.non domini:siue interueniat añ litem cont.siue post.ꝛ hec est op.Jo.ꝛ Az.ꝛ vera.ꝛ habet locum hoc in litibus pecuniarijs:ſꝫ in causis criminalib⁹ in quibus põt interuenire ꝓcu.vt sicut est ibi iponiṫ minor pena relegatiõis vt.s.e.l.seruũ.§.publice.et sicut est in crimine iniuriarũ:si illustris psona cõuenitur vel agit.vt.C.de iniur.l.vl.tũc debet formari sentētia in in psona dñi:nõ in psona ꝓcuratoris:q: incõpetenter diceret iudex relego te noīe dñi tui in insulã: verũtñ iudices nostri tpis ꝑpter istam op.tollendam:ꝛ vt deseruiant vtriq; opinioni formãt sententias in psona dñi ꝛ ꝓcuratoris: q: si ꝓcurator agit:ꝛ obtinet ita dicũt:q: ꝯstat te verũ debitorem titij ꝯdēno te ad.x.seio ꝓcuratori titij:ꝛ titio ei⁹ dño:et sic ecõtra faciũt si absoluũt:q: dicũt q: nõ est probatum dñm esse debitorem talis:idcirco titiũ eius procu. ꝛ taleꝫ eius dominũ ab eius petitione absoluo ꝛ ecõtra faciũt si ꝯdēnant: q: dicũt qd constat titiũ debitorē talis:idcirco seium ꝓcur.titij: ꝛ ipm titiũ tali in.x.ꝯdēno.ꝛ sic seruant opi.Mar.ꝛ aliorum nostrorum doctorum:quia in vtriusq; psona formata est sentētia:ꝫ illa seruatur quasi vbiq; terrarum.

1 Qui sponte defendit põt vnam causam tñ defendere.

1 **Et qui.** In.§.isto dicitur:si cõuenior ab aliquo ꝛ tu venias ad defensionem meam indubitanter tu q̃ venis ad mei defensionem in illa causa poteris me defendere: sed in alia causa que mihi mouetur inuitus non teneberis me defendere.ꝛ hoc est verũ si non agis meo nomine.hoc dicit iste §.videatis expositionem littere.[vel]pro saltem defendere ſꝫ quare dicit littera eo cuius nomine nõ agit: ideo dicit quia si ago tuo nomine ꝛ recõuenior tuo nomine in omnibus actionibus quibus recõuenior teneor te defendere.vt.s.e.l. seruũ.§. ait pretor.ꝛ.l.omniũ.ꝛ.l.nõ solum.§.qui alieno.al's deneganṫ mihi actiones eius nomine.vt.s.e.l.mutus.§.pena.sed vbi nõ ago pro te:sed cum conueniris volo te defendere: in vna lite possum te defendere ꝛ in alia lite non cogor te defendere.ideo quia sufficit si cui in paucis amicis labore consulatur.vt.C.de neg.gest.l.tutori vel.cur.ꝛ q: inuitus ꝓcuratorem ꝛc.vt.C.e.l. inuitus.ꝛ ar.C.de excu.tu.l.voluntarie.

1 Defensor alterius nemo est idoneus sine satisdatione.

2 Procurator tenetur appellare ꝛ denunciare domino vt prosequatur appellationem si vult non tamen tenetur appellationem prosequi.

1 **Qui alium defendit.** In.§.isto diciṫ:si aliquis conuenit me ad decem.ꝛ tu vis me defendere cum mandato vel sine mandato indubitanter debes satisdare iudicatum solui. al's non videris ydoneus defensor:q: nemo est defensor alterius ydoneus sine satisda.iudi.sol.hoc dicit iste.§.videatis expositionē littere.[qui alium defendit]sub.cum mandato vel sine mandato:ſꝫ defensor sine mandato ꝓprie dicatur. vt.s.e.l.si procurator meus.[satisdare cogitur]sub.iudicatum solui:nam oĩs q̃ defendit debet satisdare iudic. solui.vt institu. de satisda.§.si vo.ꝛ.C.de satisda.l.vnica.etiam si locuplex sit. vt.j.e.l.minor. ꝛ hic subijcit.ꝛ.j.de regu.iur.l.nemo.ꝛ.j.de iudic.l. in re. fallit in duobus casibus in quibus satisdat de rato tñ ꝛ ita acquiescet sententie solum.vt.s.e.l.non solum.§.si status.ꝛ.§.sequēti ꝛ.§.vltimo.ꝛ.l.pompo.§.sed et si is qui.vel dicatis vt ibi dixi quod satisdat ibi etiam de iudic.soluendo.[sine satisdatiõe] sub.iudic.solui.interposita ab ipso procur. vel a domino eius pro eo.vt institu.de satisda.§.si vo.ꝛ.s.e.l.filiusfami.in fi. Itē queritur ꝛc. Sgnori.§.iste legitur et intelligitur multis modis sicut patebit vobis ex subsequentibus.vno modo legitur ꝛ intelligitur ſm antiquos quē intellectum domin⁹ Az.videṫ hic approbare quã lecturã nõ approbo: quia videtur in se cõtinere absurditatem:ꝛ quia est contra litteram. Alio modo legitur ſm Jo. quã lecturam approbo: vt.j.dicam. Et ſm antiquos in.§.isto no.ita casum.Quidam minor.xxv.an.autoritate sui tutoris vel cura.egit ꝯtra me rei ven.pro aliqua re quaꝫ suam dicebat:venit quidam ad defensionē meã sine mandato ꝛ cepit me defendere ꝛ satisdedit iudic.sol.fuit absolut⁹ ꝑ sententiã diffinitiuã me⁹ defensor:ꝛ sic minor reportauit cõtrariã sententiam.nũc minor petit restitui in integ. nũquid defensor meus in causa restõnis tenebiṫ me defendere ꝛ suscipere iudicium restitutionis in integ. rñdetur quod sic. hoc dicit iste.§. videat⁹ expositionē lr̃e.ꝛ ſm istam lecturã exponetis ita lr̃am. item queritur si iudiciũ.[defensor]cum mãdato vel sine mandato.ꝛ sub.super rei vē.q̃ mouebaṫ ꝯtra me a minore autoritate sui tutoris vel curatoris:qd ideo dico. q: minor.xiiij.an.vel xxv.an.non potest esse in iudicio sine autoritate tutoris vel cura.vt.C.si aduer.rem iud.l.cũ ꝛ minores.ꝛ.C.de auc. pre.l.clarum[ꝛ actor]id est minor.xxv.an.vel.xiiij.[in integr.rest.sit] a i.restitui desideret.ꝛ sic preteritum resoluitur in futurum[a]. sic ꝛ.C.de leg.ꝛcõ.l.j.ꝛ.C.ex qui.cau.infamia irrogaṫ.l.si possidoneã.ꝛ.j.de le.iij.l.etiã.aliquãdo tamē presens in pteritũ resoluiṫ[oriṫ].i.ort⁹ est ꝛ[moriṫ].i.mortu⁹ est.vt.C.de epis.ꝛ cle. l.nulli.ꝛ.C.de neg.ge.l.iij.§.hec verba.nam ꝑpter paupertatē vocabulorum abutimur vno vbo pro alio.vt.j.pro socio.l.omne es alienum.ꝛ.j.de verb.signi.l.omne es alienum. et.l.vbum erit.ꝛ intelligatis qd minor petebat in integ.restitui: q: dicebat se minorē ꝛ circũuentũ:quia non eoipso qd dicit se minorē restituitur:nisi probet se lesum.vt.C.de in integ.resti.l.minoribus.et.j.de mino.l.j.et.C.de iureiur.l.nam postea.§.si minor. [an cogendus sit restitutorium iudicium accipere].i.causam restõnis in integ.[ꝛ magis placet cogendũ ꝓcuratorem]sub. cum mandato vel sine mãdato accipe iudicium.al'j non habet in lr̃a ꝓcuratorē.et tũc sequēs.§.incipit ꝓcurator vt i ceteris. Or signori ſm istam lecṫ.antiquorũ hic est sensus huius. §.vt dixi in casu. Si q̃ras que sit rõ qd cogitur accipe iudiciũ rest. in integ.dicunt antiqui illam esse rõnem:quia ab initio fuit liberum defendere vel non defendere.vt.s.e.l.j.in fi.ꝛ.C.eo.l.inuit⁹.ſꝫ si cepit defendere hꝫ necesse psistere vsq; ad finē vt hic: sic ꝛ al's liberũ est ab initio ꝯhere vel nõ ꝯhere:necessitatis est postea psistere vt.C.de acṫ.ꝛ ob.l.sicut.sic ꝛ al's liberum est ab initio cõmodare: ꝛc.vt.j.cõ.l.i cõmodato.§.sic. sic ꝛ al's liberũ est mãdatũ suscipe:sed necessitat est consummare.vt.j.man.l.si tibi mãdauero.§.liberũ est.Et ſm istam lec.colligũt ar. ꝑ ista op.sua.h fuit antiquorum opinio qd ꝓcu.vel defensor q̃ succubuit in causa pncipali nõ solum teneṫ appel.immo cãm ap. ꝓseq̃ nã in iure nõ partificanṫ appellatio ꝛ in integ. re. q: qd ꝯstat appellatio maioribus:ꝛ in integ.restõ minorib⁹.vt.j.de mino. l.preses.sic ergo defensor q̃ defendit cum mãdato vel sine man

[a] Preteritũ resoluiṫ ꝛc. Adde qñ pteritum ponaṫ ꝑ futuro ꝛ sic tēpus ꝑ tpe. vide bart.in.l.j. C.õ leg. ꝛ adde qd pteritũ nõ ꝯtinet pfectũ ex ꝓpria significatione bar. in.l.serui quoq;.s.de iuris.om.iu. ꝛ in l.vbũ erit.ff.de verb.sig.

dato in causa p̄ncipali tenetur defendere in cā restōnis vt hic
dicit̃.igit̃ apparet qđ ꝓcu.tenet̃ cām app. interposite ꝓsequi.
Item pro eoꝝ op.vr̃ facere.l.que dicit qđ fideiussor vel ꝓcur.
cōuent᷑ cōdemnat᷑ tenet̃ appellare:nisi ꝓpter paupꝗtatē excu
set̃.vt.j.man.l.si ꝓcuratorē.§.si ignorātes.ꝛ nō potest esse pau
pertas ĩ ỽbo solo:quia solo ỽbo appellatur.vt.j.de ap.l.j.ꝛ.C.
de ap.l.litigatorib᷑.ꝛ eque pōt loq̇ paup̱ vt diues:ĩmo frequē
ter plus loquit̃ paup̱ ꝙ̄ diues. Item quia tutor post puberta
tem debet adesse cāe publice:cum cā ap.sit de appēditijs p̄me.
vt.j.de admi.tu.l.ita autem.in fi.ꝛ.C. vt cāe pu.post puber.tu
tor adsit.l.vnica. ꝛ ar.j.de mino.l.p̄fecti.Item quia tutor ꝛ cu.
nedum in cā pupilli vel adulti tenet̃ appellare:ĩmo cām ap.pro
sequi etiā si tutela sit finita.vt.j.si tutor ap.l.j.et.ij. Item quid
plura.l.est exp̄ssa qđ ꝓcur.tenet̃ appellare ꝛ cām appellatiōis
ꝓseq̇ vt.j.an per aliuꝫ causa ap.exerceri possit.l.vlt. al's. l.ij.in
fine.ꝛ sic sunt ista in ar.qđ aduocat᷑ qui ꝓmisit prestare patro
ciniuꝫ in causa p̄ncipali pro eodē salario in causa ap.teneatur
prestare patrocinium quasi causa ap.sit eadem cum p̄ma:cum
idem sit in ꝓcu.in cā restōnis q̄ pares sunt:quia qđ p̄stat maio
ribus appellatio idē p̄stat minoribus restō.vt. s̄. dixi. ad hoc
facit qđ idem sit cū p̄ma causa ap.C.e.l.ita demū.ꝛ.C.de temp.
2 ap.l.vlt.§.illud.†Sed signori verius est vt dicam᷑ vt dixerūt
Io.ꝛ az.qđ simplex ꝓcur.actoris ꝛ rei tenet̃ appellare: ꝛ denū
ciare domino vt prosequat̃ appellatiōem si vult:nō tñ tenetur
procur.ap.prosequi.ꝛ hāc op.ꝓbamus ar.rōnibus ꝛ legibus
exp̄ssis.statim argumēt̃ talib᷑.q: appellatiōis cā alia est a pri
ma q̇ ad quedā:q: alius de ea cognoscit.vt.C.de ap.l.eos qui.
ꝛ.j.de ap.l.j.§.vlt.Item quia noue assertiōes ꝛ productiones
produci possunt.vt.C.de ap.l.eos qui.§.j.ꝛ.ij.ꝛ.C.de tēp.ap.l.
per hanc.ꝛ in aut.de testibus.§.si ỽo.est tñ eadē cum p̄ma quo
ad quedam.s.quantū ad id qđ petitū est in libello ꝛ quantum
ad hoc vt acta cause p̄ncipalis durēt in causa ap.vt.C.de ap.l.
eos qui.ꝛ.l.a ꝓconsulibus. Item qđ officiū ꝓcur.est finitum.
vt.j.e.l.§.si alicui᷑ vnde sufficit si egit cām p̄ncipalē: q: sufficit
si cui in paucꝭ amici labore consulat̃.vt.C. de neg. ge. l. tutori
vel cur̃.Item probamus hic ꝛ alia rōne dū procur.suscipit pro
curationē videtur suscip̱e vsq꜄ ad terminū litis.vt.j.de iudi.l.
properandum.§.vl.ꝛ.l.rē non nouā.ꝛ termin᷑ litis est sñia dif
finitiua:q̄ imponit finē controuersijs.vt.ff.de re.iudi.l.j. Iteꝫ
pro hac op.facit:q: añ credebat procur.dñm habere bonā litē:
postea credit habere malā.vnde nō cogit̃ ap.proseq̇. vt arg.j.
de admi.tu.l.quotiēs.§.sicut.Item emptor si ab eo euicit̃ res
tenet̃ prouocare:nō tñ tenet̃ cām ap.ꝓseq̇.vt.j.de euict̃.l.herē
nius mod̄.in fi.sꝫ si vēditor non appellat emptor potest appel
lare:quia sua interest:vt.j.de ap.l.ab excutiōe.in fi.Itē heres
qui vendicat necem defuncti tenet̃ appellare:non tamen cau
sam ap.proseq̇ vt.j.e.l.propter necē.§.si veneni. Item.l. videt̃
expresse dicere quod procur teneat̃ exp̄sse appellare.nō tñ ap
pellationē proseq̇.vt.C.e.l.inuitus.Itē quid plura.l.est exp̄ssa
que dicit si actor cōstitut᷑ a tutore succubuit qđ tenet̃ ꝓuoca
re:nō añt proseq̇ appellatiōem.vt.j.de ap.l.si actor.ꝛ idē dici
mus ꝭm Io.ꝛ az.qđ aduocat᷑ nō teneat̃ ꝓ eodē salario p̄stare
patrocinium in causa ap.cum sit alia causa ap.vt dixi.Itē du
rum videret̃ dicere qđ aduocatus cause p̄ncipalis pro eodē sa
lario teneatur aduocare in causa appellatiōis:quia.l.dicit qđ
aduocatus debet agere cām in loco in quo incohata est cā. vt
j.de arb.l.q̇d tñ.§.si arbit̃.ꝛ.s̄.e.l.sed ꝛ he ꝑsone.§. defendere.
ꝛ certū est qđ a iudice ꝓuīciali appellat̃ ad iudicē romanū: et
sic cogeret̃ abire de ꝓuincia in ꝓuinciā qđ nō dꝫ esse.ar.p̄alleg.
ll.nō ob.qđ iure nr̃o parificant̃ restō ꝛ appellatio:q: veruꝫ est
quo ad q̇d:q: sicut maiori subuenit̃ ꝑ ap. ita minori ꝑ resti.in
integ.Sꝫ in alio nō parificant̃:q: appellatio est detectio iniq̇
tatis sñie:sed minor q̇ petit restitutionē ꝯtra sñiam: hꝫ cōque
ri de se vel de aduersario:q: minor q̇ petit restitui dicit dñe iu
dex:peto restitui ꝯ̄ talem sñiam latā ꝯ̄ me:q: non ꝓbaui quod
debebā:vel per dolū aduersarij:nō añt dicit de iniq̇tate iudi
cantis qđ ex eo apparet:q: idē iudex q̇ tulit sñiam pōt restitue
re in integ.sed de ap.nō idē iudex cognoscit vt.j.de mino. l.in
cause.ij.in fi.ꝛ.l.seq. itē esto qđ parificent̃ in oībus qđ non est
verū:q: instātia cāe ap.est anni vel ex cā biēnij.vt.C.de tēp.ap.
aut̃.ei qui.sed restō hodie pōt peti ex quacūq꜄ parte quadriē
nij a tp̱e lesionis illate eo effecto maiore. vt.C.de tēp. in ĩteg.
resti.l.sup̱uacuā.ꝛ.C.de repu.hr̃.l.vl.tñ vt dictū est nō tenetur
ꝓcur.cām ap.ꝓsequi ergo nec cām restōnis: itē nō ob.§.igno
rantes.vbi dꝛ qđ fideiussor vel ꝓcurator cōuent᷑ si succubuit
qđ tenetur appellare ꝛ cām appel.ꝓsequi.nisi paup̱tas euꝫ ex
cuset ꝛ paup̱tas non pōt eum excusare cū appellet̃ solo verbo.
Respon.qđ paup̱tas posset eum excusare:q: est ap.que fit in
cōtinenti solo verbo ꝛ nō in scriptis:ꝛ ab ista nō excusat̃ pau
per:quia vt dixi ita pōt appellare pauper: vt diues: sed si ali
quis appellat ex interuallo.vt.C.de appel.l.eos qui.ꝛ aut̃.ibi
signata:ꝛ tunc debet appellare in scriptis.vt.C.de appel.l.si li
bellos.ꝛ.j.de appel.l.j.ꝛ.l.ij.si debet appellare in scriptis tunc
bene potest excusari rōne paupertatis:quia debet dare aduo
cato qui dictabit libellum ꝛ notario qui scribet:ꝛ si non habet
quid det bene poterit excusari.Item non ob.quod tutor post
pubertatem debet adesse cause pupilli.vt.C.vt post puberta
tem tu.adsit cause pu.l.vna. quia ibi loquitur quādo durante
tutela suscepit causaꝫ ꝛ finita tutela nō est sententia lata:ꝛ ita
istud erat cōnexum negocio priori:sed hic erat iam lata senten
tia.Item non ob.qđ tutor tenetur appellare ꝛ causam appel.
prosequi:quia veruꝫ est quātum durat istud officium: sed si est
finitum nō tenetur ꝓsequi.Item durius est officium tutoris
ꝙ̄ procur.cum tutor cōstituatur cum decreto. vt insti. de excu.
tuto.in princi.sed procur.constituitur sine decreto. Item non
ob.j.an per alium cā appel. exerceri possit.l.ij. quia debet ibi
ita poni casus q: dñs cōstituit ꝓcura.ad cām p̄ncipalem:quia
principalem p̱agendam:ꝛ ad appellandū ꝛ ad prosequendam
causam appel.quia sicut in initio liberum est mādatum susci
pere:ita susceptum tenet̃ prosequi.vt.j.cō.l.in cōmodato.§.si
cut.sed si esset constitutus tm̄ ad cām p̄ncipalem ꝓsequēdam
tunc teneret̃ appellare nō cām appel.prosequi.sed hec opinio
est hodie sublata iure canonico:q: op. Io.ꝛ az.est canonizata
extra.e.ti.c.nō iniuste sunt.in fi.vñ quādocūq꜄ q̄ritur a vobis:
vtrū procur.tenetur prosequi appel.cautū consiliū est qđ dica
tis volo videre instrumentū ꝓcurationis:ꝛ si ibi cōtinetur qđ
dñs constituit eum ꝓcur.ad cām agendam: ꝛ ad oīa ꝛ singula
facienda que in lite requirūtur:tūc dicatis quod non tenetur
causam ap.ꝓsequi:sed appellare tm̄.vt.s̄.dixi.sed si ibi conti
net̃ qđ est cōstitut᷑ ꝓcur.ad cām p̄ncipalē ꝛ appel. ꝓsequēdā:
tunc dicetis qđ tenet̃ ap.ꝛ cām appel.ꝓsequi. vt in p̄all'.l.an ꝑ
alium ca.ap.ex.pos.l.ij.Non ob.§.iste ꝭm hanc lecturam anti
quoꝝ quā dñs Azo.videt̃ hic approbare:q: dicit qđ differen
tia est inter cām restōnis ꝛ appel.:q: in cā appel.est ꝓcura. nō
ad idem qđ in prima cā principali:ꝛ ideo nō defendit sꝫ ꝓcur.
in cā restitutionis:ad idem est qđ in prima cā cū causa restitu
tionis sit de appenditijs prime cause ꝛ id ꝓcur.defendit in cā
restitutiōis:ꝛ qđ sit de appenditijs prime cause dñs Az.ꝓbat
quodā arg.remoto:q: dicit qđ idem iudex cognoscit de cā re
stitutionis nō de cā ap.cum ille qui petit restitui in integ.alle
get dolum aduersarij:vel veniā ꝓprij erroris.vt.j.de mino.l.in
cause.ij.§.fi.sed de causa appel.nō idem iudex cognoscit:quia
ille qui appellat cōqueritur de iniquitate iudicis:ꝛ nō est veri
sil'e qđ idem iudex pronūciaret.vt.j.de mi.l.p̄fecti.Sꝫ signori
vt vos defendatis op.Ioā.ꝛ az.respondebitis ad hunc.§.sic.
ꝛ dicetis in.§.isto alio modo ponēdū esse casum: et tribus mo
dis:ꝛ vno modo legitur ꝛ intelligitur iste.§.ꝭm Io.sic. minor
xxv.anno. fundum suū cū iuris solē.mihi vendidit ꝛ tradidit
vel vēdidit sꝫ nō tradidit:quia ille fundus erat apud me:post
ea minor cū autoritate legitime ꝑsone petit restitui cōtra ven
ditiōem quā lapsus iuuētute fecerat: postea q̇dā cū forte eēm
absens venit ad defensionē mei in cā restōnis minor restitut᷑
est:ꝛ ab hac sñia non extitit appellatum: nūquid minore resti
tuto in integr.si minor cum autoritate legitime persone agit
rescissoria.i.vtili rei vēdicatione cōtra me:defensor meus cogi
tur me defendere ꝛ iudicium restitutoriū suscip̱e:respondetur
qđ sic.hoc dicit iste.§. videatis expositionē littere.[itē queri
tur si iudiciū].s.restitutionis in integrum.[ꝛ actor].i.minor
xxv.annis[in integ.restitutus sit.]et ꝭm hanc lecturā hec lr̃a
staret ꝓprie.[restitutoriū iudiciū accipere al's suscipere].i.su
scipere rescissoriā act̃.que est vtilis:nam minore restituto dat̃
rescissoria act̃.ei.vt.j.de mino.l.si iudex.et.j.de act̃.et oblig.l.
in honorarijs.et insti.de act̃.§.rursus.Or signori hec lectura
est amica lr̃e ꝛ cōsentanea rōni:quia ꝭm istam lecturam hic nō
dꝛ qđ ꝓcu.ꝯstitut᷑ ad cām p̄ncipalē debeat ꝛ cogat̃ defendere
in cā restōnis:ꝛ ita nō facit ꝓ opiniōe antiquoꝝ: q: hic defen
sor erat cōstitut᷑ ad cām restōnis in integ.minore restituto in
integ.cogitur defendere in rescissoria:q: pēdet ex restōne: vñ
sicut si mandat̃ alicui vt agat rei vē.vr̃ ei mādare vt agat ad ex
hibē.vt.j.e.l.ad rem.Itē sicut si mandatur alicui vt petat lega
tum:ita videtur ei madari:vt agat interdicto de tabulis exhi.
vt.j.e.l.ad legatū.ita ꝓcu.cū mādato vel sine mādato constitu
tus vt defendat in cā restitutionis vr̃ cōstitutus in rescissoria.
quia pendet ex resti.Sed ad hanc lecturam Io.signātur ꝯtra
ria:ꝛ videt̃ ꝙ si minor vēdidit rem suā quod nō debeat restitui
vt rem suam possit vēdicare:immo videt̃ qđ iudex debeat eum
restituere in rem ipam.i.qđ ipam rem minori faciat restitui.vt
j.de mino.l.in cause.j.§.interdum.ꝛ.j. de admi.tu.l.si sine.§.in
terposite. Ad qđ pōt dici et ꝭm qđ varijs modis pōt intelligi
§.iste:ꝛ vno mō sic.vbi minor vēdidit rē suā cū iuris solēnitate
si constat

si cōstat eam suam esse debet minor restitui in rem ipsam: et tūc nō est necesse qd̄ p̄cu. suscipiat restitutoriū iudiciū. vt in.ll.cō trarijs. si aūt dubitatur tūc restituit̄ cōtra venditorem. s. vt po natur in eo statu: vt venditio ⁊ traditio nō noceat sibi. Unde data restitutione agit rescissoria: vt hic: simile dicimus in per sonalibus actionibus si minor liberat debitorē suum per acce ptilationem ⁊ aquilianā stipulationē si petit restitui: si debitū est liquidum restituitur vt teneatur debitor ei soluere debitū: si aūt nō est liquidum restituit̄: vt debitor se reponat in pristi nam obligationem. vt. ff. de mino. l. vlti. ⁊. ff. de condi. ob cām. l. si quis. ⁊. l. si mulier. ⁊. ff. de p̄scrip. ver. l. ob eam. ⁊. ff. de his que in frau. cre. l. ait pre. §. si conditionalis. Uel pōt dici scd̄o mō sicut dixit Az. vt dicamus si minor vēdidit cū iuris solēnitate et tradidit rem: si postea minor restituitur tunc debet restitui in rem ipsam: qꝛ emptor habet titu. emptionis ⁊ assecutus est rem per traditionē. vt in. ll. cōtrarijs. si autem minor vendidit rem suā q̄ est apud emptorē: ⁊ apud eū dimittit nec aliter tra dit qd̄ esse pōt. vt insti. de rerū diui. §. iterdum. ⁊. ff. de acqui. re. do. l. qua rōne. §. hic quoqꝫ res. hoc casu minor debet restitui contra venditionē nō in rem ipsam: vñ restitutus aget vtili re scissoria: vt hic. Uel pōt dici tertio modo: si minor petit resti tui ꝯtra venditionez. defensor. i. ille forte qui petebat restit. in integ. debebat defendere minorē in restitutorio iudicio. i. p̄cio reddendo: nā sicut minor restituitur ita p̄ciū debet reddere. vt ff. de mino. l. qd̄ si minor. §. restitutio. ⁊. C. de repudi. que fiūt in iudicio. l. vna. Unde dicimus qd̄ hic minor petebat restitui contra venditionem quā fecerat per procu. habentē spāle man datum. vt. ff. de mi. l. illud. §. si talis. ecōtra emptor petebat pre cium. Uel pōt dici quarto modo: qd̄ hic. §. nō loquit̄ in mino re: sed debet intelligi in maiore: ⁊ sic soluta erūt omnia cōtra. ⁊ ponetis exemplū sic: maior. xxv. an. dum res sua vsucaperet̄ cepit abesse causa reipublice: dum esset in absentia fuit cōple ta vsucapio maior. xxv. annis reuersus de absentia petit resti tui: vt tempus absentie subducatur de medio qd̄ esse debet. vt C. de tempo. appel. l. quod tempore. ⁊. ff. ex quibus cau. maio. l. j. venit defensor illius qui vsuceperat ⁊ maior restitutus est: vt non obstante vsuc. possit proponere rescissoriā: nūquid defen sor vsucapiētis cogit̄ suscipere rescissoriū iudiciū: certe sic. vt C. ex quib⁹ cau. ma. in integ. resti. l. vlti. ⁊ instit. de dona. §. rur sus. sed. ll. cōtrarie loquūtur in minore qui restituit̄ in rē ipsam §. iste loquit̄ in maiore qui nō restituit̄ in rem ipsam: ⁊ sic est dif ferentia inter minores ⁊ maiores: qꝛ minores restituuntur in rem ipsam maiores nō: nā ⁊ al's est differentia inter maiores ⁊ minores. vt. ff. de minoribus. l. auxiliū. in p̄n. ⁊ ibi plus licet ma ioribus q̄ minoribus: sed hic econtra. nam minor restituitur in rem ipsam maior nō: vt dixi.

1 ☞ Procurator etiam ad lites tenetur reddere rationem ⁊ restituere reliqua hoc est quicquid eius occasione ad eum p̄ue nit ⁊ repetere expensas. h. d.

1 **Procurator vt in ceteris.** Al's incipit §. vt in cete ris: sed in hoc nō est vis: ⁊ in. §. isto d̄r: sicut procu. constitutus ad negocia gerenda tenetur bona fide gerere ⁊ reddere rōnes sui actus: ita procu. constitutus ad litem: vnde si procu. ex lite principal'r: vel extrinsecus aliquid fuerit consecutus dꝫ redde re dn̄o: ⁊ tenetur ei restituere actionē mandati: qꝛ econtra ipse recuperat cōtraria act. mandati si aliquid prestitit ex cā iudi. vnū sciatis qd̄ si p̄curator rōne sui mendacij aliquā penā pre stitit nō recup̄at a dn̄o: sed si p̄curator actoris vl' rei fecit sum ptus in lite illos recup̄at ꝯ̄ria mandati act̄. hoc dicit iste. §. vi deatis expositionē lr̄e. [p̄curator vt in ceteris] vt. i. sicut. [ne gocijs gerēdis] extra iudicia. [debet]. s. p̄cu. nā mādatuꝫ est cōtractus bone fidei. vt insti. de acti. §. actionū. vñ tenetur de dolo ⁊ lata culpa leui ⁊ leuissima. vt. C. mā. l. a p̄curatore. [con secutus erit]. s. p̄curator: al's sit. [siue p̄ncipaliter] vt quia rē quā petebāt assecutus est. [siue extrinsecus.] vt qꝛ assecut⁹ est fructus rei q̄ petebat̄ vel vsuras sortis. [p̄curator soluerit] s. nomine dn̄i. [recup̄are dꝫ]. s. a dn̄o: [p̄stiterit]. s. p̄curator. [nō debet.] vñ no. qd̄ ꝯ̄riorum eadē est disciplina: qꝛ indebitū sibi solutū nomine dn̄i tenetur p̄curator dn̄o reddere: ⁊ tamen penā p̄prij delicti non recuperat a dn̄o: vt hic. ⁊. ff. si quis ius di. nō ob. l. vnica. in ver. si p̄curatori: sic ⁊ alibi cōtrariorū non est eadē disciplina. ff. de neg. ge. l. si quis negocia. ⁊. ff. de vsuris l. gaius. sed regulariter cōtra. insti. de tu. in prin. ⁊. ff. de his q̄ sunt sui vel ali. iur. l. j. equitas suadet in p̄curatore actoris pla nū est in p̄curatore rei si est cū mādato recup̄at: vt hic: ⁊. C. mā. l. etiā. si aūt est p̄curator sine mādato si vicit recuperat: al's nō. vt. ff. iudi. sol. l. iam tn̄. §. in hac. Or signori ex. §. isto colligitur illud no. qd̄ quicq̄d p̄uenit ad p̄curatorē siue iuste siue iniuste qd̄ debet illud reddere dn̄o: qꝛ nihil ex mādato dꝫ apud eū re manere. vt. ff. de neg. gest. l. ij. ⁊. l. si autem. §. j. ⁊. ff. man. l. deniqꝫ. §. idem labeo ait. ⁊. l. rem mādato. vnde est iste. §. in ar. ad que stionē illam de legatis mediolanensibus missis cōstantinopo li ad imperatorē manuelem qui dedit eis multa donaria que petebat ab eis ciuitas mediolañ. qd̄ ipsi ambasiatores tenean tur restituere: est arg. ad hoc. ff. sol. matri. l. si vo. in fi. ⁊. ff. ad tre. l. debitor. §. vlti. est tamen argu. contra. ff. ad. l. fal. l. si heres. ⁊. ff. de here. vel ac. ven. l. venditor. sed in questione ista nos dicim⁹. vt no. C. de fur. ⁊ ser. cor. l. vlti. §. sed cū in secūda. vnde hic dica tis si placet: vt ibi no. hic qd̄ p̄curator tenetur reddere domio indebitū sibi solutū: secus in bone fidei possessore hereditatis qui indebitum sibi solutum nō reddit. vt. ff. de pe. here. l. si pos sessor. §. bone fidei. que est contra. sed istud arg. cōtra. soluitur qd̄ hic procurator recipit noīe dn̄i indebitū: sed in. l. cōtra. bo ne fidei possessor recipit suo noīe.

1 ☞ Procurator vnus non potest agere cōtra alium nisi ex presse sit ei mandatum. h. d.

2 Procuratores duo simpl'r ꝯstituti si alter est debitor non pōt alter ab altero petere sine speciali mādato.

3 Exceptio replicatione eliditur.

1 **Si duobus mandata sit.** In. §. isto cū duabus. ll. se quētib⁹ tractatur de eadem materia: ⁊ in. §. isto cuꝫ duabus le gibus seq. ponūtur tres casus: ⁊ p̄mus casus est talis: pr̄fami lias duos constituit procuratores. ⁊ quēlibet insolidum: quo rum alter erat suus debitor in decem: nūquid alter poterit pe tere a procurato. debitore decem que debet dn̄o: respondetur qd̄ sic: secūdus casus est talis: pone qd̄ paterfa. cōstituit duos p̄curatores simpliciter ad agendū omnia negocia suarū rerū nunq̄d si alter est debitor dn̄i poterit alter petere a dn̄o: rñde tur qd̄ nō poterit nisi nominatim ei mandatū esset vt posset ab alio petere: quo casu ille cui specialiter mandatuꝫ est patet ab alio p̄c. Terti⁹ casus est q̄ si noīati aliq̄d mādatū ē vt patet ab alio p̄curatore qd̄ tunc poterit petere: ⁊ si ille p̄curator a q̊ pe tetur excipiat nō potes petere a me: quia sum p̄curator domi ni tui vt tu: ille replicabit optime exciperes nisi nomiatim mi hi mādatum esset vt a te peterem. hoc dicit iste. §. cum duabus ll. se. exponetis ergo ita lr̄am. [duobus]. s. p̄curatorib⁹. [mā data sit]. s. insolidum. [quoꝝ alter]. s. p̄curator. [debitor sit] s. dn̄i mandatoris in. x. [acturus sit] sub. ad. x. [⁊ vtiqꝫ recte] sub. acturū. [min⁹ p̄curator intelligit̄] sub. iste q̊ petit: [pro curator sit]. s. eiusdē domini. Or signori hic est primus casus ⁊ loquitur quādo duo fuerūt cōstituti p̄curatores insolidum: vt dixi in casu: modo incipit scd̄s casus. [qui duos] ⁊c. ⁊ loq̊ tur qñ duo fuerūt cōstituti procu. simpl'r. [nisi nominatim]. i. spāliter. [vt alter ab altero]. s. p̄curatore. [vtrilibet]. i. cuili bet. [dedisse]. s. vt alter ab altero petat. [itaqꝫ.] incipit terti⁹ casus. [mandatū est] vt alter ab altero petat. [excipiēte eo.] s. p̄curatore. [cū quo agitur]. s. ab alio p̄curatore. [si nō] ista sunt verba exceptiōis. [actorē]. i. eundem p̄curatorem. [aut si mihi] ista sunt verba replicatiōis. [vt a te peterē] sub. recte exciperes: ⁊ hec lr̄a est plana si habeatis sine negatiua: vñ qui dam habēt in littera negatiuā nō: ⁊ tūc dicetis qd̄ hec lr̄a vide tur hoc dicere si p̄curator cōuent⁹ exciperet replicabit p̄cura tor agēs recte exciperes nisi esset mihi mādatuꝫ vt a te peterē

2 id est quia mandatū est vt a te petā. † Or signori in. l. ista qui duos. ⁊ in. l. itaqꝫ. no. duo no. p̄mo notetis qd̄ licet regulariter eque valeat generale mandatū vt spāle. vt. ff. e. l. j. §. j. ⁊. ff. p soc. l. actiōe. §. renūciare. fallit vbi duo procuratores constituūtur simpliciter alter est debitor: quia non potest alter ab altero pe tere nisi speciale mandatum interueniat: vt hic: sic ⁊ al's spāle mandatū desideratur. ff. e. l. pōpo. in prin. ⁊ in alijs casibus ibi

3 no. Itē no. † qd̄ exceptio habet replicatiōe elidi: vt hic: ⁊ insti. de repli. in prin. ⁊. ff. de excep. l. ij. in princi. et. ff. de pac. l. si vnus §. pactus. et. C. de pactis. l. pacta. Or signori circa. §. istum si duobus insistēdum est: ⁊ licet aliqua tangātur hic in glos. dn̄o rum Jo. ⁊ Az. nō tamē ita clare ⁊ aperte tāguntur vt dicā: et di co sic. §. iste si duobus. videtur obuiare. l. se. qui duos. nam in §. isto si duobus: dicit̄ si dn̄s cōstituit duos p̄curatores: quoꝝ alter est debitor: alter ab altero recte petet. l. q̄ duos. dicit ꝯ̄. nisi specialiter eisit mandatū: vt alter ab altero petat: ad cui⁹ ꝯtra. sol. scripserūt hic dn̄s Jo. ⁊ az. quattuor respōsiōes: ego cōsueui adijcere quintā: ⁊ illam quintā: quia eam dixi in casu eam premittā: ⁊ dico qd̄. §. iste si duob⁹. debet intelligi cū duo p̄curatores sint constituti insolidum: quo casu alter ab altero petere poterit. l. se. qui duos. debet intelligi cum duo p̄curato res sunt simpl'r cōstituti: quo casu alter ab altero non petet si ne spāli mādato: sꝫ dicet mihi aliq̄s vestrū que est rō diuersita tis inter istos duos casus. Rñ. rō est illa: nisi duos p̄cur. sunt cōstituti insolidū vr̄ velle cōstituēs qd̄ q̄libet eoꝝ possit facere

qđ ipse facere possit: z ideo sicut dñs posset eũ recte cõuenire. ita z pcurator recte poterit alterũ cõuenire: sed vbi duo pcur. sunt cõstituti simplr' q̃libet vr cõstitutus pro dimidia: vñ alter ab altero nõ petet: nisi nominatim ei mãdatũ sit: vt alter ab altero petat: nec ob. ĩ. mã. l. creditores. §. q̃ duob⁹. q: similiter intelligo qđ ibi nõ fuit mãdatũ cuilibet insolidum negociũ: nisi hoc expsse agat. vt in. §. isto. z. l. se. q̃ duos. z sunt hec vera in pcura. secus in tu. z cu. fauore pupillo; z adulto;: q: ibi quisq; habet insolidũ administrationẽ. vt. ĩ. de admi. tu. l. decreto. §. j. z. C. si vnus ex plu. tu. z cu. l. j. et. ij. vel põt solui alio mõ istud §. vt dixerũt Jo. z Az. z sic: vt dicatis. §. iste q̃ duobus. intelligit qđ fuit dictũ qđ alter ab altero petere possit. l. seq. q̃ duos. loquitur qñ non est dictũ gñaliter vel spãliter qđ alter ab altero petat: z ita iste. §. si duobus determinat per. l. seq. q: prõptum est le. zc. C. de inof. do. l. vna. Itẽ q: sequẽtia determinant p pcedentia. vt. ĩ. de leg. j. l. si seru⁹ pluriũ. in fi. Itẽ talia sunt subiecta q̃lia pdicata pmittunt. vt. ĩ. de pe. leg. l. nã qđ liquide. in fi. vel põt dici tertio mõ fm qđ hic similr' scripserũt Jo. z az. aut duo cõstituũtur pcu. ad debita exigenda: z tũc alter ab altero poterit petere: z ita loquit z intelligit. §. iste. si duob⁹. aut duo pcu. sunt cõstituti ad oĩa negocia administranda: quo casu nõ videt cõmissu; qđ vnus ab altero petere possit nisi noĩatim sit dictum: z sic intelligit. l. qui duos. vel põt dici z solui istud cõtra. tertio mõ fm qđ hic silr' scripserũt Jo. z az. qđ. §. iste. si duobus. intelligit qñ dñs habebat diuersa pr̃imonia z constituit duos pcura. separatim: q: vnũ constituit pcur. in reb⁹ italicis aliũ cõstituit pcur. in reb⁹ puincialibus: quo casu alter ab altero recte petet: q: sicut si esset vnus in totũ pcu. c̃ aliũ ageret: sic z hic poterit aliũ p sua parte administratiõis cõuenire q̃ñ in parte sua nõ sit p cu. nã qđ opatur denegata administratio de toto quo ad totũ: idẽ opatur de parte quo ad partẽ. vt. ĩ. de admi. tuto. l. si duo. l. ño. seq. q̃ duos. loquit z intelligit qñ dñs habeat vnũ pr̃imoniũ tm̃: z cõstituit cõiunctim duos pcura. quo casu cuilibet videt in totũ administratio cõmissa: vñ vnus nõ petet ab alio: nisi ei mãdatũ sit z hec lectura satis mihi placet: vel põt dici q̃nto mõ z solui istud cõtra. fm qđ silr' scripserũt hic Jo. z az. z hãc q̃ntã sol. ipsi vident magis approbare si dñs cõstituit duos pcu. quo; vnus est debitor dñi: aut est debitor ex cã q̃ pcedit pcu. aut ex cã q̃ subsequit pc. aut est debitor dñi ex ipsa pcu. si dñs ↄstituit duos pcu. z alter est debitor dñi ex cã q̃ pcedit pcur. quo casu alter ab altero recte petet: et ita loquit. §. si duob⁹. si aũt est debitor dñi alter ex cã q̃ subsequtur pcurationẽ si ex cã extrinseca q̃ a pcu. vt q: emit a dño vel ex alia cã cepit aliq̃d debere dño: h̃ casu alter ab altero nõ petet nisi noĩatim ei mãdatũ sit postea z sic loquit. l. se. q̃ duos. si aũt alter pcu. cepit eẽ debitor dñi ex ipsa administratiõe pcura. quo casu alter ab altero nõ petet: sicut vn⁹ tutor vel cur. nõ petit a cõtu. vel a ↄcu. vt. ĩ. de tu. z ra. di. l. j. in fi. z. l. seq.

I ☞ Procurator non potest facere conditionẽ domini deteriorem: sed meliorem sic.

I Ignorantis domini conditio zc. In lege ista d: † qđ pcu. ↄditionẽ dñi ignorãtis nõ põt facere deteriorẽ. h. d. [nõ d;.] sub. z ideo pcu. nõ põt remittere debitũ debitori dñico sed liberationẽ a creditore recipere põt. vt. s̃. de pac. l. rescriptũ in fi. z. l. seq. sed qđ d: in. l. ista fallit in trib⁹ casibus: puta si pcur. est ↄstitutus in rem suã: vel si spãliter hoc mãdatũ est ei vt faciat illud z ip̃e illud facit: vel si ipsi pcu. ↄcessa est libera z gñalis administra. ista pbantur. s̃. de pac. l. rescriptum. §. vlti. z. l. si in rem. z. l. na; z nocere. z. ĩ. eo. l. pcurator cui. z. ĩ. de iureiur. l. iusiurandũ. ij. §. vlti. z. l. seq. z insti. de rerum diui. §. nihil. z sic intelligitur. ĩ. e. l. mandato. z. l. pcurator toto;. sed certe nec tunc quãdo libera; z generalem administrationem habet procurator nõ potest facere conditionẽ dñi deteriorem donando. vt. s̃. de pactis. l. cõtra iuris ciui. §. si filius vel seruus. z. ĩ. de dona. l. filiusfamil'. et licet domini conditionem deteriorem facere non possit tamen meliorem potest facere. vt. ĩ. l. pxi.

a ☙ Dñi meliorẽ zc. Adde qñ procuratoris iniquitas possit preiudicare dño vide oĩno. d. Alex. cõsi. cclxxxvij. incip. visis pcessib⁹ in. ij. volu. p totũ ↄsil.

q Quacunq; ratione. Signori lex ista ponit casum conuersum. l. supiori: q: hic dicit quod pcu. põt facere cõ

a ditionẽ domini meliorem: vnde[a] quocũq; modo liberet pcu. noĩe domini debet pdesse domino. hoc dicit ista. l. videatis expositionem lr̃e. [quacũq; ratione.] siue ip̃o iure: quia liberat p aquilianã stipulationem z acceptilationẽ siue per exceptionem: q: fit pactũ pcu. de non petẽdo in perpetuũ. [debet.] vt s̃. de pactis. l. rescriptũ. in fi. z. l. se. nã licet pcu. regulariter nõ possit facere cõditionẽ domini deteriorem. vt. s̃. proxi. dixi. tamẽ meliorem potest facere: vt hic: z est simile in filio z seruo. vt C. de pactis. l. seruus. z. l. filius. z. C. de re. cre. l. nec filius z qđ dicit lr̃a ista quacũq; ratione debet intelligi. i. quocũq; rationabili modo. q. d. cum bona fide pcurator liberatur pdest domino: si mala fide puta per dolum vel per metũ liberatur non debet domino pdesse: quia dum dominus mãdat pcuratori videtur mãdare ei quod bona fide faciat nõ dolo: quia in generali mandato nõ cõtinetur dolus. vt. ĩ. de cõdi. inde. l. si pcurator. §. celsus. z. ĩ. mã. l. creditor. §. lucius. z idem est in seruo. nã quicquid querit seruus iuste querit domino. vt. s̃. de his qui sunt sui vel ali. iuris. l. j. et. ĩ. de acqui. re. do. l. etiam. nõ tamen quod querit iniuste domino querit. vt. ĩ. de acquirenda possessione. l. quod seruus.

I ☞ Defensor idoneus: idoneus nõ est q̃ põt in integrũ restitui z restitutio principalis pdest fideiussori.

I Minor. xxv. an. In prin. huius. l. d: † ego te debitorẽ meum cõueniebã ad. x. quidam minor. xxv. an. vult te defendere et satisdare iudicatum solui: dico eum nõ esse idoneũ defensorem: nũquid sum audiẽdus: certe sic: nam minor. xxv. an. nõ est idoneus defensor ex quibus causis põt in integrum restitui: et si datis fideiussoribus velit satisdare iudicatũ solui: ideoq; ipse posset petere in integ. resti. et fideiussores sui. h. d. ista. l. in sui prin. videatis expositionem lr̃e. [minor. xxv. an.] in quibusdã libris incipit minor. z tũc est. ĩ. si defensor zc. z in quibusdam libris incipit minor: z tunc nõ est. ĩ. [si existat]. i. existere velit [quia z ipsi]. s. miori. [succurritur]. i. succurri potest. Or signori habet in pn. hui⁹. l. vt dixi in casu: s; dicet mihi aliquis vestrum ex quibus causis potest minor in integrum restitui si velit defendere aliquem z quando non. Dixerũt quidam cum minor defendit aliquem sine mandato: vt patet hic: dum dicit defensor. z. s̃. e. l. si pcurator meus. sed non potest restitui quãdo cum mãdato defendit aliquem: immo qui ei mandauit sibi imputet. vt. ĩ. de mino. l. cum mãdato. sed hoc nõ placet: quia illa. l. loquitur in minore cõstituto procur. ad negocia: sed ad iudicia nõ posset minor procurator constitui: quia si in iudicijs nõ est sibi idonea persona standi in iudicio. vt. C. q̃ le. p. ha. stã. in iudi. l. j. z. ij. nõ debet esse legitima psona pro alijs. vt arg. C. de le. tu. l. vlt. sic z alibi aliquis est idoneus procurator ad negocia qui nõ est idoneus ad iudicia. vt. s̃. e. l. seruũ. in pnci. et ideo fm Jo. z Az. dicimus: aut minor vult defendere sine mandato patrẽ vel matrẽ vel aliam psonam sibi cõiunctam: et vult satisdare iudicatum solui: z hoc casu potest defendere z nõ potest restitui in integrũ ipse nec fideiussores eius: quia fecit qđ faceret quilibet bonus paterfamilias. vt arg. ĩ. de admi. tuto. l. cum plures. §. in primis. z. ĩ. de tu. z ra. distra. l. j. in pnci. vnde vtitur iure cõmuni nõ videtur circũscribi: vnde nõ restituitur vt. C. de in integ. resti. l. nõ videtur. z. ĩ. de mino. l. verum. §. ite; nõ restituitur. vt. ĩ. de iureiuran. l. nam postea. §. si quis minor. Si autem minor venit ad defensionem extranee persone tunc subuenitur sibi z eius fideiussoribus: vt hic: qui vtitur iure fatuo: nã fatui homines cõsueuerunt dimittere negocia sua pro alienis: igitur videt decipi. vt ar. l. de ar. l. cum in lege. Ite; q: interest minoribus z sumptibus z litib⁹ nõ vexari. vt. ĩ. de mino. l. minoribus. Or signori ad prin. huius. l. instat z opponitur: quia lex videtur aperte contra. que dicit qđ minor. xxv. an. idoneus defensor est cũ satisdatiõe iudicatum solui. vt. C. eo. l. exigẽdi. in fi. Ad solutionẽ cui⁹ cõtrarij cõsueuit dici trib⁹ vel quatuor modis: z vno modo fm qđ dixit dñs. P. dixit. P. qđ minor. xxv. an. nõ est idoneus defensor ad allegãdas cãs cause: quia in eius persona debet ferri sñia. vt in. l. ↄtra. sed minor potest esse pcurator ad allegãdas causas absentie: quia ibi nõ fertur sñia in persona eius. i. nõ condemnatur: z sic nõ interest eius restitui. vt. ĩ. de neg. ge. l. liberto. in fi. vñ nõ subuenit sibi vel suis fideiussoribus: z sic loquit. l. nostra. sed hec solutio nõ est bona: nõ ideo: quia istud nõ sit verũ qđ pupillus possit causas cause allegare: immo z seruus z mulier. vt. ĩ. e. l. absens. sed alia ratione nõ est bona seu digna recitatiõe qtum ad. l. ista;. quia hic fit mẽtio de filio defendente patrẽ qui tenet satisdare nõ allegabat causas cause: z ideo cõdẽnandus erat minor z sic loquit pn. hui⁹. l. Alij voluerũt dicere si mior venit ad defẽsionẽ patris ante lit. cõte. nõ est idoneus defensor quia sententia debet ferri in psona eius: vñ ip̃e restituet z ei⁹ fideiussores vt in. l. c̃. sed post lit. cõt. a dño minor admittit ad defensionem patris: q: dñs cõdẽnat z nõ pcurator: s; hec solutio nõ est bona: q: siue sit ante lit. cõte. siue post interueniat pcur. cõdẽnat. vt. C. de sen. z inter. om. iu. l. j. z. C. eod. l. nihil arbitramur. Alij voluerũt dicere qđ in. l. illa d: in p̃senti. l. corrigit. Uel põt dici tertio mõ in. l. ista pater minoris absentauit se lite cõte. cũ liq̃ret de cã: venit filius minor. xxv. an. ad defensionẽ paternã cu; satisdatiõe iudi. sol. l; de rigore iuris nõ deberet admitti. vt in. l. c̃. tñ equi⁹ est eũ admitti vt ibi: q: equitas pfert rigori iuris

vt. s̃. de

vt.ff.de in.l.placuit.z.j.ff eo qd cer.lo.da.oportet.l.qd si ephesi §.interdum. Sed signori spretis omnibus alijs solutionibus vos ita soluetis: aut minor.xxv.an.vult defendere extraneum aut parentē: si extraneū nō est idoneus defensor: qr ipse facit quod faciūt fatui: qr ipē deserit negocia sua pro alienis negocijs: z ideo tūc quasi esset lesus subueniē sibi z eius fideiussoribus.vt in.l.cōtra.qr expedit minoribus zc.vt.ff.de mi.l.minoribus. Si autē vult defendere parētem vtitur iure cōmuni: et facit qd faceret qlibet paterfa.vt ar.ff.de tu. z ra. dist.l.j.§.j.vñ qr vtitur iure cōmuni nō videtur circūspectus: z ideo nō subuenieē ei.vt.C.de in integ.resti.mi.l.nō videtur.z.C.de trāsac. l.fideicō.in fi.z.ff.de mino.l.verū.§.j. Itē nō restituiē z sic consuleē vtriqz z sibi z pri.qr defendeē. Sed denuo ad pinc.huius l.instatur z op.et videtur qd minor sit idoneus defensor: quia licet p in integ.rest. succurratur minori.xxv.an.tñ videtur qd nō succurraē eius fideiussoribus: quia si minor.xxv.an.cōpromittit in arbitrū: licet ipsi minori succurraē: tñ eius fideiussoribus non videtur quod subueniaē per restitutionē in integrū sed tenētur.vt.ff.de ar.l.si pupillus. Ad sol.huius ōrij pōt dici: aut minor obligaē naturaliter aut ciuiliter z dat fideiussores quo casu minore restituto: qr lesus est minori succurritur: ita z eius fideiussoribus: vt hic: aut minor obligaē naturaliter tñ z dat fideiussores.vt.ff.de noua.l.j.i fi. quo casu ipse minor nō restituiē cū tutus sit cōi auxilio cū sola naturalis sit inefficax ad agēdum.vt.ff.de ac.z ob.l.naturales.z.ff.de solu.l.stichū aut pā.§.naturalis.z isto casu similiter nō succurriē eius fideiussoribus: qr naturali obligationi accedit fideiussor. vt.ff.de fideius.l.j.z.l.marcellus.vnde imputēt sibi cum sciebāt istū minorē quod p se fideiusserūt.vt in.l.cōtra. Sed denuo ad prin. huius.l.instaē z op.z videē qd licet subueniaē minori qd eius fideiussoribus non subueniatur: vnde videtur cōtra.ff.de mi.l. in cause.in princi. Ad solutionē cuius cōtrarij potest dici fm Pla.si minor decipiē sui facilitate succurritur ei z tñ z nō suis fideiussoribus vt in.l.cōtra.si aūt minor decipitur aduersarij calliditate tunc succurritur ei z eius fideiussoribus: vt hic: et hec solutio probatur.C.de fideius.mi.l.j. Sed lz istud sit verū: vt.ff.dicam: tamen hec solutio nō potest adaptari ad legē istā quia nō potest dici qd hic minor deceptus sit calliditate aduersarij: cum hoc adhuc nō fuerit etiā de facto admissus: vel si fuit de facto admissus potius sui facilitate videretur decipi. Et idō vos fm Jo.z azo.ita dicetis aut minore restituto datur regressus aduersario minoris in aliam personam: z in isto casu sicut ipsi minori succurritur: ita z suis fideiussoribus: vt fuit hic: nā minore restituto et eius fideiussorib⁹ remanet mihi creditori actio contra te primū debitorem quem nolebat defendere minor: sic z in minore puta pupillo qui adiuit hereditatem tutore autore z dedit fideiussores creditoribus hereditarijs: nam si restituitur vt repudiet subuenitur etiā eius fideiussoribus: quia creditoribus reseruatur actio in eum qui heres erit: vel contra bona.vt.ff.de administra.tuto.l.ij.z.ff.de acquiren. hereditate.l.si pupillus.in fi. Si autem restituto minore nō datur regressus aduersario minoris in aliam personā: verbi gratia mutuo pecuniā minori z accipio fideiussores: z isto casu subuenitur tñ minori z non eius fideiussoribus.vt in.l.contraria. z eodem modo soluitur contrarium huius legis dum signatur pro contra.C.de fideius.mino.l.ij. Ad solutionem huius contrarij z vt plene liqueat articulus iste ita distinguo vt consueui distinguere cum minor contrahit z dat fideiussores: aut obligatur naturaliter tñ: aut naturaliter z ciuiliter: z cum obligatur naturaliter z ciuiliter: aut decipiē dolo aduersarij: aut sui facilitate: in primo casu cum obligatur naturaliter tñ: vt quia est pupillus proximus pubertati z caret tutore et dat fideiussores de euictione: vel de contractu seruando sine tutoris autoritate: hoc casu: quia naturaliter obligatur tñ.vt.ff.de nouationibus.l.prima.in fi.non restituitur ipē minor cum teneatur naturaliter tñ: que sola naturalis est inefficax ad agendum.vt.ff.de actionibus z obliga.l.naturales. z sic est tut⁹ ipo iure. Item fideiussores eius non restituuntur: quia naturali obligationi accedit fideiussor. vt.ff.de fideiussoribus.l.prima. et.l.marcellus.vnde isti fideiussores sibi imputēt: cum sciebāt istum minorem z fideiusserunt pro eo.vt in preallega.l.ff.de arbi.l.si pupillus. In secundo casu non obligatur naturaliter et ciuiliter: vt quia est adultus z habet curatorem z contrahit cū eius autoritate: z tunc aut decipitur dolo aduersarij aut sui facilitate: si decipitur minor dolo aduersarij incidente in cōtractum tutus est cōmuni auxilio. Unde nec ipse restituitur nec eius fideiussores. vt.ff.de minoribus.l.in cause.ij. in princip. Si autem decipitur minor dolo aduersarij dante causam contractui hic sicut restituitur minor ita et eius fideiussores. vt C.de fideiusso.mino.l.secunda.in fin.licet si maior esset haberet actionem de dolo cum res sibi aliter esse salua non potest: sed ideo hic minor et sui fideiussores restituuntur: non autem habent actionem de dolo: quia melius est quod restituuntur q̄ detur eis actio de dolo que est famosa et quādiu potest esse locus alij auxilio ipsa cessat.ff.de in integrum restitutio.l.diuus.§.nec inter.z.ff.de dolo.l.secunda.in principio. Si autem minor decipitur sui facilitate siquidem restituto minore cum suis fideiussoribus non datur aduersario minoris regressus in aliam personam: vt est in casu qui ponitur in.l.contra.et.C. de fideiusso.mino.l.prima.z.l.secūda. tunc subuenitur ipsi minori tñ z non suis fideiussoribus.vt in.l.contra.z.C. de fideiusso.mino.l.prima z secunda.si autem restituto minore datur regressus in aliam personam: vt est si minor venit ad defensionem debitoris mei: hoc casu sicut restituitur minor ita z fideiussores minoris: z hic.z.ff.de administra. tutorum.l.secūda.in fi.z.ff.de acquiren.heredita.l.si pupillus.in fi. Or signori circa principiū huius legis ōsueuerūt formari plures questiōes z in primis casibus quero qbus casibus dixi.s.subueniri minori z eius fideiussoribus: nūquid eadem restitutio que datur minori proficit fideiussorib⁹ qui fideiussores petant nouā restitutionem zc.dic vt in questione ista no.C.de fideiussoribus l.ij. Sed denuo circa materiam istam quero: quid si minor nō vult restitui: q̄ casu dixi.s.q fideiussores possunt in integrum restitui: nūquid fideiussores poterūt restitui: videē qd nō.ff.de regulis iuris.l.inuito. Sed dico qd hoc casu possunt petere etiam inuito minore.argu.sum institutus z frater meus preteritus nō possum petere fm tabulas.vt.ff.de cōtra tabu.l.illud. in prin.tamē si frater meus nō vult petere ego ex persona sua ipso committente edictum petam contra tabu. vt.ff.de contra ta.l.post mortem.in fi.

☞ Defensor representat p omnia vicē eius quē defendit et hoc in defensore voluntario.

1 **Quoniam tamē defendere est.** In.§.isto dicitur: si vxor petit dotē a marito soluto matrimonio vel constante ipso vergente ad inopiam: et maritus defenditur sicut maritus debet condemnari inquātū facere potest: ita eius defensor: quia defendere est eandem vicem subire quā reus.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[defensor mariti.]subaudi conuenti acti. de dote soluto matrimonio.vt ff.solu.matri.l.si cōstante.vel dic cōstāte matrimonio ipso vergente ad inopiam vel inchoante vti male sua substātia hodie. vt.C.soluto matri.l.vbi adhuc.[facere possit]habita ratione ne egeat.vt.ff.solu.matri.l.maritum.z.ff.de regu.iur.l.in condēnatione.[nō est condēnandus.]nam licet sit personale beneficium et fideiussoribus mariti non detur tamē defensori eius datur: quia eandem personam representat: vnde eadem habet priuilegia.vt.ff.de re iudicata.l.fideiussor.et.ff. pro socio.l. verum.in principio.

Is qui suscepit. In.§.isto cum duabus.ll.seq. dicitur: si aliquis suscepit defensionem alienam: licet consularis persona sit z locupletissimus non videtur recte defendere nisi satisdet iudicatum solui.[fuerit paratus].s.iudicatum solui: quia nemo est idoneus defensor sine satisdatione.vt.s.e.l.qui proprio.§.j.z.ij.z.ff.de reg.iuris.l.nemo.et.ff.de iudi.l.qui recte.et insti.de satisd. §.j.in fi.et §.si vero reus.

1 ☞ Procuratores esse que psone prohibeantur.

2 Forum alterius sortitur quis et efficitur de eius iurisditione ratione gestionis.

1 **Neqz femina.** In prin. huius.l.enumerātur.sex persone que nō sunt idonee cum mandato vel sine mandato ad defensionem alienā suscipiēdam: ecce femina pcuratrix esse non pōt: itē miles: itē ille qui absuturus est cā rei pub. Itē qui perpetuo morbo ipeditus est.item q magistratus adeptus est de primo: itē qui inuitus i iudicio vocari nō potest. hoc dicit prin.huius.l.videaē expositionem lre.[neqz femina.]sub.idonea defensatrix intelligiē: vt hic.z.C.e.l. alienam. z.ff.ad vell.l. ij.agere tñ pōt interdū p parentib⁹.vt.s.e.l.feminas[neqz miles.]sub.siue sit miles armate militie siue celestis: nam miles armate militie non est idoneus defensor.vt.C.de iur. deli.l.scimus.in pn.z.C.eo.l.militē.fallit in tribus casibus.in quibus pōt esse alterius pcurator: si est pcurator ōstitutus in rē suam vel in cā sui numeri: vel hec exceptio ante lit. ōtesta.ci obiecta non est.vt.C.e.l.qui stipendia.z.l.ita demū.z.s.eod.l.filiusfa. §.veterani.z ibi dixi.item miles celestis militie vt est clericus nō est idoneus defensor vel pcurator: quia debet intendere diuinis officijs.vt in auē.de san.epis.§.aliuz.fallit in cā sue ecclesie.vt.C.de epi.z cle.l.placet.z.l. consulta.[tenetur].s.qui ac-

cepit curatorem. vt insti. de cura. §. incertum. et ad hoc facit. §. de postu. l. j. i fi. z. l. seq. [pati nō potest.] vt quia factus est cō sul vel pretor alterius iurisditionis. vt. §. de in ius vo. l. ij. z. §. de iuris. om. iudic. l. vlti. Item vt sunt legati puinciales. vt. j. de iud. l. ij. §. legatis. [intelligitur.] sub. nec mirum ad iudicia vt. §. e. l. si minor. Item nec seruus ad iudicia. vt. §. e. l. seruum. in princi. sed licet minor vel seruus nō sit idoneus defensor vel procurator ad iudicia ad negocia tamen est idoneus. vt. j. de ma. vin. l. si collectaneus. z. §. e. l. seruū. in princi. Item reus cri minis anteq̄ innocentiā suam purgauerit idoneus defensor nō est. vt. C. e. l. reum. itez illustris z supillustris nō est idoneus defensor qui si vellet iudiciū pati nō posset. vt. C. e. l. quicunq̧ vt in auť. vt ab illustri. §. j. coll'. v.

2 **Tutores.** In. §. isto dr: † si aliqui tutores administra uerūt tutelaz bononie: lz alio loco puta mu tine habeāt domiciliū bene possunt cōueniri finita tutela: z iō ibi defendi debent. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lře. [debēt] licet in alio loco habeāt domiciliū: nā rōne gessionis facti sunt de foro alterius: cū ibi teneanť rñdere vbi gesserūt: sicut vbi quis ɔtraxit: vt. j. de iudi. l. heres absens. §. j. z. C. vbi de cri. agi oportet. auť. qua in prouincia: z qđ ibi debeant de fendi pbatur hic. z. §. e. l. sed z he persone. §. nō solum. al's re gulariter quis nō potest cōueniri nisi vbi habet domicilium. vt. C. de iuris. om. iudi. l. iuris ordinem.

1 ☞ Actio vtilis prefertur directe.

1 **P Rocuratore in rē suā dato.** † In lege ista dicit: ego habebā titium debitorē meū: in decem vendidi tibi actionē meā contra titiū in decem cōsti tuendo te pcuratorem in rem tuā: tu fuisti litem cōtestat' cum titio debitore meo vel denūciasti tibi cessionem a me factā: vel ipse soluit tibi. v. nūquid si ego cedens tibi actiones meas cō tra titium vellem intendere actiones meas directas cōtra eū ero pferendus tibi pcuratori: respōdetur qđ nō. hoc dicit ista lex. videatis expositionē lře. [nō est dñs.] subaudi si vult intē dere directas actiones: nam vtiles transeunt directe non: cum inhereāt ita ossibus qđ ab eis separari nō possunt. vt. j. de pe cu. l. si quis ergo casus. [recte eas intendit.] qđ est verū in tri bus casibus quos dixi in casu. vt. C. de nouať. l. iij. al's preferť dñs. vt. C. man. l. si maritus. z sic no. qđ ille q̄ habet vtilē actio nē prefertur directe: sic z al's. j. si ager vec. vel emphi. pe. l. j. z. ij. z. §. de pac. l. si cum emptorem. z hec vera sunt in pcuratore rei secus in pcuratore actoris nisi dominus sit non soluendo. vt §. eo. l. actoris procurator.

1 ☞ Antecedentia cui cōmittuntur videntur cōmitti z con sequentia.

1 **A D rem mobilem.** In lege ista dr: † si constituo te pcura torem meū ad rem mobilē petēdā a titio si titi' tenet rem illā ita inclusam qđ nō apparet bene poterit mo uere acť. ad exhi. h. d. [ad rem mobilē.] z iō dicit mobilem vt habeat locū qđ. j. dr. de acť. ad exhi. q: res mobiles nō patent: vñ pro his pōt agi ad exhi. vt. C. qui. z qñ quarta ps de. l. ij. §. at vbi [agit] que est preparatoria rei ven. vt. j. ad exhi. l. ij. vñ no. cū quid mandať alicui: z id videť mandatuz sine quo illud explicari nō potest: vt hic. z. j. eo. l. ad legatum. z. §. de iurisdi. om. iudi. l. ij. z certū est qđ rei ven. que datur pro re mobili non posset explicari sine acť. ad exhi.

1 ☞ Procurator datus ad agēdum intelligitur ad litē per ficiendam.

1 **C Ui procuratorem.** In pncipio hu ius legis dr: † constitui te procuratorem meū vt statim ageres cō tra titium debitorē meū: nūquid si statim cum eo nō agis videor tibi pmittere postmoduz vt cum eo agere possis: respondetur qđ sic. hoc dicit pncipiū hui' legis. videte exposi tionē lře. [peragere] i. ducere ad effectū. i. vsq̧ ad fi. videbať ɔtra legē: vt si incōtinenti nō ageret qđ postea nō posset age re: q: fines mādati diligenter sunt custodiēdi. vt. j. māda. l. dili genter. in princi. Respondeo illud non ob. q: interdum fines mādati possunt excedi: nam licet velit hic qđ statim possit age re tamē pōt subesse causa pp̄ter quaz nō potuit statim agere: forte quia dies sunt feriati: z ideo videntur postea permittere vt litem possit peragere: quia cū quid mādatur alicui et id vi detur mandatū sine quo id explicari nō potest. vt. §. l. pxi. z. j. e. l. ad legatum. vel quia forte iste pcurator petijt aduocatū p̄ pter quē excusatus videtur pcurator si statim non agat: vnde postea aget. vt argu. j. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. §. si quid simpliciter. z. l. ait pretor. §. vlti. vel potest dici vt hic sit sensus huius. l. qui dat pcuratorē vt ɔfestim agat sufficit si pcurator cōfestim incohat agere: licet nō cōfestim peragat causas non nullas etenim moras habet iudiciū. vt. j. vt leg. no. ca. l. etiam. vnde postea poterit litem peragere.

Si quis. In. §. isto dicit: si militi agēti cōtra me pcu ratorio nomine pro alio potui opponere ex cep. procutoriā ante lit. cōte. z nō opposui post litem cōte. illā excep. nō licet mihi opponere. h. d. iste. §. videatis expositionē littere [si quis omisit] sciēs vel ignorās nō curo excep. pcura toriam puta tu es miles nō potes esse procu. [opponere] sub. post litem conte. quia illa except. est declinatoria. vt. C. de ex cep. l. pe. z vlt. z no. quod est multiplex exceptio pcuratoria: est vna tu nō potes esse pcurator: quia miles: z ista si omittať an te lit. cōt. post lit. cōte. nō pōt opponi: vt hic: z. C. e. l. ita demū. z. j. de pba. l. in exceptionib'. in ver. sed z si pcuratoriā: est alia except. de rato vel de iudicato soluēdo: vl' de dño defendendo: vel alia qualibet simili: z ista similiter ante li. cōte. debet peti. non postea. vt. §. e. l. pompo. §. rati. z. C. de proba. l. exceptionē est z alia exceptio procuratoria tu es falsus pcurator: z ista potest opponi quacūq̧ parte iudicij: quia cum falso pcurato re iudicium nullum cōtrouersie nulle. vt. C. e. l. licet. z de ista ex cep. non potest intelligi iste. §.

1 ☞ Procurator cuz libera potest oīa facere que dñs facere posset z etiā alienare si donationē nō ɔtineat.

1 **P Rocurator cui libera.** In. l. ista cū l. se. dr: si ali quis cōstitutus est pcurator z ei cōcessa est libera z ge neralis administratio potest debituz exigere a debitorib' do mini z obligationē dñi nouare z rem dñi alienare vel permu tare: sed z potest creditoribus dñi soluere. h. d. ista. l. cum. l. seq. videatis expositionem littere. [z exigere] sub. a debitoribus dñi [nouare] s. obligationē dñi. [aliud p alio permutare.] z ita rem dñi alienare. [creditoribus] s. dñi. z ad. ll. istas: ɔcor. j. de solu. l. j. Sed videtur cōtra. quia videtur qđ pcura. possit facere cōditionem dñi meliorē. vt. C. e. l. ignorātis. z. j. e. l. man dato. z. l. pcurator totoz. z. §. de pac. l. nā z nocere. z. l. rescriptū in fi. Rñ. pcu. q̄ nō habet liberā sed generalem administratio nē potest facere meliorē cōditionē dñi nō deteriorē. vt in. l. cō tra. sed pcu. q̄ habet liberā z generalē administrationē pōt fa cere ɔditionē dñi deteriorē vt hic pter q̄ donādo. vt. §. de pac. l. cōtra iuris ci. re. §. si filius vel seruus. z. j. de dona. l. filius. §. item videamus. z dixi. §. e. l. ignorātis.

1 ☞ Procurator gñalis sine libera nō pōt transigere.

1 **M Andato generali.** In. l. ista dr: † si cōstituo te pcu. meū gñalē nō videor tibi cōcedere vt cum debitore meo trāsigas: z ideo nō licet tibi trāsigere: z si trāse gisti illa trāsactio mihi nō nocet: z ideo si postea ratū non ha beo nō repellar exceptiōe trāsactiōis. hoc dicit ista. l. videatz expositionem lře. [excercēdis.] sub. z si nō facit cōditionē do mini deteriorē: quia ignorātis dñi zc. vt. §. e. l. ignorātis. et ad. l. istam cōcor. C. de pcur. l. si pcur. z. C. de trāsacť. l. trāsactiōis placitū. z. j. e. l. pcurator totorum. z est verū qđ dr in. l. ista. et in suis similibus in pcuratore qui habet generale mādatū secus est in pcu. qui habet liberam z generalem administrationem. vt. §. e. l. procurator cui libera.

1 ☞ Executio iudicati nō fit in procuratorem simplicem se cus in defensorem.

2 Procurator condemnatus non debet conueniri act. iudi. vel act. in factum regula cum fallen.

1 **P Lautius ait.** In. l. ista primo ponitur re gula. † secundo ponuntur tres exceptiones regule: z regula est talis: si procur. rei cōdēnať qđ sententia mādatur executioni in bo nis dñi: fallit hec regula in tribus casibus: puta si cōstituitur pcu. in rem suā: vel si pcu. defendit sine mandato nec satisdatū est p eo a dño iudicatū solui: nā hoc casu videť se liti obtulis se. h. d. ista. l. videte expositionē lře. plauti' ait] sub. z bene po nēdo sequētia. [pcuratorem] s. rei: z exponatis procuratorē i. procurātem aliena negocia: nam hoc nomē est generale: nam procur. est cum mādato proprie. vt. §. e. l. j. in prin. Itē est pcu. sine mādato: z sic improprie dicitur pcurator defensor. vt. §. e. l. sed z he persone. in pnc. z. l. si pcurator meus in fi. z. j. de neg. ge. l. si ego. z in auť. de sanc. epi. §. aliquando. sic z alibi dictio semel posita proprie z improprie ponitur. j. si cer. pe. l. certi cō dictio. in pn. z. §. de of. procō. z le. l. ij. et. C. de ser. fu. l. quicūq̧. [damnatum] i. condemnatum: et ita ex eo quod dicit littera ista dānatum colligetis illud not. quod sententia est formāda in persona procura. vel defensoris non distincto sit cum eo lis cont. vel nō nō domini. vt dixi. §. e. l. qui proprio. z. C. de sen. et interlo. om. iu. l. j. [non debere cōueniri.] sub. acť. iudicati: vel actio.

act.in factum hodie.vt.C.de cre.⁊ iurerand.l.actori.⁊sic sentētia mandanda est executioni in bonis domini non in bonis procu. [datus esset].s.procu.quia tunc in bonis eius mandatur sententia executioni.vt.C.e.l.qui stipendia. Si querat aliquis quomodo constituitur procu.in rem suaz ex parte rei:nam ex parte actoris constat qualiter procur.in rem suaz habebat constitui. vt.s. e.l.seruum.§.vlti.⁊.l.se.que incipit si quis in rem suam. Respō. procu.in rem suam ex parte rei habet cōstitui hoc modo.s.ꝙ hereditatem mihi delatam in qua hereditate sunt creditores: vendam tibi ⁊ actiones meas cedam tibi.vt.j.de condi.inde.l. vl.§. titius.et.C.de pactis.l.post venditionem.⁊.C.de hē. vel act.ven. l.ij.item potest no.exemplum in duplicibus iudicijs:si ego cedo tibi act.quam habeo cū videat actor ⁊ reus.vt.j.de indi.l.in istis tribus iudicijs eris procurator in rem tuam.vt.j.fa.her.l.plane. j.item potest no.exemplum in noxali act.vt infra de nox. ac. l.de illo.§ vlt.⁊.l.se.item potest not.exemplum in pe.here.quia si bono.possessor distrahit vl' male fidei desijt possidere dolo.vt infra de pe.here.l.nec vllaz et.l.sed ⁊ si lege.§.item distrahitur.⁊.l.etiā. §.pe.[cum sciret cautum non esse].i.mandatum ei non esse licet esset mandatum:vel exponatis.[aut obtulisset se cum sciret cautum non esse.]licet allegaret sibi mandatum non esse:tamē ei nō erat mandatum ⁊ sic mentiebatur.sed in sequenti casu non allegabat sibi mandatum non esse:⁊ satisdederat pro ipso iudicatuz solui.[idem erit obseruandum].s.ꝙ in casu qui sequitur conueniatur procurator in rem suam act. iudi. vel in factum : sicut in duobus casibus.s.premissis.[cum satisdatione].s. iudicatum
2 solui:[se liti obtulerit.† Or signori in.l.ista no.regulam.⁊ postea instantiam regule:regula est hec ꝙ procurator condēnatus non debet conueniri act.iudi.vel act.in factum.et sic non mandatur sententia executioni in bonis procuratoris:sz domini quod verum est si agatur actione indic.vel in factuz.vt infra.de re iudic. l.si se non obtu.in princip.sed licet sententia non mandetur executioni in bonis procuratoris si procurator satisdedit pro seipso iudica.solui.⁊ agatur ex stipu.ipse conuenietur nō dominus. vt.C.e.l.si procurator meus.in.fi.in ver.per contrarium:fallit in tribus casibus hec regula qui casus ponuntur in.l.ista.vt hic.⁊. infra de re iudi.l.si se non obtulerit.in princip.⁊ supra.e.l.si procurator meus.in fi.⁊ ideo ex predictis colligetis diuisionem talem:aut aliquis qui est condennatus est tutor vel curator:aut est procurator simplex:aut est procurator in rem suam:aut est defensor vel negociorum gestor si est tutor vel curator sententia mandatur executioni in bonis pupilli vel adulti.vt.infra de re iudi.l.si se non obtu.§.tutores.si autem est simplex procurator non tenetur act.in factuz vel indicati.⁊ sic loquitur hec regula in sui princip.sed dicunt.vt infra de re iudi.l.si se non obtu. in princip.sed ex stipu.tenetur procur.si eam interposuit.vt supra.e.l. si procur. meus.in fi.si autem est procu.in rem suaz tunc tenetur procu.act. indi.vel in factum.vt hic.ibi vbi dicit nisi aut in rem suam datꝰ esset ⁊c.vt infra de re iudi.si se non ob.§.j . si autem est defensor vel gestor negociorum:⁊ allegat pro se satisdatum ⁊ ei mandatū esse:quo casu similiter conuenitur act.iudi.vel in factum:vt hic: in secunda excep.ibi vbi dicit.aut obtulisset se cum sciret cautuz non esse.si autem allegat sibi mandatum esse a domino et satisdat pro seipso iudi.sol.tenetur indicati:et ex stipu. ex quo est interposita.vt hic.in tertia excep.idez erit ⁊c.vt.s.e.l. si procurator meus.in fi.

1 ☞ Consequentia si cui committuntur vidētur committi antecedentia etiam contra diuersas personas.

1 Ad legatum petendum. In.l.ista dicitur † aliquis paterfam̄. in testamēto suo reliqt mihi legatuz heres nō soluebat mihi hoc legatū cōstitui te procuratorem meū ad legatū petēduz mihi relictum ab herede . heres nō vult tibi exhibere tabulas testamēti per quas possis probare mihi legatum relictum esse.nunquid poteris experiri interdicto de tab.exhi.non ob.ꝙ opponitur tibi ꝙ non potes experiri . quia solum es constitutus procurator ad legatum petendum.respondetur ꝙ sic.hoc dicit ista.l.videatis expositionez littere.[ad legatum petendum.]sub.rei ven.vel ex testamento vel ypothecaria. sed vna intētata tollitur alia.vt.C.cōmunia de leg.l.ij.⁊.j.de le.j. l.cum filius.§.varijs.sed proprie dicitur peti cum agitur in rez. [procura.datus.]id est constitutus a legatario. [de tabulis exhibendis.]sub.in quibus scriptum est testamētuz. quia hoc interdictum datur omnibus quorum interest.vt.j.quēad.test.a.l. j.⁊.l.vlti.[quasi non ⁊ hoc esset ei mandatum.]sub.ꝙ intēderet interdictū de tab.exhi.[non obstabit].i.procuratori non op.hec excep.qꝛ cū quid mandatur alicui.⁊ omne id videt̄ mandatuz sine quo mandatum commode explicari non potest.vt.s.de iur. om.iu.l.ij.⁊.s.e.l.ad rem mobilem.cuz suis similibus.

1 ☞ Procurator generalis sine libera vl' sine speciali mandato non potest vēdere nisi res tēpore perituras.h.d.

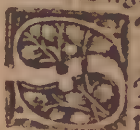
1 Rocurator tutorū. In.l.ista dr. † si cōstituo aliquē ꝓcu.totoꝝ bonoꝝ meoꝝ iste ꝓcur.meꝰ nō potest aliēare sine speciali meo mādato res meas mobiles vl' imobiles:vel fuos nisi fructꝰ ⁊ al's res q̄ seruādo suari nō possūt sed facile corrūpi.hoc dicit ista.l.videatis expositionē littere[cuires].s.dñi.[neqꝫ mobiles]vt libri vestes arma ⁊ equi.[neqꝫ imobiles]vt pdia vrbana vl' rustica.[neqꝫ seruos].s.q se mouēt ⁊ mouentur.vt.j.de v.sig.l.mouētiū.[sine speciali].i.expsso mandato vt alienet.sic exponit̄.C.de ne.ge.l.negociū.[alienare potest].s.dominiū trāsferēdo qd est ꝓprie huiꝰ vbi alienare.vt.C.de fun.do. l.j.Itē nō potest obligare.vt.C.de re.ali.nō ali.l.vl.nisi dñs sit solitus obligare.nā tūc potest obligare.ar.j.de pig.ac.l. solutū.§.vl.⁊ l.vel vniuersoꝝ.⁊.j.de vsu.l.semisses.[possunt.]qꝛ tales fructꝰ et res alienādo vr̄ conditionē dñi facere meliorē.vt.s.e.l.ignorātis. et.l.seq.sz vñ no.sicut tutor ⁊ cur.res q̄ seruādo seruari nō possūt alienat.vt.C.de admi.tu.l.lex q̄ tu.in fi.⁊.j.ad tre.l.mulier.§.si eū. ita ꝓcu.habēs generalē administrationē nō liberā res q̄ seruādo seruari nō possunt alienat vt hic.Sz ad.l.istā instat̄ et op.⁊ vr̄ ꝙ iste ꝓcu.res dñi possit alienare qꝛ lex dicit ꝙ ꝓcur.q hz gñalē ⁊ liberā administrationē vniuersorū bonoꝝ dñi qd potest nouare ⁊ rē dñi pmutare ⁊ sic alienare.vt.s.ea.l.§.ꝓcurator cui libera. ad qd dixit.M.aut est aliqs ꝓcu.vniuersoꝝ bonoꝝ:⁊ hic est ꝓcurator generalis.aut aliqs est ꝓcu.totoꝝ bonoꝝ:⁊ hic ꝓcu.nō est ita generalis.in pmo casu cū quis est ꝓcu.vniuersoꝝ bonoꝝ dñi pōt alienare.vt in.l.ꝯtra.in scdo casu cū est ꝓcu.totoꝝ bonoꝝ nō pōt alienare.vt hic.⁊ sic intelligitur ⁊ soluit̄ cōtra.j.de ac.re.do.l.qua ratione.§.hec q̄z res.⁊ insti.de re.di.§.nihil.⁊ sic sm eū est differētia inter vniuersum ⁊ totū.Sed signori quantū ad ꝓcur.nō facimus hic aliquā differētiā inter vniuersuz ⁊ totū lz quātū ad q̄dā sit differētia iter vniuersuz ⁊ totū.qꝛ vniuersuz pdicat̄ de pluribꝰ sicut est hr̄ditas:totū hz pdicare de vno corpe tm̄.j.de rei vē.l.si in rē.vñ dicimꝰ ꝙ siue ꝓcurator ꝯstituit̄ vniuersoꝝ bonoꝝ vl' totoꝝ bonoꝝ lz habeat gñalē administrationē nō tm̄ liberā nō potest rē dñi alienare qꝛ nō potest facere cōditionē dñi deteriorē sz meliorē sic.vt.s.e.l.ignorātis.⁊.l.mādato gñali.vt hic.sed si hz liberam et generalē administrationē oīm bonoꝝ tunc potest alienare:qꝛ pōt facere cōditionē dñi deteriorē.vt in.l.cōtra.⁊ sic itelligit̄.§.hec q̄z res.⁊.§.nihil.⁊.s.de pac.l.rescriptū.in fin.⁊.l.nam ⁊ nocere.

1 ☞ A psona defensoris i dominū sit trāslatio litis cā cognita.

1 Si cuius nomine. In.l.ista dr.† si aliqs venit ad me defendēdum dū conuenires si ante litē conte.volo in me suscipere defensionē hoc mihi licebit.h.d.ista.l. videatis ⁊c.[in presentia fuerit].i.coram iudice.[causa cognita audiendus est.]immo videtur ꝙ dñs debeat audiri sine cause cognitione.vt.s.e.l.ante lit.conte.ad qd potest dici dupliciter:et vno modo sic:subaudiēdum est maxime.nam ante lit.conte.sine cause cognitione debet audiri . sed maxime cum cause cognit. sed post litē conte.non dz audiri nisi causa cognita.vt. s.e.l. post litem conte.⁊.C.e.l.procuratoribus.⁊.l.nulla.vel potest dici scdo modo ꝙ etiā ante lit.cont.inspicitur aliqua cause cognit.s.an sit simplex procu.an in rē suam ex parte rei qui potest constitui illo modo.vt dixi.s.e.l.plautius ait.⁊ istum potero mutare ante lit. conte.causa cognita ⁊ non aliter:⁊ vertuntur in cause cognitione nisi litem sis contestatus cum debitore meo contra quem feci te procuratorem in rem tuam:vel nisi denunciaueris ei ne mihi soluat.vel nisi iam partem debiti acceperis.nam tunc mea directa nō prefertur tue vtili:nec potero te mutare:al's sic.vt.C.de noua. l.iij.⁊.s.e.l.procuratore in rez suam dato.⁊.C.man.l.si maritus. item inspicitur an pro me in aliquo te obligaueris:quia tantum tibi abesse videtur.vt.j.de nego.gest.l.si quis mandato.nā tunc non potero te mutare etiam ante lit.contesta.

1 ☞ Procurator de cuius mandato constat non cauet de rato Item reuocatio mandati que in noticiam iudicis vel aduersarij non peruenit iudicium nullum non reddit.h.d.
2 Procurator quādo releuat̄ a satisdatione de rato.
3 Litteris sigillatis suo sigillo statur cōtra se qn̄ approbate sunt.
4 Litteris sigillatis qn̄ credatur tam can.ꝙ ciuili iure.

I procuratorē absentem.
1 In.l.ista dicuntur duo.† primo dicitur:si constituo te absentē procu.meū ad agendū cōtra aliquē possum te releuare a satisdatione de rato si litteras meas sigillatas meo sigillo mitto aduersario meo ⁊ iudici in quibꝰ cōtinetur ꝙ cōstituo te ꝓcu.meū cōtra talē:⁊ quicquid in dicta causa feceris promitto me ratū habiturū.vñ quasi ꝓcu.presentis nō teneberis satisdare de rato.scdo dicit̄ . si ego dñs postea mutarē voluntatem

si facio hoc ignorante aduersario et iudice: nihilominus factũ cũ
te ꝓcuratore interim valet ⁊ tenet. h. d. ista. l. videte expositionẽ
littere. [si ꝓcuratorẽ absentẽ.] sub. a tribunali pretoris vel iudi-
cio: ⁊ ita nõ erat in iure. [a satisdatione] . s. de rato. [lr̃as suas.]
sub. suo sigillo munitas. [debebit.] cautius erit si mittat ad iudi
cẽ. vt. j. rẽ ra. ha. l. ne satisdatio. q2 forte aduersarius eius nõ ostẽ
deret. [ratũq3 habiturũ.] sub. maxime: vñ hec verba ponunt hic
ad bñ esse: tñ nihil operant ex quo cõstat de mãdato p p̃cedentia
[approbatis] ab aduersario vel a iudice. q2 nõ reuocat hic in du
biũ. [intelligẽdũ] sub. ideo nõ solũ satisdabit de rato. sicut si con
stitutus esset apud acta. vt. C. de satisda. l. vna. [et ideo.] incipit
2 scdm dictũ. al's itaq3. [ratũ]. i. firmũ. [esse d3] † Dr signori in. l.
ista no. plura no. primo no. ꝙ si actor vult releuare suũ ꝓcu. a sa
tisdatione de rato debet mittere litteras suas sigillo suo sigilla-
tas vel iudici ꝙ talẽ cõtra talẽ fecit ꝓcuratorem. ⁊ iste ꝓcurator
non satisdabit de rato. vt hic. ⁊. j. rẽ ra. habe. l. ne satisdatio. sicut
cõstitutus apud acta nõ satisdat de rato. vt. C. de satisda. l. vna. se
cus est in ꝓcuratore rei qui semp satisdat iudicatu3 solui. etiã si
miles cõstet de mandato. vel etiã si sit in rẽ suã ꝓcurator. vt. C. de
satisda. l. vna. in fi. ⁊. s. eo. l. seruũ. §. vlti. ⁊. l. seq. ⁊ que sit ratio di-
uersitatis. no. C. de satisda. l. vnica. ⁊ nũquid ab ista satisdatiõe
iudicatũ solui possit subleuari. similiter in. l. vnica no. vnde eam
videas ⁊ eã hic dicas si placet. vt ibi dixi. Itẽ ex littera ista collige
3 tis argu. † ꝙ litteris sigillatis suo sigillo statur ɔtra se. ⁊ hoc est
verũ qñ approbate sunt vt hic. ⁊. j. de ɔstitu. pecu. l. quidã. ⁊. C. de
mãda. prin. l. vnica. sed quero nũquid credit litteris sigillatis suo
sigillo eo ipso ꝙ sunt sigillate sigillo dñi dixerũt quidã ꝙ nõ. q2
est scriptura priuata. vt. C. de proba. l. istrumẽta. ⁊ in. l. exemplo.
⁊. l. rationes. ecõtra videt ꝙ litteris sigillatis credat. q2 statur lit
teris sigillatis sigillo dñi vt aliquis sit eius ꝓcurator. vt hic. ⁊ fa
cit ad hoc. j. re3 ra. ha. l. ne satisdatio. Itẽ q2 priuate scripture cre
ditur cõtra se. vt. j. de tri. ⁊ se. §. illud. ⁊ ita est arg. pro eo qd̃ fit in
4 gallia. q2 ibi oĩa fiũt per litteras sigillatas vt eis credatur. † Dr
signori de iure canoñ. questio ista est soluta. vt extra de proba. c.
post cessione3. sed de iure nostro in questione ista videtur ita di
a stinguendum. aut littere[a] sunt munite sigillo principis vl' episco
pi. aut sunt munite sigillo priuate psone. si littere sunt munite
sigillo principis tunc bene creditur eis ⁊ bene probant. vt. C. de
mã. princ. l. vnica in fi. idem si munite sunt sigillo episcopi. vnde
clericus qui vult ire de sua prouincia ad vrbem romana3 debet
habere litteras sigillatas sui episcopi ⁊ illis litteris credit. al's
presumitur fugitiuus. vt. C. de episco. ⁊ cleri. l. si quam per calũ-
niam. in fi. si autẽ littere sunt munite sigillo alicuius priuati cõ
tra se probant. ⁊ contra se priuatum creditur eis. adeo ꝙ reuocã
do eũ aduersario ignorãte non preiudicat ei. vt in fi. huius. l. ibi
vbi dicit, tamẽ iudiciũ ꝙ quasi procura. expertus est ratũ esse de
bet. sed pro se nõ creditur eis nec probant nisi fides imponatur
eis litteris. vt in principio huius. l. dum dicitur litteris appro-
batis. ⁊ in cor. aut. de tri. ⁊ semis. §. studium vere. sed contra aliũ
non probant cũ sit priuata scriptura. vt. C. de proba. l. instrumẽ-
ta. ⁊. l. exemplo. ⁊. l. rationes. nisi habeant subscriptionem triu3
testium. vt. C. qui po. in pig. ha. l. scripturas. et in corpo. aut. de
trien. ⁊ semis. §. siquis vult. et hec vera sunt in hĳs que fiunt in
ter viuos. in vltimis autem voluntatibus serua quod dicitur.
C. de testa. ordinã. l. hac consul. ⁊. l. iubemus ⁊. l. vlt. ⁊. C. de codi-
cil. l. vlti. in fine. Dr signori hec lex obuiat malitiosis aduocatis
qui in periculum animarum suarum faciunt hodie vnum pro
curatorem fieri reo quem iuuant. et postea sequenti die faciunt
fieri alium ⁊ si obtinet bene quidem ⁊ si succumbit ostendat in-
strumentum qualiter alius erat procurator. ⁊ dicunt sententia3
nullam. sed certe hec lex est contra eos. s. ꝙ nihilominus valeat
sententia. quia aduersarius vel iudex nõ potuit diuinare. vt. C.
de satisdationibus. l. vna. quia non debet consilium suum mu-
tare in alterius iniuriam. vt. j. de reg. iur. l. nemo. sed quid si ali
quis mutauit procuratorẽ iudice sciente ⁊ aduersario ignoran
te. nunquid valet sentẽtia. videt ꝙ non. quia iudex sciens in nõ
legitimã personã tulit sententiã. vt. j. de iudi. l. de vno quoq3. et
ar. j. de iudi. l. ĳ. ⁊ presumitur ignorantia ex parte aduersarĳ ni
si probet sciẽtia vt. j. de ꝓba. l. verius. Sed qd si mutaret ꝓcu. ad
uersario sciente ⁊ iudice ignorãte. nũquid valet snĩa. certe sic. q2
iudex nihil omisit de contingẽtibus. sed si ꝓcur. rei qui sciẽs se
nõ esse ꝓcur. est absolutus apponat exceptionẽ rei iudicate. illa
sua exceptio ope replicationis annullabitur. quia fuit in dolo
ꝙ non dixit iudici. vt. j. de solu. l. cum quis. §. si debitorem. si ve-
ro erat procurator actoris qui sciuit se mutatum valet sententia
lata pro reo. vt hic. in fi. sed si sententia est lata contra eum non
valet cũ quo ad actorem per non legitima3 personã fuerit litiga
tũ. sed si mutaret ꝓcu. vtroq3 sciẽte. s. iudice ⁊ aduersario. ⁊ tunc
sentẽtia lata ipso iure nõ valeret. vt. ar. j. de solu. l. vero procura-
tor. §. vlti. od.

a Aut littere
Aduerte ꝙ litte
ris alicuius di-
cẽtis se hoc face-
re mãdato supio
ris nõ est creden
dum nisi in ipis
inserat licentia.
Ita no. bar. i. l. i.
p illũ tex. C. de su
perindict. lib. x.
Subdit tñ bar.
Ibi ꝙ canoniste
tenent ꝙ cardia
lib9 ⁊ q̃buscũq3
p̃cellẽtib9 credit
etiã si lr̃as nõ oñ
dant nec habere
se dicãt vid fely.
i. c. ad eminẽtiã
in pri. vbi copio
se de hoc de sen.
excom.

1 Electio facta per procuratorem ita confirmit ius eligendi
sicut si facta esset per dominum. h. d.

1 Si is qui stichum. In. l. ista dicitur † fui a te stipula-
tus stichum aut damã seruum prout eligam: postea
titius procu. meus petĳt alterũ tantũ: nunquid deb3
promittere ꝙ ego dñs habeã ratũ. respondetur ꝙ sic: quia alterã
rem in iudicio deducẽdo stipulationẽ videt consumere. hoc dicit
ista. l. videatis expositionẽ littere. [stipulat9 est.] al's esset electio
promissoris. vt. j. de iure do. l. plerũq3. in fi. [cõsumit] sub. electio
nem cõcessam sibi stipulanti: q2 li. cõt. nõ l3 ei postea variare. vt. j.
de v. ob. l. si quis stipulat9. in pri. l3 enĩ reus posset variare quãtũ
cunq3 vellet. vt. j. de v. ob. l. eũ qui certarũ. in fi. vel dicatis ⁊ stipu
lationẽ cõsumit. s. facta solutione in totũ nõ litis cõte. tm̃. vt. j. de
cõsti. pe. l. itẽ. §. vlti. ⁊. j. de v. ob. l. vbi aũt. §. illud aut illud od.

1 Procurator q pro euictiõe ꝓmisit tenet finito officio. h. d.

Procurator. Signori in oĩbus legibus huius ti. tractat de procur.
constitutis ad iudicia. in. l. ista cũ se. tractatur de pro
cura. ɔstitutis ad negocia. ⁊ s̃m hoc posset vno modo
1 intelligi. s. e. l. procu. totorũ. ⁊ in. l. ista dr. † proc. me9 vẽdidit tibi
predia mea: ⁊ de euic. ꝓmisit. nũquid secuta euic. ꝓcu. ab empto-
re poterit cõueniri finito officio ꝓcurationis. respondetur ꝙ sic.
[astrinxit]. s. emptori. [non releuabitur.] sub. immo tenebitur ⁊
quare audi rationẽ. [recusat.] sub. etiam deposito officio: sed et
dominus vtili act. de euic. recte cõuenietur. vt. j. de instit. l. si quis
mancipĳs in prin. ⁊. j. de ac. emp. ⁊ vẽd. l. iul. § si ꝓcur. ⁊ hoc ideo
quia si dominus vẽdidisset teneret de euic. al's si ipe non teneret
secus. vt. s. e. l. si procur. meus. in fi. ⁊ est hec. l. intelligẽda de ꝓcu.
qui habebat speciale mandatũ: vel liberã et gñalem administra-
2 tionem bonoꝝ. vt. s. e. l. proc. cui libera. † Dr signori in. l. ista no.
duo no. ⁊ magistralia ad que quotidie allegamus. l. istam. ⁊ dici
mus ꝙ differẽtia est inter officiũ procur. ex vna parte ⁊ inter offi
cium tu. vel cur. ex alia. ⁊ in hoc q2 si procur. vẽdidit rẽ dñi ⁊ pro-
misit de euic. nedum durante officio ꝓcur. sed etiã finito officio
procur. vt hic: secus est in tutore vel cur. qui vẽdidit rẽ pupilli vel
adulti. ⁊ promisit de euic. nã finito officio tutele vel cure nõ tenet
de euic. vt. C. qñ ex facto tu. vl' cur. l. post mortẽ. ⁊. j. de euic. l. illud.
§. j. ⁊ est ratio diuersitatis quare aliud est in ꝓcur. quia officium
procur. est volũtariũ. vt. s. e. l. filiusfamilias. §. inuitus. quare sibi
imputet cur contraxit ⁊ de euic. promisit. ⁊ ideo cõuenitur depo-
sito etiam officio. vt hic: sed officium tutoris vel cura. est necessa-
rium. vt. j. de tutelis. l. j. ⁊ insti. de excu. tu. in prin. vnde si cõtrahit
facit necessitate officĳ. Unde est melioris conditionis. vt finito
officio non conueniatur: sed pupillus vel adultus. ⁊ ad hoc etiã
facit. s. ꝙ melioris conditionis deb3 esse qui facit ex necessitate q̃
qui facit ex voluntate. C. de nego. gest. l. tutori vel curatori. in pri.
Item not. hic aliud not. ⁊ magistrale ꝙ differẽtia est inter procu.
constitutum ad negocia ⁊ procura. constitutum ad iudicia. nam
procura. constitutus ad negocia finito officio conuenitur si pro-
misit de euic. secuta euic. vt hic: sed procura. constitutus ad iudi-
cia promittit iudicatum solui finito officio non conuenitur act.
iudicati: vel in factum nisi in tribus casibus. vt. s. e. l. plautius di
xi. sed ex stip. quam ĩterposuit bene tenetur. vt. s. e. l. si procurator
meus. in fi. ⁊ est ratio: quia in iudicĳs habetur respectus potius
domini q̃ ipsius procuratoris: sed qui contrahit cum procu. con
stituto ad negocia solam intuetur personam ipsius procurato-
ris vendentis. ⁊ ideo tenetur vt hic. nam rem alienam que3 quis
vendere posse nulla dubitatio est. vt. j. de contrahen. emp. ⁊ ven.
l. rem alienam.

1 Actio per alium nobis queritur ex re nostra. h. d.

Quod ꝓcurator ex re dñi. Similiter ⁊ ista. l. loquitur in procura. cõstituto ad
1 negocia. † et dicitur in. l. ista. si procura. stipulatur
aliquid ex re mea non contra mandatum meum: ego dominus
inuito procur. meo illud possum petere. nam hoc casu procu. vti-
lem acti. mihi acquirit. hoc dicit ista. l. videatis expositionem lit
tere. [mandato non refragante.] hoc dicit ad differentiam serui
stipulantis: vbi domino inuito queritur. vt. j. de ver. obl. l. si seru9
vetante domino. [stipulatur] . sc3 ipsi domino vel ipsi procurato
ri incipiente nomine domini. [petere potest.] sub. non directa:
sed vtili: ⁊ hic vtilis prefertur sue directe. vt. s. e. l. in cause. in fin.
Sed ad. l. istam instatur ⁊ oppo. ⁊ videtur ꝙ per procuratorẽ nõ
queratur acti. domino: et sic non possit petere nedum eo inuito:
immo nec eo volente. vt. C. per quas per. no. acqui. l. j. respondet
s̃m mar. per procu. non queritur directa act. dño. vt in. l. contra.
sed vtilis sic: vt hic. Sed hanc solu. nõ approbamus: quia p proc.
non queritur dño directa vel vtilis cum lex contradicat p liberã
personã nullã queri. ⁊ ideo vos soluetis istud cõtra. regl'r hab3 lo
cum qd̃ dr

cū φ dicit in.l.3.fallit cū procu.stipulat ex re domini. q2 tūc sibi q̄rit vtilis.et est ratio.q2 apud procu.nihil debet remanere.vt.s. eo.l.q proprio.§.procur.vt in ceteris. Itē fallit in aliis quos ibi no.quos di.i.s.eo.l.si procu.me⁹.vnde hic non repeto.alii intelligūt.l.istā in sti.iudicio sisti vel iudi.solui.et dicūt φ vtilis q̄ritur domino ex sti.procu.vt.s.eo.l.si procu.meus in prin.et.s.qui satisda.cog.l.iul.et ista vtilis prefertur directe domini.vt.s.eo.l. in cause.in fi.

1 ☞ Procuratorē si dn̄s cōstituit ad litē suscipiēdā nihilomin⁹ poterit adesse cause.

1 **Paulus respondit.** In.l.ista dicitur† si dominus cōstituit procu.ad litē suscipiēdam. nihilominus poterit adesse cāe.h.d.ista.l.videatis expōnem lr̄e.[eū].s.dn̄m.[qui ad litē suscipiēdam.]non solū ad litē agēdā.[non prohiberi.]hoc ante litē conte. planū est. q2 tūc pōt mutari.vt.s.e.l.ante litē cōte.et.l.is cui⁹. s3 dubiū erat hic.q2 erat hic lis conte. et post litē conte.non pōt mutare eū vt. s.eo.l.post litē conte.s3 licet non possit mutare eū tamen poterit adesse liti ne colludat nedū in agēdo sed etiam in defendēdo. vt hic sic et in cor.autē.de litig.§.si heres.et.j.de inof.te.l.si suspecta collusit.sic et.j.de ap.l.a sn̄ia.§.si heres et.l.si plusorio.et.j. de pi. l.si superatus.

1 Procurator in rem suam ex causa lucratiua debet dominum defendere.

1 **Pater filio suo.** In.l.ista dicit† pr̄fam. in suo testamento filio suo pupillo quē heredē instituit semproniū creditorē suū dedit tutorē mortuo testōre.et adita heredi. sempronius administrauit tutelam. postea sempronius decessit fratre herede sibi relicto frater sempronii similiter adita hereditate decessit.et nomē suū qd̄ habebat cōtra pupillū titio p fideicom.reliquit.postea heredes fratris cesserūt iura titio legatario cōtra pupillū.ille titius petit qd̄ debebat sempronio ex iure sibi cōcesso a quodam pupillo.dicit quidam pupill⁹ defende eū seu hr̄des ei⁹ in act.tutele.nūquid tenebit defendere hr̄des in ac.tutele cū vult eos reconuenire.respondet φ sic.al's ei denegeē act. sibi ɔcessa.h. d.ista.l.videatis expōnē lr̄e.[creditorē suū.]ɾ loquit hic.l. scōm antiqua tpa hm̄ q̄ creditor ɾ debitor poterat eē tutor pupilli testamētari⁹ qui adhuc hodie pōt dari tutor in testō.q2 fides ei⁹ vr̄ approbata a testatore.vt.C.de episco.et cle.l.decreationib⁹. et in sti.de satisd.tu.in prin.[is].s.sempronius.[administrata tutela] sub.et male.iōq3 ceperit pupillo teneri.[nomen debitoris].i.pupilli cui⁹ pater debitor fuit.[eiq3].s.titio[mādate sunt actōes] s3 directe.nam sine cessione h3 vtiles.vt.C.de le.l. ex legato nominis.[descendant.]q2 semproni⁹ fuerat creditor pupilli ex cā mutui inducētis ɾ debitor pupilli ex mala administratione tutele i. e.et titi⁹ conueniebat pupillū.et pupill⁹ econtra. reconueniebat eū ad.c.act.tutele.[ei].s.titio.[φ si defendat hr̄des].c.[fratris tutoris[respon. debere defendere]sub.heredes fratris tutoris. qui est hr̄s sempronii debitoris ex causa tutele.et est ratio.q2 qui alieno nomine petit act.sibi dari tenet dominū defendere in recōuētiōe.vt.s.eo.l.seruū.§.ait p.in fi.et.l.non solū.§. qui alieno nomine agit.Sed vr̄ 3.s.φ non teneat ipsos defendere in recōuentiōe cū ex necessitate heredis sit cessa ei actio.vt.s.e.l.seruū.§. vl. et.l.se.ad φ vos dicetis cū procu.est constitut⁹ in rē suam ex cā nō lucratiua nō tenet dn̄m defendere in recōuētiōe.et sic intelligit. l.si quis in rē suā.si aūt procu.fact⁹ est in rē suam ex cā lucratiua vt hic tunc tenet dominū defendere.vt hic.et in preallег.§.vlt. in prin.et ibi plenius dixi.

1 ☞ Absens pōt ɔstituere pcuratorē ad allegādū cās absentie.

1 **Absens reus.** In.l.ista dicit† si aliquis est absens pōt cōstituere procu.ad allegandū causas absentie sue. videte expōnē lr̄e.[absens re⁹].i.debitor cōuēt⁹ ciuiliter. vel dic. [absens re⁹].i.criminosus.etiā si est accusat⁹ criminaliter de crimine capitali.[cās absentie].ic3 tm̄[reddere pōt].i.allegare cās absentie non cās cause.vt.s.eo.l.seruum.§.publice.plene dixi de materia ista.

1 ☞ Actio habita et ei⁹ habitum conseruatur p liberam perso nam.h.d.

1 **Ex procuratorē nō semp.** In.l.ista dicitur.† φ l3 domino non semp p pcu.q̄ratur act.tamē act.domino quesite p eū retinent.et iō si procu.domini interpellat debitorē domini sup act. redhibitoria que competit domino an̄q̄ act.redhibitoria expiret domino illā act.perpetuat.s3 ɾ si procu.vicino domini nūciat nouū op⁹. ɾ ille nihilomin⁹ edificat interdictū qd̄ vi aut clā domino retinet.h.d. ista.l.[p procu.non semp querim⁹ act.]sub. immo nec sepe cū p liberā psonā non querat nobis regulariter directa vel vtilis act. vt.C.p quas p.no.acq.l.j.[sed retinem⁹] φ est fauorabili⁹. vt.j. de vsuris.l.si quis solutioni.§.mora.[tps].i.anteq̄ act. domini expiret.[vel si prohibeat]sub.procu. vicino domini.[iterdictū] s.qd̄ vi aut clā.[nobis].s.dominiis.[cōseruat.]vt.j.de ope.no. nū.l.si procurator.

1 ☞ Soluere qui paratus est iudicium suscipere non cogitur. hoc dicit.

1 **Si reus paratus sit.** † In.l. ista ponitur casus de quodam trufatore.ego erā scolaris ɾ tu eras meus debitor in.c.dū essē p̄sens interpellaui te. vt mihi solueres tuis blāditiis tm̄ distulisti qd̄ habeo necesse recedere.vn̄ vocaui te corā iudice vt mihi solueres:ɾ tu negasti mihi soluere.et petiisti a me libellū.Vn̄ habui me necesse abn̄tare ɔstitui pcu.Iter recessi ad patriā meā.postea pcu.me⁹ petit a te.c.procuratorio nomine pro me dicis tu parat⁹ sum soluere domino. vn̄ veniat domin⁹ ɾ ei soluam. q2 tibi procuratori non recte soluit. dicit procur.me⁹.hec est quedam barataria. vos scitis φ ipse noluit soluere domino meo.vnde cogatis eū suscipe iudiciū ɾ faciatis ipm̄ litē contestari.modo querit nunquid videt iudiciū si parat⁹ est soluere.an cogēd⁹ sit suscipe iudiciū.ɾ certe iuriscon. allegat hic pror contra vr̄ φ cogat.q2 suspect⁹ vr̄ ille qui domino p̄senti noluit soluere.ɾ modo dicit se paratū soluere. sed certe videtur φ non sit suspect⁹.q2 pōt esse φ tūc non habebat facultatem soluēdi.vel cōueniebat nūc act.famosa.ɾ hiis duobus casib⁹ videtur iniquū procur.debere cogi suscipe iudiciū ɾ damnari. sed certe iuriscon.hanc questionē determinat.ɾ dicit φ lite nō conte. nō est cogēd⁹ suscipe iudiciū.tamē tūc si iudex est ordinari⁹ debet iubere illam pecuniam deponi in edem sacram.sicut fit de pecunia pupillorū.sed si esset iudex delegat⁹ non posset iubere deponi. s3 si lis esset conte.quilibet iudex ordinari⁹ vel delegatus posset iubere pecuniam deponi in edē sacram.vt domin⁹ veniens habeat pecuniam suam.hoc dicit ista.l. videatis expōnē littere.[si reus parat⁹ sit].s.iudicio pri⁹ contra dominū creditorē suscepto.[ante litē conte.soluere].s.domino absenti cui primo noluerat soluere.[procuratore agēte].i.agere volēte.[quid fieri oportet.]sub. querit.[nam iniquū.]modo allegat pro parte rei.s.vt non cogatur suscipe iudiciū.[accipe.]sub.si parat⁹ est soluere domino. s3 nonne hic videt calūniose facere si non soluit procuratori. respō. hoc d3 intelligi cū iste erat procu.ad litē tantū.ɾ procuratori litis recte non soluit.vt.j.de solu.l.procuratori litis.ɾ.l.hoc iure.ɾ.s. de pactis.l.sed si tantū.in prin.Unde no.φ omnis qui soluit qd̄ debet non d3 cogi litigare.vt hic.ɾ.j.de iudi.l.si debitori. ɾ. j.de le.j.l.si dom⁹.§.qui confitet.[propter qd̄.]modo allegat p alia parte.s.vt debeat cogi[ɾ si famosa sit actio].i.in qua condēnat⁹ notaret infamia[sed hoc.]modo determinat iuriscon.[p̄ses].i. iudex ordinari⁹.[pecuniā deponi]vt domin⁹ reuersus recipiat. [in pupillarib⁹ pecuniis.]vt.C.de vsuris pu.l.vlt.[officio iudicis]siue ordinarii siue deleg.[dirimēdū est].i.pōt iuberi deponi in edē sacram.vt domin⁹ reuersus recipiat.

2 † Sed que est ratio diuersitatis φ ante litē conte.tm̄ ordinari⁹ iubet deponi.s3 post litē conte.quilibet pōt iubere deponi.vt hic decit.Rn̄.illa q2 ante lit.cōte.pōt implorari officiū iudicis ordinarii nō iudicis deleg. q2 non videt plenam iurisditionē habere.sed lite conte.sic q2 lite conte.ppetua est ei⁹ iurisditio.ɾ q2 ea que post litē conte.accidūt ad officiū cuiuslibet iudicis spectant.vt.j.de iudi.l.solemus. ɾ. j.de edi.edic.l.ediles.§.itē sciēdū.vel pōt dici φ in alio est dr̄ia.q2 vbi lis non est cōte.iō iubet deponi.q2 non pōt absolui.sed si lis est cōte.tūc pōt absolui per quēlibet iudicē.vt insti.de ppe.ɾ tempo.act.in fi.od.

Nec ciuitatis actor. In.l.ista dicit si aliquis est cōstitut⁹ actor in cā ciuitatis iste nō poterit ante litē conte.procu.constituere.h.d.ista.l.videatis expositionem lr̄e.[nec ciuitatis actor].q.d.sicut nec tutor vl' curator priuati ante lit.conte.non pōt constituere procu.vt.C.eo.l.neq3. ita nec iste [negociū publicū]cōpetētē ciuitati p procu.[agere potest.]sub audi ante litē conte.q2 ante non est domin⁹ litis.vt.C.eo.l.neq3. ɾ idē est in administratore ecclesie.vt in autē.de san.epi.§.si quando.ix.colla.od.

1 ☞ Cautio de rato potest peti ab eo qui protestat aliquid noīe alieno si petētis interest caueri.h.d.

1 **Titi absentem.** In.l. ista dicit † titius emit a te rē aliquam ɾ illam rē possidebat.res illa a titio cui cebatur eo absente veni ad defensionem titii emptoris.ɾ denunciaui tibi vt titium defenderes. tu petebas φ cauerem de rato. nunquid debeo cauere de rato.certe sic.ne si forte succumberem emptor reuersus

diceret nō habeo ratū ⁊ vēdicaret. [vt ab eo defenderet.] ſub. i cā
euictionis. vt. ī. de indi. l. vēditoꝛ. et. C. vbi in rem act. ex. debeat. l.
vl. [puto eū] .ſ. defenſoꝛem emptoꝛis. [debere.] ſic et alias ꝓcur.
rei ſatiſdare de rato. vt. ſ. eo. l. pom. §. rati. [agenti] .i. euincenti.
[defendere.] .ſʒ videt ꝙ iſtā ſatiſdationē de rato defenſoꝛ empto
ris non debeat pſtare venditoꝛi. qꝛ interpoſita videt ꝙ non poſ
ſit committi ⁊ qō intereſt vēditoꝛis potius non haberi ratū ꝙ ha
beri. qꝛ aut vincet ⁊ non pōt non habere ratū. ſed cogitur habere
ratū. qꝛ vtiliter negociū eius geſtū eſt. vt. ī. de neg. ge. l. pom. ſi aūt
ſuccūbet vēditoꝛ debet leuare manꝰ ad celū ꝙ non habet ratum.
qꝛ iſto caſu non habet regreſſum de euic. cū poſſit agere ꝯ poſſeſ
ſoꝛē et obtinere. vt. ī. rē ratā haberi. l. ſtipulatio. et. l. ſi commiſſa.
igit non dʒ interponi cū nō poſſit committi. qꝛ ſupflua caut. qs
non dʒ grauari. vt. ſ. eo. l. non cogēdū. in fi. rñ. hec ſatiſdatio non
interponit gratis fundi. qꝛ rōe fundi cōmitti nō pōt. ſed interpo
nit hec ſatiſdatio de rato gratia ſumptuū. vnde qꝛ intereſt ipſiꝰ
venditoꝛis propter ſumptꝰ litis quos fecit dʒ interponi. qꝛ ſi em
ptoꝛ fundi non haberet ratū ſumptus pderent. ⁊ iterū denūcia
ret ei et expedit alicui ſumptibus et litibꝰ non vexari. vt. ī. de mi
noꝛibus. l. minoꝛibꝰ. et ita ex littera iſta colligetis illud no. ꝙ ven
ditoꝛ tenetur emptoꝛi de euic. agēti ad ſumptꝰ litis quos fecerat
dū res ab eo euinceret. ſic ⁊. C. de euic. l. j. et. ī. de lib. lega. l. petitoꝛ
eſt toꝛ. eſt tñ contra. ar. ī. de here. vel act. ven. l. vēditoꝛ ex hereditā
te. ſed ibi non ꝓhibet peti. act. ex vēdito. vt. ī. de act. emp. et vē. l. ex
empto. in princ. Uel pōt dici iō hec ſatiſdatio de rato interponi
tur. quia venditoꝛ offerebat ſe defenſioni in rei ven. quo caſu de
bet ſatiſdare iudica. ſolui. et de rato. vt. ſ. eod. l. pomponius. §.
ſed ſi is oō.

1 ☞ Inopia rei nō excuſat defenſoꝛē qui ſatiſdedit et iō ſi non
defendit ſtipō committit. h. d.

Itius cuʒ abſentē defē.

In .l. iſta dicitur † titius cepit defendere ſe
1 ium abſentem ⁊ ſatiſdedit indi. ſolui ante litē con
te. ille ſeius deſijt eſſe ſoluendo. titius vult recu
ſare defenſionem nunquid debet audiri. reſpon
detur quod non. quia ſi recuſaret parum prodeſſet ſibi. quia
aduerſarius ageret cum fideiuſſoꝛibus. et quod ipſi pꝛeſta
rent recuparent a defenſoꝛe. hoc dicit iſta. l. videatis expoſitionē
litere. [ſatiſdedit]. ſcilicet iudicatum ſolui. alias non eſſet ido
neus defenſoꝛ. vt. ſ. eod. l. qui pꝛopꝛio. §. qui alium. [habendus
eſt.] vt ſupꝛa eodem. l. ſed et hee perſone. §. defendere. [ſint.] Dꝛ
ſignoꝛi videbatur contra. vt ſupꝛa eodem. l. mutus. §. qui non
cogitur. in fi. ad quod poteſt dici ſi poſſideantur bona abſen
tis. ideſt pꝛocuratoꝛis vel defenſoꝛis iuſta cauſa eſt defenſoꝛi re
cuſandi defenſionem. vt in. l. contra. ſi autem bona domini poſ
ſideantur defenſoꝛi eius non eſt iuſta cauſa recuſandi. quia fide
iuſſoꝛes defenſoꝛis non excuſant. lʒ ipſe defenſoꝛ excuſaretur. vt
hic. Sed denuo videtur contra. et videt ꝙ ſubueniat defenſoꝛi et
eius fideiuſ. vt. ſ. eo. l. non cogendū. §. ſabinꝰ. rñ. ſi hʒ iuſtam cām
recuſandi defenſionē ſubuenitur ſibi et ſuis fideiuſſoꝛibꝰ. vt ibi.
alias non vt hic.

1 ☞ Exceptiones calumnioſas qui opponit non videtur boni
viri arbitratu defendere et ideo ſtipulatio committit. h. d.

Mnis qui.

In. l. iſta cū pꝛin. ſeq. legis
1 dicit. † qui pꝛomittit aliū
defendere debet eū defendere arbitrio boni viri. ⁊ iō
non videt defendere arbitrio boni viri. qui fruſtra
toꝛie perducit litē ne ad exitū deducatur. ⁊ iō ſtipu
latio indi. ſolui cōmittet. h. d. iſta. l. cū pꝛin. l. ſe. videatis expōnē
lre. [deducat.] et iō tūc cōmittit ſtiplō indi. ſolui ex illa pte quā
ꝓmiſit de dño defendēdo vel de dolo malo. vt. ī. indi. ſolui. l. iudi
catū ſolui oō.

T ideo non.

Ad duas res.

In. §. iſto dicit. ſi conſti
tuit pꝛocu. ad duas res
petēdas. ſi vnam petat ſine alia non ideo excep. repel
litur. qꝛ petit vt conſtitutꝰ eſt. hoc dicit iſte. §. videte expoſitionē
littere. [non excludit] qui non faciat qō ei mandatuʒ ſit et fines
mandati diligenter ſunt cuſtodiendi. vt. ī. man. l. diligēter. ⁊ qua
re non repellit excep. qꝛ ſi pōt petere ꝙ eſt plus. ſ. duas peteret ⁊ exi
gere. et id ꝙ eſt minus poteſt petere. ſcʒ vnam. vt. ī. de reg. iu. l. id
qō cui oō.

❡ Quod cuiuſcꝫ vniuerſitatis ⁊c. Rubꝛica.

❡ Signoꝛi iſtam rubꝛicam continuabitis ad ſuperioꝛa hoc mo
do. in ſuperioꝛibꝰ dictū eſt de pꝛocu. qui agunt ⁊ reſpondēt pꝛo
priuatis perſonis. ſed qꝛ interdum alqnis agit vel reſpondet no
mine vniuerſitatis ponit rub. qō cuiuſcꝫ vniuerſitatis nomine.
et qꝛ iſta rub. ponit materialiter ſubaudiendū eſt ita vt aliquid
ſignificet de eo negocio quod agatur nomine cuiuſcꝫ vniuerſita
tis. vel de eo negocio qō cuiuſcꝫ vniuerſitatis nomine ꝯ eā agat.
videamus ⁊ ſubijciamus. q. d. videamꝰ ⁊ ſubijciamus quis poſ
ſit agere pꝛo ea. et de hoc agitur. ī. eo. l. item eoꝛum. §. ſed ſi ita de
cre. et. §. actoꝛ. de ſecundo quis habeat eam defendere agitur. ī. e.
l. j. §. quibus. oō.

1 ☞ Collegium omne eſt ipꝛobatū niſi appareat ſpecialiter ap
pꝛobatū. h. d.
2 Differentia que ſit inter ſocietatem collegiū et coꝛpus.
3 Pꝛocuratoꝛ eſt pꝛopꝛie cū mādato et eſt priuatarū vel ſingulariū
pſonarū ſiue in iudicio ſiue extra.
4 Geſtoꝛ negocioꝛū eſt pꝛopꝛie ſine mādato ad negocia admiſtrā
da extra iudicia.
5 Iconomus eſt ꝓpꝛie admiſtratoꝛ rerum eccleſiaſticarum et vnde
dicatur.
6 Actoꝛ eſt pꝛopꝛie qui decreto decurionum vel conſiliarioꝛum ex
peritur vniuerſitatis vel coꝛpoꝛis nomine Et quod ſit eius
officium.
7 Sindicus eſt qui experitur nomine vniuerſitatis vel defendit
eam cum mandato non tamen conſtituitur decreto decurio
num.
8 Uniuerſitas ſi conueniatur et non defenditur a quocunqꝫ quid
agendum.

Eqʒ ſocietas neqʒ col.

Signoꝛi. l. iſta que eſt pꝛima in titulo continet
ī ſe pꝛincipaliter quattuoꝛ vel quincꝫ dicta. pꝛio
ponit quamdam pꝛohibitionem. ſecundo anne
ctit permiſſionem. tertio quid conceſſum ſit vni
uerſitatibus habere. quarto ponit quid ſi vniuerſitates non de
1 fendantur. quinto qualiter per extraneos defendant † pꝛimo
dicitur quod regulariter omnes vniuerſitates ſunt pꝛohibi
te. Item regulariter collegia ſunt pꝛohibita. Item regulariter
coꝛpoꝛa fieri vel inſtitui ſunt pꝛohibita. immo puniuntur le
gibus ⁊ ſenatuſcon. ⁊ conſtitutionibus qui ſua auctoꝛitate fa
ciunt vel inſtituunt coꝛpoꝛa. ſecundo dicitur quod in paucis ca
ſibus permiſſum eſt ſocietates coꝛpoꝛa et collegia coire ⁊ habere
nam permittitur ſocietas publicoꝛum vectigalium ⁊ ſalinarum
vel aurifodinaruʒ vel argentifodinarum coꝛpoꝛa habere. Item
certa ſunt collegia rome quibus permittitur ſenatuſconſultis
coꝛpus habere veluti coꝛpus piſtoꝛum ⁊ quoꝛumdam alioꝛum.
Item in ꝓuincijs permittitur nauicularijs coꝛpus habere. ter
tio dicitur quod in illis caſibus in quibus permittitur habere
coꝛpus collegij ſiue ſocietatis poſſunt habere res communes ad
exemplum reipublice. Item poſſunt habere archam communeʒ.
Item poſſunt conſtituere actoꝛem ſiue ſindicum per quem defen
datur contra eum qui agit contra eam ⁊ per quem ipſa agat.
quarto dicitur ſi foꝛte vniuerſitas conuenitur ⁊ non habet acto
rem vel ſindicum per quem defendatur qui agit contra eam mit
tetur in poſ. rerum coꝛpoꝛis ex pꝛimo decreto. ⁊ ſi poſtea vniuer
ſitas rerum citata non defendatur bona eius vendentur. ⁊ vide
tur vniuerſitas non habere per quem defendatur ſi non habet ac
toꝛem ſeu ſindicum. vel ſi habet minus habilem. quinto dicitur
ſicut quilibet priuatus poteſt defendi per eum qui non habet mā
datum. ita vniuerſitas a quocunqꝫ non habente mandatum po
teſt defendi. quaſi melioꝛ condictio vniuerſitatis vno modo fiat.
hoc dicit iſta. l. videatis expoſitioneʒ littere. [neqꝫ ſocietas] ſub.
non habitantium ſimul. [neqꝫ huiuſmodi coꝛpus] habitantiuʒ
ſimul vel non. [paſſim] ideſt indiſtincte. ſic exponitur. infra de ri
tu nup. l. palam. ⁊ ſupꝛa de pactis. l. pꝛima [omnibꝰ] ſcilicet ſub
iectis romano imperio. vel omnibus ſupꝛa ſcriptis. [habere con
2 ceditur] immo pꝛohiberi. Unde nota † hic quod eſt differentia
inter hec tria. ſcilicet inter ſocietatem collegium ⁊ coꝛpus. nam di
citur ſocietas pꝛopꝛie plurium perſonarum non habitantium
ſimul ad idem faciendum deputandarum. vt. C. de iuriſdictio
ne omnium iudicum. l. vltima. et hic pꝛout loquimur de ſo
cietate que continet hominum multitudinem. vnde ſcolares vel
pꝛofeſſoꝛes pꝛopꝛie non ſunt ſocij ſed contubernales. et hoc etiaʒ
patet ex diffinitione ſocietatis que pꝛopꝛie eſt duoꝛum vel pluriū
ad commodioꝛeʒ queſtum facta cohitio. vt inſti. pꝛo ſocio. in pꝛi
ci. ⁊ dicam. ī. pꝛo ſocio in ipſa rub. Collegium pꝛopꝛie eſt pluriū
perſonarum habitantium ſimul deputandarum ad idem. vt eſt
collegium monachoꝛum ſancti pꝛoculi. vt eſt collegium fratrum
minoꝛum vel pꝛedicatoꝛum. vnde dicitur collegium. quia ſimul
colliguntur vt edant bibant doꝛmiant. et ſic ſumitur in autē. de
monachis. l. ſancimus. et. C. de ſacroſanc. ec. l. j. Coꝛpus eſt plu
rium perſonarum ad idem faciendum deputandarū ſimul habi
tantium

tantium vel non habitantium: vt est corpus pistorum nauicula
riorum et similium. et sic corpus est genus et predicatur de his
speciebus: quia aliud est societas: aliud collegium [ea res] id est
cohitio societatum collegiorum et corporum [coheretur] id est
qui punitur. vnde no. hic quod regulariter omnes societates et
omnia collegia et corpora sunt prohibita: nisi sint a principe ap
probata. vt infra de illi. colleg. l. iij. ⁊ infra de rebus du. l. quod se
natus. ⁊ est ratione quod minus possunt singuli plus psumant
vniuersi: vt potestis videre si miles est solus cum rustico et dice
ret ei ꝙ creparet sibi oculum: rusticus non mutiret. sed si plures
rustici sunt simul rusticus clamaret contra militem ⁊ interdum
deponeret cum alijs ipsum de equo. vnde vix videbitis de aliq
bus societatibus que fiunt in ciuitatibus quod fiant ad trangl
lum ciuitatis: quia quod singuli non audent: vniuersi dicerent
⁊ vociferant. et iste est modus destruendi ciuitates vt. C. de sedi. l.
j. ⁊ ij. ⁊ ideo monopolia sunt prohibita. vt. C. de monopo. l. vni
ca. similiter et corpora seditionis causa sunt prohibita. idem est
in collegijs. et ideo collegio legari non potest: nisi expresse sit ap
probatum a principe: vt. C. de here. insti. l. neq; collegio. et puniū
tur societates ⁊ collegia ⁊ corpora aliquando pena exilij: aliquā
do pena vltimi supplicij dānantur ⁊ pena lese maiestatis. comu
niter puniuntur pena exilij in casu tali ⁊ hic nullo loco seruatur
quod sciam. ecce si scriptores conueniant quod nullus scribat q̄
ternum de tali littera nisi pro tanto: ⁊ idē faciunt macellatores
quia dicunt nullus carnes castronis vendat nisi pro tanto. ⁊ idē
faciunt mercatores: quia dicunt nullus det brachium talis ⁊ ta
lis pāni nisi ꝑ tāto: ⁊ idem faciūt piscatores: hoc ē turpe mono
polium. vnde isti damnanꝰ perpetuo in exilium. vt. C. de mono
po. l. vnica. lib. x. Item aliquando ista corpora puniuntur pena
vltimi supplicij si fiunt ad seditionem seu discordiam faciendā
vt cum plures conueniunt et iurant simul facere tumultum i ci
uitate ⁊ soluere condennationem inter se. hic auctores et sequa
ces quocunq; sint puniuntur capite. vt. C. de his qui ad eccle. cō
fu. l. denunciamus. ⁊ C. de sedi. l. j. ⁊ l. ij. et. j. ad. l. iul. ma. l. j. et. j.
ad. l. iul. de vi pu. l. iij. Sed ista regula fallit in sex casibus qui po
nuntur hic in littera. ⁊ hoc est qd dicit lr̄a. [paucis admodum
⁊c.] ⁊ exponatis. [admodum] .i. valde. sic exponiꝰ. C. ne li. po. l.
j. [vt ecce vectigalium publicoꝝ.] potest poni exemplū de hoc in
ciuitate boñ. sic veniunt. x. hoīes ⁊ dicūt: conducamꝰ molendina
communis vel pedagiū qd soluiꝰ ad loxilinū: hec ē societas pu
blicoꝝ vectigalium. vnde vectigal ē pstatio que fit reipublice: ista
societas ē pmissa: et in ista societate ē quedā specialitas: quia lʒ
societas finiatur morte. nec transeat ad heredes si hoc dictū ē. vt
infra ꝑ socio. l. adeo. in prin. vel potest poni exemplū de hoc sic: i
partibus vltramōtanis conueniūt. c. burgēses vt emant forestā
regis. nam hec ē societas publicoꝝ vectigaliū: ⁊ ista est pmissa vt
dixi [vel aurifodinarū] puta si. c. homines conueniūt ⁊ veniunt
ad ptātem: ⁊ dicunt nos volumus facere talem societatem ꝙ vo
lumus ire ad montem guardie ⁊ ibi fodere aurum [vel argenti
fodinarum] vt si conueniāt. c. homines ⁊ veniant ad potestatem
et dicant ꝙ velint fodere argentū in mōtibꝰ nostris. [⁊ salinaꝝ]
vt est in ciuitatibus que sunt prope mare. nam si ibi conueniūt
c. homines ⁊ faciūt societatem: vt faciāt ibi salē ex istis societati
bus non leditur res publica. [veluti pistorum]. ⁊ licʒ istud colle
gium pistoꝝ sit rome approbatū: tamen bononie est damnatū.
[et quorundam alioꝝ] que multa sunt vt collegiū siue congrega
tio scolarium et doctoꝝ et negociatorum et campsorum. nam p
missum est hijs habere collegium. vt. C. de iur. om. iud. l. fi. Sūt
et etiam alia corpora que sunt permissa. nam permissa est vniuer
sitas ciuitatis et municipiorū: et ideo eis legari potest. vt ifra de
leg. j. l. si heres. §. vicissim. et. l. ciuitatibus. Itē pmissa sunt colle
gia causa religionis et ideo eis reliq potest sicut pauperibꝰ xp̄i
et in redēptione captiuoꝝ. vt. C. de sac. san. eccl. l. j. et. j. de illi. col
legi. l. j. sed illicitis collegijs non potest relinqui. vt. C. de here. in
stitu. l. nec collegiū. vnde regulariter omne corpus factum causa
iusticie valet non causa seditionis. nam hoc iure gentium est p
missum. vt institu. de re. di. §. singulorum. et vnaq̄q; ciuitas pōt
sibi ius constituere. vt. s̄. de insti. et iur. l. omnes. q̄qbus] hic inci
pit secundum dictum. vel si placet potestis dicere ꝙ incipiat ibi
pro paucis ⁊c. [agaꝰ] in agendo [et fiat] in respondendo. [quod
si] incipit tertium dictum. [eos] scilicet qui vniuersitatē faciunt
[al's eas] scilicet vniuersitates. [al's ea] scilicet corpa. [venire] id
est vendi. [proconsul] id est pretor. sic exponitur. j. qd cum eo. l. j.
[et quod] incipit quartum dictum. [ad agendum] vel respōdē
dum. Unde no. ꝙ ista duo sunt paria vel non esse vel esse inhabi
lem. ⁊ accedit. C. de epis. au. l. de creationibꝰ. et. C. de cura. fu. l. vl.
§. si autem testamentum. ⁊. j. de mu. et bo. l. vt gradatim. §. et si
lege. sic ⁊ al's. non refert: vtrum aliquid non fiat an eo modo fiat
quo non debuit. vt. j. de fideius. l. iij. et. j. de re iudic. l. si se non ob
tulit. §. condēnatio. et. s̄. qui satisd. cog. l. quotiēs. [melior con

dictio fit] nam publice vtile est absentes a quibuscunq; defendi
vt. s̄. ti. proxi. l. seruum. §. publice. veruntamen sicut defensor pua
ti debet satisdare iudi. sol. vt. s̄. ti. prox. l. minor. ⁊. l. seq. et. l. qui p
prio. §. ei qui. ita et defensor vniuersitatis vt h. et. j. eo. l. item eorū
§. actor. Dñs signori circa dictum huius. l. no. ista not. ꝙ quinq;
sunt quorum vnum non est alterum: et inter se discrepant. est p
curator: est negociorū gestor: est yconomus: est actor: est sindicus
de tutoribus et curatoribus non intersero hic: quia dicam infra
3 e. l. item. §. actor †. Procurator est proprie cum mandato et ē pri
uatarum vel singularum personarum siue in iudicio siue extra. s̄.
4 ti. pr. l. j. ⁊. l. procurator †. Gestor negociorum est proprie sine mā
dato ad negocia administranda extra iudicia. j. de neg. gest. l. iij.
qui caret mandato potest administrare extra iudicia: nisi esset cō
iuncta persona cum nemo ⁊c. vt infra. de neg. ge. l. si pupilli. §. vi
deamus. ⁊ infra. de pres. ver. l. naturalis. §. fi. †. Iconomus ē pro
prie administrator rerum ecclesiasticarum: et potest dici ꝙ sit no
men grecum. ycon grece: in latino sonat administratio. vnde yco
nomica scientia. i. scientia administrationis. vel dicitur ycono
mus ab ycone: qui cepit primo res ecclesiasticas. C. de episco. et
cle. l. omnia. vnde dicit. l. yconomus est cui ⁊c. C. de sacrosanc. ec.
l. iubemus nulli. in prin. et. C. de epis. et cle. l. omnes. §. preterea.
officium eius est administrare res ecclesie extra iudicia. sed agit
nomine ecclesie. ⁊ respondet. C. de epis. ⁊ cle. auꝰ. sed hodie. Actor
6 est proprie † qui decreto decurionum vel consiliariorum experi
tur vniuersitatis vel corporis nomine ⁊ est eius officiū ad iudi
cia ad recipiendas stipulationes ⁊ cautiones que in iudicijs p
7 stantur. j. eo. l. Item. §. actor. ⁊. l. vlt. ⁊. s̄. eo. l. nec † Sindicus est
qui experitur nomine vniuersitatis: vel defendit eā cum manda
to: non tamen constituitur cum decreto decurionum et ē nomen
grecū. nam sindicus grece latine defensor. j. de mu. ⁊ ho. l. fi. §. sin
dicus. nam munus est personale sindicū esse. dicit ibi dr̄nt actor
⁊ sindicus: quia actor cū decreto ⁊ ad pn̄tes questiones: sindicus
sine decreto ⁊ ad omnes qōnes. j. eo. l. item. §. sed si pl'es. alie dr̄e
sunt quas p'te videre poteris. s̄. eo. l. j. et. ij. ⁊. l. si quis ergo. ī glo.
8 actor ⁊c. Itē circa tertiū dictū. huius. l. † no. aliud no. si cōueniꝰ
vniuersitas ⁊ non defendiꝰ a quocūq; si habet aliquod corpale
qd possit possideri: ille qui agit mittiꝰ in pos. olim oim bonoꝝ
hodie ꝑ mensura debiti declarati. vt. C. de bo. au. iudi. pos. l. cum
proponas. et auꝰ. ei qui. nā vniuersitates habētes cōes ⁊ archam
communē: vt videmus in singulis villis huius diocesis. nam ha
bent pascua communia ⁊ hn̄t suū massarium qui tenet rē comu
nem: et istis si conueniāꝰ et nō defendanꝰ fiet missio vt. s̄. dictū
est. sed si vniuersitas conueniaꝰ act. in rem ⁊ non defendatur fit
missio in pos. rei petite. Sed quid si non hn̄t corporalia aliqua:
certe si habent fontes hn̄ potuerūt possideri si placet actori. sʒ qd
si non habent fontes vel non placet actori: quō enim prouidebiꝰ
cum vniuersitas cogetur captis pignoribus ⁊ mulcta īdicta vt de
beat mittere aliquē ad sui defensionē. vt. s̄. si quis ius di. nō ob.
l. vnica. vel cogentur ponere in cōi ponendo inter se collectā vt. C.
de omni agro deserto. l. vnica. vel qr si habet in cōi tenentur solue
re: ita si pōt facere vt habeant videꝰ habere in cōi vt arg. j. de reg.
iur. l. qui potest. od.

1 ☞ Uniuersitatis actor non dicitur singulorū actor.
2 Ciuitates dicūtur que hn̄t ep̄os.
Municipia que dicantur.
3 Uniuersitatis nomine agens non agit nomine singulorum.
4 Uniuersitas vassallus non est singulorum et solum iurat de fide
litate sindico.
Testificari potest quilibet de vniuersitate in cā vniuersitatis.

1 **Si municipes.** In. l. ista dicitur † si
municipes sancti io
hānis de pcesero: vel de aliqua villa cōstituāt acto
rem in eoꝝ cām ad agendū vel defendendū ille dici
tur actor vniuersitatis nō singuloꝝ: ⁊ iō si experiꝰ vniuersitati no
mine eā in recōuentiōe dʒ defendere: nō aūt singulos p se dʒ defē
dere: vel ꝑ singulis expiri. hoc dicit ista. l. videatis expositionem
2 lr̄e [si municipes] .i. munerū pticipes. vt. j. ad munic. l. j. †. Dñs si
gnori no. ꝙ ciuitates dicunꝰ que hn̄t dioceseos. i. ep̄os. munici
pia dicuntur magne terre que non hn̄t ep̄m sicut est preninuʒ a
lie vocantur vici: quia stant supra viam. sicut est burgꝰ panicalis
⁊ dicitur vicus quasi vie custos. alia dicunꝰ opida que opē ferūt
[det] .i. cōstituat. [haberi] scʒ vt singulos defendere cōpellantur
[hic enim ꝑ republica] .i. municipijs: qr res publica ꝑprie ē ro
manorum. vt. j. de v. obl. l. eum qui. sed hic sumitur improprie ⁊
abusiue. sic et. j. de public. l. si hij qui non pro singulis. vn̄ nō ex
peritur iste nomine singulorum: nec singulos tenetur defendere.
3 † Dñs signori in. l. ista no. duo no. primo. no. ꝙ qui agit vniuersi
tatis nomine non agit singulorum nomie vt hic: sicut nec qd de
betur vniuersitati: non debetur singulis. vt. j. e. l. sicut. inver. si qd
sed et si quis agit populari actione suo noie agit et singulos ī re

conuentione non tenetur defendere.vt.s.ti.pri.l.licz.§.in popu
4 lari.Item no.† hic ar.ex eo quod in.l.ista dicitur:ꝙ idem qđ ē vniuersitatis non est singulorum ꝙ quilibet de vniuersitate pōt ferre testimonium in causa vniuersitatis.vt.s.de rerū.di.l.itez.§ vniuersitatis ⁊ ibi dixi.⁊.s.de in ius vocā.l.sed si hac lege.§.qui manumittitur.similiter est littera in arg.ꝙ vasallus vniuersitatis non sit singulorum.ar.preallegatarū.ll.et sic non debeat iurare de fidelitate singulis:sed solummodo sindico.od.

☞ Pro vniuersitate potest experiri is cui concessum est a lege vel a maiori parte ordinis.

1
Nulli permittitur. † In.l.ista cuz duabus seq.et pn.seq.tractatur cui permittatur experiri noīe ciuitatis vel curie vel vniuersitatis:⁊ certe pmittitur expiri ei cui a lege.i.ex consuetudine est concessum:aut lege cessante ei cui ordo decurionum concessit cum ibi adessent due partes.aut amplius ꝙ̄ due:et in numero duarum partium connumeratur ille de quo creando agitur:vnde in casibus suffragium illi⁹ q eligitur prodest sibi ⁊ suffragiū patris prodest filio ⁊ econtra.Itez suffragium duorum fratrum qui sunt in eiusdez patris potestate prodest alteri quasi hoc dederit ordo decurionum:non q̄si domestica psona.et idem est si tractatur de aliquo vocando ad honores.nam suffragium patris proderit filio ⁊ econtra:et suffragium fratris proderit fratri:nisi lex municipij vel consuetudo loci hoc prohiberet.hoc dicit ista.l.vsqꝫ ad.l.item eorum.§.si decuriones[nomine ciuitatis]scilicz totius[vel curie].i.decurionū siue consiliariorum ciuitatis.vnde decuriones dicuntur decima pars totius ciuitatis:quia de.x.eligebatur vnus:⁊ isti habebāt plura priuilegia.vt.j.de ver.signi.l.pupillus.§.decuriōes[ei cui ex lege permittitur.]hec littera potest exponi duobus modis nisi ei cui ex lege non scripta.i.ex consuetudine que dicitur.l.non scripta.vt.s.de le.et senatuscō.l.minime.et.l.de quibus.⁊.l.si de interpretatione.⁊.l.si cum de consuetudine.vnde si consuetudo ē ꝙ senior debeat esse actor ille erit.vt ar.j.de fide instr.l.vlt.nā ⁊ cōsuetudo dat iurisdictionē.vt.C.de emanci.l.j.Uel potest exponi secūdo modo.[nisi ei cui ex lege].s.municipali vel lege scripta pmittitur vt est admistrator totius ciuitatis vel ministralis alicuius societatis.vt.j.ea.l.ciuitates.et ar.s.de pac.l.item magistri.et.C.de decur.l.decuriones.et.C.de epi.⁊ cle.l.nulli.v.finaūt psona[aut lege cessante].i.consuetudine vel lege scripta vt dixi.[ordo]scilicet decurionum quem.s.curiam nominauit.[dedit]id est constituit vt.j.eo.l.item eorū.§.j.[cum due partes].s.toti⁹ ordinis.[affuerint]id est interfuerint.[connumerari potest].i.ille qui eligitur connumeratur in numero duarum partiū:et hoc si ipse erat decurio qđ potest eē.al's si non esset ydoneus ali⁹ posset eligi.vt.j.de mu.et ho.l.vt gradatim.§.j.et ar.C.de epis.⁊ cle.l.in ecclesijs.et.C.de of.pre.l.vlt.vnde ex.l.ista colligit ar.ī electionibus que fiunt in capitulis.vt si aliqs eligitur a maiori pte qđ vox illius q electus est connumeretur ī numero maioris partis:veruntamen iure cañ.est differentia inter electionem que fit per modum compromissi vel per modum scrutinij.vt extra de elec.⁊ ele.po.§.quia.et.c.cum in iure.[suffragium].i.consensus in scriptis redactus de aliquo electo.et sic sumitur.s.de leg.et senatuscō.l.de quibus.in fi.[et filij patri]repetatis suffragium pderit.quia si consentit p̄r vt filius sit actor vel filius.vt pater vr̄ vt quilibet extraneus.vt.j.l.proxi.et simile no.s.de ado.l.si pater.§.qui duos.[item eoꝝ].s.factum.[sunt]sub.naufragiū vnius pderit alteri:sicut suffragium patris prodest filio vel econtra.vt.s.l.proxi.et de hoc assignat rationē quasi ⁊c.[persona].q.d.si frater cōsensit in fratrē vt sit actor consensit vt decurio non quasi frat.Unde colligitur hic ar.ꝙ frater si non est domestica persona nō fert testimoniū p eo vel contra eum:qr domestici testimonij fides est improbata.vt.C.de testibus.l.etiā.Sed dico ꝙ istud est veruz ꝙ frater fratri est domestica persona.qñ sunt in eiusdem patris potestate vt in prin.huius.l.et tunc non fert testimoniuz pro fratre vel contra eum.sec⁹ si non sunt in eiusdem patris potestate.sz sūt sui iuris ⁊ seorsum habitant.quia tūc inuitus non cogitur ferre testimonium frater cōtrā fratrē in causa criminali.vt ar.j.d gra.cog.l.iuriscō.⁊.j.de test.l.int.et ita dixi dñs Az.in summa.C.de testibus.sed in causa ciuili bene fert testimonium frater contra fratrē.quia tunc nō possunt dici domestici.et ideo non repellet cum edictum de testibus sit phibitorū:⁊ quilibet qui non prohibetur admittit.vt.j.de te.l.j.in prin.⁊ quia oia iure nr̄o videntur cōcessa:nisi inueniant phibita.vt.s.tit.pri.l.inuitus.§.cum queritur.⁊.j.ex quibus cau.ma.l.necnō.§.quod eis inquit.⁊.ifrà de pbat.l.ab ea parte.Uel potest dici qđ hic dr nō quasi domestica persona refert ad p̄rem de quo dixerat.s.l.pri.non ad fratrem ⁊ sic hec littera non facit ad hoc.[erit honandū]q.d.si tractatur de aliquo vocando ad honores suffragiū patris proderit filio ⁊ ecōtra:et suffragium fratris fratri.⁊ hoc est intelligendum de licita petitione:que est si pallam fiat petitio honorum:al's si priuatim fiat illicita est petitio ⁊ incidit in.l.iul.ambit⁹ vel in simoniam.vt.s.de offi.pre.l.barbarius.⁊.j.ad.l.iul.ambitus.l.j.et infra.de polli.l.j.§.si.quis.[nisi lex municipij]vt est hon.qr statutum est ꝙ pater vel frater non possit eligere filiū vel fratrem vel econtra.[vel ppetua consuetudo prohibeat].i.gñalis.nam illa est vera ꝯsuetudo et vincit legem ī oēm locū.vt.s.de legi.et senatuscon.l.de quibus.sed spālis consuetudo loci ī eo loco vicit legē vt hic.et C.de te.l.vlt.sed extra eū locum nō.vt.C.que sit longa ꝯsuetudo.l.ij.et.j.cōia pre.l.vēditor.§.si constat.Dr signori circa.l.nulli.⁊.l seq.sic breuiter est insistendum hic dicitur cum tractatur de actore constituendo quem ordo dederit cum due pares adessent aut amplius ꝙ̄ due ꝙ ille erit actor.sed quomodo debz istud ētelligi.dicunt quidam sic:ponamus ꝙ in curia sunt sexcenti homines:debent adesse quattuorcenti.vt.C.de decur.l.nomīationum.li.x.Sed denuo quero in isto actore constituendo debent consentire tot quot sint maior pars totius curie.puta.ccc.et vnus vel duo dicunt quidam ꝙ sic.vnde dicunt ꝙ sicut in actore constituendo debent adesse due partes totius ordinis aut ampli⁹ ꝙ̄ due.vñ si sunt in ordine sexcenti sufficit ꝙ adsint quadringenti ⁊ ꝙ maior pars presentium consentiat scz ducenti et vnus vel duo:nec est necesse ꝙ consentiant.ccc.⁊ vnus.vt.C.de decur.lib.x.l.penult.et.j.de tuto.et curato.da.ab hijs.l.j.et.l.diuus.et arg.ifra de reg.iur.l aliud.§.refertur. Dr dicet mihi aliquis vestrū in creādo actorē debent adesse due pares totius consilij siue ordinis et maior ps presentium consentire:sed in consilio bononie sunt duo milia hominum.vnde debent adesse due partes:sed raro accidit ꝙ adsint mille quando constituunt actorem:ergo non valet aliquid quod faciunt.ad istud.Rñ.verum est ꝙ iure nostro illud quod facit consilium bonoñ.nisi adsint due partes consilij bonoñ.et pars maior presentiū consentiat nō valet aliquid.sed tamen valz per quoddā statutum huius ciuitatis in quo continet ꝙ decreta decurionū seu reformatiōes consilioꝝ debent obseruari.Dr signori circa materiam istā vltra pcedendū est.vos habetis in.l.nulli.et in seq.ꝙ si absint due partes in actore constituendo ⁊ maior pars presentiū consentiat ꝙ ille est actor.in numero maioris partis connumeratur ille qui decernitur actor.et ita cum decernitur quis actor.prodest ei consensus suus.Sed quid si concessa est facultas tribus vt eligant aliquem.nunquid vnum ex seipsis poterunt eligere.videt ꝙ sic.quia suffragium illius qui eligitur pdest sibi vt hic dr in.l.plane.et ad hoc est ar.extra de elect.et electi po.c.cum in iure pitus:⁊ econtra videt ꝙ non.quia eoipso videtur suspectus ⁊c.vt.s.de procur.l.q̄ oia.et.j.ad.l.cor.de fal.l.vxori.sed in questione ista dicimus fore faciendum viz in v̄bis nam si isti sunt constituti vt eligant aliā a se vel tacite agebat vt non eligerēt ex se non poterunt eligere quia cum quid ⁊c.vt.j.si cer.petatur.l.cum quid.al's sic.vt ar.C.de epis.et cle.l.in ecclesijs et ar.j.de tuto.et cura.da.ab hijs.l.j.et.l.diuus.Sed quid si data est potestas alicui vt eligat quem velit in rectorem.nunquid poterit se eligere.videtur ꝙ sic.vt arg.s.de adopt.l.si pater.§.q duos.Sed verius est ħm.P.et az.ꝙ nō possit se eligere.quia eoipo ꝙ ingerit opas suas videt suspectus.vt.s.titu.pri.l.que oia.⁊.s de offi.pre.l.vl.Item p hoc facit.j.man.l.si tibi mandauero.§.si centū.Item quia de se nō videtur cogitatum.vt.s.de transact.l.qui cum tutoribus.od.

1 ☞ Decuriones possunt eligere et alijs electionem committere.

Item eorum.

1 Si decuriones. In.§.isto dr ꝙ si decuriones elegerunt actorem eū quē duūuiri eligerent.ille videtur ab ordine electus:et ideo ipse poterit agere.quia non refert vtrum decuriones eligant per se an committant duūuiris.sed et si decuriones ita cōstituunt actorem.vt in quacunqꝫ controuersia acciderit in futurum ille actor agat non valet qđ actū est.quia decretū interponitur super presenti non super futuro.sed licet actor non constituatur ad futuras questiones.tamen sindicus cōstituit ad futuras questiones vnde hodie omnia ista consueuerunt per sindicos explicari.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[si decuriones].i.consiliarij qui olim aliter eligebantur ꝙ̄ hodie.naz olim de decem accipiebatur vnus ydoneior.vnde de mille eligebātur centum.vt.j.de v̄.sig.l.pupillus.§.decuriones[quē duūuiri].i.magistratus municipales.sic exponitur.C.de iudicijs.l.vlt.lz ⁊ alio mō accipiat.vt.s.si qs ius di.nō obtēperauerit.l.vnica.[anis]scz duūuiri.[ordo negociū].s.eligendi ptātem.[dedit]vnde no.ꝙ q p aliū facit ipe facere vr̄ vt hic.et.j.de admi.tu.l.ita aūt.§.gessisse.et.C.vbi et apud quē cognitio re.ag.sit.l.vlt.in pnci.Ex l̄ra ista colligit ar.ꝙ si ꝯstituo pcuratorē.et do ei ptātē aliū ꝯstituendi ꝙ et ipm videar ꝯstituere.vt dē hoc dixi.et no.s.ti.pr.l.j.

et ad hoc

& ad hoc est ar.j.de ↄstituta pecunia.l.qui aūt.in fi.et.l.seq.[pse-ctionē]de iure.& sic actor non ↄstituit ad futuras lites.[expli-cari]qr nō inuenietis aliquā villā in dioceſi bononiē͂ſi que nō fa ciat vnū sindicū ad oēs causas agēdas & defendēdas vsqꝫ ad an-num.sed ad id qđ dr in.§.isto in fine:ꝙ actor nō ↄstituitur ad li tes futuras instat & opponit:& videtur ꝙ actor possit ↄstitui ad lites futuras sicut ꝓcurator.vt.s.ti.pri.l.iij.Ad quod vos dice-tis aliud est in procuratore qui ↄstituitur a priuato vt ibi.aliud in actore qui constituitur decreto decurionū:qr decretū interpo-nitur sup presenti & certo sicut sententia:quia tractus futuri tē-poris &c.vt.j.de vsuris.l.j.et.j.de iudic.l.nō quēadmodū.vñ cum actor constituatur cum decreto decretū interponitur sup presen-ti:secus tamen est in actore qui petitur constitui a tutore vel cura tore decreto pretoris vel presidis periculo rerum suarum:quia & si non expresse tacite decernitur ad lites futuras.vt.j.de tutelis. l.solet.vnde si tutor vł curator potest agere omnes lites: ita actor ab eo constitutus decreto pretoris vel presidis.Et ita ex p̄dictis no.quod iure nostro est differentia inter actorem ex vna parte et procuratorem vel sindicum ex alia:quia actor constituitur cū de creto:sed procurator vel sindicus sine decreto:sed iure cañ.non ē differentia inter procur.sindicum et actorem et nuncium.vt ex-tra de ꝓcur.c.petitio.

1 ☞ Actorem datum esse non sufficit si postea fuerit reuocat⁹ hoc dicit.

1 **Si actor.** In.§.isto dr † ꝙ actor ↄstitutus decreto de-curionū agit vniuersitatis noīe et eam defē-dit nisi postea mutaret:quia si postea mutaret: non potest age-re vel defendere:quia ille non videt actor esse ex quo mutatus est hoc dicit iste.§.videatis expositionē littere.[probibitus sit]sub. ante litem contest.nam post litē conte.non posset remoueri nisi ex cā.vt.j.ea.l.§.vlt.&.s.ti.pri.l.post litem conte.in fi.[cui & per missa durat]& ita not.ꝙ non videt concessū qđ nō durat conces-sum vt hic:sic et non videt versū qđ nō durat v̄sū.vt.j.de in rē v̄so l.si p patre.§.v̄sum.od.

1 ☞ Actor vniuersitatis debet defendere et de rato cauere si du bitatur de mandato.

1 **Actor vniuersitatis.** In.§.isto dicitur † si actor constituitur de creto decurionū & agit vniuersitatis noīe compellit eā defendere non aūt satisdat de rato nisi dubitaret de decreto:quia tūc satis dat de rato.et iste actor fungitur partibus ꝓcur. p̄uate persone: quia sicut procuratori non datur actio iudicati:ita nec actori vni uersitatis.nisi esset constitutus in rem suaꝫ.Unū sciatis ꝙ actor vniuersitatis potest constitui et ex quibus causis ꝓcur.pōt mu-tari post litem conte.& actor.Item actor pōt constitui non soluꝫ paterfa.sꝫ et filiusfa.hoc dicit iste.§.vsqꝫ in fi.l.videatis expōneꝫ lr̃e.[actor vniuersitatis si agat]sub.vniuersitatis nomine.[com pellit etiā defendere]sub.vniuersitatē non singulos.vt.s.eo.l.ij. [cauere de rato]sub.cū certū est actorē ↄstitutū cuꝫ decreto :sꝫ de hoc quod agit non hēat speciale mādatū.[cautionē]et idē est in tutore pupilli & curatore adulti.vt.j.de admi.tu.l.vulgo.& satis dabit sub.hac exceptione:si apparebit eū nō eē actorē vel tutoreꝫ vel curatorem.& hoc vtile est.vt.s.ti.pri.l.q ꝓprio.§.vlt.Sꝫ nū-quid actor cū ↄuenit nomine vniuersitatis dꝫ satisdare iudi. sol-ui.Rñ.ẜm Jo.et aꝫ.ꝙ nō ad instar tutoris & cura.vt.C.đ admi. tut.l.vlt.§.defensionē.&.j.rem ra.ha.l.actor.Si dicat aliqs non ne ꝓcurator de cuius mādato certū ē satisdat iudi.solui. vt. C.đ satisdando.l.vnica.& iste obtinet instar ꝓcur.vt stati subijcitur Rñ.ẜm Jo.et aꝫ.istud nō obstat:qr aliud est in actore & aliud in ꝓcuratore:qa actor vniuersitatis constituitur cū decreto & admit titur publica auctoritate.vt isti de cur.in fi.&.C.de ep.& cle.l.om nes q.§.h nibilominꝰ sed ꝓcurator ↄstituit p̄uata auctoritate.s. sola volūtate dñi.vt.s.ti.pri.l.j.i p̄n.& hec ē rō q̄re tutor et cura tor & actor vniuersitatis vel sindicꝰ iurant de calūnia: quia gerūt vicē publice persone.sed et potest alia rō assignari quare tutor et curator & actor iurāt de calūnia:quia non ē ibi inuenire aliā pso nam ydoneam ad iurandū.vt.C.de iureiur.l.ij.§.finautē.Sꝫ de nuo quero quid dicemus in actore qui constituitur a tutore vel curatore piculo rerū suarum.vt.C.de ꝓcur.l.neqꝫ.& istitu.de cur. in fi.nunqd iurabit de calūnia.dixerūt Jo.et aꝫ.ꝙ sic:quia ↄsti-tuit publica auctoritate.& hoc seruat de ↄsuetudine boñ.sꝫ Ja. bal.dicebat ꝙ iste actor nō iurat đ calūnia: qr est ibi inuenire aliā psonam ydoneam ad iurādū.s.tutor et cur.& maxime si alegatur ydoniorē & melius scire veritatē.vt.s.tit.prox.l.si actor malit.et C.de ꝓcur.l vlt.sꝫ si vultis defendere opinionē Jo. & aꝫ.q̄ est ve-rior q̄ illa Ja.bal.dicetis sic:si plures sunt tutores si qlibet agit iurat de calūnia:ita actor:qr adiutor ē.vt.j.de tutelis.l.solet. Dr sequit in lr̃a.[actor itaqꝫ &c.non datur]sub.nec in eū sicut nec in ꝓcur.sed datur domino & ↄ dñm.vt.s.ti.pr.l.plautius.&.l.si ꝓ curator meus.in fi.[nisi in rem suam datus sit]vt in pall.l.plau tius.&.l.si procur.meus.[et ↄstitui ei potest].s.nomine vniuersi-tatis et qđ debetur vniuersitati.vt.j.de consti.pecu.l.cū qui.§.si actori.[& procuratoris]sub.post litē contesta.vt.s.ti.pri.l.post litē.&.l.seq.et sub.ex hijsdē causis mutat actor vniuersitatis an-te lit.cō.sicut mutat ꝓcurator.vt.s.e.l.§.qđ si actor datꝰ[actor] scilicet vniuersitatis.[dari potest]quod ex eo apparet :quia suf-fragiū p̄ris prodest filio & eↄ.vt.s.eo.l.illud.sir̃ et filiusfam̃. po test constitui ꝓcur.vt.s.tit.pri.l.filiusfam̃.l.ipse quoqꝫ.et hoc si est legitime etatis.vt.s.titu.pri.l.minor.xxv.an.ał's incipit. l.si minor.

1 ☞ Uniuersitas sicut pōt agere ita pōt conueniri.
2 Uniuersitas si delinquat qualiter puniatur.

1 **Icut municipij.** In p̄n. huius.l. dr † sicut muni-cipes possunt agere p actorem vel sindicum.ita pos sunt conueniri et per eos defendi. Sed qd si aliqs fuit legatus municipij et in legatione fecit sumptus et reuersꝰ municipes nolunt soluere ei sumptus:nunquid legato dabitur actio contra municipes.respondetur ꝙ sic.Unde sciatis quod si aliquid debetur vniuersitati ꝙ singuli non petent quia quod de betur vniuersitati non debetur singulis:nec quod debet vniuer-sitas singuli debent.hoc dicit princ.huiꝰ.l .videatis expositiōeꝫ littere.[ita et aduersus eos].scꝫ municipes.[putauit] sub.act. dari.vt.s.e.l.j.§.quibus.[sed et legato]id est ambassiatori mu-nicipij[act.]scilicet mandati :quia de mandato municipij fuit legatus.vt infra man.l.si vero.§.per contrarium.&.s.titu.prox. l.qui proprio nomine.§.vt in ceteris.[debent]hinc est ꝙ q agit vniuersitatis nomine non agit nomine singulorum:vt hic.&.s. eo.l.ij.sic et alibi quod est vniuersitatis non est singulorum vt.s de rerum di.l.intantum.§.vniuersitatis. Dr signori super isto ver.si quid.quero quid si vniuersitas habet debitorem in mille solidis.et in vniuersitate sunt mille hoies et incipiūt male viue-re:ita ꝙ dissoluitur vniuersitas: nunqd diuidit qđ est cōmune vniuersitatis inter singulos:videtur ꝙ sic.vt ar.j.de illi.colleg. l.j.& sic si hoc habet locum in illicitis collegijs:multo fortius ī licito.vt ar.infra qđ vi aut clam.l.ẜuus.sed certe hoc nō ē equū qr forte non sustinebant onera ꝓ rata inspecta psona cuiuslibꝫ sed quilibet pro suo extimo:& sic vnus plus interdum soluebat q̄ tres vñ ẜꝫ nāꝫ &c.vt.j.de reg.iu.l.ẜm.†.Sed denuo q̄ro quid
2 erit in delicto cōmisso ab vniuersitate.[a] vbi gratia:pone ꝙ so
a nat rumor in aliqua ciuitate vel municipio quilibet accipit ar ma sua oēs simul exeunt faciūt vnū magnū maleficiū.nūqd erit puniēda vniuersitas.vel ↄtra eam erit agendum vel ↄ singulos Signori questio ista antiquis tēporibus fuit agitata bonoñ. inter archiep̄m rauennatum & quādam terrā:dñs archiep̄s ha bebat quādam siluā & quedam terra curabat male illam siluaꝫ tandē cōtingit ꝙ illa terra ꝓmisit dño archiep̄o ꝙ in illa silua damnum nō inferret sub pena mille marcharuꝫ argēti.hijs ita factis venit quidam rusticꝰ de illa terra ad siluā: & siluani egre-gie v̄berauerunt illum: postea dñs rusticus venit ad terram et incipit clamare & dicere:siluani dñi archiep̄i inuenerūt me cir-ca siluam & percusserunt me vt videtis.rustici armauerūt se oēs & iuerunt ad siluam & dederunt eis magnum damnū.vnde dñs archiep̄s cepit eos cōuenire ad penam:modo querebat nūquid posset cōuenire vniuersitatē vel singulos.& certe videbatur ꝙ cum vniuersitate fuerit agendum nō cum singulis.ar.huius.§. si quid.&.s.de rerū di.l.intantū.§.vniuersitatis. ecōtra videbat ꝙ ↄ singulos fuerit agēdū:quia singuli constituunt vniuersitā-tē.vt.j.qđ metꝰ causa.l.metū.§.aiaduertendum.& quia qđ ma-ior pars &c.vt.j.ad municip.l.qđ maior.Sed signori in questio ne ista dixit dñs Jo.cui commissa fuit de facto hec q̄stio distin-guendum fore:aut illud meleficiū factum fuit ad sonum campa ne vel tube vel cornu vel ad tabulam pulsatam:quo casu vniuer sitas videt fecisse maleficiū.sed & si non venerunt campana sona ta vel tuba:vel cornu vel tabula pulsata: sed portauerūt signa sua cum potestate eorum vel consule eoꝝ: tūc vniuersitas videt deliquisse:et cuꝫ ea erit agendū:si aūt neutrū de istis intercessit singuli vident deliquisse.vnde cum vniuersitate non agitur ad penam:sed singuli possunt cōueniri.l.aquił.ne maleficium re-maneat impunitum:qđ esse nō debet.vt.j.ad.l.aquił.l.ita vul-neratus.in fi.&.j.de fur.l.si quis a reo.in fi.et in preallega.§.ani maduertendū.& ar.j.de dolo.l.sed ex dolo.§.j.et.j.de re.iu.l.aliđ. §.nihil.&.j.de cō.& demō.l.municipibus.&.j.ad treb. l. in omni-bus.&.l.seq.od.

a Ab vniuersi-tate adde [illegible] uni-uersitas potest puniri ex đlicto facto p hoies de vniuersitate ex ratihabitione se cuta har.i.l.aut facta.§.si.ff.đpe nis.Et si ē cōdē nata pro malefi cio q̄liter colle-cta īponat vide bart.i.l.si se non obtulit.§.actor ff.de re iudi.

1 ☞ Uniuersitas eadem remanet licet persone mutentur item si vnus solus remanet ius et nomen vniuersitatis conseruatur.

1 **In decurionibus.** In.§.isto dicit † qđ dcm̃ est in superioribus ꝙ vni-uersitates possunt experiri et respondere per actorem et per sin-dicū:est verū siue omnes viuant qui ab initio constituerunt vni

uersitatem: siue omnes sūt mutati siue pars: immo si omnes moriunt̃ vno excepto nomen vniuersitatis retinet̃: et ille solus poterit experiri et respondere: hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [maneant] sub. q ab initio vniuersitatem constituerunt. [⁊ conueniri] sub. nomine vniuersitatis. [⁊ stet] id est duret in vno. [nomen vniuersitatis] vnde no. hic vnitas non facit vniuersitatem: sed factam retinet. nam si omnes de vniuersitate moriātur excepto vno adhuc dr̃ vniuersitas vt hic. ⁊. ī. de v̄. sig. l. neratiꝰ sic etiam nomen gregis retinet̃ in vno non tamen vnꝰ porcꝰ ab initio facit gregē. vt. ī. de vsuris. l. eqs. ⁊. ī. de lega. ij. l. grege legato. Or signori dominꝰ Jo. ⁊ Az. super isto. §. formant multas questiones: obscure tamen de qbus non facio magnam vim. dicunt ipsi pone ꝙ in aliqua ecclesia sūt. c. monachi omnes de collegio sūt mortui: ita ꝙ non remanet nisi ecclesia: erit ne collegiū solutū dicimus ꝙ sic: qr nomen vniuersitatis retinet̃ vsqꝫ ad vnū: sꝫ nullo existente non retinetur sed desĳt esse vniuersitas ex q̃ ibi nullꝰ remansit. idem dicimꝰ in ciuitate: sed cuiꝰ erit patrimoniū earū. et certe omnia iura ecclesie quantū ad dominiū transeūt in dñm papam: iura vero ciuitatis in fiscum statim quantum ad dñium vt. ī. de iur. fis. l. j. §. ad bona. ⁊. l. impator. vnde fiscus vel dominꝰ papa aget vel respondebit pro ciuitate vł ecclesia. vt. C. de fideius. l. j. ⁊. C. de sen. pas. l. si debitor. Sed possessio ipsarū rerū vbi erat ciuitas vel ecclesia non transit in fiscū vel in dominū papam: sed vacat. qd̕ probamꝰ tali rõne mortuo dño in nullius bonis ē hereditas. vt. s̃. de rerū di. l. j. §. si vero. sed ea adita solū iura transeūt in heredē possessio non que est facti: nisi fuerit apprehensa. vt. ī. de acquir. pos. l. cum heredes. reprobata op. cuiusdam archiepi moyses antiq qui dicebat: si omnes de collegio eccl̃ie sūt mortui et sola ecclesia remanet ꝙ parietes ecclesie retinent dominium ⁊ pos. ipsarū rerum. ac. quia ecclesia est locus parietibꝰ circundatꝰ vbi consueuerunt peccatores veniam postulare. vt in cor. aut. vt liceat ma. ⁊ auie. §. qr vero. et qr. l. dicit ꝙ ecclesia dicit̃ ius habere possidendi et vendicandi. vt. C. de sacrosanc. ec. l. iubemus nulli post hanc. §. qm̃ igit̃. sed nos ꝫm Jo. et Azo. dicimꝰ ꝙ sicut mortuo domino sine successore hereditas in nulliꝰ bonis est et bona transeūt in fiscū quantū ad dñium: ita ⁊ in bonis ecclesie dicimꝰ item qr hereditas iacens non possidet̃. vt. ī. si qs te. lib. esse iussꝰ fuerit. l. j. §. sceuola. vnde si qs apprehenderet ille esset possessor: sed fisco vel dño pape teneret̃ restituere. verūtamen si fiscus in loco illo nouā constituit ciuitatē: vel si dominꝰ papa vel aliquis ad quem cura illius collegĳ spectat constituat aliquem in illo collegio iuris artificio videret̃ illius esse. ar. est pro hoc. ī. de iudic. et proponebatur. ⁊. ī. de reg. iur. l. omnia. et. l. fere. et. l. omnis hereditas. nec ob. ꝙ dicebat archiepiscopꝰ moyses: quod si oēs de collegio ecclesie sunt mortui et sola ecclesia remanet quod parietes ecclesie ⁊c. quia illa est descriptio loci: sed aliter describitur.

☞ Res mobiles et immobiles si non reperiūtur peruenitur ad nomina debitorum.

1 **Ciuitates.** In. l. ista dicitur † si ciuitas cōuenitur nec defenditur p actorē vel sindicum si habet corporalia que possideri possūt illa possidentur ab aduersario si non habet: sed noīa debitorum habet capientur in causam iudicati et satisfiet creditoribus. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [qd̕ possideatur.] nam tūc illud possideret̃ ⁊ postea venderetur. vt. s̃. e. l. j. §. qd̕ si nemo. [oportet] idem in quolibet priuato. vt. ī. de re iud. l. a diuo pio. in prin. et. §. in venditione. et. C. de hĳs qui ad ec. cōfu. l. presenti. §. sane.

Si tibi. In. l. ista dicitur: si habeo cum municipio sancti iohannis hereditatē communem municipes possunt conueniri iudicio fam̃. herc. et respondere et agere per actorem vel per sindicum. idem est si habeo cum municipibus litem de finibus: sed et si municipes faciūt aliqd̕ opus qd̕ noceat fundo meo: possum eos conuenire act. aque plu. arcende: ⁊ econtra ipsi me poterunt conuenire per actorem vel per sindicum. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [et in finium regūdorum] sub. si q̃stio erat de finibus inter te ⁊ eos. [iudicio] sub. si facerent aliqd̕ opus. vt. ī. de aqua plu. ar. l. j.

Constitui potest. in. l. ista dicit̃ ꝙ nō solum cōstituitur actor ad agendum et respondendum ab vniuersitatibus immo ad nunciationē noui operis faciendā et ad recipiendam stipulationem legatorum: puta si legatū est in diem: et ad recipiendum stipulationem dāni infecti et iudicatū solui. veruntamen si seruus municipĳ est presēs hĳs casibus debet stipulari: sed si seruus non est presens ⁊ actor stipulat̃ ex stipulatōe facta actori ipi municipio dat̃ vtilis actio. hoc dicit ista l. videatis expositionē lr̃e. [nūciationē] q. d. nedū ad agendū vel ad rn̄dendū: vt. s̃. e. l. j. sed ad nūciandū nouū opus edificanti in loco vniuersitatis [iudicatū solui] si agunt municipes ⁊ aliquis qui defenditur. vt. s̃. ti. pxi. l. pomp. §. j. [debeat] sub. si presens sit quia quicquid per seruum acqritur domino acqrit̃. vt. s̃. ti. pxi. l. j. ⁊. l. mutus. §. si procurator. [dabitur] vt. ī. de constit. pecu. l. eum qui. §. si actori.

De negocĳs gestis. Rub.

Signori de hĳs qui gerunt negocia nostra cum mandato et de actoribus priuatarum personarum et vniuersitatis in supioribus dictū est: verū quia aliqui negocia nostra gerunt sine mādato. vt. ī. eo. l. iĳ. ponit̃ de neg. ges. ⁊ potest exponi dupliciter de neg. ge. i. de act. neg. gest. vel pōt exponi de neg. ges. i. de gestione alienorum negociorum facta sine mandato.

1 ☞ Negocia absentium vtile est ne sint indefensa.

Hoc edictū necessariū ē. Signori iuriscon. vlp. tractaturus de nego. gest. anteq̃ ponat verba pretoris que ponuntur ĩfra eodem. l. iĳ. §. ait pretor. commendat hoc edictū et annectit causam et dicit quod hoc edictum est necessarium et vtile et magna vtilitas absentium in eo versatur
1 † nam expedit absentibus si conueniantur quod aliquis gerat negocia sua ne indefensi bona eorum possideantur et distrahantur. Item ne perueniatur ad venditionem pignoris. item ne absens in penam committat si aliquid tenebatur dare vel facere certa die. Item versatur aliud ne absens iniuria rem suam amittat: vel per sententiam vel per vsuc. vel per prescriptionem. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [hoc edictum] scilicet de nego. gest. vt faciat ad titu. cuius verba ponuntur. ī. eo. l. iĳ. in prin. [est necessarium]. i. vtile sic. edictum de procur. dicit̃ vtile. s̃. de pcu. l. j. §. vsus. sic exponitur. ī. ad exhibendā. l. j. ⁊. s̃. de officio pre. pre. l. vnica. in prin. ⁊. C. de nouo. C. faciēdo in pn̄. ibi vbi dicit hic que necessario. hinc est ꝙ differentia est inter officium pcur. ⁊ ge. neg. ex vna parte. ⁊ officiū tutele ⁊ cure ex alia parte. nam procur. inuitus procurationem non gerit vel suscipit. vt supra de pcur. l filius. §. inuitus. ⁊. C. de procu. l. inuitus. Item neg. ge. inuitus non compellitur. vt. C. eo. l. tutori: sed tutor et curator gerunt ex necessitate. vt insti. de excu. tu. in princ. [quoniam magna vtilitas absentium versatur] sub. vt sint gestores negociorum absentium et sunt quinqꝫ in quibus versatur vtilitas huius edicti [ne] ecce primum exemplum. [indefensi]. s. absentes [rerum suarum possessionem] sub. patiantur. nā si quis conuenitur et non defenditur: aduersarius mittitur in pos. bonorum omniū absentis: hodie aliter. vt. C. de bonis auc. iu. pos. l. cum proponas. ⁊ aut. ei qui iurat [patiatur] sub. si nō citentur ad sui defensionem. vt. s̃. tit. proxi. l. j. C. quod si nemo. Sed nunquid possessionis missio ⁊ venditio fit ex vno eodem edicto an alio ⁊ alio. et certe quidam dicunt ꝙ venditio fit ex illo edicto de bonis auc. iudi. pos. sed missio in pos. bonorum fit ex illo tit. infra. ex quibus cau. in pos. eatur. primo et postea venditio: et hoc patet ex ordine illorum titulorum. Sed certe dicēdū est ꝙ si absens non defenditur ex eodem edicto. s. et quibus causis in pos. eatur. patitur missionem in pos. et venditionem. nam illud edictum habet duo capita. nam ex primo capite illius edicti si absens non defenditur fertur interlocutoria contra eum vt mittatur in pos. bonorum absentis. vt infra. ex quibus cau. in pos. eatur. l. j. et. ĳ. vsqꝫ ad. l. fulcinius. sed ex eodem edicto ex secundo capite fit venditio de nouo citatur: et si non veniat absēs sed latitat: et animo fraudandi patitur bonorum venditionem vt. ī. ex q. cau. in pos. eatur. l. fulciniꝰ. §. j. ⁊. ĳ. et vsqꝫ in fi. ti. vnde vbi absens nō defendit̃ ex vno eodēqꝫ edicto patitur missionem in pos. et venditionem. Si dicat aliquis de quo tractat ille titu. de bonis auc. iu. pos. certe de hoc: quia si bona sunt possessa iudicis auctoritate: qualiter bona illa tractent̃ et administrentur. vt. ī. de bonis auc. iu. po. l. j. et. l. in venditione. [vel pignoris distractionem] sub. patiant̃ absentes si nō defendantur et intelligitur [pignoris] scꝫ conuentionalis ex pacto vel ex lege qd̕ esse potest vt insti. quibus ali. licet vel non. §. creditor. et. C. de iure do. ipe. l. vnica. vnde vtile est ꝙ in hoc casu sit defensor absentis. [actionem] repetatis ne patiantur pene cōmittende act. vt quia pmisisset absens soluere sub pena ad certam diem si non soluat committit in penam. vt. C. de ꝯhen. et cōmit. stipu. l. magnam. ⁊. ī. de act. ⁊ ob. l. traiectitie. vnde vtile est vt geri possint negocia absentis sine mandato ne pena committatur [vel iniuria rem suam amittant.] Signori hec littera vel ĩiuria potest exponi multipliciter: ⁊ vno modo sic. vel iniuria. i. iniuriose per sententiam ꝯtra absentes latam: ꝙ actor mitteretur in pos. bonorū ipiꝰ absentis qd̕ posset esse si non posset aliquis venire sine mādato ad defensionem absentis: vnde vtile est ꝙ negocia absentium geruntur

sine mādato

sine mandato cum publice vtile sit absentes a quibuscunqꝫ defendi. vt. s. de procura. l. seruum. §. publice. et C. de procura. l. exigẽdi. in fin. Uel potest exponi secundo modo. [vel iniuria rem suam amittant] id est per vsuca. vel p prescriptionẽ que esset cepta absente aliquo ex quo contingeret ꝙ compleret vsucapionẽ vel prescriptionem ꝛ sic absenti iiuriose auferetur res sua per vsucapionem vel prescriptionem quod est contra naturalẽ equitatem qua cauetur neminem cum alterius iactura locupletari debere. vt. ĳ. de condic. inde. l. nam hoc natura. ꝛ infra de regu. iur. l. iure natu re. sed inspecto ne rerum dominia sint in incerto quod esse nõ debet. vt infra pro suo. l. vlti. vsucapio ꝛ prescriptio pro bono publico introducta est. vt infra de vsuca. l. j. ꝛ. ĳ. ꝛ ita per vsucapionem vel prescriptionem rem suam absens non perdet si aliquis negocia sua sine mandato possit administrare: sic ꝛ iniuriose alibi dicitur fieri quod cum damno alterius fit. vt infra ad. l. aquil. l. sed et si quecunqꝫ. §. j. alibi autem dicitur iniuria proprie quod non iure fit. vt infra de iniurĳs. l. j. Unde ex. l. ista colligetis illud no. ꝙ vtile est negocia absentium sint indefensa. ꝛ ad hoc facit. s. de procura. l. seruum. §. publice. ꝛ quia absentia alicuius non debet sibi nocere. vt infra ex quib. cau. ma. in integ. rest. l. j. ꝛ. l. videlicet. et infra de regu. iur. l. absentia. Sed ad vnum quod dicitur in fi. huius. l. instatur ꝛ opponitur sic: quomodo negociorum gestor vsucapionem vel prescriptionem inchoatam cõtra absentem interrumpit: cum nemo experitur alio nomine sine mandato. vt. ĳ. e. l. si pupilli. §. vlti. ꝛ. ĳ. de pres. ver. l. naturalis. ꝛ. C. eo. l. tutori vel curatori. in princi. Rñ. ꝙ erat cõiuncta psona que experitur sine mandato alieno nomine. vt. s. de procura. l. sed ꝛ hee persone. in princi. ꝛ. ĳ. e. l. si aũt is. in pri. ꝛ ita absens iniuriose rem suam nõ amittet. Uel potest dici ꝙ hic erat extraneꝰ gestor et petet dari curatorẽ bonis que vsucapit: vel pscriptionẽ interpellet non factã de bonis absentis ꝛ perpetuabit act. vt infra de admini. tuto. l. item bonorum. Quidam tamen vt pla. dicunt ꝙ iste gestor negociorum absentis debet allegare se habere mandatum: ꝛ si aduersarius confiteatur planum est si neget per negationem efficitur res dubia. vt. C. quibus ad lib. procla. non licet. l. ĳ. vnde res facta dubia satisdabit de rato ꝛ admittetur ad agẽdum nomine domini absentis. vt. C. de pcu. l. j. ꝛ. s. de pcu. l. non solũ. §. q alieno noĩe. ꝛ dñs absens postea hẽbit ratũ: ꝛ sic valebit ꝙ actum est vt. ĳ. de iudi. l. licet. Sꝫ certe hec so. nõ placet cũ. ll. nr̃e puniant mẽdacia non permittant quia non dꝫ via piurĳs apiri p leges que periuria puniunt. vt. C. de indicta viduitate. l. ĳ. in fi. et. C. vnde vi. lege meminerint cõcti. ꝛ hoc pm ꝙ exponit littera ista ne iniuria rẽ sua amittant. i. iniuriose per vsucapionẽ vel per pscriptionem. si aũt exponas vt primo modo exposui oĩa ista sunt plana qꝛ ista oppositio non habet locum.

1 ☞ Actio negociorũ gesto. inter gerentẽ ꝛ eũ cuius negocia geruntur datur vtriqꝫ. h. d.

2 In actiõe neg. ge. directa q̃ veniãt. Et que in ꝯtraria.

Si quis absentis. Signori ex q̃ iuriscõ. posuit cõmẽdationem huius edicti i hac scda. l. ponit casuꝫ ꝛ intellectũ in genere oĩum legũ totius titu. †1 vnde in. l. ista tractaƚ qñ habeat locũ directa actio neg. ge. q daƚ dño ꝛ ad qd ei deƚ ꝛ de cõtraria q̃ daƚ negocioꝝ gestori qñ deƚ ꝛ ad qd ei cõpetat. ꝛ in. l. ista duo pncipalr̃ dicunƚ. Prĩo dr̃: si qs gerit negocia absentꝭ ꝛ ignorantis sine mãdato ꝛ aliqd impẽdit vtiliter vel necessario. vl̃ etiã si pro se obligauerit pro re absentis hꝫ actionẽ ꝯtrariã neg. ge. cõtra dñm. vt illud ꝙ sibi abest recuperet. ꝛ ecõtra dñs hꝫ directam actionẽ neg. contra eum vt ipse reddat ei rationẽ sui actus: et vt reliqua sibi prestet. ex quo apparet quod hec actio ẽ vltro citroqꝫ idest directa ꝛ contraria nam directa datur dño contra gestorem vt reddat sibi rationem sui actus: et ꝙ eũ cõseruet idẽnem de eo ꝙ gerere non debuit ꝛ vt reliqua prestet. ꝛ ecõtra gestor hꝫ ꝯtrariaꝫ vt recuperet id quod sibi abest ex gestione. vt quia vtiliter vel necessario impendit i bonis dñi: vel id quod absuturũ sibi est vt qꝛ obligauit se alicui occasione gestionis. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ littere. [licet] i proprie stat hec dictio licet ꝛ ideo vos dicatis sic: si quis licet ignorantis absentis negocia gesserit: tñ quicquid ꝛc. q. d. sicut est equũ absenti subueniri. vt. s. l. proxi. ita equum est abseñti et ignoratĩ: et ponatis negocia gesserit scilicet sine mandato: al's haberet locũ act. man. vt insti. de obliga. que ex cõtra. nascũtur. in pn. [vtiliter] sub. vel necessario. [vel etiam ipse] scꝫ gestor [act.] scꝫ nego. gest. ꝯriam [itaqꝫ] al's igitur. et hic incipit scdm dictum. [vltro citroqꝫ]. i. hincinde. [neg. gest.] directa vel contraria [et sane] modo annectit siue dicit de actione neg. gest. directa. [cõdennari] sub. si dolo vel culpa gessit. vt. C. eo. l. tutori. [retinet.] quia reddit reliqua. ꝛ hoc est tertium ꝙ venit in directa act. nego. ge. [gessit] sub. vel necessario [abest ei] scꝫ gestori: vt quia impendit in rem dñi absentis vtiliter vel necessario [vel ei absuturum est] vt quia est obligatꝰ alteri occasiõe

2 gestionis. † Or signori in. l. ista no. tria no. primo no. ꝙ actio nego. ge. est vltro citroqꝫ hincinde. item no. hic quod tria veniũt in actione nego. gesto. directa que datur domino contra gestoreꝫ primum est quod reddat rationeꝫ sui actus. scdm est ꝙ cõdennetur de male gestis: vt conseruet dñm indennẽ de eo ꝙ gerere non debuit. tertium est ꝙ condẽnetur vt reliqua prestet vt hic. ꝛ. s. e. l. si aũt. in prin. ꝛ. C. e. l. tutori et curatori. In contraria veniũt duo tantum. s. vt dñs restituat gestori ꝙ impendit ꝛ ꝙ abest vel ei abfuturum est vt hic. vnde quando vultis formare libellum in directa vel contraria act. nego. gest. recurratis ad. l. istam. ꝛ in directa ita formabitis libellum agit titius contra seium: quia gessit negocia titĳ absentis ꝛ ignorantis vnde petit vt reddat rationẽ sui actus: ꝛ vt condennetur de male gestis ꝛ vt reliqua prestet: et iste libellus probaƚ hic vt insti. quibus mo. contra. ob. in princi. In contraria formabitis ita libellum: agit titius contra seiuꝫ q gessit negocia seĳ absentis ꝛ ignorantis: ꝛ quia impendit in negocĳs seĳ. c. vtiliter vel necessario petit vt restituat sibi. c. Iteꝫ petit vt prestet sibi cautionem de indennitate sibi prestanda pro eo quod ei abest: vel absuturum est. vt iste libellus probatur hic. ꝛ in stitu. de ob. que ex quasi contractu. in prin. ꝛ. ĳ. de act. ꝛ ob. l. ex maleficĳs. §. si quis absentis. ꝛ in isto vltimo casu cum gestor impẽdit vtiliter vel necessario dñs condẽnatur gestori incontinenti. si autem gestor est obligatus in diem vel sub conditione: dominus prestat cautionem de indennitate pstanda adueniente die vel cõdic. vt. ĳ. de iudic. l. in omnibus ꝛ. ĳ. pro so. l. omne es alienum. ꝛ. l. pro socio arbi. Item no. differentiã inter gestorẽ negocioꝝ ex vna parte ꝛ fideiussorem ex alia primo statim anteq̃ soluat vel condennetur pro eo qd impendit vel ei abest vel absuturum est etiaꝫ si dominus non sit condennatus potest agere vt hic ꝛ. ĳ. eo. l. si qs mandato titĳ. secus est in fideiussore qui anteq̃ soluat vel sit condennatus non potest agere contra principalem nisi diu steterit i obligatione: vel nisi dilapidet debitor bona sua ꝛ nisi in alĳs casibus qui ponuntur. C. man. l. pro ea. ꝛ. ĳ. man. l. lucius. ꝛ est ratio: quia cum quis fideiubet pro alio non solum videƚ ei mandatuꝫ vt fideiubeat sed vt soluat. vt. ĳ. de condic. inde. l. indebitam pecuniaꝫ. vnde anteq̃ soluat vel condennetur agere non potest: quia iuuari nos beneficĳs non decipi oportet. vt. ĳ. cõmo. i cõmodato §. sicut. in fi. odr̃

1 ☞ Actio neg. ge. est ciuilis inuẽtiõe sꝫ ptoria approbatiõe seu ordinatione.

2 Et idẽ de petitione hereditatis.

Actiones oẽs origine sunt ciuiles.

3 Edictũ de neg. ge. in quibꝰ casibꝰ pncipalr̃ loquaƚ.

4 Oratio pluralis qñ geminet significationẽ singularis.

5 Pupillus si gessit negociũ alterius qualr̃ teneaƚ.

It pretor: si quis negocia. Signori due pcedẽtes. ll. posite sunt cã rudiũ. ꝛ in. j. l. huius ti. iuriscõ. istud edictũ de neg. ge. de magna vtilitate ꝛ summa equitate cõmendat. in scda. l. huius ti. posuit qñ habeat locũ directa actio vel ꝯria neg. ge. ꝛ quid veniat in q̃libet ipsarũ. nunc vo iuriscõ. qꝛ materia huius ti. si aliqua est in corpe iuris est vtilis ꝛ subtilis. in prin. huius. l. inserit vba edicti ptoris facti sup isto tractatu: q̃ verba sunt textus totiꝰ tituli ꝛ super istis verbis ponit postea multas qõnes subtiles vsqꝫ in fi. huius ti. format ꝛ determinat. ꝛ prĩo ponit vba edicti ptoris ꝛ postea exponit. ꝛ verba sunt talia ait ptor: si qs negocia gesserit absentis ꝛ ignorãtis ꝛ vinctis siue negocia defuncti que erãt cũ is moritur ꝛ gesserit iacẽte hereditate eo noĩe meũ iudiciũ dabo: ꝛ ita hꝫ hoc edictũ duo capita. ꝯsequẽter iuriscõ. exponit ꝙ dixit pretor si qs ꝛ dicit ꝙ appellatiõe si quis gesserit intelligatis ꝛ si qua: nãr mulieres agere ꝛ conueniri possunt act. neg. gest. Item ꝙ dixit negocia intelligatis siue vnũ siue plura. Item ꝙ dixit alterius intelligatis siue masculi siue femine. nam dictio alterius advtrunqꝫ sexum referƚ. hoc dicit prin. huius. l. videatis litteram statim [dabo] Or signori iste est textꝰ totius ti. amodo qd sequitur vsqꝫ ad §. apud marcellũ. ĳ. e. l. ponitur ad summariã expositioem huius textus. abinde in antea pertinet ad subtiles questiones vsqꝫ i fi. ti. ꝛ istum ti. qui est bonus ꝛ vtilis ꝛ subtilis: si aliquis tit. est in corpore iuris bonus iste est vnus. Or videtis in quattuor partes istuꝫ ti. ꝛ in prima parte vt dixi iuriscon. commendat edictũ suuꝫ de summa equitate. vt habuistis. s. eo. l. j. In scda parte tractatur de actione neg. ge. directa que daƚ dño ꝛ ad qd ei deƚ: ꝛ de contraria que datur gestori ꝛ ad quid detur vt habuistis. s. e. l. ĳ. In tertia parte ponuntur verba edicti pretoris que continent duo capita expressa ꝛ tertium tacituꝫ. ꝛ de hoc agitur in. l. ista vsqꝫ ad. §. apud marcelluꝫ. In quarta ꝛ vltima parte multas subtiles questiones adĳciuntur p iuriscõsultos vsqꝫ in fi. ti. inseruƚ ergo in prin huius. l. verba edicti ptoris q̃ sunt talia ait pretor ꝛc. vt dixi

in casu. Or videatis expositionē littere ait pretor. [si qs negocia
alterius] sub. absentis ⁊ ignorantis ⁊ viuentis: ⁊ quidaʒ habēt
in lr̃a absentis ⁊ hucusqꝫ durat primū caput huius edicti [siue
quis] incipit scḋm caput huius edicti. [cum is morit̃]. i. tēpore
mortis sue. [gesserit] sub. iacente hereditate defuncti. ⁊ sic nōduʒ
adita hereditate ꝑ heredē. vt. ĩ. e. l. §. hec verba. [iudicium dabo]
idest act. neg. ge. directā ⁊ contra. ⁊ directa datur domino ꝯtraria
gestori. vt. s̃. l. proxi. ⁊ insti. de obli. que ex quasi contractu nas. in
prin. sic ⁊ alibi exponitur iudicium. i. actio. ĩ. de iudicijs. l. i istis
tribus iudicijs aliquando tamen sumitur iudicium pro instan-
1 tia cause vt. ĩ. de iudic. l. iudicium. † Or signori anteꝙ vltra ꝓce-
dam in prin. huius. l. volo vobis notare duo notabilia: ⁊ in pri-
mis ex prin. huius. l. colligit̃ ꝙ actio nego. gest. sit pretoria: q̄ꝛ di
cit ait pretor: si quis negocia alterius ⁊c. ⁊ hec est cōis opi. Jo. ⁊
Azo. ⁊ hoc etiā videt̃ sentire dñs Azo. in summa. nec obstat di-
cunt ibi ꝙ quidā dicunt ꝙ sit ciuilis. ar. l. qui videtur velle dicere
ꝙ sit ciuilis vt. ĩ. cōmod. l. in commodato. §. sicut: q̄ꝛ ꝙ dicit illa
littera de ciuilibus act. seu prestationibus referendū est ad cōmo
datum de quo ibi erat dictū: non aūt refertur ad actionem neg.
gest. de quo non est dictum ibidē: ergo est pretoria vt in prin. hu-
ius legis. Sed signori si placet vobis dicere ꝙ actio neg. ge. sit ci-
uilis ⁊ non pretoria. credo ꝙ melius dicatis ⁊ hoc probabitis
2 duabꝰ rōnibꝰ. prima est generalis: † q̄ꝛ oēs actiōes origine sunt
ciuiles. vt. s̃. de origi. iu. l. ij. §. deinde. ergo non inuenio ꝙ p̄tor
hanc actionē edideris. Jtē ꝓbabitis hoc scḋa rōne: q̄ꝛ. l. videt̃ di
cere hanc actionē ciuilē esse vt. C. e. l. aduersus eos. nō ob. qḋ h̃ in
serunt̃ verba edicti p̄toris: q̄ꝛ actio neg. ge. non est pretoria inuē-
tione: sʒ est pretoria approbatione seu ordinatione. nam vt dictū
est quia origine ⁊ inuētione est ciuilis: sed p̄tor approbauit eam
⁊ in ordine posuit cū alijs actionibus ⁊ idem inuenimus in peti
tione hereditatis quā cōstat esse ciuilem. vt. ĩ. de peti. here. l. item
§. pridie. ⁊ tamen sup ea p̄tor fecit edictū suū. ⁊ sic approbauit eā
⁊ posuit in ordine cū alijs actionibus. vt. ĩ. si pars here. pe. l. j. et
simile no. in actione cōmodati. ĩ. si cer. pe. l. j. ⁊ tale notabo. ĩ. com
modati. l. j. in prin. Uel potest dici ꝙ in hoc non est vis: quia in
vtraqꝫ causa est ꝑpetua ⁊ ciuilis ⁊ duratura ad. xxx. ann. sed vti-
litas est ĩ vno tantū: vt sciatis quomodo ⁊ qualr̃ ponat̃ hec actio
3 in arbore actionū. Jtem no. hic scḋm no. † ꝙ istud edictū de neg.
ge. habet tria capita. i. in tribꝰ casibus principaliter loquit̃. sed
duo sunt expressa tertium est tacituʒ. primū caput expressum est
cum quis gerit negocia absentis ⁊ ignorantis sine mandato vi
uentis tñ ⁊ continet̃ ibi ait p̄tor: si quis negocia alterius gesse-
rit. scḋm caput est cum quis gerit negociū defuncti ꝙ erat ipius
tpe mortis ⁊ gerit iacente hereditate: ⁊ tale negociuʒ gerit ꝙ po-
terat esse suum viuo defuncto. ⁊ istud caput continet̃ ibi siue qs
negocium cuiusqꝫ cū is moriturus finit̃. [gesserit]. s. post mortē
eius iacēte hereditate. est tertiū caput huius edicti tacitū cuʒ qs
gerit negociū defuncti iacente here. in rebus que non erant eius
tempore mortis: vt quia post morteʒ defuncti ancilla peperit vel
fructus pecoꝝ vel fructus arborum quesiti sunt. vt. ĩ. e. l. §. hec ver
ba. in si. vnde quando vultis scire qñ est locus actioni nego. ge. re
curratis ad alterum istorum trium. Or signori sequit̃ in lr̃a [hec
verba si quis] ⁊ incipit summaria expositio verboꝝ edicti p̄toꝝ.
[nam mulieres] sub. que gesserunt negocia aliena [nego. gest.]
sub. contraria [⁊ cōueniri]. s. directa actio. [nō dubitat̃]. Or si-
a gnori no. hic ꝙ ista dictio si quis complectitur [a] nedū masculi
num genus: imo ⁊ feminī. vt. ĩ. de ꝯsti. pec. l. j. in ꝓn. ⁊. ĩ. de verb.
sig. l. j. vnde circa articulū istū ita ꝯsueui dicere. Jtem no. hic qḋ
mulieres non possunt gerere negocia aliena in iudicijs cuʒ mā
dato vel sine mandato reglr̃. vt. s̃. ti. ū. l. neqꝫ femine. ⁊ est ratio q̄ꝛ
non decet mulieres cetibꝰ viroꝝ se misceri. vt. C. de procur. l. mari
tus. fallit duʒ volunt experiri pro parentibus impeditis morbo
aut etate vt. s̃. de procur. l. feminas alr̃s femine sʒ femine extra iu
dicia gerunt negocia aliena ⁊ sine mandato vt hic. ⁊. ĩ. e. l. si filius
fa. in si. ⁊ cū mandato. vt. ĩ. de insti. l. sed ⁊ si qs. §. pui. ⁊. ĩ. man. l.
idemqꝫ. §. pap. scribit sic. vnde sunt hec l ar. ad id de quo tota die
dubitat̃ sed minime dubitandū est: tota die testatoris in suis te
stamentis faciunt suas vxores fideicōmissarias ⁊ executrices suo
rum testamentoꝝ: obijcitur eis ꝑ heredes q libēter impediūt vo
luntatē defuncti impleri vt nō euacuet̃ bursa eoꝝ ꝙ non est offi
ciuʒ ipsarū esse commissariā q̄ꝛ virile officiū est: ⁊ a virilibus offi
cijs mulieres sunt remote. vt. ĩ. de reg. iur. l. femine. Jtem est pu
blicum officiū rōne anime vel pauperū: vnde mulieres a publi
cis officijs remouent̃: nisi specialr̃ hoc a principe impetrent vt. ĩ.
de tutel. l. vlti. ad qḋ vos debetis respōdere ipsas mulieres posse
esse cōmissarias: nec hoc est virile officiū nec publicū vt tutela. nā
ita potest dare mulier pro anima mariti defuncti. v. ß. sicut ma
sculus: q̄ꝛ licet mulier non possit esse procuratrix ĩ iudicijs ⁊ subi
re publicū officiū vt tutele: tñ potest subire priuatum officium vt
gerere negocium alienū ⁊ esse cōmissaria vt hic. ⁊. ĩ. e. l. si filiusfa.

a Dictio si qs cōplectitur. adde. l. si qs ĩ tā tā vbi no. Bar. C. vñ vi. i. ij. col. vbi late examiat nūquid masculinū ꝯcipiat femininū ⁊ qualr̃ an ex ꝓpria significatiōe vel ex iterpretatiōe extēsiua vide oĩno per eum.

in si. Or sequit̃ in lr̃a. [negocis ⁊c.] ⁊ hoc verbū est de verbis edi
4 cti pretoris. vnde no. † h̃ ꝙ pluralis oro geminat significationē
singularis siue resoluit̃ in singulare. sic ⁊ alibi. s̃. de orig. iur. l. ij.
§. deinde. ⁊. ĩ. si certū pe. l. singularia. ⁊. ĩ. vi bon. rap. l. ij. §. qḋ aūt.
⁊. ĩ. de condi. ⁊ de. l. falsa. ⁊ hoc est verū ex interpretatione vocabu
li. sed ex propria significatione vocabuli vbi nominatim lex ꝯriū
suadet hoc non est verum sicut est ibi numerus testium non adij
citur nā ibi duo vel tres sufficiunt vt. ĩ. de testibus. l. vbi nec ibi di
cimus ꝙ sufficiat vnus q̄ꝛ vnꝰ testis nō sufficit: q̄ꝛ duo ꝓbāt vnꝰ
non. vt. C. de testibus. l. iusiurandi. ⁊. ĩ. de adop. le. l. j. Jtem vbi
cunqꝫ. l. vult plura fieri nec sufficit vnum fieri: tibi pluralis locu
tio non resoluitur in singularem vt. ĩ. ex qui. cau. in pos. eat̃. l. ful
cinius. §. j. ⁊. s̃. de transac. l. cum hij. Jteʒ cum plures persone ne
cessario ĩ iudicio sunt exhibende vt. s̃. si quis caut̃. l. si quis seruū
§. si plurium. ⁊ sicut pluralis oratio resoluitur in singularem sic
⁊ econtra vnde quod dicit. l. si tutore auctore falso factuʒ est. hʒ lo
cum similiter de eo ꝙ falso tutoribus auctoribus factum fuerit.
vt no. ĩ. de eo ꝙ falso tu. vel auc. factum fuerit. l. j. §. j. Or sequitur
in littera [alteriuꝰ inquit]. i. dixit p̄tor ⁊ dicatis alterius. s. nō ge
rentis sed dñi negocioꝝ. ⁊ sic sumit̃. ĩ. de danno infecto. l. finita.
§. deniqꝫ. [ad vtrūqꝫ sexū.] sub. siue masculi siue femine referet̃.

Pupillꝰ sane si negocia. Uos habui
stis in supe-
rioribus ꝙ si quis gesserit negocia alterius viuētis vel defuncti
iacente hereditate siue masculus siue femina sit ꝙ habet locū hoc
5 edictum. in. §. isto queritur † quid si pupillus gerit negociū alte
rius inquantū teneat̃ ⁊ inquantū agat. ⁊ respondet iuriscon. qḋ
tenetur inquantum est locupletior ⁊ ipe pōt agere ne. ge. inquan
cum ei abest vel absuturū est si est doli capax. verūtamē si agit in
solidū obijcitur ei cōpensatio insolidū. i. de eo ꝙ naturaliter dʒ.
sed lʒ obijciatur ei cōpensatio tamen ipse poterit restitui ne obij-
ciatur ei compensatio de eo ꝙ debet naturaliter. sed quid erit ge
rit aliquis negocia furiosi: nūquid furiosus act. neg. ge. tenebit̃
certe sic: ⁊ ipse agit inde est ꝙ curator furiosi vl̃ furiose tenebitur
act. neg. ge. ⁊ poterit agere act. neg. ge. ꝯ furiosum ⁊ furiosaʒ. hoc
dicit ista. l. videatis expositioneʒ littere. [pupillus sane]. q. d. si
quis gesserit negocia alterius siue masculus siue femina poterit
agere act. neg. ge. si est maior. immo si est minor vel adultus vl̃ pu
pillus [locupletior] sub. ⁊ in eo qḋ dolum cōmisit. nam ista duo
sunt paria vt. ĩ. cōmo. l. ij. in prin. ⁊. ĩ. ad. l. fal. l. si pupillus. ⁊ eodē
casu tenetur de dolo vt. ĩ. depositi. l. j. §. an in pupillum [patit̃]
insolidum ⁊ ita patitur compensationem debiti naturalis. nam
pupillus ciuiliter ⁊ naturaliter debet inquantuʒ est locupletior
sed naturaliter debet solidum si erat proximus pubertati. vt. ĩ.
de nouat̃. l. ij. ⁊. ĩ. quando dies leg. ce. l. illud. §. j. [labeo ait] sub.
⁊ ei dandam vt patet ex precedenti littera. ⁊ dicam. ĩ. ea. l. §. hac
actione. Or signori circa. §. istum pupillus notabitis vnū ad qḋ
inducimus. §. istuʒ ⁊ quis iuraret ad sancta dei euangelia quod
hoc non diceret. hic dicitur si pupillus gerit negocia mea ⁊ locu
pletior est si conuenit me contraria act. nego. ge. obijciam ei com
pensationem de solido. quia etiam quod natura debetur ⁊c. vt
ĩ. de compensa. l. etiam qḋ natura debetur. sed nunquid poterit
petere restitutionē in integrum ne obijciatur ei compensatio de
eo ꝙ dʒ naturalr̃ dicimus ꝙ sic per. §. istuʒ quia. §. iste dicit: si pu
pillus gerit negocium meū inquātū est locupletior tenetur sed si
conuenit me obijcio ei cōpensationeʒ de solido eo quod mihi de
bet naturaliter: tamen ipse poterit dicere sum deceptus: si debeo
teneri de eo ꝙ non sum locupletior ⁊ vbi minor decipit̃ sui facili
tate: vel aduersarij calliditate restituit̃ vt. ĩ. de mino. l. j. vnde po
terit dicere minor: peto restitui ne obijciat̃ mihi compensatio de
eo ꝙ debetur mihi naturaliter. preterea si minor indebituʒ natu
raliter soluit ꝑ iuris ignorātiā repetit sed maior non vt. C. d iur.
⁊ fac. igno. l. cum quis. ⁊. ĩ. de condic. inde. l. interdum. ⁊ ĩ. de mi
no. l. illud. ⁊. C. si aduersus solu. l. indebito. vnde si restituitur mi
nor vt possit repetere indebitum solutum multo fortius restituit̃
vt possit restitui ne obijciat̃ sibi compensatio de eo quod sibi de
bet naturaliter: quia cui damus act. ⁊c. vt. ĩ. de superficiebus. l. j.
Sed denuo quero ⁊ aduertatis hanc questioneʒ que pulchra est
quia prima facie respondet̃ ꝯtrariū eius ꝙ responderi deberet.
hic. §. in fine loquitur cum gesta sunt negocia furiosi ⁊ dr̃ ꝙ ipse
tenet̃ ⁊ ei cōpetit actio neg. gest. mouenda per ꝓcuratoreʒ ipius.
Sed quid si furiosus constitutꝰ in cōspectu inūbrate quietis nō
dico constitutus in tempore quo habet dilucida internalla quia
tunc furiosus cuʒ habet dilucida interualla tenet̃ vt homo sane
mentis vt cū oīa tūc possit gerere vt. C. qui test. fa. pos. l. furiosuʒ
⁊. C. de curato. furiosi. l. penul. gerit negocia mea. vt puta quia
venit ⁊ accipit rem meam ⁊ sibi eam retinet: nunquid furiosus
tenebitur mihi actio. neg. gest. dixerunt antiqui ꝙ non: ⁊ pro eis
est quasi. l. expressa que dicit in negocijs ꝯhēdis alia est causa pu
pillorū: alia furiosorū. nā furiosus nihil oīno potest facere. vnde

si in

si in conspectu inumbrate quietis gerit negocia mea neg. ge. act. mihi non tenet. vt. ff. de regu. iur. l. in negocijs sed certe nimis eẽt durum dicere ꝙ non teneretur mihi si gessit negocia mea. ⁊ ideo dicimus ſm Jo. ⁊ Az. ꝙ tenebitur mihi act. neg. ge. quia act. nego. gestorum non est ex contractu: quia tunc obligaret scientem tantum: sed est ex quasi contractu. vt institu. de oblig. que ex quasi contrctu nascuntur in prin. ⁊ ff. e. l. §. hec aũt actio vnde obligat nedum scientem: immo ⁊ ignorantem. vt in prealleg. §. ⁊ sicut q gerit negocia furiosi reipsa obligatur furioso: sic ipsum reipsa sibi obligat vt hic. ⁊ ff. de rebus cre. ⁊ si certum pe. l. si a furioso. ⁊ ff. de act. ⁊ obli. l. si a furioso. ⁊ sic hic est casus in quo extra id ꝙ agitur tacita nascit obligatio. sic ⁊ alibi. ff. e. l at q natura. §. si libero homini. ⁊ ff. cõ. l. si is qui in fi. non ob. l. illa in negocijs: qr verum est ꝙ in negocijs cõtrahendis furiosi nihil agũt: scz contrahẽdo sed quasi ꝯhendo: quia tũc reipsa aliũ sibi obligat ⁊ alij obligat vt hic. ⁊ s. dixi.

1 ☞ Statutũ sup vero nõ porrigit ad aliud ꝙ ſm fictionẽ inducitur nisi specialr exprimat.

Hec verba siue quis negocia.

1 † Signori primũ caput huius edicti positũ ⁊ expositũ est. hic intendit iuriscõsultus ponere scdm caput huius edicti. s. positum ⁊ in. §. isto dr. si quis negocia defuncti gesserit ꝙ agit neg. gesto. act. ⁊ tenet ꝙ verũ est si post mortẽ dñi defũcti ⁊ iacẽte hereditate gessit negocia dñi que fuerunt eius tempore mortis. Sed quid si aliquis gessit negocia defuncti que fuerunt ipsius post mortem vtputa partus ancille vel fetus pecorum: vel si serui hereditatis aliquid acquiescerint: nunquid habebit locum hec act. negocio. gestor. Respondetur ꝙ sic. [hec verba siue quis ⁊c.] sub. posita in prin. hui9 legis que hic repetuntur vt exponantur: non autem ponuntur materialiter. [gesserit] sub. ante aditam hereditatem [edicere]. i. edicto comprehendere [iam defuncti] quia mors oĩa soluit. [videtur] sub. sed hereditatis iacentis. [sed si quis] ex isto versiculo hic colligimus tertium caput huius edcti tacitum. [nõ continetur] sub. expresse. [debet accipi] sub. tacite. vt. s. in princi. huius. l. quia est accessorium quod sequitur principale vt. ff. depositi. l. j. §. ex rebus. depositis. Dr signori si dominus Jo. ⁊ azo. voluissent potuissent expedire tribus verbis hunc. §. tamen recitãt hic quandam fabulam propter quam reddunt. §. difficilẽ. Et ad id quod dicitur in. §. isto. instatur ⁊ signantur duo cõtraria. vos habetis hic si titio mortuo iacente eius hereditate gero eius negocia in rebus que erant sue tẽpore mortis vel que erant sue post mortem: vt partus ancille vel fetus pecorum quod ago act. nego. gesto. ⁊ teneor. sed. l. contradicit que videtur velle quod tenear funeraria actione ⁊ agam que competit vbi alia non habet locum. vt. ff. de relig. ⁊ sump. fu. l. at si quis. §. labeo ait. Ad cui9 contrarij solutionem vos dicetis si gero negocium defuncti ⁊ male quod potuit geri se viuo: vt quia colligo eius fructus ⁊ ipsos vẽdo isto casu obligor hereditati ⁊ ipsa mihi: tunc teneor actionem nego. gesto. ⁊ ago. ⁊ hoc est quod dicit littera ista. [cum is moritur]. i. mortu9 est: ⁊ sic exponitur. C. de epis. ⁊ cleri. l. sed nulli. sed si mortuo titio gero negocium eius tale quod se viuo non potuit geri. vt quia facio eum funerari. nam viuus non potest quis funerari. isto casu habeo funerariam act. ⁊ cessat hec actio. vt in. l. cõtra. Sed denuo instatur ⁊ opponitur. §. iste videtur velle ꝙ si gero negocium defuncti ꝙ nec negocium defuncti nec heredis videor gerere: sed hereditatis iacentis ⁊ ipsa hereditas tenebitur mihi et ego sibi tenebor. sed. l. videtur contra. vt. ff. de relig. ⁊ sump. fune. l. prima. Ad ꝙ vos dicetis quod breuis est responsio vbi gero negocium defuncti quod potui se viuo gerere non videor gerere negociũ defuncti: qr nõ feci eius amore nec heredis: qr nõ erat: sz hereditatis que sustinet vicem persone: vt. ff. de acqui. re. do. l. hereditas. sed vbi funeror defunctum intelligor creditor defuncti vt expensa funeris excedat es alienum: ⁊ vt fiat separatio in bonis heredis a bonis defuncti. vt. ff. de religi. ⁊ sump. fu. l. vl. ⁊. ff. de separat. l. ij. od.

Hec autem actio. Jn. §. isto dr ꝙ actio negoc. gest. orit ex gestiõe ⁊ ex quasi contractu: ⁊ est rei persecutoria: ⁊ ideo datur heredi ⁊ contra heredẽ. h. d. iste. §. videatis expositionẽ littere. [oriat] sub. nõ ex contractu: sz ex quasi ꝯctu. vt insti. d ob. que ex quasi ꝯctu nas. in pn. [⁊ heredi] dñi negociorum ⁊ gestoris. [⁊ in heredẽ]. s. dñi neg. gest. [cõpetit] qr hec actio est ciuilis ⁊ personalis ⁊ rei psecutoria et durat vsq ad. xxx. an. ⁊ oẽs rei persecutorie dant heredi ⁊ in heredem. vt. ff. de act. ⁊ obligat. l. in honorarijs. ⁊. l. ex ꝯctibus ⁊. C. de constitu. pecunia. l. ij. od.

1 ☞ Actio neg. ge. contra executorẽ datũ a ptore cõpetit in eo ꝙ dola fecit.

1 **Si executor.** Jn. §. isto dicitur † petebam a te. c. tu fuisti mihi condennatus in. c. per sententiam diffinitiuã que transiuit in vigorem rei iudicate: qr non soluebas infra tempus quod datur cõdennatis: veni ad iudicem elapso predicto tempore petij vt mandaret sententiam executiõi iudex dedit mihi executorem: executor mihi in exequẽdo dolum cõmisit: nunquid tenebit mihi act. nego. ge. respondetur ꝙ sic h dicit iste. §. videatis expositionẽ littere. [si executor] sub. dat9 ad sententiã executioni mandandã. vt. ff. de re iudi. l. a diuo pio. §. j. [mihi]. s. victori. [aduersus eũ actio]. s. neg. ge. vt faciat ad titulum istum. Sed ad. §. istum instatur ⁊ opponitur ⁊ signatur contrarium hic dr vt dixi in casu. sz. l. videt ꝯ. que dicit ꝙ executor tenetur mihi act. de dolo vt. ff. de euic. l. si pignora. non ergo tenetur act. neg. ge. cum actio de dolo detur tm̃ cũ nulla alia locum habet vt. ff. de dolo. l. j. §. ait pretor. Ad solutionem cuius ꝯrij vos dicetis multis modis: ⁊ vno modo sic ꝙ dicitur hic ꝙ aduersus executorem qui dolum cõmisit mihi in exequẽdo ꝙ dat mihi aduersus eum actio. exponunt quidã. s. de dolo vt in. j. ꝯ. q solu. nõ placet quia. §. iste tunc non faceret ad istum titulum: nec ista cõcurrit cum illa. s. de dolo. Alij dicunt secundo modo ⁊ sic quod dicit l. ꝯtraria ꝙ datur de dolo exponit. i. nomine doli dat actio neg. ge. vt h. sic ⁊ alibi exponit de dolo. i. noĩe doli. vt. C. de dolo. l. j. et ff. man. l. si mãdato titij. sed verius est ſm Jo. ⁊ Az. vt dicatis ita si peto a te. c. ⁊ tu es mihi cõdẽnatus in. c. p sñiam diffinitiuam ⁊ iudex dat executorem: cuius negocium gerit executor non victi: sed vincentis: hoc casu si executor cõmisit dolum aut contra vincentem: aut contra victum: si ꝯtra vincentẽ ꝯ eũ dat neg. ge. act. vt hic. si aũt contra victũ dolũ cõmittit: ⁊ sic non gerit eius negocium ꝙ est si rem maioris precij vẽdit minori precio tunc tenetur de dolo. vt in. l. ꝯ. od.

1 ☞ Negocia deserta si quis gerit solum de dolo et lata culpa tenetur.

Interdũ in neg. gestorum act.

1 † Jn. §. isto ponitur casus in quo in act. nego. ge. venit dolus et lata culpa tm̃. ⁊ est talis: tu absentasti te nullo pcuratore dimisso tempore messium segetes tue ridibant ⁊ nullus secabat eas ⁊ ita grana per se cadebant: vna die cogitaui ⁊ dixi: deus meus talis homo videtur sarracenus: quia ipse non habet aliquem qui curet de negocijs suis. vnde videns negocia tua deserta accessi ad negocia tua gerenda que alius non erat gesturus ⁊ feci secari tuas segẽtes. hic teneor tibi act. neg. ge. si dolum vel latum culpam commisi non deleui. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lr̃e. [versari]. i. venire [coactus]. s. gestor [negocijs meis] sub. desertis q alius non erat gesturus. [dolum dũtaxat] sub. ⁊ latam culpam que dolo comparat. vt. ff. depositi. l. quod nerua. ℂ Dr signori ad §. istum instat ⁊ op. hic dr ꝙ in act. neg. ge. venit dolus tantum ⁊ lata culpa. sed. l. dicit ꝯ. que dicit ꝙ gestor negociorũ tenetur nõ solum de dolo ⁊ lata culpa: sed de leui ⁊ leuissima. vt. C. e. l. tutori vel curatori. Ad sol. cuius ꝯrij vos dicetis ita regulariter gestor negociorũ tenet de dolo ⁊ lata culpa leui ⁊ leuissima. vt in. l. ꝯria. fallit in casu in quo tenet de dolo ⁊ lata culpa tantum: puta cũ accessit quis ad negocium dñi desertũ qd nõ erat alius gesturus: quo casu summa equitas est ꝙ teneat de dolo ⁊ lata culpa tm̃ vt hic. ⁊ hoc declarat dictio ĩterdũ ⁊ finis q sñia hz equitatẽ. ⁊ ad so. hui9 ꝯ. et vt plene liqueat articulus iste ita distinguet ſz antiqs ⁊ vt consueui distinguere ⁊ desertũ triplex est negociũ solitũ ⁊ insolitũ desertũ est cũ absentasti te nullo pcuratore dimisso cũ oium negocia gererent: tu aũt noĩa tpe messium segetes tue redibant: hic si aliquis videns destitutum amicis accedit ad negocia tua gerenda que erant deserta: equitas suggerit vt teneatur de dolo et lata culpa que dolo comparatur. ff. depositi. l. quod nerua. ⁊ sic loquitur hic. Est negocium solitũ cum gerit quis negocium tuũ quod solitus eras exercere: pecuniã tuã dat mutuo: sicut ꝯsuetus eras dare: tunc tenetur gestor de dolo lata culpa ⁊ leui ⁊ leuissima vt. ff. l. ꝯtra. quod est verum si alius diligentissime erat gesturus: vel alius dimisit pro te gerere. ff. e. l. si pu. §. videamus. Est negocium insolitum cum quis gerit negocium tuum quod non eras solitus gerere. tu eras solit9 emere de pecunia tua libros: ipẽ emit vitra: vt faciũt francigene qui volunt clariora vitra et subtiliora ⁊ illa dicunt magistri ꝙ sunt refecta: ista fuerunt fracta oia vna die certe hoc casu tenetur gestor etiam de casu fortuito. vt. ff. eo. l. si negocia absentis. Ex predictis apparet ꝙ gestor aliquando tenetur de dolo ⁊ lata culpa tantum cum gerit negocium desertum aliquando de dolo ⁊ lata culpa leui ⁊ leuissima si gessit negociũ solitum quod alius erat gesturus: vt in. l. ꝯtraria. als tenetur de dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui. ifra. e. l. si pup. §. videamus. et institu. de oblig. que ex quasi ꝯtractu. in prĩci. aliquãdo tenetur de casu fortuito in oibus casibus in qbus dñs tenetur inquantum est locupletior. ff. e. l. si. pupill9 in prin. et. §. si quis.

1 ☞ Actio negociorum gest. datur etiam ex necessitate vera vel putatiua h. d.

Hac actione. In. §. isto dicitur non solum qui gerit spõte negocia aliena. i. nõ ex necessitate vel suspitione necessitatis tenetur directa act. negociorũ gesto. ⁊ agit contraria: immo ⁊ qui gerit necessitate vel suspitiõe necessitatis tenetur vtili act. neg. ge. ⁊ agit vtili: si alia actio nõ est prodita. h. d. iste. §. videatis expositionem littere. [gessit] sub. tenetur hac act. si alia actio specialis prodita non sit. ¶ Or signori no. hic q qui sponte gerit negocia aliena ⁊c. vt dixi in casu sz vbi est exemplum de hoc. R̃n. ecce si curator adulti vel furiosi gerit ex necessitate quia officium cure est necessarium. vt insti. de excu. tu. §. curatorem. hic non est alia cura specialis prodita vnde tenetur vtili ⁊ agit. vt. C. eo. l. curatoris. secus in eo qui gerit ex necessitate: vt est tutor pupilli. nam ipse tenetur alia speciali actione. scilz tutele. vt. ĩ. de tutel. l. j. in fi. suspitione necessitatis quis gerit in in casu tali. titius erat liber homo: putabat tamen seruum tuuz esse si gerit negocia tua: tenetur tibi act. neg. ge. ⁊ agit vtili ꝯtria. vt. ĩ. e. l. at qui natura. §. si libero homini. ⁊. ĩ. commo. l. si is qui. Sed pone q tu es pupillus ⁊ titius putat se esse tuũ tutorẽ ⁊ nõ est gerit negocia tua: nunquid tenetur tibi vtili directa act. ⁊ agit ꝯtra vtili neg. ge. contraria. Dixerunt quidã vt hyr. ⁊ mar. q sic: qr iste gerit ex necessitate vt hic. ⁊ pro isto eorũ errore videtur esse. l. expressa. C. qui tuto. dari possunt. l. armate. Sed certe ipsi male dicunt sm Jo. ⁊ Azo. ⁊ quare audite sicut est cum quis gerit ex necessitate si est alia specialis actio prodita contra eum vt in tutore qui agit ⁊ tenetur tutele: cessat hec actio vt. s̃. dictũ est. ita si quis gerit suspitione necessitatis: nam ꝯtra eum qui putat se tutorem predita est alia spũlis actio. s. pro tutele. vt. ĩ. de eo qui pro tu. ge. l. j. ⁊ per totũ. vnde cessat vtilis actio nego. directa vel ꝯtraria: isto casu nec ob. l. armate. quia circa articulũ istum sic distinguo: cum quis putat se tutorem ⁊ non est: aut est talis qui al's potest esse tutor: vt qr est liber homo: hic si gerit negocia pupilli: qr putat se tutorẽ gerit suspitione necessitatis tenet̃ pro tutele act. ⁊ cessat hec actio vt. ĩ. de eo qui pro tu. ge. l. si qs quasi. si autẽ est persona que nõ poterat esse tutor pupilli vt est miles: sicut non poterat tutor: ita non debet teneri pro tutele: vnde tenet̃ tũc act. neg. ge. vt in preall. l. armate. ⁊ de te. tu. l. mater. od.

☞ Mandatũ verũ titij vel putatiuũ dñi non ĩpedit actionem neg. ge. ꝯtra dñm oriri.

Apud marcellum. † Signori hucusqz posita est summaria expositio huius edicti. amodo incipiẽdo. intendit ponere ⁊ determinare subtiles questiones. ⁊ in. §. isto cum duabus. ll. seq. ponitur q̃stio talis: ego proposuerant in mente mea gerere negocia titij absentis etiam si tu mihi non mandares: tu anteq̃ incohoarem gerere mandasti mihi vt negocia titij gererem: secutus mandatum tuũ gessi: nunquid contra te habeo actionem mandati ⁊ contra titiũ actionem neg. gest. Respondetur q sic: ⁊ ad probandum qd hoc sit verum adducitur simile si accessi ad negocia titij gerenda ⁊ accepi te fideiussorez vt conseruaret indennis ab illa gestione habeo contra te fideiuss. actionem ⁊ contra titium act. nego. ge. sed nunquid fideiussor qui fideiussit habebit actionem neg. ge. contra eũ ⁊ respondet̃ q sic: nisi donandi animo intercessit. Idem est etiã si putaui a te mihi mandatum vt negocia tua gererem ⁊ non mãdaueras. nam si gessi negocia tua habes contra me directaz actionem neg. ge. ⁊ ego contra me contrariam actionem neg. ge. Idez est si putabam te mihi mandatum vt pro te fideiuberem ⁊ nõ mãdaueras ⁊ fideiussi. nam habeo contra te actionem nego. gesto. Sed quid erit gessi negocia que putabaz titij sed erãt semproniȷ quis tenebitur mihi ac. neg. gest. R̃n. quod solus sempronius qr preualet hic veritas opinioni. h. d. iste. §. cum duabus. ll. se. videatis expositionem littere. [an vtraqz] idest contra titium act. negociorũ gestorum contraria. ⁊ contra te mandati. [habere] scz inter me ⁊ titium act. neg. gest. ⁊ inter me ⁊ te act. mandati. ⁊ hic est primus casus. [quẽadmodum] adducit simile ad probandũ quod verum sit quod. s̃. dixit. [scribit] scilicet in casu tali. [si fideiussorem] ⁊c. [accepero] sub. qui sine mandato mihi promisit de indẽnitate prestanda. [dicit] s. marcellus [actionez esse] s. aduersus fideiussores act. ex stipulatu aduersus titium act. neg. gest. [sed videamus] potest dici. q hic incipiat tertius casus. [an fideiussor] sub. de quo modo dixi: qui sine mandato intercessit. [posse.] naz qui fideiubet pro absente sine mandato agit contra eum act. nego. gestorum vt hic. ⁊. ĩ. man. l. ex mandato. in fine. [fideiussit] sub. quia tunc non habet act. vt. s̃. de penis. l. qd dictum est. [idẽ est] s. vt detur mihi neg. ge. actio non mandati. ⁊ potest dici q h̃ incipit quartus casus. [sed ⁊ si cum] potest dici q hic incipit qntus casus [tenetur] quia in vtroqz casu huius. l. preualet veritas opinioni. Et sic not. hic q plus valet quod est in veritate quam quod est in opinione. ⁊ ad hoc facit. ĩ. l. proxi. §. si titij. ⁊. §. quid ergo inquit pedius. ¶ Or signori super isto. §. apud marcellum est aliquantulum insistendum: ⁊ aduertatis quia hec materia est subtilis ⁊ vtilis valde. vos habetis in. §. isto apud marcellum: si ego proposueram in mẽte mea gerere negocia titij absentis etiã si mihi non mandares ⁊c. vt dixi in casu primo qui ponitur ĩ predicto. §. Sed videtur contra. ⁊ videtur quod mandati actio que habet locum inter me ⁊ te impediat mandati act. inter me ⁊ titiũ quia actio mandati impedit hanc actionem vt institu. de oblig. que ex quasi contractu nascun. in prin. Ad solu. cuius contrariȷ vos ita breuiter dicetis mandatum domini negociorum impedit hanc actionem ⁊ facit eam cessare: vt in. l. contra. sed mandatum tertie persone non impedit hanc actionem: nec facit eam cessare inter dominum negociorum ⁊ gestorem: ⁊ ita loquimur hic ⁊ quod mandatum tertie persone non impediat hanc actionem probatur. C. eo. l. qui pupille. ⁊. l. qui mandatum soluis. Sed denuo super. §. isto apud marcellum formauit hic dominus Azo. talem questionem vos hẽtis in isto. §. vt dixi in casu. sed pono qd non proposueram gerere negocia ticij in mente mea: tu mandasti mihi vt gererem negocia titij: secutus mandatum tuum gessi negocia titij: nunquid titius tenebitur mihi actionem negociorum gestorum. Signori in questione ista fuit altercatio inter dominum Joannem et Azonem. et sic inter discipulum ⁊ magistrum. dixit Joannes et ita scripsit hic in commento suo siue Nichilaus furiosus post eum. si non proposueram in mente mea gerere negocia titij ⁊ secutus mandatum tuum gessi. tu teneris mihi mandati ⁊ ego tibi: sed titius non tenebitur mihi actio negociorum. gesto. nec ego sibi: sed titius tibi ⁊ tu ei: quia videris negocia sua gessisse p me: nam qui per alium facit per se videtur facere: vt. ĩ. de admi. tu. l. ita aũt. §. gessisse. ⁊ ar. ĩ. de sol. l. qui hominem in fi. sed si gessissem negocia titij contemplatione ipsius titij tunc esset act. neg. ge. inter me ⁊ titium: ⁊ non tibi aduersus eum: nec ei aduersus te. ⁊ pro ista sua op. vĩ facere litterã ista que dicit: si cum proposuissem negocia titij gerere ⁊c. Item p ista sua op. inducit leges que videntur facere pro eo valde. ĩ. eo. l. si pupilli. §. si quis ita simpliciter. in fi. ⁊. i. nam ⁊ seruius. in p̃n. ⁊. l. si quis mandato. ⁊. l. mandasti. in quibus dicitur q si negocium tuum gero mandato titij quod ip̃e teneat̃ act. mandati mihi ⁊ tu non tenearis mihi act. neg. ge. nec ego tibi: sz tu teneris titio act. neg. ge. ⁊ ip̃e tibi. Item qd plura dicebat ip̃e titiuz noluit mihi obligare: vñ nõ teneor sibi act. neg. ge. nec ipse mihi. vt ĩfra. cõi di. l. in hoc iudicio. §. j. ⁊ hãc op. dñs Ja. bal. approbat de plano: sz in questione ista dño Az. visuz est ꝯ. ⁊ ita scripsit hic ĩ apparatu suo: ⁊ dixit q si gessi negocia titij mandato titij siue cõtemplatione titij siue tua inter me ⁊ titium est act. neg. ge. inter me et te est mandati act. ⁊ titius nõ tenetur tibi nego. ge. act. nec tu ei: ⁊ hanc suã op. nisus est p̃bare istis rõnibus statim si gero negociuz pu. contemplatione tui tenetur pupillus inquantum est locupletior. vt. ĩ. e. l. si pupilli. §. quid ergo inquit pedius. Item. ll. videntur velle si gero negociuz tuum ignorans tuum quod inter me ⁊ te est act. neg. ge. qr plus inspicitur veritas q̃ opinio. vt. ĩ. e. l. si cũ putaui. in fi. ⁊. ĩ. eo. l. cum alicui. ⁊. ĩ. de admi. tu. l. lutius. ⁊. C. qd cum eo. l. ei qui. in fi. non ob. si mandato tuo gessi negocia titij cõtemplatione tua q tu vedearis gessisse negocia titij: qr istud est verum in tui preiudicium vt tenearis domino tanquam gesseris non in meum vt auferas mihi vel domino act. nego. gestoruz. itẽ non ob. si gero negocia tua adhuc vt mihi competat act. neg. ge. debeo gerere contemplatione tui. vt. ĩ. e. le. si pupilli. §. si quis ita simpliciter. in fi. quia subaudiendum est ibi maxime. item non ob. quod hic dicitur: si cuz p̃posuissem: qr sub. est hic maxime. itẽ nõ ob. ĩ. e. l. nã ⁊ seruius. ⁊. l. si qs mãdato. qr ille. ll. nõ vetant quin detur actio neg. ge. Or signori in questione ista consueui distinguere non aũt consueui approbare simpliciter dictũ Jo. vel az. sz cũ distinctione quodãmodo approbare dictũ Jo. nõ dictũ Az. et consueui ita dicere: si mandato tuo gero negocium titij eo ignorante qd poterat esse titij ratihabitiõe: nõ re ip̃a vel ip̃o gestu: qa ei emi aliquam rẽ: hic puto verum esse op. Jo. ⁊ Ja. bal. vt si gessi negociũ titij contemplatione titij q ipse titius teneatur mihi si ratũ hz act. neg. ge. ⁊ ego sibi non al's: sed tu solũ teneberis mihi act. mandati. vt. ĩ. e. l. si pupilli. §. sed si ego tui filij. ⁊ sic intelligitur. ĩ. mã. l. si tibi mandauero. §. si curator. ⁊. l. qui fide alterius. ⁊. ĩ. de p̃ca. l. si h̃uus. si aũt gero negociũ titij mãdato tuo qd potest esse titij re ipsa vel ipso gestu: tunc ipse titius tenetur mihi act. neg. ge. ⁊ ego sibi: quia satis est quod gessi tale negocium. quod hz necesse habere ratũ. vt. ĩ. e. l. soluẽdo ⁊. l. cuz pecuniã. ⁊. l. q vtiliter. ⁊ tunc puto veram op. Az. ⁊ ipsam habere locum. ⁊ sic itelliguntur omnes. ll. allegate pro op. domini Az. si recte discutiantur ⁊ intelligantur: veruntamen non nego istud quod si gessi mãdato tuo negocium titij quod potest esse titij ratihabitatione tãtum quod si non gessi sui contemplatione quod non tenetur mihi titius act. neg. ge. nec ego sibi. nisi in casu. puta si tu qui mandasti non est soluendo. vt. ĩ. eo. l. si pupilli. §. si titij seruum. et. §. idem ait si titij debitorẽ. sic alias. s̃. de eo p quẽ factũ erit. l. j. j. rñ.

Actio

Actio cõpetens contra eum ad quẽ spectat negociũ ꝛ cura ꝛ solicitudinẽ nõ ĩpedit oriri actionẽ cõtra eũ ad quẽ negocium pertinet reipsa.h.d.

Si pupilli. In pri.huius.l.dicitur† tu eras tutor alicui⁹ pupilli gessi negocia pupilli tui sine mandato tuo tñ contemplatiõe tui ne tu pupillo tenereris act.tutele si negocia pupilli nõ gerent ꝛ in rem eius vtiliter aliqua ĩpendi mõ querit an habeaꝫ te obligatũ tantum añ ꝛ pupillũ ꝛ rñdetur ꝙ tu teneberis mihi actio.neg.ge.insolidũ ad id ꝙ impẽdi: sed ꝛ ipse pu.tenebit mihi act.neg.ge.inq̃tum factus est locupletior.h.d.prin.huius.l. videte expositionem littere.[si pupilli tui.]sub.o tutor[gessero] sub.vtil̃r ꝛ tui cõtemplatione nõ necessario vel voluntarie: ad ꝙ valet hoc.ĩ.videbitis.[nõ mandato tuo.] quia si tu mandasses haberet locũ act.man.inter me ꝛ te ꝛ nihilomin⁹ inter pupilluꝫ ꝛ me act.neg.ge.vt hic:ꝛ.C.e.l.si mandatũ solius.[te].s.tutoreꝫ cui⁹ cõtemplatiõe gessi negocia pupilli.habeo obligatũ] s.insolidũ.[sed ꝛ pupillũ.[sub.habeo obligatum.[factus est] sub. ꝛ nõ vltra sumpto ar.a ɔ̃rio sensu ꝙ est fortissimũ.vt.s̃.d̃ offi.eius cui man.est iuris.l.j.in prin.Or signori circa prin.huius.l.no.qd̃ si gero negocia pupilli vtiliter lꝫ geraꝫ cõtemplatiõe tutoris ipe tutor tenet̃ insolidũ:qꝛ eius ɔ̃templatiõe gessi pupillus aũt tenetur inq̃tum est locupletior tantũ: ꝛ sic obligat̃ tantũ inquãtum est locupletior vt hic ꝛ.s̃.e.l.iij.§.pupillus.ꝛ.ĩ.ad.l.fal.l.pupill⁹ Sed circa prin.huius.l.instat̃ ꝛ op.sic:cur si gero negocium pupilli cui⁹ es tutor tui cõtemplatiõe teneris mihi act.neg.ge.cũ h̃ negociũ nõ sit tuũ re ipa nec ĩpo gestu nec ratihabitiõe.Rñ lꝫ ne dũ pupilli nõ sit tutoris re ipsa qꝛ dũ impendo in reꝫ pupilli nõ impendo in rem tutoris nec ipso gestu nec ratihabitiõe tñ quia negocium gestum cõtemplatiõe tutoris cura ꝛ sollicitudine ga ex necessitate officij tenet̃ gerere vnde tenet̃ mihi act.neg.ge.vt.ĩ.e.l.liberto.§.j.ꝛ.s̃.e.l.iij.§.hac ac.ꝛ idem est si es proc.alicuius ꝛ gessi negociũ domini tui ne dñs mandati tenearis nã tenearis mihi ĩsolidũ act.ne.ge.ge.vt.ĩ.e.l.mandasti.Sed denuo instat̃ ꝛ op.ad prin.huius.l.qꝛ hic dicit̃: si gessit vtiliter negociũ pupilli cõtemplatione tutoris ꝙ ipse pupillus tenet̃ inquãtum est locupletior nõ vltra sed videtur quod teneatur insolidũ naꝫ hec est regula vbi gestor negociorũ gerit vtiliter dñs tenetur insolidũ quicũq3 euẽtus fuerit secut⁹.vt.ĩ.e.l.sed an vltro.§.j.Ad sol.cui⁹ cõtrarij vos ita dicetis:aliud est vbi gerit̃ negociũ maioris aliõ vbi gerit̃ negociũ pupilli vbi gerit̃ negociuꝫ maioris sufficit negociũ dñi vtiliter incohatũ lꝫ contrarius euentus sequat̃ ꝛ tenet̃ dñs insolidum vt in.l.cõtra ꝛ facit ad hoc.ĩ.man.l.cũ mutuã in fi.sed vbi geritur negociũ pupilli vbi gestor tenetur de cãu fortuito vnde si gerit vtiliter tenetur pupillus inquantum est locupletior ꝛ nõ vltra:vñ si casu fortuito nõ est factus locupletior gestori imputabit̃ ꝛ pupillus nõ tenebit̃ vt hic ꝛ.s̃.e.l.iij.§. pupillus ꝛ.C.e.l.ij.Et ad sol.huius cõtra.ita distinguo cum gerit̃ aut negocium pupilli aut adulti aut maiores.xxv.an. si gerit̃ negociũ pupilli aut necessario aut vtiliter aut voluntarie si necessario fit impensa necessaria circa negocia pupilli dico ꝙ tenetur ĩsolidũ sufficit necessario incohatũ ꝛ si cõtrarius sit euentus qꝛ ibi gerit̃ necessario censetur locupletior eo ipso quod non inuenitur pauperior.ĩ.de sol.l.in pu.ꝛ.ĩ.de mino.l.verum.§.itẽ.si geritur vtiliter.hic tenet̃ pupillus inquantum est locupletior nõ vltra vt hic ꝛ.C.e.l.ij.ꝛ.ĩ.de solu.l.in pupillum.§.j.ꝛ si consideratur sit locupletior tpe litis cõt.vt.ĩ.e.l.lite cõt.si gerit̃ volũtarie pupilli negociũ nõ tenet̃ in aliquo sed gestor abradere potest.ĩ.e.l.ex duobus in fi.si dicat aliquis quis sumpt⁹ est necessarius ꝛ qs vtilis ꝛ qs voluntarius impensa necessaria est dũ rẽ facit melioreꝫ deteriorem esse nõ sinit dum dom⁹ populi fulsitur vtilis impensa est que si nõ esset facta res erat peritura vel deterior futura voluntaria est querẽ exornat.ĩ.de verb.obl.l.impense.ꝛ d̃r.ĩ.de rei vẽ.l.in fundo.si gerit̃ negociũ adulti hic quidã dicunt idẽ ꝙ si geritur negocium pupilli ꝛ pro se inducũt:qꝛ adultus parificatur pupillo:qꝛ sicut pupillus sine tutore nõ obligatur ita nec adultus sine curatore.C.de in integ.rest.l.si curatorem sed ɔ̃tradico ꝛ dico idẽ in adulto ꝙ.ĩ.dicam in maiore qꝛ istud ponitur ꝑ priuilegio ꝙ teneatur inquãtum est locupletior ergo in ceteris seruatur ius cõe.ĩ.ad muni.l.j.preterea cum permittitur in pupillo in adulto vetat̃.ĩ.de iudicijs.l.cuꝫ pretor.Item est.l.expssa qꝛ pupillus de gesto in pupillari tenet̃ inq̃tuꝫ est locupletior de gesto adulto facto insolidũ tenetur vt.ĩ.eod.l.pomp.vnde ꝙ dicam in maiore ꝛ in adulto eo saluo ꝙ adultus possit restitui vbi geritur negociũ maioris siue necessario siue vtiliter maior tenetur insolidum sufficit negocium incohatũ vt infra eodem.l.sed an.§.j.ꝛ.ĩ.de pig.l.qui mutuam ꝛ de in rem verso.l.si rem in prin.fallit in omnibus casibus in quibus.ll.dicũt si geritur negociuꝫ maioris dico gestorem teneri de casu.ĩ.e.l.§.sed et si quis ꝛ.§.si ego ꝛ infra eodem.l.si negocia si geritur negocium maioris voluntate non tenet̃.ĩ.e.l.mã.ꝛ.l.ideo3.§.idem ait vnde dico idẽ in adulto quod ĩ maiore hoc saluo interdum adultus possit restitui ex edicto de minoribus ex quibus cau.ma.in integ.resti.ĩ.de mino.l.deniq3.§.sed vtrum.

Ex mutuo cõtracto cuꝫ procuratore cõtemptione dñi dñs tñ obligatur.Item obligatio procuratoris nõ impedit actionẽ oriri cõtra dñm.h.d.

Item si procuratori. In princ.huius.l.habuistis quid iuris sit si gessi negocium pupilli ɔ̃templatione tutoris.in.§.isto dicitur †quid iuris sit si ꝓcuratori tuo pecuniam mutuaui tui cõtemplatione et in.§.isto ponitur talis casus tu habebas aliquem in tuum procura. mutuaui ei pecuniam tui cõplatione vt a creditore tuo te liberaret vel vt pignora tua a creditore tuo liberaret ne distraherentur mõ queritur cõtra quẽ habeã act.ꝛ rñdetur ꝙ cõtra te dñm habeo act.neg.ge.sed aduersus proc.nullã habeo act.qꝛ sui ɔ̃templatione gestũ negociũ nõ est scd̃o d̃r si mutuaui pecuniã ꝓcuratori tuo sui stipulatus ꝙ aduersus te habeo neg.ge.act.ꝛ aduersus procu.habeo act.ex stipu.lꝫ ex habundãti fuerim stipulatus.h.d.iste.§.videatis expositionem littere.[item si procuratori tuo.]sed quid refert istud item:rñ.q.d.veruꝫ est ꝙ si cõtemplatiõe tui gessi negocia tua ꝙ teneris mihi act.neg.ge.im mo ꝛ sic proc.tuo mutuaui pecuniã ɔ̃templatione tui ꝙ teneris mihi actiõe neg.ge.[ɔ̃templatiõe tui].sub.qui es dñs negocioꝝ ꝛ volẽs te dominũ obligatũ habere nõ ipsuꝫ procuratorẽ liberet signori istud verbuꝫ liberet proprie ꝛ improprie hic sumit̃ ꝓprie ꝓut refertur ad pignus qꝛ per solutionẽ pignus liberatur vt.ĩ.quib⁹ mo.pig.vel.hyp.sol.l.paulus improprie sumit̃ ꝓut refert̃ ad creditorẽ cũ solutione creditor nõ liberat̃ sed debitor vt insti.q.mo.tol.obl.in prin.ꝛ sic dictio semel posita sumit̃ hic proprie ꝛ ĩprie ꝛ tale no.ĩ.si cer.peta.l.certi cõdic.in prin.ꝛ ideo dꝫ ita legi lr̃a ista.[vt creditorem tuum].i.te a crditore tuo liberet.[vel pignus tuum liberet].i.ne creditor tuus pignus tuuꝫ distraheret ꝙ licebat ei ex pacto vel ex lege vt insti.qui.ali.li.vel nõ.in princ.[aduersus te].s.dñm negociorum.[aduersus eũ].s.procuratorẽ [nullã.]qꝛ voluit mihi eũ obligare.[quid tñ.]incipit secũdũ dictũ[stipulatus sum.]sub.pecuniã qua ei mutuaui cõtemplatione tui.[aduersus te].s.dñm nego,ge.[act.]sub.quidam et aduersus ꝓc.[nullã.].s.qꝛ ex abũdanti hãc stipulationẽ iterposui ꝛ superflua stipulatio nõ ɔ̃mittit̃.vt.s̃.de pcu.l.nõ cogẽdũ in fi.ꝛ.ĩ.vt i pos.le.l.hec stipulatio.§.diu⁹ vl̃ põt dici supesse mihi aduersus te nego.ge.act.sub.ꝛ aduersus procu.act.ex stip.licet ɔ̃ videret.qꝛ ex abũdanti hanc stip.ꝛc.sed istud nõ nocet.qꝛ que tollẽde dubitationis cã ꝛc.vt.ĩ.man.l.qui mutuam.ꝛ.ĩ.de reg.iur.l.que tollẽde.Or signori circa.§.istũ est aliquantulũ insistẽdũ vos habetis in.§.isto in fi.ꝙ si mutuaui pecuniam procu.tuo contẽplatione tui ꝛ stipulatus fui post numeratione a procu.tuo ꝙ tu tenereris mihi act. neg.ge.sed q̃rit̃ vtrũ procu.teneat̃ mihi ex stipulatione.ꝛ certe vt dixi in expositione littere.dicunt quidam ꝙ non.qꝛ hanc stipu.interposui ex abũdanti ꝛ superflua stipulatio non cõmittit̃.vt in ꝑ.l.non cogendũ.in fi.ꝛ.s̃.de pac.l.iurisgentiũ.§.sed si fraudandi.ꝛ in ꝑ.§.diu⁹.sed certe scd̃m Jo.ꝛ azo.dicẽdum est contra.s.vt procurator teneat̃ mihi ex stipulatione.qꝛ ipsum volui habere obligatum ex stipulatione.vt ar.ĩ.de insti.l.iij in fi.nam hic ex abũdanti ponitur pro cautela.qꝛ expedit poti⁹ duos debitores habere q̃ vnũ.vt.ĩ.de li.le.l.iij.in fi. qꝛ abũdans cautela non nocet.vt.C.de testa.l.testamenta vt hic.ꝛ ideo vt vos tollatis duas regulas brocardicorum que videntur contrarie sꝫ non sunt.nam vna dicit ꝙ abũdans cautela non nocet.alia regula dicit ꝙ superflua stipulatio non interponitur.not.ita cum interponitur stipulatio ex abũdanti que nullo casu potest committi ꝛ ista non debet interponi.ꝛ tunc pactũ superfluum nõ est obligatorium.vt in preal.l.s̃.de pac.ꝛ de procu.ꝛ.ĩ.vt i pos.le.l.diu⁹ si autẽ ex abundanti interponit̃ stipulatio ad cautelam sicut põt videri.si mutuo locupletissimo debitori ꝛ accipio fideius.ꝛ stipulor ab eo ꝛ sicut est hic.eo casu stipulatio interposita vt quis sit securior committit̃ qꝛ superflua non vitiant.vt hic.vt in pre.l.testamenta.ꝛ.ĩ.de here.insti.l.j.§.qui neq3. Modo circa.§.istum obijcitur multipliciter ꝛ statim ad primum dictũ huius.§.inst at̃ ꝛ op.sic.hic dicitur in primo dicto huius.§.vt dixi in casu.sed videtur contradicere prima facie quod habuistis in prin.huius.l.sed certe non contradicit in aliquo.quia in prin.huius.l.dicitur ꝙ si gessi negocium pupilli contẽplatione tutoris.ne ipse pupillo teneret̃.vnde ipse mihi tenetur.qꝛ ad eum illud negocium pertinebat.Item pupillus tenetur qꝛ in rem eius est impensum inq̃tũ est locupletior.sed hic econtra.mutuaui pecuniam procu.tuo tui contẽplatione.quo casu gessi negocium tui domini ꝙ est tuũ ipso gestu.vt.ĩ.eo.l.si pecuniam.ꝛ.l.vlt.vnde tu dñs teneris mihi act.nego.ge.non procu.qꝛ ipsius procuratoris contẽplatione nõ gessi qꝛ hoc negociũ nõ est ꝓcur.re ipsa nec ipso gestu nec rati

babitione q: non suo noĩe gerebaȝ si dicas nõne negocium erat
ipsius procu.cura ⁊ sollicitudine: ⁊ ideo ipse procu. debet tenere
rñ.pcur.nõ debet soluere de suo licȝ negociũ sit procur.vñ procu.
nõ tenet q: negociũ nõ est suũ vno de quattuor modis igitur do
minus tenet act.neg.ge.bec vera sunt vt sim stipulat⁹ illã pecu-
niã mibi reddi a procu.quo casu mibi tenet ex stipulatiõe ⁊ dñs
act.neg.ge. ⁊ in scdo dicto buius.§.Sed denuo circa.§.istum in
statur ⁊ opp.ad primũ dictũ ⁊ videt ꝙ si mutuaui pcuratori pe
cuniã ꝙ vterq; teneat vñ vr cõtra.j.e.l.liberto in prin.Rñ.si mu
tuaui procu.dñi cõtemplatione tantũ tenet solũ dñs nõ procu.
q: ad eũ negociũ nõ ptinet.vt.s.dixi.⁊ ita intelligitur primũ di-
ctũ buius.§.si autẽ pecuniã mutuaui tuo pcu.cõtemplatiõe vtri
usq; tũc tenet vterq; vt ibi.Sed denuo ad primũ dictũ buius.§.
instatur ⁊ op.⁊ vr ꝙ si mutuo procuratori tuo ꝙ procurator te-
neat mibi act.ex ꝯctu ⁊ tu mãdati ꝯtra vñ vr ꝯtra.C.mãd.l.si lit
teras.Ad sol.cuius ꝯtra.vos dicetis ita bic.procu.tuus genera-
lis ad oĩa tua negocia gerẽda mutuaui ei pecuniã vt te liberaret
a creditore tuo volẽs te obligatũ babere nõ ipsum vnde tu dñs
teneris.act.neg.ge.nõ ipse ad cautelam esset stipulatus vt bic:sȝ
in.l.cõtra specialiter cõstituisti pcuratorem vt veniret ad me ⁊ a
me.c.mutuo acciperet dirigẽdo lr̃as tuas ad me:bic secut⁹ tuas
litteras ei mutuaui volens te ⁊ ipsum obligatum babere vnde
procur.tenet act.ex cõtractu ⁊ tu act.mã.cõtraria ⁊ ad solu.bui⁹
ꝯ.ita distinguendũ est et aduertatis eã q: vtile est scire scolares
q mittũt seruientes suos ad beccariaȝ ⁊ accipiunt carnes in cre-
dentia vt sciatis an teneatur dñs vel seruiens vel vterq;⁊ vt ple
ne liqueat articulus iste ita distinguetis cũ aliqs dat siue cõtra-
bit aut nũcio dñi aut procuratori domini aut negociorũ gesto-
ri:aut tutori vel curatori pupilli vel adulti:aut administratori
ecclesie aut administratori vel ciuitatis vel alterius vniuersita-
tis in primo casu dat aliquis nuncio boc modo vadit dominus
scolaris ad mercatorem:⁊ dicit vellem quod mutuaretis mibi
c.dicit ille libenter celebrat contractum dicit scolaris non possem
venire singulis diebus pro pecunia mittam seruientem meum
numerabitis ei ⁊ scribetis in libro vestro: boc casu si dominus
vel pr contrabit ⁊ eius voluntate numerat nuncio teneur domi
nus vel pater nõ filius vel seruus vel nuncius.j.quod iussu.l.fi.
⁊.C.ꝙ cum eo.l.ex cõtractu nam nuncius prestat nudum mini-
steriũ nõ debet teneri ⁊ domin⁹ cõtrabit nuncius nõ ꝯtrabit.vt.
j.de cõsti.pe.l.qui aũt in fi.⁊.l.seq.cũ nuncius bȝ formare in pso
na dñi vt.s.de procu.l.j.dixi.⁊.C.si quis al.vel sibi.l.multũ vnde
dicit nuncius mandat dñs vt detis mibi tantã pecuniã.Si aũt
datur pecunia procuratori:bic refert:aut procurator bȝ manda-
tũ ad certã personã:aut ad icertã ad certam personã dicit babere
mandatũ cũ dicit dñs cõstituo te procur.vt vadas ad titiũ meũ
amicũ vt mutuet mibi.c.⁊ in litteris ꝯtinetur talis tali salutem
sciatis bũc pcu.meũ esse mando tibi vt ei .c.mutues quo casu si
creditor secutus mandatum ⁊ stipulatur ab eo vtrũq; voluit ba
bere obligatũ babet ꝯtra dñm mandati act.cõtrariã cõtra pcu.
act.ex cõtractu .vt in.l.contra.C.mãdati.l.si litteras.si autẽ dñs
mandat procuratori dirigẽdo mãdatũ ad incertã personaȝ dicit
dominus vadas ⁊ accipias.c.noĩe meo dicit procurator ad quẽ
vultis vt vadam vadas a quecũq; placet tibi bic refert si aliquis
mutuauit sciẽs eum procuratorem ⁊ stipulatus est ab eo eum bȝ
obligatũ ex contractu dominum insistoria act.vel vtili insistoria
si adbuc erat tantum procurator vel directa si erat procurator
ad oĩa.C.de insti.l.si mutuam.si autẽ procurator nõ babet man-
datuȝ ⁊ est generale ⁊ mutuatur ei pecunia refert aut datur ei cõ
templatione domini tantum aut sua tantum aut domini et sui
cõtemplatione si cõtemplatiõe dñi tantũ tenet dñs solũ neg.ge.
vt bic vel institoria vt.j.e.l.liberto non tenetur procu. vt bic nisi
stipuletur a procuratore sed qõ sciant ꝙ voluit dñȝ babere obli
gatum nõ procuratorem ex quo procur.erat talis ꝙ tantuȝ babe
bat vbicũq; terrarum bic verimile est ꝙ voluit obligare dñm ni
si nominatim ab eo stipularet sic debet intelligi regulariter si au
tẽ cõtemplatione gestoris mutuasset ⁊ nõ dñi verbi gratia dice-
bat procu. sum pcur.talis dicebat creditor dñm tuum nõ noui:
sed te sic bene volo cõtrabere tecũ bic tenetur procu, vt,C,si tu.vel
cur.inter.l.si creditor si aũt mutuaret ꝯtemplatiõe vtriusq; vter
q; tenetur vt ptȝ ex fi.buius.§.quãdo stipulatus est ab eo.Si au
tem dat gestori negociorum bic refert;aut credens vult obligare
sibi gestorem tantum aut dñm tantuȝ aut vtrũq; si gestorem tã-
tũ tenet tunc gestor ex cõtractu dñs nõ vt.C.si certum pet,l.eum
qui vel dominus ratum baberet vel in rẽ suã versum esset vt.C.
ꝙ cũ eo.l.ei qui.sic dicã in seruientib⁹ scolariũ ⁊ in clericis scola-
riũ qui accipiũt carnes ⁊ emũt in credẽtia ⁊ dñi vtuntur bijs re
bus dñi bene tenent:lȝ ignoret ille qui sit dñs illi⁹ si aũt ꝯtrabit
ꝯtemplatiõe dñi dicã dñm teneri ipsum gestorẽ nõ nisi ab eo sti
pularet ar.buius,§.⁊.C.si tu,vl.cu.l.pe.si vtrũq; voluit obligatũ
babere vterq; tenetur.C.ꝙ cum eo.l.si mutuam.⁊.j.e.l.si liberto

si autẽ dat tutori vel cura.aut contrabitur cũ eo tutorio vel cura
torio nomine aut suo noĩe si illud est versum in rem pupilli tene
tur pupillus.C.quãdo ex facto tuto.l.ij.⁊.j. quando ex facto tu.
l.post mortem si contrabitur cũ eo suo nomine ipse soluere tenet
vt.C. si tu.vel cu.inter.l.si creditor.si datur administratori eccle-
sie si pecunia vertitur in vtilitatẽ ecclesie vel quatenus vertit tene
tur ecclesia quatenus nõ vertit tenet administrator vt.C.de sac.
san.ecc.aut.boc in fi.⁊ in aut.si res si autem mutuat administra
tori ciuitatis si pecunia vertitur in vtilitatẽ ciuitatis vel quate-
nus vertit tenet ciuitas al's quaten⁹ non vertit tenetur admini
rator.vt.C.si certum pet.l.ciuitas.

Mandatũ factũ ab alio meri cã mibi act.gest.nõ tollit.

Si quis pecuniam. In.§.isto dicit † tu ac-
cepisti a ticio pecuniaȝ
vel aliqnem aliam rẽ mibi perferendaȝ nunquid act.neg.ge.tene
ris mibi rẽ illã reddere rñdetur ꝙ sic.b.d.[perferendã].i.portã
dã[competit]vt pecuniam vel rẽ illam mibi prestes. Sed queri
tur nũquid boc sit verũ siue accepisti mei cõtemplatione siue nõ
dixerũt antiqui boc esse verũ si accepisti mei cõtemplatione al's
nõ quia nõ possum babere ratũ ꝙ nõ est meo noĩe gestum vt.j.e.
l.§.sed si ego.in tertio casu:sed nos dicemus scdm Jo.⁊ azo.ꝙ eo
ipso ꝙ scit ⁊ accipit vt mibi perferat mei cõtemplatione et meo
noĩe videtur facere.vt.j.prori.§.⁊ ideo teneris act.neg.ge.vt me
bi reddas vt bic q: bonũ est ⁊ equũ ꝙ ad te peruenit meo noĩe vt
mibi reddas.vt.j.si cer.pe.l.si et me ⁊ titiũ ⁊ q: iam locupletare-
ris cum aliena iactura ꝙ esse nõ dȝ.vt.j.de cõdi.inde.l.nã bec na
tura itẽ si eã rem cõtractares teneris furti ⁊ cõdi.furtiua.vt.j.de
fur.l.eũ qui.§.si epistolam sed nunquid ei qui dedit pecuniã vel
aliã rem mibi perferendam teneberis alqua act. Rñ.sic mãdati:
si mandaui vt mibi mandaret.vt.j.mand.l.si tibi.§.si tibi ⁊ si cõ
tractares furti ⁊ cõd.fur.vt.C.de fur.l.si is cui.

Qui gerit negocia aĩo depredandi act.neg.ge.tenet ipse tñ
agere nõ potest nisi quatenus dñs factus lopletior.b.d.

Sed et si quis. In.§.isto tractat † iuri .con.de
quodã mirabili gestore:nam pec-
catis bominum exigentibus fere omnes negociorum gestores
sunt talesquales sunt seruientes scolarium qui fere omnes stant
causa depredandi eos ⁊ in.§.isto ponetis ita casum cum essem
locuplex bomo absentaui me quodam die non dimisso procura
tore me absente : quidam pauper bomo cogitauit ⁊ dixit:volo
gerere negocia talis absentis et multa lucrabor : vnde accessit.
ad negocia mea gerenda non causa mei commodi vtiliter gereret
negocia mea.sed potius sui lucri vt depredaret me. nunquid te-
net mibi act.neg.ge.directa insolidũ.certe sic.et ego tenebor sibi
cõtraria inquantũ sum locupletior tantũ.si in rẽ meam aliquid
impendit boc dicit iste.§.videte expositionem littere.[nõ mei cõ
templatione.[sub. tantum. vel nullo modo et exponatis.[con
templatione].i.commodo.vt statim dicit.[cã]sub.poti⁹.[gessis
se]istud verbũ potius ponitur comparatiue.i.et meũ negocium
gessit ⁊ suũ.sed potius suũ ⁊ causa sui commodi non mei. [acce
dit.]sub.ab initio ad negocia mea gerẽda.[suo lucro].s. pricipa
liter[studet].q.d.studet meo commodo ⁊ suo. sed potius suo lu
lucro.[sed nibilominus tenebit]sub. insolidũ domino.[impẽ
derit]sub.vtiliter ꝙ ei abest.et ita non insolidum.[quia]⁊c.[ac
cessit].i.animo depredandi.[factus sum.]sub.tantum ⁊ non in
plus.[babet contra me act].s.neg.ge.contrariaȝ.Or signori vos
babetis in.§.isto.vt dixit in casu.sed.l.videtur contra. que dicit
ꝙ gestor negociorum babet dominum obligatum insolidũ acti.
neg.ge.contraria ĩ omni eo ꝙ abest sibi vel absuturũ est.et suffi
cit negocium incboatum.vt.s.e.l.ij.et.j.eo.l.⁊ an vltro.§.j.ad ꝙ
vos dicetis sic breuiter cum gestor negociorũ accedit ad negocia
aliena gerenda bona fide babet dominum obligatum insolidũ.
in eo ꝙ impendit in rem domini.et sufficit negocium vtiliter in
cboatum.vt ibi.sed cum accedit ad negocia gerenda animo dep
dandi non tenetur domino insolidum.dominus autem ei tenet
in tantum inquantum est locupletior ⁊ non in pl⁹.et sic intelligi
tur iste.§.et iõ vt vos sine aliquo scrupulo intelligatis.§.istũ no.
cũ quis accedit ad negocia mea gerẽda regulariter ego dominus
sibi.et ipse mibi tenetur insolidũ siue sit locupletior siue non.vt i
l.contra.fallit in pupillo.vt in prin.buius.l.item fallit in eo qui
accessit ad negocia mea gerenda animo depredandi. vt bic. item
fallit cum geritur negocium peculiare filij vel serui eorum contẽ
platione.vt.j.ead.l.§.sed si ego.item fallit vbi quis accessit ad ne
gocia domini gerenda insolita.vt.j.eo.l. si negocia. Or signori si
bec que dixi intellexistis nõ poteritis errare circa.§.istũ. nec plu
ra essent bic dicenda.sed eum dum esset ad seq.§.verumtamẽ pro
pter quamdam glo.domini.M.bic scriptam. et postea amplia
tam per dominum Jo.⁊ azo.recedemus a materia ista ⁊ volabi
mus per area.et ex.§.isto colligebat.M.arg.pro sua sententi pu
ue pro quodam suo errore qui dicebat ꝙ si in area tua quam a si

to meam

meam edifico meo nomine ⁊ in edificando impēdo non solum si possideo habeo retentionem ⁊ repello te per exceptionem nisi refi cias sumptus:imo ⁊ si cecidi a possessione habeo cōtra te ac.neg. gest.quatenus meliorata est area tua ꝓpter edificiū qđ ibi feci.et pro se inducebat hunc.§.in quo dicit̃ ꝙ dñs tenet̃ negocioꝝ suoꝝ gestori qui accessit ad negocia sua gerenda animo depredandi in quantum est locupletior ⁊ nō vltra:quia nō deb; quis locupleta ri cū aliena iactura.vt.j̃.de reg.iur.l.iure nature.⁊.j̃.de cōdi.inde.l nam hec natura.sed signori ꝫm Jo.⁊ azo.⁊.B.⁊ nos op.M. nō est bona.qꝛ.ll.sunt exp̄sse quib⁹ resisti nō potest in contrariū que dicunt.si impēdo in area tua edificando de nouo quā puto meā quandiu possideo consulit̃ mihi p retentionē:sed si a possessione cecidi acti.nō habeo ad sumpt⁹ recuperandos : qꝛ neminē volui mihi obligare.vt.j̃.cōdi.l.in hoc iudicio.§.j.⁊.j̃.de cōdi.inde.l. si in area.in fi.⁊.j̃.de do.ex.l.paul⁹.⁊.j̃.ad.l.aquil.l. si seru⁹ seruū. §.si oliuā.non ob.hic.§.quia in.§.isto accessit gestor negociorum meoꝝ ad negocia mei dñi gerēda ⁊ mei dñi contēplatiōe ⁊ causa sui lucri ⁊ animo dominū depredandi.vnde qꝛ hic voluit me do minum habere obligatū ego sibi teneor:s; quia potius causa sui lucri accessit ad negocia mea gerēda h; me dñm obligatū inquā tum sum fact⁹ locupletior tm̄ ⁊ nō vltra:sed vbi edificasti in area aliena quā putabas tuā nullū tibi voluisti obigare.igit̃ nō hab; actionem.vt.s̃.dictum est.Item nō ob.ꝙ nemo debet locupleta ri ⁊c.quia fallit vbi non voluit aliquē sibi obligare.vt hic:sicut ⁊ fallit in vsucaptione ⁊ prescriptione.Item imputet sibi cur resti tuit sine impēsis:vel cur dimisit se cadere a possessione: quia dā num ⁊c.vt.j̃.de regul.iur.l damnum quod quis.⁊.C.de seru.ne. heredi.instit.l.vlti.⁊ hec sunt vera cum edifico in aliena area bo na fide de nouo quam puto meam.secus si mala fide: quia tunc videor donare vt.C.de rei vēdi.l.ij.Itē secus est in impēsa que fit in reficiēdo:quia si domum tuam puto meam ⁊ reficio eam si bo na fide reficio sumptus factos recupero:vel si possideo te repello doli exceptione:nisi sumptus reficias.si autē mala fide feci subue nitur mihi iudicis officio:vt recuperem sumptus necessarios:et vt vtiles liceat mihi auferre.vt.j̃.de rei vēdi.l.in fundo . plenius dicemus.vt.j̃.de peti.here.l.plane.⁊.l.vtiles.⁊.C.de rei vēdi.l.do mus.plenius etiam diximus.

1 ☞ Quatenus negocium spectat ad gerentem actio ista non oritur sed inquantum spectat ad alium oritur.h.d.

1 **Si quis ita simpliciter.** In.§.isto dicū tur tria.†p̄mo dicitur.si aliquis erat ita simplex ꝙ dū gereret negociū suū puta bat esse meū qđ ipse nō tenetur mihi ac.ne.gest.nec ego ei. secūdo dicitur si aliquis erat ita simplex ꝙ dum putaret gerere negociū meū gessit negociū meum ⁊ suū quatenus est suū nō tenet̃ mihi nec ego ei:sed quaten⁹ est meū teneor ei ⁊ ipse mihi.tertio dicit̃.si ego mandaui alicui vt ipse gerat negociū meum qđ erat cōmune mihi ⁊ tibi.⁊ ipse gessit tanꝗ̄ meum tenet̃ mihi ⁊ ego ei ⁊ tu tene ris mihi ac.ne.gest.si sciēs esse tuū negociū gessit.hoc dicit iste.§. videatis expositionē littere.[versatus est.i.tāte simplicitatis est. [actio]id est nulla erit danda actio directa vel contraria hinc in de.[patitur.]subaudi ⁊ hec actio est bonefidei.vt institu.de act. §.actionum.[tenebitur.]subaudi gratia partis mee:⁊ tenebitur mihi ⁊ ego sibi act.neg.gest.quia preualet veritas. vt.j̃.e.l. si titij seruum.⁊.§.quid ergo inquit pedius.[sciens.]ideo dicit littera ista sciēs ꝫm dñm Jo.quia ⁊ si ignorans nec tu teneris ei nec ip̄e tibi ac.ne.ge.vt dixi.s̃.e.l.iij.in fi.sed certe ꝫm dominū Azo. sub. est hic maxime:quia idē est si ignorās:quia veritas preualet opi nioni.vt dixi.s̃ e.l.iij.§.apud mar.sed ad id qđ dicitur in fi.hui⁹ §.instatur ⁊ opponitur ⁊ signatur contra.⁊ videtur ꝙ si gero ne gocium meum putans tuum ꝙ tenear tibi actione in factum nō acti.neg.gest.vt.j̃.manda.l.si tibi mandauero.§.si curator.ad qđ potest dici ibi tu gerebas negocium tuum tanꝗ̄ meum qđ meu; non erat re ipsa poterat tamē meum esse ratihabitiōe.vnde quia erat meum ⁊ tuum tamē quoquo modo datur mihi actio in fa ctum:vt hic gerebas negocium tuum tanꝗ̄ meum. quia re ipsa erat tuum.vnde non teneor tibi nec tu mihi.

1 ☞ Error in persona gestoris nō impedit nasci acti . negocio rum gestorum.h.d.

1 **Si quis quasi seruus.** In.§.isto dicitur. †.quidam dū esset ingenuus vel libertus putans se esse meum seruum gessit nego cia mea:nunquid tenebitur mihi actione negociorū gesto.⁊ ego ei.Respondetur ꝙ teneor ei vtili actio.nego.gesto.⁊ ipse tenetur mihi similiter vtili acti.nego.gesto.hoc dicit iste.§.videte exposi tionem littere.[actio.]subaudi nō directa sed vtilis.quia gessit suspitione necessitatis.vt.s̃.e.l.iij.§.hac actione.⁊.j̃.e.l.at qui na tura.§.si libero homini.⁊.j̃.cōmo.l.si is qui.§.vl.⁊ hoc casu tenet̃ de dolo ⁊ lata culpa tm̄ non de leui vł leuissima.vt.j̃.de ac.re.do. l.liber homo.§.j.sicut ⁊ in alio casu.vt.s̃.e.l.iij.§.interdum.

1 ☞ Negocium si potest pertinere ad eum cuius contemplatio ne geritur quoquo modo re ipsa contra eum cuius vere est non agitur etiam si ratum habeat ⁊ non potest habere ratum quod suo nomine non est gestum.h.d.

2 Ratum quis non potest habere quod suo nomine non est gestū

Sed si ego tui filij. Signori.§.iste consueuit valde difficilis reputari ⁊ intricatus ⁊ glo.nostre magis reddunt eum difficilem ⁊ intrica tum.sed ego non reputo eum difficilem ⁊ intricatum quo ad ca sum nec quo ad litteram:lic; eius materia sit subtilis valde.tamē si vos aduertatis continuationē et casum ⁊ summariam exposi tionem littere.cetera facilius intelligetis.⁊.§.istum ad superiora vos ita continuabitis.s̃.proxi.§.dictum est.cum liber homo pu

1 tans se seruum meū esse gerit negocia mea.quid iuris sit.†nunc iurisconsult⁹ incipit tractare quid iuris sit si liber homo gerit ne gocia peculiaria filij vel serui mei:⁊ circa materiam istam ponun tur quattuor casus.⁊ primus casus est talis.si gero negocia pecu liaria filij vel serui eorum contemplatione tui tu pater vel domi nus teneris mihi contraria acti.nego.gest.insolidum:⁊ ego tibi directa insolidum.secundus casus est si gessi negocia peculiaria filij vel serui contemplatione tui filij vel serui:quia putabam tuū filium sui iuris esse ⁊ seruum liberum.hoc casu filius ciuiliter,et naturaliter.vel seruus naturaliter tenetur insolidum:⁊ tu pater vel dominus de peculio tantum.tertius casus est.si ego nomine filij vel serui tui emi filio vel seruo tuo seruum non necessarium. vt in peculio tantum haberet ⁊ non emi tui contemplatione:sed filij vel serui tui.postea tu pater vel dominus habuisti ratum:hic tenetur filius ciuiliter ⁊ naturaliter insolidum seruus naturali ter insolidum.sed tu pater vel dominus non teneris insolidum: sed de peculio tantum.quia non potes habere ratum quod non est tuo nomine gestum.quartus ⁊ vltimus casus est quod verum est si gessi negocia peculiaria filij vel serui mei tui contemplatiōe eorum ꝙ pater vel dominus tenetur de peculio: sed quid si nihil est in peculio.Rn̄.tunc tenetur pater vel dominus inquantū est locupletior ex mea gestione.quia tunc patri vel domino plus de betur.h.d.iste.§.videte expositionē littere.[negocia].s. peculia ria.[vel serui tui].i.negocia rerū que erāt in peculio filij vel serui. [an tecum.i.cum te patre vel domino.[act.].s. insolidum vel in quantum.[tui].s.tui patris vel dñi.[tu].s.pater vel dñs.[tenea ris.]sub.insolidum contraria act.neg.gest.⁊ ego tibi directa in solidum.⁊ hic est primus casus.[quod si amicitia]incipit secun dus casus:⁊ exponatis litteram.[amicitia].i. cōtēplatione filij vel serui non contēplatione patris vel dñi:⁊ intelligatis de ami citia.i.dilectione quā deb; amicus amico:non de ea quā deb; pa ter filio.vt.j̃.dicā.[vel]pro et.[dādā acti.]sub.⁊ nō vltra.[idēq; est].s.vt detur act.neg.gest.de peculio contra patrē vel dominū si non contēplatione eorum gessi.[eos].s.filium.[putaui]. s.filiū patremfa.⁊ seruum liberū.[nam ⁊ si.]incipit tertius casus:qui dā tamē dicunt ꝙ in.§.isto ponūtur tm̄ tres casus. ⁊ iste v̇.est rō secundi casus.[filio tuo]sub.⁊ seruo tuo contēplatione filij vel serui non patris vel dñi.[et tu].s.pater vel dominus.[nihil agi tur ratihabitione].s.tali.quia non potes habere ratum qđ non est tuo nomine gestum:vt hic.[eodēq; loco.]incipit quartus et vltimus casus.[factus sit.]sub.⁊ non vltra.Dr signori ex. §.isto colligetis duo no.vos habetis in tertio casu hui⁹.§.si emi seruū non necessariū filio vel seruo tuo contēplatione filij vel serui tui: nō teneris mihi insolidū sed de peculio tm̄:⁊ si postea ratum hic

2 habeas:qꝛ nō est tuo nomine gestū.et sic not.† ꝙ quis nō potest habere ratū qđ nō est suo nomīe gestū:vt hic.⁊ ad istud accedit.j̃. de preca.l.si seruus tuus.fallit in casibus.j̃.e.l.vlt.⁊.C.de rei vē.l. si mater.⁊.C.de vsuc.pro emp.l.j.Itē no.ꝙ lic; dñs negocioꝝ ge stori teneatur insolidū contraria ac.neg.gest.si vtiliter sit gestum ab initio.etiam si nō sit locupletior.vt.j̃.e.l.sed an vitro.§.j.fallit tamē in casibus in quibus tenetur dñs inquantū est locupletior et non vltra.vt in.§.isto.in fi.aliū casum habuistis.s̃.e.l.j. in pri. et aliū.s̃.e.l.§.sed ⁊ si quis.⁊ aliū hēbitis.j̃.e.l.si negocia.⁊ ibi di cam.Dr signori ad.§.istum instatur ⁊ oppo.⁊ conuincitur quat tuor rationibus stare non posse.⁊ prima ratio est illa:in.§.isto dr̄ si gessi negocia peculiaria filij vel serui tui amicitia filij vel serui tui ꝙ tu pater teneris mihi de peculio ⁊ filius naturaliter ⁊ ciui liter ⁊ seruum naturaliter insolidum.ergo amicitia inducit hāc acti.s.neg.gest.sed lex est in contrarium que dicit ꝙ facit eā cessa re.vt.j̃.e.l.is qui.Ad solu.cuius contra.rn̄.vt dixi ī littera duplex est amicitia.est amicitia paterna:⁊ ista facit cessare hanc ac.nam si gero negocia tua paterna affectione.i.ea affectiōe qua gerit pa ter negocia filij non teneris mihi act.neg.gest.qꝛ pater non gerit vt obliget sibi filiū.vt in.l.contra.⁊.C.e.l.si paterna.sic ⁊ domesti ca affectio facit eā cessare.vt.C.e.l.qđ in vxorē tuam. est amicitia nō paterna:puta cū duo extranei diligūt se adinuicē:et interiora iura familiaritatis amiciciter se habēt.nā ille dr̄ amicus qui

a Amicitia nõ facit ꝛc. Adde nunqd amicus ꝓ amico admittatur sine mãdato bar.i.l.ex gen di.l.ij.lect.e.de pcu. Et an possit testificari pro amico staŕ arbitrio iudicis ꝫm bar.in.l.eos.C. de testi.

non seui noticia est notus.vt.ĩ.de vbo.sig.l.late.§.amicos.ꝛ ista a amicitia nõ facit banc act.cessare:imo inducit eã.nã boc edictũ fuit inductum maxime ꝑpter absentes amicos q nolũt ꝙ negocia eorũ pereant.vt.C.e.l.j.ꝛ de tali amicitia loquiŕ bic.ꝛ.s̃.e.l.§.item si procuratori tuo.Sed denuo scdã ratione ad.§.istũ instaŕ et op.ꝛ videŕ ꝙ stare non possit:ꝛ aduertatis banc ratione:qꝛ fortior est oĩbus alijs.bic in scdo casu dr:si gero negocium peculiare filij vel serui cõtẽplatiõe filij vel serui filiꝰ vel seruus tenetur insolidum.pŕ vero vel dñs tenetur de peculio tantũ ꝛ nõ vltra sꝫ videŕ ꝙ dñs labeo ꝛ pomp.dormirẽt qñ boc dixerũt.nã cuiꝰ est peculiũ profectitiũ filij vľ serui vľ pr̃is an dñi.ꝛ certe nõ est ipsius filij vel serui:quia proprietas est patris vel dñi cũ peculiũ dicaŕ id qḋ bꝫ filius vel seruus ex bonis pr̃is vel dñi babꝫ separatũ patris volũtate.vt.ĩ.de pecul.l.peculiũ.ꝛ.ĩ.deposi.l.peculium.sed peculij proprietas est pr̃is vel dñi non filij vel serui.ꝛ gero negocia peculiaria contẽplatione filij vel serui gero contemplatione nõ dñi.ergo pater vel dñs dꝫ teneri insolidũ filius vel seruus nõ: quia si gero negocia sempronij contẽplatione titij teneŕ sempronius.vt.s̃.e.l. si cum putaui.§.sed si cum putaui.in boc casu pater vel dñs debꝫ teneri ex ꝑsona sua insolidũ non de peculio ex ꝑsona filij vel serui quia plus valet qḋ est in veritate ꝙ quod est in opinione.vt.s̃.e.l si quis ita simpliciter.quid ergo dicemus ad istud dicitur tribus modis ꝫm Jo.ꝛ azo.ꝛ iste tres responsitiones salua auctoritate dominorũ Jo.ꝛ azo.redeũt ad idẽ:ꝛ vno modo dicetis ita.verũ est ꝙ proprietas peculij ꝑfectitij filij vel serui est patris vel dñi:sꝫ interest filij vel serui peculium babere vt in peculio possit contrabere.vt.ĩ.de mino.l.deniqꝫ.§.si interim.ꝛ.ĩ.de pecu.l.binc quaeriŕ §.potest.vnde si gero negociũ peculiare cõtẽplatione filij vľ serui cuius interest babere peculiũ filius vľ seruus teneŕ insolidũ pŕ vľ dñs de peculio sꝫ in.l.cõtra.gerebã negociũ sempronij contẽplatione titij de quo geri nõ intererat titij.vñ teneŕ sempronius nõ titius cuius in aliquo geri nõ intererat.vel potest dici ꝫm eos secundo modo licꝫ sit illud idẽ licꝫ proprietas peculij sit patris vel dñi:administratio tamẽ peculij est filij vel serui.vñ si gessi negocium peculiare contẽplatione filij vel serui teneŕ filius vľ seruus insolidum pater de peculio:sed si contẽplatione titij extranei gero negocium sempronij cuius administratio non ꝑtinebat ad titium tenetur sempronius nõ titius vt veritas preualeat op.quod esse debꝫ.vt.s̃.dictũ est.vel pòt dici ꝫm eos tertio modo ꝛ sic:si gero negocium contẽplatione alicuius ad quẽ quoquo modo pòt pertinere licꝫ non sit suũ principaľr tamẽ teneŕ mibi vt bic.ꝛ ita est si gero negociũ peculiare filij vel serui quoquo modo interest filij vel serui vt in eo contrabat vel vt sit eius administratio.igitur filius vel seruus tenetur insolidum pater de peculio sed si ad illum cuius contẽplatione gessi nullo modo potest pertinere tenetur insolidum ille cuius est negociũ:quia preualet veritas op. vt in.l.contra.ꝛ ita dñs Joan.ꝛ azo.intelligunt bunc.§.ꝛ ita bic scripserũt:sed ego reiectis omnibus istis responsionibꝰ cõsueui dicere alio modo ꝛ verius vt puto ꝛ sic:ꝛ aduertatis.nam istud est preambulum quia bene possum gerere negocium tuum in re tua.ꝛ tamen negociũ non ꝑtinet ad te:ꝛ quomodo bic posset esse videte.vẽdo rẽ tuam meo nomine gero negocium tuum in re tua et tamen negocium non pertinet ad te:quia non est tuo nomine gestum.vnde.§.iste debꝫ intelligi quantum ad primũ casum sic: si gero negocium peculiare filij vel serui tui contemplatione tui patris vel domini.quia rẽ peculiarẽ vendidi vel seruũ emi de peculiari pecunia nomine patris vel domini vel etiã fuit impẽsum in rebus peculiaribus.puta quia fuit solutum creditoribꝰ peculiaribus.igitur pater vel dominus tenetur mibi : non aũt filius vel seruus tenetur mibi.ꝛ sic intelligo primũ casum buius.§.vñ quia negocium est patris re ipsa vel ipso gestu vel ratibabitione pater cogitur babere ratum.vt.ĩ.e.l.pomp.j.quantũ ad secundũ casum buius.§.debet iste.§.intelligi quando contẽplatione filij vel serui rẽ peculiarẽ vẽdidi vel de pecunia peculiaria emi ei seruũ nam filius vel seruus tenetur mibi insolidũ:pater vel dñs ex sua persona non tenetur mibi sed ex ꝑsona filij vel serui de peculio tenetur ꝙ pater vel dñs non teneatur ex sua ꝑsona.probatur quia boc negociũ non est suũ cura ꝛ sollicitudine quia non est tutor vľ curator peculij.Item nõ est suũ re ipsa:quia nõ proposui impẽdere in rẽ peculiarẽ.Item nõ est suum ipso gestu:quia nõ proposui gerere vt solueretur creditoribus peculiaribus.Itẽ non est suum ratibabitione:quia non emi vel vẽdidi patris vľ dñi nomine.igitur nõ potest babere ratum:quia nõ est suo nomine gestum: sed nomine filij vel serui.vnde restat ꝙ filius teneatur naturaliter et ciuiliter insolidum.seruus autem naturaliter insolidum:ꝛ banc lecturam probat tertius casus qui incipit in ver.nam ꝛ si ꝛc.ꝛ sic loquitur iste secundus casus in negocio qḋ erat filij vel serui ratibabitione.sed patris vel dñi non poterat esse aliquo de quattuor modis.sed in.l.itẽ si cum putaui.§.sed ꝛ si cum putaui.si gero negocium sempronij contẽplatione titij negocium eius erat

sempronij re ipsa.vt quia impendi in rem suam vel ipso gestu: quia solui creditoribus suis.vnde ipse tenetur sed titius non tenetur:quia ad eum non poterat pertinere aliquo modo:ꝛ si ita intelligatis primum ꝛ secũdum ꝛ tertium casum cessant omnia ista.quartus ꝛ vltimus casus eodem modo itelligitur cum gessi negocium peculiare contẽplatione filij vel serui quod potest esse patris vel domini ratibabitione:quo casu pater vel dominus tenetur de peculio filij vel serui.sꝫ si nibil est in peculio pater vel dominus tenetur inquantũ est locupletior ꝛ non vltra.Sed denuo tertio ad.§.istum instatur ꝛ op.bic in tertio casu dicitur.si emi filio tuo seruum nõ necessariũ nomine filij vel serui tui ꝙ tu pater vel dñs etiã si ratũ non babeas non teneris mibi insolidũ.sed de peculio sic sed videtur ꝙ tu pater vel dominꝰ tenearis insolidũ: siue emi seruum non necessariũ siue necessariũ si babes postea ratum.nam si pater vel dominus iubet cum filio vel seruo suo contrabi tenetur quod iussu insolidũ.similiter ꝛ si ratũ babet postea ꝙ contractũ est cũ filio.vt.ĩ.qḋ iussu.l.j.§.si ratũ.ꝑterea pater vel dñs saltim debꝫ teneri de in rẽ verso.quatenus valet ille seruus a me emptus.vt.ĩ.ď in rẽ ver.l.si res.§.vlti.ad istud vos ita dicetis si pater vel dominus emptionem factam a filio vel seruo ratum babet tenetur quod iussu insolidum:ꝛ de in rẽ verso quatenus res empta valet.vt in.l.s̃.sed si filius vel seruꝰ nõ ẽbit si ego gero negocia eiꝰ pater non teneŕ qḋ iussu nec de i rẽ verso.ẽt si babeat ratum qꝛ non pòt br̃e ratum quod non est suo noie gestũ.vnde iussus patris vel dñi inducit acť.quod iussu.vel de in rem vso.si filius vel seruus cõtrabit nõ si aliꝰ nomine filij vel serui cõtrabit et ita loquiŕ iste.§.in fi.Quarto instaŕ et op.ad.§.istum ꝛ vr̃ ꝙ si gessi negociũ peculiare fi lij vel serui contẽplatione ipsius filij vel serui ꝙ ex gestione peculiari pater vľ dñs teneaŕ.etiã si non sit locupletior quatenꝰ est in peculio tẽpore sentẽtie.vt.ĩ.de pecu.l.quesitum.in prin.Rñ.bec est regula ex cõtractu vel quasi cõtractu inito cũ filio vel seruo teneŕ pater vel dñs de peculio etiã si non sit locupletior.vt i.l.cõtra.fallit in casibꝰ.vnꝰ casus est cũ aliquis gerit negociũ peculiare filij vel serui contẽplatione filij vel serui.nam si nibil sit in peculio deducto ꝙ patri vel dño debetur tñ pater vel dñs teneŕ inquantum est locupletior:vt bic.alius casus est si contrabatur cũ filio vel seruo ipubere.vt.ĩ.de pecul.l.j.§.si cũ pubere alius casus est si filius vel seruus fecit furtum in peculio ex causa furtiua.vt.ĩ.de pecul.l.iij.§.ex causa furtiua.Or signori circa materiam istã subijciã quattuor questiones:bic in ꝑmo casu buiꝰ.§ dicitur.si gessi negocia peculiaria filij vel serui tui:tui pr̃is vľ dñi contẽplatione ꝙ tu pater vel dñs teneris insolidum ꝛ ego tibi:sꝫ nunquid boc casu filius vľ seruus tenebiŕ mibi:dixerunt quidã ꝙ non:quia in isto ꝑmo casu diciŕ ꝙ pater vel dñs boc casu teneŕ insolidum nõ aũt filius vel seruus.igitur qḋ in vno diciŕ in ceteris vetatur.vnde filius vel seruus non tenebitur.vt ar.ĩ.de iud.l. cuꝫ pretor.alij voluerũt dicere si gessi negociũ peculiare contẽplatione patris vel dñi pater vel dñs teneŕ insolidum.similiter ꝛ filius ꝛ seruus tenebitur:quia interest eorũ babere peculium.vt.ĩ. de mino.l.deniqꝫ.§.sed vtrũ.Sed in questione ista potest ita distingui.si gero negociũ peculiare filij vel serui tui contẽplatione tui patris vel dñi ꝛ gessi tale negociũ peculiare qḋ potest esse tui patris vel dñi ratibabitione:tu pater vel dñs teneris insolidum sed filius vel seruus non tenetur.vt.ĩ.de pecul.l.si seruus.ꝛ.ĩ.e.§ si titij.si aũt gero negociũ peculiare filij vel serui tui quod potest esse ipso gestu vel ratibabitione filij vel serui tui boc casu tu pater vel dominus teneris insolidum ꝛ filius naturaliter ꝛ ciuiliter tenetur insolidũ:qꝛ ex oĩbus causis ꝛc.vt.ĩ.de act.ꝛ ob.l.ex omnibus.seruus aũt naturaliter teneŕ tñ insodũ.vt.ĩ.de cõdi.inde.l. naturaliter.sed illa est inefficax ad agendum.vt.ĩ.de acti.ꝛ ob.l. naturaliter.sed est efficax ad cõpensandũ.vt.s̃.e.l.iij.§.pupillus ꝛ.ĩ.de compen.l.etiã qḋ naturaliter debeŕ.Sed denuo quero q̃re dicit lr̃a ista.nam ꝛ si seruũ nõ necessariũ emero filio tuo vel seruo contemplatione filij vel serui tui.qd si emi filio tuo seruũ necessarium vel seruo tuo cõtemplatione filij vel serui tui.esset ne idẽ ꝙtum ad banc actionem mibi dandam ꝫ te insolidũ.vt tua ratibabitatio nibil operetur.dixerũt quidaꝫ ꝙ sic.ꝛ qḋ dicit lr̃a nõ necessariũ.sub.est bic marie.qꝛ siue necessariũ seruũ emi siue nõ.ex quo noie tui patris vel dñi non potes br̃e ratũ.vt ar.ĩ.de in rem ver.l.si res.§.vlti cum.l.seq.alij dicunt ꝙ secus est si emi seruum necessarium.qꝛ est in reꝫ patris vľ dñi vsũ teneŕ pŕ vľ dñs de in rẽ vso.vt.ĩ.ď i rẽ.v.l.qḋ si seruus.§.pe.vel pòt dici scdꝫ Jo.ꝛ az.ꝙ ideo dicit nõ necessariũ.qꝛ si emi necessarium tui patris vel dñi ratibabitatio nibil opatur.nã cogeris babere ratũ velis nolis.vñ insolidũ teneris acť.neg.ge.vt.ĩ.e.l.pòp.j.Sed denuo bic quero vos babetis bic in tertio casu.si gero negociũ filij vľ serui tui.puta qꝛ emo ei seruũ nõ necessariũ ẽt si ratũ babeas tua ratibabitatio nibil operatur.vt ob boc possis cõueniri insolidum quid si vendidisti rẽ meã tuo noie ꝛ ratũ babeo.nũqd operatur ista ratibabitatio vt possum agere actione negociorum gestorũ contra te:

contra te:videtur ꝙ non: quia non possum habere ratū qđ non est meo noīe gestū. vt hic cū suis similibus:econtra videt̄ ꝙ sic.vt ĩ.de euic.l.quidam.sed in questione ista consueuit ita distingui: si vēdis alicui rem meā ⁊ ratū habeo aut habeo ratū qđ meo nomine nō vēdidisti:aut habeo ratū qđ tuo noīe vēdidisti:si ratum habeo qđ meo noīe nō vēdidisti hoc nō ꝑt esse vt hic.nec ista ratihabitio obligabit te mihi de ꝓcio nec me quin rē vēdicē:si aūt habeo ratū ꝙ tuo noīe vēdidisti tūc refert si in oēm casum erā habitur⁹ ratū:quo casu tūc a possessore rē nō vēdicarē.vt. C.de rei vē. l.mater.sed si nō essem habiturus al's ratū si scirem me preciū petere nō posse:hoc casu vēdicabo rē a possessore si excipiat de mea ratihabitatiōe replicabo de dolo.vt arg.s̄.de pact.l.si cū te. Sed denuo quero vendidisti rem meam tuo nomine anteq̄ res vsucapiatur habeo ratum:sed ea vsu capta nō habeo ratum quid erit. Signori in questione ista respondeat qui potest:si ratum habeo ante vsucaptionem re vsu capta ex ea parte qđ habeo ratuꝫ ante vsucapionem cōtra te habeo actionem nego.ge.de precio:quia in rem ipsam potui habere regressum: sed ab ea parte ꝙ est vsucapta vel ꝓscripta non possum te cōuenire de precio:quia nō habeo ratuꝫ. Respōdeo ista ratihabitio non inducit cōtra te act. nego.gesto.sed parit excep.possessori contra me secundum diuisionem.s̄.factaꝫ: sed si completa vsucapione non habeo ratum nō petā preciū act.neg.ge.quia non habeo ratū. Item rem non vendicabo:quia sū exclusus re mea.sed tamē ne locupleteris cuꝫ aliena iactura ꝯueniā te certi ꝯdictione generali.vt ar.ĩ.si cer.pe. l.si ⁊ me ⁊ titium.sed si vsucaptiōe completa haberem ratum in subsidiū cōuenirē te act.nego.ge.ad ꝓciū.vt.C.de rei vē.l.mr̄ tua.

☞ Contra eū ad quē spectat vere negociū hec cōpetit actio nō inspecta falsa opinione gerentis.h.d.

Sed et si hominis. †Signori.§.iste legitur et intelligitur quattuor modis.vno modo ꝺm Joan.alio modo ꝺm Azo.alio modo ꝺm Ja.alio modo ꝺm qđ consueui legere:ego tamen premittā lecturam domini Jo.postea in summaria expositione littere breuiter tangam lecturam omnium aliorum.⁊ ꝺm Jo.in.§.isto no.ita casum:ego gessi negocia liberi hominis qui seruiebat tibi bona fide ⁊ gessi putans eum seruum tuum esse quem habeo obligatuꝫ act.neg.ge.⁊ respondetur ꝺm pom.ꝙ pro rebus peculiarib⁹ pertinēb⁹ ad te teneris mihi insolidū act.neg.ge. si aliquid impēdi insolidum:sed pro rebus que pertinent ad eum ipse liber homo tenetur mihi act.nego.ge.insolidum: sed ⁊ si sciui eum liberum qui tibi bona fide seruiebat ⁊ gessi negocium eius contemplatione ipsius pro rebus pertinētibus ad eum tenetur mihi act.neg. ge.insolidum:sed pro rebus que pertinent ad te teneris de peculio:etiam si ex illa gestione locupletior non es.hoc dicit iste.§.videatis expositionē lr̄e.[sed ⁊ si hois.] Dr signori dn̄s Jo.habebat aduersatiuā.[sed si hois gessero]tui possessoris cōtēplatiōe. [debēt.]puta quesite ex re tua vel ex opera sua.vt.ĩ ꝑ quas per. nob.acquiri.l.de hijs.[actionem].s.insolidum directam.[que ipsum].s.liberū.[nō tecum].i.cum te bone fidei possessore.[sed cum ipso].s.insolidum.[sed si liberum.]incipit scđs casus.[sciuerim.]sauhaudi:⁊ ita gesserim eius cōtēplatione.[que eum sequuntur.]subaudi sicut res que sunt quesite extra rem tuā ⁊ operam suam.[actio.]scilicet insolidum.[aduersus te.]subaudi: habeo actionem de peculio tantū:⁊ si peculiū nō est locupletius. Dr signori ꝺm istam lecturā.§.iste aduersatur superiori.§.in fi. vbi dicitur:si gero negocium peculiare filij vel serui tui cōtēplatione tui patris vel dn̄i ꝙ pater vel dn̄s tenet̄ insolidū:sed si contemplatione tui filij vel serui tui gessi tu pater vel dominus teneris de peculio:⁊ si nihil sit in peculio quaten⁹ es locupletior non deducto qđ sibi debet̄:sed si gessi negocia liberi hominis tui cōtemplatione secus est:quia de rebus que pertinent ad te teneris insolidum:sed de rebus que pertinēt ad eum ipse liber homo tenetur insolidū.vt hic.⁊ ita hec dictio sed si hominis bene aduersat̄ ei qđ s̄.prori.§.in fi.dictum est.vnde debet esse in littera aduersatiua sed:⁊ ita habebat dominus Jo.in libro suo:dominus Azo.habebat aduersatiuā:sed:in libro suo ⁊ cōiunctiuā:⁊: ⁊ ita dicebat qđ debebat esse in littera sed ⁊ si: ⁊ dicebat nō aduersari litteram istam superiori.§.nec talem esse differentiam licet de sui natura sed:debeat aduersari tamē cum cōiūctio ⁊:sequit̄ ipsam aduersatiuam ⁊ corrigit eam ⁊ in naturam aduersandi ipsam esse non patitur.vt iste.§.coniungatur cum precedenti: ⁊ ꝺm illū intelligatur.vnde ꝙ sonaret si non esset:sed idem sonat sicut sed et si:⁊ erit sensus hui⁹.§.ꝺm Azo.talis.vt sit facienda eadem distinctio in.§.isto sicut fit in superiori. nam si gessi negocia liberi hominis contemplatione ipsius ipse tenetur insolidum:⁊ tu dominus teneris de peculio:⁊ si nihil sit in peculio inq̄tum es locupletior ⁊ non vltra:sed quia ex littera ista non apparet que sit differentia quando negocia sunt gesta contemplatione domini et quando contemplatione liberi hominis bona fide seruientis, dominus meus Ja.bal.non approbabat lecturā domini Joan. nec domini Azo.⁊ habebat in libro suo similiter aduersatiuam sed:⁊ fingebat talem esse intellectum huius.§.si gero negocium liberi hominis qui tibi bona fide seruiebat tui contemplatione teneris insolidum pro hijs rebus que te dominum sequuntur: sed pro alijs rebus que ipsum liberum sequuntur: ipse principaliter tenetur insolidum:sed in subdium te domino non existente soluēdo gratia rerum que ipsum sequūtur ipse liber homo bona fide seruiēs tenetur insolidum:sed ⁊ si sciui eū liberum qui bona fide tibi seruiebat ⁊ gessi negocium eius cōtēplatione ipsius ipe tenet̄ insolidū mihi:sed eo nō existēte soluendo in subsidiū teneris mihi tu dn̄s cui liber homo bona fide seruiebat nō al's: ⁊ ad hoc est ar.s̄.de eo per quē factum est.l.vlti.j.rn̄.⁊.ĩ.de leg.j.l.plane.§.j.sed certe hec lectura est diuinatio quedam:qꝛ hec lr̄a dicit indistincte vtrunq̄ teneri pro rebus que sequuntur vtrūq̄ cum sit gestum negociū vtrinsq̄.vn̄ ego dico istū.§.simpl'r legendum siue sit in littera aduersatiua tantum siue aduersatiua ⁊ copulatiua:⁊ si habetis in lr̄a sed ⁊ si:lego interrogatiue ⁊ sic:si gero negocium liberi hominis qui tibi bona fide seruiebat cōtemplatione tui tu teneris mihi insolidū pro rebus que te sequūtur:⁊ ipse tenetur mihi insoliduꝫ ꝓ rebus que ipsum sequūtur: si aūt gessi contemplatione liberi hominis qui tibi bona fide seruiebat tūc ipse tenetur mihi insolidū:⁊ tu teneris mihi insolidū:⁊ tūc legetis ita lr̄am istā.[sed ⁊ si liberi hominis qui tibi bona seruiebat negocia gessero.]sub.nūquid teneberis tu vel ipse tm̄: vel tu tm̄ ecce determinatio.[si quidem]⁊c.[sed cum ipso].s.principaliter et insolidum nō aduersus te.sed si habetis aduersatiuā. sed.siue copulatiuam.⁊.dicetis ꝙ iste.§.debet legi ⁊ intelligi vt sonat littera.s.vt faciat drīam inter negocium gestum filij vel serui tui.et inter hominē liberuꝫ a te bona fide possessum qui tibi seruiebat nam vbi gero negocium filij vel serui tui contemplatione ipsius filij vel serui gero negociū nō integre ꝑsone ibi fili⁹ naturaliter et ciuiliter ⁊ seruus naturaliter tenetur insolidum: tu pater vel dn̄s de peculio.sed si gessi negocium liberi hominis qui tibi bona fide seruiebat ⁊ quē credebā seruum:hic gero ab initio negocium liberi hominis:si gero tui possessoris cōtemplatione de rebus que ad te ꝑtinēt teneris insolidū: sed si sui contemplatione ipse tenetur insolidum:sed si sciebam ipsum liberum esse ipse tenetur insolidum de hijs rebus que ad eum spectant.quia in rem suam versum est:sed de hijs rebus que ad te ꝑtinent teneris in insolidū:si dicat aliquis que distinctio est hic. Rn̄.quia si gessi tui cōtēplatione a te ꝓmo incipio:si aūt gessi sui cōtēplatione ab eo primo incipio:⁊ ipse tenetur mihi.

☞ Expensa facta ne res pereat repetitur ab eo ad quē res spectat non inspecta falsa opinione.h.d.

Si titij seruum. In.§.isto dicitur † si ego putabam aliquē esse seruum titij qui erat sempronij:⁊ dedi alicui pecuniam ne occideret eum habeo act.neg.ge.contra sempronium non contra titium.hoc dicit iste.§.videte expositionem littere.[sempronij.]sub.in veritate. [act.]sub.non aduersus titiū.ideo qꝛ ꝓualet veritas op.vt hic.et ĩ.e.l.§.quid ergo inquit pedius.⁊.s̄.e.l.ꝓxi. in fi.⁊. s̄.eo.l.sed an vltro.§.vlti.⁊.C.plus valere qđ agitur ⁊c.in rub.⁊ in nigro. Dr signori ad.§.istum instatur ⁊ opi.sic: hic dicitur si dedi pecuniaꝫ contēplatione titij ne occidat̄ seruus sempronij ꝙ sempronius tenetur mihi act.neg.ge. sed quō tenebitur mihi semproni⁹ act. neg.ge. cum nō possit habere ratū qđ non est suo nomine gestum vt.ĩ.de preca.l.si seruus.in fi.⁊.s̄.e.l.§.sed si ego. in tertio casu respondeo:cogitur habere ratū cū sit gestū ad sui vtilitatē.siue pro rato debet haberi licet non sit gestū suo nomine.vt.ĩ.e.l. pomp.i. vel potest dici scđo modo sicut si tu vēdis alicui rem meā tuo nomine in subsidiū re perēpta vel vsucapta possum habere ratum. vt.C.de rei ven.l.mater.⁊ ita hoc casu in subsidiū.qꝛ non possum habere regressum contra titium cum ratum non habeat. habeo regressum contra sempronium.vnde tenetur mihi act. nego.ge. vel pōt dici tertio modo cum do pecuniam alicui contēplatione titij ne seruus sempronij occidatur in rem sempronij videor impendere.vnde sicut tenetur mihi si gessi negocia sempronij que putabam titij.vt.s̄.e.l.itē si cum putaui.§.vlti.ita hoc casu.scđo instatur ⁊ op.ad.§.istū sic ⁊ videtur ꝙ non habeam act.neg.ge. contra sempronium.si dedi alicui pecuniā ne seruus suus occideretur:quia satis est ꝙ possum repetere conditionem ob turpem causam ab eo cui dedi.vt.ĩ.de condic.ob tur.cau.l.j.in fi.⁊.l.seq. rn̄.§.iste potest intelligi eo casu ꝙ ille qui accepit honeste accepit vt quia deprehēdit seruum sempronij ĩ adulterio.vn̄ iuste potuit occidi.vt.ĩ.qđ met⁹ cau.l.isti quidem. vn̄ quia licuit illi accipere non possum repetere cōditionē ob turpem causam ab eo merito ergo habeo act.neg.ge.contra semproniū.vt hic dicit̄.vel potest dici si dedi pecuniā alicui cōtemplatione titij ne seruus qui erat sempronij occideretur quē putabā titij:habeo act.neg.ge.contra

sempronium vt hic: condictionē ob turpē causam nō habeo contra eum cui dedi qz non meo nomine dedi: sed illa condictio dat̃ sempronio: quia ille videtur dedisse cuius nomine dedi. nisi nomē reprobet quia tunc non repeto. vt ar. C. si cer. pe. l. absentis pecuniam. Sed tertio instatur ꝛ op. ad. §. istum sic. hic dicit̃ si dedi tibi pecuniaꝫ contemplatione titij ne seruus sempronij occidat̃ ꝙ possum repetere act. neg. ge. a sempronio. sꝫ videtur ꝙ nō possum repetere cuꝫ si dedi ne seruus occidatur functus fuerim munere pietatis. vnde non repeto. vt. C. e. l. j. respon. si do contēplatione titij. non autē faciebant contēplatione serui ne occideret̃. ꝛ sic causa pietatis nō dedi igit̃ repeto ab eo cuius contēplatione dedi. quia non potest ad eum ptinere aliquo de quattuor modis quibus potest esse negocium alterius. sed a sempronio repeto cuius negocium fuit. alij dicunt ꝙ hoc est speciale. Sꝫ denuo instatur ꝛ op. ꝛ videtur ꝙ a sempronio non possim repetere pecuniam quam dedi ne seruus suus occidatur quem putabam titij. quia hoc negocium non fuit sempronij re ipa. quia nihil fuit impēsum in ipo seruo. ipo gestu non quia nihil fuit solutum creditoribus ipsius cura ꝛ sollicit̃. non. quia non est suum nego. qz ipē sempronius est dominus ratihabitione non. quia non fuit suo nomine gestum sed titij rn̄. ꝭm quosdā ꝙ fuit negociuꝫ sempronij re ipa quasi videatur impēsum in seruo si dedi ne occideretur. alij dicunt ꝙ ipo gestu fuit negociuꝫ sempronij. quia hic seruus condēnatus erat ad decapitandum nisi infra mēsem soluere t. c. lib. sicut tota die ꝯdēnant potestates lombardie. ꝛ ita vr̃ creditori solutum. sꝫ de tali cōdēnatiōe littera nihil apit. tuti⁹ ergo est vt dicamus ꝙ hoc negocium fuit sempronij ratihabitione. ꝛ si dicas quomodo hoc cum non fuerit suo noīe gestū. rn̄. vt. s̄. in prima op. dixi.

1 ¶ Negocium si geritur nomine eius ad quem non spectat ex eius ratihabitione negocium dicitur ptinere ad euꝫ ꝛ hac actione tenetur si sibi aliquid ex ratihabitione queritur alias secus. hoc dicit.

2 Actio neg. gest. nascitur ex ꝑcedēti gestione ratihabitione subsecuta non autē ex ipa ratihabitione ꝙ vtilitas resurtet.

Item queritur apud pedium.

1 † In. §. isto dicit̃. monui titium tanꝙ debitorē tuum cum non esset vt mihi. c. solueret tuo nomine. ipē extra iudicium soluit mihi. c. tu hoc cognito ratum habuisti. nunquid poteris a me repetere act. neg. ge. certe sic. propter ratihabitionē a te factam. quia negocium tuum facis. sꝫ tu teneberis cond. inde. ei qui mihi soluit. idem est si conuenit debitorem titij cui putabam te heredem esse cum seius esset heres titij. ꝛ nō tu. ꝛ ipē soluit mihi. ꝛ tu hoc cognito habes ratū. nā habes act. neg. ne. ꝯ me. sed tu teneris cōdi. inde. ei qui soluit mihi. h. d. [quasi debitore.] istud quasi ponitur hic similitudinarie. [extra iudiciū admonuero.] ideo hoc dicit quia ab eo inuito nō poteram exigere cum nemo experiat̃ sine actione. vt. ĩ. e. l. §. videamus. ꝛ exigere est ab inuito extorquere. vt. ĩ. de leg. iij. l. fideicom. [soluerit]. s. sponte. [gestum est]. i. videtur. [datur repetitio] sub. per condi. inde. vt hic. ꝛ. ĩ. de condi. ob. ca. da. l. si procuratori. [idem ait] ponit simile exemplum. [cui]. s. titio. [heres]. s. ꝛ tu. [ꝯuenero.] sub. extra iudiciū. [ꝛ ere gero] sub. eo volēte ꝛ nō inuito. vt. s̄. in prin. huius. §. dixi. [at] pro sꝫ. [quin.] pro certe. [hoc reconciliat]. i. negocium facit tuū. [peti possit]. i. hic petam petitione hereditatis si se contēdat herede vel bone fidei possessorem. vt. ĩ. de pe. hr̃. l. quod si in diem. §. j. ꝛ non est dubium quin etiam possit repeti condict. inde. ab eo qui mihi soluit tuo nomine. vt. s̄. dictum est. Or signori circa. §. istum instatur ꝛ op. dupliciter. ꝛ primo modo sic. hic dicitur si recipio indebitum nomine tuo a titio qui credebat se tibi teneri. ꝛ tu postea hoc ratum habes. quod habes cōtra me act. neg. ge. sed vr̃ cōtra. nam sicut mandatum facit cessare hanc act. vt insti. de ob. ex quasi cōtrac. in prin. ita vr̃ ꝙ ratihabitio postea secuta. quia ratihabitio retro trahitur ꝛ mādato ꝯparatur. C. ad mac. l. vlt. rn̄. ratihabitio non equiparat̃ mandato ꝙtum ad act. dandam. vt. ĩ. e. l. pomp. j. sꝫ ꝙtū ad confirmationē sic. vt ibi. Sed denuo ad id qđ dr̄ in. §. isto. in fi. instat̃ ꝛ op. ꝛ vr̃ ꝙ non habeas ꝯ me act. neg. ge. immo mādati. qz lex dicit semp qui nō ꝓhibꝫ mādare vr̃. vt. ĩ. de reg. iur. l. semp qui nō ꝓhibet. ad qđ quidaꝫ dicūt qđ speciale est in iudicijs vt q nō ꝓhibꝫ inducat act. mā. ꝯ. eū ꝓ quo fideiussit sicut ꝛ alia in iudicijs multa sunt specialia. vt. s̄. si qs cau. l. ꝛ si post tres menses. alias sec⁹ si extra iudiciū qs gerat negociū meū. qz tūc dat̃ act. neg. ge. ꝛ cessat mādati. ve hic. ꝛ. ĩ. e. l. pōp. j. in fi. ꝛ. C. e. l. si pecuniā. ꝑterea in iudicijs si interest mea eo tpe quo debuit sisti in iudicio satis est. vt. s̄. si qs cau. l. si aūt. §. q illud. secus in ꝯctib⁹. vt. ĩ. mā. l. si ꝓcuratorē. §. mādati. alij dicūt vt hul. q fuit primus cōmētator in reg. iuris. ꝙ ibi relige prioris mādati suscepti faciūt vt dec̃ mā. act. ꝛ dꝫ ita poni casus. tu mandaueras mihi vt gererē negociū tuū qđ nō suscepi. vn̄ indignat⁹ recessisti: qz tu indignabaris gessi neg. tuū: ꝛ postea ratū habuisti. vn̄ propter reliquias ꝑcedentis mādati agitur ibi mādati: at hic non precessit mandatū. vnde agitur act. neg. ge. secuta postea ratihabitatione. vt hic. ĩ. e. l. pomp. dicitur. alij vt Jo. dicūt si aliquis patitur sibi mandari se presente vt negocium meum gerat datur sibi man. act. vt ibi: si eo absente agitur nego. gesto. vt hic dicitur: alij dicūt qđ ibi dicitur ꝙ datur mandati actio: ꝛ exponitur. idest ad instar mandati datur actio nego. gesto. Or signori super. §. isto formatur talis questio: querit hic Johan. ꝛ azo. vn̄ nascitur hec actio negocio. gesto. Respōdent ipsi ex ratihabitione nō ex pristina exactione. vt hic. ꝛ. C. eo. l. si pecuniam. secus est in tutele actione: ꝛ cure ꝛ act. pro soc. que demum tutela ꝛ cura finita ꝛ societate nascit̃. vt. ĩ. de tutelis. l. j. in fi. ꝛ de tu. ꝛ ratio. di. l. si tutor. ꝛ. C. pro soc. l. tam diu. sicut est etiam in rerum permutatione: vbi demum secuta traditiōe oritur actio. vt. C. de rerū permu. l. ex placito. sicut est etiam in directa pignoratitia que demū soluto debito nascitur. vt infra de pig. act. l. si rem. §. omnis. sed
2 certe salua auctoritate dominorum Joan. ꝛ Azo. † dico ꝙ hec actio nego. gesto. nascitur ex precedēti gestione. secuta postea ratihabitione sicut in actione tutele ꝛ cure: ꝛ in act. pro soc. ꝛ in directa pignoratitia actione dixi. non autem nascitur hec actio negocio. gesto. ex ista ratihabitione: quia iste modus nō inuenitur iure indi. sed dicet mihi aliquis vestrum que vtilitas est in hoc. Respon. ostendo vtilitatem in hoc esse posse: pone mercator florentinus accipit pecuniam tuo nomine in nūdinis florentie cū es bonon. si habeas ratum poteris conueniri florentie tantum vbi contraxisti: quia habes ibi ratum ꝭm opi. dominorum Jo. et azo. ꝛ non alibi: sed si vera est mea opi. in nūdinis florentie poteris conueniri: quia ibi tecum quasi cōtractum videtur: quia ex ipsa gestione oritur actio nego. gesto. ꝛ alibi vbicūqꝫ inueniaris
1 ¶ Ueritas quando preualeat opinioni.
2 Ueritas rerum erroribus gestorum non vitiatur.
3 Ratum habere non potes quod non est tui cōtēplatione gestū.

Quid ergo inquit pedius.

Signori. §. iste ad superiora ita continuatur in. §. superiori dicitur cum gessi negocium quod poterat esse tuum ratihabitione contemplatione alterius. vt puta quod debebatur seio contemplatione titij exegi: quia tenetur mihi ille cuius contemplatione gessi act. neg. gest. si ratum habuit. in. §. isto dicitur: quando gessi negocium quod erat tuum titij contemplatione. ꝛ in. §. isto ponitur talis casus putabam te heredem titij ꝛ tu non eras sed seius: ego cōtemplatione titij insulam hereditariam fulsi tu ratum habuisti: nunquid habeo te obligatum act. nego. gesto. ꝛ tu me: ꝛ respondetur ꝙ non: quia non poterat esse tuum hoc negocium: sed eum habeo obligatum cui⁹ in veritate negocium est: quia ex mea gestione alter factus est locupletior ꝛ ex ipsa gestione negociū est suuꝫ. nam veritas preualet opi. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [quid ergo] al's quid igit̃ sed siue habeatis quid ergo siue quid igitur bona est vtraqꝫ littera ꝛ non refert: ꝛ continuat̃ iste §. ad superiora vt dixi ꝛ exponatis. [quid ergo inquit pedius.] idest dixit quid erit in casu tali qui sequitur cum negocium qđ poterat esse tuum re ipsa alterius contēplatione gero. [insulā.] idest domum. [fulciero.] idest refecero. [hereditariam] sub. cum alius esset heres ꝛ non tu. [tucꝫ.] scilicet dominus. [ait] scilicet pedius ꝛ bene: ꝛ quare nō: forte ecce ratio. [cum hoc] ꝛc. [alter.] scilicet verus heres. [reipsa.] idest in veritate ipa vel reipsa. idest ipsa gestione: quia in rem eius impendi. [ipso gestu.] idest ipsa gestione. ꝛ hoc est qđ. s̄. dixit reipsa. [vel ipso gestu]. i. ipa veritate ꝛ gestione. [hoc tuum.] idest domini. [videri.] Or signori in. §. isto no. duo nota. primo vos habetis in. §. isto casum talem.
1 vt dixi in casu: vnde not † hic in fi. ꝙ veritas preualet opinioni: et ad hoc concor. s̄. e. l. item si cum putaui. §. sed si cum putaui. et s̄. e. l. §. item si procuratori. ꝛ. §. si titij seruuꝫ. item no. hic secundū
2 no. † ꝙ veritas rerum erroribus gestorum non vitiatur. Nam si gero negocium qđ non est tuum: sed alterius tui contemplatione tu non teneris mihi: sed ille cuius est negocium: quia veritas
3 ꝛc. vt. s̄. de of. presi. l. illicitas. §. veritas cum suis similibus. † Or signori ad. §. istum instatur ꝛ opi. hic dicitur si tui contemplatione gero negocium alterius ꝙ alter tenetur mihi ꝛ non tu. sed. ll. contradicunt que dicunt ꝙ si tui contemplatione gero negociuꝫ alterius ꝙ tu teneris. vt. s̄. e. l. §. item queritur. ꝛ. §. idem ait. Ad solutionem quorum contrariorum ita breuiter dicetis: aliud est si gero negocium alterius contemplatione quod potest esse tuuꝫ ratihabitione: vt si illud quod tibi debetur a seio titij cōtemplatione exegero: quia tunc non potes habere ratum quod non est tui contemplatione gestum. vt. s̄. e. l. §. sed si ego. in tertio casu: quia tunc titius tenetur mihi ꝛ non tu. vt in. §. superioribus proximis aliud est si gero negocium quod potest esse tuum re ipsa ꝛ hic. qz negocium quod gessi nullo modo poterat pertinere ad te cuius contēplatiōe

contēplatione gessi non tenetur mihi act.neg.ge.sed verus dñs:
vt hic dicitur:ꝛ ad solutionē huius contrarij ꝛ vt plene liqueat
articulus iste ita distinguendum fore puto:ꝛ aduertatis hāc di
stinctionem:quia valde est bona vtilis ꝛ subtilis:ꝛ si scietis ꝛ in
telligetis bene eum totum istum titulum:et.C.e.ti.scietis et in-
telligetis:ꝛ dominus az.scripsit eā in summa huius ti.in.§.qui
incipit.alienum negocium dicitur ꝛc.ꝛ scripsit eā in glo.sua hic
que incipit hic.puto dominum meum Jo.ꝛ bul.male dixisse: et
in libris nostris incipit.i.ex ipsa gestione:ego tamē eam latius ꝛ
clarius dicam:ꝛ in aliquibus discordabo ab eis: ꝛ dico sic.cū ge
rit negociū alienū aut cura ꝛ sollicitudie:aut re ipsa:aut ratiha-
bitione:aut ipsa gestione siue ipso gestu:ꝛ ita quātum ad act.neg.
ge.ptinet.negocium dicitur alienum quattuor modis ƀm Jo.ꝛ
modernos:ista tamen vocabula aliter sunt nuncupata ab anti-
quis.nam antiqui dicebant negociū est alienum quattuor mo
dis.aut officio quod vocant Jo.ꝛ moderni cura ꝛ sollicitudine
aut vtilitate quod moderni vocant re ipa.aut voluntate qđ mo
derni vocant ratihabitiōe:aut necessitate quod moderni vocāt
ipo gestu:sed non est vis in hoc qualiter ista nomina vocemus.
quia sicut marcus tullius in suis topicis testatur non est vis in
nomine.quia questio nominis ꝛc.vt.C.de consti.pe.l.ij.ꝛ doctri
ne causa licet nobis vocabula fingere.vt.ff.de psc.ver.l.naz natu-
ra rerū.de istis negocijs per ordinē videamus.geritur negociū
alienum officio siue cura ꝛ sollicitudine.si gero negociū illius
cuius est tutor vel curator ratione officij.quia cura ꝛ sollicitudi
ne ad te ptinet negocium dicitur esse tuum ꝛ in isto negocio ita
dicendum est.aut gero istud negocium tutoris ꝛ curatoris con-
templatione tm̄.aut veri dñi.s.pupilli vel adulti vel furiosi contē
platione tm̄.aut cōtēplatione tui ꝛ veri dñi.si gero negociū tui
tu.vel cu.vel pcu.tm̄ tu teneris mihi insolidum.vt in pri.huius.
l.ꝛ.ff.e.l.liberto.§.j.sed si dñs est adultus similiter tenet mihi in
solidū.vt.ff.e.l.sed an vltro.§.j.si autē est dñs pupillus si impēdi
in negociū ei⁹ necessario similiter tenet insolidū.vt.ff.de mi.l.ve-
rū.§.itē.ꝛ.ff.de sol.l.in pupillo.sꝫ si gessi negociū eius vtiliter tūc
pupillus tenet inquātū est locupletior.vt in pri.huius.l.ꝛ inspicit
tps li.cōt.an sit locupletior.vt.ff.e.l.lit.cōte.ꝛ.C.e.l.qui pupilli.si
autē gero negocium contēplatione dñi tm̄ ꝛ non tua ad quē pti
net negociū cura ꝛ sollicitudine tenet mihi verus dñs et nō tu.
vt.s.e.l.§.itē si pcuratori.si aūt gero negociū qđ ad te ptinet cu-
ra ꝛ sollicitudine contēplatione vtriusqꝫ vterqꝫ mihi tenet.vt in
pre.§.itē si pcuratori.Or signori explicitus est iste prim⁹ articu-
lus.si autē gero negocium alienuz vtilitate siue re ipa.ꝛ dico ꝛ ge
rere negociū alienum re ipa puta qñ in rē tuā reficiendā impēdo
ne forte domus tua ruat ꝛ istud negocium dicit tuū vtilitate.qꝛ
vtile est tibi vt reficiā domum tuā ne ruat.re ipa est tuū negociū.
qꝛ eo ipo ꝙ impēdo vtiliter videor negociū tuū gerere vtiliter:et
in ista gestione dico aut gero tui cōtemplatione aut mea aut ter
tie psone.si gero istud negocium tua cōtemplatione vtiliter hic
teneris mihi act.neg.ge.cōtraria insolidum.ꝛ sufficit negocium
vtiliter inchoatū.ꝛ si cōtrarius euētus secutus est.vt.ff.e.l.sed an
vltro.§.j.ꝛ.ff.de pig.ac.l.si necessarias.in prin.ꝛ.ff.de in rem v.l.si
seruus in prin.ꝛ.ff.mā.l.q mutuā.in fi.sꝫ si impenderē volūtarie
nō teneris mihi sed abradere possum.vt.ff.e.l.ex duobus.ꝛ.ff.mā.
l.idēqꝫ.§.idē labeo scribit si pcu.Si aūt gero meo nomine puta
possideo rem tuā quā puto meā.ꝛ qꝛ puto me heredē titij et refi-
cio hereditariā insulā ꝛ tu es hēs.in casu isto dixit ꝙ si tu petis
insulā hereditariā quā possideo te repellā doli except.et in hoc
bene dixit.s.e.l.§.sed ꝛ si quis.sed hec opi.nō est bona:quia si im
pēdo de nouo rem tuā.aut sciēs eā esse tuā sic maal fide.ꝛ in hoc
videor donare ꝛ nō repeto.vt insti.de re.di.§.ex diuerso.si autez
impendo in rē tuā bona fide mihi neminē volui obligare.vnde
act.non habeo:sed retentionē tm̄.vt.ff.cōmuni di.l.in hoc iudi-
cio.§.j.ꝛ quod subueniatur mihi p retentionē probat.ff.de con-
di.inde.l.si in area.ꝛ.ff.de ac.emp.ꝛ ven.l.idemqꝫ.Si autē impē
derem in rem tuā reficiēdo siue bona siue mala fide si necessario
subuenit mihi iudicis officio.si vtiliter abrado si volūtarie pdo.
vt.ff.de pe.hē.l.plane.ꝛ.l.sumptus.non ob.ꝙ nō debet quis locu
pletari cū aliena iactura:quia illud verū est regulariter ꝛ cū nihil
pōt imputari ei qui impēdit.sed si in rem tuā de nouo impendo
non repello te doli excep.cum mihi possit imputari cur de nouo
impēdi ꝛ damnū qđ aliquis sua culpa sentit ꝛc.vt.ff.de reg.iur.
qđ qs.nō ob.s.e.l.§.sed ꝛ si quis.quia ibi accessi ad negocia tua
gerenda aīo depredandi.ꝛ ita tui ꝛ mei contēplatione.sed poti⁹
mei lucri cā.sed nisi in rē tuā quā puto meā de nouo impēdo ne
minē volui mihi obligare.ꝛ ideo act.nō habeo.vt.s.dictuz est.si
autē gero alterius cōtēplatiōe.qꝛ puto alterius in rē tuā impēdo
aut titij cōtēplatiōe ad quē nullo mō poterat ptinere.ꝛ tūc ver⁹
dñs tenet.qꝛ pualet veritas op.ꝛ sic intelligit iste.§.in fi.ꝛ.s.e.l.
§.si titij.ꝛ.s.e.l.itē si cū pu.§.vlt.si autē gero cōtēplatione tertij.
ad quē quoquo modo potest pertinere vt si gero negociū peculia
re filij vel serui tui:qđ est tuuz ad quem filium pertinet quoquo
modo:quia interest eius habere peculiū:tu pater vel dñs teneris
de peculio filius vel seruus insolidū:ꝛ sic loquitur.s.e.l.§.sed ꝛ si
ego.in secūdo casu. Or signori dicatis vt ibi dixi ꝙ.§.ille loqui-
tur quando est gestum negocium patri vel dñi nō re ipsa sed rati
habitione:quia seruum necessariū filio vel seruo emeram. Or si-
gnori explicitus est secund⁹ articul⁹ geritur negocium aliquādo
qđ est alterius vtilitate siue ratihabitione sicut est cū de pecunia
mea emerē aliquā rē tuo noīe:vel sicut est si rē tuā vendo:vel sicut
est si rē tuā ad te pferēdā accipio: ꝛ in isto negocio ita distinguo:
aūt gero tuo noīe aut meo noīe aut noīe tertie psone:si gero tuo
nomie.vt qꝛ rē aliquā tibi emo tuo nomie: vel rē pferēdā accipio
tuo noīe:certe si ratū hēs teneris mihi ꝛ ego tibi:al's non.vt.ff.e.
l.si rē.ꝛ.ff.e.l.fideiub.in fi.nisi nego.tuū esset vtil'r gestū.quo casu
teneris hēre ratū apud iudicē vel nol'.vt.ff.e.l.pō.j.si aūt negociū
tuum meo nomine gero.vt quia rem tuam putans meā meo no
mine vendo hoc non potes habere ratum cum nō sit tuo noīe ge
stum.vt.s.e.l.§.sed si ego.in ver.nam ꝛ si.ꝛ.ff.ō preca.l.si seruus.
vnde in rem ipsam habes regressuz.vt.C.de rei vēd.l.mater tua.
in prin.nisi insubsidiū re perempta vel pscripta.Nam tūc licebit
tibi habere ratū vt possis me conuenire de precio.vt in pre.l.ma-
ter.in fi.ꝛ.C.de re.ali.nō ali.l.j.qđ est verum si peruenit ad me ex
causa lucratiua vt donationis vel ex causa legati.nam si vēdo rē
meam meo nomine ꝛ preciū ad me peruenit bonum ꝛ equū est ꝙ
tibi reddam.vt.ff.si cer.pe.l.si ꝛ me ꝛ titium.sed si rem tuā ab alio
emi meo noīe tu non potes hēre ratū nisi in subsidiū re perempta
vel pscripta vt pcium possis assequi.vt insti.de leg.§.si res.ꝛ ƀm
hoc intelligo.ff.qđ metus causa.l.si cum excep.§.aliqñ.ꝛ.l.si ipsa
res que.reprobata op.M.qui dicebat ꝙ si vēdo rē tuā tāꝙ meā
ꝙ possis hoc habere ratum:ꝛ sic intelligebat.C.de rei ven.l.si ma
ter.sed ipse male dicebat:quia illa lex ponit plures casus.vt ibi
dem dr:ꝛ sic intelligitur.ff.e.l.vlti.ꝛ ibi dicet.si aūt gero negociuz
nec tuo nec meo noīe.sed cuiusdam tertij ad qđ negocium nullo
modo potest ptinere:puta si contēplatione sempronij dedi pecu
niam ne seruus titij occidat tūc nō tenetur sempronius sꝫ titius
et sic loquitur ꝛ intelligit.s.e.l.§.si titij.si aūt negocium poterat
pertinere quoquo modo ad tertiam psonam.vt puta a debitore
tuo exigo contēplatione titij:tunc si titius habet ratum tenetur
mihi:si autē nō habet ratū non tenetur mihi.vt.s.e.l.§.itē queri
tur.ꝛ.§.idē ait.quia ratihabitio licꝫ retrotrahatur nō tamē act.
ne.gest.parit sed mandati.vt ibidē dixi.Or signori explicitus est
iste tertius articulus.si autē gero negocium qđ pōt esse tuum ne
cessitate vel ipso gestu:vt puta si facio tale quid ꝙ necesse habes
facere.vt quia solui creditoribus tuis ꝛ licꝫ ista littera vocet ipso
gestu.[tamē vocatur].i.ipsa gestiōe ꝛ in isto quarto articulo ita
puto distinguēdum esse:aut gero negociū tuo nomine aut meo
nomine aut nomine tertie psone si gero tuo nomie.vt quia solui
creditoribus tuis tui contēplatione:quo casu te inuitum ꝛ igno
rantē libero.vt.ff.e.l.soluēdo.ꝛ.ff.de pig.ac.l.solutum.§.solutā.et
ff.de solu.ꝛ hoc casu si feci te ignorante te libero ꝛ habeo contra
te acti.nego.gest.vt.ff.e.l.si pecuniam.sꝫ si fecissem te inuito non
habeo contra te acti.ne.gest.vt.ff.e.l.sin autē.§.vlti.ꝛ.C.e.l.vlti.si
autē gero negocium meo nomine:verbi gratia quia soluo credi-
toribus hereditarijs vel legatarijs quia puto hereditatem titij
mihi esse delatā cum non sit sꝫ tibi scio hic ꝛ aduertatis quia mo
do venio ad glo.dñi Azo.hic scriptam que incipit.hic puto ꝛc.ꝛ
dixerunt dñs Bul.ꝛ Jo.si gero negocium qđ est tuum ipo gestu
meo nomine ꝙ ab initio te nō libero quia nō tuo sꝫ meo nomine
soluo sꝫ ex postfacto ex quo incipio scire tuum negocium esse ga
a me hereditatē euincisti si in mea mente concipio ꝙ illa solutio
proficiat tibi libero te ope exceptiōis.vt.ff.e.l.vlti.ꝛ.ff.de pe.here.
l.si quid possessor.ꝛ.C.de pet.hē.l.hereditas.ꝛ.l.in restituenda.sꝫ
ista opi.non placuit dño Azo.immo putat eos hic male dixisse
ratione tali si negocium qđ est tuum ipso gestu gero meo nomie
licꝫ postea concipiam in mente mea ꝙ illa solutio tibi proficiat
tamē tibi nō proficit ꝛ ideo contra te act.ne.gest.nō habeo ꝛ qua
re non audite quia si creditoribus tuis soluo meo nomie quātū
ad me soluo indebite vnde nata est mihi indebiti condictio.vt.ff.
de condi.inde.l.si pene causa.ergo eadem solutio non parit tibi
liberationē et mihi actionē quia eadē solutio ꝛc.vt.ff.de solu.l.si
qui hominē.§.j.ꝛ lex videtur expsse dicere ꝙ habeam cōdictionē
indebiti contra eos quibus solui.vt.ff.de solu.l.si quis.§.de pu-
pillo.non ob.s.e.l.vlti.quia ibi putatiuus heres soluit creditori-
bus hereditarijs nō suo nomine sꝫ defuncti vel hereditario: vel
ibi soluit nomine cuiuscunqꝫ futuri heredis vel preter culpam vl'
spem suam alius erat heres:vnde liberat eum ꝛ verum heredē hꝫ
obligatum acti.ne.gest.sꝫ hic statim nata est indebiti condictio.
vt.s.dictum est.Jtē non ob.l.illa.si quid possessor.quia possessor
hereditatis soluit de hereditaria pecunia creditoribus suo tamē
nomine:vnde non tenetur verō heredi quia non desijt possidere

vel habere dolo vel culpa: ⁊ ideo vero heredi remittat et consum
pta pecunia: quia reconciliatur indebitum datur sibi tunc inde
biti condic. quam vero heredi tenetur cedere. nam sicut mutuũ
reconciliatur consumptione ita indebitum. vt not. ff. de cond. in
de. l. indebi. §. sed si nummi. Item vero heredi tenetur cauere vt de
fendat eũ aduersus illos: ⁊ si cõueniatur verus heres ⁊ possessor
poterit eum debitorẽ repellere doli exceptione. qꝛ bona fides nõ
patitur vt bis idem exigatur. vt. ff. de reg. iuris. l. bona fides. sed
in casu nostro statim nata est condictio indebiti soluẽti suo no-
mine. quia pecunia fuit soluentis. sed si non possem repetere ab
illis quibus solui indubitanter repeterẽ a te. qꝛ si me cõuenis te
repellam doli excep. nisi soluas. vt. ff. de pet. here. l. sꝫ ⁊ si possessor
et. ff. de reli. ⁊ sump. fu. l. at si quis. §. si cum putarẽ. nam in subsi-
dium datur aliquãdo actio que alias non datur. vt. s. de eo per
quem factum erit. l. j. eodem modo respondeo ad. l. de heredita-
te. ⁊ ad. l. in restituenda. quia ibi soluit de pecunia hereditaria.
sed ego in articulo isto neutram sententiam consueui approbare
nec reprobare. sed cõsueui distinguere si gero meo nomine nego-
cium quod est tuum ⁊ incipit postea esse tuum. ⁊ postea gestio in
mente mea ꝙ illa solutio proficiat tibi ⁊ placet mihi ⁊ creditori
bus tuis ꝙ tibi proficiat illa solutio proficit tibi vt sic quod erat
in causam indebiti a me solutum creditoribus tuis conuertatur
in causam debiti. ⁊ incipiat esse eis a te solutum. nam vna causa
debitore ⁊ creditore volente bene potest conuerti in aliam. vt. ff.
si cer. pe. l. certi condictio. in fi. ⁊ l. singularia. ⁊ isto casu intelligo
esse veram op. dominorum Bul. ⁊ Jo. si autem non placet credi
toribus tuis. ꝙ illa solutio proficiat tibi tunc tibi non proficiet.
quia tu non potes compensare creditori tuo quod debitor tuus
idemqꝫ creditor creditoris tui credebat nisi ipse creditor tu⁹ vel
let. vt. ff. de compen. l. in rem. §. j. ⁊ C. de compen. l. eius quod. nisi
cederem tibi condictionem indebiti aduersus creditorem. quia
tunc posses ei obijcere compensationem. vt ar. ff. de compẽ. l. vlti.
et isto casu intelligo op. domini Az. veram. si autem gero nego-
cium quod est tuum ipso gestu nec meo nomine nec tuo. sed no-
mine tertie persone. puta quia putabam titium heredem here-
ditatis titiane. et tu eras eius heres. ⁊ solui contemplatione titij
creditoribus heriditarijs hic. quia aliquem volui mihi obliga-
re indubitanter ex quo incipio scire ꝙ illa solutio non proficit ti
tio sꝫ ybi: si postea gero in mente mea ꝙ illa solutio tibi ꝓficiat.
vt. ff. e. l. que vtiliter. §. si titius.

1 Gestor tenetur de neglectis si alius erat gesturus Item si a se non exigit secus si non exigit ab alio nisi esset de illis personis que possunt agere sine mandato hoc dicit cũ. l. j. seq. ⁊ pri. seq. vsqꝫ ad. §. item si fundum.

2 Gestori negociorum non imputatur qui non erat coniuncta persona domini si a debitoris dñi non exegit. Item actionem non habebat et nemo sine actione experitur et quando.

Videamus in ꝑsona eius qui.

1 †In. §. isto cum duabus. ll. se. vsqꝫ ad. §. si quocunqꝫ modo tractatur de eadem materia. et tractatur de quibus gestor negociorum teneatur. et in. §. isto ponuntur quattuor dicta principaliter. ⁊ primo ponitur talis casus. tu accessisti ad negocia mea gerenda. ⁊ quedam gessisti quedam non. nunquid teneris de gerẽdis non solum de gestis. ⁊ respondetur ꝙ sic. quia si accessisti ab initio vt omnia gesturus. vel si alius diligẽtissime erat gesturus alias non teneris nisi de gestis hic ⁊ teneris mihi act. neg. ge. de alio si debebas mihi. c. ⁊ a te non exegisti tamẽ potuisti a te exigere. licet hoc non possit tibi imputari si ab alijs meis debitorib⁹ non exegisti. quia nullam actionem habebas. ⁊ illud debitũ qꝺ mihi debebas conuertetur in act. neg. ge. ⁊ erit hic tibi dãnosum et mihi vtile in tribus. quia si debitum primum non erat vsurarium nunc incipit esse vsurarium. quia incipis teneri mihi act. neg. ge. in qua veniunt vsure iudi. off. ex tempore more nisi pacto vsuras tibi remitterem. nam quid operatur stipulatio circa vsuras in contractibus stricti iuris id operatur iudicis officium in bone fidei iudicijs. Item erit mihi vtile in alio. quia si actio mea prima erat temporalis ꝙ deuoluitur in hãc act. que est ꝑpetua. sed ⁊ erit mihi vtile in alio. quia si prima non dabatur heredi vl' contra heredẽ deuoluitur in hanc que datur heredi. ⁊ ꝯ heredes sed ⁊ teneris de alio si habebam debitores ⁊ ab eis potuisti exigere: quia eras coniuncta ꝑsona. qꝛ mihi teneris act. nego. ge. si modo potuisti de facili satisdare de rato. sed de facili nõ poteras satisdare non teneris. sed ⁊ teneris de alio. pone ꝙ negocia mea gerebas vel ciuitatis sine mãdato fundũ meũ vel ciuitatis possessum ꝑ obreptionẽ petisti sine mandato. ⁊ ampliores fructus percepisti ꝙ̃ oportuerit teneris mihi vel ciuitati omnes restituere. licet non potuerim oẽs petere. qꝛ sicut apud procuratorem nihil debet remanere ita nec apud gestorẽ negocioꝝ. hoc dicit iste. § cũ duabus. ll. se. vsqꝫ ad. §. si quocũqꝫ modo. videte expositionẽ littere. [videamus in persona eius]. s. gestoris. [qui negocia administrat.] sub. sine mandato. vt. s. e. l. ij. [eius]. s. gestoris. [ali⁹] sꝫ tertius amicus. [ad hoc]. s. ad oĩa negocia mea gerenda. [qꝺ ab eo exigimus]. s. ꝙ sit diligẽs. [⁊ ea]. s. gesta ⁊ gerẽda [teneri] sꝫ de gestis ⁊ gerẽdis. [puto verius]. s. vt gestor teneatur de gestis et de gerendis. ⁊ hucusqꝫ durat primum dictum. ⁊ ad istud primum dictum videtur obuiare lex que videtur velle ꝙ gestor negociorum tantũ de gestis teneatur nõ de gerẽdis. quia sufficit si cui ⁊c. vt. C. e. l. tutori. ad solutionẽ cuius cõtra. vos ita dicetis cum gestor negociorum accedit ad negocia absentis gerenda. aut accedit ab initio vt omnia gesturus. aut vt quedam ⁊ quedam non. in primo casu tenetur de gestis ⁊ de gerẽdis. vt. ff. cõmo. l. si in cõmo. §. sicut. ⁊. ff. e. l. pompo. ij. si autẽ accessit vt quedam gesturus tantum. hic si alius diligẽs erat gesturus omnia: sꝫ quia videt ꝙ iste primo incepit gerere non gessit: hoc casu tenetur gestor et de gerendis vt hic. in primo casu huius. §. ⁊ C. eo. l. j. in fin. si autem alius diligens non erat gesturus omnia: hoc casu tenetur gestor de gestis tantum non de gerẽdis. vt in. l. contraria. ⁊ sic intelligitur. s. de procur. l. qui proprio. §. ei qui. idem dico in procuratore licet quidam dicant contrarium. vt teneatur tantũ de gestis: nisi in duobus superioribus casibus. ⁊ sic intelligo. ff. deo eo qui pro tu. ge. l. j. §. sufficit. secus tamẽ est in tutore ⁊ curatore quia ipse tenetur indistincte de gestis ⁊ gerẽdis. vt. C. ar. tu. l. quicquid. ⁊ no. hic cũ alius erat gesturus ꝙ hoc casu gestor tenetur etiã si gessit negociũ solitum domini de dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui ⁊ leuissima: alias autem non tenetur de leui vel leuissima. vt instit. de ob. que ex quasi contractu nas. in prin. ⁊ dixi. s. e. l. iij. §. interdum. ⁊ dicã ff. e. l. si negocia absentis. Or signori sequitur in littera. [certe si quid ⁊c.] incipit secũdum dictum. [debuit]. s. gestor negocioꝝ. [imputabitur] sub. quod a se nõ exegit ⁊ ita no ꝙ si gestor negociorum qui accessit ab initio vt omnia gesturus ⁊ alius diligens erat gesturus debet aliquid domino quod debꝫ a se exigere si potest. alias ei imputabitur vt hic: ⁊ idem est in procu. vt. ff. man. l. si negocia. ⁊ debꝫ a se exigere quod debꝫ domino naturaliter ⁊ ciuiliter vel naturaliter tantũ: si ex ipsa gestione cepit naturaliter domino teneri. vt. ff. e. l. proculus. ⁊ l. at qui natura. J. ẽ debꝫ sibi soluere si domin⁹ debꝫ sibi. vt. ff. de admi. tu. l. quotiens. §. nõ tamẽ. et. §. sicut. sꝫ si non inueniat de quo possit sibi commode soluere: tunc non imputabitur ei. vt. ff. e. l. diuortio. §. illud. ⁊ no. ꝙ imputabitur gestori negociorum in tribus si a se non exegit quod domino debebat: quia si primũ debitum non erat vsurarium efficitur vsurarium: nisi dñs pacto vsuras remisisset. vt in fi. huius. l. Jtẽ si prima actio erat tẽporalis efficitur ꝑpetua. Jtẽ si prima nõ dabatur heredi nec contra heredes vt. ff. e. l. si nautẽ. in. v. certe. ⁊ in v. idem erit. [ꝙ̃qꝫ] incipit tertium dictũ. [potuit] sub. sine mandato. [hoc ei imputabitur] sub. qꝛ a se exigere potuit. Or signori

2 colligetis hic tria no. primo not. † ꝙ non imputatur negocioꝝ gestori qui non erat coniuncta ꝑsona domini si a debitorib⁹ domini non exegi: quia sine mandato non poterat experiri vt hic. Item act. non habebat ⁊ nemo sine ac. experitur vt hic. ⁊. ff. de admini. tu. l. quotiens. §. si pro tẽporali. ⁊. ff. de peti. hꝛ. l. si possessor. §. illud. ⁊. C. e. l. tutori. in fi. ⁊. s. de cedẽdo. l. j. fallit cũ possessio absentis est turbata: quia ibi etiam quilibꝫ extraneus sine mandato experiri potest. vt. C. si ꝑ vim. vel alio modo. l. j. Jtẽ fallit in cõsortibus eiusdẽ lit. vt. C. e. l. ij. Jtẽ fallit in marito q põt experiri pro vxore etiã circa mandatum. vt. C. de ꝓcur. l. maritus. ⁊ de ista materia dixi. s. de ꝓcur. l. nõ solum. §. qui alieno. si autẽ esset coniuncta ꝑsona: tunc imputabitur ei cũ nõ experit si facile fuit ei satisdare. vt. ff. e. l. si nautẽ. in prin. Jtẽ no. hic ꝙ nemo debꝫ astringi ad id quod de iure facere non posset. accedit. C. d bo. ma. l. j. in fi. et. C. de anna. ex. l. j. in fi. ⁊. ff. de vsur. l. cum quidam. §. si pupilli. nisi posset sibi imputari cur tantum se artasset. vt. s. si quis cau. l. ij. §. si quis tamẽ. vel nisi mora casum non ꝓcessisset. vt. ff. e. l. siue hereditaria. ⁊. ff. e. l. in rebus. in prin. Jtẽ not. ꝙ imputatur gestori negociorum si a se nõ exegit qꝺ domino debebat vt hic. ⁊. ff. e. l. si nautẽ. in. v. certe. ⁊ imputatur in tribus. vt. s. dixi. Sed hic consueuit queri: nunquid ille qui gerit negocia aliena eo animo vt ab initio oĩa gerat sine mandato põt reprehẽdi: cur nõ tẽptauit exigere sine mandato. dicunt quidã ꝙ sic: quia imputat possessori hereditatis si a debitoribus non exegit cum erant soluendo: si postea facti sunt non soluẽdo. vt. ff. de peti. here. l. sed ⁊ si lege. cõmis. §. quod aũt. ⁊ ar. s. e. l. §. itẽ queritur. ⁊. ff. de admi. tut. l. tutor qui repertorio. §. penul. Alij dicunt ꝙ imputatur ei cur non petijt dari curatorem bonis absentis. vt. ff. de mu. ⁊ ho. l. j. §. illud. nos autem ꝓm Jo. ⁊ Azo credimus ꝙ non debeat imputari ei si non temptauit exigere ⁊ quare non: quia non debꝫ quis mentiri immo debet agere bona fide ⁊ non malitiose. vt. ff. de admini. tut. l. quotiens. nam consulitur alicui si vult parcere pudori suo. vt. ff. mandati. l. quintus. ⁊ hoc est verum nisi crederet se habere mandatum ⁊ dubitaret de mãdato. vt. C. e. l. j. verũtamẽ si temptasset et obtinuisset

z obtinuisset obreptitie: tūc pdesset dño z eidē teneretur restitue-re.vt.j.e.l.marcellus.Or signori ad istud tertiū dictū instat z op-ponit z videt q gestori negocio⁊ iputet si nō exegit a debitori-bus dñi sicut i putat possessori hereditatis si a debitoribus hrdi. nō exegit.vt.j.de peti.here.l.sed z si.§.qd autē.quia potest dici q ibi possessor erat cōiuncta persona heredis: vnde poterat expiri sine mādato.vt.s.de pcur.l.sed z hee psone.in prin.vel ibi loquit in male fidei possessore hereditatis: hic loquitur in gestore qui bona fide gerebat negociū domini.Or signori dixi.s. q gestori negocio⁊ si a se non exegit imputabitur in tribus.ecce primū in quo ei imputabit z sic zc.[vsurarium]sub.ex causa pcedenti vt qz debebat dño ex cā mutui[rescripsit]qz hec actio est bōe fidei. vt insti.de ac.§.actionum.vnde in ea veniūt iudicis officio.vt.j. l.pxo.[inqt.].s.diuus pius.[ei].i.gestori.[remiserat]sub.huic gestori anteq gereret negociū dñi.Or signori no.in versi.isto ite exēplum.tu eras debitor meus z debebas mihi vsuras: ego pacto remisi tibi illas vsuras.postea cepisti gerere negocia mea z debi tum q mihi debebas a te nō exegisti.hoc casu ac.neg.ge.non erit vsuraria.quasi cōsuetudo patrissa.sit seruanda.vt.j.de pig.ac.l. j.et qz contractus legem ex conuentione accipiūt.vt.j.depositi. l. j.§.si conuenerit.et intelligūt quidam hoc esse verum.si ego dñs eram solitus fenerare non alias.vt.j.de vsuris.l.qui semisses.in prin.vel potest dici vt puniatur tua mala gestio q siue eram con suetus fenerare siue non primum debitum efficitur vsurariū . iō qz tantundem in bone fidei iudicijs zc.vt.j.l.proxi.et.j. depositi l.lutius titius sempronio.et.j.loca.z cō.l.quero. in prin. et insti. de ob.que ex consensu nascunt.in fi.[valet]sub.vt veniāt vsure ex tempore more.vt.j.de vsur.l.more.§.in bone fidei. [iterrogatio] sub. et secuta responsio.nam in mutuo non veniunt vsure citra vinculum stipulationis.vt.C.de vsur.l.quāuis.vnde no. qd ope ratur stipulatio in contractibus stricti iuris.qz vsure veniunt ibi stipulatione secuta vt dixi.idem operatur iudicis officium in ac. bone fidei.vt.j.de vsur.l.in bone fidei.et in hoc bene fit parifica-tio.differentia tamē est in alio.qz in bone fidei actionibus subla to iudicis officio super sorte super vsuris non potest durare. vt. j.depositi.l.iiij.sed in ac.stricti iuris sic.vt.C.de iudi.l.j.et.j. de v. ob.l.cum stipulanti.et no.j.de eo quod cer.loco dari oportet.l.j. et.l.centū capue.in fi.Or sequitur .l. sequens.[sinautem]et non refert se ad proxime dicta sed ad tertiuz dictum. qui ponitur in. §.videamus.et habent quidam in littera sinautem vt sit vna di-ctio. alij habēt si aūt[non exigebatur]qz erat coniuncta psona. vt.s.de procu.l.sed z hee persone.in prin.et.l.pom. in fi. [eum].s. debitorem[non conuenit]vt.j.iudic.sol.l.ij.§.j.[satisdare]naz aliquando est difficile satisdare.vt.C.depositi.l.iiij.in principio. [certe]nunc redit ad scdm dictum qui ponitur in.§. videamus. [fuit obligatus]scilicet gestor negociorum domino.[tempore] vt.C.de edi.ac.l.ij.[erit obligatus]sub.que est perpetua.i.dura-tura ad.xxx.an.vt.C.de consti.pecu.l.ij.et ad hoc accedit.j.e.l. at qui natura.in prin.[heres non teneretur vt marcellus scribit]vt si prima actio competebat ad vindictam. vt qz erat ex delicto vel quasi vt insti.de perpe.et tē.ac.§.non tantum.sed hec actio est ex contractu vel quasi vnde dabitur heredi z contra heredez.[tuū] idest tui domini.[per obreptionem]idest obreptitie forte allegā do me habere mandatum cum non haberem.non tamē tenebar allegare z mentiri.vt no.in.§.videamus.s.co.l.si pupilli.[nō po tuerim]nam sicut apud procuratorem nihil debet remanere ex mandato domini.vt.j.man.l.ex mandato.et.s.de procu.l.qui p prio.§.vt in ceteris.alias incipit procura.vt in ceteris. ita apud gestorem ex sua gestione nihil debet remanere vt hic.et.s.e.l.si pu pilli.§.item queritur.vnde.§.iste item si fundum est in ar.contra legatos missos ad imperatorem danielem per mediolanēses. zc.

1 ☞ Sententia lata super exceptiōe inducit exceptionem rei iu dicate si illud postea per modum actionis proponitur.

Si autem is fuit.

1 # Si quocunq modo. † In. §. isto

dicitur.tu gessisti negocia mea sine mandato z impendisti.x.i ne gocijs meis gerendis.ego dominus negociorum agebam cōtra meum gestorem neg.ge.ac.vt redderet rationē sui act⁹ z reliqua mihi restitueret ipse obijcebat mihi compensatiōem de eo quod impenderat in negocijs meis vtiliter vel necessario.iudex condē nauit eum mihi non habita ratione compensationis. nunquid gestor poterit me postea conuenire.Respondet iuriscon. distin-guendo aut iudex non reprobauit compēsationem. quo casu po terit me conuenire contra.actio neg.ge.aut iudex examinauit iu ra sua z nominatim reprobauit cōpensationem.quo casu postea non poterit me conuenire cōtraria actione negociorum ad sum ptus quos fecit obstāte sibi exceptione rei iudicate.hoc dicit iste. §.videatis expositionem littere.[habita non est].i.omissa est[a

iudice]sub.quia fuit negligens in iudicando super compēsatio ne facienda vel non facienda.[iudicio].i.ac.nego.ges. contraria [agi]sub.a gestore contra dñm.et ad istud accedit.j.de compen. l.qd si in diem.§.j.et.j.de contrario iudi.tu.l.j.§. quid ergo.[re probare]sub.expresse.[fuerant cōpensationes]sub.qz iudex exa minauit z cōdennauit gestorem compensationem opponere nō posse per diffinitiuam sententiam[non posse]sub. efficaciter. et est rō.que sequitur.qz zc.[opponenda est]sub. gestori agenti cō traria actione neg.ge.et no.super.§.isto licet super incidenti nō sit necesse pronūciari expresse.satis tñ est q pronūcietur tacite vt hic.de quo plenius dicetur.j.de mino.l.intra vtile.et.j.de iudi.l. de qua re.Sed signori ad.§.istū instat z opponit.in. §.isto dicit vt dixi in casu.sz videt q siue iudex omittat approbare vel repro bare compensatiōnē q semp obstet exceptio rei iudicate. vt.C. si aduersus rem iudi.l.j.ad quod vos dicetis q ibi dz ita poni ca sus vt ibi dixi.et hic repeto.alias si de pte dixisset sentētiam z de pte nō.snia nō valeret.vt.j.fam.her.l.in hoc iudicio. si dicat ali quis ita hic non debet valere snia.qz p parte dixit sniam z pro p te non.Rñ.nō est verum.qz aliud est i petitōe z aliud in defensio ne.nam si peto a te.x.et iudex de parte dicat sniam non valet.sed vbi peto ab aliquo.x.et aliqs defendit se non habet iudex necesse dicere defensionē alterius vt hic.

1 ☞ Prohibitio impedit ac.nego. gest. oriri contra prohiben tem non contra alium prohibentē sociū.h.d.

Si ex duobus socijs.

Signori quidam ha bēt hic prin.l.z mari me libri noui z incipit.l.si ex duobus.quidam habēt hic.§.z inci pit iu.tractat si ex duobus z maxime libri antiq.sz i hoc nō est vis

1 sed si habetis prin.l.dicetis sic.q in.l.ista fine.§.dicitur † q duo erant socij non oim bono⁊ū.sed certe rei vel negociatiōis vel inci derēt in cōionem.accessi ad gerēdum negociū cōmune isto⁊ū duo rū socio⁊ū vno socio phibēte altero non: modo queritur nunqd ego gestor habeam actionē nego.ge.contrariā aduersus illū qui non prohibuit me.et videt q non.qz nō possum agere contra il lū qn z soci⁹ q phibuit teneat.e⁊v⁊ q sic.qz icōueniēs eēt q ille q nō phibuit liberaret fctō alteri⁹ q phibuit qd g dicem⁹ Rñ. iuriscon.sic.si mutuo pecuniam vni ex socijs vertitur in rem cōez tenetur ille qui mutuauit.ita si gessi negocium duorū vno phi bēte altero non.ille qui mihi non prohibuit tenet mihi. sz ille q mihi prohibuit nō tenet mihi ex psona sua qz phibuit. nec ex p sona socij.qz nō dz pati damnū ex psona alterius . hoc dicit iste. §.siue ista.l.videatis expōnē lrē.[si ex duobus socijs]sub. vnius rei vel negociatōis.vt insti.p socio.§.item qrit.vel q inciderūt in cōionem: vt qz ambob⁹ aliq res erat legata.vt.j.pro so.l. vt sit p socio.z.l.actiōe.§.si post.z insti.de ob.que ex quasi 3ctu nas.§. si inter.et iō dico hic.qz si essent socij oium bonorū secus esset. qz non possit agi cū vno quin ageret cum alio.vt qz omnia commo da z incommoda debent cōicare.vt.j.pro socio.l.j.et sic hec.l.locū in eis habere non posset.[mouet].s.iu.de seipso loquens. et in cipit allegare sic.et.j.solu.ma.l. si vero.[qui vetuit]qō esset ini-quū.[sed z illud]modo allegat pro alia parte.[facto]scilicet ta li phibentis.interdū tamen quis bene liberat facto alieno.qz ac ceptilatio facta vni prodest alteri cōreo.vt.j.de. duobus reis sti. l.ij.et.l.pe.[z puto]modo determinat[euz]cui dedisset.[super esse]scilicet pro parte sua. [sentiat]qz nō poterit conueniri dire cta vel vtili actione negociorū gest.pro sua parte administrata. nec a gestore nec a socio.et ita not.q expssa prohibitio facit cessa re hanc actionem . quia si dominus ab initio prohibet gesto-rem . gestor non habet actionem nego.ge. contra eum vt hic . et. C.e.l.vl.reprobata op.domini mar.qui dicebat q de equitate de bet teneri.ar.j.de insti.l.si quis man.§.proculus.sed ipse male di cebat.qz differentia est inter actionem funerariam z actionem ne go.ge.nam expressa prohibitio non facit cessare funerariam. vt. j.de relig.et sum.fu.l.at si quis.§.hec actio.sed hanc actionem ex pssa phibitio facit cessare vt hic.z.C.eo.l.vlt.nec ob.§.pculus.qz vbi proposui aliquē postea vetui ne cuz eo contraheres: si cōtra xisti teneor inquantum sum locupletior.et quare est hic ibi quia conuenior ex facto institoris.Sed ad.l.istam instatur et opponi tur ad id quod hic dicitur. nam dicet socius qui non prohibuit contra sociuz qui prohibuit redde mihi dimidiam quod solui illi qui negocium meum gessit.quia sicut habet commodum ita et incommodum debet habere.vt.j.de reg. iur.l. secundum natu ram.Respon.hoc non est verum hic. quia hec littera dicit quod socius non potest conueniri directo. nec per obliquum. quia qō directo prohibetur et per obliquum. vt. C. de contractibus iu-di.l.vnica.

1 ☞ Ratihabitio domini tollit ac.neg.ge.secundum pompo. et sic secundum sceuolam et vlpianum est in pendenti et dictum pompo . est verum nisi dolus approbationi causam dederit z est verum in eo quod est approbatum a domino circa directam

acti. non circa contrariam. hoc dicit secundum lect. ni. de ma.

2 Argueri a simili vel a pari licet.

3 Coloribus rethoricis licet vti.

Pomponi⁹ scribit si nego.

Dsignori .l. ista cõsueuit valde difficilis reputari propter multitudinẽ glosarũ a modernis ⁊ ab antiquis hic positarũ. et propter dicta põp. que sunt tria posita ex vna parte. et ꝓpter dicta dñi sceuole que sunt tria in genere. in specie vo quinqꝫ q̃ separatim ⁊ mixtim ponunᷓ tñ si vos aduertatis casuꝫ ⁊ summariã expõnem lr̃e. ⁊ qualiter cõiũgemus dicta põ. ꝑ se. et dicta sceuole ꝑ se. et simul leganᷓ quantũ ad casum ⁊ lr̃am non reputo eam difficilẽ. sed .l. istam satis facilẽ inuenietis. lꝫ quantuꝫ ad intellectũ in se cõtineat subtilitatẽ. ad euidentiã tñ hui⁹ .l. anteq̃ꝫ veniam ad casum hic p̃mitto ꝙ in hac .l. ponũtur tria dicta põ. diuisim ⁊ quinqꝫ dicta sceuole in gñe. et in .l. se. adijciᷓ sextum

1 dictũ vlp̃. et in .l. ista ponetis ita casum ✝ quidã accessit ad negocia mea gerenda sine mandato meo me absente ⁊ ignorante ⁊ gessit bñ siue male. ego reuersus habeo ratũ postq̃ꝫ sciui ꝙ gessit negocia mea. mõ volo eum cõuenire directa ac. nego. ge. q᷑ male gessit. nũquid mihi licebit. de ista qõne põ. interrogatus tria dixit. primo ꝓposuit dictũ gñale. scđo excepit. tertio assignat rõnẽ primi dicti gñalis. et primũ dictũ generale est ꝙ si quis gessit negocia mea siue bñ siue male si ratũ habeo postq̃ꝫ sciui. non teneᷓ mihi gestor de gestis culpa. scđo excipit ⁊ dicit ꝙ verum est ꝙ gestor me dño habẽte ratum nõ teneᷓ de gestis culpa. sed bñ tenetur de gestis dolo. Tertio annectit rõnem primi dicti ⁊ dicit bene dico ꝙ si ego dñs ratũ habui postq̃ꝫ sciui ꝙ gestor nõ teneᷓ mihi. quia nõ licet mihi domino semel a me probatũ reprobare. nam ex quo ego dñs habui ratũ approbaui. sed nunc cum volo agere directa ac. neg. ge. cõtra gestorẽ reprobo ꝙ mihi non licet. q᷑ semel probatũ reprobare nõ licet. Sed domin⁹ sceuola qui fecit .l. istaꝫ prosequiᷓ põ. et nitiᷓ cõfundere eum ⁊ eius sñiam reprobare in quolibet dicto suo quattuor rõnibus ⁊ vltimo concludit ad p̃missa et sic dicit. v. in hac .l. primo sceuola confundit ⁊ rep̃hẽdit põ. ꝑ modũ dyalogi siue disiũcte. ⁊ diciᷓ dyalogiũ. a dya qđ est duo ⁊ logos qđ est disputatio. dicit sceuola dic mihi põ. tu dicis si domin⁹ habuit ratũ ꝙ gestor nõ teneᷓ domino. sed dic mihi anteq̃ꝫ domin⁹ haberet ratũ aut ac. neg. ge. erat nata. aut nõ erat nata. si nõ erat nata pẽdebat. vt si domin⁹ haberet ratũ nõ dareᷓ actio. alias sic. sed ac. pẽdere esset absurdũ. si aũt erat nata a domino habẽte ratum agi nõ potest. ergo actio semel nata nuda volũtate tolletur. certe non tolleᷓ. immo esset hoc absurdum dicere. secũdo directo ꝯdicit sceuola põ. et dicit. o põ. tu dicis ꝙ si gessisti negocia mea me domino habẽte ratum postq̃ꝫ sciui ꝙ tu gestor nõ teneris mihi. q᷑ semel approbatũ mihi reprobare non licet. sꝫ a parte mentiris. q᷑ bene licet mihi reprobare ꝙ semel probaui. Tertio nitiᷓ rep̃hendere põ. per locũ a pari vel a simili dicens. o põ. si dicis si gestor negociorũ gerit negociũ meũ vtiliter ꝙ ego domin⁹ cogor a iudice habere ratũ. et tamen mihi domino daᷓ ac. neg. ge. ita ꝑ locum a pari vel a simili. si ego domin⁹ sponte habeo ratũ debet mihi domino dari ac. neg. ge. quarto sceuola vtitur contra põ. illo colore rethorico qui nũcupaᷓ rõcinatio. et loquitur cum seipso penitens de eo ꝙ sic turpiter rep̃hendit eum. et circa hoc subijcit tria exempla. et dicit si verũ est ꝙ dicit põ. ꝙ post ratihabitionẽ factam a me domino gestor negociorũ non teneatur mihi. qđ erit si gestor negociorum meorum exegit a debitore meo ⁊ ratum habui qualiter illud ꝙ exegit recipiam. ac. mandati non. q᷑ non intercessit mandatũ. ac. neg. ge. non ꝫm põp. Item quid erit si gestor negociorũ meorũ vendidit rem meã accepto precio ⁊ ratum habeo. quemadmodũ preciũ recipiam actione mandati non q᷑ non intercessit mandatũ. ac. neg. ge. non secũdũ pom. sic ergo gestor locupletabiᷓ cuꝫ mea iactura. denuo quid erit si gestor negociorũ meorum necessario vel vtiliter impenderit. et postea ratum habeo quemadmodũ impensam recipiet a me domino mandati ac. nõ. q᷑ non intercessit mandatũ ac. neg. ge. non q᷑ ꝫm põ. nõ datur ac. neg. ge. post ratihabitionem. ergo ego domin⁹ cũ iactura gestoris locupletabor. ꝙ esset absurdum. Quinto ⁊ vltimo cõcludit sceuola ⁊ dicit. si gestor qui accessit ad negocia mea gerẽda me absente gessit negociũ meũ siue bene siue male ⁊ postq̃ꝫ hoc sciui ratum habeo. tamen post ratihabitionem datur mihi ac. neg. ge. contra gestorem. vt reddat mihi rationem sui actus ⁊ reliqua mihi restituat ⁊ gestori daᷓ contraria contra me dominũ ad idꝙ ei ab est vel ab futurũ est. Sexto in .l. seq. adijciᷓ sextũ dictũ vlp̃. ⁊ dicit verum est ꝙ post ratihabitionem secutam datur mihi domino ac. neg. ge. directa et tibi gestori contraria. Sed quid si ego dominus non volo agere directa ac. neg. gest. q᷑ parũ vel forte nihil veniret in ea. et in contraria actione multa venirent. nũquid poterit gestor agere contra. ac. contra me dominũ. certe dicit vlp̃. ꝙ sic. nisi in ipsa ratihabitione actum esset inter me dominum ⁊ gestorem ꝙ neutri aduersus alterũ detur actio. naꝫ tunc non dabitur actio directa mihi domino contra te gestorem. nec tibi gestori contraria. contra me dominum negociorũ. hoc dicit ista .l. cum princ. seq. videatis expositionem littere. [teneri] hoc est primũ dictuꝫ generale. põ. [vidẽdũ] icipit primũ dictũ sceuole q. icipit reprehendere ⁊ ꝯfũdere primũ dictum põ. per modũ dyalogi siue disiuncte. [sed superius] incipit secundũ dictũ pom. ⁊ est exceptio primi dicti. [sed eo] incipit tertium dictum põ. et est ratio primi dicti et non dixit plura [ceterum] incipit quartũ dictũ sceuole in quo vtitur illo colore qui dicitur ratiocinatio et sic loquitur cũ seip̃o penitens ꝙ sic turpiter reprehenderat. põ. nam cum aliquis loquiᷓ aduersario et dicit. tu nõ bene dicis hic est ꝓprie disputatio. sed cũ aliquis loquiᷓ cũ seip̃o vel cũ domio qui est iratus et dicit pro deo videamus quõ potest esse verũ qđ dicit talis vel dominus me⁹ hoc est ratiocinatio sicut facit hic sceuola. nam primo disputando a parte reprehendit põ. postea redit ad seip̃m q᷑ inhoneste fuit locut⁹ dicit quõ potest hoc esse si ratũ habeam qđ gessit gestor negociorũ meorum ꝙ non teneatur mihi ac. neg. ge. quid erit his casibus siue istis exemplis qui sequuntur quid erit ⁊c. [erit ergo] incipit quintũ dictũ et est conclusio facta a sceuola. [sed an] hic adijcitur sextũ dictũ positũ ab vlp̃. ac. Or signori sicut ego premisi .l. ista reputaᷓ valde difficilis ⁊c. dic vt dixi in cãu. aduertatis expositionem littere. [põ. scribit si negociũ a te.] s. gestore. [quãuis male gestum]. q. d. siue bene siue male. [probauero] idest ratum habuero in corde meo cũ sciui illum gessisse negocium meum. [vel probauero]. i. ratũ habuero. habito tractatu cũ vicinis meis vel familia. nam cũ vicini mei dixissent ꝙ ille gesserat negociũ meũ dixi bñ placet mihi qđ fecit. [vl᷑ ꝓbauero] i. ratũ habuero habito tractatu cum ipso gestore qui gesserat negociũ meũ. et ad quid valeat hoc. ĩ. videbitis [negociorũ gestorẽ] s. directa [te] scilicet gestorem. [mihi]. s. domino. [non teneri] et istud est primũ dictum generale pom. et qđ dicit littera. [non teneri] sub. de gestis culpa. sed de gestis dolo sic. et hoc est qđ dicit secundũ dictũ põ. in illo ver. qđ est. ĩ. sed superius. vnde vos omittatis istum vidẽdũ est ⁊c. et accipiatis illud. [sed superius ⁊c.] ⁊ est secundum dictũ põ. ⁊ exceptio primi dicti. et continuaᷓ ita ad primum dictum. s̃. in primo dicto dictuꝫ est ꝙ post ratihabitionem factã a domino non tenetur gestor domino de gestis culpa. sed de gestis dolo sic. et hoc est qđ dicit istud scđm dictum qđ est exceptio p̃mi dicti [putare] dicit põ. [a te] scilicet gestore [absit] in gerẽdo vt ita post ratihabitionem non teneaᷓ gestor de gestis culpa. sed quidã habent aliã litteram. [sed superius ita verũ putarẽ]. s. ego pom. et omittatis istũ ver. [sceuola ⁊c.] ⁊ accipiatis illũ ver. sed eo edicto ⁊c. ⁊ est tertiũ dictum pomp. ꝙ est ratio primi dicti generalis. nam dixit põ. post ratihabitioneꝫ domini gestorẽ domino non teneri illi edicto adiecit talẽ rationem. dum eni ego dñs ratũ habui ꝙ gessit gestor approbaui factũ suuꝫ. sed postea cum volo euꝫ conuenire factũ eius videor reprobare quod non licet. vnde dicit littera. sed ei dicto. i. primo dicto põp. [te mihi non teneri] annectiᷓ ista rõ. sub. que sequiᷓ ꝑ pom. [qđ] ꝓ q᷑. alij habẽt in littera. sed eo dicto vt sint ablatiui absoluti. ⁊ tunc dicetis [sed eo dicto] sub. congruit illa ratione mihi non teneri post ratihabitionem ꝙ pro q᷑ ⁊c. [probatum est] Or signori habuistis tria dicta pomp. separatim posita. ⁊ est primum dictum generale siue positio. nam ponit pro constanti pom. hic post ratihabitionem domini gestorem domino non teneri. secundum dictum est exceptio a primo dicto. tertium dictum pomp. est ratio primi dicti ⁊ ex quo vidimus per ordinem singula dicta põ. videamus per ordinem singula dicta sceuole. ⁊ coniungamus simul. q̃ dicta sceuole ponuntur ad reprehensionem pom. ⁊ sunt quinqꝫ vt dixi in casu. ⁊ hec possunt repeti. vt. s̃. dixi in casu. Or videamus primum dictum sceuole ⁊c. ⁊ redeamus ad euꝫ. ⁊ incipit ibi videndum est ergo ⁊c. in quo sceuola nititur reprehendere ⁊ confundere pom. per modum dyalogi siue disiuncte. ⁊ legitur iste v̈. duobus modis. ⁊ vno modo sic dicit sceuola. o pomp. tu dicis in primo dicto huius .l. post ratihabitionem domini gestorem dño non teneri. sed dic mihi aut interĩ non erat nata actio aut erat nata. si non erat nata. ergo pendet ex ratihabitione quod est incõueniens ⁊ contra cursum nature. si erat nata quomodo actio semel nata nuda voluntate tolletur. certe hoc est absurdum. ⁊ hoc est quod vult dicere hec littera. [videndum est ergo ne pendeat] scilicet vt si dominus habeat postea ratum quod hec actio non detur. alias sic. quod est absurdum dicere act. esse in pendenti. si autem dicas non pendere sequitur aliud absurdum. nam quomodo ⁊c. [nuda voluntate] idest sola ratihabitione. [tolletur.] q. d. hoc est absurdum. ⁊ non video quomodo tollatur. vt. ĩ. dicã Vel potest legi iste ver. alio modo ⁊ sic in isto ver. videndum sceuola nititur reprehendere pom. sic. o pom. tu dicis post ratihabitionem secutam a domino gestorem domino non teneri ac. neg. ge. ergo necesse habes dicere quod actio neg. ge. non nasciᷓ ante

ratihabitionem

ratihabitionem qđ falsum est.nam si velles dicere act.neg.ge.an te esse natam quō voluntate nuda tollet.vnde male dicis. Or di mittatis istū ỽ.sed supius.et accipiatis illū ỽ.sceuola ꝛc.et est se cundū dictū sceuole ꝛ contradicit pom.directe ei dicēdo.pom. tu mētiris aparte.[immo puto ꝛc.]et scōm hoc hec dictio imo po nitur repͥhēsiue ꝛ correctiue.sic ꝛ alibi.ff.de here.insti.l.si ita.et.ff.de mann.te.l.stichus.aliqñ tamē ponitur copulatiue imo pro et.et tunc ponit impropͥe et contra eius naturam.vt.C.de sac.sanc.ec cle.l.iubemus nulli.in prin. Or signori habuistis primū et scđz di ctū sceuole. Or dimittatis istū ỽ.sz eo ꝛc.et accipiatis illū ỽ.et quē admodū ꝛc.et hic incipit tertium dictū sceuole qui nitit repͥhen dere pō.p locum a pari vel a simili et vtit tali ar.et dicit.o.pōp.tu dicis post ratihabitionē domini gestorē domino non teneri.sed probo contra.p locū a pari vel a simili ecce si gestor negociorū meo rū gerit vtiliter cogor a iudice ratum habere.et ago contra eum post ratihabitionē.silr ꝛ si sponte ratum habeo ꝙ gessisti debeo posse agere contra te.et hoc est ꝙ vult dicere.[et quēadmodū].i. sicut.[vtilr]siue necessario.[pro rato haberi]a domino.et sub. nihilominus dabit act.neg.ge.domino.vt gestor reddat sibi rōnē et vt reliqua pstet.sic et alias vtimur ar.a pari vel a simili.vt.C. de ar.l.j.[ceterū]incipit quartū dictuz sceuole qui rōcinando de ducit pō.ad inconueniēs subijciēdo tria exēpla.nam multi sunt colores rethorici.colorare enim locutionē.i.ornare.qꝛ multi sunt modi quibus orator ornat locutionē suam.et inter colores rethori cos inuenietis istū.s.ratiocinatio.et isto colore vtimur cōtra ma iores psonas quibus loquimur et quibus reuerētiam debemus.et cōtinet in se magnā curialitatē. nam si disputo cū domino meo vel si sum corā iudice et oro p cliētulo meo et ipse rñdet illud qđ est contrarium iuri vt in exēplo nostre.l.vel veritati non debeo ei dicere.vos mētimini vel nō dicitis verū vel falsum dicitis.sed de beo vti colore rethorico qui dicitur ratiocinatio. et debeo loqui cum memetipso et dicere ita.istud esset mirabile si esset verum quod dicitis. et ita fecit sceuola.nam primo reprehenderat pōp. dicēdo tu mētiris.postea redijt ad seipm.qꝛ ihoneste locutus fuit ꝛ dicit.quomō pōt hoc esse.qꝛ si debitor meus exigit pecuniam a debitore meo quō assequar illam pecuniā ab eo.certe man. non. qꝛ non intercessit mandatum.nego.ge.non scōm pom.[quid si] hic incipit primū exēplū sceuole.[exegerit].s. gestor[recipiam] sub.illam pecuniā.a gestore mandati non.qꝛ non intercessit man datū.neg.ge.non.si verum est fm pō.ꝙ post ratihabitionē domi ni non datur mihi act.neg.ge. igit locupletabitur cuz mea iactu ra ꝙ esse non dꝫ.[item si]ecce scōm exēplum sceuole.[vēdiderit] s.gestor rē meam et tradiderit et pcium recepit.et postea ratū ha bui.sub.qualr pcium recuperabo.[ipse deniꝗ]incipit tertium exēplum sceuole.et exponatis ipse. sꝫ gestor[si quid impēderit] sub.in rē meam necessario vel vtiliter et ratum habui[quēadmo dum recipiet[.s.gestor a me domino.sub.man.non.nam non vti

2 ꝙ qui ꝛc.neg.ge.non fm pom.† Or signori ex isto quarto dicto colligetis duo not. siue magistralia. primum magistrale est ꝙ li

a cet nobis vti dyaleticis ar.nam hic sceuola argumentat a simi li vel a pari.sic ꝛ alibi imperator argumētatur.C.e.l.j.Item not.

3 †hic aliud magistrale ꝙ licet nobis vti coloribus rethoricis.qꝛ hic sceuola vtit colore rethorico qui dicit ratiocinatio.vt.s.dixi. sic et alibi vtunt.ll.nostre colore rethorico qui dicit significatio. et est significatio cū volo vituparare aliquē si de eo pauca dico.nā si volo vitupare aliquē qui non sit bone fame,ita dico ei. qualis homo tu sis bñ videtur et non dico plus.et de isto colore habetis ff.ad mace.l.j.vbi iurisconsultus de macedone dicit ne plura dicamus. videamus ꝙ hoc sit bonum nomē.vnde ex hoc ꝙ hic dicitur col ligimus ꝙ sciētia nostra participat cum rethorica .et quia alibi exordimur.vt no.s.de orig.iur.l.j.in prin. Or sequitur in littera. [erit igit]et incipit quintum dictū concludētis ad inconueniēs dictū pō.[neg.ge.act.].s.directa ꝛ ꝯria directa ꝯ gestorē ꝯria do mino.vt.s.eo.l.ij.et insti.de ob.q̄ ex quasi contractu nas.in princ.

1 Negocium meum vtiliter gestum cogor habere ratū act. ne go.ge.et iudex me condēnabit pinde ac si ratum habuissem.

2 Et an hoc cāu sufficiat pstare interesse.

3 Et an hoc sit verum in qualibet specie negocij.

4 Gestor qñ teneatur de euictione.

Sed an. In.l.ista in sui prin. adijcit sextum dictum domini vlp. et continuatur hoc mō.s.l.proxi.dixit sceuola.post ratihabitionē domini nihilominus dari actionem neg.ge.directā domino et contrariam gestori . quid si dominus non vult agere. qꝛ gestor non tenetur ei in aliquo vel in modico.qꝛ cogitat domi nus si agerem contra gestorem.ipse ageret contra me contraria i qua multa venirent.vnde non vult agere. nūquid gestor poterit agere vltro contraria act.contra dominum certe sic.nisi inter eos actum esset ꝙ neuter aduersus alterum ageret.et hoc est quod di cit prin.huius.l.vnde videatis expositionē littere.[sed an vltro]

mihi.scilicet gestori.et ita no.hic quod fit transitus de persona ad personam.nam.s.l.proxi.locutus est iurisconsultus de domino in persona prima de gestore in tertia psona. sed hic loquitur de ge store in pͥa psona.silis transitus de psona ad psonā no.alibi.C. de transac.l.si pro fundo.in fi.[feci]in supradicto negocio[ꝛ pu to competere]scilicet contraria act.neg.ge.Unde no. in directis et contrarijs actionibus si ille qui agit directa contra gestorez ge stor poterit agere contraria.si autem dominus non agit directa gestor vltro poterit agere contraria vt hic.simile alibi.ff.e.l. in cō modato.§.j.et.ff.de admi.tu.l.j.§.quid ergo.[nisi specialiter].i. expͥssim.[actum est].s.cum habuit dominus ratū[habeat act.] qꝛ si hoc actum est expͥsse inter dominum et gestorē post ratihabi tionē non agetur directa vel contraria.et est ratio. qꝛ contractus legē ex conuentione accipiunt.vt.ff.depositi.l.j.§.si conueniat. et quia nihil est quod magis fidei humane congruat ꝛc.vt.s.de pa ctis.l.j.in fi.et.C.de transac.l.non minorem. Or signori ex premis sis siue ex hijs que dicta sunt vobis casum et summariam exposi tionē littere potuistis perpēdere.modo circa .l. istam multa alia sunt videnda et indaganda.et quia glose antiquorum et moder norum nimis detruncate loquuntur et nimis sunt intrincate.vt intelligatis eas circa legem istam legendam et intelligendam ser uabimus talē modum.quia dicta pomp.per se et dicta sceuole p se vt.s.dixi primo ponemus Secundo videbimus quibus ratio nibus motus fuerit pom.ad quodlibet suum dictum. Tertio q bus rationibus motus fuerit sceuola ad quodlibet suū dictū cō tra pompo. Quarto opponemus ad quolibet dictum sceuole. Quinto examinabimus cuius op. sit verior in.l.ista. Sexto et vltimo plures vtiles questiones subijciemus. Et circa primum ita breuiter dico.quia pomp.in.l.ista dicit tria que dicit hic vt di xi in casu.sceuola dicit.v.que etiam dicit hic vt dixi in casu. et su bijcit tria exēpla.et sextus casus adijcitur in prin.l.seq.modo re stat vt videamus circa secundum quibus rationibus motus fue rit pompo.ad quolibet suum dictum. et incipiamus a primo di cto generali in quo pomp.dixit.post ratihabitionem gestorē do mino non teneri.et ad hoc dicendum motus fuit istis rationibus sicut si tu gessisti negocia mea prout tibi mandaui non licet mi hi venire contra.ideo quod non licet alicui venire contra factum suum.vt.s.de adop.l.post mortem.ita si gessisti negocium meū sine mandato siue bene siue male. et postea ratum habui non de beo venire contra.quasi semel voluerim.et sufficit semel voluis se.ff.de succes.edicto.l.j.§.quibus.et.ff.de aqua plu.ar.l. in diem. in prin.C.de con.insertis tam in legatis ꝙ in fideicom.l.vlt. ais pe.et incipit.cum quidam.ff.quorum le.j.§.quod autez.et.§. pro dest.hinc est ꝙ dicunt.ll.ꝙ procu.qui habet speciale mandatum pōt facere condictionem domini deteriorez ex quo fines manda ti non excessit.quia sufficit semel voluisse.vt.ff.de iurein.l.iniurā dū.in fi.et.s.de pactis.l.nam ꝛ necesse.in fi. ꝛ quia quod quis se mel approbauit amplius infringere non pōt vt hic. ꝛ.C.de iure iur.l.si quis iusiurandū.ꝛ.C.de non nu.pecu.l.gñaliter in fi.Itē fuit motus pomp.alia ratione.qꝛ si dominus habet ratū factuz gestoris cōprobat illud quod fecit.ꝛ videtur hoc facere vt gestorē liberet.si postea vult agere contra euz in in negocijs male gestis reprobat factū gestoris ꝛ videtur velle gestorē sibi condennari vt sibi obligatū de male gestis.vnde est sibi contrarius ꝛ quis pro ponens ꝯria seipꝫ excludit ꝛ est repellēdus.vt infra quando ap. sit.l.ij.§.sed si alius.ꝛ.ff.de condi.ꝛ de.l.titie.ꝛ.C.de furtis. ꝛ ser. cor.l.j.ꝛ.C.si seruus extero se emi mā.l.vnica.Itē fuit motus pōpo nius alia ratione.forte quia si dñs habuit ratū ꝙ gestor fecit ꝛ scie bat eū male gessisse est qđ ei iputet curratū habuit vñ non videt dannū pati quia ꝙ quis sua culpa sentit ꝛc.vt infra de re.iur.l.ꝙ quis. ꝛ dolus volēti non infert.vt.C. de transac.l. si quis dona tionis.Ad secunduz dictū suū pōp.fuit motus in quo dixit te gestorē negociorū meorū mihi dño non teneri de gestis a te si dolus a te absit non de gestis a te dolo.qꝛ alibi inuenimus si testator dat tutorē filijs suis ꝛ legat liberationē tutori videt ei legare libe rationē de gestis culpa non dolo.vt infra de admi.tu.l.quidā de cedens.ꝛ.infra de libe.le.l.aurelio.§.gaius.ꝛ.l.si quis rationes. Itē alibi inuenimus ꝙ si testator vetat seruū suū reddere rationē quē iubet esse liberum videt eū vetare reddere rationem de male gestis culpa non dolo.vt infra de le.primo.l.si seruus vetitus.Iteꝫ qꝛ in gñali remissiōe pacti vel transactionis dolus non videtur re mitti.vt.s.de pac.l.tres fratres.ꝛ.s.de transact.l.non est.ꝛ.C. de transac.l.sub ptextu.Itē quia sicut in gñali mali mandato non continet dolus.vt infra man.l.creditor.§.lucius. sic ꝛ in ratihabi tione.ad tertiuz dictū in quo pō.quod semel probatū reprobare non licet.vr ꝙ fuerit motus pom.illa ratione.qꝛ regula iuris videt esse ꝙ si quid mihi semel placet ꝙ postea non licet mihi displice re.vt.ff.ad.l.iu.de adul.si vxor.in fi.ꝛ.infra so.ma.l.si cum mulier. in quibus dicitur si maritus reducit vxorem quod de precedenti debito non poterit postea accusare.sero eni accusat mores quos

a Argumentat a simili ꝛc. adde ꝙ ad hoc vt pce dat argumētū a silī nō reqrit silī tudo p oīa sꝫ suf ficit silitudo de qua agit.vt.l.fi. vbi do. Jason p illū text.C.de col la.apud canoni stas est tex.i.c.cō stitutus de ap.ꝛ ibi panor.in.iij. not.multū not. de ap.idē no.pa nor.in.ca.quēad modū p illū tex. de iurein.ꝛ adde doc.i.l.j.s.de of. eius.cui mā.est in.

postea cā ducēdo comprobauit. vnde omnes ll. concordant ꝙ sēt ⁊c. vt. ff. lo. et cō. l. ea lege. ī fi. et. C. de testibꝰ. l. si quis. et. C. de sen. ⁊ interlo. om. indi. l. cum pap. Or vidimꝰ quibus rationibus motꝰ fuit pom. ad quolibet suū dictū. restat vt videamꝰ quibus rationibus motꝰ fuit sceuola ad quodlibet dictū suū. et ad primum dictū sceuole in quo dixit. aut erat act. neg. ge. nata aut nō. si non erat nata videbat ꝙ fuerit motꝰ illa ratione. qꝛ ll. vident velle absurdū esse aliqd pēdere. qꝛ omnia aut sūt aut nō sunt ex vi īsita rebus. vt. ff. si cer. pe. l. respiciendū. et. l. itaqꝫ. Item qꝛ ll. dicūt ꝙ nil pēdet. et ideo inconueniens est statū hominis pēdere vel act. vt. C. de sen. passis et resti. l. vlt. et. ff. de iniusto et irrito te. facto. l. j. ⁊ ij. Item ad id qd dicit pom. si actio erat nata et domino habēte ratum non dat. hoc absurdū videt ꝙ actio semel nata nuda voluntate tollat. nam certi sunt modi quibꝰ tollunt obligationes. scilicet solutione ⁊ noua. seu accep. vt insti. quibus mo. tol. omis ob. in prin. et ꝑ totū. Item iusto pacto ⁊ iureiurā. vt. ff. de solu. l. stichum. §. naturalis. et. ff. de iureiu. l. vl. sed ratihabitio ⁊ nuda voluntas non est de illis modis. ergo non tollitur nuda volūtate. ⁊ istum modum argumentandi habemus in. l. j. de act. et ob. l. obligationū fere. §. placet. Item alibi habemꝰ ꝙ certi sunt modi quibus homines liberant a patria potestate. sed furor non est de illis. igit propter furorem patris non liberatur filius a patria potestate. vt. s. de hijs qui sunt sui vel ali. iur. l. patre furioso. Item nuda ratio non facit aliquem debitorem et sic non liberat. vt. ff. de dona. l. nuda. Item nuda traditio non transfert dominiū. vt. de acquir. re. do. l. nuda traditio. Item sola nuda voluntas animi non sufficit ad amittendū dominum. licet sufficiat ad amittēdam pos. vt. ff. de acquir. pos. l. si quis vi. §. differentia. sic ergo videt ꝙ nuda volūtate nō tollat actio iam nata. Or restat vt videamus qua ratione motus fuerit sceuola ab scdm suū dictū in quo dixit ⁊c. vt dixi in casu. et certe videtur ꝙ ad hoc dicendum fuerit motus. quia ll. vident velle ꝙ semel probatum. iusta de causa potest reprobari. et ideo dicit. l. si medicꝰ erat bonus theoricus ⁊ ita probatus erat. si postea inuenit ꝙ tradidit totū obliuioni iusta causa est quare potest reprobari. vt. ff. de mu. et ho. l. vt gradatim. §. reprobari. et idem est in magistratis grammatice et doctoribꝰ legū. nam si grammatici et doctores approbati sunt. qꝛ optimi. et postea tradiderunt obliuioni ꝙ possunt reprobari. vt. C. de ꝓfes. et me. lib. x. l. ij. de decre. ab or. fa. l. quod semel ordo. et ita referunt maiores doct. nostri de domino bul. nam dominꝰ bul. fuit optimus doctor. sed vixit tanto tempore ꝙ deductꝰ est ad infantiam. quia non recordabatur aliquid et ludebat ad puluerem cū pueris. Or restat videre qua ratione motus fuerit sceuola ad tertium suū dictum in quo vtitur ar. a pari vel a simili. quia siue gestor negociorum meorum gessit vtiliter vel necessario negocium meum cogor a iudice habere ratum velim nolim. et datur ei contra me act. neg. ge. et si sponte ratum habui debet ei dari contra me act. neg. ge. nam vtrobiqꝫ intercedit ratihabitio. vnde sicut vbi cogor habere ratum non impeditur act. neg. ge. sed datur sic. nec vbi sponte ratum habui debet impediri. sed debet dari. quia vbi eadem equitas siue ratio est in diuersis ibi idē ius debet statui. vt infra ad. l. aqui. l. illud. et. infra de iniusto et irrito. te. l. iij. Item alia ratione. quia melioris condictionis debet esse qui facit ex voluntate ꝙ qui facit ex necessitate. vt. C. de oper. lib. l. j. et. ij. et. iij. et. C. de bonis lib. l. j. et. C. eo. l. tutori. in prin. et qꝛ equalitas et paritas in iudicijs desideratur. vt. C. de postu. l. prouidendum. et. C. de fructibus et litis ex. l. terminato. Or restat vt videamus qua ratione sceuola motus fuerit ad quartum suum dictū in quo ratiocinatus est subijciendo tria exēpla. et certe videtur ꝙ motus fuerit illa ratione. si gestor gerit negociū meū et exegit a debitore meo et ratum habeo et non possum agere neg. ge. ergo locupletabitur ipse cum mea iactura. et certe nam iniquū est ⁊c. vt. ff. de condi. inde. l. nam hec natura. et. ff. de reg. iur. l. iure nature. Or signori restat vt videamus qua ratione motus fuerit sceuola ad quintum ⁊ vltimum dictum suum vbi concludit dicens oppositum eius ꝙ dixerat pomp. et certe fuit motus illa ratione. qꝛ ll. videntur velle ꝙ in omni negocio meo quod geritur qd potest esse meum ratihabitione ꝙ post ratiha. agam act. nego. gest. et tenear vt. C. eo. l. si pecuniam. et. ff. eo. l. si ego. et. s. eo. l. si pupilli. §. item querit. et in v. idem ait. ¶ Or signori modo opponamꝰ ad quodlibet dictū sceuole ⁊ impugnemꝰ quodlibet dictū ipsius sicut ipse nisus fuit reprehendere pom. et incipiamꝰ a primo dicto sceuole in quo dicit si act. neg. ge. post ratihationem domini non erat nata. ergo pendet et inconueniens est act. neg. ge. pendere. sꝫ videt ꝙ male dicat sceuola. qꝛ īuenimꝰ ꝙ multa pendent. ecce si pater captꝰ est ab hostibus status filij est in pendēti. vt. ff. ad ma. l. j. §. si pendeat. et insti. quibus mo. ius pa. po. sol. §. si ab hostibꝰ item si habeam nudam proprietatē in seruo et vsumfr. et seruus emit aliquam rem et per traditionem accepit in pendenti est cui acquiratur dominiū. nam si soluit de pecunia domini precium videtur domino retro acquisitū dominiū. idem est si soluit preciū ex re fructuarij. nam ei retro videtur acquisitū dominium vt. ff. de vsufr. l. sed et si quis. §. interdū. ⁊ ad istud respondet ⁊ dicit aliquid non potest pendere habito respectu ad preteritū vel presens tps immo inconueniens est. nam omnia aut sunt aut non sunt. ⁊ ita nihil pendet inspecto presenti tempore vel preterito vt. ff. si cer. pe. l. cum ad presens tempus. et. l. seq. et se. et. ff. de condi. ⁊ de. l. condictione. sed inspecto futuro tempore īfinita sunt in pēdenti. nam omnia futura sunt in pendenti nisi sint necessaria vt solem oriri. ⁊ ideo proprie condictio est de futuro. vt. ff. de iniusto ⁊ irrito test. facto. l. cum in secundo. ⁊. ff. de ver. ob. l. condictiones quod ergo sceuola reputat esse absurdum act. pendere illud est verum inspecto presenti vel preterito tempore. non autem inspecto futuro tempore. vt in. l. contra. ⁊ simile dicemꝰ. ff. de vsufr. l. si fur. alias incipit. l. arboribus. §. iu. ait si fur. Sed secundo instatur ⁊ op. ad hoc primum dictum sceuole. ⁊ videtur ꝙ non sit inconueniens act. nego. ge. pendere. immo videt ꝙ sit conueniens. qꝛ si titius exegit a debitore tuo meo nomine pendet act neg. ge. nam si ratum habeo teneor tibi act. neg. ge. alias non ergo act. neg. gest. conueniens est pendere. vt. s. eo. l. si pupilli. §. item queritur. ⁊. §. siue ver. idem ait. Respon. act. pendere. vt dicebat pom. videtur absurdum. qꝛ dicebat vt domino non habente ratum detur act. neg. ge. ⁊ in hac significatione pendere act. neg. ge. absurdum est. sed non est absurdum pendere hanc ac. econtra. vt si dominꝰ non hꝫ ratum ꝙ non detur sibi act. nego. ge. si habeat ratum ꝙ detur sibi. ⁊ sic loquitur. l. contra. in. §. item queritur. ⁊ in. §. idem ait. vel potest dici ꝙ ibi loquitur in negocio mei domini reipsa. sed denuo videtur sceuola male dixisse in eo quod dixit. si autem actio neg. ge. erat nata ante ratihabitionem. ⁊ postea dominus ratum habet ꝙ non datur act. nego. ge. qꝛ inconueniens esset ꝙ actio semel nata nuda voluntate tolleretur. sed istud non videt absurdum immo congruum. ⁊ quod non sit absurdum videte. si tu dicis mihi conuitium in presentia multorum ⁊ incontinenti amplector te. ⁊ dico quod mihi dixisti reputo mihi ad honorem. vel si das mihi maxilatam ⁊ ego extraho mihi pileolum ⁊ dico maximas grates habeas. hic nuda voluntate tolletur actio iniuriarū vt instit. de iniur. §. vltimo. Ad quod potest dici regulariter est inconueniens actionem natam tolli nuda voluntate vt hic. fallit in actione iniuriarum vt ibi. vel potest dici alio modo ⁊ melius si dicis mihi conuitium vel facis ⁊ dissimulo act. iniuriarum tollitur idest non nascitur et fingitur non facta iniuria. ⁊ sic nec actio nata. sed si reuoco mihi ad animum statim nascitur vt ibi. et illa non tollitur nuda voluntate. sic ⁊ hic. si nata esset act. negoc. gesto. ante ratihabitionem. ⁊ postea secuta ratihabitione tolleretur. hoc esset absurdum secundum quod dicit hic sceuola. Sed denuo instatur ⁊ videtur sceuolam male dixisse in eo quod dixit inconueniens esse si act. nego. gesto. ante ratihabitionem natam nuda voluntate tollatur. nonne actiones odiose vt est furti. tolluntur ipso iure per pactum. vt supra de pactis. l. si tibi. x. §. quidam. ⁊. l. si vnus. § si pactum. ⁊. C. de fur. l. post decisionem furti. Respon. sceuola reputat absurdum actionem natam tolli nuda voluntate vnius tantum vt hic. sed non reputat absurdum actionem tolli voluntate duorum. nam ibi fuit pactum. ⁊ pactum est duorum pluriumue in idem placitus ⁊ consensus. vt supra de pactis. l. prima in principio. ⁊ ita loquuntur. leges contrarie. nam plus operatur consensus duorum quam vnius tantum. vt infra de polli. l. pactum. ⁊ infra de suc. edicto. l. j. §. decretalis. ⁊ hec est ratio quare potest pacto remitti fideicom. condictionale. vt. C. de pactis. l. j. sꝫ non potest repudiari. vt infra de le. ij. l. si ita scriptū sit. §. j. vel potest dici in fauorabilibus act. est inconueniens act. pendere vt hic. secus est in odiosis vt ibi. quia fauores ampliantur ⁊ odia restringuntur. vt infra de libe. ⁊ posth. l. cum quidam. Sed denuo instatur ⁊ opponitur ⁊ videtur quod nuda voluntate tollatur actio iam nata nec hoc sit inconueniens. nonne si testator legat rem suam adita hereditate transit dominium directa via ad legatarium vt infra de fur. l. a titio. in fi. j. Respon. ⁊ tamen si illud repudio eo ipso perdo dominium. vt infra ad. l. aq. l. liber homo. in fin. ⁊. l. se. Breuis est responsio quod dicit. l. contra. quod rei legate perdo dominium eoipso quod repudio exponitur idest non acquiro. quia fingitur retro mihi dominium nō acquisitum. vt argumento infra si certū peta. l. proinde. Sed denuo instatur ⁊ opponi. ⁊ videtur quod non sit inconueniens qd act. iam nata nuda voluntate tollatur. quia leges videntur velle quod act. nego. gest. tollatur nuda voluntate. vt infra de solu. l. dispensatorem. in fi. Respon. quod ibi dicitur ꝙ act. neg. ge. nuda voluntate tollitur expono. idest non nascitur sic ⁊. ff. de noua. l. si pupillus. sic ⁊ quando gestor meo nomine exegit qd mihi nō debebatur si ego ratū non habeam act. tollitur. i. non nascit. Or signori ad scdm dictum sceuole instat ⁊ op. dixit enim sceuola immo puto ⁊ ita est verum quod semel probatum reprobare licet. ⁊ ita post

ita poſt ratibabitionē datur actio neg.ge.ſed.l.vr contra que vr velle ꝙ ſemel probatũ reprobare nõ poſſim.vt.C.de teſtibus.l.ſi quis teſtibus. Item ſi adiui iudicem cõtra te tanꝙ ydoneũ ⁊ tu velis recõuenire apud eundem nõ licet mihi eum recuſare tanꝙ mihi nõ ydoneum:vt.C.de ſen.⁊ interl.om.iud.l.cum pap. Rñ. ſceuola dicit reprobari poſſe approbatum quantũ ad actionem neg.ge.dandam vel nõ dandã:ſed ſceuola nõ dixit ꝙ ſi approbaui aliqd tanꝙ ꝙ mihi placeat ꝙ poſtea poſſim dicere ꝙ illud mihi diſpliceat. Sed denuo ad tertium dictũ ſceuole inſtatur ⁊ op. ⁊ videtur ꝙ argumẽtatio a pari vl'a ſimili quã fecit ſceuola nõ ſit bona ⁊ videt ꝙ qui habet ratũ ex neceſſitate melioris ꝯdictionis debeat eſſe vt ſic habeat act.neg.ge. ꝙ qui ex voluntate:vt ſic ille non habeat actionem neg.geſ.nam tutor ⁊ curator qui ex neceſſitate adminiſtrant tenent de dolo lata ⁊ leui culpa non de leuiſſima ſed geſtor etiã de leuiſſima.vt.C.eo.l.tutori.⁊ ſ.e.l.ſi pupilli.§.videamus. Item melioris cõditionis eſt tutor qui gerit ex neceſſitate:quia non tenetur finito officio de eo quod geſſit.vt.j. quãdo ex facto tu.l.j.quã ſit geſtor qui tenetur eo finito.vt.ſ. de procura.l.procur.qui pro euic. Rñ.quantũ ad actionem neg.ge. dandam nõ refert quis habeat ratũ ſponte vel coactus:⁊ ita loq tur hic ſceuola.naz ſicut ſi coactus habet ratũ datur ei act.nego. ge.ita ſi ſponte habuit ratum datur ei nego.geſt. Sed quantum ad alia eſt differentia inter eũ qui gerit ex neceſſitate ⁊ euz qui ge gerit ex voluntate vt i.ll.cõtrarijs. Sed denuo inſtatur ⁊ op.ad tertium dictũ ſceuole ⁊ videt ꝙ ſceuola male reprehenderit põp. quia dũ cogor a iudice negocium meũ neceſſario vel vtiliter geſtum habere ratum certum eſt ꝙ cogor habere ratũ: vt geſtori detur actio ad ſumptus ꝙ pomp.nõ negauit ſed tantũ negauit ꝙ nõ detur act.domino poſt ratibabitionē a domino factam. Ad ꝙ poteſt dici qõ intellectus pomp.fuerit qõ ſicut poſt ratibabitionem domini non dabatur domino act.nego.geſto. contra geſtorem ita nec geſtori cõtra dominũ ſed ſceuole intellectus eſt ꝙ poſt ratibabitionem domino ⁊ geſtori detur act.neg.geſt. vt hic dixit. Sed denuo ad quartum dictum ſceuole ꝙ deducit ratiocinando pomp.ad incõueniens inſtatur ⁊ op.⁊ videt ꝙ ſceuola ratiocinando male reprehenderit pomp.in tribus ſuis exẽplis hic poſitis:quia pomp.dixit ⁊ intellexit poſt ratibabitionē domini ſecutam geſtorem domino nõ teneri de geſtis culpa nõ de geſtis dolo et geſtor negociorum eſt in dolo eo ipſo quod habet apud ſe pecuniam quam exigit a debitore meo vel preciũ rei mee quam vendidit et mihi domino non reddit vt.j.depoſiti.l.j.§. vlti.⁊.j.man.l.ſi procuratorē.§.ſi dolo ⁊.l.dolus quid ergo dicemus.rñ.dicemus ſecũdũ Jo.⁊ az. ꝙ ſceuola bene reprehendit põ. naz in ſuo primo dicto excipit dolũ tantũ cõmiſſum in adminiſtrando vel in gerendo nõ in retinendo poſtea. Sed ſceuola rõcinando redarguit pompo.nõ in dolo cõmiſſo in adminiſtrando vel in gerendo:vel in dolo cõmiſſo poſtea in retinendo q2 non reſtituit geſtor reliqua q̃ habet apud ſe. Sz denuo inſtat ⁊ op.⁊ videtur ꝙ ſceuola ratiocinãdo in ſuis exẽplis male reprehenderit pomp.ſi enim geſtor pecuniã exigit a debitore meo ego poſſum a debitore meo debitũ petere q2 nõ fuit liberatus ſoluendo geſtori.vt.C.de condi.inde.l.creditoris. Item ſi geſtor rem meam vẽdidit ⁊ tradidit ego poſſum rem meam vendicare.vt.C.de rei vẽdi.l.mater tua.vnde ſi ratũ habui eſt ꝙ mihi imputetur nec contra geſtorem debeo poſſe habere actionē. Ad quod dixetis quod hic erat vtilius mihi domino habere ratũ vt poſſim a geſtore pecuniã ⁊ preciũ recuperare:q2 forte emptor eſt abſens: vnde intereſt mei dñi habere ratum vt precium poſſim petere ne cogar forum rei ſequi ꝙ debet actor vt.C.de iur.om.iu.l.iuris ordinem. ⁊ ne laboribus ⁊ ſumptibus vexer ꝙ eſſe nõ debet.vt.j.de mino. l.minor.xxv.an.⁊.j.ad.l.fal.l.quadringenta. Sed denuo ad vltimum dictum ſceuole inſtatur ⁊ op.⁊ videt ſceuolã male cõcluſiſſe duabus rõnibus dum cõcludit ſceuola dicens poſt ratibabitionem mei dñi factam negociorũ geſtorem dño teneri ⁊ econtra dominũ geſtori. Sed probo cõtrariuz ⁊ videt ꝙ debeat dari mãdati.nam ratibabitio retro trahitur ⁊ mandato comparatur vt C.ad macedonianum.l.vltima et infra de iudicijs.l.licet.ſed ſi ab initio interceſſiſſet mandatum daretur mandati.ergo domino poſtea ratum habente debet dari mandati:quia ratibabitio retro trahitur ⁊ mãdato comparatur.ſed vbicunqꝫ habet locũ actio mandati ceſſat actio nego.ge.vt inſti.de obl.q̃ ex quaſi contractu naſ.in prin. Rñ.ratibabitio cõparatur mandato quãtũ ad cõfirmandum id ꝙ ſine mandato factum eſt q2 cuz falſo pro.⁊c vt.C.de procur.l.licet.ſed ſi ratum habeam confirmatur.vt.ſ. qui ſatiſd. co.l.iul.⁊.j.de iud.l.licet ſed ratibabitio nõ cõparat mandato quantũ ad actionē dandã vel denegandã:quia ex mandato naſcitur mãdati actio vt ibi ex ratibabitione act. neg. ge. vt hic.⁊.C.e.l.ſi pecuniã preterea ſi ratibabitio mandato compatur ergo non eſt mandatum quia nemo eſt id cui eſt ſimile: ſimile dicim9 alibi iudicis officiũ obtinet inſtar actiõis.vt.j.de act.⁊ obl.l. actionis verbo non tñ eſt actio.vt.j.de mi.l.in cauſe. Item ſimile eſt ꝙ alibi dicimus dolus pro poſſeſſore habet vt.j.de reg. iur.l.qui dolo.verũ eſt quo ad hoc vt ſicut dũ q̃s poſſidet iuret cõtra euz in litem ſi nõ vult reſtituere ſic ⁊ cũ dolo deſijt poſſidere. vt.j.de rei ven.l.qui reſtituere.in veritate tamen non habetur ꝓ poſſeſſore quo ad omnia quia cõtra poſſidentē datur directa rei vẽ.cõtra doloſum datur vtilis. Item a poſſidente aufert res manu militari ꝙ ab eo q dolo deſijt poſſidere fieri nõ poteſt vt.C.de rei ven.l.a poſſidentibus.⁊.j.de rei ven.l.qui reſtituere. Sed denuo op.ad vltimũ dictum ſceuole: ⁊ videtur ꝙ domino poſtea ratum habente det actio mandati nõ neg.ge.act.vñ videt cõtra. l.que dicit ſemper q nõ prohibet mandare vr.igit ſi negociũ geſtũ me nõ prohibente ratũ habeo dat actio mandati.vt.j.de reg. iur.l.ſemp qui. Ad ſolu.cuius cõtrarij põt dici quattuor modis regula illa habet locũ in fideiubente.naz ſi quis fideiubet ꝓ me pñſente videor mandare:vt.j.man.l.qui ⁊ fide.l.qui remu.§.ſi paſſus ſed hic loquimur cũ gerit negociũ abſentis quo caſu abſens nõ videtur mandare vnde ratibabitiõe poſtea dñi ſecuta datur act.neg.ge.vt hic ⁊.ſ.e.l.ſi pupilli.§.itē queritur ⁊.§.idem ait.vr poteſt dici alijs tribus modis.vt in prealleg.§.item queritur.ſ. e.l.plenius dixi.ad ſolu.huius cõtrarij et hic repete ſi placet. Dñi ſignori reſtat ⁊ videamus q̃ opinio ſit verior vtrũ pomp. an ſceuole ⁊ aduertatis bene quid dicam circa iſtum articulum quia gloſ.veſtre vident bene ſcire quid velim dicere ⁊ neſcio qua rõne Joã.⁊ az.tetigerint hic obſcuriori modo quo potuerint.ita qõ intelligi nõ poteſt quid dicant ad quod dixerunt quidã ſentẽtia pompo.qui dixit geſtorē poſt ratibabitionē dño nõ teneri eſt vera de rigore iuris. ſed ſentẽtia ſceuole qui dicit geſtorem dño teneri poſt ratibabitionem eſt vera de equitate ⁊ equitas ꝑualet rigori iuris vt.C.de iudi.l.placuit.⁊.j.de eo ꝙ cer.lo.dari opz l.ꝙ ſi epheſi.§.interdum.vnde ſentẽtia ſceuole eſt retinenda. Alij voluerunt dicere ꝙ vterqꝫ bene dixit: ſed ſceuola reprehendit põp. de eo qõ fuit locutus indiſtincte ⁊ debuit diſtinguere pomp.hñ dixit geſtorē domino nõ teneri cum aliquid dño nõ abeſt ſceuola hñ dixit geſtorem domino teneri ⁊ ecõtra cũ dño vel geſtori aliquid abeſt.vnde dicũt ꝙ pomp.debuit deſtinguere aut domino abeſt aut nõ abeſt.nam ⁊ alibi iuriſcon.reprehenduntur de eo ꝙ debuerint diſtinguere vt.ſ. de mino.l.pap.⁊.j.ad.l.rodiam de iactu.l.vltima. Alij voluerũt dicer ꝙ pomp.⁊ ſceuola loquũtur varijs modis ⁊ dixerunt dicta eorũ ita nitelligẽda et ita ſcripſit hic domin9 py.et voluit notare drĩam inter aduerbiũ ⁊ verbum. et dixit quod dixit pompo. poſt ratibabitionem domino non teneri.verum eſt propter aduerbiũ q2 male geſſerit.nam nõ tenetur de geſtis culpa.ſed de geſtis dolo bene tenet. et ita loquit dictũ pom.dum dicit q̃uis male geſtũ. qõ dicit ſceuola geſtorem poſt ratibabitionē domino teneri.verũ eſt propter verbũ. q2 geſſit.et tũc datur act.nego.ge.et ita loquit dictũ ſceuole qõ preualet dicto pom.et ſic poteſt intelligi antiqua gl. hic ſcripta que dicit ꝙ hoc caſu non ago propter aduerbium.ſed propter verbum. aduerbiũ eſt male v̇bum eſt geſſit ego tñ cõſueui dicere circa articulũ iſtũ dupliciter.⁊ vno mõ ſic.ſi geſtor geſſit negocium mei domini abſentis.et ego domin9 reuerſus habeo ratũ.aut habeo ratũ tacite in corde meo aut expreſſe.et ſi expreſſe tũc ſubdiſtinguo. aut habeo ratum habito tractatu cũ familia mea aut cũ vicinis meis.aut cum geſtore.aut in iudicio coram iudice. Si habeo ratũ tacite.puta quia dum deſcendi de equo quando reuerſus fui et dixi.que noua habemus.dictũ fuit mihi bona. q2 talis in abſentia veſtra geſſit negocia veſtra et ego nihil dixi.ſz in corde meo dixi bene placet mihi.hoc caſu iſta ratibabitio non tollit act. nego.ge.mihi domino.nec mihi domino in aliquo preiudicat. nec ꝑiudicat geſtori.q2 ea q̃ tacite in corde agunt nõ nocẽt vel ꝓſunt niſi ore exprimant.vt.j.de condi.inde.l. qõ quis et.j. de penis.l. cogitationib9.hinc eſt ꝙ ſi dat tibi quis.x.vt te magis amicũ habeat.ſi iſtud non exprimit hic ſibi non prodeſt.vt.C.de condi.ob. cau.da.l.ſi repetendi.et.j.de condi.ob cau.da.l.dedi.§.ſi quaſi. et ar.C.de tranſac.l.ſi maiores:ſi autem ego domin9 habeo ratũ expſſe habito tractatu cũ familia mea vel cum vicinis meis. vt q2 dũ diſcalciabam me dixi vxori mee que noua habem9 dixit ipſa talis noſter amic9 geſſit negocia noſtra et ego dixi ei bonum habeat ipſe.et bene placet mihi.vel dũ deſcendi in vicinia et habui tractatũ cũ vicinis meis et dixi.que noua habemus.et ipſi dixerũt domine bona.q2 talis geſſit negocia veſtra.et ego dixi hñ placet mihi.hic habeo ratũ expſſe habito tractatu cũ familia mea vr cũ vicinis meis.et iſto caſu iſta ratibabitio expreſſe facta habito trac.cũ familia mea vel cũ vicinis nec prodeſt nec nocet mihi domino nec geſtori.q2 res inter alios acta.nec nocet nec prodeſt vt. C.res inter alios acta.in rub.et in nigro.et q2 ſicut pactum factũ cum vna perſona alij non prodeſt nec nocet. vt.ſ. de pactis.l.ſi vnus.§.ante omnia.et.§.in ſumma.et.ſ.de tranſa.l.ij.ſic ⁊ hic ratibabitio nec nocet nec prodeſt dño vel geſtori. ſi autem ratum

babui babito tractatu cū ipſo geſtore vbi gratia duʒ eſſem ab-
ſens aliquis geſſit negocia mea: cū redijt de abſentia venit geſtor
ꝛ dixit mibi: dñe geſſi negocia veſtra ꝛ ego dixi babeo ratum bic
ſubdiſtinguo ita: aut babui ratum babito tractatu cum geſtore
ad liberandum aut ad obligandū: et dicoꝛ babere ratum babi-
to tractatu cum geſtore ad liberandum ſi dū fui reuerſus de ab-
ſentia geſtor meus dixit mibi: dñe: geſſit negocia veſtra calcu-
lemus: dixi ego dñs babeo ratū ꝙ feciſti ꝛ nolo te mibi teneri in
aliquo occaſione adminiſtrationis a te facte: nec ego volo me ti-
bi teneri occaſione bui⁹ geſtionis ꝛ geſtor dixit bene placet mibi
boc caſu iſta ratibabitio obtinet vicē pacti ꝛ bene nocet mibi do
mino ne agam ꝯtra geſtorem: ꝛ ꝓdeſt ne geſtor agat cōtra me do
minū vt in aut. de teſti.§.ꝛ licet.ꝛ.ſ.de pac.l.tale pactuʒ ꝛ bic eſt
caſus qui ponit in prin.l.ſeq. Sed an vltro.ibi vbi dicit niſi ſpe-
cialiter et ita pōt itelligi dictū pomp.ſi autē ego dñs babui ratū
ad obligandum vt qꝛ me reuerſo de abſentia mea venit geſtor ad
me ꝛ dixi in bi: geſſi negocia veſtra bonafide: dixi ego dñs bene
placet mibi ꝛ babeo ratam geſtionem tuā ſaluo iure tuo ꝛ meo:
qꝛ volo ꝙ redidas mibi rationē de geſtis ꝛ ſi babes aliqd ad re-
fundendū mibi volo ꝙ refundas.vel ſi babeo tibi aliqd refunde
re volo tibi rei fundere: boc caſu ratū babui ſaluo iure meo et ſci
ens ius meuʒ ꝛ tuum vbiqʒ durare ꝛ iſta ratibabitio non tollit
act.neg.ge.vt.ſ. In qui.ca.pi.vl.bi.ta.cō.l.cum debitor.ꝛ.l.eo iu
re.ꝛ ita intelligit .l.noſtra pomp.in.fi.ꝛ dictum dñi ſceuole.ſed
in dubio qd preſumaʒ rñ.vt videar.babere ratū ſicꝙ geſtor tenea
tur reddere rationē ꝛ reliqua preſtare qꝛ nemo preſumitur ita re
ſupinus ꝛc.vt.ſ.de proba.l.cū de indebito.§.j.ſi autē babui ratū
in iudicio vt qꝛ venit geſtor me reuerſo ꝛ agit contra.act.neg.ge.
contra me ꝙ facere potuit.vt.ſ.eo.l.ſed an vltro.in prin.bic ſi ra
tū babeo i iudicio dicēdo a geſtiōe nibil mibi abeſſe nec tibi ali
quid adeē ꝛ boc tibi placuit boc caſu nō poſſum agere poſt rati-
babitionem nec tu quia confeſſos in iure pro iudicatis ꝛc.vt.
C.de cōfeſſis.l.vna ſi autē in iure ratum babui dicendo volo qō
reddas rationem tui actus ꝛ reliqua preſtes: bic ratibabitio nō
preiudicat mibi domino nec ſibi et ſic intelligit .ſ.eo.l.ij.et in-
ſti.de obl.que ex quaſi ꝯtractu naſ.in prin.ꝛ cū bac diſtinctiōe di
co modo ſequendā opinionē pomp.mō ſequendā opinioneʒ do
mini ſceuole.vel ſi placet poteſtas aliter dicere vt dictum pomp.
babeat locum in negocijs male geſtis vt domino poſt ratibabi-
tionē ad eo factam nō detur directa act. nego.geſt.pro male ge-
ſtis culpa nō dolo nō autem intelligit cōtraria que dat geſtori
vt ei nō detur ad ſumptus qꝛ bic nō negauit pomp.dictū autem
ſceuole intelligitur in neg.ge.bene ꝛ poſt ratibabitionem detur
1 act.neg.ge.directa dño et contraria geſtori ad ſumptus.† Dñ ſi-
gnori ſuper.l.iſta ꝯſueui formare plures vtiles q̄ſtiones et i pri
mis q̄ro littera iſta dicit negociū meū vtiliter geſtū cogor babere
ratuʒ ſed quō cogor dicunt quidā iudicis officio.ſ. captis pigno
ribus et mlcta indicta.vt ar.ſ.ſi quis ius di.non obt.l.vnica.et
ſ.de mu.et bo.l.ſi quis.mun⁹ ꝛ boc dicit littera et poſtea agam
act.neg.ge.alij dicūt ꝙ cogor cōdict.ex lege.vt.ſ.de condic.ex lege
l.vnica nos dicim⁹ ſecūdū Jo.ꝛ.az.ꝙ cogor babere ratuʒ qꝛ act.
nego.ge.in eo ꝙ vtiliter negociū meum geſtū eſt iudex me cōdē-
nabit perinde ac ſi ratum babuiſſem ꝛ ita bec.l.facit ad ti.iſtum
2 † Secūdo quero nunquid ſi negociū meū eſt geſtum vtiliter co
gor babere ratuʒ an ſufficit ſi preſto ei intereſſe.ad quod quidaʒ
dicūt ꝙ preciſe cogor captis pignoribus ꝛ mulcta indicta.ar.pre
all.l.ſi quis munus et.ſ.ſi quis ius dicēdi nō ob.l.vnica.alij di-
cūt ſi geſſor geſſit negocium meū vtiliter ꝙ eſt meū cura ꝛ ſollici
tudine vel re ipſa vel ipſo geſtu cogor preciſe ratum babere ſed ſi
geſſit negociū meum ꝙ eſt meū ratibabitione tūc nō cogor preci
ſe babere ratum ſed ad intereſſe ꝯdennabor vt.ſ.de re iud.l.ſi qs
3 ab alio.† Sed denuo quero ꝙ dicitur in.l.iſta ſi geſtor geſſit ne-
gocium vtiliter ꝙ cogor babere ratuʒ eſt ne boc verū in qualibet
ſpecie negocij dixerūt antiqui oēs docto.vſqʒ ad tempora domi
ni Jo.ꝙ ſi geſtor geſſit negocium meū vtiliter ꝙ ad me pertinet
cura et ſollicitudine vel re ipſa vel ipſo geſtu ꝙ cogor babere ra-
tam ſi geſſit negocium ꝙ ad me pertinet ratibabitiōe nam tunc
nō cogor babere ratum qꝛ ex boc ſequeretur inconueniens: po-
ne quod mibi clerico vl militi geſtor negociorum meorum emit
oues pro.x.lib.que valent .xx.lib.vel ecōtra emit mibi ruſtico li-
brū vel dextrariuʒ pro.x.qui bene valʒ.xx.potero dicere debebas
emere libros vel equos; vel ſi eram ruſticus potero dicere debe-
bas emere boues: certe ſic: ne inuitus cogar emere qō eſſe nō dʒ
vt.C.de cōtrabē.emp.ꝛ vē.l.inuitū et ita intellexerunt.l.iſtā ſecū
dum Jo.ꝛ az.dicim⁹ ꝯtra ꝛ [illegible]ripſerūt ipſi h et bec.l. itelliga
tur i q̄libet ſpecie negociorū etiā in eo ꝙ eſt meū rati babitiōe qꝛ
ſi emit mibi rē pro.x.que ꝯmuniter valet.xx.ꝛ reprobo malicioſe
reprobo et malicijs boim ouiandū eſt.vt.ſ.de rei ve.l.i fundo in
fi.preterea bec.l.loquit indiſtincte et generaliter ꝛ ita indiſtincte
et generaliter dʒ intelligi nec dʒ diſtingui.vt.ſ.de publ.l.de pcio
ſ.de le.pre.cōtra ta.bo.poſ.pe.l.j.§.generaliter ꝛ ꝙ debeat intelli
gi probatur p dno exempla que ponunt per ſceuolaʒ in.l.iſta in
quibus eſt negociū meuʒ ratibitiōe.ſ.qñ quis exegit a debitore
meo ꝛ qñ vēdidit et tradidit rem meā ꝛ preciū percepit merito er
go apparet ꝙ qualitercunqʒ ſit negociū meum geſtū vtiliter qō
cogor babere ratū. Sed denuo quero quid erit ſi geſtor vendidit
rem meaʒ pro.xx.et tradidit que nō valet niſi.x. nunquid cogor
babere ratum: videtur ꝙ nō: quia ꝙ noſtrū eſt ſine facto noſtro
deſinit eſſe noſtrū ꝙ eſt ſimiliter icōueniēs.vt.ſ. de reg.iu.l.ꝙ no
ſtrum eſt ecōtra videt ꝙ ſic qꝛ vtiliter geſtit negociū meū vt bic ꝛ
ſ.mā.l.ſi is qui. Sed i queſtione iſta dñs Jo.ꝛ azo.dicūt ꝙ cogor
babere ratū ex quo vtiliter geſſit quantū ad boc vt ſi geſtor fecit
ipenſas in re vendenda ꝙ tenear ei ad ſumptus: ſed non cogar
babere ratum quantuʒ ad boc quim rē meam poſſim ab empto
re vendicare quia .l.dicit me boc poſſe facere vt.C.de rei vendit.
l.mater. Item non cogor babere ratū quantum ad boc: vt ſi res
euincat ad emptore ꝙ tenear de euict.geſtori ideo quia quod no
4 ſtrum eſt ꝛc.vt in prealeg.l.quod noſtruʒ eſt † et ſi dicat aliquis
nunquid geſtor tenetur de euic.emptori certe ſic. ſed nō teneor p
ſtare indennem geſtorem. Rñ.non.imputet enim ſibi ꝙ promi-
ſit de euict.ar.ſ.de procu.l.procurator. qui ꝛ etiā qui ad vtile ne
gocium acceſſit ſicut ꝛ ſibi imputat geſtor cum ad noua negocia
domini gerenda accedit.vt.ſ.e.l.ſi negocia abſentis vel dicatis ſi
placet ꝙ ſi rem illam babebam venalem quam vendidit geſtor
ꝙ cogor preciſe babere ratū ex quo vtiliter eſt geſtum vt bic et.ſ.
de vſur.l.qui ſemiſes.ſed ſi geſtor vendidit rem meā quam nullo
precio erā venditurus ratione affectionis nō cogor babere ratuʒ
quia nemo cogit inuitus carere re ſua.vt.ſ. re amo.l.nec enim ꝛ
ſic intelligam.ſ.de reg.iu.l.cor nrm eſt od.
1 ☞ Negocium vtilit eſſe geſtum reſpectu domini ſufficit licet
effectum vtilem nō babuerit.b.d.
2 Negocium maioris.xxv.an.vel adulti neceſſario vel vtiliter ſiue
bonus ſiue malus euentus ſecut⁹ eſt ſufficit vtiliter incobatū qꝛ
tenetur dñs inſolidum.
3 Veritas gerentis neg.ge.magis inſpicitur ꝙ opinio.

Js autem qui. Signori de directa actio neg.ge.
q̄ datur dño ꝯtra geſtorē būiſtis
a.§.videamus vſqʒ ad bunc.§.ꝛ in iſto.§.agit de cōtraria act.ne
go.ge.que datur geſtori ꝯtra dñm ad ſumptus recuperandos ꝛ
1 ponit in.§.iſto quidā caſus ſatis verboſus † pone cepit aliqs ge
rere negociū tuum vtiliter vl neceſſario tñ vtilis effectus non eſt
ſecutus.nūquid geſtor recupat inſolidū ꝯria act.neg.ge. a te dño
ſumptus quos fecit.certe ſic.et ideo ſi geſtor inſulam tuam cepit
fulcire ꝛ ea fulta combuſta eſt.vel ſeruū tuū cepit curare et eo libe
rato mortu⁹ eſt recuparabit a te illos ſumpt⁹ vtiliter factos inſo
lidum contraria act.neg.ge: et boc idem dicit labeo ꝛ bene. procu
lus tamē volēs reprebēdere labeonē dicebat aliter. ſicut celſus re
fert pone ꝙ geſtor inſulam tuam que ruebat fulcit quam fulcire
non poteras.vel quam putabas tibi non fore neceſſariam. nun
quid recuparabit a te dicebat proculus ꝙ non cum liceat vnicui
qʒ domū ſuā ruinoſam non fulcire ꝛ dāni infecti noīe eam relinq
re.ſed certe celſus deridet ſnīam proculi qui repbēdit labeonē. et
dicit celſus ꝙ dictū labeonis babet locū cū geſtor incboauit vti
liter negociū gerere vel neceſſario.nam tunc ſufficit negociū tuū
vtiliter vel neceſſario incboatū.licet contrari⁹ euētus ſit ſecutus
nec obſtat exemplum proculi tūc enim geſtor non acceſſit ad rem
tuam vtilē vel neceſſariam gerēdam.ꝛ iō iu.approbat banc op.la
beonis vt ſufficiat vtiliter incboatū.lʒ contrari⁹ euentus ſit ſecu
tus. Sʒ quid ſi geſtor putat incboare negociuʒ tuum vtiliter vel
neceſſario ꝛ vtiliter vel neceſſario non incboat.nunquid boc caſu
babet contra te contrariam act.neg.ge.ad ſumpt⁹. Rñ. ꝙ non.
qꝛ neceſſe eſt vtiliter vel neceſſario eſſe incboatū.lʒ contrari⁹ euē
tus ſit ſecut⁹.boc dicit iſte.§.vſqʒ in fi.l.[is]ſcilicet geſtor[agit]
ſub.contra dominū.ſub.ad ſumptus factos[recuperandos[effe
ctū].ſ.vtilē[geſſit].i.gerere inboauit[vtetur]ſcilicet inſolidū.
[non babuit negocium]ſub.vtile.ꝛ boc intelligatis ſi dominus
negociorum erat maior.xxv.an.vel ſaltim adultus.ſecus ſi eſt pu
pill⁹.qꝛ tunc non tenetur niſi inquantum eſt factus locupletior.
vt.ſ.eo.l.ſi pupilli.in prin.[ꝛ ideo]quod dixit in genere dicit in
ſpecie.[fulſit]vtiliter vel neceſſario.vt.ſ.de ver.ſi.l. impenſe.[vel
ſeruum egrotum]domino tamē vtilē vel neceſſariū[exuſta eſt].
ſ.poſtea[obijt].ſ.poſtea.[neg.ge.].ſ.contraria.[probat]ſub.et
bene.vt.ſ.apparet.[apud eum].ſcilicet labeonem.[notat].i.rep
bendit.ſed male reprebendit labeonem.vt.ſ.videbitis.[dari]ſci
licet actio nego.ge.contraria in caſibus premiſſis.[impar ſum
ptui]ideſt inſufficiens.quia domus bene minabat ruinam.ſed
domin⁹ nō poterat eam fulcire.qꝛ non erat diues.[inquit].ſ.p
culus.[onerauit dominum]ideſt oneratus eſt ſi cogeretur pre
ſtare ſumptus.[derelinquere]ſub. ſi non vult cauere ſtipulan
ti: vt infra de dam. infec.l.pretor. et .l.ſi finita.§.iulianus.[ſed
iſtam

istam sententiā].s. proculi volentis reprehēdere labeonē.[deri det]sub. approbando sententiā labeonis[is]'.s. gestor. [inqt] s.labeo[gerit.]i. gerere incohauit.[q inl'.scribit] sub.ꝛ bene ap probando sententiā labeonis.[act.]ad recuperandos sumptus insolidū.[si].s.ita demū.]hoc faceret].i.incohauit facere.[nō sit secutus]scʒ.vtilis vel necessarius.[ego]dicit vlp.auctor hui⁹ l.[dico hic].i.in casu isto.alia littera habet.[hanc].s.gestorē[vt enim euentū].s.malum.[esse ceptū]sub.in veritate:nec sufficit
2 q gestor credat vtiliter negociū inchoatum.esse.† Or signori in §.isto no.plura no.primo not.si geritur negocium maioris.xxv. an.vel adulti necessario vel vtiliter siue bonus siue malus euen- tus secutus est:sufficit vtiliter inchoatū: quia tenetur dominus insolidum vt hic.ꝛ.ꝭ.de pig.l.si necessarias.in prin.ꝛ.ꝭ.e.l.succes sori in fi.ꝛ.ꝭ.man.l.qui mutuā.§.fi.ꝛ.C.e.l.qui seruum.secus est si geritur voluntarie vel voluptuose quia tūc gestor abradit sum tus sine lesione prioris status et.ꝭ.e.l.si ex duobus.Itē secus est si geritur negociū pupilli qꝛ ibi requiritur q etiā vtilr' ꝯsumatur vt.s.e.l.si pupilli in prin.ꝛ.ꝭ.e.l.lit.con.tempe.Item secus est in oibus casibus in qbus dominus nō tenetur gestori nisi inquan- tum est factus locupletor.vt.s.eo.l.si pupilli.in fi.§.sed ꝛ si quis negocia.ꝛ.§.sed si ego.Itē secus est vbicunqꝫ tenet' gestor de ca su fortuito.vt.ꝭ.l.prox.ꝛ.C.eo.l.negocium.Item no.hic secundo ar.ad illud generale initium fore spectandum nō finem ꝛ ad h' cōcor.ꝭ.e.l.pompo.in neg.ꝛ.ꝭ.pro socio.l.si id q.§.filius.ꝛ.C.de bonis q̄ lib.l.cum opꝫ.in fi.ꝛ.ꝭ.mā.l.si procuratorē est tamē ꝯtra ar.q medium sit spectandū.ꝭ.si pars here.pe.l.antiqui.ꝛ.C.de prescip.xxx.vel.xl.an.l.male. Item est ar.q finis sit spectandus C.de naturalibus lib.l.cū quis.ꝛ.ꝭ.de leg.i.l.si mihi ꝛ tibi.§.in le gatis.Sed signori circa articulum istum ita breuiter dico:quia alibi de hoc plenius dicem⁹ circa obligationē querendā ꝛ actio nem inducendā inspicitur initiū vt hic cū suis similibus/circa va rias sententias iuriscō.eligimus mediā sententiā vt.i prealleg.l. antiqui ꝛ insti.de re.di.§.ex alieno: ꝛ.ꝭ.de verb.obl.l.vbi.§.si qs tamen ꝛ qꝛ plerumqꝫ de duobus contrarijs fit optimum tempe ramentū vt.ꝭ.de verbo.obliga.l.continuus.§.cum ita/circa vl timas voluntates ꝛ pacta cōtraria spectamus finem qꝛ posterio ra derogāt prioribus.vt.ꝭ.de iur.co.l.diui.§.licet cuꝫ ambulato ria sit voluntas defuncti vsqꝫ ad supremū vite.vt.ꝭ.de do.inter vir.ꝛ.vxo.l.cū hic status.§.ait oratio.ꝛ in prealle.l.si mihi ꝛ tibi §.in legatis ꝛ.ff.de leg.iij.l.si quis ꝛ.s.de pac.l.si vnus.§.pactus ꝛ.C.de pac.l.pacta.Item no.si gestor negociorum fulsit insulā vl' seruum quem dominus non erat sufficiens fulsire ad sumpt⁹
3 non tenet' dominus.vt.ꝭ.de pignorat.act.l.si seruos et hic.† Itē not.in fin.huius.l.licet inspiciamus opinionem gerentis vt.C. eodem .l.secunda tamen plus inspicimus veritatem quod est notabile.simile notat supra.l.si pupilli.§.si titij.et.§.quid ergo niquit pedius.

1 ❧ Gestor tenet' de dolo ꝛ culpa.Item de cāu si negocia insoli ta inchoauit ad dānū in vno cōpensatur cū lucro in alio.h.d.
2 Gestor nō tenet' de casu fortuito regula cū fallen.

In negocia absentis.

In.l.ista dicūt' tria
1 † primo dicit' q si tu accessisti ad regēda negocia ab- sentis ꝛ ignorātis sine mandato teneris ei de dolo et culpa:nō de casu fortuito. Scdo dicit' q aliqn̄ gestor tenet' de ca su fortuito :puta si tu accessisti ad insolita negocia dn̄i gerenda: vt qꝛ seruos nouitios emisti dn̄o vel emisti vasa vitrea ꝛ dn̄s soli tus erat emere libros. Tertio dicitur qū gestor accedit ad nego- cia domini gerēda insolita si i illa questione accessit damnū tan tum totū erit gestoris si autē lucrū tantū accessit totū erit domi- ni si autē accessit lucrum ꝛ damnū tunc dn̄s debebit lucrū cū dā no cōpensare.hoc dicit ista.l.videatis expositionē littere. [si ne gocia].s.oia vnde ꝛ de gerendis tenetur.[geras]sub.tu gestor ꝛ sine mandato nā tunc habet locum hec act.neg.ge.vt hic.ꝛ.s.e.l. ꝭ.ꝛ.ij.Si autem gereret' negociam pn̄tis ꝛ patientis ꝛ sciētis ces saret hec actio:ꝛ hic haberet locum mandati vt.ꝭ.man.l.si remu. §.si passus ꝛ.l.qui fide. ꝛ mandatū facit cessare hanc actionē.vt insti.de obl. que ex quasi cōtractu nas.in prin.[debes]sub.latā tātū aliqn̄ tamen leuē aliqn̄ leuissimā ecce si gestor gerit negocia domini absentis deserta que alius non erat gesturus tunc tenet' de dolo ꝛ lata culpa tantum vt hic ꝛ.s.e.l.in.§.interdum.Si au tem gestor gerit negocia domini solita tunc tenetur de dolo ꝛ la ta culpa ꝛ leui.vt.C.e.l.tutori.sed si alius erat gesturus tūc tenet' de dolo lata leui ꝛ leuissima.vt.s.eo.l.si pupilli.§.videamus iter dum: tñ tenetur de casu vt.ꝭ.subijcit.[sed proculus]hic incipit se cundum dictū.[nouitios].s.seruos quos dominus solitus nō erat emere ꝛ dicuntur nouitij qui nō seruierunt āno vt.ꝭ.de pu. vec.et cō.l.fi.§.quotiēs .[negociatiōes inceūdo].s.insolitā:vt qꝛ emit ei vasa vitrea:ꝛ illa oia sunt fracta:cū dn̄s erat solitus eme re ꝛ vendere libros.Unde no.hic in isto scdo dicto q reglr' gestor

a non tenetur de casu^a fortuito qꝛ act.neg.ge.est bonefidei.vt insti. de act.§.actionum.ꝛ.s.eo.l.quia tantumdē ꝛ in actio.bonefidei nō venit casus fortuitus vt.C.d pig.act.l.que fortuitis ꝛ.l.si nul la fallit in.vj.vel.septem casibus. vnus casus est hic in isto secun do dicto.secundus casus cū gerit vtiliter negociū pupilli: qꝛ tūc pupillus tenetur ei iquantū est factus locupletior.vt.s.eod .l.si pupilli in princi.ꝛ.C.e.l.ij.Tertius casus est cuꝫ gestor accedit ad negocia gerēda animo deprędādi.vt.s.e.l.si pupilli.§.sed ꝛ si qs Quartus casus est cum geruntur negocia peculiaria filij vel ser ui eorum cōtemplatione: ꝛ in peculio nihil est vt.s.eo.l.si pupilli §.sed si ego in secūdo casu. Quint⁹ casus est cū gestor speciali pa cto suscepit in se casum fortuitū.ꝛ debet ita not.exemplū nō cre do q accideres ad negocia mea gerenda tamen si accideres volo q tenearis de tali casu ꝛ tali vt.C.e.l. negocium. Sextus casus est: si culpa gestoris precessit casum idest culpa gestoris negociū pijt.vt.ꝭ.e.l.sine hereditaria.Septim⁹ casus est si gestor fuit i mo ra soluendi mihi rem meam quee ex gestione apud eum remāsit et perijt infra depositi.l.in asia.§.vltimo ꝛ.ꝭ.de leg.primo .l.apō iul'.§.cum res in fine sic ꝛ al'.ꝭ.eodē.l.si vt certo.§.sed interdum [nam si quid]incipit tertium dictum ꝛ refertur ad scdm dictū ꝛ istud tertium dictū habet duplicem intellectum vnū secūdum q dixi in casu ꝛ hic repeto et exponetis sic lr'am.[te].s.gestorem [absentem].s.dominum.[debet]sub.sibi domino ꝛ hec lectura satis est plana ꝛ verior legitur et secundo modo istud tertiū di ctum vt intelligatur sic cum gestor gerit negocium insolitum si in eadem re accedit in parte dānū in parte lucrū totū damnū est gestoris ꝛ totum lucrū est domini:sed si in diuersis rebus acces sit damnū ꝛ lucrū debet dn̄s lucrū cum damno cōpensare ꝛ est exemplū qn̄ in eadem re accedit lucrū ꝛ damnum dn̄s erat solit⁹ emere libros de pecunia sua gestor emit dn̄o.c.corbes satis vna dimidia satis est perdita de alia dimidia factū est lucrum totū damnum erit gestoris totū lucrum domini erit q in alia ꝛ alia re accedit lucrum est exemplum dominus erat consuetus emere libros gestor emit vitra pro.c.sed ꝛ postea emit centum corbes sa tis in vitreis accessit damnum quia omnia fracta sunt in sale fa ctum est lucrū debet hoc casu domin⁹ lucrum cū dāno ꝯpēsare. Or signori ex.l.ista colligetis istud no.ꝛ magistrale q tāgit cer- tas personas.vbi gr̄a: tu eras theutonicus vel vngarus et non eras solitus tenere equū tuū in stabulo sed in pascuis cōmodasti mihi equū tuū quem solit⁹ eras dimittere in pascuis. ego egta- ui equū tuū tota die.de nocte posui eū in stabulo. nō in pascuis equ⁹ perdit⁹ est.nunquid teneor tibi de casu.vr' q sic. nam si ge stor facit id qd dn̄s est solit⁹ facere nō tenet' de casu.sed si facit rē insolitā tenet' de casu.ex quo colligit' q commodatari⁹ cōsuetu dinē patrissa.dꝫ seruare vt hic.ꝭ.de pig.ac.l.solidū.§.vl.et.l.se. et.ꝭ.de vsur.l.qui semisses.§.j.est tamē ꝯ.ar.vt licet domin⁹ sit so litus dimittere equū in pascuis q commodatari⁹ nō debeat di mittere.qꝛ si minor solit⁹ est custodire minus diligēter rē suam. nihilomin⁹ debet tutor bene custodire.vt.ꝭ.de re.eorum qui sub tu.vel cur.sunt.l.j.§.j.Or signori ad fi.hui⁹.l.op.dupl'r.vos habe tis hic si gestor gessit negocium insolitum si in eadē re accessit lu crum ꝛ damnū q totū lucrū est domini.totū damnū est gestoris. sed videt' q lucrū cū damno deberet compensari qꝛ s'm naturam equum est ꝛc.vt.ꝭ.de regu.iu.l.scdm naturam.breuis est rn̄sio.re gulariter qui sentit lucrū ꝛ damnū.fallit hic propter culpam ge- storis qui accessit ad gerenda negocia domini insolita:ꝛ damnū qd quis sua culpa ꝛc.vt.ꝭ.de reg.iu.l.q quis.Sed denuo instat' et op.ad fi.hui⁹.l.vos habetis hic si in vna re accessit lucrum ꝛ in alia damnum q dominus compensat lucrū cum damno.sed vi- det' contra.nam si tu ꝛ ego sumus socij si tu quēdam tertiū admit tis in sociū me inuito vel ignorante qd querit' mihi per illū tene- ris mihi cōicare ꝛ damnū erit tuū.sed si in quibusdam est lucrū in quibusdam damnū non debeo lucrū cū damno compensare. vt.ꝭ.pro socio.l.de illo.et.l.seq.et.l.et ideo.ad istud pōt dici aliō in societate aliud in gestione quare aliud audite.certe societas ꝯ bitur ob commodiorem vsum.vnde societas consueuit ita descri bi.Societas est duorum pluriumue ad questum faciendum. vt. ꝭ.pro so.l.coiri.cur.ergo socij debent studere lucro non damno. vnde si admisisti aliquē me inuito vel ignorante lucrum debeo afferre non damnum.sed non est ita in gestione nam non contra bitur gestio ob lucrum.sed satis est si cōseruet gestor que habet si cut dicunt omnes fatui magnum est si sit in capitali.sed non di cit si infirmatur qd accidat sibi.et ideo si in insolito negocio ad quod accessit gestor in quibusdam rebus accedit lucrū ꝛ in qui busdam damnum debet lucrum cum damno cōpensari vt hic in fi.huius.l.dicitur.Uel potest dici secundo modo sic:hic lꝫ gestor fuerit in culpa in eo q accessit ad negocium insolitum gerendū. non tñ fuerat i culpa in eo qd damnum emerserat. vnde debet lucrum cum damno compensari. sed vbi socius admisit socium me inuito vel ignorante est in culpa si damnum emerserit quia

a ❧ Gestor nō tenetur de casu Adde qn̄ gestor teneatur etiā de neglectis ꝛ de le ui culpa viō bar. i.l.tutori.C.eo.ꝛ bar.i.l.si pupilli §.videamus su pra eo.

eũ amisit vñ si ex illi⁹ societate accidit dannũ nõ debeo hoc ferre vt in.l.cõtra nec ob.s.e.l.finaũt.§.in.l.scribit qr ibi si gessi negocium tuũ te non prohibente ⁊ socio prohibente iniquũ est ꝙ tu⁹ socius teneret quia nõ fuit in culpa. Uel põt dici hic gestor oneratur in vno quia tenet de cu.vnde assublevatur in alio vt lucrum cum danno dominus debebat cõpensare.nam plerumqꝫ ⁊c.vt.j.de iureiurando.l.eum qui in princi.⁊ supra de offi.pre.l.diuus ⁊.C.de epis.audi.l.tam dementis.⁊.C.de pet.here.l.vlti.§.penu. Ultio qro accessit gestor ad negocia gerenda ⁊ qdã isolita gessit ⁊ quedam solita in negocijs solitis geri a domino accessit dannum in insolitis lucrũ debet ne lucrũ cum danno compensari.dicũt quidam ꝙ non ad instar socij qui socium admisit inuito vel ignorante socio.vt.j.pro so.l.de illo in fine. Sed in qstione ista videtur ita dicendum: si accessit dannum dolo vel culpa ipsius gestoris tunc tenet: vt in principio huius .l.alias nõ sed si in insolitis accessit lucrum totum debet esse domini vt in lege ista in tertio dicto.od.

1 ☞ Succedens ex.l.cornelia vel per occupationẽ peculij hꝫ hãc actionem in qua veniunt omnia que considerantur in gestione bonorum viuẽtis.h.d.

1 Successori. hec.l.tria dicit sicut ⁊ supior tractatur in.l.ista de negocijs mortuor ⁊.j.l.prox.primo dicitur † si fuisti captus ab hostibus ⁊ gessi negocia tua que erãt tua tempore mortis successori tuo dabitur hec actio.scđo dicitur si filiusfa.miles decessit facto testamento ꝙ potest facere in re castrensi vel quasi si negocium eius gessi ꝙ erat suum tẽpore mortis successori ei⁹ dabitur hec act.cõtra me tertio dicitur sicut in negocijs viuẽtiũ sufficit negociũ vtiliter inchoatum: ita in negocijs mortuorum licet cõtrarius euentus sit secutus.h.d.ista.l.videatis expositionẽ littere. [successori eius] scꝫ defuncti.[cuius fuerũt negocia] s.tempore mortis: sed nunc nõ sunt ⁊ ita hꝫ locum hic secundum caput huius edicti vt.s.e.l.iij.§.hec verba [hec act.] s.nego.ge. [danda erit] nã licet capt⁹ ab hostibus suus moriatur ⁊ ita nõ põt habere heredẽ.vt.C.cõia đ succes.l.seruus.tñ fictiõe.l.cor.que fingit eũ postea hora captiuitatis esse mortuum põt habere heredem.vt.C.ex qui.cau.ma.in integ.re.l.vlt.[sed ⁊ si] incipit scđm dictũ [testõ facto] s.in castrensi vel quasi ca.pe.vt.C.de inof.te.l.vlt.[actio] suo heredi.vt.s.e.l.⁊ ideo dicit littera testõ facto: qa ꝫm hec tpa filiusfa.miles poterat hr̃e successores ex testamẽto nõ ab intestato.imo pater occupabat oĩa iure peculij.vt.j.de ca.pe.cu.l.ij.sed hodie põt habere heredẽ ex testõ ab intestõ.vt in aut.de hr̃.ab inte.in prin.ix.col.[sicut aũt] incipit tertium dictum. [vtiliter gestum] .i.inchoatũ vtiliter geri.vt.s.e.l.sed an vltro.§.j.[mortuorꝫ] .s.que sunt alicuius tpe mortis.vt.s.e.l.iij.§.hec verba [sit secutus] vt.s.e.l.sed an vltro.in fi.⁊ ita no.hic ꝙ est similitudo inter negocia viuentiũ ⁊ morientiũ.aliqñ tamẽ est diferentia inter act⁹ viuentiũ ⁊ morientiũ qr act⁹ viuentiũ possunt esse in pendenti morientium non vt.j.com.pre.l.receptum est in fi.od.

1 ☞ Gestor nõ tenet de cãu nisi precedat culpa est aũt culpa retinere pecuniã debitã creditorib⁹ si eam habet solutioni paratam hoc dicit.

1 Debitor meus. † In.l.ista ponitur qdaz fabula que esset dicenda apud ignem cum familia sua de sero ⁊ est talis titius erat debitor meus in.l.decesset ticius dubiuz erat vtrũ aliquis vellet amplecti eius successi.ex testamento vel ab intestato venerunt creditores iacente hereditate ⁊ petierunt dari curatorem bonis: vnde ego creditor fui datus curator illorum bonorum dum esset curator illorum bonorum impendi in eis de meo decem ⁊ sic debebant illa bona.lx.postmodum vendidi quandã rem hereditariam pro centuz ⁊ illa in archa hereditaria reposui demum sunt perdita sine dolo vel culpa mea: postea aliquis extitit heres debitori meo modo queritur an possunt recuperare.l.⁊.x.an ideo quia deperdita sunt nihil debeam assequi: sed debeã residuum refundere. Respõdet iuriscon.distinguendum est an fui in culpa reponendi illa.c.quia debebam mihi satisfacere et alijs creditoribus quo quidẽ casu recuperabo decem et de illis centum debeo restituere heredi.xc.⁊ sic periculum illorum.c.pertinet ad me.si aũt non fui in culpa deponendi.et.x.posui eo forte ne predia ꝓpter tributa venderentur vel ne in penam traiecticie pecunie committeretur vel ne in penam debitam ex compromisso committeretur: quo quidem casu periculum.c.amissorum ad me non pertinet et recuperabo.l.ab herede ⁊.x.que in eius negocijs impendi.h.d.ista.l.videatꝫ expositionẽ littere.[debebat] sub.ex aliquo ɔtractu precedenti stricti iur.[suscepi] .i.fui cõstitutus curator ꝙ potest esse: qr dubitabatur vtrũ aliqs esset heres ex testamento vel ab intestato qr forte heres deliberabat: vnde interim oꝫ dari curator bonis vt.j.de cur.bo.dan.l.j.⁊.j.ex qbus cau.in pos.eat.l.ꝙdin.[decem] .s.circa negocia hereditaria gerẽda [sine culpa] sub.commissa in perdendo non dicas in deponẽdo qr.j.distinguitur.[vel] pro ⁊.sic ⁊ alibi.j.de ver.sig.l.sepe vel potest proprie legi lr̃a [possim] .s.tãtũ ⁊ nõ.x.[vel.x.] .s.tm̃ nõ creditam pecuniam. [habuerim] ego curator datus bonis. vel non habuerim.[soluere] et sic fuit in culpa deponendi illa centum [prestaturum] ⁊ ita patior dannum in centum sed recupero decem que impendi. [retenturum] idest compensaturum: nam secundum antiqua tempora si mihi debebatur bonefidei act.et conueniebar ad tantumdem: ipso iure poteram ponere compesationem si autem debebatur act.contractus stricti iuris tuncꝫ exceptionem doli mali.vt instituta de actio.§.in bonefidei hodie correctum est.C.de compensa.l.finali.[causa] .s.deponendorum centum.[committerentur] propter tributa nõ soluta committeretur in penam quia defunctus compromiserat in arbitrũ sub pena.

1 ☞ Actio neg.ge.datur de peculio ⁊ de in rem verso.

1 Si filiusfamilias. In.l.ista dicuntur duo † primo dicitur si aliquis filiusfamilias gerit negocia tua te absente ⁊ ignorante: ex illa gestione pater tenetur de in rem verso: filius vero insolidum tenetur secundo dicitur: si ancilla gerit negocia tua dominus est tibi obligatus de peculio vl̃ de in rem verso: sed ipsa tenetur tibi naturaliter insolidum hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ littere.[negocia] scilicet aliena sine mandato.[habet] idest si quid erat in peculio [vertitur.] sed ipse filius est obligatus domino negociorum insolidum vt infra de actio.et obligatio.l.filiusfamilias et ita loquitur primum dictum huius legis cum filiusfamilias gerit negocium alterius sine mãdato quid autem iuris sit si gerat negocium filij familias habuistis supra eodem.l.si pupilli.§.sed si ego.[⁊ si ancilla.] incipit secundum dictum.[simili modo.] sub.tenetur dominus de peculio vel de in rem verso: et ipsa ancilla obligatur insolidũ naturaliter.vt infra de conditione inde.l.naturaliter et lege si id quod ⁊ ita notat quod non solum masculus potest gerere negocia aliena sed etiam femina: et sic est.l.ista in argumento quod mulier potest esse fideicom.in testamentis.vt supra eodem .l.tertia in prin.⁊ ibi dixi.

1 ☞ Conditio vbi ex parte domini mutatur quantum ad actionem dandã contra eum initium inspicimus nisi sub diuersis annis negocia gesta fuerunt hoc dicit vel aliter vbi est vnus quasi contractus inspicimus initium vbi sunt plures cuiuscunqꝫ persone initium inspicimus.h.d.

Pomponius lib. xxvij. Signori .l. ista consueuit valde difficilis reputari.in veritate tamen.l.ista non est multum difficilis.si vos itelligatis casum ⁊ sũmariã expositionem littere istius.l.et seq. veruntamen gl. hic scripte reddunt eam valde difficilem.quia nimis obscure ⁊ intricate posite sunt.et dominus Johannes.sine Nicolaus furiosus qui scripsit post eum videtur quod non bene intellexisset.l.istam vel studiose hoc fecerunt.et idem dico de domino Azo.quia si iurasset ad sancta dei euangelia obscurius non potuisset commentare.l.istam quam fecerit in apparatu suo magno.et legitur ista l.duobus modis.vno modo secundum omnes antiquos vsqꝫ ad tempora domini Johan.et hanc lecturam approbat domin⁹ Azo.in summa huius ti.licet reprobet hic in apparatu suo.et hec lectura habet.vj. vel.vij.contraria.et ex ea videtur sequi magna absurditas.in fi. legitur secundo modo secundum Johannẽ et Azo.vt scripsit hic i apparatu suo magno et hec lectura tollit omnia contraria.nec recipit aliquam inconuenientiam.licet recipiat quandam modicam dubitationem ⁊ eorum lectura verior est.ego tamen premittam lecturam antiquorum que mulcet aures auditorum ignorantium.et que videtur magis amica littere.et secundum istam exponam litteram ⁊ signabo infinita cõtraria que signantur hic in glo.vestris.vltimo subijciam lecturã domini Johan.et Azo.ad quam contraria glo. vestrarum non possunt adaptari.veruntamen ad euidentiam huius.l.et seq. ꝑmittendum est istud quocunqꝫ modo legatur.si gero negocia pupilli vtiliter tenetur inquantum est factus locupletior et non vltra.si adulti negocium gero vtiliter tenetur insolidum. sicut maior.xxv.an.vt supra eodem.l.si pupilli.in princi.si autem gero negocium filijfam̃.dum est in potestate si conueniatur tenetur insolidum.si conueniatur dum est factus sui iuris condennatur inquantum facere potest.sed si gero negocium filijfam̃. facti sui iuris tenetur insolidum.vt infra quod cum eo qui in ali.po.l. secunda si autem gero negocium serui dominus tenetur de peculio vel de in rem verso.sed ipse tenetur naturaliter que est inefficax ad agendum.vt infra de condi.inde.l.naturaliter.et.l.sed id quod ⁊.j.

quod.et.ĩ.de actio.⁊ oblig.l.naturales.sed eo manumisso nec na
turaliter tenetur.vt.C.eo.l.si cognati. sed si gero negocium serui
post manumissionē de eo factam ipse tenetur naturaliter ⁊ ciuili
ter insolidum:⁊ insolidum potest cōueniri.his ita premissis ad
1 casus positionem ſm antiquos perueniamus.† accessi ad nego
cia pupilli gerēda ⁊ vtiliter gessi pendēte gestione pupillus fact⁹
est adultus ⁊ in eadem gestione perseueraui.modo ago acti.neg.
gesto.contra eum pro sumptibus.⁊ volo q de gesto in pupillari
etate condennetur mihi inquantum est locupletior ⁊ de gesto in
adulta etate volo q condennetur mihi insolidum : ipse vult de
vtroq; tempore inspecto initio condennari inquantum est locu-
pleti... queritur quid iuris sit. Respondet iurisconsultus pom.
a q inspecto initio totius temporis gestiōis.i.de gesto a in pu.eta
te.⁊ etiam adulta debet condennari inquantum est locupletior.
Similis questio proponitur in filiofam.postea sui iuris effecto
nam si cepi gerere negocia filijfam.⁊ pendente gestione factus est
sui iuris ⁊ in gestione perseueraui.modo ago cōtra eum contra
ria actione neg.gesto.⁊ volo q debeat condennari de gesto in pa
tria potestate ⁊ de gesto eo facto sui iuris insolidum : vel saltim
insolidum de eo quod gessi facto sui iuris ipse est mancipatus:
vult condēnari inquantum facere potest de vtroq; modo querit
quid iuris sit.ad quod respondet Pomp.ibi inspecto initio ge-
stionis q de toto tempore gestionis deb; condennari inquantū
facere potest.Similis questio proponitur in seruo postea manu
misso cepi gerere negocia peculiaria serui dum esset seruus pēdē-
te gestione factus est liber ⁊ nihilominus in gestiōe perseueraui.
modo ago contra eum acti.ne.gesto.contraria ⁊ volo q conden-
netur dominus de peculio vel de in rem verso non seruus . quia
erat naturaliter obligatus tantum de gesto eo facto libero volo
q condennetur insolidum.ipse de vtroq; tempore vult inspecto
initio condennari in quo erat tantum naturaliter obligatus Et
sic in nullo vult teneri.modo queritur quid iuris sit.⁊ respondēt
iur.cō.pomp.q inspecto initio liber factus non debet in aliquo
condennari.sed dominus debet condennari de peculio vel de in
rem verso:dominus.P.qui fecit.l.istam nititur redarguere pō.
quia dominus Pomp.non fuit gratiosus in ti.isto.quia domi
nus sceuo.turpiter reprehēdit eum.s.e.l.Pomp.dicit autē Pa.
non sic turpiter reprehendit eum.vnde dicit Pa.in premissis tri
bus casibus seu questionibus distinguendum esse sic. aut gestor
accessit ad negocia pupilli vel filij vel serui.vt omnia gestur⁹quo
casu bene dixit Pomp.s.q inspecto initio pro vtroq; tempore:
vel detur acti.vel denegetur:detur in pupillo vl' in filio denegetur
in seruo ⁊ pro vtroq; tempore fiet condennatio habito respectu
ad initium:aut gestor accessit ab initio eo animo vt tantum vnū
negocium gereret vt vnum negocium pupilli tantum gereret:et
illud gessit in pupillari etate.postea pupillo facto adulto muta-
uit propositum ⁊ gessit aliud.quo casu de gesto in pupillari eta-
te tenetur pupillus inquantum est locupletior de gesto in adulta
etate tenetur insolidum.Item est si accessit ad gerenda negocia
filijfam.vt tantum vnum gesturus ⁊ gessit illud eo existēte in pa
tria potestate.postea eo facto sui iuris mutauit propositum et
gessit aliud.nam de gesto existente in patria potestate filius con
dennatur inquantum facere potest:de gesto facto sui iuris con-
dennatur insolidum.in tertio casu si accessit eo animo vt vnum
negocium tantum gesturus serui.⁊ postea eo facto libero muta
uit propositum ⁊ gessit aliud de gesto in seruitute manumissus
non tenetur.sed dominus de peculio vel de in rē verso:s; de gesto
in libertate manumissus tenetur insolidum.⁊ ita ſm diuersita-
tes temporum actio formatur ⁊ condennatio moderatur sic ergo
est distinguēdum ſm Pau.vt.s.dixi.sic ⁊ alias est differentia ac
cedat negociorum gestor vt omnia negocia gesturus aut vt vnū
gesturus ⁊ mutato proposito geratur aliud.quia vbi accedit : vt
omnia gesturus vnus est quasi contractus:vnum est negocium
vna obligatio inducitur ⁊ vna acti.tantum nascitur.vnde inspe
cto initio vnam tantum debet fieri condennatio.sed vbi accedit
vt vnum negocium gesturus mutato proposito gerit ⁊ aliud isto
casu plura sunt negocia ⁊ plures gestiones : ⁊ plures nascuntur
obligationes ⁊ plures dantur actiones ⁊ plures debent fieri con
dennationes.H.d.ista.l.cum.l.se.videte summariam expositio-
nem littere.[pompo.libro tali]sub.ait quod est infra.⁊ ordina-
tur ita littera.[vt pomp.libro tali i negocijs gestis].id est in act.
nego.gesto.danda vel deneganda danda gestori contra pupillu;
et filiumfam.cum negocium pupilli ⁊ filijfam.vtiliter est ceptum
et perseueranti deneganda gestori contra seruum cū negocia pe-
culiaria serui gesta sunt vt in tribus questionib⁹ que infra subij
ciuntur.[in initio cuiusq; temporis]scilic; totius:⁊sub.conside
rato.[conditionem]scilicet domini nego.gesto.[spectanda].q.
d.illa conditio psone quam dñs negociorū habebat inspecto ini
tio gestionis spectāda est pro toto tēpore gestionis vtrū inspecto
initio de vtroq; tēpore gestionis fiat condennatio:lic; postea cō

ditio dñi mutata fuerit:⁊ ita potest vno modo legi prin.huius.l.
vel potest legi secūdo modo sic[ait pōp.libro tali de neg.gest.].i.
condennatio facienda pro administratione neg.gest.vel nō faciē
da spectandam condit.domini neg.[initio cuiusq; temporis].i
totius inspecto.[spectandam]sub.non variationem status dñi
negociorū.q.d.considerata conditione psone dñi inspecto initio
pro vtroq; tēpore fiet condēnatio:⁊ hoc dixit pompo.in gñe: hic
probat esse verū trib⁹ exēplis in spē siue tribus questionib⁹ quid
enim ⁊c.[⁊ inter moras].i.interim:al's est in lrā interim.[factus
sit]sub.⁊ in gestione pseueraui:⁊ sub.nunquid condēnabit pu-
pillus pro tota gestione inquantū factus est locupletior:certe sic
quia conditionis psone eius erāt inspecto initio gestionis: nā si
geritur negocium pupilli vtiliter tenet inquantū est locupletior
et nō vltra.vt.s.e.l.si pupilli.in prin.⁊.C.e.l.ij.⁊ inspicit tempore
lit.conte.sit locupletior vel nō.vt.ĩ.e.lit.cōte.tpe.si aūt geritur ne
gocium pupilli necessario tūc tenet insolidū.vt.ĩ.de mino.l.verū
§.itē non restituitur.⁊.ĩ.de sol.l.plane.§.an in pupillū.si aūt ge-
ritur negociū puberis vel adulti vtiliter ab initio: l; contrarius
euētus sit secutus tamē tenet insolidū.vt.s.e.l.sed an vltro.in fi.
Or sequitur in littera.[vel serui]sub.nunquid similiter inspecto
initio tenetur in nihilū:quia seru⁹ obligatur tantū naturaliter.
vt.ĩ.de sol.l.heres.§.seruo.⁊ naturaliter obligat:quia iure natu
rali liber est.vt.s.de ius.⁊ iure.l.manumissiones.sed ciuiliter nō
obligatur:quia quo ad ius ciuile attinet ⁊c.vt.ĩ.de reg. iur.l. qō
attinet.sed domin⁹ tenetur de peculio vel de in rem verso. vt.s.l.
prox.[vel filiusfa.sui iuris factus sit]nā inspecto initio cōdēnat
inquantū facere potest ⁊ nō vltra:nam si gero negociū filiūfam.si
conuenio eum durante patria potestate obligatur insolidum et
condennatur insolidum.vt.ĩ.de indi.l.tam in contractibus.⁊.ĩ.
de acti.⁊ obli.l.filiusfam.sed si ago cū eo sui iuris effecto de eo qō
gessi in patria potestate condennatus inquantū facere potest.vt
ĩ.quod cum eo qui in ali.po.est ge.esse di.l.ij.[hoc].s.quod dixit
pompo.⁊ hucusq; durat dictū pomp.nūc incipit dictū pauli cor
rigētis pompo.quia vt dixi in casu pomp.non fuit gratiosus in
ti.isto de nego.gest.[⁊ ego verius esse didici].s.q̄ oppositū.[vel
verius].i.verū:sic ⁊.ĩ.de triti.l.in hac.⁊ hoc intelligatis esse verū
cum gestor accessit ab initio ad negocia gerenda vt omnia gestū
rus.nam tunc inspecto initio vna datur actio ⁊ vna formatur cō
dennatio:secus si accessit ab initio eo animo vt vnū tantū nego-
cium gesturus:⁊ mutato proposito gessit ⁊ aliud:quia tūc pom-
po.male dixit.vt.ĩ.dicit:⁊ ex littera ista colligetis vrbanū modū
loquēdi:noluit enim dicere Pa.pompo.tu mētiris:vt dixit sce.
pomp.vt.s.e.l.pomp.sed dicit equipollēs:tu verū dicis cum ac-
cessit ad omnia gesturus:sed si accessit vt vnum tantu; gesturus
tunc ſm diuersitates tēporum vna formatur actio ⁊ condēnatio
moderatur:⁊ hoc est qō dicit nisi ab initio ⁊c.[hic enim].s.quan
do accessit vt vnum negociū tantū gesturus.[formatur.]diuersi
mode.[⁊ condēnatio moderatur.]sub.⁊ ideo de gesto in pu.eta
te tenetur pupillus inquantum est locupletior:de gesto in adul-
ta etate tenetur insolidum:⁊ idem est in seruo ⁊ filiofam.vt.s.di
xi:⁊ ita est differentia inter predictas tres questiones:vtrum ac-
cedat quis ab initio vt omnia gesturus:quo casu inspicitur ini-
tium conditionis psone:et ſm hoc fit vna cōdēnatio:aut accedat
gestor vt vnū negociū tantum gesturus ⁊ postea mutato propo si
to aliud gerat quo casu plures conditiones fiunt ⁊ plures actio
nes nascunt:sic ⁊ alibi est differētia an accedat negociorū gestor
vt omnia gesturus:quo casu vnus est contractus ⁊ vna est obli-
gatio ⁊ vna datur actio:⁊ vna est condēnatio:aut accedat vt vnū
gesturus:⁊ postea mutato ꝓposito aliud gerat:quo casu plures
sunt quasi contractus:⁊ plures sunt obligationes ⁊ plures con-
dennationes:⁊ hoc est quod dicit.l.sed ⁊ cum aliquis ⁊c.[gerit]
sub.non mutato statu domini negociorum ⁊ accessit vt omnia
negocia mea gesturus.[sed vnus contractus].i. quasi cōtractus
vt instit.de ob.que ex quasi contra.nas.in prin.et vna est gestio:
et vna datur actio ⁊ cōdennatio moderatur. [alius cōtractus]
i.quasi cōtractus.[sit].i.esse ceperit:vnde hoc casu plēs sunt ge-
stiones ⁊ plures actiones ⁊ plures condennationes . et sic ſcōm
2 diuersitates tēporū et actiones ⁊ cōdēnatiōes formātur.†. Or si
gnori in.l.ista añ oia no.ſcōm vnā lecturā iiciū rei ⁊ negocij gesti
⁊ non finem spectari debere.⁊ ad hoc cōcor.ĩ.mā.l.si procuratorē
in prin.⁊.ĩ.pro socio.l.si id qō.§.si filius.⁊.C.cōmo.l eum qui.et
C.de pig.l.nec creditores.est tamen ar. contra.C. de prescri.xxx.
vel.xl.an.l.male.secundum vnam lecturam.sed istud ar.cōtra. ita
breuiter tolletis in prescriptione longissimi tēporis a possessore
inicium non requirimus.quare nō.q2 in longissima pscriptione
tuetur se quis habeat titulū vel nō. bonā fidem vel non.vt.C.de
pscrip.xxx.vel.xl.an.l.sicut.⁊.l.oēs.et hec sunt vera iure nostro.
secus est iure cañ.nam iure cañ.oīne qō nō est ex fide peccatum ē
vt extra de prescrip.c.qm.et de ista materia etiam dixi plenius.
s.e.l.sed an vltro.in fi.Itē no.hic dū tractat de cōditione psone

a Inquantum est locupletior . Et qñ dicat fact⁹ locupletior adde. Bar.i.l.j.§.impuberes.ff.com mod.⁊ in eo i q̄ fact⁹ est locupletior obligat naturalr ⁊ ciuilr si ne tutore ſ;bar. i.l.naturalr.§.j. ff.de cōd.ideb.⁊ bar.i.l.q bonis interdictū.ff.de nouat.vbi dicit ad hoc vt pupillus possit cōueniri ⁊ exigi possit requirit q sit fact⁹ locupletior vide per eum.

spectanda in delictis si variatur status persone inspicim⁹ initiū. vt infra de penis. l. j. Itē ex. l. ista colligetis hic illud no. † ꝛ magistrale ꝙ snīa debet cōgruere cū petitiōe ꝛ libello: siue eo modo quo formata est petitio formanda est snīa ꝙ ex eo apparet quod hic. dr: ꝙ initio inspecto ꝯditiōis psone ꝓ toto tpe gestiōis debet act. formari ꝛ ꝯdēnatio moderari. cōcor. C. de fideic. li. l. vl. ꝛ. j. cōi di. l. vt fundus. ꝛ extra de sētē. c. licet heli. in fi. Itez no. hic ꝙ nō solum est differentia in hoc accedat gestor ab initio vt omnia gesturus. vt tunc inspecto initio vna sit condennatio ꝛ vna sit act. aut accedat vt vnum gesturus ꝛ mutato proposito aliud gerat: ꝛ tunc plura sunt negocia ꝛ plures actiones ꝛ plures condēnationes. vt hic. ꝛ in. l. seq. dr: immo est etiā differētia in alio: qꝛ non accedit gestor ab initio eo animo vt omnia gesturus: tunc gestor et de gestis ꝛ de gerendis tenetur. vt. j. s. e. l. si pupilli. §. videamus. et j. commo. l. in cōmodato. §. sicut. sed vbi ab initio accedit vt vnū negocium gesturus tm̄ tenetur de gestis: qꝛ sufficit si cui in paucis ꝛc. vt. C. e. l. tutori. Or signori ad. l. istam signantur infinita cōtraria ꝛ statim signemus contraria que pertinent ad filiumfa. postea que pertinent ad seruū: vos habetis hic ꝙ inspecto initio gestionis debet condennari filius factus sui iuris inquantum facere pōt: sed. l. videtur ꝯ. q̄ videtur velle ꝙ si deposui rem apud filiumfa. ꝛ emācipatus tenet rem ꝙ condennatur insolidum. vt j. e. l. si apud. ad qđ pōt dici in act. depositi personali inquantum facere potest ꝛ nō vltra: inspecto initio condennatur fili⁹. vt hic. sed si conueni eum act. ad exhi. vel rei ven. eo facto sui iuris: quia habet facultatē restituēde rei condennatur insolidum. vt ibi. vel possum dicere inspecto initio qđ condennaṫ ꝛ teneatur inq̄tum facere potest: etiā ibi vt ita illa cōcordet cū ista: quia promptum est leges ꝛc. vt. C. de inof. do. l. vna. Sed denuo instatur ꝛ videtur l. contra. que dicit: si cōtrari societatē cū filiofa. ꝛ eo emancipato perseueraui in societate: quia de vtraqꝫ cōdēnatur insolidum. vt j. pro socio. l. si id quod. §. si filius. Ad sol. cuius ꝯ. consueuit dici pluribus modis: aliud est in societate cum ius fraternitatis obtineat. vt. j. pro socio. l. verū. vnde de vtraqꝫ teneṫ insolidū. vt ibi aliud est in act. nego. ge. in qua condennatur tm̄ inq̄tum facere potest inspecto initio vt hic. vel potest dici hec. l. loquitur cū mutatur status domini negociorum: sed in. l. cōtra. nō mutatur status domini sed status gestoris: quia in societate non cadit dominium: quia nō est magis dominus vnus q̄ alius: ꝛ ideo: quia in societate est peritus eo emancipato tenetur ꝛ condennatur in solidum de vtraqꝫ societate. vt ibi vel dicatis. l. illa debet ita intelligi q̄ dicit ꝙ filiusfamilias tenetur de duabus societatibus ꝛ aliter ꝛ aliter. Nam de societate que fuit filiofam. existente eo facto sui iuris tenetur inquantum facere potest. sed de ea que fuit eo facto sui iuris tenetur insolidum: quare: quia plures fuerunt societates. ꝛ hoc idem dicit. l. ista. Tertio opponitur ad. l. istam et aduertatis: quia habentibus superficialem intellectum lex videtur scripta in contrariū de verbo ad verbum que dicit si filiusfamilias datur tutor ꝛ pendente tutela emancipatur ꝙ finita tutela filiusfamil. de gesto in patria potestate tenetur inquantum facere potest. de gesto eo facto sui iuris tenetur insolidum. vt. j. de tu. ꝛ rat. distra. l. filius. Ad solutionem cuius contrarij vos dicetis sic. ꝛ aduertatis: quia hic est subtilitas: aliud est cum mutatur status domini negociorum cum hic inspicitur conditio persone que fuit in initio vt totius temporis vna sit actio ꝛ vna fiat condēnatio. vt hic. aliud est cum mutatur status ipsius gestoris. Nam ibi filiusfamilias erat tutor ꝛ perseuerauit in gestione factus sui iuris. vt in. l. contra. Si querat aliquis que est ratio diuersitatis: quare variatio statu domini negocioꝝ inspecto initio vnius temporis fit condennatio ꝛ variatio statu gestoris plures fiunt condennationes ſm diuersitates temporum. vt. s. dixi licz doctores nostri non assignauerint rationem diuersitatis: tamen dico ꝙ hec est ratio: quia circa personam domini negociorū obligandam gestori inspicimus mentem ipsius gestoris. nam gestor qui gerit habet voluntatem obligandi sibi dominum. vnde verisimile est ꝙ voluit sibi obligare dominum ſm statum quē inuenit eum quando incipit gerere negocia ipsius siue erat pupillus siue filiusfamilias. vt hic. sed in obligando personaz gestoris domino negociorum non inspicimus mentem domini negociorꝫ absentis: quia dominus ignorat. vt. s. e. l. j. ꝛ. ij. ꝛ. l. si negocia. vnde relinquimus potestati iuris: ꝛ potestas iuris est vt diuersimode teneatur ꝛ cōdennetur ſm diuersitates temporum. vt. s. dixi. Quarto instatur ꝛ opponiṫ sic. si inspecto initio debet fieri vna condennatio: ꝛ tu dicis de vtroqꝫ vnam condennationem fieri inquantum facere potest. hic non condennatur inspecto initio: Nam filiusfamilias obligatur insolidum et condennatur insolidum. Respondeo non est ita filiusfa. obligatur insolidum dum est in potestate ꝛ condennatur insolidum: si conueniatur dū est in potestate hoc est initiū: sed filiusfamilias efficitur alia persona vt quia efficitur sui iuris initium est vt inspecto initio mo

deretur cōdennatio inq̄tum facere potest in cōtractib⁹ vel quasi vt. j. qđ cū eo. l. ij. sed in delictis vel quasi nō haberet illud bn̄ficiū vt. j. qđ cū eo. l. iiij. §. q̄q̄. Or signori ad id qđ diciṫ in. l. ista signātur tria cōtraria: qꝛ lex dicit ꝙ si depono apud seruū rem aliquā et manumittatur ꝙ manumissus condēnatur mihi pro re apud ipsum deposita. vñ est contra. j. deposi. l. j. §. si apud ser. ꝛ. l. si apō seruum. ad qđ quidā dicūt qđ speciale est in actiōe depositi vt nō inspiciaṫ initium ſz finis ꝛ ita cōueniatur ꝛ condēnetur in actione depositi eo manumisso. vt ibi ſz etiā ex cōtractu vl' quasi gesto in seruitute manumissus non teneṫ. vt. C. an seruus ex suo facto agere vel cōuenire posse. l. j. sic ꝛ alia multa specialia sunt in actione depositi. vt. j. depo. l. qđ nerua. vnde nō est mirum si eo manumisso in acti. depositi tenetur ꝛ condēnatur quia qui in vno grauatur in alio subleuatur. vt. j. de iureiur. l. eum qui. in prin. vl' dicatis scđo modo ꝛ verius ꝙ si deposui apud seruum ꝛ manumittatur ꝙ nō teneṫ eo manumisso ac. depositi inspecto initio quia fuit obligatus naturaliter tm̄ ꝛ naturalis obligatio est inefficax ad agēdum. vt. j. de solu. l. stichum aut pamphilum. §. fi. ꝛ ꝙ non tenetur aperte probatur. j. e. l. eū actum. ſz tenetur mihi ꝯmunib⁹ actionibus quia rē meā tenet ꝛ tenetur act. ad exhi. ꝛ ea exhibita tenetur rei vendi. quia habz facultatē rei restituēde ꝛ sic tenetur pro tēpore psenti. vt. j. de rei vēdi. l. officium. ꝛ. j. ad exhi. l. iij. §. vlti. ꝛ sic loquitur. l. contra. Sed denuo. l. videtur ꝯtra. que videtur velle si seruus gerat negocia tua ꝛ manumissus gerat ꝙ de gesto post manumissionē teneatur. vt. j. de admini. tu. l. tutor qui. ꝛ. j. e. l. eum actum. ad qđ vos dicetis: aliud est cum mutatur status dn̄i negociorū: quia tunc inspicitur status psone que fuit in initio: vt hic. aliud cū mutatur status ipsius gestoris quia ſm diuersitatem tēporum tenetur ꝛ nō tenetur ꝛ que sit ratio. s. dixi in filio. Sed denuo si hec lectura antiquoꝝ est vera emergit vna magna absurditas ꝛ iniquitas ꝛ per istam absurditatē reprobam⁹ hanc lecturam licz dominus Azo. in summa huius ti. in penul. col. hanc lecturam antiquorū approbauerit: licz in apparatu suo hic scripto ipse eam non approbet ꝛ absurditas est talis pone ac cessi ad negocia peculiaria serui gerēda ꝛ gessi: pendēte gestione ipse factus est liber ipso manumisso perseueraui in ipsa gestione et impēdi circa easdē res. hic dominus non tenetur de gesto post manumissionē quia non impēdi in rē domini ipe manumissus inspecto initio non tenetur ſm hanc lecturam inspecto initio totius tēporis act. mihi denegari contra manumissum. igitur locupletabitur cum mea iactura qđ non debz esse. vt. j. de condi. ind. l. nam hec natura. ꝛ. j. de regul. iur. l. iure nature. Or ad istam absurditatē vitandam dominus. M. de porta rauēnata magne auctoritatis doctor ita dixit. si cepi gerere negocia serui ꝛ manumissus est me ignorante ꝛ eo libero facto perseueraui in gestione et in rē eius impēdi non recuperabo a domino. Itē a manumisso non recuperabo inspecto initio si dicatur ergo locupletabitur cum mea iactura. rñ. M. de porta rauē. imputet sibi gestor cur perseuerauit in gestione ꝛ damnuz quod quis sua culpa ꝛc. vt. j. de regu. iur. l. quod quis. ꝛ. C. de serui. necess. here. instit. l. vlti. sed potest dici ꝙ non est qđ imputetur gestori si ignorauit ꝛ hoc potest esse ꝙ ignorauit ꝛ ideo quantum ad seruum non videtur bona ista lectura. Or signori si vos vultis tenere opi. antiquorū ꝛ eorū lecturam vos tolletis istam absurditatē aliter ꝛ sic. si cepi gerere negocia serui ꝛ eo manumisso in rē eius impēdi subueniṫ mihi vel contra dominum vel contra eum. aut enim dominus nō concessit peculium in manumittēdo ꝛ impēdi circa rez domini: quo casu dominus tenetur de peculio vel de in rē verso. vt. s. eo. l. item si cum putaui. §. ſz si cum putaui. ꝛ. l. si pupilli. §. sed si ego. si aūt concessit ei peculium vel fideicōmissariam libertatē reliquit cum peculio: quo casu est quod imputetur domino vel heredi cur peculium nō retinuit quia adita hereditate est liber ꝛ hic licz inspecto iuris rigore nō teneatur tamē de equitate debz teneri. vt. j. de do. preleg. l. ij. §. per contrarium. Or signori vos vt predicta absurditas ꝛ iniquitas non possit vobis assignari: ꝛ vt cesset omnis contrarietas. Secundo modo ponetis casum ſm Jo. ꝛ sic cepi gerere negocia pupilli: maiore facto perseueraui in gestione: qualiter tenetur mihi: respondet pomp. ꝙ inspecto initio cuiuslibz temporis debet teneri de gesto in pu. etate inquantum est locupletior sed de gesto in adulta etate debz teneri insolidum quia cōsideramus quodlibet tempus per se. Itē dixit pōp. si cepi gerere negocia filijfam. ꝛ gessi ꝛ eo facto sui iuris pseueraui in gestione nam de gesto dum erat in patria potestate teneṫ inquantū est locupletior de eo gesto facto sui iuris tenetur insolidum quia inspicimus conditionē cuiusqꝫ tēporis. idē dixit pompo. si cepi gerere negocia peculiaria serui ꝛ eo manumisso a dn̄o pseueraui in gestione. nam de gesto in seruitute non tenetur ſz dn̄s intra annuz tenetur de peculio vel de in rem verso sed de gesto post libertatez tenetur mihi insolidum ꝛ hic fiet vna ꝛ eadem actio nego. gesto. vt dixit pomp. sed alio ꝛ alio modo sed certe Pa. reprehēdit pō. quia dixit

quia dixit indistincte vnã esse actionẽ cum debuisset distinxisse
vtrũ gestor accessit ab initio vt oĩa gestur⁹ quo casu.vñ dixit põ-
po.s.ꝙ vna actio ſm diuersitatẽ tẽporũ moderať ⁊ condẽnatio
formať:aut accessit ab initio vt vnũ negociũ tm̃ gestur⁹: sed mu
tato ꝓposito gessit ⁊ aliud:quo casu male dixit pompo.s.vt vna
sit actio q̃ ꝓponatur de eo qd gessit in pu.etate:⁊ de eo qd gessit
eo pubere facto:vel vna sit actio q̃ proponať de eo qd gessit eo exi
stẽte in patria potestate. ⁊ ideo qd gessit eo facto sui iuris ⁊ vna
sit actio de eo qd gessit tp̃e seruitutis.⁊ de eo qd gessit eo manu-
misso.nã est differẽtia cum mutať status dñi negociorũ accedat
quis vt oĩa negocia gesturus aut vt vnũ tm̃ negociũ gesturus:⁊
postea mutato proposito gerit ⁊ aliud:qr tunc plures sunt quasi
cõtractus ⁊ plures actiones debẽt cõpetere: sed si non mutatur
stat⁹ dñi negociorũ in alio est differẽtia:qr quãdo quis ab initio
accessit vt oĩa negocia gesturus vna est gestio: siue vnus est quasi
cõtractus ⁊ vna est obligatio ⁊ vna actio: sed vbi quis ab initio
accessit vt negocium tm̃ gesturus:licet postea mutato proposito
et aliud gerat plures sunt quasi contractus seu gestiones seu plu
res obligationes ⁊ ita plures actiones debent competere.hoc di
cit ista.l.cum.l.seq.⁊ ſm istã lecturã exponetis ita lrãm.[pomp.
libro tali ait.]qd est infra.[in negocijs gestis].i.in act.neg.gest.
danda vel moderanda nõ dicas vel denegãda vt in supiori lectu-
ra.[cuiusqꝫ tẽporis].i.cuiuslibet tẽporis per se non totius.vt in
superiori lectura exposui.[initio.]scilicet ꝯsiderato.[ꝯditionẽ]
scilicet domini nego.gest.[spectandam quid enim gerere.]quia
spectatur initiũ cuiuslibet tẽporis.vnde de gesto in pupillari eta
te tenetur inquantum est locupletior de gesto in adulto tenetur
insolidum:⁊ vna ⁊ eadẽ erit actio:sed tenetur diuersimode.[vel
serui.]sed quid iuris erit: si cepit negocia serui gerere ⁊ fact⁹ sit
liber:certe inspecto initio cuiuslibet temporis actio formatur et
condennatio moderatur ⁊ vna ⁊ eadem est act.nego.ge.[aut fi-
lijfam.]sed quid iuris erit.si cepi gerere negocia filijfam.⁊ fact⁹
est paterfamilias.certe inspecto initio cuiuslibet temporis actio
formatur ⁊ condennatio moderatur vna eademqꝫ est actio.neg.
gest.[hoc ⁊ ego]scilicet dixit pomp.quia vna eadẽqꝫ actio neg.
gest.formatur ⁊ condennatio moderatur.[ego]scilicet paulus
iuriscon.[verius esse didici.]sub.ꝙ contrarium: si ab initio ac-
cessit vt omnia gesturus vt vna sit actio in omnibus casibus.s.
relatis.secus si accessit ab initio vt vnum negocium tantum ge-
sturus:licet mutato proposito gerat ⁊ aliud.⁊ hoc.j.dicit nisi ab
initio ⁊c.[quasi plura negocia gesta sunt].s.mei nõ vna eadẽqꝫ
actione sit condennatio.sed alia ⁊ alia.[⁊ condennatio mode-
ratur.]sub.alia ⁊ alia:⁊ hec distinctio pa.est vera.cum mutatus
est status dñi negociorum.sed ⁊ si nõ est mutatus status domini
negociorum similiter est differẽtia accedat quis ab initio vt om-
nia gesturus.quia vna est gestio ⁊ vnus est quasi cõtractus aut
vnum negocium tantum gesturus.quia tunc plures sunt gestio
nes ⁊ plures quasi contract⁹.⁊ ita debẽt fieri plures condenna-
tiones.⁊ hoc est,quod dicit.l.seq.sed ⁊ cum aliquis ⁊c.[negocia
mea gerit]sub.non mutato statu.[contractus sit]subaudi vnde
alia ⁊ alia dabitur actio. Or signori ſm istam lecturam omnia
scripta contraria que ſm primã lecturam huic.l.signata sunt pro
contrarijs concordãt ⁊ cessat predicta iniquitas que videť sequi
ex prima lectura.nec habet locum suprascripta absubditas. sed
dicet mihi aliquis vestrũ que vtilitas est si sit vna ⁊ eadẽ actio vel
sit alia ⁊ alia. Rñ.est vtilitas statim ꝙ tolluntur omnia p̃dicta
cõtraria ⁊ tolliť p̃dicta absurditas. Itẽ est vtilitas.qr si vna est
actio.vna requiritur prescriptio. sed si sunt varie actiones varie
requiruntur p̃scriptiones.nam alibi in annua stipulatione ⁊ in
annuis legatis dicimus nos idem.vt infra de dona.cau.mo.l.se
natus.§.qd dr.⁊.j.de an.le.l.iiij. sed signori contra lecturam dñi
Joan.videtur sequi alia absurditas.quia actio nego.ge.ſm istã
lecturam est ambulatoria.nam de gesto in pu.etate tenetur pu-
pillus inquantum est locupletior.sed de gesto eo facto adulto te
netur insolidum.⁊ insolidũ condẽnatur.ergo actio que non ha-
bet pedes ambulat cum capite ⁊ lex reputat absurdum actionẽ
ambulatoriam esse.vt infra de stipu.ser.l.cum seruus.§.si seru⁹.
4 † Respondeo regulariter actio non est ambulatoria cum non
subest iusta causa ſm varietatem tẽporis nisi sit cessa.vt.j.de pe-
cul.l.quis ergo casus. sed ex causa ambulatoria ⁊ mutatur cum
status domini negociorũ mutatur.vt hic.sic ⁊ alibi actio est am-
bulatoria ⁊ mutatur.vt infra de vsufruc.l.sed ⁊ si.§.si operas.et.
j.solu.matrimo.l.si socer.sic potest videri in actione ad exhi.⁊ in
rei vendi.quia ambulatorie sunt.quia ille abulant ⁊ habent pe-
des qui non vidẽtur.nam si tu possides rem meã hodie possum
te conuenire ad exhi.⁊ rei vendi. ⁊ si cras ille possideat similiter
possum illum conuenire.⁊ est ratio.quia reales actiões rem affi
ciunt ⁊ rem sequuntur non personam.vt insti.de act.§.j.⁊ infra
ad exhi.l.de eo.§.pe.⁊ vlti.⁊ infra de rei vendi.l.officium. in fi.et
idem in interdicto.vt.j.de interdic.l.pe.⁊ vlti.vel potest dici in-

conueniẽs est ꝙ actio ambulat ⁊ muteť cũ p̃sona non mutetur.
vt in.l.si seruus cõis.§.si seruus.sed si mutať ꝯditio p̃sone tunc
etiã ambulat actio de p̃sona ad p̃sonam.vt hic.od.

1 ☞ Ubi mutatur conditio gestoris de seruo in liberum in ne-
gocijs separatis premiũ non p̃statur in negocijs cõnexis si agiť
vt ex causa veniunt separanda si vt ex occasione agatur veniunt
prestanda.hoc dicit.

2 Dispositio huius.l.cum actum habet locum in seruo siue gessit
negocia extranei siue dñi proprij.

3 Administratio qualiter ⁊ quãdo dicatur cõnexa ⁊ qñ separata.

Um actum. Signori.l.ista ad supe-
riora continuatur sic.s.
e.l.pomp.habuistis quid iuris sit cum mutatur sta
1 tus domini negociorum.† in.l.ista cum duabus.ll.
se.vsqꝫ ad.§.si libero homini agitur quid iuris sit cum mutatur
status gestoris ⁊ in.l.ista dicuntur tria principaliter.primo dicit
seruus tuus vl alienus dum erat in seruitute accessit ad negocia
tua gerenda ⁊ gessit dum erat in seruitute sed factus liber non
gessit.nunquid seruus factus liber de gesto in seruitute tenetur
reddere rationem. Respõ.ꝙ non.secundo dicitur:si seruus que
dam gessit in libertate ⁊ quedam in seruitute sed connexa sunt:
nunquid liber factus tenetur reddere rationem de gestis in ser
uitute ⁊ libertate.Respondetur ꝙ sic. ratione connexitatis ⁊ ve
niunt hoc casu gesta in seruitute separanda non prestanda.nam
de gestis in seruitute non tenetur sed de alijs sic. tertio dicitur si
seruus dum erat in seruitute gessit negocia tua ⁊ liber fact⁹ per
seuerauit in gestione:sed gesta in ſuitute separata sunt a gestis
in libertate.vt quia in seruitute aream domino comparauit: et
ibi insulam edificauit ⁊ corruit:⁊ postea dũ erat in libertate fun
dum domini locauit:nũquid tenetur de gestis in seruitute ⁊ de
gestis in libertate. Respondetur ꝙ non de gestis in seruitute sꝫ
de gestis in libertate sic.⁊ ideo de sola locatiõe fundi tenetur. nã
de gestis in seruitute non tenetur reddere rationem nisi connexa
sint:⁊ tunc veniunt separanda non prestanda.[eum actum]⁊c.
signori littera ista ita debet ordinari.[manumissus.]scilicet ge-
stor.[non cogitur reddere eum actum.]idest eius actus rationẽ.
[quem]scilicet actum in seruitute.[quis egit]scilicet seruus:et
hic est primus casus:siue primum dictum qui loquitur quando
gessit quis in seruitute tantum vel potest exponi.[eum actum]
idest quasi contractum.nam gerere est quasi contrahere.vt insti.
de ob.q̃ ex quasi contrac.nas.in princi.alij vt antiqui dicunt eum
actum.idest contractum.dicentes ꝙ de contractu celebrato in ser
uitute manumissus non tenetur:cum alius homo esse incipiat.
vt.C.an ser.ex suo fac.a.vel cõ.pos.l.j.⁊ infra de solu.l. qui res.§.
aream.sed prior expositio verior est.Or sequitur in littera plane.
⁊c.⁊ incipit secundum dictum.[non possit] sub.de facili tamen
de iudicis subtilitate potest fieri separtio.vt infra.e.l.at qui na-
tura.§.sceuola.vel dicatis.[nõ possit] scilicet nullo modo:⁊ qd
iuris sit hoc casu dicetur infra.l.proxi.[vel mandati.]sub.cum
est mãdatum vt gerat.[vel negociorum ges.] sub. cum gessit sine
mandato [gestum est.]⁊ venit non prestandum sed separandũ:
quia iudex habet examinare de gestis in seruitute ⁊ de eis nõ cõ-
dennabit: sed de gestis in libertate condennabit.vt infra.e.l.at
qui natura.§.sceuola.[deniqꝫ.]incipit tertium ⁊ vltimuꝫ dictũ.
[eaqꝫ corruerit.]in seruitute.[in iudicio neg.gesto.deducitur.]
quia separata sunt gesta in seruitute a gestis in libertate ac tunc
veniunt cum sunt connexa.⁊ hoc dicit.[quia superioris tempo-
ris.]hic reddit rationem tertij dicti.⁊ dicatis superioris tempo
ris.idest gest.in seruitutem.[in iudicio.]scilicet nego.ge.[post
libertatem deduci non potest]qd est cum sunt connexa.nam tũc
veniũt vtraqꝫ sepanda sed non prestanda.vt.s.dixi.⁊.j.e.l.at qui
natura.§.sceuola.Or signori circa.l. istam est insistẽdum.vos ha
betis in primo dicto huius.l.ꝙ seruus de eo quod gessi in serui
tute non tenetur reddere rationem.sed lex videtur contra.que di-
cit:si dominus fecit testamentum et reliquit seruis fideicõmissa
riam libertatem si legitimus mouet questionem heredi scripto
debet illa questio terminari infra annum: ⁊ si heres scriptus ob
tineat prestat fideicommissariaꝫ libertatem ⁊ tenẽtur reddere ra
tionem.al's non.vt.C.de pe.hr̃.l.vlti.in fi. Ad sol.cuius contra.
vos ita dicetis: regulariter est verum qd hic dicitur in primo di
cto huius.l.⁊.j.e.l.que vtiliter.§.j.⁊.C.e.l.si cognati fallit in.l.cõ
traria.nam oĩs diffinitio in iure nostro periculosa est ⁊ recipit in
stantiam.vt.j.de reg.iur.l.oĩs.⁊ est ratio duplex regule: quia ma
numissus incipit esse alius homo.vt.j.de solu.l.qui res.§. alius
vñ non conuenitur.item qr seruus naturaliter obligatur tm̃.vt
j.de condic.indeb.l.naturalr.⁊.l. id qd.⁊ sola naturalis est ineffi
cax ad agendum.vt.j.de ac.⁊ ob.l. naturales. ⁊ qd ab initio non
valet ⁊c.vt.j.de reg.iur.l.qd ab initio.sed fallit in casu.l.ꝯtrarie.
quia vnum est contra eũ.s.vt cogatur reddere rõnẽ:⁊ in alio sub
leuatur:quia ex testamento etiã nõ solẽni efficitur liber sic.⁊.j.de

iureiur. l. eū qui. in prin. Sed denuo instatur & op. ad. l. istaȝ vos habetis hic si seruus gerit negocia in seruitute siue negocia dn̄i vel extranei manumissus nō tenet̄ reddere rōnē nisi gesta i libertate & seruit̄. essent cōnexa: & tūc tenet̄ rōne cōnexitatis: & veniūt nō prestanda sed separāda. sȝ lex vr̄ ꝯ. que dicit indistincte ꝙ seruus de gestis in seruitute nō tenet̄ liber factus. vt. ſ. e. l. que vtiliter. §. j. ad qḋ vos dicetis vbi seruus gessit negocia in seruitute dn̄i vel extranei: & liber postea factus nō gessit nō tenet̄ reddere rationē de gestis in seruitute: vt in primo dicto. l. nostre. & sic intelligit̄. l. ꝯria. & C. e. l. si cognati. in fi. si aūt seruus quedaȝ gessit in seruitute quedā in libertate: de gestis in seruitute nō tenetur reddere rationē si sunt separata: sed si sunt cōnexa tunc tenet̄ reddere rationē non vt pstentur: sed vt separentur a gesto in libertate: & hoc probatur in scḋo dicto & tertio huius. l. & ſ. e. l. at qui natura. §. sceuola. Et ad solutionē huius ꝯ. & vt plene liqueat articulus iste ita distinguo vt consueui distinguere: aut seruus cōtrahit aut quasi cōtrahit in seruitute: aut deliquit vel quasi deliqt in seruitute nō est inuenire mediū: si seruus cōtrahit in seruitute: puta emendo vel locando pecuniā mutuā recipiendo hic subijcietis talē regulam: & dicetis ꝙ seruus regulariter de contractu celebrato in seruitute liber factus conueniri non potest. vt. C. an ser. ex suo facto. l. j. & l. creditoribus. & est ratio: quia sicut alius ꝓ alio non potest conueniri vt vxor pro marito vel econtra vel filius pro patre vel econtra. vt. C. ne filius pro patre per totū: sic nec manumissus pro gestis in seruitute: qꝛ incipit esse alius homo. vt. ſ. de solu. l. qui res. §. areaȝ. sed fallit in. v. vel. vj. casibus in quibus certis & specialibus rationibus ex contractu celebrato in seruitute liber factus tenetur: vnus casus est si seruus occasione illius contractus peruenit ad libertatem manumissus cōuenitur de eo contractu: & no. exemplum hoc modo: seruus meus tota die dicebat mihi: dn̄e pro deo manumittatis me: dicebam ego. nō faciaȝ tibi aliquid nisi. x. mihi des. dicebat ipe. nō habeo. dixi ego. si vis mihi ꝓmittere ꝙ dabis mihi. x. infra annū post manumissionē ego manumittā te. dixit ipse. bene placet mihi. vnde conuenit inter me & euȝ ꝙ daret mihi. x. ipso manumisso nō vult mihi dare. nūquid potero ipsuȝ cōuenire elapso anno post manumissionē. certe sic. vt. C. an ser. ex suo fac. l. promisse. Item fallit in alio casu tali. rogabat me tota die seruus meus vt pro salute anime mee manumitterē ipsum. dicebā hoc nō facerē tibi nisi dares mihi. x. dicebat ipse. nō habeo tn̄. cōuenimus inter me et eum ꝙ daret mihi quendā expromissorē & dedit. sed actuȝ fuit vt eo manumisso susciperet in se obligationē. & x. solueret. manumissus nō vult suscipere nec soluere vult. nūquid mihi domino tenetur. certe sic. si excompromissor non est soluendo tenetur de dolo: vel si expromissor est soluendo ei tenetur de dolo. vt. ſ. de do. l. & eleganter. §. seruus pactionis. Item fallit in tertio casu: ecce si seruus in seruitute accipit a me pecuniaȝ mutuo. & postea iubet dominus euȝ directo esse liberum & peculium ei prelegat manumissus tenetur sed heres domini non tenetur. quia non potest heredi imputari cur peculium non retinuit. vt. ſ. de do. prele. l. ij. §. ꝑ contrarium. secus tamē esset si dominus seruo cui mutuaui pecuniā reliquisset fideicommissariā libertatē & peculiū ꝑ fideicom. tunc enim heres dn̄i potuit deducere de peculio. & si non deduxit est ꝙ sibi imputetur. nam heres dn̄i tenetur sȝ manumissus non. vt. C. an ser. ex suo fac. l. ij. & ſ. quando ac. de pec. est an. l. j. §. heres. & §. an ergo Item fallit in quarto casu si contentio est de hereditate inter scriptum & legitimum heredem. nam serui quibus relicte libertates erant debent spectare per annum & elapso anno perducuntur ad libertatem. verum tenentur reddere rationem de gestis. vt. C. de peti. heredi. l. fi. §. pe. & est ratio. quia vnum inducitur pro eis. i. vt elapso anno perducantur ad libertatem. non est ergo mirum si tenentur reddere rationem de gestis in seruitute. quia plerunꝙ &c. vt infra de iureiuran. l. eum qui. in principio. Item fallit si ob contubernium suum dotem recepit. nam manumissus tenetur. vt. ſ. de iure do. l. si serui. alias incipit si seruus serua. Itē fallit in quinto casu si dum erat in seruitute erat apud eum res deposita & manumissus habeat. nam tenetur depositi & ita erit speciale infra deposi. l. j. §. apud filium vel seruum. & l. si apud seruū. vel potest dici vt tenetur vt quiuis alius possessor actione ad exhi. & rei vendit. & et ita ibi nullum erit speciale. regulariter enim ex ante gesto factus liber conueniri non potest. vt infra. e. l. que vtiliter. §. ij. sed nec etiam dum est in seruitute. quia naturaliter tantuȝ obligatur. vt infra de fideiussoribus. l. heres. §. seruo tuo & naturalis obligatio est inefficax ad agēdum. vt. infra de actio. & obligationibus. l. naturalis. super eo autem quod dictum est manumissum teneri ex promissione facta dum erat in seruitute si eius occasione peruenit ad libertatem subdistinguendum est vtrum promisit pecuniam quo casu indistincte vt dictum est tenetur an ꝓmisit operas. & tūc si in ipsa manumissione vel postea incōtinēti. quo casu sit̄r hn̄ tenet̄ liber fact⁹. vt. ſ. de sol. l. liberto. si autem promisit operas ante manumissionem vel dudū postea: hoc casu non tenetur manumissus. vt. ſ. de li. causa. l. vlti. si autē seruus in seruitute quasi contrahit. vt quia gessit negocia aliena hic enim dicitur quasi contrahere. vt insti. de oblig. que ex quasi contrac. nas. in princi. hic subdistinguo. quia aut gessit tantum dum erat in seruitute & pro eo qḋ gessit regulariter non tenetur. vt. ſ. e. l. que vtiliter. §. j. & C. e. l. si cognati. & sic loquitur primum dictum huius. l. sed fallit in. l. vlti. §. pe. & C. de pe. hr̄. si aūt gessit quedam dum fuit in seruitute & quedam dum fuit manumissus et tunc aut gestio fuit connexa. quo casu ratione connexitatis cōuenitur de eo qḋ etiā gestum est in seruitute ne dum de eo qḋ gestum est in libertate & veniunt vtraꝙ separanda & non pstanda vt in secūdo dicto huius. l. & ſ. e. l. at qui natura. §. sceuola. & ſ. de admi. tu. l. tutor qui. aut gestio erat separata: quo casu seruus de gestis in libertate tantum tenetur. vt in tertio dicto huius. l. si tn̄ seruus gessit negocia mea in seruitute male & manumissus perseuerat in gestione: si quidem manumissus potuit a se exigere ex peculio vel ex rebus aliūde quesitis. x. que debebat mihi ex mala gestione & nō fecit tenetur dn̄o ad illa. x. eo manumisso in quibus fuit obligatus naturaliter tn̄ dū erat in seruitute nō ratiōe male gestionis facte in seruitute sed rōne psentis culpe commisse in libertatem. s. quia a se non exigit. vt dicā. ſ. l. proxi. in princi. l. seq. si aūt seruus deliquit in seruitute. vt quia fecit furtū vel rapinā quasi deliquit si deiecit vel effudit. hic ita distinguendum est. aut deliquit cōtra dn̄m suū aut cōtra extraneū. si cōtra dn̄m suū deliquit vel quasi deliquit de illo dicto manumissus nō pōt conueniri. qꝛ dn̄s debuit eum domi infra parietē corrigere. vt. C. an ser. ex suo facto. l. vlt. & insti. de ob. que ex quasi delic. nas. §. ei qui. fallit in casu in quo delicto cōmisso contra dn̄m manumissus tenetur pone ꝙ seruus subtraxit rem dn̄o & liber factus eā cōtractat. hic rōne cōtractationis facte in libertate tenet̄. vt. C. de nox. ac. l. j. in fi. si aūt dū est in seruitute seruus delinquat vel quasi cōtra extraneum interim dū est in seruitute dn̄s tenet̄ noxali act. & noxaliter si deliquit dn̄o inuito & ignorante. vt. ſ. de nox. ac. l. j. sed si dn̄o sciēte vel mandante tenet̄ noxaliter: sȝ nō noxali. vt. ſ. de nox. l. ij. in prin. & l. in delictis. sȝ si seruus manumittit̄ qui erat noxalis cōtra dn̄m efficit̄ directa ꝯtra manumissum. vt insti. de nox. act. §. oēs.
2 Dn̄s signori circa. l. istā q̄ro duo. † primo an hec lex hȝ locū in seruo qui gessit negocia in seruitute dn̄i ꝓprij vel extranei: vel extranei tn̄. & quidā dicūt ꝙ hȝ locū tn̄ qḋ dr̄ in. l. ista in seruo extranei qui gessit negocia extranei tn̄: quo casu vt dicit̄ in. l. ista veniūt vtraꝙ negocia nō pstanda sȝ separāda: sȝ si gessit negocia dn̄i ꝓprij dum erat in seruitute imputet sibi dn̄s cur manumisit eum. vt ar. C. an ser. ex suo facto. l. vlti. Dn̄s signori vt dixi in casu et in expositione lr̄e verius est ꝙ habeat locū qḋ dicit̄ in. l. ista siue gessit negocia extranei siue dn̄i proprij qꝛ vbi in diuersis inuenit̄ eadē ratio idē ius dȝ statui. vt. ſ. ad. l. aquil. l. illud. & ſ. de fur. l. a titio. in fi. rn̄. j. ꝓterea hec lex non distinguit. vn̄ indistincte dȝ intelligi. vt. ſ. de alea. l. j. §. qḋ aūt. & ſ. de pub. l. de precio. Itē loquitur gn̄alr̄ & gn̄aliter dȝ intelligi. vt. ſ. de le. pre. ꝯ ta. bo. pos. pe. l. j. §. gn̄aliter.
3 † Scḋo q̄ro qualiter & qn̄ dicat̄ cōnexa administratio & qn̄ sepata. ad qḋ dixerūt quidā qḋ dr̄ cōnexa administratio rōne impēse vt si seruus impēdit circa administrationē nego. ge. in seruitute & postea eo manumisso nec scit q̄tū expendiderit in seruitute nec q̄tū in libertate vel si scit non dicit: sȝ verius est ſm Jo. & az. vt vos dicatis ꝙ administratio dr̄ cōnexa poti⁹ gr̄a rei ꝓ impēse: vbi gr̄a: seru⁹ dum erat in seruitute cepit facere turrim dn̄o vel extraneo: manumissus postea perseuerauit in gestione & compleuit turrim. hoc casu est connexa administratio. vn̄ iudex examinabit ꝑ magistros q̄tum est factum de turri in seruitute & q̄tum in libertate. & de gesto in libertate in act. neg. ge. condēnabit. de gesto in seruitute nō cōdēnabit. sȝ illa veniūt separāda nō pstanda. vt hic dr̄. vn̄ est ꝓprie cōnexa administtatio circa eandē rem si in seruitute gessit circa vnā rem & in libertate circa aliam. de hoc nō agitur qḋ gessit in seruitute nisi vt veniant separanda. nō pstanda vt in tertio dicto huius. l. satis aperte colligitur. & ſ. de admi. tu. l. tutor qui tutelam.

Roculus et pegasus. Signori hec. l. habet duplicem intellectum. & vno modo legitur ſm antiquos. alio modo ſm modernos. ego tamen premittam lecturam modernorum scilicet ſm Jo. & Azo. & circa literam tangam lecturā antiquoruȝ & illam reprobabo. & l. istam cōtinuabitis ad superiora in hūc modū. vos habuistis. ſ. l. pri. ꝙ si ſuus gessit in ſuitute ꝙ de gestis in ſuitute eo manumisso nō tenetur reddere rōnem. sȝ si gessit in ſuitute & libertate & sunt connexa veniūt nō pstāda sȝ separāda. in. l. ista ponitur quidam casus in quo seruus de gestis in seruitute tenet̄ nō rōne doli vel culpe pterite sȝ rōne doli psentis vel culpe: & casus est talis. ſuus meus vel alienus cepit gerere negocia mea dum erat in ſuitute

dolo

dolo malo vel culpa cepit mihi teneri occasione gestionis in .x. et esse mihi obligatus naturalr in .x. postea manumissus pseuerauit in gestione et sic eo manumisso sibi ex peculio concesso vel ex aliunde quesitis post manumissionem potuit a se exigere et deducere illa .x. que mihi debebat ratione doli vel culpe non fecit hoc. nunquid eo manumisso rone doli vel culpe si nō exegit a se cōdēnabitur mihi ad illa: certe proculus et pegasus aiunt et bene q cōdēnabitur mihi cū bonā fidez debeat agnoscere sicut liber homo sed si liber homo gerit negocia mea illud qd dz mihi dz a se exigere qd si non fecit prius debitum deuoluit in act. nego. gest. sic: et si iste dñ erat in seruitute ex mala gestione ab eo facta dñ erat in seruitute fuit mihi obligatus in .x. si manumissus pseuerat i gestione si nō habuit quicq vnde potuerit a se exigere non est q sibi imputetur: sz si ex peculio sibi concesso vel ex rebus aliunde sibi qsitis post manumissionem potuit a se exigere illa .x. bene tenet: et illud debitum deuoluit in hanc actionez. et in hoc casu non tenebitur ratiōe doli preteriti vel culpe commisse in seruit. sz tenetur ratione doli presentis vel culpe. s. qr a se non exegit cū potuit exigere: nec est hoc mirū: qr de gestis in seruitute erat debitor meus naturalr ex gestione contraria. et iō si manumissus in eadem gestione pseuerauit et non exigit a se cum potuerit exigere etiam si nihil sit in peculio tenetur. et est simile in gestore qui tenetur dño tpali act. sicut debuit a se exigere et nō exegit et perseuerauit in gestione et finita est actio tpalis: qr debuit a se exigere tenetur etiaz finita tpali act. h. d. ista .l. cum prin. l. seq. vsqz ad .§. sceuola noster ait. videte expositionē littere. [eū] .s. gestorē. [cepit] et manumissus in eadē gestiōe pseuerauit. [prestare debere] .s. post libertatē. [aiunt] et ordinat ita ista lra proculus et pegasus aiunt eū post libertatē prestare debere bonā fidē a se exigendo: et exponunt ita quidā vt antiqui aiunt. s. et male: nos aūt sm modernos exponimus [aiunt] et bene. vt .j. i solutiōe cōtrarij videbit. [ideoqz qtū si alius] .s. liber homo. [tm eū] .s. quondā seruū q gessit in seruitutē et nunc manumissum. [nō exegerit] .s. .x. q naturalr debebat ex mala administratione: nūc eo manumisso cum potuerit a se exigere [habuit in peculio] .s. quondā q incipit esse patrimoniū vt .C. de inof. do. l. vl. nā proprie est peculiū filij vel serui patrimonium patris vel domini vt .j. de pecul. l. peculium. sed liber homo proprie non habet peculium vt .j. de ver. sig. l. liber homo. aliquādo tñ abusiue dicit peculiū patrimoniū vt .j. ad tre. l. cogi. in pn. [et cuius retentione] .i. repositione. [id seruari potero] .s. domino ad qd ex mala gestione sibi debebat: et sub. nedū si habuit in peculio imputatur ei qd debebat naturaliter: sed etiam imputatur ei si habuit aliunde ex rebus quesitis post manumissionē: et hoc est qd dicit .l. se. vnde sequit. [at qui natura] etc. hic est duplex lra vna littera dicit at quin. et tunc exponetis eam ita. [at] pro sed. [quin] pro certe. q. dicat certe naturaliter debeat [etiam si nihil in peculio habuit] .s. dum erat seruus. [et si postea habuerit] .scz factus liber ex rebus aliunde quesitis. [soluere debet] .s. illud qd ex mala gestiōe facta in seruitute dño debebat [in eodem actu.] idest in eiusdē actus administratiōe. [pseuerans] .s. liber factus alia littera dicit. [at qui natura.] et tunc exponetis. [at] pro sed. [at qui natura debitor fuit] .i. naturaliter tantū debeat vt est ille qui male gessit in seruitute. [habuit.] quia dominus ademerat ei peculium. [habuerit] quia dominus eo libero facto concessit ei peculium: et ita de eo quod ante debuit postea tenetur si nō exegit a se: simile est si gestor tenetur domino temporali actione. vt .j. dicit littera. [sicut is] .s. debitor. [qui tēporali actione.] vt redhibitoria et quanto minoris. vt .C. de edil. act. l. ij. [tenebatur] .s. domino. [etiam post tempus exactum.] idest postq illa actio tēpore expirauit. [prestare cogitur] quamuis ab actione sit liberatus: sibi igitur imputet cur a se non exegit: nam illa temporalis deuoluitur in istam. s. in act. nego. gesto. que est perpetua. vt .s. e. l. si pupilli. §. videamus. et .l. si autem. §. is cui. ¶ Or signori ex .l. ista et ex princi. l. sequen. colligitur illud not. † quod gestor id qd debet domino debet a se exigere: quia debet agnoscere bonam fidem siue sit debitum ciuiliter et naturaliter siue naturaliter tantum: dum tamen ex ipsa administratione sit debitum nō vt erat in .l. ista nam hic seruus debebat decem naturaliter tantuz ex administratione facta in seruitute: si liber factus perseuerauit i administratione et potuit a se exigere ex peculio sibi concesso vel ex rebus sibi aliunde quesitis post manumissionez: et non fecit imputatur sibi: et ad hoc facit scilicet quod gestor debeat a se exigere id quod debet dño siue debet naturaliter et ciuiliter domino siue naturaliter tantum ex ipsa tñ administratione. j. de admi. tu. l. quotiens. §. i. et .ij. secus tamen esset si deberet gestor domino aliunde naturaliter tm: nam tunc non tenetur a se exigere: qr bona fides nō exigit hic: et qr naturalis obligatio est inefficax ad agendum. vt .j. de act. et ob. l. naturalis. ¶ Or signori ad .l. istam instatur et op. vos habetis in .l. ista proculus. si seruus in seruitute gessit negocia mea male et manumissus perseuerauit q debet a se exigere quod si non fecit cum potuit tenetur mihi act. nego. gest. de gesto in seruitute: sed videtur quod hic stare non possit: qr aut seruus in seruitute tm gessit negocia mea: quo casu non tenetur mihi. vt .j. e. l. qtiliter. §. j. et .C. e. l. si cognati. et .s. l. pxi. in primo dicto. aut gessit partim in seruitute et partim in libertate et tunc aut gestio est separata aut connexa: si separata de solo gesto i seruitute tenetur vt .s. l. proxi. in fi. si connexa licet veniant gesta in seruitute nō veniunt vt prestentur: sed vt separentur. vt .s. l. proxi. in secūdo dicto. et .j. l. proxi. §. sceuola noster ait. quo igitur casu habebit locū quod hic dicitur de ista exactione quam seruus a se debebat facere: quod si non fecit tenetur act. neg. gest. ad quod quidam dicūt vt antiqui non intelligentes .l. istam. et dixerunt quod proculus et pegasus aiunt. scz et male quod pater ex hijs que dicuntur .s. l. proxi. et per totam. l. preterea dicunt ipsi quod aiunt proculus et pegasus in .l. ista corrigitur. j. l. proxi. §. sceuola noster ait. et ita intellexerunt .l. istam alij. M. et .B. voluerunt dicere q hec .l. corrigit superiorē et hec .l. corrigitur per .§. sceuola noster ait. sed iste solutiones sunt abusiones q iurisconsultus male dixisset: et iuriscon. debemus defendere inquantuz possumus vt .j. de ar. l. dicere item quia legum correctio etc. vt .C. de ap. l. precipimus. in fi. sed signori eorum opinio siue intellectus non placet: et ideo secundum Jo. et az. et hic dicimus vt dixi in casu: et tetigi in summaria expositione littere. et .s. l. proxi. hec est regula vt si quis dum est in seruitute gessit negocia mea et male et perseuerauit in gestiōe eo manumisso et sunt separata gesta in seruitute a gestis in libertate nullo modo tenetur de gestis in seruitute ratione doli commissi vel ratione pene commisse in seruitute vt .s. l. proxi. in prin. et in fi. et .j. l. proxi. §. sceuola. sed si sunt connexa vtraqz veniunt. scz gesta in seruitute et gesta in libertate non prestanda sed separanda. vt .s. l. proxi. in secundo dicto et .j. l. proxi. §. sceuola. sed potest conueniri ratione doli commissi vel culpe commisse in libertate: de eo qd gessit male in seruitute et ita est hic: nā seruus gessit negocia mea in seruitute et male: ita qd est factus meus debitor in .x. et postea in eadem administratione perseuerauit et non exegit a se cum haberet peculium quod sibi fuerat concessum in manumissione vel aliūde acquisiuerat: hoc casu tenetur quia gestor debet cognoscere bonam fidem et sic debet a se exigere siue debet domino naturaliter et ciuiliter siue naturaliter tantum vt .j. de admi. tu. l. tutorē qui. et sic loquitur prin. l. seq. at qui natura. et sic est hic casus specialis de quo seruus de gesto in seruitute tenetur post libertatem ratione presentis doli a se commissi: quia a se non exegit cum potuerit a se exigere vt .s. l. proxi. in distinctione dixi: et hic est verus intellectus huius .l. sed si non habuit in peculio vel aliunde vnde a se exigeret non commisit dolum in libertate vnde non conuenitur. vt .s. l. proxi. in prin. simile est in gestore qui tenebatur domino temporali act. quia sicut de eo quod debet naturaliter tantuz manumissus tenetur gratia presentis doli vel culpe commisse in libertate vt quia a se non exegit cum posset: ita gestor qui tenebatur tēporali act. tenetur gratia presentis doli vel culpe hac actione q est duratura ad .xxx. anno. et si prior non dabatur in heredes vel heredi modo dabatur. alias si non erat vsuraria efficietur vsuraria: et si non erat priuilegiata efficietur priuilegiata vt .s. eodē .l. si pupilli. §. videamus. et .l. si autem is cui. et .l. quia tantundez. et .j. eo. l. diuortio. et in hoc est ista bona equiparatio sed in alio nō est bona equiparatio: quia qui tenetur aliqua tēporali act. tenet naturaliter et ciuiliter anteq actio expiret: sed si actio expirauit tunc tenetur naturaliter tantum: quia tempus non est modus etc. et .j. de actio. et obliga. l. obligationum fere. §. placet. sed gestor qui gessit male in seruitute tenebatur naturaliter tantū: nunc liber factus si potuit a se exigere et non fecit tenetur naturaliter et ciuiliter prima naturali deuoluta in hac actione. ¶ Or signori super .l. ista subijciam duas questiones: et primam questionē dominus Joa. et az. formant .s. l. proxi. et .j. eo. l. at qui natura. §. sceuola. et est qstio talis. ponamus seruus cepit gerere negocia mea in seruitute et manumissus perseuerauit in gestione et gestio connexa est. vnde veniunt et gesta in libertate et gesta in seruitute separanda non prestanda vt dixi .s. l. proxi. sed quid erit nullo modo potest fieri separatio vt puta si seruus meus gerebat negocia mea et quia habebam inimicos expediebat mihi habere turrim seruus meus me absente vocauit magistros et conduxit opera eorum vt facerem mihi turrim ille meus seruus dum erat in seruitute inchoauit facere turrim et eo manumisso perfecit turrim nū quid hoc negocium dicetur gestum in seruitute tantum vt sic nō teneatur: an in libertate tantū vt sic naturaliter et ciuiliter teneatur an pro parte in seruitute et pro parte in libertate vt sic de gesto in seruitute non teneatur sed de gesto in libertate teneat in qstione ista dominus Az. dicit vt faciunt prudentes quia hanc qstionē determinat primo assertiue vno modo et postea dicit alio modo qr vr ei q terra moueat sibi subtus pedes et vno modo dicit sic et subtiliter aut vna est promissio que fit a gestore magistro vt

fit tota die in ciuitate ista quando locantur domus magistris ad summam: nam promittunt prouna domo eis. c. lib. quo casu totum hoc negocium videtur in seruitute gestũ vt sic manumissus non teneatur ratione doli preteriti nec de hoc cõdẽnet. vt in prin. huius. l. vt. ĩ. l. pri. at q natura. §. sceuola. si autẽ promissio fuit facta p partes: vt qr dixi dabo tibi mille pro turri facienda. ccc. dabo tibi vsq ad pasca alia. ccc. vsq ad festum sancti michaelis alia. cccc. vsq ad finem anni hoc casu inspiciemus p tẽpora vt pro tpe quo dedit in seruitutẽ non teneatur pro alio sic vt ar. ĩ. d vsufru. l. sz r si. §. si opas. r. ĩ. quando. di. le. ce. l. cum semel. §. nouissime. vl' dicit ipse scdo modo r bene quod debemus intueri quot annis fuit facta illa turris. r quot mensibus gessit in seruitute r quot in libertate: r ita pro rata tẽporis tenebitur vt ar. ĩ. sol. ma. l. diuortio. r. C. de rei vxo. act. l. vna. §. sic itaq. sz ista respõsio vr habere locũ quando potest fieri separatio: r ideo potest dici tertio modo secundum quod dominus Azo hic scripsit quod hoc casu quãdo nõ põt fieri separatio de gestis in seruitute a gestis i libertate q fiet absolutio in omnibus que gessit q ita probam⁹ esse verum: qr si dñs conueniet eũ necesse habebit probare qd gessit in libertate vt. C. de proba. l. actor. al's gestor absoluetur vt. C. d edẽ. l. qui accusare volunt. r. C. de rei vẽ. l. vlti. itẽ r alia ratione qr ante manumissionẽ cepit gerere dico eum absoluendũ de omnibus: quia presumo totum gestum fuisse in seruitute: qr seruitus fuit eius status primeuus vt ar. C. de proba. l. siue possidetis. alij tamen vt antiqui dixerunt q vbi non potest fieri separatio q gestor dz condẽnari de toto ne locupletetur cum aliena iactura qd esse non dz. vt. ĩ. de reg. iur. l. iure nature r qr imputet sibi cur post manumissionem perseuerauit in eadẽ gestiõe. vt ar. C. e. l. tutori. r ar. ĩ. de dona. inter vi. r vxorẽ. l. si sponsus. §. generaliter. r. ĩ. de aqua plu. ar. l. athbeyus. §. sz interdũ. r. ĩ. de admi. tu. l. tutorẽ qui sed priores responsiones sunt veriores. Sed denuo quero nũqd in. l. ista dr q debitor qui gessit negocia mea debet a se exigere nõ so'l qd mihi dz naturaliter r ciuiliter sz r qd mihi natural'r dz tñ est verum in debito naturali ex ipsa gestione an i debito naturali ex quacũq causa q si a se nõ exigat q tenet mihi act. neg. ge. r sibi iputet cur a se nõ exegit. qdã dicũt q sic qr h lex nõ distiguit nec nos distiguere debemus vt. ŝ. de of. p. l. ij. r. ĩ. de pub. l. de precio. r. ŝ. de aleato. l. j. §. q aũt. itẽ lex dicit rc. vt. ĩ. de pe. hr. l. si qd possessor. §. illud. r. ĩ. de dona. l. hoc iure. sz certe dicimus cõ. r dicimus q durũ esset dicere q debitũ natural'r ex alia causa q ex gestione dẽat a se exigere r si a se non exegit q teneat dño hac act. arg. l. se. at q natura q adijcit ad pcedẽtẽ. l. q. dẽbat ex ista gestiõe r hoc etiã declarat littera dũ dicit in eodẽ actu pseuerãs. q. d. sec⁹ si ex alia cã debebat qr tũc sibi nõ imputabit si a se nõ exegit. itẽ alia ratione dũ esset durũ hoc dicere: qr iã officiũ suum esset dãnosum gestori q eẽ nõ dz. vt. ĩ. quẽad. te ap. l. si qs ex signatorib⁹ r. ĩ. ex qui cau. ma. l. vcz. nã a gestor pscripsisss rẽ meaz pscriptiõe. xxx. vel. xl. an. ipse est mihi natural'r obligat⁹ post pscriptionem vnde prescriptio nihil adijciet gestori quod esse non dz. vt. ĩ. de lega. j. l. si quando in prin.

Et qui natura

Sceuola noster ait.

Signori. §. iste hz duplicem intellectum r vno mõ legit hm modernos: alio modo legit hm antiquos: hm modernos i. §. isto ponetis ita casum i termis quidã iuuenis nõ bñ itelligẽs doctorẽ suũ dũ legeret. l. eũ actũ et l. proculus. iuit ad sceuolã iur. cõ. et dixit ei: dñe audiatis me: ego sum legista et studeo i legib⁹ in tractatu de ne. ge. et sum scolaris labi. iurscõ. et legit illã. l. eũ actũ. q dicit huũ de gesto in huitute nõ teneri: et postea legit aliã. ŝ. l. pri. q dicit si seruus gessit negocia mea in seruitute q tenetur: vnde non intelligo peto a vobis vt certificetis me: ad quod respondet sceuola sic: fili mi si seruus quedam gessit in seruitute quedam in libertate de gestis in seruitute non tenetur: sed si connexa sint manumissus debet a capite reddere rationem. dicit iuuenis hic sunt plura verba sed non intelligo. dicit sceuola. qualiter sabinus intelligat: sed puta eum ita debere intelligere a capite reddendã esse rationem: naz iudex habebit dñm negociorum r gestorũ. r dicet gestori apporta quaternum gestionis tue vt videamus in eo quando incoasti gerere r quicquid in vno quoq die vsq ad presentem diem expendisti: hoc facto iudex examinabit si gesta in seruitute r in libertate sunt ita connexa vt non appareat quid est gestum in seruitute r quid in libertate r facta separatione de gestis in seruitute manumissum absoluet nec de gesto tenebitur: sed de gestis in libertate dolo vel culpa condennabit eum r de hijs non tenebitur. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [sceuola noster ait.] hec littera exponitur dupliciter. sed premittam veram expositionem. [sceuola noster ait.] subaudi r bene. [putare se] scilicet verũ esse. [debere.] al's nõ est in littera debere et tũc est plana lra: et si habetis in lra dẽre dicetis sic. [sceuola noster ait] dicit paulus iurscõ. debere se putare quod sabinus scribit. i. magister sceuole [a capite rationem reddendam.] sub. fore. [sic intelligi vt appareat] rc. r exponatis a capite. i. ex die incoate gestionis vsq in presentez diẽ cum omnia sunt connexa. [quod reliquz fuit. i. quod gestũ fuerit in libertate. [reuocet.] quia de gesto in seruitute non tenebitur eo manumisso r hoc est quod dicit itaq rc. [liberabitur.] idest absoluetur sub. sed de gesto in libertate puta si a se non exegit ratione doli presentis bene tenetur † ¶ Or signori in. §. isto no. quod a capite reddenda est ratio. r ad hoc facit. ŝ. de eden. l. argentarius. §. primo. Item no. incipiendum est a capite non a cauda. nam si gesta sunt in seruitute r libertate r sunt connexa iudex debet examinare quid gestum est in seruitute r quid in libertate vt dixi in casu. Sed ad. §. istum instatur r oppo. r videt contradicere lex que dicit quod gestor de gesto in seruitute tenet post libertatem. vt. ŝ. l. proxi. ad quod respondẽt antiqui vt. M. r. B. r ita intellexerunt. §. istum quod ibi dicitur proculus r pegasus aiunt. sz r male quia nõ redditur a capite ratio: sed redditur ratio de gesto in libertate vnde quod ibi dicitur hic corrigitur: sed vt ibi dicimus hoc non putamus esse verum: quia legum correctio est vitanda r ideo dicimus ita: si gestor gessit negocia mea in seruitute r male r postea manumissus perseuerauit in eadem gestione tenetur non ratione doli vel culpe commisse in seruitute: sed gratia presentis doli vel culpe cur a se non exegit in libertate cum potuit a se exigere vt. ŝ. l. proxi. que signatur huic. §. pro contra. preterea si gestor quedam gessit in seruitute r quedam in libertate r sunt connexa non a cauda sed a capite est reddenda ratio vt iudex examinet hic quod gessit in seruitute r quod gestum est in libertate r facta separatione veniunt separanda non prestãda: r sic intelligitur. §. iste. r hic est verus intellectus secundũ Jo. r az. seu Moder. r sic intelligitur. ŝ. e. l. eum actum. in ver. plane. vbi verba obscure posita hic exponuntur patet ergo ex premissis aut gestor gessit negocia tantum in seruitute r nihil in libertate. quo casu regulariter non tenetur vt. C. eo. l. si cognati. r. ĩ. eod. l. q vtiliter. §. primo. r. ŝ. eo. l. eum actuz. in prin. sed fallit in casibus vt ibi plene dixi: si aut gessit tantum in libertate planuz est quod hoc casu tenet naturaliter r ciuiliter sicut liber homo vt. ĩ. §. pri. r sicut imputaretur libero homini si a se non exigeret. vt. ŝ. eo. l. si pupilli. §. videamus. ita r ipsi manumisso. si autem gessit quedam in seruitute r quedam in libertate aut gesta sunt separata aut connexa. si sunt separata de gesto in seruitute non tenetur: r hic diuerse censentur gestiones: vnde non reddetur ratio a capite vt. ŝ. eo. l. eum actum in fi. si autem sunt connexa gesta in seruitute r gesta in libertate: puta gestor cepit facere turrim r manumissus perseuerauit r perfecit: hoc casu recurrendum est ad iudiciariam inquisitionem: nam iudex examinabit quando gestor incepit gerere r quando fuit manumissus r quãdo fuit perfecta turris: nam habebit liberum rationum r videbit quantum factum est a tempore seruitutis vsq ad manumissionẽ: nam omnes plati vltramontani r omnes barones habẽt clericos q in libro suo scribunt introitus r expensas quas faciunt omni die: vnde a capite libri reddetur ratio r fiet separatio de gestis in seruitute a gestis in libertate: r de gestis in seruitute non tenebitur nisi ratiõe presentis doli. vt. ŝ. l. proxi. dixi. sed de gestis in libertate bene tenebitur: vt hic: r. ŝ. e. l. eum actũ. in ver. plane. ¶ Or signori super §. isto formatur talis questio: r aduertant specialiter vltramontani. nam in partibus vltramontanis omnes prelati r barones habẽt suos nuncios qui gerunt negocia sua: r qui in quodam libro scribunt omnes introitus r expensas r sumptus quos fecit tali die sicut faciunt tutores r curatores: vna die venit gestor qui erat seruus ad magistros lapidum: r dixit eis: volo q in loco dñi faciatis mihi vnũ stagnũ in quo stent pisces in viuarium vl' manerium vel domum in quo stent animalia talis mei dñi r pmisit eis dare. c. lib. r ipsi facerent oibus suis sumptib⁹ r anteq opus perficiatur manumittat: r sic quedã gessit in libertate r quedam in seruitute: de quo cõdẽnabitur vl' de quo absoluet. Rñ. hm qd dixi. ŝ. l. pri. hm qd primo r scdo modo dixit dñs Az. r sublis in prima questione quam ibi formaui r hic possum repetere si vobis placet.

¶ Necessitas vera vel putatiua impedit actionem mãdati nõ autem neg. ge.

Si libero homini.

In. §. isto dicit † liber homo seruiebat mihi bona fide putans se meum seruuz esse mandaui ei vt aliquid faceret secutus mandatum fecit: nunqd habeo cõ eũ mãdati act. Rñdet labeo q nõ qr nõ libera volũtate fecit sed quadã suspitiõe necessitatis: vnde tenetur act. nego. ge. [labeo ait] sub. r male. [erit igitur neg. ge. act.] sz non directo sz vtiliter nam directo competit actio neg. ge. cũ quis spontanea voluntate gerit vt. ŝ. e. l. ij. §. hac actione. r. C. e. l. curatoris. [possem.] inspecta veritate quia liber erat.

Sed ad

Sed ad.§.istum instat᷑ ⁊ op.⁊ videtur ꝙ duab⁹ rōnib⁹ stare non possit: prima qꝛ mandatū facit cessare banc act.vt insti. ō ob.que ex quasi ꝯtrac.nas.in pn.rñ.verū est ꝙ mandatū facit cessare bāc act.cū tene᷑ vt ibi:al's nō vt bic. Sed denuo videt᷑ ꝯtra.⁊ videt᷑ ꝙ si mando libero bomini q bona fide seruit vt faciat aliquid ꝙ teneatur mibi mandati act.vnde vꝛ̄ contra.ĵ.man.l.si is qui.§.libero. Ad sol.cuius contrarij potest dici pluribus modis ⁊ vno modo sic ꝑm quosdam si mando libero bomini qui bona fide mibi seruit vt aliquid faciat si non putat se liberum non tenetur mandati sed nego.ge.vt bic: sed si putat se liberum tene᷑ mandati.vt in.l.contra.alij dicunt sic.si mando libero bomini qui bona fide mibi seruit vt aliquid faciat non tenetur mandati directa vt bic sed tenetur vtili vt ibi que solutio non videtur bona cuꝫ bic dicatur ꝙ mandati nō teneatur ergo nec directa nec vtili: quia a quo negatur genus ⁊ eius species vt.š.de transac.l.ij.preterea.sicut directa facit cessare banc act.ita vtilis vt insti.de ob.que ex quasi cōtrac.nascun.in prin.⁊ ideo potest dici ꝑm Jo.⁊ az.sic si mando libero bomini vt faciat aliquid si est illius propositi vt si sciret se liberum mandatum non susciperet: cessat mādati directa ⁊ vtilis sed si esset illius propositi vt si sciret se liberuꝫ ꝙ mādatū suscipet tenetur vtili mandati quasi quodāmodo sua voluntare gerat vt ibi: sed bic loqui᷑ qñ liber bomo putabat se seruum quare nascitur act.nego.ge.

☞ Gestoꝛ negociorum poeest ignoranter rem domini vsucapere ⁊ si ante vsucapionem completam sciētia supuenerit dꝫ facere a se euinci ne bac actiōe tenea᷑.b.d.

Cum me absente. Hic mutatur materia: ⁊ in §.isto dicuntur duo.† Primo dicitur: tu me absente cepisti gerere negocia mea ⁊ a quodam ignorans rem meam emisti ⁊ vsucepisti: nunquid me reuerso reꝫ illam teneris mibi act.neg.ge.restituere: respondetur quod non. Secundo dicitur si gerebas negocia mea me absente: ⁊ ignorās rem meam emisti ⁊ cepisti vsucapere ⁊ ante vsucapioneꝫ completam cepisti scire rem meam esse debet aliquem subijcere qui rem meam meo nomine a te petat ⁊ eam euincat a te vt tibi ⁊ mibi cōsulatur nec videris boc casu dolo malo facere: quia voluisti tibi consulere ne mibi ac.neg.ge.tenearis.b.d.iste.§.videte expositionem littere.[gerens].s.sine mandato.[imprudens] idest ignorans: sic ⁊.ĵ.si certum peta.l.cum fundus.§.seruum tuum imprudens.[non es.] quia ex gestione ad te non peruenit: nam tunc teneris restituere vt.š.e.l.si nantem.in prin.in ver.item si fundum sed ex emptione ⁊ vsucapione videtur ad te peruenisse vt argu.ĵ.pro emp.l.ij.§.procuratorem. Item quia in boc nullum dolū vel culpam videris commisisse quod in act.nego.ge.venit.vt.C.eo.l.tutori vel curato.[sed si antequam.] incipit secundum dictum.[⁊ tibi].s.gestori.[euictionis stipulationē committit.] naꝫ agit emptoꝛ contra suum venditorem de euic.re euicta per sententiaꝫ vt.ĵ.de rei ven.l.vtiqꝫ.[non tenearis.] subaudi ⁊ non videris dolo malo facere: sed bona fide videris facere quod tibi vis consulere ⁊ ad boc facit.ĵ.de leg.ij.l.cum pater.§.titio.⁊.ĵ.de iniurijs.l.si quis de libertate. ℂ Oꝛ signori ad.§.istum instat᷑ ⁊ opponi᷑ ⁊ videtur tribus rationibus stare non posse: bic dicitur si ego gestoꝛ rem domini emi ⁊ per traditionem accepi ⁊ ante vsucapionē perfectam sciui rem illam domini esse debeo subijcere aliqueꝫ vt rem illam a me nomine domini petat ⁊ ita res domino conserue tur ⁊ sic agam de euic.contra venditorem: sed videtur contra. si enim emi rem a non domino bona fide ex quo cepi scire rem non fuisse venditoris: sed rem domini cuius negocia gerebam nō babeo necesse subijcere aliquꝫ: immo debeo agnoscere bonam fideꝫ ⁊ a me exigere ⁊ in negocio domini reponere: et non debeo expectare sententiam vt.ĵ.de act.empt.et vendi.l.ex empto.§.emptorem.al's incipit.l.emptorem.ad quod vos dicetis si notorium est quod res illa fuit domini non venditoris.et iudex etiam boc nō ignorat: boc casu non babeo necesse expectare sententiam. vt in l.contra.sed si ignoro babeo necesse expectare sententiam: vt bic. vel potest dici secundo modo si liquidum est rem domini esse nō babeo necesse subijcere aliquam personam sed debeo agnoscere bonam fidem et parcetur pudori meo nec babeo necesse expectare sententiam.vt.l.manda.l.quintus.et.ĵ.de diuidē.tute.l.quotiens.si autem non est liquidum rem esse domini tunc babeo necesse subijcere aliquam personam que a me petat et euincat pꝛ̄sententiamvt.ĵ.de rei vendi.l.vtiqꝫ.et.C.de euic.l.ij.vꝉ potest dici si petitur res a gestore quaꝫ emit bona fide: sed scio euincentis esse debeo restituere nec expectare sniam vt ibi: sed si nescio debeo subijcere personam vt bic. Sed dic mibi qua conscientia iurabo ō cal. si credo rem petitoris esse vt.C.de iureiur.ca.l.ij.§.j.rñ ꝑm vulgare rusticorum non videtur deierare qui sibi vult consulere vt bic et sibi dꝫ imputari: quia nimis credulus fuit.vt.š.de eo p quem factum erit.l.j.§.j.vel potest dici ꝙ lite conte.condēnabitur et nō ferretur sentētia quia confessus fuit vt.ĵ.de confes.l.certum.et.ĵ.de cus.⁊ exbi.re.l.si confessus. Sed denuo instatur ⁊ oppo.sic: ecce si emptoꝛ subijcit aliquem qui rem a se petit quid prodest videtur ꝙ nibil: qꝛ nemo sine mandato expitur.vt.š.eo.l.si pupilli.§.videamus. Rñ.vno modo ꝑm Az.debet subijcere coniunctā personam qui a se petat rem domini quod esse potest.vt.š.de procu.l.sed ⁊ bee persone.in prin.vel potest dici ꝑm Joan.ꝙ non subijciet aliquam coniunctam personam ⁊ allegabit se babere mandatum ⁊ admittetur cum satisdatione de rato vel potest dici qd dꝫ subijcere coniunctam personam vt.š.de procu.l.sed ⁊ bee persone in prin.vel potest dici secundum Jo.⁊ Az.ꝙ subijciet non cōiunctam personam ⁊ allegabit se babere mandatum: quo casu admittetur cum satisdatione de rato.vt.š.de procu.l.non solum §.qui alieno.vel allegabit secundum nos mandatum ⁊ faciet aliquod iudicium ⁊ admittetur tunc cum satisdatione vt.C.de procu.l.non solum.§.qui alieno. Sed denuo instatur ⁊ videtur ꝙ.§.iste stare nō possit alia ratione si submittit aliquem repellit eum exceptione.s.tu non potes experiri: quia non babes mandatum si non opponit res sua culpa euincitur: vnde venditoꝛ non tene᷑ de euic.ei.vt.ĵ.de euic.l.si dictum.⁊.l.si rem quam.§.duple. Rñ. verum est si omittit emptoꝛ peremptoriam excep.ꝙ non agit. vt in.l.contraria.secus si omittat declinatoriam vt.argu.ĵ.man.l.si deiussoꝛ.§.quedam.

☞ In actiōe negocioꝝ gestorū directa ⁊ ꝯtraria babetur ratio vsurarū.b.d.

Non tantum. In.§.isto dicitur † ꝙ gestoꝛ nō solum tene᷑ act.neg.ge.reddere pecuniaꝫ que ad se peruenit immo ⁊ vsuras perceptas ⁊ percipiēdas et ecōtra: si gestoꝛ impendit non solum recuperat sortem immo ⁊ vsuras quas dedit: vel quas percepturus erat: si erat solitus pecuniam suam fenerare.b.d.iste.§.videte expositionem littere.[negociorum gestorum iudicio] .i.act.neg.ge.directa vt.š.eo.l.ij. et l.si pupilli.i si.[potuimus] quia in culpa est gestoꝛ maxime si dominus negociorū consueuerat fenerare.vt.ĵ.de vsur.l.qui semisses.§.j.[in iudicio] .s.contrario vt.ĵ.de vsuris.l.et in contraria. ℂ Oꝛ signori babetis in.§.isto ꝙ in act.nego.gest. directa ⁊ contraria venit sors ⁊ vsura quia est bone fidei.vt institu.de actio.§.actionum ⁊ in act̄.bone fidei veniunt vsure ex tempore more. vt š.e.l.qꝛ tantundem.

☞ Gerēti negocia captiui cōpetit actio cōtra euꝫ si reuerta᷑ vꝉ contra beredes.b.d.

Dum apud. In.§.isto cum.l.sequen.⁊ princi.l.seq. dicitur † dum titius esset in captiuitate bostium gessi negocia sua: postea reuersus est: nunquid babeo act.nego.gest.contrariā ꝯ eum: ⁊ ipse contra me babet directam respondetur ꝙ sic.sed ⁊ si decessit apud bostes ego successoribus suis teneoꝛ directa act.nego.gest.et ipsi mibi contraria: idem est etiam ꝙ in tali casu babet locum actio nego.gest.tres romā erāt capti ab bostibus puta a lusitanis qui eos ibi vocabant vt redimerent se: vnde vna die conuenit inter eos ꝙ lusitanis deberent dare.xxx.vt dimitterentur a vinculis non babebant nunciū qui iret pro pecunia illa: vnde miserunt vnum pro pecunia illa vt eaꝫ portaret et rediret: ꝙ si non faceret dictuꝫ fuit ꝙ alij duo tenerentur pro ipso: tertius ille noluit postea reuerti vnde miserunt aliū nūciū alij duo et eo reuerso soluerūt pro eo.x.eis.reuersus ille nō vult gcꝙ eis reddere: nūqd poterūt recuperare.x.ab eo act.nego.ge.rñdetur ꝙ sic.b.d.iste.§.cū.l.seq.et pn̄.l.seq.vsqꝫ ad.§. qui negocia.videte.[dū apud bostes esset titius.] et dicun᷑ bostes ⁊c. vt.ĵ.de verb.sig.l.bostes.[mibi] .s.gestori.[act.] .scilꝫ contraria [etiam] .i.ꝙuis.[non babuerit.] nam dum essꝫ dñs in captiuitate bostium non est dñs negocioꝝ cū sit seruus: vnde qui possidet᷑ possidere nō pōt vt.ĵ.ad.l.in᷑.de adul.l.sic eueniet.[directa] scꝫ que datur dño et suo successori.[et ꝯtraria] que datur gestori et suo beredi.vt.š.eo.l.ij.et concoꝛ.ad banc.l.š.e.l.successori.[cuꝫ a lusitanis] sub.qui erant bostes populi romani.[iudicium] dicunt quidā mādati: quare qꝛ duobus retentis madauit vt p eo soluerent si nō reuerterer᷑: al's nō dare᷑ mādati nec nego.gest.act. eo nō babēte ratū.[vel pōt dici iudiciuꝫ] .s.ne.ge.nā iste q capt⁹ tenebat᷑ soluere preciū redēptionis de quo cōuenerat si non reuertitur et duo soluūt pro eo faciunt negociū ipsius ipso gestu vnde compellitur babere ratum vt.ĵ.eo.l.si pecuniam.et.l.soluendo: et bec vera sunt cū erunt apud bostes populi romani: multo forti⁹ si non essent apud bostes qꝛ tunc essent liberi.vnde si promiserūt essent obligati naturaliter et ciuiliter: sed videtur cōtra. et vide᷑ ꝙ isti non deberent soluere pro isto tertio: quia babebant exceptioneꝫ perpetuā vt.ĵ.ꝙ met.cau.l.pe.ergo imputa᷑ eis si nō opposuerunt exceptionē perpetuā vt.ĵ.man.l.si fideiussoꝛ. Rñ.cogūtur illam exceptionē non opponere vnde babent actionē. nego. ge.vt bic dicitur. Itē non ob.si dicas ꝙ passi sint iniuriam ergo eis imputa᷑ adbuc: vñ non babēt actionē.vt.ĵ.de euic.l. si p imprudentiā.in pn̄. Rñ.passi sunt illā iniuriā per eūvnde illā iniu

riã illi ei imputabunt: sed quid si iste tertius non esset missus ab istis duob⁹: sed iste tertius dimissus fuit vt iret pro pecunia sua ⁊ aliorum prestito sacramento quod rediret: quia noluit reuerti alij duo sunt retenti ⁊ coacti soluere pro eo: nũquid isti habebũt regressum contra eũ p act. neg. ge. Rñ. non. qꝛ iste non fuit relaxatus pro eis: vnde istis fuit facta iniuria euidenter vnde nõ dꝫ nocere isti tertio. vt ar. ꝟ. de euic. l. si per imprudentiam. in prin. Itẽ qꝛ hoc casu non est negociũ tertij aliquo õ quattuor modis cura vel sollicitudine vel re ipsa vel ipso gestu. vel ratihabitione ⁊ iste non habet ratum nec cogitur habere ratum: quia non est vtiliter gestum vt. s. eo. l. pomp. j. sed in casu istius. l. isti tres erant naturaliter tantum obligati ⁊ non ciuiliter cum pro seruis habeant vnde quia negocium est suum ipso gestu daꝛ hec actio nego. gest. vt dixi. s.

1 ☞ In negocijs hereditarijs nõ inspicit psona heredis sꝫ orit obligatio tanq̃ cuiuslibet esset negociũ h. d.

Nam et seruus. Qui negocia hereditaria

1 In. §. isto dicitur † si quis iacente hereditate gerit negocia hereditaria obligat hereditatem sibi ⁊ se hereditati: ⁊ ideo contra futurum heredem poterit agere nego. ge. act. etiam si sit pupillus. h. d. iste. §. videte expositionem littere. [qui negocia hereditaria gerit] sub. ⁊ ita gerit negocia que fuerunt defuncti cum is moritur vt. s. e. l. iij. §. hec verba. [quodam modo sibi hereditatem seq̃ ei obligat.] sed quare dicit quodam modo: qꝛ hereditas non sustinet vicem persone in veritate sed fictione iuris sic vt. ꝟ. de acquirẽda re. do. l. in eo in fi. ⁊ l. seq. ⁊ institu. de stipu. seruo. in prin. [ad eum] s. heredem. [transit] vnde pupillus quatenus negocium hereditarium vtiliter est gestũ tenetur etiam si nõ sit locupletior: quia non tenetur ex persona sua sed ex persona defuncti ⁊ interpretatione iuris eadem est persona heredis ⁊ defuncti itez quia non debet licere heredi q̃ nõ liceret defuncto vt. C. de hijs qui. vt indig. l. polla.

1 ☞ Mora dñi est iusta cã noua negocia nõ incohãdi nõ autẽ a susceptis desistendi. h. d.

1 Si viuo. In. §. isto. dicitur † si gero negocia titij eo viuo ⁊ me gerente titius moritur non debeo inchoata dimittere non tamen habeo necesse noua inchoare negocia: sed tamen habeo vetera negocia necesse perficere: nam si duo sunt socij ⁊ vnus moritur soluitur societas: sed tamen heres tenetur vetera inchoata pficere sed non tenetur noua negocia inchoare. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [intermittere] idest inchoata dimittere. [inchoetur] s. ante mortez vel post mortez: quia semper inchoanda sunt ex quo inchoata sunt. [sed quo tpe inchoentur.] qꝛ lꝫ societas morte vnius socij sit soluta tamẽ heres dꝫ vetera pficere. vt. ꝟ. pro socio. l. heres socij.

1 ☞ Qui negocia aliena gerit p aliũ hac actiõe tenetur ac si ipse gessisset. h. d.

1 Mandato tuo. † In. §. isto dr lucius titi⁹ gessit negocia mea te mandante: nunquid teneris mihi act. nego. gest. de illo q̃ ille non bene gessit. respondetur q̃ sic: nec liberaris prestando actionem contra lutiuz titium: immo quia malum gestorem elegisti. teneris mihi prestare omnem indennitatem ex eo quod lutius titius negligẽter gessit. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [mandato tuo.] subaudi qui mei contemplatione mandasti. [teneris.] subaudi ⁊ nihilominus gestor mihi ⁊ ego sibi ẽm Az. vt. s. eo. l. si cum putaui. §. sed si cum pu. sed Joan. dixit contra vt. s. eo. l. iij. §. apud marcellum. [prestes] quia non ideo teneris mihi quod actionẽ habes: nam tu liberaris cedendo mihi actionem tuam. vt. ꝟ. de pecul. l. quod debetur. sed in casu fallit vbi etiam si non tenearis: iõ quod habes actionem tamen cedendo liberaris vt. ꝟ. depositi. l. si is apud quem. [prestes]. ¶ Or signori no. quod imputatur alicui cur minus idoneum gestorem elegit vt hic sic ⁊ alibi. ꝟ. pro socio. l. de illo.

1 ☞ In negocio gesto necessario quicunq̃ casus superueniens non nocet gestori nisi culpa precedat casum. h. d. Uel aliter. Ex eo ex quo quis debet puniri non debet premium consequi. hoc dicit.

1 Siue hereditaria. In. §. isto dicitur † si gero negocia aliena siue hereditaria siue alicuius viuentis si gero vtiliter vel necessario: lꝫ postea res perierit tamen vniuersum sumptum recuperabo act. neg. gesto. verbi gratia: emi frumentum necessario familie domini negociorum illud perijt casu fortuito: puta incendio vel ruina non teneor: vnde pecuniam datam pro illo frumento recuperabo: et hoc est verum nisi culpa mea illud frumentum casu fortuito perijt ⁊ sic culpa precessit casum: quia tunc cum nomine eius culpe debeam dannari domino negociorum igitur dominus mihi dãnari non debet. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ littere. [siue hereditaria negocia] que sint hereditaria negocia: dixi. s. e. l. iij. §. hec verba. [siue ea que alicuius] s. viuentis: ⁊ si sit minor. xxv. anno. vel etiam si sit pupillus. vt. ꝟ. de mino. l. verum. §. item non restituitur. ⁊. ꝟ. de solu. l. in pupillo. §. plane. [consequi.] subaudi insolidum. vt infra. de in rem ver. l. si res. quia sufficit negocium vtiliter inchoatum: licet contrarius sequatur euentus. vt. s. eodẽ l. sed an vltro. §. j. [ruina.] qui est casus fortuitus. vt insti. quib⁹ modis. contra. ob. §. is cui. [sine vicio eius] idest sine culpa commissa in perdendo [sit] scꝫ gestor: quia culpa precessit casum. †

¶ Or signori in. l. ista colligetis istud no. vbi negociuz alterius vtiliter vel necessario geritur sufficit vtiliter gestuz ab initio licet fuerit contrarius euentus secutus vt hic. ⁊. s. e. l. successori. ⁊ in prealle. l. sed an vltro. §. j. Item no. q̃ gestor nõ tenetur de casu fortuito: nisi culpa precessit casum: ⁊ ad hoc facit. ꝟ. commo. l. sicut certo. §. interdum. item no. q̃ ex eodem facto non debet aliquis premium habere ⁊ penam vt. ꝟ. de interdi. ⁊ relega. l. relegatorum. §. fina. ⁊. ꝟ. de mino. l. item emilius: al's aurilium. in fi. ⁊ C. de here. ⁊ ma. l. manicheos. ⁊ l. curiales. ⁊. ꝟ. ex quibus cau. maio. in integre. l. si cui in prin. ¶ Or signori ad. l. istam instatur ⁊ opponitur vos habetis in. l. ista in fi. si culpa gestoris perijt negociuz domino vtiliter ceptum quod non repetit expensas sed videtur contra s. eo. l. debitor. Rñ. ibi culpa. non intercessit in perdendo sed in deponendo: sed hic culpa in perdendo precessit casum: vnde non tenetur vt hic. Odo.

Si quis negocia. In. l. ista dicitur gestor meus q gerebat negocia mea quodam meo nomine exegit indebitũ: nũqd illud tenetur mihi restituere act. neg. ge. certe sic: sꝫ si soluit indebitũ mihi imputare non debit: sꝫ sibi imputet cur indebitũ soluit. h. d. ista. l. videatis litterã. [cogitur.] vt s. eo. l. si pupilli. §. itẽ queritur. ⁊. §. idem ait. ⁊ l. si autem. ⁊. §. is fuit. in prin. in ver. item si fundum. [debeat] vnde non recuperat a domino: idem est in procuratore vt. s. de procura. l. qui proprio §. procurator vt in ceteris. ⁊ ita no. hic quod contrariorum nõ est eadem relatio seu ratio: sic ⁊. s. in prealle. §. procurator. vt in ceteris. sed certe hec est ratio q̃ gestor restituit indebitum quia ex gestione nõ dꝫ aliquid apud eũ remanere ⁊ nõ repetet qꝛ dolũ commisit: vnde cũ dꝫ dãnari doli noĩe experiri non dꝫ: vt arg. s. l. pri. in fi. dixi. vel potest dici hic esse eandem rationem contrariorum nam hec non sunt contraria.

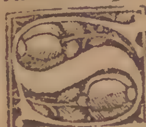
1 ☞ Per solutionem factam gestori non liberatur soluens nec dominium acquiritur creditori nisi ratihabitione sequuta. hoc dicit.

Si ego hac mente. Signori. l. ista hꝫ varios itellectus patebit vt ex subsequentib⁹ et ex solutionibus priorũ premittam tamen veriorem lecturam et ista l. valde bona lex est et vtilis et valde necessaria. et circa. l. istã multa bona subijciemus. et si intelligatis casum et summariã expositionẽ littere cetera alia que. ꝟ. subijciem⁹ meli⁹ intelligetis. ponetis ergo ita casũ † ego erã debitor tuus l. x. ⁊ tu in. x. eras mens

1 creditor. ego procuratori tuo. i. gestori negocio⁊ tuorũ illa. x. solui tuo nomine ⁊ meo. in. l. ista q̃runtur duo. an per illum q̃ratur tibi possessio ⁊ pprietas illius pecũie solute eidẽ gestori negociorũ tuorũ. secũdo q̃ritur an solutione facta illi sim liberatus a te ⁊ me inuito solutionẽ illam ratam habere possis. Ad primuz respondet iuriscon. dicẽs si debeo tibi. x. ⁊ soluo tuo gestori tuo nomine p illum non est tibi quesita possessio nec proprietas anteq̃ tu hoc scias ⁊ ratum habeas. Ad scõm respondet iuriscõ. dicens q̃ tu creditor poteris habere ratã solutionẽ factã tuo gestori me inuito ⁊ ita ratum habẽdo ego illa solutione liberabor a te. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ littere [si ego] s. debitor tu⁹ in. x. [hac mente] i. hac intentione: vel etiam hoc expresso [pecuniaz] tibi debitã. [procuratori] s. tuo. i. procurãti negocia tua sine mãdato [proprietas] i. possessio illius pecunie [per procuratorem] idest p procurantẽ [nõ acquirit] s. creditori ignoranti: sꝫ querit ei postea ratũ habenti ⁊ scienti vt indicat littera sequens. [potest tamen] incipit scõm dictum ⁊ eius determinatio. [me] s. debitor. [facere] i. acquirere [qꝛ procurator] i. procurans. [creditoris] s. ⁊ nõ debitoris [liberor] s. ego debitor p illam solutionez. ¶ Or signori vos habetis in. l. ista vnũ qõ videtur infinitis. l. repugnare. vos habetis. in prin. huius. l. si ego debitor pecuniam debitam tibi soluo tuo procuratori q̃ per istum pcu. non queritur possessio nec proprietas tibi ignoranti: sꝫ demũ tibi scienti ⁊ ratũ habẽti: sꝫ lex videtur s. q̃ dicit q̃ p pcura. dño ignorãti q̃rit possessio ⁊ pprietas ⁊ si ratũ non habeat vt. ꝟ. de acqui. re. do. l. si procurator. ⁊ C. de acqui. pos. l. j. ⁊ l. p pcuratorẽ. Ad sol. quorũ cõtrariorũ cõsueuit dici trib⁹ modis: ⁊ ẽm istã triplicẽ solutionẽ potestis

potestis dicere q hec lex hz triplicē intellectum. vno modo dicetis sic: p pcuratorē accipientē querit pprietas et possessio domino ignoranti et ratū nō habēti: vt in .l.3. sed p pcu. dantis et tradētis nō querit pprietas nec possessio vt hic q p procu. accipiētis proprietas querat et possessio dño ignoranti. hic est exēplū si suz debitor tuus et soluo pcuratori tuo volens in te transferre dñiuz hoc casu queritur tibi ignoranti possessio et proprietas. vt in .l.3. et .j. de donat.l. qui mihi. sed si sum debitor tuus et non soluo tibi: sz procu. meo vt tibi soluat non acquirit possessio et pprietas tibi ignoranti sz tibi demuz scienti et ratū habēti et sic intelligit .l. ista vno modo et pro hac solutione faciunt .ll. que videnk velle notare differētiā inter pcuratorē accipiētis et tradētis: hic est q dicit .l. si ego spōsus spōse donaturus trado pcuratori meo vt ei tradat non valet q fit p eum. sz si trado pcu. mulieris dum est sponsa valet q fit p eum: vt .j. de do. inter. vi. et vxo.l. si sponsus. in prin. et .l. si interim. §. in eū. et §. idē ait. Sed hanc sol. duabus rationibus reprobamus: prima qr lz ista differentia sit vera quantū ad casus quī ponunk in .ll. ill. tamen quantū ad hanc .l. attinet non potest ad eam adaptari nec potest habere hūc intellectū: qr hic erat pcu. accipientis: vt dr hic in littera. Itē et alia ratione hanc sol. reprobamus et hunc intellectum: qr .l. dicit q creditor pōt habere ratū me debitore inuito et liberabor ratihabitiōe secuta: ergo apparet q erat pcurator creditoris non mei debitoris: qr si esset meus pcu. liceret mihi reuocare mandatū re integra vt insti. man. §. recte. et intelligo rem integrā: vel qr non tradidit vel qr non obligauit se de tradendo: vt argu. .j. man.l. quintus. preterea si erat pcur. mei debitoris non posset habere ratū q nō est suo nomine gestum: vt .s.e.l. si pupilli. §. sed si ego. Alij voluerunt dicere: et in hac sententia fuit. M. q indubitāter iste erat pcur. creditoris. et si obijcias ei: cur ergo proprietatē et possessionē dño ignoranti non acqrit. respondet. M. differentia est inter pcur. habentē speciale mādatum qr per talē querit possessio et pprietas etiā domino ignoranti: vt in .l.3. sed si pcur. hz mandatum generale p ipsum non qrit possessio vel pprietas dño ignoranti nisi demū scienti et ratū habenti vt hic. sic et alibi differentia est inter generale et speciale mandatum vt .j. de mino.l. illud. §. si talis. et .s. de pcu.l. pomp.j. sic et alis specialis renūciatio valet in casibus fortuitis: sed generalis non: vt .s. si quis caut.l. sed et si rei. §. quesitū. et fm istas duas solutiones pprie stat littera pcuratori. Dn̄s Ignor. nec ista solutio placet qr regulariter non refert inter pcu. habentem speciale mādatum et generale vt .s. de procu.l.j. §.j. dixi. et quid operatur speciale mandatum quo ad speciem idem operatur generale mādatum quo ad genus vt ar. .j. pro soci.l. renunciare. et .j. de admi. tu.l. si duo. et C. de pscrip. xxx. vel. xl. an.l. oēs. et ideo spretis istis duabus solutionibus vos soluetis tertio modo istud 3. aliud est i. pcu. que habet speciale vel generale mandatum aliud est in procuratione siue gestore. qr per pcu. habentem speciale vel generale mandatū queritur pprietas et possessio etiā domino ignoranti vt in .l. contrarijs. sed per ipm gestorē siue pcur. querit pprietas et possessio demū dño scienti et ratū habenti vt hic. et .j. de acqui. re. do.l. cōmunis seruus. et .j. de solu.l. qui hominē. §. si gener. et arg. .j. de cōdi. inde.l. indebitum. et ita dixi in casu et in expositione littere. nec ob. ista littera que dicit. [si ego hac mente pecuniam procuratori dem rc.] qr expono procuratori .i. procuranti. et eodem modo expono q .j. dicit p procuratorē .i. pcurantē: et sic erat gestor creditoris gerens sine mandato nec est hec incongrua expositio qr alibi sic exponit: vt .j. de pcu.l. sz et hee psone. in prin. et .l. plautius. et in aut. de santis. epi. §. aliqn̄. ix. col. nam pcurans est genus et predicat de his speciebus. nā pcurans alius est tutor alius curator alius est procurator cū mandato alius gestor sine mandato. Dn̄s Ignor. super .l. ista subijciā duas questiōes et vnam tangit hic dñs Azo. sed non ita est plenū vt dicam. aliā non tangit nec etiam glo. nr̄e eam tangūt vos habetis in .l. ista si suz debitor tuus in .x. si soluo gestori tuo nomine tuo recipienti: q nō querit tibi possessio nec proprietas anteq̄ scias et ratum habeas. Dr queritur hic cuius interim erit pecunia ista .i. anteq̄ ratuz habeā: an soluentis et sic mei debitoris an accipientis et sic tui creditoris. Dixerūt Jo. et Azo. et ita scripserunt hic q interim anteq̄ ratū habeam pecunia est soluens: et sic mei debitoris vt arg. .j. de vi et vi. ar.l. cum fundus. et .j. de fur.l. fals9. §.j. sed me postea ratūhūte fingor retro habuisse et mā ac si a prin. fuisset mihi quesita: qr ratihabitio retrotrahit et mādato comparatur vt C. ad mace.l. vl. et C. de dona. inter vi. et vxo. l. donationes cū suis similibus: non ob. dicit Az. .j. rem ratā ha. l. vl. et .j. quis or. i bo. poss. ser.l. vl. vbi dicit q ratihabitio retro nō trahitur nec mandato cōparat: qr ibi erat aliquid ratum habendum infra certum tps .s. anni vel .c. dierum si post tantū tempus habuit ratū illa ratihabitio non trahit retro: qr ex quo tanto tpe tacuit quo potuit petere bo. po. et non petijt videtur repudiasse: sed certe salua auctoritate sua nō video qd hoc facit ad id q .j. dicā. Alij voluerūt dicere q interim anteq̄ ratū habeam pprietas et possessio est accipientis ar. .j. de dona.l. hoc iure. §. si qs. et ar. .j. de acq. poss.l. fundi. §. si amicus. Sed ego in questione ista ita distinguo vt cōsueui distinguere: si debeo tibi .x. et soluo gestori tuo si trado ei ea mente q fiat pecunia gestoris et a me abijcere possessionem et proprietatem interim erit possessio et proprietas ipsius gestoris. sz si nolui abdicare a me pprietatē sz possessionē tantuz vt traderet creditori interim est proprietas mei debitoris vt .j. de donat.l. ij. §. sed si quis. et .j. de acquiren. pos.l. q meo. §. si a furioso. et .l. si me. in dubio aūt presumemus q non voluerim a me proprietatem abdicare vt ar. .j. de pba.l. cum de indebito. in prin. sed postq̄ ratum habeo transit in de dominiū vt hic dicit. Sz denuo quero ita: ponamus tu vendidisti aliquam rem mobilem vel immobilem et ego solui tibi precium postea tu rem illam tradis gerenti negocia mea sine mandato meo: et me ignorante gestor meus anteq̄ facta et ratum habeam eiectus est per vim de possessione illius rei: eo deiecto cepi scire q tu ei tradidisti ratuz habui q ei tradideris: nunquid ex ista ratihabitione querit mihi proprietas et possessio. hec questio videtur insolubilis: et videt quod sicut non possum mandare venditori vt eam ei tradat qr iam desierat esse dñs et posset tradere: ita p ratihabitionem istā nō videtur mihi queri proprietas vel possessio. ar. legum que dicunt q si bonorum poss. mihi delata petatur per gestorem infra annuz vel c. dies quod possum habere ratū sed si post an. vel .c. dies petatur per gestorez non possum habere ratū: vt .j. rem ra. ha.l. pe. et .j. qs or. in pos. ser.l. vlti. econtra videt q mihi queratur possessio et dominium qr retro fingitur mihi quesitum: et qr ratihabitio retrotrahitur et mandato comparat vt C. ad mace.l. vl. et .j. de solu.l. vero pcuratori. sed dicet aliquis que vtilitas est i questione ista certe est vtilitas qr si ex ista ratihabitione queritur possessio et dñiū hoc casu dabitur mihi contra deiectorem sine cessione interdictū vnde vi: vel vi bo. rap. quasi ego ipse fuerim deiectus ar. huius .l. quia ratihabitio rc. vt .s. dixi. si autē ex ista ratihabitione dicas q mihi non querit dñium ne possessio non dabit mihi hoc casu interdictū: vnde vi. ar. pre.l. sed in questione ista dicimus q si tu vendidisti mihi rem mobilem vel immobilem et solui tibi pcium et tu postea rem illam tradis gerenti negocia mea sine mandato me ignorante q̄diu possessio est apud eum si ratum habeo qrit mihi possessio et dominium et si ipse postq̄ ratum habui deijceretur ego ipse videor deiectus et habeo interdictū vnde vi sine cessione. ar. huius .l. que dicit q retro videtur mihi proprietas et possessio quesita: et quasi ratihabitio rc. vt .s. dixi. et qr videor deiectus vt ar. .j. de vi et vi. ar.l.j. §. quotiens. sed si gestore deiecto de possessione illius rei non queritur mihi possessio et proprietas si ratuz habui: non habeo interdictum vnde vi. ar. preal.l. .j. rem ra. ha. et qs or. in bo. pos. ser. similiter dicit lex si fertur sententia cōtra me et aliquis appellat pro me infra tempus statutum ad appellādū possuz habere ratū et prodest mihi: sed si aliquis appellat pro me post tempus statutum ad ap. et ratum habui non prodest mihi. vt .j. de ap. re. vel non.l.j. preterea per ratihabitionē potuit mihi queri dñium et liberationem tibi induci. lz pos. mihi. non querat quia dominium sine possessione queritur vt .j. de fundo do.l. si fundum quē titius pos.

Si quis negocia aliena.

In .l. ista dicitur: qdē gerebat negocia tua sine mandato ipse cum deberet impendere in negocijs tuis decē tantum impendit .xv. nunquid consequetur a te quicquid impendit respondetur q non sed illud tantū q debuit impēdere hoc dicit ista .l. videatis expositionē littere. [gerens] sine mandato vt faciat ad ti. [debuit] sub. et non vltra. et ad hoc cor. .j.e.l. q aliena. §. vlti. et .l. qtūr. in prin. idē in pcuratore qui sumptuz factum noīe dñi vsq ad pbabilem modū a dño recuperat vt .s. de procu.l. qui pprio. §. pcurator vt in ceteris et ar. .j. man.l. diligenter in pri. et idē est i filio scolari stulto cui datū est a patre qn̄ vadit ad studium q de .c. lib. quas pater hz de tota sua substātia de redditibus q vult q ipse possit expēdere in studio annuatiz .lx. lib. et vsq ad illam quantitatez accipere mutuo: si vadit filius ad studium et accipit .c. lib. ad vsuras annuatim et expendit pater pōt cōueniri de in rēverso vsq ad illā summā quā filius debebat expendere vt .j. ad mace.l. si filius. §. q dicit.

☞ Officiales publici licet respectu reipubli. altero pro altero teneatur non tamen respectu priuati ad quem negocium in veritate spectat. h.d.

Cum alicui

In .l. ista ponitur casus talis paterfa. fecit testamentuz et instituit sibi aliquem extraneum heredem et rogauit vt restitueret illam hereditatē alicui ciuitati postea effectus est intestabilis minima capitis diminutiōe qr dedit sei arrogatione alicui et decessit heres de hoc ignarus adiuit hereditatez et eam ciuitati restituit: magistrat9 illius ciuitatis cōstituit tres

actores ad illam hereditatẽ gubernandaꝫ ⁊ isti tres tempore sue creationis erant idonei ⁊ soluendo ⁊ diuiserunt administrationem hereditatis inter se: sine consensu magistratus ⁊ eius auctoritate. postea venit sempronius ⁊ recitauit factum ⁊ dixit quaĩr iste dederat se in arrogatione ⁊ sic illud testamentum erat ruptũ minima capitis diminutione ⁊ enicit hereditatẽ ea enicta vnus de istis tribus actoribus inuenitur non soluendo ⁊ duo soluendo modo queritur ad quem pertineat periculum illiꝰ an ad ciuitatem an ad magistratum an ad alios duos an ad semproniũ legitimum heredem: ⁊ respondetur ꝙ pertinet ad semproniuꝫ legitimum heredem. hoc dicit ista. l. [cum alicui ciuitati] .s. subiecte romano imperio ⁊ non alijs. nã sicut institutus heres potest rogari vt restituat hereditatem alicui singulari persone ita ciuitati. subiecte romano imperio vt. ĩ. ad treb. l. oĩbus. cuꝫ. l. se. [crea uerunt] .i. constituerunt. [sine] aĩs sua ⁊ aĩs siue ⁊ vtraqꝫ in idẽ recidit [esset] .s. ⁊ postea esset hereditas reddita vel restituta re vĩ verbo: vt. ĩ. ad trebel. l. restituta ꝙ esset restituta indicat littera sequens. [irritum ꝓbatum est.] ⁊ sub. minima capitis diminutione testatoris. nam si paterfa. fecit testamentum ⁊ postea dat se in arrogationem patitur minimam capitis diminutionem quia efficitur filius arrogatoris vt insti. qui. mo. te. infir. §. alio quoqꝫ ⁊. ĩ. de capi. di. l. j. [pro tribunali] .i. illa hereditas fuit enicta auctoritate iudicis cedentis pro tribunali. [defuncti] ⁊ dicitur legitimus heres qui succedit ab intestato. vt. ĩ. pro soc. l. iij. §. de illo. [horum bonorum] sub. act. neg. ge. [pertinet] sub. ad magistratum vel ad alios duos actores an ad sempronium legitimum heredem defuncti. [pertinere] sub. ⁊ ad dannũ semprõnij sed lex videtur velle ꝙ periculum tertij pertineat ad ipsos magistratus vt ĩ. de admi. tuto. l. lucius. §. sempronij. ad quod potest ita dici hic iste actor tertius desijt esse soluendo postꝙ hereditas fuit enicta per legitimum heredem. vnde istud non dꝫ nocere ciuitati vĩ magistratui vel alijs duobus sꝫ ipsi legitimo heredi si nulla culpa intercessit vt hic: aĩs sic vt. ĩ. de admi. tu. l. tutores. ⁊. l. in eũ. ibi autẽ actor tertius desijt esse soluendo anteꝙ hereditas esset enicta a ciuitate ⁊ sic culpa magistratus interuenit. vnde periculum illiꝰ tertij actoris pertinet ad magistratum ⁊ sic intelligiꝭ. l. ꝫ. vel põt dici secundo modo hic hereditas fuit delata ciuitati ex causa fideicommissi ⁊ sic ciuitas possidebat hereditatẽ vt suam. vnde si creauit bona fide actores satis est: ⁊ si vnus ex actoribꝰ desijt esse soluendo periculum pertinet ad legitimum heredem vt hic diciꝭ sed i. l. ꝫ. ciuitas nõ possidebat hereditatẽ pro sua: sꝫ rõne sibi debiti. vnde imputaꝭ magistratui si non idoneos actores cõstituit vt in. l. ꝫ. ⁊ pro hac solutione est ar. ĩ. sol. ma. l. etiam. vel põt dici tertio modo aliud est cũ legitimus heres est maior vt hic aliõ est cũ pupillus qꝛ ipse magis fauorabilis est vt ibi.

1 Gestor expẽsas volũtarias nõ repetit.

2 Expẽse facte cã pietatis nõ reputuntur.

1

Ex duobus. †In prin. huius. l. diciꝭ. duo erant fratres vnus erat maior xxv. an. alter erat minor: isti habebant predia rustica communia maior frater fecit magna palatia in ꝑdio cõmuni: ⁊ non necessarium postea frater minor factus est maior ⁊ ad diuisionẽ ꝑuenerunt: frater maior vult recuperare sumptus quos fecit in palatijs pro parte act. neg. ge. nunquid poterit: respondetur ꝙ non: si fecit sumptus voluntarios sed illos poterit abradere ⁊ tollere sine prioris status lesione. hoc dicit prin. huius l. [sue etatis] .s. maioris. xxv. an. vt. C. qui legit. ꝑ. ha. stã. in in. l. vltia. [paternas.] .i. a patre factas. [ampla edificia edificauerat.] sub. non vtiliter vel necessario sed voluntarie [cum fratre] sub. effecto maiore [diuideret] .i. diuidere vellet: sed si esset minor maior posset vocare eum ad diuisionem sed ipse non: vt. C. de ꝑ. mi. non ali. l. inter oẽs. ⁊. ĩ. de re. eorum. qui sub. tu. vel cu. sunt. l. pupillorum. [constituto] .i. eo effecto maiore. xxv. an. vt. C. de his q ve. eta. impe. l. vl. [nulla re vrgente] .i. vtiles vel necessarios [euꝫ] scꝫ fratrem [nõ habere] nã gestor negociorum recuperat sumptꝰ vtiles vel necessarios vt. ꝫ. e. l. si pupilli. in prin. ⁊. l. sed an vltro. §. j. ⁊. l. siue hereditaria vt. ĩ. de verb. sig. l. impense. ⁊ recuperat vsqꝫ ad probabilem modũ vt. ꝫ. e. l. si qs negocia alie sꝫ sumptus volũtarios qui rem exornãt non recuperat sed abradit sine lesiõe prioris status vt hic: ⁊. ĩ. man. l. idẽqꝫ. §. idẽ labeo ait. ⁊ idem est i bonefidei possessore: qꝛ sumptus volũtarios abradit sine lesiõe prioris status nisi velit ei quantũ est habiturus possessor: vt. infra. de rei ven. l. in fundo. in fi.

2 **Titium.** †In. §. isto dicitur si titius aluit filiam sororis sue functus officio pietatis ⁊ volens repetere hunc sumptum act. nego. gesto. vel alia non poterit repetere. hoc dicit iste. §. [titium] sub. ego respondi quod est. ĩ. titiam ⁊c. [si pietatis respectu] .i. motus officio pietatis [aluit filiaꝫ] sub. eo animo ne repeteret [non habere.] qꝛ pietas inhibeꝭ repetitionem vt hic ⁊. C. e. l. j. ⁊. l. alimenta. ⁊. infra eo. l. nesennius. in casu tamen pietas non impedit repetitionem sicut est si filiam tuam expositam suscepit nutriendã ⁊ non vis vt nubat filio meo. vt. C. de nup. l. patrem.

1 Pro eo pro quo quis obligatus est agit hac actiõe anteꝙ soluat. h. d.

1

Si quis mandato. In. l. ista dicitur† quidam mandato titij gessit negocia seij: nunquid gestor tenetur act. mandati titio. respondetur ꝙ sic. ad id ꝙ interest titij ⁊ seij: nam titij videtur interesse in id qõ abest ei ex illo mandato vĩ absfuturũ est: qꝛ illud intelligitur alicui abesse ꝙ iam abest vel in quo obligatus est. item titij videtur interesse in eo ꝙ mandauit negocia seij geri: ⁊ in id ꝙ seio act. man. vel neg. gest. seio teyetur. hoc dicit ista. l. [seij] domini negociorũ [lisqꝫ.] aĩs lis quoqꝫ .s. que mouetur per act. mandati [quantum is] .s. titius [mandati] sub. si seius mandauit titio [vel neg. ge.] sub. si hoc non mãdauit [noĩe obligatus est.] sed nunquid teneбiꝭ gestor seio ⁊ seius ei. rñ. vt dixi. ꝫ. e. l. iij. §. apud marcelluꝫ. vnde amplius hic non dico [dño] .s. negociorum. Or signori no. hic qõ non solum videtur mihi abesse ꝙ expendi immo id in quo obligatus sum ⁊ ideo si sum gestor negociorum ago act. neg. ge. ꝫ ua ad id ꝙ mihi abest vel absuturum est vt. ꝫ. eo. l. ij. ⁊ insti. de ob. q ex quasi ꝯc. nas. in ꝑn. ⁊. ĩ. de eo qui pro tu. ges. l. vl. secus tamen est in eo qui habet beneficium ⁊ ꝯdẽnetur inquantum facere põt qꝛ non videtur sibi abesse id in quo obligatus est: qꝛ bona non itelliguntur ⁊c. vt. ĩ. de verbo. sig. l. subsignatum. sed illud verum est quantum ad effectum. Item qõ dicitur hic est verum in negociorum gestore. secus tamen est in fideiussore ⁊ mandatore: qꝛ nõ vĩ sibi abesse id in quo obligatus est: ⁊ ideo non habet regressuꝫ anteꝙ soluat vel condennetur soluere nisi in casibus vt. ĩ. man. l. lucius. ⁊. C. man. l. si pro ea. si dicatur que est ratio ꝙ gestor negociorum statim agit de eo quod sibi abest vel affuturum est: sed fideiussor vel mandator non anteꝙ soluat. Respondeo ratio est illa quia qui accipit mandatum de fideiubendo ⁊ videtur accipere mandatum de soluendo vt. ĩ. de condi. indebi. l. indebitum. vnde cum videtur accipere mandatum de soluendo non videtur impletur mandatũ anteꝙ soluat vel condennetur ⁊ si agit in tẽpestiue agit. vnde non potest agere: qꝛ adiuuari nõ decipi beneficiũs nos oportet. vt. ĩ. cõmo. l. in cõmodato. §. sicut. sed gestor gerit sine mãdato vt. ꝫ. e. l. j. ⁊ ideo agit pro eo ꝙ sibi abest vel absuturuꝫ est: vt hic. ⁊. ꝫ. e. l. ij.

1 Gestũ noĩe ventris deuoluiꝭ in actione tutele postbumo nato vel in actione neg. ge. h. d.

1

Cum pater. †In. l. ista dicitur paterfa. fecit testamentum ⁊ postbumũ instituit sibi heredem ⁊ in testamento suo postbumo qui erat in ventre vxoris sue dedit tutorem mortuo patrefa. iste tutor administrauit tutelam qua act. tenetur ipẽ. respondetur ꝙ distinguenduꝫ est aut postbumus non est natꝰ quo casu non videtur fuisse tutor: ⁊ tenetur act. ne. ge. non tutele. aut fuit natꝰ quo casu apparet istũ tutorem esse. vnde teneꝭ act. tutele de gesto ante natiuitatem postbumi ⁊ de gesto postea. hoc dicit ista. l. videatis expositioneꝫ littere. [cum pater testamento facto] scꝫ postbumo. i. filio nascituro vt. ĩ. de iniust. irri. ⁊ rup. test. facto l. vlti. [tutorem dederit] subaudi quod facere potuit vt insti. qui da. tu. pos. in fi. [erit agendum.] quare quia non fuit tutor vt apparet ex postfacto. [postbumus] subaudi ⁊ viuit [vtrunqꝫ tempus] scilicet gestum ante natiuitatem postbumi ⁊ gestum postea [sit] ⁊ ita no. quod ex postfacto declaratur aliquid esse vel nõ esse de quo ante incertum erat vt hic: ⁊ ad hoc concor. ĩ. de tuto. ⁊ ra. dis. l. postbumo. ⁊. ĩ. de te. tu. l. si nemo. in fine. ⁊. ꝫ. eodem. l. iij. §. hac actione.

1 Sicut inter collegas equalis potestas est actio. neg. ge. ita si sunt ꝑtãtis inequalis. h. d.

1

Ex facto. In. l. ista dicitur:† quidam ab ordine decurionum alicuius ciuitatis fuit creatus curator ad siliginem ciuitatis nomine emendam. quia iste solus non sufficiebat alius subcurator adiunctus est subcurator empta sigiline bona a curatore immiscuit malam ⁊ ita preciuꝫ sigilinis diminutum est. vnde curator principalis fuit dãnatus ciuitati ad dãnum resartiẽduꝫ modo queritur vtrum contra subcuratorem istũ habeat act. neg. gest. ad suam indẽnitatem: hec questio fuit de facto: ⁊ iurisconsul. exordit eam ⁊ dicit ꝙ habet act. neg. gest. contra subcuratorem ⁊ probat hoc talibus exemplis ecce si plures sunt tutores ⁊ vnus condẽnatur propter factum alterius consequitur ab altero act. neg. gest. idem est in duobus magistratibus qꝛ si vnus condennatur propter factum alterius recuperat ab altero act. nego. gest. ꝙ prestitit: nisi sit conscius illius fraudis: similiter ergo idem dicẽdum est in subcuratore. hoc dicit ista. l. videatis expositioneꝫ lrẽ.

[ex

[ex postfacto querebatur].i.de facto talis qd accedit quedam rc. [decreto ordis] alicuius ciuitatis: vt.s. quod cuiusqz vniuersit. nomi. caue.l.j.ij.τ.iij.τ.l.sequen.τ eidem dicebatur alium subcuratorem constitutum qui dicebatur esse in minori gradu nō aūt intelligatis subcuratorem vt iste curator deberet esse sub alio vel deberet habere alium curatorē q2 curator curatorem habere non pōt.nam qui nō est ibi legitima psona habere non pōt alium in sua ptāte: vt.C.de legit.l.vlti.[qua act.] ecce φ querebat.[quod cum eius].s.subcuratoris [dādam].s. si occasione cōtutoris dānum passus est [detur] sub. si vnus ppter alterius factum dānū passus est [idē dicendum est] sub. vt teneat prestare indēnitatem curator q pro eo dānum passus est. ¶ Or signori no. hic si ego et tu eramus curatores pupilli τ ppter culpā tuā condēnor pupillo illud assequor a te vtili nego.ge. vt hic τ.j.de tu.τ ra.dis.l.j.§.nūc tractemus.τ.C.de 3.iu.tu.l.j.§.nunc tractemus.τ.§.ij.τ.C.de in li.dā.tu.l.ad litem. Item si ego τ tu sumus magistratus τ ppter tuum factū condēnor ciuitati: illud a te cōsequar vtili act. nego. ge. vt hic.τ.j.de ad.re.ad ci.p.l.ij.§.ius.reipub. nam vtroqz istorum casuum fecit negociū alterius ipso gestu: vt.j.e.l.soluendo. si ita est in magistratu τ tutore idē d3 dici in subcuratore vt hic dicitur in fi.l. q2 vbi in diuersis rc.vt.j.ad.l.acql.l.illud τ.j.de ver.ob.l.a titio.in.fi.j.rñ.τ.C.de interdic.l.j.

1 Ex facto procuratoris datur vtilis institoria contra dominum.h.d.

1 **Liberto vel amico.** In prin.hui⁹ l.dicitur † aliquis mādauit liberto vel amico suo vt dēret.x.mutuo accipere ab aliquo dirigēdo lrās suas ad libertū vel amicū nō ad creditorē: creditor ostāsis sibi lrīs dñi 3rit cū liberto vel amico τ ab eo fideiussorē accepit: modo querit qua actiōe poterit experiri 3 dñm creditor qui mutuauit liberto vel amico dñi 3téplatione vel fideiussor q fideiussit cōtéplatiōe dñi τ soluit τ rñdetur φ poterit expiri vtili act.neg.ge.ad exemplum institorie actionis.h.d.prin.huius.l.videatis expositionez littere.[mādauit] sub.aliquis p lrās suas [immo] a quocūqz [cuius].s.domini mandātis [cōtraxit].q.d. contéplatiōe eius qui misit lrās liberto vel amico mutuauit creditor vel fideiussor fideiussit: τ intelligatis φ lrē erant directe ad libertū vel amicū nō ad creditorē al's fideiussor hēret act.mādati 3 dñm mittentē lrās τ sic soluit cōtra.C.ma.l.si lrās. [in rē eius].s.dñi mādantis [in eū].s.dñm mandātem [fideiussori] sub. si soluerit [institorie actionis [.s.directe: nā datur hic vtilis: directa eñ institoria pprie h3 locū cum prepono aliquē ad aliquā negociationez.s.mutuis pecunijs dādis τ recipiēdis: vt.j.de insti.l.cuicūqz.§.j.s3 vtilis h3 locū cū prepono aliquē alicui negociationi tm̄.s.accipiendū tantā pecuniā mutuo vt fuit hic: τ.j.de insti.l.in eum.τ ideo dicit ad exemplūz institorie actionis: vel dicatis φ iō dicit ad exemplum institorie actionis.s.antique dabitur noua institoria.nam olim erat antiqua actio institoria que debebat proponi cū solēnitate hodie nō vt.s.de orig.iur.l.ij.§.exactis.τ.C.ō for.τ impe.sub.l.j.τ.ij.vnde olim oēs actiōes dicebant ordinarie: hodie dicūtur extraordinarie: vt plene dicā.j.e.act.neg.ge.τ de ista materia cū quis 3bit cū tutore plene dixi.s.e.l.si pupilli.§.j.

1 Actio competēs contra eū ad quem negocium spectat cura τ sollicitudine non impedit actionē oriri contra eum ad quez negocium in veritate spectat licet eius contemplatione non sit gestum.h.d.

1 **Inter negocia.** † Signori.§.iste legitur τ intelligitur duobus modis vno modo fm Jo.τ alio modo fm az.ego tñ premittā lec.d.Jo.τ fm illam signabo 3ria τ soluā.τ postea dicam intellectum Az.quē puto veriorem: τ cām quare azo reprobat lecturam dñi Jo.τ exponā fm eam lrām.τ fm Jo.in.§.isto dr ego cōtemplatione semproni ge rens negocia ipsius sempronij gessi negocia titij: volens mihi titium obligatum habere: nūquid teneor sempronio τ ipse mihi: certe sic: act.mandati de suis negocijs τ ticij: si sempronius agit cōtra me pro negocijs ticij: debeo cauere pro indēnitate prestāda aduersus titiū: idē est si cōtéplatiōe tutoris gessi negocia pupilli τ agā aduersus eū τ ipse 3 me act.mandati: s3 τ ipse tutor pro negocijs pupilli agit 3 me debeo cauere de indēnitate pstāda aduersus pupillū.hoc dicit iste.§.τ fm istā lectu.exponetis ita litteraz [inter negocia q gerebat] sub. aliqs gestor sine mādato vel cum mādato [ignorās].s.gestor [ticij negociū gessit] sub.contemplatione sempronij tm̄.τ male [tenebit] sub.τ nō titio [sed ei].s.gestori [necesse est] sub.a sempronio.[cui datur actio] sub.si ei⁹ contemplatione gessi [idem iuris est τ in tutore].s.vt si cōtéplatiōe tutoris gessi negocia pupilli tenear ei de negocijs pupilli τ de suis τ ipse mihi: sed si agat 3 me tenebitur mihi prestare indennitatē cautionem aduersus pupillum. ¶ Or signori ad.§.istum instat τ op.τ videtur φ si gessi negocia sempronij τ inter negocia sempronij erant negocia ticij φ ticius teneat mihi τ ego sibi.vnde vr cōtra.s.e.l.si cū.§.s3 si cū putaui.ad φ vos ita breuiter dicetis 3 gerebā negocia sempronij: τ inter negocia sempronij erant negocia titij tñ q2 gerebā contéplatiōe sempronij τ volēs titiū obligatum habere teneor sempronio τ ipse tenet mihi pstare indennitatē aduersus titiū: s3 in.l.3.gessi contéplatiōe sempronij negocia titij volēs titiū mihi obligatū habere τ hic nullo modo poterat negociū ad titiū ptinere: ibi sic: vel pōt dici φ hic loquitur de act. mādati ibi loqtur de act.neg.ges. Sed denuo videt.l.3.s.e.l.si pupilli.§.si qs ita simplr.ad qōvos dicetis φ ibi gessi negocia ticij contéplatiōe sempronij τ nihilominus eraz illius opi.vt vellem titiū obligatū habere s3 hec lectura nō placet dño az.tñ q2 gero negocia titij contéplatiōe sempronij etiā si ignorabā titij esse: vnde titius tenet mihi τ ego sibi: q2 preualet veritas opinioni vt.s.e.l. itē si cū putaui.§.s3 si cū putaui.τ.l.si pupilli.§.si titij.non ob.§. iste si qs ita simplr.q2 sub.est ibi marie.quare dñs az.ponit.in.§. isto alr casum: τ dicit ita: gessi negocia sempronij inter q erant negocia titij q ptinebāt ad semproniū cura et sollicitudine q2 sempronius erat curator titij vel eius pcur.teneor sempronio et ipse mihi: s3 q2 teneor ticio cuius est negociū in veritate: si semproni⁹ agit 3 me d3 mihi cauere de indēnitate mihi pstāda aduersus titiū.scōs casus est talis: si tu semproni⁹ es tutor titij pupilli si tu contéplatiōe gero negocia tua inter q erant negocia tui pupilli tu teneris mihi ō negocijs tuis et tui pupilli et ego tibi: s3 si agis cōtra me gratia negociorum pupilli: debes cauere de idēnitate mihi prestāda aduersus pupillū q2 teneor ei et ipse mihi.h.d.iste.§. et fm hanc lecturā exponetis ita litteraz [inter negocia q gerebat.] sub.aliquis [ignorās].s.gestor.[gessit] et male: cui⁹ sempronius erat curator vel pcurator: et ita negociū titij ptinebat ad semproniū cura et sollicitudine.[sempronio tenebit.] sub.τ semproni⁹ gestori [sed ei].s.gestori [det actio] sub. ideo q2 in veritate negocium erat suū.vnde tenebit gestor titio cuius in veritate est negocium et semproniū ad quē spectat cura et sollicitudine act.nego. ge.vt.s.e.l.si pupilli.in prin.et sic solutū est 3.s.e.l.si cū putaui.§. s3 si cū putaui.q2 3 aliquo modo ptinebat negociū ad semproniū s3 in.l.3.nullo modū poterat ptinere ad semproniū [idē iuris est in tutore] vt si gessi negocia tutoris inter q erāt negocia pupilli et pupilli et ego sibi: sed si ipse tutor agit 3 me gratia negociorum pupilli d3 mihi cauere de indennitate pstāda aduersus pupillū q2 tenet mihi pupillus in quātū est locupletior vt.s.e.l.si pupilli.in prin.

1 Allegās causas absentie nō cōdēnatur nec appellare tenet secus in eo qui venit ad plenam defensionē licet post litem contestatā.h.d.

Litem in iudicium deductam.

1 † In.§.isto dr: titius creditor tuus conueniebat te ad.x.corā cōpetenti iudice lite 3te.τ examinato negocio tu recessisti τ ad iudiciū non redijsti: instat creditor: vt iudex ferat sniam venit allegaui coram iudice vt non procederet ad sniaz ferendā 3 te q2 eras absens: iudex nihilominus condēnauit te nūquid teneor appellare: respondetur distinguendū esse: aut veni allegare causas absentie quo casu si iudex condēnauit te non debeo appellare: q2 tu fuisti condēnatus nō ego: aut veni ad allegandū causas cause.q quidem casu iudex debuit te condēnare.vnde teneris act.nego. ge.ad indennitatē mihi prestandā si nō appellasti cū poteras appellare.hoc dicit iste.§.videatis expositione littere.[in iudiciuz deductā].i.lite 3te.nam lite 3testata dicitur res in iudiciū deducta vt in aut.de litig.§.oēm.τ.j.rem ra.l.amplius [frustratoris amicus].i.rei que frustratorie recesserat τ absentauerat se.[iudici.] vt q2 dicebat iudici φ reus iuerat vltra mare [φ snia] sub.i. a snia [vlpi.notat].i.approbando [condēnatus est] nō amicus: τ ita no.ex.§.isto colligimus ar.φ snia non est ferenda in eum q allegat causas absentie vt.j.dicam [sed cū posset] sub.τ deberet vt q2 bonam cām habebat vt.j.de admi.tuto.l.quotiens.§.sicut. [non appellasset.] nam pcurator d3 appellare l3 non debeat pse qui cām appellationis: vt plene dixi.s.de procur.l.qui proprio. §.itē queritur. ¶ Or signori ex.§.isto colligetis plura no. primo no.φ aliud est allegare causas cause et aliud causas absentie allegat causas cause qui defendit τ hic condēnatur τ imputatur ei si non appellauit.allegat causas absentie: vt in causis capitalib⁹ et a ibi non auditur [a] allegās causas cause: s3 causas absentie sic. hic est φ seruus τ pupillus cās absentie pōt allegare vt.j.de pu.iu.l. pe.§.ad crimē.et.s.de pcur.l.seruū.§.publice.plene dixi. Item scōo no.φ ex.§.isto colligit ar.p snia dñi Jo.et Az.φ siue interueniat pcur.ante litē 3te.vel post: φ snia d3 formari in psona pcuratoris.arg.eius φ legit.C.de pcu.l.nihil arbitramur.τ.C.de sen.et interlo.om.iu.l.j.et.s.de procu.l.plautius. Itē q2 in.§.isto dicit φ si interuenit amicus ad allegandū causas cause lite 3te. φ d3 condēnari: et si fuit 3dēnatus et nō appellauit imputat ei

a ¶ Nō audit. aduerte tñ quādo re⁹ est i carcerib⁹ etiā in cā capitali pōt interuenire pcurator et si re⁹ nō defenderet nec pcuratorē daret qlib3 posset eū defendere ita t3 nota. bar.i.l.nō tm̄.ff. de appel.per.l.si nō defendat. et l.j.i fi.C.ō qstio. et adde bar.i.l. pe.§.ad crimen. ff.de pub.iu.

reprobata opi. Az. qui distinguebat ante lit.cōte.vel post ar.s.de bis q no. infa.l.furti.§.si alieno noie.r.l.seruus.r ō hac materia plene dixi.s.de pcu.l.qui pproprio noie.

Ui aliena negocia. In prin.huius.l.quidaz sine mandato gessit negocia mea r occasione gestiōis pecunia mea puenit ad manus suas finita gestiōe cō ueni eū act.neg.ge.r peto ab eo non solū pecuniā immo vsuras pecunie: nunquid possum: respondet iuriscō. dicens q deducta pecunia quā impendit ad sumptus necessarios vel vtiles de resi duo tenet mihi prestare vsuras.h.d.prin.huius.l.videatis expo sitionē littere.[qui aliena negocia gerit]sub.sine mandato r sic est locus huic actioni vt.s e.l.j.r.iij.in prin.nam si cum manda to gereret cessaret hec act.vt insti.de ob.que ex contrac.nas.in pn. [que purgatis].i.deductis[necessarijs]sub.vl'vtilibus.[super est].s.a gestore.¶Or signori in.l.ista no.ita exemplū ad gestorez de pecunia mea peruenerunt.xx.in rem meam impendit.x.ne cessario vel vtiliter: queritur nunquid tenetur restituere.xxx.cuz vsuris.vel.xx.cum vsuris deductis sumptibus necessarijs vel vti libus.s.x.r respondetur q restituet.xx.cū vsuris deductis.x.nam gestor si impendit necessario vel vtiliter in rem dñi de suo repetit vt.j.de pig.act.l.necessarios in fi.r.s.eo.l.sed an vltro.in fi.r.l.si ue hereditaria.r.l.si quis negocia.multo fortius si impendit de pecunia dñi eidē reputat p compēsationē vsq ad pdictā quanti tatem quā impendit vt hic.r.j.de compen.l.cum alt.q2 cui dam' act.rc.vt.j.de supfi.l.j.r.j.de reg.iur.l.j.sed si gestor fecisset sum ptum volūtarium abraderet sm qō dixi.s.e.l.ex duobus.in pn. r ex predictis no.q in directis act.negociorū gestor prestat duo: vsuras pecunie que remansit apud eū qō est verū in tribus casi bus.si dñs erat solutus fenerare non al's.vt.j.de vsur.l.qui semis ses.vel si gestor pecuniā dñi in vsus suos conuertit vt.j.e.l.qui si ne.vel si gestor fuit in mora exigendi a se: vt.j.e.l.at qui natura. §.non tantum.nam hec actio bone fidei est: vt insti.de ac.§.actio num vnde in ea veniūt vsure iudicis officio ex tpe more: vt.s.e.l. qui tantundem.

☞ Expendens vltra quam ei est iniunctum non repetit. hoc dicit.

Libertos. †In.§.isto dicit paterfa.fecit testm̄ r insti tuit sibi aliquē heredē r iussit monumētuz sibi fieri: in cuius fabrica iussit a libertis suis erogari certaz sum mam pecunie: ponamus.xx.mortuo testatore r adita hereditate liberti erogauerunt maiorem summā pecunie in monumento: ponamus.xxx.nūquid q amplius erogatū est a libertis recupe rabunt liberti aliqua act.rñdeo q nō act.neg.ge.q2 fuerunt phi biti qui phibitio facit cessare hanc act.itē nec act.ex testamēto li berti recuperabunt q2 volūtas defuncti facit finē erogationi: q2 testator voluit certā summā pecunie erogari.h.d.iste.§.videatis expositionē littere.[liberto].s.testatoris[certam pecuniam]po namus.xx.[fuerit erogatum]ponamus.xxx.[petitur].i.liberti non recte petent ab herede: r quare non petēt act.neg.ges.hec est ratio q2 ex quo testator voluit certā summā pecunie erogari phi buit vltra erogari: r expressa phibitio facit cessare hanc act.vt.C. e.l.vl.[nec iure fideicōmissi].i.act.ex testō.[cū volūtas].s.defun cti rc.[fecerit.]hec est ratio quare liberti ab herede ex testamēto non petent si vltra erogauerunt: q2 testator voluit vt possint ero gare tm̄.xx.r non vltra.igitur videntur.xx.relicta r non vltra: et id q relictum est potest peti act.ex testamēto r non vltra.vt.C.de leg.l.j.r.ij.¶Or signori habetis in.§.isto vt dixi in casu: sed ad §.istum instatur r opponitur r videtur.l.z.que videtur dicere q etiā si testator mādauit certam quantitatem pecunie erogari cir ca monumentum q maior quantitas pecunie erogari pōt vt.j.ō verb.sig.l.cū testm̄.ad qō pōt dici duob' modis r vno modo sic: si mādat testator certā quantitatē pecunie erogari maior summa pecunie pōt erogari circā monumentū vt ibi: sz si erogatū est nō petet vt hic vel pōt dici scdo modo cū testator mādat erogari cer tam quantitatē pecunie circa monumentū: si mādat de pecunia sufficienti maior quantitas pōt errogari r si erogetur nō potest peti vt hic: sz si mandat de quantitate insufficienti tūc maior quā titas pōt erogari r peti: vt in.l.z.r ar.j.de relig.r sump.fu.l.at si quis.§.in eum.¶Or signori ex.§.isto colligit ar.ad questionez de qua ɔsueuit dubitari: mandauit tibi vt rem mihi emeres.p.x. tu emisti pro.xv.expediebat tn̄ eā hēre pro.xv.q2 bene valebat.xx. r sic vtiliter gessisti negociū meū: nunquid qō dedisti vltra.x.po teris a me repetere dixit.M.q sic.q2 vtiliter gessisti negociū meū vnde cogor precise habere ratum velim nolim.vt.s.eo.l.pōp.r.j. mandati.l.si is qui in prin.sz nos dicimus z.ar.huius.§.in quo dicit testator mandauit libertis suis circa monumentū erogare xx.videt eis phibere ne vltra erogent sic r si mando tibi vt emas mihi rem pro.x.videor tibi phibere ne vltra des: vnde lz intersit mea illam rem habere tamen non poteris recuperare qō ampli' dedisti.ar.huius.§.r ad h est ar.j.de pecul.l.si creditor.§.j.itē q2 leges sunt expresse que dicūt q fines mādati sunt diligenter cu stodiendi vt.j.man.l.diligenter.in prin.r.l.leq.Item q2 donasse viderz: vt.j.ad.l.aquiliam.l.si seruus seruum.§.si olivaz.nec ob. si dicatur q negocium meum est vtiliter gestum: ergo cogor ha bere ratum: q2 verum est si non geritur negocium meum cōtra ex pressam phibitionē meam vel tacitam: q2 expressa prohibitio fa cit cessare hanc act.neg.ge.vt dixi: licet secus sit in act.funeraria fauore sumptus funeris: vt.j.de relig.r sumpti.fune.l.at.si quis §.hec actio.

☞ Pupillus non tenetur ad perficienda negocia etiaz cepta hoc dicit.

Tutoris heres. †In.§.isto dicitur: pater meus paterfa.fuit tutor alicuius pupil le decessit paterfa.me filio suo impubere relicto tutor meus gessit negocia pupille: nunquid ego tenebor de gestione tutoris mei il li pupille hac act.respondetur q non: sz ipse tutor poterit conue niri suo nomine act.neg.gest.h.d.iste.§.videatis expositionē lit tere.[tutoris heres].s.cuiusdam pupille[eius].i.filij impuberi [paterne gessit]sub.cuius tutor fuerit pater huius impuberis [non tenetur]sub.act.nego.gesto.vel alia quia non gessit nec ge ri mandauit: quia tunc teneretur vt.s.eo.l.iij.§.apud celsum.et l.nam r seruius.§.penul.r quia non succedit patri in tutela: licz deberet inchoata perficere si esset legitime etatis vt.s.de his qui no.infa.l.furti.§.penul.r.j.ō here.tu.l.j.[conueniretur]q2 ipse sponte videtur gessisse: vnde hac act.tenetur r aget contraria: vt s.e.l.iij.§.hac act.r q2 plus valet veritas q̄ opinio vt.s.e.l.item si cum putaui.

☞ Gestor negociorum non potest constituere actorez in nego cijs pupilli.h.d.

Quamq̄. In.§.isto dicitur †paterfa.constitutus i ex tremis habens pupillum filiū enz instituit sibi heredem r dixit q mater ipsius eius negocia gereret: non tn̄ eam eidem dedit tutricem.ista mulier quia per se non poterat cō mode administrare petijt actores ɔstituit in litibus pupilli suo periculo r constituti sunt: nunquid tenet actoris constitutio: re spondet iuriscon.q non: quia mulier non erat tutrix vnde sicut nec ipsa potuit agere ita nec actores constitui ab ea poterunt: si militer nec ipsa potuit bona sua alienare: nam r si debitores pu pilli soluunt ei tali solutiōe non liberant.h.d.iste.§.[sm patris voluntatez pietatis fiduciā gerat]sub.non tn̄ pater eam tutricez filio pu.dederat: sz iusserat eā gerere vel forte etiā eā tutricem de derat ad qd valebit hoc.j.videbitis[tamen ius actoris]q agat nomine filij pupilli[titiū].s.impuberis[non habebit]quia nō fuit tutrix al's bene posset petere actorem constitui periculo rerū suarum qui esset sibi adiutor vt insti.de cur.in fi.r.j.de admi.tu. l.decreto.in prin.r.j.de tute.l.solet.vnde cum non esset tutrix nō habuit ius constituendi actorez.sed erat iussa tm̄ administrare bona pupilli: vel si fuisset data tutrix non habebat ius constituē di actorem vt.j.dicam[recte agit]vt hic: r quare non agit recte q2 femina rc.vt.s.de pcu.l.neq femina[alienat]quia tutrix nō erat r q2 res pupillorum phibite sunt alienari vt.C.de admi.tu. l.lex que.[liberat]sub.nec.¶Or signori ad.§.istum instatur r op ponitur r videtur.§.istum duabus rationibus stare non posse: prima ratio est q2 si pater filij impuberis iussit matrem eius ne gocia gerere fuit eius tutrix: cur ergo non potuit petere consti tui actorem periculo suo r experiri r ex iusta causa alienare r reci pere solutionē: nā permissum est rc.vt.C.qn̄ mu.tu.of.fun.pōt. l.vl.r.l.ij.r aut.ibi signata.ad qō pōt dici dupl'r r vno modo sic: hic mater nō fuit iussa gerere negocia pupilli vt tutrix s3 vt procu ratrix qō esse non potuit.vt.C.de pcu.l.alienam.r.j.de regu.iur. l.femine.secus si iussa esset gerere negocia pupilli vt tutrix: quia tunc mater poterat petere actorem constitui: r poterit alienare r solutionē recipere vt in.l.z.vel dicatis scdo modo: hec lex loquit sm antiqua tpa sm que mulier non poterat esse tutrix filiorum suorū nisi a principe impetraret vt.j.de tutel.l.femine.vn̄ lz pf̄a. iusserit eam gerere r dederit eā tutricem tn̄ tutrix esse nō potuit q2 sm ista tpa tutela erat officiū virile vt.C.qn̄ mulier tu.of.fun. pōt.l.j.sz hodie z.est q2 matri r auie liberor suorum tutelam ge rere pmittimus vt in aut.vt li.ma.r aui.q̄ est signata.C.qn̄ mu. tu.of.fungi.pōt.l.ij.Sed denuo opponitur r videt scda ratione hunc.§.stare non posse.r vr̄ q si mater filij impuberis q̄ putat se tutricē r non est recipit pecuniā a debitoribus pupilli q liberen tur.vt.j.de solu.l.filie.ad quod vos dicetis vno modo sic.aut de bitores pupilli sciunt matrem non esse tutricez filij sui pupilli r tunc si soluūt ei nō liberant vt hic: aut ignorant et tunc liberant vt in.l.contraria.r est arg.j.de solu.l.si qs fuo.vel dicatis secun do modo r sic: si debitores soluunt matri si pecunia nō est versa in rem pupilli debitores non liberant q2 mater salubriter nō ges sit vt hic: al's si pecunia versa est in rē pup.liberant tali solutione

vt in

vt in.l.contra.ꝛ ad hanc solutionem est arg.infra de admi. tu.l. quidam decedens.§.ita pap.ꝛ ē ratio ne iuris occasio trahatur ad iniquum compendium quod esse non debet:vt.C. pro emp.l. vl.ꝛ ne subueniat pupillo q est de preda sollicitus:vt.ff.de admi. tu.l si minoris.

☞ In causa seruitutis predij communis quod vnus ex socijs expendit ab alio repetit per actionem negociorum gestoꝝ hoc dicit.

Uno defendente. In.§.isto dicitur † duo plures ve habebant fundū cōmunem fundo communi debebatur seruitus aqueducende:vicinus cepit agere contra istos negatoria act. vnus cepit defendere causam communis aque ꝛ in lite illa fecit sumptus necessarios vel vtiles:nunquid illos sumptus recuperabit a consocio respōdetur quod sic act.neg.ge.hoc dicit iste.§.[vno]al's vt vno:et tūc exponitur vt.i.sicut:vno.s.dominorum fundi cui debebat seruitus aq̄.[predio datur]ita omnibus defendentibus sub. quidaꝫ non habent:vt.s. tantum vno:ꝛ tunc exponetis vno.s.dominoꝝ fundi.[causam communis aq̄.]sub.que predio communi debebatur ꝛ defendebatur a vicino qui agebat negatoria actiōe.[sententia predio datur].i.ad predij vtilitatem:quia si ille vicin⁹ succumberet apparet seruitutem deberi predio: vel dicatis secundo modo sententia predio datur:non persone quia seruitus aque est predialis non realis.vt infra de serui.rust.pre.l.j.§. aque ductus.ꝛ est eius nature quod debetur predio ꝛ a predio debetur vt infra communia pre.l.j.[habet]sub.pro sua parte:sed que dubitatio erat de sumptibus.rū.quia certum est quod seruitus aque ducende est res indiuidua:vt infra ad.l.fal.l.j.§.si vsumfructum vnde ratione indiuiduitatis videbatur sumptus fecisse ꝛ suum negocium gessisse:et non pro alijs:vt ar.ff.qui po.in pig.ha.l ꝑor §.sciendum.ad istud respondeo ſm Az.licet seruitus aqueducē de sit res indiuidua tamē cā ista non vr eē alicuius dominorum: sꝫ vr causa ꝑdij qꝛ snīa lata pro vno alij prodest ꝛ nocet:nisi agentis culpa vel collusio inueniat:vt.ff.si serui.ven.l.loci.§.si fund⁹ꝛ l.si deberi.ꝛ sic sentētia dat pro ꝑdio:quia causa ē fundi.igitur si vnus ex dominis fecit sumptus recupat ab alio act.nego. ges.vt hic dicitur:sꝫ instatur ꝛ vr q non debeat recupare sumptus act. nego.gest.sꝫ communi di.quia partē suam sine parte alioꝝ explicare non potuit:al's si potuerit explicare recupat act.neg. ges. vt infra communi di.l.si quis putans.§.si autem.ꝛ infra fami. herc.l.heredes.§.non tm̄.ꝛ.C.eo.l.iij.ad quod respondeo cā ista non erat sua nec alicuius sociorum:sed est causa rei ꝛ ꝑdij:et certum est q causam suam poterit administrare sine parte alterius vnde si cōe negociū gessit recupabit act.neg gest.nō cōi di. qꝛ predio non ꝑsone datur snīa vt dr hic.

☞ Quod quis facit contemplatione mandati per errorem non venit in illa actione sed in act.nego.gest.et qui ins vēdit suū pignoraticia non tenetur.h.d.

Fideiussor īperitia lapsus In pri.huius.l.dicitur † tu accepisti a titio mutuo x.et ego pro te extiti fideiussor ꝛ pro isto cōtractu obligasti pignora ꝛ hypothecas:ꝛ eadem pignora tu pro alio ꝯtu ei creditori primo obligaueras pro.x.ego conuentus a creditore pro.xx.impitia lapsus quia credebam fideiussisse pro vtroq; contractu:solui creditori.xx.ꝛ liberaui pignora.modo queritur .an possim pecuniam vtriusq; contractus.s.xx.a te recupare act. mādati vel nego.gest.ꝛ respondetur q sic potero act.nego.gest.ꝛ ecōtra tu me poteris conuenire act.nego.gest.vt restituam tibi pignora ꝛ in ista nego.gest.teneor tibi prestare dolum ꝛ culpam sꝫ non casum fortuitum:quia ego fideiussor non videor esse predo. vnum sciatis q ipse creditor hoc casu non tenebitur tibi directa pignoraticia act.ad restituendum tibi pignora ꝛ hypothecas: quia hoc casu cum ego fideiussor soluebam sibi pecuniam vtriusq; contractus ipse habebat mihi necesse pignora reddere.vñ ſpōte non videtur reddidisse sed ius suum vendidisse.hoc dicit ista l.in princip.videatis expositionem littere.[fideiussor]scilicet q fideiusserat pro posteriore obligatione non pro prima[impitia lapsus]id est errore facti quia credebat se fideiussisse pro vtroq; contractu.vel potest exponi[imperitia lapsus]id est errore iuris quia cum sciret se fideiussisse pro posteriore contractu credebat tamen se teneri soluere pecuniam pro vtroq; contractu.[suscepit.] Or signori hec littera potest intelligi et legi duob⁹ modis:et sic duobus modis potest intelligi princip.huius.l.et vno modo sic potest intelligi vt dixi in casu:ꝛ tunc exponatis sic litteram.[pignora vel hypothecas]sub.eadem que erant obligata pro primo ꝯtu:sꝫ pōt intelligi ꝛ legi ꝑn.hui⁹.l.scōo modo et sic q cū primo accepisti.x.a titio mutuo ꝛ ꝑ illis.x. obligasti ei pignora vel hypothecas:postea accepisti mutuo alia.x.a titio et ꝑ illis.x.alia pignora q̄ primo obligasti ꝛ pro te apud eum fideius

si:conuentus a creditore imperitia lapsus solui creditori.xx.pro vtroq; contractu:ꝛ liberaui vtraq; pignora queritur an tenearis mihi act.mandati vel neg.gest.ꝛ respondeo q teneris mihi act. neg.ge.ꝛ ſm istā scōam lecturam exponetis ita litteram istā.[pignora vel hypothecas suscepit].s.alia que erant obligata pro primo contractu[confusis predijs].i.predijs confuse obligatis: vel dicatis confusis predijs.i. confuse liberatis.[ob eas res].i. primi contractus.[frustra conuenietur]sed quare frustra conuenietur mandati.respondeo:quia ipse nō v r ei mādasse q ille res pro quibus fideiusserat liberarentur:sed de alijs rebus pro quibus fideiusserat videtur ei mandasse vt liberarentur. vnde aget mandati ad pecuniam et ad sumptus act.neg.gest.vt infra. mā. l.ex mandato. §.j.et.l.qui fide.vel potest dici si fideiussor fideiussit pro reo eo absente vel ignorante non agam mandati pro omnibus rebus:quia in totum videor sine mandato fecisse[frustra conuenietur.]sub.ob illas res[negociorum gest.]scilicet: directa ꝛ contraria:directa dabitur domino ꝛ contraria ipsi gestori culpam]sub. ꝛ dolum.nam gestor tenetur de dolo et lata culpa ꝛ leui et non leuissima vt supra.e.l.si negocia plene dixi.ꝛ supra.e. l.si pupilli.§.videamus.ꝛ.C.e.l.tutori vel curatori[non videtur] sub.nec in veritate est:quia habet ius ꝛc.vt infra.de ver.sig.l.bone fidei : sed predo tenetur de leuissima culpa et de casu: quia re ipsa est in mora:vt.ff.dō cōdi.fur.l.in rē fur.in fi.ꝛ.l.seq.ꝛ.ff.de vi ꝛ vi arma.l.merito.ꝛ.C.de furtis ꝛ ser.corru.l.subtracte.[ob id factum.[s.q restituit pignora.[ad restituendum].s. res pignori obligatas.[dato redditur[.idest directa pignoraticia que habꝫ locum debito soluto :vt.ff.de pig.act.l.si rem.§.omis.[cū videatur].s.ꝛ est vex[suū].s.qō habet in pignore.[vēdidisse]scilicꝫ ex necessitate:vt.ff.de distrac.pig.l.ij.[non tenebitur]vnde no.q lꝫ creditori vendere pignus fideiussori:ꝛ non videtur facere fraudem quia suo iure vtitur.vt infra de indic.l.nō videtur.ꝛ.ff.iudi. sol.l.vir bonus.ꝛ.ff.de iniurijs.l.si quis. Or signori circa princ. huius.l.est aliquantulum insistendum ꝛ dñs Az.signat hic vnū contrarium.ꝛ ego signabo duo cōtraria.ꝛ cōtrariū q dominus Azo.omittit melius videtur signandum:et statim opponitur ꝯ secundum Azo.sic:hic dicitur si fideiussor soluit pecuniam pro vtroq; contractu et liberauit pignora quod non tenetur illa restituere actione mā.sed nego.gest.act.sꝫ videtur quod fideiussor teneatur act.mandati reddere pignora sui contractus et alteri⁹ soluta sibi pecunia vtriusq; contractus cum vsuris a debitore:vt infra man.l.si man.§.paulus.ad quod vos dicetis sic:si fideiussor fideiubet pro debitore qui obligauit pignora eo mandante ꝛ sciente et postea liberat pignora soluta pecunia tenetur debitori reddere pignora act.man.vt infra man.l.si mandato.§.primo sꝫ si fideiussor fideiubet pro absente et ignorante ꝛ facti sunt duo contractus vt fuit in casu qui ponitur in princip.huius.l. vt dixi indubitanter pro illo contractu pro quo non fideiussit si soluit pecuniam vtriusq; contractus:non aget act.man. sed act.nego.gest.et act.nego.gest.tenetur reddere pignora:vt hic.ꝛ. C.dō si deius.l.ij.ꝛ infra de pig.l.ij.sꝫ pro illis pignoribus pro quib⁹ fideiussit tenebitur ꝛ aget act.mandati vt in.l.ꝯ.si mandato.§.j.et hec ē vera solutio.omnes autem alie sunt ambages.Sed denuo ad prin.huius.l.instatur ꝛ opponitur:ꝛ videtur q si fideiussor redimat illa pignora tm̄ pro q̄ ꝯtu fideiussit vel etiam ipsa et alia ꝑ quo contractu non fideiussit q teneatur acti.de dolo: vt.C.de dolo.l.j.ergo actio nego.gest.non hꝫ locum nec mandati:qꝛ actō de dolo datur cum nulla alia superest:vt.C.eo.l.ij.ꝛ.ff.de i integ. rest.l.diuus.ꝛ.ff.de dolo.l.j.§.ait ꝑtor.ꝛ.l.eleganter.§.non solū ad quod vos dicetis ſpretis alijs solutionibus q.l. illa nō cōtra dicit.nā qō dicit ibi q agendū ē act.dō dolo.exponit.i. gratia doli tenet act.mā.pro ꝯtu pro quo fideiussit vel nego.ge. pro ꝯtu pro quo nō fideiussit:vt hic ꝛ ita illa intelligitur ſm istā:nec est illa incōueniens expositio:qꝛ alibi exponit rex amotax.i. in factū propter res amotas.tenet vxor quōdā.vt.C.de fur.et ser.cor. l.vl.§.vlt.et q sic debeat exponi probatur.C.rerū amo.l.ij.sic ꝛ alibi exponit dum dicit si pr subtrahit filio rem castrensis vel q̄si castrensis peculij q tenetur furti.i.in factū noie furti.vt.ff.de furtis.l.si quis vxori.in princ.ꝛ q sic debeat exponi ꝓbatur:quia.l. dicit q actio famosa non dat ꝯ patrē sꝫ loco ei⁹ datur act.in fac. vt.ff.de dolo.l.non debes.

☞ Quis ab alio domum recipit meo nomine negociorū gestorum actione mihi tenetur.

Ignorante. † In.§.isto dr qdam ꝯrit sponsalia cū aliqua virgine matrem habēte iste ſpōsus virginis donauit aliquas res mri ſpōse noie sponsa ignorāte ꝛ absente . modo queritur qua actiōe filia ſpōsa possit recupare a mre res illas ei donatas noie suo:respōdet q non mandati nec depositi.sed act.nego.ge.quasi negociū suū videatur gessisse hoc dicit iste.§.videatis expositionē lre.[ignorāte vgine]sub.q̄

sponsalia contraxerat[suscepit]ea absente vel ignorante: tamen nomine filie suscepit[quia mandati etc.] Or signori caueatis vobis quia ex hac littera possetis colligere malum intellectum qa mandati vel depositi cessat agitur act. nego. gest. quia hec ratio est mala et falsa. nam secundum hoc si loco tibi rem meam non datur mihi actio mā. nec depositi: ergo datur mihi act. neg. gest. quod falsum est. et ideo vos dicatis quod mandati vel depositi cessat. sub. et nulla alia potest congruentius adaptari agitur act. neg. gest. nam mandati cessat ideo quia filia sponsa erat absens et ignorabat. item ideo cessat depositi quia sponsus donabat non autem deponebat secus si sponsa fuisset presens quia tunc videtur mādasse vel deposuisse et sic soluitur ar. ī. depo. l. die sponsaliorum: sed quare datur hic act. ne. gest. virgini contra matrem cum aliquo de quattuor modis non fuit negociū vginis. rñ. immo fuit negocium virginis ratihabitione: quia res recepte a matre fuerit suo nomine vnde potuit habere ratū: vt. s. e. l. si pupilli. §. si quis et. §. item querit. et caueatis vobis hic in vno: et adaptabo ad qddam quod fit hic et vbiqz terrarum. sponsus mittit donaria sponse: sponsa non recipit donaria ipsa sed mater sua vel soror ipsius recipit pro ea: postea sponsa vadit ad domum mariti et petit sibi reddi donaria sibi missa a sponso: mater vel soror nō vult reddere quid erit certe hic dicam sic: aut ipsa donaria data sunt ipsi sponse aut matri vel sorori sponse: si data sunt ipsi sponse et illa cum vadit ad domum sponsi dimisit apud matrem deponendo agit act. depositi: si autem non deposuit sed dimisit sic aget act. ad exhi. et rei ven. vt infra ad exhi. l. ij. in fi. et infra de rei vend. l. officium. in fi. si autem donaria data sunt ipsi matri aut sponsa ignorante aut sciente: si ignorante quia erat alibi vel infirma: hoc casu recupat a matre act. nego. gest. vt hic: si autem mater recepit filia presente et sciente: vtputa dum traderentur sponse iussit quod traderentur matri: vel dixit matri custodiatis hoc et tunc habet locū mandati vel depositi: vt in preall. l. die sponsalioꝝ.

1 Heredi viri contra vxorē defuncti datur act. neg. gest. de gestis cōstante matrimonio. h. d.

Heres defuncti viri.

† In. l. ista dicitur qdā mulier habebat virum et constāte matrimonio aliquas res viri in sua habebat potestate: mortuo marito et iacente hereditate res illas mulier expilauit: nunquid mulier heredi viri tenebitur crimine expilate hereditatis: et respondetur quod non: sed tenebitur act. ad exhib. et eo exhibito rei vē. vel nego. gest. act. ei tenebitur: si forte circa res illas negocia viri gessit hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere.[in sua potestate habuit]id est in sua administratione[nō debet]quia sicut vxor non tenetur viro furti propter promiscuum genus: vt. C. de fur. l. quis. ita non tenetur vxor heredi viri crimine expilate hereditatis: quia vir et vxor sunt socij diuine et humane domus: vt infra. de cri. expi. hered. l. prima. et. C. de cri. expi. hered. l. aduersus [prudentius]id est prudenter. nam agendo ad exhibendum et rei vend. vel nego. gest. prudenter facit. sic et alibi exponitur verius id est verum. vt infra de triti. l. in hac actione. sic et alibi exponitur cautius id est caute. vt. C. de fur. l. inciuilem. sic et alibi exponitur. vt supra eodem. l. pomp. et sic non ponitur in vi comparatiui quia tunc periret instantia cause. vt infra si mēsor. fal. mo. di. l. j. [ad exhibendum]sub. et rei vend. quia habet facultatem rei restituende. vt infra ad exhibend. l. prima secūda et tertia et. ī. commoda. l. ij.

1 Negocia descendentis si per ascendentem gerantur vel fiat protestatio vel onus alimentandi ad descendentem non pertineat expense alimentoꝝ repetuntur. h. d.
2 Differentia que fit inter recompensare et reputare.
3 Expense facte officio pietatis non repetuntur.
4 Jus idem quod obtinet in auia et in matre et vbi in diuersis est eadem ratio ibi idem ius statui debet.
5 Alimenta si mater vel auia prestet filio vel nepoti videtur fungi officio pietatis nisi protestetur contrarium.
6 Gestor negociorum debet conscribere librum rationū actus sui.

Nesennius appollinaris.

Signori. l. ista quāuis sit longa quantum ad litteram et longam fabulam ponat tamen leuis est quantum ad casum et bona et argumentabilis. et in aliquo artificiosa. qa instruit iudicem qualiter referat acta iudicij et qualiter sententiet et diffiniet. et in. l. ista no. ita casum † quidam iudex nesennius nomine dubitans in quibusdam questionibus que vertebantur coram ipso. cum esset amicus iulij pauli iuriscōsulti misit ei salutem dicendo. nesennius appollinaris iulio paulo salutem et sequens thema seu questionem. quedam domina auia qrundam suorum nepotum gessit negocia eorum et fecit codicem rationum. postea decessit auia et quosdam heredes sibi instituit decesserunt nepotes relictis alijs sibi heredibus. heredes nepotum contra heredes auie agunt act. nego. gest. ex eo quod auia nepotum suorum negocia gessit et petunt ab heredibus auie vt reddant sibi rationem gestionis et reliqua prestent heredes auie reputant alimenta prestita nepotibus dicunt heredes nepotum. auia in alimentandis nepotibus suis fuit functa officio pietatis quod ex eo apparet quia non adiuit pretorem nec petijt alimenta decerni. vnde sicut si mater alimentaret filios videret functa officio pietatis et non posset repetere. ita nec vos hrdes auie potestis reputare sumptus in alimentandis nepotibus factis. respondebant heredes auie. illud quod vos dicitis est verum cum mater aluit filios de suo proprio. sed hic auia non de suo pprio alimentauit nepotes. sed de eo quod erat ipsorum nepotum ex quo potest dici quod auia non videtur functa officio pietatis quod ex eo apparet. quia auia sumptus quos faciebat quolibet mense vel quolibet anno in nepotibus in codice rationum suarum scribebat. vnde apparet se velle repetere sicut si protestata esset se velle repetere. modo queruntur plura. primo si auia aluit nepotes vtrum heredes auie possunt reputare sumptus in alimentis prestandis nepotibus vel vtrum possint act. nego. gest. petere. secundo queritur. vtrum in dubio debeat presumi quod pro rata parte de suo alimentauit et hoc possit repetere. et quod pro parte de eo quod sit eorum nepotum et hoc non possit repetere sed possit reputare. ad quod respondit iul. pau. iuriscon. dicens. hec questio est plus facti quam iuris nam in matre non semper presumā quod fuerit functa officio pietatis si alimentauit filios. pone ei quod mater fuerit protestata se velle repetere ab ipsis filijs aut a tutoribus suis. Item pone quod pater et mater se absentauerūt vt quia iuerunt ad sanctum Jacobum. et pater decessit in via et mater reuertitur cum filio et filia. et fecit sumptus filijs in via. non presumam eam functam officio pietatis. immo hoc cāu act. nego. gest. sumptus a filijs poterit repetere. igitur in questione ista puto dicendum si auia fuit protestata se velle sumptus repetere quod possint heredes eius reputare etiam si de suo impendit. vel etiam si non fuit protestata. si sumptus in codicem rationum suarum scripsit. nec sum in opinione rusticorum dicit iul. paul. qui diuidunt questionem per medium scilicet vt auia videatur pro dimidia erogasse in alimentis de suo et sic heredes eius reputabunt pro dimidia. sed pro alia dimidia quod erat nepotum et sic heredes eius pro illa dimidia non reputent. hoc dicit ista. l. videatis expositionem litterere.[nesennius appollinaris] scilicet dubitans in questione sequenti seu themate.[salutem.] sub. et questionem talem seu thema quod sequitur.[auia etc. gessit]scilicet sine mandato[defunctis vtrisqz]scilicet auia et nepotibus.[negociorum gest. act.]scilicet directa vt reddant ratione et reliqua prestent. et hucusqz ponitur thema siue questio.[reputabant]modo allegatur pro vtraqz parte.[nepoti]dicentes vultis quod reddamus rationem ecce ad ipsam auiam quolibz anno peruenerunt. c. et ipsa. c. impendit in alimentandis nepoti-
2 bus quolibet anno. vnde reputamus. Unde not. † hic differentiam inter compensare et reputare. recompensatio est etc. vt ifra de compen. l. prima et secunda reputatio est cum petis a me aliquid et dico illud expendi in negocijs tuis vt hic. et infra de peti. hered. l. si quid possessor. et infra de le. ij. l. titia. §. qui merita. alibi autem ponitur reputatio pro compēsatione. vt in fra dō mino. l. minor. xxv. annis. §. pdia.[rñdebatur]sub. ab heredibus nepotum et ē replicatio. vt infra de excep. l. scda.[pstitisse]sub. et sic nō posse repetere. vt infra dicam. et quod fuerit functa officio pietatis ita probatur.[nec enim etc.]et non ē ista bona allegatio. nam quandoqz expedit factum pupilli non sic publicari coram iudice et tamē tutori non imputatur maxime si dicat etc. vt. C. de ali. pst. l. vl.[aut decreta essent]licz forent petita[constitutum dicebatur esse. vt. C. eo. l. si paterno[repetere]quia pietas presumit. vt. C. eo. l. j. et. l. alimenta. vnde quia sic erat constitutum in matre idem in auia videbatur: vt. C. quando mulier tu. of. fun. po. aut. matri et auie. et hec erat allegatio heredum nepotum [econtrario]modo allegant heredes auie[tunc recte dici]sub. si mater vel auia impendit pietatis causa quod non repetit[mr]scilicz velleiana.[administrauit]. i. administrauerat[aluisse]sub. et qua reuerisimile quia scripsit in codice rōnū suarū vel fuit ꝓtestata se velle repetere vt. ī. dicit.[tractatum ē]. i. dubitatū ē[videantur] sub. an hec alimēta possint reputari[ḡro]scilz ego nesenni' appoꝛ.[quid tibi]scilz iulio paulo[iustius videatur]sub. vt rescribas mihi[respondi]ego iul. pau. nā hec ē responsio iulij pau.[in facto consistit]. i. plus est facti quam iuris.[constitutum ē]. i. vt impēdat in alimenta quod videatur functa officio pietatis non puto ita ppetuo]. i. generalr[obseruandum]nam fallit in duob' casibus: quandoqz vt subijcit[protestata ē]. s. mr.[vt aut ipsum] sub.

ſub. quando filius eſt maior pupillo [aut tutores eius conueni-
ret] ſub. quando filius eſt pupillus [pone peregre]. i. in peregri
natione [obijſſe] alias abijſſe: ſi habetis obijſſe: exponatis. i. de-
ceſſiſſe: ꝛ ſm hanc lec. dicetis ꝙ mater iuerat cuꝫ patre in peregri
natione ꝛ mortuo patre cum mater reuertitur aluit filium. vel di
catis ꝙ mater remanſit domi ꝛ pater iuerat in peregrinatione ꝛ
pater deceſſit quem mater credebat viuere ꝛ interim aluit filium
ꝛ ſecundum hoc exponetis litteram ꝛ matrem in patriam reuer
titur. i. reuerti ſperatur pater qui obijt. vel ſi habetis [abijſſe] et
dicetis ꝙ mater non iuit [ꝛ reuertitur]. ſ. pater. [exhibuiſſe]. i.
aluiſſe de ſuo proprio matris [conſtituit] ſub. ſi fecit animo re-
petendi ꝛ non fuiſſet functa officio pietatis quia proteſtata fuit
ſe velle repetere [igitur in re facta]. i. in preſenti queſtione. ſ. po-
ſita [in rationem impenſarum]. i. in codice rationum [ea]. ſ. ali
menta [retuliſſe auiam apparebit] ſub. vel etiam ſi fuit proteſta
ta ſe velle repetere [vt de vtroqꝫ]. ſ. auie ꝛ nepotum [erogata vi-
deantur]. ſ. alimenta: vt pro dimidia de patrimonio auie non re
petet quaſi functa fuerit officio pietatis: ſed pro dimidia de pa-
trimonio nepotum poſſit reputare. † Or ſignori i. l. iſta no. pl'a
no. primo no. ꝙ conſequens ꝛ conueniens eſt ꝙ boni iudices al-
legationes partium primo allegent ꝛ poſtea recitentur in ſentē-
tia: ſic facit hic neſennius vt hic dicitur: ſic ꝛ alibi. ff. de le. iij. l. of
filius. ꝛ infra commo. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum. Item
3 not. †. ꝙ impenſa facta officio pietatis non repetetur. ꝛ ad hoc
concor. ſ. e. l. ex duobus. in fi. ꝛ C. e. l. j. fallit in caſu: puta ſi filiaꝫ
tuam expoſitam nutriendam ſuſcepi ꝛ poſtea volo eam coniun-
gere filio meo ꝛ tu non vis: vt. C. de nup. l. patrem. vnum ſciatis
quod dixi. ſ. ll. videntur velle pietatem impedire repetitionem
impenſarum: quia refert aut aliquis eſt pius in gerendo tantū
vult tamen repetere: puta cum accedit ad gerenda negocia amici
ſui deſerta ne deſtruantur: ꝛ iſta pietas non īpedit repetitionē
vt. ſ. e. l. iij. §. interdum. ſi autem aliquis eſt pius in gerendo ꝛ in
repetēdo: puta alit mater ſuum nepotem vel auia iſta pietas in-
hibet repetitionē: vt hic cū ſuis ſilib⁹: ſil'is diſtinctio fit alibi. ff.
de relig. ꝛ ſump. fu. l. at ſi quis. §. hec actio. in ver. ſꝫ interdū. Iteꝫ
4 no. †. ꝙ idē ius obtinet in auia qꝺ in mr̄e: naꝫ ſicut in mr̄e p̄ſu-
mitur intima dilectio ita ꝛ in auia. ꝛ ad hoc ꝯcor. C. qn̄ mlier tu.
of. fun. pōt aut. matri ꝛ auie. ꝛ q2 vbi in diuerſis inuenitur eadē
5 rō: ibi idē ius dꝫ ſtatui: vt. ff. ad. l. agl. l. illō. Itē no. † ꝙ proteſta-
tio non modicū ſed plurimū operat̄: nam ſi mater vel auia p̄ſtat
alimēta filio vel nepoti vr̄ fungi officio pietatis niſi ꝑteſtetur ſe
velle repetere: ꝛ ad iſtud accedit. ff. qui. mo. pig. vel hyp. ſol. l. ſi de-
bitor. §. j. ꝛ. ff. de acq. her. l. qui aliena. §. celſus. ꝛ. ff. de reli. ꝛ ſump.
fu. l. at ſi quis. §. ſed interdum. ꝛ C. de epiſc. et cler. aut. ſi captiui
6 Item no. † ꝙ geſtor negociorum dꝫ conſcribere codicem ratio-
num actus ſui vt hic: et. ſ. e. l. ij. et. ff. de admi. tu. l. actus ſui. Iteꝫ
no. hic ar. ꝯ equitatē ruſticanam ſeu opi. que eſt vt qꝺ diuidatur
ꝑ mediū: vt ſi duo litigāt adinuicem et vnus dicit alteri tu debes
mihi. c. dicit alter nō debeo tibi quicꝙ̄: venit laicus cōis amicus
et dicit volo tollere diſcordiaꝫ iſtam: ponetis vos ī manib⁹ meis
dicūt illi libenter: hoc facto cōis amicus nō cognoſcit aliter niſi
q2 dicit dico ꝙ debeas dare illi medietatē de eo qꝺ a te petebat et
hoc ſepe faciūt ruſtici et mulieres: nā lꝫ mulier nō poſſit eſſe arbi
tra tn̄ arbitratrix eſſe poteſt: vt. C. de arb. l. pe. hec talis ruſticana
equitas ſeu opinio reprobatur hic: q2 ea que pendent ex facto de
cidunt̄ ſm ꝓbationeꝫ: vt. ff. ad. l. agl. ſi ex plagis. §. j. et. C. ꝺ arbit.
l. pe. et. C. de edē. l. qui accuſare volūt. et ſicut hic reprobatur ſic et
alibi. ff. de in rē ver. l. ſi ꝓ patre. §. itē querit̄ ſi. x. et. ff. de fun. iſtruc.
et inſt. le. l. queſitus. §. ſi quis. aliquando tamē talis dimidiatio
ruſticana approbat̄ i. l. nā ſi bone fidei poſſeſſor hereditatꝫ re ſua
latius vſus eſt in dubio p̄ſumitur partim de ſuo ꝑtim de heredi
tate erogaſſe. vt. ff. de peti. her. l. ſꝫ et ſi lege cōmiſſoria. §. qꝺ auteꝫ
quis. et. §. adeo. ſed illud ideo eſt q2 bone fidei poſſeſſor non debꝫ
teneri niſi in quātum eſt locupletior. vt. ff. e. l. §. cōſuluit. item ali-
bi in. l. approbatur talis dimidiatio: vt. ff. ad treb. l. titi⁹ rogatus
alias de eo. Or ſignori his ita premiſſis tria alia examiamus hic
vos habetis hic ſi mater velleiana alit filiū vel nepotem ſi prote-
8 ſtatur ſe velle repetere ꝙ poſſit repetere:[a] ſed vr̄ ꝯ. et vr̄ ꝙ mater
et auia etiā ſi proteſtetur ſe velle repetere ꝙ non poſſit: q2 tenetur
alere. vt. ff. de li. ag. l. ſi qs a liberis ī p̄n. et. §. alimēta. ad qꝺ vos di
cetis mater vel auia tenetur alere filium vel nepotem ſi filius vel
nepos eſt paup: ſi modice īpendit non repetit vt in. l. ꝯ. ſꝫ ſi filius
eſt diues et nepos eſt paup mater vel auia non tenet̄ alere: vt. C.
de bo. que li. l. cū non ſolū. §. hoc ipm. Sed denuo inſtat̄ et oppo
nitur et vr̄ ꝙ nullo modo mater vel auia poſſit repetere alimen-
ta p̄ſtita filijs vel nepotib⁹ naꝫ ſimpl'r lex hoc ꝓhibet: vt. C. eo. l.
alimenta. ad quod quidā dicūt qꝺ hic dr̄ ibi corrigit̄: q2 nō eſt no
uū. l. priores per poſteriores corrigi: vt. ſ. de leg. et ſenatuſcon. et
long. ꝯſue. l. nō eſt nouū: ſed iſta ſolutio non placet q2 legum co-
rectio eſt vitanda in quantum vitari poteſt. vt. C. ꝺ ap. l. p̄cipim⁹
in fi. ꝛ q2 ꝙ non mutatur ꝛc. vt. C. de teſtamentis. l. ſancimus. et
ideo vos dicatis quod. l. contraria loquitur quando alimēta ſūt
preſtita filio vel nepoti de proprio ipſius matris ꝛ auie patrimo
nio: quo caſu quod eſt impenſum non potes repetere quia videt̄
erogatum pietate materna vl' auita: hec vero. l. loquitur quando
auia de bonis nepotum aluit ipſos quo caſu quod eſt impenſuꝫ
heredes a me poſſunt reputare. Et ad ſolutionem hui⁹ ꝯ. ꝛ vt ple
ne liqueat articulus iſte breuiter ſic diſtinguo vt conſueui diſtin
guere cum mater vel auia alit filium vel nepotem aut viuo patre
aut mortuo. ſi viuo patre onus paternum erat alere filium non
maternum et ideo recuperat: vt ſupra eodem. l. ij. ſi autem aluit fi
lium mortuo patre et tunc aut alit minorem triennio ꝛ non repe
tit: vt. C. de patria po. l. nec filium. ſi autem alit filium maiorem
triennio ſi ſumptus eſt modicus non repetit. vt ar. infra ꝺ dona
inter vi. ꝛ vx. l. vtrum. et infra de li. cau. l. ſi quis. ꝛ. ff. commo. l. in
rebus. §. poſſunt. ſed ſi ſumptus eſt magnus ſi proteſtata ē ſe vel
le repetere repetit al's non: vt h. ꝛ. C. eo. l. alimenta. vel ſi vultis di
cere vt dicebat dominus meus: ſi mater alit filium viuo patre vel
mortuo ſi minorem triennio non habet actionē niſi forte nobili
tas perſonarum aliud ſuadeat. vt. ff. de lib. ag. l. iij. §. pe. et hec ve-
ra ſunt quando conſtante matrimonio mater alit filium: ſed ſi
celebrato diuortio mater alit filium: tunc ſi culpa mulieris cele-
bratum eſt diuortium debet ali apud matrem ſumptibus mulie
ris et econtra: vt. C. vbi et apud quem pu. edu. de. l. vna. Sed de-
nuo ad. l. iſtā inſtat̄ et opponit̄ ꝛ vr̄ qꝺ ſi mulier: vl' auia in libro
rōnū conſcripſit īpenſas factas ī alimētis nepotum qꝺ ip̄a vl' he
redes eius non poſſūt repetere q2 hec fuit priuata ſcriptura que
non probat: et nuda ratio non facit quem debitorem: vt. C. de ꝓ
ba. l. inſtrumenta. et. ff. de donat̄. l. nuda. Rn̄. priuata ſcriptura
per ſe non probat. ſed cum alijs indicijs: et ſic intelligitur. l. illa
inſtrumenta. ſed hic eſt indicium vt ſi mater vel auia conſcripſit
in libro rationum impenſas cuiuſcꝫ temporis quas faciebat in
alimentandis nepotibus vel filijs quod videatur valere repetere
poſſit et hoc maxime quando impendit de proprio ipſius filij vl'
nepotum: aliquando tamē priuata ſcriptura probat: puta ſi ha
bet ſubſcriptionum trium teſtium. vt. C. qui po. in pig. ha. l. ſcri
pturas. ſed contra ſe priuata ſcriptura bene probat: vt in autē. vt
cū de ap. cog. §. illud. coll'. ix. et in aut̄. de tri. ꝛ ſe. §. ſtudium vero.
iij. collatione.

Diuortio facto. Signori ex quo vultis dimittā. l. iſtam ꝛ videa
tis ſequentem. l. ꝛ. l. lit. ꝯte. ꝛ. l. qui fine.

1 Ut debitum ante adminiſtrationem conuertatur in actionem
que ex adminiſtratione deſcendit duo cōcurrere oportet ſi quod
debitor a ſe exigere potuerit et quod inde domini aliquo verſet̄
vtilitas. h. d.

1 **Liber homo.** In. l. iſta dicitur † quidā
liber homo ſeruiebat mi-
hi bona fide accepit pecuniā mutuo ꝛ illā pecuniaꝫ
v̇tit ī rē meā: mō q̄rit̄ q̄ act. tenear ei reddere: ꝛ rn̄de
tur ꝙ nō act. mā. q2 me mādāte non fecit. act̄. neg. geſt. non: quia
nō geſſit negocia tanq̄ ſui amici ſꝫ tanq̄ ſui dn̄i: ſed tamē de eq
tate teneor ei vtili contraria act. neg. geſt. que actio ei non compe
tit ſi pecuniā illaꝫ ſolui ſuo creditori. hoc dicit iſta. l. videatis ex-
poſitionē littere. [ſi liber hō bona fide mihi ſuiens]. q2 putat ſe
meū ſeruū et non eſt: vt. ff. de acq. re. do. l. liber hō. et. C. de rei vē. l.
j. [ſumpſerit] ſub. a quodā feneratore [v̇tit̄] īpēdēdo neceſſario:
vl' vtil'r credēdo me dn̄m [videndū] et ſub. et videt̄ ꝙ nulla: non
mādati. q2 mādatū nō īterceſſit: nō negociorū geſt. q2 geſſit ſuſpi
tiōe neceſſitatis. vn̄ nō habuit animū me ſibi obligādi. et hoc ꝺt.
[nō ei ſꝫ q̄ſi dn̄i.] et ita ſeruili. ꝛc. [dāda eſt] ſub. de eqtate ei q'bo
na fide ſuit vtilis: lꝫ nō directa: vt. ſ. e. l. iij. §. hac act̄. ꝛ. l. ſi autē
ī fi. ꝛ. l. q̄ vtil'r. ī p̄n. et. l. at. q natura. in p̄n. §. ſi libero hoī q bōa fi-
de mihi ſuiebat [que] ſub. actio neg. geſt. vtilis [ſi creditori] cui
liber homo tenebatur [ſoluta ſit] ſub. pecunia mutuo accepta ab
eo ꝛ ī rē meā v̇tat. vn̄ no. ī. l. iſta ſi qs liber hō credēs ſe eē ſuū me-
um accipit mutuo pecuniā ꝛ ī rē meā vertit nō teneor ei act̄. dire-
cta neg. geſt. ſꝫ vtili q2 geſſit ſuſpitione neceſſitatis ꝛ ſic geſſit ne-
gocia mea vt dn̄i ſui. nam directa dat̄ ei qui gerit ex voluntate vti
lis ei qui gerit ſuſpitione neceſſitatis: vt. ſ. eo. l. ſi pupilli. §. ſi qs
q̄ſi. ꝛ. l. at qui natura. in p̄all'. §. ſi libero homini dixi. Or ſignori
vos habetis in. l. iſta quod teneor ipſi libero homini: qui bona
fide mihi ſeruiebat ſi accepit mutuo pecuniam et in rem meam
vertit vtili act̄. neg. ge. quaten⁹ in reꝫ meā verſum ē: ſed nunquid
teneor ipſi mutuāti: rn̄deo ſic: aut eñ qui mutuauit ei mei con-
templatione mutuauit aut non: ſi mei contēplatione mutuauit
ei teneor vtili act̄. nego. geſt. vt. ſ. eo. l. ſi pupilli. §. item ſi procura
tori. ꝛ. l. liberto. in prin. ſi aūt nō mutuauit ei mei ꝯtēplatiōe tūc

a Poſſit repe-
tere Adde quā-
do mr̄ poſſit re-
petere alimenta
facta filio bart. ī
l. ſi qs a liberꝫ. §
ſi mr̄. ff. de libe.
agno. ꝛ ī. l. alimē
ta. C. ꝺ. neg. ge. ꝛ
adꝺ ꝙ mr̄ tenet̄
alere filios qn̄
pr̄ eēt īops ſcꝺꝫ
bar. ī auc. res q̄.
C. ꝯmu. de lega.

similiter sibi teneor de in rē verso. vt. ī. de pecul. l. ij. in fin. ⁊. C. qđ cum eo qui in ali. po. ne. ge. erit. l. j. ⁊. l. ei qui. ī fi. Sed denuo quero hic dꝛ in fi. ꝙ si soluā illā pecuniam quā liber homo bona fide seruiēs mihi mutuo accepit creditori suo ꝙ liberor ab eo ⁊ a creditore: sꝫ nūquid ipso iure dicūt quidā ꝙ nō: sꝫ per exceptionem: quia nō solui ei cui debeo: vt ar. ī. de sol. l. qui. x. Alij dicūt ꝙ ego soluēdo creditori suo liberor ipso iure ꝑ compēsationē: qꝛ si agit contra me ⁊ dicat totā pecuniā verti in rē tuā possum ei dicere et ego tantūdē solui creditori tuo: vt. ī. de compē. l. j. ⁊. ij. sꝫ hec opi. non est bona: nam compēsationi nō est locus nisi opponatur ab homine: vt. ī. de compē l. verū. sꝫ vos dicatis ſm Azo. ꝙ soluēdo creditori suo ꝙ liberor ipso iure ab ipso creditore ⁊ postea nō teneor ei nec ipse creditori suo: quia solutione eius quod debet tollitur omnis obligatio: vt insti. qui. mo. tol. ob. in prin. ⁊ argu. ī. de pig. act. l. solutum. §. solutam. Dꝛ signori ex. l. ista in fi. pōt colligi arg. pro laicis contra clericos: non dico hic vt doceatis laicꝫ nam vos bene scitis quod secundum ius diuinum ⁊ canonicum tenemur prestare decimas deo seu clericis maioris ecclīe: vt extra de decimis per totum: dico ego qui debeo prestare decimam: nolo eam prestare canonicis maioris ecclīe naꝫ ibi sunt multi canonici qui vadunt vt laici ⁊ qui tenent pale fredos ⁊ ancipitres ⁊ assescinos ⁊ ille decime debent dari pauperibus: si darem eis decimas ipsi non darent pauperibus: vnde volo dare pauperibus ⁊ liberor: arg. huius. l. in fi. que dicit si tu liber homo bona fide mihi seruiens geris negocia mea et accipis pecuniam mutuo ⁊ impendis in rem meam: postea eam soluo tuo creditori non teneor tibi: ita est in ecclesia baptismali si soluo pauperibus liberor: quia soluo creditori clerici et ecclesie vt hic dicitur: et ad hoc ē optimū arg. ī. de pig. act. l. solutum. §. solutam. in fi. sed si vos vultis defēdere partem ecclesie ⁊ clericos quos defendere tenemur allegabitis ita pro eis: nam dicetis si laicus debet decimas ecclesie et clericis quod non liberatur sua auctoritate soluendo pauperibus duplici ratione: primo quia clericis et ecclesie debentur decime: non solum vt dentur pauperibus immo et in signum dei: ⁊ vniuersalis domini soluuntur: ⁊ sic nos dicimus in republica. vt. C sine cē. vl reli. l. vlt. et in cor. aut. de mā. ꝑn. §. coges. item secunda ratione: ⁊ hec ratio strangulat omnes allegationes laicoꝝ ⁊ dicetis sic: vbi teneor prestare decimas ecclesie ⁊ clericis sum obligatus ecclesie ⁊ clericis naturaliter ⁊ ciuiliter clerici seu ecclesia est obligata ad decimas dandas pauperibus naturaliter tantuꝫ ⁊ illa est inefficax ad agendum. vt. ī. de act. ⁊ obli. l. naturales. si ergo soluo pauperibus non liberabor ab ecclesia: quia soluo ei cui ecclesia vel clerici soluere non tenebat. vt. ī. e. l. cū pecuniam. sꝫ in casu nostre. l. si tu liber homo qui putas te seruum meum ⁊ accipis mutuo pecuniam et impendis in rem meam vtiliter vel necessario sum obligatus tibi naturaliter et ciuiliter et tu creditori tuo: si soluo illam pecuniaꝫ tuo creditori libero te ⁊ liberor a te vt hic. ⁊. ī. eo. l. soluendo. ⁊. l. cuꝫ pecunia. quia hoc casu breui manu videtur pecunia peruenisse de vna manu in aliā ar. ī. đ dona. inter virum ⁊ vxo. l. iij. §. sed sciendum. Sed signori ciues q̄si omnes huius ciuitatis sunt in hac opi. vt melius sit soluere decīas pauperibus ⁊ rustici vt clericis soluat: ⁊ de hac materia plene dixi. ī. de pig. act. l. solutum. §. solutam.

☞ Quando aliquem esse locupletem est causa actionis concedende tempus litis contestate inspicitur. h. d.

Litis contestate tempore.

In prin. hui⁹. l. † dꝛ si gessi negocia pupilli vtilr̄ vl' necessario sine tutoris auctoritate tenetur mihi inquantum est locupletior ⁊ cōsiderabit inquantum est locupletior tempore lit. contesta. hoc dicit princip. huius. l. videatis expositionē littere. [litis contestate tpe]. s. sup act. ne. ge. [sine tutoris auctoritate] ideo hoc dicit: qꝛ si cū auctoritate tutoris gessisset negocia pupilli tūc teneret insolidū: vt. C. si tut. ⁊ cur. interue. l. etiā ⁊. l. ēt [cū eis patitur act.] vt si tūc ē factus locupletior teneat licet desinat esse locupletior: vt hic. ⁊. C. e. l. ij. ⁊. s̄. eo. l. si pupilli. in ꝑnc. ⁊ hoc ē verū cū negocium pupilli gestum est vtiliter secus si necessario quia tunc pupillus tenetur insolidum. vt. s̄. e. l. si sine. ⁊. ī. de mino. l. verū. §. item non restituitur. ⁊. ī. de solut. l. in pupillo. §. plane. sed in maiore. xxv. annis sufficit negocium vtiliter īchoari: vt. s̄. e. l. sed an vltro. §. j. Dꝛ signori queritur hic vos habetis h̄ si geritur negocium pupilli ꝙ inspicit tp̄s lit. ꝯtest. vtrū sit locupletior ⁊ habito respectu ad tp̄s lit. ꝯte condēnabit: sed quid erit si pupillus non esset locupletior tpe lit. ꝯte. sed tpe snīe inuenitur locupletior: respondeo satis est ⁊ hac act. condennabit: vt ī. de pet. here. l. si a domino vel a patre. §. si quo tempore. ⁊. l. illđ et. l. si a quo nec ob. quod dꝛ hic ꝙ inspicitur tp̄s lit. contest. vtrū sit locupletior quia tp̄s lit. cōt. ꝑcedit tp̄s snīe: nam sicut hostiuꝫ domus est introitus domus: sic ⁊ litis contestatio est initium litis. vnde si est locupletior tempore lit. contesta. siue tempore snīe satis est: quia tunc inspicimus finem non initium in casu tamē quod est notandum satis sufficit enim pupillum fuisse aliquo tēpore locupletiorem: puta si conuertit rem quam sibi vtiliter gessi in aliam ante litem conte. l. postea ꝑeat: vt. ī. qđ metus cau. l. si ipa res. ⁊. l. quesitum.

In hac actione veniunt vsure et habetur ratio culpe non casus fortuiti. h. d.

Si pecunie quis negocium.

† In § isto dicitur: quidam gerebat negocia tua sine mandato inuenit pecuniam in negocijs tuis et eam dedit fenori: nunquid tenebitur tibi prestare pecuniam et vsuras: respondetur quod sic: veruntamen periculum illorum nominum partinet ad gestorem: nisi forte casu fortuito debitores res suas amiserint ita quod tempore litis contesta. soluendo non essent. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere [vsuras] sub. quas percepit vt dixi in casu. vl' dicatis vsuras solitas in regione cum dominus erat solitus fenerare non alias: si non percepit: vt infra de vsuris. l. qui semisses. §. primo. [et periculum] sub. doli vel culpe. et sic periculum pro culpa ponitur hic: sic et infra commo. l. si vt certo. §. nunc videndum et infra de magis. cō. l. non aliter et infra si cer. pe. l. periculum. non autem ponitur hic periculum pro casu fortuito. vt hic subijcit. ⁊ infra de administra. re. ad ciui. per. l. si eo tempore. [debitores] sub. qui mutuate pecunie tempore erant soluendo [non essent] quo casu non tenetur vt hic: et infra de administra. re. ad ciui. per. l. ij. §. eo autem. vnde no. quod siue tutor siue curator siue magistratus siue procurator siue negociorum gestor vel administrator mutuat pecuniam tenetur de periculo doli ⁊ culpe non de periculo casus fortuiti: vt hic. ⁊. s̄. e. l. si negocia absentis: ⁊. C. ar. tu. l. si nomina.

☞ Actio nego. gest. datur inter patrem et filium emancipatum.

Pater.

In. §. isto dicitur † si pater emancipauit filium et donauit aliquas res filio: si postea res filij administrat tenetur act. nego. gest. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [emancipatus] hoc ideo dicit quia si esset in potestate non posset donare ei vt. C. de dona. inter virum et vxorem l. donationes. item quia inter eos non aliter posset esse iudiciū nisi de castrensi vel quasi: vt supra de adop. l. adoptiuuꝫ. ⁊ supra de in ius vocan. l. tuiqꝫ. §. pretor. et. C. de in ius vocan. l. vlti. et infra de iudicis. l. lis nulla. [tenebitur.] id est videatur contra. scilicet vt pater non teneatur filio act. nego. gesto. si gessit negocia sua propter reuerentiam quam debet filius patri. vt supra đ insti. et iur. l. veluti. tamen hoc non obstante potest conueniri: vt h̄ et. C. eo. l. si filius.

☞ In actione nego. gest. veniunt vsure non centesime sed cōmunes. h. d.

Qui sine vsuris.

In. l. ista ponuntur tres casus siue tria dicuntur. † primo dicitur eram debitor tuus in. c. in diem et sine vsuris cepi gerere negocia tua. nunquid si c. a me non exegi deuoluentur in hanc actionem et efficient vsuraria. respondetur si eram debitor tuus pure vel in diem et iam venerat dies solutionis et illa. cētū. non exegi a me quod tenebor ad vsuras. secundo dicitur quod si non venit dies solutionis non imputatur mihi si a me non exegi. et ideo non tenebor ad vsuras. tertio dicitur si queratur ad quas vsuras teneor tibi. an ad maximas an ad magnas an ad legitimas vsuras quas dominus solitus erat recipere. et certe videtur quod ad maximas et centesimas. quia si aliquis administrat negocia tutelaria vel si est magistratus municipij et pecuniam pupillarem vel munipij conuertit in vsus suos clam tenetur ad maximas vsuras. sic vr̄ et in isto casu sed non est ita vt tibi tenear ad maximas. i. centesimas vsuras. nec ob. ꝙ si tutor vel magistratus in vsus suos cōuertit pecuniam pupillarem vel munipij ꝙ tenetur ad maximas vsuras ⁊ sic ad centesimas qꝛ ille accepit et cōuertit in vsus suos. vñ equum est ꝙ nomie pene teneat ad maximas: sed isto casu non accipio pecuniā debitoris sed illđ quod ab initio ante gestionē tibi debebā a me non exigo: sed satis est si efficiatur de nō vsurario debito vsurarium ⁊ ideo teneor ei ad magnas ⁊ legitimas vsuras [qui]. s. debitor. [dixi] ait iuriscō. auctor hui⁹. l. [oportuit] qꝛ debebat pure vel in diem suam venerat dies soluēde pecunie secus si nō venisset: vt. ī. dicit [qđ si.] incipit secundū dictum [preterito]. i. trāsacto. [ꝑstiturū]. i. act. nego. ge. que est bone fidei: vt. s̄. e. l. qꝛ tantūdem. ⁊ insti. de act. §. actionū. vñ no. si gestor negociorum qđ dꝫ dñō potuit a se exigere et non fecit punitur qꝛ tenet ad vsuras vt hic dꝛ: nisi creditor pacto remisisset vsuras: vt. s̄. e. l. si pupilli. in fi. ⁊. l. seq. Item punitur in alio

tur in alio quia si prima actio non erat vsuraria modo efficitur vsuraria:vt.s.e.l.sinautē.in prin.vt.s.e.l.at qui natura.sed si nō potuit a se exigere nō est qd ei imputetur.vt.s.e.l.diuortio facto. §.j.[feneraffet]sub.et ita legitimas vel cōsuetudine approbatas ꝓm consuetudinem persone que stipulatur:vt.C.de vsuris.l.eos qui.§.j.ꝛ.ſ.de vsuris.l.j.[an ꝛ maximas].i.centesimas:ꝛ iste regulariter non debentur:tamen debentur certis ex causis.vt.ſ.de nau.fe.l.periculi.ꝛ.C.de vsur.rei iu.l.vl.ꝛ dicitur cētesima vsura maxima quia nulla maior inueniri potest[conuertit].s.clam.[istius].s.pupilli vel dn̄i.Dr signori hec littera que sequitur pōt legi duobus modis:primo vt ponat duos casus ꝛ ꝙ ponat vnū casum tantum:legitur vno modo.[administrat].s.eius tutelā:hic est vnus casus ꝛ dicetis[vel]pro et:cum negocia administrat hic est alius casus ꝛ ꝓm hoc hec lex recipit contrarium vt.ſ.dicaȝ legitur alio modo.[cuius tutelam administrat]vel pro etiam:et negocia.i.negocia tutelaria:ꝛ sic loquitur de tutore causa tantū. et hec est bona lectura:ꝛ nō recipit cōtrarium.[sed istius]scilicet gerentis sine mandato ꝛ respondet obiectioni[sed ab amico].i.a creditore[qua videretur abuti]si in vsus suos conuertūt[maximis vsuris].i.cētesimis[subijciūtur.]vnde no.ꝙ vsura est pena vt hic:ꝛ.C.si cer.pe.l.lecta est in auditorio.ꝛ.ſ.de arb.l.celsus. et.C.de vsuris.l.si parte.sed pena soluitur ratione fidei nō seruate vsura rōne more vl' tpis.vnde sicut petitio vsurarū ē hodie ꝓhibita:sic ꝛ petitio pene maxime in ꝯtibus vsurarijs vt.ſ.ꝓ socio l.si id quod.ꝛ dicā.ſ.de vsuris.l.j.Item no.hic ꝙ priuilegiū meret amittere q ꝯcessa sibi abutiꝛ potestate.vt.ſ.de pecul.l.labeo.ꝛ C.de iudeis ꝛ celi.l.iudei.[hic].s.gestor[condēnand⁹].s.in vsuris legitimis.[an incipiat nūc debitū]qd ē cū tutor vel magistratus ꝯuertit rē pupilli vl' municipij ī rem suā[facere vsurariū]vt s.e.l.si pupilli.in fi.et.l.sinautē.vn̄ hoc casu cōdēnaꝛ ad mimas vsuras vl' ad consuetas regionis:vt hic dr.Dr signori ad id qd dr hic signaꝛ ꝯ hec lex vr velle ꝙ siue tutor siue magistrat⁹ vel gestor cōuertit in rē suā ꝙ tenetur ad maximas vsuras.i.cētesimas.sed lex ꝯdicit q̄ dicit ꝙ ad magnas.i.ad cōsuetas in regiōe.vt.ſ.ma.l.ideoꝗ.§.ꝛ si pecuniā.ad qd quidā dicūt ꝙ si gestor cōuertit palam pecuniā domini in vsus suos tenetur ad magnas.i.legitias vt ibi:si aūt clā tenetur ad maximas vt hic:vel pōt dici secundum Jo.ꝛ azo.ꝙ differentia est inter gestorē ꝛ procuratorem ex vna pte ꝛ tutorē et curatorem ex alia parte:tutor enim gerit officiū publicū auctoritate ꝛ vtilitate.vt insti.de auc.tu.in pnc.procurator et gestor negociorum gerit priuatuȝ officiū auctoritate vbi tutor vel curator conuertit pecuniā in rē suā si palam tenetur ad legitimas si clā ad maximas:vt.C.de vsur.pu.l.j.ꝛ.ſ.de admi.tu.l.non existimo.ꝛ.l.quotiēs.§.non tantū.vbi aūt ꝓcurator vel negociorum gestor cōuertit pecuniā dn̄i in rē suā teneꝛ ad legitimas vsuras:vt in.l.ꝯ.et sic dꝫ intelligi hec lex:nec ob.qd dicit hic littera: q̄m vbi quis eius pecuniam cui⁹ tutelā negocia ve administrat. qꝛ exponitur tutelā.i.tutelaria negocia vt in expōne lr̄e dixi.alij vt.R.dicūt ꝙ hic dicuntur maxie.i.magne:sic ponīt diligentissimus.i.diligēs.sic ponīt.ſ.loc.et ꝯduc.l.si merces.§.q colūnam et sic erāt q̄ in regione frequētanꝛ q̄ sunt maxime respectu legitimarū q̄s stipulari poterat ꝓpter ꝯditionem ꝑsone sue.qꝛ maiores in regione frequētabanꝛ sꝫ hoc nō approbo ꝓm Jo.ꝛ az.qa nō pn̄t frequētari.i.ex cōsuetudine deberi maiores legitimis.cū vsure cōsuete sunt miores legitimis.vt.C.de vsur.l.eos qui.in fi. et.ſ.de vsur.l.j.q̄ aūt vsura dicaꝛ maxima seu centesima.et centesima vsura est q̄ equiparatur sorti in anno.et dr centesima qa sicut cētesimus numerus ē amplus numer⁹ ita cētesima vsura est amplā vsura.Dr signori vltimo in.l.ista no.ar.ad quandam qōnem sabbatinā scriptā in qōnibus dn̄i Py.ꝛ qd est talis:pone ꝙ q̄dam erat pupilla valde diues tu vo lebas eam in vxorē hr̄e et petebas eam a tutore dicebat tibi tutor in aure nō intēdo eam maritare nisi habeam ab eo qui eā voluerit.c.lib.vnde si vis mihi eas dare eā tibi dabo.vidēs hoc tibi vtile dedisti tutori.c.lib.postea cōtracto mr̄imonio dicis tu hoc mulieri quondā pupille.vn̄ mulier vult aduocare a quōdā tutore acti.tutele vel vtili ac.ne.gesto. queritur nunquid possit:ꝛ certe hec lex est in ar.pro curatore vt non teneaꝛ tutela vel vtili ne.gest.ibi vbi dicit:sꝫ istius diuersa cā est:qui nō sibi sumpsit ex administratione nūmos:sed ab amico accepit.Itē pro hoc est ar.qꝛ vr̄ hoc hr̄e ex industria sua.vn̄ apud tutorē quondā dꝫ remanere.vt.ſ.de here.vel acti.ven.l.venditor. ecōtra videꝛ ꝙ teneaꝛ sibi reddere saltim vtili acti.ne.gest.qꝛ nullum lucrum dꝫ apud eum remanere.vt.s.eo.l.sinautē is cui.§.j. et.ſ.manda.l.ex mandato.ꝛ ar.s.de pcur.l.qui ꝓprio.§.procurator vt in ceteris.quid ergo dicemus certe in q̄stione ista ꝯsueuit dici duob⁹ modis ꝛ vno modo ꝙ hic veniat ī ac.tutele vel ne.ge. quia regula est ꝙ tenetur in omne id qd quesiuit:vt ar.C.ar.tut. l.quicqd.et hec est cōis opinio vel si vultis vti diuisione tali que habet in se equitatē potestis dicere sic:si accepta pecunia nupsit non idonee persone ideo ꝙ tutor accepit tunc eidē reddet et tenetur ei ad interesse.vt ar.ſ.de tu.ꝛ rā.dis.l.j.§.j.et.ſ.de admi.tu.l. cum plures.cū.l.seq.si autē honeste nupta est nec ideo honestiori nupsisset si non accepisset pecuniam tunc enim licuit accipere tutori ꝛ si vult aduocare nō est audienda quia malicijs hominum est obuiādū qꝛ nihil agitur nisi vt officiant:vt.ſ.de rei vēdi.l.i fūdo.in fi.ꝛ.ſ.depositi.l.j.

1 ¶ Diuortiū iure diuino ꝛ can.est prohibitum et qn̄.

2 Gestor negociorū si id quod debet a se exigere potuit ꝛ non fecit imputetur ei et prima actio deuoluitur.

3 Gestor si gerit negocia creditoris et pōt a se exigere et nō exegit prima act.deuoluitur in istā.

Diuortio fctō dotis actiōe

Signori.l.ista consueuit reputari valde difficilis nec mirum quia est dictum sceuole:in veritate tamen difficilis non est:sed bona lex est et vtilis valde:et si aduertatis casum et sūmariam expositionem littere omnia de plano intelligetis ac tamen premitto ad euidētiam quod hec.l.diuiditur in duas partes principales.et prima pars durat vsqꝫ ad illum ver.illō autem.ꝛ loquitur cum verus debitor gessit negocia alicuius creditoris et quod dꝫ a se non exegit:vel pōt legi prima pars ꝙ ponat quattuor casus vel ꝙ ponat.v.casus.primus loquitur cū gestor ab initio ē soluēdo et hodie ē.secundus loquitur si ab initio non erat soluēdo sꝫ hodie est soluēdo.tertius loquitur cū ab initio erat soluēdo hodie non.quartus ca.loquiꝛ cū ab initio erat soluēdo sꝫ illico desijt eē soluēdo.Scđa pars loquiꝛ ecōtra:quādo verus creditor gessit negocia alicuius debitoris ꝛ qd sibi debetur nō soluit.ꝛ loquiꝛ etiā qn̄ debitor gessit negocia creditoris. ꝛ pōt legi scđa ps sil'r vt ponat.iiij.casus vl'.v.ꝛ sic vt pōat hec lex viij.vl'.ix.casus bis ita ꝓmissis veniam⁹ ad casū ꝛ aduertatis ad primū casū:qꝛ si eum bn̄ intelligetis ceteros alios de facili intelligetis.ꝛ primus casus ē talis:titius erat maritus seie ꝛ ab ipa recepat.c.lib.in dotē titius erat iuuenis bō ꝛ viripotens.i.hilis ad generandum:seia erat mulier senex maior quinquagenaria ꝛ sic erat sterilis ita ꝙ non poterat habere filios ex ea verecundabatur ipsam expellere vl' ab ea diuertere:ea inuita seia diligebat eū et vna die allocuta ē titium virum suum hoc modo multum doleo ꝙ video me sterilē ꝛ ꝙ nō habemus sobolē ꝛ cognosco hoc desicere ex pte mea et amici tui vellent libenter ꝙ me expelleres et a me diuerteres.vn̄ quia caremus prole diuertā a te non qꝛ habeā te odio sꝫ qꝛ diligo te.titius iste regraciatus est seie ꝛ dixit vos dicitis rē honestam et ita fuit celebratum diuortium bona gratia et voluntate qd olim eē poterat sine iudicio eccl'ie:celebratum est diuortiū et diuortio facto qd fecerit hic titius de alia vxore ꝛ seia de alio viro:non dicitur hic.sꝫ dicitur hic ꝙ celebrato diuortio titius cepit gerere negocia seie cum iam venisset dies dotis restituēde a se non exegit ꝛ in negocijs seie non reposuit:modo queritur an titius teneatur act.nego.gest.ꝛ actio de dote deuoluaꝛ in act.nego.gest.ex quo a se non exegit:respondet iurisconsul.sceuola si titius tempore quo cepit gerere soluendo erat et a se non exegit et hodie est soluendo quod tenetur act.nego.gest.et actio de dote deuoluitur in act.nego.gest.Secundus casus est si titi⁹ non erat soluendo cum cepit gerere et propterea a se dotem non exegit act.de dote in act.nego.gest.deuoluitur.Tertius casus ē si titius tempore quo gerebat negocia erat soluendo et a se nō exegit tenetur act.nego.gest.et actio de dote deuoluitur in act.nego.gest.quia vtile hoc casu est quia si conueniretur act.de dote condennaretur in quantum facere potest:sed nunc conuent⁹ act. neg.gest.condennabitur in solidum.Quartus casus ē si titius q cepit gerere erat soluendo sꝫ illico desijt esse soluendo non imputatur ei si a se non exegit quia non imputatur sibi cur e vestigio: id est statim res suas nō distraxit et in negocijs reposuit.immo dꝫ habere aliquod spacium qd magis itellectu ꝙ locutiōe pōt exprimi:sꝫ si cum gereret soluēdo erat ꝛ dudum postea remāsit soluendo tunc imputaꝛ sibi cur a se nō exegit:adeo ꝙ siue postea factus est non soluēdo siue remansit soluendo ꝛ conueniretur act. de dote reuoluitur in act.nego.gest.ꝛ est vtile in hoc quia si non esset soluendo ꝛ cōueniretur act.de dote cōdennaretur in quantū facere posset:nunc conuentus act.ne.gest.condennabitur in solidum.ꝛ isti sunt quattuor casus qui ponūtur in prima parte huius.l.quādo debitor gessit negocia creditoris.Nunc in secunda parte ponuntur quattuor casus.et vnus casus loquitur cum creditor gessit negocia debitoris.vbi gr̄a.mutuaui tibi.c.rem tuaȝ pignori mihi obligasti cepit gerere negocia tua illud pign⁹ non repono in negocijs tuis:qꝛ non inueni in negocijs tuis pecuniam mihi debitā vt mihi satisfacere possim:nunquid mihi imputabitur:respōdet iuriscō.mihi nō esse imputandum.sꝫ si inueni in tuis negocijs pecuniā mihi debitā tunc imputabiꝛ mihi vt tibi nō currant vsure ꝛ vt tenear tibi ad interesse ꝓpter rem pignoratam.Secund⁹ casus ē ei similis:ponam⁹ vendidi tibi mācipiū

morbosum vel viciosum ⁊ eo vēdito: tibi tenebar redhibitoria actione: cepi gerere negocia tua precium quod tibi debebam acti. redhibitoria in negocijs tuis non reposui ideo quia non inueniebam remvenditam quam mihi posses soluere vel si inueniebam deteriorem tamen inueniebam vel si inueniebam mācipiū non deterius factum non inueniebam accessiones quesitas per eum non ex re tua vel ex opera sua sed ex re mea: nunquid hoc casu mihi imputabitur: respondetur quod non: sz si inuenissē mācipium non deterius factum cum accessionibus tunc debui precium reponere quod si non feci teneor tibi act. neg. gesto. Adijcitur tertius casus qui casus est communis ad primam partem ⁊ secundam: ecce si debitor gerit negocia creditoris vel econtra: et quod ipse debet a se non exegit: si prima actio erat perpetua ciuilis ⁊ vsuraria ⁊ eq̄ priuilegiata sicut act. nego. gest. ⁊ erat soluēdo tunc non deuoluitur prima actio in hanc nego. gest. act. Quart⁹ ⁊ vltimus casus qui ponitur in ver. diuersum. est talis: et aduertatis quia legitur duobus modis: et vno modo legitur vt dicaz in casu ⁊ istā lecturā non habetis in glo. legitur et secūdo modo ꝫm Jo. et az. et eorū lecturā dicā in expositione littere: et casus est talis: vos habuistis si debitor gerit negocia creditoris puta maritus gerit negocia quondā vxoris: si potuit a se exigere et nō fecit ꝙ actio de dote deuoluitur in hanc act. ne. ge. secus est siue diuersum ⁊c. in act. tutele: nā tutele actio nō deuoluitur in hāc. vbi gratia. si quondā tutor gerit negocia quondā pupilli: et ꝙ debebat ex causa tutele pupillo a se non exegit. nam tutele actio nō deuoluitur in act. nego. gest. quod est illa ratione: quia plus expedit pupillo habere actionem tutele q̄ꝫ act. neg. gest. quia actio tutele habet tacitam hypothe. secus est in alio casu scilicet act. nego. ge. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [ex tutele actiōe.] Dn̄ signori sicut ego premisi hec. l. consueuit valde difficilis reputari ⁊c. vt dixi in casu hic repeto: videatis expositionem littere. [diuortio facto] sub. inter virum ⁊ vxorem gratia ⁊ bona volūtate. nam celebrato diuortio z desidio et mala voluntate quod est ꝓ locum a communiter accidentibus cum rem illicitā vxor cōtra maritum commisit vel econtra. et ideo in lege enumerantur multe cause propter quas celebratur diuortium mala voluntate vt. C. de repudijs. l. consēsu. et in aut. de nup. §. distrahuntur. et i aut. vt li. ma. et auie. §. qui aūt. celebratur diuortium aliquando bona gratia ⁊ bona voluntate ꝙ ē propter sterilitatem sicut fuit in casu nostro qui ponitur in. l. ista quia vxor erat quinquagenaria. vt. C. de legit. here. l. si maior. sed ⁊ celebratur diuortium bōa gratia propter senectutem vel propter dignitatem superuenientem viro. vt. ⁊. de do. inter virum ⁊ vxo. l. victricus. ⁊. l. j. ⁊. l. ⁊ ideo

1 sz iure canonico et diuino secus ē † quia iure diuino a canonico prohibitum ē diuortium. quia quos deus coniunxit ⁊c. sed duobus casibus ꝑmissum ē iure cañ. si matrimoniuz non tenuit propter affinitatē. quia coniuncti sunt nam eccl'ia declarat nullum fuisse matrimonium. vnde non pōt dici separi quod nulluz fuit. sicut non pōt dici rumpi testamētum quod nullum fuit. vt infra de iniuſ. et ir. te fac. l. nam et q̄ sub condictione. Item si tenuit matrimonium iure cañ. si alter vulnerat matrimonium: vt qr mulier committit adulterium vl' econtra: nō celebratur diuortium sz agitur ad thori sepationē ⁊ maritus non tenetur vxori sue reddere debitum: vl' econtra etiam iure nostro: vt. C. ad. l. iul'. de adul. l. j. sz hodie ius nostrum non ꝫuatur in diuortijs: sz ius cañ. Itē ideo dixi diuortio facto. s. bona gratia ⁊ bona voluntate: quia tunc verisimile ē ꝙ maritus postea gerat negocia quōdā vxoris: sz si mala voluntate non ē v'isimile ꝙ postea gerat. [negocia vxoris]. s. quondam. [gessit maritus]. s. qui dotem receperat et interim dies soluēde dotis venerat: q̄ dies olim erat annua bima trima die hodie ē annus in rebus q̄ non extant: sz in rebus q̄ extant illa statim debētur: vt. C. de rei vxo. act. l. vnica. §. exactio. [dos.] sub. quam maritus a se non exegit: et in negocijs vxoris non reposuit [non solum dotis actio]. i. actio ex stipulatu [ꝫuari pōt] sub. ⁊ sic actio ex stipu. de dote deuoluit' in hāc act. ne. ges. [hoc ita] incipit secundus casus: ⁊ sub. se habuit vt maritus nō solum dotis actione sz etiam ne. gest. act. possit conueniri. [si in negocijs facere potuit]. i. erat soluēdo insolidum: ita ꝙ remanebat crimē sustētaret': nam sic in actione dotis erat faciēda condēnatio. vt. ⁊. de reg. iur. l. in condēnatione. [al's]. i. desijt eē soluendo [non exegerit]. i. in negocijs vxoris non reposuit [sed et postea] incipit tertius casus ⁊ non refert' ad proximuz rñ. [al's eni ⁊c.] sz ad primum casum. [amiserit] post incboatam gestionem [plena]. i. insolidum: non inquantum facere pōt [absoluendus est] a solido sz condēnandus ē inquantum facere pōt: vt. ⁊. de regu. iur. l. in condēnatione. et. ⁊. solu. ma. l. ex diuerso [sz hic] incipit quartus casus et exponetis [sz hic] cum gestor ab intio fuit soluēdo: sz postea desijt eē soluēdo. [modus ꝫuandus ē]. i. q̄daz distinctio [non fit]. i. act. neg. gest. vl' exponatis. [vt ita q̄rele locus non sit]. i. filr pōt conqueri iō ꝙ a se non exegit quantum facere potuit: refert q̄relam mulier [q̄ꝫuis postea amiserit]. i. si postea desijt eē soluēdo: sz eo tēpore quo gessit soluere potuit solidū et commode [ei]. i. domino negociorum [non enim euestigio.] id est statim dum gerit negocia vxoris [in officio deliquit]. s. qd ꝑstare dz gestor. s. dolum et latam culpam et leuem regulariter vt C. eo. l. tutori [si non protinus]. i. statim [redimēdam.] sub. quā debebat soluere pro dote [videatur]. i. in mora fuisse: et ē illud tēpus arbitrium iudicis. vt. ⁊. de iure deli. l. j. in princip. Alij dicūt ꝙ est tēpus quod potest potius intellectu ꝑcipi q̄ꝫ locutione exꝑmi. vt. ⁊. de solu. l. quod dicimus. et. l. ratum. Alij dicunt ꝙ illud tēpus ē. x. dierū. vt. ⁊. de constitu. pe. l. promissor. Alij dicūt ꝙ est illud tēpus tale infra quod posset se commode expedire: quia ea possumus q̄ commode possumus. vt infra de verbo. significa. l. nepos proculo [quod si interea]. i. infra tempus illud quod dat' ei [priusq̄ꝫ]. i. anteq̄ꝫ possit ei imputari quod a se non exegit res [amissa est] id est patrimonium suum ita diminutum est qd desijt esse soluendo. [ꝑinde negociorum gestoruz tenetur] et ita nō tenetur insolidum ac si nunq̄ꝫ fuisset soluēdo [possit] sub. nunc quod ē verum si subito desijt esse soluendo. [sz et si] incipit quartus casus. vel pōt dici ꝙ sit de quarto. [⁊ referatur ad primum] ne facere posse desinat. Dn̄ signori hucusq̄ꝫ durat prima pars huius. l. et istam primam partem statim volo expedire et primo volo notare hic quedam no. et statim no. hic. scilicet ꝙ diuortium celebratur ꝫm iura ista bona gratia et voluntate et ad hoc cōcor. prealr'. l. victricus. aliquando tamen contra. vt in preal'. l. consen-

2 su. † Item no. hic si gestor negociorum quod dz a se exigere potuit et non fecit imputatur ei quia prima actio deuoluitur i istā al's secus. vt supra eodem. l. si pupilli. §. vl. et. l. proculus. et. l. at q natura. in prin. Item no. quod non imputatur gestori. si statim non distraxit res suas ad soluendum quod dz domino. nam dz labi aliquod modicum tēpus et ex quo colligitur quod non dz quis statim se precipitare sz cum quodam tēperamēto dz agere. et ad hoc facit. s. si quis cant. l. secunda. §. quod dicimus. et īfra de inter. act. l. et quia. §. interdum. et. ⁊. de sta. li. l. stichum. §. vtrū et. ⁊. de verbo. obliga. l. continuus. §. cum ita. † Itez no. hic quod si gestor gerit negocia creditoris et potest a se exigere et non exegit prima actio deuoluitur in istam. vt. ⁊. eodem. l. qui in vsuris. et. ⁊. man. l. qui negocia. Dn̄ signori ad. l. istam instatur et opponitur si quondam maritus gessit negocia vxoris et erat eius debitor act. de dote et potuit a se exigere non fecit et sic tempore gestionis erat soluendo et finita gestione desijt esse soluendo actio de dote deuoluitur in hanc actionem. et est vtilitas quia in hac condennabitur maritus insolidum. vsq̄ꝫ ad subligar. sed si ageretur act. de dote condennaretur inquantum facere posset videtur contra. quia actio negociorum gestorum subrogatur in locū actionis de dote. igitur debet esse eiusdem nature sicut est actio de dote. vnde sicut si ageretur act. de dote condennaretur maritus inquantum facere posset. ita si agitur hac actione. quia actō subrogata ⁊c. vt. s. si quis cant. l. ⁊ eum. §. qui iniuriaruz. ⁊ ideo dicit lex si id quod debes ex donatione constituis te soluturuz sicut si conuenirem te act. ex donatione condennareris inquantū facere posses. vt. ⁊. de donat. l. ex donatione. ita si cōuenio te act. de constituta. vt infra de donationibus. l. quid id quod. in prin. ad istud potest dici duobus modis. et vno modo sic. regulariter actio que subrogatur debz esse eiusdē nature sicut est illa cui⁹ loco subrogatur. vt in. l. s. fallit hic ratione delicti ipsius gestoris. quia quondam maritus deliquit cum potuit a se exigere et non fecit. et a gestore dolum et culpam latam et leuē exigimus. vt. s. eo. l. si negocia absētis. et. C. eo. l. tutori. vnde ratione illius delicti ꝑdit beneficium quod hz in act. de dote. et conuenitur act. nego. gest. insolidum. et ratione delicti non inspicimus obligationis initium. et ē simile inuenire in socio. nam socius condennatur inquantum facere pōt. vt. ⁊. de re indi. l. sunt q̄dam ꝑsone. si negat se sociū vl' dolum in societate cōmittit rōne sui delicti ꝑdit illud bñficium. et condēnatur insolidum. vt. ⁊. de re indi. l. sz hee persone. §. j. et. ⁊. pro socio. l. verū. et. l. si vnus. §. pe. similiter si sūt plures fideiussores soluendo tempore lit. contestā. possunt postulare bñficium diuisionis. sz si negant se fideiussisse ꝑdunt illō bñficium. vt. ⁊. de fideiuſ. l. si dubitet'. et dānū qd qs sua culpa ⁊c. vt. ⁊. d re. iu. l. qd dānum: ⁊. l. qd quis. vel pōt dici scdo mō hec ac. ne. gest. non subrogatur in locū act. de dote. nam acti. de dote dat' ratione dotis constitute. hec actio datur quia debuit a se exigere et non fecit cum posset. Item actio de dote est priuilegiata fauore matrimonij. vt. ⁊. solu. ma. l. j. et. l. alia. hec actio ne. gest. non est priuilegiata in hoc immo est plena. secundo ad. l. istā in sui prin. instatur ⁊ opponitur et vr' ꝙ sicut maritus in actione de dote dz condēnari inquātum facere pōt: ita conuētus alia actione negociorum ge. vnde vr' cōtra. ⁊. de re iu. l. nō tm̄. ad qd potest dici duobus modis: et vno modo sic. maritus in acti. de dote sicut habet priuilegium vt cōdennetur inquātum facere pōt soluto matrimonio

monio ita ⁊ quelibet alia actio nata cõstãte matrimonio vt ibi at hic act.nego.gesto.nata fuit celebrato diuortio. vnde condennatur insolidum vxori nec habet hic illud beneficium. vel potest dici secundo modo:sicut maritus in actione de dote condennatur inquantum facere potest ita et in qualibet alia actione que nata est inter virum ⁊ vxorem constante matrimonio:et ita loquitur.l.contra.sed hic actio nego.gest.fuit nata celebrato diuortio vnde in ea debet condennari insolidum vt hic. Sed denuo istat et opponitur circa istam primã partem huius.l.hic dicit si maritus fuit soluendo cum cepit gerere ⁊ hodie est soluendo et potuit a se exigere tamen actio de dote deuoluitur in act.nego.ges. et est vtilitas in hoc ꝙ põt desinere esse soluendo consideratur casus aduenticiũ qđ esse non debet.vnde videtur contra.ĩ.qui ⁊ aq. ma.lib.non fi.l.inl.⁊.ĩ.de re iud.l.si quis ab alio.in pri.ad quod vos dicetis sic.regulariter casus aduenticiũ non sunt considerãdi:vt in.l.contra.fallit ratione fauoris ⁊ ratione odiũ.fallit ratione fauoris dotis.nam rei publice interest ⁊c.vt.ĩ.solu.ma.l.j.at hic consideramꝰ casum aduenticium:qꝛ licet maritus sit soluendo hodie tamen vtile est ꝙ actio dotis deuoluatur in hac act. qꝛ posset desinere esse soluendo nec mirum quia multa alia specialia sunt introducta in actione dotis:qꝛ ex nudo pacto dat actio vt.C.de dotis promis.l.ad executionem:et quia in ambiguis ꝓ dotibus ⁊c.vt.ĩ.de iure do.l.in ambiguis.vel potest dici ꝙ fallit hic ratione odiũ:quia gestor a se non exegit deliquit:sic ⁊ alꝰ ratione odiũ casus aduenticiũ considerãtur ecce si quis det cirographum in quo debetur mihi pecunia sub cõdictione licet existãt testes tamen quia facile desinere possent esse agam pendente cõdic.act.l.aquil.vt.ĩ.ad.l.aquil.l.in lege aquil.si deletum.at i.l.cõtraria nullius ratiõis habetur mentio. Or signori queritur hic vtrum hec lex loquatur quando quondam maritus gerat negocia dotalia an alia negocia:et certe videtur ꝙ loquat cũ gerebat alia qꝛ dotem debebat a se exigere:sed ⁊ si recepisset predia in dotem ⁊ pecuniam ⁊ celebrato diuortio restituit predia:⁊ postea cepit gerere negocia illorum prediorum pecuniã debebat a se exigere: quia quid iuris est de toto quo ad totum ⁊c.vt.ĩ.de rei vẽ. l.q̃ de tota.⁊.ĩ.de vsur.l.qui scit. Or signori sequitur in littera.[illa autem ⁊c.] ⁊ hic incipit secunda pars huius.l. ⁊ loquit econtra quando verus creditor gessit negocia debitoris ⁊c. vt dixi in casu repeto:exponatis ergo ita litteram[alium].s. creditorem: vel põt exponi[illum].s.debitorem eundẽq creditorem vbi declarantur sequentia:nam si mutuo tibi.c.⁊ accipio pignus creditor tuus sum in.c.⁊ tuus debitor in reddendo tibi pignus.quia hincinde nascitur obligatio.vt insti.qui.mo.nas.ob.§.vl. et hoc casu creditor non tenetur a se exigere illud pignus.[debitoris] scilicet sui[nec fuerit quod sibi possit exsoluere] vt infra de pecul.l.si noxali.§.quod autem.in fi.vnde no.hic quod sicut gestor quod debet domino dꝫ a se exigere.ita gestor qđ sibi debetur debet sibi soluere si potest.vt infra de ꝯhen.emp.⁊ ven.l.fistulas.§.j.et.ĩ.de admi.tu.l.quotiẽs.§.non tantum.⁊ ex lr̃a ista colligetꝫ arg.cõtra p̃latos ⁊ barones q ferunt moleste qñ burgenses sui recipiũt redditus si satisfaciunt sibi de eo ꝙ prelati sunt vel barones sibi debent:sed ipsi male faciunt qꝛ sicut debent soluere eis: ita debẽt sibi satisfacere.vt hic.⁊ ad hoc cõcordãt.preal.l.ĩ.de administratione tu.l.quotiẽs.§.non tm̃.et.§.nequaꝗ.et.l.fistulas §.j. Sed quid si creditor potuit sibi soluere dũ gessit negocia debitoris sui a quo habebat pignus ⁊ nõ soluit sibi: nũquid tenet reddere pignus sine pecunia finita gestione:dixerũt quidam vt Hug.ꝙ sic si debitor nõ sit soluẽdo: sed hoc non probant aliqua lege quare vos dicetis vt dixi in casu.ꝙ si creditor nõ exegit cum posset punitur in hoc qꝛ si debitum erat vsurariũ amodo cessant vsure et tenetur debitori acti.neg.gest.ad interesse:vt.ĩ.de admi.tuto.l.quotiens.§.sicut.[sed nec debitor] ecce secundus casus secunde partis huius.l.qui potest dici sextus[acti.] nã vendendo tibi mancipium vel animal morbosum tibi teneor infra sex menses redhibitoria ad precium reddendũ vel ad accipiendum:vt.C. de edil.acti.l.ij.⁊.ĩ.de edil.edic.l.sciendum.§.vlt.[petite].s.redhibitoria.[si mancipium].s.morbosum[in rebus]. i. in negocijs [vel in rebus].s.humanis[vel in rebus].s.dñi[non inuenit].s. culpa emptoris vel eius familie vel eius ꝓcuratoris:vt.ĩ.de edil. edic.l.redhibere.§.vlti.[vel eo inuento].s.mãcipio in bonis emptoris[additum est.] nam sicut reddendum est mancipium ita et eius partus.vt infra de edi.edic.l.ediles.§.vl.[animalis factꝰ esset] sub.culpa emptoris vel eius familie:vt infra de edil.edic.l. ediles.§.familie.[esset acquisitum] vt infra de edil.edic. l.cũ aũt §.vlt.[nec recepisset] sub.et ideo precium non reposuit. [redderet].i.soluere posset.vnde not.ꝙ in redhibitoria acti. sicut venditor reddit precium sic et emptor reddit rem cũ accessione: ⁊ omni legato relicto seruo. Item omne id in quo est factum deterius.vt infra de edil.edic.l.cum autem.§.vlti.cum.l.seq.⁊.l.ediles.[ceterum] hic incipit tertius casus secunde partis:q potest dici septimus et caueatis vobis quia iste ver.potest legi i creditore qui negocia debitoris gerit ⁊ in debitore ⁊ in creditore q erat creditor ⁊ debitor:et videtur ꝙ iste sit sensus:si ego debitor gerebam negocia mei creditoris si prima actio qua tenebar est eque perpetua vt est acti.neg.ge. Item qꝛ per eque priuilegiata ⁊ vsuraria vt acti. nego.gest.si omne non exegi non deuoluitur in istã que est perpetua ꝙ non solueret:et ꝭm hoc no.ita statim ꝙ si debitor gerit negocia creditoris ⁊ a se non exegit prima deuoluitur in istã ꝓpter quattuor:puta si actio erat postea stricti iuris.vt.s̃.e.l.si pupilli. in.fi.et.l.seq.⁊.l.si autẽ.in prin. Item si prima actio erat temporalis deuoluitur in hanc que est ꝑpetua vt.s̃.e.l.si autẽ.in prin. Item si prima actio erat talis q̃ non cõpetebat heredibus nec cõtra heredes qꝛ penalis:vt insti.de perpe.⁊ tẽpo.acti.§. nõ tantũ. deuoluitur in hanc q̃ datur heredibus ⁊ cõtra heredes.vt.s̃.eo.l. iij.§.hec actio.⁊.l.si autẽ.in fi.j.rñ.itẽ si pria actio non erat plẽa q̃ erat de dote in qua condẽnatur maritus inquãtum facere potest deuoluitur in hanc q̃ ẽ plẽa insolidum vt ptꝫ in princi.huiꝰ. l.sꝫ si prima eq̃ vsuraria ⁊ ꝑpetua ⁊ rei ꝑsecutoria erat compẽtẽs hr̃dibus ⁊ contra hr̃des eq̃ plẽa vt in ista non deuoluatur pria i hanc.alij intelligunt istum ver.cũ maritꝰ erat locuplex ⁊ a se nõ exegit nõ imputat ei cũ ecõtra debebat ei ⁊ non poterat sibi soluere vt ptꝫ ex p̃missis.s̃. Or seqtur in lr̃a [diuersum ⁊c.] ⁊ incipit quartꝰ casꝰ scđe ptis q põt dici octauꝰ cãus hꝰ.l.⁊ iste.v̇.legit ⁊ itelligit duobꝰ mõis.vno mõ vt dixi i casu:⁊ ꝺ ista lec.gl.vr̃e nõ faciũt mẽtionẽ ⁊ legit ita vt referat ad ṗn. hꝰ. l.vos habuistis si debitor gerit negocia creditoris ⁊c.dic vt dixi in cãu:⁊ ꝭꝫ istã lec. exponetis sic lr̃am[diuersumq ẽ].s.ab illo qđ dictũ ẽ de actiõe q̃ ꝯpetit ꝓ dote in pri.hꝰ.l.deuolui eam in hãc act.[solui].s.quã in act.neg.ge.deuolui. Or signori videamꝰ pleniꝰ rõnẽ q̃re actõ q̃ ꝯpetit ꝓ dote deuoluit i hãc act.vt in ṗn.hꝰ.l.dixi:sꝫ tutele actio nõ vt h:⁊ certe rõ ẽ ista qꝛ vtile ẽ dñe neg.ge.act.de dote deuolui i hãc act.qꝛ si dña quõdã vxor ageret ꝯ maritũ act.de dote ꝯdẽnaret maritꝰ iq̃tũ facere põt ꝑꝑ ꝑuilegiũ qđ hꝫ maritꝰ sed si ageret act.ne.ge.ꝯdẽnabit isolidũ si nõ iterest pupilli quõdã si gestor tenebat añ i actõe tutele deuolui i hãc:imo magꝭ iterest eiꝰ nõ deuolui eã:qꝛ si agit tutele oĩa hõa sũt pupillo tacite obligata : vt. C.ꝺ admi.tu.l.ꝓ offõ.ꝙ nõ ẽ i act.ne.ge.qꝛ hõa gestorꝫ gerẽtꝫ sine mãdato nõ sũt dñe obligata tacite.itẽ si agit tutele fideiussores dati aucte tenet quõdã pupillo:vt.ĩ.rẽ pu.sal.fo.l.j.sꝫ si agit act.neg. ge.nõ tenet qꝛ i eã cãꝫ se nõ obligauerũt. Sꝫ ad hãc lec.signat ꝯ. et vr̃ ꝙ act.tutele deuoluat in hãc.vñ vr̃ ꝯ.ĩ.de tu.⁊ ra. dis.l.si tutor post. Ad sol.cuiꝰ contrariũ qdã dicũt qđ hic dr i.l.ꝯ.corrigit quia nõ est nouũ ⁊c.vt.s̃.de le.⁊ senatuscõ.l.nõ ẽ nouũ.vel põt dici ꝙ actio tutele deuoluit i hãc si placet vtriq.sꝫ si non placet pupillo non deuoluitur:vt.ĩ.si certum pet.l.ij.§.j.⁊. C.de solut. l.eum a quo.et sic intelligitur hic vel dicatis act.tutele deuoluitur i hanc cum expedit pupillo et non aliter ⁊ qñ expediat pupillo audite: finita tutela stetit pupillus vsq ad.xxv.annum cõpletũ: excepto vno mense ꝙ non egit tutele:postea quondã tutor gessit negocia pupilli.vnde deuoluet in hanc q̃ est perpetua:vt.C.de consti.pe. l.ij.et sic loquitur.l.cõtra.alꝰ act.tutele nõ deuoluat in hãc acti. ne.ge.vt hic:vel põt dici si tutor est soluendo bene deuoluit actio tutele in hãc:qꝛ ibi venit dolꝰ et lata culpa leuis ⁊ leuissima si aliꝰ erat gesturꝰ vt.C.e.l.tutori.⁊ sic nõ decepit pupillo:⁊ sic loquit.l.cõtra:sed si tutor nõ est soluendo tunc actio tutele non deuoluitur in hanc.qꝛ ei id est pupillo quondã non expedit:qꝛ hꝫ fideiussores et hypothecã.sed in hac act.non:et sic loquitur.l.ista in.fi.vel potest legi iste versi.Diuersum.vt referatur ad ꝓxime dicta:⁊ vt ponat alium casum:⁊ tunc nõ cõtradicit.l.cõtra.si tutor:⁊ de ista lectura dñs Jo.et azo.faciunt hic mẽtionẽ in glo.vestris:et dicetis sic in ver.Ceterũ.s̃.proximo habuistis:si debitor gessit negocia creditoris et a se nõ exegit qđ dꝫ dño.si prima actio erat ꝑpetua et ciuilis et eque priuilegiata sicut actio neg.gest. tunc nõ deuoluitur prima actio in scđam.s.in act.ne.gest.qꝛ nõ expedit creditori[diuersum est].i.in actione tutele quia si tutor debebat aliquid pupillo ex cã precedẽti vt qꝛ fuerat debitor patris ex aliquo cõtractu puta venditionis:et a se nõ exegit illud debitũ etiã si debebat perpetua actione ⁊ vsuraria deuoluitur prima in hãc act. tutele:⁊ quare qꝛ vtile est pupillo deuolui ṗmã act.in acti.tutele: qꝛ in ṗma acti.nõ erant pignora obligata:in tutele act.sic:et fideiussores tenentur qui non erant in prima:vt.C.de admini.tut.l. pro officio:⁊ ꝭm istã lecturam exponetis ita litterã.[diuersumq est in tutore debitore] i.ex cã precedẽti tutor postea factus vt deuoluatur prima actio in actiõe tutele.[solui] sub.et i tutelã reponi magis q̃ ex prima act.⁊ intersit ꝓpter duo.qꝛ in ṗma acti.nõ erant pignora tacite obligata:sꝫ in act.tutele sic. Item in prima act.non tenebantur fideiussores sed in tutele act.qꝛ fideiusserant rem pupilli saluã fore.⁊ ad istã lecturã concordat.ĩ.de admi.tu.l quotiens.§.nequaꝗ. Sed ad istam lecturam est ꝯ.l.q̃ vidẽt velle ꝙ prima actio non deuoluat i act.tutele:vt.ĩ.de admi.tu.l. quo

tiës. §. neq; q; .ad quod vos dicetis ibi tutor debet ex causa precedenti pupillo unde imputatur ei si a se non exegit ut hic: si autem tutor non debet pupillo sed alij. verbi gratia. qui nunc est tutor pupilli anteq; esset tutor accepit pecuniam mutuo et pater pupilli fideiusserat pro eo: tunc si non soluit qd alij debebat. pria actio non devoluitur in actione tutele: ut ibi.

Si liber homo. Istam. l. cum duab⁹ seq. omitto quia heri legi eas vobis. unde videatis. l. illam soluendo. &c.

1 ☞ Liberare possumus inuitum et ignorantem non autem actionem ei auferre.

Soluendo quis pro alio.

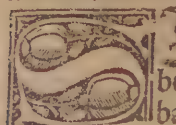
1 † In. l. ista dicuntur duo: primo dicitur si soluo p te creditori tuo siue te ignorante vel inuito libero te. secundo dicitur q illud qd alius tibi debet te inuito et ignorante ab eo exigere non possum. nam naturalis ratio suadet q quis inuiti et ignorantis possit facere condictionem meliorem non autem deteriorem hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [liberat eum] scilicet debitorem: et ipso iure. ut insti. qui. mo. tol. ob. in prin. et ff. de solu. l. solutionem. et. l. si pro me. et sub. ubi soluo pro alio ignorante recupo act. ne. gest. sed si soluo pro eo inuito non: quia prohibitio facit cessare hanc act. ut C. eo. l. vl. [qui autem] incipit secundum dictum [iure exigere]. i. ab inuito extorquere: et hoc innuit illud verbum exigere: ut. ff. de le. iij. l. fideicõ. §. si rem. et est ratio: quia nemo sine act. potest experiri: ut. s. eo. l. si pupilli. §. vl. et C. eo. l. tutori. fallit si esset coniuncta persona: ut. s. de procu. l. sed et hee persone. in prin. tamen coniuncta persona non põt experiri contra mandatum: ut. s. de pcu. l. pompo. in fi. et si quis tũc solueret cõiũcte persone non liberaret: ut. ff. iud. sol. l. ij. §. j. item fallit in subsidiũ. ut. C. quando fis. vel priua. l. j. et. ij. et. ff. de rei u. l. a diuo pio. §. j. et. §. vl. [non posse] et naturalis ratio suadet. ut. ff. de

2 reg. iu. l. iure nature. et ciuilis. ut. C. de solut. l. inuito. † Or signo

3 ri in. l. ista no. q regulr absentis et ignorantis [a] et etiam inuiti cõdictio potest fieri melior: ut hic et ad istud accedit. ff. de solu. l. solutionem. et. l. si pro me. et. ff. de exer. l. j. §. pe. in fi. et. ff. de nouat. l. si stichum. §. vlt. et est ar. s. q cuiusq; vni. no. l. j. in fi. et. s. de procu. l. seruum. §. publice. sed cõtra videtur et vr q inuiti condictio nõ possit fieri melior: quia beneficium non confert in inuitum. unde vr contra. ff. de reg. iur. l. inuitum. ad solu. cuius contrarij vos dicetis vno modo sic: sicut exposuit Bul. in illa regula. [beneficium] idest gaudium: quia in perpetuũ nullus gaudebit inuitus et dolens: ut in cor. aut. quid sit feudum ca. j. decima coll. vel dicatis inuitũ non confert beneficiũ directo: quia tibi nolenti &c. ut. ff. de donat. l. hoc iure. §. non potest. Item inuito non queritur hreditas: ut. C. de iure deli. l. nec emere. et. ff. de bo. posses. l. iij. §. inuito sed in inuito confert beneficium per medium ut hic: sic etiam potest videri in alio casu. ff. de acqui. re. do. l. an inuitis. et. ff. de verb. oblig. l. seru⁹ vetante. et. ff. de iure do. l. quemadmodũ. in casibus tamẽ beneficiũ confertur in inuitũ: nam pro dãnato crimine capitali eo inuito appello pro eo: ut infra de ap. l. non tantũ. et. ff. de li. cã. l. j. sed potest dici q illud est fauore libertatis et vite: vel illo non p mediũ sed directo: vel dicatis beneficium non confertur in inuitũ cũ tractatur de aliquo vero dominio acquirendo: secus si tractatur de liberatione alicui querenda nam liberatio inuito acquiritur ut hic: quia proniores sumus &c. ut. ff. de act. et ob. l. arrianus. vel dicatis beneficium non confertur in inuitum verum est de priuilegio: quia non est moris principum cõcedere priuilegiũ inuitis: sed ad minimam instantiam: ut. C. de pe. bo. sub. l. j. lib. x. et. ff. de cur. bo. dã. l. ij.

[a] Absentis et ignorãtis adde q bñficiũ collatũ abñti sibi nõ q̃rit donec peruenerit ad ei⁹ noticiã. l. q abñti ybi bar. p illũ tex. ff. de acq. here. et latius pbar. i. l. absẽti. ff. õ do. et ad de not. i. c. si tibi abñti de pbẽ. in vj. et. i. c. j. de concessi. preb.

1 ☞ Quod in re communi quis facit non ex necessitate cõmunionis venit in act. neg. gestorũ. h. d.

Si communes edes. In. l. ista dicit † habebã tecũ communes edes: edes communes minabant ruinã: caui vicino de dã. infe. p pte mea et tua: et qr dom⁹ ruerũt aliqd pstiti: an qd prestiti recupabo a te p parte act. neg. gesto. vel communi di. et rñ. quod sic act. negociorum gestorum non communi diui. ideo qr ptẽ meã potui pro pte mea explicare. h. d. ista. l. [pstitero]. s. ex cautiõe [potius] electiue ponitur nõ cõparatiue: ut patet p rationẽ q̃ sequit: quia partẽ meã potui defendere ut socij &c. similiter sic et alibi ponit. ff. si cer. pe. l. ij. §. j. potius volo eẽ diues q paup. i. volo esse diues et non pauper [non cogeret] als daret communi di. ut. ff. cõi di. l. si quis putans §. sue. et. C. de dã. infe. et. C. eo. l. iij. Sed ad. l. istã instat et videt qd si caueo de dãno infecto q non possim cauere de parte mea sine tua. ut. ff. de dã. infec. l. in stipulatione. ad quod potest dici. l. illa intelligitur quando eẽn⁹ dominus ediũ. hec. l. loquit quãdo edes erant communes duorũ: vel verius qd dicit. l. illa: q quis dz canere de toto non de parte verũ est si velit se et aliũ liberare: ut non fiat missio in possessionem: sed si de parte caueret et alia parte fiat missio pro q pte non caueret: ut. ff. de dã. infe. l. si finita. §. si plures et isto casu si cauit p sua parte aget act. neg. gest. ut hic: et sic ista concordat cum illa.

1 ☞ Seruus non est in peculio sui ipsius sed res est dominica et ideo quod impeditur circa eum insolidum non de peculio repetitur. h. d.

1 **Si seruum meum.** In. l. ista dicitur † si seru⁹ meus fecit furtũ vel dedit dãnũ dũ ageretur z me noxali act. aliqs me ignorante vel absente cepit me defẽdere et soluit litis extimationem cũ magis expediret mihi: nũqd conueniet me de pec. an insolidũ: et respondet q insolidum quia negociũ meũ utiliter gessit. h. d. ista. l. [qui seruum] sub. qui fecit furtũ vel dedit dãnũ: et sic tenebar noxali act. ut insti. de nox. act. in prin. [defenderit]. i. emendauerit dãnum [aget] hoc intelligatis esse verũ si soluit extimationem dãni et magis expediebat mihi hoc q noxe dare seruũ. als secus ut. ff. de bo. auc. iu. pos. l. pretor ait. §. plane. et. ff. de pet. here. l. utiles. et. l. culio non teneor: ut. s. eo. l. si pupilli. §. hi verbis. sed cur õ pecendum peculiare negocium quod gestum est: quia seruus non est in peculio suijpsius. ut. ff. de pecul. l. deposui. §. stichus. et infra de pecul. l. stichus. in fi.

1 ☞ Mandatum serui non impedit act. neg. gest. contra dñm licet possit etiam ex persona serui conueniri

1 **Si serui mei roga.** In. l. ista dicit † seruus meus rogauit te ut gereres neg. mea gessisti teneris mihi et ego tibi act. neg. gest. certe sic: et non huius si te tm̃ admonuit: sz si mandauit non solũ potes me cõuenire de pecul. et mandati de in reuerso: immo et act. neg. gest. h. d. ista. l. [actõ] sub. insolidũ non de peculio: quia meũ negociũ et mei contẽplatione videris gessisse: videbat tamẽ z. et videbat q haberet locum actio mandati qr hoc verbũ admoneo habile est ad mandatum. sicut per verbum rogo et pverbum mando zbitur mandatum: ut. ff. mandati. l. j. et mandatum facit cessare hanc actionẽ: ut insti. de ob. que ex quasi zc. nas. in prin. ad qd dixerũt antiqui: ut. P. et Jr. refert an admonitio fiat a seruo et tunc non facit mandatum zbi. ut hic aut a libero: et tunc sic ut ibi: que solutio ẽ fabula: quare potest dici scdm Jo. et az. q si quis admonet animo monendi vel consilij dandi non obligandi non contrahitur mandatum ut in princip. huius. l. et infra man. l. ab eo quia non utiq; &c. ut. s. de his qui no. infa. l. furti. §. ob hec verba. et. ff. man. l. idemq;.

1 ☞ Qui gerit negocium alterius ipso gestu habet hanc act. hoc dicit.

1 **Cum pecuniam.** In. l. ista dicit † tu debebas titio. x. illã pecuniã solui pro te: nunqd recupo a te act. neg. gest. respondetur q sic: quia illa solutione te libero a creditore tuo. nisi tua interesset me ei soluisse. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [cum pecuniam] sub. debitam naturaliter et ciuilr [competit]. s. ad recuperandam illam pecuniam. ut. ff. e. l. q̃ utilr. in fi. et. l. vlt. in fi. [liberatus sit.] ut. s. e. l. soluendo [nisi] non excipit a primo dicto. sz a supiori [non solui] sub. quia tũc illam pecuniam non recupas et potuit intereẽ debitoris non solui creditori triplici ratione. prima si debebat in diẽ et gestor ante diẽ soluit quo casu gestor non aget nunc. sed demum aduenien te die. ut. ff. man. l. si tibi. in prin. secunda ratio si p retentionez debitor poterat sibi consulere quo casu gestor non aget contra debitorem. ut. ff. de condic. inde. l. si in area. et. l. ex quib⁹. tertia ratione si debitor p modum compẽsationis poterat se iuuare. qr naturaliter tantũ debebat creditori et creditor sibi ad tantũdẽ naturalr tenebatur. nam qd natura debet venit in compensationẽ. ut. ff. õ compẽsa. l. etiam qd natura debet. et in isto casu nec in supiori p ri. nõ agit gestor z debitorẽ cũ nõ utilr etiã negociũ inchoauerit ut. s. e. l. sed an ultro. §. j. et. ff. mã. l. si mandauero. in prin. et est i ar. iste ver. Nisi ad qõnem sabbatinam quã no. s. eo. l. si liber homo et dicã plenius. ff. de pig. act. l. solutũ. §. solutam.

1 Factum affectione paterna non venit in actione neg. gest.

Si qui amicitia paterna.

1 In. l. ista dicit † diligebã quosdã pupillos affectiõe paterna. meis sumptib⁹ petij eis tutores. vel tutores eoz ut suspectos petij remoueri: nunqd recupabo illos sumpt⁹. respondetur q nõ. qr funct⁹ fui officio pietatis. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ lrẽ. [postulãdis.] sub. et petẽdis sumptus fecit. [cõstitutionẽ] vñ no. q qui pñna amicitia gerit negocia nõ agit act. nego. gest. ut hic et. s. e. l. ex duob⁹. §. vlt. et. C. e. l. si pñno. sz si aliquis gerit negocia amicitia amicabili bene agit act. ne. gest. nam illa non facit cessare hanc ac. et sic soluitur contra. s. eo. l. si

pupilli

pupilli.§.sed si ego.⁊ ibi dixi.

1 Expense in honoribus facte repetuntur act.neg.ge.h.d.
2 Factus liber non tenet̃ ex ante gesto.
3 In negocio qđ est alterius ipso gestu tenet̃ ille ad quem vere pertinet lꝫ contemplatione alterius gestum sit.h.d.

1 **Que utiliter.** In princi.huius.l.dr̃:† cepi gerere negocia tua duz esses vocatus gradatim ad aliquos honores vtil'r ipẽdi in negocijs tuis gerendis pro illo honore a te habẽdo:nũquid illos sumptus act.neg.ge. potero a te recuperare: rñdet̃ ꝙ sic.h.d.in prin.huius.l.videatis expõnẽ littere.[peti pñt].s.sumptus:⁊ ita no.hic ꝙ gradatim debent hoïes ascendere ad honores:⁊ ad hoc facit.ĵ.de mu.⁊ ho.l.vt gradatim.in prin.⁊.§.gerendoꝝ.vnde dr̃ in decretis capitalẽ casuꝫ videtur appetere qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta querit ascensum:vt in decre.xlix.distin.c.neophitus. Sed ad prin.huius.l.instat̃ ⁊ opponit̃ ⁊ videt̃ ꝙ iste sumptus cũ non sit ꝓbabilis nõ possit peti:cũ quis nõ debeat expẽdere pro honore petendo ⁊ hñdo:si petit cõmittit in.l.iul'.ambitus. vt.ĵ.ad leg.iul'.ambi.l.j.ad qđ vos dicetis qs non dꝫ expẽdere pro honore hñdo ⁊ si expendit:tunc cõmittit in.l.iul'.ambi.vt ibi:sed si aliqs pure vocatus est ad honorez gr̃a honoris pure adepti põt facere sumptus ⁊ si aliqs pro eo faciat repetit act̃. neg.ge.vt in ꝓn.huius.l.dr̃ vt in epo boñ.qui solitus est in prima die qua ascẽdit palatiũ ep̃atus dare equũ suũ in comestionem oïbus nũcijs huius ciuitatis:vel põt dici non dꝫ qs expẽdere pro honore hñdo nisi quatenus ꝯsuetudo regiõis admittit:vt in coꝛ.auc̃.de sctis̃.episco.§.pro ꝯsuetudinibus. ⁊ in auc̃. scriptum exẽplar.⁊ in auc̃.vt iudi.sine quoquo suf.§.hec autez oïa.⁊ ar.ĵ.de peti.heredi.l.vlti.Alij dicũt ꝙ olim poterat fieri sumptus pro honore hñdo vt hic.hodie non vt ibi. Alij dicũt si det̃ clam pecunia cõmittit in.l.iul'.ambitus.vt ibi:secus si palam:nã hoc põt fieri:vt.š.de of.ꝓto.l.barbarius.⁊.ĵ.ð pollici. l.j.§.si quis sic ⁊ al's qđã ꝓhibẽtur fieri clã que non ꝓhibentur fieri palã:vt.ĵ.de ritu nup.l.vlti.⁊.ĵ.de admi.tu.l.nõ existimo. sed qđ si dedi pecuniã pro aliquo vt hẽret honorẽ ei⁹ mãdato vel postea ratũ hꝫ:nũquid repeto:respõdeo nõ:vt.ĵ.mãdati.l. si remu.§.rei turpis.⁊.l.si vo non remu.§.si adolescẽs.secus tñ est in seruo qui expẽdit pro dño in vnguẽto vt luxuriã cõmittere vel qđ aliud turpe faceret.⁊ sic tollit̃ cõtra.argu.ĵ.de in rem ver.l.iij.§.nec non illud.

2 **Qui pure ⁊c.** †In.§.isto dicit̃:si seruus gerit negocia tua te viuo:si postea pure reliqsti ei libertatẽ de gesto in seruitute liber factus non tenet̃ heredi tuo reddere rõnez.hoc dicit iste.§.videatis expõnẽ lr̃e.[qui] scꝫ seruus.[in testõ].s.dñi.[non compellunt̃]sub.liberi facti regulariter:vt.š.e.l.eũ actum.⁊ hic.⁊.š.e.l.si cognati.⁊istud est verũ cũ iste seruus pure libertatẽ in testõ dñi accepit ⁊ peculiũ sibi prelegatũ nõ fuit:al's.i.si peculiuꝫ fuit sibi p̃legatum bene tenet̃ reddere rõnẽ sui actus heredi dñi:vt.ĵ.de do.preleg.l.ij. §.per ꝯtrium.Itẽ secus si iste seruus esset assecutus fideicõ.libertatẽ:nã tũc tenet̃ heredi dñi reddere rõnẽ:vt.ĵ.qñ actio de pecul.est an.l.j.§.an ergo.Itẽ secus si sub cõdi.reddendarum rõnum leget̃ ei libertas q: tunc bene tenet̃ heredi reddere rationẽ:vt.ĵ.de condi.⁊ demon.l.si cui libertas.⁊.l.cũ seruus.Sꝫ instatur ⁊ opponit̃ ad.§.istũ ⁊ videt̃ ꝙ post libertatẽ teneatur reddere rõnẽ sui actus.vnde videt̃ ꝯ.C.de peti.here.l.vltia.ad qđ dic vt ibi dixi:⁊.š.e.l.eum actum.

3 **Titius pecuniam.** †In.§.isto dicit̃:titi⁹ putabat sororẽ suã esse hr̃dẽ: ꝯtẽplatione sororis sue soluit creditoribus hr̃ditarijs:postea apparet ꝙ soror titij nõ erat heres seij:imo filij ipsius seij.nũquid qđ soluit creditoribus recupabit a filijs ⁊ heredibus seij act̃.neg.ge.rñdet̃ ꝙ sic:q: inspicit̃ veritas.hoc dicit iste.§.videatis expõnẽ littere.[soluit] noïe sororis:⁊ hoc plus hꝫ dubitationis:vel dicatis soluit nomine hereditatis:⁊ hoc minus hꝫ dubitationis.[sublato testõ] sub.ipso iure vel agnatione posthumi.[versari]al's morari.[petere placuit] sic ⁊.š.e.l.si pupilli.§.qđ ergo.⁊ sub.ideo petitur act̃.neg.ges.cũ alia actio melius cõpetere nõ posset:alioquin mala est ro.q: fm eaz pro oï dãno cõpeteret ⁊ ita ꝯcurreret cũ act̃.l.aquil.qđ non est veꝝ ⁊ fili⁹ lectura no.š.e.l.fideiussor.in fi.Or signori in.§.isto no. ꝙ indebitũ solutũ quo ad soluentẽ sed illi debitũ cui soluit ab eo non repetit̃ cui est solutũ.⁊ ad hoc facit.ĵ.de cõdi.indebi.l. repetitio.Sed ad.§.istũ instat̃ ⁊ opponit̃ ⁊ videt̃ ꝙ solutio facta a titio postea nõ ꝓficiat veris heredibus seij:q: titi⁹ soluit indebitũ:vnde nata est sibi ꝯdictio indebiti:ergo non ꝓficit veris heredibus.ĵ.de cõdi.idebi.l.si pene cã. Ad qđ vos dicetis l.illa loqtur cũ ille qui soluit creditoribus hereditarijs putabat se heredẽ ⁊ suo noïe soluit.vnde noluit aliquẽ obligatũ habere ⁊ eadẽ solutio nõ parit liberationẽ ⁊ repetitionẽ:⁊ sic loqtur.l.ꝯtra.§.iste loqtur cũ titius frater sororẽ suã putabat esse heredẽ ⁊ sic voluit aliquẽ obligatum habere qđ si non põt facere ⁊ si non hꝫ directã saltim hꝫ vtilẽ neg.ge.q: p̃ualet veritas opinioni vt hic:⁊.ĵ.de peti.here.l.si qđ possessor.alij dicunt ꝙ hic titius frater soluit nomine hereditatis:ibi nomine futuri heredis:⁊ de ista materia plenius dixi.š.e.l.si pupilli.§.quid ergo.vnde amplius hic non dico.

1 Qui cõtẽplatione procuratoris gerit negociũ qđ spectat ad dñm solum vigore mandati contra dominũ actionẽ nõ habet:secus si cõtẽplatione dñi gesserit.h.d.

Mandasti filio meo. In.l.ista ponũtur.iiij.vi.vij.casus sed in hoc nõ est vis:⁊ in ista.l.est iuenire casum in quo geritur negociũ qđ pertinet ad alium cura ⁊ sollicitudine vt q: ꝓcurator erat.†

1 Et primus casus est talis: mãdasti filio meo vt gereret negocia tua vel vt emeret tibi fundum cũ sciui hoc cepi gerere negocia tua vel emi tibi fundum: queritur an tenear tibi act̃.neg.gest.⁊ tu mihi vel mandati.ad qđ respõdet iuriscõ.distinguẽdo.aut eñ ꝯtẽplatione tui nõ filij mei:q: putabã tibi illum seruũ necessariũ: ⁊ tunc inter me et te erit actio neg.gest.sicut si nullũ mandatũ interuenisset vel sicut si mandasses titio extraneo ⁊ ego emissem credens me melius hoc posse facere esset inter me ⁊ eũ act̃.neg.ge.si feci tui cõtemplatione.si autẽ emi cõtẽplatione filij mei ne filius meus teneret̃ tibi mandati ⁊ hoc casu tu teneris mihi mãdati ex ꝑsona filij:⁊ ego tibi mandati vel de peculio ex persona filij mei:et iste est prim⁹ casus:vel cũ distinctiõe sunt duo. Scđs casus est talis:mandasti titio vt fundũ tibi emeret:ego cũ hoc cognoui emi tibi illũ fundũ:erit inter me ⁊ te actio neg.ge. ⁊ inter te ⁊ titium mandati:⁊ inter me ⁊ titiũ neg.gest.rñdet iuriscon.distinguendũ esse si emi non cõtẽplatione titij sed tui iter me ⁊ te erit act̃.ne.ge.si autẽ emi ꝯtẽplatione titij ne tibi teneret̃ ex mãdato tibi est actio mandati ꝯ titiũ q: ipse videt̃ tibi emisse cũ per alium emerit ⁊ inter me ⁊ titiũ erit act̃.neg.ges. Tertius casus est talis:mãdasti filio meo vt pro te fideiuberet ⁊ ego pro te fideiussi:nũquid erit actio neg.gest.inter me ⁊ te:quasi tuo noïe fideiusserim:an erit actio mandati quasi noïe filij mei fideiusserim ⁊ certe eadẽ est distinctio:q: si feci tui cõtẽplatione inter me ⁊ te erit act̃.nego.gest.sed si feci filij cõtẽplatione dat̃ mihi mand.act̃.ex persona filij mei. Quartus casus est talis:si mandasti titio vt pro te fideiuberet ⁊ ego pro te fideiussi q̃ act̃.erit inter me ⁊ te:certe si feci animo liberandi titiũ est act̃.neg.ges. contra titiũ:si feci tui cõtẽplatione inter me ⁊ te erit act̃.neg. gesto.quia ego tibi ⁊ tu mihi actio.nego.gesto.teneberis.h.d. [ipse]sub.ego pater [eum tibi emi] sub.modo queritur que act̃.erit inter me ⁊ te an actio.nego.gest.an mandati [vellet] sub.⁊ sic gessi tui cõtẽplatione ⁊ non filij mei [nego.ge.]sub. act̃.directa ⁊ cõtra.q: act̃.nego.gesto.est vltro citroq:vt.š.e.l. ij.et institu.de obli.que ex ꝯtrac.nas.in princi.[sicut hic posset dici ꝙ esset secũdus casus si h.l.poneret sex casus [intercessisset]sub.inter me et filiũ meum[aut titio]scilꝫ extraneo[si vo potest dici ꝙ hic sit secũdus casus vel potest dici ꝙ sit pars primi casus:et sic reuertant ad primum casum vt dixi in casu [teneant]sub.tibi[vt ex persona eius] scilꝫ filij [mandati]scilꝫ contraria per filiũ mihi quesita [de peculio]scilꝫ man.directa [qui et si]potest dici ꝙ sit secundus casus vel potest dici ꝙ sit quartus casus:sed in hoc nõ est vis[titius]scilꝫ extrane⁹[nego.gest.]scilꝫ act̃.contraria:qa gessi negocium qđ erat ipsius titij cura et sollicitudine[⁊ tu cum eo mãdati] q: ipse videtur gessisse dum per me gerit:vt.ĵ.de administra.tuto.l.ita autem. §.gessisse cum suis similibus [idẽ est] prout.š.dixi q̃ttuor casus.š.positos.hic erit quintus casus.sed ꝑut.š.dixi duos tm̃ positos hic erit tertius casus[fideiussissem] nã distinguit̃: vt š.quia si feci cõtẽplatione tui ago act̃.nego.gest.contra te:et econtra tu cõtra me.sed si feci hoc filij cõtẽplatione agã mandati:vt.ĵ.mãda.l.ex mandato.§.j.[si ꝓponatur]prout.š.dixi q̃nq: casus esse positos:hic erit sextus: vel ꝑut supra dixi tres casus tm̃ positos hic erit q̃rtus casus [neq:] scꝫ proponatur [impediret̃]scilꝫ culpa sua vel causa voluntaria.nã si casu ipediretur non teneret̃ man.nec diceretur per me fideius.liberari [liberande fidei eius cã]si cũ titius suscepisset mandatum fideiubendi:al's titius non teneret̃:sed ille tm̃ q̃ mãdauit[act̃.] sub.aduersus titiuz tm̃ fm quosdã vel fm opinio. Or.mihi cõpetit actio:scilꝫ aduersus titiuz ⁊ nihilominus aduersus te:q: p̃ualet veritas ⁊c.vt.š.e.l.si cũ putaui.§.sed si cum putaui.et l.si pup.§.quid ergo inq̃t pedius.sed certe fm opi.Jo.⁊ Azo. omnes male dicũt:q: hoc est intelligendũ cum distinctiõe quã š.dixi proxi.fecit iuriscõ.scilꝫ eius cõtẽplatione fideiussi:qa non erit actio ꝯtra te:si tui ꝯtẽplatione fideiussi:vt.š.e.l.iij.§.

apud. vel distingnatis hic vt ibi distinxi. Or signori ex. l. ista colligetis duo no. primũ no. est ꝙ negociũ pertinet ad aliquez cura ꝛ sollicitudine siue officio: nã si gero negociũ cuius es tutor vel curator vel pcura. si tui contẽplatione gero negocium qđ est tuũ cura ꝛ sollicitudine siue officio ꝛ mihi cõtra te ꝛ tibi contra me est actio neg. ge. ꝛ nihilominus ꝯ dñm fm opi. Azo. vt plene dixi. s. e. l. si pupilli. §. j. ꝛ. l. liberto. §. j. itẽ no. si mandasti alicui vt gereret negocia tua ꝛ ego illius ꝯtẽplatione gessi inter te ꝛ illum est mandati directa ꝛ ꝯria actio. nã qui per aliũ gerit ꝛc. vt. s. ne quis eũ qui in ius vo. vi. ex. l. si per aliuz. ꝛ. j. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. deiecisse. ꝛ. j. de solu. l. qui hoiem. in princi. ꝛ. j. de admi. tu. l. ita autẽ. §. gessisse. ꝛ istud no. colligiť in versicu. ꝙ si. Or signori ad vnũ qđ diciť in secũdo siue in pmo dicto huius l. instať ꝛ opponiť vos habetis hic si mãdasti filio meo vt fundum tibi emeret si emi ꝯtẽplatione filij ne teneret tibi indubitanter possum te ꝯuenire mandati ex persona filij ꝛ tibi teneor mandati ex persona filij de peculio: sed videť ꝯ. ꝛ videtur ꝙ tenear tibi mãdati ex psona filij insolidũ si emi tibi fundũ ne filius meus tibi teneret mandati. naz lex dicit si filius meus est tutor pupilli ꝛ illã tutelaz gero videor illã tutelã agnouisse. vñ teneor insolidũ: vt. j. de tute. l. si filius. Ad sol. cuius ꝯ. põt dici duobus modis. ꝛ vno mõ sic: si mandasti filio meo vt emeret tibi fundũ ꝛ ego tibi emi: filij contẽplatione teneor tibi ex persona filij mei mãdati de peculio vt hic: ꝛ nihilominus ex persona mea isolidũ quasi fideiusserim pro filio apud te: vt. j. de admi. tu. l. ij. in prin. vel quasi ratũ habuerim mandatũ susceptũ a filio: vt. j. qđ iussu. l. j. §. si ratũ. ꝛ. j. ad mu. l. ij. ꝛ sic intelligiť. l. ꝯ. j. de tute. ꝛ ra. dis. l. si filius. vel põt dici scđo modo: ꝛ sic si emi tibi fundũ ne filius tibi teneret mãdati: fui tñ ꝓtestatus ꝓpter illud mãdatũ susceptum a filio nolle me tibi obligari ex persona filij teneor tibi mandati de peculio nõ ex persona mea vt h. si autẽ nõ fui hoc ꝓtestatus sed emi tibi fundũ vt liberares ab actione mãdati a te filiũ meum: ꝛ volẽs te mihi obligare et me tibi. tu teneris mihi insolidum ꝛ ego tibi: vt in. l. ꝯ. ꝛ ita ꝓtestatio multũ opatur sic ꝛ alibi. s. e. l. nesennius appolł. vel potest dici tertio mõ ꝛ sic: in. l. cõtra. filius erat datus tutor a iudice ꝛ gerebã illam tutelã: si de illa gestione nõ intromisissem me teneor pupillo de peculio. sed si cepi gerere teneor insolidũ: sed si datus est in testõ qꝛ potuit dari me ignorante: nõ tenerer ex persona filij nisi ratũ haberem: vel nisi cepi administrare: vt. j. de admi. tuto. l. lucius. at hic nõ cepit gerere filius nec ego cuz eo: tamẽ ne filius teneret tibi mandati ad iteresse tibi emi fundum vnde tibi teneor mandati de peculio. ꝛ tu mihi vt hic. ꝛ. j. manda. l. si procurator. §. mandati.

I ☞ Inter actionẽ ꝓpositam cũ solẽnitate: vel sine non est differentia. h. d. Vel aliter fm aliã lectu. Inter actionẽ directã ꝛ vtilem non est differentia in effectu. h. d.

I Actio nego. gest. †Signori hec. l. habet duplicẽ intellectũ ꝛ vno modo legiť vt hic sit sensus actio neg. gest. dať ei cuius interest: nec refert vtrũ agatur directa actio. neg. gest. que olim dicebatur ordinaria. i. que ꝓponebať cũ solẽnitate an agať vtili: qꝛ hodie est extraordinaria qꝛ hodie non ꝓponitur cũ solẽnitate: ꝛ maxime qꝛ eadẽ est eiusdẽ potestatis ꝛ effectus. h. d. ista. l. videatis expõnem lr̃e: ꝛ fm istam lecturã exponatis ita lr̃am. [actio neg. ge.] scz vltro citroqꝫ ꝓdita: vt. s. e. l. ij. [experiri] similiter ꝛ mãdati actio dať ei cuius interest: vt. j. mã. l. si pcuratorem. §. mãdati. silr ꝛ actio furti datur ei cuius interest: vt. C. de fur. ꝛ ser. cor. l. vlti. in prin. [ꝛ vtili acť. agat] ꝛ dř directa antiqua ordinaria actio neg. ge. que habebat a pontificibus illius anni ipetrari: ꝛ proponi cũ solẽnitate que erat vt si cadebat a sñia caderet a tota cã: vt. s. de ori. iur. l. ij. §. proinde. ꝛ dř ordinaria: qꝛ hẽbat ꝓponi cum certo ordine: vel diciť noua actio neg. ge. quã nõ est necesse impetrari nec cũ solẽnitate ꝓponi: vt. C. de for. ꝛ impe. sub. l. j. ꝛ. ij. ꝛ dicitur extraordinaria qꝛ extra ordinem antiquũ est: ꝛ dř vtilis qꝛ vtile est rusticis: qꝛ in ea ꝓponenda errabant: ꝛ ad istã lecturã accedit littera seqẽs. [qꝛ i extraordinarijs iudicijs]. i. actionibus vt sunt oẽs actiones hodie que olim in extraordinarijs iudicijs in antiqꝫ acť. vbi certa solẽnitas erat nõ erat differẽtia inter directã ꝛ vtilẽ acť. vt sunt oẽs acť. hodie q̃ olim erant oẽs ordinarie: vt insti. de interdic. §. vlti. [vbi ꝯceptio formularum]. i. verbox formatox. vnde olim actio nihil aliđ erat q̃ formula ꝓpetrata a põtificib⁹: vt. j. de fur. l. si seru⁹ nauẽ. hodie aũt actio nihil aliud est ꝛc. vt insti. de acť. in prin. ꝛ. j. de actio. ꝛ ob. l. nihil aliud est actio [hec subtilitas] sub. que erat iter antiquam ꝛ nouã actionẽ. [effectu] ꝛ ita legitur hec lex vno mõ: ꝛ sic no. ꝙ dať acť. neg. ges. ei cuius interest: siue sit directa que datur ex mente ꝛ sñia legis dño contra spontaneũ gestorẽ: siue sit vtilis que datur dño ꝯ euz qui gerit ex necessitate vel suspitione necessitatis: si alia actio nõ est ꝓdita ꝯtra eum: nec refert inter directã ꝛ vtilem acť. qꝛ ꝛ olim in extraordinarijs iudicijs in antiquis actiõibus vbi certa solẽnitas erat: non erat differentia inter directam ꝛ vtilẽ actionẽ: qꝛ semꝑ dabatur ei cuius interest: silr nec hodie qꝛ semper sunt eiusdem effectus: ꝛ tũc exponetis ita lr̃am. [acť. neg. ge.] siue directa siue vtilis: ꝛ datur directa dño ex verbis ꝛ ex sñia ꝯtra illũ qui sponte gerit: vt. s. e. l. ij. ꝛ. l. iij. vbi lis datur cõtra eũ qui gerit ex necessitate si alia actio non est ꝓdita ꝯ eum: puta ꝯ tutorẽ vel curato. vt. C. e. l. curatoris. vel ꝯ eum qui gerit ex suspitione necessitatis: vt. s. e. l. iij. §. hac actione [superuacua est.] siue agatur directa siue vtili: nã si agatur directa dať ex verbis ꝛ ex sñia. si agatur vtili datur ex sñia: vt. s. de iu. om. iudi. l. si q̃s id qđ effectum. Sed istatur ꝛ opponiť ꝛ videť ꝙ directa ꝛ vtilis actio non sit eiusdem potestatis ꝛ effectus: qđ ita ꝓbatur in vtili acť. nego. gest. que datur ꝯtra curatorem teneť de gestis ꝛ gerẽdis sicut tutor: vt C. arbi. tu. l. quicq̃d. ꝛ. j. de admi. tu. l. tutores. §. qui se. ꝛ. §. curator: sed gestor teneť de gestis nõ de gerẽdis: si alius nõ erat gesturus: vt. C. e. l. tutori. preterea in neg. ge. directa venit leuissima culpa: vt. s. e. l. si pupilli. §. videam⁹. in vtili venit tantummodo leuis. vt. C. e. l. tutori. ꝛ in ꝑalle. l. quicq̃d. itẽ heres gestoris teneť eodẽ modo quo gestor: sed heres curatoris nõ teneť vtili eodẽ modo quo curator: vt. C. de here. tu. l. j. ad qđ vos dicetis vtriusqꝫ actionis: eadẽ est potestas ꝛ effectus inquantum concurrunt: sed bene est interduz ꝙ plus venit in directa q̃ in vtili. vel põt dici inter directam ꝛ vtilem non refert quãtum ad effectũ contra gestorem: si dicis gestor teneť de gestis: Rñ. interdum ꝛ de gerendis: vt. s. e. l. si pupilli. §. videamus. si dicis heres curatoris teneť de dolo ꝛ lata culpa ꝛ leui culpa ꝛ nõ de leuissima. Respon. illud est qꝛ mortuo curatore finita est cura: sed mortuo gestore non est finita gestio. nam ita posset gerere heres gestoris sicut gerit gestor.

I ☞ Qui habet actionem pro alio ad eius petitionem debitorem cogitur liberare.

I Ignorante. †In ista. l. diciť: si ego gerens negociuz sororis mee dedi pro ea dotez ꝛ fui stipulatus mihi reddi acť. nego. ge. teneor sorori mee: vt cedaz ei acť. de dote contra maritũ: vel vt liberem maritũ ab ista stipulatione. h. d. ista. l. videatis expõnem lr̃e. [ignorante quoqꝫ sorore] sub. nedũ sciente [liberaret] sub. ab acť. de dote vt sorori actionem de dote cedat. [iure conueniet] ꝛ ita no. hic si sum gestor negociox mulieris ꝛ dedi pro eadem dotẽ gerẽs ipsius negocium ꝛ fui stipulatus mihi dotẽ reddi teneor ei acť. nego. gest. liberare maritum ab actiõe de dote siuilt ei remittere dotem: vel cedere sibi actionem: vt hic: ꝛ idem si sum pcurator ei⁹ teneor ei acť. manda. vt. j. man. l. ideꝙ. §. si tibi. ꝛ idẽ si alio quo quo modo vult sibi mutare acť. vt. j. de iure doť. l. mulier. §. fin. secus tamẽ si soror mea adhiberet me ad stipulandã dotẽ suam volens mihi donare in euentu dotis restituende. nam si voluit mihi donare inter viuos non posset reuocare: vt. j. de pac. do. l. cum maritus. in fi. si autem voluit mihi donare causa morť poterit reuocare seuina. vt. C. de iure do. l. ij. ꝛ. j. de dote ꝑle. l. seia. Item secus est si ego de pecunia mea propria do dotẽ pro sorore mea ꝛ stipulor mihi dotem reddi in euentu restituẽde dotis: nam nõ teneor sorori liberare maritum vel ei cedere acť. de dote: vt. C. de rei vxo. acť. l. vnica. §. videamus.

De calumniatoribus. Rubrica.

I ☞ Calũniator accipitur duobus modis. Vno modo diciť calũniator qui nõ ꝓbat. Scđo dicitur ille qui accipit pecuniã ab alio vt moueat qõnem alicui per calũniam vel vt questione mota per calũniam desistat in toto.

Rubricã istam ita continuabitis: supra dictum est de his q̃ gerunt negocia nostra sine mandato bona fide qui tenẽtur nobis directa ꝛ vtili: ꝛ nos eis contraria. verum qꝛ calũniatores gerunt negocia nostra mala fide: vt si accipis pecuniam vt moueas mihi actionem ciuilẽ vel criminalẽ per calũniam: vel si accipis vt non moueas mihi acť. es calũniator. vnde de calũniatoribus: id est accipientibus pecuniam vt moueant vel ne moueant negocium mala fide. videamus ꝛ subijciamus quãdo locum habeat dicitur. j. e. l. j. ij. et. iij. et cui detur actio et ꝯtra quẽ de quo dicitur. j. e. l. iij. §. illud. et. l. in heredẽ. et. l. annus. et. l. si quis. et inquãtum competat et qualis sit de quo dicitur. j. e. l. j. et. l. in heredem. in fi. et. l. penul. in princi. et not.

I †hic ꝙ calũniator sumitur duobus modis. et vno modo diciť calũniator qui non ꝓbat: vt. j. ad turpil. l. j. in princi. secũdo modo dicitur calumniator ille qui accipit pecuniam ab alio vt moueat qõnẽ alicui

alicui per calũniam: vel vt qõne mota per calũniam desistat in toto: ⁊ sic sumitur: vt. j. e. l. j. in princi. ⁊ in toto isto titu. ⁊ lꝫ titulus iste aliquibus prima facie videretur inutilis: tamen vtilis est ⁊ argumentabilis.

1 ☞ Actio in factum generalis ex hoc edicto datur liberis ⁊ libertis contra parentes ⁊ patronos.

2 Et hoc casu datur ad quadruplum.

IN euꝫ qui calumnie cã.

Signori in. l. ista vsqꝫ ad vltimum. §. q̃ incipit pecuniã ⁊c. dicunꝰ q̃ttuor casus principalr̃. prio dr̃ in quẽ deꝰ actio ex isto edicto ⁊ inquãtum. secundo dr̃ ꝙ istud edictũ hꝫ locũ in ciuilibꝰ ⁊ criminalibus causis. tertio dr̃ ꝙ hꝫ locum ante lit. contes. ⁊ post. quarto dr̃ ꝙ non soluꝫ puniunꝰ calũniatores ex isto edicto: imo per impiales ꝯstõnes. Incipiamus a primo. s. contra quem deꝰ actio ex isto edicto: ⁊ certe si accipis pecuniã a titio vt moueas alicui qõnem calũniosam vel vt desistas siue non moueas alicui cãm calũniosam teneris infra annũ in quadruplum post annũ in simplũ acꝰ. in factum ex hoc edicto. Secundo dr̃ ꝙ actio ex isto edicto hꝫ locũ non solum in ciuilibus causis: sed etiam in criminalibus causis. nã q̃ accipit pecuniã vt alicui moueat qõnem vel non moueat sir̃. l. iul. repe. teneꝰ. Tertio dr̃: si accepisti pecuniã vt mihi moueas qõnẽ vel vt nõ moueas calũnie cã: siue accepisti ante li. conte. mecuꝫ siue post: hꝫ locum actio ex isto edicto. Quarto dr̃ ꝙ nedum calũniatores puniunꝰ hoc edicto: imo ⁊ ꝯstõne impiali missa ad Cassiuꝫ sabinum: in qua contineꝰ ꝙ si quis dat pecuniaꝫ iudici vel aduersario vel pcuratori vt corrũpat euꝫ siue faciat in cã priuati seu fiscali litẽ dꝫ perdere. sed q̇d erit litigo tecũ ⁊ do tibi pecuniam transactionis cã: nũquid perdo cãm: certe non: quia non trãsactionibus: sed sordidis cõcussionibus per ꝯstõnẽ impialẽ est interdictũ: vnde cessat hoc edictũ. h. d. ista. l. in princi. vsqꝫ ad. §. pecuniã. videatis expõnẽ littere. [in eũ] scꝫ calũniatorẽ [negocium]. i. qõnem faceret. s. alicui: ⁊ hoc est primum caput huius edicti. [vel nõ faceret] scꝫ cũ facere vellet: ⁊ hoc est scdꝫ caput huius edicti [accepisse dr̃] sub. ⁊ verũ erit: simile notaui vobis. j. cõmo. l. j. [intra annũ] scꝫ vtilẽ: vt. j. e. l. annus. [competit] sub. nõ dãti sed ei ob cuius malũ datũ fuit: vt. j. e. l. generaliter. §. illud. [vel danti] qũ dedit ne negocium calũniose sibi vel alij faceret: vt. j. eo. l. si q̇s ab alio. §. itẽ si filius. in fi. Or signori in prin. huiꝰ. l. no. ꝙ istud edictũ hꝫ duo capita siue istud edictum admodũ bouis hꝫ duo cornua: est vnũ caput vel cornu qũ titius venit ad me ⁊ dicit: si vis mouere qõnem tali dabo tibi. x. lib. dico ego quare mouerem: dicit titius cã huius lucri ei moueas: dico ego libenter: hoc casu de eo qđ accepi teneor ĩtra annũ in q̃druplum post annũ in simpluꝫ: scdm caput siue cornu est: tu moues mihi qõnẽ ꝑ calꝰ. ⁊ dico tibi male facis ⁊ desistas: dicis tu nõ desistã nisi des mihi pecuniam ⁊ das: ⁊ idẽ si aliꝰ ꝓ me dat pecuniã vt desistas vel vt non moueas. hoc casu de eo ꝙ accepisti intra annũ teneris in q̃druplum post annũ in simplũ ⁊ ciuiliter: ⁊ ita loq̃tur totus iste ti. ⁊ ideo ponitur ista actio inter ꝯctus ciuiles: qꝛ actio neg. ge. ⁊ mandati sunt ꝯctus ciuiles sed titu. qui est. C. e. ti. loq̃tur de calũniatoribꝰ puniendis alio modo nõ pecuniariter sed criminalr̃: qꝛ si accusas me per calũniam ⁊ nõ probas qđ intendis debes condẽnari ad silr̃itudinẽ

1 supplicij. vt. C. eo. l. j. ⁊ l. vlt. † Or signori queritur hic: nunq̇d ista actio in factũ q̃ cõpetit ex isto edicto deꝰ liberis ⁊ libertis contra parentes ⁊ cõtra patronos: si parens vel patronus accepit pecuniã ab alieno vt moueat mihi filio vel liberto qõneꝫ per calũniam: dixerunt q̇dam ꝙ non: qꝛ liberis ⁊ libertis non dantur actiones famose ⁊ turpes cõtra parentes ⁊ patronos ⁊ silr̃es: vt. j. de obsc. l. parẽs. alr̃s. ij. ⁊ l. honori. at ista actio lꝫ nõ sit famosa: vt dixi. s. de his qui no. infa. l. j. tamẽ turpis est. sed certe cõtra. dicendũ est: qꝛ bene dabiꝰ hec liberis ⁊ libertis aduersus parentes ⁊ patronos: quare qꝛ. ll. dicunt ꝙ lꝫ liberis et libertis non deꝰ actio famosa vel turpis tamẽ in locũ earũ dabitur in fcm̃: vt. j. de dolo. l. non dꝫ. ⁊ C. de dolo. l. si superstite. ⁊ C. de iure do. l. j. vnde ista actio in fcm̃ datur. Iteꝫ lꝫ famosa nõ dareꝰ vt: furti: tamẽ in locũ eius daꝰ in fcm̃: vt. j. de fur. l. si quis vxo. in prin. itẽ lꝫ non dareꝰ eis turpis actio ꝯtra parẽtes ⁊ patronos. s. ꝯdictio furtiua que nõ infamat: quia cessat ⁊c. vt. j. de actio. ⁊ ob. l. cessat. tamẽ in locũ eius datur in factũ: sic etiaꝫ est in interdicto vnde vi. vt. j. de vi ⁊ vi ar. l. j. §. vnde vi. alij dicunt ꝙ est gñalis actio in fcm̃ subsidiaria: qꝛ hꝫ locum vbicũqꝫ equitas suggerit actionẽ dari ⁊ que in multis ⁊ varijs articulis iuris est admissa: vt. j. de prescri. ver. l. quotiens. ⁊ C. de sacr. san. eccl̃. l. sancimus. ⁊ ista bene daꝰ liberis ⁊ libertis cõtra parẽtes ⁊ patronos: vt. s. de eo per quẽ fac. erit. l. vlti. in pñ. ⁊ institu. de interdic. in fi. est ⁊ alia specialis vt est ista que datur ꝯtra calũniatorem ⁊ que datur cõtra publicanũ: ⁊ ista non datur liberis ⁊ libertis: vt h. ⁊. j. de pub. ⁊ vec. cõ. l. j. qꝛ est turpis: ⁊ turpis ⁊c.

2 vt in ꝑalleg. l. parens. ⁊ l. honori. sed pria opi. est verior. † Sꝫ denuo q̃ro an hec actio in factum in hoc casu que datur contra parentes ⁊ patronos liberis ⁊ libertis ex isto edicto: vt. s. e. dixi: dabitur eis in quadruplum: respõdeo sic: vt. j. de furtis. l. si quis vxori. in prin. lꝫ marito contra vxorem non deꝰ actio penalis. vt. C. rerum amo. l. ij. Sed denuo q̃ro an ille qui dedit vt negocium alicui faceret per calũniam teneatur simili pena vt ille qui accepit: respondeo sic: qꝛ agentes ⁊ ꝯsentientes simili pena tenẽtur: vt argu. C. de episco. ⁊ cleri. l. quãꝙ. ⁊ l. raptores virginum. ⁊ C. de rapto. virginuꝫ. l. vnica. ⁊ C. de pena iudi. q̃. ma. iu. auꝰ. nouo iure. Or signori hucusqꝫ durat primũ dictuꝫ. [hoc autem] incipit scdm dictum ⁊ exponatis. [hoc autẽ iudicium]. i. hec actio in factum ex hoc edicto proposita [causis] id est qõnibus [repetũdarum] ⁊ hec est grãmatica donati nõ prisciani: dñs enim Donatus mittebat gerundia sua repetundi repetundo more antiquorꝫ vnde deberemus dicere hodie. l. iul̃. repetẽdarum. sed in hoc seruamus antiquam grãmaticam non Prisciani: sicut cũ dicimus cõmuni diui. finium regun. et est. l. iul̃. repetũ. i. l. iul̃. que vult pecunias turpiter acceptas repeti ⁊ reddi. nam repetunda grece latine dicitur turpiter acceptio. alij dicunt ꝙ repetunda est turpitudo vt in Isidoro inuenietis repetunda est turpitudo tamẽ in idem recidit: ⁊ hꝫ locũ l. iul̃. repetunda. in istis casibus: si dñs iudex accipit pecuniaꝫ vt iudicet vel nõ: si testis accipit pecuniam vt ferat testimoniũ vel non: vel si quis baratarius accipit pecuniaꝫ vt alicui faciat questionem per calũniam vel vt desistat a calũniosa accusaꝰ. vt j. ad leg. iul̃. repetunda. l. j. ij. ⁊. iij. [qui autem] incipit tertium dictum. [siue ante iudicium.] scilꝫ acceptum: ⁊ sic ante litẽ contestatam. [siue post iudicium acceptum.] ⁊ sic post lit. contest. nam per lit. cõtest. dicitur ceptum iudicium non ante: vt. j. rem ratam habe. l. amplius. ⁊ in auꝰ. de litigi. §. omnem [tenetur.] ⁊ ad hoc facit. s. de pactis. l. iurisgen. §. sed si fraudandi. ⁊. j. de pecul. l. in summa. §. penul. [sed ⁊ cõstitutio.] incipit quartum dictum. [impatoris nostri] scilꝫ Antonij: [que scripta est]. s. C. de pe. iu. qui ma. iudi. l. j. [iudici] vt bene vel male iudicet: vel simpliciter [vel aduersario]. s. pricipali: vel potest exponi. [iudici vel aduersario]. id est pcuratori vel aduocato aduersarij: qꝛ aduersario videor dare si do procuratori vel aduocato qui aduersarij dicuntur: vt. j. videbitis [in publicis vel fiscalibus causis] pro eodẽ ponit: vel dicatis [in publicis] scꝫ alicuius ciuitatis lꝫ improprie: vt. j. de verborũ sig. l. euꝫ qui.] vel in priuatis] scꝫ alicuius priuati [perire]. i. perdere est in littera [nam si aduersarius]. i. pricipalis. [vel]. i. procurator vel aduocatus [non per calũniam]. s. bona fide: ⁊ hoc dicit. [sꝫ trãsigendi animo accepit] qꝛ dubitabat ne succũberet in lite: qꝛ boni homines exequũtur lites: vt. j. de ali. iu. mu. cau. fa. l. iij. §. penulti. [hoc quoqꝫ iudiciuꝫ]. i. actio in factum que competit ex hoc edicto cessat si accipit bona fide: ⁊ hoc dicit [neqꝫ ⁊c. trãsactionibus]. s. licitis. [sed sordidis cõcussionibus] ⁊ in timoratoribus: ꝙ est cũ dat pecuniam vt fiat negocium per calũniã vel vt non fiat quia intimorat eum. Or signori anteꝙ ad alia perueniamus volo vobis hic not. premittere: ꝙ cõtra accipientes pecuniam vt faciant alicui questionem per calumniam vel non: sunt quinqꝫ auxilia prodita siue ab auctoribꝰ iuris q̇nqꝫ modis puniunꝰ: ⁊ si plus potuissent eos punire vel natura pateretur plus eos punissent. Uno modo puniꝰ qui accipit pecuniam vt faciat vel non faciat per calũniam ciuiliter non criminaliter: quia dico ꝙ ista actio est ciuilis ex isto edicto: ⁊ competit intra annum in quadruplũ post annum in simplum: vt in princi. huius. l. ⁊. j. e. l. si quis ab alio. in princi. Itẽ punitur secundo modo criminaliter q̇a tenetur. l. iul̃. repetũ. vt in secũdo dicto huius. et. j. ad leg. iul̃. repe. l. eadeꝫ. §. lege. cuius pena est corporalis extraordinaria arbitrio iudicis: vt. j. ad leg. iuliam repetun. l. lex iulia. §. hodie. Item tertio modo puniꝰ. l. cor. de fal. si accepit pecuniam vt ferat testimoniũ falsum: cuius pena est deportatio cuꝫ publicatione bonorum in libero homine: in seruo vltimũ supplicium: vt. j. ad leg. cor. de fal. l. j. in princip. et §. vlti. et. C. ad leg. cor. de fal. l. vbi. Item punitur et q̃rto modo potest accusari crimine concussionis. i. intimorationis: cuius pena est extraordinaria: vt. j. de cõcus. l. j. ⁊. ij. Item puniꝰ ⁊ q̇nto modo. l. remia. sed ista habet locũ in vno casu tñ: vt cũ quis accipit pecuniam vt vera crimina abscondat: et crimẽ inchoatum nõ prosequatur cuius est pena similitudo supplicij vel extraordinaria: vt. j. ad turpil. l. j. in prin. et. C. e. l. vlti. ⁊. C. de accusa. l. vlti. in princi. sed dicet mihi aliquis vestrũ isti q̇nqꝫ modi puniendi eũ qui accepit pecuniam vt calũniosaꝫ faciat questionem vel nõ faciat cõcurrunt ne simul et semel: aut tollunt se adinuicem. Signori caueatis vobis in qõne ista qꝛ de facili

huius. l. si autem habetis in littera sic. ⁊ si alius non meo nomine ei dederit ne fiat ⁊c. tunc exponetis ita litteram. [⁊ si alius non meo noīe] sub. nec meo mandato nec erat ꝓcurator meus habẽs liberam administrationẽ bonoruz meorũ. [ei]. i. alicui [dederit] sub. pecuniam [ne fiat] sub. mihi negocium per calum. ⁊ suppleatis nec ego habui ratum vel idem si habui ratũ: q2 non potui habere ratum qđ non fuit meo nomine gestum: vt. s̄. titu. proxi. l. pompo. j. [tũc ⁊ ipsum repetere]. i. repetitionem ei competere: vt. C. si cer. petatur. l. si absentis. q̇daz habẽt in littera. ⁊ si alius non meo mãdato. ⁊ sub. nec meo noīe: ⁊ tũc exponatis: vt. s̄. modo exposui. Or signori ex littera istius. §. in fi. colligitur ar. ꝙ hec actio sit penalis. ⁊ ꝙ totũ quadrupluz sit pena qđ est pro opi. do. Azo. lʒ antiq̇ dicant contrarium: vt plene dixi. s̄. e. l. in heredem. §. vltimo.

Cum publicanus.

In. §. isto dicitur publicanus retinebat mancipia mea ꝑpter tributa iniuste: dedi ei pecuniã vt illa mancipia nõ retineret: nũquid tenebitur mihi act. in factuz. ex isto edicto respondet̃ ꝙ sic. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lr̃e. [cuz publicanus] ⁊ dicitur publicanus qui publico fruitur vel qui est exactor tributorum: vt. j. de pu. ⁊ vec. ⁊ cõ. l. j. §. j. [mancipia retineret] sub. iniuste vt dixi in casu: q2 bene solueret tributa: vt hic. j. dicam. [esset] sub. ob mancipia restituenda. [tenet̃] scʒ infra annũ in q̄druplũ post annũ in simplũ: vt. s̄. e. l. j. in ṗn.

1 ☞ Pecuniam accipiens vt desistat ab executione criminũ non probato tenet̃ hac actione. h. d.

Sabeo.

Signori hec. l. potest itelligi dupliciter: ego tamẽ premittam cõem lecturam: ⁊ postea in expositione littere tangã aliam:
1 ⁊ in. l. ista dicitur: † q̇dam accusauit me ĩnocentẽ calumniose de aliquo delicto ⁊ viriliter ꝓsequebatur accusationem contra me: ego videns hoc ⁊ timens calũniam ⁊ volens litem redimere dedi ei pecuniã vt desisteret: nũquid tenebit̃ eaz mihi reddere. rñ̃spõdet̃ ꝙ sic: q2 tenet̃ ex forma huius edicti vt ille qui accepit pecuniam vt negocium faceret per calũ. vel nõ faceret per cal̃. ⁊ etiã iudex ꝑpter delictum suũ imponet ei penam arbitrio suo. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ littere. [pecuniam acceptam] sub. ab aduersario ẜm istam lecturam. vel ẜm scđam lecturam exponatis ita. [pecuniam acceptam] scʒ a iudice qui dicebat accusato in aure: lʒ non sit probatum: tamẽ nisi des mihi pecuniã condẽnabo te. [iubeat] sub. ĩtra annum in quadruplum: post annũ in simplum: vt. s̄. e. l. j. in ṗn. [pro modo edicti]. s. positi. s̄. e. l. j. [penaz irroget] sub. extra ordinẽ: q2 tenet̃ mihi hoc edicto act̃. in factnm. ⁊ tenetur crimine concussionis. ⁊. l. iul̃. repe. vt dixi. s̄. e. l. j.

1 ☞ Separatorum separata debet esse ratio.

De seruo qui accusatur.

In. l. ista di-
1 citur: † si aliquis accusabat per calũniam seruuz meum de adulterio vel de aliquo crimine postulauit ꝙ seruus meus subijceret̃ q̄õnibus. subiect⁹ est ⁊ postea absolutus est: nũquid actor debet dari ad duplum extimationis serui: certe sic: ⁊ nihilominus poterit de calũ. ex isto edicto accusari: q2 ista accusatio de calũ. ex isto edicto separata est a dño serui qđ in eo datum est ꝑpter questionẽ serui. hoc dicit ista. l. videatis expositionez littere. [de seruo] exponatis ẜm antiquos sic. [de seruo] sub. ei⁹ domini qui accusabatur: ⁊ seruus petebatur subijci q̄õnibus contra dominum qđ est in illis casibus quando dñs accusatur de adulterio vel simili delicto: vt. j. de questi. l. j. ⁊ ẜm hoc aliud in adulterio: q2 tñ̃ simplum prestatur: vt. j. ad leg. iul̃. de adulte. l. si postulauerit. §. si reus. [domino quesitum est] q2 potest postulari vt condemnet̃ ad similitudinẽ supplicij: vt. C. de accu. l. vlti. sed hec lectura non est bona: q2 regul̃r seruus non torquet̃ contra dominum quare vos dicetis vt dixi in casu. ⁊ sic nihil subaudiẽdum est: ⁊ exponetis sic litterã. [de seruo qui accusatur] sub. de aliquo crimine calumniose. [in duplum p̄cij]. s. deteriorationis. [damnatur] sub. act̃. in factum ex isto edicto. alij dicunt cõdi. ex lege. vt. j. ad leg. iul̃. de adulte. l. ex his. ⁊ tũc hec. l. faceret ad hunc titu. per quãdã similitudinez. vnde no. aut accusat̃ ẜuus aut extraneus aut dominus: primo casu cũ seruus accusatur ⁊ calũniose petatur torqueri emẽdatur in duplum ab eo qui petijt eũ torqueri: ⁊ sic intelligitur. l. ista. ⁊. j. ad leg. iul̃. de adul. l. si postulauerit. §. vlti. cum. l. seq. ⁊. C. e. ti. l. dominus. si autez extraneus accusatur: ⁊ tunc fit extimatio serui ⁊ dimidiam precij prestat accusator ⁊ aliam dimidiam accusatus: vt. j. ad. l. iul̃. de adul. l. si postulauerit. in princip. ⁊. §. si reus. in princi. in tertio casu cum dominus serui accusatur vel pater domini serui: tũc debet publicari: vt. j. ad leg. iul̃. de adulte. l. ⁊ si postulauerit. §. vlti. [sed ⁊ circa]. i. preter. vt. j. de pig. act̃. l. j. in fi. [de calũnia eius] scilʒ accusatoris: qđ crimen est extra ordinem vel forte ordinarium ad similitudinem supplicij: vt in preallega. l. C. de accu. l. vlti. [datum est] sic ⁊ alibi est separatum. C. de donatio. inter virum ⁊ vxo. l. si maritus.

¶ Explicit liber tertius.

¶ Incipit liber quartus.

¶ De in integrum restitutionibus. Rubrica.

¶ Signori rubri. ista ad supiora põt duobus modis ꝯtinuari. ⁊ vno modo ad remota: alio modo ad ꝓxime dicta ⁊ ad remota continuat̃ ita. In primo libro huius voluminis posita sunt predicamẽta artis nostre. s. de iusti. ⁊ iur. subiectũ est etiam de iure personarũ ⁊ reꝝ. in scđo libro huius voluminis positũ est de iur. om. iudi. ⁊ de edendo ⁊ de vocatione in ius: ⁊ de preparatorijs iudicioꝝ. in tertio libro dictuz est de aduocatis ⁊ procuratoribus. ⁊ q2 in iudicijs petunt̃ resti. in ĩteg. per aduocatos ⁊ per ꝓcuratores: annectit de in integ. restitu. Uel põt cõtinuari rub. ista ad proxime dicta ⁊ dicetis sic. in superioribus duobus titu. dictuz est qualiter negocia gesta bene vel male tenemur habere rata: verũ q2 aliqñ gesta a nobis nõ tenemur habere rata q2 restituimur. ponitur de in ĩteg. restitu. vnde de in integ. resti. est videndũ q̇bus de causis petat̃: de quo dr̃. j. e. l. j. qualiter petatur: de quo dr̃. j. e. l. oẽs. qualiter deneget̃: de quo dicitur. j. e. l. scio. ⁊ quibus detur: de quo dicitur. j. e. l. non solũ. ⁊ ad quid restituamur. de quo dicitur. j. e. l. vlti. ⁊ pe. ⁊ quis sit effectus restitutionis: de quo dicitur. j. e. l. nemo.

1 ☞ Lesis qualitercũq3 subueniatur manifeste ꝑtinet ad publicam vtilitatem. h. d.

2 Exordium in dubijs bonum est.

Tilitas huius edicti.

1 ¶ Signori iuriscõ. tractaturus de in ĩtegrum re. ꝯtinuat † seipm̃ dicens ꝙ huius titu. i. huius tractatus de in ĩteg. rest. vtilitas euidẽs est ⁊ per se patet. ⁊ ideo cõmẽdatione nõ indiget. scđo dicit ꝙ ex diuersis causis hoĩes possunt restitui. nã datur aliqñ restõnes rõne metus: aliqñ ratione calliditatis: aliqñ ratiõe minoris etatis: aliqñ ratione absentie: aliqñ ob status mutationem: aliqñ ob iustum errorem. hoc dicit ista. l. cum. l. seq̄n. videatis expõnem littere. [vtilitas huius titu.] id est tractatus. aliqñ sumit̃ pro rub. aliqñ alijs modis sumitur: vt plene dixi. j. si cer. peta. l. j. vñ amplius hic non dico [ipse] scʒ titulus [ostendit]. i. euidẽter per se patet: ergo nõ indiget cõmendatione: q2 rei satis demõstrate ⁊c. vt. j. de dote prelega. l. j. in fi. ⁊ quia ea que notoria sũt non indigent ꝓbatione: vt. C. quãdo ⁊ quibus quarta pars debetur. l. ij. in medio. l. ⁊. s̄. qui satisd. cog. l. si vero. §. qui pro rei qualitate. ⁊ ex isto primo dicto huius. l. colligetis illud qđ dicit turba romani eloquij et imꝑator Uictorinus cum aliquis vult proponere corã principe vel papa: si proponit rem euiden-
2 tem dʒ venire ad facti narrationẽ. non autẽ debet exordiri: † sʒ in dubijs exordiuz bonũ est: vt. s̄. de origi. iur. l. j. [sub hoc ti.] id est sub hoc tractatu de in integ. resti. qui durat vsq3 ad librũ de iudicijs vel ẜm alios durat vsq3 ad librum de receptis arbitris. alij exponunt sub hoc ti. i. post istum ti. sed ista expositio non est bona seu ꝯueniens: q2 iste tractatus predicatur de oĩbus tractatibus se. lapsus. i. sui facilitate. [circũscriptus] scʒ aduersarij calliditate: modo ponit casus ex q̇bus restitutiões possunt indulgeri. [siue metu] sub. inciderunt in captionẽ: qđ est. j. naʒ si aliquis cõpulit me ad aliq̇d possum restitui act̃. qđ me. cã. vt. j. tit. proxi. l. j. ⁊. l. ait pretor. §. sed qđ pretor ait. [siue calliditate]. i. dolo: q2 si dolo induxisti me vt darem tibi rẽ valentem vltra duos aureos restituatur act̃. de dolo. vt. j. de dolo. l. j. ⁊. l. eleganter. ⁊. l. arbitrio [siue etate] scilʒ sua. nam si minor xxv. an. ꝑpter fragilitatem etatis sue decipit̃ restituitur iudicis officio ex edicto de minorib⁹ ꝙ non est actio: lʒ. M. dixit cõtrarium. j. de mino. l. j. ⁊. l. ait pretor. [siue absentia tua] sub. siue aliena. nam si dñ aliquis est absens causa rei publice leditur: vt q2 tu vsucepisti rem suã eo reuerso absens restituit̃: sed si aliq̇s absens duz est in absentia vsucapiat rem tuã. similiter potes restitui: ⁊ ita restitutio petit̃ iudicis officio: vt. j. ex quibus cau. ma. l. j. ⁊. l. ait pretor. ⁊. l. ab hostibus. §. sed qđ simpl̃r. ⁊. l. ait pretor. [per status mutationẽ] sub. ĩciderunt in captionem. ⁊ de hoc ponũt q̇dam ita exẽplum: si minor. xxv. an. dat se alicui in arrogationẽ ⁊ ledit̃: q2 ille cui dat se in arrogationez est pauꝑ beneficus ꝙ mutat statuz: q2 patitur minimã capitis diminutionẽ: vt. j. de capi. di. l. j. vñ iste põt restitui si sua ĩterest non fore arrogatum: vt. j. de mino. l. deniq3. §. si minori. ⁊ istud exemplum

exemplum .pbat esse bonū dñs meus: sed istud non videtꝛ bonū exēplum: qꝛ si minoꝛ mutat statum suū non restituitꝛ: vt si patitꝛ se vendi ad pcium participandū: vt. ī. de mino. l. si ex cā. §. pap. ꝛ ideo videtꝛ ponendo exēplum sic: si filiusfa. emācipatꝛ patitur minimā capitis diminutionē: vt. ī. de cap. di. l. vlti. vnde efficitꝛ alia persona: vt. ī. de solu. l. qui res. §. aream. verūtamē pꝛopꝛie actꝛ ex edicto de cap. di. restituitꝛ in solidū: vt. ī. de ca. di. l. ij. sed in certis casibus modificatꝛ condēnatio: vt. ī. qd cū eo. l. ij. [errorem] ꝛ istud exēplum qualꝛ subueniatꝛ ei qui deceptus est p istum errorem potest no. pluribus modis: ꝛ vno modo sic ꝯtraxi cum filio tuo habente peculium post ꝯctum celebratum supuenit; rumoꝛ qꝫ filius tuus decesserat vltra mare: cepi te conuenire de peculio infra annū ex die quo intonuit rumoꝛ: tu pbasti per famā qꝫ annus erat elapsus ex die quo intonuit rumoꝛ: ꝛ sic succubui: postea filiꝰ tuus est reuersus. hic apparet qꝫ sum deceptus pꝛopter iustū errorem per publicam famā. vt. ī. quando ac. de pecu. est an. l. quesitū. Sed ꝛ potest no. exēplū: pꝛepo suisti seruū tuum alicui negociationi: puta ad mercē oleariam vel ad pecunias mutuo accipiendas: mutuaui ei pecuniā cōueniebam te actꝛ. de in rem verso: ꝛ dicebā qꝫ mutuaui in mercem oleariam: qꝛ erat pꝛepositus ad mercem oleariam: dicebas tu eum non esse pꝛepositum merci olearie: sed pecunijs mutuo accipiendis. hic datur mihi actio ꝯtra te: vt. ī. de insti. l. hēbat. in fi. ꝛ. rñ. Uel potest no. exēplum sic: si litigabā tecum ꝛ succubui contra te per falsos testes vel per falsa instrumēta in veritate credebā vera ꝛ nō appellaui: sed postea cepi scire falsos testes vel falsa īstrumēta potero restitui: rōne iusti erroris infra quadriēniū ex illa generali clausula si que ꝛc. vt. ī. e. l. diuus. §. nec. ꝛ. ī. de iudic. l. si pꝛetoꝛ. §. marcellus. ꝛ. C. si ex falsis instrumentꝭ vel tes. fu. iudi. per totum.

1 ☞ Restitutio conceditur cognito qꝫ causa ex qua petitꝛ sit iusta ꝛ vera. hoc dicit.

1 **Omnes.** In lege ista dꝛ † qꝫ vbicūqꝫ petitꝛ restitutio in integ. dꝫ decerni vel denegari cū cause cognitiōe: si ergo petitur restitutio ex iusta cā ꝛ pbetur subesse iusta cā restitutionis dāde datur restitutio. hoc dicit ista lex: videatis expositionē littere. [causa cognita] nam non sufficit qꝫ dicat peto restitui qꝛ sum lesus: nisi assignet cām quare lesus sit. sic ꝛ alibi. ī. de mino. l. minoꝛ autem magistratus. §. ī. [vere]. i. iuste: qꝛ potest esse qꝫ vera est causa pꝛopter quā peto restitui: qꝛ sum lesus: tamen non est iusta: vt si peto post tempus datum ad restōnē petendaꝫ: vt C. e. l. superuacuam. sic exponimus alibi vera. i. iusta. institu. ex quibus cau. ma. non pos. §. semel. ꝛ. ī. de lega. ī. l. si fideiussoꝛ. §. meminisse. Or signoꝛi colligetis ex. l. ī. qꝫ restitutio in integrū non debet dari sine cause cognitione. ꝛ ad hoc concoꝛ. ī. de mino. l. verum. §. sciendū. ꝛ. l. in cause. ꝛ versantur in cause cognitione multa ꝛ pꝛopter restitutionē minime rei pꝛeiudicatꝛ maioꝛi rei vel summe: vt. ī. l. pꝛoxi. Item si petitur restitutio aduersus parentes ꝛ patronos non datur restitutio: vt. C. qui ꝛ aduer. quos in integ. resti. non pos. l. vlti.

1 ☞ De minimis non curatur in his que contra ius cōmune conceduntur. hoc dicit.

2 Minoꝛ restituitur pꝛopter enoꝛme dānum aduersus vēditionem pignoꝛis pꝛetoꝛij: aliquādo pꝛopter modicū damnuꝫ aduersus venditionem pignoꝛis conuentionalis: aliquando non restituitur.

3 Sūma maioꝛ pꝛeiudicat minoꝛi ꝛ per minoꝛem questionē non pꝛeiudicatur maioꝛi.

4 Res minima que dicatur.

1 **Scio illud.** In. l. ista dicitꝛ: † si aliquis dicit se lesum in minima re vel sūma: ꝛ ideo petit restitui si generatur pꝛiudiciuꝫ maioꝛi rei vel summe restitutio nō conceditꝛ. hoc dicit ista. l. videte expositionē littere. ꝛ no. ita exēplum: minoꝛ vendidit rem suā iusto pꝛecio deceptus est in vno minimo sui facilitate pōt restitui contra illam venditionē: certe non: qꝛ ex hoc generaretur pꝛeiudiciū maioꝛi summe. Itē potest no. exemplum sic: minoꝛ vendidit rem suam iusto pꝛecio ꝛ dixit: qꝫ minima res acceederet venditioni que valeat vnū denariū: ꝛ in hoc petit restitui: certe non debet: qꝛ in hoc generaretꝛ pꝛeiudiciū maioꝛi rei: vt. ī. de in diē adiec. l. qd si vno. ꝛ. ī. de edi. edic. l. cū in eiusdā. ꝛ

2 l. se. vnde no. † qꝫ minoꝛ restituitꝛ pꝛpter enoꝛme dānū aduersus venditionē pignoꝛis pꝛetoꝛij. aliqñ tñ pꝛpter modicū dānū restituitur aduersus venditionē pignoꝛis ꝯuentionalis. aliquādo non restituitꝛ pꝛpter modicū dānū vt hic. ꝛ. ī. de mi. l. si ex cā.

3 ꝛ. l. pe. Item colligetis hic aliud no. † qꝫ maioꝛ summa pꝛeiudicat minoꝛi sūme. ꝛ ad hoc facit. ī. de ꝯhen. emp. ꝛ ven. l. ꝛ in modicis. ꝛ sic per minoꝛē qōnē non pꝛiudicatꝛ maioꝛi: vt. ī. de iudi. l. maioꝛē. Item no. si minoꝛ vult restitui in vno negocio sepato non onero ꝛ maioꝛi summe pꝛeiudiciū nō generetꝛ pōt restitui: sed si vult restitui qꝛ pꝛiudiciū gñatur maioꝛi si est ānexū in pori negocio nō restituitꝛ: vt. ī. de mi. l. qd si minoꝛ. §. non semp. et

4 l. etiā. §. ij. ꝛ. l. si ex cā. in pꝛin. † Sed queritꝛ hic que dicitur minima res: qdam dicunt duoꝝ aureoꝝ: vt. ī. de dolo. l. si oleū. alij dixerunt. x. aureoꝝ. vt. ī. si cui plus qꝫ per. l. fal. videamꝰ. Alij dixerunt. l. aureoꝝ. vt. ī. de iudicijs. l. nōnulli. alij dixerunt. ccc. aureorum: vt in auꝫ. de defen. ciui. §. audient. sed nos dicimꝰ minimam inspecta qualitate rei: ꝛ istud cōmittitur arbitrio iudicātis: vt. ī. de iur. deli. l. ī. in fi.

1 ☞ Rem pdidisse nō videtꝛ q̄ ad eam potest restitui. h. d.

1 **Nemo videtur.** In. l. † ista ponitꝛ qs sit effectꝰ restōnis ꝛ est magnus qꝛ q̄ restitutus est ad rē suā recuperandā non videtꝛ re sua exclusus: qꝛ nemo videtꝛ re exclusus quē pꝛetoꝛ in integ. restitui pollicetꝛ. h. d. ista. l. videatis expōnē lr̄e. [pollicetꝛ] ex causis iustis: vt dixi. s. e. l. ī. ꝛ quare nō videtur re exclusus: qꝛ qui hꝫ actꝛ. rem videtꝛ hēre vel quid sile: vt. ī. de regu. iur. l. qui actꝛ. minus tñ est hēre actionē qꝫ rem: vt. ī. de reg. iur. l. minus. ꝛ est rō: qꝛ cōmodius est ꝛc. vt insti. de interdic. §. ꝯmodius. ꝛ ideo si minoꝛ vēdidit rem ꝛ tradidit ꝛ est deceptus non videtꝛ re exclusus: vt. ī. de mi. l. iudex. vel si maioꝛi est ablata res per metū non videtꝛ eam perdidisse: vt. ī. qd me. cā. l. metū. §. volenti. silꝛ ꝛ econtra nō videtꝛ adeptus pos. cui de iure auferri cito posset. vt. ī. de acqui. pos. l. non videtur.

1 ☞ Beneficium restitutionis transit ad heredes et ceteros successores vniuersales.

2 Beneficium restitutiōis qd datur minoꝛi vel illi qui potest restitui ex iusta causa est personale.

Beneficium personale quando extinguatur cum persona.

3 Beneficia psonalia que fauoꝛe personarū sunt inducta regulariter dantur heredibus ꝛ successoꝛibus.

1 **Non solum.** † In. l. ista iuriscō. ponit quibꝰ personis detꝛ in integ. restit. siue quādam regulā gñalē quam pbat esse verā quattuoꝛ vꝉ quinqꝫ exēplis. ꝛ regula est hec: sicut minoꝛibus lesis indulgetꝛ restō: ita hr̄dibus ꝛ successoꝛibus eoꝝ. Itē sicut indulgetꝛ restō absentibus cā reipu. lesis: ita hr̄dibus eoꝝ. ꝛ pbatur hec regula esse vera quattuoꝛ vel qnqꝫ exēplis. nā duo exēpla traduītur in vnū. nam sicut restituitꝛ minoꝛ ita ꝛ heres eiusꝰ: qꝛ vt ille cui restituta est hereditas ex treb. senatuscon. restituitꝛ ita ꝛ successoꝛ eius. Item sicut si filiusfa. decessit in militia restituitꝛ: ita et si decessit in militia datur restō successoꝛi eius. Itē si minoꝛ libertus vel liberta deceptus est in libertate ꝛ reuocatꝛ in seruitutem pꝛpter ingratitudinē dñs poterit restitui: sed ꝛ pbatꝛ hec regula esse vera alio exēplo tali: libertus vel liberta maioꝛ adiuit hered. ꝛ erat dānosa ꝛ reuocatur pꝛpter ingratitudinē ī seruitutē: nūquid dñs potest restitui vt nō habeat hereditatē illā dānosam: certe sic: qꝛ qñ reuocauit eū vel eam in seruitutē non fuit gratia adipiscende hereditatis: ꝛ non fuit adeptus legis beneficio: sed gr̄a vindicte. hoc dicit ista. l. videatis expositionem lr̄e. [non solum minoꝛ]. i. xxv. annū. vt. ī. de mi. l. deniqꝫ. §. minoꝛem. sub. heredes vel successoꝛes in integ. restit. possunt. [verū] ꝛc. [qui rei publice]. s. romanoꝝ vt milites militantes pꝛo tuitione romani imperij: vt. ī. ex quibus cau. ma. in integrū rest. l. ī. Item oīum qui ipsi potuerunt rest. in integ. vt sunt qui iuste errauerunt: vt. s. e. l. ī. vel vt sunt qui detinētur in seruitute: vel in vinculis ꝛ alij de qbus dꝛ. ī. e. l. ī. §. ī. ꝛ capti ab hostibus ꝛ legati municipioꝝ: vt. ī. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. ꝛ. l. legati. Itē qui succubuerunt per falsos testes vel instra: vt. ī. l. pri. vbi sed nec inter has solū species dicam. [successoꝛes]. s. vniuersales. [sepissime est hoc constitutum] scilꝫ ꝛ sic sequendum est not. quia qd sepe et recte fit sequitur: vt arg. ī. de edil. edi. l. qd si nolit. §. qui assidua. ꝛ. ī. de li. leg. l. legaui. §. fideicōmissarius. ꝛ hucusqꝫ durat regula. Or sequitur pꝛimū exemplū quo pꝛobatur regulā esse verā. [siue igitur] ꝛc. [heres sit] sub. ex testamēto vel ab intestato. [siue is] scꝫ fideicōmissarius. [cui hereditas restituta est] sub. ex trebel. quia lꝫ iste non sit heres: tamen loco heredis habetꝛ: vt institu. de fideicom. here. §. restituta. ꝛ. ī. ad trebel. l. ī. §. ī. [siue filijsfamꝉ.] incipit secūdum exēplum. [successoꝛ] vniuersalis [poterit] ꝛ loquitur fm hec scꝫ antiqua tempoꝛa fm que filiusfamꝉ. habebatꝛ heres in castrēsi vel quasi castrensi peculio ex testamento: sed ab intestato non. vt. ī. de castren. pecu. l. ij. sed hodie filiusfami. miles indistincte habet succes. ex testamēto vel ab intestato: vt in auꝫ. de here. ab intesta. in pꝛinci. vel dicatis siue decedat testatus filiusfamꝉ. heredem habet siue intestatus: quo casu pater occupat omnia iure peculij heres ꝛ pater poterit restitui. vt. ī. de mino. l. iij. §. pomponius [pꝛoinde] incipit tertium exemplū. [ꝛ si minoꝛ] scilicet libertus vel liberta. [in seruitutē redigatur] sub. pꝛo

pter ingratitudinem:vt.C.de libe.ꝛ eoꝛum libe.l.ij.qui vel que erat in libertate quando fuit deceptus vel decepta. [vel ancilla fiat] de nouo:quia vendit se ad preciũ participãdum:vt ĵ.de mino.l.si ex causa.§.pap.[restitutio] ꝙ tempus erat oliz vtilis annus hodie quadriẽnium continuum : vt.C.de tempo. in integ.rest.l.vlti.ꝛ.C.de repu.here.l.vlti.in absentibus cã rei publice hodie quadriẽnium ex die reuersionis:vt in ãl.l.vlti. C.de tẽp.in integ.re.[sed ꝛ si forte] incipit quartũ exẽplũ. [ħ minoꝛ erat].s.libertus vel liberta reuocat⁹ in seruitutẽ ꝑpter ingratitudinẽ.[etatis].s.liberte vel liberti quõdam minoꝛis [verũ ꝛ si etas].s.liberti vel liberte redacte. vt.ĵ.de separat.l. pe.§.vlti.[quia] ꝛc.hic rñdet iurisc.tacite obiectioni quasi videatur agnouisse heredit.reuocando in seruit.[nũc quia] ꝛc. [vsi sunt] patroni ꝛ patrone.[sed vindicte gratia] sub.vsi sũt principaliter.vnde no.hic ꝙ actio ingrati.vel iudicis officiuz quo reuocatur libertus vel liberta in seruit.est ꝓditum ad vindictam vt hic.ꝛ de ista fit mentio plene.C. de libe.ꝛ eoꝛum libe. l.pe.ꝛ vlti.Oꝛ signoꝛi no.hic.regulã ꝛ instantiam regule:ꝛ notando exẽpla habetis intellectum cuiusdã obscure glo.Joã.et Nicolai furiosi qui oĩa que dicebat notabat post eũ.dixit eniz hic ꝙ oppositio de puncto ꝛ oppositio de puncto facit cessare hãc.l.ꝛ nihil dixit plus.Oꝛ videte regulã:hec est regula ꝙ beneficium in integ.non solũ datur minoꝛibus ꝛ absentibus causa rei pu.ꝛ oĩbus alijs qui possunt restitui in integ.ex iustis causis:imo ꝛ heredibus ꝛ successoꝛibus vniuersalibus vt h.ꝛ probatur esse vera ꝑ q̃ttuoꝛ vel quinq̃ exẽpla.ꝛ ad hanc regulã cõcoꝛ.ĵ.de mi.l.iij.§.vlti.ꝛ.C.de tẽp.in integ.res.l.j.ij.ꝛ.iiij.ꝛ.l.eam que.§.si qñ.sed ista regula fallit in duobus casibus vbi nõ dat restõ heredibus vel vl'ibus successoꝛibus minoꝛis vel illius q̃ poterat restitui.vnus casus in oppõne de pũcto que facit cessare hanc regulã ꝛ dyaletici deberent faciliter intelligere. naz oppositio de puncto est qñ aliquid circa idẽ potest ostendi verũ ꝛ falsuz vt est in casu nostro.minoꝛ.xxv.an.si ꝯxit ꝛ lesus est potest restitui:vt.ĵ.de mi.l.p̃fecti. ꝛ minoꝛem intelligo qui non perfecit.xxv.an.vt.ĵ.de mi.l.deniq̃.§.minoꝛem. pone ergo minoꝛ in vltimo momento.xxv.anni ꝯxit ꝛ lesus est sibi dat restitutio:q2 dũ incipit ꝯhere erat minoꝛ heredi eius nõ dat:q2 dũ cõtraxit est factus maioꝛ.ꝛ in isto casu verũ est eũ minoꝛẽ lesuz esse ꝛ eũ maioꝛẽ lesum esse: nec isto casu patit humana fragilitas quẽ videre vtrũ in maioꝛi etate sit lesus vel in minoꝛi. Signoꝛi dicim⁹ ꝙ hic est oppõ de puncto:. naz sicut in oppõne de puncto inuenit idẽ esse verũ ꝛ falsum:sic dicam ꝛ in casu nr̃o.vñ si minoꝛ statim moꝛit non restituit heres ei⁹ vel successoꝛ.qd est ꝑpter tp̄is breuitatẽ:q2 non põt decerni vtrũ sit lesus in minoꝛi vel maioꝛi etate:ꝛ sic hic nõ deficit ius sed ꝓbatio sic.ꝛ.ĵ.de te.tu.l.duo sunt socij.ꝛ.ĵ.de re.du.l.si fuerit.q̃dam tñ voluerunt dicere ꝙ oppõ de puncto non faciat cessare hanc regulaz:quia sufficit ꝙ ab initio sit minoꝛ:q2 hic est fauoꝛ qui auget:vt.ĵ.de libe.ꝛ posthu.l.cũ quidã.ꝫ ẜm Jo. põt rñderi eis ꝙ in hoc casu deneget restõ:q2 in hoc videt human⁹ intellectus deficere vt discernere nõ possit:vt.s̃.dixi.ad hoc est arg.ĵ.de mi.l.qd si minoꝛ.§.nõ semper.vel si placet potestis dicere ꝙ in casu nr̃o minoꝛ nõ põt restitui:q2 nec vt minoꝛ videt ꝯxisse. sil'r nec ei⁹ hr̃s vel successoꝛ:ꝛ sic regula nr̃a que ponit hic non recipit instãtiã. Jtẽ fallit in alio casu cũ minoꝛ petit restitui aduersus parẽtes ꝛ patronos.nã sicut minoꝛ non poterit restitui : ꝛ ita heres ei⁹ vel successoꝛ nõ poterit petere restõnẽ aduersus parẽtes ꝛ patronos:vt.C.qui ꝛ aduer.quos in integ.re.nõ pos.l.vlti. Oꝛ signoꝛi denuo videt beneficiũ restõnis qd dat minoꝛi vel illi q̃ põt restitui ex iusta cã ꝙ non trãseat ad hr̃des vel successores eius:q2 hoc beneficiũ est ꝑsonale:vt.s̃.e.l.j.ꝛ.ĵ.de mino.l.j.§.j. hinc est ꝙ restõ dr̃ exceptio ꝑsonalis nõ realis : vt.ĵ.de excep. l.oẽs.ꝛ.l.exceptionẽ.§.fi.ergo nõ transit ad heredes vel successores.vt.ĵ.de reg.iur.l.ꝑuilegia.rñ.est beneficiũ ꝑsonale qd extinguit cũ persona:sicut est priuilegiũ ꝑsone idultũ:vt in.l.priuilegia.sicut est beneficiũ qd hꝫ socius vt ꝯdẽnet inquãtũ facere põt:vt.ĵ.pro so.l.verũ.sicut est beneficiũ qd dat pupillo:vt
3 ĵ.de admi.tu.l.ex pluribus.†sunt q̃dã beneficia personalia.i. fauoꝛe personarũ inducta vt restõ in integ. ꝛ ideo cõpetũt heredibus ꝛ successoꝛib⁹ eius regul'r vt hic.sic est beneficiũ vell'. qd simil'r cõpetit hr̃dibus mulieris:vt.ĵ.ad vell'.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.l.hec actio.ꝛ sicut est beneficiũ maced. qd est introductũ rõne macedonis.ꝛ per ꝯñs ẜm quosdã rõne filij:vt.ĵ.ad macedo.l.ꝫ si pater.§.non solũ.vel dicatis ꝙ inductũ est tñ ratione odij macedonis:vt.ĵ.de condi.inde.l.qui excep.ꝛ.ĵ.ad macedo.l.j.vel dicatis priuilegium personale non trãsgreditur personam:vt in l.priuilegia.fallit cũm.l.dicit transire vt hic.

1 ☞Contumax verus veniens iudice sedente pro tribunali restituitur ad appellãdum:idem si abfuerit dolo aduersarij vel absq̃ sui culpa.hoc dicit.

2 Nihil est ex solẽnibus mutandum.
3 Solẽnitas duplex:quedam est facti ꝛ quedam iuris.
4 Contumacia quando purgetur.
5 Dispositio huius.l.an habeat locum tam in cõtumace vero q̃ in contumace ficto.

Diuus antoninus. Signoꝛi ista.l. est bona ꝛ notabilis ꝛ argumentabilis valde si sciatis eã ad factum ꝯuertere ꝛ in.l.ista multa bona dicemus ꝛ notabimus.ꝛ ista.l.vult ponere duos casus in quibus equũ est maioꝛem restitui.et prim⁹ ca
1 sus est talis:†martius auitus pretoꝛ dubitabat in q̃stione tali:ꝛ ideo ꝯsuluit dñm Antoninum impatoꝛẽ dicens ei:domine impatoꝛ sum pretoꝛ tuus in vrbe romana:duo litigabãt coꝛaz me.s.titius ꝛ seius ꝛ lit.contes.ꝛ receptis ꝓbationibus solẽniter oꝛdinato negocio:ita ꝙ non restabat nisi ad ferendã sñiaz: ego ad instantiã titij actoꝛis feci citari seium reũ per meũ nunciumvt veniret ad sñiam audiendã:ꝛ nũcius meus citauit eum vt veniret auditurus sñiam:seius ludens ad scaccos vel ad tabulas:dũ vocaret per nũcium nihil respõdit nuncio. vel irat⁹ dixit nũcio:dicas pretoꝛi ꝙ nõ veniam plus coꝛaz eo q̃ coꝛam asino:vel respondit se venturũ:ego iudex hoc audito tuli sñiaz ꝛ condẽnaui ip̃m seium absentẽ vt contumacẽ. seius hoc audito adhuc me iudice sedẽte pro tribunali venit. dixi ego ei:tarde venisti q2 iam tuli sententiam contra te. dicit seius:domine nimis festinastis : tamẽ ita dico vobis ex quo redij iudice adhuc sedente pro tribunali:ꝛ si fui ꝯtumax vere vel ficte peto restitui ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa esse videbitur vt reponar in eo statu in quo eram ante sententiã vel saltem vt possim appellare.Jn questione ista dixit diuus Marcius : volo ꝯsulere dñm Antoninum imperatoꝛem quid iuris sit vnde ad eũ accessit.ad qd respondet diuus Antonin⁹:amice charissime:si inspiciamus iuris subtilitatẽ si seius fuit citatus solẽniter ꝛ fuit cõtumax eo existente ꝯtumace potuisti ferre sentẽtiam:ꝛ ipse reuersus non debet audiri nec ad appellandum : q2 non audit contumax:nec ad totam cãm q2 succubuit: q2 nihil ex solẽnitatibus ĩmutandum est:vnde cũ ista sñia solẽniter fuit lata:nihil est ĩmutandum de illa sñia:de eq̃tate tamẽ ex quo seius redijt iudice adhuc sedente pro tribunali presumendũ est ꝙ ex eo quo non venit cito ꝙ nõ audiuit vocẽ preconis vel parũ exaudiuit:vnde debes eũ restituere vel ad appellandum ẜm quosdã:vel ẜm alios ad totam cãm ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa videbitur. ꝛ hic est primus casus.Secũdus casus est ꝙ non solum restitutio in integrũ dat propter causas enumeratas.s̃.e.l.j.imo ꝛ ꝑpter alias species si equitas suggerit vt restituatur:vñ sicut in premisso casu etiã restituit seius si redeat iudice sedente pro tribunali:ita si reus vel actoꝛ succubuit per falsa instrumenta vel testes vel per falsas allegationes vel dolo aduersarij debet restitui ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa videbit. nam melius est ꝙ isti demus restitutionem in integ.q̃ act.de dolo. quia actio de dolo est odiosa cum sit famosa et subsidiaria:cum non detur si alia detur.igitur si potest restitui in integ. nõ debet dari actio de dolo.hoc dicit ista lex:videatis expositionez littere.[diuus antoninus] sub.imperatoꝛ.[pretoꝛi] scilicet querẽti ꝛ dubitãti [de succurrẽdo].i.de beneficio restitutionis dãdo vel non dando.[ei qui absens] sub.per veram cõtumaciam vel ꝑsumptam.[rem] id est causam:quia ꝓ.oꝛ vt contumacẽ cum cõdẽnauerat.ꝛ sic exponitur [res] id est causa.C.de eden.l.ij.et.C. de re.cred.l.in bone fidei.ꝛ plene dixi.ĵ.si certũ peta.l.j.in fine. [et si] id est q̃uis [ex solẽnibus].i. ex iuris solẽnitate:q2 sententia solẽniter fuit lata:ꝛ ideo rebus iudicatis standum est a quibus nõ est appellatum:vt.C.de re iu.l.j.[tamẽ vbi equitas poscit] id est desiderat [subueniendũ est] sub. beneficio restitutionis [citatus est] scilꝫ reus [non respõdit].i.non venit tamen preconi turpia verba dixit:quia dixit vade ꝛ dicas iudici qui te mittit ad me ꝙ non veniam pro eo nisi sicut pro vno asino:quia volo ludere ad tabulas vel ad scaccos : et ita fuit vere contumax.vel potest exponi [non respondit] id est tacuit [more] idest consuetudine.vel id est solẽniter in scriptis : vt.C. de senten.ex pericu.recitan.l.finali.[pronunciauit] id est diffinitiue.ꝛ sic fuit lis contes.vt.ĵ.dicam.[pro tribunali] dicitur tribunal locus vbi sedet iudex quando reddit ius. sicut cathedra locus vbi sedet magister vel doctoꝛ quando docet scholares.sic sumitur pro tribunali.ĵ. quis oꝛd. in boñ. posses.serue. l.ij.§.dies.ꝛ.ĵ.de iudi.l.ij. [estimari põt].i.presumitur defuisse:ꝛ hoc cũ fuit contumax presumptiue nõ vere : vel si fuit vere contumax ꝫ male respõderit : tamẽ ex quo venit iudice adhuc sedente pro tribunali videtur purgare contumaciã suaz: [sed parum].i.nõ exaudiat voce preconis:ꝛ sic exponit parũ.i. nõ in aut.de here.ꝛ falci.in prin.vel exponatis [parum].i.nõ plene exaudita

ne exaudita voce preconis. ideo q: restitui pōt fm Joā. ad ap-
pellandū fm Azo. ad totam cām. vt. j. plene dicam. ⁊ hic est pri-
mus casus [nec intra] incipit secundus casus [huiꝰ generis]
scilicet restitutionis in integ. [auxilium] quasi dicat non solū
restituit̃ quis propter causas enumeratas. s̄. eo. l. j. ⁊. ij. immo ⁊
restituit̃ ex illa generali clausula si qua mihi iusta cā videbitur.
vt. j. ex qui. cau. maio. in integ. resti. l. j. in fi. sed qn̄ succūbit ali-
quis sine culpa sua et dolo aduersarij. Rn̄. si succubuit per fal-
sas allegationes sine dolo eius: vel per falsos testes: vel instru
menta: ⁊ ille credebat vera esse: quo casu valet sn̄ia: sed restitui-
tur. vt. j. ad treb. l. seruo. §. pretor. tn̄ datur restitutio. vt. j. de iu-
di. l. cū pretor. §. marcellus. sic ⁊. C. de aduo. diuer. iud. l. j. et. C. si
ex falsis instru. vel testibus fuerit iudi. l. j. ⁊ per totum [litē]. s.
amissam [constituere] de dolo q̄ est famosa. vt. s̄. de his qui no
tan. infa. l. j. [ad quem]. s. talem de dolo. nam alie famose bene
cōpetunt cum alijs [remedio]. s. alio [non pōt] vt. j. de dolo. l.
2 prima. in fi. ⁊. l. eleganter. in prin. ¶ † Or signori in. l. ista not.
tria no. primum no. est ꝙ nihil est solennibus iuribus immutā
dum. vt hic. ⁊. j. de reg. iur. l. nihil. ⁊. C. de testa. l. hac consultissi-
ma. ⁊. l. iubemus. est tamen ꝯ. arg. C. de interdi. l. incerti. et. s̄. de
3 neg. gest. l. actio. sed rn̄. † duplex est solēnitas. est quedā solen-
nitas facti nō iuris: sicut est illa qua cauebat̃ ꝙ actiones pro-
ponebantur cū solennitate quadam quasi cadebat a sillaba ca-
debat a tota cā. ⁊ hec hodie est sublata. vt. C. de for. ⁊ impe. sub.
l. j. ⁊. ij. ⁊ insti. de interdic. §. fi. ⁊. C. qui admit. ad bono. pos. l. j. ⁊
l. vt verborū. ⁊ sic loquunt̃ contra. arg. Est alia solennitas iuris
⁊ ista est approbata circa iudicia: sicut est ꝙ offerat̃ libellus et
lis contestetur: ⁊ plene examinetur negociū: ⁊ ꝙ stetur rebꝰ iu-
dicatis nisi fuerit prouocatum. vt. C. de lit. contest. aut̃. offerat̃.
⁊. C. de iureiu. cal. l. ij. §. sed q:. ⁊. C. de postu. l. vlt. ⁊. C. de sent. et
interlo. om. iud. l. prolatam. ⁊. j. de re iudi. l. de vno quoq;. Item
ista solennitas iuris est approbata circa testamenta et hic non
a immutat̃ a. vt. j. de testa. l. heredes palam. sed hic fallit vbi equi
4 tas suggerit solennitatem iuris mutari. vt hic subijcit. † Item
no. scdm not. si reus citatur si non venit incontinenti: sed infra
modicum tempus videtur incontinēti venisse: q: non videt̃ ⁊c.
vt. j. de diuor. ⁊ repu. l. iij. ⁊ q: non videtur versum ⁊c. vt. j. de in
rem verso. l. si pro patre. §. versum. ⁊ fm hec no. ꝙ lꝫ purgari cō-
tumaciam illico. ⁊ ad hoc accedit. s̄. si quis caut. l. ⁊ si post tres.
in casu tn̄ purgatur cōtumacia ex interuallo. vt in casu q̄ poni-
tur. C. de fideiusso. l. sancimus. ⁊ illico dicitur purgari si redeat
iudice sedente pro tribunali. vt hic. vnde maliciosi aduocati qn̄
sunt pro parte vincentis ⁊ lata est sn̄ia: et pars aduersa est ab-
sens dicunt iudici vellemus vobis dicere aliqua verba in came
ra: ⁊ faciunt eum recedere: si procu. procurat hoc per partē vin-
centem idem debere dicere hic qn̄ per dolū aduersarij fert̃ sen
tentia. si autem procu. procurat hoc per partem vincentem de-
bere dicere idem hic qn̄ pro dolo aduersarij fertur sn̄ia. vt hic. ⁊
in ver. nec intra has solum species ⁊c. Item no. hic tertium no.
ꝙ actio de dolo est odiosa: q: famosa. vt. s̄. de his qui not. infa.
l. j. ⁊ est subsidiaria: q: non datur si alia datur. vnde quo casu cir
cūscriptus pōt restitui: vel res alio modo pōt esse sibi salua nō
datur de dolo actio ꝯ dolosum: q: hic illā facit cessare. vt. C. de
fideius. mi. l. vlt. ⁊. j. de do. l. j. §. ait pretor. ⁊. l. eleganter. §. nō so-
5 lum. † Or signori circa. l. istam subijciam quasdam questiōes
statim: licet questiones debeant postponi: tn̄ vt vos melius in-
telligatis que infra dicā premittā eas statim: ⁊ in primis que
ro de quo contumace loquitur hec. l. an de eo qui est vere cōtu-
max: vt q: dixit non veniam: an de ficte contumace. vt quia ta-
cuit: ⁊ certe dixerunt quidam vt Jo. ꝙ hec. l. intelligitur etiam
de eo qui dixit se non venturum auditurus sn̄iam plus coram
eo ꝙ coram asino: iudex hoc audito incontinenti legit sn̄iam si
venit iudice sedente pro tribunali videtur hoc dixisse motꝰ ca-
lore iracundie ex sequenti facto videtur pretor contumacia tol
li: q: non videtur dixisse ex quo non perseuerauit. vt arg. j. de re
gu. iur. l. quod calore. ⁊ q: que incontinenti parum post fiūt vi-
dentur suo tempore facta. vt arg. j. si cer. pet. l. lecta est. in princ.
⁊. C. de pac. l. petens. Alij vt do. Azo dixerunt ꝙ. l. ista intelligi
tur de ficte contumace: vt q: inuentus per nunciū nihil rn̄dit sꝫ
tacuit: q: in incertis non certis locus est fictionibus et conie-
cturis. vt. j. de verb. obli. l. continuus. §. cum ita. in fi. al's si fue-
rit vere contumax: vt q: rn̄dit se non venturum: tunc non hꝫ lo-
cum. l. ista: q: non est locus presumptioni huius. l. Alij vt domi
nus Hug. distinguebant: aut fuit contumax facto vel dolo ad-
uersarij sui: ⁊ tunc hec. l. intelligitur etiam de vero contumace:
aut fuit contumax sine facto vel dolo aduersarij sui: ⁊ tūc intel-
ligitur de ficte contumace et poterit restitutionis beneficio si
venit iudice sedente adhuc pro tribunali restitui. Scdo quero
in. l. ista dicit̃ ꝙ si reus citatus veniat adhuc iudice sedēte pro
tribunali ꝙ restituit̃. sed dicatis mihi ad quid restituit̃ an tan
tum ad appellandū: an ad totam cām. ⁊ certe dixit Joā. ad ap-
pellandum tantum vbi non deneget̃ ei appellatio sicut denega
tur contumaci vero. vt arg. j. l. proxi. ⁊. C. si sepius in integ. rest.
fuerit postu. l. j. ⁊ hanc opi. do. Azo videt̃ approbare in summa
huius tit. sed in apparatu suo hic scripto dicit contra. ⁊ ita scri
psit hic. ⁊ dicit ꝙ restituitur ad totam cām. i. vt ponat̃ in eo sta-
tu in quo erat tempore citationis: q: restitutio hꝫ plenā inter-
pretationem. vt arg. C. eo. tit. l. j. Alij distinguunt: aut dolo ad-
uersarij fuit vere contumax reus citatus: ⁊ tunc restituit̃ ad to-
tam cām: aut sine dolo aduersarij fuit contumax: et tunc si vere
fuit contumax ⁊ venit iudice adhuc sedente pro tribunali resti-
tuitur ad app. si fuit ficte contumax restituitur ad totā causam
Sed denuo quero si vera est op. Jo. vt restituatur quis ad ap.
tantum. vel cum dixi eum restituendum ad app. infra quod tem
pus restituetur: vtrum intra annum: an infra. x. dies hodie: vel
infra biduū vel triduum olim: vt ita infra illud tempus possit
appellare. ⁊ certe dixerunt quidam olim. i. infra biduum, vel tri
duum. hodie infra. x. dies. vt. j. rem ratam hab. l. bonorum. et. j.
de app. reci. vel nō. l. j. sed verius est fm Jo. et Azo. vt diximus
ꝙ infra. x. dies hodie debeat petere resti. in integ. ex quo redijt
iudice sedente pro tribunali: lꝫ fere questio duret vsq; ad qua-
driennium anteꝙ sibi detur. vltra enim durare non pōt. vt. C. d̄
tempo. in integ. rest. l. petende. ⁊ ea data infra. x. dies hodie po
terit appellare: q: in petendo nō fuit negligens. vt in pre. l. pe-
tende. ⁊. j. de mi. l. intra vtile. ⁊ q: ex quo redijt iudice adhuc se-
dente pro tribunali purgauit contumaciā suam: sicut si venis-
set ante sn̄iam latam: q: ea que fiunt incontinenti vident̃ inesse
vt. j. si cer. pe. l. lecta. Or signori his ita p̄missis circa. l. istā est
insistendū: ⁊ primo sic. qn̄o fuit hic reus condēnatus cū lis con
te. nō esset ⁊ diffinitiua non pōt ferri lit. non ꝯte. nisi in cā app.
vt. C. de tēpo. app. l. vlt. §. illud. Ad istud dixit. O. ꝙ sn̄ia diffi
nitiua pōt ferri lit. nō ꝯte. ⁊ pro se introduxit. C. de his q̄ ad ec.
confu. l. pn̄ti. §. sane. ⁊. C. vbi de cri. agi opor. aut̃. qua in puin. ⁊
C. de inge. manu. l. diffamari. sꝫ certe fm Jo. ⁊ Azo. nō credimꝰ
eum bene dixisse ꝙ lit. nō conte. possit ferri sn̄ia diffinitiua con
tra aliquē: q: si in cā app. est spāle ꝙ possit ferri sn̄ia diffi. li. nō
conte. in ceteris obtinet ius cōe in ꝯ. vt. s̄. de le. ⁊ senatusc. ⁊ lon
ga ꝯsue. l. ius singulare. ⁊. j. ad muni. l. j. et ideo dicemus qd̄ hic
erat lis ꝯtest. ⁊ liquebat de cā: ⁊ ita dixi in casu. vnde merito eo
abn̄te pōt ferri diffi. sn̄ia. vt. C. de iu. l. pperādū. vel possuꝫ dice
re. vt. C. quo. ⁊ qn̄ iud. aut̃. q̄ semel. nō obst. §. sane. q: intelligit̃
in interlocutoria. Itē non obst. aut̃. qua in puincia. q: ibi simi-
liter condēnat̃ interlocutorie: vel ibi erat lis quasi ꝯtes. nō ob.
l. diffamari: q: ibi loquit̃ de quodā decreto qd̄ facere pōt. vt. C.
de remis. pig. l. si eo tpe. Sꝫ denuo instat̃ ⁊ op. ⁊ videt̃ ꝙ reꝰ ci-
tatus vt veniret ad sn̄iam audiendā etiā si veniat adhuc iudice
sedēte peo tribunali ꝙ nō possit restitui: q: fuit cōtumax. vt. C.
quo. ap. nō rec. l. j. Rn̄. ꝯtumaci denegant̃ remedia iuris. s. ap-
pellandi. vt. j. de app. l. ex ꝯsensu. in fi. non aūt denegat̃ ei bene
ficiū restitutionis: vt hic: q: hic est maius remediū. vt. j. l. pxi.
vel pōt dici ꝙ postꝙ venit iudice adhuc sedente pro tribunali
purgauit contumaciam suā: sicut si venisset ante sn̄iam: q: alibi
licet purgare. vt. s̄. si quis caut. l. si post tres. aut q̄nq; plures ue
dies. ⁊ vt tollatis ista ꝯ. ⁊ q: diuersis modis subuenit̃ alicui ra
tione diuersarū absentiarū vt plene liqueat iste articulus ita
distinguetis vt ꝯsueui distinguere: ⁊ aduertatis eā: q: do. Azo
scripsit eā in apparatu suo. j. l. pxi. ⁊ in summa. j. ex q̄. cau. maio.
tn̄ ego plenius ⁊ latius dicā ꝙ ipse dixit ⁊ scripsit. ⁊ dictū eius
in aliquo reprobabo. dicetis ergo sic: cū aliq̄s absens condem
natus lit. ꝯte. vult restitui: aut abest cā pbabili ⁊ necessaria: aut
cā pbabili tm̄: aut necessaria tm̄: aut volūtaria: aut voluptuaria
⁊ si cā volūtaria: aut ꝯtumaciter: aut nō ꝯtumaciter: ⁊ dicit̃ abes
se aliq̄s cā pbabili ⁊ necessaria post lit. ꝯte. siue nullo mō defen
ditur: siue minus legitime restituit̃ ad totā cām. vt hic. ⁊. C. ex
qui. cau. maio. in integ. rest. l. j. ⁊ ibi dicā. sed si esset legitime de-
fensus restituit̃ ad appellandū. vt in. l. ꝯ. si aūt abest cā pbabi-
li tm̄ vt studiorum. hic si potuit ꝯstituere pcur. ⁊ nō fecit vel fecit
sed mortuus est ei succurrit̃ ad totā cām. vt. j. ex q̄. cau. ma. l. nec
non. si autē est absens cā necessaria tm̄: vtputa relegationis nō
restituitur si potuit constituere procu. ⁊ non fecit. vel si reliquit
⁊ mortuus est: sed si non potuit constituere procu. tunc restitui
tur. vt. j. de mino. l. pap. exuli reuerso. si aūt aliq̄s abest volunta
ria cā: hic si nullo mō fuit citatus nō valet sn̄ia. vt. j. de re iudic.
l. de vnoquoq;. in prin. si aūt fuit citatꝰ ⁊ est ꝯtumax: q: dixit se
non venturū non appellat. vt. C. quo. app. nō re. l. j. nisi veniret
iudice sedente pro tribunali. vt. j. eo. l. vlt. sꝫ si ficte est cōtumax
quo casu appellat fm Azo. vt. j. de lib. cā. l. iij. ⁊. C. quo. ⁊ qn̄ iu-
dex. l. ab eo. sed fm qd̄ ego consueui dicere pōt dici ꝙ ficte con

a ¶ Nō immutat̃. Addō ꝙ testm̄ imꝑfectū rōne solēnitatis valet inter liberos. in. l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. vbi bart. C. de testa. et pariter idem dicendum in pia cā. vt concludit Imo. ⁊ ibi sequit̃ ⁊ pbat Are. in l. si is q̄. ff. de test. ⁊ qn̄ sit ꝙ voluntas imperfecta valeat fauore pie cause. vid̄ quod eleganter consuluit do. Phi. de ci. in ꝯsi. clix. inci. casus. in pria pte ꝯsil.

tumax nõ appellat. vt dicã. vt. C. de iud. l. pperandũ. §. cũ autẽ. ꝛ intelligo leges illas. ĵ. de libe. cau. l. iij. ꝛ. C. qñ ꝛ qñ iud. l. ab eo. in eo q abest cã pbabili ꝛ necessaria. ꝛ rñ. ad. l. illam ꝛ pretoꝛ in fi. vbi dicit. si minus. i. non. vnde si fuit absens causa probabili appellat: al's si non fuit absens non appellat.

1 Minores etiam legitime defensi restituuntur ad totam causam: absentes vero ex necessaria ꝛ probabili legitime defensi restituuntur ad appellandum.

2 Priuilegiatus contra priuilegiatum vtitur priuilegio suo.

1 i **Inter minores.** In. l. ista no. † differentiã inter minores ex vna parte ꝛ absentes cã reipu. ex alia parte: qꝛ si minores xxv. ann. q̃ per tutores vel cura. defenduntᷣ lesi sunt restituũtur vt ponantᷣ in eodẽ statu in quo erant ante: sed ille q̃ est absens cã reipub. vel illi qui sunt in cã vt possint restitui si defensi sunt per procu. suum legitime restituuntᷣ solũmodo ad app. hoc dicit ista. l. videatis expositionẽ littere [quod minores] sub. lesi per sñiam diffinitiuã [sunt]. s. legitime. ꝛ sub. vel per procura. suos: qꝛ minoꝛ põt constituere procu. autoꝛitate tutoris vel cura. vt. C. de procu. l. neqꝫ. al's nullum esset iudiciũ. vt. C. si aduer. rem iud. l. cũ ꝛ vos. ꝛ. ĵ. de re iud. l. acta. §. vlti. [ꝯ rem publicã] multomagis ꝛ ꝯ priuatos. vt arg. ĵ. de peti. here. l. itẽ veniũt. §. in priuatoꝝ [cã cognita] ꝛ versatur in cãe cognitione id. qđ dicitur. ĵ. de mino. l. prefecti [in eadem cã]. s. in integ. restit. [defensi sunt] sub. legitime. secus autẽ si nullo modo defensi sunt: vel minus legitime: qꝛ tunc restituuntᷣ vt minores ad totã cãm: vt. s. l. pri. plene dixi. ꝛ. C. de procu. l. qui absentẽ. † Oꝛ signo-

2 a ri in. l. ista no. plura no. ꝙ priuilegiatus ꝯ priuilegiatũ [a] vtitur priuilegio suo: nam minoꝛ hic restituitᷣ contra rem publicam. ꝛ ad istud accedit. ĵ. de mino. l. veruꝫ. in fi. ꝛ. C. si aduer. fis. l. j. ꝛ. ij. Item no. ꝙ minores restituuntᷣ ex edicto de minoribus: sꝫ maioꝛes ex edicto de maioꝛibus: ꝛ maius est priuilegium restitui ex edicto de minoribus: oꝛ restituitᷣ ad totam cãm vt ponatᷣ in eo statu in quo erat ante sñiaꝫ. sed qñ restituitᷣ ex edicto de maioribus restituitᷣ tantum ad appellandũ. vt hic: qꝛ p app. extinguitur pronunciatũ. i. suspenditᷣ. vt. ĵ. ad turpil. l. j. in princi. ꝛ ꝙ maius sit priuilegiũ restitutionis q̃ app. probatᷣ. ĵ. de admini. tut. l. si minoris. aliqñ tñ est minus priuilegiũ restitutionis ex edicto de minoribus q̃ ex edicto de maioꝛibus. vt. ĵ. de minoribus. l. auxilium. in prin. ꝛ. ĵ. ex qui. cau. maio. in integ. restituuntur. l. si qua. in princi.

a Contra priuilegiatũ. adde bartol. in autẽ. quas actiões. C. de sacrosan. ecc. ꝛ bar. in. l. verum. §. fi. ĵ. de mino. Et qñ ꝑuilegiat⁹ ꝑfertur priuilegiato. vide bar. in auten. de ecc. ti. §. tẽpoꝛalib⁹. col. la. ix. et adde do. Jaso. in. l. si domus. §. ꝺ euictiõe. versiculo q̃rta fuit solutio. co. penult. ff. de le. j. vbi dicit ꝙ ꝑuilegiat⁹ non vtitur priuilegio ꝯ priuilegiatuꝫ per. l. non solum. §. de vno. ff. ꝺ ritu nup. ꝛ. l. sꝫ milites. i pri. in versi. coeq̃litas. ff. de excusa. tutoꝛuꝫ.

Quod metus causa. Rubrica.

Signoꝛi rub. istam ita continuabitis: qꝛ non solum resti. in integ. indulgentᷣ varijs ex causis iudicis officio. vt. s. tit. proximo dictũ est: immo ꝛ ex certis causis indulgentᷣ iure act. vel excep. puta si q̃s metu adhibito inciderit in captionẽ. sicut dicitᷣ ĵ. eo. tit. l. j. ꝛ per totũ. ideo ponitur hec rub. quod met. cã. ꝛ rub. ista ponitur materialiter. ꝛ ideo dꝫ ita sub. de eo negocio quod metus cã gestum esse dicetᷣ qualiter rescinditᷣ per actionem vel excep. quod met. causa. videamus ꝛ subijciamus.

1 Ratum non habetur quod metus causa gestum est.

2 Metus quid sit: ꝛ quid violentia.

3 Uiolentiarum genera quot sint: vbi quedam expulsiua: quedã turbatiua: quedam inquietatiua: ꝛ quedam ablatiua.

1 **Ait ptoꝛ qđ metus cã.** Signoꝛi istũ tract. quod met. cã vos diuidetis in duas partes. † primo ponit Jurison. aliqua verba hic. ꝛ aliqua. ĵ. eo. l. metũ. §. sed qꝛ. ꝛ exponit illa. scđo formantᷣ multe bone questiones. vnde Jurisconsᷣ. primo ponit verba pretoris que sunt talia: ait ptoꝛ in nouo edicto qđ metus cã gestum erit ratum non habebo. antiquitus. i. in antiquo edicto dicebatᷣ quod vi vel metus cã gestum erit ratum non habebo: vnde adijcebatᷣ nomen vis pPter necessitatem que infertur menti ꝛ aĩo. que est ꝯria voluntati. sꝫ moderni ponunt tñ nomen metus: qꝛ quicq̃d fit metu fit vi. sꝫ diceret aliquis q̃d est metus: ꝛ quid vis: ꝛ certe vis est impet⁹ rei maioꝛis qui repelli nõ põt. h. d. ista. l. videatis expositiões littere [ait ptoꝛ] sub. in nouo edicto [ratuꝫ non habebo] sub. aliquo tẽpoꝛe. vt. ĵ. eo. l. si mulier. §. quod ait metus cã [voluntati]. s. spontanee. nam coacta voluntas est voluntas. vt. ĵ. e. l. metum. §. pe. ꝛ rescindã interdũ ipso iure: interdũ pro ipso iure: interdum p iudicis offi. interdum per in integ. restitu. vt dicaꝫ. ĵ. eo. l. isti quidem [metus ꝛc.] vnde nota ꝙ presentẽ opoꝛtet esse metum: sed periculum futurum. vt hic. ꝛ. ĵ. eo. l. metum. in princ. [quod vi atroci]. s. compulsiua [videtur] sub. ꝛ ideo in edicto nouo superfluum est dicere vel inserere quicq̃ de vi [vis aũt] idest compulsiua [non põt] et aduersus quam parum proficit custodia. vt. ĵ. de act. emp. ꝛ vendi. l. si ea res. ꝛ. ĵ. loca. ꝛ conduc. l. si de damno. Oꝛ signoꝛi hic ante oĩa volo formare vnam questionem puerilem: ꝛ quero ita: cum in libro isto ponantᷣ iura antiqua. ꝛ in libro. C. noua iura. quare in libro isto posita est rub. inspecto nouo edicto pretoris. sed in libro. C. posita est rubrica ista inspecto edicto antiquo pretoris. certe ideo ponitᷣ in libro. C. inspecto antiquo edicto vt nihil antiquitatis penitus ignoꝛemus. vt arg. insti. de testa. in prin. ꝛ. C. de cadu. toll. l. vnica. in libro isto ponitur inspecto edicto nouo pretoris vt sciamus quid sit tenendũ ꝛ seruandum. † Oꝛ signoꝛi habetis hic

2 ꝙ quicquid est metus est vis ꝛ econtra: quod vi atroci fit metu fieri videtur. Item habetis hic ꝙ vis est maioris rei impetus cui resisti non põt. sed videtur cõtra. ꝛ videtur ꝙ aliqua sit vis cui resisti potest. quid si decedo de fundo meo nemine ibi derelicto: ꝛ tu ingressus fundũ meum infers mihi vim turbatiuam. vt. ĵ. de acqui. pos. l. clam. §. qui ad nundinas. ꝛ tñ poteram resistere dimittendo ibi aliquem in fundo. et ideo dicimus qđ hic loquimur de vi compulsiua: ꝛ lꝫ coacta voluntas voluntas est.

3 vt. ĵ. eo. l. si mulier. §. pe. † Et est notanduꝫ ꝙ quintuplex est vis: cõpulsiua: expulsiua: ablatiua: turbatiua: inquietatiua. plures violentie vero ꝛ alijs auxilijs puniuntᷣ. Est vis cõpulsiua q̃ est idem cum metu ꝛ econtra. vt hic. ꝛ. C. eo. ꝛ infertur vis compulsiua cum aliquis tenet gladium super caput suũ ꝛ dicit: nisi promittas illa mancipia statim decapitabo te: tu metu pmittis mancipia ista parit in rebus mobilibus ꝛ immobilib⁹ act. quod metus cã. que est vt si res non redditur per sñiam primã per secundam damnetur in quadruplum. vt. C. eo. l. si vi. ꝛ. ĵ. eo. l. si cum ex. §. quadruplicatur. vel parit acti. quod metus causa vt elidat promissionem factam per metum. vt. ĵ. eo. l. metum. §. sed quod pretoꝛ ait. Item parit exceptionem quod metus causa: qꝛ parit excep. quod metus cã vt repellam. vt. C. de inuti. stipu. l. dolo vel metu. ista vis compulsiua hꝫ in se voluntatem licet coactam. vt. ĵ. eo. l. si cum mulier. §. pen. Est secũda vis expulsiua: vt si aliquis me expellit de possessione fundi vel domus: ꝛ hec vis expulsiua non hꝫ in se voluntatem etiam coactam: ꝛ habet locum in rebus immobilibus tantum: sed gratia immobilium datur pro mobilibus. vt. ĵ. de vi ꝛ vi arma. l. j. §. illud. ꝛ parit interdictum vnde vi quod est recuperande pos. sed interdictum vnde vi non est proditum pro rebus mobilib⁹. vt. ĵ. de vi ꝛ vi arma. l. j. §. sicut. ꝛ. §. deijcitur. Est et tertia vis ablatiua: et ista cadit in mobilibus tantum: vt si aliquis rapuit librũ tuum de manu tua: ꝛ hec parit vi bono. rapto. vt insti. vi bono. rap. in prin. ꝛ per totum. ꝛ. ĵ. vi bono. rap. l. vlt. ꝛ ista vis non hꝫ similiter in se aliquem consensum. Est ꝛ quarta vis turbatiua. vt cũ aliquis contendit fundum vel domum possidere quam tu possides: iste enim contendit possidere quod possides: turbat te et in rebus immobilibus parit interdictum vti possi. et in rebus mobilibus vtrobi. vt. ĵ. vti possi. l. j. ꝛ. ĵ. vtrobi. l. j. ꝛ insti. de interdic. §. retinende. Est vis inquietatiua. vt si aliquis suspicatᷣ ꝙ si tu scires prohiberes eum: occulte edificat aliquid in tuo: ꝛ hec parit interdictum quod vi aut clam vt factuꝫ demoliatur tuis sumptibus: si tu fecisti vel patiaris demolitionem fieri si alius fecit te sciente. vt. ĵ. quod vi aut clam. l. j. ꝛ. l. iij. ꝛ. l. sequẽti. Oꝛ vidistis ꝙ quintuplex est vis: et est alia vis de qua dicitur ĵ. eo. l. per vim. ꝛ. ĵ. ad. l. iul. de vi priua. l. pe. ꝛ vlt. puniuntᷣ talijs modis iste violentie vi constitutionis. vna: est ad tuitionem paganorum. vt. C. de pag. l. christianus. est ꝛ alia constitutio. C. finium regun. l. si constiterit. est ꝛ alia que punit aduocatuꝫ. vt. ĵ. de suffra. l. vnica. in fi. est ꝛ alia constitutio prodita contra conductores. vt. C. locati ꝛ condu. l. conductores. ꝛ. C. vnde vi. l. nõ ab re. est ꝛ alia constitutio que punit violentias. vt. C. vnde vi. l. si quis in tantam. ꝛ ibi etiam dicemus.

1 Magistratus vel preses inferens vim iure illicito tenetᷣ hoc edicto quod metus causa.

2 Metus qualiter accipiatur.

3 Judex si cognoscit de famoso latrone si ponit eum ad torturaꝫ non videtur ei inferre iniuriam.

4 Infamia est duplex: alia est infamia facti: alia infamia iuris.

5 Delinquens qui dedit ob adulterium ne occidatur vel ne prodatur de furto illud non repetit iure ciuili: secus iure pretorio

c **Continet.** Signoꝛi clausula premissa ait pretoꝛ qđ metus causa gestum erit ratum non habebo continet in se vim compulsiuam ꝛ metum. vnde metus est vis atrox: ꝛ econtra: vis atrox est metus vnde ait ptoꝛ quod factũ est metu vel vi atroci rescinditᷣ per il-

1 lud edictũ † ꝛ viꝫ atrocẽ accipim⁹: siue fiat a pͥuata psona: siue a magr̃atu: nã si magistrat⁹ infert mihi vim iure licito nõ tenetᷣ

mihi

mihi hoc edicto:sed si magistratus vel preses prouincie infert mihi vim iure illicito:vt q2 ob timorē mortis vel verbo2 pecuniam extorsit ab aliquo tenet̃ hoc edicto. Itē h3 locu3 hic cum
2 alicui infertur metus seruitutis:† nā ꝛ metū accipimus cū alicui infertur mors vel cruciatus corporis:non cu3 alicui infert̃ timor vani timoris:nā metum accipere debemus:non timorem vani hoīs:sed illum qui in constantissimū hoīem cadit: s3 si aliquis timet infamiā ioculatoris q̃ dicit:nisi des mihi centu3 faciam malam cantilenā de te:ꝛ dat centum non poterit repetere q2 nec vi nec metu dedit:s3 si aliq̃s deprehendit̃ in furto vel in adulterio a patre mulieris:vel a marito eius.verbigratia dep̃hendit̃ aliquis in furto:dicet ille q̃ cepit eū:nisi des mihi.c.decapitabo te:nā non licet oēm furem occidere nisi telo se defendat:vel si aliq̃s deprehendit̃ in adulterio a patre mulieris:vel ab herede ei⁹:ꝛpater ei dicit:nisi des mihi.c.lib.decapitabo te hoc casu si dedisti potes repetere:q2 ꝛ vi ꝛ metu dedisti:vñ habet locū hec actio:nā l3 oīs adulter nō possit occidi:potuit tamen iuste occidi:s3 ꝛ si dedit aliq̃s ne ꝓdeat ab eo q̃ cepit eum h3 locū hoc edictū:q2 si proditus fuisset,potuisset pati mortem vel cruciatū corpis:s3 ꝛ isti q̃dē q̃ accipiūt q̃d pro cōperto stupro cōmittūt in.l.iul.de adul.vnde p̄tor d3 interuenire vt res q̃ data est pro stupro restituat̃.nā male gestū est ꝛ p̄tor non respiciet an adulter sit q̃ dedit:s3 id solū q̄ ille q̃ accepit:accepit causa mortis illate vel cruciatus corporis.h.d.ista.l.cū.v.ll.seque. ꝛ prin.l.seq.vsq3 ad.§.si is.videatis expositionē littere [continet autē hec clausula].s.qd̄ metus cā posita.s̄.l.pri.et.l.i.in fi. [restituit̃]sub.nō iudicis offō:s3 iure act.i.act.qd̄ metus cā si dedit:vel exceptiōe si ꝓmisit.vt.j.eo.l.metū.§.volēti [atrocē]
3 idest dolo malo factā.vt.j.de vi ꝛ vi arma.l.j.§.atrocē.† Or signori habetis in.l.ista q̄ magistratus pōt in se inferre timore3 mortis.nā si iudex cognoscit de famoso latrone si ponit eu3 in questionib⁹ nō facit ei iniuriā:q2 iure licito facit:vñ non tenet̃: nā iuris excusatio non h3 iniuriā.vt.j.de iniur.l.iniuriarū.§.j. s3 si facit iniuste vt faciūt vltramōtani barones q̃ faciunt capi aliquē burgensem diuitē ꝛ dicūt ei:nō dimittā te nisi des mihi centū lib.turoñ.hic bene tenet̃ act.qd̄ met.cā.ꝛ si est de minoribus magistratibus pōt conueniri etiā durante officio:si ex maioribus nō pōt cōueniri,nisi deposito officio.vt.j.de iudic.l.ps litterarū.ꝛ.j.de iniur.l.nec magistratibus.ꝛ.s̄.de in ius voca.l. ij.[ꝛ seruitutis timorē]vt si habeo instrumēta manumissiōis: ꝛ tu dicis mihi:nisi des mihi.c.proijciā instrumēta in ignē:quo casu cōpetit hoc edictū.vt.j.eo.l.isti quidē.in fi.q2 seruitus metus filis est metui mortis.vt.j.de re.iur.l.qd̄ attinet.et.l.seruit. [timorē]sub.vanū[s3 maioris mali].s.timorē[ꝑtinere dicemus]ad qd̄ facit.j.ex q̃.cau.ma.in inte.resti.l.ij.§.vlti.ꝛ.j.de re iud.l.si q̃s ab alio[nec timorē infamie].s.facti:nō iuris.vñ no
4 ta.hic q̄ est īfamia duplex.† nā est infamia q̃ videt̃ inferri: nec timēda est:vt ī ioculatore.dicit ioculator nisi des mihi.c.facia3 malam cantilenā de te:hec si:dedisti non tenet̃ tibi ioculator ex hoc edicto:q2 nō videris vi vel metu coactus:ꝛ de tali infamia loquit̃ hic.Est infamia iuris q̃ timēda est:vt dicit aliq̃s masculo vel femine:nisi dederis mihi.c.stuprabo te:iste metus bonis ꝑsonis nō est minus q̄ metus mortis:si dedit aliq̃s [illegible] repetet act.qd̄ met.cā.vt.j.e.l.isti quidē.in fi.[liceat occidere]sub. marito.s3 vilem tm̄.vt.j.de leg.j.l.q̃d ergo.§.heres seruū[furē nisi telo se defendat]vt.j.ad.l.aql.l.itaq3.ꝛ.l.s3 et si[fuerit metus]vnde parit actione3 quod metus cā[que diximus]idest occidi iniuste[restituat]sub.id qd̄ dederunt.ꝛ hoc per actionē
5 quod metus cā.non per condic.[illato].Or signori no.† hic si aliquis dedit aliquid ob adulteriū ne occidatur:q2 fuit in eo deprehensus:vel ne prodatur de furto qd̄ fecit nō repetit,iure ciuili cōdic.ob turp.cau.vel act.quod metus cā turpiter dedit: sed inspecto iure pretorio sic repetit.vt hic.ꝛ.j.de condictio.ob turpem cau.l.ij.ꝛ.l.seq.ꝛ.l.iiij.

1 Edictum quod metus causa sicut habet locu3 si quis dat vel promittit ne moriatur vel patiatur cruciatum corporis.ita habet locum si dat ne quasi moriatur.

2 Hominis corpus sicut prefertur ceteris rebus:ita anima corpori.

3 Parentum memoria per liberos conseruatur.

Sti quidem ꝛc.

Si is accipiat pecuniam.

§.iste continuatur ad superiora in hunc modū.dictum est.s̄.si aliq̃s dedit pecuniā times mortē vel cruciatū corporis q̄ repetit.si autē non soluit quod habet excep.in.§.isto ponuntur tres casus siue tria exempla in quibus metum passo subuenitur per vtilem actionem quod metus causa:non per directam:q2 non timuit mortem vel cruciatum corporis:sed quasi mortem.ꝛ primus casus est talis:quidam libertus qui habebat instrumenta sui status quibus solis poterat probare se liberū dum moueret̃ ei questio status:et tu tenens instrumenta sui status in manibus tuis dixisti ei q̄ nisi daret tibi centu3 q̄ instrumēta eius status cōbureres:dedit tibi centū:nunq̃d subuenit̃ ei act.qd̄ metus cā.Rñdet Iurisicon.q̄ sic:ꝛ si non directa:tū vtili act.q2 ꝛ si non timuit mortē:tū timuit quasi mortem Scd̄s casus est talis:masculus vel femina ne stuprū a te pateretur dedit tibi:nunq̃d subuenit̃ ei act.qd̄ met.cā.Rñ.q̄ sic:et nō directa:tū vtili:q2 iste fili⁹ timuit quasi morte3:q2 iste metus bonis viris nō est minor metus q̄ metus mortis. Tertius casus est talis:si aliq̃s dedit tibi pecuniā ne stuprares filiā suam: vel filiū suū:nunq̃d patri subuenit̃ act.quod met.cā.Rñ.q̄ sic ꝛ si nō directa:tū vtili vt datū repetat:vel si ꝓmisit vt ab illa oblig.liberet̃:q2 iste pater timuit quasi mortē:q2 non minus ꝯsueuerunt timere parentes in liberis suis q̄ in seipsis.h.d.iste.§. vsq3 in fi.l.videte expositionē lr̄e[si is].i.aliq̃s[interuersur⁹ est].i.in igne positurus[nisi dem]sub.vel ꝓmittā aliq̃d[compellat]sub.dare vel ꝓmittere ne instr̄a adinuertant̃[vtiq3]ꝓ certe[peto]sub.marie.q2 idē si nō peto.vt.j.dicā[nō possu3] idest possibile est cū magis intersit sua liberū ꝓnunciari q̄ seruum:et ad q̃d valeat ista expositio.j.videbitis[qd̄ si dederit] incipit:scd̄s casus[patiat̃ vir]sub.in corpe suo[d3]ideo q2 sicut aīe hoīm ꝛc.vt.C.de sac.san.ecc.l.sancim⁹.ita aiam corpori ꝑponere debem⁹.vt in aut.de cle.q̃ recep.sunt alijs subro.§.vl. [hec q̃ dixim⁹]incipit terti⁹ casus:siue tertiū exēplū[veritus sit].s.instr̄a subuerti vel stuprū pati[cū pro affectu].i.ꝓ affectionis rōne[terreant̃]sub.q̄ in semetipsis[vl' magis terreā
1 tur]sub.q̄ ipsi filij.† Or signori in.§.isto ante oīa no.tria no. prio no.q̄ sicut h3 locū edictu3 qd̄ met.cā.si q̃s dat vel ꝓmittit ne moriat̃ vel ne patiat̃ cruciatū corpis.vt.s̄.eo.l.ꝯtinet.ita h3 locū si dat ne quasi moriat̃:vt puta ne reuocet̃ in,seruitutem.vt hic:q2 seruit⁹ morti fil's est.vt.j.de cōdi.ꝛ demō.l.intercidit.in
2 fi.ꝛ.j.de reg.iur.l.serui.ꝛ.l.qd̄ attinet.† Itē no.sicut debem⁹ cor
a pus hoīs ceteris reb⁹ ꝑferre:ita aiam corpori.vt in ꝑal.C.d̄ sacrosan.ecc.l.sancim⁹.ꝛ in cor.aut.de cleri.ꝛc.§.vlt. Itē no.q̄ sicut si q̃s dat ne moriat̃ vel quasi moriat̃ loc⁹ est huic edicto.ita si dat ne moriant̃ vel quasi moriant̃ liberi sui cū notū sit parētibus ꝛc.vt.j.de inoffi.test.l.nā ꝛ si parentibus.ꝛ.j.vnde lib.l.scripto.in fi.secus est econtra.nā liberi non tm̄ verent̃ in parentes
3 q̄ in seipsis:qd̄ est ea ratione:† q2 memoria parentum p liberos conseruat̃ in euum.vt.j.de verb.sig.l.liberoru3.in fi.Or signori ad.§.istum instat̃ ꝛ opp.ꝛ videt̃ q̄ non possit stare si dat aliquis ne instrumenta sui status interuertant̃:vel ne stuprum patiatur ipse,vel liberi sui non timet mortē vel cruciatum corporis:l3 timeat infamiā:ergo cessat istud edictum.vt.C.de trāsactio.l.interpositas.ꝛ.C.eo.l.iij.ꝛ.s̄.eo.l.continet.ad quodvos dicetis:si quis timet veram mortem vel corporis cruciatum h3 directum beneficiu3 huius edicti:ꝛ si soluit,vel promisit potest agere quod met.cā vt repetat:vel vt liberet̃ a promissione:s3 in promissione pōt vti excep.vt.j.l.proxi.§.quod si pretor.si autē quis timet quasi mortem ne instrumenta sui status interuertātur:vel ne stuprū patiat̃ ipse vel liberi sui cum seruitus similis morti sit.vt.s̄.dictum est.tunc non h3 locum directa actio vel excep.q2 non timuit verā mortem vel cruciatum corpis.s3 habet locum vtilis actio vel excep.q2 timuit quasi mortē.na3 directa actio h3 locū cum ꝯcurrunt verba ꝛ sn̄ia.l.vtilis cum sn̄ia ꝯcurrit.vt.s̄.de iur.om.iud.l.si q̃s id quod.ꝛ no.s̄.de nego.gestis.l. actione.ꝛ ad sol.huius ꝫ.ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita distinguetis vt consueui distinguere.Or signori sup.§.isto formantur alique questiones : de quibus licet do.Azo faciat magnum festum.ego tm̄ satis breuiter expediam me:ꝛ statim queritur.hic dicitur si sum libertus ꝛ aliquis h3 instrumenta stat⁹ mei:ꝛ vult interuertere instrumēta mea nisi dem ei.c.vel ꝓmittam ꝛ petebar in serui.q̄ habeo act.qd̄ metus cā vel excep.sed q̃d si incontinēti non petor in serui.vel si petor in serui.ego cu3 alijs probationibus:puta testibus poteram probare me manumissum.nunquid habeo vtilem act.qd̄ met.cā ẜm qd̄ dicit̃ in.§. isto dixit Pla.q̄ nō pro eo qd̄ facit lr̄a isti⁹.§.q̃ dicit:si iam in serui.petar nō oportet metū esse p̄ñtem.vt.j.l.pri.in prin. Ite3 dixit Pla.q̄ alias ꝓbationes nō habeā.vt hic dicit̃:ꝛ illis instrumētis ꝑditis ꝛc.vt ar.j.de fur.l.q̃ tabulas.§.apocha : ibi s3 nihil.s3 in q̃stiōe ista veri⁹ est vt dicam⁹ ẜm Jo.ꝛ Azo.ꝛ ita scripsit hic Jo.siue iā petor in serui,siue nō:siue illis ꝑditis aliter liber ꝓnunciari possum vel nō:vt habeat locum actio vtilis qd̄ metus cā ẜm qd̄ dicit̃ in.§.isto.s3 maxime h3 locū si iam petor ī serui.vel illis ꝑditis ꝓbare nō possum:ꝛ ideo vt dixi in expositione lr̄e.sub.est in lr̄a ibi vbi dicit[vtiq3 si iā petor]ꝛ marie si iā petor.nō ob.qd̄ mei⁹ est p̄ñs.vt in.l.pri.in prin.q2 metus est instantis vel futuri periculi ꝛ periculum est futurū q̄ pōt eē q̄

a ¶ Ceteris rebus. Nam hominis gratia oīa sunt ꝯstituta.bar. in.l.oē ius.ff. de testa.ꝛ hominē homini insidiari nefas est.d.Jason.in.l.vt vī s̄.de iust.ꝛiu. ꝛ q̄ hoīes honeste viuāt ad offm̄ iudicis ꝑtinet.d.Jason.in.l.ex ea parte.§.mulier.in.iij.lec. ff.de ver.obl.

petat in serui.vnde sufficit q sit metus psens vel periculum futurum.vt.s.eo.l.j.ibi vbi dicit:metus est instantis vel futuri periculi cã zc. Item non obst.qd dicit littera:z in illis instrumentis pditis liber pnunciari nõ possum:qz exponit vt dixi in expositione littere[nõ possum].i.possibile est.nã sufficit periculum posse euenire.vt.s.l.proxi.in fi. Item qz lz habeã pbationes:possem tñ eas perdere.z sic casus aduẽticij considerant. vt s.de eden.l.argentarius.§.cũ autẽ.targ.j.ad.l.aql.l.in lege aqlia si deletũ cyrographũ:lz secus sit in fure.vt in palle.l.q tabulas.§.apocha.qz illud est illa rõne:qz actio furti dat ad interesse.vnde si pbari põt aliter nõ estimatur nisi estimatio tabularum.vt ibi dicit. Sz denuo quero:hic dicit si dat vel pmittat aliqs ne instrumẽta sui status interuertant q hz vtilem actio. vel excep.qd metus cã.sed nunqd hz locũ siue ille q dat in pos. sit libertatis:siue in pos.serui.dixerũt quidã q istud qd hic dicitur hz locũ qñ detinet qs in serui.qz tunc incũberet ei on9 pbandi.secus si esset in pos.libertatis:qz tũc incũberet onus pbandi aduersario.vt arg.j.de libe.cã.l.liberis.sed verius est vt dicamus q habeat locũ quod hic dicit:siue ille q dat sit in pos sessio.serui.siue libertatis:qz possibile esset q illis deperditis pronunciaretur seruus.z in hac act.sufficit metũ presentez vel futurum periculũ.vt.s.dictũ est.z qz iste.§. generaliter loquit. vnde sic dz intelligi.vt.j.de leg.pre.s tab.bo.pos.pe.l.j.§.generaliter. Sz denuo quero qd si do tibi pecuniam ne interficias equũ in quẽ habeo magnã affectionẽ vel ne interuertas libruz meũ:vel ne interuertas forte instrumẽta aliarũ mearũ rerũ preciosarũ:habebit ne locũ actio qd me.cã q cõpetit ex isto edicto Rñ.fm Azo.q nõ:nec directa:nec vtilis:qz directa vel vtilis hz locũ cũ timet mortẽ vel quasi mortẽ.vt.s.dictũ est.vnde si timet aliã suã rem interuerti nõ habebit act.qd met.cã.sz hz aliud auxiliũ:qz si do ne occidas equũ vel interuertas librũ:vel alia mea instrumẽta turpiter accipis.vnde repetã condic. ob turpẽ cãm.vt.j.de cõdi.ob tur.cãz.l.j.in fi.z.l.ij. Sz denuo qro:aliqs dicebat tibi:nisi des mihi centũ stuprabo te vel filiã tuã.tu dedisti centũ vel pmisisti ne eaz corrũperet:hz ne locũ qd dicit in §.isto indistincte q teneat vtili act.qd met.cã.dixit Pla.q hz locũ si filia erat psens z facie decora thoriqz matura zstramina parata ad rẽ veneris peragendaz:qz isto casu tu iuste timuisti: sed si filia tua erat absens vel turpis z nõ facie decora nec thori matura:nec stramina parata essent non hz locũ qd dicit i.§. isto vt habeas vtilẽ act.qd met.cã.z pro eius op.inducit qd dicitur.j.l.proxi.in prin.z.C.ad.l.iul.de adul.l.que adulteriuz.sz certe nos dicimus fm Jo.q iste.§.hz locũ siue filia sit facie decora:siue non:siue thori matura:siue nõ:siue stramina sint parata:siue nõ:qz sufficit metũ presentẽ vel futurũ periculũ.vt.s.l.proxi.in fi.z qz stimuli nature nõ sunt in ptãte hois s degenerantẽ a natura maxime z furor transgredit terminos.vt in.cor.autẽ. §.quisqs.z qz iste.§.loquit generaliter z indistincte. vñ sic indistincte z generaliter dz intellgi.vt.j.de leg.pre.s tab.bono. pos.pe.l.j.§.generaliter. Itẽ non distinguit inter filiã decoraz vel non thori maturã:vel nõ:stramina sunt parata: vel non. vñ nec nos debemus distinguere.vt.j.de public.l.de precio.z.j.de aleato.l.j.§.quod ait.

1 Metus periculi instantis non suspicati in futuro debet probari in actione quod met.cau.

2 Interdictum vnde vi an concurrat cum edicto quod met.cau.

3 Actione quod metus causa sicut tenetur qui hz per vim et cui traditur:sic z ille cui non traditur:sed per vim patit alium possidere.

m Etũ aũt accipere debemus.

1 †In prin.huius.l.primo ponit quoddã dictũ generale:postea illud p exẽpla probat esse verũ:z generale dictũ est q ad hoc vt act.qd metus cã habeat locũ oportet metũ esse psentem:z ideo si tu nõ inferebas mihi metũ:sz suspicabar a te metũ mihi inferri nõ habeo act.qd met.cã vel excep.hoc dictũ generale probat tali exẽplo esse verũ.pone q erã in fundo meo z qdam trãsibat p viã z dixit mihi:tales tui inimici armati veniũt ad te.hoc audito fugi incontinẽti ad locũ remotũ:hic non fuit illatus met9:sed suspicabar metũ inferri:hoc casu nõ habeo s illos armatos interdictũ vnde vi:qz nõ videor deiectus ex quo deijci nõ expectaui:immo profugi:nec habeo hanc act.qz metũ oportet esse presentẽ:non aũt sufficit q interueniat suspitio.secus tñ esset si expectaui armatos in fundo.z dixerunt mihi:nisi dimittas nobis pos.fundi decapitabimus te.quibus ego dixi accipiatis:parcatis tñ vite mee:z pfugi z reliqui eis poss.hoc casu fuit metus presens:nõ suspitio metus:z ideo habeo actionem quod met.cã.idem est in alio exẽplo tali:aliqs venit cũ armatis z dũ essem in fundo cepit facere quoddaz opus:dixi ego tu male facis quare operaris in fundo meo:z ipse euaginauit ensem z dixit mihi si amplius loquaris decapitabo te:ego vidi eos promptos ad inferendã mihi iniuriam:dixi flexis genib9 sola vita sum contentus faciatis ad vestrũ sensum:hoc casu habet locum interdictum quod vi aut clam vt tollatur qd factum est:z hz locum actio quod metus cã vt restituatur quod ablatũ est:z idem est in alio casu tali:si armati venerunt ad fundũ meũ z coegerunt me per metum eis fundũ vendere z tradere habeo actio.quod metus cã vt recuperem pos.fundi mei.h.d. ista.l.in sui princ.vsqz ad.§.animaduertendũ.videatis expositionẽ littere[debemus]sub.sed sufficit periculum esse presens vel futurum.vt.s.l.proxi.in fine.z.s.eo.l.j.ibi vbi dicit metus est zc. illatus est.s.de presenti[timor ab aliquo]sub.mortis vel cruciatus corporis:vel quasi mortis.vt.s.eo.l.ptinet.et.l.isti quidem.in fi.z hoc dixit in genere.modo probat istud dictũ generale esse verũ quattuor exemplis[deniqz]ecce primũ exemplũ de eo qui suspicatur sibi inferri metus[refert].s. pompo.[pfugi].i.a loco fugi[aliter atqz]ecce scdm exemplum[dixisse] sola vita contentus[fore].s.quod metus cã:non vnde vi interdictũ.vt.j.dicã[idem ait]ecce tertiũ exemplum vbi hz locũ interdictum quod vi aut clam.z act.quod met.cã[facere] sola vita contentus[sed z si]ecce quartũ exemplum in quo hz locum hec actio[per vim].s.compulsiuam: que idem est qd metus.vt s.eo.l.j.[locum esse]vt.j.eo.l.si mulier.§.ij. Or signori statim in prin.huius.l.volo no.plura no.et postea signabo quoddam contra.signatum in glo.obscura do.Jo.z Azo.z reddam aliaz rationem quam ipsi non dicunt.nota ergo q ad hoc vt habeat locum hec actio oportet esse metum presentem:sed sufficit periculum presens vel futurum.vt.s.eo.l.j.in fi.nec sufficit suspitionem habere ne inferatur sibi metus.vt hic.z.C.eo.l.metuz.z sic secundo no.q plus operatur veritas q suspitio.quod verũ est qtum ad hoc edictum.vt hic.z in predicta.l.metuz. secus tamẽ est qtum ad amittendam pos.qz hec sunt paria quem deijci vel suspicari posse repelli:qz in vtroqz casu semper amittit poss.vt j.de acqui.pos.l.quẽadmodum.z.l.si quis vi.§.differentia.licet vna naturaliter tantum amittatur:alia naturaliter z ciuiliter. sic z alibi.j.de vsur.l.celsus.z.j.pro donato.l.iiij.z.l.vlt.. Itẽ in scholaribus sola suspitio sufficit vt videat insignia qd domus ruat:nec dz expectare ruinã:sed poterit impetrare remissionez pro tempore futuro.vt.j.loc.z condu.l.habitatores.cũ.l.seque.

2 †Itẽ no.q interdictũ vnde vi non pcurrit cũ act. qd me.cã. z aduertatis hic vt intelligatis quoddã magistrale ad quod allegatur prin.huius.l.in metu interuenit voluntas lz coacta.vt j.eo.l.si mulier.§.pe.vt z cũ dicis:nisi dimittas incontinẽti possessio.fundi decapitabo te:tu dicis:soluz parcas vite mee z ego dimitto tibi.hoc casu hz locũ act.qd met.cã.sed in vi expulsiua non hz locum.nam ipse percutit me z p vim extrahit me de posses.hic non interuenit voluntas coacta vel spontanea. vnde nõ hz locũ act.qd me.cã.sed interdictũ vnde vi.z sic apparet q nõ pcurrunt insimul act.qd met.cã z interdictũ vnde vi.sz hec act. pcurrit ad vicez cum interdicto quod vi aut clam.vt hic in ver. idẽ ait.z.j.quod vi aut clam.l.j.§.pe.z vlt.

3 †Itẽ no. q sicut tenetur act.qd met.cã q hz p vim z cui tradit.sic z ille cui non traditur:sed p vim patit aliũ possidere:qz hec sunt paria.z sicut p vnũ transit dñium:sic z p aliũ.vt.C.de acq.pos.vn9.z.j.de acqre.do.l.liber hõ.§.he quoqz res.z.§.interdũ.z insti. de re.diui. §.interdũ.z.§.nihil.z si hoc intellexistis ammodo oia q sequũtur de facili poteritis intelligere. Or signor sad.§.istũ instat z opp.z signat s.vos habetis hic si possidẽs fundũ audito q armati veniebãt pfugi nõ videor vi deiectus:sed.l.videt s.q videtur velle q si visis armatis pfugi de fundo meo q videor vi deiect9.vt.j.de vsuc.l.nõ solũ.§.si dñs.ad qd vos dicetis duplr z vno mõ sic.si aliqs audito q armati veniebãt ad fundũ suum pfugit videt deiect9 vt pdat pos.si armati de illo fundo veniebãt z hz interdictũ vñ vi.vt.j.de vi z vi ar.l.j.z sic intelligit.l.s. si aũt alio tendebãt nõ videor deiect9 vi qtũ ad hoc vt interdictũ vnde vi habeat locũ.vt.j.de vi z vi ar.l.iij.§. visis. vel dicas scdo mõ z veri9:si possessor fundi audito q armati veniebãt ad fundũ pfugit:vi deiect9 intelligit qtũ ad hoc vt pdat possessi. qz suspicat se posse repelli.vt.j.de acq.pos.l.si id qd.in fi.sz qtum ad hoc vt interdictũ vnde vi habeat locũ nõ videt vi deiectus:nec qtũ ad hoc vt habeat locũ hoc interdictũ:vt hic:qz requirit met9 pñs:hoc casu qz hic nõ fuit:sz suspicatio fuit. et ad sol.hui9 s.z vt intelligatis gl.obscurã Jo.z Azo.hic scriptam sic distiguet:cũ qs est in pos.fundi z veniũt armati:aut pfugit: aut expectat:si pfugit subdistiguo:aut armati ibi veniebãt:aut alibi tẽdebãt:si ibi veniebãt nõ tñ intrauerũt.certe q pfugit vr deiect9 qtũ ad pos.amittẽdã:qz pdit pos.z hz interdictuz vñ vi vt.j.de vi z vi arma.l.j.§.idẽ labeo ait.si alibi tendebãt qtũ ad amittendã poss.vr vi deiect9.vt in.l.s.nõ qtũ ad hoc vt habeat interdictũ vñ vi.vt.j.de vi z vi ar.l.iij.§.si qs cum visis armatis

si autem

si autem aliquis dum armati veniebant non profugit sed expectauit: subdistinguo aut viriliter ꝯdixit: aut supplicauit: aut patientiam prestitit. in primo casu hꝫ locū interdictuꝫ vnde vi. vt ꝭ. de vi ꝛ vi arma. l. j. §. vim atrocē. ꝛ cessat actio qͦd metus causa qꝛ hic nulla voluntas interuenit: si autē supplicauit dicendo dimittatis me solūmodo vitā ꝛ recipiatis pos. fundi ꝛ oīm reruꝫ hic hꝫ locum edictū quod met. cā. vt hic in ver. aliter atqꝫ. ꝛ ideꝫ est si sola vita contētus passus sum aliquem edificare in fundo meo. vt hic in versi. idē ait. Itē idem est si tradidit ꝑ venditionē vel donationē sola vita contentus. nā hꝫ locum act. quod met⁹ cā. vt hic in ver. sed ꝛ si per vim. ꝛ. C. eo. l. si vi vel metu: qꝛ patiētia ꝛ traditio parificanť. vt. ꝭ. si ser. vendi. l. si a te. ꝛ. C. de cōtrahen. emp. ꝛ vendi. l. minus. si autem tradidit sed non ꝯdixit hꝫ locum quod metus causa ꝛ interdictum quod vi aut clam: non interdictum vnde vi. vt hic.

1 ☞ Edictum quod metus causa hꝫ locum contra vniuersitatem metum inferentem.

Animaduertendum autem. ¶ Signori iste. §. ad superiora ita continuatur. Iuriscon. valde latenter ꝛ subtiliter exponit verba edicti pretoris. ꝛ illa verba prima edicti pretoris ait pretor: qͦd metus cā habuistis exposita hucusqꝫ

1 nunc † Iuriscon. sequentia verba qͦd metus cā gestū erit incipit exponere ꝛ dicere inter cetera considerandū est ꝙ ꝑtor edicto suo nō in personaꝫ sed in rem generaliter locutus est: qꝛ id qͦd gestū erit ex quo apparet siue singularis ꝑsona inferat metum: siue vniuersitas huic edicto locus erit. nā non solum singulares persone possunt inferre metū: immo ꝛ vniuersitas et corpus: vel curia: vel populus: vel collegiū. h. d. iste. §. videte expositionē littere [animaduertendū] .i. ꝯsiderandū [hoc edicto] sꝫ posito. ꝰ. eo. l. j. [generaliter] qͦ dicit ait ꝑtor qͦd met. causa gestū erit [ꝛ in rem] non in personā: non nominādo ꝑsonam [nec adijcit a quo gestū] .i. a quocunqꝫ: siue a singulari ꝑsona: siue a populo: siue ab vniuersitate: siue a collegio vel corpe [vel populus] .s. ciuitatis [vel curia] .s. decurionū [vel collegiuꝫ] sꝫ monachoꝝ [huic edicto] .i. actio quod met. cā [locus erit] pro metu puniendo. vt. ꝰ. eo. l. j. ꝛ. ꝭ. eo. l. si mulier. §. j. vnde nota ꝙ sicut possunt delinquere singulares ꝑsone et dolus singularium personarū puniť: sic ꝛ vniuersitates possunt delinquere ꝛ dolus vniuersitatū puniť. vt hic diciť. ꝛ ad hoc ꝯcor. ꝭ. de vi ꝛ vi arma. l. si vi ꝛ metu. vnde vniuersitas pōt cōmittere metū ꝛ dolum: qꝛ oīs met⁹ hꝫ in se dolū. vt. ꝭ. eo. l. si mulier. §. cum qui. sꝫ. l. videť ꝯ q̄ dicit ꝙ vniuersitas non pōt dolū cōmittere. vt. ꝭ. de dolo. l. sꝫ ex dolo. §. j. ergo nec metū pōt cōmittere: qꝛ oīs met⁹ habet in se doluꝫ. ad qͦd vsqꝫ ad tēpora dn̄i Ioā. varie fabule sunt scripte: ꝛ dixerūt antiqui: vniuersitas non pōt cōmittere doluꝫ ꝑ se. vt. ꝭ. de lib. dimis. l. vnica. ꝛ hoc propter naturā difficilē ad consentiendū: facilē ad dissentiendū. vt. ꝭ. de arb. l. iteꝫ si vn⁹. §. principaliter. sꝫ ꝑ seruū suū pōt dolū cōmittere. vt arg. ꝭ. de acqui. pos. l. j. in fi. ꝛ. l. seq. alij dicūt ꝙ vniuersitas pōt dolū cōmittere: ꝛ si illi dolū cōmittūt ꝑ quos regiť vniuersitas. vt sunt cōsules eoꝝ. ꝭ. de cōdi. ꝛ demō. l. municipib⁹. ꝭ. ad munic. l. luci⁹. §. impator. ꝛ. ꝭ. de vi ꝛ vi arma. l. si tu ꝛ me. alij dicūt ꝙ vniuersitas pōt dolū cōmittere si cōmittať nō a tota: sꝫ a maiori pte: qꝛ per inde erit acsi a tota. vt. ꝭ. de regu. iur. l. aliud. §. referť. sꝫ ꝑtermissis istis solu. fm̄ Io. dicimus ꝙ vniuersitas dolū ꝛ metū ꝛ delictuꝫ pōt cōmittere. arg. huius. §. ꝛ videť delinquere si facit ad sonuꝫ tube vel cāpane. vel si vexilla sunt ibi: ꝛ tūc videnť delinqͦre vniuersi: nō singuli: sꝫ si nō sonata tuba vel nō pulsata cāpana: neqꝫ vexilla sunt ibi: sꝫ q̄libet suo motu: tūc singuli videnť delinquere. vt. ꝰ. de rerū diui. l. in tantū. §. vniuersitatis. ꝛ. l. sicut. §. j. non obst. l. si ex dolo. §. j. qꝛ legiť ibi vt denotet raritatē nō impossibilitatē: qͦd est municipes dolo facere ꝑssit. q. d. nō facili: qꝛ ꝯ facili nō ꝯsentit: sicut dicim⁹ alibi: si sacerdos peccauerit qs orabit pro eo. Itē non obst. ꝭ. de lib. dimis. l. vnica. vbi diciť ꝙ vniuersitas non pōt ꝯsentire: qꝛ intelligo de facili: tn̄ ꝑssit ꝯsentire cū difficultate ꝛ videť consentire si facit sono tube vel campane coadunato.

1 ☞ Pecuniam licet mihi accipere vt te a violentia illata per alium liberem.

1 **Sed licet.** † In. §. isto diciť: hostes: vel latrones: vel pyrate maris tenebāt te captum in quodā loco qͦ vellent tibi inferre mortē vel cruciatū corporis veni ad te ꝛ dixi tibi: scis ꝙ isti armati sunt valde amici mei: si vis mihi dare. c. liberabo te ab eis. dixisti tu plꝫ mihi et ego liberaui te: nunqd huic edicto loc⁹ est. certe nō: qꝛ nō accepi pro metu tibi inferēdo: sꝫ pro mercede precū mearū ꝛ opere nisi ego ista mihi submisissem: qꝛ tūc huic edicto indubitāter loc⁹ eēt. h. d. iste. §. videte expositionē lr̄e [videor] ꝙ metū intulisse. vū no. aut ipse ꝯ tibi metū: vel te in vinculis teneo: quo casu si das mihi vl ꝑmittis vt te dimittā huic edicto loc⁹ est. vt. ꝭ. e. l. q̄ in carcerē. aut aliqs ali⁹ sine facto meo tenet in carcerē ꝛ accipio a te pecuniā ne ledat te: vel vt faciā te liberari: quo casu videor mercedē operis mei accepisse si nō submisi tibi hāc vim vt hic diciť. ꝛ ita no. ꝙ licet alicui remunerationē opis sui recipe. ꝛ ad hoc facit. ꝭ. loca. ꝛ cōdu. l. q̄ opas. ꝛ. l. in opas. ꝛ. l. sꝫ ꝛ addes. in fi. ꝛ. ꝭ. de dona. l. hoc iure. §. si qs dederit. ¶ Signori ad. §. istū instať ꝛ oppo. hic diciť vt dixi in casu. sꝫ videť ꝯ nōne hac actiōe teneť non solum ille qui metū intulit: imo ꝛ ille ad queꝫ res puenit ex metu. vt. ꝭ. e. l. si cū exceptiōe. §. aliqū. ꝛ. §. hec aūt actio. §. quaten⁹. igitur debeo tibi teneri. Rn̄. vbi ali⁹ aufert tibi rem ꝑ metū et illa res puenit ad aliū: ille ad quem puenit teneť: quare: qꝛ res fuit per metū ablata a te tradēte: sꝫ vbi accipio pecuniā a te ne tibi metus vel cruciat⁹ corporis inferať ab alio: hic est illat⁹ metus ab alio: non a me. preterea proxima causa dandi est remuneratio opere mee et seruitij mei: et ideo non debeo tibi teneri hac actione. vt hic dicitur.

Idem pomponius. In. §. isto poniť quidā casus in quo hꝫ locum hec actio. ꝛ in. §. isto diciť. quidā cōpulit me ꝑ metū seruū meuꝫ manumittere vel edificiuꝫ mee domus deponere: qꝛ luminibus suis officiebat: nūqd erit locus huic edicto. certe sic ad restitutionē faciendā. h. d. iste. §. videatis expositioneꝫ littere [ad restitutionē] .s. edificij: aut eius expensis qui vim intulit repararet domū depositā. ¶ Signori. §. iste est ita intelligend⁹: si extraneus singularis ꝑsona cogit me per metū seruū meū manumittere valet libertas: sed locus est huic edicto. .i. act. qͦd metus cā. vt hic diciť. si autē populus cogeret me ꝑ metū seruum meū manumittere: vel etiam ipse seruus cogeret me ipso iure nō valet manumissio: ꝛ ideo nō est locus huic edicto. ꝛ sic solui contra. arg. ꝭ. ex qui. cau. manu. lib. non fiūt. l. ille a quo. ꝛ. l. si priuatus: sed pro deo qn̄ aliquis extrane⁹ singularis ꝑsona cogit me per metū seruum meū manumittere ad quid teneť mihi. dicunt quidā agam contra manumissum vt reuocetur libertas ꝛ redacet se in seruitutē: ꝛ lꝫ aduersus libertatē iam cōpetentē nō subueniať: tn̄ subueniť ex magna cā: ꝛ hic erit magna cā. s. met⁹. vt ꝭ. de mino. l. si ex cā. §. aduersus. ꝛ. l. seq. Sed verius est fm̄ Io. vt dicamus ꝙ non subueniať mihi aduersus libertatē: sꝫ conueniam cum. s. extraneū ad seruū: ꝛ si non poterit prestare ad primam sn̄iam per secundā condēnabiť ad quadruplū. vt. ꝭ. de dolo. l. ꝛ eleganter. in prin. ꝛ. ꝭ. de mino. l. verum. in princ. ꝛ. ꝭ. eo. l. si cum exceptiōe. §. j. ꝛ facit. ꝭ. de leg. j. l. si dom⁹. §. qui confitetur.

1 ☞ Ex edicto quod metus cā in reb⁹ seu negocijs ꝑfectis oritur actio ꝛ exceptio.

1 **Sed quod pretor ait.** † Signori in supioribus prima ꝛ media verba edicti ꝑtoris sunt exposita vltima verba ratū non habebo. intēdit hic Iuriscō. exponere. ꝛ dicit qualiter sit intelligendū qͦd ait ꝑtor: met⁹ cā gestū se ratū nō habiturū. ꝛ certe pōpo. intelligebat in negocijs ꝑfectis ꝛ nō ꝑfectis. ꝛ in ꝑfectis dicebat sic: si negociū est gestū ꝑ metū subueniť mihi acť. qͦd me. cā. vt si coegisti me ꝑ metū tibi soluere: sꝫ i negocijs imꝑfectis subueniť mihi excep. interdū. vt si ꝑmisi tibi. c. soluere ꝑ metū ꝛ nō solui repellam te excep. qͦd met. cā. sꝫ si solui nō possum repetere sed Iuriscō. vlpi. putat in negocijs imꝑfectis pōpo. male dixisse. nā si coegisti ꝑ metū me tibi ꝑmittere. c. nō solum possum vti excep. ꝯ te si a me petis: sꝫ etiā possum agere vt liberes me a ꝑmissiōe acť. qͦd met. cā. sꝫ in negocijs ꝑfectis. puta si coegisti me tibi soluere ꝑ metū: bene dixit pōp. q dixit ꝙ habeo acti. ꝛ ideo dixit Vlp. iurisc. cū cāpani intulissent cuidā metū ꝛ extorsissent ab eo ꝑmissionē de dāda sibi pecunia: ꝑtor me assidēte interlocutus est: vt si ꝯueniať ꝙ excep. posset se tueri: ꝛ si non ꝯueniať ꝯ cāpanos possit agere vt ab illa ꝑmissione libereť. ex quo apparet qͦd actio qͦd metus cā hꝫ locū in negocijs ꝑfectis ꝛ nō ꝑfectis: ꝛ exceptio qͦd metus cā hꝫ locū in negocijs ꝑfectis ꝛ imꝑfectis. h. d. iste. §. videatis expositioneꝫ littere [sed qͦd ꝑtor ait] . ꝰ. eo. l. j. in prin. ꝛ ponunť hic hec verba materialiter non significatiue: repetunť enim vt exponanť [vt puta stipulatiōe] sub. facta ꝑ metū [nō est secuta] sub. vel si vendidi ꝑ metum: sꝫ nō tradidi [aut perfecta] .s. res gesta per metū [ꝛ numeratio] idest solutio pecunie [accepto] .i. ꝑ acceptilationem [contigerit] vt qꝛ vendidi ꝛ tradidi per metum [ꝛ pompo. scribit] ¶ Signori aduertatis qꝛ hec littera vsqꝫ ad ver. sed ex facto legiť duobus modis. ꝛ vno modo fm̄ Io. ꝛ sic [ꝛ pōpo. scribit] ꝛ male etiā in primo casu ex eo qͦd posuit interdum: nam hꝫ locuꝫ in primo casu nō solum actio sed exceptio. legitur ꝛ scd̄o modo hec lr̄a fm̄ Azo. ꝛ melius ꝛ tūc. [ꝛ pōpo. scribit] .s. in aliquo bene ꝛ in aliquo male: duo enim dixit: bene dixit in negocijs ꝑfectis habere locū acť. qͦd metus cā: ꝛ interdū exceptio male dixit: qͦ

dixit in negocijs perfectis habere locum solūmodo exceptio:
nam hꝫ locum etiam interdū actio.quod qualiter intelligit̃ in-
fra plene dicā[sed ex facto scio]loquitur Vlpia.iuriscon.au-
tor huius.l.[pollicitationis].i.ꝓmissionis.⁊ sic erat res im
perfecta[postulare]sub.ex hoc edicto qđ metus cā vt liberet̃.
[propositā]sub.actionē qđ metus cā ex hoc edicto [nō deesse
excep.]sub.si nollet experiri[ex qua constitutione].i.ex sentē
tia interlocutoria[res sit]sub.gesta per metum[detur]subau
di interdū.Or signori no.hic si res est imꝑfecta per metū ha-
bet locum hoc edictū.s.quod metus cā ⁊ ꝙtum ad act̃. ⁊ quan-
tum ad excep.q: actio datur mihi metū passo vt liberer:⁊ exce.
datur mihi:vt si petas ꝙ te repellam.vt hic.⁊.C.de inuti. stipu.
l.si dolo.⁊ in hoc male dixit Pompo.si autē res est ꝑfecta:pu-
ta per metum coegisti me tibi rem meam vendere ⁊ tradere:tūc
hꝫ locum actio qđ metus cā vt rem a te petam.vt.C.eo.l.iij.⁊.s̃.
ea.l.in prin.in ver.sed ⁊ si per vim.sed si res mea perueniret ad
me si tu eam petis a me hꝫ locuꝫ exceptio interdū:puta si ꝓmisi
tibi de euic.⁊ tu ageres contra me de euic.nam te repellam ex-
cep.q: cui damus act̃.multofortius excep.vt.ĩ.de superfi.l.j.in
fi.⁊.ĩ.de reg.iur.l.inuitus.§.cui damus.⁊ ꝭm hoc hec dictio in-
terdum hꝫ notare facti varietatem seu negocioꝝ:non iuris di-
uersitatem:q: non est diuersum ius in negocio ꝑfecto nisi sicut
in negocio non imꝑfecto.Or signori ad.§.istum instat̃ ⁊ opp.
⁊ videtur ꝙ etiam vbi res est ꝑfecta non habeat locū actio nec
exceptio.vnde si ꝑ metū centū tibi ꝓmisi ⁊ solui sponte nō ha
beo act̃.nec excep.cū postea sponte tibi soluendo approbare vi
dear primū factum.vt.C.eo.l.ij.ad quod vos dicetis. vbi ꝑ me-
tum ꝓmittitur ⁊ per metum soluit̃ hꝫ locum act.qđ metus cā
q: sublata est proxima cā turpitudinis.vt hic.sed vbi ꝑ metum
ꝓmittit̃ ⁊ sponte soluitur non hꝫ locum hec actio nec condi-
ctio ob turpem cām.vt in.l.ꝯ.⁊.ĩ.de condic.ob turp.cau. l. si ob
turpē.⁊.C.de condi.ob tur.cau.l.si ex ea.Sed denuo instatur ⁊
opp.hic sic.quomodo ex interlocutoria lata a principe que est
ex rescripto principis inter aliquos vt inter campanos et me-
tum passum tollitur ius generale vt illa sñia interlocutoria fa-
ciat ius inter alios.vt.C.de legi.⁊ consti.l.ij.§.vlt.ad quod qui
dam dixerūt:si illa sñia interlocutoria principis erat in corpo-
re iuris clausa transgreditur personas et facit ius inter alios.
vt hic.secus si non esset in corpore iuris clausa.vt in. l.contra.
1 Metum passo datur vtilis ex hoc edicto quod met.cau.
ipso iure ⁊ per actionem ex hoc edicto restituitur directa.
2 Actio semel extincta regulariter non resurgit ⁊ qñ.

Volenti autem datur. Signori.§.iste cō
sueuit legi ⁊ intel-
ligi tribus modis:⁊ vno modo vt ponat duos casus:vnū in re
corporali:alium in re incorporali.secūdo modo vt ponat duos
casus:vtrunqꝫ in re corporali.tertio modo ponat vnum casum
tantum in corporalibꝰ rebus.⁊vt.§.iste ponat duos casus.vnū
1 in re corporali:alium in re incorporali.† no.ita exemplū.tu cō
pulisti me per metum vt rem tibi venderem ⁊ traderem:compul
sus vendidi ⁊ tradidi:quomodo subuenit̃ mihi cōtra te.respō-
detur ꝙ duplici via:q: rem meā possum a te vendicare vtili rei
vendi.si volo.sed personali act̃.quod met.cā si volo possuꝫ age-
re ꝯ te.Scđs casus est talis:tu eras meus debitor in.c. natura
liter ⁊ ciuiliter cōpulisti me vt liberareꝫ te ꝑ acceptilationē,vel
pacto in eo casu in quo tollit̃ per pactū ipso iure actio. querit̃
qualiter subueniat̃ mihi contra te.rñdetur ꝙ rescissa illa libe-
ratione conueniā te act̃.quod met.cā vt in primā obligationeꝫ
debeas te reponere vel vt soluas.c.mihi debita.h.d.iste.§.⁊ꝭm
hanc lecturā exponetis ita litterā[volenti autē datur]subau.
pro re corporali vendita ⁊ tradita per metum[⁊ in rē actio].i.
vtilis rei vendi.pro re corporali recuperāda.que rei ven. actio
anteꝙ traderet dñium erat nunc vtilis[et in personā].i.actio
quod metus cā que est in personā.vt insti.de act.§.ꝑterea.lꝫ sit
scripta in rē.vt.ĩ.l.proxi.§.vlt.⁊ sub.datur pro re corporali re-
cuperanda:sed quare dicit littera volenti autē dat̃.Rñ.q: pas
sus metū hꝫ electionē vel velit rē corporalem venditā ⁊ traditā
reuocare vtili rei vendi.vel act̃.quod met.cā ꝗ est in personam
sed vna intentata tollit̃ alia.vt.ĩ.l.proxi.al's.§.proxi.in princi.
vel dicatis ꝙ ideo dicit volenti autem datur:q: metuꝫ passus
te nolente fit volens:q: coacta voluntas est voluntas. vt. ĩ.e.l.
si mulier.§.pe.⁊ hic est primus casus[rescissa]incipit scđs ca-
sus[acceptilatiōe]q: liberauit eū ꝑ acceptilationem [libera-
tione]puta pacto facto in illis actionibꝰ que tollunt̃ ꝑ pactuꝫ
ipso iure.vt.s̃.de pac.l.si tibi.x.§.quedā.al's enim si esset factū
simplex pactuꝫ in illis actionibus que non tollunt̃ ipso iure ꝑ
pactū simplex de non petēdo ageret̃ prima:⁊ si exciperet̃ de pa
cto replicaret̃ de metu:vt ibi dicit̃:et repetatis et in personam
actio datur.s.quod metus cā vt se reponat in pristinam obliga
tionē si obligatio non erat liquida ⁊ in diem:vel si erat liquida
⁊ pura vt soluat.vt.ĩ.l.proxi.al's.§.in prin.dicemus.Sꝫ ad.§.
istum instatur ⁊ opponit̃ sic:si rem meam per metum coactꝰ ven
do ⁊ trado tibi:⁊ trado ex cā habili ad dñium transferendum:
igitur transit dñium.vt.C.de pac.l.traditionibꝰ. qño ergo ha-
beo vtilem rei vendi.certe dicendū est ꝙ transfero dñium ꝑ ta-
lem traditionē:vt ibi:sed q: pretor pollicetur me in integrū re-
stituturum ex hoc edicto.vt.s̃.eo.l.j.in prin.non videor reexclu
sus.vt.s̃.tit.proxi.l.nemo.⁊ q: qui actionē hꝫ ⁊c.vt.ĩ.de reg.iu-
ris.l.qui act̃.habet.quod verū est spe:non tñ re.vt.ĩ.de reg.iur.
l.minus.vnde si ante habebā directam rei vendica.nunc habeo
vtilem etiam act̃.quod met.cā in personam.vt.C.eo.l.iij.⁊ hic.⁊
ĩ.proxi.§.al's.ĩ.l.proxi.in prin.quod est verū si ante erā dñs vel
talis cui daret̃ publiciana vel similis rōne directi dominij: vel
vtilis:si autē nō eram dñs vel talis cui daretur publiciana vel
similis actio mihi cōpeteret si vendo ⁊ trado per metū tibi:nō
transfero in te dñium vtile nec directū:q: non habebam: et ne-
mo pōt plus iuris in alium trāsferre ꝙ in se habeat.vt.ĩ.de ac-
qui.rerum do.l.traditio.in prin.⁊ hec sunt vera in re corporali:
sed in re incorporali si cogor per metuꝫ liberare te per accepti-
lationem:vel pacto in illis actionibus que tollunt̃ ipso iure ꝑ
pactum agam personali actione qđ metus cā: et reponas te in
pristinā obligationē si obligatio prima non erat liquida et in
diem:vel si erat liquida ⁊ pura vt soluas.vt proxi.§.al's.ĩ.l.pro
xi.in prin.sed que est rō:si coactus sum a te rem meā tibi vende
re ⁊ tradere ꝙ habeo ꝯ te vtilem rei vendi.vel act̃.qđ metus cā
que est in personā si volo:sed in re incorporali:puta si cogor li-
berare te per acceptilationem per metum vel pacto ꝯ te solum
modo habeo personaleꝫ actionē quod metus cā vt te reponas
in primā obligationē vel vt soluas:non tñ habeo vtilem primā
que ante metum contra te erat directa.dixit Ioā.qđ illa est rō
vbi per metū cogor tibi rem meam vendere ⁊ tradere vtilis rei
vendic.non extinguit̃:q: semꝑ videtur fuisse penes me metum
passum:sed directa in te transit:sed q: pretor pollicet̃ me in in-
tegrum restituturū:nunc habeo vtilem:q: nemo ⁊c.vt.s̃. ti.pro
xi.l.nemo.sed vbi teneris mihi ad centum si per metum libero
te per accep.illa prima obligatio perempta est:⁊ obligatio se-
mel extincta amplius non resurgit.vt.ĩ.de sol.l.qui res. §.areā
vnde agam actione qđ metus cā vt in pristinā obligationem re
ponas te:vel vt soluas.vt.s̃.dictū est.⁊ ideo dño Azo. visuꝫ est
contra.⁊ dixit: sicut in re corporali quā tibi vendidi et tradidi
per metum habeo contra te vtilem rei vendi.⁊ act̃.personalem
quod metus cā quam volem.vt dixi:ita in re corporali:puta q:
liberaui te ꝑ acceptilationē:vel pacto:habeo electionē vel velꝫ
te conuenire actione qđ met.cā.vel velim te cōuenire prima ꝑ-
sonali vtili.⁊ sic intelligit hunc.§.si obijciat̃ qño dabit̃ hoc ca-
su prima ꝑsonalis vtilis:cū actio semel extincta in perpetuum
2 non resurgat.rñdet ipse Azo † regulariter actio semel extin-
cta non resurgit cū non subest iusta cā.vt ibi.⁊.s̃.de pac.l.si vnꝰ
§.sed si pactū:sed fallit in casibus vbi equitas suadet resurge-
re:q: tunc resurgit:⁊ hic eqtas suadet si per metum te liberaui
ꝙ prima actio resurgat.vnde agā prima vtili si velim vel actio
ne qđ metus cā.vt hic.sic ⁊ alibi speciale est vt resurgat actio se
mel extincta.vt.C.ad velle.l.antique.⁊.C.de accep.l.vlt.⁊ in cor
po.aut̃.de trien.⁊ semis.§.studium vero maliuolentie.⁊.C.si ad
uer.trans.l.ij.⁊.s̃.si ex noxa.cā aga.l.j.in fi.⁊ ibi no.sꝫ si vos vel-
letis distinguere vt consueui.tertio modo dicetis in corporali
re verum est qđ dicunt Io.⁊ Azo.sed in re incorporali dicetis
sic:si obligatio a qua te liberaui per metum est pura et liquida
habeo electionē vel volo agere act̃.qđ met.cā vel prima perso-
nali vtili:⁊ tunc est vera op.Azo.sed si obligatio a qua te libe-
raui per metum non erat liquida vel in diem:vtilem primaꝫ nō
habeo:q: si non est liquida non esset mihi multū vtilis. Iteꝫ q:
nondum dies venerat:sed datur mihi quod met.cā vt te repo-
nas in primam obligationem.vt arg.ĩ.de his que in fraud.cre
di.l.ait pretor.§.preter hanc.⁊.§.conditionalis.⁊.ĩ.de condict.
ob cau.l.si quis acceptotulerit.⁊.ĩ.de prescrip.verb.l.ob caꝫ rē
⁊ isto casu vera est opi.Io.Or signori pōt legi hic. §. secundo
modo ꝙ ponat duos casus ambos in re corporali :et ponetis
casum sic.in.§.isto tu tenebaris mihi rei vendic.q: possidebas
rem meam:compulisti me per metum vt liberarem te per aquil.
stipu.⁊ accep.a rei vendi.nam rei vendi.in aquil. stipu. pōt de-
duci si stipulor precium rei.vt.ĩ.de verb.obli.l.scire.⁊.l.si a fure
hic possum te conuenire vtili rei vendi. rescissa liberatione vel
personali actione quod met.cā.⁊ hic est primꝰ casus. secundus
casus est:si tenebaris mihi ꝑsonali act̃.ad.c.⁊ ego per metuꝫ te
liberaui habeo electionē velim conuenire te prima vtili vel ꝑso
nali actio.qđ metus causa.hoc dicit iste.§.⁊ secundū hanc lectu
ram exponetis ita litteram.[⁊ in rem actio].idest vtili prima
[⁊ in personam].i.actio quod metus causa.[vel liberatione]
sub.cū interponitur super rei ven.⁊ repetatis:⁊ in personaꝫ cū
interpo-

interponit̃ super psonali actione. Sed et pōt legi iste. §. tertio modo vt ponat vnum casum tm̃ in re corporali: et tunc dicetis sic: tu possidebas rem meã: compulisti me per metum vt liberarem te per aql. stipu. ⁊ accep. qñ̃o subuenit̃ mihi: certe hoc modo: q: habeo electionẽ: vel velim te conueniri vtili rei vendica. vel personali actione quod met. cã [liberatione] sub. cū̃ possessorem rei sue per aquil. stipu. ⁊ accepti. liberauit.

I ☞ Metum inferens tenetur restituere ⁊ de dolo cauere.

Julianus putat.

Signori quidam habent hic princ. l. ⁊ incipit putat. quidã habent. §. ⁊ incipit iul'. lib. iij. ff. putat. sed non estvis in hoc ꝙ tum ad allegandũ: ⁊ in antiquis glo. allegatur. ff. qō metus cã. I l. putat. ⁊ in. §. isto. siue in prin. huius. l. dicitur † si per metum abstulisti mihi rem non solum possum te conuenire vt eaȝ mihi reddas act. qō metus cã: sed etiam vt promittas mihi ꝙ doluȝ non cōmiseris in ea re: sed ⁊ possum te conuenire rei vendi. sed si ago rei vendi. ⁊ rem sum assecutus non agam act. quod met⁹ cã. sed si egi act. quod metus cã ⁊ rem sum assecutus non agam rei vendi: q: vna tollit̃ per aliam. h. d. iste. §. videatis expositionem littere [repromittere debere]. s. ꝙ in re illa dolum nō cōmisit: vel qō non fecit eam deteriorẽ sicut ⁊ creditor hoc repromittit. vt. j. de pig. act. l. creditor [in rem]. s. vtilem. vt. s̃. l. proxi. §. volenti diximus [passus est] vtiliter fictione iuris: q: nemo videt̃ ⁊c. vt. s̃. tit. proxi. l. nemo. ⁊ arg. j. de acquir. pos. l. non videtur. ⁊ q: qui act. hȝ ⁊c. vt. j. de re. iur. l. qui act. lȝ secus sit in veritate. vt. j. de reg. iur. l. minus [egerit] sub. act. quod metus cã cum non restituit ad primam sniam. vt. j. ea. l. §. si cū̃ excep. §. primo. ⁊. §. hec autẽ actio [finiri] proprie sumit̃ si egit actione qō metus cã: qō finitur act. in rem: q: ante nata erat: ⁊ est ratio q: bona fides non patit̃ ⁊c. vt. j. de regul. iu. l. bona fides: sed si egit rei vendi. vtili prius vt hic dicit̃ non videt̃ ꝙ tollat̃ actio quod metus cã cum non sit nata nisi tunc demum cū̃ erit in contumacia ꝙ nolit rem restituere ad primã sniam. vt. j. eo. l. si cum excep. §. hec autẽ actio. ⁊ insti. de act. §. item actio. Rñ̃. hoc verbum finiri ꝓprie ⁊ improprie ponitur. vt ⁊ al's. j. si cer. pe. l. certi condictio. in prin. vel dicatis sicut si egi act. quod metus causa. primo si assecutus sum quadruplum nō ago ad rem rei vẽd. sic ⁊ si primo egi act. in rem. i. rei vendi. non debeo postea posse agere hac actione. s. quod metus cã ad rem. Sed diceret aliquis: quare vna per alterã tollitur cū̃ vna sit penalis: altera rei persecutoria: vnde nō dȝ tolli altera quatenus est pena. vt. j. de condic. fur. l. si pro fure. ⁊. j. de fur. l. si pignore. §. cuȝ furti. Rñ̃. illud est verũ si ab initio est penalis: sed hoc ita demũ si ad primam sniam nō reddit̃. vt hic. sic ⁊ fallit. j. nau. cau. sta. l. ij. §. pe.

I ☞ Per hanc actionem debet reus in pristinum statũ restitui: al's contumax in quadruplum condemnabitur. h. d. vel aliter. Per hanc actionem fit restitutio in pristinum statum ⁊ ad metum restituendum inferens compellatur.

I

Ex hoc edicto.

In. §. isto dicitur. † si compulisti me per metũ tradere tibi rem meã corporalem possum te conuenire act. quod metus cã vt rẽ mihi restituas et vt de dolo mihi repromittas ne res sit facta deterior: sed si sum coactus a te acceptoferre tibi obligationẽ possum te conuenire acti. quod met. cã vt te reponas in pristinam obligationeȝ: si ergo cōuenio te act. quod met. cã ad rem mihi tradendã: vel vt reponas te in pristinã obligationẽ: ⁊ si nō reddis vel nō reponis te in pristinã obligationẽ ad primã sententiam condẽnaris in quadruplum: sed ⁊ si cōpulisti me ꝑ metuȝ promittere tibi. c. ⁊ conuenio te act. qō met. cã vt me liberes: et iudex precipit tibi ꝙ me liberes precise cōpelleris me liberare: sed ⁊ si cōpulisti me per metũ vt remitterẽ tibi seruit. que debebant̃ predijs meis a tuis ⁊ conuenio te act. quod metus causa. similiter precise cogeris mihi restituere. h. d. iste. §. videatis expositionẽ littere [officio iudicis] subaudi qō deseruit huic actioni de qua fit mentio. C. de alie. iud. mut. cã fac. l. vnica. ⁊. j. de mino. l. in cause. in princi. ij. ⁊. l. qō si minor. in fi. [retradat] idest restituat̃ metũ passo: sicut dictuȝ est. s̃. §. proxi. al's incipit l. putat. ⁊ ibi dixi [interuenit] sub. per metũ [condẽnandum] per sniam scdam in act. qō met. cã lata. vt. s̃. l. proxi. §. volenti. dixi. ⁊ intelligatis ꝙ dȝ restitui obligatio in pristinũ statum si obligatio est in diẽ vel sub conditione: vel non est liquida: sȝ si obligatio esset pura vel liquida dȝ damnari in ipsam pecuniaȝ non vt reponat se in pristinã obligationẽ. vt. j. de condi. ob causam pa. l. si quis acceptotulerit: sed acceptilatio non tenuit qñ̃ obligatio prima erat in diẽ vel sub conditione. vt. j. de accep. l. quod in dieȝ. ergo interim non est dãnandus cū̃ non sit passus damnũ ille cui metus est illatus qō exegit hec actio. vt. j. e. l. sȝ ⁊ partus. §. vl. sed certe imo est dãnandus propter spem [erit] sȝ precise [amisse sunt]. s. debite rei tradite per metũ. vt. j. qō vi aut clam. l. semp. §. hoc interdictũ. sed pōt intelligi qñ̃ ꝑ metum seruitutes sunt amisse [restituẽde erunt] sub. in pristinum statum ex hoc edicto. sed quero qd̄ si cōpulisti me per metuȝ vt liberarem te ꝑ acceptilationẽ ab obligatione furti vel iniuriarum ad qō condemnaberis mihi. dicũt quidã vt reponas te in primã obligationẽ. vel dicatis alio mō ⁊ verius ꝙ condẽnaberis mihi vt des mihi tantam pecuniam quantum cōdemnaberis illa act. vt. j. de iniur. l. constitutionibus.

I ☞ Actio hec quod metus cã est in rem scripta. ideo dat̃ contra omnes ad quos commodum peruenit ex metu. Itẽ est restitutoria: ⁊ ideo omnia in pristinum statum reponit.

Cum autem hec actio.

In. §. isto cuȝ duabus. ll. seq. dicit̃ ꝙ I hec actio † est personalis lȝ sit scripta in rem: q: datur ꝯ quẽlibet possidentẽ. ⁊ ideo iulianus fuit recte reprehensus a Marti. q̃ dixit. si tu es meus debitor. in. c. ⁊ pro te erat obligat⁹ fideiussor: ⁊ tuus fideiussor intulit mihi vim vt accepto tibi feram ꝙ non restituit̃ actio in pristinum statum ꝯ vtrunq;: sed contra fideiussorem tantum: ⁊ ipse dȝ facere vt restituat̃ in reũ: al's cōdemnabitur in quadruplum act. quod metus cã per secundam sniam: sed certe opi. Juliani non est bona: q: hec actio cū̃ in reȝ sit scripta datur ꝯ eum ad quẽ res puenit: ⁊ ideo restituit̃ contra vtrunq;: sed quid erit si cōpulisti me per metum vt liberarẽ te per acceptilationẽ ad. c. que mihi debebas ⁊ pro quibus tenebant̃ fideiussores: ⁊ sic erant liberati: nunq̃d possum agere ꝯ vtrunq; vt se reponant in pristinã obligationẽ. respondetur ꝙ sic: ⁊ non solum restituit̃ mihi actio aduersus te: sed etiam aduersus fideiussores eosdem vel alios nō minus idoneos: ⁊ aduersus pignora vt sint in eodẽ statu. sed quid si quidã terti⁹ sine malicia fideiussoris fecit vt fideiussorem liberarem: nunq̃d tenebit̃ fideiussor vt in se pristina obligatio restituat̃. certe sic: sed non tenebit̃ vt restituat̃ contra reum: sed ipse reus tenetur in se restituere. h. d. iste. §. cum duabus. ll. seq. videatis expositionẽ littere [cū̃ autẽ hec actio]. s. qō metus cã [in rem sit scripta]. i. personalis: ⁊ in rem scripta nã personalis est. vt. j. eo. l. quod diximus. in fi. ⁊. l. seq. ⁊. s̃. eo. l. proxi. §. volenti. ⁊ in princ. huius. l. ⁊ insti. de act. §. preterea. scripta tm̃ est in rem: q: generaliter datur ꝯ oẽm ad quẽ res siue cōmoduȝ ex metu peruenit vt. j. eo. l. si cū̃ excep. §. hec autem actio. ⁊. §. aliqñ̃. sic ⁊ act. ad exhibendum est in personam: scripta tm̃ in rem. vt. j. ad exhi. l. iij. §. hec autem actio. ⁊. §. pe. sic ⁊ in interdictis quibusdam. vt infra de interdi. l. j. §. j. secus tm̃ est in excep. doli: q: illa nō datur aduersus oẽs ad quos cōmodum peruenit ex dolo. vt. j. de excep. doli. l. apud celsum. §. pe. sed in excep. qō metus cã idem est qō in act. quod metus cã: nam ipsa datur ꝯtra quẽlibet ad quẽ peruenisset ex metu: puta contra illum cui facta est cessio ab inferente metum de eo quod sibi promissum erat per metum: q: contra quem datur actio multofortius exceptio. vt. j. de superfi. l. j. §. ait pretor. ⁊. j. de reg. iur. l. inuitus. §. cui dam⁹ [vim facientis]. s. tantum. al's falsum esset qō sequitur: sȝ aduersus ⁊c. [omnes]. s. habentes commodum ex metu [notatus est]. i. reprehensus est in casu qui statim sequitur [vt accepto]. i. ꝑ acceptilationem [condemnari] sub. per secundam sententiaȝ. vt. j. eo. l. si cum excep. §. j. in ver. satis clementer. ⁊. §. hec auteȝ actio [notat] sub. reprehendendo iul'. [hanc actionem] subaudi nō solum contra fideiussores vt reponant reum in pristinam obligationem [vt se reponant in obligationem] hoc est verum quã do fideiussores liberantur facto debitoris turpiter: puta metu secus si honeste liberant̃: puta pacto de non petendo facto debitori: ⁊ sic soluitur contra. arg. s̃. de pac. l. vlt. [fecerim]. s. ego creditor [vt in tua persona]. i. tui principalis debitoris [vt et pignora] subaudi si ante dederas pignora [restituas] quia restitutio ⁊c. vt. j. de mino. l. patri. §. si minor [si quis alius]. s. extraneus vt differat a casu precedenti [vim]. s. compulsiuam. q̃ idem est cū̃ metu. vt. s̃. eo. l. j. in prin. [restituat] sȝ restituit suaȝ obligationem contra se ⁊ ipse reus contra se: vt in duabus legibus superioribus habuistis.

I ☞ Accessiones percepte ⁊ que a petitore percipi potuerũt veniunt in hac actione quod metus causa.

s

Ed et partus ancillarum.

Signori principiuȝ huius legis ad superiora ista ita continuabitis. vos habuistis in superioribus si ego compulsus per metum liberaui debitorem meum a quo habebam fideiuss. et pignora si conuenio eum actione quod metus causa nō I solũ est mihi restituẽda actio ꝯ debitorẽ meũ. † immo et cōtra fideius. ⁊ pignora sunt restituẽda ⁊ non solũ veniunt predicta: immo ⁊ alia. vt si aliqs abstulit mihi ꝑ metũ ancillas: vel cōpu-

lit me per metum vt ei quasdam meas ancillas venderē ⁊ tra-
derem vel pecora vel fundum.nā in actione qđ metus cā nō so-
lum veniunt ancille:sed etiā partus eius ⁊ nō solum pecora im
mo ⁊ fetus eorū:⁊ nō solum fetus ablatus per metum:immo et
fructus percepti ⁊ percipiendi:⁊ omnis causa que percipi po-
tuit si nō essent ablata.h.d.prin.huius.l.videatis expositionē
lr̄e[sed ⁊ partus ancillarū].q.d.nedum veniunt in actiōe qđ
metus cā. illa de quibus habuistis.s.eo.l.illud.⁊.l.seq.in fi. sȝ
⁊ partus ancillarū ablatarū per metū[⁊ fructus]sub.fundi vē
diti ⁊ traditi p metū[restitui]sub.a metu inferēte metū passo:
[⁊ oēm cām]sub.restitui[oportet].s.in q̄druplū per secūdam
sn̄iam:vt.j.e.l.si cū ex.§.j.⁊.§.hec aūt actio.⁊ caueatis vobis ꝙ
differētia est inter partū fructus ⁊ cām rei:fructus ꝓprie est q̄
percipitur de fundo:partus ancille est accessio causa rei ⁊ pen-
sio vrbanorū p̄diorum:vt ista ꝓbantur.j.de vsufru.l. vetus fuit
questio.⁊.j.de vsur.l.in pecudum.⁊.l.p̄diorū. vnde si aliq̄s ab-
stulit per metū ancillas vel pecora vel fundū vel prediuȝ vrba
num tenetur restituere ancillas ⁊ partus ⁊ pecora ⁊ fetus ⁊ fru
ctus fructuū qui dicunt̄ cā.⁊ pensio hoc vult dicere hec lr̄a et
oēm cām[percepti sunt]sub.a metu inferente[ego].s. metuȝ
passus[prestabit̄].s.metum inferens metum passo act.qđ me-
tus cā. ¶ Dn̄ signori.in prin.huius.l.no.duo no.⁊ primo nota
hic ꝙ in actione qđ metus cā veniūt res p̄ncipales ablate per
metū restituēde ⁊ partus ⁊ fetus ⁊ fructus ⁊ oīs cā vt hic.⁊.j.đ
vsur.l.videamus.§.vlti.Item no.ꝙ nō solum cōdemnat᷑ ī act.
qđ metus cā restituit rem cū omni cā:immo ⁊ si nō redit ad pri
mam sn̄iam totū ⁊ res ⁊ cā quadruplicat̄:vt.j.eo.l. si cū except.
§.j.⁊.§.hec aūt actio.⁊.§.quadruplabit̄.⁊.§.quatenus. ¶ Sȝ
ad prin.huius.l.instat̄ ⁊ oppo.q̄ro si cōpulisti me per metū:vt
fundū meū tibi vēdam ⁊ tradā teneris mihi de fructibus per-
ceptis ⁊ ꝑcipiēdis cū habeas titulū:⁊ malefidei possessor si ha
bet titulū:lȝ de ꝑceptis fructib᷑ teneat̄ tn̄ a ꝑcipiendis excusa-
tur ⁊ nō tenet̄:vt.C.de rei vendi.l.si fundū.in fi.ad qđ pōt dici
duobus modis.⁊ vno modo sic:ſm quosdam prin.huius.l.loq̄
tur cum metū inferens nō habebat titulum: puta q: nō coegit
me per metum vendere sed simpl'r sibi tradere:secus si hȝ titu-
lum:q: tunc lȝ de perceptis fructibus teneatur ⁊ qui ꝑcipi po-
tuerunt:vt.j.de rei vendi.l.si nauis.§.generaliter.tamē de ꝑci-
piendis nō tenet̄:vt in.l.s̄.sed hec rn̄sio non placet:q: hec.l.lo-
quitur in sui prin.generaliter nec distinguit. nec nos debem᷑
distinguere:vt.s.de offi.p̄si.l.iij.⁊.j.de alea.l.j.§. quod ait pre-
tor.⁊ ideo dicetis scđo modo regulariter est verū ꝙ malefidei
possessor qui hȝ titulum a fructibus ꝑcipiendis excusat̄:nō au
tem a perceptis seu qui percipi potuerūt:vt in.l.s̄.Fallit autē
in quattuor casibus in quibus tenet̄ de fructibus percipiēdis
vnus casus est:si compuli te per metū rem tuā mihi vēdere ⁊ tra
dere:vt in.l.nr̄a.Item fallit in scđo casu:ecce si sciens emo a te
debitore alienante in fraudem creditorum: vt.j. de his que in
frau.cred.l.ait p̄tor.§.per hāc.Item fallit in tertio casu:ecce si
emo a fisco sine solēni subhastatione:vt.C.de fi.in. ⁊ in.ha. fi.l.
j.⁊.ij.lib.x.Item fallit in quarto casu:vbicūq; malefidei posses
sor cū titulo mercat̄ cōtra legum interdicta:vt si emo rē eccle-
sie vel pupilli:vt hec ꝓbantur in aut̄.de non alie.re.ec.§.igit̄.et
C.de agri.⁊ censi.l.non queadmodum.sed quidam adijciunt et
quintū casum:si malefidei possessor fructus perceptos patitur
corrumpi:sed iste casus lege non probatur.

1 ☞ Actio quod metus causa nō competit ei qui ex metu dā-
nificatus non est.h.d. Vel sic. Qui per metum reddit qđ red-
dere tenetur hac actione: vel alia non habet actio. quod me-
tus causa.

Queri poterit. Signori hucusq; dictum est; quā
do actio qđ metus cā habeat lo-
cum:⁊ ad quid der̄.ammodo iuriscon.vsq; in fi.huius.l. ⁊.l.se-
quen.et.l.si cum exceptione. in prin.intendit ponere casus: in
quibus cessat hec actio:⁊ in.§.isto ponunt̄ duo casus. ⁊ prim᷑
loquitur in duabus personis.secundus loquitur in tribus ꝑ-
1 sonis.⁊ primus casus est talis:†tu compulisti me per metum:
vt tibi rem aliquam venderem ⁊ traderem.ego incontinenti vl'
ex interuallo compuli te vt mihi eādem rem redderes: nunq̄d
habes contra me act.qđ metus cau.certe non:q: passus es qđ
fecisti:⁊ q: vim vi repellere lȝ:⁊ sic licuit mihi tibi inferre metū:
⁊ q: ex isto metu non es passus damnum: ⁊ hec actio desiderat
damnum dari. ¶ Scđs casus est talis.ponamus ꝙ aliq̄s cō-
pulit te per metum vt ꝓmitteres ei.c.⁊ tu ꝓmisisti.ego postea ꝑ
metum coegi illū accepto ferre ⁊ te per acceptila.liberare: nun
quid teneor illi act.qđ metus cā: certe non:q: hec actio vt dixi
desiderat dānum dari:⁊ ex isto secūdo metu non patit̄ aliquod
damnum.h.d.iste.§.videatis expositionem lr̄e[qui vim]scilȝ
compulsiuam.que idem est cū metu:vt.s.eo.l.j.in fi. [fecerat]
subaudi primo[passo vim]sub.postea,secundo loco qđ intel-
ligunt quidam incōtinenti:sed verius est siue incontinēti: siue
ex interuallo:vt.j.dicā[ea que alienauerit].i.ea que ei per vl-
timum metū ablata sunt[vel restituit ei].i.in scđo loco metuȝ
passo[opem ferre]⁊ quare non assignatur ratio.nam cum li-
ceat ⁊c.[inquit].s.pompo.[vim vi repellere]subaudi regula
riter[qđ fecit].s.metū primo[passus est]. s.secundo loco. et
iste est primus casus ⁊ loquitur in duabus personis:idē est in
tribus ꝑsonis in casu qui sequitur[quare]⁊c.nā iste casus lo-
quitur in tribus ꝑsonis[coegerit]sub.aliquis[ꝓmittere].s.
primo loco[eum].s.stipulatorem metum inferens[te].s. pro-
missorē[qđ ei].i.tibi[restituatur]sub. cū ex hoc metu nō sis
passus aliquod damnum:⁊ ideo non in me nec in te debet dari
actio qđ metus causa:q: in hac actione necesse est metū passuȝ
dānum pati:al's cessat hec actio:vt.j.ea.l.§.vltimo.⁊.j.l. proxi.
¶ Dn̄ signori.sup.§.isto querit̄ vtrū prim᷑ ⁊ scđs casus locū
habeat siue scđs metus est illatus post primū incōtinenti: siue
ex interuallo. ¶ In qōne ista dixit Yr.⁊ ita interlineauit hic:
cum scđs metus ei qui primo metū intulit est illatus post pri-
mum incōtinenti hȝ locum qđ dicit̄ in.§.isto in primo ⁊ secun-
do casu:q: vim vi repellere lȝ:vt hic.⁊.s.de iust.⁊ iure.l.vt vi. ⁊
j.ad.l.aquil.l.sciētiam.§.qui cum aliter. ⁊.j.de vi ⁊ vi armata.l.
iij.§.vnde vi.⁊.C.vnde vi.l.j.⁊ hoc etiam declarat littera: cum
dicit hic mox ego ⁊c.secus tamen dicit ipse:si post primū metū
secundus metus esset illatus ex interuallo ei qui primo metum
intulit.nam tunc dicit ipse ꝙ primo metum inferens tenet̄ ac-
tione quod metus causa ei cui metum intulit:⁊ secundus me-
tum inferens tenet̄ ei cui metū intulit:⁊ ꝓ se inducit qđ.ll.dicūt
si deijcis me per vim de fundo:⁊ ego incontinenti te: ⁊ recupe-
ro possessionem fundi cessat interdictum vnde vi:secus si ex in
teruallo deijcio te:q: tunc habes contra me interdictum vnde
vi:vt.j.de vi ⁊ vi arma.l.j.§.quod si vi a me.⁊.l.cum fundū. alij
vt Placē.⁊ sui sequaces voluerunt dicere idem quod dixit Yr.
in secundo casu huius.§.scȝ vt habeat locum. si quis coegit te
promittere centum per metum:⁊ tunc incontinenti eum cōpu-
listi per metum te liberare.secus si ex interuallo.sed in p̄mo ca
su intelligunt quod habeat locū qđ dicitur ibi:siue incontinen
ti:siue ex interuallo ego metum passus compuli te mihi reȝ vē-
dere:sed hoc non probant alique.ll.sed verius est ſm Ioan. et
Azo.vt dicamus idem in primo ⁊ scđo casu.qđ si secundo īfer-
tur metus metum inferenti:siue incōtinenti:siue ex interuallo.
qđ non agatur act.qđ metus causa duplici ratione. prima ra-
tio est illa:q: si compulisti me per metum tibi vendere ⁊ trade-
re.⁊ ego compuli te vt mihi redderes:vel si compulisti aliqueȝ
tibi per metum ꝓmittere.⁊ ego te compuli vt eum liberares ꝑ
acceptila.si daretur tibi actio contra me assequereris actionē
ex improbitate tua.quod esse non dȝ:vt.j.de fur.l.ita q̄. secun-
da ratio est:q: requiritur dānum dari in actione quod metus
causa vt competat:vt.j.e.l.in fi.⁊.l.si cum excep.in princi.sed et
ex isto scđo metu nullum dānum infertur tibi.et ideo non dabi
tur tibi actio:aliud tamē est in interdicto vnde vi: ⁊ ibi distin-
guitur fiat scđa vis incontinenti:vt tunc cesset interdictum vn̄
vi.an ex interuallo vt tunc habeat locum:vt.j.de vi ⁊ vi ar.l.iij.
§.cum igit̄.si querat̄ que est ratio cur aliud est in īterdicto vn̄
vi q̄ꝫ in act.qđ metus cā: R̄n.illa: q: actio qđ metus cā nūquā
habet locum:nisi metum passus patiatur dānum ⁊ requirit̄ dā
num dari:vt in fi.huius.l.⁊.l.si cum excep.in princi.at hic nul-
lum damnum hȝ:sed in interdicto vnde vi non consideram᷑ vel
requirimus damnum dari:vt.j.de vi ⁊ vi armata.l.j.sed sufficit
vim illatam persone: ⁊ ideo si deiecisti me de fundo: ⁊ inconti-
nenti recupero possessionem fundi mei facio iure permittente
igitur non iniurior tibi.vnde non teneor tibi interdicto vnde
vi.si ex interuallo recupero possessionem fundi mei iure illici-
to facio ⁊ non iure permittente.vnde teneor tibi interdicto vn
de vi.vt ibi:sed dicet mihi aliquis vestrum si compulisti me ꝑ
metum vendere tibi rem aliquam.⁊ ego compuli te per metum
mihi rem illam reddere:siue incontinenti siue ex interuallo nō
teneris mihi actione qđ metus cā.nec ego tibi ne maleficiū re-
maneret impunitū.qđ esse non dȝ:vt.j.ad.l.aquil.l.ita vulnera
tus.in fi.rn̄.non remanebit impunitum.nam si mihi auferas rē
meam per metum:⁊ ego tibi postea aufero.lȝ primo tuus met᷑
non puniatur act.qđ metus causa teneberis mihi primo pas-
sum metum:si metum sine armis intulisti.l. iulia de vi priuata.
⁊ ea dānaberis:vt.C.ad.l.iul.de vi pri.l.j.ij.⁊.iij.⁊ insti. de pub.
iudi.§.item lex.si aūt mihi metum intulisti cum armis tenebe-
ris mihi.l.iul.de vi pub.vt ꝓbatur in fi.huius.l.cuius pena est
in libero homine deportatio ⁊ bonorum publicatio: in seruo
vltimum supplicium:vt.j.ad.l.iuli.de vi publi.l.j.⁊.l.hi qui. in
fi.et.l.sequenti.

Iulianus ait. Signori.in superiori.§.habuistis
duos casus in quibus cessat actio
qđ metus

quod metus causa: ideo quia dānū non datur metum passo: in §. isto ponit᷑ et alius casus in quo etiam cessat hec actio: et est talis: tu eras debitor meus in. c. qꝛ cessabas soluere cōpuli te per metum soluere: nunquid habes actionem qd̄ metus causa cōtra me: respondetur quod nō: quia ex isto metu non datur tibi damnū: sed metus a me tibi adhibitus nō remanebit impunitus: quia teneor tibi. l. iul. de vi publica vl' priuata ⁊ insuper ius crediti amitto. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [iulianus ait] sub. ⁊ bene. [qui vim]. s. compulsiuā: que est idem cū metu. vt. s. l. j. in fi. [ꝓpter naturā.] hec est ratio. [exigit]. s. dari passo metū: sed hic damnū datū nō fuit. [in. l. iul.] sub. de vi publica si fuit vis facta cum armis vel priuata: si sine armis cuius pena est ⁊c. vt. s. ꝓxi. §. dixi. [eum]. s. creditorem. [⁊ ius crediti amisisse]. s. quod cōsistit in retinendo. nō in exigēdo: ⁊ hoc per decretum diui marci qd̄ decretum habebitis.
I j. l. pr. Or signori habetis in. §. isto: vt dixi in casu: ⁊ ita no. † hic qd̄ actio qd̄ metus causa nō datur nisi dānuȝ datū sit metū passo. ⁊ ad hoc cōcor. s. ꝓxi. §. ⁊. l. si cū excep. in prin. Or signori ad. §. istum opponit᷑ tribus modis: ⁊ primo fit vna op. puerilis: ⁊ tamē eius responsio multis nō bene intelligentibus videtur difficilis: ⁊ est talis: si est verum quod actio quod metus causa desideret damnū dari metuȝ passo: vt hic dicitur: ostēdo qd̄ nullo casu metū passo dat᷑ dānū: ergo semp cessat hec actio quod hoc si ⁊ verū videte si compuli te per metū mihi dare vel ꝓmittere. c. tu habes act᷑. quod metus causa vt datum repetas vel vt libereris a ꝓmissione. vt. s. eo. l. metū. §. sed quod pretor ait. ergo nō videris rem amisisse: quia nemo videtur re exclusus quem ꝓtor ⁊c. vt. s. ti. ꝓxi. l. nemo. ⁊ q̄ acti. habet rem ⁊c. vt j. de reg. iur. l. qui act᷑. habet: ergo nō datur tibi dānū igit᷑ non debes habere actionē qd̄ metꝰ causa: ad qd̄ vos dicetis actio qd̄ metus cā desiderat damnū dari metū passo: sȝ metū passus patitur damnū si hec actio non esset: sed ea inuenta datur hec actio qua sublata in dāno remaneo ergo ipsa datur: sȝ vbi debes mihi. c. ⁊ ego cogo te vt. c. mihi soluas nullum damnū passus es esto qd̄ nō eēt introducta hec actio: ergo ea prodita nō datur: vel potest dici vbi cōpuli te mihi dare vel promittere ꝑ metum quātum ad effectum non videris pati damnū: qꝛ nemo videtur re exclusus ⁊c. vt. s. titu. ꝓxi. l. nemo. ⁊ quia videris habere actionē vnde ⁊c. vt. j. de regu. iur. l. qui act᷑. habet qd̄ verū est nō re sed spe: qꝛ minus est ⁊c. vt. j. de reg. iur. l. minus. Item in eo qd̄ transtulit pos. videtur pati damnū: qꝛ maximū est cōmodū possessionis. vt institu. de inter. §. cōmodū. Scd̄o instat᷑ ⁊ op. ad. §. istum sic: si tu debes mihi. c. ⁊ ego ꝑ metum cōpuli te vt. c. mihi soluas: ius crediti ꝑdo: ergo tu debitor pateris dānū in eo toto qd̄ soluis: qꝛ soluis indebitū: ergo tibi competit actio qd̄ metus causa: male ergo dicit iste. §. qui dicit quod nō cōpetit tibi actio qd̄ metus causa: ad istud pōt dici duobꝰ modis: ⁊ vno modo sic: hec est oppositio de pūcto q̄ facit fallere regulas nostras dum in eo puncto est inuenire verum ⁊ falsum: ⁊ tale no. s. titu. ꝓxi. l. nō solum. ⁊ ita est hic: si debes mihi centū ⁊ ego cōpello te ꝑ metū mihi soluere sum creditor ⁊ nō sum creditor: qꝛ ꝑdo ius crediti non tū inspecto origine videor dānū pati: vel dicatis secūdo modo: tria sunt tēpora: est tēpus ante metū ⁊ in ipso metu: ⁊ post metū si intueamur tēpus qd̄ est ante metum: verū est te debitorē meū esse ⁊ me creditorē tuū esse: ⁊ qd̄ ius crediti nō amisi: qꝛ nullum metū intuli: si aūt inspiciamus tēpus qd̄ est in ipso metu: verū est te meū debitorē esse et me tuū creditorē esse: vnde ante metū nō es passus damnū: qꝛ nō est datum lȝ sit incohatum dare vnde ius crediti nō amisi: sed videor velle amittere: si aūt inspiciamus tempus quod est post metū: quia ius crediti amisi: ⁊ sic est indebitū qd̄ soluitur verum est damnū tibi dari: sed hec actio requirit damnū dari in ipso metu nō post metū ꝑfectum. vt. s. e. l. metū. in ꝓ̄n. igitur nō teneor tibi actione qd̄ metus causa. Sed denuo instatur et opponitur ad. §. istum sic. si debes mihi centū et compuli te vt mihi centū solueres nō videtur qd̄ rōne metus perdā ius crediti immo rōne solutionis: qꝛ solutione eius qd̄ debetur tollitur omnis obligatio. vt insti. quib. mo. tol. obli. in ꝓ̄n. vnde cū sit sublatum ius crediti solutione: ergo metus non pōt tollere ius crediti siue ꝑdere. qꝛ qd̄ ruptū est ⁊c. vt. j. de iniust. ⁊ ir. test. facto. l. nam ⁊ q̄ sub cōditione: ad qd̄ vos dicetis est ius crediti qd̄ cōsistit in exigendo: est ius crediti qd̄ cōsistit in retinēdo vnde si mutuo tibi centū habeo ꝯtra te certi cōdi. ad interesse. vt. j. si cer. peta. l. ij. est: ius crediti qd̄ cōsistit in exigendo: vnde si soluisti liberatꝰ es ⁊ est amissum ius crediti: qꝛ ꝯsistit in exigēdo ꝑ ipsam solutionē: vnde nō potes amodo qd̄ iam solutū est petere: quia eadē solutio ⁊c. vt. j. de solu. l. qui hoīem. vnde si te debitorem meū cōpuli per metū ius crediti qd̄ consistit in exigendo nō tollitur per metum sed ipsa solutione. vt. j. de solu. l. si debitor. est ius crediti qd̄ cōsistit in retinendo: qꝛ istam pecuniam poteram retinere ⁊ de ea facere ad voluntatem meam si sponte soluisses: sed si ego compuli te mihi centū soluere amitto ius crediti qd̄ cōsistit in retinendo: nā cōuenies me condic. sine cā si dicam qd̄ mihi debitum soluisti replicabis qꝛ indebite per metū solutum est: qꝛ causa redacta est ad nō cām. vt. j. de cōdi. sine causa. l. j. ⁊ per totum. ⁊ hoc est qd̄ dicit interlinearis irnerij quā habent antiqui libri: et que dicit qd̄ amittitur ius crediti qd̄ cōsistit in retinēdo nō in exigendo. Sed quero q̄d differt hec actio scȝ qd̄ metꝰ cā ab act᷑. l. aquil. que similiter desiderat damnū dari. vt. j. ad. l. aqui. l. ij. Rn̄. in hoc: qꝛ cū aliqs ꝑ metū ꝓmittit dare diminuit᷑ patrimoniū ⁊ fit vis in ꝑsona: ⁊ de tali loquit᷑ hic. sed actio. l. aquil. datur pro dāno qd̄ datur in re ipsa que efficitur deterior vel que corrūpitur: et nō fit in ꝑsona sed in re ipsa: ⁊ de tali loquitur ibi.

I ☞ Creditor qui per vim pecuniam vel rem sibi datam accipit vel sibi solui facit ius debiti perdit ⁊ omne ius qd̄ habet in re vel pro re. h. d.

Extat edictum diui marci.

Uos habuistis in superioribus quod subuenit᷑ metum passo per actionem ⁊ excep. vt. s. e. l. metum. §. sed quod pretor ait: immo ⁊ aliquando per edictum diui marci: vt dicitur hac. l. vel pōt. l. ista ita continuari ad superiora. dictum est. s. l. ꝓxi. §. fi. qd̄ si creditor cogit debitorem ꝑ metuȝ sibi soluere qd̄ non tenetur hac actiōe. s. quod metus causa: sȝ incidit in. l. iul. de vi publica vel priuata: ⁊ incidit in edictum diui marci: modo in. l. ista ponitur edictum diui marci vl' eius
I sententia: † ⁊ in. l. ista ponetis ita casum: quidam marcianus accessit ad imperatorem: ⁊ coram eo talem proposuit questionem: domine sum creditor plurium: statim adueniente die solutionis interpello debitorem vt mihi soluat: si statim soluit bene quidem: si autem nō soluit statim non voco eum ad iudiciū: quia nolo facere sumptus et quod causa duret biennio: sed statim capio ipsum per gulam: et dico ei nisi soluas mihi in continenti debitum strangulabo te: ipsum autem non vulnero: et ipse mihi soluit: vel vado ad domū ipsius debitoris: ⁊ rem suā accipio mea autoritate: nūquid bene facio dicit imperator qd̄ non: immo pessime: si enim tu putas aliquas actiones habere cōtra debitores experiaris ꝓdictis actionibus: si dicat non feci vim dicit imperator: putas tu solum vim si homines vulnerentur: sed est vis vbicūqȝ aliquis suū debitū sine iudicis autoritate reposcit: ⁊ ideo extat quoddam edictū factū a me: vt si creditor habeat debitorē ⁊ nō soluit sibi si quas habeat actiōes ꝓponat cōtra illum: nō autem cogat debitoreȝ sua autoritate sibi soluere: ⁊ si cogat sua autoritate ius crediti perdit: ⁊ hȝ locum siue creditor rem sibi debitam siue pecuniā sua autoritate sibi accepit: ⁊ ideo hic creditor ⁊ si nō teneatur act᷑. qd̄ metꝰ cā ius tū crediti perdit. hoc dicit ista lex. videatis expositionē littere. [extat em̄] pro quia. q. d. dictum est. s. l. ꝓxi. in fi. qd̄ creditor si coegit debitorē sibi soluere qd̄ ius crediti amittit. [quia extat edictum.] al's decretū ⁊c. ⁊ iurisco. loquit᷑ creditori interroganti. [experiaris] scilȝ in iudicio: vnde no. qd̄ qui act᷑. habet debet oīa intendere cōtra suū debitorem: nō autem debet debitorē armata vi tenere. vt. C. de act᷑. ⁊ oblig. l. negantes. Item colligit᷑ hic qd̄ nemo sine actione experitur: ⁊ ad hoc facit. s. de neg. gest. l. si pu. §. fi. ⁊. j. de admi. tuto. l. quotiēs. §. si pro tēporali. ⁊. C. e. l. actori. in prin. [cū martianus] scȝ creditor. [vim] scȝ illatam. [cesar] scȝ imperator. [vim] scȝ illatā. [putas] ⁊ male. [qs] s. creditor [reposcit] sub. si sua autoritate facit sibi soluere: ⁊ qꝛ ita dictum est in specie sequitur in genere. [quisquis igitur] scȝ dicit imperator cesar. [temere]. s. sua autoritate. [possidere] scilȝ per vim cōpulsiuā. vt. s. l. ꝓxi. dixi. [isqȝ sibi ius.] sub. per expulsionē. [ius crediti] sub. qd̄ cōsistit in retinendo nō in petendo ⁊ exigendo. [nō habebit] qꝛ illud sibi solutum per metū ab eo poterit auocari ꝯdictiōe sine cā: ⁊ poterit accusare. l. iul. de vi pu. vel priuata. vt. s. l. ꝓxi. in fi. dixi. Sȝ ad legem istā instatur ⁊ opponitur ⁊ cōuincitur eam duabus rōnibꝰ stare nō posse: vos habetis in. l. ista si creditor vllam rem debitoris vel pecuniā sibi debitā non ab ipso debitore solutam: sȝ sua autoritate recipit cadit a iure suo qd̄ habet in retinendo: sed videtur qd̄ creditor possit sibi ius dicere sua autoritate ⁊ impune: vt dicit lex qd̄ creditor debitorē suū fugientem pōt sua autoritate capere. vt. j. de his q̄ in fraudem creditorū. l. ait pretor. §. si debitorē. Ad solutionē cuius cōtrarij vos ita dicetis: aliud est vbi creditor nō soluit sȝ detractat soluere: quia tunc creditor nō debet sibi ius dicere sua autoritate: ⁊ si facit ꝑdit ius crediti qd̄ habet in retinendo: vt hic: aliud est si debitor fugit: quia tunc pōt creditor debitoreȝ fugientē sequi ⁊ capere: quia pōt cum inuenire in tali loco vbi nō hȝ copiam iudicis: ⁊ hoc io: qꝛ tutela iuris nō est in medio

constituta. &c. vt. C. de iude. et celi. l. nullus. si ergo tutela iuris nõ est in medio cõstituta: quia ille fugit poterit eũ sua autoritate capere: vt in. l. cõtra. ꝛ ad solutionẽ huius cõtrarij ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita distinguendũ est vt cõsueui distinguere: aut debitor qui debet fugit. ꝫ p̃sens nõ est: quo casu licꝫ creditori ipsum sequi: ꝫ sua autoritate capere nec cadit a iure crediti. vt in. l. cõtra. ꝛ ideo qꝛ tutela iuris nõ est in medio constituta ne quis ꝛc. vt in pre. l. nullus. sed hic tutela non esset in medio constituta: quia debitor fugit vnde sumpto argumento a contrario sensu hui⁹ legis sequi ipsum poterit ꝛ sua autoritate capere. ꝛ ad hoc facit. C. quãdo lic. vni. sine iudi. se vin. l. ij. si autem debitor presens est ꝛ nõ fugit: quo casu subdistinguo aut creditor dicit sibi ius ex pacto aut sine pacto: si dicit sibi ius ex autoritate pacti: quia ꝯuenit inter eos qd̃ si debitor nõ solueret ad diem quod creditor sua autoritate posset ingredi in possessionem: ꝛ tunc si ingreditur sua autoritate non perdit ius crediti. vt. ĩ. de pigno. l. iij. ꝛ. C. de pigno. act. l. pe. ꝛ vlt. licet cautius faciat si ꝯ autoritate iudicis ingrediatur. vt. C. de pig. l. creditores. si autem dicit sibi ius sine autoritate pacti: qꝛ pactum nõ interuenit eo quidem casu nõ licet creditori sua autoritate ius sibi dicere: ꝛ si facit perdit ius crediti: vt hic. ꝛ. s̃. l. ꝓxi. in fi. ꝛ. ĩ. ad. l. iul. de vi publica vel priuata. l. pen. ꝛ vlti. fallit in casibus: nam depopulatorem nocturnũ agrorꝫ põt quis ipune occidere: et furem si se telo defendat potest impune occidere cum clamatione. Item desertoreꝫ militie põt q̃s impune occidere. Itẽ ob tutelã sui corporis põt q̃s aliquẽ ipune occidere. vt. C. quando li. vni. sine iu. se vindi. l. prima ꝛ scd̃a. ꝛ. ĩ. ad. l. aquil. l. itaqꝫ. ꝛ. s̃. de iusti. et iur. l. vt vim. Item fallit in legatario qui iacente hereditate potest occupare reꝫ legatã. vt. ĩ. quorum lega. l. ꝑma: sed ibi est ideo: quia vacabat possessio: ꝛ in ea non est possessor. vt. ĩ. si quis testa. liber esse iussus fuerit. l. ꝑma §. sceuola: sed si esset adita hereditas nõ liceret postea occupare rem legatã: ꝛ ita intelligitur. l. nõ dubium. ꝛ si cõtrarium faceret aliquis sua autoritate caderet a iure suo: vel ꝑ edictũ diui marci: vt hic: vel per cõstitutionẽ si quis in tãtã. vt. C. vnde vi. l. si quis in tãtã. Sed denuo ad. l. istã instatur ꝛ opponitur ꝛ videtur quod si creditor cõpulit debitorẽ per metũ soluere qd̃ nõ cadat a iure suo: qꝛ si fur subtraxit mihi vas licet illud vas subtrahã furi tñ nõ cado a iure meo. vt. ĩ. de fur. l. qui vas. in ꝑn. Ad cuius cõtra. so. põt dici multis modis: ꝛ vno modo sic: creditor nõ põt ius sibi dicere cõtra debitorẽ q̃ est debitor ex iusta causa ꝫ ꝯ furẽ sic: vt ibi: vel põt dici scd̃o mõ ꝛ melius quod ibi fur subtraxit mihi aurum ꝛ ego abstuli ei autoritate iudiciaria: nihilominus tñ durat furti actio ad penam: hic aũt loquit̃ qñ accepi mea autoritate: vel põt dici tertio mõ in. l. illa fur subtraxit mihi vas aureum cõueniebã eũ act. furti. ꝛ cõdic. fur. ꝛ dicebam iudici qd̃ illud vas valebat. c. li. dicebat fur nõ subtraxi: ꝫ si vos illud vas videretis nõ appreciaretis. x. lib. qꝛ illõ vas habebat sub clamide: ꝛ ostẽdit mihi: ego accepi ei nõ ꝓpterea tollitur mihi furti actio ad penã: vñ ibi nõ dixi mihi ius mea autoritate: ꝛ ideo nõ ꝑdo ius meũ seu act. furti. ꝛ ad sol. huius ꝯ. ꝛ vt plene liqueat articulus iste ita distiguetis ꝛ aduertatis hãc distinctionẽ: qꝛ nisi dñs Az. hic in quadã sua magna gl. tãgeret hic ego nõ tãgerẽ: scripsit enim hic dñs Az. vnã glo. existẽs bone voluntatis q̃ dicit qd̃ multis ꝛ varijs legib⁹ ꝛ cõstitutiõib⁹ violẽtie puniunt̃: q̃ in hoc iuris volumine sunt dispse: ꝛ qꝛ expedit scire q̃liter violẽtie puniãtur: ideo quãdã doctrinã cõpendiosaꝫ tradere sup his ꝓcuraui seu existimaui: ꝛ iõ dicẽdũ est qd̃ violẽtie aliqñ puniũtur ciuilr̃ edict: aliqñ decret: aliqñ ac. ꝛ excep. aliqñ iterdict: aliqñ ꝯstitutionibus imperialibus: aliqñ criminaliter: ꝛ nũc aliter ꝛ aliter. vt. ĩ. dicã. Or signori subijcio hic quasdaꝫ q̃stiões: ponamus tu debebas mihi. c. lib. ego ꝑ vim mea autoritate: qꝛ nõ soluebas. accepi tibi vnũ asellũ: vel aliã quãdã tuã rem valentẽ. xx. sol. boñ. nunq̃d ꝑdo ius crediti mei in. totũ an in illa re tm̃: dixerũt quidã vt antiqui qd̃ in totũ qui pignorat aliud ꝓ alio etiã ꝓ modica pignoratiõe ꝑdit actionem etiam maioris q̃titatis: vt in auc̃. vt nõ fiãt pign. vj. coll. §. illud. ꝛ qꝛ qui sciẽs liberũ hoĩem accepit pignori: etiã si erat summe modice q̃titatis summam magne q̃titatis ꝑdit. vt in auc̃. vt nul. iu. §. qꝛ võ. ꝛ quia q̃ rem ex naufragio abstulit condẽnatur in quadruplũ etiam ꝓ minima re. vt. ĩ. d incẽ. rui. nau. §. senatusc. Itẽ ꝓ hoc vr̃ facere. l. ista in duobus locis. s. in ṽ. illo q̃sq̃s igit̃ ꝓbatus fuerit rẽ vllã debitoris: qꝛ intelligũt siue magnã siue paruã: ꝛ ibi vbi dicit vel pecuniã debitã: qꝛ intelligunt siue magne q̃titatis siue parue: qꝛ loq̃tur generaliter: vñ sic debet itelligi. vt. ĩ. de bo. po. cõ. ta. pos. pe. l. j. §. gñaliter. sed dño Jo. visum est contra. ꝛ bene: ꝛ dixit qd̃ si res quã occupat valet. xx. so. ꝛ exigit. xx. sol̃. quod ius crediti ꝑdit i re illa. s. in. xx. sol̃. ꝛ nõ vltra. ꝛ pro hoc facit illud quod dicitur quod pena nõ trãsgredit̃ delictũ. vt. ĩ. de no. l. si

seruus ꝓ derelicto. §. j. ꝛ. C. de peñ. l. sancimus. ꝛ. ĩ. quorum le. l. j. §. si due. item ꝓ hoc facit. s. quod ꝑdat ius solũmodo in re illa quã occupauit lex que dicit. vt. ĩ. de his qui. vt indig. l. rescriptũ. ꝛ. l. heres. nõ ob. lr̃a huius. l. q̃ dicit quisq̃s igitur probat⁹ fuerit rẽ vllã debitoris occupare quod ꝑdit ius crediti: qꝛ intelligo rem vllã. s. sibi debitã vel in re illa. s. tantum nõ in residuo: quia hec. l. nõ dicit quod in residuo ꝑdat ius crediti. Iteꝫ nõ ob. quod dicit hec. l. vel pecuniam debitam accepisse: quia ius crediti ꝑdit: quia intelligo fm̃ quosdã quod pecunia debebatur in genere: et sic de quacunqꝫ pecunia poterit soluere: sed verius est vt intelligatur hec. l. siue pecunia debebatur in genere siue in specie: quia forte debebatur quidam saccus pecunie qui erat in scrineo: si creditor sibi soluit sua autoritate perdit ius crediti: sed quid erit commodaui tibi rẽ meam: vel deposui apud te vel locaui vel pignori obligaui ꝛ mea autoritate tibi aufero: nunquid habet locum hoc edictum diui marci: ꝛ videtur quod non: quia loquitur cum rẽ vllam debitoris vel pecuniam debitam aufero: sed res mea tibi cõmodata deposita vel locata vel pignori obligata nõ est tibi debita: quia rei commodate deposite ꝛ locate dominium ꝛ possessionem retinemus. vt. ĩ. cõmoda. l. rei cõmodate. ꝛ. ĩ. loca. et cõducti. l. nõ solet. ꝛ. C. de loca. ꝛ conduc. l. ꝛ rei pignorate dominiũ: licet nõ possessionem retinemus. vt. C. de pignorati. actio. l. pignus et quia nemo rem suam ꝛc. vt. ĩ. de verborum significa. l. nemo rẽ suam. non tamen nego quod si isti intrauissent possessionem et non restituũt teneantur constitutione illa si quis in tantam C. vnde vi. Sed denuo quero quid dicemus si dominus vasallo vel emphiteote aufert rem suam autoritate: nunquid habet locum hoc edictum: dixerũt quidã quod sic: quia domin⁹ erat creditor vasalli ratiõe directi dominij. vnde illud ꝑdit. ar. huius. l. vl' potest dici quod licet habeat directũ dominiũ nõ tamen punit̃ vt creditor nisi in pẽsione si in ea sibi dicit ius sua autoritate: vt hic sed al's si cõmittit vim punietur cõstitutione illa si quis in tantam vnde vi.

1 Actionẽ quod metus causa non habet qui in effectu dãnũ non patitur.

2 Paria sunt quem non teneri ipso iure vel quem teneri sed tutum esse exceptione perpetua ꝛ fauorabili.

1 Si cum exceptione. † In prin. huius. l. ponit̃ casus in quo cessat actio quod metus causa: ideo quia metum passo nõ datur damnũ: ꝛ est casus talis: erã obligatus tibi naturaliter ꝛ ciuiliter ad decẽ: sed eram tutus perpetua exceptione coegi te per metum vt me liberares ꝑ acceptilationem: tu liberasti me: nũquid habes contra me actionem qd̃ metus causa: certe nõ: quia nihil deperit tibi. hoc dicit ꝓnci. huius legis. videatis expositionem littere. [perpetua] sub. ꝛ fauorabili vt vell. ꝛ pacti facti de non petendo in perpetuum. vt. ĩ. de condi. inde. l. qui excep. [abest.] sub. et hec actio desiderat damnũ dari: vt hic. ꝛ. s̃. e. l. sed ꝛ partus. in fine. ꝛ. s̃. l.
2 proxi. Or signori no. hic illud no. qd̃ hec duo sunt paria queꝫ nõ teneri ipso iure: vel quẽ teneri: sed tutũ esse exceptione ꝑpetua ꝛ fauorabili: vt hic. ꝛ. ĩ. de ver. sig. l. debitor. ꝛ. ĩ. de reg. iur. l. nihil. secus tñ esset si deberẽ tibi decem naturalr̃ ꝛ ciuilr̃: sed tutus essem excep. perpetua ꝛ odiosa vt macedoñ. vt. ĩ. ad macedo. l. j. quia tunc si cogor ꝑ metum tibi ꝓmittere habeo act. contra te: quia datur mihi damnũ: quia vbi sum tutus excep. perpetua ꝛ fauorabili nihil abest mihi: ꝫ si solueres posses repetere. vt. ĩ. de condictio. indebi. l. qui excep. sed vbi sum tutus excep. odiosa ꝛ perpetua si accepto mihi tulisti per metum datur tibi damnũ: quia si solueres repeteres. vt. ĩ. si certum pet. l. si filiusfam. ꝛ in pre. l. qui excep. vnde si accepto tulisti ꝛ postea soluisti non repetis. Or signori queritur hic si te tutũ excep. perpetua ꝛ odiosa per metũ liberaui per accep. ad quid teneris mihi act. quod metus causa certe estimatione dubij. i. quantum posset vendi illud nomen: quia istud erat dubiuꝫ solueres vel nõ solueres: ꝛ si solueres nõ repeteres: vnde hoc nomẽ debet estimari quãtum posset vendi. vt. ĩ. de cõdi. fur. l. si seru⁹. ij. ꝛ. ĩ. fa. her. l. pop. ꝛ. ĩ. ad. l. fal. l. in q̃titate. §. magna.

Si quis non restituat. In. §. isto dicitur si abstulisti mihi rem per metum possum te cõuenire actione qd̃ metus causa vt rem reddas: ꝛ si condẽnatus es vt rem reddas ꝛ non reddis ꝑ scd̃am sententiam condẽnaris in quadruplum: ꝛ quadruplabitur omne quod restitui debet: nec dicat aliq̃s qd̃ nimis est dura sententia ista: immo est clemens: ꝛ ꝓtor satis clementer fecit si vult quod liberetur restituendo rem ad primã sententiam: si non vult restituere condẽnatur ad quadruplum infra annum post annũ in simplum causa cognita: ꝛ in cause cognitione versatur si non datur alia actio: al's si datur alia actio post annum datur

datur in simplum:ꝛ est exemplū si iniuriam per metū mihi intulisti cōpetit mihi iniuriarū actio que tollitur anno vtili hic post annū non datur alia actio:vnde datur hec actio scʒ quod metus causa:sed vbi est exemplum quod post annū detur alia actio ꝛ non detur qȯ metus causa:ecce si abstulisti mihi rem ꝑ metum post annū decessi heres meus habet aliam actionē scʒ peti.heredi.quia possides pro possessore:vnde hec actio quod metus causa non dabitur heredi meo: licet si decessissem infra annū hec actio daretur heredi meo in quadruplū: qꝛ actio qȯ metus causa est rei ꝑsecutoria. h.d.iste.§.videatis expositionē littere.[si quis]scʒ couentus acꝭ.qȯ metus causa. [nō restituat]subaudi ad primā sniam.[pollicetur]scʒ pretor:intelligatis per scdām sententiam.vt.ĵ.e.l.§.in hac acꝭ.ꝛ.§.hec aūt actio.[oportuit.]vnde no.qȯ quadruplabitur quicquid erat simplandum.vt.ĵ.e.l.§.quadruplatur:ꝛ istud quadruplum nō est totum pena.vt.ĵ.e.l.§.quatenus.[satis enim]nunc iur.cō. Ulpia.respondet tacite questioni que posset sibi fieri. [facultate]scʒ ad primam sententiā.[si vult penam euitare]scilicet quadrupli que imponitur per scdām sententiā infra anū. [nō sit]scʒ post annū alia actio nō habet locum.[tunc hic detur] scʒ actio qȯ metus causa:ꝛ de hoc ponit exemplum et sane ꝛc. [exoleuerit]id est finita sit.[debeat]scʒ in simpluʒ: vnde no. hic:vbi iniuria fit cum metu actio iniuriarum durat anno vtili:vt hic:sed vbi iniuria fit sine metu actio iniuriarum tollitur anno cōtinuo siue a pretore descendat siue ex.l.cor.de iniurijs qȯ est in tribus casibus.vt institu.de iniur.§.sed ꝛ lex corne.ĵ. de iniur.l.lex cor.in princi.vt probatur.C.de iniur.l.si non cōuicij.alij tamen vt.𝔐.dicunt qȯ quando actio in iure descendit ex lege qȯ in tribus casibus:vt dictum est.s̄.qȯ actio iniuriarū durat perpetuo:qꝛ actiones que descendūt ex lege sunt perpetue.vt insti.de ꝑpe.ꝛ tem.acꝭ.in ꝑnc.sed prior op.verior est ſm Jo.[potest esse.]sub.post annū.[heredi.petitionem.] sub.cōtra eum qui rem per metū abstulit. [possidet] ꝛ hec est bona ratio:nam petitio hereditatis datur cōtra eū.q̄ possidet pro herede vel pro possessore.vt.ĵ.de pet.here.l.regulariter. et l.pro herede.[metus causa actio.]subaudi hoc casu.[q̄uis si annus largiretur].i.nō esset finitus[possit]sub.si res nō redditur ad primā sniam:ꝛ est ratio:quia hec actio non est ꝑdita ad vindictā:vn̄ licet sit penalis tamē daꝭ heredibus.vt isti.de ꝑpe.ꝛ tē.acꝭ.§.sed heredibꝰ[habet]hec rō est sufficiēs.i.probabilis sed nō necessaria:qꝛ licet nō sit ꝑdita ad vindictā tamen datur heredi:qꝛ habet rei ꝑsecutionē.vt.s̄.dixi.sed in herede nō datur.vt.ĵ.e.l.vl.in fi.ꝛ.l.videamus.sed dic mihi nōne semp habet locū post annū alia actio:ꝛ ita acꝭ. qȯ metus causa post annū nō habet hodie locū:certe videtur qȯ sic:qꝛ ita ꝓbo:si aufers mihi rē corporalē per metū post annū:ꝛ infra habeo vtilē rei vēdi.vt.s̄.e.l.metū.§.volēti:vn̄ hic nō datur similiter ꝛ si cogis me tibi ꝓmittere.x.per metuʒ post annū habet locum alia actio.s.de dolo:quia omnis metus habet in se dolū. vt.ĵ.e.l.eum qui.ꝛ actio de dolo durat biennio.vt.C.de dolo.l. vlt.ergo ista nullo tēpore datur.R̄n.nisi abstulisti mihi ꝑ metum rem corporalem post annū mihi datur rei vēdi. vnde non datur hic:sed si per metū facis mihi iniuriam:vt quia occidisti equū meum post annū non habeo actionem iniuriaꝝ:vnde dabitur hec actio vel dicamus si tu cogis me per metum tibi promittere.x.post annū nō habeo aliam actionē vnde agetur ac si dicis habeo de dolo.R̄n.non habeo ſm hec tpa:qꝛ olim tollebatur anno vtili:licet hodie duret biennio. vt.C.de dolo. l.vl. Sʒ quid dicemus hodie.respō.ad hoc dicā: si cogis me ꝑ metum quod detur hec actio post annum:ꝛ si dicas quomodo dabitur hec actio cum habeā aliam actionē scilicet de dolo.R̄n. vna nō excludit aliam cum descēdant ex eodē fonte equitatis. vt.ĵ.e.l.§.cum qui sic.ergo apparet ex ꝑdictis quod vbi copulisti me per metum ꝛ post annū alia actio nō habet locuʒ quod datur hec actio scilicet quod metus causa:sʒ vbi post annū habeo aliam actionem:vt in re corporali ablata per metum cessat hec actio.

1 ☞ Agens actione quod metus cā duo debet probare scilʒ metum illatum: et ad inferentem metum commodum peruenisse.

1 **In hac actione.** In.§.isto dicitur:† si abstulisti mihi rē per metū et peruenit ad aliū siue couēniam te siue eum apud quē res peruenit semp si couentus nō reddit rem ad primam sententiam per secundā cōdēnatur ad quadruplū:nam licet sit in personā hec actio tamē scripta est in reʒ:ꝛ ideo qui agit acꝭ.quod metus causa nō habet necesse ꝓbare qui vim vel metum intulerit: sʒ quod res sit ablata per metum vel per vim:si dicat aliqs cur tenetur ille ad quē res peruenit in quadruplum cum ex alieno delicto q̄s nō debeat teneri.Respon.ab initio non couenitur in quadruplum sed in simplū:vnde sibi imputet cur rem ad primam sententiam nō restituit.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[in hac actione].s.qȯ metus causa:alij dicūt in hac actione.i.in vtili rei vēdi.vt.s̄.eo.l.metū.§.volēti.[sensisse].i.ad se ꝑuenisse ex causa lucratiua vel nō lucratiua.vt.ĵ. e.l.§.aliquādo.[ignorantiā].i.iustam cām ignorantie ꝛ veram: quia homines qui vadūt ad metum inferendum nō vadunt inermes: quia sub vmbra ꝛ velamento armorum cōmittitur facinus et maxime de nocte.vt.s̄.e.l.metum.§. cum aūt.ꝛ. C.e.l.nō interest.ꝛ ideo exponetis:nam cū metus habet in se ignorātiam.i. inducit ignorātiaʒ.[fecerit.]sed in dolo secus est:qꝛ infertur blādis verbis.et in actione iniuriarum in quibus acꝭ. necesse est vt designet personaʒ que cōmittit dolū vł iniuriam facit.vt ĵ.de do.l.si ex dolo.in fi.cum.l.seq.[quia non statim].i. ab initio.[nō restituatur.]vt.ĵ.ꝑx.§.ꝛ.s̄.e.l.§.j.vn̄ sibi imputet cur nō restituit ad primam sententiam.Sed dicet aliquis vestrum mihi vnde descendit hec actio.s.qȯ metus causa ex contractu vel quasi nō:quia metum inferre nō est cōtrahere vel quasi cōtrahere:licet sit causa cōtrahēdi et delicto vel quasi non quia datur aduersus eū qui metū intulit:sed cum agitur contra eū ad quem res ꝑuenit nō datur contra eum ex suo delicto: quia nō deliquit ex alieno delicto nō debet dari.rn̄. pōt dici qȯ est anormala ꝛ irregularis ꝛ nasciꭞ ex varijs figuris causarū:qꝛ habet similitudinem cum his que sunt ex cōtractu vel quasi: quia datur heredibus ꝛ cōtra heredes. Jtē habet similitudinē cum his q̄ sunt ex delicto vł quasi quia penalis est:vt hic:vt probaꭞ.ĵ.de ac.ꝛ ob.l.j.simile no.in ꝑdictiōe furtiua.vt.ĵ.de cōdi.fur.l.j.in fi.ꝛ ibi dixi:alij dicunt quod cum datur hec acꝭ.cōtra metum inferentem est ex delicto:sed cum datur contra illū ad quē res ꝑuenit est anormala:nam aliqn̄ actio est natiua et datiua:aliqn̄ anormala.vt.ĵ.si quadru.pau.fe.di.l.j.

1 ☞ Actio qȯ metus cā est arbitraria:ꝛ ideo iudex non restituentem post primam sententiam condemnat in quadruplum. hoc dicit.

2 Moram purgare quādo liceat.

3 Jn actione quod metus causa feruntur due sententie ꝛ qn̄.

1 **Hec autem actio.** In.§.isto dicuntur. duo.† Primo dicitur quod hec actio est arbitraria.Secūdo dicitur quod couentus hac actione potest restituere vsqʒ ad primam sententiam ꝛ post infra tēpus quod datur condemnatis:et si non restituerit rem condēnabitur in quadruplum.h.d.iste.§.videte expositionem littere.[hec actio].s.qȯ metus cā.[cū arbitraria sit].i.cuʒ connumeretur inter arbitrarias sub.iudex arbitratur in ea vt si res nō restituatur ad primam sentētiam cōdēnabitur reus inquātum in litē actor iurauerit.vt.ĵ.de dolo.l. arbitrio.vł si placuerit actori condēnabitur in quadruplum:vt hic subijcit.et.s̄.e. l.§.j.ꝛ ita no.quod hec actio qȯ metus causa est arbitraria nō omnes actiones in quibus iuratur in litem sunt arbitrarie.vt ĵ.de in li.iur.l.in actionibus.ꝛ insti.de acꝭ.§.preterea. [habet reus.]hic incipit secūduʒ dictū.[ab arbitro].i.a iudice:sic exponiꭞ.s̄.qui satisda.co.l.ab arbitro.ꝛ.C.de postu.l. quisquis. ꝛ.ĵ.ex qui.cau.ma.l.ij. nec mirū si ita exponitur: quia arbitria sunt redacta ad instar iudiciorū. vt.ĵ.de ar.l.j. [datā].i.dandam.ꝛ tūc exponatis.[vsqʒ ad sententiam.].s.secundam dandā super quadruplo:sic ꝛ ał's exponitur interpositam.i.interponēdam.vt.C.de le.ꝛ cō.l.j.[ꝛ relegatum].i.relegandum. vt C.ex qui.cau.ma.in inte.resti.l.si possidoneū.[supra diximꝰ.] s̄.priori.§.ꝛ.s̄.eo.l.j.§.j.sed hec expositio seu lectura nō est vera:quia nō credo quod possit euadere penam quadrupli vsqʒ ad tempus secūde sentētie:ꝛ ideo vos dicetis sic secundo modo ꝛ veriꝰ[datā].s.ꝑprie ꝛ tūc exponeꭞ vsqʒ ad sentētiam.s.ꝑmam:quia potest metū inferēs reddere rem vsqʒ ad primā sentētiam:ꝛ post primā sentētiam infra tempus quod datur cōdēnatis qȯ est arbitrio iudicis.vt insti de offi.iu.in prin.[cōdēnationē patietur].i.exactioneʒ condemnationis iā facte que videtur fieri dū condēnabitur in quadruplum:ꝛ exigitur illud quadruplū ꝛ quadruplatur qȯ erat simplandū.vt.ĵ.e.l.§.quadruplicabiꭞ.vel potest legi iste.§.vt ponat tātum vnum casuʒ: ꝛ tūc legetis ita lrām.[hec autē actio]autem pro sed:sed cum hec actio arbitraria sit habet reꝰ ꝛc.Or signori statim no. hic

2 duo no.primo no.†qȯ hec actio est arbitraria.vt.s̄.dixi. Jtē no.qȯ interdum reo nō licet purgare moram vt in dānato acꝭ. qȯ metus causa cui non licet nisi intra tēpora prime sententie purgare moram:vt hic:ꝛ.ĵ.e.l.§.qȯ si hō.sic ꝛ ał's est in fure. vt

a ĵ.de fur.l.qui ea mente.sic ꝛ in raptore:ᵃ nō licet offerre estimationem ꝛ penam euitare.vt.ĵ.vi bon.rap.l.j.sic ꝛ.C.de cō. ꝛ cō. stip.l.magnā.secus est in iudicijs cum reddatur in inuitum. vt s̄.si quis cau.l.ꝛ si post tres. Jtem secus est in arbitrijs vbi lʒ purgare morā vsqʒ ad litis cōtest.vt.ĵ.de ar.l.si cum dies.in fi.

a ℭ Sic ꝛ in raptore.adde qȯ nō est locꝰ purgatiōi more vbi ipo iure pena a lege īponi dʒ alex. ī ɔſi.clvj.icip. viso ꝛ ɔsiderato in.ij. vol.et an morapurgari possit vbi executio ipso iure facta fuerit ꝑ eūdeʒ in ɔsi.cxcix.icip. ꝑspectꝰ testō co.ij.vol.

z.l.celsus. Item secus est in acl.arbitraria que fertur de eo qd certo loco dari oportet.vt.j.de eo qd cer. lo.da. oportet.l.centum capue.z.l.vlt. Item secus est cum trāsigitur. vt.j.si qs cau.l.ij.in pncip.item secus est in publicano.j.de pu.vec.z cō.l.hoc edicto. Or signori circa.§.istum consueuerūt plures questio-
3 nes formari per dñm Jo.z azo.z prima questio est†in acl. qd metus causa ferūtur due sententie:nam primo condēnatur metum inferens,qd rem restituat z si non restituit infra tēpus qd datur condēnatis condēnatur per scdam sententiā in quadruplum:sed nūquid vtraqz erit diffinitiua:dixerunt antiqui: prima sententia est interlocutoria:secūda est diffinitiua dicentes qd esset inconueniens qd due sententie diffinitiue sup eodem redderentur.vt ar.j.de dolo.l.arbitrio. z in auk. de here. z fal.§.si quis nō implens.sed nos dicimus ɔtra. qd prima sententia est diffinitiua que mihi ponit finem cōtrouersijs.vt.j.de re iudi.l.j. Item secūda est diffinitiua:qz imponit simil'r finem cō trouersijs simile videmus in rei ven. vt.C.de rei ven.l.a possidentibus.preterea pma sententia fertur sup re: secūda sup triplo:ergo sup alio fertur nō sup eadem re:vel petitur res nō ex prima sententia:sed ex secūda snia:sic z in noxali acl.vt insti. de of.iudi.§.j.z.j.de re iudi.l.miles.item nō ob.in auk. de here.et fal.§.si quis nō implens:qz ibi nō est sentētia. Sz denuo qro condēnatur aliquis in acl.qd metus cā vt restituat poterit ne appellare a pma snia videtur qd nō:qz contumax nō appellat. vt.C.quo.appella.nō re.l.j.sed potest dici z verius:aut contumax est in nō veniendo:aut in non restituendo cōtumax in nō veniendo non appellat.vt.C.de iudic.l.properandū.§.finautē sed contumax in nō restituendo bene appellat: vt probatur.j. de ap.l.creditor.§.iussus. Sed denuo quero quid si cōuentus acl.qd metus causa a pma sentētia nō appellauit: nūquid appellabit a secūda sententia lata sup quadruplo:dixerunt quidam qd sic:quia z in maioribus z in minoribus licet appellare.vt.C.de ap.l.z in maioribus:alij dixerūt qd nō:quia secūda sententia est executio prime z ab executione nō appellatur. vt C.quoz ap.nō re.l.ab executione. sed in questione ista ita pōt dici si secūda sententia est lata infra tēpus quo poterat appellari:al's quod est in exequēdo poterat appellari. vt argu.j.de verb.obli.l.si cōtra.si autem sententia est lata elapsis decē diebus constitutis ad appellandum:qz secūda fententia est executio pme:z ab executione nō est appellandū.vt.s.dictū est.Sed quid dicemus appellatuz est a secūda snia:quo casu dixi posse appellari:nunquid pendente appellatione si vult restituere rē liberatur a pena:videtur quod sic.vt ar.s.de his qui not.infa.l.furti.in princi.vel potest dici qd datur facultas ei restituendi rem vsqz ad secūdam sententiam.vt.C.de re.cre.z iureiuran.l.si quis iusiurandum.in fi.

1 Ille ad quem commodum peruenit ex metu non tenetur si rem non possidet.hoc dicit.vel sic. Si is ad quē res puenit ex metu illato p aliū rei interitu liberatur.h.d.

1 **Aliquando tamen et si metus.** In primo.§.dictum est quod cōuentus acl.quod metus causa z condēnatus si nō redit ad primam sentētiam quod cōdemnatur in quadruplum:hic ponitur casus in quo cōuentus acl. quod metus causa aliquādo non condēnatur,sed absoluitur quid erit si titius abstulit rem per metū:z ad te bone fidei possessorem puenit z res sine dolo tuo desijt esse in rerum natura z perijt nunquid codēnaberis vel absolueris et certe absolue. Item quid erit si titius abstulit mihi seruū per metū te inscio z ad te puenit:z postea fugit a te:te inuito:nunquid condēnaberis:z certe si vis cauere de eo restituēdo si in tuam potestatē peruenerit absolueris:reprobata op.illorum qui voluerūt dicere quod si bona fide rē p metū mihi ablatā emisti vel per legatum accepisti quod nō tenearis si res extat z est apud te:nā semper teneris cum sit apud te:qualitercūqz ad te puenerit ne metus mihi illatus damnosus mihi sit z tibi lucrosus: et ideo putauit pedius z bene iudicem in actione quod metus causa debere arbitrari vt si metū passus agat ɔ metuz inferētem qd cōdēnet eum ad restitutionē rei siue habeat:siue ad alium peruenerit:sed si agat cōtra te ad quem peruenit debet te condēnare si res extat vel dolo desijstí possidere quod rē restituas: al's non:quia non debet alienū metum in alienum lucrum referri.hoc dicit iste.§.vsqz ad.§.labeo ait.videatis expositionē littere.[aliquādo.]cōtinua vt dixi in casu.[arbitriū].i.iudicijs q̄ de hac actiōe cognoscit[afferet].i.inducit[absoluat.] sub.z certe absoluar.vt.j.de verbo. obliga.l.si ex legati causa. [aut si seruū.]sub.ablatum per metum[quidam putāt.]sub. z male cum res extat.vt.s.e.l.§.in hac actione.sed si res nō extat debet absolui.vt.s.habuistis.z.j.subijcit. [vim.].f.cōpulsiuā:z sic cōtinet in se metum vt.s.e.l.j.in fi.[etiam hos],f.bo ne fidei emptore.[mihi].f.metum passo.[captiosus sit.]sub. quod nō debet esse.vt.j.de au.z ar.le.l.si vxori .z ar.s.de transac.l.cum aquiliana. [pedius.]quidam habēt hic pn.l.et quidam habēt.§.pedius.[arbitriū iudicis].f. cognoscentis super actione.f.quod metus causa.[eam restituere]sub.siue res extat siue nō:quia re ipsa in mora est vt plene dicam.j.e.§.quatenus.[ad quem peruenit.]subaudi.cum res ablata p metum extat.[pmiū.]id est vtilitatē[nō oportet] id est nō est equū: vnde no.hic quod alienus metus in alienum lucrum conuerti non debet.vt.j.de regu.iur.l.nō debet.

1 Accessorium rescinditur rescisso principali secus econuerso.hoc dicit.

1 **Labeo ait.** In.§.isto dicitur:†cōpuli te per metum promittere mihi.x.tu dedisti mihi fideiussorem per metum: sed fidessori non fuit metus illatus:si agam quod metus causa liberaberis tu z fideiussor tuus:secus si fideiussor per metum fideiussit:quia tūc non tu:sed solum fideiussor liberabitur.hoc dicit iste:§.videatis expositionem littere.[constitutus.]subaudi ex ɔtractu vt differat a sequenti.§. [dederit.]subaudi:tunc quādo metus īferebatur.[liberabitur.]quia omnes defensiones zc.vt.j.de excepti.l.omnes.et.l. exceptionem.z.s.de pactis.l.vltima.

Quadruplicabitur autem. Al's quadruplatur zc. Signori dictum est.s.qd si nō restituatur res ablata p metum ad primā sententiā in quadruplum fit condēnatio:modo in.§.isto dicitur: quid quadruplatur in actione qd metus causa:z certe quadruplicatur in actiōe quod metus cā q̄ti ea res est tota:id est cū fructibus z omni causa: z sic quicq̄d erat simplandum. hoc dicit iste.§. videatis expositionē littere.[et omni causa].q.d.sicut ipsa res est quadruplāda ita z eius accessiones:vt hic.z.s.e.l.sed z partus.in princi.z.s.e.l.§.j.z.j.e. l.§.quatenus.z.§.iul'.

Si quis per vim. In.§.isto dicitur: si per vim cōpulsiuam promisisti mihi per stipulationē sistere in iudicio certa die sub certa pena z fideiussorem dedisti incōtinenti:nūquid actione qd metus causa liberaberis tu z fideiussor tuus:respondetur qd sic. hoc dicit iste.§.videatis expositionē lre.[si quis per vim.]scz compulsiuam que est idem qd metus.vt.s.e.l.j.in fi.[sisti]scz in iudicio:z sub certa pena.[adhibeat] scz per vim compulsiuam. [is quoqz.]pro etiam:quasi dicat reus z fideiussor.[liberabitur.]vt.s.ea.l.§.labeo ait.secus si per vim compulsiuam mihi pmitteres sistere in iudicio certa die sub certa pena: et postea ex interuallo volentē dederis fideiussorem:qz cōprobare videris primū factū:vnde nō agis actione qd metus cā.vt.C.e.l.ij. z.j.de ɔdictiōe ob tur.cām.l.si quis ob turpem cām.z.j.ad mace.l.sed z si pater.§.nō solum.

1 Simplum inest in quadruplo quo promittenti restituit eum liberando.h.d.

1 **Sed et si quis per vim.** In.§.isto dr:†cōpulisti me p vim: vt p stipu.promitterē tibi.x.postea ɔuenio te acl. quod metus cā vt me p acceptilationē liberes:tu nonvis me liberare fuisti cōdēnatus in quadruplum tu petis a me acl.ex stip.x. nunq̄d si te si repellam excep.poteris replicare de dolo: respōdet iul'. quod sic:qz in quadruplo est simpluz: labes autem dixit quod nō poteris cōtra excep.quod metus causa replicare: sed iure cōs.vlp.dicit quod istud durūvidebatur z ideo dicit quod isto casu iudex debet cōdēnare precise vt mihi accepto feras et insuper ad penā tripli. hoc dicit iste.§.videatis expositionē lre. [sed z si quis per vim] scz cōpulsiuā: q̄ idem est cū metu.vt.s. e.l.j.in fi.[condēnatus]sub.z soluit.[ex stipulatu].i.ex stipulatione p vim extorta.[eum]scz condēnatū qui metū intulit. [agente]scz ɔtra metū passum.[aduersus excep.]scz qd metus cā q̄nā pponit metū passus.[replicatiōe].f.doli.[q̄vim] scz cōpulsiuā.[dicebat.]z sic in q̄ntuplo punit: qz caret eo qd in stipulatione deduxerat obstāte excep.qd metus cā:z in quadruplū condēnat.[qd cū.]modo iuriscō.vlp.determiat.[plectatur]scz reus p scdam sniam.[cōpellat]scilz pcise:z ita debuit iudex ferre sniam:al's si tulit sniam stultus fuit sicut z.C. de fideicō.li.l.vlti.vn̄ no.in.§.isto vnū spāle qd qui tenetur ad factū pcise cōpellitur facere:sunt z alij spāles casus.s.de pecu. l.filiusfami.in fi.z.l.sed z he persone.§.preter.z ibi tetigi:regulariter tamen ɔtra.vt.j.de re iudic.l.si quis ab alio.in fi.z.j.de verbo.obli.l.si quis ab aliquo. Sed q̄d in q̄stione pposita in §.isto si non est ita tēperatū.vt dr in fi.hui9.§.cui9 snia erit verior scz iul'.vel labe.dixerūt quidā qd snia labe.est seruāda licz perīū durat sit.vt ar.j.qui z aqui.ma.li.nō fi.l.psperit legislator:sed verius est vt vos dicatis qd sententia iul'. est verior et equior

equior que equitas p̄ualet rigori iuris.vt.C.de iudi.l.placuit ⁊ q: penc potius sunt molliēde q̄ exasperāde.vt.ÿ.de penis.l. interp̄tatione. ⁊q: incōueniens esset qd̄ idē bis ꝯsequeret̄ cū bona fides ⁊c.vt.ÿ.de reg.iur.l.bona fides.

Res si per metum seu perviin.compulsiuam extorta ante scd̄am sententiam pereat perit periculo metū inferentis si vero post secūdam sententiam infra tempus datum iudicatis perit periculo domini si res eodem modo erat peritura penes eū alias secus.h.d.

Quatenus autem diximus. Signori.§.iste valde difficilis reputatur: ⁊ q: lr̄a inordinate ꝑ saltū loquit̄: ⁊ q: materia hui⁹.§.bona ⁊ vtilis est ⁊ subtilis est:sed si intelligatis casum ⁊ summariā expositionē lr̄e:cetera alia intelligetis ⁊ nō difficilis sed facilis vobis videbitur:⁊ aduertatis ordinem quē ponā in casum:q: aliter dicam casū q̄ lr̄a dicat:q: si ponerem vt littera dicit:haberemus necesse nimis repetere

1 litteram:†dicetis ergo qd̄ in.§.isto ponūtur:q̄nq; casus:⁊ primus est gn̄alis.secūdus ⁊ tertius sunt sp̄ales:cum res ablata per metū perijt.quartus ⁊ q̄ntus casus sunt sp̄ales qn̄ res ablata p metū fugit:⁊ p̄mus casus gn̄alis est talis:dictū est in superioribus si abstulisti mihi rem p metū ⁊ ago tecum vel cū eo ad quē res puenit:si cōuenio te act̄.qd̄ metus cā ⁊ fuisti cōdēnatus rem reddere ⁊ nō reddidisti ad primā sn̄iam:q: p scd̄am sn̄iam condēnaberis in quadruplū:mō in.§.isto querit̄: nunquid in isto quadruplo vnū simplū est rei ꝑsecutio ⁊ triplū est pena:aut totū quadruplū est pena:⁊ r̄ndetur qd̄ vnū simplum est rei persecutio ⁊ triplū est pena.Secūdus casus est talis:tu p metū cōpulisti me vt seruū tibi darem:cōpulsus dedi: postea cōuenio te actione qd̄ metus cā fuisti mihi cōdēnatus reddere ad primā sn̄iam nō restituisti:per scd̄am sn̄iam fuisti ꝯdēnatus ad hoiem.i.ad seruū:⁊ in triplū ⁊ sic in quadruplū intra tēpora iudicatiōis que dant̄ tibi ad soluendū: ille homo perijt: nunq̄d teneris de interitu hois an solum de pena tripli. Or aduertatis:q: qd̄ mō dico in casu ponitur i fi.§.in lr̄a.⁊ r̄ndet iuriscō.vlp̄.autor hui⁹ legis distinguendū esse: si ille hō perijt intra tp̄a iudicatiōis apud te metū inferentē eo mō quo erat periturus apud metū passum:puta morte naturali: quia cum nō eram distracturus tunc nō teneris de interitu hominis duplici ratiōe:q: satis est qd̄ ꝓpter metū penā tripli teneris prestare:⁊ quia perijt infra tēpus iudicationis: ⁊ infra illud tempus quo nō videbaris esse in mora.i.infra dilationē datā a lege:sed si perijt nō eo mō quo erat peritur⁹ apud me metū passum:vt q: eū occidisti:vel q: eū erā distracturus si nō abstulisses mihi per metū hic teneris de iteritu ad p̄cium hois mortui ⁊ ad penā tripli. Nūc venio ad tertiū casum ⁊ est talis: cōpulisti me per metū vt seruū meū tibi darē cōpulsus dedi conueni te act̄.qd̄ metus cā fuisti mihi condēnatus reddere per primā sn̄iam nō restituisti petebā qd̄ ferret̄ scd̄a sn̄ia sup quadruplo tandē inter primā ⁊ scd̄am sn̄iam hō perijt: nūquid teneris de interitu hois:certe sic:si pierit intra tp̄a iudicatiōis: vel non: vel eēt periturus codē mō apud me: vt apud te:vnde indistincte teneris sicut ⁊ in interdicto qd̄ vi aut clam:vbi etiā quis tenet̄ rei:q: semper est i mora. Modo venio ad quartū casum ⁊ est talis:tu cōpulisti me per metum vt hominem tibi darem cōpulsus tibi dedi:postea conuenio te act̄. qd̄ metus causa: fuisti mihi condēnatus reddere eū nō reddidisti ad primā sententiam per sn̄iam scd̄am fuisti mihi cōdēnatus hoiem reddere ⁊ ad penam tripli nō reddidisti infra tēpora iudicatiōis secūde sn̄ie fugit:nūquid teneris tu de fuga:r̄ndetur qd̄ sic: indistincte si esset fugitiuus factus codē mō apud me vt apud te: vel non:q: teneris mihi cauere de homine persequendo tuis sumptibus ⁊ eo persecuto restituēdo.⁊ nihilominus possum agere cōtra eū ad quē puenit act̄.ad exhi.⁊ rei vē.⁊ si sum eum assecutus a possidēte ex illa cautione nō teneris ad hoiem. Quint⁹ casus est:si abstulisti mihi hoiem per metū ⁊ fuisti mihi cōdēnatus eū reddere ⁊ nō reddidisti ad p̄mā sn̄iam ⁊ hō fugit sine dolo ⁊ culpa tua iter p̄mā ⁊ scd̄az sn̄iam dānū hois ptinet ad te nō ad me si esset codē mō fugitiu⁹ apud me vt apud te:⁊ iō teneris mihi cauere d eo ꝑsequēdo ⁊ eo ꝑsecuto restituēdo ex his v̄bis illi⁹ edicti q̄ si nō restituat̄ p scd̄az sn̄iam qd̄ dānaber̄ in q̄druplum.h.d.§.vsq; ad.§.qui vim itulit.videte statim litterā ⁊ expositionem littere.[quatenus autem diximus ⁊c.]signori dn̄s meus Ja.bal.hic faciebat magnā difficultatē in lr̄a ista: ⁊ legitur hec lr̄a duobus modis:⁊ vno mō legitur sic.[quatenus] p q:.[aūt.]pro s;:quia diximus:⁊ vbi diximus.s̄.eo.l. §.quadruplabitur. Itē legebat ipse scd̄o modo.[quatenus.] pro quod.[aūt.]ꝑsed:sed qd̄ diximus.s.in p̄.§.vel potest legi tertio modo.[quatenus autem diximus].i.inquantum diximus quadruplo ⁊c.sed certe in hoc nō est magna vis salua auctoritate sua:quia propter istas diuersas expositiones non inducitur iuris varietas:nec propterea mutatur intellectus huius.§.[quadrupli]scil; scd̄a.vt.s̄.e.l.§.ÿ.⁊.§.hec autem actio. [res que ablata per metum oīmodo].i.siue extet siue non et siue perierit ante omnē sententiam siue inter vtrāq; sententiā: siue post omnē sententiā inter tempora adiudicationis.[⁊ ei⁹ restitutio fiat.]sub.siue extet siue in fuga sit.vt.ÿ.dicit lr̄a seq. ⁊.ÿ.plene dicam[stet.] Or signori sup isto primo casu hui⁹.§. licet glo.vestre nihil dicant.no.in hac act̄.qd̄ metus causa que est intra annū vtilem in quadruplum post annum in simplum. vt.s̄.e.l.§.ÿ.⁊.C.e.l.si per vim. vnū simplū est rei persecutoriū: triplum est pena:idem ⁊ interdicto vi bo.rap.vt institu.vi bo. rap.in p̄nci.secus est in furto manifesto: quia ibi totū quadruplum est pena.vt.C.de fur.⁊ ser.cor.l.de his.⁊ instit.de ob.que ex delic.nascū.§.furtor. Unde consueuit queri pro pueris: et etiam prouecti intelligunt quare in furto manifesto totū quadruplum est pena in metu ⁊ rapina:simplum est rei persecutio triplum est pena:cum maius maleficiū sit metus ⁊ rapina vbi violentia ⁊ ignominia infertur persone q̄ sit furtum cum fiat clam:vnde potius videbatur debere dici ecōtra iuxta regulā: vbi est maius periculum ibi est maior pena vt.C.de epis.audi. l.ÿ.in fi.⁊.ÿ.de penis.l.aut facta.in p̄n.⁊.l.capitaliū. Rn̄. pōt assignari duplex ratio huius quarū vna tamen est singularis: alia gn̄alis:singularis est illa:quia metus habet in se voluntatem licet coactā.vt.ÿ.e.l.si mulier.§.pe.vnde satis est si dn̄s passus metū recuperat rem ⁊ penā tripli: sed furtū fit contra dn̄i voluntatem.vt.ÿ.de fur.l.qui vas.⁊ institu.de ob. que ex quasi delic.nascū.in p̄n.⁊ secūda ratio generalis huius quare confiteamur statim veritatem: hoc est verū maius delictū est inferre metum ⁊ rapinā q̄ furtum perpetrare:cum metū inferens ⁊ rapinā pūniatur durius:nā metum inferēs accusatur criminaliter.l.iul.de vi pu.vel priua.vt.s̄.e.l.sed ⁊ partus.in fi.cui⁹ pena est in libero hoīe si intulit metum armis publicatio bonorum ⁊ deportatio:in seruo vltimū supplicium qd̄ mortem interpretamur.vt.ÿ.ad.l.iul.de vi pu.l.hi qui.in fin.⁊.C.ad.l.iul. de vi pu.l.pe.⁊ insti.de pub.iu.§.item lex.sed in furto minor est pena criminalis:quia punitur extra ordinē: quia est priuatū crimen:nam extrahūtur ei pāni ⁊ ligantur ei manus post tergum:⁊ verberatur cū scopis per ciuitatem:ista non est ita magna pena sicut deportatio ⁊ publicatio bonorum ⁊ sicut capitalis in seruo:vnde quia in rapina ⁊ metu magis punitur criminaliter quis q̄ in furto debet subleuari in alio:vt qn̄ ciuiliter punitur vnū simplū sit rei ꝑsecutio:triplū sit pena iuxta illud qui in vno grauatur in alio subleuat̄.vt.ÿ.de iureiur.l.eum qui.in prin.et.ÿ.ex qui.cau.ma.in integ. resti.l.ÿ.et ne afflictio addatur aflicto. vt.C.de episc.au.l.tā demētis.⁊.s̄.de of.p̄si.l. diuus.⁊ q: quelibet pena corporalis maior est qualibet pena pecuniaria.vt.ÿ.de penis.l.in seruor.in fi.sed pro furto hodie nemo morit̄.vt.C.de ser.fu.aut̄.nouo iure:ergo in alio grauatur in quadruplū sit pena:q: qui plus oneratur in vno in alio plus grauatur vt dictum est. Sed denuo subijcio aliam questionem talem:tu per metū cōpulisti me rem meam tibi tradere:postea egi cōtra te act̄.qd̄ metus causa:iudex condemnauit te mihi ad rem restituēdam quod tempus dabit iudex ad soluēdum:quidam dicūt spacium duorum mensium. vt.ÿ.de iudi. l.debitori.alij dicūt quattuor mēsium.vt.C.de vsur. rei iu.l.vl. sed nos dicimus ita vbi quis cōdēnatur ad quantitatem vel ad genus.i.ad rem in genere ibi habet locū spaciū olim duorum mēsium siue hodie quattuor:vt in p̄alleg.l.vlt̄.C.de vsur. rei iu.sed vbi quis cōdēnatur ad certam speciem que petitur rei ven.vel ꝑsonali vt act̄.quod metus causa licet sint scripte in rem.vt.s̄.eo.l.metum.§.volenti.⁊.§.iul.al's incipit.l. putat. in princi.ibi datur spacium arbitrio iudicis statuēdum.vt institut̄.de of.iudi.§.ÿ.⁊.ÿ.vnde iudex dicet p̄cipio tibi quod talē rem quā per metū tali abstulisti ei restituas vsq; ad.x. dies. Sed denuo q̄ro si res ablata per metum nō est reddita ad primam sentētiam condēnatur in quadruplum per secundam sententiam.sed quod tempus statuetur inferēti metum ad quadruplum persoluendum. hic dicūt quidam si condēnatur metum inferens per secūdam sentētiam in quadruplum. i.ad rem q: extat et ad penam tripli:quod ad rem restituēdam nullā dilationem habebit quia habuit spacium ad rem restituēdam per primam sententiam:sed ad penam tripli habebit olim spaciū duorum mensium hodie quattuor.vt.s̄.dictum est.sed si condēnatur ad estimationem rei: quia desijt res esse in rerum natura ⁊ ad penam tripli:tūc habebit ad totum spacium olim duorum mēsium hodie quattuor.sed in questiōe ista dico qd̄ siue cōdēnatur ad rem quod est cum res extat et ad penam tripli. vt arg.s̄.proxi.§.tunc ex scd̄a sentētia habet tempus quattuor mēsium ad soluēdum siue condēnatur ad estimationē rei.

quia res nõ extat ⁊ ad penam tripli ſimiliter ex ſecũda ſenten⸗
tia habet quattuoꝛ mẽſiũ hodie.vt in ꝑal.l.vltima.C.de vſur.
rei iu.ſi tu dicis quõ tu mutas:quia in pꝛima ſententia dixiſti
quod datur tẽpus arbitrio iudicis.modo ĩ ſecũda dicis quod
datur ei tempus lege determinatum.hoc facio ratiõe ſecunde
ſentẽtie:quia ex adiũcto tempoꝛe quod datur ratiõe tripli im
mutatur tẽpoꝛis ĩtercapedo iuxta illud modicum fermẽti to⸗
tam maſſam coꝛrũpit:ſic ⁊ iſtud triplum trahit ad ſe eſtimatio
nem rei pꝛincipalis:⁊ ſi hũerit tẽpus vel dilationem in pꝛima
ſentẽtia nihilominus debet habere in ſecũda quod innuit lit⸗
tera que eſt in ſecũdo caſu ſi inter tempoꝛa iudicatiõis ⁊c.Or
ſignoꝛi ſequitur in lr̃a[quod ſi homo ⁊c.]⁊ incipit ſecundus
caſus]qui vim].ſ.cõpulſiuã[⁊ condẽnatus eſt]ſub.per ꝑmã
ſñiam ad rem:per ſecũdam ad quadruplum[ſi intra tempoꝛa
moꝛiatur]Or ſignoꝛi hec lr̃a põt legi dupliciter: vno modo
quod aſſignet duas rõnes:⁊ tunc legeẽ[ſi]pꝛo quia:⁊ ſubau⸗
diatis in lr̃a.⁊ quia intra tẽpoꝛa iudi.moꝛiatur:hec eſt vna rõ
oꝛ ſub.in lr̃a aliud et.[⁊ quia tripli pena ꝓpter facinus] hoc
eſt ꝓpter metũ[ſatis facere cogitur]et ſi ita legatis litteram
iſtam vt aſſignet duplicẽ rationem dicetis quod pꝛima ratio
eſt quod infra tempus iudicationis habet tempus ſtatutum
a lege ad ſoluẽdum:⁊ oꝛ tẽpus iudicatiõis qd̃ datur condẽna
tis.vt.ĩ.de vſur.l.in fidcicom.⁊ ſic nõ eſt in moꝛa.vt.C.de vſur.
rei iudi.l.vlti.⁊ ibi vbi nulla moꝛa eſt ibi nulla pene petitio.vt
ĩ.ſi certũ peta.l.lecta.⁊.ĩ.de reg.iur.l.vbi.⁊.ĩ.de verb. obli.l.qd̃
pupillus.alia rõ eſt: qꝛ ſufficit qd̃ ꝓpter facinus ꝑſtat penam
tripli:vnde nõ debet dari afflictio afflicto vt.ſ̃.dictũ eſt. Vel
põt legi ſecũdo modo.[ſi]in modum cõditiõis:⁊ erit hic ſen
ſus:ſi hõ ablatus per metum periit poſt pꝛimã ⁊ ſecũdam ſen⸗
tentiam infra tempoꝛa iudicationis:nõ tenetur de interitu ho
minis.ſub.⁊ verũ eſt qd̃ non tenetur de interitu hoĩs metũ in⸗
ferens ſi periit infra tempoꝛa iudicationis quãdo res eodem
modo erat peritura apud metũ paſſum vt apud metũ inferen⸗
tem:quia periit moꝛte naturali ſine dolo metũ inferẽtis ⁊ me⸗
tum paſſus nõ erat eum diſtracturus:ſed ſi nõ eſſet eodem mo
do periturus apud metũ paſſum vt apud metum inferentẽ:qꝛ
metũ paſſus erat diſtracturus eũ:tunc bene tenetur metũ infe
rẽs de interitu hoĩs:vnde accipiatis ver.illum.[ſed ⁊ ſi nõ cul
pa]⁊c.[obierit]al's abierit[peritura res nõ fuerit] vt quia
eum erat diſtracturus.vt.ĩ.de rei ven.l.item.ſi verberatum.§.
ſi ſeruus.vel nõ miſiſſet eum in tam periculoſo loco.vt.ĩ.de cõ⸗
di.ob cau.l.ſi pecuniam.§.vlti. [tenebitur] ſcꝫ indiſtincte de
interitu.Or dimittatis iſtum ver. [ſicut interdicto ⁊c.] licet
poſſet referri ad iſtum ver.vt dixi in caſu.⁊ accipiatis illũ ver.
qd̃ eſt.ĩ.[itaq;]⁊c.[qui]ſcꝫ metum paſſus[eum]ſcꝫ ſeruum.
modo redeatis ad illum ver.[⁊ ſi poſt condẽnationẽ ⁊c.⁊]hic
incipit tertius caſus ⁊ exponatis.[⁊ ſi poſt cõdẽnationem]ſi
poſt ſcd̃am periit.[tenebitur] ſcꝫ ad rem ſi eſſet eodẽ mõ peri
tura apud metũ paſſum vt apud metuꝫ inferentem. vt.C.e.l.j.
[edicti]ſcꝫ de quibus habuiſtis.ſ̃.e.l.§.j.[reſtituitur]ſic eſt
in interdicto vnde vi.⁊ in interdicto qd̃ vi aut clam: vnde acci
piatis ver.illum.[ſicut]⁊c.[obſeruatur]qꝛ in illis teneẽ in⸗
diſtincte de interitu rei ſi eſſet res peritura apud metũ paſſuꝫ
vt apud metũ inferentem.vt.ĩ.qd̃ vi aut clam.l.j.§.j.⁊.l.rectiſſi
me.⁊.l.merito.Or ſignoꝛi redeatis ad verſi.[pꝛo eo autẽ]⁊c.
⁊ incipit quartus caſus: ⁊ loquitur quando homo ablatꝰ per
metũ aufugit poſt pꝛimã ⁊ ſcd̃am ſcd̃am infra tempus iudica⸗
tionis:id eſt qd̃ datur condemnatis[oĩmodo eum reſtituat]
ſub.fugerit dolo vel culpa ipſius metum inferentis. vel non
[⁊ nihilominus in rem]id eſt vtili rei vendi. vel ſi qua alia ei
competit actio]puta qd̃ metus cauſa que datur contra illum
ad quẽ res ablata per metũ peruenit.vt.ſ̃.e.l.metũ.§.volenti.
⁊.l.ſi cum excep.§.in hac acẽ.[ita vt ſi dñs].i.metum paſſus.
[quoquo modo].i.per rei ven.ſiue per actionem ad exhi.ſiue
per actionem qd̃ metus cauſa.[eum]ſcꝫ ſeruũ ablatũ ꝑ metũ.
[receperit]a quocũq; poſſidente.[⁊ is]ſcꝫ metum inferens.
[excep.tutus fiat]ſcꝫ doli mali que habet locum quãdo equi
tas ſuggerit eam dari.vt.ĩ.de excep.do.l.ij.§.generaliter et q̃
equitas eſt:certe quia bona fides non patitur ⁊c.vt.ĩ.de regu.
iur.l.bona fides.Or dimittatis iſtum ver.[⁊ ſi poſt condẽna
tionẽ]⁊c.et accipiatis illuꝫ ver.[ergo ⁊ ſi in fuga ſit]⁊c.⁊ iſte
eſt q̇ntus caſus.[ergo ⁊ ſi in fuga ſit]ſcꝫ ante ſententiã ſecun
dam ⁊ poſt pꝛimã.[cauẽdum eſt per iudicem]id eſt cogere eũ
debet iudex vt caueat eum perſequi ſuis ſumptibus ⁊ expen⸗
ſis.[reddat]ſub.indiſtincte fugerit dolo vel culpa ipſiꝰ me⸗
tum inferentis vel nõ. vt.ſ̃.pꝛoxi.dixi. Or ſignoꝛi debet ita
legi iſte.§.tenebitis ergo ita bꝛeuiter qd̃ iſte.§.ponit q̇nq; ca⸗
ſus ⁊ pꝛimus caſus eſt generalis ⁊c.dic vt dixi in caſu: ⁊ hic re
perto per oꝛdinem vſq; in fin. Or ſignoꝛi anteq̃ ad alia per⸗
ueniam foꝛmabo hic plures queſtiões vt ſciatis reddere ra⸗
tionem diuerſitatis inter iſtos caſus.⁊ aduertatis bene:dicet
mihi aliquis veſtrũ oꝛdinatio huiꝰ.§.eſt pꝛepoſtera:que eſt ra
tio diuerſitatẽ ſi res ablata ꝑ metũ periit infra tp̃a iudicatiõis
⁊ res ablata erat peritura eodẽ modo apud metum paſſum vt
apud metum inferẽtem: metum inferẽs non tenetur de interi
tu rei.i.hominis ſed ſi periit poſt pꝛimam ⁊ ante ſecũdã ſentẽ
tiam bene tenetur de interitu ſed certe ĩmo videtur dicendũ
ecõtra:quia videtur metum inferẽs eſſe in maioꝛi moꝛa poſt
omnẽ ſentẽtiam quod ex eo apparet.quia non emẽdationi ſꝫ
potius cõſuetudini male agere deputauit:vt.C.de epi.au.l.iij.
in fi.quia moꝛam moꝛe cõiunxit expectando ſecũdam ſenten⸗
tiam.ſed in tertio caſu nõ cõiunxit moꝛam moꝛe:cum non fue
rit adhuc lata ſecũda ſentẽtia:ergo debet teneri de ĩteritu ho⸗
minis poſt oẽm ſentẽtiam indiſtincte infra tẽpoꝛa iudicatio
nis.ſed reſpõdeo ratio eſt illa ſi res ablata per metũ ꝑiit poſt
pꝛimam ⁊ ſecũdam ſentẽtiam infra tempoꝛa iudicationis pe⸗
riit eo tẽpoꝛe q̊ nõ eſt in moꝛa:quia cõdẽnatus eſt ad quadru
plum.⁊ eſto qd̃ nõ teneatur de interitu rei.i.hominis tamẽ te⸗
netur ad triplũ rei:quia interim habebat dilationem a lege.
vnde nõ videtur eſſe in moꝛa.vt.C.de vſur.rei iu.l.vlẽ.ſed ſi pe
riit res ablata per metum inter pꝛimam ⁊ ſecũdam ſententiam
ſi diceremus metum inferẽtem nõ teneri de interitu ſic nõ pu⸗
nireẽ ciuiliter ⁊ metum paſſus iret cum dãno:ergo amodo per
ſecundam ſententiam nõ condẽnaretur in quadruplum:et ſic
maleficium remaneret impunitũ quod eſſe nõ debet.vt.ĩ.ad.l.
aquil'.l.ita vulneratus.ĩ fi.Or ſignoꝛi modo quero aliud hic:
quare aliud eſt ſi homo ablatus eſt per metum ꝑiit ⁊ aliud ſi fu
git:quia ſi homo fugit poſt oẽm ſentẽtiam infra tẽpoꝛa iudi⸗
cationis ſiue inter pꝛimã ⁊ ſecũdam ſentẽtiaꝫ ⁊ fugit ſine cul⸗
pa vel dolo metũ inferẽtis indiſtincte tenetur de fuga: ſed in
moꝛte diſtinguiẽ.et certe medici aſſignãt rationem talẽ:moꝛs
nõ poteſt pꝛeuideri niſi diuino conſilio: ſed fuga ſic:quia oẽs
medici de mũdo nõ liberarent hominem a moꝛte naturali:ſed
hoĩem a fuga bene liberarent:quia ligarẽt eum cum fune ferri
ad pedem vnius ligni.vt ar.ĩ.de rei ven.l.ſi a bone fidei.⁊.ĩ.de
cõdic.ob cauſam.l.ſi pecuniam.§.pe.⁊ vlti.⁊.ĩ.de reg.iur.l.cõ⸗
tractus.ideoq; in homine moꝛtuo diſtinguiẽ.vt.ſ̃.dictum eſt:
quia nõ poteſt pꝛeuideri:ſed in fuga nõ diſtinguitur:quia po
teſt pꝛeuideri.vnde eſt quod ei ĩputetur ſi nõ adhibuit cuſto⸗
diam quã debuit adhibere:⁊ ideo indiſtincte tenetur cauere
de eo perſequẽdo ⁊ eo perſecuto reſtituẽdo vt hic dicitur Sꝫ
denuo diceret aliquis veſtrum iuriſc.vlp̃.autoꝛ huius.§.ſom⸗
niauit hic dum dixit:quod ſi res ablata ꝑiit poſt pꝛimam ſen⸗
tẽtiam infra tempoꝛa iudicatiõis tenetur metum inferens ſi
eſſet eodem modo ꝑitura res apud metũ paſſum vt apud me⸗
tum inferẽtem ſi poſt pꝛimam ⁊ ſecundam ſentẽtiam periit in⸗
fra tempoꝛa iudicatiõis non tenetur.nam quomodo ſciemus
hoc.rñ.ex facti qualitate.nam ſi dominus metum paſſus erat
ſolitus emere ⁊ vẽdere ſeruos vel equos ſi fuit ei ablatus per
vim.ꝟiſimile eſt hic qd̃ ſi nõ fuiſſet ablatus quod ſtatim ven⸗
didiſſet ⁊ pꝛecium habuiſſet.igiẽ nõ ꝑiiſſet eodem modo apud
eũ vt apud metum inferẽtem:vel ſi habebat eum venalem: ſed
ſi metũ paſſus nõ erat vẽditurus:quia diues homo erat ⁊ ſem⸗
per gaudebat retẽtiõe ſuarum rerum ſi res ablata periit natu⸗
raliter hic erat res peritura eodẽ modo apud metũ paſſuꝫ vt
apud metũ inferẽtem hic metũ inferẽs de interitu nõ tenetur
cũ res ablata periit poſt pꝛimã ⁊ ſcd̃am ſñiam infra tp̃a adiu⸗
dicatiõis.vt iſta ꝓbanẽ.ĩ.de le.j.l.cũ res.in fi.Sed denuo q̃ro
facienꝰ ne eandẽ diſtinctionem in oĩ moꝛoſo.ſ.vt oĩs debitoꝛ
ſpẽi nõ teneatur de interitu ſi res periit eodẽ modo apud de⸗
bitoꝛẽ quo erat peritura apud creditoꝛẽ ſi ei ſoluta fuiſſet al's
ſic.Dixerũt quidã vt.M.cũ oĩbus ſuis ſequacibꝰ qd̃ ſic. et h̊
dicebat ar.huiꝰ.§.⁊ ꝓ eo videẽ facere.ĩ.de po.l.ſi plures.in fi.⁊
ĩ.de rei ven.l.itẽ.ſi ꝟbe.in fi.ſed certe hec op.ẜm Jo.nõ eſt bo⸗
na ⁊ quare nõ audite:aut q̇s eſt debitoꝛ ſpẽi ex delicto vel q̃ſi:
aut ex ɔ̃ctu vel quaſi:eſt debitoꝛ ſpẽi ex delicto vel quaſi fur et
raptoꝛ ⁊ ꝑdo:⁊ iſti regul'r teneñ ex delicto indiſtincte de inte⸗
ritu etiã ẜm eum.vt.ĩ.de peti.here.l.ſi a dño vel a pr̃e.§.ſi ꝑdo.
⁊.ĩ.de vi ⁊ vi ar.l.j.§.rectiſſime.⁊.l.pe.⁊.C.de fur.⁊ ſer.coꝛ.l.ſub
tracto vel vi arrepto.eſt debitoꝛ ſpẽi ex ɔ̃ctu vel quaſi:⁊ iſte ex
quo eſt in moꝛa perpetuata eſt obligatio ɔtra eum:vñ ſi periit
caſu vel ſi eſſet peritura res penes creditoꝛẽ vel nõ:ſemꝑ tene⸗
tur.vt.ĩ.ſi cer.pe.l.cũ fundus.⁊.ĩ.de ꝟb.ob.l.ſi ſeruũ.§. ſequiẽ.
⁊ qꝛ ſatis eſt ſi ei ſoluiſſet qd̃ eã rem diſtraxiſſet. vt.ĩ. depoſi.l.
ſi in aſia.in fi.⁊.ĩ.de leg.j.l.apud iul'.§.ipſius quoq;.⁊.l.cũ res.
§.vlti.nõ ob.hic.§.qꝛ vt dixi debitoꝛ ſpẽi regulariter teneẽ de
interitu eſſet res peritura apud creditoꝛem eo modo vt apud
debitoꝛẽ vel nõ.fallit in acẽ.qd̃ metus cã.⁊ eſt rõ ſpãlitatis: qꝛ
periit infra tp̃a iudicatiõis:⁊ ſic nõ videbaẽ eſſe in moꝛa:qꝛ ſa
tis eſt q̄ ꝓpter facinꝰ ſuũ penã tripli ꝑſtat. ſed ſi tu es debitoꝛ
ſpẽi

spēi ex cōtractu vel quasi ⁊ tu fuisti in mora ⁊ nō tenereris de interitu metū passus iret cū dāno ⁊ mora tua nō dꝫ esse impunita:vt ar.ꝫ.ad.l.aquil.l.item si verberatū.Jtē nō ob.ꝫ.depo.l.si plures.§.j.qꝛ ibi voluisti tabellioni satisfacere vn̄ iudex condēnabit te.Jtem qꝛ ꝓpter facinus suū penā tripli soluit:sed si tu es debitoꝛ spēi ex ꝯtractu vel quasi ⁊ tu fuisti in moꝛa ⁊ non tenereris de interitu esset cū dāno ⁊ moꝛa tua nō dꝫ esse impunita.Jtem nō ob.l.si plures.§.j.quia noluisti satisfacere si hic suscepisti iudiciū habuisti iustā cām litigandi:vnde si petij hominē in iudicio ⁊ tu lite cō.obtulisti si pendēte lite de sumptibus res pijt moꝛte de interitu nō teneris:qꝛ habebas iustam cām litigandi vn̄ non videris esse in moꝛa.vt.ꝫ.de vsur.l.si qs sol.Jtem nō ob.l.itē.si verberatū est.in fi.qꝛ loqtur in realibꝰ act.in quibus possessoꝛ non est obligatus dare. vt institut. de act.§.j.sed hic.§.loquit̄ in possessoꝛe q̄ est obligatus rem restituere:sed in rei vend.obtinet illa diuisio aut possessoꝛ fuit bone fidei:⁊ tunc de interitu non tenetur:aut semꝑ male fidei:et tunc de interitu tenetur: aut ab initio fuit bone fidei: sed lite cōtest.efficitur male fidei:⁊ tūc si habet iustam causam litigandi:nō tenet̄ de interitu.vt.ꝫ.de peti.here.l.illud.si autem nō habet iustā causam litigandi:hoc casu subdistinguit̄ vt dicit.l.illa.ꝫ.de rei vend.l.si v̄beratū.i fi.Oꝛ signoꝛi modo volo signare vnū cōtra. ⁊ soluere ⁊ annectere quandā distinctionē vt hāc materiā intelligatis que hirsute ꝑ dn̄os Jo.et Az. hic scripta est.hic dicitur quod metū inferēs si res ablata perijt post ꝑmā ⁊ secundam sententiā infra tpa iudicationis de interitu non tenet̄ si res eodem modo erat pitura apud metū passuꝫ vt apud metū inferentē.sed.l.cōtradicit que dicit qd̄ fur ⁊ raptoꝛ semꝑ de interitu tenet̄:qꝛ reipa sunt in moꝛa.vt.C.co.l.j.et.ꝫ.de condic.fur.l.in re furtiua.§.j.Ad so.quoꝝ ꝫ.ita breuiter dico:vbi res furtiua perijt quocūqꝫ tpe perierit semꝑ fur est in moꝛa.vt in p̄e.l.in re furtiua.§.j.⁊.C.de cōdi.fur.l.vlti.⁊ tunc fur semꝑ tenetur de interitu vt ibi.Jtē vbi res rapta perijt semꝑ raptoꝛ est in moꝛa quocūqꝫ tēpoꝛe perierit:vnde semꝑ tenet̄ de interitu.vt.C.de furtis ⁊ seruo coꝛrupto.l.subtracto vbi autem res aufertur per metum hic distinguo sic. aut res perijt apud eum apud quē peruenit nō apud metū inferentē aut apud metū inferentē perijt vel fugit.in ꝑmo casu si agit̄ act.qd̄ metus cā cōtra illum ad quē ꝑuenit res ablata ꝑ metū:si perijt anteq̄ rem illā cōuertat in aliā:tunc de interitu nō tenet̄.vt.ꝫ.e.l.§.aliqn̄.si aūt perijt postq̄ cōuertit in aliā rem vel fugit vtputa qꝛ distraxit:rē hic: qꝛ pciū succedit loco rei si habuit ex cā lucratiua tenetur de interitu.vt.ꝫ.e.l.si ipsa res.sed si nō habuit ex causa lucratiua nō tenetur de interitu: qꝛ ei tn̄dem abesse videt̄. vt institu.de leg.§.si res.si aūt agitur contra metū inferentē hic subdistinguo aut perijt res ablata per metū aut fugit.si auteꝫ perijt aut ante oēm sn̄iam aut inter vtrūqꝫ:aut post oēm sn̄iam ⁊ post tēpoꝛa iudicatiōis:aut post oēm sn̄iam ⁊ intra tpa iudicationis vbi agit̄ ꝯtra metū inferentē ⁊ res ablata ꝑ metū perijt ante oēm sn̄iam metū inferēs indistincte tenet̄ de interitu vt in.l.cōtra. ⁊ hoc ideo ne metū passus patiat̄ dānū qd̄ nō dꝫ esse.vt.ꝫ.e.l.§.aliqn̄ in ver.pedius.si aūt inter vtrāqꝫ sn̄iam perierit intra tpa iudicatiōis vel nō ne metꝰ remaneat ipunitus tenet̄ indistincte de interitu:vt in tertio casu huiꝰ.§.in ver.hic si post condēnationē.si autē perijt post oēm sn̄iam ⁊ intra tpa iudicatiōis simil̄r indistincte tenet̄ de interitu:quare?qꝛ moꝛā moꝛe adiunxit qd̄ ꝓbo ꝑ scd̄m casum huiꝰ.§.sumpto ar.a cōtrario sensu qd̄ est foꝛtissimū.vt.ꝫ.de of.eius cui mā.est iur.l.j.in ꝑn.⁊ quia nō emendationi sed potiꝰ cōsuetudini male agere deputauit vt.C.de epis.au.l.iij.in fi.⁊ arg.C.de ser.fu.l.quicūqꝫ.si aūt perijt post oēm sn̄iam intra tpa iudicatiōis.i.intra tpa que habuit ex scd̄a sn̄ia q̄ olim erāt duoꝛum mensiū hodie quattuoꝛ.vt.ꝫ.dixi.si perijt codē mō vt perijsset apud metum passum de interitu nō tenetur: qꝛ perijt infra tpa data a lege.⁊ qꝛ satis est qd̄ ꝓpter facinus penā ꝑstat al's sic. ⁊ ita loquitur secūdus casus huiꝰ.§.si aūt res ablata ꝑ metū fugit siue ante oēm sn̄iam siue īter vtrāqꝫ siue post oēm infra tpa iudicatiōis vel nō indistincte tenet̄ de fuga vt in q̄rto ⁊ q̄nto casu huiꝰ.§.qd̄ est p̄missa rōne.vt.ꝫ.de reg.iur.l.ꝯctus.⁊ que sit rō quare aliud cū fugit ⁊ aliud cū perijt.ꝫ.dixi.

1 ☞ Furtum non cōmittitur in violentia compulsiua secus in ablatiua.

2 Fur triplex scꝫ improbus: ⁊ fur improbioꝛ ⁊ fur improbissimus ⁊ qui sint ibidem.

1 **Qui vim intulit.** Jn.§.isto no. †differentiam inter inferre metum vim compulsiuā ⁊ ablatiuam ⁊ dicitur si cōpulisti me per metum dare tibi rem ⁊ ego tibi dedi tu nō es fur:quia furtuꝫ fit inuito:⁊ in me tu est volūtas licet coacta sed si tu rapis mihi rem de manu tu es fur:quia rapina fit inuito hoc dicit iste.§.videatis expositionē lr̄e.[qui vim].s.cōpulsiuam[a me sit cōsecutus]sub.volēte lꝫ coactus sim qꝛ coacta volūtas volūtas est.vt.ꝫ.e.l.si mulier.§.pe.[fur nō est]vnde non tenet̄ act. furti:sed act. qd̄ metus cā.vt.ꝫ.e.l.metum.§.volenti.[q̄uis q̄ vi].s. ablatiua[videat̄]sub.⁊ in v̄itate est.[vt iul. placet] Oꝛ signoꝛi dic mihi q̄ ratiōe metū inferēs non est fur:sed raptoꝛ sic. certe hec est ratio:quia metū inferēs accepit rē a volēte licet ꝑ metū ⁊ coacta

2 volūtas est volūtas.vt.ꝫ.dixi.Unde no.qd̄ est triplex fur.†est fur improbus qui subtrahit rem domino ignorāti ⁊ inuito: et iste tenet̄ act.furti.⁊ cōdi.furtiua.vt.ꝫ.de fur.l.j.⁊.ij.est fur improbioꝛ qui aufert rem dn̄o sciēti ⁊ nolenti:⁊ iste est fur ⁊ tenetur vi bo.rap.vt insti.vi bo.rap.in ꝑn.quia ipse vt fur rem sine voluntate dn̄i habet.vt.ꝫ.de vi ⁊ vi ar.l.j. §. si vi me.est improbissimus fur qui subtrahit aliquā rem de hereditate iacēte vel ea adita nō apprehēsa possessione.vt.ꝫ.de cri.exp.hr̄.l.ij.Jtem est improbissimus fur qui subtrahit ex incēdio vel naufragio vtputa qn̄ te videt pati incēdiū et ipe currit ad domū tuā ⁊ rē tuā tibi subtrahit:vel qn̄ videt te pati naufragiū in mari ⁊ ipe currit ad te ⁊ subtrahit res tuas.vnde hic est proditum tibi illud auxiliū seu interdictū vt.ꝫ.de incē.ru.nau.l.j.⁊.l.ne quid.et C.de fur.auf.nauigia quecunqꝫ.⁊ est ratio:quia adiuuari nos beneficijs hominum nō decipi opoꝛtet.vt.ꝫ.de iusti.⁊iu.l. vim atqꝫ.⁊.ꝫ.de ser.expoꝛ.l.seruus.

1 ☞ Actio qd̄ metus cā ꝯcurrit cum actione de dolo sed vna per alteram tollitur.

1 **Eum qui metum fecit.** Jn.§.isto dꝛ si tu aufers mihi rem per metum nō solū possum te cōuenire act. qd̄ metus causa: sꝫ etiā act.de dolo.sed si egi vna repellar ab alia opposita ex. vel in factum.hoc dicit iste.§.videte expositionē lr̄e.[in factum] sub.vel doli.nam si est extraneus cōtra quē egi act.qd̄ me.causa ⁊ vellē agere postea de dolo repellet me excep.doli.hec exc. dat̄ vbi eq̄tas suggerit act.dari.vt.ꝫ.d:exc.do.l.ij.§.⁊ gn̄al̄r.sꝫ si est pater vel patronꝰ cōtra quē egi acti.qd̄ metus causa repellit me excep.in factum.vt.ꝫ.de excep.doli.l. apud.§.aduersus.Oꝛ signoꝛi ad.§.istū instat̄ ⁊ opponit̄ sic: hic dr̄ qd̄ metū inferēs tenet̄ qd̄ metus cā ⁊ act.de dolo q̄re:qꝛ oīs metꝰ hꝫ in se dolū:sed nō cōuertit̄ sed vꝫ qd̄ nō dēt de dolo si dat̄ actio qꝛ metus cā cū de dolo nō detur cū alia dat̄.vt.ꝫ.tit.ꝓxi.l.diuus. in fi.⁊.ꝫ.de do.l.j.§.ait pretoꝛ.⁊.l.elegāter.et.C. de dolo.l.ij.ad istud vos ita breuiter dicetis actio de dolo non dat̄ si alia dat̄ que nō descendat secū ex codē fonte scꝫ vt est furti vi bo.rap.⁊ iniuriarum equitas vt ibi.sed hic actio qd̄ metus cā ⁊ de dolo ex eodem fonte equitatis descendūt:qꝛ ambe sunt ꝑtoꝛie: ambe restitutoꝛie ambe arbitrarie:ambe penales: in vtraqꝫ ferūtur due sententie.vt.ꝫ.de do.ex.l.arbitrio.⁊ instit.de act.§.preterea.ideo qꝛ hic vna ⁊ altera datur nec vna facit cessare aliā:⁊ hec est satis bona solutio nec approbo qd̄ quidā vt antiq̄ dixerunt:de dolo actio nō competit si alia competit que non sit pereque famosa vt ibi sꝫ si alia sit pereq̄ famosa de dolo actio competit cum alia vt hic.⁊.C.de dolo.l.j.⁊ hic nō approbo dupl ici ratione.prima ratio est:qꝛ scriptū est in.l.qd̄ actio de dolo nō competit cū actione eq̄ famosa:vt est actio tutele. vt.ꝫ.de dolo.l.ideoqꝫ.Jtem alia rōne:qꝛ actio quod metus cā nō infamat lꝫ descēdat ex cā famosa:qꝛ non cōnumeratur inter famosas act.vt.ꝫ.de his qui not.infa.l.j.⁊ ibi dixi.sic est in interdictis ⁊ in ꝯdictionibꝰ.vt.ꝫ.de vi ⁊ vi ar.l.neqꝫ.⁊.ꝫ.de act.et ob.l.cessat.vel potestis dicere scd̄o modo sic:si vultis philosophice ꝓcedere:⁊ ita scripsit hic Joā.siue nico.furiosus post eum. actio de dolo nō datur si alia datur.s.q̄ non sit spēs ad ipsam. vt.ꝫ.l.ꝓxi.sed actio de dolo bn̄ datur si alia datur q̄ sit spēs ad ipsam.nā actio de dolo ⁊ qd̄ metꝰ cā nō habēt se vt genꝰ ⁊ spēs ⁊ totū ⁊ ps.nā de dolo malo actio est genꝰ ⁊ totū.ac.qd̄ metꝰ cā est spēs ⁊ pars.nam actio de dolo habet locuꝫ siue decipis me metu vel sine metu verbis inclitis vel clādestinis. vnde dolus fit cū metu ⁊ sine metu actio qd̄ metus causa habet locū cū decipis me vi cōpulsiua ⁊ sic ꝑdicatur de paucioꝛibus: vnde sequit̄ quod quicq̄d est metus est dolus:sicut sequit̄ quicq̄d est homo est aīal:sed nō ecōtra. quicquid est dolus est metus:vel quicq̄d est aīal est homo:sed si habent se vt genus ⁊ spēs ac.de dolo nō al's concurrit cū alia que non sit eius species vel genꝰ sed bene cōcurrit act.de dolo cum alia que sit eius species vel genus:qꝛ species nō excludit genus nec econtra genus excludit spēm sed includit spēm.vnde ꝯcurrit cum certi ꝯdi.generali ⁊ indebiti.vt.ꝫ.de cōdi.ob cau.da.l.dedi.⁊.l.cum ꝓponas.et ꝫ.de condic.sine cā.l.j.vnde dixit Jo.de dolo actio habet se ad modum inuidi.plebeius eīm non inuidet ꝑncipi nec ecōtra:qꝛ de inferioꝛi ad maximū non est ꝓpie inuidia:sed inter pares vel quasi pares est inuidia:⁊ gaudet vnus de malo alteriꝰ: sic ⁊ de dolo actio si nō inuenit aliam ei inuidet: vnde vt dixi vbi

actio de dolo est genus vt est in metu adhibito per vim cōpulsiuam non excludit̄ ꝓpter act.qd̄ metus cā:sed cū ea ꝯcurrit vt hic.sed vbi ipsa actio scʒ de dolo est spēs nō excludit illaʒ nec excluditur ab illa vt in cōdic.indebiti ⁊ certi cōdi.gn̄ali.vel dicatis tertio modo ⁊ planiꝰ de dolo actio nō cōpetit cū alia datur scʒ ordinaria:vt ibi:ſʒ actio qd̄ metꝰ cā est extraordinaria qd̄ ex eo apparet:q: tale q̄d inuenit̄ in act. qd̄ metꝰ cā qd̄ nō inuenitur in alia:q: si cōdēnatus nō restituit rem ad p̄mā sn̄iam metum passo cōdēnatur ei in quadruplum per scd̄am sn̄iam: vt.s.e.l.§.j.⁊.§.hec aūt actio.vn̄ actio de dolo datur cū alia datur scʒ extraordinaria vt est qd̄ metus cā actio vt hic.

1 Id in quo quis dānū patitur quadruplatur.

1 **Julianus ait.** In.§.isto cum lege seq.† ⁊ princi. seq.vsqʒ ad.§.hec actio sex principaliter dicūtur.Primo d: qd̄.in actione qd̄ metus cā si nō redditur res ad primā sn̄iam quadruplatur solūmodo iteresse in secunda sn̄ia.⁊ ideo si debebam tibi.xl.ex fideicō.⁊.ccc.solui ꝑ metū.cclx.fit quadruplicatio: quia in his fui passus metum. Secūdo d: si plures metū mihi intulerūt qd̄ oēs tenent̄ mihi act.qd̄ metus cā: ſʒ si vnus restituit rem ad primā sn̄iam ceteri liberātur. Tertio d: si plures mihi metū intulerūt ⁊ egi cū vno act.qd̄ metus causa ⁊ condēnatus est per primā sn̄iam: ⁊ quia non restituit;condēnatus est in quadruplū ⁊ soluit solidū quadruplum ceteros liberat:sed si nō soluit solidum in id qd̄ minus exactum est ab initio dabitur in ceteros actio qd̄ metus causa.Quarto dicit̄:qd̄ diximus si plures metū adhibuerunt qd̄ vno soluente ceteri liberantur habet locū si vnꝰ cōmisit metum ⁊ res ablata per metū ad alium ꝑuenit qd̄ vno soluēte alter liberetur.Quinto dicitur si serui tui metū mihi intulerūt teneris mihi nox.act.noīe ipsoꝝ et actione qd̄ metus causa:si ad te peruenit res ablata per metū.⁊ si reddis mihi rē ad primā sn̄iam vel ad scd̄am in quadruplo liberaris ⁊ noxalis euanescit.Sexto ⁊ vltimo d: si cōueni te dn̄m noxali act.qd̄ metꝰ causa ⁊ seruū dedisti pro noxa liberaris:sed si postea res mihi ablata ꝑ metū peruenit ad te dn̄m teneberis mihi act. qd̄ metus causa. hoc dicit iste.§.cū.l.seq.⁊ se.vsqʒ ad.§.hec actio. videte expositionem lr̄e.[solum]vt.s.e.l.§.j.⁊.§.quadruplabit̄ ⁊.§.quatenus[ex cā:fideicom.]sub.maxime.nam hic exempli grā ponit.nam idem est si alia causa.xl.debebat.[quadrupluʒ consecuturū]sub.si res ad primā sn̄iam non redditur. vt.s.e. l.§.j.⁊.§.hec actio.[passus est]sub.quātum ad hoc vt dicatur pati damnū.nam hec actio desiderat damnū dari. vt.s.e.l.sed et partus.in fin.sed alia.xl.amittet metū inferens per edictū diui marci.vt in preallega.l.sed ⁊ partus.§.vlti.⁊.l.extat.[ꝟm hoc]incipit scd̄m dictum ⁊ exponatis.[ꝟm hoc] scʒ quia solum qd̄ interest quadruplatur.[ante sn̄iam] scʒ scd̄am alij dicunt[ante sn̄iam] scʒ primā. [liberati sunt]q: actio qd̄ metꝰ causa est persecutoria quātum ad rem.vt.s.e.l.§.j. vnde si vnꝰ soluit rem ceteri liberantur.vt.s.de eo per quē f.e.l.j.§.si plures.Or signori vt vos tollatis ꝯtra.signata hic per dominos Jo.⁊ Az.qui soluūt cum multis angustijs dicetis ita:cum plures adhibuerunt seu intulerūt mihi metū vnus soluendo rem ceteri liberantur a re:⁊ ita intelligit̄ hic ver.ꝟm hoc ⁊c.sed nūquid a pena tripli liberant̄ alij si vnus soluit penam.videt̄ qd̄ nō.vt.s.de iurif.om.iudi.l.si quis id qd̄.in fi.⁊.l.seq. ⁊.j.ad legē aquil.l.item mela.§.si plures.⁊.C.de condic.fur.l.j.que oēs leges huic secūdo edicto signantur pro ꝯtrarijs per dn̄os Jo. ⁊ Az.ſʒ pōt dici qd̄ liberant̄ a re vt hic:nō a pena vt i ꝯtrarijs hic signatis.vel pōt dici secūdo modo hic sp̄ale est in actione qd̄ metus causa vt vno soluente rem ante primā sententiam vel post primā sententiam ante secūdam:qd̄ ceteri liberant̄ a re ⁊ pena.nā ista actio ab initio est penal̄. vt.s.e.l.§.j. ⁊.§.hec autem actio.nā et multa alia sunt sp̄alia in acti.qd̄ metus causa vt dicit̄ in ꝑal.§.hec aūt actio.⁊.s.e.l.§.quatenus.[ſʒ ⁊ si id] incipit tertiuʒ dictū.[actio] ⁊ intelligatis p̄imi act.aduersus ceteros quantū ad rem non quātum ad penam.sed veriꝰ est vt vos dicatis eā p̄imi quātum ad rem et quātum ad penam.vt dixi.s.in primo dicto.[sit]sub.vel exigi possit. sic ⁊ in act. vi bo.rap.vt.j.vi bo.rap.l.j.⁊ intelligatis hāc legē quo ad rē vel interesse nō quo ad penā nisi ⁊ ipsi fuerint cōtumaces.et ideo si duo.x.ꝑ metū mihi abstulerūt ⁊ ab vno sum quinqʒ cōsecutꝰ act.de dolo vel qd̄ metus causa. alia q̄nqʒ quadruplabuntur: quia fuit cōtumax cū non sit de illis q̄nqʒ liberatus vt hic. nā ꝑceptione nō litis contestatiōe alius per alium liberatur: vt j.de his qui deie.vel effu.l.ꝑceptione.[metū].s.vt vno soluente rē ante sententiam vel post secūdam quadruplo alios liberari.[res]scilicet ablata ꝑ metū.[adhibuit]nā vno soluēte reʒ vel quadruplum ceteri liberant̄.[ſʒ si serui.]incipit q̄ntū dictū[cōuenire]sub.act.qd̄ metus causa vel vtili rei vē.vt.s.eo. l.si cū excep.§.in hac act.[⁊ seruꝰ]sub. vt cesset noxalis actio: si postea liberi facti cōuenient̄ cū noxa caput sequatur.vt insti. de nox.§.oīs:aūt.[si vero]incipit sextum ⁊ vltimū dictū.[peruenerit.]vt.s.e.l.si cū ex.§.in hac act. Or signori habetis in isto q̄nto vel sexto dicto vt dixi in casu. sed videt̄ ꝯtra.⁊ videtur quod si primo egi noxali ⁊ seruū sum assecutus:licet postea res ꝑ metum ablata ꝑuenerit ad dn̄m quod non teneatur act.qd̄ metus causa vel vtili rei ven.cuʒ p̄ma actio sit ꝑempta. vnde videt̄ ꝯ.s.si ex nox.causa agat̄.l.ij.§.vlt.ad qd̄ vos dicet̄ vno modo aliud est si ago noxali ex vtroqʒ decreto: q: tunc seruus efficitur meus:et tunc prima actio est exterminata vt ibi: aliud si ago qd̄ metus causa.

1 Actio qd̄ metus cā datur nō solū metū passo:sed etiā heredi. Itē dat̄ in heredes ⁊ ceteros successores si ad eos ꝑuenit.

2 Sufficit semel ad heredeʒ ꝑuenisse lʒ postea desinat. ⁊ sufficit semel questum factum esse.

q **Uod diximus si plures ⁊c.**

1 **Hec actio heredi.** In.§.isto cum quattuor.ll. se.dicit̄:† quod actio qd̄ metus causa q: rei ꝑsecutoria est dat̄ non solū metum passo: imo ⁊ heredi metū passi. Secūdo dicit̄ quod hec actio in heredem ⁊ ceteros successores si ad eos peruenit datur in quātum peruenit licet ista actio cū sit penalis quo ad tripluʒ non videtur dari in heredem:tamē quia ꝑuenit ad eos turpiter dat̄ cōtra eos.nam turpia lucra ab heredibus sunt extorquēda. Tertio dicit̄ si semel ꝑuenit ad heredē ⁊ cōsumpsit nihilominus tenebit̄:q: sufficit semel ꝑuenisse ⁊ nō solū primus heres qui consumpsit tenet̄ ſʒ etiā heres heredis eadē ratione q: sufficit semel ꝑuenisse:alioquin dicemus nec etiā heredē qui cōsumpsit teneri qd̄ esset absurdū. Quarto dicit̄ si res mihi ablata per metū ꝑuenit ad quēdam bona fide ⁊ perijt quod ip̄e non tenetur. Quīto dicit̄:si res ablata per metū ꝑuenit ad singularem successorē ⁊ ipse illā rem vēdidit ⁊ habuit precium vel permutauit eam licet postea pierit nihilominꝰ tenet̄ act. qd̄ metus causa:quod ꝓbat̄ esse verū sic.nam si decessit aliquis ⁊ putatiuus heres rem hereditariā vēdidit ⁊ ꝓcium ꝑcepit vel in aliā rē cōmutauit:pinde tenet̄ vero heredi peti.hr̄.ac si res nō fuisset alienata vel cōmutata. Sexto dicitur qd̄ dictum est quod heres metum inferētis tenetur inquātum ad eum peruenit:intelligitur quod tenetur ꝑpetuo.i.anteq̄ ꝓscriptū sit quod metus causa. Septimo dicitur qd̄ inspicimus vtrū ad heredē metum inferentis peruenerit tempore litis contesta. si certuʒ est ad heredem ꝑuenisse.vnde si tempore lit.contesta. heres inuenitur locupletior lʒ postea desierit tū̄ tenetur: ⁊ ideo si debitor per metum liberatus est ab obligatione ⁊ decessit tamē q: liberatio fuit semel facta tenetur heres. h.d.iste.§. cum quattuor.ll.seq.vsqʒ ad.l.si mulier.videte expositioneʒ littere.[hec actio]scʒ qd̄ metus cā.[qm̄ rei habet ꝑsecutionem] et similis ratio redditur.s.e.l.si cum excep.§.j.in ver.post annū. sed hec ratio nō videtur multum bona:quia oēs penales dantur heredibus si nō sunt ꝓdite ad vindictā.vt insti.de perpe.⁊ tē.ac.§. sed heredibus.sed ideo dicit hic q: penales actiones dantur heredibus que nō sunt ꝓdite ad vindictam:multo fortiꝰ hec q̄ est rei ꝑsecutoria ⁊ ita hec est ratio ꝓbabilis nō necessaria.s.vt ea demū dentur heredibus que habent rei ꝑsecutionem:quia ⁊ alie dantur heredibus vt.s.dixi.[in heredem]hic icipit secūdum dictum.[nō transeat]sub.regulariter vt ꝑstare penā teneatur.vt insti.de perpe.⁊ temp.ac.§.nō tm̄.[non debet ꝑtinere]quia turpia lucra sunt ab heredibus extorquenda.vt hic.⁊ s.de calū.l.in heredem.in p̄nci.sub. vel nisi sit lis contesta. cuʒ defuncto.vt.C.ex delic.defun.inquantum her.cōue.l.vna.⁊ ibi dixi.Or sequit̄.l.[videamꝰ ⁊c.] ⁊ incipit tertiū dictū [actionem]nam heres heredis prior heres cōsequitur.[hec actio] scilʒ qd̄ metus causa;[alioquin]id est si dicas quod non sufficit semel ꝑuenisse[nec in ip̄m]sub.heredē primū[teneri]sub. qd̄ esset absurdum dicere vt.C.e.l.j.⁊ facit ad hoc.j.e.l.q̄ꝛtum. Or signori in lege ista videamus not.† qd̄ sufficit semel ꝑuenisse ad heredem licet postea desinat vt hic. sic et sufficit semel questum factū esse.j.ad.l.iul.de adul.l.mariti.§.questum.sic et sufficit ⁊c.vt.j.de suc.edic.l.j.§.qui semel.⁊.j.de bo.pos.ꝟm tabu.l.j.§.semel.⁊.j.de ꝯtra tab.l.nō putauit.in p̄n.⁊.j.de fideic. l.quidā in testamēto.est tn̄ argu.ꝯtra.j.de in rem verso.l.si pro patre.§.versum.⁊.j.de acqui.pos.l.nō videt̄.⁊.j.de verbo.sig.l. nomen filiarū.§.vlti.⁊.j.de inof.testa.l.nam ⁊ si.§.j.⁊.§.qd̄ cuiusqʒ vni.no.l.item eoꝝ.§.penul. Sed ad hanc legē videamus statim op.⁊ videt̄ ꝯtradicere.l.seq̄s que videt̄ in sui p̄nci.dicere qd̄ si res ablata per metū perierit qd̄ non tenet̄ ille ad quē ꝑuenit.ad qd̄ quidā dicunt qd̄ hec.l.videamus loquit̄ quando in res nugatorias cōsumpsit.sed verius est vt vos dicatis qd̄ ista.l.videamus loquit̄ in vniuersali successore: sed.l. sequens loquitur

loquitur in singulari successore ad quẽ pertinet:⁊ eo casu quã-
do aliquid ꝑuenit dicendum est qđ nõ teneatur hac actione si
interijt vt ibi.⁊.s̃.e.l.si cum ex.§.in hac.⁊ plenius dicam.j.l.ꝓ-
xima. Or sequitur.l.[si res que ad alium]scꝫ bone fidei pos.
[interierit].i.mortua fuerit.[ↄuersa sit]scꝫ quia cõmutauit.
[deperdat]sub.⁊ hoc est verum cum ꝑuenit ad bone fidei pos
sessorem ex causa lucratiua al's secus.vt.j.statim dicit[mansis
sent]nam sicut bone fidei pos.in peti.here.tenetur ad rem sic ⁊
ad p̃cium:quia p̃cium succedit loco rei: vt.j.de peti.here.l.si et
rem ⁊ p̃cium. Or signori circa legem istam si res.est aliquãtu-
lum insistendum:vt vos intelligatis quãdam glo.dominorum
Jo.⁊ Az.hic scriptam.⁊ statim ad p̃incipiũ huius legis si res
instatur ⁊ opp.⁊ videt̃ qđ sufficiat si semel peruenit. vt.s̃.l.ꝓ-
xima.ad quod quidã dicunt qđ hic corrigit superiorẽ.sic ⁊ ali-
bi.s̃.si ex no.causa agatur.l.j.in fi.cũ.l.seq.alij dicunt ⁊ ita in-
telligunt legem istam qđ si ille ad quẽ peruenit ex metu ↄsum-
psit qđ ad eum videtur ꝑuenisse vt ibi.secus si alius cõsumpsit
vt hic.sed verius est vt vos dicatis tertio modo ⁊ sic: qđ diffe-
rentia est inter vniuersalem ⁊ singularꝫ successorem.⁊ dicitur
vniuersalis successor qui invniuersum succedit.vt.j.de pub.l.si
seruus.§.partus.⁊ in isto casu loquitur lex superior:quo casu
sufficit semel ꝑuenisse vt ibi secus est in singulari successore:q2
si ꝑuenit ad eum bona fide res ablata per metũ ⁊ interierit nõ
videtur ꝑuenisse.vnde nõ tenetur vt in p̃mo dicto hui9legis.⁊
s̃.e.l.si cum ex.§.in hac act̃.⁊.§.aliquãdo ⁊ est ratio.q2 singula
ris successor non est vitiorꝫ successor:quia succedit in rem dñta
xat.vt.j.de diuer.⁊ temp.p̃scri.l.an vitium.sed si bone fidei pos
sessor ad quẽ ꝑuenit res ablata per metũ vendidit eam ⁊ in pe
cuniã ↄuertit vel cõmutauit:lꝫ postea appareat res:tñ tenetur
vt in secũdo dicto hui9legis qui incipit.si vero quia p̃cium suc
cedit loco rei:⁊ sic videtur esse locupletior.et in pet.here. vt in
pre.l.si ⁊ rem ⁊ p̃cium.qđ est verum si peruenit ad eum ex cau-
sa lucratiua.vt.j.si certum peta.l.si eum seruũ.⁊.s̃.e.l.si cum ex-
cep.§.in hac.si aũt peruenit ad eum ex causa non lucratiua vt
quia emit vel in dotem accepit qui nõ est titulus lucratiu9. vt
C.de impo.lucra.descrip.l.j.si eum vendidit alij vel etiaꝫ per-
mutauit in aliam rem : si postea peruenit sine dolo ⁊ culpa sua
nõ tenetur:quia tñ sibi abest scꝫ p̃cium.vt institu.de le.§.si res
aliena.sic ⁊ possessor hereditatis de corpore qđ possidet tenet̃
peti.here.vel si alienauit vel in aliam rem ꝑmutauit tenetur de
precio. sed caueatis vobis qđ in petiti.heredita.si bone fidei
possessor perdat precium qđ ipse non tenetur. vt.j.de peti. he-
redi.l.sed ⁊ si lege cõmissoria.§.j.⁊.§.consuluit.⁊.l.item viden-
dum.§.j.qđ in actio.qđ metus causa non est.vt.s̃.dixi.sed vos
dicetis qđ hec similitudo non est per oĩa bona quã hec.l. facit
de peti.here.ad hãc act.est bona similitudo qñ precium extat:
q2 tunc vterqꝫ tenet̃:sed vbi precium non extat bone fidei pos
sessor non tenetur peti.heredi.ad preciũ.vt in predi.l.sed ⁊ si.l.
cõmis.§.cõsuluit.⁊.l.iteꝫ videndũ.§.j.sed in act.qđ metus cau
sa secus est in.l.ista.in ver.si vero. Or sequit̃.l.sequẽs. [quod
autem ⁊c.]⁊ iuriscon.modo redit ad vniuersaleꝫ successorem.
[ꝓconsul].i.pretor.simile no.j.de ali.iu.mu.ca.fac.l.j. sed vbi
pollicet̃.rñ.s̃.e.l.qđ diximus.§.hec actio [ꝑpetuo].i. vsqꝫ ad
xxx.an.nam hoc casu hec actio est perpetua idest duratura ad
xxx.an.ↄ̃ heredes. vt insti.de perpe.⁊ tẽ.ac.§.j.in fi.⁊.s̃.e.l. vi-
deamus.al's secus.vt.C.e.l.iij.[peruenisse] sub. qđ traditio-
nem habeat ⁊ ideꝫ est si non habeat traditionẽ.vt.j.eo.l. itaqꝫ.
[liberatus].s.per metũ.vnde hꝫ necesse se reponere in primaꝫ
obligationem.vt.s̃.e.l.illud verum est.in fi. Or signori cauea-
tis vobis qđ vbi res ablata per metũ peruenit ad hereꝺeꝫ me
tum inferentis ⁊ tꝑe lit.cõtest.inuenit̃ qđ ad eum peruenit te-
net̃ heres vt h.sic ⁊ al's inspicit̃ vtrũ sit locupletior tꝑe lit.con
test.vt.s̃.de neg.gest.l.lit.cõtest.tꝑe.Itẽ vbi tꝑe lit.cõtes. si nõ
inueniat̃ qđ ad heredẽ peruenerit:sed inuenit̃ locupletior sil'r
tenet̃ heres.vt.s̃.e.l.si eaꝫ res.Item vbi retro ante lit.cõtes. in-
uenit̃ qđ ad heredẽ peruenit.⁊ si tꝑe lit.cõte.non inuenit̃ad eũ
peruenisse nihilominus tenet̃ heres:q2 sufficit semel peruenis
se.vt.s̃.e.l.videamus.sꝫ ⁊ si tꝑe suĩe inueniat̃ peruenisse ad he-
redẽ metũ inferẽtis lꝫ retro nõ ꝑuenerit.i.nec ante lit.ↄtes.nec
tꝑe lit.cõte.tñ nihilominus heres tenet̃ ⁊ cõdemnabit̃.vt.j.de
peti.here.l.si a patre vel a dño.§.quo tꝑe.

I ☞ Metus si fuerit iustus cessat acti.quod metus cau. hoc
dicit. vel sic. Promissio facta metu iuste illato non rescindi-
tur.hoc dicit.

I I mulier. †In princ.huius.l. ponit̃ qui-
dã casus i quo cessat hec actio
s.qđ metus causa: q2 persona que est passa metũ si-
bi intulit ⁊ sibi põt imputari.⁊ est casus talis : ego
ancillam meaꝫ manumisi postea extitit ingrata qđ in serui. po
terã eam reuocare:dumvellẽ eam in serui.reuocare dedit mihi
vel promisit aliquid ne reuocarem eam in seruitutem nnquid
poterit repetere act.qđ metus causa.qđ dedit vel poterit age-
re qđ me.causa vt a promissione liberetur. Respon.qđ non:q2
sibi istum metũ intulit ⁊ sibi debet imputari.h.d.prin.huius.l.
videatis expositionẽ littere.[si mulier]al's si cum mulier [pe
riclitabatur].idest esset in periculo ne patronus suus reuoca
ret eam inseruit. nam libertus ⁊ liberta ꝓpter offensam leuem
potest reuocari in seruit.vt.C.de li.⁊ eorum li.l.ij. [cessat edi-
ctum]scilicet istud qđ metus causa[sibi infert]⁊ꝓpter suam
culpam posuit se in necessitatẽ.vnde colligetis hic illud no.qđ
imputatur alicui si in aliquaꝫ necessitatẽ se imposuit.⁊ ad hoc
concor.s̃.qui satisda.cogan.l.si fideiussor.§.j.⁊.j.ad sill'.l.iij.§.
subuenitur.Item no.aliud no.qđ damnũ qđ quis.⁊c. accedit.
j.de reg.iur.l.qđ quis.⁊.C.de ser.neces.here.insti.l.vlt.Sed vi
debatur cõtra.duabus rõnibus:ecce si libertusvel liberta in-
gratus vel ingrata dat vel ꝓmittit patrono ne reuocet̃ in ser-
uitu.dat ob timorẽ quasi mortis:vnde sicut ille qui timet mor
tem iuuat̃ hoc edicto:ita ille qui timet quasi mortem. vt.s̃.e.l.
isti quidẽ in princi.§.j.sed certe hoc non ob.q2 ibi libertus vel
liberta dedit iniuste ne instr̃a sui status combureret. vnde ibi
non ingesserat sibi iustũ timorẽ: ⁊ ideo ibi timor seruitutis est
quasi timor mortis.h aũt libertusvel liberta dabat iuste ⁊ pro
mittebat ꝓpter suũ delictũ.vnde q2 ingessit sibi hunc timorem
cessat hec actio qđ metus causa. ¶ Sed denuo videbat̃ con-
tra.scđa ratione:ecce qui deprehẽdit̃ in adulterio vel in furto
⁊ dat vel ꝓmittit ne ꝓdatur:in necessitate se posuit ⁊ tñ reuo-
cat datũ act.qđ metus causa vel agit act.qđ metus cau.vt libe
retur a ꝓmissione.vt.s̃.e.l.nec timoreꝫ.in fi.⁊.l.isti quidem. in
prin.sꝫ certe illud non ob.q2 ibi iuste potuit occidi:vnde lꝫ det
vel ꝓmittat ne occidat̃:tñ hꝫ acti.qđ met.ca.sꝫ liberta que dat
ne reuocet̃ in serui.ꝓpter ingratitudinẽ quam cõmisit non in-
iuste:sed iuste reuocabat̃ in serui.vnde q2 imposuit sibi hãc ne
cessitatẽ cessat hec actio vt hic dicit̃.

I ☞ Metus causa si quid gestũ fuerit pretor nullo tempore
ratum habebit.

Quod metus causa gestum est.

I In.§.isto exponuntur vltima verba edicti pretoris † ⁊ dicitur
qđ met.ca.gestũ erit:pretor nullo tꝑe ratũ habebit.h.d.iste.§.
videte expositionẽ littere.[gestũ est ⁊c.]sub.ait pretor.vt.s̃.l.
j.in prin.[nullo tꝑe ratum habebo].s.breui vel magno:q2 hec
actio põt intẽdi infra annũ ⁊ post annũ si alia actio non sit. vt
s̃.e.l.si cuꝫ ex.§.j.⁊ hoc est verum qđ gestũ metus causa nullo tem
pore pretor ratum habebit.s.regl'r.fallit tñ in tribus casibus.
vnus casus est si per metuꝫ tibi ꝓmitto.x.⁊ postea tibi sponte
soluo:q2 sublatus est metus.vt.C.e.l.ij.Iteꝫ fallit in alio casu.
nã si metũ aliquis intulit tenet̃ mihi inferẽs metũ vel vniuer-
salis successor act.qđ me.ca.infra.xxx.an.post.xxx.an.nõ tenet̃
q2 omne ius spacio.xxx.vel.xl.an.tollit̃.vt.C.de consti.pec.l.ij.
⁊.C.de pres.xxx.vel.xl.an.l.cũ notissimi.⁊.l.si q̇s emptiõis.Itẽ
fallit in tertio casu.naꝫ ille ad quẽ res ablata per metũ perue-
nit si hꝫ ⁊ est bone fidei possessor tenet̃ vsqꝫ ad.x.ãnos. vel.xx.
iter absentes.vt.C.e.l.si vi vel metu.⁊ est rõ quare actio qđ me
tus cau.duꝫ datur ↄ̃ metũ inferentẽ durat.xxx.an.q2 predo est
sed cũ datur ↄ̃ euꝫ ad quẽ res peruenit excedit suos terminos
cũ sit personalis lꝫ sit scripta in rem:q2 dat̃ heredi ⁊ ↄ̃ heredeꝫ
⁊ ideo durat tñ.x.vel.xx.an.sil'e est in peti.her.vt.C.de peti.he
re.l.cogi.⁊.C.de edic.di.adri.tol.l.vlt.in fi.

I ☞ Estimatio alia est possessionis alia fundi seu proprieta-
tis.hoc dicit.

I Qui possessionem. In.§.isto ponit̃ talis ca-
sus:†ego possidebaꝫ fun
dum alienuꝫ bona vel mala fide:tu cõpulisti me per metum vt
illum fundũ tibi venderẽ vel donarem:postea cõueni te act.qđ
metus causa:nunquid teneberis mihi per primã sñiam in me
dñium transferre:⁊ si non facis nunquid mihi per scđam sentẽ
tiam cõdemnaberis in quadruplũ. Rñ.iuriscon.vbi fundum
alienũ queꝫ possidebã in te trastuli:trãstuli in te tñ pos. ⁊ ideo
per primã sñiam teneris in me trãsferre pos.fundi cũ fructib9
⁊ per scđam sñiam non cõdẽnaberis ad ꝓprietatem fundi ⁊ in
triplũ sed soluꝫ ad pos.⁊ ad triplũ.nam in hac act.venit tñ qđ
abest ⁊ abest tñ pos.fundi cũ fructibus.h.d.iste.§.videte expo
sitionẽ littere.[nõ sui fundi tradidit].s.imo fundi alieni; quẽ
bona fide vel mala fide possidebat.⁊ iõ dicit pos.q2 pos. quaꝫ
habeo in te trãsfero non dñium cũ non habeã:q2 nemo plus iu
ris ⁊c.vt.j.de acqui.re.do.l.traditio.[non quanti fundus] .i.
in vera estimatione ꝓprietatis fundi.[sed quãti pos. eius].s.
[est].i.in vera estimatione pos.fundi.[quadruplum].s.infra
annũ.[vel simplũ].s.post annũ vel dicatis [quadruplũ] sub.
si non reddidit ad primã sñiam sed ad scđam.[vel simplum]si

restituit ad primam sententiā.[cum fructibus].s.perceptis & percipiendis ex omni causa.[qđ & pompo.ait]vt.s.eo.l.sed & partus.in prin.& ibi dixi.Or signori in.§.isto no.qđ in ac. qđ metus causa venit solū qđ abest.& ad hoc facit.s.e.l. si cū exce. §.fi.Itē no.qđ si aufers mihi ꝓprietatē fundi mei per metum teneris mihi qđ me.cau.per primā sniam in me transferre dominiū & si ad primā non reddis per scđam estimatur ꝓprietas fundi:& cōdemnaberis mihi in quadruplū in quo inest simplū. vt.s.e.l.si cū excep.§.j.&.§.hec act.&.§.quatenus.in prin.sz vbi aufers mihi per metum pos.tm̄ fundi alieni non teneris in me transferre dñium sed possessionem fundi cū fructibus:& si non trāsfers per primā sniam cōdemnaberis per scđam in quadruplū.i.in estimatione vera possessionis & in triplū cū fructibus vt hic dicit̄.& sic apparet ex predictis qđ alia est estimatio proprietatis fundi:& alia est estimatio possessionis.vt.j.vti pos.l. si duo.in fi.& idem dicimus nos.vt.j.de condic.inde.l.indebiti si nummi.&.j.de triti.l.j.

1 ☞ Contractus dotis factus metu est ipso iure nullus.h.d.

1 **Si dos metu ꝓmissa sit.** †In.§.isto dicitur:si mulier coacta est dotē metu alicui ꝓmittere vel pater eius vel quilibet alius pro muliere dotem ꝓmittere per metū nō tenet promisso ipso iure:nec quantū ad effectū:q2 nō est nata obligatio. h.d.iste.§.videte expositionē littere.[si dos metu ꝓmissa sit] signori hec littera impsonaliter loquit̄ & ideo expono[ꝓmissa sit]siue a muliere vel ab eius patre vel a quocūq3 alio:sz maxime si a muliere vel a patre[non puto nasci obligationem]hec littera legit̄ & exponit̄ duobus modis:& vno modo sic.[nō puto nasci obligationē].s.ipo iure.vel pōt exponi.scđo mō.[nō puto nasci oblig.]quātū ad effectū.& ad qđ valeat hoc.j.videbitis[nullam esse]vel ipso iure vno modo vel quantū ad effectum alio modo vt.j.videbitis.Sed ad.§.istum opponit̄ & vr̄ qđ si dos ꝓmittit̄ per metū qđ valeat ꝓmissio:sed obstet exceptio doli.vt.C.de inuti.sti.l.dolo.& hoc illa rōne:q2 coacta voluntas.vt.j.e.l.§.pe.Ad istud pōt dici duob' modis & vno modo qđ potero agere qđ metus causa vt liberer ab illa ꝓmissione.vt.s.e.l.metum.§.sed qđ pretor ait.sed act.de dolo nō ago: q2 odiosa est & subsidiaria & non datur ex quo possum me per excep.tueri.vt.C.de dolo.l.vlti.vel pōt dici qđ licet alia exceptio excludat act.de dolo.non tñ doli excep.vt.s.de do.l.ij. in prin.& no.aut ꝓmittitur turpe aut turpiter.si ꝓmittitur aliqđ turpe vt ꝓmitto tibi adulteriū vel homicidiū perpetrare non vz ista ꝓmissio quasi impossibilis sit de iure.vt.j.de verb.ob.l. veluti.&.l.generalr̄.&.l.si plagij.si aūt ꝓmittat̄ aliqđ turpiter: puta ꝓmitto.tibi.x.dolo vel metu tuo interueniēte siquidē ex ꝯctu stricti iuris vt stipulationis vz de rigore iuris.sed obstat excep.vt.C.de inuti.stip.l.vt inter absentes.sz si ꝯctus esset bone fidei & dolus dedit causā ꝯctui ipso iure nō vz.vt.s.de dolo.l.& elegāter.in prin.&.j.de mino.l.cause.ij.in prin.

1 ☞ Actio vbi ipso iure tollitur per pactū idem est in pacto qđ in acceptilatione.h.d.vel sic.Metus non ipedit liberationem ipso iure & ideo hac actione agendum est:vt obligatio restauretur.h.d.

2 Voluntas coacta voluntas est.

1 **Si metu coactus sim.** In.§.isto dr̄:†vendidi tibi vl' locaui rem meam pro.xv.& fuit contracta emptio & locatio solo cōsensu omnibus hincinde integris existentibus cōpulisti me per metū contrario cōsensu abire ab emptione vel locatione:nunquid manet pristina obligatio in suo statu & non valet qđ factum est an recedit̄ ab obligatione:sicut si acceptilatio interuenisset.& respondetur qđ solo ꝯrio cōsensu recedit̄ a pristina obligatione:cōsensu dico spontaneo vel coacto:verūtamen sicut habet locū actio qđ metus causa vt debitor se reponat in pristinā obligationē quē per metū liberaui:ita hoc casu.h.d. iste.§.videte expositionē littere.[discedere].i.recedere omnibus integris existentibus solo cōsensu qđ esse potest.vt.s.de pact.l.iurisgen.§.adeo.&.§.si emptione.[an nihil sit facti].i. an qđ factū sit non valeat[acceptilationi]sub.qđ videt̄.s.qđ sit simile acceptilationi:q2 nulla &c.[si rata sit].s.cōtrario consensu.[dum amittit̄].i.amissa sit.[actio nascit̄].s.qđ metus causa vt reponat se metū inferēs in pristinā obligationē.sicut cū libero te per acceptilationē per metū prima obligatio tollitur:†q2 coacta volūtas[a] voluntas est.vt.j.pxi.§.tñ nascitur actio qđ metus causa vt reponas te in pristinā obligationē.vt s.e.l.metū.§.pe.&.l.seq.§.vlti.sz nunqđ potero agere vtili prima.respon.qđ sic.vt dixi.s.e.l.metū.§.volenti. 2

1 ☞ Actio quod metus causa habet locum in quasi cōtractu qui celebratur adeundo.hoc dicit.vel sic.Coacta voluntas voluntas est.

a ¶ Coacta volūtas.adde qđ voluntas coacta volūtas est & fm theologos voluntas nunq̄ appetit nisi bonū existēs vel apparēs a bar.in extrauag.ad reprimen.in verbo videbat̄.

Si metu coactus adij heredi.

1 †In.§.isto dr̄:aliqua hereditas deferebat̄ mihi ex testamento vel ab intestato ego metu fui coactus adire illā hereditatē: nunquid efficior heres & obligor oneribus hereditarijs.Rñ. qđ sic:q2 coacta voluntas est volūtas:verūtamen beneficio huius edicti a pretore sum restituendus vt non tenear creditoribus nec legatarijs hereditatis & non possim heredi. repudiare.hoc dicit iste.§.videte expositionem lr̄e.[si metu coactus.] forte a creditore hereditario[adij hereditatem]scilicet mihi delatā ex testamento vel ab intestato[effici]de rigore iuris. [esset].i.fuisset.[volui]& ita no.quod coacta volūtas est voluntas.& ad hoc facit.j.de reg.iu.l.eius est nolle. vnde versus. Sicq3 volens factus qđ nollem velle coactus. [restituendus sum]ex isto edicto:quia pretor ait quod metus causa &c.vt.s. e.l.§.j.&.s.e.l.j.Alij dicūt ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa videbitur.vt.j. ex qui.cau.ma.l.j.quod non credo: quia tunc iste.§.non faceret ad istum tit.[tribuatur]& sic creditoribus hereditarijs vel legatarijs non tenebor.Or signori ad.§.istum instatur & opponit̄ & videtur qđ si aliquis coactus adijt hereditatem qđ heres non efficiatur.vnde videt̄ cōtra.j.de acquiren.heredita.l. qui in aliena.§. celsus. Ad solu. cuius cōtra.potest dici pluribus modis:& vno modo sic:si heres coactus per metum adijt hereditatem efficit̄ heres de iure ciuili & de rigore iuris:vt h' & bñ dico q' efficit̄ heres de iure ciuili:q2 iure ciuili sola voluntate aditur hereditas. vt instit.de here. quali.& diffe.§.sui.& hoc voluit:sz coactus sed de equitate & de iure pretorio hz facultatē abstinendi.vt in fi.huius.§.& j.de acqui.here.l.si metus.vbi per omnia idem dicitur qđ hic. vel potest dici.secūdo modo:aut coactus metu dixit ita facta est mihi maxima iniuria si possem decipere cogentem me adire non esset malum dum cogebatur per metum adire & ipse dixit confiteor me heredem esse & confessus est per metum:hoc casu ista confessio non facit eum heredem vt in.l.contraria. sed si metum inferens erat sagax & cautilosus: & dixit volo qđ dicas qđ adeas heredi.& ipse dixit adeo.ex istis verbis aditur hereditas:tamen q2 pretor dixit qđ metus causa gestum erit ratū non habebo habet beneficium abstinēdi.vel potest dici tertio modo sic.& ita in.l.contra.ponetis casū.deferebatur mihi hereditas ex testamento vel ab intestato:dicebāt creditores cur non adis heredi.dicebam volo habere consilium amicor̄ oēs amici excepto vno dicebant consulendo qđ non adirem:vnus tacebat:miratus fui:vnde direxi sermonem ad eū & ipse dixit mihi ego intellexi verba talia qđ habebis necesse adire inuitis dentibus tuis hanc heredita.cras ante horam vespertinā nam creditores cōuenerunt in tali loco & dixerunt qđ strangularēt te nisi cras adires hereditatē:hoc audito quid feci ego heres vocaui testes secretarios & dixi eis : talis hereditas est mihi delata volui deliberare vtrum esset mihi lucrosa vel damnosa:vnde dictum est mihi quod creditores volunt me cogere cras ante horam vespertinam adire : vnde in presentia vestra protestor qđ si inueniretur in processu temporis qđ adirem hereditatem illam qđ nolo esse heres nec est volnntatis mee heres esse:postea non potui ita mihi cauere quin creditores me per metum cōpellerent adire & dixi adeo.hoc casu non efficior heres: quia protestatus fui ante qđ nolebam esse heres vt.ibi: nam & al's protestatio multum operatur.vt.s.de vsuf.l.si inedificauerit.§.vlti.&.j. quibus mo.pig.vel hypo.sol.l.si debitor. §.j.& ibi notabo.sed in.§.isto non fuerat protestatus aliquid: vnde de rigore iuris sum heres : q2 coacta voluntas est voluntas vt hic dicitur : sed iure pretorio habeo ius abstinendi vt hic dicitur : in fine huius.§.vnde non sum heres quantum ad effectum.

1 ☞ Repudianti per metum succurritur per vtilem actionē qđ me.ca.h.d.vel sic.Per hoc edictū restituitur prima vtilis ipso iure & datur hec actio qđ met.cau.

1 **Si coactus heredi.** †In.§.isto dicitur : aliqua hereditas ex testamento deferebatur mihi fui coactus per metum illam hereditatē repudiare vel a substituto vel a legitimo quomodo subuenitur mihi:certe duplici via.vna q2 possū intendere vtiles actiones hereditarias sicut heres.alia subuenitur mihi actio. qđ metus causa que datur mihi contra metum inferentem:sed si eligo vnam illa debeo esse cōtentus & precluditur mihi alia via agendi.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere. [si coactus]sub.a substituto mihi vel a legitimo qui erat successurus ab intestato defuncto.[vtiles actiones dando].s.peti. heredi.vtilem que prius directo cōpetebat.sicut & in actione in rem diximus.vt.s.eo.l. metum.§. volenti.al's autem vtiles actiones nō dantur heredi sed quasi heredi.vt fideicō.vt.j.ad treb.l.j.

trebel.l.j.§.j.τ.ij.[prestando] q agam qd metus causa cõtra metum inferentē ad meū interesse vt restituat mihi hereditatē. vt.j.tit.proxi.l.arbitrio.in principio.[mihi pateat] idest vna electa de beo esse contentus illa.vt.s.e.l.si cum exceptio.§.vltimo.τ ibi dixi.

1 Carcer est iustus metus τ promissio facta in carcere detinenti nullius est momēti.h.d.

Qui in carcerem. Ista.l.bona.l.est τ maxime in burgundia cõsueuit multuz habere locum: aliquis nobilis inuenit aliquē burgensez diuitē euntem per viam: dicit nobilis bene veniatis: diu est qd petij vos τ non inueni vos in isto loco: vnde capit eum per vim τ ducit eum in domū suam tenet eū de die in diē τ dat ei modicū panis. dicit burgensis quare facis h? dicit nobilis: nescis tu? dicit ipse nõ. dicit nobilis: scias qd tu es diues ego pauper volo qd des mihi.c.libras vel mille: vnde metu carceris dat mille vel pmittit. subuenitur ei hoc edicto. hoc dicit ista lex: videte expositionez littere.[ei] idest ab eo.[est] sub. quantum ad effectum de rigore iuris valet: q coacta volūtas est volūtas.vt.s.l.pxi.§.pe. sed de equitate rescindit.vt.s.e.l.metū.§.sed qd pretor ait. secus tamen est si tu non es in carcere illius cui das vel pmittis: sed alterius τ das mihi qd a carcere dimittaris: hoc edictuz non habet locum. vt d.l.metum.§.sed τ licet: sicut confessio facta metu carceris vel tormentoz nõ preiudicat nisi sponte postea perseueraret.vt.j. de questi.l.j.§.diuus.τ.§.si quis.

1 Presumptio vbi est cõtra illuz qui pbare debebat afficitur duriori probatione.h.d.

2 Presumitur qd superior ab inferiori non opprimatur. Presumptio hominis est qd homines in siluis patiantur metum non in ciuitatib' sed ista presumptio admittit pbationē.

3 Presumptio iuris τ de iure non admittit pbationem.

1 **Non est verisimile.** In principio hui' legis dicitur † quidam accessit ad Vlpia. iurisconsul. τ proposuit coram eo questionē talem: domine ego sum romanus τ sciatis qd ego suz proconsul τ bene credo qd inueniretis mille Rome qui vocant se proconsules in litteris suis τ suz de maioribus ciuibus qui sunt in vrbe romana τ claram fero dignitatem τ pater meus fuit proconsul. vno die quidam plebeius inuenit me in quodam loco τ cõpulit indebite vt darem ei.c. modo quero a vobis qualiter mihi consulatur. Respondet Vlpia. non concordant vltima primis: si tu es ita magnus τ nobilis in vrbe vt dicis non est verisimile qd plebeius coegerit te ei.c. indebite soluere: maxime cū in vrbe sit magistratus τ ibi non consueuerunt metus inferri sed iura plene reddi: vnde presumptio hominis est contra te: quia homines non presumerent plebeiū te in vrbe cogere posse: tamen hoc casu licet presumptio hominis sit contra te: si manifestis pbationibus poteris ostendere te coactum a plebeio vel ab alio habes act. quod metus causa contra eum. hoc dicit princip.huius.l. videatis expositionem littere. [non est verisimile] sub. homines cū audiunt vba que tu dicis qd tu es proconsul: τ ita magnus in vrbe vt dixi in casu non credūt ea. [cõpulsum in vrbe] scilicet romana per excellentiam intelligitur. vt institu. de iure naturali gentium τ ciuili.§.sed ius nostrum. [claram dignitatē] hoc nomen clara est genus τ continentur supillustres τ illustres τ spectabiles τ clarissimi: clarissime dignitatis. vnde dicit clara dignitas q dicebat se filiuz senatoris vel pconsulis.[inuocare] quia illicitas exactiones τc. vt s.de offic.presidis.l.illicitas.[preditum] sub. coram quo non oportet timere.vt.C.de his qui per me.tu.non ap.l.j.[presumptioni] scilicet hominum que est contra te.[opponere] sub. si vult audiri agendo qd metus causa τ quibus oppositis τ probatis ponetur in primum statum. Mr signori in princ.huius.l. habetis vt dixi in casu. sic nec noce alicui aduersarij dignitas.vt.C.e.l.ad inuidiaz. vnde no.hic qd non est verisimile quē cõpulsum in vrbe cum ibi iniurie nascerentur vnde iura nascūtur qd esse non debet.vt.C.vnde vi.l.meminerint. fallit si vult hoc pbare apertissimis pbationibus. sed que erūt iste apertissime pbationes audiatis. Sum senator vel filius senatoris. si dum sum in secessibus omnes becarij armarent se idest ferrent mihi viz: si probo hoc clarissime ista pbatio tollet presumptionem hominum. τ est probatio aperta τ apertissima: aperta est duorum vel trium testium.vt.j.de testa.l.vbi. si ergo dominus plebeius dicat se metum passum in vrbe a senatore satis est si hoc probat duobus testibus vel tribus. sed apertissima pbatio est quinqz testium: vnde probabit quinqz testibus qualiter omnes becarij intulerunt sibi vim τ irruerunt in domum suā: τ qualiter super hoc maximus tumultus fuit.vt.C.de test.l.testium. vnde not. qd licet al's in contractibus bone fidei non in metu est clara probatio vnius testis cum sacramento.vt.C.de reb.credi.l.in bone fidei: sed in criminibus requiruntur probationes luce clariores. τ ita in metu nõ sufficit pbatio vnius testis cum sacramento. sed plures si contra accusatum est presumptio.vt.C.de proba.l.sciant cuncti. τ ita no. vbi in metu nõ requirunt apertissime probationes requirit sacramentum. vt

2 C.de dolo.l.dolum. † Item no. ex princip.huius legis: qd presumitur qd superior ab inferiori non opprimatur. Item nota. qd presumptio hominis est qd homines in siluis patiant metum non in ciuitatibus: sed ista presumptio admittit pbationem in cõtrarium vt hic dicitur. ¶ Sed instatur τ opponitur ad princi.huius legis. τ videtur qd presumptio non admittat probationem in contrarium.vt.C.ar.tu.l.vlti.§.illo proculdubio. τ.j.de admini.tut.l.cyrographis. Ad quod dicetis aliud est in presumptione hominis vt hic: quia aliquando homines

3 presumunt quod nõ est. † aliud est in presumptione iuris τ de iure: quia illa non admittit probationem in contrarium vt est quando tutor dum facit inuentarium pupilli dicit quod talis res est pupilli quia si postea vellet dicere qd non sit eius sed sua non auditur si hoc vellet pbare: vt in.l.contra.

1 Metu factum ne quis ducatur ad iudicez non rescindit per act. qd met. sed per officiū iudicis.h.d.

1 **Si iusto.** † In.§. isto ponitur casus in quo punitur metus iudicis officio: dominus comes de prouincia dicebat alicui burgensi qd debebat sibi mille marchas: dicebat burgensis domine non debeo vobis quicq τ bene scitis vos veritatem: dicit comes scias qd ligabo te τ ducaz te coram rege vt cognoscat de ista questione iste videns tantā potentiā talis viri: dixit plebeius seu burgensis paratus sum dare vel facere quicquid vultis: dummodo dicatis mihi. dixit comes: volo quod des mihi mille marchas: vel volo qd vēdas mihi tale tuum manerium: iste non timuit mortē vel quasi mortem sed habuit iustam causam timendi: hanc venditionem vel aliud quid tale factuz iudex suo officio reuocabit.[restituit] sub. iudicis officio τ no. quod iste metus non punitur directa acti. quod metus causa vel vtili: q non timuit mortez vel quasi mortem.vt.s.e.l.continet. τ.l.isti quidem. tamen hic iuste timuit. vnde officio iudicis sue redditur equitati.vt.j.proxi.§. τ facit.s.de offi.presi.l.illicitas.

1 Metu factū alicuius verecūdie modice officio iudicis rescinditur nõ per act. qd metus cā.

1 **Si fenerator.** In.§.isto dicitur: † quidam erat athleta τ duz faciebat aliquod certamen lucrabatur centum aureos τ dum durabāt illi aurei bene volebat comedere: ptingit ita quod domin' altheta omnes suos redditus expendit. vnde venit ad quendam feneratorem τ accepit mutuo centum aureos ab eo: dum essent cousumpti fuit inuitatus ad certamen mutine τ pro eo promissum fuit sibi centum aureos: dixit athleta ego promisi vobis non recedere de loco isto nisi satisfaciam vocis: dicebat fenerator: nõ permittam te ire nisi satisfacias mihi et fecit eum bene custodiri: athleta videns quod non poterat ire dixit feneratori iuro vobis τ promitto decem aureos: vnde dixit fenerator: bene placet mihi: hoc facto iuit ad certamen τ lucratus est centum aureos: reuersus vult soluere tm̄ centum aureos: nunquid subuenitur ei iudicis officio. Respondetur qd sic: hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere.[si fenerator] sub. qui mutuauerat pecuniam athlete [inciuiliter] id est non curialiter: q eum custodiebat: vel quia fecerat eum iurare qd non recederet de ciuitate sine voluntate creditoris.[prohibendo] dicens non recedes a me nisi prius reddas mihi debitum [decernet] τ ita cum non timuit mortem vel quasi mortem non habet directam actionem quod metus causa nec vtilem: tamen quia iuste timuit inciuiliter factū sue redditur equitati. τ simile habuistis s.proximo.§. est aliud exemplum in medico qui apposuit malum colirium: τ propterea extorsit vēditionem ab infirmo hoc inciuiliter factum officio iudicis sue reddit equitati. τ ad hoc facit.j.de var. τ extraordi.cogni.l.medic'.[Si quis qd aduersario τc.].§. iste legitur duobus modis: τ vno modo sic: dicit qd metus punitur iudicis officio: tu non debes mihi aliquid: apparitor cui iudex cõmiserat vt cognosceret iter me τ te sine cause cognitiõe iussit qd deberes aliquid mihi dare: tu dixisti non habeo sed delego me debitori tuo ita factum est hic inciuiliter vū iudicis officio sue redditur eqtati. sec' si apparitor inter me τ te cognouit iussu iudicis τ cum tu deberes mihi cõdemnauit te. nam hoc casu si soluisti non poteris repetere. hoc dicit iste.§. videatis expositionē littere.[non debebat] ponamus.x.[apparitore psidis] id est nuncio cõis [iudicis] id est

sine plena cause cognitione.[iubeat]sub.per officiũ suũ: hoc inciuiliter factũ sue redderet equitati: ⁊ ita apparitor fuerat iudex delegatus.vel dicatis[iubeat]ẜm quosdã.s.per condictionem sine causa.[inciuile est]nam apparitor potest cognoscere inter me ⁊ te.vt.j.de iudi.l.penulti.⁊ vlti.Uel potest dici qꝺ hic apparitor in primo casu nõ fuit iudex delegatus inter me ⁊ te ⁊ nõ iussit de debito sʒ de indebito:⁊ ẜm hoc actor abutebatur apparitore:⁊ qꝛ ducebaʒ mecũ nunciũ cõis qui dicebat nisi soluas tali capiam te.vnde lʒ per hoc edictum non puniat̃ tñ per edictũ diui marci amittit ius crediti ⁊ sine cause cognitione.vt.j.e.l.sed ⁊ partus.§.vlti.⁊.l.extat.

¶De dolo malo. Rubrica.

¶Quia restitutiones dant̃ non solum rõne metus.vt.s.tit.pri.habuistis:imo ⁊ ratione doli mali.vt.s.de integ.resti.l.j.ponit̃ rubrica de dolo malo.⁊ sub.puniendo.vel potest exponi dolo malo.i.de act.⁊ excep.que pro dolo malo cõmisso cõpetit videamus ⁊ subijciamus.

1 Uarietas reprobatur.
2 Edictum de dolo malo est inductum vt subueniatur dolũ passis contra dolum cõmittentes.
3 Simplicitas que est amica legibus non debet alicui esse damnosa:alia est simplicitas pro fatuitate ⁊ illa reprobat̃ a lege.
4 Mendacium quid sit.
5 Dolus bonus quid sit.
6 Actio de dolo infamat.
7 Actio de dolo non datur si alia actio datur.
8 Actionem de dolo quando habeat venditor.

Øe edicto pretor aduersus varios ⁊ dolosos.

Or signori antequã ad alia perueniã no.qꝺ iste tractat' de dolo malo diuidit̃ in tres partes:⁊ in prima parte iurisconsultus ponit quare istud edictuʒ introductum fuit ⁊ durat vsqꝫ ibi.[verba autem ⁊c.]in secũda parte ponit v̾ba edicti pretoris ⁊ posita exponit ⁊ durat vsqꝫ ad l.⁊ eleganter.§.si seruum.in tertia parte vsqꝫ in fi.tit.circa doluʒ puniendũ vel non per iuriscon.ponuntur infinite questiones ⁊ deciduntur.⁊ in prima parte dicit̃ qꝺ hoc edictuʒ est introductũ vt subueniat̃ cõtra varios ⁊ dolosos qui sua calliditate alijs nocẽt:⁊ est introductum ne sua calliditas prosit dolosis:⁊ istis sua simplicitas sit damnosa.hoc dicit princip.huius l.videte expositionem littere.[hoc edicto]sub.qꝺ est.j.e.l.§.j.[et]pro idest.vel põt exponi copulatiue.[aduersus varios]s.verbis.[⁊ dolosos]s.factis ⁊ mẽte.[ne vel illis]s.dolũ cõmittẽtib'.[vel istis]s.dolo circũuẽtis[dãnosa.]Or signori
1 no.†hic varietas reprobat̃.⁊ ad istꝺ accedit.s.de pcu.l.i cau
2 se.i prin.⁊.j.de trib.l.sʒ ⁊ si pupillus.§.p̄scribere.Itẽ no.†qꝺ hoc edictũ introductũ est vt subueniat̃ dolũ passis ꝯ dolum cõmittẽtes.⁊ sic no.qꝺ malicia sua circũuenientib' nõ dʒ eẽ lucrosa.⁊ ad hoc ꝯcor.C.de leg.si legatari'.⁊.s.de eo ꝑ quẽ fac.erit.l.vlti.§.si reus.⁊.j.de fur.l.itaqꝫ.⁊.j.de re.iur.l.nõ fraudant̃.§.j.⁊.j.man.l.si fideiussor.⁊ ex prin.hui'.l.sunt extracte decreta
3 les.extra.e.ti.c.ex lr̃is.⁊.c.ꝯtingit.Itẽ no.† in prin.hui'.l.qꝺ alicui sua simplicitas non dʒ esse dãnosa:puta illa q̃ caret felle ad modũ colũbine.⁊ ad istud accedit.j.ad vell'.l.ij.⁊.C.si mi.se
4 ma.dix.l.j.nã simplicitas[a] est amica legi.vt insti.de fideic.her.§.sed qꝛ.aliqñ tñ simplicitas reprobat̃ a lege:vt puta illa q̃ est nimia simplicitas.vt.C.de fur.l.j.⁊.C.de fur.⁊ ser.cor.l.mãcip.

a ¶Simplicitas.addꝺ qꝺ talis simplicitas plʒ Bar. in.l.fi.§.j.C.de furt.

Uerba aũt. Hic incipit scđa pars hui' tit.in q̃ inseruntur verba edicti pretoris q̃ sunt talia.ait pretor q̃ dolo malo facta esse dicent̃ si de his reb' alia actio nõ erit ⁊ iusta causa mihi videbit̃ iudiciũ dabo.subsequenter ponit̃ diffinitio doli q̃ talis est ẜm seruiũ.seruius eñ diffiniebat ⁊ dicebat sic:dolũ malũ esse machinationẽ ⁊c.vt dr̃ in lr̃a.sʒ labeo nõ approbat.ideo qꝛ põt eẽ dolus:⁊ si nõ aliud simulet̃ ⁊ aliud agat vt est in metu ⁊ in iniuria ⁊ rapina.Iteʒ põt aliud agi ⁊ aliꝺ simulari:⁊ tñ nõ est dolus:sicut si capti ab hostib' vl' a latronib' per quandã machinationẽ liberãt res suas ⁊ alienas.vñ reprobata diffinitione seruij alio modo diffinit̃ ẜm labeonẽ.cui' diffinitio vera est.⁊ dicit labeo qꝺ dolus est calliditas fallacia machinatio ad fallendũ ⁊ circũueniẽdũ adhibita.Or diceret aliquis q̃re ptor dixit de dolo malo ⁊ nõ fuit ꝯtentus dicere pretor de dolo simplr̃.Rñdet iuriscõsultus:ideo qꝛ est aliq̃s dolus malus ⁊ aliq̃s dolus bonus.dolus bon' est qui cõmittit̃ circa hostes ⁊ hic bonus dolus vocat̃ solertia.⁊ sic veteres solertiã ꝓ dolo bono accipiebant:sʒ dolus malus est qui cõmittitur aduersus eos ꝯ quos nõ dʒ cõmitti.h.d.iste.§.vsqꝫ ad.§.ait pretor.videte expositionẽ lr̃e.[v̾ba aũt edicti]s.pretoris de quib' facta est mẽtio in prin.huius.l.⁊.j.e.l.§.ait ptor[dicent̃]sub.⁊ verũ erit q̃ dolo malo facta erũt.nã non solum ꝓpter dictũ sʒ ꝓpter factũ punit̃ quis.vt.j.de ꝓba.l.quotiẽs.§.j.sic ⁊ alibi exponit̃.j.cõmo.l.j.in prin.⁊ ibi dixi.⁊ lʒ Ulp.loquat̃ h̾ in plurali idẽ tñ est in singulari.nã siue in vna re cõmittat̃ dolus siue in pluribus hʒ locũ qꝺ in.§.isto dr̃ ar.s.de neg.gest.l.iij.§.negociũ.sic ⁊.j.vi bo.rap.l.ij.in prin.⁊.§.qꝺ aũt ait pretor.[si de his rebus]sub.in quib' dolus cõmissus fuerit.⁊ sub.vel de ea re.[alia actio]s.sp̃alis ⁊ ordinaria:vt ex furto furti:⁊ ex iniuria iniuriaꝝ ⁊ sic de ceteris:vt dicam.j.e.l.§.ait ptor.[nõ erit]i.esse nõ poterit.vt.j.e.l.elegãter.in prin.[⁊ iusta causa]i.causa cognita:al's eñ nõ darẽ hec actio.vt.j.dicaʒ.[iudiciũ dabo]i.actionẽ de dolo dabo.vel dicatis[iudiciũ dabo]i.actionẽ aliqñ de dolo aliqñ in factũ ꝓpter reuerẽtiaʒ personaꝝ.vt.j.e.l.non dʒ.Or signori q̃re dicit littera ista[⁊ iusta causa eẽ mihi videbit̃ iudiciũ dabo]sʒ que põt videri iusta causa:certe cause cognitiõe v̾sant̃ q̃ttuor:ꝑsona:res:tp̄s:⁊ auxiliũ:ꝑsona:qꝛ põt esse talis ꝑsona qꝺ ꝯ euʒ non dat̃ actio de dolo cũ sit famosa:vt puta si sit parẽs vel patronus.naʒ aduersus eos non dat̃ hec actio.vt.j.e.l.non dʒ.Itẽ versat̃ res qꝛ non dat̃ pro modica summa sʒ pro maiori.vt.j.l.sʒ oleũ.cum.l.seq.Itẽ versat̃ tp̄s qꝛ non dat̃ perpetuo:sʒ oliʒ infra annũ vtile:hodie infra bieniuʒ cõtinuũ.vt.C.e.l.vlt.Itẽ v̾sat̃ auxiliũ:qꝛ si res põt esse alio modo salua metũ passo nõ dat̃ de dolo.vt.j.e.l.§.ait pretor.⁊.l.elegãter.⁊.s.de pactis.l.iurisgen.§.dolo.Or signori iurisc.Ulp.primo posuit ꝯ quos detur hec actio.scđo posuit verba edicti ptoris:nũc ponit̃ hic descriptio doli:[dolũ malũ ⁊c.]sʒ istã descriptio seruij nõ est bona.vt.j.statim dr̃.⁊ q̃re nõ:qꝛ nõ est generalis ⁊ nõ ꝯuertit̃ cũ suo diffinito vt.j.dicã.[vt quis circũueniat̃]⁊ tñ nõ aliud agit̃ ⁊ aliꝺ simulat̃:sicut est exẽplũ in metũ passo:⁊ qꝛ oĩs metus hʒ in se doluʒ:sed non ꝯuertit̃.vt.s.e.l.si cũ excep.§.eũ qui.⁊ sicut est in furto vel in rapina qꝺ hʒ i se dolũ.vt.j.vi bo.rap.l.ij.§.dolus.⁊ sicut est iniuria que hʒ in se dolũ.vt.j.de iniur.l.illud.[sicuti-faciũt.]s.hoĩes.[vel aliena]⁊ ita app̄et qꝺ descriptio seruij nõ est bona:nã ad hoc vt descriptio sit bona dʒ esse gñalis ⁊ ꝯuerti cum suo diffinito.nã plerũqꝫ aliꝺ agit̃ ⁊ aliꝺ simulat̃:⁊ tñ nõ est dolus vt est cũ quis ꝑ industriã suã ꝯseruat sua ⁊ aliena.⁊ de hoc ponetis exẽplũ hoc mõ:quidã ibat cũ multis alijs causa peregrinatiõis:incidit iste cũ alijs in manib' latronũ:dux latronũ diligebat istũ ⁊ dixit ei de te doleo ⁊ de alijs gaudeo:tñ credo ita facere qꝺ dimittã te cũ reb' tuis:vñ cõuocauit alios latrones ⁊ dixit.iter istos ꝑegrinos est vnus ita meus amic' qꝺ nõ posset eẽ magis me' amicus:vñ peto a vobis qꝺ amore mei relaxemus eũ cum oĩbus reb' suis.dixerũt oẽs latrones:libẽter placet nobis ex quo vobis placet:vñ venit dux ad istuʒ ⁊ dixit isti oẽs peregrini remanebũt hic ⁊ vos recedatis cuʒ oĩb' reb' vestris:vñ videatis q̃ sunt res vestre:dixit iste intãtũ doleo qꝺ nõ video nec scio vbi sunt:dimittatis solũmodo me recedere:dicebat dux nõ recedetis sine reb' vestris:vnde dux dicebat est iste equus vester:dicebat iste nõne vos bñ scitis vñ dux supponebat pro cõstãti qꝺ esset suus ⁊ idẽ faciebat de multis alijs rebus:iste dimissus seruando suas res ⁊ alienas aliud agebat ⁊ aliud simulabat ⁊ tñ nõ est dolus.Itẽ põt notari exemplũ cuʒ aliꝺ agit̃ ⁊ aliud simulat̃:⁊ tñ non cõmittit dolũ in aliquo q̃ fecit se ꝯctum.nã vidi aliquẽ scholarẽ q̃ erat pulchrior hõ sub sole qui si eẽt hic faciebat ita se ꝯctuʒ qꝺ nullus posset esse meli':hic captus a latronib' ciuitat̃ Januẽsis accepta tota pecunia sua ⁊ aliena a socijs incõtinẽti fecit se ꝯctũ ⁊ pati morbũ caducum.vñ dux cũ latronib' dimisit eũ:eo dimisso iste aufugit ac si eẽt capriolus:iste aliꝺ agebat ⁊ aliꝺ simulabat:⁊ tñ nõ cõmisit dolũ.Itẽ põt no.exemplũ tertio mõ de eo qꝺ faciũt mercatores qui ꝑ locũ ꝑiculosum volũt trãsire:qꝛ vendũt: qui secure ꝑ illũ locũ pñt trãsire.si capiant̃ res veniet ẽptor ⁊ defendet eas.hic aliud agit̃ ⁊ aliud simulat̃ ⁊ tñ dolus nõ cõmittit̃:qꝛ nõ est dolus cũ quis vult sibi cõsulere.vt.s.de ne.ge.l.at qui natura.§.si cuʒ me absente.vñ sequit̃ labeonis descriptio.[itaqꝫ ⁊c.]⁊ est dr̃ia inter hoc.nã calliditas est i tacẽdo ꝓprie.vñ ait Salo.qui dissimulat iniuriã callidissimus est.⁊ est exẽplũ de calliditate iuris in tacẽdo:si quis sciẽs vẽdidit rẽ alienã nec certificat emptorẽ callide decipit eũ.vt.j.de act.emp.⁊ ven.l.j.§.generaliter.⁊.l.tenet̃.in prin.⁊.§.j.Itẽ exemplũ est in calliditate facti in tacẽdo vt videtis in ꝓsenetis equoꝝ qñ q̃ritis ab eis an equus sit san':⁊ ꝓseneta dicit:vos nõ vultis emere ⁊ sic nõ rñdet ad īterrogata ⁊ ita dissimulat.Fallacia est i mẽtiẽdo expsse sicut faciunt ꝓsenete equoꝝ.vt.j.de fur.l.falsus.§.si qs.vñ
4 dicit aug.†mẽdaciũ est false vocis significatio cũ intẽtiõe fallẽdi.machinatio est i arte v̾boꝝ cũ v̾ba aliq̃ pñt hr̃e duplicẽ intellectũ:vt cũ dicit vẽditor eq̃:equ' iste nimis rodit vel nõ ascẽdit arbores de q̃ plene dixi.s.de pa.l.veterib'.Itẽ põt no.exẽplum de arte

plum de arte verbo℞ ꝛ facto℞ cū vēditur fundus qui debebat tributa ꝛc. dic vt dixi in casu. ꝛ hic repeto. ἰ. de act. emp. ꝛ vendi. l. iulianus. §. ideoq3 iul. ait. Or signori sicut sublata que appone batur inter fraudem ꝛ dolum: nā dolū est genus: fraus est species ꝛ ecōtra. vt. ṡ. de pac. l. iurisgen. §. sed si fraudandi. sed hodie secus. ꝛ ad hoc facit. ἰ. de reg. iur. l. fraus. ꝛ hoc est veruz de ꝓpria significatione fraudis: sed de impropria secus: qꝛ ipro prie dꝛ res ipsa in se fraudem hr̄e. vt. ἰ. de verb. sig. l. si quis cuz aliquis. ꝛ. ἰ. si in frau. pa. l. j. §. j. Or sequit̃ in littera alius ver. [non fuit ꝛc.] in quo queritur quare ꝑtor dixit de dolo malo [pro solertia]. i. industria cū industria cōmittitur bonꝰ dolus vnde dicimus iste est bone indolis. i. bonum habet ingenium. [machinetur] sicut est si per fallaciā ab hostibus euadaz vel a latrūculis. vt. ἰ. de cap. ꝛ postli. re. l. nihil. ꝛ. l. hostes. vel si stabā
5 in aliquo loco quiete vt eos caperē. vnde not. † hic qḋ est bonus dolus ꝛ malus dolus. bonus dolus est si machinet̃ quis cōtra hostes ꝛ latrones nisi facta esset treuga a ducibus belli quia tunc talis cōuentio est seruāda. vt. ṡ. de pactis. l. conuentionum. Item licet dolū cōmittere aduersus fraudē: quiamon videtur dolo ꝛc. vt. ἰ. si q̄s omis. cau. te. l. j. §. penulti. et. l. qui autem. §. si patronus. et. ἰ. de legat. iij. l. cum pater. §. titio. malus dolus est cum cōmittitur cōtra alios q̄ cōtra supradictos. et iste punitur vt per totū istū titulū. Or signori habetis hic qḋ est bonus dolus ꝛ malus: sic ꝛ venenū est bonū et malū: bonum vt tyriaca ad salutē hoīs: malum vt toxicū ad hoīem extinguēdum. vt. ἰ. de contrahenda emp. ꝛ ven. l. qḋ sepe. §. j. et. ἰ. de ver. signi. l. qui venenum.

Ait pretor. Vos habuistis in superioribus cui subueniat̃ hoc edito. habuistis etiā q̄d sit dolus et q̄re adijciat̃ malus. in. §. isto iuriscōsultꝰ incipit exponere quedā v̄ba pretoris posita. ṡ. in ꝑmo. §. huius. l. scilicet illa vbi dicit: si de his rebus alia actio nō erit ꝛc. ꝛ dicit iuriscōsultus bene dicit ꝑtor: si de his rebus alia actio nō erit: quia si dolum passus habet aliā actionē ciuilem vel pretoriā cōtra dolū inferētem nō debet recurrere ad actionē de dolo cum sit famosa. vnde nō debet pretor temere decernere eam ꝛ bene dixit qḋ nō debet dari actio de dolo si potest ꝓuideri dolum passo alia actione ciuili vel ꝑtoria: immo ꝛ si interdicto vel aliqua excep. prouideri ei potest: nō debet dari de dolo actio. Item ꝛ si pōt ei prouideri stipulatione non dabit̃ de dolo actio: puta si fuit stipulatus dolum malū abfuturum. h. d. iste. §. vsq3 ad. §. idem pomponius ait. videatis expositionez littere. [ait pretor si de his alia actio non erit.] signori ista verba posita. ṡ. e. l. §. j. ponuntur materialiter non significatiue: ꝛ repetuntur vt exponātur. [si alia actio non sit] scilicet locum habet ratione doli cōmissi puniendi. ꝛ subaudiatis in littera. [si alia actio non sit] specialis ꝛ ordinaria que descendat ex eodē fonte equitatis: ꝛ sic soluitur omnis op. [quoniaz tam famosa actio] vt est de dolo. vt. ṡ. de his qui notant̃ infamia. l. j. [si sit] idest locū habeat. [quo quis] scilicet doluz passus cōtra dolum inferentē. [experiri possit] ꝛ est exemplum qḋ dolum passus potest experiri cōtra dolum inferentē interdicto: si deijcis me de possessione fundi mei per vim. nā bene scitis vos qḋ vis expulsiua non cōmittitur sine dolo. vt. ἰ. de vi ꝛ vi ar. l. j. vnde qꝛ possum te cōuenire interdicto vnde vi cessabit de dolo. vt. ἰ. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. illud [vel exceptione] subaudiatis quacūq3. s. vt pacti facti de non petēdo vel doli mali: qꝛ doli mali exceptio videtur excludere actionem de dolo. vt. ἰ. e. l. vlt. Item qꝛ littera ista indistincte dicit: si cōpetit exceptio dolum passo qḋ cessat actio de dolo: vnde indistincte debet intelligi de quacūq3 exceptione. vt arg. ἰ. de seruitu. vrbano. predio. l. si seruitus. in princip. nec obstat qḋ exceptio doli non excludit actionem qḋ metus causa. vt. ṡ. qḋ metus causa. l. metū. §. sed quod pretor ait: qꝛ aliud
6 est in metu. ꝛ est ratio. † qꝛ actio de dolo infamat: vnde quia est odiosa cessat vbicunq3 hꝫ locum quelibet exceptio. vt. ἰ. l. proxi. ꝛ. l. ꝛ eleganter. sed quod metus causa actio. non est famosa nec subsidiaria. ꝛ qḋ non sit famosa probo: quia non cōnumeratur inter famosas actiones. vt. ṡ. de his qui notantur infamia. l. j. ꝛ ibi dixi. vel potest dici. [vel exceptione] que descendit ex eodem fonte equitatis siue ex eadem causa vtraq3 datur quia non facit cessare actionē de dolo. ἰ. de doli except. l. ij. §. j. in princi. vnde sicut metum passus habet actionem vt liberet̃. vel exceptionem vt eum repellat. vt. ṡ. tit. l. proxi. metum. §. sed qḋ pretor ait. ita dolum passus habet exceptionem: ꝛ nihilominus hꝫ actionem vt liberetur ab illa ꝓmissione. vt. C. de inutil. stipu. l. dolo. vnde est intelligēdū qḋ hic dicit̃ de exceptione pacti postea facti de non petendo que non cōcurrit cū actione de dolo que cōpetebat dolum passo: qꝛ primo fuerat inductus ad ꝓmittenduz ꝛ in hanc sn̄iam videt̃ declinare dn̄s Azo nec obstat. ἰ. e. l. vlt. qꝛ ibi non dicit act. non dari: lꝫ exceptio sufficiat. Item ibi est in littera forsasse qḋ est philosophicū temperamētum. naz sub dubio ꝛc. cōcurrit: ergo actio de dolo cū exceptione doli ꝛ cū alia quacūq3.

Idem pomponius. Or signori quidā habent hic principiū. l. ꝛ quidam habent. §. ꝛ est totū sub prima. l. huius tituli. [stipulatus sit] quia vbi stipulatus fui dolum malum abfuturuz si decipis me dolo possum te cōuenire ex stipulatione ad interesse: si pena non est adiecta. vel ad penam certe quātitatis quando pena est adiecta. vt. ἰ. de ar. l. ita demum. ¶ Sed instat̃ ꝛ opponitur ꝛ videt̃ ꝯtrium: qꝛ si stipulor a ꝓcur. iudicatum solui. ista stipulatio iudicatū solui cōtinet in se tria. scilicet qḋ verbū sonat. s. iudi. sol. ꝛ iudicio sisti ꝛ de dolo qḋ absit. vt. ἰ. iud. sol. l. iudicatum solui: ꝛ tū si dolū cōmittat ibi agit̃ de dolo cōmisso vt ἰ. e. l. penulti. ad qḋ potest dici aut stipulor dolū specialiter aut generaliter si stipulor dolum generaliter: puta iudicatū solui. tunc nomine doli cōmissi agit̃ de dolo: vt in. l. ṡ. sed si a te stipulor dolum specialiter abfuturū tunc agam ex stipu. vt hic dicit̃ vel dicatis in. l. ṡ. ponit̃ casus talis: eraz petiturus reȝ meā ab eo qui eam possidebat ꝛ qui adhuc eā nō vsuceperat tu dolose obtulisti te liti vt possessor ꝑficeret vsucapionē: fui stipulatus a te iudicatū solui: possessor cōpleuit vsucapionē: vnde ibi dolus fuit cōmissus ante t̄ps stip. iudi. sol. vnde tenet̃ ibi actione
7 de dolo rōne doli ꝑteriti. † Or signori circa. §. istū ait pretor est aliquantulum insistendū: vos habetis hic qḋ actio de dolo non datur si alia actio datur cū sit famosa ꝛ subsidiaria que datur in subsidium si alia actio vel exceptio locum non habet. accedit. C. e. l. ij. ꝛ. ṡ. de in integ. resti. l. diuus. in ver. nec inter has ꝛ. ἰ. ea. l. §. vlt. ꝛ. l. seq. ¶ Sed instatur ꝛ opponit̃ ꝛ videt̃ qḋ de dolo competat ꝛ si alia competat. l. ita dicit: si accepi a te pecuniam ꝛ dedi tibi pignora ꝛ tu fideiussisti pro me si redimis pignora ꝯctus a creditore. l. dicit qḋ teneris actionē mandati. vt ἰ. manda. l. si mandato. §. paulus. sed alia. l. dicit dari de dolo. vt. C. eo. l. j. ꝛ ita datur actio de dolo vbi datur actio mandati. Ad quod voluerunt antiqui dicere de dolo actio non cōpetit cum alia competit que non sit pereque famosa: sed competit si alia sit pereque famosa. at actio mādati est pereque famosa vt est de dolo. vt. ṡ. de his qui notan. infamia. l. j. vnde actio mandati cuz sit eque famosa non facit cessare hanc actionē. vt in. l. cōtra. in. §. paulus. sed hec solutio non est bona: qꝛ actio de dolo non competit cum directa actione tutele que est pereque famosa vt actio de dolo: vt. ṡ. de his qui notantur infamia. l. j. ꝛ ἰ. eo. l. ideoq3. ꝛ ideo dicetis s̄m Ioan. ꝛ Azonem: ita verum est qḋ si alia actio cōpetit qḋ de dolo non competit alia pereque famosa vel non vt hic. non ob. C. e. l. j. ꝛ. ἰ. man. l. si mandato. §. paulus. quia debet exponi qḋ ibi dicitur: si fideiussor meus redemit pignora qḋ tenetur act. de dolo. i. act. mandati nomine doli. similis expositio notat̃ alibi. C. de furt. ꝛ ser. cor. l. vlti. in fine. ꝛ. ἰ. de furtis. l. si quis vxori. in princi. sic ꝛ alibi exponit̃. C. e. l. si superstite. ꝛ. ἰ. e. l. non debet. ¶ Sed denuo instat̃ ꝛ opponitur ꝛ videtur qḋ si alia actio competat qḋ de dolo competat: ecce metum inferens tenetur metum passo actio. qḋ metus causa ꝛ de dolo. qꝛ omnis metus habet in se doluz. vnde videt̃ cōtra. ṡ. qḋ metus ca. l. si cum excep. §. eum qui. Ad qḋ vos ita breuiter dicetis actio de dolo nō datur ꝛc. dic vt dixi in. l. si cū excep. in. §. eum qui. ꝛ hic repeto vt ibi primo modo dixi ꝛ tertio. ¶ Sed denuo instatur ꝛ opponit̃ ꝛ videt̃ qḋ si alia actio cōpetat qḋ de dolo cōpetat: ecce certi cōdictio cōpetit pro interesse qḋ per sn̄iam fit certū. vt. ἰ. si cer. peta. l. certi cōdictio. in prin. ꝛ de dolo competit pro interesse. vt. ἰ. e. l. arbitrio. Ad qḋ potestis dicere de dolo actio non cōpetit cū alia que sit ei genus quantū ad interesse: vn̄ certi cōdictio nō excludit actionē de dolo: qꝛ genus nō excludit suā speciē: imo includit nec econtra. Signori sicut glossauit ħ Io. ꝛ Azo. ista duo cōtraria que ṡ. dixi. possunt solui per talē glo. ꝛ dixi in expositione littere: si alia actio non competit doli nomine de dolo competit si alia actio non sit specialis ꝛ ordinaria: ꝛ ita solutū est ꝯtrium quātum ad actionem qḋ metus causa: ꝛ quantū ad certi cōdic. generaleꝫ per istā glo. ꝛ ad hoc vt plene liqueat hec materia: ꝛ vt omnia intelligatis ita distinguetis: cuz dolus cōmitt̃ aut in cōtractu vel quasi: aut ex ꝯctu vel quasi: si dolus cōmittitur in ꝯctu aut est bone fidei aut stricti iuris: si est bone fidei vt est cōtractus emptionis ꝛ venditionis si dolus incidit in cōtractu hoc casu valet ꝯctus: ꝛ non datur de dolo actio: sed agit̃ act. ex ꝯctu vt purget̃ dolus ꝛ decipiat̃: etiā si vno nūmo sit deceptus verbi grā: bene eraz tibi vēditurus librum meū nullo tuo dolo interueniēte: sed qꝛ tu dicebas qḋ dares mihi prebendā bonā cū valebat. x. vendebā pro. x. minus vno nūmo non agaz de dolo. sed act. ex hoc ꝯctu vt dolus purget̃. v. ἰ. de acti. empti. ꝛ

vendi.l.iul.§.per 3rium.z.§.idemq3 iul.z.§.si vendito: z sic loquitur.j.e.l.si quis affirmauerit.si aût dolus dat causaz 3ctui bone fidei:q2 al's non eraz vêditurus:nisi dolus tuus interuenisset: q2 tota die dicebas mihi quare non vendis mihi istum librû:q2 oîa scis corde z bene scio qd bene addiscerez in illo libro:z si facis mihi istud seruitiû faciaz tibi aliud q2 dabo tibi bonã prebendã si vêdidi omnibus integre existêtibus ipso iure nullus est 3ctus.vt.j.e.l.z elegâter.z.l.quidê.in prin.z.s.de mi.l.in cause.ij.in prin.z.j.pro soc.l.iij.in fi.z.C.de fideius.mi.l.ij.z ibi dicam.z qd dixi ipso iure nullus sit côtractus cuz dolus dat causam 3ctui.veruz est nisi placeret dolû passo:q2 tunc tenet 3ctus.vt.j.de iure do.l.si res.§.j. z ne qd fauore eius est introductum retorqueatur in lesionem suam quod non debet esse.vt.C.de legi.z cô.princ.l.qd fauore. sed emptor qui commisit dolum non potest allegare contractum valere vel non:q2 non licet alicui zc.vt.C. de transactio.l.transactione. si autem omnia integra non existant:quia deceptus ignarus rem tradiderit:tûc daẽ decepto actio de dolo ad rê retractandã: q2 transit dñium ex inutili vêditione:z hoc est qd glosauit Bul.elegãtibus verbis dolo dante causam 3ctui bone fidei pcessit venditio vt ĩfirma ipso iure traditio vt ĩfirmãda act.de dolo:vt.j.e.l.z elegâter.z.l.si dolo.z non solû per act.de dolo poterit deceptus dolo rê vendicare:dixit dñs Azo ĩmo per cõdictionez indebiti.vt.j.de côdi.inde.l.ex his omnibus.q2 nec hẽ illaz nec illa hãc facit cessare:dñs tñ meus côtradicebat z dñm Azo.lapidabat de hoc:dicebat enim dñs Ja.bal.3 Azo.si dolus emptoris dat causam vêditioni:lz ipso iure nô valeat vêditio : tñ si rem tradidit nô poterit recuperare p act.de dolo: q2 vêditor anteq̃ traderet habebat excep.doli:z sic odiosaz:vñ si ea omis-
8 sa soluit nô repetit.vt.j.de côdi.inde.l.qui exceptione.† Sed signori opi.dñi mei nô est bona omnibus ĩtegris existêtibus: z dico qd vêditor dolo deceptus hz act.de dolo:z côdi.inde.facta traditione:z vna intêtata tolliẽ alia: q2 ambe sunt rei psecutorie z falsuz est vêditorê deceptû habere exceptionê anteq̃ tradat:q2 nulla erat act.ergo per 9ñs nec exceptio: quia exceptio est actionis exclusio.vt.j.de except.l.j.vel esto qd haberet doli excep.si soluit per iuris ignorantiã deceptus dolo non repetit:si p facti ignorãtiã soluit repetit:vt.j.ad mace.l.vlti.z.C.ad.l.fal.l.error.Jtê si ignorans se deceptû tradat facti ignorãtia precedêti tradit:igiẽ non trãstulit dñiuz:q2 traditio nuda dñiuz nô trãsfert.vt.C.de acqui.re.do.l.nûq̃. qualiter ergo côdictio indebiti locû habebit cû nemo rem suaz poterit côdicere preterq̃ a fure.vt insti.de act.§.sic itaq3.z.j.vsufruc. quêad.ca.l.vlt.in fi.si aût dolus cômittitur in 3ctu stricti iuris:verbi gratia:dolo inducis me vt per stip.pmittã tibi.x.hic indistincte siue dolus dederit causam 3ctui:vel dolus incidit in 3ctuz tenet 3ctus:z si côsultum est mihi per doli exceptio.q2 nôdum dedi repellã te doli excep.vt.C.de inuti.stipu.l.dolo vel metu. z cessat actio de dolo.vt.j.e.l.vlt.sed si non est satis mihi côsultum per doli excep.q2 ea omissa solui per facti ignorantiã datur actio de dolo.vt.j.e.l.z elegâter.§.seruus pactionis.z.l.seruus tuus.in quodã tamen côtractu stricti iuris est speciale qd detur actio de dolo:z si post côtractuz dolus interuenerit.s.nô implêdo pmissa siue ab initio côtractus dolus intercessit vt in facio vt des.vt.j.de pscri.ver.l. naturalis.§.qd si facio vt des. z.C.eo.l.cû pponas.z hoc est verû cû ex pposito cômittitur dolus in côtractu bone fidei:aut si re ipsa fuerit quis deceptus: aut deceptio est modica.s.citra dimidiaz iusti pcij: aut magna s.vltra dimidiã iusti precij:si modica est deceptio tenet 3ctus: z si deceptus fuerit maior non pôt côqueri:q2 naturaliter contrahentibus licitû est se ad inuicê decipere.vt.j.loc.z condu.l.itê si precio.§.si.cû.l.se.si aût fuerit minor pôt restitui nisi maiori rei preiudicaret.vt.s.de mino.l.in cause.ij.§.idez papinianus.z.s.de in integ.resti.l.scio.si aût deceptus fuerit magna z ĩmoderata agit vêditor ex 3ctu vt suppleaẽ preciû vel rescindatur 3ctus data electione decipiêti.vt.C.de rescin.ven.l.ij. z l.si volûtate.z poterit agi ex eo 3ctu perpetuo vsq3 ad.xxx.an. si actio ex illo 3ctu perpetua erat:nec mirû si agatur act. ex eo 3ctu ad dissoluendû 3ctum:q2 z al's hic fit.vt.j.de actio.emp.z ven.l.ex empto.§.is qui vina.reprobata op.illoꝝ qui dicũt deceptuz restituendû ex generali clausula:si qua mihi iusta causa videbiẽ:z sic intelligiẽ.C.ex quib.cau.ma.in integ.resti.l.ex 3ctibus.z hic infra quadriennium restituturû non vltra : sicut z alia queuis restitutio.C.de tê.in inte.resti.l.superuacuã.si aût contractus est stricti iuris z re ipsa hz in se dolû z reipsa ĩnest ĩmoderata deceptio:verbi gratia: pmisi tibi ire Romam:z tu pmisisti mihi dare.x.cum satis est pmittere.iiij.z ita deceptus vltra dimidiã iusti pcij:z ita stipulatio reipsa hz in se dolû qliter subuenietur tibi:rñdet dñs Azo mihi agêti obstabit exceptio:quatenus ĩmoderate pmisisti.vt.j.de ver.ob.l.si quis cuz aliter.antiqui tñ dixerût qd in hoc casu cessabit oẽ auxiliuz:lz in 3ctibus bone fidei promptû sit auxiliû:vt.s. dictum est.z.l.illã si quis cû aliter.intellexerût in 3ctu bone fidei:q2 ibi descedit stipulatio ex 3ctu bone fidei:nec est mirû dixerût ipsi : si in 3ctibus stricti iuris cessat auxiliû supradictû q2 in 3ctib9 bone fidei multa veniunt de quibus non est actû vel cogitatû qd non est in 3ctibus stricti iuris.vt.j.e.l.z elegâter.§.vlt.sed hoc est diuinare:z ideo dicêdû est vt dixit dñs Azo z pdicta locuz hût qñ non sit solutû:lz si fuit solutû repetet per 9dictionê sine causa:si ab initio nô fuerit causa vel iniusta:siue fuerit causa z reducta fuerit ad nô causaz vel ad nô iustã.vt.j.de 9di.sine causa.l.j.z p totû. Or vidimus de dolo cômisso ĩ 3ctu bone fidei z stricti iuris:modo videamus q̃d iuris sit si dolus cômittatur in quasi 3ctu:puta q2 colludête pcuratore meo absolutus es a petitione mea:q2 in iudicijs quasi 3hitur.vt.j.de pecul.l.licet.§.idê scribit.hic dicêdû est qd ad ipsuz debitû te nô côueniaz actione de dolo:lz agam 3 te actione prima: z si excipias de re iudi.replicabo de dolo.vt.j.e.l.cû a te.lz ad alia dãna q̃ passus sum agã actione mãda.3 pcur.si est soluêdo. vt.C.de pcur.l.si pcurator.si non est soluêdo agaz 3 te de dolo : nisi paratus sis subire iudiciû si collusuz est.vt.j.e.l.z elegâter.§.si pcur. z.§.si dolo malo.z.l.seruus tuus.in fi.si autez dolus cômittaẽ extra côtractû vel quasi hic distinguo:aut cadit in ppriû nomen delicti aut non:si cadit in ppriû nomen delicti:puta in furto vel in iniuria:talia eñi sine dolo nô cômittunẽ:hic non agiẽ actione de dolo:sed agiẽ speciali act.ex eo crimine pdita:nô furti z iniuriaꝝ.vt.j.de fur.l.in furti act.§.recte pedius ait.z.j.de iniur.l.iij.z.l.illud.z.j.pro socio.l.merito.ista eniz actio subsidiaria est vt nûq̃ detur cû alia:si ciuilis vel honoraria côpetit. vt s.e.l.j.in.§.nostro.z datur in subsidiû.vt.j.e.l.ij.§.non soluz. z l.z elegâter.z est subsidiaria z odiosa. vt.s.de his qui no.infa.l.j.reprobata op.illoꝝ qui dixerunt dari actionê de dolo cum eque famosa zc.vt.s.dixi.z.j.e.l.ideoq3.si aût non cadit in proprium nomen delicti:q2 non cadit in furtû vel iniuriarum : vel alio modo res salua esse non poterit tûc si alia non côpetit de dolo competit.vt.C.de dolo.l.de dolo.z.s.eo.l.j.§.j.z in.§.nostro.nec eniz iste manumissus côtraxit nec etiã deliquit ita qd cadat in speciale nomê delicti:q2 tamen doluz adhibuit:z alio modo res minori salua esse non pôt agiẽ de dolo: sic est etiã in exemplis.j.e.l.si quis affirmauerit in fine.j.rñsi.z.l. si quis tabulas.z.l.quidam venalê.z.l.si oleû.z.l.si cû mihi. z.l.cû quis. z in multis.ll.in isto titulo.

1 ☞ Actio de dolo non côpetit ei qui est tutus ipso iure vel per in integ.restitutio.Jtem ad excludendam hanc actio.sufficit aliam semel competijsse nisi in ea admittenda quis dolum passus fuerit.h.d.

2 Paria sunt vel non habere actionem vel inanem actionem habere.

Idez pôponius ait z si actionê.

Jn.§.isto cû.v.ll.seq.vsq3 ad.l.z elegâter tractaẽ de eadê mate-
1 ria z dicit † hic in.§.isto qd non solû si dolû passo pôt subueniri alia act.vel interdicto vel excep.vel stipulatione cessat de dolo actio.vt.s.proxi.§.habuistis.immo z si dolum passus inductus est dolo pmittere aliquid per stipul. z est tam turpis stipulatio qd ex ea actio dari non possit nec debeat nec dabitur actio de dolo : sed si dolum passus potest in integrum restitui gratia doli quem passus est non dabiẽ de dolo actio ; sic ergo actio de dolo non daẽ si alia côpetit ĩmo qd plus est si alia act.côpetijt z expirauit tpe de dolo nô côpetit:verbi gratia:induxisti me dolo vt equum morbosum emerem:emi:habeo contra te redhibitoriaz:z sic tempore amissi habui aliã act.z sic redhibitoriam:lz ista sic finita tpe nô agam de dolo nisi in ea perdêda tpe dolus tuus malus cômissus sit:sed si forte teneris mihi act.ciuili vel pretoria z induxisti me p dolû vt tibi accepto ferrem:z liberarê te per acceptilationê vel simplici pacto cû erat talis perdêda act.dolus malus admissus sit:patet ergo ex predictis qd si ego dolû passus habeo act.aliam vel res pôt mihi alio modo salua eẽ qd cessat hec actio.Jtê cessat hec actio: z si non 3 dolosum inferentez habeo actionê:sed 3 alium: vel si ab alio res alio nô pôt esse mihi salua:vbi grã:pupillus dolo tutoris decept9 est in 3hêdo cû titio:pupillus 3 titiû non hz act.de dolo:lz 3 tutorê hz act.tutele per quã 9sequaẽ qd sua intersit:sed si tutor pupilli nô est soluêdo hz acti.de dolo 3 titium z nô tutele 3 tutorê:nã nullã vr hẽre act.quã inopia debitoris excludit:q2 inanis est actio quaz inopia debitoris excludit.h.d.iste.§.cû.l.seq.vsq3 ad.l.z elegâter:videatis expônê lre.[act.] lz qño ponemus nos exêplû in turpi act.certe quidã poneret:tu dolo iduxisti me vt pmitterê tibi.c.ista stip.est turpiter facta: si côuenias me ex stip.habeo doli excep. nô acti.vñ 3 te nô dabitur

bitur de dolo a ck. ꝛ ad hoc facit qđ habuistis. ṡ. pꝛoxi. §. in fi. in versi. vsqꝫ adeo. ꝛ. ĩ. e. l. vlti. vel pōt dici vt in superioꝛi. §. no. si inducis me dolo vt ꝑmittā tibi centū habeo excep. vt te re= pellā. vt. C. de inuti. stip. l. dolo. ꝛ act. vt me liberes ad instar ei⁹ qui metum passus est. vt. ṡ. ti. ꝑxi. l. metū. §. sed qđ pꝛoꝛ ait. nec ob. ṡ. ꝑxi. §. in ver. vsqꝫ adeo. qꝛ intelligit̃ vt ibi dixi: de alia ex cep. scꝫ pacti facti de non petendo: postea ꝙ me induxeras ad ꝑmittendū tibi. Item non obstat. ĩ. e. l. vlti. quia nec ibi dr̄ qđ nō detur actio: lꝫ dicat̃ qđ sufficiat exceptio: ꝛ ideo pōt notari exemplū sic: tu dolo induxisti me: vt tibi ꝑmitterē sacrilegium vel maleficiū cōmitterem ista stipulatio turpis est: hic nō con ueniā te de dolo vt me liberes: qꝛ satis est qđ ex illa stip. nō da bitur actio cōtra me ex stip. ꝛ ad hoc facit. ĩ. de verb. obli. l. ve= luti. ꝛ. l. gn̄aliter. ꝛ. l. si plagij. Or sequit̃ in lr̄a. idem pomp. ꝛc. [si aliqs] scꝫ dolum passus. [hāc act. cōpetere.] ꝛ de hoc pōt no. exemplū: si ꝑ falsas allegationes aduersarij mei lata est sen tentia cōtra me possum restitui cōtra sn̄iam ex illa clausula: si qua mihi iusta cā videbitur. vt. ṡ. de in integ. restit. l. diuus. in ver. nec intra has solū. ꝛ. ĩ. de iudi. l. pꝛoꝛ. §. marcellus. vnde nō dabitur de dolo actio cum alia locū habeat: vel pōt not. secun= do mō exemplū: si maioꝛ. xxv. an. inducit̃ ad venditionē facien dam dolo dante cām cōtractui nullo iure est venditio: verum si ignoꝛans rem tradidit habet actionē de dolo: vt dicem⁹. ĩ. e. l. ꝛ eleganter. §. ĩ. verūtamē si esset minoꝛ ꝛ ignoꝛans rem tradi derit posset restitui ꝛ nō daretur actio đ dolo. vt. C. de fideius. mino. l. si ea que. Or sequit̃ in littera. [ꝛ si alia actio] scꝫ ꝙ cō petebat gr̄a doli. [hanc] scꝫ de dolo. [sibi imputauero eo] scꝫ dolum passo. [supersedit] infra tēpus statutū: ꝛ pōt no. ita ex= emplū: vt dixi in casu: tu dolo induxisti me vt emerē a te equū moꝛbosum noīe huius doli habeo redhibitoꝛiā. vt. C. de edil. act. l. iij. sed si ista mea actio tēpoꝛe expirauit. s. vj. mensib⁹ vel anno adhuc tn̄ mihi nō datur de dolo: quia si nūc nō habeo tn̄ habui ꝛ mihi imputetur cur passus sum eā tempoꝛe expirare: vbi in ea ꝑdenda tēpoꝛe dolus admissus sit: ꝛ hoc est qđ sequi tur. [nisi] ꝛc. Or signoꝛi iste ver. nisi legitur duobus modis: ꝛ vno modo fm̄ placē. ꝛ male sic: si tu dolo induxisti me vt emerē a te equū moꝛbosum: ꝛ sic habeo redhibitoꝛiā: si tēpoꝛe expira uit non agā de dolo: nisi dolus malus interuenisset: vt tp̄s ex= piret: qꝛ tūc agā de dolo: ꝛ tūc legetis ita lr̄aꝫ. [dolus malus] scꝫ debitoꝛis. [exiret.] sub. qꝛ tunc de dolo agitur: ꝛ pro se in= ducebat sequētem. §. si quis. sed certe hec lectura nō est bona: credimus enim si actio redhibitoꝛia tp̄e expirauit siue dolus tuus intercessit siue non vt expiraret tp̄e non habeo act. de do lo: qꝛ habui aliā act. sed vbi dolus interuenit vt actio expira= ret possum in integrum restitui ex edicto de maioꝛibus vt. ĩ. ex quib. cau. ma. in integ. resti. l. ait pꝛetoꝛ. §. ĩ. qđ est verū qđ resti tuitur si non fuit negligens in agēdo sed diligēs: al's secus. vt ĩ. ex qui. cau. ma. in integ. resti. l. ab hostibus. in fi. ꝛ. l. seq. vnde hoc casu nō dabitur de dolo: fiet tn̄ restitutio vt actio restitua tur in qua acti. restituta veniet dolus preteritus. vt. ĩ. de aqua plu. arc. l. attheius. ꝛ dicimus qđ istud nisi: hic implicat si actio redhibitoꝛia perijt non dabit̃ de dolo ꝛ mihi imputat̃: sꝫ si do= lo aduersarij mei perijt non datur de dolo actio: sed in integ. restituar ex edicto de maioꝛibus. [exiret.] sub. qꝛ tūc non pōt ei imputari: vnde datur in integ. restitutio: ꝛ hic est planus ꝛ verus intellectus: nec ob. sequens. §. qꝛ aliud est hic: aliud ibi: ꝛ que sit ratio ibi dicam: [vel honoꝛariā.] vt iniuriarū ꝛ vi bo noꝛum rapt. ꝛ furti manifesti que est pretoꝛia. vt insti. de noxa. §. sunt autem. ꝛ insti. de perpe. ꝛ temp. act. §. eas. [in stipulatu deductaꝫ] .i. in stipula. aquil. [vel alio modo sustulerit] puta pacto nudo quādo per pactū tollitur actio ipso iure qđ est in casibus. vt. ṡ. de pact. l. si tibi. x. §. quedam. [passus est] sub. vt per acceptilationeꝫ perdereī: qꝛ tunc agit̃ act. de dolo. Or si= gnoꝛi in. §. isto si quis fine in ver. not. ita exemplum tenebaris mihi ad. x. act. ciuili vel pretoꝛia: qđ debebas mihi ex alia act. dolo tuo iteruenīete stipulatus fui a te animo nouādi: postea tibi eam accepto tuli non agam actio. de dolo nisi dolus tuus interuenit in accepto ferendo vt per acceptilationē perdereꝫ: vt hic. ꝛ. C. de transactio. l. sub pꝛetextu. secus si tp̄e expirauit actio mea: qꝛ tunc datur mihi restitutio non de dolo. vt. ṡ. ꝑxi. §. dixi. seu ver. sed que est ratio inter istū ver. ꝛ superioꝛē qđ in superioꝛi restituoꝛ ꝛ h̄ datur de dolo. Respon. qđ rō est illa: qꝛ vbi inducis me dolo vt tibi accepto feraꝫ ibi interuenit volū= tas mea ꝛ liberatio mea ꝛ factū meū: vnde illa perimit ipso iu= re act. verum qꝛ hic factū est. i. inductus est vt velit dolo aduer sarij tenetur de dolo: vt hic: sed vbi actio mea dolo aduersarij mei expirat tempoꝛe ibi non interuenit volūtas mea nec factū meuꝫ nec ipso iure extincta est mea obligatio. vnde non datur mihi de dolo: sed in integ. restituar: vt ibi dixi: sed quid erit ci= uili vel pretoꝛia acti. debebas mihi. x. conuenisti mihi dare. v.

vt tibi accepto ferrē ꝛ sic bona fide iteruenit liberatio: ex post facto cōmittit dolum qꝛ non das. v. fm̄ qđ cōuenisti: nunquid agitur de dolo: dixit Placen. qđ sic. ar. ĩ. de excep. do. l. ĩ. §. iteꝫ queritur. sed nos fm̄ Jo. ꝛ Azo. dicimus qđ pro isto dolo cō= misso ex postfacto non agam de dolo: qꝛ habeo aliud auxiliuꝫ scilicet cōdic. ob causam vt reponat se in primaꝫ obligationē: vt. ĩ. de cōdi. ob cau. da. l. si quis accepto tulerit: vel habeo act. pꝛescrip. ver. ad interesse. vt. ĩ. de pꝛescri. ver. l. ob eam. [locū.] idest non datur de dolo. [vel si ab alio.] sub. ꝙ aduersus queꝫ queritur de dolo. [seruari res poterit] sub. non datur de dolo act. ponit exemplum ꝛ infert. [ideoqꝫ] ꝛc. [a titio] scilicet ex= traneo cōtrahente cum tutoꝛe in rem pupilli. [cū habeat tute= le act.] sub. finita tutela nō ante. vt. ĩ. de tu. l. ĩ. in fi. [intersit.] Or signoꝛi ex littera ista colligetis argu. contra op. illoꝛū qui dicunt qđ actio de dolo competit cum alia que pereque famo= sa est: vt est actio de dolo: sed actio tutele pereque famosa est: vt. ṡ. de his qui notā. infamiā. l. ĩ. sed tamen non competit cum ea vt hic dicitur. quia actio tutele hic infamat: quia competit contra eum propter collusionem ipsius tutoꝛis: vt ꝑbatur in= stitu. de suspec. tu. §. suspectus. ¶ Sed instatur ꝛ opponitur ꝛ videtur quod de dolo actio non debeat dari pupillo aduersus titium si lesus est colludente tutoꝛe: etiam si tutoꝛ non sit soluē do: habet enim electionē pupillus si velit agere cōtra tutoꝛeꝫ vel restitui contra titium: etiam si cuꝫ tutoꝛis autoꝛitate lesus est. vt. C. si tuto. vel curato. interue. l. etiaꝫ. ꝛ. l. etiaꝫ. ꝛ restitutio in integ. facit cessare hanc actionem. vt. ṡ. e. l. §. idem pompo. refert. ꝛ. ĩ. e. l. ꝛ elegāter. in prin. ad qđ potest dici qđ hic titius erat persona aduersus quam non datur restitutio: puta pa= rens vel patronus pupilli: vt. C. qui ꝛ aduer. quos in integ. re= stitu. l. vlt. Sed quomodo datur de dolo actio pupillo si tutoꝛ non erat soluendo aduersus titiuꝫ si erat de illis personis ad= uersus quas non datur in integrum restitutio cū actio de do= lo ꝛc. vt. ĩ. e. l. non debet. Respon. qđ dicitur hic de dolo actio. dari ei expono idest in factuꝫ nomine doli: sic ꝛ alibi exponit̃. C. e. l. ĩ. in fin. ꝛ. l. si superstite. vel respondeo alio modo ꝛ sic: qđ istud debet intelligi quādo titius erat persona aduersus quā poterat in integrum restitui pupillus [inanis actio sit.] vnde
2 no. † qđ hec duo sunt paria vel non habere act. vel inanem act. habere: vt hic: ꝛ in coꝛ. aut̃. de fideius. §. ĩ. coll. ix. similiter ꝛ ali= bi datur act. in subsidiū: vt. ĩ. l. ꝑxi. §. seruus pactionis. ꝛ. ṡ. de eo per quē factū erit. l. vlt. in prin. ꝛ. ĩ. de leg. ĩ. l. plane. §. ĩ.

1 Dolus tertij cōtractum non vitiat sed dolus cōtrahen= tium si dedit causam cōtractui bonefidei illum reddit ipso iu= re nullum secus si incidit in cōtractum. h. d.

2 Actio de dolo subsidiaria ꝛ tempoꝛalis non competit vbicū= qꝫ dolum passo pōt subueniri alia actione.

3 Nomine actionis continetur omne remedium quo alicui po= test esse cōsultum.

4 Actio de dolo cum sit famosa est subsidiaria si alia non com= petat actio.

5 Dolus si dedit causam contractui bonefidei nullus est cōtra= ctus ipso iure.

6 Minoꝛ non restituitur aduersus libertateꝫ iam cōpetentem.

Et eleganter pōp. hec verba.

Or signoꝛi hec. l. in sui princip. reputatur valde diffi= cilis ꝛ intricata: sed si casum intelligatis alia de facili intelli= getis: ꝛ in princip. huius legis vsqꝫ ad. §. non solum. iiij. dicun tur. primo ponitur quoddam dictum generale. secundo obijci tur ad illud dictum de quodam dictoꝛ al's casu iul. tertio obij= citur ei de quodam alio. quarto concluditur ꝛ respondetur ad
1 premissa: primo ergo dictum generale est tale: † quidam scho= laris accessit ad Vlpia. ꝛ dixit ei: domine suꝫ scholaris in legi bus ꝛ scholaris domini Pomp. mihi ꝛ alijs suis scholaribus quedam verba edicti pꝛetoꝛis ita exposuit continetur in ver= bis edicti quod dolo malo facta erunt actio de dolo tantū da= tur si de his rebus alia actio. non erit: exposuit Pomp. si alia actio non erit idest si alio modo res salua esse non poterit do= lum passo de dolo actio. contra dolum inferentem dabo: que= ro a vobis: nunquid bene exponat: respondet Vlpia. curiali ter dicens qđ sic. ꝛ hec expositio bona ꝛ elegans est. Or dicit scholaris: domine Vlpia. non feratis moleste: mihi videt̃ qđ non sit bona expositio pom. ꝛ qđ contrarist quendam casum a iul. introductuꝫ: in quo casu res alio modo potest esse salua do lum passo ꝛ tn̄ datur de dolo act. iul. ita dicit: si minoꝛ. xxv. an. circūscriptus fuit dolo serui sui vt eum vendat ꝛ tradat cū pe culio: ꝛ emptoꝛ eū manumisit: dicit iul. ei dandam acti. de dolo ꝯ manumissuꝫ ad interesse: ꝛ tn̄ hic minoꝛ lesse poterat alio mō res salua: qꝛ si minoꝛ fuit circūscript⁹ si dolo emptoꝛis incidē te i ꝯctuꝫ hꝫ act. ex vēdito vt rescindat̃ ꝯct⁹: sꝫ si dolus ēptoꝛis

dedit causam vēditioni ipso iure nulla fuit vēditio: vnde hic
alio modo poterat res esse salua ⁊ tñ datur actio.de dolo: ⁊ sic
non est bona expositio pomp.rñdet vlp.dicens: casus iul.non
aduersat̃ dicto pomp.qꝛ casus iul.est intelligēdus cū emptoꝛ
caruit omni dolo.s.incidēti ⁊ dāte causam ꝯctui si caruit dolo
incidēti non potuit dari minori act.ex vēdito vt rescindat̃ cō
tractus.itē si caruit dolo dāte causam ꝯctui: ⁊ sic ipso iure va-
luit vēditio: vnde alio modo nō pōt esse salua res minori igit̃
de dolo datur. ¶ Sed denuo opponit iste scholaris h: adhuc
videt̃ qd̄ si res alio modo possit saluari ⁊ tñ dat̃ acti.de dolo:
qꝛ minoꝛ pōt restitui in ītegrū aduersus manumissuz cū sit cir
cūscriptus: ⁊ sic non est bona expositio pom.ad qd̄ rñdet vlp.
dicēs verū est qd̄ minoꝛ posset restitui si seruus nō esset manu
missus: sꝫ si seruus esset manumissus nō pōt restitui aduersus
libertatē iam cōpetentez: vltimo cōcludit ⁊ rñdet ad premissa
2 Vlp.dicēs.† O fili mi istud teneas pro regula vbicūqꝫ dolū
passo pōt subueniri alia act.siue ꝑsecutoria vl' penali siue per-
petua vel populari siue tpali de dolo acti.subsidiaria ⁊ tpalis
non dabit̃: qꝛ res alio modo pōt esse salua dolū passo: al's da-
bit̃ de dolo act.cū dolus suus non debeat esse impunitus.h.d.
prin.huius.l.vsqꝫ.ad.§.non solū.[⁊ elegāter pomp. hec v̄ba]
sub.posita.s̄.e.l.j.in prin.⁊.§.ait pretoꝛ.[si alia nō erit sic exce
pit].i.sic recepit: sil'e ⁊ ī euāgelio de martha que dñm in domū
suā excepit: qꝛ exponit̃ ibi excepit.i.recepit: vel exponatis sic.
[excepit].i.sic exposuit: ⁊ ītellexit quasi ⁊c.[nō poterit] ⁊ ita
habetis hic si de his reb' q̄ de dolo malo facta sunt alia actio
nō erit qd̄ datur actio de dolo: ⁊ hoc ne dolus suus remaneat
impunitus.vt.s̄.e.l.j.in prin.⁊.j̄.de fur.l.itaqꝫ fullo. Oꝛ signo
3 ri in hoc primo dicto generali no.tale no.† qd̄ nomē act.sumi-
tur hic pro quocunqꝫ auxilio.i.siue actionis vel interdicti vel
exceptiōis vel iudicis officio vel restitutionis.vt.s̄.e.l.j.§.ait
pretoꝛ.al's.l.ij.in fi.al's est totuz sub.l.j.⁊ sic hic sumit̃ largissi-
me nomen actiōis.⁊.s̄.de edē.l.j.⁊.C.de edē.l.edita. Oꝛ signo
ri anteq̄ vltra ꝓcedam: quero vbi dixit pomp.ista v̄ba: ⁊ hanc
expositionē certe videt̃ qd̄ in nullo loco: qꝛ si queras a prin.hu
ius tit.hucusqꝫ non inuenies hāc expositionē pomp. vbi ergo
dixit.respon.nō habemus v̄ba nec expositionē hāc: sꝫ eius sen
tentiā sic: vt hic: ⁊ tale no.j̄.de mino.l.interdū.⁊.j̄.ex quib.cau.
ma.l.ab hostibus.§.sed qd̄ simpliciter.⁊ hoc satis pōt dici qd̄
pomp.dixit hec verba quātum ad sñiam non quātū ad verba.
vt ꝓbatur.s̄.e.l.j.§.itez pomp.al's incipit.l.vbi dicit qd̄ si pōt
dolo passuz aliter cōsuli qd̄ cessat de dolo: alij dicūt qd̄ pomp.
dixit verba hec.s̄.e.l.iij.iiij.⁊.v.sed ille.ll. nō sunt pōp. sed sunt
pauli. Oꝛ sequit̃ in littera.[nec videt̃ ⁊c.] ⁊ hic incipit scd̄m
dictū in quo ponitur casus iul.qd̄ videt̃ aduersari dicto pom.
sꝫ non aduersat̃.vt.j̄.apparet[cōsilio].i.facto.[eū].s.seruuz.
[de dolo act.]sub.non in hoc vt reuocet eū in seruitutē: qꝛ ad-
uersus libertatē iaz cōpetentē nō subuenit̃ nisi ex magna cau-
sa.vt.j̄.de mi.l.si ex causa.⁊ est magna causa si dolus serui īter-
cessit.[hoc enim] ⁊c. Oꝛ signori hec lr̃a legit̃ duob' modis: ⁊
vno modo sic.[hoc eniz].s.qd̄ dixit iul.in casu suo.[sic accipi
mus].s.ego vlp.⁊ pomp.[carere dolo emptorē].s. incidenti.
[vt ex empto teneri nō possit].i.ex vēdito: qꝛ ex vēdito datur
vēditori ꝯ emptorē ex dolo incidēti in cōtractu: nec est mirū si
sic expono: qꝛ ꝓmiscue ita antiqui abutunt̃.vt.j̄.de actio.emp.
⁊ ven.l.veteres.⁊.l.iul.in prin.[aut]repetatis emptorem care
re dolo ⁊ sub.dante causaz cōtractui venditionis: vt nullā esse
venditionez ⁊c.[circūscriptus est].i.circūscriptus dici possit
quasi aperte dicat vlp̄.casus iul.hꝫ locū si ponamus emptorez
carere omni dolo.s.incidēti ⁊ dāte causaz ꝯctui: vēditionis: sꝫ
si dolus incideret in ꝯctū vel daret dolus causam ꝯctui: tūc qꝛ
alio modo res pōt esse salua vēditori sꝫ fallit actiōe de dolo sꝫ
hoc nō fuit h vñ qꝛ nō pōt eē alio mō res salua minori q̇ vendi
dit circūscriptus fuit datur de dolo. Oꝛ sequit̃ in lr̃a.[⁊ qd̄
minoꝛ ꝓponitur.⁊c.]incipit tertiū dictū: in quo ponit̃ alius
casus iul.qd̄ videt̃ aduersari dicto generali pomp. sꝫ non ad-
uersat̃.vt.j̄.apparet: ⁊ exponatis sic.[⁊ qd̄ minoꝛ ꝓponat̃].s.
vēditoꝛ.[manumissuz].i.aduersus libertatē iā cōpetentē.[lo
cū habere.]vt dixi.[ꝓm que.]incipit quartū dictū ⁊ vltimū ⁊
cōcludit ad ꝓmissa dicēs: si res alio modo pōt esse salua doluz
passo cessat de dolo etiaz si habeat penalē act.⁊ hoc dicit. [⁊ si
penali]⁊c.[indēnitati].s.minoris.[actionē.]⁊ est exempluz
si mihi minori subtrahis rem que custodiebat̃ a seruo: nā fur-
tum non cōmittit̃ sine dolo.vt.j̄.ꝓ socio.l.merito.vñ pōt cōsu-
li minori furti act.contra furē.vt.j̄.de fur.⁊ ser.coꝛ.l.de his.igi
tur cessat de dolo act.[actionē ait]⁊ exēpluz est: tu dolo in me
trāseuntē per viā publicā aquā deiecisti noīe hui' doli pōt mi-
hi subueniri act.in factū que cōpetit ex edicto.vt.j̄.de his qui
deie.vel effu.l.j.igit̃ hic cessat de dolo actio: nā ista actio est po
pularis: qꝛ ꝯpetit cuilibet de populo.vt.j̄.de his qui deiec.vel

a ¶ Dat cau
sam ꝯctui ad-
de bar.ī.l. nō
dubiuz.C.de
legi.⁊ bar.ī.l.
in sūma.ff.de
ꝯdi.inde.vbi
determinat
nūquid si do-
lus dat causā
ꝯctui ꝯct' sit
ipso iure nul
lus. Aduerte
tñ qd̄ si dolus
dat causaz ꝯ-
ctui bonefi-
dei ꝯctus est
ipso iure nul-
lus sꝫ qñ dat
causam ꝯctui
stricti iuris
valet semꝑ sꝫ
agit̃ actōe de
dolo vt hic ꝑ
Bar.⁊ adde
qd̄ dolus dās
causam ꝯctui
pignoris an-
nullat ipsum
ipō iure vt ꝑ
bar.in.l.si rez
alienā.§.oīs.
ff.de pig. act.
Et q̇d si det
causam trāsa
ctiōi vide bar
to.in.l.sub ꝓ-
textu.C.d̄ trā
sact.

effu.l.iij.§.ideo vero.Itē potest no.exemplum alio mō: si aliq̄s
delet dolo edictū ꝑtoris iam positū noīe huius doli tenet̃ act.
in factū ad penā q̄nquaginta aureoꝝ.vt.s̄.de iur.om. iudic.l.si
q̇s id quod.igit̃ cessabit de dolo.Item pōt no.exemplum alio
modo: vt ponit̃ in.l.vt.j̄.si quadru.paupe.fecis.dic.l.j.igit̃ cessa
bit de dolo actio. Oꝛ signori ex princ.hui'.l. colligo quattuoꝛ
no.tria no.habēt locū ꝓm oēs doctores: quartū ꝓm quosdaz: sꝫ
4 non est verū.primū not.† est ꝙ cum actio de dolo sit famosa est
subsidiaria si alia actio non pōt habere locū.vt.s̄.eo.l.j.§.ait ꝑ
toꝛ.s̄.de in integ.resti.l.diuus.⁊.j̄.ea.l.§.non solum.Item nota
5 si † dolus emptoris dedit cām venditioni nulla est vēditio ipo
iure: qꝛ in ꝯctibus bonefidei vbi exuberātioꝛ fides requiritur
a si dolus dat cām ꝯctui nullus[a] est ꝯctus ipso iure.vt.j̄.de mino.
6 l.in cause.in prin. ¶ † Itē no.ꝙ minoꝛ non restituit̃ aduersus
libertatē iam cōpetentē.vt.C.si aduer.lib.l.j.⁊.ij.⁊.iij. lꝫ teneat̃
manumissus ad suū interesse minori.vt.j̄.de mino.l. verū est. in
prin.⁊ hec tria no.incūctanter colligunt̃ ex prin.huius.l. scd̄m
oēs doctores. colligo ⁊ quartū no.ꝓm antiquos: qd̄ non est ve-
rū: qui dicunt ⁊ colligūt ex prin.huius.l.qd̄ si dolus proseneте
dat cām contractui nō valet vēditio ipso iure si me inducit ad
emendū qñ dixerunt si volebā a te emere fundū ⁊ dolus prose-
nete interuenit vt venderes mihi fundū quē al's non eras vēdi
turus ipso iure nō valet venditio.arg.huius littere que videt̃
velle ꝙ si dolus serui interuenisset ꝙ nulla est venditio.sꝫ si in-
cidit in ꝯctuz teneoꝛ de dolo: qꝛ dolo alterius ad me ꝑuenit. vt
arg.j̄.de pecu.l.summa.§.emptoꝛ.⁊ ar.j̄.eo.l.sꝫ si ex dolo.in pri.
Item pro isto suo errore inducunt.s̄.qd̄ metus cā.l. metū.§.cū
ante.sed hoc non credimus esse verū.vt.s̄.dixi.cū alteri ꝑ alte-
rum ⁊c.vt.j̄.de reg.iur.l.non debet.⁊.j̄.de alie.iud.mut.cau.fac.
l.j. Item si ex dolo mei ꝓcuratoris ad me aliq̄d ꝑuenit teneoꝛ
inq̄ntum ad me ꝑuenit: sed non vitiat̃ id de quo querit̃.vt. j̄.de
doli exce.l.si ꝓcuratoꝛ.⁊ non obst.littera ista: qꝛ nō facit ꝓ eis:
sed pro nobis: qꝛ non dicit casum Iul.locū habere si ponamus
emptorē caruisse oī dolo.ergo apparet ꝙ dolus serui vel tertij
vt prosenete dante cām ꝯctui non facit venditionē ipso iure nō
valere. Oꝛ signori his ita ꝓmissis circa princi.huius. l.est insi
stendū opponēdo ⁊ rñdendo: ⁊ distinguēdo: ⁊ querēdo.⁊ ad pri
ci.huius.l.opp.⁊ instat̃ multis modis ⁊ conuincit̃ stare nō pos
se.et statim oppo.sic.qñ si minoꝛ.xxv.ann. circūscriptus dolo
serui vēdidit seruū cū peculio: ⁊ emptoꝛ eū manumisit in manu
missum datur de dolo actio: cū seruus liber factus de eo qd̄ ges
sit in serui.nō teneat̃.vt.s̄.de neg.gest.l.at q̇ natura. §. sceuola.
⁊.l.eum actū.⁊.C.eo.l.si cognati tui.⁊.C.an ser.ex suo fac. l.j.ad
quod pōt dici.seruus manumissus de gesto in serui.non tenet̃
idest de ꝯctu vel quasi ꝯctu celebrato in serui.non tenet̃.vt in.l.
contra.at hic seruus non celebrauit ꝯctum vel quasi ꝯctum.sed
alius contraxit ⁊ ipse deliquit: qꝛ dolo induxit minorē suuz do
minum vt eū venderet.vnde eo manumisso in subsidiū tenet̃ de
dolo.Sed denuo instat̃ ⁊ opp.sic.si hic seruus circūuenit mino
rem suum dñm in vendendo qñ manumissus de dolo cōmisso
in serui.tenet̃ cum non teneatur.vt.C.de nox.ac.l.j.⁊.C.an ser.
ex suo facto.l.fin. Rñ.regulariter seruus manumissus actione
doli cōmissi in serui.nō tenet̃ nisi rōne doli illi' peruenisset ad
libertatē: qꝛ tūc bene tenet̃ dño: vt hic dr̃: ⁊.j̄.e.l.seruus pactio
nis.⁊.C.an ser.ex suo facto.l.ꝓmisse.sꝫ de delicto cōmisso ī ser-
ui.contra extraneū manumissus non tenet̃: sed que erat noxa-
lis contra dñm efficit̃ eo manumisso directa.vt instit̃.de noxa.
§.sed is.Sed denuo instatur ⁊ opponit̃ cur non tenet̃ manu-
missus ⁊ emptoꝛ si dolū adhibuit: nōne plures possunt dolum
cōmittere: certe sic.vt.j̄.eo.l.si plures.vnde hic vr̃ innuere qd̄ si
plures doluz cōmiserint qd̄ nō teneant̃ oēs: sꝫ ꝯ.j̄.e.l.si plures
ad qd̄ pōt dici hic emptoꝛ caruit omni dolo: sed seruus cōmi-
sit dolum: vnde siue incidēter siue dolo dante causaz cōtractui
manumissus tenet̃: qꝛ res alio modo non potest esse salua mi-
nori. ¶ Sed denuo instatur ⁊ oppo. ⁊ videtur qd̄ si minoꝛ sit
deceptus sui facilitate ⁊ aduersus manumissuz ⁊ aduersus em
ptorem debet restitui.vt.j̄.de mino.l.j.⁊.l.prefecti.⁊.l.qd̄ si mi-
noꝛ.§.nō semper.respon.vno modo sic: qd̄ iste emptoꝛ erat de
parentibus vel patronis ipsius minoris: vnde aduersus eos
nō poterat restitui.vt.C.qui ⁊ aduer.quos.l.j.vnde ī subsidiū
datur act.in manumissum.vt arg.s̄.e.l.ideoqꝫ in fi.vel pōt dici
scd̄o modo qd̄ minoꝛ nō erat deceptus hic ī precio serui: qꝛ sa-
tis eū bene vēdiderat: vnde dolus emptoris nō interuenerat
sed deceptus erat in alio qꝛ eius manumissio vertebat̃ in sub-
mersionē patrimonij ipsius minoris: qꝛ erat suus castaldio: vñ
non poterat restitui ꝯ emptorē: sꝫ qꝛ dolus serui interuenerat
vt eū alienaret satis est qd̄ manumissus tenet̃ de dolo: vt h dr̃.
¶ Sꝫ denuo instat̃ ⁊ opp.h dicit̃ qd̄ si dolus dat causaz vēdi-
tioni ipso iure nulla est venditio: īmo vr̃ qd̄ aliqua: sed pōt agi
ac.de dolo: vt res reddat̃ vel interesse prestet̃.vt.j̄.e.l.arbitrio.
in prin.

in prin.z.C.de rescin.vendi.l.j.z.ij.ad quod dixit bald.si dolus dat cām venditioni ipso iure nulla est venditio si stetur in finibus venditionis.i.si res nec preciū non tradatur:sed si vēditor ignorans tradidit recuperat acti.de dolo si est maior.vt.j.eo.l.arbitrio.in prin.vnde rescindit vt res retradat.vnde dixit bulga.elegantibus verbis dolo dante cām Jcti procedit vēditio vt infirma ipso iure traditio vt infirmanda per act.de dolo.

1 ¶ Res debita si soluatur deteriorata agitur ex stipulatione doli si est interposita: al's in contractibus bonefidei agitur actione primeua in stricti iuris de dolo.

2 Actio de dolo cōpetit si dubitatur vtrū alia actio habeat locū.

Non solum. Signori.§.iste consueuit valde difficilis reputari:sed si casum intelligatis z summariā expositionē littere.§.istū facilem inuenietis:z si bonum est prin.huius.l.iste.§.non est minus bonus z vtilis. et in isto.§.tria dicta ponunt.primo ponit quedam regula dni Labeonis.secundo ponunt exempla ad probationez dicte regule: tertio reprobat regula Labeonis z eius exempla: vel dūtaxat eius exempla reprobant.z in.§.isto no.ita casuz.† quidā scho-

1 laris accessit ad Vlpi.dñe sum scholaris Labeonis dū essez in scholis suis ipse dixit hanc regulam vbi noīe doli cōmissi alia act.non dat de dolo.circa hoc labeo subijcit talem regulam nō solum vbi certum est q dolum passo non datur alia act.nomine doli cōmissi datur ei de dolo actio.immo z si dubium est an habeat locū alia act.vel non noīe doli cōmissi datur de dolo actio ad probationē dicte regule ponit Labeo talia exempla.ponamus tu debes mihi seruum:vel ex venditione:vel ex stipu.illuz seruum mihi venenatū tradis:vel debes mihi fundum ex vēditione:deinde tradis mihi fundū non liberū sed serui. imposita vel dum fundū tradis:tradis edificijs diruptis vel arboribus excisis:vel vineis extirpatis:z in his casibus aut cauisti de dolo non cōmittendo.i.promisisti dolum maluz absuturū: aut nō cauisti:si non cauisti teneris acti.de dolo:si cauisti adhuc teneris act.de dolo:q: pōt dubitari an actio ex stipul.cōpetat. Or querit scholaris an ista exempla sint bona.rūdet Jurisc.vlp.q non.z ideo dicit Vlpia.si debes seruū vel fundum ex venditione vel ex stipu.z tradis venenatū vel deteriorem si tu cauisti dolum malum absuturū teneris ex stipu.igitur alia act.locum hz. vnde cessat de dolo actio que est famosa z odiosa si non cauisti de dolo non cōmittendo distinguendū est:or si debes mihi seruum vel fundū ex venditione noīe doli cōmissi in seruo vel fundo teneris actio.ex empto ad interesse:q: tradidisti eo mō quo non debuisti:sed si teneris ex stipul.z non cauisti.i.non promisisti dolum malum absuturū z tradis seruū venenatum vel fundum deterioratuz:q: alia actio locū habere non pōt dat de dolo.b.d.iste.§.videatis expositionē littere[si alia actio non sit] idest certum sit aliam act.locum non habere noīe doli cōmissi: z accipiatis quod est infra[putat Labeo]de dolo dandā act. [sed z si dubitetur an alia actio sit]sub.contra dolum inferentem putat labeo de dolo dandam act.z dicūt q labeo male putat in regula z in exemplis:sed vos dicatis q bene putat in regula:male in exemplis:z hoc est primū dictum ponens regulaz Labeonis[z affert]ecce scōm dictuz Lab.'inducens exempla ad probationē regule[vel ex venditione]z sic ex contractu bonefidei.vt insti.de act.§.actionū[vel ex stipulatu]z sic ex contractu stricti iuris[vel fundum]sub.debebat ex venditiōe vel ex stipulatu[ait labeo].s.z male.q: infra corrigitur per Vlp. [siue cauit de dolo]sub.non cōmittendo in illis rebus[quoniam si cauit]sub.dolum malum absuturū[ex stipulatu act.] Or dic mihi quare dubiū erat si aliquis promisit dolū abesse q ex stipulatu actio locū non habeat:forte dubiū erit:quia promissor promiserat dolum absuturum:z dū conuenitur ex stipulatu negat se promisisse z negatione efficitur res dubia.vt.s.de transac.l.j.z.C.qui.ad liber.procla.non lic.l.ij.z.C.de acq.pos.l.nemo ambigit.Jtem poterat esse dubiū:q: si promissor cauit de illis rebus poterat dicere q stipulatio nō tenuit:z sic in dubium reuocari:q: nulla res est ita clara quin in dubiū possit reuocari per disputationem prudentū.vt in aut.de tabel.z protocol.§.j.coll'.j.Jtem poterat dubitari:q: si iste ageret ex stipu.z promissor resisteret dubiū erat:q: dubius est litis euētus. vt.j.de pecu.l.quod debetur:z.j.vt lega.no.cauea.l.etiā[sed verius est]ecce tertiū dictum vlp.reprehendentis regulaz labe.z eius exempla:vel exempla tantū[ex stipulatu aūt actio]sub. ad interesse si non est promissa pena certe quantitatis:vel ad penam certe quātitatis si est promissa.vt.j.de arbi.l.diē proferre.in fi. [si non est cautū]sub.de dolo[necessaria est]sub.ideo q: tunc doli noīe alia actio locum habere nō pōt noīe doli cōmissi.Or signori statim quero hic quare si debes mihi seruū vel fundum ex venditione:nec promisisti dolum malum absuturū: si postea accessit dolus tuus:vt q: seruū venenatum tradidisti:vel fundū deteriorem teneris act.ex empto.sed si debes ex stipu.seruū vel fundū z dolum cōmittas in tradendo teneris act.de dolo. q est ratio diuersitatis.Rū.illa:q: vbi debes mihi seruū vel fundum ex venditione teneris ex contractu bonefidei.vt insti.de actio.§.actionū.z in bonefidei contractibus multa veniunt de qbus non est actum nec cogitatū.vt.C.de act.emp.z ven.l.ij. z.l.curabit:z ideo qui seruum vel fundum vendidit z si nō promisit dolum absuturū:tū intelligitur promisisse:q: multa veniunt in cōtractibus bonefidei zc.vt dixi.sed stipulatio est contract' stricti iuris.vt insti.de act.§.actionū.et in contractibus stricti iuris veniunt ea de quibus est actum.vt.j.de verb.obli.l. quicqd z ideo si debes seruū ex stipu.vel fundum z non cauisti de dolo ratione huius doli cōmissi in tradendo ne remaneat impunitus datur de dolo:sed in contractibus stricti iuris secus:et ideo tota die allegamus magistraliter istum.§.ad id qd in contractibus bonefidei multa veniunt de quibus non est actuz vel cogitatum:sed in contractibus stricti iuris ea tantum veniunt de quibus est actum vt veniant:z aliquis superficialiter intelligens iuraret ad sancta dei euangelia q nihil de hoc diceret: z ad hoc concor.s.de neg.gest.l.si pupilli.in fi.z.l.seq. z.j.de cōdic.ob tur.cau.l.vlti.in prin.z in fi. Or signori circa istuz. §.est insistenduz:et in primis videamus qua rōne motus fuit labeo ad istam suam regulam ponendā.secūdo videamus an ista sua regula nitatur iuris colore.tertio videamus an sit vera vel falsa.z certe lab.videtur motus ad hanc suam regulam ista ratione:licet enim super iure non possit dubitari vel non debeat dubitari super facto sic:nam accidentia facti plerūq prudentissimos fallit:z ideo iuris ignorantia regulariter non excusat: facti sic.vt.j.de iur.z fac.igno.l.ij.z per totum.z.j.de bo. pos.in titu.generali.l.bonorum.z.C.de legi.z consti.l.leges.z.C.de iur. z facti igno.l.constitutiones.sed videtur q regula lab. non nitatur iuris colore:qre:q:.l.vr velle si dubitatur an alia actio locum habeat datur prescrip.verb.ciuilis vel ptoria.vt.j. de prescrip.verb.l.j.ij.z.iij.z.l.quotiens.z.j.de esti.act.l.j.ad quod dixit do.Joā.aut dubitatur de iure:aut de facto:si de facto:puta quis contractus sit ille qui celebratus est:q: contrahere est facti.vt.j.de cura.furio.l.consilio.z tunc si dubitatur de facto datur prescrip.verb.ciuilis.vt in predi.l.j.de prescript. verb.l.j.ij. z.iij.aut dubitatur de iure.i.de acti.que actio locum habeat:et tunc noīe culpe cōmisse datur prescrip.verb.in factuz pretoria vt in pre.l.quotiens.noīe doli commissi datur de dolo:z sic intelligitur regula lab.vel dicatis in oibus cōtractibus innominatis excepto facio vt des datur prescrip.ver.z ex quolibet edicto pretoris datur actio in factum vbi dolus cōmittitur extra contractum vel quasi:z non cadit in proprium nomen maleficij datur de dolo.vt no.s.eo.l.j.§.ait pretor. Tertio videam' an regula lab.sit vera vel falsa:z eius exempla.z sm Jo. circa hoc pōt dici dupliciter.z vno modo sic.regula est falsa:z eius exempla sunt falsa.vnde vlpi.in ver.sed verius reprobat regulam et eius exempla:z q: non potest dubitari vtruz alia actio habeat locum vel non:q: actio est ius zc.vt insti.de actio.in prin.et iura certa z finita sunt:z ab omnibus sciri debent.vt.C.de legi.et senatusc.l.leges.z intelligatis q regula est falsa:non in totum sed pro parte:q: hoc est verum vbi certum est aliam actionē locum non habere q datur de dolo:sed hec est falsa vbi dubitat an alia actio locum habeat q detur de dolo in dubio:q: in dubijs non debet dari odiosa z famosa actio cum interpretatiōe legum zc.vt.j.de pe.l.interpretatione.z q: odia sunt zc. vt.j.de lib.z posthu.l.cum quidam.in prin.vel pōt dici secundo mō sm Jo.z verius q regula lab.est vera.s.si certum est q alia act.non

2 datur quod datur de dolo.† si autem dubitatur vtrū alia actio habeat locum in dubio datur de dolo ne dolum passo sua simplicitas sit damnosa.vt.s.eo.l.j.in prin.sed exempla labe.sunt falsa z reprobantur.q: leges dicunt expresse vbi dubitatur qd actio locum habeat q datur de dolo.vt.j.eo.l.cum quis.z.l.res quandam.z.l.si cum mihi.q: dolus non debet remanere impunitus sicut nec maleficium.vt.j.de iudi.l.si longius.z.j.ad legē aquil.l.ita vulneratus.in fi.z q exempla labeo.hic scripta sint falsa probat expresse:q:.l.dicit q vbi cauisti de dolo malo absuturo q datur ex stipu.actio.vt.s.eo.l.j.§.idem pompo.al's.l. z.j.de arb.l.ita demum.z hec sunt que faciunt ad casum z ad litteram:modo alia sunt videnda opponendo z respondendo et distinguendo:z aduertatis hanc materiam:q: bona valde z vtilis est:z videtur q iste.§.non possit stare tribus rationib':statim videtur si debes mihi seruum vel fundum si tradis deteriorem:q: prima actio qua tenebaris mihi ad seruum vel ad fundum q non libereris si a prima actione nō liberaris: igitur q: alia actio locum habet cessat de dolo:q prima actio. tenearis probatur.j.commo.l.iij.§.si reddita res.z.j.de verb.obli. l.iuli. §.j.z.j.de solu.l.etiam.que sunt contra.Ad solutionem quoruz

contrariorũ ita breuiter dico:si tu debes mihi seruum vel fundum act.bonefidei:puta act.cõmodati vel ex venditione ⁊ tradis deteriorem teneris prima.⁊ sic loquuntur leges contrarie. ⁊ hoc est quod hic dicit̃ in fi.huius.§.ꝙ si tradis rem deteriorẽ ⁊ ex empto teneris:sed si des mihi rem aliquam acti.stricti iuris ex stipula.⁊ tradis deteriorem cum non cauisti dolum abfuturum liberaris illa traditione:sed teneris de dolo ad interesse.vt in.§.isto.in fi.⁊ ad solutionem horũ contrariorũ:⁊ vt plene liqueat articulus iste:⁊ vt soluas illud generale siue brocardum do.Azo.rem habeo:rem peto:rem habeo:rem nõ peto:cũ quis tenetur mihi ad rem aut act.bonefidei vel quasi:aut acti. stricti iuris ⁊c.Secundo instatur ⁊ opp.sic.iste emptor fuit fatuus si debebatur ei seruus vel fundus ex venditione:vel ex stipu.⁊ traditur ei venenatus cur eum recipiebat:vel si tradebat̃ ei fundus imposita serui.debebat dicere nolo eum recipere.vñ si recepit deteriorem ius suum videtur remisisse sicut ille q̃ habet aliquem obligatũ ad centum sortis noie.et ad.xx.noie vsurarum.si recipit centum.viginti que sibi debent̃ noie vsurarũ videtur remisisse.vt.j.de eo quod cer.loco da.opor.l.vlt.⁊.C.de vsur.l.in bonefidei.⁊.s̃.si quis cau.l.ij.in prin.signori ad istud do.Jo.in cõmento suo facit mirabilem responsionem dicẽs ꝙ iste emptor qui emerat seruum vel fundum:vel stipulatus erat cecus erat ⁊ non videbat lumen.⁊ ideo si recepit res in tali statu excusatur vt nõ videatur remisisse deteriorationẽ rei:q2 non potuit videri vitium:sed ista responsio:q2 quedã diuinatio est insuper potest esse ꝙ videat:⁊ tñ potest esse aliquid qđ non imputaretur ei:puta si seruus traditur venenatus:nam est aliqđ venenum sicut dicunt scripture cuius malicia latet ad tempus ⁊ hoc est quod dicunt laici ꝙ venenum datur ad tempus.Jtem esto ꝙ eẽt cecus iste emptor vel creditor:tñ in fundo debito nõ potuit imponi seruitus nisi in traditione:vnde qñ ei tradit̃ et debitor dicebat nolo qđ iste fundus debeat talem serui. fundo retentor:ita poterat dicere cecus:volo qđ debeas tradere liberum vt ille qui videt lumen.vt.j.de act.empt.⁊ vendi.l.si tibi liberum.⁊ ideo vos dicetis duobus modis:et vno modo sic.vbi debes seruum vel fundum ex venditione:vel ex stipulatione:et tradis deteriorem teneor recipere:sed non liberaris ad plenũ: ⁊ ideo teneris ad interesse.vt.j.de solu.l.qui decem.in princ.vñ si teneor recipere nõ est qđ mihi imputetur:vel põt dici: aliud est in pena que odiosa est:⁊ in interesse que venit in arbitraria actione:q2 si quis accipit ibi rem videtur penã remisisse vel interesse:⁊ sic loquuntur.ll.contra.aliud est in deterioratione:q2 deterioratio est in obligatione:⁊ ideo si debitor rem prestabit deteriorem agetur act.ex contractu vel de dolo.vel dicatis qđ emptor vel stipulator perpendit ⁊ respicit saluo iure suo.vnde non videtur ius suum remisisse.arg.j.qui.mod.pig.vel hyp.soluitur.l.sicut.§.soluitur.Sed denuo instatur ⁊ opp.quomodo si traditur res deterior sublato iudicis officio sup principali remanebit super accessorio:cum.l.dicat ꝙ sublato iudicis officio super sorte tollitur super vsuris ⁊ sic super accessorio.vt.C.de po.l.iiij.Respon.illud verum est cum vsure nõ sunt deducte in stipulatione:sed debentur iudicis officio:⁊ idem est etiã in interesse quod venit in arbitrarijs actio.secus si debetur sors ex stipu.⁊ vsura.ex stipu.vt.j.de eo quod cer.loco da.opor.l.centum capue.⁊.l.vlt.⁊.C.de iudi.l.j.at hic si debes seruum vel fundum ex stipulatione due sunt actiones:vna ad rem:alia ad deteriorationem rei:vnde soluta re nihilominus remanet act.ad deteriorationem act.s.ex cõtractu vel de dolo qñ stipulatio nõ intercessit ⁊ debetur ex stipu.⁊ sic loquitur.§.iste in fi.

I Actionem de dolo excludunt act.leg.aquil.Jtem act.ex testamento.Jtem actio ad exhibendum.

I **Si seruum.** Jn.§.isto dicitur.† ego habebam vsum in seruo tuo ⁊ tu proprietatem:tu dum eum possideres occidisti eum:nunqđ teneris mihi.certe sic vtili.l.aqui.⁊ ad exhib.⁊ ideo cessabit de dolo actio.Secundo dicitur.si tu heres institutus es ⁊ seruus mihi legatus est si ante aditam heredi.seruum occidisti non teneris.l.aquil.q2 me⁹ factus non erat:sed teneris act.ex testamento.⁊ ideo cessat de dolo actio quocunq3 tempore:eũ occidisti.h.d.iste.§.videatis expositionem littere[si seruum vsurarium].i.seruum in quo habebam vsum[actioni].s.vtili.directa enim non agit: quia illa soli dño competit.vt.j.ad.l.aqui.l.item mela.in fi.⁊.l.seq.⁊.j.de vsufru.l.locum.§.vlti.[ideoq3 cessat de dolo actio]q2 de dolo non competit si alia competit.vt.C.eo.l.ij.⁊.s̃.eo.l.j.§.ait ptor. [item si seruum]incipit secundum dictum[legatarij]nam seruus legatus non transit in legatariũ nisi adita hereditate.vt j.de furt.l.a titio[quocunq3].i.ante aditam heredi.vel post.⁊ si post agit.l.aquil.cum sit dominus[actio competit]et ita si tradit rem deteriorem a prima actione nõ liberatur.accedit.j. de leg.j.l.non quocunq3.Sed ad.§.istum instatur ⁊ oppo.⁊ videtur ꝙ heres teneatur act.de dolo.vt.j.qui.mo.vsuf.amitt.l. repeti.Ad solutionem cuius cõtrarij vos ita dicetis:aliud est cum heres rem legatam sub conditione facit deteriorem:⁊ tunc non h3 locum adhuc actio ex testamento ⁊ datur de dolo ratione prioris temporis.vt in.l.contra.aliud est si heres rem legatam pure facit deteriorem:quo casu cessat de dolo.vt hic dicit̃: aut facit meliorem in odio legatarij:quo casu tenetur de dolo. vt ibi.verbigratia.si tu heres edificasti in area mihi legata.nã facis eam meliorem in odio mei legatarij:q2 rei mutatione perit vsusfru.vt.j.qui.mod.vsuf.amit.l.rei.vnde teneris de dolo.

I Actionem de dolo excludit actio legis aquil.vel de pauperie:l3 non solutio:sed noxe deditio subsequitur:secus si dominus esset simpliciter non soluendo.

I **Si quadrupes.** Jn.§.isto ponitur quidã casus vbi h3 locum de dolo actio:⁊ vt videatis solutionem contrariorum ponatis ita casũ in terminis:tres scholares eqtabant simul:vnus eqtabat in vno equo non pacifico.alius qui erat in medio in alio equo minori pacifico.tertius scholaris erat in quodã alio equo maiori nõ etiã pacifico:vel in quodã iumento:iste medius erat cã:quare vnus equus non pacificus non ruebat in alium non pacificum:dum equitarent per viam cogitauit scholaris medius qui eqtabat in equo pacifico volo me subtrahere de medio:vt vnus equus non pacificus ruat in alium non pacificum vel in iumentũ percussit suum equum cum calcaribus dolose et maliciose: et incepit currere ⁊ subtraxit se de medio:vnus equus ruit in aliũ nõ pacificum:vel in iumentum:⁊ vnus equus voluit anum et ruit in alium qui habebat similiter equum nõ pacificum ⁊ lesit aliũ scholarem.modo queritur cũ quo scholaris lesus debeat agere an cum dño quadrupedis/an cũ scholari medio q̃ se subtraxit de medio dolose.⁊ rñdet iurisconſ.si dñs quadrupedis non est soluendo agẽdum est cum scholari medio qui dolose se subtraxit act.de dolo.sed si dñs quadrupedis erat soluẽdo liberatur tradendo quadrupedem pro noxa.⁊ si plus erat in damno in residuo non durat de dolo actio:q2 famosa est ⁊ odiosa. hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere[si quadrupes tua] idest equus tuus[dolo alterius]equitatis in medio[⁊ dolo] omittẽdo[act.]scilicet ꝙ de medio se dolose subtraxit[⁊ placuit mihi]dicit vlp.autor huius.l.[si domin⁹ quadrupedis] idest equi[non sit soluendo]q2 non h3 quadrupedem nec dolo desijt habere:vel nihil h3.vt.j.de verb.signi.l.quos nos hostes.§.locuplex[secuta]quasi dicat si quadrupes est data pro estimatione damni dati[non puto dandam]sub.acti.de dolo. [nec in id quod excedit].i.in eo qđ est plus in dãno q̃ in estimatione quadrupedis.Or signori circa.§.istum est aliquãtulum insistẽdum.vos habetis in.§.isto si tres scholares equitabant ⁊c.vt dixi in casu:⁊ hoc est cum equus dedit mihi damnũ lasciuia vel contra ferocitatem sui generis:nã non est natura equorum ꝙ pessundent vel mordeant:vnde dñs quadrupedis idest equi tenetur act.de pauperie:sed si non lasciuia vel cõtra ferocitatem sui generis pessundet vel mordeat non tenetur.vt j.si quadru.paupe.fecis.dica.l.j.§.⁊ generaliter.Jtẽ no.si quadrupes damnũ dat mihi sine facto alterius:q2 equus stat sub porticu vado inde ⁊ percutit me dñs tenetur mihi.si autẽ damnum dat mihi facto alteri⁹:aut facto alterius quod interuenit in faciendo:aut facto alterius quod interuenit in subtrahẽdo: si dat damnum facto alterius quod interuenit in faciendo.verbigratia.vadit scholaris per viam puer boñ.capam capit scholaris ⁊ incitat canem contra scholarem:⁊ canis mordet scholarem:hic d3 teneri puer in factum subsidiaria.l.aquil.non de dolo.⁊ sic intelligitur.l.j.ad.l.aquil.l.itẽ mela.§.item si quis.que huic signatur pro contra.si autem aliquis damnũ dat facto alterius subtrahentis se de medio vt hic fuit datur de dolo si dominus quadrupedis non est soluendo.⁊ ita intelligitur.§.noster.Or signori ad id quod dicitur in.§.isto signantur multa contra.que leuiter tolli possunt:hic dicitur si domin⁹ quadrupedis qui dedit damnum dat equum pro noxa non dat̃ de dolo act.quatenus plus erat in damno q̃ in estimatione quadrupedis:quare?q2 in hoc solum tenetur dñs vt det equũ pro noxa sed videt̃ ꝙ in residuo detur act.de dolo contra scholarem subtrahentem se de medio.nam dicit.l.si seruus tuus vi vel clã edificauit in solo meo te mandante teneris demoliri opus tua impensa:⁊ si vendis illum ⁊ cum emptore egi noxali nõ liberaris: ⁊ si tradis eum pro noxa tu dñs quin tenearis demoliri tua impensa.vt.j.quod vi aut clam.l.si alius.j.rñ.aliud est vbi dñs tenetur ad duo ab initio principaliter.s.ad patientiam prestandam ⁊ vt seruum pro noxa prestet:quo casu q2 dñs quadrupedis tenebatur ad duo non liberatur tradendo pro noxa:⁊ idem est si seruum dñs vendidit ⁊ emptor seruũ pro noxa dederit:nã non liberatur dñs:vt ibi.qđ est cum dñs quadrupedis ad vnũ tantum

tantū tenebat᷑: qꝛ tunc liberatur dñs tradēdo pro noxa. vt hic. Sed denuo instat᷑ ꝛ oppo. ꝛ videt᷑ ꝙ si actū est cū dño quadrupedis ꝛ dedit quadrupedē pro noxa ꝙ in residuo tenearis: naꝫ si teneris mihi vi bonoꝝ raptoꝝ ū ꝛ furti si egi furti remanet vi bonoꝝ ū raptoꝝ: quatenus plus est in vna ꝙ̄ in alia: ꝛ ecōtra. vt ĩ. cōmo. l. vnde querit᷑. ꝛ. ĩ. de act. ꝛ obli. l. q̄ seruū. in fi. ꝛ. ĩ. vi bono. rapt. l. ĩ. ꝛ. ĩ. de priua. delic. l. ij. ad quod pōt dici hic spāle est fauore acti. de dolo que est famosa: vnde non dꝫ a pretore temere decerni. vt. s̄. eo. l. ĩ. §. ait ptor. vel pōt dici ibi: ambe erant nate nec vna excludit aliā: nec ab ea excludit᷑: sed hic vbi quadrupes tua facto alterius dedit mihi damnū vbi nō habes: nec dolo desijsti habere medius tenet᷑ de dolo: sed si tu dominus das pro noxa non datur actio de dolo. i. non nascit᷑: sicut si ꝓmittis mihi. x. hoc modo si a Titio non fuero consecutus: nam fingitur obligatio nō nata si solida. x. fui a titio consecut᷒. vt. ĩ. si certum pet. l. vlt. ꝛ. ĩ. de verb. obli. l. x. Sed denuo instat᷑ ꝛ oppo. sic ad. §. istū: iste scholaris q̄ erat medius curialiter faciebat si stabat in medio: sed cur dꝫ teneri si subtraxit se: qꝛ nemo videt᷑ dolo facere q̄ suo iure vtit᷑: ꝛ iste tertius scholaris q̄ erat in medio suo iure vtit᷑ si subtraxit se de medio vt recederet ꝛ curreret: qꝛ currere poterat: vnde videt᷑ contra. ĩ. de reg. iur. l. nullus videt᷑. Rñdeo si subtraxit se non maliciose sed volens deseruire nature non videt᷑ dolū cōmittere: vnde non tenet᷑. vt in. l. contra. sed si subtraxit se dolose ꝛ maliciose vt equus seuiret in alium: hoc nō licuit facere in alterius damnū: vnde in subsidiū si dñs non est soluendo datur de dolo. arg. ĩ. de aqua plu. arcē. l. ĩ. §. deniqꝫ mar. Sed denuo instat᷑ ꝛ opp. ꝛ videt᷑ ꝙ si actū est cū dño quadrupedis ꝛ dederit quadrupedē pro noxa: ꝛ plus est in damno ꝙ̄ in residuo dñs teneat᷑. vnde videt᷑ contra. s̄. qḋ met. cā. l. quod diximus. §. ĩ. in fi. ad quod vos dicetis: ibi dñs serui tenet᷑ ad duo ꝛ rōne serui vt prestet eū pro noxa si nō vult soluere pro eo estimationē rei ablate ꝑ seruū cui metū intulit: et rōne rei si ad dñm peruenit: lꝫ ergo liberet᷑ ab obseruatiōe iudicij tradendo seruum pro noxa: non tñ liberat᷑ ab actione vtili in rem que cōpetit metū passo: vt ibi: sed in casu qui ponit᷑ in. §. isto dñs quadrupedis tenebat᷑ ad vnum tm̄. s. vt prestaret estimationē dāni: vel traderet quadrupedeꝫ pro noxa. vnde si tradidit pro noxa inducit᷑ liberatio et cessabit de dolo actio: qꝛ odiosa et famosa est: vt hic dicitur.

1 ☞ Actionem de dolo impedit actio furti: ꝛ vbi deest dolus ꝛ subest culpa competit actio in factum.

1 **Idem labeo.** In. §. isto ponitur casus talis. † seruus tuus seruiebat tibi ꝑ contrariuꝫ ꝙ qñ dicebas seruo tuo: nimis posuisti de sale in cibo meo: in crastino nihil oīno ponebat: vnde tu dixisti ei ꝙ alia vice caueret vt congruenter poneret: postea ipse posuit cras: bis tantū: tu indignatus ꝛ iratus contra eum tpē estus in meridie spoliasti eum: ꝛ in equo ligneo ligatū posuisti ad solem: ꝛ forte vnctū melle vt animalia parua luderent cū eo: dū seruus tuus ita staret quidā papalardus ex aduerso vidit istū seruū tuum: quesiuit qualis homo est iste. rñdit seruus. ego sum seruus talis hominis: vnde sua autoritate dissoluit dicendo: nimis est magna seuitia dñi: in hoc dissolutus fugit: qño tenet᷑ tibi dño serui dominus papalardus ꝛ qua actione. rñdetur ꝙ distinguendū est: aut papalardus fecit nō misericordie cā motus: sed vt ille fugeret ꝛ eū occultaret: ꝛ vt damnū daret dño: quo casu tenet᷑ furti ꝛ cessat de dolo: aut fecit misericordie cā ductus ꝛ tenet᷑ in factū subsidiaria. l. aql. qꝛ damnū datū est de non corpore in non corpus ꝛ cessat de dolo. h. d. iste. §. videatis expositionē lr̄e [vt fugeret] sub. ꝛ fugit [furti teneris] qꝛ contractasti. vt. ĩ. de fur. l. prima. vel qꝛ opem tulisti seruo qui fecit furtuꝫ sui. vt. C. de ser. fug. l. ĩ. [debere] sub. si est de personis ꝯ quas nō agit᷑ de dolo. vt. ĩ. eo. l. non debet. vel dicatis verius [in factū act. dari debere]. s. subsidiaria. l. aquil. qꝛ damnū datū est de non corpore in non corpus. vt hic. ꝛ insti. ad. l. aquil. §. vltimo.

1 ☞ Pactum si quis non obseruat ad quod naturaliter non ciuiliter est obligatus tenetur leso actione de dolo si aliud remedium deficit.

Seruus pactionis. In. §. isto ponunt᷑ tres casus satis inordinate: ꝛ in vno solo hꝫ locū de dolo actio: ꝛ qꝛ littera istius. §. loquitur inordinate in ponēdo casum aduertatis bene: qꝛ seruabo aliuꝫ

1 ordinē ꝙ littera dicat. ꝛ ponetis ita casum. † seruus meus tota die dicebat mihi: dñe pro aīa vestra manumittatis me. dicebam ei: dicit᷑ mihi ꝙ habes magnā pecuniā: si dares mihi eam manumitterē te: dicebat ipse. dñe iuro vobis ꝙ non habeo: ego dixi: certe nec gratis te manumittā: dixit seru᷒ meus: faceretis vos vnū: dixi ego: quid: vt me manumittatis dabo vobis vnuꝫ expromissorem ꝙ ꝓmitteret vobis ista. x. ꝛ me manumisso trāsferet᷑ obligatio in me: dixi ego: bene plꝫ mihi: et ita dedit mihi quendā expromissorē: in manumisi seruū meū: eo manumisso nō vult in se suscipere obligationē: nunqd habeo act. de dolo contra manumissum. dicebat pompo. ꝛ male ꝙ isto casu habeo act. de dolo. ꝛ hic est primus casus. Scḋs casus est si per me patronum staret quominus suscipiat in se obligationē: si agam contra expromissorē repellet me doli excep. igitur qꝛ hꝫ locū aliud auxiliū cessat de dolo malo actio. Tertius casus est si manumissus nō vult in se suscipere obligationē tūc actio de dolo datur expromissori in manumissum vt se transferat in obligationem: vel vt interesse prestet: sed si expromissor non esset soluendo tūc dabitur mihi de dolo actio ꝯ manumissum vt in se trāsferat primaꝫ obligationē. h. d. iste. §. videatis expositionē littere [seru᷒ pactionis]. i. pro pacto libertatis dande [reum]. i. expromissorem [dño dedit]. s. in. x. [conditione]. i. pacto [obligatio] scilicet ꝛ tunc teneat᷑ [pōpo. scribit] sub. ꝛ male. vt. ĩ. videbitis qꝛ indistincte fuit locutus: alij dicūt ꝛ bene. s. in duobus casib᷒ qui sequunt᷑: vnus si nō patit᷑ in se obligationē transferri ꝛ expromissor est soluēdo: naꝫ expromissori datur de dolo: al's si expromissor nō est soluendo: nā tunc datur dño act. de dolo ꝯ manumissum: sed in tertio casu nō datur de dolo qñ stat per patronum vt in eū non transferat᷑ [transferat᷑]. s. in manumissum [a reo]. i. expromissore [submouendum] et hic est primus casus. [ego] incipit scḋs casus. ꝛ isti duo casus pertinēt ad reprehensionem pōpo. ꝛ loquit᷑ Ulp. autor huius. l. [alia actio]. s. ex stipulatu contra expromissorem [nisi forte quis]. s. inspiciens volens excusare pompo. [decernendam] vnde est hoc: qꝛ hec duo sunt paria: vel nullam actionē habere: vel habere act. inanē. vel que excep. elidit᷑. vt. ĩ. de verb. sig. l. debitor. ꝛ. s̄. l. prox. [at qn] pro sed [expromissori] icipit tertius casus [de dolo] in manumissum [expromissor] ꝛ ita non pōt agere dñs ꝯ expromissorē. [dño dabit᷑] sub. de dolo ꝯ manumissum. vnde in. §. isto ponuntur tres casus. vt. s̄. videre potuistis. Sed instat᷑ qño seruus ꝯ dolo cōmisso in serui. tenet᷑ manumissus. vt. C. an ser. ex suo fac. conue. l. ĩ. ꝛ. s̄. de neg. gest. l. eū actum. ꝛ. l. at qui natura. rñ. hic ratione huius doli peruenit ad libertatē: ꝛ ideo manumissus tenebitur. vt. C. an ser. ex suo fac. l. ꝓmisse. ꝛ de hoc no. s̄. in prin. huius. l. vel pōt dici ꝙ iste dolus cōmissus fuit post libertatē. Itē no. ꝙ si dñs agit ꝯ expromissorē ꝛ nō est soluēdo datur de dolo dño in subsidiū contra manumissum: qꝛ non videtur dñs habere actionem cōtra expromissorem ex quo includitur inopia debitoris. vt. s̄. l. proxi.

1 ☞ Procuratoris dolo si reus sit absolutus nisi reus sit paratus iudicium recipere tenetur de dolo si procurator non est soluendo.

Si dolo malo procurator. Signori. §. iste legitur ꝛ intelligit᷑ dupliciter sicut tangā circa oppositiones: sꝫ tamen premittā veriorē intellectū ꝛ clariorē. ponetis ergo ita ca-

1 sum. † tu eras debitor meus in. x. constitui aliquē meuꝫ procuratorem vt peteret a te illa. x. procurator meus a te corrupt᷒ sorde vel gratia passus est te absolui: ꝛ ita collusit tecū: nūquid habeo ꝯ te act. de dolo. rñdetur: si offers te ꝛ paratus es suscipere iudiciū in te sup prima actione sub hac excep. si collusum est ita dicendo: bene volo ꝙ conueniar prima act. ꝛ nolo ꝙ except. rei iudi. mihi prosit si doceat᷑ collusum: si non doceat᷑ collusum volo ꝙ prosit mihi excep. rei iud. ꝛ isto casu nō teneris de dolo: sꝫ agam prima acti. ꝛ si apparebit te collusisse condēnaberis: al's non: sed si tu non vis hoc modo suscipere iudiciū agam cuꝫ procuratore meo noīe huius doli act. mādati ad interesse si est soluendo: al's. i. si non est soluendo agā tecū de dolo. h. d. iste. §. videte expositionē littere [si dolo malo] alij non habēt in lr̄a malo. ꝛ dicatis [dolo malo]. s. rei conuenti [procura.] scꝫ actoris [aduersus eū]. i. reum [reus] absolutus [iudiciū]. s. principale [sub excep. hac]. i. replicatione. ꝛ vult hoc dicere vt dixi in casu [alioquin]. i. si nō est paratus in se trāsferre: ꝛ hec est cōis ꝛ plana lectura: ꝛ vult dicere vt dixi in casu. Dr signori ad. §. istū instat᷑ ꝛ oppo. si tu collusisti cū ꝓcuratore meo debes ꝑdere cāꝫ vt. s̄. de calū. l. ĩ. §. ꝛ generaliter. ꝛ. C. de pe. iud. q̄ male iud. l. ĩ. et aut. nouo iure. Unde nō erit locus actioni de dolo etiā si ꝓcurator nō sit soluēdo. Rñ. si sit actor q̄ collusit cū ꝓcu. rei perdereꝫ litē. vt in. l. ꝯ. at hic reus colluserat cū ꝓcu. actoris. vñ hic nō est aliqua amissio cause: ꝛ qꝛ fauorabiliores ꝛc. vt. ĩ. de acti. ꝛ obli. l. arrianus. ꝛ. ĩ. de reg. iur. l. fauorabiliores. vel pōt dici secundo modo fm̄ Jo. lꝫ hoc ꝑpter hoīm peccata hoīes non seruent: siue actor: siue reus colludit cū ꝓcu. rei vel actoris ꝑdit litem. vt in. l. ꝯ. Sed si ille qui dicit᷑ collusisse offerat seipsum ꝛ nō expectet ꝙ agat᷑ ꝯ eū: sꝫ vadit ad aduersariū: scias ꝙ nō collusi cū ꝓcu. tuo: sed obtinui mediāte iustitia: sꝫ vt credas qḋ verum dicā si tu poteris ꝓbare me collusisse cū ꝓcur. tuo renūcio exce. rei iud. ꝛ incōtinenti soluā. hoc casu nō ꝑdit litē. ꝛ ita intelligit᷑

iste.§.⁊.C.de pena iudi.qui male iudi.auꝫ.nouo iure.sic ⁊ al's q̄ sponte se deferunt ⁊c.vt.ĵ.de iure fis.l.edicto.in prin.sic ⁊ alibi C.de his qui se defe.l.j.⁊.ij.Sed denuo instaꝫ ⁊ oppo.et videꝫ ꝙ iste.§.nō possit stare:nā cōueniā te debitorē meū pria actione si excipias de re iudicata replicabo de dolo.vnde videꝫ contra.ĵ.eo.l.cū a te.Rn̄dent quidā illud est verū si certuz esset qꝺ prima actio cōpeteret:ſʒ si dubitaꝫ an prima cōpetat:tūc hʒ locum iste.§.⁊.ĵ.eod.l.seruus.in fi.vel pōt dici vt dicaꝫ ita:ad debituz principale agā prima:si excipis de re iudicata replicabo de dolo:⁊ ad hoc nō datur de dolo actio:sed ad cetera dāna datur de dolo.vt.ĵ.eo.l.cū quis.Vel dicatis tertio mō ⁊ veriꝰ:cū tu es absolutus ꝑ collusionem ꝓcu.mei:aut tu offers te ⁊ paratus es suscipere iudiciū si collusum est:quo casu nec ad rē principalem nec ad cetera dāna datur de dolo act.vt.ĵ.depo.l.pria.§.idē pompo.⁊ sic loquiꝫ prin.huius.l.sed agam ꝯ ꝓcu.mei mādati noīe huius doli si est soluēdo:vel si non est soluēdo agā cōtra te de dolo.⁊ sic intelligiꝫ iste.§.Legiꝫ ⁊ scđo modo iste.§.vt iste sit sensus ꝙ hic ꝓcu.rei collusit cū ꝓcu.actoris ⁊ fuit absolutus.modo queriꝫ:nunq̄d actor possit agere cū reo:certe si paratus es suscipere iudiciū si collusum est nō teneris de dolo:ſʒ si non es paratus suscipe iudiciū sub hac excep.si collusuz non est:si ꝓcu.non est soluendo teneris de dolo.h.d.⁊ ſm istā lecturam expone ita litteram[si dolo malo]actoris [aduersariū] idest procu.aduersarij.vt.s̄.de cal.l.j.[reus].s.pro.rei[sub excep.hac].i.sub condi.hac[egi].s.mandati ad interesse:q2 non esset soluēdo:sed hec lec.est ꝯtra litterā:q2 dicit aduersariuz ⁊c. Sed ad istam lect.instaꝫ ⁊ opp.⁊ videꝫ ꝙ dolus ꝓcura.noceat dn̄o post lit.ꝯtest.vt.ĵ.de doli excep.l.apud.§.quesitū.⁊.l.si procu.Ad qꝺ pōt dici.dolus procu.rei nocet dn̄o post lit.ꝯtes.nisi dn̄s velit suscipere iudiciū sub hac excep.si collusum est.vt.ĵ.eodem.l:si heredibus.in fi.⁊.l.seq.⁊.l.sed ex dolo.§.j.

1 ☞ Mendacium simplex nō presumitur dolose dictū:⁊ ideo non inducit actionem de dolo nisi cā sui lucri quis mentiatur.

1 **Idem pompo.refert.** †In.§.isto cū.l.seq.ponit casus de scholaribus qui sepe decipiunt doctores ⁊ mercatores:rogat aliq̄s scholaris meus me vel aliquē mercatorē vt sibi mutuē pecuniā accedo ad aliū scholarem de terra sua:dico ei:est talis scholaris locuples:dicit ipse:dn̄e sic:nihilominꝰ pauperrimus est.vn̄ ego credēs eū diuitē mutuaui ei.x.nunquid tenebiꝫ iste scholaris mihi act.de dolo.l.iul.dicebat ꝙ nō nisi possez ꝓbare euidēter de tuo malo ⁊ calliditate:sed certe refert an scholaris fecerit cā sui lucri vt participaret pecuniā cū illo:q2 tūc teneꝫ mihi act.de dolo:aut si fecit aīo decipiēdi me:quo casu similiter tenetur mihi act.de dolo.h.d.iste.§.videatis expositionē littere [⁊ euidenti] ⁊ pro idest.vel dicatis magna q̄tum ad rem:q2 vltra duos aureos ⁊ euidenti:q2 euidentē oportet esse dolum: q2 dolum ex ꝑspicuis indicijs probari ꝯuenit.vt.C.e.l.dolū[dandum est]immo videꝫ ꝙ furti actio detur.vt.ĵ.de fur.l.si q̄s vxori.§.si tu titiū.Rn̄.si fecisti cā sui lucri vt cōicares pecuniā cum illo teneris furti si cā sui lucri vt solueret tibi qꝺ debebat teneris ꝺ dolo.vt.ĵ.eo.l.seruus tuus.in prin.

1 ☞ Contra mentientem de substantia hereditatis daꝫ actio ex eo contractu si intercessit:al's de dolo.

s **Si quis affirmauerit.** In.l.ista ponuntur quattuor casus.⁊ in primo cessat actio de dolo:in tribus posterioribus datur de dolo actio:⁊ † primꝰ casus est talis. si delata erat mihi aliqua hereditas q̄ erat locuples:dū vellem eam vendere tu suasisti mihi dolose ꝙ illa hereditas minima erat:⁊ ita minori ꝓcio tibi vēdidi:hic dolus tuꝰ incidit in ꝯctu bone fidei:igitur tenet venditio ⁊ teneris act.ex vendito ad interesse meum.vnde cessat actio de dolo.Scđs casus est talis. si delata erat mihi hereditas ⁊ dolo tuo interueniēte eā repudiaui quasi dānosaz teneris mihi ꝺ dolo.Tertius casus est:si legata fuit mihi optio seruoꝝ ⁊ dolo tuo interueniēte optaui deteriorem quasi meliorē teneris mihi de dolo.Quartus casus est talis:si filius erat exheredatus ⁊ tu subtraxisti tabulas testamēti ⁊ sic filius non mouit questionē querele inofficiosi testamenti infra quinquenniū ⁊ mortuus est:⁊ sic non transmisit querelā cuz nō fuerit parata ad suos heredes:⁊ hoc casu teneris de dolo.et.l.cor.testamētaria de falsis.h.d.ista.l.videatis expositionē littere[ab herede]qui al's vendebat[sufficiat]⁊ hoc est verū cum dolus incidit in contractu bonefidei.q2 agiꝫ act.ex ꝯctu vt decipiaꝫ.vt hic.⁊.ĵ.de act.emp.⁊ vendi.l.iul.§.idē.al's.§.per ꝯtrarium.secus si dolo dedisset cām ꝯctui.vt.ĵ.de mino.l.in cause.ij.in prin.⁊.s̄.eo.l.⁊ eleganter.in prin.⁊ ibi plene dixi[si aūt]incipit secundus casus[vel vt]incipit tertius casus[nō sit]scilicet cū ibi sit melior[fecerit]vt.ĵ.eo.l.quidā.Sʒ minor in integrum restituiꝫ.vt.ĵ.de mino.l.ait ꝓtor.§.hodie.Sed ad istuz tertium casum instaꝫ ⁊ opponiꝫ ⁊ videꝫ ꝙ si ego legatariꝰ optaui seruum ⁊ optaui deteriorē cum esset ibi melior ꝙ possim iterato optare.vt.ĵ.de op.leg.l.iij.⁊.l.v.Ad quod vos dicetis ſm Jo.⁊ Azo.cum legaꝫ optio seruoꝝ si heres retinet meliorē seruum ⁊ nō exhibet eum:⁊ ceteros exhibet:⁊ alterū opto non tenet optio:vnde denuo opto.vt in.ll.contrarijs.si autez exhibet oēs seruos: sed deteriorē exhibet bene calciatū ⁊ rasum ⁊ bene vestitū:⁊ bonos irrufauit comas eoꝝ ⁊ exhibuit nudos:vnde optimi videnꝫ nihil valere:⁊ alij videꝫ milites.hoc casu si optaui deteriorē tenuit optio:sed ꝓpter dolum cōmissum in optando ad interesse teneꝫ de dolo.vt hic diciꝫ.alij dicunt vt antiqui aut heres dolo induxit me vt optem deteriorē.quo casu de nouo opto.vt in.l.ꝯ.aut tertius dolo īduxit me:quo casu nō opto de nouo:sed ille tertius teneꝫ mihi de dolo ad interesse. Or se quiꝫ in littera[itē si tabule]⁊ incipit quartus casus [testamēti].s.in quibus filius immerēter erat exheredatus [diu]idest quinquēnio.nā querela inofficiosi testamēti est mouenda infra quinquēnium.vt.ĵ.de inoffi.testa.l.papi.§.vlt.⁊.C.de inoffi.testa.l.si q̄s filiū[heredes filij].s.extranei.⁊ hoc dico ꝙ si sui essent trāsmitteret querelā non preparatam ad suos heredes.vt C.de inoffi.test.l.scimus.in fi.vel dicatis ꝙ loquiꝫ ſm antiqua tempora ſm que olim nō transmittebaꝫ querela ad extraneos heredes nisi preparata.vt.ĵ.de inoffi.test.l.posthumus.in fi.et l.quēadmodū.hodie secus.vt in pre.l.scimus.vnde sicut si filiꝰ viueret non ageret post quinquennium:ita nec heredes eiꝰ agere possunt[experiri]⁊ vna intētata non tolliꝫ alia. Sed instatur ⁊ opp.cum aliud auxilium locum habeat.s.l.cor.testamētaria quomodo datur de dolo cum de dolo cesset si alia locum habeat.vt.s̄.eo.l.j.§.ait pretor.Rn̄.si aliud ciuile auxilium locuz habeat tolliꝫ act.de dolo.vt ibi.secus si competat aliud auxiliū criminale:q2 tunc non tolliꝫ actio de dolo.vt hic.q2 auxiliū criminale est proditum ad vindictā.vt insti.de pub.iud.in princ.⁊ vbicunq3 ⁊c.vt.C.qn̄ ciui.actio preiu.crimi.l.vnica.

1 ☞ Sequester non tenetur rem restituere nisi finita lite:vel cum per actorem steterit.Item cōtra eum qui fecit fieri sequestrum indebite actione de dolo succurriꝫ vbi alia actio deficit.

2 Dictio defendere aliquando proprie:aliqn̄ improprie:⁊ qn̄.

1 s **Si oleum.** †In princi.huius.l.diciꝫ.tu habebas.x.cados olei:⁊ istud oleū tuuz erat:titius dicebat esse suum:⁊ illud volebat corā competenti iudice vendicare:tu deposuisti eum apud seium eo pacto vt venderet illud oleum ⁊ precium seruaret donec esset iudicatum inter te ⁊ titium:⁊ si vinceres dareꝫ tibi preciū:⁊ si Titius vinceret dareꝫ sibi:postea titius malitiose non vult iudicium suꝑ illo oleo accipere vel in lite procedere:nunq̄d aduersus seium dabiꝫ mihi actio.dixerunt quidā ꝙ non:q2 nec mandati nec sequestraria pōt habere locū:sed aduersus titium dabitur tibi actio de dolo ad interesse.Sed Pompo. redarguit istorum op.dicens ꝙ debes agere prescri.verb.cū seio pro precio.si autem seius non sit soluendo tunc tibi datur actio de dolo aduersus titium ad interesse.h.d.prin.huiꝰ.l.videatis expositionem littere[si oleum tuum]q2 dicebas tuum:vel in veritate erat tuum[quasi suū]poniꝫ similitudinarie.vt ⁊.s̄.de transactio.l.j.[defendat titius].i.vendicat[vel defendat]. i.dicat.

2 vnde no.hic ꝙ † hoc verbū defendere sumiꝫ in iure nostro proprie ⁊ improprie:ꝓprie diciꝫ defendere reus: actor agere. vt.ĵ.de excep.l.j.aliqn̄ dicitur quis agere.i.defendere.vt.s̄.de eden.l.j.aliqn̄ tn̄ dicitur improprie defendere.i.vendicare vel petere vt hic.⁊.C.de carbo.edi.l.j.ſm vnam lectu.[dijudiceꝫ]. i.iudicato pro te tradereꝫ tibi precium:al's titio[accipere]suꝑ oleo immo vult differre maliciose[potes].s.tu deponens:et quare non mandati.q2 mādatum non fuerat gratuitū:⁊ ad hoc vt detur actio mandati oportet esse gratuitum.vt.ĵ.mā.l.j. vel q2 intendebat deponere non mandare.Itē quare nō depositi sequestraria:q2 depositio facta erat certa lege et condictio depositi non est secuta:q2 non est iudicatum q̄s vicerit.vt.ĵ. deposi.l.proprie.⁊.l.licet.Itē alia rōne:q2 sequestraria datur ꝓprie qn̄ eligitur quidā tertius apud quē duo litigātes deponūt rem ⁊ habet locum ꝯ illum depositi sequestraria.vt.ĵ.deposi.l. ei apud.⁊ l.seq.⁊.ĵ.de acq̄.pos.l.j.§.interesse.at hic tu solus deposueras. vnde hic non hʒ locū sequestraria actio depositi [nondū impleta conditione]sub.que erat donec vendicareꝫ inter te ⁊ tituz.[agendum]sub.ait labeo qui fecit.l.istam:sed male ait. vel dicatis ꝙ dolo[aduersus titium agendum].i.prescri.ver.⁊ quare prescri.verb.q2 videꝫ exposuisse ea.l.vt si tu vinceres redderetur tibi:⁊ te vincente habes ꝓscri.ver.act.vt.ĵ.de ꝓscri.ver.l.si tibi rē.§.si q̄s filiꝰ.siliter si nō stat ꝑ te ſʒ ꝑ titiū quominꝰ ſm te iudiceꝫ in tui vtilitatē videꝫ ꝯdictio impleta.vt arg.ĵ.de cōdi.insti.l.vter ex.⁊.ĵ.de condi.⁊ demon.l.iure ciuili.

1 ☞ Absolutus ab obseruatione iudicij qz soluit ratione deteriorationis de dolo non tenetur.

Et si tu seruum. Signori.§.iste hz duplicem intellectum: z vno modo in eo ponitur casus talis: † quendam seruum obligasti titio pignori: ille seruus dedit mihi damnum. volebam te conuenire.l.aquil. noxali: tradidisti seruum pro noxa z fuisti absolutus ab obseruatione iudicij: ille seruus fuit a me euictus per sententiā per titium cui pignoraueras: nunqd teneberis mihi actione de dolo ad interesse. rn̄detur ꝙ sic.h.d.iste.§.videatis expositionē littere[dederis]extra iudiciū[absolutus]scilicet postea ab obseruatione iudicij: nā omnia iudicia sunt absolutoria soluente debitore creditori quod sibi debet. vt institu.de perpe.z tempora.actio.in fi.[pignori datum]sed videtur contra.z videt̄ qđ tenearis prima actione.vt.j.de re iudi.l.iiij.in fi.z.j.de solu.l.q̄ hominem. Ad solutionem quorum contrariorum pōt dici dupliciter. aliud est si seruum pignoratū das mihi pro noxa extra iudicium z ille euincitur postea per creditorem: quo casu teneris de dolo ad interesse. vt hic. aliud est si das seruum pro noxa in iudicio: z ille seruus postea euincitur: quo casu teneris prīa actione. vt in.l.contra. vel pōt dici secundo modo vt ponat̄ ita casus hic. seruum tuum alij pignoratum dum dedisset mihi dānum z dum te conuenirem in iudicio.l.aquil.noxa.dedisti in iudicio pro noxa absolueris ab obseruatione iudicij si iste seruꝰ postea euincitur datur mihi actio de dolo ad interesse[sis absolutus]vt.j.de re iudi.l.miles.§.j.z ad solutionem horum contrariorum vos ita dicetis: cum seruus dat mihi damnū: aut cōdemnaris eum mihi tradere pro noxa: z tradis. isto casu si euincitur a me non videris satisfecisse sententie: vnde agetur prima scilicet iudicati. vt in.l.contra. sed si sponte tradidisti mihi pro noxa non videris condemnatus: z ideo non teneris iudicati: sz de dolo ad interesse. vt hic.

1 Hec actio noxalis est. Itez competit de peculio si circa res peculiares sit dolus commissus.

1 **Hic de dolo actio.** In.§.isto dicit̄.† seruꝰ tuꝰ dolo me decepit: interdum conueniebam te de dolo de peculio si in ea re est commissus dolus ex qua de peculio dz agi: aliqñ non agitur cum dño noxali act. si in ea re est cōmissus dolus ex qua de peculio non daretur actio noxalis.h.d.iste.§.videatis expositionē littere[noxalis erit].i.esse potest. vel est aliqñ noxalis: aliqñ non]sed de peculio daretur actio]al's qz dolus commissus est in contractu vel quasi: sic al's: qz dolus est cōmissus extra contractum vel quasi[hoc quoqz].s.iudiciū de dolo: sz vbi est exemplū in terminis huius.§.certe exemplum est tale: si dolus cōmittitur a seruo in contractu dabitur de dolo act. de peculio: quo casu contra liberum hoiem daretur de dolo insolidum: sed si dolus committit̄ extra contractum z non cadit in proprium nomen delicti datur de dolo noxale iudicium. exemplum de primo est: si dolo serui mei dante cām venditioni rem emeris de pecunia peculiari vēdidisti z tradidisti: si non tradidisses processisset vēditio vt infirma: si tradidisti ignorās agetur de dolo vt retradatur. vt.j.eo.l.arbitrio. daretur contra liberum insolidum: eodem casu si seruus emit venditori ignorans vendidit z tradidit dñs de peculio tenetur acti.de dolo. Item est exemplum in contractu facio vt des: nam si conuenio cum libero vt faciam aliquid: z ipse mihi det: si facio z non dat tenetur de dolo malo insolidū. vt.j. de prescrip.verb.l.naturalis.§.quod si facio. eodem casu si seruus celebrat contractū facio vt des si facis: z ipse nō dat datur tibi de dolo actio. de secundo est exemplum si liber homo in loco publico aliquid in te deiecerit tenetur insolidum ex edicto de eiectis z effusis. vt.j.de his qui deiec. vel effu.l.j'. eodē casu si seruus meus in te deiecit dabitur contra me non de dolo de peculio: sed noxalis: qz actiones que sunt ex delicto vel quasi dantur noxaliter. vt.j.de his q̄ deie. vl' effu.l.j.§.si filiꝰ.z.§.cū seruꝰ.

1 ☞ Actio de dolo non datur pro modica quantitate nec cōtra parentes vel patronos: vel ꝑsonas honestiores: sed ꝑ actionem in factum succurritur.

2 Summa modica dicitur vsqz ad duos aureos: z.lxxij. aurei faciunt libram auri.

3 Actio de dolo non datur pro modica summa: z qualiter succurretur dolum passo. z que dicatur modica summa.

4 Humilis persona prout hic dicitur que est vilis conditionis: vt tabernarius z tabernaria z similes.

1 **Merito cause cognitionem.** † In.§.isto cum tribus.ll.seq.z prin.l.seq. iuriscon. intendit exponere vltima verba edicti ꝑtoris que sunt talia. que dolo malo facta esse dicentur si de his rebus actio nō erit zc. oīa ista verba sunt exposita in superioribꝰ. modo exponunt̄ vltima verba edicti pretoris: ex iusta cā mihi esse videbit̄ iudiciū dabo: z merito dixit ex iusta cā mihi videbitur: qz de dolo actio dz dari cā cognita: z non aliter: nā ista actio nō passim z indistincte dz dari que versatur in cause cognitiōe. z certe primo res: postea persona: res qz si aliquis decipitur in modica summa.s.duoꝝ aureorum nō datur ei de dolo actio: sed z versatur persona: qz non dz dari q̄busdaz personis de dolo actio.s.liberis z libertis aduersus parentes z patronos. Itē nō dz dari de dolo actio plebeio: vel ꝑdigo: vel luxurioso: vel vili homini aduersus hoiem consularē z magne autoritatis. verūtamen ne isti ex suo dolo lucrent̄ teneretur act. in factū in qua fiet mentio de bonafide: non de malafide: sed heredibus predictarū personarū et aduersus heredes eoꝝ bene dabit̄ de dolo actio.h.d.iste.§.cū tribus.ll.seq.et prin.l.seq. vsqz ad.§.itē in cause cognitione. videatis expositionem littere[inseruit]cū adiecit in verbis sui edicti: si mihi iusta cā esse videbitur. vt.s.eo.l.j.§.j. ergo cognoscendū erit q̄ sit iusta cā vel non[nec enim passim].i.indistincte[vsqz ad duos aureos] Nꝰ signori istud vsqz ponit̄ inclusiue: nō exclusiue. vñ si dolo me decipis in re valente duos aureos. vel.i. de dolo non teneris. z ita hec dictio vsqz dz includere cum pene sint mollienda zc. vt.j.de pe.l.interꝑtatione legū: z cū odia zc. vt.j.de libe. et posthu.l.cū quidā. z sicut hic ponit̄ inclusiue. sic z.C.de procur. l.pe. in aut. ibi signata. z sic est in arg. ista.l. ad id quod fit: si vēdis mihi fundū vsqz ad illam arborem ꝙ ponat̄ inclusiue. scili-
2 cet vt arbor videatur vendita. vt.s.si q̄s caut.l.si eum.† Nꝰ signori no. hic ꝙ modica summa dicit̄ duoꝝ aureoꝝ quoꝝ.lxxij. faciunt libram auri [a]. vt.C.de suscep.z archa.l.quot. alibi autez dicit̄ modica summa. vt.j.si cer.pet.l.videamus. alibi autē dicitur modica summa minor quinquaginta aureoꝝ. vt.j.de accus. l.nonnulli. alibi dicit̄ modica summa. vt in aut̄. de defen. ciuita. §.audient. sed illa sunt vera in suis casibus. Sed instat z opp. sic. hic dicit̄ ꝙ de dolo actio non datur pro modica summa que est duoꝝ aureoꝝ. videt̄ contra. naz furtum non fit sine dolo. vt j.pro socio.l.merito. z tñ furtum cōmittitur etiā de modica gallina. vt insti. de rerum diui.§.gallinarū.z.j.de acqui. reruz do.l. naturalem.§.gallinarū. ad quod vos ita dicetis: aliđ est in furto z in act. furti. aliud est in act. de dolo: qz furtū etiam cōmittitur de modica re. vnde agitur act. furti etiam pro modica re: vt ꝑ gallina vel ꝑ vno ouo subtracto. vt in.l.s. si de dolo act. nō hz locum pro modica re: qz non datur pro minori summa duoruz aureoꝝ. vt in.l. ista dicit̄. Sed querit̄ que sit rō quare furti act. datur pro modica re cum sit eque famosa. vt actio de dolo. Respon. ṡm Jo. rō est illa: qz peccatis hoim exigentibus inter cetera crimina non atrociora frequentius cōmittit̄ furtū: z de minimis rebus sepe cōmittit̄ furtū etiā ab excellentibus ꝑsonis que persone non cōmitterent furtū in magnis rebus. vnde pluribus transactionibus opus est exēplo pene. vt.j.de pe.l.aut facta. in fi. z ille dolus q̄ fit cū fit furtum cadit in ꝓprium nomen delicti: sed dolus qui non cadit in proprium nomen delicti fit arte verboꝝ: qz oēs qui volunt dolum cōmittere incipiunt ab oriente latenter veniunt ad rem in qua dolum volunt cōmittere: z ideo dolus dz ꝓbari ex perspicuis insidijs. vt.C.eo.l.dolū. Item raro accidit ꝙ pro modica re velit quis facere multa verba. z ideo pro modica summa non datur de dolo actio: nam ad ea que raro accidunt zc. vt.s.de leg. z senatusconsl.l.nam ad ea. Nꝰ diceret aliquis vestrum: iste est malus ludus ꝙ pro modica summa duoꝝ aureoꝝ non datur de dolo actio: qz hodie posset quis cōmittere dolum in duobus aureis: cras in alijs duobus. ergo mihi mea simplicitas erit damnosa z sibi sua callidi-
3 tas lucrosa. quod esse non dz. vt.s.eo.l.j.in prin.† Rñ. lz de dolo actio non detur pro duobus aureis: tñ ne locupletetur cum aliena iactura. quod esse non debet: tenebitur dolum inferens actio. in factum. vt.j.l.proxi.cum.l.seq. z ita dolus non remanebit impunitus: qz licet non detur hec actio de dolo: tamē dabitur in factum: vel poterit agi condictione indebiti vel sine causa. vt.j.de condic. inde.l.j.z.j.de condic. sine causa.l.j. sed de dolo non dabitur: qz cum sit famosa z odiosa non debuit a pretore temere decerni. vt.s.eo.l.j.§.ait pretor.s.de in integ. restitu. l.diuus. in fi. vnde licet omnis actio detur etiā pro modica summa. vt in pre.§.gallinarum. tamen hec actio de dolo non datur pro modica summa. z sic no. hic ꝙ de modica re non curatur: sic z al's de modica re non curatur.j.commoda.l.iij.§.commodati actio. et.l.in rebus.§.possunt. Nꝰ sequitur.l.se.[nō debet]zc. [non dabitur].s.de dolo actio[famosa]vt.s.eo.l.j.§. ait ptor [sed nec humili] signori hec dictio humilis nō sumitur hic eodem modo quo sumit̄ in vulgari z in theologia. Deposuit po-
4 tentes de sede z exaltauit humiles: † sed hic vocantur humiles persone vilis conditionis: vt tabernarius z tabernaria: z trituli: z similes. sicut sumitur.C.de incestis z inuti. nupt.l.humilem. [emēdatioris vite]idest honeste[quid ergo in coꝝ persona]

a ℂ Libram auri. Adde ꝙ nonagita sex aurei veneti z Florētini faciūt librā auri bar.i.l.q̄ties cum.z.hic all'.

a ¶ Proximus pubertati. Tu dic breuiter qđ pubertati proximus in maſculo dicitur qui eſt in decimo anno cum dimidio femina in nono anno cum dimidio. ſm bar.in.l.j. ff.de nouati.⁊ vide bar.in.l. non tantum. §.pupill⁹.ff.đ excu.tut.⁊ adde qđ pubertas in maſculo fauore alimentorum intelligit̃ vſqꝫ ad decimumoctauum annum.in muliere vſqꝫ ad decimūquartuꝫ bar.in.l.mela ff.de ali.⁊ cib. leg.vbi etiam dicit barto.ꝙ puer ⁊ puella intelligit̃ donec durat pubertas.⁊ vide bart.in.l.j.§. initium.ff.de poſtu.vbi dicit ꝙ pueritia durat vſqꝫ ad xvij.annos.

ſub.contra quos non datur de dolo actio.rñdetur [dicendum eſt] ⁊c.[act.dandā]ſub.in qua tantūdem veniet:qꝛ dicet cōuenio te act.in factū:non dicet conuenio te act.de dolo.vñ in acti. de dolo non fit mentio malefidei.ſed in act.in factū fit mentio bonefidei.⁊ hoc dicit vt bonefidei fiat mentio.i.non malefidei ⁊ ſic exponimus.C.de inoffi.teſta.l.fratres.⁊.j.de leg.ij.l.cū pater.§.rogo.⁊ loquit̃ de act.in factū generali de qua fit mentio j.de preſcrip.verb.l.quotiens. Or ſequitur.l.[ne ex dolo ſuo lucretur]ſub.quod non debet eſſe.vt.ſ.eo.l.j.in prin.vnde dat̃ in factum. Or ſignori in.l.iſta nota.ꝙ liberis ⁊ libertis aduerſus parentes ⁊ patronos non datur de dolo actio:ſed in factū. vt.C.eo.l.ſi ſuperſtite.ſic nec marito aduerſus vxorem.vt.C.rerum amo.l.ij.⁊.C.de iure do.l.j.in fi.ſed.l.videtur contra que,videtur dicere ꝙ furti actio detur liberis aduerſus parentes.vt j.de fur.l.ſi quis vxori.in prin.⁊ tamen furti act. infamat. vt.ſ. de his qui no.infa.l.j. Ad quod vos dicetis tenet̃ furti.i.in factum nomine furti.⁊ ſic illa concor.cum iſta:qꝛ promptū eſt ⁊c. vt.C.de inoffi.do.l.vnica.ſic ⁊ alibi exponimus.C.de fur.et ſer. corru.l.j.in fi.vbi dicitur ꝙ vxor tenetur marito rerum amotarum.i.in factum propter res amotas:qꝛ illa non datur conſtāte matrimonio.vt.C.rerum amo.l.ij.ſic ⁊ alibi exponimus. C.e. l.j.in fi. Or ſequit̃.l.[heredibus tamen]⁊c.[erit danda] Or ſignori in prin.huius.l.ſtatim no.vnum ſpeciale.bene ſcitis qđ iſta opera obſequialis conſiſtit in non faciendo.ſ.ꝙ libert⁹ nō proponat famoſam actionem contra patronum:et iſtud obſequium non tranſit ad extraneos heredes:ſed regulariter obſequium quod conſiſtit in non faciendo tranſit ad heredes etiaꝫ extraneos.vt.C.de in ius voc.l.venia. Or ſignori circa princ. huius.l.heredib⁹ ⁊c.eſt inſiſtendū:hic dicitur qđ de dolo actio non datur contra parentes vel patronos:ſed datur actio in factum:ſed heredibus ⁊ cōtra heredes eoꝝ datur act.de dolo.ſecus eſt in doli excep.vt.j.de doli excep.l.apud labeonem. §.aduerſus.vnde queritur que ſit ratio diuerſitatis:⁊ certe quidaꝫ dicunt ⁊ bene ꝙ hec eſt ratio:qꝛ ibi excep.doli fit mentio doli ⁊ fraudis.vnde ſicut parens meus vel patronus meus conueniret me ex ſtipu.interpoſita per dolum ſi dicerem nō potes a me petere:qꝛ dolum cōmiſiſti fieret mētio doli ⁊ fraudis. idem eēt in herede agente:ſed actio de dolo ideo datur contra heredes patris vel patroni:qꝛ in ea non queritur de perfidia.ſ. de dolo vel de fraude:ſed de calculo:vt qꝛ dicitur contra heredes:quia res peruenit ad vos ex cā ex qua nō debuit peruenire. ideo peto mihi reddi.vt.j.eo.l.ſabinus.ſꝫ pro deo eſt eadem actio que datur contra dolum cōmittentem ⁊ que datur contra heredem eius. Reſpondeo contra dolum committentem datur actio in factum olim poſt annum:hodie poſt bienniuꝫ non datur.vt.C. eo.l.vlt.ſed contra heredes datur perpetuo.vt.j.eo.l.in heredē ⁊.l.itaqꝫ.vnde eſt alia.vt.j.de here.inſti.l.iij.§.qui fideicō.doli. vel poteſt dici in ſubſtantia ſunt eedem ⁊ naſcit̃ ex dolo defuncti:ſed contra defunctum datur nomine doli contra heredē nomine calculi:qꝛ ad eum peruenit.

1 ☞ Pupillus poteſt conueniri de dolo ex perſona defuncti. Item ex cauſa ſua ſi eſt proximus pubertati ⁊ perſona tutoris inquantum factus eſt locupletior.

2 Pupillus dicitur etiam qui eſt proximus pubertati. Et quando dicatur proximus pubertati.

3 Etates ſunt ſex.

Eredibus tamen ⁊c. Item in cauſe cognitiōe.

Signori non ſolum precedentia verſantur in cauſe cognitione:immo ⁊ alia ne in pupillum actio de dolo detur

1 niſi ex cā hereditaria ait Labeo.ſed Vlpi.dicit.† ego dico in pupillum dari actionem nedum ſi conueniatur ex cā hereditaria:immo ⁊ ſi conueniatur ex ſuo delicto ſi eſt proximus pubertati.dicet aliquis veſtrum:pōt pupillus doluꝫ cōmittere:certe ſic:qꝛ bene pōt impetrare doloſe a procur.ſui aduerſari vt abſoluatur. Item dum accipit pecuniā mutuo bene pōt dicere nō habeo tutorem:vel alia dicere que non exigunt magnam calliditatem:ſic ergo tenetur de dolo pupillus non ſolum ſi conueniatur ex cauſa hereditaria:ſed ex dolo ſuo: maxime ſi eſt locupletior:ſed ⁊ tenetur de dolo tutoris ſi factus eſt locupletior.ſꝫ nunquid de dolo actio datur contra municipes.certe nō. quid enim municipes dolo facere poſſunt:quaſi dicat nihil.vnde nō tenentur niſi inquantum ad eos peruenit. Item de dolo decurionum datur actio de dolo in ipſos decuriones. Item ex dolo procu.datur actio contra dñm inquantum ad eum peruenit:et in ipſum procu.datur de dolo actio ſi dolum commiſit.h.d.iſte §.cum.l.ſeq.⁊ ſeq.vſqꝫ ad.§.in hac actione.videatis expoſitionem littere[conueniatur]ſub.inquantum peruenit ad eum ex dolo defuncti.vt.j.eo.l.in heredem.⁊.l.itaqꝫ[ego arbitror]ait vlpi.[pubertati eſt]qꝛ omne delictū cadit in impuberem excepto delicto carnis.i.adulteri.vt.j.de reg.iur.l.pupillus.et.j.ad legem iul.de adul.l.ſi minor.et ſi pupillus cōmittat dolum aduerſus hec non dꝫ reſtitui.vt.j.depo.l.j.§.an in pupillum.et.j.

2 de mino.l.ex cā.§.ſi cōmiſſum.† ſed qñ dicitur pupillus proxi-

a mus pubertati [a].dicunt quidam. hoc nulla lege cauetur. alij dicunt ꝙ proximus pubertati eſt qui excedit.x.annuꝫ ⁊ dimidiū nam infans eſt minor.vij.ann.vt.C.de iure delib. l. ſi infanti.in prin.ſi excedit infantiam ⁊ habet.ix.annos adhuc eſt ꝓximior ſeptēnio ꝙ.xiiij.anno:ſi hꝫ.x.annū ⁊ dimidiū eſt in medio.ſi exceſſit.x.annum ⁊ dimidium eſt ꝓximior.xiiij.anno ꝙ.vij. vñ dicitur proximus pubertati.alij dicunt ꝙ proxim⁹ pubertati dicitur cui non ſupereſt niſi ſemeſtre tempus ad complendam pupillarem etatem.vt.j.de excu.tuto.l.non tantum.in princ.vnde

3 no.† ꝙ ſex ſunt etates.prima etas eſt infantilis vſqꝫ ad. vij.annum tam in maſculo ꝙ in femina:qꝛ declinamus hic et hec infans.vt hic.⁊ hanc vocant medici plantinam.ſecūda etas puerilis dicitur,ſiue pueritia que eſt a.vij.annis in maſculo vſqꝫ ad xiiij.in femina vſqꝫ ad.xij.⁊ illa dicit̃ puerilis etas.vt. C.de iure delib.l.ſi infanti.in.vj.⁊.vij.caſu.⁊.viij.vt inſti.de nup.i prin. Eſt tertia etas que dicitur adoleſcentia.⁊ hec durat in maſculo vſqꝫ ad.xxv.annum completum quo ad quid:vt quicqd fit medio tempore intelligatur factum in adulta etate.vt. C.de his q̃ veniam eta.impe.l.vlt.⁊.C.ex quib.cau.maio.l.vlt.quo ad quid durat vſqꝫ ad.xxx.ann.vt in petenda reſtitutione:qꝛ vſqꝫ ad illam etatem reſtituitur.vt.C.de in integ.reſti.l.ſuperuacuam. et C.de repu.here.l.i. Eſt quarta etas que dicitur iuuentus.⁊ hec durat a.xxv.an.vſqꝫ ad.l.annos.vel vſqꝫ ad quinquageſimū annum.⁊ tunc ſunt validi ⁊c.vt.j.de lega.iij.l.non aliter. in fi. Eſt quinta etas que dicitur grauitas adueniente illo tempore ⁊ durat vſqꝫ ad ſeptuageſimum annum:⁊ tunc mulieres dicunt̃ ſteriles.vt.C.de legi.here.l.ſi maior quinquagenaria. Iteꝫ homines tunc habent priuilegia.C.ex qui.cau.maio.per totum.⁊.C. qui etate.l.vna.lib.xj. Eſt ſexta etas que dicitur ſenect⁹ ex quo aliquis peruenit ad.lxx.annum.et de iſta agitur.j.de iure imu. l.ſemper.⁊ iſta etas non hꝫ temporis diffinitionem niſi pro maiori parte hoīm:qꝛ durat vſqꝫ ad centum annos.vt.j.de vſufru. leg.l.ſi vſufru.⁊ ius non preſumit ꝙ duret niſi vſqꝫ ad centū annos ad plus.vt.C.de ſacroſan.eccle.l.vlt.⁊ dicitur ſenect⁹ quādo homo eſt infirmus ⁊ non videt:⁊ articuli eius retrahuntur. eſt ⁊ ſenium qui dicitur finis hoīs:nec ſimiliter hꝫ tempus determinatuꝫ:qꝛ aliqñ moritur quis in prima die quo deductus eſt in ſenio:⁊ aliqñ non:ſed durat quouſqꝫ fiat vite conſummatio:⁊ iſta plenius in Iſidoro colliguntur ſm qđ dixit dominus Odoffre.[factus eſt]ſic ergo vbi pupillus cōmittit doluꝫ:ſiue locupletior ſit:ſiue non:tenetur de dolo.⁊ maxime ſi eſt locupletior.vt hic.⁊.j.commo.l.iij.in prin.⁊.j.ad.l.falcid. l.ſi pupillus.⁊.j.de admi.tut.l.ſi minoris.⁊.C.de vſuca.pro emp.l.vltima Or diceret aliquis veſtrum:quomodo pupillus pōt cōmittere dolum. Rñdet Iuriſcon.ſtatim in caſu qui ſequitur in.l.ſeq. [quid enim]⁊c.[mentitus pecuniam accepit]qꝛ,volebat accipere mutuo pecuniam:dixit mutuans volo ꝙ adſit tutor tuus. dixit minor:non habeo tutorem:vel dixit tutelam finitaꝫ. vt. j. de pub.l.quecunqꝫ[exigūt]ſub.vnde de dolo tenet̃[dat̃]ſub. doli ſi velit agere ex dolo tutoris.vt.j.de tribu.l.procuratoris. ⁊.j.de doli excep.l.apud.§.ſi quis[facere poſſunt]ſub.quidaꝫ ⁊ non poſſunt.⁊ ita dicunt ꝙ vniuerſitates dolum non pñt committere.⁊ pro ſe inducunt litteram iſtam[quid enim ⁊c]⁊ ſub. vt dixi. Item pro ſe inducunt qđ alibi dicit̃ ꝙ vniuerſitas non pōt conſentire.vt.j.de li.vniuer.l.vnica.ſed nos dicimus ꝙ municipes poſſunt doluꝫ cōmittere:qꝛ poſſunt delinquere. vñ vniuerſitas pōt metum inferre.vt.ſ.tit.proxi.l.metum.§.animaduertendum.⁊ dicuntur delinquere ſi delinquunt cōicato conſilio:vel ſonato cornu:vel tuba:vel tabula:vel ſi delinquunt ꝑ ſeruum ſuum.vt.j.de acqui.poſſeſ.l.j.in fi.vel ſi delinquūt ꝑ eos ꝑ quos regitur municipium.vt.j.de condi.⁊ demon. l. municipibus.⁊ legimus litteram iſtam interrogatiue.ſ.vt denotet raritatem:non impoſſibilitatem[quid enim municipes dolo facere poſſunt]ſcilicet non de facili:qꝛ de facili non conſentiūt. vt arg.j.de arb.l.ſi vnus.§.principaliter.ſimile no.in ſcriptura diuina ſi ſacerdos peccauerit quis orabit pro eo.quaſi dicat non de facili[peruenit]vt.j.de tribu.l.procuratoris.⁊.j.de do.exceptione.l.ſi procurator.

1 ☞ Quando ex delicto agitur ciuiliter hac actione famoſa debent omnia particulariter deſignari ſicut quando quis criminaliter accuſatur.

In hac actione.

Vos habuiſtis verba pretoris que dolo malo facta eſſe dicentur ſi de his rebus alia actio non erit ſi mihi iuſta cā eſſe videbitur: in

bitur in superioribus exposita: adijcitur in verbis pretoris iu-
1 dicium dabo: † exponitur hic quod dicitur in verbis ptoris iu-
dicium dabo. ⁊ dicit Iuriscon. ꝙ dolum passus in hac actione
de dolo dz designare certam personā que dolum intulit: lz non
sit ita in actione quod metus cā: si enim vellet quis dicere do-
lum sibi factum ⁊ non velit dicere a quo vel in qua re non dare
tur de dolo: q: non dz quis in tāto crimine euagari. h.d. iste. §.
cum. l. seq. videte expositionē littere [cuius] idest cuius perso-
ne [non sit necesse] vnde no. ꝙ qui agit act. de dolo debet dice-
re ago contra te act. de dolo q: me decepisti. in act. autē qd me-
tus cā sufficit si dicat qui agit rem per metum sibi ablatā: et est
ratio: q: in metu cadit iusta ignorantia: q: metus cōsueuit in-
ferri metu armoꝝ: ⁊ occulte: ⁊ de nocte interduz. vnde sufficit si
probet cōmissum esse metum. vt. s. quod metus cā. l. si cū excep.
§. in hac actione. sed in dolo non cadit iusta ignorantia: q: do-
lus infertur arte verboꝝ non metu armoꝝ. vt. j. l. proxi. [vaga
ri] vt hic. ⁊. C. eo. l. dolum. sic ⁊ in actione iniuriarum non suffi-
cit ꝙ dicat sibi illatam iniuriam. vt. j. de iniu. l. pretor edixit. in
prin. sic est etiam ⁊ in oībus publicis iudicis dz quis designare
vt. j. de accu. l. libellorum. sic ⁊ in qualibet act. reali vel persona-
li tenetur quis designare quod petit. vt. j. de rei vendi. l. si in rē.
in prin. ⁊. §. si vestimentum.

1 ☞ Plures dolum committentes tenentur insolidum: tamē
vnius solutione ceteri liberantur.

8 **I plures.** Dictum est in superioribus q̄ do-
lo malo facta esse dicētur: si de his
rebus alia actio non erit si mihi iusta cā esse videbit̄ iu-
1 dicium dabo. s. in vnum cōmittentem: † sed quid si plures com
miserint dolum nunquid oēs insolidum tenentur. Rñdetur ꝙ
sic: sed si vnus rem restituit vel prestat interesse oēs liberantur
hoc dicit prin. huius. l. videte expositionez littere [prestiterit]
idest interesse: q: actio de dolo datur ad interesse. vt. j. l. prima
[liberari] ⁊ ad hoc facit. s. de eo per quem fac. erit. l. j. §. si plu-
res. secus esset si actio esset penalis. vt. j. de iur. om. iudic. l. si qs
id quod. ⁊. l. seq. ⁊ ibi dixi.

Hec actio. Dixit pretor que dolo malo facto ⁊c. iudi
cium dabo. s. in vnum dolum cōmittentez
vel in plures. vt in prin. huius. l. sed nunquid in heredem dabi
tur actio de dolo. ⁊ rñdetur ꝙ datur contra cōmittentez dolum
⁊ eo mortuo contra heredes ⁊ ceteros successores inquantum
ad eos puenit. h.d. iste. §. videte expositionē littere [hec actio]
scilicet de dolo [peruenit] ⁊ ad hoc facit. s. de calum. l. in here-
dem. ⁊. s. quod metus causa. l. quod diximus. in fi. ⁊. j. e. l. in he-
redem. ⁊. l. itaqz. ⁊. l. sabinus.

1 ☞ Actio de dolo est arbitraria: ⁊ ideo contra non restituen
tem iuratur in litem si res tpe condemnationis extabat.
2 Libelli forma in actione de dolo.
3 Arbitrium iudicis quando habeat locum in actione de dolo.

a **Arbitrio iudicis.** Signori pōt dici qd
hucusqz durat exposi
tio edicti pretoris: ammodo subijciunt̄ multe questio
nes. vel si placet potestis dicere ꝙ durat adhuc expositio preto
ris vsqz ad. §. si dñs. ⁊ extūc ponunt̄ multe questiones circa do-
1 lum cōmissum. ⁊ in prin. huius. l. dicit̄: † quidam scholaris ac-
cessit ad Paulum iuriscon. et dixit ei: dñe. P. studeo in. ff. de
dolo instruatis me quod sit officiū iudicis seu arbitriū in acti.
de dolo. dicit. P. libenter instruam te. tu debes ita formare li-
bellum. ago contra titiū quem dico me dolose decepisse in tali
re. vnde ago de dolo vt rem restituat vel interesse prestet: iudex
cognoscet solenniter in actione de dolo tempore ferende sentē-
tie condemnabit ad rem: ⁊ si rem non restituat condemnabitur
quanti ea res est. ⁊ ideo in act. de dolo ⁊ in act. quod metus cau
sa non adijcitur certa quantitas: q: condemnatur reus inquan
tum actor iurabit in litē sine oī taxatione: iudex enim si vult po
test taxare certam quantitatem vsqz ad quam in litem iurabit̄.
hoc dicit prin. huius. l. videatis expositionem littere [arbitrio
iudicis] Or signori hec littera legit̄ dupliciter. vno modo sic
fm antiquos [arbitrio]. i. officio [iudicis]. s. interloquentis:
non diffinientis [in hac quoqz actione]. s. de dolo [sequit̄ con
demnatio]. s. diffinitiua. ⁊ ita dicebant antiqui ꝙ in actione de
dolo ferunt̄ due snīe. prima interlocutoria: alia diffinitiua cum
sit arbitraria sicut alia. vt insti. de actio. §. preterea. ⁊ hoc pro se
inducunt in aut. de here. ⁊ falci. §. si quis. sed verius est vt dica-
tis ꝙ lz ferant̄ due snīe in act. de dolo. tñ vtraqz est diffinitiua:
q: quelibet imponit finem controuersijs. ⁊ ideo dicitur diffini-
tiua. vt. j. de re iudi. l. j. ⁊ de hoc plene dixi. s. qd met. cā. l. si cum
excep. §. hec actio. ⁊ ideo vos exponetis ita litteraz [arbitrio]
idest officio [iudicis] primo diffinitiue pronunciantis super
re restituenda [in hac quoqz act.]. s. de dolo [restitutio cōpre-
henditur] q: illicitas ⁊c. vt. s. de offi. pre. l. illicitas. in prin. [se-
quitur condēnatio]. i. secunda snīa diffinitiua: q: in actione de
dolo cuz sit arbitraria due ferunt̄ snīe diffinitiue [quāti ea res
est] signori hec littera [quāti ea res est] pōt legi tribus modis
⁊ vno modo legitur sic [quanti ea res est]. i. quanti rei estima-
tio sit in veritate: sic sumit̄. j. de verb. sign. l. inter hec verba. et. l.
hec verba. ⁊ erit hic sensus: iudex condēnat dolosum rem resti-
tuere: ⁊ statuit certam diem ad restituendā rem: quod facere po
test. vt insti. de offi. iudi. §. j. si non restituit infra illam diem per
secundam snīam eum ad rei estimationē veram condēnat quan
tum actor in litem iurauerit. vt infra statim sequitur in lit-
tera [non autez ⁊c.] vel pōt legi secundo modo [quanti ea res
est]. i. ad interesse. ⁊ hic erit sensus: iudex condēnat dolosum rē
restituere: quā si restituere nō vult p secūdam snīam cōdemnat
eum mihi ad interesse singulare. vt. j. de verb. sig. l. si funduz qs.
primo rñ. ⁊ istud singulare interesse aliqñ in plus: aliqñ in min⁹
aliqñ in nihilum. vt. C. de sent. q̄ pro eo qd inter. profer. l. vnica.
vel pōt legi tertio modo hec littera [quāti ea res est]. i. taxata
per sacramentū in litez. ⁊ erit hic sensus. iudex condēnat dolo-
sum rem restituere: si non restituit ad primā snīam condēnat eū
per scdam snīam quāti actoris interest p sacramentuz in litem:
q: in arbitrarijs act. iurat̄ in litē. vt. j. de in lit. iurā. l. in actioni
bus. in prin. Or signori dicet aliqs vestrū: iste actor est fatuus
si pōt impetrare a iudice ꝙ reus condēnetur quāti in litē iura-
uerit cur impetrat qd dictū est in prima et secunda expositione
ꝙ reus condemnet̄ ad rei estimationē vel ad interesse singula-
re. Rñ. hoc pōt procedere ex hoīm clementia. vnde mos ei gerē
dus est: vnde licet renunciare his q̄ pro se introducta sunt. vt. j.
de minori. l. si iudex. sed in alijs arbitrarijs actionibus procedit̄
hic alia rōne: q: si desijt possidere culpa non iurat̄ in litem ꝯ eū
si desijt possidere dolo sic. vt. j. de rei vendi. l. qui restituere. et. l.
qui possessor. ⁊. C. de rei vend. l. a possidentibus [ideo aūt hic]
idest in hac actione de dolo [non adijcit̄] in scda condēnatiōe
[reus] qui fuit ꝯtumax [quanti actor] sub. cui fuit res ablata
per dolum [in litem iurauerit] Sed instat̄ ⁊ oppo. ⁊ videtur ꝙ
adijciatur certa quantitas in scda condēnatione. s. quadrupli.
vt. s. qd met. cā. l. si cū excep. §. j. ⁊. §. hec aūt actio. ⁊. §. quatenus
Rñ. nec in ista: nec in actione qd metus cā adijcit̄ certa quanti
tas specialis: q: non dicit̄ si non reddit rem qd iudex condēnet
eum in centū: sed adijcit̄ incerta quātitas que fit postea certa:
q: si res non reddit̄ per primā snīam: p scdam condēnat̄ in qua
druplum vel quanti ea res est. vel pōt dici in ista ⁊ in actiōe qd
metus cā non adijcitur certa quātitas qñ actor q̄ obtinuit eli-
git iurare in litem: q: pōt iurare in infinitū. vt. j. de in litē iur. l.
videam⁹. §. pe. lz possit fieri taxatio a iudice. vt infra statim di-
cit̄: non sic in actione qd metus cā hz electionē velit metū infe-
rens condēnari inquantū in litem iurauerit vel in quadruplū:
[sed officio iudicis] sub. cognoscētis de vtraqz [taxatione]. s.
iudiciaria [iusiurandū refrenari] sic et in actionibus arbitra-
rijs iurat̄ in litem sine taxatione facta a lege. vt. j. de rei vendic.
l. q̄ restituere. ⁊. j. de iureiu. l. j. in fi. sed bene fit taxatio a iudice
ex equitate officij sui. vt hic. ⁊. C. de rei ven. l. a possidentibus. ⁊
j. ad exhib. l. iij. §. pterea. ⁊. j. de in lit. iur. l. videamus. §. iurare.
⁊. l. in actionibus. in prin. ⁊ est rō: q: quod omissuz est a lege re-
ligione iudicantis supplebitur. vt. j. de testib⁹. l. quesitum scio.
2 † Or signori sup. l. ista quero duo. ⁊ primo quero qualiter for-
metur libellus sup actione de dolo. ⁊ certe sic. ago contra titiuz
qui rem abstulit mihi dolose vel per calliditatē. vnde peto rem
mihi restitui: quo facto lit. conte. ⁊ pbato dolo iudex condēna-
bit titium ad rei restitutionē ⁊ assignabit diem infra quem re-
stituat quod fit officio iudicis. vt insti. de offi. iud. §. j. et tunc si
titius non restituit ad primā snīam elapso die veniā ad iudicez
si non est appellatū: vel si est appellatū snīa est ꝯfirmata: ⁊ dicaz
dñe non restituit mihi rem titius: condēnetis eum in quanti ea
res est fm qd dixi in expositione littere in prima ⁊ scda exposi-
tione littere. vel dicā. dñe sum paratus iurare in litem: vnde cō
demnetis eū per scdam snīam inq̄tū in litez iurauero. vnde iu-
dex dicet mihi: pro quanto velles tu carere re tibi ablata p do-
lum: dicam ego pro centū: dixit iudex: nimis est. vnde refrenat ⁊
dicit ꝙ iurem vsqz ad. lx. lib. ⁊ hoc bene pōt iudex facere: ⁊ tunc
dicet ita iudex formando snīam: q: talis fuit condēnatus resti-
tuere ad certā diem: ⁊ nō restituit: ⁊ ideo ne sua ꝯtumacia sit si-
bi lucrosa condēno eū in. lx. sacramēto ab actore in litē presti-
to vel taxato. vel pōt primo deferre sacramentū in litē et facere
eū iurare: ⁊ si nimis iuratū est pōt postea eū refrenare. vt. j. de in
lit. iur. l. videamus. §. pe. ⁊ hec vera sunt qñ corpus vel spēs fuit
ablata per dolum. sed si q̄titas est nō iurat̄ sup q̄titate in litez
q: nō expedit plus habere vnā q̄titatez q̄ aliam: nec est maior
affectio in vno nūmo q̄ in alio: sz in specie vel corpore sic: sz pro
uidet̄ hic aliter: q: iurat̄ de vero interesse: q: dicā ego dolū pas
sus: dñe si nō fuissem passus dolum soluissem creditori meo: nec

soluissem sibi vsuras: vel pignora mea non fuissent distracta: et in hoc sum dānificat⁹: hoc casu iudex dicet: iura ꝯ tuo vero iter= esse quanti tua interest ꝙ tibi ad primā sniam nō restituit. dicā ego: dn̄e: decē mea interest: hoc casu iurabo. ⁊ sic intelligit̄. j. de in lit. iur. l. nūmis. in actione qꝺ metus cā dicā sic: similiter ago ꝯ talem dicēs ꝙ possidet rem mihi ablatam per metū: vnde peto eam mihi restitui: quo ꝓbato iudex cōdēnabit eū vt rē mihi restituat: si nō restituit rem habeo duas vias: qꝛ possum petere vt per scđam sniam condēnet̄ in quadruplū: sed hic eligo vel vt condēnet̄ qꝺtū in litē iurauero. vt. s. qꝺ met. cā. l. si cum excep. §. hec aūt actio. verūtamē vbi eligo iurare in litē iudex ex equitate sui officij pōt refrenare ante vel post. vt. s. dixi. Scđo quero dic mihi qualiter fiet executio in istis act. nunqd si condemnatus rem mihi ablatam per dolum vel per metū non restituit ad primā sniam habeo necesse de nouo offerre libellum vt condemnetur quanti ea res est fm qꝺ supra dixi in expositione littere. Dixerūt quidā ꝙ sic: qꝛ semp offerendo est petitio. vt in auē. de exhi. ⁊ intro. reis. l. scimus. sed veri⁹ est vt vos dicatis ꝙ in act. de dolo nō debeat offerri libellus: sed iudex faciet vocari dolū inferentē ⁊ dicet ei: restituisti tu ei rem: si dicet sic: ꝓbabit si dicet non: condēnabit eū quanti ea res est: fm qꝺ dixi tribus modis in expositione littere. ⁊ idē est in act. qꝺ met. cā. nā condemnatio quadrupli est executio prime snie. vt colligit̄. s. qꝺ me. cā. l. si cum excep. §. j. ⁊ §. in hac actione. ⁊ §. hec autem actio.

Non tamen. Signori vos habuistis in princ. hui⁹ l. si res mihi ablata p dolum non redditur per primā sniam ꝙ dolum inferēs condēnatur per secundam sententiam quanti ea res est arbitrio iudicis. et hec est re-
a gula. In. §. isto ponitur exceptio regule: † ⁊ dicitur hic ꝙ arbitrium iudicis non hꝫ semper locū: sed hꝫ locū qn̄ res ablata p dolum extat: sed si non extat: sed desijt esse: non hꝫ locum. verbi gratia: abstulisti mihi per dolum seruū meum: cōuenio te de dolo mortuus est: hic iudex non dꝫ te condemnare ad rem que nō extat: sed dꝫ te condēnare in estimationem vel ad interesse. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere [arbitrius iudicis] de re ablata p dolum restituēda [defunctus] sub. ꝙ si alienat⁹ fuerit. vt arg. j. de noxa. l. queādmodū [actoris] .i. in vera estimatione: vel etiā in singulari interesse: qꝛ dolosus re ipsa est in mora sicut ⁊ fur. vt. C. qꝺ metus cā. l. j. ⁊. C. de fur. ⁊ ser. corru. l. subtracto. ⁊. j. de condic. furt. l. in re furtiua. vnde ex. §. isto colligit̄ magistrale quod diximus ꝙ ille qui cōuenit̄ ad rem dꝫ condēnari ad rem si res extat: qꝛ stultus est iudex ⁊c. vt. j. cōi diui. l. vt fundus. ⁊. C. de fideicom. liber. l. vlti. sed si res nō extat: sꝫ desijt vel deterior extat: modo fit condēnatio: nō ad rei estimationē vt hic. ⁊. j. de triti. act. l. in hac actione. ⁊ de hoc plene no. j. si cer. pet. l. vinū. ⁊ ita hic est casus in quo vnum petit̄ ⁊ aliud deducitur in condēnationem: sic ⁊ alibi. j. de leg. j. l. si domus. §. qui cōfitetur. Sed quid abstulisti mihi seruū per dolum ⁊ lit. ꝯte. inter me ⁊ te perijt: nunqd desinet esse hec actio arbitraria. et dicunt quidā ꝙ sic. arg. huius. §. ⁊ impossibile est preceptū iudicis: vnde non valet ⁊ rescindit̄ sine appellatione. vt. j. q̄ sen. sine app. rescin. l. vlt. alij dicūt ꝙ si erat eodē modo periturus apud me non erit arbitraria. al's sic. vt arg. j. de re mi. l. contract⁹. sed nos dicimus ꝙ non ideo desinit esse arbitraria si eū occidit vel dolo alienauit: vnde iurabit̄ in litē ⁊ fiet taxatio et habebit locum arbitriū lꝫ cesset in restituēda re: qꝛ actio perpetuata est p litis contest. vt. j. de verb. oblig. l. seruū. §. sequit̄. ⁊ qꝛ potius videtur deputasse consuetudini ꝙ emendationi. vt arg. C. de epi. audi. l. iij. ⁊. C. de seruis fugi. l. quicunqꝫ. ⁊ iuratur non ratione presentis estimationis: sed preterite. vt. j. de in litem iuran. l. in actionibus.

a ☞ Usufructuario cōtra dominum nō datur actio de dolo.

Si dominus. Signori habuistis verba edicti ꝓtoris ⁊ eius expositionē: iammodo ponunt̄ multi casus in quibus dubitat̄ detur actio de dolo vel non. † ⁊ in. §. isto dicitur. tu in aliqua insula habebas nudā ꝓprietatem: ⁊ ego vsumfru. tu incēdio cōcremasti eam: nunquid teneris mihi act. de dolo. Rn̄detur ꝙ nō: qꝛ satis est consultū mihi alijs act. qꝛ potero te ꝯuenire vtili act. legis aquil. vel i factū. h. d. iste. §. videatis expositionē littere [si dn̄s] idest heres: vel ille cui legata erat ꝓprietas. vt insti. de vsufru. §. j. [insulā] idest tumbā fm Italicos: maneriū fm vltramontanos [actiones] sub. vel ex testamēto act. si incēdisti tu heres ante aditam hereditatē: vel vt in actione legis aqui. vel in factū si incendisti post aditā hereditatē. vt. s. eo. l. ⁊ elegāter. §. si seruū. sic et dat̄ vtilis actio. l. aq̄l. ꝓprietario si incēsa est ab vsufru. sed si ab extraneo datur ei directa. vt. j. ad. l. aquil. l. itē mela. §. legis aquilie. ⁊ §. vlt. ⁊ l. seq. ⁊ ideo qꝛ hic alia actio hꝫ locū non dat̄ de dolo. vt. C. eo. l. ij. ⁊. s. eo. l. j. §. j. Sed instat̄ ⁊ videt̄ ꝙ de dolo actio mihi cōpetat. vnde videt̄ contra. j. quib. mo. vsuf. amit. l. repeti in fi. Ad solutionē cuius ꝯrij pōt dici multis modis: ⁊ vno mō sic. si vsufru. insule est mihi legatus pure ⁊ proprietari⁹ fecit qꝺ perijt vsufru. qꝛ insulam incendio concremauit: tunc proprietarius tenet̄ act. ex testamēto vel vtili act. l. aquil. vt hic. si aūt vsufru. insule legatus est mihi sub conditione: ⁊ ꝓprietarius insulam incēdio cōcremauit: tunc tenet̄ mihi de dolo. vt in. l. ꝯ. vl' dicatis. aut dn̄s ꝓprietatis facit perire vsumfru. insule rem perimendo: qꝛ eam concremauit: vel deteriorē faciendo: qꝛ seruū in quo legatus est vsuffru. vulnerauit. quo casu hꝫ locū vtilis act. legis aquil. cessat de dolo. vt hic. ⁊. s. eo. l. ⁊ eleganter. §. si seruū aut dn̄s proprietatis facit insulam in qua habeo vsumfru. meliorem: qꝛ edificat in re: ⁊ sic mutauit rem: et sic perijt vsuffruct. quo casu tenetur act. de dolo. vt ibi.

a ☞ Actio de dolo non datur contra cōmodantem falsa pondera vel mensuras si inter contrahentes alijs actionibus pōt esse consultum: al's recurritur ad actionem de dolo.

De eo qui scienter. In. §. isto ponit̄ qđā questio in qua dubitat̄ an de
a dolo actio habeat locum vel nō. † ⁊ est talis. volebā a te emere decē cados olei: tu dixisti bene plꝫ mihi. ⁊ sic ꝯsensu fuit emptio ꝯcta. quidā tibi vēditori cōmodabat falsa pondera maiora vel minora: nunqd dabit̄ mihi de dolo actio. dicebat treba. Iuriscon. ꝙ sic. ꝯ cōmodantē. sed certe Jurisc. vlp. dicit ꝙ trebatius male dicebat: qꝛ si illa pondera fuerunt falsa ⁊ maiora vēditor qꝺ plus dedit poterit condicere vel condic. fur. vel indebiti. et insup agere actio. ex vēdito vt decipiat̄: igit̄ cum alia actio locum habeat non datur actio de dolo. si aūt illa pondera fuerūt minora ⁊ ꝓpter hoc venditor min⁹ tradidit mihi emptori agā ꝯ venditorē act. ex empto vt decipiar. ⁊ sic cū alia actio hꝫ locū non datur de dolo. ⁊ hec vera sunt cū cōmodans non fecit animo decipiēdi. si autē fecit aīo decipiendi: tūc in casu mihi tenet̄ de dolo. puta si ꝯuenimus inter nos ꝙ illis ponderibus staretur: qꝛ tunc si illa pondera sunt minora tenet̄ mihi de dolo cōmodans cū dolose equa pondera se habere affirmaret: non aūt tenetur commodati: quia mihi emptori non commodauit: sed tenet̄ venditori. vt dixi. s. sed ꝯ venditorē non habeo actionem nisi in subsidiū cōmodante non existente soluendo: qꝛ tunc habeo ego emptor actionē de dolo ꝯ te venditorē. h. d. iste. §. videte expositionē littere [de eo qui scienter falsa] subau. ⁊ iniqua [cōmodasset] scilicet venditori. vt hic in ciuitate ista se hꝫ consuetudo [appenderes] idest oleum [dabat act.] scilicet decepto contra commodantem: sed certe ipse male dicebat: qꝛ treb. non fuit tante autoritatis ꝙ eius sententia approbaret̄: lꝫ eius snia approbaretur in sterquilinio. vt. j. de act. emp. ⁊ ven. l. fundi. in prin. sed Juriscon. hic oīno reprehendit trebatiū: quare cum aliqs accōmodat falsa pondera: aut maiora: aut minora: ⁊ hoc est quod dicit [at] pro sed [quin] pro certe. sed certe si maiora pondera ⁊c. [condictione] dicunt quidā furtiua ⁊ act. furti si sciens falsa emptor plus accepit: vel condic. inde. si emptor ignorās iniqua pōdera plus accepit: ⁊ nihilominus dabit̄ act. ex vendito vt decipiat̄: sicut emptor agit act. ex empto vt decipiat̄: vt subijcit. ⁊ probat̄. j. si men. fal. mo. dixe. l. si duobus. §. j. [ex empto pōt] scilicet ꝯ venditorē: ⁊ sic cū vtrobiqꝫ habeat locum alia actio cessat de dolo. vt. s. eo. l. j. §. j. ⁊. C. eod. l. ij. fallit in vno casu: ⁊ quis est ille casus: audite: pone ꝙ cōuenimus inter nos ꝙ illis ponderibus staret̄ ⁊c. dic vt dixi in casu vsqꝫ in fine qꝛ hoc est qꝺ vult dicere littera ista nisi ea conditione ⁊c. [habere] hic enim qꝛ illis ponderibus dꝫ stari ⁊ non tenet̄ cōmodās emptori: qꝛ non cōmodauit ei agit̄ de dolo ꝯ ipsum: sed ⁊ ageretur in alio casu ꝯ ipsum si cōmodauit sciēs vēditori minora pōdera ⁊ vēditor sciēs ea minora tradidit emptori: quo casu si cōmodās est soluēdo tenet̄. vt. j. cōmo. l. i reb⁹. §. si sciēs. al's i subsidiū si cōmodās nō esset soluēdo tenet̄ vēditor actiōe de dolo. vt ar. s. eo. l. ⁊ elegāter. §. si dolo. Sed ad. §. istū instat̄ ⁊ opponitur in fi. hic dicit̄ ꝙ ille q̄ cōmodauit falsa pōdera tenet̄ de dolo cū nos ꝯuenim⁹ stare illis ponderib⁹: sꝫ videt̄ ꝙ non teneat̄ de dolo: sꝫ cōdictiōe furtiua ⁊ act. fur. vt. j. de fur. l. siqs vxori. §. fi. Ad solutionē cui⁹ ꝯrij vos ita breuiter dicetis vbi non cōuenit inter emptorē ⁊ venditorē ꝙ illis ponderib⁹ staret̄ ⁊ emptor sciēs falsa pōdera pōderauit tenet̄ cōdictione furtiua ⁊ actio. furti. vt ibi. si aūt aliqs terti⁹ cōmodauit ⁊ ꝯuenit vt illis ponderibus staret̄: tunc terti⁹ q̄ cōmodauit tenetur de dolo. vt hic in fi. huius. §. Et ad solutionē huius ꝯrij ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguendū est vt ꝯsueui distinguere cū scholaris vel mercator vult emere ad pondera vel ad mensurā: aut conuenit de certis ponderibus vel mensuris quib⁹ deberet vēdi: aut non conuenit: si conuenit tunc illis dꝫ stari: qꝛ ꝯtractus ex conuentione legem accipiunt. vt. j. depositi. l. primā. §. si conueniat. si aūt non ꝯuenit: vt accidit in scholari emēti frumētū siquidem venditor velit ei mensurare ad corbem mutinensem

que est

que est in quinta parte minor ꝙ bonon̄. non auditur: q: debet ei mensurare ad corbē bonon̄. que est approbata cōsuetudine bon̄. argu. j. de cōtrahen. emptio. ⁊ vendi. l. imperator. ⁊ C. loca. ⁊ cōduc. l. certa. ⁊ isto casu si neuter ab altero est deceptus. planum est. si autē alter ab altero est deceptus aut vēditor aut emptor: si venditor est deceptus: q: pondera adhibita ab emptore fuūt maiora. hic dicunt q̇dam si venditor dubitando ne essent maiora tradidit non videt̄ transtulisse dn̄ium quo casu agit condi. fur. si non dubitando tradidit agit ꝯdi. indebi. vt hic. ⁊ argu. j. de act. emp. ⁊ ven. l. si quis a me. sed verius est vt vos dicatis ꝙ si emptor adhibuit falsa pondera sciens ꝙ semꝑ teneatur ꝯdi. furtiua ⁊ act. furti. ⁊ rei ven. vt in. l. contra. Item habet locum actio ex eo contractu: vt in p̄alleg. l. si quis a me. si autē emptor ignorans falsa adhibuit in nihilū tenet̄ nisi vltra dimidiā iusti precij fuerit deceptio: vt. C. de rescin. ven. l. ij. ⁊ . j. loca. ⁊ condu. l. si precio. in fi. si autē emptor est deceptus a venditore q̇ adhibuit falsa pondera siue sciens siue ignorans nihilominꝰ tenet̄ ex eo contractu. vt. j. de edil. edi. l. j. §. causa. ⁊ . j. de here. vel act. l. nam hic. ⁊ . l. hec autē actio. ⁊ argu. j. de act. emp. ⁊ ven. l. si sterilis. §. j. ⁊ hec sunt vera vbi conuenit vt illis ponderibus staretur: q: tunc illis standū est: vt dixi. s̄. si autē quidā tertius adhibuit falsa pondera: aut conuenit inter emptorem ⁊ venditorez vt illis ponderibus staret̄ aut non ꝯuenit: si non conuenit: tūc si venditor est deceptus tenetur emptor ex vendito: vel si emptor est deceptus tenetur venditor ex empto et etiam condic. furti. ⁊ indebiti. si sciens fuit emptor vt modo diximus. et ita intelligitur. §. iste in sui principio. si autē conuenit vt illis pōderibus staret̄: tūc aut vēditor est deceptus aut emptor: si venditor: tunc si cōmodans sciens cōmodauit tenet̄ venditori cōtraria cōmodati. vt. j. cōmo. l. in rebus. §. penul. lꝫ in locato sit secus vt. j. loca. ⁊ cōdu. l. sed addes. §. j. sed si cōmodās nō esset soluendo: tunc non tenet̄ in subsidium condi. furtiua ⁊ act. fur. si autē emptor est deceptus non habet cōmodati: q: non fuit ei cōmodatum quare aget de dolo contra cōmodantem si sciens fuit vt hic dicit̄: sed venditor non tenet̄ nisi in subsidiū cōmodante non existente soluendo: vt in fi. huius. §. dicitur: vt vnum sciatis ꝙ ille qui dolose cōmodauit vel adhibuit iniqua pōdera nihilominus potest accusari extra ordinem crimine stellionatus ⁊ crimine falsi. vt. j. de var. ⁊ extraor. cog. l. in annonā. in fi. ⁊ ciuilis non tollitur per criminalē vel econtra. vt. j. e. l. si q̇s affirmauerit. ⁊ C. q̄n ci. act. pre. cri. l. vnica.

I ☞ Restitutio nō datur ad causam seu litis instantiā peremptam sed per actionem de dolo succurritur contra eū cuius dolo factum fuerit. hoc dicit.

I **Dolo cuius effectuz est.** †. §. iste potest legi ⁊ intelligi dupliciter: ⁊ vno modo sic inter me ⁊ te vertebatur aliqua questio ciuilis vel criminalis p̄ncipalis tamē dolo cuiusdā tertij factum est quominus lis illa terminaret̄ infra tempus statutū a iure: nūquid dabitur mihi de dolo actio contra eum: certe sic ad interesse: non autem vt lis restauret̄. nā si daret̄ actio de dolo vt lis restauret̄ iam alia via circūscriberet̄. l. que voluit īfra certum tempus actionē ciuilem vel criminalem terminari. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [dolo cuius]. s. tertij. [petat] qd̄ est in cā ciuili infra triennium. C. de iudic. l. properandum. in prin. in cā criminali infra biēnium. vt. C. vt ītra certum tem. cri. questio terminet̄. l. j. ⁊ . ij. [circūscribatur] scꝫ que dicit questionem ciuilem infra triēnium: vel criminalem infra biennium cōputandum a die litis cōtestate debere terminari. Sed ad. §. istū s̄m istam lecturam instatur ⁊ opponitur: hic dicitur vt dixi in casu: sed. ll. videntur cōtra. que videntur velle ꝙ restituar in integrum. vt. j. ex quibus causis ma. l. ait pretor. in prin. ⁊ in fi. ⁊ . l. ei qui. in fine. ⁊ . l. seq. vnde cessat de dolo. vt. j. e. l. quidam debitor. ⁊ . s̄. eo. l. ⁊ eleganter. Ad qd̄ vos dicetis ꝙ ibi perijt actio facto aduersarij mei: hic perijt instātia cause facto cuiusdā tertij: vnde ago de dolo ad interesse vt hic. Itē hic ago ad cetera dāna actione de dolo. vt arg. j. e. l. cum quis. Uel pōt dici ꝙ hic aduersarius meus desierat esse soluendo. vnde cum effectu non possum restitui vnde agam contra cōmittentem dolum. vt. s̄. e. l. ⁊ eleganter. §. si quadrupes. vel potest legi ⁊ ītelligi secundo modo. §. iste. ⁊ sic: inter me et te lata sententia cōtra me ⁊ pro te appellaui: dolo cuiusdam tertij factum est vt instantia cause appel. periret. nunquid agam contra eū act. de dolo: certe sic: ad interesse non vt lis restauret̄ ne lex circūscribatur. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere: ⁊ s̄m istam lecturā exponetis ita litterā. [dolo cuius]. s. tertij [pereat] nā hodie infra decem dies debet appellari: vt in aut. de app. ⁊ intra que tempora. §. j. ⁊ postq̄ appellauit causam illā debet finire intra annum: vel ex causa infra biēnium. vt. C. de temp. ap. aut. ei q̇. ⁊ in aut. de his qui ingre. ad app. §. j. Sed quid si tertius non esset soluendo: nunquid restituatur contra meū aduersarium: certe sic. vt ar. s̄. de eo per quē fact. erit. l. vlt. in prin. ⁊ C. de iudic. l. properandum. in fi.

I ☞ Si speciem debitam tertius īterimit vel fideiussor ante moram debitor liberatur ⁊ creditori cōtra interimentē actiōe de dolo succurritur. hoc dicit.

I **Si seruum.** In. §. isto cum. l. sequen. ponuntur duo casus: † ⁊ primus casus est talis: tu promisisti mihi dare quēdam seruum: q̇dam tertius eundē seruum occidit: nūquid dabitur mihi actio de dolo: certe sic: ⁊ q: a me liberaris: ideo act. l. aquil. tibi nō competit. secūdus casus est talis: si tu promisisti mihi seruū ⁊ dedisti fideiussorez: ⁊ fideiussor eum occidit ante moram debitoris: et sic ipse tenebit̄ mihi creditori act. de dolo ad interesse: q: tu liberaris a me interitu ipsius serui: ⁊ per ꝯsequens ipse fideiussor. h. d. iste. §. cū. l. seq. videatis expositionē littere. [si seruum] scꝫ stichum. [alius] scꝫ tertius [putauerunt] sub. ⁊ male s̄m quosdam vel dicatis ⁊ bene vt. j. dicam. [liberatus sis] sub interitu speciei si fuit occisus ante omnnē moram. vt. j. de lega. j. l. si heredis. §. j. ⁊ . j. de verbo. ob. l. si ex legati cā. [tibi] scꝫ promissori. [occiderit] scꝫ cōem. s. debitoris ⁊ p̄ncipalis ⁊ ipsius fideiussoris. [quin debitore liberato] sub. īteritu spēi. [ipse]. s. fideiussor [dimittit̄] etiam inuito reo ab obligatione principali: quia regulariter omnes exceptiōes ⁊c. vt. j. de excep. l. omnes. ⁊ . l. excep. Sed ad primum casum qui ponitur in. §. isto instatur et opponitur in quo dicitur: si tu promisisti mihi seruum dare ⁊c. vt dixi in primo casu. sed videtur contrarium: ⁊ videt̄ ꝙ occidens teneatur mihi promissori act. l. aquil. ⁊ illam debes mihi ꝑmissori cedere: vt. j. ad leg. aquil. l. legis aquilie actio. ⁊ . l. huic scripture. in princi. Ad quod quidam dicunt qd̄ hic dicitur pleriq̄ꝫ putauerunt. sub. ipsi ⁊ male. vt in. l. cōtraria. vel potest dici secūdo modo: tu promisisti mihi hoīez ⁊ tu occidis eum teneris mihi act. l. aquil. vt in p̄allegata. l. legis aquil. actio. sed si ꝑmisisti mihi seruum ⁊ alius occidit eū sine dolo et culpa tua tu liberaris et actio. l. aquil. non debet tibi dari: quia lꝫ quātum ad effectum tibi competat: tamē teneris mihi eam cedere: vt in preallega. l. huic scripture. in prin. vel potest dici tertio modo: si tertiꝰ occidit seruum quem mihi promisisti liberaris interitu speciei. sed ago act. de dolo ad alia dāna que passus sum pro seruo occiso. vt argu. j. eo. l. cum quis. ⁊ . s̄. e. l. ⁊ eleganter. §. si quadrupes. et §. si dolo. sed ad estimationē serui ago actiōe. l. aquil. a te mihi cessa. vt in. l. contraria. Sed denuo instatur ⁊ opponitur ad secundum casum in quo dicitur vt dixi in casu. sed videt̄ contra. ⁊ videt̄ ꝙ tu debitor vel fideiussor tenearis mihi p̄ma directa. vt. j. de verboꝝ obligatio. l. si seruum. §. sequit̄. ⁊ . §. nunc videamus. ⁊ . l. mora. in fi. ⁊ . j. de vsufru. l. mora. in prin. Ad quod vos dicetis in. l. si seruū erat vterq̄ꝫ. s. debitor ⁊ fideiussor in mora. vnde ibi est perpetuata actio vnde tenet̄ prima: in. l. mora. erat principalis in mora non fideiussor: vnde tenet̄ prima vtili. Et ad solutionē huius ꝯtrarij: ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguēdum est: tu debes mihi seruū in specie puta stichum: aut tu occidis eū aut ego aut quidā alius tertius si tu debitor occidis eum siue tu ⁊ fideiussor eras in mora siue tu tm̄: si tu tm̄ teneris mihi directa actione ⁊ perpetua est obligatio cōtra te. vt. j. de ver. obli. l. mora. in fi. ⁊ . l. si seruum. §. sequitur. si autem fideiussor erat in mora ⁊ occidit eū tenetur prima vtili: vt. j. de verbo. obli. l. mora. in fi. si autem nec reus principaliter erat in mora nec fideiussor: ⁊ fideiussor eū dolo occidit: tu reus principalis liberaris a prima obligatione: sed fideiussor tenet̄ de dolo vt hic. si autez ego creditor occido eum teneor tibi creditori act. l. aquil. vt in. l. contra. si aūt occiditur a tertio ⁊ anteq̄ esset in mora libertatis ꝑmissor vt hic. ⁊ . j. ad leg. aquil. l. huic scripture. sed tertius ille tenet̄ de dolo ad interesse vt hic.

I ☞ Dominus cuius hortatu seruus accepit pecuniaz vt sibi soluatur actione de dolo tenet̄. h. d.

I **Seruus tuus.** † In prin. huius. l. ponit̄ quidā casus in quo dolus cōmittitur extra ꝯtractum vel quasi. nec incidit in proprium nomē delicti: ⁊ est casus talis: seruus tuus tibi dn̄o debebat. x. naturalr̄: iste seruus tuus nō habebat peculium tu hortatus es me dicēs: habeo talē seruum qui est valde bonus: q̇cūq̄ꝫ mutuaret ei. c. non posset decipi ab ipso: secutus monitionē tuam mutuaui ei. x. modo q̄ritur qua actione tu dominus mihi tenearis: ⁊ certe de peculio non: quia nō habebat peculium: de in rem verso non: quia nō est aliq̇d versum in rem tuam q: debebat tibi naturaliter. x. sed quia dolose ꝑcurasti vt ei mutuarē teneris mihi act. de dolo ad interesse. hoc dicit p̄n. huius. l. videte expōnem lr̄e. [deberet] scꝫ decem naturalr̄ tm̄. vt. j. d̄ pecu. l. nec seruus. [hortatu] id est admonitiōe facta in perniciem meam. vt not. s̄. de his qui no. infa. l. hec verba. non

autem rogauit animo se obligandi vel non hortauit aio rogã-
di:q2 tunc insolidũ teneret mandati:vt.j.man.l.j. [vtilis sit.]
vnde non põt teneri de peculio. vt.j.de pecul.l. quesitũ.[acce-
perat]vnde dolo cõmisso contra ꝯctum vel quasi:⁊ q2 res non
potest esse alio modo salua datur de dolo actio vt hic:sʒ si res
põt esse alio mõ salua:puta per doli excep.non dat de dolo: vt
ar.huius.l.in fi.vel dicatis ꝙ alia exceptio facit cessare actio-
nem de dolo nõ doli exceptio cũ descendat ex eodẽ fonte equi-
tatis.vt.j.de excep.l.j.⁊ dixi.s.eo.l.j.§.idem pomponius.
1 ☞ Dolus rei si dedit cãm absolutionis de dolo tenet:item
quod est iuramento decisum ratione piurij actione de dolo nõ
retractatur.hoc dicit.

Si persuaseris.

In.§.isto cũ duabus.ll. sequẽ.
tractatur de eadẽ materia scilʒ
qualr pro dolo cõmisso in quasi ꝯctu cum res alio mõ non põt
1 esse salua datur de dolo actio.†verbi gr̃a. tu fuisti socius titij
cui heres extiti duʒ conuenirem te act.pro soc.tu suasisti mihi
dolose ꝙ ille titius non erat socius tuus ⁊ ppterea passus fui
te absolui:nũquid doli noĩe cõueniam te ad interesse:certe sic.
sed quid erit conueniebam te act.pro soc.detuli tibi iusiuran-
dum:tu iurasti te non teneri actio.pro soc.⁊ sic fuisti absolut9:
postea probaui te periurasse:nunq̃d teneris mihi act.de dolo:
Respondet Labeo ꝙ sic.sed iuriscõ.Põpo.dicit ꝯtrium.s. ꝙ
non teneris mihi de dolo:q2 per iusiurandũ transactum videt:
⁊ standũ est iuriiurãdo:⁊ sufficit pena periurij.hoc dicit iste.§.
cum duab9.ll.seq.videte expõnem littere. [si psuaseris mihi]
scʒ dolose.[iulianus scribit]Sed instatur ad.§.istũ ⁊ videtur
ꝙ possim agere prima actione:scʒ pro soc.vt.j.e.l.cum a te.Ad
quod quidam dicũt qõ hic dicit ibi corrigit.alij dicũt vt.M.
si cõstat de prima tunc illa dat vt ibi:si dubitat tunc dat de do
lo vt hic:⁊ ar.s.e.l.j.⁊.l.⁊ eleganter.§.nõ solum.vel dicatis fm
Jo.⁊ Azo.ad alia dãna que passus sum in rebus meis nõ con-
ueniam te prima act.sed de dolo.vt ar.j.e.l.cũ quis.⁊sic loquit
§.iste nisi parat9 esses subire iudiciũ sub hac excep.si collusum
esset.vt.s.e.l. ⁊ elegant.§.si dolo dixi.sed ad ipsam rẽ pncipalẽ
agam pma act.vt in.l.ꝯria.[pomponius ait] scʒ bene. [vide-
ri]nam iusiurandũ hʒ silr̃itudinem cum transac.vt.s.de trãsac.
l.ij.[debet]sub.nisi in cõtrouersijs pficiscentibus ex testõ:vt
C.de re.cre.l.vlti.vel nisi in sacro necessario:vt.j. de iureiuran.
l.admonendi.[nõ sufficit pena periurij].i.diuina vltio.vt.C.
de re.cre.⁊ iureiur.l.ij.⁊.j.de iureiur.l.qui iurasse.
1 ☞ Actione de dolo succurritur ei cõtra eum cuius persua-
sione indebitum soluitur.h.d.

1 Si legatarius.

†In.l.ista dr:testator in
testõ reliquit legatũ ali-
cui vltra dodrantẽ ⁊ sic erat locus falcidie:hr̃s igno
rabat substantiã hereditatis iurauit sponte falcidie
locum nõ esse vel persuasit heredi dolose ꝙ nõ erat locus falci
die:⁊ ita heres soluit ei solida legata: nunq̃d poterit cõueniri
de dolo ad interesse:Respondet ꝙ sic:hoc dicit ista lex videte
expositionẽ lr̃e.[est].i.vltra dodrantẽ.vt.j. ad legẽ fal.l.j.§.j.
[actio]immo videt ꝙ debeat dari condictio indebiti.vt.j.de
condi.inde.l.j.⁊.l.iij.⁊.l.seq.vnde hec cessat:vt.s.e.l.j.§.j.⁊.l.et
eleganter.⁊.C.e.l.ij.Ad qõ põt dici ꝙ in.l. contra. fuerunt so-
luta absqʒ omni fallacia.secus si fallacia fuerunt soluta:q2 tũc
datur de dolo vt hic.vel potest dici lʒ detur ꝯdictio indebiti vt
ibi:nihilominus tamẽ datur de dolo vt hic:q2 condi. indebiti
est generalior quãtum ad indebita repetenda q̃ de dolo ⁊ illa
non excludit hanc:vt dixi.s.e.l.j.§.ait pretor.vel dicatis ꝙ de
dolo datur ad alia scʒ ad cetera damna ⁊ non ꝯdictio indebiti.
vt argu.j.e.l.cum quis.⁊.l.vlt.sed ꝯdictio ĩdebiti:competit ad
rem ipsam:vt in.l.contra.
1 ☞ Actione de dolo succurritur contra eũ cuius dolo sentẽ-
tia pro libertate in absentem profertur.

1 Si dolo alicuius.

†In.l.ista dicit.pe
tebam te de liberta
te in seruitutẽ:vel proponebas de seruitute in liber-
tatem:dolo malo alicuius factũ est ꝙ sententia lata
est pro libertate me nõ presente:nunq̃d in illum dabitur de do
lo actio. Respondet ꝙ sic: q2 sententia lata pro libertate non
reuocatur.hoc dicit ista.l. videatis expositionẽ littere[contẽ-
debat]per assertorem suũ.vt.C.de procura.l.non solũ.§. si sta-
tus.[non oportet]vt.s.e.l.⁊ eleganter.§.qõ minor.⁊.C. si ad-
uer.li.l.ij.⁊ est verum ꝙ minor non restituitur aduersus liberta
tem iam competentem.vt.j.de mi.l.si ex causa. in fine.§.l.seq̃n.
Sed instatur ⁊ opponitur sic:nõne potest appellare: ⁊ sic cãm
appellationis prosequi.vt.j.de appel.l. illud sciẽdum est.vnde
cessat de dolo:vt.s.e.l.j.§.ait pretor. ⁊.C.e.l.ij. Respondeo ad
alia damna datur actio de dolo.vt.j.e.l.cũ quis. et dixi.s.eo.l.
seruus tuus.in fi.Item q2 pretor libertati fauet vt hic dicitur,
⁊.j.de ali.iu.mu.ca.fa.l.iij.in principio.
1 ☞ Is qui suo dolo est absolutus actione prima cõuenietur
⁊ contra exceptionem rei iudicate de dolo replicabit.h.d.

1 Cum a te.

In.l.ista dicitur:†petebaʒ a te.x.
que tu debebas mihi ⁊liteʒ fui te-
cum contestatus:tu dolose suasisti mihi ꝙ solueras
seruo meo vel procuratori meo credens hoc passus
sum te absolui:nũquid habeo actionẽ de dolo contra te. respõ-
detur ꝙ non:sed conueniã te prima act.⁊ si excipias de re iudi
cata replicabo de dolo.hoc dicit ista.l. videatis expositionem
littere.[potest]⁊ sub.vnde cessat de dolo.vt.s.e.l.j.§.j.[repli-
catione]scilicet doli.⁊ est verum ꝙ agam ad principale debitũ
prima actio.⁊ si excipiat de re iudica.ꝙ replicabo de dolo:non
autem agam act.de dolo vt hic dicitur.sed quantũ ad sumptus
⁊ ad alia damna bene agam contra te act. de dolo ad interesse:
⁊ sic tollitur contra.vt.s.e.l.si seruus.in fine.nisi paratus esses
subire iudicium si collusum sit: vt.s.e.l. et eleganter.§.si dolo.
⁊ ibi plenius dixi.
1 ☞ Actio de dolo datur in heredem perpetuo quatenus ad
eum peruenit.h.d.

In heredẽ eatenus.

In.l.ista cum
q̃tuor seq. tra-
1 ctatur de eadẽ materia ⁊ dicit:†si dolo me decepisti
⁊ ex illo dolo aliq̃d peruenit ad heredẽ tuum tenebit
inquãtum ad eũ peruenit.i.quatenus factus est locupletior vl'
dolo malo eius factum est quominus perueniret:⁊ ideo si dolo
tuo accepto tibi tuli agam cũ herede tuo perpetuo: sed ⁊ si do-
lo malo tradidi tibi rem ⁊ te mortuo extat apud heredem agã
cum herede tuo al's non:vt vnum sciatis ꝙ heres tenetur de eo
quod ad eũ peruenit perpetuo act.in factum:sed de dolo olim
infra annum vtilẽ tenebatur hodie infra biẽnium continuum
tenet.⁊ est ratio:q2 heres non debet lucrari ex alieno dolo.Itẽ
quia in illa act.que intẽditur doli nomine contra heredeʒ non
infamatur heres cõdẽnatus: quia ibi queritur potius de cal-
culo q̃ de perfidia:⁊ ideo cũ datur actio de dolo contra dolum
cõmittentem tunc datur cũ cause cognitione:sed contra here-
dem sine cause cognitiõe cũ detur in tantũ in quãtũ ad eũ per-
uenit.hoc dicit ista.l.cum quatuor.ll.seq.videatis expõneʒ lr̃e.
[eatenus]id est intatũ.[eam actionẽ].s.de dolo.[pconsul.]
idest pretor:sic exponitur.j.qõ cũ eo qui in ali.po.ne. ge.e.di.l.
j.[pollicetur]vt.s.e.l.si plures.§.vlti. [quominus puenerit]
nam ista duo sunt paria:vt.j.de regu. iur.l. parem.[si minus]
id est si non peruenit.[perpetuo].i.vsqʒ ad.xxx.an. vt institu.
de perpe.⁊ tẽp.act.in prin.⁊ est rõ:q2 turpia lucra extorquẽda
sunt ab heredibus.vt.s.de calũ.l.in heredem.[in factũ actio]
sed de eo ꝙ non est locupletior: secus q2 nõ tenetur hodie nisi
infra biẽnium cõtinuum olim infra annum vtilẽ:nec litis con-
testa.perpetuatur.vt.C.eo.l.vlt.Or signori habetis in fi.hui9
l.ꝙ ille qui dolum cõmisit act.de dolo infra biẽnium vtilẽ olim
hodie infra biennium cõtinuum tenet.vt.C.e.l.vlt. sed tenetur
actio.in factum perpetuo de eo qõ ad se peruenit vt hic dicit.
similiter heres tenet perpetuo de eo qõ ad se peruenit vt hic di
citur.Dicet quis quare heres tenet de dolo perpetuo sed de-
functus non:nisi ad eũ peruenerit:imo econtra deberet teneri.
Respon.q2 contra dolosum agitur de perfidia:⁊ sic agit act.
odiosa:vnde restringit vt tollatur contra eũ hodie biẽnio con
tinuo:sed perpetuo tenet act. in factũ de eo qõ ad se peruenit:
q2 non debet aliquis ex suo dolo ⁊c.vt.s.e.l.non debet.sed cuʒ
agitur cõtra heredem non querit de dolo:sed de calculo.i. de
computatione:vnde nõ infamat:vt.s.de his qui no.infa.l.j.et
l.furti accipe.in prin.[nõ fieri]scʒ heredem [erit necessaria.]
q2 illa non infamat vt dixi:⁊ ideo datur heredibus ⁊ aduersus
heredes.vt.s.e.l.sed heredibus vt ibi dixi.sed in actiõe de do-
lo que datur contra dolum cõmittentem cause cognitio req̃rit
qnãtum ad summam:vt.s.e.l.si oleum.in fi.⁊.l.seq.
1 ☞ Actio de dolo datur ad interesse contra persuadentẽ fu-
gam.hoc dicit.

Cum quis.

Signori.s.dictum est quare posi
tum est edictum pretoris ⁊ vbi lo-
cũ hẽat.Itẽ exposita sunt verba edicti pretoris posita
hucusqʒ:amodo iuriscon.ponit varios casus propter habẽtes
malam memoriaʒ in q̃bus datur de dolo actio:si dolus cõmis-
1 sus est extra ꝯctum vel quasi.⁊ in.l.ista dicit:† ego possidebaʒ
aliquem funduʒ corpore coloni mei aliquis suasit dolose colo
no meo vt si discederet de possessione fundi mei et ita alius in-
grederetur ⁊ non coleret:nũquid perditur possessio:certe nõ:
hic fit dolus extra ꝯctum vel quasi: ⁊ ideo ad dãna que passus
sum ppter illam suasionẽ persuadens tenet mihi act. de dolo
ad interesse.hoc dicit ista.l.videte expõnem lr̃e.[familie mee]
scʒ seruorum.vt.C.de verbo.sig.l.vltima.⁊.j.de verbo.sig.l.pro
nuncio.

nuncio.§.familie.vel exponatis.[familie mee].i.colonorum: q: sic censentur:vt.C.de his qui ad eccle.confu.l.presenti.§.sane.[decedant].i.recte dant.[non admittitur] q: retinet solo animo vt.j.dicam.[in eum].s.maliciosum suasorē.[accessit] scz propter illā suasionem ex eo forte q fructus ablati sunt vel forte non collecti. Or signori in.l.ista vt dixi ponit casus vbi dolus est extra contractū vel quasi:nec cadit in ꝓprium nomen delicti ⁊ vbi eq̄tas suggerit act.dari q datur de dolo vt hic.et aduertatis q hec malicia sepe fit in Italia ⁊ alibi peccatis hominum exigentibus:q: inuident vicinis.iuxta id. Fertilior seges alienis semper in agris. Ubicūq pecus grādius vber hz. quia cum aliquis habet colonos vel seruos suos in villa q̄ bñ coluntur:ego qui sum eius vicinus venio ⁊ dico eis:recedatis de hoc predio ⁊ ego dabo vobis plura q̄ ipse ⁊ alia seruitia vobis faciā q̄ ipse faciat:ego secū non ꝯtraho vel quasi:nec delinquo vel quasi:nec facio rapinam vel iniuriā:q: non dico ei iniuriā: tamen quia facio dolose vt eū offendā teneor sibi de dolo ad interesse si ꝓpterea passus est dānum:q: predia sunt inculta vel fructus sunt subtracti vel inculti:vnde vbi dolus cōmittit extra contractum vel quasi ⁊ nō est ꝓpria actio datur de dolo ad interesse.vt.j.l.proxi.⁊.l.qđ venditor.⁊.l.qui tabulas.et.l.pen. ⁊ vlti. Item no.circa.l.istaz:si possideo predia mea animo meo ⁊ corpore alieno:puta ꝑ colonos meos vel seruos meos si suasione alterius coloni vel serui mei exeunt de possessione ꝑdiorum meorum nō perdo possessionē:sed solo animo eā retineo:quia solo animo ⁊c.vt.C.de acquiren.pos.l.licet.lz in querenda possessione solus animus non sufficiat:vt.j.de acquirē.pos.l.quēadmodum.⁊ hoc est verum si alius non est ingressus possessionem:sed si alius est ingressus possessionē:tunc oēm perdo possessionem.vt.j.de acquiren.possef.l.possideri.§.si seruus vel colonus.nisi forte dixit Az.coloni vel serui discesserunt de possessione animo deserende possessionis:q: tūc perdo.vt.j.de cōtrahenda emptio.⁊ vendi.l.fistulas.§.j. Alij dicunt q nō ꝑdo etiam tunc possessionem:vt.C.de agri.⁊ censi.l.per colonum.et hec vera sunt fm hec tēpora.sed hodie per ꝯstitutionem ex libris nullū mihi preiudiciū generatur in hoc casu.vt.C.de acq. pos.l.ex libris. Or signori videt q si predicta suasione patiar damnum q agam act.l.aquil.⁊ non de dolo:q: act.l.aquil.dat pro dāno emendando.vt.j.ad leg.aquil.l.j.⁊.ij.⁊ ad istam solu. dicatis vt dixi in.l.contra.

I Actione de dolo tenet qui seruum in perniciem heredū ante tempus manumittit.

I filius. In.l.ista similiter ponit alius casus vbi dolus cōmittitur extra cō-
I tractuz vel quasi ⁊ datur de dolo:† ⁊ est talis casus. paterfa.filio suo herede instituto cuz duobus alijs filijs seruū quēdam per preceptionē legauit et rogauit eum vt post certū tempus redditis rōnibus eum manumitteret:ante diem ⁊ ante redditas rōnes sibi ⁊ fratrib' iste filius cui suus erat prelegatus manumisit eū corā iudice:nūquid tenebit fratribus suis ex cā fideicom.vt pro suis portionibus sibi redderet rationes: Respon.q non:sed si dolose manumisit eum ne fratribus suis redderet rationes eis tenet actio.de dolo.hoc dicit ista.l.videte expositionē littere.[si filius] al's incipit filius:sed in hoc non est vis.[postq̄ rationes].s.negociorum patrissa.testantis [ipsi] scz filio [vindicta] id est causa cognita ante pretorem.vt insti.de li.§.j.[perduxerat].s.filius.[fecisset].s.eum seruum.[non teneri] seruo nō:q: iam fecit ei quod debuit:fratribus non:q: non fuit grauatus aliquid eis dare. vt.s.e.l.arbitrio.et [exercere] sub.ad interesse vel ad dānum:vt.s.e.l.arbitrio.et hoc ideo:quia cōmisit dolum extra ꝯtractum vel quasi:vnde quia equum est eū teneri ne dolus suus remaneat impunitus tenet vt hic.⁊.j.ad treb.l.si seui. Or signori habetis in.l.ista vt dixi in casu.sed videt q hec libertas non tenuerit duplici ratione. ⁊ primo tali rōne si iste filius cui erat seruus prelegat' fuerat rogatus seruū manumittere post certum tps:si ante manumiserit nō valet manumissio:q: est ꝯ voluntatez defuncti:⁊ sic est cōtra.j.ad tre.l.si cui pure.§.j.rñ.ibi accipit pro cōtra pter.vñ tenet vt hic.nā si ꝓprie accipet nō valeret manumissio:vt.j.de manumis.te.l.si ita qs.⁊.C.de ma.te.l.vlti.sed q: faciebat in lesionem aliorum fratrū ⁊ coheredū tenet act.de dolo ad iteresse vl' ad dānum vt hic.vel pōt dici q ibi esset ꝯ voluntatē defuncti si ante tps cogeret manumittere pōt tū sponte si vult vt hic.

I Qui rei tue venditionem impedit tibi actione de dolo vel actione in factum tenetur.h.d.

I **Em quādam.** † In.l.ista ponitur casus alius in quo dol' cōmittitur extra ꝯtractum vel q̄si.⁊ q: alia actio non potest locū habere datur de dolo actio.⁊ est casus talis:tu hēbas quādā rem venalē ⁊ hēbas necessitatem eā vēdēdi dū emptor accessit ad emptionē illius rei:q̄dā dolose mouit tibi q̄onem ꝓprietatis ⁊ cepit eā a te vēdicare:⁊ sic fecit rem litigiosam ⁊ emptor abstinuit ab emptiōe:postea ille a lite destitit:querit qualr tibi subueniat.⁊ rñdet q nomine doli cōmissi tenet tibi act.in fcm̄ si est de parētibus vel patronis vel si est extraneus tenet tibi de dolo ad interesse vl' ad dānum.h.d.ista.l.videte expōnem lr̄e.[hēbat].s.ꝓpter necessitatem rei familiaris.[mouere cepit].s.dolose ne possetvēdere. [oportunitatē].i.voluntatē.[destitit].s.⁊ bene fecit:q: cū esset litigiosa noluit emere nec debuit.vt.C.de litig.l.vlti.in ꝑn. [placuit].s.sapiētibus.[cū sua].i.pro sua.[cōpetere] sub.si erat aduersarius de parētibus vel ꝑ ronis.vt.s.e.l.non dz.sed si esset extraneus daret de dolo non in factū.vt.s.e.l.cū quis.

I Actione de dolo tenet qui opus ceptū in suo ad meiutilitatem non permittit perficere.h.d.

I **I cum mihi.** † In.l.ista ponit alius casus vbi dolus cōmittit extra ꝯtum vel quasi nec cadit in ꝓprium nomen delicti:et q: alia actio non pōt habere locū dat de dolo actio ⁊ est talis:tu ꝓmisisti mihi q de fundo tuo possum eijcere saxum vel cretā vel arenā fodere:iui ad fundū tuum ⁊ iueni multos operarios forte.c.singulis diebus:⁊ feci in hac re magnos sumptus.dū vellem facere portari:finxisti q non ꝯcesseras ⁊ nō pateris me tollere ⁊ sic dānificatus sum in eo qđ dedi oparijs:hic dolus non cadit in ꝓpriū nomē delicti vel quasi ⁊ cōmittit extra ꝯtum vel q̄si:nūquid teneberis mihi act.de dolo ad interesse: Rñdet q sic.h.d.ista.l.videatis expōnem littere.[locū hēbit] sub.ꝯtra extraneū.vt.s.e.l.cum qs.secus si eēt parens vel patronus:q: tunc datur act.in factū.vt.s.l.proxi.⁊ s.e.l.non debet.⁊ hoc est verum qū nōdum emeram vel nō trāstuleras in me dominium illius fundi:al's haberem rei ven.⁊ sic soluit vno modo cōtra.ar.j.de donat.l.qui saxum.q̄a ex nudo pacto donationis olim non dabatur actio.vt insti.de dona.§. perficiunt.vel pōt dici q ibi effodi saxum vel feci cretā vel arenam:vñ potero agere ad exhibēdum:sed hic nōdū separauerā a fundo ⁊ sum dānificatus nō hēbā aliā act.dat de dolo vt hic. Item loq̄tur hec.l.fm antiqua tpa fm que ex pacto donatiōis nōn dabat act.hodie cōtra.q: competit ex legis cōdi.vt.C.de dona.l.si quis ar.§.penulti.si vo ex alia cā cōuenisses ex eo cōtractu agerem:et sic semper hodie cessaret hec.l.cum alia actio habebat locū.vt.s.e.l.j.§.j.⁊.§.ait pretor.⁊.C.e.l.ij.nisi ad alia damna.vt.s.e.l.cum quis dixi.

I Testamētum si quis deleuit tenetur legatario et heredi de dolo.hoc dicit.

I **I quis tabulas.** † In.l.ista ponit et alius casus vbi dolus cōmittit extra ꝯtum vel quasi:nec cadit in proprium nomē delicti vel quasi:⁊ alia actio nō pōt habere locum ⁊ datur actio de dolo:⁊ est casus talis:testator fecit testm̄ ⁊ instituit sibi heredē sub cōditione ⁊ legata reliquit ⁊ tabulas testamēti apud amicū deposuit:ille deleuit vel corrupit tabulas testamenti:post mortē testatoris heres nō potuit ꝑficere cōditionē sub qua erat institutus:nūquid dabit heredi actio de dolo: Respōdet q sic ad interesse:sed legatarijs dabitur de dolo actio ad interesse.h.d.ista.l.videatis expōnē lr̄e. [si quis tabulas testamēti] sub.in quo erat heres script' sub cōditione.[corrupit] sub.⁊ sic heres nō potuit adimplere:q: non potuit diuinare.[de dolo] sub.ad interesse:vt.s.e.l.cū qs. [sed ⁊ his].s.legatarijs q̄bus legata erant relicta sub cōditione.actio ad interesse. Sed ad legem istā instatur ⁊ opponitur ⁊ videt q actio.l.aquil.competat ⁊ ad exhib.et depositi:vñ cessat de dolo.vt.j.ad leg.aquil.l.si quis tabulas.⁊.l.ob id.⁊.l.fe. Ad qđ q̄daz dixerunt q hic tabule testi deposite erāt vt apud eū essent perpetuo:ibi vt ad tps. Alij dicunt q hic depositari' non tenebat depositi:q: nō erat gratuitū.non.l.aquil.quia nō feci aīo dāni dandi:non rei ven.q: non erant tabule testatoris. sed he sunt diuinationes:⁊ ideo vos dicetis vt dixi in casu:q: ibi adita hereditate tabule testamēti fuerūt corrupte vel delete:quo casu heres ⁊ legatarij agent.l.aquil.⁊ ad exhib.⁊ rei vē. ⁊ depositi.sed hic heres erat institutus sub cōditione ⁊ relicta legata sub conditione.quo casu non agit.l.aquil.vel ad exhib. vel depositi:sed q: eas lesit delendo vel corrumpendo tabulas testamenti datur de dolo actio eis ad interesse.vt hic dicitur ⁊ s.e.l.⁊ eleganter.⁊.l.si quis affirmauerit.§.item si tabule.

I Dolus cum dolo compensatur.

I **I duo.** † In.l.ista ponit casus in quo dolus cōmittit ⁊ cessat actio de dolo.tantiqui in.l.ista cōsueuerunt ponere exēplum in duob' baratatoribus quorum vnus aliū decepit:⁊ vn' cōtra alium volēs agere de dolo nō poterit:q: dolus cū dolo dz cō-

pensari:et ponunt ita exemplum in terminis. quidam habebat equum qui equus non habebat linguam:et sic non poterat bene comedere: immo artificiose habebat viuere:alius habebat equum qui non habebat caudam veram sed fictam:et vterque sciebat vitium sui equi.ille qui habebat equum non habentem linguam venit ad forum et duxit equum suum valde ornatum:et ille alius ex alia parte fori venit similiter cum equo suo valde ornato. quilibet istorum cogitabat:si possem permutare cum isto bene esset mihi. vnde conuenerunt insimul et inuicem permutauerunt et recesserunt et quisque credebat alium decepisse:dum essent domi ille qui accepit equum non habentem caudam veram sed fictam ostendebat eum conuicinis suis:et dum cepit eum pollire cepit caudam et remansit sibi in manu. alius posuit auenam coram alio et non corrodebat:cepit eum inspicere in ore et vidit quod non habebat linguam:et ita quilibet cognouit vitia equi recepti:nunquid isti ad inuicem poterunt agere de dolo:Respondetur quod non:quia dolus cum dolo debet compensari.hoc dicit ista.l. videte expositionem littere.[fecerunt]quia vnus alium decepit.[non agent]quia dolus cum dolo:culpa cum culpa:negligentia cum negligentia compensantur:pena cum pena:quod est no.vt hic.et.j.de compen.l. si ambo.et.j.de contrahen.emp.et vendi.l.demum.et.j.solu.matri. l.viro atque vxore.et.j.de do.ex.l.apud.§.marcellus.et.C.de ali.ca. l.si filius.et.C.de here.et ma.l.quoniam.et.j.de regu.iur.l.cum par. quia nil iudeus iudeo nil cathilina cethego. Or signori licet antiqui posuerint ita exemplum:tamen istud exemplum non est bonum: quia vnus decipit alium in alia et alia re.et.l.videtur velle si duo inuicem dolum committunt in alia et alia re quod alter alteri teneatur actio.de dolo.vt.j.de vi et vi arma.l.si alius.§.bellissime.et.l.qui fundum.et.l.colonus.et ideo secundum Ioa.et Azo.vos no.ita exemplum in terminis in.l.ista vt si circa eandem rem duo adinuicem dolum committunt quod non agant actionem de dolo vt si temporali actionem conuenie bas me et fuisti stipulatus a me quod sisterem in iudicio certa die sub certa pena et tu dolose fecisti ne sisterem in iudicio et ego dolose feci ne sisteres vt actio tua expiraret:et ita dolo vtriusque factum est ne in iudicio sistatur nec ago contra te nec tu contra me:et secundum istud exemplum exponetis ita litteram. [si duo dolo malo fecerint]subaudi circa eandem rem.[non agent] et si agant vnus repellit alium doli excep.quia vterque dolum commisit:et dolus cum dolo compensatur vt hic.et istud exemplum probatur.§.de eo per quem fac.erit.l.vlti.§.penul.

Que dicta sunt animo commendandi rem actionem de dolo non pariunt nisi causa decipiendi emptorem sint dicta.h.d.

Quod venditor. Signori.l.ista legitur et intelligitur tribus modis:et vno modo sic.† si venditor rem venditam commendat dicendo generaliter seruum bonum esse nec facit hoc animo decipiendi emptorem perinde est ac si non commendasset. Secundo dicitur si commendat rem venditam causa decipiendi emptorem:vtputa quia dixit seruum bonum pictorem vel coquum esse et non erat non agitur contra eum alia actione sed tenetur de dolo ad interesse.hoc dicit ista.l.videatis expositionem lre. [dicit]. scilicet non animo decipiendi emptorem sed vtendo verbis generalibus.bonus seruus est et habilis.[promissum] vnde cessat actio ex contractu et de dolo.[si vero]incipit secundum dictum[est]puta in specie dicendo suum bonum pictorem vel cocum et non erat.[actio]scilicet ex contractu.[sed de dolo actio]sub.ad interesse:et hec lectura est plana. et est ratio diuersitatis inter istos duos casus: quia communiter accidentibus venditor non vitupat rem suam. Secunda lectura est talis cum dicit venditor:iste est pulchrior seruus et est turpior qui sit sub sole:hoc casu venditor emptori non tenetur:quia qui scit certiorari non debet:alias si non vidit tenetur de dolo. Tertia lectura est talis:si venditor commendat rem suam non tamen animo obligandi non videtur dixisse:vnde emptori non tenetur:si autem commendat animo decipiendi et obligandi tunc tenetur de dolo.Et vt plene liqueat articulus iste distinguendum est cum venditor commendat rem quam vendit aut commendat verbis generalibus aut specialibus: si generalibus:puta quia dicit iste seruus bonus homo est: hec ista commendatio non astringit eum emptori vt ei teneatur: quia per locum a communiter accidentibus sic fit commendatio: nec aliquis vituperat rem suam.et sic intelligitur princi. huius legis. et.j.de edil.edic.l.sciendum.in prin.aut commendat in specie verbis generalibus:vtputa quia dicit iste seruus est bonus scriptor vel bonus cocus:quia scit facere de vno grosso tria fercula:hoc casu si dixit ex certa scientia causa decipiendi eum tenetur de dolo:vt in fi.huius.l.et.j.de edi.edic.l.si quid venditor.in fi.et.j.de contrahen.emp.et ven.l.ea que.in princi.et hec sunt vera quando vitium non est in euidenti quod dicit venditor emptori.si autem est in euidenti quod dicit emptori: vt cum dicit hic seruus est bonus pictor:et est mutilatus ambabus manibus:vel est melior cursor in mundo et ille carebat pedibus vel erat claudus hincinde hic si erat in euidenti non videtur dixisse:quia qui sciuit certiorari non debet.vt.j.de act.emp.et ven.l.j.§.et generaliter.et.j.de edil.edi. l.j.§.cum huius edicti.et sic potest intelligi prin.huius.l.

Actione de dolo tenetur qui pretextu falsarum litterarum est liberatus.hoc dicit.

Quidam epistolam. In.l.ista ponitur casus talis in quo dolus committitur extra contractum vel quasi et non cadit in proprium nomen delicti et datur de dolo.et in.l.ista dicitur:quidam debitor fecit mitti quandam epistolam creditori suo ex parte titij vt ille liberetur per acceptilationem et ipse titius volebat teneri:creditor secutus litteras illas liberauit debitorem:postea reperta est falsa littera:queritur qualiter subuenietur creditori. Respondetur si est maior.xxv.an.dabitur ei de dolo actio:si est minor dabitur ei in integ. restitu.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere. [quasi a titio] scilicet amico creditoris.[vt ipse]scilicet debitor.[falsa]cum creditor eam non scripsit.[restituetur]vnde no.quo casu maiori datur de dolo actio eodem casu si est minor datur in integrum restitutio.et hoc ideo quia actio de dolo est famosa et subsidiaria et non datur si alio modo res potest esse salua.vt.§.de in integ. restitutio.l.diuus.in fine. vnde quo casu secuta venditione et traditione datur de dolo maiori eodem casu minori in integrum resti.vt.C.de fi.mi.l.ea que.

Actione de dolo tenetur qui impedit prescriptionis interruptionem contra alium actione de dolo tenetur. hoc dicit.vel sic. qui se offert defensioni rei quam non possidet et desistit ad interesse actione de dolo tenetur.hoc dicit.

Si titio te obtuleris. †Et hic ponitur similiter alius casus vbi dolus committitur extra contractum vel quasi: nec cadit in proprium nomen delicti datur de dolo:ego eram petiturus rem ab aliquo possessore qui possidebat bona fide et iusto titu.tu dolose vt compleret vsuca.obtulisti te liti et dixisti te possidere rem et satisdedisti iudi.sol.fuit possessor absolutus:quia perfecta est vsuc.nunquid teneris de dolo ad interesse.respondetur quod sic.hoc dicit ista.l. videatis expositionem littere.[vt alius]scilicet possessor:[vsucapiat]id est vsuca. compleat [satisdederit]quod facere debuit.vt.§.de procura.l.qui proprio.§. qui alieno nomine.[placet]Sed istatur et opponitur sic:si titius erat petiturus a certa persona rem et alius obtulit se liti et satisdedit iudic.sol.tenetur prima reiven.vt.j. de rei ven. l.sinautem.et.l.is qui.et.j.de petitione hereditatis.l.qui se liti. Ad quod vos dicetis quod titius erat petiturus:nesciebat tamen a qua persona et destitit ante lit.contesta. Sed denuo instatur et opponitur et videtur quod si titius erat petiturus rem et alius obtulit se liti et satisdedit iudic.solu.quod ex stipula. teneatur indistincte:vt.j.iudicatum solui.l.iudicatum solui.vnde cum possit possit agere ex stipula.cessat de dolo.vt.§.e.l.j.§.j.et.l. idem pomponius.et.l.et eleganter.§.non solum. Respondeo quod hic agitur actione de dolo:intelligitur pro dolo commisso ante stipulationem:sed de dolo commisso post stipulationem agitur ex stipu. non de dolo.vt.j.de arbi.l.ita demum:et dixi.§.e.l.j.§.idem pomponius.alias incipit ibi lex.Sed denuo instatur et opponitur et videtur quod cesset de dolo cum lex dicat quod potest restitui ex edicto de maioribus ex illa generali clausula si qua mihi iusta causa videbitur.vt.j.ex quibus causis maio. in integrum restitu. l.ait pretor.§.vltimo. Respondeo quod dicitur hic intelligitur quando non facto aduersarij possidentis expirauit actio: sed dolo cuiusdam tertij qui se liti obtulit completa fuit vsucapio. quod autem dicitur in.l.contra. intelligitur quando dolo aduersarij fuit completa vsucapio:quo casu datur in integrum restitutio.illa generali clausula si qua mihi iusta causa videbitur vt ibi.

Contra eum cuius dolo quis adit hereditatem succurritur per hanc actionem:vel si est creditor per doli exceptionem. hoc dicit.

Is qui decepit. †Hic simpliciter ponitur talis casus vbi dolus committitur extra contractum vel quasi nec cadit in proprium nomen delicti et datur de dolo et est casus talis:deferebatur mihi hereditas aliqua que non erat idonea:tu dolo malo induxisti me vt me immiscerem illi hereditati tanquam idonee vel quod adirem illam hereditatem tanquam idoneam: nunquid teneris mihi actione de dolo. Respondetur quod sic: nisi ipse esses creditor hereditatis et solus:quo casu cessat de dolo actio cum possem te repellere doli mali exceptio.hoc dicit ista lex.videatis expositionem littere.[tenebitur] sub.ad interesse:vt.§.eodem.l.arbitrio.et hoc cum commissus est extra contractum vel quasi.vt.§.e.l.si quis affirmauerit. [exceptio]cum ex eo quod per fide gestum est.actor nihil consequi debeat:vt.j. de do.excep.

do.excep.l.apud celsum.§.marcellus: sed si alij essent credito res haberet locum actio de dolo.vt.j.e.l.j. ꝛ sic potest intelligi C.de inutili.stipula.l.dolo.

¶De minoribus.xxv.annis. Rubrica.

¶Rubrica ista ad superiora hoc modo cōtinuatur: dictuꝫ est de restitutionibus que habent fieri iure actionis: sicut est resti tutio que habet fieri per actionē qđ metus causa.vt.s.qđ me tus causa.l.metum.§.volenti. Item dictum est de restitutiōe q̄ fit per actionem de dolo.vt.s.de dolo.l.j.§.j. nunc ꝯsequenter dicendum est de restitutione que habet fieri iudicis officio.nā restitutio q̄ daꝛ minori habet fieri iudicis officio: vt.j. eo.l. qđ si minor.§.fi.ꝛ ideo ponitur rub.de mino.xxv.an.sub.restituen dis vel non videamus ꝛ subijciamus.

1 Minor.xxv.an. in minori etate si contraxit et deceptus est restituitur auxilio pretoris.

2 Minor.xxv.an.maior tamen.xvij.bene pōt esse aduocatus.

3 Minor potest esse procurator ad negocia.

Hoc edictum pretor na turalē. Signori iuriscō. Ulp̄.tractaturus de minoribus.xxv.an.premittit rōnem q̄re hunc ti.posuerit ꝛ cōmēdat edictuꝫ suū. se cundo ponit verba edicti.tertio exponit.et certe ideo hunc titu.preposuit p̄tor: q: ipse secutus est naturalē equitatē introductaꝫ naturali hoīm inge nio.nā pretor ex hoc edicto tutelā minoꝝ suscepit. nā cū cōstet inter hoīes huius etatis consiliū fragile esse et infirmū ꝛ multꝭ captionibus ꝛ insidijs suppositū: ideo equūvisum fuit p̄tori ꝙ eis cōcedaꝛ in integrū restōnis auxiliū.h.d.princi.huius.l.vi dete expōnem lr̄e.[hoc edictū] cuius v̄ba sunt statim posita.j. proxi.§.ꝛ que verba exponūtur.j.e.l.ait pretor.in prin.[natu ralem equitatē].i.naturali hoīum ingenio introductā vel idu stria.sil'is expositio fit alibi.isti.de re.di.§.singuloꝝ.ꝛ.j.de leg. pre.cōtra ta.l.j.ꝛ.j.de condi.inde.l.si non sorte.§.libertus. non autē poniꝛ naturalis equitas pro eo qđ est cōmune oībus aīa libus: vt.s.de insti.ꝛ iur.l.j.§.ius naturale.ꝛ insti. de iur.natu. gen.ꝛ ci.in prin.ꝛ bene expono naturalē eq̄tateꝫ.i.naturali ho minum ingenio vel industria introductā.nā hic eq̄tas est ꝯtra ius naturale que eq̄tas iuris naturalis suadet pacta s̄uari bo na fide facta.vt.s.de pac.l.j.ꝛ.l.iurisgen.§.pretor ait. sꝫ minor lesus restituiꝛ.vt.j.e.l.prefecti.vnde est cōtra naturalē eq̄tatē: tū lꝫ ita sit est s̄m naturalē eq̄tatem: q: est introducta naturali hoīum ingenio vel industria vt dixi. Or seq̄tur in lr̄a. [secut' pretor preposuit].i.posuit.et ita hoc cōpositū poniꝛ pro sim plici.sil'is expositio no.alibi d̄n exponiꝛ de do. prele.i. de dote legata in ipsa rub.ꝛ.C.de insti.C.compo.in princi. aliq̄n tamē poniꝛ simplex pro cōposito: vt.j.de pig.ac.l.pacti.ꝛ.j. solu.ma. in ipsa rub. Uel potest dici ideo hunc ti.posuit p̄tor. quia istū titu.preposuit ante illum ti.j.ex qui.cau.ma.in integrum resti. [quo].s.edicto[tutelā].i.defensionē. sil'is expositio no.alibi j.de leg.iij.l.cū filio.in princi.ꝛ hec expositio probatur eē vera ex diffinitione tutele: q: tutela est ꝛc.vt.s.de tu.l.j.ꝛ insti.de tu. in prin.[suscepit] scꝫ pretor.vnde hec lr̄a potest ita ordinari. hoc edictū pretor preposuit naturalē equitatē secut' quo edi cto suscepit tutelā minoꝝ.[nā cum inter oēs] scꝫ hoīes hūane conditionis.[huius etatis].i.minoꝝ.xxv.an. [ꝛ multꝭ captio nibus].i.deceptionib' in ꝯtctibus.[ꝛ multoꝝ insidijs]. id est fallacijs extra ꝯtctus.[auxilium].i.consiliū.[captiōes].i.de ceptiones factas dolo aduersarij minoris.[opitulationeꝫ] id est auxilium in integrū restōnis: ꝛ sic ꝑpter duo daꝛ auxiliū in integrū restōnis minori.s.si deceptus est sui facilitate ꝛ do

1 lo aduersarij: vt hic dꝛ.† Or signori in prin.huius.l.no.ꝙ cer tum est inter hoīes minores.xxv.an.esse fragilis ꝛ infirmi cōsi lij: ꝛ ideo in integrū restituunꝛ. Sed ad p̄n.huius.l. instaꝛ ꝛ vi detur ꝙ cōsiliū minoris.xxv.an.sit perfectū ꝛ firmū a.xvij.ano supra vt insti.qui.ex ca.ma.pos.vel nō.§.vlti. R̄n. ꝯsiliū mino ris.xxv.an.fragile ꝛ infirmū est quātum ad gubernationē reꝝ suarum vt hic in fi.huius.l.sed quantum ad aduocandum pro

2 alio non est fragile vel infirmū.† nam minor.xxv.an.maior ta men.xvij.anno.bene potest esse aduocatus: vt.s.de postu.l.j.§. pueritiā.ꝛ est rō: q: est qđ sibi imputet qui talē aduocatum sibi

3 elegit: vt.j.e.l.cū mandato.† Item potest esse ꝑcurator ad ne gocia: ꝛ sic intelligitur.l.cōtra.ꝛ.j.de ma.vi.l.si collactaneus. nam si seruus pōt esse ꝑcurator ad negocia: vt.s.de procura.l. seruū.in prin.multo fortius minor: sed minor non pōt esse ꝑcu rator ad iudicia: vt.s.de procur.l.si minor.in princi.

Pretor edicit. Signori ex quo iuriscon. posuit rationem quare hunc titu. prepo suerit consequenter ponit verba edicti pretoris que sunt talia: pretor edixit ꝙ cum minore.xxv.an.negocium gestum esse dice tur vtiq; que res erit animaduertam: ergo apparet ꝙ pretor vult subuenire minoribus.xxv.an. quia ante completum.xxv. an.non habent virilem vigorem: hinc est ꝙ hodie vsq; ad.xxv. annum habent curatores nec rem suam possunt administrare: lꝫ al's rem suam bene gerāt minores: hinc est ꝙ si minor habet xx.annos et.v.liberos non propter hoc cōmittitur ei admini stratio rerum suarum: sed illud prodest tū ad honores: et ita diuus Seuerus ait: ꝛ si aliter rescriptum sit non valet q̄si ambi tiosum.aliquando tamē extra ordinem imperator concedit ve niam etatis minoribus: ꝛ hoc casu concedit eis administratio nem rerum suarum.hoc dicit iste.§.cum.l.seq̄.ꝛ prin.ꝛ.l.seq. vsq; ad.§.si quis.videatis expositionē littere. [pretor edicit] id est omnibus dicit: al's est in littera [p̄tor edixit] ꝛ al's [pre tor ait] ꝛ si habetis in littera [pretor edixit] scilꝫ in antiq̄ edi cto ꝛ confirmat in hoc nouo edicto.sed si habetis in lr̄a [ait] exponatis [ait] scilicet hic.ꝛ.j.e.l.ait pretor. in princi. [quod cum minore.xxv.annis natu gestum negocium esse diceꝛ] scilꝫ et in veritate gestum erit.ꝛ hec verba exponuntur.j.e.l. deniq;. §.minorem.[itaq; que res erit] ꝛ hec verba exponuntur.j.e.l. ait pretor.in principio.[animaduertam] id est in animo vertā et examinabo. Or signori ex quo iurisconsultus posuit verba edicti pretoris: modo icipit glosare. nam si quis intelligeret verba edicti pretoris intelligeret totum istum titulum.[opē] id est consilium.[post hoc tempus] scilꝫ.xxv.annorum.[com pleri].id est formari: non autē exponatis.[complerivirilē eta tem constat] id est desinere esse.nam ex quo puenit ad.xxv.an num compleuit virilem vigorem ꝛ incipit habere perfectū sen sum.[regūtur] nam minores.xxv.an. maiores tū. xvij.annoꝝ dicuntur habere curatorem si volunt: al's non coguntꝛ preterq̄ ad litem.vt insti.de cur.§.item inuiti. [non debet per iudicē] scilꝫ sic vt gestum cū ratum habeatur perinde ac si cum maiore gestum erit nisi impetret veniam etatis: vt.j.e.l.deniq;.in prin. ꝛ.C.de his qui veñ.eta.impe.l.j.ij.ꝛ.iij.[q̄uis] pro quia.[nec per liberos.] modo iurisconsultus respondet tacite obiectiōi que posset sibi fieri.diceret aliquis: o Ulp̄. tu dicis ꝙ minor xxv.an.non habet administrationem rerum suarum: sed nonvi detur ꝙ bene dicas: quia video si habet.xx.an.ꝛ.v.liberos ha bet ꝙ in loco maioris habetur. Respondet ꝛ dicit Ulpia.hoc est verum quantum ad honores ꝛ dignitates suscipiendas: et hoc vult dicere.l.ista.[rem suam] id est administrationem re rum suarum.[cauetur] vt.C.de in integruꝫ restitu.l.ij.et.C.de administra.tu.l.de his.ꝛ ħ.[ad honores] id est suscipiendos ad quos minor non admittitur et admissus vocis suffragium non habet inter decuriones: vt.j.de mune.ꝛ hono.l. ad rem pu blicam.[deniq;] quasi dicat dictum est ꝙ minores.xxv.an.nō habent administrationem rerum suarum.sed et si esset conces sum ex decreto consulum vel presidum hoc casu etiam non ha bent administrationem rerum suarum.[cōsulum vel presidū] scilꝫ qui ꝯcedunt huiusmodi decreta.[interpretati sunt] sub. ꝛ ideo non sunt seruanda nec valent vt hic ꝛ.j.de decreꝛ.ab or. fa.l.ambitiosa. Item quia rescripta cōtra ius elicita ꝛc.vt.C. de pre.impera.offe.l.rescripta cōtra ius elicita. ꝛ facit ad hoc j.de reb.eoꝝ qui sub tu.vel cu.sunt.l.j.ꝛ.j. de fideicom. liber.l. verum.§.subuentum.[ipsi] scꝫ imperatores. [indulserūt] q̄si dicat non cōcedit impator minoribus.xxv.an. administratio nem rerū suarum nisi in casu quādo habēt.xx.an.si sunt mascu li.vel.xviij.si sunt femine ꝛ impetrēt veniā etatis in qua debēt probare se habere.xx.an.ꝛ debēt ꝑbare instituta moꝝ ꝛ animi probitatem.vt.C.de his qui ve.eta.impe.l.ij.ꝛ.iij.[ꝛ eodē iure re vtimur] scꝫ ꝛ ideo seruandum.

1 Si dolo aduersarij negocium contractum est vt in maio re etate perficiatur: vel si filius habet necessariam consequētiā ad principium inspicimus principium: al's finis inspiciꝛ. hoc dicit.

2 Initium inspicitur.

Deniq; diuus. Si quis cum minore. Dictū est.s. ꙫ si minor.xxv.an.in minori etate contraxit ꝛ de ceptus est ꝙ restituitur auxilio pretoris.in.§.isto proponitur

1 quedam questio que non aperte, sed per mediuꝫ determinaꝛ.† ꝛ est questio talis.minor.xxv.an.in minori etate contraxit ꝛ cō tractus incidit in id tempus cum erat factus maior: nunquid poterit in integrum restitui: ꝛ certe videtur ꝙ restituatur ispe cto initio: sed inspecto fine videtur ꝙ non restituitur: ꝛ de hoc Jurisconsul.ponit.duo exempla. si minor. xxv. an.vendidit et maior factus tradidit denegatur ei in integrum restitutio.vel

pone q minor habuit tutore et cum haberet.xxiiij.annos cepit agere contra herede tutoris actione tutele: effectus est maior et lata est sententia cotra eu: nunquid poterit in integrum restitui: et certe videt q sic: inspecto initio: sed inspecto fine dicit iuriscon.non ds restitui in integru: nisi minor vellet pbare dolo adversarij fcm esse vt sententia ferret in id tepus quo factus esset maior: tunc em bene daret ei in integ.restitutio: sed si no apparet sed levis suspitio apparet q dolu adversarius comiserit: hoc casu non pot restitui in integru.hoc dicit iste.§.vsqz ad.§. scio aute illud.videatis expositione littere. [si qs cu minore] scz.xxv.an.[vtrum initiu].s.contractus.[an fine]sub.querit [gesserat].i.9trerat.[cessare restone] et ad hoc cocor.C.si ma.fa.ra.ha.l.j.et.ij.et ide est si maior factus tacite ratu habuit: vt puta si maior factus taceat per quadriennium qn cotractus tenuit: vt.C.de tepo.in integ.resti.l.vlti.vel per.v.an.qn contractus venditionis non tenuit: vt.C.si ma.factus sine decre.ali.ra.ha.l.vlti.[cosultus].i.interrogatus [dictauerat].i.cotra heredes tutoris pposuerat.[vel dictauerat]pprie q hic loqtur fm illa tepora fm que si qs volebat agere contra aliu debebat dictare per se vel per aliu qua act.vellet agere.vt.s.de ede.l.j.in prin.[mox fcm est vt non finito iudicio].s.in minori etate.[proponeret]per sententia iudicis diffinitiua ab act.tutele.[desiderabat]scilz contra sniam latam pro herede tutoris. [non facile].i.nullo modo vt hic.et.C.si adver.rem iudi.l.j.i fi. nisi in casu que subijcit: sed si ei et c.[liberaret] scilz per sniam diffinitiuam liberaret.vnde hoc casu siqdem minor vult h pro bare audiendus est et debet dolum adversarij pbare: q qui dolum dicit et c.vt.j.de proba.l.quotiens.§.qui dolo . [ide tu].s. celsus vel pretor.[levior].i.levis.[restitui] na levi psumptioni in talibus non est standu: et que sunt leves psumptiones: scz facti: q admittunt pbatione in 9triu.item hois.item nature item iuris tm.vt.C.ar.tu.l.vlti.§.j.vnde multiplex est presumptio.vt no.s.qd met.causa.l.no est verisile.vnde no.hic in fine huius.§.q levi presumptioni non est standu.et ad hoc concor.j.de pba.l.si cyrographu.et.j.de pen.l.absente.in prin.Ite not. hic illud no.fine esse spectandu.et ad hoc concor.C.de na.lib.l. cum quis.est tame contra.arg.s.de nego.gest.l.sed an vltro.§. j.et.l.popo.et ibi not.Or signori dicet mihi aliquis vestrum dicatis mihi determinat iurisco.Vlp.hanc qone bene et de iure vt si minor 9rit et 9ctus icidit in tepus maioris etatis q denegetur sibi resto inspecto fine nisi probet calliditas adversarij intercessisse.Respodeo bene determinat lz non clare: vnde dicetis cu minor 9rit in minori etate et 9ctus incidit in tempus maioris etatis non facit tale quid per qd apparet ipsum ratu habere: vt cu maior factus tradit vel solvit vel per quadrieniu tacet qn contractus tenuit vel per qnqz annos qn 9ctus no tenuit: et tunc denegat sibi resto vt hic.et.C.qd metus ca.l.ij.in fi. et.C.si adver.rem iudi.l.j.in fi.et.C.si ma.fac.ra.ha.l.j.et.ij.et.C.si maior fac.sine decre.alie.ra.ha.l.vlti.et argu.j.ad macedou.l.si filiussa.in fi.et.l.seq.si aute minor 9hit et facit tale quid per qd non videt ratificare eo maiore facto: vt puta cum minor stipulatur sub conditione: et conditio extitit,eo maiore facto poterit restitui.vt.j.de verbo.obliga.l.si filius.

Scio etiaz illud aliquado.

In.§.precedem.posuit casum in quo fine spectamus.sed in.§.isto ponit 9versum casum in quo initiu spectamus.et in.§.isto dicit.paterfa.habebat filium decessit testatus vel intestatus: et ita delata est hereditas filiosa.iste filius cu erat minor.xxv.an.imiscuit se paterne hereditati.postea factus est maior et exegit a debitorib9 hereditarijs et paternis: postea petijt in integ.restitui adversus talem aditione vt liceret sibi abstinere: nunquid potest: et videtur q non: q maior factus ratum habuit.sed dicendu est q possit in integru restitui inspecto initio.ide dicedu est si minor.xxv. an.adiuit hereditate alienam et maior factus exegit a debitoribus hereditarijs: q si velit i integ.restitui audiet.hoc dicit iste §.videte expositionem littere.[imiscuerat]non aute dicit lra adiuerat.nam pprie imiscere est suorum adire extraneorum: vt C.de repu.here.l.j.et.ij.et.l.vlti.et hoc etiam dicit in fi.huius.§. [restitui in integ.]scz adversus tale aditionem: vt.j.statim dicit.quo magis et c.no aut adversus exactione.[coprobasset.] scz exigendo a debitoribus: vnde no videt audiendus hoc casu: vt.s.proxi.§.et.C.si ma.factus ra.ha.l.j.et.ij.[hereditate.] q.d.qd iuris in paterna hereditate: idem iuris est in extranea: q vbi in diversis et c.vt.j.de ver.signi.l.a titio.in fi.j.rn.Or signori ex.§.j.isto colligetis vnum no.si minor.xxv.an.imisceat se paterne hereditati vel adeat hereo.extranei si factus maior exegit a debitoribus hereditarijs si vult in integ.restitui ispe
2 cto initio restituit.vnde no.† q initiu spectatur.et ad hoc facit qd dixi.s.et no.s.de neg.ge.l.sed an vltro.et.l.pompo.ij.et.j.ma.

l.si pcura.in prin.et.j.pro so.l.si id qd.§.si filius.Sed dic mihi que est ratio qre in precedeti.§.spectam9 fi.sed in.§.isto initiu. rn.ista q cu minor adit hereo.vel ei se imiscet qsi 9hit cu creditoribus hereditarijs et legatarijs: et ita tenet eis: vt.j.ex quib9 ca.in pos.eatur.l.apud iul.in fi.et.l.seq.et.j.de acqui.here.l.more nre.q ergo eis tenet ne periculu noium hereditariorum ad ipm spectet necesse hz a debitoribus hrditarijs exigere: sed in precedenti.§.no habuit minor necesse audire sniam du maior fuit effectus: imo poterat ca audire du erat in minori etate: qa erat actor: et sic erat in ptate sua qn suo iure vteret.vt.j.de dol. ex.l.pure.§.vlti.et in his que fiut ex necessitate mitius agendu est q in his que fiut ex voluntate: vt.C.de nego.ge.l.tutori vel cur.in prin.et tale no.s.de pcu.l.pcurator q pro euic.merito ergo in.§.isto ds spectari initiu vt sic ei resto indulgeat.et in pre. §.finis.vt sic restitutio denegeт eide.Sz ad.§.istu instat et oppo.et videt eu in casu nro non debere posse in integ.restitui: q leges dicunt si minor incipit litigare: et factus maior sine dolo adversarij 9 eum fert snia non pot restitui in integ.inspecto fine qui spectadus est: vnde est 9.s.§.pri.et.j.e.l.si filius.et.C.qd met.cau.l.ij.et.C.si mi.fa.ma.ra.ha.l.vlti.et.j.de lib.ca.l.liberis. §.si quis minor.in fi.et.C.si adver.re iu.l.j.in fi.Ad solu.quorum contra.et vt iste.§.non 9dicat superiori.pot dici vt dixit os aureum.s.do.Bul.et ita appellabat.B.et ita scripsit Az.eum dixisse in summa: si ma.fa.ra.ha.cu minor factus maior: vult restitui in integru: aut adversus id qd gestu est ab eo dum erat minor: aut adversus id qd gestu est factus maior: primo casu audietur si adiuit hereo.quia inspicimus initium non fine: vt hic: q obligat se oneribus hereditarijs: vt.j.de acquiren.heredi.l. si more nostre.et sic ad debita exigenda vt creditoribus et legatarijs satisfaciat: vnde q ex hac 9sequentia poris facti minor factus maior incidit in sequete lesionem sibi datur in integru restitutio inspecto initio non fine.argu.j.e.l.etiam.in princip. secundo casu non pot restitui in integrum inspecto fine.vt.s. proxi.§.et quia ex isto edicto conceditur in integrum restitutio minoribus non maioribus: vt.j.e.l.§.sed vtrum.

I ¶ Minor etas inspicit de momento ad momentu et dies bisextilis cum precedenti computatur pro vno.h.d.

Minorem autem.xxv.annis.

Dictum est.s.e.l.§.j.in verbis edicti pretoris q cu minore.xxv.an.natu negocium esse gestu esse dicet et c.in.§.isto exponuntur illa verba q cu minore et c.† et certe minorem.xxv.an.accipimus q no-
I dum pervenit ad vltimu mometum.xxv.an.et ideo si minor contrahat in vltimo momento et decipit potest in integru restitui: na favore minoris etatis fit computatio de momento ad momentu: sed qd erit minor est natus in die bisextili: hoc casu dies bisextilis pro vno habet et posterior dies intercalat.h.d.[minorem aute.xxv.an.]scz dixit pretor in verbis edicti pretoris.s. e.l.§.j.hic repetunt illa verba vt exponatur: et sic ponunt hic vba materialiter no significative.et cu nodum.[modo respondet[intercalatur.]idest tollit de medio vt pro die no coputetur.Or signori habetis in.§.isto q coputatio facienda est de momento ad momentu; sed videt contra.et videt q sufficiat si ad vltimu die perveniat.vt.j.de testametis.l.in qua etate.et.j. de ma.l.j.Ad solutione quorum 9riorum vt vos breviter ea tollatis ita dicendu est: aliqn fit coputatio de momento ad momentu: aliqn non: sed sufficit ad vltimu die pvenire: aliqn sufficit q ad vltimu die pervenia.fit coputatio de momento ad momentu rone minoris etatis: nec sufficit die incohatu nisi perficiat: quia interest minorum vt sint minores: na.ll.favent minoribus: vt.s.e. l.j.§.j.et sic eius favore prorogamus vt dies incohata non habeatur pro perfecta nisi copleatur: vt hic.Ite fit coputatio de momento ad momentum in alio casu in prescrip.xxx.an.vnde si possideo rem aliena sine ca per.xxx.an.vsqz ad vltima die si no pervenia ad vltimu momentu diei.xxx.an.no est copleta pscriptio.vt.j.de di.et tep.pres.l.in oibus.et hoc est inductu in odium non petentium et odia sunt et c.vt.j.de li.et posthu.l.cu quidam.in prin.aliqn tn sufficit pervenire ad vltimu diem ratione vltime voluntatis; nam minor.xiiij.an.non pot testari: tn si pveniat ad vltimu die.xiiij.an.et facit testamentu valet favore vltime voluntatis sicut testametum fcm a maiore.vt.j.de testametis.l.in q etate.na istud est speciale favore vltime voluntatis cu debeat qs habere liberu arbitriu: vt.C.de sa.san.ec.l.j.Item in alio casu sufficit pervenire ad vltimu diem: minor.xx.an.non potest manumittere.vt insti.qui.ex cau.ma.no pos.§.et eade lz si pveniat ad vltimum die.xx.potest manumittere: vt.j.de ma.l.j.et est speciale favore libertatis: q libertas et c.vt.j.de regu.iur.l.libertas.Item in alio casu sufficit ad vltimu diem pervenire: scz in vsucapione trienij et prescri.x.vel.xx.annorum.vt.j.de vsucap.l.in vsucapionib9.et.j.de diver.et tep.pscrip.l.si in vsucapionibus. et est ratio:

& est rō: q: vsucapio est &c. vt. ĩ. de vsur. l. j. aliquñ tñ non fit cōputatio de momento ad momentū: sed sufficit ad vltimū annū peruenisse: ecce si paterfa. instituit sibi heredē vxorē vel alium & rogat vt post. xx. an. ipsa restituat heredi. filio suo hoc casu si filius incohet. xx. annū facienda est ei restō: vt. ĩ. ad treb. l. qui filiū. §. sabin⁹. & est ratio spālitatis: q: here. pñia debet filio iu. na. vt ĩ. de suis & le. here. l. in suis. Idē est in alio casu fauore rei publice: nā minor. xxv. an. non vocatur ad honores. sed si incohauit. xxv. annum: hoc casu sufficit annū incohasse & vocare: vt. ĩ. de mu. & ho. l. ad rem publicā. & hic sunt que scripserunt do. Jo. & Azo in summa. de in integ. resti. in prin. vel possum dicere. secundo modo & breuiter aut tractatur de beneficio conferendo aut tollendo & finiendo sicut est in. §. nostro. primo casu sufficit ad vltimum diē peruenisse lʒ ad vltimū momētum peruentū nō sit sicut in minori qui vult testari & manumittere: & hoc illa ratione: q: beneficia pncipis &c. vt. s. de consti. prin. l. beneficia. secūdo casu si tractatur de beneficio tollēdo & finiēdo hoc casu facienda est computatio de momēto ad momētū sicut est in casu nostri. §. q: ll. nostre fauent minoribus: vt. s. e. l. j. §. j. & sicut est in prescrip. xxx. anno. vbi tractat de dominio nobis auferendo: & est ratio ne quis locupletet cum aliena iactura: vt. ĩ. de condi. inde. l. nam hoc natura. Or signori q: dñs Ulp. posuit nos ĩ briga cū ceperit hic tractare de biserto. no. qualiter bisextus habet fieri: vos debetis scire φ ann⁹ habet. ccclxvj. dies: vt. ĩ. ad leg. aquil. l. ita vulneratus. & ĩ. de sta. li. l. cū heres. §. stichus. & vj. horas plus fm philosophos que. vj. hore collecte & quadruplicate faciunt. xxiiij. horas: & sic faciunt vnā diem naturalem: & sic habet fieri bisextus de quadriēnio in quadriēnium: & illi duo dies habētur pro vno die: vt. ĩ. de verbo. signi. l. cū bisextus. & iste dies bisextilis attribuitur februario & cui Augustus iulius cesar abstulit alium: & tunc habet. xxix. dies cum est bisextus: sed romana ecclesia attribuit illum diem. vij. kalē. martij qd est in die sancti Mathie apostoli: vñ in primo dicitur marcij. vj. kalen. marcij. in secūdo cum est bisextus similiter dicitur. vj. kalē. marcij: ideoq; potest dici bisext⁹: q: sic dicitur bis: vel quia illud biduū accipimus pro vno die: vt hic & in preallega. l. cum bisextus no.

1 Minor etiā filiusfa. aduersus suā obligationē restituit etiam si iussu patris 3̄xerit preterφ in mutuo & beneficiū filij minoris ad patrem nō porrigitur. h. d.

2 Minorib⁹. xxv. an. patribusfa. sicut subuenitur ex hoc edicto sic & filijsfa.

3 Minoribus datur restitutio ex hoc edicto nō maioribus sed ex edicto ex qui. cau. maio. datur restitutio maioribus

4 Filiusfa. minor. xxv. an. ex quibus causis restituatur.

5 Filiusfa. minor an possit ōueniri actione iudicati inuito pre.

6 Filiusfamil. minor si contrahat et decipiatur an ei subueniatur an patri.

7 Et quid de filiafa. cuius consensu pater stipulatus est dotem sibi reddi.

8 Filiusfamil. minor fideiussit pro alio adhuc non soluit anteφ soluat petit in integrū restitui potest in integrum restitui anteφ soluat.

Sed vtrum solum patribus. §. iste continuatur hoc modo ad superiora: dictum est. s. e. l. j. §. ait pretor. φ minor. xxv. an. restituitur. & s. prori. §. quis dicat mior. xxv. an. in. §. isto tractatur: † vtrum solū minoribus filijsfa. subue-

1 niatur: an etiam solum patribusfa. minoribus subueniatur: et circa hoc ponunt. vj. casus. & primus casus est talis. Filiusfa. minor. xxv. an. contraxit & deceptus est nunquid restituitur: & certe videbatur φ nō: quia si dicimus φ possit restitui ex hoc edicto non solum subuenietur minoribus: imo & maiorib⁹ φ nequaφ fuit propositum pretoris: sed dicit Ulp. verius est φ filiusfamilias minor si contrahit & decipitur φ possit in integrum restitui ex his causis que ad eū pertinēt quia obligatus est. Secūdo dicitur filiusfamilias minor. xxv. an. ōtraxit iussu patris & deceptus est: nūquid poterit in integrum restitui: et certe hoc casu pater conuenietur insolidum & pater non poterit in integrum restitui: sed ipse filius poterit in integrum restitui: quia dum filius est in potestate patris conuenitur insolidum vel si est emancipatus vel exheredatus potest conueniri inquātum facere potest: vnde cum ipse filius dū est in potestate conuenitur etiā inuito patre act. iudicati inquātū facere potest: merito potest in integrum restitui. Tertio dicitur et queritur nūquid restitutio hic que consideret filiofamil. minori xxv. an. proficiat patri: videret φ sic: quia aliquando si minor restituitur restitutio eius prodest fideiussori eius: sed certe cōtra. dicendum est vt non prosit patri: sic ergo si filius conuenit potest restitui si pater conueniatur cessat restitutio. Quarto ponitur casus vbi filius cōtraxit voluntate patris φ nō possit restitui: ecce si accipit pecuniam mutuo iussu patris. Quinto dicitur: si filiusfamilias minor. xxv. an. contraxit iussu pris alium cōtractum φ mutui & deceptus est si pater conueniatur de peculio filius non poterit restitui: sed si ipse filius conuenitur potest in integrum restitui: videbatur tamē φ si pater conueniebatur de peculio φ filius posset in integrum restitui: qa interest filij habere peculiū sed magis interest patris filiū habere peculium φ filij: lʒ si bona patris publicentur pp̄ter delictum patris possit impetrare separationē peculij a bonis patris ex constitutione claudij. Sexto & vltimo dicitur: si pro filiafa. minore. xxv. ānū. dedit dotem pater & non fuit stipulatus incontinenti sibi soli dotem restitui & ex interuallo filia cōsentit φ ipse pater sibi soli reddi dotem stipuletur vel cōsentit φ alij stipulanti dotē reddatur ipsa filia poterit in integrū restitui aduersus consensum: vel vt reponatur maritus in pma obligatione: q: dos est propriū patrimonium ipsius filie. hoc dicit iste. §. vsq; ad. §. si quis minor. xxv. an. videte expositionem littere. [sed vtrum.] Signori hec dictio: sed vtrum: ponit aduersatiue. q. d. s. e. l. j. §. pretor edicit. dictum est minorem. xxv. an. deceptum posse restitui: est ne hoc verum cū sit parterfa. vel filiusfamil. & certe dubitatur si est filiusfa. & statim videt φ nōdum dicit mouet dubitationem φ si quis dixerit &c. [an etiam filijsfa.] scʒ minoribus. xxv. an. circūuentis. [debeat] auxilio in integrum resti. [efficiet] id est sequet. [vt per eos] scʒ filio fa. [ppositum] nū restitutio ex hoc edicto cōceditur minorib⁹ non maioribus: & hoc dicit [pretor] &c. [promisit per hoc edictum sub. [non maioribus] vt. s. e. l. j. §. pretor. sed per aliud edictum pretor maioribus suū auxilium promisit: vt. ĩ. ex qbus cau. maio. in integrum resti. l. j: & per totum. [ego autem] scilʒ Ulp. iurisco. auctor huius. l. [posse] sub. si deceptus est sui facilitate vel aduersarij calliditate: vt. ĩ. e. l. prefecti. [intersit] sub. vel interesse possit. [obligatus.] nam hoc casu. sua interest: qa filius obligatur ex omnibus causis preterφ in mutuo & voto: vt. ĩ. ad macedo. l. j. & ĩ. de polli. l. si quis rem. §. voto. in istis ergo

2 non restituitur: vt argu. ĩ. e. l. in cause. in princ. † Or signori in isto primo dicto qd est generale & omnes sequētes pendent ex isto pmo no. tria no. φ sicut minorib⁹. xxv. an. patribusfa. subuenitur ex isto edicto. vt. s. e. l. j. §. pretor. sic & filijsfamil. si dece-

3 pti sunt: vt hic. & ad hoc facit. C. de fi. fa. mi. l. j. & ij. Item no. φ ex isto edicto dat restitutio minoribus non maioribus: vt in pal. §. pretor. sed ex illo edicto ex quibus cau. ma. qui. ĩ. ponitur datur restitutio maioribus: vt. ĩ. ex quibus causis maio. l. j. & per

4 totum. † Item nota tertium not. φ filiusfamilias minor. xxv. anñ. ex his causis que pertinent ad eum potest restitui: vtputa si est obligatus qd est regulariter: vt. ĩ. de iudic. l. tam ex ōtractibus. & ĩ. de actio. & obligatio. l. filiusfamil. sed ex his causis que non pertinent ad eum non potest restitui: vtputa si sua nō interest: vt quia gerit negocium maioris: vt. ĩ. e. l. cum mandato. §. j. Or sequitur in littera. [proinde] &c. et incipit secūdum dictum. [obligatus sit] scilicet filius. [conueniri.] sub. quod iussu. vt. s. qd iussu. l. j. [conueniri.] repetatis insolidum. [vel exheredatus] sub. vel abstentus vel ex modico institutus. [potest.] vnde no. φ filiusfamil. de contractu celebrato dum erat in potestate durante patria potestate conuenitur insolidū eo emancipato vel exheredato vel abstento vel imo dico instituto si conueniatur modificatur condēnatio inquantum facere potest: vt hic. & ĩ. quod cum eo. l. ij. & l. iij. & C. quod cum eo. l. eius. & l. si ex alio. [conueniri.] q uasi dicat si filiusfamilias contraxit iussu patris et conueniatur durante patria potestate & condēnatur inuito patre datur iudicati actio contra eum ex cōdēnatione: vel hodie act. in factum: vt. C. de iureiuran. l. actori. et ĩ. de re iudicata. l. miles. in fine. [auxilium] scilicet in integrū restitutionis. [si ipse] scʒ filius. [conueniatur.] Or hucusq; durat secūdum dictum incipit tertium dictū. [sed an hoc] &c. [auxilium] scilʒ in integrū restitutionis. [prosit] simplex est hec relatio. [interdū.] bene dicit iterdum: quia si filius minor contrahit & decipitur aduersarij calliditate restituuntur eius fideiussores si sui facilitate non restituūtur eius fideiussores: vt. C. de fideiusso. mino. l. j. et. ij. [et non puto profuturum] scʒ illud auxilium patri. [cessat] quia pater non potest restitui: lʒ pater quandoq; fideiussori assimilet: vt. ĩ. de verborū obliga. l. cum filius. in princi. & ĩ. ad mu. l. quotiens. tamē hoc casu non est pater similis fideiussori vt ex persona filij etiam decepti calliditate aduersarij restituatur: & est aliud ĩ fideiussore φ in patre: quia si fideiussor non possit restitui ex persona minoris decepti calliditate aduersarij non prodest ipsi minori restitutio: quia fideiussor posset conuenire minorem & exigere ab eo: & sic sua restitutio sibi minori nō prodesset qd non debet esse: vt. C. de vsur. rei iudic. l. vlti. sʒ φ pater prestat nō recupat a filio: q:

inter patrem ⁊ filium non est iudicium nisi de castrẽsi vel quasi: vt. s. de adop. l. adoptiuũ. ⁊. j. de iudi. l. lis nulla. Or signori hic incipit quartuz dictum. [excepta] ⁊c. ⁊ istud quartum dictum discrepat ab oĩbus casibus qui ponuntur in. §. isto: nã in oĩbꝰ casibus filiusfa. minor restituiť: sed in isto casu non restituitur filiusfami. minor. xxv. an. ⁊ istuz ver. [excepta] ⁊c. referatis tñ ad filiumfa. minorem. xxv. an. qui accipit pecuniã mutuo iussu patris qui non potest restitui. [accepit] .s. filiusfa. minor. xxv. an. [non iuuatur] .s. per auxilium in iteg. restõnis: filiusfami. minor. xxv. an. Sed dicet mihi aliquis vestrũ: dic mihi que ratio specialitatis est quare si filiusfa minor accipit pecuniã mutuo iussu patris nõ iuuatur auxilio in integ. restõnis: vt hic: sꝫ si celebrat alium ꝯctum iussu patris dať ei auxiliũ in integ. restitutionis: vt in alijs casibus qui hic ponunť. Rñ. de hoc põt assignari duplex rõ: vna est: qꝛ plus gaudet dñs de vno peccatore pñiam agente ꝙ̃ de nonaginta iustis: q̇s est pctõr dñs macedo: vnde si filiusfa. accipiat pecuniã mutuo sine iussu patris peccat adeo: qꝛ lꝫ filius sit obligatus tñ nõ datur creditori petitio obstante excep. mace. senatuscõ. vt. j. ad mace. l. j. ⁊ p totuz ti. sed si filiusfa. accipiat pecuniã mutuo iussu patris nõ potest restitui: qꝛ ille qui ei mutuat bene facit duz mutuat ei iussu patris: sed si filiusfa. minor celebrat aliũ ꝯctum a mutuo hoc non est prohibitũ a iure: vnde te celebrãte alio ꝯctu a mutuo cuz filio gaudet iussu patris nõ gaudet lege: qꝛ potest alius ꝯctus a mutuo etiã sine iussu patris cũ filiofa. celebrari. sed nec dominus gaudet de nonaginta iustis pñiam agentibus: qꝛ bene faciunt: sed lex gaudet de miserrimo peccatore q̃ mutuauit pecuniã filiofa. iussu pr̃is vt denegeť ei restõ: vel põt assignari alia ratio: qꝛ vnũ introductũ est a lege ꝯtra creditorẽ mutuantẽ filiofa. sine iussu pr̃is vt repellatur excep. mace. senatuscõ. vnde non est mirũ si iussu pr̃is creditor mutuat si filius teneť nec potest restitui: qꝛ qui in vno grauať in alio subleuať: vt. j. de iureiur. l. cũ qui. in prin. [proinde] incipit. v. dictũ. [contraxit] .s. alium ꝯctum a mutuo [intersit] qꝛ lꝫ filius habeat administrationem peculij .i. quãdam põpam: tñ in veritate peculiũ est patris. j. de pecul. l. ꝙ̃ tuberonis. vnde no. hic ꝙ interest filij hẽre peculium: ⁊ facit ad hoc. j. de pecu. l. hinc queriť. §. potest. ⁊ dixi s. de nego. ge. l. si pupilli. [ergo.] incipit sextũ ⁊ vltimũ dictuz: ⁊ est hic duplex lr̃a: al's ergo et al's ego: si habetis ergo. q. d. in oĩbus casibus supradictis excepto vno datur in integ. restitutio filiofa. minori decepto ergo ⁊c. si autẽ habetis: ego etiã. q. d. lꝫ de filiofa. s. sit dictũ ego dicit iurifcon. Vlp. auctor huius l. de filiafa. minore decepta: idem puto: qd̃ sit in itegrũ restituẽda. [est] vnde no. hic illud no. ꝙ dos est ꝓpriũ pr̃imoniũ mu-
5 lieris: ⁊ ad hoc facit. j. ad. l. fal. l. pater filiam. in prin. † Or signori circa. §. istum est insistendũ ⁊ statim ad scd̃m dcm̃ instať ⁊ oppo. sic. vos habetis in secũdo dicto huius. §. si filiusfa. minor conuenitur durante patria potestate ⁊ condẽnatur inuito patre potest ꝯueniri acť. iudi. sed videť contra. ⁊ videtur ꝙ nõ possit conueniri inuito patre acť. iudi. qꝛ lex dicit: pater habet necesse filio suo agenti ⁊ fugienti ꝯsentire: vnde est cõtra. C. de bo. que li. l. cũ non soluz. §. necessitatẽ. ad qd̃ potest dici tribus modis: ⁊ vno modo sic fm̃ quosdã regulariter est verũ qd̃ hic dicitur: speciale tñ est in casu qui poniť in. l. cõtra. ⁊ casus est talis: si filiofa. delata est hereditas materna vel ex linea materna si filius eaz adeat volũtate patris: hoc casu filio acquiriť proprietas patri vsufruc. sed si filiusfa. eã adeat nõ voluntate pr̃is vsusfructus ⁊ proprietas ꝑtinet ad filiũ: ⁊ hoc casu si filiꝰ agit vel ꝯuenitur pater hꝫ necesse ꝯsentire in signũ repudiationis: vnde cũ ibi sit speciale non est trahendũ ad ꝯsequentiã: vt arg. j. ad muni. l. j. vel põt dici scd̃o modo sic: verũ est fm̃ ista iura: ⁊ ante tempora iusti. ꝙ filiusfa. erat in iudicio ⁊ poterat ꝯueniri acť. iudi. vel in factũ etiam inuito patre: vt hic: sed hodie est cõtrarium per nouã. l. iusti. s. ꝙ filius non põt in iudicio ꝯueniri inuito patre: vnde qd̃ hic dicitur in. l. cõtra. corrigitur: qꝛ non est nouum ⁊c. vt. s. de le. ⁊ se. con. l. non est nouũ. ⁊ facit ad hanc sol. j. de nox. acť. l. noxalis. cũ. l. seq. vel potest dici tertio modo ⁊ sic: verum est ꝙ pater debet ꝯsentire filio in iudicio agẽti ⁊ fugienti regulariter: vt in. l. contra. speciale tamẽ est in acť. iudi. vel in factum: ex qua filiusfa. inuito patre potest in iudicio cõueniri: vt hic. ⁊ est ratio specialitatis q̃re hoc casu filiusfa. põt conueniri inuito patre: qꝛ satis est si ꝯsensit pater in primo iudicio: sicut ⁊ alibi. C. de tempo. ap. l. vlti. §. illud. vel potest assignari alia ratio specialitatis auctoritas rerũ iudicatarum: vt arg. j. de re iud. l. j. ⁊. j. ad tre. l. seruo. §. cum pretor. sic ⁊ alibi interdum iuito patre filiusfa. experitur in auť. de coll. auť. qd̃ locum habet: vel potest dici quarto modo sic: qd̃ hic dicitur ꝙ filiusfami. acť. iudi. vel in factũ ꝯueniť inuito pr̃e. q. d. ⁊ si pater non vult ꝙ filius ꝯueniatur tñ cogiť velle: qꝛ est legitimus administrator filij: ⁊ legitimus administrator cogiť ꝯsentire velit nolit: vt. C. de bo. ma. l. j. ⁊. C. de bo. que libe. l. vlti. §. vltimo. Sꝫ denuo oppo. ⁊ videť ꝙ si filiusfa. iussu pr̃is ꝯhat ꝙ ipse pať non possit restitui: vnde videť ꝯtra. j. e. l. cũ mãdato. in prin. et in fi. ad qd̃ põt dici tribus modis. ⁊ vno modo sic: aliud est cuz pater mandat filio vt ꝯhat in re patris vel peculiari ⁊ dat ei limitatum ⁊ certũ mandatum: quo casu si filius hoc faciat nõ potest restitui filius nec pater: vt in. l. contra. sed si filiusfa. minor non habet mandatũ limitatum ⁊ certum ⁊ ꝯhit: vel si hꝫ limitatum mãdatum ⁊ excedit fines mandati: vt qꝛ pater ei mãdauit vt emeret pro. x. ⁊ ipse emit pro. xx. hoc casu põt restitui: vt hic: ⁊ hanc solu. approbat dñs Azo hic apparatu suo: vel põt dici secũdo modo fm̃ Jo. si filiusfa. contrahit iussu patris si filius decipitur potest restitui: vt hic: sed pater nõ restituiť: vt in. l. cõtra. vel potest dici tertio modo fm̃ Hug. aut filiusfamil. minor iussu patris agit aut conueniť: siquidez iussu patris agit non potest restitui: vt ibi. si autẽ iussu patris ꝯuenitur ⁊ decipiť potest restitui: vt hic. ar. j. de regu. iur. l. fauorabiliores. alij dicũt aliud est cũ filiusfa. minor ꝯhit iussu patris ⁊ decipiť quo casu potest restitui: vt hic. aliud est cũ filius mandato pr̃is ꝯtrahit ⁊ decipitur quo casu non põt restitui: vt in. l. ꝯtra. ⁊ ita fm̃ eos est differentia inter iubere ⁊ mãdare: vt insti. de attil. tu. §. peñ. ⁊ in auť. vt nul. iu. §. hoc. ⁊ no. s. de of. pre. l. sepe audiui. alij dicunt alio modo ⁊ satis bene ⁊ sic: si filiusfa. minor ꝯhit ĩ re sua in peculio suo siue pr̃e iubẽte siue non dũmodo pecuniã nõ accipiat mutuo põt restitui si est deceptus: vt hic. si autẽ ꝯtrahit in re patris iubente patre hoc casu nec pr̃ nec ipse filius potest restitui: qꝛ eo modo potius subueniret maiori ꝙ̃ minori: vt in. l. cõtra. Sed denuo instať ⁊ oppo. ad. §. istũ: vos habetis hic si filiusfa. minor ꝯhit ⁊ dat fideiussores ꝙ minor restituiť et eiꝰ fideiussores lꝫ pater nõ restituať: sed videť ꝙ etiã fideiussores non restituantur in integrũ: vnde videť ꝯtra. j. e. l. in cause. j. in prin. ad qd̃ vos ita dicetis cũ minor ꝯhit ⁊ dat fideiussores aut decipitur sui facilitate aut aduersarij calliditate: si decipiť minor sui facilitate: lꝫ subueniatur ei: tamen non subuenitur eius fideiussoribus: vt in. l. contra. si autẽ decipiť aduersarij calliditate: tunc subuenitur ei ⁊ eius fideiussoribus: ⁊ hoc est qd̃ dicit littera ista vt solet interduz fideiussori eius prodesse: ⁊ ad hoc cõcor. C. de fi. mi. l. ij. in fi. nã cũ minor decipiť aduersarij calliditate hec exceptio est realis: ⁊ ideo cõpetit ei ⁊ eius fideiussoribus: vt. j. de excep. l. exceptiones. §. rei. ⁊ hoc casu minore inuito potest restitui fideiussor: vt. j. de ꝯtra ta. l. post mortẽ. §. vlti. vel põt dici scd̃o modo ⁊ sic: cuz minor ꝯhit ⁊ decipiť: quo casu subueniť minori ⁊ nõ suis fideiussoribus si aduersarius nõ hꝫ regressum in illã ꝑsonã: vt in. l. ꝯ. sed aduersarius hꝫ regressum in aliã personã ꝑsonã secus est: qꝛ tũc restituiť minor ⁊ fideiussor: vt hic. ⁊ hoc est qd̃ dicit lr̃a ista: vt solet interdũ fideiussori prodesse ⁊c. ⁊ dixi. s. de procu. l. si minor. xxv. an. ⁊ diceť. j. e. l. in
6 cause. j. in ꝓn. † Sed denuo ĩstať ⁊ oppo. hic dr̃: si filiusfa. minor ꝯtrahat ⁊ decipiatur ei subueniť ⁊ nõ pr̃i: et hec restõ ipsi filio non pr̃i ꝓficit: sed. l. videť velle ꝙ pr̃i deť restõ etiã inuito filio. vnde videť ꝯ. j. e. l. patri pro filio. in prin. ad qd̃ vos ita dicetis: aut pr̃ petit restitui noĩe filij ⁊ ex ꝑsona filij aut noĩe suo ex ꝑsona filij. ꝓmo casu cũ pater ꝯueniť ex ꝯctu filij ⁊ petit restitui nomine filij ⁊ ex persona filij: vt qꝛ est eius ꝓcur. hoc casu non sibi sed filio ꝓficit restõ: ⁊ isto casu poterit restitui: vt in. l. cõtra. et ad hoc est ar. C. de bo. ma. l. j. in princi. sed si pater conueniť ex contractu filij ⁊ suo noĩe peteret restitui in integrũ: ex persona filij non potest restitui in integrũ: vt hic. ⁊ sic loquiť. j. e. l. cum mandato. vel potest dici ꝙ prin. l. cõtra. est intelligẽdũ quãdo filiusfa. minor deliquit culpa nõ dolo: vt qꝛ dedit alicui dãnuz per culpã: vnde certũ est ꝙ dꝫ restitui: vt. C. si aduer. delic. l. j. et j. e. l. si ex cã. §. nunc videndũ. vnde ꝯueniebatur acť. l. aqui. pro dãno culpa dato: ⁊ cũ filiusfamil. minor posset restitui malitiose nolebat restitui: vt ita sñia mandareť executioni ꝯtra pr̃em: nam lꝫ pater non teneať ex delicto filij: vt. j. de his qui deiece. vel effu. l. j. §. si filius. ⁊. §. si seruus. tamẽ acť. iudicati datur contra pr̃em lata sentẽtia contra filiũ: vt. j. de pecul. l. iij. §. si ex causa. ⁊. j. de noxa. l. quotiens. ⁊. l. seq. hoc casu: qꝛ filiusfami. minor nolebat restitui indubitanter: qꝛ interest pr̃is filiũ restitui poterit petere restitutionẽ pro filio: id est noĩe filij filio inuito et reclamante: vt in. l. contra. lꝫ secus sit in querela inoficiosi testamenti: vt. j. de inoffi. testa. l. pap. in princi. Sed denuo instatur ⁊ opponiť ad id qd̃ diciť hic ꝙ si filiusfamil. minor ꝯtrahat et decipiatur ꝙ non restituitur pater ipsius filij ex ꝑsona filij sed videtur ꝙ pater ex persona filij restituatur: qꝛ. l. dicit si aliq̇s est pater ⁊ habet filium in potestate ⁊ delata est hereditas filio ⁊ filiꝰ absentat se ex causa ꝓbabili anteꝙ̃ adeat eo reuerso pater poterit restitui ex persona filij vt adeat: vnde videť cõtra. j. de acquiren. heredi. l. cũ quidam. in principio. ad quod potest dici duobus modis: et vno modo sic, aliud est cum pater petit

restitui

reſtitui ex ꝑſona filij rōne minoris etatis:aliud eſt cū petit re-
ſtitui ex ꝑſona filij rōne abſentie ꝑmo caſu non pōt reſtitui:vt
hic:ſcđo caſu ſic.vt in.l.ꝯtra.ꝛ eſt rō: qꝛ plus operatᷣ reſtitutio
que datur rōne abſentie ꝙ̄ ea que datur rōne minoris etatis.
vt.ꝭ.e.l.auxiliū.ꝛ.ꝭ.tit.ꝑxi.l.ſi qua. vel pōt dici ſcđo mō in.l.cō
tra.pater ex ꝑſona filij nō reſtituitᷣ ſed ex ſua ꝑſona ſic.ꝛ.l.ꝯtra
dꝫ intelligi cū filiofam̄.minori erat delata hereditas ꝛ pꝛ erat
abſens cā rei publice ꝛ filius nō potuit adire ſine iuſſu patris
vt.ꝭ.de acqui.here.l.is qui mihi bona.§.ſi quis iuſſus.hoc ca-
ſu ſi fili⁹ decedat anteꝙ̄ adeat pꝛ reuerſus de abſentia pōt re-
ſtitui.Sed denuo ad id qđ dꝛ hic qđ ſi filius ꝯtraxit ſine iuſſu
pr̄is ꝛ pater cōueniatᷣ de peculio qđ nō reſtituitur:ſed filius ſi
cōueniatᷣ bene reſtituitᷣ inſtatur ꝛ oppo. ꝛ videtᷣ qđ pꝛ nō poſ-
ſit cōueniri de peculio ſi filius reſtituatᷣ cū reſtituto filio tolla
tur ꝑncipalis obligatio ꝛ ſublata ꝑncipali obligatione tollitᷣ
acceſſoria.vt.C.de vſur.l.eos qui.ꝛ.ꝭ.de reg.iur.l.cū principa-
lis.ꝛ.l.cum principale.ad qđ dicūt quidā ſpāle eſt hic vt ꝛ als
C.de lui.pign.l.intelligere. vel pōt dici alio mō aut ꝑncipalis
obligatio tollitᷣ ꝑ ſolutionē:quo caſu ſublata principali obli-
gatione tollitur acceſſoria.ꝛ ſic loquūtur.ll.ꝯtra.ſed ſi princi-
palis obligatio eliditur ex ꝑuilegio:vt hic:nā reſtitutio indu-
cit excep.vt.ꝭ.de excep.l.exceptiōes. ꝛ.C.de fideiuſ. mi.l.j.hoc
caſu non tollitᷣ acceſſoria obligatio:qꝛ qđ ꝯtra rōnē ꝛc.vt.ꝭ.de
7 reg.iur.l.qđ ꝯtra rationē.†Sed denuo inſtatur ꝛ oppo.ad id
qđ dꝛ in.§.iſto in vltimo dicto in quo dꝛ:ſi pater dedit dotē ꝓ
filia ꝛ nō eſt ſtipulatus in ipſa datione vel incōtinenti dotem
ſibi reddi qđ facere debet.vt.C.de iure do.l.auia.als eſt cōmu
nis actio patri ꝛ filie pluſculum tū̄ habet pater ꝙ̄ filia: qꝛ ha-
bet exercitium.vt.ꝭ.ſol.ma.l.quotiēs.ꝛ.C.de re.vxo.actᷣ.l. vni-
ca.ſi poſtea ex interuallo pater ſtipulatur ſibi ſoli dotꝫ reddi
de voluntate filie vel alius adhibitus a pr̄e ſtipulatur dotem
ſibi reddi de volūtate filie filia pōt reſtitui: ſed videtᷣ qđ filia
ex tali conſenſu nō poſſit reſtitui. qꝛ illa nō eſt decepta ex tali
conſenſu:qꝛ pater nō pōt petere dotem ſine voluntate filie:vñ
eſt perinde ac ſi non cōſenſiſſet.vt.ꝭ.ſo.ma.l.poſt dotem.ad qđ
pōt dici dupl'r:ꝛ vno mō ſic:aliud eſt cum pater ſtipulatur do-
tem ſibi reddi ad voluntatem filie ex interuallo: aliud eſt cum
pater ſtipulatur ex interuallo ſibi dotem reddi de voluntate fi
lie.vnde ſo.ꝛ ad.ſoluit ꝯtra.vbi pater ex interuallo ſtipulatur
dotem ſibi reddi ad voluntatem filie:filia nō poteſt reſtitui ex
tali cōſenſu.vt in.l.contra.ſed vbi pater ſtipulatur ex interual
lo dotem ſibi reddi de volūtate filie:hoc caſu pōt reſtitui filia:
vt hic:vel poteſt dici ſcđo modo qđ illa dictio volūtate nō de-
terminat verbū iuſſus ſed diuortio facto.Sed inſtatᷣ ꝛ oppo.
hic dicitᷣ qđ ſi filiafa.cōſenſit patri ſtipulanti ex interuallo qđ
reſtituitur:ſed videtᷣ cōtra.vt non reſtituatᷣ.vt.C.vbi ꝛ aduer.
quos in inte.reſti.non datur.l.vlti.Reſpon.filia non reſtituitᷣ
aduerſus patrē:ꝛ ſic intelligitᷣ.l.contra.ſed reſtituitᷣ aduerſus
cōſenſum:ꝛ ſic intelligitur.§.iſte.in fi. vel pōt dici ſcđo modo
hic filia non reſtituitur aduerſus patrē ſed aduerſus maritꝫ
vt ſe reponat in priſtinā obligationem ſi non venit dies ſoluē
de dotis.vt.ꝭ.de condi.ob cau.da.l.ſi quis accepto.ſed ſi venit
dies ſoluende dotis tunc reſtituitur cōtra hunc conſenſum.vt
ꝭ.de condi.ob cauſ.da.l.ſi mulier.Oꝛ ſignori ſuper.§.iſto con-
ſueuerunt formari plures queſtiones:hic dicitur qđ ſi filiuſfa.
minor contrahat qđ poteſt reſtitui in integrū:ſed nunquid eſt
hoc verum.ſ.qđ poſſit reſtitui in integrum ſiue filiuſfa. ſit obli
gatus principaliter.i.ſiue contrahat ſuo nomine ſiue ſecunda-
rio:vt qꝛ in ſe alterius obligationem ſuſcipiat: vel obliget ſe
pro alio tanꝙ̄ fideiuſſor.In queſtione iſta fuit opinio: ꝛ dixit
Placē.qđ filiuſfamilias minor poteſt in integrum reſtitui cū
obligatus eſt principaliter non cuꝫ obligatus eſt ſecundario:
qꝛ hec reſtitutio iaꝫ prodeſſet alteri quod eſſe non debet. vt in
prin.huius.§.ꝛ.ꝭ.eo.l.cum mandato.Item pro op.pla.eſt arg.
ſ.vt non reſtituatᷣ cū obligatus eſt ſecundario: qꝛ habet aliud
auxiliꝫ.vt.ꝭ.man.l.ex mandato.§.j.ergo ceſſat auxiliū reſtitu
tionis.vt.ꝭ.e.l.in cauſe.ij.in princi.ſed ſalua autoritate ipſius
dñi.P.ſm Io.ꝛ Azo.non bene dixit:imo dicendꝫ eſt qđ ſiue
filiuſfamilias minor ſit obligatus principaliter ſiue ſecunda-
rio ꝛ deceptus ſit qđ poteſt in integ.reſtitui.qꝛ hic.§.loquitur
generaliter ꝛ indiſtincte: ꝛ ideo generaliter debet intelligi.vt
ꝭ.de bono.poſ.cōtra tabu.l.j.§.generaliter.Item verba edicti
pretoris ſunt generalia:vt.ꝭ.e.l.ait pretor.in princ.ꝛ probatur
hic aperte.C.de filiofa.mi.l.ij.non tū̄ nego qđ ſi ipſe ſuccedat
in totum ei pro quo in ſe ſuſcepit obligationē alienaꝫ quin in
totum denegetur in integrum reſtitutio vel ſi pro parte ei ſuc-
ceſſit pro parte.argu.C.de nego.geſt.l.ſi ab eo.ꝛ.ꝭ.de ſolu.l. ſti
chum.§.aditio.ꝛ ita intelligitᷣ.C.de fi.fa.mi.l.j.Item hec ſunt
vera cum filiuſfamilias minor ſuſcipit in ſe alienaꝫ obligatio
nem in ſe transferendo qđ poteſt in integruꝫ reſtitui ſecus ſi in
ſe ſuſcepit alienam obligationem in ſe participando vel fide-
iubendo ꝛ ſuccedat principali:quia tūc non poteſt reſtitui. vt
argu.ꝭ.de fideiuſ.l.generaliter.¶Sed denuo quero nunquid
eſt iſtud verum qđ ſi filiuſfamlias minor fideiubet pro alio ſi
poteſt in integrū reſtitui ſiue fideiubeat pro patre ſiue pro ex-
traneo:in queſtione iſta dixit Plac.ꝛ ita ſcripſit hic qđ filiuſ-
familias minor poteſt in integrum reſtitui quando fideiubet
pro extraneo:ſed ſi pro patre fideiubet non poteſt in integrū
reſtitui: nā cū filiuſfamilias minor fideiubet pro extraneo vti
tur iure fatuo:ſed cū fideiubet pro patre nō vtitur iure fatuo:
ſed cōmuni ꝛ ideo non reſtituitur.vt.ꝭ.e.l.veruꝫ.§.item non re
ſtituitur.ꝛ.C.de in integ.reſti.l.vlti.ſed verius eſt ſm Io.ꝛ aꝫ.
vt dicatis qđ iſtud ſit verum.ſ.qđ poſſit in integruꝫ reſtitui ſi-
ue fideiubeat filiuſfamilias minor ꝑ patre ſiue pro extraneo:
quia.§.iſte loquitᷣ generaliter ꝛ indiſtincte: vnde ſic debet in-
telligi.vt.ſ.dictū eſt:nec diſtinguimus vtrū ſit heres inſolidū
vel pro parte qꝛ pro ea parte qua heres eſt non pōt in integ.re
8 ſti.vt.C.de fi.fa.mi.l.j.¶†Sed denuo quero filiuſfamilias
minor fideiuſſit pro alio adhuc non ſoluit anteꝙ̄ ſoluat petit
in integrū reſtitui:nunquid poterit dixit Placen.qđ non.ma
xime ſi ſoluendo ſit ille pro quo interceſſit.vt ar.ꝭ.eo.l.cū man-
dato.§.ſed ſi ex euentu.ꝛ.§.vlt.ſꝫ verius eſt vt dicatis ſm Io.
ꝛ azo.qđ poſſit in integruꝫ reſtitui anteꝙ̄ ſoluat:quia intereſt
minoris potius non ſoluere ꝙ̄ ſolutuꝫ repetere.vt.ꝭ.de cōpen.
l.idemqꝫ. Oꝛ ſignori ex illo verbo quo dicitur in fi.huius.§.
qđ dos eſt proprium patrimonium filie voluerunt antiqui col
ligere tres errores ꝛ primus error eſt ille:dixit enim Mar.cū
ſuis ſequacibus cum mulier dat rem ineſtimatam in dotē qđ
mulier ſit domina rei dotalis non maritus:ꝛ pro ſe inducit lit
teram iſtam que dicit qđ dos eſt proprium patrimonium filie.
Item pro ſe inducit qđ dicit.l.mulierem eſſe dominam rei do-
talis iure naturali licet fictione iuris maritus ſit dñs qꝛ lucra
tur fructus.vt.C.de iure do.l.in rebus:ſed dño Io.ꝛ aꝫ. viſum
eſt cōtra.ꝛ bene: ꝛ dicunt maritum rei dotalis date ineſtima-
te eſſe dñm qđ ex eo apparet:qꝛ.l. dicit qđ quidā ſunt qui non
ſunt dñi ꝛ alienare poſſunt vt eſt creditor.vt.ꝭ.de acqui.re. do.
l.non eſt nouū ꝛ transfert qđ non habet.vt.ꝭ.de acquir.re.do.l.
traditio.quidā ſunt dñi qui alienare non poſſunt ſicut eſt ma-
ritus.vt inſti.qui.ali.vel non.in prin.Item quia.l.dicit qđ rei
vendicatio datur marito pro re dotali.vt.C.de rei vē.l.doce. ſi
pōt vendicare ergo maritus eſt dñs: qꝛ rei vendi. datur ei qui
eſt dñs.vt.ꝭ.de rei ven.l.in rem actio.in prin.non ob.hec litte-
ra:qꝛ dicit qđ dos eſt ꝓprium patrimoniū filie:qꝛ illud verum
eſt vt ex ea funeretur.vt.ꝭ.de relig.ꝛ ſump.fu.l.in euꝫ.ꝛ vt reſti
tuatur in integ.ſi decipiatur conſentiendo patri non ſtatim ſti
pulanti poſtea ex interuallo ſibi ſoli ſtipulanti dotꝫ reddi:vt
hic.Item vt occaſione dotis dꝫ ali a marito:nam ꝓpter onera
matrimonij que ſuſtinet maritus cōceduntur viro fructus do
tis.vt.ꝭ.de iur.do.l.dotis fructus.ꝛ.C.de iure do.l.pro oneri-
bus.item non ob.C.de iure do.l.in rebus.qꝛ iure naturali pri-
meuo eſt domina non iure naturali ciuili vel gen.Item ex litte
ra iſta que dicit qđ dos eſt ꝓpriuꝫ patrimoniū filie voluerunt
antiqui colligere ſcđm errorē.ſ.ar.ad illaꝫ queſtionē qua que
ritur ſi pater dat dotem pro filia ſi poſtea faciat teſtamentum
vtruꝫ poſſit eam in dotem inſtituere: dixit enim.M.cum ſuis
ſequacibus quod non poteſt: quia dos eſt proprium patrimo
nium filie:vt hic:ꝛ qꝛ nemo inſtituitur heres in bonis ꝓprijs.
vt in auten.de mona.§.illud.ꝛ qꝛ.l.dicit qđ dos non eſt in bo-
nis patris.vt.ꝭ.ad.l.fal.l.pater filiā.in fi.j.reſpon. Itē quia.l.
dicit qđ dos filie tanꝙ̄ es alienum patris hꝛ.vt.ꝭ.de coll'.do.
l.vlti.Item qꝛ.l.dicit qđ ſi ſolutum eſt matrimonium diuortio
qđ pater non poteſt minorare ei dotem niſi ob cauſam:imo hꝫ
neceſſe ei reſeruare dotꝫ.vt.C.de rei vxo.act.l.vna autᷣ.ſed ꝙ̄-
uis:ſed in queſtione iſta ſm Io.ꝛ azo.dicendum eſt cōtra.ſ.qđ
poſſit pater filiam in dotē inſtituere:qꝛ cōputat in quartaꝫ:vt
C.de inoff.teſt.l.qm̄ nouella.ꝛ.l.dicit qđ filius pōt heres inſti
tui in quarta:ꝛ ſi minus eſt agit ad ſupplementū.vt.ꝭ.de inof-
fi.teſt.l.omnimodo.ꝛ.l.ſcimus.Item qꝛ.l.dicit qđ mulier ex te
ſtamento vel ab inteſtato cōfert dotē ſuaꝫ.vt.C.de coll'.autᷣ.ex
teſtamento:ergo pater pōt filiā inſtituere in dotē:ꝛ hec eſt ve-
ra op.de iur.nō ob.hec littera:qꝛ vt dixi.ſ.dos eſt ꝓpriū patri
moniuꝫ filie vt ex ea funeretᷣ ꝛ vt poſſit reſtitui ſi decepta eſt: ꝛ
vt alatur a marito tū̄ vt tollatur hec op.ſeruatur de cōſuetudi
ne vt inſtituatur in dotē.ꝛ in aliquo vltra:ꝛ ſi dos ꝛ illud qđ eſt
vltra non ſufficiat ad dotem agit ad ſupplementū:ſed ꝓpter.l.
municipalē huius ciuitatis etiaꝫ ſi dos non ſit quarta tū̄ non
agit filia cōtra fratres ſuos ad ſupplemētū vel cōtra heredes
patris.Item ex littera iſta antiqui colligere voluerunt tertiū
errorem ad queſtionē ſabbatinaꝫ qua conſueuit queri ſi pater
dat dotē pro filia nec ſtipulatᷣ dotꝫ ſibi reddi ſi filia predece-

dit in matrimonio relictis filijs: nunquid dos debeat ad patrem redire an ipsa trāsmittat dotem in liberos suos ꝛ apud eos debeat remanere: ꝛ in questione ista dixit. O. cū suis sequacibus qḋ dos dꝫ apud filios remanere: qꝛ dos est ꝓprium patrimoniū filie: vt hic dicit᷑: ea defuncta succedūt ei filij: ꝛ ita ratione filioꝝ debet dos apud maritū remanere: qꝛ in successione prima causa est liberoꝝ. ꝭ. de suis ꝛ le. here. l. in suis. ꝛ insti. de here. que ab inte. defe. §. j. ꝛ. C. de suis ꝛ le. here. auth. i successione. Itē pro se inducebat. C. de coll. l. illam. sed si filij non extarēt tunc ad patrē rediret: qꝛ dos a patre ꝓfecta ꝛc. vt. ꝭ. de iure do. l. iure succursuꝫ est. ꝛ. C. sol. ma. l. dos a patre. Sed domino Bul. Jo. ꝛ azo. visuꝫ est cōtra. ꝛ dixerūt qḋ si filia predecedat patrem qḋ siue non extent liberi siue extent qḋ dos a patre profecta ad patreꝫ redire debet:[a] quia lex generaliter dicit dos a patre ꝓfecta ꝛc. vt. C. sol. ma. l. dos. vnde sic debet intelligi. vt. ꝭ. de alea. l. j. §. qḋ aūt ait pretoꝛ. ꝛ pro hoc inducūt. C. de re. vxo. act. l. vnica. §. fileat ob liberos. non ob. hec littera que dicit qḋ dos est ꝓprium patrimoniū filie: qꝛ vt dixi illud verum est vt ex ea funeret᷑ vel si decipiat᷑ vt restitui possit vel vt ex ea alatur. Item non ob. qḋ in successione ab intestato potioꝛ est causa descendentium: qꝛ illud verum est cum hereditas deuoluitur iure hereditario: sed hic dos deuoluitur ad patrem iure paterno. vt. ꝭ. de iure do. l. iure succursum est. ꝛ ibi dicetur. Iteꝫ non ob. l. illa. C. de coll. quia illa. l. debet intelligi quando filia erat emancipata: qꝛ dos tunc remanet apud filios: ꝛ licet ista op. dominoꝝ Bul. Jo. ꝛ Azo. sit vera de iure tamen op. O. ꝛ suorum sequacium cōmuniter per totam Italiam seruatur de consuetudine: ꝛ de hoc plene no. super. l. illa. dos a patre profecta. C. solu. matri. vnde eam videas si placet.

a Ad prēꝫ a redire dꝫ. ad. de alex. in cōsi. ccxciij. i cip. viso themate l. ij. col. v. preterea iuri. in ij. vol. g. l. dos a prē hic alle. ꝛ. l. si ab hostibus. i prin. ff. sol. ma. ꝛ. l. ij. C. de bo. que libe.

1 Minoꝛ restituit᷑ aduersus arrogationē. h. d.

1 **Si quis minoꝛ. xxv. annis.** In superiori. §. dictū est minori. xxv. an. etiam filiofa. leso restitutioneꝫ dari posse: in presenti. §. tractatur de eadeꝫ materia: ꝛ dicitur in. §. isto minoꝛ. xxv. an. cum esset locuples dedit se in arrogationeꝫ cuidam predoni: ꝛ ita lesus est petit in integrum restitui cōtra talem arrogationem vt illa tollatur de medio: nunquid debet audiri: respondetur qḋ sic. h. d. iste. §. videte expositionē littere. [minoꝛ. xxv. an.] s. sui iuris cōstitutus. [se dederit] patri arrogatori: nam qui sui iuris est minoꝛ vel maioꝛ arrogat᷑: qui est in potestate aliena adoptat᷑. vt. ꝭ. de adop. l. ij. in princ. ꝛ. C. de adop. l. ij. [dicat] sub. ꝛ ꝓbet: ꝛ ideo hoc dico: qꝛ nō eo ipso qḋ soluꝫ minoꝛ quis se dicat presumitur circūscriptus: imo vt restituatur habet necesse ꝓbare duo. s. se minorē ꝛ lesum. vt. C. de in integ. restitu. l. minoribus. ꝛ. ꝭ. de iureiur. l. nam postea. §. si minoꝛ. [restitui desiderantem.] al's se restituentē: al's in integruꝫ restitui se petentē: ꝛ sub. vt emancipetur. vt. ꝭ. de adop. l. si pater. Or signori habetis in. §. isto vt dixi in casu videbat᷑ contra: duabus rationibus: prima qꝛ arrogatio fit autoritate imperiali. vt. ꝭ. de adopt. l. j. si fit autoritate imperiali non debet contra autoritatem imperialem restitui ne decipiatur pater arrogatoꝛ: sicut si aliquis cōtrahit cū minore qui impetrauit veniam etatis nam minoꝛ non debet restitui. vt. C. de his qui veniam etatis impetraue. l. j. sed istud non ob. naꝫ hic non videtur decipi autoritate imperiali pater arrogatoꝛ si predo est ꝛ indignus habere hunc minorem in filiuꝫ: vnde minori videtur consuli ꝛ eius interesse illius. s. patris arrogatoris non videtur interesse: vnde restituit᷑ contra arrogationeꝫ vt emancipet᷑: vt hic: ꝛ. ꝭ. de adop. l. ꝛ si pubes. sed in. l. ꝯtra. minoꝛ impetrauit veniā etatis vt posset contrahere tanꝗ̄ maioꝛ ꝛ si cōtraxit ꝛ posset restitui ille qui cum eo contraxisset deciperetur autoritate imperiali qḋ esse non debet vt ibi dicitur. Sed denuo instatur fm̄ Joan. ꝛ Azo. ad id quod dicit in. §. isto ꝛ videtur contra. nam si minoꝛ dat se in arrogationem capite minuitur ꝛ mutat statum suum: quia capitis diminutio est prioris status mutatio. vt. ꝭ. de cap. diminu. l. prima. sed vbi minoꝛ mutat statum suum non restituitur. vt infra eo. l. si ex causa. §. papinia. ad quod vos dicetis aut minoꝛ mutat statū suum patiendo minimam capitis diminutionem vt quia dat se in arrogationem predoni: quo casu restituitur: vt hic dicitur: si auteꝫ minoꝛ patitur maximam capitis diminutionem: vt quia patitur se vendi ad precium participandum ꝛ efficitur seruus. vt ꝭ. de capi. diminutio. l. vltima. quo casu minoꝛ non debet posse restitui: vt in. l. contra.

1 Filiusfa. minoꝛ restituitur aduersus liberationē legati conditionalis vel coherentis persone. h. d.

2 Minoꝛ non solum restituitur in damnis sed etiam in lucris que percepisset.

Si quid minori. Signori vos habuistis in. §. sed vtruꝫ exempla in quibus

1 filiusfa. minoꝛ restituitur: ꝛ in. §. isto ponit᷑ ꝛ aliud exempluꝫ ꝛ est casus qui ponitur in. §. isto talis: filiofa. legatū est aliqḋ eidem ꝓstandum post morteꝫ patris: ille filius patri remittenti legatum cōsensit: qꝛ pater pactus est ne petatur legatū relictum filio: nūquid filiusfa. poterit in integrū restitui: respōdetur qḋ sic: qꝛ interest eius cū istud legatū post mortē patris ad eum debeat pertinere. hoc dicit iste. §. videte expositionē lr̄e. [post mortē patris] scꝫ filio dandū. [ꝛ captus est] . i. decept⁹ [patri paciscenti] . i. pacto remittēti illud legatū vel fideicō. [restituendū] scꝫ filiūfam. nō obstante tali ꝯsensu. [quoniā ꝛc. [ipsius] scꝫ filij. [interest] scꝫ restitui ꝯtra ꝯsensum illius pacti. [cōpetit.] Or signori habetis in. §. isto si filiofa. legatum ꝛc. vt dixi in casu: sed videbat᷑ ꝯtra. quia si legatū relinquitur filiofa. eidem ꝓstandum post mortē patris est relictuꝫ sub die incerta: qꝛ incertum est an pater moriatur viuo filio vel eo mortuo. Item licet moꝛs sit certa tñ dies mortis est incertus. vt. ꝭ. de cōdi. ꝛ demon. l. j. ꝛ. l. dies. sed istud legatum est conditionale ergo pacto nō potuit remitti pendente cōditione: qꝛ nec pendente conditione potest agnosci: quia sicut hereditas sub cōditione relicta nō potest agnosci pendēte ꝯditione ita nec repudiari. vt. ꝭ. de acqui. here. l. si is qui. ꝛ. ꝭ. de leg. ij. l. si ita scriptum sit. §. que sub cōditiōe. ad. qḋ ita breuiter dicetis est differentia inter repudiationē ꝛ pactionē: nam relicta sub cōditione nō possunt repudiari: sed pacto possunt remitti: vt hic ꝛ. ꝭ. de pac. l. ꝛ heredi. ꝛ. C. de pac. l. j. ꝛ. l. cum ꝓponas. ꝛ est rō: quia repudiatio nititur vnius solius voluntate: pactū est duorum vel plurium in idem cōsensus. vt. ꝭ. de poli. l. pactū. ꝛ. ꝭ. de pactis. l. j. vnde nō est mirū si maioris efficacie sit pactū ꝙ̄ repudiatio: sꝫ pro deo quid erit hodie: quia. §. iste loquitur fm̄ antiqua iura bꝫ que quicqḋ querebatur extra causam castrensis vel quasi pleno iure querebatur patri. vt institu. per quas ꝑso. no. acq. §. j. cum hodie quicqḋ querit᷑ ex cā aduentitia q̄ratur: filio quātum ad ꝓprietatem: ꝛ patri quātum ad vsufruc. vt C. de bo. que lib. l. cum opꝫ. si aliquid legetur filio pure ꝛ pater paciscitur ne petat legatū ꝛ filius cōsentit ei: nūquid pōt restitui: videt᷑ qḋ sic. arg. hui⁹. §. vel pōt dici vbi legat᷑ filio pure patri queritur vsufruc. filio ꝓprietas si pater paciscitur videtur qḋ valeat: quia ꝑmissum est administrare patri nō alienare. vt. C. de bo. mat. l. j. verum si alienatio teneret vel valeret fili⁹ posset restitui: vt hic dicitur.

Sed et si ei. In. §. isto ponūtur ꝛ alia duo exempla in quibus filiusfa. minoꝛ restituitur: ponamus. aliqua militia legata est filiofa. ipse remisit istam militiam: ꝛ in hoc circūuentus est: nunquid potest restitui cōtra talem remissionem: respondet᷑ qḋ sic: idem est in exemplo tali: filiusfa. fuit heres institutus si a patre emanciparetur infra. c. dies mortuo testatoꝛe cū pater esset ignorās ꝛ absens non certioꝛauit patrē vt eum emanciparet elapsi sunt. c. dies: nūquid pōt restitui: ꝛ adhuc post. c. dies possit certioꝛare patrē vt euꝫ emancipet ꝛ habere heredē. respondet᷑ qḋ sic. h. d. iste. §. videte expositionem littere. [sed ꝛ si ei.] . i. filiofa. minori. [puta ius militie.] puta aliqua prebēda vel aliqui redditus qui prestabantur militantib⁹: ꝛ est castrēsis peculij ꝛ sic sumit᷑. C. de inoffi. testa. l. oīmodo. §. imputari. ꝛ. C. de coll. l. pe. ꝛ ista nō acquiritur patri. vt. ꝭ. de coll. bo. l. j. §. nec castrēse. ꝛ potest hec militia legari filiofa. libero non seruo: qꝛ seruus nō potest militare. vt. C. qui mili. non pos. l. super seruis. li. xij. ꝛ in auth. constitutio que de dig. oꝛitur. §. j. sed si testatoꝛ sciuit eum seruum petitur estimatio: al's si ignoꝛauit non. vt. ꝭ. de lega. ij. l. fideicō. §. si seruo alieno. ꝛ. §. estimatio. [restitui.] puta si remisit eam vel si relicta erat ei sub conditione ꝛ cōditionem non adimpleuit. [sed ipse haberet.] nā militia non consueuit acquiri patri: vt in. l. omnimodo. §. imputari. [ꝛ si heres.] incipit fm̄ exēplum. [sit institutus] . s. filiusfa. minoꝛ. [in dieb⁹. c.] s. ꝓximis a moꝛte testatoris. ar. ꝭ. de verb. ob. l. eū qui kalēdis. [moꝛ] . i. infra

3 illos. c. dies. [si cognouisset] . s. eū institutū. Or signori habetis in fi. huius. §. qḋ minoꝛ non solū restituit᷑ in dānis: puta si alienat rem suā vel si remittit actionē suā. vt. C. de in inte. resti. l. minoribus. imo ꝛ restituit᷑ in lucris si potuit querere ꝛ nō fecit. vt. C. si ab here. vel bo. pos. mi. se ab. l. j. ꝛ. ij. ꝛ ad istud accedit. ꝭ. e. l. ait pretoꝛ. §. hodie certo iure.

1 Pater ꝛ successoꝛ filij. Item ipse filius minoꝛ in castrensi peculio restituitur. h. d.

1 **Pompo. adijcit.** Signori. §. iste qui ponit duos casus vt ego breuiter tangam circa litterā: legit᷑ ꝛ intelligit᷑ pluribus modis: ꝛ vno modo vt primus casus intelligat᷑ in re quasi castrensis peculij: scḋs casus loquitur in re castrensis peculij: ꝛ ponetis ita exemplum in. §. isto si filiusfa. habet quasi castrense peculiuꝫ ꝛ in re quasi castrensis peculij decipit᷑ sui facilitate vel aduersarij cal

liditate

liditate ꝛ antequam restituatur moriatur pater qui est quasi heres eius poterit restitui noīe filij. Secūdus casus est talis: si filiusfa. qui hꝫ castrēse peculiū decipitur in re castrēsis peculij poterit restitui se viuo: sꝫ si decedit ab itestato pater quasi heres eius potest ex persona filij restitui: qꝛ si filius viueret posset restitui cum castrense peculiū censeatur patrimoniū ipsius filij. h. d. iste. §. ꝛ fm istam lecturā exponetis ita litterā. [in re peculiari]. i. quasi castrēsis peculij: ꝛ sic loquitur primus casus: vel pōt exponi scōo modo. [in re peculiari.] siue sit aduentitij peculij siue castrēsis vel quasi: ꝛ ad quid valeat hic. j. videbitis. [quasi heredem.] sed quare dicit littera quasi heredē ꝛ nō dicit vt heredem. Respō. loquitur fm antiqua tpa. s. fm iura. ff. fm que filiusfa. in castrensi vel quasi peculio non habebat heredem ab intestato: sꝫ vt quasi heres patris pater occupabat bona filij. vt. j. de cast. pec. l. ij. heredē tñ habebat ex testamēto. vt. C. de inoffi. testa. l. vlt. hodie in castrensi vel quasi vel in peculio aduētitio filiusfa. intelligitur verū heredē habere in pfectitio quasi heredem. vt in aut. de here. que ab inte. defe. in prin. [finaūt.] incipit scōs casus. [filiusfa.]. s. minor ꝛ miles [captus]. i. deceptus. Or signori querit hic qualr hic. §. intelligat: ꝛ certe quidā intellexerūt. §. istū vt ponat duos casus: ꝛ in hoc bene dixerunt: sꝫ primū casum huius. §. intelligūt sic: si filiusfa. ɔhit sine iussu patris pater tenetur de peculio fili⁹ insolidū sicut si filius viueret filius minor insolidū couētus posset restitui: ita pater ex psona filij non aūt ex psona sua posset restitui. vt. j. s. e. l. §. sꝫ vtrū habuistis: ita mortuo filio quasi heres filij pater dꝫ posse restitui. scōs casus est planus ꝛ vult dicere vt dixi in casu ꝛ nō mutatur vel potest intelligi. §. iste vt primus casus qui ponitur in §. isto loquatur in re quasi castrēsis peculij. scōs casus loquatur in re castrensis peculij: ꝛ debetis scire qō castrēse peculiuꝫ est qō querit filius in castris. vt. j. de ca. pe. l. si forte. quasi castrēse peculium est qō querit filius ꝛc. vt. C. de aduoc. diuer. iu. l. fori. si decipitur filius in re quasi castrēsis peculij vel in re castrēsi pōt restitui: ꝛ nō moritur intestatus prē qsi heres ei⁹ restituitur: vel pōt dici qō primus casus pōt intelligi in re peculiari cuiuscūqꝫ peculij siue pfectitij siue aduētitij siue quasi castrēsis peculij: naꝫ vbi filiusfa. hꝫ peculiū pfectitiū vel aduentitiū vel quasi castrēse: ꝛ ɔhit ipse si viuit ꝛ couenitur dꝫ posse restitui. vt. s. e. l. §. sꝫ vtruꝫ. sed si moritur pater vt heres eius ex persona eius dꝫ restitui: qꝛ hodie filius hꝫ successores ab intestato in predictis peculijs ꝛ in castrensi habebat etiā olim ꝛ hodie hꝫ vt in aut. de here. ab intest. in prin. vñ pater eius vt verus eius heres hꝫ restitutionē: vt hic. ꝛ. j. e. l. minor. §. vlt. ꝛ. s. de in inte. resti. l. nō solum. in fi. ꝛ debetis scire qō pfectitiuꝫ peculiū est qō qrit fili⁹ ex re patris vel occasione pris. Aduētitiū peculiū est qō querit fili⁹ ex successione matris vel ex linea materna. vt. C. de bo. que lib. cū opꝫ. ꝛ. j. de iure do. l. pfectitia.

1 ☞ Seruus rōne minoris etatis non restituitur in his que ad dominum spectant secus si spectarent ad ipsum seruum vt si libertatem respicerent. h. d.

Seruus autem. Or signori in. §. isto mutatur materia: vos habuistis qō subuenitur minoribus siue patribusfa. siue filijsfa. ꝛ de hoc habui-
1 stis multa exēpla † modo i. §. isto tractatur an minor. xxv. anno. seruus si leditur ɔhendo vel quasi possit restitui: ꝛ quare non restituitur: qꝛ spectatur persona dñi nō ipsius serui ꝛ dñs dꝫ sibi imputare cur pmisit ei ad ministrare siue seruus sit impubes siue adultus: idē est si cō cessit seruo liberā peculij administrationē nam dñs maior non dꝫ restitui: nā si seruus gessit dñi voluntate dñs non pōt restitui siue dñs fecit eū institorē: siue mandauit seruo vt gereret negocium ipsius dñi: aliqñ tñ subuenitur seruo minori ecce si seruo minori relicta est fideicō. libertas ꝛ heres fecit morā in manumittēdo eū ꝛ ppter illaꝫ morā seruus lesus est: hoc casu subuenitur ei vt hereditatē amissaꝫ ppter moraꝫ accipiat. h. d. iste. §. cū duabus. ll. se. videte expositionē lre. [spectatur]. s. ꝛ nō serui: qꝛ seruus quantū ꝛc. vt. j. de re. iur. l. qō attinet. [cōmisit] al's cōmittit: vñ not. hic qō mala electio est ī culpa: sic ꝛ. j. pro soc. l. de illo. [nō restituetur.] nā sicut cuꝫ filius restituitur illa restitutio dꝫ pdesse filio non patri. vt. s. e. l. §. sed vtrū. ita nec dꝫ pdesse dño si seruus erat minor: fallit si minor liber deceptus ꝛ ppter ingratitudinē reuocatus est in serui. nā dñs poterit restitui ex persona serui. vt. s. de inte. resti. l. nō solum. in fi. que videtur huic. §. contra. [queratur] qꝛ dñs preposuerat eum alicui negociationi. vt. j. de insti. l. cuicūqꝫ. [deceptum esse.] nā non datur restitutio ne illa restitutio pdesset maiori qō non dꝫ esse. vt. s. l. pri. §. sed vtrū. [fit.] qō est eoipso qō heres nō prestat ei libertatē que ei debetur. vt. j. de fideicō. lib. l. cū vero. §. apparet. [oportere.] vt si legatū erat ei relictū si infra talē diē hoc faceret infra illū diē non queritur ei sꝫ heredi. vt. C. ad sill. l. pe. vel si forte mora esset facta fideicō. libertati prestāde non studio heredis. vt. j. de fideicō. l. si quis rogatus. ꝛ. l. si pregnās ꝛ. l. si non data opera.

1 ☞ Restitui pōt quis licet non ledatur in cōmodo pecuniario sꝫ vexatur litibus. h. d.

Minoribus. xxv. an. Signori ex quo iuriscō. posuit quibus minoribus subueniatur ꝛ quib⁹ nō. in. l. ista ponit ex quibus causis subueniatur mino-
1 ribus: † ꝛ certe minoribus subuenitur non soluꝫ in damnis sed etiā si non sunt dānificati: si tamen expedit eis litibus ꝛ sumptibus non vexari. h. d. ista. l. videte expositionē littere. [minuitur.] alienans reꝫ suam. [non vexari.] licet ex bonis ipsorum aliquid non minuatur: sed vbi sunt exēpla in terminis qō minor non dāmnificetur in bonis suis: sꝫ expedit ei litib⁹ ꝛ sumptibus non vexari: ꝛ certe de hoc possunt no. duo exēpla: ꝛ primum exemplū est tale: minor. xxv. an. recepit cōpromissuꝫ de lana caprina ratione huius cōpromissi hꝫ necesse vacare rebus suis: ꝛ ppter hoc amittere studiū suum: nūquid pōt restitui vt liceat sibi illō cōpromissum repudiare: certe sic: qꝛ licet non restituatur ex eo qō ex bonis suis non sit diminutum: tñ restituitur: qꝛ expedit ei litib⁹ ꝛ sumptibus non vexari: ꝛ non expedit sapienti homini dimittere sua facta propter aliena. vt ar. j. de arbi. l. cum lege. Item pōt not. exemplum scōo modo. minori xxv. an. delata est hereditas locuples: qꝛ plus est in hereditate q̄ in ere alieno: tamen hec hereditas est implicita litib⁹ ꝛ sumptibus: nunquid potest restitui: respondetur qō sic: vt illam hereditatem possit repudiare: quia expedit ei litibus ꝛ sumptibus non vexari. vt. j. de ali. iudi. mutan. causa facta. l. item si. §. potest. ꝛ. j. ad trebellia. l. quia poterat. ꝛ ex. l. ista colligūt quidam argu. qō si minor act. magne quantitatis modica quantitate ex causa transactionis remisit qō non possit restitui quasi expediat ei litibus ꝛ sumptibus non vexari: sꝫ certe in questione ista dicendum est aliter ꝛ sic: si minor actio. magne quātitatis remittit modica quātitate si inopia probationū non videtur deceptus: vnde non debet restitui. vt. j. e. l. verum. §. itē non restituitur. si autem debitū erat liquiduꝫ ꝛ clarū ꝛ modica quātitate accepta remisit debet posse restitui. vt. j. e. l. prefecti. ꝛ. C. de in integ. rest. l. minoribus. ꝛ ideo dicit. l. dari minori in integrum restitutioneꝫ aduersus transactionem. vt. C. si aduersus transac. l. j. ꝛ. ij.

1 ☞ Uerbum gestum continet omnem ɔtcuꝫ vel quasi cōtractum. Item solutionis receptionē aduersus quam minor restituitur nisi iudice precipiēte facta fuerit. h. d.
2 Restitutio in integ. semper datur minori decepto.
3 Et quid in spiritualibus puta si minor renunciauit beneficio ecclesiastico an habeat beneficiū restitutionis.
4 Creditori suo soluere quis nō cogitur si sibi imminet periculum sed debet deponere.
5 Soluens minori iussu iudicis excusatur.
6 Appellari pōt a precepto iudicis.

Ait pretor. Signori quedā verba pretoris posita. s. e. l. §. j. exposita sunt vsqꝫ ad psentem. l. item habuistis. s. e. l. j. qō ptor edicit qō cū minore. xxv. an. ꝛc. et illa verba qō cū mino-
1 re. xxv. an. sil'r sunt exposita a prima. l. hui⁹ ti. vsqꝫ ad. l. istam. † mō exponūtur hic illa verba gestū negociuꝫ esse dicetur: ꝛ ponit qualiter sit hoc intelligendū: ꝛ certe iuriscō. dicit qō gestū itelligitur esse siue minor ɔxit vel quasi siue emit siue vēdidit siue societatē ɔtraxit siue mutuo pecuniā accepit: nā oibus istis casibus si deceptus est restituitur. sed ꝛ si forte minori. xxv. an. soluta est pecunia a debitore prīno vel ppio ꝛ illā pdit subuenitur ei bñficio restōnis in integrū quasi gestū sit cū minore: ꝛ ideo si minor couenit debitorē suū cautū ɔsiliū est debitori vt petat curatorē dari minori cui⁹ autoritate soluatur minori: al's debitor nō cogetur soluere minori sine cur. sed si nō hꝫ curatorem dꝫ debitor deponere in edē sacrāme debitori cursus vsurarū currat ꝛ ne minor creditor pecuniā pdat vel minor dꝫ hrē curatorem cui soluatur: sed nūquid pōt debitor cōpellere minorē vt petat curatorē cui soluatur: rñdetur qō sic: sed qd si iudex noluit cogere minorē curatorē hrē sed iussit debitorē minori soluere et debitor soluit ꝛ minor pdidit: nunqd hoc casu minor pōt restitui: ꝛ vr qō nō: qꝛ debitor coact⁹ soluit: ecōtra videtur qō debitori soluēti minori debeat imputari quare nō appellauit ab illa iniuria quā ei faciebat iudex: sꝫ certe veri⁹ est qō minor hoc casu nō possit restitui: qō qꝛ iussus iudicis dꝫ operari ꝛ facere qō minor nō restituatur. h. d. pn. hui⁹. l. vsqꝫ ad. §. nō solū. videte expositionē lre. [ait ptor: gestū esse dicetur.] Signori vba ista ponūtur materialr nō significatiue. repetūtur eñ vt exponantur et vbi ait ptor: certe. s. e. l. j. §. j. [ɔctus sit] sub. q̄ celebrat⁹ est cuꝫ minore. [cōtingat] sub. vel qsi ɔcus vel qd aliud. vt. j. e. l. non

solum.[pinde.]ponit exēpla de ꝯctibus.[ꝛ captus est].i.le
sus est.[ei].i.minori. [subueniri] sub.bñficio restõnis ex hoc
edicto si se minorē ꝛ lesum pbet.vt.C.de in integ.resti.l.mino
ribus.ꝛ.j.de iureiurã.l.nã postea.§.si minor.in casu tñ p̃sumit̃
minor lesus nisi ꝯtra.pbetur.vt.C.si aduer.cre.in integ.restit.
fu.postu.l.j.ꝛ.ij.[soluta sit]sub.cũ successit patri. [vel a pro
prio]scꝫ debitore.[subueniri ei]scꝫ bñficio restõnis in inte
grũ.[quasi gestũ sit cũ eo]nõ ob.rigore iuris:qꝛ de rigore iu
ris solutione eiꝰ qd̃ debet̃ tollit̃ oĩs obligatio. vt instit.q̃.mo.
tol.oĩs obli.in prin.tñ de equitate restituit̃:quia imputet sibi
debitor quare taliter soluit.Sed dicet aliquis vestrũ quid fa
cient debitores:certe petant curatores quibus soluãt: ex hoc
statim dicit ꝛ ideo ꝛc.[debitorē].s.extra iudiciũ vel in iudi
cio de facto:nam de iure nullo modo põt.vt.C.de auf.prestan.
l.clarũ.[vt ei].s.minori.[ceterũ].i.al's si non hꝫ curatorem.
[non ei].i.minori dũtaxat.[in edem.].s.sacrã vel publicam.
vt.j.depo.l.j.§.si pecuniã.in fi.§.ꝛ.C.de vsu.l.acceptã. [solui]
i.debere. [si sunt].i.si habeat curatores.[si pretor.] sub. vel
alius cõpetens iudex.[securus].s.debitor cõpulsus soluere.
[nihil ei].i.debitori.[non esse auditurũ]sub.volentē restitui
in integ.Mor signori anteꝙ veniã ad ea que cõiter no.cõsueui
2 no.† quedã no.primo ꝛ postea subijciã aliquas questiones: ꝛ
primo no.quodcunqꝫ geritur cũ minore non querit̃ qualis sit
ꝯctus vel quasi:qꝛ semper minori decepto datur in integrũ re
stitutio:vt hic.ꝛ.j.e.l.§.non solũ.ꝛ.C.de integ.rest.l.minoribꝰ.
3 ꝛ hec verba loquunt̃ in tpalibus.† Sꝫ quid dicemus in spiri
tualibus:vbi gr̃a:minor.xxv.an.renũciauit beneficio eccl'iasti
co:nũquid restituet̃ hoc casu minor ꝛ certe inspectis v̾bis edi
cti pretoris vr̃ qd̃ etiã possit restitui:qꝛ hic dr̃ gestũ sic accipi
mus qualitercũqꝫ siue ꝛc.ꝛ certe ꝯtra.vr̃ subtiliori rõne quã tã
git hic dñs Joã.ꝛ breuiter ꝛ dicit sic:minor admittit̃ ad spũa
lia beneficia sine curatore vt maior sicut qñ litigat ĩ causa mo
mẽtanee possessionis admittit̃ vt maior siue agat siue ꝯuenia
tur.vt.C.q̃ le.per.ha.stan.in iu.l.momẽtanee.vnde si minor ad
mittitur vt maior ad beneficia spiritualia non vt minor dene
gatur ei in integrum restitutio.Item qꝛ magis magis videtur
hoc casu exoneratus ꝙ damnũ passus denegatur sibi restitu
tio: sed salua autoritate domini Joã.potest dici qd̃ licet mi
nor ad spiritualia beneficia admittat̃ vt maior nihilominus
tamen potest restitui:nam minor in causa momentanee posses
sionis admittitur vt maior.vt in predi.l.momentanee.ꝛ tamen
in causa illa restituitur: qꝛ magna sunt cõmoda possessionis.
vt insti.de interdic.§.cõmodum.ꝛ.C.de rei ven.l.vlt.ꝛ.j.de rei
ven.l.is qui.si ergo minor renunciauit beneficio ecclesiastico
debet posse restitui sicut ꝛ restituit̃ vt adeat hered.quam repu
diauit que erat lucrosa.vt.C.si omis.heredi.vel bono.posses.in
integ.re.fu.postu.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.j.e.l.§.restitutus. non tamen nego
quod si minor suscepit sacros ordines forte facta dispensatio
ne a maiori qd̃ potest fieri vt in concilio cũ in cunctis qd̃ hic
non detur ei restitutio:qꝛ aduersus libertatem non datur resti
tutio.Sed quid si minor cõtraxit matrimoniũ ꝛ vult restitui
non in dotem sed vt dissoluatur matrimoniũ:certe hic non re
stituitur:qꝛ hoc esset contra sacramentum ecclesie ꝛ emergeret
periculum salutis eterne:vnde sicut omne sacramentũ est ser
4 uandum.vt extra de iureiur.c.cũ in cunctis.ꝛ.c.ad nostram.†
Itẽ scd̃o no.qd̃ quis non tenetur soluere creditori suo si sibi
ĩminet periculum sed debet deponere ꝛc.vt hic dicitur:ex quo
colligetis illud no.qd̃ quis non cogitur se ponere in loco pre
cipue qd̃ sibi periculosũ sit:ꝛ ad hoc facit.j.de incen. rui.nau.
5 l.j.Item no.† qd̃ si iudex compulit me velle qd̃ nolebã qd̃ ex
cusor:vnde si iussu iudicis solui minori excusor ꝛ nõ restituit̃:
ꝛ sic colligitur hic qd̃ iussus iudicis excusat ꝛ facit licitum qd̃
al's non erat licitum:ꝛ ad hoc facit ar.j.de acqui.posses.l.iuste.
ꝛ.j.qui admit.ad bono. posses.po.l.seruus. ꝛ.C.qui admit. ad
bo.pos.l.bonorum.ꝛ.j.de reg.iur.l.qui iussu.Item no.hic vnũ
arg.deceptorium in quo quis posset decipi:qꝛ hic dicitur si iu
dex precepit debitori minoris vt solueret minori. xxv.an.sine
autoritate cur.non imputat̃ debitori si cõpulsus a iudice sol
uit:nisi forte cur a tali sententia non appellauit:vnde collige
6 tis ar.hic † qd̃ a precepto iudicis[a] vel ab interlocutoria sentẽ
tia iudicis potest appellari:ꝛ ad hoc cõcor.siue est ar.j.de ap.
reci.l.ij.ꝛ.j.eo.l.intra vtile.sic ꝛ iure canonico potest appellari
ab omni grauamine.vt extra de app.c.vt debitus honor: sed
nos sꝫ Jo.ꝛ azo.dicimus quod ab interlocutoria regulariter
non appellatur.vt.C.de episco.audien.l.ij.ꝛ.C.quorum ap.re
ci.l.ante sententie tempus.nec ob.qd̃ hic dicit̃ nisi forte quasi
aduersus ꝛc.qꝛ hoc dicit iuriscon.allegando non decidẽdo: ꝛ
hic apparet ex eo qd̃.j.dicit.sed credo pretorem hunc minorẽ
restitui volentẽ non esse auditurũ:ꝛ de ista materia plenius di
xi.s̃.qui satis.cog.l.ab arbitro. Mor signori ad alia peruenia

a A precepto iudicis. Adde qd̃ p̃ceptũ iudicis cũ clausula si senseris te grauatũ cõpareas ꝛc.est nullũ ꝛ hꝫ viꝫ cuiusdã citationis sm̃ bar.i.l.j.C.de exce.rei iudi. ꝛ adde qd̃ põt fieri abñti cũ dicta cl'a bar. i.l. nec q̃cquã. ff.de of.pcõ.ꝛ leg.Et an valeat p̃ceptũ iudicis in his ĩ quibꝰ requiritur cause cognitio vide bar.in.d.l.nec quicquã.Aduerte etiã ꝙ si ꝯtineat̃ ĩpossibilitatẽ rõne tpis est nullũ ipso iure bar. in.l. ex q̃cũqꝫ. §.fi.ff.si q̃s in ius voca.non ierit.

mus:ꝛ statim ad princ.huius.l.instat̃ ꝛ op.sic:qñ si minor cui
debetur pecunia non hꝫ curatorẽ ipse inuitus accipit curato
rem si vult qd̃ debitor sibi soluat cũ adolescentes inuiti nõ ac
cipiant curatores nisi ad litẽ.vt insti.de cur.§.Item inuiti.re
spon.§.ille non cõtradicit:qꝛ ꝛ hic minor ad litẽ accipit inui
tus cur.nam si minor debitorẽ suũ cõueniat vt sibi soluat qd̃
debet poterit dicere debitor habeas curatorẽ cui soluã:vt.C.
qui pe.tu.l.admonendi.non tñ cogit̃ habere illũ vel illum: sed
aliquem.vt.j.de tu.l.qui hꝫ.§.si pupillus.ꝛ.§.idem ait.vel põt
dici quod hic venit debitor vltro corã iudice ꝛ dicit dñe iudex
debeo tantam pecuniã tali minori nolo vsuris onerari volo ei
soluere legitime: ꝛ hic quedã lis est:vnde inuitus accipiet cu
ratorem:vt ibi:alij dicũt adolescẽtes inuiti non recipiũt cura
tores preterꝙ ad litẽ ꝛ ad solutionẽ recipiendã:vt hic ꝛ in.§.
cõtra.ꝛ est rõ:qꝛ nemo inuitus agere vel accusare cogit̃.vt.C.
vt ne.inui.age.vel ac.co.in rub.ꝛ in nigro. Sꝫ denuo instat̃
ꝛ op.h dr̃ si iudex p̃cepit solui minori ꝛ minor pdidit pecuniã
nõ audit̃ volẽs restitui ꝯ iussũ vel decretũ iudicis:sꝫ vr̃ ꝯ.nã
si q̃s emit a minore decreto p̃toris ꝛ deceptꝰ est p̃t restitui.vt.C.
de predi.mi.l. siquidẽ.Rñ.aliud est ĩ ꝯctu vẽditiõis qui fit cũ
minore iudicis autoritate: aliud est in solutione q̃ fit minori
iussu iudicis:qꝛ in ꝯctu vẽditõis minor si lesus est restituit̃:in
solutione q̃ fit minori lesus nõ restituit̃:ꝛ est rõ:qꝛ qui ꝯhit cũ
minore facit hoc ex volũtate.vt.C.de act.ꝛ ob.l.sicut.ꝛ.C.de ꝯ
hẽ.emp.ꝛ vẽ.l.si volũtate.sꝫ q̃ soluit minori facit ex necessitate
nã viribus preture nõ põt resistere.vt.j.e.l.qd̃ si minor.§.resti
tutio.ꝛ melioris cõditionis debet esse qui soluit ex necessitate
ꝙ qui contrahit ex volũtate.vt.j.de cur.l.procurator qui euic.
pmisit.ꝛ.C.quando ex facto tu.l.j.ꝛ.ij. Sed denuo instatur
ꝛ oppo.ad id qd̃ dicit̃ hic:si iudex p̃cepit solui minori ꝛ minor
perdidit qd̃ non audit̃ volẽs restitui: sed vr̃ qd̃ possit restitui:
vnde videt̃ contra.C.si aduer.so.in integ.resti.fu. po.l.j.ad qd̃
vos ita dicetis hic:debitor soluit iudice iubẽte ꝛ cum decreto
quo excusatur ꝛ non auditur minor volẽs restitui:in.l.contra.
soluit debitor minori sine iussu iudiciario:quo casu sibi ĩputet
debitor:qꝛ minor petet in integrũ restitui si pecuniã perdidit
ꝛ iterum petet.Et ad solutionẽ huius ꝯrij: ꝛ vt plene liqueat
articulus iste ita cõsueui distinguere:ꝛ distinguo cũ debitor
soluit minori aliquãdo debitor cõsequitur plenã liberationẽ:
aliqñ pleniorẽ:aliqñ plenissimam:aliqñ nullã: cõsequitur ple
nã liberationẽ:puta si debitor minoris soluat minori autorita
te tutoris liberatur:verũtamen si pecunia pdatur vel quatenꝰ
pdit̃ datur restõ.vt.C.si aduer.trãsac.l.exemplo.ꝛ.l.in debito.
§.ex diuerso.ꝛ.§.j.aliquãdo cõsequitur pleniorẽ liberationẽ:
puta si debitor minoris soluit minori vel eiꝰ tutori vel ipsi mi
nori sine tutore si habet saluã pecuniã ꝛ ex eo locupletior est.li
beratur debitor ꝛ non restituitur minor: immo repellitur doli
excep.quia videtur minor nõ de dãno sed de p̃da sollicitus.vt
insti.qui.ali.li.vel nõ.§.nũc admonendi.ꝛ.j.de admi. tuto.l.si
minoris.ꝛ.C.de vsuc.pro emp.l.vlti.aliqñ ꝯsequitur quis ple
nissimã liberationẽ:puta si debitor soluit minori vel cur. eius
iudice iubẽte:nã liberat̃ debitor habeat minor pecuniã saluã
vel nõ nec restituit̃.vt.s̃.de mino.l.ait p̃tor.§.pmittitur: idem
est ꝛ si soluãtur vsure ei vel pẽsiones nõ excedẽtes biennales ꝛ
summã.c.sol'.vt.C.de admi.tu.l.sancimꝰ.ꝛ.l.constõnẽ.Item et
alio casu cõsequit̃ q̃s liberationẽ plenissimã qñ soluit minori.
vt.C.ad tre.l.pe.Sed qua rõne restituit̃ minor aduersus decre
tũ nõ aduersus solutionẽ factã a iudice.rñ. solutiones fiũt ex
necessitate:sed emere vel ꝯhere est volũtatis.vt.C.de act̃.ꝛ ob.
l.sicut.vnde plus subuenitur ei qui facit ex necessitate ꝙ ei q̃
facit ex voluntate:ꝛ sic intelligitur.s̃.de mino.l. qd̃ si minor.§.
restitutio.simile no.C.de fideius.mi.l.si ea que.aliquãdo nullã
ꝯsequetur liberationẽ:puta si soluit minori sine autoritate cu
ratoris ꝛ iudice nõ iubente ꝛ nõ habet minor pecuniã saluã.vt
j.de solu.l.qd̃ si forte.§.j.

1 Minori quasi cum eo gestum sit succurritur siue inter
cedat siue litiget siue hereditatem vel aliam successionem ap
prehendat.h.d.

Non solum autem. Habuistis in supioribꝰ qd̃ dicit̃ gestũ cũ mino
1 re siue minor ꝯxit vel aliud fecit vel si soluitur ei:† sed ꝛ gestũ
dr̃ cũ minore in alijs casibus:ecce si minor intercedit p alio dꝫ
posse restitui si pbat se esse deceptũ vel si rẽ suam p alio obli
gauit reprobata op.põp.ꝛ eoꝝ qui dicebãt distinguẽdũ fore:
vtrũ minor q̃ fideiubet p alio sit approbatꝰ ab arbitro:quo ca
su nõ possit in integrũ restitui:si aũt fuit approbatꝰ ab aduer
sario tũc possit restitui: sꝫ ꝛ si minor deceptus est in iudicijs tñ
ei subuenit̃ auxilio restõnis in integrũ. sꝫ si minor ĩmiscuit se
hereditati paterne vel extranee ꝛ dãnosa est heredi.vel litibus
implicita subuenit̃ ei auxilio in integ.resti.vt possit abstinere:
sed etiã

sz etiā si minor adijt bo.pos.vl' etiā si relicta est ei hereditas ex causa fideicō.ꝛ leuis est filr debet posse restitui:ꝛ non solū restituit filius qui imiscuit se hereditati paterne:sed etiaz si illi qui ex necessarijs psonis minor imiscuit se hereditati dz possē restitui:ꝛ ideo si seruus īstitutus sit cū libertate ꝛ adiuit heredi.restituit vt separet eius peculiū a bonis hereditarijs: verūtamen vbi minor restituit̄ aduersus aditionez heredi. sicut subueniť ei vt liceat sibi abstinere ita qꝺ peruenit ad eū ex heredi.ꝛ non perdidit dz restituere.h.o.iste.§.vsqz ad.§.hodie. videatis expositionē littere.[non solū aūt in his].s.spāliter a minoribus gestis.[sz etiā in interuētionib9].i.fideiussorib9. vt.C.de filiofa.mino.l.j.ꝛ.ij.[eū].s.minorez.[pbauerit]quo casu non deť ei restitutio.[aduersarius]quo casu non deť restitutio.[mihi aūt].s.Vlp.[doceat]qꝺ semper presumit nisi in rez suā fideiuberet.vt.s.q satis.cog.l.de die.§.j.ꝛ.j.de pecu. l.iij.§.iul.ꝛ hoc siue p patre siue pro extraneo fideiussit:vt dixi.s.e.l.iij.§.sz vtrū:vnde no.qꝺ si minor petit restitui dz pbare se minorē tpe ꝯtcus ꝛ esse infra tēpora restitutionis ꝛ se circūuentū:ꝛ hic.vt.j.de iureiur.l.nā postea.§.si minor.[sz ꝛ in iudicijs].s.dictū est qꝺ in ꝯtcibus minorib9 restituit̄:nūc dr qꝺ eis subueniť in qsi ꝯtcibus:qꝛ in iudicijs qsi ꝯhitur.vt.j.de pecul.l.iij.in fi.ꝛ hic si fuit in iudicijs cū curatore al's nō valeret iudiciū nisi sui fauore.vt.C.de pcu.l.nulla.ꝛ.C.de auť.pre.l.clarū.[captus sit.]vt.C.si aduer.rē iu.l.j.ꝛ.ij.[sz ꝛ si heredi.]hic ponit ꝛ aliū casuz in quo minori subueniť in qsi ꝯtcu.[vel alia successione.]puta si restituiť ei hereditas ex senatuscon. treb. qꝛ tūc effectu quodā heres est.vt.j.qꝺ cū eo.l.si fili9.§.j.[ex necessarijs tantū]puta qꝛ dñs seruū suū heredē sibi instituit: nā iste dr seruus necessarius.vt insti.de here.qua.ꝛ diffe.§.necessarij.[separationē].s.peculij sui.vt.j.de separa.l.j.§.nō aūt restituiť vt non sit heres.[in rē eius].s.minoris etatis:qꝛ sicut minor restituiť ne moretur in dāno ita eo restituto non dz morari i lucro:vt hic:ꝛ ad hoc facit.j.e.l.qꝺ si minor.§.restitutio. ꝛ.C.de repu.que fi.in iudicio.l.vlti.Or signori dñs Jo.notat hic quedā que non faciūt ad rumbū:sz potius sunt fabule:ego tū breuiter explicabo:vos habeť hic si mino imiscuit se hereditati siue paterne siue extranee psone qꝺ restituiť si ledif:hoc est verū fm Plac.si minor adiēs hereꝺ.vel si imiscēs est adultus qꝺ restituiť si lediť:sed si est pupillus qui imiscuit se hereditati vel adijt hereꝺ.ipso iure non teneť.vt.j.de acqui.here.l. impuberib9.ꝛ.l.si minor.sz ipse male dixit:qꝛ.§.iste nō distinguit puberē ab impubere:vnde vterqꝫ iuuať per restitutionē: vt hic dicif.Itē qꝛ si impubes adijt heredi.sine tutoris autoritate tūc ipso iure nō obligať.vt insti.de auť.tu.§.neqꝫ.ꝛ.C.de iur.deli.l.potuit pupillus:vñ hoc casu cū sit tutus iure cōmuni ipso iure nō indiget auxilio restitutionis in integ.qꝛ quotiēs ꝛc.vt.j.e.l.in cause:sed ipse pu.pōt adire hereditatē autoritate tutoris vel tutor voluntate eius:vt in predi.l.potuit pupillus.ꝛ.l.si infanti.ꝛ hoc casu si lesus est restituiť beneficio resti. in integ.vt hic.ꝛ.C.si mi.se ab heredi.absti.l.j.ꝛ sic intelligiť j.de acqui.hered.l.necessarijs.in prin.sed si pōt adire hereditatē autoritate sui curatoris.vt.C.de admi.tuto.l.cum quedā puella.nec ob.j.de ap.l.cum in vna.§.j.qꝛ verū est qꝺ non pōt adiri hereditas autoritate cura.qui datur pupillo: sz ab adulto potest adiri heredi.autoritate curatoris sui ꝛ adultus hoc casu bene obligať oneribus hereditarijs ꝛ lesus restitueť beneficio restitutionis in integrum vt.j.de acqui.heredi.l.si minor.ꝛ.j.e.l.ꝛ si sine.§.restitutus.

1 ☞ Minoribus deceptis in eo qꝺ non sunt lucrati succurritur.h.o.cū.l.seq.vsqz ad.§.qꝺ restituiť.

Hodie certo iure vtimur.

1 In.§.isto cū prin.l.seq.tractať de eadez materia:†ꝛ dicif qꝺ in his que gesta sunt cū minore:minorē posse restitui non solū in damnis imo ꝛ in lucris: ꝛ sunt exēpla in lucris si minori legatū est relictum ꝛ sine dolo cuiusqꝫ legatū sibi relictum repudiauit qꝺ debet restitui:vel si minori legata est optio seruoꝝ ꝛ optauit deteriorē:nam dz restitui vt iterato possit eligere: vel si minor pmisit alternatiue illam aut illā rem ꝛ cuz posset dare deteriorē dedit preciosiorez debet restitui vt possit dare deteriorem.h.o.iste.§.cū.l.se.videatis expositionē littere. [vt ꝛ in lucro].s.omisso.[succurratur.]puta si repudiauit hereditatē lucrosam.vt.j.l.pxi.§.restitutus.ꝛ.C.si omis.here.vel bo.poss. in integ.resti.fu.postu.l.j.ꝛ.ij.Or ponunť alia exēpla in.l.seq. [ꝛ si sine]ꝛ cōmuniter est hic prin.l.quidam tū non habēt hic prin.l.[repudiauerit].s.minor:sub.debere subueniri auxilio in inte.restitutionis.[deteriorē.]sub.debere ei subueniri auxilio restitutionis in integrū:ꝛ hic cū tenuit optio:sed si nō teneret iterato posset eligere.vt.j.de op.lega.l.ij.[preciosiorez] i.meliorē qꝛ etiā deteriorē dando poterat liberari.vt.j.de ver. obli.l.vbi aūt non apparet.§.qui aut illud.ꝛ.j.de iure do.l.plerūqꝫ.in fine.

e

Et si sine dolo.

Quesitum est. Dictū est in superiorib9 qꝺ minorib9 subueniť i lucris si potuerūt lucrari ꝛ lucrati nō sunt.Circa illud queriť: minor vēdidit rem suā pro.x.post vēditionē superuenit quidā qui vult dare pro re illa.xij.nūquid poterit in integrū restitui: ꝛ rūdeť si minor vēdidit rez suā lucrādo ꝛ veniat alius q̄ plus offerat qꝫ pretor causa cognita restituet eū vt iterato licitatio admittať:ꝛ hꝰ est verū cū vendiť res minoris q̄ seruādo seruari pōt etiā si minor enorme dānū passus nō est:vl' etiā si euidēs sordes vel gřa tutor nō itercessit:sz si vēdiť res minoris q̄ seruādo seruari nō pōt isto casu nō restituiť minor aduersus emptorē nisi aut sordes vel euidēs gřa tutor vel curator interuenerit.h.o.iste.§.[dicit].s.l.pxi.in.§.hodie.[venierit].i.vendita sit.[liceat].i.pmittat.[eos].s.minores.[licitatio].i. oblatio offerētis mai9 preciū:ꝛ est licitatio:qꝛ res minoris pconizať qꝺ quicūqꝫ vult talē rē minoris emere veniat ad talē locū corā iudice:venit vnus ꝛ offert.x.postea venit alius ꝛ offert xij.istud est pprie licitare.vt.j.de pu.vect.ꝛ cō.l.licitatio.ꝛ ista licitatio fit in reb9 fiscalib9 ꝛ minoris ꝛ plus offerēti datur:vt pbať.C.si pro.pu.pen.[circūspecte].i.cum cause cognitione. [sunt.]vt.C.de admi.tu.l.lex q̄ tutores.ꝛ.l.vlt.[aut sordes.] i.corruptela pecuniaria.vt.j.e.l.pe.[doceať.]qꝛ hoc casu restituiť minor:sz si vēdiť res minoris q̄ seruādo seruari pōt restituiť minor pter modicū dānum nō pter minimū.vt.j.e.l.si minor.§.j.ꝛ.s.de in integ.resti.l.scio ꝛ ibi dixi.

1 ☞ Restitutus vt adeat pōt restitui:vt repudiet ꝛ eꝯ.h.o.

Restitutus aūt.

Signori in.§.isto dñs Jo.ponebat casuz cū magna intrica
1 tione:†ego tū leuiter ponā casuz ꝛ illā itricationē paucis verbis tollā:ꝛ pono ita casuz i terminis minori.xxv.an.deferebať aliqua hereditas paterna vel extranea illā heredi.minor repudiauit icōsulte:nūquid si minor lesus est poterit restitui: certe sic:sz ponam9 qꝺ minor restitut9 ē vt liceat se imiscere paterne hrditati vel vt liceat ei hereditatē extranei adire si se imiscuit vel adiuit:ꝛ iuenit eā esse dānosam vel sumptib9 ꝛ litibus iplicitā nunquid poterit iterato restitui vt liceat sibi abstinere vel repudiare:respōdeť qꝺ sic.h.o.iste.§.videatis expositionē littere.[restitutus].s.semel.[imisceat vel eā adeat]ideo hic dicit:quia differētia est inter immiscere ꝛ adire ꝛ abstinere ꝛ repudiare immiscere ꝛ abstinere proprie est suorum:adire vel repudiare extraneorum.vt insti.de here.qua.ꝛ dif.§.extranei.et §.sui.et.j.de leg.j.l.nec nō.[rursus].i.scđo.[vt se abstineat] sub.si inueniat eā dānosam vel litibus et sumptibus implicitam.vt.s.eo.l.minorib9.[respōsum est.]Or signori hic est verus intellectus huius.§.vt intelligatur vt dixi in casu:vnde no.hic vnū no.cōtra regulam generalem que est quod hereditas semel repudiata ampli9 adiri nō potest.vt.C.de repu.her. l.sicut.fallit in minore.xxv.an.q̄ here.quā semel repudiauit potest adire:vt hic. Sed instatur ꝛ opponiť ad id quod dicitur in.§.isto sic quō semel restitutus minor vt omissam here.habere possit:postea restitueť vt eandē possit omittere videtur qꝺ hoc nō possit esse.vt.C.si sepius in integ.rest.fu.postu.l.j.et.ij. vñ si semel postulať in integrū restō ꝛ denegať scđo nō poterit postulari nec dari nisi ex noua cā interueniente.vt in.l.ꝯ.sed si in integrū restō semel petita est ꝛ ꝯcessa iterato poterit peti ꝛ cōcedi circa idē:ꝛ ita erit hic:vt dixi in casu.fallit tū istud in casu:puta si iussu pris filiusfa.minor adiuit heredi.ꝛ semel restitut9 ē vt abstiēat nō pōt iterato restitui vt eā habeat ꝛ adeat ne leges ludibrio fiāt qꝺ esse nō dz.vt.C.de bo.q̄ li.l.cū nō solū §.vbi aūt.ꝛ.§.filiofa.alij dicūt qꝺ hic dr ibi corrigiť.

1 ☞ Substitutio vulgaris expirat adita hereditate ꝛ ea p restitutionē repudiata in heredem necessario vires reassumit:si hereditas non est soluendo.Item qui semel est heres p restitutionē nō desinit esse heres directo sed vtiliter.h.o.

2 Cōcessum in vno in ceteris videť phibitum.

3 Testamenti duo sunt gradus principaliter pmus gradus est institutio secūdus gradus testamēti est substitutio.

Sed quod pap.

Signori.§.iste cōsueuit valde difficilis reputari:iō qꝛ ipsius materia est extranea:ꝛ qꝛ.§.iste inordinate poniť:ꝛ etiā qdam magna glo.dñi az.hic scripta reddit eū difficilē:ꝛ habētes hic magnū suū apparatū hñt eā:alij nō hñt eā:verūtū si vos intelligatis casum ꝛ summariā expositionē lr̄e ꝛ ea q̄ dicā ad euidētiā hui9.§.cetera alia intelligeť ꝛ vobis nō difficilis:sz facilis apparebit.ꝛ ad euidētiā hui9.§.duo pmitto:pmo pmitto qꝺ duo dicūtur gradus testamēti pncipal'r: prim9 gradus est in

ſtitutio ſiue vnꝰ ſiue mille inſtituanť.ſecūdus gradus teſtamē⸗
ti eſt ſubſtitutio ſiue vnꝰ ſiue mille ſubſtituātur.vt.ĩ.de vulg.et
pupil.ſubſtitu.l.ĩ.⁊.ĩ.de bo.poſſeſ.cōtra tab.l.equiſſimū.§.de⸗
fertur.Itē p̄mitto alid qd quidā heredes dicunť ſui ⁊ neceſ⸗
ſarij vt ſunt filij qui ſunt in poteſtate defuncti tp̄e moꝛtis:⁊ di
cunť ſui:qꝛ ſunt in ptāte defuncti tp̄e moꝛtis:neceſſarij:qꝛ ſunt
heredes patris velint nolint iure ciuili:lꝫ iure p̄toꝛio habeāt
abſtinēdi facultatē.vt inſti.de here.quali.⁊ diffe.§.ſui ⁊ ꝓpter
iſtam abſtentionē non habēt neceſſe adire p̄etoꝛē:qꝛ edictum
p̄etoꝛis moꝛtui ↄcedit ei hoc.vt.ĩ.de acqui here.l.ei qui. qui⸗
dam dicunť heredes neceſſarij tm̄ ſicut ſunt ſerui defuncti in⸗
ſtituti heredes ⁊ iuſſi eſſe liberi ⁊ dicunť neceſſarij:qꝛ hn̄t neceſ
ſe eſſe heredes velint nolint nec poſſunt abſtinere.vt inſtiť.de
here.quali.⁊ diffe.§.neceſſarij.⁊.ĩ.de acquir.here.l.neceſſarijs.
quidā dicunť extranei heredes vt ſunt illi qui nō ſunt filij vel
in numero filioꝝ:⁊ iſti dicunť heredes volūtarij ⁊ extranei:qꝛ
inſtituti vel ſubſtituti pn̄t amplecti here.ſi volūt ⁊ ſi nolūt pn̄t
repudiare.vt inſt.de here.quali.⁊ dif.§.ceteri.Oꝛ ſignoꝛi his
ita p̄emiſſis veniamus ad caſum:⁊ in.§.iſto foꝛmanť due que
ſtiones.pꝛimo:ſcd̄o determinanť:⁊ pꝛimo Vlpia. determinat
pꝛimā q̄ōnem.ſcd̄o repꝛehēdit Pap.de eo qd indiſtincte locu
1 tus fuit in ſcd̄a q̄ōne:† ⁊ pꝛima queſtio eſt talis:paterfa.fecit
teſtm̄ ⁊ filiū ſuū minoꝛē.xxv.an.ſibi heredē inſtituit dū eſſet in
extremis cōſtitutus eidē ſuo filio minoꝛi inſtituto ſi non eſſet
heres:vt qꝛ nollet ſeruū ſuū.ſ.ipſius teſtatoꝛis iuſſit eſſe liberꝝ
⁊ eum eidē ſubſtituit moꝛtuo patrefa.teſtatoꝛe dixit filius mi⸗
noꝛ inſtitutus non darē denariū in hereditate paterna:vn̄ he⸗
redi.paternaꝫ obmiſit vel repudiauit:⁊ ita fuit locus ſubſtitu
tioni vulgari:vn̄ ſeruus ipſius teſtatoꝛis iuſſus heres ⁊ liber
eſſe ſtatī ex ſubſtitutione liber ⁊ heres effectus eſt: poſtea mu
tatū eſt tp̄s ⁊ dicit minoꝛ qd fatue egit qꝛ repudiauit heredi.
paternā vel omiſit petere:vn̄ petijt reſtitui in integ.vt heredi.
paternā obmiſſam vel repudiatā poſſit hr̄e ⁊ in hoc dicēs ſe le
ſum:vnde ꝓbauit ſe minoꝛē ⁊ leſuꝫ ⁊ reſtitutus fuit : queſitum
fuit a pap̄.vtrū ſeruus teſtatoꝛis ſubſtitutꝰ filio minoꝛi retine
ret libertatē ⁊ heredi.ad qd Pap̄.in libꝛis reſponſoꝝ ſuoꝝ:re
ſpondet qd ille ſeruus remanebit liber:ex quo dedit ītelligere
qd nō remanebit heres:de quo Vlp.repꝛehēdit eū: ⁊ dicit qd
ille ſeruus remanebit liber ⁊ heres:⁊ ꝓbat iſta rōne Vlp. qd
male dixerat papi.ſi eīn minoꝛ erat pupillus vel adultus ſuus
vel extraneus ⁊ maxime extraneus ex quo extraneus obmiſit
heredi.vel repudiauit ſtatim ſeruus ille ſubſtitutus eſt liber ⁊
heres:vnde qui ſemel fuit heres ꝑpetuo remanebit heres:ſal⸗
teꝫ nomine; vnde lꝫ minoꝛ reſtituať in integrū tm̄ non efficitur
heres ſꝫ nāciſciť actiones hereditarias ⁊ vtiles actiones intē
dit:⁊ hec eſt pꝛima queſtio ⁊ eius deciſio. ſcd̄a queſtio quantū
ad thema eſt eadē cū pꝛima quantū ad rn̄ſionē eſt ecōtra:⁊ eſt
talis:paterfa.in extremis cōſtitutus fecit teſtm̄ ⁊ filiū ſuū mi⸗
noꝛeꝫ.xxv.an.fecit ſibi heredē ⁊ ſeruū ſuū eidē ſubſtituit:⁊ iuſ⸗
ſit eū eſſe liberū ſi filius ſuus minoꝛ nō eſſet heres iſte filiꝰ mi⸗
noꝛ īſtitutus īmiſcuit ſe heredi.paterne ⁊ ſic ſubſtitutio expi⸗
rauit:poſtea ipſe filius minoꝛ vidēs hered.paternaꝫ dānoſam
petijt reſtitui vt liceret ſibi ab heredi.abſtinere:⁊ qꝛ ꝓbauit ſe
minoꝛē ⁊ leſum fuit in integrū reſtitutus:queſitū fuit a Pap̄.
vtrū ſeruus ſubſtitutus voceť ex ſubſtitutione vt ſit liber ⁊ he
res:ad qd rn̄det Pap̄.in libꝛis reſponſoꝝ ſuoꝛuꝫ qd euanuit
ſubſtitutio:⁊ ita nō erat heres neqꝫ liber ſꝫ Vlp.dicit qd male
reſpondet Papi.⁊ dicit qd debuit diſtinguere:vtrum hec he⸗
reditas eſſet ſoluēdo vel nō:vt ſi hereditas eſſet ſoluēdo bn̄ re
ſpondit Pap.qꝛ veriſil'e eſt qd ſuccedētes patrifa.ab inteſta⸗
to veniāt ad ſucceſſionē:ſi aūt hereditas nō eſſet ſoluēdo tunc
de benignitate.l.ne defunctus iniuria afficiať ſi decederet ſine
ſucceſſoꝛe:qꝛ nō eſt veriſil'e ex quo hereditas nō eſt ſoluēdo qꝑ
aliq̇s veniret ad eius ſucceſſionē ſeruus ſubſtitutus erit liber
⁊ heres ex ſubſtitutiōe.h.d.iſte.§.videte ſtatim lr̄am ⁊ eius ex⸗
poſitionē.[ſed qd pap.lib.ij.rn̄ſoꝝ ait ⁊c.]ſignoꝛi anteq̄ ꝓce
dam vltra hoc pꝛemitto qd inter ceteros iuriſcō.pap̄.fuit ſum
mus:vn̄ leges recte vocāt eū virū acutiſſimi ingenij.vt.C. de fi
deicō.l.cum virū.⁊.l.cū acutiſſimi.⁊.C.de furt.⁊ ſer.coꝛ.l.vlti.⁊
totū ſtudiū pap.in cōmentādo vr̄ fuiſſe in q̄ōnibꝰ ⁊ rn̄ſionibꝰ:
vn̄ libꝛi Pap.vocanť vel libꝛi rn̄ſoꝝ Papi.vt pꝫ hic: vel libꝛi
q̄ōnum Pap.vt pꝫ.ſ.in ꝓhemio huius libꝛi.[minoꝛi].i. pu⸗
pillo vel adulto: pꝛimo gradu inſtituto a patre ⁊ intelligatis
minoꝛi ſuo ⁊ neceſſario herede vel minoꝛi extraneo vel volūta
rio herede.[ſubſtitutū ſeruuꝫ neceſſariū].ſ.vulgariter que hꝫ
fieri vt diciť inſtit.de vulg.⁊ pup.ſubſtitutio.in pꝛinci.[repu⸗
diāte quidē hereditatē minoꝛe.]ſub.ex teſtamēto:nec etiā vo⸗
lebat ab inteſtato hr̄e heredi.[neceſſariū].ſ.heredē.[foꝛe].i.
exiſtere.[⁊ ſi fuerit reſtitutus minoꝛ.].ſ.ꝯ repudiationē pꝛio
factam[liberū nihilominus remanere.]non tamen dixit ⁊ he

redem:ex quo dedit intelligere qd remanebat liber nō heres:
qꝛ ex quo in vno permittiť ī ceteris vetať.vt.ĩ.de iudi.l.cū pꝛe⸗
toꝛ.§.ĩ.[ſi auteꝫ.]incipit ſcd̄a queſtio.[pꝛius].i.pꝛimo loco.
[neqꝫ liberū eſſe.]ſub.ait pap.lib.ij.reſponſoꝝ:⁊ huc uſqꝫ ha⸗
buiſtis duas q̄ōnes ⁊ duas rn̄ſiones pap̄.amodo ſequunť ver
ba Vlp.[non per oīa verū eſt.]dicit Vlp.qd dicit pap.in pꝛi
ma ⁊ ſcd̄a q̄ōne.[nam.]hic Vlp.incipit repꝛehendere de ſolu
tione ſcd̄e queſtionis Papi.[abſtinente ſe herede].ſ.minoꝛe
per in integrū reſtitutionē.[pupillo].q.d.nedū in ſuo ⁊ neceſ
ſario.[neceſſario ſubſtituto.]qꝛ de benignitate.l.erit heres ⁊
liber ſeruus neceſſarius ſubſtitutus qn̄ hereditas nō erat ſol⸗
uendo ne defunctus iniuria afficiať:vt inſti.qui ma.nō poſ.§.
licet.ſecus tamen ſi hereditas eſſet ſoluēdo:qꝛ tūc non cogitur
eſſe heres:īmo vocanť ſuccedētes ab inteſtato:⁊ veriſil'e eſt qd
cū hereditas ſit ſoluēdo qd plures volent eius heredi.vt.C.de
ſer.ne.heredi.inſti.l.vlt.[⁊ qd ait].ſ.Pap.⁊ nūc Vlpi.incipit
repꝛhēdere pap.de ſolutiōe pꝛime q̄ōnis vbi minoꝛ pꝛimo repu
diauit.[maneat]pꝛemiſſa rōne:qꝛ cū in vno permittiť in cete
ris vetať.[non fiat.]ſub.in veritate efficiť tm̄ heres noīe.vt.ĩ.
dicit.[extitit.]⁊ ſic ſubſtitutꝰ remanebit liber ⁊ heres qui ſe⸗
mel extitit heres ex ſubſtitutiōe.¶ Oꝛ ſignoꝛi in.§.iſto ante
2 omnia nota.plura nota.† ⁊ pꝛimo no.in.§.iſto qd in vno con⸗
ceditur in ceteris vetatur:nam ſi Pap.dixit ſeruum ſubſtitu⸗
tum iuſſum eſſe liberū ⁊ heredeꝫ ex ſubſtitutione ⁊ cepit eſſe li
ber ⁊ heres ex ſubſtitutiōe minoꝛe poſtea reſtituto remanet li
ber:ex quo dedit ītelligere qd nō remanebat heres:qꝛ qd ī vno
⁊c.vt.C.de ꝓcur.l. maritus.⁊.ĩ.de iudi.l.cū p̄toꝛ.§.ĩ.⁊.ĩ.de iur.
inſtru.⁊ inſtr.le.l.queſitū.§.idē rn̄dit.al's incipit.l.cū de lanio⸗
nis.item no.qd lꝫ dn̄s Pap.fuerit ſummus ⁊ eius op.multum
appꝛobeť vt dixi in expōne littere:tm̄ hic Papi. repꝛehendiť.
per Vlpi.qd raro inueniť de eo qd fuit locutus indiſtincte in
ſcd̄a q̄ōne:dū ipſe dixit qd lꝫ expirauerit ſubſtitutio qd pupil
lus vel minoꝛ.xxv.an.adijt heredi.ſi poſtea reſtituať non erit
heres debuit enim diſtinguere eſſet hereditas ſoluēdo vel nō:
ſic ⁊ alibi repꝛehendiť iur.cō.de eo qd debuit diſtinguere ⁊ nō
diſtinxit.ſ.ſi quis cau.l.ſꝫ ⁊ ſi q̇s.§.queſitū.⁊.ſ. de neg. geſt.l.
pomp.ij.⁊.ĩ.ad.l.rho.de iac.l.vlt.Itē ex eo qd diciť hic qd iſte
ſubſtitutus ſi hereditas non eſt ſoluēdo vocatur ex ſucceſſione
ad hereditatem ⁊ eſt liber:colligetis illud no.qd tale quid cō⸗
ceditur in ſubſidium qd al's non concedereť:⁊ ad iſtud accedit
ſ.de eo per quē factum erit.l.viti.⁊.ſ.de do.l.⁊ elegāter.§.ſer
uus.Item no.hic vbi minoꝛ inſtitutus abſtinet ſtatim neceſ⸗
ſarius heres ſubſtitutus eſt liber ⁊ heres:ſi poſtea reſtituitur
minoꝛ vt heredi.omiſſam habeat remanet iſte heres ⁊ liber:qꝛ
qui ſemel fuit heres ſemꝑ remanet heres ſaltim noīe. vt.ĩ.ad
tertul.l.ij.§.adoptiui.⁊.ĩ.de vulga. ⁊ pupil.ſubſti.l.ex facto.§.
iul'.in pꝛinc.⁊.ĩ.de here.inſtitu.l.ſed ⁊ ſi.⁊ inſtitu.de fideicom.
here.§.reſtituta.Oꝛ ſignoꝛi anteq̄ veniā ad glo.dn̄i Azo.hic
ſcriptam ad.§.iſtum ſignabo duo cōtra.⁊ ad.§.iſtum inſtatur
⁊ opponitur ⁊ videtur qd nō poſſit ſtare duabus rationibus:
vos habetis in fine huius.§.qd qui ſemel fuit heres ſemper
remanet heres:ſed lex videtur velle contra. que dicit quod q̇
fuit heres deſinit eſſe heres ip̄o iure:ecce ſi aliquis fuit heres
⁊ teſtamentum pꝛonūciatur eſſe inofficioſum ſtatim ipſo iure
deſinit eſſe heres:vnde videtur contra.ĩ.de vulg.⁊ pup.ſubſt.l.
ex facto.§.iul'.⁊.ĩ.de inoffi.teſtamen.l.pap̄.§.ſi ex cauſa.ad qd
vos dicetis regulariter qui ſemel fuit heres ſemper remanet
heres ſaltem nomine:vt hic:ſed fallit in tribus caſibus qui ſe
mel fuit deſinit eſſe heres:vnus caſus eſt impugnato teſtamē
to per querelam:vt in.l.contra.⁊ in pꝛe.titu.de vulga.⁊ pupil.
ſubſti.l.in ſubſtitutione:alius eſt ſi heres reuocatur in ſerui.
tertius eſt ſi teſtamētum rūpitur agnatione poſthumi.vt inſti
tu.de here.ab inteſt.§.per contrariū.Sed inſtatur ⁊ opponi⸗
tur hic:⁊ iſtud videtur mirabile ſi minoꝛ inſtituitur ⁊ ei ſubſti
tuitur ſeruus ipſius teſtatoꝛis ⁊ videť eſſe liber ſi minoꝛ inſti
tutus īmiſcuit ſe hereditati paterne:vel adiuit here.extranei
ſtatim expirauit iſta ſubſtitutio:vt.C.de impu. ⁊ ali. ſubſtitu.
l.poſt aditam heredi.quomodo ergo minoꝛe abſtēto beneſi⸗
cio reſtitutionis erit liber heres:ad iſtud pōt dici duobꝰ mo⸗
dis:⁊ vno modo ſic ſm̄ antiquos regulariter vulgaris ſubſti⸗
tutio expirat poſt aditam heredi.vt in.l.poſt aditā here.fallit
in duobus in quibus eſt ſpāle.vnus caſus eſt:in auť.de here.
⁊ fal.§.ſi quis aūt.que eſt.C.de fideicō.auť.hoc amplius. Itē
fallit in ſecundo caſu vt dꝛ in.§.iſto ⁊ eſt ratio:qꝛ ſi minoꝛ fuit
abſtentus fingitur nec heres fuiſſe:argu.ĩ.de acquir.poſſeſ.l.
nō videť.⁊.ĩ.de in rem ver.l.ſi a patre.§.verſum.† Oꝛ ſignoꝛi
ſi placet vobis poteſtis dicere qd regula illa que dicit qd adi
ta hereditate expirat ſubſtitutio: vt in.l.poſt aditam nō reci⸗
pit inſtantiam ⁊ quare nō pꝫ ex p̄miſſis.nā vt dixi inſtitutio
eſt pꝛimꝰ gradus teſtamēti:ſubſtitutio eſt ſecūdus gradus te
ſtamenti:

stamenti: igit̃ substitutus est sub cōditione institutus. nam dicit testator instituo mihi talē heredē ꝛ si nō erit mihi heres q̄ nō velit vel q̄ nō possit ille. s. seruus meus sit heres ꝛ liber. vt pꝫ. C. de edic. diui adri. tol. l. j. cū̄ ergo defecerit cōditio minore instituto amplectēte heredi. substitutus non pōt vocari ad hereditatē: sic ergo fuit in casu nostro. nam dixit testator filiū̄ meū̄ heredē mihi instituo: si non erit heres q̄ nolit vel q̄ non possit ex scd̄o gradu volo seruū̄ meū̄ mihi heredē esse ꝛ liberū̄ ꝛ dicetis qd̄ in. §. si quis aūt. ponit̃ iste casus: quidā fuit institutus ꝛ ei fuit quidā alius substitut⁹: ꝛ multa legata relicta: si institutus adiuit here. ꝛ monitus est a iudice vt soluat relicta ꝛ intra annū̄ nō adimplet voluntatē defuncti vocat̃ substitutus nō ex substitutione sꝫ ex benignitate. l. vt ipleat voluntatem defuncti: nō ob. §. iste q̄ non dico seruū̄ testatoris substitutū̄ minori vocari ex substitutiōe minore in integrū̄ restituto vt sibi liceat abstinere cū̄ hereditas est non soluēdo: imo dico de rigore iuris adita hereditate minore instituto eū̄ exclusum ab hered̄. sed de benignitate. l. talis vocat̃ ne defunctus iniuria afficiat̃ si decedat sine successore qd̄ esse non dꝫ vt instit̃. ex qui. cau. ma. nō pos. §. lꝫ. nec est verisil̃e qd̄ ꝓximiores ab intestato velint vocari ad illā here. cū̄ nō sit soluēdo. vn̄ substitut⁹ ex benignitate. l. erit liber ꝛ heres: vt. C. de ser. ne. her. isti. l. vlt. sed si hereditas esset soluēdo non vocatur seruus substitutus q̄ verisil̃e est qd̄ ꝓximiores succedētes ab intestato velint eaꝫ amplecti ꝛ habere: vt i p̄al. l. C. de ser. ne. here. l. vlt. Mo signori modo circa. §. istū̄ sunt alia indagāda ꝛ querenda ꝛ subijciā duas q̄ones vt intelligatis quādā magnā ꝛ obscurā glo. azo. hic scriptā: ꝛ prima qd̄ est talis. §. iste loquit̃ in necessario herede substituto vulgariter minori. sꝫ quid in volūtario ꝛ extraneo herede substituto minori. vbi gr̃a. testator instituit minorem heredē ꝛ si minor nō esset heres substituit ei quendā extraneū̄ minor adiuit postea restitutus est vt abstineat ab heredi. paterna: nū̄quid substitutus vocabit̃ si velit: an legitimi. i. ꝓximiores defuncto ab intestato. Signori in q̄one ista fuit op. dixerunt em̄ oēs antiqui qd̄ substitutus nō vocat̃ etiā si velit: sꝫ ꝓximiores defuncto ab intestato ꝛ ꝓ eoꝝ op. inducū̄t. l. que dicit qd̄ post aditā here. directā substitutio expirat: vt. C. de ipu. ꝛ ali. sub. l. post aditā. itē pro ipsoꝝ opi. inducū̄t. ll. que dicū̄t si exclusus est a bonoꝝ posses. beneficio restōnis qui erat in primo gradu. s. instōnis: non vocat̃ qui est in scd̄o gradu. s. substitutionis: vt. j. de acq. here. l. si minor. ꝛ. j. de suc. edic. l. vlti. item pro eoꝝ opi. inducū̄t. §. istū̄ Jo. ꝛ Azo in q̄one ista cōtra. dixerū̄t ꝛ dixerū̄t qd̄ si instituit̃ minor ꝛ substituit̃ extraneus ꝛ minor adijt here. postea restituat̃ minor beneficio restōnis qd̄ vocat̃ extraneus substitutus ꝛ si velit succedere ex substitutione poterit exclusis legitimis: ꝛ pro eoꝝ opi. induxerū̄t. ll. que dicunt qd̄ vocent̃ primo priores gradu. scd̄o posteriores: vt. j. de re iudi. l. ex ꝯctu. ꝛ. j. de vulg. ꝛ pup. substi. l. ij. §. ego. ꝛ. j. de acq. heredi. l. si minor. ꝛ. j. ad tertul. l. j. §. si adita. ꝛ. l. ij. §. bonoꝝ. ꝛ respondēt ipsi ad. l. alle. pro opi. antiquoꝝ hoc modo ꝛ dicū̄t sic: statim nō ob. l. post aditā here. q̄ qd̄ dr̃ in. l. illa qd̄ post aditaꝫ qd̄ expirāt directe substōnes: si durat aditio al's non vr̃ adita. arg. j. de acq. pos. l. non vr̃. ꝛ. s̄. de in inte. resti. l. non vr̃. itē non ob. l. si minor. q̄ veruꝫ est qd̄ substitutus non cogit̃ esse heres: tū̄ si velit pōt. itē non ob. j. de succes. edic. l. vlti. q̄ in. l. illa pōt ita poni casus: tres erant in diuersis gradib⁹: vnus in p̄o alter in scd̄o alter in tertio: q̄ erat in p̄o gradu exclusus est: tp̄e restitutus fuit vt peteret: postea restitut⁹ est vt repudiaret: qui erat in secū̄do gradu exclusus est tp̄e ꝛ restitutus est vt adeat: postea restitutus est vt abstineat nō pōt vocari q̄ erat i tertio gradu: ideo q̄ obstabat ei tp̄is emersio. itē nō ob. §. iste q̄ hic erat minor institutus ꝛ necessari⁹ est substitutus qui debebat alio mō esse heres hoc mō q̄ habebāt necesse testator expressam libertatē relinquere lꝫ hodie sit secus. vt. C. de ser. ne. here. insti. l. pe. vn̄ non posset assequi ex vno gradu her. ex alio libertatē: vt. j. de here. insti. l. sꝫ si cōditioni. §. vlt. vn̄ hic substitutus nō vocat̃ ex substitutiōe sꝫ ex benigniate. l. vel pōt dici sicut in suo ꝛ necessario herede si se nō imisceat statiꝫ cōpetū̄t libertates: vt. j. de fideicō. here. l. cū̄ quasi. §. sꝫ ꝛ si quis. ita si abstinet deficit. vn̄ non vocat̃ ex substitutiōe: sꝫ ex benignitate. l. ne defunct⁹ iniuria afficiat̃ si decederet sine herede. Uel pōt distingui aut substitutio est vulgaris ꝛ sic directa: ꝛ tūc est vera opi. antiquoꝝ. s. vt vocentur legitimi cū̄ adita hereditate expiret: aut substitutio est fideicōmissaria quo casu vocent̃ legitimi sꝫ tenet̃ restituere substituto vt i p̄all̃. l. post aditā. ꝛ. j. ad treb. l. j. §. non oīa. ꝛ. C. ad treb. l. non iustū̄. ꝛ insti. de codi. §. j. ꝛ. j. de vulga. ꝛ pupil. sub. l. ꝛ heredi. §. j. Scd̄a questio est talis: ponamus testator instituit filiū̄ suū̄ minorē: ꝛ ei substituit seruū̄ necessariū̄ postea minor abstiuuit ex testō sꝫ voluit succedere ab intestato qd̄ sibi lꝫ vt. C. si omis. ca. te. l. j. nū̄quid subuenit̃ substituto seruo ꝛ necessario heredi: vr̃ qd̄ non: q̄ hic abstinuit in totū̄ ꝛ tunc vocat̃ ex substitutione: sꝫ qn̄ minor abstinet ex testamēto ꝛ vult ab intestato vr̃ qd̄ subueniat̃ ei q̄ ex quo restitutio ꝛc. vt. C. de fideicō. l. eā quā frater. sꝫ dicendū̄ est qd̄ sicut subuenit̃ ceteris legatarijs cū̄ omittit ex testō in fraudem ita subuenit̃ libertatib⁹: vt. j. si quis omis. ca. te. l. j. in princi. ꝛ. j. de vul. ꝛ pu. sub. l. moribus. ꝛ. C. si quis omis. ca. te. l. ij. ꝛ. iij.

1 ☞ Minor qui nō appellauit pōt restitui vt appellet. h. d.

1 **Item si non prouocauit.** †Non soluꝫ subuenit̃ minoribus beneficio restitutiōis in supradictis sꝫ in alijs ponamus qd̄ lata est sn̄ia diffinitiua ꝯ minorē omisit ꝓuocare infra tp̄s statutū̄ a iure: nunquid poterit restitui vt possit ꝓuocare: certe sic. h. d. iste. §. videatis expōneꝫ lr̃e. [intra diē]. s. qd̄ oliꝫ erat biduū̄ vel triduū̄: hodie infra spaciuꝫ. x. dieꝝ. vt. C. de ap. aut̃. ei qui. [desiderare]. s. minorē q̄ petit restitui vt possit appellare. Mo signori habetis in. §. isto si lata est sententia ꝛc. vt dixi in casu videbat̃ cōtra. duab⁹ rōnibus: prima rōne tali videbat̃ cōtra. nōne fatuus est iste minor qui petit in integrū̄ restitui ad appellandū̄ ꝛ nō ꝯ sn̄iam cū̄ possit aduersus sn̄iaꝫ restitui. vt. C. si aduer. rē iu. l. vlt. ad qd̄ pōt dici. §. iste est itelligēdus in illis casib⁹ in quib⁹ quis. s. minor nō restituit̃ ꝯ sn̄iam: sꝫ vt possit appellare ꝛ qui sunt illi casus: certe sunt duo: vnus loquit̃ in minore alter in maiore. in minore casus est talis: q̄ si minor litigat de statu alicuius ꝛ ille ꝓnunciat̃ liber nō restituit̃ minor nisi vt possit appellare: vt. C. si aduer. li. l. vlt. ꝛ. j. de ap. l. illd̄. in maiore casus est talis: si maior abest causa ꝓbabili ꝛ necessaria ꝛ legitime est defensus restituit̃ ad appellādū̄ tm̄. vt. C. de in integ. rest. l. vlt. ¶ Sꝫ denuo videbat̃ ꝯ. scd̄a rōne ꝛ vr̃ qd̄ si minor nō appellauit qd̄ sit ipso iure tutus sine bn̄ficio restōnis nā minores p̄scriptiones nō currū̄t minorib⁹ ipso iure: vt. C. ex qui. cau. in integ. resti. nō est ne. l. vlt. at p̄scriptio bidui ꝛ tridui erat oliꝫ: hodie. x. dieꝝ. vnde cū̄ minor sit ipso iure tutus cessat extraordinariū̄ auxiliū̄. s. restōnis in integ. vt ar. j. e. l. in cause. ad qd̄ dicū̄t quidā oliꝫ currebāt minorib⁹ prescriptiones minores: vt. C. si aduer. cre. l. j. hodie non vt in. l. ꝯ. vel pōt dici lꝫ hodie minorib⁹ nō currāt ipso iure prescriptiones: vt in. l. ꝯ. fallit tū̄ in q̄busdā p̄scriptionib⁹: vt in prescriptionibus iudiciarijs sicut est p̄scriptio olim bidui vel tridui: hodie. x. dieꝝ ad appellandū̄ ꝛ sic est p̄scriptio triēnij ad litē pecuniariam fouendam: vt. C. de iudi. l. properandum. in fi. sicut est in prescriptione temporis statuti ad inuentarium faciendum: vt in aut̃. de hered̄. et fal. §. pupillis.

1 ☞ Minor restituit̃ si ꝓpter absentiā minoris instantia sit perempta. Item maior ex cā restituitur.

1 **Item in eremodicijs.** Non in predictis subuenitur minoribus immo ꝛ in alijs: ecce si minor litigat ꝛ lite contesta. fuit citatus vt veniret audire sn̄iam ꝛ ipse nō venit ꝛ sic eremodicium est ꝯtractū̄ ꝛ lata est sn̄ia contra eum absentē ꝛ quasi contumacem pōt restitui vel ad totam cām vel vt possit appellare quia absentibus causa rei publice aduersus eremodiciū̄ subuenit̃ si abfuerint iusta cā: sed ꝛ si minor nō cōdēnatur diffinitiue sed quasi cōtumax pōt restitui. h. d. iste. §. item ꝛ in eremodicijs]. i. desertis iudicijs: sicut heremita dicit̃ qui deserit habitare cū̄ hoibus ꝛ degit in nemore: ita dr̃ eremodiciū̄ q̄ deserit iudiciū̄ quia iudicium est actus triū̄ personarū̄. vt. C. de arbi. l. ne in arbi. vnde si actor venit coram iudice tempore sentētie ferende ꝛ dicit: dn̄e feratis sn̄iaꝫ dicit iudex citetur reus vt veniat ad sn̄iaꝫ audiendā: si eo citato reus nō venit deserit iudiciū̄ cū̄ in iudicio debeant esse tres persone ꝛ sunt due. vn̄ iudex potest ꝓnunciare ac si presens esset. vt. C. de iudi. l. ꝓperandum. §. cum autem. [abfuisse] nā si maior. xxv. an. est vocat⁹ ad sn̄iam audiēdam ꝛ abfuit iusta de causa ꝛ sn̄ia est lata cōtra eū̄ tenet sententia: vt. j. de iudi. l. si pretor. §. vlti. sed posset restitui ad appellandum: vt. s̄. de in integ. resti. l. vlti. simil'r si minor lite ꝯtest. citatur ꝛ nō venit ad sn̄iam audiendā si abfuit non dolo sed quia fuit in culpa debet restitui aduersus culpam: vt. C. si aduer. deli. l. vlti. sed si dolo absuit tunc non restituitur: quia aduersus dolum non restituitur: vt. j. e. l. si ex causa. §. si mulier Mo signori p̄dicta sunt vera quando minor fuit dānatus diffinitiue per sn̄iam: secus si fuit dānatus interlocutorie vt. j. statim dicit: minor ꝛc. [etiam si quasi contumax] vt quia fuit contumax in non restituendo. [condēnatus sit] scꝫ interlocutorie demittendo eum in possessionem.

1 ☞ Minore restituto aduersus sn̄iam intelligitur restitut⁹ aduersus restitutionē ꝛ etiam aduersus venditioneꝫ si magnū̄ damnū̄ immineat. h. d.

2 Pignus dicitur cōuentionale cum cōuenit vt creditor venderet non soluta pecunia.

3 Pignus pretoriũ vel iudiciale est cũ iudex vel pretor inducit in possessionẽ causa rei seruãde. Uel cũ minor cõuenitur ⁊ nõ defenditur ⁊ inducitur creditor in possessionẽ. vel dr̃ iudiciale cum minor cõdemnatus non soluit.

Si ex causa iudicati. In princ. hui⁹.l.di-
1 citur: † minor a priuato cõuentus fuit corã preside ꝓuincie vel a fisco corã ꝓcur.cesaris solẽniter ordinato iudicio: lata fuit sententia cõtra minorem a qua non extitit appellatum vel si fuit appellatuz fuit sententia cõfirmata ⁊ pignora minoris fuerũt capta ⁊ distracta ipse minor petit restitui aduersus sniam presidis vel ꝓcur. cesaris nũquid põt: certe sic: sed nunq̃d pignora capta in causa iudicati ⁊ distracta recuperabit: ⁊ respondet̃ si pecunia esset soluta recuperabit: sed vbi corpora sunt distracta non potest restitui nisi intersit eius q2 damnum graue passus est vel fraudis consilium interceſſit. h̃ dicit.iste.§.videatis expositionem littere.[si ex causa iudicati].s.lata sententia ꝯ minorẽ cum autoritate tutoris vel curatoris.[presidis]sub.cũ priuatus agebat ꝯ eum[vel cesaris.]s.cũ fiscus agebat cõtra eũ:vt.C.si aduer.fisc.l.j.[distracta sunt[vt solueret illud in quo damnatus erat minor.[pecuniã].s.receptã ex pignoribus cũ minor non tenebatur[restituendã]si vult[habere]vt q2 fuerunt maiorz suor:vt.C.de admi.tu.l.lex que.vel ratione vicinitatis[damnum]sub.vel fraudis cõsiliuz:vt.j.eo.l.pe.⁊.C.si aduer. credi. l.ij. Or signori habetis hic qd̃ minori subuenitur pro grandi dãno si pignora ipsius minoris capiunt̃ in causam iudicati ⁊ distrahunt̃. Sed opponit̃ ⁊ videtur qd̃ minori succurrat̃ etiaz pro modico dãno:vt.C.de ꝑdi.mi.non ali.l.j.⁊.C.si aduer.ven. pig.l.j.ad qd̃ põt dici qd̃ minori pro modico damno subuenit̃ aduersus venditionẽ pignoris cõuentionalis vt in.ll.ꝯriis. ſꝫ aduersus vẽditionem pignoris iudicialis vel pretorij nõ subuenitur ei ⁊ sic loquit̃.§.iste. Et ad sol. horum ꝯriorũ ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita ꝯsueui distinguere ⁊ distinguo: cũ pignus minoris distrahitur si pignus incepit a minore aut est cõuentionale.i.cũ iuris solẽnitate obligatum: puta cũ decreto
2 aut pretorium aut iudiciale: † dicit̃ cõuentionale pignus cũ conuenit vt creditor venderet non soluta pecunia:vt insti.qui. ali.li.vel non.§.creditor:⁊ hic dꝫ esse decretum:si sunt res que seruãdo seruari possunt: al's non.vt in preal.§.colligit̃ † preto-
3 riũ vel iudiciale pignus est cũ iudex vel pretor inducit in pos. cau.rei ser.vt.j.de pig.l.non est mirũ.⁊.j.vti pos.l.si duo.§.creditores.vel cum minor cõuenitur ⁊ non defendit̃ ⁊ inducitur creditor in possessionẽ vt in predicta.l.vel dicit̃ iudiciale cum minor cõdemnatus non soluit.vt.j.de re iudi.l.a diuo pio.§.j. si pignus est cõuentionale.hic dico dupl'r:⁊ vno modo ſm Jo. ⁊ Azo.qd̃ restituitur minor pro modico damno.vt.j.de distra. pign.l.si creditor.§.illud.non autem pro minimo:vt.j. de mi.l. nõ semper.vel dicatis si pignus incipit a minore restituit̃ pro modico damno vt ibi:nisi maiori summe vel rei preiudicetur: vt.s.e.l.scio.si autẽ pignus est pretorium vel iudiciale captum ideo q2 minor non defendebat̃.hic dicit Bul.qd̃ restituit̃ minor pro magno dãno:vt.C.si aduer.vẽ.pig.l.etiã.vel pro fraudis cõsilio:vt.C.de pre.mi.non ali.l.ij.⁊.j.de mi.l.nisi ex causa. in prin.⁊.l.pe.si aũt pignus incepit a predecessore minoris hic fuit triplex opi.dixit bul.qd̃ non restituitur minor vt.C. si aduer.ven.pig.l.rem quam.nisi pro magno detrimento vel fraudis ꝯsilio creditoris ⁊ emptoris:vt.C.si aduer.ven.pig.l. etiã. ⁊.l.rem quã.⁊.C.de pre.mi.non ali.l.ij.secus si creditoris tm̃ q2 tũc non restituit̃.sed ꝯ venditorem agit iure cõi:vt ꝓbatur.secunda opi.fuit dñi Jo.qui dixit refert aut vẽditio fit bona fide ⁊ tunc minor non restituit̃:vt.C.si aduer.vẽ.pig.l.rem quã. in primo ⁊ secundo casu:nisi interueniat magnũ detrimentuz: vt.C.si aduer.ven.l.etiã si autẽ fit venditio mala fide si emptor malaꝫ fidẽ non participauit non restituitur minor:vt.C. si aduer.ven.pig.l.rem quam.in fi.si aũt participauit malam fidem restituitur.vt.C.de pre.mi.non ali.l.ij.⁊ hoc ideo dicunt: quia minor non debet esse magis priuilegiatus q̃ defunctus. vt.j. de mi.l.emilius largianus.cum suis simi.est tertia opi. domini Azo.qui dixit si vẽditio fit bona fide non restituitur minor vt.C.si aduer.ven.pig.l.reꝫ quã.in primo ⁊ secundo casu: si mala fide sil'r non restituitur minor: q2.ll.sunt expresse que dicunt non plus iuris habere heredes q̃ defunctos:vt.j.de mi.l. emilius largianus.⁊.j.de iudi.l.heres absens.⁊.j.de iure fisc.l. fiscus.⁊.C.de his qui.vt indig.l.polla.nec ob.C. si aduer.vendi. pig.l.etiã.q2 ibi cepit pignus a minore.sed ista lex loquit̃ cum pignus cepit a predecessore minoris:⁊ sic est differentia vtruz pignus cepit a minore quo casu restituitur.si aũt cepit a predecessore minoris non restituit̃:sic ⁊ al's videtur simile.j.ex quib. cau.in pos.eatur.l.apud iul'.

1 Mulieri lese subuenitur aduersus dotis cõstitutionẽ.
2 Mulier dando totũ patrimoniũ in dotẽ an ⁊ quando videatur decipi.

In dotis. Non solum in supradictis subuenit̃ minoribus beneficio restitutiõis imo ⁊ in aliis
1 † ecce si mulier minor.xxv.contraxit matrimonium: ⁊ dedit in dotem vltra vires patrimonij sui vel totum patrimoniũ suum ⁊ lesa fuit: quia pro minori dote poterat nubere ita idoneo potest restitui. hoc dicit iste.§. videatis expositionem littere[in dotis quoq3 modo] idest in quantitate. Or signori dicet mihi aliquis vestrum, ponatis mihi exempla in terminis qualiter mulier dando in dotem vltra vires patrimonij decipiatur vel dando totum patrimonium in dotem decipiatur ⁊ restituatur:⁊ certe ponetis sic exemplum:ponamus mulier minor.xxv.annis habebat in bonis.c. ⁊ erat grauata ere alieno in quadraginta conuenit dare in dotem cuidam octuaginta ⁊ bona non dicuntur nisi deducto ere alieno:vt infra de verbo. significa.l.ob signatum.§.j.hic mulier restituitur vt non teneatur dare in dotem nisi sexaginta. Uel est exemplum: ponamus mulier minor vigintiquinq3 annis.nupsit cuidam: poterat nubere eque idoneo pro sexaginta: ⁊ ipsa dedit omnia sua bona que valebant centuz:hec lesa est:potest restitui vt non teneatur dare in dotem nisi sexaginta. Uel potest not.exemplum tertio modo ⁊ sic:mulier minor vigintiquinq3 an.dat totuz patrimonium cuidam in dotem ⁊ paciscitur qd̃ si mulier premoriatur qd̃ lucretur dotem hoc casu circũscribitur:debet restitui vt re-
2 cuperet:vt.C.si aduer.do.l.vnica.in fine. † Sed opponitur sic non videtur qd̃ decipiatur dando totuz patrimoniuz in dotem quia nulla lege prohibetur ⁊c.vt.C.de iure dotiũ.l.nulla. Ad quod potest dici qd̃ dicit.l.contra.verũ est regulariter fallit in tribus casibus.vnus casus est cum mulier est minor: vt hic. Jteꝫ fallit cum mulier nubit infra tempus luctus.vt.C.de secundis nupt.l.j. Jtem fallit cum mulier post tempus luctus conuolat ad secundas nup.relictis filijs prioris matrimonij: vt.C.de secundis nup.l.hac edictali. Et ad solutio.huius contra.⁊ vt plene liqueat art.iste ita distinguo vt consueui distinguere cum mulier minor ⁊c.vt dixi ⁊ no.in.l.cõtra.videlicet cũ mulier dat in dotẽ refert.aut mulier est maior:aut minor:si maior regulariter omnia bona sua potest dare marito in dotem ⁊ partem bonorum:vt in.l.contra.fallit si conuolat ad secundas nup.q2 tunc seruatur qd̃.s̃.dixi. Si autez minor mulier nubat refert aut promittat dare in dotem vltra patrimonium vel facultates patrimonij:aut vltra vires patrimonij ⁊ dicitur vltra promittere patrimonium si habet.c.in bonis ⁊ promittit.cc. ⁊ hoc casu ista promissio non valet.q2 dos debet constitui inspecta facultate patrimonij: vt.j.de iure dotiũ.l.siue generalis. ⁊ l.quero.⁊.l.etiam.⁊.l.post.§.gener.⁊.j.de administratio. tuto. l.cum plures. Si autez promittit dare vltra vires patrimonij quia habet.c.in bonis ⁊ grauata est in ere alieno in.l.⁊ ꝓmittit dare octuaginta valet promissio:sed lesa potest restitui: vt s̃.eodem.l.si ex causa.§.in dotis. Si autem promittit mulier minor dotem vltra patrimonium ⁊ vltra vires patrimonij hoc casu si honestiori nubere non poterat omnia bona sua potest dare marito in dotem.si eque bono vel honestiori valet promissio sed lesa restituitur:vt.C.si aduer.do.l.prima. ⁊ infra de iure do.l.quero.

1 Minor non restituitur aduersus ꝺelictũ nisi vt habeat̃ pro cõfesso vel transacto.h.d.

Nunc videndum est. Signori vos habuistis a princip. huius l.ait pretor.vsq3 ad.§.istuz qualiter subueniatur minoribus lesis in contractibus vel quasi:nunc in.§.isto iuriscon. cõtinuat
1 seipsum ⁊ dicit. † Nunc vidẽdum est qualiter subueniatur eis in delictis ⁊ sic extra contractus vel quasi: pone minori est deposita vel cõmodata aliqua res:⁊ in ea dolum commisit: nunquid subuenitur ei: certe non in delictis: ergo nec hic: naꝫ si minor fecit furtum vel damnum dedit non subuenitur ei regulariter:sed interdum subuenitur ei in hoc si minor conuentus act. l.aquil.potuit cõfiteri vt in simplum damnaretur ⁊ negauerit vt ita teneatur in dupluz poterit ei subueniri vt habeatur pro confesso:⁊ sic in simplum tantũ teneatur:sed ⁊ si minor conuentus furti potuit modico transigere ⁊ ipse noluit subuenitur ei vt habeat̃ pro transacto vt ita non in dupli vel quadrupli condemnet̃.h.d.iste.§.videatis expõnem littere.[in delictis.] scilicet cõmissis extra cõtractus vel quasi ⁊ ex animo prouenientibus.[minoribus non subueniri.]cum non subueniatur minoribus decipientibus sed deceptis: vt.C.si mi. se.ma.di.l.ij. ⁊.iij.⁊ ad hoc facit: scilicet qd̃ nõ subueniat̃ minoribus aduersus dolum.j.proxi.§.⁊.§.si in commissum.⁊.j.e.l.auxilium.§.j. [dato]conuentus act.l.aqui.vt.j.ad.l.aquil.l.inde neratius. §.hec actio.

§.hec actio. [vt ꝑ ꝯfesso habeatur] sub. vt sic nō in duplū: sed in simplū ꝯdēnetur [decidere]. i. transigere [ei subueniatur] sub. vt habeatur ꝓ trāsacto. ⁊ sic ꝯdēnetur in ea tm̄ q̄titate qua aduersarius erat ꝯtent⁹ nō vt compellat eum trāsigere. Mo signori vos habetis hic quod minoꝛ in delictis nō restituitur: ſʒ lex videtur ꝯ. q̄ dicit qᵭ minoꝛ restituitur in delict. vt. C. si aduer. delic. l. j. in fi. Ad qᵭ pōt dici ita breuiter: aut mi͞oꝛ delıq̄t dolo aut culpa: si dolo ⁊ cōuenitur ciuilr̄ restituitur qꝛ potuit ꝯfiteri ⁊ negauit vt hic: si culpa restituitur minoꝛ ne teneatur: vt in. l. ꝯtra.

1 ☞ Diuoꝛtiū si fiat dolo aduersus penā diuoꝛtij minoꝛ non restituitur. h. d.

1 **Si mulier.** In. §. isto dr̄. † si mulier dolose ⁊ ꝑ hᵒ culpa diuertit a marito suo: vel marit⁹ ecōtra diuertit ab vxoꝛe dolose ⁊ erat minoꝛ nō poterit restitui ne patiatur penā: qꝛ nō est modicū delictū diuertere dolose: sicut et si mulier minoꝛ cōmittit adulteriū nō restituitur ne teneatur. h. d. iste. §. videatis expōnē lr̄e [si mulier cū culpa]. i. dolo: ⁊ quare dico hoc? qꝛ. j. dicitur qᵭ ei nō subuenitur. ⁊ ll. dicūt qᵭ minoꝛi nō subuenitur aduersus dolū sed aduersus culpā sic: vt. ꝯ. ꝓxi. §. et C. si aduer. delic. l. j. nā oīs q̄ cōmittit dolū culpā cōmittit. sed non cōuertitur: sic ⁊ in toto ꝯtinetur ps, sed in parte nō ꝯtinetur totum [velit sibi subueniri]. i. petat restitui ne patiatur penā. i. ne dotem ꝑdat vel marit⁹ dona. ꝓpter nup. vt. C. de repu. l. cōsensu. [delictū]. s. diuertere dolose [nō modicū] imo magnū [cōmisit] quia nō pōt cōmitti sine dolo. vt. j. ad. l. iul. de adul. l. ij. [ei]. i. minoꝛi: nō subuenitur beneficio in integ. resti. qꝛ qui in legem cōmittit ⁊c. vt. j. e. l. auxilium.

1 ☞ Restitutio nō ꝯceditur aduersus actū ꝑ quē status alicuius perimitur. h. d.

Pap. ait. Signoꝛi in duobus pꝛoximis. §. habuistis quosdam casus in quibus minoꝛ restitutio
1 denegatur: in isto. §. ponitur ⁊ alius casus et est talis: † maioꝛ xx. an. minoꝛ. xxv. passus fuit se vendi ad p̄cium participādū ⁊ participatus est ⁊ sic seruus effectus est: modo petit restitui vt liceat sibi recuperare pꝛistinam libertatem ⁊ reddere pꝛeciū quod participauit: nunq̄d erit restitutio indulgenda: respondetur qᵭ nō: quia minoꝛi circūuento datur in integrū restitutio cum nō mutat statū suū: sed vbi minoꝛ patitur se duci ad forum ligatum ⁊ vendi ad p̄cium participandū mutat statū suū. vnde hoc casu denegatur ei restitutio. hoc dicit iste. §. videatis expositionē lr̄e. [pap. ait] scʒ ⁊ bene. [si maioꝛ. xx. an.] de maioꝛe. xx. an. ideo dicit qꝛ ad hoc vt liber homo efficiatur seruus iure ciuili. v. sunt necessaria. p̄mo qᵭ sit maioꝛ. xx. an. secūdo qᵭ patiatur se vendi ad p̄ciū participandū. tertio qᵭ p̄ciuʒ in veritate participet. quarto qᵭ nō sit ignarus sue ꝯditionis quinto qᵭ emptoꝛ nō ignoꝛet ip̄m seruū. vt. ꝯ. de sta. ho. l. et in seruoꝝ. ⁊ ibi no. ⁊ l. homo liber. de minoꝛe. xxv. an. ideo dicit qꝛ de eo dubitatur vtrū possit restitui [participatus est] scʒ cum venditoꝛe [nō solere restitui]. i. restitutio nō est danda [res] idest causa [mutat]. i. cuʒ libertatē minoꝛ ꝑdit vt qꝛ ex libero efficitur seruus. Mo signoꝛi no. hic cū mutatur stat⁹ alicuius: vt qꝛ de libero efficitur seru⁹ denegatur minoꝛi restitutio vt hic: secus est si mutatur status minoꝛis nō maximus: sed minoꝛ. i. nō efficitur de libero seru⁹ sicut est si minoꝛ locuples dat se in arrogationē p̄doni: qꝛ tūc mutato statu minoꝛis indulgetur ei restitutio ⁊ sic soluūtur ꝯ. ar. ꝯ. de in integ. resti. l. ij. ⁊ l. nō solum. in fi. ⁊. j. de capi. di. l. j. ⁊. ꝯ. e. l. deniq̄. §. si quis minoꝛ. ⁊ ibi etiā dixi. Mo signoꝛi plura nō essent hic dicēda scio tm̄ qᵭ domin⁹ Jo. ⁊ Az. tangūt hic quādā q̄ōnem et formant quā pleni⁹ examinaui. ꝯ. de sta. ho. l. ⁊ in seruoꝝ. ⁊ est questio talis. maioꝛ. xx. an. minoꝛ. xxv. passus est se vendi ad p̄cium participandum et dic vt dixi in ista q̄ōne in p̄dicta lege.

1 ☞ Minoꝛ dʒ restitui aduersus cōmissum vectigal.

1 **Si in cōmissum.** In. §. isto dr̄ † minoꝛ. xxv. an. exercebat mercaturā. i. negotij cā merces vehebat de loco ad locū merces sue inciderunt in cōmissum vectigalis: minoꝛ petit restitui aduersus cōmissuʒ vectigalis: nūquid poterit restitui: ⁊ respōdetur qᵭ si culpa merces inciderūt in cōmissum vectigalis poterit restitui ne videātur incidisse in cōmissuʒ: sed si dolo minoꝛis merces inciderūt in cōmissum tunc nō poterit restitui. hᵒ dicit iste. §. videatis expositionem lr̄e [si in cōmissum vectigalis]. i. pedagij nō soluti [cecidisse dicatur]. s. minoꝛi. [resto]. s. mercatoꝛi minoꝛi dā da vt merces nō publicētur: ⁊ debetis scire signoꝛi qᵭ mercatores perdunt merces suas certis ex causis: nā dn̄s mercatoꝛ debet dicere publicano se velle poꝛtare merces qᵭ si nō ꝓfitetur merces publicantur nisi sit miles. vt. C. de pub. vec. ⁊ cō. l. oībus. Item si dn̄s mercatoꝛ non soluit vectigal seu pedagiū de. viij. deñ. vnū publicātur merces: vt. j. de publi. vec. ⁊ cōmis. l. cotem ferro. §. imꝑatoꝛes. itē si dn̄s mercatoꝛ poꝛtat merces pꝛohibitas publicātur merces ipsi: vt in p̄al. l. cotem. §. dn̄s. et istis casibus si publican⁹ sequitur mercatoꝛē et capit ip̄m si est maioꝛ ꝑdit merces: si est minoꝛ si culpa fecit restituitur si dolo nō restituitur: ⁊ hoc dicit lr̄a que sequitur [qᵭ sic ⁊c. ipsius]. s. minoꝛis] interueniat] sub. sed culpa vel negligētia [ceterū]. i. si dolus interueniat. [cessabit restitutio]. i. nō restituetur minoꝛ ⁊ dicitur minoꝛ mercatoꝛ cōmittere in cōmissum culpa vel negligētia q̄n cogitauit si publican⁹ erit loco ꝯstituto soluere ei vectigal. al's non. vel si poꝛtabat merces quas sciebat esse pꝛohibitas: dicitur autem minoꝛ mercatoꝛ dolum committere in cōmissum q̄n publican⁹ venit ad eū ⁊ dixit ei poꝛtas merces ⁊ ip̄e dixit nō: ⁊ mētit⁹ est: vl' si dixit publican⁹ ei: solue vectigal. ⁊ ipse dixit domine solui nūtio vestro: ⁊ nō est verum: vel si dixit dic mihi si in ista sarcina poꝛtas arma ⁊ ipse dixit nō: ⁊ mentitus est. ⁊ ita no. in. §. isto qᵭ minoꝛ aduersus culpā restituitur aduersus dolum nō. Et ad hoc facit. ꝯ. e. l. §. nūc videndum. et §. si mulier. ⁊. C. si aduer. delic. l. j. et. ij. ⁊ est rō quia minoꝛibus deceptis ⁊ nō decipiētibus iura subueniunt. vt. C. si mi. se. ma. di. l. j. Mo signoꝛi habetis in. §. isto si minoꝛ. xxv. an. ⁊c vt dixi in casu. sʒ huic. §. l. videtur cōtra. q̄ videtur velle qᵭ subueniatur minoꝛi ipso iure si incidit in cōmissum non igitur cessat restitutio: vt ar. j. e. l. in cause. in pꝛin. vn̄ videtur ꝯ. j. de pub. vec. ⁊ conmis. l. imꝑatoꝛes. in fi. ad qᵭ potest dici duobus modis: ⁊ vno modo sic: aut minoꝛ qui incidit in cōmissum est pupillus ⁊ tūc subuenitur ei ipso iure. vt in. l. ꝯ. aut est adultus ⁊ tūc si culpa incidit in cōmissum vectigalis restituitur vt hic dicitur. vel pōt dici si minoꝛ incidit in cōmissum potest purgare moꝛā infra. xxx. dies ipso iure: vt in. l. ꝯ. post. xxx. dies indiget restitutione ⁊ si culpa incidit in cōmissum restituitur si dolo nō: vt hic dicitur.

1 ☞ Aduersus libertatem minoꝛ nō restituitur nisi a p̄ncipe ex causa: sed ad cetera dāna contra manumissum in actione de dolo succurritur. h. d.

Aduersus libertatem. Signoꝛi vos habuistis minoꝛib⁹ xxv. an. lesis subueniendū esse ⁊ in ꝯctibus vel q̄si ⁊ in delictis vl'
1 quasi interdū † in. §. isto q̄ritur nūquid subueniatur mi͞oꝛi leso aduersus libertatē: puta si minoꝛ manumisit seruū suū et postea petit restitui: ad qᵭ respōdet iuriscō. minoꝛē restitui aduersus libertatē difficile est nisi ex magna cā a p̄ncipe fuerit restitutus: sʒ minoꝛ poterit agere ꝯ manumissum act. de dolo. vl' act. in factū ad suū īteresse ⁊ asseq̄tur quicq̄d sua interest: sed si manumissus subtraxit aliquas res poterit ꝯueniri act. ad exhi. ⁊ si postea ꝯctauit poterit cōueniri act. furti ⁊ condi. furtiua: sʒ si nō ꝯctauit post libertatē de delicto cōmisso in seruit. non poterit cōueniri act. furti vel cōdi. furtiua a dn̄o vt cōtinetur in rescripto diui seueri. hoc dicit iste. §. videatis expōnē lr̄e. [aduersus libertatē]. i. iam cōpetētē. [impossibile est]. i. difficile est: sil's expositio no. j. de his q̄ deic. vel effu. l. ij. et. j. ꝓ socio. l. de illo. qᵭ ex eo appꝫ: qꝛ in. l. se. ponit subueniri minoꝛi aduersus libertatē ex magna cā: ⁊ hᵒ dicit nisi ⁊c. [fuerit ꝯsecut⁹.] sʒ q̄ est ista magna cā? rn̄. quā p̄nceps appꝛobauit: qꝛ qᵭ p̄ncipi ⁊c. vt. ꝯ. de cōsti. p̄n. l. j. vel pōt dici qᵭ magna cā est ꝓpter quā dʒ minoꝛi subueniri vt si ꝑ metum manumisit: vt. ꝯ. qᵭ me. cā. l. metū. §. lʒ. al's. §. idem pōpo. ait. vel pōt dici qᵭ magna cā est quare p̄nceps restituet aduersus libertatem si manumissio serui veniebat in subuersionē totius patrimonij minoꝛis. vt arg. ꝯ. de of. pꝛesi. l. vl. [verum] pꝛo sed: ⁊ aduersatur si minoꝛ non restituitur aduersus libertatē quō subuenitur ei si ex illa manumissione lesus est: ⁊ certe act. de dolo vel in factū: ad suū interesse ⁊ hoc dicit. [vel de dolo]. s. infra annū. s. vtilē olim: hodie īfra bienniū ꝯtinuū. vt. C. de do. l. vl. sed post biēniū ꝯtinuū dabitur act. in factū ad īteresse: vt. ꝯ. de dol. l. ⁊ elegāter. in p̄n. [ad exhibēdū] vt exhibeat. vt. j. ad exhi. l. iij. §. ī hac. [ꝯctabat.] qꝛ si in seruitute ꝯctasset nō teneretur ⁊ hoc est qᵭ dicit ceterū ⁊c. ⁊ exponatis [ceterū]. i. al's [cōtinetur] ⁊ ad istud accedit. C. an. ser. ex suo facto agere vel cō. pos. l. fi. Mo signoꝛi habetis hic in fi. huius ver. qᵭ si filius seru⁹ manumissus ꝯctat res q̄s dn̄o supꝑimebat qᵭ tenetur ei ad exhibēdū vt furti ⁊ hᵒ: ⁊. C. de noxa. l. j. Mo signoꝛi ad vnū qᵭ hic dicitur instatur hic dr̄ si seru⁹ subtraxit nūmos dn̄o fit furtū sed non nascitur actio furti si postea manumissus est non datur contra eum noxalis nisi de nouo contrectet: ergo videtur qᵭ ex assidua ꝯtractatione nō fiat furtū sed ex prima. vnde videtur ꝯtra. j. de fur. l. ei qui. in pꝛin. Rn̄. ex assidua ꝯtractatione nō fit furtū cū ex p̄ma contractatione nō nascitur actio furti. vt in. l. ꝯtra. sed cū ex p̄ma ꝯctatiōe nō nascitur actio furti vt. C. de noxa. act. l. j. nascetur ex posterioꝛi vt hic.

v **Erum vel de dolo.**

1 ☞ Minoꝛ nō restituitur aduersus libertatem iam cōpetētem: sed aduersus cōpetiturā sic. h. d.

Quod si minor. xxv. an. In. §. isto di:† minor. xxv. an. maior. xx. vēdidit seruū suum hoc pacto vt manumittatur: intra talem diem: queritur nūquid possit restitui cōtra talem vēditionē ꝛ vt ille seruus nō manumittatur: respondetur quod si nō est manumissus sꝫ manumittēdus qḋ pōt restitui: sed si est manumissus quod nō potest restitui: qꝛ minor aduersus libertatem nō restituitur. vnum sciatis quod ideo dictum est a pretore de maiore. xx. an. minore tamē. xxv. ideo quia constitutio diui mar. ꝛ cōmodi missa ad aufidium victorinum loquitur de maiore. xx. an. non de minore: nam minor. xx. an. non potest manumittere. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lr̄e [hac lege]. i. hoc pacto [vt manumittatur] modo interponit [ideo pre posui ꝛc. vt sententia constitutionis] sub. qua cauetur qḋ si vendo tibi seruum eo pacto: vt infra certum tempus manumittas quod si infra illud tempus non manumittis perducitꝛ ad libertatem: vt. C. si mā. ita fue. ali. vt ma. l. vl. [non complectatur] sed loquitur de maiore [quare videndum est. si vero postea] sub. q̄ competit sibi libertas [non possit] sub. restitui quod procedit illa ratione quia subuenitur minori aduersus libertatem competituram non iam competentē: vt. C. si aduer. li. l. j. ꝛ. ij. Sꝫ ad id quod dicitur hic in. §. isto instatur et opponitur ꝛ videtur quod minori non subueniatur hoc casu. vnde videtur contra. j. de ma. l. iiij. ꝛ incipit is qui. §. nihil autem interest. Ad quod pōt dici quod si subest iusta causa manumittēdi minori nō subuenitur ei vt in. l. contra. al's sic vt hic. vel potest dici aut est pactum appositum de manumittendo inter minorem ꝛ emptorē quo casu subuenitur minori: vt hic dicitur. aut pactum est appositum inter seruum et emptorem de ipso manumittendo infra certum diem quo casu non subuenitur minori qui eum vendidit vt in. l. contra. ꝛ hec est differentia inter illas constitutiones: qꝛ constitutio diui mar. missa ad auf. vic. loquitur cum appositum est pactum inter emptorē ꝛ venditorem de seruo manumittendo infra certum tempus jvt hic dicitur: sed constitutio di. mar. loquitur quando seruus mihi ministrauit nūmos vt eum a domino redimam. ꝛ infra certum tempus manumittam.

Item queri potest. In. §. isto dicitur: minor. xxv. an. emit seruum a te eo pacto vt eum manumitteret infra certum tempus: nunquid potest restitui contra hunc contractum: ꝛ respondetur si nondum venit dies manumissionis quod poterit restitui: si venit tunc nullo modo debet restitui: quia tūc restituereꝛ aduersus libertatem iam competentem hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere [hac lege]. i. hoc pacto vt manumittatur. [minor sit]. s. xxv. an. [competierit] quia nondum venerat dies manumissionis [imponet] sub. ꝛ ideo non restituetur aduersus libertatem iam competentem quod non debet esse: vt. s̄. e. l. si ex causa. in fi. ꝛ idē est in sententia quia si seruus pnunciatur liber homo nō restituitur: sed si pronunciatur vt manumittatur tūc minor restituitur: vt. C. si aduer. li. l. j. ꝛ. ij. Sed signori ad istū §. istaꝛ ꝛ opponiꝛ ꝛ videtur qḋ minori nō subueniaꝛ siue venit dies manumissiōis siue nō. vñ vr̄ ɔtra. j. de ma. l. iiij. §. nihil aūt interest. ad qḋ pōt dici vt. s̄. pri. §. dixi.

1 ☞ Minor non restituitur aduersus sententiam ipso iure nullam: sed res in pristinum statum reducitur per iudicē competentem. h. d.

Ex facto quesitum est. In. §. isto recitatur quedam longa fabula ꝛ dicitur in. §. isto † quidam adolescētes minores. xxv. an. habebant quendam tutorem nomine sabinum iulianum: iste sab. iul. ab imperatore creatus est procura. vrbis: ita gauisus fuit quod statim cogitauit omnia dimittere ꝛ venit ad p̄torem ꝛ dixit ei: domine volo suscipere hunc honorem sed excusetis me a tali cura adolescentium: et excusatus est absentibus ꝛ irrequisitis adolescentibus: postea minores sciuerunt. vnde venerunt coram atrio seuero pretore ꝛ petebant restitui contra talem excusationem: dicentes talem excusationem non tenuisse cum sit contra constitutiones que dicunt: quod tutor susceptam tutelam non potest dimittere propter procurationem nisi causa rei publice absuturus sit: vel nisi vocaretur ad consilium principis vt in persona monandri inuenitur indultum: modo queritur quid iuris: sit: iste atrius seuerus quia dubitabat consuluit principem. ad quod respondet imperator successori eius scilicet atrij vindio quieto quod in casu. s̄. posito non proponitur tale quid gestum cum minoribus adolescētibus propter quod debeant restitui sed princeps debet interuenire ꝛ reducere eum ad curam istorum adultorum: quia iste de facto fuit excusatus. hoc dicit iste. §. [ex facto quesitū est.] id est de facto pposita est talis questio. adolescentes ꝛc. administrasset]. i. administrare cepisset [adeptus] quia erat elect⁹ pcurator vrbis. excusauerat] obreptície [eis] scꝫ adolescentibus [qḋ] pro quia. [q̄] id est preter. [absunt] id est absuturi sunt [est indultum] vnde no. hic cum quis vocatur ad tutelam ꝛ curam anteq̄ suscipiat tutelam vel curam pōt se excusare et multe sunt excusationes propter quas potest se excusare. vna est si habet. v. liberos: vt insti. de excu. tu. in pnci. alia est si habet tres tutelas onerosas: vt. j. de exc. tu. l. tria. alia est si est impar muneri iniuncto: vt insti. de excu. tu. §. vl. sed si tutor vel curator suscepit tutelā ꝛ cepit administrare certis ex causis excusatus si est absuturus causa rei publice vel si est vocatus ad cōsiliū principis vel ad senatoriā dignitatē vt hic: ꝛ. j. de excu. tu. l. iurisperitos. Itē si mutaret domiciliū longinquo: vt. j. de excu. tu. l. sed ꝛ he. in fi. ꝛ. l. seq. [meminisset aūt]. s. per obreptionem [excusationē] quia non allegauit aliquam de predictis excusationibus [quasi capti]. i. decepti. [atrius seuerus]. s. iudex cōpetens coram quo petebāt adolescētes restitutionem [quia dubitabat]. s. de hac questione [retulit] cōsulendo ipsum. [eius] scꝫ atrij seueri iudicis. [esse p̄toris.] circa restitutionem dandā adolescētibus. [neq̄ enim contractum ppōni cū minore. xxv. an.] signori hec videtur mala ꝛ insufficiēs ratio: mala ratio est qꝛ minores restituūtur in cōtractibus et q̄si cōtractibus: vt. s̄. e. l. ait p̄tor. in prin. nā hic quasi cōtract⁹ est qꝛ inter tutorē ꝛ pupillos vel inter tutorē ꝛ adultos quasi contrahitur: vt inst. de obli. que ex quasi cōtra. na. §. tutores. p̄terea iste sabinus litigauit in iudicio dū fuit lata sñia excusationis ꝛ in iudicio quasi cōtrahitur: vt. j. de pecul. l. licet. §. idem scribit. quare vos dicetis qḋ dicit lr̄a ista neq̄ enim contractū vel quasi ppōni. exponitur scilicet talem vel quid simile: propter qḋ debeat dari minori in inte. rest. qꝛ ipso iure nō valuit talis excusatio. vñ cū sit tutus ipso iure cessat extraordinariū auxiliū vt ar. j. e. l. in cause. in prin. vere tamē est quasi cōtract⁹: vt. s̄. dictum est. [excusatus] sed dic mihi iste sabinus curator adolescentiū reducetur ad administrationeꝫ eorum beneficio restitutiōis in integ. an ipo iure: dicūt quidā quod beneficio restitutionis: sed certe ipsi male dicunt quia si iste sabinus excusauit se adolescentibus absentibus ipso iure non tenuit: vt. j. de re iud. l. de vno quoq̄. et. C. si ex fal. allega. tut. vel cu. se excu. l. j. vnde cum ipso iure tuti sint adolescentes eis non datur restitutio: vt. j. e. l. in cause. in prin.

1 ☞ Restitutio ex edicto de minoribus conceditur causa cognita hoc est si est minor et lesus sui facilitate secus si casu fortuito. hoc dicit.

1 Sciendum est autem. Dictū est in superioribus q̄bus ex causis minores restituūtur vel nō: † in. §. isto subijcitur regula talis quod vbicūq̄ minor petit restitui quod restitutio danda est cū cause cognitione [pbant] vt. j. e. l. prefecti. et not. qḋ minor vt restituaꝛ habet necesse duo pbare: scilicet se minorē ꝛ deceptū sui facilitate vel dolo aduersarij vt hic: ꝛ. j. pri. §. ibi sed incōsulta facilitas: ꝛ. j. de iure do. l. nam postea. §. si minor. ꝛ. C. de in int. re. l. minoribus. Itē no. qḋ rest. in inte. est ɔcedēda causa cognita vt hic: ꝛ. s̄. de in integrū resti. l. oēs. ꝛ versanꝛ multa in cause cognitiōe: vt. j. e. l. in cause. ꝛ. l. in cause.

Item non restituitur. In. §. isto ponuntur casus in quibus minor. xxv. an. nō restituiꝛ: ecce si minor vtiꝛ iure cōmuni qꝛ facit qḋ faceret q̄libet paterfa. nō restituiꝛ: vt puta si rem sibi necessariā emitꝛ casu fortuito res illa pijt. magꝭ eñ casu est ascribēdum. Itē si minor emit seruū necessariū sibi iusto p̄cio quem quilibet paterfa. emisset ꝛ iste seru⁹ mortu⁹ est morte naturali nō restitueꝛ qꝛ nō videꝛ circūscriptus emēdo rē sibi necessariā licet mortalē. Idē est ꝛ in alio casu: minori delata est locuples hereditas ꝛ adiuit eā qua adita p̄dia hereditaria casu innate perierūt insule exuste sunt: serui fugerūt vl' decesserūt: nūq̄d poterit restitui iul. vr̄ dicere qḋ sic: sed iurisc. mar. dicit qḋ cessat in integ. rest. ex quo fecit qḋ diligēs paterfa. fecisset lꝫ casu aliud contigerit. secus tū est si deferꝛ minori hereditas ī qua erat occultū es alienū: ꝛ multe res mortales ꝛ indeliberate adijt eā nā hoc casu nō videꝛ fecisse vt quilibet diligēs paterf. vñ restituetur aduersus talē aditionē. hoc dicit iste. §. videatis expositionē lr̄e. [decesserit] naturaliter [lꝫ mortalē] Item cum emit rē sibi necessaria vsus est iure cōmuni. vñ non videꝛ circūscribi: vt. C. de in integ. resti. l. vlt. Item vbi emit sibi rem necessariam
a minor semp intelligiꝛ [a] locupletior: vt. j. de soluti. l. pupillo. §. j. igitur non debet restitui. [contingere.] vnde hoc casu similiter non debet restitui quia videtur vsus iure communi: vt. C. de in integr. resti. l. vlti. [sunt] nam hoc casu non videtur vsus iure communi: igitur debet posse restitui.

a ☞ Intelligitur locupletior. Et vt q̄s dicaꝛ effect⁹ locupletior qḋ tps ī spiciatur vide bar. in. l. si a dño. §. quo tpe. ff. de peti. here. ꝛ bar. i. l. ī pupillo. ff. d̄ excep.

Priuilegiū

1 Priuilegiati si duo sint pari priuilegio prefertur ille q̄ certat de dāno vitando sed si vterq3 certat de hoc est potior cā rei sed si sunt priuilegiati dispari priuilegio priuilegiū potentius preponetur. h. d.

2 Minor indistincte restituitur cōtra excep. senatuscō. maced. nisi prior debitor nō sit soluendo.

Item queritur. In superiori. §. dictum est qḋ restitutio dat̄ minori cā cognita τ q̄ versantur in cause cognitiōe: † in. §. isto q̄ritur si minor cōtrahit cū minore: puta vendidit minor minori rē p. xl. que valebat. lx. nūquid minor deceptus poterit petere restōnem contra minorē τ dixit pompo. simpl'r minorē aduersus minorē nō posse restitui: sed certe dixit vlp. ipe non videt̄ bene dixisse. nā ille q̄ capt⁹ ē restituet̄ s3 si ambo decepti sunt puta minor mutuauit pecuniā minori τ minor h3 eā saluā: nūqd tenet̄ ei: certe sic: s3 si pdidit eā īdubitāter melior debet esse cōditio minoris pdētis vel dilapidātis vt restituat̄ ne teneat̄: sed quid erit minor cōtrahit cū filiofa. minore. xxv. an. τ mutuauit ei pecuniā nūqd si filiusfa. opponat excep. mace. petet minor restitui: respōdet̄ quod sic: q2 potius debet haberi rō etatis q̄ mace. senatuscō. sed qd erit mulier cōtra vell'. senatuscō. intercessit p aliquo apud minorē aīo nouādi. nūqd si ml'ier vtit̄ excep. vell'. poterit minor restitui: rūdetur quod nō: q2 satis est qḋ datur sibi pstina actio in veterē debitorē: τ hec vera sunt si pior debitor minoris est soluēdo eo casu mīor nō restitui: ne mulier possit vti excep. vell'. senatuscō. hoc dicit iste. §. cum. l. seq. videat⁹ expositionē lre. [itē queritur si minor.] scilicet. xxv. an. [capt⁹ sit.] vt ille qui lesus est restituat̄. [pecuniam] sub. mutuo [vl' pdidit] vñ no. quod melior est cā cōsumētis: vt hic. τ. ī. de ver. ob. l. si seruū. §. sequit̄. sed dic mihi nōne debet teneri inquātū est locupletior: vt. ī. e. l. patri p filio. τ. C. si adue. cre. l. ī. Respōdeo qḋ sic: sed hic in nihilū locupletior erat: q2 ponitur p constanti qḋ perdiderat [cōtraxerit]. s. mutuādo pecuniā contra mace. [restitui] sc3 minorē [cōsulti] sc3 macedoniani [habeatur] vnde aget minor ɔtra filiūfa. τ si ille excipiat de senatusc. mace. poterit restitui minor vt. ī. ad mace. l. si pater. in fi. τ. ī. de iur. τ fac. igno. l. regula. in prin. τ ita no. hic illud no. qḋ priuilegiatus ɔtra priuilegiatū pōt restitui τ vtitur priuilegio suo τ ad hoc facit. C. si aduer. fi. l. ī. τ. ij. τ. ī. ex qui. cau. ma. in integ. restī. l. vlti. [si apud minorē] sc3 creditorē [intercesserit] ɔ vell'. aīo nouādi [dāda] sc3 cū effectu [atq3 ceteri]. s. maiores [restituitur] qñ prior nouata erat. C. ad vell'. l. si paternam. [alioquin]. i. prior debitor nō esset soluendo. [auxilio]. s. vell'. sub. hoc casu quādo prior debitor nō esset soluēdo: imo minor restituetur cōtra mulierē si vtatur beneficio vell'. τ ita no. in fi. hui⁹ legis qḋ tale quid ɔceditur cū aliquis nō est soluendo qḋ non ɔcederetur al's. nam pp̄ter inopiā prioris debitoris datur minori actio ɔtra mulierē. sic τ alibi no. ṡ. titu. pri. l. τ eleganter.

3 §. si quadrupes. Sed dic mihi quare † minor indistincte restituitur ɔtra excep. senatuscō. mace. vt. ṡ. pri. §. non ɔtra excep. vell'. nisi prior debitor non sit soluendo: vt hic. Respondeo qḋ illa est ratio quia mace. est odiosum vell'. fauorabile: vt. ī. de cōdi. inde. l. qui excep. τ odia restringuntur: fauores ampliantur. vt. ī. de lib. τ posthu. l. cum quidam. vel potest assignari alia ratio τ talis: ideo restituitur minor ɔtra excep. senatuscō. mace. indistincte quia si nō restitueret̄ nō esset habiturus regressum contra aliam psonam: vt. ī. ad mace. l. sed τ si pater. §. nō solū. sed ɔtra excep. vell'. ideo non restituitur quia satis est qḋ h3 regressum ɔtra priorem creditorem: qui est soluēdo vt hic. vnde cum res potest alio modo esse salua minori ɔ3 cessare hoc auxilium. q2 quotiens τc. vt. ī. e. l. in cause. ij.

1 Minor restituitur non autem fideiussor eius. Item restituitur aduersus principem creditorem τ aduersus fideiussorem actione mādati agentem. h. d.

2 Restitutiones dātur minoribus cū cause cognitione.

3 Minor lesus restituit̄ nō aūt ei⁹ fideiussor: τ quare.

4 Minori qñ nō subueniat̄ nec sibi nec fideiussorib⁹ ibidem.

In cause cognitione. Uos habuistis. ṡ. e. l. verū. §. sciendū: restitutionē dandā esse cā cognita τ in cause cognitione nō solū que dicta sunt. ṡ. †
1 s3 τ versant̄ alia q̄ dicūtur in. l. ista minori det̄ in integ. restitu. et licet dñs Ulpi. fuerit vbosus. in pn̄. huius. l. tamē hoc vult dicere. l. ista in sui prin. qḋ in cause cognitiōe q̄ interponitur vtrū minori dāda sit restitutio in integ. querit̄ nūqd soli minori subueniat̄ an etiam fideiussori ipsius vel mādatori: τ certe dicendū est qḋ minor lesus poterit in integ. restitui sed nō eius fideiussor: q2 fideiussor fuit ille q̄ induxit ad cōtrahendū creditorem cum minore τ ipsi fideiussori denegabatur mādati actio cōtra minorē: similiter nec mandatori subuenitur q2 videtur affirmator fuisse quare cū minore cōtractum est: s3 dicet aliquis si non restituitur fideiussor vel mādator nōne habebit regressum cōtra minorem act. mādati: qd ergo proderit minori sua restitutio: rūdet iurisc. sicut minor restituitur aduersus creditorem ita aduersus fideius. vel mādatorem ne teneat̄ ei: τ sic minor debebit impetrare restōnem aduersus vtrūq3. hoc dicit prin. huius. l. videte expositionē lre. [vtrū soli ei]. s. minori. [an etiā his] scilicet fideiussorib⁹ vel mādatorib⁹ minoris. et hoc dicit vtputa τc. [itaq3 sileum scirē]. s. ego creditor. [τ ei]. s. minori. [nō haberē] q2 sciebā quod posset petere restitutionem in integrū [in necē meam]. i. in mei p̄iudicium [ipsi]. s. fideiussori [actio]. s. etiā aduersus minorem. [in summa]. i. breuiter [perpendendum] id est videndum τ examinādum [vtrū creditori] sc3 minoris dum fideiussori denegat restitutionem [an fideiussori] scilic3 cū petit restitui [neutri tenebit̄] id est nec fideiussori nec creditori τ hoc indulta restitutione et non aliter. [contraheretur] nam hec est differentia inter mandatorem τ fideiussorem. nam mandatum p̄cedit contractum nisi in casu: vt. ī. man. l. si vero. §. cum quidam. sed fideiussor subseq̄tur contractum vt. ī. de fideius. l. fideiussor. in fi. [hic] sc3 mandator [τ suasor.] nam hic non est fideiussor quia non accedit obligationi. [creditorem] sc3 tm̄ [vtrūq3] scilicet minorē debere impetrare restitutionem. vt. ī. man. l. ex mandato. §. ī. Or

2 signori in principio hui⁹ legis no. † qḋ restitutiones dant̄ minoribus cū cause cognitione: τ ad hoc facit. ṡ. e. l. verum. §. sciēdum. Item no. qḋ minori nō conceditur ita restitutio vna manu qḋ auferatur alia: sed effectualiter: nam si restituitur cōtra creditorem τ non posset restitui contra fideius. nihil prodesset sibi restitutio qḋ non debet esse. vt. C. de vsuris rei iudi. l. vlti. et. ṡ. de pactis. l. τ heredi. cum. l. seq. τ sibi imputet qui pro minore intercessit. nam damnū τc. vt. ī. de reg. iur. l. quod quis. †

3 Or signori ad principiū huius legis instat̄ τ opponitur vos habetis hic q̄ minor lesus restituit̄ aduersus creditorē s3 fideiussor minoris nō restituitur aduersus creditorē sed istud est mirabile si subuenit̄ minori τ sic tollitur principalis obligatio quod remanet accessoria. s. fideiussoris obligatio: cum sublata pricipali tollatur accessoria. vnde videt̄ cōtra. ī. de reg. iu. l. cū principale. τ. l. cū principalis. Ad quod vos dicetis vbi tollit̄ principale ipso iure puta p solutionem vl' ope exceptionis rei iud. ibi tolli accessoriū equū est: τ sic loquūtur. ll. cōtra. τ. C. de vsur. l. eos qui. τ institu. qui. mo. tol. obli. in pn̄. s3 vbi minor restituit̄ nō tollitur principalis obligatio ipo iure sed persona eximitur ab obligatione τ naturalis obligatio. vñ fideiussor nihilominus remanet obligatus vt. ī. de duo. reis. l. vl. vel dicatis vbi tollit̄ p̄ncipale iure cōmuni sicut solutione ibi tolli accessoriū equū est: vt in. l. ɔtra. sed vbi tollitur principale iure singulari tolli accessoriū nō est equum quia priuilegia non trāsgrediūtur personas: vt. ṡ. de consti. prin. l. ī. in fi. vel dicas si est eadem eq̄tas subueniendi fideiussoribus minoris que est vt subueniatur minori: hoc casu si tollitur principalis obligatio tollitur accessoria sicut est quādo iusiurandum delatum est minori τ iurat se non teneri nam hoc casu et fideiussoribus minoris subuenietur: quia oēs excep. τc. vt. ī. de excep. l. oēs. s3 si nō est eadem equitas tollendi accessoriā obligationem que est tolli principalem: vt est cū minor restituitur. nam restitutio que fit ex edicto de minorib⁹ nō porrigitur ad maiores: vt. ṡ. e. l. iiij. §. sed vtrū. hoc casu nō tolletur accessoria: vt hic. S3 denuo instatur τ opponit̄ τ videt̄ qḋ vbi subuenit̄ minori quod τ eius fideiussoribus subueniat̄. vñ videt̄ ɔtra. C. de fideius. l. si ea que. Rūdeo vbi minor deceptus est sui facilitate l3 minori subueniatur tñ eius fideiussoribus vel mādatoribus nō subuenitur vt hic: sed si minor deceptus est aduersarij calliditate seu dolo tunc nō solum restituitur minor sed etiā eius fideiussor τ mandator: vt in. l. ɔtra. verūtñ hoc casu alia erit restitutio que datur minori alia que dabitur fideiussori vt. ī. de fideius. l. excep. sed si minor nō vult restitui eo casu potest fideiussor vel mandator petere in integrum restitutionem inuito minore: vt. ī. de bo. pos. ɔtra tab. l. si post mortē. in fi. τ de ista materia plenius dixi: τ no. ṡ. de procu. l. qḋ si minor. Sed denuo instatur τ op. τ videt̄ qḋ minori τ eius fideiussoribus subuenatur. nā dicit lex qḋ minor nō est idoneus defensor cū sibi τ fideiussorib⁹ eius subueniatur vñ videt̄ ɔtra. ṡ. de pcur. l. si minor. Rñ. vbi restituto minore aduersarius est habiturus regressum in aliā psonā sicut est si minor venit ad defensionē alicui⁹ tūc bñ restituitur fideiussor minoris: vt in. l. ɔtra. τ sic intelligit̄. ī. de admini. tuto. l. ij. τ. ī. de acq. here. l. si pupillus. sed vbi restituto minore si subueniret̄ ei⁹ fideiussori aduersari⁹ [illegible] creditor nō est habiturus regressum ɔ aliā psonā sed esset de[illegible]⁹ oī auxilio nec alio mō creditori res pōt esse salua: tunc restituto minore eius fideiussorib⁹ vl' mādatorib⁹ nō dat̄ restitutio τ ita loquit̄. l. no

4 stra in sui ꝑn.† Ex ꝑdictis ergo colligit̃ diuisio seu distinctio talis. cũ minor cõtrahit ⁊ dat fideiussorẽ aut est pupillus aut adultus: si pupillus cõtrahit ⁊ dat fideiussores de euictiõe et de cõtractu seruãdo ⁊ sine tutore ⁊ erat ꝓximus pubertati ⁊ sic obligat̃ naturaliter tm̃ hic nõ subuenitur sibi nec suis fideiussorib⁹: sibi nõ subuenit̃ cũ teneat̃ natuliter tm̃: vt. ĩ. de noua. l. j. in fi. q̃ sola naturalis est inefficax. ad agendum: vt. ĩ. de act. et ob. l. naturalis: vñ qꝛ ipse est tut⁹ ipso iure nõ restituit̃. fideiussorib⁹ nõ subuenit̃ qꝛ naturali obligationi accedit fideiussor: vt. ĩ. de fideius. l. j. vñ ĩputẽt sibi cũ sciebãt istũ minorẽ ⁊ pro eo fideiusserũt: vt. s̃. de ar. l. si pupillus. ⁊. ĩ. de fideius. l. marcellus. sed si pupillus cõtraheret tutore autore tunc habebit locuꝫ in pupillo qᵭ subijciã in adulto. C. si aduer. rem iud. l. etiã. ⁊. l. etiã si aũt adultus ꝯhit ⁊ dat fideius. ⁊ ꝯhit sine iuris solẽnitate: qꝛ habebat curatorẽ ⁊ ꝯtrahit sine eo serua qᵭ dixi. C. de in ĩteg. resti. l. si curatorẽ hñs si aũt ꝯhat cum iuris solẽnitate qꝛ habebat curatorẽ ⁊ ꝯtrahit cũ eius autoritate aut decipit̃ sui facilitate vel aduersarij calliditate: si decipiat̃ minor sui facilitate siquidẽ restituto minore cum suis fideiussorib⁹ nõ est aduersario minoris regressus in aliam ꝑsonã subuenitur minori tm̃ et fideiussores tenent̃: vt. C. de fideius. mi. l. ij.

1 ☞ In his que fiũt cã cognita requirit̃ qᵭ ps sit ꝑsens vel ꝑ contumaciã absens. h. d.

2 Minori datur in integrũ restitutio absente aduersario ꝑ contumaciam lite nõ contestata.

1 **Causa aũt cognita.** In. §. isto dꝛ:† si minor petit restitui in integrũ dꝫ vocari eius aduersarius ⁊ ꝑsente eius aduersario vel ꝑ cõtumaciã absente cã restitutionis dꝫ examinari ⁊ dari. h. d. i ste §. videatis expositionẽ lr̃e. [perpendẽde sunt]. i. examinande ⁊ ꝯcedende sunt. vñ no. hic qᵭ minor dꝫ petere restitutionẽ in integ. aduersario suo citato et ad istud accedit. C. si aduer. do. l. vna. item no. hic qᵭ vbicũqꝫ petit̃ aliq̇d fieri in ꝑiudiciũ alicuius dꝫ vocari ille cui⁹ interest: ⁊ ad hoc facit. s̃. de adop. l. nã is. ⁊. C. de edic. di. adri. tol. l. vlti. §. sin aũt. Itẽ no. qᵭ aduersarius dꝫ esse ꝑsens qꝛ merita causarũ partiũ assertione pandũ-
2 tur: vt. C. si ꝑ vim vel alio mõ. l. vlti. ⁊. C. de auto. pre. l. vlt. i fi.† Sed nũquid dabit̃ in integ. resti. minori absente aduersario ꝑ ꝯtumaciã lite nõ ꝯtesta. videt̃ qᵭ nõ: qꝛ spẽale est in cã app. vt li. nõ cõ. possit ferri sñia: vt. C. de tẽp. ap. l. vlti. §. illud. ergo in ceteris ius cõe obtinet in ꝯriũ: qꝛ illud est spẽale cui⁹ oppositũ est ius cõe: vt. ĩ. ad munici. l. j. ⁊. s̃. de le. ⁊ senatuscõ. l. ius singulare: ecõtra videt̃ qᵭ dãda sit in integ. resti. minori lit. nõ ꝯte. qꝛ lr̃a istius. §. dicit qᵭ restitutio in ĩteg. dꝫ dari ꝑñtib⁹ aduersarijs vel si ꝑ ꝯtumaciã abfuerint nec distinguit sit lis ꝯtesta. vel nõ. vñ nos nõ debem⁹ distinguere. vt. ĩ. de alea. l. j. §. qᵭ aũt ait lex. ğ si aduersarij adsunt ꝑ ꝯtumaciã ante lit. ꝯtesta. debet ⁊ potest dari minori in integrũ restitutio qꝛ si appellatuꝫ est a sñia diffinitiua si ambe partes veniũt corã iudice ꝯtestat̃ lis ⁊ examinat̃ negociũ ⁊ fertur sñia diffinitiua si vna ps se subtrahit poterit iudex appellationẽ ⁊ cãm ap. examinare etiã lit. nõ ꝯtest. lꝫ in cã principali sit secus qꝛ satis est si in ꝑma cã litẽ cõtestatus est: ⁊ regul'r lꝫ quicũqꝫ appellare: fallit si litigatores in scriptis renũcient qᵭ nõ liceat appellare: ⁊ hoc casu asperitas legum mitigat̃ partium ꝯsensu.

1 ☞ Restitutio in integrum est scripta in rem et ideo datur in subsidium contra eum ad queꝫ res ꝑuenit licet cum minore non contraxit. h. d.

Interdũ aũt restitutio. In. §. isto cum duabus. ll. seq.
1 vsqꝫ ad. l. in cause:† dicũtur quattuor ꝑ̇ncipal'r: ⁊ ꝯtinuabitis ita: in supioribus dictũ est qᵭ si minor. xxv. an. ꝯxit ⁊ deceptus est datur ei in integrũ restõ ꝯ eũ cum quo ꝯxit. in. §. isto dꝛ qᵭ restõ in integrũ datur minori in rem ipsam aduersus possessorem lꝫ cũ eo nõ sit ꝯtractũ. vbi gr̃a. minor vendidit tibi rem et ⁊ tu eã alij vẽdidisti hoc casu põt petere aduersus possessorem restõnẽ in integ. cã cognita si tu ꝑ̇mus emptor nõ es soluendo vel si nõ habeas rẽ ipsam si scõs emptor nõ ignorauit ipam rẽ esse minoris: sꝫ si prim⁹ emptor eẽt soluẽdo ⁊ scõs emptor ignorauit rẽ minoris eẽ aduersus possessorẽ: sꝫ si res ꝑ plures manus ambulauerit sil'r idẽ dicendũ est vt minor nõ possit restitui aduersus possessorẽ nisi cũ prim⁹ emptor nõ est soluẽdo: vel scõs emptor sciuit rem minoris eẽ siue sit idoneus prim⁹ emptor q̇ emit a mĩore siue heres ei⁹: sꝫ vbi mĩor restituit̃ aduersus possessorẽ: possessor habebit regressuꝫ ꝯ suũ autorẽ ᵭ ꝑcio etiã si ꝑ plures man⁹ res ambulauerit. hᵒ dicit iste. §. cũ duab⁹ ll. seq. vsqꝫ ad. l. in cause. videatis expositioneꝫ lr̃e. [interdum aũt ⁊c.] iõ dicit interdũ qꝛ regul'r minor q̇ vendidit rẽ suã restituit̃ ꝯtra eũ cui alienauit nõ ꝯ possessorẽ sꝫ interdũ ꝯ possessorẽ qᵭ est duob⁹ casibus si scõs possessor sciens rem minoris emit vel si primus emptor nõ est soluẽdo [emisti] primo loco [⁊ alij vendidisti] sub. scõo loco [põt] scꝫ minor [careat] scꝫ minor. [⁊ hec] scꝫ restitutio in integrũ. [ꝑtoria]. i. officio iudicis [in rẽ iudicio]. i. data rei vẽn. vtili: ⁊ sic disiũcta sumitur hic ꝑ cõiuncta sic ⁊. ĩ. de vb. sig. l. sepe. vel põt exponi. [⁊ hec] scꝫ restõ in integ. [vel cognitiõe ꝑtoria]. i. iudicis officio cum liquet de cã [vel recisa alienatiõe] scꝫ cum nõ liquet de cã: vel põt exponi [⁊ hec] scꝫ restitutio in integ. vel cognitiõe ꝑtoria cũ minor rem quã vendidit tradidit vel recisa alienatione cũ rem vendidit sed nõ tradidit. ⁊ ad q̇d valeant iste expositiões infra videbitis in solutiõe ꝯtrarioꝝ. [ꝑ plures quoqꝫ personas] scꝫ emptoꝝ [idem iuris erit] sub. vt si vltimus emptor scit rem ita gestã esse detur minori restõ in rem ipsam. Or signori in. §. isto cũ duab⁹. ll. seq. dꝛ vt dixi in casu. sed ad id qᵭ dicitur in. §. isto interdũ instat̃ ⁊ opponit̃ ⁊ videt̃ qᵭ nõ solũ minor restituit̃ interdũ in rem ipsam sed etiã vt restituat̃ contra ꝯtractũ ⁊ eo restituto vt rẽ vendicet: vt. s̃. de ꝑcur. l. qui ꝓprio. §. item querit̃. Ad qᵭ vos dicetis sic. qᵭ dicit lr̃a vel recisa dicetis q ᵭ vltimũ vel ponitur correctiue. i. dꝫ restitui ad vẽdicationẽ rei sue ⁊ sic loquit̃. l. ꝯ. Sed denuo instat̃ ⁊ op. ⁊ videtur qᵭ minor in integ. restituat̃ in rem ipsam: vt. ĩ. de admi. tuto. l. sine. §. interposito. Ad qᵭ põt dici aut cõstat rem minoris esse ⁊ tũc in rem ipsam restituitur aut dubitat̃ ⁊ tunc restituitur vt vendicet. ⁊ ad hoc facit. ĩ. e. l. si iudex: vel põt dici aut minor vendidit ⁊ tradidit ⁊ tunc dicendũ qᵭ in rẽ ipsam restituatur al's aũt vt possit vendicare: vt in. l. ꝯtra.

1 ☞ Remediũ extraordinariũ in subsidium introductũ non cõcurrit cum ordinario. h. d.

2 Restitutio debet dari cũ cause cognitione.

3 Auxiliũ cõe si hꝫ locũ cessat extraordinariũ.

4 Dolus si dedit cãm contractui bonefidei contractus est ipso iure nullus.

5 Officiũ iudicis nõ est actio.

6 Minor lesus si est tutus communi auxilio actionis an possit restitui.

In cause cognitiõe. Signori vos habuistis ab illo. §. sciendũ. s̃. e. l. verũ. restitutionẽ in integrũ dãdã esse cũ cause cognitiõe ⁊ habuistis etiã plura q̇ vsan-
1 tur in cause cognitiõe:† in ꝑ̇nci. hui⁹ legis ponũtur ⁊ alia que versant̃ in cãe cognitiõe: ecce si minor petit restitui in int. gr. iudex dꝫ examinare an sit tutus ipso iure vel habeat aliud cõe auxiliũ: vt eo casu deneget̃ sibi extraordinariũ auxiliũ restitutionis. ⁊ sunt exẽpla qᵭ minor sit tutus ipo iure vt si pupillus ꝯtrahit sine tutoris autoritate nec locupletior fact⁹ est hic ipo iure tutus est. Item si tu induxisti minorẽ ad societatẽ ꝯhendã dolo dante cãm societati ipso iure non valet societas: vel si minor ꝯtraxit societatem cum maiore donationis cã illa societas ipso iure nõ valet. vñ qꝛ est tutus ipso iure nõ poterit restitui beneficio ꝑtoris. Item est exemplũ qᵭ minor sit tut⁹ ipo iure: ⁊ sic nõ habeat beneficiũ restõnis. pone qᵭ paterfa. fecit testamentũ ⁊ quẽdã sibi heredẽ instituit ⁊ filie fratris ipsi⁹ testatoris vel heredis aliquas res legauit ea conditione vt si ipsa decederet sine liberis qᵭ illas res restitueret heredi: solutis reb⁹ relictis illi filie decessit heres herede relicto. ista mulier heredi heredis cauit si decederet sine liberis de restituendis sibi illis rebus: nunquid hoc casu illa filia potest restitui cum istam cautionẽ interponere non deberet: ait aristo qᵭ sic: sed male: quia illa filia istam cautionẽ potest condicere condi. incerti. vnde non põt restitui cũ habeat cõe auxiliũ cuiuscũqꝫ actoris lꝫ ipso iure nõ sit tutus: ex quibus apparet qᵭ vbi minor est tut⁹ ipso iure vel hꝫ cõe auxilium actionis ꝑtor nõ debet se interponere vt beneficiũ restitutionis induldeat. hoc dicit ꝑ̇nci. hui⁹ legis vsqꝫ ad. §. idẽ põpo. videatis expositionem lr̃e [in cause cognitiõe etiã hoc versabit̃]. q. d. nedũ circa restitutionẽ dandã vel nõ vsant̃ ea de q̇bus habuistis. s̃. e. l. verum §. sciendũ. ⁊. l. in cãe. imo ⁊ istud. [vnde]. i. an [forte alia actio possit competere.] Or signori hec lr̃a exponit̃ dupliciter vno mõ ꝯm Mar. alio mõ ꝯm Ioã. ⁊ azo. ꝯm Mar. exponitur sic. [an alia actio possit cõpetere] scꝫ ab ea que petitur a restitutione in integrũ quasi restõ peteretur iure actiõis. vñ dixit qᵭ iudicis officiũ erat actõ. ⁊ exponit lr̃am sequẽtẽ [⁊ mero iure munit⁹ sit] ⁊ ꝑ id est: sed nos exponim⁹ scõo mõ ⁊ sic ꝯm Io. et azo. [an alia actio possit competere]. i. an aliud cõe auxilium possit habere locũ: credimus eñ qᵭ restitutio nõ petatur iure actionis sed iudicis officio: vt. ĩ. dicã. ⁊ litteram seq. legetis sic [auxiliũ] scꝫ actiõis [⁊ mero iure]. i. ipso iure [auxiliũ] scilꝫ restitutionis [factus est] nam hoc casu minor est ipso iure tutus: vt. ĩ. de nouat̃. l. j. in fin. ⁊. ĩ. cõmo. l. iij. in princ. ⁊. ĩ. de auto. pre. l. qᵭ pupillus [circũscriptus sit] scꝫ dolo socij q̇ dedit cãm ꝯtractui

contractui societatis.vnde tutus est ipso iure vt.s.de dolo.l.et eleganter.[nullam societatē esse]vt.j.p socio.l.iij.in fi.z.j.de do.inter vir.z vxo.l.cū hic status.§.si inter virū z vxo.[partes p̄toris].i.beneficiū restōnis in integ.[munitus est]vnde debet cessare in integ.rest.Or habuistis tria exempla ponit z quartum[pompo.zc.]z infert[z hec]scz filia[restituenda]signori hec littera legitur z exponit duobus modis:z vno modo sic fm Mar.[aristonē putasse]scz z bene[adijcit]scz z male:qz dicebat si minor est tutus iure actionis nihilominus po test restitui:sed hoc nō putamus verū:vnde exponimus.[aristonem putasse]scz z male[sed z illud pomp.adijcit]sub.z bn̄.[incerti condic.]id est cōdi.sine causa vel incerti vt sit .ppriuz nomē actionis.nam bene scitis qō istud fideicō. fuit conditionale si decederet sine liberis:igit si heres decedit pendente cōditione illud fideicom.ad suū heredem nō trāsmittit.vt.C.de fideicom.l.si in psona.z.C.de cadu.toll.l.vna.§.sin autē.vnde qui cauit heredi heredis cauit sine cā:vt.j.de condi.sine causa.l.iij.et hic ānectit[interponere]z idem est si minor sit tutus cōmuni
2 auxilio actionis.† Or signori circa p̄ncipium huius legis est aliquātulum insistendum:tū circa principiū hui⁹ legis statim no.aliqua notabilia vos habetis in princi.huius legis restitutionē non esse dandam passim z indistincte sed cū cause cognitione vt si equitas suggerit dari restitutionē in integrū petitur:z ad istud accedit.s.de in integ.resti.l.oēs.z.s.e.l.verū.§.sciēdum.z.l.in cause.§.causa.z.C.si aduer.dona.l.vna. Itē not.†
3 hic aliud no.si cōe auxiliū h3 locū cessat extraordinariū.s.restitutionis:z ad hoc ocor. C.si aduer.li.l.iij.z.j.de car.e.l.cū sine.z.j.ad munici.l.j.in fi.z.s.de eden.l.quedā.in p̄nci.aliqñ tū qō est notabile extraordinariū auxiliū ab ordinario nō excludit z sic loquit ɔtra.arg.j.de rei ven.l.j.per hanc:z vt clari⁹ intelligatis solutionem hui⁹contra.dicetis sic vbi extraordinariū auxiliū petitur ɔtra formā iuris cōmunis ibi ordinariū excludit extraordinariū auxilium:vt est hic:si minor vult restitui cōtra contractū a se celebratum bona fide ɔtra formā iuris cōis est:vt.j.depo.l.j.§.si cōueniat.et.j.de reg.iur.l.cōtractus.sed si extraordinariū auxiliū petatur fm formā iuris cōis:tunc ordinariū auxiliū admittit secū extraordinariū:vtputa si filius meus detinetur ab aliquo nā possum eū vendicare adiecta cā de iure q̄ritū ciuiū romanorū z possuz iplorare iudicis auxiliū
4 vt mihi exhibeat. Item no.hic aliud no. †si dolus dat causaz
a cōtractui bone fidei ipso iure nō valet:ᵃnā societas est cōtractus bone fidei:vt institu.de act.§.actionū.vnde si aliqs induxit minorē ad ɔtrahendū secū societatē dolo dante cām societati ɔtrahende ipso iure nō valet:vt hic:z.s.de dolo.l.z eleganter.z.j.pro socio.l.iij.§.vlti.z.l.v.§.vlti. z est verū qō ipso iure nō valet societas dolo dante cām ɔtractui si placeat circūscriptori:al's bene valet:qz fauore decepti est introductuz vt possit dicere ipso iure nullam societatem. vnde nō debet retorqueri in eius lesionem ne qō fauore eius zc.vt.j.de iure do.l.si res.§.p̄mo.z.C.de leg.z cō.l.qō fauore.z dum aliquis circūscribitur dolo dante cām ɔtractui bone fidei dico statim natā act.circūscripto:z si vult dicere nullum:pōt.non eī contractus pendet ex sua voluntate quia absurduz esset act.pendere vt.s.de neg.gest.l.pomp.sed aduersarius decepti nō posset ex illo ɔtractu experiri cū ipso iure nō valeat quātum ad eum:z qz non l3 sibi dolum suū allegare. vt.C.de transac.l.trāsactionis.z.C.de ser.pig.da.ma.l.si creditorib⁹. Sed nūquid si agit circūscriptus act.p socio dū dolus dat cām cōtractui:ecōtra aduersari⁹ decipiēs act.p socio ex eo cōtractu poterit experiri vr̄ qō sic.ar.C.de tēp.in ite.resti.l.petēde.s3 nos dicim⁹ qō nō poterit agere cū ipso iure nullus sit ɔctus ex pte sua vt dictū est:tū dicim⁹ qō cōsulit ei p retētionē vel p exce.vt.j.de cōtrahē.emp.z ve.l.si in emptionē.§.itē si emptor. Or signori mō circa. l.istā sunt alia vidēda z indagāda z subijciam tres questiones per quas indagabo z declarabo totam istā materiā z p̄mo q̄ro quo iure minor petit restitui z in q̄ōne ista fuit opi.z dixit.M.cū suis sequacib⁹ qō minor petit restōnem in integ.iure actiōis vnde dixit qō iudicis officiū erat actio.et p ista sua opi.inducit.s.de pcu.l.qui .pprio.§.itē queritur.z.s.e.l.in cause. §. interdū. ibi vbi dicit:z hoc vel cognitiōe p̄torīa vel recisa alienatione dato in rē iudicio. Item p ista sua opi. videt facere lr̄a istius l.in p̄nci.q̄ dicit in cause cognitione etiā hoc v̄satur. vñ forte alia actio possit cōpetere:ergo appet qō petitur in integ.restitutio iure actiōis vt ita illa cōditio alia ponat .pprie.sed verius est fm Io.z az.qō dicam⁹ qō minor petit in integ. rest.iu.offi.qō nō est actio s3 instar obtinet actionis:vt.j.e.l.qō si mi
5 nor.§.ex hoc edicto.z.j.de act.z ob.l.actionis verbo. †z si iudicis offm̄ obtinet instar actiōis ergo non est actio qz nemo est id cui est simile:nō ob.s.de procu.l.q̄ .pprio.§.itē queritur z.s.eo.l.in cause.§.interdū.qz dico minorē restitui iudicis officio.z eo restituto dandā p̄mā actionē vtilē nō obstante ɔtractu cōtra quē restituitur z data restōne iudicis officio ex tunc intēditur prima vtilis actio vt in.ll.illis. Item nō ob.qō dicitur in principio hui⁹legis.vñ forte z alia actio possit cōpetere qz in integrū restitutio nō est actio. s3 est extraordinariū auxiliū.vñ dico qō est simplex relatio z expono sic[in cause cognitione etiā hic versabitur:an forte alia actio].i.aliud auxiliuz:nā relatio sumitur hic impropríe:sic z al's relatiua est simplex relatio.s.de pcu.l.nō solum.§.qui alieno.z.§.queritur sic z ibi muller q̄ dānauit saluauit:sic z alibi xp̄s fuit crucifixus z duo alij nequā cum eo:sic z alibi venerūt serui z alij duo milites:vt in aut.de defen.ciui.in princ.z serui militare nō possunt:vt.C.
6 qui mi.nō pos.l.sup seruis.† Sed denuo secūdo quero nūqd si minor lesus est tutus cōi auxilio actionis possit restitui:z in questione ista fuit opi.dixit eīm. M.cum suis sequacib⁹ qō si minor est tutus cōi auxilio actionis nihilomin⁹ pōt restitui:z cōe auxiliū actionis nō facit cessare restitutionē s3 si minor est tutus ipso iure nō pōt restitui.hāc op.nisus est .pbare ar. multarū legū z statim tali ar.C.de si.mi.l.si ea q̄.z.C.si aduer.fis.l.j.et.C.si tu.vel cu.interue.l.etiā.z.l.etiā.z.j.e.l.emilius.et arg.eius qui dr̄ in.§.isto.pōpo.lib.xviij.quoqz refert.sed certe ista opi.nō est bona z dicimus fm Io.z azo.qō si minor est tutus cōi auxilio actiōis nō potest restitui in integrū sicut si nō pōt restitui si ipso iure tutus est vt in p̄ncip.hui⁹legis.z exponunt lr̄am istam.nā z si cōi auxilio scz actionis z mero iure.i.cōi iure.[munitus sit].i.tutus sit.vnde siue minor tutus est ipso iure siue communi auxilio actionis non potest restitui et de hoc ponūtur hic tria exempla. Item pro hac opi. facit.C.si aduer.lib.l.iij.z.C.de iudi.l..pperandum.in fi.non ob.ll.allegate pro opi.M.z statim nō ob.l.illa sed ea que.quia in.l.illa debet poni ita casus:mulier minor.xxv.an.dolo dāte causam venditioni rem suam vendidit z tradidit:si non esset secuta traditio .p cederet venditio ipō iure vt infirma:vt ait Bul.sed si esset secuta traditio si esset maior haberet actionē de dolo.vt.s.de dolo.l.arbitrio.in princi.sed si est minor debet in integrum restitui:quia vbi pōt habere locuz restitutio cessat de dolo.vt.s.de in integ.resti.l.diuus.§.nec intra hāc. Item non ob.l.illa.C.si aduer.fis.l.j.q.z lex illa legitur pluribus modis: z vno modo legitur cum minor deceptus fuit nō ex proposito dolo dāte causam vēditioni vel incidēti in ɔtractu:s3 cū decept⁹ fuit re ipsa quo casu si esset maior nō restitueretur qz licitum est zc.vt.j.locа.z conduc.l.item si pcio.in fi.s3 minor hoc casu poterit restitui:vt.j.e.l.§.itē pōp.ait.in p̄n.nō ob.l.etiā.z.l.etiam.vbi dr̄ si minor ɔhit tutore autore qō h3 electionē velit habere actionē ɔ tutorē vel velit restitui qz h3 auxilio actionis ɔ vnā psonā.s.ɔ tutorem z potest restitui ɔ aliam psonam.s.ɔ contrahentem secū:sed nos loqmur qñ minor vult restitui ɔ illū ɔ quē cōi auxilio sit tutus. Itē non ob.j.eo.l.emilius.qz nō d3 ibi ita poni casus qō vēditor ab herede minoris emptoris pciū petierit:s3 d3 ibi ita poni casus qꝛ vēditor .progauit diē z ille dies lapsus fuit.vñ vēditor ad legē cōmissoriā redire pōt ex pacto leg. cōmissorie:vt.j.de v̄b.ob.l.cū stipulati:isto casu cū tempus prorogationis inciderit in tpe minoris etatis subuenieē ei beneficio restitutiōis in integ.cū cōi iure nō habeat act. Item nō ob.ver.iste pōp.lib.xviij.refert ibi vbi dicit aristonē putasse:scz z male:qz habet cōdic.incerti.vñ ex quo habet locū cōe auxiliū actionis cessat bñficiū restōnis in integ. Sed denuo tertio et vltimo q̄ro pone qō minor.xxv.an.lesus est z tut⁹ est cōi auxilio exceptiōis vt puta minor.xiiij.an.sine tutoris autoritate accepit mutuo pecuniā nec locupletior fact⁹ est obligat tm̄ naturaliter vt.j.de nouat.l.j.in fi.hic tut⁹ est cōi auxilio exce.qz sola naturalis est zc.vt.j.de solu.l.stichū aut pā.§.naturalis. nūqd debebit posse restitui:z certe vr̄ qō non:qz si tut⁹ est cōi auxilio actiōis vel ipso iure: non pōt restitui: vt in p̄n. huius.l. multo fortius nō debet posse restitui si tutus est cōi auxilio excep.qz que sunt annua ad agendū zc.vt.j.de doli excep.l.pure.in fi.ecōtra vr̄ qō cōe auxiliū excep.nō deneget restitutionem minori qz actiōis v̄b o exceptio nō ɔtinet:vt.j.de ver.sig.l.pecunia.in fi.qd ergo dicem⁹:z certe in q̄ōne ista dn̄s Io.hic breuiter scripsit z dixit qō l3 minor.xxv.an.habeat exceptiōis auxilium tū nihilomin⁹ poterit restitui z nō allegat aliquā legem nec aliquā rōnē sed pōt allegari rō talis scz vbi minor est tut⁹ ipso iure vel cōi auxilio actionis non pōt restitui minor:ergo in ceteris alijs casib⁹ pōt restitui:qz cū pretor zc.vt.j.de iudi.l.cū p̄tor.in prin.z.C.de pcu.l.maritus. Itē pōt allegari p eo qz plus expedit hr̄e act.qꝛ excep.qz si habem⁹ act.z excep:vt.j.de superfi.l.j.in fi.sed nō sequit si habemus exceptionē qō habeam⁹ act.vt.j.de cōdi.inde.l.si in area. z.j.de ɔhē.emp.z ven.l.pacta.in fi.j.rñ.z.j.de act.emp.z vendi.l.ideqz.z.j.de excep.r.po.l.paulus.vel pōt distingui aut minor tut⁹ est excep.odiosa

a Ipso iure nō valet.ad de bar.in.l.elegāter.§.z elegāter.s.de dolo. Si vo dederit cāz ɔtractui stricti iuris valet ɔct⁹ s3 agit actiōe de dolo vt ibi p eū et adde q̄ ibi dixi i apostil.ad istū.

quo casu si ea omissa solueret nō repeteret: ⁊ tūc debet restitui aut mior est tut⁹ exce.fauorabili q̄ casu si solueret repetere pōt ⁊ tūc nō debet restitui:ar.j.de condi.inde.l.qui excepē. ⁊.s̄.qō me.cau.l.si cū exce.in pn.⁊.§.si q̄s per vim.

1 Contrahentes quando dicantur se circūuenire ex ,ppo sito ⁊ quando re ipsa.

Item pompo. Signori quidā hñt hic princ.l.et incipit in pcio.quidā hñt hic.§.⁊ incipit idem pōp.⁊ in.§.isto no.ita casum: † minor.xxv.an. vēdidit tibi rem suā p.x.⁊ tradidit q̄ valebat.xij.cū iuris solēnitate scilz cū autoritate tutoris ⁊ cum decreto: vel ecōtra minor emit a te rem aliquā cū autoritate tutoris p.x. que nō valebat nisi.viij.⁊ sic fuit deceptus re ipsa nō ex ,pposito: nūqd minor ɔtra talem lesionē poterit restitui: rñdet iuriscōsult⁹ lz maioribus naturaliter re ipsa in precio venditionis ⁊ emptionis se modico decipe. vñ cū modice se decipiūt equitate pacti ɔtum seruare debent: verum q2 minor est lz modico sit lesus tñ poterit restitui aduersus talē vēditionē vel emptionē. hoc dicit iste §. videatis expositionē lr̄e] naturali͛r].i.naturali rōne[circūuenire] re ipsa nō ex ,pposito ⁊ non imoderate. Or signori vt vos bene intelligatis.§.istū.in.§.isto no. qō emētes ⁊ vendentes aliqñ se circūueniūt ex ,pposito aliqñ re ipsa. dicūtur se circūuenire ex ,pposito cū dolus dat cām ɔtui vel cum incidit in ɔtū: ⁊ his casib⁹ cū emētes ⁊ vēdētes decipiuntur ex ,pposito vel cū dolus dat cām ɔtui bone fidei ipso iure nō valet ɔtus vt.s̄.de dolo.l.⁊ elegāter.⁊ ibi no.⁊ hoc casu minor nō poterit restitui cum sit tutus ipso iure vt dixi in pncip.hui⁹ legis. Si aūt dolus incidit in ɔtū minor ⁊ maior hz act.de dolo vt decipiatur: vt.s̄.de dolo.l.si q̄s affirmauerit.⁊.j.de act.emp.⁊ vē.l. si venditor.⁊ hoc casu sili͛r cessat restō: q2 cū minor est tut⁹ cōi auxilio actiōis nō pōt restitui: vt.s̄.in princi.hui⁹ legis dixi. Si aūt emētes ⁊ vēdentes decipiūtur re ipsa vt q2 venditor nō hz animū decipiēdi emptorē: vel ecōtra: sz bene videt vēditor qō dat emptori rē valentē.xij.p.x. vel emptor videt qō emit rē valentē.viij.pro.x.hoc casu maiores q2 decipiūtur modico debēt hāc lesionē equo aīo ferre.vt.j.loca.⁊ cōdu.l.itē in pcio.in fi.sz si emptor est minor subueniē ei p resti. in integ.vt rescindatur ɔtus vt hic: ⁊ ita subueniē minori ,p modico dāno nō ,p minimo.ar.s̄.de in integ.resti.l.scio.⁊ hoc est verū qō subueniē minori ,p modico dāno nisi maiori rei vel summe piudiciū generet. vt in pal.l.scio dixi. Si aūt decipiūt se imoderate vt quia emptor decipiē vltra dimidiā iusti pcij: puta si rē valētē.x.emit p.xvj. hic fm nos agiē ex ɔtu vel vt decipiat etiā si sit maior: vt.C.d rescin.vē.l.ij.⁊.l.si volūtate. reprobata opi. ātiquor q̄ dixerūt qō vbi maior decipiē imoderate qō poterat restitui ex illa gñali clausula si q̄ ⁊c.vt.C.ex qui.cau.ma.in integ.resti.l.ex ɔtibus.sed sibi subueniē iudicis officio.

1 Restituere in integrū pñt qui habēt merū ⁊ mixtū imperium etiā ɔtra suā sniam ⁊ minor iudex nō pōt restituere contra sniam maiorum.h.d.
2 Delegatus an possit restituere.
3 Arbiter an possit cognoscere de causa restitutionis in integrum.

Nunc videndum est. Signori verba edicti ptoris posita.s̄.e.l.j.hucusq3 sunt exposita nūc circa materiā restituēdi minores iuriscō.intendit alia tractare ⁊ ponere q̄ iudices pñt de in integ.resti.cognoscere ⁊ eā dare ⁊ finitas q̄ones formare intē
1 dit ⁊ cōtinuat seipm dicēs † ex quo vidim⁹ expositionē vborū edicti ptoris nūc videam⁹ q̄ iudices pñt restituere: ⁊ certe pñt restituere pfect⁹ vrbis ⁊ alij magistrat⁹ ⁊ nō solū ɔtra ɔtū vel q̄si: imo ⁊ aduersus suā sniam. Itē pfecti ptorio possunt restituere aduersus suā sniam lz ab eius snia non possit appellari tñ pñt in integ.restituere aduersus sniam suā.⁊ est rō. q2 appellatio est detectio iniqtatis snie: sz qui petit restitui in inte. allegat se circūuentum sui facilitate vel aduersarij calliditate: vt vnū sciatis qō magistrat⁹ pōt restituere cōtra sniaz suā ⁊ ɔtra sniam minoris magistratus non ɔ sniam maioris magistrat⁹. hoc dicit iste.§.cū.l.seq.⁊ pn.seq. videatis expositionem littere.[nūc videndū est ⁊c.] cōtinuat seipsum iuriscō. vt dixi in casu [qui].s.iudices. [q̄ alij magistratus].s.maiores qui hñt merū ⁊ mixtū imperiū [,p iurisditiōe sua].i.inter eos q̄ sunt de sua iurisdtione ⁊ infra quātitatē sue iurisditionis. q̄ dicitur.C.vbi ⁊ apud quē in integ.rest.l.ij.⁊.s̄.de iurisdi.om.iud. l.vl.[suā].s.de ap.sue snie idē iudex nō cognoscit q2 nō est verisimile qō aliqs iudex pnūciaret se male iudicasse: sz i restōne nō sic: q2 ibi nō cōqriē mior de snia iniqua sed allegat veniā pprij erroris vl aduersarij calliditatē: vt.j.l.p.[ab his].i.ab eoz sentētijs.[nō possit] qō est notabile: vt.s̄.de of.pfe. pt.l. vna.in fi. diceret aliqs q̄ est rō: certe iurisc. stati assignat rōnē hec idcirco est ⁊c.[q̄relā cōtinet] qō est.j.vñ no.in.l.ista qō ille q̄ appellat cōqriē de iniqtate snie ⁊ ideo nō appellaē a sententia pfecti ptorio q2 nō est verisimile pfectum ptorio iniquā sniam ferre: vt.s̄.de of.prefec.pto.l.vnica.et.C.de ap.l.ne causas.sed ille q̄ petiē restitui in inte.nō cōqueritur de iniquitate snie: imo petiē restitutio a minore contra sniaz propter duo vel q2 dicit se circūscriptū sui facilitate vl aduersarij calliditate ⁊ ideo appellaē a snia pfecti ptorio vt h̄: ⁊ dicit ita mior. coram vobis dñe pfecte ptorio ego talis minor.xxv. an. succubui vr̄a snia mei facilitate vel aduersarij calliditate ideo peto restitui ⁊ qō ,ppter ista duo petat minor restitui ,pbatur.j. eo.l. quod si minor.§.non omnia.[nō restituet] ⁊ quare nō: quia si par in parē nō habet imperiū.vt.j.de arbi.l.nā ⁊ magistratus. ⁊.j.ad trebel.l.ille a quo.§.tempestiuz: multo forti⁹ minor in superiorē vt hic: nec ob.l.q̄ videē velle qō minor magistrat⁹ restituat aduersus sniam maioris: vt.C.si aduer.rē iudi.l.si cum pater. q2 qō ibi dr̄ is qui ,puinciā regit in impartienda cognitione suas partes exhibebat nō exponiē is qui ,puinciā regit: id est psens ,puincie.sed exponiē is qui ,puinciā regit: puta pfectus ptorio qui est maior q̄ ,pcōsul.nam nomen psidis ,puincie est gñale: vt.s̄.de offi.pre.l.j.⁊ lz minor magistratus aduersus sniam maioris non restituat tñ aduersus sniam pari bene restituit cum ɔtra suā sniam restituat: vt.s̄.e.l.in cause. in fi.lz par magistrat⁹ de ap.snie paris nō cognoscat.vt in auē.de ap. §.vlti.multo fortius nō cognoscit de ap.maioris iudicis: vt.j. de ap.l.j.§.si quis. Or signori habetis in.§.isto qō magistratus ordinarij possunt restituere. Sed q̄ro hic: nunquid minor xxv.an.possit petere restitutionē in integ. apud iudicem dele
2 gatum: † videē qō nō: q2 cā restitutionis nō pōt delegari cum sit mixti imperij: vt.j.ad municipa.l.ea que.ergo demādari nō pōt.vt.s̄.de offic.eius cui mā.est iur.l.j.sed hodie videē qō bñ possint demandari: vt.C.vbi ⁊ apud quos in integ.rest.postu. l.vlti.sed nūquid hodie iudex delegat⁹ aduersus sniam poterit restituere ⁊ videē qō nō: si est delegatus ab alio q̄ a principe quia functus est officio suo: vt.j.de re iudi.l.iudex.sed si est deleg.a principe tūc vr̄ qō possit restituere aduersus sniaz suā q2 habeē loco iudic⁹ ordinarij: vt.C.de iudic.l.a iudice.⁊ iudex ordinarius restituit aduersus suā sniam: vt in.§.isto nūc vidē
3 dū. † Sz denuo q̄ro nūqd coram arbitro poterit cā restōnis incidens agi. de principali eñi certū est qō apud arbitrū nō pōt agi.vt.C.vbi ⁊ apud quē in ite.re.ag.sit.l.vl. dixit dñs Jac. qō nō: q2 cā restōnis dz agi corā eis q̄ hñt iurisditionem: vt in.§. isto dr̄ at arbiter nō hz iurisditiōem sz notionē tm̄: vt.j.de re iu.l.ait ptor. sz dñs az.i qōne ista vr̄ velle dicere qō cā restitutionis incidēter possit cognosci corā arbitro q2 ⁊ cā stat⁹ si fuerit icidēs pōt agi corā arbitro ⁊ iudice pedaneo lz pncipalis non possit: vt.C.de iudi.l.quotiēs.⁊.C.de ord. iu.l.adite. ⁊ hec sentētia est satis ,pbabilis ⁊ p dñm papā approbaē in spāli decretali.⁊ de hoc facta.extra de resti.c.vl.

1 Aduersus sniam principis nō admittitur quis ad petendam restitutionē in integrū nisi ex causa omisse allegationis vel ,pcurationis aduocati. Item solus princeps restituit aduersus suā sniam ⁊ sui delegati.h.d.

m **Inor autem ⁊c.**

Si aūt princeps. Signori vos habuistis i superiorib⁹ qō pfectus vrbis ⁊ alij magistrat⁹ ⁊ pfectus ptorio aduersus suā sniam restituere pñt i iteg. miores.i.§.isto dr̄: nūqd si pricps tulit sniaz ɔ miorē possit in integ.restituere minorē aduersus suā sniam: ⁊ respodeē qō raro solet restituere in integ. iterdū tñ pmittit dare restitutionē ɔ suā sniaz puta si minor se captū dicat ex eo qō ea q̄ pro cā erāt dicēda allegata nō fuerūt: vel si dicat ab aduocato suo preuaricatū. Item si minor petit restitui incolorate nō datur ei restitutio: si colorate sic: sz si mior petit restitui ɔ res bis iudicatas nō pōt restitui: sz ⁊ si delegat⁹ a pncipe tulit sniam alius ɔ illam sniam nō poterit restituere nisi pnceps [dixit] sub.ɔ minorē.xxv.an.[restōnem] sub.aduersus suam sniam [esse] sub.ex snia iperiali [dicta].i.dicēda ⁊ allegāda: ⁊ sic preteritū resoluiē in futurū: sic ⁊ alibi.C.de legi. ⁊ cō.l.j.⁊ erit hic sensus. vadit mior ad principē ⁊ dicit ei: dñe tulistis sniaz ɔ me peto restitui ⁊ scitis vos q̄re q2 aduocatus me⁹ nō allegauit ,p me q̄ debebat vl dico qō ,pdidit me ⁊ pnaricatus est cū pte aduersa ⁊ si istas cās ptendit minor pōt restitui: vel pōt exponi fm Jo. dñ ea que pro cā sunt dicta.i.,pbata nō allegat vt quia vadit mior ad principē ⁊ dicit: dñe vos tulistis sniam ɔ me peto restitui aduersus sniaz vr̄am: ⁊ scitis vos q̄re. certe quia aduocatus me⁹ nō ostendit vobis ,pbatiōes meas ⁊ pdidit me. [incolorate].i.nulla rōne allegata vt puta si minor petit restitui ⁊ iudex dicit ei quare petis restitui: si dicit minor peto restitui quia

tui:qꝛ minoꝛ iudex nō admittet talem responsionē:sed dꝫ dicere peto restitui qꝛ minoꝛ:⁊ qꝛ decept⁹ sum aduersarij mei calliditate vel mei facilitate:vt.s̄.l.pri.vel qꝛ aduocatus meus me ꝑdidit vt hic.vnde colligitur hic arg.qꝺ incolorata petitio.i.petitio facta sine causa nō admittitur:imo qui petit dꝫ allegare causam:⁊ ad hoc facit.C.de edē.l.vlti.⁊.C.de edic.diui adri.tol.l.vlti.§.sin autē.[ꝑmiserunt]sub.ex noua cā [examinari] sub.cū colorate petitur restitutio ⁊ ꝑtenditur iusta causa restitutionis:vt qꝛ ꝓbata nō sunt allegata [nisi solum ꝑncipem] sub.nisi allegetur iusta cā:vt in principio hui⁹ legis.[nō fiet] ⁊ ad hoc facit.C.vbi ⁊ apud quos in integ. resti.fu. po.l.j.⁊.ij. sed nūquid delegatus cognoscet:pōt dici vt no.s̄.e.in ꝑn.huius legis.Oꝛ signoꝛi ad.§.istum signatur quoddā ꝯtra.⁊ aduertatis qꝛ possetis tota die musare:tota die dicim⁹ vnū extraordinariū auxiliū nō excludit aliud extraordinariū auxiliū vt ff.de mino.l.minoꝛ aūt magistrat⁹.§.j.⁊ vt intelligatis op.aduertatis.hic dꝛ si minoꝛ dicat ꝑditum ab aduocato suo quod potest restitui a principe aduersus sn̄iam suam:sed videtur qꝺ nō possit restitui.nam si quilibet maioꝛ dicat patronū suū preuaricatum poterit petere qꝺ iterū queratur de cā:vt.C.de aduoca.diuer.iudi.l.j.igitur minoꝛ nō restituitur cū sit tutus iure cōmuni ipso iure:vt.s̄.e.l.in cause.ij.in prin. Rn̄deo lꝫ maioꝛ dicat patronū suū preuaricatū cuꝫ aduersario tn̄ sententia valet de rigore iuris.licet denuo de causa queraṫ restitutione petita a minore ex illa gn̄ali clausula si qua ⁊c.vt.j.ex qui.cau.ma.in integ.resti.l.j.similiter si minoꝛ dicat aduocatū suū preuaricatum restituitur:qꝛ illud extraordinariū auxiliū restitutionis quod datur minori nō excludit aliud extraordinarium auxiliū restitutionis qꝺ datur minori:vt hic.Alij dicūt maiori ⁊ minori subueniṫ ex illa gn̄ali clausula si qua mihi iusta causa videbitur:sed maiori si dicat se ꝑditum ab aduocato suo et ꝓbet sed minori si dicat ⁊ ꝓbet se ꝑditum vel si dicat ab aduocato nō allegata que faciebant ꝓ causa.

1 ☞ Restitutio trāsit ad heredē ⁊ siquidē est heres minoꝛ nō currit tp̄s restitutiōis nisi finita minori etate.h.d.

Non solum autem minoribus.

In.§.isto cuꝫ.l.seq.tractatur de eadē materia ⁊ ponūtur in.§.
1 isto cū.l.seq.tres casus ꝑncipaliter.† primus casus loquiṫ cū maioꝛ succedit minori.secūdus casus loquiṫ cū minoꝛ minori.tertius casus loquiṫ cū minoꝛ succedit maiori: q̇ erat olim inter annū vtilem:vel hodie qui erat infra quadriennium ꝯtinuū.Et primus casus est sicut restitutio datur minorib⁹ si decipiātur ita ⁊ successoribus minoꝝ ex ꝑsona minoꝝ etiā si maiores sunt. Scōs casus est si minoꝛ q̇ poterat restitui ⁊ alius minoꝛ succedit ei dꝫ posse restitui toto tp̄e sue minoris etatis: ⁊ post olim infra annū vtilem:hodie infra quadriennium cōtinuū: ⁊ illud tp̄s nō currit minori quia eoipso esset decept⁹ qꝺ non petijt in integ.resti.cū posset petere.vn̄ si eū nō restituerem⁹ esset ꝯtra edictū de minoribus:vel si eū restituerem⁹ iam restitueremus eum ad restituendū. Tertius ⁊ vltimus casus est si maioꝛ qui poterat restitui decessit infra tp̄s restitutionis ⁊ minoꝛ ei successit illud tēpus qꝺ superat maiori ad petendā restitutionem in integrū non currit statim minori sed currit ei tempus post.xxv.an.⁊ tēpus illud tm̄ qꝺ superat maiori habebit post xxv.an.ad petendā restitutionē in integrum: nō autem totum tempus qꝺ datur minori ad petendam restitutionem in integrum.hoc dicit iste.§.cum.l.seq.videatis expositioneꝫ littere.[nō solum aūt minoribus.]scꝫ.xxv.an.quia de eis agitur hic ⁊.s̄.eo.l.j.⁊ in ipsa rubrica.[verum quoqꝫ successoribus minorum]idest heredibus vel bonoꝝ possessoribus[et si sint ipsi] scꝫ successores.[maiores.]vnde no.qꝺ beneficium restitutionis in integrum:nō solum datur minori:imo ⁊ heredi ⁊ vniuersali successori:vt hic.⁊ ad hoc concoꝛ.s̄.e.l.iij.§.pompo. ⁊.s̄.de in integ.restit.l.nō solum.⁊ est verum qꝺ datur ei restitutio ex persona minoꝝ olim infra annū vtilem hodie infra quadrienniū continuū: vt.j.e.l.proxi.⁊.C.de temp.in integ.restit.l.vlti.[interdum tamen successoribus] scilꝫ minoꝝ[plusq̄ annū.] vtilem olim:hodie quadrienniū continuū.vt.C.de tēp.in integrū resti.l.vlti.[vt est edicto]scꝫ antiquo qꝺ non habem⁹ cautum in nouo edicto.s̄.e.l.j.§.j.⁊ sic fit hic mentio de edicto qꝺ non habemus sic ⁊ alibi.j.ex qui.cau. ma.l.ab hostibus.§. sed qꝺ simplr̄.vel exponatis edicto scꝫ de mīoribus quo cauebaṫ minorem posse in integrum restitui olim intra annum vtilem hodie infra quadrienniū continuū:vt in preallegata.l.vltima C.de in integrum restitutio.[si forte etas ipsius]scꝫ succedētis[subueniat]vt quia sit minoꝛ[naꝫ post annū.xxv.] scꝫ etatis.[habebit legitimū tp̄s]scꝫ olim annū vtilē:hodie q̄driennium continuū ex ꝑsona defuncti.[tp̄s statutū] scilꝫ olim infra annū hodie infra quadriēniū [hoc nō fecit].i.rest. nō petijt.

vnde si eoipso q̄ nō petijt restī.in integ.decipiṫ:aut dam⁹ restitutionē in inte.⁊ restituem⁹ eū ad restituēdū qꝺ eē nō dꝫ aut ei nō.damus re.in inte.⁊ erit cōtra edictū:de minorib⁹[plane] ⁊c.[si defunct⁹]quōdā minoꝛ maioꝛ effectus:qui erat olim infra annū vtilē:hodie infra quadriēnium[modicū tp̄s].s.duorū mēsium vel vnius mēsis. [is cui heres extitit.] Oꝛ signori hec lr̄a legitur dupliciter:vno modo ꝺm Pla.et.O.vt tp̄s qꝺ supererat maiori quod erat infra tp̄s qꝺ daṫ ad restitutionem petendam qn̄ decessit statim currat minori qui ei successit ab adita hereditate nō ex pacto tempore sue legitime etatis ⁊ legebant ipsi ita litteram istam.[post annum.xxv.cōpletum]scilꝫ sue etatis non totum statutum tempus dabimus.i.olim annum vtilem hoc quadrienniū continuum [sed id duntaxat tp̄s quod habebat is cui heres extitit]sub.statim dabimus ipsi minori ab adita hr̄.sed hec lectura nō est bona ⁊ ideo dicimus ꝺm Bul.qꝺ si maioꝛ cui supererat aliq̇d de tp̄e qꝺ datur ad restōnem in integ.petēdam decedit ⁊ minoꝛ succedit ei nō currit ei statim illud tp̄s ab adita here.sed demū post. xxv.an.sue etatis completum:⁊ legimus lr̄am istam ꝺm Bul.cū tali subauditiōe.[sed id dūtaxat tempus]repete dabimus post xxv.an.sue etatis cōpletum[qꝺ habuit is].i.defunct⁹.[cui.] scꝫ defuncto[heres extitit].s.minoꝛ qꝛ que in ꝑfationib⁹ dicūtur intelligūtur esse repita:vt.j.de verbo. ob.l.titia.§. idem respōdit.Oꝛ signori circa materiā istam est insistendum: ⁊ dn̄s Jo.⁊ aꝫ.nisi sunt enucleare ⁊ aperire materiam istā:sꝫ salua autoritate eoꝝ mihi videtur qꝺ obscure tradiderunt ⁊ yrsute: et maxime dn̄s Aꝫ.in quadam sua glo.magis prolixe q̄ alie note sint:ego tn̄ eam clare tradam ita qꝺ de dictis antiquorum ⁊ modernoꝝ nihil remanebit indiscussum ⁊ ꝑmittam quandam opinionē quam nō habetis ⁊ diuisionem per quā oīa tangam vos habetis in.l.ista interdū in sui princ.si minori leso qui poterat restitui succedit minoꝛ qꝺ pōt petere restitutionē toto tēpore sue minoris etatis ⁊ post:olim infra annū vtilē:hodie infra quadriēniuꝫ cōtinuū:sꝫ hoc videtur summe iniquū qꝺ ostēdo tali exemplo.ponamus minoꝛ.xxv.an.lesus agebat primā diē.xxv.an.⁊ sic habebat de minori etate vnū annum ⁊ insuper oliꝫ habebat annū vtilē:hodie q̄driennium ꝯtinuū ad petēdā restitutionē:decessit herede relicto filio anniculo.si hoc est verū ergo minoꝛ successoꝛ habebit totum tp̄s sue minoris etatis et sic.xxiiij.⁊ annum qꝺ habebat defunct⁹ ⁊ insuper totum annū vtilē olim vel hodie quadriēnium cōtinuū:vt.C.de tēp. i inte.rest.l.vl.sed hoc videtur summe iniquū qꝛ iam magis erit ꝑuilegiatus q̄ defunct⁹ qꝺ esse nō dꝫ:vt.j.ex qui.cau.in pos.eaṫ.l.apud iul̄.⁊.j.de verb.ob.l.ij.§.ex his.⁊.C.de his qui. vt indig.l.polla.⁊.C.si aduer.ven.pign.l.ij.⁊.j.de iudi. l. heres absens. Rn̄deo trib⁹ modis:⁊ vno mō sic qꝺ hoc nō est iniquū in casu premisso:qꝛ in casu ꝯuerso idem est euenire.ponam⁹ qꝺ minoꝛ lesus est anniculus ⁊ decessit ⁊ ei succedit minoꝛ q̇ agebat primū diem.xxv.an.minoꝛ defunctus lesus habebat.xxiiij.an.minoꝛ successoꝛ ipsius habebit tm̄ annū qꝺ superat sibi ad cōplēdum totū tēpus sue minoris etatis:vnde nō est mirum si in casu ꝑposito plus sibi lꝫ qꝛ plerūqꝫ cuꝫ q̇s in vno grauaṫ in alio subleuatur:vt.j.ex qui.cau.ma.in integ.rest.l.j.in ꝑnci. et.j.de iureiur.l.eū qui.in ꝑn.⁊ qꝛ equalitas est seruāda:vt.C.de fruc.⁊ li.expē.l.terminato.vel pōt dici qꝺ hic est spāle ⁊ plus sit priuilegiat⁹ heres q̄ defunct⁹:vt.j.ad.l.fal.l.pr̄.⁊.l. reperitur itē defunctus nō remittit satisdationē de vtendo ⁊ fruendo arbitrio boni viri:vt.j.de vsufru.l.scire.vl̄ potest dici tertio modo qꝺ hoc nō est iniquū:⁊ quare nō audite:si minoꝛ defunctus et lesus agebat primā diem.xxv. an.habebat totum tempus sue minoris etatis.s.annum:et postea habebat tempus statutum a lege olim annū vtilem:hodie quadriennium continuum. vnde habebat totum tēpus sue minoris etatis:sed residui habebat intra qꝺ restitueretur.s.olim annum vtilem hodie quadriennium continuum:si successoꝛ eius est anniculus ad succedēdum imbecillitati sue etatis habet totuꝫ tempus sue minoris etatis:⁊ postea residuum tempus statutum a.l. vt ei succurratur.Et ad sol.huius op.⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguo vt cōsueui distinguere aut minoꝛ succedit minori qui poterat restitui:aut maioꝛ maiori qui poterat restitui:aut maioꝛ minori qui poterat restitui:aut minoꝛ maiori.In ꝑmo casu cum succedit minoꝛ minori leso qui poterat restitui sicut minoꝛ lesus si viueret ad petendam restōnem haberet totum tempus sue minoris etatis ⁊ post olim annum vtilem: hodie quadriennium cōtinuū: ⁊ ita minoꝛ est fideiussoꝛ qꝺ currit sibi vt defuncto:⁊ sic intelligitur princ.l.nostre:interdum.⁊.C.de tempo.in integ.restitu.l.ea que.§.si quando.In secundo casu cum maioꝛ succedit maiori qui poterat restitui:vbi gratia.minoꝛ cōtraxit in minori etate ⁊ lesus est effectus maioꝛ intra annuꝫ vtilem vel quadriēnium cōtinuū decessit ⁊ successit ei maioꝛ

hoc dico qđ maior successor habet illud tempus tm̄ qđ defuncto supererat: ⁊ sic intelligitur. §. noster: non solum. ⁊ istud tempus non currit statim ipsi maiori sed demum adita hereditate ab ipso maiore: vt. C. de tem. in integ. restitu. l. ea que. §. si quādo. In tertio casu cum maior succedit minori leso ⁊ sic poterat restitui hic dico qđ maior successor habebat olim annū vtilem: hodie quadrienniū continuū et habebit residuum tempus qđ habebat defunctus ex persona ipsius minoris ⁊ istud tempus currit ipsi maiori ab adita hereditate vt hic. ⁊. s. e. l. tertia. §. pompo. scribit. ⁊. C. de tempo. in integ. restit. l. ea que. §. si quādo. licet quidam dicunt quod non placet quod currat ei etiam iacente hereditate: argu. j. de vsucapio. l. si seruus. ⁊ isti tres casus sicut leuiores expliciti sunt. Or subijciamus quartum casum pre ceteris difficilem ⁊ eum latius extendamus: cum minor succedit maiori leso in minori etate qui decessit intra annum vtilem olim vel hodie infra quadriennium continuum in isto dicit lex nostra: interdum. in fine. quod iste minor non habet totum annum vtilem olim: vel hodie quadriennium continuum: sed habet residuum quod supererat defuncto: vt hic. et C. de tempo. in integrum restitutio. l. ea que. §. si quando. Sed pro deo dic mihi hoc residuū quod supererat defuncto cui minor successit quando incipit currere minori an in sua minori etate an post. et in hac questione sunt op. ⁊ propter hanc questionem facta fuit magna glossa Azo. hic scripta: de qua. s. in principio habui mentionem licet latenter dicat ⁊ obscure. ⁊ dixerunt quidam vt dominus Mar. et Placen. ⁊ eorum sequaces quod illud tempus qđ supererat maiori defuncto leso in minori etate currit minori ⁊ incipit currere statim post aditaʒ ab eo hereditatem maioris non expectato exitu sue minoris etatis. ⁊ hanc suam opinionem nisi sunt probare ⁊c. dic vt dixi in questione ista vsqꝫ in fine. C. de tem. in integrum restitu. l. ea que. vbi eam formaui. in questione ista sunt opi. dixerunt dominus Mar. ⁊ Placētinus. et eorum sequaces quod incipit currere statim ex die adite hereditatis: ⁊ hanc suam opinionē nisi sunt probare rationibus. argu. et. ll. expressis. ratione tali sicut maiori defuncto ex die incohate maioris etatis incipiebat currere ita minori successori ex die adite hereditatis. vnde potest restitui: quia non debet licere heredi quod nō licuit defuncto: vt. C. de his qui. vt indig. l. polla. ⁊ nō debet esse magis priuilegiatꝰ heres ꝙ defunctus. vt. s. de iudicijs. l. heres. ⁊. j. de verborum significatio. l. secūda. §. ex his. Item dicūt ipi quid plura lex est expressa que dicit quod istud tempus currit minori non expectato exitu minoris etatis: vt. C. de tempo. in integrum restitutio. aut. si minor que aut. est hic signata. sꝫ domino Bul. Jo. et Az. ⁊ domino meo visum est contra. ⁊ dixerunt quod istud tempus currit minori post minorem etatem ⁊ hanc suam op. probant rationibus: arg. ⁊. ll. expressis ⁊ ratione: ⁊ argu. tali probāt. si illud quod supererat minori curreret statim aut ad hoc vt illud tempus non curreret nō restitueres minorem aut restitueres: si non restitueres eum cōmittitur in edictum de minoribus: vt. s. de mi. l. pma. ⁊. l. ait pretor. si dicis eum esse restituendum incidimus in circuitum quia datur restitutio ad restituendum qđ esse nō debet: vt. s. dixi. preterea dicunt ipsi quid plura casus est duarum. ll. ⁊ vnus textus ita dicit plane qđ defuncto supererat an dabimus minoribus post xx. an. respondetur dabo: qđ est intelligendum post. xxv. an. qꝛ que in pfationibus dicūtur ⁊c. vt. j. de ver. obli. l. titia. §. idem respondit. ⁊ hoc est verū. s. de mi. l. interdū. §. plane. Item lex est expssa q̄ dicit si minor distrahit pdium suū sine decreto non valet: sed si maior factus tacet q̄nquēnio confirmatur alienatio: sed pone qđ decessit infra quinquēniū non currit ei statim in minori etate sed cum erit maior. vt. C. si ma. fac. l. vlti. §. vlti. nō ob. dicunt ipsi illud vulgare: non debet licere heredi qđ nō licuit defuncto: qꝛ respondet̄ illud est in his que perfecta erāt a defuncto: sed in his que erant initiata a defuncto non habet locum. vt. s. de mi. l. emilius. Item dicunt ipsi nō ob. auten. hic signata qꝛ speciale est ibi fauore dotis vt si minor succedat minori habeat minor quinquēniū ⁊ currat ei non expectato exitu minoris etatis ⁊ hec est vera opi. dominoꝝ Bul. Jo. ⁊ Az. ⁊ domini mei: bene tamen possetis vti tali diuisione vt cōsueui dicere: si minor est pupillus tunc tempus qđ superat defuncto nō currit ei ipso iure: vt. C. de prescrip. xxx. an. l. sicut ⁊. j. de acquiren. rerū domi. l. bone fidei. si autem est adultus currit ei sed restituitur: vt. C. de nō nume. pecu. l. sed intra. ⁊. s. de mi. l. etiā. si dicis restituitur ad restituēdum: ⁊ sic inducitur circuitꝰ qđ esse non dꝫ: vt. s. dixi: sed respondeo circuitus vitatur vbi pōt vitari: vt ptꝫ. C. de temp. in integ. rest. l. j. ij. iij. ⁊. iiij. sed vbi non potest vitari vt hic non vitatur.

1 ☞ Absens ex causa necessaria tm̄ nō restituit̄ si potuit pcuratorem dimittere ⁊ fecit. h. d.

Papi. ait libro responsoꝝ. Signori. l. ista habet duplicē intellectum: ⁊ vterqꝫ intellectus in idē recidit ⁊ in isto ti. dn̄s pap̄. nō habuit bonam grām: naʒ in. l. ista rephenditur in duobus a dn̄o vlp̄. sed in ti. de nego. gest. pap̄. habuit bonam grām: ⁊ in. l. ista

1 ponetis ita casum † qdā mior. xxv. an. in minori etate lesus est cōtrahēdo: effectus maior in pma die. xxvi. an. cōmisit crimen pter qđ fuit relegatus vsqꝫ ad quinquenniū: reuersus de exilio tpali inuenit se lesum in minori etate ⁊ inuenit tp̄s statutū ad petēdam restitutionē in integ. elapsum esse: petit illud tp̄s qđ habebat qñ in exiliū fuit relegatus prorogari: q̄ritur nūquid possit hoc postulare ad qđ respōdet pap̄. qđ non pōt duplici rōne: pma rō est: qꝛ cū fuit relegatus potuit dimittere pcur. q̄ adiret pretorē ⁊ peteret rest. in integ. qđ si nō fecit sibi illud iputet. itē scđa rōne non pōt hꝰ postulare qꝛ hic maior fuit relegatꝰ in quinquēniū pter delictum a se ppetratū: vñ si ratione exilij deberet sibi tp̄s restōnis progari iā pena esset sibi premiū qđ esse nō debet. qua respōsione audita ab vlp̄. reprehēditur ⁊ deridet eū de breuitate verboꝝ nō de respōsione: nā dixit pap̄. relegato reuerso tp̄s nō debere progari ex eo qđ sibi potest imputari cū potuit dimittere pcu. ⁊ nō fecit. ⁊ adire p̄torem ⁊ petere rest. in integ. nā insufficiēter dixit: qꝛ debuit dicere vel p̄sidem. Itē vlp̄. reprehēdit eū de scđa rōne: qꝛ absurduʒ esset dicere qđ miori denegaret̄ restitutio ideo ne sibi sit pena premiū qꝛ minor nō volebat restitui pter penam: sꝫ qꝛ lesus erat in minori etate. nam certū est qđ delictū nihil hꝫ cōe cū venia etatis. hoc dicit pnc. huius. l. videatis expōnem lr̄e [papi. ait libro. ij. respōsoꝝ ⁊c.] signori caueatis vobis qꝛ pōt ita pnotari qđ pap̄. in decidēdo bene dixit ⁊ in rōnibus male dixit: ⁊ fm hoc dicemꝰ qđ in rōnibꝰ tm̄ male dixit. alij dicūt qđ male dixit in totū. s. in decidēdo ⁊ in rōnibꝰ. [exuli]. i. relegato ad tp̄s: ⁊ dicatis relegato quondā minore leso qui erat tpe relegatiōis maior effectus: sꝫ erat intra tp̄s statutum ad petendā restitutionē in iteg. s. infra annū vtilē olim: hodie infra q̄driēniū continuū: vt. C. de tēp. in integ. rest. l. vl. ⁊ not. qđ improprie dꝛ exuli. i. relegato ad tp̄s: nā exiliū pprie est in ppetuuʒ: relegatꝰ est qui ad tp̄s relegatur: vt. j. de pub. iu. l. ij. ⁊. j. de interdic. ⁊ re. l. exiliū est triplex. ⁊. l. et relegatorū. §. ad tp̄s [reuerso]. s. post quiquēnium [nō debere progari.] al's plongari. [tp̄s in int. rest. statutū]. s. qđ erat olim annus vtilis hodie quadriēnium continuū: vt. s. dixi. [qꝛ absuit] signori caueatis vobis hic qꝛ dn̄s Jo. voluit deserere. ll. ⁊ ire ad grāmaticā. dixit ipe hic est duplex lr̄a q̄dam habēt absuit cū. b. quidā habēt adfuit cū. d. si habet̄ absuit cū. b. dicetis qđ istud qꝛ absuit est rō remotiua q. d. non est hec rō sufficiēs qꝛ absuit. i. absens fuit qđ sibi tp̄s debeat progari qꝛ sibi pōt iputari cū potuit adire p̄torē p pcuratorē: sꝫ si nō potuisset adire p pcur. ⁊ sic bñ dꝫ sibi tp̄s progari: vt. j. ex qui. cau. ma. in integ. resti. l. sed ⁊ si p pretorē. §. j. et. l. necnon. ⁊. l. si qua. §. j. ⁊. l. ab hostibus. j. respō. et. C. de temp. in integ. restitu. l. ij. ⁊. iij. si autem habetis in littera adfuit cum. d. dicetis qđ ista est Pap̄. ratio quare relegato reuerso nō debet tp̄s prorogari: quia lꝫ fuerit in relegatiōe per quinquenium tamen adfuisse videtur. i. presens fuisse videtur: hoc ideo quia cum fuerit absens ex turpi causa. i. causa delicti nō videtur abfuisse sed adfuisse. vnde cum habēdus sit pro presente cum potuerit adire p̄torem p pcur. tp̄s non dꝫ sibi progari: vt. s. dixi [nec dixi]. s. pap̄. [sed qđ.] hec est scđa rō de qua pap̄. redarguitur [indignū eē]. s. eum restitui. [pter irrogatam penā] s. ratione delicti. [nō recte] sub. dixit pap̄. ideo quia nihil cōe habet delictum cū venia: ⁊ hoc est qđ dicit: quid enim ⁊c. [delictum]. s. pro quo exulauit. [cum venia etatis]. q. d. nihil: nam hic nō rōne delicti sed rōne etatis petit restitui ⁊ bene potest ita legi littera ista: sed ⁊ potest legi alio secūdo modo: vt inuitur. Or signori sicut ego premisi hec. l. habet duplicem intellectum ⁊ vterqꝫ recidit in idē: vnum vt dicamus minorem lesum in minori etate ⁊c. vt dixi in casu: vel potest dici secūdo modo vt dicamus qđ minor. xxv. an. ī minori etate lesus fuit et in maiori etate cōmisit crimē pter qđ relegatus fuit ad decenniū: reuersus de exilio tēporali: videt tempus qđ datur minori ad restitu. in integrum petendam elapsum esse. vnde petit illud tempus sibi prorogari: queritur nunquid possit hoc postulare dixit Papinianꝰ qđ nō: duabus rationibus. pma ratio est qꝛ cū fuit ⁊c. dic vt dixi in casu vsqꝫ in fi. quia amodo casus nō mutatur. Or signori ex princip. huius legis colligetis hic illud no. qđ nō solum redarguitur qui male dicit: immo ⁊ qui insufficienter dicit. nam dominus Papinianus redarguitur hic de insufficientia: sic ⁊ alibi iurisc̄osul. redarguitur de īsufficiētia. s. si quis caut̄. l. sed ⁊ si. §. quesitum. ⁊. s. de neg. gest. l. pomponius. ij. ⁊. j. ad legem rho. de iac. l. vl. §. j. ⁊. §. vlti. Item colligetis hic

getis: hic aliud not. ꝙ ille qui abfuit ex cā necessaria pōt dimittere procu. ⁊ si nō fecit denegatur sibi restitutio al's nō eo reuerso vt hic: ⁊ ad istud accedit. ῑ. ex quib. cau. ma. in integ. resti. l. sed sed ⁊ si per pretorē. §. i. Itē not. hic: ꝙ pena non debet esse alicui premio siue ex eo de facto non debet quis assequi penam ⁊ premium: ⁊ ad istud accedit. s. de nego. gest. l. siue. ⁊ ῑ. de interdic. et
1 releg. l. relegatorum. in fine.
2 ¶ Litis contestatio non prodest postea desistenti.
Officium iudicis qđ imploratur super causa restitutionis non perpetuatur litis contestatio.

Siquis tamen maior. xxv. an.

1 In. §. isto dicitur: † si minor. xxv. an. lesus est minori etate et effectus maior intra annum vtilē petӳt in integ. restitui: ⁊ sup causa restitutionis in integ. fuit litē cōtesta. ⁊ postea non perfecit litem intra annū vel renūciauit liti: nunqd poterit illā litē prosequi: respondetur ꝙ non: quia ex quo destitit non videtur petӳsse restitutionē in integrū: ⁊ nō desӳsse videtur a beneficio restitutionis in integrū non qui distulit sed qui liti renūciauit in totū. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [si quis tamen maior xxv. an.] sub. nunc factus. [statutum] scʒ qđ erat olim annus vtilis hodie quadriennīū cōtinuū: vt. C. de tempo. in integ. resti. l. fi. [litem ꝯtestatus.] ⁊ ita not. ꝙ super causa restitutionis in integ. debet lis contestari q: iudicis officiū obtinet instar actionis: vnde requirit lis contest. vt hic: ⁊. C. de temp. in integ. resti. l. vlti. et extra de offi. iudi. c. vlti. qđ facit ad id qđ no. s. eo. l. in cause. §. cā cognita. [rescriptū] pro quo renūciauit: q: ei non proficit: vt. ῑ. l. pxi. [destitisse autē is videt.] sub. a beneficio restitutionis [in totū] vt. C. de pact. l. postꝗ. ⁊. ῑ. de iudi. l. destitisse. ⁊. ῑ. de inoffi. te
2 sta. l. papi. §. si quis posset. ¶ † Or signori in. §. isto not. ꝙ iudicis officiū qđ imploratur super cā restitutionis litis ꝯtesta. nō ppetuatur vt hic: nā cā restitutionis in integ. olim debet inchoari et finiri infra annū vtilē: hodie infra quadriennīū continuū: vt. C. de temp. in integ. rest. l. petēde. ⁊. l. vlti. sic ⁊ al's: actio de dolo nō perpetuatur litis cōtest. vt. C. de dolo. l. vlti. regulariter tñ omes actiones ppetuant lit. ꝯte. vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. sepe.
1 ¶ Minor quādo est restitutus aduersus aditionē gesta p eū non rescinduntur. Itē eo restituto aduersus repudiationē gesta per procuratorem non irritantur.

In integ. resti. postulata.

1 In lege ista dicit: † si minor adiuit hereditatē sibi delatā ⁊ expēdit aliqd circa legata ⁊ circa libertates seruis prestitas: ⁊ postea minor restituit non tenetur refundere ista ad quos deuoluitur hereditas: q: econtra si minor restitutus est vt possit hereditatē repudiatā habere non poterit distracta vel facta a curatore, decreto pretoris constituto dato bonis retractare: immo cogit habere rata vt Flauius seuerus ⁊ Antoninus rescripserunt. hoc dicit ista lex. [expensum.] de bursa hereditaria [vel precia eorū.] qui ad libertatē aditione hereditatis peruenerunt: repetatis expensa sunt de bursa hereditaria: vt q: rogatus erat vt seruos quosdā emeret & manumitteret. [non sunt] vt infti. ad. l. fal. §. vlti. [queādmodū] incipit secundū dictū huius legis: ⁊ cōuersus casus ad superiorē [heredi.] scʒ quā primo repudiauerat [rescripserunt] vt hic: ⁊ est ratio: q: qđ legitime factum est nō debet reuocari: vt. C. de admi. tuto. l. sancimus. in fi. ⁊. C. de confir. tu. l. ij. ⁊ ad istā legē accedit. ῑ. eo. l. si mulier. in fi.
1 ¶ Minor in his que facit vt procurator non restituit ad commodū dñi. Item vbi alia actio cōpetit cōtra aliū denegatur restitutio nisi ille alius existeret non soluendo.
2 Minor. xxv. an. potest esse procurator ad negocia ⁊ a patre et a quolibet extraneo potest constitui.
3 Minori denegatur restitutio que sibi afferret damnum.
4 Minor procurator maioris si cōtrahat in re ipsius maioris: ⁊ leditur dñs maior non restituitur.
5 Beneficiū restitutionis pōt cedi: ⁊ in eo potest aliquis procurator in rem suam constitui.

Cum mandato patris.

1 In lege ista cū princi. legis seq. ponūtur quinꝗ casus. ⁊ prim⁹ casus est talis: † filiusfa. minor. xxv. an. mandato patris sui cepit res paternas administrare: et in eis rebus patris cōtractum celebrauit: nunqd ipse vel pater pōt restitui. respondetur ꝙ non. Secūdus casus est talis: minor administrat res extranei maioris cū mandato ⁊ in rebus extranei celebrat cōtractū: nunquid ipse vel maior extraneus poterit restitui. respōdet ꝙ nō: q: hoc casu magis cōsuleret maiori ꝙ minori: nisi forte ille cui⁹ res minor administrauit desierit esse soluendo: ita ꝙ nō pōt soluere ꝙ minor prestiterit. nā tunc minor potest restitui. Tertius casus est si dñs cuius negocia gerūtur a procura. dñi est minor ⁊ pcur. maior: ⁊ pcur. ipsius cōtraxit in rebus ipsius dñi minoris minor non debet restitui: q: satis est ꝙ hʒ act. man. ꝯtra suū procu. nisi cū pcur. minoris soluendo nō esset. Quartus casus est: si minor gerit negocia maioris cū mandato ⁊ in rebus maioris ꝯhit ⁊ circūscriptus est non restituetur minor nec dñs maior: ⁊ imputet sibi dñs cur mādauit vel ꝯmisit tali vt negocia sua gereret. Quintus casus est si minor gerit negocia maioris sine mandato ⁊ velit restitui ne in dāno moret: hoc sibi licebit: sʒ si nō vult restitui ⁊ a dño nego. gest. act. cōuenit si vult restitui cōtra. act. ne. ge. nō pōtest. sʒ liberatur minor si cedit beneficiū restitutionis in integ. qđ sibi cōpetit dño: ⁊ eū pcu. tanꝗ in rē suā cōstituat: vt per hūc modum dñs dānū sibi ꝯtingēs p minorē sibi resartiat. hoc dicit ista lex cū prin. l. seq. vsqꝫ ad. §. nō semp aūt. videatis expositionē littere. [cum] p qñ [mandato patris filiusfa] s. minor. xxv. an. [res paternas] al's patris [administraret] sub. ⁊ in eis ꝯxisset ⁊ lesus esset [nō habet beneficiū restitutionis] signori hec littera exponitur tribus modis: ⁊ vno modo sic: nō hʒ beneficiū restitutionis scʒ pater. hʒ tamē filius: alӳ exponūt nō hʒ. s. filius. nos vero sm Jo. ⁊ Azo. exponimus tertio modo vt dixi in casu: nō hʒ. s. nec filius nec pater: ⁊ ad qd hoc valeat. ῑ. plenius explicabo in solutione ꝯrῑ: ⁊ hucusqꝫ durat primus casus: incipit secūdus. nā ⁊c. [⁊ si alius]. s. extraneus [ei] minori. [mandasset]. s. vt negocia sua gereret: ⁊ ille minor gessit ⁊ lesus est. [nō succurreret]. i. nō restitueretur minor: [cū eo modo maiori] sub. cuius mādato gerebat: secus si sine mādato. vt. ῑ. l. pxi. [cessura] sub. et nō est ppositū pretoris ex isto edicto qđ est notabile subuenire maioribus: sʒ minoribus lesis: vt. s. e. l. deniqꝫ. §. sed vtrū. in prin. [ab eo]. s. extraneo: vel patre cū esset emācipat⁹. [gessit]. s. minor [interueniet] sub. ⁊ minori hoc casu in subsidiū est. ⁊ in integ. dabit. [sui aūt] incipit tertius casus [ipse dominus] sub. cuius res administrātur [procur. vero]. i. pcurās: nā. ῑ. statim distiguit [maioris etatis] sub. ⁊ procur. in rebus dñi minoris ꝯtraxit ⁊ lesus fuit. [audiri] sub. si velit restitui ꝯ eū q cōtraxit cū pcur. suo [possit] vt q: non est soluēdo [ergo] incipit quartus casus: ⁊ istud ergo refertur ad prin. huius legis [qđ si minor] filiusfa. minor gerit mandato patris vel extranei negocia eoꝝ: q: lesus in cōtrahendo nō restituit: ergo sequit hic si procurator noīe ⁊c. [circūscriptus sit]. s. cū esset pcura. vt in primo casu huius legis. [hoc dño]. s. maiori [q tali] scʒ minori. [placet] et ita hi quattuor casus loquūtur cū minor gerit negocia maioris patri vel extranei cū mandato vt pcu. maioris cū mandato: hic incipit in. l. qđ si minor quintus casus: ⁊ loquitur cum minor gerit negocia maioris tanꝗ negocioꝝ gestor ipsius maioris: ⁊ sic sine mandato [restituendus erit]. s. minor aduersus cōtrahentē secū in rebus dñi. [sed ꝯpellēdus est] scʒ minor [vt pcu. eū] sub. cui⁹ negocia minor gessit [resarcire.] ¶ Or signori ex lege ista cū mādato cū prin. l. seq. colligetis mul
2 ta no. † ⁊ statim colligetis illud not. ꝙ minor. xxv. an. pōt constitui pcur. ad negocia ⁊ a patre ⁊ a quolibet extraneo: vt pʒ in prin. huius legis: ⁊ in fine huius legis. ⁊ insti. qui. ex cau. ma. pos. §. eadem. ⁊. ῑ. de ma. vin. l. si collectaneus. secus tamen est ad iudicia vt. s. de procu. l. si minor. xxv. an. q: cū ipse nō sit habilis persona p se ad litigādum in iudicio sine tutoris auctoritate: vt. C. de aut. presl. l. clarū. nec pro alӳs legitima persona cēseri dʒ: vt. C. qui le. perso. ha. stā. in iu. l. vlti. nisi in casu in quo potest post. lit. cōtest. a
3 patrē defendere. vt. C. de pcu. l. exigēdi. in fi. †. itē not. ꝙ minori denegatur restitutio cū illa restitutio nō sibi sʒ maiori est pfutura: nō q: propositū ptoris ex isto edicto est subuenire minoribus nō maioribus: vt. s. e. l. ij. §. sʒ vtrū. itē not. si minor est pcu. maioris si nō pōt habere regressum aduersus dñm in subsidiū datur sibi restitutio vt hic: sic ⁊ al's tale qd cōceditur in subsidiū qđ al's nō cōcederet: vt. s. de eo p quē fac. erit. l. vlti. in prin. ⁊. s. de do. l.
4 ⁊ elegāter. §. si quadrupes. ⁊. ῑ. seruus. Itē no. † ꝙ si minor pcu. maioris ꝯhit in re ipsius maioris ⁊ ledit dñs maior nō pōt restitui: ⁊ imputet sibi cur tali cōmisit. ⁊ ita not. ꝙ mala electio est in
5 culpa: vt. ῑ. de ar. l. diē. §. stari. ⁊. ῑ. p socio. l. de illo. Itē no. † ꝙ be
a neficiū restitutionis pōt cedi.[a] ⁊ etiā pōt aliqs pcu. in rē suā constitui: ⁊ ita nō solū cōia auxilia possunt cedi: immo specialia: accedit. C. de here. vel act. vend. l. fi. ⁊. ῑ. de nora. act. l. de illo. ⁊. ῑ. familia. her. l. plane. ¶ Or signori ad legē istā cū mandato: cū prin. l. seq. instat ⁊ opponit ⁊ videt ꝙ tribus rōnib⁹ nō pōt stare: prima rōne videt: ꝙ si filiusfa. minor. xxv. an. ꝯhit mādato patris ⁊ ledit in ꝯhendo ꝙ possit restitui: vt. s. e. l. ij. §. sed vtrū. Ad solu. cuius ꝯrῑ varӳs modis dictū est: ⁊ vno modo sic ⁊c. dic vt in. l. cōtra. dixi ⁊ not. ⁊ hic repeto. Scdo instat ⁊ opponit hic dr si maior est pcu. minoris ⁊ ꝯhit in re maioris ⁊ ledit nō restituit cū habeat act. mādati ꝯ eū nisi in subsidiū pcu. nō existēte soluēdo: sʒ videt ꝙ sit in ei⁹ electione an velit restitui ꝯ eū q ꝯtraxit cū pcur. suo: vel agere act. man. ꝯ pcura. q: lex videt velle dicere: si tutor cō

a ¶ Pōt cedi. adđ bar. in. l. nō solū ff. đ in inte. resti. ⁊ quādo trāsmittat ad heredē. viđ bart. in. l. quos. ff. de reb. dub. et qñ trāseat ad fideiussorem. vide bar. in. l. stichū. §. qđ vulgo. ff. đ solu. ⁊ nunquid minor possit renūciare bñficio restitutionis. viđ bar. in. l. do li mali. ff. đ nouatio.

trabit in re pupilli: et pupillus leditur: est in eius electione ve/
lit restitui cõtra contractum: vel velit agere act. tutele contra tu
torem: vt. C. si tu. vel cura. interuene. l. etiã. ⁊. l. etiã. Ad solu. quo
rum contra. vos ita dicetis aliud est in procura. minoris vt hic:
aliud est in tuto. ⁊ cura. minoris vt ibi: ⁊ est ratio quia procur. mi
noris gerit ex voluntate cum nemo inuitus alienam procuratio
nem cogatur suscipere: vt. C. de procur. l. inuitus. vnde quia ge/
rit ex voluntate deterioris cõditionis debet esse vt q̃diu est sol/
uendo procu. minor nõ possit restitui aduersus cõtractuz: vt hic
sed officiũ tutoris ⁊ curatoris necessarium est: vt insti. de admi.
tuto. in princi. ⁊ ideo est melioris cõditionis vt si sit soluendo ꝙ
minor possit restitui aduersus cõtractum vt ibi: ⁊ ꝙ melioris cõ
ditionis sit qui gerit ex necessitate ꝓbatur sic quia tutor et cura
tor tenetur de dolo lata et leui culpa. vt. C. arbi. tu. l. quicquid. sꝫ
procurator tenetur de omni culpa: vt. C. mã. l. a procura. inde est
si procu. ꝯbit in re dñi ⁊ ꝓmisit de euict. ꝙ finito officio põt ꝯue
niri de euictione: vt. s. de ꝓcur. l. ꝓcura. qui. sꝫ tutor vel cura. nõ:
vt. j. qñ ex facto tu. l. post mortẽ. ⁊. C. qñ ex facto tu. l. j. ⁊. ij. Sꝫ de
nuo tertio instatur ⁊ opponit̃ ⁊ videtur ꝙ minor bñficiũ restitu/
tionis domino cuius negocia gessit cedere nõ possit: quia est spe
ciale ꝙ indulgetur minoribus: vt. j. de excep. l. excep. et certũ est
ꝙ specialia beneficia nõ transgrediuntur personam. vnde vide/
tur contra. j. de admi. tuto. l. ex pluribus. Ad qđ potest dici vbi
aliquod speciale priuilegium indulgetur minoribus ꝙ trãsit ad
heredes sicut est beneficium restitutionis vt. s. de in integ. rest. l.
non solum. s. e. l. iij. §. pompo. et hec talia beneficia que compe/
tunt minoribus transgrediũtur personã: et ista possunt cedi: vt
hic: et speciale beneficiuz quod nõ trãsgreditur personam vt est
illud qđ habet pupillus in act. tutele. s. vt preferatur alijs credi/
toribus: vt. j. de priuil. credi. l. ij. §. vlti. et. l. seq. ⁊ istud non potest
cedi vt in. l. contra. quia priuilegia que extinguũtur cum persona
non possunt cedi. vt. j. de censi. l. etatẽ. ⁊. j. de regu. iu. l. in omni/
bus. et. l. priuilegia.

1 ☞ Gesta cum minoribus rescindũtur si equitas suadet quod
est quãdo sui facilitate minor decipitur.

Quod si minor.

1 Non semper autem. † In. §. isto dicit̃
ꝙ minores non semper possunt restitui aduersus contractus a se
celebratos ⁊ minoribus contra cõtractus nõ semper datur resti
tutio: sed ex bono et equo totum istud arbitriũ iudicis reducen/
dum est: et expedit eis ꝙ nõ restituãtur indistincte: quia iam nõ
inueniretur aliquis qui vellet cum eis cõtrahere ⁊ quodãmodo
cõmercium eis interdiceretur: restituũtur ergo cum decipiũtur
minores manifesta aduersarij calliditate vl̃ sui facilitate possunt
restitui in integ. hoc dicit iste. §. videatis expositionẽ littere [re/
scindenda sunt.] sub. ⁊ ideo caute locut⁹ est pretor in verbis sui
edicti. s. e. l. j. §. j. nõ debet]. i. nõ debet aliter minor restitui in in/
tegrũ. vnde not. hic ꝙ minor restitui potest ob duas causas caꝫ
decipitur sui facilitate vel aduersarij calliditate: vt hic: ⁊. s. e. l.
prefecti. vnde debet probare duo. se minorem ⁊ lesum: vt. j. de iu
reiuran. l. nam postea. §. si minor. ⁊. C. de in integ. restitu. l. minori
bus. non autem passim est indulgenda restitutio vt hic: ⁊. j. eo. l.
non omnia.

1 ☞ Minor ad hereditatẽ repudiatam restituitur re integra: se
cus rebus distractis per substitutum.

Sceuola noster. ℭ Signori in supiori. §. ha/
buistis nõ semper minorẽ in
integrũ restituendũ sed ex bono ⁊ equo: circa istũ articulũ dicit
Papinianus iuriscõsultus auctor huius legis Sceuola noster
1 ita aiebat. † Ponamus minor vigintiquinqꝫ annis iuuenili ca
lore ductus omisit hereditatem paternã sibi delatam: vel repu/
diauit hereditatem extranei vel bono. pos. petit postea in inte/
grum restitui vt illam hereditatem vel bonoruꝫ possessionem li
ceat sibi habere nunquid potest: certe si omnia sunt integra ⁊ ex
illa hereditate nihil diminutũ est debet restitui. Si autem here/
ditas esset distracta per substitutum ⁊ solutũ creditoribus et cõ
sumpta pecunia esset non debet restitui in integ. multoforti⁹ ex
hac causa heres minoris nõ debet restitui. hoc dicit iste. §. videa
tis expositionem lr̃e. [sceuola noster aiebat] sub. dicit Paulus
et non inuenietis aiebat nisi in tertia persona: in prima raro inue
nitur vt ibi: aio te eacida romanos vincere posse. [leuitate] ideo
hoc dicit quia in iuuenibus raro inuenitur grauitas. [omiserit]
scꝫ paternã [vel repudiauerit heređ. [s. extranei: vt insti. de here.
quali. ⁊ dif. §. sui. ⁊. j. de leg. j. l. necnõ. [vel bono. pos.] s. iuris pre
torij: vt. j. de vb. sig. l. lege. [integra sint]. i. ex heredi. nihil alie na
tũ est. [audiẽd⁹ est.] sub. si velit restitui vt. s. e. l. ⁊ si fine. §. restitu
tus. [⁊ negocijs finitis] qr forte de parte fuit solutũ ⁊ de ꝑte fuit
trãsactũ [multoqꝫ parti⁹]. i. forti⁹: vñ no. hic: ꝙ illud aduerbiũ
partius denotat idẽ ꝙ fortius in vtroqꝫ casu: sꝫ ꝑniorẽ parat ra/
tionem in vno casu q̃ in alio. nã si mihi minori nõ datur restitu/
tio multofortius nec heredi minoris ⁊ simile not. j. e. §. restitutio
ℭ † Or signori ad. §. istũ instatur et opponit̃ ⁊ videt̃ ꝙ si minor
dimisit heređ. vel bonoꝝ pos. ꝙ possit restitui siue sit distracta si
ue nõ: vt. C. de repu. here. l. vlti. Ad qđ potest dici ⁊c. vt in. l. con/
tra. not. videlicet ꝙ quidam dicũt ꝙ hec lex loquit̃ in suis here/
dibus illa in extraneis: sꝫ certe. §. ille videtur loqui in suis. Alij
dicunt ꝙ hic dicitur ibi corrigit̃: qr nõ est nouum ⁊c. vt. s. de le. ⁊
senatuscõ. l. nõ est nouũ. Vel potest dici ibi minori differebat̃ vt
instituto: ⁊ habebat substitutum: ⁊ ipse substitutus sua industria
vendidit ⁊ satisfecit creditoribus. vñ nõ debet posse restitui: hic
nõ habebat substitutum.

1 ☞ Restitutio in integrũ datur cõtra patrem vel dominũ cum
adiectione de peculio vel de in rem verso. Item ex dolo datur
noxalis.

Si seruus vel filiusfa. In. §. isto dicit̃
si ꝯuus vel filius/
1 fa. † meus cõtraxit cum aliquo minore: ⁊ in cõtrahendo re ipsa
decepit minorem subuenit̃ minori aduersus me dñm vel patrẽ
ipsius filij vel serui inquãtũ ad me dñm vel patrem peruenit: sꝫ
si nihil peruenit tũc minor potest restitui cõtra me inquãtum est
in peculio serui vel filij: sed si nihil peruenit vel nihil est in pecu
lio tũc si minor est circũscriptus dolo serui ipse seruus aut ver/
beribus castigabitur aut tradetur minori pro noxa. sed si dolo fi
lijfa. minor est circũscriptus tũc ipse filius ꝯueniẽdus est ob suũ
dolum. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lr̃e. [circũscripse/
rit] in ꝯtractu puta emẽdo ab eo ⁊ sic re ipsa minor fuit decept⁹
sui facilitate. vnde debet restitui. vt. s. e. l. prefecti. ⁊. s. e. l. §. non
semper [iubẽdus est] sub. petita restitutione [satisfiet] sub. quia
nihil peruenit ad dñm vel ad patrẽ ⁊ nihil est in peculio. [casti/
gandus] vsqꝫ ad estimationem in qua decepit minore [aut noxe
dedẽdus erit] ꝓut dñs serui elegerit. vt. j. de iniur. l. sꝫ si vni⁹. §.
cum dñs: al's seruus. vñ not. hic ꝙ seruus dat̃ ad verberãdũ vel
pro noxa. sic et in qualibet noxali ad aliud agitur ⁊ ad aliud con/
sequitur: vt. j. de re iudi. l. miles. §. decẽ. Itẽ not. ꝙ non potest ꝯs
luere in pecunia luat in corpore vt hic: ⁊ ad istud accedit. s. de iu
risdi. om. iudi. l. si quis. §. in seruoꝝ. ⁊. j. de pe. l. j. ⁊. s. de in ius vo.
l. vlti. [hoc fecit]. i. decepit minorẽ dolo [condemnabitur] in so/
lidum: nam filius obligatur et cõuenitur: ⁊ ex om̃ibus causis ⁊c.
vt. j. de iudi. l. tam ex contractibus.

1 ☞ Per restitutionẽ om̃ia reponũtur in pristinuꝫ statũ preter
ea de quibus minor lederetur.

2 Mutuans pecuniã minori an ⁊ quãdo repetere possit.

Restitutio autem. In. §. isto ponitur quedã
regula que probatur esse
1 vera per exempla: † ⁊ regula talis est: si minor petit restitutio
ni cõtra ꝯctum vt assequatur qđ sibi abest vel absuturũ est: ecõ/
tra est indulgẽda aduersario suo: vt ipse assequatur quicquid ei
abest vel absuturũ est: verbi gratia. minor vẽdidit ⁊ tradidit fun
dum suũ accepto precio si restituitur vt recuperet fundũ cũ fru
ctibus: econtra debet preciũ reddere ne emptor soluisset preciuꝫ
sibi ꝑdituro vel cõsumpturo sicuti potest videri si minor accipit
mutuo pecuniã si habet eã saluã: ⁊ vult restitui cõtra cõtractum
mutui debet eam reddere creditori: verũtamen promptior est ra
tio subueniẽdi minori qui vẽdidit et emptori q emit q̃ in mutuo
quia emptor ex necessitate soluit preciũ sed creditor mutuat mi
nori ex volũtate. nam credere est volũtatis nõ necessitatis: ⁊ ideo
si minor vẽdidit rem suã ⁊ tradidit ⁊ vult restitui precium qđ est
solutũ sibi nõ ꝑdituro restituere debet. hoc dicit iste. §. videatis
expositionem littere. [recipiat] hec est regula [restitutio aũt ita
facienda est]. i. cõcedẽda: al's faciẽda est a iudice cum minor pe/
tit restitui [recipiat] ⁊ hec est regula: et ita colligit̃ hic sicut mi/
nor debet assequi qđ abest sibi vel absuturũ est ei: ita ecõtra de/
bet restitui aduersarius eius: ⁊ ad hoc concor. C. si aduer. trãs. l. j.
⁊. ij. ⁊. C. de repu. q̃ si. in iudi. l. vnica. ℭ Or sequit̃ i lr̃a [itaqꝫ ⁊c.]
⁊ probat hãc regulã esse veram exemplis sequẽtibus. [restitue
tur]. i. petat restitui. reddere] scꝫ minori. [⁊ precium recipere.]
sub. si habet saluũ totũ: vel inquantũ habet saluum. [nisi tũc de
derit cũ eum] al's est in littera ⁊ tunc tm̃: ⁊ al's est nisi eum tãtuꝫ
⁊ nõ est tũc [perditurum] Signori istud participium habet mul
tiplicẽ significationem: dicitur quis perditurus in vna significa
tione cum est cõmunis opinio ꝙ perdat ⁊ in veritate nõ perdit:
in alia significatione dicitur quis perditurus cuꝫ in veritate per
dit vt hic: al's nõ: vt. s. e. l. ait pretor. §. penulti. sic dicitur aliquis
pecuniam mutuam accepturus quãtum ad propositum ⁊ quan
tum ad eum qui in veritate accipit. vt. j. si cer. peta. l. qui pecuniã
sic ⁊ alibi accipitur cõsumpturo. id est perdituro: vt. j. statim se/
quitur

quitur.[nõ ignoraret]sub.vel ignorare debuisset:vt.ĵ.qđ vi aut
clam.l.seruius.[in venditione]sub.ꝙ in mutuo[non est neces-
se.]Signori hec lr̃a vult h dicere q: vult notare similitudinẽ et
dissimilitudinẽ inter soluere ⁊ credere:emptor qui emit fundum
a minore soluit precium:si minor restituitur vt recuperet fundũ
suũ cum fructibus:econtra minor debet reddere ei precium nisi
soluerit ei perdituro.nam qui mutuat pecuniam minori perditu
ro non recuperat:sed partius agitur cum soluente ꝙ cum credẽ
te:q: soluere est necessitatis credere est voluntatis:si enim ꝓbat
emptor per vnũ testem vel per famã ꝙ minor rem suam admini
strabat tenetur reddere precium: sed si aliquis mutuat pecuniã
minori cõsumpturo requirũtur plures probationes: nec sufficit
probare per vnũ testẽ vel famã:immo sunt necessarij plures te-
stes:⁊ quare quia credere voluntatis est: ⁊ ita no. ꝙ melioris cõ
ditionis est qui facit ex voluntate ꝙ qui facit ex necessitate: ⁊ si
mile no.C.de nego.gest.l.tutori.⁊.ĵ.eo.l. cũ mandato. ⁊ hec est ra
tio quare minor restituitur aduersus venditionẽ rei sue facte cũ
decreto:vt.C.de pre.mi.non ali.l.siquidem.quia emere est volun
tatis:nõ autem restituitur aduersus solutionẽ factã iudice iubẽ
te quia est necessitatis:vt.s̃.e.l.iij.§.permittitur.[nõ om̃imodo]
al's non ideo[damno afficiendus est]quia indubitanter ex quo
non soluit minori:venditori perdituro precium recuperabit em
ptor a minore si vult restitui.¶ Dr signori circa.§.istũ est insistẽ
dum.§.iste videtur notare differentiam inter soluentem minori
et credentem minori.¶ Dr dicet mihi aliquis vestrum dic mihi
que est differentia:⁊ certe dñs Jac.Pla.licet dubitando talem diffe
2 rentiã notat ⁊ dicit † refert aut quis credit pecuniã minori aut
pecuniam quam debet minori soluit ei: si quis credit pecuniam
minori aut credit minori ludenti ad magidẽ aut non ludenti ad
magidem: dicitur creditor mutuare pecuniã minori ludenti ad
magidem:et debetis scire ꝙ in nostro vulgari baraterij dicũt lu
dum biscazeie:sed antiquo tempore dicebatur ludus mayne.vn
de isto vulgari vsus est dñs Jac.Pla.venit dominus minor.xxv.an.
quando debet ire ad scholas ⁊ ponit se ad ludũ mayne:⁊ incipit
ludere cũ magna sagacitate ⁊ ludit.xx.sol.⁊ illos perdit:dicit ipe
necesse est ꝙ alios.xx.adhuc perdã vel illos recuperẽ:⁊ perdit il
los ⁊ sic deinceps ad cẽtũ libras.hoc casu si aliquis credit ei per
dituro et consumpturo in ludo perditionis dicit Jac.Pla. subuenit
minori siue pecuniã habeat saluã in totũ vel pro parte: siue non
habeat saluã:ita ꝙ creditor aduersus minorẽ non habet petitio
nem et quare non:quia credere volũtatis est:et imputet sibi qui
minori perdituro credidit:⁊ non allegat aliquam aliã legem nisi
litteram istã: sed nos possumus allegare pro eo.ĵ. pro empt.l. si
quis sciret:si autẽ mutuatur pecunia minori non ludenti ad ma
gidem sed sobrie administranti rem suã si habet saluam pecuniã
totã vel partem debet reddere ⁊ tenetur inquantum est locuple
tior nec ei subuenitur.⁊ pro hoc alleg.C.si aduer.credi.l.j.⁊.ij.Si
autem aliquis pecuniã quã debet minori soluit ei siquidẽ luden
ti ad magidem et consumpturo indubitanter subuenitur minori
et si habet saluũ precium qđ solutũ fuerit pro re quam sibi vendi
dit tenetur restituere ei qui soluit:si non habeat saluũ non tenet
sed vbi soluit aliquis pecuniam quã debet minori non sedẽti in
ludo perditionis vel nõ ludenti ad magidẽ non consumpturo si
sibi subueniatur debet reddere precium quod sibi solutum est ꝑ
re quam vendidit siue habeat saluum siue non: al's sibi non sub-
uenitur vt hic. ¶ Dr signori ista opi. domini Jac.Pla. non videtur
bona dño Joã.⁊ Azo.⁊ quare nõ:audite q: hec esset magna ini
quitas si mutuatur pecunia minori ludenti ad magidem si pecu
niam illam habet saluã ꝙ non teneatur illã reddere si vult resti
tui contra cõtractũ:q: leges videntur expresse velle eũ teneri in
quantũ est locupletior vt.ĵ.e.l. patri pro filio.§.j. Item ista esset
magna iniquitas si emptor soluit precium minori non perditu-
ro si nõ est locupletior ꝙ reddere teneatur:vt.ĵ.e.l.patri.§.ꝑdiũ
et.ĵ.de admini.tuto.l.si sine.§.interposito.⁊ argu.C.de repu.que
fi.in iudi.l.vnica.sed hec est bona differentia ꝙ si aliquis mutuat
pecuniam minori sedenti in ludo perditionis vel consumpturo
siue non si minor non habet saluã ꝙ nõ teneatur:sed quatenus ha
bet saluã tenetur.Item si quis soluit preciũ minori consumptu
ro vel non vt si habet saluũ preciũ qđ teneat al's non: sed in hoc
est differentia quia vbi dicit emptor qui soluit preciũ dico ꝙ sol
ui minori non perdituro sed sobrie rem suã agenti pauciores pro
bationes requirimus a soluente cũ sit necessitatis soluere: sz plu
res probationes requirimus a credente cũ nõ sit necessitatis cre
dere:⁊ hec est differentia quã vult notare.§.iste in fi.vt dixi in ex
positione littere.Sed circa articulũ istũ subijciam duas questio
nes:nunquid qui credit alicui ludẽti ad magidẽ habet illius pe
cunie petitionẽ.dicunt quidã ꝙ non. arg.ĵ.man.l.si vero non re-
munerandi.§.si adolescẽti. Item pro eis inducunt.l. que dicit si
aliquis emit ab illo qui dabat operã scorto nõ vsucapit ꝓ empto
re.vt.ĵ.ꝓ empto.l.si qs cũ sciret.⁊ dr qs dare operam scorto q est
ita bene morigeratus ꝙ tota die volebat stare in taberna ⁊ ꝓsti
bulo:⁊ scoriatur pecunia ⁊ corpore per luxuriam:⁊ iste est similis
prodigo.vnde de bonis suis alienationẽ nõ habet:vt.ĵ.de cur.fu
rio.l.j.sed nos dicimus ꝙ habet petitionem quatenus habet sal
uam si est minor:si est maior etiã si nõ habet saluã vt hic: ⁊.ĵ.e.l.
patri.§.j.et.ĵ.de in rem verso.l.iij.§.nec nõ. fallit tamẽ in casu vt
si adolescens mandat tibi vt fideiubeas pro meretrice.dicit lex ꝙ
nõ habes mandati act.q: fingit.l.ꝙ nõ sit locupletior.Item fal-
lit in eo q dat operã scorto qui est similis ꝓdigo cui bonis interdi
ctum est vt in preallег.l.si qs cũ sciret.Item not.ob. ꝙ si mutua
tur pecunia adolescẽti cõsumpturo: ꝙ non datur petitio:vt.ĵ.de
alea.l.penul.⁊ vlti.q: ille leges loquũtur in ipso aleatore mutuã
te nõ in alio mutuante.Sed denuo quero: minori ludenti ad ma
gidem mutuasti centũ incipit ludere ⁊ amittit totã illã pecuniam
excepto vno denario grosso:perdita illa tota pecunia incepit pro
rumpere cõtra deũ ⁊ incepit ludere cũ illo denario: ⁊ incepit lu-
crari:⁊ cũ illo denario recuperauit omnia centũ ⁊ tantũdem: nũ
quid iste minor tenebitur creditori: videtur ꝙ nõ: quia perdidit
totum vno nũmo excepto:igitur in vno nũmo videtur teneri: de
residuo non:quasi ex sua industria fuerit lucratus:vel ex prospe
ra fortuna.arg.ĵ.de act.vel her.ven.l.vẽditor.⁊.ĵ.ad.l.fal.l.si he-
res.sed nos dicimus ꝙ nõ spectamus euentũ hic: sed satis est ꝙ
inuenitur locupletior: vt argu.ĵ.e.l. patri.§.j. et.C. si aduer. cre-
dito.l.j.et.ij.

☞ Restitutio in integrum petitur per officiũ iudicis non iure
actionis.

Ex hoc edicto. † In.§.isto dicitur si minor petit
restitui aduersus ɔtractũ vel qua
si nõ petit restitui proposita act. sed implorato iudicis officio ex
isto edicto de minoribus: quia ex isto edicto nulla propria actio
proficiscitur.hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[vel]ꝑ
id est:vel legatis proprie litterã.[ex pretoris cognitione.]et ita
facit pro opi.nostra.s. ꝙ restitutio petatur iudicis officio qđ est
cõtra opi.M.qui dixit ꝙ petebat iure actionis.de quo plene di-
xi:⁊ no.s̃.e.l.in cause.ij.in prin.

☞ Minor si soluit indebitum persona interdum facit locũ re
petitioni.

Llud nullam. In prin.hui⁹.l.dr † mi-
nor.xxv.an. debitũ na
turaliter indebitũ ciuiliter soluit per iuris ignorãtiã
⁊ sic nõ potest repetere iure ciuili:modo queritur nũ-
quid poterit in integ.restitui: respondet ꝙ sic. nam ⁊ maiores si
soluũt debitũ naturaliter ⁊ indebitũ ciuiliter per facti ignorãtiã
repetũt:secus si soluũt per iuris ignorãtiã:q: tũc nõ repetũt.hoc
dicit princi.huius legis videatis expositionem littere[nõ est]pu
ta q: soluit per iuris ignorãtiam.[actio].s.per retentionẽ.[ad re
petendum]⁊ no.sic exemplũ in terminis:ponamus ꝙ minor est
heres institutus ⁊ legata sunt ab eo relicta q̃ excedũt dodrantem
legata debẽtur naturaliter sed nõ ciuiliter si soluit solida legata
per iuris ignorantiam: q: credebat non posse defalcare de iure
non repetit.vt.C.ad.l.fal.l.error.verũtamẽ persona facit locũ re
petitioni vt hic:⁊.C.si aduer.credi.l. indebito.⁊.ĵ. de cõdi. inde-
bi.l.interdũ.[repetitio]puta si per facti ignorãtiam soluerũt se-
cus si iure.vt in preallega.l.error.C.ad.l.fal.⁊.C.de iu. ⁊ fac.igno
ran.l.cũ quis.⁊ est ratio quia ignorantia iuris est improbabilis:
cum iura sint finita et certa:et possint consulere peritiores: facta
vero incerta ⁊ infinita: ⁊ plerũq; ignorãtia facti prudentissimos
fallit vt.ĵ.de iur.⁊ fac.igno.l.ij.

☞ Restitutionem debet quis petere per se vel per aliũ procu
ratorem habẽtem speciale mãdatum de quo si dubitetur cũ cau
tione de rato admittetur.

Si talis. In.§.isto cũ.l.seq.dicit:† si minor lesus est
contrahendo vel quasi contrahendo minor
auctoritate tutoris sui potest petere restitutionẽ in integ.aut pro
cur.ipsius minoris q habet speciale mãdatũ ad petendam resti
tutionem in integ.sed procur.minoris q habet generale manda-
tum nõ potest petere restitu. in integ.vnũ sciatis ꝙ si dubitet de
speciali mãdato ipsius procur.qui petit restitui in integ.si vult
audiri debet cauere de rato minorẽ habitur.sz si aliqs minor pe
tat restitui in integ.cõtra aliquẽ q eũ leserit in cõtrahẽdo vel q̃si
⁊ aliqs venit ad suã defensionem.debet satisdare iudicatũ solui.
[dz.]intelligatis cũ
b.d. iste.§.cũ.l.se.videatis expositionẽ lr̃e.
auctoritate sui tutoris vel curato. vt.C. de auc.pre.l. clarũ.[sit]
sub.si factus est maior.xxv.an. sz si esset minor tũc cũ auctoritate
sui tutoris vel cura.põt ɔstituere ꝓcur.vt.C.de ꝓcur.l.neq;.[nõ
debet audiri.]vñ no.lz gñaliter qcqd põt facere ꝓcu. q hz spãle
mandatũ põt facere:⁊ q hz generale mãdatũ.vt.s̃.de ꝓcu.l.j.§.j.
⁊.ĵ.ꝑ socio.l.actiõe.§.renũciare.⁊.ĵ.de sol.l.vo ꝓcuratori.⁊.ĵ.de

iniur. l. sed et si vnius. §. procuratorē. fallit tñ. j. l. pri. et C. etiā per procur. cām in integ. resti. agi pos. in rubro et nigro. Itē fallit. s. de procu. l. pōpo. in prin. et l. nō solū. in fi. et in aliis casibus quos ibi not. [potest mederi.] qr debet cauere de rato. vt. C. de procur. l. nō solū. §. ait pretor. [debebit] qr nemo intelligit idone⁹ defensor nisi satisdet iudi. sol. vt. C. de satis. l. vnica.

☞ Coniuncta persona in casibus in quibus requiritur speciale mandatum admittitur si pretendit proprium interesse: al's secus.

Patri pro filio. In princi. hui⁹. l. dr: † filiusfa. minor cōtraxit: et lesus est: queritur nūquid pater pro eo inuito possit petere restitu. in integ. et respondet q sic: qr patris interest ex eo q de peculio teneretur: sic ergo si pater pōt petere restitu. in integ. apparet q ceteri cognati vel affines minoris non possunt petere resti. in integ. p ipso filio minore nisi facerent voluntate ipsius minoris: vel nisi esset talis vite minor cui bonis esset interdictū. h. d. prin. huius legis: videatis expositionē littere. [tenet]. i. teneri pōt [cōditionis] qr si istud indulget patri in ceteris vetatur: vt. j. de iudi. l. cū pretor. et C. de pcu. l. marit⁹. [interdicti.] vt qr dat operā scorto: vt. j. p emp. l. si qs cū sciret. Itē not. q lz cōiuncte persone admittātur sine mādato. vt. s. de pcu. l. sed et he persone. in prin. hic tñ nō admittunt sine mādato: ideo qr hic requirit speciale mādatū vt. s. e. l. illud. §. si talis dixi. Or signori ad id qd dicit in prin. huius legis q filiusfa. minor lesus debet restitui q pr inuito filio potest restitui p eo. l. videt contra s. e. l. demq. §. sed vtrū. Ad qd vos ita dicetis aut pater petit restitui noīe filii et ex persona filii rc. vt ibi dixi hic repeto.

☞ Minor aduersus creditorē qui mutuauit restituitur si pecuniam dissipauit vel ex ea debitorē nō idoneū acquisiuit vel prediuz emerit precio cariori quo casu restituet minor quatenus est locupletior.

Si pecunia. † In. §. isto ponūtur quinq casus: et primus est si minor accepit mutuo pecuniam et illā dissipauit q nō tenet creditori. secūdus casus est si minor accepit mutuo pecuniā et illā nō dissipauit: sz egēti debitori mutuauit nō tenet nisi vt cedat act. suā creditori cōtra illuz suū debitorē egētē. tertius casus est si minor ex illa pecunia quā accepit mutuo emit prediū si restituit cōtra illā vēditionē vt recuperet pciū prediū debet restituere. quartus casus est si minor sua pecunia emit prediū pluris q debuerit sicut restituitur vt recuperet preciū cū vsuris ita tenet reddere prediuz cū fructibus. quintus casus est si minor vendidit rē minoris precii q deberet sicut, eo restituto recuperat prediū cū fructibus. ita debet reddere preciū et oīe id inquātū est locupletior. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [actionē.] non ipso iure sed petita restitutione. sub. et hoc casu nō presumit locupletior: nisi probet a creditore. vt. C. si aduer. cre. l. j. et ii. [qd si minor.] incipit secundus casus [crediderit]. s. pecuniā quam mutuo accepit [creditori suo.] nam tenetur creditori in eo qd est locupletior. vñ debet liberari cedendo act. vt. s. e. l. qd si minor. in prin. [prediū] incipit tertius casus [cōsequatur] accedit qd habuistis. s. e. l. q si minor. §. restitutio [ex quo] incipit quart⁹ casus [recipiat] accedit. C. de repu. que fi. in iudi. l. vnica. [itē ex diuerso] incipit quintus casus [est] et ita ex. §. isto in fi. colligit arg. p sentētia nostra cōtra opi. domini Mar. qd nō refert inter credentē minori et soluētē minori licet pauciores probationes requirātur a soluente q a credente: vt plene no. s. e. titu. l. q si minor. §. restitutio.

Si minor. In. §. isto dicitur minor. xxv. an. sine causa per acceptil. suū debitorē liberauit nū quid potest restitui vt sua actio sibi restituat in pristinū debitorē respōdetur nō solū vt restituat sibi actio pōt restitui: sz etiā vt et in fideiussores et in pignora sibi act. restituat: idē est si minor habet duos debitores insolidū obligatos et vni accepto tulit: idem est dicendū si minor habet debitorē et q sibi debebatur stipulatus est ab inope debitore: nā debet restitui vt in pristinū debitorem sibi restituatur actio et obligatio. h. d. iste. §. videatis expositionem littere. [sine causa] ideo dicit sine causa: qr si recepisset rem que valeret tantū quātum esset debitū nō esset decept⁹ [pignora] obligata p prima obligatione [restitui debet.] et ad istud accedit. C. si aduer. trans. l. j. et ii. [actio] nam bene scitis si acceptilatū est vni ex duobus conreis insolidū obligatis per cōsequēs liberatur et alter. vt. j. de iureiurā. l. duobus. §. ex duobus. et. j. de duobus reis de. l. j. et ii. [restitui] quia deceptus est sui facilitate: vnde debet restitui: vt. s. e. l. prefecti. et hoc casu ille in quē translata est obligatio debet liberari. vt. ar. s. e. l. minor. §. restitutio et. C. de repu. que fi. in iudi. l. vnica.

☞ Restitutio etiam datur contra eos qui de dolo non conueniuntur excepto patre et patrono.

Aduersus. † In. §. isto dicitur q minores possunt restitui aduersus eos aduersus quos nō possunt agere de dolo nisi contra quasdā personas que speciali lege excepte sunt. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [nō permittitur] vt est humilis persona q nō potest agere de dolo aduersus personā constitutā in magna dignitate: et alie multe psone sunt de quibus pōt poni exēplū: vt. s. de dolo. l. non debet. sed bene pōt restitui vt hic. Itē si quis decipit modice nō haberet act. de dolo. vt. s. de dolo. l. si oleū. in fi. et l. seq. tamen si minor est pōt restitui vt hic: nisi maiori rei vel summe preiudiciū generetur: vt. s. de in integ. rest. l. scio. [sunt] vt sunt parentes et patroni aduersus quos sicut non datur actio de dolo. vt. s. de dolo l. non debet. ita minores aduersus eos in integrum non debēt restitui. vt. C. qui et aduer. quos in integ. rest. non pos. l. vlti.

☞ Actione tutele restituta non restituitur contraria.

Cum minor. In lege ista dicit: † si minor. xxv. an. egit cū quōdā tutore iudicio tutele et ecōtra quōdam tutor conuenit cū contrario iudicio tutele si minor succubuit in vno capitulo: et vult restitui in illo et nō in alio capitulo nō debet restitui tutori cōtrariū iudiciū tutele si erat separatum ab isto in quo minor vult restitui. hoc dicit ista lex: videatis expositionem littere. [restituendū est]. sub. super alio capitulo omino separato puta minor restituit super administratione salis tutor vult restitui super administratione vini: sed super eodem capitulo si tutor vult restitui bene potest: et sic soluūtur vno modo cōtra arg. j. l. pri. §. ex cā. et C. si aduer. trans. l. j. et ii.

☞ Minor restituitur etiā vbi interuenit patris autoritas.

Etiam si a patre. In prin. hui⁹. l. dr † pupillus erat sui iuris et patrē tutorem habebat: contraxit patre sibi tutore auctore et deceptus est: nunquid finita tutela curator ei datus aduersus illum contractū resti. in integ. poterit postulare respondet q sic. hoc dicit ista lex videatis expositionem lre [eodēq tutore] nam pater potest esse tutor filii sui impuberis. vt instu. de le. pa. tu. per totū [non prohiberi] nec videt restitui contra patrem sed contra eum quo cōtraxit: accedit. C. si tu. vel cu. interue. l. etiā. et l. etiam. sed cōtra patrem non posset restitui. vt. C. qui et aduer. quos. l. vlti.

☞ Si per restitutionē vnū capitulū sententie rescinditur cetera firma remanent si illi nō sunt conexa: al's secus.

Ex causa curatoris. In. §. isto dicit: † pupilla habuit tutorem vel curatorem: finita tutela vel cura cōdemnata est ex vno capitulo tutori vel curatori: vult restitui aduersus illud capituluz in quo succubuit: et cō aduersari⁹ eius vult cō totā snīam restitui: nunqd poterit: certe minor poterit restitui et aduersari⁹ ei⁹ circa idē capl'm: sz nō cō totā snīaz. h. d. iste. §. videatis expositionē lre. [curationis] vel tutele vt dixi in casu: et intelligatis finita tutela vel cura: al's em̄ agere nō posset: vt. j. de tu. et ra. dis. l. ii. [cōdēnata] tutori vel curatori. [volebat] qr tutor petebat decē que dicebat expendisse in sale empto pro pupilla. [actor]. i. quōdā tu. vel cura. q egerat contra pupillam contrario iudicio tutele [audiendus sit.] ¶ Or signori not. hic si minor succūbit in vno capitulo et restituit in eodē capitulo vel ei cōnexo aduersarius ei⁹ debet restitui. verbi gratia: tutor emit centū corbes salis de sua pecunia: ponamus pro decē egit cōtra pupillā ad illa decē condemnata est sibi pupilla restituit ne teneatur ad illa decē ecōtra debet restitui tutor: vt decē corbes salis recuperet. vt. C. si aduer. trans. l. j. sed si minor restituit in vno et maior vult restitui in alio capitulo separato nō debet audiri vt hic. et. s. l. pri. nec ob. q sententia pro parte nō debet valere et pro parte valere: vt. j. fami. hercisc. l. in hoc iudicio. qr illud verū est super eodē capl'o vt hic: et j. famil. her. l. quedam. et. C. de transac. l. si ex falsis.

☞ Restitutio cōcessa nō citatis his quorū interest in eorū preiudiciū nil valet.

Si ab heredita. In. §. isto dicit: † minor immiscuit se hereditati paterne: postea creditoribus non vocatis petit restitui et restitutus est: nū quid valet talis restitutio: respondet q nō: qr minor dū vult restitui debet restitui vel citato aduersario vel cuius interest vel p contumaciā absente: et si aliter restitutus est non preiudicat creditorib⁹. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lre. [videatur] sub. et noceat creditoribus. [respon. cū nō euocatis creditorib⁹] Ad contradicendū restitutioni quid fieri debet: vt. s. e. l. in cause. j. §. cā. et ibi dixi: et in aut. vt spon. lar. §. ad hoc. sicut debent vocari creditores ita et legatarii si eorum interest. vt. C. de aut. prestan. l. clarum. hodie tamen si omnes creditores sint presentes sunt vocandi: vt. C. si vt mi. se ab here. absti. aut. si oēs.

☞ Restitutioni in integ. quis videtur renũciare per vnũ actũ contrariuz. Item ille actus qui tolleret illud ad quod petit̃ restitutio tollit restitutionem.

Si filius emãcipatus. In lege ista dr̃ † pater filiũ emancipatũ preterijt filius nõ petijt bono. posses. cõtra tabulas infra tempus statutũ a iure ⁊ petijt restitui vt liceat sibi petere cõtratabu. bono. pos. ⁊ postea legatum sibi agnouit: nũquid videtur renunciasse restitutioni: respondetur ꝙ sic. [emancipatus] q2 vbi filius emancipatus preteritur valet testamentũ: vt. j. de bono. pos. contratabu. l. j. secus esset si suus esset: vt insti. de bono. pos. §. fi. ⁊. C. de li. pre. vel exhere. l. vlti. §. vl. [nõ accepta]. i. repudiata: vl̃. i. amissa tẽpore q2 cũ esset de suis nõ petijt bono. pos. infra annũ vtilẽ al's dant̃. c. dies vt. j. de bono. pos. l. vlti. ⁊. C. qui admit. ad bono. pos. l. ij. [videt̃] ⁊ ita per cõtrariũ factũ recedit qs ab eo qđ facere incboauit: vt s̃. de pac. l. tale. [largiret̃] q2 esset intra annũ [pretoris]. s. qđ datur volentibus petere bonoꝝ pos. [estimaretur.] ¶ Or signori hec lex nõ habet locũ hodie: q2 minor hodie seruatur ipso iure illesus vt. C. qui. ex cau. in integ. resti. l. sancimus.

☞ Minore restituto aduersus aditionem hereditatis libertates date ⁊ solutiones creditoribus facte non rescinduntur.

Si mulier. In lege ista dicit̃: † Si mulieri minori defertur hereditas ⁊ adiuit eã ⁊ postea restituit̃ vt abstineat si seruos manumisit ex cã fideicom. illi serui retinẽt libertatem nec cõpellũtur soluere. xx. aureos pro libertate retinenda. nam ⁊ si quidã creditores sibi debitũ cõsecuti sunt: alij quibus non est solutum non possunt eos molestare vt illam pecuniam cõicent. hoc dicit ista lex videatis expositionem littere. [si mulier]. s. minor. xxv. an. [respondi] secus si post quinquenniũ diceret̃ inofficiosum testamentum. nã tunc darent. xx. aureos: vt. j. de inoffi. testamẽ. l. papi. §. vlti. ⁊. l. seq. [nõ admittitur:] ideo quia licuit eis vigilare ⁊c. vt. j. que in frau. cre. l. pupillus. ⁊ ad legem istã accedit. s̃. e. l. restitutione.

☞ Etas ex aspectu iudicis probatur: ⁊ pronunciatio ex aspectu nõ prodest eis qui sciebant contrariũ: sʒ ignorantes ⁊ pronũciationi acquiescentes excusat.

Minor. xxv. an. In lege ista dicit̃ † minor. xxv. an. habebat curatores: isti curatores nõ permittebãt administrare minori nec male agere: tota die dicebat eis minor quare intromittitis vos de administratione mea q2 finitũ est officium vestrũ. dicebant isti curatores nõ est finitũ. vñ iste minor cogitauit talẽ maliciã: q2 fecit sibi capillos suos albos ⁊ barbam ⁊ venit cũ caputio in capite coraʒ pretore ⁊ dixit ei: domine patior iniuriaʒ mirabilẽ: dixit pretor quã dixit minor: dñe sum senex vt videtis ⁊ habeo curatores: dixit pretor nõ videtur mihi ꝙ sis senex: dixit minor nõ: or videatis: deponit caputiũ ⁊ habebat capillos albos: dixit pretor hec sunt alia verba: modo videtur mihi ꝙ sis maior: ⁊ ita falso probauit se maiorem ex aspectu corporis isti curatores nihilominus perseuerauerunt in administratione: debitores soluerunt huic minori: ipse minor consumpsit illã pecuniam: modo queritur vtrũ debitores sint liberati: vel vtrum imputetur curatoribus. item queritur si curatores abstinuerunt ab administratione an teneantur prestare periculũ temporis quod cucurrit post probatã etatẽ. Ad qđ respõdet iuriscon. ex quo pretor pronunciauit minorẽ. xx. an. maiorem si debitores soluerũt liberati sunt ipso iure: sed si curatores sciebant eum minorẽ ⁊ perseuerauerũt in administratione tenẽtur hoc nomine: sed si putabant minorem maiorem: sicut subuenitur debitoribus qui soluerunt ita ⁊ istis: ⁊ ideo nõ couenientur. hoc dicit ista lex videatis expositionem littere. [perfectam etatem] id est se maiorem. xxv. an. cum tanꝙ̃ maior vellet agere contra debitorem suũ. nam illa etas dicitur perfecta: vt. C. de his qui ve. eta. impe. l. vlti. [perseuerauerunt in administratione] sub. vel abstinuerunt ab administratione q2 vtrũqʒ casum. j. prosequitur [cuius sit periculuʒ]. s. an debitorum qui soluebant an curatorum an minoris [conueniri.] quia bona fides nõ patitur ⁊c. vt. j. de regu. iur. l. bona fides [non conueniuntur.] ¶ Or signori ad legẽ istã instatur ⁊ opponitur tribus modis: ⁊ vno modo sic: quomodo minor coram preside probauit etatem ex aspectu corporis cum probatio ex aspectu corporis hodie sit reprobata: vt insti. quib. mo. te. infir. in pn. Ad qđ vos dicetis est duplex aspectus corporis: est aspectꝰ corporis decoris ⁊ indecoris. decoris aspectꝰ corporis est partis superioris: q2 dicit iudex tu dicis ꝙ es maior. xxv. an. extrahas tibi caputiũ hec probatio aspectus a iure est permissa vt hic. est aspectus indecoris corporis partis inferioris vt si dicat iudex tu dicis ꝙ es maior eleua pãnos vt videam si pars inferioris corporis est lanosa: ⁊ hec probatio aspectus corporis inferioris hodie est prohibita. vnde mulier debet probare se. xij. an. habere ꝑ numerum. xij. anno. non per aspectum corporis inferioris vt in. l. cõtraria. Sed denuo instatur ⁊ opponitur hic sic: si iste minor falso probabat se maiorẽ quomodo si pecuniã cõsumpsit subuenitur ei aduersus curatores suos qui sciebant eum esse minorem q2 in dolo fuit ⁊ minor nõ restituitur aduersus dolum: vt. s̃. eo. l. si ex causa. §. si mulier. ⁊. C. si mi. se ma. di. l. ij. ⁊. iij. respõ. hic iste minor falso probauit etatem nõ dolo: sed quia putabat ita esse ⁊ sic fuit in culpa. vnde subuenitur ei cõtra curatores. Sed denuo instat̃ ⁊ opponitur ⁊ videtur ꝙ si minor probauit se maiorem ex aspectu corporis coram preside ⁊ curatores abstinuerunt se ab administratione credẽdo decreto presidis ꝙ curatoribus non debeat subueniri: vt. C. de in integ. resti. l. de tutela. ad qđ dixi in. l. cõtra.

☞ Minori per restitutionem remittitur onus manumissionis si est paratus restituere legatum qđ accepit.

Si minor. xxv. an. seruum suũ. In lege ista dicit̃: † testator legauit minori. xxv. an. x. ⁊ rogauit eũ vt seruũ suũ valentẽ. xv. manumitteret: ⁊ ita minus erat in legato plus in precio serui: minor agnouit legatũ postea videt ꝙ lesus est vult restitui vt nõ cogatur seruum suũ manumittere: nunqd potest: respondetur ꝙ sic: si paratus est legatum reddere quẽadmodum si maiori legarentur. x. et rogaretur seruũ suũ valentem. xv. manumittere haberet electionem non agnoscere legatũ: ⁊ sic non cogi seruũ manumittere: ita ⁊ hoc casu si minor vult restituere legatum potest restitui vt nõ cogatur manumittere. hoc dicit ista lex videatis expositionẽ littere. [paratus sit] quare petitur restitui vt liceat sibi legatũ reddere ⁊ seruũ nõ cogatur manumittere [sic huic]. s. minori [remittitur] sub. beneficio restitutionis: in dubio ex isto edicto. ¶ Or signori not. in. l. ista cum legatur alicui vt seruũ suũ manumittat: ⁊ minus est in legato plus in precio serui refert: aut legatur minori aut maiori: si minori ⁊ agnoscit legatum de rigore iuris tenetur manumittere: verũ quia lesus est potest restitui vt hic: ⁊. j. de li. le. l. tutor. in fi. si aũt legatur maiori ab initio habet potestatem si non vult accipere legatum ꝙ nõ tenetur manumittere: vt in fi. huius legis: sed si agnouit cogitur manumittere quantũcunqʒ valeat: nec poterit restitui: q2 maioribꝰ restitutio nõ indulgetur. vt s̃. e. l. iij. §. sed vtrũ. sed si legãtur maiori. x. ⁊ rogat̃ vt seruũ suum valentem. xv. det alij non compellitur: q2 vltra id qđ est ei legatũ non põt grauari. vt. j. de leg. ij. l. imperator. §. si cẽtũ. ⁊ insti. de re. per fideicõ. relic. in prin. sed ⁊ si legãtur maiori. x. vt seruũ alienuʒ redimat qui valet. xv. non compellitur eũ plus redimere ꝙ̃ accepit nisi expressim agnouisset legatum vt. j. de fideicom. lib. l. generaliter. §. si quis seruo. ¶ Or signori que dicunt̃ in lege ista ꝙ minor non compellitur seruũ manumittere beneficio restitutionis indulto cum agnouit legatum ⁊ nõ manumisisset: sʒ qd si manumisisset: nũquid posset restitui: respondeo non: nisi forte dolo serui vel alterius manumisisset: nã tunc posset restitui ad suũ interesse: vt. s̃. de dolo. l. ⁊ eleganter. in princi. ⁊. s̃. eo. l. vtrũ. §. ꝙ si minor. ⁊. j. eo. l. antepenul. §. j.

☞ Inter duos minores melior est conditio conuenti si vtraqʒ certat de damno vitando: secus si alter certat de lucro.

Si minor. xxv. an. filiosa. In princip. huius legis dr̃: † quidã minor. xxv. an. mutuauit pecuniã filiosa. minori. modo queritur si minor cõsumpsit an teneatur minori: ⁊ respondetur ꝙ non: quia melior est causa cõsumentis nisi ex hoc inueniretur locupletior tempore litis cõtest. hoc dicit ista lex in princip. videatis expositionẽ lr̃e. [consumentis] vt. s̃. e. l. verũ. §. vl. [ex hoc]. s. creditor [accepit] sub. quia non tenetur nisi inquantũ est locupletior: vt. s̃. e. l. pri. §. si pecuniã. sʒ ⁊ si tp̃e lit. cõte. nõ esset locupletior: sʒ tp̃e sentẽtie sic: satis esset: vt. j. de pe. here. l. si a dño vel a patre. ⁊. l. si quo tp̃e. ⁊ hec vera sunt cũ minor filiusfa. accipit mutuo pecuniã sine iussu patris: al's secus q2 tunc tenetur: vt. s̃. e. l. deniqʒ. §. sed vtrum. Sed nũquid hoc casu qñ filiusfa. minor nõ est locupletior de pecunia quã accepit mutuo a minore tenet̃ pater de peculio videt̃ ꝙ non vt. C. ad mace. l. pe. sed põt dici ꝙ hoc casu pr̃ tenebit̃ de peculio cũ nõ sit locus mace. senatuscõ. per potestatẽ mutuãtis vt. s̃. e. l. verũ. §. vlti. sed quo casu esset locus senatuscõ. mace. pater non teneret̃ de peculio vt in preal. l. C. ad mace. l. penul.

☞ Minor eoipso ꝙ cõpromittit videtur lesus.

Minores. In. §. isto dicit̃: † minores. xxv. an. volentes ad inuicem vel cũ suis aduersarijs litigare super aliqua questione compromiserunt in aliquem nunquid poterunt contra illud compromissum: respondetur ꝙ sic: expedit em̃ minoribus potius litigare coram iudice ꝙ̃ corã arbi

tro cum cōpromittūt in arbitriū sub certa pena eoipso ledūtur. hoc dicit iste. §. videatis expositionē lrē. [minores si in iudicē.] id est in arbitriū q arbiter more iudiciario habet cognoscere: vt ĵ. de arb. l. dñs. §. recepisse. aliqñ tñ ecōtra exponit. s̄. qui satisda. cog. l. si ab arbitro. Item ideo expono in iudicē. i. in arbitrū quia in suum iudicē cōpromittere non possunt. vt. ĵ. de arbi. l. sed et si in seruum. §. sed si iudex [stipulati sunt] scz penam hincinde al's sine pena non valeret ipso iure. vt. ĵ. de arbi. l. si pupillus. ꝛ ideo dicit littera tutore auctore quia sine eis non tenerētur licet fideiussores eorum quos dederint teneātur: vt in preal. l. si pupillus. sed vbi cōpromiserunt tutore auctore ipsi tenētur et eius fideiussores: sed restituūtur vt hic: ꝛ hoc dicit [desiderāt.] qꝛ potius interest litigare coram iudice q̄ coram arbitro tribus rationibus: prima ratio est quia a sententia iudicis potest appellari: vt. C. de ap. l. et in maioribus: sed a sententia arbitri non: vt. C. de arbi. l. j. Item scđa ratione quia si minor esset emptor rei ꝛ ab eo res euinceretur coram iudice haberet regressum cōtra venditorē. vt. ĵ. de iudi. l. venditor. sed si ab eo euinceretur coram arbitro non haberet regressum de euict. vt. ĵ. de euic. l. si dictum. §. si cōpromisero. Item tertia ratione: quia inimicus est minoris arbiter in quē cōpromisit tēpore cōpromissi: ꝛ sic in hoc lesus est. secus si post tempus cōpromissi arbiter est effectus inimicus minoris: quia tunc iure cōmuni haberet except. vt. ĵ. de arbi. l. non distinguemus. §. cum quedā. Item ibi haberet restitutionē: vt dixi. s̄. e. l. in cause. ij. et hoc casu si esset iudex delegatus posset eum recusare vel si esset ordinarius posset petere eum associari. vt. C. de iudi. l. apertissimi. et auť. si vero contigerit.

☞ Minor restituitur propter interesse affectionis.

Si in emptione. In. l. ista dicitur † minor. xxv. an. sub pacto adiectionis in diem rem aliquā emit quam interat eum habere quia fuerat suorū maiorū vel ratione vicinitatis: postea intra illam diem alius obtulit meliorē cōditionē et sic res cepit inempta esse vult minor restitui vt possit meliorē conditionē afferre ꝛ cum eo licitare: nūquid potest restitui: respōdet q̄ sic: si eius interest illā rem habere ꝛ offerat precium qđ accessit ex licitatiōe vēditori. hoc dicit ista. l. videatis expositionē littere. [si in emptiōe] sub. cōtracta sub pacto adiectionis in diem vt si alius afferret meliorē cōditionē intra diem res esset inempta: vt. ĵ. de in di. adiec. l. j. ꝛ. ij. [superet] qꝛ alius obtulit intra diem plusq̄ minor: ꝛ sic desinit res esse empta: vt. ĵ. de in di. adiec. l. iiij. in prin. [audiet] s. minor: qꝛ quasi lesus est in eo q̄ potuit tantū offerre quantū alius vult dare qđ facere recusauit: vt. ĵ. de in diē adiec. l. necesse. [ipse] s. minor. [vēditori. Or signori habetis in. l. ista vt dixi in casu: ꝛ adhuc repeto. vñ no. hic regulam ꝛ eius instantiā: regulariter precia rerū ꝛ interesse cōsiderantur ex cōmuni affectiōe nō ex singulari: vt. ĵ. ad. l. aquil. l. si seruū meū. ꝛ. ĵ. ad. l. rhod. de iac. l. ij. §. portio. ꝛ. ĵ. ad. l. fal. l. precia rerū. fallit interdū q̄ precia ꝛ interesse considerant ex singulari affectione si res fuit maiorū nostrorū: quia dicūt leges q̄ interest nostra predia vrbana maiorū nostrorū habere: in quibus eor imagines videre possumus. nam mos fuit antiquitus vt in prediis vrbanis ponerent imaginem illi⁹ qui primo fecerat domū: ꝛ consequenter cuiuslibet descendentis: vt. C. de administra. tuto. l. lex que. §. j. ꝛ. ĵ. de bo. libe. l. libertus. ꝛ. ĵ. que in frau. pa. fu. ali. l. j. §. sz ꝛ si rem. sic ꝛ interest nostra ratione vicinitatis predia habere: vt ĵ. de lega. ij. l. si cui.

☞ Minor restituitur vt omissam allegationem seu probationem iterum inducat.

Minor. xxv. an. Signori lex ista hz plures intellectus vt dicaz circa litterā: ꝛ in. l. ista dicit: † si minor. xxv. an. omisit allegationē sibi competentem opponere in iudicio q̄ debet restitui vt illā allegationem possit opponere ꝛ repetere. hoc dicit ista lex [omissam allegationē] puta iuris. [repetere potest.] ꝛ ſm istā expositionem ponetis ita exemplū: minor vel ei⁹ aduocatus omisit allegare aliquā legem ad causam minoris pertinentem quā si allegasset minor obtinuisset: postea fuit renūciatum allegationibus per partes: dicit minor: aduocatus me⁹ omisit allegare talem legem: petit restitui vt liceat sibi allegare pōt vt hic: ꝛ ad hoc facit. s̄. e. l. minor autem magistratus. §. j. vel pōt exponi secūdo modo littera ista. [omissam allegationem] s. facti [repetere potest † ꝛ tunc ponetis ita exēpluz si minor debuit opponere exceptionē dilatoriā in iudicio in ipsa contestatione litis ꝛ omisit / potest restitui vt liceat ei postea opponere: lz maiori nō liceret postea opponere: vt. C. de proba. l. excep. vel potest exponi tertio modo littera ista. [minor. xxv. an. omissam allegationem] s. facti: ꝛ ponetis tunc exemplū: si minor omisit opponere exceptionem peremptoriam ante sententiam qđ facere deberet vt. C. sentē. rescin. non pos. l. peremptorias. etiā in causa criminali. vt. ĵ. ad. l. iul. de adul. l. si maritus. §. prescriptiones. potest restitui vt liceat sibi opponere post sententiam vt hic: ꝛ iste tres expositiones satz bone sunt. alij tamē intelligunt. l. istā quarto modo ꝛ sic exponūt istā litterā [minor. xxv. an. omissam allega] i. probationem. [repetere potest] ꝛ ponunt ita exemplū: si minor omisit probare ante aperturā testium: licet maior post aperturā testium non posset probare qꝛ didicit testificata: vt in auť. de testi. §. qꝛ vero multi: tamen minor pōt restitui vt possit probare post aperturā testiū vt hic: sed certe hec lectura non videtur bona: qꝛ hec lex non dicit hoc aperte: ꝛ si diceremus q̄ posset restitui vt liceat sibi probare postq̄ didicit testificata posset sibi dari materia falsi fabricandi qđ non debet esse: ne inde ꝛc. vt. C. vnde vi. l. meminerint cuncti. Itē sicut nō subuenitur minori aduersus dolum. vt. s̄. eo. l. si ex causa. ita nō debet sibi subueniri vt possit probare post aperturam testium: quia qui non facit ꝛc. vt. ĵ. de reg. iur. l. qui nō facit. item sicut ad vindictā nō datur restitutio: vt. ĵ. l. pror. ita nō dat vt possit probare post aperturā testium.

☞ In actionibus cōpetentibus ad vindictā cessat in integ. restitu. Item aduersus dolū presumptum in futurum minor nō restituitur. Item nec aduersus verum dolum preteritū nisi vt pena minuatur.

Auxiliū in integ. resti. Signori hec. l. bona lex est ꝛ leuis ꝛ multa bona continentur in ea: ꝛ diuiditur in duas partes: in prima parte dicit minorem nō esse restituendū aduersus delicta ab alio perpetrata persequenda. in secunda parte dicit minorem nō esse restituendū aduersus delicta a se cōmissa: † ꝛ primus casus est talis: tu intulisti minori iniuriā minor non egit act. iniur. intra an. vult restitui ad vindictā persequendā: nunquid restituetur: certe non. idē est in alio casu si minor. xxv. an. maritus non accusabit adulterū infra. lx. dies iure mariti et velit restitui vt possit accusare post. lx. dies iure mariti nō debet restitui: sic ergo si minor debuit accusare sine metu calumnie ꝛ nō fecit ꝛ vult restitui nō pōt: cū neq̄ in delictis neq̄ in calūniatoribus minoribus subueniatur: sz si minor deliquit ex animo ꝛ ex proposito ꝛ vult restitui nō potest: nisi quatenus miseratio etatis induxerit iudicē ad mitiorē sñiam ferendā: sed si minor deliquit in. l. iul. de adul. vt qꝛ vxorem dephensam in adulterio non dimisit: vel si vxorē damnatā de adulterio sciens duxit vel si questū de vxore fecerit / vel si pecuniā accepit pro comperto stupro vel si prebuit domū ad stuprum vel adulterium cōmittendū ꝛ vult restitui ne. l. iul. de adul. teneatur non est restituendus qꝛ cōmittit in legem: ꝛ qui cōmittit in legez frustra auxilium legis inuocat. h. d. [in executionibus]. i. in persecutionibus. [paratum non est]. i. non est proditum: ꝛ et quare non est proditū duplex potest assignari ratio. prima est qꝛ minor in necē alterius nō debet petere resti. in integ. cū sua nō interest. vt. s̄. eo. l. in cause. j. in princi. ꝛ qꝛ persequi penā contra aliū est perseq penam ad vindictā tātū: ꝛ ideo non videtur nostra interesse: ꝛ mortuis nobis heredibus nostris ante lit. cōtest. nō datur. vt. ĵ. de iniur. l. iniuriarum. §. j. ꝛ. ĵ. sepul. viol. sepulchri violati. ꝛ. s̄. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarū. [iudiciū] s. ciuile vel criminale. [semel omissum]. i. dissimulatū [repeti nō potest] qꝛ actio iniuriarum dissimulatione tollitur: vt insti. de iniur. in fi. ꝛ tollit anno continuo pro iniuria que fit cū metu vel pro ea que fit sine metu anno vtili. vt. C. de iniur. l. si non conuitij. secus si iusta cā impediret minor agere act. iniur. qꝛ tūc minor posset restitui: ꝛ sic soluūtur cōtra argu. ĵ. ad turpil. l. j. §. accusationē. in fi. ꝛ. ĵ. ad. l. iul. ambi. l. j. sz nungd si minor omisit petere penam legalem vt qꝛ nō cōuenit te act. furti. cū posset vel eā tibi pacto remisit: nūquid poterit restitui: videt q̄ non qꝛ princi. huius legis dicit auxiliū in executionibus penarū paratum non est: ideo quia ꝛc. sed potest dici q̄ potest restitui nec ob. princip. l. quia est intelligendum in auxiliis proditis ad vindictam non in auxiliis proditis a lege. nam furti actio nō est ad vindictā quia dat ei cuius interest: vt. C. de fur. ꝛ ser. cor. l. vlti. in prin. ꝛ idē dico in pena cōuentionali si pacto eā remisit vt possit restitui: vt. s̄. e. l. ait pretor in pñ. ꝛ. §. hodie. [cessat restitutio] sub. his casibus. ℂ Or signori no. hic q̄ minor sine metu calūnie potest accusare vxo. de adulterio: ꝛ prefertur omnibus infra. lx. dies. vt. C. ad. l. iul. de adul. l. iure mariti. sed si minor omisit accusare infra. lx. dies: ꝛ vult restitui vt sine metu calūnie possit accusare infra. lx. dies: nō auditur vt hic: nisi iusta de cā impediret accusare: ꝛ sic soluit contra arg. ĵ. ad. l. iul. de adul. l. si is cuius ope. §. vlti. secus tñ est in absente cā reipubli. vt. ĵ. ex quib⁹ cau. ma. l. si qua. ꝛ est ratio qꝛ absenti nā pōt imputari si de publico crimine nō accusauit. nō per se non poterat accusare: quia absens per procuratorē nō: qꝛ ad crimen publici ꝛc. vt. ĵ. de pub. iu. l. penul. §. ad crimen. sed minori pōt imputari: cur non accusauit

tutor

tutore auctore: vñ nõ restituitur: qr in executionibus penarũ re-
stitutio denegať vt hic. ¶ Or signori hucusq durat prima pars
hui⁹. l. q loquiť qñ mĩor vult restitui aduersus delicta ab alĳs cõ
missa persequẽda: nũc incipit secũda pars. [in delictis ⁊c.] que
loquitur qñ minor vult restitui aduersus delicta a se cõmissa [vti
ꝙ atrocioribus]. i. in his q perueniunt ex aĩo: vt. C. si aduer. de-
lic. l. j. sed q sunt atrociora delicta. Rñ. illa q ɔmittuntur cũ dolo
sicut est furtũ: vt. ff. p socio. l. merito. ⁊ iniuria vt. ff. de iniur. l. illa.
sicut est rapina: vt. ff. vi bo. rap. l. ij. in pnc. sicut est adulteriũ: vt. ff.
ad. l. iul. de adul. l. qui sine dolo. ⁊ aduersus atrociora crimia mi-
nor nõ restituitur qr nõ restituitur minor aduersus dolum. vt. s. e.
l. si ex cã. §. si mulier. ⁊ qr deceptis ⁊ nõ decipientibus iura subue
niũt: vt. C. si mi. se ma. di. l. ij. [produxerit.] ⁊ hoc est verũ ꝙ mi-
nor aduersus delicta a se cõmissa non restituitur cũ agitur crimi
naliter nisi quatenus iudicẽ produxerit ad mitiorẽ sñiam feren-
dam: ⁊ tunc nõ beneficio restitutionis sed pena mitigatur ratiõe
minoris etatis vt hic: sic ⁊ ratione senectutis pena mitigať: vt. ff.
de ter. mo. l. ij. qr semper in iure nostro ⁊c. vt. ff. de iur. immu. l. sem
per. ⁊ hoc est ꝙ tota die dicunt potestates lombardie in suis con
demnationibus: mitigata pena ratione minoris etatis vel ratio
ne senectutis. secus tamen est si minor deliqt ex animo ⁊ agitur ci
uiliter vt qr dedit damnũ ⁊ cõueniť act. l. aquil. nã si potuit con-
fiteri ⁊ negauit põt restitui vt dixi. s. e. l. ñ ex cã. §. nunc videnduz
sed si minor deliquit culpa põt restitui: vt. C. si aduer. delict. l. j. ⁊
tunc pater pro eo inuito posset restitui vt. s. e. l. pater. in prin. ⁊ ibi
dixi. ad solu. cuius cõtra. ita distinguo vt consueui distinguere cũ
minor deliquit aut dolo ⁊ sic ex animo ⁊ proposito: aut culpa: et
sic non ex animo ⁊ nõ ex proposito: in primo casu aut minor con-
uenitur ciuiliter aut criminaliter: si accusatur criminaliter nõ re
stituitur: vt. C. si aduer. delic. l. j. in princi. nisi quatenus miseratio
etatis suadet iudicẽ ad mitiorẽ penã inferendã: vt in. l. ista. ⁊ arg.
ff. de termi. mo. l. ij. si autẽ conuenitur ciuiliter de crimine dolo cõ
misso puta furti act. vel. l. aquil. nõ restituitur nisi in duobus casi
bus puta si potuit transigere ⁊ non fecit: vel vbi potuit confiteri
in. l. aquil. ⁊ negauit restituiť: qr damnatur tantũ in simplũ: et sic
loquitur lex contra. si aũt deliquit culpa indubitãter restituitur
vt non teneať: vt. C. si aduer. delic. l. j. in fi. [fateatur] qr nõ audiť
nisi esset impubes: vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. minor. [nõ dimiserit.]
hoc hodie est correctũ: vt in aut. vt nulli iu. §. adulterã. ⁊. §. siqñ
[omittẽdũ.] ⁊ in hoc caueãt sibi scholares etiã minores. xxv. an.
nam vnus credit facere alteri magnũ seruitiũ quãdo accõmodat
camerã alteri ad stuprũ cõmittendum: qr ipse cõmittit adulteriũ
vt. ff. ad. l. iul. de adulte. l. qui domũ. [cõmittit] ⁊ ad hoc cõcor. s.
de neg. gest. l. siue hereditaria. ⁊. ff. solu. ma. l. viro atq vxore. et. C.
de iur. deli. l. vlti. §. si vo postq. ex lřa ista extrahiť illa clausula q
consueuit inseri in lřis dñi pape cũ aliqs impetrat litteras con-
tra vsurarios. nã ea obtenta dicit dñs papa in eis ꝙ si iste impe
trans litteras sit vsurarius ꝙ lře impetrate sibi nõ proficiãt: qr
frustra auxiliũ. l. inuocat qui in. l. cõmittit. ¶ Or signori circa le-
gem istã est aliquantulũ insistendũ: vos habetis in prin. hui⁹ le-
gis si minor nõ proposuit act. iniur. p cõuitio sibi illato infra an-
num ꝙ nõ restituitur vt post annũ possit proponere. Item si mi
nor non accusauit adulteriũ vxoris sue infra. lx. dies ꝙ non resti
tuiť vt possit accusare sine metu calum. ergo apparet ꝙ prescri-
ptio anni ⁊. lx. dierũ currit minori ⁊ non restituitur: sed lex videť
contra. que dicit ꝙ minores prescriptiones nõ currũt minori ipo
iure: vt. C. in quib. cau. in integ. resti. nõ est neces. l. vlti. Ad sol. cu
ius cõtrarĳ dicũt quidã qd hic diciť ibi corrigiť: sed verius est vt
dicatis prescriptiones nõ currunt minori quibus excludantur a
vendicatione iuris sui: vel quib⁹ defendãtur ne indebite possint
conueniri: sz prescriptiones inducte ad crimina persequenda vel
ad calũniã expellendam bene currunt minori: ⁊ ꝙ maritus pos-
sit accusare vxorem suã de adulterio iure mariti infra. xl. dies est
bene ad crimen persequendum: vt in. l. contra.

1 ☞ Prescriptio cõuentionalis si incipiat cũ defuncto maiore
⁊ finiat cuz minore currit sine spe restitutionis nisi cũ minore ali
quid gestum fuerit vel aliquid interueniat ex quo etiam maior
restitueretur.

2 Minor nõ restituiť aduersus cõtractũ sui predecessoris.

3 Minor licet nõ restituatur aduersus ɔtctuz predecessoris sui pro
tempore preterito tamen restituitur pro tempore quod incidit in
minori etate.

Milius largianus. Signori lex ista pulchra
lex est ⁊ bona ⁊ argumẽtabilis valde ⁊ leuis lz fama cẽ
1 seatur difficilis. † ⁊ in lege ista no. ita casum: quidam
emilius lag. nomine a quodã bononino noie emit fundũ puteo-
lanũ pro. xxx. sub pacto. l. cõmissorie nã emilius largianus statiz
de. xxx. soluit. x. ⁊ cõuenit ꝙ reliqua. x. solueret infra duos mẽses
⁊ si non solueret fundus esset inẽptus. Item conuenit si alia de
cem infra illos duos menses nõ solueret ꝙ similiter fundus esset
inẽptus: postea emilius larg. infra duos primos menses decessit
rutiliana pupilla vel adulta herede relicta: tutores rutiliane in-
fra primos duos menses prima decẽ nõ soluerũt bononino. itẽ
nec infra alios duos menses sequentes tertia. x. non soluerũt bo
noñ. ⁊ bononinus semper denũciabat tutoribus rutiliane dicen
do elapsi sunt oẽs mẽses denũcio vobis vt soluatis vsq ad talẽ
diem: alioquin fundus sit ineptus tutores denũciationẽ spreue-
runt vnde boñ. claudio themalacho eundem fundũ vendidit et
tradidit: pupilla videns ꝙ iste fundus erat alteri venditus: ve-
nit corã ptore ⁊ petĳt in integrũ restitui vt liceret sibi offerre. xx.
⁊ habere fundum ⁊ fuit restitutio ei denegata: et sic succubuit p
sententiã tandem prouocauit ad prefectum vrbis vel ad impera
torem prefectus vrbis cõsulebat imperato. qualiter debebat sen
tentiare: imperator vocauit paulũ qui fecit legẽ istã ⁊ dixit eidẽ:
ista sententia qua fuit denegata restitutio pupille videtur vobis
ꝙ fuerit bene iudicatũ vel nõ: dixit Paul. qr ipsa non contraxit
sed pater eius ꝙ nõ debet restitui aduersus cõtractũ predecesso
ris sui: dicit imperator custodiatis si bene dicitis: quia licet pa-
ter contraxerit nõ ipsa: tamen dies solutionis faciende incidit in
tẽpus minoris etatis: cũ ob hoc ꝙ non soluit infra primos duos
menses secũdos videtur lesa: ⁊ ideo restituẽda. dixit Paul. do-
mine imperator non curarem de ista ratione sed aliã allegarem:
qualem dicit imperator: dicit Paul. istã: qr bononin⁹ petĳt pre
cium vnde videtur renũciasse. l. commissorie. dicit imperator ad-
huc videtur mihi ꝙ melior ratio possit allegari et qual. ista quia
si istud est verũ ꝙ minor non restituitur aduersus pignus distra
ctum post mortẽ debitoris ita nec aduersus cõtractũ predecesso
ris minor debet restitui: post istas allegationes Paul. vidẽs pu
pillam decorem dicit: quia lex cõmissoria est odiosa ⁊ in pignori
bus reprobata qr tẽpus solutionis faciẽde incidit in tempus mi
noris etatis: ⁊ inuenio ꝙ tutores vt suspecti fuerint remoti quia
non desiderassent pupillã restitui qr lesa fuerat: ideo pronuncia
uit imperator bene ap. ⁊ male iudicatũ: ⁊ ideo pnũciauit pupillã
in integrũ restituendã. hoc dicit princi. huius legis vsq ad. §. vl
ti. videatis expositionẽ littere. [emilius largianus.] scz emptor.
[a bononino.] venditore [fundũ puteolanũ: ⁊ ita denoĩatũ a lo
co qr tota congeries agrorũ ibi vicinorum ita vocabatur. vel di
catis prout dixit dñs Azo. ꝙ ideo vocabatur fundus puteola-
nus a puteo: quia ibi erat puteus in fundo illo ad quã omes agri
vicini discurrebant [lege cõmis. emat] pro. xxx. est enim pactum
l. cõmis. vt si ad diẽ preciũ nõ soluatur res sit inẽpta: vt. ff. de. l. cõ
mis. l. ĳ. ⁊. iĳ. ⁊ ita erat hic. [data pecunie parte] scz. x. [partem
dimidiam]. i. secũda. x. [reliquũ preciũ]. i. tertia. x. [cessauerãt]
sub. ⁊ in primis duobus mensibus ⁊ in secũ. dis. [sepe datis] sub.
vt precium soluant ⁊ saluo iure suo: nã per hoc nõ renũciabat. l.
cõmis. vel exponatis [denũciationib⁹ tutorib⁹ sepe factis] vt in
ter aliũ diẽ fieret solutio: ⁊ ad qd dicã hoc. ff. videbitis in solutio
ne contrariorũ [prouocauerat] qr denegata sibi erat restitutio
[putabã] ego paulus. ⁊ incipiũt allegationes que faciunt ad de
terminationẽ suprascripte questionis [ꝙ] pro quia [non ipsa cõ
traxerat] sub. ⁊ minor aduersus cõtractũ predecessoris non resti
tuitur. C. si aduer. ven. pig. l. j. ⁊. ff. videbitis. [imperator aũt mo
tus est] sub. in ɔtrariũ: qr paulus fuit nimis currens: qr debebat
dicere imperatori: vos bene scitis quid est in questione ista. [le-
gi vẽditionis] h est ꝙ solutũ nõ esset [dicebã]. s. ego paulus. al's
[dicebat]. s. impator [nõ me] scz paulum [trãsisset]. i. incidisset
in tempus minoris etatis. [debitoris] maioris [qr tamẽ] ecce de
terminatio. [ei] scz imperatori. nã pactũ. l. com. est odiosum: ⁊ in
fraudem vsurarũ indultuz: et ideo in pignoribus reprobatur. vt
C. de pac. pig. l. vlti. et per totũ. [pnunciati erãt] vnde pter frau
dem eoꝝ videť extitisse locus legi cõmis. ⁊ pupilla fuit lesa. vnde
videtur debere restitui: qr minor restituiť si decipitur sui facilita
te vel aduersarĳ calliditate. vt. s. e. l. prefecti. ⁊. C. si tut. vel cu. in
2 terue. l. etiã. ⁊. l. etiã. ¶ † Or signori in princip. huius legis colli
gitis duo not. ⁊ statim not. ꝙ minor nõ restituitur aduersus con
tractũ predecessoris sui. ⁊ ad istud accedit. C. si aduer. cre. l. vlti. et
3 valet hoc ad id qd no. s. e. l. in cause. in princ. † Itẽ not. ꝙ lz nõ re
stituatur minor aduersus cõtractũ predecessoris sui pro tempo
re preterito tamen restituitur pro tempore quod incidit in mino
ri etate vt hic: ⁊ ad istud accedit. ff. de iure fis. l. fiscus. ⁊. C. de non
nume. pecu. l. si intra. ¶ Or signori ad. l. istam instatur ⁊ opponiť
duobus modis ⁊ vno modo sic: si iste bononinus venditor fundi
post duos menses primos ⁊ secundos petĳt. xx. videtur renũcias
se pacto. l. cõ. vt. ff. de le. com. l. lege cõmissoria. in fi. ⁊. l. post diẽ. si
non debet eã venditor postea exercere: ergo venditori nõ liceat
alĳ vendere: ergo sine omi restitutione poterat pupilla a secũdo
emptore vendicare. vt. C. de rei ven. l. quotiens. igitur cũ sit tuta

cōmuni auxilio cessat restitutio: vt. s. e. l. in cause. §. in princi. Ad qđ pōt dici qđ dicit. l. cōtra. si venditor q vēdit rē sub pacto. l. cō. post diē petit preciū φ videt pacto. l. cōmis. renūciasse: est veruz si venditor petit ꝛ ei soluit. vt in. l. ꝯtra. sed hic vēditor petijt preciū: nō tñ fuit ei solutū. vñ nō videt petijsse: ꝛ iđ petit bononinus venditor pactū. l. cō. exercere. ꝛ pupilla nō poterit vendicare fundū a secūdo emptore: sed habet necesse petere restitutionē vt post diem liceat sibi offerre precium fundi qđ de iure cōmuni facere nō poterat. vt. j. de arb. l. celsus. §. idem. Vel pōt dici secūdo modo vt vos ita dicatis: hic bononin⁹ vēditor petijt residuū precij cū ꝓtestatione dicēs ꝓtestor φ extitit pactū. l. cōmis. ꝛ ꝓtestor φ pactū. l. com. volo exercere vnde saluo iure meo adhuc peto residuū preciū. vñ a. l. cōmis. nō videt recessisse vt hic: ꝛ arg. j. de vsufru. l. sed etsi. in fi. secus tñ esset si bononinus venditor pure et simpliciter petijsset residuū precij: qꝛ tunc videtur recessisse a. l. cōmis. vt in. l. cōtra. Vel pōt dici φ hic bononin⁹ dicebat ita tutoribus rutiliane pupille: ego vendidi emilio largiano fundū pro. xxx. ꝛ soluit mihi. x. scđa die. x. ꝛ tertia. x. debebat mihi soluere infra quattuor mēses proximos: al's esset fundus inemptus: dico φ posset exercere pactū. l. cōmis. ꝫ dico vobis φ si soluatis vsqꝫ ad duos menses qꝛ nolo exercere: al's sic si ita petijt bononinus venditor preciū residuū non videtur renunciasse pacto. l. com. vnde si infra duos menses tutores ru. pupille nō soluerūt res vendita erit in eo statu quo esset precio nō petito: vt. j. de verbo. obli. l. cū stipulati. secus si bononinus simpliciter nō adiecta die. vt in. l. cō. vt. j. de arb. l. celsus. §. idem ait. Sed denuo secūdo instatur ꝛ opponitur ad prin. huius legis sic: si iste bononin⁹ vēditor fundi petijt preciū post diē: ꝛ postea alteri vendidit nonne habet ista pupilla act. ex cōtractu cōtra eū: igitur cū sit tuta cōmuni auxilio nō debet vti auxilio extraordinario restitutionis. vt. s. e. l. in cause. §. in prin. Ad qđ potest dici sic: si bononinus petijsset preciū post diē simpliciter haberet pupilla cōtra eū act. ex empto ꝛ nō posset restitui: sed quia hic protestat⁹ est φ petijt saluo iure suo: vel petijt vt si infra alios duos menses solueret precium nolebat exercere pactū. l. cō. quo casu si nō soluit nō est confirmata emptio. vnde nō habet act. ex empto igitur nō potest restitui vt hic. Alij dicūt φ ideo hic pupilla restituit licet habeat act. ex empto: qꝛ plus venit in restitutiōe φ̄ in actione ex empto q̄ cōpetit pupille ꝯ bononinū ad interesse: ꝫ restitutio ꝯ rē ipam competit ꝛ ad fructus ꝛ ad possessionē. vt. s. e. l. in cause. j. §. interdum. ¶ Or signor vltimo queritur quis melius dicebat vtrum paulus qui dicebat pupillā non restituendā: vel imperator qui dicebat eā esse restituendā: ꝛ ita iudicauit: certe distinguem⁹ ita vbi venditor post diē. l. cōmis. statutū petijt preciū simpliciter et non cum protestatione: ꝛ nō adiecto die ibi bene dixit imperator pupillā esse restituendā: ꝛ si dicas nōne hoc casu habebat actionem ex empto: igitur nō debuit iudicare eā fore restituendā: dico φ plus venit in restitutione φ̄ venit in actione ex contractu vt. s. dixi. ꝫ si bononinus preciū nō petijt: q̄ritur quis melius dicebat vtrū paulus vel imperator. Bul. dicebat φ pupilla nō debet restitui aduersus contractū sui predecessoris: qꝛ nō debet licere heredi qđ non licuit de facto: vt. j. de iudi. l. heres absens. ꝛ C. de his quib. vt indig. l. polla. ꝛ hoc casu melius dixit paulus. ꝛ eo casu opinio pauli esset tenenda vt restitutio ei denegetur nō imperatoris: qꝛ concessum erat paulo vt responderet: et eius responsio pro lege est tenenda. vt institu. de iur. na. gen. ꝛ ciui. §. responsa. ꝛ hoc casu imperator videt respōdisse: qꝛ oīa nostra merito facimus ꝛc. vt. C. de vete. iur. enucle. l. ij. §. oīa. sed impera tor dicebat pupillā restituendā: quia pactū. l. cōmis. est odiosum j. de ver. oblig. l. cū filius. Item qꝛ placuit forte imperatori: quia erat puella facie decora: licet hec verba in camera essent dicēda non in scholis.

1 ¶ Etiam post emācipationem non succurritur filijs in id qđ patri acquirunt.

1 **Id quod dicitur.** In. §. isto dicit: † si filiusfa. instituitur heres: vel legat ei contēplatione patris: ꝛ ipse omisit hereditatē vel legatū post emācipationē non debet ei succurri: qꝛ hereditas erat acquirenda vel legatū patri nō sibi: ꝛ ideo non debet ei restitutio in integrū dari. hoc dicit iste. §. videatis expositionem lre. [possunt] vnde not. cū filiusfa. minor instituit heres cōtemplatione patris vel legatur ei aliquid pure contemplatione patris si omittit heređ. vel legatū qđ facere potest. vt. C. de here. insti. l. cū proponis emancipatur non restituitur vt hic: secus est in legato relicto filiofa. sub conditione qꝛ indubitanter emancipatus pōt restitui: vt. s. e. l. deniqꝫ. §. si quis filio. secus tamen est in stipulatione facta a filiofa. sub conditione: qꝛ in stipula. inspicimus tempus stipulationis. vt. j. de verbo. obliga. l. si filius. vnde cum semper patri acquiritur filio debet denegari indistincte restitutio. vt. s. e. l. deniqꝫ. §. sed vtrum.

1 ¶ Ab interlocutoria que quasi totā cām dirimit: ꝛ in alijs preiudicium parat potest appellari pendēte appellatione ab interlocutoria iudicis officiū conquiescit super principali et tempus in ea non currit. Item si appellās ab interlocutoria succumbat causa redit ad primum iudicem.

2 Iudicis appellationis officium est pronunciare appellationem iustam vel iniustam.

3 Appellatio frustratoria non releuat appellantem.

4 Iudex superior habet delegare causam finiendam infra certum tempus.

Intra vtile tempus. Signori. l. ista ī sui principio consueuit reputari valde difficilis: in veritate tñ non est difficilis: † si casum ꝛ summariā expositionez 1 aduertatis: ꝛ legitur ꝛ intelligitur ista lex tripliciter ꝛ trib⁹ modis in ea consueuit casus poni et notari. ꝛ primus intellectus est antiquorū: ꝛ est amicus littere: sed recipit varias altercationes nec pōt bene defendi: ꝛ ꝫm lecturam antiquorū in hac lege non fuit pronūciatum super restitutione: ꝛ sic sup principali: sed fuit pronūciatū super etate: ꝛ sic super incidenti. scđs intellectus est dñi Jo. vt petita fuit super vtroqꝫ restitutio ꝛ pronūciatū supre stitutione: ꝛ iste intellectus caret oīni scrupulo. tertius intellect⁹ est dñi Azo. vt intelligatur cum data fuit restitutio non sup restitutione sed sup contractu: ꝛ hic intellectus similiter caret oīni scrupulo: ꝛ sic do. Azo ita prosecutus fuisset legem istam plana esset: sed ipse in quadā sua gl. detrūcate prosequitur istum intellectū primo ꝛ postea intellectū Joā. ꝛ tertio intellectuz antiquorum: sed ego premittā intellectū antiquorum qui recipit varias altercationes ꝛ causas reprobationis: ꝛ postea perueniam ad intellectum Jo. ꝛ Azo. ꝛ ꝫm intellectum antiquorū in princ. huius legis no. ita casum. quidam minores. xxv. an. in minori etate cōtraxerunt ꝛ decepti fuerunt effecti maiores dū essent intra annulum vtilem qui erat olim proditus minoribus ad restitutionē in integ. petendam hodie infra quadriennīū cōtinuū adierunt presidem: ꝛ petierunt restitutionem in integ. sibi indulgeri cū essent lesi ex tali cōtractu aduersarij minorū negabāt minores fuisse tēpore contractus: minores quondā probauerunt apud presidem tempore contractus fuisse minores: intra annū vtilem preses pronunciauit per sententiā φ isti erant minores tempore contract⁹: et sic debebāt restitui cū essent infra annū vtilem: aduersarij eorum maliciose vt differrent restitutionem in integrū appellauerunt ad principē: in causa appellationis apparet φ isti erant minores tempore contractus: ꝛ sic princeps pronunciauit bene iudicatum et male appellatum: ꝛ causa appellationis durabit per tantū tēpus φ finitus est annus vtilis: nūc minores veniunt ad presidem ꝛ dicūt ei: dñe vos pronūciastis nos minores intra annum et aduersarij nostri appellauerunt et obtinuimus: vnde restituatis nos si inueniatis nos lesos. dicebant aduersarij φ annus vtilis est elapsus intra quē causa restitutionis debebat peti et finiri. vnde domine preses non potestis cognoscere. Respondent minores hoc non debet nobis obesse: quia non stetit per nos sed per nostros aduersarios: vel per maliciam ipsorum: modo queritur quid iuris. Respondet sceuola iurisconsul. cum non stetit per minores sed per aduersarios minorum φ de causa restitutionis preses post annum vtilem poterit cognoscere: sicut si essent nunc intra annum vtilem. hoc dicit princip. huius legis videte expositionem littere: et ꝫm istum intellectum exponetis ita litteram. [intra vtile tempus restitutionis.] id est intra annum vtilem qui datur quondam minoribus ad petendam restitutionem. nam olim minores lesi poterant restitui toto tempore minoris etatis: et postea intra annum vtilem hodie restituūtur elapso toto tempore minoris etatis infra quadriennium continuum. vt. C. de tempo. in integrū restitu. l. vlti. et. C. de repu. here. l. vlti. [apud presidē] accipiatis qđ est. j. [minores petierunt in integ. restitutionem.] scilicet ratione minoris etatis aduersus contractum dicendo se minores tempore cōtractus ꝛ lesos sui facilitate vel aduersarij calliditate. [probauerunt] scꝫ se minores fuisse tempore cōtractus eo φ aduersarij eorū negabant eos fuisse minores tempore contractus. [dicta pro etate sententia] quia preses pronūciauit eos fuisse minores tempore contractus: non autem pronūciauit sup restitutione danda vel deneganda: et exponatis [dicta pro etate sentētia] interlocutoria vel diffinitiua [cognitione presidis] qui debebat cognoscere vtrum quondam minoribus esset dāda restitutio vel nō. [cognitionis] id est cause restitutionis dande vel denegande. [distulit] quia nihil debet nouari appellatione pendente. vt. j. nil no. appel. penden. in rubro et nigro. [pronunciata] cuius officium est iudicis appella. vt. C. de appellationi. l. eos qui. in princip. [egressi etatem deprehendantur

prehendantur] id est elapsuz tempus qd datur post minorem eta
tem ad restitutionem petēdam τ causam restitutionis finiendam
scilicet annū vtilem olim vel hodie quadriennium continuū. [an
cetera negocia] id est [causa restitutionis. [perinde cognosci] scili
cet elapso olim anno vtile vel hodie quadriennio cōtinuo de cau
sa restitutionis dāda vel deneganda [atq; si nunc intra etatem es
sent] id est intra tempus anni vtilis olim hodie quadrienniū con
tinui qd post minorē etatem completam datur ad restitutionem
petendam τ causam restitutionis finiendam. τ ꝫm istum intelle-
2 ctum antiquorum colligetis ex prin. huius. l. † ꝙ officiuz iudicis
ap. est pronūciare appellationez iustā vel iniustā τ super vno pro
nunciato per cōsequens τ super aliud pronunciat vt hic. τ. C. de
3 ap. l. eos qui in prin. Item no. † ꝙ vbi malitiose τ frustatorie ap-
pellat᷑ res censetur in eo statu esse in quo erat tpe appellatiōis vt
4 hic. τ. ff. de vsur. l. tutor. in prin. τ in aut. de ap. §. j. Item no. † ꝙ si
superior iudex delegat causam finiendam infra certū tempus et
si per aduersariū maliciose causa illa dilatatur: nihilomin᷒ vltra
tempus delegationis durat causa apud iudicem delegatuz: τ de
causa illa potest cognoscere: licet fines mandati diligēter sint cu
stodiendi. vt. ff. man. l. diligenter. et hic. τ ad hoc est arg. s. e. l. de-
niq;. §. scio. τ. ff. ex qui. cau. ma. l. sed τ si per pretorem. §. ait pretor.
C. de tē. in integ. re. l. petende. τ. C. de inoffi. te. l. cōtra maiores. et
iste intellectus antiquorum satis est amicus littere: τ ignorantes
subtilitates iuris hunc intellectum approbarēt. Sed ad hunc in
tellectū antiquorū instat᷑ τ opponit᷑ τ cōuincitur tribus rōnibus
stare non posse prima ratio est illa certum ꝙ restitutio in integ.
datur minoribus lesis olim intra annum hodie infra quadrien-
nium vt. C. de tē. in integ. re. l. vl. τ causa restitutionis debet agita-
ri et finiri infra annuz vtilem olim vel hodie infra quadriennium
vt. C. de tē. in integ. rest. l. petēde. τ in pn. hui᷒. l. ōr ꝫm istū itellectū
antiquorū ꝙ causa restitutionis corā pside potest agitari post
annū vtilē olim vel hodie ifra quadriēniū ꝯtinuū. Ad qd ipsi di
cunt regulariter est verum ꝙ causa restitutionis finito tpe mino
ris etatis debet agi τ finiri infra annū vtilē olim: hodie infra qua
driennium continuum. vt. in. l. contra. spāle tamen est hic duplici
ratione. vna que tangitur in littera: quia non steterat per mino-
res: sed per frustratoriam appellationem aduersarioꝝ minorum
vnde non potest eis imputari. vt in prealleg. l. ꝯtra maiores. C. de
inoffi. te. cū suis similib᷒. Item scōa rōne: quia aduersarij minorū
hoc procurarūt: τ ideo eorum malicia vel dolus nō debet eis pa
trocinari. vt ar. C. de lega. l. si legatari᷒. Sed denuo instatur τ op-
ponitur τ videt᷑ ꝙ annus vtilis nō curat ipso iure istis minorib᷒
qr ex quo isti minores impediunt᷑ per appellationē partis aduer
se peragere causam restitutionis ergo nō currit ipsis minoribus
qr ille dr dies vtilis in quo quis habet experiūdi ptātē. vt. ff. de di
uer. τ tē. pres. l. j. cuz ergo ipso iure sunt tuti ipsi minores quō hic
dicitur ꝙ post annū vtilem agatur causa restitutionis. ad qd ipsi
dicūt ꝙ hic minores nō impediebant᷑ facto aduesarioꝝ suorū fa
cere copiā sui: sed differebāt causam restitutiōis ꝑ appellationē
vnde quia in veritate habebant copiam iudicis currit eis annus
vtilis: lꝫ fingit᷑ nō cucurrisse: quia per eos nō stetit sed ꝑ appella
tionem aduersarioꝝ τ oīa debent esse in eodē statu. vt. ff. nil. no.
ap. pen. per totū. Sed denuo ad istum intellectū antiquorum in
statur τ opponitur sic: quō pronūciauit iudex sup incidēti. nam
questio principalis est causa restitutionis cū minores petūt resti-
tui aduersus contractuz celebratū in minori etate: questio etatis
erat incidēs: quia aduersarij minorū dicebāt ꝙ nō erāt minores
tempore cōtractus sed maiores. τ ll. dicūt ꝙ super incidēti nō est
pronūciandū. nā eoipso ꝙ iudex pronunciat super principali. s.
vtrum dāda sit restitutio vel nō tacite pronūciat super incidenti
scꝫ eos fuisse minores vel maiores tempore ꝯtract᷒: vnde videt᷑
cōtra. C. de ordi. cog. l. ij. in fi. τ. C. de or. iu. l. j. in fi. ¶ Or signori lꝫ
dñs Jo. τ Az. signēt istud cōtra. nescio tñ qua rōne moti nihil de
veritate voluerunt tangere sed falsa τ dixerūt sic: hic iudex pnū
ciauit sup incidenti sed facere non debuit. vt in. l. ꝫ. τ hoc nō pbāt
aliqua. l. sed vos potestis hanc solutionē pbare hoc modo: quia
hic potuit facere preses lꝫ nō debuerit: quia quedam sunt q̄ fieri
non debēt facta tñ tenent. vt. s. de fer. l. j. τ. ff. de interdic. τ releg. l.
relegatorum. §. ad tēpus. Uel potest dici scōo modo dicunt ipsi
hic est spāle: sꝫ hoc nihil esset dicere nisi subijceretis causam spe
cialitatis: sed causa specialitatis est fauor minoris etatis: sed omis
sis solutionibus q̄ sunt fabule τ trupbe dicetis sic. ꝫm Pla. ꝙ re
gulariter iudex debet pronūciare nedū super principali immo τ
super incidenti: quia de qua re iudex τc. vt. ff. de iudic. l. de qua re.
τ. s. de iur. om. iud. l. cum quedā puella. Item pro se inducebat. l.
istam in sui princi. ponendo predicto modo casuz. vt. s. posui. Itē
pro se inducebat. ff. de puar. l. preuaricationis. fallit in duobus ca
sibus cum impubes petit hereditatem paternam a me: τ ego di-
co ꝙ fuit seruus defuncti: hic fauore pupilli si iudex cognoscit su
per hereditate petita pnunciat sup incidenti. τ sic loquūtur leges
cōtrarie. Item fallit propter debilitatem iudicis: ecce si apud pe
daneum iudicem peto decet τ tu dicis me tuum huum esse: hic iu
dex pedaneus qui examinat de incidenti non potest cognoscere:
sed super principali cognoscet. s. super petitione de. x. verūtñ si p
nunciabit me. x. posse petere eoipso videtur pronunciare me libe
rum esse. vt. C. de peda. iu. l. placet. τ sic intelligebat. l. quotiens. sꝫ
hec op. pla. non est bona: quia. ll. videntur velle ꝙ regulariter nō
pronūcietur super incidenti: sed super principali. vt in prealleg. l.
C. de or. iu. l. j. τ. C. de or. cog. l. j. in fi. licet in emergenti secus videa
tur dicendum. vt. C. de rei ven. l. a possidente. nec ob. l. illa de qua
re cognouit τc. scilicet principaliter. Item non ob. l. ista: quia hic
debet aliter poni casus. vt. ff. dicam. Item non ob. l. preuaricatio
nis: quia ibi est speciale cum ciuilis incidit criminali vel econtra
Alij vt dominus Bul. voluerunt dicere: aut incidit ciuilis q̄stio
ciuili vel criminalis criminali: τ his casibus pronunciatur super
principali non super incidenti τ est facile ponere exemplū quan-
do incidit criminalis ciuili si peto a te. x. ex aliquo instrumento et
tu dicis illud falsum. vel quando ciuilis incidit criminali accuso
te ꝙ exportasti filium meum dolose de loco ad locum: τ tu dicis
ꝙ tuus erat filius non meus his casibus dixit domin᷒ Bul. quā
do incidens est preiudicialis de vtraq; pronunciatur. vt. C. de or.
iu. l. cum ciuili. τ. C. ad. l. faui. de pla. l. preses prouincie. Alij fabu
lando dixerunt alio modo. aut questio incidens desiderat plenā
cause cognitionem quo casu pronunciatur super incidenti vt hic
vt. C. ad. l. cor. de fal. l. vbi. aut semiplenam τ tunc non pronuncia
tur super incidenti sed super principali. vt. in. l. contra. τ sic intelli
gitur. ff. de re iu. l. a diuo pio. §. si super rebus. sed licet hāc solutio
nem videtur approbare hic: tamē hec solutio non videtur digna
recitatione. qr. ll. videntur cōtra. vt si petant᷑ alimenta ab eo τ ne
gatur filius. vt. ff. de li. ag. l. si quis a liberis. §. si vel parens. τ ideo
vos dicetis ꝫm Jo. τ Az. lꝫ hic non tetigerint veritatem: sꝫ alibi
licꝫ in aliquo nihilominus bene dixerūt oēs: differentia est inter
principales incidentes τ emergētes. principales questiones pn-
cipaliter petitione deducunt᷑: vt cū peto a te. x. τ peto restitui τ su
per hanc pronunciandū est. vt in au. de litig. §. omnē. τ. ff. de iud. l.
vbi. τ. l. de qua re. sunt aliq̄ q̄stiones incidentes: vt cum peto a
te. x. τ tu opponis exceptionē rei iudi. vel pacti facti de non petē
do. he sunt incidentes τ non est pronunciandum: immo satis est
ꝙ pronunciat super principali: quia eoipso ꝙ cōdēnat tacite di-
cit non competere exceptionem. Item si absolui te non est neces-
se ꝙ faciat mentionez de pacto. τ sic loquit᷑. l. ꝯtraria. sunt alique
questiones emergentes vt que veniūt postꝙ aditū est ad iudicē
vt qr est male format᷒ libellus vel debet offerri libellus: τ super
istis iudex dixit ꝙ bene debet pronunciari sup incidenti: qr aliter
ad decisionem negocij principalis puenire non possumus. vnde
iudex pronūciat. vt. ff. de li. cau. l. liberis in fi. τ. C. de dila. l. a proce
dente: sed ego puto eos bene dixisse in principali τ in emergenti:
sed super incidenti distinguo: aut incidens questio est perempto
ria aut dilatoria: si peremptoria vt est cum peto. x. τ tu obijcis mi
hi pactum de non petendo tibi factum in perpetuum. et in hoc be
ne dixerunt. si aūt est dilatoria solutionis vt est cum peto a te. x. τ
tu obijcis mihi de pacto tibi facto de non petendo vsq; ad quin-
quennium: tūc iudex cognoscit de vtroq;: qr si inuenit te debere
non debet te incontinenti condemnare. vt. ff. de verbo. sig. l. cedere
diem. nec debet te simpliciter absoluere. vt. ff. de pigno. l. grege. §.
etiam. quia post diem debebat: vnde pronūciauit intra quinquē
niū actorem petere non posse. vt arg. ff. quādo di. vsufru. le. ce. l. j.
in prin. τ. ff. de verbo. si. l. cedere diem. que si vera sunt apparet ꝙ
intellectus antiquorum non est verus cum hec exceptio sit perem
ptoria: si petunt quondam tutores intra annum vtilem olim resti
tui: qr lesi fuerūt tpe minoris etatis et aduersarij eorum negant
eos fuisse minores tempore contractus: vnde cum hec exceptio
sit peremptoria intellectus antiquorum non valet festucam.
Sed denuo instatur et opponitur sic: si minores quondam intra
annum vtilem petierunt restitui aduersus contractum celebra-
tum tempore minoris etatis et aduersarij eorum dicunt ꝙ erant
maiores: et iudex pronunciauit ꝙ erant minores: hic sententia
erat interlocutoria. principalis questio erat de restitutione et ab
interlocutoria iure nostro non appellatur. C. de episco. audi. l. ij.
et. C. de iudi. l. apertissimi. τ. C. quo. appella. non reci. l. ante sentē
tie tempus. τ. ff. quorū ap. nō reci. l. ante snie tempus. τ. ff. quorum
ap. nō reci. l. ij. Ad ꝙ antiqui respondent ꝙ hic est speciale vt ab
interlocutoria sententia appelletur. sic τ alibi. s. qui satisda. cog.
l. ab arbitro. vl dicūt regulariter ꝙ ab interlocutoria nō appella
tur. vt in. l. ꝫ. fallit cū interlocutoria quasi pimit negociū principa
le vel trahit ad se executionē: nam tūc ab interlocutoria appellat᷑
τ ita intelligunt hic. τ. s. e. l. j. §. permittitur. sed iste responsiones
non sunt digne recitatione immo sunt false quia non est hoc verū

eos fuisse minores ⁊ esse intra annũ vtilem tempore quo fuit pro
nunciatum bene iudicatum ⁊ male appellatum ⁊ sic restituẽdos
quia non fuerunt pronunciati esse restituendos cum non proba-
uerunt se lesos quod facere debent. vt. j. de iureiur. l. nam postea
§. si minor. ⁊. s. e. l. verum. §. non semper. ⁊. C. de in integrum re. l.
minoribus. vnde si iste intellectus siue lectura antiquorum esset
vera quod non puto. vt. j. dicam dicerem sic: nõ ꝙ ante fuerit co-
gnitum de minori etate tñ cum aduersarij minorũ negabant eos
esse minores: sed dicerez ꝙ hic petita fuit restitutio a minoribus
quõdã: q2 minores erant lesi ⁊ quia erant intra annum vtilem ⁊
aduersarij negabant: ⁊ sic fuit lis cõtestata super causa restitutio
nis: cepit iudex cognoscere super etate ⁊ pronũciauit diffinitiue
eos esse minores: ⁊ sic quia fuit lata lite contesta. ab ea potuit ap
pellari. ⁊ sic in omnibus scriptis antiquorum ⁊ modernorum al-
legatur hec. l. ꝙ appellatur ab interlocutoria sententia. dicatis ꝙ
illud verum est sm antiquos ⁊ male. nam ista lectura antiquorũ
non valet vnam festucã: sed premisi eam vt melius intelligere-
tis. Et ideo legitur ⁊ intelligitur scdo modo sm Jo. vt tollantur
omnia predicta s. scilicet ꝙ hic fuit pronũciatum super causa re
stitutionis ⁊ minor fuit restitutus ⁊ ab ea sententia fuit appella-
tum ⁊ pronũciatum fuit bene iudicatum ⁊ male appellatũ: ⁊ po-
netis ita casum: aliqui minores exclusi sunt a petitione fundi sui
pres. xxx. vel. xl. an. vel etiã sunt exclusi a personali actiõe. xxx. an.
que inchoata erat contra defunctũ ⁊ inciderat in tẽpus minoris
etatis: minores facti maiores petierũt restitui cõtra illam prescri
ptionem: ⁊ dicũt sic. quia prescriptio. xxx. an. vel. xl. incidit in tpus
nostrũ ⁊ passi sumus cõpleri dictam prescriptionẽ cõtra nos dũ
essemus in minori etate petimus restitui vt liceat nobis vendica
re fundum nostrum infra tantũ tempus quãtum fluxit in minori
etate: aduersarij minorũ negabãt eos fuisse minores: minores p
bauerũt ꝙ ista pscriptio fuit completa cõtra eos in minori etate
⁊ ita fuerunt restituti a preside: q2 apparebat eos fuisse minores
et rem ipsorum prescriptam: aduersarij minorũ appellauerũt ad
principem ne minores mouerunt primã actionem infra annũ vti
lem: postea appellatio iniusta pronũciata est ⁊ elapsus est annus
vtilis post annũ vtilem minores volunt proponere vtilẽ rescisso
riam rei vend. vel personalẽ: queritur nũquid hoc facere possint.
Rñdetur cũ non steterit per minores sed per aduersarios minorum
ꝙ poterũt eam proponere etiaz post annũ vtilẽ sicut si ipsi essent
intra annũ vtilem. hoc dicit prin. huius. l. videatis expositionem
littere. ⁊ sm hanc lecturam exponetis ita litteram [in integrũ re-
stitutionem] sub. cõtra prescrip. xxx. vel. xl. an. que incboata erat
contra defunctum. [⁊ de etate sua probauerũt] scilicet ꝙ erãt mi
nores ⁊ ꝙ ei successerunt. [dicta pro etate sententia] q2 lata fuit
sententia per presidem ꝙ prescriptio fuerat completa in minori
etate ⁊ eos restituẽdos cõtra prescriptionem incboatã cõtra de
functum [cognitionẽ presidis] cognoscentis de rescissoria actio
ne: quia data restitutione intenditur rescissoria. vt. j. e. l. si iudex.
[etate] ⁊ ita annũ vtilem. [an cetera negocij] id est rescissorie pri
me vtilis. [res] id est causa rescissorie. [essent] sub. intra annũ vti
lem qd datur minoribus perfecta etate ad restitutionem in integ.
petendam. ⁊ hec lectura est planissima. ⁊ sic hic fuit sententia dif
finitiua: ⁊ non fuit pronunciatum super incidẽti sed super princi
pali. Sed ad istam lecturam videtur obstare illud ꝙ causa resti-
tutionis debet agi infra annũ vtilem ⁊ finiri ⁊ rescissoria. vt. C. ex
quibus causis maio. in integrum restitu. l. vlti. ⁊. j. de act. ⁊ ob. l.
in honorarijs. Respondeo rescissoria tollitur anno vtili que op
ponitur restitutioni non rescissorie. nam rescissoria infra tantum
tempus debet moueri ⁊ finiri data restitutione quãto tempore le
si fuerunt minores. vt. §. ex qui. cau. ma. in integ. re. l. necnon. §. ex
emplo. ⁊ maxime cũ per eos non stetit. ¶ Dr signori scio ꝙ dñs
Joan. intelligebat ⁊ alio modo. l. istã. ⁊ ita hic scripsit vt in ea ita
ponatis casum: aliqui minores exclusi sunt a petiõe fundi sui pre
scrip. x. vel. xx. an. facti maiores petierũt restitui contra illam pre
scriptionem que incboauerat in tempus minoris etatis et incepe
rat contra defunctũ ⁊ dicũt sic. quia prescriptionem. x. vel. xx. an.
passi sumus compleri cõtra nos dum essem9 in minori etate peti
mus restitui vt liceat nobis fundum nostrum vendicare infra tã
tũ tps quãtuz fluxit in minori etate ⁊c. dic vt modo dixi in casu in
alia lectura. Sed huic lecture videt obuiare. l. que videtur dice-
re ꝙ hodie nulla prescriptio currat minoribus. xxv. an. nisi. xxx.
vel. xl. an. ⁊ ille eis currũt: sed eis datur restitutio. vt. C. in quibus
cau. in iteg. re. nõ est ne. l. vlt. Ad quod vos dicetis si vultis excu
sare dñm Jo. ꝙ hec. l. loquitur sm antiqua tempora sm que pre
scriptio. x. vel. xx. an. currebat minoribus. vt. j. eo. l. etiam. sed ho-
die quia immutatum est ⁊ habet locum quadriennium continuũ
loco anni vtilis: minoribus non currunt ipso iure prescrip. x. vel
xx. an. sed tantum. xxx. vel. xl. sed lesi restituuntur. vt in preallег. l.
vlti. vnde hodie non haberet locum. l. ista si ita intelligeretur: et
ideo hanc lecturaz domini Jo. non approbamus sed superiorem
sic. Sed signori vt omnia predicta cõtra. tollant legit ⁊ intelligit
hec. l. in sui principio tertio modo sm dñm Az. cuius lecturã ap
probamus vt vos in ea ita ponetis casum: minores. xxv. an. fun-
dum suum vendiderunt ⁊ tradiderunt quibusdam maioribus: ef
fecti maiores quia lesi erant. infra annuz vtilem petierunt in inte
grũ restitui aduersus cõtractũ ab ipis celebratuz: aduersarijs eo
rum negabant eos fuisse minores tempore cõtractus vẽditionis
solẽniter ordinato iudicio: isti maiores effecti pbauerũt p testes
se minores fuisse tempore cõtractus ⁊ lesos ⁊ esse intra annũ vti
lem: vnde preses non pronunciauit expresse super etate: dicendo
pronũcio vos minores fuisse tpe ꝯtrat9: sz pnũciauit super prin-
cipali dicẽdo: restituo vos in integrũ rõne minoris etatis contra
venditionẽ ⁊ traditionẽ a vobis factã vt in rẽ ipsaz restituamini
et ita hec sentẽtia fuit diffinitiua: igitur potest appellari. Item
fuit lata super principali expresse ⁊ tacite super incidenti ⁊ intra
annum vtilem: hoc facto dixerunt aduersarij: preses procedet ad
executionem: vnde vt impedirent executionem restitutionis ap-
pellauerũt ad imperatorẽ: vñ preses nil voluit nouare appellatiõe
pẽdente: elapsus est annus vtilis: postea pronũciata est appella
tio iniusta: minores petũt executioni sententiam mandari: dicunt
aduersarij minorũ presidi: dñe vos non potestis vos intromitte-
re: quia elapsus est annus vtilis et ipi debebant petere sententiã
executioni mandari infra annũ vtilem nõ post: querit quid iuris
Respõdet sceuola iuriscõ. ex quo nõ stetit per eos petere sentẽtiã
executioni mandari infra annum vtilem sicut ante si cognouisset
de causa restitutiõis preses ⁊ non fuisset appellatũ potuisset pses
sententiam executioni mãdare ita ⁊ nunc poterit. h. d. ista. l. in sui
principio. ⁊ sm hãc lecturã exponetis ita lrãm [intra vtile ⁊c.]
exponetis hic vt. s. exposui. [in integrũ restitutionem minores]
scz contra cõtractum vẽditiõis ⁊ traditionis fundi sui vel sue rei
a se celebrato vt ita in rem ipsam restituerentur [probauerunt]
quia petebant restitui quia lesi: ⁊ sic habebant necesse probare se
minores ⁊ lesos. vt. C. de in integ. resti. l. minoribus. ⁊. s. eo. l. ꝙ si
minor. §. non semper. ⁊. j. de iureiur. l. nam postea. §. si minor [di-
cta pro etate sentẽtia] nõ expresse sed tacite q2 ex q pronunciauit
eos restituẽdos quia lesos: ⁊ intra annũ vtilẽ eos esse tacite pro-
nũciauit eos fuisse minores tempe celebrati cõtractus. [aduersa-
rij vt impedirẽt cognitionẽ presidis] scz sentẽtie executiõi man-
dande: nam in executione sentẽtie aliqua cause cognitio est quia
primo capiũtur mobilia. scdo imobilia. tertio nomina. vt. j. de re
iudi. l. a diuo pio. §. si super rebus. ⁊. l. commodis. ⁊. C. de vsur. rei
iudi. l. vlti. [cetera negocij] .i. sententie executionis et demanda-
tionis eius. [depẽdant] .i. dicat vtilis ãnus elapsus ⁊ veruz sit
[res finem accipiat] .i. executio sentẽtie late. [respondi.] scilicet
ego sceuola qui feci. l. istam. [pinde cognosci] sub. de executione
sentẽtie late super restitutiõe. [atq3 si nũc intra etatẽ essent] id est
intra annum vtilẽ qui datur ad restitutionẽ petendã. Dr signori
secũdũ lecturam no. ꝙ minor data restitutiõe alteri restituitur in
ipsam rem vendicandã: quia preses vel iudex iubet ipsam rẽ mi-
noris sibi restitui vt hic dicitur. ⁊. j. de admi. tu. l. si fundũ. §. inter-
posito. aliquãdo non restituit in ipam rem sed cõtra contractum
vt probatur. instit. de act. §. rursus. ⁊. j. de act. ⁊ obli. l. in honora-
rijs. ⁊. s. de procur. l. qui proprio. §. itẽ queritur. plene dixi. ¶ Dr
signori hec lectura domini Azo caret omni scrupulo: caret et il-
lo ꝙ sententia debeat ferri infra annum vtilem: quia infra annuz
vtilem fuit lata ⁊ illo ꝙ potuit appellari: quia fuit sententia diffi
nitiua: ⁊ illo non debet pronunciari super incidenti: quia fuit pro
nunciatum super principali: sed hec lectura solũmodo istud scru
pulum habet: quia videtur deberi cognosci infra annum vtilem
super restitutione ⁊ super sententia executioni mãdanda: sed nõ
est verum: q2 potest sententia executioni mandari post annũ vti-
lẽ cũ dilatata fuit p appellationẽ aduersariorũ minorũ ⁊ non ste
terit per ipsos minores cum non potest eis imputari: vt. s. dixi. et
hunc ordinem debetis habere in studendo ⁊ in docẽdo vt primo
videatis lecturam antiquorũ que nõ est bona: vt dixi. postea per
ueniatis ad lecturaz Joã. que est bona prout posuit in prescrip.
xxx. vel. xl. an. sed recipit aliquã dubitationem scilicet prout po-
suit in prescrip. x. vel. xx. an. bona est iure antiquo non iure nouo
C. vt. s. dixi. ⁊ vltimo perueniatis ad positionem seu lecturaz dñi
Az. q est bona iure antiquo ⁊ iure nouo: nõ autẽ debetis ponere
primo lec. dñi az. vt ipse fecit: postea illã Jo. tertio illũ antiquorum.
☞ Minor si omittit auxiliũ ordinariũ cõtra curatores seu ad-
ministratores ⁊ intentat extraordinariũ cõtra possessores tenetur
restituere oẽs expensas possessoribus.

Vẽdẽtibus. Jn. §. isto dr: † aliqs emit fũdũ minoris a curatorib9 ipsi9 cũ decreto vl sine de
creto ẽptor q emit fundũ bona fide. vj. ãnis possedit fundũ ⁊ suis
sumptib9 meliorẽ fecit mĩor petit restitui. dicit ẽptor ei: nõ potes
petere

petere restitutionē: q: habes regressum cōtra curatores tuos: ⁊ si vis restitui refundas mihi preciū ⁊ omnes expensas: queritur qd iuris. Respondet sceuola q nō debet restitui nisi maluerit restituere precium ⁊ omnes expensas maxime cū habeat regressuz cōtra suos curatores ⁊ sint soluendo. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [vendētibus curatoribus minoris fundū] sub. cū iuris solēnitate: ⁊ hoc sufficeret. sed dñs Az. posuit nos in briga: quia glosauit, [vendentibus curatoribus minoris fundū] sc3 rusticum cum decreto: vel dicatis sine decreto. sc3 vrbanum: licet si proprie velimus loqui omne prediū dicitur rusticum ⁊ olim predium rusticum minoris poterat alienari sine decreto: vrbanū nō. sed hodie istud est sublatū: quia nullum prediuz minoris potest hodie alienari sine decreto. vt. C. de predi. mi. non alie. l. si prediuz. ⁊ C. de admi. tu. l. lex que tutores. in prin. [fecit] suis sumptibus vtiliter vel necessarijs. [idonei] sc3 soluendo. [vir eum] id est nō vt subijcit: ⁊ sic sumit. j. ad treb. l. tutor. alibi sumitur [vir] pro difficultate. vt. j. de iudi. l. vir. [oēs impensas] scilicet necessarias ⁊ vtiles. [constitutis] vnde no. hic si venditur predium minoris cuz iuris solēnitate habet electionē minor velit agere ɔtra curatorem vel contra emptorem vt hic. ⁊ ad hoc facit. C. si tu. vel cu. inter. l. etiam. ⁊ l. etiā. ⁊ hic est si minor velit emptori restituere sumpt⁹ vtiles ⁊ necessarios al's nō audit: s3 voluptuarios nō tenetur reddere. vt hic. ⁊. j. de rei ven. l. sumptus. ⁊ l. emptor. ⁊. j. de admi. tu. l. si fine. §. interdum. ⁊ l. voluptuarios. ⁊ l. tutorem. §. interposito. aliqñ tñ restituit minor si nō potest habere regressum. vt. s. e. l. cum mandato. Itē qñ perijt instantia iudicij. vt. C. de iudi. l. properandū. in fi.

1 ☞ Stipulatio per quā nouat actio iudicati nō h3 paratā executionē ⁊ ad hoc minor potest restitui.
2 In quo magis intersit minoris habere actionem iudicati q̄ certi condi.

Minor. xxv. an. cui fideicō.

1 In prin. huius. l. † dicitur paterfa. in suo testamento cuidam minori legatum reliquit: ponamus. x. mortuo testatore ⁊ adita hereditate egit minor cōtra heredē act. ex testamento ⁊ meruit pro se sententiam diffinitiuā: ⁊ ita q heres est ei cōdēnatus in. x. per sententiam q̄ transiuit in vigorem rei iudicate: postea minor illud legatum quod poterat petere actione iudicati stipulatus est sibi dari animo nouandi vt ex causa mutui ita dicendo tu heres cōdēnatus es mihi in. x. promittas mihi ex causa mutui animo nouādi: heres ꝓmisit postea minor vult restitui ⁊ dicit circunscript⁹ suz. nā q heres dēbat mihi act. iudicati deduxi nouum contractuz: vnde potius interest mea habere ex causa legati iam decisa q̄ ex causa mutui in posterum decidenda: nūquid hic est sufficiens causa: certe sic. vnde poterit restitui vt non obstante nouatione liceat sibi petere legatuz act. iudicati. hoc dicit ista. l. in sui principio: videte expositionez littere. [minor. xxv. an.] sub. cui fideicom. relictum erat. ⁊ sub. vel legatum. naz quod in fideicom. dicitur in legato intelligitur esse dictum ⁊ ecōtra: cū sint exequata. vt. j. de leg. j. l. j. ⁊ C. cōmunia. de le. l. ij. ⁊ sub. [⁊ cui fideicom.] scilicet certe quantitatis: puta. x. vel. xx. quo casu tenetur heres act. ex testamento: vel hypo. sed si esset species legata tunc legatarius posset petere rei ven. si res fuit testatoris ⁊ act. ex testamento ⁊ hypo. vt. C. communia de leg. l. j. verūtamen vna electa tollitur alia. vt. j. de leg. ij. l. cum filius. §. varijs [cauerat] id est cōfessus erat. [fecerat] quia minor fuit stipulatus animo nouandi ex causa mutui quod fieri potest. vt. j. de noua. l. j. [restitui potest] ⁊ hucusq3 legitur littera suspensiue. [persecutionem] quia olim competebat act. iudicati. vt. j. de re iu. l. miles. §. iudicati. hodie competit in factum. vt. C. de re. cre. l. actori. [alterius petitionis] id est certi condictionis: quia cum quis stipulatur certū certi condictio datur. vt. j. si cer. pe. l. si quis certum. [redegerat.]

2 ¶ † Dñi signori in primis q̄ro in quo minoris magis interest habere act. iudicati q̄ certi condic. ex mutuo. Respondeo in pluribus: ⁊ certe statim in hoc interest: quia si quantitas relicta debetur ex causa iudicati sublata est mora iudicij: sed si nūc debeatur ex causa stipulationis mora interueniet in iudicio: nam nonnūq̄ moram habet iudicium. vt. j. vt in pos. le. l. etiam. Itez interest minoris ⁊ alia ratione: quia euentus litis dubius est. naz si velit petere de nouo ex causa mutui posset succūbere quod non est in causa iudicati. vt. j. de pecul. l. quod debetur. Item interest minoris in alio si pecunia legata deberetur minori ex causa iudicati vsure maiores post quattuor menses deberētur. vt. C. de vsur. rei iu. l. vl. sed si pecunia deberetur ex causa mutui non deberentur minori vsure citra vinculuz stipulationis. vt. C. de vsur. l. q̄uis. Itē interest minoris in alio: quia paratam actionem iuducati in nouā actionez deducti: vnde si conueniatur noua actione aduersarius minoris poterit appellare. vt. C. de ap. l. ⁊ in maioribus. ⁊ per appellationem suspenditur iudicatum. vt. j. ad turpil. l. j. qui timor in actione iudicati non cadit. Item potest interesse minoris in alio: quia pignora capta in causam iudicati non tenentur in noua actione. vt. j. de re iudi. l. iiij. §. si ex cōuentione. ⁊ ita ex predictis colligetis hic illud no. q in amissiōe temporis est magnū dānum. ⁊ ad hoc facit. j. de his que in fraudem cre. l. omnes. §. lutius. ⁊ C. de exce. rei iudi. l. j. Sed ad prin. huius. l. instatur ⁊ opponitur ⁊ videtur q hic minor sine omni restitutione sit tutus ipso iure: quod si verum est cessat restitutio. vt. s. e. l. in cause. ij. in pn. ecce. l. dicit q si debes mihi pecuniam vel rem ex causa precedenti ⁊ confiteor mihi fore satisfactum: sed agitur inter me ⁊ te q ex causa mutui de nouo debeas: nō potest prima transfundi in secūdam. vt. C. si certum petatur. l. si non singuli. ⁊ l. si ex precio. Ad solu. quorum contrariorum ⁊ ita breuiter dicendum est: si tu debes mihi pecuniā vel rem ex causa precedenti ⁊ confiteor mihi solutū sed agit q debeas mihi ex causa mutui si quidē pacto: si pecunia non est prompta solutioni non potest prima obligatio in causam mutui conuerti. vt in. l. contraria. sed si pecunia est parata solutioni tūc prima potest in causa mutui conuerti. vt. j. si cer. petatur. l. singularia. si autem agitur non simplici pacto q debeas ex causa mutui sed stipulatione ⁊ nouatione facta animo nouandi: vt hic: tunc permittitur prima ipso iure ⁊ in secundam trāsfunditur. vt. j. de nouat. l. j. ⁊ sic intelligitur pn. huius. l. quo casu si creditor est minor debet posse restitui.

1 ☞ Vsure ab vno debite cū fructib⁹ ꝑceptis ab alio cōpēsant.

Predia patris.

1 In. §. isto dr † minor. xxv. an. successit patri suo qui pater erat debitor cuiusdam pupille ex causa tutele in. x. postea iste minor illi quōdam pupille predia sua pro eo qd sibi debebat pater inconsulte in solutum dedit ⁊ lesus est cum predia essent maioris quātitatis vult restitui cōtra talem dationem in solutū: nūquid restitutio concedetur ei: certe sic: verūtñ illa quōdam pupilla cui predia data sunt insolutum cum vsuris pecunie que debentur ex ratione tutele debebit computare fructus perceptos in predijs datis in solutū. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [tutele quam pater administrauerat] vt quia pater minoris fuerat tutor alicuius. [in solutum] cum decreto pretoris vel presidis: ⁊ hoc quando predia erant rustica: al's non teneret alienatio. vt. j. de re. eorū qui sub. tu. vel cu. sunt. l. j. ⁊ C. de ꝑ. mi. nō ali. l. ob es. ⁊ eo casu si lesus est minor potest restitui. vt. C. de pre. mi. l. si quidem. vel pōt exponi [in solutuz] scilicet sine decreto quod referendum est ad predium. vt. C. de pre. mi. non ali. l. si predium. hodie autez nec rusticum nec vrbanum prediū minoris potest alienari ob es alienum sine decreto. vt. C. de admi. tu. l. lex que tutores. in prin. ⁊ dixi. s. l. proxi. in fi. [inconsulte dedit.] id est cum suo dāno: quia dū predia quōdam patris minoris valerent. xxv. minor dedit in solutum pro. x. ⁊ sic fecit inconsulte vnde fuit lesus sui facilitate: igitur debet restitui: vt. s. eod. l. prefecti. nam minor restituitur pro modico damno licet non pro minimo. vt. s. de in integrum. resti. l. scio. ⁊. s. eodem. l. in cause. ij. §. idem pomponius. [reducenda res est] quia minor debebit soluere. x. ex causa tutele et predia recuperare. vt. s. eodem. l. quod si minor. §. restitutio. et. C. de repu. que fi. in iudi. l. vnica. Sed dicet aliquis minor tenebat ad. x. ex causa tutele: sed nunquid tenebatur ad vsuras: quia act. tutele est bone fidei. vt insti. de act. §. actionum. vnde in ea veniūt vsure. vt. j. de vsur. l. mora. §. in bone fidei. quid erit de vsuris statim respōdet in littera. [reputatis] hec littera potest legi ⁊ exponi dupliciter. vno modo q stet improprie: alio mō proprie. q stet improprie exponitur sic. [reputatis] id est compensatis. [et] ponatis pro id est [compensatis] quod est verum si fructus estimētur. nam de quantitate ad quantitatem fit compensatio. vt. j. de condi. indebiti. l. si non sortem. §. si tibi centum. vel potest exponi vt stet proprie [reputatis] vt. s. de nego. gest. l. nensenius. ⁊ q dicit littera. in fi. [compēsatis] exponitur id est reputatis: quia de specie ad quantitatem non fit compensatio. vt. j. de rei ven. l. sumptus. ⁊ l. emptor predium. Sed instatur ⁊ opponitur ad. §. istum sic: quomodo minor restituitur hic cum aduersus factum predecessoris non debeat restitui. vt. s. eo. emilius largianus. ⁊ C. si aduer. vē. pig. l. j. Rñdeo hic minor non restituitur aduersus factū predecessoris ne debeat. x. immo restituitur aduersus suum incōsultum consilium: quia dedit predium pro. x. in solutum: quia valebat. xv. ⁊ q aduersus inconsultum consilium suum minor possit restitui: probatur. j. de iur. fi. l. fiscus. in prin.

1 ☞ Beneficio mihi cōpetente ex persona tua nō vtor te inuito.
2 Minor vbi vendidit ⁊ tradidit restituitur in rē ipsam vendicandam secus si non tradidit.
3 Restitutio in integ. dat vt vnusquisq3 habeat saluum quod suū erat ⁊ redditur hincinde.
4 Renunciare an et quando liceat his que pro se sunt introducta.

1 I iudex. In.l.ista dicit: † minor.xxv.anno.
maior.xiiij.fundũ suũ alicui vendi
dit ⁊ tradidit pro.c.minor deceptus fuit in venditiõe
fundi sui facilitate vel aduersarij calliditate: vnde mi
nor videns se lesum petijt restitui in integrũ. ⁊ quia probauit se
minorem ⁊ lesum iudex pronũciauit euz restitui vt recuperet fun
dum suum ⁊ reddere eum debere precium emptori lata senten
tia restitutionis penitet minorem petijsse beneficiũ in integrũ re
stitutionis et ideo vult vti beneficio restitutionis nec agere rescis
soria: emptor fundi dicit minori ex quo petijsti restitutionem in
integrum ⁊ es restitutus: accipe fundum ⁊ redde mihi precium:
modo queritur quid iuris sit. Respondet iuriscon. ꝙ si minor est
restitut⁹ ⁊ non vult beneficio restitutionis poterit vti doli excep.
contra emptorem: quia restitutio est indulta fauore minoris: vn
de licet ei renũciare his que pro se indulta sunt nec poterit cõque
ri emptor maior: quia est in eo statu in quo se posuit cum fundum
emit quin natura nõ potuisset: si minor in integ. restitutionis nõ
petijsset. hoc dicit ista.l. videte expositionem littere. [si iudex cir
cunuento] id est decepto: ⁊ bene dixit circũuento: quia ad hoc vt
minor restituatur habet necesse probare duo. scilicet se minorem
et lesuz. vt.j. de iureiur.l.nã postea.§.si minor.⁊.C.de ĩ integ.rest.
l.minoribus. [fundum] sub. adolescentule venditũ ⁊ traditum
[reddere] qđ facere debuit: quia ita faciẽda est restitutio: vt oĩa
in primo statu reducantur. vt.s̃.eo.l.qđ si minor.§.restitutio.⁊.C.
de repu.que fi.in iu.l.vnica. [hac restitutione] id est sententia la
ta de restitutione pro se [acta] quia ante penituit. [exceptionem
vtilem] .i. doli vel in factũ. nã vbi equitas suggerit act. dari: dat
vtilis doli excep. vel in factũ: si rõ personaruz aliud suadet. vt.j.
de excep.l.ij.§.generaliter.⁊.§.aduersus.⁊.j.de pres.verb.l.quo
tiens. [vẽditor] id est emptor. nam minor vẽdiderat: sed loquitur
ſm veteres. vt.j.de act.emp.⁊ ven.l.veteres. [cõstituit] cõtrahẽ
do. [auxiliũ ꝓtoris] id est restitutionẽ in integ. [nõ implorasset]
2 ⁋Dr signori in.l.ista colligetis tria no. primũ no. † est vbi minor
vendidit ⁊ tradidit ⁊ petit restitui: q̃r lesus restituitur in rẽ ipsam
vendicandam: secus si minor rẽ suã vendidit ⁊ non tradidit: quia
nõ restituitur ad rẽ ipsam petendã siue aduersus cõtractũ. vt.s̃.
de procur.l.qui proprio.§.item querit.⁊.s̃.e.l.in cause.§.iterduz
⁊.j.de admi.tu.l.si fine.§.interposito.⁊.j.de act.⁊ ob.l.in honora
3 rijs.⁊ institut.de act.§.rursus. Item not. † ꝙ restitutio in integ.
datur vt vnusquiꝗ habeat saluũ qđ suũ erat ⁊ redditur hincinde
vltro citroꝗ. vt.s̃.e.l.qđ si minor.§.restitutio.⁊.C.de repu. que fi.
4 in iu.l.vnica † Item no. ꝙ lz vnicuiꝗ renũciare his que pro se in
troducta sunt. ⁊ ad hoc cõcor.s̃.de pac.l.pactũ.⁊.s̃.de leg.⁊ sena
tuscõ.l.nulla.⁊.C.de pac.l.penul. fallit in casibus quos no. in pre
alleg.l.penult. Item no. hic ꝙ non potest aliquis cõqueri si ad
mittatur vel reducatur in eum statum in quo sponte ante se po
suit. ⁊ ad hoc cõcor.s̃.si quis cau.l. sed ⁊ si.§.si quis tñ.⁊.j.de suc.
edic.l.j.§.qui semel. ⁋Dr signori hic cõsueuit formari talis que
stio: pone minor.xxv.an. ꝯtrahit ⁊ in ipso cõtractu renũciauit bñ
ficio restitutiõis: nũquid valet renũciatio adeo vt si lesus postea
inueniat̃ ꝙ nõ possit petere restitutionẽ: ⁊ videt̃ ꝙ valeat. ⁊ post
renunciationẽ nõ posset petere resti.in integ. si lesus inueniat̃: q̃r
mulier potest renũciare vell̃.vt.j.ad vell̃.l.vlt.§.penul.et.C.quã
do mu.tu.of.fun.põt.l.vlti.⁊ in auten.de hẽ.ab intesta.§.ex his.
⁊.C.ad vellei.l.etiam.⁊.l.iubemus.⁊.j.de edili.edic.l.quero.§.si
venditor. Item quia licet vnicuiꝗ renunciare priuilegio fori. vt
s̃.si qs in ius vo.nõ ie.l.j.in fi. ecõtra videtur ꝙ nõ possit renũcia
re: q̃r non licet filiofa. renunciare mace. vt.j.ad mace.l.sed ⁊ si pa
ter.§.non solum. Item quia nõ potest quis renũciare exceptiõi
non nume.pecunie. vt.C.de non nume.pecu.l.vlti. Item quia vi
detur contra futurũ dolum facta ista renunciatio nõ valet: vt et
arg.s̃.de pac.l.item si vnus.§.illud. Sed in questione ista est di
cendum si minor contrahit ⁊ decipitur renunciat beneficio resti
a tutionis[a] ꝙ non teneat talis renunciatio: quia eoipso ꝙ renun
ciatur videtur decipi. vt.s̃.eo.l.interdum. si decipitur restituen
dus est: alias cõmitteretur in hoc edictum. vt.s̃.eo.l.j.§.j.⁊.l.ait
pretor.in ꝓn.⁊.j.eo.l.nõ omnia. vnde dabitur ei restitutio si ꝓba
bit se lesum non obstante tali renũciatione: alias omnes contra
hentes cum minoribus facerent ꝙ renunciaret: ⁊ sic imponere
tur.l.verbis ⁊ nõ rebus quod esse non debet. vt.C.cõmunia de le
gatis.l.vltima. sz si minor vltra progreditur iurando non venire
contra contractum ratione minoris etatis de iure ciuili non po
test postea restitui: quia non debet principem sperare auctorem
pernicij. vt.C.si aduer.ven.pig.⁊ aut̃.sacramenta puberum ibi
signata: ne inde iniuriarum act̃. nascatur vnde iura nascũtur. vt
C.vnde vi.l.meminerint cuncti.C.de indi.vidui.tol.l.ij.in fi.
1 ☞ Iudex potest restituere ꝯtra sñiam suã ⁊ predecessoris sui.
2 Differentia que fit inter restitutionem in integrum ⁊ restitutio
nem appellationis.

a ⁋Bñficio restitutiõis. aduerte ꝙ bñficio restitutiõis ĩ integ. ꝓt renũciari a maiore secus si ꝑ minorẽ vt ꝑ Bart. ĩ.l. iuspublicũ s̃.de pac. et qñ qs possit renunciare iuri suo vide Bart. in.l.si qs.C. de pac. ⁊ qd operat̃ renunciatio velleiani que fit ꝑ matrẽ tutricẽ ⁊ vide Bar. ĩ auc. matrimonie C.qñ muli. tut. of. fun. po.

1 Reses prouincie. In.l.ista dr: † si
minor cõdemna
tur a preside potest petere restitutionem in integ. co
ram ipso preside preses potest minorem in integ. resti
tuere aduersus suã sententiã ⁊ predecessoris sui: nã sicut subue
nitur maioribus cõdẽnatis per appellationẽ subuenitur mino
ribus per restitutionem in integ. h.d. ista.l. videte expositionem
littere. [minorẽ] scz condemnatum. [vel decessoris] .i. predeces
soris sui. [maiorib⁹] cõdẽnatis. [minores] cõdẽnati [bñficio eta
2 tis] .i. restitutionis in integ. [consequũtur.] Dr signori no. † hic
similitudnẽ ⁊ dissimilitudinẽ inter resti.in integ. ⁊ resti. appel. ⁊
per hoc soluetis plura cõtra.arg. hic signata appellatio parifica
tur resti.in integ. ⁊ resti. appel. nã sicut maiori condẽnato appel.
prestat vt iterato de causa queratur de eo ꝙ iudicatum est vt.C.
de appel.l.eos qui.⁊.l. ⁊ in maiorib⁹. similiter ⁊ illud idez prestat
resti. minori. vt.C.si aduer.rẽ iu.l.j. sed appel. ⁊ resti. differũt in plu
ribus alijs ⁊ statim in hoc ꝙ idem iudex qui tulit sententiaz ꝯtra
minorẽ potest cognoscere de resti. dãda vel deneganda minori et
põt restituere aduersus suã sñiam ⁊ sui predecessoris. vt hic et.s̃.
e.l.in cause.ij.in fi. sed idẽ iudex qui sñiauit de appel. a sua sñia in
terposita nõ potest cognoscere ⁊ sic soluunt̃ cõtra.ar.C.seu.re.nõ
pos.l.j.⁊.C.de appel.l.eos q ⁊.j.de appel.l.j.§.vlt.⁊.j.de re iu.l.iu
dex. ⁊ est ratio q̃r qui appellat cõquerit̃ de iniquitate sñie. vnde
non est verisimile ꝙ iudex pronunciaret se ante iniquam senten
tiam tulisse. sed restitutio est supplicatio nomine etatis vel ꝓpꝫ
erroris quia minor errauit vl̃ fuit circũuent⁹ dolo aduersarij vel
sui facilitate. vt.s̃.e.l.prefecti. Item differũt in alio: quia sentẽtia
lata super iudicio possessorio nõ appellatur. vt.C.quorũ ap.non
reci.l.quisquis.⁊.C.si de mo.pos.fu.ap.l. vnica. ⁊ tñ a sñia lata su
per possessorio iudicio minor potest restitui quia commodius est
possidere ꝙ̃ petere. vt.j.de rei ven.l.is qui.⁊.C.de rei vẽ.l.res alie
nas. Item differunt in alio quia maius est beneficiũ restitutiõis
ꝙ̃ beneficium appellationis. Nã per appellationem suspẽditur
pronunciatum. vt.j.ad turpill̃.l.j.in fi. sed per resti.in integ. minor
ponitur in eodem statu. ⁊ ideo dicunt.ll. si minor absens defendi
tur legitime ⁊ succumbit ꝙ interdum restituitur ad appellandũ
⁊ interdũ ad totam causam. vt.s̃.de in integ.resti.l.scio.⁊.l.vlti.⁊
j.de admi.tu.l.si minoris. Item beneficium restitutionis est lati⁹
nam minor potest petere restitutionem in integrum toto tempo
re siue minoris etatis: ⁊ post infra quadriennium continuum: ho
die olim infra annum vtilem. vt.C.de tem.in integ. resti.l.vlti. sz
hodie appellatur ĩfra decẽ dies. vt.C.de ap.l.eos qui.in fi. ⁊ aut̃.
ibi signata que incipit hodie: non tñ nego si lata est sententia con
tra minorem quin possit appellare. vt.C.quando prouo.nõ est ne
cesse.l.si pater. lz tutius sit eum restitutionẽ petere: q̃r latius bene
ficium est. vt.s̃.dixi.
1 ☞ Ea que pariũt magnũ preiudicium sunt cũ plena cause co
gnitione tractanda.

1 E etate. In.l.ista no. ita casum: † quidam ve
nit coram competenti iudice ⁊ coraz
eo dixit: domine doleo multum ꝙ vicini mei eligunt̃
ad honores reipublice et ego non ⁊ obijcitur mihi ꝙ
ideo non eligor: quia sum minor.xxv.an. sed sciatis ꝙ sum maior
vnde volo me probare maiorem: nunquid hoc ipso iure quod di
cit credendum est ei: certe non: sed debet hoc probare coram com
petenti iudice ⁊ iudex hoc probato pronunciabit eum maiorem es
se: ⁊ vere pronunciandum est eum maiorem esse: quia per hanc ꝓ
bationem preiudicatur restitutioni ĩ integruz: ⁊ alijs causis que
possunt agi a maioribus non a minoribus preiudicatur. hoc dicit
ista.l. videatis expositionem littere. [probãdum est.] vt.s̃.e.l.mi
nor.xxv.an.adito preside. [preiudicatur.] sed quomodo preiudi
catur restitutioni: certo hoc modo. quia de contractibus quos ce
lebrabit post maiorez etatem non retro non poterit restitui: vt.C.
de tẽ.in integ.re.l.ea que. ⁊ si apparet eum maiorem nõ subuenit̃
ei: quia minoribus non maioribus subuenitur ex isto edicto: vt.s̃.
e.l.deniꝗ.§.sed vtrũ. ⁊ alijs causis preiudicatur: quia si est maior
xxv.anno. amodo poterit esse in iudicio sine tutore quod al̃s non
posset: vt.C.de auct̃.pre.l.clarũ. Item si est maior.xxv.an. aduer
sus suam confessionem amodo non poterit restitui sed si est mi
nor sic. vt.j.de confessis.l.certum.§.minorem. ⁋Dr signori ad.l.
istam est insistendum ⁊ videtur ꝙ iste qui allegabat se maiorem
fuerit fatuus: quia vtili⁹ est ei esse minorem vt possit restitui. vt
s̃.e.l.iij.§. minorem. ⁊.l. interdum. ⁊.l. pap̃. Rñ. possunt existere
casus in quibus vtile est alicui ꝙ sit maior: quia si aliquis est mi
nor non vocatur ad honores sed maior sic. vt.j.de mu. et ho.l.ad
rem. Item potest expedire alicui propter malos curatores: q̃r
si est minor non committetur ei rerum suarum administratio: sed
si est maior sic. vt.s̃.e.l.ij.in fi.⁊.l.sequẽ. Item potest expedire in
alio alicui vt sit maior: vt possit petere a curatoribus quõdam ra
tionem

tionē administrationis rerū suarū ꝛ si est minor hoc facere nō poterit: vt. C. de admi.tu.l.ij. ꝛ ideo plerūq; minores impetrant veniam etatis: vt. C. de his qui ve.eta.impe.l.ij. Jtē potest expedire alicui vt sit maior vt possit recipere solutionē a suis debitoribus qđ minor non posset facere.vt.s̄.e.l.ait pretor.§.ꝓmittitur. Jtem vt possit esse in iudicio.potest expedire alicui vt sit maior: qꝛ minor esse non posset.vt. C.qui le.per.ba.stā.in iu.l.j.et.ij.ꝛ.C.si aduer.rē.iu.l.cū ꝛ vos minores.ꝛ in ꝑ.l.clarū. Jtem potest expedire alicui vt sit maior vt possit res suas alienare: qđ minor facere nō posset sine decreto.vt.j. de re.eorum qui sub tu. vel cu.sunt.l.j.si ergo dicat aliquis se maiorem ꝛ ꝓbet postea nō restituetur ꝛ preiudicatur restitutioni vt hic dicit: ꝛ debet probare se maiorē presentibus aduersarijs: vt.s̄.e.l.in cause.§.causa.ꝛ.l.etiam.§.fi. Sꝫ queritur hic qualiter probabit quis se maiorem si dicat se maiorē corā iudice: dicūt quidaꝫ ex aspectu corporis: vt.s̄.e.l.minor.xxv.an.adito preside.si dicas eis ꝙ illud erat verū olim: hodie secus. vt insti.qui.mo.tu.fi.in fi. Rn̄dent ipsi ꝛ bene.est ꝓbatio ex aspectu corporis decora ꝛ indecora probatio ex aspectu indecora vt intueatur iudex in parte inferiori si est lanificus nō admittitur hodie.vt. C. quādo tu.vel cu.esse desi.l.indecora.ꝛ de tali loquit̄ insti.qui.mo.tu.fi.est probatio ex aspectu corporis decora vt iudex intueatur faciem minoris ꝛ crines ꝛ si est robusti corporis vt ita inducatur iudex ex presumptione si est minor vel maior. ꝛ si dicat eum minorem si dicat se maiorem hoc probabit vel econtra.si iudex ꝓnūciat eum maiorem ꝛ aduersarius dicat eum minorem hoc probat iusta regulā ei qui dicit ꝛc.vt.j.de proba.l.ei qui dicit et.C.de ꝓba.l.cuꝫ te.ꝛ.l.actor.ꝛ hoc pōt facere iudex.s.dare onus probādi cui vult: vt ar.j.e.l.minor.xxv.anno.adito preside ꝛc. vel forte probabit per testes qui dicūt quo anno natus fuit ꝛ ad hoc testimonium pater vel mater admittuntur.vt.j.de ꝓba.l.etiā.sed dic mihi nonne eoipso ꝙ aliquis fuit minor debet hodie presumi minor.videt̄ ꝙ sic: vt.C.de ꝓba.l.siue possidetis.nam ꝭm quosdā qui semel possedit ꝛ hodie presumitur possidere.vt.C.de pig.act.l.si creditor.ꝛ.C.ad exhi.l.non ignorabit.sed certe hoc non est verum quia minor efficitur maior solo tractu temporis.vt.C.de in integ.re.l.si minor.sed solo cursu temporis non desinit quis dn̄s et possessor esse.vt.j.de acqui.pos.l.si quis vi.§.differentia. Sed quid erit in casu tali: venit aliquis coram iudice ꝛ petijt.c.ab aliquo dicit aduersarius.dn̄e iste est minor nō habet personā stādi in iudicio.dicit minor ille nego me minorē.dicit ille ꝛ ego nego te maiorem cui incumbit onus probandi.dicunt quidā ꝙ neutri: qꝛ factum negantis ꝛc.vt.C.de ꝓba.l.actor.sed in questione ista dicimus ꝙ iudex ex aspectu corporis debebit interloqui cui incumbat onus probandi.quia si interloquit̄ ꝙ videat̄ sibi ꝙ sit minor eoipso transferet onus ꝓbandi in eū si dicit eū maiorem ꝛ ille negat eum maiorē eoipso implicat eum minoreꝫ: vt.C.de codi.l.nec codicillos.vnde ex ꝓdictis colligetis aut quis allegat coram iudice se minorem aut maiorem: aut tertius allegat aliquem minoreꝫ vel maiorem.primo casu cum aliquis dicit se minorem.ꝛ vult restitui contra contractum a se celebratum isto casu habet necesse ꝓbare se minorem: vt.C.de proba.l.cum te.nec dicam eum presumi minorem eoipso ꝙ retro fuit minor.sed si ꝓbatur ꝙ tempore contractus fuerit minor nec probatur in contrarium ꝓsumam eū minorem: vt.C.de in integ.re.l.si minor.si autē aliquis dicit se maiorem vt vocetur ad honores reipublice debet probare se maiorem vel per numerū annoꝝ vel per aspectū corporis decoris.vt hic ꝛ s̄.e.l.minor adito preside.si autē tertius allegat eum minoreꝫ vel maiorem hoc casu ei qui dicit ꝛc. vt.C. de ꝓba.l.cū te.ꝛ.l.actor.ꝛ j.de proba.l.ei qui dicit.ꝛ.j.de inter.act.l.de etate in prin.si auteꝫ vnus negat se minorem ꝛ alter negat eū maiorem tunc iudex trāsfert onus probandi in quē vult.vt.s̄.e.l.minor adito preside. Sꝫ denuo quero minor dicit se maiorem et probat per testes vel ex aspectu corporis: dum vult admitti ad honores iudex interloquitur eum maiorem esse ꝛ eum admitti debere vt maior: suscepto officio ꝛ finito cōtrahit cum aliquo ꝛ leditur: vult dicere se minorem: ꝛ petit se restitui.dicit aduersarius non debes audiri qꝛ in tali causa probasti te maiorē ꝛ admissus fuisti ad honores vt maior.dicit minor probationes ille inter me ꝛ aliū non inter me ꝛ te interuenerunt.queritur an postea minor audiatur si vult dicere se minorē ꝛ probare ꝛ certe videtur ꝙ audiatur: qꝛ res inter alios acta ꝛc.vt.C.res inter ali.ac.in rubro ꝛ in nigro.ꝛ.C.qui.res iu.nō no.vel prodest.l.ij.ꝛ.j.de re iudi.l.sepe. Jtem quia certi sunt casus in qbus sententia lata inter duos inter alios facit ius.vt.j.de inoffi.te.l.pap.§.si ex cā.ꝛ.s̄.de sta.ho.l.ingenuū.ꝛ.j.de iureiur.l.eū qui.§.in popularibus.ꝛ.j.de preuari.l.preuaricatiōis.ꝛ.s̄.de pac.l.si vnus.§.ante omnia.sed causa etatis non est de illis casibꝰ ergo sententia lata super etate non facit ius.quia si regula vitiat̄ in casibus alijs remanet firma.vt in auten.de eccli.tit.§.vlti.ꝛ.s̄.de le.ꝛ se.cō.l.ius singulare.econtra videtur ꝙ ista sententia faciat ius inter alios qꝛ ridiculosum esset dicere vt quis in vna causa admitteret̄ vt maior in alia vt minor.vnde sicut non potest qs liber ꝛ seruꝰ esse: vt.j.de li.cau.l.duobus.ita idem nō potest esse maior ꝛ minor.sed in questione ista dicendum est ꝙ sn̄ia ista faciat ius inter alios: qꝛ in vnenimus idem in similibus casibus vt in agnatione.vt.j.de li.ag.l.j.in fi.ꝛ.l.ij.ꝛ qꝛ hec lr̄a videt̄ velle ꝙ ꝓiudicat̄ restitutioni ꝛ alijs causis: ita ꝙ postea non restituit̄ indefinite ꝛ indefinita equipollet vniuersali.vt.j.de seruit̄.vr.ꝑ.l.si seruitus. Jtem ꝛ alia ratione facit ius inter alios ne sit ꝑniciosa secū contrahentibus sententia: ꝛ decipiant̄ auctoritate iudiciali.vt.C.de his qui ve.eta.impe.l.j.ꝛ hec vera sunt qn̄ in probatione non cōmisit dolū.si aūt in ꝓbatione cōmisisset dolū tunc indistincte non subuenitur ei.vt.s̄.e.l.si ex causa.§.nunc videndum.ꝛ.§.si in commissum.

❧ Minores restituuntur cū ledunt̄ alias secus.h.d.

Non omnia. †Signori hec.l.ī summa ponit casum totius tit.ꝛ dicitur in.l.ista ꝙ non omnia que gerunt̄ a minoribus semper retractanda sunt sed aliqua. puta si minor leditur sui facilitate vel aduersarij calliditate vel si lucrum omiserit vel si damnum passus est vel si subiecit se alicui oneri quod subire nō debebat.hoc dicit ista.l.videte expositionē littere.[irrita sunt.] idest irritanda.sic exponitur.interpositam id est interponendam C.de le.ꝛ cō.prin.l.j.ꝛ ideo cū cause cognitione debent in integrū restitutiones dari.vt.s̄.de in integrū re.l.omnes.[decepti] nam omnia ista inducunt restitut̄.vt hic ꝛ.s̄.e.l.prefecti.al's posset sibi esse damnosum.vt.s̄.e.l.ꝙ si minor.§.non semper.ꝛ.l.verum §.sciendum.[omiserunt.]nam subuenitur minoribus nedum in lucris immo ꝛ in damnis.vt.s̄.e.l.etiam.ꝛ.l.ait pretor in fi.[emolumentum.]vel hereditatis vel bonorum possessio.[omiserunt] vt.C.si omissa heredi.vel bono.possess.l.j.ꝛ.s̄.e.l.ait pretor.§.non solum autem filius.in fi.[obligauerūt.]vt puta si minor.xxv.anno.maior.xx.vel.xviij.anno.recipit in se brigam alienam vt quia receperit in se compromissum: non poterit restitui vt possit dimittere: qꝛ expedit ꝛc. vt.s̄.eod.l.minoribus.et.j.de arbitris.l.cum lege.

❧ Aduersus prescriptionem completam duꝫ quis erat in vtero restituitur.

Etiam et qui. Jn ꝑn.huiꝰ.l.ponit̄ casus talis† quidā bona fide ꝛ iusto titulo rē suā cepit possidere ꝛ vsucapere trienio: tu decessisti cū tres menses superessent ad illā vsuca.perficiēdā.relicto posthumo herede ab intestato vel ex testamēto ipso posthumo existēte in ventre matris ille perfecit vsuca.postea natus est posthumus inuenit rem suam vsucaptā ꝛ prescriptā ꝛ ꝑfectā vsuca.se existente ī vētre nūqd poterit restitui in integrū cōtra talē vsuca. Rn̄detur ꝙ sic: ꝛ hoc labeo scribit hic. h.d.ꝑn.huiꝰ.l.videte expositionem littere.[etiam ei qui priusꝙ nasceretur.]q.d.minori nasciturو nedum iam nato q ꝛc.[amiserit.]id est per vsuca.declaratū est eū amisisse.[restituēdā act.] i.vendicationē.[labeo scribit.]ꝛ hn̄.sub.benefi.resti.ī inte.vt hic ꝛ.C.si aduer.vsuca.l.j. ❡ Or signori in.l.ista ponit̄ ita casus quidam ꝛc.vt dixi Sed ad ꝑn.huius.l.instat̄ ꝛ opponit̄ sic.aut ꝑn.huius.l.loquit̄ in vsuca.trienij vt dixi in casu aut in ꝓscrip.x.vel xx.an.aut in prescrip.longissima.xxx.vl'.xl.an. Rn̄dēo loquit̄ in vsuca.trienij.si dicis ergo non potest vsucapi: quia vsucapio ipso iure nō currit minori.vt.j.de acquiren.re.do.l.in bonefidei. Respondeo: hec.l.loquitur vt dixi in casu: quādo vsucapio fuit incepta cōtra predecessorem pupilli.sed cōpleta fuit contra pupillum etiā non natū cū pro nato habeatur.vt.s̄.de sta.ho.l.qui in vtero: vnde cū vsucapio incidat in tempus minoris etatis restituitur vt vsuca.sublata restituatur sibi res sua vt hic.ꝛ.C.si aduer.vsuca.l.vnica.nec obstat si dicas ꝙ non habet̄ pro iam nato quantū ad prescriptionē vel vsucapionē incohandā: sed habet̄ pro iam nato posthumus quātū ad sua cōmoda: nō incommoda vt in prealleg.l.qui in vtero.qꝛ nō est mirum si vsucapio triennij incohata cōtra defunctum potest perfici contra posthumū: qꝛ incohata.vsucap.completur cōtra iacētē hereditatē vt.j.de vsuca.l.nunꝙ.§.vacuum.ꝛ.j.de nau.fe.l.vl.licet secus sit in prescri.xxx.vel.xl.an.vt.C.de prescrip.xxx.vel.xl.an.l.sicut incen.sed vsucapio ex sua persona non posset incohari cōtra posthumū vel pupillum.vt in preallег.l.in bone fidei.licet secus sit si putet̄ pupilli et est alterius.vt.j.de vsucap.ꝑ emp.l.ij.§.si a pupillo.ꝛ ꝭm hoc prin.huius.l.non corrigitur per illā legem.C.in qui.cau.in integ.rest.non est necessa.l.vl.ꝛ iste est verus intellectus huius.l.in sui prin. Alij dicūt ꝙ princi.huius.l.loquit̄ in prescrip.x.vel.xx.que tēpore harū legum currebat minori sed restituebat̄ vt hic.sed hodie prin.huius.l.corrigitur per.l.C.in quibꝰ cau.in integ.resti.non est necessa.in prescrip.autem.xxx.vel.xl.an.non potest loqui ꝑn.

huius. l. quia illa tempore harū legum non poterat incohari cō-
tra postbumū nec etiā cōtra pupillū imo incohata cōtra defun-
ctū intercallat. ⁊ dormit. vt. C. de prescri. xxx. vel. xl. an. l. sicut in rē
Sed denuo ad prin. huius. l. instat. ⁊ opponitur ⁊ videtur ꝙ non
possit stare: q2 videtur ꝙ non possit restitui aduersus vsucapi. in
choatam cōtra predecessorem minoris: lz sit perfecta in tempus
minoris etatis. vnde vr̄ cōtra. s. e. l. emilius largian9. Ad qđ vos
decetis: ibi nō dicitur ꝙ minor non possit restitui aduersus tpus
quod incidit in tēpus minoris etatis. sed dr̄ ibi ꝙ minor non po-
test restitui vt tempus quod currit in vita pdecessoris sui sibi re-
stituat. Alij dicunt aliud est in prescrip. introducta a lege: vt est
vsucap. triennij. nam illa incohata defuncto contra minorem per
ficitur: sed restituitur vt hic. ⁊ C. si aduer. vsuc. l. vnica. Aliud est
in prescrip. voluntaria: q2 illa incohata cōtra pdecessorem mino-
ris currit minori: ⁊ si perficit non restituitur. vt in. l. emilius. Alij
vt Joan. ⁊ Az. intelligunt. l. istam qñ vsucapio contra nullū fuit
completa: fuit tñ ab aliquo cōpleta. vt ar. pre. l. j. de nau. fe. l. vlt.
⁊ j. de vsucap. l. ceptā. nec habet postbum9 pro nato cum de incō
modo suo tractat. vel si hr̄ pro nato idē est sensus. nā ſm hoc non
erat adita hereditas p tutorē: ⁊ sic est locus pdictis scz ꝙ res pu-
pillaris dicat vsucapi vl' prescribi. ⁊ qđ dicit hec lr̄a. [amiserat]
id est inuenit postea amissum. nā nullo tpe fuit pupilli. az.

1 ☞ Minor pōt pus agere cū tutore ꝙ cū cōtrahente ⁊ econtra.

1 **Imperator titus.** In. §. isto dr̄: † si minor di-
cit aduersariū suū absolu
tum fraude tutoris sui habet electionē velit restitui cōtra senten-
tiā vt possit agere ex integro cōtra eum. vl' velit agere cōtra tuto
rem act. tutele. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [eū]
scilicet minorem. [ex integro] id est data restitutiōe. [licētiā] hoc
verbū sumitur proprie ⁊ improprie. proprie sumitur si dicas vt
dixi in casu. nā minor habet electionē velit agere contra tutorez
vel velit restitui ɔtra sentētiā vt hic ⁊ ad istud accedit. C. si tu. vel
cu. interuenerit. l. etiā. ⁊. l. etiā. improprie sumit si exponatis. [licē
tiam] id est necessitatem habet. et exponitur. in autē. de non ali.
§. neqꝫ illo. et vt iste due tam contrarie expositiones tollantur
dicetis sic: cum aduersarius minoris absolutus est dolo tutoris
aut est absolutus vt quia perijt instantia cause per elapsum triē
nij: ⁊ tunc indubitāter agit cōtra tutorem: nec potest agere cōtra
suum aduersarium. vt. C. de iudi. l. properandū. in fi. si autem ad-
uersarius minoris dolo tutoris est absolutus p sententiā ⁊ lesus
est: tunc minor habet electionem velit restitui cōtra sententiaz et
agere prima act. contra aduersarium suum vel agere contra tu-
torem act. tutele. vt. in pre. l. etiam. et sic intelligitur. §. iste. ⁊. j. de
admini. tuto. l. si minoris. ⁊ ſm hoc stat proprie hec littera: licen-
tiam habere ⁊c. Sed instatur ⁊ opponitur ⁊ videtur ꝙ minor nō
possit restitui in integ. contra aduersariū: quia potest agere pri-
ma act. ⁊ si aduersarius excipiat de re iudicata replicet de dolo.
vt. s. de dolo. l. cum a te. vnde cum minor sit tutus cōmuni auxilio
cessat restitutio. vt. s. e. l. in cause. §. in princi. Ad quod potest dici
ꝙ hoc verbum licētiam: sumitur improprie. vel potest dici secus
est in maiore: quia agit prima: ⁊ si excipitur de re iudicata repli-
cabit de dolo ⁊ aget de dolo ad cetera damna si erat liquida sua
actio. vt. s. de dolo. l. cum quis. si autem sua prima actio non erat
liquida aget de dolo. vt. s. de dolo. l. ⁊ eleganter. si autem est mi-
nor restituit aduersus rez iudicatā si vult. vt. C. si aduer. rē. iu. l. j.
vel agit aduersus tutorem. vt hic.

1 ☞ Restitutio in integ. nō trāsit ad defensorē sine mādato.

1 **Eum qui.** In. l. ista ponitur casus talis † mi-
nor vigintiquinqꝫ an. cōueniebat
in iudicio ad decē: tu sine mandato venisti ad eius de
fensionem ⁊ fuisti cōdēnatus ad decē: nūquid si cōue-
niaris act. iudicati poteris restitui aduersus sententiā ex perso-
na minoris: respondetur ꝙ nō: nec ipse minor poterit restitui in
integrum: quia fuit cōdēnatus. hoc dicit ista. l. videte expositio-
nem littere. [eū qui ex sua voluntate] id est sine mādato [cōue-
niri] olim act. iudicati. hodie in factum. vt. C. de iureiuran. l. acto
ri. [non possit] scilicet qui sponte se obtulit: quia sententia man-
danda est executioni in bonis defensoris. vt. j. de re iudicata. l. si
se nō obtulit. ⁊. s. de procur. l. si procurator. ⁊. l. plautius. [posse]
⁊ quare nō certe ei: q2 illa sñia non nocet ei: q2 cum falso pcu. ⁊c.
vt. C. de procu. l. licet. sed si defensor defenderet cū mandato bene
noceret minori sententia. vt. C. de pcura. l. neqꝫ. vnde debet posse
restitui. vt. C. si aduersus rem iudica. l. cuz ⁊ minores. ¶ Or figno
ri: hic dicitur ꝙ minor non restituitur contra aduersariuz qui de
fendit minorez sine mandato: sed nūquid restituitur minor cōtra
defensorem. quidam dicunt ꝙ sic: quia alia est restitutio: vt. s. e. l.
in cause. §. in principio. vel potest dici ꝙ non restituitur cōtra de-
fensorem si ab eo conueniatur quia ei non tenetur: aut enim qui
venit ad defensionem minoris est legitime condēnatus: et tūc te-
netur ei minor ⁊ nō restituit: aut est illegitime cōdēnatus ⁊ tunc
tenetur ei minor: sed indiget restitutiōe vt hic. ⁊. j. iudi. sol. l. iā tñ
§. sed in hac actione.

1 ☞ Denunciatio eius qui nō habet ius denunciandi nō consti-
tuit aliquē bonefidei. item etiā contra bonefidei contractum mi-
nor restituitur.

2 Denunciatio spernitur vbi non adest iusta cā denūciandi.

1 **Tutor vrgentibus.** † In principio
huius. l. dicitur
pupillus habet tutores ⁊ creditores pupilli vrgent tu
tores ꝙ soluant eis qđ debet pupillus ⁊ illi petunt di
lationem vt soluant de fructibus: ⁊ quia nolunt differre tutores
pupilli veniunt ad mrēm pupilli ⁊ dicunt ꝙ volunt vendere ta-
lem rem pupilli vt soluāt creditoribus: ⁊ mater dicit ꝙ nō placet
ei: ⁊ tutores viso ꝙ aliter non poterant soluere creditoribus pu-
pilli vendunt rem ipsius pupilli: ⁊ mater denunciat emptori ꝙ
non emat rem pupilli ⁊ emptor emit cōtra denunciationem ma-
tris: pupillus postea instigante matre petit restitui in integrum.
dicit emptor non potest restitui: quia tutores bona fide fecerunt
dicit pupillus immo mala quia contra denunciationem matris
mee: queritur quid iuris sit. Respondet sceuola causa cognita dā
dam vel denegandā esse restitutionē. dādam si de sorde tutorum
apparet ⁊ deceptus est pupillus al's non. nam coipso ꝙ mater
denunciauit tutori ne venderet rescindēda est vēditio: si facta est
bona fide ⁊ cum decreto ob es alienum. hoc dicit principiū hui9
legis videte expositionem lr̄e. [bona fide] id est iusto precio ⁊ cū
decreto: si talis erat res que decretum desiderabat [emptorib9]
vt non emerent. [potest] nec de grandi dāno. vt. s. e. l. si ex causa.
in principio. [existimandū] subaudiatis si danda restitutio vl' de
negāda [caret] q2 nō semper ⁊c. vt. s. e. l. qđ si minor. §. nō semper
2 ⁊. l. nō oia. ¶ † Or signori not. hic ꝙ lz spernere denūciationē et
hoc cū nō habeat iustā causam denūciandi. vt. C. de rescindē. ven
di. l. si maior. al's secus. vt. C. de rei ven. l. si fundi. ⁊. j. de his que in
frau. creditorum. l. ait pretor.

1 ☞ Si per restitutionem a parte contractus recedit pōt ille cō-
tra quē agit a toto recedere.

1 **Curator adolescētiū.** In. §. isto dr̄: † cu-
rator minorū pdia
communia sibi et minoribus vendidit ⁊ tradidit: postea minores
aduersus talem venditionem volunt restitui ⁊ restituti sunt: mo-
do queritur vtrum rescindenda sit venditio in totum an pro par
te minorum tantum. Respondetur ꝙ pro parte minorum est tm̄
rescindenda venditio nisi emptor postularet recedi a tota vendi-
tione. nam isto casu tota rescinderetur vēditio: sed in hoc casu em
ptor a quo recuperabit precium cum vsuris. ⁊ respondetur ꝙ lz
videretur precium cum vsuris fore restituendum a minoribus q2
restituuntur: tamen dicendum ꝙ pro ea parte qua precium per-
uenit ad cur. ꝙ pro parte illa debet precium cum vsuris restitue-
re: siue heres curatoris: ⁊ pro ea parte que peruenit ad minores
debent restituere precium cum vsuris. hoc dicit iste. §. videte ex-
positionem lr̄e. [adolescentium] id est minorum. xxv. anno. [pre-
dia] rustica [sibi] scilicet curatori. [vendidit] ⁊ tradidit cum de-
creto ⁊ ob es alienum: al's non valeret venditio: vt. C. de pre. mi.
l. ob es alienum. [fuerint] sub. contra talem venditionem. [fuit]
sub. an pro parte curatoris. [rescindi] sub. quatenus peruenit ad
minorem. [non esset] subau. quo casu licet ei hoc dicere. vt. j. de in
diem adie. l. quod si vno. ⁊ hoc ne emptor inuitus teneretur in cō
munionez: qđ non debet esse. vt. j. de contrahen. emp. ⁊ vendi. l. si
fundum. [pupillis] adolescentibus: vel pupillis qui successerūt
adolescentibus. [teneri] sub. pro parte que fuit curatoris cū quo
fuit contractum. [actiones dandas emptori] quia eatenus locu
pletiores fuerunt. nam inquātū locupletiores fuerunt adulti ex
contractu curatoris tenent vt hic. ⁊. s. e. l. patri pro filio. §. item ex
diuerso. ⁊. C. quando ex facto tuto. vel cur. pu. vel adul. conue. l. si
in rem.

1 ☞ Fideiussore restituto nō videtur restitutus principalis.

1 **Minor se in id.** In principio huius. l. di-
citur: † si minor pro te fi-
deiussit vel mandator extitit ⁊ restituitur ne creditor
teneatur sibi solui proficit restitutio: non autem tibi
debitori pro quo fideiussit vel mandator extitit. hoc dicit prin. hu
ius legis videte expositionem littere. [restituendo] id est restitui
postulando. [reum principalem] pro quo fideiussit. [non libe-
rat] sed tantum. vt hic. ⁊. s. eod. l. deniqꝫ. §. sed vtrum. ⁊. l. cum mā
dato.

1 ☞ Per restitutionē nō reuocat libertas cōcessa p ēptorē. h. o.

1 **Minor ancillam.** † In. §. isto dicitur. minor
xxv. anno. ancillam suam
vēdidit ⁊ tradidit: emptor manumisit eam: minor vult restitui vt
reuocet

reuocet in seruitutē ancillā suam: querit̃ nũquid possit: rñdet̃ ꝙ non: sed potest restitui aduersus emptorē qui maliciose manumisit quāti eius interest ancillā manumissam nō esse. hoc dicit iste §. videte expositionē littere. [minor ancillā.] s. suā. [vendidit] et tradidit sub certo precio. [ob hoc]. id est propter manumissionē [nō poterit] vt illa ancilla reuocet̃ in seruitutem nisi ex magna causa quā princeps approbauerit. vt. s̃. e. l. si ex causa. §. vlt. cũ. l. seq. [actionē habebit] subaudi petita restitutione. vel ex contractu si dolus incidit in contractum. vt. j̃. de act. empt. ⁊ ven. l. iulia. §. idē iul. si autem dolus dedit causam contractui: eo casu maior haberet actionem de dolo. vt. s̃. de dolo. l. ⁊ eleganter. in prin. sed minor restituetur. vt. C. de si. mi. l. si ea que. si autē dolo ancille factũ esset tũc ipsa teneret̃ de dolo. vt. s̃. e. l. verũ. in prin.

☞ Minor restituit̃ aduersus pactũ circa dotē appositũ. h. d.

Mulier minor. In. §. isto dicit̃: † mulier minor xxv. an. cōtraxit matrimonium cũ aliquo. ⁊ dedit ei. c. in dotē: ⁊ pacta est si p̄decederet in matrimonio ꝙ marit⁹ lucraret̃ totā dotē: ⁊ ita apposuit tale pactũ qđ maior nō apposuisset: nunqd lesa poterit restitui. rñdet̃ ꝙ sic hoc dicit iste. §. videte expositionē littere. [pacisceret̃] puta dedit. c. ⁊ pacta est ꝙ si precederet in matrimonio ꝙ maritus lucraretur totam dotē. [audienda est] sub. si petat in integ. restitui. vt. s̃. e. l. si ex causa. §. in dotis. ⁊ ibi dixi.

Si res. In. l. ista dicitur: si tutor pupilli vel curator adulti distrahit rem pupilli vel adulti in cuius alienatione non est necessariuȝ decretum: indubitanter minor potest restitui cōtra illaȝ vēditionem si patiatur enorme dānum etiam si non intercessit collusio tutoris vel curatoris. hoc dicit ista. l. videte expositionem littere. [si res pupilli vel adolescentis] ⁊ quis dicatur pupillus vel adolescens dicitur. insti. qui. mo. tu. fi. [non prohibet] vt predium vrbanum ƀm has leges. vt. C. de prediĳs mi. non ali. l. si predium: sed hodie res siue seruando seruari nō possunt. vt. C. de ad mi. tu. l. lex que tutores. in fi. [venditio quidem valet.] vt in prealleg. l. lex que tutores. [versatur] vt quia corbem vini vel frumenti valentem. xx. dabo pro. xv. non ex collusione vel animo decipiendi sed ex simplicitate. [reuocatur] nam vbi res est pupilli vel adolescentis distrahitur que non prohibetur alienari a lege: si grande dānum patiatur pupillus vel adultus restituitur siue intercessit fraudis consiliuȝ tutoris vel curatoris siue non. vt hic sed pro minimo dāno minor non restituitur si fraudis consilium nō intercessit. vt. s̃. de integ. re. l. scio. ⁊ ibi no. ⁊. s̃. e. l. si fine. §. quesitum.

1 ☞ Minore restituto restituit̃ actio ĩ pristinũ debitorē in eo statu in quo erat t̄pe nouationis. h. d.

Iunius dyofantus. † Signori quidam iunius dyofantus fecit sicut faciunt presumptuosi qui querũt a peritis de aliquo ⁊ determinant: ⁊ prudentiores interdum dedignati non respondent: sed pōpo. hic dedignatus nō fuit. et est questio talis. minor. xxv. an. pro quodam qui tenebatur temporali actione de qua non supererāt nisi. x. dies animo nouādi intercessit: postea minor petit restitui in integ. aduersus intercessionem tāꝙ̃ lesus ⁊ restitutus est: certum est ꝙ in pristinuȝ debitorem debet restitui prima actio. sed quero an restituātur ei tot dies quot sibi supererant: scilicet decē dies an ampliores dies: ⁊ an pignora sint restituenda: ⁊ in questione ista dixit iunius dyofantus ꝙ sibi videtur ꝙ tot dies quot supererāt priori debitori totidem eidem prestari debere: ⁊ sic decē dies. de hac questione tamē dubitauit iunius dyofantus: vnde quesiuit a pompo. quid sibi videtur. ad quod respondet pomponius nec dedignatur ei respondere. caute tamen deridet eum et dicit: tu dixisti ꝙ restitutio facienda est in pristinum debitorem non totius temporis sed decē dierum qui supererant de temporali actione: hoc credo verius. Item credo ꝙ omnia pignora debitoris prioris que tenebātur creditori sint restituenda in pristinum statum: et sint creditori obligata. hoc dicit ista lex videte expositionem littere. [tenebatur.] vt redhibitoria vel quātominoris. vt. C. de edil. act. l. iĳ. [restitutus est.] quod de iure fieri debuit. vt. s̃. eo. l. ait pretor. §. non solum. [supererat] scilicet tempore intercessiōis facte animo nouandi a minore. [respondi.] hic iurisconsultus pomponius humiliter stulte querenti respondet. ⁊ al's econtra. j̃. de testa. l. dominus labeo. [verius esse] scilicet quod tu dicis ꝙ̃ cōtrariũ. [ideoꝗ] et hic innuitur ꝙ insufficienter respondit. [manet obligatum] id est remanere debet. vt. j̃. ad vell. l. aliquando. §. de pignoribus ¶ Dn̄ signori in. l. ista no. cum quis leditur in tempore indubitāter debet restitui in tanto tempore. ⁊ ad istud accedit. j̃. ad vell. l. debitrix. §. si pro eo. ⁊ dicetur. j̃. ex quibus causis ma. in integ. resti. l. sed ⁊ si per pretorem. §. quotiens. Item notetis ꝙ si minor intercedat animo nouandi et restituitur ꝙ creditori restituit ur actio in pristinum statum: quia restitutio ita facienda est. vt. C. de repu. que fi. in iu. l. vnica. Item notetis ꝙ vbi minor intercedit animo nouandi pre eo qui temporali actione mihi tenebatur nō restituitur mihi actio contra debitorem meum nisi petita restitutione a minore.

¶ De capitis diminutione. Rubrica.

¶ Rubrica ista ita continuatur ad superiora. Quia non solum dantur restitutiones ratione metus: ⁊ doli: ⁊ ratiōe minoris etatis: vt. s̃. de in integ. resti. l. j. ⁊. ĳ. immo et ratione mutationis status: ⁊ quia per capitis diminutionem habet status mutari: ideo dicit rubrica de capi. dimi. i. de his quorum status mutatus est. loc currit videre quid sit capitis diminutio: de quo plene dic. vt. j̃. e. l. j. qualiter capitis diminutio diuidatur: de quo dic. vt. j̃. e. l. vlt. ad quas capitis diminutiones pertineat: de quo dicitur. j̃. e. l. ĳ. ⁊. l. ait pretor. ⁊ qs sit effectus ⁊ que iura tollantur vel non. vt. j̃. e. l. amissione. §. vlt. ⁊. l. seq. ⁊. l. tutelas.

1 ☞ Capitis diminutio quid sit.
2 Dictio status tria cōplectitur ⁊ que sint.
3 Plebeius effect⁹ senator non dr̄ capite minui.
4 Dignitate priuatus nullā patit̃ capitis diminutionem.

Capitis diminutio est. Signori iurisconsultus tractaturus de capite minutis hac. l. prima huius titu. ponit descriptionē
1 capitis diminutionũ: † ⁊ dicit ꝙ capitis diminutio est prioris status commutatio. hoc dicit ista. l. videte expositionem littere. [commutatio.] al's deest prioris. sed quancunꝗ litteram habeatis dicetis ꝙ hic est sensus: ꝙ capitis diminutio est quomodocũꝗ status alicuius siue prior siue pre-
2 sens mutatur. ¶ † Dn̄ signori notetis hic ꝙ nomen status complectitur in se tria: scilicet libertatem ꝙ simus liberi. ciuitatē ⁊ familiam cum perdimus omnia ista tria: vt quia damnamur in metallum. vt. j̃. de peñ. l. capitalium. §. inter eos. patimur maximam capitis diminutionem ⁊ ad hanc non pertinet hoc edictum restitutorium. vt. j̃. l. proxima. cum autem perdimus ciuitatem ⁊ familiam quia interdicimur aque ⁊ igni sum⁹ apoloydes: ⁊ bona publicant̃. vt. j̃. de leg. iĳ. l. j. §. hi qui. tunc patimur mediam capitis diminutionē. vt insti. eod. §. media. ⁊ ad hanc similiter non pertinet hoc edictum. vt. j̃. l. proxima. cum autem perdimus familiam et retinemus ciuitatem ⁊ libertatem patimur minimam. vt insti. eod. §. minima. ⁊ ad hanc minimam capitis diminutionem pertinet hoc edictum. vt. j̃. l. proxima. Sed pla. dixit ꝙ hic nomen status sumitur pro ea conditione in qua homo plurimum potest vt est conditio libertatis. non enim potest homo habere meliorem ⁊ propriorem statum ꝙ̃ esse liber. vnde si homo perdat libertatem dicitur capite minui maxima capitis diminutione. ⁊ ad hoc facit insti. eo. §. maxima. sed hanc opinionem pla. non approbam⁹: non ideo ꝙ sit falsum quod dixit: sed quia insufficienter dixit. nā si quis non perdit libertatem. sed ciuitatem: ⁊ familiā vel perdit solum fami. ⁊ liber. ⁊ ciuitatem retinet tamē capite minuit̃. Nō ad. l. istam opponitur ⁊ videtur ꝙ hec diffinitio nō sit bona: quia ad hoc vt diffinitio sit bona debet esse conuertibilis cum suo diffinito. vnde sequitur si actio est ius persequēdi ⁊c. ergo ius persequēdi est actio. vt insti. de act. in prin. Item si possessio est ⁊c. vt j̃. de ac. pos. l. j. ergo quicquid animo et corpore possidemus iure dicimur possidere. vt. j̃. de ac. pos. l. possideri. in prin. sed ista diffinitio non conuertitur cum suo diffinito: quod ita probo: si omnis capitis diminutio est prioris status commutatio. ergo omnis prioris status cōmutatio est capitis diminutio. sed p̄bo. s̃. s. ꝙ qs mutat statũ ⁊ tamē capite nō minuit̃: ecce si sum in potestate patris mei suȝ alieni iuris: si pater me⁹ morit̃ mutat̃ me⁹ status: quia efficior mei iuris. vt insti. qui. mo. ius pa. po. sol. in p̄n. ⁊ tñ capite nō minuor: vñ est ꝯtra. j̃. ad mace. l. si filiussa. in pri. §. vlt. ergo mala est hec diffinitio: qđ ergo dicemus. Ad istud vos dicetis duobus modis ⁊ vno modo ƀm ātiquos ꝙ ista nō est diffinitio quia nō est cōuertibilis cum suo diffinito: sed est quedam descriptio siue allusio vocabuli: sic ⁊ alibi ponitur allusio ⁊c. vt. j̃. si cer. peta. l. ĳ. §. appellata. ⁊. j̃. de acquiren. pos. l. j. vel dicatis secũdo modo et sic ꝙ est diffinitio si quoddā modicũ subaudiatur: capitis diminutio est prioris status cōmutatio hominis facto interueniente vere vel interpretatiue nō diuino iudicio interueniēte: vt est exēplum si pater emancipat filium suum quem habet in potestate vere hic interuenit factum hominis capite minuitur. vt. j̃. eo. lege vltima. Item si damnatur quis in metallum vel deportatur in insulam vere factum hominis id est iudicis interuenit capite minuitur. vt. j̃. eo. l. si. Item si paterfamilias dat se in arrogationem

factum hominis interpretatiue interuenit: quia filij patrisfa. arrogati videtur arrogari. vt. s. de adop. l. ij. §. vlti. ⁊ l. si pater. ⁊ insti. de adop. §. pe. ⁊ capite minuūtur. vt. j. eo. l. liberos. in princi. sed vbi pater moritur non interuenit factum hominis: imo diuinum iudicium: vnde nō dicitur capite minui igitur dicendū est ꝙ quicquid capitis diminutio est prioris status commutatio ⁊ ecōtra facto hominis interueniente: sed si quis mutat statū ⁊ cōditionem diuino iudicio interueniēte non est capitis diminutio. Sed quid si interficiat paterfa. facto hominis interueniente: nūquid dicitur capite minui. Respondeo non: q᷑ mors semper per dei dispositionē aduenit. Sed q̄d erit seruus manumittit nūq̄d minuitur capite: videt ꝙ sic: q᷑ mutat status eius: ⁊ pro hoc est arg. C. de bo. ꝓscrip. l. j. sed certe dicendū est ꝙ non mutat status eius: q᷑ hoc nomē status cōplectitur hec tria supradicta. s. libertatē ⁊ ciuitatē ⁊ familiā: sed seruus non habet hec tria: q᷑ ꝙtū ad ius ciuile attinet ⁊. j. vt. C. de regu. iur. l. qḋ attinet. vñ nō pōt minui capite: sed nūc ꝑmo incipit caput habere. vt. j. eo. l. liberos.
3 in fi. ⁊ l. seq. ⁊ insti. eo. §. seruus. † Sed denuo quero quid si plebeius efficit senator nūquid minuitur capite. Rñdeo nō. vt arg. insti. eo. §. quib⁹. ⁊ quare nō. q᷑ nō mutat stat⁹: q᷑ retinet oīa tria
4 supradicta que sub appellatiōe stat⁹ cōtinēt. † Sed denuo quero quid si aliquis in dignitate cōstitut⁹ eā perdit: [a] vt q᷑ princeps vel senator vel episcopus vł prelatus deponit: nūquid dicit capite minui: dicūt q̄dā ꝙ sic: q᷑ por status mutat ⁊ ꝑ eis inducūt arg. quale. j. ad. l. iul. de vi pri. l. j. ⁊. j. ad. l. iul. de ambi. l. j. sed verius est vt nos dicamus ꝙ nullā capi. diminu. iste patiat qḋ probamus: q᷑ capite minui dicimur cū ꝑdimus ea que a natura habemus vt libertatē ⁊ ciuitatē ⁊ familiā ⁊ agnationē que est a natura. vt. s. de iusti. ⁊ iur. l. hoc iure gen. ⁊ appellatiōe stat⁹ cōtinētur tria supradicta. s. libertas ciuitas ⁊ familia: honor tamē dignitatis nō est a natura: vnde licet dignitatē perdamus: non tñ minuimur capite. vt. j. eo. l. vlti. ⁊ insti. eo. ti. §. quibus.

[a] Eam ꝑdit: et q̄d si q̄s sibi dignitatē assumat ꝓpria auctoritate nunq̄d incidat i crimē falsi. vide Bart. i. l. j. i addi. vsi. sequit i diffinitiōe. C. de digni. li. xij. aduerte tñ ꝙ dignitas quā q̄s h꞉ ꝑ se est fortior ꝙ̄ illa quā q̄s h꞉ ꝑ aliū vt ꝑ Bar. i. l. qḋ principi. ff. de leg. ij.

☞ Hoc edictum habet locum in capitis diminutione que salua ciuitate contingit non i alijs. h. d. vel breui⁹ hoc edictū habet locū in minima capitis diminutione tm̄.

Pertinet hoc edictuz.

s. habuistis diffinitionē capitis diminutionis. † in prin. huius. l. dicit iuriscō. ad quas capitis diminutiones pertineat istud edictū ⁊ certe pertinet istud edictum ad minimas capitis diminutiones: puta cū quis emancipatur vel in arrogationem datur nā hoc casu amittit familiam ⁊ retinet libertatē ⁊ ciuitatem: non autem pertinet istud edictum ad eas capitis diminutiones per quas quis priuatur libertate ciuitate ⁊ familia vel ciuitate ⁊ familia tm̄: quia ille nudus exulat: vñ non potest conueniri a suis creditoribus: sed debet conueniri suo nomine ille ad quem sua bona peruenerunt. hoc dicit prin. huius. l. videatis expositionez littere. [pertinet hoc edictuz] sub. cuius verba ponūtur. j. e. l. §. ait pretor. [contingunt] id est. ad minimas. vt. j. e. l. vlti. ⁊ insti. e. §. iij. [ciuitatis.] ⁊ ista est media capitis diminutio. [siue amissione libertatis.] sub. ⁊ ista est maxima. vt. s. e. l. vlt. ⁊. insti. e. §. j. ⁊. ij. [cessabit hoc edictum] scilicet presens: ⁊ restitutio ex isto edicto et vere cessabit hoc edictum. [neq꞉.] ⁊c. [hi]. sc꞉ qui patiuntur mediam vel maximā capitis diminutionem. [possunt hi penit⁹ cōueniri] sub. a creditoribus quibus erāt obligati: quia nudus exulat: ⁊ ex hoc edicto nō restituūtur actiones in eū. vt. j. e. l. tutelas. in fi. ⁊ sicut hi non possunt conueniri a suis creditoribus ita nec suos debitores poterūt cōuenire. vt. j. eo. l. legatū. [eorum] i. contra fiscum dantur prime actiones. vt. j. eo. l. tutelas. §. peñ. ⁊ vlti. ⁊. C. de fideius. l. j. ¶ Dñs signori in prin. huius. l. dicitur vt dixi in casu: vnde non restituitur ex hoc edicto act. in eum secus est si quis patitur minimam capitis diminutionem: vt qui filiusfamilias emancipatur non incipit alius homo esse quia desinit ciuiliter teneri creditoribus suis. vt. j. de solu. l. qui res. §. areā. quibus creditoribus erat obligatus naturaliter ⁊ ciuiliter etiam dum est in potestate patris. vt. j. de iudi. l. tam ex contractibus et licet de rigore iuris: si filiusfamilias emancipatur liberatur a suis creditoribus ⁊ desinat eis teneri ciuiliter: tamen ciuiliter de equitate huius edicti prime actiones insolidum restituuntur contra eum ex isto edicto. vt. j. proximo. §. sed licet restituitur contra eum actio ex isto edicto tamen ex alio edicto in. v. casibus modificatur condēnatio contra eum vt in quātum facere possit teneat vt. j. quod cum eo qui in ali. po. ge. fu. l. ij. in. fi. ⁊ idem est si pater dat filium in adoptionem vel pater dat se in arrogationem: q᷑ efficitur alius homo ⁊ sic desinit creditoribus teneri ciuiliter: s꞉ de equitate pretoria ex isto edicto restituitur actione prima in eum. vt. j. proxi. §.

Ait pretor.

Signori iuriscō. artificiose in hoc titulo ꝓcedit: primo enim posuit diffinitionez capitis diminutionis. scḋo ad quas capitis diminutiones ꝑtineat huius edicti restitutio: nūc tertio ponit verba edicti pretoris: vt exponant ⁊ sunt talia: ait pretor qui masculi que femine capite diminuti: diminute erunt postea ꝙ̄ cum his actum vel contractum sit in eos: eas ve primas actiōes restituā ⁊ iudiciū dabo ⁊ ex quo posuit verba edicti vlp̄. iuriscon. incipit exponere verba edicti: ⁊ dicit si aliq̄s ꝯtraxit ⁊ postea capite minuitur: ⁊ si remaneat naturaliter obligatus desinit prioribus creditoribus ipso iure teneri ciuiliter ⁊ si contraxit cum capite minuto dicendum est ꝙ teneat insolidum: sed quid erit paterfamilias dat se in arrogationem: nunquid prime actiones restituūtur sic: quia vt filiusfa. insolidū obligatur. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [iudicium.] in actione in factum ex hoc edicto: quia ex quolibet edicto ex quo non decernitur actio datur in factum. vel iudicium dabo sc꞉ primū: sed qḋ ante erit directum nunc vtile ei iudicium dabo insolidum: sed in certis casibus modificatur. j. quod cum eoḋ. l. j. vel iudicium dabo. i. resti. s. de inte. rest. l. j. [pertinet] quia istud edictū restituitur actiones primas ante natas ante capi. di. [fit] pater [filius] ex cōtractibus vel quasi ⁊ insolidum. j. de iudi. l. tā ex cōtractibus: sed queritur dixit interdum: quia filius obligat in omnibus casibus preterꝙ̄ in mutuo ⁊ voto. j. de pollicit. l. iij. §. j. [nemo] ⁊c. licet filiusfa. obligatur ex ꝯtractu vel quasi si emācipatur liberatur a primis act. nō tamen si tenetur ex delicto vel quasi ⁊ emancipatus liberatur a primis actionibus: ⁊ ideo non eget resti. h. d. [nemo] filiusfa. emancipat⁹. [ex delictis] vel quasi vt furti. [fit] ⁊ ideo non est necessaria restitutio ex hoc edicto: vnde no. in cōtractibus vel quasi ideo liberatur mi. capi. di. quia non ambulant cum capite. j. de iudi. l. fideicommis. §. tractari. sed actiones que fiunt ex delicto vel quasi ambulant cum capite. insti. de act. §. actiones. ⁊ ideo hoc casu ipse liberatur a primis act. sic fit modificatio in. v. casibus habet fieri in act. que fiūt ex contractibus vel quasi. j. quod cum eo. l. iij. §. interdum. alij legūt litteram. [fit] quoniā restitutio fuit ex hoc edicto. s. e. l. §. ait.

☞ Arroganti non restituitur actio per hoc edictū.

Ei qui.

† Debitorē meum arrogaui in filiū emancipaui eum: nunquid in eū act. restituitur non. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [ei.] creditori. [debitorem] sui iuris constitutuz. [arrogauit]. s. de adop. l. ij. [fiat] quare nō q᷑ si tu filiusfamilias es debitor meus ⁊ pater tuus te emancipauit potest fieri me inuito: si liberaris me inuito equum est ꝙ restituatur manda. act. si debitorem meum arrogo: si emancipo eum facio ex voluntate. C. de eman. l. nec auus. vnde est ꝙ mihi imputetur: vnde non restituitur: alij dicunt nō restituitur ipso iure sed beneficio huius edicti. s. e. §. ait.

Hoc iudicium.

Hec actio est perpetua ⁊ datur heredi creditoris ⁊ in heredez debitoris. h. d. iste. §. vide expositionem littere. [iudiciū] id est act. in factum. [restitutioni] id est ex hoc edicto: vel hoc iudicium sc꞉ vtile. [est]. i. eē potest: sic exponit. j. de sta. li. l. j. §. labeo. [est] id est si primo erat perpetua.

☞ Arrogatione patris filij capite minuunt.

Liberos.

† Si pater dat se in arrogationem transit in potestatē arrogatoris cū filijs suis: vñ sicut patit minimā ca. di. ita filij ei⁹. h. d. ista lex ⁊c. [sequuntur]. s. de adop. l. ij. [mutauerit.] ⁊ ita patitur minimam cap. di. j. e. l. si.

☞ Emancipatione capitis diminutio cōtingit. item qui caput non habet illud non mutat.

Emancipato.

† Filius emancipatur a patre nepos ab auo paterno patitur minimam ca. di. secus est si seruus manumitittur: quia nullum habet caput: sed hodie de nouo incipit habere caput. h. d. [emancipato filio.] vt sit casus datiui ⁊ accipiatis verbū qḋ est. j. [accidit] vel potest legi ꝙ sit casus ablatiui absoluti [⁊ ceteris personis] puta nepotibus ⁊ pronepotibus emancipatis ab auo paterno: ⁊ intelligūt quidam eoipso ꝙ emancipatur filius ⁊ nepos: sed male intelligunt. s. de adop. l. liberum. ⁊ dixi. s. de adop. l. si etiā. nec facit pro eis littera: quia sicut filius patitur minimam ca. di. ita nepos emancipatus ab auo paterno. [deductus] vendebā filium tuū ⁊ tu emācipabas eū: sed hodie recessit ab aula: vnde sufficit si accedo ad iudicez ⁊ dico hunc filium emancipo. C. de adop. l. si. ⁊. C. de emā. l. vlt. [habet]. j. de reg. iur. l. qḋ attinet. [potest.] sicut qḋ est non potest rumpi: ita quod non est nō potest minui.

Amissione.

De minima ca. di. dictū est. In principio huius legis tractatur de media: si quis perdit ciuitatem ⁊ familiam capite minuitur: si aliqui deficiunt patiuntur ca. di. ⁊ qui deficiunt puta si desinūt esse ciues romani vt quia capiuntur ab hostibus puta deportati. [interdict.] in cuius locū successit deportatio. j. de

tio.ĩ.de lega.iĳ.l.j.§.deportati.[conferũt.]vt trãsfuge.[iudicauit.]vt si senatus statuit ꝙ sit seruus:vel lex lata a populo: tunc patitur maximã capi.di.alĳ habẽt vel relegati: ⁊ tunc sumiť improprie.i.deportati.ĩ.eo.l.si.

1 ☞ Capitis diminutio que publici iuris sunt non perimit.hoc dicit cum.l.seq.

1 **Nunc respiciendum.** † Intẽdit iurisconsul.tractare que iura pereãt ca.di.⁊ certe minima ca.di.nam publica iura nõ pereũt minima capi.di.sicut nec ciuitas: vnde manere filiũ emancipatũ senatorẽ vel iudicẽ ⁊c.h.d.[nõ finiunť]vnde si erat tutor nõ finiť tutela.vt.ĩ.de tute.l.si filius.[amittit.]instiť.de leg.ag.suc.in fi.⁊ liberať ab actione sed restituiť ex hoc edicto.s̃.eo.l.j.§.ait.sed cetera officia que publica sunt nõ finiuntur.

1 ☞ Quod alicui sub noĩe collectiuo conceditur illo perempto perit ꝯcessio al's secus.Itẽ capitis diminutiõe noĩa iuris pereũt non noĩa naturalia.h.d.

2 Tutela est quadruplex testamentaria datiua legitima ⁊ anormala siue irregularis vbi de qualibet.

3 Tutela oĩs perit capitis dimi.maxima ⁊ media.

4 Filiusfa.regulariter nõ est legitimus tutor vbi fallit.

Tutelas etiã nõ admittit.

Lex ista ꝯsueuit multũ difficilis reputari:ideo q materia hui⁹.l.aliquãtulum extranea ẽ si aduertatis qualiter continuabimus ad superiora ⁊ positionẽ casus ⁊ summariã expositionẽ littere cetera alia intelligetis: ⁊ cõtinuatur ad superiora hoc modo dictum est.s̃.eo.l.amissione.in fi.⁊.l.seq.ꝙ publi
1 ca iura autoritate ⁊ vtilitate minima capi.di.non pereunt.† in.l. ista intendit iuriscon.tractare an iura publica autoritate nõ vtilitate pereunt minima ca.di.vt tutele:⁊ licet lr̃a loquať inordinate posita ordinabitis in casu vt dicatis tutele non pereunt minima ca.di.idem est in testamẽtaria nõ perit minima ca.di.datiua tutela siue procedat ex potestate legis vel senatuscon.nõ perit minima capi.di.sed ⁊ tutele que deferuntur nouis legib⁹ nõ pereunt minima ca.dimi.sicut nec hereditates:q ibi naturaliter persone designantur.nouis legib⁹ defertur hereditas filĳ impuberis per tertul.⁊ orsic̃.indubitanter si mater est tutrix filĳ: lʒ filius patiať minimã cap.di.tutela nõ finitur:sunt quedam tutele que finiunť minima cap.di.vt tutele legitime:nã ⁊ successio que deferť.l.xĳ.tab.agnatis perit minima ca.di.q si agnatus incipit esse in alterius familia ab eius successiõe excludor:merito:ergo si sum eius tutor:⁊ incipit esse de alterius fa.perit tutela ⁊ desinit esse tutor.h.d.[capitis dimi.]minima que accidit cũ quis priuatur familia retenta libertate ⁊ ciuitate.ĩ.eo.l.si [nõ amittit].i.nõ facit perire etiã tutelas:⁊ ita iura publica autoritate priuata vtilitate:⁊ hoc etiã hic implicat:sicut iura publica autoritate ⁊ vtilitate non pereunt minima ca.di.s̃.eo.l.amissione.in fi.⁊.l.seq.ita iura publica autoritate priuata vtilitate vt tutela instiť.de excu.tut.in prin.nõ perit minima ca.di.vnde si aliquis tutor pupilli qui est filiusfam̃.licet emancipeť nõ desinit tutor esse:si autẽ est paterfa.⁊ est tutor pupilli:lʒ dederit se in arrogationem non ꝓpterea desinit esse tutor.s̃.eo.l.liberos.[his].s.tutelis.[in iure alieno.]exponitur dupliciter in iure alieno.i.in potestate aliena:sicut est tutela que defertur filĳsfam̃.legitime etatis.s̃.de his qui sunt sui vel ali.iur.l.item in potestate.Exponitur scd̃o modo in iure alieno.i.in agnatione aliena:nũc intercedente minima ca.di.[dati].s.tutores.[tutores.]licet capite minuti sint.[tutele.]que.l.xĳ.tab.deferuntur agnatis ꝓximioribus in gradu:instiť.de legi.pa.tu.in princ.[interuertuntur].i.pereunt minima cap.di.hereditates.]legitime,q̃ deferuntur agnatis.ĩ.de ver.sig.l.lege.[esse.]agnati.[mutata.] per ca.di.[cõsulta.]tertul.⁊ orsic̃.nã si mater decedit intestata filius succedit matri per senatuscõ.orsic̃.nõ iure agnationis:sed cognationis:simil'r si filius decedit mater succedit ei per senatuscõ.tertulľ.instiť.ad tertul.in prin.si ergo mater erat filiafa.⁊ emancipatur non excluditur a successione filĳ per tertul.vt.C.qñ mulier tu.o.fun.l.j.⁊ fi. ¶ Or signori ex his que dicta sunt vobis casum huius.l.⁊ summariã expositionẽ littere potuistis perpẽdere:modo sunt alia videnda ⁊ indaganda.Et primo ponamus exemplũ
2 in.l.ista.⁊ no.† ꝙ est quadruplex tutela:est testamentaria:est datiua:est legitima:est anormala siue irregularis.De tutela testamentaria ponam⁹ exẽplũ:filiusfa.perfecte etatis a patre pupilli/ pupillo dat⁹ est tutor in testamẽto:certe ista testamẽtaria nõ perimitur minima ca.di.si filius postea emãcipetur:nã filiusfa.perfecte etatis in testamẽto tutor dari potest:instiť.qui dare tu.pos.in prin.⁊.ĩ.de tu.l.si filius.sicut si filius non esset ca.di.remaneret tutor ita si passus est minima cap.di.de datiua tutela que prefertur ex lege vel senatuscon.vel confirmatur ponetis varia exempla:⁊ statim vnum in tutela datiua que defertur ex.l.iul'.⁊ attilia.caueť his legib⁹ ꝙ impuberib⁹ nõ habentibus tutores testamentarios vel legitimos pretor in vrbe preses in ꝓuincĳs debet dare tutorem:instiť.de attil.tu.in prin.si ergo filiusfa.datur in vrbe a pretore in ꝓuincia a preside tutor impuberi:licet emancipetur a patre nõ desinit tutor esse.Itẽ potest no.exemplũ in tutela que.l.vell'.confirmať:ecce si paterfa.habet filiũ in potestate ⁊ ex eo nepotem impuberẽ si huic nepoti quendã filiũfa.dat tutorẽ nepoti non valet hec datio:si auus tolliť de medio viuo filio ⁊ nepote.s̃.de his qui sui iuris sunt.l.nepotes.sed si filius tollitur de potestate viuo auo ex.l.vell'.cõfirmatur illa datio.ĩ.de testa.tut.l.si hereditas.§.qui filiũ.si ille tutor emãcipatur nihilominus remanet tutor.Itẽ potest no.exemplũ in tutela datiua que deferť ex senatuscõ.ecce si tutor pupilli efficitur furiosus mutus surdus: debet remoueri ꝓpter istum morbũ sonticum ⁊ in locũ eius debet dari alius ex vi senatuscõsul.hic dicatis si ille qui datur in loco muti surdi est filiusfa.licet emãcipeť non desinit esse tutor.ĩ.de tute.l.pe.Itẽ est tutela anormala irregularis:sicut est tutela que defertur matri ⁊ auie:in pupillo filio impubere:ista est anormala que regulã aliarum tutelarũ nõ sequiť:quare:q tutor testamentarius dať inuitus:q tutele munus necessariũ est nisi legitimã excusationẽ haberet.instiť.de excu.tu.in princ.Itẽ tutela datiua est munus necessariũ.ĩ.de tu.⁊ cur.da.ab his.l.inuito.sil'r legitima tu.munus necessariũ est:q ꝓximi agnati inuiti vocanť si excusationẽ nõ habent.C.de legi.tu.l.sciant.sed tutela que defertur matri ⁊ auie nõ est munus necessariũ sed voluntarium:in hoc est anormala.C.qñ mulier tu.of.fun.auť.matri.que est in auť.de here.ab intesta.§.ex his.Item anormala est in alio:ecce tutela testamentaria ⁊ datiua ⁊ legitima virile officium est sexui feminino non congruens.ĩ.de testa.tut.l.iuť.⁊.ĩ.de legi.tu.l.j.§.videndum.ĩ.de tuto.l.fi.⁊.C.qñ mu.tute.of.fun.l.j.sed tutela matris ⁊ auie est officium non virile ⁊ cõgruit feminis vt in prealleg.auť.matri.Item in alio est anormala:quia tutela matris ⁊ auie si nolunt eam subire vincit legitimam ⁊ datiuã:sed vincitur a testamentaria.vt in preallega.auť.matri.ista anormala defertur ex nouis legibus ⁊ senatuscon.nam iure antiquo mater ⁊ auia non vocabantur nisi ex priuilegio speciali principis.vt.ĩ.de tut.l.femine.nouis legib⁹ est introductum sicut mater succedit filio per tertul.ita vocetur ad onus tutele:q scd̃m naturam ⁊c. vt.ĩ.de regulis iuris.l.ꝭm naturam.⁊.C.de caduc.tollen.l.j.§.sed cum.in secũdo cũ mater succedit filio per tertulľ.non succedit iure agnationis:non est agnata sed cognata.vt ĩ.vnde legiti.l.inter agnatos.sic naturaliter ad successionem vocatur similiter si filius succedit matri per orficianum naturaliter succedit ita tutela:nec ista hereditas perĳt minima capi.diminu.vnde si mater est tutrix filĳ filiafamilias: licet emancipetur non excluditur a tutela filĳ impuberis nec ab eius successione:q non vocatur iure agnationis:⁊ sic iure nature inspecto sed cognationis:⁊ sic naturali inspecto:sed plerũqꝫ quare dicit ideo:q mater ad tutelam filĳ non vocatur etiam inspecto iure nature si est imperfecte etatis.C.de legi.tu.l.fi.Item plerũqꝫ:dicit q aliquando est locus successioni non natura inspecta succedit vxor viro per vnde vir ⁊ vxor:⁊ sic nõ vocatur iure nature:q ius sanguinis nõ est inter eos.vt.C.vnde vir ⁊ vxor.l.vna.Ista tutela que defertur plerũqꝫ natural'r ꝑsonis designatis puta mr̃i ⁊ auie:nõ hʒ perire mi.ca.di.ẽ tutela legitima q̃ deferť.l.xĳ.ta.ꝓximis agnatis:sicut deferť hereditas.insti.de legi.ag.suc.in ꝓ̇n.si capite minuor:puta do me alteri in arrogationẽ.ego qui eram legitimus tutor filĳ pupilli perĳt ista tutela:similiter si do me in arrogationem ⁊ decedit intestatus repellor a successione ipsius:hoc vult hec.l.dicere ⁊ videatis exempla in terminis:sed q̃ est ratio diuersitatis quare testamentaria ⁊ datiua ⁊ anormala minima capi.dimi.nõ perĳt sed legiti.sic:ratio est illa: si filiusfa.datur tutor in testamento vel a iudice si filiafam̃.iure nature filĳ impuberis subĳt tutelã:causa propter quam est delata non finitur:licet tutor patiatur minima capitis diminu.si tutor filius datur in testamento que est causa quare est tutor:q testator dedit eũ licet emancipeť remanet eadẽ causa si est datus a iudice que est causa quare tutor est: q iudex dedit eũ:vnde remanet licet emancipeť: si filia mater impuberis vocetur que est causa:q mater licet emãcipetur remanet mater:vnde minima ca.di.nõ perĳt:vnde causa nõ tollitur:q ergo causa quare tutela testamentaria ⁊ datiua ⁊ anormala remanet capite minuto:tutela illa nõ finitur: sed que est causa quare legitima defertur alicui:q agnatus est:q legitimos nemo dat ⁊c.vt.ĩ.de legi.tut.l.legitimos.si ergo tutor legitimus emancipať desinit in eadẽ familia esse cũ impubere.instiť.de legi.agna.tu.§.si.vnde cessante causa propter quam datus est tutor debet cessare tutela iuxta regulã cessante causa debet cessare effectus.s̃.de pact.l.qd̃ dictũ.⁊.C.de episco.⁊ cleri.l.generaliter.similiter apparet quare legitime hereditates pereunt minima capi.di.quare vocor ad legitimã hereditatẽ impuberis agnati:q sum ei agnatus:igitur si

emancipor desino esse in eadem familia cessante causa cessat effe
ctus:sed mater quare vocatur ad successionẽ filij per orfic.q2 ma
ter:vnde licet emancipetur non desinit esse mater:ideo tutela nõ
perimit:que dicta sunt vobis vera sunt regulariter: sed recipiũt
instantiam in duobꝰ casibus nõ tollitur ius agnationis minima
cap.di.si pater emancipat filiũ cõtracta fiducia:secus si emãcipa
ret nõ contracta fiducia.i.nõ seruato sibi legitimo iure.institu.de
legi.agna.suc.§.fi.⁊.C.de emã.l.fi.Itẽ fallit in scdo casu inter fra
tres per.l.anas.imperatoris.per.l.anast.si eramus in potestate:si
pater emãcipat me desinebam tibi esse agnatus:sed hodie per.l.
anast.non tollitur ius agnationis inter fratres.vt.C.de legi.tut.l.
iij.Sed nũquid ista habent locũ hodie ꝙ legitima tutela pereat
minima ca.di.nõ ꝑ nouissimas consti.q2 sublatũ est ius agnatio
nis ⁊ cognitionis in hereditate ⁊ in tutela.in aut.de here.ab inte.
per totũ.⁊.§.ex his.⁊ sic tutela legitima minima cap.di.nõ peri
3 bit.† Sed si ignori oĩs tutela siue testamentaria siue anomala vel
datiua vel legitima perijt cap.di.maxima ⁊ media:nã si oĩs tutor
efficit seruus pene vel dãnat in metallũ desinit tutor esse cũ de
portat perdit ciuitatem ⁊ familiã desinit tutor esse:q2 licet ciuilia
iura nõ possent corrũpere naturalia:tamẽ maxima ⁊ media mini
ma capi.di.fingunt aliquẽ mori:⁊ sicut mors naturalis extinguit
naturã ita ⁊ mors ciuilis.instit.de legi.agna.suc.⁊ instit.eo.§.pe.
⁊ vlt.Circa legẽ istã volo subijcere quandã questionẽ de qua du
bitatũ est:⁊ nõ cadit in cor cuiuslibet:quero an filiusfa.possit esse
legitimus tutor ⁊ vr̃ ꝙ non poterit esse:quare ego nõ sum alicui
agnatus nisi per patrẽ meũ: his qui sunt cõiuncti per patrẽ meũ
sum agnatus:si ergo sum agnatus cõiunctis per patrẽ meũ. vt.j.
de suis ⁊ legi.l.filius.ergo in gradu agnatorũ pater precedit me:
vnde primo vocabit.Item lex vr̃ expressa mortuo patre relictis
pluribꝰ heredibꝰ ipso iure trãseunt in filiũ onera matrimonij ⁊ li
berorum meorum.Itẽ legitime tutele statim trãseunt in fratres meos
si sunt legitime etatis.vt.j.fa.herc.l.si maritus. ⁊.j.de tute.l.tute
la plerũqꝫ ⁊c.ecõtra vr̃.l.expressa:ꝙ tutela legitima deferatur fi
4 liosa.⁊ vr̃ casus huius.l.dũ dicit exceptis his tutelis ⁊c.† Unde
circa istũ articulũ dicetis ita regulariter filiusfa.nõ est legitimus
tutor:q2 legitima tutela defert iure agnatiõis in gradu agnatorum
pr̃ precedit eũ:sed fallit in duobus casibus vel tribus in quibꝰ fi
liusfa.vocat ad legitimã tutelã: pone ꝙ pater meus est furiosus
mutus surdus: q2 furiosus mutus surdus nõ potest esse tutor.j.
de tute.l.j.§.j.licet precedat me in gradu agnationis:q2 idoneus
est si aliquis pupillus agnatus mihi:⁊ sibi vocabor sicut si pater
esset mortuus:ita si est inhabilis:q2 mutus.j.de tute.l.antepe.nã
hec vident paria vel proximũ agnatũ non existere vel inhabilem
esse.vt.C.de episco.aud.l.de creationibꝰ.⁊ arg.s.qd cuiusqꝫ vni.
no.l.j.§.quibꝰ.Itẽ fallit in alio casu: in quo similiter filiusfa.erit
legitimꝰ tutor:pone mater mea manumisit seruũ suũ sum patro
nus liberti matris mee:pone ꝙ ille libertus est impubes:ego pa
tronus vocor ad eiꝰ tutelã:lꝫ sim in patris potestate.insti.de legi.
pa.tu.ꝑ totũ.Itẽ fallit in tertio casu:pone ꝙ sum in ptãte patris
mei ⁊ habeo filiũ impuberẽ in ptãte relinquit aliquid filio meo:
si auus emãcipet eũ si agnoscit pater legatuꝫ tenet emãcipare.j.
de cõdi.⁊ demon.l.si tibi.si emãcipat illũ sum proximior filio meo
ꝙ̃ pater meus:sicut primo vocaret ad hered.ita ad tutelã.in aut.
de here.ab intest.§.cõsequens.nõ ob.hec lr̃a:q2 exponit duobus
modis: vt dixi in iure alieno.i.in ptãte aliena:⁊ tũc restringendũ
ad tres casus superiores nõ ad alios.

1 ☞ Actiones ex delicto cũ capitis diminutione ambulãt.

1 **Iniuriarum.** † Si filius tenet act.iniur.vel fur
ti.licet capite minuat nõ liberatur
ab act.iniuriarũ ⁊ furti:immo cũ capite ambulant.h.d.[venien
tium].vt furti[ambulãt.]vnde licet filiꝰ emãcipet nõ liberat ab
actionibꝰ illis.j.qd cũ eo.l.iij.§.interdũ.q2 liberat emãcipatione
ab act.que descendunt ex contractibꝰ vel quasi.s.eo.l.ij.§.nemo.
alij dicũt qd iste.§.intelligit de act.que cõpetit capite minuto:lꝫ
emancipet ei competit.

1 ☞ In eũ qui maximã vel magnam vel mediã capitis diminu
tionẽ patit ex hoc edicto nulla actio restituit.h.d.

2 Seruus an ⁊ qñ possit esse in iudicio.

1 **Si libertate.** † In.§.isto.⁊.l.seq.tractatur de ma
xima ⁊ media capi.di.ecce si aliqs pa
titur maximã capi.di.q2 condemnat vt sit seruus pene liberat ab
actionibꝰ ⁊ actiones ex isto edicto non restituunt contra eum:sed
iste actiones competunt contra dñm cũ eum sequant bona:sed si
aliquis patitur mediam capitis diminu.deportatur in insulam:
similiter nõ restituunt actiones contra eũ: sed dantur act.cõtra
fiscũ ad quẽ bona perueniunt.h.d.[⁊ dempta.]ciuitate ⁊ familia
[fit].s.maxima.j.eo.l.vlt.[aduersus seruũ.]quõ efficitur seruus
potest no.exemplũ:si libertus manumissus existit ingratus reuo
catur in seruit.C.de li.⁊ eorum li.l.ij.patitur maximã cap.di.ad hoc
facit.s.de in integ.restit.l.non solum.ille actiones non restituunt
aduersus eũ: sed dantur cõtra dñm.Itẽ est exemplũ si maior.xx.
ann.minor.xxv.ann.patitur se vendi ad preciũ participanduꝫ.s.
de statu ho.l.⁊ in seruorum.Item est exemplũ si aliquis cõmittit cri
men ꝓpter qd damnat in metallũ efficitur seruus.insti.eo.§.ma
xima.actiones eni non restituunt cõtra eũ sed dant cõtra eum ad
quẽ bona perueniũt.[act.sit.]q2 seruus quo ad ius ⁊c.j.de regu.
2 iur.l.qd attinet.† q2 seruus non põt esse in iudicio vnde actiones
non dant contra eũ:fallit in seruo fiscali.C.vbi cau.fisca.l.vlt.Itẽ
fallit in alijs casibus.j.de iudi.l.vir.[habuit.]anteꝙ̃ priuaretur
libertate ⁊ ciuitate ⁊ familia:dixit de maxima capi.dimi.modo di
cit de media.[ciuitas.]⁊ familia retenta libertate.j.eo.l.fi.[exu
lat.]sed contra fiscũ erit agendũ.C.de fideiusso.l.j.⁊.C.ad le.iul.
de vi publi.vel priua.l.ij.sed dic mihi quare ille qui patitur mini
mã capi.di.restituunt in eũ actiones ex hoc edicto:sed in euꝫ qui
patitur maximã ⁊ mediã non restituunt:ratio est illa:ille qui pa
titur minimã capi.dimi.remanet talis persona que potest obliga
ri naturaliter ⁊ ciuiliter: merito si incipiat esse alius homo resti
tuuntur actiones:sꝫ vbi patit maximã efficit seruus:vnde nõ po
test obligari nisi naturaliter.j.de cõdi.inde.l.naturaliter.⁊.l.si id.
sed dicet aliqs in eo qui patit mediã remanet talis ꝑsona que po
test obligari quare nõ restituunt act.cõtra eũ:illa est ratio:q2 mo
ritur ciuiliter.j.de ho.dã.l.si in necẽ.Preterea exulat nudus sine
bonis ad quid restituunt act.cõtra eũ:preterea desinit tuus esse:
vnde nõ potest cõueniri.

1 ☞ Obligationes que causam naturalem respiciunt capitis di
minutione nõ pereunt.Et loquit ista lex de obligationibꝰ actiue
cõpetentibꝰ his qui capite minuunt.h.d.

Eas obligationes. In.l.ista cuꝫ.l.
seqñ. mutatur
materia: vos habuistis in superioribꝰ de act.descen
dentibus ex contractibꝰ vel quasi cõpetentibus cõtra
eos qui patiunt minimã capi.di.q2 liberant:sed fit restitutio ꝯtra
1 eos ex hoc edicto.in.l.ista cũ seq.† tractat de act:que cõpetũt ca
pite minuto:⁊ dicit:ponamus de dote act.cõpetit patri ⁊ filie:si
lia emancipatur desinit de dote actio cõpetere filie non:immo in
eam solã transfertur:q2 illas obligationes que habent in se natu
ralẽ prestationẽ nõ perimit minima capi.di.sed si forte legatũ re
linquit alicui in annos singulos vel menses: vel habitatio alicui:
licet pereat morte:non tamen perimit minima ca.di.h.d.hec.l.cũ
duabꝰ.l.seq.[diminutione.]illius cui cõpetũt.[nõ potest.]vnde
ciuilis ratio potest corrũpere ciuilia ⁊ sic tutela que iuris ciuilis
est.instit.quibꝰ mo.tu.fi.sed non potest corrumpere naturalia:q2
sunt immutabilia.insti.de iure natu.⁊ hic.[qñqꝫ].i.quãdocunqꝫ.
vnde no.si pater dat dotẽ ꝓ filia nec stipulatur sibi reddi cõis est
act.patri ⁊ filie.j.solu.matr.l.ij.§.voluntate.si filia emancipat de
dote act.transit in eã sicut si exheredat.C.de rei vxo.act.l.vna.§.
videamus.Quid dicemus in act.ex empto si cõpetit filiofa.⁊ lo
cati:⁊ iste naturalẽ equitatẽ vident habere descendũt ex cõtracti
bus:q2 obligationes ex iur.gen.sunt.s.de iusti.⁊ iur.l.ex hoc.⁊ sic
habẽt naturalẽ equitatẽ.s.de pac.l.j.sed nũquid si filius emanci
patur desinũt ei cõpetere non premissa ratione:sed aliud in dote
tũc q2 interest ⁊c.j.sol.ma.l.j.q2 tũc olim act.de dote cõpetebat fi
lie suo noie.j.de act.⁊ obli.l.filius.⁊.l.in factũ.⁊ poterat intende
re patre absente vel eius procur.non aliter.vt.s.de ꝓcur.l.filius.
iste dicunt habere naturalẽ equitatẽ adeo vt si filius emãcipatur
non desinũt ei cõpetere sed empti act.⁊ venditi non cõpetebãt fi
lie suo noie olim: vnde licet emãciperet remanebãt apud patrẽ.
j.de ver.obli.l.si filius.hodie secus est.C.de bonis mat.l.j.⁊.s.de
bo.que li.l.cum nõ solum.§.vbi autẽ.vnde no.quedam actiones
habẽt in se naturalẽ equitatẽ ⁊ naturalẽ prestationẽ quedam act.
naturalẽ equitatẽ tantũ:quedã ciuilẽ equitatẽ ⁊ naturalẽ presta
tionẽ cõtinent in se naturalẽ equitatẽ ⁊ prestationem de dote act.
⁊ oẽs act.que olim cõpetebant filie suo nomine:vt hic:⁊ in.l.seq.
quedã habent naturalẽ equitatẽ tantũ vt oẽs actiones que non
competebant olim filie suo noie ⁊ ille emãcipato filio remanebãt
apud patrem.j.de ver.oblig.l.si filius.hodie secus vt dixi.quedã
habent ciuilẽ equitatẽ ⁊ ꝑstationẽ vt sicut est obligatio operarũ ⁊
vsufr.ꝭm hec tpa: ⁊ ista pereũt ca.di.vt insti.de acq.ꝑ arro.⁊.j.q.
mo.vsufr.amit.l.j.sꝫ hodie nõ ꝑimit vsufr.mi.ca.di.C.de vsufr.l.
corruptionẽ.[intercidit].j.de vsu ⁊ ha.l.plenũ.⁊.j.de ãnu.le.l.in
singulos.[ꝑseuerat.]q2 eque vult bibere ⁊ comedere filiꝰ emãci
patꝰ sicut filiꝰ sui iuris:sed vr̃ ꝙ nõ perimit maxima ca.di.media:
q2 seruo pñt legari.j.de ali.⁊ ci.le.l.seruo.[consistit.]⁊ ideo mini
ma ca.di.nõ habet perire.

1 ☞ Capitis diminutionis tria sunt genera.

Capitis diminutionis. In le
ge ista
1 ponit diuisio capitis dimi.† ⁊ certe est triplex maxima
media

media ⁊ minima: maxima eſt cũ quis perdit ciuitatẽ libertatem ⁊ familiã: media capi. di. eſt cũ quis retenta libertate perdit ciuitatem ⁊ familiã qꝛ deportaꝛ: minima eſt cum quis retenta libertate et ciuitate mutat familiã. h. d. [familiã]. i. agnationẽ: ſic ſumitur C. de ver. ſig. l. fi. [diminutionẽ] perdimus oĩa iſta ſi dãnamur in metallũ. inſti. eo. §. maxima. vel liberti reuocanꝛ in ſeruituꝛ. C. de li. ⁊ eoꝝ li. l. ij. vel cũ maioꝛ. xx. ann. patiꝛ ſe vendi ad preciũ participãdũ. ſ. de ſta. ho. l. ⁊ in ſeruoꝝ. [diminutionẽ.] ſicut eſt cũ deportamur in inſulã. vt. ſ. eo. l. amiſſione. [mutatur] ſicut eſt cũ filius emãcipatur. [conſtat.] inſti. eo. §. j. qđ eſt intelligendũ facto hominis interueniente. ſ. eo. l. j. dixi.

¶ Ex quib⁹ cau. ma. xxv. ann. in integ. reſti. Rubrica.

¶ Non ſolũ minores reſtituunꝛ ex edicto de minoribus. ſ. de minori. immo reſtituunꝛ maiores certis ex cauſis. ſ. de in integ. reſti. l. j. ⁊ ideo dicit rub. ex qb⁹ cau. ⁊c. videamus ⁊ ſub.

☞ Subleuatus in vno debet in alio grauari.

HUius edicti cãm nemo. Iſtũ tractatũ vos diuidetis in quattuoꝛ partes. Prima pars eſt cõmẽdatio huius edicti vſq; ad §. verba. Secũda pars ſunt verba edicti in quib⁹ enumeranꝛ cauſe propter quas hoĩes reſtituunꝛ ⁊ durat vſq; in fi. legis. Tertia pars eſt expoſitio verboꝝ edicti: ⁊ durat vſq; ad. l. necnõ. §. ſi quis ſepius. Quarta pars eſt in qua ponunꝛ multe queſtiones vſq; in fi. huius ti. in prin. huius. l. vlp. cõmendat hoc edictũ ⁊ dicit: nemo eſt auſus diffiteri quin iuſtiſſima ſit cauſa huius edicti: non eñ iniuſtiſſimũ eſt dum quis laborat pro facto publico ſi ius ſuũ ledatur ꝙ ſubueniaꝛ ei vel ſi acquiſiuit aliquid qđ obſit ei. h. d. [leſum]. i. deperditum vel diminutum. [caſu.] qꝛ detinebaꝛ in vinculis. ĩ. proxi. §. [corrigiꝛ]. i. emẽdatur: ſi in totũ eoꝝ res eſt vſucapta. [ſuccurriꝛ.] vt in totũ res preſentiũ reſcripſerunt. [euenit.] vnde no. hic ſicut ſubueniꝛ abſentib⁹ cauſa reipublice vel detentis in vinculis ſi res eoꝝ ſunt vſucapte. Itẽ ſi abſentes interim vſucapiũt rẽ alienã vel actionẽ contra eos datur reſtitutio: vnde ſicut abſenti non debet nocere nec prodeſſe. ĩ. eođ. l. ſed ⁊ ſi per. §. vltimo. qꝛ officium ſuum ⁊c. ĩ. queadmo. teſta. aper. l. ſi quis. ⁊. ĩ. de furt. l. ſi ſeruus. §. quia vero. Item not. † dũ alicui ſtatuiꝛ pro vno aliud ſtatuitur cõtra eum: vnde qui ſubleuaꝛ in vno debet grauari in alio. ĩ. de iureiur. l. eũ qui. ⁊. C. de pe. here. l. fi. §. pe.

Uerba autem. Ex quo Ulpia. cõmendauit iſtud edictuꝫ ſtatim ponit verba edicti pretoris que verba habẽt tria capita. Primũ caput eſt tale: ⁊ intelligatis caſum ait pretoꝛ ſi de bonis alicuius diminutum fuerit dũ metu abeſt: vel ſine dolo malo cauſa reipublice abeſt: vel dũ detinetur in vinculis vel in hoſtiũ poteſtate: ſi interim dies acꝛ. exierit intra annũ vtilem reſtituã. Secundũ caput eſt: ſi quis eſt abſens cauſa reipublice: vel detinetur in vinculis vſu acquiſiuit aliquid vel ab actione alterius liberat⁹ eſt vel ab aduerſario ſuo cũ inuitus in ius vocari nõ poſſit: vel magiſtratus factum eſt vel dolo alteri⁹ intra annũ vtilem iudiciũ dabo. Tertia pars huius edicti eſt: dixi dandã reſtitutionẽ ex predictis cauſis. Itẽ ait ꝑtoꝛ ſi qua iuſta cauſa mihi videbitur ex qua maioꝛ debeat reſtitui reſtituã in integrũ: quatenus. l. plebiſcita ⁊ ſe. con. edicta ⁊ decreta principũ vocabãt. h. d. [ſi cui]. i. alicui. [quid]. i. aliquid [met⁹.] ⁊ ponetis exemplum: ſi nunꝗ̃ habuit locũ modo habet: in tuſcia ſunt due partes in ciuitatib⁹: vna expulit aliã ꝑ vim: vnde vnus timet aliũ metu recidit ſtat extra ciuitatẽ per. xxx. ann. ſicut illi de verona illi qui ſtãt in terra ſtant in domib⁹: ſit pax reuertuntur ſi interim res eoꝝ preſcribiꝛ vel actio eoꝝ aſpirat: ſed duꝫ reuertiꝛ infra annũ vtilẽ poterit reſtitui in integrũ: non obſtãte preſ. ⁊ intelligatis infra annũ vtilem hodie infra quadrienniũ cõtinuũ eſt. de in integ. reſti. l. ſuperuacuã. [metu]. ſ. tirãnis. [aut ſine dolo.] iſte eſt alius caſus ⁊ cogitur quis abeſſe cauſa reipublice ſine dolo cogit rex Francie ſubditos ſuos ire vltra mare ſtant. x. vel. xx. interim res ſua preſcribiꝛ vel acꝛ. ſua expirat reſtitueꝛ. [in vinculis] mittatis exemplũ in partibus italie prelianꝛ partes adinuicem: eſt aliquis qui vult reſiſtere captus eſt ⁊ poſitus eſt in vinculis interim res ſua vſucapiꝛ: vel acꝛ. expirat reſtituiꝛ [ſeruitute] ponetis exemplũ liberũ hoĩem capio ⁊ detineo eũ vt ſeruũ meũ vel ſeruit mihi tanꝗ̃ ſeru⁹ interim vſucapitis res ſua reſtituitur: vel vadit aliquis vltra mare capitur vſucapiꝛ interim res ſua dicuntur poſſe reſtitui. [oꝛ.] qꝛ acꝛ. tꝑe expirauit: ⁊ ita ſubuenitur iſtis ſi interim res eoꝝ vſucapiunꝛ: vel dies acꝛ. eoꝝ perierit: hoc eſt primũ caput huius edicti. [item ſi quis.] incipit ſcđm caput ⁊ no. ita exemplũ aliquis cepit vſucapere rem tuã abſentauit ſe cã reipublice nõ dimiſſo ꝓcuratore interim vſucapitur res tua vel acꝛ. expirat: reuerſo infra annũ vtilẽ poterit reſtitui. [ſi quis]. ſ. abſens. [quid]. i. aliquid. [vſu]. i. vſucapione. [nõ licere.] ponetis exemplũ: eſt aliquis tirãnus in ꝓuincia que conſueuerat eſſe debitoꝛ multoꝝ creditoꝝ. [appellatus eſſet.] adeo magiſtratũ vt faciat ius non facit ius interim pereat acꝛ. man. debeo reſtitui. vt. ĩ. eo. l. ſed ⁊ ſi per pretorẽ [acꝛ.] i. reſtitutionẽ vel acꝛ. mea. i. auxiliũ damus continuũ. C. de tẽp. in integ. reſti. l. ſuperuacuã. hucuſq; durat ſcđm caput huius edicti ⁊ in primo ⁊ in ſcđo ſunt poſite cauſe qñ maiores reſtituunꝛ: modo ĩcipit tertiũ caput: in quo poniꝛ clauſula generalis: alia a ſpãlib⁹ clauſulis. ſ. enumeratis: qꝛ generales clauſule non trahunꝛ ad ſpeciales. ĩ. de do. excepꝛ. l. doli. [licebit.] vnde vbicũq; iuſta cauſa mihi videbitur dabo reſtiꝛ. ⁊ ſemꝑ videnꝛ permittere ex quo nõ ꝓhibet. ĩ. eo. l. necnon. §. qđ eis. ⁊ vbi ẽ exemplũ de generali clauſula vt ſi aduerſari⁹ me⁹ vincit me ꝑ falſas allegatiões vel teſtes. ſ. de iudi. l. diuus. §. nec intra. ĩ. de euicꝛ. l. cũ pretoꝛ. §. marcellus. Itẽ eſt exẽplũ ſi aliquis abeſt cauſa ſui municipij vel teſtimonij ferendi vel appellationis ꝓſequẽde. ĩ. eo. l. ſuccuriꝛ. ⁊. l. ſed ⁊ ſi. §. fi.

HOc edictum. Ex quo poſuit verba edicti incipit exponere ⁊ incipit a cauda lucij: qꝛ melioꝛ vꝛ ſibi cauda lucij ꝙ caput iſtud edictũ non eſt ita frequẽs ſicut ſpeciales clauſule: verũtamẽ in certis caſib⁹ datur ex iuſta cauſa reſtiꝛ. ex iſto edicto. h. d. [hoc edictũ]. i. vltima clauſula gñalis ſi qua ⁊c. [cõſtitutionib⁹.] ⁊ ſunt exẽpla vt poſui. ſ. l. proxi. in fi.

HEc autem. Dñs Ulpia. habuit de cauda: modo reuertiꝛ ad caput ⁊ dicit iuuantur maiores qui metus cauſa abfuerunt. ſ. iuſta ⁊ non ſuperuacuo timore iuſto timore ſi timebãt mortem vel cruciatũ corporis: ſi vario timore abeſſet non reſtitueretꝛ h. d. cũ. l. ſeq̃n. [abfuiſſent.] qꝛ vani timoris nulla eſt excuſatio. ſ. qđ me. cau. l. vani. [abeſt.] ⁊ ille metus excuſat ꝗ continet mortẽ: vel cruciatũ corporis: vel quaſi mortẽ. ſ. qđ met⁹ cau. l. continet. ⁊ l. iſti quidẽ [eſt] vt ſi dicatur abfuiſti iuſto metu non iudex debet inquirere ⁊ de iſto metu cõſtat hodie: qꝛ qui expelluntur de ciuitate mittuntur in banno.

ITem hi qui. Non ſolũ reſtituũtur ꝗ metu abfuerũt immo abſentes cauſa reipu. ſine dolo malo ꝗ dicunꝛ abeſſe cauſa reipublice dolo malo: venit aliquis debitoꝛ data opera facit ſe mitti in ambaſiatorem cauſa lucri captandi: vnde quo dicitur de dolo malo refertur abſentes cauſa reipublice nõ metu magiſtratus qui ſunt rome nõ dicunꝛ abeſſe cauſa reipublice: ſed milites qui ſtant rome cauſa cuſtodie dicuntur abſentes cauſa reipublice. hoc dicit iſta. l. videatis expoſitionẽ littere. [priuilegio.] concordan. ĩ. eo. l. qui mittunꝛ.] ⁊. l. ei quoq;. [intercedat.] videtur cõtra. ſ. quod metus cauſa. l. ſi cum exceptione. §. eum qui. Reſpondeo nullus metus eſt ſine dolo ex parte inferentis metum: vt ibi: ſed omnis metus iuſtus eſt ſine dolo ex parte metuꝫ paſſi: vt hic. [magiſtratus.] pretoꝛ prefectus vrbis. [habẽtur.] verbi gratia: mittebat populus quãdo imperabat in Franciã faciebat venire ad cuſtodiã vrbis iſti qui ſunt in vrbe cauſa cuſtodie abſunt cauſa reipublice.

LEgatis. Reſtituũtur abſentes cauſa reipublice ſine dolo malo ⁊ nõ data opera: quid ſi abſunt cauſa ſui municipij reſtituuntur ſic. hoc dicit iſta. l. videatis expoſitionẽ lr̃e. [ſuccurriꝛ.] ſi interim res eoꝝ eſt vſucapta. [cõſtitutiõe.] qꝛ vꝛ quaſi abeſſe: vt hic: ⁊. ĩ. eo. l. ſed ⁊ ſi per.

SUccurritur. Dixit de abſentib⁹ metu: modo dicit de his que detinentur in vinculis: vt hic dicitur: nam vinculoꝝ latioꝛ eſt ꝙ a populo cuſtodie: ſimiliter ſi aliquis eſt ſub cuſtodia militũ vel ſtratoꝝ in vinculis detineꝛ. Item ſi aliquis in aliquo loco: ꝙ ſine vituperio recedere non poteſt ſimiliter in vinculis detineꝛ. h. d. iſta. l. videte expoſitionem littere. [in latumijs]. i. ſub terra in foſſis [puta] accedit. ĩ. de ver. ſig. l. vinculoꝝ. [cũ militib⁹] vt ſunt delinquẽtes. ĩ. de cuſ. ⁊ exhi. re. l. ij. [ſtratoribus]. i. beruarijs. vt. ſ. de offi. pre. l. j. ⁊. ſ. de off. procon. l. obſeruare. [miniſtris]. i. nũcijs cõis: al's miniſterijs [alligati] al's obligati: al's aſtricti. [nõ poſſunt.] precepit ſuperioꝛ in pena mille marcharũ ꝙ nõ exeat de domo ſua.

EI quoq;. Si aliꝗs detineꝛ in ſeruitute vinctus ⁊ de facto interim res ſua vſucapitur reſtituitur: ſꝫ ſi litigat ſuper ſtatu ſuo: ex quo lis inſtituta eſt habeꝛ pro libero non detinetur in vinculis: ſi aliquis eſt iuſſus liber non reſtituiꝛ: qꝛ loquimur de iure non de facto: ſi aliꝗs filiuſfam̃. detineꝛ in vinculis debet poſſe reſtitui. [non contineꝛ.] qꝛ interim pro libero habeꝛ. ĩ. de lib. cau. l.

ordinata. [sit heres]. C. de here. instit. l. vi. [habeat]. ¶. de verbo. signi. l. si liber homo. [hominibus.] detentis in servit. sive per vim vel bonafide. [edictum] si detinetur.

Item ei. Non solum succurrit predictis immo ei qui detinetur in hostium potestate: si sponte transfert se ad hostes illi non subvenitur: sed si capitur et revertitur et invenit rem suam usucaptam restituitur sed si moritur in captivitate filiis restituitur: restituuntur enim sive mortui sunt in captivitate sive reversi sunt: quia non potuerunt dimittere procuratorem: filiis subvenitur nedum in captis: immo ibi natis sic subvenitur capto ab hostibus etiam si bonis eius datus est curator. h. di. ista. l. videatis expositionem littere. [transfugis.] dicuntur transfuge. ¶. de capti. et postli. reuer. l. postliminium. §. transfugas. et interim possunt libere occidi: dum transeunt. [possunt.] ad litigandum. s. de procur. l. servum. [subveniri.] ut qui abest causa reipu. ¶. eo. l. sed et si. §. ulti. [detinentur.] quia non habent illi ad litigandum sed ad administrandum. [existimo]. ¶. de mu. et ho. l. j. §. illud. et. C. de cap. et postlimi. reuer. l. ij. [nato.] ysteron protheron: primo nascor quam capior: sic. s. de rerum di. l. riparum. unde debet legi non minus ibi nato: unde no. aut concipitur et nascitur ante captivitatem ipse reversus potest restitui. C. eo. l. si. si concipitur ante captivitatem nascitur in captivitate idem est: quia pro nato habetur. s. de sta. ho. l. qui in utero. si concipitur et nascitur in cap. hic si redijt cum utroque parente utitur iure postliminij: si cum matre spurius censetur succedit matri. C. de cap. l. j. si cum patre tantum dixerunt quidam patri non succedit ut filius naturalis: sed nos dicimus si revertitur cum patre censetur filius naturalis: unde in tantum succedet. ¶. de cap. l. divus.

a ¶ Modicum tps. Adde quod relinquitur arbitrio iudicis quod tps dicatur modicum. ut tradit Bar. in l. cum quidem. ff. de leg. ij. et ad Bart. in l. promissor. §. j. ff. de consti. pec. et qualiter iudex arbitrari debeat tps esse modicum vel non. Vide Alex. in cons. clvj. incipi. viso et considerato. i. ij. vol. Et quod tps dicatur magnum quod parvum. vide eundem domi. Alex. in cons. xv. inci. viso instro. i. iij. vol. et quod dicatur longum in consil. lij. inci. in pnti consultatione eo. iij. vol. Adverte etiam quod locatio facta ad decennium dicitur facta ad longum tps: prout tenet Bar. in. l. j. §. quod. ff. de super. sequitur domi. Phi. deci. in cons. cciij. in prima parte consiliorum: ubi infert quod sicut emphiteota non potest vendere rem emphiteoticam irrequisito dno: ita non potest ad longum tps locare.

Ab hostibus. Si damni. Dum miles abesset causa militie fui missus in edes eius ex causa damni infecti ex primo et secundo decreto: numquid potest restitui sic: si fui missus eo absente ut offerat cautionem damni infecti et suas edes recuperat missus, ex primo et secundo decreto: et sic nactus est dominium. s. si ex noxa. cau. aga. l. ij. [non restituitur.] quia non fuit lesus in absentia. [debere.] ut offerat cautionem et edes recuperet. ut. C. de re. mi. l. j. et. l. quo tempore.

¶ Quod disponitur tpe absentie intelligitur de modico tpe quod excurritur: postea si in eo quis non fuit negligens quod arbitrio iudicis determinabitur. h. d. cum. l. seq.

1 Lex ubi non distinguit quis liceat distinguere.
2 Dictio posteave ad modicum tps restringitur non ad magnum.
3 Tempus modicum quod dicatur.
4 Iudex debet dare dilationem ad querendum advocatum et eo recusante potest appellari.
5 Subvenitur non negligentibus.
6 Lis debet contestari sup restitutione.
7

Sed quod simpliciter pretor edixit.

§. iste valde difficilis reputatur: tamen si intelligatis continuationem et casum et summariam expositionem lre. §. iste videbitur vobis levis: et vos quedam verba edicti pretoris spectantia ad primum caput posita s. l. j. §. j. hucusque exposita habuistis: verum † quia in edicto pretoris antiquo vel novo erat quedam dictio posteave: hic ponitur ut exponatur in antiquo vel novo edicto: erat dictio posteave posita hoc modo: si quid de bonis absentis causa reipubl. in eius absentia fuerit usucaptum vel diminutum: posteave tempus absentie de medio subducam: et qualiter illud posteave sit exponendum hic subiicitur et sic: si aliquis in presentia constitutus bonafide et iusto tit. rem absentis cepit possidere et usucapere: sive completa est usucapio in absentia: sive postea restituitur absens reversus: ut tempore absentie subducatur de medio quod est intelligendum si usucapta est in absentia: vel infra modicum tps dum reversus est dum hospicium conducit componit sarcinulas querit advocatum: sed si dum postea eo reverso perficitur usuc. non restituitur: cum enim dudum postea differt rem suam petere debet restitutio denegari quia negligens fuit: nam non negligentibus danda est restitutio sed necessitate impeditis: sed totum istud est temperandum arbitrio iudicis: ut si absens reversus non fuit negligens detur restitutio: si autem fuit negligens non detur: nam restituitur non qui tpis angustia impeditur: sed qui negligentia potuit litem contestari sup restitutione et non fecit. h. di. iste. §. cum. l. seq. [posteave.] hic sumitur materialiter non significative: sed dic mihi ubi dixit hic pretor percunctemini omnia verba edicti pretoris posita. s. eo. l. j. §. j. non invenietis dictionem posteave: quare potest dici duobus modis ut dixi in casu: dixit hic in antiquo edicto et erat inserta in eo: hoc modo: dicebat pretor si de bonis absentis causa reipublice in absentia: posteave fuerit diminutum: et dixit simpliciter posteave non distinguendo infra magnum tempus vel modicum. unde Ulp. exponit et distinguit: unde fit mentio de edicto pretoris: et non habemus illud: et tale no. s. de mino. l. interdum. vel

potest dici quod erat in novo edicto non tamen posuit ibi: posuit hic ut exponeret: bene scitis verba pretoris posita. s. eo. l. j. §. j. sunt ista sicut etc. istud postea coniungetis ita ibi: si cuius etc. de bonis absentis fuerit diminutum in absentia posteave: qualiter illud posteave sit intelligendum hic exponit. [pretoris]. s. presentis: quia presens bonafide et iusto tit. cepit possidere rem absentis causa reipublice. hoc. i. restitutio datur: et exponit hec lra dupliciter uno modo secundum M. restitutionis auxilium locum habet ut res ipsa restituatur ei: nos exponimus resti. auxilium locum habet. i. ut tps absentie subducatur de medio. [non quicquam.] i. non quicunque. [contingit.] quia res sua fuerit usucapta. [componit] emit supellectilia et alia necessaria ad usum suum. [restitutionem.] exponit Mar. i. petitionem rei sue: nos exponimus aliter. [enim.] absente. [restitutionem]. i. quis se reverso non infra modicum tps sed dudum postea passus est: perficio usucapionem rei sue non esse audiendum ut tempus absentie subducatur de medio: et ad hoc sequitur lra sequens [non enim] etc. [restituat.] pretor ad solidum tps absentie. [negligentia sed tpis angustia]. i. brevitate. [contestari.] hoc casu restituitur ut solidum tps subducatur de medio. ¶ Or signori breviter et compendiose tenebitis quod iste. §. vult istud dicere si quis bonafide vel iusto ti. me absente cepit possidere rem meam et usucapere: sive usucapta est in absentia: vel infra modicum tps restituor ut tps absentie subducatur de medio: sed si dudum postea usucapta est non restituor: immo tps negligentie subrogatur loco absentie mee non enim negligentibus etc.

¶ Or signori in isto. §. no. iij. vel. v. no. bona: statim est unum. pretor in edicto suo antiquo vel novo posuit simpliciter et in distinctione dictionem: posteave: non dixit posteave infra magnum vel modicum tps. Ulp. distinguit ut si fuerit diminutum infra modicum tps absentie subducatur de medio. unde no. regulariter si. l. non distinguit nec distinguendum est. s. de off. pre. l. ij. et. ¶. de pu. iu. l. de pcio. aliquis tamen pro iur. consul. hoc indistincte intelligi et determinari: quia licet pretor posuit:
2 posteave indistincte Ulp. distinguit: et ita no. † quod ex causa ubi. l. non distinguit tamen distinguitur: concor. ¶. de ar. l. licet. quia quod est omissum a lege non debet omitti religione iudicantis. ¶. de testi. l. quesitum. unde istud generale ita solvetis ubi. l. non distinguit nec nos debemus distinguere: ut in preall. l. s. de off. pre. l. ij. et. s. de alea. l. j. videndum est aliud quod dicit. et si. l. non distinguat tamen iudex debet distinguere. ¶. de arbi. l. licet. et. ¶. de testi. l. quesitum. et. s. de alea. l. ij. debetis ista generalia ad concordiam reducere ubi lex non distinguit nec debemus distinguere: si ex indefinito intellectu nulla sequitur absurditas nulla iuris contrarietas vera est prima regula sed ubi ex indefinito intellectu et ex locutione indistincta assequeretur absurditas vel iuris contrarietas tunc quod omisit. l. bonus iudex non debet omittere sicut esset hic si de bonis absentis in absentia posteave fuerit diminutum solidum tps absentie de medio non dixit: posteave infra magnum vel modicum tps: quia si prima die fui absens: et secunda die fui reversus et diu steti: nonne esset iniquum dare restitutionem mihi cum tps negligentie subrogatur loco absentie cum promptum sit etc. ut. C. de inoffic. do. l.
3 una. Item no. † quod dictio posteave ad modicum tps restringitur non ad magnum tps: concor. ¶. loca. l. si in lege. §. colonus. sic et adiectio pluris. ¶. de verb. sig. l. hec adiectio. et. s. si quis cau. l. et si post. unde sunt ista in ar. ad questionem que oritur sup testium depositionibus: vult actor probare quod possidebit. xxx. ann. sup hoc producit testes: dicit testis vidi possidere per. xxx. ann. et plures: et postea dicemus vel quod per hoc sit probatum de posses. xxx. ann. quia huiusmodi dictio pluris vel posteave ad modicum tps refertur: ne si diceremus: quia esset probatum traheretur ad magnum tps: quia spacium. x. ann. est magnum tps. ¶. quis et quibus
4 l. fideicom. §. aristo. Item no. † quod modicum tps[a] dicitur dum absens reversus conducit hospicium componit sarcinulas querit advocatum ut prestet ei auxilium sup re usucapta quod tps potest magis intellectu percipi quam locutione exprimi: unde totum officium iudicis moderabitur. ar. ¶. de ver. obli. l. continuus. §. cum ita. et. ¶. de sol. l. ratum. et. l. quod dicimus. alibi dicitur modicum tps decem dierum. ut. ¶. de consti. pe. l. promissor. alibi dicitur modicum tps. xxx. dierum. ut. ¶. de iti. ac. pri. l. j. et per totum: alibi dicitur modicum tps quod datur iudicatis ad solvendum. ¶. de iudi. l. si debitori. et. C. de usu. rei iudi. l. ij. et. l. si. alibi dicitur modicum tps tridui ut. C. de erro. advo.
5 l. si. alibi dicitur modicum tps. ¶. ad tertul. l. iij. in si. Item not. † hic quartum l. reverso de absentia dat modicum tps ad conducendum hospitium quod potest magis intellectu percipi committitur arbitrio iudicantis. ¶. de iure deli. l. j. in si. unde colligitur quod iudex debet admittere hanc exceptionem: detis mihi dilationem ad querendum advocatum et si non indulgeret in ista causa esset appellandi iure com. et ad hoc accedit. ¶. eo. l. ait. §. si. et. l. seq. verumtamen ex quo data est: et est quesitum amplius non dabitur. C. de postu. l. velamento. et. C. de re. p. l. j. ne si amplius daretur vel si vellet se subtrahere faceret quod advocatus se subtraheret preterquam
6 in advocato fisci. ut. C. si adver. fis. l. ij. Item no. † hic quintum quod subvenitur non negligentibus: accedit. ¶. de his que in frau. credi. l.
7 pupillus. et. C. de po. l. si. Item potest no. sextum † quod sup restitutione debet lis contestari. ut ptz ex. l. ista non enim. in si. et accedit. s. de mino. l. pap. in si. et. C. de in integ. resti. l. supervacuam. ¶ Or signori ex his que

his que dicta sunt casum huius.§.⁊ expositionē littere.⁊ not.potuistis perpēdere:modo alia sunt videnda ⁊ indagāda⁊ bonū est vt aduertatis:ideo qꝛ dñs Jo.⁊ Azo.hic in glo.suis valde obscure locuti sunt:sed nos clare loquemur ⁊ deducā ego materiā istā in tres questiones quas si intelligatis optime intelligetis materiā istā:primā questionē formabo in vsuca.triennij scđam in vsucap.x.vel.xx.tertiā in longissima prescrip.xxx.ann.⁊ qđ dicam in vna qōne dicā in ceteris alijs: prima questio est talis: ponamus bonafide ⁊ iusto titulo cepisti rem meam mobilem possidere et possedisti vno anno toto me presente: scđo anno toto me absente causa reipu.tertio anno toto me presente me reuerso ab absentia:modo quero vtrū cōpleta vsuca.triennij possum restitui vt tēpus absentie subducatur de medio vt ita intra annū nullus vetat mihi rem meā vēdicare:an cū cōpleta fuerit vsuca.me reuerso nō debeā restitui:eadē questio formaẽ in longa vsucap.possedi rem immobilem quadriennio me presente:biennio me absente causa reipu.quadriennio me reuerso: ⁊ presente potero restitui vt tp̄s absentie subducatur de medio:eadē questio formaẽ in p̄scrip.xx.ann.possedisti me presente.viij.ann.me absente.iiij.me reuerso ⁊ p̄nte potero restitui:vt tp̄s absentie subducatur de medio an nō eadē questio formaẽ in prescri.xxx.ann.in qua nō requiriẽ bonafides ⁊ tit.iure nostro:possedisti me p̄sente.x.ann.me absente.x.me p̄nte ⁊ reuerso.x.potero restitui vt tp̄s absentie subducaẽ de medio an nō in oībus istis qōnibus fuit opi.Dixerūt Mar.⁊ Pla.⁊ Albe.antiquus doctor:ꝙ vbi res mea vsucapiẽ vel prescribiẽ in absentia mea ego reuersus possum restitui:ꝫ si vsucapiẽ dudū postea me reuerso nō restituor:⁊ ideo in reb⁹ mobilib⁹ si possedisti me presente vno anno: scđo anno me absente: tertio anno me presente:qꝛ cōpleta fuit vsuca.me presente restitutio denegabiẽ: idē dixerūt in vsuca.lōga: ⁊ idē in p̄scrip.xx.ann.⁊ idem in p̄scri.xxx.ann.ꝫ si tu vsucaperes vel p̄scriberes me absente vł me presente vel me reuerso infra modicum tp̄s hic restituor:si ergo toto triennio possedisti rē meā me absente causa reipublice reuersus restituor:vel si duob⁹ annis.⁊.xj.mēsib⁹ possedisti rē meā reuersus cepi dare operā ad ꝯducendū hospitiū ⁊ cōponēdas sarcinulas ⁊ q̄rere aduocatū in istis faciēdis elapsus est mensis cōpleta est vsuca.restituor:sed si dudū postea ꝑficitur vsucapio nō restituor:vt ptꝫ in prima qōne scđa ⁊ tertia.Hāc suā op.nisi sunt ꝓbare rōnibus:⁊ ar.⁊.ll.expressis:ecce ꝓbant eā rōne tali vbi possedi rem meā mobilē:primo anno me presente:scđo anno me absente:tertio me presente :non sum lesus in absentia sed in presentia: quia ergo nō sum lesus in absentia:sed in presentia nō debeo restitui:qꝛ si quis missus in possessionē in edes militis si eo absente restituitur: si eo presente non restituitur vt superiori.§.Item hic probant alia rōne tali ex isto edicto subueniẽ absentib⁹ causa reipu.lesis in absentia non in presentia:⁊ ideo si miles lediẽ dū in expeditione est reuersus restituiẽ:si leditur dū domi est non restituitur.vt.C.de testa.mili.l.j.⁊.l.sancimus.Itē probāt arg.talib⁹: ecce dicūt ipsi vbi res mea vsucapiẽ in absentia mea:vel infra modicū tēpus hic nō fui negligēs si nō impediui ꝑfeci vsuc.rei mee: si nō fui negligēs merito subueniẽ mihi: ꝫ vbi perficitur dudum postea fui negligēs non restituor.vt in.l.nō em̄.⁊ est simile p̄scrip.xxx.ann.obijciunẽ negligentibus.C.de p̄scrip.xxx.ann.l.cū no.§.illud.⁊.C.de ann.excep.l.j.in fi.⁊.C.de iureiur.l.in reb⁹.§.fi.itē qd plura.l.est expressa.qꝛ.§.noster.vr̄ velle si aliqs bonafide inchoauit possidere rē meā p̄sente me postea cōpleuit in absentia vsuca.vel postea infra modicū tp̄s vt tunc restituar:ał's non.Itē alia.l.vr̄ expressa:si deferẽ mihi bonorū possessio si habui abesse causa reipu.si elapsi sunt dies in absentia restituor:ał's non.C.de resti.mi.l.si valerianus.Itē alia.l.vr̄ exp̄ssa:si primo quattuor mensibus fui absens:postea reuersus scđo quattuor mensibus absens: postea reuersus quattuor mensib⁹ absens: ⁊ completa est lesio in absentia restituar:ał's nō.j.eo.l.necnon.§.si qs sepius.dño Bul.⁊ Jo.⁊ Az.⁊ Ja.⁊ Moder.visum est cōtrariū ⁊ dicūt in p̄missis questionib⁹: si possedisti primo anno me presente:scđo anno me absente:tertio anno me presente restituar:vt medius annus subducatur de medio vt intra mediū annū rē meā possim vēdicare.Itē dicunt in longa vsuca.⁊ prescrip.x.⁊.xx.ann.hāc suā opi.nisi sunt ꝓbare rōnibus: ⁊ ar.ll.expressis.rōne tali absentia sua causa reipu.nemini debet esse dānosa.j.de reg.iur.l.absentia.⁊.s̄.l.j.si possedisti primo anno me presente si nō absentassem me habebam bienniū ad vendicādam rem meam si absentaui me perdidi annū:vnde si me reuerso illo elapso nō possum restitui:ergo absentia esset mihi dānosa qđ esse nō dꝫ.Itē ꝓbāt istud ⁊ alia rōne l.em̄ dicit ꝙ omne tp̄s absentie dꝫ deduci de medio est intelligendum primū mediū vltimū sequiẽ necessario:siue p̄mo anno vsuc.fui absens eo cōpleto fui reuersus ⁊ postea biennio elapso vsucepisti rē meā subduceẽ primus ann⁹ absentie: siłr si possedisti rem meā primo anno ⁊ scđo vsuca.me p̄sente: tertio anno me absente reuersus restituar.Itē quid plura est casus.l.qꝛ.l.videtur ita dicere:si primo anno vsuc.rem meā possedisti me p̄sente scđo anno fui absens:tertio anno reuersus:⁊ vsucepisti rem meā restituor: vt subducaẽ mediū tēpus.vt.C.de resti.mi.l.qđ tēpore.Item lex vr̄ expressa:ecce si in primo anno vsuc.fui absens quattuor mensibus:tandē reuersus ⁊ fui presens vna die postea quattuor mensibus absens:demū reuersus:biennio fui presens:restituor vt primi ⁊ scđi ⁊ tertij menses subducanẽ de medio.j.eo.l.necnon.§.si qs sepius.quē.§.quelibet pars inducit pro se.nec ob.alleg.a dño Mar.⁊ Pla.⁊ Albe.si possedisti me presente vno anno:secūdo anno me absente:tertio me presente:lesus sum in presentia:vnde nō restituor:hec est fallacia ꝙ ledor nō sum lesus in duob⁹ annis ꝫ tertio possum dicere:lesus sum partim in presentia:partim in absentia:ad id qđ sum lesus in presentia nō debeo restitui:sed ad id qđ sum lesus in absentia : ne si aliter diceremus haberem⁹ necesse dicere ꝙ nō deberē solū restitui ad vltimū diē:immo ad momentū qđ nō est verū.vt.s̄.de mi.l.deniqꝫ.§.scio.⁊ est simile videre dū lupus incipit exire siluam est in fieri:dicimus exit siluā:dū exiuit dicimus exiuit nō vltima precipitatione:sed precedentib⁹ ambulatiōibus : sic si possedisti primo anno me presente possum dicere ledor : si secundo anno me absente possum dicere ledor: si tertio anno me presente possum dicere lesus sum non isto vltimo anno tantū sed primo ⁊ secundo:verū quia partim in absentia restituar partim in presentia nō restituar:similiter dicim⁹ dū vadit quis romā:dum est in itinere dicimus iste vadit romā : dū est ingressus romā dicimus iuit romā:nō dicemus vltima ambulatione:sed oībus preteritis itinerationibus:nō ob.qđ ipsi dicūt iste fuit negligens se reuerso non debuit vltra tertiū annū tacere.Rñ.nō fuit negligēs circa restitutionē petendā:qꝛ nō erat ꝑfecta vsuc.pari ratione possemus dicere elapso primo anno fuit negligens:ergo si scđo anno ⁊ tertio anno fuit absens non debet restitui qđ falsum est:tunc potest dici negligēs cū perfecta est vsucapio ⁊ ipse nō petit restitui ad rem suā vēdicandā.nō ob.C.de test.mili.l.j.vbi dicitur si miles nō petijt bonoꝝ possessio.sibi delatā post exactos dies in militia reuersus restituitur subaudim⁹ maxime nō ob.l.necnō.§.si quis sepius.qꝛ ille.§.nō facit ꝓ eis: immo ꝓ nobis:nos nō ponimus ibi casum:qꝛ in primo anno vsucapionis fuit absens quattuor mēsibus:scđo anno alijs quattuor mensibus:tertio anno alijs quattuor mēsibus:sed ponamus casum: ꝙ primo anno fuit absens tribus mensibus : postea toto biennio presens.nō ob.§.iste.sed qđ simpliciter:qꝛ.§.iste debet cū magna subtilitate ⁊ equitate determinari:vt ita dicamus si possedisti rē meā toto triennio me absente causa reipu.planū est ego reuersus restituor:si possedisti primo anno vsuc.me presente:scđo ⁊ tertio anno me absente restituor:similiter si fui p̄sens primo ⁊ scđo anno vsuc.tertio absens ego reuersus restituor ad tp̄s absentie:sed qđ durius est ⁊ fortius si primo anno vsuca.fui absens scđo ⁊ tertio anno presens restituar:vt primus annus subducaẽ de medio:sed si primo anno p̄sens:scđo absens:tertio presens restituar:vt medius annus subducatur de medio:sed si primo anno p̄sens:scđo anno presens:tertio.xj.mensib⁹ superat vnus mensis:intra illum mensem cōduxi hospitium quesiui aduocatū ⁊ interim fluxit ille mēsis restituar:qꝛ hic modicū tempus reuersionis habetur loco absentie:sed in hoc non est differentia vbi res mea vsucapiẽ toto triēnio me absente vel vltimo anno toto me absente:vel infra modicum tēpus tunc restituor vt solidum tēpus absentie subducaẽ de medio:sed vbi perficitur vsucapio:dudum postea me reuerso si postea fui negligens tēpus negligentie subrogatur loco absentie:verbi gratia in questione nostra:si primo anno presens : scđo anno absens:tertio anno presens hic si tertio elapso peto restitui iudex audiet me:sed si dudum postea me presente cōpleta vsuca.fui negligens per vnū mensem non restituar nisi ad.xj.menses:si sum negligēs cōpleta vsuc.trib⁹ mēsibus vel duob⁹ nō restituar nisi ad.ix.vel ad decē menses.si ergo post vsucapionē cōpletam: dudum postea me reuerso tacui per vnū annū nō restituar in aliquo : qꝛ quartus annus negligentie subrogatur loco tp̄is absentie.¶ Or dicet aliquis ergo non est dr̄ia:qꝛ vbi cōpletur vsuc.in absentia:vel infra modicū tp̄s si nō sum negligēs restituar ad totum tp̄s absentie:idem si perficitur me reuerso dudū postea si nō sum negligens restituar.Rñ.differentia est vbi perficitur vsuc.in absentia:vel infra modicū tp̄s non deprehēditur mea negligētia statim:ꝫ vbi perficiẽ me reuerso dudū postea statim deprehēdiẽ in eo negligētia:vnde si vnus dies labaẽ mihi ille dies cōputaẽ.¶ Or signoꝛ ad istā opi.dñoꝝ Bul.Joan.⁊ Az.op.⁊ vr̄ ꝙ non possint stare duabus rōnibus:si istud est verum ꝙ ipsi dicunt:si possedisti rem meā primo anno me presente:scđo me absente:tertio me p̄sente si quarto anno fui negligens ꝙ iste quartus annus subrogatur loco medij anni:ergo male dicūt si lesus est in absentia vel ĩfra modicū tēpus potest petere restitutionē ex die reuer-

fionis.C.de tē.in integ.restit.l.fi.⁊.C.de re.bo.pos.l.j.quō dicem⁹ ꝙ elapso quarto anno nō detur restitutio ꝙ ad petendā restitutionē de quadriennio supsit trienniū.Rñ.datur restitutio ex die reuersionis ⁊ potest peti restitutio quacūqȝ parte quadriennij si non fui negligēs:vnde si primo anno quadriennij fuit negligens denegatur restitutio:nō qȝ sit de tpe infra qō potuit restitui:sȝ nō est de tpe ad qō possit restitui.¶Sed denuo instat si possedisti rem meā primo anno me presente:secūdo me absente:tertio me presente:si quarto anno fui negligēs subrogat loco medij anni: ⁊ ita vsucaptū per quartū annū vsucapiet.⁊.l.dicit cōtrariū.j.de vsuca.l.sequit.§.lana qȝ qō semel ⁊c.insti.de act.§.sic itaqȝ.Rñ. vsucaptū nō potest vsucapi rōne dñij:qȝ iste quartus annus nō facit qō amplius sit dñs ꝙ̄ erat ante trienniū elapsum:sȝ facit vt illud ius quo mediante poterā rescindere vsuc.tuā ego perdā:⁊ ideo dicit.l.vsucaptū nō potest vsucapi iure dominij:sed potest vsucapi vt vsucapiatur illud ius quo mediante poterat vsucap. adnihilari.j.de cap.l.in bello.§.si quis seruo.⁊ est fi.in actiōe qō me.cau.C.qō me.cau.l.fi vi.¶Dñ signori istā op.vltimā puto veram esse:bene verum est si placeret vobis possetis ita dicere si tu possedisti rem meā me presente primo anno:scdō anno me absente:tertio me p̄sente:aut ignorabā rem meā vsucapi ⁊ tacui:ignorantia est causa cur possim restitui.arg.j.qñ app.sit.l.j.§.biduū.⁊ l.vlt.⁊.j.qs ordo in bo.pos.ser.l.iij.§.dies.si sciebā videtur ꝙ sim negligēs vbi perfecta vsucapione nō restituar:qȝ non em̄ ⁊c.vt.j. eo.l.seq.nā alibi video ꝙ tp̄s currit scienti.in aut.de app.⁊ intra que.§.ad hoc.⁊.s.de calū.l.annus.non ob.si dicis olim annus vtilis currit ex die cōsummate lesionis:verū est cū cōsummata est in absentia.j.qñ ac.de pe.l.j.§.annus.sed ex die reuersionis quādo cōsummata est in absentia.C.de tē.in inte.resti.l.j.⁊.ij.dñs meus in ista op.non stabat firmus vno anno approbat op.dñi Jo.⁊ in alio anno op.dñi Mar.¶Dñ signori circa materiā istam quero ita miles vel absens causa reipubli.petit restitui an iure cōmuni act.vel iudi.off.dicūt quidā qō iur.act.C.eo.l.fi.nos dicimus iudi.off.s.de mino.l.in cause.⁊.l.qō si.⁊ ita data habet rescissoriam instit.de act.§.rursus.¶Sed denuo queritur imputat ei si potuit cōstituere pcu.⁊ nō fecit vel cōstituit procura.⁊ tacuit videt qō sic.j.eo.l.necnon.⁊.l.si qua.sed dico in absente causa reipubli. restituendū potuit cōstituere pcuratorē vel nō.vt.j.eo.l.sȝ ⁊ si.§. vlt.nec ob.l.qua.qȝ ibi constituit pcu.nec pcurator petijt sibi restitui:⁊ ibi dicam nec ob.l.necnō:qȝ loquitur in absente causa pbabili puta studiorum.

☞ Miles absens restituitur aduersus possessorē hereditatis vel emptorē ab eo si adeat al's secus.h.d.

Ulianus.

†In prin.huius.l.dr̄:mihi delata est aliqua hereditas ex testamento vel ab intestato habui necesse absentare causa militie me absente quidā cepit possidere hereditatem mihi delatam ⁊ possedit.xxx.ann.nunquid ego reuersus potero restitui sic:sed quid aliquis emit rē a possessore nūquid reuersus ego potero restitui:nō ob.vsuc.sic que omnia sunt vera si reuersus agnoui heredi.mihi delatam:al's nō.hoc dicit ista.l.videatis expositionē littere.[scribit]⁊ bene.[militi]cui erat delata hereditas.[miles.]reuersus.[manifestabitur.]⁊ sic non restituetur: qȝ sua non interest videtur qō ista lex nō possit stare nec inspecto iure antiquo vel nouo:qȝ inspecto antiquo iure prescriptio non erat introducta.j.de vsuc.l.eū qui.sed tenet peti.hereō.qui possidet p herede vel pro possessore.vt.C.de pe.here.l.regulariter.⁊ qui possidet ti.p emptore nō potest tueri triennio.C.de prescrip. xxx.ann.l.sicut.¶Preterea vr̄ ꝙ non possit stare iure nouo q emit a possessore habet tit.ergo nō datur cōtra eū peti.here.C.de peti. here.l.ij.vnde si agnouit quō restituet.Rñ.potest intelligi scdm antiqua tēpora:qȝ possessor here.non poterat prescribere longo tēporē.C.de iure deli.l.licet.si dicis quō poterat prescribere.Rñ. dictū est habito respectu ad nouū ius tale no.j.de inoffi.testa.l.si quis.¶Preterea potest intelligi ꝰm noua iura si dicis quō tenet peti.here.Rñ.licet nō teneat peti.here.tenet rei vēdi.vel posset intelligi in illis casibus datur cōtra ti.possidentē.vt.j.de peti.hered.l.qō si nullā.§.qō si quis.

☞ Absens causa reipublice restituitur vt perinde pcipiat cōmoda acsi presens esset.h.d.vel sic absens restituitur vt capiat legatū qō amisit pp̄ter ꝯditionis defectū.h.d.

Eum quoqȝ.

†In.§.isto ponitur casus in quo miles lesus restituitur ad lucrū:testator singulis annis quibus essem in italia legauit mihi decē ⁊ habui necesse abesse causa militie quib⁹ annis fui absens debeo restitui vt assequar legatū singulis annis quibus fui absens ⁊ non restituar ad actionē amissam sed ad cōditionis defectū vt nō videat conditio defecisse.hoc dicit.[fuisset.]si ratione militie non fuit in italia presens:accedit.j.eo.l.si quis titio.⁊ sic restituitur miles ad lucrum:nec ob.j.eo.l.sciendum.quia restituitur in lucro cum equitas suggerit ⁊ non in alterius penam:alias non.j.l.proxi.⁊ l.deniqȝ.[conditio.]id est defectus conditionis est causa cur restituatur.

☞ Restitutio ex hoc edicto nō fit vbi quis certat de lucro cum alterius iniuria nec ex fictiōe postliminij cū postliminiū nō porrigatur ad ea que sunt facti ⁊ cessat restitutio vbi eq̄tas cessat:hoc dicit cū duabus legibus seq.

Sciendum est.

†Si maiores leduntur in absentia possunt restitui si in absentia persecutionem rei sue perdiderint:qȝ vsucapta est res:sed si velint restitui ad lucrū cū alterius dāno nō debēt restitui:verbi gratia:cepi possidere rem tuā bonafide ⁊ iusto ti.captus sum ab hostib⁹:vnde est vsuc.interrupta cū captus sim ab hostibus:vnde nō possum possidere si sum reuersus fictione postliminij nō fingor vsuc.perfecisse:qȝ possidere est facti:vnde ille rem a me poterit vēdicare:qȝ nō videor vsucepisse cū per cap.vsuc.fuerit interrupta.h.d.[querunt.]vt.s.e. l.ab hostibus.§.sed qō simpl'r.⁊.s.l.pxi.[desiderāt]nec equitas suggerit restitutionē dari:al's secus.vt.s.l.pxima.[emptor.]qui emit a nō dño ⁊ possedit a nō dño ⁊ possedit vno anno in presentia.[interruptā.]qȝ qui capitur efficitur seruus hostiū igit possidere nō potest.j.de acqui.posses.l.cum heredes.§.in his.[postliminio]quare:quia facto ⁊c.j.de cap.l.in bello.§.facte.[vsus].i. vsucapio.[ablatū.]al's appositū.i.acquisitū.¶Dñ signori circa l.deniqȝ est insistendum:vos habetis si emi rem tuā ⁊ te presente possedi primo anno toto captus sum ab hostibus non perficitur vsuca.rei mee:qȝ sine possessione nō pcedit vsucapio:si reuertor de captiuitate nō fingor perfecisse vsuc.rei tue:qȝ possessio est facti denuo non possum restitui:qȝ restituerer cū tuo dāno:sed videtur ꝙ fictio postliminij ad possessionē trahat:ecce si possideo rem per filiū ⁊ incipio vsucapere:postea capior ab hostib⁹ reuersus restituar:vnde vr̄ ꝯtra.j.eo.l.ait.§.ei qui.quare dicetis aliud est in possessione qua querit per memetipsum:vt hic:sed vbi filius vel seruus incipit possidere ex cā peculiari illa possessio est iur.⁊ ignorās vsucapio.j.de acqr.poss.l.j.§.adipiscēde.si capior ab hostib⁹ nihilominus seruus potest vsucapere.vnde consueuit ita distingui:quedā posses.habet plurimū iur.parū facti:quedā multū facti ⁊ multū iuris quedā multū facti ⁊ parū iuris.est pos. que hȝ plurimū facti:si icipio possidere per meipsum requiritur animus ⁊ corpus.j.de acquir.poss.l.possideri.in prin.⁊.l.quēadmodū.habet tñ aliquid iuris:qȝ adminiculo iuris possideo ⁊ hic eadē que hȝ plurimū facti in acquirendo.j.de acqr.pos.l.j.§.si in re.⁊ in retinēdo.vt.C.de acqui.pos.l.licet.⁊ ad istā fictio postliminij nō trahitur:vt hic:est quedā possess.que habet plurimū iuris parū facti:vt que querit per filiū vel per seruū.j.de vsuca.l.si is qui.habet tamen aliquid facti vt si filius emit rem ex re peculiari cepi possidere:sed si interim capior ab hostib⁹ nihilominus seruus vel filius vsucapiunt:sic loquitur.l.cōtra.⁊ de ista posses. agitur.j.de acquiren.posses.l.possessio.est aliqua possess.que habet multū facti ⁊ iuris vt que queritur per procur.habet facti:qȝ queritur per pcur.habet iuris qȝ nō querit nisi mihi scienti.C.de acquir.pos.l.j.⁊ ad istā nō trahitur fictio postliminij.j.de acquir. posses.l.possessio.§.fi.

☞ Qō quis acquisiuit propter suā absentiā nō esset defensus in integrū restituitur.h.d.

Tem ait.

†Habuistis primum caput edicti pretoris positū.s.eoō.l.j.⁊ hucusqȝ expositum est:modo incipit exponere scdm caput:⁊ est scdm caput si absēs vsucepit rē p̄ntis cū nō defenderet vel liberat⁹ ē ab actiōe p̄ntis qȝ restituunt p̄ntes ꝯ absentes:q̄re qȝ nō debet obesse vel prodesse qō euenit immo qō est notādum plus est humilis pretor in subueniendo cōtra absentes ꝙ̄ absentibus:qȝ exprimit in subueniendo absentib⁹ qnqȝ causas:sed vbi restituit cōtra eos nō enumerat certas psonas.h.di.prin.huius.l. [itē ait.]hic incipit exponere scdm caput.s.ea.l.positū.[quid.] qō esset alicuius p̄sentis.[defenderet.]debȝ subaudiri p̄sentem aduersus absentem in p̄dictis casibus restituam.[capiant.]restituunt:⁊ hoc ne obsit vel psit qō euenit.s.eo.l.j.[hic]qñ subuenit presentib⁹ cōtra absentes.

Hec autem restitutio.

Datur restitutio presentib⁹ aduersus absentes siue vsuceperūt p se siue p subiectas psonas:nam si haberet absens pcuratorē per quē defenderetur non restituitur: licet si absens non defenditur possit postulare presens vt mittat in posses.bonoꝝ ipsius absentis.h.d.[inquietari].i.nō debet dari restitutio cōtra absentē:est em̄ qō tibi imputet ⁊ dānū ⁊c.vt.j. de reg.iur.l.qō quis.[mitti.]⁊ ita habetis si aliquis est absens ⁊ nō defenditur si latitat fit missio in bo.⁊ distrahunt accedit.C.de

his qui

bis qui ad ecc. cõsu. l. p̃senti. §. j. ꝛ non solũ istud auxiliũ est ꝓditũ cõtra absentes immo vt presens restituatur.

Defendi autem. Si absens nõ defendit̃ ꝛ interim prescribat rem presentis datur restitutio: vr̃ defendi absens siue aliquis veniat ilico ꝛ paratus sit subire defensionẽ ꝛ satisdare iudi. sol. siue requisitus sit: ergo debẽt requiri amici eius: si ergo requisiti nolunt defendere: si interim res presentis vsucapitur restituit̃: q2 sicut nõ debet morari in damno nec lucro: sicut dicimus in absentibus ꝛ furiosis ꝛ infantibus: ecce si cepit vsucapere rem meã ꝛ efficitur furiosus ꝛ non defenditur vel infans per tutorẽ vel ciuitas ꝛ nõ defenditur possum restitui. h. di. [videtur.] §. tantũ. [satisdetur.] vt. j. in qui. cau. in pos. ea. l. hic autẽ. in fi. [potest.] vnde debet requiri domi. C. de ann. except. l. vt perfectius ꝛ amici eius. j. ex qui. cau. in pos. ea. l. hic autẽ. in prin. [oportet.] qualiter fecit requiri illũ. [eos.] absentes. [nõ patiatur.] §. l. pri. in prin. ꝛ. l. j. [labeo ait.] q2 si nõ defenduntur: ꝛ interim ab actione mea liberant̃ possum restitui videt̃ cõtra. ꝙ probãt aliud auxiliũ ꝛ videt̃ ꝙ debeam denũciare presidi. vt. C. de ann. ex. l. vt perfectius. potest dici illa loquitur in quattuor casibus: puta cũ aduersarius meus hic loquitur cuz actio expirauit: vel potest dici illud extraordinariũ ꝛ istud ꝛ vnũ nõ excludit aliud. §. de mi. l. minor. s3 instatur si absens nõ citatur debent citari domi: ꝛ nonne per executorẽ perpetuatur act. C. de prescrip. xxx. ann. l. sicut in rem. R̃ñdeo non olim: hodie non habet locũ vel possum dicere qḋ dicit̃ in. l. cõtra. habet locũ in reali actione: secus in personali.

☞ Contra presentem qui ex cã secũ agendi potestatẽ non facit in integ. restitutio cõcedit̃. h. d.

Ait pretor. † Verba posita in primo capite huius edicti sunt vobis exposita in superioribus: sed aliqua verba posita in secũdo capite sunt exposita a. l. ait pretor hucusq3 modo in. l. ista iuriscõ. intẽdit exponere aliqua verba posita in secũdo capite dicit ait pretor si quis est in vinculis ꝛc. ¶ Or dicit Vlp. hec clausula merito est adiecta potest esse ꝙ aliquis est presens ꝛ detinet̃ in vinculis: vnde potest vsucapere ꝛ p̃scribere vel ab actione alterius liberabit̃: vnde si secũ nõ facit potestatẽ agẽdi datur restitutio: secus in eo qui est captus apud hostes q2 possidet̃: vnde non potest vsucapere. sed qui captus est ab hostib⁹ si leditur bene restituitur: s3 si interim act. sua tẽpore expiraret: sil'r habet restitui: licet autẽ qui captus est ab hostibus nõ posset p se vsucapere rẽ alienam poterit tamen per filium ꝛ seruum si filius rem alienam ex pecunia peculiari emit ꝛ cepit vsucapere: si capiat̃ ab hostib⁹ illa vsucapio perficitur: verũtamen reuersus illã rem tenet̃ restituere: qui ergo est in vinculis p̃scribit: ꝛ nõ facit secũ potestatẽ agendi ꝛ aduersus eũ datur restitutio: sed si secum faceret potestatem agendi nõ datur cõtra eũ restitutio. hoc dicit ista. l. videatis expositionem littere. [non faceret.] aduersus eũ in integrum restituã: q2 hec verba ponunt̃ hic materialiter repetentur hic vt exponantur. [in seruitute.] detentus. [cõstat.] q2 qui detinet̃ in vinculis nõ possidetur: s3 qui est in seruitute possidet̃: vnde possideri non potest. §. eo. l. recte. ꝛ. j. ad leg. iul̃. de adulte. l. sic eueniet. [restitutio.] ei qui interim passus est rem suã prescribi. [acquisitionem.] cõcord. j. de cap. l. in bello. §. fratre. ꝛ. §. eo. l. deniq3. [vel vsufr. quasi pos.] ideo dicit hoc: q2 dominus fundi possidet naturaliter ꝛ ciuiliter: vsufructuarius naturaliter tantũ. j. de acquirẽ. poss. l. naturaliter. ꝛ. j. vnde vi. l. ij. [putat.] ne absentia sua sit sibi damnosa. §. eo. l. j. [peculiari.] interim dũ pater vel dñs est in captiuitate. [cum.] §. captiuũ. [succurrit.] per resti. ¶ Or signori in isto ver. plane est aliquãtulũ insistẽdũ: si filius vel seruus de pecunia peculiari emit a non dño rem bona fide mihi patri ignoranti acquirit possessionem. j. de acquir. possess. l. j. §. itẽ q2. ꝛ ignorãs incipio vsucapere. j. de vsuca. pro emp. l. ij. §. etiã ignorans. si interim capior ab hostibus non interrũpitur vsuca. vt hic. ꝛ. j. de vsuca. l. si quis pro emptore. sed in possessione quã habeo per me ipsum habet plurimum facti: vnde si capior ab hostib⁹ statim interrũpitur: vnde cũ possideor nõ possum vsucapere: q2 vsucapio sine possessione non ꝓcedit: vnde fictio postliminij nõ trahit̃ ad hanc. §. e. l. deniq3. ꝛ. l. sciendum.

☞ Qui non patitur secũ litem contestari ex causa iusta vel iniusta contra eum restitutio concedit̃ si qd ex hoc quesierit. h. d.

Deinde adijcit. † Hic exponuntur ꝛ alia verba pretoris pertinẽtia ad scdm caput: est aliquando ꝙ vsucapio ꝛ prescribo rem alienã vel liberor ab actione aliena: q2 nõ facio mecũ agendi potestatẽ dabitur restitutio contra me: dicet aliquis nonne satis est: ꝙ ille potest me cõuenire: ꝛ si nõ facio potestatem mecum agendi mittetur in possessionem bonorum. R̃ñ. non est satis: q2 potest esse ꝙ non habeo bona vel non latito: s3 si act. alicuius tpe expirat vocat aduersarium suũ petit dilationẽ ad querẽdum aduocatum interim actio expirat dabitur restitutio: sed si stat per pretorẽ quominus agi possit sil'r dabitur restitutio. h. d. [adijcit.] §. l. j. in secũdo capite. [non faceret.] ille qui vsucapit rem alienã [faciat.] i. secũ agendi potestatẽ non faciat: ꝛ ita facit id per qḋ restitutio debet dari [cõtigerit.] actio alterius tpe expirauit. [nec enim.] modo respõdet op. que fieret si secum nõ faceret potestatẽ: actor debet experiri ꝛ mitti in poss. bonor. [nõ possit.] vel q2 non sunt: vel pauca sunt [finge em̃.] ponit exemplũ quãdo non latitat [aduocationes.] i. inducias sibi dari aduocatorũ querendorũ causa. [contingit.] et ita colligitur hic ꝙ danda est dilatio alicui ad querendũ aduocatum. accedit. §. eo. l. ab hostibus. §. sed qḋ simpliciter. [possit.] vt ita actio actoris tpe expiret. [distingueret.] alibi: ꝛ ita non venit ad litigandum. Sed hic instatur ꝛ vr̃ ꝙ hic dr̃ nõ possit ꝓcedere tribus rationib⁹: verbi gratia: possidebas rem meã ꝛ nõ superãt nisi tres dies ad perficiendam vsuca. feci te vocari corã iudice tu venisti ꝛ dixisti detis terminũ ad querẽdũ aduocatũ iudex dedit viij. dierũ nõ supereant de vsuc. nisi tres dies: perfecta restituar: q2 nõ fecisti tecũ agendi potestatẽ: vel dixisti dñe obtuli me detis inducias deliberatorias: iudex dedit. xx. dierũ. scdm aut. C. de li. cõtest. aut. offe. vel tu multitudine negociorũ astrictus nõ venisti interim act. expirauit restituar videtur ꝙ nõ posset esse: q2 p executorem interrũpitur p̃scriptio. C. de prescript. xxx. ann. l. sicut. vnde nõ perit actio: q2 ex quo cõe auxiliũ ꝛc. §. de mino. l. in cause in prin. breuis est r̃ñsio: q2 illa loquit̃ in realibus in quibus habet fieri interruptio per executorẽ hic in personalib⁹. vt. §. de eo per quẽ factũ erit. l. fi. in prin. vel dicamus olim per executorẽ interruptio nõ fiebat. vt. §. de eo per quẽ factũ erit. l. fi. vnde liberabit̃ ille: sed per hoc edictũ datur restitutio. ¶ Sed denuo videt̃ contra. ex quo per factuz aduersarij expirat actio mea dãnum tpale nõ debeo pati. j. de iudi. l. ij. §. oibus. ꝛ. C. de iure deli. l. sancimus §. donec. ꝛ. C. de coll'. aut. qḋ fieri. ¶ Sed breuis est r̃ñsio vbi non impedior experiri contra creditorẽ hoc d3 esse sine dãno creditoris: sed denuo vr̃ cõtra. tertia rõne: si aduersarius qui tenet̃ tẽporali act. nõ facit secũ agendi potestatẽ debeo adire presidẽ ꝓuincie ꝛ corã tribus testibus ꝓtestari ꝙ libenter conuenirẽ aduersariũ meũ qḋ sufficit. C. de ann. except. l. vt perfectius cũ habeam cõe auxiliũ cessat extraordinariũ vt dictũ est potest dici illud extraordinariũ: vt hic ꝛ illud: ꝛ vnũ nõ excludit aliud. §. de mino. l. minor autẽ magistratus: vel potest dici qḋ prin. huius. l. vt perfectius loquit̃ in certis casib⁹ cũ tunc est furiosus vel infans vel in dignitate positus ꝛ non defenditur: sed hic loquitur etiã in alijs casibus cũ quis tenebatur tẽporali act. cũ dies erat exitura ꝛ secũ potestatẽ agendi non faciebat. j. eo. l. si qua. ꝛ p reũ stetit quominus actor procederet in actione sua ꝛ interim expirauit actio. [indulgebat.] videt̃ contra. ꝛ videtur si stetit per iudicẽ quominus reddat ius actori: ꝙ ipso iure nõ currit prescriptio in aut. de app. §. ad hoc. ꝛ in aut. de his qui ingre. ad ap. §. j. in aut. vt spon. lar. §. hoc quoq3. potest dici vno modo regulariter si stat per iudicẽ actio actoris expirat tẽpore: s3 actori datur restitutio: vt hic: fallit cũ lis in cõsistoriũ principis per app. est introducenda: vt in. §. ad hoc. Item fallit cũ impeditus est app. ꝓsequi casu fortuito in aut. de his qui ingre. ad app. §. j. Itẽ fallit cũ iudex dicit per me stat: vt tẽpus labatur. vel potest dici vt dicatur in causa principali: quia si stat per pretorem perijt actio: sed datur restitutio in causa app. non in causa principali vt ibi: nam multa obtinent in causa app. que nõ in causa principali. §. de do. l. arbitrio. §. dolo no. alij dicũt ꝛ ita scripsit Azo. ibi non currit prescriptio q̃tum ad effectum.

☞ Contra absentem ex causa necessaria cõcedit̃ restitutio ipse vero nõ restituitur nisi cum ꝓcuratorem dimittere nõ potuit vel dimisit ꝛ mortuus est. h. d.

Sed ꝛ si.

Aduersus. † Aliquis cepit vsucapere rẽ meam bona fide ꝛ iusto ti. ante completã vsuca. ob crimen a se cõmissum relegatus est in relegatione existens cõpleuit vsuca. rei mee vel interim liberatus est ab actiõe mea: nũquid eo reuerso de relegatione potero restitui aduersus talem vsuca. ꝛ liberationẽ: ꝛ sic restituar ex generali clausula si qua iusta causa ꝛc. vel ex generali cum secũ potestatẽ agendi nõ facit: sed nunquid relegato si interim actio sua expirat dabitur restitu. non: si potuit dimittere ꝓcur. ꝛ nõ fecit: al's sic. h. di. iste. §. videatis expositionẽ littere. [relegatum] qui vsucepit rem presentis. [clausula.] si qua iusta causa videbitur. §. eo. l. j. in fi. ꝛ l. seq. vel potest dici illa clausula nõ exponit̃ hic sed alibi. j. eo. l. necnon. §. ex his. vel exponetis ex generali clausula: q2 potestatẽ secum agendi non fecit. §. eo. l. ait. §. deinde. [relinquere.] vnde si nõ fecit est qḋ sibi imputet̃ ꝛ damnũ qḋ quis ꝛc. j. de reg. iur. l. qḋ

quis.[ex causa]puta si reliquit ꝓcu. vnde no. si quis potuit relinquere ꝓcur. ⁊ non fecit nõ restituitur: al's sic: vt. s. de mi. l. papi. ⁊ ibi dixi: ⁊ de ista materia dixi. s. de in integ. resti. l. diuus.

Ait pretor. Quedam verba posita in secũdo capite huius edicti sunt exposita in superiorib⁹ modo hic exponuntur quedam alia verba pretoris: ait pretor. si quis eum qui in ius vocare nõ licet nõ vocauerit cũ ipse nõ defenderetur si interim act. sua tpe expirauit eũ in integ. restituã. verbi gratia: quidam sunt qui inuiti in ius vocari nõ possunt vt sunt magistri magistratus si sunt debitores mei si habẽt ꝓcur. per quẽ defendantur debeo vocare procuratorẽ si nõ habẽt interim act. mea expirat restituor: secus est si habeo debitorem quem possum vocare in ius petita venia: qꝛ si interim actio mea expirat non restituar: qꝛ imputetur mihi cur non adiui iudicem petita venia. ⁊ no. ꝙ vbi aduersarium meũ non possum inuituz in ius vocare: si non defendetur restituor: ista clausula si non defenditur refertur ad eos qui inuiti in ius nõ vocantur non ad absentes: vel ad eos qui in vinculis detinentur. hoc dicit. [ait.] in scdo capite hui⁹ edicti. s. e. l. j. §. j. [defenderet] ponunt materialiter. s. eo. l. j. §. j. repetunt hic vt exponant. [sine fraude]. i. sine pena ⁊ dãno: sic exponitur. j. de edil. edic. l. cũ autẽ. §. excipitur. [non licet]. s. de in ius voc. l. ij. [⁊ parẽtes]. s. de in ius vocã. l. cuiq;. §. ait pretor. [neq; defenderet] qꝛ in ius inuitus vocari nõ poterat [supra]. s. itẽ ait. §. defendere. vnde generalis clausula nõ trahit ad id de quo specialiter cautum est. j. de penis. l. sanctio.

☞ Si per negligentiã vel dolum iudicis contingeret vt pereat ius agendi restituitur secus si culpa actoris. h. d.

Ait pretor. † In isto. §. exponũtur alia verba edicti pretoris ponam⁹ facto magistratus sine dolo meo actio mea tpe expirauit qꝛ magistratus dedit talem dilationem reo ꝙ actio exiuit datur restitutio sic: sicut si magistratus nõ fecit copiam sui: sed si magistratus denegat causa cognita restitutionem non daretur restitutio: sed qꝛ non obtemperabam magistratui denegauit mihi reddere ius ⁊ ideo restituor: si quid si forte fraude aduersarij mei actio aspirauit non habet locum hec clausula sed superior: quia nõ fecit secum potestatem agendi: vbi perdo actionem meã sine dolo meo restituor: si cum dolo meo nõ restituor: qꝛ delinquentib⁹ non est subueniendum: sed vbi perdo actionem facto aduersarij nõ restituor ex ista clausula: sed ex illa qꝛ secum potestatem agendi non fecit. hoc dicit. [causa cognita.] vt qꝛ nõ habebat ius agendi. [ipsius]. i. actoris [nõ subuenit]. s. de mino. l. si ex causa. §. nunc. ⁊. l. auxiliũ. §. in delictis. [nõ obtemperauerit.] hic colligitur ex quo actor nõ obtẽperat iudici potest ei denegare iurisditionem suã. vnde si scholaris veniet ad iudicẽ ⁊ dicat iudici Boñ. minatur mihi ꝙ ꝯueniet me dũ ponã pedem in stripodio ꝓuideatis huic malicie iudex poterit mittere ꝓ eo ⁊ dicit ꝓponas actionẽ tuam: vsq; ad talem diem abinde in antea te non audiã. accedit. C. de inge. l. diffamari. ⁊ de adop. leg. l. mancipiorum. [causa.] qꝛ nõ habebat personam standi in iudicio: vel act. tẽpore expirauit.

☞ Propter ferias repentinas si aliquis leditur datur restitutio: secus si propter ferias solẽnes. h. d.

Si ferie. Vos habuistis in superiori. §. si magistratus denegat sui copiã actori sine iusta causa ⁊ interim actio expirat actio restituitur: † quid erit cõpetit actio tẽpore peritura dum vellem agere: superuenerũt ferie: vnde actio mea expirauit restituar ne: distinguendum est aut superuenerũt repentine quo casu qꝛ non potui eas preuidere restituar: vt restituantur tot dies quibus fuit lesus: si superuenerũt solennes has potui ꝓuidere mihi imputetur: cur tantũ me artaui: nõ restituar. hoc dicit. [gestas] vt si imperator habet victoriã de hostibus. C. de ferijs. l. j. [principis.] puta qꝛ illa die imperator duxit vxorem vel nata est soboles. [non dixit.] vnde interim act. actoris expirauit [factũ] hic loquitur in ferijs repentinis que dicunt repẽtine: quia repentes habẽt indici. C. de ferijs. l. j. [feriarũ.] vt sunt dies qui numerantur. C. de ferijs. l. oẽs. [scribit.] restituitur aduersus repẽtinas nõ aduersus solennes: qꝛ illas potuit prouidere: vnde sibi imputatur: accedit. j. loca. l. si quis domũ. [tẽporis] vt si tres dies fuerunt feriati restituar: vt tot dies mihi restituant. [feriarum.] repentinarum.

☞ Vsucapione rescissa tpe absentie tantũ restituitur. h. d.

Quotiens. In precedẽti. §. dictũ est: ꝙ si quis ledit in tpe restituitur ad id tẽpus ĩ quo lesus est: nõ est ad totum tẽpus inde sumpta occasione: hic ponit casus talis: † rem tuã mobilẽ bonafide ⁊ iusto ti. possedi triennio min⁹ vna die ⁊ ita nõ superat tibi de tempore statuto ad vsucap. perficiendã nisi vna dies in illa die absentaui me causa reipub. vnde nõ habuisti copiã conueniendi me: vnde perfeci vsuca. reuersus sum poteris restitui non vt subducatur totum tẽpus: sed ad tantum in quo fuisti lesus per absentiã meã. hoc dicit. [in vsuca.] scz triennij [cepi] in illo vltimo die vsuc. [est] ⁊ nõ totius tẽporis: ⁊ ita not. in. §. isto duo: sicut restituunt absentes lesi in absentia: ita cõtra absentes datur restitutio. s. eo. l. j. in princi. ⁊. §. j. Itẽ no. hic cũ quis leditur in tempore restituitur ad id tantũ tempus in quo lesus est: vt hic: ⁊. s. proxi. §. ¶ Or signori super. §. isto formatur talis questio ⁊ aduertatis eam qꝛ vtilis est in tractatu isto. ponamus tu possedisti rem meã me presente bonafide ⁊ iusto titu. vno die minus ꝙ̃ tpe statuto in vsuca. vel duobus diebus minus vel tribus: ego absentaui me illo die quo perficiebatur vsuc. interim res mea est vsucapta: reuersus sum infra qõ tempus restituar ad istum diẽ biduum vel triduum: ⁊ ita questio est in hoc: si ledor in absentia mea biduo vel triduo infra qõ tempus reuersus debeo restitui ad illud biduum vel triduũ: in ista questione fuit triplex opi. dñi Mar. ꝙ si in absentia ledor biduo vel triduo ꝙ reuersus post modicũ tempus ego quacunq; parte anni vtilis olim: hodie quadriennij potero restitui ad biduum vel triduuz quo lesus fui in absentia. si autem essem in absentia maiori spacio puta quinquennio reuersus post illud modicum tẽpus restituar infra annũ vtilem olim hodie quadriennium: hanc opi. nisus est probare rationibus arg. ⁊. ll. expressis: ⁊ probat ratione tali sicut si ledor maiori tempore quotienscũq;: puta quinquẽnio habeo olim annum vtilem hodie quadriennium si ledor minori tempore puta biduo quacunq; parte anni vel quadriennio debeo restitui qꝛ cõtrariorum ⁊c. j. de verbo. obli. l. inter stipu. §. rem. itẽ probat arg. tali: in restitutione petenda non est absimilis causa minorum ⁊ maiorũ. vt. C. de mino. l. si. sed in minore ita est quotienscunq; tempore leditur paruo vel magno poterit petere restitutionẽ quacũq; parte anni vel quadriennij. s. de minori. l. interdum. Item. l. videtur expressa si quis leditur in absentia anno continuo reuersus restituitur infra annum vtilem. j. eo. l. necnon. §. si quis sepius. ⁊ alij non dubitant ꝙ maiores al's habeatur annus vtilis ꝙ̃ annus cõtinuus. j. de diuer. ⁊ tẽpo. prescrip. l. j. §. plane. dño Bul. Ioan. ⁊ Azo. visum est contrarium: ⁊ dixerunt talem diuisionem faciendam esse cum quis leditur in absentia cursu temporis si quidem anno vel quadriennio nõ maiori spacio: quacunq; parte anni reuersus potest restitui si leditur in absentia maiori spacio anno vel quadriennio reuersus post modicũ tẽpus restituetur infra annũ vel quadrienniũ: si leditur in absentia minori spacio quocũq;: puta biduo ipse reuersus post modicum tempus non poterit restitui quacũq; parte anni vel quadriennij: licet infra tps tantum inquãtum fuit lesus in absentia ⁊ ita quadriennium est meta infra quã subsistimus vltra quã nõ progredimur ⁊ est simile videre in prescrip. xxx. ann. que est meta personaliũ actionũ vltra ꝙ̃ nulla personalis actio extenditur. C. de cõsti. pec. l. ij. sed infra illã metã subsistitur: qꝛ multe personales act. tolluntur minori tempore vt redhibitoria. C. de edi. act. l. ij. ⁊ act. de dolo: vt. C. de do. l. si. si ergo aliquis est lesus in absentia anno vel quadriennio: nec plus nec minus reuersus post modicum tempus restituitur infra annum vel quadriennium. C. de tẽpo. re. l. si. si leditur maiori spacio quocunq; quinquẽnio reuersus post modicũ tempus habet annum vel quadriennium ad petendam restitutionem. si autem lesus est in absentia minori spacio anno vel quadriẽnio biduo vel triduo reuersus post modicum tẽpus: dicit infra diẽ bidui ⁊ tridui debebit causam agere ⁊ finire ⁊ ꝓponere rescissoriã: si dicatur quomodo poterit hoc facere in vna die bidui respõdent: si poterit facere bene quidem al's sibi imputetur cur tantũ se artauerat. s. si quis cautio. l. ij. §. si quis. hãc autẽ eorũ op. probant rõnibus ⁊ arg. ⁊. ll. expressis. ratiõe tali: si lesus sum in absentia biduo reuersus post modicũ tempus quacũq; parte anni vel quadriẽnij possim ꝓponere rescissoriam ante absentiã meam non habebam nisi biduum vnde si haberem annum vel quadriennium absentia mea ꝓdesset mihi qõ non debet esse. j. de reg. iur. l. absentia. Item dicũt ipsi. l. videtur hoc velle si fui absens tribus vicibus ego restituor non infra quadrienniũ sed infra annũ. j. eo. l. necnon. §. si quis sepius. ⁊ ita vtraq; pars allegat pro se. Itẽ quid plura. ll. sunt expresse: si leditur in tempore ad tps illud restituatur. hoc dicit iste. §. ⁊ superior. ⁊. s. de mino. l. vlti. ⁊. j. ad trebel. l. debitrix. §. si pro eo. ⁊. j. de his que in fraudẽ cre. l. ait. §. si cõditionalis. nõ obst. allegatio Mar. statim si quis leditur in absentia maiori spacio anno: vel quadriennio habet annũ vtilẽ vel quadrienniũ hec est vera: ergo cõtrariorum eadẽ dz esse relatio. si ledit minus anno vel quadriennio biduo hec est falsa: qꝛ cõtrariorum eadẽ est relatio. nõ est necessarium arg. circa positiua. verbi gratia: videatis legẽ expssam: ecce si vẽdis filio meo vel emis ab eo filio emãcipato vel mortuo act. ex vẽdito vel ex empto que erat tibi perpetua. si filius mãsisset in potestate finita potestate erit ãnalis. j. qñ act. de pe. est an. l. j. §. j. ⁊. l. annus. ¶ Or pone emisti a filio meo mancipiũ morbosum filio emãcipato erit tibi redhibitoria annalis nõ: immo tanti temporis

poris quanti erat ante. j. qñ ac. de pe. est an. l. cum ser: et ita hic: si quis ledatur in absentia maiori spacio anno restituit infra annũ si minori spacio anno: puta biduo reuersus non intra annum pe tet restitu. sed infra biduum: & causam rescissorie debebit propo nere & perpetuare. Item alia ratione si ad perficiẽdã vsucap. rei mee non superat nisi dies. si nõ absentassem me debebam rẽ meã vendicare infra diem vel biduũ: si absentaui me et completa est vsuca. si reuersus quacunq̃ parte anni restituor cum ante absen tiam habebam diem modo post absentiam habeo annum. ergo sum melioris conditionis cum res est vsucapta ꝙ non essem. qð l. phibet. j. de capti. l. in bello. §. si quis nõ ob. §. ille si qs sepi⁹. si qs fuit absens tribus vicib⁹ et ita anno cõtinuo damus ei annuz vtilem qui est maior anno cõtinuo: quia ibi iurisconsul. non pote rat statuere aliud tẽpus ꝯtinuũ qð esset plus vel minus ꝙ tẽpus absentie. et ideo dicit ibi de anno. preterea. §. ille facit pro nobis si lesus est in anno restituitur in anno: vnde si lesus est biduo qð restituitur in biduum. Dñs Jo. neutram sñiam approbauit & cir ca articuluz cogitauit & veritatẽ inuenit. & do. M. Bul. et Azo vidẽtur somniasse & videte est duplex tempus: est tẽpus ad qð re stituitur: est tẽpus infra qð restituitur. que duo si intelligatis op time intelligetis est tẽpus ad qð restituitur tṗs absentie: si ledor in absentia biduo vel triduo istud est tṗs ad qð debeo restitui: est tṗs infra qð quis restituitur sicut est ann⁹ vtilis olim: hodie quo drienniũ: nam si ledor in absentia quocũq̃ tpe paruo vel magno reuersus post modicum tṗs habeo annũ vel quadriennium infra qð restituor vt restituatur id tṗs paruũ vel magnũ quo fui lesus sed si istud est verum hec esset magna iniquitas si sum lesus in ab sentia biduo vel triduo reuersus ꝙ infra diez bidui vel tridui de beam causam agere & finire: immo quacũq̃ parte quadrienniȷ̃ re stituar. vt tẽpus absentie subducatur de medio. Et ideo dicebat Jac. & bñ si ledor in absentia biduo vel triduo reuersus post mo dicũ tṗs habeo olim annũ vtilẽ ad rest. incohandã & finiendaz et intra annũ restituar vt possim rem meã vendicare si maiori spa cio ledor reuersus restituor vt infra tãtũ tṗs possim vẽdicare rẽ meã quãto tpe fui absens. nõ obstat iste. §. nec superior. q: hic nõ loqtur de tpe infra qð restituaṫ. sed de tpe ad qð quis restituatur q: iste. §. dicit vt dixi in casu: preterea si opi. dñorum Bul. Jo. et Az. esset vera dicebat Ja. videte magnã iniquitatẽ: si qs leditur in absentia minori tpe anno ꝙ reuersus habeat tãtũ tṗs ad ppo nendã rescissoriã quãto tpe lesus fuit in absentia. vbi gr̃a. hodie signaui me: i crastinũ emi equũ & iui trãs mare: iste equ⁹ erat mor bosus qñ fui trans mare & cepi vti equo dolebat nimis cognoui equũ esse morbosuz. vocaui milites istũ equũ emi boñ. est morbo sus pscriptio sex mẽsiũ in redhibitoria currit mihi ex quo cogno ui meritũ. j. de edil. edic. l. sciendũ. in fi. & l. cum ser. steti ibi sex mẽ sibus ex quo cognoui morbũ expirauit actio mea reuersus sum peto restitui vt possim intẽdere redhibitoriã cõtra te. scðm Joã. et Azo. debeo cãm rest. infra sex mẽses cũ agere nõ possum pba re equũ esse in cã redhibitionis nisi per testes transmarinos qui bus ondi equũ. aut iudex dabit terminũ nouẽ mensium. sicut di cũt. ll. C. de dila. l. j. ergo cã rest. infra tṗs sex mensiũ nõ poterit in tendi & finiri: aut nõ dabit spaciũ. ix. mẽsiũ cõmittit. in. l. illã. C. de dila. l. j. vnde ista opi. est vera. & cõtinet eqtatem vt duplex sit tṗs infra qð qs restituaṫ. et ad qð quis restituatur lesus in absentia reuersus cãm resti. infra annum vtilem vel quadrienniũ incohoa bit & finiet. nec ob. j. e. §. si qs. q: loqtur de tpe ad qð qs restituitur sed contra istam opi. duo vidẽtur facere. ll. dicũt ꝙ rescissoria tol litur anno olim hodie quadriẽnio. j. e. l. is cui. & C. e. l. j. si rescisso ria tollitur ãno quõ habeo annũ si postea mouebo rescissoriã in fra biduũ vel triduũ cũ annus expirauit. Respondeo rescissoria tollitur anno vel quadriẽnio non qui vel ꝙ opponatur rescisso rie: sed restõni. hoc vult dicere: si dormiui anno vel quadriennio non possim postea mouere rescissoriã sed non tollitur rescissoria anno q opponaṫ rescissorie. ƺ tollitur tãto tpe quãto tollebatur prima mihi anteꝙ absentarẽ me sił'r si absentaui me quinquẽnio vel vicẽnio & data est mihi restitutio nõ tollitur sed ad tantũ tṗs durabit & de hoc tangã. j. e. l. necnõ. §. exẽplo. Sed denuo oppo nitur ad hãc opi. dñi Ja. videtur ꝙ nõ possit stare. reducam⁹ ad memoriã qð dixi in. §. ƺ qð simpl'r dixi ibi si possedisti pmo anno me psente: scðo me absente: tertio me psente: nõne dixi si sum ne gligẽs. quarto anno ꝙ tṗs negligẽtie subrogatur loco tpis absen tie quõ dicã mõ pro quacũq̃ parte anni restituar. Rñdeo potest esse ꝙ statim cepi petere restõnẽ. vnde si nõ fui negligẽs datur re stitutio ad tẽpus absentie subducẽdũ de medio: pterea si sum ne gligẽs p vnũ annũ postꝙ sum reuersus de absentia ille ann⁹ sub rogatur loco tpis absentie. i. illi⁹ anni quo fui absens: si dicis cur non datur restõ quacunq̃ parte quadrienniȷ̃. Respon. illud est ideo nõ ꝙ sit de tpe infra qð possum restitui sed q: non nõ est de tpe ad qð possim restitui. s. e. l. nõ enim.

Item inquit. Verba primi capitis & secũdi sunt ex posita hucusq̃ modo verba tertiȷ̃ ca pitis repetũtur hic: vt exponãtur inter cetera: dixi pretor nedum ex specialibus clausulis restituã maiores imo' ex generali: et ista generalis ideo est adiecta q: multi casus possunt accidere quib⁹ teneretur restitutio & est exemplũ si quis absentat se legationis causa pro sua ciuitate non absens causa reip. tamẽ ex necessitate abest restituitur: sed si abest causa testimoniȷ̃ ferẽdi similiter resti tuitur: si aliquis causa ap. persequẽde peregrinatur & interim le ditur similiter restituetur. restituitur cum interim patiatur dam num vel perdat lucrũ: sed si aliquis abest studiorũ cã et non po tuit dimittere pcur. similiter restituitur: vnde ista generalis clau sula habet locum vbi equitas suggerit dare restitutionem. sed si aliquis detinetur in vinculis vel a militibus leditur & restituitur sed si res alicuius ab eo vsucapitur similiter cõtra eum datur re stitutio. hoc dicit. [potuerũt]. s. de le. & senatuscon. l. nõ possunt. et. l. neq̃ [functus est] & interim acṫ. sua expirauit: vel res sua est vsucapta [non absit] q: est cã reipubl. romanorũ. [restituitur] ex vi primi capitis. s. e. l. j. sed q: abest pro ciuitate sua nõ abest causa reipub. j. de verb. sig. l. eum qui. vnde restituitur ex generali clau sula si qua iusta causa &c. s. e. l. j. in fin. [siue nõ] & de hoc dixi. s. de in integ. re. l. fin. [subueniri] ex iusta causa. si qua iusta cã mihi vi debitur. [est.] si interim actio sua expirauit tpe [subueniendũ] sunt alia exempla quibus subuenitur ex generali clausula: si qua iusta &c. s. de in integ. re. l. si. §. nec intra. & j. de iudi. l. ptor. §. mar cellus. et dixi. s. eo. l. j. [non fuerit] vt q: legatum fuit mihi ꝙdiu essem in italia. s. e. l. iuł. §. eum qui. secus si vellez restitui ad lucrũ cum pena et dãnum alteri⁹. s. e. l. deniq̃. & l. sciendũ. [fit] & lucra tus nõ est vt est exẽplum in eo cui legatũ erat singulis annis quo usq̃ esset in italia [debeat] si interi acṫ. sua expirauit [studiorũ] accedit. j. ad mac. l. si filius. §. qð dr̃ [defuncto] vel impedito age re [cãz] qd aut obtineat in his dixi. s. e. de integ. rest. l. diuus. [ca ptus] .i. deceptus interim acṫ. sua expirauit [dabitur] puta inte rim rem alterius vsucepit vel prescripsit.

Necnon et si.

Quod eis inquit pretor. In isto §. expo nũtur vltima verba edicti pretoris in tertio capite posita: vos ha buistis in tertio capite. Itẽ si qua iusta cã mihi videbitur in integ. restituã: quatenus & l. plebisc. & senatuscõ. licebit modo exponũ tur hic illa verba ista clausula nõ pollicetur: si leges permittant. sed pollicetur. si leges non phibeant. hoc dicit. [inquit]. s. e. l. j. & l. seq. [licebit] verba hic ponũtur materialiter & repetũtur vt ex ponãtur [permittãt] expressim [prohibeant] nominatim habe tis vbicũq̃ iusta cã esse videbiṫ pter qs maiores debẽt restitui restituentur. quatenus licebit per. l. senatuscõ. et videtur pollice ri non solũ si. ll. permittant sed etiã si nõ phibeatur. vnde not. & il lud generale: omne quod nõ prohibetur cõceditur: q: istud edi ctum est prohibitoriũ. vnde sicut edictum de pcur. est phibitoriũ vnde qui nõ phibetur esse pcur. permittitur. s. de pcu. l. mutus. §. cum queritur. sicut edictũ de testibus. j. de te. l. iȷ̃. vnde habe tis omne quod nõ phibetur a lege cõceditur. j. de pcu. l. ab eo. fal lit in casu q: qð a lege non prohibetur pmittitur vt in collegio. j. de coll. illi. l. iȷ̃. in prin. & j. de re. du. l. cum senatus.

Tempus ad petẽdũ restitutionem incipit currere ex nouis simo reditu. Item pluriũ absentiarũ tẽpora iunguntur vt simul restituantur. h. d.

Si quis sepius. In presenti. §. duo dicũtur primo dicitur si aliquis abfuit causa reipubli. sepius tribus vicibus et lesus est in absentia. tem pus ad restitu. petendam computatur ex nouissimo reditu. secũ do dicitur si omnes absentie colligunt annum singule minus an no coadunate colligunt annum nunquid istum restituemus ad annum. an ad tempus prime absentie vel medie vel nouissime et certe ad annum et ita ad omnes absentias [sepius] puta tribus vicibus [ait] et bene. [absentie] puta fui primo absens. iiȷ̃. men sibus: secundo aliȷ̃s. iiȷ̃. mensibus. tertio aliȷ̃s. iiȷ̃. mensibus. [an num] .i. puto restituendum ad tempus omniũ absentiaruz et ita ad annum. Or signori do. Jo. & Azo. scripserunt quandã gl. sicut placuit eis & dixerunt ex hoc. §. due sententie hul. cõfirmatur. p ma sñia fuit si quis leditur in absentia siue in primo anno vel me dio vel vltimo ꝙ tṗs absentie subducatur de medio primũ me diũ vltimũ. lƺ mar. dixerit cõtra. vt dixi in. §. sed qð simpl'r. & vere iste. §. facit p hul. q: iste. §. vult vt dixi in casu ex quo appet si vsu capio rei absentis siue cõpleṫ in absentia siue dudũ. postea infra modicũ tṗs in presentia restituitur vt tẽpus absentie subducatur de medio. Itẽ ex isto. §. cõfirmatur alia sñia hul. qui dicebat si qs lesus fuerat anno in absentia vel minus quadriẽnio tantũ habe

bat quātū fuit absens qd est ɔtra mar. vt dixi. s. e. l. sed z si. §. quotiens. Sed secundum signorem sicut adducūt istū. §. per se. ita iste. §. pro mar. pōt allegari. M. dicebat si cōplentur vsuc. in absentia vel infra modicū tēpus datur rest. z iste. §. vult ꝙ ex nouissimo reditu detur restitutio. ergo vr ꝙ restō indulgeatur qm̄ leditur in absentia non qñ in pñtia. Itē iste. §. videtur facere pro mar. qr dicebat si quis leditur in absentia biduo vel triduo reuersus non proponet rescissoriā biduo vel triduo: sed q̄cunqꝫ parte q̄drienñ qr lesus fuerat anno ɔtinuo z restituitur infra an. vtilē z certū ē ꝙ annus vtilis ē longior anno ɔtinuo. j. de diuer. z tē. pñ. l. j. §. plane. tñ. §. iste non facit pro pma opi. pro dño. M. qr lz dicat iste. §. ꝙ tps rest. computetur ex nouissimo reditu: non tamen dicit ꝙ si fuerit ɔple. vsuc. i pñsentia ꝙ tps absentie nō subducatur de medio. Itē non facit ɔ bul. qa non erat certum tps statutū vel nō facit pro mar. qr nō tractatur de tpe. j. qd possit restitui: sz de tpe ad qd restituēdum erat vt dixi plene in. §. quotiens.

1 Presens esse videtur q est in loco vbi potest cōueniri nisi habeat exceptionē fori. h. d.

1 **Si cum in prouincia.** Uos habuistis. s. l. j. §. j. ꝙ maiores restituuntur cum lesi sunt infra annum vtilem quid ergo erit tu contra quem possum petere resti. habes domicilium in puincia inueni te rome: nunquid currit an. vtilis ad resti. petendam quasi habeam tecum agendi potestatem: dicebat labeo ꝙ non sed vlpia. distinguit aut habes ius reuocandi domum quo casu annus vtilis nō currit mihi: aut nō habes ius reuocādi domū quo casu habeo ptātem agēdi tecum ann⁹ vtilis currit mihi. hoc dicit. [habeā] ideo qr roma ē cōis patria. j. ad munic. l. roma [domum.] si erat legatus puincialis. j. de iudi. l. ij. §. legatus.

Exēplo rescissorie actionis. Huc vsqꝫ habuistis expositavba edicti pretoris quantū ad primum secundum z tertium cap. amodo multe qōnes formantur z deciduntur et in. §. isto no. ita casum. cum essem absens causa reipublice in absentia rem meam vsucepisti reuersus sum restitutus vt tēp⁹ absentie subducatur de medio: data mihi resti. tu qui vsucepisti rē cecidisti a possessiōe z ego rei illius sine vicio nactus sum possessionem: tu vendicas a me dicens ꝙ vsucepisti: nunquid potero te repellere excep. doli mali dicendo ꝙ sum restitutus contra vsuc. vnde si possideres peteres rescissoriam: multo fortius si nactus sum posses. sine vicio. exemplo rescissorie actōis te repellam excep. hoc dicit [exceptio] doli mali: q gñal est. j. de do. except. l. ij. §. gñaliter [. competit] restōne data [nacto] sine vicio. [vēdicet] per eū qui vsucepat vel prescripserat z istud contingit duabus rationibus. prima ratio est illa: si vsucapis rem me absente causa reipu. z restituor contra vsuc. sicut si tu possideres reuocarē rescissoria. C. e. l. fi. ita si cecidisti a possessione et nactus sum eā sine vicio debeo repellere te excep. si vendicas a me: quia cui damus zc. infra de superfi. l. j. Item alia ratione quia data resti. possem rem vendicare vt actor si possideres ita data restitutione z cecidisti a possessione et nactus sum possessionem sine vicio possuz te repellere except. vt reus: quia fauorabiliores zc. vt regula iuris: et ideo dico data rest. quia littera dicit exemplo rescissorie actionis que non datur nisi data resti. C. e. l. fin. Sed denuo quero ista exceptio erit perpetua infra tantum tempus infra q̄tum proponeretur rescissoria restitut. data et certe videtur perpetua. s. e. l. sed et si. §. quotiens. iuxta illam regulam que sunt annua zc. j. de do. exceptio. l. pure. in fi. et. C. de exceptio. l. licet. vel potest dici vbi exceptio est talis qd ex ea non proditur actio. tunc que sunt annua zc. sed si exceptio est talis ex cuius fonte descendit actio vt potest videri in maiore et minore leso: quia potest petere resti. in modū agēdi z excipiendi: vñ hoc casu pponetur exceptio infra tātū tps infra quantū rescissoria. ar. j. de iureiur. l. nā postea §. si minor. simile in querela in offi. test. j. de inoffi. testa. l. pap. §. si filius.

In actione rescissoria veniūt fructus. h. d.

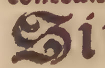
In act. Quia in superiori. §. facta est mentio de rescissoria act. in. §. isto cum. l. seq. tractatur de rescissoria: z in. §. isto dicuntur duo. † primo si miles dū est in militia vsu-
1 capit rē presentis. presens poterit restitui ne tempus absentie militis sibi noceat et data restit. a milite per rescissoriaz aduocabit rem cum fructibus. secundo dicitur idez esse ecōuerso si presens vsucepit rem militis miles reuersus restituitur vt tempus absentie subducatur de medio et vt possit vendicare rem suam cuz fructibus ergo apparet quod restitutio competit contra militem et militi quod est illa ratione quia militis officiū quod est publicuz non debet esse lucro nec damno. hoc dicit. [competit]. s. codē. l. j. §. j. [fructus] quos percepit [prestare] presenti cuius res fuit vsucapta [et militi] cuius res a presente est vsucapta [erit] a presenti restitutio contra militem et militi contra presentem [sit] nā absentia sicut non debet esse damnosa nec lucrosa. s. eo. l. j. z colligitur hic ꝙ alicui officium suum non debet esse damnosum. j.
2 quemadmo. te aper. l. si quis † Or signori quia in. §. isto fit mentio de rescissoria act. z non est alibi in libro isto vbi competentius possemus tractare z cupit videre quare rescissoria nuncupetur z qualis ipsa sit: z vtrum sit proprium nomen actionis z quando nascatur. z infra quod tempus proponatur et qualiter in ea formetur petitio. z vtrum simul et semel in restitutione z rescissoria formetur libellus. Et dicitur actio ista rescissoria: quia rescissa vsuc. vel prescrip. datur. verbi gratia. si in absentia mea rem meā vsucapis vel prescribis ego reuersus infra annum vtilem olim: hodie infra quadriennium peto restitui vt tempus absentie subducatur de medio: vt. j. de actio. z obligat. l. in honorariis. et instituī. de actio. §. rursus. vel dicitur rescissoria: quia cum effectu vsuc. que precessit in absentia rescindit. quia si in absentia vsucapis rem ego reuersus restituor vt possim vendicare rem sed resti. non aufert tibi rem sed data resti. per rescissoriam aduocabo. s. de minoribus. l. si iudex. Et in. §. isto restat videre qualis sit scripsit Joan. z in arbore actionum monstrauit ad oculum quod rescissoria est actio in rem: cum eo videntur. ll. concordare. nam. ll. ponunt rescissoriam inter reales act. quia si aducrtatis in insti. de actio. primo describit actionem: postea dicit actionum quedam sunt in rem quedam in personam: et inter reales actiones ponit
3 rescissoriā. † Or signori dicere consueui quod rescissoria actio aliquando est in rem aliquando in personā: si prima erat in rem nūc in rem si prima in personam nunc in personam. verbi gratia. si cepisti vsucapere rem meam in presente habebam rei vendi. cōtra te. si absentaui me et perfecisti vsuc. reuersus restituor. vnde data resti. que erat ante absentiam directa rei vend. nunc erit vtilis rei ven. que nuncupatur rescissoria: aliquando est rescissoria in personam. pone debes mihi. c. personali act. certi cōdi. de mutuo certi condictio durat ad. xxx. an. steti. xxix. an. conueni te adhuc nō erit dies huius personalis actionis habui absentare me causa rei publi. reuersus inueni quod dies actionis expirauit possum resti tui vt tempus absentie subducatur de medio. s. codē. l. j. et ita certi condictio que ante vsucapi. erat directa nunc vtilis que cogno
4 minatur rescissoria. C. de capt. l. ab hostibus. † Restat videre an sit proprium nomē actionis et videtur quod sic: argu. superioris §. et huius. §. sed verius est quod est cognomen siue adiectio pme actionis. nam que ante absentiam erat directa post absentiam et data restitutiōe et cōpleta vsucap. erit vtilis rei vendi. que cognominatur rescissoria quia rescissa vsucap. p resti. datur. simile no. act. de pe. que nō est propriū nomē actionis. j. de pecul. l. licet. §. si filius et dixi in rub. z simile no. in arbitraria act. j. de eo. qd cer.
5 loc. l. ij. in princi. † Restat videre quando nascatur z certe hic est quedam opi. in qua nulla est vtilitas nisi in veritate cognoscēda dixerunt quidam quod rescissoria nascitur completa vsuc. in absentia statim ex edicto pretoris mortui quod est. s. eod. l. j. §. j. z nascitur mortua. sed postꝙ ille cui competit restitutio vadit pretorē viuum dum restituitur a pretore viuo. pretor insufflat in eaz spiritum vite: et est simile in filio leonis. leo nascitur mortuus z triduo stat mortuus. sed pater eius rugit in frontem eius tam fortiter ꝙ sufflat in eum spiritum vite. et ita opera pretoris mortui est mortua. Uel potest dici scdm Joan. et suos sequaces quod rescissoria nascitur demum petita: et data restitu. si tu vsucapis rem meā in absentia mea non est nata restitutio. sed si venio et peto restitutionem statim data restitutione nascitur. z scdm hoc facit. l. quod rescissoria in integ. restitutis datur. C. eodem. l. fina. et institut. de actio. §. rursus. et. j. de actio. z obliga. l. in honorariis. sed quantū
6 ad effectum non refert nisi quantum ad iuris subtilitatē. † Restat videre qualiter z infra quod tempus proponatur: hic ita breuiter dico scdm Bul. Jo. et Azo. si aliqs leditur in absentia oliz anno vtili hodie quadriennio vel maiori spacio quocunqꝫ intra annum vtilem hodie quadriennium debet causa incohari z finiri. si autem lesus biduo vel triduo se reuerso infra modicum tempus intra biduum vel triduum debet causam restitu. incohare z finire et proponere rescissoriam. si dicatur quomodo poterit hoc agere infra biduum vel triduum. Respondeo. bene quidem al's sibi imputetur cur tantum se artauit. s. si quis cau. l. ij. §. si quis. verius est sicut dicebat. Joan. quocunqꝫ tempore ledatur in absentia magno vel paruo quod ipse reuersus post modicum tempus debet causam restitut. agere et finire olim infra annum vtilem: hodie infra biennium et data restitutione tantum tempus habet ad proponendam rescissoriam quāto tempore fuit absens si lesus biduo vel triduo reuersus petet restitu. data restitu. infra tantū tempus proponet rescissoriam quāto ipse fuit lesus in ab-
7 sentia vt dixim⁹ in. §. quotiens plene. † Restat videre in rescissoria qualr' dz formari libellus z sic dicet ego miles frācigena iui vltra mare

tra mare cum rege ⁊ steti ibi.v.an.interim res mea fuit vsucapta
a burgensi vel vsucapionem incboatam compleuit: quia restitu
tus sum vt tempus absentie subducatur de medio.et possum rē
vendicare infra tantum tempus quanto tempore fui absens pe-
to rem cum fructibus restitui non obstante vsucap.vnde ita bre-
uiter formabitis libellum:ago contra talem dicens qd rem meā
prescripsit et reuersus sum restitutus: ideo peto rem restitui cuȝ
fructibus proposita rescissoria act.vel vtili : vnde ista prima ex-
ceptio colligit hic: et. C.e.l.fi.⁊.ĵ.de act. ⁊ oblig.l.in honorarijs.
8 Restat † vt videamus an vno eodēq; libello possit peti restitu-
tio ⁊ proponi rescissoria:dicet miles ꝙ talis vsucepit rem meam
dum essem absens imploro officiū vestrū dñe iudex vt tēpus ab-
sentie subducatur de medio ⁊ nō obstante tali vsucapione ⁊ da-
ta restitutōe peto rem restitui cum fructibus:pōt formari talis li
bellus sic:qr boni iudicis est abbreuiare lites.ĵ.si cer.pe.l.quidaȝ
et vitandus est circuitus.ĵ.de cōdi.inde.l.dñs.Itē act.ad exhi.⁊
rei ven.in eodē libello intētantur.ĵ.de rei vē.l.in rem.§.itē q̄cun
q;.⁊.ĵ.ad exhi.l.gēma.⁊.C.de rei ven.l.ordinarij.sed signori veri⁹
videtur inspecta iuris solēnitate:primo debet fieri petitio sup re
stitutione ⁊ ea data debet fieri petitio super rescissoria cuȝ leges
dicant datur rescissoria restitutis.C.e.l.fi.vnde in restitutione for
matur ita petitio:imploro vr̄m officiū dñe iudex dicens:cū esseȝ
absens talis vsucepit rem meā vt restituatis me vt tēpus subdu
catur de medio.s̄.e.l.j.§.j.⁊.C.e.l.qd tpe.postea idulta restōe for-
mabis aliam petitionē:ago contra talem qui rem vsucepit vnde
cum sim restitutus illā rē peto restitui cum fructibus proposita
9 rescissoria vel vtili rei vē.prima.† Circa materiā istā duas subij
ciaȝ qōnes.prima questio est:an rescissoria actio habet perpetua
ri per litis cōtest.vel per executorē:dixerunt antiqui ꝙ nō perpe
tuatur litis cōtestatiōe cū.ll.dicant olim tollitur anno hodie qua
driēnio.C.e.l.fi.⁊ instit.de act.§.rursus.sed male dicunt. regulaȝ
10 habemus a qua nō lȝ discedere ⁊ † omnis actio perpetuatur li-
tis contest. C.de prescrip.xxx.an.l.sepe.fallit in act.de dolo.C.de
dolo.l.fin.ergo in ceteris stat firma ergo ⁊ in rescissoria.preterea
omnes reales perpetuātur per executorem.C.de prescri.xxx.an.
l.sicut.ergo rescissoria qn̄ est in rem : non ob.l.contraria qr tollit
anno vel quadriēnio qui vel quod opponitur restōni non rescisso
rie qr data restōne infra tātū tēpus debet proponere quāto ipse
lesus fuit in absentia ⁊ hoc ꝓbatur in.ll.q̄ dicunt ipm iudicis offi
cium quo petitur restitutio nō perpetuatur litis cōtest.s̄. de mi.
l.pap.in fi.et.C.de tēp.in integ.rest.l.superuacuā. sȝ data restōne
rescissoria potest cōtinuari per litis ꝯtest. ⁊ per executoris iussio
11 nem.† Ultimo quero habet ne locum rescissoria ⁊ in vsuc.⁊ in p̄-
scri.dñs Iac.circa materiā istam visus ē inuenire quādā subtili-
tatē cui subtilitati nō possum ꝯsentire qr videt lex expressa in con
trarium.dicebat dñs Ia.rescissoria habet locum in vsuc.cū vsu-
capitur res absentis vel res presentis ab absente in prescriptio
ne non:quare non videte:vos debetis scire vsucapio cadit in re-
bus mobilib⁹.C.de vsuc.trāsfor.l.vna.lȝ interdum.l. abutat.ĵ. de
vsucap.per totum.Or circa rem meam in absentia vsucapis tri-
ennio bona fide iusto ti.triennio vsucapiēs efficitur dñs si ille cu
ius erat ante erat dñs:vt.C.de pac.l.traditionibus:⁊ infra de vsu
ca.l.vsucapio.qr ipso iure desino esse dominus ⁊ tu es factus do
minus:me reuerso indigeo rescissoria.sȝ in prescriptione non sic:
si bona fide prescribis rem meā non pdo rem sȝ excludis me exce
ptione.C.de p̄scr.xxx.an.l.si quis emptionis.vñ p prescriptionem
queris tibi vtile dominium:si prescripsisti rem meaȝ reuersus re
stituor restitutus nō indigeo rescissoria sȝ agam prima:si excipias
de prescriptione ⁊ ego replicabo de restit. mihi datā:vñ caueant
docentes ꝙ non cauerunt Bul.Io.⁊ Az.ꝙ rescissoria habet lo-
cum in vsucapione rerum mobiliū:qr si nō daretur restitutus ca
reret omni auxilio.non habet locum in p̄scriptione cū habeā pri
mam rei ven.ĵ.de act.⁊ ob.l.in honorarijs.pro ista opi. videt fa-
cere.l.nullo.C.de rei ven.⁊.C.quib⁹ non ob.lon.tēp.pre. l. ab ho-
stibus:sed dñs Odo.putat ꝯtrarium ⁊ dicam rescissoriam dari ī
re mobili vsucapta:⁊ in re immobili prescripta:⁊ videt casus le.
que dicit ita.si capior ab hostibus detineor in hostium captiuita
te si res mea domi vsucapitur me reuerso restituar ⁊ ab vsucapiē
te per rescissoriam auocabo.Or ponamus tu es debitor meus:ca
ptus sum ab hostibus:tanto tēpore steti ꝙ actio expirauit reuer
sus restituar.C.de capti.l.ab hostibus.⁊ in p̄sonali actione non li
beraris ipso iure:sed liberaris ope exceptionis: qr tp̄s ⁊c.vt ifra.
de act.⁊ ob.l.obligationū fere.§.placet.vnde intendo primaȝ a-
ctionem personalem . non ob.le.nullo.et.l.ab hostibus. quia ita
dicunt si sum in absentia si reuersus inuenio rem non vsucaptam
prima actione peto : si inuenio vsucaptam petam rescissoria. ad
istud qd dicit ꝙ vbi vsucapitur res ipso iure desino esse dñs ha-
beo rescissoriam:sed quā nō directam:sȝ vtilem qr nemo videtur
re exclusus ⁊c.s̄.de mino.si nemo.si prescribis rem meā agam pri
ma:sȝ esset inefficax sine isto cognomine rescissorie.

☞ Restitutio ex hoc edicto datur contra heredem sicut contra defunctum.h.d.

Cum miles. † Dñs miles in absentia militie cā cepit vsucapere rem tuā ante vsuca. decessit: heres pfecit vsucap.nunquid poteris restitui cōtra heredem militis sic sicut contra militē: ideo quia mortuo milite possessio coniunctim habebit descendere a milite in heredem: nam vsucapio interdū cōpletur iacente hereditate.hoc dicit. [rescindi] beneficio restitutionis ex secundo capite huius edicti.s̄.l.j. §. j.[completur] nam lȝ hereditas iacens in qua non est possessio nō possit vsucap. incboare. ĵ. si qs te.ius.l.j.§. sceuola. tamen vsuc.incboatam perficit vt hic: et.ĵ. de vsuc.l. nunq̄.§.vacuum.Ad vnuȝ quod hic dicitur videtur contra.hic dicitur ꝙ poss.coniunctim transit in heredem.lex dicit ꝙ non transit nisi fuerit apprehensa.ĵ.de acqui.poss.l.cum heredes.Ad solutionem cuius contrarij antiqui ita dixerunt aut aliquis est suus heres puta filius testatoris in potestate eius cōstitutus quo casu transit in filiū etiam si non fuerit apprehensa ideo quia sui heredes viuo patre censentur quasi dñi. ĵ. de li. et po.l.in suis.insti.de here.quali.§.sui.aut est heres extraneus et licet in istū post mortem testatoris transeāt omnia iura possessionon:nisi fuerit apprehēsa vt in.l.ꝯtra.verius est ꝙ nec in suū nec in extraneū trāsit nisi fuerit apprehēsa:⁊ qd hic dr̄ trāsit.s.si fuerit apprehensa:vt in.l.contra.

☞ Post completam vsucapionē et etiam post rem alienatam conceditur restitutio.h.d.

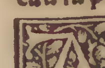

Si is qui. † Absens cā reipub.vsucepit rem meam in absentia ⁊ rem illā donauit vel alienauit:nunquid potero restitui contra illaȝ vsuc.rñ.ꝙ sic. hoc dicit [erit].s̄.de mino.l.in cāe.§.interdū. [oportere] certat de lucro presens de damno:non est par rō.s̄.de iur.deli.l.scimus.§.licentia.⁊.C.de codi.l.fina.

Itē in reliq̄s. Sicut restituunt absentes cā reip. si interim res eorum vsucapiantur ⁊ ita restituunt si in alijs decipiantur verbi gratia. petebas a me.c.lite contestata absentaui me causa reipu. iudex me fecit citari domi non defendebar.iudex tulit sententiam contra me:nūquid contra illam sententiam potero restitui vt ponar in eo statu in quo eram cum me absentaui:sic.hoc dicit:[eū]militem vel absentem[pronūciatū sit]diffinitiue.et no.exemplū vt dixi in casu et facit .C.e.l.j.et restituar.ad totam causam si nullo modo fui defensus vel minus legitime.C.de proc.l.quia absente. et dixi.s̄.de integ.re.l.diuus.

☞ Possessionis apprehensio habet vim contestationis ⁊ perpetuat actionem.h.d.

Si is cuius. † Tu absēs cā reip.ī absentia rem meam vsucepisti te reuerso ego presens fui restitutus contra vsucapionem me restituto conueni te rescissoria ⁊ rem cum fructib⁹ auocaui:cecidi a possessione ⁊ tu nactus fuisti illam rē sine vicio nūquid vēdicabo rescissoria:nō sed prima rei vendi.⁊ perpetua et directa.hoc dicit.[nat⁹ sit]data restōne per rescissoriā.[temporalē].i.rescissoriā que est tēporalis.qr debet ꝓponi infra tātū tp̄s infra quātuȝ fuit lesus in absentia:vt dixi.s̄.e.l.necnon.§.in act.[act.]scȝ rei ven.que est perpetua.C.de prescri.xxx.an.l.sicut sed contra illum qui habet tituluȝ durat.x.vel.xx.C.de long.tēp. presc.l.pe.et fi.

☞ Abesse quis dicitur reipublice causa ab ea die qua quis vrbem egreditur vsq; quo reuertatur ob publicam vtilitatem non causa proprij cōmodi.

Abesse. † In.l.ista enumerātur q dicātur abesse cā reip.⁊ certe si quis ꝓficiscitur ab vrbe vt vadat ad regendā ꝓuinciā:sed ⁊ dum reuertit ꝓconsules ⁊ legati eius ⁊ presides prouīciarū et ꝓcuratores cesaris dicūt abeē cā reipu. tribuni militū dū sunt ī expeditiōe p̄fecti pretorio legati ⁊ eorū comites:legati q mittunt ad erarium vel ad fiscum hoc dicit.[profectus] cā publice vtilitatis vt vadat regere aliquam prouinciam:vt.ĵ. declarat. [reuertatur] abesse causa reipub.intelligitur. [presunt,] vt rectores prouinciarum. [ptinet] vt restituantur ex illa clausula . de absentib⁹ cā reipub. [et ad tribunos] dū sunt in expeditiōe cū militib⁹[delati.] sec⁹ si ad alias ciuitates.s̄.e.l.legatis.[sunt]oēs isti dicunt abesse cā reipub. si interim ledunt restituunt.C.e.l.j.§.j.

Inter eos. Si patronus fisci fuit ꝓpter cām fisci tractādā absēs a loco vbi hȝ domiciliū ⁊ interiȝ res sua est vsucapta nō subuenitur ei ex spāli clausula:de absentib⁹ cā reipub.sed ex generali si q̄ ⁊c. dñi scriptores q scribūt acta reipubli.non absunt non restituun-

tur. domini medici qui mittũtur ad exceptionẽ absunt causa rei pub. restituũtur. dñs miles ex quo exit domũ suã si est in expeditione absens est: sed dũ accepit comeatum ⁊ reuertitur domum non absens est causa reipub. si aliquis cõducit a pncipe ⁊ ꝓpter hoc abest non intelligitur abesse causa reipub. qꝛ abest cã sui cõmodi. hoc dicit ista. l. [fraudẽ] id est dãnum. [possunt] si interim res eorum vsucapiuntur: vel dies actionis eorũ exijt. [non videtur] abest ergo ex quo exijt domũ suã: vt. C. de resti. mili. l. sancimus. [non abest.] qꝛ studet suo cõmodo.

QUi mittuntur. In. l. ista enumerãtur quidã alij qui dicunt abesse: imperator erat rome romani minabant ei mittit in galliã ꝓ militibus: milites veniũt ad pncipẽ dicuntur abesse cã reipu. ⁊ q vadit ꝓ eis ducẽdis. si imperator erat rome ⁊ stabat dolens qꝛ scõfitus erat stabat tristis: qꝛ nolebat videri qꝛ victus erat. dixerũt gallici maluz est ꝙ imperator ita stat tristis mittamus legatos vt cõfortent eũ: miserũt: ⁊ isti dicuntur abesse cã reipub. ꝓcurator cesaris ⁊ p̄fect⁹ egypti dꝛ abesse cã rei pub. milites q mittunt de ꝓuincia ad custodiã vrbis dicũtur abesse cã reipu. milites q mittuntur ad cõpescendos dicunt abesse cã reipu. dñs plebeius ⁊ paganus mittit ad expeditionẽ ⁊ mortuus est ibi heredi eius dat hoc p̄uilegiũ: sed si aliqs vadit de ꝓuincia ad aliquẽ locũ ꝙ romã dꝛ cã reipu. abesse sed si romanus vadit in ꝓuinciã dꝛ abesse cã reipu. miles dũ exijt domũ dꝛ abeẽ cã reipu. miles cum accipit comeatũ nõ est absens cã reipub. hoc dicit. [legendi]. i. colligendi: iuxta id. fur auruz: virgo flores ⁊c. [constituit] concor. s. e. l. milites. [est] accedit. j. de in inte. resti. l. vlti. [non abesse] accedit. s. e. l. abesse.

REipublice. Illi dicuntur abesse causa rei pub. vtilitatis qui coacti et nõ sui commodi causa absunt. concordat. s. eo. l. item hi. §. fi. et. l. et qui data. et. j. l. non vere.

☞ Officium contra ius si quis accipit vel gerit officialiũ priuilegio non gaudebit.

HIs qui. † Prohibitũ est ne aliqs assideat in ꝓuĩcia sua vltra quattuor mẽses nisi a pncipe impetraret: si vltra quattuor mẽses assidet nõ vr abesse cã reipu. vñ si interĩ ledit nõ restituit. h. d. [itelliguntur] nisi a principe impetraret. j. l. ꝓxi. fallit in assessore. s. de ass. l. vlti.

SI cui. Si aliquis ex aliquo spãli p̄uilegio assidet in ꝓuincia sua vr abesse cã reipu. si sine eius p̄uilegio nõ vr abesse cum crimẽ contrahit. vñ crimen eius non debet esse ad eius veniam. hoc dicit. [absens] et ita no. ex eodem facto non dꝫ qs assequi penã et premium. s. de neg. ge. l. siue hereditaria.

☞ Abesse quis dꝛ durãte officio cã reipublice ⁊ eo finito quo ad redire poterit scðm qualitatem persone. h. d.

Tandiu. † Qui p̄est alicui officio missus de loco ad locũ intelligit abesse cã reipu. ꝙdiu illi officio preest: sed dum reuertitur ab illo loco non videtur abesse sed debet ei decerni quoddam tempus infra quod reuertatur sed si vltra illud tp̄s impeditus iusta de cã puta infirmitate vr abesse cã reipub. hoc dicit. [preest] extra locũ suũ. s. e. l. qui data in fi. et l. se. in fi. [prestitit] puta ꝓ singulis. xx. passibus vnam diem. s. si quis caut. l. j. vel arbitrio iudicis. [humanitatis] vt interim intelligatur abesse causa reipubli. [contingit]. s. si quis cautio. l. ij. §. quod diximus.

☞ Absens causa reipubli. legitime defensus non restituitur hoc dicit.

IS qui. † Absens causa reipubli. reliquit procuratorem per quem potuit defendi: nunquid restituetur in integ. nõ. hoc dicit [non auditur] hoc videtur ita intelligendum si reliquit procuratorem per quem defendi potuit si defensus est restituitur ad ap. s. de in integ. l. fi. si nullo modo defensus ad totam causam. C. de procur. l. qui absente. nec ob. s. e. l. sed et si per. §. fi. quia nõ imputatur ei si non reliquit ꝓcur.

☞ Militi militãti tempus accusationis nõ currit. h. d.

SI qua. Miles absentauit se causa reipubli. dum esset in absentia vxor militis commisit adulterium: fuit in absentia. lx. dieb⁹ vel per quinquennium: nunquid reuersus restituetur ad accusationem adulterij sic. hoc dicit. [accusatio] pone adulterij [non perimetur] quia poterit restitui. videbatur contra. si minor omisit ꝓsequi persecutionem criminis non restituitur. s. de mino. l. auxilium. sic miles cum videantur parificari. C. de temp. in integ. rest. l. superuacuam. Rñ. parificant in hoc vt sicut minor restituit infra annum vtilẽ hodie infra quadriẽnium ita miles ex die reuersiõis: vt in. l. superuacuã: differũt in alio si minor omisit persecutionẽ. s. criminis nõ restituitur: vt in. l. auxiliũ. sed in milite secus: qꝛ absens nõ potuit ꝓponere ꝑ se ꝑ alium non. qꝛ ad crimẽ ⁊c. j. de pe. iu. l. pe. §. ad crimen.

☞ Absens cã necessaria tm̃ restituitur. h. d.

Quod eo. † si aliquis fuit relegatus in insulã et interim res sua est vsucapta poterit restitui: si nõ potuit relinquere ꝓcuratorẽ vel reliquit sed mortuus est. hoc dicit. s. de mi. l. pap̄. ⁊. s. e. l. sed si per. §. aduersus.

☞ Absenti restituitur actio cũ onere suo. h. d.

SI quis. † Testator legauit titio. x. si esset in italia tẽpore mortis testatoris impeditus cã reipub. non fuit in italia: nunquid restituetur sic: idem si legauit titio in annos singulos quousqꝫ in italia esset: similiter impeditus certis annis causa reipubli. non esset in italia restituetur: sed si miles omisit hereð. qꝛ abñs cã reipu. restituetur ne sua absentia sit ei dãnosa. hoc dicit. [absuit.] q. d. nemo. cõcor. s. l. iul. in prin. ⁊. §. eum.

NOn vere. Si aliqs causa sua priuati negocij mittitur nomine legationis non dicitur abesse causa reipubl.. hoc dicit accedit. s. eoð. l. et qui data.

☞ Actio amissa sicut restituitur ita actio non nata per in iteg. resti. instituitur. h. d.

SI quis. † Fui stipulat⁹ a te. x. i annos singulos quib⁹ essem in italia vel tu impeditus cau. reipub. non fui in italia vel tu: nunquid potero restitui: certe sic. idem etiã si fuero stipulatus si fuero presens ⁊ quinquennio ꝓximo in italia ⁊ impedit⁹ cã rei pu. nõ fui in italia potero restitui vt illud ꝓmissum assequar. hoc dicit [spondet] cõcor. s. e. l. iul. §. j. ⁊. l. si quis.

ES qui. In. l. ista ponimus ita casum absentasti te cã rei pu. dum esses in absentia vinea tua tẽpestauit vel vinea tua erat iuxta padũ flumen excreuit vineã tuã inũdauit: tu reuersus vis restitui ĩ integ. ad vindemiam quã amisisti: cadit hic restitutio: dicit iuriscõ. ꝙ nõ: vñ absens nõ restituitur. sed patitur damnũ illud ĩ absentia qð passus fuisset in presentia: hoc dicit. [passurus.] sed si passus est tale dãnum in absentia qð si presens fuisset nõ esset passus tũc restituit vt si res sua est vsucapta. s. e. l. j. §. j.

MIlites. Milites q vadunt ad expeditionẽ et q hus nõ lꝫ vexillis recedere ĩtelligũtur abesse causa reipubli. vnde si interim ledũtur reuersi restituũtur: si non est verisimile ꝙ illã lesionẽ in presentia passi fuissent. hoc dicit. [intelliguntur.] vnde restituuntur. s. eo. l. j. §. j. vnde no. quod ad hoc vt aliquis sit miles multa sunt necessaria: istud statim quod sit nobilis sanguine. hoc habent vltramõtani: vnde negociatores non possunt militare nisi a principe impetrent. vt. C. ne neg. militent. l. j. Item requiritur quod eligatur ad militiam. j. qui mi. non pos. l. j. posset dicere rex facit eum militem elegit eum: sed lex nostra non loquitur de tali electione. Or scitis quare vocatur miles et vnde deriuatur a mille quia de mille cõuocatis eligitur idoneior. j. de mi. te. l. j. Item requiritur tertium debet ei cingi ensis. debet esse miles bagnatus vt dicunt tusci nõ debet sibi mittere pelles ad collum vt faciunt lombardi. j. de mi. te. l. j. Item debet iurare ad sancta dei euangelia quod nõ recedet a signis suis: vt hic. insuper debet iurare se non euitaturum mortem pro salute reipu. i. si videat periculum partis sue nõ fugiet. C. de fabri. l. fabricẽses. sed milites raro prestant hoc sacramentũ. Itẽ requiritur aliud stigmata scribuntur in brachijs suis vt cognoscantur quð iurauerũt nõ vitaturos mortẽ. C. de fabric. l. stigmata. Or vt melius instruã vos ista loquũtur de militibus qui eliguntur vt vadãt ad expeditionẽ: sed isti milites qui hodie fiunt non talia faciunt.

☞ Absens contra absentem restituitur.

QUi re. † Fuisti absens causa reipubli. in grecia ego fui absens in affrica in tua absentia ⁊ me absente vsucepisti rem meam: nũquid reuersus ego absens potero restitui contra te absentẽ causa reip. certe sic. hoc dicit. [quare] et ita no. quod priuilegiatus cõtra priuilegiatum vtitur priuilegio suo. sic alibi. s. de mino. l. verum. in fi. et. C. si aduer. fi. l. j. ⁊. ij.

¶ De alienatione iudicij mutãdi causa facta. Rubrica.

¶ Et ista rub. ad supiora ꝯtinuatur hoc mõ. qꝛ restitutiões cõpetunt varijs ex causis ⁊ rõne metus ⁊ doli ⁊ minoris etatis et absentie ⁊ propter status mutationẽ et alienationẽ fraudulentã factã aduersario

ctam aduersario: de restitutionibus q̄ cōpetunt ratione metus ⁊ doli ⁊ minoris etatis ⁊ absentie. s. dictū est: nūc subijcit de alie. iu. mu. cā fac. ⁊ ꝙ ex istis varijs causis competit restitutio babuistis. s. de in inte. rest. l. j. ⁊. ij. ⁊ exponetis rub. de alie. iu. mu. cā fa. s. punienda videamus vt patet. j. l. j. ij. ⁊. iij. vel potest exponi. de alie. iu. mu. cā fac. restōne dicta vel retractanda alienatiōe qualr babeat fieri videam⁹. ⁊ no. ꝙ restō ex boc edicto nō fit iudicis officio ꝙ detur loco deficientis actionis: sed act. in factum. j. e. l. iij in prin. ⁊. §. ex quibus. ⁊. C. l. vna.

☞ Alienans rem causa mutandi iudicium actori ad inteesse tenetur.

Omnibus modis procō sul id agit ⁊c.] iuriscon. tractaturus de alienatione q̄ fit cā mutādi iudicij † in. l. ista ⁊ duab⁹ seq. vsq̄ ad vltimū. §. tertie. l. dicit tria. p̄mo ponit q̄ esset p̄tor in isto edicto. scd̄o annectit q̄buscasib⁹ bēat locū boc edictū. tertio subijcit q̄ actio det̄ ex isto edicto et ad qd. īcipiam⁹ a pricipio: qd agit: ⁊ certe agit p̄tor ne alterius cōditio per alterum deterior fiat: qꝛ em̄ sepe sperant bomines cōueniri de aliqua re alienant in alium vt subijciāt duriorem aduersarium: ideo putauit pretor eorum fraudem punire. Secūdo ponit tria exempla ex quibus patet istud edictū locū babere. ponam⁹ tu q̄ es de ista ꝓuincia de re mobili tu alienas ī boīem alterius ꝓuincie vt sic babeā duriorē aduersariū qꝛ duri⁹ est mibi cū actor sequitur forū rei: idē est etiā si petitur⁹ erā a te rē mobilē: tu qui eras inferior alienas in boīem potētiorē me: cū potētioribus pares esse non possumus: idē est erā petiturus a te seruum tu manumittis eū: nā durius erit mibi litigare cū seruo manumisso: qꝛ pretores fauent libertatibus. Sunt alia exempla in quibus babet locum boc edictum: vt si fecisti in eo vi vel clam vel ꝙ vera pluuia mibi nocet dum essem facturus ꝯ te. vi aut clā alienasti locū ī aliū teneris ex boc edicto: qꝛ potius interest mea agere tecū qꝛ teneris demolire tuis sumptibus q̄ cū illo in quē alienasti: qꝛ ille tenetur prestare patientiā. Itē est exemplū denūciaui tibi opus nouū ⁊ tu alienasti locum: qꝛ si emptor edificauit non possum agere cum eo qꝛ sibi denunciatū non fuit. Tertio dicit iuric. ꝙ ex isto edicto is in cuius fraudē alienatio facta est restitutus babet actionē in factū cōtra eū q̄ alienauit ad interesse. pōt interesse sua ꝑpter impēsas quas faciet cū nouo aduersario et ꝑpter alias incōmoditates quas patitur rōne alienationis facte causa mutādi iudicij. boc dicit. [ꝓconsul]. i. pretor: sic. j. quod cum eo. l. j. [fiat] cōcor. j. de re iu. l. ij. ⁊. s. de an. exc. l. vt perfectius [prospexit] per presens edictū [fecerit] et ita dolo malo: qꝛ istud edictū locū babet si fiat alienatio dolo malo. j. e. l. item si res. §. j. et. §. pe. ⁊. C. e. l. vna [tenetur] vnde ex quolibet edicto ex quo nō decernitur certa actio datur in factū. cōcor. s. de eo per quē fac. l. fi. bucusq̄ ponuntur verba edicti. ponuntur modo exempla in quibus babet locū boc edictum [itaq̄] ecce primū exēplū [in ꝓuincia] qꝛ actor debet sequi foꝝ rei vt. C. de iur. om. iu. l. iuris ordinem. [⁊ potētioribus] assignat rationē scd̄i exempli. [sed ⁊ si ponit tertiū exēplū [manumiserit] causa mutādi iudicij [libertatibus] nam in dubijs libertatibus est fauendū. j. de re iudi. l. inter pares. ⁊. j. de reg. iur. l. libertas [arcēde] ⁊ no. ꝙ est differentia inter edictum qd̄ vi aut clam ⁊ aque pluuialis arcēde: interdictū qd̄ vi aut clā babet locū ꝓ opere iam facto ⁊ dāno dato. j. qd̄ vi aut clam. l. si alius. sed interdictū aque plu. arc. babet locū ꝓ ope iam facto nōdū dato dāno sed futuro. j. de aqua plu. ar. l. attbei⁹ §. pe. [tolli] no. qui edificat vi vel clam tenetur ad duo. demolire et suis sumptibus: sed qui edificatū ab alio possidet tenetur ad vnum vt prestet patientiā: vt. j. de aqua plu. arc. l. si tertius. ⁊. l. ꝙ si venditor. ⁊. j. qd̄ vi aut clam. l. cōpetit. in fi. ⁊. l. in summa. [opus quoq̄] ponit aliud exemplū. [ex quibus] modo ponit de quib⁹ detur restitutio ex boc edicto. [restituturum.] nō iudicis officio qd̄ datur loco deficientis actionis sed iudicis officio qd̄ deseruit actioni in factū ex boc edicto. [substituto] boc veniet ī bāc actionem. Or signori materia ista satis est leuis quantū ad casum ⁊ litteram tamē bec materia est bona ⁊ argumētabilis valde ⁊ statiz volo vobis colligere vnū ar. in tertia. l. in. §. opus quoq̄. de quo arg. merito dubitatur ⁊ dubitare potestis. vos babetis ita bic: si dū velles edificare nūciaui tibi nouū opus. si tu acquieuisti nunciationi mee ⁊ locū illū alteri vendidisti ⁊ emptor edificet tu nō teneris qꝛ nō edificasti: nō emptor qꝛ sibi denūciatū nō fuit. vnde colligitur argu. ꝙ pactū actoris nō officit singulari successori: et ideo si vicini faciunt tale pactū vicini babent aliquod interuallū sepe inter duas domos ꝓmittit vnus alteri sub certa pena qd̄ in illo interuallo nō faciet cloacā: postea vnus eorū vendit domum suam alteri: emptor in illo loco facit cloacā cum quo aget vicin⁹ qui stipulatus fuit: videtur per. §. istum nō posse agi cum venditore qꝛ cōtra ꝓmissionē nō fecit: cū emptore nō: qꝛ nō promisit ei: qd dicemus: dn̄s Jo. ⁊ Azo. tetigerūt bic istam materiā sed nō fuerunt ꝓsecuti vel nō curauerūt: sed vos debetis vti diuisione tali et ex bac determinabitis oēs. ll. loquētes de corpore iuris de bac materia. nunquid pactū actoris prodest singulari successori circa boc distingue sic: aut pactū fit ad agendū aut ad excipiēdū bic fit ad agēdū si duo vicini babent andronā inter duas domos et vnus ꝓmittit alteri nō ꝓijcere ibi aquā: pactum fit ad agēdū vt si alter cōtra faciat cōmittat in penā. si alter vendit domū suā vel legat vel donat. si emptor facit cloacam dico quod non potest agi cum promittēte qꝛ nō fecit cōtra ꝓmissionē. nisi ꝓmisisset nec fieri a se vel ab alio qui babere causam a se. vel nisi ꝓmitteret. se curaturū ꝙ alius nō faceret qꝛ pactū cū vna persona factum non nocet alij. s. de pactis. l. vnus. §. in summa. Item pactū venditoris nō nocet emptori. j. de cōtraben. emp. l. fi. nisi in casibus in quibus pactū afficit rem. vt de tributis soluendis. j. de vsufr. l. bactenus. ⁊. l. si pendēte. in fi. ⁊. C. sine cen. vel re. l. fi. vel nisi cum fit pactum ne res prostituatur. j. de ser. expor. l. titius. ⁊ et ita loqtur nr̄ §. opus quoq̄. si autē pactū fit ad excipiendum dico ꝙ ligat singularē successorē: verbi gratia babemus rem cōem paciscor tecū de illa re nō diuidēda vsq̄ ad tēpus: qꝛ si fieret in perpetuum de re non diuidenda nō valeret: si alter vestrū alienat singularis successor non potest prouocare nec prouocari. j. cōi di. l. sed et puto §. sed si conueniat. ⁊. j. pro socio. l. idemq̄. His leuioribus explicitis sed maiora veniamus statim volo subaudire quod istud edictum est superfluū. quare nunc videte: si volo tecū litigare super aliqua re: ⁊ tu alienas eā aut in potentiorē aut non. si alienas in potentiorē nō tenet alienatio. vt. C. ne li po. l. j. ⁊. ij. igitur nō est locus buic edicto quia cum eo qui alienauit est agendū. j. e. l. cū miles: si facta est alienatio in potentiorē aut lite conte. aut ante litē conte. si lite contestata res erat facta litigiosa non tenet alienatio C. de litig. l. fina. vnde agendū est cū alienante tm̄. vnde buic edicto non est locus. j. e. l. ex boc. §. ait. aut facta est ante litem contesta. causa mutandi iudicij quo casu babet locum actio in factum ex boc edicto ad interesse id est ad impensas quas faciam litigando vt in tertia. l. buius titu. §. ex quibus. istud interesse non est interesse: quia si litigo cū bomine alterius prouincie assequar istas impensas iuxta regulam victus ⁊c. C. de iudici. l. properandū. §. sin autem. quid dicemus: dicemus quod istud edictum non est superfluum et babet locum cum alienatio fit in potentiorem. ⁊ tūc custodiatis bic: aut actor alienat in potentiorem aut reus: alienat actor in potentiorem. tu debitor meus es mibi par vel superior denuncio tibi vt soluas: tu non vis soluere: dico ego cedam ius meum tali vt statim ei soluas. vnde si alienatio fit in potentiorem videtur opprimere aduersarium non tenet ipso iure. C. ne lice. poten. l. j. sed bic loquitur cum alieno non in potentiorem rem quia petiturus a te rem alienas in bominē alterius prouincie teneris actio. in factum ex boc edicto ad interesse. Item istud potest locum babere cum alienas in non potentiorem sed alienas ante litem contest. si spectares vt litem contestarer tecū tunc res alienata est facta litigiosa non babet locum boc edictum: sed si tu ante litem contesta. alienas in nō potentiorem bominem alterius prouincie quia durius est mibi litigare cum eo quia actor sequitur forum rei conueniam te act. in factum ex boc edicto ad interesse: si obijciatur nonne si litigo cum bomine alterius ꝓuincie ipse victus condemnabitur in expensis. Respōdeo non excludit boc edictum quia excep. facit ignorātia et iusta contumacia. j. de leg. ij. l. qui solidum. §. etiam. preterea victus victori condēnatur in expensis litis. sed bic actione ista in factum assequar nedum impensas: immo alia damna que passus sum propter illā alienationē ⁊ boc est qd̄ dicit iste. ver. ex quib⁹ ⁊c. Modo insisto ego circa materiā istam subijciendo aliquas questiones babet ne locum ti. iste tam in actore alienante causa mutandi iudicij q̄ in reo. dixerunt quidam ⁊ dicerent prima facie omnes scbolares ꝙ istud edictū babet locum in reo alienante causa mutandi iudicij non in actore vt si erā petiturus a te rem alienasti in bominē alterius prouincie. in actore diceret aliquis exemplum non posset inueniri ꝙ actor alienet rem causa mutandi iudicij. et bic tractatur de rebus que alienantur non de actionibus que ceduntur: quia de illis agitur. C. ne lice. po. l. j. qui ita dixerunt non bene dixerunt: et dico quod babet locum in reo ⁊ in actore et est casus duarum. ll. in actore alienāte rem ponā exemplum primo iuris ciuilis. scd̄o iuris ciuilis ⁊ cañ. scd̄m exēplū. primū exēplū est tale: babeo domum tecum cōem palatium ⁊ turrim tecū cōia cultrum tecum cōmunē. tu ditior es me pecunia: dico tibi frater pro deo amicabiliter diuidamus istam domum regionibus dicis tu non vel tu babebis totam domū vel ego quare facis. tu illa intētione qꝛ tu vides me in licitatione dices ita facio istud partitū vel vis dare mille marcbas et mea pars sit tua vel econtra: ego capiam

istud partitum qꝛ non haberez mille: tu facile haberes: dico ego video ꝙ vis me decipere. vnde volo me iuuare si inuenirem deñ paratum recurrerem ad eum. vnde recurram ad hominẽ scias ꝙ vendã meam partẽ tali si habes vnũ denariũ ipse habet centum hic si alieno causa mutandi iudicij vt patiar tibi duriorẽ aduersariũ si facio dolose teneor ex hoc edicto. j. eo. l. fina. mõ est aliud exemplũ iure canoñ. ⁊ ciuili: tu possides rem meã quã petiturus sum a te quid facio rẽ illam quã possides possum vendere alij. j. de fundo dota. l. si fundũ rem illã vendo militi qui superueniet cum ense: vel vendã clerico qui non seqtur forum laici: sed laicus forum clerici: vt extra de foro competẽ. c. si qs clericus. ego actor alieno causa mutandi iudicij qui casus ponitur. j. e. l. cum miles. et extra eo. tit. ca. j. scdo quero hic habet ne locum hoc edictum in rebus mobilibus et immobilibus voluerũt qdem dicere in reb⁹ mobilibus tm̃: quare ꝑpter exemplũ qd̓ hic ponitur quãdo alieno in hominem alterius ꝓuincie: quia si rem immobilem alienares in hominez alterius ꝓuincie quid deperiret mihi qꝛ rõne rei teneretur respondere hic: vt. C. vbi in rez act. l. j. vnde habet locũ in re mobili. ⁊ ad hoc accedit. j. eo. l. si res. Item istud exemplum qñ eram petiturus a te stichum ad rem mobilẽ pertinet: verius est vt dicamus ꝙ istud edictum habet locũ ⁊ in mobilibus: ⁊ in immobilibus. in mobilibus hz locũ si hoĩem quẽ volo petere manumittis: ⁊ hz locum in rebus immobilibus: quid si edificasti vi vel clam in loco a me possesso: ⁊ tu postea alienas habet locum hoc edictũ: qꝛ si non alienares teneris interdicto qd̓ vi aut clam demolire et tuis sumptibus: sed ille in quẽ alienasti tenetur prestare patientiã demoliendi. Itẽ si denunciaui tibi nouũ opus et alienasti non ligat te nũciatio qꝛ non edificasti: nec emptorem qꝛ nõ est ei denũciatum: vnde teneris hoc edicto: qꝛ alienasti causa mutandi iudicij: sed videtur ꝯtra. qui fecit qd̓ vi aut clã vel fecit nouũ opus ꝙ teneatur mihi emptor vt alienãs. j. qd̓ vi aut clam l. si alius. Rñ. tenetur ad patientiã prestandã. sed ad id qd̓ dr̓ de emptore si edificauit ꝙ non teneatur. l. videt̃ ꝯdicere ꝙ teneatur et si sibi nũciatum non est. j. de oper. no. nun. l. fideius. est respõsio ẜm quosdã aut emptor scit nunciatũ suo venditori tenetur prestare patientiã: vt in. l. ꝯ. aut ignorauit nõ tenet̃ vt hic. sed non videt̃ referre sciat vel ignoret. j. de noxa. l. in delictis. §. si seruus. ⁊ ideo dicimus ꝙ emptor tenet̃ si inchoatuz a te ꝑfecit. secus si emptor dũtaxat fecit vt hic: vel dicã tenetur emptor ꝑstare patientiã demoliendi vt ibi: nõ suis sumptibus demolire: vt hic.

☞ Alienãs si paratus est defendere ac si possideret hac actione non tenetur. h. d.

Quia etiam si cum.

Quid ergo. Habuistis exẽpla qñ hoc edictum habet locũ nunc ponitur quidam casus in quo cessat hoc edictum: eram petiturus a te rem aliquam. tu preuenisti me ante citationem alienasti in hominem alterius fori: cõuenio te act. in factum ex hoc edicto ad interesse: videns ꝙ conuenio te ad interesse dicis ita: sum paratus suscipere iudiciuz in eadem causa in qua susciperem si non alienassem et volo me obligare sub pena. c. lib. si apparebit te habere ius ad rem tibi eã restituam ac si non alienassem: certe hoc casu ipse euitabit iudiciuz istud ne act. in factum teneatur ad interesse: quia ex quo hoc modo paratus est subire iudicium non videtur mea interesse in aliquo hoc dicit. [vtilem] rei vendi. [possideret] et non alienasset: et ad hoc paratus sit se obligare sub certa. pena [act.] ad interesse. ¶ Dñi signori si bene intelligatis modum ponendi casum et exemplum vos magnam glos. Ioan. ⁊ Azo. hic scriptam tribus verbis intelligetis et scietis eam ampliare et diminuere. ⁊. §. iste ponit talem casum vt dixi. ¶ Dñi signori perueniamus ad alia: videtur ꝙ iste. §. non possit stare: vbi sum petiturus a te rem ⁊ tu dolose alienas in alium hominem alterius fori tria sunt auxilia prodita ꝙ possum agere directa rei vendi. contra illum in quem alienasti: cum habeat facultatem rei restituende. j. de rei vendi. l. offi. in fi. vel volo agere contra te alienantem ad rẽ vtili rei ven. quia dolo desijt possidere. nã dolus pro possessore habetur. j. de pet. here. l. j. ꝟ. nulla. ⁊. §. non solũ. et. j. de rei ven. l. qui petitorio. in prin. et. j. de reg. iur. l. paren. habeo etiaz triplex auxilium quia si volo conuenire act. in factum ex hoc edicto ad interesse: mihi lz C. e. l. ꝑma in fi. et. ꝟ. e. l. §. ex quibus. cum ergo sit mea electio quo auxilio vel lz agere quare ergo proditur in factum actio si sis paratus subire iudiciũ in eadẽ causa ac si possideres: quia si velles subire iudiciuz possem te conuenire vtili rei ven. quia dolo desijsti possidere. Ad istud dicetis: vbi alienas causa mutandi iudi. conueniã te rei ven. vtili. sed tũc ad qd condẽnareris mihi quãti in litẽ iurauero. j. de rei ven. l. q restituere. vñ non consulitur in re ipsa sed in estimatione. vñ inuitus carebo re mea qd̓ nõ dz esse. j. re. amo. l. nec em̃. si paratus es subire iudiciũ ⁊ rem restituere ac si nõ alienasses ego assequar idẽ ꝙ si non alienasses: et ita inuitus non carebo re mea: amplius nõ est hic cantãdum vel potestis dicere vt dixit Io. et az. vbi dolo desijsti possidere nec offers te paratum subire iudiciuz ac si possideres adhuc durat nequitia tua nõ videris purgare dolũ teneris act. in factũ ex hoc edicto: sz vbi paratus es subire iudiciũ ac si possideres hic dolum ꝑcogitatuz purgas. vnde oblatio est hic causa per quã videris doluz purgare ꝙ cessat hec actio ⁊ ita pcit̃ hic se offerenti: qꝛ habemus i. ll. nostris ꝙ si delinquẽtes offerũt se eis pcit̃. C. de his q spon. se of. l. j. et. ꝟ. de do. l. elegãter. §. si dolo. tũc si agerẽ vtili rei vẽ. qꝛ dolo desijsti possidere nõ esses obligatus rem restituere sub certa pena cõdẽnaberis mihi in quãtũ in litẽ iurarẽ. j. de in lit. iur. l. videam⁹ sed vbi obligas te sub certa pena nõ est locus taxatõi. vñ si offers te desijt mea interesse ⁊ cessabit hec actio.

☞ Licet alenatione non extinguatur actio sed ꝑscriptione propter alienationẽ alienator hac actione tenetur. h. d.

Item si res.

† In prin. hui⁹. l. vos ponetis ita casum et no. ꝙ ego vno modo exemplificabo in casu in oppõnibus alio mõ ponetis ita casum. possidebas rem meã bona fide et iusto ti. ad perficiendam vsucap. non deficiebant tibi nisi quattuor mẽses. vñ cogitaui mecũ et dixi. volo vẽdicare rem illã. vñ veni ad te tu emisti rẽ meã a tali: nõ deficiũt tibi nisi quattuor mẽses ad cõplẽdã vsuc. si velles reddere ⁊ agere cõtra auctorẽ tuũ placeret mihi. dixisti si auctor redderet preciũ libẽter: qd fecisti: alienasti in hoĩem potentiorẽ vel alterius fori: audito hoc turbatus fui valde ⁊ dixi malũ habeat qcunqꝫ fecit curialitatẽ alicui vnde cogitaui qd essem facturus vel litigaturus cum emptore actione vtili rei ven. qꝛ dolo desijsti possidere vel act. in factũ ex hoc edicto ad interesse: dũ essem ĩ ista cogitatiõe elapsi sunt quattuor mẽses: ꝑfecta est vsuc. qꝛ emptor põt ꝯtinuare vsucapionẽ sui auctoris: hoc acto dicto male est mihi ꝯtra venditorẽ non possuz agere quia perfecta est vsuc. quid faciã: nunqd possum agere ꝯ̃ te act. in factũ ex hoc edicto sic: hoc dicit. [sunt] qꝛ ẽptor põt cõtinuare possessionẽ sui auctoris. j. de acqui. pos. l. pomp. §. si quis. ob so. al's ob hoc. al's ab eo. [edictum] ad interesse. ꝟ. e. l. in fi. ⁊. l. iij. §. ex quibus. Dñi signori circa prin. huius. l. est insistendũ ⁊ similiter hic Azo ⁊. Io. quãdam glo. diffusam scripserũt ego examinabo breuiter: istud videtur mirabile ꝙ si res alienata a te causa mutãdi iudicij vsucapit̃ ab accipiente teneris act. in factũ ex hoc edicto. sed si res ꝑijt non teneris mihi. j. e. l. non solũ. §. hec actio. sed quare hoc est põt dici ꝙ illa est rõ vbi rem quã petiturus eraz a te alienasti. ⁊ perijt desinit ĩ rerũ natura esse. vnde nõ videtur mea interesse plus nõ eẽ alienatã ꝙ̃ alienatam. sed vbi rem quã petiturus erã a te alienasti ⁊ vsu ille cepit nõ perijt: interest mea: qꝛ si nõ esset alienata vsucapio nõ esse perfecta: qꝛ differẽtia est inter deperditũ ⁊ diminutum. j. de pet. here. l. deperditũ. Sed denuo videtur qd̓ hec actio non possit locum habere qꝛ hec actio est annalis. j. e. l. seq. si non datur post annũ perficitur vsucapio triennio. C. de vsuc. trans. l. vna. ergo actio post annum nõ datur. ad istud rñ. ista. l. nõ loquitur habito respectu ad nouũ ius: quo iure triẽnio perficitur vsucapio qꝛ loquitur habito respectu ad antiquũ ius. quo iure vsucapitur anno. C. de vsuf. l. corruptiõe. ⁊. C. de vsucap. transfor. l. vna qꝛ ergo scd̓m antiqua iura vsucapit̃ anno potest agi actione hac si scd̓m hoc dicemus quod habet locum in rebus mobilibus: sed hec respõsio non est bona: quia habet in ĩmobilibus. ꝟ. eodẽ. l. j. tunc quia scd̓m antiqua tẽpora si vsucapitur anno quomodo re vsucapta dabitur hec act. vnde dicetis vt dixi in casu ꝙ is ĩ quẽ facta est alienatio nõ incepit vsucapionẽ nec perficit: qꝛ si inchoasset ⁊ perfecisset nõ haberet hmõi actio locũ: sed hec lex debet intelligi siue scd̓m antiqua tẽpora siue scd̓m noua ꝙ is a quo eram petiturus rem inchoauit vsuc. bona fide ⁊ iusto ti. ⁊ possedit tãto tẽpore ꝙ nõ deficiebãt ad vsucapionẽ complendã nisi quattuor menses. vnde interpellaui eum vt redderet mihi rem ⁊ interpellaret suum auctorem vt redderet sibi precium ⁊c. vt dixi in casu. Sed denuo instatur et videtur ꝙ istud nõ possit procedere: aut iste a quo eram petiturus alienauit bona fide aut mala fide si bona fide alienauit cessat hoc edictum qꝛ non habet locũ nisi is a q petiturus eram rem alienat dolo malo. j. prox. §. si mala fide alienauit et erat res mobilis fecit de ea furtũ. C. de furtis. l. alienum si de ea fecit furtum. ergo non potuit illius rei perfici vsucapio. institu. de vsucapio. §. furtiue. si res ista erat immobilis licet nõ fiat furtum. insti. de vsuca. §. quod autẽ. tamẽ male fidei possessore alienante cessat vsucapio. C. de prescrip. xxx. an. l. male fidei. ergo accipiens non poterit vsucapere. Rñ. hec lex debet intelligi quãdo is a quo eram petiturus rem possidebat bona fide: et incepit vsucapere lz incipiat ad me ꝑtinere non efficitur male fidei qꝛ in vsucap. ab initio requiritur bona fides. C. de vsucapi. transfor. §. hoc. vnde si alteri vendat nõ fit furtum vnde emptor pote

rit vsucapere. vel possum dicere: esto q sciat non eo ipso fit furtũ q vendit: qz solo animo non fit furtum. ff. de furtis. l. inficiando vnde si vendit emptor poterit vsucapere: sed possum dicere in re immobili qz nõ prohibetur vsucapio verum est iure nouissimo. secus iure antiquo vt hic. z ff. de publi. l. eum qui. §. pretor ait. Ex predictis not. si habeo auxiliũ contra vnũ z tu alienasti perfecta vsucapione habeo extraordinarium cõtra te. secus tamẽ si ordinarium z extraordinariũ cõpeterẽt cõtra eundẽ. ff. vi bonorũ rap. l. ij. z l. si seruus. z C. de his qui a non do. l. fina.

Si alienatur cã mutandi iudiciũ z cessat dolus non hz locũ hec actio idẽ si dolus adest nõ tñ alienat̃ cã mutãdi iudiciũ. h. d.

Idemq̃ fieri potest. Ut istud edictum habeat locuz duo sunt necessaria q quis dolo malo alienet ex causa mutandi iudicij: et põt esse q sine dolo malo alienet causa mutandi iudicij: potest eẽ q dolo malo alienet non causa mutandi iudicij. alienat dolo malo nõ causa mutãdi iudicij vt si possidet dimittit animũ possidẽdi aliquando alienat sine dolo malo aliquis execratur lites possidet rem aliquã alienat in aliquẽ nõ dolo malo vt pariat duriorẽ aduersariũ: certe iste nõ tenet̃ ex hoc edicto hoc dicit iste. §. [itẽ] istud itẽ non respicit primũ item. l. incipit item si res. qz in primo item habet locũ hoc edictũ. sed in scdo itẽ cessat hoc edictũ: sz istõ itẽ potest respicere. s. e. l. ij. in fi. sicut ibi cessat hoc edictũ. Itẽ cessat vbicunq̃ ista duo nõ currũt q alienatio sic facta dolo malo z causa mutãdi iudicij. [fiat] cessat hoc edictũ: sunt alia plura in quibus cessat. ff. e. l. nõ solum. §. hec actio. z ff. e. l. cum post z vbi est exemplum in fi. huius. l. [possessionez]. ponetis ita exempla tu possides rem quã eram petitur⁹ a te deponis animũ possidẽdi: hic dolo malo facis quantũ ad me: ne petã a te rem non facis animo mutãdi iudicij. cessat hoc edictũ vt hic: et. ff. de reg. iur. l. q alienat qz solo animo perditur posses. si incipiamus ab aio. secus si is a quo eram petiturus rem transfert possessionem nõ dñium ff. e. l. proxi. in prin. [subijciat] et ita honestũ est execrari lites. vñ quidã semel interrogatus in palatio nostro a quodã amico suo quomodo est vobis bene quia cõtestatus sum litem super quinquagita actionibus. certe iste non execrabat̃ lites: z ad hoc facit C. de fide instrumen. l. cum quidam. et. ff. de condi. z institu. l. que sub cõditione.

Contra transferentem possessionem hec actio vtilis locum habet. h. d.

Non solum. † Quidã hic habent pri. l. qdã habẽt. §. pedius nõ est vis. z dr in pri. huius. l. siue quis cã mutandi iudicij dolo malo alienat in aliũ transferẽdo dñium vel possessionẽ tenetur ex hoc edicto: hoc dicit [nõ tenebit̃.] ex isto edicto qđ falsuz ester princ. huius. l. reprehẽditur opi. Plac. q dicebat q alienat possessionẽ nõ tenet̃ ex hoc edicto. s. l. pri. §. itemq̃. z ff. de re. iu. l. qui alienat verius est vbi deponit animũ possidendi hoc ipso nõ alienat vt ibi: sed vbi transfert in aliũ vel dñium vel possessionẽ vel vtrũq̃ alienat z habet locũ hoc edictũ.

Qui alienat ex iutra cã nõ tenetur ex hac actione. h. d.

Siquis autem. Cũ eram petiturus a te rẽ tu valitudine impeditus vel etate vel absentia transtulisti in alium sine dolo malo: nunquid teneris ex hoc edicto. nõ: tñ quia nõ habet locũ cũ fit sine dolo malo: tũ qz interdiceretur tibi per pcuratorem litigare: z nemo prohibetur p pcuratorẽ litigare simpliciter vel in rem suã cõstitutum. hoc dicit. [doli mali fiat mẽtio]. s. e. l. j. [litigare] quod nõ debet esse. s. de pcur. l. j. §. nullus. [litigare]. s. de procu. l. si actor. z ff. fam. herc. l. plane zc.

Ad iura. Non solũ istud edictũ habet locũ pro rebus corporalibus immo pro incorporalibus naz si petiturus erã a te rem z alienasti eam causa mutandi iudicij teneris ex hoc edicto: sed si petiturus seruit̃. z tu alienasti rẽ in qua habeo seruit̃. habet locum hoc edictũ. hoc dicit. ex. §. isto dãnat̃ sentẽtia. Pla. qui dicebat illud edictũ habere locum pro corporalibus et nõ p incorporalib⁹: nam videtur habere locũ pro corporalibus et incorporalibus: nam si petiturus eram fundum et alienas teneris. s. e. l. j. Item si seruitutem confessoria actione et alienas teneris: vt hic.

Hec actio. Actio i factũ ex hoc edicto datur ei in cuius fraudẽ alienatio ẽ facta ɔtra euz qui dolo malo alienauit ad interesse: sed si petitor non erat dñs rei: et illa alienata est non interest sua non datur hec actio. Item si ille in quem alienata est sine culpa decessit non interest ipsius nõ datur hec actio. hec actio est rei persecutoria non penalis: vnde datur heredi: in heredem non: quare non: non ideo q sit persecutoria sed quia ex delicto. Denuo hec actio non est perpetua cum sit pretoria post annum non dicit. dabitur. hoc [decessit]. s. possoris [interfuit] sed licet hec actio detur re perempta non tamen re vsucapta. s. eo. l. item si res. z ibi dixi [similem] successorem. mitiorez. l. vix inuenietis in corpore iuris. [non dabitur] nec obstat quia datur re vsucapta quia illud est intelligendum vt ibi dixi. [ad rei persecutionem] videtur hec mala ratio quia heredibus dantur actio. rei persecutorie z penales dũtamen non sint prodite ad vindictam. institu. de perso. z temp. actio. §. sed heredibus. Item ex alia parte non videtur bona ratio quia rei persecutoria est non datur in heredem: quia bene datur. ff. de actio. et obligati. l. ex contractibus. z l. in depositi. sed hec ratio debet ita adaptari: quia hec actio est rei persecutoria datur heredi. Item quia actio est persecutoria nascitur ex delicto non datur contra heredem. vt. C. ne ex delic. defun. l. vna. nec ob. ff. de cõdi. furti. l. si pro fure. §. fina. quia illa est ex varijs figuris causarum: sed dic mihi non datur post annũ quia rei persecutoria est: contradicunt leges que dicunt q sunt perpetue. ff. de actio. z oblig. l. in honorarijs. respon. acti. persecutorie que non sunt ex delicto sunt perpetue et que sunt ex delicto nõ sunt perpetue vt actio de dolo. C. de dolo. l. fi. z C. de edil. acti. l. ij.

Nõ sufficit rem exhibere causa mutata. h. d.

Ex hoc edicto. Uolebã te ɔuẽire act. ad exhibẽdũ † alienasti rem istã dolo malo causa mutandi iudicij exhibes rem: sed non in prima causa: quia exhibes vsucaptam vel pscriptam teneris ex hoc edicto. hoc dicit ista. l. [restituit] quia vsucaptã. s. eodẽ. l. item si res.

Alienatio intelligitur facta causa mutandi iudicij de futuro. hoc dicit

Ait pretor. † Hic inserũt̃ verba edicti ptoris que sunt talia: ait pretor zc. qđ est intelligẽdũ alienatione facta cã mutandi iudicij futuri z nõ iam cepti z preteriti: icipit exponere quis dicatur alienare cã mutandi iudicij dicit̃. alienare qui alienat iter viuos vendẽdo nõ qui heredes instituit vel rem illã legat: sed aliquis alienat z recipit postea illã rem nõ videt̃ alienasse: sed si hoiez vẽditũ redhibet nõ al's redhibiturus tenet̃ ex hoc edicto. naz si al's obligatus soluero quod a me petere vellet huic edicto locus erit hoc dicit. [iudicij] futuri: istud edictũ habet locũ cum sum petiturus a te rem z tu ante citationẽ vel litis contesta. alienas dolo malo cã mutandi iudicij non hz locum si lite conte. alienas sed hz locum edictũ de litig. z est litigiosa lite cõte. fm hec tpa. C. de litig. l. ij. z est ita: sub. in verbis edicti pretoris [iudicij] futuri [iudicium dabo] modo exponit [litẽ] al's rem [vendiderit] quam dñs erat petiturus ab eo [non erit] quare nõ: qz qui vendidit rez meã causa mutãdi iudicij dolo tenetur ex hoc edicto: sed qui heredem instituit caret dolo vnde nõ tenetur hoc edicto: qui legat credit aliũ habere post mortem suã. s. de testi. l. j. nõ videt̃ alienare sed al's dicitur alienare: siue inter viuos vel in testõ. C. de nup. l. hac edictali. z l. si quis pretoris. [edicto]. quare non: qz non videtur fecisse ex quo penituit simile ar. s. e. l. ij. in fi. secus tamẽ est in deposito sed ibi equitas hoc suggerit. ff. de pe. l. j. §. si rem [alienare] nam redhibito hoie omnia retro agũtur quod est intelligẽdum cũ ipse de iure poterat redhibere: al's si non poterat redhibere z ipse fugit hic cũ venditore causa mutãdi iudicij tenet̃: sed do. pla. intelligit siue de iure poterat redhibere siue non [soluero] rem quã eras petiturus ante z soluero ei cui eram obligatus [non erit] quia careo dolo. s. l. j.

Nam et si.

Si tutor. Tutor pupilli vel cur. furiosi rem quã eram petiturus a pupillo dolo malo alienauit quis tenet̃ ex hoc edicto. Respõdeo: tutor non pupillus. hoc dicit. [agnatus]. i. eius curator. C. de cur. l. vlt. [vtilis actio.] in factũ ex hoc edicto. s. e. l. j. nam actiones in factũ vtiles nuncupãtur: vt. ff. de prescrip. ver. l. quotiens. [non possunt] accedit. s. si quis ius di. non obtem. l. j. §. si procurator. sed in casu. ff. de tribu. l. iij. in fi. z l. si procuratoris.

Actor in quem facta est alienatio causa mutandi iudicium exceptione repellitur z primus cedens agere cõpellitur. h. d.

Cum miles. Lex ista legitur duob⁹ modis: z vno modo ita q hec lex intelligatur in actore causa mutandi iudicij. alio modo in reo: in actore legitur ita: eram a te rem quãdam petiturus cogitaui q eras par mihi vel superior alienaui in hominẽ potentiorẽ te: nunquid erit locus huic edicto: certe sic: vnde vult lex si sum petiturus rem q petam eam non donem militi vt eam petat vel coram eo. hoc dicit. [licebat] vt ageret. [fuerit] z ita hoc iudicium habet locum in reo et in actore: vt. s. eo. l. j. dixi [credatur] secũdũ hãc lecturã videtur ɔtra. si dono actõez militi: ergo

non debeo experiri nec ipse.vnde actionem perdo.C.ne li.po.l.ij. Rñdeo ille ti.loqtur in potentioribus ratione officij vt qr rē quā petiturus erā a te cessi iudici vel tutori pu.C.de testi.auf.minoris.hic non loqtur de potentioribus rōne officij:vel ibi loquitur de actione cessa.hic loquitur quādo donaui militi.vel potest poni casus scdo modo q hec lex loquatur in reo:eram petiturus a te rem tu causa mutādi iud.alienasti in militem vt peteret eam.i.defenderet:teneris ex hoc edicto ad interesse:z insuper milites:quia debent dare operam armis tu defendes eam non ipse [experiri].i.defendere:sic alibi exponitur.C.de iur.et fac.igno.l.j.et ƒ.de re iudicata.l.sepe.

1 ☞ Qui partem rei sue alienat causa euitandi iudicium diuisorium ipsum iudicium nō poterit z euitare p fructibus vel pro re nec ille in quē facta est alienatio.

1 **Si quis iudicij.** †Ego habebā tecū rem cōem tu eras mihi par: bene sufficiebas in iudicio z diuisorio ad litigādū mecū: cogitabam q volebam partē meā alienare p indiuiso in potētiorem te alienaui:nunqd locus est huic edicto sic:qr alienaui causa mutandi iudi.Itē punior.l.licinia.qr non debeo agere communi diuidundo[licinia]a licinio ita nuncupata.[experiatur.]verbi gratia.si alieno rē in aliquē pecuniosum:dicet ille facio tale partitum vel des mihi mille marchas z accipe totam rem:vel dabo ego tibi.dices tu:nolo qr non habeo mille marchas.si in aliquez potentiorem alieno facio dolo malo tenebor ex hoc edicto.[fiat] et ita apparet ex lege ista q hoc edictum habet locum in actore z reo:in actore vt hic:z.s.l.prima.in reo.s.l.j.sed dic hec lex licinia fatua est lex q non possum agere communi diuidundo:sed dic mihi cōmuni diuidundo iudicium diuisione facta non habet locum in quo habet locum.l.licinia.in illis casibus in quibus habet locum diuisione facta.ƒ.cōmuni diui.l.in summa.item potest esse q diuisio non est facta.

De receptis arbitris z his qui arbitrium recipiunt:vt sententiam dicant. Rubrica.

a ¶ Ex sñia arbitri. Addō q hodie idē opatur sñia arbitri lata ex ptiū cōuentiōe sic̄ iudicis sñia ex q̄ ex ea oritur actio z officiū iudicis scōm bar.i l.si cōuenerit.ff.de re iud.z adde do.alex.in cōsil.xviij.incip.i his in.iiij.vol.vbi expsse dicit.q sententia arbitri emologata sicut sñia iudicis parit actionē p.l.cūantea.C.de arbitris.

¶ Qui receperūt arbitrium vt sententiā dicāt. Or signor libri noui habēt aliter istā rub.libri veteres al'r:veteres habēt ita de receptis q arbitrium suscipiūt vt sñiam dicāt:libri noui habent de arbitris.Et continuaē ita ad superiora dictū est de pparatorijs iudicior de vocatione in ius de editione,actiōis de resti.vñ nūc de iudicijs est videndū:verū qr arbitria sunt redacta ad instar iudicior.ƒ.l.j.ponit rub.de receptis:z pōt legi rub.neutraliter.de receptis.i.compromissis:pōt legi masculine.de receptis.i.de arbitris receptis a litigatoribus:z est econtra.de litigatorib' receptis ab arbitris q arbitri arbitrium suscipiūt:eodem modo exponitur si habeatis de arbitris.

1 ☞ Compromissum z iudicium in qbus conueniant et in qbus disconueniant.

Compromissum ad similitudinē zc. Juriscō.tractaturus de cōpromissis siue de arbitrijs q̄ in arbitros fiunt hac.l.dicit q cōpromissa sunt redacta ad similitudinē iudiciorū:z cōpromissa arbitria ptinent ad lites finiendas.h.d.[redigit].i.redactū est[lites] que vsantur inter littigatores coram arbitro.nā itur ad arbitrum causa finiendarū litium.ƒ.e.l.quis.z dicit lites.s.pecuniarias:non criminales.ƒ.e.l.non distin.§.iul'.z.§.de liberali.habetis hic q cōpromissum est introductum ad similitudinē iudiciorū sicut similitudinē habēt iudiciū z arbitriū videē † q cōpromissum differat a iudicijs in multis:ecce cōpromissum redditur in volentes.ƒ.e.l.ij.§.tametsi.sed iudiciū redditur in inuitū.ƒ.de verbo.ob.l.inter stip.§.j.Itē ɔtra.videē scda rōne:a sñia arbitri non appellaē.C.e.l.j.sed a sñia iudicis sic regul'r.C.de ap.l.z in maioribus.Itē cōtra.videtur tertia rōne ex sñia arbitri nō datur actio vel exceptio sed pene petitio.ƒ.l.pri.et.C.e.l.j.sed ex sñia iudicis si est condēnatoria olim iudicati hodie in factum.C.de iudi.l.actori.si est absolutoria excep.rei iud.ƒ.de exc.rei iu.l.j.quare dicetis q cōpromissum est redactū ad similitudinē iudiciorū in qbusdam non in oībus.sed est introductum in oībus in qbus non inuenitur phibitum.C.de iudi.l.rem non nouā.Et ad solu.huius ɔ.no.q arbitria z iudicia habēt similitudinē in pncipio z in medio et in fine.itē differūt in pncipio in medio et in fine.similitudinem habent i pncipio in hoc:sicut eñ iudex hɔ citare z requirere per nūcium vel eplam ita arbiter.C.de iudi.l.sancimus.in fi.et.ƒ.eo.l.diem.z.l.interpellatur.Item sicut corā iudice debet ab actore offerri libell' in scriptis.C.de lit.contest.auē.offeratur:z dixi.s.de eden.l.j.ita coram arbitro.C.e.l.vlti.reprobata antiquorum opi.qui dixerūt licet coram iudice debet offerri libellus non coram arbitro indu cētes p se.C.de sacrosan.ecc.auē.generaliter.in fi.ibi vbi dicit ni si:sed istud nisi non referimus ad id quod dictū est in auē.sed referimus ad satisdationem Item habēt similitudinem in medio sicut coram iudice post litem contesta.z sacramentū calū.fiūt positiones recipiuntur attestationes ita coram arbitro.C.de iudi.l.rem.z.C.de testi.l.j.Item sicut iudex habet cognoscere solito more iudiciorum.C.de sen.et interlo.l.prolatam.ita et arbiter.ƒ.eo.l.pompo.§.recipisse.Item habent similitudinem in fine sicut itur ad iudicem causa finiendarum litium.ƒ.de re iud.l.j.ita etiam ad arbitrum vt hic.z.ƒ.e.l.quis.Item sicut iudex debet ferre sententiam in scriptis ita et arbiter.C.de senten.ex peri.reci.l.j.z.ij.z.l.fi.differunt cōpromissa z arbitria in principio z medio z fi.in principio quia iudicium redditur in inuitum:arbitrium in volentes Item munus iudicandi est necessarium.ƒ.de mu.z ho.l.munerū §.et iudicādi:sic munus arbitrandi.ƒ.e.l.labeo.§.j. Item differt in medio iudex potest mulctare si sibi non obtemperatur.s.si qs ius di.non ob.l.vna arbiter nō.ƒ.e.l.non ex omnibus.z.ƒ.de iudi.l.ij.§.is qui.Item differunt actor satisdat de lite perducenda ad finem coram iudice non coram arbitro.vt in auē.generaliter.Itē in iudi.omnia.zc.ƒ.de iudi.l.solemus.quod non est in arbitro.ƒ.e.l.quid tamen.§.plerumq.Item differunt in fine a sententia iudicis appellatur a sententia arbitri non.Item contrahitur hemodicium coram iudice.C.de iudi.l.properandum.§.z si quidē:nō coram arbitro.ƒ.e.l.diem.§.si qs.Itez ex sententia iudicis datur actio vel exceptio ex sñia arbitri nō.ƒ.l.pri.

1 ☞ Exceptio rei iudicate nō nascitur ex ɔpromisso sed interdū nascitur pacti exceptio et quādo.

2 Ex sententia arbitri nō datur actio nec exceptio rei iudicate vbi fallit.

Ex cōpromisso. Volebā a te petē.c.ɔpromisim' in arbitrū z pmisimus penā inuicē per stipu.si sentētie arbtri nō pareremus:arbiter te absoluit:ego te absoluto nihilominus conuenio te:nunquid poteris me repellere excep.rei iu.non: quia ex sententia arbitri non datur exceptio.sed consulitur tibi absoluto vt petas penā ex quo non pareo sententie arbitri.hoc dicit [ex sententia]absolutoria[excep.]rei iudi.[non nasci.]absoluto:sicut non

1 nascitur actio.C.e.l.j.[petitionē]accedit.C.e.l.j. † Or signori vt vos breuiter tollatis quedam contra.hic signata: ex compromisso non nascitur exceptio rei iudicate:vt hic.sed interduz nascitur pacti exceptio.verbi gratia. Compromisimus in arbitruz z dixi si non parerem sententie arbitri faciebam tibi pactum de nō petendo de quodam alio debito:et tu econtra fecisti: eo casu si sententie abiri non statur obstat pacti exceptio sic soluitur contra ar

2 gumen.ƒ.e.l.litigatores.§.interdum. † Item not. quod ex sententia

a tia arbitri[a] nō datur actio nec exceptio rei iudicate:qr nō est sententia vt ista ratio redditur.C.eodē.l.j.sed datur pene petitio pena certe quantitatis:si certa est compromissa.al's committitur ad interesse.ƒ.eo.l.diem.in fi.Fallit in tribus casibus in quibus datur actio vel exceptio:puta si compromittitur in arbitrum cū religione iurisiurandi.C.eodem.l.in arbitris.sed illud hodie est correctum:quia hodie decreuit noua constitutio nō valere compromissum:in autentica de iudicibus.§.omnibus.que est signata.C.eod.l.ne in arbitris.Item fallit si duo cōpromiserunt pacto siue pena:z postea confirmant sententiam arbitri.vt.C.eod.l.ne in arbitris.§.fina.et.l.cum antea.Item fallit in tertio casu cū duo cōpromittunt sine stipulatione et pena pacto nudo:et lata sententia ab arbitro emologant laudum taciturnitate decem dierum: vt.C.e.l.penul.et omnes predicti tres casus vendicant sibi locuz cum cōpromittitur in arbitruz sine pena z stipulatione nudo pacto.Sed si compromittatur in arbitrum per stipulationē sub certa pena non datur actio vel exceptio:vt hic.et.C.eo.l.ij.in fine.nisi contineretur in compromisso pena soluta pacto manente rato dixit Azo.argu.s.de transacto.l.qui fidem.et.ƒ.de verborum obliga.l.ita stipul.in fine.Sed dominus Joan.dicebat quod verba illa non operantur hic vt detur pene petitio et exceptio.Sed hic operantur vt pena possit exigi sepius.ƒ.e.l.si duo.§.semel.sed si vultis seruare sententiam azo.poteris cuz subtilitate tali:si duo compromittunt et promittunt stare sententie arbitri per stipulationez adiecta pena vel non et subijciunt pena soluta vel non rato manente pacto:dicetis duo esse compromissa:vnum cum pena ad interesse et datur pene petitio:aliud sine stipulatione et pena et interesse et nudo pacto ; quod est dum dicit pena soluta ex illo datur actio et exceptio.C.eodem.l.ne in arbitris.§.fi.z.l.cuz antea.

1 ☞ Eo casu quo iudicis sñia nō tenet illo si arbitri sñe nō paretur pena cū effectu nō petitur.h.d.

1 **Lucius Tabeo ait.** †In principio huius.l. dicitur minor vigintiquinqȝ annis cū quodam tutore suo in arbitrum cōpromisit in act. tutele litigauit minor coram arbitro quondam tutor fuit absolutus a tutele actione: nunquid illa sententia erat rata. nō. et ideo si minor non vult stare illi sententie pena ab eo nō poterit peti. h.d. ista.l. videatis expositionem litere. [facto.] inter minorem et tutorem sine curatoris autoritate. [sententia.] cōtra minorem. [non habendū.] id quod arbiter pronunciauit. Or no. in principio huius legis si minor vigintiquinqȝ annis sine curatore suo vel curatorem non habet compromittit cum quōdam tutore in actione tutele: si tutor absoluitur ab actiōe tutele sententia de rigore iuris valet. sed a pretore nō habetur rata. secus si sententia esset lata pro minore qȝ valeret et si non pareretur daretur petitio pene. C. de pcura.l. non eo. Sed videtur si minor compromisit sine legitima persona non valeat compromissum. ff. de re iudi.l. acta. et C. si aduersus rem iudic.l. cum et minores. et ff. de auto. prestan.l. clarum. Ad quod potest dici dupliciter vt dicatis qȝ sit hic differentia inter iudicium et arbitrium. si minor est in iudicio sine legitima persona nō valet quod fit: si compromittitur obligatur naturaliter et fideiussores eius tenentur. ff. eo.l. si pupillus. et hec est vera responsio. Quidam dicūt aut arbiter dicit absoluo te a petitione istius quo casu debeo presumere qȝ sit maior nisi in contrarium pbetur. C. de in integ. resti.l. si minor. aut dicit absoluo a petitione minoris quo casu dico minorem et pcessus non valet: sed ista distinctio.l. non pbatur.

1 ☞ Arbitrium ab initio nemo cogitur suscipere sed post susceptum cogitur explicare. h.d.

2 Ab initio quedam sunt voluntatis que ex postfacto sunt necessitatis.

1 **Tametsi.** †Nemo cogit ab initio in se cōpromissum suscipe immo liberū et absolutū est vnicuiqȝ velle recipere vel non: sicut aliqui non coguntur cōpromittere inuiti verūtamen ex quo arbiter suscepit cōpromissum tenetur illud finire: nōne enī esset iniquū si intimata sunt negocia cause corruptus pecunia vel gratia nollet pferre sniam. tunc ptor dȝ eum cogere dicere sniam. h.d. [posita] sed videt ss. qȝ aliquis habeat necesse in se suscipere arbitriū. C. de aduoc. di. iu.l. sancimus. ad qd dicetis: aliqs inuitus dat arbiter. i. iudex delegatus: cum officiū iudicandi sit necessariū. ff. de mu. et ho.l. vlti. qȝ ibi nomen arbitri sumitur p delegato. sic. ss. qui satis. cog.l. ab arbitro. qȝ nomē arbitri sumit equiuoce vt ibi plene nota. et in summa plene dicit. [arbitrium] sponte [impleret] cognoscendo et sentētiando. †No. qȝ ab initio quedā sunt volūtatis que ex postfacto sunt necessitatis vt hic. et C. de act. et ob.l. sicut icōmodare. ff. cōmo.l. in cōmodato. §. sicut. sic suscipe mandatū. ff. man.l. si cui. §. liberū. Aduñ qd dicit in fi. huius. §. signat ss. vos habetis hic si arbiter sponte in se suscepit cōpromissum et nudata secreta cause corrupt? nō vult pnūciare cogēdus est videtur ss. qȝ lex dicit qȝ arbiter q̄ corrupt? est nō dȝ cogi sniam ferre. ff. e.l. sȝ et si in seruū. §. sunt et aliȷ. ad qd pōt dici vbi sunt nudata intima tūc corrupt? cogit ferre al's nō vt ibi: vel dicatis et distinguatis corruptelas: venit aliqs litigator ad arbitrū. videtis qȝ aduersarius fundauit intentionē suā et dicit p deo nō sentētietis hic si corruptus vt abstineat a iudicādo cogit pnūciare vt hic corrūpitur iudex alio modo vel arbiter vterqȝ bene pbauit venit alter et dicit: feratis sniam p me et corrūpit arbitrum pecunia vel gratia hoc casu pretor non debet eum cogere ferre sniam: vt in.l. contra.

Ait pretor. Quia circa tractatū istum de arbi. fecit ptor edictū suū hic inserunt vba ptoris ait ptor qui arbitriū inter cōpromittentes pena pmissa recepit eū cognoscere et sniare cogā. Or iuriscō. volens exponere ista verba: dicimus statim ante oīa tractemus de psonis arbitrorū: et certe arbiter q̄ suscepit cōpromissum dȝ cogi cognoscere et pnunciare cuiuscūqȝ dignitatis sit etiā si ɔsularis vir nisi esset ɔsul vel ptor qȝ non pōt cogi qȝ par et c. sed si filiussa. sit arbiter et recepit cōpromissuȝ cogit pnunciare. nā filius pōt esse arbiter de re patris sicut et iudex. h.d. [recepit.] hec vba sunt detruncata et ideo sub. [pecunia] .i. pena [recepit] eū cognoscere et sniare cogā. qd ptȝ ex rub. que dicit vt sniam dicant. qd ptȝ q.ll. dicunt qȝ arbiter cogit cognoscere et sniare. ff. e.l. quatem. et.l. diē [pfungi] .i. ad finē perducere [cōsul] et ita est differentia inter ɔsulem et ɔsularem virum: vt no. ss. de senato.l. j. vñ et ɔsularis pōt cogi: consul non: qȝ est maior pretore nec pretor posset cogi ab alio pretore: qȝ par et c. [cogi] et ita supior puta consul nō cogitur a pretore. ss. de mino.l. minor aūt magistratus. et ff. ad trebel.l. ille a quo. §. tempestiuum. [cogi] si sponte susceperunt cōpromissum [filiussa.] arbiter. [quin] pro certe [placet] .s. de re patris: sed hec videntur contra. ss. de iur. om. iudi.l. qui iurisditioni. ad qd pōt dici filius patri vel econtra non potest esse ordinarius iudex: vt ibi. tū recusari non posset C. de iur. om. iud.l. nemo. sȝ delegatus sicut hic. et ff. de iudi.l. in priuatis. non pōt esse iudex in cā criminali. ff. ad.l. iul. de adul. l. lex. sed in pecuniaria sic: vt in.l. in priuatis. et de criminali nō cōpromittitur. ff. e.l. nō distinguemus. §. iul. et §. de liberali. aliȷ exponunt posset esse iudex inter extraneū: et tunc non ɔdicit.l. q̄ iurisditiōi: qȝ pōt esse iudex. ss. de his q̄ sunt sui iur.l. fili?. sȝ de re patris pōt esse iudex: vt. ff. ad treb.l. nā qd attinet. et.l. seq.

1 ☞ Compromitti pōt in libertū et etiā in infamē. h.d.

1 **Pedius scribit.** †Pōt eē arbiter et hō igenu? et hō libertin? et hō integre fame et īfamis. et. h.d. [pedi?.] quidā habent hic prin.l. quidam habent p inscriptiōe Vlpi. et pedius. et incipit.l. parui refert [sit] qȝ igenuus et libertinus potest postulare. C. de postul.l. ij. et. ss. de asses.l. ij. [ignominiosus.] nā esse arbitrum est onus. vnde infamis potest esse arbiter: et ideo non potest esse iudex: qȝ esse iudicem est honor. C. de digni.l. neqȝ. et ff. de iudi.l. cum pretor. similiter non pōt esse aduocatus. ss. de postu.l. j. §. remouet. et §. ait. potest esse pcurator insti. de excep. in fi. Sed nunquid excōicatus poterit esse arbiter. do. Azo. et Jo. tangūt hanc questionem et nō soluunt: videt qȝ sic sicut infamis pōt esse: qȝ esse arbitrum est onus et non honor: et excōicati ab oneribus non excludūtur. C. de here. et ma. l. curiales: econtra videtur qȝ non: quia excommunicatus non est membrum ecclesie: vt in aut. de pri. do. here. mu. in prin. viij. coll. igitur ei communicandum non est. C. de sum. tri.l. j. in fi. et arg. C. de sacrosan. ec.l. placet. si ei non est cōicandum ergo arbiter esse nō potest. hec opin. videt vera qȝ cū non possumus ei cōicare nō possit esse arbiter. Itē in larga significatione excōicatus censet hereticus. C. de here. et ma.l. iiȷ. et heretici nō possunt esse arbitri. C. de iude.l. iudei.

1 ☞ Si compromittatur in duos quoruȝ vnus nō potest esse arbiter alter sententiam dicere nō cogetur nec sententia valet nisi esset adiectum insolidum.

1 **In seruum.** †In seruū nō pt cōpromitti. Sed qd si sit cōpromissum in titiū et seruū nō valet: nec titius erit cogendus sniam dicere sine seruo nisi esset cōpromissum vt snie alterutrius staretur: sed si compromittit in seruum: et liber factus dixit sniam non valet nisi liber factus diceret volentibus ptib?: sicut non pōt cōpromitti in seruū nec in pupillum vel furiosuȝ vel surdum vel mutū. h.d. [in seruum] qȝ p mortuo reputatur vnde nec iudex vel arbiter esse potest vt hic: et ff. de iudi.l. cū pretor. [sit] et no. hic vtile per inutile vitiat sic alibi. ff. de reg. iur.l. actus. sed reglr ɔ. ff. si cer. peta.l. certi. §. questioni. et ff. de ver. ob.l. que extrinsecus. et ista est rō quare vitiatur vtile per inutile qȝ verisimile est qȝ cōpromittitur vt non possit vnus sine altero diffinire. [valere] al's non: vt. ff. de reg. iu.l. qd ab initio. [scribit] iste persone sunt inhabiles ad arbitrum suscipiendum in se.

Sed etsi.

1 ☞ Compromitti non potest in iudicem ordinarium illius cause etiam eo inuito. h.d.

1 **Si quis iudex.** †Iste. §. legitur duobus modis vno modo fm antiquos et hāc lecturam approbant canoniste. alio modo fm modernos et hanc approbamus: ponetis fm antiquos ita casum ego et tu litigabamus corā nostro iudice ordinario examinato solenniter negocio dixit iudex volo qȝ compromittatis in me dixisti tu libēter: dixi ego nolo. nūquid iudex pōt me iubere et ī eū cōpromittere: nō. et si iussit me cōpromittere in eū et in iussu ipsi? compromisi nō valet compromissum: et si dixit sniam non valet: et si non statur snie eius nō datur pene petitio: fm istā lecturam legetis ita literā [iudex] .s. ordinarius. Legit scdo modo fm moder. vt iste. §. dicat duo vt iudex ordinarius meus et tuus nō potest recipere cōpromissum etiā si sponte cōpromittimus in euȝ nec pōt iubere vt in eum cōpromittamus: siue sponte recipiat siue iubeat nō valet cōpromissum: et si dixerit sniam nō valet: et tunc legetis literā repatiue sic [est] accipiatis qd est. ff. phibetur.l. iul. sequentem literam legetis ita: ne p non. Or signori, videt qȝ. §. iste non possit stare duabus vel tribus rōnibus, prima rō est miseror aduocator et disputantiū: ɔsuetudo est ita nōne tota die videmus qȝ iudices ordinariȷ dicunt litigatoribus compromittatis in me et laudant: si sit tota die istud p ɔsuetudine ergo habetur pro lege. ss. de leg. et senatuscon.l. minime. et.l. de qbus. pretereavidetur cōtra. scda ratione tali: quid nocebat legi iulie. si iudex ordina. cause recipit arbitrium illius cause: immo deberet permittere quare: qȝ nō refert qualiter a ɔtrouersiȷs

discedatur: sed an discedatur. j. de oper. no. l. j. §. potest. Itez 3 videt tertia rone lex est expssa q iudex ordinarius cause pot sopire negociumvel p sniamvel amicabili copositione. in aut. vt dif. iu. §. siv'o. ix. coll. Or signori datur hic misera rnsio hoc est de iure in iudice ordinariu no copromittit: sz de osuetudine obtinet 3rium. alij voluerut dicere z sic antiq iudex ordi. no pot iubere in se copromittivt hic. sed si sponte copromittit in eu poterit z hoc admittit osuetudo z sic loquit. §. siv'o. qz no refert qualr a otrouersijs discedat: sed an discedat z hec opi. pbatur extra eo. c. cum tpe. z. c. vl. lz possint intelligi in arbitratoribus: vt. j. dicam. nos dicemus q in iudicem ordinariu non copromittit nec sponte nec eo iubente. poti' vult lex decidi negociumvt a iudice q ab arbitro cu fortior sit snia iudicis cuz ex eius snia detur actio z exceptio. s. e. l. j. dixi. z dicimus z iudex illius cause non pot esse arbitervt cognoscat more iudiciario: qz istud esset facerevt lites ex litibus orirent qd non debz esse. C. de fruc. z lit. ex. l. terminato. z. C. de re. cre. l. si qs iusiur. in fi. sed potest esse arbitrator z hoc admittit osuetudo z sic loquitur. §. siv'o. est differentia inter arbitru z arbitratore qz arbiter cognoscit more iudiciario. j. e. l. pompo. §. recepisse: arbitrator no: z ideo sententie arbitri statur sit iniqua vel non. j. e. l. diem. §. stari. sententie arbitratoris si est iniqua non. j. p socio. l. societatem. §. arbitrorum.

Sunt z alij. Habuistis q seruus z pupillus mut' surdus: no coguntur ferre sniam qz arbitri esse non possunt: sunt z alijvt si quis corruptus pecunia vel ex ca non cogitur ferre sniam. h. d. [sit] al's secus. s. eo. l. iij. §. ait z ibi dixi.

Juli. ait. Si litigatores infamant arbitru: nuquid arbiter poterit se excusare: non indistincte: sed causa cognita. sed quid: infamant eum. i. spreta eius autoritatevadunt ad iudicem: certe hoc casu si redeunt ad eum non cogitur ferre sniam. h. d. [infamauerunt.] est leuis infamia z magna: si litigatores infamat leui infamia: dicut litigatores nos habemus bonum arbitrum qnvidet mulierem no respicit nos tunc est leuis infamia venerunt litigatores coram arbitro dixit reus actori offerat in scriptis qdvult: dixit actor no debeo offerre coramvobis: dixit ipse pcedamus in ca: si debet offerri libellus in pcessu offerretur. litigatores inceperunt ridere: dixit arbiter recedatis qz facitis derisionem de me: ista leuis infamia non excusat eum. [ierint] accedit. j. eo. l. si quis rem.

Litigatores ierint.

Arbitrum. Arbiter non cogitur sniam dicere si in euz copromissum no est: al's sic. h. d. accedit. s. e. l. iij. §. j. e. l. z si qua.

I Compromittunt duo z pmittunt arbitro stare eius sententie sub certa pena arbiter tenetur cedere actionem contra illum qui non paret.

Quod ait pretor. Queda verba ptoris posita s. l. iij. §. ait. exposita habuistis in supioribus. modo exponit alia: pena copromissa z certe si duo copromittunt pmissa inuicem pena tunc arbiter cogitur cognoscere z diffinire: sed quid si pena est pmissa pecuniaria exvna parte ex alia parte res est pmissavice pene: certe valet compromissum. idem si compromisimus in arbitrum z deposuimus aliquas res apud eu eo pactovt si no starem snie arbitrivt rem quam deposui tibi daret z econtra: nunquid valet compromissum sic. nam in omnibus istis casibus plenu est copromissum: z ideo cogitur cognoscere z pronunciare. h. d. [pecuniam] verba ista ponuntur materialiter posita. s. l. iij. §. ait. repetunturvt exponantur. [sit] arbitrum cognoscere z diffinire cogam. [deponatur]. s. vt daret ei qui peteret [plenum]. i. validum [dicere]. Or no. † hic si duo compromittunt in arbi
I trum siue inuicem pmittant penam in pecunia numeratavalet compromissum. s. eo. l. labeo. §. ait. si alter pecuniam alter rem valet compromissum. ar. in fi. huius. §. siue duo deponant rem apud arbitrumvaletvt in. §. isto: sed si copromittunt per stipu. etiaz non adiecta penavalet. j. e. l. diem. in fi. z. l. seq. Sed quid dicemus in eo qd tota die accidit. duo compromittunt in arbitrum z promittunt sub certa pena stare snie arbitri z pmittunt arbitro. nuquid dabitur actio ei qui paret contra illum q non paret: videtur q sic. s. de adop. l. si is. z. l. non aliter. sed dicimus q non queritur actio. C. per quas perso. l. j. sed arbiter tenetur cedere actionem prescrip. verbis 3 illum qui no paret quasi hoc pactum tacite sit factum inter eos. argu. j. de pscrip. verbis. l. si cui. §. si quis sponsionis.

Interdum. Uos habuistis q copromissum habet fieri inuicem pena pmissa: interduz fit nudo pacto puta si duo compromittunt in arbitru z inuice pa ciscunt: sivnus no pareret snie arbitri q no peteret qd sibi debetur. si duo compromittuntvnus pmisit stare snie arbitri sub certa pena alter non: no cogitur dicere sniam: sed quid duo copromittunt z promittunt penam sub conditione: non cogitur sniam dicere nisi dies possit pferri: sz qd duo copromittut sub certa pena: z alteri pena accepta lata est no cogit sniam dicere h. d. [no puerit.] z tuc orit no ex laudo exceptio sz ex pacto. s. eo. l. ij. dixi. sz si duo copromittut nudo pacto z taciturnitate. x. dierum confirmat compromissumvalet. C. eo. l. cum antea. [alter non] quare: qz claudicat hoc iudicium. j. eo. l. pomponius. §. si de meis. z. l. si cum dies. §. pen. z. l. quid tn. [inefficax] snia arbitrivel stipulatio pene [pferat] accedit. j. e. l. pompo. in fi. z. l. seq. [diem.] ideo qz tale compromissum claudicat qd non debet esse. s. eo. l. litigatores. §. interdum.

Deinde ait. Lex ista hz plures intellectus tn. l. ista videtur velle: ego et tu compromisimus in arbitrum de meis solis otrouersijs non de tuis: z fui stipulatus penam si non pareretur snie arbitrivalet tale compromissum. dicit iurisco. non video que sit causa dubitationis: si illa est dubitatio q devna re non potest compromitti nulla est qz lz de vna re copromitteret: sed si illa esset dubitatio qz vna pars promisit pena aliqua esset: tn dicendum est sivna pars. s. reus promisit pena altera. s. actor fecit pactum de non petendo hoc casu valet compromissum: sed non cogitur ferre sniam arbiter. h. d. [est] dubitatio. [interuenit] quia solus reus promisit penam [est ratio] dubitandi [dici] exponebat Mar. posset dici sed non est dicendu: qz pactum non interuenerat [cogatur] immo videtur q sufficiat. s. eo. l. litigatores. §. interduz. Ad qd osueuit dici tribus modis: et his tribus modis legitur. l. ista in sui princip. vno modo sic: cogitur cum dicitur pactum factum esse z no inuenitur secus si dicitur expresse factum z inuenitur: vt in. l. 3. vel potest dici fm Jo. si reus pmittit penam z actor fecit pactum de non petendovalet copromissuz non tn cogitur sniam dicere arbiter: quare non: qz quedam claudicatiovidetur esse qvnus habeat actionem alter exceptionem: sedvbi hincinde esset factuz pactumvaleret z cogitur ferre sniam: vt in. l. 3. vel pot dici fm Azo. q nonvalet compromissum: si hincinde est pactuz factum vt in. l. 3. sed si reus pmittit pena actor facit pactum non valet claudicat. s. e. l. pxi. in prin. vt. j. eo. l. quid tn. §. fi.

I Arbiter est qui in partes iudicis assumit officium no q amicabiliter componit.

I **Recepisse.** † Uos habuistis exposita vba edicti ptoris prima z scda. modovult exponerevba vltima: dicitur recepisse si recipitvt cognoscat more iudiciario si aut suscipitvt autoritate sua posset ocordare litigatores no videt suscipere copromissum [partes] z ita arbiter cognoscit more iudiciario et debet imponere finem litibus vt dixi. s. l. j. [recepisse] vnde non est cogendus sniare.

I Arbiter non potest cogi sententiare die feriata nisi ex ista ca etia non cogetur si sibi de causa non liquet. h. d. cum duabus. ll. sequen.

I **Ex compromisso.** Arbiter qui suscipit copromissum no cogitur sniare illis diebus quibus non cogeretur iudex: z ita no diebus feriatis: nisi dies esset extitura: sed quid si pretorvult eu cogere sententiare z ipsevidet q non liquet de causa: certe excusabit: sed quid erit copromissuz est in euz sine die z arbiter differt sniam dicere: tunc debet statuere pretor diez infra quem dicat sniam: si infra illa die non dicat tuc ptor coget eu dicere. h. d. [possit] accedit. s. de fer. l. si feriatis. z. j. eode. l. si feriatis. [dari.] lz dic mihi fatuus erit arbiter si iuret de ca non liquere: qz aut actor pbauit liquere p eo d causa: aut nihil pbauit liqre p eo de ca. C. de eden. l. qui accusare. pot dici q est medium: qz actor pbauit pervnum testem lz non plene sed semiplene vel causa est talis in qua non defertur iusiurandum. j. de iureiur. l. admonedi. [diem] a iudicevt hic. z. j. e. l. non distin. §. arbiter. z. §. vlti.

Licet autem. Uos habuistis. s. e. l. iij. §. ait ptor. q si arbiter suscipit ise copromissuz pena pmissa cogit sniam dicere: iurisco. in. l. ista cu. l. seq. determinat premissa z dicit qvis pretor districte dicat se coacturum arbitruz sniam dicere tn certis ex causis excusatur arbiter: z enumerantur. viij. cause: sedvna examinaturvt si litigatores infamauerunt arbitrumvel inimicitie capitales interuenerut vel etas senilis interuenitvelvalitudine impediturvel occupatus negocijs familiaribusvel si superueniat pfessio debita qz relegatur vel si vocatur ad munus publicumvel accedit alia incomoditas: quod autem dictum est q arbitervalitudine se excusat qn est perpetua al's se non excusabit: sed differetur dies copromissi si dies

non sit

non sit extitura.h.d.[dicat].s.e.l.iij.§.ait ptor.[eius].i.arbitri[cognita]vt non cogat sniam dicere:⁊ no. vbi.l. nō distinguit nec nos.s.de of.p̄fe.l.iij.fallit interdū lʒ pretor dicat di stricte se coarturum arbitrum sniam dicere:cū ex cā excusatur sile no.s. ex qui.cau.ma.l.ab hostibus.§.sed qd simpliciter:qꝛ ex causa qd omittitur a lege suppletur religione iudicantis.j. de tes.l.quesitum[infamauerunt]de hoc dicemus.j.e.l.siunus §.j.[intellexerint]post compromissum:qꝛ que de nouo ⁊c.j.de interro.act.l.de etate.§.ex causa.⁊.j.vt in pos.le.l.si is.⁊.l.plane.secus si tpe cōpromissi intercederent inimicitie. j.eo.l.non distin.§.cōpromisso.⁊ dicuntur intercedere inimicitie capitales duobus modis si fecerunt litigatores ꝙ dʒ esse inimicus capitalis arbiter:vel accusauerunt eum de crimine capitali.in aut.de testi.§.si vo.][vrgens]qꝛ relegatus[incidat]qꝛ pateretur damnū in rebus suis si non posset se excusare[cognita] sitvalitudo perpetuavel temporalis.j. de iudi.l. si longius. in prin.⁊.j.deva.mu.l.pe.vn̄ no.lʒ arbiter qui suscepit in se compromissum cogatur inuitus sniam dicere excusatur certis ex causis sicut ⁊pcurator post lit.ↄtesta.non pōt mutari nisi certis ex causis.s.de procura.l.post litem.⁊.l.seq..sic ⁊ tutor.s. de minori.l.verum.§.ex facto.

Et si qua alia.

Arbiter. In.§.isto cum princ.seq.l.hoc dicitur. si arbiter sponte suscepit in se cōpromissum iste excusat se si superueniat ei aliquod iudiciū publicū vel priuatū qd est intelligendū si dies cōpromissi non potest ꝓrogari. al's si potest ꝓrogari dʒ prorogari.verūtamenvbi non est actum de die ꝓroganda si tñ litigatores ↄsentiāt ꝙ sniam dicat nec actū est de die prorogāda cogitur sniam dicere. sed si post cōpromissum susceptum alter de litigatoribus cedat bonis arbiter non cogitur sniam dicere illa rōne.qꝛ de causis preteritis non potest agi nec ↄueniri:sed si litigatores recedunt ab arbitro ⁊ diu postea reuertuntur non cogitur arbiter sniam dicere. h.d. [non potest.]vt qꝛ adiecta est dies nec dictū est de die ꝓrogāda.j.eo.l.non distin.in fi.⁊.l.seq.namvbi arbiter suscepit compromissum ⁊ supuenit publicum qꝛ accusatur de publico: priuatum qꝛ agit ↄ̄ suum debitorem.s.e.l.licet. ⁊ ista est causa ꝓpter quam ꝓcur.potest recusare defensionem.s. de procu.l. filius.in fi.⁊.l.seq.[potest]ꝓferri[proferre].j.e.l. non distin. in fi.⁊.l.seq.[habet].i.qꝛ supuenit ei iudiciū publicumvel priuatum[possit]vt hic ⁊.j.de ces.bo.l.pe.sed ex cā si peruenirer ad pinguiorem fortunam pōt ↄueniri ⁊ agere.j.de ces. bo.l. is qui.⁊ insti.de ac.§.vl.[litigatores]qn̄ diu postea dicuntur reuerti .dixerunt quidam si post quinquennium reuertant̄. arg. insti.de lit.ob.l.plane.⁊.j.de sepa.l.j.aliqñ dicūtur multo post reuerti qn̄ duo compromiserunt ⁊ lit.ↄtest.recesserunt ab eo ⁊ elapso triennio reuertuntur:qꝛ sicut instantia iudicis finitur triennio ita instantia arbitri.C.de iudi.l.ꝓperandum.qꝛ arbitria ⁊ iudicia sunt parificata.s.e.l.j.alij dicūt qn̄ dies est adiecta compromisso ⁊ elapso die reuertuntur.j..eo.l. non distin.§. cōpromisso.alij dicunt cōmitti arbitrio iudicis.j.de iu. delib. l.j.in fi.Or lʒ do.Jo.⁊ Azo nonvideant̄ sniam certam approbarevt arbitrium finiatur si dies nō est adiecta cōpromisso finiatur triennio a lit.ↄtesta.al's cōmittitur arbitrio iudicis.si aūt dies est adiecta cōpromisso finitur per lapsum diei.⁊ circa materiam istam ita not. aut litigatores spreuerunt arbitrum ⁊ ad alium ierunt:aut ad aliū non ierunt: aut ad aliū ierunt ⁊ non spreuerunt:aut spreuerunt nec ierunt.si spreuerunt arbitrum ⁊ ad aliū ierunt qñcunqȝ reuertantur multopost vel non: infamauerunt de facto non cogitur sniam dicere.s.e.l. litigatores.si spreuerunt eum ⁊ ad alium non ierunt si cā cognita qꝛ nescit ordinare litē:tūc se excusare pōt si sine cognitione si multo post reuertuntur si statim non.s.e.l.sed si in seruū.⁊ dicunt̄ multo post reuerti arbitrio iudic̄.j.de sol.l.ratū.⁊.l.qd dicim⁹ si ierunt ad aliū ⁊ non spreuerunt eum:ecce sivadunt ambo ex cōi consensu non committitur:si vnus iret committitur pena. j.e.l.si qs rē.si non spreuerunt nec ierunt:si dies est adiecta cōpromisso:si elapsa die reuertunt̄ nō audiunt̄.j.e.l.nō distin.§. cōpromisso.si nō est adiecta dies:si lis est ↄte.nō audiunt̄ post triennium:si lis non est cōtestata cōmittitur arbitrio iudicis: vt.s.dixi.

Item si vnus.

1 Arbitervnus non potest sine alio sententiam ferre.

1 **Item si plures.** †Si plures recipiunt in se cōpromissum nullus solus erit cogendus dicere sententiam:sed aut omnes aut nullus.h.d.[nemo vnus.]scilicet solus:vel sub. vel nemo vnus[aut nullus] cum habet iustam excusationem nisi in compromisso esset actū ꝙ vnus solus posset ꝓnunciare.j.e.l.non distin.§. cum in plures.⁊ ex.§.isto colligitur argu.si in duosvel plures cōpromittitur ⁊vnus pendente compromisso moritur soluitur compromissum sicut si plures sunt socij.j. ꝓ socio.l.act.§.morte. secus est in iudicio qꝛ si moritur iudex pendente lite non soluitur iudicium.j.de iudi.l.mortuo.⁊.l. ꝓponebatur ⁊ ita in hoc differunt arbitria ⁊ iudicia ⁊ in alijsvt dixi:differūt.s.l.j. alij dicūt sicut in iudicio est ita in arbitrio ex quo non inuenitur aperta differentia.sed.l.non probatur.

1 Arbiter si liberam potestatem sentētiandi non habet cōpromissum nonvalet ⁊ si de pluribus nominatis alter eligitur ille sententiam cogitur dicere. h.d.

1 **Idem pompo.** Duo pluresue compromiserunt in arbitrumvt deberet ꝓnunciare qd placeret titio disceptatori:nunquidvalet arbitrium:non secus esset si ita compromitteretur vt ita diceretur compromittamus in titium aut seium bene tenet:⁊ ille erit cogendus sententiam dicere de quo litigatores precise ↄsenserunt. h.d.[cōsenserunt]precisevt sit:sed quare primo casu nōvalet arbitriū secundo casu sic:ratio est illa primo casu erit seius. pro .h. non est ei libera facultas quā sniam dicat:sed scd̄o casu tūc ille erit arbiter in quem precise ↄsenseruntvt patet in litera nostra.

1 Eligendi tertium si duobus datur potestas si non consenserit nōvalet.h.d.vel sic.Si duobus arbitris potestas assumendi tertium incertum tribuatur non valet cōpromissum. secus si certum.h.d.

1 **Si in duos.** †Duo compromiserunt in duos eo pactovt si dissentirent tertium eligerēt quem vellent: valet cōpromissum:non.qꝛ sicut in sententiādo possunt dissentire ita in tertio eligendo. secus si ita ꝓmittitur vt si dissentiant sempronius sit tertius.h. in tertio nō possum dissentire:⁊ ideovalet compromissum.h.d.[possunt].s. in sententiando[in assumendo]tertium[nō possunt]quare:qꝛ certa persona nominata est.Or nota.hic vbi compromittitur in duos ⁊ dictum est si dissentirent eligant tertium quē velint sicut in sententiando possunt dissentire ita in eligendo tertium nonvalet:secus in secundo casu:sed dic mihivbi compromittit̄ in duosvt si dissentiant sempronius sit tertius non debetvalere sicut nonvalet.s.proxi.§.in prin.quare quidam dixerūt qd dictū est.s.proxi.§.in fi.huius. §.corrigitur qd non credimus verum:qꝛ aliud ibi:qꝛ ibi secus pro.h.est:⁊ nō est in eius arbitrio qualiter pronunciet nonvalet:sʒ hic non aufert̄ libera potestas iudicandi sed qꝛ dissentiunt debet assumi tertius vt reducat eos ad concordiam:vt in fi.huius.l.⁊.j.l. proxi.

1 Si in duos compromittatur simpliciter valet compromissum ⁊ si dissenserint coguntur eligere tertium cuius autoritati parebitur.h.d.

1 **Principaliter aūt.** In duos fuit cōpromissum:nunquid arbiter coget istos dicere sniam:⁊ rñ.ꝙ sic:lʒ forte videret̄ ꝙ nō deberet cogere ideo qꝛ dissentient ⁊ hoc ꝓpter naturalem hoīm naturā que est facilis ad dissentiendum:⁊ ideo cautū ↄsiliū est vt si cōpromittatur in plures non compromittatur in numerum parē sed disparem:tñ si in duos compromittitur valet ⁊ si dissentiāt coguntur consentirevel eligere tertiam personam que reducat eos ad concordiamvel maiori parti stetur.h.d.[facilitatem]⁊ ideovniuersitates de facili consentire non possunt.j.de.ll.vniuer.l.vna.⁊ qꝛvarie suntvoluntates hoīm.j. ad treb.l. qꝛ poterat.[in impari]puta in tresvel in quinqȝvel similem numerū [stabitur]standum est iudicio maioris partis.j. eo. in scd̄o. §.⁊.j.l.ꝓxi.⁊.l. non distin.§. cum in plures[pareatur]sed dic mihi nonne ↄ̄dicit supior.§.certevidet̄ ꝙ sic.Or signori aliud est hic:⁊ aliud ibi:vbi duo cōpromittunt in duos hoc adiecto vt si dissentiāt eligant tertium:,eis conceditur libera facultas eligendi tertium:⁊ sic nonvidentur cogi a pretore de tertio eligendo:sedvbi compromittitur in duos ⁊ non agitur de eligendo tertio tunc nō datur eis libera facultas eligendi tertium.sʒ vbi dissentiunt pretor coget eos eligere tertium.

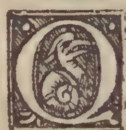
1 Duo possunt iudicare contradicente tertio vel tacente. secus si eo absente: idem in duobus iudicibus contradicente tertio dūtamen omnes iudicent.h.d.

1 **Celsus libro tali.** In.§.isto cū.l.seq.h.d. in tres fuit cōpromissum in sententiando dissentiunt:duo concordantvt reus cōdemnetur tertius dissentit cuius snie stabit̄: ⁊ certe duorū si tertius presens est:sed si tertius absens est ⁊ duo irrequisito tertio laudarent nonvalet qꝛ posset esse ꝙ si tertius fuisset presens declinassent in eius sniam.vnde plusvalʒvnius absentia ꝙ̄ vnius ↄ̄dictio. Idem est in tribus iudicibus dele.cū omnes iussi sunt iudicare.h.d.[consensum]vt si duo concordant ⁊ condemnant reum

tertius dissentit stat iudicio maioris partis.s.§.px.⁊.j.l.px.
secus si oēs concordant de condemnando vnus de.x.alter de.xv.
alter de.v.q2 oēs in.v.condemnasse videntur.j.e.l.diem.§.si in
plures[sniam]⁊ ita plus operatur contemptus vnius q̄ ter-
tij expressa cōdictio.cōcor.j.l.pri.⁊.j.sol.ma.l.ij.§.fi.[tertio]et
contempto[palā]q2 ex quo delegant tres iudices dātur vt oēs
iudicēt nō duo tm̄:q2 de qua re ⁊c.j.de iu.l.de qua re.Et no.cir
ca articulū istū bonā distinctionē.aut sunt plures arbitri.aut
snut plures iudices.si plēs arbitri aut paris aut disparis nu
meri.si paris aut ita eligūt vt si dissentiāt eligāt tertiū tūc nō
valet:aut talis sit tertius tunc valet.s.e.l.itē.§.si in duos.aut
simpliciter in duos compromittitur:tunc si concordant statur
snīe eorum si discordant cogendi sunt a pretore tertiū eligere.
s.eo.l.item.§.principaliter.si aūt compromittit in tres si oēs
sunt presentes maior pars condemnat statur iudicio maioris
partis:vt in prin.huius.l.s2 si maior pars presens minor ab-
sens ⁊ contempta non statur iudicio maioris partis:vt in fin.
huius.l.nisi in compromisso dictum esset.s.eo.l.item.§.item si
in plures.⁊.j.eo.l.non distin.§.cum in plures.⁊.§.de officio.si
aūt plures sunt iudices aut delegati aut ordinarij.si delegati
⁊ paris numeri si dissentiant pendet snīa q̄diu a delegāte snīa
vnius fuerit confirmata.j.de re iudi.l.si duo.si disparis nume
ri si sunt presentes valet snīa maioris partis.j.de re iud.l.duo
si vnus est absens ⁊ cōtemptus nō statur iudicio maioris par
tis:vt hic in fi.si essent ordinarij ⁊ pares statur iudicio maio-
ris partis.j.ad munici.l.qd maior.si autem sunt disparis nu-
meri valet snīa maioris partis.fallit si vna p libertate altera c̄
j.de inof.test.l.si pars.⁊.j.de leg.ij.l.cum filius.in princi.⁊.j.de
re iud.l.inter pares.Or signori circa materiā istam subijciam
duas questiones:tres sunt arbitri duo pnunciant tertius ni-
hil dicit:valet eorū snīa:videt q sic.q2 ex quo psens est ⁊ nō cō
tradicit consentire videt.j.man.l.qui patit.⁊ semp ⁊c.j.de re.iu.
l.semper.econtra videtur q non:q2 oēs debent iudicare:vt in
l.sicuti in tribus.⁊.s.e.l.item.§.item si in plures.dicunt quidā
duorū snīam valere:sed verius puto vt dicebat Ja.q nō teneat
duorū snīa nisi ex cōpromisso hoc accipiant vt vnus diceret sine
alio.j.eo.l.non distin.§.cū in plures.Scdo quero si tres sunt
a arbitri poterunt duo pnunciare tertio nolēte ⁊ presente [a] ⁊ nō
pronunciante dixit Azo q sic:⁊ ita scripsit hic:⁊ q2 hoc non vi
detur prohibitum.vnde permissum.s.ex qui.cau.ma.l.nec non
§.qd eis:⁊ q2 consuetudo admittit hoc vnde potest dici sicut dice
bat Ja.q oēs debent pnunciare q2 in iudicibus pnunciat per
se nō per aliū:nisi in certis iudicibus maximis.C.de senē.ex
peri.reci.l.ij.⁊.l.vl.⁊ in hoc concordat iudiciū ⁊ arbitrium.

a ¶Tertio nolente ⁊ pse quēte.Addo p ampliori declaratōe q arbitri tres vel tres iudices si discordant oīno ꝑualet snīa illius q̄ absoluit ab i stātia iudicij vt p bart.in.l. iter pares.ff. de re iudi.Et qd si sunt tres arbitri ⁊ duo concordāt i summa sed nō in tpe an valeat eorū laudū ponit bal.in cōsi. ccccxviij.iiij. li.vide p euz.

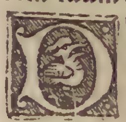
1 ☞Arbitrum pretor coget vt sententiet non autem quid iu-
dicet.Item si quis assumatur ad iudicandum certum non va-
let istud compromissum.h.d.

1 **Qualem autem.**†Arbiter suscepit in
se cōpromissum cepit
cognoscere more iudiciorum:postea differt pnūcia-
re:veniunt litigatores ad pretorē:cogatis arbitrū
ferre snīam:mittit pretor pro arbitro ⁊ dicit quare differtis p-
nunciare q2 ita videtur mihi:dicit pretor iuretis precepta mea
iurat.precepit ei vt sub virtute sacramenti facti mihi hodie p-
nuncietis:dicit arbiter libenter:vadit ⁊ fert iniquam senten-
tiā venūt litigatores ad ptorem ⁊ dicūt q tulit iniquā senten
tiam:dicit pretor quid vultis vt faciam:dicunt cogatis iterato
pronūciare ⁊ equam ferre snīam:dz pretor se intromittere nō.
h.d.[qualem]siue equam vel iniquam.[videtur]equum ⁊ iu-
stum fm allegata[dicere]no.hic satis est si arbiter cogit sen-
tentiare non aūt si dixit equā vel iniquam iterato cogit dicere
j.e.l.diem.§.stari.Item no.q pretor non dz cogere arbitrū di-
cere snīam condemnatoriam vel absolutoriam vt hic.sed si aliqd
conuenit ante compromissum inter litigatores hoc dz sequi ar
biter.j.cōi.diui.l.iij.⁊.j.de re iudi.l.si conuenerit.

1 ☞Sententia dicta videtur qn̄ per eā a tota lite disceditur
Item interloquutoria potest mutari diffinitiua vero non pōt
mutari nec ex cā erroris pōt corrigi.h.d.

2 Arbiter si errauit in sententiando non potest corrigere erro-
rem suum.

1 **Dicere autem snīam.**†Als.§.iu
lia.siue ha-
beatis.§.siue.l.non est vis:⁊ dicit in.l.ista arbiter q̄
sponte vel coactus a iudice dicit snīam debet dicere
vt a tota controuersia discedatur:non super parte pronuncia-
re super parte tacere:sed quid erit compromissum est de pluri-
bus rebus:nunquid arbiter videtur snīam dicere.si de quibus
dam dixit:non.sed quid arbiter dixit snīam postea vult eā mu-
tare poterit ne.Sabinus dicebat q sic sed certe cassius excu-
sat sententiā magistri sui.⁊ dicit sabi.intelligebat arbiter sen-
tentiam suam potest mutare.s.interloquutoriam:non autem
intellexit de snīa diffinitiua.vnde si condemnauit primo non
poterit postea absoluere.s2 quid erit arbiter assumptus est vt
de omnibus controuersijs dicat.de vna dixit de alijs nō.nun-
quid finitum est cōpromissum:si assumptus est vt de omnibus
dicat non valet.si autem est assumptus vt de quibusdam dicat
de quibusdā non:si de quibusdam dixit in illis desinit esse ar-
biter.h.d.[velit]colligit hic ⁊ in arbitro ⁊ iudice q si de par-
te pronunciauit non valet sententia.concor.j.de iudi.l.de qua
re.⁊.C.de ap.l.eos qui.in prin.⁊.j.de do.excep.l.ij.§.item que-
ritur.quia res iudicata non debet pro parte valere pro parte
non.j.fa.her.l.in hoc.reprobata eorū opi.qui dicunt si de par
te dixit de alia non q videatur absoluisse.C.de re iudic.l.j.sed
ibi aliter ponimus casum q de parte condemnauit de alia ex-
presse absoluit.[sententia]potest intelligi vt dicitur.j.e.l.quid
tamen.[excusat.]ideo q2 multi reprehendūt sabinū vnde colli
gitur q discipulus tenetur excusare sententiā magistri sui.j.
de do.l.aquilius.⁊.j.de admi.tuto.l.cum in plures[finiat].j.
de re iu.l.j.[cause]idest de interloquutorijs que proferuntur
ad causas ordinandas[non posse].Not.hic q iudex ⁊ arbi-
ter snīam interloquutoriam potest mutare:diffinitiuam nō.j.
de re iud.l.quod iussit.⁊.l.iudex.⁊.l.cum querebatur.⁊ est verū
potest interloquutoria mutari vbi fit talis circa cuius reuoca-
tionem lex certam formā dicat:puta si pronunciat iudex mittē
dum actorem in possessionem rei petite:cum agit in rem:tunc
non potest mutare nisi fm q lex dicat eam mutari.C.de prescr.
xxx.an.l.si quis.§.peñ.⁊ in auc.de exhi.⁊ introdu.v.coll.§.si vo
etiam[non potest]quare.q2 statim dicta sentētia desinit esse
2 arbiter.s.l.pri.in fi.†Sed hic queritur quid si contingit ar-
bitro sicut contingit hominibus si ipse credebat dicere cōdē-
b no ⁊ ipse dixit absoluo vel econtra:poterit mutare:videtur qd
sic.j.de sup.lega.l.labeo.⁊.j.de re.dub.in ambiguo.sed certe si
errauit non potest corrigere suum errorem.Item sententiādo
desinit esse iudex.s.l.prori.in fi.Item functus est suo officio.
j.de re iudi.l.iudex.nisi in compromisso contineretur q posset
corrigere.j.de ap.l.ab exequutore.in fi.⁊ q2 arbitrium arbitri
sumit vires ex compromisso.j.eo.l.non distin.§.ex compromis-
so.⁊ circa istum articulum ita no.dominus iudex ⁊ arbiter de-
bet facere sicut in noua poetria cauetur aperte.⁊ in.ll.nostris.
in noua poetria que incipit papa stupor mundi ⁊c.continet
ita:⁊ idem dicunt.ll.nostre qui vult loqui metrice vel prosayce
qui vult facere bonos versus vel epistolas nō debet capere sta-
tim pennam sed debet in mente sua ordinare sententiā de qua
vult loqui ⁊ illa ordinata debet inuenire verba que congruunt
sententie ⁊ inuenire orationem ⁊ suasionem ⁊ rationem ad con
clusionem.idem dicit lex:nam dominus iudex debet examina-
re primo quo facto sententiam suam scribere scripta eam lege-
re ⁊ perlegere.C.de sen.ex peric.reci.l.ij.ponamus hoc non est
factum propter multitudinem negociorum ⁊ erratum est:certe
aut erratum in verbis aut in sententia:si in latinitate q2 dedit
de accusatiuo in ablatiuo:etiam pmulgata sententia licet vbo
acta emendare.j.de re iudi.l.acta.nam error verborum non vi-
tiat si sententia non immutatur.⁊ ideo ponetis in metris suis
permissum vti figuris vt ibi omnibus hoc vitium ⁊c.si autem er
rat in sententia aut est iudex ordinarius ⁊ tunc ex eisdem actis
potest pnunciare de nouo.C.de accu.l.accusa.⁊.C.de sen.ex pe
ricu.reci.l.j.aut est delegatus ⁊ tunc recurritur ad delegantem
C.de re iud.l.si vt pponis.idē dicimus in arbitro:vt hic.⁊.s.l.
prori.si aūt omisit aliqd debebat dicere de sumptibus eodem
die pōt supplere.j.de re iu.l.paulus.⁊ ar.j.de rei ven.l.ex diuer
so.§.j.[desierat]al's secus.s.eo.l.diem.

b ¶Poterit mutare.Addō q arbiter nō pōt ei? snīam corrigere nec mutare nisi sit ei spālr a partibus cōmissum vt hic per bar.vnum tn̄ scias q arbiter non hz iurisditionē:s2 notionē.bar. in.l.cū furiosus.ff.de ope.no.nū.Et qn̄ arbiter possit progare terminū statutū parti ad aliquid faciēdū postq̄ certuz est i termino expediri non posse vt penā euadat.vide bar.in.l.cum stipulat? fim.ff.de ver.ob.

Quid tamen si.

1 ☞Qui pronunciat nihil videri debitum debitorem absol-
uere videtur.

1 **Si arbiter.**†Arbiter qui cognoscebat inter seium
⁊ titium tulit ita snīam:non absoluo ti-
tium a petitione seij.sed dixit videt mihi q nihil debebat seio
nunquid valet ista sententia ⁊ censet absolutoria.rñ.q sic.h.d.
Or no.q in snīa iudicis vel arbitri nō refert quid in equipol
lentibus fiat:siue dicat condemno titium siue dicat soluat ti-
tius quod dz.j.de re mili.l.in summa ⁊ hic accedit.C.de insti.⁊
substi.l.si mater.⁊.C.de do.que sub mo.l.fina.

Solutioni. Non solum potest arbiter pronuncia-
re dicendo non videtur q reus debeat
actori sed potest arbiter reum actori condemnare ⁊ in condem
natione dicere stari.vnde sciatis q arbiter certam debet ferre
sententiā si pronunciaret stent litigatores diuisioni a se facte
hec est incerta.⁊ ideo non valet.h.d.[solutioni]faciende.[sta-
tuere]sed si non statuit diem videtur inesse dies que datur iu
dicatis.j.

dicatis.j.e.l.si cum dies.§.vl.[redde]cum aliqua parte actor non appareret quid deberet.j.de re iud.l. in summa.[accipe] a coheredibus:accedit ad hoc insti.de act.§.curare.et snia sine certa quantitate nonvalet.C.de sen. que sine cer. quantita.l.j.

Item. Arbiter in quem compromissum fuit pronunciauit sicut placuit sibi:et vetuit ne alter litigatorum penam ab altero peteret valet ne:non qr de hoc non erat compromissum.h.d.[est]et officium arbitri sumit vires ex cõpromisso.j.eo.l. non ex omnibus.

I ☞ Si per arbitrum stetit quominus daretur sententia cogitur pati de nouo in se compromitti.h.d.

I **Si cum dies.** †Quidaz habent hic prin. l.quidam habent totũ sub.l. quid tñ.et incipit.§.papi.et dicit hic et in prin. huius l.hoc.si duo compromittunt in aliquem vt cognosceret et diffiniret certa die:si cum finiretur dies litigatores protulerunt diem et denuo in eum compromiserunt: sed arbiter noluit recipere: erit cogendus recipere secundum non:si non fuit in mora in primo cõpromisso:hec sunt vera cũ actũ est de die proferenda: als non tenetur recipere compromissum nisi fuisset in mora:sed si ptulit diem cum litigatoribus mansit arbiter.h.d.[finiretur].i.in finiendo esset.alibi exponitur moritur idest mortuus esset.š.de neg.ge.l.iij.§.hec vba.[arbiter.] habetis si aliquis compromittit in aliquem vt cognoscat et diffiniat vsqz ad diem et litigatores diem proferunt:istud est scdm cõpromissum sed certe videtur idem cum primo.j.e.l.labeo.ad qd potest dici si iam finita die de nouo cõpromittitur secundũ est cõpromissum vt hic: si infra diem pfertur est idem compromissum vt ibi.idem in precario.j.de preca.l. sed si manente.et.l. seq.vel si inter diem primi compromissi prorogaretur dies est scdm quo ad quid:quo ad fideiussores vt hic. idem est qñtũ ad easdem personas.et ad idem arbitrium et ita dicemus aliud in compromisso aliud in precario.

I ☞ Compromissum plenum dicitur quando fit de omnibus litibus et questionibus et compromissum generale non porrigitur nisi ad ea de quibus est iudicatum nõ autem ad ea de quibus est specialiter actum.h.d.

I **Plenum.** †Aliqñ fit plenum compromissum et dicit plenum qñ litigatores compromittunt de omnibus litigijs:sed si de vna re cõpromittitur licz sit plenũ.i. validum tñ in ceteris rebus remanet actio salua et ideo cautũ consilium est si duo volunt compromittere de vna re faciat speciale compromissum de illa re non generale.h.d.[vt veniret.] no.inter iudicium et compromissum:qr in iudicio et c.j. de iudi. l.solemus.sed in compromisso secus vt hic:et est in alijs differẽtia:vt dixi.š.e.l.j.[exprimere]not.plenum compromissum sumitur equiuoce aliquando:dicitur plenum qd fit generaliter: vt hic.et.j.e.l.de his.scdo modo dicitur plenum in quo cõpromiserunt litigatores dolum malũ absfuturum.j.e.l.ita demum. tertio modo dicitur plenum in quo omnia absfuerunt.C.eo.l.j. alio modo dicitur plenum qd non claudicat.š.e.l. pompo.

Compromisso autem. In.§. isto ponunt duo exempla in quibus non obtemperatur arbitro:ecce si duo compromittũt sub certa pena et arbiter iussit eis aliquid inhonestum.scdo dicit si arbiter iussit vt litigatores adessent coram eo post diez cõpromissi finitam:in hoc similiter obtemperare non tenentur. h.d. [dixerit]verbigratia.cõpromissum est in arbitrum oblatus est libellus:dixerunt litigatores statuatis vbi debeamus interesse ad lit.õte.dixit in tali lupanario.j.e.l.§. si arbiter.[nõ committetur]qr post diem desinit esse arbiter.j.e.l. nõ distin. §.compromisso.sic et iudex.j.de pe.l.vlti.

I ☞ Impeditus ex iusta causa contra petitionẽ est tutus exceptione si paratus est denuo compromittere.h.d.

I **Si quis.** †Duo compromiserunt in arbitruz:arbiter iussit adesse eos i tali loco honesto :alter nõ ipeditus aliqua iusta cã ad locũ nõ iuit: nũqd cõmittit i penã sic: sz si ipedit valitudine cõmittit i penã:sz si de nouo cogeret compromittere denegaretur petitio pene:ipse aũt a primo nihilominus absoluitur si illi qui non venit non potest imputari.h.d.[committi]de rigore iuris.alij habẽt in litera:nõ ideo [denegari]ipso iure.

Si arbiter. Si litigatores essent apud romã coraz arbitro et iussit adesse eis in puincia nõ tenentur rei obtemperare:sed quid iussit adesse in aliquẽ locũ inhonestum non debent obtemperare: sed quid vnus honeste poterat venire alter non:qui non poterat honeste venire venit: alter non:committitur pena:non:qr arbitrium non debet claudicare.et ideo dicendum est siue neuter venit siue alter nõ:in penam committitur. h.d.[compromissum est]videri inesse age-re si est persona tante autoritatis.accedit.j. quis ord. in bon. pos.ser.l.ij.[non prebita]als committeret in penam.j.e.l. diẽ §.si quis.et.l.non ex omnibus.[in alterius non.]sic claudicaret arbitrium quod non debet esse.j.eo.l.non distin.§.cum seruus.et.š. de postul.l. prouidendum.

I ☞ More purgatio admittitur vsqz ad litis ctest.vbi est pena et non dies vbi vero est pena et dies more purgatio non admittit de necessitate.Sed si sponte receperit petitio pene tollitur.h.d.cum duabus.ll. seq.

I **Intra quantum.** †In.§.isto cum.l.sequen.dicitur si duo compromittunt in arbitruz sub certa pena si arbiter condemnat reum actori et non statuit infra certum diem in quem reus solueret:habz tempus quod datur iudicatis : elapso illo tempore si paratus est soluere penam obstat doli excep.secus est si arbiter iussit infra kalendas soluere et intra diem non soluit si velit purgare penam non audietur : veruntamen si infra diem esset oblata et petitur post diem et non offertur:nunquid committitur in penam non:quia duo fuerunt precepta:sed quid iussus est arbiter certa die tu noluisti accipere:nunquid liberatus est a pena futura si paratus est accipere et ipse non dat nunquid committitur in penam:nõ.h.d.[tps]quod datur iudicatis.C.de vsu. rei iudi.l.ij.et.l.fi.[solui]quo casu non licet purgare moram et hec sunt vera cum dies non est adiecta ab homine als secus vt j.dicit in.l.seq.[est]qr licet purgare moram.š.e.l.si cum dies. §.fin.[sententie]facit.j.de ver.ob.l.ad diem.et.j. de nau. feno. l.vlti.[penam].s.futuram:sic oblatio liberat a futuris vsuris C.de vsu.l.si creditori[feceram].i.dederam:tunc dicetis qp cõmittatur post lit. contesta.non ante ap.j.de ver.ob.l.si insulam Or circa.§.istum intra quantum.et.l.celsus.ita breuiter expediuos.cum arbiter condemnat reum et non adijcit certũ tempus:habet tempus quod datur iudicatis : vbi dies inseritur elapso die non licet purgare morã:et est ratio qr mitius agitur cum lege qñ cum ministro legis: qr lex mitius agit cum condemnato vt post tempus qd datur a lege liceat ei purgare moram. Item not.hic qp regulariter non lz alicui purgare moraz ante lit.contesta.vel post lit.contest.j.de act.et ob.l.traiectitie.fallit in iudicijs.š.si quis cau.l.et si post tres.et que sit ratio ibi dixi. Item fallit in arbitrijs vt hic. cum arbitria sint redacta et c.š. e.l.j.Item fallit fauore libertatis ne pereat.j.de v.ob.l.qui rome.§. flauius.

I ☞ Sententia licet non valeat valet prorogatio diei. Item die prorogare intelligitur cum oibus qualitatibus precedentibus de quibus nihil potest mutare.

I **Labeo ait.** †In prin. huius.l. dicitur duo compromittunt in arbitrum de pluribus controuersijs et dictum fuit qp arbiter eadem die sententiam de omnibus diceret et fuit dictum qd deberet cognoscere et pronunciare infra talem diem et diem compromissi prorogare postea de quibusdam dixit et de quibusdam non:sed diem compromissi prorogauit: nunqd valet progatio diei sic.qr nõ est functus officio suo cũ de quibusdã dixit de quibusdam non.h.d.[labeo ait]als incipit si arbiter [de oibus].s.questionibus de quibus erat cõpromissuz.[pferre.]qr erat compromissum in diem.[non est]debuit eñ eadem die de oibus dicere non fecit et sic videtur sententiasse.š.e. l.quid tñ.Sed instatur.j.fa.her.l.in hoc.Rñdeo super eodem capitulo snia p parte non potest valere super alio sic:sed si plura sunt capitula sic.j.fa.her.l.mulier.et.š.de mino.l. minor.§. si ex cã.et.C.de transa.l.si ex falsis.at hic plura erant capitula secus est in iudice delegato qr officium eius non sumit vires ex partium voluntate:sed delegatione:vt.j. de re iudi.l. iudex.

Hec autem clausula. Si duo cõpromittũt in arbitrum hoc adiecto qp dz cognoscere et diffinire intra diem talem et diem cõpromissi pferre:hoc qp põt pferre diem non dat aliam facultatem nisi qp diez pferre põt:non tñ potest de forma compromissi immutare: et ideo si in cõpromisso erat cautũ fideiussoribus et in scdo cauendũ est als videretur forma cõpromissi immutari : et debent dari primi fideiussores vel alij eque idonei: vel si primi decesserunt alij idonei erunt dandi.h.d.[pferre]nam sepe cõpromittitur in arbitrum sine die et tunc non hz locũ hec clausula et tunc durat instantia arbitrij:vt.C. de iudi.l. ppe. et dixi.š. e.l.item si vnus.§.si multo post:aliquando compromittitur sine die:et non vt liceat ei prorogare elapsa die finitum est compromissum.š.e.l.non distin.§.fi.et.l.seq.aliquando compromittitur cum die et vt possit prorogare vt hic.[debebit].j.e.l.diem in prin.et.l.quid tñ.in prin.et no.hic cum compromittitur in arbitrum adiecta die et datur ei licentia prorogandi diẽ die progata intelligit progatũ primũ compromissum . Itẽ est primũ

compromissum habito respectu ad primum diem. secunduz est habito respectu ad secundam diem. s. eo. l. si cum dies. verūtamē quantuz ad effectum videtur idem esse vt dr in precario. j. de preca. l. sed si manente. ⁊ not. in. l. si cum dies [non absimiles] id est non dissimiles. accedit. j. de ↄsti. pecu. l. q aūt. §. j. [cōmittitur.] qd non dz esse. j. e. l. non distin. §. fi.

1 ☞ Interloquutoria que cause cognitionem non desiderat absente parte potest proferri. h. d.

1 Diem. †Arbiter pōt pferre diem cōpromissi si actum est ⁊ potest per se prorogare qꝛ est presens: vel si est absens per nuncium vel per epistolam. [pōt] si est absens ⁊ ita no. hic aliqua que possumus facere per nos inter presentes eadem inter absentes p nuncium vel epistolam. s. de pactis. l. labeo. ⁊ est verum ꝙ prorogatio diei ab arbitro potest fieri per se si est presens vel per nuncium vel per epistolam si est absens: quia talis prorogatio est eius interloquutio ⁊ iudex potest interloqui per se ⁊ per alium. C. de sen. ex pericu. reci. l. ij. vel dicatis dum profert diem per nuncium vel epistolam non dicitur interloqui p aliū sed per seipsum: qꝛ nuncius est minister mittentis: epistola interpres mittentis. j. de consti. pecu. l. qui autem. in fi.

1 ☞ Compromissum non transit ad heredem nisi sit actum effectus aūt snie arbitri ad heredem porrigitur. h. d.

1 Si heredis. †In. §. isto intendit iuriscon. tractare qualiter compromissum finiatur duo compromiserunt nec fuit dictum ꝙ si alter decesserit possis in compromissum succedere: nunquid morte vnius soluitur compromissum: sic: secus est si viuentibus litigatoribus arbiter pnunciat ⁊ iubet alterum pecuniā soluere: ⁊ eo condemnato decedit anteꝙ soluat: quia heres est paratus pecuniam dare nihilominus committitur in penam. h. d. [offerre] id est. Or nota. hic vnam differentiam inter iudicium ⁊ arbitrium: iudiciū non soluitur morte alterutrius litigatorum. C. de iura. calum. auc. principales. nisi in casu cum decedit alter litigatorum et iudex succedit ei: quia sicut non potest ab initio sue rei iudex esse. C. ne quis in sua causa. l. vna. ita nec ex postfacto. j. de iud. l. iul. §. si arbiter. secus est in compromisso: vt hic. ⁊. j. eo. l. non distin. §. compromisso. ⁊. l. sed si interpellatur. §. j. ⁊ est ratio. iudicium non potest dici personale cum reddatur in inuitum. j. de verborum obliga. l. inter stipu. §. j. sed compromissum potest dici personale quia redditur in volentem. s. eo. l. iij. §. j. sed qd erit ponamus decem vel viginti vel centum ex vna parte compromittunt cum aliqua vniuersitate nec est dictuz ꝙ heres succedat in compromisso moritur alter de decem vel viginti vel de centum soluetur compromissum. ⁊ videtur ꝙ sic: vt hic. ⁊. j. eo. l. non distin. §. compromisso. ⁊. l. si interpellatur. §. j. Item si mille sunt socij si vnus moritur soluitur tota societas. j. pro socio. l. act. §. morte. vel de equitate soluitur compromissum quantū ad alium quia tot sunt compromissa quot litigatores: vt. j. de ver. obli. l. scire. ⁊. l. quod dicitur. ⁊. l. pluribus.

1 ☞ Snie arbitri etiā inique est parendum metu pene. h. d.

1 Stari. †Si compromissum est in arbitrum vt more iudiciario cognoscat si cognouit ⁊ pronunciauit debet eius sententie stari siue sit equa siue iniqua. nam si iniqua est sibi imputet qui in eum compromisit: nam debet stare eius sententie equo animo siue equa siue iniqua sit. hoc dicit. [debet] ille qui succubuit: ideo quia sibi imputet qui talem elegit. vnde mala electio est in culpa: accedit. j. pro socio. l. de illo. ⁊. j. de insti. l. j. Item hoc est intelligendum in sententia arbitri qui cognoscit more iudiciario. secus in sententia arbitratoris quia illius sententie standum est si est equa: si iniqua reducitur ad arbitrium boniviri. j. pro socio. l. si societatem. §. arbitrorum. Sed quid si fiat pactum ꝙ stetur sententie arbitratoris: ⁊ si iniqua sit valet tale pactum et videtur ꝙ sic sicut valet si fiat pactum de non appel. C. de tempo. appella. l. fi. §. fina. ⁊. j. qui. appella. non licet. l. ij. §. j. econtra videtur qd non quia videtur fieri pactum super futura iniquitate vnde nō valet. s. de pac. l. si vnus. §. est. ⁊ istud verius puto quia inuitaret̃ quis ad delinquendum. j. de pac. do. l. conuenerit.

1 ☞ Arbitri si pares numero discordant non valet sententia als statur dicto maioris partis ideo omnes videntur in minorem summam consentire. h. d.

1 Si plures. †In. §. isto dicuntur tria: primo si compromittitur in plures siquidem in parez numerum puta in duos vel in quatuor: si ferunt diuersas sententias vnus condemnat alter absoluit neutri sententie stat̃. ¶ Secundo dicitur si compromittitur in plures in numerum imparem puta in tres. si tulerint contrarias sententias statur sententie maioris partis. Tertio dicitur si compromittitur in imparem numerum ⁊ tulerint diuersas sententias: vnus condemnauit in. xv. alter in. x. alter in. v. indubitanter dicendum est quod stetur sententie late in. v. quia omnes in hanc summā videntur consensisse: vnde hic statur iudicio maioris partis. hoc dicit iste. §. videatis expositionem litere. [diuersas] contrarias quia vnus condemnauit alter absoluit [non stari] accedit. s. eo. l. item si. §. j. ⁊. §. principaliter. [sed si.] incipit secūdum dictum [consentiat.] quia compromissum erat in numerum imparem. [stabitur.] quod est veruz si omnes fuerunt presentes. s. eo. l. item si vnus. in fine. ⁊. l. seq. et habetis quod statur iudicio maioris partis: accedit. j. ad munic. l. quod maior. [consenserunt.] nam in. xv. insunt. v. ⁊ in. x. insunt. v. vt. j. de re iudicata. l. in eo. j. de verborum obligatio. l. inter stipula. §. j. ¶ Or signori circa. §. istum duo quero: quid si compromissuz est in tres duo condemnant in decem. tertius in quinqꝫ cuius sententie stabitur: dicunt quidam sententie late in quinqꝫ: qꝛ qui condemnat in decem in quinqꝫ condemnare videtur: premissis rationibus: sed verius est vbi vnus condemnat in. xv. alter in. x. alter in quinqꝫ: omnes sunt singulares preterꝙ in qnqꝫ statur sententie late in quinqꝫ: sed vbi duo condemnant in decem cum ibi maiorez partem sit inuenire dico eorum standū sententie: argumen. dicti secundi huius. §. alioquin sequerentur absurditates. vbicunqꝫ compromittitur in tres vnus posset facere quicquid vellet: duo boniviri ſm allegata ⁊ probata condemnarent in mille: et vnus malus homo condemnaret in vno nūmo. Unde iste. §. est intelligendus quando omnes sunt singulares. secus si duo sunt ex vna parte ⁊ concordes: si vos tamen velletis illi opinioni stare siue duo consentiant in certam summam siue nō: quod semper statur minori summe ei obijciatur quando statur iudicio maioris partis: dicetis ꝙ duo volunt condemnare tertius absoluere: vel econtra: ⁊ ita in sententijs diuersis id est cōtrarijs. Denuo quero hic an quod hic dicitur in tribus arbitris in prolatione quantitatis discordantibus habeat locum in pluribus tempore discordātibus. verbigratia. volo probare me possedisse rem. x. an produco tres testes ⁊ vnꝰ deponit ꝙ vidit me possidere. xxx. annis. alter. xx. annis. tertius deponit de. x. an. dicemus idem de testibus qd de posses. decennij plene probauerim. dicunt quidam ꝙ sic. ar. huius. §. maxime inspecta ratione quia sicut in quantitatibus ita in temporibus inest minor quātitas ⁊ minus tempus: sed videtur dicendum in testibus aliud esse quia testes non debēt esse singulares cum enim in communi negocio probando a testibus requiratur pluralitas. j. de testi. l. vbi. ⁊. j. de op. leg. l. ij. igitur singularitas in testibus reprobatur: ⁊ ideo dicto vnius testis non statur quia singularis est. C. de testi. l. iurisiurandi. si mille testes deponerent ⁊ quilibet inuenitur singularis in dicto suo non videtur probatum.

1 ☞ Arbiter nō potest ferre sententiam parte absente etiam per contumaciam nisi sit actum Item qui impedit arbitrū sententiare incidit in penam acsi sententie non pareret. h. d.

2 Eremodicium contrahitur in iudicio non autem coram arbitro ⁊ de ratione.

1 Si quis. †Duo compromiserunt in arbitrum: ⁊ pmiserunt eius sententie stare sub certa pena: mittebat arbiter pro reo vt veniret recipere libellum: respondebat reus dicas arbitro ꝙ volo comedere: mittebat alia vice dicebat reus dicas arbitro ꝙ volo dormire: mittebat tertia vice dicas arbitro ꝙ surgo a dormiendo volo lauare manus. contrahitur eremodicium coram arbitro vt coram iudice: sicut iudex potest procedere contra contumacem ita arbiter: non. nisi esset dictum in compromisso ꝙ possit procedere vno presente altero absente: quid ergo erit si non est dictum hoc: dicendum est ꝙ debet poni in actis qualiter ille citatus non venit vt ita petatur ab eo pena. nam sicut reus condemnatus committit in penam: ita citatus ⁊ non venit committit in penam. hoc dicit. [defuerit] id est abfuerit: quia citatus noluit venire. [arbitretur] vel cognoscatur. [committetur.] sicut committeretur si arbiter pronunciasset ⁊ alter sententie arbitri non pareret. [valebit] vno presente altero absente [vel] pro saltem [vel] pro ⁊ sic sumitur disiuncta pro coniuncta. j. de verbo. significa. l. sepe.

2 [arbitretur] vel cognoscatur. Nota in. §. isto † ꝙ eremodiciū contrahitur in iudicio. nam iudex potest pronunciare vtroqꝫ presente vel altero absente pro contumacia. C. de iudi. l. prope. §. ⁊ hoc siquidem. ⁊. §. si autem. ⁊. j. de re iudica. l. de vno. sꝫ non contrahitur eremodicium coram arbitro vt hic. ⁊ est ratio: iudex habet iurisditionem: ⁊ ideo poterit pronūciare altero absente per contumaciam quia cui iurisditio ⁊c. s. de iur. om. iu. l. ij. sed arbiter habet notionem. j. de re iudi. l. ait. ⁊ ideo altero absente non poterit pronunciare. Item dicit ꝙ iudex potest mulctare arbiter non. j. de iudi. l. ij. §. is qui. ⁊ dicemus. j. eo. l. non ex omnibus. Item not. hic modo prouidet̃ in cōpromisso

si reus

si reus citatus venire non vult si non est adiectum vt possit pronunciare altero absente debet poni in actis qualiter citatus est ex quo apparet q minus arbitretur committitur in penam vt hic.z.j.e.l. non ex omnibus.

1 ☞ Coram aliquo dicitur fieri si est presens z intelligit al's secus.h.d.

1 **Coram autem.** †Habuistis in superiori.§. qd arbiter debet dicere sententiam coram litigatoribus: videtur dicere coram eis si dicit eis presentibus z intelligentibus: quid si duo compromiserunt. alter est factus furiosus: postea preferente furioso pronunciauit nõ valet: qz duo compromiserunt vt dictum est: si alter moriatur vt transeat compromissum ad heredes: moritur alter relicto filio pupillo fertur snia coram pupillo: nunquid coram litigatoribus videtur lata? non. nisi pupillus adesset sententie autoritate tutoris.h.d.[sapientibus] non intelligatis sapientibus.i. iuriscõsultis: sed sapientibus.i. litigatoribus intelligentib⁹ z sic sapientibus: z hoc indicat litera sequens.[scribit] z ita dicitur coram fieri qd in presentia fit: presentibus z intelligentibus.j.de re iudi.l.coram.z.j.de reg.iur.l. coram.

Et si quis. Duo compromiserunt in aliquem z promiserunt stare eius sententie sub certa pena: arbiter solenniter cognouit: dum cognouisset vocauit partes: dñ ptes essent in presentia intellexit alter litigator q debebat succumbere: venit coram arbitro habente sniam scriptã in manibus: quid vultis facere? volo pronunciare: rogo vos vt differaris in crastinum qz volumus concordare: dixit arbiter nõ faciam: dñs arbiter cepit legere sniam: ipse cepit quaternũ in quo scripta erat sententia z dedit ei in maxill. quid erit? certe commissum est in penam: quia factum est per istum quominus arbitretur.h.d.[cõmittitur.] quia per eum fit quominus arbiter arbitretur.s.e.§.si quis.z.j.e.l.nõ ex omnibus.z pena cõmittitur certe quantitatis in stipu.deducte[pmisit] per stip.[incerti] idest ad interesse qd est incertum ff.iudi. certificandum.C.de sen.que pro eo qd interest.l. vna.[erit] qz vtrobiqz agitur ex eum: sed vbi est adiecta pena certe quantitatis agitur ex stipu.ad quantitatem: al's agitur ad interesse z ita habetis si pmittitur aliqd sub certa pena: pena petitur: al's cõmittitur ad interesse.j.de pre.stipu.l.vlti.z.j.rem ra.ha.l.in stipu.et hoc dico qñ compromissum est per stipu. secus si nudo pacto non cogeretur sniam dicere.s.e.l.pr.§.si de meis. secus si tulit sententiam z emologaretur.x.diebus.z.C.e.l.cum antea.

1 ☞ Cõpromissi pena cõmittit̃ si ab eo petat̃ ad quem exceptio rei iudicate porrigit̃ al's secus.

1 **Aduersus.** †Non soluz cõmittitur pena si alter litigatorũ noluit venire vel si vetuit arbitrum sniam ferre sed cõmittitur pena si snie nõ pareatur. verbigratia. arbiter absoluit reuz actor petit a fideiussore rei: nunqd cõmittit̃ pena? sic. sed qd si arbiter absoluit fideiussorẽ z actor petit a reo nõ cõmittit̃ pena nisi eo casu quo interest fideiussoris a reo nõ peti.h.d.[petit.] qz non refert vtrũ a reo vel a fideiussore petatur qz oẽs exceptiones que competunt reo z fideiussori.j.de excep.l.exce. z.l. oẽs [cõpromisit] actor.[petatur] absoluto fideiussore.[z nõ cõmittetur.] scz pena si interest fideiussoris a reo non peti: vt.j. man.l.si ex mandato.§.j.interest tamen fideiussoris a reo non peti puta si fideiussor fideiubet in rem suam vel animo donandi.s.de pac.l.fideiussoris.z.l. qd dictum est.

1 ☞ Is cuius facto soluitur compromissum incidit in penam Itez pena que apponitur loco contemptus potest peti vna cũ principali.h.d.

1 **Si quis.** †Duo compromittunt in aliquem sub certa pena postea actor dereliquit arbitrum: dicens iste videtur malus arbiter qz plus videtur diligere reum q me. vnde recedit ab eo z vocat reum coram iudice: dicit reus iste facit mihi de suis z ego volo facere d meis: vadit ad pretorem z dicit: compromisimus in arbitrum cogatis eum sniam dicere. quid erit? dicebant quidaz ex quo actor recedit ab arbitro z vadit ad iudicem solutum est compromissum. igitur non coget pretor eum sniam ferre: sed nñ. iuriscon. eorum op. nõ est vera: qz iam esset in ptãte actoris recedere ab arbitro qñ vellet: sed dicendum est q actor qñcunqz vult recedere põt sed cõmittit in penã: vnde lis sup re suo marte poterit explicari coram iudice.h.d.[peragenda] de re de qua est compromissum. Or dicit q si compromissum nõ est solutum coget pretor arbitrũ sententiare: coget z non coget: si arbiter ex forma compromissi potest pronunciare vno absente bene poterit eum cogere pretor.s.e.l.diem.§.si quis.si arbiter non velit pronunciare quia dicit spreuit me non cogetur.s.e.l. item si vnus.§.si multo post. sic ergo caute intelligatur qd hic dicitur si duo compromiserunt in arbitrum z actor vadit ad iudicem soluit̃ compromissum z non soluitur: soluitur vt arbiter non cogatur pronunciare: non soluitur quantũ ad pene petitionem. si istud est verum ergo assequetur reus penam z rem: penam quia trahitur coram iudice: rem si iustam litem fouet: quia absoluetur quod non debet esse. nisi actum esset q vtrunqz posset assequi. j.de doli excep.l.apud.§.labeo.z.j.de v.ob.l.ita stipu. in fin. z s.de pac.l.rescripto.§.j.potest dici est pena que succedit loco rei: est pena que succedit loco contemptus: dicitur pena succedi loco rei: vt si stipulor a te aliquid fieri z si non facias stipulor penam: hoc enim potest peti si assequor rem: vt in.l.al's: nisi dictum esset q vtrunqz possem assequi: nisi plus esset in vnõ q in alio.j.p socio.l.si quis socium. dicitur pena succedere loco cõtemptus qñ duo compromittunt sub certa pena hic si actor vadit ad iudicem contemnit arbitrum: poterit reus penam et rem coram iudice petere.

Ita demum. In presenti.l. tractatur qñ stipu. penalis committatur et si duo cõpromittunt in arbitrum sub certa pena si alter non paret comittit in penam: si tamen dolus illius qui vult penam agere non intercessit: qz in stipula. penali videtur inesse hec conditio q pena exigatur si exigens penam dolũ in ea nõ commisit: sed quid dictum est ita: duo compromiserunt sub certa pena z inuicem pmiserunt dolum absfuturum: alter quid fecit: ego cum iustitia non possum vincere coram arbitro: corrupit arbitrum vt iniquam ferret sententiam vel procur. vel aduocatum aduersarij. nunquid tenebitur de dolo actione? nõ quia ex stipu. potest peti pena vel interesse. quid si non esset pmissum dolum absfuturum tunc dz dari doli excep̃. vel ac̃. de dolo ex quo apparet illud arbitrium est plenum qñ pmissum est dolum absfuturuz.h.d.[factum est] qñ dicit̃ fieri dolo stipulantis qñ corrumpo arbitrum vel pcura. tuum vel aduocatum tuum: vt.j. dicit: quare? quia sub hac eũ z c[ferat] accedit.s. de do.l.j. in prin.z.C. d leg.l.si legatari⁹.[queniri] ad penã vel ad ĩteresse.[circũueniat] puta quia obuiauit aduersario: dixit ei quo vadis: vado ad arbitrum qui misit mihi vt venirem ad audiendã sententiã recede quia prorogauit diem vsqz ad mensem [ac̃.] cessat de dolo.s.de dolo.l.ait pretor. in prin.[non est.] dolum malum absfuturum [habebit] quia ex quo aliud auxilium non habet locum datur de dolo [doli] non committendi: z ita dicitur compromissum plene ex quo doli absfuturi habet mentionẽ alibi dicitur plene de omnibus controuersijs.s.e.l. quid tamẽ in prin. ¶ Or signori circa.l.istam breuiter instatur: si duo cõpromittunt in aliquem sub certa pena si alter non paruit z ille qui paruit petit penam si commisit dolum vt quia corrupit arbitrum z agit ex stipulatu repellitur do.excep. vt hic dicitur in fi. sed quomodo potest esse vbicunqz promittitur pena si arbitro non pareatur videtur promitti sub hac conditione si dolus non committatur: ergo dolo cõmisso defecit conditio. vnde ipso iure defecit stipulatio. vnde non dabitur exceptio.j.de ver.signi.l.cedere.z.j.quando dies leg.ced.l.j. vnde si ipso iure non competit actio non datur exceptio.j.de excep̃.l.ij. põt dici quod hic dicitur exceptio locum habebit non iur. sed facti: vel põt dici est differentia inter expressam conditionem qz illa deficiente non datur actio nec exceptio. z tacitam qz de rigore iuris datur actio. sed ob. exceptio vt hic.

Non distinguemus Si litigatores promittũt parere arbitro sub certa pena si alter non paret committit in penam siue pena sit maior de re qua cõpromissum est: siue minor.h.d.[agitur.] quia vtrobiqz cõmittitur pena ab eo qui nõ paret.s.e.l.j.z est hoc verum cum pena adijcitur facto. hoc est factum promitto parere sententie arbitri sicut est promitto sub pena amplius non petere: vnde petitur quantacunqz sit vt hic.z.C.de transac.l.transactionis placituz secus si pena adijcitur dationi: promitto si non dabo penam tunc si adijcitur speciei z ista petitur quantacunqz sit: quia species non dantur ad vsuram. vnde non presumitur in fraudem vsurarum promissa.j.de vsur.l.in fideicõmiss. in fin.z.C.de vsu.l.si ea. si adijcitur quantitati reducitur ad legitimũ modũ vsur. j.de act.em.l.iul.§.ibidem. z ibi plene dicemus.z.j. de condic. inde.l.si non sortem.§.si duplum.z.j.de vsur.l.pecunie.z.l. vsuras.z.l.quod placuit.z no.circa.l.istam est multiplex pena: est pena legalis: est pena conuentionalis: est pena iudicialis: est pena arbitralis. pena legalis est dupli in furto non manifesto quadrupli in furto manifesto z hec pena legalis quadruplum non excedit. insti.de act.§.de his. est pena arbitralis: si duo cõpromittunt sub certa pena z in hac non refert sit maior re de qua compromittitur vel minor: vt hic. est pena iudicialis vt in arbitrarijs actionibus. z ista potest excedere rem z parificari

rei. j. de eo qui cer. loc. l. ij. in prin. z. §. nunc. est pena conuentionalis z ista petitur quantacunq; sit si non presumitur in fraudem vsur. adiecta: insti. de inutil. stip. §. alteri.

Non cogetur. Arbiter non cogetur sententiam differre nisi compromissuz sit in eum pena adiecta vel alio loco pene vt quia hincinde pactum est factum de non petendo. s. e. l. iij. §. j. z. l. litigatores. §. interdum.

Si mulier. Mulier compromisit non suo sub certa pena sed alieno nomine: nunquid poterit a muliere peti pena: non obstante vell. h. d. [intercessionē] beneficio vell. vt. j. ad vell. l. j.

Summa rei est. Breuiter dicit iuriscon. pretor non cogit arbitruz sententiam ferre siue ab initio nullum est compromissum siue pendet siue ex postfacto pena ante promissa desijt posse peti. h. d. [posset] q; pena est promissa sub condi. [pena] vt q; acceptilatione remissa est. s. eo. l. litigatores. in fi. z. l. seq.

1 Compromitti non potest in monachum vt in arbitrum. sed arbitratorem sic.
2 Compromitti potest in sacerdotem.
3 Arbiter in re sua quis non potest esse sed arbitrator sic.

Compromisso. In. §. isto ponuntur multi modi quibus compromissum soluitur die si compromissum est in arbitrum in diem elapsa die soluit. Item soluitur morte arbitri vel vnius litigatoris. Item soluitur acceptilatione. Item soluitur iudicio si actor vadit ad iudicem. Item soluitur pacto si transegerūt litigatores postq̄ itū est ad arbitrum. Item soluitur sacerdotio quod est intelligendum non in honorem litigatorum sed maiestatis diuine. z hoc est verum quando suscepit compromissum quando erat laicus postea factus est sacerdos: secus si suscepit postea quam factus est sacerdos quia cogitur sententiam differre. hoc dicit. [die]. j. ea. l. §. dies. et. §. fina. z. l. sequenti. [morte] arbitri. s. eo. l. item si. §. j. vel morte alterutrius litigatorum. s. eo. l. diem. §. j. [acceptilatione]. s. eo. l. litigatores. in fin. z. l. seq. et l. pompo. [iudicio] vt si actor vadit ad iudicem. s. eo. l. si quis rem. [pacto.] id est transactione si super re transigant vel pacto si fecerunt pactum de pena non petenda [sacerdotio.] vt si compromissum est in laicum postea factus est sacerdos. [debet] et ita que de nouo emergunt zc. s. ex quibus causis ma. l. sed et si per. §. si ferie. et. j. de interro. act. l. de etate. §. si ex causa. [intersit] vt quia fuit in mora qui debebat hominē: nā tunc esset perpetua obligatio. j. de verbo. obligatio. l. si ex legati. et l. si seruum. §. sequitur. Or. signori super isto. §. subijciam
1 aliquam questionem de qua dubitatur † potest ne in monachū compromitti vel in fratrem minorez: videtur quod sic: quia in sacerdotem potest compromitti et cogitur sententiam differre vt hic. † Item quia in episcopum potest compromitti. C. de episco. audien. l. si qui. Item hoc non videtur prohibitum igitur permissum. s. ex quibus causis. l. nec non. §. quod eis. econtra videtur quod non possit. quare: quia monachus mortuus est ciuiliter. C. de episco. et cleri. l. deo. et in auth. de mona. §. j. idem in canonico videtur: quia quid iuris in vno idem in alio statuitur: sed in mortuum ciuiliter non potest compromitti. s. eo. l. parui refert. in fine. et. l. sequen. verius est in eos nō potest compromitti vt in arbitros cognoscentes more iudiciario quia sacris vacare debent et quia ista agere sunt iuris ciuilis: et quantum ad ius ciuile attinet pro mortuis reputantur. C. de episcopis et clericis. l. decernimus. et. l. deo. sed arbitratores sic. argumen. C. de fer. l. vltima. quia arbitrator zc. j. pro so-
3 cio. l. si societatem. §. arbitrorum. † et alibi inuenimus simile quis nō potest esse arbiter in re sua. j. e. l. penul. sed arbitrator sic. C. man. l. in re.

1 Compromitti non potest de causa meri et mixti imperij vel de causa status. h. d.

1 **Iuli. indistincte.** † In. §. isto dicitur de quibus rebus non potest compromitti de famoso delicto furto iniuria non potest sed de publico crimine: de homicidio et adulterio non potest sed si ferret sententiam super his non valet: sed de causa liberali nō potest compromitti: quia maiores iudices requirit: de causa ingenuitatis non potest compromitti: s; z de fideicommiss. libertate prestāda non potest compromitti: sed z de acti. popularí non potest compromitti. hoc dicit. [delicto.] puta de furto et de iniuria. s. de his qui notan. infa. l. j. et. l. quid ergo. in fine. [exequutionem]. l. videtur velle quod de famoso delicto posset compromitti. s. de his qui notan. infa. l. quid. §. ex compromisso: Respond. de famoso delicto puta de furto potest compromitti si agatur ciuiliter vt ibi non si criminaliter vt hic: vel non compromittitur in arbitrum vt hic: in arbitratorem sic vt ibi [debeat] vt presidem prouincie. C. de pe. iud. l. placet [sic] puta dico me ingenuum: tu dicis me libertum tuum vel ecōtra [dicatur] in arbitrum non compromittitur [act.] que ius populi tuetur: quia non debet compromitti. j. de popu. acti. l. j. et ij. z quare non: q; sententia lata in ea facit ius. j. de iureiuran. l. eum qui. §. in popularibus. hic sententia arbitri nō facit ius z non est sententia cum non detur ex ea actio vel exceptio. C. e. l. j. z. j. eo. l. ij.

1 Compromissum non valet factum a seruo nec arbiter cogitur sententiare. h. d.

1 **Si seruus.** † Ponamus duo serui inuicem cōpromiserunt valet ne compromissuz: non. vnde arbiter non cogetur ferre sententiam quia sicut non potest seruus esse in iudicio ita nec ī arbitrio: quid si vnus est seruus et alter liber z compromittūt valet: et certe videretur quantum ad liberum: sed certe ne claudicet arbitriū sicut non valet quātum ad seruum nec ad liberum. [compromisit.] in alio seruo: [octauenus]. j. de pec. l. licet. et hoc illa ratione quia arbitrium zc. s. eo. l. j. [non detur.] quia non debet claudicare. s. e. l. si cum dies. §. penul.

1 Legatus tempore legationis cogitur coram arbitro litigare illis casibus quibus coram iudice ordinario cogeretur z non aliter. h. d.

1 **Item si quis.** † Duo compromiserunt in arbitrū rome sub certa pena: recesserunt de vrbe mor venerunt in vrbem legationis causa. cogetur arbiter sententiam differre: non quia si aliquis est rome lit. contesta. z venit romam habet ius reuocandi domum. secundo dicitur si duo in legatione compromittant cogitur sententiam differre: fuerunt tamen qui non recte dubitauerunt vt si de illa re compromissum est in legatione de qua tractatum est quod eo nomine accipiendū est iudicium. tertio dicitur si ante legationez compromisit rome: postea venit legationis causa quod habeat ius reuocandi domum nisi sponte velit litigare: licet videatur durum si vult reuocari domi possit si non vult non possit quasi sit in eius potestate ibi agere: sed hoc non est durum: quia hoc est fauore legatiōis. hoc dicit. [si quis] prouincialis [rome.] que est communis patria. vnde omnis ibi rome inuentus potest conueniri nisi inueniatur causa legationis. j. de iudic. l. ij. §. legatis. z. j. ad municipa. l. roma. [vel non.] quia habet ius reuocandi domum. j. de iudi. l. ij. §. legatis. [sed si.] incipit secundus casus. [peragere]. j. de iud. l. ij. §. sed si peragatur [cogitur]. j. de iudi. l. qui non cogitur. [idem.] incipit tertius casus. [speciem] in primo casu. s. posito. [sit.] velit litigare vel non. s. eo. l. labeo. in fine. et. l. sequen. [actioni.] in hoc. [defendat.] ex quo vult experiri. tenetur. ibi defendere. j. de iudi. l. ij. §. sed si agant.

1 Inter petitorem z possessorem hereditatis debent silere lites speciales etiam coram arbitro. h. d.

1 **Si is.** † Ego et tu compromisimus in arbitrum sub certa pena fuit dictuz quod heres succederet in compromisso si alter decesserit: pendente compromisso decessisti. quidam apprehenderunt hereditatem tuam: ego dico me heredem: ille dicit se heredem: nunquid pendente isto litigio arbiter potest differre sententiam: sic. h. d. [compromiserat.] hoc adiecto quod heres succederet in compromisso: alias secus. s. eodem. l. diem. §. j. [preiudicium.] quod preiudicium: hoc si alter moritur pendente arbitrio et tu apprehendis eius hereditatem: et ego peto a te eius hereditatem pendente ista lite arbiter iubendus est ferre sententiam si arbiter condemnaret te vt heredem titij ex quo vi[n]ceret quod non essem heres: et econtra. vnde quia qualequale preiudiciuz generaretur iubendus est ferre sententiam: determinabitur primo iudicio petitione heredita. et extunc pronunciabit arbiter et ita quamdiu speratur iudicium petitione heredita. cetera iudicia differuntur. j. de petitio. heredita. l. si quis libertatem. et. j. de car. edic. l. iij. §. ibidem.

Dies compromissi. Dimitto vobis hunc. §. quia non legam. non est difficilis sed legitur cum. §. vlti.

1 Arbiter se occultans per iudicem potest citari z mulctari. hoc dicit.

1 **Si arbiter.** † Dominus arbiter celabat se vt ita nō cogeretur ferre sententiā: nunquid pretor debet inuestigare vbi sit: certe sic: z debet eū mulctare si nō veniat vt dicat sententiam. hoc dicit. [est.] z ideo poterit mulctari. s. si quis ius dicen. non obtempe. l. vna.

1 Dictio quilibet est distributiua dictio omnes est collectiua.

Cum in plures.

I **Cum in plures.** † In plures fuit cõpromissum eo pacto vt etiam quilibet sol⁹ sine alio posset dicere sententiam absentibus ceteris: valet sententia: sic. sed si non conuenerint non valet. ⁊ si omnes communicant in vnam sententiam valet. al's standum est iudicio maioris partis. hoc dicit [diceret] quia arbitriuz sumit vires ex compromisso. j. e. l. §. de officio [facit] si non pareatur. concor. s. e. l. item si. §. j. et. §. fi. et. l. seq.

Cum arbiter. Duo compromiserunt in arbitruz sub certa pena: post compromissuz factum non ex causa compromissi sed ex alia causa vel ex causa compromissi arbiter factus est inimicus vni litigatorum: quid faciet litigator debet venire ad arbitrum et denunciare coram testibus ne cognoscat: et arbiter non debet pronunciare si est inimicus. et hec est quedam species appellandi et si dixerit sententiam non habet necesse sententie arbitri parere. et si ab eo petatur pena obstabit ei agẽti doli ex. hoc dicit. [communis] dicunt quidam non ex causa compromissi. vel potest subaudiri maxime. quia idem si ex alijs causis. [non posset.] a sententia arbitri. C. e. l. j. [arbiter] vt. s. qui satisda. cog. l. ab arbitro. et. C. de iudi. l. cum specialis. quia ibi loquitur de iudice delega. sed ab arbitro non app. C. e. l. j. sed quasi appellatur vt hic.

I ☞ Compromissum quando expiret et quando non.

Dies compromissi. §. iste leuis. §. est: sed q̃dam glo. domini Joan. et azo. aliquantulum videtur intricare istum. §. ego tamen vno modo exponam. §. istum ita breuiter: postea tangam que dicũtur in glo. domini Joan. et az. iste. §. duo vult dicere. primũ dictum est si compromittitur in arbitrum nec dicitur in compromisso compromittitur in eũ vt cognoscat et diffiniat intra certam diem: nec dicit ꝙ dies compromissi possit prorogari sed non est dictum de die proroganda licet placeat litigatoribus non prorogetur si non placet arbitro. secundo dicitur si compromissum est infra diem certam et actum est de die proroganda si placet vni litigatori et arbitro tunc alter litigatorum debet consentire ne si non consentiret pena committeretur contra eum. hoc dicit. [sed cum] incipit secundũ dictum. [necesse est] quia actum est de die proroganda: et alter vult prorogare et placet arbitro [committatur.] necesse est ꝙ alter litigatorum consentiat ne committat in penam: et iste. §. dicit duo: vt dixi i casu ad p̃mũ dictũ facit. j. e. l. i fi. ad scdm dictũ facit. j. e. l. non ex oib⁹. i fi. et. l. arbiter † Ex p̃dictis colligetis cũ cõpro
a mittit̃ i arbitrũ aut sine die aut cũ die. si sine die nõ expirat[a] cõpromissum die: sed arbiter si liquet de causa in cõpromisso cogendus est ferre sententiam. s. e. l. iij. §. ait. et. l. pompo. in fi. si autem dies est adiecta si non est actum de die proroganda: nõ eoipso ꝙ placet litigatoribus prorogari si non placet arbitro diffiniri potest. j. e. l. in fi. quia si iudex est delegatus infra certum diem non potest prorogari a litigatoribus. j. de iudi. l. ij. §. si iudex. si adiecta est dies et agitur de die proroganda aut omnes volunt arbiter et litigatores possunt: aut soli litigatores et non possunt nisi cum dies est exitura. s. e. l. si cum dies. in fi. aut solus arbiter non potest. j. l. proxi. aut vnus litigator et arbiter: et possunt vt hic in fi. et. j. l. non ex omnibus. dominus Joan. et az. ponunt aliter casum: duo compromiserunt in arbitrum hoc adiecto de die proroganda: alter litigator vult diem proferre: alter non: nũquid dies compromissi profertur: certe quantum ad litigatores ex sola conuentione non est necesse diem proferre: sed si arbitro videbitur fiet protelatio. dicit vnus ex litigatoribus proferatur dies quia non liquet de causa: quia volo producere testes: dicit alter nolo si videt arbiter illos testes produci debebit proferri. si autem dicit vnus litigatorum proferatur dies non tamen subest causa: dicit alter nolo quia calumniose petis non eoipso sola conuentione debet proferri quia non subest causa quia sicut non profertur volentibus litigatoribus arbitro inuito. j. l. proxi.

I ☞ Arbiter nihil potest vltra illud quod est sibi in compromisso concessum.

I **De officio.** † Vos habuistis qualiter arbiter cogẽdus sit ferre sententiam habuistis quibus modis soluatur compromissum: nunc vero tractatur de offi. eius: et certe officiuz arbitri sumit vires ex compromisso. vnde arbiter de re de qua est cõpromissum habet cognoscere ⁊ pronunciare. hoc dicit. accedit. s. eo. l. quid tum. in prin. et. l. labeo. Item habetis non quicquid vult arbiter potest statuere et in qualibet re: sed in re de qua compromissum est. vnde sicut iudex fines mandati non debet excedere. C. si a non cõ. iu. l. j. ⁊ sicut proc. j. man. l. diligenter. itã etiam et arbiter: vt hic. et. s. e. l. quid tamen. §. pe. Sed circa. §. istum quero nunquid arbiter in quem cõpromissum est de fundo poterit laudare de fructibus fundi: nunquid arbiter in quem compromissum est de sorte poterit laudare de vsuris: dicunt quidam ꝙ non. arg. huius. §. et quia iudex et arbiter fines mandati debent custodire: vel potest dici ista pendent ex principalibus vnde si cõpromittitur de re in principali et per quandam consequentiam de his que pendent ex eis: sicut cui mandatur: ⁊c. s. de iurisdi. om. iu. l. ij. et quia potest ⁊c. j. de rei ven. l. ex diuerso. item arbitria ⁊c. s. eo. l. j. et iudex potest. j. de re iudi. l. paul'. debet posse facere arbiter.

I ☞ Arbiter debet dicere sententiam per quam lis finiatur nec potest per aliũ delegare nisi hoc sibi cõmissum fuerit. h. d.

I **Quesitum est.** † Certum est ꝙ arbiter in quem est compromissum debet dicere de re de qua compromissum est: et certe debet dicere qualemcũqz sententiam: et certe non debet dicere sententiam per quam finiantur arbitria non prorogentur et ideo debet condemnare reum vel absoluere vel iubere tradere vacuam possessionem si iustum sibi videbitur vel iubere cauere si de hoc erat compromissum: non autem debent prorogari arbitria: eatis ad alium iudicem compromittatis in alium vel de nouo in me quia de ista re non fuit compromissum non videtur dixisse sententiaz. hoc dicit. [dicenda] ab arbitro qualem debet dicere. nam sicut iudex de qua re ⁊c. j. de iudi. l. de qua re. ita et arbiter nisi habeat iustam causam excusandi. s. eo. l. iij. §. ait. et. l. licet. [cõpromittendum:] de nouo: quia debet dicere sententiam vt ab omnibus controuersijs discedatur. s. e. l. iul'. nam quod differtur non aufertur. vt. j. e. l. q̃uis. [tradentur] cum de hoc esset compromissum [probat] et tunc referatis ad proxi. dicta. alij habent negat et tunc non referatis ad proxime dicta: sed ad alia dum deberet satisdare vel tradere vacuam pos. [propagẽtur] id est differantur. [satisdetur] si questio est inter me ⁊ te: vt de euic. promittas [non posse] quia arbiter non habet iurisditionem. j. de re iudi. l. ait. sicut delegatus non delegat nisi sit delegatus a principe. C. de iudi. l. a iudice. sed ordinarius sic. s. qui satisd. cog. l. ab arbitro [non est] et ideo de hoc pronunciare non potest.

Si domini. Si duo compromiserunt in aliquem ⁊ inuicem promiserunt parere arbitro: isti possunt litigare per se et suos procur. et si alter est mortu⁹ arbiter potest heredes iubere adesse si heredum facta est mentio in compromisso. sic ergo arbiter debet cognoscere et diffinire de re de qua compromissum est vt de re vendita tradenda et vacua possessione: quid si procur. compromisit in arbitrum: nunquid habet satisdare rem ra. do. ha. non: quia si dominus non habebit ratum committetur stipulatio penalis. hoc dicit [velint] quod possunt sicut coram iudice. s. de procur. l. j. §. ij. sic et. C. de procur. l. fi. [adesse] aliter iubere non posset. s. eo. l. diẽ. §. j. [possessio] vt si de hoc erat cõpromissuz de re vendita tradẽda ⁊ vacua possessione ad qd̃ tenet̃ vẽditor. j. de act. emp. l. ij. [stipulatio.] iste. §. est intelligendus si p̃cur. cõpromittit ⁊ stabit sentẽtie arbitri: non hʒ necesse satisdare de rato: aut stabitur sentẽtie nõ cõmittet̃: aut nõ stabit̃ cõmittet̃ pena. Sed quid si dñs cõpromisit et p̃cu. venit coram arbitro satisdabit de rato: dicũt ꝙ non: arg. huius. §. sed verius est ꝙ satisdet: q2 regula est vbi dubitatur de mandato satisdet. C. de procu. l. j.

a ¶ Expirat cõpromissum. Adde ad istũ articulũ si est factum cõpromissuz ante litem contestatam expirat lite contestata factuz post finitur per sentẽtiam vt per Bar. in. l. qui fidẽ. s. de trãsac. Et quid si est factũ cõpromissum et dati fideiussores ⁊ finito tẽpore prorogatur nunq̃d fideiussores teneantur vide Bart. in. l. titius. ff. de excu. tu.

Arbiter. Si compromissum est in arbitrum die adiecta et non est actum de die proroganda arbiter non potest prorogare quia nihil extra compromissum facere potest: sed si compromissum est in arbitrum et adiecta die et actum est de die proroganda si vult arbiter prorogare volente altero litigatore potest: inuitis litigatoribus non põt. h. d. [non parebitur.] vt. s. e. §. dies. et ibi dixi: et accedit. j. e. l. arbiter. [potest.] volentibus litigatoribus vel altero eorũ. [nõ potest]. s. l. proxi. §. dies. j. e. l. non ex omnibus.

I ☞ Sententia si per arbitrum fertur pro vel contra vnuz ex duobus reis si ab altero petatur per alterum pena committit̃ si socij sunt alias secus. h. d.

I **Si duo ⁊c.** † In prin. huius. l. dicitur: duo erant rei credendi vel rei debendi. vnus reus credendi cum debitore compromisit in arbitrum et promissum est arbitro pareri sub certa pena: arbiter vetuit reũ credẽdi parere ⁊ ita absoluit debitorẽ a sua petitiõe: nũquid si conre⁹ credẽdi petat q̇ nõ cõpromisit cõmittet̃ in penã: rñdet̃ ꝙ sic: si sunt socij al's nõ: sicut si vetitũ est a reo peti cõmittit̃ i penã si petat̃ a fideiussore. h. d. ista. l. videatis expositionẽ litere [debẽda] ⁊ ita hec lex ponit duos casus: sʒ vno mõ determinat [petere] hoc refert̃ ad primũ casuz [aut ne] hoc refert̃ ad scdm casuz. [fortasse] philosophicũ tẽperamẽtũ est: simile no. j. de pec. l. quesitũ. in fi. [coniunget̃]

§.eo.l.aduersus.[socij.]lucri et damni[al's]id est si socij non sunt.[peto]scilicet ego reus credendi.[petatur.]per contrariũ credendi:et ex lege ista colligetis argu.pro opi. domini Joã. consueuit in dubium reuocari an duo rei debendi videantur inuicem fideiubere:⁊ dixit Mar.q᷑ sic:in auḟ.de duobus reis in prin.⁊.j.de duobus reis.l.iij.dominus Joan.distinguit sic: videtur fideiubere si sunt socij vt hic:et.j.de fideius.l.⁊ anni⁹. verior est opiñ.Azo.vt videatur fideiubere pro eo quod ad se non peruenit.j.ad maced.l.ij.§.sed si in duos.et.j.de in rẽ ver. l.si pro patre.in fi.et.j.ad velle.l.mater. et ibi dicetur.Sed ad princi.huius.l.signatur contrarium:quia hic dicitur vt dixi in casu:ergo videtur quod in duobus reis credendi factum vni⁹ noceat vel prosit.Sol. l.videtur contra.§.de pact.l.si vnus.in princi.ad quod potest dici duobus modis:vno modo dicitur: si plures sunt rei credendi et socij vnius factum alteri obest et prodest vt hic:et.j.de iureiur.l.ex duobus.in prin.et.§.duob⁹. si sunt socij non obest vel prodest:vt ibi sed hec sol.videtur contra literam illam.quare quidam dixerũt ibi loquitur in socijs eiusdem mense non lucri et damni vt potest videri in scholaribus vel potest dici ibi erãt duo argentarij socij alter preuenit alterum litem contestando vel faciendo sibi constitui: vnde alterius pactum non nocet ei vt ibi:et.j.de cõ.pe.l.idem. sed hic erant duo rei credendi vel debendi et socij quia si vnus nõ pareret sententie arbitri committitur in penam.

1 ☞ Pena semel commissa amplius non committitur nisi sit actum.h.d.

1 **Semel commissa.** †Si duo cõpromiserunt in arbitrum sub certa pena si pena est semel commissa amplius non potest committi nisi expresse esset actum in contrarium quod pena possit committi sepius et pluries.hoc dicit.[committatur.] quotiens contra fiat istud quod hic dicitur est verum in stip. penali vt si semel committitur pena amplius non potest peti:nisi dictũ esset totiens committatur quotiens contra fiat.§.de transl.l. qui fide.et.j.de do.excep.l.apud celsum.§.labeo. ita hic si actum est quia contractus ⁊c.j.depo.l.j.§.j.secus in stipu.penali que cõmittitur ad interesse vt.j.de vsuf.quem.ca.l.j.§. habet autem. et.j.rem ra.ha.l.si procura. et.j.iu.so.l.cum querebatur.et.j.de verb.ob.l.j.sic et.j.si cui plus q᷑ per legem fal.l.ij.§.j.

1 ☞ Pupillo compromittente nõ cogitur arbiter sententiã dicere nisi fideiussor intercesserit.h.d.

1 8 **I pupillus.** †Pupillus compromisit in arbitrum sine tutoris autoritate erit ne cogendus pronunciare:certe non nisi pup. det fideiussores:quia si pupillus non paret arbitri sententie a fideiussoribus petitur pena.hoc dicit.[non tenetur.]vt hic:et §.e.l.iij.in prin.sed si ferretur sententia pro eo valeret.C.de procur.l.non eo.[sentit]quia cogetur pronunciare et si pupillus non paret a fideius.petetur pena:videtur contra.§. de procu. l.si minor.et.j.de acqui.here.l.si pupillus.Ad quod potest dici aut obligatur minor ciuiliter et naturaliter et lesus restituitur.et si est lesus cuz calliditate aduersarij subuenitur ei ⁊ suis fideius.vt ibi:aut sui facilitate quo casu secus.C. de fideiusso. mi.l.j.aut obligatur naturaliter quo casu minor non posset restitui.quia sola naturalis est inefficax.j.de actio.et ob.l. naturalis.vnde restituto minore non subuenitur eius fideiussoribus:vel dicatis vt dixi.in.l.si minor.

1 ☞ Sententia lata die feriata ob necessitatem hominum cogente pretore valet secus si esset feriata ob honorem dei. h. d.

1 8 **I feriatis diebus.** †In.l. ista dicitur duo compromiserunt in arbitrum arbiter coactus est a pretore diebus feriatis dicere senten tiam illi sententie non paretur:nunquid obstabit exceptio si petatur pena:non.nisi forte lata esset sententia die feriata solenni:quo casu si petatur pena obstabit exceptio[diebus]ratione messium vel vindemiarum [fuerit] potest exponi vbi alia lege id est pacto litigatorum. vnde diebus feriatis ratione messium vel vindemiarum non potest ferri sententia nisi voluntate litigatorum.§.de fer.l.j.et.l. si feriatis:vel nisi alia lege id est consuetudine que obtinet vicem. l. §.de leg.et senatuscon.l.minime.vel nisi alia lege id est die solenni in quo casu si feratur sententia pacto litigatorum nõ valet.ar.§.de postu.l.j.§.quos.⁊ extra de fer.c.ꝯquestus.et dixi. §.de fer.l.j.et.l.si feriatis.

1 ☞ Arbitri sententie effectus trãsit ad heredem licet de eis mentio facta non fuerit.h.d.

1 **Quamuis.** †Duo compromiserunt in arbitrum nec fuit dictuz q᷑ heredis succederent:post modum absoluit reum a petitione actoris:post sententiam decessit actor heres actoris petit penam: nunquid committetur pena:sic.quia non itur ad arbitrum causa litium prorogandarum sed finiendarum:et ideo lata sententia contra actorem ligat heredes eius.h.d.[itur.]quia quod differtur non aufertur vt hic.et.§.e.l.non distin.§.quesitum.et no.licet moriatur alter litigatorum si non est dictum q᷑ heres succedat.§.e.l.diem.§.j.tamen si lata est sententia viuentibus litigatoribus sententia arbitri ligat heredes illorum vt illos. §.eodem.l.diem.§.j.

1 ☞ In penis non inspicimus interesse quãdo offenditur is cui principaliter est promissa.h.d.

1 **Cum pena.** †Si duo compromiserunt in arbitrum sub certa pena si alter nõ paruit:ab eo petitur pena:et de pena erit cõdẽnand⁹ siue interfit illius qui petit penam siue nõ arbitri sentẽtie stari. h.d.[necne.]quare quia refert aut cõpromittatur in arbitrũ sub certa pena aut simpliciter.primo casu petitur pena interfit stipulatoris vel non.insti.de inuti.stip.§.alteri.secũdo casu tunc quia stipulatio committitur ad interesse.§.e.l. diem.in fi.et.l.seq.si non interest stipulatoris non debet agere.

1 ☞ Qui non dat quod iussus est dare vel dat operam ne feratur sententia incidit in penam.h.d.

1 **Non ex omnibus.** In prin. huius legis dicit:†si duo compromiserunt in arbitrum ex quibus causis cõmittitur stipulatio penalis si ei non pareatur:⁊ certe non ex omnibus causis sed ex istis duntaxat si arbiter condemnauit reum actori et non soluit: sed si alter operam dedit ne arbiter cognoscat et diffiniat.sed nunquid arbiter poterit contumaciam litigatorum punire sic iubendo aliquid dari nõ tamen paretur semper sententie arbitri. quid si iussit arbiter nomina testium edere vni litigatorum propter hoc non committitur in penam.hoc dicit.[committitur].§.e.l.nõ distin.§. de off.⁊.§.vlti.et.§.e.l.si cum dies.§.pe.[petitione]et est exemplum:condemnat reum actori hic si statuit diem solutioni qõ facere potest.§.e.l.si cum dies.§.solutioni.elapsa die committitur pena.§.eo.l.celsus.[prebendam].§.eo.l.diem.§.si quis. [poterit]sed quomodo potest punire contumaciam litigatorum iubendo vnum dare alteri non videtur qui habet iurisditionem potest mulctare.j.de iudi.l.ij.§.is qui. sed arbiter non habet iurisditionem.j.de re iudi.l.ait.potest dici arbiter non potest mulctare si ex compromisso indultum sibi nõ est:al's sic: vt hic.vel potest dici punit contumaciam hoc modo:si enim cõpromissum est in arbitrum sub arbitraria acti. et est dictum q᷑ arbiter possit cognoscere et diffinire et condemnando et si res non restituatur faciendo in litem iurari:hic sicut iudex potest facere iurare in litem.j.de rei ven.l.qui restituere: ita et arbiter cum arbitria sint redacta ad instar iudiciorum et hoc actũ erat.§.e.l.j.[non fint]si iussit arbiter nomina testium edi reo non tenetur actor parere si non edit non committitur pena:et ex lege ista colligitur ar.ad vnum de quo dubitatur tota die. videmus quod alter litigatorum instrumentum contra se productum dicit falsum petit diem et consulem vt no.§.de eden.l.j. §.editiones.non est contentus habere diem et consulem vnde dicit peto edi nomina testium illius instrumenti: et tabellionis.dicit ille.ll.dicunt quod edam diem et consulem nolo edere:sed nihil dicunt de nominibus testium et tabellionis: quid iuris erit:hec lex est in ar.quod non debent edi nomina testiũ vel tab.põt dici aliud in arbitro aliud in iudice: arbiter nihil extra cõpromissum facere põt ad euz nõ videt᷑ ptinere vt noia testiũ edant᷑:sed iudicis officiũ latius est.vñ requirit eius officiũ vt indaget veritatẽ modis oĩbus quib⁹ põt.C.de edẽ. l. is apud quẽ.⁊ maxime in crimine falsi.C.ad.l.corne. de fal.l.vbi. Itẽ nõ videt᷑ prohibitũ ergo pmissum.j.de pba.l.ab ea.

1 ☞ Pena non committitur si vtraq᷑ pars est inobediens. h.d.cum.l.seq.Secundum aliam lect.que colligitur ibi vel plane.h.d.ille qui est ĩ mora prorogãdi diem incidit in penã.h.d.

1 **Cum arbiter.** †Si actum est de die proferenda⁊ vnus litigatorum vult proferre et alter contradicit si iubet arbiter eã proferre alter dz acquiescere sñie arbitri al's cõmitteret in penã.h.d.[est.] q᷑ actũ est de die proganda[prodest]accedit.§.e.l.nõ distin.§.dies.in fi.

1 ☞ Contumax non censetur qui non venit eo tempore quo venire non expediebat.h.d.

1 **Arbiter kalendis.** †Duo cõpromiserunt in aliquẽ sub certa pena:arbiter iussit kalendis Janua.sitis coram me:postea ante eum diem decessit arbiter:alter litigatorum venit alter non:nunquid qui nõ venit cõmittit in penaz dicebat aristo dicentẽ cassium in penã nõ cõmitti:⁊ bene dicit: idez est si arbiter iussit adesse certa die vnus venit alter non:nunquid cõmittetur

committetur in penam: non: sicut nō committitur si reus est iussus dare pecuniam actori et reus vult dare actori et per euz nō stat.h.d.[accipiat]id quod reus iussus est dare[penam].ff.e.l.celsus.§.vi.Et ex ista.l.colligitur ar.ad baraterias que fieri consueuerunt in gallia coram iudicibus deleg. committitur cā coram tribus iudicibus deleg.isti citant litigatores: postea iudex impetrantis venit: iudex datus a curia venit: iudex rei non venit.si non est adiecta clausula si nō possetis omnes interesse duo pronuncient: planum est ꝙ duo non possunt procedere. nā sicut si esset vnus iudex et vnus arbiter ita si sunt plures ꝛ vnꝰ venit alter non: veruntamē in arbitrio posset peti pena.ff .e.l.ita demum. vnde si omnes non assint siue duo siue vnus nisi ex tenore mandati aliud appareat si non venerit alter litigatoꝝ non debet mulctari: accedit.ff.si quis in ius vocatus.l.ex quacunqꝫ causa.in fi.

1 ☞ Minor.xx.an.non potest esse arbiter.h.d.

1 **Cum lege ꝛc.** †In minorē viginti annis nō potest cōpromitti quia minor viginti annis non potest esse iudex. sed si est maior viginti annis in eum potest compromitti: veruntamen potest restitui aduersus tale compromissum susceptuz.h.d.ista.l.[cogatur]nisi datus esset a principe.j.de re iudi.l.quidam[iudicē] id est arbitrum[succurrendum]per restitutionem. [dixerūt] et bene.vnde no.si minor.xx.an.suscepit compromissum et non vult cognoscere: litigatores veniunt ad pretorem: cogatis eū: dicit iste suz minor viginti quinqꝫ annis.vnde peto restitui. dicit pretor cadit hic restitutio: sic.quia fui fatuus ex quo debebam facere facta mea feci aliena: quia expedit minoribus litibus et sumptibus non vexari.ff.de mino.l.minoribus.

1 ☞ Sententia arbitri super pena non valet etiam si fisco sit inferenda sed super alio sententia remanet firma et cōpromissi pena committitur.h.d.

1 **Arbiter ꝛc.** †duo compromiserūt in arbitrū volentes de certis seruis litigare arbiter condemnauit reum actori restituere seruos intra certum diem si non restitueret fisco penam cōpromissi prestaret: nunquid si non restituantur intra certaz diem fiscus petet? non sed ex quo non est partium arbitro petet pena ab actore.hoc dicit[acquiritur]quia fiscus non erat in compromisso et arbiter extra compromissum non potest facere.ff.e.l.non distin.§.de officio.[statuto]id est sententie arbitri.

1 ☞ Compromissum si est generale libellus est specialis sententia arbitri non porrigitur nisi ad res in libello comprehensas vel ad eas que maligne omisse fuerunt.h.d.

1 **De rebus ꝛc.** †In.l.ista dicitur: lucius titius ex vna parte: meuiꝰ sempronius ex alia compromiserunt de omnibus rebus que essent iter eos vel que esse possent: postea lucius titius non omnes res petiit: immo quasdam omisit: arbiter non cognouit de illis: nunquid poterit ceteras penas petere: sic.nisi malitiose cōmisisset illas . h.d.[factum est.]quod dicitur plene.ff.e.l.quid tamē.§.plenum[posit]in iudicio[subiugatur]id est pena committitur. vnde no. in iudicio omnia ꝛc.j.de iudi.l.solemus.et.C.de an.exc.l .pe.in arbitrijs ea solummodo de quibus est compromissum: vt hic.ꝛ ff.e.l.quid tamen.§.plenum. Item compromissum trahitur ad questiones imminentes non futuras.j.e.l.de his.

1 ☞ In his que habent causam successiuam nō sufficit ab initio factum nisi perseuerantia subsequatur.

1 **Inter castellianum ꝛc.** †Duo rustici habebant questionem de finibus: compromiserunt in arbitrum sub certa pena ipse dixit sententiam partibus presentibꝰ et posuit terminos: alter non obtemperat sententie arbitri: nūquid committit in penam? sic si arbiter pronūciauit vtroqꝫ presente.h.d.[commissam.]sed que erat dubitatio: illa quia debebat ferre sententiaz super finibus non autem fines ponere. vñ videtur excessisse fines compromissi quod non debet facere.ff.eo.l.non distin.§.de officio.sed potest dici.sicut potest adijcere solutioni diē.ff.e.l.q̄d tñ.§.solutioni ita terminos ponere: vel erat dictū ꝙ hic deberet termiari vł termiare ponit termios.

In cōpromissis. Si compromittitur in arbitruz non receditur ab eius persona: et ideo si moritur finitur compromissum si nunꝙ fert sententiā non remittit̄ ad arbitriū boni viri.h.d. [nō egredit̄] pōt no.exemplū.ff.e.l.itē si vnꝰ.§.i.Itē potest no. exemplum: si arbiter fert sētētiā iniquā standū est eius sñie.ff.e.l.diē. §.stari.lꝫ secus si ti arbitratore.j.p socio.l.si societatē. §.arbitroꝝ.

1 ☞ Compromissum factum simpliciter non porrigitur ad lites futuras.h.d.

1 **De his rebus ꝛc.** †Compromissum est in arbitrū de omnibus rebus vertentibus inter litigatores: potest cognoscere de litibus imminentibꝰ tunc nō postea futuris.h.d.[compromiserunt] quod est verū si plenum fuit compromissum.ff.e.l.quid tamen.§.plenum.et.l.de rebus[superuenerunt]sicut nec iudicium suscipitur de futuro.ff.de iudi.l. nonnunꝙ.similiter colligitur ar.quod rescriptum pape vel imperatoris generale non trahitur ad futuras lites id est ad ius postea quesitum.extra de rescrip.c.vlti. licet sit contra.arg.j.man.l.si tibi.et.j.de rei vendi.l.ex diuerso.ꝛ de pigno.act.l.si rem.§.finali.

1 ☞ Compromissum si transeat in pupillum vel furiosum presentia tutoris vel curatoris requiritur.

1 **Si compromissum ꝛc.** †Cōpromissum est in arbitrum ꝛ est dictum ꝙ ferat sententiam presente vtroqꝫ vel heredibus eorum: et heredes in cōpromisso vt succedant: alter decessit relicto pupillo herede: nunqd potest dici sententia nisi autoritas tutoris interuenerit? non. ideo si alter furere ceperit non potest dici sententia nisi autoritas curatoris interueniat.hoc dicit[eorum]et ita erat actum quod heredes succederent in compromisso.ff.eodē.l.diem.§.i. [nō compellitur]concor.ff.e.l.si quis.§.coram.intelligitur .j. de verbo.signi.l.coram.

Sed interpellatur ꝛc.

1 ☞ Interlocutoria de citādo potest proferri parte absente.h.d.

1 **Arbiter.** †Arbiter potest citare litigatores quod ipi debeant adesse coram se et debet citare ꝑ nūcium vel epistolam.hoc dicit.sicut et diem proferre potest.ff.e.l.diem.et hic colligitur ar.a lege expressa pro sententia Az.cōtra sententiam Lotarij: dum dominus Azo et Lotarius docerent in ciuitate ista et compromissa est eis quedam causa: dicebat Lotarius nos sumus iudices delegati non possumus citare sed requirere eamus personaliter.arg.l.C.de iudi.l. sancimus.in fi.dominus Az.dicebat iudices deleg.non possunt citare per edicta in auč.de litig.§.omnem.sed requirere per nuncium vel per epistolam: quia si arbiter potest vt hic qui non habet iurisdi.j.de re iudi.l.a te multo fortius iudex.Et respond. ad.l.illam sancimus . debet requirere per nuncium vel epistolam: veruntamen excusabitur Lotarius qꝛ fuit homo qui multum placebat dominabus.vnde electus fuit archiepiscopꝰ pisanus et pro eo facta fuit decre.extra de foro compe.si diligenti.excusabat eum quod causa illa erat inter quendā dominum et dominam et carnaliter volebat eā cognoscere.

1 ☞ Compromissum si ab vna parte non est transitorium ad heredes non transibit ab alia.h.d.

1 **Si ab altera.** †Duo compromiserunt in aliquem et fuit dictum si vnus litigatorū decederet heres eius succederet in cōpromissum: non fuit dictuz de herede alterius: nunquid mortuo vno litigatore soluitur cōpromissum: sic.ac si dictum esset de nullo: quia arbitria non debent claudicare.hoc dicit.[heredis]in compromisso.ff.eod.l.diem.§.j.si alterius persona comprehenditur soluitur quia arbitrium non debet claudicare.ff.e.l.si cum dies.§.pe.

1 ☞ Arbiter si iubet vltra quam posset impune sibi non paretur.hoc dicit.

1 **Ex compromisso ꝛc.** †Duo compromiserūt in aliquem adiecta die nec fuit actum de die proroganda cum arbiter non possit infra diem pronunciare iussit diem proferre: nunquid si alter nō pareat sententie committit in penam: nō.hoc dicit.[iuberet.] arbiter extra commissum nihil facere potest.ff.eodem.l.non distin.§.de officio.secus si esset actum de die proferenda.ff.eodē.l.non distin.§.diem.

1 ☞ Arbiter nemo potest esse in re sua.

1 **Si de re ꝛc.** †Solebam petere a te.c.tu dicebas non debeo tibi: nunquid potest in me compromitti: non . quia arbiter habet imperare et nemo sibiipsi imperare potest: et nemo pōt seipsum iubere soluere: vel sibi solui.hoc dicit[prohibet.] dum absoluit aduersarium a se. [potest] habetis quod nemo potest esse iudex vel arbiter in re sua: vt hic et.ff.de iuris.omniū iu.l.qui iur.quare? quia iudex vel arbiter hꝫ imperare: ꝛ nemo

sibijpsi potest imperare: et ideo imperatiuus modus caret prima persona. secus est in arbitratore. verbi gratia. in duob⁹ scholarib⁹ in initio anni valde diligūt se circa festū sancti Johānis facti sunt inimici capitales: veniunt adverbera: penitet ille qui intulit verbera iurat ipse precepta offensi ꝛ compromittit in eū non vt arbitrum sed vt arbitratorem: nunquid potest esse arbitrator rei sue sic. C. man. l. in re. ſ; si eque arbitrabitur stabitur eius sententie. ff. pro socio. l. si societatem. §. arbitratorum. et. ff. de oper. lib. l. si libertus iurauerit.

I ☞ Qui non soluit in termino incidit in penam licet admittatur more purgatio.

I **SI quis ꝛc.** † Si duo cōpromiserunt in aliquē sub certa pena si arbiter condēnauit reum actori ad pecuniam soluendam si reus nō fuit in mora; sed si fuit statuta dies ab arbitro poterit post diem statutam a lege purgare moram. hoc dicit [fecerit] quia infra tempus quod datur iudicatis non soluit [soluēdo] ante lit. cōtest. sup pena: et hoc est verū cū dies non est adiecta ab arbitro ſ; purgare morā. ff. e. l. si cū di. §. fi. ꝛ. l. se. al's secus. ff. e. l. celsus.

¶ Naute caupones stabularij vt recepta restituant. Rub.

¶ Rubrica ista potest continuari ad precedentia dupliciter. vno modo sic: ex quo vidimus de arbitris videndum est de iudicijs. sed quia nau. cau. sepe in iudicium vocātur premittit de eis. vel potest dici non solum restituimur iur. act. contra metuz inferentes contra dolosos alienantes causa mutādi iudicij immo restituimur iure actiōis cōtra nautas caupones. subsequēter ponit hūc ti. et potest dici ꝙ rub. ista sumitur materialiter. vnde vt significet legemus ita. [restituant] sub. ait pretor: ꝛ ita dicemus ꝙ in rub. ponuntur verba edicti et exprimuntur. ff. l. j. §. ait. vel potest dici qō rub. ponitur significatiue: nau. cau. sta. vt recepta restituant naz tenentur recepta restituere. ff. l. j. §. vl. et associantur hic tres species hominum non meliores sed deteriores ꝛ ideo agitur de his personis reformandis quod solus deus posset. Sed custodiatis vos: istud edictum habet duo capita: sic prodit duas act. in factum. vnum caput est vt nau. cau. sta. vt re. rest. et ista actio in factum est in simplū et ex cōtractu: vt. ff. l. j. §. fi. ꝛ. l. iij. § ait ptor modo est alia in factum que est grauior: q; dñi naute furtum committunt ipsi vel illi quorū opera vtunt᷑ vel dñi sta. vel caup. committunt furtuz prodita est actio in factū contra eos que est duplū. ff. e. l. iij. §. nouissime. et. l. licet.

I ☞ Differētia que sit inter hunc tit. et tit. furti aduer. nau.

AIt pretor naute caupones. Ulpi. seruat hic vnū modum quem seruāt predicatores nostri temporis: sed istum modū non seruant viatores nec tullius docet nec victorius in sua theorica: predicatores premittunt autoritatem postea exordiunt᷑ sed rethoricus ordo est ecōtra. primo exorditur postea autoritas est ponenda dicit Ulpi. ait pretor: nau. cau. sta. ꝙ cuius saluū fore receperint restituāt: exorditur maxima est vtilitas huius edicti: quare q; necessario viatores habent sequi fidem personarum harum. vnde non credat aliquis grauiter actum cum eis si hoc edictum contra eos factum est: in ipsorum arbitrio est recipere. vnde nō est iniquū si restituant: sed si non esset istud edictuz daretur materia coherendi cum furibus. vnde abstineant a predictis et eorum fraudibus obuietur. [factuz est.] incipit exponere verba edicti: ait pretor nau. quem dicimus nautam exercitorem nauis et magistrum remigē mesonautā dietarios non exigim⁹ nautas atriarios non intelligimus. Jteʒ litriarios intelligimus caupones qui exercent cauponam. stabularij qui exercent stabuluz ꝛ institores eoꝝ: sed atriarij eoꝝ et focarij non continent᷑ sub his verbis. h. d. [ait pretor ꝛc.] consueuit queri: † quid differt iste ti. a ti. de exer. ac. certe hic agitur vt recepta restituantur. Jtem pro furto facto. in illo agitur ex contractu magistri nauis. Jtē qd differt ab illo. ff. furti aduer. nau. quia ex illo agitur pro delicto facto: ex isto pro delicto et ex contractu: vt dixi in Rub. [recipiant] et si recipiunt de se querantur. ff. loca. l. si merces. §. peū. [qui sunt] ex quo posuit verba edicti et exorditus est incipit exponere. [sunt] vnde in stricta significatione dicuntur naute qui sunt in naue causa nauigandi. [remigē] illum qui non habet aliud officiū nisi exercēdi remū. [proponunt᷑] et regimē habent [id faciat] grecū habetis [atriarij] qui custodiunt atriū.

Ait pretor. Aliqua verba edicti pretoris posita ī pn. huius. l. in superioribus exposita habuistis. aliqua ibi non exposita exponuntur et certe ait pretor ꝛc. expositis illis verbis nau. cau. sta. modo exponūtur illa quod est saluum fore recipiant. et dicit iurisc. siue recipiāt res saluas siue merces siue res que adherent alijs rebus vt sunt vestimēta habet locum hoc edictum siue recipiant res meas vel alienas: dūtamen a nobis recipiant: et ideo si recipiant a nobis ꝑ nautica pecunia merces pignori debet nobis reddere: videtur aūt recipere siue sint immisse ꝛ nō assignate in naui: siue sint immisse et recepte et debent prestare exercitores factum nautarū sed et vectorum. Jtem caupo debet prestare factum viatoruz: sed si res sit assignata in litore et ibi recepta: licet ibi perierūt habet locum edictum de recepto. [solui] videtur contra. si depono rē alienam et concurro cum dño illius rei et peto eam mihi restitui et dñs similiter petit: preferēdus est dñs. ff. depo. l. j. §. si predo. et. l. bona. ꝛ. l. quod seruus. Ad quod potest dici speciale est ibi in depositario qui deponit rem alienam: vel potest dici ibi qui deposuit fuit predo et ita non habebat ti. et iustam causaz in re: hic autem iste qui induxit i; nauem erat creditor et habebat iustam causam in re q; dñi voluntate: et hoc dicit litera statim. [videntur.] si scit hoc secus si ignorās. ff. fur. aduer. na. l. j. §. pe. [viator] hoc est verum in act. in factum que descendit ex primo capite huius edicti secus tamen in act. in factum que descendit ex secundo capite: quia illa in exercitores nō datur. sic soluitur. arg. ff. e. l. licet. §. in factum [pertinere.] secus si non recepisset: sic soluitur contra. ff. fur. aduder. na. l. j. §. pe.

Ait pretor. Hic exponuntur vltima verba edicti pretoris ait pretor. nau. cau. sta. ꝙ cum saluū fore recipiant restituant: in eum iudicium dabo: et dicit iurisc. ex isto edicto descendit actio in factum. sed diceret aliquis hic in factuz pretoria non est necessaria quia ciuilis est prodita: q; si conduco nauē tenetur ex conducto vel si locaui merces meas saluandas agam ex locato et hoc merce interueniente: si autem gratis reciperet res custodiendas tenetur depositi. rū. vlp. hoc est factum duabus rationibus: vt ostendat pretor ꝙ gerit curā reprimendi malitiā harum personarum. Jtem in act. locati veniret dolus lata culpa et leuis: in deposito dolus et lata culpa: in hac act. venit dolus lata culpa leuis ꝛ leuissima. secus si periret damno fatali vel naufragio non tenetur restituere: immo habet locum exceptio: sed si damno fatali res perijt in stabulo vel in caupona adhuc exceptioni. h. d. [proficiscitur] duplex: vna est ex contractu: si recepta restituantur: et est in simplum et rei persecutoria et de ista agitur a loco isto. ff. eo. l. nauta. est alia in factuz que datur ex maleficio si forte. recipit res furti qui subtrahat eas vel damnum det. ff. eo. l. vlti. §. in factum. et no. hic et quolibet edicto pretoris ex quo non decernitur certa actio in factum datur. accedit. ff. de eo per quem fa. e. l. fina. sed si a pretore decernitur certa actio. illa datur non in factum. vt. ff. de publi. l. j. in prin. et insti. de actio. §. alie. [miramur.] al's miratur: admiratiue loquitur iurisçon. [culpa.] lata et leuis. ff. commo. l. si vt cer. §. nunc. ff. de regu. iur. l. contractus. [dolus] ꝛ lata culpa. ff. depo. l. j. §. si quis seruum. et. l. quod nerua [culpa] lata et leuis leuissima tamen vel culpa non tamen casu: et ita dicemus inter leuissimam culpam et casum fortuituz est inuenire mediū [ei] qui recepit [contigerit] vt exceptio detur si recepta nō restituantur. nam nullo bone fidei iudicio damnum fatale debet prestari. C. de pig. act. l. que fortuitis.

Eodem modo. Sicut tenentur naute et exercitores de receptis in naui nisi restituant: ita caupo. et sta. si receperunt exercentes negocium caupone vel stabuli sed si exercentes aliud negociuz non tenentur ex isto edicto. hoc dicit. [receperint] id est non exercendo cauponam vel stabulum [non tenentur] isto edicto sed alijs cōmunibus act. vel depositi vel locati. ff. e. l. §. ait.

Si filius. Si filiusfami. vel seruus exercet nauē cauponam stabulum si facit patris vel domino voluntate et ipse recepit tenetur insolidum ex isto edicto etiaʒ cū patre vel domino. hoc dicit. [receperit] res alienas saluandas in naui vel caupona [conuenieudus] pater vel dominus: vt. ff. de exer. l. j. §. si is qui. de filio non est dubium quin suo nomine teneatur ciuiliter insolidum. ff. de act. et ob. l. filius.

Jtem si seruus. Uersicu. iste potest intelligi dupliciter vt breuiter tangam in litera. vno modo sic si seruus exercet nauem domini voluntate: si subripuit res necessarias vel damnum dedit cessat vox acti. satis est ꝙ dominus conuenitur ex isto edicto: sed si exercuisset sine domini voluntate tunc teneretur dominus de pecul. hoc dicit. [exercitoris] qui et si seruus exercitor erat: vt. ff. innuit. [cōuenietur] insolidū vt rem receptā restituat ideo q; domini voluntate exercebat: vt. ff. pri. §. [dabitur] ꝛ vt breuiter soluatis ff. dicetis ita: si seru⁹ exercet nauē dñi volūtate ꝛ subripit seru⁹ rem vectoris dñs nō tenetur noxali: ſ; ex hoc edicto vt recepta restituantur

restituantur quia ex contractu servi non tenetur dominus noxaliter.sed ex secūdo capite huius edicti tenetur dñs noxaliter que actio est ex delicto: in duplū:sic soluitur cōtra.ar.ſ.e.l.vl. §.in factum.nam questus ex contractu non dantur noxaliter.ſ. de his qui deie.l.j.§.si filius.et.§.cum seru⁹.vel potest legi hic. §.secundo modo qd seruus ordinarius erat nauis exercitor et eius vicarius rem vectoris subripuit:certe si domini voluntate exercebat tenetur insolidum ex isto edicto non noxaliter:si si ne dñi voluntate tenet̃ de peculio.h.d.et tunc exponetis.[si seruus.]scilicet vicarius.[exercitoris.]scilicet serui ordinarij.

Hec enim act. Actio in factum que descendit ex primo capite et datur ideo q nauta recepta non restituunt est rei persecutoria:et ideo datur heredi et in heredem et perpetuo.hoc dicit[actio.]in factum que datur ex primo capite[datur]quia actio . rei persecutorie dātur in heredem perpetuo.ſ.de act.et ob.l.ex depositi.sed in acti. in factum que datur ex secundo capite huius edicti pro furto facto in rebus receptis et damno dato quia non datur in heredē: sic soluitur contra.ſ.e.l.fi.§.in factum.et.§.in heredem.

Tita rc.

1 Actiones plures quando cōpetūt alicui quarum vna est de iure cōmuni alia de iure speciali vna tollitur per aliam quatenus in ea plus est.h.d.

1 **Nouissime.** In.§.isto tractatur de act. ī factum que est ex primo capite huius edicti:et in.§. isto dicitur nauta recepit res meas in naui saluandas vel caupo recepit vel stabularius:postea nauta cau.sta. furtiue subtraxit aliquas res potero conuenire eum act.in factū ex primo capite: furti act.in duplū.et respōdeo si ego eligo agere act.in factum pro rebus receptis restituendis repellor vel iudi.offi.vel do.ex.si velim agere furti et econtra:et sic altera acti.debeo esse contentus.h.d.[nouissime]id est post act.in factum: que descēdit ex primo capite.[vel nouissime]id est post expositionē verborum edicti.[alterutra]vel act.in factum vel furti:sed quare dicit vel officio iudi.vel do.exce . hoc ideo dicit si vector viator esset talis contra quem nauta caupo.possit vti doli excep.quia vector viator est eius patronus vel parens aduersus eos doli exce.non obijcietur.obijcietur in factum:vel iudi.off.ſ.de do.ex cep.l.apud.§.aduersus.Et super.§.isto est insistendum.vos habetis in.§.isto vnum quod videtur alibi ab omnibus.ll.discordare:vos habetis hic vt dixi in casu.videtur contra acti. in factum ex primo capite hui⁹ edicti est persecutoria rei:vt.ſ. pri. §.furti aūt act.est personalis et in duplū.C.de fur.l.de his.ſ3 in factum est rei persecutoria in simplū et furti penalis in duplū: hec est regula vna nō tollit aliā.ſ.man.l.si tibi.§.si tibi.ſ.pro socio.l.rei cōmunis.Ad solu.quoꝝ cōtra.ita breuiter dico regulariter si cōpetit alicui rei persecutoria et penalis vna nō tollit aliā.vt in.l.contra.et.C.de fur.l.ancille.et.ſ.de cō.fur.l.si p furre.sed fallit in trib⁹ casibus primus casus est cū rei persecutoria est extraordinaria:penalis est ordinaria.sicut est hic act.in factum ex primo capite est extra ordinem a pretore inducta . ſ. eo.l.§.ait.furti est ordinaria cōtra cōtrahentes animo lucrādi res alienas.ſ.de furt.l.j.vnde quia vna est extraordinaria alia ordinaria d3 esse contētus vector vel extraordi . vel ordinaria. vnde.ll.ↄtra.loquunt̃:cū rei persecutorie et penales sunt ambe ordinarie:vt est man.et furti.et sic loquitur.§.si tibi.c.similiter si socius rem cōmunē cōtractat tenet̃ pro socio:quia dolū commisit et furti:q2 partē meā contractauit:q2 ambe ordinarie vna nō tollit aliā.Itē fallit in alio casu:cū rei persecutoria et penalis sunt contrarie.ſ.cōmo.l.si seruus.et.C.de fur.l.j.Itē fallit ī alio casu cu3 penalis ab initio nō est penalis : sed ex postfacto: sicut si aufers rem mihi per metū.ſ.quod me.cau.l.si cum ex.§. satis.et.§.in hac.et.§.hec actio . indubitanter si tenetur rei vē. et quod me.cau.si egi rei ven.tollitur quod met.cau.q2 ab īitio non erat penalis:vel ecōtra.ſ.quod met.cau.l.metū.§ .et licet. Item fallit f̃m quosdam in quarto casu:si commodaui rē meā ad certum vsum et tu vtaris ad alium vsum teneris commodati et furti:sed vna electa tollitur alia : quia sunt ambe persecutorie.vnde bona fides non patitur rc.ſ.de fur.l.si is. sed ibi nō est speciale:intelligimus illam teneris cōmo.teneris et furti.i. furti nomine condic.fur.vna electa tollitur alia: quia sunt ambe persecutorie. vnde bona fides nō patitur vt bis idem exigatur.ſ.de re.iu.l.bona.et.ſ.de here.ven.l.venditor.hic nō esset pl⁹ dicendū bene scio q dñs Jo.et Azo.ponunt se in alijs verbis : quia ista alia verba no.et ipsi.ſ.de tribu.l.quod in heredē. §.eligere.vnde non esset facienda duplicatio sed transmissio.vñ ita breuiter tangā cū plures actiones cōpetūt:si ambe sunt rei persecutorie vna electa tollit̃ alia.C.de furt.l.ancille.et.ſ.de tribu. qd in heredē.§.eligere.nisi ↄtumacia aduersarij aliud suadeat.

ſ.quorum leg.l.j.§.qd autē.et est rō:q2 bona fides nō patit̃ rc.si plures act.sint penales vt furti et vi bono.rap.si descendunt ex vna eadē causa vna nō tollit aliā quatenus est plus in vna q in alia.ſ.vi bo.rap.l.j.si descendant ex varijs causis vna electa nō tollit aliā.ſ.de priua.delic.l.ij.et.ſ.de act.et oblig.l.cum plura. si autem vna rei persecutoria alia penalis:vt in condic.furti.vna non tollit aliam.in.l.contra.et.ſ.de fur.l.si pignore.§.cu3 furti. fallit tamen in tribus casibus.ſ.notatis.

Sed et ipsi naute rc. In prin.huius.l.dr: nauta ī naui res meas saluādas recepit:res mee subrepte sunt mihi non per nautam sed per alium vectorem . bene scitis ago cōtra nautā act.in factu3 ex primo capite vt recepta restituat et tenetur de facto vectoris.ſ.l.proxi.in prin.et.l.pe.in fi.dicit nauta hec sūt mala noua:talis subtraxit vult agere nauta cōtra illū vectorē qui cōtractauerat:nūquid poterit:sic.si est soluendo nauta:sed si nō est soluēdo ei non datur furti actio: s3 mihi.et hec sunt vera qñ alius vector subtraxit:quid si dñs nauta furtiue subtraxit et alius vector subtraxit ei postea:hoc dicēdum est non dabitur naute furti actio.h.d.[competit.]pro rebus vectoꝝ quas saluas receperit subtractas ab alio vectore. vnde cum tenetur prestare factum vectorum.ſ.eo.l.prox.interest eius.vnde agit furti.[subripuerit]tunc nō agit furti: quia fur furti non agit.ſ.de fur.l.itaq3.nisi in casu.ſ.de fur.l.qui vas. §.sed si ego.[non sit]ad hoc est simile.C.de fur.l.fi.

Si nauta. Nauta qui recepit res alteri⁹ naute in naui saluandas similiter tenetur ex isto edicto vt recepta restituat.h.d.[tenebitur]vt recepta restituat:vt patet in Rub.et.ſ.l.j.in prin.

Jul.dixit. tenet̃ nauta nedū de mercibus inuectis in naui immo de alijs rebus que post merces inuectas in naui posite sunt:etiam si de illis rebus vectura nō prestet̃.vñ si ego vector nauta induxi in naui vel vestimenta vel aliquid vsus quotidiani cā que adherent mercibus de istis tenet̃ nauta ex hoc edicto.h.d.[accedunt]cōcor.ſ.l.j.§.ait ptor.

Nauta et caupo rc. Si nauta caupo recepit res meas in naui caupona saluādas tenet̃ recepta restituere. nam l3 mercedē accipiāt nō pro custodia. sed nauta vt transuehat vectores:tamen tenetur prestare custodiā:et ideo si res recepte vel furtiue subtrahantur vel damnu3 in eis detur predicte persone tenentur.nā fullo et sarcinator nō accipit mercedem pro custodia tamen tenetur prestare custodiam:sic ergo nauta caupo tenetur recepta restituere siue ab alio sunt subtracte siue ab alio damno dato facte sunt deteriores: q2 nauta caupo non solum debet prestare custodia3 a furto immo a damno. h.d.[pro opera.]vt debeant fullere vestimenta . [tenentur] si res ille sunt ab alio subtracte:vel damno dato deteriores facte ſ.l.j.in fi.et.l.ij.et.l.iij.in prin.

Licet gratis rc. Ponamus receptus su3 in naui gratis non mercede data:nunquid competūt mihi acti.in factum ex isto edicto:et certe sic.si recepte non restituātur vel res furtiue sunt subtracte vel in eis damnum datum est.h.d.[actiones] quare dicit in plurali quia duplex est in factum actio.ex edicto:vt dixi in rub.et in.l.j.

Si seruo. Tu vtebaris opera serui . vnde in naui vel caupona ille seruus mihi domino dedit dānum vel fecit furtum:nunquid ista act.in factum erit mihi aduersus te serui mei nomine:sic.nā tu poteris me conuenire gratia furti illius . Sed quid communis seruus erat cuius opera vtebaris in caupona et subtraxit res meas teneris ex isto edicto:veruntamen si quid prestitisti pro parte poteris a me assequi sed si forte alius dedit damnu3 in caupona vel stabulo similiter propter factu3 illius teneris act.in factum.h.d.[sit]quia si nauta est soluendo habet furti act.ſ.e.l.sed et ipsi.et h3 acti.l. aquil.vtilem que datur ei cuius interest.ſ.ad.l.aquil.l.itē mela. §.leg.et.§.vl.[communis]cuius opera vtebaris in caupona: vel stabulo.[solet]id est cuius opera vtebaris.ſ.e.l.vl.§.hec iudicia.[futuram]potest intelligi ita q si non vtebaris opera illius non teneris.ſ.proxi.§.secus si vtebaris:vt.ſ.dixi.

In factum act. Hic tractatur de actio. in factu3 que descendit ex secūdo capite et dicitur si ego intraui caupona3 tuam et res meas saluādas recepisti:si illi qui habitāt tecu3 in caupona intercipiant res meas teneris acti.in factum in duplū.sed si alius viator si intrauit repentine hospitium subtraxit nō teneris in duplū act.in factum ex hoc edicto.hoc dicit.[sunt]vel quorū operatur in caupona.ſ.e.l.vl.in prin.et tenetur act.in factum in duplum ex secūdo capite.ad quid valebit hoc.ſ.videbitis .habetis hic q nō tenet̃

caupo de facto viatoris. ll. cõtradicũt. §.e.l.j. in fi. et. l.ij. et. l.iij. rñ. si conuenio nautam cauponẽ act. in factum: ex cõtractu vt recepta restituat tunc tenetur de facto viatoris: vt ibi. sed si cõuenio act. in factum ex secundo capite tunc tenetur in duplũ si fecit vel si alius cuius opera vtebaẽ: sed non tenetur de facto viatorum quorum opera non vtebatur: vt hic.

Possumus. tu in naui recepisti res meas saluãdas res mee fuerũt furtiue subtracte vel deteriores facte: nũquid habeo act. vel volo agere cum nauta: vel volo agere in factũ ex edicto cum exercitore. et rñ. quod electionem habeo: verum si ago tecum teneor reddere act. contra eum qui subtraxit: tamen sine omni cessione habet aduersus illũ ex conducto act. si eius opera vtebaris: sed nunquid possum tecũ et cum illo: non: et ideo si egi tecum et velim agere cũ nauta repellam te do. exc. ne sepius de eiusdem hominis delicto queratur. h.d. [possumus] nos vectores [arguamus] vt. §. de do. l. si plures in fi. et. l. se. [vna] vel cum ipso nauta vel cum ipso exercitore. alij habent in litera. vno. i. si egi cum nauta non agam cum exercitore et econtra. [aduersus eos] quorum opera vtebatur de quorum facto tenetur. j. l. vlt. [excep.] doli mali. [queraẽ.] accedit. j. de accu. l. si plures. Or signori super primo dicto huius. §. est insistendum: si recepisti res saluandas in naui et sunt furtiue subtracte a nauta: possum eligere vel conuenire nautaz furti: vel. l. aquil. et tunc non conueniam te exercitorẽ: sed si ago cum te exercitore teneor tibi cedere act. contra illum qui damnuz dedit. Or quero quomodo repellã exc. rei iu. lata inter me et exercitorẽ si ago cum nauta quia ad hoc vt obstet exc. rei iu. tria sunt necessaria. j. de re iudi. l. cum queritur. et. l. et eandẽ. in prin. ad istud dicetis non repellor exc. rei iud. quia sententia inter duos lata etc. C. quibus res iu. non no. l. iij. sed repellor doli exc. quia ex quo egi tecum non debeo agere cuz nauta: que do. exc. est generalis. vt. j. de do. exce. l. ij. §. generaliter. Sed instaẽ videtur sepius queri de delicto eiusdez hominis: ecce si subtrahis rem furtiue vel rapis possum te conuenire ciuiliter et criminaliter: vt. C. quãdo ci. ac. pre. tri. l. vnica. sed potest dici ibi agebatur contra eundem et ordinario auxilio vtroqz hic contra diuersos et vnum extraordinarium et aliud ordinariũ et ideo de delicto eiusdẽ hominis sepe non querĩẽ. [agatur] cũ exercitore. [dabitur] tribus rationibus: et q2 non est sepius de delicto eiusdẽ hominis etc. et q2 quid ꝓdesset: exc. rei iu. naute si nõ posset agi cũ exercitore: et nõ refert te absoluto agã cõtra te vel cõtra aliũ qui posset tecũ agere vel regressuz hr̃e: vt. C. de vsur. rei iu. l. fi. et quantũ ad istã rationẽ videtur vtilis exce. rei iu. habere: potest assignari et tertia ratio sicut excep. datur absoluto. j. de excep. rei iu. l. euidenter. ita condemnato qui soluit.

1 ☞ Exercitor non tenetur ex facto nautarũ nisi cũ delinquũt in naui.
2 Clauium traditio an liberet cauponem stabularium et similes si aliquid deperdatur in camera vel archa.
3 Et quando teneantur de dolo lata culpa: leui: et leuissima.

1
Ebet exercitor etc. † exercitor nauis debet ꝑstare factum omnium nautarum suoruz siue sint liberi siue serui cum vtatur opera eorum merito debet eorum factum prestare si in naui damnuz datũ est vel furtum a nautis tenetur exercitor. si extra nauim factum est non tenetur: predixit ita nauta omnibus vectoribus: vnusquisqz custodiat res suas. dixerunt vectores placet nobis: nunquid si naute dederunt damnum vel fecerunt furtum tenetur exercitor: non. h.d. [sit] vel furtum factum. [nõ prestabit.] hoc est verum quantum ad actionem in factũ que est ex primo capite teneretur. §.l.j. in fi. et. l.iij. et. l.iiij. [nõ conuenitur.] exercitor hoc casu. Or signori formatur hic talis questio et bonum est intelligere propter maliciam istoruz: tota die vadunt homines per patriam hec est natura istarum personarum nau. cau. stabu. ita adulantur a principio quousqz intretis in nauim: vel cauponã vel stabu. et ex quo estis incontinenti incipiunt pungere: et veneno afficere: et ingreditur aliquis in nauiz maritimã: vel cau. vel stab. dicit caupo stabularius custodiatis que camera plus placet vobis: ista plus placet mihi: accipiatis claues huius camere et huius archabanchi: et faciatis ibi poni res vestras: ille viator ponit ibi res suas: vadit: et hoc est vitium viatorũ: statim vadunt videre ciuitatez quando reuertuntur non inueniũt res suas. dicunt ipsi cauponi stabulario amisi mea res: dicit ille domine non teneor: quia nõ recepi in custodia mea quod ex eo apparet quia tradidi claues camere claues arche nunquid
2 ista † traditio clauium[a] videtur liberasse ipsum: videtur q̄ sic.
a §.e.l. nauta. item quia tradendo claues videtur predicere vt seruent res suas: vt hic. item quia traditio clauium aliquid operatur. j. de contrahen. emp. l. clauibus. Econtra videtur quare q2

a Traditio clauium. Adde nũq̃d traditio clauiuz in dubio censeatur facta causa custodie et quid si clauib9 traditis iussit assignari an importet dominij translationem vel possessiõis vide barto. in. l. cũ pater. §. p̃r pluribus. ff. de lega. ij.

eoipso q̄ res inducte sunt in cauponam obligatus est. §.e.l. in fi. traditio clauium non est modus toll'. ob. vnde non liberatur propterea. ar. j. de act. et ob. l. obliga. §. placet. Item est liberuz recipere necessitatis restituere. ar. C. de ac. l. sicut. In questione ista potest ita distingui: aut ab initio ipse tradit claues intranti cauponam: aut ex postfacto. si ab initio et hoc sepe fit descendit viator anteq̄ deponat res suas de equo videt cameram: et ille dicit placet vobis sic: accipiatis claues et postea res inducuntur: aliquando primo inducunẽ res et postea accipiunt claues. vñ dicũt si ante res acceptas traduntur claues si dicit caupo accipiatis claues camere et seruetis res vestras quia nolo teneri: si dixit viator placet mihi: non tenetur ei: vt in princ. huius legis. † Sz si viator est sapiẽs debet dicere nolo stare hic: si tradit claues et non dicit seruetis res vestras quia nolo vobis teneri: sed dicit accipiatis claues vos ibitis per villã si tenerem claues non inueniretis me. hic ista traditio clauiuz non liberat eum ab isto edicto: quia non fit ob aliam causam: nisi vt iste facilius possit intrare non fit ad liberanduz: in dubio quid presumemus: certe contra istos latrones et quia coeunt cũ malis hominibus. §.e.l.j. §.j. vt tradiderit claues vt facilius ingredi possit. vnde in dubio tenetur de dolo lata leui et leuissima culpa. §.e.l.iij. §. ait pretor. maxime quia isti consueuerunt habere claues duplicatas. si autez primo recipiuntur res postea tradũtur claues: non est modus liberandi a rebus receptis. vnde tenetur. j. de fideius. l. si debitori. §.j. et arg. C. de act. l. sicut.

Hec actio. Hec actio ex secundo capite est in duplũ. h.d. et dicũt quidam totum duplum pena: equius videtur simplum rei persecutio aliud pena: ideo in heredem non datur. j. ead. l. §. hec iudicia: et hec actio in duplum est ex maleficio: et custodiatis vt vos cognoscatis hanc actionem in factum: si volo cõuenire nautam vt res restituat: hec actio est in simplum. §. eodem. l.j. §. hec actio. et tenetur de facto vectorũ. §.l.j. in fine. et. l.iij. si intercepit res meas vel illi quorum opera vtitur tenentur actio. in duplum et ex maleficio: et tunc tenetur de facto illorum quorum opera vtitur non vectorum: et vt prin. huius legis.

Et siquidem. Exercitor tenetur de facto nautaruz si naute dant inter se damnum nõ tenentur: sed quid si in naui est nauta et mercator debet illi dari: sed quid si illi sunt qui naute late dicuntur tenetur exercitor sic.

Si seruus. Seruus naute in rebus meis dedit damnum: nunquid tenebitur exercitor sic: et tenetur eorum nomine quia adhibuit tales homines: et ideo si decesserit ille cuius opera vtitur non propterea liberabitur exercitor. hoc dicit. iste. §.

Seruorum autem. Si serui exercitoris vel naute dant mihi damnuz tenetur exercitor nox. ac. non insolidum: si serui alieni dant dãnum quorum opera vtebatur tenetur insolidum. et est ratio q2 in alienis venia non est dignus: in suis sic. h.d. iste. §. videatis expositionem litere. [in factum] que est ex secundo capite: al's secus. §.e.l.iij. §. item si seruus.

Si plures. Si plures sunt exercitores nauis et vnusquisqz exercet nauim pro parte vnusquisqz pro qua parte exercet tenetur actio. in factum ex hoc edicto. hoc dicit secus si insolidum omnes exercent: vt. j. de exerci. l.j. §. finali.

Hec iudicia. Actiões in factum ex isto edicto sunt pretorie: preterea sunt perpetue. sz illa que datur ex secundo capite huius edicti. non datur in heredem. h.d. iste. §. videatis expositionẽ litere. [sint] et prima actio et secunda. s. quatenus rei persecutorie sunt. [vel hec iudicia] id est hec in factuz act. ex secundo capite. [sunt.] quantũ ad rei persecutionem non quantum ad penam: vel quantum ad penaz est perpetua sicut et furti. institu. de perpe. et temp. act. §. sed heredibus. [dantur] nisi in lit. conte. institut. de perpe. et tempo. ac. §. non tantum. sed ex primo capite datur heredi et in heredẽ. §.l.iij. §. hec actio.

Proinde. Si seruus exercet nauim et est mortuus dominus non cõuenietur de peculio intra annum: sed si filius vel seruus exercet domini vel patris voluntate conuenitur insolidum. hoc dicit iste. §. videatis expositionez litere. [non dabitur.] ex secundo capite: vt. j. de his qui deiece. l.j. §. si filius. sed hoc casu noxalis datur. §. eodem. l. seruorum. sed actio in factum ex primo capite datur de peculio. §.e.l.iij. §. item si seruus [receperint.] accedit. §.e.l.iij. §. si filius.

Explicit liber quartus.

Incipit

Incipit liber quintus.

De iudiciis et vbi quis agere vel conueniri debeat: et de foro competenti. Rubrica.

Talem rubricam si vultis eam recte habere debetis habere: primã partẽ.ff.que dicitur pro ea que continet in se quatuor libros habuistis: modo incipit secũda pars.ff.et durat vsq.j.de re.cre.et ista rubrica põt continuari ad superiora pluribus modis: et vno modo sic: de prepara.iu.de vocatione in ius: de edi. ac.habuistis: nũc de iudiciis est vidẽdũ: vel potest continuari. de iuris.om.iu.et de of.ma.est dictum: sed quia iudices exercẽt iurisditionem suam in iudi.ponit de iudi.vel potest continuari quia arbitria etc.s.de arbi.l.j.merito ex quo vidimus de arbi.de iudi.videamus.et no.quod dicit rub.dicit de iudiciis nõ de iudicio qd facit illa ratione quia duplex est iudiciũ: ciuile iudicium et criminale.j.de pe.l.in seruorum.in fi.et insti.de publ.iu.in princi.veruntamen de iudicio ciuili agitur in toto titulo isto: de criminali agitur incidenter.j.e.l.destitisse.sic.C.eo.agit de ciuili per totum titulum: incidenter de criminali.in.l.prope. sed de criminali agitur principaliter.j.de pub.iu.l.de act.verũ quia in iudiciis vnus agit alter conuenitur annectitur vbi qs agere: et quia quis agit vel conuenitur inspecto foro annectit de foro compe.et de prima parte rubrice agitur in omnibus legibus huius tit.de secũda parte rubrice: agitur principaliter. j.l.j.et.ij.de vltima parte rub.agitur.j.e.l.heres.et.l.omnem.

1 Prorogari potest iurisditio eius qui habet iuisditionem et tribunal vel iurisditionem tantum.
2 Prorogatio iurisditionis fit de persona ad personam et de re ad rem et de tempore ad tempus vbi exemplificat.
3 Consentire in non suum iudicem quando duo dicantur.
4 Clericus an possit prorogare iurisditionem alterius iudicis.
5 Dispositio huius.l.j.habet locum in maioribus et minoribus si consentiant autoritate legitimarum personarum.
6 Et quando habeat locum in filiisfami.ibidem.nu.6.
7 Iurisditio iudicis delegati potest prorogari.
8 Iudices cartularij nullam habent iurisditionem nisi inter consentientes.
9 Iurisditio prorogatur in criminalibus in eum qui alias habet iurisditionem de illis causis.
Et quid in causa liberali ibidem.
10 Prorogatio an possit fieri in his que sunt mixti imperij.

1 Si se subiiciant aliqui iurisditioni etc.† duo mutinẽses volebãt inuicem litigare.i.vnus ab altero.c.petere: dixit actor reo vellemus nos cõcordare corã quo litigare volumus: dixit ille volumus: et ita conueniunt inter eos quod adirent iudicẽ boñ.scientes eũ non suũ iudicẽ et submittere se iurisditioni eius: et sic illi duo mutinẽses scientes nõ suũ adierũt iudicẽ boñ.et actor obtulit lib.et litẽ fuerunt contestati: nunquid per talẽ consensum fecerũt eũ suũ iudicẽ: respõdet iurisc.quod sic: si enim duo mutinẽses subiiciunt se iurisditioni alicuius iudi.ord.vel deleg.sciẽtes eũ non esse suũ iudicẽ litem corã eo contestando faciunt suũ iudicẽ: et iurisditionem suã prorogant.h.d.et multi libri habent literã huius legis trãspositam: sed dz ita stare: si se subiiciunt iurisditioni eius iudi. qui pro tribunali preest vel aliã iurisditionẽ habeat et consentiãt inter consentiẽtes est iurisditio: et litera debet ita ordinari.[est] id constituitur iurisditio inter cõsentientes: si aliqui subiiciãt se iurisd.eius iudi.qui pro tribunali preest: vel aliam iurisditionem habeat et consentiant inter cõsentientes est iurisditio: vide te summariam expositionẽ litere.[aliqui.]non subditi. [iudicis]non sui.[preest].i.habet ordinariam iurisditionẽ.[vel aliam iurisditionem habeat]scilicet delegatam: nam ordinarius dicitur preesse tribunali.j.de bo.pos.l.si tamen.et.s.de minor.l.diuus.nam tria sunt que differunt est tronus: consistoriũ: pretorium et tribunal.tronus est dei: consistoriũ imperatoris: pretorium et tribunal est cuiuslibet ordinarij iudic. exponitur alio modo.[preest.]id est habet dignitatem cum administratione vt sunt illi qui sunt in actu iudicandi.[vel aliam] scilicet sine administratione vt sunt iudices cartularij [consentiant] scientes non suum adeundo eum et coram eo litem contestando [consentientes]quia si errarent crederent eum suum iudicem vel alter tantum erraret siue in iuris. vel in facto non dicuntur consentire.j.l.proxi.quia nihil tam contrarium cõsensui etc. s.de iur.om.iu.l.si per errorem[est]id est constituitur: vel prorogatur iurisditio. Et circa.l.istam insistendum est primo vt obiiciamus et respondeamus et disti. modo postea subiiciam questiones licet hic pauca scripta sunt. ista lex videtur velle si duo mutinenses scientes se de iurisd.iudicis mutiñ.et non boñ.et ex certa scientia adierunt boñ.et consenserunt in eum coram eo litem contestando faciunt suum iudicem qui nõ erat videtur cõtra.C.de iur.om.iu.l.priuatorum.breuis est responsio priuatorum consensus non potest etc. s. non habenti eam: sed vniuersitas professio corpus bene potest dare iurisd.non habenti eam. C.de iuris.om.iu.l.fi.sed licet duo priuati non possint dare iurisdi.non habenti: tamen priuatorum consensus iurisd. nõ sui iudicis possunt prorogare et extendere.nam iudex boñ. habebat iurisd.inter boñ.sed duo mutiñ.prorogãt quod facere possunt vt hic.et.C.de iur.om.iu.l.j.Unde no.† fit prorogatio iurisd.de persona ad personam: et de re ad rem: et de tẽpore ad tẽpus.fit de persona ad personam vel de personis ad personas si duo mutiñ.scientes se non subiectos iurisditioni boñ. adeunt coram eo litem contestando: vt hic.sed et si duo priuati qui nõ sunt de iurisd.proc.cesaris: immo presidis prouincie: quia preses habet cognoscere inter priuatos.vñ si duo priuati adeunt procur.cesaris iurisd.suam prorogant.C.de iuris.om.iudic.l.j. Item est exemplum duo laici non sunt de iurisd.dñi epi boñ. in temporalibus.si ex certa scientia consentiant in episcopum coram eo litem contestando prorogant iurisd.suam.C.de epi.audi.l.episcopale. Idem dicimus doctores iuris ciuilis et canoñ. magistri liberalium artium sunt ordinarij iudices inter scholares suos: vt.s.in prohe.huius lib.in fi.et in cõsti.habita si duo scholares alieni vel duo ciues scientes se non subiectos iurisditioni mee velint in me consentire coram me litem contestando prorogant iurisditionem meam: et in ista prorogatione que fit de persona ad personam non requiritur consensus iudi. sed litigatorum.j.l.proxi.in prin.et.§.cõuenire.fit prorogatio de re ad rem.quidam iudices de certis rebus possunt cognoscere. nã defensor mutiñ.olim vsq ad.l.aureos.C.de defen.ci.l. defensores.hodie vsq ad.ccc.in aut.de defen.ci.§.audient.indubitanter si volunt subditi quod cognoscat de maiori summa possunt facere vt probatur.j.e.l.de qua re.§.j.sed nũquid in ista prorogatione requiritur consensus iudi.videtur quod non.j.l.proxi.§.cõuenire.ecõtra videtur quod sic.ad instar prorogationis que fit de tempore ad tempus.j.l.proxi.§.sed et si iudex. et potest dici vt dicit az.quod sic: vel potest dici quod requiritur consensus iudi.ĩ prorogatione que fit de tempore ad tempus non in alia quia si in vno permittitur etc.j.e.l.cum pretor.fit de tempore ad tempus delegat imperator causam cognoscendam et terminandã infra sex menses: verum si litigatores velint prorogare licebit nisi delegans vetasset: et in hac sola inuenitur quod non consensus iudi. est necessarius.j.l.proxi.§.sed et si iudex. Ultra procedendum est et statim subiiciamus determinationem aliquam ad.l.istam l.ista est intelligenda quando duo non subditi scientes se non subditos sue iurisdi.adeunt vt iudicem et consentiunt in eum vt in iudicem tunc suum faciũt iudicem.secus si duo mutiñ.adirent vt arbitrum si adeunt vt arbitrum aut iudicem mutiñ.non valet.s.de arb.l.sed si in seruum.§.sed et iudex. aut in iudicem boñ.et compromittunt vt in arbitrum quod facere possunt. C.de epi.aud.l.si qui.quo casu faciunt eum arbitrum non iudicẽ: nec iurisditio prorogatur quia arbiter habet tantum notionẽ. j.de re mi.l.ait.sed quomodo sciemus nos si adierunt vt iudicẽ aut vt arbitrum: certe sciemus ex verbis: si enim in actis continetur quod adierunt vt iudi.dicemus vt iudex si vt arbitrum vt arbiter aditus est.s.de pac.l.iurisgẽ.§.pactorum. si ex verbis nõ apparet recurremus ad precedentia aut tractabãt de iudice eligendo tunc elegerunt vt iudicem si de arbitro vt arbi. quia precedentia etc.j.de leg.j.l.si seruus.in fi. quid si de precedentibus non apparet recurremus ad exteriora si scriptum est quod adierũt cum pena tunc adierunt vt arbitrum.s.de arb.l.iij.§.ait.et.l.litigatores.§.interdum.nam exteriora etc.j.de diuor.l.quod ait.§. illud.et.C.de te.l.nõ codicillum.si nõ ex verbis vel precedentibus vel exterioribus apparet: in dubio faciẽda est interpretatio: vt res etc.j.de re.du.l.quotiẽs.ista est pars benignior: quod adierunt vt iudicẽ vt ex eius sentẽtia detur actio et exceptio: sed ex sentẽtia arbitri nõ daret act.vel excep.C.de arbi.l.j.et.s.de arbi. l.ij. Modo alia sunt examinãda: et circa.l. istam subiiciam multas qstiones: et statim volo subiicere duas qstiones tanquam preãbulas
3 ad sequentia † et quero qñ dicunt duo nõ subditi consentire in non suũ iudicem. Dicunt consentire eoipso quod adeunt eum et coram eo libellũ offerũt.an ita demũ si ex certa sciẽtia corã eo lit. contestent. Dixerunt quidã eoipso quod adeũt et offerunt libellũ pro istis est ar.j.de inof.test.posthumus.in fi.et.l.seq. et in aut. de litig.in prin. Sed verius est vt dicamus sicut dixerũt Jo.et az.vt si duo nõ subditi ex certa scia adeũt nõ suũ iudicẽ offerendo libellũ quod adhuc possunt penitere ante lit.cõte.s.de iur.om. iu.l.conuenerit.nec ob.quod li.est oblatus: quia nõ videtur etc.j.eo.l.

nō videt̃.Sed tūc dicunt̃ eum facere suū iudicē quando coraz
eo sunt lit.contestati ex certa sciētia sciētes nō suū iudicē esse:
amodo nō poterit mutare volūtatem alter altero inuito. et ad
hoc est.ar.j.so.ma.l.si cū dotē.§.eo tpe. Sed denuo quero duo
mutiū.volunt consentire in iudi.boñ.scientes non suū: poterit
ne iudex mut.ꝓhibere eos poterit p̄ses prouincie.ꝓhibere⁊ di
cere suū iudex mutiū.nolo ꝙ litigetis coram boñ. vel dicit pre
ses:vos estis de meo presidatu volo ꝙ litigetis corā me. dixe-
runt quidā ꝙ sic:si non ꝓhibet ⁊ cōsentiāt in eū lit. contestan-
do faciunt suū iudicē vt hic:sed si vult ꝓhibere iudex mut. po-
terit:q₂ sua interest rōne sportularū. in aut.de iu.§.ne autē.vū
videtur publica vtilitas iudi.mutiū.que p̄fertur priuate. j.de
admi.re.ad ci.per.l.ij.§.si duo.Nos dicim⁹ ꝙ nō pōt prohibe
re:q₂ sicut non potest ꝓhibere in arbitruz cōpromittere qd̄ est
voluntatis.s̄.de ar.l.iiij.§.j.⁊ tūc minuunt̃ eius sportule:ita co
ram iudice hic non videt̃ damnū dari:q₂ damnū est ⁊c. j.de dā.
infec.l.damnuz.licet in larga significatione secus.j.ne quid in
lo.pub.l.ij.§.merito.His p̄missis formo alias questiones. pri
mo quero an.l.ista habeat locum in persona omniū litigatoꝝ.
secundo quero an.l.ista habeat locum in persona cuiuslibet iu
dic.siue in omni iudicū persona.denuo quero tertio an habeat
locum in omnibus causis ⁊ negocijs.postea vltimo tangā que
4 stionē indubitabilez. † Incipiamus a primo an.l. ista habeat
locū in omniū litigatorū personis:quid enim si duo clerici sub
iecti dño epo boñ.scientes se nō esse de iurisdi.potestatis boñ.
ex certa scientia consenserunt in potestatē boñ.faciunt eū suuz
iudicē.dixit Az.et ita scripsit hic qd̄ dicit̃ in. l.ista est intelligē
dum in laicis.secus in clericis puto.et ita videt̃ sensisse ꝙ duo
clerici non possunt adire potestatē boñ.pro ista sua opiū. vidē
tur facere due.ll.statim dicit vna lex nihil habent commune cle
rici cum publicis actibus.C.de epis.et cler. l.placet.si nihil cō-
mune ergo non possunt litigare coram iudice seculari cum.l.vi
detur expressa ꝙ clerici non possunt examē episcopi declinare
in aut.de sanctis.epis.§.economos.domino Jo.videtur cōtra.
et contra.videtur dicendum iure nostro ꝙ ista lex habeat locū
in laicis et in clericis vt si ex certa scientia velint iudicem secu
larem adire coram eo lit.contest.faciunt suum iudicem: q₂ hec
lex loquitur generaliter et indistincte, vnde generaliter debet
intelligi.j.de leg.pre.l.j.§.gñaliter.et vbi lex non distinguit ⁊c.
s̄.de offi.pre.l.iij.et.j.de publi.l.precio. Item quia lex videtur
expressa iure nostro.nam clerici possunt renunciare priuilegio
fori iure nostro.C.de epis.et cle.l.quis.et.C.de pac.l.pe. si renū
ciaret priuilegio fori:ergo duo clerici ex certa scientia possunt
adire iudicem secularem.licet secus videatur iure canoñ. quia
non potest renunciari priuilegio fori quia nō fauore sui est in-
troductum sed totius cleri.extra de foro compe.c. si diligenti.
et in idem videtur concordare constitutio imperatoris statui-
mus.C.de epis.et cle.est signata.in.l.omnes. Item iure nostro
videtur casus.l.duo clerici constantinopol̃.habent electionem
si volunt litigare vel respondere coram prefecto pretorio vel co
ram patriarcha suo.C.de epis.et cle.l.cum clericis.et.C.de epi.
au.l.decernimus.nec obst. clerici nihil habent commune cum
publicis actibus:est intelligendum domini clerici non debent
ire ad spectacula. debent ire ad berorduz et ad preliū quod fit:
non.sed debent dare operam diuinis officijs.C.de epis.et cler.
l.repetita.et.C.de test.l.consulta.non obst.§.economos.quia
§.ille est intelligendus quod economus ecclesie inuito actore
non potest declinare forum episcopi:volo conuenire economū
sancti stephani coram episcopo non vult ibi respondere sed co
ram potestate:dicit actor volo te cōuenire coram episcopo cer
te economus non potest declinare forum episcopi inuito acto
re.vel.§.ille est intelligendus in casu speciali et ad consequen-
tiam non debet trahi.economus est enim ⁊c.C.de sacrosan.ec.
l.iubemus nulli.economus ecclesie dicitur male administrare
res ecclesie:venit abbas et dixit fuisti economus iam.x.annis
reddas rationem:dicit ille nolo reddere: coram quo iudice est
conueniendus vt reddat rationez: coram episcopo: cum offi-
cium sit episcopi constituere economum:sed al's preterq̄ in ca
su illo si vellet vnus clericus dico in clericis secularibus non
in monachis qui mortui reputantur.C.de epis.et cle.l.fi.si duo
clerici seculares velint litigare coram potestate non est prohi-
5 bitum.†Denuo quero habet locum hec.l.in duobus minori-
bus vel vno minore et altero maiore vt si velint adire non suū
iudicem possint:dicimus quod habet locum in maioribus et
in minoribus si consentiant autoritate legitimarum persona-
rum.C.de auto.pre.l. clarum.Idem putamus esse verum lesi in
hoc possint restitui:et quomodo lesi sunt fatui si veniūt de mu-
tiū.ad boñ.litigandum cum expediat eos ⁊c.s̄.de mino.l.mino
ribus.posset esse quod non lederentur quia ita forte haberent
6 bonoñ.et mutiū.†Sed denuo quero habet ne locum.l.ista in
filijsfami.an in patribusfa.an in vno patrefami.an in vno filio
fami.et certe in patribusfami.si essent filijfami.si velint litigare
de castrensi vel quasi idem est quod in patribus .j. ad macedo.
l.ij.in fi.et.j.eodem.l.lis.sed si velint litigare super profectitio
non possunt facere sine patris voluntate tamen eius conditio
nem ⁊c.C.de pac.l.filius.si super aduentitio quesito inuito pa
tre possunt:sed pater cogitur consentire.C.de bo.que lib.l.cuz
non solum.si super peculio quesito volente patre non possunt
nisi eius consensu.C.de bo.que libe.l.fi.§.vbi.et.C.de boñ.ma.
7 l.j.†Denuo quero an habeat locum in iudicibus ordi.et dele.
dixerunt antiqui ꝙ ista.l.habet locum in iudic. ordinarijs tan
tum non in delega.quare:quia litera dicit qui ius iudicis qui
preest tribunali vel aliam iurisditionem habet.at cōstat ꝙ de-
leg.non hz iurisdi.s̄.de iuris.om.iu.l.ij.in fi.⁊.j.de re iudi.l.ait.
nos dicimus ꝙ habet locū in iudi.ordi.⁊ dele.et pro nobis fa-
cit litera qui ius iudi.qui tribunali preest:vel aliā. s. delegatā.
et q₂ hec lex loquitur indefinite ⁊ indefinita ⁊c.j.de ser.vr.pre.
l.si seruitus.non ob.dele.nō hz iurisdi.falsuz est q₂ hz.s̄.de iur.
om.iu.l.ij.non ob.nihil habet propriū.s. ordinariuz sed delega
tum.s̄.de iur.om.iu.l.more.non ob.l.ait.q₂ est intelligēda in ar
bitro:qui habet notionem:sed iure cañ.secus: quia non potest
prorogari iurisditio delegati.extra de off.et po.iudi.delega.c.
8 pe.†Denuo queritur habet ne locū ista.l.in iudicibus haben
tibus dignitatē cū administratione an inde habentibus digni
tatē sine administratione vt in iudicibus cartularijs qui sunt
tales qñ imperatores intrāt italiā p̄mo oēs currūt: sicut qñ dñs
papa constituit̃ oēs volūt esse capellani.qñ venit imperator in
italiā currunt infiniti ⁊ vadunt ad imperatorē et procurant ita
ꝙ faciunt eos iudices ordinarios q̇d habent isti vt possit emā
cipari ⁊ manumitti corā eis:et dicunt̃ cartularij q₂ eoꝝ iurisdi
tio pendet ex carta bullata. modo querit̃ nunquid habet locuz
in iudicibus habentibus dignitatem cū administratione an si
ne administratione.dicunt quidā ꝙ habet locū in habentibus
dignitatē cū administratione et exponūt literā istam preest: q₂
de maioribus vel aliaz q₂ de minoribus.sed nos dicimus ꝙ hz
locū in habentibus dignitatē cū administratione vel sine: arg.
huius.l.qui tribunali preest vel aliā.preterea ꝓcura.cesaris in
ter laicos non habet dignitatē cū administratione tamen duo
9 laici possunt in eū cōsentire.C.de iur.om.iu.l.j. †Sed nūquid
habet locū in oībus causis ⁊ ciuilibus et criminalibus ⁊ pecu-
niarijs.de ista q̄stione fuit magna dissentio ⁊ miror ego quare:
q₂ al's oēs doctores vident̃ in vnā sententiā declinare dixerūt
quidā ꝙ hec.l.hz locū in ciuilibus nō in criminalibus ideo q₂
criminales q̄stiones suos maiores desiderant.ar.s̄.de ar.l.non
distin.§.de liberali.Itē q₂ hic agitur de iurisdi.proroganda: ⁊
cause criminales ad merū imperiū spectāt.s̄.de iur.om.iu.l.im
periū.puto ꝙ in ciuilibus ⁊ criminalibus habeat locuz quare:
q₂ inuenio alibi ī textu ⁊ in glossis ita scriptū de criminib⁹ agi
tur trib⁹ locis:vbi hz domiciliū vel vbi crimē est perpetratū vel
vbi spōte sup crimine est incohatū iudiciū ergo apparet ꝙ su-
per criminib⁹ locus est ꝓrogationi.C.vbi de cri.agi.l.j.nō ob.
qd̄ hic dr̄ de iurisd.q₂ iurisdi.est genus.s₃ quid dicemus in cau
sa liberali volo petere te in seruū meū: nūquid tu et ego possu-
mus cōsentire in nostrū iudicē: dicūt quidā ꝙ nō:sic in.§.de li
berali.et q₂ presidi cōmittit̃ specialiter.C.de peda.iu.l.placet.
potest dici ꝙ in causa liberali cum capitalis censeat̃.j. de pub.
iu.l.iij.⁊.j.de pe.l.ij.vnde si in capitali pōt fieri ꝓrogatio ⁊ in li
10 berali.j.de lib.cau.l.si pariter.†Sed denuo querit̃ in his que
sunt mixti imperij vt dare tutores possum cū pupillo accedere
corā iudi.mutiū.et ibi petere me decerni tutorem videtur ꝙ sic.
C.de emā.l.j.⁊.l.vl.⁊ q₂ si in causis meri imperij pōt fieri proro
gatio:multo fortius in causis mixti iuxta regulaz: cui qd̄ plus
⁊c.j.de reg.iu.l.qd̄ tibi.vel potest dici fm Jac.ꝙ in istis causis
mixti imperij nō cadit ꝓrogatio:q₂.ll. dicūt ꝙ assignāt certas
personas q̄ dent tutores.C.vbi pe.tu.l.vna.⁊.j.de tu.et cur. da.
ab his.l.j.Ultimo sup.l.ista formo q̄stionē talē de qua dubita
ri posset ponamus sum boñ.tu mutiū.placet nobis litigare fer
rarie.vna est cōsuetudo in q̄stione illa boñ.alia est mutiū.tertia
ferr̃.cui⁹ loci cōsuetudo spectāda erit:videt̃ spectāda loci acto
ris q₂ ius agēdi ⁊c.j.si pars here.pe.l.j.in p̄n.Denuo videt̃ spe
ctanda que est loco rei q₂ actor ⁊c.C.de iur.om.iu.l.iur.⁊.C.vbi
in rem act.l.fi.Denuo videt̃ spectanda loci cōsuetudo vbi agi-
tur.j.de test.l.iij.in fi.de ista q̄stione feci mentionē.s̄.de leg. ⁊ se
natusc.l.de quibus.scio ꝙ dñs azo scripsit eam. C. que sit lōg.
cō.in rub.nescio aūt q̄liter laborauerit tunc qñ scripsit questio
nem illā.format q̄stionē ⁊ nihil dicit.dicit vr̃ seruāda q̄ est in fo
ro iudicis ⁊ adducit pulcherrimā.l.s̄.de arbi.l.si cum dies.§.si
arbiter.in q̄stione illa puta sicut dicebat Ja.est duplex cōsuetu
do:est cōsuetudo introducta ad litē ordinandā:est consuetudo
ad litez decidendam,est cōsuetudo introducta ad litē ordinan
dam

dam.brixie est talis consuetudo vt non detur libellus sed datur terminus cuilibet ad probandũ: videt actor ꝙ probauit: si probauit offert petitionem suam: boñ. est cõsuetudo vt primo offeratur lib. iuretur de cal. postea dentur dilationes ad probãdũ in alijs locis est alia consuetudo vt statim lis contestetur. ponamus Bonoñ. est consuetudo vt detur dilatio deliberatoria ⁊ offeratur lib. mutine est consuetudo vt statim lis contestetur: ferr. est consuetudo vt statim detur terminus ad probandũ tũc spectatur cõsuetudo iud. ĵ. de te. l. iij. in fi. est consuetudo que est introducta ad litem decidendam. verbigratia. boñ. est cõsuetudo ꝙ omnis venditor teneatur ad duplũ re euicta. mutiñ. est cõsuetudo ꝙ ad triplum. ferr. ad quadruplũ. tu es mutiñ. ego boñ. emi a te rem non promisisti duplum vel triplum. res euicta est a me placet nobis ꝙ litigemus ferr. iudex ferr. debet: condẽnare ad quadruplum vel ad triplũ vel ad duplum: hic dico seruandam ↄsuetudinem non loci vbi agitur ſ; vbi contractum est si vendidisti boñ. iudex ferr. condẽnabit te ad duplam. ad istud facit. ĵ. de euic. l. si fundum. ⁊ ĵ. de vsu. l. j. in prin.

☞ In prorogatione iurisditionis de persona ad personam requiritur consensus partium qui sciant illum non esse iudicẽ suum ⁊ consensus iudicis nõ requiritur sed in prorogatione de tempore ad tempus requirit̃ consensus iudicis ⁊ partium. hoc dicit. vsq; ad. §. legatis.

Consensisse. Lex ista in sui pri. est posita ad expositionem superioris l. in superiori dictum est si duo subditi ex certa scientia consentiant in non suum iudicem faciũt suũ: quãdo dicuntur consentire quãdo sciunt non suũ esse ⁊ in eum con-
1 sentiunt ex certa scientia † verum si consensissent per errorẽ vel iur. quia crederent ꝙ iudex mutiñ. haberet iurisditionem in homines boñ. vel facti q; crederent boñ. mutiñ. non valet. si actor cõuenit coram non suo iudice ⁊ reus resistit si iudex cogit eũ respondere viribus preture similiter non est suus iudex. hoc dicit. [consentiunt] ex certa scientia ⁊ litem contestando [putẽt] per errorem iuris quia credunt habere iurisditi. iudicẽ mutiñ. in territorio boñ. š. de offi. pref. l. iij. vel facti quia credunt boñ. mutiñ. [iurisditionis] quia errantis ⁊c. š. de iurisdi. om. iudi. l. si per errorem. vbi dixi dñm Gui. de guar. male dixisse in tribus ⁊ ideo non repeto hic. [est] .i. nõ est prorogata. ⁊ no. licet factũ per metum valeat. š. qd me. cau. l. si cum mulier. §. fi. licet eli dat̃ excep. š. qd me. cau. l. isti. §. j.

Conuenire autem. Si duo nõ subditi ex certa scientia consentiũt in non suum iudicem requiritur ne consensus litigatorũ ⁊ iudicis non sui ⁊ respõ. sufficit priuatos consentire licet iudex ignorat istos non subiectos sibi. hoc dicit. [consensus] absq; consensu ipsius iudi. [legi] que dicit consensu prorogatam iurisditionẽ š. e. l. j. [iurisditionem] ⁊ ita tenere prorogationẽ habentis in prorogatione que fit de personis ad personas sufficit consensus litigatorum: vt hic secus in prorogatione que fit de tempore ad tempus: quia ibi requiritur consensus iudicis. ĵ. proxi. §. Quero hic bnoñ. facit citari scholarem coram potestate venit scholaris ipse non allegat priuilegium suum: litem contestatur coram potestate: nunquid valebit sententia potestatis: videtur ꝙ non. quia errauit: credebat ꝙ inuitus teneretur respondere coram potestate. vnde nullus est consensus erranti. vt in princ. huius. l. ⁊ š. de iurisdi. om. iudi. l. si per errorẽ. sed ↄtra dicimus scholaris qui studet boñ. ratione studij est de foro potestatis ſ; potest per priuilegiũ declinare forũ vt in probe. hui⁹ lib. ⁊ in cõstitutione habita. vnde nõ põt dici per errorẽ litigasse corã nõ suo iudice: q; iudex siue potestas eorũ iudex erat.

Sed si iudex. In. §. isto tractatur de prorogatiõe que fit de tempore ad tempus. mandat imperator tibi ꝙ inter me ⁊ titium in questione tali cognoscas ⁊ diffinias vsq; ad sex menses: nũquid ego ⁊ titius poterimus tuam iurisd. prorogare vt cognoscas vsq; ad an. sic: si tu iudex consentias ⁊ nos etiam consentiamus nisi imperator phiberet tempus prorogari. hoc dicit. [sic iudex datus.] ad tpus vt cognoscat ⁊ diffiniat vsq; ad sex menses. [consentiant] vt diffiniat vsq; ad an. [prorogari]. Q; signori iste. §. loquitur in dele. in ordinario videt̃ cõtra si cognoscas de re pecuniaria debet incohare questionem ⁊ finire infra trieniũ. C. eo. l. prope. ĵ. eo. l. si z iudex. ⁊ iure nostro iure canoñ. nõ vult durare instantia iudicij per lapsum triennij sed omni tempore. extra de iudi. c. j. et in ista prorogatione requiritur consensus iudi. ⁊ litigatorum: sed in prorogatione que fit de persona ad personã non requiritur consensus iudi. vt. š. proxi. §. que est ratio quia si iudex est delegatus infra. vij. menses post sex menses nõ tenet̃ subire nisi litigantes consentiant. sed si duo mutiñ. ↄsentiant in iudi. boñ. est iudex ordi. vnde illud onus subijt postea.

1 ☞ Qui ex causa legationis vel testimonij vel alia legitima causa ad alium locum se transfert ibi. non potest conueniri sed habet priuilegium domũ suam reuocandi. h. d.

Legatis. §. iste respicit primam partem de iudi. ⁊ secũdam ⁊ vltimã. §. iste vult ponere instantiã re-
1 gule: hec est regula. Qis inuẽtus rome põt ↄueniri rome: q; roma est cõis patria. sunt certe persone q̃ inuẽte rome si ↄueniant̃ habent ius reuocãdi forũ ⁊ q̃ sunt iste: ecce legati qui de prouincia missi sunt romam habent ius reuocandi domũ si ibi ↄueniãtur: vt si rome ↄuenirentur inuiti impediret̃ legatio eorũ. Idem est in prouincialibus qui veniunt romã causa testimonij ferendi vel iudicandi causa. Idem est in illis qui destinantur ob aliquã causam de prouincia ad aliam ⁊ transeunt per ciuitatem romanam. Idem est in illis qui appellauerũt ad pretorem vrbis. Idẽ est in tutore qui venit romã causa reddende rationis: qd est verum si ille qui vult eos conuenire erat minor vel maior: et ideo cum minor vellet restitui cõtra asianũ qui venit romã causa legationis fuit dictũ ꝙ haberet ius reuocandi domũ. hoc dicit. [cõtraxerunt] quia de ↄtracto in legatione non habent ius reuocandi domũ. ĵ. e. l. omnem. ⁊. l. cum furiosus. in fi. [dantur] reuocandi ius domũ. vnde no. ꝙ roma est cõmunis patria. ĵ. ad mu. l. roma. vnde ibi inuentus potest conueniri. fallit in istis qui numerantur in. §. isto. ⁊ facit in aut. de scis. epi. §. reuerendissimus [rñdere] vnde ibi nõ poterat cõuenire. vt. ĵ. apud eũ a quo ap. conue. pos. l. j. ⁊. ij. [suscipere] quia ob aliam causam venit. [audiendũ] si velit restitui: ⁊ iste asianus habebit ius reuocãdi domũ. vnde no. ꝙ legati habent ius reuocandi domũ. fallit in casibus puta si in ipsa legatiõe ↄtraxerunt. ĵ. e. l. cum furiosus. in fi. Item fallit si agant. ĵ. e. l. §. sed ⁊ si agãt. Item fallit si actio erat tempore peritura. ĵ. e. l. sed ⁊ si restituantur.

Omnes autem. Predicti de quib⁹ in superiori. §. facta est mentio habẽt ius reuocandi domũ si rome non contraxerũt. fallit in legatis q; ſ; ibi ↄtraxerint habẽt ius reuocandi domũ si ↄtraxerunt ante legationem: verũ si perfecta legatione ibi remãserunt nõ habent ius reuocandi domũ. h. dicit. [ↄtraxerunt] etiã ante legationẽ [rescripsit] quia desinũt legati esse.

Item si extra prouinciã. §. iste habet duplicem intellectũ vt tangã circa literã tñ iste videt̃ verus intellectus. si quis cõtraxit in puincia sua vel domi: nõ tñ in italia vel rome si inuenit̃ rome ⁊ ibi ↄueniat̃ habet ius reuocãdi domũ. sed de eo qd cõtraxisset rome vel in italia vel extra puinciã suam non haberet ius reuocandi domũ. h. d. [non in italia] vel rome [contraxerunt] nõ qui ↄtraxerunt rome vel in italia vel extra prouinciam suam. ponetis ita exemplũ in terminis: dñs anglicus veniebat ad curiam. ↄtraxit parisius nõ ↄtraxit in prouincia sua. nõ rome non in italia. rome inuenit̃: nunquid de cõtractu celebrato parisius poterit conueniri: sic. sed dñs anglicus de ↄtractu celebrato in prouincia sua habet ius reuocandi domũ. quidã volũt intelligere. §. istum alio modo ⁊ sic. si dñs anglicus qui vult venire romã legationis causa ↄtrahat domi vel in prouincia sua vel extra puinciam suam nõ tamẽ in italia. de his tribus ↄuentus rome habet ius reuocãdi domũ: sed ista lectura nõ ↄcordat cũ litera.

1 ☞ Accusans criminaliter nõ potest reconueniri ciuiliter secus in eo qui ciuiliter agit. h. d.

1 **Sed ⁊ si agant.** † Legati ⁊ pdicti habẽt ius reuocãdi domũ nisi in legatione aliũ cõuenirent q; si agant in legatione ibi tenentur se defendere nisi prosequerentur suam iniuriam vel suorum vel damnum passi sunt in legatione: ne si tenerentur aut impune cõtumelijs afficerẽtur: aut esset in potestate aduersariorũ eorũ ibi rñdere: qd esset absurdũ. h. d. [defendere] interim: accedit. ĵ. e. l. qui nõ cogitur [sunt] qui non tenent̃ ibi defendere ne maleficia ⁊c. ĵ. si longius in fi. ⁊ ĵ. subijcit in litera. [vindicãt.] qd esse nõ debet.

1 ☞ Quãdo est dubiũ vtrum aliquis sit legatus vel nõ iudex ipse debet cognoscere hoc etiã apparebit ex literis legationis.
2 Et debet talis inuentus cauere sine fideiussoribus.

1 **Sed si dubitetur.** † Aliquis inuenit̃ rome cõuentus ibi dicit: non possũ hic ↄueniri q; veni legationis causa. dicit alius imo venisti spõte: ⁊ ita dubitat̃ habet ius reuocãdi domũ vel nõ: nunqd iudex debet de hoc cognoscere: sic. ⁊ si habz ius reuocãdi reuocabit̃. ſ;
2 debet cauere de parẽdo iuri corã suo iudice. † S; nunqd debet cauere sine fideiussoribus vel cũ eis: ⁊ certe debet cauere sine fideiussoribus nã si satisdaret cum fideiussoribus difficili⁹ esset ei inuenire fideiussores ꝙ ↄueniri ibi q; difficile est inuenire fideiussores. h. d. [sisti] corã suo iudice nõ hic q; si caueret hic nõ cõmitteret̃ corã suo iudice. ĵ. iu. sol. l. iij. ⁊. l. cũ apud. [satisdatiõe] datis fideiussoribus. C. de vb. sig. l. sancimus. [dẽt] q; difficile

est inuenire fideiussores:ī autē.de depo. ꝛ denū.§.j.Et sup isto §.quero an qd̄ hic dicitur in legatis habeat locū scholarib⁹ bonon.ꝛ parisij.si legati inueniunt̄ rome habent ius reuocādi domū ipsi cauent iudicio sisti corā suo iudice:quid in scholaribus vocant̄ corā iudice scolari:allegat priuilegiū debet cauere ibi q̄ vt rn̄deat corā suo iudicevidet̄ ꝙ sic:ar.huius.§.sed certe hic reuocabat̄ ad locū remotū:hic qn̄ scholaris allegat priuilegiū reuocat̄ ad locū certū.ar.j.ad.l.iul.de adult.l.si vxor.§.fi.

In omnibus. Uos habuistis de his qui habent ius reuocandi domū certe his non currit prescriptio aduersarij eorū: immo habent fieri sine dāno aduersarij.h.d.[debet]accedit.C.de iure delibe.l.sancimus.§.donec.nec ob.ꝙ cogendi sunt litē cōtestari; si actio est tpe peritura.j.eo.l.sed ꝛ si.§.edium.q: intelligit̄ si res erat peritura non act.vel ꝓcedit sine tpali dāno q: coget̄ litem cōtestari.

His daturus. Judices possunt mulctare q: habēt iurisdi .arbitri nō.q: habent notionē nisi eis specialiter esset ꝯcessum.h.d .[permissum]a lege vel a principe.C.de pe.iu.l.fi.[nō alijs].i.nō arbitris.nec ob.s̄.de arb.l.nō ex omnibus.q: ibi nō mulctant.

☞ Decretum secūdum nō potest interponi contra eum qui habet exceptionem declaratoriam. h.d.

NOn videtur. †Si reus citatus non veniat nō dicit̄ latitare si presens nō coget̄ accipere iudiciū. h.d.[nō cōpellitur]potest notari exemplū:legatus rome inuentus non compellitur suscipere iudiciū.s̄.e.l.legatis.si citatus nonvenit non dicitur latitare Item potest no.exemplum per.l.j.de pe.l.eo tempore.ꝛ ad.l.istā cōcor.j.iu.sol.l.vir bonus.

Is nulla. Lex ista respicit primam partem de iudic.ꝛ dicit̄ in.l.ista nō pōt esse lis inter patrē ꝛ filiū qui est in potestate:nisi de castrēsi vl' quasi.h.d.[ex castrensi]vel quasi cōcor.s̄.de in ius vocā.l.adoptiuū.ꝛest ratio q: in iudicijs requirūtur tres persone.C.de ar.l.ne in ar.ꝛinterpretatione iurisvox patrisvox filij.C.de impu.ꝛ alijs sub.l.fi.vnde nonviderent̄ tres persone sed due.sed fallit in castrensibus vel quasi vt hic.ꝛ.j.ad macedo.l. j.in fin.ꝛ.l.seq. item fallit in alimentis.vt.j.de lib.ag.l.si quis.item fallit cum filius nonvult obtemperare patri.j.de proba.l.si filius. item fallit ratione dubitationis sit filiusvel non.C.de pa.pote.l.j.item fallit in omnib⁹ casibus in quibus filius potest postulare a patre inuito emancipari.C.de epi.au.l.si lenones.ꝛ. j.si quis a pa.fu.ma.l. diuus.

☞ In dubio debet quis cōparere ꝛ exceptiōem declinatoriā fori opponere super qua eius iudicis qui declinatur erit cognitio. hoc dicit.

SIquis. †Si quis vocatus corā pretore vel iudice qui est alterius iurisdi.ꝛ dubitatur sit de eius iurisd.vel non:debetvenire saltē priuilegium suum allegaturus.nam ꝛ legati vocati rome debentvenire saltem allegaturi priuilegium suum.hoc dicit. hoc est verum cum dubitatur sit de iurisdi.vel nō.s̄.de in iusvocan.l.iij.ꝛ ibi dixi.secus si certum esset.s̄.de iur.om iud.l.fi.ꝛ dū cognoscit sit sua iurisdi.vel non:quod esse potest.j.ad mun.l.de iur̄.non dicitur causa sua:quia causa sua est ꝛc.quando ap.sit.l.j.§. in propria.

CEcus. Si aliquis iudex pendente iudicatura efficitur cecus non deponit officiuꝫ suū.hoc dicit.non tamen posset cōstitui si cecus esset. accedit.s̄.depo.l.j.§.casum.ꝛ.j.e.l.iudex.

☞ Priuilegium fori superueniens pendente iudicio nō exiuit quem a iurisditione. h. d.

SIquis. Quidam fuitvocatusin ius cepit esse miles vel alterius fori;nunquid habet ius reuocandi domum : non q: preuētus est.[miles] alterius militie ꝙ armate.j.de re.mi.l.qui cūvno.§. reus.[preuentus]ꝯcor.s̄.de iuris.om.iud.l.cū quedam.

SIquis. †Aliquis ꝯstituit in legatione qd̄ debebat ante.nūq̇d cogetur ibi iudicium patri.rn̄. ꝙ nō.hoc dicit.ꝛ he dictionesvbi ꝛ ibi ponūtur tpaliter.q.d.ipse tempore legationis nō cogitur pati ibi iudiciū:sed tenet̄ soluerevbi ꝯstituit.j.de cō.pe.l.eū qui.§.j.vel dicatis si cōstituit in legatione certo loco non in legatione debet cogi sedvbi solutio facienda est.j.de act.ꝛ ob.l.ꝯtraxisse.

INsule. Insule italie sunt pars italie sicut insule cuiusq; prouīcie[insule]ꝛ sunt tres:corsica:sardinia:ꝛ cicilia.ꝛ quid facit hec lex ad ti. certe facit:quia si conuenisti dare in italia:certe sicut possum conuenire in italia ꝛ insulis italic.[prouincie].scilꝫ insule sunt pars illius prouincie.

☞ Desistēs ad hoc vt puniat̄ requirit̄ vt in totum desistat non solum differat item quod si desistat a causa quā calumniose preposuerat secus si iustam causam habuit litigandi sed de nouo se iīuste litigare cognoscat.

Estitisse. †In.l.ista tractat̄ de iudicio criminali si accusaui te de crie ꝛdesisto cōmitto ī turpil.videor desistere non si desero sꝫ questioni renūcio colludēdo tecū. secus si mouebaꝫ questionē criminalē ꝛ calūniose ꝛ credebā nō calūmniose mouere:si distuli nō videor cōmittere in turpil.h.d.[ī totū.]ꝛ cōmittit in turpil.j.ad turpil.l.j.[cōstituāt]ꝯcor.s̄. de mi.l. destitisse.ꝛ.j.ad turpil.l.destitisse.[nō vr̄]q: in criali desistit cōmittit in turp.in ciuili damnatur ad sumptus.j.eo.l.eum quem.

☞ Judicium irritatur si deuenit ad eum casum a quo incipere nōpotuit .hoc dicit .

SI a me. †Petebas a me.c.ꝛ fuisti lit.cōtest. postea arrogo te in filiū: nūquid soluitur iudiciū sic.hoc dicit.[iudiciuꝫ.]iō q: lis nulla ꝛc.s̄.e.l.lis.[cōsistere]ab initio si esset in potestate. q.d.sicut ab initio nō pōt esse ita si ex post facto. nā plurium vitiatur tes .si deuenit ꝛc.j.ad.l.ac.l.huic scripture.in fi. ꝛ.l.seq.

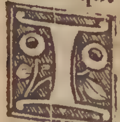
☞ Nō quibusdaꝫ ꝓhibet̄ ceteris videt̄ esse permissuꝫ. h.d.

CUm pretor. †Lex i .l.ista ī sui prici. pōt habere duplicē intellectū vt circa lr̄am tāgā ecce:si pretor viuus vel mortuus ꝓhibet sub edicto vnū ex pluribus suis iudicib⁹ iudicare ceteris ꝑmisisse vr̄.[cū pretor] pōt exponi.s.mortuus [vetat]suo edicto:ꝛ tūc ponetis exempla:edictū pretoris mortui ꝓhibet ne femīe ne serui ne īfames possunt iudicare.ceteris masculis liberis ītegre fame ꝑmittit̄ vt.j.e.l.§.nō aūt.sed ꝛ pōt exponi scd̄o mō hec lr̄a [pretor]viuus[vnum].s.delegatū.ꝛ tunc no. exemplum pretor viuus qui est iudex ord̄.aliquā cām delegauit trib⁹:postea vnū ex illis vetuit iudicare qd̄ facere pōt.j.e.l.iudiciū.ꝛ no.in princi. huius l. duo quasi conuertibilia.vnū est qd̄ in vno vetat̄ in ceteris permittit̄ .cōcor.s̄.de pac.l.iuregen.§.dolo.ꝛ ibi dixi.ꝛ.j.de testi.l.pria.§.j.ꝛ.l.ex eo.ꝛ edictū de procu.est ꝓhibitoriū:qui nō ꝓhibetur pōt esse procu.s̄.de procu.l.mutus.§.hic querit̄.ꝛ instit. per quas per.ag.pos.§.pe.ꝛ.j.de fun.inst.l.quesitū.§.idem rn̄.ꝛ j.ex qui .ca.in po.l.ī pos.§.j.idem eꝫ. qd̄ in vno cōceditur in ceteris vetatur.C.de ꝑcur.l.maritus.ꝛ.j.de compen. l.labeo.ꝛ in aut̄.de nō ali.§.vult igitur.ꝛ obtinēt iste due regule: etiā ꝓhibitis ceteris rōnibus ꝛ in ꝑmissis ceteris rōib⁹ cū ꝯ̄triorū ꝛc.j. de ver.ob.l.inter stip.§.rē ꝛ insti.de tu.in prin.sed in nō ꝓhibitis ꝛ oīo permissis obtinet regulavt procedamus de similibus ad siñia ꝛ vbi ī diuersis ꝛc.s̄.de le.l.nō pn̄t .ꝛ.l.nā ꝛ.j. ad .l. acq̄l. l.illud.ꝛ.j.de verb.ob.l.a titio.in fi.j.rn̄.ꝛ.C.de cō. pec.l. finali.

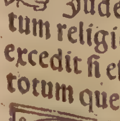
Judicem dare. In.§.isto tria dicunt̄ .primo dr̄ qui possunt iudices dare. scd̄o qui possunt iudices dari.tertio an sit differentia in iudicibus sint p̄ressa.vel filijsa.circa primum dicit iuriscon. iudices dare possunt hi quib⁹ a.l.vel cōstōe senatuscō.ve l more cōcessuꝫ est a.l.est concessum vt proconsulibus ꝛ legatis proconsulū:more prosecutoribusꝛ ceteris magistratib⁹vrbis rome de secūdo dicit nō oīs persona dari pōt quidaꝫ ꝓhibet̄ natura. q̇dā.l. q̇dam morib⁹;nā mutus surdus perpetuo furiosus ꝛ impubes: q: nō habēt aī iudiciū.Itē.l.ꝓhibentur infames: qui a senatu remoti sunt infames.Item moribus prohibentur femine ꝛ serui .nō quia non habeānt aī iudiciuꝫ: sed q: a ciuilibus officijs remouentur De tertio dicit nō refert sint p̄ressa. vel filijsa .nā sicut paterfa.potest esse iudex ita filiusf.hoc dicit.[dare].i.delegare.[a lege]lata a populo .[constitutiōe.] lata a principe [proconsul.]cui concedit.l.vt possit in sua prouincia ordinare legatum.s̄.de of.procon.l.obseruare.in fin.de consti.ꝛ senatusconsul.non prosequitur: quidam de constitutione ponunt exēplum.C.ne li.po.l.j.sed illud non videtur bonum quia illa constitutio videtur velle quod imperator mittit duo claudiovt fiant alienationes in potentiores:ergo apparet si ei committitur specialiter demandari non potest.s̄.de of.eius cui.l.j. sed potest no.exemplum in consule.j.de li.cau.l. pe.ꝛ.j. de fideicō. lib.l. si pure. de senatuscon.est exemplum senatusc. sill'. cauetur si contingit maiorem iudicem abesse qōnem criminalē posse cōmittere .s̄.de of. eius cui man.l.j.in princi.[ꝓcōsul] vnde habetis si est proconsul.potest dare iurisditionem ꝛ tu eius delegatus ;vr̄ cōtra.quia iudex ꝛc.C.de iudi.l.a iudice.ꝛ.s̄.d̄ of.ei⁹ l.fi.pōt breuiter solui.delegatus non potest delegare nisi a princīpe sit delegatusvel a proconsule.vel quod ibi dicitur hic suppletur nā prōp.est leges ꝛc.C.de inof.do.l.vna.vel ad vniuersitatē causarum sit delegatus.j.quis ꝛ a quo appel .l.j. in fi.nec obst.ad istas solutiones .l.s̄.de of.procon.l. legati.quia est ibi

duplex

duplex litera: est sine negatiua et tunc concordat. alia est cum negatiua: et tunc non habet a se sed autoritate sibi cōmissa: vel non habet si nominatim prohibitus est a proconsule: vel dicatis vt ibi dixi [non autem] incipit secūda pars huius .l. [natura] quidā moribus vt indicant, sequentia [iudicio] .i. cū discretione: sic sumitur: in inst. qui. non est per. fa. te. §. preterea. habet alias significationes: vt in rub. no. alij exponunt iudicio .i. potestate iudicandi: et no. quod impubes non potest esse iudex in adulto: quod si est minor .xviij. an. nō potest esse iudex. ff. de ar. l. cū lege. nisi in duobus casibus cū datur a iudice vel ab alio qui habet ius dandi et litigantes in eum consentiunt. ff. de re iu. l. quidā. si est maior .xviij. an. iudex potest dari sed inuitus non posset cogi iudicare: immo posset restitui: vt in .l. cū lege. et in .l. quidā. ff. de re iudica. [sunt] vt infames. C. de digni. l. neque [iudiciū] .i. cū discretiōe [fungatur] quia serui pro mortuis reputātur. ff. de regu. iur. l. quod attinet. idem in feminis. ff. de re iudi. l. femine. et ff. de edē. l. femine. ¶ Sed quid dicemus in comitissa campanie que fuit filia regis nauarre quod in comitissa matilda domina quasi totius italie poterit ne esse iudex vel arbiter dicimus nos de iure nostro nō potest mulier esse nec iudex nec arbiter: vt hic. et C. de arb. l. fin. verūtamen ex consuetudine ratione dignitatis in regno gallie videmus quod domine sunt indices vt comitisse: similiter comitissa matilda habebat a principe romanorum omnia ista. vel potest dici non possunt esse iudices si darentur ab alio quam a principe: sed si darentur a principe non obstante .l. tali possunt esse: quia sacrilegiū. C. de diuer. rescri. l. sacrilegij. et imperator pōt .l. humanam tollere ar. ff. de leg. iij. l. si quis in prin. et C. de te. auf. hoc inter libertos. [in potestate] .i. filij fami. [sit] .s. paterfa. quia quātum ad ius publicum attinet non refert inter patrem et filiū. ff. de his qui sunt sui. l. filius. et ff. ad treb. l. nam quod.

In tribus istis. In .l. ista cum seque. tractatur de duplicibus iudicijs que sunt tria: fami. herc. cōmuni di. fin. regun. si heredes plures agunt fam. herc. quis sit eorum actor vel reus cū videatur par causa eorum esse. et rn. quod ille cēsetur actor qui prouocauit: si ambo prouocauerunt tunc eligatur sorte vt quē sors pretulerit censeatur actor vel reus. h. d. [iudicijs] .i. actionibus: sic institu. de act. §. actionum. [fami. her.] quod habet locū inter coheredes. ff. fam. herc. l. j. [cōmuni di.] quod habet locum in rebus communibus sint heredes vel nō. ff. cōi di. l. j. [fi. reg.] quod habet locum inter vicinos [intelligatur] et quis reus [videtur]. ff. de procu. l. et si defunctus. in fin. et ff. vti pos. l. si duo. in fi. [prouocasset] faciendo citari coheredem suū offerendo libellum. [sorte] venient dn̄i taxilli in medio vel alia sors: et dicet ita iudex, proijciatis taxillos qui habebit plura puncta ille censeatur actor qui minora sit reus: et ita iudiciū sortis in iure nostro approbatur. concor. C. cōmu. de leg. l. vl. sed dicet aliquis que vtilitas in hoc vt in istis tribus iudicijs et in similibus quod ille censeatur actor qui primo prouocat. in multis est vtilitas: propter ordinationem iudicij et prosecutionem et decisionem iudicij: vtilitas propter ordinationē iudicij offerat ei li. C. de li. cō. auf. offerat. Itē primo debet iurare de cal. actor. C. de iur. cal. l. j. §. j. Item vtilitas in prosecutione quia actor primo debet fundare intentionem suam. ff. e. l. quod prior. et ff. de rei vē. l. officium. Ite et vtilitas propter decisionem quia si dubia sunt iura vtriusque partis potius est ferenda sententia pro reo. ff. de act. et obli. l. arrianus. et ff. de reg. iu. l. fauorabiliores. Item absente reo lit. cōte. non pōt ferri diffinitiua nisi in causa ap. C. de temp. ap. l. fi. §. illud. sed actore absente sic. C. quō et quā iud. autē. qui semel.

1 Iudex si per imperitiam male iudicauit cōdemnabitur in quantum religioni iudicantis videtur quod quātitatem peculij non excedit si est filiusfa. sed si dolo male iudicauit condemnabitur in totum que actio contra heredem non transit. h. d.

1

Si filius. Ista .l. est bona apices iur. in se cōtinet: bene verū est quod raro est in vsu nūquam vidi aliquā questionē de materia ista: et dn̄s Jo. in cōmēto suo multa notauit et habet duplicē intellectū. vnū secundum Jo. qui errauit grauiter: aliū secundum dn̄m Az. et ille est verus intellectus et premittā illū Az. et circa contraria faciā mentionē de intellectu Jo. l. ista ponit duos casus. primus est si filiusf. est iudex alicuius cause et ipse per imprudētiā facit litē suā debet cōdēnari in tāta quantitate quantū habebat in peculio tpe quo fecit lit. suā. scdo dz si filiusfa. iudex vel pater dolo mali fecerint lit. suā vel corruptus sorde vel gratia cōdemnauit quē debuit absoluere. vel ecōtra videtur in fraudem .l. iudicasse ideo cōdemnandus est insolidū. h. d. et exponā prīo literā secundum Jo. postea secundum az. [faciat] intelligebat Jo. de dolo malo. az. [faciat] per imprudentiā sine dolo malo [dicebat] exponebat Jo. in act. de pecul. contra patrē cum litem suam fecisset exponebat az. [faciebat] cū fecit lit. suā qui cognoscebat super ac. in factū [cogatur] ad .l. istā op. statim hec .l. videtur sibijnuicē contradicere in princ. dicit vt dixi. in fi. dicit quod insolidū condēnatur: ad istud dicebat Jo. prin. loquitur in filio fa. quod si fecit litem suā dolo nō cōdemnatur insolidū sed in tanta quātitate quātā habebat in pec. in fi. loquitur in patrefa. qui erat iudex: sed exponitur op. si filius fecit litem suā tenetur act. in factum ex maleficio. ff. de act. et ob. l. ex maleficijs. §. si iudex. acti. que sunt in mal. vel quasi non dantur de peculio. ff. de his qui de ie. l. j. et ff. §. si filius preterea in acti. de pecu. non debemus inspicere quid sit in peculio. ff. de pec. l. quesitum. in prin. ad que dixit Jo. acti. que sunt ex mal. de non peculio dantur speciale est in .l. nostra. Item datur act. de pec. non inspecto pec. quod est dum nascitur actio: sed quod est tempore sententie: fallit in .l. nostra. ista lectura dn̄i Jo. non placuit az. tribus rationibus. primo quia prin. loquitur in filiofa. in fi. non fit mentio de patrefa. secūdo dicit quod act. in factum ex quasi mal. datur de pecu. cū .l. dicat contrarium nō est .l. offendere. Item alia ratione quod detur act. de pecu. inspecto peculio quod est dum actio nascitur .l. est in contrariū. vnde ponetis secundo modo casum secundum az. vt tollatis omnia cōtra. et sic: sicut si paterfa. iudex facit litem suam aut per imprudentiam aut dolo malo: si per imprudentiam tenetur act. in factum: ex quasi maleficio non insolidum ei quem lesit: sed quantū visum fuerit religioni iudicantis: si facit dolo malo litem suā tūc tenetur insolidū insti. de ob. que ex quasi mal. in prin. et ff. de act. l. ex male. §. si iudex. et ff. de va. et extra. co. l. fi. in filio ergo fa. dicetis illud idem si filiusfa. facit litem suam cū potest esse iudex. ff. e. l. cū pretor in fi. hoc si facit litem suam per imprudentiam in tantū debet in quātum teneretur paterfa. vt filius condemnetur in tanta quantitate quantam habebat in pec. finis loquitur si filiusfa. vel paterfa. fecerit litē suam dolo malo in solidum debet condemnari: et ita verā estimationem prestare tenetur. ponetis ergo casum vt dixi: et tunc ita breuiter exponetis literam [tenetur] .s. filius non pater. [dicebat] in act. de pec. [intelligitur] .s. dolo malo. [litis] .i. insolidū.

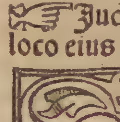
1 ☞ Iudex si succedit vni ex litigatoribus in aliquo desinit eē iudex.

1

Talii autem. †Iudex fecit litem suā per imprudētiam vel dolo malo mortuus est iudex antequam conueniatur act. in factum ex quasi maleficio: nunquid act. in factum dabitur contra heredem iudi. dixit iul. quod sic: sed male dixit quia act. in factū ex quasi mal. non est ex contractu vel quasi. vnde in heredem nō debet dari nisi lit. cōte. vel quantū ad eū peruenisset. h. d. [putat] et male [notata] .i. iuste reprehensa: sic exponimus pau. no. i. reprehēdit vel notabiliter dicit. ff. de pre. sti. l. paulus. et quare dixit male: quia hec actio. in factū est ex maleficio vnde nō datur contra heredē insti. de perpe. et tē. ac. §. nō tantū. et C. ex delic. de. l. vna.

Si alter. Titius cōpetens iudex cepit cognoscere de aliqua questione inter te et aduersarium tuū: postea titius iudex in totū vel pro parte successit vel tibi vel tuo aduersario: nūquid soluetur iudicium: sic quia sicut non potest esse iudex ab initio in re sua: ita ex postfacto non potest iudex in re sua remanere. h. d. [si alter] al's incipit. l. iul. ait. [fieri] .i. remanere: similis expositio. no. ff. de cōfir. tu. l. si patronus. in fi. et not. sicut ab initio non potest esse iudex in re sua. ff. de iur. omn. iud. l. qui iur. nec. arbiter. ff. de arb. l. pe. Item nec ex postfacto potest esse iudex in re sua: vt hic habetis alios casus in quibus iudex imitatur. ff. l. proxi. Et ex .l. ista colligetis quod ab initio valuit ex postfacto vitiatur. concord. ff. de nova. l. in delictis. et ff. ad .l. aquil. l. huic. §. fi. et .l. seq.

1 Iudex in iudicijs non est diutius expectandus sed alius loco eius sumendus. h. d.

1

Si longius. †In principio huius .l. ponūtur exempla in quibus iudex ex causa mutatur: ecce si quis cepit esse iudex inter te et aduersarium tuum si impeditur operam dare iudicium finiendo debet mutari: si impeditur ita quod longius spacium interueniat quam .l. vellet quid si impeditur valitudine: vel causa rei publi. vel necessaria rei sue familiaris. his casibus debet mutari et alius in locum suum dari. [longius] .i. dest longum sic comparatiuum resoluitur in positiuum: sic. ff. de negot. gest. l. heres. et C. de furt. l. inciuile. et erit longum spacium arbitrio iudicis. ff. de iure deliberan. l. j. in fine vel potest exponi proprie longius quam velit. nam in causa pecuniaria est triennium C. eo. l. prope. si impeditur vltra triennium debet remoueri. ff. eodem. l. si iudex. al's secus. ff. de va. mu. l. pretor. [operam] idest studium. ff. de iusti. et iur. l. j. [periculo] similiter et ob iustas causas mutatur procura. lit. contest. ff. de procuratoribus. l. filius in fi. et .l. sequenti. et .l. post lit. in fine. et .l. sequen. et nota hic regulam et eius instantiam. hec est regula iudex datus non mutatur: quia vbi &c. ff. eodem. l. vbi et de qua re &c. ff. eodem. l. de qua re. fallit in casibus: quia mutatur iudex. ff. l. proxi. et hic vel moritur. C. eo. l. prope. §. si autem. et ff. e. l. mortuo. et .l. proponebatur.

1 Filio permittitur agere propter absentiam patris vbi alias non posset absq; eius consensu.h.d.

2 Monachus potest experiri absente abbate & hoc consensu abbatis vel si impetrauit a papa.

1 **Si filiusfamil.** †§.iste loquitur de alia materia quam in principio huius. l.dictũ sit: in principio est dictum quibus ex causis mutetur iudex: hic tractatur an filius absente patre possit experiri siue sit filiusfami. priuata persona vel senator. ponamus filiusfami. oriundus est ex prouincia proficiscitur romam studiorum vel legationis causa: vel alia iusta ratione: dum est rome fit ei furtum vel iniuria vel datur damnum: nunquid absente patre poterit mouere actio.furti.iniuriarum.vel.l.aquili.vel spectandus est pater vt veniat per se vel per procuratorem suũ.& respond. quod filius debet experiri: nec debet spectari euẽtus patris quia nullo modo veniret: & sic maleficium remaneret impunitum. Idem dicitur in actio.descendentibus ex contractu: si filius deposuit ibi rem suam vel mandauit aliquid fieri vel pecuniã que supererat sibi mutuauit: nũquid poterit experiri patre absente sic.& si ista sunt vera in filio qui non est senator: multofortius est hoc verũ in filiofamil.senatore nam debet vtilitas eius propter dignitatem augeri hoc dicit. [noxa.] al's noxia. [agere] si non sit procura. qui eius nomine agat. [vtili] scilicet actio.furti. [maleficia] concordat.s.eodem.l.ij.§.sed & si agant.&.j.ad legem aquiliam.l.ita vul.in fine.&.C.de fideiussoribus.l.si quis.§.id quod vulgo. [vt res], idest equitas. [suadeat] sic sumit͂ res infra de probationibus.l.circa in principio. [vtili] cessantibus verbis de equitate. [ei].idest filio fraudem].idest damnum: sic sumitur.infra de edil.edic.l.cum autem.§.excipiatur. [per dignitatem] sub.& auget͂. Idem est licet non liceat filio donare sine patris voluntate: verum est in filio pagano: in filio senatore secus infra de donationibus.l.filius.in principio. ¶ Or signori circa.§.istum no.aliqua & quoddam bonum argumentum not. hic quod filiusfam. patre presente non potest experiri sed patre absente filius qui degit studiorum causa poterit experiri vtili de equitate: ex hoc colligimus argumentum ad questionem domini monachi et canonici regularis: domini monachi oriundi de prouincia veniunt Bonõ. quando sunt ibi vadunt ad spectacula: optime verberantur: poterunt experiri cum pro mortuis habeantur. C.de episcopis & clericis.l.deo nobis: poterit experiri dicimus sic.si dominus monachus venit cõsensu abbatis a vel impetrauit a domino papa.† dico quod potest experiri absente suo abbate ne maleficia remaneant impunita: vt in principio huius.§.& argumen.s.de procurato.l.filius.&.j.de iniurijs l.sz & si vnius.§.filio.sed si venit sine licẽtia sui prelati iudico eũ monachum fugitiuum benedicatur qui eum verberauit. argument.C.de episcopis & clericis.l.si qua sicut seruus perdit liberam administrationem ex quo fugit.j.de pen.l.libera. Item nota differentiam inter ius antiquum & ius nouum. iure antiquo perpauce acti. extra causam castrensem.vel quasi competebant filio suo nomine.competebant commodati depositi certi condictio de viaticulo suo.j.de actionibus.l.filius.&.l.in factum.has tamen non poterat intendere nisi absente patre.& suo procuratore.s.de procuratoribus.l.filius.in principio.&.j.si certum petatur.l.cum filius.& hoc iure nouo.C.& auten.omnes actio.que non descendũt ex profectitia causa que proueniũt ex castrẽsi vel quasi competunt filiofami.suo nomine.C.de bon.que lib.l.cum oportet.in istis trado talem regulam si queritur actio filio patre inuito patre presente filius experit͂ sed cogitur ei pater consentire.C.de bon.que lib.l.cum non solum.in principio.si est absens multofortius sicut alius poterit agere vt hic si autem queritur filio volente patre: tunc pater debet agere & respondere filij voluntate.C.de bon.que lib.l.cum non solum.§. vbi autem.& C.de bon.ma.l.j.&.C.de colla.autent.quod locum.in actio.que descendunt ex causa castrensi vel quasi.olim.& hodie idem est: potest experiri absente patre & presente nec requiritur ibi eius cõsensus.supra eodem.l.lis & dixi.s.de procuratoribus. l.filius. ¶ Sed denuo quero sic ponamus filius est absens a patre vult experiri ex delicto vel ex cõtractu vel quasi potest intendere vtilem actionem vt hic.quid si est minor dixerunt Ioan.& Azo.dabitur curator non persone sue quia est in potestate patris vnde non potest habere curatores.C.de cur.fur.l.fi.&.C.de sent.pass. l.fina.sed illi liti dabitur curator.nam aliquando liti datur curator.C.de bonis que lib.l.vltima.§.sinautem in societate.in fine.§.& in auten.vt li.mat.& aui.in principio.& argumen.j.de tu. l.muto in fine.& istud satis bene dictum videtur: vel potest dici q constituat proc.patris voluntate vt pupillus cõstituit autoritate tutoris.C.de pcu.l.neq;.

a ¶ * Consensu abbat͂. Et nũqd possit stipulari sine mõasterio vide bar.in.l. qd seruus de stip. seruo. et adde q mõachus non est sub ptãte patris naturalis vt p bart.i l.si ex cã.§.papi.s.de min.

1 Heres sequitur forum defuncti nec potest proprium priuilegium allegare.hoc dicit.

Heres absens. † In princip.huius.l.tractatur de vltima parte rubrice & dr͂ in.l.ista sic: si tu de partibus vltramarinis me boñ.reliquisti heredẽ: certe ego heres nõ debeo conueniri ex persona tua boñ. vbi habeo domiciliũ: sed vbi es defunctus: & tu ibi potuisti conueniri & defendi nec aliquo priuilegio potero excusari.hoc dicit. [absens a loco vbi est hereditas [Inueniatur.] exposuerunt antiqui si ego boñ.inuẽtus acon.ibi debeo conueniri non boñ.arg.sumpto a cõtrio sensu si ibi inueniatur: ergo si non inueniatur nõ cõuenieẽt alibi. q ar. &c.s.de of.eius cui man.l.prima.nos dicimus subaudiẽdũ maxime si inueniat͂: q idẽ si ibi non inuenitur: q debet trãsmitti j.proxi.§. [priuilegio] in futurum indulgendo ab herede: posset excusari priuilegio indulto a lege q si esset clericus nõ conuenietur coram pretore.vt in auẽ.vt cle.apud proprij epi.

1 Vbi est negociũ ex quo resultat q̃si dct͂' siue dct͂' ibi.põt quis conueniri nisi sit contractum tanquã cum aduena quẽ qs sciebat de proximo recessurum.hoc dicit.

Actor regulariter sequitur forum rei vbi fallit.

3 Forum alterius quib' modis quis sortiatur et efficiat͂ de eius iurisditione

4 Forum quis sortitur ratione contractus celebrati per alium.

5 In loco domicilij et in loco vbi est faciẽda solutio quis potest conueniri.

1 **Si quis.** †§.iste respicit vltimam partẽ rub.& aduertatis casum huius.§.& eius materiã. §. iste loquitur in quasi dctibus & veris.in quasi dctibus ita dicit: si dñs anglicus gerit boñ.tutelã vel curã vel argentariam exercet boñ.habẽs hic tabernã tabernaculũ in quo retinebat merces suas: nũquid potero eum conuenire boñ.an debeo sequi domicilium eius & sic ire in angliam.& rñ. q potero conuenire boñ.& hic tenet͂ respõdere: alias bona eius erunt possidẽda: hec sunt vera in quasi dctu: in tutela & cura. et in quasi dctibus & in argentaria: cũ ille hic cõsistebat. Sed qd dñs anglicus vadit ad curiã ro.trãsit per ciuitatem istã vẽdidit mihi palafredũ suum coget͂ ratione illius cõtractus hic rñdere nõ: q hic nõ cõsensit & tanq aduena dxit: nec tenebor sequi forũ eius: nã durũ esset qd quot locis iter facit tot locis teneat͂ se defendere: sed si hic constitisset q hic forũ cõtrahebat hic cogit͂ se defendere.h.d. [vel curaz]. hoc referatis ad quasi cõtract': q tutela est quasi contrahere insti.de ob.que ex quasi cõtrac.in pri. [conueniatur] vbi exercuit predicta [defendere] cogatur. [tabernã] i.stationẽ dicimus p gulas sicut fit i aliquo loco cãpsores habent stationem & habẽt locum eminẽtem in quo ponunt vasa argentea [officias] vbi ponunt͂ vestes sarciẽde. [debebit] Or signori circa materiã istã est insistẽdũ primo opponẽdo & rñdẽdo & diuidẽdo.vltio querẽdo: hic dr͂ si aduena dxit boñ. morã dxẽdo ibi tenet͂ rñdere: rõne dctus nõ rõne domicilij. si aũt hic nõ cõsistebat hic nõ rñdet: sz vbi hz domicilium. lex vr͂ velle qd si dxi cum aduena vbi dxi ibi rñdere tenear. C.de nũdi.l.j.ad qd dicetis.fallit vbi cõtraxi cũ eo in nũdinis & ita fit vbiq; terrarũ qñ fiũt nũdine in ciuitate ista oĩs cõtrahẽs in nũdinis ibi tenet͂ rñdere pp̃ter autoritatẽ nũdinarũ: vt in l.cõtra. Sz denuo vr͂ qd si anglicus cõtrahat vel q̃si cõtrahat boñ. qd nõ teneat͂ hic rñdere: sed vbi habet domicilium quia
1 actor &c.C.de iurisd.om.iud.l.iuris or. † ad qd dicetis regulariter actor seq̃tur forũ rei: vt in.l.cõtra.fallit rõne cõtract': q si quis cõtrahat in aliquo loco cõsistendo poterit ibi cõueniri vt hic dr͂ & cõtractũ accipimus p oi obligatiõe.j.e.l.oẽm. Itẽ fallit i quasi cõtractib' vt hic:&.C.vbi d rõci.l.j.& vl. vñ no. hic q aliqs sortit͂ forum aliqũ generale aliqũ speciale: multis ex causis: forũ gñale est oium xpianorũ vt rome inuenti possunt ibi cõueniri.j.ad mu.l.roma.nisi hẽant ius reuocãdi domum s.e.l.ij.§.legatis.& in auẽ.de sctiss.epi.§.reuerẽdissimi. est forum spãle qd sortimur multis rõnibus: ecce rõne domicilij dr͂ habere domicilium vbi habet totam suã substantiam: vel maiorem partem vel vbi hẽt larẽ vel vbi dies festos cõsueuit celebrare.C.de incol.l.ij.&.j.ad mu.l.libertus.§.sola Itẽ sortit͂ domicilium ratione contractus vel quasi: vt hic.&.j.de actio. & obliga.l.contrarisse.vel ratione quasi contractus. C.vbi de ratioci.l.pria. Item sortitur forũ rõne delicti vel quasi: vt.C. vbi de cri.ag.opor.auẽ.qua in prouincia.&.j.d accu.l.sicut. in fi. Itẽ sortitur qs forũ rõne rei: vt.C.vbi in rẽ act.l.j.&.ij.&.j. eo.l.qd legat͂.§.si autem. Item ratione clericatus sortitur qs forum: dñs anglicus si esset canonicus boñ.quia hic clericus tenetur rñdere.C.de epi.& cle.auẽ.clericus.& autenti.generaliter. Item studij ratione.C.ne fi.pro pa.in constitutione habita.&.s.in pphe.huius libri.§.fin. Item rõne originis: q sicut natus acon ratione originis sum d loco illo sedz sortit͂ forũ ratione originis paterne.j.ad mu.l.j.non tamẽ sequor originem patris

patris mei ⁊ ceterorū: nam iam haberemus querere de adā: vel potest dici sequor originē paternā quantū ad honores ⁊ munera personalia tutele vel cure non quantū ad forū iudiciariū. Itē sortitur forū ratione manumissionis. ĩ. ad mu. l. j. Item ratione militie vt. ĩ. ad mu. l. municipes. Itē ratione electionis. vt. ĩ. ad mu. l. j. Or signori circa materiam istam quero ita: ratione ꝯtractus anglicus hyspanus qui contraxit boñ. ꝯsistendo ibi poterit hic conueniri: est verum siue ibi inueniatur vel non dixerunt antiqui: ⁊ in hac opin. erat Ja. ꝙ ratione ꝯtractus boñ. poterit conueniri si ibi inueniatur al's non pro se inducebant princi. huius. l. illud idem dicebant in gestione si quis gessit tutelam vel curam boñ. poterit conueniri si ibi reperiatur al's debet sequi actor domicilium eius: quomodo iudex boñ. artaret anglicum extra territorium suū. s̄. de iurisd. om. iud. l. vl. sed certe domino Jo. ⁊ Azo. visum est cōtrarium. quorum opi. credo veram esse: ⁊ dicebant sic in contractibus vel quasi eo loco quo consistendo ibi contraxit illic iuri subiaceat: siue ibi inueniatur vel non: vt hic ⁊. C. vbi de ratioci. l. j. ⁊. ij. preterea parificantur cōtractus ⁊ quasi ex vna parte delicta ⁊ quasi ex alia: vt in autē. vt omnes obed. iu. §. considerātes. in delictis vel quasi si anglicus boñ. deliquit. hic debet cōueniri: al's debet transmitti. C. vbi de cri. agi opor. autē. qua in prouintia. si ita est in delictis ⁊ quasi ⁊ parificantur delicta ⁊ contractus idem in contracribus vt fiat transmissio in omnem contractum ⁊c. ĩ. eo. l. omnem. non obst. prin. huius. l. qr sub. est maxime. non ob. qualiter iudex boñ. citabit istum anglicum non citabit hoc modo sed mittet ad iudicem anglicanum ⁊ dicet: sciatis ꝙ talis contraxit boñ. vnde significamus vobis vt moneatis eum Boñ. respondere: al's transmittatis eum secundum ius antiquum fiebant transmissiones: hodie debēt fieri inspecto iure in auten. de testi. §. si vero. ¶ Denuo quero iudex bonoñ. misit ad regem anglie vt moneret illum noluit facere hoc quid faciet iudex Bononieñ. feret interlocutoriam contra anglicum illum ⁊ si qua bona possidebat bonoñ. possidebuntur. ĩ. de bo. auto. iudi. pos. l. cum vnus. si non possidebat aliqua mittit ad suum iudicem vt sententiam exequatur. arg. ĩ. de re iudi. l. a diuo. in princ. ⁊. C. e. l. prope. §. sin autem. preterea durum esset dicere qd̄ in contractibus vel quasi non fiant transmissiones: quia si scholaris contraxit ⁊ fugit: vt sepe factum est cū possem ius dicere mihi. ĩ. que in frau. cre. l. ait. §. si debitorem. multo fortius recurrere ad iur. remedia vt iudex trāsmittat: sic in contractibus: vel quasi est in electiōe actoris: vel velit agere vbi cōtraxit vel sequi forum rei. sed quid contraxit mecum Boñ. vel deliquit boñ. iste efficitur sine foro quia omne solū fori ⁊c. quia vbiqꝫ habet domicilium, vbiqꝫ conueniatur. dixerunt quidā vbi cōtraxit vel quasi vt hic vel vbi deliq̇t vel quasi. vt. C. vbi de cri. ag. l. j. sed nos dicimus ex quo vagabundus est vbiqꝫ poterit cōueniri ⁊ hoc colligitur ex. §. si debitorem. et quia lex videtur velle. C. vbi decu. vel co. l. j. ⁊ ar. C. de decur. l. generaliter. ⁊. l. si q̇s.

Apud labeonem. Si prouincialis mittit seruum ad vrbem roma. causa vendendi merces ⁊ eum institorem facit quod contraxi cum institore perinde est ac si contraxerim cum dño: ⁊ ideo dñs bonoñ. ⁊ rome poterit conueniri. hoc dicit. [defendere] ratione cōtractus vt in superiori. §.

Illud. Si quis in prouincia existens promisit se daturum mihi decem in italia poterit conueniri vel in prouincia iure domicilij. vel in italia ratione contractus. hoc dicit. [habuit] ergo si non habuit non potest conueniri. arg. s̄. de offi. eius cui mā. est iur. l. j. [⁊ ibi.] ⁊ in italia ratione ꝯtractus. ĩ. de act. l. contraxisse.

1 ☞ Conueniri quis potest regulariter in loco contracte obligationis.

1 **Omnem.** † Cum aliquis prouincialis obligauerit se mihi boñ. boñ. tenetur respondere: siue obligat se ex crediti causa vel alia causa: efficitur de foro boñ. ibi tenetur respondere. hoc dicit. ⁊ no. licet dicatur contractus. ĩ. de verbo. signi. l. labeo. hic dicitur contractus omnis obligatio. [debeatur.] fallit in casu si adijt hereditatem boñ. ĩ. ex qui. cau. in pos. l. apud iul. in fi. ⁊. l. sequen. ⁊. ĩ. de acqui hered. l. more. ⁊ tamen non tenet̃ boñ. respondere. ĩ. eo. l. de eo.

1 ☞ In confessum non est ferenda sentētia sed danda est ei dilatio ad solueudum. h. d.

2 Mora modici temporis quando dicatur modicū periculum.

3 Tempus modicum quod dicatur.

1 **Si debitori meo.** † In. l. ista dicitur: ego feci te in ius vocari coram competenti iudice: dum coram iudice cōparuisses dixi iudici: dñe debꝫ iste mihi. c. offero ei libellum in quo cōtinetur ꝙ debet mihi. c. ex tali causa ⁊ ita apud iudicem volebam edere actionem. i. offerre lib. dixit reus confiteor ꝙ debeo ei. c. sed non habeo pecuniam paratam: sed statuatis modicam dilationem: ⁊ infra illam soluam: dicebam dñe cogatis recipere libellum ⁊ satisdare iudicio sisti: al's data modica dilatōe fugeret. modo querit̃ q̇d iudex facere debeat. Ad qd̄ respon. iuriscon. ꝙ iudex nō coget eum recipere libellum: immo statuet ei dilationem ad solutionem faciendam cum competenti cautela vel recepta satisdatione iudicio sisti: si nō possidet immobilia vel sub hypoteca rerum suarum. vnde nō coget eum recipere libellum sed dabit ei modicam dilationem quia in mora modici temporis non est periculum. ⁊ ideo iudex dabit ei dilationeꝫ eius temporis quod datur iudicatis. hoc dicit. [edere] olim fiebat in scriptis vel sine scriptis. s̄. de edend. l. j. hodie in scriptis. C. de lit. contesta. auten. offeratur. [soluere.] infra dilationem a iudice statuendam. [cautela] scilicet satisdationis: si debitor non possidet immobilia cum ille qui nō possidet immobilia. satisdet iudi. sisti. s̄. qui satisda. cogā. l. sciendum. ⁊ in aut. de exhib. reis. l. sancimus. argu. ĩ. de petitio. heredita. l. cum ideꝫ vel competens cautela erit arbitrio iudicis statuenda argum̄. ĩ. de iure delib. l. j. in fi. ⁊. ĩ. de lega. j. l. si domus. §. j. [est] idest esse presumitur: aliquando tamen est: vt. ĩ. dicetur: vel neqꝫ magnuꝫ damnum est in his que statim habēnt. secus in his que declinationem habent. [est] quod olim erat duorum mensium. ĩ. de re iudi. l. debitoribus. hodie. iiij. in personalibus actio. C. de vsur. rei iudi. l. ij. in realibus actionibus officio iudicis statuendum insti. de act. §. j. Et in. l. ista colligetis tria nota. primo est differentia aut reus vocatus in ius venit recepit libellum litem contestatus est quo casu siue fateatur se debitorem siue neget debet subsequi sententia diffinitiua: quia de qua re ⁊c. ĩ. eo. l. de qua re ⁊. C. de edendo. l. qui accusare. ⁊ sententia diffinitiua habet ferri post litem contest. C. de tempo. appel. l. fina. §. illud. si reus veniat non vult recipere libellum fatetur se debere: hic non debet ferri sententia lit. non contestat. nec per talem confessionem fit lit. contesta. quia fit per interrogationem ⁊ contrariam responsionem. vt. C. eod. l. rem. sed per talem confessionem fit ei preceptum: vt hic. ⁊. ĩ. de legatis primo. l. si domus. §. qui cōfitetur: et erit tempus istud si loci consuetudo non contradicit quod datur iudicatis ad soluendum: hoc tempus ex causa potest a iudice artari ⁊ prorogari. ĩ. de re iudicata. l. qui pro tribunali. si autem consuetudo loci contrarium suadeat dabitur aliud: quia cōsuetudo vincit legem in eo loco vbi est infra communia predio. l. venditor. §. si constat. ⁊ ita est in ciuitate ista: quia fit preceptū
2 decem dierum. Item nota † hic secunduꝫ no. vos habetis quod in mora modici temporis non est magnum periculum leges dicunt alibi quod sepe modica dilatio allatura est periculuꝫ. ĩ. de app. re. l. vltima. ⁊. ĩ. de administra. tuto. l. tutor qui in principio Unde vos circa articulum istum ita dicetis duobus modis. in mora modici temporis non est magnum periculum idest nō presumitur: aliquando est vt in cōtra. argu. vel dicatis in mora modici ⁊c. circa ea que habēt statum. secus in his que sunt in declinatione ⁊ tempore perituro vt in honoribus ⁊ dignitatibus iuxta illud. Omnia sunt hominuꝫ tenui pendentia filo. Item no
3 ta † hic ꝙ modicum tēpus sumitur equiuoce in iure nostro: aliquando dicitur modicum tempus vnius diei. vnde iudex qui iudicauit de re infra modicum tempus debet supplere de fructibus eodem die infra de re iudicata. l. paulus aliquando dicitur modicum duorum dierum vel trium: vt. ĩ. quando appel. sit. l. j. §. biduum. ⁊. C. de appella. l. eos qui. in fin. ⁊ autē. in summa. aliquando dicitur modicum tempus trium dierum. C. de erro. aduoca. l. fi. ⁊. ĩ. de glāde le. l. vna. aliquando dicitur modicum tempus decem dierum. ĩ. de constitu. pecu. l. promissor stichi. §. j. aliquando dicitur modicum tempus triginta dierum. ĩ. de iti. act. pri. l. j. §. iulianus: aliquando dicitur modicum tempus. c. dierū ĩ. de iure deliberan. l. j. in fine. aliquando dicitur modicum tempus. s̄. ex quibus causis. l. ab hostibus. §. sed quod aliquando dicitur modicum tempus quod magis ⁊c. ĩ. de solu. l. ratum. ⁊. l. quod dicimus. aliquando dicitur modicum tempus quod dat̃ condemnatis ad soluendum: vt hic.

1 ☞ Agens cogitur se defendere.

1 **Qui non cogitur.** † In lege ista ponitur talis regula quidam sunt si conueniuntur certo loco non coguntur ibi respondere: vt legati prouinciales ibi inuenti: tamen si isti agant ⁊ apud eundem iudicē coguntur se defendere. [pati] scilicet rome: quia roma est communis patria. ĩ. ad munici. l. roma. [excipere]. idest admittere. [mitti] ne cause continentia ⁊c. C. eo. l. nulli. ⁊ est exemplum in lege ista: si legati prouinciales rome conueniantur habent ius reuocandi domum de eo quod ante legationem contraxerunt s̄. eo. l. ij. §. legatis. Sed si agunt rome ibi coguntur respondere

ne cause continentia diuidatur:ꝛ quod putat equum pro se de-
betur putare equum contra se. C.de sententijs.l.cum papinia.
ꝛ autentica ibi signata.fallit hec regula que hic ponitur in casu
si legati prouinciales rome patiantur furtum damnum vel iniu
riam si ibi agunt non tenentur ibi respondere. s. eodem.l.ij.§.
sed ꝛ si agant.

1 Quod post litem contestatam accidit non accessoriũ ad
primum in dicto iudicio non venit sed noua instantia opus est.

1 **Non potest.** †In.l.ista que propter sui breuitatẽ recipit multas de
terminationes ꝛ contraria no.ita casum:petebam
a te.c.ex causa mutui ꝛ super his.c. fui lit.contest.
post lit.conte.cepisti debere.c.ex causa venditiõis
tempore sententie ferende nõ apparet ꝙ debeas.c.ex causa mu
tui ꝛ sic iudex debet te absoluere:dico ego domine licet non de
beatis condemnare in.c.ex causa mutui debetis cõdemnare in
centũ ex causa venditionis:dicit reus domine super istis nõ fui
lit.contest.ista.c.debui ei post lit.conte.vnde debet nouam peti
tionem facere.queritur quid iuris.respon.ꝙ noua petitione ꝛ
nouo libello ꝛ lit.con te.opus est:quia non potest in iudiciũ ꝛc.
hoc dicit.[in iudicium].s.primũ.[acceptum].idest post lit.cõ
testa.in autẽ.de lit.§.omnem.in ver.si vero.[accidisset]idest de
beri cepisset.[interpellatiõe]noua vocatione in ius nouo libel
lo noua lit.contes.noua instantia cause opus est:ꝛ hec.l.recipit
multa contraria ꝛ ideo tollam breui determinatione ꝛ ista.l.est
ita exemplificata vt dixi in casu.modo subijcio tales determina
tiones.hec.l.est intelligenda quando illud quod ceperat debe
ri,post lit.conte.non poterat claudi sub prima petitione.immo
omnino extraneum a prima petitione:vt verbigratia.in exem
plo quod posui in casu:qꝛ singule cause varie singulas ꝛ diuer
sas pariunt act.j.de exce.rei iu.l.eadem.§.act.secus si id qđ ce
pit deberi post lit.contest.sub prima petitione poterat claudi.
verbigratia.cepi petere fundũ post lit.conte.percepisti fructus
erit opus nouo libello ꝛ noua petitione:nõ.Idẽ si peto a te sor
tẽ ex causa vsuraria post lit.cont.ceperunt currere vsure idẽ est
si peto quantitatẽ vel rem:non petij sumptus promissos qꝛ non
feceram lit.cont.feci circa sumptus non est noua petitio neces
saria quia ea que accidunt post lit.contest.valde spectant ad of
ficium iudi.si soluũtur ista contra.ar.j.de edil.edict.l.ediles.§.
item.ꝛ.j.de vsur.l.per eum.ꝛ.j.de rei ven.l.ex diuerso.§.j.ꝛ.j.de
aqua plu.ar.l.attheius.in fi.ꝛ.l.seq.ꝛ.C.e.l.j.ꝛ.j.de verbo.ob.l.
cum stipulati.ꝛ.j.de ex.rei iud.l.in hoc iudicium.Item ista.l.est
intelligenda in singularibus act.sicut est in act.que proponũt
de mutuo ꝛ in act.ex vendito ꝛ ex locato:secus est in vniuersali
bus act.vt in pet.here.quia indubitanter si conuenio te pet.he
re.ꝛ possides tẽpore lit.conte.vnã rem si tẽpore sentẽtie plures
ex vi vniuersalis petitionis ad totũ cõdemnaberis.j.de pet.he
re.l.si hereditatem.ꝛ.l.item videndum.vt est in acti.de peculio.
vt.j.de pecul.l.quesitum.in prin.Item ista.l.est intelligenda in
mere personalibus act.in quibus peto aliquid dari vel fieri.se
cus in personalibus act.scriptis in rem vt in act.ad exhi.j.ad ex
hib.l.iij.§.cũ autem.ꝛ.§.fi.Item secus in personalibus que cõ
comitãtur rem ꝛ possessionẽ quia pos.ꝛc. C.de ali.iu.l.vna.ꝛ dã
tur contra detentorem.j.de rei ven.l.officium.in fi.qꝛ in illis si
ne noua petitione damnantur.C.ad exhib.l.iij.ꝛ.j.de excep.rei
iud.l.si quis rem.ꝛ.l.ad exhib.ꝛ.j.ad exhi. l.tigni.§.pen.ꝛ vlti.
Item ista.l.recipit aliam determinationem et est intelligenda
cum vnum peto ꝛ aliud omnino post lit.contest.incipit mihi de
beri:vt in exemplo quod no.in casu.secus est si peto quod non
debetur tempore lit.contesta.sed post lit.contest incipit deberi
ex ea causa ex qua petij.de hoc subijciam aliqua exẽpla.Si ob
ligaui rem pro.x.directa pig.non competit ante solutam pecu
niam si conuenio te directa pig.anteꝙ soluam tempore lit.con
test.non habeo ius agendi si post lit.contest.soluo incipit mihi
deberi ꝛ competit act.j.de pigno. act.l.si rem.§.fina.idem est si
mandaui tibi vt exigeres a debitore meo ꝛc.vt.j.manda.l.si ti
bi mãdauero.idem est si te debitorem hereditatis conuenio tã
quam iure possessorem:vt.j.de petitione here.l.quod si in diem
in princi.Ex predictis apparet qđ ista.l.recipit quatuor deter
minationes.Ecce enim non potest videri in iudicium ꝛc.si erat
tale ꝙ non poterat sub prima act.claudi.Item debet intelligi
in personalibus actioni.iteʒ in mere personalibus act.item cũ
petij ex vna causa ꝛ cepit deberi ex alia.

n **Non alias.** In princip.huius.l.dicitur:do minus imperator erat rome mi
sit ad aliquos nobiles anglie vt venirẽt ad eum:isti
venerunt:dum essent rome cum principe venerunt
mercatores senenses ꝛ dixerunt vos debetis tantam pecuniam
quã mutuauimus in anglia dicũt isti nõ habemus hic veniatis
nobiscũ in angliã.querit qđ iuris: nunqđ isti vocati a principe
habent ius reuocandi domum:sic si cõueniantur de pecunia
accepta ante legationem .hoc dicit.[euocauerant] vt ad eũ
romam venirent.[cõtraxerunt]alias.secus accedit.s.de ar.
l.non distin.§.illud ꝛ.s.e.l.ij.§.legatis ꝛ ibi dixi. ꝛ.j.eo.l.si le
gationis .si cõtraxerũt in legatiõe ibi tenent respõdere ita si
ibi agerent.s.e.l.qui non cogitur.

Legati. In.§.isto cum.l.se.dicuntur tria prĩo dr si le gati missi de puincia in vrbem deliquerũt ro
me ipsi vel eorum serui de istis delictis possunt conueniri ro
me directa act.eorum nomine vel noxali seruorum nomine.
Secundo dicitur si legatus rome inuentus inuenitur rẽ alie
nam possidere an poterit cõueniri:videbatur quod sic:rõne
presentis possessiõis. cassius distinguebat aut ppter illã cõ
uentionem impediretur legatio:ꝛ tũc erit denegãda actio alias
non cum multos habet seruos in vrbe ꝛ p vno conuenitur .sꝫ
iurisconsul.dicit indistincte ꝙ potest conueniri. Tertio determi
natur scđm dictũ si legatus ante legationẽ cepit possidere rẽ
alienaʒ quam nunc rome inuenitur possidere nõ põt cõueni
ri:sed si in ipsa legatione possideret:quia emit equum alienũ
ibi bene conuenitur.ne si aliter diceremus iam daretur pote
stas legatis afferendi res alienas domi.hoc dicit[eorũ]di
recta eorũ noie ꝛ noxali seruorum nomine.ꝛ not. sicut legati
de contractibus celebratis in legatione tenent.s.eo.l.ij.§.le
gatis .ita de delictis vel quasi :vt hic.[est]ꝛ ita in rem actio.
datur gratia presentis possessionis nisi dolo desijt posside
re.j.e.l.qui petitorio .ꝛ in.l.rem act. [pati] vnde colligo hic
cũ negatoria act.fit in rẽ .j.si ser.ven.l.ij.si iusti per fundũ me
um iã sunt trigita anni nõ possuʒ agere negatoria sed gratia
presentis itionis sic vt hic:ꝛ ar.j.de verbo.ob.l. si sic.ꝛ dicã.j.
si ser.ven.l.ij.[auocetur] quod non debet esse:accedit ad hãc
rationem in aut.de santis.epi.§.reuerẽdissimi.[si legatõis.]
incipit tertium dictum quod determinat secũdum dictuʒ[ac
cipere]in ipsa legatiõe[afferendi]quod nõ debet esse: quia
hoc modo locupletaretur cum aliena iactura quod ius nõ pa
titur.j.de condic.indebi.l.nam hoc.

1 Legatus qui legationem gerit rõne quasi cõtract⁹ qui
solo animo fit nõ põt legationis tempore conueniri.

o **Eo act.** †In.l.ista cuʒ duabus.ll.se.vsqꝫ ad.§.ex quibus dicitur. Si lega
tus prouincialis missus ad vrbem in legatione ro
me adiuit hereditatem non poterit rome a legatarijs vel cre
ditoribus conueniri sed si nõ velit satisdare de satisfaciendo
vbi habet domicilium vel her editas est:legatarij et credito
res mittentur in pos.nam ipse debet publico munere fungi.sꝫ
quid erit legato puinciali rome restituta ẽ hrđitas ex trebel.
senatuscon.nũquid ibi poterit conueniri:non :siue heres spõ
te vel coacte restituit :sꝫ qđ erit Legatus adiuit hereditatem
ꝛ alteri restituit:nunquid in fideicõ.dabitur actio:sic. nec po
terit vti exce. ex persona legatarij quia istud est personale be
neficium.vnde non transit in fideicom.hoc dicit ista .l.videa
tis expositionem litere.[act.]legatarijs vel a creditorib⁹:vi
detur contra legatus perdit hoc beneficium si ibi contraxit.
s.eo.l.ij.§.legatis appellatione contractus ꝛc.s.eo.l. omnem
sed hic adeundo obligat se.j.ex quibus cau.in posse.ea.l.apõ
iul.in fi.ꝛ.j.de acquirẽ.hered.l.more.Ad quod potest dici re
gulariter si legatus contrahat rome non habet ius reuocan
di domum :speciale est hic:vel potest ita dici:cum aliquis ob
ligat se si contrahendo cum alio vel quasi contrahendo vel de
linquendo vel quasi non habet ius reuocandi domum :sed le
gatus licet adeũdo .l.obliget eum cum hereditas adeatur so
lo animo. vnde licet iuris interpretatione dicatur quasi obli
gari non tamen contraxit cum alio.j.de acquiren. hereditate.
l.heredem .sed debet satisdare legatarijs ꝛ creditoribus.vt.j.
dicit [satisdet] de legatis pstãdis aduenĩete die:vel nisi satis
det de satisfaciendo infra codem .l.fideicom.[esse] quasi di
cat nihil prohibet.[ei.]legato[adijsset.]ꝛ tũc est speciale vt
non teneatur respondere legatarijs.s.codẽ.l.de eo. [est]vn
de personam non transgredirur.infra de reg.iu.l. priuilegia.
secus in beneficijs realibus .j.de cen.l.etatem.est tamen spe
ciale quod priuilegium personale transgreditur personaʒ.C.
qui po.in pig.l.assiduis.ꝛ.C.de priui.do.l.vna.ꝛ.s. de mino
ri.l.minor autem .Sed videtur quod exceptio trebel.compe
tat fideicõ.est exceptio treb.duplex: est vna que datur heredi
qui restituit.C.ad trebel.l.fina.ꝛ.j.ad treb.l.j.§.j.ꝛ. C.ad tre.
l.j.ꝛ.ij.est exceptio trebel.vt pactuʒ factum heredi prosit fidei
commis.vt.j.de cõ.pec.l.si post.legatus habet ius reuocandi
domum si restituit hereditatem fideicom.poterit dicere fidei
com.ex persona legati habeo ius reuocandi domum non: qꝛ
personale est beneficium.

Sed

Sed & si restituatur &c.
1 ☞ Iuramentum prestare non cogitur eo casu quo quis non cogitur se defendere.
1 Ex quibus causis. † Ex quibus causis nō cogitur legatus recipere iudicium ex eisdem causis si offertur ei iusiurandum. obtinet vicē lit. contest. [accipere] quod est regulariter. s. eo. l. ij. §. legatis. [succedit] . j. de iureiuran. l. nam postea. §. si is qui pro temporali: & ita qui non tenetur lit. conte. nec iurare. j. de proba. l. cum de indebito. §. penul.

Edium nomine. In. §. isto ponuntur casus in quibus legatus nō habet ius revocandi domum. vt si tenetur vicino pro edibus quas habet rome cauere de damno infecto. Item si actio que cōpetebat cōtra eum erat tempore peritura: quia tenetur accipere iudicium vsq ad lit. conte. hoc dicit. [in pos.] q2 est speciale: q2 desiderabat celeritatem. j. de dā. infect. l. j. similiter debet cauere legatario. s. e. l. de eo. & l. se. [transferat] iudicium similiter diebus feriatis super acti. tempore peritura lis ɔtestatur. s. de fer. l. j. §. excipitur videtur cōtra. q non debet lis contestari in legatione vnde videtur ɔtra. s. eo. l. ij. Ad quod potest dici si interim dum venit expirauit sic sine tēporali damno vt ibi: sed si in euidēti est q expirat tunc cogitur litem contestari. vel istud est intelligendum act. que non perpetuatur lit. cont. vt est de dolo acti. C. de dolo. l. vlt. vel potest dici vbi non perpetuatur lit. contesta. vt in act. de dolo ibi fit sine temporali damno: al's vero si petatur iudicium transferatur al's datur. restitutio ex illa generali clausula si qua mihi &c.
1 ☞ In ventre in dubio presumuntur esse tres ideo iam natus pro quarta hereditatis tantum interim poterit ɔueniri. h. d.
2 Mulier potest parere septem liberos.
1 Si paterfami. † Paterfami. decessit relicto vno filio iam nato & vxo. pregnāte: iste pater habebat multos debitores: filius inde natus vult agere contra debitores & petere medietatē debiti: dicūt debitores nō vadit ita quia mulier posset parere. vij. quia tot sunt receptacula eius. vnde potes petere octauā partem queritur quid iuris. respō. iurisconsultus. in rerum natura incertū est sint. vij. vel paucio es: vel esto q vnus sit tantū in ventre: tamē quia est incertū quantū ad sententiā nostrā eligamus mediaz viam q possit parere tres vnde filius iaz natus admitteret ad portionē quarte partis: sz edito partu si pariat vnum residuū qd deest ei ad dimidiā poterit petere & si apparet q quantū ad naturā sunt certa quantum ad sententiā nostram sunt incerta. h. d. [nasci] . i. vij. [an tres] vel plures vel paucio es [intuendā] in casu isto aliquando intue-
2 mur. insti. de ver. ob. l. ɔditionalis [debere.] no. † hic q mulier pōt parere. vij. liberos: q2 tot sunt receptacula eius. j. de sol. l. si pater. verum quia posset parere vnum tantū eligamus mediam viam non possumus inuenire mediū in. vij. q pariat tres & dimidium sed q pariat tres. j. si pars her. pe. l. antiqui. nec ob. l. que videtur velle filium admitti ad dimidiam. j. de acquir. her. l. cuz quidam. quia ibi recitatur op. que hic reprobatur. sed quid facit hic. §. ad tit. nostrū. facit quantū ad primā partē de iudi. occurrit videre: quis possit in iudiciū deducere & filius iam natus non potest dimidiam petere.
1 ☞ Dictio appellat pro interpellat.
2 Regula qui prior appellat prior agat in quibus habeat locū.
1 Qui prior. In. l. ista ponit quedā regula que pōt intelligi in causa principali & in causa ap. et est regula talis: qui primo appellat. i. prouocat ad iudiciū prior agat. i. recipiat prius ei9 petitio. h. d. [appellat] . i. interpellat vel ɔuocat [agat] . i. prio recipiat eius petitio. & ɔcessus. alij habent in litera: qui appellat prior quidam habēt qui prior appellat agat. alij habent qui prior appellat prior agat: & quo ponemus exemplū in. l. ista: antiqui posuerunt sic. dn̄s scriptor: qui est bonus qn̄ dormit locat operas suas scholari & accipit medietatē pecunie & scribit vnā petiā. facto hoc vadit ad aliū scholarē & locat operas suas. facit ille vnā aliam petiā non vult scribere: ambo scholares prouocāt ad iudiciū: dicit iudex nescio quid faciam: dicit aduocatus qui prior appellat prior agat. hoc est in operis simul duobus locatis primo debet operari illi cui primo locauit. j. loc. l. qui opas sed istud exēplū non est bonū in. l. ista: q2 ibi tractamus de opera locandi & scribendi. hic de ordine litigandi. vnde no. exēplū in causa principali in duplicibus iudicijs vt fam. herc. verum q2 expedit scire quis cōmodo possessoris vel petitoris fungitur. j. de lib. cau. l. liberis. iudicabimus illū actorē qui primo ɔuocauit. s. e. l. in tribus istis. Uel potestis no. exemplū in ɔuentione & recōuentione. facio te citari in ius te veniente offero tibi li. tu dicis iud ici petit a me tantū sic: volo eū reconuenire & petere tātum: offert libellum mihi in reconuentione cuius libellus primo admitter cuius ɔcessus preferetur: certe q2 primo interpellauit te ad iudicium primo recipit meus libellus: postea statim recipit tuus & primo ɔtestat lis sup primo: scdo super tuo. iuxta id qui prior app. prior agat. in auf. de exe. qui cō. & recō. §. sanci-
1 mus. que est. C. de fer. auf. & ɔsequēter † & scdm istam literā verbū appellat sumit impropriè: appellat. i. interpellat. sic se habet vulgare nostrū si tu nō satisfacis mihi faciā te appellare ad curiam. sic sumit. C. de pcur. l. ij. Unde bene pōt intelligi. l. ista in causa appe. peto a te. c. iudex cōdemnat te mihi in. c. & a residuo absoluit appello ego illico: tu scdo appellas cuius appellatio prio examinabit: certe mea q2 iudex prio admittit meā ap. postea tuā sup mea pnunciat. j. que sen. sine ap. re. l. j. §. j. & tunc ppriè stat appellat: q2 appellatio est &c. s. de mi. l. preterea. Et ad. l. istaz opponit videt q q primo appellat vltimo agat. verbigra. feci tibi pactū de nō petēdo & pmisi tibi penā: peto nō obstāte trāsa-
2 ctione. l. dicit q tua petitio est pferenda: vt. C. de trāsa. l. vbi. † Ad qd pōt dici regulariter est verū qd hic dicit. fallit ibi cū venit ɔtra talē solennē transactionē. vnde nō est trahendū ad ɔsequentiā q2 omnis diffinitio &c. j. de reg. iur. l. omnis diffinitio. Sed denuo opponit. C. qui accu. nō pos. l. j. breuis est rn̄sio hec regula loquit in litibus pecuniarijs. secus in criminalibus vbi posterior de crimine atrociori prefert minori. vt in. l. cōtra. & j. de accu. l. is qui. Et ad solutionē hui9 ɔtrarij ita dicetis. regula ista habz locū in pluribus ciuilibus questionib9 a diuersis partibus motis cū prior est maior. verbigratia. peto a te hereditatem. tu cōuenis me de certa qtitate questio hereditatis est maior certe qui prior &c. vt hic: & j. e. l. per minorē. Itē hec regula vendicat sibi locū in pluribus ciuilibus questionibus. prima est preiudicialis. j. de lib. cau. l. ordinata. Itē. l. ista habet locū in pluribus questionib9 quaz vna criminalis alia ciuilis q2 criminalis prefertur ciuili. C. de orig. iur. l. fi. Item. l. ista habet locū in plurib9 criminalibus cū prior est maior q scda. j. de pu. iu. l. is qui. in fi. sed lex ista nō habet locū in pluribus questionibus si posterior est maior vt pōt dici in. l. vbi pactū. Item non habet locū in pluribus ciuilibus si posterior preiudicialis est: insti. de act. §. preiudi. Itē nō habet locū in ciuilibus & criminalibus. C. ad. l. iul. de adul. l. si adulterij. Item nō habet locū in pluribus criminalibus & posterior est maior: vt in. l. ɔtra.

Ubi. Ubi semel est iudicium acceptum ibi debet accipere finē. hoc dicit. [vbi] . i. apud quē iudicē quia de qua re &c. j. e. l. de qua. & accedit. s. de iurisd. om. iud. l. cum quedam. fallit tamē si valitudine longa vel iusta causa remouetur. s. eo. l. si longius. in principio. & j. eod. l. mortuo: & ideo expono: vbi. idest apud quem iudicem: et ideo vbi. idest in eo loco quia causa cepta Bonon. potest finiri apud canicaz rem. si iudex est talis qui consueuit cognoscere in secessibus. s. de arbi. l. si cum dies. §. si arbiter. & j. quis or. in. bon. possessione ser. l. ij. §. dies.
1 ☞ Sicut inter heredes diuidit actio ita instātia super actione iā incohata. h. d.
1 Si petitor. † Titius petijt a te aliquam rez decessit lit. cōte. pluribus heredibus relictis: nunquid quilibet heredum poterit rem petitā insolidū ɔsequi nō sed quisq heredū poterit prosequi suā partē hereditariā. h. d. [potest] est verum q inuito coherede non potest prosequi sed eo absente & ignorante sic oblata satisdatione de rato. C. de ɔsor. eiusdem lit. l. ij.
1 ☞ Tempora apposita in prima delegatione videntur repetita in persouam eius qui in locum primi est delegatus. h. d.
1 Si iudex. † Quidaz iudex erat qui cognoscebat inter duos & infra certa tēpora: iste decessit pendēte tēpore alius est substitutus loco eius: qtum tps debebit habere iste: certe qtum superat defuncto. vnde licet non fuerit dictū dūtamen legitima tēpora a lege statuta non excedantur. [non expresserit.] & ita que in prefationibus &c. j. de ver. obl. l. titio. §. idem respōdit [legitima] . i. tempora statuta a iure. intra que instātia cause pecuniarie debet finiri. C. e. l. prope. in prin. sed lex videtur velle q si iudex morit pēdēte triēnio q si superat illi annus habebit annum substitutus si minus anno habebit annum. C. eo. l. prope. §. sin autem. ad qd dicetis in hoc corrigitur. l. ista per illam. plura alia inducuntur de nouo per. l. illam & de instantia cause finienda per triennium & de eo quod contrahit eremodicium.

Non videtur. Si ille qui potest declinare forum iudi. ɔuentus coram iudice petit libellū offerri non eo ipso renunciat priuilegio fori & in iudicem ɔsensisse. non cēn videtur &c. h. d. vnde ponetis exemplum: si clericus vel scholaris conuenitur coram potestate

licet non dicat statim allego priuilegium meum: sed dicat offero libellum nihilominus ante lit. contest. poterit priuilegiũ allegare. C. de exc. l. penul. ⁊ l. vl. ⁊ quia non videtur in iudicem ⁊c. vt hic. Item potest no. exẽplum in delegato qui iure nostro recusatur: nam potest eum recusare ante libellum oblatum ⁊ post ante lit. contest. vt. C. e. l. apertissimi. ⁊ autẽ. ibi signata ⁊ hec est vera opi. Beneverum est ꝙ domini canoniste non seruant hoc in foro ecclesiastico: faciam tevocari coram delegato tevocato dico domine ecce libellum quem ego offero ei. si recipit libelluz iudex assignat dilationem ⁊ tu recipis non saluo iure tuo extra de re iud. c. inter monasterium. Et adde no. in spe. ti. de recu. §. fit aũt: per totum illum. §. ⁊ adde etiã que remisi. C. de iuris. om. iudicum. l. j. ⁊ adde etiam que no. per istum Odo. infra eodez. l. fideicommissum. glossa. non potest. ⁊ facit. ĩ. eodem. l. sed ⁊ si susceperit. ⁊ ibi dicam.

1 ☞ In successione trãsit instantia que debet terminari in eodem loco. h. d.

1 **Si is qui.** †Cepi te cõueniri rome ibiq; fui tecum lit. cõte. decessisti relicto herede qui habet domicilium trãsmare vbi heres tuus debet defendi rome vbi tu iudicium acceperas. h. d. [est] nam cum succedat in hereditate eius vniuersalis est eius successor: qꝛ nihilominus ⁊c. ĩ. de reg. iu. l. nihil ⁊ qꝛ interp̃tatiõe iur̃. eadẽ est persona heredis ⁊ defuncti: ⁊ qꝛ nõ debet licere heredi ⁊c. s̃. e. l. heres.

1 ☞ Iudicium non potest esse super futuro.

1 **Non quemadmodum.** †In l. ista no. duplex differentia inter obligationem fideiussoris ⁊ iudicium: potest accipi fideiussor in futurũ ⁊ in pendenti: sed iudicium non. Item differentia est in alio. fideiussor potest accipi ante obligationem rei. sed iudicium non anteꝙ debeatur aliquid actori a reo. hoc dicit. [in pendenti] puta accipio fideiussorem si nauis venerit ex asia. vt ĩ. de fideiusso. l. grege. §. illud. [sunt] esse non possunt. vnde nõ possum petere debitum conditionale pendente condi. nec quod mihi debebas. [possit]. ĩ. de pecul. l. eo tempore. [non posse]. scilicet accipi. vnde si formarem ita lib. peto a te. x. que debebas mihi si nauis venerit ex asia: vel peto. x. que debebas in posterũ talis petitio nõ est iusta vt hic. sed lex videtur contradicere qd̃ iudicium possit suscipi de futuro vt si deleuisti cirographum in quo continebatur quod titius sub conditione debebat mihi. x. vt. ĩ. ad. l. aquiliam. l. in lege aquilia. Ad quod potest dici dupliciter: vno modo regulariter iudicium non suscipitur de futuro vt hic: ⁊. ĩ. de vsur. l. prima. fallit in odium damnum dantis vt in l. contra. nam multa alia sunt specialia in. l. aquilia. ĩ. ad. l. aquiliam. l. in lege ⁊ l. scd̃a. ⁊ l. ait lex. et. l. si seruus. §. tertio. vel dicatis si iudicium non suscipitur de futuro vt si peterem quia debebis vel peto ꝙ debes si nauis venerit ex asia cum pendente condi. non sit nata obligatio vel act. ĩ. de verborum significa. l. cedere. sed iudicium suscipitur de futuro vt de presenti: vt in. l. contra. quia gratia presentis deletionis cõuenio te. l. aquil. ad hoc faciunt multa iura. ĩ. si vsufr. pe. l. vltima. ⁊. ĩ. eodem. l. in omnibꝰ ⁊. ĩ. si ser. vend. l. harum. ⁊ l. egi. ⁊. ĩ. vt le. no. ca. l. prima. ⁊ l. hec stipulatio. ¶ Sed denuo videtur iudicium suscipi sub condi. loco tibi rem meam vsq; ad annum finito anno dico exeas de re: nolo exire: conducas eam: nolo conducere: quod est remedium iur̃: hoc vel conueniatur acti. ex locato vel condictio. ex lege. vt restituat rem conductam: ⁊ si differt restituere vsq; ad sententiã condemnatur ad rem ⁊ ad tantundem. vt. C. vnde vi. l. non ab re et. C. locati. l. conductores. vnde nonne hic iudicium suscipitur sub conditione quod vetat lex ista: R̃n. iudicium nõ suscipitur sub conditione vt sub conditione peto condemnari de eo quod debebis: sed iudicium suscipitur sub tacita conditione interpretatione iur̃. Sed quid erit promittit rusticus annuatim libram piperis aduocato: rusticus valde est curialis quãdiu seruitium recens est: soluit tribus annis: postea non vult soluere venit aduocatus ⁊ petit: ago contra talem qui promisit dare annuatim: quia cessauit biennio peto vt condemnetur pro preterito et vt in futurum prestet. dicit aduocatus rustici: non admittetur pro eo quod petit in futurum erit recipiendus talis libellus: dicebat Ioannes ⁊ Az. quod sic gratia presentis iur̃. vt in precalle. l. ⁊ quia durũ esset quod quolibet anno litigaret super libra piperis. C. de prescript. xxx. anno. l. male. ⁊ argumen. C. de fideic. l. prima Iaco. bal. dicebat contra. argumen. huius. l. ⁊. ĩ. de vsu. l. prima dicebat formandam petitionem quod cautio sit petenda quod caueat vt in futurum prestet. ĩ. eodem. l. in omnibus. ⁊ infra. vt le. no. ca. l. hec stipulatio: sed super ista cautione posset esse lis quolibet anno sicut super re principali, vnde prior opi. est verior.

1 ☞ Iudex ex causa potest dilatiões prorogare.

i **Interdum.** †In prin. huius. l. instruũtur aduocati q̃rere exceptiones: ⁊ dr̃ si ceptũ est iudiciũ inter actorẽ ⁊ reuz aliq̃n iustis ex causis differunt̃ iudicia. verbi gratia. peto a te rẽ oblato libello lit. contest. prestito sacramẽto cal̃. venio ad iudicem detis mihi dilationez: probo ego: tu nõ probas: venis tu ⁊ petis dilationẽ: dico ego: tibi nõ debet dari. qꝛ data fuit peremptoria dñe impeditus fui iustis ex causis que dicuntur hac lege ex istis causis dande sunt dilationes. hoc dicit [sustinere.] vnde no. lz ĩ singulis causis amplius quã semel dilatio nõ debet dari. s̃. de fer. l. j. ex causa datur iterum vt hic.

1 ☞ Ubi quis gessit negocium ibi. debet se defendere nõ obstante priuilegio fori.

1 **Senator.** †Si senator gessit in prouincia negotia alicuius cõuẽtus in prouĩcia ibi tenetur iudiciũ suscipere ⁊ cũ sua spõte recepit ibi iudiciũ non poterit recusare. h. d. [ↄtraxit] nã vbi q̃s tutelã vel curã gerit illic iuri subiaceat, accedit, s̃. e. l. hr̃s absẽs. ⁊ ibi no. de hac materia.

1 ☞ Hec lex legitur duobus modis in glo. vno modo vt ponat ordinem inter iudiciũ criminale ⁊ ciuile ⁊ s̃m hãc lect. ⁊ eã nõ sequitur scd̃m eã breuiter. h. d. Accusatio criminalis de vi prius debet expediri quam questio ciuilis de ꝓprietate. Secũda lectu. est vt ꝓponat ordinẽ inter petitoriũ ⁊ possessorium ⁊ istam prosequitur glo. ⁊ scd̃m istã sunt opi. ⁊. h. d. Si iter eosdem esset questio de proprietate et possessione causa possessionis debet primo intentari. hoc dicit.

2 Petitoriũ ⁊ possessoriũ an possint concurrere in vno ⁊ eodem libello.

3 Actiões due rei persecutorie noĩe eiusdẽ rei nõ possunt proponi regula cum fallen.

4 Possessorium si quis intentat ⁊ ecõtra petitorium si nõ est in continenti paratus docere de iure suo qui mouet petitoriũ prius cognoscetur de possessorio alias secus cum fallen.

Si de vi ⁊ possessiõe q̃ratur. Lex ista habet varios ĩtellectus sicut patebit ex subsequentibus. vno modo legitur secundũ antiquos dominũ Mar. ⁊ plac. vt hec. l. intelligatur in pos. iudi adipiscẽde vel recuperande possessionis: que simul cum petitorio possunt moueri vt si agatur de possessorio adipiscende ⁊ recuperãde possessionis: tunc non est seruanduz quod dicit hec. l. si agatur de possessorio retinende: tunc est seruanduz quod dicit hec l. Legitur hec lex secundo modo secundum Io. ⁊ Az. ⁊ Iac. vt intelligatur hec. l. ĩ omni possessorio. legitur hec. l. alijs modis puta cum ab vno mouetur possessorium ab alio petitorium. legitur quarto modo vt intelligatur cum de violenta possessione agebatur criminaliter: ego tamen premittaz lecturam dominorum Io. ⁊ Azo. ⁊ Ia. pro illa exponam litteram: postea tan

1 gam alias lecturas †ponetis ita casum: volebam cõuenire aliquem vel interdicto vnde vi: causa recuperande possessionis et insuper volebam rem illam vendicare. vel volebaz mouere possessorium adipiscende possessionis ⁊ insuper petitorium in iudicium deducere: vel volebam mouere questionem violẽtie qꝛ turbabar in possessione. modo queritur si actor agit ĩterdicto vnde vi: ⁊ petit eam iure dominij vel agat de violentia vti pos. et rei vendi. an simul ⁊ semel facere liqueat. Ad quod respõdet iuriscon. si de vi. s. expulsiua vel turbatiua ⁊ de possessione aduocanda iure dominij imperator adrianus rescripsit non posse possessorium simul ⁊ semel cum petitorio moueri: sed primo de vi ⁊ possessione querendum est: finita illa causa tunc poterit de proprietate ille iudex cognoscere. hoc dicit. ⁊ tũc legetis ita literam. [si de vi]. s. expulsiua: interdicto vnde vi: vt. ĩ. de vi et vi ar. l. j. [⁊ possessione]. i. re possessa. sic exponitur. C. de rei vẽdi. l. possessiones. quia interdum pos. pro dominio accipitur ⁊ econtra. vt. ĩ. de verbo. sig. l. interdum.] queratur] ab vna eademq; parte: vel legatis si de vi. s. turbatiua que parit interdictum vti pos. ĩ. vti pos. l. j. ⁊ interdictum vtrobi. ĩ. vtro. l. j. ⁊ de vi. i. de possessiõe ablata per vim. vel de vi. s. turbatiua [rescripsit] ad istam. l. ⁊ lecturam concor. ĩ. ad. l. iul. de vi. pu. l. qui cetu. §. si de vi. Legitur secũdo modo hec. l. secunduz antiquos vt intelligatur in interdicto retinende possessionis ⁊ petitorio iudicio et erit sẽsus si possideo fundũ vel hominẽ vel equũ si turbas me in possessione fundi cuz sum possessor: tu dicis te possidere arare colere. nunquid si volo te conuenire vti pos. ⁊ insuper rem vẽdicare prius dz de vi cognosci quã de ꝓprietate: ⁊ tũc exponetis d̃ vi: scilicet turbatiua. [⁊ possessiõe]. i. ꝓprietate vel possessiõe i. re possessa [q̃rat̃] ab vna eadẽq; pte [. d̃ vi] . s. turbatiua puniẽda, Legitur tertio mõ: vt dicamus qd̃ vnus mouebat questionem

stionem pos. alter questionem proprietatis: et tunc ponetis ita casum conueniebam te interdicto vnde vi dicens quod deieceras me de possessione illius fundi per vim: tu obijciebas qd nō me deieceras et qd res illa erat tua non mea: et ita ab vno qrebatur de vi expulsiua: ab alio de possessione retinenda iure dominij vel proprietatis: quid erit iudex primo debet cognoscere de vi postea de proprietate et tunc exponetis si de vi. scz. expulsiua. [queratur] ab actore. [et possessione]. i. res possessa queratur a reo. [de vi]. s. expulsiua. [q̄ de proprietate] que obijcitur a reo. et fulcitur hec lectura illa ratione: si conuenio te interdicto vñ vi: et tu dicis te dominū: ideo queritur primo de vi qr spoliatus ante omnia debet restitui. C. de do. inter vi. l. si maritum: et de ag. et cē. l. si coloni. et extra de spon. per totum. Legitur quarto modo hec. l. vt ista. l. intelligatur ita: accusabam te criminaliter. l. iul. de vi. publica vel priuata dicens qd per vim de possessione talis fundi me deieceras tu dicebas qd me nō deieceras: dicēdo illam rem tuam non meā: quis erit ordo cognoscendi: primo de vi postea de proprietate: tunc exponetis. [de vi.]. s. punienda. l. iul. de vi pu. vel priuata. de publica si lata est cū armis cui⁹ pena est. ff. ad. l. iul. de vi pu. l. j. l. iul. de vi priuata si illata ē sine armis cuius pena ē. ff. ad. l. iul. de vi. pri. l. j. [de vi.] i. de accusa. l. iul. de vi pub. vel priuata [rescripsit] et hec lectura sustentatur illa ratione qr si mouet a diuersis criminale et ciuile iudicium criminale preferť. C. de orig. iu. l. fi. Or signori circa l. istam ita breuiter insisto. ista. l. videť velle qd primo querať de vi q̄ de possessione vel proprietate rei. l. videť velle contrarium qd prius de possessiōe dz cognoscere pses q̄ crimen violētie exequtere. vnde videť contra. C. de ap. l. j. ad solutionem cuius contra. breuiter dico prout ista. l. legitur primo modo fm Jo. Az. et Jac. nihil de. l. illa ad. l. istam prout legitur secundo modo est similiter impertinēs. l. illa ad. l. istam. prout legitur tertio modo nihil de. l. illa ad istaz. prout legitur quarto modo. l. illa obuiat ad istam: sed non ob. refert multum aut accuso te. l. iul. de vi publica et priuata: aut dicis et defendis te qr intuli tibi vim in possessione. vnde lz eam tibi retinere per vim: vel per vim recuperare cum moderamine inculpate tutele. C. vnde vi. l. j. quo casu q̄stio possessionis est preiudicialis ad criminalem questionem. l. iul. de vi pu. vel priuata: qr si tunc temporis possidebas non videor passus vim: et hoc casu preses primo debet cognoscere de possessione: vt si inueniat qd tunc tēporis possidebas et per vim retinuisti debet te absoluere si non inuenit te possidere male facit. vnde poterit appellari: et sic loquitur. l. contra si autē accuso te. l. iul. de vi pu. vel priuata: tu autē dicis tuam esse hec questio dominij non est preiudicialis questioni violentie: vt. C. vnde vi l. si quis in tantam: et sic intelligiť. l. nostra. Super. l. istam formabo quādam questionē quā si bene intellexeritis nihil remanebit intactū: et si haberetis apparatum Az. et Jo. tunc melius haberetis q̄ sit hic notatum similiter istaz materiam tetigit. C. de rei ven. l. ordinarij. dñs Jo. in commēto suo. ff. de acqui. pos.
2 l. exitus optime examinauit. † Unde quero super. l. ista an in vno eodēqz libello possit simul et semel proponi petitoriuz et possessorium iudicium: in questione ista fuit opi. dixerūt dominus Mar. et Pla. distinguendum: triplex est possessorium est adipiscende de nouo quorum bonorū et quorū legatorum: vt insti. de interdic. §. adipiscende. est interdictum possessoriū recuperande possessionis vt in interdicto vnde vi. ff. de vi et vi ar. l. j. §. deijciť. ē possessoriū retinēde vt vti. pos. i reb⁹ imobilib⁹ vtrobi imobilib⁹: insti. de iterdic. §. retinēde si ergo vult mouere possessorium adipiscende possessionis et petitorium vno eodēqz libello potest: dixerunt ipsi. vnde ista petitio est optime formata qr sive bonorum possessor titij et a te possidenť peto mihi restitui ꝓposito interdicto quorum bonorū et insuper qr bonorum possessor loco heredis hř. propono vtilem peť. heredi. que cognominať bo. pos. here. peť. similiter in interdicto quorū le. et peť. here. nā potero formare ita petitionem: qr sum heres titij et tu rem legatam occupasti iacente hereditate possessionem rei legate peto restitui proposito interdicto quorū leg. et qr heres sum ꝓposita petitione heredi. directa mihi restitui vt possim in ea detrahere falcidiam. idez putant in possessorio recuperande possessionis nam si deiecisti me per vim de possessione rei immobilis potero ita formare petitionem meam qr de possessione illius predij deiecisti me per vim ꝑeto restitui possessionem cuz fructibus et omni causa interdicto vnde vi. C. de actio. emp. l. fi. qr illud prediū meum est peto restitui directa rei vē. vel vtili. ad hoc videť. l. expressa que dicit heredem posse cōuenire legatarium ꝓposito interdicto quorū leg. vel peť. here. ff. quorum le. l. j. §. qui autē similiter. l. videtur expressa in possessorio recuperande possessionis que dicit si fundum meū cepi a te vendicare vice dñij pendente iudicio petitorio possum te cōuenire interdicto vñ vi: vt post ablata restituas. ff. de vi et vi ar. l. cū fundum. §. cum qui. secus tamē

est si vellem mouere possessorium retinende possessionis et petitorium: non possum facere simul et semel et eodem libello. vnde si contendo me possidere fundū et tu turbas me possidere nō potero petitionem meam sic formare: qr turbas me in possessione talis rei peto vt condemneris ne vim turbatiuam mihi inferas et qr turbasti ab anno citra peto te in pos. damnari proposito interdicto vti pos. et qr res mea est peto restitui directa rei vend. vel vtili. sed debet ita formari: qr turbas me in possessione talis rei: peto condemnari ne vim turbatiuam inferas mihi et qr intulisti ab anno citra peto condemnari in estimatione possessionis proposito interdicto vti. pos. ff. vti. pos. l. j. et. ff. vtrobi. l. j. finita causa interdicti si vincam qr iudex pronunciat me possessorem esse tu credis rem tuam esse detur res ad petitorium iudiciuz si succumberem in possessorio qr non ꝓbarem me possessorem tempore lit. contest. vel qr a te vi vel clam possidebam: tunc si credo me dominum debeo vendicare. ff. vti pos. l. j. §. hoc interdictum. et. ff. e. l. inter litigatores: igitur patet ex premissis quod possessoriū adipiscende possessionis quorum bonorum et recuperande pos. interdictū vnde vi. simul et semel cum petitorio potest ꝓponi: sed possessorium retinende possessionis nō immo de tali interlocutoria prius cognoscendum vt hic fm eos. si queritur que sit ratio huius diuisionis est talis. quí possessorium mouet adipiscende vel recuperande possessionis cum petitorio nō est sibi cōtrarius nam dum mouet pos. adipiscende posses. dicit se non possidere sed restitui possessionem de nouo. dum mouet petitorium dicit aduersarium possidere et rem sibi restitui. similiter qui mouet recuperande pos. possessorium dicit se non possidere cum mouet petitorium dicit aduersarium possidere et rem sibi restitui cum pos. et c. C. de alie. iu. mu. l. vna. vnde qr non est sibi cōtrarius merito debet audiri cum boni iudicis sit lites dirimere et circuitus vitare. ff. si cer. pe. l. quidam. et. ff. de cōdi. indebi. l. dñs. sed vbi ꝓponitur interdictum vti. pos. vel vtrobi. et petitorium ideo simul et semel moueri non possunt qr actor esset sibi cōtrarius. nam dum mouet possessorium retinēde possessionis dicit se possidere. dum proponit petitorium qr pos. subijcit aliquem rei ven. dicit aduersarium possidere: qr rei ven. non datur possidenti institu. de acť. §. j. allegans cōtraria nō auditur. C. de codicil. l. fi. ff. quando ap. sit. l. ij. §. sed si alius. Dominis Jo. et Az. et Ja. visum est cōtrarium: et in foro seculari nunq̄ vidi in dubium reuocari a prudentibus qr possessorium siue adipiscende possessionis quorum bonorum: vel recuperande vt vnde vi: vel retinende possessionis vt interdictum vti pos. simul et semel cum petitorio non pōt moueri. hic est ordo iuris vt sciamus quis primo possessor quis petitor. C. de rei ven. l. ordinarij. ff. de acqui. pos. l. exitus. preterea omnes leges vidētur concordare qd possessoriū cum petitorio nō potest intēdi. sed primo possessoriū finiatur. C. fi. re. l. iij. C. de inter. l. certi. C. e. l. nulli. et. l. ista videtur velle cuz sua forore: vt ptz ex prima lectura nō ob. ll. allegate pro opi. dñi Mar. et Plac. statim. l. illa quorum leg. l. j. §. qui autē vbi dicitur qd heres potest experiri quorum leg. et pet. here. qr. §. ille non ponit regulā sed instantiā regule et ponit casum specialē q̄ ad cōsequētiam nō debet trahi. † hec est
3 regula: noīe eiusdem rei due act. rei persecutorie nō possunt ꝓponi. ff. de tribu. l. qd i heredē. §. eligere. fallit in casu: ecce si sum heres institut⁹ et a me tibi legatū si iacēte hereditate occupasti rem legatā possuz hac via accedere: faciā te vocare coraz iudice dicā ei: scitis diuinare: nō vñ non est mirū si ego nescio: debetis scire sum heres institutus: a me est legatū huic: iste iacēte here. occupauit rē legataz credo qd locus ē falcidie: dixi huic vt hāc rem reddat nō vult nescio si possideat ti. ꝓ legato vel possideat qr putat se heredē vnde iterrogetis eum vt certificet me quo titulo possideat: dicit iudex m ibi videť qd ratiōabiľr dicas. dicit iudex legatario mihi vř qd rationabiľr moueť vñ interloquor vt debeas eū certificare. dicit iste detis iterlocutoriā ad vestruz sensum vsqz ad vnū annum et vnam diē nō certificabo eū: dicit iudex: nō ita dico tibi actori forma libellū tuū et ꝓponas interdictū quorū leg. et petitionē hered. tꝑe snie si dicet possideo pro legato vinces ex ea pte qd possidet ti. pro legato si dicit se heredē vinces ex ea parte qr mouisti pet. here. vñ ibi est spāle iuxta illud reddēdum est stulto fm stulticiā suam. non ob. ff. de vi et vi ar. l. cum fundū. §. eū qui. dz ita exponi euz qui cepit vendicare pendēte iudicio rei ven. cui actor renūciauerat posset agere interdicto vnde vi. vñ ibi renūciauit actor liti. s. rei ven. mox obtulit libellum in possessorio: hic anteq̄ iudex absolueret reum pendet iudiciū vñ iudex cogēdus est absoluere: qr de qua re et c. ff. e. l. de qua re. et postq̄ liti et c. C. de pac. l. postq̄. vnde sicut nō egissem rei ven. possem agere interdicto vñ vi. ita si egi rei ven. possum mouere interdictū recuꝑande possessionis: et hoc est qd dicit eum q̄ fundum cepit vendicare: tū rei ven. renūciauit. Or signori ista opi. Jo. et Az. et Jac. est vera iure nostro: bñ veruz est

quod dominus papa Innocen.iiij.sicut dominus extraxit se in parte ⁊ approbauit antiquorum opinionē:⁊ voluit dicere q̄d ciuiles sanctiones dicebant hec:⁊ posuit illum textum cum fundum.§.eum qui extra de causa pos.⁊ proprie.c.pastoralis:ſ nō crederem domino pape nisi in spiritualibus:sed in his q̄ sunt iuris rationalis non crederem ei.bene verum est si placeret vobis causa vberioris doctrine scire plures responsiones videt̄ iure nostro probabiliter dici ita ⁊ est contra omnes opi.aut mouetur possessorium ⁊ petitorium ab vna eademq̄ parte aut ab vno possessorium ab alio petitorium:si ab vna eadēq̄ parte mouetur possessorium ⁊ petitorium potest moueri simul ⁊ semel.in possessorio adipiscende possessionis habeo.l.illam.ſ.quorum leg.l.j.§.qui autē.in possessorio recuperande possessionis habeo.l.cum fundum in fi.in possessorio retinende possessionis q̄d durius videtur habeo.l.que dicit nihil habet commune ꝓprietas cum possessione ideo q̄ cepit rem vendicare possessorio retinende pos.renunciasse non videtur.ſ.de acqui.pos.l.naturaliter.§.nihil.opponet aliquis est extranea.l.illa.nonne est sibi contrarius:⁊nonne.l.est scripta q̄d rei vē.non datur possidenti ⁊ interdictum vti pos.⁊ vtrobi datur possidenti:⁊ Respondeo non sum contrarius ⁊ volo subijcere rem exemplo.⁊.l.probare. ponamus locaui domū:rei locate possessionem ⁊ proprietatem retineo.ſ.loc.l.non solet.⁊.C.de vsuc.l.j.Item commodaui tibi rem meam rei commodate ⁊c.ſ.commo.l.rei commodate. O dic mihi quid prohibet si finita cōductione volo ita agere quia possideo talem domū ⁊ talis impedit me alij locare ⁊ turbat me in possessione illius domus peto pronūciari me possessorē ⁊ ne vim mihi inferat turbatiuam ⁊ quia turbauit me in posses.peto cōdēnari in estimatione ipsius pos.quia res mea est peto mihi restitui q̄ cōmodaui librū tali scolari ⁊ finitus est vsus q̄ turbat me in pos.q̄ nō restituit ⁊ quia liber meus est vēdico librū non video hic aliquam contrarietatem.Itē quid plura.ll.sunt expresse videtur statim.l.naturaliter.§.nihil.si tu dicis interdictum retinende possessionis datur possidenti:rei ven.non dat̄ possidenti:non est verū q̄ nō dat̄ possidenti.i.illi habēti apud se rem sed possidenti non detinenti q̄ nō habet apud se rem cōtra detinentem datur rei ven.q̄ si deposui apud te rem meam possū petere ad exhi.⁊ rei vendi.vt.ſ.deposi.l.depositi.in prin. ⁊ ibi vendico q̄ pos.habebam:q̄ rei deposite possessionem retinemus:similiter si commodaui rem meam possum conuenire rei vē.ſ.commo.l.j.in fi.⁊.l.se ⁊ tamen rei commodate pos.retinemus:sed vēdico q̄ commodatarius finito vsu detinebat:vt ſ.de rei vē.l.offm in fi.Si autem vnus mouet pos.alter petitorium:puta possessorium moueo adipiscende pos.tu dicis nō debeo restituere pos.q̄ res mea est quia heres sum:q̄ bonorum

4 possessor sum:hic dico ita †hec est regula si quis mouet pos.⁊ econtra petitorium si non est in continenti paratus ostendere de iure suo qui mouet petitorium primo cognoscetur de possessorio.C.quorum bo.l.fi.⁊.C.de edi.di.adri.tol.l.q̄uis al's si in continenti paratus est ostendere de iure suo tunc cognoscetur de petitorio ⁊ de possessorio:sed obstabit doli excep.si probet de dominio.ideo q̄ dolo facit ⁊c.vt.ſ.de reg.iur.l.in condemnatione.in fine ⁊.ſ.de do.ex.l.dolo.fallit in casibus in quibus non habet locum illa exceptio:dolo facit ⁊c.in legatario qui occupauit hereditate iacēte.vt.ſ.quorum le.l.j.in princ.Item fallit vbicunq̄ lex ponit istū ordinē primo restituatur possessio postea de proprietate cognoscatur.C.lo.l.si quis.⁊.C.de agri.⁊ cē.l.si coloni.Item in alio casu quem statim subijciam.si vero mouetur possessorium recuperande possessionis ab actore petitoriū a reo:hic siue vis in continēti de iure tuo ostēdere siue non nulla dubitatio est primo de possessione cognosci vt hic s̄m vnam lec.⁊.C.de prescrip.xxx.an.l.si quis.§.super his.si autē mouetur possessorium retinēde possessionis si alter dicit se dominum si non est paratus ostēdere de iure suo primo agitur de possessorio.vt.ſ.vti pos.l.j.§.deijcitur al's habebit locum exceptio dolo facit.ſ.ad exhi.l.iij.§.ibidē ⁊.C.de compē.l.vlt. O circa materiam istam subijciam alias questiones.Est istud necessariū q̄d primo moueatur possessoriū q̄ petitorium:videt̄ q̄d sic per.l.ordinarij ⁊.l.incerti.⁊ per.l.exitus.⁊ per.l.ista:sed nō credo q̄d sit necessariū sed est cōsilium Istud est necessarium si vellet mouere possessoriū ⁊ petitoriū necesse habet alterum eligere:sed istud non est necessarium si vellet eligere petitoriū nō possessoriū potest vt in.l.cum fundū.§.eum qui.⁊.l.naturaliter.§.nihil.Item istud est.l.consiliū:is qui destinauit rē petere.ſ.de rei vend.l.is qui.Sed denuo quero pone ꝓposuit actor possessoriū ⁊ petitorium in vno eodēq̄ libello:admissus est talis libellus q̄ rusticus vel cōfisus de iure suo vel si vera est opinio antiquorū.vel q̄d vltimo dixi:postea iudex in possessorio pronunciat pro actore:in petitorio pro reo:lata ista sentētia ponamus non extitit appellatum:ex vi possessorij dicit actor qui vicit in possessorio mandetur sentētia executioni:dicit reus qui vicit in petitorio non mandetur:q̄ ꝓprietas est ita fortis q̄d proijcit possessionē desubter:⁊ ideo petitorium est perpetuū.ſ.de ac.pos.l.exitus vñ victoria ꝓprietatis absorbet victoriam possessionis denuo dolo facit ⁊c.vt regula iuris.quid dicemus hic videt̄ ita dicendū si actor vicit in possessorio ⁊ succubuit in petitorio q̄ de dominio non probauit:⁊ sic reus a vendicatione rei absoluitur:hec sentētia reo nō tribuit ius sed parat excep.rei iu.cōtra eum:nihilominus sententia lata in possessorio executioni mandatur. si actor vicit in possessorio reus in ꝓprietate q̄ probauit suam ⁊ iudex ꝓnunciauit rem non restituere q̄ sua est:hoc casu non mandabitur sententia executioni in possessorio iudicio q̄d videtur ꝓbari in.l.que hoc dicit.ſ.de iureiur.l.sed ⁊ si pos.i prin. Sed denuo queritur sic:moui possessorium ⁊ petitoriū vno eodemq̄ libello admissa est petitio mea iudex fert sententiam ꝓ me ⁊ in possessorio ⁊ pe.apellas a sententia lata contra te super petitorio:vel iudex tulit sententiam pro me in possessorio ꝓ te in petitorio appello:nunquid pendente appellatione super petitorio poterit fieri executio sententie super possessorio:videt̄ q̄d nō:q̄ appellatione pendente ⁊c.ſ.nil.no.in rub.⁊ in nigro. ⁊.C.de ap.l.appellatione:⁊ q̄ videris de iure tuo appellasse: ideo dolo facis q̄d petis q̄d restiturus esses econtra videt̄ q̄ a possessorio nō appellatur scd̄m cōmunem op.C.quorū ap.nō reci.l.quisq̄.⁊.C.si de momē.pos.fu.ap.l.vna.vnde si nō est appellatum sententia trāsiuit in vigorem rei iud.merito.executioni mandabitur.C.de excep.rei iudi.l.exceptione.⁊.ſ.e.l.cū pretor.credo ego q̄d nō impediatur executio super possessorio:q̄ nihil ⁊c.vt in.l.naturaliter.§.nihil.⁊ vt sententia lata super possessorio aliquid operetur.ſ.de leg.l.naturaliter.nec ob.nil.no. quia pendebat super petitorio.nec ob.dolo facit ⁊c.quia est verum cum clarum est:sed incontinenti paratus est ostendere de iure suo.arg.C.de compen.l.vlt.

1 ☞ Species debet solui vbi est quantitas vbi petitur nisi aliud actum sit.

1 **Quod legatur.** Hec.l.tractat si agitur ꝓ legato ⁊ fideicom.vel personali act.ex testamēto vel rei vē.⁊ ad exhi.quo loco debet fieri solutio:⁊ certe si petitur legatum relictū in specie personali actione ibi debet dari vbi est:nisi dolo malo heredis ad alium locum subductū esset:q̄ ibi debet dari vbi petitur:si petitur legatū relictum in genere:sed quid testator legat.c.corbes ex illo horreo ibi debet dari vbi est horreū si agitur pro specie legata mobili rei ven.⁊ ad exhib.ibi debet solui vbi est nisi dolo malo ad alium locum esset trāsducta.vel nisi legatarius alio loco suis sumptibus peteret solui.hoc dicit.[legatur]in specie vt quando testator legat illum librū:dicit̄ legare in genere quando legat.x.libras[act̄.].i.actio ex testamento.nā tres actiones pro legato dant̄.C.communia de le.l. j.⁊.ij.[vbi est]scʒ hereditas:vel maior pars.ſ.e.l.si fideicom. vel vbi est.scʒ res.[petitur]sumptibus heredis ne dolus suus sibi proficiat.ſ.ad exhi.l.sed ⁊ si.[petitur].l.de iure potest peti potest peti tribus locis vbi est tota hereditas vel maior pars: vel vbi heres habet domicilium.ſ.e.l.fideicom.[dolo]ibi debet dari vbi est:nā hec videtur velle testōr.ſ.e.l.sed ⁊ si suscepe rit.§.libertis.[res est].q.d.nedum vbi est hr̄ditas accedit.C. vbi in rem act.l.fi.[si mobilis]q̄ de re mobili agitur ad exhi. C.qui.⁊ q̄ñ quarta pars.l.ij.§.ac vbi.[poterit]⁊ ex.l.ista cōprobat̄ op.Jo.⁊ aʒ.q̄d sortit̄ forū rōne rei quā possidet siue sit res immobilis siue mobilis siue possideat eam:lʒ ibi nō habeat domiciliū vñ si dn̄s anglicus vadit ad curiam inuenio sedere in equo meo dico ei quis dedit vobis istum equū:emi in anglia: dicit iste veniatis mecū in angliam.dico nō faciā immo hic vbi inuenio eum:antiqui dicebāt q̄d nō poteraʒ de re immobili cōuenire si hic possidebat.C.vbi in rem act.l.fi.nos dicimus q̄d idem in re mobili vt hic.⁊.C.vbi de cri.agi op3 aut̄.qua in prouincia:⁊ de hac materia.dicam.ſ.e.l.si fideicom.

1 ☞ Valet q̄d fit corā iudice furioso tēpore quo habet dilucida interualla nec potest furoris tempore pronunciare.

1 **Cum furiosus.** In prin.huius.l.dr̄:veni corā principe iratus ⁊ dixi ei.que v̄ba sunt hec:delegauistis talem iudicē inter titiū ⁊ me quē credo magis amicū titij q̄ meū: nō deberetis delegare vnū sed plures:imperator fuit curialis adiunxit ei seiū qui erat furiosus vitiat̄ delegatio:nō si nō erat perpetuo furiosus hoc dicit[adijcit̄]vt adiungatur alteri iudici delegato.[hodie]dum est in furore.[ratum]q̄d fecit.[in adijciendo].i.adiungendo vnū iudicem alteri delegato.[est] hec.l.innuit q̄d furiosus pōt esse iudex.ll.ō dicūt.ſ.e.l.ait pretor. §.j.⁊.ſ.de ar.l.sed si in seruū.§.j.rn̄.perpetuo furiosus nō pōt dari vel adiūgi iudex vel arbiter vt in.l.ō.sed q̄ habet dilucida interualla

interualla potest adiungi iudex vt hic. naz ⁊ perpetuo furiosus non testatur: sed qui habet dilucida interualla sic. C. qui te. fa. pos. l. furiosum alij dicunt furiosus non potest dari iudex solus vt in. l. contra. adiungi potest alij vt hic. Item furiosus non potest esse arbiter. vt. j. l. sed si in seruum. §. j. sed si habet dilucida interualla potest dari iudex vt hic.

Qui legationis. Quidam prouincialis iuit romam legatiōis causa inuenit aliquem prouincialem ibi ⁊ dixit ei: indiges aliquo: sic vellem qd̄ fideiuberes pro me: fideiussit. tādiu stetit in legatione qd̄ venit dies solutionis: conuenitur: obijcit priuilegium reuocandi domum: poterit ne obijcere: non, q: ibi videtur contraxisse. hoc dicit. [suo] reuocandi domum [contractum] nam sicut si prouincialis contrahit in ytalia ibi tenetur respondere. j. de act. ⁊ ob. l. contraxisse. ita iste qui rome fideiussit ibi videtur contraxisse. s̄. e. l. j. §. legatis. vnde dicetis ita. qui contrahit in aliquo loco non potest vti priuilegio domicilij vt hic. sed qui contrahit in aliquo loco: in eodem potest vti priuilegio iudicis. verbi gratia dominus scolaris vltramontanus contrahit in ciuitate ista: si conueniatur hic bene poterit vti priuilegio iudicis nisi renunciasset priuilegio fori. sic soluitur cōtra ar. s̄. si quis in ius vo. non ierit. l. j.

1 ☞ Non omne quod iudex potest necesse habet facere.

1 **Non quicquid.** In. l. ista dicitur qd̄ iudices multa possunt facere que facere non tenentur si non velint. vnde non quicq̄d ⁊c. hoc dicit. ponetis exemplum duobus modis iudex reum absentem ⁊ citatum potest damnare si vult: non tamen compellitur: quia poterit dicere adhuc volo citare eum. C. quomodo ⁊ quando iu. l. j. Item iudex si reus se subtrahit post lit. conte. ⁊ liquet de causa potest differre sententiam vsq̄ prope finem triennij: si non vult non potest cogi. C. e. l. propc. §. huiusmodi.

2 Iudex qui omittit id quod facere debet punitur.

2 **Iudex.** Si dominus iudex dolo in iudicādo aliquid cōmittit extra legis precepta legem offendit vnde potest conueniri quasi litem suam fecerit hoc. d. [offendit] vnde poterit conueniri act. in factum ex quasi maleficio.[a] vt insti. de ob. que ex quasi ma. in prin. ⁊ dixi. s̄. e. l. si filius: ⁊ no. ita exēplum. omnes iudices baratatores rident cum litigatoribus: dicit actor tempore ferende sententie: vos videtis qd̄ debetis cōdemnare in eo qd̄ petitum est: non traditis obliuioni condēnare in sumptibus. iudex ridet: condemnat reum in sortem non in sumptibus facit contra legis precepta: potest conueniri ex. l. illa pro sumptibus refundendis. vt. C. e. l. properandum. §. siue alterutra. ⁊ act. in fac. ex quasi ma.

1 ☞ Qui tenentur ad diem vel sub conditione possunt cōueniri ad prestandum cautionem. h. d.

1 **In omnibus.** In. l. ista ponitur bona regula si tu teneris mihi act. bone fidei vel stricti iuris dare vel facere in diem pendente die possum petere vt caueas de illo damno adueniente die: ⁊ si cauere nō vis iudex debebit te cōdemnare. h. di. [bone fidei.] que sunt insti. de act. §. actionuz. [ex iusta causa.] ideo hoc dicit: iusta causa est quādo liquet qd̄ bone fidei act. debetur in diem ⁊ reus exceptione tutus non est ⁊ vt vos breuiter tollatis tria ar. ita dicetis: si debes bone fidei act. in diem possum petere vt caueas de illo dando adueniente die: ⁊ si non caues iudex condemnabit te ad cauendum absq̄ fideiussoribus ⁊ pignoribus: q: cautio est ⁊c. C. de v̄. sig. l. sancimus. sed non coget te satisdare. C. de here. ven. l. ij. nisi in illis casibus in quibus. ll. dicunt satisdari. vt. j. de euic. l. si fundum ⁊. j. de peri. ⁊ commo. rei ven. l. si. Item istud habet locum in contractibus qui celebrantur gratia vtriusq̄ vel gratia accipientis dumtaxat vt in commodato: sed non habet locum in contractibus qui celebrantur gratia dantis tātum si deposui rem apud te reddendam vsq̄ ad annum potero postulare vt caueas de re illa reddenda: non quia statim possum petere rem vt. j. deposi. l. j. §. penult. sic soluitur. contra. j. deposi. l. si in asia. §. j. Item. l. ista babet locum cum aliquid est dandum vel faciendum: sed non habet locum cum quis tenetur ad nō faciendum promisisti mihi non ire ad iudicez: potero petere vt caueas de non eundo ad iudicem non: quia in his que fiunt in vltimis voluntatibus prestatur mutiana cautio. vt. j. de condi. ⁊ de. l. mutiane. sed in his que fiunt inter viuos non habet locum cautio mutiana. j. de condi. ob cau. da. l. dedi. §. j. Sed quero hic quid in act. stricti iuris dixerunt quidam contra. si istud est speciale in act. bone fidei. ergo ius commune est in contrarium in stricti iuris. j. ad municip. l. j. Item si istud est speciale ergo in ceteris vetatur vt. s̄. e. l. cum pretor. Item in bone fidei multa ⁊c. s̄ de do. l. ⁊ eleganter. §. non solum. Item. l. videtur expressa. j. de condi. ob cau. l. dedi. verius est qd̄ idem in stricti iuris: sed maxime in bone fidei: quare inuenio multas. ll. loquentes in act. stricti iuris vt. j. vt lega. no. ca. l. hec stipulatio. Item actio qd̄ me. causa est stricti iuris ⁊ tamen in ea prestatur cautio. s̄. quod me. causa. l. si cum ex. §. quod si homo: ⁊ etiam in rei vē. tenetur cauere. j. de rei vē. l. si a bone fidei.

Si vxor. Dominus legatus prouincialis missus de prouincia in vrbem dixit volo vxorē meam mecum ducere: duxit: vxor domini legati existens rome dixit: maritus meus est flauus ⁊ fragilis non potest mihi reddere debitum: romani fortes ⁊ robusti: diuertit: nunquid legatus poterit rome conueniri de dote sic. hoc dicit. [responsum est] quia ibi nascitur de dote actio cum constante matrimonio non possit intendi. j. so. ma. l. ij. ⁊ intelligunt quidam cum ipse causam diuortij prestitit non mulier: q: si mulier prestaret perdit dotem: si maritus prestaret videtur hic delinquere: vnde hic potest conueniri ar. vbi de cri. agi opz ans. qua in prouincia.

1 ☞ Promittens aliquid certo loco post moram potest vbiq̄ conueniri. h. d.

Cum qui. Promisisti insulam facere capue vsq̄ ad talem diem: nunquid elapso die potero te cōuenire quocūq̄ loco sic hoc dicit. [loco] idoneo: nedum capue. vt. s̄. de act. ⁊ ob. l. contraxisse. immo alio loco idoneo vbi habet domicilium vt. s̄. e. l. in fi. ⁊ in alio loco quocūq̄. j. de eo qd̄ cer. lo. l. j.

1 ☞ Iudicium si contra plures ceptum est simul potest respectu vnius sententiari respectu aliorum differri. h. d.

1 **Non idcirco.** In prin. huius. l. dr̄: plures fuerunt tutores cuiusdaz pupilli finita tutela pupillus agit contra eos lit. contes. quidam ex tutoribus absentant se causa rei pub. dicunt alij: domine non potestis procedere donec alij redeāt: nunquid est sufficiens defensio non: immo cum presentibus poterit agi ⁊ contra absentes vt si inchoatum est iudicium contra eos si non defendantur bona eorum poterunt possideri. hoc dicit. [placuit] olim ista erat bona exceptio hodie non vt hic. ⁊. C. de consor. eiusdē lit. l. vna nam omnes dicuntur litigare. j. de quibus re. ad. e. iu. l. j. ⁊. ij.

1 ☞ Quacunq̄ parte iudicij litigator detegatur seruus iudicium est nullum.

1 **Cum postea.** ¶ † Quidam quem putabas liberum per pcuratorem cepit te conuenire ad. c. post lit. contest. apparet eum seruum: nunquid iudex debet te absoluere a petitione pcuratoris sic: sed domino non preiudicat. hoc dicit. [oportet]. q: regulariter seruus ⁊c. j. eo. l. seruus. [non obstabit]. idest illa sentētia non p̄iudicat domino cum seruus ⁊c. C. de pactis. l. seruus. ⁊ ex. §. isto colligimus argu. in causis aliquis conuenit te lit. contest. ante sententiam inuenis bānitum debet iudex te absoluere ab obseruatione iudicij: sed hec res non inducit exceptionem rei iudicate si exeat de banno.

Argentarium. Argentarius potest conueniri ex causa argentarie in eo loco vbi exercet argentariā ⁊ non poterit petere dilationem ad codicem rationum portandū de eo quod sit in alia prouincia vbi aliqua de causa transportasset: sicut argētarius potest conueniri vbi exercet argentariam: ⁊ ita tutor vbi gessit tutelam. concor. s̄. eo. l. heres. §. j.

1 ☞ Sētentia lata per iudicē vnius terre potest mandari executioni per iudicem alterius terre.

1 **Nomine.** ¶ † Quedam mulier accepit rome mutuo a me. c. vt mihi rome redderet ⁊ erat prouincialis: mulier decessit in puincia filia pupilla relicta: iui in prouinciam litigare cum pupilla ⁊ vici per sentētiam diffinitiuam que transiuit in vigorem rei iudicate: cogito mecum: sum romanus in executione sententie faciet aliquam questionem. venio romam ⁊ volo conuenire pupillam certi cōdictio de mutuo: nō agere iudicati vel in factum: sed prima actione potero ne: certe sic. Hoc dicit. [coguntur] non per actionem iudicati: q: rome iudicatum non fuit: sed per primam actionez [extitit]. Ex hoc colligimus quod si cōuenio te prima actione ⁊ fertur sententia pro me contra te nouatur prima in totum: dicūt quidam ꝙ non potest intendi. vt. C. de vsur. re. iu. l. vltima. §. penul. sed male dicunt ꝙ per sententiam nō nouatur: sed noua datur actio: vnde prima pōt agi vt hic. ¶ Item nota hic siue veniat rome vel nō fiet transmissio: vt no. s̄. eo. l. heres. Sed si vultis intelligere qd̄ sit nouatio dicetis cogn̄tur actio. iudicis. ⁊ ita sententia lata in vno loco mandatur executioni in alio. argumento. j. de re iudicata. l. a diuo.

[a] ¶ Ex quasi maleficio. Adde nunq̄d iudici iniuste agēti ⁊ ī q̄bus casib᷒ de fctō resistere liceat alexā. ī ɔsi. cclxxxvij. incip. post redditū ī scdo vol. ⁊ ad de qd̄ iudex d̄bet pspicere ne sētētia sua sit ludibrio vl̄ illusoria fiat. l. fi. ff. ne q̄d ī loco pub. ⁊ vi de paul. d̄ ca. ī cōsi. ccccvij. incip. quod iudex ī prima p te cōsiliorum.

1 Furor non tollit iurisditiõem sed impedit exercitiũ.h.d.

1 **Iudex.** Quidam datus fuit iudex effectus est furiosus: nunquid remanet iudex sic. verumtamen si perpetuo furiosus est debet mutari. h.d.[sonticus].i.nocens rei de qua queritur.[debet] ꝛ alius in locum eius substitui.j.e.l.mortuo.ꝛ.l.proponebatur.

1 Petitus a parte vna non est dandus iudex nisi ex causa.

1 **Obseruandum.** Accessi ad principem: domine delegetis iudicem inter me ꝛ aduersarium: dixit imperator libenter: sed volo cogitare quem delegabo: domine nolo qđ cogitetis q: volo qđ delegetis quẽ nominabo: certe nõ debet hoc facere imperator.hoc dicit.[permittatur]nec ob.C.de lit.contest.auẗ.offeratur ꝛ.C.de sena.auẗ.ꝛ consequenter. Rñ. non datur iudex petitus vt hic.vel dicatis vt seruatur in curia romana: si vnus aduersarius est presens alter absens datur iudex ad petitionem impetrãtis si est presens vterq; datur vnus ad petitionem impetrantis ꝛ alter ad petitionem alterius aduersarij.

1 Conueniri non possunt qui sunt in maiori magistratu durante officio.

1 **Ars litterarum.** Magistratus durante officio nõ possunt agere nihilominus conueniri maxime in suo auditorio.hoc dicit.vnde no.maximi magistratus durante officio non conueniuntur: vt.s.de in ius voc.l.ij.nisi dicãtur in suo officio deliquisse.C.ad.l.iul.repe.l.vlt. minores autẽ in alio foro possunt conueniri durante officio.j.de iniur.l.nec.

1 Priuilegiũ sui iudicis non potest allegare qui venit ad alium defendendum.

1 **Venditor.** Vendidisti rem aliquaz: euincitur a me denuncio tibi vt defendas me: tu dicis qđ habes priuilegium tui iudicis licebit tibi hoc dicere: non hoc dicit.[defenderet]vt.C.vbi in rem acẗ.l.j.[solere].C.vbi in rem act.l.j.

Iudices. Si preses delegauit aliquem iudicem ꝛ delegatus cepit cognoscere ꝛ coram eo lis est contest.lꝫ moriatur preses tamen deleg.durabit in tempus sui successoris.hoc dicit: ꝛ hoc est verum post lit.conte. sed si moritur ante lit.cõte.soluetur mandatũ iurisditionis.s.de iur.om. iu.l.ꝛ quia secus iure cañ.extra de of.iu.dele.c.gratum.

1 Heres non cogitur respondere nisi vbi est maior pars hereditatis.

2 Voluntas defuncti seruatur pro lege.

3 Prescriptionem fori qualiter quis perdat.

1 **Fideicommissum si ab aliquo** petatur in.l.ista cum duabus seq.vsq; ad.§.si libertis tractatur de eadem materia ꝛ ponuntur in.l. ista plures casus.primus talis est: petit legatarius legatuz ab herede: dicit heres eo loco quo petit legatum non est tota hereditas vel maior pars eo loco non habeo domicilium nunquid est sufficiens exceptio: sic.si sic est constitutum legatum vel fideicommissum solui vbi est hereditas vel maior pars nisi testator solui voluisset vbi petitur.Scđs casus est.aliquis est heres: mihi legatum est relictum: sed hereditas est sita in diuersis locis: ꝛ in vno loco est maius es alienum q̃ in alio: vnde conuenio heredem in loco vbi est maior pars herede.dicit heres: si deduceretur es alienum: hic esset minor pars heredi.vnde nõ sum hic conueniẽdus: nunquid est sufficiens exceptio non exceptio nõ quia es alienum non habet minuere patrimoniuz certi loci sed totum. Tertius casus est qđ si testator iussit certo loco solui alimenta vel tributa: ꝛ ego legatarius peto eo loco: nunquid poterit excipere heres cum in isto loco teneor prestare tributa.ꝛ rñ.qđ hec exceptio est sufficiens. Quartus casus est heres debet de legato conueniri vbi habet domicilium vel vbi hereditas vel maior pars est: lꝫ possit excipere tribus casibus non potest: quod si tribus locis nominatis cepit soluere non poterit excipere: idem si conuenerunt alio loco solui.idem in tertio casu quid si conueniẗ heres de legato nõ vbi habet domicilium vel est hereditas vel maior pars: sed alio loco duz possit vti fori excep.vsus est alijs exce.ꝛ hanc omisit; nunquid poterit lit.conte. ante sententiam redire ad hanc excep.non hoc dicit [fideicõ.] vel legatum cum per omnia ꝛc.j.de leg.j.l.j.ꝛ intelligatis. [fideicom.] in genere relicta.[ab aliquo]scilicet herede a quo relictum est.[compellendum]quia hic competit sibi fori prescriptio.[est]vel tota hereditas vel vbi heres habet domicilium. vt in fi.huius.l.[pscriptio].i.exceptio.sic exponiẗ.C.de preci. imper.offe.l.quotiens.[facultates]accedit.s.de here.instit.l. quotiens ꝛ.C.de sen.pas.l.si debitor ꝛ.j.ad treb.l.j.§.si heres. [rome]idem in alia prouincia.vnde sub.maxime.[habere]qđ videtur esse ex voluntate defuncti.[habet]vel vbi est tota hereditas: modo habuistis tres casus ex quibus apparet qđ fideic. relictuz in genere petitur tribus locis: vbi est hereditas vel maior pars vel vbi heres habet domicilium.vnde si conueniatur quarto loco obstat fori prescriptio: sed tribus casibus non ob. fori prescriptio.[quotiens]iste est primus casus.[vti]cum sit dilatoria: vnde debuit opponi ante.vt.C.de excep.l.pe.ꝛ vlt.ꝛ ita per contrarium factum renunciat quis iuri suo. accedit. C. de iure do.impe.l.ij.[consenserat]quia licet vnicuiq; renunciare his que pro se sunt introducta.s.de mino.l.si iuder.[vsus] s.heres.[hanc].i.fori prescriptionem.[non potest]Et ita colligitur si aliquis non vtitur ab initio fori prescriptiõe sed alijs qđ fori prescriptioni videtur renunciare: qđ est ar.pro canonistis qđ fori prescriptio que respicit personam iudicis primo debet proponi.extra de re iu.c.inter monasterium.vel istud est intelligendum quando heres conueniebatur vbi erat hereditas vel maior pars ꝛ lis erat contest.ante: ꝛ omisit prescriptionem fori: vnde ante debuit opponi cum sit dilatoria.C.de excep.l.pe. 2

a ꝛ.l.vlt.Ex.ll.istis colligetis plura no.†primuz qđ voluntas defuncti[a] seruatur pro lege.s.e.l.qđ legatur.§.preterea.Item no. qđ es alienum minuit totum patrimonium.accedit.C.de here. 3 vel act.l.fi.Item no.†qđ quis perdit prescriptionem fori per contrarium factum accedit.C.de re.iu.l.ad soluendum.Itẽ per consensum perdit fori prescriptionem q: potest renunciari fori prescriptioni.C.de pact.l.pe.Item si vtitur alijs except.q: ante lit.conte.debet opponi.s.de procur.l.pomp.§.rati.Ad vnũ qđ dr in.l.ista si fideicom.signatur cõtra hic dr si heres habebat domicilium in vna prouincia tota hereditas erat in alia: modica pars hereditatis erat rome: si conuenio eum rome ꝛ ipse dicit qđ est rome deputatum est a testatore in alimenta vel tributa: repellit me fori prescriptione videtur non posse esse: quia si nihil esset rome potest ibi conueniri: q: roma est ꝛc.j.ad mu.l.roma. Ad qđ potest dici non potest rome conueniri vt sit maior pars hereditatis: sed bene potest conueniri ratione communis patrie.vel qđ dicit de roma dicit exempli causa: vnde idem obtineret in alia prouincia.Et ad solu.huius contra quo loco legata vel fideicõ.debeant peti vel petita solui: ita distinguendum est. Cum legatum vel fideicõ.relinquitur aut in genere aut in specie.dicitur relinqui in specie si testator legat illam rem: vel illud qđ est in archa illa dicitur relinqui i genere si testator relinquit mihi qđ consistit in pondere numero mensurave in primo casu refert aut petitur personali acẗ.ex testamẽto: aut reali: puta rei vend.vel hypothecaria si agitur personali act.ex testamento debet peti altero de tribus locis vel vbi heres habet domicilium: vt in fi.huius.l.vel vbi est hereditas tota vel maior pars vt patet in prin.ꝛ.s.e.l.qđ legatur si autem petitur legatum rei ven. vel hypo.potest peti prediũ tribus locis: sed ꝛ potest peti quarto loco vbi est res que petitur.s.eodẽ.l.quod legatur.§.finautem ꝛ.C.vbi in rem acẗ.l.fi.si autem petitur legatuz in genere relictum non potest peti nisi personali acẗ.si ipsum petatur: lꝫ alie res pro eo obligate possint peti hypothecaria.s.e.l.qđ petatur ꝛ.C.vbi fideicom.peti po.l.j.nunc videamus vbi debent solui. Circa qđ notandum est aut apparet de voluntate testatoris expressa vel tacita vbi debet solui aut non.apparet de voluntate expressa si nominatim dixit: vt in prin.huius.l.apparet de voluntate tacita si legat.c.modios tritici ex illo horreo.vt.s.e.qđ legatur.Item apparet de voluntate tacita si legat tesseras frumentarias que alibi q̃ rome non inueniuntur.j.e.§.si libertis. Item apparet de voluntate tacita: si clarissimis viris rome legauit pondo auri.vt.j.e.l.sed ꝛ si susceperit.§.ij.si autem non apparet de voluntate testatoris expressa vel tacita: eo casu ita dicendum est si legatum est relictum in genere debet solui vbi est hereditas vel maior pars vt.s.e.l.quod legatur in princi.si autem relictum est in specie debet solui ibi vbi est.j.e.l.sed ꝛ si susceperit.§.si ea.ꝛ infra de leg.j.l.cum res.§.j.nisi heres rem ad alium locum dolo transtulisset: vel legatarius suis sumptibus peteret alio loco solui infra de rei vend.l.si res.ꝛ.l.nisi ꝛ hec omnia sunt vera nisi heres renunciat fori prescriptioni. renunciat autem tribus modis.vt in.l.si fideicom.in fin.cum.l.seq.ꝛ princip.seq.l.

Sed ꝛ si ꝛc.

Si libertis suis. Testator habebat domicilium et patrimonium in prouincia: fecit testamentum sibi heredem instituit: damnauit eum vt libertis suis emeret tesseras frumentarias. nunquid liberti debent petere ab herede vbi habet domicilium: vel vbi est hereditas vel maior pars: vel Rome cum talia

[a] Voluntas defuncti. Aduerte etiã qđ nõ sufficit testorẽ ita voluisse nisi disponat p interpretationẽ iuris vt cludit do.decius in cõsi.cclxxxvij.incip.in ciuitate vñ.simil'r ex cõiectura ta circamediũ in.ij.parte cõsiliorũ ꝛ adde qđ volũtas ꝛ intẽtio testatoris preferẗ omni significationi vborũ l.cũ viri.C.de fideic.ꝛ.l.cum questio.C.de lega.cũ simi. vide paul.de castr.in cõsil. cclxiij.in.ij.p te cõsiliorum.

cū talia vasa alibi q̄ rome nō inueniantur ⁊ rñ. cum alibi q̄ rome non inueniantur verisimile est qd̄ voluit testator ibi peti. ⁊ ideo rome debebant solui hoc dicit. [tesseras] vocamus in lingua nostra borgati ⁊ fiūt de virgis ⁊ stercoribus bouinis: ⁊ de istis fit mētio. j. de leg. ij. l. titia; seio. §. j. ⁊ dicit iste. §. qd̄ tempore huius. l. non inueniebantur alibi q̄ rome. [voluerit] testator ab herede ⁊ illi prestari. [comparationis] ideo quia non consueuerat comparari alibi q̄ rome: ⁊ ita ex tacita voluntate defuncti tessere prestantur alio loco q̄ vbi heres habet domicilium: vel vbi hereditas vel maior pars sit ex tacita voluntate soluit̄ alibi fideicom. vt. j. proximo. §. ⁊. s̄. l. qd̄ legatur. §. preterea.

1 ☞ Precia indicantur maiora ⁊ viliora secundum qualitatem locorum.

Sed ⁊ si proponat. In. §. isto ponitur alius casus in quo ex tacita volūtate defuncti soluitur fideicō. alibi q̄ de tribus locis: sed vbi heres habet domicilium vel est hereditas vel maior pars: testator habebat domicilium in prouincia ⁊ maiorem partem patrimonij in prouincia minorem rome: fecit testamentum ⁊ sibi heredem instituit quibusdam clarissimis viris reliquit pondo auri: mortuo testatore ⁊ adita hereditate dicunt clarissimi viri heredi solue rome: dicit heres veniatis in prouinciam ⁊ ibi soluaꝫ queritur quid iuris rñ. qd̄ verisimile est qd̄ testator noluit abire pro tam modico legato in prouinciā de roma: ⁊ ideo rome erūt prestanda. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [clarissimis]. i. clarissime dignitatis: quia forte erat preses prouincie

1 [voluisse] sed dic mihi sunt † modica fideicom. relicta relinquere pōdo auri. idem est qd̄ auri libra: ista nomina sunt synonima pondo: libra: as. ⁊ istud non est modicum legatum. rñ. ribaldo hoc esset magnuꝫ legatū: sed clarissimis viris est modicū legatū quale legatū esset si relinqueret̄ pondo auri regi frācie modicū ⁊ ita ex qualitate persone fideicom. iudicatur magnum ⁊ paruū sic dicimus in iureiurando. j. de iureiur. l. admonendi. Item iudicamus modicam rem ſm qualitatem locorū ⁊ consuetudineꝫ. legatum pondo auri modicum esset in partibus orientalibus magnum esset in partibus istis ⁊ ideo dicit. l. si aliquis legat tibi singulis diebus vnam phialam aque istud in aliquibus prouincijs propter loci siccitatem vtile est puta in siria. in aliquibus inutile esset vt. j. de alimē. ⁊ ci. le. l. j. ⁊. l. mela. in fi. nam ſm varietatem locorum rerum precia sunt maiora ⁊ viliora. j. de eo quod certo loco. l. ideoq̄ꝫ.

1 ☞ Species vbi est si petatur vel petatur cautio exceptio qd̄ alibi sit maior pars hereditatis non obstat.

1 **Si ea res.** Ab herede instituto in specie legatum est mihi relictum: ego non peto ab herede vbi habet domicilium vel vbi est tota hereditas vel maior pars: sꝫ peto alio loco ⁊ peto rei ven. nunquid poterit excipere debeo conueniri vbi est hereditas vel maior pars: non ⁊ sed si legatum mihi relinquitur ⁊ non peto vbi est: sed peto caueri de legato mihi prestando nunquid potest obijci excep. non etiam si hereditas vel maior pars non sit eo loco: ⁊ si non cauet mittatur in possessionem fideicommissi seruandi cā. h. d. [sit.] vbi petitur reali act̄. al's secus. vt. s̄. e. l. fideicō. plene distinxi. [loci] vt. s̄. e. l. qd̄ legatur. §. sin autē. ⁊. C. vbi in rem ac. l. vlt. [satisfaciat] de legato prestando qd̄ facere pōt. vt. j. vt le. nomine ca. l. j. [causa]. q. d. nihil ⁊ ita habetis pro legato in specie relicto potest agi eo loco vbi est res. accedit. j. de le. j. l. cum res. §. j.

1 ☞ In causis que ꝑtinent ad statū serui ⁊ in quibusdā que ꝑtinent ad vtilitatem publicam potest inter seruum ⁊ dominum consistere iudicium. h. d.

2 Serui non possunt iudicio interesse regula cum fallen.

1 **Ex certis ex causis.** In. l. ista ponuntur. vj. vel. vij. casus in quibus seruus potest consistere in iudicio aduersus dominum est regula: seruus in iudicio esse non potest cōtra dominum vel extraneum. vix certis ex causis potest vnus. casus est. seruus potest accusare dominum. l. cor. testamentaria: vt si fuisti heres institutus a patre tuo: ⁊ ī illo testamento fuerunt legata relicta: tu cogitasti si ostendam testamentum tenear soluere legata: si non ostendam sum proximior succedam ei: substraxisti tabulas testamenti offendis deum ⁊ rempublicam: ⁊ ideo licebit seruo tuo te accusare, ⁊ te arguere ⁊ argutus punieris. idem in alio tu fecisti conspirationem cum omnibus de ciuitate qd̄ quilibet daret corbem frumenti pro. xx. sol. non minori p̄cio offendis deum ⁊ rem publicaꝫ: si seruus scit hic poterit te accusare: sed ⁊ fallit in tertio casu: tu tota die dormiebas de nocte in locis obscuris fabricabas falsam monetam seruus tuus poterit te accusare: ⁊ hijs tribus casibus admittitur seruus in iudicio contra dominum causa publice vtilitatis. admittitur contra dominum gratia sue vtilitatis pone fuisti heres institutus rogatusq̄ꝫ seruum tuum manumittere: mortuo testatore ⁊ adita hereditate dicit seruus manumittatis me. dicit dominus si taceas al's dabo tibi vnum bofetum: hoc casu poterit adire iudicem ⁊ petere vt eum manumittat. idem in alio casu habebas seruum tota die rogabat te vt eum manumitteres: dixisti tu tace non manumittam te: videns hoc seruus iuit ad quendam ⁊ dixit accipiatis. c. ⁊ sciatis si dominus meus vult me vendere vobis: venit iste ⁊ eum redemit: dixit seruus manumittas me: ego nolo: offendo deum ⁊ rem publicam: bene poterit contra me consistere in iudicio. idem in alio casu testator instituit te heredem: seruo suo reliquit libertatem si tibi redderet rationes de hijs que gessit viuo testatore: mortuo testatore ⁊ adita hereditate dicit seruus calculemus ⁊ volo reddere rationem: tu non vis qd̄ reddat rationem: poterit contra te consistere in iudicio. idem est in vij. casu tali: seruus tuus cum tu non velles eum manumittere. venit ad me ⁊ dixit: eatis ⁊ ematis me a dn̄o. dixi; ego. vbi est pecunia: nō habeo: sed secure ematis me: quia habeo tantam pecuniam a tali ⁊ vobis satisfaciam: vnde redemi proprijs nummis: eo redempto venit seruus ⁊ offert mihi pecuniam qua redemi eum nolo accipere ⁊ manumittere eum: nunquid poterit contra me consistere in iudicio sic. hoc dicit. [vix]. i. cum difficultate. aliquando dicitur vix. i. non. j. ad vell. l. tutor. ⁊. j. de lib. l. fi. [dicant] vnde tenentur. i. cor. testamentaria. j. de pu. iu. l. j. ⁊ pena est. j. ad. l. cor. de fal. l. j. in fi. [census]. j. ad. l. iul. de anno l. j. [detegere] cuius pena est capitalis. C. de falsa mo. l. j. habetis tres casus incipit quartus preterea ⁊c. [petent] serui accedit. j. de fideicom. li. l. cum vero. §. subuentum. [suis nummis] i. peculiaribus. j. de ma. l. is qui suis nummis. [asseuerant] hoc casu poterit consistere in iudicio contra dominum. accedit. j. e. l. qui se. [arbitrum] id est iudicem. [petet] accedit. j. de condi. ⁊ de. l. cum seruis. [illius] electi. [est] † non regulam ⁊ eius in- 2

stantiam serui non possunt iudicio interesse. concor. C. e. l. seruus. ⁊. C. de rei ven. l. non seruum fallit septem casibus qui ponuntur hac. l. Item fallit ⁊ in quibusdam alijs casibus in quibus consistit in iudicio contra extraneos ⁊ sunt tres casus in pecuniarijs questionibus ⁊ tres in criminalibus: consistit in iudicio contra extraneum sicut seruus fiscalis. C. vbi cause fi. l. fi. si alimenta relinquuntur seruo. j. de alimen. ⁊ ci. le. l. seruos si tu es heres institutus rogatus hereditatem seruo restituere. j. ad treb. l. mulier. §. non est. Item si velit litigare de possessione domini absentis turbata per vim. C. si per vim vel alio modo. l. j. Item in crimine lese maiestatis infra ad. l. iul. maie. l. famosi. Item si lex pro premio tribuit libertatem. vt. C. qui. ex ca. ser. pro premio liber. acci. l. j.

Ex minorem. Quia maior causa ⁊ questio minorem causam ⁊ questionem ad se trahit: ⁊ ideo per minorem questionē nō debet maiori preiudicium generari. hoc dicit accedit. s̄. de in integ. re. l. scio. ⁊. j. de contrahenda emp. l. ⁊ in modicis. sed vbi est exemplum: certe est si speratur moueri inter me ⁊ te centumuirale iudicium interim de rebus singularibus non conuenior. s̄. de ar. l. non distinguemus ⁊ infra de peti. hered. l. si quis liber. Item si petis a me. x. ⁊ ego dico te seruum meum. C. de ord. cog. l. j. ⁊. ij. ⁊ infra de li. ca. l. ordinata. Item si conuenis me ciuiliter ⁊ accuso te criminal'r: vt. C. de or. iu. l. fi. ⁊ dixi supra. e. l. q̄ prior.

1 ☞ Termini omnes si non sunt dati nouus iudex debet eos perficere nec tenetur aliquid superaddere sed si omnes sunt dati a predecessore ipse nouam dilationem dare debet. h. d.

1 **Edictum.** Certum est quod reus cum vocatur debet vocari tribus edictis vel vno peremptorio pro omnibus. Or ponamus iudex vocauit te vno edicto posteaq̄ꝫ mortuus est ⁊ ego successi in locum iudicis: nunquid edictum iudicis mortui connumeratur in loco trium edictorum sic: sed quid si iudex fecit te citari tribus edictis: nunquid ego qui successi vocabo te: certe sic: vno edicto hoc dicit. [edictum] dicitur edictum citatio. j. e. l. ad peremptorium dicemus. [debet]. j. e. l. nonnunq̄. [numerus] trium edictorum. [dare]. C. quomodo ⁊ quando iu. l. consentaneum.

1 ☞ Ratihabitio retrotrahitur ⁊ confirmat iudicium agitatum per falsum procuratorem. h. d.

1 **Licet.** In. l. nostra dicuntur duo: primo dicitur quod verus procurator potest reꝫ nomine domini in iudicium deducere. Or ponamus falsus procurator egit meo nomine ⁊ petijt mihi debitum: ⁊ litem fuit contestatus ego cum sciui ratum habui: nunquid lit. contestatio ⁊ cetera alia recte facta videntur certe sic hoc dicit. [est] supra de procura. l. j. §. videtur ⁊. l. sed etiam ⁊ omnia facere que dominus posset in lite: preterq̄ de calumnia iurare. vt. C. de iur. calum. l. ij. §. sin autem.

[deducere]ideo qr ratihabitio ⁊c.C.ad.mac.l.fi.⁊.no.istud est verum ex parte actoris:quia si quis experitur sine mādato ⁊ dominus ratum habet v₃ vt hic.⁊.s̄.qui satisd.cog.l.iul'.secus est ex parte rei:qr dissoluit̃ satisdatio.j.qui.mo.pi.l.j.in fi.⁊.j.iudi.sol.l.sinautem:⁊ que sit ratio in.l.iul'.plenius dixi.

1 ☞ Filio mortuo instantia inchoata cum eo transit ad patrē licet actionis qualitas alteretur.

2 Filiusfa.obligatur ex omnibus causis regula cum fallen.

1 **Tam ex contractibus.** In.l.ista dicuntur duo: primo dicit̃ si filius cōtraxit vel quasi deliquit vel quasi insolidū obligatur tanq̃ paterfa.insolidū potest conueniri:⁊ si conuentus est insolidum ⁊ lit.contestata moritur transfert̃ iudicium de peculio vel de in rem verso in patrem.Secundo dicitur si filius vt procurator litem contestatus est ⁊ moritur transfertur iudicium in illū cuius procurator erat.hoc dicit.[act.]
2 no.hic regulam ⁊ eius instantiam †regula est qđ filiusfa.obligatur ex omnibus causis vt hic.⁊.j.de act.⁊ ob.l.filius fallit in mutuo vt si accipit mutuum contra senatuscō.mac.j.ad maceđ.l.j.sed si acciperet voluntate patris non defendit̃.s̄.de mino.l.deniq₃.§.sed vtrum.Item fallit in voto reipub.j.de polli.l.ij.§.voto.quia vota aliqua fiunt rei publice aliqua deo de votis q̄ fiunt rei publice subijciam exempla.vt quando aliquis promittit communi volo dare.c.communi:quia non cogitur:sed si filius faceret votum qđ daret.c.rei pub.non obligatur naturaliter:sic loquitur.§.voto.sed filius vel seruus bene obligatur voto quod fit deo.C.de epi.⁊ cle.l.deo.§.j.sic filiusfa.si cōuenitur in solidum ⁊ condemnatur in certis casibus modificatur condemnatio contra eum.j.qđ cum eo.l.ij.

Iudicium soluitur. In.l.ista ponuntur tria exempla in quibus iudicium soluitur:ecce si delegaui te tu cepisti cognoscere ⁊ lis est contestata coram te potest reuocari mandatum:sed si tu es ordinarius ⁊ coram te est ceptum iudiciū superior iudex poterit mādare tibi ne cognoscas:sed soluitur iudicium si es iudex delegatus ⁊ lit.conte.coram te succedis in locum illius qui te delegauit.hoc dicit.[soluitur]intellexerunt quidam ante lit.contest.dicentes:sicut mandatum procuratorium ante lit.conte.reuocatur.s̄.de procur.l.ante lit.conte.ita mandatum iurisditiōis qr parificantur.s̄.de iur.om.iu.l.⁊ quia.Sed contra dicimus littera ista dicit:iudicium soluitur:ergo lis erat contestata:qr lit.conte.est iudicium in aut.de litig.§.omnē ⁊.§.si vero.⁊ aliud est in mandato procuratorio qr potest interesse pecuniariter ꝓcur.non reuocari post lit conte.quia forte expendit in negocijs domini:sed non interest pecuniariter iudicis non reuocari.et ideo potest reuocari post lit.contest.[habet] quia erat magistratus superior erat preses.[iussit]nam tunc quia vocatur ad maius tribunal soluitur iudicium:quia superior in inferiorem habet imperium.s̄.de ar.l.nam ⁊ si.Ut veritatem legis presentis habeas vide no.per Hosti.in sum.ti.de offi.⁊ pote.iudi.deleg.que delegari possunt vel non:sed nunquid potest reuocare commissionem ⁊c.

1 ☞ Delegans iudicem intelligitur in loco solito delegare.

Si locus. Ordinarius delegat aliquē inter me ⁊ te ⁊ in delegando non dicit in quo loco debet cognoscere:certe eo loco debet cognoscere sine incommodo litigatorum hoc dicit verbi gratia:dominus imperator inter me ⁊ te delegat aliquem in iudicem qui est arimiñ.iudex vult cognoscere arimini.nos volumus bonoñ.cognosci:non tamen suis sportulis veniet ad locum istum in aut.de iud.§.ius añt ⁊ ar.C.de leg.l.quoniam preterea ex quo delegat iter duos certo loco videtur delegare vbi degunt.s̄.de ar.l.quid tamen.§.si arbiter.

1 ☞ Delegato mortuo instantia redit ad delegantem qui potest illum subdelegare.

1

Mortuo. Si iudex qui cognoscebat moritur debet substitui alter in locum eius ⁊ substitutus debet sequi acta eius ⁊ ꝓm illa iudicare.hoc dicit [oportet] vnde acta facta coram predecessore durabunt cora₃ isto.accedit.C.de re iu.l.fi.⁊.s̄.e.l.si longius in prin.⁊.C.e.l.properandum.§.sinautem:qr idem est iudicium quantum ad litigatores.vt.j.e.l.proponebatur.

1 ☞ In iudicio venit omne id quod sub petitione proposita potest comprehendi nisi contrarium actum sit.h.d.

1

Solemus. In.l.nostra traduntur due regule.vna est vulgaris alia philosophica solent laici ita vulgariter dicere quid venit in iudicium:certe id de quo actum est inter litigatores:sed ignorant laici quid dicant si istud ē verū qđ venit id de quo actum est dominus reus quid faciet dormiet vsq₃ ad sententiam:dum iudex ferret sententiam diceret nunq̃ consensi qđ aliquid veniret in iudicium:⁊ ideo prudētes dicunt non solum in iudicium venit de quo est actum:sed id de quo non est actum:si est actum nominatim mihi contrarium ne veniat.hoc dicit.[non conuenisse]⁊ ita iudicium erit illusoriu₃ quod non debet esse.j.e.l.si pretor.[quid ergo]ponitur secunda regula.[ne veniret]habetis hic duas regulas.prima est reprobata:secunda est vera.prima est vt dixi:que regula reprobatur:quia ius agendi metimur ⁊c.j.si pars hered.pe.l.j.§.j.tunc quia reus diceret de nihilo conuenisse.secunda regula est vt dixi:qr iudicium ⁊c.j.de ver.obl.l.inter stipulantem.§.j.sed hec regula secunda posset male intelligi.verbi gratia:pone tu possides regnum Francie peto regnum Francie:quia ad me pertinet si omnia videntur deducta que nominatim excepta nō sunt pone probo ad me pertinere regnum Francie ⁊ anglie condēnabit te iudex ad regnum francie ⁊ anglie durus esset hic sermo:⁊ esset cōtra.l.illam.s̄.e.l.non potest:⁊ ideo hec regula debet duobus modis determinari:omnia videntur in iudicium deducta que nominatim excepta non sunt que sub prima petitione possunt claudi.vt.j.de edil.edic.l.ediles.§.itē sciēdū ⁊.j.de rei vē.l.ex diuerso.⁊.j.de vsur.l.pactum vel dicimus hanc regulam intelligendam esse in vniuersalibus act.non in singularibus:in vniuersalibus si conuenio te peti.here.⁊ possides hodie vnam rem tempore sententie plures:omnes videntur in iudicium deducte.j.de pet̃.here.l.si hereditatem ⁊.l.nunc videndum.C.de iudic.l.l₃⁊.j.pro so.l.pro socio.sed in singularib⁹ act̃.videntur omnia deducta que nominatim excepta nō sunt:si possunt claudi sub prima petitiōe:al's non potest ⁊c.s̄.e.l.non potest ⁊ infra de aqua plu.ar.l.si tertius.§.officium:⁊ ideo errauerunt qui dixerunt:si offero libellum non inserta causa:vt quia peto centum ⁊ tu confisus de iure tuo recepisti talem libellum commune ius videor in iudicium deduxisse.vt.C.de an.ex.lege si ex multis.sed illam.l.non intelligimus sic:verum est si peto.c.non inserta causa ex quacūq₃ causa probem deberi.c.venient in condemnatione:sed si peterem.c.⁊ ꝓbem.quod debes vnā domum non videtur venisse.j.de exceptio.rei iudi.l.si ex testamento.⁊.j.ad exhiben.l.si quis.§.quantu₃.vel illa est intelligenda quantum ad interrumpendam prescriptionem.

1 ☞ Iudex maleficiorum non potest cognoscere de causis pecuniarijs ciuilibus.

1 **Latrunculator.** ¶† Si aliquis datus est iudex vt cognoscat de latronib⁹ criminaliter accusatis ⁊ eos punire:non poterit cognoscere de re pecuniaria in eorū persona.hoc dicit iste.§.[latrunculator] idest iudex qui habebat cognitionem de latronibus [non potest] quare nō:quia distincte sunt iurisditiones:qr fines mandati ⁊c.j.man.l.diligenter.

1 ☞ In iudicio oportet quod sit actor ⁊ reus.

1 **Inter litigatores.** ¶† Ego et tu volumus litigare super re ista:ego dico te possidere et te petitorem esse ⁊ mihi offerre libellum ⁊ tu dicis ecōtra:quid erit dicit iurisconsultus ad hoc vt istud iudicium recte ordinet̃ debet inter nos conueniri:vt quis sit petitor ⁊ quis possessor:vt petitor sustineat onera petitoris:⁊ possessor sustineat commodum possessoris.hoc dicit ista.l.[fungatur].nam commodius est possidere.j.de rei vendicatio.l.is qui.⁊ instituť.de interdic.§.commodum.

1 ☞ Defendere debet quis per seipsum vel per alium cum satisdatione iudicatum solui.

1 **Recte defendi.** ¶† Ubi cōuenio te debes defendi vel per te vel per alium:al's mitterer in possessionem bonoꝝ tuorum vel rei petite:recte videris defendi per alium si ille suscipit iudicium ⁊ satisdat iudicatu₃ solui.hoc dicit.[non soluit].nam nemo ⁊c.s̄.de procuratoribus.l.qui proprio.§.ei.et.l.minor.in fine.

1 ☞ Interesse contra dolosum estimatur secundum iuramentum in litem.

1 **Non a iudice.** ¶† Si conuenio te actio ad exhibendū vl' rei vēdicatione ⁊ tu dolo desinis possidere iudex non debet cōdemnare te ad meum interesse:sed quanti in litem iurauero:sed si conuenio te depositi vel commodati ⁊ tu non vis restituere depositum iudex debet condemnare te quanti in litem iurauero:quia actio depositi et mandati datur etiam si predo sit.Hoc dicit.[iuratur].vt.j.de rei vendicatione.l.qui restituere.et.j.ad exhibēdum.l.iij.§.preterea.⁊.j.de in lit.iuran.

l.in actionibus.[nõ dubitatur]vnde si pdo deposuit apud te tu nõ restituis iurat in litẽ contra te:quia sunt bone fidei act. depositi ⁊ commodati ⁊ ideo iuratur in eis in litem.j.de in lit. iur.l.in act.⁊ potest commodari res sua ⁊ aliena.j.cõmo.l. commodare.nec vereor qđ isti ex improbitate ⁊c.j.de furtis.l. itaq; quia agunt ex contractu non ex improbitate vt dicam plene.j. deposi.l.j.§.si predo.

1 ☞ Cautio iudicatum solui in vna instantia interposita non committitur si ex alia instantia iudicetur. h.d.

1 **Si quis.** Acturus contra te vna act.mandati satis ac cepi a pcuratore iudicatum solui: postea egi alia act.depositi:nunquid dissoluitur iudi.solui:certe sic hoc dicit.[videtur]⁊ ad hoc vt satisdatio iudi.sol.committatur eadẽ causa agendi debet remanere.j.iud.sol.l.si ante:⁊ non videt hic eadẽ causa remanere vt hic ⁊.j.iudi.sol.l.iij.⁊.l.cũ apud.in prin.

1 ☞ In contractu dotis hoc est speciale qđ nõ inspicimus locum cõtractus sed locum vbi vir habet domicilium.h.d.

1 **Exigere dotem.** Duxi i vxorẽ aliquã ymole in domo patris mulieris fuit factum instrumentum dotale postea illam mulierem duxi boñ.in domũ meam:tandẽ diuortiũ celebratum est. vult exigere dotem ymole vbi factum est instrumentũ dotale:di co lego boñ.vbi habeo domicilium ⁊ vbi diuortium est celebratum:quia cum ea videor ibi contraxisse: queritur quid iuris: ⁊ rñ.qđ boñ.quia vxor sequitur domicilium viri hoc dicit.[reditura]al's habitura:⁊ ita vxor sequitur forum viri.accedit.j. ad mu.l.de iure.Sed dic mihi quomodo intelligitur hec.l.si recepi dotem ymole ⁊ promisi reddere ibi videor contraxisse: vnde ibi debeo conueniri.j.de act.⁊ ob.l.contraxisse. potest dici qđ confessũ fui ymole accepisse non ibi reddere:vnde nõ teneor ibi reddere:quia figura litterarum non alligat.j.de act.⁊ ob.l.figura: sed boñ.teneor reddere .vel est intelligendum promisi reddere vbi solueretur matrimonium.

1 ☞ Ambigua petitio siue exceptio interpretatur secundũ intentionem proferentis.h.d.

1 **Si quis.** Lex ista habet duplicem intellectuz vno modo sic:si actor in libello suo vtitur ambigua intentione:vel reus in excep.vtitur oratione ambigua ipsius actoris est declaratio ⁊ ipsius rei est declaratio exceptionis obscure.hic dicit potest vno modo ita exponi.[si quis].s.actor. [vel si quis].s. repetatis. sc; reus.[sit]in excipiendo:⁊ vbi est exemplum de hoc põt ita notari vno modo in actore:peto a titio rem talem mihi restitue re quam dico ad me pertinere iure dominij vel iure pignoris si talis libellus admissus est ⁊ probat ad se pertinere iure pignoris vincet ⁊ licebit obscuritatem sui libelli declarare.j.de ỽ.sig. l.verbum pertinere.Sed potest no.exemplum:peto a titio talẽ rem que iniuste sine causa est apud se iniuste potest esse q: indebite soluta:vel q: nulla subest causa quare debet eẽ apud se: vel q: mihi rapuit vel q: subtraxit ex quo talis libellus admissus est siue pbo q: indebite solui vel sine causa sit apud eum debeo vincere:q: id accipiendum est qđ vtilius est actori.quia omnia viderentur ⁊c.s.eo.l.solemus:⁊ q: in iudicijs fauemus actori. j.de ỽ.obl.l.inter stip.§.j.In oratione ambigua rei põt notari exemplum dicit reus in contestatione dico istũ non audiendum ⁊ me absoluẽdum q: non debeo:hec est ambigua siue probet nõ numeratã pecuniam vel solutam vel pactum factũ: id accipiendum est qđ vtilius est:cũ proniores ⁊c.j.de ac.l.arrianus vel potest dici qđ dicit hec.l.totuz referatur ad actorem.[intentiõe] quia vsus est amphibologica locutione vt in exemplo illo.s.ex qui.ca.infa.irro.l. vxorem[vel oratione] obscuritas est pprie in dictione:puta si dictio potest sumi equiuoce.naz proprie amphibolia in oratione obscuritas in dictione:vt dixi.s. de pac.l. veteribus si actor amphibologice loquitur vel obscure eius est interpretatio.j.de preto.sti.l.in pretorijs.

1 ☞ Qui dicit se liberandum est liber a die sententie vel a die interpositi decreti si decernatur contra contumacem. h.d.

1 **Uise.** Seruum tuum nummis peculiarib⁹ ab eo mihi subministratis a te redemi vt manumitterem:postea nolo manumittere:bene poterit hoc casu aduersus dominũ consistere:sed nunquid iudex pnunciabit eum liberũ vel liberandum:⁊ certe liberandum:⁊ si iudex pnunciaret qđ euz manumitterem ⁊ nollem manumittere iudex producit ad libertatem ad exempla senatusc.hoc dicit.[constitutio]diui mar.⁊ commodi dictat hic.j.de manu.l.qui se nõ suis.[cũ]redemptorem [latitat]redemptor.[consultorum]rubriani de quibus habetis.j. de fideicom.liber.l.cum vero.§.subuentum. [oportet] vnde si redemptor latitat debet iudex decernere illum ad libertatem p uenire infra de fideicom.li.l.cum vero.§.subuentum ⁊ hic est ca

sus in quo seruus in iudicio consistit aduersus dominum alios habuistis.s.e.l.vix.

1 ☞ Ad sententiam peruenitur precedente peremptorio impetrato legitimo ordine hic expresso.

2 Citatur hodie tribus edictis per interualla.xxx.dierum.

3 Peremptorium dicitur quod perimit totum negocium.

4 Tempus statutum potest ex causa artari ⁊ prorogari nisi alia l.prohibeatur item tempus datum cõdemnatis ex causa potest artari ⁊ prorogatur.

5 Sententia quandoq; non fertur sed sequitur absolutio ab obseruatione iudicij.

6 Jus triplex scilicet vetus nouum ⁊ nouissimum.

1 **Ad peremptoriuz hoc ordine** peruenitur.Jn.l.ista cum.vj.seq.vsq; ad.l.illaz de qua re.tractat de eadem materia ⁊ vna pẽdet ex alia ⁊ ideo similis casus ponendus est ⁊ loquuntur.ll.iste post lit.cõtesta.⁊ diligenter examinato negocio:ita non restabat nisi sententiam ferri:ponetis ita casum:duo litigabant coram iudice oblato libello lit.contesta.solenniter examinato negocio instat actor feratis sententiam: dicit iudex volo citare aduersarium tuum vt veniat audire sententiam.modo queritur qualiter ad istud edictum peremptorium sit perueniendum:⁊ certe hoc ordine:iudex primo ipsum reum vno edicto admonebit assignando terminum non minus.x.dierum:si non venerit secundo citabit eum assignando terminum non minus.x.dierum:si non venerit tertio citabit eum assignando terminuz non minus.x.dierum:si non venerit quarto citabit eum pemptorie dicens:scias q̄ alijs tribus edictis vocat⁹ non venisti quarto te voco ⁊ scias quod amplius te non citabo:⁊ sic dicitur peremptorium: quia iudex comminatur si non venerit non patiet reum tergiuersari: sed nunquid si iudex non vult seruare istum ordinem poterit mutare sic.nam poterit citare reum vno edicto ⁊ postea mittere peremptorium vel vno pro omnibus . nam licet sibi istum ordinem mutare cum cause cognitione ex qualitate cause ⁊ persone ⁊ temporis.Factis istis citationibus si veniat reus iudex debet ferre sententiam vel pro actore contra reum vel pro reo contra actorem.si reus non veniat actor veniat debebit iudex post peremptorium ferre sententiam non semper pro actore presente:sed p reo si inuenit habere bonã causaz.si aũt reus veniat actor non:hoc casu non cõtrahitur eremodicium nec potest ferri diffinitiua:sed debet iudex circumducere edictum:cancellare acta cause ⁊ reum absoluere ab obseruatione iudicij: que absolutio non tribuit reo exceptionem rei iudicate:⁊ ideo si actor velit de nouo actionem instituere poterit . Sed nunquid si actor venerit ⁊ reus non⁊ lata est sententia contra reum:nunquid poterit appellare:⁊ certe si fuit vere contumax reus non:si ficte sic hoc dicit.[edictum] post lit.contesta. et solenniter examinato negotio ita quod non restabat nisi ferri sententiam.[primum] ⁊ ita vocatur monitorium[alterum]et ita vocatur conuentionale[dierum]ex causa poterit artari.vt.j.eodem.l.non vinces [tertium]⁊ ita vocatur citatorium.[is]scilic; iudex.[parte] idest reo.[nonnunquam]idest aliquando:quia duabus negatiuis ⁊c.vt.j.de verborum significa.l.duobus.[cause]si est causa que desiderat celeritatem.j.de damno infecto.l.j.non citabit tribus edictis:sed vno peremptorio pro omnibus. [persone] si est pupillus qui agit vel vidua poterit vnum peremptorium pro omnibus:quia istis personis debetur fauor.vt.C.quando imperator.inter pu.l.vna.[vel temporis]vt si est in fine triẽnij C.eodem.l.properandum.⁊.s.eodem.l.si iudex.[moderari]q: poterit minorare spacium decem dierum.nec obstat.s.l.per interuallum:quia verum est q̄ non abbreuiatur sine cause cognitione:sed cũ cause cognitione sic.[tunc quinto]idest loco.[debet]idest potest:quia non quicquid ⁊c.s.eodẽ.l.non quicquid sic exponitur.debet.idest potest.s.de offic.procon. l.obseruare in fine.aliquãdo exponitur econtra.vt in.l.obseruare.dixi.[impetrauit]idest actor.[assit]si presens sit.[circũducendum].i. cancellandum.nam dicitur cancellari cum cancellatur ad modũ crucis.circũduci quando inducitur extra penna.j.de his que in te.delen.l.j.⁊.l.cancellauerat[audiendum]nisi rediret iudice sedente pro tribunali. s.de in integ.resti.l.diuus ⁊ restituetur ad totam causam vt ibi dixi:quia contumax in non veniendo non appellat vt.C.quorum appel.l.j.[contumaciam]scilicet veram secundum Azo.[si minus]idest ficte.et ita facit hec litera pro Azo.quod verum non puto.vt. C.eod.l.properandum.§.finautem.⁊ expono literam istã.[contumaciam]scilicet verã vel fictã [si minus]idest nullo modo.Et circa leges istas est insistendũ ⁊ he leges sunt intelligende post litem contestatam: quia post lit.contesta.mittitur peremptorium edictum.non autem loquũtur ante lit.contest.cum ante lit.conte.non possit fieri sententia

nisi in causa ap.C.de tem.ap.l.fi.§.illud. Item no.hic q̄d ista edicta sunt quattuor primū:scdm:tertiū:quartū.q̄d est peremptorium sed primū vocat̄ monitorium.vt in auf.de here. ⁊ fal. §.si quis que est.C.de fideicom.l.hoc amplius.scdm vocat̄ conuentionale.nam dr̄ conueniri reus vt veniat.tertiū dr̄ citatoriū:q2 requirit̄ vt veniat.vt.C.e.l.sancimus in fi.⁊.ff.de arbi.l.sed si interpellat̄.quartū dr̄ peremptoriū vt hic.⁊.j.que sen.sine ap.re.l. j.§.pe. Item not.hic olim citabat̄ reus per tria interualla non min⁹.x.dierū:⁊ postea quarto peremptorio similiter ⁊ actor.iur. C.vt hic ⁊.C.e.l.pperandū.§.⁊ si quidē.sed hodie est correctum

2 †quia hodie citat̄ tribus edictis per interualla.xxx.dierū vt in auf.de liti.§.omnem que est.C.quomodo ⁊ quādo iu. que incipit auf.qui semel ap.alij dicunt nō est correctū:q2 hic loquit̄ in reo non in actore:sed hec responsio nō est bona:q2 nō debet li-

3 cere actori ⁊c.j.de reg.iur.l.nō debet. Item no.†hic q̄d dr̄ peremptoriū q̄d perimit disceptationē:⁊ sic iurisc.alludit vocabulo sic alibi.j.de acquir.pos.l.j.in prin.quia nomina debēt esse cō

4 sonantia rebus insti.de dona.§.est ⁊ aliud. Item no.†hic q̄d tēpus statutū a.l.bene pōt ex causa ꝓrogari ⁊ artari nisi nominatim.l.ꝓhibeat vt in.l.nonnunq̄ sic ⁊ tempus q̄d dat̄ cōdemnatis ad soluendū ex causa artat̄ ⁊ ꝓrogat̄.j.de re iu.l. qui tribu-

5 nali ⁊.C.de lit.cōt.auf.offerat̄.†Itē no.hic q̄d aliquādo nō fertur sententia diffinitiua:sed sequit̄ absolutio ab obseruatiōe iudicij circunducunt̄ edicta:q̄d si fiat actori agēti nō ob. exceptio rei iudicate.similiter idē si ꝓponit̄ inepta actio.j.si mē. fal.mo. di.l.j.§.j.⁊.j.de pig.l.grege.§.etiā. Et modo circa materiā istaz est perueniendum ad altiora vos habetis hic q̄d si misso edicto peremptorio post lit.cōte.actor nō veniat nō absoluitur reus: sed circumducit̄ edictū.l.videt̄ cōtra q̄d cōtumacia dāno litis afficiat̄.vnde videt̄ cōtra.j.de re iu.l.cōtumacia. Ad quod pōt dici tribus modis:vno modo sic. contumacia afficit̄ dāno litis nō principalis:sed instātia cause vel afficit̄ damno litis.i.expēsaruz factarū in lite vt.C.e.l.sancimus ⁊.C.de epi.⁊ cle.l.omnes in fi.⁊.C.qui.accu.non pos.l.iij.vel afficit̄ damno litis.s. appellationis:q2 contumax nō appellat.vt in fi.huius.l.⁊.C.e.l. properandū.§.cum autē. Uel potest dici quarto modo contumacia.s.damno litis afficitur:q2 condemnatur reus actori vt hic. ⁊.C.eo.l.properandū.§.sinautē reus. Sed denuo.l.videt̄ cōtra que videt̄ velle q̄d si post id peremptoriū reus veniat actor non contrahit̄ hermodiciū ⁊ possit ferri diffinitiua vt.C.e.l.ꝓperan

6 dū.§.⁊ si quidē ⁊.C.quomodo ⁊ q̄n iudex auf.qui semel †Ad q̄d dicetis triplex est ius vetus.ff.ius nouū.C. ius nouissimū.auf. iure veteri.ff.absente actore nō contrahebat̄ hermodiciū. vnde nō poterat iudex pro reo presente cōtra actorē absentem ferre diffinitiuā etiā si inueniret reum bonā causam habere:sed debebat circūduci edictū ⁊ reus absoluebatur ab obseruatione iudicij principali actione remanēte preterq̄ in casu vbi cōtrahitur hermoditiū absente actore puta in causa liberali.vt.j.de li.cau. l.diui fratres.§.si ea.⁊.C.de lib.cau.l.lite.iure nouo.C.bene cōtrahit̄ hermodiciū absente actore nedū absente reo.vnde si lit. contes.actor se subtrahat iur.C.citatur tribus edictis:⁊ quarto peremptorio.si non veniat fert̄ sentētia diffinitiua pro reo contra actorē si inuenit̄ bonā causam habere.vt.C.e.l.ꝓperandum §.⁊ si quidē.vnde in hoc ius vetus correctū est: iure nouissimo plus est:q2 iure nouissimo si actor semel actione ꝓposita obtulit libellū si se subtrahit siue ante li.conte.siue post:instāte reo citabit̄ actor si non veniat expectat̄ per annū. ⁊ si apparet reū in causa absolutionis absoluit̄ diffinitiue:si veniat ⁊ iterū se subtrahit citabit̄ iterū.vt in auten.qui semel ex quo nouissimo iure colligetis multa specialia in auten.qui semel. statim non fertur diffinitiua lit.cōte.fallit actore absente vt in illa auf. Item nō recipiunt̄ testes ante lit.conte.fallit absente actore. Item instātia cause durat triennio.vt.C.e.l.ꝓperandū fallit actore absente. Item illa auf.in aliquo corrigit ius vetus:in aliquo ius nouum:in aliquo ius supplet.corrigit ius vetus:q2 si reus se subtrabat vocat̄ tribus edictis per interualla.x.dierū:hodie per interualla.xxx.dierū.corrigit ius.C.similiter in hoc. Itez supplet ius.C.quia iur.C.contrahebat̄ hermodiciū absente actore lit. conte.nō aliter:hodie lit.cōt.⁊ ante. Item supplet ius vetus:q2 iure.ff.contrahebat̄ hermodiciū absente reo. hodie cōtrahitur absente reo ⁊ actore. Et ad solu. horū cōtra. ⁊ vt plene liqueat articulus iste:⁊ vt sciatis qualiter est seruandus ordo iudiciarius in istis ita distinguetis:aut ambo litigatores sunt presentes:aut neuter:est p̄ns:aut alter p̄ns alter absens.si ambo sunt p̄ntes debet offerri libellus:debent dari inducie deliberatorie xxx.dierū.sed reus si nō possidet immobilia iudicio sisti:si iudicem deleg.habet suspectū ante lit.conte.potest recusare; al's est lis cont.si nō recusat quibus factis iurandū est de calum.C. de lit.cōt.l.vna.⁊ auten.offerat̄ ⁊.C.de iur.ca.l.j.dande sunt dilatiōes ad probandū:examinandū est negotiū plene,vt,C,e,l, iu

dices nisi in quibus casibus sufficit summaria cognitio īfra ad exhi.l.iij.§.sciendū posteaq̄ ferēda est sententia.j. de re iu.l.j.⁊ l.de vno ⁊.C.de sen.ex peri.reci.l.j.⁊.ij. Si autem neuter est presens dn̄s iudex nō debet procedere q2 ipsi non debent cogi litigare:⁊ quia non refert qualiter a cōtrouersijs discedatur.j. de ope.no.nū.l.j.§. potest. Si autem est alter p̄ns alter abs̄s aut actor se subtrahit ⁊ reus instat aut econtra si autē se subtrahit iure veteri.ff.ita tenebitis si ante lit.contest.se subtrahit non cōtrahitur hermodiciū nec instante reo potest cogi ꝓcedere vt.C. vt nemo inuitus agere.sed quid erit poterit mulctari ⁊ tenebit̄ reo litem refundere.ff.si quis ius di.nō ob.l.vna. §.non solum ⁊.C.e.l.sancimus ⁊.j.e.l.eum quē si se subtrahit actor lit. cōtest. similiter iure veteri non cōtrahitur hermodiciuz:vnde reus nō absoluit̄ a petitione principali sed ab obseruatione iudicij preterq̄ in liberali causa vt dictum est:sed hodie iure nouo. C.si se subtrahit lit.contesta.citat̄ tribus edictis:⁊ sic contrahitur hermodicium si inuenitur legitimam causam habere fert̄ sententia pro eo:sed sumptus deducunt̄ de cōdemnatione actoris. vt.C. e.l.ꝓperandū.§.⁊ si quidē iure nouissimo auten.secus cōtrahitur hermodiciū ante lit.contes.⁊ post absente actore vt in dicta autent.qui semel. Si autē reus se subtrahit refert aut ante lit. conte.aut lit.quasi cont.aut post lit.vere contestatā.si subtrahit se ante lit.contestatā citatus non venit nec ipse nec alius pro eo aut citat̄ quia agebat̄ personali actione aut reali actione. si citatur in personali actiōe ⁊ nō venit al's fiebat missio in possessionē omniū bonorū rei.C.de bo.aut.iu.pos.l.cū ꝓponas preterq̄ in tribus casibus tm̄ in causa damni infecti.j.de dam. infecto.l. pretoris.⁊.l.si finita.§.iul.idem in causa noxali vt.ff.si ex nox. causa agatur.l.iij.in fi.⁊.j.de nox.l.electio.in fi. idem si peto legatum vel fideic.acf.ex testō.vt.j.ex qui.ca.in pos.eatur.l.j.⁊.ij. sed hodie si agit̄ personali actione reus nō defendit̄ ante lit.cōtesta.fit missio pro mensura declarati debiti ⁊ in modico vltra gratiā sumptum:⁊ quia iudex debet pro me inuito ꝓcedere. in auten.de exhib.reis.§.si vero que est.C.de bo.aut.iu. pos.autē. et qui.⁊ ista missio nō facit actorē missum nec possessorē nec dn̄z sed detruncatorem.vt.j.ex qui.ca.in pos.eat̄.l.si ex legati.⁊.j.de acqui.pos.l.presidi.in fi.vnde reuersus de possessione ⁊ ꝓprietate auditur perpetuo si autē reus se subtrahit lite quasi conte. que habet ꝓcedere in act̄.in rem verbi gratia.peto a te fundus rei ven.tu nominas dominū in iudiciū dantur tibi īducie ad denunciandū domino infra illas debes denunciare si denunciasti ⁊ non veniat lite quasi cōte.mittar in pos.illius rei tu dn̄s reuersus audiris de proprietate perpetuo de possessiōe nō.C. vbi in rem act.l.ij.non tamen omitto vnum vbi reus subtrahit se ante lit.cōte.vel quasi in act̄.in rem mittit̄ actor in pos.rei petite:sed reus post annum audit̄ de proprietate nō de possessione.i.auditur de ꝓprietate nō de possessione:vt.C.de pres.xxx.an.l.si quis si autē reus subtrahit se lit.cōte.hic siue agit̄ in rem vel in personam aut liquet de causa aut non:si non liquet de iure actoris si agit̄ in personā sicut subtraheret se ante litem lit.conte.nō fert̄ diffinitiua sed fit missio:ita hic si ageret̄ in causa mittit̄ actor in possessionē rei petite.vt.C.quomodo ⁊ quādo iudex.l. cōsentaneū si autem liquet de causa indubitanter si liquet de causa pro actore cōtra reū debet ferri diffinitiua ⁊ ille reuersus nec de ꝓprietate vel possessione audit̄ vt.C.e.l.ꝓperandū.§.sinautē.nec poterit appellare:q2 fuit cōtumax in nō veniendo vt.C.e.l.ꝓperandum.§.cū autem secus si esset cōtumax in nō restituendo:q2 tunc appellaret.j.de ap.l.creditor.§.iussus.

1 ☞ Iudex pronunciare debet de ea re de qua cognouit regula cum fallen.

De qua re. In.l.ista in sui prin.ponit̄ talis regula:si cōpetens iudex inter me ⁊ te cognouit de aliqua causa si de illa re nō velit pronūciare iter nos cogēdus est a superiori ꝓnunciare: quia de qua re ⁊c.[re]scilicet petita.vel potest exponi de qua re:scilicet causa criminali vel ciuili.[ꝓnunciare]de causa.ff. de ar.l.diem ⁊ ꝓnunciabit de toto:vel de toto absoluēdo vel condemnando ꝓ parte absoluere ⁊ ꝓ parte cōdemnare.C.de re.mi. l.j.si autē ꝓ parte diceret ꝓ parte nō:non valeret.j. fam.herc.l. in hoc ⁊ de qua re cognouit iudex cogēdus est ꝓnunciare idem

1 ff.e.l.vbi †Et hec regula recipit instantiam in casibus in quib⁹ soluitur iudicium.ff.e.l.iudiciū ⁊ in casibus in quibus iudex moritur vel mutat̄.ff.e.l.si longius.⁊.j.e.l.proponebatur. Item fallit hec regula in illis casibus in quibus potest iudex absoluere si viderit absoluendū:nō condemnare si viderit condemnandum et C.de epi.⁊ cle.auten.⁊ clericus. Item fallit vbi senatores ⁊c.vt C.vbi sena.l.quisquis. Item fallit vbicunq̄ iudex impeditur ista de causa iudicare.ff.de of.cō.l.vna.⁊.C.de offi.eius qui vices l.fi. Non essent plura dicenda:tamen promisi vobis quedaz in l.fi. vel.l.intra vtile.ff.de mino,me dicturum. In.l.ista subijciam talem questionem

questionem de qua re zc.est verum siue cognouit principaliter siue incidenter:dixit Pla. cū suis sequacibus de qua re iudex cognouit zce.siue cognouit pncipal'r vel incidenter. cognouit principal'r:peto a te hereditatez:tu dicis me tuum seruum esse: peto a te.x.ex instrō.tu dicis falsuz:petitio hereditatis z.x.est principalis:sed te seruum esse:vel falsum instrumētum esse: est incidens:vnde de qua re zc.siue principaliter vel incidēter:qa hec.l.loquitur indefinite z indefinita zc.j. de ser.vrba.predio. l.si seruitus.z.C.que res pig.ob.pos.l.fi.Jtem.l.ista loquit' generaliter:vnde gnaliter dz intelligi.j.de le.pre.l.j.§.gnaliter. j.de pub.l.de precio.z pro ista sua op.inducit.s.de mi.l.intra vtile.z.j.de preua.l.preuaricationis.Dicebat tn̄ Pla.hāc regulam fallere in duobus casibus.vnus casus est fauore psone: alter est ppter īpotentiā iudicātis. fallit fauore psone de qua re zc.principal'r pronūciat non incidēter in exēplo tali.pupillus qui est fauorabilis persona qđ ex eo apparet:q2 si mouet' questio status differt' in tps pubertatis.j. ad carbo.l.j.petit a me heređ.dico ei q fuit seruus defuncti:hic fauore pupilli si iudex cognouit super hereditate petita pnūciat sup incidēti.C. de ord.iu.l.ij.Jtem fallit ppter impotentiā iurisditionis iudicantis.verbi gfa:coram pedaneo iudice peto a te qnquaginta aureos.vel.ccc.peto a te.x.tu dicis nō potes q2 seruus sum:pedaneus cognoscit de petitione.x. z de incidenti si seruus sum: vnde pronūciabit sup.x.z eoipso videt' pnunciare me liberum esse.C.e.l.quotiens.z.C.de peda.iudi.l.placet.Dño bul.visuz est ɔ̄rium z dixit de qua re zc.s.principaliter non incidēter: vn̄ debet pronunciare super pncipali z eoipso tacite videt' pnunciare super incidenti.verbi gfa:peto a te.c.tu dicis te soluisse: iudex cognoscit de cā principali z de incidenti qōne.s.de solutione sed pronūciabit super pncipali:q2 eoipso q condēnat te ad.c.pronūciat tacite te nō soluisse:vt.C.de ord.cog.l.a iudice. in fi.z.l.ij.z ista sunt vera cum ciuilis incidit ciuili:vel cū vtraq3 est criminalis:accuso te de adulterio:tu dicis q fui leno.facit.j.ad legē iul'.de adul.l.ij.§.si publico.secus tn̄ si criminalis incidit ciuili vel econtra:q2 tunc de vtraq3 cognoscit' z pronūciatur:dicitur incidere criminalis ciuili:peto a te.x. ex illo instrumento tu dicis falsum:hic iudex dz cognoscere z de vtraq3 pronūciare:aliqñ īcidit ciuilis criminali accuso te crimine:tu dicis me seruū tuuz sic accusare nō posse. hic sup vtraq3 cognoscitur z pnunciatur.C.de ordi.cog.l.fi.z.C.de adul.l.quoniaz. z.C.ad leg.fa.de pla.l.preses.non ob. allegata pro Pla. q2 de qua re zc.s.principal'r non incidēter.non obst.l.s.de mi.l.intra vtile.q2 sibi ponēdus est casus q cā etatis sup qua fuerat pronunciatum,erat pncipalis.non ob.l.puaricationis in qua dicitur titi9 accusauit te de aliquo crimine fuisti absolutus:postea de eodē crimine volo te accusare:tu dicis te absolutū:replicabo.fuisti absolutus per collusionem:z ita sn̄ia ius non faceret: bene debet iudex primo cognoscere de collusione. sed illa non obst.q2 ibi incidebat ciuilis criminali.dn̄s Joā.et Az.vsi sunt quadam distinctione in articulo isto z quātum potuerūt fugere fugerunt:questiones quedam sunt emergentes:quedā incidentes.emergentes vocamus oēs que emerserūt ex quo itum est ad iudicē.incidentes vocamus oēs natas anteq̄ itū sit ad iudicem:subijciamus rem exēplo.ista est emergens questio:facio te vocari ad ius:dicis tu:offeras libellū:dicis tu:non offeram:q2 est de casibus in qbus non dz offerri libellus.Jtē exēplum est:facio positionē:dicis tu duplex est declares eaz:dico non est non debet alicui declarari.Jtem dicit reus iudici:dñe detis mihi dilationē.dico ei:dñe non detis:amplius nō debet dari:dico ego:dn̄e fui impeditus. Jtē produco aliquem in testem:dicit aduersarius non dz recipi q2 seruus z q2 excōmunicatus est:dico imo debet recipi:q2 non seruus nō excōmunicatus.Et in istis emergentibus qōnibus dixerunt Jo.z Az.iudex debet cognoscere z super his interloq̄.aliter ad diffinitionem cause principalis puenire non posset.C.de dila.l.a procedente.z.j.de libe.cā.l.liberis.in fi.Jncidentes dicūtur veteres defensiones vt est pacti facti de non petendo vt solutiōis z iurisiurandi.facio te vocari ad iudicē:dicis tu non dz procedi:q2 iam est annus qđ fecit pactū de non petēdo.Jn istis incidenti bus dixerunt Jo.z Az.vera est opi.Bul.z Pla. falsa:q2 de q̄ re zc.cū ciuilis incidit ciuili:vel criminalis criminali:nō de q̄ re cognouit incidēter:non ciuilis incidit ciuili vel criminalis criminali.dn̄s Od.credit Joā.z Az.in hoc bene dixisse:q2 in emergentibus iudex pronūciat:in incidentibus dicit indistincte:sic vt dixit Bul.pnunciet' super principali:in hoc nō bene dixerunt:vnde circa incidentes distinguo. aut sunt pemptorie transactionis iurisiurandi rei iudicate:tunc bene dixerūt: aut incidentes sunt dilatorie.verbi grā: mutuaui tibi pecuniam mihi reddēdam vsq3 ad annū:ante annū te conuenio habes dilationem dilatoriā:sicut est mutuaui tibi centum:feci pactū de non petēdo vsq3 ad quinq3 ānos.ante.v.an.peto hic iudex nō dz pnūciare tm̄ sup principali te ɔdēnando q2 faceret tibi iniuriā si,nōdum venit dies si te absolueret faceret mihi iniuriaz q2 post diē debes:z iō ī incidēti dilatoria cognoscit de vtraq3 z super incidēti pronūciabit z dicet:sic:q2 ɔstat nihi nō venisse diē solutionis pnuncio intra diē petere non posse.arg.j. qū di.le.ce.l.vna.in fine z.j.si certum peta.l.certi condi. in princi.

1 ☞ Jurisditio iudicis potest prorogari ɔsensu partium de quantitate ad quantitatem.

1 **Iudex.** †si iudex pōt cognoscere vsq3 ad certā summaz vel ex potestate iuris vel delegationis:q2 cōsensu litigatoꝝ pōt prorogari iurisdictio de maiori rez summa.h. d.[iussus]a lege vel ab hoīe no.exemplū.a.l.defensor ciuitatē hodie potest cognoscere vsq3 ad.ccc.au.in autē.de defens.ci. §. audiēt de volūtate litigatoꝝ pōt cognoscere de quingētis aureis de deleg.no.exemplū si iudex delegauit vt cognosceret in l.aure.de volūtate litigatoꝝ poterit cognoscere de maiori summa[conueniat] vt dixi.s.eo.l.ij. §. plane.

1 ☞ Judiciū agitatū noīe mortui qui viuere putabat' quātū ad eum est nullū sed nomine eius solutuz poterit ab herede cui proficit repeti.h.d.

1 **Cum absentem.** †volebas defendere absentez tandē mortuo eo suscepisti iudiciū:suscepto iudicio fuisti vt defensor condemnatus soluisti modo queritur an heres absentis sit liberatus z competat cō tra eum actio.z rn̄.q nō liberasti heredē ipso iure:sed doli mali ex.illud qđ soluisti non potes repetere condic.inde.q2 sentētia inhibet repetitionem:sed ages neg.ge.q2 facis tu negociū qđ est suū ipso gestu.h.d.[esse]iudiciū est nullum.sed sentētia est lata.j.de pec.l.quesitum.vel nullum esse.i.videri est tamē aliquod[nō posse] j.fami.herc.l.cū putarē.z.C.de condi.inde.l. j.[repetere]q2 gessit negociū ipso gestu.s.de neg.gest.l.cū pecuniam.[conueniatur]vnde liberatur doli mali exce. vnde lz cum mortuo non possit suscipi iudicium.j.de regu.iu.l. nerati9 cum herede poterat suscipi.z ita sn̄ia lata contra defensorē extēditur contra heredē:sic alibi decretū extēditur cōtra heredez j.de fideicom.lib.l.non tm̄.

1 ☞ Judex exequens sententiam nō debet de iniquitate sententie cognoscere sed sufficit pronunciatum esse.

2 Executor duplex.scilicet executor facti z executor iuris z qui sint.

1 **Si pretor.** †Lex ista primo ponit regulam: secundo duas vel tres instantias hec est regula:sententiā diffinitiuam retractari non debere si transiuit in vigorem rei iudicate.z executorē de viribus sententie cognoscere non debere.fallit in duobus casibus:ponamus ita casum:petebā a te.c.coram pretore: pretor cognouit solēniter:apparuit reuz debere condemnauit te transiuit in vigorē rei iudicate:q2 tu cōtumax appellare nō potuisti.postea elapso tempore quod datur iudicatis corā alio peto sententiam executioni mandari:fuisti vocatus trib9 edictis venistis coram executore z dixistis:videtis qualē sententiam tulit pretor:scitis q pretor fecit me citari tribus edictis z vno pemptorio:scitis quare nō iui:q2 quedā dn̄a misit p me: dixit executor non debebas ire:vnde cognoscit de viribus sententie qđ nō dz:nā edicta pretoris essent elusoria.fallit in trib9 casibus sicut mar.notat notabil'r dicit.vnus casus est talis dū lis esset contestata z examinatum negocium z ferenda esset sententia vocatus est reus vt veniret audire sententiam:actor dimisit procur.corā iudice z recessit z obuiauit reo z dixit ei:quo vadis:vado ad iudicem:nō est necesse q vadas:quia iudex absentauit se:reus non iuit.hic iudex tulit sententiam hic meruit actor dolo malo sententiā:hoc casu reus poterit intra quadriēnium computandum a die sentētie restitui ex illa generali clausula si qua iusta causa mihi videbitur.¶ Jtē fallit in secūdo casu si actor meruit diffinitiuam per falsos testes.¶ Jtem fallit in tertio casu si reus citatus veniret audire sententiam impeditus valitudine vel absentia cause rei publice non venit: hoc dicit ista.l.vsq3 in fin.[iusserit]post litem contest.z plene examinato negocio.[pronunciauerit]diffinitiue.[cognoscit].s. executor sententie[de sententia]idest de viribus sententie fuerit iusta vel iniusta.[pretorum]quod non debet esse:quia standum est rebus iudicatis.C.de re iudi.l.j.z volo breuiter tollere duo contra.l.dicit z si non cognitio zc.vnde videtur contrariū

2 C.si contra ius vel vtil.publi.l.z si non cognitio. † Respōdeo est duplex executor.Est executor facti vade mittas in possessionem .iste non habet cognoscere.C.de excep.rei iudi.l.si vt proponis.Est executor iuris qui habet exequi sententiam. z tunc aut est merus aut mixtus.Est merus cum delegans mādat alicui vt mandet executioni:non cognoscit de viribus sententie

vt hic. ⁊ C. de execu. rei iudi. l. executorem. Est mixtus tota die mandat papa mādamus tibi si preces veritate nitantur sentē tiam executioni mandes: hic bene cognoscit de viribus sentē tie sic loquitur. l. cōtraria. [notat] id est notabiliter dicit. [allegauit] scʒ falso: q̄a hic debet intelligi duobus modis vt dixi in casu: quādo actor obuiauit reo. vel exponatis allegauit q̄a actor probat per falsos testes suam intentionem valet sententia: sed rescindēda est ex illa clausula: si qua iusta causa ⁊c. [approbatum]. j. de proba. l. quotiens. §. qui doluʒ. [admittere] ex illa generali clausula. si qua iusta causa mihi videbitur: vt. j. ad treb. l. seruo. §. pretor. ⁊. s. de in integ. rest. l. diuus. §. nec intra hos. ⁊ ibi dixi. Or in istis verbis comprehendunt̄ duo casus. [denegandam] exponunt ipso iure. [non debere] ope exceptionis quando ipso iure denegatur actio quando non fuit citatus. j. de re iu. l. de vno. quādoqꝫ ope excep. quando fuit citatus ⁊ erat absens causa rei publice restituit̄. s. ex quibꝰ cau. ma. l. j. vel dicatis sm Ja. aliquādo petit̄ sententia executioni mandari act̄. iudicati vel in factum. aliquando iudicis officio act̄. iudicati vel in factum. dicit actor ꝙ reus fuit mihi condēnatus non appellauit peto executioni sententiā mandari act̄. iu. vel in factum. aliquando petitur iudicis officio: venit actor ad iudicem: ecce sentētiam exequamini eam [non debere] cum mero suo officio petit executioni sentētiam mandari: ⁊ not. ꝙ sententia que transiuit in vigorem rei iudicate nō retractatur: ⁊ ideo solutum indebite per sn̄iam non repetitur. C. de condic. inde. l. j. sed repetitur cōdi. sine causa. j. de condi. sine causa. l. si fullo. fallit in tribus casibus vt hic.

1 Judicium non mutatur mutatione iudicis.

1 **PRoponebatur.** †In aliqua causa dati fuerunt quinqꝫ iudices: duo sunt remoti alij subrogati in locum eorum: nūquid mutatur iudiciū? Respōdet iurisconsultus ꝙ non. et hoc probat talibus exemplis: ecce si aliqua legio est militum lʒ sint multi mortui ⁊ aliqui sunt substituti eadē est legio: sic nauis sepe refecta eadē censetur. similiter si multi sunt iudices ⁊ aliqui sunt remoti ⁊ alij subrogati idem est iudiciuʒ: al's si aliter diceremꝰ sequeret̄ hic absurditas sm philosophos corium hominis mutatur ⁊ tamen idem homo est: vnde ex quo remanet idem genus vel eadem species lʒ non sit eadem qualitas tamē eandem rē iudicamus. hoc dicit [legionem] militum [viueret] accedit]. s. qd̄ cuiusqꝫ vni. no. l. j. in fi. [existimari] accedit. j. de verbo. oblig. l. inter stipulantem. §. sacram. et. j. de solu. l. cum res. §. aream. [decederent] maxime cuʒ efficiuntur scabiosi. [cōsisteret] lʒ aliqua qualitas immutetur. Ex hac. l. colligimus arg. ad questionem sabbatinam. promisit medicus curare egrum a tali īfirmitate pro tali salario curauit eū: postea recidit in eandē infirmitatem tenet̄ iterum curare sic argu. huius. l. econtra videt̄ ꝙ non: quia semel tenebatur curare. j. de priui. cre. l. fi. Ad istam questionem dicimus: si iste recidit cito in infirmitatem ⁊ fuit obediens non videt̄ curatus: quia non videt̄ versum ⁊c. j. de in rem ver. l. si pro patre. §. versum. si autē recidit propter inobedientiam vel diu non tenetur curare. j. de edil. edic. l. quod si nolit.

IN priuatis. In causis pecuniarijs filiꝰ potest esse iudex in causa patris ⁊ econtra: q͛ iudicandi munus publicum est. vñ pater non videt̄ ius dicere filio ⁊ econtra. hoc dicit. [potest] scilʒ delegatum vt hic. ⁊. s. de ar. l. quinetiam. non ordinarium. s. de iurisdi. om. iu. l. qui iurisditioni. ⁊ non ordinarium instante filio dum pater est iudex sed aduersario sic. j. ad treb. l. naʒ qd̄ attinet. in fi. ⁊. l. seq. secus in causa criminali. j. de iniur. l. lex cor. [est] ⁊ quātum ad ius publicum attinet non refert inter patrem ⁊ filium. j. ad treb. l. nam quod.

1 Actor temerarius dāno expensarum afficitur.

1 **TAm quem.** †si quis vocat temere aduersarium suum ad iudicium debet cōdēnari ad viatica ⁊ alios sumptus litis. hoc dicit. ponetis exemplum actor facit vocari reum. actor non venit reus sic: bene cōdēnatur actor ad sumptus litis vt hic. ⁊ C. de fruc. ⁊ litis. l. nō ignorat. vel quia actor egit calūniose condēnatur victus victori in smptibus litis. vt. C. e. l. properandum. §. siue alterutra.

a ¶ Et quotidiana. Ad de ꝙ materia quotidiana ē melius ⁊ subtilius examinanda. Bar. in. l. j. ff. de suspec. tuto.

1 Judex maior minoribus consulentibus de iure respondet non de facto.

1 **Judicibus.** †Judices delegati si dubitāt qualiter debeant iudicare de iure debent cōsulere presidem ⁊ dicere facta ⁊ preses debet respondere: sed iudices cōsulunt presidem de facto dicūt ipsi ⁊ cognouimus de tali causa mittimꝰ attestationes: videamus si bene dixerint vel nō. debet dicere preses: vos examinastis meliꝰ cognoscitis: vnde non debent interrogare presidem et si interrogant notātur infamia ⁊ est signum proditionis. hoc dicit. [dubitātibus] cum factum est clarum. [de facto] sit bene ꝓbatum vel non: q͛ quāta fides ⁊c. j. de testibus. l. iij. §. verba. [tribuit] et ita sup iure consulendus est impator vel superior non sup facto. accedit in aut̄. de iudicibus. §. oībus. ⁊. C. de relat̄. l. j. ⁊. ij.

1 Judicium non vitiat falsa demonstratio.

1 **SI in iudicis.** †Duo adierunt non suuʒ iudicem et in noīe vel prenomine errauerunt: nūquid consenserunt in euʒ sic. hoc dicit. quia error nominis ⁊c. vt. C. de leg. j. l. si in nomine.

1 Priuatorum consensus non facit iudicem eum qui nulli preest iurisditioni.

1 **QUi neqꝫ.** †Qui non p̄est alicui iurisditiōi vel potestati vel etiaʒ est datus ab eo qui ius dandi habuit vel nō est assumptꝰ arbiter non pōt iudicare. h. d. [iurisditioni] ordinarie vel delegate lege. s. de iur. om. iu. l. ⁊ quia.

1 Judex aliquando ex necessitate committit nuncio vt causam dirimat.

1 **NOnnunq̄.** Duo venerunt ad iudicem et volebant inuicē litigare: dixit iudex: eatis cum deo nolo cognoscere inter vos: sed istum nūcium delego vobis potest facere inter magnas personas ⁊ questiones ⁊ nō debent delegare sed inter viles personas ⁊ viles questiones sic. hoc dicit.

¶ De inofficioso testamento. Rubrica.

¶ Ista rub. ad supiora ita continuatur: dictum est de iudi. nūc videndū est de act̄. que in iudicijs agūtur. ⁊ quia act̄. alie sunt in rem: alie in personā. vt institu. de act̄. §. omnia. ⁊ quia in rem sunt digniores de his videndum esset: ⁊ quia actionum quedā sunt vniuersales: quedam singulares videndum esset de peti. here. rerum: quia querela īoffi. testa. est preambula ad petitio. here. ideo dicit de inof. tes. ⁊ potest rub. ita exponi de inof. tes. id est facto contra officium pietatis. j. e. l. inof. vel potest exponi de inof. tes. i. querela inof. test. videamus quando locum habeat. de hoc dicitur. j. e. l. non est. ⁊. l. nam ⁊ his. ⁊ quando esset. de hoc dicitur. j. e. l. pap̄. ⁊ quibus detur. de hoc dicitur vt ibi 𝔷 quos det̄: de hoc d̄r. j. e. l. pap̄. §. si ex causa. qualis sit de hoc d̄r j. e. l. posthumus. in fi. ⁊. l. seq.

1 Querele locus est inter ascendentes ⁊ descendentes inter fratres non inter alios.

2 Quotidiana ⁊ frequentia non sunt spernenda.

SCiēdum est frequētes esse. Juriscon. tractaturus de inoffi. test. siue
1 de querela inoffi. te. in ista. l. dicit tria. primo quare ista q̄rela fuit ītroducta. scd̄o quibus det̄. tertio quibus deneget̄ et qui caute fecerunt si querelam istam non proposuerunt: et ideo fuit ītroducta: sepe accidit ꝙ parentes sine causa liberos suos exheredant vel pretereunt ⁊ econtra liberi parētes: vnde equū fuit eā introducere. scd̄o d̄r quibus personis det̄: ⁊ certe datur oībus parentibus siue ascendētibus per lineā masculinam vel femineā irreuerenter exheredatis vel preteritis. Iteʒ datur oībus liberis. Tertio d̄r ꝙ ista querela datur fratribus ⁊ ɔsanguineis vterinis ⁊ interdū ceteris agnatis ⁊ cognatis: qui vltra fratrem sunt non dat̄ sed melius facient si se inanibꝰ sumptibus nō vexarent. h. d. [querelas] ⁊ ideo nō spernēdas: q͛ ad ea que frequenter accidunt adaptantur iura. s. de leg. et senatuscon. l. nam ad ea. [parentibus] ascendentibus p lineaʒ masculinā vel femininā [liberis] oībus coniunctis per lineaʒ masculinā. vel femininā. Et no. ꝙ parentū ⁊ liberoꝝ ap. accipit̄ hic vsqꝫ in infinitū. s. de in ius vo. l. pretor ait. ⁊. l. quicūqꝫ. ⁊. j. de v͛bo. sig. l. liberorū. [disputare] ⁊ eū proponere si sunt imerenter exheredati vel p̄teriti. [vltra fratreʒ] quia fratri datur querela: vt. j. dicam. [nō laborent]. i. habere non debeant. In
2 l. ista no. †tria. primū est frequētia ⁊ quotidiana[a] nō sunt sper
a nenda. accedit. j. de li. le. l. legaui. Item no. hic quia. l. dat consilium ceteris agnatis ⁊ cognatis qui sunt vltra fratrem ne moueant querelam: quia si mouerent vexarentur litibus ⁊ sumptibus ⁊ expedit eis vt minoribꝰ. s. de mino. l. minoribus. sic al's dat consilium. j. de rei vēd. l. is qui destinauit. nam lʒ sint quattuor virtutes. l. s. de leg. ⁊ senatuscon. l. legis virtus. est quinta virtus: quia imperator dat consilium: vt in preallega. l. ⁊. C. de ordi. iud. l. adito. ⁊. C. de transac. l. age. Circa legē istam instat dupliciter. hec lex dicit: sciendum est esse frequentes querelas: ergo

ergo innuit q̄ sunt duo vel tres: quia pluralis locutio duorum numero est contenta. ſ. de li. le. l. ſ. z. ſ. de testi. l. vbi. sed non videtur verum sed q̄ vna sit. C. e. l. si quis. z. ſ. eo. l. posthumus. in fi. z. l. sequen. z. l. pap. Ad istud potest dici tribus modis q̄d dicit littera ī plurali querelas resoluitur in singulare: z ita erit vna querela sic alibi in multis plurale in singulare resoluitur. ff. de origine iur. l. ij. §. exactis. z. ſ. de petitio. heredita. l. diuus. Uel potest dici secūdo mō in veritate vna sola est querela īofficiosi testamenti: sed ideo dicit littera in plurali non: q̄z plures sunt querele in sui substantia. sed quia plures questiones mouētur a varijs z diuersis de inoffic. testa. nam vna est rei vendica. que datur ei qui est dominus de iure gen. vel ciuili. ſ. de rei vendi. l. in rem. z tamē multe querele de rei vendic. proponuntur. Uel potest dici tertio modo: ideo dicit in plurali: q̄a est duplex querela īofficiosi testamenti. Est querela directa que datur ex verbis et ex sententia. est vtilis que datur ex sententia. directa datur liberis qui sunt in potestate īmerenter exheredatis. vtilis datur liberis emancipatis exheredatis vel coniunctis per lineam femininā cum sint incogniti iure ciuili. ſ. e. l. posthumus. ī fi. z. l. sequen. z. l. pap. in princ. z. C. e. l. ij. Uel potest quarto mō dici: ideo dicitur in plurali. hoc nomen querela est genus z diuiditur in has species. alia est per querelā inoffi. tes. directa. alia est per querelam inoffi. test. vtilem per contra ta. est querela. vt. ſ. de bo. pos. contra ta. l. ſ. z. ſ. e. l. pater. est querela inoffi. testa. directa que datur liberis in potestate ōstitut̄: vtilis que datur liberis emancipatis. ſ. e. l. posthumus. in fi. z ibi dicetur. Sz circa aliud q̄d dicitur in. l. ista instatur: hec lex dicit q̄ q̄rela datur omnibus parentibus z liberis: videt̄ contra. querela enim est officiū odiosum cū impugnet testamētum: z ita habet locum cū aliud auxilium locum nō habet. insti. e. §. cū autem. et ſ. e. l. pap. §. si quis. sed vbi parentes preterenut̄ vel liberi exheredantur vel preteređtur ex cā exheredationis vel preteritiōis irritum est testamētum quātum ad insti. vt. C. de libe. prete. vel exhe. auꝫ. ex cā. q̄re voluerunt q̄dam dicere: vt mar. z Pla. q̄re la olim dabatur parentibus et liberis īmerenter exheredatis vel preteritis: vt hic: hodie cessat querela inter parentes z liberos: q̄z hodie parentes preteriti si nō est inserta cā vna de. vij. vel liberis preteritis si non est inserta cā vna de. xiiij. ipso iure non valet testamētum: vnde cū illud auxilium habet locū cessat querela: sed hodie est locus querele inter collaterales. C. eo. l. fratres. credimus q̄ hodie querela habeat locū z omissis parentibus z exheredatis vel preteritis liberis: in hoc credimus hodie īnouatum vt si omittunt parētes nō inserta cā p̄teritionis que sunt. vij. si exheredātur liberi vel p̄tereuntur nō inserta cā lege approbata. in auꝫ. vt cum de ap. co. §. causas. tunc nullū est testamentum ipso iure: sed si parētes omittuntur inserta cā z non inuenitur vera: tunc est locus q̄rele inof. te. si liberi exheredantur inserta cā de. xiiij. si non inueniat̄ vera locus est q̄rele C. e. l. liberi. z. l. omnimodo. Et ad solutionē huius op. videtur ita distinguendū esse: aut parentes omittūtur: aut liberi exheredantur vel omittuntur: aut fratres: si omittuntur parentes pretereuntur proprie parentes nō habēt exheredari: nā ꝓprie exheredatur qui est in ptāte. C. de rei vxo. actio. l. vna. §. extraneum. z inepta res est. ſ. de verbo. obli. l. q̄dā. cū parentes omittuntur: refert aut parentes qui ascendunt per lineā masculinā: aut per lineā femininā si omittitur parens ascēdens per lineā masculinā: si q̄dē filius nepos erat in ptāte illius parentis: tūc si testatur de pfectitio vel aduētitio ipso iure nō valet testm̄. C. qui test. face. pos. l. seniuz. et. ſ. de mor. ca. do. l. causis. §. j. vñ cessat querela z pater oīa iure peculij occupabit. ſ. de ca. pec. l. ij. si autē testatur de castrensi vel quasi fm̄ ista tēpora secure potest testari etiā omittendo parentes. C. e. l. fi. z. C. de epis. z cle. l. sacrosancte. z. l. cū. l. z. C. qui test. fa. pos. l. pe. z. l. fi. sed per nouas cōstitutiones nō licet liberis q̄ sunt in potestate in castrēsi vel quasi priuare parentes suos vel liberos legitima portione: vñ locus esset querele vel condi. ex. l. illa. in auꝫ. de sanc. episco. §. presbyteros. que est signata. C. de epis. z cle. l. cum. l. si autē liberi sunt emancipati si testētur omissis parētibus parētes vocātur ad querelā vel ad cōtra ta. vt hic. z. ſ. e. l. pater. si autē liberi sunt coniuncti per lineā femininā z p̄tereunt mr̄em sola perteritio pro exheredatione habet̄: sicut econtra. insti. de exhere. lib. in fi. z institu. eo. §. mater. locus est querele vt hic: non autē dabitur bo. pos. ōtra ta. vt. ſ. de ōtra ta. l. illud. §. ad testamenta. si autē liberi exheredātur vel p̄tereuntur a parētibus hic refert aut a parentibus descendētibus per lineā paternam: z tunc si p̄tereūtur habēt elect̄. vel volunt dicere ipso iure testamētuz nullum vel aliq̄d. sed rūpere per ōtra ta. C. de li. preteri. l. maximum. sic cessat q̄rela: z hoc quādo sunt in ptāte si sui iuris sunt vocantur ad contra tab. ſ. de ōtra ta. l. j. si exheredātur liberi si sunt in potestate vocātur ad querelā: vt hic: si sunt sui iuris: nō vocantur nisi petita bo. pos. ſ. e. l. posthumus. in fi. si p̄tereunt̄ a parentibus per lineā maternā locus est querele. insti. de exhereda. libero. in fi. z institu. e. §. mater. isti p̄teriti ascendētibus per matrem vocātur ad q̄relā demum petita bo. pos. g̃ra agnoscēde litis: q̄z erant incogniti a iure ciuili: vt. ſ. vnde cog. l. j. vñ vocātur ad q̄relam petita bo. pos. ſ. e. l. pap. in princ. z hec vera sunt fm̄ hec tp̄a nulla cā inserta exheredationis vel preteritionis: sed hodie secus: q̄z ipso iure non valet testm̄ q̄tum ad institutionem sic cessat q̄rela. vt in auꝫ. ex cā. si inserit̄ cā z nō inuenit̄ vera: tunc valet testm̄ sed locus est q̄rele. C. e. l. cū duobus. si inueniret̄ vera valeret testm̄ z cessat querela. C. e. l. liberi. in collateralibus vō si sunt fratres vterini z ōsanguinei trib⁹ casibus vocantur ad querelam. C. eod. l. fratres tribus casibus potest frater a fratre preteriri. in auꝫ. de nup. §. ingratitudinē. sic dat̄ querela ascendētibus z descēdentib⁹ z fratribus ceteris agnatis z cognatis denegatur: vt hic in fi. Sed diceret aliquis forte non repelleret: q̄z inuenio q̄ extraneus agit querela: z. ſ. e. l. posthumus. §. si quis ex his. sed rñ. lz ibi obtinuerit de iure nō debuit: vnde non debemus inspicere q̄d factum est: sed q̄d fieri debet. ff. de offi. presi. l. sed licet.

1 ¶ Querela proponitur capto colore dementie in qua proponens debet probare se indigne esse ab hereditate summotū. hoc dicit.

2 Differentia que sit inter rite z recte.

3 Furiosus quis dicatur z quis quasi furiosus.

1 **Hoc colore.** † Quibus verbis debeat vti qui conquerit̄ de inof. tes. vel mouet querelā: z respō. iur. cō. q̄ debet vti honestis verbis nō turpibus: debet enī ita dicere: q̄z pater meus īmerenter me immeritū sine cā exheredauit vel mater mea p̄terijt quasi furiose testando z officiū pietatis omittēdo: ideo eius testm̄ peto īofficiosum pronūciari: z ideo q̄ agit inof. test. vtitur hoc colore: nō autem debet dicere inhonestis v̄bis: dico p̄rem fuisse furiosum in testando: cum me exheredauit vel preteijt: q̄z si esset furiosus vel demens nullum eēt testm̄ z sic querela cessaret. h. d. ista lex: videatis expositionē lr̄e. [hoc colore.] exposuit Azo. i. hac honestate verborum dz filius vti honestis verbis dicēdo vt dixi ī casu. do. Ja. rep̄hendebat glo. istaz. hoc colore. i. hac honestate verboꝝ que honestas est hic si dicit p̄rem quasi furiose testasse: vnde exponebat sic. hoc colore. i. hoc pretextu filius exheredatus vel preteritus a m̄re sub isto p̄textu agit: q̄z pater vel mater ad instar furiosi vel demētis: q̄z sicut furiosus vel demēs omittit facere q̄d ita dz pater vel mater exheredādo vel p̄tereundo facit q̄d non debuit: sed dñs Od. non facit maximā vim inter istas expōnes: q̄z plus honestatis est in illis verbis si dicit se exheredatū quasi furiose p̄r testatus esset q̄ si diceret furiosuz vel dementē: vel dicatis. [hoc colore]. i. hac colorata locutiōe: nam doctor eloquētie Mar. tulius instituit nos q̄ debem⁹ colorate vti: z q̄d est vti colore rethorico ornare locutiones: vnde oīs qui proponit vel ornat vel petit dz colorate loqui. i. ornate loqui: nā parietes ornātur coloribus: sic locutiones hoīum habent ornari coloribus: z ita in. ll. nr̄is fit mentio de colorib⁹ rethoricis. ff. de neg. ge. l. pompo. z ibi no. z. ſ. ad mace. l. j. vnde si aliquis incolorate loquit̄ vel eius locutio non placet audienti vel denegatur petitio petenti: z ideo dicūt. ll. debem⁹ vti prefationibus. ff. de origi. iur. l. j. in fi. z si quis petit incolorate restitui denegatur restō. ff. de mino. l. minor autē magistrat⁹. §. j.

2 [recte]. i. rite solēniter: non tamē recte. i. iuste. † Est differētia inter recte z rite: rite sonat in solēnitate: recte in equitate: rite testatur qui testatur corā septē testibus: recte testatur qui instituit illum quē debet instituere sicut dicimus in sn̄ia: sn̄ia recte fert̄ z rite: rite fert̄ q̄n fert̄ fm̄ solēnitatem: recte fert̄ cum iuste fert̄. ſ. de ꝯ ta. l. non quauis. z. ſ. de re iud. l. si se. §. condēnatum. [testm̄] vt. C. qui tes. fa. pos. l. furiosum. z insti. qui te. fa. pos. §. item z no.

3 † hic est furiosus z q̄si furiosus: vere furiosus est vel demens qui mētis alienatione caret intellectu. ff. de offi. pre. l. diuus. z iste talis non pōt testari: quasi furiosus est q̄ non est a mente alienat⁹: sed ad istar furiosi omittit facere q̄d facere deberet. Item facit q̄d facere non debet: sic mater dū preterijt liberos omittit facere q̄d facere debebat: sic pater dum exheredat liberos: sic sumitur hic. z. C. vnde vi. l. si quis.

Inofficiosum testamentū. In. l. ista exponitur rub. de inof. te. q̄d sit dicere iof. te. certe dicere allegare quare in testō nō debuit exheredari vel p̄teriri z factum ꝯ officium pietatis: parentes enī falsis instigationibus liberos suos exheredant vel pretereūt. h. d. lr̄a ista dz ita ordinari inofficiosum testm̄ allegare hoc est dicere quasi zc. [instimulati] a nouercis. [exheredant] ascendentes per lineam p̄rnam. [vel pretereunt] referatis ad ascen

dentes per lineā maternā:⁊ no.ita exēplum de istis instigatio
nibus:dña nouerca adulatur priuigno in presentia qñ p̄uignꝰ
non est domi ⁊ nouerca est domi : venit pr̄ dicit nouerca:filius
tuus intrauit modo armatus:dicit pater q̊bus armis:certe cū
oībꝰ armis.quare venit:nescio:immo scis:venit : qꝛ volebat te
occidere.sic dicit pater:veniat tabellio⁊ exheredabo eū:vel di
cit nouerca:datum est mihi intelligere ꝙ filius tuus vult me et
te occidere veneno vnde volo exheredare eū : vnde īstimulati a
nouercis sepe exheredant liberos:insup deliniamētis nouer
carum exheredant eos.j.l.proxi.⁊no.hic qñ dicimus inof.test.
sumitur priuatiue inofficiosum.i.non officiosum:non pium .i.
non pie testat̄ pater cuꝫ exheredat liberos suos:vñ dictio ista
officiū sumitur eq̊uoce iure nr̄o:inter deū ⁊ hoīem debet̄ offīn:
id est religio.s̄.de iusti.⁊ iur.l.veluti.inter patronū ⁊ libertum
versatur officium.i.obsequiū.vt.C.de nego.ges.l. officio.inter
⁊ hoīem versatur officium.i.beneficiū naturaliter vnus alteri
debet facere bonū ⁊ vnus afficere alium beneficijs.s̄.de iust.⁊
iur.l.vt vim.⁊.j.cōmo.l.in cōmo.§.sicut.⁊.j̄. de ser. expor.l.fuꝰ.
inter pr̄em ⁊ filium versatur officium.s.pietas:vt.j̄.de lib.ag.l.
necare.⁊per totum:cum ergo deserit pater erga liberos pieta
tem:tunc dicitur omittere officium pietatis.

Non est enim. In.l.ista cū prin.l.se.dr̄:dice
ret aliquis:quare ītromittit
se lex de testō qd̊ faciunt parentes erga liberos vel ecō
uerso:quid ad.l.rū.iur.cō. non est ita:non em̄ ꝯsentiendum est
parentibus exercere iniuriā aduersus liberos ⁊ecōtra.diceret
aliquis:non est diffiƚe ꝙ parentes aduersus liberos insidiarē
tur.rū.iur.cō.lꝫ non debeant iniuriā exercere aliqñ hn̄t se mali
gne instigati nouercalibus deliniamētis:⁊ ideo si liberi exhe
redantur a patre vel p̄tereūtur a mr̄e vocātur ad querelā.h.d.
[iudicium]iniquū exheredatiōis. [delirametis]alˀs declina
mentis:⁊ est aliud delirare:⁊ aliud delinire:delirare nihil alid̊
est ꝙ tota die crudeliter instigare:qꝛ tota die dicit malū mari
to de priuigno:vel p̄uignus dicit:pr̄ bene faciam:quotidie qñ
approximat ei vel de nocte instigat eum:iste ita deliratus;facit
testamētum:puerū natum ex illa instituit:natū ex alia exhr̄dat
delirare:idem est ꝙ blandiri quādocūqꝫ approximat viro oscu
latur eū:illis osculis latenter subinstat ⁊ inducit eum ad iram
vt exheredet priuignos suos. [descendunt].i.ex feminis.[de
matris.]vel ascendentium per matrem.[soleant].C.e.l.j.isti.
eo.§.mater.⁊ insti.de exhere.libe.§.fi.

Nam et his.
1 Dr̄ia que sit inter exheredationē ⁊ p̄teritionem.
2 Liberi presumuntur grati nisi probentur ingrati.

Huius autē verbi. In.§.isto tractatur de ea
dem materia de qua dr̄ .s̄.
e.l.ij.⁊ dr̄ ꝙ qui dicit se indigne sine cā preteritū vel exhereda
tum:ip̄e eo ipso dicit testm̄ inof.⁊vtitur illo colore corā iudice:
qꝛ dicit testm̄ factū contra officium pietatis : ⁊ dicit parentem
quasi furiosum fuisse cū testabatur:⁊ ideo qui dicit se īmerentē
1 exheredatum dꝫ hoc ꝓbare.h.d.[dixi].s̄.e.l.ij.[p̄teritū.]†est
differentia inter exheredationem ⁊ preteritionē.preteritio est
omissio si pater vel mater instituit aliū filium:nec instituit nec
noīatim exheredat omittit eum.exheredare est extra suā here
ditatem ponere:vt insti.de exhere.li.in prin.⁊.j̄.de lib.⁊ posth.
l.j.⁊ dꝫ exheredatio fieri vt valeat pure.j̄.de li. ⁊ posthu.l.iij.§.
j.nisi in casu si filius instituitur sub casuali vel mixta ꝯditione
C.de insti.⁊ substi.l.si pater.⁊.j̄.de here.insti.l.suus . [colore]
2 expone vt exposui.s̄.e.l.ij.[inique].i.ꝯtra offīn pietatis : †et
no.hic duo:qui dicit se indigne exheredatum hoc ꝓbare debet
quia ei ⁊c.j̄.de proba.l.ij.⁊ qui dolum allegat ⁊c.j̄.de probatio.
l.quotiens.§.qui dolo.sed istud correctum olim semp presume
batur pro parentibus contra liberos:vt hic.⁊.C.e.l.liber . sed
hodie liberi presumuntur grati nisi probētur ingrat:vñ heres
habet necesse probare ingratos:vt.C.e.l.omnimodo.
1 Posthumus preteritus vel exheredatus potest agere q̄
rela eo casu quo posset iā natus succedere vt suus vel legitimꝰ.
1 **Posthumus.** Ista lex in sui prin. reputatur
multū difficilis ⁊ materia hu
ius legis pulchra est:verūtamen ꝙ̄tum ad posthumos
parum vendicat sibi locum:quia hodie est correctum ꝙ̄tum ad
posthumos:⁊ in lege ista tractatur de filijs nascituris:scꝫ exhe
redatis.in superioribus.ll.habuistis de filijs iam natis exhe
redatis qualiter vocentur ad querelā . In principio huius le
gis tractatur de filijs nascituris exheredatis qualiter vocent̄
ad querelam.in princi.huius legis dicūtur tria siue quatuor.
Primo dicitur:si pater preterijt posthumum nasciturū vel ex
heredat:id est eum posthumum qui si nō esset in vtero sed iam
natus esset futurus suus heres patri talis posthumus exhere
datus vocatur ad querelam.Secūdo dicitur:ꝙ posthumi pre
teriti vocantur ad querelas inoffi.testa. cognatorum suorum:
pone:auus maternus posthumum preterijt:iste posthumꝰ pro
exheredato habet̄:eius testamētum poterit dicere inoffi.nam
lꝫ posthumi cōiuncti per lineā femininam:si nati essent non es
sent sui heredes:tamē per bo.pos.poterant succedere.Tertio
respondetur ⁊ obijcitur:diceret aliquis:si posthumi exhereda
ti vel preteriti vocantur ad querelā imputatur parentibus cur
decesserunt testati:sed certe iniquū est imputare alicui:si testm̄
fecit.respon.iuriscon.non imputat̄ parentibus si testamētum
fcerunt:sed cur posthumos exheredauerunt vel preterierunt:⁊
ideo vocantur ad querelam.Si dicit̄:quid ꝓfuisset posthumo
si fuisset institutus:certe ꝓfuisset:qꝛ mater ventris nomine pe
tijsset bo.pos.ipse postea natus potuisset petere bo.posses. ſm
tabu.Quarto et vltimo dr̄:nedū posthumus exheredatus vel
preteritus predictis casibus vocatur ad querelaꝫ:posthumus
qui naturaliter natus est:sed si secatus est de ventre matris vo
catur ad querelam:pone:mulier grauida;decessit in puerperio
⁊ ex secto ventre puer est extractus : vnde iste puer vocatur ad
querelā.hoc dicit.[posthumus].i.filius nasciturus:⁊ dicitur
posthumus duobus modis qui nascitur post testamētū ⁊ post
humationem patris:vel dicit̄ posthumus natus post testamen
tum viuo patre.j̄.de iniust.⁊ ir.tes.l.iij.in princi.[vel]hil in isto
vel Priscianus in minori volumine non fecit tantam vim in
suis disiunctis quātam faciunt dñs Ioā.⁊Az. ⁊ dicunt ⁊ bene
ꝙ ista disiuncta potest sumi vel expositiue vel pro idest.vel co
pulatiue:vel pro ⁊.vel disiunctiue:vel pro aut:si legitur exposi
tiue legitur ita lr̄a:vel pro.i.q.d.si filius preteritus a patre vel
exheredatus qui filius si esset natus esset patri suus legitimus
heres quia in potestate ⁊ nemo precedebat eum : nam dicūtur
sui ⁊ legitimi qui sunt in potestate patris tēpore mortis ⁊ nul
lus precedebat eos:vt institu.de exhere.libe.§.posthumorum.
⁊ insti.de here.quali.§.sui.tales posthumi exheredati vocātur
ad querelam:potest exponi:vel pro ⁊.et tunc idem est sensus:si
posthumus a patre exheredatur īmerenter. qꝛ suus ⁊ legitimꝰ
erat heres vocatur ad querelam:sic alibi sumitur pro coniūcta
j̄.de ver.signi.l.sepe.Or iste due expositiones sunt planissime:
nisi qꝛ sunt contra virtutē vocabuli.legitur alio modo vt istud
vel sumatur ꝓ aut:⁊ erit sensus. posthumꝰ suus heres si natus
esset patri vel auo paterno exheredatꝰ ab eis vocatur ad que
relam:sed ⁊ posthumus qui nō erat suus heres futurus testato
ri non nasciturus in potestate eius : sed legitimus eius heres
exheredatus vocatur ad querelā:⁊ de hoc no.duo exēpla:vnuꝫ
est mirabile in quo posthumus nasciturus vocatur ad q̄relam
contra testm̄ eius cuius erat legitimus heres : ponetis ita ca
sum.pater decessit relicta vxore pregnāte ⁊ filio iā nato filium
iam natū instituit ⁊ vētrē silr̄:mortuo testatore filius iā natus
frater posthumi q̊d fecit:in extremis ꝯstitutus īstituit infamē
personam:fratreꝫ suū qui erat in ventre matris preterijt:bene
scitis iste posthumus preteritus cū sit instituta persona vocat̄
ad querelam:vt.C.e.l.fratres.⁊ iste posthu.si natus esset erat le
gitimus heres ab intestato.insti.de here.ab intes.§.itaqꝫ.sed ⁊
potest no.alio modo exēplum:⁊ ponetis exēplum sic : si pat̄ vel
auus paternus exheredat filium nasciturūꝫ qui si iā natꝰ esset:
esset filius futurꝰ heres:ita si mater posthumū quem habet in
ventre preterijt:posthumus postea natus vocatur ad querelaꝫ
contra te.matris.vt.j̄.in ver.filˀi modo : ⁊ bene scitis posthumꝰ
natus matri nō esset suus heres.insti.de adop.§. femine.sꝫ eēt
heres per senatuscon.orfi.vel legitimus heres ab intestato.vt
j̄.vnde le.l.ij.in fi.cū.l.seq.⁊ ita posthumus preteritus a matre
vocatur ad querelā:si dicis casus iste nōne superabūdat ꝑ ca
sum illum.j̄.e.§.filˀi modo : non quia ibi loquitur in posthumo
non naturaliter nato.si dicis nōne est superfluus per sc.§. nō.
quia loquitur quādo fuit preteritus ab auo materno:nō quā
do a matre fuit preteritus sub his verbis vel legitimus.[acci
pere.]⁊ no.exēplum si auus maternus preterijt nepoteꝫ vocat̄
ad querelam.insti.de exhe.li.in fi.qꝛ ab intestato possint ei suc
cedere si iam natus esset per bo.pos.vnde cognati.j̄. vnde cog.
l.j.[q̊d ergo.]sequitur op.⁊ responsio. [impetrare.]istud nō
est verum ꝙ imputet̄ eis.[facto].s. parentibꝰ : qꝛ regulariter
permittitur cuilibet cui a iure non ꝓhibet̄.[ei].i.parēti.[eū]
scꝫ posthumum.Diceret aliquis:q̊d profuisset ei si fuisset insti
tutus cū adire non potuisset.respō.potuit ⁊c.[mitti].s.mater
nomine eius.j̄.de ven.in pos.mit.l.j.[habere].C.de bo.posses.
ſm ta.l.vlt.[est.] ideo quia mulier mortua erat in puerpio qd̊
fieri debet.j̄.de mor.infe.l.ij.[dico]de inof.testa.⁊ hoc est verū
cum mater instituit extraneum ⁊ istum preterijt:sed si mater in
stitueret filios iam natos:⁊ in puerperio decessit hic vt iniqui
tas repentini casus emēdetur fingitur institutus non vocatur
ad querelam;sic soluitur contra,argu.C.e,l,iij.Or signori cir
ca legem

ca legem istã. ita breuiter dico vobis .l. ista loqtur fm antiqua tempora: fm que poterant posthumi & liberi sine cã exheredari vt valeret testm̃: s3 rũpebatur per qrelã. Itẽ poterat posthumus exheredari a pr̃e ꝓpter odium maternum & econtra: hodie vero secus: q2 posthum⁹ non põt cõmittere ingratitudinez: vt C. de li. pre. l. fi. & C. e. l. si quis filium. &c. q2 hodie d3 inseri causa exheredationis vel pteritionis. in auc. vt cũ de ap. cog. §. causas. q̃dam dicunt ꝙ illa est intelligenda in iã natis: hic loqtur in nascituris. Ad vnu3 qd̃ hic dr̃ instatur quõ posthum⁹ filius nasciturus potuit institui ab auo materno cũ sit alienus heres posthumus: q2 non erat futurus suus heres: & posthumus alienus non poterat institui: vt insti. de bo. pos. in prin. rñ. olim iure antiquo nõ poterat institui: vt hic. & .j. de lib. & post. l. gallus. in fi. vel referendum est ad patrem vel auum maternum.

Si quis ex his. Paterfa. instituit sibi heredem extraneũ succedentes ab intest. non instituit: venit quidam qui de iure non vocabatur ad qrelam mouit querelã ꝯ extraneum institutum: ille nõ opposuit ei tu nõ es de personis q̃bus datur querela: & sic illo casu vincit: nũquid illa victoria ꝓdest vincenti vel succedentibus ab itest. & respõ. ꝙ nõ ꝓdest vincenti si nõ erat ꝓximior: q2 ex quo pronunciatur testm̃ inoffi. res reducit̃ ad cãm intestati: & ideo ꝓximiores succedunt. h. d. [non admittunt̃] vt oĩno extranei vel agnati vel cognati vltra fratrem. s̃. e. l. j. [egerit] de facto non de iure. [repulit] non fuit oppositũ: tu nõ potes agere querela: q2 nõ es de personis q̃bus daĩ qrela. [ei] vincenti. [facit] intelligatis snĩa lata sup querela inof. te. nã sicut si aliquis ab initio decedit intestatus locus est successioni ab itestato: ita si testm̃ rumpit̃ per qrelam. insti. de here. ab inte. in pn̄. nã qui semel fuit heres perpetuo remanet hr̃s. s̃. de mino. l. qd̃ si fine. §. sed qd̃ pap. tñ si pnũciatur testm̃ inof. qrela facit ꝙ desinit esse heres: vt hic: & .j. e. l. papinianus. in fi. sed. §. iste videt̃ mirabilis: si aliquis agit & vincit ꝙ victoria non ꝓdest ei sed alijs: vide tur contra. duabus rõnibus. Prima rõne: si peto a te centum: & nõ debes: si iudex ꝯdẽnat te iniuste & nõ appellasti ꝓdest mihi illa sententia habito respectu nõ ad id qd̃ iudex fecit: sed qd̃ fa cere debuit. C. de re iudi. l. j. & s̃. de iusti. & iur. l. penulti. Denuo videt̃ ꝙ non prosit alijs: q2 res inter alios acta &c. C. q̃. res in. non nocet. l. j. & ij. Ad quod dicetis: drĩa est inter actionẽ & accusationẽ & querela3 que nõ est act̃. vel accusatio: in act̃. que est ius &c. insti. de act̃. in prin. ibi: siunico. l3 iniuste ex quo non appellatur ꝓdest mihi nõ alteri: q2 inter me & illũ quẽ vinco snĩa facit ius in accusatione criminali que est &c. .j. de accusa. l. libellorum. si accuso aliquẽ & condẽnatur iniuste statur snĩe si nõ est appellatum. .j. de ap. l. non tm̃. secus est in querela que obtinet medium inter act̃. & accusa. querela nõ est act̃. q2 in act̃. peto da ri vel fieri: in querela testm̃ rescindi. .j. e. l. nã & si. Itẽ non est accusatio: q2 in accusatione põt iudicari. isti. de publi. iu. in prin. sed in querela peto testm̃ inoffi. pronũciari. vt. C. e. l. neptem. et C. de coll. l. illa. & in querela est verum si quis egit qui nõ habe bat ius agendi & vicit ꝙ victoria non ꝓdest sibi: sed alij q̃ habebat ius agendi: vt hic: & in auc. de here. ab inte. in princi. vbi dicitur ꝙ ꝓximiores vocantur: sic sumitur improprie act̃. i. aca cusatio. C. qñ ciuilis act̃. l. vna. & tale no. .j. §. proxi.

☞ Querela non transmittitur nisi fuerit preparata q̃ pre1 paratio intelligitur multis modis.

Si quis instituta. † Exheredatus vel preteritus mouit qrelam inof. tes. decessit instituta qrela: nũquid querelã trãsmittit ad suum heredem: certe sic: & si non fuit cõminata nec parata ad aliũ ita demũ si fuerit preparata: dr̃ preparata si ille cui cõpetebat qre la denũciauit heredi scripto vel petijt bo. pos. gr̃a ordinãde litis. vnũ sciatis ꝙ ista bo. pos. que est gr̃a ordinande litis non datur liberis q̃ sunt in ptãte: sed illis qui nõ erant in ptãte sed incogniti a iure ciuili. h. d. [accusatione] .i. querela que nõ est actio vel accusatio: vt. s̃. primo. §. dixi. [ad heredem suũ.] sumitur stricte & large. stricte dicit̃ qui erat in sua potestate. insti. de here. quali. §. sui. large sumit̃ pro omni eo qd̃ poterat succedere defuncto: vt hic. [bonoꝝ pos.] extraordiaria que tribuit factum non ius gr̃a cognoscende litis. vt. s̃. [litẽ] .i. querela3. [bonoꝝ pos.] extraordiaria. [sic.] q2 sunt iuris ciuilis velint nolint. .j. de suis & leg. here. l. in suis. [suum] .i. qui successit ei: siue erat in potestate siue nõ. [habuimus] .i. vel denũciãdo vel libellum offerendo. no. si ille cui competit querela decedit ante motam querelã relicto suo herede in ptãte constituto bene ad eum transmittit. vt. C. e. l. si quis. si decedit extraneo herede relicto querela non transmittit nisi per accidens: vel per denunciationem factam: vt hic. & fm hoc intelligitur. C. e. l. scimus. in fi. Et circa materiam istã: quia non est alibi vt possemus expli care instatur hic: quomodo qui vocatur ad querelam dr̃ cõmi

nasse querelam si petat bo. pos. si habet bonorum pos. h3 aliud auxilium cessat querela. insti. e. §. cum autẽ. & .j. e. l. pap. §. pe. respon. si h3 aliud auxilium impugnãdi testm̃ vel succedẽdi dfun cto cessat querela: sed si non habet auxilium impugnandi testa mentum vel succedendi defuncto sed h3 coadiutiuũ querele: sicut est bono. pos. gr̃a agnoscende litis: nã emancipati nõ vocã tur ad querelam. insti. de exhere. li. §. emãcipatos. nisi petãt bo norum pos. gr̃a agnoscende litis: non facit eam cessare ista bonorum pos. sic loqmur in isto. §. & C. e. l. ij. & .j. l. pxi. in princ. Ad solutionẽ op. ita distinguendũ est. q̃dam bonoꝝ pos. tribuunt ius: q̃dã factũ. tribuunt ius ille bo. pos. que sunt petite & decrete vel agnite hodie: vt. C. qui ad. ad bo. pos. l. vlt. & C. de cu. fu. l. fi. §. nos itaq3. iste bonoꝝ pos. faciunt bonoꝝ possessorem dñm vel quasi: tribuunt ius. .j. de bo. pos. l. j. & ij. tribuunt factu3 que bonoꝝ pos. faciunt detentatorem & bonoꝝ posses. que tribuũt ius. vij. sunt. vj. ordinarie: vna extraordinaria. ordinarie sunt vj. due ex testamẽto fm tab. & contra ta. quattuor ab intestato: vnde liberi: vnde agnati: vnde cognati: vnde vir & vx. .j. de boñ. pos. l. sed cũ patrono. §. j. & insti. de bo. pos. est vna extraordinaria: aliqñ est ex testamẽto: si mulier fecit testm̃ anteq̃ pregnãs esset filios iam natos instituit: posteaq3 pregnãs effecta decessit in puerperio: puer est extractus fingitur istitutus. C. e. l. iij. aliqñ est ab intestato si pater capit̃ ab hostibus & moritur ibi filio dimisso domi. vt insti. qui. non est p. fa. &c. §. fi. & .j. de testa. l. lege. & iste. vij. bonoꝝ pos. excludunt querelã. sunt tres bonoꝝ pos. que tribuunt factũ vt carbo. que daĩ impuberi si ei moueĩ questio status & bonoꝝ: defert̃ questio stat⁹ & bonoꝝ in tẽpus pubertatis. ista bonoꝝ pos. facit detentatorẽ. .j. ad carb. l. iij. §. cause. & C. ad car. l. fi. vt est illa que datur ventri. vt. .j. de ven. in pos. mit. l. j. §. si ea. & §. eligitur. & ad car. l. iij. in fine. Est & tertia bonorum pos. extraordinaria que tribuit factum que daĩ gratia agnoscende litis: ecce emancipatus exheredatus a pr̃e cum querela sit iuris ciuilis non vocatur ad querela3: ecce si nepos ex filio exheredatur ab auo materno. s̃. eo. l. posthumus. vocat̃ nuda pretoris voluntate. .j. vnde cog. l. j. verum tamen equitate pretoriana admittitur ad querelam si h3 necesse nũc emancipa tus ad pretorẽ: & pretore bo. pos. gr̃a agnoscende litis: hoc casu datur ei querela: vt hic. & .j. e. l. proxi. & C. e. l. ij. & idẽ in nepote ex filia: & iste bo. pos. que tribuunt factũ extra ordinem sunt introducte non faciunt cessare querelam: vnde quid operatur anulus clerici in rebus clerici habẽdis vel anulus militi in rebus militi habendis: ita operatur bo. pos. gratia agnoscende litis ad mouendã querelam: venit aliquis ad vxorem militis & petit dextrarium suũ: dixit vxor: habetis anulu3 suũ: si habetis dabo vobis: q2 dixit mihi ꝙ aliter non darem nisi viderẽ anulum suum: sicut facit ista bonorum pos. gratia agnoscẽde litis ad mouendam querelam.

1 ☞ Pater nomine filij eo inuito querelã instituere nõ põt.

1 **Cap. lib. v. questi. recte scribit.** † In prin. huius. l. ponuntur duo casus. primus est talis. materfa. vel auus maternus fecit testamẽtũ & filium suũ: preterijt filiofa. competit qrela inof. te. modo qrit̃ vtru3 pater eius possit agere querela inof. te. inuito filio: ad qd̃ respon. iuriscõ. ꝙ non. ideo q2 filij iniuria est. scdõ dicit̃: si fili⁹ emancipatus petit bo. pos. gratia agnoscẽde litis contra testa mentũ matris vel aui materni & interim decedit filius querela non transmittit̃ ad pr̃em: cum pater iure peculij oĩa occupet: & ideo non poterit agere querela inof. te. h. d. [inoffi.] sc3 testamenti. [eo] scil3 filio: modo annectit rationem ipsius enim &c. [ipsius] sc3 filij. [iniuria] ex qua nõ descendit actio iniuriarum: al's competeret patri etiam inuito filio: vt. .j. dicã. [sequeti.] ponitur scdm̃ dictũ. [bo. pos.] si petijt que non tribuit ius sed factum. [datur] colligetis ex prin. huius legis ꝙ querela inof. tes. est accusatio non actio: ideo cũ filio competit querela inoffi. tes. ipse filius agit non pater: quia filius preteritus habet querelam: nã si esset actio posset eam intẽdere olim fm ista iura inuito filio cum ad eum ꝓprietas & vsufruc. pertineat: q2 quicqd queritur per filium &c. insti. per quas perso. in prin. idẽ fm iura. C. quia pater haberet in ista act̃. vsumfr. si esset quesita voluntate patris cum sit legitimus administrator. C. de bo. ma. l. j. vnde haberet act̃. C. de bo. que lib. l. fina. §. vbi. & dixi. s̃. e. l. posthumus. in fi. Ad legem istã oppo. & videt̃ ꝙ non possit stare. hic dicitur ꝙ pater non potest agere querela inoffi. test. inuito filio: ideo quia filij iniuria est: sed videt̃ contra. si filio fit iniuria ꝙ pater agat non autem filius nisi demu3 patre absente & eius procur. .j. de iniur. l. sed si vnus. §. filio. & s̃. titu. j. l. si lõgius. §. j. ad quod potest dici duplex est iniuria: est vna iniuria ex qua descendit actio iniuriarum: est alia ex qua nõ descendit act̃. iniuriarum: si q̃dem fit iniuria filio vt que descẽdit

ex edicto pretoris: quia dicitur conuicium fit iniuria filio et patri. insti. de iniur. §. patitur. hoc casu filius non potest agere: immo pater: sic intelliguntur. l. contra. et .s. de procu. l. filius. est alia iniuria ex qua descendit actio iniuriarum: et ista descedit ex l. cor. et hec competit soli filio. j. de iniur. l. lex. §. illud. est iniuria ex qua nõ descendit actio iniuriarum: est filiusfa. preteritus a matre: vt hic. Denuo oppo. ad prin. huius. l. vos habetis hic si filius petat bo. pos. gratia agnoscende litis eo mortuo querela non transit ad patrem: ergo apparet si nõ decederet querela competeret ipsi filio: sed videtur contra. si non decederet non competit querela filio: ex quo habet bo. pos. vnde hic querela non datur. insti. eo. §. tam et si. sed respondeo et dico sic. quedam bo. pos. sunt que tribuunt ius: quedam sunt que tribuunt factum: que tribuunt ius sunt. vij. due ex testamẽto. iiij. ab intestato. septima extraordinaria: aliquãdo ex testamẽto: aliquãdo ab intestato. vt. s. e. l. proxi. dixi. et iste excludunt querelam inoffi. te. vt in. l. contra. sunt tres bonorum pos. que tribuunt factum. vt car. bo. pos. et que datur ventri: et que datur gratia agnoscẽde litis: et iste non excludunt querelam inof. testa. et de hoc plenius dixi s. e. l. proxi. et datur ista bonorum pos. emancipatis. Itẽ datur cognatis. j. vnde cog. l. j. in prin. et. j. de exhere. libe. §. emãcipatos. et in auth. de here. ab intes. §. emãcipati. et ista bo. pos. aperit viam querele inof. tes. sicut testamẽtum aperit viam rescissorie s. ex qui. cau. ma. l. necnon. §. exemplo. sic actio ad exhi. est preparatoria rei ven. j. ad exhi. l. j. in princi. Sed denuo oppo. ad. §. istum. hic dicitur in fi. si filius petat bono. pos. gratia agnoscẽde litis: si interim moriatur querela non trãsmittitur ad patrem: videtur contra. q2 transmittitur si fuerit cõminata: et hoc fuit dum petijt bo. pos. gratia agnoscende litis: vnde videtur contra. s. eo. l. posthumus. §. fi. sed respon. vbi filio cõpetit querela aut succedit ei suus filius vel extraneus: hoc casu si extitit querela parata bene transit ad filium et extraneum: vt in. l. contra. si autem pater succedit filio nõ transit ad patrem etiam cõminata: ideo q2 non habet pater bona filij secundum iura ista iure hereditario sed iure peculij. j. de castrẽ. pe. l. ij. hodie occupat iure hereditario. in auth. de here. ab intesta. §. j.

1 ☞ Querela si quis ceperit agere et semel desistat postea nõ auditur.

1 **Si quis.** † Filiusfa. fuit exheredatus a patre vel preteritus a matre: cepit agere querela inof. testamẽti postea dereliquit querelam renũciando querele: nũquid poterit postea agere querela inof. testa. non. hoc dicit. [si quis]. s. filius exheredatus vel preteritus: nã istis competit querela. s. e. l. iij. [dereliquit]. s. renunciando liti: vel potest exponi. [dereliquit]. i. ad diem non venit infra quem debebat venire: nam si renũciauit liti non potest postea agere. C. de pac. l. postq̃. et. s. de mi. l. destitisse. vel potest exponi vt dixi: quare ad diem nõ venit vt probaret de iure suo: sicut est in acc. si debet venire certa die si non venit postea non auditur. C. qui accu. non pos. l. si ea. hoc verum est in questionibus criminalibus: secus in questionibus ciuilibus. s. titu. j. l. ad peremptorium. et. l. seq. et. l. post. in fi. nam aliquando auditur perpetuo de proprietate: de pos. infra annum. C. de prescrip. xxx. an. l. si quis. §. penul. aliquando auditur de proprietate infra annum. C. vbi in rem. l. ij. aliquando non auditur de proprietate: nec de pos. C. de iudi. l. properandum. §. sin autem.

1 ☞ Querelam inof. testamenti instituti dignitas nõ ipedit.

1 **Si imperator.** † Si paterfamil. filium suum exheredat et imperatorem instituat: nũquid filius poterit agere querela inoffi. testi. certe sic: et hoc sepe rescriptum est. h. d. [institutus] a patre vel matre filius preteritus vel exheredatus. [est] a viris prudẽtibus. Not. ex. §. isto licet princeps sit lege solutus. s. de leg. et senatuscon. l. princeps. tamẽ si instituatur heres potest dici inof. testa. hinc est q̃ imperator dicit ex imperfecto testamẽto succedere non vult. j. de leg. iij. l. ex imperfecto. idem etiam est si deus instituatur heres potest querela agi. argu. q̃ potest detrahi fal. j. ad leg. fa. §. an in municipium. vnde ait beatus Augu. qui filium vult exheredare deum instituere querat ab alio consilium.

Contra testamentum. Quidam habent princi. l. et inscriptio est pap. lib. ij. quidam habent hic. §. et dicitur hic: q̃dam fuit in militia longo tempore per. xx. an. multa quesiuit in castris: postea fuit remissus de militia causarie et honeste: postea facit testamentum de bonis quesitis in castris: nunquid contra testamentum istud poterit agi querela inoffi. testa. et respõdetur q̃ sic: et nõ solum si factum est testamẽtum de bonis paganicis: immo de castrensibus. hoc dicit. [veterani] dicuntur veterani qui desierunt militare: ideo excusantur a tutelis. C. de excusa. vete. l. j. et. ij. [quesierat.] ad. §. istum oppo. vos habetis hic vt dixi in casu: videtur contra. q̃ non possit agi querela. dicit. l. si filiusfamil. quesiuit aliquid in castris: et post reuersionem suam facit testamẽtum non potest agi querela inof. testa. vt. C. e. l. fi. respon. aliud est in patrefamil. si facit testamentum post reuersionem suam: eius testamẽtum potest dici inof. aliud in filiofa. vt in. l. contra. et hoc est verum iure. C. et. ff. q̃ testamẽtum filij nõ potest dici inof. sed hodie correctum est vt possit dici inoffi. in auth. vt. cum de app. cog. §. scimus. et in auth. de sanctis. episco. §. economos. Sed denuo oppo. ad istum. §. hic dicitur q̃ cõtra testamẽtum veterani nõ agitur querela inoffi. testa. videtur q̃ sic. j. e. l. si instituta. §. de inof. sed respon. refert vtrum veteranus fecit testamẽtum in militia et de bonis castrensibus non potest dici inof. post reuersionem suam infra annum. vt in. l. contra. et j. l. proxi. §. sed si facit domi. q2 tunc testatur iure cõmuni: vnde poterit dici inoffi. vt hic.

Si quis in militia. Aliquis existens in militia facit testm̃: postea reuersus est et decessit intra annum: nunquid poterit dici eius testamentum inoffi. et respõ. q̃ istud testamẽtum non poterit impugnari per querelam. hoc dicit iste. §. videte expositionẽ littere. [si quis]. s. miles: secus si esset veteranus: vt. s. proxi. §. [intra annum]. s. missionis. [cessare.] et dici potest cessare: concor. j. e. l. si instituta. §. si de inoffi.

1 ☞ Tabule pupillares non subiacent querele per se sed rupto testamento paterno in totum: et ipse tabule pupillares rũpuntur: secus si pro parte.

2 Querela competit etiam parentibus preteritis.

3 Querela inofficio. testa. competit fratri contra fratrem turpi persona instituta.

4 Accessorium tollitur sublato principali.

5 Remedia plura quãdo alicui competunt regulariter tenetur vnum eligere et quando non.

Sed nec impuberis. Iste. §. cõsueuit valde difficilis reputari sed si aduertatis casum et summariam expositionem littere: iste §. videbitur vobis facilis: et aduertatis istum. §. q2 male notatus est per dominum Ioã. et Azo. et per ea que hic scripta sunt: et dicitur in. §. isto: † quidam paterfa. habebat vxorem: ex ea habebat filium impuberem et filium puberẽ: insuper iste pater habebat fratrem consanguineum et vterinũ: et iste pater fecit testamẽtum: filium suum puberem exheredauit: filium suũ impuberem heredem instituit: in hoc non est vis: filio suo impuberi pupillariter substituit: dicẽs: si filius meus pupillus decedat in pupillari etate talẽ extraneum instituo qui erat infamis vel inimica persona: decessit in pupillari etate: et ita locus fuit substitutioni: iste extraneus apprehendit bona istius pupilli: mater videns q̃ filius decesserat cepit agere querela inof. tes. dicens se preteritam: substitutus dixit matri: tu nõ potes agere contra me: ideo q2 non habeo bona impuberis ex testamẽto ipsius impuberis: sed patris sui mariti quondam tui: non decipias te: filius tuus non ordinauit istud testamẽtum: sed pater eius. Modo queritur vtrũ mater possit agere querela inof. tes. ad q̃d rñ. iurisconsult. q̃ non: nec testamẽtum ipsius filij rũpere: ideo q2 substitutus iste non habet locũ ex testamẽto filij impuberis: sed patris impuberis: hic audito a fratre testatoris: ergo dicit iste q̃ habet bona ex testamento fratris mei volo agere contra eũ querela inof. testa. q2 turpis persona est vel inimica: venit frater et cepit agere querela inoffi. tes. dicens: q2 es turpis persona et es substitutus in testamẽto fratris mei: ago contra te querela inoffi. tes. respondebat substitutus dicens: frater mi: non sum turpis persona: ideo nõ potes agere contra me querela: esto sine preiudicio q̃ essem turpis persona non potes agere contra me q̃rela: q2 non habeo bona fratris tui testatoris: sed bona ipsius impuberis licet ex substitutione facta a fratre tuo habeã: nã bona fratris tui eo mortuo facta fuerũt impuberis: ideo habeo bona ipsius: vnde non potes agere querela inoffi. tes. contra me. Item alia ratione illud verũ est q̃ frater põt agere querela inofficio. testa. cum testamentum factum est ad vtilitatem ipsius testatoris: sed hoc casu factum est ad vtilitatem ipsius pupilli. Modo queritur vtrũ frater possit agere querela inoffici. testa. Ad quod respondet iurisconsult. q̃ non: ideo quia testamentum nõ fuit factũ ad vtilitatem ipsius testatoris sed ipsius impuberis. Sed nũquid filius pubes exheredatus poterit agere querela contra substitutum: et respon. si dixit testamẽtum inof. in totum et obtinuit: hoc casu: iniqua est institutio et pupillaris substitutio poterit petere bona ipsius impuberis: quia rupto testamento patris rumpitur substitutio filij impuberis: sed si non dixit ioffi. in totum vel in nihilum dixit: vel egit pro parte: et pro parte dixit inof. et succubuit pro parte et pro parte obtinuit: hoc casu bona ipsius impuberis auocare non poterit. hoc dicit. Et ad euidentiam huius. §. potest prenotari: aliquãdo testatur sibi soli: aliquando

aliquando sibi ꝛ alij.testatur sibi soli cū quis instituit filiū nec
facit substitutionē:testatur sibi ꝛ alij cū instituit filium et facit
pupillarem substōnem.insti.de pupil.substi.§. igitur.ꝛ.§.libe-
ris.Hoc premisso veniamus ad casum ꝛ hic repetas casum vt
facit do.Qd.videte litteram.[sed nec impuberis ꝛc.].q.d.ha
buimus.s̄.vnum casum in quo cessat querela inof.test.sed non
solum cessat in predicto casu:imo in isto ꝛ dic ipuberis istituti
cui facta est pupillaris substitutio qd fieri pōt:isti.de pu.sub.
in p̄n.ꝛ.j.de vulg.ꝛ pup.sub.l.j.in prin.[ei].i.pupillo.[hoc]
idest istam substi.pupillarem:si filius fecisset:tūc mater posset
agere querela inof.tes.cū esset p̄terita.s̄.e.l.iij.[frater].s.pōt
agere querela ꝯtra substitutū quasi turpis persona.[est]ꝙtū
ad hoc vt habeat bona ipsius filij impuberis non testatoris.
[impuberis].i.primo agere querela.[non dixit].i.si nō dixit
testamētum patris inoffi.sed si dixisset in totum ꝛobtinuit ru-
pta est institutio:ꝛ pupillaris substō:tunc agere q̄rela non pōt
qꝛ qd ruptum est amplius rūpi non pōt.j.de iniu.tes.l.nam.§.
rumpendo.ꝛ qd diuisum est diuidi non pōt.C.fa.her.l.ea que.
[valebit].s.pupillaris substitutio valet:ꝛ ideo non agit̄ que-
2 rela inof.test.†Oꝛ signori ex.§.isto colliget̄ plura no.statim
sicut filijs preteritis vel exheredatis cōpetit querela.s̄.e.l.iof.
ita ꝛ parentibus preteritis cōpetit querela:nam si mater pre-
tereatur cōpetit ei querela:nā lꝫ iure nature debeant̄ bona pa
rentum:filijs tamen turbato ordine ꝛc.j.e.l.nam ꝛ.§.si.j.vnde li.
3 l.scripto.†Item colligetis aliud ꝙ querela inoffi.test. compe
tit fratri contra fratrem cū est instituta turpis persona vl' ini-
mica vel infamis vt hic.ꝛ.s̄.e.l.j.in prin.ꝛ.C.e.l.fratres. Item
colligetis hic lꝫ ista sit regula q̄d iuris de toto quo ad totum:
idem ius de parte quo ad partē.s̄.de pac.l.iur.gen.§.adeo. et
j.de rei ven.l.que de tota.tamē fallit hic ista regula:ꝛ hoc fauo
re vltimarū voluntatum que debēt pro lege seruari.C.de sacro
sanc.ec.l.j.ꝛ ad hoc cōcor.si testm̄ rumpatur per cōtra tab.non
rumpitur pupillaris substi.j.de vulg.substi.l.ex duobus.§.vl.
4 Itē colligetis†sublato p̄ncipali ꝛ accessorium tollitur:nam si
rumpitur testamētum patris ꝛ pupillaris substitutio:qꝛ sub-
lato p̄ncipali ꝛc.j.de regu.iur.l.cū principale. Et circa.§.istuꝫ
est insistendū opponēdo ꝛ respōdendo:vos habetis hic si mat̄
agat querela repellitur:qꝛ iste substitutus habet bona ex testa
mento patris:sed si pater agat voluit mantellum ꝛ dicit se hr̄e
ex testamento filij:sed quomodo potest esse:nōne iste substitu-
tus fuit ꝯfessus se habere ex testamēto patris:ergo agēte fra-
tre non potest dicere se habere ex testamento impuberis:quia
confessio facta in vno iudicio nocet in alio.C.de li.ca.l.fina.ad
quod respon.regulariter verū est qd dicitur in.l. contra. spāle
hic est fauore vltime voluntatis que est fauorabilis.in autē.de
nup.§.disponat.sic alibi speciale est ꝙ confessio facta in vno iu
dicio in alio nō p̄iudicat.j.de libe.ho.exhi.l.iij.§.si plures. vel
qd est verius potest dici alijs modis duobus:hic extraneꝰ sub-
stitutus non fuit confessus in iudicio al's preiudicaret:vt in.l.
contra.sed fuit cōfessus extra iudicium dicens.O mulier noli
litigare consulas peritiores:ista consuluit peritiores q̄ dixe-
runt:non potes agere:ꝛ ideo nō preiudicat in alio iudicio:vel
possum dicere:ꝯfessio facta in vno iudicio p̄iudicat in alio iu-
dicio contra easdem personas:sed ꝯfessio facta in vno iudicio
non preiudicat in alio contra alias personas:hoc ideo qꝛ res
iudicata inter alios nō valet vel ꝓdest:vt.C.quibus res iudic.
non nocet.l.j.Sed denuo opponitur:substitutus repellit ma-
trem que habet bona ex testamēto patris:econtra fratrem re-
pellit impuberis:quia dicit habeo bona ex testamento impu-
beris:vnde est sibi contrarius:vnde repellendus.j.quādo ap-
pella.sit.l.ij.§.sed alius.ꝛ.C.de furt̄.l.j. ad quod potest dici re-
gulariter allegans contraria repellitur:vt in.l.contra. specia-
le est hic fauore vltime voluntatis:sic speciale est in alio ꝙ alle
gans contraria non auditur.C.e.l.eum qui.ꝛ.j.de petitio.here
ditatis.l.lucius.vel potest dici scdo modo ꝛ sic allegans cōtra-
ria repellitur si allegat contraria cōtra easdem personas:vt in
l.contra.secus si contra diuersas personas:vt hic:qꝛ res inter
alios acta ꝛc.vt.C.res inter alios act̄.in rub.ꝛ in nigro:vel po
test dici tertio modo allegans cōtraria agēdo repellitur:vt in
l.contra.sed allegans cōtraria.s.excipiendo bene auditur:vt
hic.et est ratio qꝛ fauorabilior est cā excipiendi ꝙ agendi.j.de
actio.ꝛ obliga.l.arrianus.ꝛ.j.de regu.iur.l.fauorabiliores. et
s̄.de fer.l.fi.Sed denuo oppo.hic dicit̄ ꝙ potest repellere ma
trem cuꝫ habeat bona ex testō patris repellit frēm:qꝛ hꝫ bona
ex testō impuberis.sed pro deo nōne isti competunt plura au-
xilia:certe sic:ergo debet eligere vnū:vt.j.e.l.§.si q̄s. Itē q̄a.ll.
dicunt:cum alicui competunt plura auxilia vnum dꝫ eligere.j.
5 de tribu.qd in heredem.§.eligere.†sed respon. et dico sic:vbi
alicui competunt plura auxilia debet vnuꝫ eligere:regulariter
verum est.vt in.l.contra spāle:est hic fauore vltime voluntatis:
sic alibi speciale est fauore vltime voluntatis.j.quor le.l.j.§.q̄
autē.vel potest dici sic:vbi cōpetunt alicui plura auxilia cōtra
eandem personam dꝫ vnum eligere.vt in.l.ꝯtra.si autē contra
diuersas personas nō cogitur elicere:vt hic.vel potest dici sic:
vbi cōpetunt plura auxilia ad idem tenet̄ quis eligere:vt in.l.
contra.si ad diuersa cōpetunt non tenet̄ eligere:vt hic.ꝛideo si
ex eodem facto nascatur vi boñ.rap.ꝛ furti teneor eligere si ex
diuersis factis non.vt.j.de act̄.l.nūꝙ.ꝛ.j.de priua.delic.l.ij.vel
potest dici:vbi competunt alicui plura auxilia actionum vnaꝫ
tenet̄ eligere:vt in.l.cōtra.secus si cōpetunt plura auxilia exce
ptionum:qꝛ quis pōt vti diuersis exceptionibus ꝛ ꝯrijs.j.de
excep.l.is qui.ꝛ.l.nemo.ꝛest ratio:qꝛ fauorabilior est causa ex-
cipiendi ꝙ agendi vt dictum est. Sed denuo oppo.hic habet̄
ꝙ repellit mr̄em:qꝛ habet bona ex testamēto p̄ris:repellit fra-
trem:qꝛ habet bona ex testamento impuberis:ꝛ ita hic variat:
sed nōne dicūt.ll.ꝙ nō licet alicui variare:certe sic:imo exquo
semel voluit nō pōt amplius nolle.C.de act̄.l.sicut.ꝛ.j.de aqua
plu.arcē.l.in diem.sed rñ.ſm quosdam hic speciale est vt liceat
alicui variare fauore vltime voluntatis:sic alibi.j.ad le.fal.cū
querebatur.vel pōt dici est differētia inter ꝯctus:qꝛ si aliquis
contrahit non pōt variare:vt in.l.ꝯtra.vt.j.cōmo.l.in cōmo.§.
sicut.ꝛ.j.man.l.si tibi.§.liberum.nisi fuit seruata electio in con
trahendo.j.de ver.obli.l.si ita stip.sim.ꝛ extra ꝯctus bene licet
variare vt hic:vnde dico drīam esse inter ꝯctus ꝛ extra ꝯctus:
in contractibus non licet variare nisi fuerit seruata electio:ꝛ hͦ
verum est in ꝯctibus nominatis:secus in innoīatis.j.de cōdi.
ob cau.l.dedi.§.j.ꝛ.l.si pecuniaꝫ.sed extra ꝯctus licet:vt hic:qꝛ
nonnūꝙ ꝛc.j.de col.l.nō nunꝙ. Sed denuo opp.vos habetis
hic ꝙ primo repellit matrem:secūdo fratrem:nōne ergo menti
tur:certe sic.ꝛ.ll.ꝓhibent aliquem mentiri:ꝛ aliqueꝫ deierare:
qꝛ illa questio fuit determinata extra iudicium per iusiurādū.
vt.C.de indi.vidu.l.ij.qꝛ non debent nasci iniurie ꝛc.C.vñ vi.l.
meminerint.ꝛ.C.si aduer.ven.l.j.quid dicemꝰ:ad quod potest
dici ſm quosdam hic permittit.l.mentiri.sic alibi.s̄.de ꝓcura.
l.que oīa.ꝛ.s̄.e.l.nam.ꝛ.§.j.aliquando ꝑmittit aliquē deierare
s̄.qui satisda.cog.l.vlti.vel potest dici mentiri ꝯtra eandē ꝑso-
nam ꝛdeierare.ll.nō permittunt.vt in.l.ꝯtra.sed ꝯtra diuersas
personas.l.non ꝓhibet:vt hic.vel potest dici hic non mētitur:
habitis diuersis respectibus quare repellit mr̄em:ideo qꝛ pa-
ter fecit testamentum.Item repellit fratres:qꝛ tunc agit̄ que-
rela cū substitutus est turpis persona ꝛ habet bona patris:sꝫ
non habet bona ipsius impuberis:qꝛ mortuo p̄re res efficiun
tur filij.j.de acquirē.pos.l.cum heredes.Sed denuo oppo.hic
dicitur qꝛ repellit matrem:quia habet bona ex testamēto p̄ris:
ꝛ ita cōprobat dicendo testamentum patris agendo:frater di
cet testamētum impuberis:sed videt̄ ꝙ nō possit:qꝛ semel ap-
probauit:vnde amplius non potest reprobare.s̄.de nego.gest.
l.pap̄.ꝛ.C.de testi.l.si q̄s.Respon.ꝛ dico sic:regulariter verum
est ꝙ semel approbatum nō licet reprobare.vt in.l.contra.spe-
ciale est hic fauore vltime voluntatis:sic alibi est speciale fauo-
re publice vtilitatis.C.de profes.ꝛ me.l.medicos.vel potest di-
ci in veritate non reprobat diuersis respectibus vt dictuꝫ est.
Oꝛ signori ad finē huius.§.oppo.dupliciter.hic dicit̄ in fi.qꝛ
frater impuberis petet bona ipsius impuberis a substituto si
dixit inofficiosum in totum ꝛ in totuꝫ obtinuit si in parte dixit
non potest agere querela:sed videt̄ ꝙ iste frater impuberis nō
potuit agere querela:ꝛ rumpere testamentū in totum:imo pro
parte tantūmodo:quare:quia.ll.dicūt:si duo sunt filij exhere-
dati vel preteriti:vnus facit partem alij.j.e.l.§.quoniam autē.
ad quod potest dici:verum est ꝙ frater pubes nō potuit age-
re querela in totum de iure sed de facto ita egit:nam si rumpit
testamentum in totum petet bona ipsius impuberis.s̄.eodē.l.
posthumus.§.si quis ex.vel potest dici:frater impuberis non
potest agere in totum querela viuente impubere:qꝛ vnus alte-
ri facit partem.vt in.l.contra.sed hic non egit querela viuente
fratre impubere:vt hic:nam exquo mortuus est sua pars accre
scit ei:vt.C.quando non pe.par.l.vna. Sed denuo oppo.vos
habetis in fi.rupto testamēto in totum rumpit̄ pupillaris sub
stitutio:sed videt̄ contra.qꝛ nō rūpitur pupillaris substitutio:
qd ita ꝓbatur:sicut querela rumpit testamētum:ita bo.pos.cō-
tra tabu.C.de coll'.l.vt liberis.ꝛ.j.de le.prest.l.j.§.j.sed.l.dicit
rupto testamēto per bo.pos.contra tabu.non rumpitur pupil-
laris substitutio.j.de vulg.sub.l.ex duobus. in fi.cum.l.sequē.
sed respō.ꝛ dico:nō est verum ꝙ bono.pos.contra tabu.rūpat
testm̄ in totū:sicut querela inoffi.tes.vnde q̄rela insolidū ꝓpo-
sita in totū rumpit:sed bono.pos.cōtra ta.insolidū proposita
non rūpit in totū:sed que est rō diuersitatis:ꝛ certe illa:qꝛ cuꝫ
agit̄ illa querela ibi q̄ritur de viribus testamēti:vtrū factū fue-
rit ſm offm̄ pietatis vel nō:sed ibi agit̄ per bo.pos.ꝯtra tabu.
ibi querit̄ de iure p̄toris nō test.vel pōt assignari alia rō:ecce

testm̄ est iuris ciuilis ⁊ querela: vnde testm̄ rumpitur per q̄relā in totū: q: nihil tam naturale ⁊c. ꝭ. de regu. iur. l. nihil. sed testm̄ est iuris ciuilis: bo. pos. est iuris pretorij merito nō rumpit in totum: q: sicut pretor nō potest facere heredē q̄ non est ita desinere qui est ⁊c. insti. de bo. pos. §. quos.

1 ☞ Quarta si causa mortis donet̄ querela excluditur.

1 **Si quis mortis causa.** † Aliquis pr̄fa. mortis causa filio suo donauit quartā debitaꝫ iure nature: nūquid pater poterit secure testando aliū instituendo filiū exheredare? certe sic. hoc dicit iste. §. videatis expositionē littere. [partē] debitam iure nature que olim erat triens hodie quadrans. C. e. l. parētibus. ⁊ aut. ibi signata. [testari.] ⁊ ibi filius grauatus esset in q̄rtaꝫ ꝑm hec iura. ꝭ. eað. l. §. si conditioni. sed ꝑm noua iura nō posset agere sed grauamen appositum pro non apposito haberet̄. C. e. l. quoniam in prioribus.

1 ☞ Querelam non habet filius propter pupillarem substitutionem.

1 **Si quis.** Si pater filio impuberi facit ꝑm tabu. ei pupillariter substituendo? nunq̄d filius potest agere q̄rela inof. testa. nō: q: nō est onus ſꝫ ꝓuisio. h. d. [faciēdo]. i. substituendo. ꝭ. de vulg. ⁊ pupil. substi. l. j. ⁊. ij. [querelā] quare non? q: nō est onus: sed prouisio: vt. C. e. l. ex tribus. ideo q: non est onus sed ꝓuisio: insti. de vulg. ⁊ pup. sub. in prin. sed quid erit pater filio suo non soluꝫ facit pupillarem substi. imo vulgarem: q: dicit: si decesserit in pupillari etate sine liberis talem substituo: nūquid poterit agere querela? sic ꝑm ista iura. ꝭ. e. l. §. si conditioni. sed hodie non. vt. C. e. l. qm̄ in prioribus.

☞ Partem facit qui non admittitur ad partem sed admit-
1 ti speratur.

1 **Quoniam autē quarta.** † vos habuistis ꝭ. plures casus in quibus cessat querela. nunc autem ponit alium casum: ecce si filius vel filij habent quartam debitam iure nature si exheredentur nō agūt querela: sed q̄d erit: pater hꝫ duos filios: eos exheredat nec eis reliquit quartā: nūquid quilibet pōt agere q̄rela insolidum? non: sed q̄libet pro sua parte. sed q̄d erit? pr̄ hꝫ nepotes ex duob⁹ filijs: ex vno hꝫ vnum: ex alio tres. reliq̄t q̄rtaꝫ nepotibus: qualr̄ diuiditur ista q̄rta? certe iste filius habebit vnciam ⁊ dimidiā: alij hēbunt aliam vnciā ⁊ dimidiā. hoc dicit. [non querit̄.] adhuc tñ queri sperat: secus si q̄rit: vt. ꝭ. dicam. [excludit.] nam si ipsi nepotes habent quartā debitā iure nature: ⁊ debetis intelligere istū. §. in fi. q̄rta facit cessare q̄relam: sed q̄d erit: aliquis hꝫ duos nepotes ⁊c. vt dixi in casu. Ad. §. istū op. vos hētis h: ꝙ vnus facit alteri partem: sed videt̄ ꝯ. ꝙ vnus nō facit alteri partē. ꝭ. e. l. q̄ repudiātis. sed rñ. ita breuit̄: vbi plurib⁹ cōpetit q̄rela ⁊ vnus repudiat alter poterit agere insolidū. vt in. l. ꝯ. ſꝫ in. §. nr̄o vn⁹ volebat agere: alter agebat.

1 ☞ Quarta intelligit̄ deducto ere alieno ⁊ funeris impēsa ⁊ seruus libertate donatus.

1 **Quarta autem accipitur.** Dimittam istū. §. et. §. seq. ⁊ legam sequentes.

1 **Si quis.** † Aliquis dicit testm̄ eē irritū dicit falsum: dicit inof. nūquid simul ⁊ semel poterit dicere? certe non: imo debebit eligere. h. d. [irritū] per cap. di. [ruptum] per agnationeꝫ posthumi. vt institu. qui. mo. te. infir. §. posteriore. ⁊. §. contra. [ꝯdictio]. i. electio. [vellet]. i. vult primo agere dicendo vel inof. vel irrituꝫ. vnde colligetis cū alicui competunt plura auxilia dꝫ vnum eligere. concor. ꝭ. de tri. l. qð in heredem. §. eligere. sed videt̄. contra. ꝭ. e. l. §. sed nec impuberis. sed dicatis vt ibi dixi: sed nihilominus si dicit testm̄ falsuꝫ poterit dicere inof. C. e. l. eum qui. ⁊. l. contra.

1 ☞ Jus rescindens potest in modum ꝯdictionis proponi.

1 **Si filius.** Paterfa. fecit testm̄: in testō suo extraneuꝫ instituit: filiū exheredauit: iste fili⁹ mortuo pr̄e apprehendit hereð. hr̄s institutus agit cōtra filiū pet. her̄. nūquid filius poterit ꝓponere q̄relā in modū ꝯdictionis: ⁊ exceptionis? ⁊ rñ. ꝙ sic: sicut si non possideret posset proponere in modū agendi. h. d. [petet]. s. pet. here. secus si peteret se mitti in pos. ex ꝯsti. subrogatis in loco edicti di. adri. vt soluam ꝯtrarium. [si peteret] agendo q̄rela inof. tes. colligetis ex isto. §. quia ea que possunt ꝓponi in modū agendi ⁊ in moduꝫ excipiendi: vt hic: sic alibi: sicut rescissoria pōt proponi in modū agendi ⁊ excipiendi. ꝭ. ex qui. cau. l. necnō. §. exēplo. vnde cui damus ⁊c. ꝭ. de superfi. l. j. in fi. Sed op. ad istum. §. vos habetis hic in modum ꝯdictionis pōt proponi q̄rela: imo videt̄ ꝯtra. ꝙ scriptus heres dꝫ mitti in pos. si ostendit testm̄ nō cancellatū. C. de edi. di. adri. tol. l. vl. sed rñ. sicut dixi in lr̄a vbi ab herede descripto petitur hereditas peti. here. a filio: filius pōt mouere querelā in modū ꝯdictionis vt hic: sed vbi heres scriptus mitti potest in pos. hoc casu mittet̄: ⁊ si habuit ꝯdictionem. vt in. l. ꝯtra. nisi vellet dicere: hodie cōstat: hodie agamus. C. de edic. di. adria. tol. l. ij. ⁊. ꝭ. vt in pos. leg. l. is a quo.

1 ☞ Fisco applicatur qð aufert̄ ab indigno: itē indignus est contra quē presentē sn̄ia in querela profert̄. h. d.

1 **Meminisse.** † Paterfa. fecit testm̄: filiū exheredauit ⁊ ei legatū reliquit: filius agit q̄rela ꝯtra testm̄ patris: iste filius nō obtinet in q̄rela: nūquid poterit postea petere legatuꝫ. rñ. iuriscō. ꝙ non: imo aufert̄ ab eo tanq̄ ab indigno ⁊ fisco applicabitur: ⁊ hoc verū est: si perseuerauit in lite vsqꝫ ad sn̄iam: al's posset petere legatū: idem si decessisset anteq̄ ferret̄ sn̄ia: q: tunc ab herede peteret̄ legatum: idem si lata esset ꝯ eū absentem sn̄ia ⁊ aufert̄ ei emolumentum qð dꝫ habere: nūquid dꝫ alius habere: vt in exēplo qð ponitur in lr̄a ceterum ⁊c. h. d. [accepit]. i. ei legatum. [perdere] iō q̄a videt̄ amisisse per absentiam suam. [falcidie]. i. trebellianice: colliget̄ ex isto. §. ꝙ rōne delicti sui quis punitur ⁊ amittit qð habere dꝫ. cōcor. ꝭ. e. l. etiam. sic est etiā in patrono si legatuꝫ est relictum patrono a liberto: ⁊ dicit testm̄ falsum ꝑdit legatuꝫ. ꝭ. de oper. liber. l. patronus. Jtē not. qð aufert̄ ab indigno fisco applicatur. concor. ꝭ. de his qui. vt indig. l. claudius. ⁊ veruꝫ est ꝙ applicatur totum nisi seipsum deferat: tunc ꝯsequitur emolumentum medietatis. ꝭ. de his qui. vt indig. l. post legatum. §. vlti. ⁊ hoc est verū cum applicatur fisco: secus si coheredi. ꝭ. de his quibus vt indig. l. vl. ⁊. C. de le. l. si legatarius. item colligetis hic ꝙ locus est penitētie: naꝫ si filius incipit agere querela si perseuerat vsqꝫ ad sn̄iam legatum non pōt consequi: al's sic. concor. ꝭ. qð metus cā. l. si cum excep. §. j. ⁊. ꝭ. de pub. l. ij. §. ex h. Mr signori circa. §. istum formo quādam questionē que est hic tacta: quero: filiusfa. instituitur ⁊ rogatur restituere hereð. nūquid iste filiusfa. detrahet duas quartas debitas iure nature vel trebel̄. vel vnam tm̄. Dixerunt Jo. ⁊ Aꝫ. refert: aut fili⁹ rogatur restituere hereð. pure aut in diē vel sub ꝯdi. siquidē pure hoc casu detrahet treb. ⁊ debitum iure nature in tre. computabitur. siquidem in die vel sub condi. primo detrahet debitam iure nature adueniente die treb. pro se inducunt. C. ad trebel. l. iubemus. ita eoꝝ distinctio videt̄ approbata iure cañ. extra de testamentis. c. rainutius. ⁊ extra de sen. ⁊ re iudi. c. vlti. domino Mð. videt̄ ꝯ. ⁊ dicit: detrahet tantūmodo vnā siue sit istitutus pure vel sub condi. q: l. loquit̄ in eo qui est institutus ⁊ rogat⁹ restituere sub condi. qð dicit ꝙ vnā quartā detrahet: q: dicit ꝙ ꝭ. quartā hr̄is reddere cogitur pro se inducit. C. fa. her. l. filiuꝫ. pro se inducit. l. iubemus. ꝑm qð consueuit legere.

1 ☞ Quarta ex constitutione diui pij excludit querelam: iteꝫ qui in querela succumbit non perdit qð ei aliunde q̄ ex testamento debetur.

2 Quarta qualiter detrahatur ⁊ que minuant quartam.

3 Quarta que dicatur.

4 Dolum non videt̄ cōmittere qui sibi vult consulere.

5 Quarta multiplex reperitur.

1 **Si quis.** † Si ergo adopto nepotē natū ex filia mea vel pronepotem vel arrogo hoc casu: iste nō potest agere querela inoffi. testa. si habet quartam quaꝫ debet habere ex ꝯstitutione diui Anto. pij: sed quid erit habet q̄rtaꝫ dicit testamētum inof. ⁊ perdit: nūquid amittit quartam? certe non: quia ista quarta quasi es alienum censet̄. hoc dicit. [arrogatus.] q: arrogatur qui sui iuris sunt. ꝭ. de adop. l. j. ⁊. ij. [ex his personis] vt nepos natus ex filia ꝓnepos. [concedēdā.] nam non habet ex voluntate defuncti: sed ex consti. diui pij: vt hic. ⁊. ꝭ. de adop. l. si arrogator.

Quarta autem. Vos habuistis in superiori. §. ꝙ si persone que inuitantur ad querelā habeant itegrā quartā debitā iure nature repellūtur a
2 q̄rela: in. §. isto intēdit iuriscō. † tractare qualr̄ q̄rta sitineūda ⁊ detrahēda: ⁊ q̄ minuant q̄rtā. ⁊. §. iste ꝯsueuit difficilis reputari: ſꝫ si intelligatis casum ⁊ sūmariā expōnē lr̄e: cetera alia facilius intelligetis. ⁊. §. iste ꝑncipalr̄ dicit tria. ꝑmo loquitur in quarta debita iure nature qualiter sit detrahenda ⁊ dicit ꝙ es alienū ⁊ libertates minuūt q̄rtā debitā iure nature. scðo q̄ro an idē sit in falcidia: ⁊ alia q̄rta debita iure nature. tertio i specie circa ꝑmissa annectit quādā incōueniētiā: ⁊ ad illā icōueniētiā tollendā annectit quoddā consiliū: primo dicit sic: si ꝑsone que inuitant̄ ad querelā habeant quartā repellunt̄ a querela: quarta intelligitur deducto ere alieno ⁊ funeris impēsa: sed nunq̄d libertates minuūt quartā debitā iure nature ⁊ quālibet aliaꝫ: verbi gr̄a: est aliq̄s ex asse istitutus sed onerat⁹ est legatis ⁊ fideicō. iste nō pōt dicere testm̄ inof. q: institutus: nūquid libertates minuūt falcidiā vel falcidia libertates? ⁊ rñ. ꝙ fal. nō minuit libertates: imo deductis libertatibus q̄rta erit ineunda.

Circa premissa assignat̃ quedã incõueniẽtia si libertates minuũt quartã q̃d dicemus in casu tali: paterfa habebat totũ patrimoniũ in suis ꝛ filiũ suũ heredẽ instituit: suos suos iussit esse liberos: si libertates minuũt quartã iste nõ poterit ↄqueri de inof.te.q2 institut⁹ denuo nõ habebit quartã: q2 libertates minuũt quartã s3 ↄtra istã inconueniẽtiã põt adhiberi tale remediũ: ecce siiste q̃ fuit institutus erat filius q̃ nõ erat in potestate põt omittere hr̃ditatem ex testõ si habebat substitutũ hr̃ditas applicat̃ substituto ↄ eũ mouebit q̃relã sic impugnato tes. p q̃relã libertates directe nõ debent̃: si aũt nõ h3 substitutũ poterit omittere ex testõ ꝛ poterit apprehendere bona ab intestõ ꝛ sic nõ ↄpetent libertates directe nec fideicõmissarie. Si dicat aliq̃s nõne erit loc⁹ illi edicto si q̃s omissa cã testi: vt si q̃s erat proximior ab intestõ omisit ex testõ ꝛ ab intestõ h3 tenet̃ oĩa relicta ꝓstare s3 rñ. istõ edictũ h3 locũ cũ quis omittit dolo malo: s3 hic iste nõ vr̃ dolo malo facere vel omittere cũ sibi vult ↄsulere: cũ si adiret ex testõ nõ haberet q̃relã vel quartã vñ cu3 sibi cõsulat nõ vr̃ dolo facere: ꝛ iõ poterit adire ab intestõ non ob illo edicto si q̃s omis.cau.te.h.ð.[s3 an] incipit scõm dictũ [cũ igr̃] incipit tertium dictũ in quo ponit̃ quedã inconueniẽtia cui incõueniẽtie adhibet̃ remediũ. [nisi] hic ponit̃ remediũ icõueniẽtie.[q̃rta aũt accipit̃.] q2 dictũ est.s.primo.§. ꝙ q̃rta facit querelã cessare videam⁹ q̃liter q̃rta sit ineunda: ꝛ detrahẽda: ꝛ dr̃ q̃rta ꝛc. ineũda deducta ere alieno: ꝛ dr̃ es alienũ ꝛc.vt.j.de v̄.sig.l.es alienũ ꝛ funeris impensa ꝛ no.ita exẽplũ in terminis: testõr habebat in bonis.cccc.grauatus erat i ere alieno: i.xv. funeris impẽsa est.v. de istis.cccc.detrahet sta.ti.c.sed deducet̃ es alienũ.s.xv.ꝛ funeris ipensa.v.ð residuo detrahet q̃rtã vt hic ꝛ insti.ad.l.fal.§.cũ aũt.ꝛ vere q̃rta dr̃ deducto ere alieno ꝛ funeris impensa: ꝛ q2 bona ꝛ hr̃ditas ꝛc.j.ð v̄.sig.l.subsignatũ.§.j.ꝛ.C.de bo.q̃ lib.l.fi.§.hoc ipsum.ꝛ funeris impensa ꝓcedit oĩe es alienũ.j.de relig.l.penul.l3 aũt es alienũ ꝛ funeris impensa minuunt quartã debitã iure nature non tñ sumptus monumẽti.j.ad.l.fal.l.j.in fi.vel illud est intelligẽdũ cũ factus fuerit sumptus a testõre viuente secus si ab hr̃de. [libertates] al's libertas. Or̃ signori iste v̄.si.ↄsueuit legi quiq3 modis: vno modo ꝓm Bul. alio modo ꝓm Jo.tertio mõ ꝓm Azo.ꝛ alijs duobus modis: tñ oẽs iste lecture magis intricãt ꝙ aperiant v̄.istũ: ꝛ iõ summatim exponaʒ ꝓm varias lecturas postea circa finẽ dicã q̃d vult dicere iste v̄.ꝛ lr̃a ista exponitur ita ꝓm Bul.sed cũ quis ex asse heres institutus est an libertates minuant quartã debitã iure instõnis: videndũ est ꝛ nunq̃d minuant debitã iure institutionis põt dici quartã ineundaʒ.s. debitã iure institutionis.ꝛ iõ nõ põt dicere inof.si filius hab3 falcidiam. Legr̃ scdo modo ꝓm Jo.s3 an libertates quartam debitam iure nature: ꝛ nunq̃d minuãt fal.debitã iure instõnis sed cũ quis ꝛc.accipietis q̃d est.j.põt dici quartã.s.debitã iure institutiõis ꝛ ita determinat primã questionẽ: ꝛ ideo nõ põt dici inof.q2 h3 fal debitã iure instõnis.ꝛ sic determinat secundam q̃stionem. Põt legi ꝓm Azo.s3 an libertates quartaʒ minuãt.s.debitam iure nature vel instõnis.[ex asse] vel ex parte.[fal.].i.q̃rtam debitam iure nature vel instõnis. [põt dici] ecce determinatio.[q̃rtam].s.cõem. Or̃ signori quocunq3 mõ variet̃ lr̃a ista h' vult dicere iste v̄.dixi ꝙ q̃rta debita iure nature deducit̃ ere alieno deducto ꝛ funeris impẽsa: nunq̃d silr̃ sicut primo deducit̃ es alienum ꝛ funeris impensa deducent̃ libertates: detrahat̃ omnis quarta ꝛ fauore libertatũ istud est: quia oĩs q̃rta non minuit libertates: immo libertates minuũt oẽm quartã siue sit debita iure nature siue institutiõis: siue q̃rta treb.vñ legeris: sed an libertates quartã minuãt.s.oẽm ꝛ nũquid minuant.s.oẽm q̃rtam.[falcidia].i.q̃rta oĩs: nã falcidia est genus ꝛ diuidit̃ in istas sp̃es: fal.alia est quarta debita iur̃ nature: alia debita iure institutionis alia est treb. [quartam] s.omnem ꝛ ex vers.isto sedian libertates ꝛc.colligebat dñs iac. ꝙ quis non potest detrahere duas quartã debitam iure natur̃ ꝛ treb.vel iure institutionis debitã: quare: q2 ista litera format q̃stionẽ in singulari an libertates minuant omnẽ quartã ꝛ post ea determinat in singulari põt dici quartã.s.oẽm: ex quo apparet ꝙ vnica h3 locũ. Or̃ sequit̃.[ꝑ libertates.] verbi grã: aliquis h3.cccc.in bonis ꝛ vnicũ filiũ si non deduceret̃ es alienuʒ ꝛ funeris impẽsa libertates bñ scitis ꝓm hec tpa quarta est.c. vt.C.e.l.cum querit̃.ꝛ.l.parentibus.si h3 quartaʒ in.ccc.potest grauari vt in superiori.§. Or̃ ponamus es alienũ facit.xv. funeris impensa quinq3 ꝓcia suoꝝ faciunt.lxxx.si detrahatur q̃rta deducto ere alieno ꝛ funeris impensa ꝛ deductis libertatibus debebit detrahere quartaʒ de.ccc.sed de.ccc.habet quartã in residuo potest grauari: sed istud est verũ põt existere casus in quo assequatur inconuenientia talis: ponamus paterf. habebat filiũ ꝛ totum patrimoniũ suum in seruis: filium instituit: libertates reliquit seruis suis: si detrahit̃ quarta deducit̃ libertatibus non poterit habere quartã: q2 omnes libertates debentur igit̃ non poterit conqueri de inof.te.q2 institut⁹ et h sequitur.[excludat] nec filius habebit quartam debitam iur̃ nature excludit querelã q2 querela datur exheredatis vel preteritis non institutis.s.e.l.inof.quartã nõ habebit cũ libertates minuant quartam ꝛ totũ patrimoniũ sic in libertatib⁹ cõtra hanc inconuenientiam adhibetur tale remediũ nisi ꝛc. [in potestate] q2 si esset in potestate iure ciuili esset heres vellet nollet: licet iure pretorio habeat abstinendi facultatẽ.insti.de here.qua.§.sui.vel põt dici in potestate sub.maxime: nam ide3 est siue erat i potestate siue nõ: q2 si est i potestate iure pretorio põt abstinere nec h3 necesse adire pretorem.j.de acqui.hr̃.l.ei qui.sed maxime si non fuit in potestate potuit abstinere.[instituet.] ↄ substitutum: q̃d si non h3 substitutũ omittet ex testõ ꝛ habebit ab intestato: q2 ex quo testõ nõ adit̃ hereditas: cetera legata nõ debẽtur.C.de fideic.l.eam quã. Si dicat aliq̃s nonne ↄmittit ↄtra edictum illud siquis omissa cã testi.vt.j.si quis omi.cã te.l.j.ꝛ.ij.sed rñ.illõ edictũ h3 locũ cũ quis omittit dolo malo sed hic iste filius non dolose omittebat sed omittebat q2 aliter sibi consulere nõ poterat: ꝛ iõ pena illius edicti cessabit.h.ð.[edicti].s.si q̃s om.cau.te.[habeat hereditatem.] q2 ex quo nõ adit̃ hereditas ꝛc.C.de fideicom.l.eã quã.secus adiret ex testõ ꝛ fideicõmissarie libertates deberent̃.vt.j.ea.l.i fi. 3 ꝛ.l.seq. In.§.isto.no.ꝙ quarta deducit̃ detracto ere alieno et funeris impensa ꝛ libertatibus: inst.ad.l.fal.§.cum aũt.ꝛ.j. ad l.fal.l.j.§.fi. Item colligetis arg.ꝙ vna deducitur quarta.ar. 4 C.fa.her.l.filiũ.ꝛ.C.ad treb.l.iubemus. Item no.† ꝙ nõ vr̃ dolum ↄmittere q̃ sibi vult ↄsulere.ar.s.de neg.ge.l. at q̃ natura.§.cũ me. Et circa.§.istũ est aliquantulũ insistendum: vos habetis hic ꝙ libertates minuunt quartã: vr̃ ꝙ libertates per q̃rtã minuant̃: vñ vr̃ ↄ.j.ad.l.fal.l.sed si nõ seruus.ad q̃d dicet̃ quartam debitã iure nature minuunt libertates.in falc.debita iure institutionis refert: aut relinquit̃ tibi vt seruum tuum manumittas: aut vt alienum redimas ꝛ manumittas: si relinquit̃ tibi vt seruum tuum manumittas de illo relicto heres defalcat. j.de fideicõ liber.l.decẽ.aut relinquitur tibi vt seruũ alienũ redimas ꝛ manumittas ꝛ tunc si tm̃ deest in precio serui ꝙ in legato ꝛ hoc nõ defalcat̃: sed si plus esset in legato ꝙ i precio serui tunc hic defalcatur ꝛ sic loquitur.l.cõtraria.ꝛ.j.ad.l.fal.l.s3 5 si non seruus.cũ.l.seq. Et ad solutionẽ huius ↄtrarij ita no. † ꝙ quarta alia est debita iure nature ꝛ ista proprie dr̃ debitum bonoꝝ subsidium siue legitima portio: alia est debita iure institutionis ꝛ hic proprie falcidia nuncupatur: alia est treb.alia stat in nomine generali: ꝛ ista diuiditur in multas quartas: est quarta que debetur patrono in bonis liberti: est quarta que debetur arrogato.est quarta que debetur marito in bonis vxoris: ꝛ econtra: est quarta que debetur parentibus in bonis liberorum: ꝛ in quarta debita iure nature ita breuiter dicenduʒ est debetur a lege in bonis parentum liberis ꝛ econtra turbato ordine mortalitatis.j.e.l.nã etsi dicit̃ quarta debita iure nature dicit̃ bonoꝝ subsidiũ.i.in subsidiũ adminus liberi habẽt quartam ꝛ econtra dicit̃ legitima portio: quia a lege stabilita ita quarta indebita iure nature initur deducto ere alieno ꝛ funeris impensa ꝛ libertatibus: ꝛ erat olim quarta pars: vt. C.e. l.cum q̃ritur.hodie aucta est pro numero liberoꝝ.vt. C.e. aut. nouissima est alia quarta deducta iure institutionis que nũcupatur fal. ꝺicitur fal.a falcidio autore: sicut publiciana insti. de act.§.alie.vel dicitur falcidia similitudinarie: quia sicut falce secatur pratum ita si relicta excedunt dodrantem: per istam falcidiam singula relicta minuuntur.j.ad.l.falci.l.j.ꝛ.l. plauti⁹ ꝛ est quadrans omnium bonorum .institu.ad.l.falci.§.fina .et detrahit̃ ↄducto ere alieno: ꝛ funeris ĩpẽsa.vt.j.ad le.fal.l.j.§. fi.ꝛ ista minuũt libertates adhibita distinctiõe quã.s.feci aut relinquitur tibi vt seruum tuum manumittas ꝛcetera .est alia quarta trebel.que detrahitur de fideicommisso vniuersali cuʒ quis instituitur heres ꝛ rogatur restituere: dicitur Trebelli. a trebellio autore: institu.de fideicommi.liberta.§.sed quia.ꝛ ista initur non deducto ere alieno quod ex eo apparet: q2 scinditur es alienum inter heredes et ista est quadrans omnium bonorum.vt.C.ad trebel.l.j.ꝛ secunda.ꝛ.l.iubemus est alia q̃rta que debetur patrono in bonis liberti: que oli erat dimidia: ꝛ hodie tertia: institu.de success.li.§.sed.nostra.est alia quarte q̃ debetur arrogato in bonis arrogatoris ex constitutione diui pij.vt.s.de adoptio.l.si arrogator.ꝛ.j.e.l.si quis impubes . est ꝛ alia que debetur coniugi superstiti in bonis coniugis premortue si matrimonium contrahitur absq3 dote ꝛ dona.ꝑpter nup.ꝛ persona que premoritur est diues ꝛ supstes est inops habet quartã ex edicto: vñ vir ꝛ vxor.vt.C.vnde vir ꝛ vx.aut. pre

terea est alia quarta: qz si ꝗs accipit vxorē sine dote ꝛ sine cā di uertit ab ea dꝫ habere ipsa si substātia viri est. cccc. dꝫ habere. c vt. C. de diuor. l. iubemus est q̄rta ꝗ debeꝛ parētibus in bonis clericoꝛ: si habeo filiū pſbyteꝝ cātoꝛē: lectoꝛē. ꝛ ipse parsimonie viuendo acq̄siuit aliq̄d in illo teneꝛ reseruare mihi quartā ptē in aut. de sanc. ep. §. pſbyteros. Oꝛ signoꝛi circa. §. istū est vltra insistendū ꝛ vꝛ ꝙ iste. §. nō posset habere locū q̄tū ad incōueniētiā que assignaꝛ in eo qꝛ dicit si pꝛ hꝫ filiū ꝛ totū pꝛimoniū ꝯsistit in seruis ꝛc. vt dixi in casu vꝛ ꝙ ista incōueniētia nō possit locū habere: qꝛ filius dꝫ institui saltim in quarta vt habeat eā sine oī onere. C. e. l. q̄m. ꝛ in autē. de trien. ꝛ se. §. prohibemꝰ. ad qd̄ pōt dici duobus modis: ꝛ vno mō dicemus ita ē verū ꝙ filius dꝫ institui in quarta: ꝛ habere eā sine omni onere: fallit fauoꝛe libertatū. qꝛ. ll. fauent libertatibus. ꝭ. de ali. iu. mu. ca. l. iij. vt hic: vel dicaꝛ. §. iste loquiꝛ ſm antiqua tpa ſm ꝗ filius in quarta poterat onerari: ꝛ h̄ adijciebaꝛ onus dū relinquebanꝛ libertates oībus ſuis ꝛ instituebaꝛ heres: sed hodie nō hꝫ locū vt in. l. ꝭ. Sꝫ denuo instaꝛ ꝛ vꝛ ꝙ medicina ꝗ adhibetur huic incōueniētie nō sit valida: sed dic mihi si institutus omittit ex testō ꝛ substituꝰ adeat qūo poterit agere querela ꝯ substitutū: nō dꝫ posse agere: q̄bus daꝛ querela liberis exheredatis a patre liberis pꝛeteritis a matre. ꝭ. e. l. j. dixi ꝛ. l. inof. ꝛ l. nā ꝛ his. at hic iste filius nō fuit exheredatus vel pꝛeteritus īmo institutus quomō vocabiꝛ ad querelā: ad istud rñdeꝛ multis modis: ista duo sunt paria vel quē exheredatū esse vel queꝫ inane nomē heredis habere: vñ sicut patrimoniū ꝯsisteret ī seruis ꝛ filius exheredareꝛ ꝛ extraneus instituereꝛ posset mouere querelam. j. e. l. in fi. ꝛ. l. seq. ita si filius instituiꝛ cū totuꝫ patrimoniū consistit in seruis ꝛ serui oēs iubenꝛ liberi vel rogātur manumitti: vel quidā iubenꝛ liberi: quidam manumitti roganꝛ. hic iste habet inane nomē heredis: iste hꝫ oēs claras oui de toꝛlo interioꝛi non hꝫ aliq̄d. dicet iste patri qd̄ testm̄ facis: qꝛ dimittis mihi oīa alimēta qꝛ iubes omnes seruos liberos: vñ qꝛ hꝫ inane nomē heredis aget querela. C. de inof. do. l. pꝛecibus. auꝛ. h̄ casu: sꝫ substitutū omittet ex testō ꝛ aget cōtra substitutū: ista solutio bona est ꝛ plana: si substitutū nō habet omittet ex testamento ꝛ habebit ab intestato certā penam illiꝰ edicti: si quis omi. cau. te. alij dicunt sic. iste erat institutus hꝛs pure exheredatus si heres esse non vellet: vñ dixerat ita testoꝛ iubeo omnes seruos meos liberos: filiū instituo: si heres esse nō vellet eum exheredo: quo casu si est pure institutus et exheredatus si non vellet esse hꝛs vꝛ institutus sub cōditione et in defectū eius exheredatus. j. de here. inst. l. iam dubitari. sꝫ ista exheredatio ridiculosa esset: ideo qꝛ exheredatio dꝫ fieri pure. j. de li. ꝛ pos. l. ꝛ si pepercerit. §. j. ꝛ exheredatio nō rite facta nō pꝛo exheredatione habeꝛ: pꝛeterea si instituiꝛ si non vellet esse heres: ergo instituiꝛ si vult heres esse: istud nō vꝛ in suo inducere conditionem: lꝫ in extraneo sic. j. de here. insti. §. suus. vel pōt dici ſm Azo. ꝙ hec littera non loquitur in quarta: sed ꝺ ꝭ. ta. bo. pos. ecce si paterfa. instituit filiū oīes seruos iussit liberos: hic filius iste institutus cū habeat inane nomē heredis vꝛ exheredatus ista exheredatio non ceſeꝛ rite facta: igiꝛ habeꝛ pꝛo pꝛeteritione. j. de contra ta. l. nō putauit. §. non quis. ergo mouebit ꝯtrata. Oꝛ circa. §. istū instaꝛ ī quibus libertatibus relictis loquiꝛ hic. §. pōt dici ꝙ loquiꝛ in directis naꝫ directe adita hereditate ꝯpetunt. j. de ma. te. l. testō. si rūpiꝛ ꝑ querelā vel ꝯtā. nec ꝯpetijsse videnꝛ. j. e. l. in fi. ꝛ. l. se. in fideicōmissarijs siꝛ pōt locū hꝛe si filius omittit ꝛ substitutus adijt intentabiꝛ querela fideicōmissarie non vitianꝛ sꝫ q̄sq̄z pꝛestabit. xx. auꝛ. sed ex hoc habebit quartā. j. e. l. in fi. ꝛ. l. se. sꝫ si non adiret substitutus si filius esset in potestate statim moꝛtuo patre filiꝰ eēt heres: vnde statim cōpeterent directe: vt. j. de fideicom. lib. l. si vero. §. sed si suus. sꝫ si substituꝰ adiuit tūc nō ꝯpetāt directe.

I ☞ Querela in q̄bus casibus cesset.

Si conditioni. §. iste similiter reputatur difficilis circa ea ꝗ sunt notanda: tū in vitate q̄tū ad litteraꝫ ꝛ casum nō est difficilis. ꝛ ī. §. isto. ponūtur quedā exēpla in quibus cessat querela inof. tes. vñ sicut in illo. §. q̄m aūt. habuistis casum in quo cessat q̄rela: sic in. §. isto ponuꝛ casus: ponamus ergo pater instituit extraneum filium exheredauit iussit dare. x. filio cā implende conditionis: certe si filius exheredatus accepit ab herede. x. agnouit iudiciū defuncti repelliꝛ a querela: idē si extraneū instituit ꝛ filium exheredauit seruis suis reliquit libertates si darent decē filio: ꝛ filius accepit. x. cessat querela: idem est si legauit alicui si decē filio dederit: si accepit filius decē a legatario cessat querela. Sꝫ diceret aliquis aliud videꝛ dicendum cum accipit ab herede aliud cum accipit a legatario: quia vbi accipit ab herede repellitur a querela: ideo quia ante aditam here. non nascitur querela: sed heres non potest adire anteq̄ impleat condi. sed in legatario ꝛ statulibero ibi accipit adita hereditate vnde nata est querela: vñ quomodo tolletur: sed dicit iurisco: puto inspiciendum euentū qꝛ agnoscit iudicium defuncti cessat querela. quia ista faciūt cessare querelā si exheredatus agnouit iudicium defuncti vel hꝫ quartam: sequitur si quis est heres institutus ex semisse cui debebatur sextans ꝛ rogatus restituere infra certū tempus videꝛ quia non possit mouere querelam cum debitam poꝛtionem possit habere ex fructibus medio tempoꝛe perceptꝭ quia fructus solent in quartam computari: idem etiā est si. ꝗs instituiꝛ ex semisse ꝛ rogaꝛ restituere hereditatē post. x. si est ex liberis non potest mouere querelam: quia ex fructibus perceptis potest quartā habere cessat querela. h. d. [filij] exheredati [vꝉ alterius]. s. nepotis ex filio: filio sublato de medio: ꝛ ponetis exemplum testatoꝛ instituit extraneū: filiuꝫ exheredauit ꝛ iussit heredem dare. x. filio exheredato si vellet esse heres [accepit] ab herede qꝛ dandus erat causa implende conditionis [excludatur] ꝛ certe excludendus est. [enīꝫ.] pꝛo quia. [agnouit] iudiciū defuncti. ꝭ. e. l. exheredato. vt quia testatoꝛ filium exheredauit ꝛ extraneum instituit: alicui legauit aliquid si daret. x. filio: exheredato vel reliquit libertatem seruo suo si daret decē filio exheredato: [dicimus] ꝙ si exheredatus accepit. x. excludatur a querela. [querela]. C. e. l. scimus. [ergo]. incipit determinare. [videatur] sub. cessare querelā: habetis vnuꝫ casum in quo cessat querela: sed cessat in alio casu: puta si filiꝰ exheredatus habet quartā vñ dicit: vñ si ꝗs vnde istud potest referri ad. §. q̄m aūt ꝛc. [sextans]. i. due vncie. [debereꝛ] ꝑquarta debita iure nature. [tēpus] legum. [iudicium]. i. querelaꝫ [solere] alꝭ solet. Oꝛ dic mihi vbi est exemplū ꝙ alicui debereꝛ sextans ꝛ fuit institutus ex semisse: hic poniꝛ vnum exēplū ſm Mar. qui somniauit in parnaso: debet intelligi hec littera ꝙ alicui debebatur sextans ab intestatoꝛ ꝛ fuit institutus ex semisse quarta eius est semiuncia: ꝛ vbi est exemplum ꝙ alicui debebaꝛ sextans ab intestato: vt si ꝗs habet sex filios ꝛ moritur ab intestato que est quarta pars cuilibet que esset habiturus ab intestato semiuncia. ꝭ. e. §. quoniam. si testatoꝛ instituit vnum ex filijs suis ex semisse cui debebatur sextans ab intestato ꝛ rogatur restituere post certum tempus inuenitur habere semiunciam ꝛ fructum eius excluditur a querela: vel pōt intelligi scdo modo ſm Joan. ꝛ Azo. ꝙ loquitur de eo cui debebatur. pꝛo quarta sextans debita iure nature: ꝛ fuit institutus ex semisse ꝛ rogatus restituere post certū tempus habet quartaꝫ ꝛ eius fructus excluditur a querela: verbi grā: habeo nepotes ex duobus filijs si decedo intestatus quisq̄z eoꝛum vocatur ad semissem quarta eoꝛum est sex vncias. ꝭ. e. §. q̄m. sed ponamus habeo filium ꝛ ex eo nepotem ꝛ ex filia nepotem: si decedaꝫ intestatus nepos ex filia cum nepote ex filio succedet cum diminutiōe tertie partis de suo semisse remanet triēs: ergo nepos ex filio vocatus in bessem: nepos ex filia in trientem que erit quarta pars debita nepoti ex filio sextans est idest due vncie: si ipsum instituo ex semisse ꝛ rogo restituere post certum tempus inuenitur habere quartam ꝛ eius fructus ꝛ etiaꝫ vltra cessabit querela: [cogere] idest colligere sic sumitur. j. de petiti. heredita. l. si a domino in fin. ꝛ sic sumitur simplex pꝛo composito sic. j. de pignoꝛa. act. l. petenti. ꝛ not. ita exemplum nepos ex filio qui erat habiturus ab intestato bessem cuius quadrās erat sextans fuit institutus in semisse rogatus restituere post decem semissem: ꝛ sic medio tempoꝛe recepit sextantē restituet semisseꝫ: ꝛ fructꝰ eius ꝯputabit in q̄rtā in. §. isto no. † casus in

I quibus cessat querela si agnouit iudicium defuncti vt in principio huius. §. C. eodem. l. finali. Jtem cessat querela si habeat quartam ex rebus pꝛincipalibus: vt in secundo casu huius. §. ꝭ. eadem. l. §. quoniam. Jtem cessat si habet quartam ex fructibus: vt in fine huius. §. Jtem cessat post quinquēnium nisi sit minoꝛ. C. eodem. l. si quis. ꝛ. l. scimus. Jtem cessat si quis habet aliud auxilium institutio. eodem. §. q̄m autem. Jtem cessat vbi est iusta causa pꝛopter quam potest impune exheredari vꝉ pꝛeteriri. in autentica vt cum de appel. co. §. causas. ꝛ. C. eodeꝫ l. liberi. septem sunt pꝛopter quas parentes excludunꝛ: in aut. vt cum de appel. co. §. ꝛ hoc quidem. tres sunt per quas pꝛetereuntur collaterales pꝛimi gradus in auten. de here. ꝛ §. ingratitudine. Et dicet aliquis vestrum quare sunt plures cause ꝑpter quas repelluntur liberi cuꝫ magis debeatur successio parentum liberis q̄ ecōtra. j. vñ liberi. l. herede scripto: potest dici legis pꝛesumptio est ꝙ non de facili parentes ledāt liberos qꝛ ad ea ꝛc. ꝭ. de legibus ꝛ senatusconsu. l. iura. Oꝛ ad. §. istuꝫ oppo. quomodo si filius exheredatur ꝛ alius instituitur ꝛ iubetur heres vel statuliber: vel legatarius aliquid dare filio exheredato

heredato si illud agnouit cessat querela:immo videt͂ si illud fa
cit quartã excludat͂ a querela:si minus quarta agat ad supple
mẽtũ.C.e.l.omnimõ.⁊.l scimus dixerũt quidã nisi filius insti⸗
tuit͂ in minori ꝙ̃ quarta agat ad supplemẽtum:vt ibi:secus cũ
ali⁹ instituit͂:vt hic vel dicas olim si quid relinquebat͂ filio q̃r
ta cessabat querela:vt hic.hodie vero est notãdũ relinqui quar
tã iure institutionis:in aut͂.vt cũ de ap.co.§.scimus.si min⁹ q̃r
ta relinquit͂ agit͂ ad supplementũ.vt in.ll.ɔtrarijs.Sꝫ denuo
ad aliud qd̉ dr̃ in scd̉o casu ꝙ fructus solent in fal.ɔputari vi⸗
det͂ ɔ̃ ꝙ nõ ɔputent͂ in fal.qꝛ ɔputant͂ tm̃ que capiunt͂ iure isti
tutionis.ĩ.ad.l.fal.l.id qd̉.⁊.l.qd̉ aũt:ad qd̉ potest dici fructus
computant͂ in quartam debitam iure nature vt hic:in fal.debi
tam iure institutionis non:qꝛ ibi non timet͂ de querela. Sed
contra istã solutionẽ vr̃:qꝛ videt͂ ꝙ aliquis dꝫ habere quartaꝫ
debitam iure natur e:de rebus principalib⁹ non de fructib⁹.C.
eo.l.fructus.ad quod quidã dicunt qd̉ hic dicit͂ ibi corrigit͂:
vel põt dici:ibi loquitur qñ instituit͂ in minus quarta.hic loq̇
tur qñ instituit͂ in minori summa ꝙ̃ erat quarta.Et ad sol̉onẽ
huius ɔtrarij ita distin.triplex est quarta principalis:est q̃rta
debita iure nature:est fal.debita iure institutionis: est quarta
treb.in quarta debita iure nature olim computabantur oĩa
quocunq̧ titulo relicta sunt.s̃.e.§.qñ.⁊.in aut͂.de triẽ.⁊ se. §.j.
hodie computant͂ relicta iure institutiõis in aut͂.vt cũ de app.
co.§.scimus.⁊.§.illud quoq̧ capi.Item in quarta debita iure
nature debet habere de rebus principalibus si relinquit͂ min⁹
quarta.C.e.l.scimus.si plus quarta relinquit͂ dꝫ habere fruct⁹
In fal.debita iure instõnis imputant͂ q̃ capiuntur iure institu
tionis:vnde nõ prelegata non fructus.vt in.l.contra.l.id qd̉.⁊
l.qd̉ aũt.In quarta tre.computant͂ non solum que capiunt͂ iu
re institutionis:immo prelegata.ĩ.ad.l.fal.ĩ quarta oĩe id qd̉
hꝫ ex iudicio defuncti.ĩ.ad.l.fal.l.titia.Si queritur q̃ sit ratio
quare aliud in treb.aliud in fal.debita iure institutionis illa ẽ
qꝛ in fal.debita iure institutionis magis grauat͂ heres vt rñ⸗
deat omnibus creditoribus oĩbus legatarijs :vñ subleuat͂ in
alio iuxta illud qui in vno ⁊c.ĩ.de iureiu.l.eum qui ne si graua⸗
ret͂:in vtroq̧ afflicto adderet͂ afflictio ⁊c.C.de epi.aud.l.tam
dementis.sed heres qui restituit alleuiat͂ in vno:quia nõ tene⸗
tur rñdere nisi pro quadrante.C.ad Treb.l.j.⁊.ij.econtra gra⸗
uat͂ in alio vt omnia computet in quartã:sic ĩtelligunt͂.l l. ĩ.ad
l.fal.l.in quartam.⁊.l.titia.Ꝺꝛ signori ad vnũ qd̉ dicit͂ in ter⸗
tio casu huius.l.vr̃ contra.in tertio casu d̉:vt dixi in casu quod
fructus ɔputant͂ in quarta tre.⁊ totum residuũ restituit͂.l.vide
tur ɔtradicere que videt͂ velle si filius instituit͂ ⁊ rogat͂ resti⸗
tuere deducit quartam ex rebus principalibus.C.ad tre . l.iu⸗
bemus ad quod q̇dam dixerunt hec.l.loquitur in quarta debi
ta iure nature.l.ɔtra.loquit͂ in quarta treb.q̃ solutio nõ videt͂
bona esse:qꝛ.l.videt͂ velle ꝙ quarta debita iure nature ex reb⁹
principalibus detrahat͂.vt.C.e.l.fructus.alij dicunt ꝙ hic di⸗
citur hodie correctũ est ꝑ.l.contra.verius est vt ita dicatis cuꝫ
aliq̇s instituit͂ ⁊ rogat͂ restituere:aut est d̉ liberis primũ grad⁹
aut de vlterioribus:si est de liberis primi gradus filius filia si
instituit͂ pure ⁊ rogat͂ sub ɔdi.restituere vel tempore incerto:
vbi gr̃a:instituit͂ filius pure rogatur sub condi.restituere si de
cesserit sine liberis vel cum decesserit: hoc est sub tempore in
certo:qꝛ incertum est vtruꝫ possit ex fructibus habere quartaꝫ
vel non detrahet quartam in rebus principalibus vt in.l. cõ
trat.si autem cogatur restituere non sub conditione :vel tem
pore incerto:sed post certũ tempus tale ⁊ tm̃ ꝙ verisimile est qd̉
ex fructibus perceptis percipiet quartã debitam iure nature:
vel trebe.tunc imputabit sibi fructus in quartã sic loquit͂ hic.
ergo si ab initio ⁊c.si aũt est de liberis vlterioris grad⁹ nepos
neptis vel extraneus hic refert:aut percipit fructus ex iudicio
testatoris aut ex negligentia fideicõmissarij non petentis aut
ex mora:si percipit fructus ex iudicio testatoris institutus he⸗
res rogatus restituere post tempus deducit quartã ⁊ eius fru
ctus.C.ad treb.l.iubemus.§.j.⁊.ij.⁊.ĩ.ad tre.l.balista.si aũt ꝑ⸗
cipit ex negligẽtia fideicõ.non petentis fructus extra quartã
sunt.ĩ.ad treb.l.in fideic.§.quotiẽs.si aũt percipit fructus ex
mora fideicõmissarij non petentis hic indubitanter fruct⁹ te⸗
netur restituere.ĩ.ad tre..l.in fideicom.⁊.l.mulier.§.sed enim.⁊
l.ita tamen .§.sed heres.⁊ videtur in mora si mora non preces⸗
sit lit.contesta.ĩ.de vsur.l.qui in fideicommi.⁊.C.de vsur.⁊ fru.
le.l.j.⁊.ij.

1 ☞ Testamento rescisso non debentur legata vel libertates ⁊ soluta repetuntur sed libertates debentur si post quinquennium agatur vel etiam ante si sunt directo relicte sed preciuꝫ ꝑ eis prestabit͂.
2 Heres qui semel fuit amplius non desinit esse heres vbi fallit.
3 Sententia lata inter te ⁊ me inter alios nõ facit ius vbi fallit.
4 Testm̃ falsum non est testamentum.
5 Snĩa lata inter legitimũ ⁊ heredem an preiudicet substitutor legatarijs.
6 Testamento pronunciato inofficioso an debeant͂ legata.
7 Testator qui instituit filios filiabus relinquit aliquid nõ instituendo eas vel exheredat an ⁊ qñ valeat testm̃.

1 **Si ex causa.** †In.§.isto cum.l.seq.tractatur d̉ effe
ctu querele inof.te.⁊ dr̃ hic ponamus
paterfa.filium suum exheredauit vel mater euꝫ preterijt extra
neum instituit.reliquit libertates fideicom.seruis suis aliqui
bus directas aliquibus legatas.heres institutus creditorib⁹
hereditarijs soluit debita vel de suo, vel de hereditario: filius
egit querela ⁊ obtinuit.⁊ modo queritur quis sit effectus q̃re
le.⁊ rñ.ꝙ institutus ipso iure desinit esse heres ⁊ qui vicit in q̃
rela erit heres iure ciuili si vult vel bonoꝝ poss.iure pretorio
si hoc vult.libertates directe non competunt.legata non debẽ
tur si quid soluit heres scriptus creditoribus hereditarijs si
de suo ⁊ ante motam controuersiam solutum repetet condict.
indebiti.si de hereditario repeteret ille qui vicit si de suo post
motã controuersiam non repeteret:hec sunt vera cum mouet͂ q̃
rela infra quinquennium:si autem moueretur post quinquen⸗
nium ex magna causa.vt qui mouet querelam est minor.xxv.an
nis.hoc casu libertates directe ⁊ fideicommissarie nõ reuocã⸗
tur:sed quilibet seruorum pro libertate prestabit.xx. aureos:
sed si ageretur infra quinquenuium directe non ɔpetunt fidei
commissarie sic:sꝫ q̇libet suoꝝ prestabit ꝓ libertate sua.xx.au
reos h̊ dicit.[de inofficioso].s.testõ.[cognouerit] inter scri⸗
ptũ heredem ⁊ exheredatuꝫ vel preteritum qui mouebat quere
lam[prouocatũ] qꝛ si fuisset prouocatum perinde esset ac si iu
2 dicatum nõ esset:qꝛ per ap.⁊c.ĩ.ad tur.l.j.[est] vnde no .†qui
semel fuit heres ⁊c.s̃.de mino.l.sed si fine.§.sꝫ qd̉ pap̃.sed fallit
cum testamẽtum pronũciat͂ inoff.vt hic.⁊.ĩ.de vul. sub.l. ex te⸗
stamẽto.§.iul.[suus heres erit] scꝫ iure ciuili:puta si nepos q̊
est in potestate exheredatus:si aũt non potest esse heres iure
ciuili:vt insti.vnde cog.in prin.erit bo . poss.[libertates dire⸗
cte] fideicommissarie sic.vt.ĩ.l.prox.[legata] vel fideicõ .ĩ. de
leg.j.l.j.[soluta] scꝫ legata vel soluta que debebãt͂ a defuncto
creditoribus hereditarijs.[soluit] si soluit de suo obtinuit]
si soluit de hereditario repetunt͂ qꝛ nõ est nouũ ⁊c.ĩ.de con. in
de.l.nõ est.[fere] ideo dicit fere:qꝛ si heres soluit ante motaꝫ
controuersiam repetet:si post motã controuersiaꝫ non repetet
ĩ.ad.l.fal.dolo facit.[ex magna causa] ideo dicit ex magna cã
quia regulariter querela cum sit odiosa qꝛ ĩpugnat testã ẽ q̇n⸗
quennalis.C.eo.l si quis filiũ.⁊.l.scimus.in fi.spãle est vt post
quinquenniũ possit moueri puta si exheredatus est minor.xxv
an.vt.C.in qui.ca.in inte.re.nõ est ne.l.ij.[libertates etiã dire
ctas] ⁊ fideicõmissarias.[cõpetierunt] hoc refertur ad dire⸗
ctas.[sunt] hoc refert͂ ad fideicõmissarias [egerit.s.exhr̃da⸗
tus querela. [libertates].s.directas.s̃.l.proxi.in fine[a sin⸗
gulis].i.manumissis ꝓ libertate sua conseruanda ⁊ capite suo
Ꝺꝛ circa.§.istũ ⁊.l.sin autẽ est aliquãtulũ insistendum ⁊ primo
premittemus leuiora:postea perueniemus gradatim ad altio
ra.statim in isto.§.si ex causa no.instantiam regule hec est re⸗
3 gula†qd̉ sentẽtia lata inter me ⁊ te ĩter alios non facit ius.C.
res inter ali.ac.in rub.⁊ in nigro.C.quibus res iud̉.nõ no.l.ij.
⁊.ĩ.de reg.iur.l.sepe,sed illa regula recipit instantiam in oĩ⸗
bus casibus in quibus sententia lata inter duos facit ius ĩter
omnes:sicut est hic in querela inof.te.si sum exheredatus a pa
tre ⁊ tu es heres scriptus ⁊ legata sunt relicta ⁊ etiam liberta
tes tibi etiã aliq̇s est substitutus si ɔtra te moueo querelam ⁊
vinco .ista snĩa nõ tm̃ ꝓdest mihi ⁊ tibi nocet:ĩmo facit ius int͂
oẽs alios:qꝛ nocet substituto tibi ⁊ legatarijs ⁊ libertatibus
vt hic.⁊ concor.C.eo.l.cum duobus.⁊ prodest oĩbus quib⁹ po⸗
test prodesse.s̃.e.l.posthumus.§.si quis ex his sic in alijs casi⸗
bus sententia facit ius:puta in causa ingenuitatis. s̃.de statu
ho.l.ingenuũ.⁊.s̃.de re.iu.l.ingenuuꝫ.⁊.ĩ.de re iu.l.res iudica
ta:sed ⁊ sententia super solutione lata inter oẽs facit ius.ĩ. de
li.agn.l.j.in fi.⁊.l.seq.⁊.l.tertia.Itẽ fallit in publicis iudicijs.
vt.ĩ.de preuari.l.preuaricationis.Item fallit in omnibus po⸗
pularibus:act.ĩ.de re iudica.l.eum qui.§.in popularibus.Itẽ
circa.§.istum ⁊.l.sequen.not.que est ratio diuersitatis quare si
querela mouetur post quinquennium ex magna causa liberta⸗
tes nec directe nec fideicommissarie reuocantur . Si autem
mouetur intra quinquennium directe non competunt fidei⸗
commissarie competunt.potest dici ratio illa est vbi intendi⸗
tur querela post quinquennium ex magna causa est ratiõe mi⸗
noris etatis:cum ergo adita hereditate directe cõpetierit ⁊ fi⸗
deicõ.sint prestite:certũ est ꝙ minor nõ restituit͂ aduersus cõ⸗

petentes.s.de mino.l.si ex cā.in fi.⁊.l.seq. sꝫ vbi intendit̃ ĩfra
quinquēniū est iure cōi vñ cū vitiat̃ ĩstitutio ⁊ quicq̄d ē ĩ testō
C.de fideic.l.eā quā. Sꝫ ꝓ deo quare cum dr̃ testm̄ inof.intra
quinquēniū directe nō ꝯpetūt fideic.illa est rō. fideicommissa
rie sunt magis fortes hñt duas tibias.fideicō.libertates nitū
tur ex voluntate defuncti q̄ iubet prestare:ex volūtate heredis
qui prestat eas:vñ prestant̃ sed quisqꝫ p̄stat.xx.aut̃.sed directe
sunt debiliores nitunt̃ vna tibia sola volūtate defuncti q̄ iubꝫ
liberos esse:vñ ab herede non prestant̃:vñ ex quo rūpit̃ testm̄
nō ꝯpetunt:qꝛ al's plures rōnes vincunt pauciores.C.de iur.
⁊ fa.ign.l.j.⁊ in aut̃.de ꝯsan.⁊ vte.§.pe. Et est istud verū cū te
stamētū ꝓnunciat̃ inof.idē dicunt quidā si pronūciat̃ falsum
ex postfacto.C.de fideicō.lib.l.ij.sed male dicunt:constat ꝙ ex
falso testō libertates nō ꝯpetunt.C.de peti.here.l.fi.§.fi. sꝫ ex
falso codicillo cōpetunt ꝙ est illa ratione si reperit̃ testm̄ falsū
4 nō facit te heredē:† qꝛ falsum testm̄ nō est testm̄.j.queād.test.
ape.l.ij.§.j.si prestitisti libertates tu nō dñs prestitisti non vꝫ
manumissio.vt.C.de his qui a non do.ma.l.j.sed fideicō.li.pos
sunt prestari in falsis codicillis. si tu es hr̃s in vero testō tu es
dñs:qꝛ heres grece latine dñs.instit̃.de here.qua.⁊ diff.§.vlt̃.
si tu es heres ex testō vero reperiunt̃ falsi codicilli in quibꝰ cō
tinet̃ ꝙ testōr reliquit libertates:si tu putas veros codicillos
⁊ manumittis seruos non reuocant̃:qꝛ tu es dñs q̄ manumittis
vt in.l.ꝯtra.⁊.j.d ma.te.l.cū ex falsis. Itē qd̄ hic dr̃ ꝙ pronūcia
to testō inof.libertates nō ꝯpetunt.s.directe:hoc est verū reli
cte suis ipsius testōris:si aūt essent relicte seruis heredis quid
iur.sit habetis.j.e.l.si sub hac.§.fi. Modo perueniamꝰ ad alia
5 ⁊ ad istū.§.signant̃ multa cōtra.† vos habet̃ hic ꝙ snĩa lata in
ter legitimū ⁊ heredē nocet nedū substituto:immo legatarijs.
l.dicit ꝯtrariū ꝙ alijs nō nocet.j.de exce.rei iu.l.j. Ad solu.cu
ius ꝯtrarij pōt dupl'r rñderi.vno modo sic.aut fert̃ sentētia in
ter scriptū ⁊ legitimum.vt qꝛ legitimus mouet querelā contra
scriptū:quo casu facit ius ⁊ preiudicat oībus vt hic.⁊.C.eod.l.
cum duobus.aut snĩa lata est inter scriptum ⁊ legatariū:verbi
grã. Legatarius a scripto petit legatum.scriptus erat talis q̄
erat proximior sine oī testō.dicit scriptus legatario:quid pet̃
peto legatum:dicit scriptus.testamētum est inof.vel est ruptū
agnatione posthumi ex eo relicta non debent̃:si pronūciat̃ le
gatum non debere:qꝛ inoff.te.non nocet substitutis ⁊ legata
rijs vt hic. Vel potest dici scd̄o modo ⁊ sic:cum pronūciatur te.
inof.inter legatarium ⁊ scriptum si ꝓnūciat scripto pn̄tial'r re
sistente ⁊ ex fide bona:tunc ꝓnūciato testō inof.ꝑ snĩaꝫ illa sen
tentia omnibus nocet vt hic.si aūt ꝓnunciat̃ inof.inter legiti
mum ⁊ scriptum scripto quasi dormiente ⁊ auriculam dante.i.
colludēte ⁊ non ex fide cām agente:sed ipso colludente vel ab
sente:tunc illa snĩa non nocet alij q̄ scripto:qꝛ magis videtur
succubuisse propter absentiā q̄ testm̄ inof.sit.j.e.l.qui rei pu.
in fi.⁊.l.seq.⁊.j.de leg.j.l.si seruus pluriū.⁊.sic loquit̃.l.contra.
Vel potest dici tertio modo s̃m qd̄ statim tangam plenius aut
mouetur querela contra scriptū ⁊ pronūciat̃ testamentū inoff.
nocet oībus vt hic.sed si petitur bonorū pos.contra tab.a filio
emancipato preterito ⁊ vicit prodest sibi non nocet alijs vt ibi
⁊ est ratio cum querela sit iuris ciuilis ⁊ scriptus heres sit hr̃s
iure ciuili potest facere vt ipso iure non sit heres:ergo cetera q̄
pendent ex instōne nō valent.sed bono.pos.contra ta.est iuris
pretorij:⁊ pretor non potest facere aliquem heredem qui non
est ita desinere.vt insti.de bono.pos.§.quos:⁊ ideo quia ipso
iure a non desinit esse heres illa sententia non nocet alijs. Sed
denuo opponit̃ hic dicit̃ ꝓnūciato testō inof.legata non debē
tur.l.videt̃ velle ꝙ debeantur certis personis puta alijs libe
ris ⁊ parentibus defuncti. Item vxori ⁊ nurui.C.de bo pos. cō
tratab.l.j.⁊.j.de le.pre.l.j.⁊.ij. Ad qd̄ dicetis aliud ī querela cū
ipso iure rumpat testm̄ relicta nō valent vt hic.aliud ī ꝯtra ta.
nō rūpit ipso iure.vñ nō debent̃ relicta cert̃ ꝑsonis vt ibi. alij
dicunt ꝙ hic.§.intelligit̃ s̃m determinationem illarū legū. De
nuo opponit̃.videt̃ ꝙ pronunciato testō inof.ꝙ legata deben
tur:quia.l.est scripta in articulo isto que ita dicit ex cā preteri
tionis ⁊c.C.de lib.pre.aut̃.ex cā. Ad solu.istius ꝯtrarij domi
nus Azo vel occupatus nimis laborabat in scribendo vel nō
bene dispositus ita scripsit:olim pronunciato testō inoffi.sicut
heres desinit ipso iure esse hr̃s:ita legata ⁊ libertates non va
lent:sꝫ hodie correctum est:qꝛ si testm̄ est inof.nō vꝫ instō lega
ta debent̃ vt in.l.ꝯta.qꝛ nō est nouū ⁊c.s.de leg.⁊ senatuscon.l.
nō est nouū. Dñs Ja.reprobat hāc.sol'onē ⁊ dicebat:hec est so
lu.miserorū:qꝛ nō est dicēdū nisi noīatim.l.faciat mētionē. d. l.
quam corrigit:qꝛ legū correctio est vitanda.C.de app.l. preci
pimus.⁊ iō dñs Ja soluebat sic.⁊ aliter tres sunt casus. Et ad
uertatis qꝛ istud est subtile ⁊ vtile scire.nā iste qōnes omni die
7 accidunt apud nos in filiabꝰ feminis:tota die filios ĩstituūt:†
testōres relinquunt filiabus eas non instituunt:vnde ex eis q̄

a Nō desinit eē heres Aduerte tñ ꝙ lꝫ ꝑ dispōnē hoīs: aut ꝑ dispōnem iuris p̄torij nō p̄t fieri ꝙ q̄ semel ē heres desinat ipō iur̃ eē heres iuribꝰ h̄ allegat̃ tamē istō p̄t fieri ꝑ dispōnē iur̃ ciuilis ita cō cludit.d. ias. ꝑ glo.ī.l. sub stitutione.ff. d vul.⁊ pupi. allegat.l. miles ita hr̃deꝫ in prīc.⁊.§.j. ff.d.testa.mi. ⁊ tex.ī aut̃.h̄ āpliꝰ.C.d fi.

dicemus scietis quid iuris sit.dicebat Ja.bal.tres sunt casus
aut persona que testatur nullam inserit causam exheredatiōis
vel preteritionis in testamento vel talem que.l.non est appro
bata:aut inserit causam exheredationis vel preteritionis talē
que.l.comprobatur:sed ista causa nō inuenit̃ vera. aut inserit
causam exheredationis talem que.l.comprobatur ⁊ inuenitur
vera illa causa.si nullam inserit causam vel talem que non est d
xiiij in liberis pretereundis vel exheredādis vt tota die fit pa
rentes instituunt masculos filiabus relinquunt aliquid nō in
stituunt eas vel exheredant:non tamen inserunt causam cur nō
instituant eas vel exheredent vel inseritur causa que non est d
xiiij.dicit filius dum testatur qui potest testari:qꝛ pater meus
dum eram impubes vbi sub ferula me tenebat:sed cogebat me
laborare:ideo p̃rem exheredo vel m̃rem nō instituo vel exhere
do.vel dicit ita parēs:qꝛ filius meus tali die fecit bonum con
uiuiū:ceteros inuitauit:me nō.ideo exheredo eū:hic si nulla ī
serit̃ causa exheredationis vel talis que non est de.xiiij.vel de
vij.in parētibus vel non est de tribus in fratribus hec institu
tio ipso iure est nulla sed cetera relicta in illo testamento debē
tur.sic loquit̃ aut̃.ex causa. In secundo casu cum inserit̃ causa
exheredationis talis que est.l.approbata.est vna de.xiiij in li
beris.vna de.vij in parentibus vna de tribus in fratribus: ver
bi gratia:ita dicit pater qꝛ filius meꝰ copulauit amicitias cuꝫ
inimicis meis capitalibus:ideo exheredo eum: vna est ista de
xiiij.q̄.xiiij.connumerantur in aut̃.vt cum de app.co.§. causas
⁊.vij.enumerantur in eodē ti.§.⁊ quidē:tres enumerant̃ insti.
de nup.§.ingratitudinē.hic cū inserit̃ causa exheredatiōis ta
lis que.l.comprobat̃ valet testm̄.sed si causa nō est vera locus
est querele.si agit filius querela olim filius debebat ꝓbare se
grauatū.C.e.l.liberi.hodie heres probat.C.e.l.omnimodo. si
inserta est causa exheredationis talis que.l.comprobatur:sed
ab herede non probatur vera pronūciatur testamentum ꝑ sen
tentiam inof.cetera relicta nō valēt vt hic ⁊.C.eo.l.cum duobꝰ
In tertio casu cum inseritur cā exheredationis que.l.compro
bata est ⁊ inuenit̃ vera dicit mater:quia filius meꝰ veneno ni
sus me fuit extinguere.ideo eum nec instituo nec exheredo istō
est preterire ⁊ inuenit̃ vera valet testamentum ⁊ cessat querela
⁊ cetera relicta debentur.C.e.l.liberi.⁊ in.§.causas preallega
to:sed quare dicebat iaco.que est ratio diuersitatis huius dif
finitionis:est illa vbi nulla inserit̃ causa exheredationis vl' ta
lis:que.l.comprobata non est non rite exheredatio vel preteri
tio est facta ipso iure non valet testamentum vt in prealleg.§.
⁊ quidem si ipso iure non valet testamētum legata ⁊ libertates
nō pēdent ex institutione que nulla est sꝫ a seipsis capiunt vi
res ⁊ ideo ex causa exheredationis initū est testm̄ quātum ad
institutionē cetera nāqꝫ ⁊c.sꝫ in scd̄o casu cū īserit̃ causa talis
q̄.l.ꝯprobat̃ ⁊ inuenit̃ vera rite facta exhr̃datio tenet instō ex
ea pendēt cetera relicta in testō insti.de leg.§.añ hr̃dis: sed qꝛ
illa cā nō ꝓbat̃ vera rūpit̃ testm̄:meritoqꝫ qꝛ pendēt ex institu
tiōe tanq̄ accessoria dr̃ rumpi.j.de re.iu.l.cū principalis.l.cuꝫ
principale. Et hanc rationē probo veraꝫ esse duabus.ll.l.dicit
ita si pater preterijt filiū iam natum a primo gradu exhr̃dat a
scd̄o.qꝛ primus gradꝰ ipso iure nō vꝫ testm̄ capit vires ex secū
do.ff.de lib.⁊ posth.l.iij.in fi.sꝫ vbi filius nasciturus preteritꝰ
a primo exheredatur a scd̄o tenet institutio ab initio: substi
tutio pendet ex primo nato posthumo sicut rumpitur institu
tio ⁊ substō.vt.ff.de iniu.tes.l.nam ⁊.§.rumpendo.⁊ hanc solu.
dicebat se cogitasse. Or signori dñs Ja.somniauit in parnaso
in aliquo:quia non viderat summam huius titu.qꝛ.d. Azo in
§.effectus hic est.ponit istā solu.⁊ ꝯfirmat eam verbo ad ver
bū.vñ dicit aut̃.ex cā.vel corrigit hunc.§.⁊ hanc solu. scripsit h̄
vel dic aut nulla inseritur cā ⁊c. Or signori ista solut.satis
bona est:audiuit dñs Odoff.dñm Hugo.circa.§.istum aliter
dicētem in cōmentis suis:nihil scripsit de hoc ⁊ dicebat sic.so
lutio ista que videt̃ multum subtilis aut nulla inseritur causa
exheredationis ⁊c.videtur qd̄ non valeat vnum ouum: ⁊ volo
quodlibet membrorum illius diuisionis destruere per quādaꝫ
l.⁊ custodiatis vos quia dicebat diuisio illa non est bona nisi
quantum ad signatam rationem:quia illa ratio nulla est sꝫ ꝓ
babo falsam in primo ⁊ secundo membro per.l.in primo si ex
heredatio non est rite facta:quia nulla est causa inserta: quia
nulla est institutio legata a seipsis capiunt vires.vide contra.
ecce si filius qui est in potestate preteritus ⁊ petit contra tab.
ipso iure non valet testamentum:si petit ꝯtra ta.⁊ vicit non de
bebit relicta alijs liberis ⁊ parentibus:sꝫ si filius emācipatus
preteritus prestat bene vt.§.dixi.si filius q̄ est in potestate pre
terit̃ nō vꝫ si nō vult dicere nullū:sed petere ꝯtrata.quod pōt
C.de lib.p̄t.l.fi.§.pe.si petit ꝯtab.nullis personis debebit reli
cta ibi instō nulla fuit legata a seipsis non capiunt vires.ff.de
le.pre.l.is q̄.in prin. In scd̄o mēbro oñdo ꝙ rō est nulla si exhe
redatio

redatio recte est facta inserta cā q̄ est.l.probata sʒ nō īuenit̄ vera sicut rūpit̄ institutio ⁊ relicta vide.l.3.miles in militia fecit testm̄ instituit sibi heredē eā psonā q̄ poterat succedere iur militari puta deportatū lʒ nō possit cape ex alio testō.C.d mi. te.l.neqꝫ.⁊.l.miles.in scdo gradu substituit quē poterat instituere iure cōi:puta ciuē ⁊ al's capacē:lʒ prim⁹ gradus non valuerit sʒ scds:testm̄ ex scdo accipit vires.vt.ff.de mili.tes.l.miles:al's incipit.nā ⁊ si miles ita hic si impugnet̄ istō legata nō debēt impugnari:vn̄ assigno aliā rōnem:vbi nulla inseritur cā vel talis q̄ nō est.l.ꝓprobata vera institutio est nulla:sed cetera relicta debent̄:vt in auſ.ex causa.vbi inserit̄ cā talis q̄ est.l.cōprobata:si non inuenit̄ vera rupta instōne relicta non debent̄ pmissa rōne:sed tali vbi nō inserit̄ cā exheredationis psona que test at̄ minus delinquit q: exheredat vel preterijt:nā i alio minus dʒ puniri vt sua instō non valeat:sʒ relicta debeantur: sed vbi inserit̄ cā q̄ est.l.pbata ⁊ non inuenitur vā magis deliquit in duobus:⁊ q: filiū exheredat ⁊ q: imponit ei falsam rabie:vnde magis punit̄ vt cesset instō ⁊ oīa relicta. accedit qui minus delinquit minus punit̄.C.de epi.au.l.iij.in fi.⁊.C.d ser. fu.l.quicūqꝫ.certe rō sua bona est.tn̄ si vult̄ defēdere rōnē az.⁊ Ja.potestis hoc modo.l.illa.⁊.l.his qui d le.pre.⁊ ibi cū instō nulla fuerit relicta nō capiūt a se vires:ibi loquit̄ fm alia tpa fm que nō necesse erat inseri cām exheredationis:sʒ hic loquitur fm iur.auſ.ad.l.illā si miles dicetis ꝙ ibi loquit̄ i testō facto non iure communi sed iure militari:cuius militis priuilegium lapsu temporis variatur:hic loquitur in testamento facto iure communi:

1 ☞ Sententie vbi sunt dissone seu diuerse preualet ea que ē pro testamento.

1 **Si pars iudicantium.** ¶†In pri. huius.l.dicitur ⁊ aduertatis hanc sniam q: hodie satis darentur d istis sentētijs quatuor erant iudices q̄ cognoscebant de q̄rela tpe sententie ferende duo tulerūt sentētiā cōtra testm̄:alij duo tulerunt sententiā pronunciando testm̄ equum:que snia serua bit̄ cū oēs isti quatuor essent ordinarij:certe potius est standū snie que est p testō fauore testi nisi appareret euidenter ⁊ liquido iniuste ⁊ iniq̄ pronūciasse illos:q: tūc staret̄ snie late cōtra testamētū.h.d.[iudicātium]ponamus duo[fm id].s.testm̄ p scripto herede.[solet]propter boium fidelitatē ⁊ bonitatem. spectauit].i.spectari videt̄:al's est fuit.[apparebit]cōtra exheredatū vel preteritū q: si in euidēti est.stabit̄ snie late cōtra testm̄.j.ad car.l.iij.§.si due ⁊ hec.l.est intelligēda cū plures iudices pares numero ꝯtrarias snias tulerunt ⁊ erāt iudices ordinarij.sic si iudices pari numero quidā fecerunt sententiā p libertate quidam ꝯtra.stat̄ snie p libertate.j.de reg.l.iter pares secus si numerus esset impar tunc staret̄ iudicio maioris part̄ s.de ar.l.si minus in fi.⁊.l.seq.Itē secus esset in iudicibus dlegatis vt̄ ꝙ pēderet vtraqꝫ snia quousqꝫ a delegante ꝯfuerit altera confirmata.j.de re iudi.l.duo.⁊ ad istā.l.ꝯcor.j.de lega.ij. l.cum filius.in prin.

1 ☞ Qui aliqd pcipit ex testō excludit̄ a querela:nisi alij restituat.

1 **Illud.** †Si filius preteritus agnouit legatum relictū in test ō inof.repellit̄ a querela iof.te.h.d.[cum] exheredatū vel preteritū.[dicturū.q: agnouit iudicium defuncti.s.e.l.pap.§.si condictioni.[adminitrauit].i.restituere rogatus esset.j.de leg.ij.ei qui.⁊.s.e.l.papi.§.meminisse.⁊.§.iste videt̄ in aliquo correctus ꝙ possit exheredatus agere ad supplementū.C.e.l.omnimō.⁊.l.scimus.sed per nouissimū ius autenticorꝫ non sufficit habere iure legati nisi habeat iure institutionis.in auſ.vt cū de ap.co.§.sancimus.viij.coll'.

1 ☞ Qui in querela succumbit non perdit id quod extra testamentum capit.

1 e **Etiam.** †Si quis agit querela ⁊ succūbit donationes sibi factas a defuncto interviuos non perdit si quid in dotē vel donat̄.ppter nup.a defuncto datū erat nō pdit.h.d.[dator a defūcto:⁊ no. qui dicit te inof.⁊ succumbit oportet perdere relicta in testamento si pseuerat.s.e.l.pap.§.meminisse.sʒ donata sibi interviuos vel in dotem non perdit vt hic.

1 ☞ Siue quis agnoscat relictū sibi directo siue p consequētiā repellitur a querela.

1 n **Nihil interest.** †Si filius exhrdat⁹ agnoscit legatū sibi relictū repellit̄ a querela:sed si filius legatū relictū filio vel seruo agnouit repellit̄ a querela:sed si filius manumisit seruum suū institutū a defuncto qui exheredauerat filiū anteꝙ iubet̄ adire ⁊ fecit in fraudem vt ille suo arbitrio adeat repellitur a q̄re-

la.h.d.[excep.]illa q: agnouit iudiciū defuncti.s.e.l.papi.§. sed ꝯditioni.[quin]pro sʒ.vel quin pro certe.[acſ.]id est q̄rela q: agnouit iudiciū defuncti.⁊ ideo expono acſ.id est q̄rela:q: non est actio vel accusatio.vt dixi.s.eo.posthum⁹.§.si q̄s ex his.

Si a statulibero. Si filius exheredatus a statulibero accipit.x.gřa implēde ꝯditionis vt̄ agnouisse iudiciū defuncti ⁊ iō repellit̄ a q̄rela.h.d.[a statulibero]dr̄ statuliber.j.de statuli.l.j.[iudiciuʒ] ⁊ sic excludit̄ a querela.s.e.l.pap.§.si ꝯditioni.

☞ Petitio sine effectu nō remouet filiū a querela.

1 **Si cum filius.** ¶Signori in.§.isto tractatur d mala gābarola quā voluit facere pater filio:pater instituit extraneū filiū exheredauit ⁊ ei āplū legatū reliquit nō sufficiens ad quartā:dixit filius mortuo testatore volo petere ante legatū ꝙ litigare.vnde cepit petere legatū.fratres ostēdunt codicillos priuatos in quibus amplius legatū ademerat ei:vn̄ vult mouere querelā dicunt alij non potes:q: agnouisti iudiciū defuncti:querit̄ quid iuris sit:cum filius petit legatū ⁊ scit ademptū tūc repellit̄:sed si petit legatū ⁊ ignorat ademptū ⁊ est ademptū ne malicia paterna obsit ei nō repellit̄ a querela.h.d.[agendo]de legato.[non sit]naʒ q̄ de nouo emergunt ⁊c.j.de inter.acſ.l.de etate.§.ex cā.

1 ☞ Quod alicui per cōsequētiā querit̄ absqꝫ facto suo eum non remouet a querela.

1 **Filius testatoris.** †Fili⁹ testatoris ⁊ titi⁹ debebāt testatori.c.postea testator filiū exheredauit extraneū instituit titio liberationē reliquit heres liberauit titiū p q̄ns illa liberatio pdest filio:nunquid videt̄ agnouisse iudiciū defuncti vt p hoc repellat̄ a q̄rela.R̄n̄.ꝙ nō.h.d.[liberat⁹]vt.j.de do.inter vi.⁊ v.l.si spōs⁹. §.j.⁊.j.de duo.re.l.ij.[nō submouebit̄]quia nō agnouit iudicium defuncti sed ex necessitate hoc accidit.ad hoc est simile.j. eo.l.filius.

1 ☞ Testō rupto p querelā nō debent̄ legata ex vigore repetitionis facte ab intestato.

1 t **Titia.** †Hec.l pōt dupliciter intelligi.⁊ dicit̄ in hac.l.titia filiā suā instituit:filio suo preterito legatum reliquit in testamēto ita dixit:oīa q̄ reliqui volo prestari ab oibus succedētibus ab ītestato:postea soror titie vel filia eius cepit agere querela ⁊ obtinuit:⁊ per cōsequens incipit competere sibi pet.here.nunquid legata debētur a succedentibus ab intesta.R̄n̄.ꝙ non.nam sicut rumpit̄ per q̄relam testamentum titie vt dementis:ita alia volūtas ab intestato facta debet rumpi.hoc dicit.]soror] potest intelligi dupliciter.⁊ sic potest dupliciter poni casus si soror titie. Sed diceret aliquis quomodo soror titie potuit agere querela cum instituit filiam in successione ab intestato potior est causa descendentium quam collateralium .in auten.de here.ab intestato.in princi.R̄n̄.Ista filia titie erat infamis vel turpis persona.vt.C.eo.l.fratres .vel exponatis si soror non titie sed soror institute q̄ erat filia titie:⁊ sic titia habebat duas filias ⁊ vnuʒ filium.[iudicio]dicunt quidam.idest peti .heredi.j.de petit̄. hereditа.l.itē.§.pridie.⁊.C.eo.l.vltima.⁊ ita colligunt quidaʒ argumen.pro sua op.quod qui agit querela coipso mouet petitiō.here.vt.j.ea.l.qui de inoffi.⁊.C.eodem.l.j.quod non est verum querela datur exheredato.peti.heredi.scripto.j.de petit̄. heredita.l.j.econtra apparet qui mouet querelam non petita heredita.⁊ ideo exponatis.[iudicio].s.perlata querela ⁊ plenius dicem⁹ in.l.qui de inoff.[posse].j.ad.l.fal.l.j.§.ad cos.⁊ C.ad.l.fal.l.vltima.[a demente]not.hic cum in testamento relinquuntur legata siquidem testamentum nullum est vel min⁹ solenne repetuntur:a succedentibus ab intestato bene debētur.j.ad trebellianum.l.si patroni.in fine.⁊.j.de legatis tertio l.prima.§.primo.sed si testamentum valet ⁊ repetuntur legata est repetitio cum codicillis:sicut vitiatur testamentum p querelam ita codicilli infra de legatis tertio.l.Patronus:alias claudius.

1 ☞ In successione contra testamentuʒ filiorum causa est potior quam causa parentum quibus exclusis parentes admittunt̄ lʒ turbato ordine eis successio debeatur.

1 p **Pater.** †Paterfamilias habebat filium ⁊ ex eo nepotem:filium emancipauit:nepoteʒ in potestate retinuit:filius suscepit aliū filium ⁊ fecit testamētū:patrem preterijt duos filios exheredat:extraneuʒ instituit:modo querit̄ vtrum pater vocetur ad querelam.R̄n̄.ꝙ filij precedunt eū:verūtn̄ si filij mouere nolunt pr̄ admittet̄ ad bo.pos.Ista.nā lʒ inspecto iure nature liberorum successio pa-

rentib⁹ nō debeat turbato ordine mortalitatis debet̃.h.d.ista l.cum prin.seq.l.[pendet]vt si filij renunciēt q̃rele tunc admittat̃ pater.z.h.d.[potest]sed qño vocat̃ pater:quo eñ ordine vocamur ad successionē ab intestato eodem ad querelam.j.e.l. si proponas.sed in successione ab inte.potior est causa descēdētiũ.C.de suis z le.auf.in suis.ergo filij debent vocari.Itez iste testator debebat instituere filios nō p̃rem.vt insti.de here.qua li.§.sui.Ad quod potest dici quo ordine vocamur ad successionē ab intestato:z ad querelā z est idē q pater tenet̃ instituere filios:sed si filij noluñt mouere querelā vel succubuñt vel tollunt̃ de medio eo casu p̃r admittitur.Sz instat̃ iste p̃r fuit preterit⁹ non vocat̃ ad querelā:qr querela dat̃ exheredatis.j.si qs a pa. fu.ma.l.j.quare quidā dixerũt lz preteritis filijs det̃ ɔtra tab. parentibus dat̃ querela vt hic.Uel pōt dici vocatur ad querelā.i.ad qōnē p ɔta.simile no.s.e.l.papi.§.quarta sed nunqd sicut post liberos exheredatos vocat̃ p̃r:ita post patrē vocatur auus.dixit Azo q non:qr est fauore p̃ris qui est in primo gradu fauore testōrum.ne impugnent̃.j.de reg.iur.l.in testis:alij dicũt idē.j.e.l.si proponas.z.l.is qui.[parentũ]qd est acqrere liberis z liberi succedant eis.[debet]z ita habetis hic s̃m ordinē nature succedunt liberi parentibus:sed turbato ordie econtra.j.vnde liberi.l.vñ scripto.z.j.de bo.dā.l.cum ratio:zb est qd dixit Bul.sicut scripsit Ioan.in ɔmento suo.dñs Bul. habuit plures filios z bonos z inter ceteros habuit quēdam doctorē z iuuenili etate mortuus z ipse supuixit omnibus liberis suis:vñ dixit ordi e turbato succedis bulgare nato.

Nam etsi.

1 Querelam non transmittit qui a lite mota destitit.

1 **Heredi eius.** †Alicui competebat querela inofficiosi testa.mouit eā postea renunciauit q̃rele:nunqd transmittit eam ad suos heredes non:qr non tenetur perseuerare ex quo mutauit voluntatē suā.h.d.[voluntate]qr renũciauit querele.[perseueret]z si ei renunciet.vñ q̃rela ɔminata ad extraneos transmittit̃.s.e.l.posthumus.in fin. z.l.se.nec videt̃ parata si ei renunciauit.s.e.l.pap.§.fi.nam cuz sit odiosa ipso iure per pactũ tollit̃.C.de pac.l.cum mota.z nō videt̃ zc.C.de pac.l.postq̃ liti.

1 Testm̃ pōt qs p parte rescidere alia parte valida remanēte.h.d.vel breuius.Expostfacto pōt quis decedere p parte testatus z pro parte intestatus.

1 **Filius.** †P̃r meus frēm meũ z extraneũ sibi heredē instituit me exheredauit egi querela contra vtrũq:contra fratrē succubui:contra extraneũ vici quid erit de debitorib⁹ hereditarijs z creditorib⁹:rñ.q dimidiā debēt debitores soluere fratri meo pro dimidia mihi:nos inuicez agem⁹ iudicio fa.her.z ita hic ex postfacto inuenit̃ p̃r p parte decessisse intestatus z p pte testatus.h.d.[cōuenerit]pro dimidia. [tm̃]ab intestato.[videri]z pro parte testatũ est absurdum z nō absurdũ:ab initio est absurdũ:naz nemo ab initio zc.nisi sit miles.j.de reg.iur.l.ius nr̃m.sed ex postfcō nō est absurduz:vt hic.sic habetis.j.e.l.cura.z.C.e.l.cum duobus.

1 Si vnus ex filijs p parte sua querelā intentauit alteri tacenti non prodest.

1 **Filio.** In princ.huius.l.dr̃ †materfa.habebat duos filios z vnā filiā:vnũ filiũ instituit:aliũ z filiā preterijt.filius istitutus adiuit hereditatē:fili⁹ preteritus egit querela inof te.p parte sua.s.tertia z obtinuit: soror sua non egit vel egit nō obtinuit:nũqd ista soror cum fr̃e qui egit z p parte obtinuit ab intestato in illā partē cuz eo cōcurrit.z rñ.q nō.h.d.[filio]hec est cōis lr̃a:z tunc dicetis qd ista mater habebat duos filios z vnā filiā.alij habent filie:tūc dicetis q duas habebat filias.[de parte].s.sua que erat pars sua.s.triens.si habebat tres filios mater.[filia]preterita[nō agit]aīo repudiāde querele vel nō egit sz distulit agere[aut] s.egit.[nō concurrit].i.in suā tertiaz z bene expono legitimā ab intestato qr legitima ē quarta.j.p so.l.iij.§.de illo.habet̃ i prin.huius.l.vt dixi in casu.vñ si m̃r vnũ instituit z aliũ p̃terijt z filiā:preteritio m̃ris habet̃ p exheredatione.vt.C.e.l.mater. si ambo agerēt querela p duabus ptibus deduceret̃ res ad cāz intestati p tertia parte remaneretz testamētũ.s.e.l.nā etsi.si at agit solus filius z agit pro sua pte tm̃:ista victoria nō pōt prodesse sorori sue:qr non debet cũ isto in tertia pte sua ɔcurrere facit.j.e.l.q̃ te.z.j.fami.her.l.lucius.si aũt vicisset frater in totũ.lz de iure nō debuerit:tunc soror nisi repudiasset bene vocaret̃ cum isto.vt.j.e.l.mater.sz vbi vicit pro sua parte sua sibi soli dz prodesse.C.de pac.l.fi.sz si filia preterita egit z nō obtinuit:qr ingrata repellitur a successione:tũ qr succubuit:tum qr victoria fratris nō debet ei prodesse.

1 Pater qui contra tab.querelā indebite intentauit vincentibus filijs in querela hereditatē z fructus restituere tenetur hoc dicit

1 **Contra tabulas.** †§.iste habet duplicem litteram z sic duplicē intellectum ego premittam casum s̃m cōem litterā:z postea faciā mentiōez de alia littera:paterfa.habebat filiũ emācipatum qui habebat filiaz:fecit testamentũ:patrē suum preterijt:filiaz exheredauit extraneũ instituit:pater iure manumissoris petijt contra tabu. z eā adeptus est:postea filia exheredata egit querela z vicit nũquid bo.pos.contra ta.primo ɔcessa patri ad irritũ deducitur. Rñ.q sic.qr in primo iudicio non de iure testamēti sed de iure manumissoris actum est:sed in posteriori iudicio agit̃ de viribus testi sit inof.vel nō.vnde ex quo filia vicit res reducta est ad causam intestati z vniuersam hereditatē petet sibi restitui. hoc dicit.[filij]hec est communis littera:al's fili⁹.[manumissoris].i.qr emācipauerat[defuncti]filij emancipati[pertulit]qr exheredata[bonoz pos.]ɔtab.[recidit]q.d.inutilis efficit̃.alij habēt in littera possessio nō bonoz.z dic possessio.s. corporalis.z dicunt quidā q hec est littera pisana bonoz pos. [iudicio].i.in pos.bonoz contra ta.[patris].s.manumittentis.[non de iure patris].vt.j.si qs a pa.fu.ma.l.j.§.vnde si parens[testm̃]sit inof.vel non.[necesse est]a possessore iure hereditatis. Or signori no.hic.si ille qui postponit̃ in auxilio rumpendi:puta p̃r primo petijt contra ta.z persona que prefertur dixit testm̃ inof.non nocebit filie.s.e.l.pater.Sed instatur hic:pater petijt contra ta.p contra ta.ruptũ est testamentum.j. de le.pre.l.j.z.C.de coll.l.vt liberis.si ruptũ est testamentum p contra ta.quomodo poterit rumpi per querelā motā a filia cũ quod ruptũ est zc.j.de iniuſ.te.l.nam.z.§.rumpendo.potest dici hic.p̃r accepit bonoz pos.contra ta.de facto.vel accepit bo. pos.corporalē nō eā que est iur.vnde filie non obest.s.e.l.posthumus.§.si quis ex his.vel pōt dici aliud in bono.pos.contra ta.que est auxilium iuris pretorij:qr illa non rũpit testamētuz ipso iure:sed quātũ ad effectũ:vñ sicut pretor nō pōt facere heredē qui nō est.insti.de bo.pos.§.quos sic.bo.pos.contra tab. non pōt facere institutũ qui est heres desinere esse heres:sz facit quātũ ad effectũ:vñ qr testamētũ quātũ ad veritatē non est ruptũ:merito filia poterit mouere querelā.s.e.l.papi.in fi.z.j. de vul.z pu.sub.l.ex facto.§.iul'.Or ita legit̃.§.si habetis contra ta.filij si habetis ɔta.filius haberetis necesse reuoluere casum vt diceretis q p̃r filiũ emancipatũ z filiā in potestate retētam filius a patre preteritus petijt bono.pos.ɔta.cum ad eā nō vocaret̃:qr elapsus erat annus infra quē bon.pos.debebat peti.insti.de bono.poss.in fi.filia exheredata mouit querelam infra quinquēnium totam hereditatem aduocabit qr lz filius egisset infra tp̃s non totam hereditatem aduocaret qr p ɔtab. non rumpit̃ totũ testm̃ sz pars ei competens aduocat̃ p ɔta.j. de contra ta.l.illud.

1 Qui nō admittit̃ nec admitti sperat̃ ad pte nō facit ptē secus si sperat̃ admitti.

1 **Qui repudiantis.** †In principio hui⁹ l.dicitur paterfamil. vel materfamil. habens duos filios eos exheredauit vel preterijt:vnus filius egit querela:alius non egit volens q̃relam pro parte sua repudiare:persona que egit querela vicit in totum.nunquid persona que non egit vocabitur cum persona que vicit ab intestato non:sed si victus egit alter distulit agere non animo repudiandi non nocet ei quin possit agere querela infra tempus statutum a iure z persona que egit vicit in sua parte tantum sed vbi vnus repudiat querelam alius poterit querelam mouere in totum z totum obtinere. hoc dicit. [testamēto]in totum.[vocatus].s.e.l.posthumus.§.si quis ex his.[vēdicasset]ille qui vicit[crediderint]cum frater nō egit animo repudiandi querelam.not.in principio huius.l.si duobus fratribus competit querela indubitanter dicendum est si vnus non agit animo repudiandi eius portio accrescit alteri.vnde in querela est locus iur.accrescendi:sicut in heredi.C.quando non pe.par.l.vna.z.C.de cadu.tol.l.vnica.§.his ita.si autem vnus differt alter egit ille qui agit vincit in totũ eius victoria prodest alteri.s.eo.l.posthumus.§.si quis ex his ageret pro sua parte tantum:tunc sibi soli prodest.s.l.proxia. in principio.

1 Sētentia lata in q̃rela facit ius quo ad oēs si lata est cōtra presentē:secus si ɔtra absentem.

1 **Cum contra testamentum.** †In.§.isto cum l.seq.determinat̃ qd habuistis.s.e.l.papi.§.si ex causa.et dicitur hic si exheredatus vel preteritus agit q̃rela z vicit:si vicit ɔ heredem

herede viriliter resistente: tunc res reducitur ad causam intestati relicta pereunt: si autem vicit contra heredem absentem et causam negligente ista victoria nocet heredi victo non legatarijs non libertatibus sicut in questione diuorum fratrum inuenitur. h.d. non creditur eo modo quo testatus est: et isto casu institutus desinit esse heres: legata non debentur: directe libertates pereunt. ff. e. l. pap. in fi. et l. le. [non respondente] immo se subtrahente. [fieri] unde si ista sententia noceat heredi non preiudicat libertatibus et legatarijs quamuis succubuisse propter suam absentiam. j. de le. j. l. si seruus plurium in prin. j. de excep. rei iu. l. j. et ff. e. l. pap. in fi. dixi: amplius hic non tango.

1 Querela non potest intentari nisi pro ea parte pro qua quis ab intestato successurus est sed si pro solido testamentum infirmaretur a successione ab intestato non repellitur qui ex testo adiuerat.

2 Jus unum si quis credat sibi competere et illud non competat a vero auxilio quod sibi competit non repellitur.

3 Item si quis sciat sibi unum ius competere et illud eligat si preter spem suam priuatur illo nihilominus ad verum ius admittitur.

m **Pater decedens.** Lex ista difficilis reputatur in veritate tamen
1 non est: pulchra. l. est et bona no. † colliguntur hic: et in ea dicitur. quedam materfa. habebat duas filias. in extremis constituta quendam extraneum ex dodrante instituit unam filiam ex quadrante instituit alteram preterijt. Modo non formabo questiones eo ordine vt in lra formantur. modo queritur si mortua matre et adita hereditate. si filia preterita vult mouere querelam utrum possit de iure in totum vel pro parte vel in totum vincere vel in partem: et respondet iurisc. quod ista filia preterita non de iure mouet querelam in totum: quia sicut vocaretur ab intestato ex semisse: ita soror institu. ex semisse: igitur vocatur pro dimidia: sed quid erit filia ista que mouit querelam dicit quod debet vincere in totum: nunquid debet vincere in totum contra extraneum: Respondeo quod non vniuersam successionem debet aduocare sed semissem immo quod plus est si ipsa ageret in totum querela et vinceret in totum soror sua instituta ex quadrante succederet cum ea ab intestato: vt ista habeat semissem: nec poterit dici si soror fuit instituta ex quadrante et adiuit quod propterea renunciauit successioni ab intestato: nam si aliquis credit sibi aliquod ius et non competit non videtur renunciare iuri quod sibi competit: idem est si patronus preteritus a liberto et agnouit legatum ideo repellitur a contra ta. si inuenitur legatum adeptum non repellitur a contra ta. si aliquis credit sibi ius competere et elegit ius quod credit sibi competere et preter spem suam illud ius aufertur ei nihilominus potest redire ad aliud quod sibi competit vt est in superiori casu nostre. l. cum filia preterita egit aduocabit dimidiam. h.d. [ex dodrante]. i. ex nouem vncijs. sic insti. de her. insti. §. hereditas. [esset] scilicet semissem [omissa]. i. preterita. [obtineat] de facto [altera] instituta. [sororem] institutam [audiatur] scilicet soror preterita agendo de inof. te. [dicendum] alias sciendum [vendicandum] a filia que egit querela. [infirmatur]. i. infirmari debet. [danetur]. ff. e. l. ij. et l. inof. [filia] preterita [infirmari] quod de iure esse non debet [hereditate] scilicet in semisse. [instituta] ex quadrante [hereditatis] ex semisse. Or signori circa. l. istam est breuiter insistendum et hoc modo et hic est intellectus huius. l. vt dixi in casu: et hic repetas vt fecit dominus od. Ex. l. ista

2 colligetis duo not. † primum est illud quod credit sibi unum ius competere: et si illud non competat a vero auxilio quod sibi competit non repellitur. accedit. ff. e. l. nihil. §. j. et j. tit. j. l. legitimam. et j. de inter.

3 acti. l. de eta. §. ex causa. † Item no. quod scit sibi unum ius competere et eligit illud si preter spem suam priuatur illo iure nihilominus ad verum ius admittitur vt est hic. accedit. j. si quis omi. cau. tes. l. si patronus cum suis filibus. Or signori circa. l. istam est ita insistendum: extraneus fuit institutus ex dodrante filia vna ex quadrante alia preterita: ista filia preterita agit querela ipsa non debet admitti ad querelam contra sororem debet admitti contra extraneum. Or ponamus egit contra extraneum querela vicit in totum: quia impugnatum est testamentum in eo quod est extraneus institutus ipsa habebit ne solidum dodrantem ab intestato an semissem tantum: si nos dicamus quod habeat solidum dodrantem ergo habebit plus quam vult. l. ista et ita facit. ff. si pars here. l. j. §. si ego. sed nos dicimus quod habeat solidum semissem. quadrans ex dodrante cui accrescit sorori institute non: quia locus est iuris accrescendi cum duo vocantur eodem iure non cum vnus vno iure alius alio iure. j. de bo. pos. l. scilicet cum patrono. preterea reliquus quadrans extranei non debet alicui accrescere: quia post aditam hereditatem non est locus iuri accrescendi preterquam in vsuf. j. de vsuf. accre. l. j. §. interdum. unde dicimus quod filia vicit in semisse vt hic: sic a modo non queretur de quadrante apud quem debet remanere: scilicet istud est verum procedamus vltra: agit filia contra extraneum vicit in dimidia: et sic aduocabit semissem instituta ex quadrante ex institutione habebit quadrantem: de reliquo quadrante quid erit remanebit apud institutum. hec fuit opi. Pyr. dicit henr. de balia. si agit preterita contra extraneum et pronunciatur testamentum inof. pro dimidia: preterita aduocabit semissem instituta ex quadrante habet quadrantem ex institutione et quadrante illius instituti ex dodrante et nisus est probare tali ratione. l. dicit ita: si ego filius sum institutus ex vncia et ex tribus vncijs frater meus et alius est institutus ex residuo frater meus est preteritus ego institutus non possum petere secundum tab. quia speratur moueri contrata. a fratre preterito. j. de contrata. l. illud unde ex persona fratris committentis edictum petam contrata. et vicam institutum. vnde cum fratre meo vocabor in virilem. j. de contrata. l. non putauit. in fin. et l. filium. §. subsequens. Dno Jo. visum est contrarium et dixit sic: si ista filia preterita egit querela siquidem de facto egit in totum et casu in totum vicit: tunc verum est quod instituta vocabitur in virilem cum preterita vt hic. sed si preterita vicit in semisse sicut de iure debet vincere instituta habebit quadrantem: reliquus quadrans remanebit apud extraneum quia sua institutio pro semisse rumpitur in reliqua parte remanet firma pro se inducit. j. de contratab. l. ex duabus et l. is qui. et j. l. filium §. pe. Uel potest dici secundum azo. vt dicamus differentiam inter contrata. et querelam: aut petitur contratab. ab instituto ex persona fratris committentis edictum: quo casu vterque vocatur in virilem vt in. l. non putauit in fin. quia non est tante efficacie vt querele. ff. eod. l. filio. §. j. Aut mouetur querela a preterita quo casu siue vicit in totum vterque vocatur in virilem: aut vincit in sua parte tantum reliquus quadrans remanebit apud eum quia in hoc non est testamentum pronunciatum inoff. reliquum quadrantem habebit filia instituta: nec potest conqueri cum adiuit.

1 Exheredato non datur carboniana bonorum possessio.

2 Filius qui negatur esse filius non debet esse melioris conditionis quam qui confitetur filius.

1
Ui de inof. † Paterfa. instituit extraneum filium suum exheredauit. exheredatus volebat agere querela negatur ab instituto esse filius: nunquid petet car. bon. poss. certe non totiens petit car. bono. poss. quotiens si vere filius esset suus heres iure ciuili vel bono. poss. iure pretorio. vnde nescitur per car. bono. poss. vt sit in pos. bono. et interim alatur et in actionibus preiudicium non patiatur sed ille qui dicit inof. non potest mouere aliquam act. quam pet. here. iste exheredatus non admittitur ad bo. pos. car. quia non debet esse melioris conditionis qui negatur filius quam qui confitetur filius. h.d. [negetur] ab instituto [car.] per quam differtur questio status in tempus pubertatis et interim ipse est vt bo. pos. j. ad car. l. j. et ij. [interim]. idest durante pupillari etate. [ne alias] bene dico quod filius exheredatus non admittitur ad car. quia si confiteretur filius ad car. non admitteretur. [confitetur] aduersarius filium esse. not. quod filio exheredato non datur car. quia excluditur voluntate defuncti. j. ad carbo. l. j. Item nota quo casu vocatur impubes ad carbo. differtur questio status et in tempus pubertatis interim est in bonis: interim alitur: interim potest mouere act. quod est verum si cauet de bonis restituendis si apparuerit filium non esse: sic soluitur contra. j. ad carbo. l. sed is. §. primo. et §. quotiens.

2 † Item non debet esse melioris conditionis filius qui negatur esse filius quam qui confitetur filius. Et super. l. ista scripsit Az. vnam glossam et eandem in summa huius titu. de qua facit magnum festum et dicit quoddam circa finem non videtur bene. l. probari. dicit ipse ar. huius. l. voluerunt dicere antiqui: qui mouet querelam mouet petitio. heredita. dum vincit in querela et in peti. heredita. pro hoc videtur hec littera: qui vero de inoffi. dicit quam peti. heredi. etc. Item pro ista opin. videtur facere. ff. e. l. titia. vbi innuitur qui obtinet in querela et in petitio. heredita. Item videtur esse alia causa. l. expressa quod videtur velle quod querela datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore. C. eod. l. prima. hec op. non est bona: qui mouet querelam non potest dici quod mouet peti. heredi. quare: quia cui datur querela exheredatis vel preteritis. ff. e. l. inof. petitio. hereditatis. cui datur vel scriptis heredibus: vel succedentibus ab intestato. j. titulo primo. l. prima si querela datur preteritis petitio. heredita. scriptis. ergo qui mouet querelam non mouet petitio. heredi. quia petitio here. non datur exheredato sed scripto. Item reprobat eam alia ratione. constat quod peti. heredi. datur heredi querela datur contra heredem. ff. e. l. papi. §. si conditioni. et C. eo. l. scimus. §. fina. ergo qui mouet querelam non mouet petitio. heredi. Item reprobat alia ratione pur. scriptus in testamento inof. est heres ante perlatam querelam. j. de vulga. substi. l. ex facto. §. iulia. igitur exheredatus ante perlatam querelam non est heres quia duo etc. j. de regu. iur. l. receptum. §. verum. Item reprobat alia ratione querela contra quem datur contra heredem qui adiuit. ff. eo. l. papinia. §. si ex causa: sed pet. here. non datur contra possidente. ti.

j.titu.j.l.regulariter. Item si institutus in testamento inofficioso est heres ante perlatam querelam: iste qui mouet querelam quomodo mouebit peti.heredi.ex testamento nõ: q2 exheredatur.ab intestato non: q2 ante perlataz querelam alius est heres ex testamento ꝛ ꝙdiu ꝛc.C.qui ad bo.pos.l.ꝙdiu.ꝛ ideo dicendum est qui mouet querelam non mouet peti.hered. si vincit in querela postea mouebit pet.hered.š.l.proxi.non obst.l.ista. q2 l.ista non dicit ꝙ qui agit querela agit peti.here.sed dicit: qui vult dicere testm̃ inoffi.non cõminatur ꝙ velit proponere aliã act.ꝙ peti.heredi.perlata querela.non obst.š.eo.l.titia.est verum qui dicit testm̃ inoffi.obtinet in peti.here.verum est perlata querela.non obst.C.eo.l.j.querela datur contra heredem testamento pronunciato inoffi.ꝛ querela perlata: tunc videt̃ pro herede possidere: q2 peti.heredi.poterit conueniri.hucusq3 bene dicit Azo.bene dicit aliud quod vtile esset litigantib9: non ferat moleste do.Azo.non erat eius rudem equitatẽ in ius cõuertere: sed solius principis est rudem equitatem in ius cõuertere dicit Azo.l3 ille qui mouet querelam non intentet peti.here.tñ dico si vicit in querela ꝙ eius victoria facit ꝙ snĩa mãdetur executioni in peti.here.sicut dico ꝙ snĩa que transiuit in vigore rei iudi.super principali act.ꝙ eoipso mãdetur executioni super act.iud.vel in factum.ad istud non allegat.l.sed si vultis tenere hanc snĩam allegetis istam.l.q2 boni iudicis est dirimere lites.j.si cer.peta.l.quidã.ꝛ.C.de agri.ꝛ cen.l.litibus circuitus est vitandus.j.de condi.inde.l.dñs hic esset circuit9 facere vnum litigiũ sup querela: aliud sup pet̃.hered.sed dñs od. non credit hoc verũ esse cum querela aperiat viã pet̃.here. sed debet offerre libellũ in pet̃.here. vel res singulas vendicare.vt C.eo.l.j.ꝛ colligit̃ ex ordine rubricarum q2 primo ponit̃ de inof.te.postea de peti.here.ꝛ ordo.ti.inspiciendus est.š.de statu. ho.l.j.ꝛ.ij.in act̃.iud.vel in factum videtur ita dicenduz. peto a te.c.condemnatus es per sententiam que transiuit in vigorem rei iud.hic post tempus qd̃ datur iudicatis habeo electionem vel volo offerre libellum in act̃.iud.vel in factũ qd̃ erit vtile.C. de vsur.rei iu.l.fi.vel possum extra ordinem iudicis officiuz petere vt exequatur rem iudicatam.vt.š.de iudi.l.si pretor.in fi.

I ☞ Qui fraude heredis scripti destitit destitisse nõ videtur.

I **Eumqui.** ¶† Pater meus instituit te: me exheredauit: ego pposui querelã ꝯtra te.dum essemus coram iudice ꝛ obtulissem libellum in querela tu traxisti me ĩpartẽ: caue q̃d facias: q2 pater tu9 rogauit me tacite ꝯrestituerẽ tibi hr̃ditatẽ deducta quarta. Scias ꝙ si agas q̃rela ꝛ succumbas non restituã tibi heredit. ego hoc audito credens tibi destiti a querela postmodum non inuenit̃ ꝙ pater meus rogauerit te aliquam partẽ restituere tu nõ vis restituere aliquam.nunquid potero redire ad querelam. Rñ. ꝙ sic hoc.d.[tertiam.]al's totam[act̃.]idest querelam no.aut renunciauit querele sponte: ꝛ sine dolo heredis: tunc ei nocet. š.eo.l.pap̃.§.j.ꝛ.l.nã.aut fraude heredis: tunc sibi nõ nocet.vt hic.ꝛ.š.e.l.nihil.§.j.ꝛ.l.mater decedens.

I ☞ Qui sciens indebitum soluit non repetit.

I **Item questitum.** †Tu fuisti heres institutus in testõ inof.in quo fui immerent̃ exheredatus moueo cõtra te querelã tu dicis ita: tu agis querela ante oĩa solue mihi quicq̃d .p herede solui: postea agatur querela.dico ego iste nõ esset rectus ordo si soluerẽ tibi qcquid soluisses ꝛ succumberem in querela male agerer̃ mecũ: s3 primo cognoscat̃ sup querela quia si debeã tibi aliquid refundere refundã: queritur quid iuris sit. Rñ.heredẽ nõ esse audiẽdum: si soluit legata sciẽs non debet repetere etiã euicta hereditate si debite soluit non repetit̃ d3 expectari euẽt9 q̃rele si q̃d soluisti quod debet reputari illud reputabis.h.d.[soluit] legatarijs vel creditoribus[cõpetere] q2 videt̃ donare.j.de regu.iuris.l.cum p errorẽ[debiti] si conueniatur poterit obijcere ꝯpensationẽ.ar.C.de.here.act.l.vt debitum.

I ☞ Patris factum non tollit querelam filio competentem ꝛ qui noĩe alterius egit querela ꝛ succubuit non perdit id qd̃ sibi relictum est.

I **Filius non impeditus.** †In.l.ista ponunt̃ quatuor casus: sed isti recidunt in idem quãtũ ad effectum mater mea me filiũ preterijt extraneum instituit: patri meo legatuz reliquit: pater meus agnouit legatũ: nunq̃d ego filius ideo repellor a querela. Rñ.ꝙ nõ. Secũdo d̃r retento eodẽ themate si mater mea me preterijt ꝛ patri legatum reliquit ꝛ agnouit pater legatum non repellit̃ pater q̃n possit mouere querelã meo nomine. Tertio dicitur pater tuus mihi extraneo legauit filiũ exheredauit cepisti mouere querelam ante causam finitam decessisti me herede relicto: nunquid si persequor querelam ante inchoatam perdo legatum non. q2 non intento ex persona mea. Quarto dicit: pater tuus mihi reliquit legatum te exheredauit mouisti querelã te arrogaui: q2 mouisti querelaz nolo persequi: nunquid perdã legatũ mihi relictum non: q2 nõ moueo querelã nõ facio ex voluntate: sed ex necessitate.h.d.[accepisset] quare q2 factũ patris nõ debet nocere filio sicut econtra.C.de iure delibe.l.renitẽte.ꝛ.C.de pact. l.nec filius.[nec ꝓhiberi] incipit scd̃us casus. [accusare] de inof.[est] iniuria est filij.š.eo.l.papi.[publicaret̃].š.eo.l. papi.§.meminisse.[multomagis] incipit tertius casus. [mihi] extraneo.[cepat] quare q2 non fecit vt ipse sed vt hr̃s.[sunt] ponitur quartus casus.[filij] arrogati[egi] ꝛ quasi ex necessitate feci.no.ergo si mihi legatũ est in testõ ꝛ postea ago querela ꝛ succumbo sponte ꝛ meo noĩe perdo legatum.š.e.l. pap̃. §.meminisse.sed si nõ ago meo noĩe sed noĩe filij vel iure successionis tunc non repellor a querela vt hic.

I ☞ Testamentum si rumpitur p contrata.siue per querelam nepos in potestate retentus filio emancipato coniungit̃.

I **Si proponas.** In prin.huius.l.d̃r† paterfa.habebat filiũ emãcipatuz ꝛ ex eo nepotem in potestate: filiũ preterijt nepotẽ instituit nũquid fili9 contra nepotẽ poterit petere bonoꝝ pos. contrata. Rñ.ꝙ.sic: s3 q̃d erit testõ: filiũ emancipatũ exheredauit nepotẽ instituit quid faciet filius certe ꝓponet q̃relã primo petita bo.pos.gr̃a agnoscẽde litis primo impugnato testõ p querelã: ꝛ ita adiungetur nepoti ꝛ efficiet̃ heres ab intestato.h.d. [bono.pos.] ꝯtrata.q̃ datur preteritis nõ exheredatis nisi cũ non rite exheredati essent.j.de ꝯtrata.l.j.[non poterit] quare q2 h3 aliud auxiliũ.s.ꝯtrata.vnde d3 excludi a querela.instit.e. §.cũ aũt.[queri] de inof.qd̃ est verũ si primo petat bo.pos.gr̃a agnoscẽde litis.š.eo.l.posthumus.in fine.ꝛ.C.eo.l.ij.[suo].i. vtroq3 casu.[obtinebit ab itestato.] Uos habetis in prin.huius.l.duo dicta: ꝛ primũ dictũ est vt dixi in casu. scd̃um dictum est vt dixi in casu.attñ.in vtroq3 casu cũ petit ꝯtrata.ꝛ ꝓponit querelã iunget̃ filio suo ꝛ cũ eo simul ab intestato erit heres: s3 vnde procedit ista iunctura: ex eo q2 si habeo filiũ emancipatũ ꝛ ex eo nepotẽ in potestate retentũ si decedo ĩtestatus quis vocatur ad successionẽ: certe ius ciuile vocat nepotẽ.institu.d̃ here.ab intest.§.emancipatũ sed ius pretoriũ vocat emancipatũ. vt in pre.§.emãcipati.ꝛ excludit nepotẽ: ideo q2 proximior est in gradu filius ꝛ quo ordine vocant̃ liberi iure ciuili ad successionẽ: eodem ordine vocantur iure pretorio.j.quis or.in bono. pos.ser.l.fi.l3 sit differentia inter ius ciuile ꝛ pretoriũ: tñ est factum quoddã edictũ qd̃ vocat̃ de coniungẽdis cuz emãcipatis liberis quo cauet̃ ꝛc.j.de ꝯiũ.cum emã.lib.l.j.in prin.ꝛ.§.si pat̃ sic similiter erit si fili9 emancipatus preteritur vel exheredatur ꝛ nepos ex eo in potestate retentus instituit̃: q2 siue fili9 petit ꝯtrata.vel agit querela vtrobiq3 reducitur res ad causam intestati vnde ex predicto edicto de coniun.cum emancipa.li.iste fili9 ĩiget̃ filio suo. S3 opponit̃ si fili9 preteritus vel exheredatus petijt ꝯta.vl' agit q̃rela: res reducta est ad cãm intestati. videtur ꝙ solus filius succedit: ꝛ potior est causa filij ꝙ nepotis ab intestõ.insti.de here.qua.§.sui.dñs pla.qui nõ vr̃ cognouisse edictũ de coniun.cum eman.li.dicebat: cõiungitur fili9 nepoti suo per modũ transact̃.cũ filius sit potior i gradu: vnde nos dicimus sicut si ab intestato decederet filio emancipato ꝛ nepote in potestate retẽto ius ciuile euocat nepotẽ: ius pretoriũ filium.vnde per illud edictũ de coniun.li.fit concordia inter ius ciuile ꝛ pretoriũ.ita hoc casu ꝯiunget̃ filius nepoti filio suo.et §.ille sui intelligit̃ in filio q̃ est in potestate ex quo auus habet nepotem in potestate: quia tunc potior est causa filij ab intestato: verũtñ hodie his locus nõ est: q2 illud edictũ recessit ab aula: q2 hodie sublata est differentia emancipatiõis.in aut̃.d̃ here.ab inte.per totũ: vñ hodie p nouissimas ꝯstitutiones vocat̃ solus filius emancipatus.nec ob.quedã.l.que videt̃ velle ꝙ filius fm̃ hoc tp̃s nõ coniungat̃ nepoti.j.de coniũ.cũ emanc.li.l. j.§.sed si patruus.verũ est tñ ꝙ nõ ꝯiũgatur cũ nõ petijt ꝯtrata.vel nõ mouit querelã: al's secus si petijt ꝯtra ta.vel mouit q̃relam vt hic.

I ☞ Testm̃ videt̃ approbari per contractum ab exheredato cum herede factum.

I **Si hereditatem.** †¶ Filius exheredat9 emit ab heredibus institutis res singulas de hereditate vel per donationem accepit: vel predia hereditaria conduxit ab eis.vel eis aliquid soluit: nunquid exheredatus repellitur a querela vt videatur agnouisse iudiciuz defuncti: Rñ.ꝙ sic.hoc dicit.[excluduntur] sil'r si filius exheredatus prestitit aduocationem petenti legatum ex testamento vel eius procurationem suscepit.j.e.l.finali. ꝛ ita colligitur quod cum exheredatus agnoscit iudicium defuncti a querela repellitur.j.eo.l.penul.ꝛ.C.e.l. parentibus.

Si duo

Si duo. Duo filij a pre fuerunt exheredati isti mortuo pre et adita hereditate mouerunt querelam pendente lite vnus eorum constituit non agere: numquid pars eius accrescit alteri. sic. idem esset si vnus eorum esset tempore exclusus spacio quinquennij accrescit alteri. [non agere] quia renunciauit liti. quod licuit ei facere. s. e. l. nam et si. §. j. [tempore] puta quinquennio. s. e. l. si quis. et l. pap. in fine. vnde no. sicut in hereditatibus locus est iuris accrescendi ita querela. accedit. C. quando non pe. par. l. vna. et j. de bo. pos. l. iij. in fi. et l. seq.

☞ Decedere ex postfacto pot quis pro parte testatus et pro parte intestatus.

Circa inoffi. querelam. Frater tuus consanguineus et vterinus instituit sibi duos heredes vnus erat honesta persona alter turpis te preterijt: tu egisti querela contra vtrunque contra honestam personam succubuisti contra turpem personam obtinuisti pot hoc esse: sic: quia in querela possunt ferri diuerse sententie. et hoc casu inuenitur idem decessisse pro parte testatus pro parte intestatus. h. d. [causa] nam causa eiusdem testamenti: non tamen eadem causa erat: quia requiruntur tria quo ad hoc vt eadem sit causa. j. de excep. rei iudi. l. cum queritur. et l. seq. at hic alie erant persone: vnde non erat eadem causa: sed eiusdem testamenti. [diuerse] contrarie vna absolutoria alia condemnatoria [fuerit] quia vnus erat honesta persona ille potest institui alter minuta persona vnde non debet institui: vnde contra illum datur querela. C. e. l. fratres [videbitur] ex postfacto licet ab initio non potest nisi sit miles. j. de reg. iur. l. ius nostrum. tamen ex postfacto sic vt hic. et s. e. l. nam et si. in fi. C. e. l. cum duobus. et no. quod aliquando in querela ex causa diuerse sententie feruntur. accedit. s. e. l. si pars. et j. de leg. iij. l. si filius. in prin.

☞ Datum inter viuos vt computetur in quarta querelam excludit et ad supplementum augetur et in collationem venietur.

Si non mortis causa. In prin. huius legis dicitur testator vni ex filijs suis donauit non mortis causa sed inter viuos vt illud in quartam imputaret. postmodum alium filium instituit et eum exheredauit: numquid vocabitur ad querelam: Resp. si sufficit ad quartam non: si non sufficit agit ad supplementum: sed si forte non esset exheredatus si ex testamento vult succedere: quia institutus tunc illud donatum debet conferre. hoc dicit. [in quartam] debitam iure nature. [cessat] quia quartam habet. C. e. l. cum queritur. [replicatur] id est augetur ad supplementum [conferri] scilicet ab intestato: quia secundum hec tempora non erat locus collationi ex testamento. C. de coll. l. j. vel conferri ex testamento secundum quod infra dicam. et ista lex videtur in sui princi. aliquantulum mirabilis: et aduertatis vt intelligatis vnum magistrale. tota die dicimus aliquid ponitur in. l. veteri habito respectu ad ius nouum. vt. ff. de inoffi. testa. l. si non mortis causa. opponitur ita: si donatum est filio exheredato inter viuos vt in quartam habeat: si sufficit ad quartam cessat querela: vel agit ad supplementum. sed videtur contra. s. l. pap. §. si conditioni. pot dici quod hic dicitur non est dictum habito respectu ad ius vetus: quia iure veteri non agebatur ad supplementum sed iure nouo sic. j. e. l. omnimodo. et l. scimus. Sed denuo instatur quod debet conferri cum collationi non sit locus secundum hec tempora ex testamento. C. de col. l. j. resp. et hoc dictum est habito respectu ad nouum ius quo iure locus est collationi ex testamento ab intestato nisi testator expressevetuerit. C. de col. auth. ex testamento. sic no. s. de pactis. l. rescriptum. §. si pacto. Et scitis qui vult dicere habito respectu ad nouum ius hoc vult dicere iure veteri erant pene duo milia librorum: vt in constitutione huius libri: superuenit iustinianus et dixit quod erat nimis magna multitudo tunc elegit decem viros et dixit de duobus milibus librorum faciatis. l. libros. C. de vete. iu. enu. l. ij. §. omnia. in ista compilatione que fit ex. ll. veteribus aliquando posuerunt aliqua habito respectu ad nouum ius et posuerunt ista duo hic et alibi. j. de verb. obliga. l. qui vsufr. sed pot dici quod hic dicitur de collatione est intelligendum si locus esset successioni ab intestato. ista tamen lex hodie in aliquo est correcta: quia non sufficit habere quartam quocunque relicti titulo nisi habeat iure institutionis. in auth. vt cum de ap. co. §. sancimus. Item quod hodie confertur ista donatio cum esset facta inter viuos et non confertur. C. de col. l. pe. §. ad hoc. breuis est responsio: quia dictum erat in donatione quod deberet in quartam computari et ideo est conferenda.

☞ Etiam eo cuius non interest agente testamentum rumpitur et si precedens est exclusus sequenti non obstat. h. d.

Si quis. Si aliquis erat qui non admittebatur ad querelam tunc acceptauit rescindere testamentum pro parte si vincit in querela dicendum est eum cum effectu querelam mouisse: vnde vocatur ab intestato pro ea parte pro qua vicit. hoc dicit. [queri] quia alius precedebat eum. [admissus] casu [instituisse] hoc est intelligendum quando non vocaretur ad querelam primo loco sed secundo loco: secus si nullo modo vocaretur ad querelam: tunc non vocatur ad succes. ab intesta. sed ille qui primior est. s. e. l. posthumus. §. si quis ex his.

☞ Libertas data causa implendi conditionem in testamento inofficioso adiectam non rescinditur sed eius precium a manumisso soluitur. h. d.

Si sub hac condi. Paterfa. te extraneum instituit. si stichum seruum tuum manumitteres et filium suum exheredauit: tu seruum tuum manumisisti: postea filius dixit testamentum inof. et pronunciatum est inof. quo succurritur tibi in precio serui tui: Et certe quia debes exequi precium ipsius a manumisso. hoc dicit. [stichum] seruum ipsius heredis non testatoris: [perdat] scilicet heres et econtra. quia videtur quod testamento pronunciato inof. libertates non competant. s. eo. l. pap. in fi. breuis est responsio: aliud cum testator instituit te et seruos suos iussit esse liberos. vt in. l. contra. et l. seq. aliud est cum quis heres instituitur sub conditione. si seruum suum manumiserit non potest heres esse nisi impleat conditionem si seruum suum manumittit tenet manumissio pronunciato testo inof. non subuenitur aduersus libertates iam competentes. s. de mi. l. si ex causa. in fi. vnde heres consequitur a sticho precium serui: et quod precium illud de quo fit mentio. C. de communi ser. ma. l. j. alij dicunt consequitur. xx. aur. s. e. l. si intra. verius est vt dicamus quod consequitur verum precium. vt. j. ad. l. fal. l. precia. sed quo iure consequtur precium: condi. sine causa. j. de condic. sine causa. l. j. Alij dicunt certi. condic. generali. j. si cer. pe. l. si eum vel quod est verius consequetur act. in factum cuius tenor vendicat sibi locum in varijs articulis. C. de sac. san. ec. l. sancimus. vel quod est verius consequetur condicti. ex hac. l. quia hac. l. est nouiter introductum vnde datur ex lege condictio. vt. j. de condic. ex lege. l. vna.

☞ Transactionis fides si non seruatur potest exheredatus ad querelam redire.

Si instituta. In prin. huius. l. dicitur: pater filium suum exheredauit extraneum instituit illum filium aliqua parte testamenti filium negauit: iste filius egit querela contra scriptum et instituta querela cum herede transegit: et heres conuenit dare certum quid: postea heres non dat quod conuenit dare numquid exheredatus pot redire ad querelam: resp. quod sic. h. d. [de lite]. s. querele. [superest.] Q. dic mihi nonne est iste sibijpsi contrarius cum exheredauit ipsum dixit eum filium: quia liberi exheredantur. j. de ver. ob. l. quidam. dum negauit eum filium vere eum non exheredatum: et in exheredatis quia non habentur pro filijs non datur car. bo. pos. s. e. l. cum qui. Potest dici ipse non exheredauit et negauit filium simul et semel: in reliqua parte testamenti dixit talis filius meus non est: postea dixit filium exheredo: vnde coniectura est quod sit filius. quia exteriora etc. C. de testa. l. non codicillum. vel potest dici dixit ita nego talem filium meum et eum exheredo. nam inuitatur iste ad querelam si egit querela et cum herede transegit: si heres non dat ei ex causa transactionis ex quo heres non seruat ei fidem non debet ei seruari. C. de pa. l. cum proponas. ad querelam potest redire. Sed opponitur et videtur quod ad querelam non possit redire duabus rationibus. prima ratio est quia querela est odiosa. vt in iti. e. §. cum aut. et odiosa auxilia tolluntur per pactum. s. de pac. l. si tibi. §. quidam. vnde quomodo redibit ad eam cum semel extincta etc. s. de pac. l. si vnus. §. sed si pactum. Respon. querela tollitur ipso iure cum pactum seruatur: alias non vt hic. Sed denuo videtur contra. si mater mouit querelam et transegit cum scripto si mater mea renunciauit querele et ille non dat mortua matre non datur mihi filio querela: sed ago p. v. vt. C. de trans. l. cum mota. sed potest dici aliud in ipsa persona que instituit querelam vt hic. aliud in herede: cum querela non transit ad heredem nisi fuerit cominata et cominata non videtur cum renunciauit querele vt ibi.

☞ Qui in querela obtinuit pendente appellatione debet ex hereditate ali.

De inoffi. testa. † Miles filium suum militem exheredauit: numquid filius poterit conqueri de inof. te. resp. quod non: hoc dicit. [miles] filius exheredatus est. speciale est in testamento militis quod non impugnetur per querelam. s. e. l. pap. §. si quis in militia. et C. e. l. fi. si veterani militis de inof. te. pot conqueri. s. eo. l. pap. §. contra veterani.

☞ Preteritio matris de filio etiam quem ignorabat habetur pro exheredatione.

De inoffi. testa. Paterfa. filium suum vel nepotem ex filio exheredauit fratrem suum vel alium pro parte instituit pro alia parte fratrem ipsius exheredati: iste exheredatus mouet querelam pro parte illius patrui vicit scriptus heres appellat: pendente ap. non habet exhere-

datus vnde alatur:nūquid interim est alendus a fratre vel ab aduersario: R̄n. qd sic.h.d.[et obtinuerat]cōtra aliū nō egit: quia nō erat agendū.s.e.l.mater.[litis]videtur ɔtra.iste exheredatus est quasi creditor institutis:vn̄ nō dʒ ali.j.ex qui.ca. in pos.eatur.l.fulcinius.Sed pōt dici aliud hic:qr iste exheredatus esset alendus a defuncto si vixerit qr filius eius: vn̄ ab instituto dʒ ali.argu.j.de iure deli.l.fili⁹. vn̄ hic est speciale qd institutus alat. Et colligit̄ hic ar.qd vxor q̄ mortuo viro non pōt exigere dotem intra annū:interim dʒ ali.ad hoc est ar.j.vt in pos.le.l.pe.fili⁹ est etiā arg.qd si monachus hʒ qōnē cū abbate interim abbas dʒ eum alere.arg.C.de or.co.l.fi.et est decre. expressa.extra de accu.c.ex parte.

1 ☞ Preteritio matris de filio etiam quē ignorabat habet̄ pro exheredatione.

1 **De testamēto.** Mater intellexit falso qd filius mortuus erat qui erat transmare vnde credēs filiū mortuū preterijt et extraneū instituit:postea filius reuersus est poterit cōqueri de inoffi.test.r̄n. qd sic.h.d.[posse]videt̄ ɔtra.qd non possit conqueri duabus rationib⁹ vna ex quo mater credebat perijsse:et si scisset nō perijsse instituisset eum debet haberi pro instituto.vnde cessat querela.j.de here.institu.l.vlti.Ad qd dicetis alius casus est ibi alius hic: id est aliquis nepotem suū in ventre heredem instituit:postea falso intellexit illum decessisse:fecit testamentū aliū instituit: decessit falso timore perlato:reuersus est ille: nunqd succedet ex primo sic:nō vltimus ex scdo:sed hic ponitur alius casus vt dixi:vnde nō pōt succedere ab intestato:quia loc⁹ est successioni ex testamēto:vnde iste habetur pro exheredato.insti. de exhere.li.in fi.Sed denuo videt̄ ɔtra.secūda rōne: si mater erat istum instituisset:sed eum nō instituit:quia credit eum mortuū debet pro instituto haberi sicut al's.C.e.l.iij. sed certe alius casus ibi et alius hic:ibi eī instituit filios iam natos iste nō erat natus sed nasciturus:facta est pregnans decessit in puerperio vnde non imputatur si non mutauit testamentum.hic preterijt instituit filium iam natū:vnde si nimis fuit credula.s.de eo q̄ quē fac.l.j.§.j.imputatur ei: vnde rūpitur testamentum re nō consilio.v.j.e.l.proxi.

1 ☞ Testamētum si rumpitur ex cā preteritiōis facta re nō consilio legata remanent valida.

1 **Cum mater.** Mater sa.habebat filium militē trās mare audiuit mortuū eē et viuebat:falso decepta īstituit extraneū legata reliquit.Modo q̄rit̄ si fili⁹ reuersus est an poterit dicere inof. test.r̄n.quod sic:verū qr istud testamētum est inof.re nō cōsilio: legata et libertates debent̄:verūtamen licet quātū ad libertates et legata videant̄ teneri:tn̄ rupto testamēto legata et libertates nō debent̄.h.d.[ptinere]perlata querela quia testamētū est inof.re non cōsilio.s.l.pxi.nec ob.qd videatur pertinere sine q̄rela plata.j.de hr̄.institu.l.fi.sed certe ibi ptinet ex p̄mo testamēto hic ab intestato[pstētur]sed cōtra.s.e.l.pap. in fi. r̄n.aut est inof.te.re et consilio tunc non pstantur vt ibi: aut est inof.re non cōsilio:tūc cū mater preterijt eū videtur exheredare:sed nō erat inof.cōsilio:quia si sciuisset eū instituisset vn̄ legata prestantur.vel potest dici quod de legatis et libertatibus dicitur.j.corrigitur.[arguit̄].i.rephenditur vel corrigit̄. vel notat̄ et notabiliter adijcitur.

1 ☞ Ille cui⁹ interest pōt adesse cause ne colludatur.

1 **Si suspecta.** In pncipio hui⁹ legis dicitur:pater filiū exheredauit extraneū instituit plura legata reliquit: exheredatus mouit querelā ɔtra scriptum tota die comedūt simul: legatarij vident hoc: non pōt esse quin iste heres colludat cū exheredato:vn̄ veniūt coram iudice:domine suspicamur de collusione inter filiū exheredatū et scriptū heredem: vn̄ volum⁹ adesse cause:nūquid poterūt postulare adesse cause:sic.et lata sententia pro exheredato ɔtra scriptum poterunt appellare:quia eorū interest.h.d.Et no.hic si duo litigant inuicem et interest mea collusionem nō fieri: possum postulare adesse cause ne colludatur vt hic.et arg.in auc.de litig.§.p̄mo. Itē no.si duo litigant inuicē et fertur snīa inter eos et mihi p̄iudiciū qualeq̄ḡ g̃uatur potero appellare.j.de ar.l.ab executore.in fi.et.l.a sententia.et.l.si plusorio.

De inof. Si mater p̄terijt filios suos spurios bn̄ possunt conqueri de inoffi.hoc dicit.[spurij].i. vulgo concepti.spurio grece latine d' vulgi filius.s.de sta.ho. l.vulgo.et est verū qd admittūtur ad querelā:quia ei succedunt ab intestato per orficianū.et per vnde cognati.instit. de orfi.§. sciendum.et.j.vnde cog.l.ij.nisi in casu cum mater est illustris. C.ad orfi.l.penul.sed spurij nō vocantur ad inoffi.testa.patris cum patrem nō intelligātur hr̄e. et est ratio:qr quātum ad p̄rem ille est filius quē nuptie demonstrant: sed quātum ad matrem est certus etiam si nuptie non demōstrant.s. de his q̄ sunt sui iuris.l.filium.secus in filio nato ex dānato coitu: ille nō vocatur ad querelam:quia non succederet matri.in auc.quib. mo.na.effi.leg.§.fi.et qui.mo.effi.sui.§.quisquis. sed vbi nascitur ex coitu qui accusari nō pōt tunc secus vt hic.

1 ☞ Testamentū remanet validū et legata debētur si cā super querela transactione deciditur

1 **Quāuis.** Filius exheredatus mouit querelam ɔtra scriptū tandē dixit script⁹ filio:domine tu percutis aquā in mortario: dixit iste filio istud dico tibi sum talis homo qd pbabo ɔtra te quicqd placebit mihi vn̄ transigas mecū accipe centū renūcies querele.dixit iste exheredat⁹ melius est accipere: et ita acceptis.c.transegit cum eo. facta trāsactione queritur a quibus legatarij petant legata et respōdetur qd facta tali transactione:quia testamētum remanet in sua firmitate legata sunt prestāda a scripto salua falci.hoc dicit.[ptātem]hoc est verū indubitanter quādo res singularis vel certa quātitas data est trāsactionis cā exheredato.nā nō sunt legata vel libertates ab eo sed a scripto: qr es alienū sequitur totum patrimoniū.C.de iudic.l.fideicom.§.tractari.et.C. de transac.l.iij.sed si facta esset transactio vt exheredatus reciperet quotam partē eo casu pro qua parte eēt institut⁹ haberet soluere legata.arg.C.de transac.l.controuersia.vt plene dixi.vel illa est intelligenda in creditoribus secus in legatarijs et libertatibus vt hic.

1 ☞ Femina per adoptionē non potest habere filiū q̄ possit habere querelam.

1 **Quoniā femina.** Femina sine autoritate imperiali quēdam in filiū adoptauit:postea illum filium p̄terijt vult mouere querelā potest ne: Respondetur qd non:quia nō est filius nec ipsa mater cū non possit femina sine iussu principis adoptare aliquem in filium.h.d.[potest]quia filius transit in ptāte.C.de adop.l.i.et femina non potest habere in potestate.insti.de adop.§.femine [potest]ideo or mater non erat.

In ea. Quia filius exheredatus mouet querelā vel etiā filius p̄teritus contra scriptū in illo loco in quo heres habet domiciliū.h.d.[hn̄t]quia actor etc. C. de iur. om. iu.l.minor.et.C.vbi in rē ac.l.fi.

Aduersus testamentū. In p̄n. huius.l. dicit̄ filiū naturalē et legitimū dedi tibi in adop. iste in castrensi vl' quasi testatus est aliū instituēdo me exheredādo vel emācipatus a te patre adoptiuo aliū instituit me naturalē exheredauit:nūquid vocabor ad q̄relam: r̄n. qd sic.h.d.[filij]legitimi et naturalis.[pater]videt̄ contra.si filium meū do tibi in adop.trāsit in potestatē tuā.s. de adop. l.j.si in tuā potestatē trāsit ergo testari non potest.C.qui testa. facere possunt.l.seniū.breuis est r̄n̄sio fm quosdā hic adoptio nō tenuit:vnde.nō trāsiuit in potestatem patris adopti. non denuo in potestate p̄ris naturalis eē desinit:verūtamen vocabit̄ pater.j.de bo.pos.l.iij.§.si pater. si adoptio nō tenuit non desijsset esse in ptāte p̄ris vnde testari nō potuisset:vnde dicetis alio modo iste testabat̄ in eo peculio in quo olim poterat testari:verūtn̄ pater vocabat̄ ad querelā.j.de ca.pe. l.ij. sʒ hodie cessat q̄rela in castrēsi.C.e.l.pe.vel dicatis quod iste filius fuit emācipatus a patre adoptiuo:vn̄ vocat̄ pater vt hic. et.j. de contra ta.l.iij.§.si pa.

1 ☞ Legato indignus non est qui agit nomine alterius de inofficioso.

1 **Tutores.** Si tutores noīe pupilli dicunt testamētum inof.vel falsum et succūbunt legatum in illo testamento non debent pdere:qr non dicūt inof.ex volūtate sʒ ex officij necessitate.h.d.accedit.C.e.l.filius.et.j.de his qui. vt indi.l.tutorem.

1 ☞ In querela est locus successorio edicto.

1 **Si is qui.** Alicui cōpetebat q̄rela primo loco iste non vult de inofficioso conq̄ri sed tempore est exclusus:nūqd ille qui est in secundo gradu vocabit̄ ad querelā: r̄n.quod sic. h.d. [admittit̄]p̄mo loco[nolit].i.repudiat[nō possit]qr agnouit iudicium defuncti vl' tempore exclusus[locus]accedit. s. l.qui repudiantis et in querela est locus iuri accrescendi. s.e. l.si proponas.in fi.

Quātum. Si alicui cōpetit querela ipam pōt mouere et cōtra extraneos scriptos et contra alios liberos scriptos heredes.h.d.sed in alio est differentia:qr contra extraneum vincerem contra fratrem non.s.eo.l.nam et. in fi.et.l.mater.

Qui

1 ☞ Qui heredi instituto iure vniuersali succedit a q̄rela nō excluditur secus si titulo particulari.h.d.

1 **Si heres.** †Successi ego filius exheredatus ei qui erat in testamēto institutus cōtra quē volebā mouere querelā vel mouebam: nunquid repellar a querela: nō si non possideā eam portionē vel suo iure nō possideam. secus tamē si legatarius cui legatū est in testamēto inof. legat mihi illam rem quā ex testamēto accepit: quia hoc casu videor agnouisse iudiciū defuncti vñ suz excludēdus a q̄rela.h.d.[ab accusatiōe] que est rō quare si succedo ei scripto nō repellor a querela. ī secūdo casu sic: potest dici quod illa est ego secūdus legatari⁹ poteram repudiare legatū relictū illi qui mihi legauit cum testamētum inof. dicere vellem si nō repudio agnosco iudiciū defuncti.j.de le.j.l.si legatarius. sed certe vbi succedo heredi scripto nō possum habere tuā hereditatē nisi haberem qd pater meus tibi reliq̄t: vt.j.de acqui.hē.l.j.⁊.ij.vñ ex necessitate videor habere. vnde vocor ad querelā.instit.e.§.j.

1 ☞ Testamentum approbare videtur ille qui est aduocatus pro herede.

1 **Si exheredatus.** Si filius exheredatus aduocat ꝑ legatario petēte legatum ex testamēto inof. vel suscepit eius pcur. iudiciū defuncti videt̄ agnouisse ⁊ ideo repellitur a querela.h.d. videtur ꝯtra. si cū aduocor pro te litigāte sup re mea cū alio nō pdo dominiū rei mee.j.de rei ven.l.officiū. qui aduocat non accusat.j.de bo.poss.l. qui cū maior §.si patroni.respon. illud regulariter verum est. fallit hic. vel istud est intelligendum cum sciens aduocabam: ibi autem ignorans.

1 ☞ Qui est heres legatarij ⁊ legatum petit videtur testamētum approbare.h.d.

1 **Si legatario.** Filius exheredatus extitit heres legatario ⁊ illud legatū petijt. nunquid repellitur a querela. videt̄ quod nō: quia nihil est relictū in testamēto: sed tutius est vt a petitione illius legati se abstineat.h.d.[verum est] nulla dubitatio est quin repellatur.s.e.l.proxi.§.diuersuz. sed aliud ibi: q: tu rem legatam inoffi. test. mihi exheredato legas qd peto eam agnosco iudicium defuncti: sed hoc ex quadam necessitate videtur esse si succedo tibi qd iura tua trāseant in me: vñ videor excusari si legatū nō peto.s.e.l.pxi.§.si heres.⁊ hoc annectit statim infra.

¶ De petitione hereditatis. Rubrica.

¶ Rubrica ista ꝯtinuat̄ ita ad p̄cedentia. supiori rub. dictuz est de q̄rela inoffi. testamēti: verū q: q̄rela inoffi. testamenti est p̄ambula pet̄. her. subsequēter ponit̄ rub. de pet. here. ⁊ potest rub. ista q̄ ponit̄ material̄r dupl̄r exponi. vno mō sic. de pe. here.i. quid iuris sit cū petit̄ hereditas videam⁹. ⁊ de hoc agit̄.j.eo.l.iij.⁊.l. diuus.⁊.l. item.⁊.l. si quo. vel pōt exponi de pe. here.i. de act̄. q̄ nūcupat̄ hereditatis petitio videam⁹ hoc ordine cui detur ⁊ ꝯtra quē ⁊ q̄d veniat in ipsa et q̄lis ipsa sit: cui det̄ agitur.j.l.j.⁊.ij.⁊.iij. ꝯtra quez detur agit̄.j.e.l. regulariter.⁊.l. seq.⁊.l. nec vllam.§.fi. q̄d veniat in ea agit̄.j.e.l. itē videndū.§. nūc videamus.⁊.l. nō tantū.⁊.l. item videndum. ꝑ totū. qualis ipsa sit agitur.j.e.l. sed si lege.§. petitio.

1 ☞ Hereditas ad nos pertinet ex testamēto vel ab intestato de iure antiquo vel nouo.

2 Uerba ista nostro noie heredes fieri: per nos: vel per alios in quo differunt.

Hereditas ad nos pertinet aut veteri ⁊c.] q: hereditatis petitio dat̄ ei cui ptinet hereditas siue ei cui defertur hereditas in prima ⁊ secūda ⁊ tertia.l. hui⁹ titu. tractatur ad quē ptinet hereditas et per hoc

1 cui detur here. petitio: † ⁊ certe pertinet ad nos veteri iure vel nouo: veteri iure cū hereditas ex.l.xij. tabu. defertur nobis ex testamēto vel ab intestato: siue deferatur simus vt heredes nostro noie vel ꝑ nos: vel ꝑ alios: nā si defertur filijs nostris vel seruis ⁊ nobis iubentibus adeant nos sum⁹ heredes: sed si titio delata est hereditas seij ⁊ ego titio succedo: ⁊ ꝑ ꝯñs ab intestato defertur hereditas: puta cū simus sui heredes eius qui intestat⁹ decedit vel primi agnati vel patroni eius q̄ intestat⁹ decessit nouo iure ad nos pertinet hereditas cū vocamur ad successionē vel ex senatuscō. vel ex principū ꝯstitutiōib⁹.h.d. [hereditas] q̄ nihil aliud est q̄ ius succedendi in vniuersum ius qd defunctus habuit.j.de verb. sig.l. nihil.⁊.j.de reg. iur.l. hereditas. ⁊ ideo interp̄tatiōe iuris eadē est ꝑsona heredis et defuncti. vt in aut̄. de iureiur. a mo. pre.§.j.[ptinet] iure ciuili. qd dico ad differentiā bo. pos. q: est iuris p̄torij. vt instit. de bo. pos.§. quos. verūtñ quod ꝯsequit̄ heres iure ciuili id cōsequitur pos. iure p̄torio. q: in oībus fere bo. poss. loco heredis habent̄. vt.j.de bo. pos.l.j.⁊.in oībus.⁊.l.iij. in p̄nci. ⁊ dr̄ bonoꝝ pos. ius ꝑsequendi patrimonij siue rei qd cuiusq̄ fuerit cuz is moritur.j.de bo. pos.l.iij.§. bonoꝝ igitur.[sunt] ab intest. qd est.j.in.iij.l. ⁊ ita vocamur ad succes. duobus modis. vel ex testamento vel ab intestato: ⁊ ita dr̄ legitima successio.j.de verb. signi.l. lege. ⁊ hoc in larga significatione: sed in propria ⁊ stricta dr̄ legitima q̄ defert̄ ab intestato. q̄ defert̄ ex testō nō est legitima.j. pro socio.l.iij.§. de illo. ⁊ in.l. palleg. ⁊ dicit l̄ra vel ex testō qd iure factū est. q̄re dixit hoc vbi est iure factū ex eo pōt succedi: al's nō dr̄ iure factū cū solēniter factū est ab eo qui potuit testari ⁊ in eū q̄ cape pōt: al's fieret min⁹ solēne vel ruptuz vel irritū vel factū ab eo qui nō h̄z ius testādi ex eo nō succeditur. insti. qb⁹ mo. te. infir.§.j.⁊.ij.⁊.§. hoc quoq̄.⁊.C. de test.l. ex impfecto.⁊.j. de iniust. testa.l.iij.⁊.l. seq. ⁊ sic in larga significatione est testamētū iniustū siue min⁹ solēne vel ruptū vel irritū: in stricta significatiōe dr̄ iniustū min⁹ solēne.j. de iniu. tes.l.j.⁊.ij.⁊ insti. qb⁹ mo. testa. infir.§. nō tantū. [siue suo nomine] hic iuriscon. transgredit̄ de ꝑsona ad ꝑsonā in p̄ma.l. locutus est in p̄ma ꝑsona: modo transgredit̄ ad tertiam ꝑsonā: q̄ trāsgressiones multū turbāt animū iuuenis: sed l̄ra ista pōt ita exponi [suo].i. vestro. [ꝑ se].i. ꝑ vos: †s; ꝑ deo in quo differūt 2

ista tria nr̄o noie heredes fieri ꝑ nos vel alios pōt ita dici nostro nomine efficimur heredes sed nō ꝑ nos vel ecōtra. ꝑ nos efficimur heredes: vel ꝑ alios nr̄o noie efficimur heredes non ꝑ nos instituit̄ fili⁹ meus mei cōtēplatiōe si iubeo adire al's adire nō pōt.j. de acqui. he.l. si q̄s mihi bona.§. iussum efficimur heredes nr̄o nomine nō ꝑ nos: verū ꝑ eos nobis acquiritur.j. de acq̄. he.l. placet. efficimur ꝑ nos heredes puta si instituimur ⁊ sola volūtate adimus vel ꝑ herede gerimus. insti. de he. quali. in fi.⁊.j. de acqui. he.l. ꝑ herede. ꝑ alios efficimur heredes: ecce si titi⁹ succedit seio ⁊ ego succedo seio nō ꝑ me nec meo noie sed per aliū.j.l. proxi. q: heres heredis testatoris est heres.C. de her. insti.l. fi. vñ pōt exēplificari vt dicamus econtra heredes sumus ꝑ nos: cum filij vel serui nostra contēplatione instituūtur: quia nō aditione eorum q̄rit̄ hereditas: sed ex eo qd iubem⁹ adire heredes sumus nr̄o noie cū nos instituimur heredes sumus ꝑ alios vt dixi. ⁊ fm̄ hoc dicem⁹ qd qd h̄ ponant̄ tria mēbra: siue nr̄o noie vel ꝑ nos vel ꝑ alios vel iure veteri: vl̄ nouo: veteri iure ex testō iure facto: vl̄ ab itestato siue succedam⁹ nr̄o noie vel ꝑ nos siue ꝑ alios.i. extraneos. [hereditatē] tūc ꝑ nos vel nr̄o noie q̄rit̄ hereditas.j. de acq̄. he.l. qui in aliena.⁊.l. placet.⁊.l. si quis mihi bona.§. iussuz. modo ponit exemplū siue per alios s; ⁊ titio. [possimus] mediāte ꝑsona titij: quia heres heredis ⁊c.C. de here. insti.l. fi. [vel] istud vel respicit vltimū vel quod est positum.l.j. in fine. [sui] id est in potestate defuncti tempore mortis in quibus iure ciuili non est necessaria aditio l; iure p̄torio possit abstinere. vt.j. de suis ⁊ le. her.l. in suis. ⁊ insti. de here. quali.§. sui. vel agnati vt dicuntur agnati per lineam masculinam cōiuncti: vt.j. vñ le.l. inter agnatos. et.j. de suis ⁊ le. her.l. intestato [defunctū] nam p̄ronus liberto succedit ab inte. si libertus decedit ab intestato sine descēdentibus vel ascendentibus fm̄ Jo. ⁊ Az. vl̄ sine collateralibus p̄mi gradus patronus vocat̄ isti. de le. pa. tu. cauet̄ apte. ⁊ istit. de succes. li. vl̄ repetatis qd parēs noster manumiserit sicut succedo liberto ab inte. q̄ decessit ita ei quē manumisit q: libertus ⁊c.j. de v̄b. sig.l. recte.§. libertos nr̄os. [ex senatusc.] s. tertuliano. insti. ad tertul̄. ꝑ totū. filius econtra ꝑ orfi. istitu. ad orfi. ꝑ totū. ⁊ hoc iure nouo. q: l. xij. ta. mat̄. erat cognata filio ⁊ ecōtra nō poterat succedere iure ciuili s; p̄torio.j. vñ cog.l.j. s; supuenerūt senatuscō. s. tertul̄. ⁊ orfi. qbus succedunt. [ex constitutionibus] vbi est ex cōstitutionibus pōt notari exemplū in filia sororis que noua constitutione succedit auūculo ab intesta.C. de legi. he.l. lege. ⁊ insti. de le. ag. suc. Item pōt no. in filio arrogato qui ex cōstitutione diui pij succedit patri arrogatori in quarta si exheredatur vel emācipatur.s. titu.j.l. pap.§. si quis impubes. ⁊ institu. quib⁹ mo. ius pa. po. sol.§. cum autem. Sup leges istas subijciam duas q̄ones q̄ hic tangunt̄ per Jo. ⁊ Az. hic dr̄ si titi⁹ succedit seio ⁊ ego titio: mediāte titio succedo seio. S; dic mihi ꝑ deo qualiter succedam seio iure veteri vel iure nouo: veteri videt̄ qd nō: q: qui succedit iure veteri succedit ex testamento vel ab intesta. si titius succedit seio et ego titio ab intesta. quō succedo seio ab intest. si erat extraneus vel si succedo titio ex testamēto ⁊ seius extraneus: quō succedā ei ex testamēto cū me non instituit ab intesta. nō quia extraneus: ergo nō pōt dici qd succe-

dam iure nouo cũ regula iuris antiq̃ est: q2 heres heredis ꝛc. C.de here.insti.l.vlti.quare dicetis succedo seio iure veteri qđ ex eo apparet.q2 lr̃a ista dicit;hereditas ad nos ptinet ꝛc. Sȝ denuo querit̃ hic ponam⁹ titius successit seio ab intest. succedo titio ex testamẽto vel ab intest.vel ecõtra.hic sunt op.dixerunt quidam posteriorẽ cãm nõ priorem fore sequẽdam si titi⁹ succedit seio ab intesta. et ego titio ex testõ ꝛ succedo titio ab intesta.ꝛ per ꝯñs seio ab intesta.et ita inspiciemus scđam cãm nõ primã.arg.ꝫ.de verb.obli.l.sciendũ. ꝛ hec op.satis vr̃ bona alij dicũt ecõtra primã nõ posteriorẽ cãm sequendã esse ꝛ si titius successit seio ab intest.ꝛ ego titio ex testõ videor succedere,titio ab intest.ꝫ.si ps here.pe.l.sed nec pmittẽdũ.sȝ eis videt̃ obuiare.l.ꝫ.de ca.pe.l.ij.quasi scđa cã mutet pmã. sed certe vbi scđa nõ mutat primã inspicimus primã al's scđam.

1 ☞ In iudicio vniuersali veniũt ea que post litem contesta. reus ceperit possidere.

1 **Si hereditatẽ petam.** Habuistis in trib⁹ precedentibus.ll.cui detur heredi. petitio hac.l.ponit̃ quid veniat in pet.here.ꝛ dr̃ in ea titiana hereditas delata est mihi;tu de titiana heredi.possides vnicã rem p herede vel p possessore cõuenio te peti.here.post lit.ꝯtest.incipis de heredi.titiana multas res possidere:nũquid ad oẽs res q̃s inueniris possidere tempore snie iudex debebit te condẽnare:Rñ.qđ sic ex vi pet.here.iudicij.qđ est vniuersale.h.d.[possidebat] p herede vel pro possessore.ꝛ sic dabatur ꝯtra eũ pet. heredi.ꝫ.e.l.regulariter [ceperit] tpe snie [restituet] vt.ꝫ.e.l. item videndũ.ꝛ.l.si quo.videt̃ ꝯtra.q2 nõ põt videri ꝛc.ꝟ.de iudi.l.nõ põt.Sed põt dici lex illa est intelligẽda in singulis iudicijs ꝛ ĩbis q̃ sub pma petitiõe nõ poterãt claudi:sec⁹ in vniuersalibus iudicijs vt in peti.here.qđ est vniuersale. ꝫ.tit.ꝫ.q2 ppter singularitatem omnia videntur e iudicio deducta vt hic ꝛ.ꝫ.de peti.l.quesitum.in pnci.

1 ☞ Possessio hereditatis que est in controuersia non potest alienari nisi prestita satisdatione vel causa cognita si necessitas vrgeat.

2 Petitio hereditatis q̃ est vniuersale iudiciũ ꝛ familie hercisc. phibentur alienationes statim mota cõtrouersia.

1 **Diuus pius.** Dictum est cui detur here.petitio ꝛ quid veniat in ea dicit̃ hac.l.de puilegijs peti.her.ꝛ in princi.hui⁹ legis pmo ponitur regula:postea subijciũtur eius instantie. hec est regula si hereditas defertur mihi ꝛ tu possides illam p herede vel pro possessore ꝛ ego obtuli tibi libellum etiã si lis nõ ꝯtest. in peti.here.tu possessor debes phiberi ne ex illa here.aliqđ alienes vt diuus pius respondit nisi velles satisdare de rebus si euincetur hereditas vel legitima quãtitate earum. hec est regula.sed recipit instantiã in casibus in quibus possessor here. etiam lit.nõ contest.poterit res alienare etiam sine satisdatione:puta pstita cautione si velit distrahere ppter sumptũ funeris faciendũ vel vt res alienũ soluatur;ne distrahãtur in pignora vel cõmittatur in penã vel vt emat cibaria familie vel si res erat tempore peritura.his casibus pmittitur alienare lȝ nõ satisdet sȝ cauť.interponat.h.d.[incoharetur] sub.maxime[cognita] quid vertitur in cause cognitione si est persona diues ꝛ careat suspitione caueat cautiõe:al's satisdabit.C. qui satisd.

2 cog.l.fideiussor.in fi.In isto primo dicto hui⁹ legis no.istud† in peti.here.que est vniuersale iudiciũ ꝛ famil.hercisc.phibentur alienationes statim mota controuersia vt hic.ꝛ.ꝫ.fami.herciscon.l.alienationes.vnde in ea efficitur malefi. possessor mota controuersia.C.e.l.si post motam.sed in singularibus iudicijs vt rei vend.ꝛ cõmuni diuidundo in istis phibetur alienatio demũ lit.contest.C.cõmuni diui.l.ꝫ.hodie in rei ven.est immutatũ:quia prohibetur alienatio ante lit.contest. vt.C.de litig.auť.res litigiosa.modo ponũtur instantie regule et si non talis ꝛc.[cautio] pmisit sub hypo.rerum suarum de rebus restituẽdis.[dixit] in certis casibus qui ponũtur.ꝫ. [pmittit] ꝫ.de relig.ꝛ sump.fune.l.penulti. [distrahatur] vel cõmittatur in penam.[distrahere.] puta frumentum vinũ ꝛ oleum. vt.C. de admi.tuto.l.lex que.ꝛ.l.vlt.§.fina.no.hic breuiter possessor here.ꝛ ante lit.contest.super peti.here.ꝛ multo fortius lit.contesta.phibetur alienare nisi velit satisdare vt dicit littera:ꝛ sic inhibetur voluntaria alienatio ex certis casibus pmittit̃ etiã lit.ꝯtest.vt hic:ꝛ accedit.ꝫ.de iure deli.l.aristo.ꝛ.l.ait.ꝛ.ꝫ.fami, hercisců.l.alienationes.cum.l.seq.

Diuus adrianus. Uos habuistis vnũ rescriptũ circa peti.heredi.in.§. isto ponitur aliud rescriptum diui adri.in quo aliud priuil.indulgetur peti.heredi.ponetis ita casum:elius asianus possidebat heredi.titianã tanq̃ ꝓximior ei ab intestato:ego dicebaȝ ex testamẽto ad me pertinere:vñ petebã illam heredi. ab elio. vt heres ex testamẽto:elius dicebat ex testamẽto me non posse petere:ideo quia dicebat falsum queritur vtrũ debet satisdare de heredi.nõ diminuẽda interim dum agit̃ causa falsi: et diuus adrianus rescripsit eũ differre debere:nã cũ agitur causa falsi debet differri pet.here.quia priuilegium est here.q̃ diu. sperat̃ moueri nõ debet aliquod ꝑiudiciũ fieri pe.here.mouẽde.[satisdare] de nõ alienãda vel restituẽda. [quorum iudiciorum.] primo dixit iuriscõ.in singulari:postea dicit in plurali:vnde dicimus.[quorum iudiciorũ].i.cuius iudicij:ꝛ ita est hic aleotheta numeri.sic alibi.ꝟ.de trãsac.l.qui cũ tutorib⁹ in fi.ꝛ.ꝟ.de ori.iu.l.ij.§.exactis.ꝛ forte dicit in plurali:quia est duplex iudicium peti.here.est directũ:quod datur heredi succedẽti.ꝟ.eo.l.ꝫ.est vtile qđ datur illi qui habetur loco possessoris hereditatis insti.de bono. pos.§.quos.non datur directa petitio here.sed vtilis.ꝫ.de fideicõ.bo.pos.here.peti.l.ij.Itẽ illa que dat̃ fideicõmissario nõ est directa sȝ vtilis.ꝫ.de fideicõ. he.pe.l.ꝫ.ij.ꝛ.iij.[debeat.] qđ speratur moueri vel mouetur.ꝫ. eo.l.sed si lege.§.itẽ.ꝛ.C.e.l.vlti.ꝛ vt breuiter tollam quoddaȝ cõtra.sic no.refert aut mouetur petitorium iudicium aut possessoriũ:si petitoriũ quia cõuenio te pet. bere.dicens me heredẽ ex testamẽto:tu dicis testamẽtum falsum:questio falsi impedit petitorium iudiciũ:vt hic:ꝛ.ꝫ.e.l.liber.secus si ago possessorio iudicio:q2 scriptus heres petit se mitti in pos.bonoꝝ defuncti:ꝛ tu dicis testamẽtum falsum questio falsi nõ ipedit missionẽ,nisi incõtinẽti es paratus probare de iure tuo.C.de edicto diui adri.tollen.l.ij.

1 ☞ Legatũ non põt peti ex testamẽto pendente accusatiõe falsi vel breuius accusatio falsi est ꝑiudicialis ad oẽm causam que ex testamento dependet.

1 **Si testamentũ.** Lex ista ponit duos casus. Primus est talis:peto a te hereditatẽ titianam cui eram ꝓximior ab intestato:dicẽs me heredẽ ex testamento: tu dicis illud testamentũ falsum:nunquid pẽdente questione legatarij petẽt legata:ꝛ respõdetur qđ sic.pstita cauť.de le. restituẽdis si apparet testamẽtũ falsum. Secũdo dicitur:si peto here. ex testamẽto titij dicis falsum:si pẽdente q̃stiõe falsi ex illo testamẽto petere velles legatũ,nõ es audiẽdus.h.d.ista.l.videte expositionẽ littere.[testamẽtũ] ex quo petit̃ hereditas.[petatur] ab alio legatario.[cauť.[de legato restituẽdo si testamẽtum apparebit falsum.[ꝛ si testamẽtum.] incipit secundus casus.[est].i.satisdatio interposita est.[nõ est dãda] legati petitioni.Or signori in.l.ista dicũtur duo:vt dixi quare non noceat in primo casu qđ legatarius petat legatũ:ideo quia res inter alios acta ꝛc.ꝛ est exp̃ssum.C.e.l.fi.ꝛ istud legatũ erit soluẽdum:vt hic dicitur: sed cuius erit electio:dicũt qdã legatarij. vt.ꝫ.ad.l.fal.l.dolo.alij dicunt quod est electio ipsius heredis tenet̃ alternatiue ad duo:vel ostẽdere si est verum testamẽtũ vel falsum vel soluere legatũ:vnde debet esse eius electio.ꝫ.de iure do.l.plerũq;.vel potest dici si infra modicũ tempus potest constare sit verum vel falsum queritur.ꝫ.ad exhi. l.iij.§.ibidẽ.al's soluetur legatum ille idem qui dicit falsum non potest petere legatum qui dicit falsum dicit nullum. ꝫ.de verbo.signi.paulus.si petit legatum dicit aliquid:vnde est sibijpsi contrarius: vnde repellẽdus.C.de fur.l.ꝫ.

1 ☞ Judicia particularia per que fieret ꝑiudicium petitioni hereditatis vel preparatorijs eius debẽt differri:quoad iudicium vniuersale finem accipiat ad quod põt per iudicẽ certus terminus statui secus in iudicijs particularib⁹ q̃ vniuersale ꝑiudiciũ non pariunt.h.d.

2 Judex põt facere vt lis cõtestetur infra certum tempus ppter cauillationes reijciendas.

3 Testis deponens super alio q̃ iuratus sit an faciat fidem.

4 Paria sunt vel litem finiri per sententiam vel circũduci acta et quando.

5 Possessor qñ sit melioris ꝯditiõis q̃ petitor.

Si quis libertatem. Ista.l.reputatur valde difficilis ꝛ dñs az.reddit.l.istã valde difficilem: q2 quãdam magnã glossaȝ scripsit hic qui nõ aperuit eã:ꝛ legit̃ tribus modis:vno modo f̃m quod Az. ponit hic casum: alio mõ f̃m qđ quidam alij ponũt.tertio modo f̃m od.vnde lecturã domini od.premittã vobis quã puto veriorem et f̃m illã exponã litterã:postea subijciã alias duas lecturas ꝛ eorum reprobatiões.†In.l.ista ponetis ita casuȝ:paterfamilias fecit

1 testamẽtũ: filium suũ exheredauit extraneũ instituit: quẽdam seruũ suũ stichum iussit liberũ:mortuo testatore institut⁹ adiuit heredi.ea adita veniebat stichus liber esse iussus: dicebat dñe sum liber ex quo adiuistis hereditatem dimittatis me abire:dicebat

re:dicebat institutus nō est ita:tu nō es ille stichus quē testator iussit esse liberū:vel aliā causam obijciebat ꝓpter quā dicebat nō ꝓnūciari liberū:vnde inceperūt inuicē litigare stichus liber esse iussus extraneus ⁊ institutus:petebat stichus coram iudice ꝑ sententiam liber ꝓnūciari ex testamēto defuncti: ecōtra dicebat institutus ꝑ sententiā debere declarari eū seruum quia nō erat ille stichus.examinata q̄stione vel dū examinaretur:venerūt ista vba litigij in aures filij exheredati: venerunt amici ⁊ dixerūt tu es fatu⁹:quia inter institutum ⁊ stichum est magnū litigiū de hereditate patris tui:vnde si ferretur sententia preiudicabit tibi:vnde si ꝓnūcietur testamētū officiosū nō poteris mouere q̄relā:vnde filius venit ad iudicem presente instituto ⁊ sticho:dn̄e res mea agitur isti litigāt corā vobis ista sentētia preiudicaret mihi:quia si ꝓnūciaretur liber ex testamēto ꝓnūciaretur testamētum officiosum:vnde quia sum moturus querelam: vel iam moui peto qd̄ differatur hoc liberale iudiciū:iudex erat miser homo ⁊ parū studuerat: dixit videtur mihi ita subtilis:nunq̄ audiui ita subtilem.iuit ad senatum ⁊ dixit senatorib⁹:sum iudex talis questionis videt̄ mihi ita subtilis:nescio quid dicā:vnde statuatis in senatu quid vobis videbitur ⁊ ita iudicabo.senatus censuit differendā questionem liberalem in euentum querele inoffi.testa. adhuc non fuit contentus qd̄ senatus ita censuit:iuit ad diuū thimacium imperatorem ⁊ dixit:accidit questio subtilis ita qd̄ nescio determinare:iui ad senatum ⁊ ita censuit: dn̄e quid placet vobis vt in ista questione iudicē: dixit imperator: credo qd̄ senatus bene censuit:vnde dico qd̄ differas ꝓnunciare sup liberali iudicio donec causa inoffi.test.aute iudicetur si filius exheredatus se subtraheret:vel finem accipiat ꝑ sententiā diffinitiuam vtroq̄ presente:nam finita ista causa determinabis liberalem questionē.qd̄ intelligo verum qd̄ differatur liberale iudicium si a filio exheredato est lis contest.sup querela vel sperat̄ moueri:vnde si nō esset contest.tunc ordinetur a iudice modicum tēpus infra qd̄ lis contest.al's nolo qd̄ differatur liberale iudicium.⁊ hec vera sunt cum filius est intra quinquēniū: al's si nō est lis contest.vel nō vult contestari vel nō speratur contestari nō differas sn̄iam cause liberalis.𝔒: ita censuit senatus ⁊ ita imperator rescripsit:⁊ certe bene dixerunt:⁊ ad hoc ꝓbandum inducitur aliud rescrip.diui pij imperatoris in simili q̄one: et est questio talis:paterfami.seruū suū licinianū noīe iussit liberum ⁊ heredem:filium suū exheredauit: mortuo testatore licinianus statim fuit liber ⁊ heres necessarius vellet nollet:venit filius exheredat⁹ dum deberet conqueri de inoffi.test.dixit licinian⁹ tu es seruus meus:vnde obedias mihi:dixit liciū.imo sum liber:q: pater tuus iussit me liberū ⁊ heredem:dixit filius vel obedies vt dn̄o vel experiar quid accidat:venit filius exheredatus ⁊ cepit petere illū declarari seruū suū esse:licinian⁹ opposuit talem excep.speratur qd̄ tu debes mouere querelā: vn̄ si interim ageretur cā liberalis generaret̄ preiudiciū querele: ⁊ sic petijt differri cām liberalem:debet ne differri diuus pius ita dixit:aut iste exheredatus est iuxta quinquēniū cōputandum ab adita heredi.mouēde querele ⁊ lis est ꝯtest.vel sperat̄ moueri si licinianus est possessor hereditatis differt̄ questio liberalis in euentū querele: si aūt exheredatus esset in pos.hereditatis tunc nō differtur:⁊ est ratio:nisi licinian⁹ erat i pos. hereditatis tunc nō differtur:q: in ptāte liciniani nō est quādo moueatur querela:sed vbi nō est liciū.in pos.heredi.tūc est in eius ptāte motio querele:qui liciū. debet petere peti.hereditatis.⁊ ille in modū excep.mouebit querelā: si aūt esset elapsum q̄nquēniū,tunc nō posset mouere querelā filius iure cōi: hec sunt vera cū liciū.dicit se liberū ⁊ heredē ex testō: secus si dicit se manumissum inter viuos:lȝ mouere speret̄ cā inof.test. q: cā liberalis non differt̄ in euentū q̄rele:verūtū dum dicit se manumissum inter viuos si vult vti āminiculo testamēti:q: nō vendicat ex testō:sed facta īter viuos manumissione:iudex cāe liberalis nō dȝ audire:q: tunc dȝ ꝓbare se liberū ⁊ manumissum inter viuos nō ex testamēto.b.d.[dicas] ⁊ sic oratium.C. de cadu.tol.l.vna.§.his itaq̄.[senatus] cui⁹ nomen nō habemus:⁊ vbi sit istud se.cō.ignoram⁹ nisi q: hec est eius sn̄ia:tale no.§.ex qui.cau.ma.l.ab hostibus.§.sed quod simplr. [inducatur].i.circūducat̄:nā si filius exheredat⁹ mouet q̄relā ⁊ lit. ꝯtest.se subtrahit vocat̄ trib⁹ edictis ⁊ quarto vel vno ꝓ oīb⁹ ⁊ si nō veniat ꝺm antiqua tpa nō ꝯhebat̄ eremodiciū:sȝ circūducebat̄ edictū.§.de iudi.l.⁊ si post. in fi.ſȝ hodie sec⁹.C.quō et q̄n iudex aut.q̄ semel. [accipiat] p̄nte vtraq̄ parte. vt.j.de re iudi.l.de vno:⁊ q̄d dicat̄ induci vel cancellari vel deleri et aboleri habetis.j.de his q̄ in test. delē.l.j.⁊.l. cancellauerat.et §.de iudi.l.sed ⁊ si post. ⁊ est verū qd̄ dȝ differre liberale iudicium si lis est contest.sup querela vel sperat̄ in proxi.ꝯtestari. [est] vel speratur contestari sub. al's iudex statuet modicum tempus infra qd̄ lis ꝯtestetur.vt.j.in ver.plane.[cōtestetur] vel speretur contestari.[iudicia].i.ꝓmissa q̄stione ita censuit senatus:⁊ ita diuus romanus rescripsit cum ista questiōe differtur questio liberalis ad petitionē filij exheredati:in sequēti differtur ad petitionē illius q̄ dicebat se liberū.[nolebat] perlata querela:alia lr̄a dicit volebat,⁊ hec melior. [suscepturus] filio exheredato mouēte q̄relam ⁊ petiturus here.[facilius] q̄ si filius exheredatus possideret hereditatem: quare quoniam ⁊c.[iudicium] non autem in arbitrio ipsius licinij:⁊ dic mihi que est ratio diuersitatis: quare aliud si licinianus erat possessor hereditatis aliud si fili⁹ exheredatus erat possessor hereditatis:ratio est illa:quia quando licinian⁹ erat in possessione hered.nō erat in eius ptāte quando moueretur querela:sed ipsius filij:quia est in ptāte actoris non rei quando agat.j.de do.excep.l.pure.in fi.⁊.C.de dila.l.si quādo. Sȝ vbi filius erat in pos.here.quia noluit ire ad corpus patris: sed itrauit in pos. bonoꝝ patris ipe possidet heredi.paternā. licinianus debet agere peti.here. exheredatus si vult vincere debebit mouere querelā in modū excep.nō potes petere hereditatem:quia sum exheredatus:nam querela potest moueri in modum agendi ⁊ excipiendi.§.ti.j.l.pap.§.filius. nam cui damus ⁊c.j.de supl.l.j.in fi.⁊.j.de reg.iur.l.inuitū.§.cui dam⁹.⁊ hec sunt vera qd̄ differtur causa liberalis in euentum querele si sumus infra quinquēniū computandū ab adita hereditate: si autem esset elapsum tunc nō posset moueri querela iure cōi nisi rōne minoris etatis.C.de inoffi.testa.l.scimus.in fi. tunc causa liberalis non debet differri.[seruituti] q: querela non pōt intendi post quinquenniū a maiore:sed a minore sic.C.in qui.cau.in integ.resti.nō est ne.l.fi.[plane] istud plane refert̄ ad id qd̄.§.dictū est.differtur liberalis cā si lis est contest.sup querela:vel speratur moueri:quid si obtulit libellū ⁊ vltra nō ꝓcedit:certe statuetur tēpus a iudice modicū infra qd̄ filius procedat.[tempus arbitrio iudicis.j.de iure delib.l.j.in fine. [fungi.] Hic colligitur arg. in causis cōtra malitiam litigatorum:obijciūt tot excep.cōmunes qd̄ nō patiūtur litem cōtestari: ✝ tūc bene pōt iudex ex officio suo ꝓpter cauillationes amputandas facere:vt infra certū tp̄s lis ꝯtestet̄.j.de adop.l.mācipioꝝ.⁊.C.de inge.l.diffamari. ⁊.C.de re.pig.l.si eo. maxime cum actor dȝ cauere de li.ꝯtest.vsq̄ ad duos mēses infra certū tēpus.C.de lit.ꝯtest.auſ.libellū.maxime cū iudex pōt statuere certum tempus ad excep.declinatorias opponendas.insti.de excu.tu.§.qui aūt.[admittat̄].i.recipiat̄. Hic colligit̄ ar.ad vnū qd̄ tota die fit i causis:tota die dicūt aduocati rei vos assignatis dilationē vtriq̄ parti:det actor intentionē suam quam vult ꝓbare ⁊ nos dabimus econtra:certe econtra debet fieri: q: si quis dicit se manumissum inter vos dȝ ꝓbare nam si ꝓbaret sibi cōpetere ex testō non debet sibi ꝓdesse.et arg.j.de iure iur.l.si duo.§.idē iulian⁹.⁊.C.qui le.p.l.mometanee. i fi. ✝ nā ex quo datur intētio certa si testis dicit sup alio cum deponat iuratus.C.de testi.l.iurisiurādi.videt̄ deponere non iurat⁹ vn̄ nō debet officere:veruntamen si aliq̄s non astringit se ad certū quid ꝓbandum dicit: nolo dare intentionē:sed volo ꝓbare omnia q̄ sunt necessaria ad fundandam intentionē actoris:vn̄ tūc omnia videtur deducta:vn̄ testis debet dicere q̄ nouit.C. de epi.⁊ cle.aut.sed ⁊ iudex. Vn̄ ex istis colligit̄ si q̄rit̄ a tabellione querit tabellio a teste sup eo sup qd̄ producitur: postea querit cōmisisti homicidiū dicit testis:nō rn̄deo tibi sup hoc: immo sup litigio nō tenetur respōdere:licet cōsuetudine contrariat:sed lr̄ata ꝑsona diceret nō debeo respōdere: in casu tū habem⁹ qd̄ aliq̄s in tali q̄one rn̄det. q̄ritur ab aliq̄ es tu seruus:dȝ respōdere:quia aliter non posset produci vt in auſ.de testi.§.si vo odiosus.⁊.§.si vo fuilis.𝔒: signori ex.l. ista colligetis multa no.statim qd̄ q̄stio mouetur inter duos ⁊ differtur ad petitionē tertij cui⁹ iterest: accedit.j.d car.l.iij.§.ibidē. ⁊.§.ti.j.l.si suspecti.⁊.j.de app.l.si plusorio. Itē no. ✝ hic sunt duo paria vel litē finiri ꝑ sentētiam vel circūduci acta.§.de iudi.l.⁊ post.licet in aliquo sit differētia in ꝑmo casu ob.excep. rei iu.i alio nō.j.si mē.fal.mo.dix.l.j.§.j. Itē no.qd̄ iudex pōt statuere tēpus:ar.in auſ.de ex.q̄ cō.§.sancimus. Itē.no. ✝ hic melioris conditionis est possessor q̄ petitor.j.de do.ex.l.pure. Itē no.cum quis astringit̄ ad certū quid ꝓbādū illud debet ꝓbare.vt in p.l.mometanee.Ad.l.ista op.qualiter ad peti. he. differtur causa inter scriptum ⁊ seruū:cum sententia inter alios ⁊c.fallit in casibus.§.titu.j.l.pap.§.si ex causa.⁊ est verum non p̄iudicat quātum ad verum p̄iudicium plenū.j.de ap.l.ab executore.hic esset quale quale p̄iudicium:quia si pronūciaretur stichus liber ꝓnūciaretur testamentū inoffic. Sed certe videtur qd̄ nō debet differri causa liberalis si lis est cōtestata sup querela:q: ista excep.op.causa futuri iudicij.j.de excep.l. si post.sed rn̄.exceptio ista op.gratia futuri iudicij nōdū cepti

scilz bene: et ideo differtur hic: vel op. gratia futuri iudicij non cepti et finiti: at hic si eēt ceptuz nō finitū. Sed videtur quod ista exceptio recessit ab aula. C. e. l. fi. Ad qd pōt dici olim erat valida. j. de interro. act. l. vlt. et j. de ac. et ob. l. qui cum here. et j. de iure fi. l. apud. sed hodie non differtur. vt in. l. contra. vel potest dici: si questio est inter scriptum et legitimū: ibi si creditores volunt petere sibi creditum legatarij petere legata non differtur iudicium: vt ibi: si serui velint petere libertates differtur per annū. vt in. e. l. C. e. §. fi. sed hic nō erat questio inter scriptum et legitimū: sed inter scriptum et stichum seruū hec est vera lectura huius legis. et aliud nō est cantandum circa legez istam. Uerum est qd domin' az. mittit casum si infans esset nō deberet ponere: et posuit ita meuius filium suū exheredauit licinianū seruū suū iussit liberū: p parte instituit eum et ei coheredem adiecit: mortuo meuio venit titius coheres et apprehēdit licinianū vt seruū suū et totam heredi. licinia. dicit se liberum: titius dicit eum seruū differtur causa liberalis: differtur ad petitionem ipsius filij exheredati nō liciniani: cum exheredatus possidet hereditatem secus si licinianū possideret: et hec sunt vera si lis est contest. vel speratur et quinquenniū nō est elapsum. Item cum dicit se liberum ex testamento: si inter viuos non differtur causa liberalis: hanc positionem nō approbo: qz omittit casuz huius legis vsqz ad. §. diuus. Item non inuenio qd licinianus habuit coheredē: vnde dico qd hec lex ponit duos casus: primū cum questio erat inter scriptum et stichum seruum et ad petitionē filij exheredati differtur questio liberalis: ad pbandū hoc verū inducitur similis questio: antiqui posuerunt deterius casum: dicunt qd testator licinianū filiū suū exheredauit et seruū iussit liberum: sed ista littera dicit qd licinianus fuerat seruus defuncti.

LEgitimam. Adiui heredi. ex testamēto qd credebam verum cū esset falsum: postea apparet falsum: nūquid illam heredi. petam ab intestato sic: nam si per errorem adiuit ex testamento qd nō valebat non videtur repudiare successionē ab intestato. h. d. ista lex. videatis expositionē lre. [legitimā]. i. ab intestato. j. p soc. l. iij. §. de illo. [est] accedit. s. ti. j. l. mater. [decederet] et ibi dixi.

1 Possidere p herede quot modis accipiatur.
2 Petitio hereditatis non datur contra titulo possidentem sed contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore regula cum fallen.
3 Petitio hereditatis quare nō datur contra titu. poss. sed rei vendicatio sic.
4 Et quō cognoscatur qd pet. here. datur ctra eum qui possidet pro herede vel pro possessore.
5 Et que sit pena non respondentis vel per mendacium respondentis.

REgulariter diffiniēdū est. In lege ista cum quattuor seq. tractatur de eadē materia vsqz ad. §. omnibus. et cōtinuabitis legē istam ad superiora hoc modo. s. e. l. j. ij. et. iij. dictum est quib' modis ad nos pertinet hereditas: et cui detur here. peti. et que sint priuilegia peti. here. modo intendit hic tractare contra quē detur pet. here. et circa hoc ponit iur. con. duas regulas: prima est eū teneri pe. here. qui possidet here. pro herede vel p pos. secūda est pe. here. tenetur qui possidet totā here. vel quotā partē vel rem vnam lz minimā: si eni aliquis scriptus est heres insolidū cōtendit se heredem qui cōuenitur pe. here. possidet pro herede vel p pos. condēnandus est heredi restituere insolidū: si autem qui agit pe. here. contendit se heredem p parte condēnandus est pos. pro ea parte qua contendit ille qui dicit se heredē p parte datur here. pe. qui possidet pro herede vel pro pos. pro here. dicif possidere q putat se heredem qui nō est: sed q scit se nō heredē et contendit se heredē p herede dr possidere: p pos. dicif ptendere fur vel pdo qui non habet pretēdere aliam cām possidendi: possideo quia possideo: qz nullam cām possidendi pōt ptēdere: dr possidere pro pos. sz ille qui scit se nō heredem ptendit se possidere p herede: dr possidere p herede tenet pe. here. h. d. [regulariter diffiniendū est]. q. d. sub regula tradendum est: et cetera hec regula tradenda: nā regula est &c. j. de reg. iur. l. j. et dicit diffiniendū est: qz oīs diffinitio nostra nō inuenitur aliqua qn recipiat instantiam. j. de reg. iur. l. oīs [ius]. i. hereditatem vel quotā eius partē: ponamus dimidiam vel tertiam. q. d. tenetur pe. here. qui possidet pro herede vel pro pos. vel totam here. vel quotā partem vel rem hereditariā [itaqz.] hic ponif alia regula. [possideret] pro here. vel pro pos. [est] qui agit [heres est.] qui agit pe. here. [esse] et nō est: sic sumif institu. de interdic. §. pro herede et ita sumitur p vero: qd referetur ad opinionē sicut i illo poetico fertilior seges alienis semper in agris: vicinūqz pecus grandius vber habet. i. habere videtur: quia cōiter cuilibet videtur qd fertiliores sunt fructus in vicinis pdijs q in suis. similiter pastoribus videntur grossiora vbera alienarū pecudum q suarum [sed an et is] iste ver. legif cū infinitis angustijs: vno mō sic: sed an et is q scit se heredem nō esse putat se bonorum pos. esse: et ita putat se iure ciuili nō vocari: qz est filius emancipatus: putat se vocari iure pretorio sed nō est: quia exheredatus legitime et alius institutus. [teneri] al's pro possessore bonoz vl' pro herede: vel legif ita sed an et is qui scit se heredem nō esse: contendit tamē se heredem. [teneri.] tanq possideat pro herede sed et potest legi. sed an is qui scit se nō heredē scire posset si bene indagaret. [teneri.] quia putat se heredē. [possidere] dicif pro possessore possidere qui habetur loco heredis. j. de bo. pos. l. in omnib'. [pdo] dicitur pdo qui inuasit rem hereditariam p vim. Itē dicitur predo fur et raptor: itē dicitur pdo qui nullā causam habet possidēdi nisi cōtendit se heredem p mēdaciū. [se heredē]. i. contendere nō possit: [vel] p saltim. [per mēdacium] vnde nō videtur cōtēdere ad sui vtilitatē: quia nō debet alicui prodesse suum mēdaciū. j. de ma. l. illud. §. j. dicere nō possideo qz possideo. [tenetur.] qz pro possessore possidere intelligunt. Or signori circa. ll. istas pmo pmittemus quedā magistralia: et no. et quedam bona ar. que colligūtur ex. ll. istis. postea pueniemus ad altiora: vos habetis hic tenetur peti. her. qui possidet pro herede vel p possessor. ista sunt verba iurisco. tamen pueriliter et vulgariter exponūtur ista verba: ita verba ista tenetur peti. her. qui possidet pro herede vel p possessore. i. bona fide vel mala sine titulo: vt istud colligitur in. ll. istis p herede. et. l. qui interrogatus. et. l. nec vllam. et insti. de inter. §. pro
1 herede. † Itē no. hic qd possidere p herede sumitur in iure nostro tribus modis: vno modo sumitur qui putat se heredem et nō est: vt hic dicitur peti. here. possidere pro herede q putat se heredem et nō est: idem est de interdicto quoz bo. vt. j. quoz bo. l. j. et in pallega. §. pro herede. et. C. e. l. cogi. sed scdo dicitur possidere pro here. qui possidet nomine absentis sed ille ratū nō habet: certe iste dicitur pro herede possidere. j. e. l. nec vllā. et. §. si quis absentis. tertio dicitur p herede possidere qui in veritate est heres: quia in veritate successi titio: inueni quandā rem in hereditate quā titi' nō poterat vsucapere: ego putans titij vsucepi pro herede. j. de vsuc. p he. l. plerīqz. et in ista significatiōe dicitur gerere pro herede. j. de acqui. he. l. pro herede. Or circa aliud qd dicif hic no. aliud: vos habetis hic quod si aliqs here. mihi delatā possidet p herede vel pro pos. siue totā here. vel quotā ptē: siue rem here. licet minimā tenetur petitione her. Ex hoc colligūt antiqui quēdam magnum errorē: dicerūt si sum heres here. titiane: et tu possides vnicā rē licet minimā de rigore iuris es obligatus ad totam hereō. restituēdā: sed de equitate quia nō habes nisi vnam rem liberaris soluēdo illam p isto suo errore inducūt lrām que dicit regulariter &c. et. l. seq. Itē p se inducūt: quia si sum heres titiane here. et tu possides vnā rem de rigore iuris es obligatus ad totā hereō. licet de equitate tenearis ad illam rem: quia. ll. videntur velle quod ius agēdi metimur ex psona actoris: vnde videris condēnari ad totā hereō. j. si pars here. l. j. §. j. nec dicat aliquis in cōueniēs esse quod si possides vnā rem hereō. qd sis obligat' ad totā hereō. de rigore iuris: quia idē inuenif alibi. j. de pec. l. quesitū. ista op. nō est bona: istud durissimum esset dicere qd si tu possides vnā rem hereō. qd sis obligatus ad restituendā totam here. quia peti. here. datur cōtra eū qui possidet totam here. vel quotā partē vel rem licet minimā. vt in. l. regulariter. et C. e. l. cogi. cū ergo possideat vnicā rem tātum: ergo est obligatus ad illā rem nō vltra: ad hoc facit. j. si quis om. causa. l. cum enim. nō ob. l. ista. licet minima. et. j. si pars he. pet. l. j. quia ille ll. p nobis faciūt: nos dicimus si tu possides vnā rem he. et ego insolidū sum heres tu es obligatus totā restituere: quia ex als se sum heres: sed si essem heres pro dimidia que valet mille et tu possides vnā rē minimam que nō valet nisi. x. si conuenio te here. peti. tu nō teneris totā rem restituere sed dimidiam. hoc est. v. p pte ptendo me heredē qre: qz in qlibet re: si sum heres p dimidia habeo in qlibet re dimidiā. et h dicit lra. causa itaqz &c. et ita ius agēdi metimur ex psona actoris: si sum heres insolidum totam rē quam possides restitues: nō ob. quia tenet iudiciū de peculio: et si nihil est in peculio intelligitur ita: tenet iudiciū. i. instātia cause si tēpore sentētie in peculio nihil inuenitur absolueris. Modo est vltra pcedendum et ad regulam istam qua dicitur tenef peti. here. qui possidet pro herede vel pro pos. totā hereō. vel quotam partem vel rem licet minimā: op. et vincif quattuor rationibus stare nō posse. Primo op. ita si datur here. peti. cōtra eū qui possidet pro herede vel pro pos. et p

pos.ꝛ pro herede dicitur possidere q̇ putat se heredem ꝛ nō est
et ita caret titulo. ꝑ possessore dicitur possidere qui nullā cau-
sam habet possidēdi: ergo caret titulo: ergo apparet quod pe-
titio her. nō datur cōtra ti. possidentē ꝯtra eum qui emit here.
vel in dotē accepit vel ꝓ donato accepit: sed ibi videtur cōtra.
qḋ teneatur peti. here. qui emit hereditatē vel rē hereditariā
ī.e.l. nec vllā. §. qḋ si quis here. ꝛ. §. si quis sciens. Ad solutio-
2 nem quorum cōtrariorū pōt ita breuiter dici: † hec est regula
peti. here. nō datur cōtra ti. possidentem: sed cōtra eū qui pos
sidet ꝓ herede vel pro pos. vt hic. ꝛ. C. e. l. ij. in fin. et. l. cogi. Si
dicat aliquis si peti. here. nō datur cōtra ti. possidentem quo-
modo subuenietur: cōtra eū de singulis rebus poterit conueni
ri per rei vē. vel per publicī. vt in prealleg. §. qḋ si quis. et. C. e. l.
ij. in fi. fallit in casibus in quibus qui possidet ti. tenetur peti.
hereḋ. in quattuor casibus directa in quibusdam alijs. v. vel
vj. tenetur vtili q̇ possidet ti. tenetur directa in quattuor casi-
bus in quibus titulus ꝓ nō titulo habetur. puta si quis sciēs
emit a furioso vel a pupillo sine tutoris autoritate vel ab īpu-
bere accepit here. in dotem si marit⁹ ab vxore ꝛ ti. donatiōis he
redi. alienā accepit vel ecōtra. vt. ī. e. l. nec vllam. §. oībus. Itez
in casibus tenetur vtili peti. here. vnus casus est si bone fidei
possessor here. aliene vendidit eam bona fide modico ꝑcio: si
venditor non cōparet vel modico est distracta emptor tenetur
vtili. alius est si quis rogatus restituere heredi. modico reten
to vel rogatus est restituere here. modica q̄titate retenta: vel
si sciens emit vel a fisco emit vel a muliere sciens alienā here.
accepit in dotem. ī. e. l. nec vllam. §. qḋ si quis. ꝛ. §. seq. ꝛ. §. si q̇s
sciens. cum seq. §. vsq; ad. §. heredem. Sed hic statim quero:
ex p̄missis patet qḋ here. peti. non datur cōtra titulo possiden
a tem: [a] sed quo casu ti. possidens nō tenetur peti. here. de rebus
singulis cōuenitur rei vendi. vel pub. vt. C. e. l. ij. in fi. ꝛ. ī. de rei
3 vēdi. l. in speciali: † vnde querit̄ que sit ratio: quare peti. here.
nō datur ꝯtra titulo possidentē sed rei vendi. sic. de hoc potest
assignari duplex ratio. Prima est illa qḋ rei vendica. detur cō
tra titulo possidentē rationi congruit ꝛ iuri. q̄ peti. here. non
detur cōtra titulo possidentē hic non congruit rationi ꝛ iuri.
datur rei vendic. cōtra titulo possidentē qḋ cōgruat rationi ꝛ
iuri videatis: titulo possidens in rebus mobilib⁹ si habet bo-
nam fidē ꝛ iustum titulū tuetur se triennio in mobilibus. x. in-
ter p̄sentes. xx. inter absentes. institu. de vsucap. in p̄n. ꝛ. C. de
vsucap. trans. l. vna. sed dicit. l. rei vēdi. tolli triēnio in vsucap.
rerum mobilium. x. vel. xx. in vēdicatione rerum immobilium.
C. de p̄scrip. xxx. an. l. si quis emptionis. ꝛ. C. de lon. tempo. p̄-
scrip. l. peū. ꝛ vlti. cōgruit rationi dari rei vēdi. cōtra. tit pos. sʒ
nō cōgruit iuri peti. heredi. dari contra titulo possidentem: q̄
titulo possidens tuetur se triēnio in rebus mobilib⁹. x. vel. xx.
annis in rebus immobilibus: sed peti. heredi. licet sit in rem:
est in personam. ī. de edil. edic. l. inter. §. petitio. ꝛ petitio here.
ex ea p̄te qḋ est in p̄sona durat. xxx. an. C. e. l. vl. istud esset incō
ueniēs cum ti. possidens tueatur se triēnio: ꝛ peti. heredit̄. du
rat. xxx. an. nō datur cōtra titulo possidentem: veruntamē in q̄
bus casibus dictum est dari peti. heredit̄. vtilem contra titu-
lo possidentem dicam tolli longo tēpore: quia ex quo excedat
suos terminos vt detur contra titulo possidentem: merito ex-
ceditur a suis terminis vt tollatur tēpore longo. C. de edic. di.
adri. tol. l. fi. ī fi. Potest assignari alia ratio: ecce ratio aperta
vt rei vēdi. detur cōtra titulo possidētem rei vēdi. datur domi
nū. ī. de rei vēdi. l. in rem act̄. in prin. ꝛ ille qui habet titulum ꝛ
bonam fidem a nō domino nō habet rei vēdi. sed publicī. ī. de
pub. l. j. ꝛ. ij. sed rei vēdi. sem̄p quādo pugnat cum publi. proij-
cit eā desubter. quia publi. datur cōtra omnes preter q̄ verum
dominū. ī. de public. l. pe. ꝛ vlti. merito rei vēdi. datur cōtra ti-
tulo possidentem: quia datur soli domino. publi. nō domino.
suadet equitas: ꝛ ratio nō dominus dicimus vincere. peti. he-
re. non datur cōtra titulo possidētem: quia assequeretur hic ab
surditas si sum heres titij ꝛ peti. here. veniunt res restituende
nō tātum que erant titij tēpore mortis: sed res quorum pericu
lum pertinebat ad titium. ī. e. l. nō tantum. in princi. vide ma-
gnam incōuenientiam. aliqua res fuit cōmodata titio: succes-
si titio tu bona fide emisti here. titij vel rem cōmodatam titio
emisti a quodam bona fide tu habes in re illa ti. ꝛ ego sum he
res cōmodatarij: nōne esset iniquū quod ego qui sum heres
cōmodatarij vincerē te qui haberes titulū: certe sic. Secūdo
instatur ad istam regulam sic: datur heredi. peti. cōtra euʒ qui
possidet ꝓ herede vel pro pos. videtur cōtra. quod teneat̄ qui
nō possidet si vltro obtulit se liti vel dolo desijt possidere. ī. eo.
l. nec vllā. §. nō solū. ꝛ. §. seq. Ad qḋ ita dico tenet̄ pe. her. q̇ pos
sidet ꝓ herede vel ꝓ pos. directo: si autē dolo desijt possidere vel
obtulit se liti nō tenetur directo sed vtiliter ex sententia: quia
dolus pro posses. habetur. ī. de reg. iur. l. parem. Et ad sol. ho-
rum contrariorum ita distinguo: competit here. peti. directa ꝛ
directo: aliquando directa vtiliter: aliquando vtilis directo:
aliquādo vtilis vtiliter. competit directa ei qui est heres iure
nouo vel veteri ex testamēto vel ab intestato. s̄. eo. l. j. ꝛ. ij. dire
cto datur cōtra eū qui possidet pro herede vel ꝓ posses. vt hic:
ꝛ. C. eo. l. cogi. datur aliq̄n directa vtiliter directa ei qui est he-
res iure nouo vel veteri. vtiliter cōtra eū qui nō possidet ꝓ he
rede sed ꝓ possessore habetur: vtputa contra illū qui obtulit
se liti vel dolo desijt possidere. vt. ī. e. l. qui se. ꝛ. ī. de rei vendi. l.
is qui. sed datur aliquādo vtilis hereḋ. peti. directo cuʒ vtilis
datur ei qui loco heredis habet̄. bo. pos. habetur loco heredis
insti. de bo. pos. §. quas. habet vtilē pe. here. que vtilis cogno-
minatur bo. pos. hereditatis petitio. ī. de bo. pos. here. l. j. et. ij.
directo datur cōtra illū qui possidet ꝓ herede: vt hic. Itē si re-
stituit̄ hereditas nō est heres. vt insti. de fideicō. here. §. resti-
tuta. vñ datur vtilis peti. here. que cognominatur fideicō. he-
re. peti. vt. ī. de fideicō. here. l. j. ꝛ. ij. directo datur ꝯ eū qui pos-
sidet pro herede: vt hic: aliquādo datur vtilis vtiliter: vtilis
datur ei qui nō est heres: sed loco here. habetur. vt bonorum
pos. vtiliter cōtra eum qui nō possidet sed ꝓ possessore habet̄:
vt quia obtulit se liti vel dolo desijt possidere. Tertio op. pe.
here. cōpetit cōtra eum qui possidet pro herede vel ꝓ possesso-
re. l. videtur velle qḋ detur contra eum qui nullo modo possi-
det: verbi gratia: possidebas hereditatē vnā fuisti vi deiectus
de possessione here. dicit. l. quod teneris peti. here. ī. de vi et vi
ar. l. j. §. deijcitur. vel si gessisti negociū hereḋ. ī. e. l. qḋ si in diē.
2 §. sed ꝛ is. ꝛ. §. nō solū. † Ad quod dicetis ꝓprie ꝛ stricte tenet̄
peti. here. qui possidet totā hereditatē vel quotā partem vel
rem ꝓ herede vel ꝓ possessore in larga tenet̄ ꝛ q̇ deiectus est:
quare: q̄ videtur possidere: quia habet interdictū vnde vi: vn
de q̇ act̄: ꝛc. ī. de reg. iur. l. q̇ act̄. ꝛ. s̄. de in inte. re. l. nemo. sʒ qui
gessit negociū here. adhuc videtur possidere: q̄ debitor here-
ditarius est ꝛ sic iuris possessor: vnde petitur ab eo hereditas
sicut ab herede putatiuo. ī. e. l. nec vllam. in fi. ꝛ. l. se. ꝛ. l. si debi-
tor. Et ad solutionē horū ꝯtrarioꝝ ita no. dicit̄ possidere ali-
q̄n ꝓprie: aliquando improprie: aliq̄n abusiue aliq̄n īproprijs-
sime: dicitur possidere ꝓprie qui res corp̄ales possidet animo
ꝛ corpe. ī. de acq̇. pos. l. possideri. vñ qui possidet ꝓ herede vel
ꝓ possessore res here. corp̄ales bona fide tenetur peti. here. vt
hic: ꝛ. C. e. l. cogi. aliq̄n dicitur possidere improprie: puta incor
poralia: quia nō possunt videri vel tāgi. ī. de acqui. re do. l. ser
uus. §. icorporales: vnde ꝓ eis sunt prodita quasi possessoria
interdicta. ī. de ser. l. quotiēs. abusiue dicitur possidere qui de
iectus est: si tu possides here. mihi delatā ꝛ tertius deijcit te p̄-
uaris possessiōe. vt in p̄. §. deijcitur. sed abusiue diceris possi-
dere cū habeas interdictū vnde vi cōtra illum. ī. de vi ꝛ vi ar. l.
j. §. qui vi. vnde possessionē videris habere: vnde teneris peti.
here. vt saltim interdictū: vnde vi mihi cedas. ī. eo. l. quod si in
diē sed ꝛ ius improprijssime dicitur possidere debitor heredi-
tarius tamē es possessor iuris. i. nōis quo teneris heredi: vn-
de a te tanq̄ a iuris possessore pōt peti hereditas. i. illud debi
tum hereditariū: sic loquit̄. l. contra. ī. e. l. quod si in diē. §. non
solū. ꝛ. l. nec vllā. in fi. ꝛ. l. seq. ꝛ. l. si debitor. Sed denuo op. hic
dicitur peti. here. dat̄ cōtra illum qui possidet here. totam vel
quotam partē vel rem vnā licet minimaʒ: videtur contra. quia
sicut here. pet. datur cōtra eum qui possidet pro herede: ita in-
terdictū quorum bonoꝝ. insti. de interdic. §. pro herede. cum
interdictū quorum bonorū datur pro vniuersitate non pro re-
bus singulis. ī. quoruʒ bo. l. j. in fi. Ad cuius solutionem dicet̄
tribus modis: vno modo sic. aliud in peti. here. qḋ est petito-
riū iudicium: q̄ peti. here. est vniuersalis aptitudine sed non
re: habilis est ad dandū ad totā hereditatem aduocandam: sʒ
nō re: q̄ si vnus possidet rē bene datur cōtra eū qui possidet
rem: vt hic: sed interdictū quorum bonoꝝ est possessorium est
vniuersale iudiciū aptitudine ꝛ actu: quia datur gr̄a adipiscē
de possessiōis vniuersorū bonoꝝ sic fam̄. her. ī. fami. her. l. si fi
lia. §. fami. her. vel dicas secūdo modo ꝛ melius. sicut here. pet.
est vniuersale iudiciū aptitudīe nō actu: ita quoꝝ bonoꝝ iter-
dictum. nō ob. §. ille. hoc interdictum scʒ directū sed vtile: quo
rum bonoꝝ de rebus singulis datur. vt. ī. de fur. l. hoc amplius
vel pōt dici tertio modo vt littera illa ita legatur hoc interdi-
ctum datur scʒ tm̄. q. d. istud interdictū pōt intendi ꝓ adipiscē
da possessione singularū rerū ꝛ vniuersarū: ꝛ ita concordabit.
Modo circa legem istam alia sunt videnda: ꝛ altiorem habēt
indaginem: ꝛ ista sunt vtilissima apud italicos sicut in parti-
bus vltramontanis percipiuntur magna salaria de causa ele-
ctionū: ita in italia de hereditatibus ꝛ successionib⁹: dicet ali-
quis vestrū. Vlp̄. debet nos instruere ꝛ decipit nos: dicit pet.
here. datur ei qui est heres iure nouo vel veteri ex testamento
vel ab intesta. istud potest scire qui expertus sit heres vel non.

a ¶ Nō dat̄ contra. Adde qḋ petitio hereditatis est huius priuilegij vt non fiat ei p̄iudiciuʒ ꝑ aliā actionem siue sit mota siue speret̄ moueri bart. in. l. fi. ff. de tab. exhib. Et an detur cōtra titulo possidenteʒ mala fide viḋ bar. in. l. ij. hic alleg. C. de pe. heredi.

4 Sed † dicet quō sciam datur peti.here.contra eū qui possidet
pro herede vel pro possessor:quō sciam possideat pro herede
vel p pos.r̄n.debes eū interrogare coram iudice possideat pro
herede vel pro pos.vel alio ti.⁊ ipse tenetur respondere:vt ptz
in.l.ista qui interrogatur:⁊ hoc probatur in alia.l.j.quoꝝ le.l.
j.§.qui acꝭ.⁊ ideo circa materiam istam loco cuiusdam summe
determinabo infinitas questiones:vnde occurrit videre quā-
do iste interrogationes habeant fieri hic est vna q̄stio. Qua-
re habeant fieri:qualiter habeant fieri: que sit pena respondē
tis nullo modo vel per mendacium respondentis:quando ha-
bent fieri.dixerunt quidam post vocationē in ius ante libellū
ablatum:verbi gratia:dicūt si possides heredi.mihi delatā fa
ciam te vocari in ius si venias coram iudice:dicā iudici:inter-
rogetis eum si possidet:si dicit possideo offeram libellum:al's
non.pro istorum op.facit.j.quorum le.l.j.§.qui autem. verius
est vt dicamus fm Jo.⁊ az.⁊ ita scripsit Jo.super.l. istam.qui
interrogatus:dixerunt etiam qō habēt fieri post libellum ob-
latum super peti.here.ante lit.contest.hoc probat argu.ratio-
nibus.⁊.ll.expressis. Primo ratione tali: interrogatiōes iste
sunt preambule peti.heredi.vnde sicut in acꝭ. ad exhi. que est
preambula rei vendi.j.ad exhi.l.j.primo offertur in ea libellus
ita cum iste interrogationes sint preambule:primo offertur li-
bellus in peti.hered.postea fiunt interrogationes item ei qui
ad iudicium vocatur ⁊c. C.de lit.ↄtest.auꝭ.offeratur. Itē si nō
offerretur libellus diceret possessor quid habeo ad faciendum
cum eo non aliquid:vnde offerat mihi libellum.si vult aliquid
petere. Item.ll.videntur expresse in alijs interrogatiōibus q̄
que sunt preambule.j.de interro. acꝭ.l.j. vbi dicit totiens he-
res ⁊c.⁊.l.de etate.§.ij.nec ob. §.qui acꝭ. quia ibi vel libellus
erat oblatꝰ:vel loquitur fm antiqua tempora fm que erat ele-
ctio actoris vel vellet offerre libellū vel non.s.de eden.l.j. Re
stat videre quare fiant ⁊ fiunt ne actor frustra experiatur ⁊ ne
reus illudat actorem.⁊ iudicium reddatur in inuitum.fiunt ne
actor frustra experiatur si non fierēt reus taceret tempore sen
tentie si videret fundatam intentionem actoris diceret: domi
ne nolo tenere diu sermonem nego me possidere:vnde si nō ap
pareret eum possidere vitaret iudicium.⁊ ita actor frustra ex-
periretur:reus illuderet actorem taceret difficile esset proba-
re qō possideret p herede vel p possessore.j.de iter.ac.l.qꝛ dif-
ficilis:ideo ne tu reus tempore sententie illudas actorem de-
bes tu ante lit.contesta.oblato libello interrogari. Item si nō
interrogaris posses vitare iudicium: quandoqꝫ placeret tibi
dicendo non possideo qō non licet.cum iudicium ⁊c. j.de ver-
bo.obligatio.l.inter stipu.§.primo. Restat videre qualiter fi
ant et in ista questiōe triplex fuit opi.prima fuit domini Bul.
secunda fuit domini Pla.tertia fuit dominorum Jo.⁊ Az.di
xit Bul.bona fide motus iste interrogationes debent ita fie
ri:domine queratis ab eo si possidet pro herede vel pro posses
sore:et ita querebat alternatiue:⁊ ita debebat respondere al-
ternatiue:⁊ si respondebat dabatur contra eum peti.heredita.
hanc suam op.approbat per repetitionem cuiusdam littere q̄
dicit preter.eum ⁊c.C.eo.l.cogi. vnde preter eum qui interro-
gatur possideat pro herede vel pro possessore subijcere cogitur
vtrum possideat pro herede vel pro possessore.ista op. non vi-
detur bona quare duabus rationibus contra. quia interroga
tio debet esse certa:sicut enim petitio debet esse certa:libellus
debet esse certus:ita interrogatio:vnde si peto te condemnari
iniuriarum:quia iniuriam fecisti vel de dolo actiōe: quia in ta
li re dolum cōmisisti necesse est qō dicam quam iniuriam com-
misisti.j.de iniur.l.pretor.in princi.⁊.s.de dolo.l. sed ex dolo.
in fi.⁊.l.seq.sed alternatio parit obscuritatem: vnde si dico il-
lum vel illum iniuriam fecisse obscure loquor non est admittē-
da mea petitio.j.vi bonorum raptorum.l.secunda.§.quod au-
tem.⁊.j.de iniur.l. item apud.§.primo. Item responsio debet
esse clara.j.de confes.l.certum.in princi.ista esset incerta possi
deo pro herede vel pro possessore:quia si possidet pro herede
non tenetur nisi inquātum est locupletior.j.e.l.vltima.§.eos.si
possidet pro possessore tenetur de fructibus perceptis et per-
cipiendis.j.e.l.sed et si.§.quod autem ait.et.l.si quo. Secun-
da fuit op.Pla.qui dixit ita debet aliquis interrogari in pe-
titione hereditatis:possides pro herede vel pro possessore:et
ipse non debet ad interrogata respondere:quia ipse tanq̄ fu-
riosus contra se loqueretur:furiosi qui ignorant quid dicant
omnia turpia dicūt de seipsis:ita si iste responderet ad inter-
rogata tanq̄ furiosus loqueretur contra se: quia diceret pos-
sideo: quia heres sum:et possideo quia non habeo iustam cau
sam possidendi sicut contra seipsum loqueretur quod nō licet
C.de testi.l.nimis. et.C.de eden.l.qui accusare.qualiter debet
respondere:certe sicut homo sane mētis diceret: tu iterrogas
me:possideo quia emi eam ab homine sane mentis:eo ipso di-
ceret habeo ti.peti.heredi.non datur contra ti.pos.recede:nisi
esset de casibus exceptuatis dominꝰ Jo. ⁊ azo qui multū fue-
runt curiales homines in scriptis eius:in casu isto nimis pro-
ruperunt ⁊ frenum loquēdi deposuerūt:dixerunt ambo in no-
tis suis pla.hic dixit ⁊ dixit alia talia circa materiā istā qua-
lia si alius dixisset esset dignus inuolui corio:male dixit in ca-
su isto:⁊ quedā alia.que fuerūt ista alia:dn̄s Pla.dicit:iterro
gatus in pet.here.non debet respōdere ad interrogata: insup
dixit differentiā esse inter rei vē.⁊ peti. here. quia in rei vē.di-
cit:cogitur dicere ti. sue pos.p primum agnatum.in peti. he-
redi.p quēlibet cognatum:⁊ vere dixerūt: male dixit dn̄s dicit
qō possessor in rei vē.cogitur dicere ti.per primū agnatū: im-
mo p nullum.j.de rei ven.l.in speciali.⁊.j.e.l.cogi. Itē dicit qō
in peti.heredi.cogatur dicere ti.p quēlibet cognatum:male di
xit cum nō detur cōtra ti.possidentē vt dictū est. Et statim cir-
ca primū insistamꝰ:⁊ in pmo nō dixit bene pla.quod nō tenea-
tur respōdere ad interrogata:sed possideo p iusto ti. hic non
dixit bene:tū quia respōsio debet congruere interrogationi:
j.de ver.ob.l.j.§.si quis.tum quia licet non cogatur contra se
producere testes vel instrumenta tenetur profiteri veritatem.
j.de inter.ac.l.de etate.§.j. Itē qꝛ iste interrogationes sunt in
troducte causa ordināde litis:⁊ quia in sacramēto cal.contine
tur nō debet onerare aduersariū pbatione quam nō putat ne
cessariā.in auꝭ.de his qui ingre.ad ap.v.col.in fi.vnde dicetis
fm Jo.⁊ azo.ita debēt fieri oblato libello super peti.here.assi
gnātur inducie deliberatorie:venit reus excipit cōtra libellū:
ex quo libellus est approbatus p interlocutoriā inducit ⁊ iam
imminet cōstitutio:debet dicere actor:domine queratis si pos
sidet heredi.peti.si dicit non possideo:domine queratis si dn̄s
desijt possidere:iudex debebit querere quare sicut tenetur qui
possidet ⁊ directo ita qui dolo desijt possidere. Sed vtiliter.j.
de rei ven.l.qui petitorio.in princi.si dicit dolo desijt possidere
re procedetur:si dicit non dolo desijt possidere: dicet domine
subsistatis nolo procedere modo vltra: sed inquiram taliter
qō inueniam qō possidet:vel dolo desijt possidere ibit et cogi-
tabit:⁊ si poterit inuenire qō possidet vel dolo desijt possidere
patietur penam quā.j.dicemus.si autē dicit possideo non au-
tem totā heredi.sed partē:domine queratis quā partē:si dicit
dimidiā vel tertiā pceditur vltra: si dicit simpliciter possideo
totam heređ.intelligitur possidere.j.de interro. acꝭ.l. si defen
sor.§.j.domine queratis si putat se heredem: si dicit sic:vel si
dicit sicut faciūt quidā.querit ab aliquibus putas te heredē:
nō puto:sed certus sum esse:qō puto scio: nonne qō puto scio
ista opposita sunt:sicut homo mortuus:si dicit puto me here-
dem vel certus sum:domine procedatur ad cōtestationē:si di-
cit:domine non puto me heredem nec sum certus:domine que
ratis:quomodo ergo possidet:si dicit possideo quia possideo:
sufficit procedatur ad cōte.vt in.l.qui interrogatus.⁊.l. nec vl
vllā:si dicit domine possideo quia emi.vel per donationē acce
pi:possideo id:domine queratis a quo emit vel per donatio-
nem accepit:si dicit nō teneor respōdere:imo teneris: qꝛ si emi
sti a furioso vł a pupillo ti.p nō ti.habetur teneris.vt in.l.nec
vllā.§.omnibus.si diceret emi a tali pupillo: dn̄e pcedatur ad
cōte.si dicit emi a tali homine sane mētis ⁊ legitime etatis:q̄ri
tur tūc emisti bona fide:si dicit sic ⁊ probat hoc vitat peti. he-
re.nisi in casibus exceptuatis:si dicit sciēs tenetur vtili.j.eo.l.
nec vllam.§.si quis sciens.quod iste interrogationes debent
fieri probant.j.de rei vendi.l.qui pe.⁊.j.de inter.ac.qui seruū.
§.pe.⁊.l.si defensor.§.j.⁊ tunc interrogandus est possideat pro
here.si dicit sic:datur peti.heredi.vt hic:ita faciende sunt in-
terrogationes. de eo tamen de quo ita vituperatur dominus
Pla.videamus an possumus excusare eum:⁊ credo qō obfuit
pla.quia nimis arrogāter locutus est dn̄s Pla. si videatis in
summa sua ⁊ huius ti.de peti.here.C.e.⁊ in summa de probat.
videbitis qō ipse dixit qō.l.illa cogi est idem cū. l.ista regula
riter dicit cogi post cōuentū rei vēdi.dicere ti.sue po.i.causā
possidēdi que vendicationē inducat inciuile est pter eū:modo
pma pars loq̄tur in rei vēdi.ista exceptio i peti.heredit. pter
eum peti.heređ.cōuentum interrogatur p herede vł p posses.
qui dicere cogitur.s.possessiōis sue nō tenetur respōdere pro
herede:al's tanq̄ furiosus cōtra se loqueretur qui aliter hanc
l.vel amphorismū intelligit decipitur ⁊ insanit pter ista ver-
ba motus est Jo.cōtra eum:pcessit vltra.differētia est iter rei
vēdi.⁊ peti.here.sed in rei vēdi.quis cogitur dicere ti. p pxi
mū agnatū in peti here.p quēlibet primū cognatum in isto vl-
timo pōt excusari:in primo nō excusat eum dominus od. in vl
timo sic:quia eius fuit intētio in rei vēdi.cogitur dicere ti.per
primū agnatum in peti.heređ.per quēlibet cognatū voluit di
cere primus agnatus meus vel cognatus si ago rei ven. est cā
qō tu cōuentus rei vēd.habes dicere ti.tue.pos.si nō vis succū
bere.

here:quis est proximus agnatus meus pater meus.ĩ.de suis ⁊
le.here.l.filius.inter patrẽ ⁊ me non est inuenire mediuʒ quis
tum ꝓximus cognatus meus:mater mea.non est inuenire me-
dium inter matreʒ ⁊ filium:si cõuenio te rei vendi.⁊ cõstat rem
fuisse patris mei:qꝛ confiteris vel diffiteris:sed probo per te-
stes vbi cõstat reʒ fuisse patris mei:exquo fuit patris mei pre
sumptione iuris est mea:vnde nisi ꝓbes vnde ad te peruene-
rit:vel qd̃ emeris a patre eoipso ⁊ cõdemnaberis ad rem resti
tuendam.C.de ꝓba.l.siue.⁊.C.ad exhi.l.j.⁊ in hoc bene dixit:
sed in peti.heredi.cogit̃ dicere ti.sue pos.per quẽlibet cogna-
tum.q.d.si cõuenio te peti.here.pro here.titij quaʒ tu posside-
res:siue titius fuit̃ proximus agnatus vel cognatus vel vlte-
rior:exquo nõ inuenit̃ qd̃ alius me in gradu precedat teneris
restituere nisi ꝓbes possidere tali ti.contra queʒ non detur he
re.peti.nam vocamur ad succes.nedum ꝓximorũ agnatorum:
imo vlteriorꝝ.vt insti.de suc. cogna.§.fi.si cõuenio te peti. he-
re.quilibet agnatus meus vel cognatus est:exquo non inueni
tur alius me precedere:⁊ cõstat te possidere:si non vis cõdem
nari in peti.here.habeas necesse dicere tit.contra quẽ non de-
5 tur peti.here.† Or signori veniamus ad alia que sit pena nõ
respondẽtis vel per mẽdacium respondẽtis:dicit iudex alicui
possides tu:vel dolo desijsti possidere vel qñ̃o possides:nõ di-
cit aliquid:dicit iudex respondeas:⁊ ille tacet dicit iudex es
tu surdus:⁊ ille nihil dicit:respondeas dicit iudex:possides
tu ille nihil dicit quid facit bonus iudex:scribe notarie preci-
pio te in bãno mille librarꝝ qd̃ rñdeas:ille respõdit:vnde eius
pena mulctet̃.s̃.si quis iudi.nõ ob.l.vna.vel iudex vt faciat se
magis timere dicit nuncijs mittatis eis ferramenta:vnde ille
vides hoc respondit:vnde cogit eum precise vel facit capi res
suas.arg.insti.de satisda.tu.in fi.⁊.ĩ.de mu.⁊ ho.l.si quis mu-
nus.vel si est iudex clemẽs est iudex ecclesiasticus excõicat euʒ
vel si vult minus ꝓcedere scribe quot vicib⁹ interrogabo eum:
vnde respondeo:si ad trinã interrogationẽ nõ rñderit:habeo
pro cõfesso:iudex interrogauit talẽ ꝓtestando:si ad trinam re
sponsionẽ non dat responsum pro cõfesso habeat̃:vñ si non re-
spondit habet̃ pro cõfesso.ĩ.de inter.act.l.de etate.§.q̇ tacuit:
videamus que sit pena per mendaciũ rñdentis:interrogat̃:ali
quis possides:tu dicis non:⁊ in ṽitate possides:quid dʒ face-
re actor non dʒ ꝓcedere sup primo libello suo.ĩ.de rei vẽ.l.qui
petitorio:sed dʒ hoc facere ⁊ vocare amicos suos ⁊ dicere:ta-
lis homo vult mihi auferre hereditatẽ obtuli libellũ interro-
gatus an possideat negauit se possidere:nitamini tñ inuenire
veritatẽ si poterit deprehẽdi qd̃ possidet:faciet alium libelluʒ
sub ista forma:imploro vestrũ officiũ dñe iudex cõtra taleʒ cũ
interrogatus a vobis sup libello si possidebat negauit se pos
sidere:vnde cũ per mendaciũ negauerit qd̃ statiʒ suʒ paratus
ꝓbare peto vt nullo alio discusso cõdẽnetis ad heređ.restituẽ
dam ad qd̃ ꝓpono iudic.off.vel cõdi.ex.l.illa.ĩ.de rei vendi.l.
pe.que incipit in rem act.pati non cõpellimur:vnde efficietur
de possessore petitor:sʒ ponamus oblato isto libello dicit iste
est verum quod dixit qd̃ non vult ꝓcedere super primo libello
sed super alio:vnde malum esset si est sapiẽs ante litis cõtest.
dicet nolo ꝓcedere super isto:⁊ cõfiteor me possidere ꝓcedatis
super primo ⁊ poterit penitere.respõ.vt.ĩ.de interrog.ac.l.de
etate.§.celsus.⁊.C.de ali.iu.mu.ca.l.vna.

Ec vllam etiam ⁊c.

n

1 ☞ Titulus qñ habetur pro non titulo quis pro possessore
vel pro herede possidere dicit̃.
2 Petitio hereditatis directa quot modis detur cõtra tit.pos-
sidentem ⁊ sic tit.habeat̃ pro non titulo.
3 Titulus in quibus casibus habeat̃ pro non titulo.

1 **Omnibus etiam titulis.** † Dictuʒ est
vobis in su-
perioribus dari peti.heredita.contra euʒ qui possidet pro he
rede vel pro possessore.in.§.isto dicuntur duo:primo qd̃ ti.iste
pro possessore ti.generalis est ⁊ adheret omnibus titulis. Se
cundo ponunt̃ quattuor exempla in quibus datur heredi.pe-
ti.contra titulo possidentem:qꝛ illis casibus tit. pro non titu.
habetur:dicitur possidere pro possessore qui nullam causaʒ hʒ
possidendi:vnde qui possidet pro emptore ⁊ pro donato ⁊ pro
dote ⁊ pro legato:si ti.pro non ti.habetur dicitur pro possesso
re possidere ponunt̃ quattuor exempla in quibus ti. pro non
tit.habetur:primum est si quis sciens emit alienam heredita.
a furioso tenetur directa peti.heredi.est scđm exemplum:si ma
ritus ab vxore sciens accepit alienã heredi.ex causa donatio-
nis vel ecõtra:cũ donatio cõstante matrimonio non valet hic
ti.pro non ti.habet̃:videt̃ possidere pro pos.pe.here.tenet̃.idẽ
in tertio exemplo tali:si ducturus vxorẽ minorem.xij.an.causa
dotis alienã heredi.in dotẽ accepi:sed ⁊ si ego sciẽs accepi le-
gatum ex falso testamento vel ex testamẽto ꝓnunciato inoffic.
hic ti.pro non ti.habet̃ tenebor peti.here.quasi pro possessore
possideam.h.d.[deniqꝫ.]incipit scđm dictum:in quo ponunt̃
quattuor exempla:in quibus ti.pro non ti.habet̃.[hic].s.titu
lus ⁊ dictio ista titulus sumitur hic ꝓprie ⁊ improprie:ꝓprie
est titulus certa causa possidẽdi:ex qua põt ꝓcedere vsucapio
vel prescriptio:vnde dicit̃ aliquis possidere proprie ti.pro do
nato:sic sumit̃.ĩ.de vsucap.l.celsus.⁊.ĩ.de vsucap.pro emp.per
totũ.⁊.ĩ.de vsucap.pro donato.⁊.ĩ.de vsucap.pro legato. Im-
proprie dicit̃ titulus cũ quis non hʒ iustã causam possidẽdi ex
qua vsucap.vel prescriptio non ꝓcedat sicut est cuʒ quis possi-
det pro possessore vt predo fur ⁊ raptor.vt.s̃.ꝓxi.vnde hic tit.
non ponitur pro causa possidẽdi sʒ pro detẽtatione:sic sumit̃.
C.locati.l.si quis. Et titulus habet alias significationes.ĩ.si
cert.peta.l.j.⁊ sic dictio semel posita sumit̃ ꝓprie ⁊ improprie.
s̃.de offic.ꝓcon.l.ij.sic nomen tit.sumit̃ alibi proprie ⁊ impro-
prie.C.e.l.cogi.[adheret].s.ti.pro possessore in exemplis que
sequunt̃.[possideo.]vnde ille ti.habet̃ pro tit.pro possessore:
vnde teneor peti.heredi.directa.[item]ponit aliud exemplũ.
[possideat]in exẽplo sequẽti.[vxor]a marito:sciens alienaʒ
hereditatẽ ex donatõe acceperat vel maritus ab vxore.[itẽ.]
ecce tertiũ exemplum.[nupta.]de facto:qꝛ minor.xij.an. vxor
esse non potest.institu.de nup.in prin.al's nuptura. [quasi do
tem.]qꝛ si non est matrimoniuʒ:ergo non est dos:licet matri-
moniuʒ possit esse sine dote:dos sine matrimonio esse non põt
ĩ.de iur.do.l.iij.⁊.C.de do.ꝓpter nup.l.pe.[⁊ si]ecce quartum
exemplũ.[causa].s.ex testamẽto falso.[possidebo]⁊ hic titu.
2 pro soluto habet̃ pro titu.pro possessore.† No.in.§.isto qd̃ in
quattuor casibus datur directa here.peti.cõtra titu.pos. ideo
ti.pro non ti.habet̃ in istis quattuor casibus. Primus casus
est:si sciens emi a furioso alienã here. non videor emisse:qꝛ lʒ
cũ pu.possemus cõtrahere tutore autore cũ furioso non:quia
caret intellectu.ĩ.de reg.iur.l.in negocijs. Iteʒ si ab vxore mea
sciens accipio:ex causa donationis alienam hereditateʒ:in do
tem vel ipsa a me cum prohibita sit donatio constante matri-
monio.ĩ.de dona.inter vir.⁊ vxo.l.j. dicendũ qd̃ non possideo
tit.pro donato:lʒ videor pro possessore possidere:teneor peti.
here.⁊ bene dico:si scio alienã here.tunc videor possidere.ĩ.de
acqui.pos.l.qd̃ vxor.verũtamen si putarẽ alienã heređ. tunc vi
deor bone fidei possessor lucror fructus.ĩ.de vsur.l. fructus.sʒ
si scio puellã minorẽ.xij.an.⁊ accipio dotẽ ab ea hic non matri
moniũ:ergo nec dos:sʒ si sciẽs accipio legatũ ex falso testõ:qꝛ
falsuʒ testm̃ non est.ĩ.de ver.sig.l.paulus. ⁊ qꝛ ex inof.testa.nõ
debent̃ legata.s̃.de inof.test.l.papi.§.si ex causa. In p̃mis ita
q̃ro:q̇d si ignorãs emi a furioso alienã hr̃.si ignorãs alienã hr̃.
ĩ dotẽ accepi:q̇d si ignorãs minorẽ.xij.an.accepi q̇d si ignorãs
falsuʒ testm̃ legatũ accepi:nũq̇d istis casib⁹ teneor pe.hr̃.q̃si ti.
ꝓ nõ ti.habeat̃:dixit Ir.qd̃ sic:nec ob.iste.§.qd̃ ĩ mult̃ locis fa
cit mentionẽ de sciẽtia:qꝛ vtrobiqꝫ est sub.maxime:vnde dixit
Irn.qd̃ in oĩbus quattuor casibus ti.pro non titu.habet̃:siue
ignorans siue sciẽs hic accipit:sʒ maxime si sciẽs accepit:pro
ista sua op.inducit:⁊ qꝛ iuris ignorãtia non ꝓdest in vsucap.ĩ.
de iur.⁊ fac.igno.l.iure.⁊ qꝛ dicebat iam nõ est possidere solũ-
modo mala fide:imo bona fide si non hʒ iustã causam possidẽ-
di.vt in prin.huius.l.⁊.l.qui interrogatus.verius est vt dica-
mus qd̃ iste.§.in quattuor casibus hʒ locũ cũ quis sciens acce
pit alienã here.⁊ tũc ti.pro nõ ti.habet̃:sʒ si ignorãs accepisset
non tenet̃ peti.here.qꝛ hʒ ti.quare peti.her.tenet̃ qui possidet
pro herede vel pro possessore.s̃.eo.l.regulariter.sʒ iste non pos
sidet pro herede:qꝛ non putat se heredeʒ nec pro possessore:qꝛ
bonam fidẽ hʒ.Item.l.videt̃ expresse.ĩ.de vsuca.pro emp.l.iij.
§.si a pupillo.⁊.§.si a furioso. Item qꝛ.l.vr̃ velle qd̃ si vxor acci
piat a viro bona fide ꝓcedat vsucap.ĩ.de vsucap.pro do.l. vir.
⁊.ĩ.de vsur.l.fructus.igitur qꝛ ti.hʒ peti.here.non tenet̃. Item
ꝓprie dr̃ possidere male fidei possessor.vt.s̃.proxi.⁊ hec op. ve
rior vr̃ cũ littera faciat mentionẽ de sciẽtia. ¶ Scđo q̃ro pona
mus emo alienã here.mala fide ab eo qui põt ꝯhere:quid in-
spiciemus an malã fidẽ an tit.vt ita non teneat̃:⁊ certe potius
ti.q̃ malam fidẽ.ĩ.quorꝝ le.l.j.§.qui aũt.vnde hic non tenebor
directa sed vtili:qꝛ sciẽs emi.ĩ.e.l.§.si quis sciẽs. Si dicat ali
quis que vtilitas:magna.ecce vbi quis tenet̃ ꝓ possessore nec
ti.videt̃ habere:vbi quis non tenet̃ pro possessore sed qꝛ ti.ha
bet ti.ꝓficiet in multis:nã si sciẽs emit tenet̃ de fructibus per-
ceptis a percipiẽdis excusatur ꝓpter ti.C.de rei ven.l.si quis.
sed vbi ti.pro non ti.habet̃ nec tenet̃ de ꝑceptis vel percipien
3 dis.ĩ.e.l.sed si lege.§.qd̃ aũt ait.† Or habetis hic quattuor
casus in quibus ti.pro non ti.habet̃.sunt tñ.viij.casus.in qui-
bus tit.pro tit.habetur ⁊ tenet̃ quos habebitis.ĩ.e.l.§. quod
si quis.⁊.§.item.⁊.§.si mulier.

I Qui non possidet non tenetur hac actione nisi dolo desierit possidere.

I **Is autem.** †Tu fuisti heres institutus in testamēto inof. in quo pater meus me exheredauit rogauit te vt illam hereditatē restitueres titio: tu anteq̄ mouerem querelā illam heredi. titio restituisti, nūquid teneberis mihi peti. heredi. mota querela ⁊ pnunciato testamēto inoffi. respondet qḋ non: q: non habes heredi. nec dolo desijsti possidere qḋ est verum si ignorabas testamentū inoffic. vel falsum: al's teneris: q: cōmisisti dolū preteritū: ⁊ dolus preteritus venit in peti. here. [is] .s. heres institutus in testamēto falso vel inoffi. ⁊ rogatus restituere here. alicui. [hereditatē] bona fide ignorans testm̄ falsum. [non pōt] q: non possidet nec dolo desijt possidere. [sciens.] testm̄ falsuz vel inoffi. [possidere.] ⁊ ita preteritus dolus venit in peti. here. cōmissus ante lit. contest. accedit. ĵ. deposi. l. ĵ. §. non tantū. Item ideo q: venit tenet̄ peti. here. qui possidet vel dolo desijt possidere. ĵ. e. l. §. si quis dolo habetis hic q̄ restituit heredi. ex testamēto falso qḋ ignorabat falsum nō tenet̄ peti. here. nec fideicōmissarius si ignorās accepit: q: tit. possidet. ĵ. de fideicō. here. petit. l. fi. secus si sciēs accepisset: q: tit. pro nō tit. habet̄ tenet̄. s. proxi. §. in fin. ⁊ ĵ. e. l. qḋ si in die. ⁊ sic soluunt̄ cōtraria. ⁊ ĵ. ad trebel. l. cū hereditas. ⁊ l. si patroni. in fi. vel ibi fideicō. tenet̄ nō pet. here. sed fideicō. actio. q: restituta here. act. transeunt in eum. ĵ. ad trebel. l. ĵ. §. ĵ.

I Licet quis possidet vero titulo tamē ex ea persona autoris sui qui pro herede vel pro possessore possidebat poterit cōueniri petitione hereditatis.

I **Neratius.** In. §. isto dicit̄: qḋ quis possidet here. ex duab' causis: ponamus titius possidebat hereḋ. mihi delatā pro herede vl' pro possessore: tu verus heres titio heres extitisti potero te cōuenire peti. here. ex psona tua nō potero: sed ex persona titij sic: etiā si ignorabas titium pro herede vel pro possessore possedisse: etiā si res quas petebam a te putabas ex illa hereditate esse: ⁊ hic notarius scripsit. h. d. [membranax] debetis scire qḋ libri mei pro parte fuerūt scripti in cartis papiri pro parte i mēbranis hedinis vitulis: vnde dicuntur membrane carte hedine que a membris animaliū nuncupatur. [ab herede vero] .s. titij qui possidebat here. pro herede vel pro pos. [defunctum] .s. titium. [est] ⁊ non ex hereditate quam titius possidebat pro herede vel pro pos. ¶ Ad istum. §. ita opponitur ⁊ intelligatis oppositionē ⁊ responsionem: q: colligetis vnum magistrale ad qḋ tota die inducimus istum. §. tota die dicimus possum vnam hereḋ. ex duabus causis possidere: ex vna teneor: ex alia non. ff. de peti. heredi. §. neratius. ⁊ quidam habent pro princi. l. quidam pro. §. oppono sic: si titius possidebat hereditatem alienam pro herede ⁊ sum verus heres titij: quomodo cōueniam peti. heredit. cum detur vero heredi non contra eum. s. e. l. ĵ. ij. ⁊ iij. respon. due sunt hereditates: est hereditas titij ⁊ hanc possideo vt heres titij verus de ista non possum conueniri petitio. heredita. erat hereditas aliena quam titius pro herede possidebat: sicut titius poterat cōueniri pro herede: ita ego ex persona titij siue res illas credebam ex hereditate titiana vel non: vt hic. ⁊ ĵ. ea. l. §. heredem. q: interpretatione iuris eadem est persona. in auṫ. de iureiuran. in prin. vnde non debet esse magis priuilegiatus heres q̄ defunctus. ĵ. de iur. fis. l. fiscus. ⁊ ita possum ex plurimis causis possidere. ĵ. de acquiren. posses. l. possidere. §. si ex pluribus. licet non possem esse dominus nisi ex vna causa. ĵ. de reg. iur. l. ex pluribus.

c **Etiam si ⁊c.**

Quod si quis. s. e. l. §. omnibus habuistis quattuor casus in quibus titu. pro non titu. habetur: ⁊ quis tenetur directa peti. heredi. vel directo. in isto. §. ponuntur. vj. casus: in quorum v. habetur titu. pro ti. ⁊ est speciale qḋ detur peti. heredita. vtilis. Primus est talis: tu possidebas alienam hereditatez bona fide: emi a te modico precio alienam hereditatem: vel iusto precio: tu venditor non compares fugisti conuenior peti. here dita. a vero herede teneor ne ei an debet me conuenire de singulis rebus rei vendi. respondet iurisconsultus: si tu venditor heredita. bone fidei vel non compares vel modico distraxisti hic est speciale qḋ cum emptore vtili peti. heredita. possem experiri. Idem in secundo casu tali: pone in testamento inoffic. fuisti institutus ⁊ rogatus titio vendere: modo anteq̄ agerem querela: tu sicut fuisti rogatus restituisti: postea ago querela ⁊ rumpitur testamentum cōtra quem agam petitio. heredita. si agam contra te marillam habebam fractam: vnde contra titiū agam vtili peti. heredita. propter paruum precium qḋ tibi dedit. Tertius casus est similiter in testamēto inoffi. fuisti rogatus titio restituere maximā hereditatē retentis. c. hic non esset vtile agere tecum peti. hereḋ. vtile est qḋ agam cum titio: licet habeat titu. q: speciale est hic: idem est in quarto casu tali: tu fuisti rogatus in testamento inoffi. restituere maximā heredi. titio si daret tibi. x. dedit ante per latam querelā pnunciatuz est testamentū inoffi. agam cōtra ti. pe. here. licet habeat tit. secus tamen in alio casu tali: ecce si tu fuisti heres institutus in testamento inoffi. ⁊ seruus tuus iussus liber si daret tibi. x. ħ si dedit tibi. x. bene veniēt in peti. here. q: est pecunia hereditaria. Est ⁊ alius casus in quo datur peti. here. cōtra ti. pos. si tu fuisti heres institutus in testamēto inoff. ⁊ rogatus restituere retētis fructibus agam ꝯ titiuz: lz habeat ti. ⁊ erit hic speciale qḋ peti. here. datur ꝯ ti. possidentē. h. d. [hereditatē] alienaz. [emerit] bona fide. [dz dari] ⁊ videt̄ qḋ sic. [vexaret̄] .i. de singulis rebus cōueniret̄ rei ven. q. d. vbi quis emit here. alienam bona fide: melius est dicere qḋ teneatur vtili peti. hereḋ. q̄ de singulis rebus cōueniri rei ven. q: rei ven. datur contra ti. pos. ĵ. de rei ven. l. in speciali ⁊ quare melius q: boni pretoris ⁊c. ĵ. si cer. peta. l. quidam. legitur scḋo modo. [iudicijs] .i. singulis rebus. [vexaret̄] sz quare. ⁊ ĵ. determinat qḋ potest agi peti. here. de singulis rebus nulla dubitatio est qḋ posset agi rei vendi. C. e. l. iij. [venditore.] incipit determinare. [teneri] ad precium acceptū: q: succedit loco rei. ĵ. e. l. si rem. sed nunquid emptor tenetur: certe sic: duabus de causis: si venditor non comparet vel modico distraxit. [venditorem.] quia cessit bonis. [fuisse.] vnde non debet teneri nisi inquantū locupletior est. ĵ. eo. l. item. §. eos qui. [vtilem.] ⁊ ita in isto casu est speciale qḋ datur peti. heredi. contra ti. pos. ⁊ est ratio specialitatis vel necessitatis vel iusta causa si venditor non comparet non possum eum cōuenire. nec ad hereditatem: q: si erat bone fidei poss. quia non habet nec dolo desijt habere. nec ad precium quia non cōparet: vnde necessitas facit vt non agam contra eum: vel si cōparet si distraxit modico iusta causa. iubet vt non agam cōtra eum: quia si hereditas valet mille ⁊ modico distraxit non debet teneri nisi inquantuz est locupletior: vnde agam cum emptore licet habeat tit. ⁊ est verum qḋ agam cum emptore si non est habiturus regressum cōtra venditorē. ĵ. e. l. sed si lege. §. item queritur: quia sicut bone fidei venditor nō debet teneri nisi inquantū est locupletior: ita mediāte persona emptoris nō debet teneri. vt. ĵ. de euic. l. si dictum. vel pōt dici qḋ distinctio illa sit emptor habiturus regressum vel non: non cadit in emptore rei singularis sed vniuersitatis dūtaxat vel econtra ḃm alios cadit in emptore rei singularis vt ibi nō vniuersitatis. [eidem erit.] ponitur alius casus in quo peti. here. datur contra ti. pos. [venderet] in testamēto inoffi. [vendiderit] ante platam querelam [act.] .i. peti. here. [sed si retēta.] ecce tertius casus. [sit] in testa. inof. ⁊ retenta certa quātitate modica. [dicendū sit.] vt testamento pronūciato inof. vtilius sit mihi agere cum fideicōmissario q̄ cum eo qui restituit [plane] sequit̄ quartus casus. [sit] in testamēto inoffi. ⁊ restituit ante platam querelā. [pro herede] putatiuo possidet pro herede vero: vel nō possidet pro herede quia putet se heredem possidet ti. p suo: secus tū est in casu qui sequitur. [in statulibero] .i. iusso libero si daret. x. cā implende oditionis. [hereditaria est] vbi heres accipit a fideicōmissario nō est pecunia hereditaria: sz vbi a statulibero est hereditaria. vt. ĵ. de cōdi. ob cau. l. dedi. §. subtilius. ⁊ ĵ. de statulib. l. statuliberū. §. de illo. [idem] ecce quintus casus. [petitione] vtili: ⁊ ita habetis q̄nq: casus in q̄bus necessitas vel iusta cā suadet eum q̄ habet ti. teneri vtili pe. here. ⁊ in istis oībus casibus peti. here. excedit suos terminos. exceditur ex suis terminis. C. de edic. di. adri. tol. l. fina. in fi. Item alij tres casus in quibus datur contra titu. pos. quos habebitis in tribus seq. §. itē no. quib' casibus directa vel vtilis peti. here. datur cōtra ti. possidentē. Itē habet heres elec. vel vult agere pe. here. vel de singulis rebus rei ven. vt in princi. huius. §.

I Possidens titulo etiam mala fide non potest hac actione conueniri: sed tanq̄ emptor vniuersitatis potest vtili conueniri. h. d.

I **Si quis sciens.** In. §. isto cū duob' seq. ponunt̄ ⁊ tres alij casus in quib' datur peti. here. cōtra ti. pos. Primus casus est: si tu sciēs emis alienā here. nō teneris directa: quia ti. habes vel non es predo: q: nō est predo qui preciū numerauit: vñ teneris vtili. Secūdus casus est: si hereditatem alienā tanq̄ vacantē que nō erat a fisco emisti teneris vtili. Tertius casus est: si tibi scienti mulier alienā here. dedit in dotē teneris vtili pe. her. maxime si diuortium factum est. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [putāt] ⁊ male. [vtili] peti. here. [tenat̄.] ⁊ est ratio specialitatis ne

tatis ne sua mala fides ꝓsit ei.⁊ no.hic nō est pdo qui preciū numerauit:vt hic.⁊.ĵ.de regu.iur.l.non est predo. fallit in casu:si vendo rem pro.x.⁊ non trado si tu tua autoritate per vim rem occupas:licet pciū numeraueris pdo es.ĵ.de acquir. pos. l.si ex stipulatione. Et no.circa.§.istū ita breuē diuisionem.cū quis emit he.alienā aut a ti.pro non titu.habeť:aut ti.ꝑ ti.hr̄.si ti.habetur ꝑ non ti.tenetur directa.s̄.e.l.§.omnibus.si ti. hr̄. pro ti.aut emit bona fide aut mala fide:si bona fide ⁊ iusto pcio:⁊ vēditor cōparet nō tenetur emptor:si vēditor nō cōparet vel modico distraxit tenetur vtili emptor.s̄.e.l.§.si q̄s.si sciēs emit alienā her.iusto vel iniusto precio tenetur vtili:si nō emit totam hereð.sed rem singularē vtili peti.her.nō teneť: sed rei vē.nō distracto sit habiturus regressum de euic.vel.nō:nisi cū vēditor esset bone fidei vel nō cōparet:vel modico distraxit.ĵ. eo.l.sed si lege.§.item si rem.⁊.C.eo.l.ij.[dari]secus est in emptore rei singularis:si quis emit a fisco rem singularem qui vēdit vt suam emptor statim est securus:sic soluitur contra.C. de quadri.pres.l.bene.[dederit.]marito scięti alienā. [est]al's regulariter nō datur.s̄.eo.l.regulariter.

1 ☞ Heres possessoris cum titulo potest vtili conueniri sicut defunctus poterat et directa quando defunctus absq̄ titulo possidebat.

1 **Heredem autem.** In.§.isto ponuntur duo casus qui mirabiles videtur. Prim⁹ casus talis est:titi⁹ possidebat rem aliquā ꝑ emptore ita q̄d de eo pe.here.nō poterat cōueniri:tu putas te esse herede tm titij cum nō sis:nūquid poteris cōueniri peti.here.rn̄.q̄d sic:⁊ ita hic est casus in quo defunct⁹ nō potuit teneri pe.here. sed ille qui putat se heredē. Secūdus casus est ecōtra:titius possidebat alienā heredi.mihi delatā:tu es verus heres titij teneris peti.here.nō de hereditate titiana:q: in ea habes ti.⁊ ver⁹ heres es:s̄ de here.mihi delata quā titi⁹ possidebat.h.d. [possidebat]hic est p̄mus casus ⁊ d's ita exēplificari vt dixi:⁊ facit.s̄.e.l.pro herede.[teneatur.]verus heres. s̄.e.l.§.neratius.bene scio q̄d quidā scripserūt aliā lr̄am que nō est recitatione digna: dicentes si defunctus possedit ꝑ emptore heres tenetur pe.here.nō quia defunct⁹ possideat ꝑ emptore: sed q: putat se heredem nō tenetur pe.here.sed quia defunctus possedit pro herede vel pro possessore.

1 ☞ Qui alieno noīe possidet non potest noīe proprio petitione hereditatis cōueniri.

1 **Si quis absentis.** †Tu possidebas alienam hereditatē nomine absentis cum dubiū erat vtrū possideres nomine absentis vel non: nunquid ab absente poterit peti sic:non a te:cū non possideas nomine tuo:verūtū si absens non hȝ ratū q̄d tu suo noīe. possideas videris possidere pro predone:vnde peti.hereð.poteris cōueniri.[hereditatē]ab eo:imo non est petenda ab eo nōne potest dn̄m in iudicio nominare.C.vbi in rem act.l.si quis.vel possum dicere duobus modis hic non nominabat:vel dicā in rei vē.potest dominū in iudicio nominare: vt in.l.si quis alterius.sed in pet.here.non.⁊ ideo noīe absentis cōueniť vt hic: sed queriť que sit ratio:rō est illa ideo in peti.hereð.non noīat dn̄m in iudicio q: dubiū erat vtrū dn̄s haberet ratū vel nō:sed in rei ven.nō ideo noīat:q: ad dn̄m ptinet rei defensio. [pōt] peti.here.quasi possideat pro possessore.

1 ☞ Qui non possidet sed vt possessor se obtulit hac actione tenetur.

1 **Non solum.** †Uos habuistis dari peti.here.contra illum qui possidet pro herede vel pro pos.in.§.isto diciť non solū teneť pe.here.qui possidet hereditatē:imo si nō possidet sed dolū cōmittit:verbi gratia:delata est mihi hereditas titiana:dum non possides eā volo petere:tu offers te liti videris in dolo:vnde dolus pro possessore habeť teneris peti.here.h.d.[hereditariū]sine tit.[se].s.liti. [petitioni]tāq̄ possessor cū non possideat.[teneri.]rōne doli. Et no.datur her.peti.ꝯ eū qui possidet pro herede vel pro pos.s̄.e.l.regulariter:sed si dolū cōmisit tenebiť pe.here.vtiliter:vt hic.⁊.ĵ.eo.l.qui se liti.sed si aliquis possedit s̄ dolo desijt possidere teneť vtiliter peti.here.ĵ.ꝑxi.§.

1 ☞ Qui dolo desijt possidere vt possessor teneť qui liberať si possessor liti se offert sed satisfactio eius qui dolo desijt possidere non liberat possessorē.

1 **Item si quis.** †Tu possidebas here.mihi delatā pro herede:tu sciens q̄d vellē te conuenire: illam dolo desijsti possidere teneberis peti.heredi.sic: quia ex quo dolo desijsti possidere:q: videris possidere:q: dolus pro possessore habeť:sed ⁊ sil'r ille in quē alienasti : s̄ quid erit egi tecū peti.heredi.q: dolo desijsti possidere:⁊ fui a te assecutus inquantū in litē iuraui:nunquid potero agere contra eum in quē alienasti:respondeť q̄d sic:secus ecōtra:vt si egi cōtra eum in quē alienasti ⁊ sum assecutus inquantū in litē iuraui non potero agere tecū.h.d.[tenebiť.]q: dolus pro possessore habeť.ĵ.de regu.iur.l.parem.[desijt]dolo possidere [interest].s̄.de ali.iu.mu.cau.l.iij.in fi. [non liberabit.]sed dic mihi que est ratio diuersitatis iter istos duos casus: dicimus q̄d est illa:vbi ago cum possessore aut assequor ab eo hereditatem, non interest mea in aliquo amplius : quia non interest mea in aliquo non teneris mihi.ĵ.de solu.l.stichum aut pamphilū.§. iul.sed vbi ago tecū qui dolo desijsti possidere assequar penā tui delicti:⁊ nihilominus interest mea habere heredita.que est apud alium.s̄.de iur.om.iudi.l.si quis id.in fi.⁊.l.seq.⁊ no. q̄d iste.§.loquiť in peti.heredi.que est in rem.ĵ.e.l.sed si lege.§.petitio.vt si egi cū illo qui desijt possidere non liberať qui possidet:secus est in mere personalibus actionibus vt si egi cū illo qui dolū cōmisit ⁊ soluit liberatur alius.s̄.de do.l.si plures. secus in personalibus act.scriptis in rem.s̄. q̄d metus cau.l.q̄d diximus.⁊.ĵ.de noxa.l.de illo.§.fin.⁊.l.seq.⁊ cur secus in peti. heredi.que est in rem:si ago contra illum qui dolo desijt possidere soluit penam ꝓprij delicti: sed in mere personali non soluit penam ꝓprij delicti:imo rei estimationē:idem in personali scripta in rem:⁊ ideo vnius so.officit alijs:al's proficit: secus tū est si tutor alienat rem pupilli ꝯ legis interdicta : ⁊ postmodum finita tutela cōuentus tutele soluit cum pupillo litis estimationem:ibi q: soluit penā proprij delicti ⁊ soluit q̄d intererat pupillo no debet agere.sic soluiť contra.ĵ.de his qui sunt sub tuto.vel cura.l.licite.sed videť mirabile q̄d diciť iste.§.cur emptor tenebiť mihi:nōne defensione venditoris transeunt in emptorem sic. vt.ĵ.si fam.fur.fe.di.l.quotiens.§. plane.⁊.C. de euic.l.si quis emptori.⁊.C.de vsur.rei iu.l.sancimus.quid dicemus nos:dicemus bona fide vt antiqui dixerūt:vt tu hereditatem mihi delatam dolo desijsti possidere : titius fuit adeptus pos.non q: causam haberet a te:sed ab alio vel a nullo:vnde licet egerim tecum ⁊ solui non proderit illud titio : vel refert an venditor habet defensionem ante venditionem aut post:si habet ante venditionem ꝓderit emptori ⁊ habenti causam ab eo: verbi gratia:conueni te de re aliqua peti.heredi.fuisti absolutus:postea vendidisti alicui: certe defensio que cōpetit venditori ⁊c.vt.ĵ.si fa.fur.fe.di.l.quotiens.§.plane.s̄ si competebat tibi post venditionem defensio que cōpetebat venditori non potest transire in emptorem qui habet causam a te: vt hic : nec officit.ĵ.de here.ven.l.emptori.q: ibi non loquiť in venditione hereditatis sed rei:vel ibi ante venditionē ⁊ post cepit habere defensionem.

Item a debitore. Habuistis q̄d here.peti.datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore:sed ⁊ datur cōtra.iur. possessorē contra debitorē hereditariū:ecce si hereditas titiana est mihi delata ⁊ tu es debitor here.titiane in.c.potero a te petere here.peti.siue debeas ex ꝯtu vel quasi vel ex delicto vel quasi: s̄ vbi peto ex contractu vel quasi peto a te vt possideas pro herede vel pro possessore.vbi peto a te ex delicto vel quasi peto a te vt a iuris possessore.debitor hereditarius intelligiť.vt hic dr̄: sed quid erit si debitor hereditarius est debitor sub cōditione poterit conueniri peti.heredi.ante cōdi.certe sic : ⁊ cōdemnabitur si tempore sn̄ie venit dies vel cōditio:al's debebit cauere adueniente die vel cōditione de satisfaciēdo.h.d.iste.§.cū.l.se. vsq̄ ad.§.sed ⁊ is.[a iuris possessore]non rer corporaliū: sed nominis q̄d iproprijssime diciť possidere:⁊ ideo dicit.l.nostra eum teneri peti.here.s̄.eo.l.regulariter[possessoribus].s. hereditarijs vel defuncti:vt hic.⁊.ĵ.l.q̄d si in diē.§.non solū.non tū heredis.ĵ.e.l.§.iul'.[refert.]Unde no.cū debitor hereditarius contendit se debitorem defuncti non refert sit debitor ex contractu vel quasi ex delicto vel quasi:verbi gratia:delata est mihi hereð.titij: dico ego tibi.c.que debebas titio solue:quare:quia sum heres titij : dicis tu : non est verum immo sum heres:hic non refert : petam a te petiť.heredita.vt hic.⁊ in.l. sed vtrum.sed si tu non cōtenderes te heredem titij:sed te non debere:hic refert si es debitor ex cōtractu vel quasi:hoc casu non teneris petitio.heredita.ĵ.eo.l.si debitor.sed si teneris ex delicto vel quasi:quia pro possessore haberis teneberis peti. here. ĵ.si pars here.l.penul.⁊ vlti.[subripuerit.]nam licet rei hereditarie ⁊c.[sit].ĵ.de fur.l.hereditatis. [damnari.] si non venit dies vel cōditio tempore sententie.[venerit.]vt.ĵ.de pig. act.l.is qui.⁊.ĵ.de pec.l.quesitum.nec ob.s̄.de iudi.l.nō pōt:q: illud verū in singularibus act.at hic loquiť in peti.here. similiter non obs.q̄d consueuit obijci vt institu.de acti.§. sed hodie. illud est intelligendū si tp̄e sententie dies non veniat vel si hic petatur at hic tp̄e sentētie videť dies venisse vel non petebať. [extiterit].s̄.de iudi.l.in omnibus.

q **Quod si in diem ꝛc.**

Sed et is. Non solum debitor hereditarius tenetur peti.here.sed si aliquis qui possidebat heredi.vendidit eam ꝛ possidet pcium poterit cōueniri:ſʒ si exegit a debitore hereditario tenetur peti.here.vel ab alio a quo petebatᷣ heredi.lit.excu.secutꝰ est tenebitur peti.here. Idem est si quis gesserit negociū hereditariū vel defuncti pōt cōueniri nō si heredis:qꝛ a debitore heredis nō potest peti hereditas: sed si aliquis possidet heredi.ꝛ deiectus est pōt cōueniri peti. heredi.quia habet interdictū ꝛ id cedendo liberatur:sed ꝗ deiecit tenetur peti.here.h.d.[possidet] qꝛ precium succedit loco rei.j.e.l.si rem.[nō pōt].j.e.l.idem scribit.ꝛ.j.e.l.non tm̄.§. seruitutes.sed que est rō quare a debitore defuncti vel hereditario petit heredi.nō a debitore heredis:rō est illa in peti.heredi.veniūt oīa ꝗ erāt in hereditate tpe mortis defuncti:ꝛ post mortē vsqꝫ ad diē adite.heredi.j.e.l.non tm̄.in pn̄.qd si verū est debitum qd debebatᷣ defuncto est in here.sed in peti.here.ꝛ nō venit qd non erat tempore mortis vel post mortē defuncti:sed debitor heredis nō cepit:teneri nisi post aditam hereditatem debet petitori here.vnde qui ack.habet rem videtur habere.j. de regu.iur.l.qui ack.ꝛ tenetur iste quasi possideat in larga significatione.s.eo.l.regulariter dixi.

Idem iulia. ait. Si aliquis possidēs heredi.vel non vendidit rem heredi. ꝛ precium recepit tenetur peti.here.ad pcium si recepit: vel si nō recepit vt ack.suam cedat:sed quid erit libertus alienauit bona sua in fraudem patroni:nūquid patronus poterit heredi.petere:nō: qꝛ satis est qd habet caluisianā ack.ꝛ qꝛ ille erat debitor heredis:idem est si libertus mortis cā donasset vel fraudasset patronū.hoc dicit.[teneri] ad pcium.vt.j.e.l.si ꝛ rem.[tenetᷣ] ꝛ liberatur cedendo ack.s.e.l.§.iul.scribit.[alienauit] hec rō nō valet festucā quare:scitis qd habeo caluisianā ack. que datᷣ patrono.vt.j.si qd in frau. pa.l.tenetur.§.j.quare nō est bona rō:pari rōne diceremus vbicūqꝫ defertur hereditas:qꝛ habeo rei ven. ꝛ publi.pro rebus singulis nō dꝫ dari peti. here.C.e.l. ij.vn̄ non est bona ratio:quia habeo ack. caluisianā: sed ista rō que sequitur est bona:quia erat debitor heredis non defuncti vel hereditariꝰ iō cessat:her.pe.s.e.l.§.non solū.in fin.ꝛ.j.e.l.et nō tm̄.§.qd si ꝑ emptore.[pōt.] quia vbi alienat libertus in vltima volūtate reuocatur.in alienatis inter viuos requiritur fraus.j.de proba.l.patronum.in alienatis in vltima volūtate sufficit euentus.j.si quid in frau.pa.l.j.§.j.

Idem iulianus. Aliquis ex falso testamento vel inoffi.restituit heredi. vel legata soluit:nunquid tenetᷣ peti.heredi.sic:qꝛ id qd soluit pōt petere cōdictione indebiti. Itē dolo videtᷣ desijsse si sciens restituit:sed quid si possessor here.putabat se heredē ex testamēto soluit legata:postea ab eo euicta est heredi. nunquid tenetur petitio.heredita.de eo qd soluit:videtur qd sic:quasi soluerit non exacta cautione de restituēdis legatis: sed videtur dicendū qd nonpossit imputari: qꝛ non putabatur moueri qd: vel quia exegit cautᷣ.ꝛ ille non est soluendo.vnde liberatur cōdi.indebi.cedendo contra illos quibus soluit.h.d.iste.§.vide te expositionem littere.[condicti.]indebiti: si soluit de suo ꝛ bona fide ignoraus testamentum falsum.j.de condi. indebi.l. ij.sed si sciens soluit tunc tenetur petitᷣ.here.s.e.l.nec vllam.§. is qui.[vendicare]ergo non est bona ratio de qua dixi.s. superiori.§.[reddi].j.ad.l.falci.l.dolo. [exerceat] qn̄o in istis casibus cum possessor here.haberet.c.tenetur peti.heredi. respon.reperiatur scriptus in testamento falso vel inoffi.ꝛ sic ti. non habebat. Item istud non est intelligendū si soluit bona fide repetat:alᷣs non.j.de reg.iur.l.cuius preterea liberatᷣ cedendo act.si erat bone fidei:alᷣs non tenetᷣ insolidum.j.e.l. item.§. cum ante.ꝛ.§.eos qui.

1 Si pecunia per possessorem deposita perditᷣ possessor cedendo actionem liberatur.

1 **Item videndum est.** Possessor here. rem hereditariam dedit argentario vendendā: vendidit rem ꝛ perdidit precium tenetur peti.heredi.fm̄ labeonem sic:sed octauenus dicit quod non nisi vt actiones suas cedat: Vlpia.distinguit aut possessor erat male fidei:tunc suo periculo videtur tradidisse: vera est sententia labeonis: aut bone fidei tunc est vera sententia octaueni.hoc dicit.[mihi[Vlpia.]videtur]vt teneatur cedere actiones suas:vnde colligetis. bone fidei possessor tenetur inquantum locupletior est:vnde liberatur cedendo act.j.eo.l. item.§.eos qui.

1 Possessio iuris vel rei pendente iudicio superueniēs ve

a Res feudales. Adde nunqd feuda in restōne fideicōmissi hereditatis veniāt Alex. in ɔsi.xix. incip. super eo.in.v. volu.Et nunqd cōfiscabitᷣ si vassallus dereliquerit ꝛ bona publicentᷣ in ɔsi.lxxxviij incip.opportune ɔsideratis in.iij. vol. ꝛ adde qd feudū ꝛ ēphiteosis nō dicunᷣ eiusdē nature nisi tale feudū eēt ꝑ quo nō veniret ꝑstandū seruitiū sʒ pecuniarius census ꝑ eundē in cōsi. v.inci. si vera col.ij. ɔsi. pro hoc facit j.v. volu.

nit in petitione hereditatis.

1 **Siquis.** Titiana hereditatis fuit mihi delata:cepi te conuenire peti.heredi. ꝛ eo tempore nihil possidebas:tempore sententie inueniris possidere plures res heredi.nunquid es condemnandus ad illas res restituendas. Respon.qd sic.hoc dicit.[postea]idest post lit.contest. [possedit.]concor.j.ad exhi.l.tigni.§.pe.ꝛ fi.ꝛ.j.de rei ven.l.sinaūt §.possidere.

1 In petitione hereditatis veniunt omnes res siue sint iura siue sint corpora siue ad defunctuʒ spectabant iure dominij siue possessionis siue detentionis.h.d.prin.l.seq.
2 Petitio hereditatis est vniuersale iudicium.
3 In petitione hereditatis veniunt res corporales ꝛ incorporales non tamen seruitutes.
4 Feudum an veniat in iudicio petitionis hereditatis.
5 Emphiteotice res veniunt in petitione hereditatis ꝛ idem de rebus in libellum datis.
6 Libellus dicitᷣ cum res cōceditur alicui ad.xxix.annos ad renouandum de.xxix.an.

1 **Nunc videamus.** s.eo.l.j.ij.ꝛ.iij. ꝛ ab inde vsqꝫ ad.l.regulariter. dictū est cui detur heredi.peti. ꝛ que sint eius priuilegia.a.l. illa regulariter hucusqꝫ dictū est:cōtra quē detur here.peti.nūc iurcō.cōtinuat seipsum:nunc videamus que veniāt in heredi.peti.ꝛ certe veniunt vniuerse res siue sint incorporales.i.iura vel corporales veniunt etiam corpora hereditaria:imo res corporales non hereditarie.si tm̄ earum rerum periculū pertinet ad heredem:ecce si res est pignorata vel commodata vel deposita defuncto:nam heres defuncti pro rebus pignoratis defuncto habet in rem hypo.licet pro rebus depositis ꝛ cōmodatis nulla sit facile acti.sed quid erit si defunctus possidebat rem aliquam ti.pro emptore ꝛ heres perfecit vsucap.nūquid venit in peti.heredi.nō:qꝛ potest heres suo iure vendicare sʒ veniūt in peti.heredi.res quarum defunctus retentionē habuit.vt si defunctus iurauit reʒ petitoris non esse:vnde veniūt in peti.here.he res:verūtamen si possessor culpa omisit rem illam huius culpe nomine heredi damnabitᷣ:secus est in predone:qꝛ si predo reʒ cuius defunctus retentionē habuit licet sine culpa tenebitur:qꝛ predo semper intelligitᷣ in culpa ꝛ mora esse:ꝛ ideo dꝫ teneri.hoc dicit iste.§.videatis expositionēʒ littere. [iura].i. nomina:nā ꝛ nomina act.iura sunt:qꝛ nec videri nec tangi possunt.s.de rerū diui.l.j.§.si ꝛ nomina veniunt in peti.here.j.e.l. sed si lege.§.hoc senatus.nam a iuris possessore potest peti hereditas.s.e.l.nec vllam.in fi.ꝛ.l.seq.ꝛ bene expono iura.i. nomina.quia non veniunt omnia iura:qꝛ seruitᷣ.iura sunt. institᷣ. de re. incor.tamen non veniunt.j.l.proxi.§.seruitutes. [sint]
2 No.hic duo. Primum qd petitio heredi.est vniuersale iudicium:quia dicit placuit vniuersas ꝛc.accedit.j.si pars here.l.j. in prin.ꝛ.j.de rei ven.l.j.ꝛ est vniuersale aptitudine ꝛ non actu
3 qꝛ potest intendi de re vna licet minima.s.e.l.licet. Itē not. qd in peti.heredi.qꝛ est vniuersalis acti.veniunt res incorporales ꝛ corporales.s.iura.i.nomina:non autem iura.i.seruitu.
4 Sed nunquid in peti.heredita.veniunt feuda.verbi gratia: defunctus cui successi habebat aliquas res in feuduʒ post mortem suam aliquis possidet hereditatē ꝛ res feudales:nunquid
a res feudales[a] potero petere.vr̄ qd sic: qꝛ veniunt res pro quibus defunctus habebat hꝑo.ꝛ pub.j.l.pri.in prin. multo fortius res feudales.naʒ sicut emphiteota habet vtilē rei ven.ita feudatarius.j.si ager.vecti.pe.l.j.ꝛ.ij. Sed in questione ista distinguenduʒ est sic.aut enim feudū est auitū.vel proauitū.i. datum alicui vt trāseat in liberos illius vel perpetuo vel vsqꝫ ad tertiū gradū:aut non est auitū sed datū est in feudū qd habeat ipse ꝛ sui heredes: ꝛ sic hereditarium. si est auitum vel pauitum non venit in petitio hereditatis.qꝛ non transit ad filium vt heredē sed vt agnatum.j.de iur.pat.l.diui fratres.ꝛ.ff.de se. l.emancipatum:sicut feudū hereditariū transit ad quēlibet heredeʒ nisi sit femina vel monachus vel canonicus regularis sicut in vsibus feudoꝝ in rub.quid sit feuduʒ.i.capitale ꝛ de successione feudi nam alibi facimus differentiā similēʒ.nam quedaʒ sunt familiaria quedam hereditaria.familiaria transeunt ad agnatos ꝛ si heredes nō sunt: hereditaria ad heredes.j. de
5 religi.l.sunt.ꝛ.l.se.ꝛ.s.de relig.l.fi. Quid dicemus de rebus emphiteoticis vel in libellū datis vel de ꝑcarijs vel de superficiebus:nūquid iste veniūt in pe.her. Rn̄.idistincte qd sic:res date in emph.defuncto:qꝛ ꝑ illis hꝫ defunctus vtilem rei ven. veniūt in peti.here.idē dico in superficiebus.vt.j.si ager vec.pe.l.j. ꝛ.j.de rei vē.l.pretor.ꝛ.j.de superfi.l.j.§.qd aūt.in libelluʒ datis dicimus idem fm̄ regni cōsuetudinem.libellus est enim ɔtus quidā introductus ex cōsuetudine regni ꝛ per vsum feudaleʒ. quia,in,ll,nostris non fit mētio de feudis:licet quidam superaddant

addant libro auten.⁊ vocant decimam collationẽ.s.de le. ⁊ senatuscon.l.de quibus dixi.vnde sicut dare in feudum est cõtractus ex consuetudine regni.ita cõtractus libellarius ⁊ feud.est iste.vasallus.non potest alienare inuito dño: sed potest dare dñs alteri partem in feud.in minorem personam.⁊ ista scda infeudatio dr libellus sicut testm̃ dr magnus codex ⁊ codicillus minima voluntas:ita feud.dicit magna cõcessio.libellus dicit modica cõcessio que fit de parte: †sed dr libellus cũ res cõcedit

6 alicui ad.xxix.an.ad renouanduz de.xxix.an.nos dicimus qd habet vtilẽ in rem sicut qui conducit a dño modicũ tempus.j.si ager vecti.l.j.vnde veniunt in pet.heredi.vnde ista veniũt in peti.here.qr si veniũt res cõmodate vel deposite vel pignorate in peti.here.multo fortius ille res pro quib' defunctus habebat vtilem rei vendi.⁊ heres eius ex persona defuncti si possideant ab aliquibus:sed in rebus feudalibus distinguo.vt.s.dixi.[depositeve]⁊ est verum si res est data pignori defuncto siue pereat dolo eius vel culpa lata vel leui tenet.j.de cõmo.l.si vt.cer.§.nunc.⁊.j.de reg.iur.l.cõtractus.⁊ heres eius tenetur in re cõmodata si cõhitur gratia cõmodantis tantũ tenet de dolo ⁊ lata culpa.si gratia vtriusqz vel cõmodatarij tenet.vt.j.cõmo.l.si vt.§.nunc.in deposito prestare dolum ⁊ latam culpaz.j.deposi.l.qd nerua.[petitio].i. hypothecaria.vt.j.de pign.l.si fundus.§.in vendicatione.⁊.j.de pig.l.pignoris. [competit] naz si defunctus emit res aliquas a non dño pro eis habet publi.eo mortuo hz heres eius.instit.de act.§.alie. [acti.]qr rei cõmodate ⁊ deposite pprietatẽ ⁊ pos.retinemus.j.cõmo.l.rei.⁊.j.deposi.licet.§.rei.[ad nos]commodatarios vel depositarios.[restitui]nobis mortuis heredibus nostris petit. here. ab his qui possident eas pro herede vel pro possessore.Vnde no.qd in pet.here.veniũt vniuerse res corporales ⁊ incorporales vt iura:imo veniunt res quaz periculum pertinebat defuncto:lz pro istis rebus nulla de facili detur act.quare dicit nulla facile detur actio? qr aliqñ pro re cõmodata.i. deposita dat actio.siue rapiatur vel furtim subtrahat cõmodatario.vt.j.vi bo.ra.l.ij.§.generaliter.⁊ insti.de ob.que ex delic.§. que de fullone.pro depositis si depositarius tenet de dolo ⁊ lata culpa. j.deposi.l.qd nerua.aut non cõmisit dolum vel culpam non habet act.qr eius nõ interest:qr ex improbitate ⁊c.j.de fur.l. itaqz.sed si cõuenit qd potest esse.j.deposi.l.j.§.si conuenerit.⁊.§. sepe.si est ei subtracta agitur furti. Sed hic quero ponamus cõmodaui tibi rem meam:remittis mihi per seruientẽ tuuz:venit quidam ⁊ dicit ei:ostende.seruus ostendit.ille dicit:recede cum domino retinet rem:volo agere rei ven.cõtra illũ qui abstulit rem seruienti tuo:dico teneris cõmodati act.qr remisisti per minus idoneã personã:tu quo iure ages cõtra illum si rez non cõtractat? vr qd non habes aliquã act.sicut hic dicit:esto qd cõtractet habes act.furti.ad rez quã act.habes.potest dici: ego qui cõmodaui non debeo agere cõtra aliũ qui abstulit rez seruienti tuo rei vendi.sed agam condic.ex.l.vel iudi.of. ⁊ dicam sic:quia talẽ rem possidebam animo meo ⁊ corpore cõmodatarij:dico a cõmodatario vel ab alio in possessione quã possidebam corpore suo non potuit mihi preiudicare:vnde aduoco pos.illam condi.ex.l.C.de acquir.pos.l.ex liberis.vel iu.of. sic potest intelligi.j.de acquir.pos.l.vniuersas.in fi. vel potest subueniri alia via.tu cõmodatarius qr periculum pertinet ad te si cõtractas habes act.furti ad penam:ad rem habes act.in factum.j.de prescri.ver.l.quotiens.vel iudi.of.arg.C.de agri.⁊ cen.l.si coloni.Item hic dicit non debet facile actio dari cõmodatario:ergo innuit ex iusta causa dari debet.[vsuca.]incohata a defuncto[heres].i.petitor[possessori]qui possidet pro herede vel pro possessore.hec ratio nihil valet.qr heres hz aliam actio.non datur here.peti.nõne si res est pignorata defuncto heres habet hypo.vt in superioribus.⁊.C.e.l.ij. in fin. quare dicetis si res fuit pignorata defuncto cõpetebat ei hypo.eadez cõpetit mihi.si defunctus emit a non domino habet public.ille est debitor defuncti:a debitore defuncti potest peti hereditas:sed si defunctus incepit vsucapere ⁊ ego compleui vsucap.sum effectus dominus competit mihi rei vendi.directa.vt.C.de pact.l.traditionibus.ista rei vendi.non competebat defuncto:sed mea propria est.vt.s.eo.l.qd si in diez.§. iul. [non esse]secus si iurarez meam esse.vt.j.de iureiuran.l. si possessori.in princip. [in possessione] idest male fidei possessore hereditatis.[hic]idest predo[non teneatur]videtur hec littera velle quod predo non teneatur de culpa . videtur contra . j.e.l.sed ⁊ si lege.§.qd act.quare dicetis non tenet propter culpam simplicem:sed propter culpam dolo mixtam:quia predo est male fidei possessor.s.e.l.nec vllam.⁊ ideo expono propter culpam scilicet simplicem.[retinere]sed restituere heredi de eis restituendis cõdemnabitur heredi.vel potest exponi propter culpam scilicet tantum.

ET non tantum ⁊c.

1 ☞ In iudicio petitionis hereditatis qd nõ põt restitui venit.

1 **Seruitutes.** †Vos habuistis in superioribus in peti.here.veniunt res corporales hereditarie ⁊ non hereditarie:quarum periculum pertinebat ad defunctum.Itẽ iura idest nomina:sed nunquid seruitutes debite a predijs vicinis predijs hereditarijs veniunt in petitio. heredita. Respondet iuriscon.qd non : qr non est aliquod incorporale qd possit restitui:sicut est in corporibus ⁊ fructibus quomodo ergo subueniet heredi? subuenietur qd ille qui impediet heredem vti frui poterit conueniri ppria actione.idest confessoria actione.hoc dicit. [in petiti.heredi.]hec est bona littera.alij habent in restitutionem.⁊ dicatis seruitu.debite a predijs vicinis predijs hereditarijs. [restitui] idest nihil sit restituendum.Sed dicet aliquis cur res corporales veniũt in peti.heredita.incorporales non.i.seruitutes:ideo qr nihil est incorporale qd possit restitui.[propria].i.cõfessoria act.insti de act.§.cõtra quorum.j.si ser.ven.l.ij.Et no.hic quedam iura veniunt in peti.heredita.vt nomina.s.e.l.nec vllam. in fin.⁊.l. seq.hic est aliquid qd potest restitui id quod petebat act. ⁊ de talibus iuribus loquitur.s.l.proxi.in fi. Sunt quedam iura que non veniunt in petit.hereditatis:puta seruitutes: quare? quia nihil est quod possit restitui si predium vicinuz debet seruitu.huic predio si dominus huius predij decedit ⁊ sum heres eius si vellem agere peti.hereditatis pro seruitu.quid restitueret mihi? nihil.pur predium suum est suum: sed vbi ago petiti. hereditatis contra debitorem hereditarium aliquid debet restitui ipsum debitum.sed volo agere contra vicinum peti. heredi.aut non impedit me non habeo cõfessoriam actionem.j.si ser.ven.l.harum.qr nihil est qd possit restitui. Item dum nec a vicino impedior ire ⁊ agere habeo illam cõfessoriam quã nunqz habuit defunctus:igitur est ppria mea act.igitur in peti.hereditа.non veniet.s.eo.l.qd si in diem.§.non solum.⁊.§. iul.⁊ hoc vult dicere iste.§.sed.l.videtur contra.dicere qd seruit.veniant restituende.j.quorum.le.l.j.§.qui autem.Ad solutionez cuius contrarij quattuor modis dictum est vno modo sic: seruit.non venire in petitio.hereditatis.[didici]scilz male. que solutio non est bona vt.j.videbitis.Alij dicunt aliud in serui. predialibus vt hic.aliud in seruit.personalibus vt ibi.nam in alio differunt.j.de pig.l.si is qui.§.fin.⁊.l.sequenti.hec solutio non est bona:quia.l.contra.primo dicit:petit vsumfru.⁊ vsum ⁊ adicit.idem dicit in ceteris seruitutibus.tertij dicunt:est differentia inter interdictum quorum le.qr in eo veniunt seruitutes restituende vt ibi.⁊ peti.here.vt hic.nec ista videtur bona: quia sicut peti.here.datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore:ita quorum legatorum.vt in.§.qui aũt.vnde ita dicetis:iste.§.est intelligendus in seruit.que debent a predijs vicinis predijs hereditarijs:ego vicinum cuius prediũ dz seruit.non possum cõuenire petitio. here.sed.l.contra. loquit de seruitu.que debentur a fundo legato predio hereditario si legatarius vsurpat sibi hereditate iacẽte predium sicut legatum venit in interdicto quorum leg.⁊ seruitus similiter.

1 ☞ Empta causa hereditat si hereditati sunt necessaria veniunt in hac actione petitionis hereditatis.

1 **Item veniunt.** †Non solum predicta veniunt in peti.heredi. sed alia:ecce si male fidei posses.emit aliqua ex here. veniunt in petitio.heredita.siue sint empta de pecunia hereditaria vel non si tamen vtilitas versabatur hereditatis:sed heres tenetur restituere precium possessori ⁊ est verum qd veniunt aut sunt comparata ⁊ nomine hereditatis tunc veniunt als ipsum precium.Item si distraxit fundũ hereditariũ si iusta causa venit in petitio.heredi.precium : si sine causa distraxisset tunc venit ipsa res cum fructibus.hoc dicit.[comparata]a possessore male fidei qd eo apparet propter id quod.j.dicitur.⁊.j.ea.l.§.eos qui. Item quod statim dicit: res empte veniunt in petiti.heredita.si sunt necessarie. si esset male fidei non posset imputari si non necessarias emisset.[veniet]quia sicut res succedit loco precij ⁊ econtra.j. de lega.iij.l. imperator.§.ij.[hominem] necessarium vel vtilem hereditati. [modo]distinguendum est.[venire] .j.eod.l.ceterum.⁊.j.l.proxi. ⁊ ibi dicemus.

1 ☞ Hereditas augetur accessionibus ideo omnes accessiones eius in petitione hereditatis veniũt.

Item non solum. †Non solum predicta veniunt in petitio. hereditatis.immo ⁊ alia vt que erant in bonis defuncti tempore mortis . vel si qua augmenta accesserunt hereditati si ex ipsa

hereditate accedunt si extrinsecus non quia accedunt persone possessoris:z ideo apud eum debet remanere non restitui.h.d. [augmenta] puta fructus z ancillaz partus.j.pxi.§.z.j.eo.l. sed z si lege.in fi.z.l.seq.[z diminutionez] sicut peculium.j.de pecul.l.quātū be.in fi.[accedere] z veniunt in peti.here.z que sunt ista: fructus qui percipiunt ex predijs hereditarijs z partus ancillaz:vt.j.proxi.§.[accedunt] z que sunt ista ponetis exemplū.si seruus hereditarius quesiuit non ex re.s.hereditaria:sed ex re ipsius possessoris accedit extrinsecus dz remanere apud possessorē.j.e.l.per seruū.in fi.z.l.seq. Itez potest not. exemplū:si possessor vi deiectus est z assecutus est penā hz iure suo ex puisione sua.j.e.l.at vbi.Ex.§.isto colligetis si possessor querit aliqua ex sua industria non restituit.j.de here.ven.l. venditor.z.j.ad.l.fal.l.si heres.

Fructus autem. Uos habuistis in superiori.§.qd in peti.here.veniunt restituenda nedū corpora hereditaria imo augmenta. Modo ponit hic que sunt ea que augent here.certe fructus ex rebus hereditarijs percepti:sz z partus ancillarū hereditariarū vnde isti veniūt in peti.here.h.d.[fructus aūt] pōt legi aduersatiue: pōt legi inceptiue: vel illatiue:aduersatiue legit:vt referatur ad proxi.dicta:que possessor recepit extrinsecus nō sunt restituēda sed fructus.potest legi illatiue:qz sicut corpora hereditaria veniunt in peti.here.ita augmēta pueniētia ex hereditate:fructus aūt veniūt ex hereditate.[omnes] siue industriales siue naturales[accesserint].i.percepti sunt a possessore vel percipi potuerūt si est male fidei[hereditatē]vnde sunt restituendi.j.e.l.sed z si lege.in fi.z.l.seq.z.l.ancillaruz.z.l.seq. z vt ego breuiter aperiā vobis quandā glo. Jo.z Azo. obscure positā formabo talē questionē.fructus augēt hereditatem z veniunt restituēdi in peti.heredi.est istud in male fidei posses. j.e.l.sed z si lege.§.qd aūt.quid in bone fidei pos.nunquid tenetur ad fructus industriales:dñs.g.de guar.ita dixit in casibus suis:ita scripsit.C.e.l.j.§.bone fidei posses.tenetur de fructibus industrialibus etiam si cōsumpsit eos. nam non lucrat eos pper industriā in petitione hereditatis:secus si est in rei ven.qz eos lucrat pter industriam vt de eis consumptis non teneat.j.fi.re.l.iiij.§.post lit.z.ff.de acquir.pos.l.in bone fidei. qd secus sit in petitio.heredi.ideo qz littera dicit.fructus aūt omnes zc.salua auctoritate sua non videt bene dixisse.pur habemus istam maximaz que est tenenda regulariter qd bone fidei pos.fructus industriales pcipiēdo faciūt suos adeo qd de eis extātibus rei ven.non tenet:sed quia pcipit de re aliena tenet iudi.offi.deductis sumptibus.institut.de of.iu.§.illarū z j.e.l.si a dño.de cōsumptis nō rei ven.quia fecit suos.j.de vsu.l.quid sit.iudicis officio nō: quia nō habet nec dolo desijt habere sed lucrat pro sua industria fallit in duob casibus:vnus casus est si recepit fructus ex re in qua fecit magnos sumptus j.de rei vendic.l.sumptus. Item si petit pecuniam qua liberauit dñm rei.j.de rei ven.l.emptor pdium.non ob.§.isto nos dicimus qd inter peti.here.z rei ven.est similitudo quo ad qdaz. hic sicut in rei vē.male fidei pos.tenet de fructib pceptis z pcipiendis.j.de rei ven.l.fructus. ita in peti.hered.j.e.l.sed z si lege.§.quod autem. Item similitudo sicut in rei ven. bone fidei poss.naturales fructus non facit suos.j.de vsur.l.fructus. ita in peti.hereditatis vt hic.z.j.e.l.sed z si lege.sed est similitudo sicut fructus industriales bone fidei pos.facit suos tenetur restituere iudicis officio si extant: si consumpti sunt eos lucrat. vt.ff.de acqui.her.l.bone fidei. ita in petitione hereditatis vt hic.nam si lucratur aliquis qui cōuenitur rei vendi.nisi ↄsumpsit.multo fortius in peti. hereditatis. s.e.l.non tantū. sed in alio est differentia inter peti.here.z rei ven.ecce in peti.hered. fructus augent hereditatem:sed in rei vendi.non augent rem. Dicet aliquis quid est istud dicere in peti. hereditat si aliqs possidet hereditatē pro herede z pcipit fructus naturales augent heredi.z industriales nō:de extantib tenet vt dictuz est de cōsumptis non:quia est in rem.j.de rei vend.l.j.verū tamen sicut bone fidei pos.in rei ven.fructus facit suos:lz veniant restituendi iudi.offi.sed de eis consumptis non tenetur idem in peti.heredi.vt hic.z.C.e.l.j.

1 ☞ Actio vna qñ deuoluit in aliā intelligit deuolui sm ei naturā primeuā nō scdm accidentalem.

1 **Cum prediximus.** Uos habuistis qd act.hereditarie veniūt in pet.here.an veniat cū sua natura quā habēt ab initio vel ex postfacto.vbi gra.aliqua est actio q crescit p inficiationē vt qz dānū est datū in re hereditaria veniret ex postfacto in duplūz vel in simplū ab initio. Rñ.qd in simplū[diximus].s.e.l.qd si i die. §.nō solum.[crescit] puta act.l.acquil.j.ad.l.acqui.l.ij.[salutare] videbat s.qz cū hic peti.hered.subrogetur loco.l.aquil. debet esse eius nature.s.si quis caut.l.eum qui in iure.sed certe debet esse eius nature ab initio non cuius est ex postfacto: vt.j.de ser.cor.l.non tantuz.sed actio.l.aquil.non est ab initio sui natura in duplum.

1 ☞ Quando vnū est in obligatione aliud in solutione ex dispositione.l.tūc permittit potestas soluēdi donec super actione iudicati lis fuerit cōtestata.h.d.

1 **Item recte ait.** †Titius ↄuenit te noxali actione pro damno dato a seruo tuo iure titij fuisti titio ↄdemnatus decessit titius z successi ei: nūquid peti.heredita.aduocabo id qd fuisti condemnatus titio. Respon.qd sic:sz nunquid liberaris dando seruum pro noxa. certe nō:elapso tempore qd datur cōdemnatis.hoc dicit.[possessor]hereditatis.[iudicati]olī hodie in factum.C.de reb. credi.l.actum.[litem]motam contra eum. Not.hic quandam regulam quam alibi non inuenietis: si seruus tuus dat mihi damnum teneris mihi.l.aquil.noxali.institu.de noxa. in principio.iudex debet te condemnare ex delicto serui:verum accipis potestatem dandi seruum pro noxa.j. de noxa.l.j.z.ij. quousqz licet dare pro noxa.infra tempus quod datur cōdemnatis ad soluendum.accedit.j.de re iudi.l.miles.z institu.de offic.iudi. in princip.z quod tempus datur iudicatis.C.de vsur.rei iudi. l.fin.vel dicatis post illud tempus licet tibi condemnato dare pro noxa anteqz sit susceptum iudicium super act.iudicati vel peti.here.s.de ar.l.si cum dies.in fi.z.l.seq.

Preter hoc. Tit.iste hic explicitur sm qd greci cōpilauerunt eum:greci non plura adinuenerunt in petitio.heredita.nisi cui detur.z que sint eius priuilegia:contra quem quid veniat in ea.verum latini z romani circa petitio.heredi.multa alia inuenerunt:qualis sit z districte res qualiter veniant z de dolo cōmisso ante lit.contest. puniendo: z de fructibus qualiter veniant. de quibus omnibus bonum est vt incipiamus verba senatuscon.z eius interpretationez facimus.h.d.[sit]est in rem.j.e.l.sed z si lege.§.petitio. [hereditarijs].j.e.l.§.ceterum.z.j.l.proxi.[preterito].i.commisso ante lit.cōtest.j.e.l.§.inter eos.[z de fructibus] de quo dicetur.j.e.l.si a domino.in fi.z.l.seq.

Pridem. Quia iuriscon.dixit circa peti.her. factum esse senatusconsul.in.§.isto iurisconsul.intēdit tractare sub quibus consulibus factum fuit: z postea ponuntur verba senatusconsul.z in vrbe tempore huius senatuscon.erant quattuor consules.vnus istoruz vocabatur quintus vstius balbus alius publius iubentius.tertius celsus titius. quartus aenus seuerianus.isti cōsules habebāt multas questiones de hereditate:aliquas non habuerunt.s.decisas.vnde fecerunt pulsari ad consilium:senatores venerunt:dixerunt cōsules ex quo habemus hic senatores.faciamus qd veniat imperator z proponamus in senatu que sunt pponenda.z ita vocatus fuit cesar adrianus augustus iperator maximus filius participi nepos diui nerue. z dixerunt consules ex quo estis hic proponatis.surrexit imperator quinto nonas marcij tertia die intrāte martio z proposuit questionē.surrexit cato rogatus z dixit .volo primo dicere saluo illo qd istis alijs videbitur.questio nostra proposita est subtilis nescirem statim cōsulere:vnde videtur mihi qd differatur z precipiatis omnibus senatoribus qd cogitent:clamauerūt alij bene dixit. dixit imperator in nomine domini:hoc idem placuit consulibus: recesserunt postea pridie kalendas martij. z.xiiij.intrante martio: dixit imperator bene debuerunt cogitare:fecit pulsare ad consilium:venerunt senatores:dixit imperator:quid placet vobis respondere questioni proposite super peti.heredi.surrexit cato:ita videtur mihi.alij dixerunt z nobis placet:ita fuit stabilitū:vt in seq.§.habetis.h.d.[pridie idus] idest.xiiij. intrāte martio.z idus est nomen grecum.z dicit idus.i.diuisio nundinarum.[martias]idest tertia die intrāte martio.naz martius habet istas diuisiones idest partes quattuor.pma pars est kalendas martij:prima dies martij.secunda est in secunda dicimus sexto nonas. in tertio dicimus quinto nonas z postea none: postea incipimus octauo idus: septimo idus: postea sic de singulis. postea secundo idus: postea idus: postea dicimus decimoseptimo kalendas aprilis.postea sic de singulis vsqz in fi.mensis [senserunt] z breuiter ita dico ad instructiones minor ista nomina kalēde none idus fuerunt introducta ad deceptionē latronum:latrones conspirabant ad inuicē tempore quo debebant esse nundine.vnde cogitauerunt prudi viri:possemus inuenire talia verba que non intelligerēt latrones sic.vt prima dies martij vocetur prima dies kalēdarū: vnde veniebat sonans tubam z dicebat.kalo in secundo die dicebat sexto nonas.i.vsqz ad sex dies erunt nundine:postea sequēti die dicebat qnto nonas:postea sic de singulis pridie nonas postea

nas postea nonas.in die nūdinarū in vesperis octauo idus se quenti die septimo idus ⁊ sic de singulis. scđo idus vel pridie idus postea idus postea in sextadecima dicebaꝛ decimosepti mo kalēdas aprilis.i.vsq; ad.xix.dies clamabiꝛ nundina am phelis.⁊ debetis scire quattuoꝛ sunt mēses qui hñt.vj.nonas ceteri quattuoꝛ nonas.vnde versus.Sex nonas maius ⁊c.

Cum anteq̄. In.§.isto ponunꝛ verba senatuscon. ⁊ ponetis ita casum vt melius intelli gatis verba:quidam rusticus decessit relictis duobus heredi bus:vnus heredū adiuit hereditatē.⁊ sic pars sua non fuit ca duca:alius decessit ante aditā suā partem here.ꝭ fuit caduca vnde fm hec tempoꝛa debebat fisco applicari.venit quidā ⁊ di xit ista dimidia est caduca debebat applicari fisco vnde appre hendit eam:iste anteq̄ ista pars peteretꝛ fisco.i.denunciaretur fisco vendidit res here.⁊ preciū cōsecutus fuit.venit quidā ad ꝓcuratorem fisci ⁊ dixit:talis decessit relictis duobus heredi bus:vnus adiuit:alterius portio est facta caduca:venit quidā ⁊ apprehendit eam:vocatus est ille ⁊ dictū est: tu distraxisti ta les res hereditarias extātes redde preciū rerū hereditariarū redde cū vsuris.dixit paratus sū facere voluntatē vestrā: vñ dixit imperatoꝛ in senatu dñi cōsulatis rem pub.Super que stione ista dicūt senatores ita:cū anteq̄ partes caduce ⁊c.ille qui putabat se heredē distraxit res hereditarias teneaꝛ pre stare precia non vsuras.⁊ qđ dicimus in hereditate idem dici mus in singulis vniuersitatibus.Modo volumus ire vltra ⁊ dicere tria alia:nos dicim⁹ qđ possessoꝛ hereditatis a quo pe tita est hereditas teneꝛ restituere precia etiā si res ille deper dite vel diminute ante perditā heredi.Itē si quis inuasit here di.alienam ⁊ ante lit.cōtest.dolo desijt possidere perinde con demneꝛ ac si possideret.Item si quis possidet hereditatē alie nam bona fide dꝫ teneri inquantū est locupletioꝛ non vltra cō cludatis breuiter.sicut senatuscon.hꝫ quattuoꝛ capita. primū est qđ bone fidei possessoꝛ here.teneaꝛ reddere preciū nō vsu ras.scđm est qđ teneaꝛ restituere precia rerū here. etiam si res sint perdite vel minute.tertium qđ possessoꝛ male fidei si dolo desijt possidere teneaꝛ ac si possideat:est quartū qđ teneꝛ bone fidei pos.inquantū est locupletioꝛ.h.d.[caduce]deficiūt here ditates tribus modis:sicut alia relicta aliqua sunt quasi non scripta.C.de here.institu.l.j.aliqua sunt quasi caduca : aliqua sunt aperta voce caduca.C.de ca.tol.§.⁊ triplici modo.hic er go dñs rusticus duos instituit heredes ⁊c.fm hec tpa caduca applicabanꝛ fisco.C.de cadu.tol.in prin.hodie est coꝛrectum. C.de cadu.tollē.l.vna.§.pro scđo.⁊.§.in nouissimo.[seruādus est]in bonoꝝ pos.⁊ pec.ca.vel quasi.j.e.l.§.ait senatus.in fi. hucusq; durat primū cap.incipit scđ m itē placere ⁊c.[fuisset] apud emptoꝛē.quid dicaꝛ deperditū dꝛ.j.e.l.deperditū.[item eos]incipit tertiū cap.senatuscon.eiusdē.[possideret] .j.de regu.iur.l.parem.[eos aūt]incipit quartū cap.senatuscōsul. [essent]teneꝛ ⁊ non vltra.cōcoꝛ.j.e.l.sed ⁊ si lege.§. cōsuluit. ⁊.l.si a dño.§.si predo.⁊.C.e.l.j.⁊.ij.

Petitam autem. Ex quo habuistis verba se natuscō. incipit iuriscō.ex ponere illa:vos habuistis in ṽbis senatuscō.peterenꝛ.⁊ dꝛ pe tita fisco ex quo possessoꝛ cepit scire qđ ad fiscū pertinebat vt qꝛ fiscus denūciauit ei litteris vel edictis dicit senatuscon. de fisco ⁊ de partibus caducis qꝛ ita de facto euenerat.idē esset si tota hereditas esset caduca : idē si vna res non esset caduca. idē si deferreꝛ ciuitati vel priuato non solū habet locū in he reditate imo in peculio ⁊ alia hereditate.s.bonoꝝ possess.h.d. [litteris.]vnde fit citatio litteris ⁊ edictis ⁊ alijs modis. vt no.s.de iudi.ad peremp.in fi.⁊.l.seq.[peterenꝛ]hic repetunꝛ vt exponanꝛ.[fiat]tota hereditas deferaꝛ fisco ⁊ caduca:vñ quid iuris.[de parte ⁊c.].j.de rei vē.l.que de tota. [vacātia] non caduca.⁊ dicunꝛ vacantia quādo decessit quis sine succes soꝛe.j.de iur.fisci.l.j.§.an bona.[ciuitati]vnde lꝫ ciuitas non equipareꝛ fisco.j.de ver.signi.l.eum qui.tamen hic parificaꝛ. [factum sit]hic colligiꝛ ar.cōtra illos qui nesciūt respondere aliquid in disputādo si allegaꝛ cōtra eos aliqua.l.que loqua tur in fisco speciale est in eo.cōtra eos est iste.§.⁊.C.e.l.j.vnde debetis habere istam cōsiderationē:si.l.que loquitur in fisco statuit aliquod ius cōmune:speciale est in fisco. sed si.l. ponit regulā iuris sicut hic erat:nō est speciale in fisco[castrensi.]nā si filius miles decedit pater occupat omnia iura peculij.j.de cast.pecu.l.ij.si alius occuparet habet locum hic senatuscons. [vniuersitatem]vt bonoꝝ pos.vel fideicom.habet.j.de fidei cō.here.pe.l.j.⁊.ij.

1 ☞ Denunciatio vbi fit ad notificandū idem operatur sciē tia simplex qđ denunciatio ⁊ non refert a quo denuncieꝛ.

1 **Petitam.** Habetis qđ petita here.bone fidei efficiꝛ male fidei dꝛ petita si denunciatum est vel non sed scit:vnde teneꝛ ad res ⁊ ad vsuras:sed quid denuncia tum est:sed non scit a se peti:quia procuratoꝛi denunciatū est non videtur petita nisi ꝓcuratoꝛ denunciauit ei ⁊ non refert a quo denuncietur:sed eū possessoꝛ distrahit res tenetur ad res cum fructibus vel ad preciū cū vsuris:⁊ certe si erat possessoꝛ male fidei ⁊ distraxit res quas distrahi expedierat:tunc ad rē sine fructibus:alꝭ non hꝫ locum istud senatusconsul.in pos.he redi.qui estimat se heredem.similiter habet locum in bonoꝝ possess.⁊ non est:⁊ in eo qui estimat sibi restitutam hereditatē ⁊ nō est.hoc dicit.[fit]in singularibus iudicijs secus vt.C.cō muni.di.l.j.nisi quantum ad hoc vt res sit litigiosa. in auꝛ. de litig.in princi.[non nocebit]secus in nunciatione noui ope ris.j.de no.oper.nunci.l.de pupillo.§.nunciationē.⁊.l.qꝛ in re presenti.[controuersiā]vnde not.si bone fidei distraxit si est sic res tempoꝛe peritura vel non:tunc ad preciū.si male fidei si distraxit res steriles tūc ad preciū cum vsuris:si autē res tpe perituras tunc secus qꝛ solūmodo ad preciū teneꝛ.vt.j.l.pxi. §.qđ si post.⁊ ibi dicā.[in eadē]vt teneanꝛ peti.hereditatis: de precijs rerum distractaꝝ ante petitam hereditatē:sed post petitam de precijs ⁊ vsuris.

1 ☞ Pecuniam hereditariā qui non attingit ad vsuras nō tenetur.h.d.

1

8 **Si possessoꝛ here.** †In princ.huius.l. dicitꝛ:possessoꝛ here. qui possidebat alienam hereditatem putans se here dem vel pro predone pecuniā inuenit in heredi.non attigit illam pecuniā:nunquid ad illius partis vsuras tenebi tur vero heredi peti.here.Respon.qđ non:hoc dicit. [posses soꝛ]exponunt quidā bone fidei qui putabat se heredem.s.e.l. pro herede.alij exponunt possessoꝛ male fidei:qꝛ nullam iustā causam possidendi habebat.s.eo.l.interrogatus.in fi.⁊.l. seq. vel potest exponi possessoꝛ.s.bone fidei vel male fidei:vt.j. di cam.[non attingat]dicitꝛ attingere mutuando eam vel consu mendo.j.eo.l.sed ⁊ si lege.§.si quis rem. [in vsuras].s. perce ptas non:qꝛ ex quo non attigit pecuniam non percepit.perci piendas non:si erat bone fidei possessoꝛ.quid aūt si esset male fidei statī dicā.Ad prin.huius.l.cōcoꝛ.C.e.l.j.sed de quo pos sessoꝛe loquiꝛ princ.huius.l.dixerunt quidā de bone fidei qui non teneꝛ ad vsuras.ad perceptas non:qꝛ non ꝑcepit:ad per cipiendas non: qꝛ bone fidei:vnde debet teneri inquantū est locupletioꝛ.s.e.l.proxi.§.eos.sed si esset male fidei teneretꝛ de percipiēdis.j.e.l.sed.⁊ si lege.§.qđ autem.Alij dicunt qđ intel ligitur de possessoꝛe male fidei.vel potest dici qđ in omni pos sessoꝛe potest intelligi hec littera siue sit bone fidei vel male fi dei:quare absurdū esset dicere qđ illius peti.quā non attingit vsuras prestare teneaꝛ.⁊ dicemus secus in fructibus qꝛ proue niunt ex re.sed vsura potius percipiꝛ ex industria.j.de rei ven. l.si nauis.in prin.

1 ☞ Redactū videꝛ qđ non est exactum sed exigi pōt.

1 **Redacte.** †In ver.isto exponunꝛ quedā verba posi ta.s.s.l.pxi.in ꝑx.§.cū anteq̄.vos habuistis ibi talia verba cū anteq̄ partes caduce ⁊c.modo exponuntur illa verba.reddite pecunie ex precio esse serui . ecce si bone fi dei pos.distraxit rem ex here.videꝛ preciū ad eum peruenisse. siue iā recepit siue act.habet:vnde debet teneri.hoc dicit.[he reditariū]verba ista ponunꝛ materialiter:⁊ sunt verba iuris con.posita.s.l.proxi.§.cū anteq̄.non vt aliquid significent ita est subaudiēdū.[hereditariū]vsuras nō esse prestādas. [est] qꝛ qui act.habet ⁊c.j.de regu.iur.l.qui act. verūtamen quando non exegit cedendo act.dꝫ liberari:qꝛ bone fidei possessoꝛ non teneꝛ nisi inquantū est locupletioꝛ.s.l. ꝑxi.§.eos.⁊.j.e.l.sed ⁊ si lege.§.consuluit.

1 ☞ Uendens post motam cōtrouersiam tenetur ad res nisi essent res steriles qꝛ tūc actoris esset electio.

2 Necessitas est duplex scilicet necessitas rei ⁊ necessitas perso ne vbi de qualibet.

1 **Quod si post petitam.** †In.§.isto dicun tur duo:⁊ sic formā tur hic due questiones que in verbis senatuscon.nō inueniun tur decise.vos habuistis in primo capite qđ si bone fidei pos sessoꝛ distraxit hereditatē a se petitam.quid si possessoꝛ heredi tatis post petitā heredi.rem hereditariā distraxit ad quid te netur.si distraxit ex volūtate:qꝛ res illa non erat sterilis nec tē poꝛe peritura teneꝛ restituere rem ⁊ eius fructus. Scđo dicitꝛ si distraxit ex necessitate rem sterilē vel tpe periturā precio ve ro ipse heres habet electionē velit petere rem cū fructibus vel precium cum vsuris.hoc dicit.[petitio]dicitꝛ petita cū denun ciatū est ei litteris vel edictis vel cū scit a se hereditatē peti posse.s.e.l.pxi.§.petitā.⁊.§.petitā.⁊ qđ dicit post petitam vel post motam cōtrouersiam.C.e.l.ij.[earum.]Sed qño veniūt

res cum fructibus cū distraxit vnde hʒ eos respon. effectus est male fidei possessor.j.e.l.sed ⁊ si lege.§.cum autē.vnde cōdemnabitur ad rem ⁊ eam redimet si poterit:al's iurabit cōtra eū in litem.j.e.l.§.fi.naʒ peti.hereð.est in rem.j.e.l.sed ⁊ si lege.§. petitam.⁊ in act.in rem iurat in litē.j.de in lit.iur.l.in actionibus[fortassis]abundat hic.⁊.s.de ar.l.si duo.[possit].i.debeat.exponunt quidam alij dicūt posset eligere:si possessor nollet eligere.[prestentur]vel rem cū fructibus.iste.§.reputatur difficilis ⁊ videt qd trib⁹ rōnibus non possit stare. vos habetis hic:si petitor hereditatis distraxit ex necessitate rem sterilē vel tempore perituram est in electione heredis vel vult petere rem cū fructibus vel precium cum vsuris.sed videt cōtra.j.e. l.in estimationibus.Ad solutionē huius cōtrarij ita breuiter
2 dico.† Est duplex necessitas.est necessitas rei:est necessitas persone.Necessitas rei est cū possessor videt si non vēderet reʒ tempore periret:vel videt fieri sterilem.⁊ hoc casu hʒ locuʒ qd hic dicit. Est necessitas persone puta cuʒ aliquis instituit heres in testamēto inoffi.⁊ iurat restituere here.vel rē singularē cogit restituere ex necessitate iniecta persone.j. ad treb.l.ille. §.intempestiuuʒ.⁊.C.cōmunia de leg.l.ij.tenet ad solū preciū. vt in.l.cōtra. ¶ Sʒ denuo videt cōtra.videt qd possessor qui distrabit rē ex necessitate teneat solūmodo ad id qd accepit.j. de rei ven.l.item si.§.j.Ad qd quidā dixerunt ibi loquit in bone fidei posses.hic loquit in male fidei pos.Vel si placet differentia est inter rei ven.que est specialis act.in rem:⁊ peti.here. que est vniuersalis act.in rē.in rei vē.ita si possessor rei mee distraxit rem ex necessitate modico accepto tenet ad id qd accepit.in peti.her.est aliud vt h.si querit ratio diuersitatis ratio est illa rei ven.datur etiā cōtra.ti.pos.j.de rei ven.l.in speciali. peti.here.non.s.eo.l.regl'r.non est mirū si possessor rei mee qui possidet ti.est melioris cōditionis ꝙ ille qui caret ti.vt hic.Sʒ videt tertia ratione qd iste.§.stare nō possit:aut iste.§.loquit in bone fidei aut in male fidei pos.si loquit in male fidei videt qd debet teneri solūmodo ad preciū cum vsuris.s.e.l.item ve. §.simili.⁊.§.ceteruʒ.si loquit in bone fidei qd non videtur dici posse:tum qꝛ littera dicit qd post petitā hereditatem distraxit ergo erat male fidei.vt.j.e.l.sed ⁊ si lege.§.si ante.⁊.C.e.l.ij.preterea bone fidei non pōt teneri nisi inquantuʒ est locupletior: ergo non dʒ teneri ad vsuras sed ad preciū.s.l.pxi.§.eos qui. ⁊.j.e.l.sed ⁊ si lege.§.cōsuluit.Ad istud varijs modis dixerūt. prima responsio est hic.§.loquit in male fide.hoc est verum:qꝛ loquitur post petitā hereditateʒ:⁊ tunc habet locū hic.§.⁊ fortassis qd ponit littera abūdat.⁊ qd dicit possit.i.teneat.alij dicūt si male fidei distraxit rem ex necessitate si non est in mora tenetur ad preciū cum vsuris:al's deuoluit electio ad petitorē vt hic:hoc est facere viʒ littere.vnde ita breuiter dicetis.§.iste loquit in male fidei:qꝛ loquit post petitam hereditateʒ.Et in male fidei adhibebitis istam distinctionē.Cū possessor here. distrabit rem ex hereditate si est bone fidei siue distraxit ex voluntate rem vtilē siue ex necessitate tempore perituraʒ:qꝛ licet ei rem suam negligere tenet ad precium quatenus est locupletior.s.l.proxi.§.eos qui.⁊.j.e.l.sed ⁊ si lege.§.cōsuluit.si est male fidei aut distrabit ex voluntate aut ex necessitate:si ex voluntate tenetur ad rem cum fructibus.vt in.§.similimodo:si ex necessitate rem tempore perituram:si ante petitam hereditatem est electio sua.vt in.l.item ve.§.similimodo.⁊.§.ceterum.si aūt post petitam heredi.vendidit:tunc est qd sibi imputet non est sua electio vt hic.

Ait senatus. Verba primi capitis senatus.hucusqꝫ sunt exposita.modo iurisc. repetit verba secundi capitis vt exponat illa.ait senatus in secundo capite qd possessores in quibus est petita heredias qd teneatur restituere precia rerū etiam si ante petitā hereditatem res ille essent perdite vel diminute exponit statim si bone fidei vēdidit rem hereditariā siue exegit preciū tenet siue non:sʒ act. habet. Sʒ nūquid si res est euicta tenet reddere preciū:non: qꝛ nō videt fuisse hereditaria ex quo euicta est:sic ergo euicta re ad precium nō tenet:qꝛ si exegit indebitū lucratur illud:sed quid vendidit reʒ ex hereditate sʒ redhibita est nunquid tenetur reddere debitū preciū: nō.sed quid si ipse cauit de euictione ei cui vēdidit:nūquid petitor hereditatis tenet ei indēnitatem prestare.Respon qd sic:hoc dicit.[ait]in secundo capite s.e.l.iteʒ ve.§.cū ante.in ver.placere ⁊c.[bone fidei] dicit bone fidei qui putant se heredē ⁊ non est.s.e.l.pro herede.[prestare]iuxta regulā qui act.habet ⁊c.j.de reg.iur.qui act.[prestare]cedere.quare: qꝛ est bone fidei.vñ non debet teneri nisi inquantū est locupletior.s.e.l.§.eos.vnde qui act.habet liberatur eam cedendo.accedit.j.de pec.l.qd debet. [peruenisse] quia non vr versum ⁊c.j.de in rem ver.l.si pro patre.§.versum. ⁊.j.e.l.sed vtrū.[soluit]vr cōtra.qꝛ ⁊ pcurator ⁊ gestor si exegit indebitum tenet reddere.s.de pcur.l.qui proprio.§.pcurator:sed breuis est respōsio pcurator qꝛ exigebat nomine domini tenet reddere.j.man.l.ex mādato.sed bone fidei pos.exigebat suo nomine possidebat dñi cogitatiōe.C.de fur.l.apud. vnde non pōt heres ratū habere qd non est suo nomine gestū. s.de neg.gest.l.si patri.§.sed si ego.denuo non venit in pet.here.qꝛ ex here.non est.⁊ ideo dicunt.ll.factū pactum cum possessore nō preiudicat petitori.s.de trans.l.iij.⁊.s.de pac.l.si tibi. §.si possessor[emptor]qꝛ pmisit de euic.ex natura ɔctus.vt.C. de euic.non dubitatur.

1 Bonefidei possessor tenetur ad preciū malefidei possessor tenetur ad rem.

1 **Restituere.** † Vos habuistis qd si possessor here. distraxit rem ex here.siue exegit preciū tenetur restituere siue non exegit sed acti.hʒ sed hic exponunt alia verba tenet restituere preciū etiā si non sunt res apud eū est verū in bone fidei vel male fidei:⁊ certe in male fidei dʒ redimere al's iurabit in litē:sed si deperdite sunt tenet verū preciuʒ prestare dr res deperdita qñ res desijt esse in natura rerū. dr diminuta si est res vsucapta vel prescripta.h.d. In male fidei non est dubiū qd tenet ad precium.s.pxi.§.sed in bone fidei:si res nō sunt deperdite tenet vt hic dicit.[iuratū]prestabit:qꝛ in peti.here. iurat in litē:qꝛ in rem est.j.e.l.sed ⁊ si lege. §.petitio.⁊ qꝛ bone fidei est.⁊ in actione in rē bone fidei iuratur in litē.j.de in lit.iur.l.in act.[perderet]ad qd facit.j.de lega.j.cū si res.in fi.[vsucaptū ab imperatore.

1 Bonefidei possessor tenetur restituere rem quam hʒ ⁊ si quid eius occasione accessit.

1 **It rem ⁊ precium.** † Bone fidei pos.here.reʒ hereditariam distraxit eandeʒ rem redemit ⁊ hʒ apud se cōuentus peti.here.vult reddere rem non preciuʒ nunquid audiet.respon.iuriscon.in predone esset in electione veri heredis vellet aduocare rem vel preciuʒ:sed in bone fidei pos.vr esse sua electio:sed istud satis inuerecūdum videt cum bone fidei pos.non dʒ morari in dāno:ita ex here.lucruʒ ferre non dʒ.Itē in oratione diui adri.ait senatus:o patres cōscripti sicut non dʒ ferre lucrū ita morari in dāno: vnde dicemus qd tenet reddere reʒ ⁊ si quid lucratus est illius act.illud tenetur reddere.h.d.[i predone].i.male fidei pos.[petitiōis].i. veri heredis.[in oratione].s.e.l.itē ve.§.pridie.[successisse] qd est verū in pet.here.s.e.l.qd si in dieʒ.§.sed si is.secus in singulari act.j.de furtis.l.qui vas.in fine.⁊.j.de here.ven.l.venditor.[lucratus est]verbi gratia:bone fidei vēdidit pro triginta postea redemit pro decem cōuentus pet.here.reddet rem.et qd lucratus est scʒ decem.quia sicut non debet morari in dāno nec in lucro vt hic.Or signori ex.l.ista colligo decisionē cuiusdam dubitabilis questionis.⁊ bonū est qd sciatis istud nō instruatis laicos circa hoc.ponamus: ego apprehendi aliquam hereditatem:quia puto me heredem eius:postea de nocte cepi cogitare ista hereditas mihi delata est: qd si preter spem meā esset aliena quid faciam licet putem meam volo emere ab alio veni ad quēdam amicum meū:talis hereditas est mihi delata ⁊ non dubito quin sit mea:tamen pter spem meā possunt multa euenire.volo qd vendas mihi:si nō emam a te possum cōueniri peti.here.s.e.l.regulariter.si emā a te habeo titu.non potero conueniri.pet.hered.C.e.l.fina.vnde ille qui vellet agere pet.here.ageret rei ven.pro singulis rebus:quia difficile esset probare:⁊ ita emi a te:venit quidam ⁊ cepit dicere se heredem verū ⁊ cōuenire pet.here.interrogauit me si possiderē cōfessus fui:interrogauit me si putarem me heredeʒ:dixi possideo quia emi.ecce instrumētum emptiōis: dicit ille homo circūspectus est ista barataria:tu apprehendisti eam anteꝗ emeres per annū dum esset apud te emisti eam.vnde dico qd iste titulus est fictus:vnde pro non titu.debet haberi vñ plus valet quod agitur ⁊c.C.plus valere qd agitur.vnde debes vitare pet.here.qd dicemus in qōne ista: videtur qd nō tenear:quia titu.habeo ⁊ hic non est de casibus in quibus pet.here.detur cōtra tit.pos. s.e.l.nec vllam.§.omnibus.⁊.§.qd si quis.econtra videtur qd iste titu.pro non titu.habeatur:quia videor simulate emisse.C. si certum peta.l.si ex precio.In questione ista dico sic:aduertatis aut simulate finxi me emere ⁊ pcium nō numeraui: simulatus titu.nō est titu.possideo pro herede non vitabo iudicium: aut vere emi quia illi dedi pcium: tunc refert aut modicum precium dedi cum hereditas esset magni precij.tunc nō ob.iste titu. aget pet.here.s.e.l.nec vllam.§.si quis heredi.emerit.aut emi iusto precio:⁊ hoc casu dicam quod tenear peti.heredita.quia inspicio originem inspecta origine nō habebam titulū nisi qd putabam me heredem:postea volui mihi prouidere emi. vnde inspecta origine non habeo titulū.vnde ille titulus supueniēs non debet

non debet me excusare.ff.man.l.si procuratorem.et.ff.pro socio.l.si id.§.si filius.in meo emendo videor deponere bonam fidē.ff.de act.l.si ex re.immo dico q est casus huius.l.quia eam redemit.vnde licet habeat ti.tenetur peti.here. ad rē et ad id quod lucratus est.Ad.l.istam opponitur:si bone fidei vendidit rem et accepit precium nonne in precio habet tit.quomodo veniet precium in peti.here.cum non detur contra ti.pos.Rñ.in precio habet titulum sed precium succedit loco rei. vnde sicut res veniret in peti.ita precium.vt.s.co.l.quod si in diem.§.quod si is.Sed denuo instatur:si redemit quomodo venit cuz in ea habeat ti.Respondent quidam placebat ei nolebat reddere rem sed suscipere iudicium here.mos gerēdus est ei.ff.de pba.l.circa.verius est vt dicatis.vt.s.dixi inspecta origine non hȝ ti.

1 ☞ Bonefidei possessor non tenetur ad precium nisi quatenus est factus locupletior.

1 **Utrum autem 7c.** †In.l.ista tractat᷑ de his qui bene faciūt facta sua per contrarium.bone fidei pos.rem ex here.distraxit iusto precio tenetur precium restituere si est apud eum vel si est locupletior.quid si consumpsit illud preciuȝ in res nugatorias:nunquid tenebitur de isto precio.dicit iurisc.si inspiciamus verba senatusc.sic:quia prima facie ad eum peruenit:si inspiciamus q dȝ teneri inquantum est locupletior nō videt᷑ peruenisse si non durauit.et istud est verius si precium peruenit ad eum et extat apud eum:tenetur ad precium:et ideo si cōsecutus est ab emptore:quia moram fecit in precio soluēdo nō solum tenetur ad precium immo ad vsuras consecutas nomine precij.h.d.[donasse]quod est perdere.ff.de do.l.filius.[peruenisse]id est habet duas significationes vnam peruenisse et si non durauit vel peruenisse si peruenit et durauit.[clausulā] q teneatur si est factus locupletior et per ventum durauit locupletior:et ita non videtur versum 7c.ff.de in rem ver.l.si pro patre.§.versum.secus in metuȝ inferente.s.quod me.cau.l.qd diximus.in fi.et.l.seq.[peruenerit].ff.de vsur.l.mora.§.in bone fidei.[locutus]naȝ licet senatus loquatur de precio:tamē vsure debent venire percepte occasione precij illa ratione sicut non debet morari in damno nec in lucro.s.l.proxi.

Et ubi 7c. In.l.ista cum se.tractatur de his que extrinsecus obueniunt possessori here.et sic accedunt persone eius et non veniunt restituēda in peti.here.et dicitur aliquis possidebat hereditatem alienam bona fide:venit aliquis deiecit eum de pos. consecut᷒ est ab illo penam:nunquid illam penaȝ tenetur restituere vero heredi non:quia non ex hereditate sed propter iniuriam cōsecutus est.Idem in casu tali:possessor here.est stipulat᷒ ab aduersario iudicio sisti:quia ille non stetit sua die:pena cōsecuta nō venit in peti.here.quia habet ex ista promissione:secus si vendidit rem sub pacto.l.commissorie.quia istud est ex contractu hereditario videtur ad eum peruenisse.venit in peti.here.h.d.[actor]id est verus heres:quia ista pena non accedit ex here.sed extrinsecus.s.e.l.item ve.§.non soluȝ[non venerit]quare ex sua prouisione habet non ex here.[sed et si lege] hec est deterior copulatiua q̄ sit in libro.sed et istud non copulat ad.l.proxi.sed aduersatur:quia vendidi pro.xxx.soluisti.x.et dixi si ad diem residuum non solueres res esset inempta.et.x.amittere:nūquid illa.x.teneor restituere vero heredi sic.ergo est ista copula pulchra:dormiebat hic vlpia.quare ista copula non dȝ esse in litera quare.s.nō reddit hic sic:vos debetis dicere ideo dicit sed et si lege.quia non refertur ad.l.superiorem. sed ad.l.vtrum.in fi.et statim videamus rationem diuersitatis quare si possessor deiectus est de possessione penam quam consecutus est non reddit:si stipulatus est penam iudicio sisti non reddit.vnde est hoc.nonne sicut non moratur in dāno sic nec in lucro.s.e.l.si rem.in fi.Ad quod dico duob᷒ modis in vi deiecto nō consequitur ex here.sed propter iniuriam sibi factam.s.e.l.item ve.§.non solum.7 fm hoc ponetis exemplū sic.bone fidei pos.erat in poss.alicuius fundi hereditarij. venit quidam et p vim deiecit eum potest agere condic.ex.l. illa si quis in tantam. vt C.vnde vi.l.si quis.hanc penam estimationis rei non reddit:quia consequitur propter iniuriam persone illatam:sed vbi vēdidit rem et preciuȝ non soluit assequitur vsuras precij tardius soluti non assequitur propter iniuriam sed propter rē.s.l.pri.in fi.Potest dici secundo modo vt ponatis ita exemplum.bone fidei pos.ita fuit stipulatus q non deijceres eum de pos. talis fundi sub pena.c.postea deiecisti eum petet penam istaȝ nō tenetur restituere vero heredi quare quia nō habet ex here. sȝ ex prouisione sua.s.e.l.item ve.§.non solum.et q ex prouisione habeat colligitur.ff.de here.vend.l.vendite.et.ff.de fur.l.qui vas.in fi.idem est in bone fidei pos.vult petere a te debitum:quia non possidebas immobilia satis accepit iudicio sisti:

quia non stetisti in iudicio exegit cito penam hanc habet ex prouisione sua non tenetur restituere.ff.ad.l.fal.l.iij. Sed instatur vbi vendidit sub pacto.l.commis.nonne ex prouisione sua habet:et tamen reddit.vt in.l.se.rñ.sicut precium perceptū ex vē.rei here.succedit loco rei:ita vsura precij tardius soluti succedit loco rei.ideo venit in pet.here.s.e.l.si rem.in fi.vel dicatis q ipse deijcitur non potest ei imputari q aduersarius nō stat in iudicio non potest ei imputari.igitur extrinsec᷒ accidit:sed si vendidit rem ex here.potest ei imputari:quia facto suo voluit rem debitoris auferre:vel abstulit si vendidit sub pacto.l.com.hic ex re here.videtur perceptum.Ad.l.istam signātur cōtra.videtur q consecutus es violenta deiectione restituas:nōne si possessor vi deijcitur debet teneri peti.here.s.e.l. quod si in diem.§.iul᷒.Item act.quesitam ex here.tenetur cedere.ff.e.l.illud.§.act.breuis est responsio si deijcitur tenetur vt cedat interdictum vnde vi:sed non tenetur ad penam restituendam vt hic.Item act.quam consecutus est ad rem here. tenetur cedere.sed illam quam consecutus est ex prouisione vel propter iniuriam sibi factam non vt hic.

Sed et si 7c.

1 ☞ Bonefidei possessor tenetur inquantū ex precio est factus locupletior et non vltra.

1 **Item si rem.** †Bone fidei her.possessor distraxit rem ex here.et precium consecut᷒ est:ex precio comparauit aliam rem:venit precium in here.pet.sic non res:quia sua facta est.Sed quid si minoris valet res q̄ fit comparata tenetur inquantum res valet quemadmodū si consumpsisset.h.d.[non res].s.e.l.si rem.[valet] quia non consideratur precium rei inquantum est vendita sed quanti valet.vt.ff.ad.l.fal.l.precia.[non videtur] quatenus consumpsit vsū eatenus non tenebitur.s.e.l.sed vtrum.

Quod ait. Ex quo iurisc.exposuit primum et secundum.caput senatuscō.modo vult exponere tertium quod loquitur in male fidei.ecce ait senat᷒ qui bona inuasisset cum sciret ad se non pertinere si ante lit.con.desierit possidere perinde condemnatur ac si possideret:est intelligendum vt predo teneatur de dolo preterito non solum de dolo preterito sed etiam de culpa vt si debebatur aliquid hereditati non exegit:vel si debebat aliquid hereditati et a se nō exegit loquitur senator de inuasoribus.isti enim per vim sunt cōdemnandi ac si possiderent ad rem et ad fructus:non soluȝ ad perceptos sed ad percipiendos.h.d.[preteritus]ante lit.conte.commissus.s.e.l.nec vllam.§.is qui.[ab alio]debitore hereditario vel defuncti.[nullam]scilicet iustam.[prestituros] et ita no.in.§.isto si possessor dolo desijt possidere perinde cōdemnatur ac si possideret.vt.ff.depo.l.j.§.non tantum. et qz dolus 7c.ff.de re.iu.l.parem.Item no.q male fidei tenetur de fructibus perceptis et percipiendis.idem in rei ven.ff.de rei ven.l.fructus.et.l.si nauis.§.generaliter. Et circa vnum quod hic dicitur instatur male fidei tenetur de dolo:tenetur et de culpa si debebat aliquid hereditati a se non exegit hoc non est mirū vel si quod debebatur ab alio non exegit hoc est mirum:cū nemo sine mandato et act.potest experiri.s.de neg.ges.l.si pu.§.videamus.et.ff.l.qd si pos.§.illud. Potest dici q ista male fidei erat coniuncta vnde potuit experiri sine mandato oblata cauti.de rato.s.de procur.l.sed et he.quod si nō fecit est in culpa vt hic.Uel istud est intelligendum quando male fidei erat constitutus procu.a defuncto seviuo et se mortuo:quo casu nō finitur mandatum morte.ff.man.l.si re.in fi.vel potest intelligi cum potuit tēptari non temptauit.ff.e.l.§.quod si illud.

1 ☞ Paria sunt quantum ad fructus ab initio malam fideȝ subesse vel ex postfacto superuenire.

1 **Ideo autem.** †Senatus in isto capite loquitur de male fidei qui ab initio erat male fidei.quid si ab initio fuit bone fidei 7 cepit postea ad se nō pertinere:nunquid tenebitur quantum ad verba senatuscon.non.tamen dicendum est q censeatur male fidei pos.h.d.[loquitur]in isto tertio capite.[possessionis]quia scriptus erat in testamento qd ignorabat inof.vel ruptū agnatione posthumi.[videtur]quantum ad verba.[pertinere]et ita poti᷒ sensum.et est.s.de le.et senatuscon.l.scire.[cepit]in peti.here.nō refert ab initio vel ex postfacto sit male fidei pos.sed in rei vē.refert:quia si semper fuit bone fidei de interitu non tenetur.si male fidei al's secus.ff.de rei ven.l.siue.in fi.et.l.se. vel istud est verum in peti.here.secus in rei ven.vt ibi:nam in alio differūt.s.e.l.si possessor.§.quod si possessor.

1 ☞ Error iuris non inducit malam fidem.

1 **Scire.** †Senatuscon.loquitur in male fidei pos.et qs dicitur scire here.ad se non pertinere qd si factū

sit qꝫ alius est heres qui errat in iure.institutus coraꝫ duobus testibus credit testamentum valere censetur predo vel non:qs credit aliquis licet sit posterior agnatus preferatur priori: et sic errat in iure nunquid censetur predo?non: quia scit factum censetur predo qui errat in iure:vnde non debet teneri inquātum est locupletior.h.d.[factum]id est scit alium heredem nō se:[factum]coram duobus testibus vel tribus.[erit].C.de testa.l.hac consul.et.l.iubemus.[deferri]vnde qui potior est in gradu et in successione.C.de le.here.in auc.cessante.ꝛ auc.post fratres[in iure]no.hic censetur bone fidei:et qui errat in facto putat se heredem qui nō est et qui errat in iure putat testamentum solenne et non est.accedit.ꝭ.de li.ca.l.igitur.§.potest. sed videtur contra.nam et iuris ignorantia in lucris non prodest.ꝭ.de iur.et fac.ig.l.iur.hinc est qꝫ non prodest in vsuc.vt.ꝭ. de vsuc.l.moueor.speciale est hic qꝫ iuris ignorātia prodest volenti acquirere:sed non bene dicunt si errant in iure non pdest ei in lucro:quia bone fidei tenetur inquantum est locupletior. ꝭ.e.l.§.consuluit:sed facit vt non moretur in damno.

1 ☞ Possessores omnes sunt pares post controuersiam motam et tenentur vt predones.

1 Si ante lit.conte. †Uos habuistis ī verbis senatusc.si male fidei ante lit.conte.desijt possidere perinde tenetur ac si possideret.quare? quia post lit.cont.omnes possessores efficiuntur pares:immo etiam post motaꝫ controuersiā si possessor male fidei desijt possidere aū lit.ꝯt.pinde ꝯdēnaꝝ ac si possideret ꝛ idꝫ vbi aū lit. cōt.desijt possidere.teneꝝ noīe doli p̄teriti vbi ab īitio possidebat bōa fide ꝛ passus ē lit.ꝯt.vl' moueri ꝯtrouersiā nō teneꝝ rōne doli p̄teriti.h.d.[fecerit]quo minꝰ possideret.ꝭ.eo.l.§.itē. [fiūt]ī pet.her.nō ita ī rei vē.C.de rei vē.l.ꝭ.[p̄teritꝰ].ꝭ.e.l. quod autem ait.Et super isto.§.est insistendum et aduertatis quia ista materia est bona ꝛ vtilis.vos habetis in petiti.here. que datur contra eum qui caret titu.omnis possessor al's bone fidei efficitur male fidei mota controuersia. Sed in singularibus iudicijs lit.cont.quero ita:ponamus conuenio te rei ven. de re mea quam putas tuam esse ante lit.conte.non es male fidei:litem sum tecum cōtestatus lit.con.rem putas tuā vt ante: nunquid cum lit.conte.perseueras in eadē voluntate eris male fidei.dixit mar.cum suis sequacibus omnis bone fidei pos. lit.con.efficitur male fidei cum lit.con.mutat opinionem ante lit.cōte.putabat suam.lit.cōtes.audiuit talia verba a petitore cepit putare suam non esse vel vacillare suā nō esse.pro ista sua opi.inducebat.ꝭ.in.§.de eo autem.et quia ius factum non potest immutare quomodo lit.cōte.immutabit op. alicuius cum facte cause ꝛc.ꝭ.de cap.l.ī bello.§.facte.et fictio postliminij nō trahitur ad pos.que est facti.ꝭ.ex qui.ca.ma.l.deniqꝫ. Itē iniquum esset dicere qꝫ debet condemnari tanqꝫ ille qui hꝫ scientiaꝫ rei aliene.ꝭ.de solu.l.si quis solutioni.sed contra. dicimus et licet laici credant op.mar.potest eis ita concludi: dicit aliquis possessori qui conuenitur rei ven.vnde obuiat ei quando venit de litigio que noua habes tu?mala:quia credebam taleꝫ domum meam alius petit a me et litem sum contestatus cū eo: vnde videtur vacillare lit.cōt.iur.presumptione.vt.C.de acq. pos.l.nemo.ꝛ quia lit.conte.per narrationem et responsionem contrariam fit.C.de iudi.l.rem et per negationeꝫ res efficitur dubia.ꝭ.e.l.si debitor.Item bone fidei ante lit.conte. teneꝝ de dolo post lit.conte.de culpa.ꝭ.de rei ven.l.si a bone fidei.Item quia iste.§.loquitur generaliter vnde generaliter debet intelligi.ꝭ.de pub.l.de precio.Item quia alia.l.corꝛ.est ista.C.e.l.ꝭ. §.post lit.non ob.ius non potest factū immutare:hoc bene verum est:sed bene potest fingere aliquam veritatem:vnde fingitur captus si reuertatur non fuisse captum.vnde circa articulū istum vt instruamini in causis possessor bone fidei post lit.conte.iuris presumptione efficitur male fidei cum res incipit esse dubia et incipit de suo iure vacillare vt hic.et.C.eo.l.ꝭ.quo ad aliqua omnino efficitur male fidei quo ad aliqua non.quantū ad ista lit.cōte.efficitur male fidei vt si ante lit.cōte.tenebatur de dolo lit.conte.de culpa.ꝭ.de rei ven.l.si homo.in fi.Itē ante lit.conte.tenetur de perceptis post lit.cōte.de consumptis. C. de rei ven.l.certum.Item si ante lit.cōt.est incohata p̄scriptio lit.conte.interrumpit.C.de rei ven.l.more.quo ad quedam remanet bone fidei non tenetur de interitu rei ante lit. cōtes.ita post lit.cōte.si vel habet iustam causam litigādi.ꝭ.e.l.illud.vel si res perijt eodem modo penes eum quo apud petitorem .ꝭ.e. l.item si.in fi.item remanet bone fidei vt sicut possessor incohatam vsuc.perficit ante lit.conte.de rigore licet non quantū ad effectum quia tenetur restituere vt.ꝭ.de rei ven.l.iul.in fi.in.l.si post.et.ꝭ.pro emp.l.ij.in fi.Iteꝫ remanet bone fidei.sicut bone fidei ante lit.cont.fructus industriales facit suos. ita post lit. conte.vt de his rei ven.non teneatur sed de perceptis ante nō tenetur si consumpti sunt iudi.offi.sed de perceptis post sic.ꝭ. de vsur.l.qui scit.§.in bone fidei.

1 ☞ Qui dolo malo desijt possidere vel dolo non acquisiuit possessor tenetur ad rem et ad fructus et contra eū iuraꝝ.h.d.

1 Perinde inquit. †Exponit hic alia v̄ba eiusdem capitis perinde ꝛc.merito quia dolus pro possessore habeꝝ si dolo desijt possidere tenetur ac actione vel si noluit acquirere si dolo desijt possidere tenetur ipse et qui possidet ꝛ si per multas manus ambulauit sed tenetur qui possidet ad fructus.vel dolo desijt possidere et certe ambo q? ergo tenetur qui dolo desijt possidere ꝛ qui possidet apparet qd contra eos in litem iurabitur.h.d.[inquit] ꝭ.e.l.item.§.placere.et.ꝭ.e.l.§.quod autē ait.[admittere]id est acquirere.vt.ꝭ.de re.iur.l.parē.Item non.hic qui dolo desijt possidere vel noluit acquirere tenetur.secus in eo qui alienat in fraudem creditorum.ꝭ.de his qui in frau.cre.l.qui auteꝫ.in prin.[teneꝝ]verū si actū est cū vno liberaꝝ alter.ꝭ.e.l.necvllā. §.si quis dolo.[iuraꝝ]nā iuraꝝ in litē propter dolū nō ꝑpter culpā vt hic.et.ꝭ.de in lit.iur.l.ij.§.ꝭ.naꝫ petitio est bone fidei. C.e.l.vl.et in act.in rem ꝛ in bone fidei iuratur in litem.ꝭ.de in lit.iur.l.in actionibus.et habuistis.ꝭ.e.l.si possessor.in fi.

1 ☞ Bone fidei possessor teneꝝ inquantū factus est locupletior nec dr̄ quis locupletior lꝫ aliū obligatū habeat naturaliter ad antidota nisi antidota sint soluta.

1 Consuluit senatus. †Tria capita verbo? senatuscō.positor in superioribus exposita habuistis.in.§.isto intēdit iurisc. exponere quartū caput scꝫ in quo teneꝝ bone fidei pos.here. nō in totum dāno afficiaꝝ:sed teneaꝝ inquantū est locupletior. ex quo apparet qꝫ senatusc.voluit puidere bone fidei possessoribꝰ vt teneanꝝ inquantū sunt locupletiores. Ex quibꝰ apparet si bone fidei pos.fecit sumptū ī hereditate diminuiꝝ de hereditate: si ergo dilapidauit vel pdiderit aliqd vel cepit re sua latiꝰ abuti nō teneꝝ:sꝫ si donauerit vꝝ teneri qsi habeat aliū obligatum vtiliter sꝫ nō teneꝝ:sꝫ si donauit ꝛ accepit antidota teneꝝ reddere qle sit q? dr̄ genꝰ ꝑmutationis.h.d.[senatus].ꝭ.e.l.itē.ꝛ.ꝭ. e.l.§.pridie.ꝛ.§.cōsuluit.ꝭ.e.l.item ve.§.eos qui.et notabitis hic regulā qꝫ in pet.here.bone fidei pos.teneꝝ inquantū est locupletior.C.e.l.ꝭ.ꝛ inspiciꝝ tp̄s sentētie qꝫ sit locupletior.ꝭ.e.l. si a dño.ꝛ.l.si quo tpe.ꝛ.ꝭ.de cōd.inde.l.ij.[nō prestabunt]in peti.vero heredi.[videbunꝝ]quare non q? donare est pdere. ꝭ.de do.l.filius.ꝭ.de pac.l. cōtra iur.§.filius.[obligabat]sed oīno est inefficax.vt.ꝭ.dicā.[antidota].i.ꝯtraria doñ. ab antiqd est cōtra ꝛ donū[permutationis]vñ si tibi bone fidei possessor rē ex hereditate ꝑmutauit qd accepit ex ꝑmutatiōe tenetur reddere ita in hoc casu.In isto.§.no.tria.Primū est qꝫ bone fidei possessor teneꝝ inquantū est locupletior.accedit.ꝭ.e.l. itē.§.eos qui.ꝛ.C.e.l.ꝭ.ꝛ.ꝭ.de cōdi.inde.l.iij.Itē no.si possessor donat rē valentē.x.ex here.lꝫ donatariꝰ sit obligatus ad tantūdem naturaliter tū nō intelligiꝝ locupletior cū donare sit perdere.ꝭ.de do.l.filius.Et no.qꝫ ista naturalis obligatio cōsistit ex nudis ꝛ puris moribus si dono tibi.x.inspectis meris ꝛ nudis moribus tu quadā naturali equitate es mihi obligatꝰ ad.x.ex eo vt benefaciētibus benefaciamus.ꝭ.de iusti. et iur.l.vt vim ꝛ homines ꝛc.ꝭ.cōmo.l.si vt certo.§.sicut.sꝫ ista nō est naturalis talis qꝫ ex eo apparet:si mādaui tibi vt gereres negocia mea ꝛc.ꝭ.mā.l.si te in prin.secus in naturali obligatiōe que descendet ex nudo pacto naturaliter sum obligatꝰ ad illud dādum.ꝭ.de pac.l.ꝭ.et ista naturalis obligatio impedit donationem.ꝭ.de do.l.hoc iure.§.pe.nam donari videtur qd nullo iure ꝛc.ꝭ.de dolo.l.donari.Item not.hic qꝫ si ego bone fidei possessor dono tibi aliquid ex hereditate licet sis obligatus ad tantumdē non tū si donasti in hoc sum locupletior:sed si donasti ꝛ accepisti antidota videor ꝑmutasse:vnde sicut in permutatiōe bone fidei possessor teneꝝ reddere.ꝭ.e.l.si rem.ita qd accepi ex causa remunerationis.ꝭ.de leg.iij.l.imperator.et.ꝭ.e.l.si rem.

1 ☞ Locupletior dr̄ possessor si res extant apud eum licet earum contemplatione de suo latius expenderit.

Si quis. Ex precedenti.§.habuistis qꝫ tenetur bone fidei possessor inquantum est locupletior: pēdent sequentes.§.qui videntur sibi contradicere : tamen si intelligatis continuationem et positionem casuum videbitis quod non discordant. vnde vos habuistis quod bone fidei possessor tenetur inquantum est locupletior si ex heredit. sumptum fecit vel dilapidauit vel perdidit non tenetur. †In.§.

1 isto ponitur casus in quo contemplatione delate hereditatis re sua latius vsus est.verbi gratia.putabā hereditatē titianaꝫ mihi delatam locupletem:cogitaui quia retro fui pauper non potui multum expendere amodo sum diues volo latius expēdere:vnde latius expendi de meo:nunquid cōtentus petitione

hereditatis de hereditate deducā si ex hereditate consumpsissem non tenerer:quia attigi hereditatem:secus si de meo expēdi.inde etiam est si contemplatione oblate hereditatis mutuā pecuniam accepi et consumpsi nō videor ex hereditate cōsumpsisse sed de meo:licet de hereditate res pignori obligauerī: quia sum obligatus ad pecuniam illā reddendā.h.d.[si qs] bone fidei possessor aliene hereditatis.[hereditatis]nunqd quod consumpsit ex hereditate de suo contemplatione delate hereditatis deducet ex hereditate:ecce responsio mar.rc.[nō attigit]id est in hereď.sumptum non fecit.[hereditas] vt ex hereditate videatur consumpsisse.[difficile]id est impossibile dicere:sic exponit.ff.pro socio.l.j.§.de illo.[obligatus] personaliter ad illam pecuniam et personalis obligatio sequitur personam non rem singularem.j.ad treb.l.j.§.si heres:et.C.de here.insti.l.quotiens.Sed hic statim quero que est differētia inter istum et superiorem.§.ratio est illa vbi bone fidei possessor here.expendit ex hereditate nec habet nec dolo desijt habere.ergo nō debet teneri.si teneretur iam offenderetur senatus qui non vult bone fidei possessorem in damno versari:sed vbi expendit de suo contemplatione hereditatis habet hereditatem vnde locupletior est:vnde tenetur reddere.s.e.l.si et rem.z si de suo consumpsit non de hereditate deducet:quia suum negocium non hereď.gessisse videtur.Ad.§.istuz signantur tria contraria que non videntur cōtraria:et ideo tollam vnico verbo.quod hic dicitur est verum in bone fidei possessore hereditatis qui a vero herede causam non habebat.secus est cū si dono vxori constante matrimonio habet a me causam teneri debet inquantum est locupletior tempore sententie.j.de donati.inter vir.et vx.l.quod autem.in prin.et.§.j.siue illud donatum consumpsit si ex sui contemplatione donati tantūdem cōsumpsit non est locupletior non tenetur.j.de dona.inter vir.et vxorem.l.si id quod.§.illud.z.l.si sponsus.§.maritus.quare:quia cum habet causam a me mitius est agendum cum eo: quia ille donationes benigne sunt tractande.j.de dona.inter vir. z vx.l.si id quod.§.si quam.Item aliud contrarium hic signatū tollam vnico verbo:si possessor hereditatis accepit mutuo pecuniam et obligat rem hereditariam non videtur acquisisse hereditatem.quia est personaliter obligatus. secus si dono vxori constante matrimonio non tenet donatio:si illā obligo videor reuocare donationem.j.de dona.inter virum et vxo.l.cum hic.§.si maritus.preterea aliud est dicere si rem obligo ex hereditate videor obligare hereditatem:quia hec est falsa:aliud si dono vxori rem:et postea obligo videor reuocare donationē.hec hera.C.de dona.inter vir.et vx.l.si maritus.

1 ☞Expensa presumitur in dubio facta de parte expendentis et alterius.

1 **Adeo.**§.iste videtur contradicere precedentibus.§.sed si intelligatis continuationem non contradicit.in duobus precedentibus. §. dicitur quid iuris sit cum bone fidei possessor putat se heredem in totum et in nihilum est heres:si consumpsit ex hereditate non tenetur vel non deducit. In.§.isto loquitur de bone fidei possessore qui putabat se heredem in totum et erat pro dimidia.ponetis ita casum:quidā putabat se heredem ex asse cum esset ex dimidia:iste dimidiaz hereditatem consumpsit in res nugatorias:id est inutiles nō necessarias:verus heres pro dimidia conuenit eum petitione hereditatis pro dimidia dicis tu aliquando audiui iura.scriptum est in iure:si bone fidei possessor consumpsit de hereditate non tenetur.ego consumpsi dimidiam:et quā:tuā non meā. dicit ille est aliena administratio si tu lusisti meam:z ego dico tibi ꝙ consumpsisti tuam non meā.queritur quid iuris sit:dicit iurisconsultus ista questio exparsit se per ciuitatem romanam:interrogati fuerunt sapientes.quidā respondebant:quidam dicebant sicut dicebat possessor:quidam dicebāt sicut dicebat petitor:quidam dicebant sicut si totam consumpsisset in nihilum teneretur:ita si partem consumpsit de illa non tenet: igitur illa dimidia consumpta debet intelligi consumpta partim de dimidia sua et partim de dimidia coheredis.h.d.iste.§. videte expositionē litere.[qui]bone fidei possessor.[ex asse] cum esset heres ex parte scilicet dimidia:qz appellatione partis dimidia continetur.j.de ver.sig.l.nomen.§.portionis.[cōsumpsit]in res nugatorias neqz vtiles vel necessarias. [non tenetur].s.e.l.§.consuluit.[diuisionibus] id est opinionib?. quidam dicebant dimidiam consumptam fuisse coheredis nō possessoris.quidam dicebant econtra.quidam dicebant dimidiam consumptam partim fuisse ex hereditate coheredis:partim ex hereditate possessoris.z hec opinio videtur.j.probari. vel exponatis ita [diuisionibus] scilicet bone fidei possessor erat heres insolidum et consumpsit:aut dicemus consumpsisse partem coheredis aut partem suam aut partim coheredis et partim suam.et hoc approbatur[vtriqz] id est possessori et coheredi.[non nihil]sed aliquid quia duobus rc.j.ve verbo.sig.l.duobus.[dimidiam]vt ita de dimidia consumpta dimidiam videatur consumpsisse de sua:dimidiam de parte coheredis et in.§.isto notetis ista ꝙ media via eligenda est vt faciūt rustici non diuidunt extremitates tenent mediū in quo est virtus vt potestis videre.duo contēdunt: dicit vnus debes mihi centum:dicit ille.non debeo nisi vnum denarium:veniunt rustici dimittatis verba in nos:compromittunt in eos quid videt̄ faciendum:diuidamus per medium ita ꝙ debet quinquaginta ita est hic:sic eligitur media via.j.si pars hereditatis pe. l. antiqui.et insti.de rerum diui.§.illud.et.j.ad treb.l.lucius.aliquando ex causa non eligitur.s.de neg.ge.l.nesennius.in fine et ibi dixi.Item notetis qđ est eadem ratio totius ad partem vel partis ad totum:si possessor totam hereditatem cōsumpsisset in nihilum teneretur.idem videtur si consumpsit partez: qz quid iuris de toto rc.s.de rei ven.l.que de tota.et tamen tenetur de dimidia dimidie consumpte:quia ex eo apparet ꝙ in dimidia consumpta videtur consensisse partim de sua parte:partim de parte coheredis:sic non est eadem ratio totius ad totum.sic alibi.s.de inoff. test.l.papinianus.§.sed nec ipuberis. in fi.et.j.de euictionibus.l.ex mille. Sz dic mihi que est ratio inter istum.§.et.§.consuluit vbi in nihilum tenetur:que est ratio inter istum superiorem vbi in totum: Respondeo aperta est ratio in.§.consuluit in nihilum erat heres z totum consumpsit:vnde durum esset si consumpsisset alteri non sibi: quia nō debet rc.j.de reg.iu.l.non debet.Item in superiori.§.in totum putabat se heredem et non erat.preterea.§.iste intelligitur inspecta equitate que preualet rigori iuris.preterea.§. iste intelligitur cum consumpsit dimidiam in res nugatorias.si autem cōsumpsisset in res vtiles et necessarias quatenus erat cōsumpturus de suo si non putabat se heredem eatenus intelligitur locupletior.j.proxi.§.

1 ☞De eo quod bonefidei possessor expendit de hereditate illud sibi imputatur quod alias erat impensurus si se heredē non estimasset.

2 ☞Fideicōmissari? rogat? restituere:si coact? adijt totū restituit.si sponte:quadrantē detrahit sed onus legatoz subit.

1 **Quod autem.**§.iste videtur contradicere superiori.§.et non contradicit ei.in superiori.§.loquitur in bone fidei possessore qui in totum putabat se heredem sed ex parte erat heres:quia si consumpsit i res nugatorias partim de suo partim de illo coheredis videt̄ consumpsisse.in.§.isto loquitur in putatiuo herede insolidum: qz quicquid expendebat in res vtiles expendebat.ponetis ita casum:quidam possidebat hereditatem titianam bona fide putans se heredem cum non esset:iste quid fecit:comedit frumentum hereditarium et vinum et carnes siccas emit vestes cōuenitur petitione hereditatis:iste dicit ita:credebam me heredē de frumento hereditario et vino et alijs cōsumptis nō teneor tibi:et dicit heres si non putasses te heredē ieiunasses tu semper:non ergo comedisses de tuo: hic es locupletior:in hoc debes teneri mihi.Modo queritur vtrum videat̄ consumpsisse de suo partim de hereditario. et dicit iurisconsultus: hec est equa sententia vt quatenus de suo erat consumpturus: eaten? intelligatur locupletior si quid vltra erogasset non tenetur.Et ad hoc probandū esse verum inducitur rescriptum diui Marci.in causa diui Marci.ecce diuus Marcus fuit institutus z rogatus restituere:si alienata sunt aliqua intelligendū est partim de suo et partim de hereditate alienata esse.h.d.iste.§. videatis expositionem litere.[quis]bone fidei possessor qui in nihilum erat heres superiori.§.pro parte.[erogauit]vtiliter vt indicant sequentia.[penum]penus sumitur dupliciter. penus est caua.et hic penum accipimus pro toto:in alia significatione accipitur pro parte:vnde penum vocamus paleam. vt j.de penu.le.l.j.ij.et.iij.[in statutis]id est vtilibus et necessarijs.[erogasset]quia non poterat de vento viuere.C.de alimē.prest.pu.l. fi. Ad ista probanda inducitur argumentum tale. nam rc.[erogasset]et ita quatenus impendit vtiliter vel necessario de suo videtur erogasse alia litera stat ex eo patrimonio.[erogasset]ex hereditate[decedant] vel in totum vel in parte.vt.s.precedentibus.§.Et circa.§.istum est insistendum quid differt iste.§.a superiori.§.intelligant dormientes.in superiori.§.putatiuus heres pro dimidia heredita.quicquid cōsumpsit consumpsit in res nugatorias:certe quod consumptū est pro parte sua et pro parte coheredis diminuitur.in .§. isto in nihilum erat heres:quod consumpsit consumpsit in res vtiles vel necessarias intantum inquantum al's erat consumpturus de suo:si nō erat heres in hoc videtur locupletior tenetur: sed si quid vltra consumpsit non videtur locupletior non tene-

tur.Unde ex predictis colligetis diuisionem talem: aut putatiuus heres in nihilum erat heres: aut in parte.in primo casu aut consumit ex suo tantum vel ex hereditate.si ex suo non detrahit de hereditate.s.e.l.§.si quis:si ex hereditate tantum. si in res nugatorias totum decedit hereditati.vt in.§. cōsuluit. si in res vtiles vel necessarias decedit sibi nō hereditati:vt in §.nostro.si autem pro parte est heres sed putat se heredem in solidum habet locum superior:.§.item.in.§.isto notetis vnum quod est valde vtile scire et dubitabile.vos debetis scire ꝙ fi
2 deicommissarie restitutiones fiunt varijs modis.† iste est cōmunis modus:instituo te rogo te restituere hereditatem tali: et hic si coactus adijt totum restituit.j.ad treb.l.quia poterat. si sponte adijt quadrantem detrahit.C.ad treb.l.j.⁊.ij. sed onꝰ legatorum subit fideicommissarius.C.ad treb.l.fi.nisi esset rogatus restituere deductis legatis.j.ad trebell.l.j. §.demetius scribit.et.l.marcellus.est alius modus:et iste non est inusu.testator instituit filium:dicunt alij consanguinei nescis q̄d possit fieri de isto instituto eroga post mortem suam pauperibus. dicit iste si rogarem restituere res iacerent restitutioni nō posset alienare.C.communia de lega.auť.res.Dicunt ipsi docebimus te facere quicquid supererit tēpore mortis restituat.Circa hoc.ll.loquuntur varijs modis. Una.l.dicit ꝙ rogatus potest consumere dodrantem restituit quadrantem.in auť.de resti.viij.coll.que est.C.ad treb.auť.contra rogatus. alie leges dicunt contrarium ꝙ debet restituere quicquid superestvt hic in ver.nam ⁊c.et.j.ad treb.l.titius.vnde videtur ita dici: si q̄s rogatus restituere quicquid superest tempore mortis sue dodrantem potest consumere.C.ad treb.aut.contra rogatus.sed si fuit bonus dispensator quicquid supererit veniet in restitutione quarta deducta.vt hic et.j.ad treb.l.titius.

1 ☞ Judicium vniuersale si per particulare consumitur non obstat exceptio ne ei preiudicium fiat Jtem emptor potest vti exceptione ex persona venditoris ne bonefidei possessor teneatur vltra ꝙ sit locupletior item venditore offerente se diuisioni emptor tutus est exceptione ex persona sua.h.d.

2 ¶Rei vendicatio fortior est ꝙ hereditatis petitio et quomodo intelligatur.

1 **Jtem si rem.** †Licet i.§.isto tractetur de bone fidei possessore vt in superioribus tamen hic mutatur materia:quia ab illo.§.consuluit.est tractatū que expense minuant hereditatem et que non.in.§. isto tractatur vtrum si bone fidei possessor distraxit res ex hereditate verus heres possit vendicare:ponetis ita casum. bone fidei possessor here.rem singularē distraxit ex precio illius rei non est factus locupletior:consumpsit precium in res nugatorias verus heres non potest agere petitione hereditatis contra emptorem:quia habet ti.vult vendicare rem singularem:quia nō est vsucapta:nunquid potest an emptor poterit vti exceptione speratur moueri inter te et venditorem centumuirale iudiciuꝫ vnde differuntur alia iudicia:igitur rem singularem vendicare non potes:queritur quid iuris sit.et rn̄.ꝙ potestvendicare si non vsucepit eam vel si non habiturus est regressum emptor de euic.contra venditorem bone fidei: quia iam per medium verus heres haberet regressum contra bone fidei possessorem hereditatis:quia illa exceptio est prodita possessori putatiuo non emptori:quia habet ti.Sed quid erit si vēditor paratus est defendere hereditatem ac si possideret.nūquid haberet locum exceptio ex parte emptorum sic.Sed quid vendidit hereditatem minori precio verus heres est assecutus illud preciū: nunquid poterit res vendicare non:quia sicut bone fidei possessor restituit quod assecutus est a creditoribus hereditarijs: ita debitores sunt liberati ipso iure: sic ergo sicut bone fidei possessor hereditatis: sic male fidei vel predo quod assecutus est a debitoribus hereditarijs restituit:ita debitores sunt liberati ipso iure.h.d.iste.§.videatis expositionem litere. [rē singularem locupletior:]q: illud consumpsit in res nugatorias. [vsucapte] quia si essent vsucapte cum emptor sit factus dn̄s non posset vendicare.j.de vsucap.l.iij.[quid]pro quia.[vendidit]et ista exceptio non obstabit.quia habet locum cū agit cum possessore non cum alio.s.e.l.diuus.in fi.et.C.eo.l.fi. [vēdicare]si non sunt vsucapte vel emptor non est habiturus regressum contra venditorem[habent ⁊c.]quia sicut non debet teneri bone fidei possessor:quia non est locupletior directo ita per medium.[exceptio doli]que est generalis.j.de do.excep. l.ij.§.generaliter.et.l.qui vtiq;.[emptorum]quia ex quo emptor defendit ipse rn̄dere videtur.vnde emptor poterit dicere oīs qui vocatur ad iudicium ex quo mittit ydoneum defensorem non debet inuitus in ius trahi.C.de procu.l. in pecunia rijs.[illud]siue iustum vel minus.[submoueri]ex quo habet precium.j.de act.emp.et ven.l.ex empto.§.emptorem. et bona fides non patitur vt bis idem exigatur.j.de reg.iu.l. bona fides.[siue]habetis hic principium.l. quidam habent totum sub.l.illa.sed si.l.commis.[exegerat]et euicta hereditate restituit petitori.[liberari]a vero herede.in.§.isto ante omnia no

2 tetis multa magistralia no.†statim circa principiū est melius iudicium rei vendicationis ꝙ petitionis hereditatis. fortior est rei vendicatio ꝙ hereditatis petitio.quod ita patet hic: si bone fidei possessor vendidit rem singularem ex hereditate:et consumpsit precium in res nugatorias non tenetur.s.e.l.itē. §.eos qui.et.s.e.l.§.consuluit.Denuo emptor non tenetur q: petitio hereditatis non datur contra ti.pos.C.eo.l.ij. quid faciet verus heres aget rei ven.de rebus singulis et poterit hoc facere et vincet emptorē nisi in tribus vel in quatuor casibus: hic si emptor vsucepit succumbet heres quia reivendicatio tollitur ipso iure vsucap.triennij.insti.de vsucap.in prin.et.C.de prescrip.xxx.an.l.si quis.Jtem si emptor est habiturus regressum de euic.contra venditorem:quia sicut bone fidei possessor si precium consumpsit non potest directo conueniri: et ita per medium non debet conueniri si heres vendicaret ab emptore haberet emptor regressum contravenditorem vnde teneretur: et ideo omnes defensiones que competunt debitori et fideiussori.j.de except.l.excep. et.l. omnes.similiter exceptiones que competunt venditori et emptori.j.de here.ven.l.emptori. et.j. si fa.fur.fe.di.l.quotiens.§.j.Jtem si bone fidei possessor paratus est defendere emptorem non potest vēdicare verus heres: quia verus procurator ⁊c.s.de procurato.l.j.§.verus.ita incipit habere locum exceptio ex persona emptoris.Jtem nō vendicatur ab emptore:puta si verus heres precium acceptum ab emptore euicta hereditate accepit.nō obstat:illa exceptio speratur moueri centumuirale iudicium differtur rei ven.quia illud habet locum cum agitur cum possessore. Jtem notetis argumentum ad questionem scholasticam venit scholaris Bononī.sicut est ibi nonvult emere vno anno vnum librū alio aliū: sed vult habere vna die omnes libros:venit ad mercatorē aliquem:domine habetis totum corpus iuris vellem emere: habeo.venit scholaris et emit omnes libros a mercatore.scholaris qui obligauerat libros mercatori: reuersus est et vult soluere.dicit mercator vendidi quia non soluistis ad diem. dicit scholaris:cui vendidistis vos:non dicam vobis.venit scholaris et adinuenit libros vendicat eos.dicit scholaris mercatori:vendidisti mihi tales libros vendicantur a me:vnde nolo litigare litigetis vos.dicit mercator sedeatis vos et legatis q: volo ire ad causam.Modo queritur si verus dominus vendicat rem ab emptore:et venditor veniat et paratus est subire iudicium cum vendicante vtrum sit audiendus.et videtur ꝙ vendicans non teneatur subire iudicium cum venditore: quia nō possidet nec dolo desijt possidere: igitur rei vendicatione non tenetur.j.de reiven.l.qui petitorio.offert se liti.vnde non tenetur cum eo litigare.j.de rei vend.l.is qui.Econtra videtur q̄ possit facere et quia emptor debet nunciare venditori vt eum defendat.s.de iudic.l.venditor. et quia sicut solutione liberamur:ita et iudiciuꝫ pro alio suscipiendo.j.de solu.l.solutione. et.j.de in rem verso.l.si pro patre.in prin. Jn questione ista dicimus:si venditor vult defendere emptorem:emptor inuitꝰ nō tenetur litigare vt hic.et in ver.quid tamen.et ar.s. de aliena. iudicij mutādi causa facta.l.iij.in fi.nisi in casu. quis est casus talis si diceret scholaris ita nolo litigare cum venditore quia est rixosus et litigiosus semper negaret: vel si diceret emptor melius scit veritatem ꝙ vēditor ex his et similibus modis faciet emptorem subire iudicium.s.de procur.l.si actor.C.de rei ven.l.fi.al's vero contra.j.de noxa.l.de illo.et.j.fa.her.l.plane. Ad.§.istum instatur et opponitur:hic.§. dicit vnum quod nō videtur stare: quia heres vendicat si emptor non est habiturꝰ regressum de euictione:sed nonne est habiturus regressum de euictione etiam si non sit promissa.C.de euic.l.non dubitatur. Ad istud respondeo est veruꝫ regulariter.sed fallit in casibus in quibus non habet regressum de euictione. Et ad illos casus refertur iste. §. vnus casus est.et aduertatis istum casum: quia tangit sapientes per contrarium vbicunq; res venditur in alea non tenetur de euictione nisi promittatur.j.quarum rerum ac.non da.l.iij.venditur res in alea: quia dicit scholaris alteri proijcias ad hunc librum estimatū quinquaginta libris si obtinebis habebis librum:si perdes dabis mihi quinquaginta ille proiecit ⁊ obtinuit.si euincitur ab eo postea liber nō habet regressum de euictione:quia non dedit aliquod preciū. Jtem fallit ꝙ venditor non tenetur de euictione:cum emptor emit rem suo periculo fm̄ Jo.etiam ad precium sibi datum restituendum.s.de pac.l.in emptionibus.fm̄ az. non tenetur ad interesse ad duplam sed ad precium.j.de acti.empt.l.ex empto. §.fin̄.Sed denuo videtur ꝙ iste.§.non possit stare si venditor distraxit

distraxit rem singularez vnde est locupletior ex precio:videtur ꝙ emptor teneatur peti.here.vtiliter: quare quia vbicunqꝫ vẽditor non comparet vel modico distraxit tenetur emptor vtiliter ita hic si consumpsit precium vndevidetur contra.s̃.e.l.nec vllam.§.quod si quis. Ad cuius sol. dicetis pluribus modis: vno modo sic ibi loquimur cum bone fidei pos. vendidit totã hered. hic loquimur cum vendidit rem sing.vel potest dici hic venditor comparabat et iusto precio.vendiderat: sed precium vendiderat cum eo non agitur:quia non est locupletior cũ venditore:quia compararet:vnde non agitur cum eo petitione hereditatis:sed rei vendicatione:vel potest dici in.l.contra. emptor conuenitur petitione hereditatis hic conuenitur de rebꝰ singulis regressum non habet nihilominus poterit conueniri vtiliter:quia iste.§.non vetat.

1 ☞ Petitio hereditatis habet mixtam naturam realium: et personalium.

1 **Petitio hereditatis.** † In.§.isto tractatᷣ qualis sit petitio hereditatis et est in rem:dicitur in personam propter prestationes personales vt sunt ea que possessor exegit a debitoribus: item precia rerum hereditariarum.h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[preciorum]perceptorum ex rebus distractis⁊ sic est mixta vnde durat.xxx.an.C.e.l.fi.vnde quantum ad personales prestationes est in personam.s̃.e.l.nec vllam.in fi.⁊.l.seq. Item est in bone fidei.C.e.l.fi.

1 ☞ Quod est dictum in hac actione habet locum in iudicio fami.her.

1 **Hoc senatusconsultum.** † Cuius verba habuistꝫ habet locum si agatur peti.here.item habet locum in fami. herc. si coheres contra coheredem agit esset inconueniens si haberet locum in petitione hereditatis non in fami.her. esset inconueniens quod peti possit non diuidi.h.d.§.videatis expositionem litere. [habere.] quia sicut in petitione hereditatis veniunt fructus:et in fami.her.j̃.fami.hercis.l.labeo.§.j.item sicut peti.here.est vniuersalė.j̃.titu.j.l.j.ita fami.hercis.j̃.famil'.herci.l.si filia.§.familie.vnde que veniunt in petitione hereditatis regulariter et in fam̃. her.quare dixi regulariter:quia in petitione hereditatis veniunt nomina.s̃.e.l.j.in fi.in fa. herc. non.j̃.fami.her.l.iij.

1 ☞ Hereditas augetur propter partus fructus et alias accessiones honeste perceptas.

1 **Augent.** † In petitione hereditatis veniunt corpora et fructus veniunt augmẽta hereditaria augent here.partus:vnde si ex ouibus hereditarijs nate sunt veniunt in petitione hereditatis:sed et partus ancillarum:sꝫ augent.hered.pensiones percepte etiam si domus sunt locate ad lupanar exercendum:quia in domibus honustaruz ⁊c.sic ergo apparet ꝙ senatuscon.vult ꝙ possessor omne lucrum restituat siue sit bone fidei vel non:si ergo possessor recipit aliquid a colonis vel ex operis seruorum vel ex pensionibus vel ex vecturis nauium omnia veniunt restituenda in petitione hereditatis.h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[partus]sicut fructus.s̃.eo.l.item ve.§.fructus.et ibi dixi:de materia ista. [debent] a possessore hereditatis vero heredi.[nõ temere].j̃.de vsufruc.l.vetus.et.j̃.de vsur.l.in pecudum.[restituere].s̃.eo.l.item ve.§.item et placere.[exercentur]vnde et si possessor percepit turpiter tenetur restituere si est locupletior:vt hic.et.j̃.de rei vend.l.fructus.sed si possessor locauit ad lupanar quia non poterat aliter locare non tenetᷣ de fructibus percipiẽdis inhoneste restituendis.j̃.de vsur.l.generaliter. et loquitur hic secundum antiqua tempora secundum que in domo honestoruz virorum lupanaria exercebantur:secundum noua iura domus publicatur.in aut.de lenonibus.[esse].s̃.e.l.itemve.§.cuz anteꝗ̃[et iumentorum.]accedit.j̃.de vsur.l.vsure.cum.l.seq.

1 ☞ Bonefidei possessor tenetur restituere sortem et vsuras quas exigit vel actionem cedere prout ipse eligeret licet iulianus aliter senserit.

1 **Iulianus scribit.** † Possidebas hereditatem mihi delatam mutuasti pecuniam here.et stipulatus es vsuras:conuenio te petitione hereditatis:nuuquid est mea electio ꝙ volo assequi sortem cum vsuris:vel ꝙ act.sibi cedatur et iul'.dicebat ꝙ sic:sed male dicebat si est bone fidei debet teneri inquantum est locupletior:vnde debet liberari cedendo actiones:sed male fidei non liberatur cedendo act.h.d.ista.l.videte expositiouem litere.[sit].s̃.e.l.itemve:§.cum anteꝗ̃.[petitoris]malefidei tenetᷣ ad sortẽ cũ vsuris nec liberarenᷣ cedẽdo:q: sicut d̃hit ⁊ vr̃ dolo desijsse possidere: vñ iuratᷣ in lit.cõtra eñ.s̃.e.l.si possessor.in fi.⁊.l.sꝫ et si lege.§. hec ṽba.

1 ☞ Possessor illud quod soluit creditoribꝰ hereditarijs imputat petitore vt caueat de defendendo si fuerit bonefidei possessor alias secus.

Si quid. Lex ista in sui principio consueuit difficillis reputari et quedã magna glo.domini az.reddit eam plus difficilem ꝗ̃ facilẽ: tamen si intelligatis casum et summariaz expositionem litere:cetera alia facilïꝰ intelligetis. In.l. ista in sui principio ponuntur duo casus. †
1 Primus loquitur in male fidei possessore here.secundus in bone fidei possessore hered. Primus casus est talis:quidam cepit possidere hereditatez mihi delatam mala fide:iste male fidei possessor soluit creditoribus hereditarijs de pecunia hereditaria suo nomine:postea cõuenio eum petitione hereditatis ipse vult reputare pecuniã quã soluit creditoribus hereditarijs:nunquid mihi reputare poterit:respondetur ꝙ sic:licet soluendo pecuuiam illam creditoribus hereditarijs me non liberauit ip̃o iure: q: suo nomine soluit:tamen quia non habet nec dolo desijt habere poterit recusare:quia vbicunqꝫ quis soluit quod debetur a debitore ipso iure non liberat:veruntamen si vult reputare debet cauere me indẽnem seruare aduersus creditores. Secũdus casus loquitur in bone fidei possessore.quidam possidebat hereditatẽ mihi delatam bona fide:de pecunia hereditaria soluit suo nomine creditoribus hereditarijs.c.certum est qđ potest reputare: quia si male fidei potest reputare multo fortius bone fidei: sꝫ nunquid debet cauere de indemnitate prestanda aduersus creditores non:quia non est locupletior:nisi quatenus habet condictionem indebiti reconciliato indebito aduersus creditores sed in hoc non est locupletior:vnde debet mihi cedere condictionem indebiti.ꝙ cum supradictum est ꝙ possessor hereditatis debet cauere de indemnitate prestanda est intelligendũ in predone:sed quid erit creditores postea conueniunt petitorem euicta hereditate a possessore nunquid poterit se tueri sic et si nõ ipso iure doli excep.poterit dicere petitor possessor soluit iam vobis.et quia iam mihi reputauit illud et bona fides non patitur vt bis idem exigatur.h.d.ista.l.videte expositionem litere.[possessor]scilicet male fidei:et ita loquitur primꝰ casus vsqꝫ ibi ad illum.§.sed an.vel legatis ita.[possessor]siue bone fidei siue male fidei:in male fidei loquitur vsqꝫ ad.§.sed an.in bone fidei loquitur vsqꝫ ad versiculũ petitor:mixtim ibi loquitnr.[soluit]de hereditario et suo nomine: alij exponunt soluit de suo et suo nomine:sed hec lectura non est bona. [reputabit.]et no.ꝙ est differentia inter reputare et compensare:reputare est quod soluisti creditori meo:vt hic.et.s̃.de nego.ge.l.nesennius.compensare est cum hincinde debetur ⁊ est liquidum debitum.vt.j̃.de compen.l.j.et.ij.et est proprie compensatio de quantitate ad quantitatem.vt.j̃.de condic.indc.l.si non sortem.§.si tibi.et.j̃.de pig.ac.l.si conuenerit.sed reputatio eadem in omnibus rebus siue petatur pecunia quam dedisti alij ad meam vtilitatem:vt hic:et in.l.nesennius.et. j̃. de rei ven.l.emptor.[hereditatis]ipso iure liberauit excep.doli.j̃.e.in ver.sed et petitor.[soluerit]debitoris veri nomine.[nõ liberat]ipso iure:et ideo quia possessor hereditatis non liberauit ipso iure sed doli excep.ideo debet cauere de indemnitate prestãda aduersus creditores hereditarios [sꝫ an.]incipit secundus casus qui loquitur in bone fidei.[cauere.] heredi vero de defendẽdo eum aduersus creditores hereditarios.[nisi habeat]hoc dicit allegando non decidendo.[condic.]reconciliato indebito per cõsumptionem.[petere]male fidei:quia non sciens soluit indebitum non repetit.j̃.de condict.inde. l.j. [mihi]scilicet iul'.qui fecit.l.istã.[possessore]scilicet sensisse: si dicat aliquis remanebit cond.inde.apud possessorẽ non.sed debet eam cedere vero heredi:ideo tenetur peti.here.quia cõdi.illam habet:vnde debet eam cedere et eam cedendo liberatur.j̃.de pec.l.quod debetur.et.j̃.de contrah.emp.l.sepe.§. sed si res.[sed et petitor]iste ver.est communis ad vtrunqꝫ casuz: vel potest dici ꝙ hic ponatur tertius casus.[a creditoribus] facta solutione a bone fidei.vel male fidei pos.[except.] doli mali que est generalis.j̃.de do.exc.l.ij.§.generaliter.et.l.q̃ vtiqꝫ.et descendit ista exc.doli mali ex illo fonte:quia possessor reputauit mihi istam pecuniam et iterato petitis ergo bis idez petitis.et bona fides non patitur ⁊c.j̃.de here.ven.l.vẽditor. et.j̃.de re.iu.l.bona fides. Ammodo ex quo intellexistis casuz et summariam expositionem litere.circa.l.istam non poteritis errare. Sed circa.l.istam est insistendum et est probandum tribus vel quatuor rõnibꝰ stare nõ posse.prima rõ est illa si poss. here.male fidei soluit de pecunia hereditaria creditoribꝰ hereditarijs ⁊ suo noĩe reputat:q: nõ hꝫ nec dolo desijt habere sꝫ cauet me ĩdemnẽ seruare aduersus creditores:ista cautio videtᷣ superflua ergo nõ dꝫ interponi:qđ sit superflua videte: ex quo

possessor reputauit aut creditores conuenient me aut nō: si nō conuenient me planum est: si conuenient me opponam doli excep. vt in ver. sed an. ergo ista cautio est superflua igitur nō dz interponi. s. de procu. l. nō cogendum. §. si procuratori. et. j. vt in pos. le. l. hec stipulatio. §. diuus. Ad istud ita dicetis cautio ita subtiliter intelligenti nō est superflua immo vtilis: ⁊ perq̄ necessaria duabus ex causis: et q̄ sit vtilis: et perq̄ necessaria videte: agent creditores contra me verum heredem: exquo euici here. a possessore: et dicent. c. solue nobis: dicam diu possessor soluit vobis si iterato petitis bona fides non patitur: dicent ipsi: nescim⁹ quid tu dicis: proba q̄ possessor soluerit: ergo habebit necesse probare quia sicut actori ⁊c. j. de proba. l. ij. ita reo in exceptionibus. j. de proba. l. in excep. ⁊. j. de excepti. l. j. si a possessore non esset mihi cautum de indemnitate prestāda: veniam ad eum creditores conueniunt me: nescio qualiter probem qd tu soluisti: vnde venias et me defendas: vnde ipse pbabit quomodo soluit de pecunia hereditaria et quomodo reputauit si non cauisses mihi derideres me: tūc insurget illa exceptio bona fides non patitur vt bis idem exigatur. vt. j. de reg. iur. l. bona fides. Item alia ex causa hec cautio est necessaria: ecce creditores petent a me centum: ego dico possessor soluit de pecunia hereditaria: nescim⁹ quid tu dicis: proba quomodo soluit et reputauit: in isto litigio fient sumptus: vñ esset malum q̄ facerem de meo: sed si possessor cauit de indemnitate prestanda: igitur sumptus mihi faciet vel veniet ad me defendendum et ipse faciet: vnde propter istas duas causas ⁊ pter difficultatem probandi ⁊ propter sumptus litis cauet de indemnitate prestanda: et de simili cautione interponenda. pter istas duas causas habebitis. j. e. l. pe. ⁊. j. de rei ven. l. is a quo. et. l. a quo. non ob. ll. qui dicūt q̄ quis superflua cau. nō debet onerari. est intelligendum de cautione que nullo modo potest committi non est superflua. s. de neg. ge. l. si pupilli. §. j. at hic potest committi propter duas causas. Secunda ratione videtur q̄. l. ista stare non possit: si possessor soluit de pecunia hereditaria suo nomine reputat mihi: sed condi. inde. quā habet aduersus creditores mihi cedere tenetur: probo cōtra. aut possessor erat bone fidei aut male fidei: si male fidei: si soluit de pecunia hereditaria suo nomine ergo soluit sciens non repetit: quia videtur donare. vt. j. de reg. iu. l. cum per errorē. j. de condi. inde. l. j. si possessor est bone fidei et soluit de pecunia hereditaria creditoribus hereditarijs suo noīe: iste sciēs non soluit indebitum: sed exquo soluit de hereditario non fecit accipientis: quia nemo plus iuris ⁊c. j. de acqui. re. domi. l. traditio. si non fecit accipientis ergo non datur condic. inde. necesse est q̄ sit translatum dominium. j. de condic. inde. l. si in area. Ad istud dicetis sic quod dicit hec. l. de cōdictione indebiti est referendum ad bone fidei non ad male fidei. q: si suam soluisset non repeteret: si obijcias bone fidei possessor cum soluit de hereditario cum non transtulit dominium quomodo cōdicit? Rñ. duobus modis: non condicit proprietatem nūmorum: sed condicit ratione possessionis nummorum. j. de cōdic. inde. l. indebiti. §. sed si nummi. vel potest dici secundo modo ⁊ subtilius. Uos debetis scire q̄ mutuum et indebitum participant: sicut mutuum contrahitur re ita indebitum. insti. qui. mo. re contra ob. sicut in mutuo ab initio trāslato dominio nascitur certi condictio ita in indebito: vnde extunc datur cōdictio indebiti ratione proprietatis. vt. j. si cer. pet. l. si a furioso. in fi. et. l. nam et si. et. l. filius. et. l. non omnis. et hoc indebitum fuit reconciliatum per consumptionem nam q̄diu extat apud creditores non est facta accipientis non potest condici: sed ea consumpta sic: nam mutuum reconciliatur vsuca. sicut et dos. j. de iure do. l. proculus. similiter et indebitum. j. de cōdi. inde. l. indebiti. §. j. Tertia ratione videtur q̄ ista. l. non possit stare: et est ratio talis: iste esset alienus ludus si possessor hereditatis soluit ⁊ reputat loquamur in bone fidei: si creditores cōueniant verum heredem repellet eos doli excep. quia bona fides non patitur: et quia bone fidei cedet cōdictionem indebiti: et ita condicet ergo eadem solutio parit liberationem et repetitionem quod. l. non vult. j. de cōdi. inde. l. cum is. et. j. de solu. l. qui hominem. Ad istud respondeo: ista locum non habent vno eodemq; casu euicta here. per verum heredem a vero possessore: si sileant creditores et non dicant aliquid: hinc bñ poterit agere verus heres condic. inde. ex cessione facta a possessore et dicet sic bone fidei: soluit indebiti pecuniam hereditariam tu consumpsisti: vnde sicut ipse haberet condic. inde. ita ego: illi dicent tu debes mihi tantum si poterunt probare obijcient compensationem. C. de compen. l. fi. si non poterunt probare: tunc reddent et postea conuenient verum heredem ⁊ tūc non obijcient excep. doli: quia nō videtur solutio ex quo facta non durauit. vt. j. de in rem verso. l. si pro patre. §. versum. Or

ponamus postq̄ verus heres euicit hered. et ille putauit sibi: creditores agunt contra istū: si iste eligit excipere de dolo malo: quia possessor soluit hoc casu non repetet cond. ind. quare: quia eadem solutio non potest parere liberationem et obligationem vt dictum est. Quarta op. ad. l. istam. et ista oppositio est difficilior ceteris alijs et veniam ad gl. hic positā vt videatis quomodo Jo. et azo. somniauerunt in pernaso: ecce si possessor here. bone fidei soluit suo nomine de hereditario q̄tum ad se soluit indebitum: quia non erat heres si soluit indebitū: ergo sibi nata est statim condi. inde. ergo si conueniatur verus heres a creditoribus nec poterit vti doli ex. vnde non erit liberatus ipso iure vel doli excep. vnde videtur contra. j. de condi. inde. l. si pene. §. j. Ad cuius solutionem dixit Jo. et idē dixit az. et est oblitus eius quod dixit. s. de neg. ge. l. si pupilli. §. idem ait. in ver. quid ergo ⁊c. Dixit Jo. intelligo. l. istam. quādo possessor here. soluit bone fidei de pecunia sua suo tamē nomine nata est sibi indebiti condictio: et eo casu non posset verus heres si conuenitur a creditorib⁹ hereditarijs habere doli excep. sed postea euicta hereditate si gerit possessor in mēte sua q̄ illa solutio proficiat vero heredi extunc et reputabit vero heredi dicendo: teneor tantum minus restituere q̄tum solui de meo creditoribus hereditarijs: et licet soluerim meo nomine volo q̄ proficiat tibi: et extunc si conueniatur a veris creditoribus verus heres habebit dol excep. vt hic. et ar. s. e. l. qd si possessor. ⁊. s. de ne. ge. l. fi. nā hic possessor soluit de suo et filio nomine anteq̄ peteretur hereditas volebat sibi proficere nō heredi: exquo heres peti. here. reputabat: q: vult qd illa ratio proficiat extunc proficit ope excep. et illud idem videt approbare az. in gl. sua. sed dominus az. videtur male hic exposuisse l. istam. alibi bene: quia dixit in distinctione quā fecit nobis: negocium dicitur alienum quatuor modis: in quarto membro ipso gestu: hic puto Bul. et dñs Jo. male dixisse. s. de ne. ges. l. si pup. §. quid ergo: quia ibi dixit azo. si illud quod tu debes soluo meo nomine statim est mihi nata indebiti condictio: igitur amplius non potest prodesse tibi: quia eadē solutio nō potest parere liberationē et obligationē. nec ob. l. que vtiliter. in fi. ⁊. C. de ne. ge. l. fi. q: ibi credebā sororē heredē defuncti solui nomine sororis gerens eius negociū: si tu appares postea heres si volo q̄ illa solutio tibi proficiat repeto act. ne. ge. qd est ideo quia volui aliquē obligare: vñ nō parit liberationem et obligationē ar. j. de cōi di. l. in hoc. nō ob. C. de ne. ge. l. fi. q: putatiuus heres soluit hereditatis nomine ⁊ veri heredis igitur liberat verū heredē merito liberabit eū: sed si soluit suo nomine vel veri heredis hic q: suo noīe soluit statim est nata indebiti condictio et neminē voluit obligare. si gerit in mente sua q̄ proficiat vero heredi nō pficit. vt in. l. contra. quare dicetis vt intelligatis. l. istā. sicut ibi dixi: et sicut dixi in casu ⁊ in expositionē lre. vt hec. l. in sui principio ponat duos casus: prim⁹ loquatur in male fidei possessore qui soluit de hereditario ⁊ suo nomine nō liberat ipō iure verū heredē sed doli excep. Scds casus loquitur in bone fidei possessore: nō ob. j. de cōdi. inde. l. si pene. §. j. quia ibi putabam me heredē solui de meo ⁊ meo nomine nata est indebiti cōdictio non potero reputare: q: de meo solui illa solutio non proficiet tibi: et si gererem in mente mea q̄ proficiat tibi: sic loquitur. l. cōtra. sed ista. l. loquitur vt dixi. ⁊ ad istam responsionē facit. j. de solu. l. cū quis. §. de illo. verūtamē in casu qui est notabilis: si puto me heredē soluo de meo ⁊ nomine meo licet sit nata indebiti cōdictio: ⁊ illa solutio nō proficit vero heredi: in casu pficit si nō possum repetere ab eo cui solui: quia nō soluēdo factus est. vt. s. e. l. qd si possessor. ⁊. j. de relig. l. at si quis. §. si quis dum se. Et ad solutionē huius contrarij ⁊ vt plene liqueat articulus iste ita distinguendū est et aduertatis eā: quia scripsit hic ⁊ in summa huius ti. verūtamen nescio quare fecit quia scripsit obscuri⁹ q̄ nunq̄ poterat: vnde scribūt q̄ obscure faciūt pter duas causas: vel quia nimis bene intelligūt: vel pter vitandū laborē scribendi: vnde ita distinguetis clare dilucide ⁊ aperte. Cū possessor soluit aut male fidei qui scit se nō heredē esse. s. eo. l. qui interrogatus. ⁊ l. nec vllā. dicitur bone fidei qui putat se heredē ⁊ nō est. s. e. l. pro herede: cū male fidei soluit aut de suo aut de hereditario si soluit de suo proprio siue soluit debitum siue indebitum indubitanter non repetit: quia sciēs soluit videtur donare. j. ad l. aquiliam. l. si seruus seruum. §. si oliuam. et iste casus ad. l. nostram non pertinet: si autē soluit de hereditario: hic refert aut soluit noīe defuncti vel hereditatis vel veri heredis: aut suo. si soluit nomine defuncti vel here. vel veri heredis poterit reputare. s. e. l. sed et si lege. §. item si rem. in fi. vt. j. in ver. siue bone fidei possessor siue predo ⁊c. et iste casus non pertinet ad. l. nostram. si autem soluit de hereditario suo nomine: quia hic non habet nec dolo desijt habere ex quo soluit reputabit heredi: verum

verum heredem nõ liberat ipso iure:sed ope excep. quia bona fides non patitur:veruntamen si vult reputare debet cauere: sic loquitur primus casus.l.nostre.si autem bone fidei pos. soluit aut de suo aut de hereditario:si de suo aut debitum aut indebitum si debitum ꝛ soluit nomine defuncti:vel hereditatis: vel veri heredis liberat verum heredem:verum quia gessit negocium heredis quod est suum ipso gestu recuperat acti. neg. ge.ꝫ.de neg.ge.l.fi.in fi.ꝛ.ĵ.de sol.l.si is.si soluit indebitum si de pecunia sua soluit suo nomine statim est nata condi. indeb. non potest facere ꝙ proficiat vero heredi.ĵ.de condic.inde.l.si pene.§.ĵ.si soluit indebitū de pecunia sua nomine defuncti nõ potest reputare vero heredi simpliciter : sed debet dicere non debeo teneri nisi inquantum sum locupletior.ꝫ.e.l.si possessor §.bone fidei.si autem soluit de hereditario si suo nomine poterit reputare.C.e.l.de here.liberat verum heredem doli except. vt hic ab initio nata est condi.inde.sed ex postfacto recõciliato indebito et illam cedet vero heredi:vt in secundo casu hui⁹ l.si autem soluit indebitum:si soluit nomine defuncti vel hereditatis vel suo non dꝫ teneri in eo quod consumpsit nisi quatenus sit locupletior.ꝫ.eo.l.si quid pos.§.vlti.et. l.sed et si lege commis.§.consuluit.

1 ☞ Malefidei possessor quod sibi debetur non deducit nisi hoc petitori expediat secus in bonefidei possessore.

1 **Sed et si ipsi.** †In.§.isto mutaẜ materia : habuistis quid iuris sit cum possessor male fidei vel bone fidei soluit de hereditario soluit suo nomine: hic dicitur:si aliquid debebatur possessori a defuncto poterit deducere siue debebatur naturaliter et ciuiliter: vel naturaliter tantum : et maxime si debebatur naturaliter nisi esset vtile heredi:vtile posset esse si debebatur sub pena vel sub pignoribus et pignora distraherentur hec sunt vera in iusto possessore hereditatis:secus in iusto possessore quia poterit deducere. h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[debebatur] quia est inefficax.ĵ.de act.l.naturale.licet possit compensari.ĵ.de compen.l.etiam quod natura.[petitori.]vero here.[solutuꝫ]al's dissolutum.per solutionẽ dissoluitur obligatio.insti.qui. mo. tol.ob.[causam]puta propter pignora que erant obligata ꝙ si non soluerit sibi distraherentur.[potest.]propter iustū initium quod habet.ĵ.de leg.ij.l.cū filius.et quia debet teneri inquantum est locupletior.ꝫ.e.l.item.§.eos qui.

1 ☞ Male fidei possessor deducit sumptus factos in hereditate et contra eum habetur ratio negligentie preterꝙ in actionibus exercendis sed bonefidei possessori non potest negligẽtia imputari.h.d.

1 **Sicut autem.** †In.§.isto tractaẜ mixtim de male fidei et bone fidei: ꝛ sicut in pn. huius.l.habuistis vnam differentiam inter male fidei et bone fidei:ita in.§.isto ponitur alia.ecce si male fidei facit sumptuꝫ vtilem vel necessariuꝫ deducere potest:sed si non fecit in culpa est huius culpe nomine condemnabitur vero heredi : secus in bone fidei:quia huius culpe nomine nõ condemnabitur:qꝛ licuit ei suam rem negligere.intelligitur bone fidei ante petitaꝫ here.postea predo est.h.d.iste.§.videatis expositionem litere. [sumptum]vtilem ꝛ necessarium quia deducit.ĵ.e.l.plane.ꝛ.l. vtiles.[rationem]id est de ista culpa condemnabitur vero heredi.[neglexit]sicut licet domino:concor.ĵ.sol.ma.l.si constãte.§.si maritus.in casu non licet rem nostram deteriorem facere:nõ licet seruos nostros sine causa occidere.insti.de his qui sunt sui iuris.§.fi.et.ꝫ.de his ꝙ sunt sui iuris.l.ij.[predo est.] nam omnis bone fidei petita hereditate efficitur male fidei. ꝫ.eo.l.item.§.petitam.et.C.e.l.j.

Illud. Uos habuistis quedam que imputantur male fidei pos.si debitū sibi ciuiliter et naturaliter nõ deduxit cum expediebat hereditati:est tamen quoddaꝫ qđ nõ imputatur si non exegit debita hereditaria cum non habebat act.nec posset alieno nomine sine mandato agere.h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[non habuit.]nam competunt vero heredi et veniunt sine accusatione ꝛc.vt hic.et.ꝫ.de ne.ge.l. si pu.§.fi.Item nemo sine mãdato alieno nomine potest experiri nisi esset coniuncta persona.ĵ.de prescrip.ver.l. naturalis. §.fi.sed videtur ꝙ imputetur ei si a debitoribus non exegit.ꝫ. e.l.sed et si lege.§.quod autem.sed rñ.aliud est intelligendū in possessore qui erat cõiuncta psona quia ei imputaẜ.ꝫ.de neg. ge.l.sinañt.ꝛ.l.ſꝫ ꝛ he.vel illud in acti.quas poterat mouere qꝛ erant a se contracte:secus in act.quas non poterat mouere.

1 ☞ Quod possessori est solutum indistincte restituitur ꝛ debitores liberantur.h.d.

1 **Quod autẽ.** †In.§.isto tractatur mixtim de bone fidei et male fidei:et idem iuris statuitur in vtroꝙ si recepit indebituꝫ a debitore hereditario debet restituere vero heredi:ꝛ si restituit liberat ipso iure debitores. h.d.[possessori]siue bone fidei vel male fidei. [debitores.] hoc casu accedit.ꝫ.e.l.sed et si lege.§.item si rem.in fi.

1 ☞ Quesita per seruum hereditarium extra reꝫ possessoris veniunt in hac actione petitionis hereditatis.

1 **Per seruum.** †In.l.ista cum prin.l.se. diciẜ: possessori here.per seruuꝫ here. est aliquid acquisitum:nunquid illud quod est acquisitum tenebiẜ vero heredi restituere sic. Sed dicet aliquis quo modo per seruum hereditariuꝫ potest queri possessori.here.cū debet querere hereditati vel vero heredi:dicit paulus:intelligo cum possessor erat institutus in testamento inof.ante perlatam querelam possessor acquisiuit sibi quicquid per seruū que situm est:postea apparet testamentū inof. hoc casu tenetur restituere vero heredi:nisi quesitū esset ex re scripti heredis.h.d. [sunt.]Sed dicet aliquis vestruꝫ quomodo acquirit seruus possessori:cum quicquid queritur per seruum queritur domino.ĵ.de acqui.re.do.l.acquiritur.§.de his.rñ.iuriscon. intelligo cum possessor erat institutus in testamẽto inof.[heredis] scripti:sed perlata querela non est in bonis eius:quia tunc desinit ipso iure heres.ꝫ.de inof.test.l.pap.§.si ex causa.[sit]scꝫ seruus:tunc possessor reddere non tenetur.Hic instatur ponamus seru⁹ quesiuit ex opera sua remanebit apud scriptū perlata querela an veniet ad legitimum:dicunt quidam ꝙ querit possessori.ĵ.de acqui.re.do.l.acquiritur.§.de his. vnde subaudiunt nisi ex re heredis vel ex opera sua:alij dicūt quod querit ex re possessoris : vel ex opera sua querit possessori : extra has duas vero heredi.vt.ĵ.de rei ven.l.propterea.

Nisi ex re ꝛc.

1 ☞ Si venditur res non necessaria hereditatis possessor malefidei tenetur ad precium si necessaria si nõ extat ad precium alias ad rem si extat.h.d.

1 **Iul. scribit.** †Possessor here . distraxit hominẽ ex here.nunquid precium tenetur vero heredi restituere et certe distinguitur:aut possessor distraxit seruum non necessarium tunc precium:aut distraxit seruum necessarium tunc tenetur ad seruum si viuit : si mortuus nec ad precium:sed hoc casu dicit iul.cum mortuus est tenetur ad preciū ne lucretur precium aliene hereditatis.h.d.iste.§.videte expositionem litere.[prestaturum]ideo quia precium succedit loco rei.ꝫ.e.l.si rem.[distraxit]hoc intelligendum in male fidei pos.ꝫ.e.l.si possessor.§.sicut.[prestanduꝫ.]si velit petitor. ꝫ.e. l.itemve.§.simili modo.[et verius est.]et de ista materia dixi. ꝫ.e.l.itemve.§.ceterum.et.l.si pos.§.quod si post.

1 ☞ Filiusfa.ex testamento habet heredem et ideo eius potest peti hereditas.

1 **Filij familias ꝛc.** †Filiusfam. miles habet castrense peculium aliquem instituit:postea pater possidet ꝛ nõ vult restituere nunquid poterit aduocare peti.heẜ. respondetur ꝙ sic.h.d.ista.l.videte expositionem litere.[ex testamento]ideo dicit ex testamento quia alius filiusfam. poterat habere heredem.ĵ.de ca.pec.l.ij.hodie secus in auẜ. de here.ab inte.scriptus poterat aduocare petit.heredi.a quolibet possessore cum testamentum filij non timeat querelam . C . de inoffi.testa.l.fi.nam hic senatus vẽdicat sibi locum in peculio: vt hic.et.ꝫ.e.l.itemve.§.petitam.

1 ☞ Hereditatem si filius vel seruus teneat vel ci⁹ pater vel dominus potest conueniri actione petitionis hereditatis.

1 **Si seruus.** †Si seruus alienus vel filiusfam.tenet res hereditarias potest agi peti. hered. contra dominum vel patrem si habent facultatem illarum rerū restituendi:sed si filius vel seruus distraxit et habet preciū potest agi cum domino vel cum patre siue sit assecutus filius vel seruus precium cum habeat pater act.si enim predia hereditaria a domino vel patre possidentur tenetur peti.here. illa reddere.filio vel seruo mortuo erit peti.here. perpetua nec pater vel dominus deducet:sed si intenditur contra patrem vel dominum deducet. Unum sciatis si filius possidet rem ex hered. poterit conueniri peti.here.quod multo fortius erit dicenduꝫ si pater possidet ꝛ postea dat se in arrogatione: quia nihilominus cum eo poterit agi pet.here.h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[teneaẜ.]pro herede vel pro possessore.[habeat.] nam peti.est in rem:igitur datur contra omnem qui habet facultatem rei restituende.ĵ.de rei vendi.l.officium.in fi.[peti.] nam contra debitorem hereditariumvt contra iur.pos.agit peti.here.ꝫ.e.l.nec vllam.in fi.[consequatur.]et qui acti. habet ꝛc.ĵ.de reg.iur.l.qui act.[acquireretur.]quia quicquid queritur per seruum.queritur domino inuito domino. ĵ. de iure do.

l. quemadmodum.[petatur] vbi agitur de peculio contra patrem vel dominum statuta dominica potestate actio. de pecul. efficitur annalis. j. quando ac. de pecu. est an. l. j. deducit quod sibi debetur. j. de pecul. l. s3 si damnū.[ad exhi.] potest conueniri cum seruo non potest agi: quia seru⁹ potest iudicio interesse filius non. s. de iudi. l. xix.[prestauit] s. de adopt. l. ij. certe poterit conueniri peti. here. et ad exhi. et rei vendi. vt in superioribus habuistis.

Si a domino vel &c.

1 Pro seruo occiso a malefidei possessore datur actio peti. here. & l. aqui. sed altera debet esse cōtentus sed si post aditam hereditatem fuerit occisus. l. aquil. tantum competit.

1 **Si possessor.** Possessor † heredi. occidit seruum hereditariū poterit conueniri de isto seruo occiso: sic. et peti. here. et l. aqui. verum si eligit agere heres peti. heredi. debet cauere non agere. l. aquil. hec sunt vera cum possessor heredi. occidit seruum ante aditam heredi. sed si post aditam heredi. occidit hic acti. l. aquil. non fuit hereditaria: sed effecta est veri heredis: hoc casu nō poterit agere petitione heredi. sed. l. aquil. hoc dicit iste. §. videatis expositionem litere.[possessor] male fidei: quia non licuit occidere seruum et negligere rem: secus in bone fidei: quia debet teneri inquantum est locupletior. s. eo. l. item ve. §. eos qui. et. s. eodē. l. sed et si lege. §. consuluit. et. s. eodem. l. si quid possessor. §. sicut.[commissa.] accedit. j. de rei vendicatione. l. non solum. et l. itē si. §. j.[seruus.] vnde est factus debitor hereditarius ex delicto: vnde potest peti hereditas vt a mero possessore. vt. s. eodem. l. sed vtrum. et. s. l. quod si in diem. §. non solum. et. §. sequenti.

1 Re a predone vendita perempta est in electione actoris vtrum precium iustum vel conuentum exigat. h. d.

1 **Si predo.** † §. iste reputatur difficilis et legitur pluribus modis: et dominus mar. et. H. male intellexerunt hunc. §. dominus Jo. et azo. recte. vnde premit tam lecturam domini Joan. et azo. que est vera. §. iste vult notare differentiam inter predonem male fidei et bone fidei: et notando differentiam prima facie vult ostendere inconuenientiam in qua videtur melioris conditionis predo quam bone fidei possessor. sed ad illā postea respōdet et probat quod nō est inuenire casum in quo sit melioris conditionis male fidei: ponetis ita casum: predo rem valentem. x. vendidit pro. xv. vel econtra: rem valentem. xv. pro. x. vendidit: res ista plus vel minus vendita interijt apud emptorem morte naturali: et eodem modo quo erat peritura apud predonem si non distraxisset vel apud heredem verū si ei restituisset predo: qualiter tenebitur predo ad precium acceptum vel accipiendum et videtur secundum verba senatuscon. quibus cauetur quod predo si dolo desijt possidere perinde conuenitur ac si possideret: sed hic cum res perijt naturaliter videtur quod non debeat teneri in aliquo: quod si verum est ergo lucrabitur precium acceptum: ergo erit melioris conditionis quā bone fidei: quia tenetur ad precium acceptum: sed hoc est durissimum dicere sed nō est ita: si enim predo distraxit rem valentem. x. pro. xv. vel ecōtra & res perijt apud emptorem: siue erat eodem modo peritura apud predonem vel apud heredem debet teneri ad precium acceptū quando pluris vendidit vel accipiendum quando minus vendidit: quia si per verba senatuscon. debet condemnari ac si possideret: si possideret conueniretur ad rem: si alienauit debet teneri ad id quod accepit: secus est in bone fidei: quia si vendidit rem valentem. x. pro. xv. tenetur ad precium acceptum si est locupletior. male fidei possessor tenetur: etiam si non sit locupletior: si minus vendidit bone fidei possessor non tenet ad precium accipiendum: sed ad id quod accepit. et ita econtra in male fidei: erit electio veri heredis vel vult conuenire cum ad precium acceptum vel accipiendum: sed hanc electionē nō habet contra bone fidei possessorem. h. d. exponetis ita literam. [si predo] id est male fidei pos. heredi. s. e. l. qui interrogat⁹. et. l. nec vllam. in prin.[possidere] quod est vbicunq; rem vtilē hereditati distrahit: secus si nō vtilem hereditati alienaret. s. e. l. nisi ex re heredis. §. iul. scribit[interitura] apud predonē vel apud verum heredem si esset ei restituta hereditas. [est] id est esse videtur superficialiter: et quare videtur melior: quia si predo &c.[si possideret.] si possideret tenetur ad rem: si vendidit tenetur ad precium verum: ergo moratur in lucro si pluris vendidit: sed bone fidei tenetur ad precium acceptū et nō ad verum precium.[possessor] vnde si predo vendidit pluris vel minus est electio veri heredis: vel vult assequi precium acceptum vel accipiendum. sed in bone fidei possessore non sic: q2 tenetur ad precium acceptum: si minus vendidit tenetur ad acceptum non ad accipiendum: quia debet teneri inquantum est locupletior. s. e. l. item ve. §. eos qui.[precium] vel acceptū cū pluris vendidit vel accipiendum cum min⁹ vendidit.[predo] si teneretur ad precium iustum non acceptum bone fidei tenet ad acceptum non ad accipiendum. Ex. §. isto colligetis nō debet esse melioris conditionis male fidei quam bone fidei. contra. j. de nox. l. bone fidei. Item non debet esse melioris conditionis stultus q̄ peritus. j. quod vi aut clam. l. seruus. Ex hoc colligit q̄ mala fides non debet prodesse alicui. s. de dolo. l. j. in prin. et. j. de fur. l. itaq;. plura non sunt captanda circa hunc §. bene verum est q̄ dominus Mar. et. H. & Pla. intellexerūt hunc. §. mirabiliter. et sic si predo here. vendidit rem hereditariam accepto precio et res perijt apud emptorem naturaliter eo modo quo apud predonem: nunquid tenetur predo ad precium acceptum videtur q̄ non quantum ad verba senatusc. s3 si non distraxisset rem predo non teneretur de re: ergo nec de precio: si istud est verū: ergo erit melioris conditionis predo q̄ bone fidei pos. sed certe ista inconuenientia non habet locū vbi predo vendidit rē accepto precio: si non vendidisset & res perijt apud emptorem eo modo quo apud predonem nō tenet de interitu: sed si vēdidit precio accepto debet esse electio actoris: si vult precium. bone fidei non tenetur de re nec de precio si non est locupletior: vnde colligunt q̄ possessor non teneatur de interitu: si erat peritura apud predonem: vt apud emptores pro se inducunt. s. quod me. causa. l. si cum ex. §. quod si homo: sed mirandum est q̄ dicunt statim in predone q̄ alij dixerunt: quia re ipsa est in mora. j. de vi et vi ar. l. j. §. rectissime. et. §. merito. et. C. quod metus cau. l. j. Preterea loquamur in alio debitore. ex contractu debes mihi certam speciem post morā tuā perijt apud te: eodem modo quo erat peritura apud me si soluissem teneberis de interitu: non. j. de rei vend. l. item si. in fi. et j. deposi. l. si plures. §. j. sed pessime dixerunt: quia. l. in hoc concordat: si es debitor speciei si perijt anteq̄ esses in mora liberaris. j. de ver. ob. l. stichus. si postq̄ fuisti in mora perijt esset peritura vel non debes teneri: quia si soluisses distraxissem. j. de ver. ob. l. si ex legati. et. j. deposi. l. si in asia. in fi. et. j. de le. j. l. cū res. in fi. non ob. §. quod si homo. quia loquitur in acti. quod metus causa in qua est speciale: non ob. l. item si verberatū. in fi. quia illa loquitur in rei ven. in qua possessor non est obligatus. insti. de act. §. j. in qua eligatur illa via de qua dicitur. j. de rei ven. l. vtiq;. et. j. e. l. illud. si non habet iustam causam litigādi tenetur: al's non: sicut loquitur. l. item si in fi. hic loquitur in personalibus acti. non obst. §. iste quia alio modo ponitur casus vt vidistis. Alij eodē modo sicut nos ponunt casum quantum ad interitum: sed in alio diuersificant: quia dicunt quod bone fidei tenetur ad preciū acceptum si pluris vel minus vendiderit: predo ad precium acceptum non ad accipiendum sed male dicunt: quia tenetur si potuit acquirere. s. eo. l. sed et si lege. §. quod autem. et. §. perinde.

1 Locupletior an quis sit tempus rei iudicate inspicitur.

1 **Quo tempore.** † Bone fidei possessor tenet inquantum est locupletior: ponamus ergo conuenitur peti. here. lit. conte. non est locupletior: tempore sententie inuenitur locupletior: nunquid condemnabitur: respondetur q̄ sic. h. d. iste. §. videatis expositionem litere.[esse.] et vbi est exemplum in terminis: sic possides here. mihi delatam bona fide: vendidisti rem hereditariā pro. x. istud precium perdidisti: conuenio te peti. here. tempore lit. contest. non es locupletior tempore sententie recuperas. x. teneris: s3 ll. videntur velle q̄ sit locupletior tempore lit. conte. s. de neg. ge. si litem. et. j. de solu. l. in pupillo. §. plane. Ad quod dicetis si possessor tempore lit. contesta. fuit locupletior satis sufficit hoc: licet tempore sententie non inuenitur locupletior. vt in. l. contra. sed si tempore lit. contest. non est locupletior: sed inuenitur tempore sententie satis est: vt hic: et idem est in actio. de pecul. vt. j. de pecu. l. quesitum. si autem vtroq; tempore inuenitur locupletior nulla est dubitatio q̄ debet condemnari.

1 Possessor omnis deducit sumptus factos causa fructuum.

2 Fructus intelliguntur deductis sumptibus factis in querēdo in cogendo in conseruando et quomodo intelligatur.

3 Decime debent solui ex fructibus deductis sumptibus.

1 **Fructus intelliguntur.** † In. §. isto cum. l. sequēti tractat de eadem materia: et continuabitis istum. §. ad superiora: hoc modo. dictum est in superioribus q̄ fructus veniunt in petit. here. restituendi. s. eo. l. item. §. fructus. et. l. sed et si lege. §. augent. et. l. ancillarum. in. §. isto cum. l. se. exponitur qualiter fructus intelligant: et intelligunt deductis sumptibus factis in fructibus

fructibus querendis colligendis ⁊ seruandis siue possessor sit
bone fidei siue predo: naturalis ratio suadet ꝙ possessor nõ te
netur restituere fructus nisi deductis sumptibus. Unum scia
tis in aliquo est differentia inter bone fidei ⁊ male fidei: si bo
ne fidei facit sumptus ⁊ nihil percipit habetur eius ratio: qꝛ
tm̃ minuetur de hereditate: quia bone fidei non debet morari
in damno. sed si male fidei possessor facit sumptus nihil perci
pit non habetur eius ratio: quia male fidei posses. potest mora
ri in damno. h.d. iste. §. videte expositionẽ litere. [cogendorum]
idest colligendorum: sic sumitur simplex p composito: sic sumit
j. de ser. vrb. predi. l. si sic. in fi. ⁊ not. ꝙ in fructibus querendis
fiunt aliqui sumptus in querẽdo: vt in arando: aliqui in cogẽ
do vt in secando: aliqui in conseruando vt in horreis conducẽ
dis. [in predonibus] idest in male fidei possessoribus. [habe
ri] vt possit de hereditate deducere cum dꝫ teneri inquantum
est locupletior. s. eo. l. item. §. eos qui. sꝫ non habetur ratio ma
le fidei possessoris cum in damno moretur. s. eod. l. si a domi
2 no. §. si predo. In. §. isto. ⁊ l. seq. no. † ꝙ fructus intelliguntur
deductis sumptibus factis in querendo in cogẽdo in conser
uando: verbigratia: bone fidei expendit. xx. recolligit postea
xxx. condemnabitur ipse ad. xxx. nomĩe fructuum? non: sꝫ ad. x.
tm̃: qꝛ nullus casus potest interuenire q̃ hoc genus deductio
3 nis impediat. j. fa. her. l. fundus. vnde colligit hic ar. † ad deci
mas que sunt prestãde ex fructib⁹ deductis sumptib⁹. ad istud
facit. j. de oper. ser. l. fructus. ⁊ j. solu. ma. l. fructus. ⁊ extra de
decimis. c. pastoralis. Item colligetis hic ꝙ iste. §. dꝫ intelligi
de fructibus perceptis ante lit. ɔtest. sꝫ bone fidei tenet̃ de eis
iud. offi. insti. de offi. iu. §. illorum. sꝫ male fidei tenetur eadem
vendicatione que ꝓponitur ꝑ fundo. j. de rei ven. l. fructus. eis
separatis tenetur eadem. C. de ɔdic. sine causa. l. mala. ⁊ dixi. s.
eo. l. item. §. fructus. sꝫ post lit. ɔtest. tenetur de vniuersis. C. de
rei ven. l. certum. §. post lit. ɔtes. Item not. similitudinem inter
bone fidei ⁊ male fidei ⁊ dissimilitudinem. s. sil'itudo est in hoc
vt bone fidei ⁊ male fidei teneatur deductis sumptibus: dissi
militudo est in alio: qꝛ si bone fidei expẽdit ⁊ nihil percipit ha
betur rõ. non sic est in male fidei: qꝛ non debet esse talis condi
tionis. s. eo. l. si a domino. §. si predo.

1 ☞ Expensas vtiles ⁊ necessarias factas ad perpetuam rei
vtilitatem quilibet possessor re extante deducit sed re perem
pta bone fidei possessor necessarias tm̃ omnino deducit volun
tarias vero bone fidei possessor deducit secus in male fidei lꝫ
auferre posset que sine detrimento rei possent auferri. h.d.

Plane. In superiorib⁹ est tractatũ de sumptibus
factis in fructib⁹ querendis ⁊ ɔseruandis
⁊ ita ad annalem vtilitatem rei: ⁊ sic non circa rem prin
1 cipalem. sed circa fructus. † In. l. ista tractatur de sumptibus
factis ad perpetuam vtilitatem rei cum sit circa rem. vt colligi
tur. j. de impen. in re. dota. fac. l. iij. §. nos. ⁊ j. e. l. vtilẽ. Et no. vt
melius intelligatis sequentia est triplex impensa. vt. j. de verb.
sig. l. impense. ⁊ queritur in. l. ista si possessor fecit vtiles impen
sas vel necessarias an possit deducere vel recuperare ⁊ non vide
tur quare sibi imputetur: quare sciens impendit in re aliena:
sed verius vt subueniatur iu. offi. ei ne verus heres locupletet̃
cum aliena iactura: ⁊ ita in hoc non est differentia inter bone
fidei ⁊ male fidei: licet bone fidei de eis vtatur doli. exceptio.
male fidei iudi. offi. sꝫ in alio est differentia: quia bone fidei re
cuperat si res non extat: sed predo ita demũ si extat. Sed que
dicuntur impense vtiles vel necessarie? ille que faciunt rem me
liorem: deteriorem esse non sinunt: vnde si circa noualia fiunt
impense vtiles dicuntur: si possessor, cum conueniretur pro suo
hereditario dedit litis estimat. cum magis expediat heredita
ti: vtilis est impensa: sed in aliquo est differentia inter bone fi
dei: et male fidei: quia bone fidei vtitur doli exceptione ma
le fidei iudi. officio. Item bone fidei impensas voluntarias
recuperat ⁊ reputat: male fidei non: sed potest abradere sine le
sione prioris status. hoc dicit ista lex: videatis expositionem
litere. [impensis.] circa rem factis ad perpetuam vtilitatem
rei. [separari] scilicet bone fidei ⁊ male fidei. [persona.] scilꝫ
predonis. [impensarum] iudi. officio [facere]. j. de condicti.
indebiti. l. nam hec natura. [continebitur.] vt subueniatur
predoni sumptibus necessarijs ⁊ vtilibus [desideratur] et ma
le fidei posses. non extat. quia sufficit vtiliter incohatum. s. de
negocijs gestis. l. sed an vltro. §. j. [consequitur] vt. j. de tute.
⁊ ra. dist. l. j. [gratia.] hic custodiatis vos: quia impensa facta
causa edificiorum aliquando est vtilis: aliquando necessaria:
vbi domus non minatur ruinam et percipitur modica pensio:
sed in aliquo melioratur est vtilis: si domus minatur ruinam ⁊
reficitur est necessaria. j. de ver. sig. l. impense. [nouale] dicitur
terra que reducitur ad culturam. j. de verborum significatio. l.
nouale. [seruorum] hereditariorum quorum nomine ageba
tur noxali. [dedi.] pro noxa: et hec est vtilis impensa: vt. j. de
bonis auto. iudi. possiden. l. pretor. §. his verbis. [exceptio.]
hoc referatis ad bone fidei posses. quia si fecerit impẽsas sub
uenitur ei doli excepti. sed predoni a iudi. officio. sic soluitur
contra. s. eodem. l. proxi. [possint.] et ita licebit ei abradere
sine lesiõe prioris status. Et circa istas duas. l. ita breuiter vo
lo notare: quia alibi pinguius notabimus: quia iste due. ll. et
precedens. l. ⁊. §. fructus. in petitio. heredita. quod de sumpti
bus necessarijs et vtilibus subuenitur predoni iudicis officio
bone fidei posses. subuenitur doli mali exceptio. de volũtarijs
subuenitur bone fidei: male fidei non: quia potest abradere:
secus est in reivendi. bone fidei posses. de necessarijs ⁊ vtilibus
subuenitur doli excepti. voluntarias abradit male fidei de ne
cessarijs subuenitur iudi. officio vtiles abradit: voluntarias
perdit. C. de reivendica. l. domum. et. j. de rei vendi. l. iulia. et. l.
in fundo. et ibi plenius dicemus. Item nota. hic quod sicut
scripsit. Ioan. subuenitur possessori de impensis: aliquando p
a: aliquando per e: aliquando per i ⁊ o: subuenitur per a. idest
per acti. vos debetis scire si possessor bone fidei soluit credi
toribus vel legatarijs nomine hereditario vel veri heredis re
cuperat acti. nego. gest. idem dicam in impensa vtili vel necessa
ria: si fecit nomine hereditario vel veri heredis. s. de nego. gest.
l. vlti. aliquando subuenitur per e: idest per excep. si fecit bone
fidei posses. impensas vtiles ⁊ necessarias ⁊ petitur ab eo here
ditas opponet doli excep. vt dicit. l. ista: vtiles: vt. j. de doli ex
cep. l. paulus. ⁊ j. de condictio. indebi. l. si in area. aliquando
subuenitur per i ⁊ o. sicut est si possessor male fidei fecit in here
ditate impensas vtiles et necessarias cum conuenitur petitio.
heredita. dicet quid erit de impensis talibus factis subueni
tur ei iudi. offic. si dicat aliquis quare datur bone fidei doli ex
ceptio male fidei iudicis officium? hec est ratio bone fidei pos
sidet hereditatem cogitatione domini bona fide impendit: vn
de si verus heres non vult refundere impensas dolo facit: sed
male fidei sciens impendit in alieno: vnde videtur donare.
institu. de re. diui. §. sꝫ ex diuerso. vnde non videtur ꝙ possit re
cuperare tm̃ de equitate subuenitur ei iudi. offic. vt hic. ⁊ circa
ista plenius dicemus in. l. in fundo.

1 ☞ Mala fides que per lit. contesta. inducitur non nocet
bone fidei possessori re naturaliter perempta. secus in eo qui
fuit male fidei.

1 Illud quoqꝫ. † In princip. huius. l. not.
differentiam inter bone fi
dei ⁊ male fidei posses. ⁊ ista differentia insurgit ex
oratione diui adria. idest de arenga domini impera
toris adriani. orator idest arengator diuus Adria. surrexit in
senatu ⁊ incepit arengare ⁊ dixit: o patres conscripti: nonne
placet vobis ꝙ possessor here. post acceptum iudicium tenea
tur prestare heredi quicquid esset habiturus: si possessor resti
tuisset rem ⁊ non litigasset: placet vobis: sedeatis et audietis
sensum nostrum: quantuꝫ ad me mihi placet: ⁊ ita videtur istis
vt credo vt lit. contesta. posses. heredi. teneatur prestare petito
ri quicquid esset habiturus si lit. contesta. possessor non esset:
quia si restituisset res distraxisset ⁊ non perijssent: si istud est ve
rum sequitur istud ẜm illa verba orationis tenebatur possessor
de casu ⁊ istud proculo placebat: sed cassius contradicebat et
iniquum esse possessorem de casu teneri: iuriscon. distinguit et
dicit: si possessor est male fidei teneatur de casu: ⁊ teneatur pre
stare petitori quicquid esset habiturus si litem non fuisset con
testatus: ⁊ ita obtinebat sententia proculi: sed in bone fidei nõ
est dicenduꝫ quod teneatur de casu. temerarium esset dicere ꝙ
propter metum huius periculi ius suum relinqueret incon
cussum: ⁊ sic non debet de casu teneri. hoc dicit ista. l. videatis
expositionem litere. [post acceptum iudicium] idest post lit.
contestat̃. quia ante litem contesta. ⁊c. j. rem ratam habe. l. hoc
amplius. [consensit.] vt nõ teneat̃ de interitu. [existimauit.]
de casu teneri. s. eo. l. si a domino. §. si predo. [cassius.] scilicet
recte existimauit de casu non teneri: quia non debet teneri nisi
inquãtum est locupletior. s. e. l. §. item eos qui. [relinquere.]
⁊ ita nota. hic in petitio. heredita. predo indistincte tenetur de
casu vt in princip. huius. l. ⁊. j. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. rectissime. bo
ne fidei in petitio. heredita. non tenetur de casu: quia debꝫ te
neri inquantum est locupletior. s. e. l. sed ⁊ si lege. §. consuluit.
in reivendica. secus si possessor fuit ab initio male fidei indi
stincte tenetur. j. de reivendi. l. iuli. scribit. si semper fuit bone
fidei non tenetur de interitu. j. de reivendica. l. vtiqꝫ. si fuit ab
initio bone fidei: postea effectus male fidei si habuit iustam
causam litigandi non tenetur: alias sic. j. de rei vendic. l. item
siue. in fine.

Predo. ¶ In. §. isto no. differentiam inter predonem & bone fidei pos. male fidei percipiedo fruct⁹ non facit suos: vnde tenetur de extantibus & ɔsumptis: sed in bone fidei ɔ. est: q2 teneẽ de fructibus inq̃tum est locupletior: aliter non. h. d. [here.] vnde teneẽ de extantibus & ɔsumptis: vt. C. de rei ven. l. certum. §. post litẽ. & . s. e. l. sꝫ & si lege. §. qd' aũt. & . j. de rei ven. l. fructus. [oẽs.] al's nõ est in litera: alij habent eoꝝ fructus: q2 teneẽ ad fructus fructuũ. s. e. l. ancillarũ. [est] s. eo. l. item. §. eos qui. sꝫ an bone fidei in peti. here. facit suos. dixi. s. e. l. item. §. fructus.

1 Possessor tenetur cedere actiones hereditarias si quas habet & sibi dꝫ caueri in eo quod obest.

1 **Actiones.** † Non solum fructus & alia veniũt in petitio. heredita. immo actio. ecce possessor habet acẽ. sibi quesitas vero heredi teneẽ cedere sivi deiectus est vel in re heredi. opus vi vel clam factum est vel p̃cario concessit: sꝫ nunq̃d si possessor cauit de damno infect. nũquid est ei cauẽdum sic: sꝫ quid si seruus possessoris dedit damnum in re here. dando ꝑ noxa liberaẽ sicut si fecisset ibi opus vi vel clam dando ꝑ noxa liberatur ab interdicto qd' vi aut clam. h. d. iste §. videatis expositionem litere. [vnde vi.] si deiectus est possessor de possessione rei hereditarie. s. e. l. qd' si in diẽ. §. nõ solũ secus si penam esset assequutus ꝑpter iniuriam illatam. s. eo. l. atqui. [clam] si opus est factum vi vel clam in hereditaria re. j. qd' vi aut clam. l. j. [absoluatur.] q2 dñs non dꝫ in plus teneri q̃ seruum tradat ꝑ noxa. j. de noxa. l. j. [aut clam.] vt. j. quod vi aut clam. l. si alius.

1 Possessio superueniens post lit. contesta. venit in iudicio peti. hereditatis.

1 **Si quo.** † Si possessor hereditatis ab initio possidet pautiores res tꝑe lit. ɔtest. postea post lit. ɔtes. cepit possidere plures de eis cõdemnabiẽ: vnde si de his que possedit tꝑe lit. ɔtest. dedit paucior es fideiussores: de his que possidet post lit. ɔtes. dabit plures: & idẽ ecõtra: si tꝑe lit. ɔtes. cepit possidere plures res tꝑe sñie desijt possidere sine dolo suo aliquas dꝫ absolui. h. d. [si quo.] al's si eo. [debebit] accedit. s. e. l. si hereditatẽ. & l. item videndum. in princip. [dederat]. anteq̃ pauciores possidebat. [dederat.] scilicet iudicio sisti: quia debent dari locupletes ꝑ rei qualitate: vt. s. qui satisda. cogan. l. ij. & . l. si fideiussor. vel dederat iudicatũ solui ẽm hec tꝑa: q2 ɔuentus suo noie debebat satisdare iud. sol. hodie secus. insti. de satisda. §. sꝫ hodie. [caueat]. s. qui satis. cog. l. si ab arbitro: quareẽ q2 de nouo &c. j. de inter. acẽ. l. de etate. §. si ex cã. [debet.] accedit. s. e. l. illud. [pertinet.] accedit. j. de exce. rei iudi. l. si rem. & . l. si quis rem. & . l. ad exhibendum.

Fructus. Ueniunt in peti. hered. fructus nedum qui fuerunt tꝑe mortis defuncti: immo reꝝ que fuerunt ei obligate. h. d. vt. s. e. l. & non tantum.

1 Debitor hereditatis non tenetur actione peti. here. nisi se heredem contendat.

1 **Si debitor.** † Uerus heres agit ɔ debitorem hereditariũ & dicit: solue mihi qd' debebas defuncto: ille debitor detractat soluere: nõ q2 dicat se heredẽ: sꝫ q2 negat petitorẽ heredẽ vel dubitat: nunq̃d teneẽ peti. here. rñ. q̃ non q2 debitor hereditari⁹ nõ teneẽ peti. heredi. nisi ɔtendat se heredẽ. h. d. [debitor] ex ɔctu vel quasi. [aut dubitat.] & ita ista ponuntur hic vt diuersa qd' inducebat Bul. ꝑ opi. sua quã reprobaui. s. de pcu. l. non solũ. §. q̃ alieno tum q2 q̃tum ad effectum non differt inter nego & dubito: q2 ꝑ negationẽ efficiẽ res dubia. s. de trãsac. l. j. hoc idẽ ius statuiẽ in vtroq3. [pet.] debitor hereditarius ex ɔctu vel quasi nõ tenetur pet. here. si ɔtendit se heredẽ: sꝫ ex delicto: vel quasi sic. s. e. l. nec vllã. in fi. nec ob. q̃ ibi fiat parificatio: q2 nõ refert cum contẽdit se heredẽ: sꝫ vbi nõ ɔtẽdit se heredẽ refert vbi teneẽ ex ɔctu vel quasi nõ teneẽ peti. here. si ex delicto vel quasi sic. s. e. l. qui interrogatus. a. l. nec vllã. in prin. & . j. ti. j. l. pe. & vlti.

1 Legatum si quis accepit non prohibetur petere hereditatem ab intestato sed tenetur restituere legatuꝫ cautione sibi oblata nisi fuerit in euidenti calumnia & si legatum non restituitur de hereditate excomputabitur. h. d.

1 **Postq̃.** † Hec. l. cum sequen. tractat de eadem materia & videtur mirabiles. ll. tamen aduertatis casum: quidam cuius eram primior ab intestato etiam minus solẽni testamẽto instituit te & mihi legatum reliquit: ego istud legatum petij a te; credens illud testamentum solenne & petitum accepi: postea venit in noticiam meam q̃ erat minus solẽne volo petere hrditatem a te ab intestato. Modo queritur an illud legatum debeam tibi reddere: dicebant antiqui quod sic: sed certe ex hoc posset sequi iniquitas: pone reddo tibi legatum cum peto hereditatẽ: & postea succumbo in hereditate perdo: & ideo dicit iuriscõsul. tutius videtur dicenduꝫ: si tu vis q̃ reddam legatum quod debeas cauere si succumbam in hereditate quod restituas mihi legatum: si dicat aliquis si petijt legatum ex testamento potest petere heredi. ab intestato: dicit iurisconsul. quod sic: si errore lapsus petat legatum: quia credebat testamẽtum solẽne: sed si maliciose fecit deneganda est ei petitio. Or ponamus reddo tibi legatum peto a te hered. succumbo: teneris legatum retro reddere: sꝫ quid si non reddo legatum condemnaberis ad hereditatem deducto legato quod accepi. hoc dicit ista. l. videte expositionem litere. [accepi.] tanq̃ proximior ab intestato. [peto.] vt ab intestato. [reddere] statim ab initio. [sit.] & ita manifesta calumnia repellit aliquem: accedit. j. de ventre in poss. mit. l. j. §. si ea. [hereditas] circa. ll. istas est aliquantulum insistendum: qualiter sunt iste. ll. intelligende: quomodo si peto legatum ex testamento postea petere potero ab intestato: non videtur posse esse. s. de inoffic. testa. l. papiñ. §. si conditioni. Ad quod respon. vt quidam dicunt si petij legatum ex testamento non possuꝫ dicere inofficio. sed istud est intelligendum cum petij legatum ex testamento: & volo dicere falsum hoc mihi licebit. vt. j. de his quib. vt indig. l. post legatum: sꝫ hec non est bona op. quia nihil interest &c. vt. s. de inoffic. testa. l. nihil. Preterea si dico testamẽtum inoffic. & succumbo debeo perdere legatum. s. de inoffic. testa. l. papi. §. meminisse. Idem est in falso vt. C. de his quibus vt indig. l. alia. ergo dum reddo ille nõ cauebit de restituendo si succumbam. Et ideo dicetis has duas ll. intelligendas quando ille cui eram proximior ab intestato instituit te in minus solenni testamento & mihi legatum reliq̃t: ego credens testũ solẽne petij illud legatum: postea deuenit in notitiam meam q̃ est minus solẽne peto a te hereditatẽ ab intestato &c. ẽm qd' posui in casu.

1 Qui se liti obtulit vt possessor condemnabitur licet non possideat. h. d.

1 **Qui se liti.** † Aliqua hereditas est delata mihi ex testamẽto vel ab intestato tu non possidebas illam heredi. emisti & obtulisti te liti & incepisti defendere: nũquid condemnaberis mihi: sic ex doli clausula: si ignorabam eum possidere: sed si scires te non possidere: & tu obtulisti te liti non condemnaberis mihi quia scienti dolus non infertur. hoc dicit. [condemnabitur.] ex doli clausula quasi possideat. s. e. l. nec vllam. §. non solum. & §. item si quis. & . j. de regu. in. l. parem. [deceptus.] q2 qui scit certiorari non debet. j. de acẽ. emp. l. j. in fi. Insuper volenti dolus non infertur. C. de transac. l. cum donationis. [ex doli clausula.] dicunt quidam de dolo ad interesse. s. de dolo. l. peñ. q̃d nonvidetur bene dictum cum detur peti. heredi. vnde non dat s. d dolo. l. j. §. ait. Et ideo dicetis ex doli clausula tenetur qui offert se liti satisdat iudi. sol. insti. de satis. §. sꝫ hodie. in qua cõtinentur tres clausule: vnde ex illa clausula de dolo malo tenetur ad interesse. j. iudicatum solui. l. iudicatum solui.

Predonis. Quidam suscepit filium ex monachavel ex coniugata: certum est quod filius susceptus ex damnato coitu non potest patri succedere nec aliquid de bonis paternis habere: vnde pater videns quod non poterat filio relinquere: te amicum suum vna die vocauit et dixit vellem instituere te heredem: sed vellem quod iurares ad sancta dei euangelia: quod me mortuo donabis tali puero: dixisti tu libenter: certum est quod ista hereditas debet tibi auferri vt indigno et fisco applicari: potest ergo fiscus te conuenire peti. heredita. & tu censeris predo: & tanq̃ predo debes restituere hereditatem: & augmenta hereditaria fisco. hoc dicit ista. l. videatis expositionem litere. [predonis] est predo qui nullam causam habꝫ possidendi. s. e. l. qui inrerrogatus. & . l. nec vllam. [hereditatem.] vnde sicut predo tenetur de fructibus. s. eo. l. sed & si lege commis. §. quod autem. ita & iste: quia est in ea causa vt ei auferatur hereditas a fisco. j. de iur. fis. l. lucius. secus si commodaret palam. j. de iur. fis. l. non intelligitur. §. si quis. Itẽ secus si seipm deferat. j. de iur. fis. l. edicto.

1 Qui perdit in actione falsi non prohibetur dicere nullum.

1 **Lucius titius.** ¶ † Decessit quidam & itestatus cui proximior ab intestato erat lucius titius: reperitur quoddam testamẽtum in quo dicit̃ seiũ instituisse: lucius titi⁹ cepit dicere falsuꝫ succubuit in q̃rela falsi: nunc vult dicere

minus

minus solenne ⁊ sic debere succedere ab intestato licebit ne ei? respondetur ꝙ sic: nam licet succubuit in querela falsi te. non obstabit exceptio rei iudi. si vult dicere minus solenne. hoc dicit. [nõ obtinuerit] immo succubuerit. Habetis in. l. ista si dixi testamentum defuncti falsum ⁊ succubui non repellor: si volo dicere minus solenne. Idem est etiam si dico falsum ⁊ succũbo non repellor: si volo dicere inof. C. de inoffi. testa. l. eum qui. idem est si peto hereditatem matertere ex persona alterius et succumbo: nihilominus potero petere ex persona mea ⁊ econtra. C. eo. l. hereditas. Sed certe videtur hoc stare nõ posse tribus rationibus. Prima ratio est: si dixi falsum ⁊ succubui videtur ꝙ non liceret dicere minus solenne: dicit. l. si accusaui te ⁊ succubui non facile licebit iterum accusare. ff. de accu.. l. si cui §. iisdem. Ad quod potest dici verbum facile tollit dissonantiã quia non facile potero accusare: potero tamen ex causa legitima: vt hic: vel põt dici. l. illa loquitur in duabus criminalibus accusationibus: si primo accusaui te de vno crimine et succubui tanꝙ calumniator: si volo te accusare de alio presumor calumniari: q2 qui semel malus ⁊c. ff. de re mili. l. non omnes. §. a barbaris. Sʒ in. l. nostra vna erat accusatio: alia actio: at hic vtraꝗ questio ciuiliter, pponebatur: ⁊ non est, phibitum si quis mouet vnam questionem ciuiliter ⁊ succumbit qđ possit mouere aliam: nam de falso põt conqueri ⁊ ciuiliter ⁊ criminaliter. C. ad. l. cor. de fal. l. damus. ⁊. l. fi. sʒ videbatur cõtra. Secunda rõ est si patronus est preteritus vel modica parte institutus a liberto: si dixit testamentum liberti falsum ⁊ succubuit non licʒ ei petere contra tabu. ff. de bo. lib. l. si patronus. sed potest dici ibi patronus. erat contrarius quantum ad sententiam: si dicit testamentum falsum dicit non factum. ff. quemadmo. testa. aper. l. ij. §. j. si dicit inoffi. dicit factum sed iniquum: vñ est sibi ꝯrius non dʒ audiri. ff. e. l. iiij. sʒ hic non est sibi ꝯrius ꝗ̃tuʒ ad effectum: quia semper dicebat vt succederet ab intestato. Sed tertio videtur ꝙ ista. l. non possit stare. videtur ꝙ iste sit ꝯtrarius: dum dicit falsum dicit nullum: quia falsum testm̃ non est testamentum. ff. de ver. sig. l. paulus. si dicit postea non iure factum: dicit aliqđ sed minus solenne. C. de fideicom. l. si veritas est ergo sibi contrarius: vnde dʒ repelli. ff. si ta. test. ex. l. vna. et C. de fur. l. j. sed rñ. vbi quis dicit falsum ⁊ succubuit: ⁊ postea dicit minus solẽne: licet ꝗ̃tum ad vba videatur sibi ꝯrius ꝗ̃tũ ad effectum ⁊ sniam non est sibi ꝯrius: tendit ad eundem finẽ vt succedat ab intestato: vnde intuemur potius sensum ꝗ̃ vba ff. de adimen. leg. l. ij. §. conditio. vnde non dʒ repelli rõne contrarietatis: denuo non dʒ posse repelli rõne excep. rei iudic. q2 adhuc vt obstet excep. rei iudi. tria sunt necessaria: ꝙ sint eedẽ persone: idem corpus ⁊ eadem cã petendi: si alterũ deficit non ob. excep. rei iu. vt. ff. de exc. rei iud. l. cũ queritur. ⁊. l. seq. ⁊. l. eandem. in prin. at hic lʒ essent persone eedem ⁊ idem corpus: alia est cã dicendi ⁊ petendi: q2 aliud est dicere falsuʒ: aliud minus solenne: vt. C. e. l. hereditas. C. de inof. test. l. eum qui.

1 ☞ Ficta mala fides per litis contesta. facit possessorem teneri ad verum precium rerum venditarum ex voluntate si ex necessitate ad precium conuentum. h. d.

1 **In estimationibus.** †Lex ista intelligitur in male fidei pos. ⁊ in ea not. ita casum: male fidei pos. here. vendidit totã hereditatẽ minus iusto ꝑcio ad quid tenebitur ad precium acceptũ vel adverũ precium: rñdet iurisconsul. distinguendũ fore si male fidei facit ex negociationis cã ⁊ ex voluntate tenet̃ ad precium verũ non ad acceptum: si facit ex necessitate persone ex causa fideicõmissi: q2 rogatus erat vendere: hoc casu tenetur ad precium acceptuʒ: q2 bona fide fecisse videtur. h. d. [in estimatione] al's in estimationibus. [heredi.] vendite: vel erãt vendite res hereditarie. [vendite] a male fidei pos. [negociationis cã] .i. voluntarie. [cã] q2 rogatus erat in testõ inoffi. vendere minus iusto ꝑcio. Ad. l. istã op. ⁊ videtur ꝙ non possit stare: quare? q2 aut. l. ista loquitur in bone fidei aut male fidei: si in bone fidei siue voluntarie vendidit vel ex necessitate dʒ teneri ad precium acceptum: cum dʒ teneri inꝗ̃tum est locupletior. ff. e. l. item ve. §. eos qui. in male fidei non videtur ꝙ istud possit stare: q2. l. videtur velle si male fidei vendidit ꝙ teneatur adverũ precium. ff. e. l. si a dño. §. si predo. in fi. Item. ll. videntur velle si male fidei vendidit iusto precio sit in electione petitoris vel aduocare rem cum fructibus vel verum precium cum vsuris. ff. eo. l. item ve. §. simili. ⁊. §. ceterum. Et ad istud dixerunt quidam ꝙ principium huius. l. loquitur in male fidei pos. qui tenetur ad verum precium: finis loquitur in bone fidei qui tenetur ad precium acceptuʒ: vt hec differentia videtur colligi in. §. si predo. hec differentia nõ est bona: quia ista. l. videtur. loqui in male fidei posses. quia ista. l. videtur velle ꝙ nolit notare differentiam possessorum: sʒ alie-

nationis fiat voluntarie vel ex necessitate: querela non cadit in bone fidei: sed in male fidei ⁊ ideo dicetis ꝙ ista. l. loquitur in male fidei possessore. nam aut vendidit voluntarie aut ex necessitate: si voluntarie tenetur adverum precium: vt in prin. huius l. si autem vendidit ex necessitate: aut ex necessitate rei vel persone: si ex necessitate rei: quia est sterilis tunc est in electione petitoris: vel vellet petere rem cum fructibus vel precium cum vsuris: si vendidit ante petitam heredi. vt in. §. simili modo. et §. ceterum. si vendidit post petitam heredi. tunc tenetur ad precium. ff. eo. l. si quid possessor. §. qđ aũt si possessori. si aũt vendidit ex necessitate persone: quia fuit rogatus vendere certo precio tunc debet teneri ad precium acceptum: quia in eo qđ testatori obtemperauit in hoc bona fide vsari videtur: ⁊ sic intelligitur ista. l. Sed certe ad istam lecturam diceretur ⁊ videretur ꝙ si heres in testamento inoffic. instituitur ⁊ rogetur vendere accepta certa quantitate vel retenta non cum eo agatur peti. here. sed cum eo cui restituit. ff. eo. l. nec vllam. §. plane. Ad qđ dicetis vno modo. §. ille non vetat si quis instituit̃ in testamento inofficio. ⁊ rogatur vendere accepta modica quantitate qñ possit conueniri ad accepta cum precium succedit loco rei. ff. eo. l. si ⁊ rem. sed illa. l. dat consilium vt agatur vtiliter cum emptore: vel potest dici alio modo: ibi institutus in testamento inoffic. rogatus vendere accepta modica quãtitate ignorabat testamẽtum inoffi. obtemperauit defuncto agetur cum emptore: iste sciebat testamẽtum inoffi. verum perlata querela tenetur ad acceptum precium.

1 ☞ Iudicia particularia non differuntur propter vniuersalia si res est tempore peritura.

1 **Si bone fidei.** †Si alquis possidet hered. bona fide si vult experiri cum debitoribus hereditarijs: certe aliquando auditur puta si periculum est ne interim pereat̃ act. sed si vellet agere cum eo qui possidet res singulares hoc poterit facere sine preiudicio excep. quid speratur moueri peti. heredi. quid enim est si possessor heredi. negligit rem hereditariã petere scit nullum ius habere: nonne inconueniens esset dicere ꝙ petitor non possit agere? respondetur ꝙ sic. h. d. [act.] et not. hic ꝙ alicui permittitur agere cum timetur ne act. pereat cuʒ al's nõ permitteretur. ff. de fe. l. j. §. excipitur. ⁊. ff. de ꝓcura. l. etiam. Sed instatur quomodo poterit agere cum nõ habeat mandatum nec act. ff. de prescrip. vb. l. naturalis. in fi. respon. istud debet intelligi in bone fidei pos. instituto in testamento inoffic. ante perlatam querelam: vel istud est intelligendum cũ possessor erat coniuncta persona defuncto vel heredi: ⁊ ita poterat experiri. ff. de procura. l. sed ⁊ he. vel istud est intelligendum si non opponatur exceptio procuratoria ante lit. cõtesta. C. de procura. l. ita demum. alij dicunt ꝙ est hic speciale ꝙ sine mandato põt experiri cũ act. perierunt. [exceptionis.] illius qui speratur moueri peti. here. ff. e. l. diuus. in fin. [sciat.] cur non dʒ licere petitori petere ⁊ certe dʒ licere: ⁊ loquitur hec. l. fm antiqua tempora fm que si sperabatur moueri peti. hered. cetera iudicia differebantur hodie secus. C. e. l. fi.

Hereditas. Hereditas habet peti. heredi. hereditas etiam intelligitur sine vllo corpore: quia habet iuris intellectum. h. d. [habet] .q. d. cum hereditas sit ⁊c. ff. de verbo. signif. l. nihil. siue in hereditate delata sint corpora possum petere a possidente pro herede peti. heredita. siue sint nomina possum a debitoribus heredi. vt a iuris possessoribus heredi. petere. ff. eo. l. nec vllam. in fine. ⁊. l. seq. quia hereditas sine vllo corpore põt consistere.

Si defuncto. Testator iussit sibi in testamẽto suo talẽ si fecerit sibi monumẽtum: mortuo testatore heres institutus putans se heredem fecit monumentum: postea pronunciatuʒ est testamẽtum inoffic. nunquid illi bonę fidei possessori subuenietur de sumptibus factis sic: vel per doli mali excep. si fecit de hr̃ditario vel acti. negocio. gesto. si fecit de suo: ⁊ subuenietur vsꝗ ad probabilem modum si non est designata quantitas: vel si est assignata subuenitur in quantitate assignata: quia licet heres de rigore iuris non possit cogi ad monumẽtum faciẽdum tamẽ poterit cogi pontificali autoritate: ⁊ ideo si heres fecit monumẽtuʒ ille sumptus est vtilis vel necessarius: ⁊ ideo si euincitur ab eo hr̃ditas debʒ ei subueniri vsꝗ ad probabilem modum: vel ꝑ doli mali exce. vel ꝑ actio. nego. gest. hoc dicit iste. §. videatis expositionem litere. [retẽtorum] cum possidet cũ fecit de suo. [repetiturum] cũ fecit de hr̃ditario. [principali] .i. impiali. [volũtatis. idest obtẽperãdo defuncto circa monumẽtũ faciẽdũ: ⁊ circa. §. istuʒ no. duo: si hr̃s vl' bone fidei possessor. here. facit sumptũ fune-

risvsq3 ad pbabilem modum commendatum est: si euincit' ab eo hereditas subuenit' ei de sumptibus doli excep. vel ac. neg. ge. hoc est planũ si heres facit sumptus funeris fm q̃d iussit testator: silr excusat'. l. videt' velle 3rium q heres nõ d3 obtemperare defuncto circa sumptus funẽ. faciẽdos: si testator pbabilez modũ excessit. j. de relig. l. at si q̃s. §. equissimũ. 7. j. ad. l. falc. l. j. §. fi. Ad quod dicetis est duplex sumptus funeris: est sumpt9 qui fit circa monumẽtum 7 ornamẽta ipsius monumẽti 7 corporis defuncti: q2 dicit defunctus: volo q heres faciat monumentum 7 ponat lapides pciosos 7 faciat mihi vestem preciosam. Or certe in talibus non est obtẽperandũ defuncto: 7 ita loquuntur. ll. 3rie. est sumptus funeris in quo obtẽperandum est defuncto. vt si dicit defunctus: volo q heres meus debeat erogare mille marchas in redemptione captiuorum bene est obtemperandum: vt hic: vel potest dici q recidit in idem circa sumptum funeris pbabilem: vel si iussit aliq̃ tulum vltra obtemperandum est: vt hic: sed si vltra probabilẽ modum nõ est obtẽperandum: vt in. l. contra. Ad aliud q̃d dicitur i fi. huius. l. est insistẽdum: si testator iubet monumẽtum fieri adhuc stricto iure nõ potest cogi heres: sed cogit' impiali autoritate vel pontificali: s3 quomodo est istud: hoc modo: si vnus est institutus iubet testator monumẽtum fieri non cogitur heres: q2 stricto iure nulla actio est pdita: s3 si heres esset iniquus homo vellet dimittere defunctũ insepultũ debẽt ire boni hoĩes ad impatorẽ 7 epm vt faciant eum cogi sepeliri defunctũ 7 eps coget eum p acrimoniam: sic d3 hoc intelligi. 7. j. de relig. l. si quis sepulchrũ §. ptor ait. secus si testator istituit plures heredes: 7 vnus vult facere sumptum funeris: alter non: tunc coheres poterit agere cõtra coheredẽ iudicio fa. her. vt. j. fa. her. l. is qsequẽter. §. j. 7. C. fa. her. l. ipsius. si venit ibi seuitia defuncti: multo forti9 sumptus funeris: vel suam dimiserunt heredi. 7 actum est q funeret defunctum potero conueniri acti. prescrip. verb. j. de annu. leg. l. quintus mutius.

Heres. In prin. huius. l. dicitur: quidam instituit sibi furiosum heredez qui erat testatori proximior ab intestato: vel instituit furiosuz extraneum 7 illi si decesserit in furore aliquem substituit: mortuo testatore curator furiosi si apprehẽdit hereditatẽ percepit fructus de eis pauit furiosum 7 circa res hrditarias impensas vtiles vel necessarias fecit: morit' furiosus in furore 7 sic vocatur substitutus: vel succedunt illi qui erant proximiores ab intestato si furiosus non esset in medio et sic non transmittitur ad suos heredes agitur peti. here. contra heredes furiosi: certum est q res sunt restituende: s3 nũquid fructus certe sic: inquantũ est locupletior deductis sumptib9 vtilib9 7 necessarijs factis circa res hereditarias: vel circa furiosum alimentandum. hoc dicit ista lex: videatis expositionem litere. Et nota hic. vnum in quo multi de facili capi possunt: debetis scire vbi hereditas defertur furioso curator furiosi querit furioso heredi. non de iure sed de facto vt sustentatur si respuat habet electionem: vel vult amplecti vel repudiare: si moritur in furore vocatur substitutus 7 non transmittit ad suos heredes si nõ habet substitutum vocantur proximiores defuncto si furiosus non fuisset in medio fm aliam op. curator querit hereditatem furioso: vt hec probantur. C. de cura. furio. l. fina. §. tali. 7. j. de bono. possessio. mi. fm te. fa. compẽ. l. j. 7 fm hoc debet intelligi hec. l. fuit delata hereditas furioso ex testamẽto vel ab intestato: si decederet in furore substitutus fuit aliquis 7c. 7 hic repetas casum vt fecit Odof.

Fructuum. §. iste legitur tribus modis sicut videbitis ex seqũtibus vno modo secundũ Mar. Alio modo fm Pla. Tertio modo ista est vera lectura fm Jo. 7 Azo. 7 ego istam vltimam premittam 7 fm eam exponam literam. in. §. isto dicitur: si bone fidei possess. heredi. percipit fructus post hereditatez petitam: vel post lit. contesta. de fructibus perceptis post lit. contesta. non prestabit vsuras: q2 percipit ex necessitate: sed si percipit ante lit. contesta. q2 percipit ex voluntate post lit. contesta. prestabit vsuras de istis. hoc dicit. exponatis. [perceptorum] a bone fidei possessore. [petitam] seu lit. contesta. [non prestentur.] quia ex necessitate percepit. [eorum] scilicet fructuum. [auxerunt.] quia eorũ fructuum prestabit vsuras: ideo quia percepit ex voluntate: et iste est verus intellectus huius. §. 7 probatur. C. eo. l. j. ¶ Sed opponitur ad. §. istum. et videtur quod non possit stare: quare non. audite. aut. §. iste loquitur in bone fidei aut male fidei: si in bone fidei nullorum fructuum prestare vsuras quia debet teneri inquantum est locupletior. s. eo. l. item. §. eos qui. si male fidei omnium debet prestare vsuras. s. eo. l. sed 7 si. §. quod autem quare dominus Mar. dixit princip. huius. §. loquitur in bone fidei possessore: finis loquitur in male fidei possess. sicq3 scutum suum albo nigroq3 colore variauit. sed dixit dominus Joan. hec lectura non est bona: quia ista. l. non vult notare differentiam possessorum. sed. §. iste vt patet ex litera vult notare differentiam fructuum. Alij voluerunt dicere vt domi. Pla. §. iste totus loquitur in male fidei qui post lit contesta. non tenetur de vsuris: sed ante lit. contesta. sic. sed hec non videtur bona lectura: q2 non solet aliq̃s lit. otesta. suam conditionem facere deteriorem. j. de re iudi. l. non solet. quomodo hic de fructibus perceptis post lit. contesta. prestat vsu. quare dicetis sic: dixi vobis bone fidei possess. de fructibus post lit. contest. non prestat vsuras: sic loquitur principiũ de fructibus pceptis ante lit. cõtesta. post lit. ote. bone fidei pos. pstat vsuras: 7 ita iste. l. loquit' tot9 in bone fidei 7 nõ facit differentiã possessor3 s3 fructuum. Sed querit' que sit ratio diuersitatis illa est: si bone fidei pcipit fructus ante lit. ote. pcipit ex voluntate: si cepit ei nõ percipere 7 rem suã negligere. s. e. l. si q̃d. §. sicut. si postea noluit restituere 7 passus est litem otestari efficitur male fidei. s. e. l. s3 7 si lege. §. si cum. vñ fuit in mora: vnde rõne more post lit. otesta. non pstat vsu. de fruc. perceptis post lit. ote. q2 percipit ex necessitate: q2 male fidei tenet'. si voluntarie vendidit hereditatẽ tenet' ad verũ preciũ: si ex necessitate ad acceptũ. s. eo. l. in estimatione: ita hoc casu erit: si obijcias quid est ergo q. ll. dicunt q bone fidei tenetur inquantũ est locupletior: intelligo in eo qui non otes. litem. Itẽ intelligo q bone fidei in totũ q̃d consumpsit ante lit. ote. non tenet': s3 si patit' secũ litẽ otestari tenetur vt q̃libet male fidei: vñ de fructibus pceptis ante lit. ote. si post lit. ote. inuenit' locupletior de eis pstabit vsuras. Si obijciatur quare non pstat de fructibus pceptis post lit. ote. d3 ne petitor suam oditio. lit. otestando facere deteriorẽ. Rñ. l3 nõ prestet vsuras periculum rerũ pertinebit ad eũ. s. e. l. illud: sed lex videtur 3dicere: l3 quis teneat' ad fructus nõ tenet' ad vsuras fructus. j. de vsu. l. necq3. Rñd. verum est si non est in mora: vt ibi: sed si est in mora: xbi gratia: bone fidei lit. ote. percepit fructus post lit. ote. consumpsit non in res nugatorias s3 inutiles: sicut tenet' ante lit. otes. ita post: q2 in mora est: vel pot dici vsure fructuum non veniunt in act. stricti iuris: q2 pmisisti davsure fructuum non veniunt in act. stricti iuris: q2 pmisisti dare fundum cum fructibus: q2 in act. stricti iuris non veniũt vsure sine stipu. C. de condi. inde. l. j. sed peti. hered. est bone fidei. C. e. l. fi. in ea bene veniunt vsure fructuum ratione more: vt hic 7. j. de vsu. l. mora. §. in bone fidei.

Si possessor. Possessor hered. cepit lucra ri de hereditate q̃d poterat p fas 7 nefas: pdia hereditaria cepit locare meretricibus: nunq̃d si euincitur hereditas ab eo istos fructus tenetur restituere. rñd. fructus quos percepit honeste et inhoneste teneretur restituere ne si teneretur prestare fructus quos percipit honeste: ita inhonesta interpretatio aufert lucrum possessori. hoc dicit iste. §. videatis expositionem litere. [cogetur]. s. eodem. l. ancillarum. [interpretatio.] illa vt teneatur de fructibus honeste perceptis. [faciat.] quod non d3 esse: concordat. j. de reivendica. l. fructus. sed si potuit inhonestos percipere et noluit non tenetur: vt. j. de vsuris. l. generaliter.

I ¶ Alienari pñt res hereditarie ex necessitate eris alieni.

Non solum. † Possessor heredi. petita hereditatẽ potest diminuere de heredi. certis casibus: puta ob es alienum exoluendum: puta ob impensas necessarias circa res hereditarias: puta si vult distrahere res tempore perituras. h. d. vn de regulariter possessor petita heredi. non debet alienare. s. e. l. diuus. fallit hic 7 in alijs casibus qui ponuntur in. l. diuus. j. de iure deli. l. aristo. 7. l. ait.

I ¶ Actio petitionis hereditatis competit ei qui emit hereditatem a fisco.

I Si qui. In princip. huius. l. dicitur: † si aliq̃s emit a fisco partem heredi. vel totaz hereditа. potest petere res heredi. a possessoribus petitio. hereditа. quia fideicommissarius potest agere peti. heredita. contra possidentes res hereditarias. hoc dicit. [hereditatem] fisco delatam tanq̃ vacantem. j. de iure fis. l. j. §. an bona sed si emerem a fisco hereditatem alienam sciens. non ago peti. heredita. sed teneo: vero heredi. s. eo. l. nec vllam §. si quis sciens. [datur.] vnde not. pet. heredita. datur ei qui est directo heres ex testamento vel ab intestato. s. e. l. j. 7. ij. vtilis datur ei qui non est heres: sed habetur loco heredis: vt hic nam emptor hereditatis non est heres sed habetur loco heredis datur vtilis. C. de here. vẽ. l. ij. similiter fideicõmissarius nõ est heres sed habetur loco heredis: datur vtilis peti. hered. fideicom. j. de fideicom. here. pet. l. j.

Heredis

Heredis. Si obligasti rem tuam alicui et tibi existo heres si solui creditum:vel volo soluere et rē illam reddere non vult possum eum conuenire peti.hered.h.d. [non est] ab eo qui possidet pro herede vel pro possessore.ṡ.e. l.regulariter.sʒ potest agi directa pig.ĵ.de pig.l.si rem.§.oīs.et nomina veniunt in peti.here.ṡ.eo.l.et non tantum.

1 ☞ Malefidei possessor tenetur ad quantum predia ex negligentia facta sunt deteriora.

1 **Cum predia.** †Si malefidei posses. here. sua negligentia vel culpa vel dolo fecit peiora predia hereditaria:et de ista deterioratiōe tenetur vero heredi:et ad lit.estimationem damnabitur. hoc dicit.[facta.] nā malefidei tenetur de negligentia bone fidei non.ṡ.e.l. si quid possessor.§.sicut.[debent.] et ita consuetudo patrisfamil. spectanda est.ĵ.de vino et oleo leg.l.si quis.in fi.

1 ☞ Bonefidei possessor etiam tenetur restituere totum qđ nomine pene exigit.

1 **Euicta.** †Si bonefidei possessor pro damno dato in re hereditaria egit.l.aquil. et cōsequutus est duplum a negante euicta hereditate tenetur restituere non simplum tm̄ immo duplum: quia non debet lucrum facere ex hereditate. hoc dicit.[exegisset.] in duplum istud consequutum est gratia rei vnde tenetur restituere:vt hic et.ṡ.e.l.vtrum.sʒ si assequeretur penam ꝑpter iniuriam illatam persone non tenetur restituere.ṡ.e.l.at vbi.

1 ☞ Possessor tenetur restituere fructus quos perceperit lʒ petitor percepturus non fuerit.

1 **Cum hereditas.** †Si a possessore petit̄ hereditas possessor tenetur de fructib⁹ quos accepit etiā si percepturus eos non fuerit.hoc dicit ista.l.videatis expositionē litere:q: percepit ex lupanario quos petitor non erat percepturus q: honesta persona.ṡ.eo.l.ancillarum.

1 ☞ Unius petitio non impedit exequutionem alterius petitionis eius qui prius ad sententiam peruenit sed est possessori cauendum.

1 **Cum idem.** †Tu possidebas aliquam hereditā titi⁹ dicebat ad se pertinere:interim oueniebat te peti.here.ego dicebam ad me pertinere et a te petebā:titius fuit magis sollicitus in iure suo persequendo q̄ ego:ostendit primo se heredem: et ita fuisti ei condemnatus ad heredi.restituendam:nunquid debes absolui a petitione mea:et videtur q̄ sic:quia istam here. non habes nec dolo desijsti habere:preterea durum esset dicere si restitui sti illi qđ mihi restituas:sed dicit iurisçon. q̄ cum iudex condemnat te illi non debet te iubere restituere illi nisi caueat qđ prestet tibi indēnitatem aduersus me.hoc dicit ista lex. videatis expositionem litere.[idem] possessor hereditatis.[ei] primo petitori et victori.[mox] idest postea[caut.] absqʒ fideiussore cum non est suspecta persona.[satisdant.] cum fideiussor est suspecta persona.C.de ver.sig.l.sancimus.[mederi.] de indemnitate prestanda aduersus petitorem.Ad.l.istam op.si titius petit here.dicens se insolidum heredem et ego eandem peto dicens me insolidum:si fuisti titio condemnatus restituere cur debes cauere: quia ex quo restituisti titio non habes nec dolo desijsti habere:vnde nō teneris.ṡ.e.l.si quo: vnde frustra cauebit titius cum quis non debet superflua cau. onerari.ṡ. de procura.l.non cogendum?Respon.hec cautio quantum ad res hereditarias est superflua:sed quātum ad sumptus est necessaria:vnde debet cauere titius de sumptibus prestādis: simile no.ṡ.e.l.si quid posses.et.ĵ.de reiven.l. is a quo.

1 ☞ Pater id qđ expendit in honorem filij in dubio videtur expendere de bonis que habet pertinentibus ad filium.

1 **Filius a patre.** †Mater mea instituit me si pater me⁹ me emāciparet:mortua matre mea pater meus me emancipauit:verūtamen anteq̄ emanciparet fructus ex here.matris mee percepit:et sumptus fecit et aliquos erogauit ꝑ me.dum esset electus ad senatoriam dignitatem ago peti.heredi.contra patrem:ipse opponit doli excep. de his que rogauit pro me:nunquid poterit opponere?sic:tamen esto q̄ excep.doli.non haberet locum tamen iudi.offic. subueniendum est patri de sumptibus factis.hoc dicit.[fm conditionem] si emanciparet me quod esse potest.C. de inofficio. testamen.l. filius. [possit.] nam cum erat bonefidei de sumptibus vtilibus et necessarijs habet acti.et excep.ṡ.eo.l.plane.[exciperetur] idest si a patre non opponeretur fm Pla.quia si pater non opponeret eam iudex debet supplere de facto:et ita argumen. huius.l. dicebat quod supplet de facto:sʒ dicimus quod supplet de iure.C.vt que desunt aduoca.l.vna.nisi de his que sunt acta coram se.C.de tempo.appella.l.ij.in fine.vel nisi ratione publice vtilitatis dum dicit:tu es miles non potes esse procura.ṡ. de procura.l.filius.§.veterani.et.ṡ. de postulan.l.quos. sed non ob.hec litera:quia debet exponi vt dixi in casu. pur pater habet doli excep.esto quod non haberet tamen ex bono et equo subuenitur iudi.off.quia isti fuerunt necessarij in quibus subuenitur male fidei posses.ṡ.eo.l.plane: vnde expono.[exciperetur.] idest esto q̄ non haberet locum doli except.[consuli.] ex bono et equo.

¶ Si pars hereditatis petatur. Rubrica.

¶ Quid iuris sit cum tota hereditas petatur superiori titu. dictum est.verum quia quis in totum ex asse non est heres:sed ex parte dūtaxat ponitur rub. si pars hereditatis petatur qđ iuris sit videamus.et de hoc agitur.ĵ.e.l.j. et.ij.

Post actionem quā ꝑpo suit pretor etc.In princip.huius.l. vsqʒ ad illū §.proinde dicuntur tria principaliter: primo iurisconsul.continuat seipsum. secundo dicit quid iuris sit cum pars hereditatis petitur. tertio circa premissa ponit casum dubitabilem: continuat seipsum dicens:ex quo vidimus quid iuris cum petitur tota hereditas:videamus quid iuris cum pars hereditatis petitur. Secundo dicit cum aliquis petit totam hereditatem vel partem ius agendi non consideramus ex persona possessoris sed petitoris: nā si ille qui dicit se heredem ex asse: licet possessor vnam rem possideat:non dicemus eum ius agendi habere. Et si aliquis petit hereditatem ex parte:et possessor possideat totam hereditatem:non totam aduocabit sed eam partē que sibi defertur. Tertio circa premissa ponit̄ casus talis. duo erāt possessores here.aliene:quorum primus alter secundus vocabatur.duo erant petitores rerum:quorum vnus primus alter secundus vocabatur.isti duo possidebant here.pro diuiso vel ꝑ indiuiso.dicemus q̄ vnus primus petet ab vno primo.vel secūdus a secundo:vel ambo ab ambobus: et dicemus q̄ ambo ab ambobus:q: non est verum q̄ alter alterius partem possideat sed verius est q̄ ambo vtriusqʒ partem possideant. hoc dicit. [post act.] ex princi.huius.l.videretur alicui q̄ alia esset heredi.peti.in sua substantia per quam petitur tota hereditas a peti.hereditatis per quam petitur pars hereditatis. [petit] idest pro parte dicit se heredem:ergo non videtur esse alia.sed istud non est verum:quare:quia eadem est peti.heredi.ꝑ quam petitur tota here.cum ea per quam pars heredi. petitur quod ex eo apparet:quia in tota here.pars continetur.ĵ. de reg.iur. l.in toto. vnde omnia et singula que veniunt in peti. heredi.per quā petitur tota hereditas:eadē veniunt in peti.heredita. per quam petitur pars here.ṡ.titu.j.l. regulariter.et.l.licet. et.ĵ.eo. l.pe.et.l.vltimū.Preterea singularia non dicuntur differri specie.et ideo hec litera debet ita exponi.[post act.] idest post cōtractum.[ei] vero heredi.[ei] heredi pro parte[proponere] idest dicere vel tractatum subijcere: et ita sumitur hic acti. pro tractatu.alibi sumitur pro actu pio.C.de sacrosan.eccles. aut. hoc ius.primo dicitur acti.ius persequendi.institu. de acti.in princip.nec obst.quedam.l.que videtur innuere fm vnam literam aliam esse acti.per quam petitur tota hereditas aliā per quam petitur pars heredita.ĵ.de reivendi.l.j.vbi habent quidam talem literā post actiones etc.Sed potest respōderi duobus modis.vno modo post actiones idest post actionē: quia eadem est actio que preponitur de tota heredita.et de parte.sic alibi plurale resoluitur in singulare.ṡ. titu.j.l. diuus. in fine. Uel dicatis quod ibi dicit post actiones non ideo quod due sint diuerse actio.dicit:sed dicit in plurali:quia due sunt peti. heredita.vna directa que datur ei qui est heres iure ciuili.ṡ. titulo.j.est dictum.Alia est vtilis que datur ei qui non est heres sed loco heredis habetur.ĵ.tit.j.l.j.et.ij.et.ĵ.de fideicom.heredi.peti.l.j.et.ij.Item ex princip.huius.l. videtur posse colligi peti.heredita.pretoriam esse:quia dicit litera pretor. et ad idem facit.ĵ.e.§.interdum.sed certe non est pretoria immo est ciuilis actio.et quia.l.xij.tabu.introducta.ṡ.titu.j.l.j.et.ij.et senatusconsul.confirmata.ṡ.titu.j.l.item ve.§.pridie. vnde dicitur centumuirale iudicium.ṡ.de peti.heredi.l.fi.igitur ius ciuile est:quia ius ciuile est etc.ṡ.de iusti.et iur.l.ius ciuile.preterea omnes act.quas non inuenimus a pretore introductas dicimus iuris ciuilis esse.ṡ.de orig.iur.l.ij.§. deinde. non ob. hec litera q: dicit pretor.ꝑposuit.et.ĵ.e.l.§.interdū. non ꝑposuit eā

inueniendo de nouo: sed pposuit eam ponendo in ordine aliarum act. simile no. in act. comodati que est ciuilis. j. cõmo. l. in cõmodato. §. sicut. ꝛ tñ pretor fecit suũ edictũ in ea. j. si cer. pet. l. j. ꝛ j. cõmo. l. j. [Is qui] incipit secundum dictuz. [partem] dimidiã vel aliam quotã partem. nam lꝫ ap. partis dimidia cõtineatur. j. de vsuf. l. etiam. tñ ap. partis intelligimus quãlibet aliã partem: vt. j. in vˀ. qnimmo. ꝛ. §. pinde. ꝛ. §. ex parte. ꝛ. §. interdum. ꝛ. l. antiqui. [metitur] .i. sequitˀ vel ↄsideratˀ. [occupauit.] alˀs possidet [suo iure] .s. petitoris. Unde not. ius agẽdi cõsideramus ex psona actoris nec mirum qꝛ nemo sine act. experitur. j. de admi. tu. l. quoties. §. si pro tpali. sed forum litigatorum metimur ex persona rei. C. de iu. om. iu. l. si quis. ꝛ. C. vbi in rem act. l. fin. [possideas] nõ qꝛ vnam rem possideat: sed qꝛ insolidũ est heres. nam si actor non hꝫ ius petendi in totũ vel p parte pro ea parte pro qua nõ habet ius petendi dꝫ succũbere lꝫ possessor non habeat ius possidendi. C. de rei ven. l. res alienas. Et ex. l. ista voluerunt colligere antiqui si peto a te totam here. lꝫ vnam rem possideas totã possũ petere de rigore iuris tñ de equitate vnã rem restitues vt hic. ꝛ. s. ti. j. l. licet. ꝛ p se inducunt. j. de pecu. l. quesitum. sed hec op. non est bona si sum ex asse heres: ꝛ tu possides vnã rem qũo de rigore iuris teneberis ad totã here. certe nec rigor vel eqtas suadet: cum peti. here. sit in rem ꝛ datur ↄ eum qui hꝫ facultatem rei restituende. j. de rei ven. l. officium. in fi. ꝛ. j. si quis omis. cau. testa. l. lꝫ enim. nec ob. hec litera: qꝛ insolidũ sum heres totã rem vendicabo: sicut econtra si sum in dimidia heres ꝛ tu totam here. possideas dimidiã aduocabo. nec ob. tenet act. de pecu. ꝛ si nihil sit in peculio tenet act. i. instantia peculij: sed tu non obligaris in aliquo. vnde inspicimus tpe suie sit aliquid in peculio vel non. ꝛ de hoc dixi s. ti. j. l. licet. [quinimmo] hic ponitur tertium dictum ꝛ potest exponi quin pro sed. immo pro certe: vnde non ponitur correctiue. [sunt] .s. veri heredes. [vel secundus a scdo] vnde primus ꝛ scdꝰ non significant hic ordinem sed ppria noia: aliqñ tñ significant ordinem vt primus gradus testamenti dicatˀ anterior: vt. j. de vulg. sub. l. j. in prin. vt prime nuptie dicantur anteriores. nam primũ est ꝛc. s. in phe. huius libri. secunde dicuntur que sequuntur primas. C. de secun. nupt. l. si quis. §. talem. [alter] .i. primus possessor. [primi] .s. primi possessoris. [vtriusqꝫ] .s. primi ꝛ secundi petitoris veri heredis. [possidet] hic non essent plura dicenda: qꝛ ista satis sufficiunt. bene veruz est ꝙ do. Jo. ꝛ Azo. faciunt quãdam vim que satis breuiter explicari potest. dicunt ipsi in isto vˀ. quinimmo. duo erant possessores duo petitores possidebãt pro diuiso vel indiuiso. Dicũt quidam p diuiso: vnde ambo petent ab ambobus p se inducũt j. e. §. si ex parte. ꝛ. §. item si cum me. sed verius est vˀ. istũ habere locũ siue isti duo possessores possidebant p diuiso vel indiuiso: qꝛ non possidet vnus qd̃ est alterius tñ: sed ambo qd̃ est vtriusqꝫ. vnde ambo ab ambobus petent siue possident p diuiso vel indiuiso. ꝛ hoc colligitur in illo. §. item si cum me. nec ob. §. ille. si ego ex parte mea dicaꝫ: qꝛ ibi ponitur alius casus. ibi eram heres ex parte ꝛ tu possidebas here. p indiuiso cũ quodam extraneo possides dimidiam que est tua vnde teneris: sed illam dimidiam que est mea ab alio petam: sed hic neuter possessor habebat ius possidendi. Et ideo circa materiã istam vt intelligatis totum istũ tit. ne ille. §. si ego. videatur ↄdicere. §. qnimmo. et qꝛ materia huius. l. est intricata: ita distinguetis. Si quis vult petere hereditatem: aut totam hereditatem vult petere aut partem. Si totam hereditatem ab eo qui possidet pro herede vel pro possessore põt: siue ille totam partem possideat vel vnicam rem paruã vel maximã ꝛ vincet: non qꝛ ille qui partem vel vnam rem possideat: sed qꝛ in totum est heres. s. tit. j. l. regulariter. ꝛ. l. licet. ꝛ in prin. huius. l. si vult petere partem hereditatis. aut ille est icertus quota pars deferatˀ sibi: aut est certus. si est incertus: aut est de suis heredibus: puta est filius defuncti: qꝛ decessit relicta vxore pregnante: est incertus an nascantur. vij. ꝛ ita petere octauã quo casu admitterˀ ad petitionẽ quarte partis. j. e. l. antiqui. ꝛ. l. seq. ꝛ. s. de iudi. l. sed ꝛ si resti. in fin. Si autem ille cui defertur pars ꝛ est incertus quota pars deferatˀ est de collateralibus. verbigratia: decessit frater tuus te supstite ꝛ vxore pregnãte alterius fratris defuncti tu nescis si ex vxore fratris tui defuncti nascentur. vij. an quot hic admitteris ad incertã partem petendã. sub. ap. incerte partis: sed si edito partu apparebit que pars deferatur tibi illa veniet in cõdemnatione si nõ nasceretur ille nisi post sñiam latam. secus. j. e. l. §. interdũ. si aũt aliqs est certus quota pars deferatur sibi. hic refert aut sunt plures petituri quilibet quotam certã partem aut vnus solus. si plures sunt petituri aut plures a pluribus: puta primus a primo: secundus a secundo: non refert possideant pro diuiso vel nõ: quia ambo ab ambobus petẽt: vt in §. nostro. si autem plures sunt petituri a pluribus qui habent ius in hereditate. verbigratia: tres sunt coheredes eiusdꝫ hereditatis: vnus possidet totam hereditatem. certe ambo petẽt partem delatam ab eo qui possidet: sed si essent tres ꝛ duo possident. secus. j. e. l. §. item si cuꝫ. si autem sunt plures inuicem petituri: puta defertur tibi pars here. ꝛ mihi. tu vis petere a me ꝛ ego a te: si possidemus pro diuiso aduocamus dimidiam eius quod possides et econtra. ꝛ si diffitemur heredes: secus si confiteremur: quia ageremus famil. herciscun. vt in. §. proinde. sꝫ si vnus est petiturus a pluribus possidentibus pro indiuiso a coherede non petet sed ab extraneo dimidiam sed pro indiuiso. secus. j. eo. §. si ego. Et circa materiam istam subijciam vnaz questionem vt plenius vos instruam: verius est quia Jo. ꝛ Az. tangunt. j. l. proxi. ponamus duo sunt instituti heredes vnus incontinenti adijt alter deliberat. quidam tertius possidet hereditatem istam totam: nunquid iste qui adiuit a tertio poterit totam petere quasi coherede deliberante insolidũ sit heres sed eo adeunte teneatur restituere dimidiam: an vero petet dimidiam. In questione ista fuit triplex op. dixit Jo. ꝙ qui adijt pro parte solummodo ex parte est heres: igitur dimidiaꝫ a possessore aduocabit. facit. j. l. proxi. ꝛ. j. de sol. l. ex parte. ꝛ. j. de cõdi. ꝛ demon. l. hec scriptura. in fin. Alij dicunt ne videatur defunctus pro parte decessisse testatus pro parte intestatus ꝙ q̃ adiuit insolidum sit heres ꝛ possit totam aduocare: sed si coheres adijt partem tenetur ei reddere. j. ad trebel. l. j. §. sed ꝛ quoties. ꝛ. j. de acquiren. here. l. si solus. ꝛ argu. C. de cadu. tolle. §. vbi autem. Tertio potest distingui ꝛ sic: aut testator ita dixit instituo titium heredem si nauis venerit ex asia seius sit ei coheres: quo casu titius insolidum est heres: sed existente cõditione ille censetur coheres: igitur titius totam vendicabit: sed existente conditione detrahetur ei pars: sed vbi dixit instituo titium ꝛ seium equaliter ꝛ insolidum vel ambo pure: vel vnum pure alium sub conditione: quo casu dicitur institutus pure dimidiam aduocabit: vt. j. ad treb. l. j.

1 ☞ Plures si sunt ad quos hereditas pertinet pro diuiso potest alter ab altero cõueniri actione petitionis hereditatis vel famil. herci. si fatentur se heredes.

1 **Proinde.** †Si intellexistis premissam diuisionem intelligetis amodo sequentes casus: ꝛ cõtinuabitis ita istum. §. In superiori. §. est dictum: cuꝫ duo erãt veri heredes ꝛ volebant petere a duobus quorum nullus erat heres ꝛ possidebãt here. pro diuiso vel pro indiuiso. In. §. isto ponitur casus: quando duo erant heredes ꝛ possidebant hereditatem pro diuiso: certe si ego ꝛ tu sumus coheredes ꝛ tu possides meam partem p diuiso maiorem vel minorem ꝙ tibi delata sit: ꝛ ego siliˀ ex quo possidemus p diuiso possum petere dimidiaꝫ illius dimidie quã possides: ꝛ tu econtra potes a me: ꝛ sic agemus peti. here. qñ inuicem facimus controuersiam heredi. vel ageremus iudicio fa. her. vt hereditas diuideretˀ inter nos vt autoritate iudiciaria. h. d. [possessor] qui erat heres in vna dimidia. [petitor] qui erat heres in alia dimidia: possideant pro diuiso. [consequantur] vnde in qualibet re quam tu possides debeo assequi dimidiam illius rei p diuiso: ꝛ tu econtra a me assequeris. [non faciunt] fatentur se coheredes. [oportebit.] fa. her. diuidere: cum iudicium fa. her. sit vniuersale. j. famil. hercis. l. j. ꝛ. ij. Or queritˀ dico ꝙ ego ꝛ tu eramus quilibet heres pro dimidia et tu possidebas dimidiã pro diuiso ꝛ ego siliˀ possidebam aliam p diuiso vel plus vel minus. sed ideo dico qꝛ si essemus heredes equaliter si tu possideres p indiuiso vnam dimidiã ꝛ ego similiter. possides qd̃ est tuum nihil vltra peti. here. non hꝫ locum: sed fa. her. vt insti. de iud. of. §. vlt. Ad vnũ quod dicitur in fi. huius. §. opponitur. in fi. huius. §. dicitˀ si ego ꝛ tu sumus coheredes ꝛ possidemus here. p diuiso ꝛ facimus ↄtrouersiã petam a te dimidiã eius qd̃ possides: ꝛ tu econtra a me si non facimus controuersiam hꝫ locum iudi. fa. herci. Sed. l. videtˀ ↄ. ꝙ duo coheredes agant fa. her. ꝛ si faciunt controuersiam here. j. fa. her. l. j. in fi. ꝛ. l. fundus qui dotis. §. j. Ad quod dicetis: si duo coheredes non faciunt controuersiam heredi. non habet locum petitorium iudicium sed diuisorium vt hic. si duo faciunt controuersiam siquidem si ille cui fit controuersia solus possidet est locus petitorio iudicio. j. de ex. rei iu. l. fundi. ꝛ. j. fa. her. l. si id quod. si autem ambo possident ꝛ faciũt controuersiam nihilominus habet locum fa. her. vt in. l. ↄtra. ꝛ j. de euic. l. si mancipium. §. j.

1 ☞ Si coheres meus ꝛ extraneꝰ possideant hereditateꝫ pro indiuiso extraneum tñ conueniam.

1 **Si ego.** †. §. iste ita diuersificatur a superiori in superiori. §. duo erant coheredes ꝛ ambo soli possidebant sed quisqꝫ partem diuisam. In. §. isto duo erant coheredes ꝛ vnus coheres possidebat hereditatem cum extraneo: alius nihil possidebat. ponetis ita casum. ego ꝛ tu eramus coheredes

heredes eiusdem here. tu cum quodam extraneo possidebas totam here. communiter pro indiuiso: dicebam me heredem pro dimidia: et confitebar te heredem pro dimidia: quomodo petam dimidiam: petam a te dimidiam eius quod possides: an dimidiam eius quod possidet extraneus: et tu aliam dimidiam petes ab extraneo vel solum dimidiam ab extraneo: fertur pegasum ita estimasse quod ab extraneo petam a te nihil: quia possides quod est tuum: sed ratio stricti iuris videbatur contrarium suadere quod illius dimidie quam tu possides petam dimidiam eius dimidie quam possidet extraneus petam dimidiam relique dimidie quam possidet extraneus tu coheres poteris petere: sed licet ratio stricti iuris ita videretur suadere: dictum pegasi verius est. h.d. [possideat] pro indiuiso. [hereditatem] .i. dimidiam quam possidet. [iudicis] quod deseruit actioni peti. here. ff. de rei ven. l. officium. [fortassis] philosophicum temperamentum est. simile no. ff. de arbit. l. si duo. [ratio] stricti iuris. [facit] idest suadet. [ille] .s. coheres meus. [in dimidia] .s. dimidie quam possidebat extraneus. [vtilior] al's benignior quia facit vitare circuitum: hic esset circuitus quod a coherede petam dimidiam sue dimidie et coheres ab extraneo reliquam dimidiam et circuitus est vitandus. ff. de condi. inde. l. dominus. et boni pretoris est lites diminuere. ff. si cer. peta. l. quidam. Or sicut dixi vobis hic est verus huius. §. intellectus et continuatio: et dicatis vt dixi in casu et hic repetas vt fecit odo. non ob. ff. e. l. §. quinimmo. quia ibi duo petebant a duobus: quorum vnus erat heres siue possideant pro diuiso vel pro indiuiso. Item quare dico quod tu et extraneus possideas here. communem mihi et tibi pro indiuiso: quia si possidetis pro diuiso tunc in dimidia quam tu possides vna dimidia esset mea illam dimidiam peterem a te et sic ab extraneo. vt. ff. proxi. §. colligitur. et in seq. §.

1 ☞ Qui partem possidet pro indiuiso a coherede et extraneo possidentibus residuam partem petet vel inter eum et coheredem compensatio fiet. h.d.

1 **Item si cum me.** †In superiori. ff. duo erant coheredes et extraneus possidebat heredi. pro indiuiso: hic in isto. §. tres erant coheredes quilibet ex triente: possidebam trientem pro diuiso et quilibet aliorum: sed contendebam me heredem ex semisse: ponemus ita casum: tres eramus heredes pro triente quilibet: ego possidebam trientem pro diuiso et quilibet alius: ego dicebam me heredem ex dimidia parte quid erit: certe ego a te de tuo triente petam vnum sextantem: ab alio alium sextantem: ergo habebo bessem: sic habebo vltra id quod dicam me habere: sed certe sicut peto sextantem et ab alio alium sextantem: ita tu et ille poteritis petere alium sextantem a me. vel obijcietis compensationem. hoc dicit. [sextantem] idest duas vncias [bessem.] .i. octo vncias. insti. de here. insti. §. hereditas. [tenebor] duobus coheredibus. [peto.] iste. §. intelligitur quando eramus tres coheredes: sed dicebam me heredem ex dimidia: alios duos ex alia dimidia: si possidemus heredi. pro diuiso quilibet vnum trientem pro diuiso petam a te dimidiam tui trientis alterius trientis alterius coheredis petam aliam dimidiam sic habebo bessem: sed tu et ille poteritis a me petere sextantem mei trientis. ff. in illo. §. proinde. vel poteritis mihi obijcere compensationem de meo sextante. et ita colligitur hic sicut admittitur compensatio de quantitate ad quantitatem. ff. de condic. indebi. l. si non sortem. §. si tibi centum ita de genere ad genus vt hic. et accedit. ff. ad trebel. l. deducta. §. nummis. et. ff. de here. insti. l. qui cum non militabat. et. ff. de le. ij. l. vnum ex. §. sed si vno. secus tamen esset si essemus tres coheredes et quilibet possideret suum trientem pro indiuiso: tunc non esset locus petitorio iudicio. ff. pri. §. sed diuisorio. ff. eo. §. proinde.

1 ☞ Propter numerum nascendorum ex ventre admittitur petitio partis incerte. h.d.

2 Audacia duplex est boni cum quis verum loquitur et subtiliter audacter debet loqui talis audacia approbatur. est audacia que est stultissima.

1 **Interdum pretor.** †In. §. isto ponitur casus in quo aliquis petit certam partem here. sub ap. incerte partis: et casus ille talis est: quatuor erant fratres duo decesserunt: vnus primo die iulij alius secundo die relictis vxoribus pregnantibus: tertius decessit tertia die iulij relicto filio superstite: quartus decessit quarta die iulij nec relicto filio nec vxore pregnante: quidam extraneus apprehendit here. vltimi fratris decedentis venit filius tertij fratris qui superest et vult petere suam partem: sed nescit quam partem petat: quia sicut filius vocatur: ita ventres aliorum fratrum forte de quolibet ventre nascentur. vij. igitur huic defertur quintadecima pars quam partem petet iste: certe incertam sub ap. certe partis. nam licet regula quod partem hered. petere vult debet petere certam: pretor ex iustis causis admittit vendicationem incerte partis sub ap. certe partis vt in casu isto. et ita apparet quod vbi quis est incertus quam partem vendicet si est de collateralibus admittitur ad vendicationem incerte partis. h.d. [pretor] qui istam actionem non introduxit: sed eam approbauit et in ordine posuit cum alijs act. vnde est ciuilis vt in prin. huius. l. dixi. sed quare dicit interdum: quia regulariter quis debet vendicare certam partem et debet petitio actoris esse certa. ff. de rei ven. l. si in rem. interdum admittitur vt hic. et. ff. de rei ven. l. que de tota. §. incerte [filius] superstes [hereditatis] quarti fratris qui decessit sine filio et vxore pregnante [non inaudacter] idest audacter si habetis sine in. sub. monosyllabam ne nonne audacter

2 dicetur: et certe sic. †Et no. hic est duplex audacia[a]. est boni cum

a quis verum loquitur et subtiliter audacter debet loqui talis audacia approbatur hic. et. ff. de lib. et posthu. l. gallus. §. videndum. est audacia que est stultissima: vt. C. vnde vi. l. si quis in tantam. [concedi.] Or signori iste est verus intellectus huius. §. vt intelligatur in collateralibus. et ponetis ita exemplum vt dixi et hic repetes vt fecit do. Odof. hoc verum est in collateralibus: bene scitis fratres qui sint collaterales. secus est in suis heredibus in filijs: si pater meus moritur me superstite et vxore sua pregnante. hic fingit. l. quod nascentur tres et admittor ad vendicationem certe partis: vt. ff. e. l. antiqui. et. l. seq. Sed ista lectura vendicat sibi locum secundum hec antiqua tempora secundum que si quatuor erant fratres et duo predecedebant relictis vxoribus pregnantibus et tertius relicto filio: quartus non relicto filio et vxore pregnante secundum hec tempora filij fratrum vocabantur in capita. C. de legi. heredi. l. post: et institu. de leg. agna. suc. §. nos itaque. sed hodie non haberet locum. §. iste quia vocantur in stirpes non in capita. vt in auth. de here. ab intestato. §. si igitur defunctus. Quidam voluerunt aliter ponere casum huius. §. in successione ascendentium non patris sed aliorum dicentes quod secundum hec tempora vocabantur. Si forte aliquis decessit relicto nepote et vxoribus pregnantibus ex alijs filijs suis quod ille nepos admittetur ad vendicationem incerte partis. et hoc secundum illa tempora secundum que vocabantur capita: hodie in stirpes. instit. de leg. agna. suc. §. placebat. Sed hic insisto vt magis intelligatis practicam. agit filius superstes et petet quartam partem sub ap. incerte partis dicens. ago contra talem patruum qui decessit ab intestato vocantur filij fratrum qui sunt in ventre vxorum suarum. vnde quia incertum est quot nascentur petam quartam sub app. incerte partis. quid faciet iudex: si venter nascetur ante sententiam apparebit que pars deferatur huic sicut et alibi si peto argentum depositum etc. ff. deposi. l. j. §. si quis. et. ff. de fur. l. ei qui. in principio. si ipsi non inueniuntur nati tempore sententie debet congruere sententia petitioni: condemno te ex ea parte cum ventres nascentur apparebit quam partem habeat. si obijcias curare debet iudex vt certam ferat sententiam debet curare inquantum potest. institu. de act. §. curare. et. §. hinc nobis. et. §. preterea. sed differetur executio in id tempus quo isti nascetur: et tunc apparebit in quo fiat executio. ff. ad. l. aquili. l. in lege aquil. si deletum.

1 ☞ Qui speratur admitti ad partem facit partem.

1 **Si a pluribus.** †Testator instituit quatuor heredes eo mortuo duo adierunt here. alij duo adhuc deliberant quidam extraneus possidet heredi. isti qui adierunt petent totam hereditatem aut solummodo quilibet eorum quartam partem heredi. et respon. sicut si omnes adissent heredi. quilibet peteret quartam pro indiuiso: ita si duo adierunt quilibet quartam petet: sed coheredibus adeuntibus petent ab extraneo quartam partem eis non adeuntibus accrescet coheredibus. h.d. [pertinerent] idest si substitutos non haberent vnde accrescit coniunctis. C. de cadu. tol. l. pro secundo. et. §. is itaque. Ex ista. l. colligitur. ar. si duo sunt instituti vel ambo pure vel vnus pure alter sub conditione: si vnus adijt alter deliberat ille qui adijt interim pro parte est heres. ff. de solu. l. ex parte. licet contra videretur iste qui agit interim insolidum sit heres. ff. de vsufr. accr. l. heres. §. si mihi. sed dixi. ff. l. proxi. in prin.

1 ☞ Posthumus nasciturus ex ventre impedit sequentes in gradu. Eos autem qui eiusdem gradus sunt statuitur admitti vt si res nascituri essent auferturvel conceditur alteri secundum quod casus occurrit. h.d.

1 **Antiqui libero.** †Paterfamilias decessit intestatus relicto vno filio et vxore pregnante: quidam extraneus cepit heredi. possidere pro herede vel pro possessore filius agit contra eum peti. heredi. queritur quam partem possit ab illo vendicare vtrum dimidiam quasi vnus nascatur an octauam quia possunt nasci. vij. an quintam quia possunt nasci quatuor. Respondet iurisconsul. antiqui nostri libero ventri idest

a Duplex audacia. Ad de quod audacia in bona parte laudatur et permittitur in mala parte damnatur bart. in l. si quis in tantam. hic alle.

ventri mulieris liberet filio iam nato ita prouiderunt. dixerunt fingamus q ex ventre nascantur tres ita iam natus vendicet quartam partem si plures nascentur eatenus detrahetur sibi si minus nascetur eatenus accrescit sibi. Diceret aliquis iurisc. non credo tibi nisi probes ista. dicit iuriscon. volo tibi pbare per locum ab autoritate: ecce inueniuntur multa a maioribus nostris dicta que quasi videntur fabulosa esse. inuenit q quedam materfa. quatuor vicibus semper pariebat quatuor. Itez legitur q penelope illa bona mulier a poetis commendata: q ipsa vno ventre concepit. vij. et postea peperit. Item legitur qd quedã mulier in tribus vicibus semper edidit duos: vnde vno partu edidit duos qui gemini nũcupati sunt: quedã mulier venit de alexandria ad principẽ que vno partu edidit. v. Or tot habemus exempla q credere debemus. preterea Aristo. dixit q receptacula mulieris sunt. vij. igit. vij. põt concipere: nõ ergo eligamus extremitates q mulier pgnans vnũ tm debeat parere: nec accipiamus aliã extremitatẽ q possit parere. vij. sz accipiamus medium. s. q pariat tres. in medio. vij. igit filius superstes vendicabit quartã partem: si plures nascentur eatenus diminuit de portione sua si pauciores eatenus accrescat portioni sue. h. d. [ventri]. i. libere mulieris. vnde veter liber succedit patri. lz serua possit parere plures. s. de sta. ho. l. aretusa. sz non possit succedere patri. C. cõia. de leg. als de suc. l. seruis. [cinctos]. i. dignitate senatoria cinctivel cinctos: dicunt mulieres q nascuntvestiti non de lana sz habent vnã pellem super aliã. [assignauerunt]. s. de iud. l. sz si re. nec ob. j. de acqr. here. l. j. §. si vno. q ibi eius op. reprobat. [factus est.] hoc verum est in suis here. secus in collateralibus. s. e. l. j. §. interdum.

I ☞ Incertitudo nascendor non impedit coheredem adire. lz que portio competat sibi sit incertum. h. d.

Illud sciendum est. s. in. l. antiqui dictum est vobis qñ suus heres filius defuncti supstes putat vxorem defuncti pregnantem et in veritate pregnans est

I q ex quarta est heres in. l. ista loquit econtra. † qñ suus heres putabat vxorem pgnantem et non est. Et in. l. ista primo dicit: si decedit aliqs intestatus relicto filio herede et vxore que putabat pregnans si filius putat pgnantẽ et non est: hoc casu in solidũ erit heres. Scdo dicit idẽ esse in extraneo herede: si testator instituit extraneũ heredẽ ex dimidia: et ex reliqua posthumũ cum mulier putet pgnans et nõ est: institutus erit insolidum heres. Tertio dicit si testator ita fecit testm̃ qcunqz mihi nasciturus erit mihi heres: et lucius titi⁹ mihi sit heres. nunqd titius poterit adire: et videt q nõ de rigore iuris: q nescit quã partẽ adeat: sz certe de eqtate poterit adire lz ignoret q pars sibi cõpetat: si cetera que opz eũ scire nõ ignoret. h. d. [illud] als istud. [esse] a filio defuncti supstite iam nato. [heredem.] ista. l. est intelligenda in suo herede in filio defuncti iã nato in ptãte ostituto tpe mortis defuncti: q suus est heres. instit. de here. qua. §. sui. secus in filio emancipato q nõ est in ptãte defuncti tpe mortis. Itẽ secus in quolibet cognato ex linea trãsuersali. Item secus in quolibet extraneo. j. de v. ob. l. qdam. q licet isti putent vxorem pgnantẽ et nõ est nõ sunt heredes. j. de acq. here. l. cum quidam. et. l. ventre. nisi in casu q sequit et idem est et c. [posthum⁹.] sz que vtilitas erit si suus heres putet vxorem pregnantẽ et non est cũ ex asse est heres. vtilitas est in hoc: q si decedit interim trãsmittit ad suũ heredẽ etiã non agnitã: ex quo ius facit heredẽ: als nõ trãsmitteret. C. de ca. tol. l. i nouissimo. et. C. de his q ante ap. tab. l. vna. et. j. de acqr. here. l. ventre. [nescit] q verum est de iuris rigore. [portionem] certam sibi delatam fore. [eum] heredem [non ignoret.] Ad id qd dicitur in vltimo dicto huius. l. signatur. s. hic videtur si testator instituit quotcunqz sibi nascerentur et lucium titium: si titius ignoret que pars sibi delata sit poterit adire. l. videt s. q non põt adire. j. de acq. here. l. ex semisse. Ad qd: osueuit dici trib⁹ modis. vno modo qd ibi dicit est verũ de iuris rigore secus de eqtate. et eqtas et c. C. de iud. l. placuit. Uel põt dici aut ille dubitat que pars sibi delata sit poterit adire vt hic. aut errat credit sibi delatã dimidiam non poterit adire vt ibi. ista est differentia inter dubitantem et errantẽ: vt. j. de acqr. heredi. l. iij. sed qtum ad condi. inde. non est differentia. C. de odi. inde. l. fina. Uel potest dici in. l. otra. ponitur alius casus nam ibi erat heres ex semisse et credebatur ex minori parte: si ex minori parte adiuit non tenet aditio. hic aũt ignorabat que pars sibi delata est tñ poterit adire: quia sola volũtate aditur hereditas. j. de acquir. here. l. pro herede. si tamen ea que oportet eum scire nõ ignoret et que sunt illa: certe plura: conditionez testatoris. j. de acqui. here. l. heres. in prin. §. j. Itez opz scire si testamẽtum est verum vel falsum. j. de acqui. here. l. cum falsum. tunc vtrum decesserit testatus vel intestatus. j. de acquir. here. l. si is ad quem.

Item extitisse conditionem sub qua est hereditas delata si cõditio osistit eñ facto non in iure. j. de acqui. here. l. si extraneus §. j. et. j. de condi. insti. l. ij. in fi.

I ☞ Qui ex postfacto apparet esse heredem a quolibet here de aduocat. p rata et sumptus pro rata sustinet.

I **Sorori.** In prin. huius. l. dicit. † quedam mulier decessit intestata in puerpio: relictis qua tuor filijs: puella ista est nata vel secta ex ventre mulieris: nunquid succedet matri cum fratribus ab intestato: certe sic: in quinta parte: vnde si fratres totam hereditatem possident poterit petere quintam partem pro indiuiso: et ipsi tenentur ei conferre. h. d. [matris] si habetis talem literam dicetis vt dixi in casu. et ad hoc concordat litera sequens. Uel potest dici q mater istituit filios iam natos postea est mortua in puerperio et eius filia ex ea secta fingitur instituta cum filijs vt emendetur cõiectura repentini casus. C. de inoffi. testa. l. si mater. Sed ad hanc interpretationez videtur obuiare quod. j. dicitur conferant. quomodo est collatuz quod est ex testamento fm hec tempora. C. de colla. l. j. Respondetur dupliciter. vno modo dictum est habito respectu ad nouum ius. C. de collat. auf. ex testamento. vel dicam quod hic dicitur. conferant idest restituant. non autem hic loquitur de alia collatione: quia fm vetera iura cessabit collatio. s. de inoffic. testa. l. si non mortis. si habetis patris tunc dicetis q filios iam natos quatuor instituit posthumũ exheredauit quod licuit fm vetera iura: sz hodie non licet. C. de lib. et posthu. l. fina. vel dicetis q posthuma esset nata et egit querela cum fratribus et ruptum est testamentum. s. de inoffi. testa. l. nam et si. et sic succedet in quintam partem cum fratribus. [oferant] vel iure collationis vt dixi. [vel conferant] idest restituant.

Sumptus. Libertus carebat descendentib⁹ et ascẽdentibus vt omnis tollatur op. et collateralibus primi gradus debebat patronum suum in legitimã portionem instituere: eo preterito instituit extraneum petijt s tabu. bo. pos. et ita rupit testamẽtum pro legitima portione: vt C. de bo. pos. contra tabu. quam pretor liberis pos. l. j. secus in bonorum pos. que datur in filio preterito: quia rupit testamentum pro legitima portione: vt. C. de bonorum pos. contra tab. l. j. secus in bono. pos. que datur filio preterito: quia rumpit testamentum. j. de otratab. l. illud. Et est ratio: quia magis debetur successio parentum liberis q patrono successio liberti. j. si a pa. fue. manumiss. l. j. modo agit patronus peti. here. contra scriptum heredem pro portiõe legitima. dicit scriptus heres: feci iustos sumptus p hereditate volo pro rata portione quam petis tibi reputare poterit possessor hoc facere petitori. Respond. q sic. accedit. s. eod. l. plane. et. l. vtiles. hoc dicit. [iusti] probabiliter: q sunt necessarij vel vtiles. [portionem] olim dimidiam hodie tertiam. institu. de suc. lib. §. sed nostra. [computentur] pro ea parte quam possessor restituit petitori not. hic si libertus decedit relictis liberis illi succedunt excluso patrono: si decedit relictis parentibus fm Jo. et Azo. et relictis collateralibus primi gradus vocat patronus: fm alios non vocatur. j. de bo. lib. l. liberto. ponetis ergo exemplũ vt dixi in casu: et hic repetas vt fecit dominus Odof.

I ☞ Per actionem pet. here. consequitur quis partez p indiuiso que per iudicium famil. herci. diuidetur.

I **Non possumus.** † Ego et tu eramus heredes eiusdem hereditatis: possidemus ego et tu illam hereditatem cõmuniter pro indiuiso potero te conuenire peti. heredi. Respon. q non: quia ex quo possides tuam dimidiam pro indiuiso et ego: nihil est qd petaz a te: si volo dicere q veniat in petitione hereditatis et non venit diuisio sed restitutio facienda. hoc dicit. [discedamus] ex quo apparet q iudicium peti. heredi. est petitorum: sed in iudicio famil. her. venit diuisio faciẽda. s. e. l. §. proinde. et. j. famil. hercis. l. j. §. j. [iubeat] nam cum non possideas de mea parte nec ego de tua nihil venit in iudicio petitio. heredi. sz si possiderem dimidiam pro diuiso et ipse similiter: tunc dimidiam dimidie petam. s. eod. l. j. §. item cum secus si possideret coheres meus here. pro dimidia cum extraneo. s. eo. l. j. §. si ego. et ista sunt vera quod agitur iudicio famil. hercisciunde. ad diuisionem cum coheredes inuicem controuersiam non faciunt: als agendum esset peti. heredi. s. e. l. j. §. pinde. et dixi in ver. quinimmo.

I ☞ Cedere quis potest pro parte et pro parte contendere.

I **Cerrmittendum.** In. l. ista dr † here. titianã mihi delatã in testõ possidebas p herede vel p possessore illã totam peto tu in dimidia confiteris me heredez: nunquid tibi

tibi possessori licebit partē hř. defendere partē nō. Rñ. ꝙ sic: qꝛ possibile est ꝙ in pte hř. credis iuste habere in alio nō. h. d. [defendere] resistendo. Et ita colligitur hic ꝙ videtur ꝯtrouersiaꝫ facere q defendit. accedit. s. de procu. l. non solum. §. si status. et ibi dixi. [cedere] .i. restituere ⁊ non litigare. nam dicit̃ cedere liti qui litigare nō vult. s. de edē. l. j. Et no. hic vnū no. ꝯtra regulam generalē q̄ est ꝙ particularis solutio non liberat debitorē C. de remis. pi. l. q̄ diu. illud est verū cū debitū est liquidū cuꝫ debes totū sed vbi debitū non est liquidū: tunc particularis solutio liberat debitorē vt hic. vt. j. cer. pe. l. quidā ⁊ ibi dixi.

1 ☞ Qui vt procurator alterius administrat petione hereditatis nō tenet̃ nisi illius heres extiterit in totū vel in partem.

1 Cum multi. †Quidā in extremis constitutus instituit sibi multos heredes: vnus istorū non erat in europa in qua erat hereditas vel testator: sed in asia. ipse tamē habebat pcura. in europa qui pcurabat negocia eius. pcurator ille vēdidit aliquā rem hř. in pcessu tpis apparet illū decessisse anteꝙ esset institutus ⁊ ita eius portionē quasi p non scripta eē queritur quid iuris. Et rñ. si pcu. totam habet tota petetur ab eo: si partē habet illa petetur. nā de ceteris rebus de hereditate si aliquid possideret peteretur ab eo. Itē ꝙ seruus coheres possideret peteret̃ ab eo. h. d. [pcurator] quē dimiserat domi. [abstulerat] .i. acceperat. sic sumitur. j. de furtis. l. qui vas. in prin. alibi sumitur in mala significatione. j. de fur. l. j. [antea] .i. ante factū testm̄. ⁊ sic eius portio erat p non scripta. vel ante. s. facto testamēto ⁊ viuo testatore: ⁊ sic eius portio erat quasi caduca. [hereditatē] .i. totā portionē hř. si habetis totā portionē dicetis ex portione hereditatis q̄ dño suo dicebat̃ delata [condēnarent] querit̃ hic quid differt. l. ista a sequenti: qꝛ sequens videtur ponere eundē casum ⁊ differt: qꝛ ista. l. loquit̃ in hř. pro nō scripta. sequēs. l. loquit̃ in quasi caduca. in portione p non scripta. no. exemplū: si testator rome īstituit multos inter quos instituit vnum qui putabat̃ esse in asia ⁊ viueret ⁊ mortuus est ante testm̄. C. de herēd. insti. l. j. ⁊. C. de cadu. tol. l. ⁊ triplici. Sequens. l. loquitur cū portio instituti erat quasi caduca: ⁊ dicit̃ quasi caduca cū viuus erat tpe testamenti: sed morit̃ viuo testatore. vt in. §. triplici. Sed opponitur si ista portio fuit pro non scripta debet applicari fisco non herdi suo. s. e. l. item. §. cū aūt. potest dici hec. l. est posita habito respectu ad nouum ius. C. de cadu. tol. §. in primo. ⁊. §. itaqꝫ. Vel potest dici aliud i caducis aliud in pro non scriptis: quia illa non applicantur fisco. Vel potest dici ꝙ ista portio istius fuit quasi caduca si dicis a quo differt a lege inferiori q̄ loquitur in quasi caducis differt i hoc quia instituerat pcur. ex dimidia. ⁊ hic pcur. erat q pecuniam retinebat. sed qꝛ in. l. cōtra filius possidebat hř. quā putabas patri delatā institutus non erat. Sed instatur ad. l. istam: si pcur. illius qui erat in asia vendidit rem hř. ⁊ accepit pecuniam ipse non tenet̃ pet. hř. quia non possidebat suo noie sed absentis ipse absens si ratū haberet teneretur: vel si nō haberet ratū teneretur suo noie. s. ti. j. l. nec vllā. §. item si quis absentis. vnde si possidebat suo noie quō poterit causam sue possessionis mutare cū nemo possit ⁊c. j. l. pxi. ⁊. j. de acquirē. pos. l. cum nemo. Ad istud dicetis duobus modis. vno modo nō pōt mutare causam possessionis in sui vtilitatē: sed in sui preiudiciū pōt j. l. pxi. ⁊ hic iste mutat in sui preiudiciū. vel pōt dici nemo causam pos. potest mutare nullo extrinseco accidēte. j. de acquirē. pos. l. possideri. §. illud. nisi iste pcurabat negocia dñi et accepit pecuniam in illa non habebit ius: si instituitur pro dimidia: non mutat sed mutatur ei. vt in prealleg. §. illud.

1 ☞ Qui negocia hereditaria absentis noie gerit ab his ad quos negociū in veritate pertinet poterit conueniri actione negociorū gestorum ⁊ petitione hereditatis si se heredem contendat. h. d.

1 Cum heredis. †Paterfa. instituit patrē tuū ex parte ⁊ aliuꝫ ex parte heredem: pater tuus decessit viuo testatore tu ignoras euꝫ decessisse: ⁊ sic partē delatam quasi caduca administrabas partē hř. patris noie: ⁊ aliquas res distraxisti et pecuniam accepisti: postea inuenitur pater tuus decessisse testatus filio exheredato et alijs institutis poteris conueniri pet. hř. pro illa pecunia videtur ꝙ non: quia tenetur pet. hř. q possidet pro herede vel pro possessore. sed possides vt gestor negociorum patris: vnde vt ab herede patris non potest peti: sed heredes patris tui poterunt conueniri act. neg. gest. nisi contēderes te vt heredem patris: quia tunc vt a iuris possessore videtur peti posse: ⁊ ex quo exheredatus es non potes mutare causam possessionis: sed vbi contendis te heredem patris tunc videris pro possessore possidere: ⁊ vt a possessore illa pecunia potest peti. h. d. [decessisse] et sic esset quasi caduca. nam relicta

deficiunt tribus modis vt dicitur C. de cadu. tol. l. vna. §. ⁊ triplici modo. [precia] .s. rerum distractarum si habetis predia .s. non distracta. [est] si ratum habeat. s. de nego. gest. l. si pu. [vitur] quod prohibitum est. C. de acquirē. pos. l. cum nemo. ei tñ potest mutari. j. de acquirē. pos. l. possideri. §. illud. [cōueniat̃.] s. tit. j. l. nec vllam. in fi. ⁊. l. sequē. [filio] qui contendit se heredem vt a iuris possessore potest peti hereditas. qd differat hec l. a superiori. l. dixi: sed p deo quare si filius gerebat negocia patris non potest peti hereditas ⁊ nomine patris absentis. s. ti. j. l. nec vllam. §. si quis absentis. Rñ. non suo nomine quia nō possidebat pro herede vel pro possessore. nō patris nomine: qꝛ non viuebat nec ratum habebat. nec ab herede: quia non fuit de hereditate: sed si contendit se heredem tanꝙ iuris possessor poterit conueniri: vt hic dicitur in fi.

De posses. hř. pet. Rub.

De pet. hř. directa que datur ex verbis ⁊ ex sententia ei q est heres iure ciuili veteri vel nouo: ⁊ petit totam hereditatem vel quotam partem in duobus precedentibus tit. tractatū est que pet. hř. iuris ciuilis est verum quia bonorum possessores non sunt heredes: sed loco heredum habentur non possunt intēdere directam ⁊ ciuilem hř. pet. sed vtilem ex sentētia pos. hř. pet. ideo dicit rub. de pos. here. pet. scꝫ vtili ⁊ pretoria videamus cui detur ⁊ contra quem. ⁊ datur contra illum qui possidet pro herede vel pro possessore. j. l. j. ⁊ quid veniat in ea. ⁊ qualis sit. ⁊ certe quid venit in directa ⁊ in ista. j. e. l. ij.

1 ☞ Bonorum possessori de iure pretorio competit actio vtilis pet. here. in qua tm̄ venit q̄tum in petitione here. ciuilis.

1 Ordinariū fuit post ci. Iurisicon. †continuat seipsum dicens ex ordine est ex quo vidimus de ciuili here. pe. directa que datur heredi videamus de ea que datur bonorum pos. que quidem hř. pet. est vtilis. h. d. [actiones] quare dicit in plurali cum non sit nisi vna hř. pe. in sui substantia. s. titu. j. l. j. dixi plene: quare dicetis plurale resoluitur in singulare: quia vna est ciuilis actio pet. hř. s. tit. j. l. j. in prin. sic alibi resoluitur plurale in singulare. s. de pet. hř. l. diuus. vel cum dicit in plurali. quia querela inoffi. te. lꝫ nō sit actio tñ est auxilium iuris ciuilis: ⁊ ideo non datur emancipatio. s. de inoffi. te. l. pap. in prin. que est preambula ad pe. here. vnde here. pet. ciuilis est. [heredibus] qui succedunt iure ciuili. [est] ex edicto pretoris. vnde no. hic differentia est inter heredem ⁊ bonorum pos. heredes dicuntur qui vocantur iure ciuili. l. xij. tab. ⁊ eius additio est perpetua. C. de iur. delib. l. si curatoris. bo. pos. est qui succedit iure pretorio vel intra annum vel infra centū dies. j. de suc. e. l. j. §. largius. ⁊ insti. de bo. pos. §. fi. pet. hř. directa ⁊ ciuilis datur ei qui est heres. verū quia bonoꝝ possessor non est heres: sed habet̃ loco heredis. vt instit. de bo. pos. §. quos autem. ⁊. j. de bo. pos. l. in omnibus. bonorum pos. datur vtilis hř. pet. et est pretoria vt. j. l. pxi.

Ex quaꝫ. Vtilis pet. hř. bonorū possessoria eiusdē est effectus cuius est ciuilis ⁊ pet. hř. vnde non veniūt in directa bo. pos. cū ista. h. d. [actionibus] .i. act. vt no. s. e. l. j. hic tñ bonorum possessoria est pretoria nunc ciuilis est.

De fideicom. here. pet. Rub.

Sicut bonorū possessor nō est heres: sed loco heredis habet̃. ista fideicom. cū restituit̃ ex treb. non est heres: sed habetur loco heredis. j. e. l. j. ⁊. ij. vnde de fideicom. hř. pet. videamus cui detur ⁊ contra quem ⁊ ad quid. et datur ei cui restituitur ⁊ bonorum possessori. j. e. l. iij. in prin. et ea que veniunt in ciuili et eadem in ista. j. l. iij. Ista autem non datur contra heredem q restituit ex treb. j. e. l. fi. §. si minori.

☞ Fidei commissario vniuersali cui est hereditas restituta verbo competit hec actio vtilis pet. here. in qua veniūt omnia que in petitione hereditaist ciuilis h. d.

1 Ex ordie occurrit actio. Sicut †ex ordine fuit videre de vtili peti. here. que datur bonorū pos. ita ex ordine videnduꝫ est de vtili que datur fideicommissario: si aliquis instituit te et rogas me illum restituere indubitanter poterit petere fideicom. here. pet. que est pretoria et datur fideicommissario et heredi eius. et datur ista her. pet. contra eum qui possidet hř. pro herede: sed aduersus fideicommissarium non competunt. hoc dicit hec. l. cum duabus seq.

[restituat]. ĵ. ad treb. l. facta. i. transeunt ab herede vel fideicōmissarius. ĵ. ad treb. l. j. [ciuilis] ꝛ directa. i. que veniunt in act. directa ꝛ in hac vtili: sed cum hereð. restituatur ex senatuscon. senatusconsultum est ius ciuile. ŝ. de iusti. ꝛ iur. l. ius. Respon. bene est ius ciuile. ĵ. ad treb. l. ille a quo. §. intempestiuum. vnde hanc pretor induxit causa supplendi iuris ciuilis dicimus pretoriam esse. simile no. in act. ex empto. vt. C. de edi. act. l. ij. [potero]. ŝ. de peti. here. l. regulariter. [competunt] quia ego fideicommissarius habeo loco heredis. ĵ. ad treb. l. j. §. j. sed heredi datur here. pet. ŝ. de here. pet. l. j. contra heredem dantur actiones que competebant contra defunctum heredem dātur contra fideicommissarium. Ad vnum quod dicitur in isto. ṽ. sciendum est ꝙ signatur contra. hic dicitur ꝙ here. pet. que datur fideicommissario non datur contra heredem. l. videtur velle ꝙ bene detur. ĵ. ad treb. ita tamē. §. si ex treb. Ad quod potest ita dici contra heredem qui restituit ex treb. datur fideicom. alia que competebat ipsi defuncto contra heredem. verbi gratia. defuncto competebat actio contra te in. c. instituit te ꝛ rogat mihi restituere act. que dabaꝛ contra te mihi datur pro dorāte: sed pet. here. non datur contra te heredem quare non tribus rationibus. vna ratione: quia pet. here. datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore. Item secunda ratione pet. here. datur contra eum qui possidet pro herede si restituis totam here. nihil possides non teneris. Item quarta ratione: si restituisti deducto quadrante non teneris vel potest dici datur actio fideicommissario contra heredem ante restitutam hereditatem ea restituta non vt hic. Vel potest dici si restituis here. verbo ꝛ re quia dicis restituo te: q2 inducis me in possessionem: ꝛ postea de rebus non intromittas non teneris. sed si restituis solo verbo ꝛ de rebus te intromittas teneris. ĵ. ad treb. l. facta. Item si restituta here. dantur act. mihi que dantur heredi ꝛ contra eum quod est intelligendum de act. quesitis a defuncto. ĵ. ad treb. l. si heres. in prin.

¶ Explicit liber quintus.

¶ Incipit liber sextus.

¶ De rei vendicatione. Rub.

¶ De pet. here. directa vel vtili que est vniuersalis actio: ꝛ per quam petitur pro tota here. vel quota pars dictum est: verum quia est quedam actio specialis que competit pro rebus vēdicandis ꝛ datur dominis vel quasi. ꝛ nuncupatur rei ven. ponitur de rei vēdi. i. de speciali in rem que datur domino vel quasi pro rebus singularibus aduocandis: videamus cui detur contra quem. ad quid detur quid veniat in ea: qualis ipsa sit ꝛ certe datur ei qui est dominus iuregen. vel ciuili. ĵ. e. l in rez. vtilis datur ei qui habetur loco domini. ĵ. e. l. pretor. ꝛ. ĵ. si ager vect. pe. l. ij. ꝛ. iij. contra quem detur contra eum qui habet facultatē rei restituende. ĵ. e. l. officium. que res possunt vendicari ꝛ certe corporalia siue mobilia siue se mouentia: immobilia vt. ĵ. e. l. j. in prin. incorporalia autem vt peculium vt seruitus non petuntur. ĵ. e. vendicatio. veniunt in rei vē. nedum res: immo deterio ratio rei. ĵ. e. l. non solum. veniūt fructus. ĵ. e. l. fructus. ꝛ. l. si nauis. qualis sit certe specialis non generalis. ĵ. l. j. in prin. ꝛ ciuilis est quia non inuenimus a pretore inductam. ŝ. de orig. iur. l. ij. §. deinde.

1 ☞ Actio rei vendicationis est ad rerum singularium petitionem ꝛ competit pro omnibus rebus corporalibus.

2 Actio rei ven. directa datur ei q est dn̄s iure gē. vel ciuili. Et qualiter possit vēdicari filius.

3 Actiones p̄iudiciales sunt tres vbi de qualibet.

Post actiones quas de.

1 † In princi. huius. l. vsq3 ad vltimum tria dicuntur. primo iurison. continuat seipsum: secundo dicit que sunt ea que possunt vēdicari. tertio adijcit de quibusdam rebus que per se ipsas non vēdicantur. sed cum adiectione. primo continuat seipsum dicens. ex quo vidimus de act. que proponuntur de vniuersitate. videamus de act. que competunt pro rebus singularibus. Secundo dicitur que possint vendicari ꝛ certe mobilia ꝛ immobilia. Tertio queritur an libere persone si ab alijs possidentur possint vēdicari. Quid enim si liberi nostri q sunt in potestate nostra possidentur ab alijs vel suppsius faciunt controuersiam: certe causa non adiecta non vēdicantur. sed petuntur preiudicialibus act. vel interdictis de liberis exhiben. vel cognitione pretoria adiecta. tamē de iure quiritum possumus vēdicare si tu tenes filium meum ꝛ tu dicis tuum esse possum vendicare adiecta causa de iure quiritum. quia talem in potestate mea constitutum iure ciuium romanorum ꝛ habes facultatem restituendi peto eum mihi restitui. hoc dicit. [post actiones] quare dicit in plurali. quidam dicunt debet exponi post actio. id est post actionem. quia vna est here. pet. ŝ. si pars here. in princi. Alij dicunt post actio. dicit ratione querele que est preambula peti. here. ŝ. de inoffic. testamē. l. posthumus. §. si quis ex his. vel ideo dicit in plurali quod est verius dictum est de pet. here. directa ciuili per quam petitur tota hereditas vel quota pars. ŝ. de peti. here. per totum. ꝛ quia dictum est de vtili que datur bonorum possessori vel fideicommis. de quo dictū est in duobus precedenti. tit. sed quare dicit pretor proposuit cum pet. here. sit ciuilis act. introducta a. l. xij. tab. ŝ. de iusti. ꝛ iur. l. ius. Potest dici pretor proposuit ponendo eam in ordine. simile no. ŝ. si pars here. l. j. ꝛ hoc quantum ad pet. here. directam ciuilem: sed quātum ad bono. posses. est fideicommis. pretor proposuit inuentione ꝛ approbatione. vt in duobus precedētibus tit. [petitiōis.] vnde pet. here. est vniuersale iudiciū rei vē. speciale. ŝ. de peti. here. l. item videndum. in fi. ŝ. si pars here. peti. l. j. in princi. ꝛ. ĵ. e. l. in speciali. [in rem act.] stricte et proprie: ꝛ est actio in personam. petitio in rem. persecutio in vtrūq3. ĵ. de verbo. significa. l. actio. sed large dicitur siue in res siue in personam. vt ꝛ instit. de act. §. omnium. immo largissime vocamus omne agendi auxilium. ŝ. de eden. l. j. ꝛ. C. de edē. l. edita. [animalibus] hic refertur ad se mouentia vt sunt equi. [carent] vt libri vestes ꝛ tigna. nam quedam sunt mouentia q̄dam mobilia quedam immobilia. mouentia sunt equi boues mobilia sunt que mouentur ꝛ non mouent vt libri. ĵ. de verb. signifi. l. mouentum. immobilia sunt que solo coherent. vel exponatis [animalibus] qui habent animā sensibilem vt bos. [carent] sc3 sensibili habēt animā vegetabilem vt libri. sed nūquid ea que habent animam vegetabilē sensibilē ꝛ rationalē possunt vēdicari vt libere persone. annectit statim [nostra]. ŝ. de iusti. ꝛ iur. l. nam orationum. [non petātur] simpliciter nō adiecta causa vt. ĵ. subijcit. vel non petuntur iure quasi dominij vt. ĵ. dicam. [in rem] que sunt tres. [interdictis] de liberis deducēdis que sunt duo vel tria de liberis deducēdis vel exhibēdis de libero ho. exhibēdo [aut cognitione pretoria]. i. iud. offi. [preiudicijs]. i. preiudiciali act. ꝛ potest legi litera ista disiuntiue. vel potest legi copulatiue aut pro ꝛ preiudicijs interdum disiuncta sumitur pro coniuncta. sic. ĵ. de verbo. signi. l. se pe. [nisi] non refertur ad proximū. ṽ. sed ad id quod dixit non petūtur sc3 nulla causa adiecta sed causa adiecta sic. ꝛ illa quia filius meus est in potestate mea iure quiritum vēdico ꝛ hoc annectit. [egisse] quia iure ciuiū romanorū est introductū. vt liberi nostri sint in potestate nostra. instit. de pa. po. ꝛ. ŝ. de his qui sunt sui iur. l. nam. [quiritū]. i. ciuium. nam antiqui vocabantur quirites a quirino rege. quos nos vocamus ciues a ciuitate. ante tempora quirini regis romanorū nullus habebat filiū in potestate sed ipse induxit. sicut seruos habemus in potestate nostra ita filios legitimos ꝛ naturales. ŝ. de his qui sunt sui iur. l. j. ꝛ. l. nam ꝛ ciuiū. ꝛ instit. de pa. po. in prin. si ergo detinens filiū meū inuitū ꝛ peterem: ita peto illū liberū hominē quē possides mihi restitui nō admittitur ista petitio. quia liber homo in nulli⁹ bonis est. igiꝛ non pōt vēdicari. q2 in rē actio daꝛ dn̄o ĵ. e. l. in rē. s3 si dico sic. q2 possides illū q est filius me⁹ in potestate mea iure ciuiū romanoꝝ admitteꝛ. vñ no. sicut pater potest vēdicare filiū quē habet in potestate iure ciuiū adiecto ita magistratus incolā adiecto iure incolatus. ĵ. ad municip. l. de iur. ꝛ ita monachus ab abbate adiecta causa de iure canoñ. in aut. de mo. §. sancim⁹. ꝛ ar. C. de epis. ꝛ cle. l. si qua. in fi. sitr pōt dn̄s colonū cēsitum vēdicare adiecta causa iure colonatus. ar. C. de colo. tracē. l. vna. ꝛ. C. de colo. cē. l. j. ꝛ. C. de agri. ꝛ cē. l. ij. ꝛ. iij. Et circa. l. istā est insistēdum ꝛ sic quō filiū meū qui est in potestate vēdicabo cū rei vē. detur ei qui est dn̄s iure gē. vel ciuili. ĵ. e. l. in rē. ꝛ filij mei non sum dn̄s iure gē. vel ciuili. qð ex eo apparet q2 nō possum vēdere nisi ratione famis. C. de his qui fi. di. l. j. ꝛ. ij.

2 † Respondeo rei vēdicatio directa datur ei qui est dn̄s iure gē. vel ciuili. vnde directa rei vēdi. non possum vendicare. sed quia quasi sum dominus possum vendicare. ꝛ ideo vēdere. immo olim erat ptās ꝙ poterat occidere sine causa. C. de pa. po. l. fi. qð correctū est. ĵ. de li. agno. l. necare: vñ vēdico vtili nō directa. vñ no. ꝙ est rei vē. directa ꝛ daꝛ directo: directa daꝛ ei q est dn̄s de iure gē. vel ciuili. ĵ. e. l. in rē insti. de re. di. §. p traditionē directo daꝛ cōtra eū q h3 facultatē rei restituēde. ĵ. e. l. officium. competit directa sed vtiliter contra eū qui nō possidet sed pro possessore habetur: q2 dolo desijt possidere. ĵ. de reg. iur. l. parē. cōtra eū q obtulit se liti. ĵ. e. l. is qui. Est vtilis q̄ daꝛ patri p filio: puta vēdicatio q̄ daꝛ superficiario vel vasallo cōtra dn̄m soli ĵ. si ager vec. pe. l. j. ꝛ insti. locati. §. adeo. ꝛ daꝛ directo cōtra eum qui habet facultatē rei restituēde: vtiliter daꝛ cōtra eū q dolo desijt

desijt possidere vel offert se liti. Sed instatur quomodo si contra filium subuenitur mihi adiecta causa preiudicialibus act. vel interdictis. quomodo iud. of. cum. l. dicat vbi competit ordinarium. §. de mino. l. in cause. ij. rñ. iud. of. quod petitur cōtra tenorem iuris cōmunis non habet locum si competit ordinarium auxilium excludit extraordinarium vt hic. sed si petatur fm formam iuris cōmunis: quia dicit iudici cogatis eū mihi obtemperare: non propterea cessat iud. of. licet competat preiudicialis. Sed denuo videtur contra. quia ex quo possum petere re. tc. s. de eden. l. q̄dam. in prin. Sed potest dici vbi iudicis of. petitur contra formā iuris cōmunis cessat. vt in. l. in cause. si petitur fm formā iuris cōmunis si petatur in subsidium sicut loquitur. l. quedam. aut est introductum vt adiuuet act. non cessat vt hic. Ad solu. huius cōtra. ita distinguitur cum petitur aut a matre aut a patre: si mater vult petere petitorio iudicio non potest: quia nunq̄ habuit in potestate. instit. de adop. §. femine. Item pater non potest petere nisi adiecta causa quam causam non posset adijcere matri nisi in casu. si eñ mulieri ancille pregnanti relicta est fideicom. libertas τ heres distulit manumittere cum peperit nascitur seruus. sed traditur matri ad manumittendum. ff. de fideicom. li. l. penult. τ vlt. sed potest dici q̄ petit iud. of. tamen potest mater possessorio iudicio interdicto de li. bo. exhi. τ exhibito dimittendo. quia potest ire ad iudicem talis tenet filium inuitum vnde peto exhiberi et exhibitum restitui. quia cum mater possit experiri pro quolibet de populo.. multofortius ꝓ filio. ff. de li. bo. exhi. l. quod ait. §. hoc interdictum. si autem pater vult filium petere: aut filius facit ipsius controuersiam dico filio fac hoc. non faciam quare non oz quare facerem quia es filius meus. non sum immo es. sunt prodita ista auxilia iud. of. quia possum ire ad iudicez vt cogat eum mihi obtemperare. si dicit non sum filius potest summatim cognosci per vicinos quia sum in quasi possessione. ff. de ꝓbatio. l. si filius. τ. s. de of. pcō. l. nec quicq̄. §. de plano. sed potest haberi preiudicialis in rem sicut si seruus gerit se pro libero possum petere in seruit. preiudiciali in rem. ita filium meuz qui facit suū ipsius controuersiā τ dicā sic: q̄ talis est filius me⁹ et gerit pro patre in preiudiciū patrie potestatis vendico ipm
3 instit. de act. §. preiudiciales. †Et no. q̄ tres sunt preiudiciales. est vna per quam queritur de libertate τ seruit. est scda per quaz queritur de libertate τ filiatione est tertia de libertate τ ingenuitate. Est de libertate in seruit. si peto te in seruū τ tu dicis te liberū: sic econtra de pos. libertatis. volo petere in seruit. peto declarari te seruum meū esse. Secunda de paternitate vel filiatione seu de partu cognoscendo si denego tibi alimenta potes petere te me alere debere. similiter si negas te meū esse filiuz possum petere te meū esse filium. Est tertia de libertinitate et ingenuitate si detineo te libertum meū τ tu dicis te ingenuuz poteris petere per sententiam declarari te ingenuū τ econtra. si dicis te ingenuū potero petere te libertū meū. instit. de act. §. preiudiciales. Et no. q̄ istud cognomē habet rei ven. si dico me patrem tuū τ tu negas. Sed hec est differentia inter simplicem rei ven. τ preiudicialē in rem. in simplici rei ven. aliud est quod petitur aliud est a quo petitur: quia ego titius vendico librū a te. sed vbi idem est quod petitur τ a quo petitur cognominat preiudicialis in rem. quare hoc habeat cognomē his tribus casibus non al's. in sequentibus videbitis vbi filius petit per sententiam declarari se filium non esse. vel pater petit eum filium declarari per sententiam. habet locum iud. of. interdictum de li. exhi. vt. ff. de li. exhi. l. cum qui. τ. l. pe. vendicatio non habet locum quia datur contra tertiū non contra filium. si autem filius meus possidetur ab alio si sua sponte habet locum iud. of. τ preiudiciali in rem potest vendicari adiecta causa. de iure q̄ritum interdicto de li. exhi. vt quia non videtur apud aliuz esse ex quo volens detinetur si detinetur inuitus tunc habet locuz interdictum de li. exhi. τ exhibitis deducendis. et potest conueniri rei ven. adiecta causa. vt. ff. de li. exhi. l. j. τ hic. Sed queritur hic quare act. iste quibus queritur de libertate τ seruit. preiudiciales dicuntur. dixerunt quidam q̄ sicut excep. peremptorie sunt preiudiciales. insti. de except. per totum. ita iste act. proponuntur in modū excipiendi. dico patri alas me: non debeo q̄ non es filius meus. hoc nihil est dicere. quia hic proponuntur in modum agendi. si peto vt agnoscas me in patrem in modū agendi peto licet neges. Alij dixerunt act. preiudiciales dicuntur que preiudicant alijs si peto te in filium si verum est q̄ sis filius meus non potes mouere act. quia in potestate. verius est vt dicamus dicuntur preiudiciales quia interim preiudicant alijs act. i. cum mouetur preiudicialis act. carent alie act. verbi gratia petis a me. c. ego peto q̄ debeas pronunciari per sententiam filium meum esse. ista mea petitio est p̄iudicialis ad tuā licet super vtraq̄ lis contestetur. cognoscetur super mea sis filius meus vel non: si pronunciabitur te filium ex euentu apparet q̄ non pote spetere. ff. de li. cau. l. ordinata in prin. τ. §. fi.

1 ☞ Actione rei ven. vendicatur etiam vniuersitas rerum in totum vel in partem non obstante q̄ aliqua pars particularis non sit vendicantis. h. d.

2 Differentia que fit inter res singulares et vniuersitates.

1 **Per hanc autē act.** †In. §. isto cum duabus. ll. sequen. vsq̄ ad §. armamēta tractatur. sc̄z de vendicatione vniuersitatis corporee. τ dicitur in. §. isto non solum res singulares possunt vendicari vt. s. dictum est: sed vniuersitas corporea sicut est grex ouiū et armamentum boum τ equitum. cetera autem que segregabuntur si mea sunt potero vendicare. sed cum vendico gregem sufficit meum esse licet mea singula capita non sint. certe sic sed quid erit par numerus in grege est duorum. vnus habet quinq̄ capita alter alia quinq̄. nunquid quilibet poterit insolidū gregem vendicare non. Sed quid si aliquis habet maiorem numerū in grege vn⁹ septem alter tria. nūquid gregem poterit vendicare sic. sed capita aliena in rest. non venient. sed quid erit habet gregem. ccc. capitum omnia amisit totidem redemit. nū quid iste poterit gregem vendicare sic. sed nunquid illa sola capita que redemit poterit vendicare. certe sic. h. d. [act.] i. rei vē. que dicitur petitio rerum singularium. vt in princi. huius. l. habuistis. [vendicabuntur] vt in princi. huius. l. [gregem] qui est vniuersitas corporea: non incorporea. ad quid dicam hoc. ff. videbitis. [habentur] vt sunt cameli τ certe quadrupedes. ff. ad. l. aquil. l. ij. [capita] qui gregem constituunt. [duorum] in grege. vnus habebat quinq̄ capita: alius quinq̄. [vendicabit] quare quia singule partes non faciunt gregem cum neutrius sit suus grex quilibet vendicabit capita sua singularia. [sit] qui maiorem numerum habet [vendicare] cum redemit illa a domino: sed si redemit a non domino public. vēdicabit. instit. de act. §. omnium. τ. ff. de pub. l. j. τ. ij. τ. l. sed si ego. §. j. Circa. §. istum vos breuiter no. hic ideo quia scripserunt Jo. τ az.
2 satis in ordinate scripserunt. no. †est differentia inter res singulares τ vniuersitates. res singulares dicuntur que vno spiritu continentur vt est homo. vestis vas. ff. e. l. in rem. §. item que cunq̄. τ iste res animate vel inanimate mobiles vel immobiles regulariter vēdicantur vt in prin. huius. l. regulariter dixi. quia quedam res singulares non vēdicantur res sacre vel religiose non vēdicantur a laicis. vt. ff. e. l. in rem. §. j. sed ab ecclesiasticis. C. de sac. san. ec. l. sancimus. vel non vendicantur rei ven. directa. sed act. in factum. ff. e. l. que religionis. Item res singulares adiuncte alienis non vendicantur. ff. e. l. in rem. §. item q̄cunq̄. τ. ff. ad exhi. l. gemma. Est vniuersitas que predicatur de pluribus sicut est hereditas que predicatur de omnibus que erant defuncti tempore mortis. ff. de verbo. signi. l. hereditas. est bonorum possessio. ff. de bo. pos. l. iij. §. bonorum. igitur est grex. τ in istis refert. est aliqua vniuersitas incorporea vt hereditas. vt bonorum possessio: vt peculium. est aliqua incorporea vt grex: armētum: τ equitium. Item in vniuersitatibus corporeis que consistunt ex pluribus inter se distantibus vt grex. q̄dam consistunt ex pluribus inter se coherētibus vt domus vt nauis. In vniuersitate incorporea planum est non vendicātur ff. e. l. vēdicatio. quia vēdicantur que possidentur. ff. e. l. officiuz. incorporales non possidētur. ff. de acquirē. pos. l. possideri. Sūt vniuersitates corporee. τ in istis refert sicut vniuersitas que cō sistit ex pluribus capitibus inter se distantibus vt est grex possum vēdicare totum gregē τ singula capita si in ea sunt τ si maior numerus meus est: sed aliena capita non veniunt in restitutione. vt in fi. huius. l. Idem potest dici in familia seruorū ad instar populi est aliqua vniuersitas corporea ex pluribus capitibus inter se distantibus quia vbi. l. non distinguit nec nos ff. ad. l. aquil. l. illud. ff. de verbo. obli. l. a titio. in fi. τ. l. seq. Quidam dicunt q̄ propter dignitatem humane conditionis familiam seruorum sc̄z totam ego non vēdico: sed singula capita vēdicabo. nam τ alia propter alia sunt propter dignitatem humane conditionis. ff. de edil. edic. l. iustissime. in vniuersitate corporea que consistit in pluribus capitibus inter se coherētibus vt est domus. ff. e. l. in rē. §. itē quecunq̄. pro indiuiso totam vēdico sicut fundum. ff. e. l. si possessor fundi. sed si forte esset vnum tignum in domo tua non possum vēdicare extante edificio. ff. e. l. in rem. §. fi. de naue videtur q̄ possum totam vēdicare τ singula armamēta. quod intelligunt quidam naue soluta. vel potest intelligi naue non soluta: si suam specificationē non fecit ff. e. l. §. armamēta. Or circa materiā istā subijciā aliquas q̄stiones: tamē pro euidētia huius. l. vos no. q̄ est duplex grex. est legalis a. l. constitutus. est grex a patresa. constitutus. est legalis x. ouium. x. capitum. ff. de abi. l. oues. est grex constitutus a patresa. puta aliquando. xxx. capitum: aliquando. xx. vt. ff. e. l. iij.

[restituat].j.ad treb.l.facta.i.transeunt ab herede vel fideicõmissariuz.j.ad treb.l.j.[civilis] ⁊ directa.i.que veniunt in act. directa ⁊ in hac vtili:sed cum hereð.restituatur ex senatuscon. senatusconsultum est ius civile.š.de iusti.⁊ iur.l.ius.Respon. bene est ius civile.j.ad treb.l.ille a quo.§.intempestiuum. vnde hanc pretor induxit causa supplendi iuris civilis dicimus pretoriam esse.simile noi.in act.ex empto.vt.C. de edi. act.l. ij. [potero].š.de peti.here.l.regulariter.[competunt] quia ego fideicommissarius habeo loco heredis.j.ad treb.l.j.§.j.sed heredi datur here.pet.š.de here.pet.l.j. contra heredem dantur actiones que competebant contra defunctum heredem dãtur contra fideicommissarium.Ad vnum quod dicitur in isto. v. sciendum est ꝙ signatur contra.hic dicitur ꝙ here.pet. que datur fideicommissario non datur contra heredem.l.videtur velle ꝙ bene detur.j.ad treb.ita tamẽ.§.si ex treb.Ad quod potest ita dici contra heredem qui restituit ex treb. datur fideicom. alia que competebat ipsi defuncto contra heredem. verbi gratia.defuncto competebat actio contra te in.c. instituit te ⁊ rogat mihi restituere act.que dabaꝫ contra te mihi datur pro dodrãte:sed pet.here.non datur contra te heredem quare non tribus rationibus.vna ratione:quia pet.here.datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore.Item secunda ratione pet.here.datur contra eum qui possidet pro herede si restituis totam here.nihil possides non teneris. Item quarta ratione:si restituisti deducto quadrante non teneris vel potest dici datur actio fideicommissario contra heredem ante restitutam hereditatem ea restituta non vt hic. Vel potest dici si restituis here.verbo ⁊ re quia dicis restituo te:qꝛ inducis me in possessionem:⁊ postea de rebus non intromittas non teneris.sed si restituis solo verbo ⁊ de rebus te intromittas teneris.j. ad treb.l.facta.Item si restituta here.dantur act.mihi que dantur heredi ⁊ contra eum quod est intelligendum de act. quesitis a defuncto.j.ad treb.l.si heres.in prin.

¶Explicit liber quintus.

¶Incipit liber sextus.
¶De rei vendicatione. Rub.

¶De pet.here.directa vel vtili que est vniuersalis actio: ⁊ per quam petitur pro tota here.vel quota pars dictum est: verum quia est quedam actio specialis que competit pro rebus vẽdicandis ⁊ datur dominis vel quasi.⁊ nuncupatur rei ven.ponitur de rei vẽdi.i.de speciali in rem que datur domino vel quasi pro rebus singularibus aduocandis:videamus cui detur contra quem.ad quid detur quid veniat in ea:qualis ipsa sit ⁊ certe datur ei qui est dominus iuregen.vel civili.j.e.l in rez. vtilis datur ei qui habetur loco domini.j.e.l.pretor.⁊.j.si ager vect. pe.l.ij.⁊.iij.contra quem detur contra eum qui habet facultatẽ rei restituende.j.e.l.officium.que res possunt vendicari ⁊ certe corporalia siue mobilia siue se mouentia:immobilia vt.j. e.l.j. in prin.incorporalia autem vt peculium vt seruitus non petũtur.j.e.vendicatio.veniunt in rei vẽ.nedum res:immo deterio ratio rei.j.e.l.non solum.veniũt fructus.j.e.l.fructus. ⁊.l.si na uis.qualis sit certe specialis non generalis.j.l.j.in prin.⁊ civilis est quia non inuenimus a pretore inductam.š.de orig.iur. l.ij.§.deinde.

1 ☞ Actio rei vendicationis est ad rerum singularium petitionem ⁊ competit pro omnibus rebus corporalibus.
2 Actio rei ven.directa datur ei q est dñs iure gẽ.vel civili. Et qualiter possit vẽdicari filius.
3 Actiones ꝑiudiciales sunt tres vbi de qualibet.

1 Post actiones quas de. †In princi.huius.l.vsqꝫ ad vltimum tria dicuntur.primo iurisconsult.continuat seipsum.secundo dicit que sunt ea que possunt vẽdicari. tertio adỹcit de quibusdam rebus que per se ipsas non vẽdicantur. sed cum adiectione. primo continuat seipsum dicens.ex quo vidimus de act. que proponuntur de vniuersitate.videamus de act.que competunt pro rebus singularibus. Secundo dicitur que possint vendicari ⁊ certe mobilia ⁊ immobilia.Tertio queritur an libere persone si ab alijs possidentur possint vẽdicari. Quid enim si liberi nostri q sunt in potestate nostra possidentur ab alijs vel supprius faciunt controuersiam:certe causa non adiecta non vẽdicantur.sed petuntur preiudicialibus act.vel interdictis de liberis exhiben. vel cognitione pretoria adiecta.tamẽ de iure quiritum possumus vẽdicare si tu tenes filium meum ⁊ tu dicis tuum esse possum vendicare adiecta causa de iure quiritum. quia talem in potestate mea constitutum iure ciuium romanorum ⁊ habes facultatem restituendi peto eum mihi restitui.hoc dicit.[post actiones] quare dicit in plurali.quidam dicunt debet exponi post actio.id est post actionem.quia vna est here.pet.š. si pars here.in princi.Alij dicunt post actio.dicit ratione querele que est preambula peti.here.š.de inoffic.testamẽ.l.posthumus.§.si quis ex his.vel ideo dicit in plurali quod est verius dictum est de pet.here.directa civili per quam petitur tota hereditas vel quota pars.š.de peti.here.per totum.⁊ quia dictum est de vtili que datur bonorum possessori vel fideicommis.de quo dictũ est in duobus precedenti.tit. sed quare dicit pretor proposuit cum pet.here.sit civilis act.introducta a.l.xij.tab.š.de iusti.⁊ iur.l.ius.Potest dici pretor proposuit ponendo eam in ordine.simile no.š.si pars here.l.j.⁊ hoc quantum ad pet.here. directam civilem:sed quãtum ad bono.possef. est fideicommis. pretor proposuit inuentione⁊ approbatione.vt in duobus precedẽtibus tit.[petitiõis.]vnde pet.here.est vniuersale iudiciũ rei vẽ.speciale.š.de peti.here.l.item videndum.in fi.š. si pars here.peti.l.j.in princi.⁊.j.e.l.in speciali.[in rem act.]stricte et proprie:⁊ est actio in personam. petitio in rem. persecutio in vtrũqꝫ.j.de verbo. significa.l.actio. sed large dicitur siue in rez siue in personam.vt ⁊ instit.de act.§.omnium. immo largissime vocamus omne agendi auxilium.š.de eden.l.j.⁊.C.de edẽ. l.edita.[animalibus]hic refertur ad se mouentia vt sunt equi. [carent]vt libri vestes ⁊ tigna.nam quedam sunt mouentia q̃dam mobilia quedam immobilia.mouentia sunt equi boues mobilia sunt que mouentur ⁊ non mouent vt libri.j. de verb. signifi. l.mouentum. immobilia sunt que solo coherent.vel exponatis[animalibus] qui habent animã sensibilem vt bos. [carent] scꝫ sensibili habẽt animã vegetabilem vt libri.sed nũquid ea que habent animam vegetabilẽ sensibilẽ ⁊ rationalẽ possunt vẽdicari vt libere persone.annectit statim [nostra].š. de iusti.⁊ iur.l.nam orationum.[non petãtur]simpliciter nõ adiecta causa vt.j.subijcit.vel non petuntur iure quasi dominij vt.j.dicam.[in rem]que sunt tres.[interdictis]de liberis deducẽdis que sunt duo vel tria de liberis deducẽdis vel exhibẽdis de libero ho.exhibẽdo[aut cognitione pretoria].i.iud. offi.[preiudicijs].i.preiudiciali act.⁊ potest legi littera ista disiuntiue.vel potest legi copulatiue aut pro ⁊ preiudicijs interdum disiuncta sumitur pro coniuncta.sic.j.de verbo.signi.l.sepe.[nisi]non refertur ad proximũ.v.sed ad id quod dixit non petũtur scꝫ nulla causa adiecta sed causa adiecta sic.⁊ illa quia filius meus est in potestate mea iure quiritum vẽdico ⁊ hoc annectit.[egisse]quia iure ciuiũ romanorũ est introductũ.vt liberi nostri sint in potestate nostra.instit.de pa.po.⁊.š.de his qui sunt sui iur.l.nam.[quiritũ].i.ciuium.nam antiqui vocabantur quirites a quirino rege.quos nos vocamus cives a ciuitate.ante tempora quirini regis romanorũ nullus habebat filiũ in potestate sed ipse induxit.sicut seruos habemus in potestate nostra ita filios legitimos ⁊ naturales.š.de his qui sunt sui iur.l.j.⁊.l.nam ⁊ ciuiũ.⁊ instit.de pa.po.in prin.si ergo detines filiũ meũ inuitũ ⁊ peterem:ita peto illũ liberũ hominẽ quẽ possides mihi restitui nõ admittitur ista petitio.quia liber homo in nulli⁹ bonis est.igiꝫ non põt vẽdicari.qꝛ in rẽ actio daꝫ dño j.e.l.in rẽ.sꝫ si dico sic.qꝛ possides illũ q est filius me⁹ in potestate mea iure ciuiũ romanoꝝ admitteꝫ.vñ no.sicut pater potest vẽdicare filiũ quẽ habet in potestate iure ciuiũ adiecto ita magistratus incolã adiecto iure incolatus.j.ad municip.l.de iur. ⁊ ita monachus ab abbate adiecta causa de iure canoñ.in auẽ. de mo.§.sancim⁹.⁊ ar.C.de epis.⁊ cle.l. si qua.in fi.sꝫ põt dñs colonũ cẽsitum vẽdicare adiecta causa iure colonatus.ar.C.de colo.tracẽ.l.vna.⁊.C.de colo.cẽ.l.j.⁊.C.de agri.⁊ cẽ.l.ij.⁊.iij.Et circa.l.istã est insistẽdum ⁊ sic quõ filiũ meũ qui est in potestate vẽdicabo cũ rei vẽ.detur ei qui est dñs iure gẽ.vel civili.j.e.l.in rẽ.⁊ filij mei non sum dñs iure gẽ.vel civili. qd ex eo apparet qꝛ nõ possum vẽdere nisi ratione famis.C.de his qui fi.di.l.j. ⁊.ij.†Respondeo rei vẽdicatio directa datur ei qui est dñs in 2
re gẽ.vel civili.vnde directa rei vẽdi.non possum vendicare.sed quia quasi sum dominus possum vendicare.⁊ ideo vẽdere.immo olim erat ptãs ꝙ poteꝛat occidere sine causa.C.de pa.po.l. fi.qd correctũ est.j.de li.agno.l.necare:vñ vẽdico vtili nõ directa.vñ no.ꝙ est rei vẽ.directa ⁊ daꝫ directo:directa daꝫ ei q est dñs de iure gẽ.vel civili.j.e.l.in rẽ insti.de re.di.§.p traditionẽ directo daꝫ cõtra eũ q hꝫ facultatẽ rei restituẽde.j.e.l.officium. competit directa sed vtiliter contra eũ qui nõ possidet sed pro possessore habetur:qꝛ dolo desijt possidere.j.de reg.iur.l.parẽ. cõtra eũ q obtulit se liti.j.e.l.is qui.Est vtilis q̃ daꝫ patri ꝑ filio:puta vẽdicatio q̃ daꝫ superficiario vel vasallo cõtra dñm soli j.si ager vec.pe.l.j.⁊ insti.locati.§.adeo.⁊ daꝫ directo cõtra eũ qui habet facultatẽ rei restituẽde:vtiliter daꝫ cõtra eũ q dolo desijt

desijt possidere vel offert se liti. Sed instatur quomodo si contra filium subuenitur mihi adiecta causa preiudicialibus act. vel interdictis. quomodo iud. of. cum. l. dicat vbi competit ordinarium. ff. de mino. l. in cause. ij. rn̄. iud. of. quod petitur cōtra tenorem iuris cōmunis non habet locum si competit ordinarium auxilium excludit extraordinarium vt hic. sed si petatur ꝭm formam iuris cōmunis: quia dicit iudici cogatis eū mihi obtemperare: non propterea cessat iud. of. licet competat preiudicialis. Sed denuo videtur contra. quia ex quo possum petere re. ꝛc. s. de eden. l. qdam. in prin. Sed potest dici vbi iudicis of. petitur contra formā iuris cōmunis cessat. vt in. l. in cause. si petitur ꝭm formā iuris cōmunis si petatur in subsidium sicut loquitur. l. quedam. aut est introductum vt adiuuet act. non cessat vt hic. Ad solu. huius cōtra. ita distinguitur cum petitur aut a matre aut a patre: si mater vult petere petitorio iudicio non potest: quia nunꝙ habuit in potestate. instit. de adop. ff. femine. Item pater non potest petere nisi adiecta causa quam causam non posset adijcere matri nisi in casu. si eñ mulieri ancille pregnanti relicta est fideicom. libertas ꝛ heres distulit manumittere cum peperit nascitur seruus. sed traditur matri ad manumittendum. ff. de fideicom. li. l. penult. ꝛ vlt. sed potest dici ꝙ petit iud. of. tamen potest mater possessorio iudicio interdicto de li. bo. exhi. ꝛ exhibito dimittendo. quia potest ire ad iudicem talis tenet filium in uitum vnde peto exhiberi et exhibitum restitui. quia cum mater possit expiri pro quolibet de populo. multofortius ꝓ filio. ff. de li. bo. exhi. l. quod ait. ff. hoc interdictum. si autem pater vult filium petere: aut filius facit ipsius controuersiam dico filio fac hoc. non faciam quare non or quare facerem quia es filius meus. non sum immo es. sunt prodita ista auxilia iud. of. quia possum ire ad iudicē vt cogat eum mihi obtemperare. si dicit non sum filius potest summatim cognosci per vicinos quia sum in quasi possessione. ff. de ꝓbatio. l. si filius. ꝛ. s. de of. pcō. l. nec quicꝙ. ff. de plano. sed potest haberi preiudicialis in rem sicut si seruus gerit se pro libero possum petere in seruit. preiudiciali in rem. ita filium meū qui facit suijpsius controuersiā ꝛ dicā sic: q: talis est filius meꝰ et gerit pro patre in preiudiciū patrie potestatis vendico ipm

3 instit. de act. ff. preiudiciales. †Et no. ꝙ tres sunt preiudiciales. est vna per quam queritur de libertate ꝛ seruit. est scđa per quā queritur de libertate ꝛ filiatione est tertia de libertate ꝛ ingenuitate. Est de libertate in seruit. si peto te in seruū ꝛ tu dicis te liberū: sic econtra de pos. libertatis. volo petere in seruit. peto declarari te seruum meū esse. Secunda de paternitate vel filiatione seu de partu cognoscendo si denego tibi alimenta potes petere te me alere debere. similiter si negas te meū esse filiū possum petere te meū esse filium. Est tertia de libertinitate et ingenuitate si detineo te libertum meū ꝛ tu dicis te ingenuū poteris petere per sententiam declarari te ingenuū ꝛ econtra. si dicis te ingenuū potero petere te libertū meū. instit. de act. ff. preiudiciales. Et no. ꝙ istud cognomē habet rei ven. si dico me patrem tuū ꝛ tu negas. Sed hec est differentia inter simplicem rei ven. ꝛ preiudicialē in rem. in simplici rei ven. aliud est quod petitur aliud est a quo petitur: quia ego titius vendico librū a te. sed vbi idem est quod petitur ꝛ a quo petitur cognominaṫ preiudicialis in rem. quare hoc habeat cognomē his tribus casibus non aꝉs. in sequentibus videbitis vbi filius petit per sententiam declarari se filium non esse. vel pater petit eum filium declarari per sententiam. habet locum iud. of. interdictum de li. exhi. vt. ff. de li. exhi. l. eum qui. ꝛ. l. pe. vendicatio non habet locum quia datur contra tertiū non contra filium. si autem filius meus possidetur ab alio si sua sponte habet locum iud. of. ꝛ preiudiciali in rem potest vendicari adiecta causa. de iure q̈ritum interdicto de li. exhi. vt quia non videtur apud aliū esse ex quo volens detinetur si detinetur inuitus tunc habet locū interdictum de li. exhi. ꝛ exhibitis deducendis. et potest conueniri rei ven. adiecta causa. vt. ff. de li. exhi. l. j. ꝛ hic. Sed queritur hic quare act. iste quibus queritur de libertate ꝛ seruit. preiudiciales dicuntur. dixerunt quidam ꝙ sicut excep. peremptorie sunt preiudiciales. insti. de except. per totum. ita iste act. proponuntur in modū excipiendi. dico patri alas me: non debeo q: non es filius meus. hoc nihil est dicere. quia hic proponuntur in modum agendi. si peto vt agnoscas me in patrem in modū agendi peto licet neges. Alij dixerunt act. preiudiciales dicuntur que preiudicant alijs si peto te in filium si verum est ꝙ sis filius meus non potes mouere act. quia in potestate. verius est vt dicamus dicuntur preiudiciales quia interim preiudicant alijs act. i. cum monetur preiudicialis act. carent alie act. verbi gratia petis a me. c. ego peto ꝙ debeas pronunciari per sententiam filium meum esse. ista mea petitio est ꝑiudicialis ad tuā licet super vtraꝙ lis contestetur. cognoscetur super mea sis filius meus vel non: si pronunciabitur te filium ex euentu apparet ꝙ non pote spetere. ff. de li. cau. l. ordinata in prin. ꝛ. ff. fi.

1 ☞ Actione rei ven. vendicatur etiam vniuersitas rerum in totum vel in partem non obstante ꝙ aliqua pars particularis non sit vendicantis. h. d.

2 Differentia que sit inter res singulares et vniuersitates.

1 **Per hanc autē act.** †In. ff. isto cum duabus. ll. sequen. vsꝗ ad ff. armamēta tractatur. scꝫ de vendicatione vniuersitatis corporee. ꝛ dicitur in. ff. isto non solum res singulares possunt vendicari vt. s. dictum est: sed vniuersitas corporea sicut est grex ouiū et armamentum boum ꝛ equitum. cetera autem que segregabuntur si mea sunt potero vendicare. sed cum vendico gregem sufficit meum esse licet mea singula capita non sint. certe sic sed quid erit par numerus in grege est duorum. vnus habet quinꝗ capita alter alia quinꝗ. nunquid quilibet poterit insolidū gregem vendicare non. Sed quid si aliquis habet maiorem numerū in grege vnꝰ septem alter tria. nūquid gregem poterit vendicare sic. sed capita aliena in rest. non venient. sed quid erit habet gregem. ccc. capitum omnia amisit totidem redemit. nūquid iste poterit gregem vendicare sic. sed nunquid illa sola capita que redemit poterit vendicare. certe sic. h. d. [act.] i. rei vē. que dicitur petitio rerum singularium. vt in princi. hutus. l. habuistis. [vendicabuntur] vt in princi. huius. l. [gregem] qui est vniuersitas corporea: non incorporea. ad quid dicam hoc. ff. videbitis. [habentur] vt sunt cameli ꝛ certe quadrupedes. ff. ad. l. aquil. l. ij. [capita] qui gregem constituunt. [duorum] in grege. vnus habebat quinꝗ capita: alius quinꝗ. [vendicabit] quare quia singule partes non faciunt gregem cum neutrius sit suus grex quilibet vendicabit capita sua singularia. [sit] qui maiorem numerum habet [vendicare] cum redemit illa a domino: sed si redemit a non domino public. vēdicabit. instit. de act. ff. omnium. ꝛ. ff. de pub. l. j. ꝛ. ij. ꝛ. l. sed si ego. ff. j. Circa. ff. istum vos breuiter no. hic ideo quia scripserunt Jo. ꝛ az. satis in ordinate scripserunt. no.

2 †est differentia inter res singulares ꝛ vniuersitates. res singulares dicuntur que vno spiritu continentur vt est homo. vestis vas. ff. e. l. in rem. ff. item' quecunꝗ. ꝛ iste res animate vel inanimate mobiles vel immobiles regulariter vēdicantur vt in prin. huius. l. regulariter dixi. quia quedam res singulares non vēdicantur res sacre vel religiose non vēdicantur a laicis. vt. ff. e. l. in rem. ff. j. sed ab ecclesiasticis. C. de sac. san. ec. l. sancimus. vel non vendicantur rei ven. directa. sed act. in factum. ff. e. l. que religionis. Item res singulares adiuncte alienis non vendicantur. ff. e. l. in rem. ff. item q̈cunꝗ. ꝛ. ff. ad exhi. l. gemma. Est vniuersitas que predicatur de pluribus sicut est hereditas que predicatur de omnibus que erant defuncti tempore mortis. ff. de verbo. signi. l. hereditas. est bonorum possessio. ff. de bo. pos. l. iij. ff. bonorum. igitur est grex. ꝛ in istis refert. est aliqua vniuersitas incorporea vt hereditas. vt bonorum possessio: vt peculium. est aliqua incorporea vt grex: armētum: ꝛ equitium. Item in vniuersitatibus corporeis que consistunt ex pluribus inter se distantibus vt grex. q̈dam consistunt ex pluribus inter se coherētibus. vt domus vt nauis. In vniuersitate incorporea planum est non vendicātur ff. e. l. vēdicatio. quia vēdicantur que possidentur. ff. e. l. officiū. incorporales non possidētur. ff. de acquirē. pos. l. possideri. Sūt vniuersitates corporee. ꝛ in istis refert sicut vniuersitas que cōsistit ex pluribus capitibus inter se distantibus vt est grex possum vēdicare totum gregē ꝛ singula capita si in ea sunt ꝛ si maior numerus meus est: sed aliena capita non veniunt in restitutione. vt in fi. huius. l. Idem potest dici in familia seruorū ad instar populi est aliqua vniuersitas corporea ex pluribus capitibus inter se distantibus quia vbi. l. non distinguit nec nos ff. ad. l. aquil. l. illud. ff. de verbo. obli. l. a titio. in fi. ꝛ. l. seq. Quidam dicunt ꝙ propter dignitatem humane conditionis familiam seruorum scꝫ totam ego non vēdico: sed singula capita vēdicabo. nam ꝛ alia propter alia sunt propter dignitatem humane conditionis. ff. de edil. edic. l. iustissime. in vniuersitate corporea que consistit in pluribus capitibus inter se coherētibus vt est domus. ff. e. l. in rē. ff. itē quecunꝗ. pro indiuiso totam vēdico sicut fundū. ff. e. l. si possessor fundi. sed si forte esset vnum tignum in domo tua non possum vēdicare extante edificio. ff. e. l. in rem. ff. fi. de naue videtur ꝙ possum totam vēdicare ꝛ singula armamēta. quod intelligunt quidam naue soluta. vel potest intelligi naue non soluta: si suam specificationē non fecit ff. e. l. ff. armamēta. Or circa materiā istā subijciā aliquas q̄stiones: tamē pro euidētia huius. l. vos no. ꝙ est duplex grex. est legalis a. l. constitutus. est grex a patresa. constitutus. est legalis x. ouium. x. capitum. ff. de abi. l. oues. est grex constitutus a patresa. puta aliquando. xxx. capitum: aliquando. xx. vt. ff. e. l. iij.

in prin.verbi gratia.paterfa.ex certo numero gregē constituit ex potestate.l.est.x.capitū:sed licet patrifa.ampliare gregē. Sz quid erit ego τ tu habemus parē numerū in grege tu.l.τ ego.l. capita alius apprehendit ista.c.capita:poterit aliquis vestruz vēdicare gregē vel dimidiū an neuť.in questione ista fuit op.di xerunt quidā neuter vēdicat gregē vel partē.vt in l.ij.sed quili bet sua capita singulariter τ diuisim.hoc dicunt tali rōne:neu ter vēdicat gregē:quia ex quo par numerus est vtriusq̃ nō est grex.igitur nō est pars gregis:igitur vēdicabunt singula capi ta.Alij volunt dicere.l.istā sed si par restringendā ad legalem gregē:vnde si par numerus est necesse est q̄ habeat quilibet qn q̄ capita vbi quisq̃ hʒ qnq̄ capita neuter gregē vēdicat vl' par tem:quia si nō est grex nec pars gregis.secus autē in grege con stituto a patrefa.sicut est si vnus habet.l.capita alter alia. l.ca pita.τ isti coniungūt oīa ista capita simul.nam quisq̃ poterit gregē vendicare.nā faciunt gregē quo ad patrēfa.τ q̄ ad.l.po testatē τ dimidiā vēdicare poterit:quia si est grex τ pars ei' est pars gregis:vt pro eis facit.l.iij. huius tit. sed si vos velletis priorē op.tenere diceretis sicut in grege legali neuter vendicat gregē:quia maior pars gregis sua non est.nec partē:quia si nō est totū nec pars totius potest dici.diceretis si tu habes.l.capita τ ego.l.similiter cōmiscemus ad inuicē fructus medij tēporis debet esse cōis si pono.l.capita τ tu.l.vnū gregē volumus cōsti tuere non duos.si vnū volumus cōstituere:ergo neuter nostrū vēdicat gregē legalē.quia ab eo recessum est eoipso q̄ paterfa. constituit aliū quia neuter habet ibi maiorē numerū: τ neuter vendicat dimidiū gregis.nō potest esse pars gregis vbi non est grex:igitur quilibet vēdicabit sua capita. Sed quid dicemus cōstitui gregē capitū.ccc.postea mortua sunt oīa capita vno so lo superstite ex isto tot fetus facti sunt q̄ habeo.ccc.capita est ne iste grex prior vel nouus.Et certe dicunt quidam q̄ nouus grex ē nō pōt dici prior:quia nō est legalis nec cōstitutus a pa tre:quia sicut mors soluit oīa ita gregem.in auť.de nup.§.dein ceps.Uel potest dici vt in populo si oēs de populo moriuntur retineť nomē vniuersitatis in vno vnde idem dicit hodie popu lus rome qui fuit retro τ iam sunt.c.anni.s̄.qō cuiusq̃ vniuer. l.sicut.§.j.τ.s̄.de iud.l.pponebatur.preterea si habeo.ccc. capi ta τ amitto.c.si.c.redimo primus grex est τc.vendicabo.Item not. si habeo in grege legali maiorē numerum.tu minorem to tū gregē vēdico:tu nō.sed in resti.non veniūt capita tua:quod procedit illa ratione:q2 maior pars trahit ad se minorē.s̄.de in integ.rest.l.scio.ĵ.de cōtrahē.emp.l.in modicis. Sed quid erit in grege cōstituto a patrefa.ego τ tu facimus socidā:tu ponis l.capita.ego.c.quis vēdicabit gregē.Dicūt quidā q̄ vterq̃ q2 l.capitū numerus gregē facit.sed in vēdicatione tui gregis ve niunt.l.capita tua.Uel pōt dici q̄ nō agebať q̄ essent duo gre ges:sed vnus sicut est in grege legali.vt.s̄.dictū est:ita in grege cōstituto a patrefa.totū vēdico.in rest.nō veniūt capita aliena premissa ratione.q2 maior pars trahit ad se minorē.

☞ Instrumentū non venit in vendicatione rei instructe sed est specialiter vendicandum.

Marcellus. Armamenta. †De vniuersitate cor porea q̄ cōsistit ex plu ribus inter se distantibus dictū est:nūc tractatur de vniuersita te que cōsistit ex pluribus inter se coherētibus vt est nauis:na uem si mea est vēdicabo τ armamēta eius τ scaphā. hoc dicit. [Armamēta] quib' armatur nauis sicut sunt vela antēne τc. [erunt] si sunt separata vel si coherēt.ĵ.de euic.l.nauē.ad instar domus.ĵ.e.l.in rem.§.pe.τ vlt.Alij dicunt aliud in naui q̄ in domo:q2 in domo si possent singula tigna vēdicari destrueret τ vrbs deformaret ruinis quod esse nō debet.ĵ.de tigno iniūc. l.j.q̄ non est tam magna vtilitas in naui.[vēdicabiť]in carru ca.i.in curru qui habet quattuor rotas:τ in vehiculo q habet duas rotas.quid erit q̄diu extat vna res singularis vēdicatur sed res singule ibi nō vēdicanť.ĵ.cōmo.l.in cōmodato.§.pe.

Pomp.scribit. Amodo mutať materia τ tra ctatur in.§.isto τ in.l.seq. vsq̃ ad.§. idem scribit.qū specificatione duarū rerū fit vnū corpus: τ queriť vel nō queriť dñium quis habeat vēdicationē. pona mus ergo diuersa corpora eiusdē nature sunt cōnexa q̄ separa ri non possunt.ponamus de tuo argēto τ meo facta est massa: quis habebit vēdicationē:certe quisq̃ pro rata:si incertū sit qō pondus quisq̃ habeat agitur cōmuni diuidūdo:verūtamē si dolo alicuius facta est massa de meo argēto τ tuo τ furti potest cōueniri ad exhi.verūtamē in act.ad exhi.pcij fit extimatio. in rei ven.τ cōi di.habeť ratio argēti q̄ magis sit preciosum.h.d. [cōe] si nostra volūtate factū sit:al's nō erit cōe ad instar frumē ti.ĵ.l.pxi.in prin.Uel pōt dici aliud in frumēto lʒ corpora inui cē misceanť:tū idē corpus sit. [furti] si fecit aio lucrandi.ĵ.de fur.l.j.[ad exhibendū]qua si dolo desijt possidere.ĵ.ad exhi.l. iij.τ.l.celsus.[fuerat]quia meum argentum erat pupulatum alterius vero non.

☞ In rebus que cōmixtione non confundūtur remanet do minium eorum quorū erat primo nisi eorum voluntate sit fa cta commixtio.h.d.

Idem pompo. †Si frumentū tuum τ meum cōmixtum est si factum est sine voluntate nostra quisq̃ vendicat tantū quantū apparet quod suū est: si cū voluntate nostra agemus inuicē cōi di.h.d.[idem]al's item.al's incipit si frumētum [esse] vnde si quilibet probat habeo.x.corbes vēdi cabit.x.corbes:non vēdicabit singula grana:quia talis separa tio difficilis esset.ĵ.loca.l.in naue.sic est in nūmis.ĵ.si cert. pet. l.nam τ si fur.in fi.[acť.]ad diuisionem faciendam.

☞ In rebus que cōmixtione speciem mutant desinunt esse domini prioris τ res specificantis efficiuntur.h.d.

Idem scribit. †habuistis qū res duorum inui cem cōmiscentur nec specificatiōe vni querit dominiū.modo intendit tractare quādo quod est duorū inuicē misceť.sed specificatione queriť dominiū. pona mus de melle meo τ vino tuo factū est mulsum nectar nūquid cōicatur nobis.dicebat pap. q̄ sic.sed certe dñs pap. non bene vigilauit hic.si frumentū meū miscetur cum tuo prima corpo ra non mutantur specificatione specificans non querit domi niū:non est subtilitas mittere.x.corbes frumenti cum.x. alijs. sed vbi de melle meo τ vino tuo feci mulsum mutatur materia vnde mulsum vēdico quia meū est.secus tamen est si plumbū meū cum argēto tuo miscetur specificatione nō queritur domi niū.quare quia facilis est separatio plūbi τ argenti τ econtra. vnde illa massa non cōicabitur nobis sed quisq̃ vendicat quod suū est.sed quid duo nostra corpora cōmixta sunt q̄ de facili se parari non possunt.vt es meū cum tuo auro mixtū est. hic nō est facilis separatio nou specificatione queritur dominiū. sed quia vtraq̃ materia manet quisq̃ vendicabit quod est suum h.d.[mulsum]nectar[fecit]quia specificatione queriť dñium ĵ.de acquiren.re.do.l.adeo. §.cum quis.τ instit.de re.di.§.pre terea.[sit]nobis inuitis τ ignorantibus.[deduci].i.separari de facili vt aurifabri nouerunt[nō pūt]de facili.pōt tamē cū difficultate.[es]simile auro sicut est auricalcum vt in orcone qui habet similitudinē cum auro vt aurifabri nouerunt[est] vt dominiū querať specificatione[tamē]pro sed in mulso vinū desinit esse vinum.

☞ Fetus cedit ei cuius mater nō ei cuius est pater.

Idem scribit. †Hic intendit tractare quādo de corpore meo τ tuo fit tertiū corp' quando equus tuus impregnauit equā meā vnde pullus nat' est quis habet vēdicationē.Rū.q̄ domin' eque.quia sicut par tus sequitur ventrē.ita fetus.quia quod mihi natum est meuz est.τ ideo habeo vendicationē.h.d.[fetus]et inde pullus nat' est.[est]quare sicut partus ancille sequiť ventrem.C.e.l.partū. ita fetus vt hic.

☞ Arbor que radices egit cedit solo alias secus.

De arbore. †Arbor que erat in fundo tuo vicino τ iuncto meo fundo collapsa est in fun dum meum τ radices ibi emisit.nunquid desinit tua esse vt ei' vendicationem non habeas.certe si radices emisit desinit tua esse non habes vendicationem directam vel vtilem licet varus τ nerua dent vtilem si non coaluit in fundum meum non desi nit tua esse habes vendicationem.[dabant]τ.dñs mar. dice bat illud idem sicut in satis τ plantatis.instit.de re.di.§. si in aliena.τ.ĵ.de dona.inter vi.τ vx.l.vtilem.sed verius est q̄ desi nit esse tuum dominium.ĵ.de acquiren.re.do.l.adeo. in fi.τ.ĵ. de dam.infec.l.hoc amplius.§.alphenus.verūtamen si trāstuli arborem meam ex tuo in meum teneor furti.τ arborum furtiz cesarum.quia pro cesis habentur.ĵ.ar.fur.ce.per totum.sed si collapsa est aliquando propter humiditatem temporis colla bitur in locum alterius.videtur q̄ ad instar ferruminatorum ille in cuius locum translata est teneatur ad extimationem.ĵ. e.l.in rem.§.item quecunq̃.

☞ Falsa demonstratio circa rem petitam non vitiat iudiciū idem si erretur in nomine iudicis.

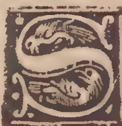
Cum in rem. †In.§.isto intēdit tractare de acto re quid iuris sit si errat. ponamus aliquis vendicat rem suam.verūtamen in vendicando rem er rat in nomine non in corpora.dicit francigena vendico le cal deron.dicit lombardus lauergo.bene constat de corpore.nun quid error nominis vitiat petitionem non.nec actor propterea succumbet.hoc dicit.[in rem].i.rei vendicatione que est in rē ĵ.e.l.in rē.

ĩ.e.l.in rem.[videtur]nam error nominis ſi conſtat de corpore non vitiat id de quo queritur:hoc verũ eſt in peti.here.vt hic et in ſtipu.ĩ.de verbo.obliga.l.ſi in nomine.⁊ in empt.⁊ ven.ĩ.de contrahen.empt.l.in emptionibus ⁊ in lega.C.de leg.l.ſi for.⁊.ĩ.de leg.ſi quis in fundi.

1 ☞ Incertitudo rei impedit condẽnationem fieri.

1 **Si plures.** †Iſte eſt bonus.§.⁊ expedit ſcholaribus multum ſcire quando faciunt libellos a ſe incidunt in iſtam foueam qualiter videbitis multi ſunt ſerui herotes.dominus ſcholaris habebat vnum ſeruũ herotẽ noĩe cecidit a poſſeſſione ſerui. quidam cepit poſſidere.venit ſcholaris ⁊ dixit ago contra talem a quo peto vt reſtituat ſeruum herotem quem dico meũ eſſe non dixit album vel nigrum vel rubeum:dixit reus qui erat malicioſus conteſtemus litem lis fuit conteſtata.probat dominus ſcholaris ſeruũ herotem eſſe ſuũ:non probat de albo vel nigro.reus probat ꝙ in ciuitate multi ſunt ſerui herotes aliqui albi aliqui nigri : dicit ipſe vendicauit ſeruum herotem:non probauit de albo vel nigro: probaui ꝙ aliqui ſunt albi aliqui nigri.vnde peto abſolui ab eius petitione:erit abſoluendus vel condennandus. Reſpon. iuriſcon.non eſſe in cauſa condennationis:ſed erit abſoluendus.hoc dicit.[condennationem]ſed ſubſequi debere abſolutionem.⁊ ita ratione dubitationis euaneſcit petitio ⁊ iudiciũ ſic vitiatur datio tutoris.ĩ.de te.tu.l.duo.ſi teſtator legat ſeruũ ſtichum:et multi ſunt ſtici ⁊ non apparet de quo ſenſit teſtator viciatur legatuꝫ.ĩ.de re.du.l.ſi fuerit.⁊.l.ſi ex pluribus. Ex iſto §.colligant ſcholares errorem in libellis quos faciunt : aliqui ſunt ſcholares qui poſtponunt prouidentiã que eſt de futuris ſcientia de preſentibus.memoria de preteritis : multi ſcholares faciunt libellum.⁊ quando eſt lis conteſt.veniunt ad dominum ſuum.dicit dominus ſuus non videtur bene conceptus. quid faciam domine lis eſt conteſt.debet dicere doctor ⁊ videre ſi ſtat ita libellus ꝙ poſſit eſſe locus accumulatiõi : faciatis talem libellum ſuper primo ſuccumbetis.ĩ.de except.rei iud.l.cum queritur.⁊.l.ſequen.⁊.l.eandem.in princi. ⁊ prima actio non eſt talis que tollat ſecundam electionem vnde locus eſt cumulationi.alˀs non eſſet locus cumulationi. ſ̃. de eden.l.ĩ. veniunt ſcholares ⁊ faciunt talem libellum ago contra talem a quo peto vnum digeſtum mihi reſtitui ſcriptum in cartis edinis quod dico meũ eſſe.dicit aduocatus rei conteſtemus liteꝫ: quia infinita inueniuntur.ff.ſcripta in cartis edinis cum apparatu vel ſine.venit ſcholaris oſtendit inſtrumentuꝫ quomodo emit pro tali precio tu venis ⁊ facis portari centum.ff.dicit iſte non probat de certo.ff.debeo abſolui per.l.ff.de rei vend.l.pomp.ſi frumentum.in fi.⁊ ſcholarem debemus ita adiuuare ſi petitio ſua eſt obſcura eius eſt interpretatio: quia eſt tale.ff.ſcriptum in talibus cartis.cuius primus quaternus incipit ita:quia ſi quis intentione ambigua vſus eſt id quod vtilius eſt accipiendum eſt.ſ̃.de iud.l.ſi quis.⁊ quia cum iudiciuꝫ reddatur in inuitum potius eſt credendum actori. ĩ.de verb.obli.l.inter ſtip.§.j.nec ob.iſte.§.quia debet intelligi ſicut dixit Jo. intelligit.§.iſtum cum actor petijt herotẽ ⁊ plures erant nec cõſtat de quo actum eſt ꝙ actor poſt litem conteſt.deceſſit.⁊ ſic nõ potuit declarare ambiguitatem.ſed ſi viueret eius eſſet declaratio.Si dicat aliquis nonne poterit heres declarare qui eſt eadem perſona.in aut.de iureiuran.a mo.pre.in prin. certe non: quia ſuccedit in ius alterius.vnde ex perſona alterius dicitur conueniri.ſ̃.de his qui no.infa.l.furti.§.qui alieno.Item illã induſtriam quam habebat defunctus non ſequitur heredem habere.⁊ talis induſtria non excedit perſonam.C.de cadu.tol.§.veniat.hec vera ſunt in iudicijs.ſecus eſt in delictis ſi plures delent album pretoris vel occidunt quiſq̃ tenetur inſolidum.⁊ ſi non apparet quis eorum fecerit vt.ſ̃.de iur.om.iud.l. ſi familia.⁊.ſ̃.quod metus cauſa.l.ſi cum ex.in fi.⁊.l.ſequen.⁊.ſ̃.de dolo.l.ſi plures.⁊.ĩ.ad.l.aquil.l.mela.§. ſi plures. quod eſt ne maleficia ⁊c.ĩ.ad.l.aquil.l.ita vult.in fi. quare ſcholares conficiant libellos ſuos ne incidant in laqueum huius.§. ⁊ non indigeant op.domini Jo.ita quando emit librũ debet facere ſcribi in inſtrumento ꝙ emit vnum digeſtum de littera noua vel antiqua vel cõmuni.nec multum antiqua vel noua ſcriptum in cartis edinis cum apparatu vel ſine.cuius primus quaternus ita incipit ⁊ finitur in tali dictione.vltimus quaternus prime partis ſic incipit.⁊ idem in primo quaterno prime partis ⁊ in vltimo quaterno ſecunde partis.vnde debet ita agere. peto tale digeſtum ſcriptum in talibus cartis ſcriptum de littera noua cum tali apparatu.cuius primus quaternus ſic incipit ⁊ finitur.⁊ vltimus prime partis ſic incipit ⁊ finitur venient multa.ff.ꝙ ſic incipiant eorum quaterni.⁊ ſic non indigetis ſubtilitate domini Jo.⁊ aduocati multi negant iſtum intellectum quia non dixit littera ꝙ actor deceſſiſſet.ſed debet ita intelligi ar.in.l.ſi quis intentione.

1 ☞ Qui petit rem debet eam declarare in libello ſm ipſius naturam et qualitatem.h.d.

1

SI in rem. †Iſta.l.eſt pulcra ⁊ facilis ⁊ vtilis ⁊ iſtruit nos qualiter formatur libellus in rei ven.⁊ lꝫ iſta.l.pncipalr loquatur ĩ rei vẽ. incidẽter loquitur ĩ pſonali dicitur in.l.iſta ſic.ſi actor vult agere rei vẽ.in libello ſuo dꝫ declarare rẽ quã petit ⁊ vtrũ totã rem vel partem.ſi partẽ quotã petat non debet dicere peto vnam niſi ſpecificet quam.quia in rei ven. nomen rei non eſt genus ſed ſpeciem ſignificat.vnde debet vendicare rem non genus quia genera non vendicantur.vnde cum quis vult agere rei ven.ſi vult vendicare rem infectam maſſam in libello debet dicere cuius ponderis vendico maſſam vnam.xx. marcharum ſi vendicat rem factam debet deſignare ſpeciem.vendico vnum ciphum argenti cum pede vel extra deauratum intus vel extra ſi petit materiam ſignatam puta vult petere ſacculũ pecunie ſigillatũ.debet dicere vendico vnum ſacculum nũmorũ in quo ſunt.ccc.libre.Sed ſi quis petit rem conſiſtentem in menſura debet deſignare menſuram.iſta ſunt vera in rei vendi.Si aliquis petit ſibi certam ſpeciem dari ex ſtip.ſimiliter debet deſignare quã ſpeciẽ.debet dicere ꝙ promiſiſti dare talem librum peto mihi dari. ſed ſi petit veſtimenta debet dicere numerum veſtimentorũ.ſi petit tunicã tm̃ vel guarnathiã debet dicere colorem.illud non cogitur dicere ſint noua vel trita.Sed ſi quis vendicat lancẽ debet dicere vtrum rotundã vel quadratã.ſed ſi quis vendicat puerũ ſeruum vel filiũ adiecta cauſa debet dicere nomen eius vel ſigna.vel ſi nomen non ſcit debet dicere alias circunſtantias natũ ex tali muliere.Si quis vendicat funduꝫ debet dicere nomẽ ⁊ locum in quo poſitus eſt.⁊ debet deſignare confines quales vicinos ⁊ confines habeat.h.d. [in rem].i. in rei ven.que eſt in rem.ĩ.e.l.in rem.idem intenderem ſi ageret public.que eſt in rem.inſtit.de act.§.alie.idem ſi ageret hypo. que eſt in rem.ĩ.de pigno.l.ſi fundum.§.in vendicatione.[petat]⁊ debet dicere ſpeciẽ.quia appellatione ⁊c.[ſignificat]hic in iſto tractatu ſed quãtũ ad tractatũ rerũ creditarũ attinet eſt generalis.ĩ.ſi cer.pe.l.ĩ.⁊ ibi dixi.Et ex hoc quod hic dicitur ꝙ ap.rei ⁊c.colligimus ꝙ iuriſdictio caſtri non poteſt vendicari quia iuriſdictio eſt genus.ſ̃.de iur.om.iudi.l.iij.genera nõ vendicantur vt hic.Item iuriſdictio eſt res incorporalis.ſ̃. de re.di.l.ij.in fi.⁊ incorporalia non vẽdicantur.ĩ.e.l.vendicatio.⁊ dixi de hoc in.l.j.ſi certũ petatur.ĩ.[ſignate]materie[facte]puta ſi petit equũ debet deſignare certũ equũ.[continetur]ſi vendicatur vinũ quod eſt in dolio illo[vel dari oportere]ſic accipiẽtis facere.ĩ.de verb.oblig.l.vbi.⁊ ſic loquitur in perſonali act.facit.ĩ.depoſi.l.j.§.ſi quis ac.⁊.§.ſi ciſtã.⁊.ĩ.de fur.l.ei qui.⁊.l.in furti act.[trita].i.vetera.[celata]dicuntur celata qñ habẽt aliqua ſigna intra vel extra.[ſit]debet dicere quantitatẽ eius.ſ̃.e.l.põp.§.ſi frumentũ.in fine.[debebit].i.fines.ĩ.de cenſi.l.forma cenſualis.Circa materiam iſtam quero aliqua ⁊ ſtatim ſic.⁊ iſtud contingit ſepe apud nos non apud vltramõtanos.quia in regno francie non ſunt allodia ſed feuda apud nos ecõtra. nos vocamus allodiuꝫ quod ita proprium eſt ꝙ aliũde ꝙ a deo nõ cognoſcimus vocamus feudum quod ab alio habemus. Dr ponamus proauus meus habebat allodium iuxta allodium accepit ab aliquo in feudum:quando erat domini non in feudum datum diſtinguebatur allodium foſſatis quando accepit in feudum non ſunt foſſata deceſſit proauus ſucceſſit ei auus. deceſſit auus ſucceſſit pater meus.deceſſit pater meus ſuccedo ei.poſſidetur ab alio iſte fundus:vendico eum dicitur mihi in iſto fundo aliquid eſt allodij aliquid feudi diſtinguere : quia in inſtrumento continetur ꝙ proauus accepit in feudum: ſed non eſt numerus iugerum.ſed eſt nomen fundi ⁊ locus neſcio diſtinguere:nunquid cogor diſtinguere.videtur ꝙ ſic:quia qđ eſt allodium venit directa rei vendi.ĩ.e.l.in rem.quod eſt feudum venit vtilis.ĩ.ſi ager vecti.l.ĩ.poteſt eſſe ꝙ ab allodio excludor vna via preſcrip.x.an.⁊ ꝙ habeat bonam fidem.vt.C. de pſcrip.lon.temp.l.ĩ.⁊.ij.a petitione feudi alia via nõ preſcriptione.quia non poteſt preſcribi vt in vſibus feudorum cauetur. ⁊ in.l.frederici.preterea ſi inhibetur alienatio et dominij trãſlatio ergo et preſcriptio quam tranſit vtile dominium.C.de lon.temp.preſcrip.l.penult.⁊ fina.ſed poſſum excludi a feudo alia via ſi commiſi feloniam.quid ergo dicemus in queſtione iſta dixerunt quidam ſum cogendus diſtinguere quid allodium quid feudum.et ſi dico me diſtinguere non poſſe ſubuenitur mihi iuranti.ĩ.depoſi.l.ĩ.§.ſi quis vero.⁊.ĩ.de fur.l.ei qui.⁊ in proceſſu debeam dare antiquas perſonas.ſed certe non debeo diſtinguere.quia ſicut poſſum vendicare allodium.ita feuduꝫ ille ſi credat ſe tutum preſcrip.obijciat ego ſi volo me iuuare probem quid allodium quid feudum.vt ita in feudo preſcriptio

non obstet. Item quia inter directam ⁊ vtilem rei ven.nihil interest.s.de neg.gest.l.actio.

1 ☞ Solutio estimationis facta ante possessorem non liberat possessorem.

1 Si is. †Fundum meũ eram petiturus a possessore quem credebam possidere tu obtulisti te defensioni dicens te possidere litigaui tecum tempore sentẽtie non possides:nunquid condẽnaberis mihi ac si possideres:certe sic. sed nunquid a possessore potero postea vendicare sic. hoc dicit ista.l. [est]doli clausula.vt.s.titu.j.l.si is qui. et dolus pro possessore habetur.j.de reg.iur.l.parem.et hoc quando obtulit se mihi ignoranti.secus si mihi scienti.j.e.l.is qui.[petitur] rei vendi. secus econtra si actum est primo cũ possessore.s. de pet. here.l. nec vllam.§.si quis dolo.⁊ que sit ratio ibi dixi.

1 ☞ Si res pro indiuiso possideatur a socio meo vel ab alio aliũ tantũ conueniam si pro diuiso vtrũqꝫ ꝓ rata cõueniã.h.d.

1 Pomp. lib. tali ꝓbat. †Fundus erat cõmunis mihi ⁊ tibi;istum fundũ tu ⁊ lutius titius possideris petaz a te quadrantẽ fundi:a lucio titio aium:an ca lucio totum semissem a te nihil distinguendũ est si possidetis pro indiuiso a te nihil vendicabo:sed a lucio titio dimidiã.si autẽ possidetis pro diuiso ⁊ certis regionibus eiusdẽ dimidie quam possides petam dimidiam a titio eius dimidie quam possidet aliã.⁊ sic habebo semissem.⁊ ista distinctio possidendi pro diuiso vel indiuiso cadit in rei vẽdicatione ⁊ in fundo:vt in re immobili sed non cadit in pet.hereditatis:nec in re mobili puta in equo vel in tigno.hoc dicit ista.l.videatis expositionẽ littere.[pompo.]al's incipit principiũ legis.si ex.equis [possideatis]pro indiuiso.[semissem]pro indiuiso: q: possides solũmodo tuam partem pro indiuiso titius meam:⁊ ideo ab eo solo vendicabo.[debere]sed a te eius dimidie quã possides pro diuiso dimidiam peto a titio eius dimidie quam possidet dimidiam petam.[distinctio]possidendi pro diuiso vel indiuiso.[in hereditatis petitiõe põt]hereditas vel res mobilis custodiatis vos ista lex recipit multa cõtraria que tollam ita breuibus verbis.vos debetis scire quedam sunt res indiuidue mobiles:vt equus seruus bos:in istis rebus non cadit distinctio diuidui:quia possum⁹ possidere ego ⁊ tu seruũ sed nõ pro diuiso ⁊ ita intelligitur:quia hic dicitur:quedam sunt res mobiles diuidue:vt est arbor tignũ.sic soluuntur contra.j.communi diui.l.arbor.Vel dicatis subtilius tignum ꝙdiu est iniunctum edibus possidetur pro indiuiso arbor ꝙdiu coheret solo pro diuiso possidetur ea separata possidetur pro indiuiso verbi gratia:vbi sunt pauperes homines in suburbijs habent paruas domus ⁊ coniunctas:vnde duo coniungunt se ad inuicem ⁊ emunt tigna ad inuicem ⁊ ponunt in fronte cuiuslibet domus istud possidetur pro diuiso:sed si separatur ab edibus possident pro indiuiso.idem est in arbore immediate inter fines predij mei:⁊ vnde stat arbor quatenus radices egit in meo pro illa parte diuisa est mea:sed si separatur vi ventorum statiz eris cõmunis ꝓ indiuiso.sic loquũtur.ll. contrarie.s. allegate. Ad aliud quod hic dicitur ꝙ hec distinctio non cadit in peti. here.contradicunt.ll.que faciunt eandem distinctionem in peti.here.s.si pars here.l.j.§.quinimmo.⁊.§.si ego.⁊.§.itez si cũ. vnde ita dicetis distinctio possidendi pro diuiso vel pro indiuiso non cadit in peti.here.i.in hereditate:quia hereditas est ius incorporale.s.de verbo.signi.l.nihil.aliud est hereditas ⁊ sine vno corpore consistit.s.de peti.here.l.hereditas. in hereditate non cadit hec distinctio:quia incorporalia non possunt possideri.sed bene cadit in rebus hereditarijs.vt in.l.contraria.sed in fundo qui est res corporalis cadit predicta distinctio.vt hic. Vel dicatis distinctio ista non cadit in peti.here.eo modo quo in rei vendi.quomodo audite.si ego ⁊ tu habemus fundũ communẽ ⁊ tu possides pro indiuiso cũ extraneo vnus est fundus a te nihil petam ab extraneo dimidiã si tu diuidis cum extraneo duo sunt fundi:vnus diuiditur in plures destinatione. j. de leg.j.l.quod in rerum.§.si quis.deinde ab extraneo vendicabo vnum quadrantem alium a te. Sed si habeo cõmunẽ heretecum pro indiuiso siue possideas cũ extraneo pro diuiso vel indiuiso.vna est hereditas non due vbi diuidis cũ eo petam a te vnũ quadrantem ab eo alium vbi pro indiuiso possides ab eo tm̃:vel possum dicere.si fundum cõmunẽ possides cũ illo pro indiuiso nihil a te peto.si diuidis cũ illo ab vtroqꝫ petã quadrãtem licet habeatis titulũ diuisionis:quia rei vendicatio datur contra titulo possidentem.j.l.proxi.in fi.sed in petione hereditatis si possides pro indiuiso non habes titu.a te petam dimidiam eius dimidie quam possides .sed si diuideres cum illo quatenus habet titu.a te.⁊ tu ab eo non petam peti.here.s. de peti.heredi.l.regulariter.

1 ☞ Actio rei vendicationis datur contra eũ qui possidet vel ein possessione causa custodie vel aliter detinet.

2 Officium iudicis cognoscentis de rei vendicatione quale sit.

Officium autem iudicis. †Ista.l. ad superiora habet ita continuari.s.e.l.j. et.ij.⁊.iij.et.l.pomp.dictum est que res possint vel non possint vendicari. dictum est etiam in.l.si in rem.qualiter in rei vendi.debet formari libellus.in.l.ista dicuntur duo.primo quid sit iudicis officium in hac act.secundo contra quem detur rei vendi.†Circa primũ dicit iuriscon. ꝙ officium iudi.cognoscentis de rei vendi.hoc est:debet inspicere iudex an conuentus rei vendi.possideat rem:⁊ si inuenit eũ possidere non refert quã causa possideat:quia ex quo petitor probabit suam esse rem siue possideat cum titulo siue sine titulo condẽnabitur ad rei restitutionem siue opposuit aliquaz exceptionem peremptoriam ⁊ non probauit eam siue non. Secundo dicitur ꝙ datur rei vendi.contra possidentem:possidere dicitur aliquis ẜm pegasum si habet veram possessionem ita ꝙ si turbaretur in possessione illius rei posset intendi interdictum vti possi.vel vtrobi.non autem dicitur possidere.ille qui habet detentationem vt est commodatarius. et ita putabat pegasus ab isto rem vendicari non posse:sed male putabat.dicitur possidere dicit iuriscon.siue possideat siue detineat ⁊ habet facultatem rei restituende:vnde a cõmodatario ⁊ depositario poterit vendicare.hoc dicit ista.l.videatis expositionem littere. [officium iudicis]quod deseruit huic actioni vel quod est mercenarium act.est enim triplex iudicis officium.est officium iudicis quod datur loco deficientis act.quo petuntur tutores dari quo petuntur iudices delegari ⁊ restitutio.s.de iurisdi.om.iudi.l.j.⁊.s.de mino.l.in cause.Est iudicis officium quod vendicat sibi locum in arbitrarijs act.j.de eo quod certo loco.l. arbitraria.⁊.l.non vtiqꝫ.§.officium.⁊ habet locum in alijs arbitrarijs.s.quod metus causa.l.si cum excep.§.hec autem actio.⁊.s. de dolo.l.arbitrio.⁊ in alijs similibus arbitrarijs.⁊ institu.de act.§.preterea.Est iudicis officium quod deseruit actioni ⁊ dicitur mercenarium sicut est in qualibet actione si nõ esset iudex qui cogeret reum recipere libellum vel litem contestari nõ posset actio explicari.s.de orig.iur.l.ij.§.post.vnde est videre ĩ hac act.iudex facit te vocari in ius ⁊ recipere libellum ⁊ intuetur si tu possides.vnde hoc est iudicis officium quod deseruit actioni sicut mercenarius domino.de tali agitur hic.⁊.C.de alie.iu. mu.causa facta.l.vna.⁊.j.de vsuris.l.mora. §. in bone fidei. de alio quod datur loco deficientis act.dicitur subsidiariũ ꝙdiu ordinarium auxilium superest locum nõ habet.vt in prealleg. l.in cause.officium quod datur in arbitrarijs act.dicitur coadiutorium.quia coadiuuat ⁊c.⁊ de ista materia dixi. s.de iurisdi.om.iudi.l.j.[hoc erit].i.esse debet.[iudex]coram quo proponitur rei vendi.[possideat]rem petitam.⁊ ideo oblato libello in rei vendi.debet reus ante litem conte.interrogari si possideat rem.si dicit ꝙ sic proceditur in rei vendi.si dicit possideat interrogatur pro qua parte.j.de interro.actionibus.l. qui ex vnum.§.penult.⁊ fina.si autem negat se possidere interrogatur an dolo desijt possidere.quia si dolo desijt possidere pro possessore habetur.j.de regulis iuris.l.parem.⁊ ꝙ fiat talis interrogatio probatur.j.e.l.qui petitorio.si autem negat se possidere ⁊ ꝙ dolo desijt possidere vitiat iudiciuz: sed si redarguatur de mendacio efficitur de possessore petitor.j.e.l.si in rem.⁊ dixi.s. de peti.here.l.regulariter.[ex qua causa]mala fide vel non vel cum titulo vel sine titulo. quia rei vendi. datur contra titulo possidentem.j.e.l.si homo.⁊.l.si nauis.⁊ contra titulo nõ possidentem.j.e.l.si speciali.secus in peti.here.quia non datur contra titu.possi.s.de peti.here..l.regulariter.[esse]iur.gẽ vel ciuili.quia rei vẽdi.datur ei qui est dominus iur.gẽ.vel ciuili.j.e.l. si in rem.[qui].i.possessor.[aliquam exceptionem] peremptoriam vel si obiecit non probauit:licet enim possessori conuẽto rei ven.post lit.contest.vsqꝫ ad sententiam peremptoriam proponere excep.nisi beneficium etatis aliud suaderet vel appellatum esset.C.sententiam rescin.non pos.l.peremptorias.⁊ sunt ista paria vel non opponere except.vel oppositam non probare.j.de excep.al's de proba.l.in exceptionibus.tamen si cõuento te rei vend. probo te possidere ⁊ tu opponis prescriptionem lõgi temporis.quia prescripsisti rem iudex absoluet.C. de lon.tẽpo.prescrip.l.penulti.⁊ fina vel si opponis ex rei iudi.vel pacti facti de non pe.vel iurisiur.j.de ex.rei iudi.l.cum queritur.et.j. de iureiur.l.sed ⁊ si pos. Sed si obijceret pos.dilatoriam excep. quia dicit dies sunt feriati:vel declinatoriam. quia non sum de foro isto.iste exceptioones habent differre negociuz non autem debet absolui,s.de fer.l.j.[quidaz.]incipit secundũ dictũ et ponit

et ponit contra quem detur rei ven.[vti pos.] circa immobilia.[vtrobi]circa mobilia:idest vti pos.l.j.ff.vtrobi.l.vna.[ait] et male[non cauetur]ideo in posses.mittitur edium.ff.de dã. in fec.l.iiij.et postea vendicatur ab eo.[non possident] sed detinent.ff.de acquiren.pos.l.j.in fi.[peti posse]depositarius non possidet:quia rei depo.etc.ff.depo.l.licet.§.rei.tamen quia habet facultatem rei restituende potest ab eo peti:similiter commodatarius non possidet.ff.cõmo.l.rei.et conductor non possidet.ff.lo.l.non solet.et tamen ab eis potest vendicari: idem in ceteris alijs detinentibus. In.l.ista no.ante omnia:primo quod est aliquod indi.offi.quod deseruit act.de hoc dicitur hic.et C. ex qui.ca.ma.l.in contractibus.Item no.hic si actor non fundat intentionem suam reus debet absolui.C.de eden.l.qui accusare.et C.e.l.fi.ita si reus qui excipit affirmatiue non probat suam excep.debet succumbere.ff.de excep.l.j.et ff.de proba.l.in excep.Item not.quod rei vendic.cum sit in rem act.ff.e.l.in rem. datur contra possidentem et non pos.detinentem tamen accedit. C.de ali.in.mu.l.vna.Idem est in omnibus realibus act.vt est in publi.que est in rem.instit.de ac.et in hypo.que est in rem.ff. de pig.l.si fundum.§.in rei.et est in perso.act.scriptis in rem vt in act.ad exhi.ff.ad exhi.l.iij.§.quod autem.et s.quod me.cau. l.si cum ex.§.in hac.Ad.l.istam op.et conuincitur tribus vel quattuor rationibus stare non posse:primo ita instatur circa princi. huius.l.hoc est offi.iudi.in hac act.vt dicitur hic:instatur sic si probaui rem meam quomodo post probationem meam licebit tibi probare excep.peremp.videtur quod non liceat:quia non potest mihi licere probare rem meam nisi apertis attest.vnde apertis attest.non licebit tibi postea probare excep.peremp.quia.ll. non permittunt.vnde videtur contra.in aut.de test.§.quia vero.et §.illud.Ad sol.horum contra.varij varijs modis dixerunt quidam dixerunt olim licebat reo probare ex quo didiscerat testificata:vt hic.et ff.de proba.l.cum de indebito.in prin.et C. de te.ap.l.per hanc.et C.de exc.l.si quidem.sed hodie est correctum vnde quod hic et in similibus.l.dicitur in.l.contra.est correctum quia non est nouum etc.vt.s.de leg.et senatuscon.l.non est nouum que sol.non est bona.quia legũ correctio est vitanda.C.de ap.l.precipimus.in fi.et in aut.de admi.§.fi.Alij voluerunt dicere quod actori qui didicit testificata testium rei vel suorum non licet producere.vt in.l.contra.sed reo postquam didicit testificata ipsius actoris licebat inducere testes ad suam exceptionem probandam:vt hic.quia fauorabiliores sunt rei etc.vt regula iuris et quia non est in potestate rei quando cõueniatur.C. de dila. l.si quando.et quia proniores etc.ff.de ac.l. arrianus. nec istam solutionem approbamus:quia.§.illi de testibus loquũtur indistincte et dicunt publicatis attestationibus non possunt testes produci: ergo nec ab actore vel reo:vnde gñaliter debẽt intelligi.ff.de leg.pre.l.j.§.generaliter.quia vbi.ll.non distingunt etc.s.de offi.pre.l.iij.Item sicut non debet licere actori post testificata producere ne detur materia falsi fabricandi eadem ratione non debet licere reo et vbi in diuersis etc.ff.de verbo. obli. l.a titio.in fi.ff.j.rñ.Unde ad solutionem istius contrarij ita dicetis:vno modo sic:hic actor probauit intentionem suam per testes attamẽ dicta testium non erant publicata:iudex qui examinauerat negocium et ẜm iura nostra iudices debent examinare testes.in aut.vt defunc.seu fune.§.illud.iudex ergo examinauerat testes et videbat fundatam intentionem actoris cogitauit iudex iste reus est:musardus non probat aliquid de intentione sua.quid fecit iudex:dixit reo frater:iste aduersarius tuus producit multos testes.si fundauit intentionem suam apertis attestationibus videbitur.vnde volo assignare dilationẽ si vis producere aliquos testes vel aliquam excep.habeas.si dicit nolo producere vel opponere excep.quia non poterat probare iudex publicabit testes.si dicit domine volo opponere excep.si nõ probabit excep.suam condẽnabitur et ita erat processum hic vnde vt doceam vos veram practicam sed contrarium fit a iudicibus.iste debet ordo probandi esse quando agit quis rei vend. vel personali et lis est contest.et dicit iudex assigno dilationem ad probandum vsque ad talem diem potest dicere reus non debes assignare mihi aliquam except.quia actor primo debet probare postea reus.vt hic.et C.de proba.l.excep.et C.de ex.l.si quidem.tamen iudices abutuntur:et videtur quod possint excusari illo pretextu boni pretoris est lites diminuere.C.de agri. et cẽst.l. litibus et melius est assignare vnam dilationem quam duas.quia materia dilationum amputanda est.C.de temp.ap.l.ij. vel potest dici hic petitor probauit rem suam esse confessione ipsius rei. ponit petitor pono rem fuisse patris mei confiteor. vnde iuris presumptione est mea.C.de probatio.l.fin. vel ponit actor rem fuisse matris.dicit ille.confiteor iuris presumptione est filij nisi probet quod a matre emerit.C. ad exhi.l.j.et sic.ll. contrarie nihil ad rumbũ.vel potest dici alio modo et hoc admittit vniuersalis[...]do.si actor fundat intentionem suam per testes apert[...]tationibus non potest producere testes: nec reus super negocio principali nisi ad testium reprobationem C.de testi.l.vlti.siue reus produxit siue vterque.et sic loquũtur.ll. contrarie.sed si actor fundat intentionem suam per testes probat esse suam per testes apertis attest.reus poterit intentionẽ suam per instrumenta probare qualiter ab eo fuit petita et absolutus fuit per sententiam.hic non dabitur materia falsi fabricandi idem econtra si actor fundat intentionẽ suam per instrumenta poterit probare reus suam defensionem per testes. Sed diceret aliquis quomodo probarem rem meam per instrumenta in exemplo tali.petij a te rem coram iudice.iudex pronũciauit meam esse per consequens non tuam. s. de procura. l. pap. §. sed si is.iterato peto a te si probo latam sententiam inter me et te quod iudex pronunciauit tuam esse.quia sententia nõ dat dominũ sed declarat.ff.e.ex diuerso.bene licebit mihi probare per testes quod post sententiam fecisti mihi pactũ de non petẽdo super alio quod continetur in secunda parte huius.l. oppo.si cõmodaui tibi rem meam vel deposui apud te vel locaui quomodo alius poterit a te vendicare videtur quod non possit. sed a me qui locaui tibi vel cõmodaui.quia tibi licet me dominum deponentem in iudicio nominare.vnde videtur contra.C. vbi in rem act.l.ij.et C.vbi de cri.agi oportet.aut.qua in prouincia in ver.eo absente. Ad ista cõtraria potest dici pluribus modis vno modo sic:ipse deponens vel cõmodans vel locans potest vendicare rem a depositario vel colono vt hic. quidam tertius ab eo non vendicaret si me dominũ in iudicio nominaret.vt in l.contra. Si obijciatur contra istam solutionem cum vendicat possidens possideat et possidenti non datur hec actio.insti. de act.§.j.rñ.possidenti non datur hec actio.i.habenti apud se rẽ vnde licet deponens non possideat. quia non habet rem vendicabit ff.cõmo.l.j.et ff.de pec.l.deposui.vel soluatis contrarium sic.ista l.intelligitur non solum deponens potest vendicare a depositario.immo quidam tertius si putat suam esse.vt hic.tamen siue lis me dominũ in iudicio nominare vitabis iudicium. vt in.l. contra.vel potest dici.l.illa loquitur in rebus imobilibus.si locaui tibi domum habitandi causa:et quidam tertius vendicat a te poteris dicere nomino dominũ in iudicio et euitas iudiciũ hic loquitur in rebus mobilibus si cõmodaui tibi equũ meum vel seruum si tertius conuenit te non nominabis dominum in iudicio ne si possis darentur indacie ad denunciandũ domino medio tempore tu reus fugeres. Tertio opponitur ad.l.istam sic.si deposui rem apud te et tertius potest vendicare ergo tertius potest impedire rei deposite restitutionẽ.sed.l. cõtradicit quod tertius non potest impedire depositi resti.et si intercidit patitur penam.vt.C.depo.aut.sed iam cautum est. Ad quod quidam dixerunt.olim tertius poterat interdicere rei deposite resti.vt hic.et ff.depositi.l.bona.quod hodie non potest.vt in.l.cõtra.quod non approbamus:quia legũ correctio est vitanda.vnde potest dici si depono rem meam apud te:aut tertius vult rei deposite rest.impedire extra ordinem:quia deposui apud te librum meum:venit quidam interdico tibi ne restituas ei: quia non est suus sed meus huic extraordinarie interdictioni non debes acquiescere.qui eam interposuit debet puniri.vt in.l.cõtra.et hoc ibi dicit extrinsecus etc.vel est interdictio depositi restituẽdi ex ordine.deposui apud te rem aliquam:venit quidam et incipit vẽdicare cum habeas facultatem rei debes vel rem defendere vel dominũ in iudicio nominare:vt hic. et ff. depositi.l. bona fides. Quarto opponitur ad.l.istam.ista.l.innuit quod si petis a vicino quod caueat de dãno infecto et non cauet. si mittaris in pos.detines verum si quidam alius vult dicere suam esse rẽ illam poterit vẽdicare.sed.l.videtur quod missus in pos.causa dã. infec.possideat.quod ex eo apparet.quia si contra quem fit nõ possidet misso paratur causa vsucapiẽdi.ff.de dãno infecto.l.pretoris.ergo possidet.quia sine pos.vsucap.non procedit.ff.de vsucap.l.sine pos.vel si erat dominus missus efficitur dominus.ff. de dam.infec.l.si finita.§.iul.rñ.est duplex missio.est missio ex primo decreto et ista non facit possessorem.vt hic.et ff.de acqui. pos.l.possideri.in fi.vt ita ille tedio affectus veniat responsurus.ff.vt in pos.le.l.is cui.est missio ex secundo decreto:quo casu missus possidet et vsucapit.sic loquuntur.ll.contrarie. sic intelligitur.s.si ex nox.l.electio.et l.si noxale.in fi. et l. generaliter in princi.vltimo formo vnam questionem et dominus Jo.et azo.formant in duobus locis et non ad plenum examinant eã ponamus aliquis possidet rem ciuiliter tm̃ solo animo vel duo possident rem vnus ciuiliter alius naturaliter.dicitur ciuiliter possidere qui solo animo detinet pos.C.de acquirẽ.pos.l.j.et dicitur naturaliter possidere vsufructuarius.ff.de acquirẽ. pos.l. naturaliter.nunquid contra ciuiliter tm̃ possidentem rem potero ego dominus rei agere rei vẽdi.dominus Azo tetigit in

summa huius titu.⁊.C.vbi in rem act.⁊ vtrobiq; idem dicit: dominus Joã.tangit hic:⁊ super.l.illa.si quis alterius.C.vbi in rem act.debet exerceri:dicunt ipsi rei vendi.tenetur qui possi det naturaliter ⁊ ciuiliter:⁊ qui naturaliter tm̃ ⁊ qui ciuiliter tm̃ examinemus plenius:nunquid qui possidet ciuiliter tm̃ te netur rei vendi.videtur ꝙ sic qui possidet naturaliter tm̃ tene tur rei vendi.vel qui possidet ciuiliter ⁊ naturaliter ⁊ sue rei in sistit:ita q possidet ciuiliter tm̃:quare quia hec est regula: pos sessio parit act.in rem.C.de alie.iu.l.vna possessio subijcit ali quem actioni in rem:hic est indefinita siue ciuiliter tm̃ quia in definita ⁊c.ff.de serui.vrba.pred.l.si seruitus.econtra videtur ꝙ non possidet ciuiliter tm̃ qui possidet solo animo:⁊ quia si ali quis possidet naturaliter ⁊ ciuiliter si recedit de re solo animo possidet.ff.de acquirenda possessione.l.possideri in principio. iste non habet facultatem rei restituende:vnde rei vendica.non tenetur:vt hic:preterea quid restitueret rem non cum non ha bet:cum rei vendi.datur ad rem.ff.eo.l.qui restituere.dicũt qui dam restituet claues rei vel instrumentum.ff.de contrahẽ.emp. l.clauibus.⁊.C.de do.l.j.vel deponet animum possidendi.ff.de acquiren.posses.l.possideri.sed dicit Azo.dico ꝙ petitorem in rem inducet ⁊ liberatus erit a sententia condẽnatoria.Sed nũ quid ista restitutio preiudicat naturaliter possidenti. Respõ. non nisi esset presens ⁊ fateretur.ff.de re iudi.l.sepe.sed videtur ita dicendum qui possidet ciuiliter tm̃ si habet facultatem rei: quia est in re tenetur reiuendicatione:ponamus exemplum.tu possides rem tanꝙ proprietarius:alius habet vsumfructuz in re.tu es in re.⁊ habes facultatem rei restituende possides ciui liter non naturaliter:quia vsufructuarius solo animo retinet naturalem:vnde tenetur rei vendicatione.sed si non es in re et non habes facultatem rei restituende non teneris rei vendica tione.vt hic ⁊ ita cautius consilium est vt agatur cũ eo qui pos sidet naturaliter vel cum vtroq; ne ita actor decipiatur.ff.eo.l. qui petitorio.vnde qui possidet ciuiliter si non habet facultatẽ rei restituende non tenetur rei vendicatione:preterea dicere ꝙ mittet eum in pos.posset esse ꝙ esset ibi fructuarius ⁊ diceret sententia lata inter alios non debet mihi preiudicare. Item liceret ei defendere suam possessionẽ vi vt de vi ⁊ vi ar.l.eũ qui.

1 ☞ Bone fidei possessor debet restituere rem vbi est vel vbi petitur sumptibus petitoris malefidei possessor solum vbi in uenitur vel vbi petitur sumptibus suis.hoc dicit cum duab⁹ ll.sequen.prima.l.loquitur in bone fidei pos.eligente.secunda quando eligit petitor.tertia loquitur in male fidei possessore.

1 Si res mo. †Peto a te rem aliquaz mo bilem vno loco vbi habes do micilium ⁊ res est alio loco ponamus habes do micilium bonoñ.librum quem volo petere a te ha bes parisius:vbi enim si probo meum teneris restituere.⁊ di stinguitur aut eras bone fidei aut male fidei:si bone fidei eras tua est electio vbi ego meis sumptibus vellem ibi restitui : vbi agitur meis sumptibus qui fierent in itinere non qui fiunt in cibarijs si seruus est alioquin debet esse electio ipsius possesso ris.verũtamen vbi eligo ꝙ restituatur mihi vbi agitur debes cauere ꝙ bononie reddes si esses suspecta persona.si est male fi dei refert si nactus es possessionem parisius ibi restitues.si na ctus es boñ.⁊ dolose transtulisti parisi⁹ teneris restituere boñ. cum tuis sumptibus.hoc dicit ista.l.videatis expositionem lit tere.[mobilis]puta seruus:sed quare dicit de mobili: quia in re immobili non haberent locum iste res.quia vbi est ibi peti tur:pro ea non agitur ad exhi.C.quando et quib⁹ quarta pars l.ij.§.at vbi.⁊.ff.ad exhib.l.iul.⁊.l.sequen.[extra cibaria]quia ista faciet possessor cum vtatur opera serui.ff.cõmo.l.in rebus §.j.[cauebitur]si est persona suspecta ille cum quo causa agi tur:al's non satisdaret sed caueret,ß.qui satisda.co.l.ij.[debet] vt restituat eam parisius si vult.[suis]ideo quia nõ debet esse paris conditionis.ß.de peti.here.l.si a domino.§.si predo.et.ff. de noxa.l.si a bone fidei.

1 ☞ Male fidei possessor tenetur ad rem ⁊ ad interesse dete riorationis act.rei vendi.⁊ act.l.aq.sed vna per aliam tollitur prout actor elegerit.hoc dicit.

1 Non solum. †In.l.ista cum duabus se quen.dicitur possidebas rẽ meam mala fide petij a te rem istam rei ven.restitui sti tu deteriorem fecisti.puta seruum quem petebaz debilitasti : nunquid iudex habet rationem deteriorationis respondetur ꝙ sic.nam si possessor fecit rem deteriorem tenetur deterioratione ⁊ tenetur.l.aquil.sed si volo ꝙ iudex condẽnet te de deterioratione debeo remittere act.l.aquil.ergo electio de bet esse mea vel volo ꝙ ratio dãni habeatur in reivendi.vel ag re.l.aquil.⁊hoc est illa ratione si haberetur ratio dãni in rei vẽ et in.l.aquil.consequeretur triplum quod non debet esse.pona mus.petebam a te seruum rei vendica.tu ad iniuriam meam verberasti.nunquid habetur ratio iniurie in rei vẽ.sic sed pote ro te conuenire act.iniuriarũ:quia ad meam iniuriam verbe rasti.hoc dicit.[non acturum]si vult iudicem rationem habe re dãnidati in rei vendi.sed que vtilitas in ista cautione cum bona fides non patitur.ff.de regu.iur.l. bona fides. Respon.si assecutus sum dãnum in rei vendica.debeo cauere ne agam.l. aquil.quia licet deberet absolui.tamen faceret sumptus.vnde propter sumptus debet cauere.simile no.ß.de peti.her.l.si quid possessor.et.ff.e.l.si is a quo.[est]vel velit agere rei vendica.vel l.aquil.[consequatur]si possim assequi in rei vendi.simplum. et in.l.aquil.duplum contra negantem assequar triplum.sed si volo agere.l.aquil.contra negantem assequar duplum non triplum.[petitori.]quia per seruum intelligitur iniuria domi no fieri.institut.de iniur.§.patitur.dic mihi ista.l. non solum loquitur in bone fidei vel male fidei.videtur ꝙ nõ intelligatur in bone fidei.ß.de petitio.heredita.l.si quid.§.sicut.in male fi dei non.quia ei non cauetur.ff.e.l.ex diuerso.§.petitor.et.l.is qui incunctanter loquitur in male fidei cui non licet rem dete riorem facere.non obst.quia non tenetur cauere ei de euictione vt in.§.petitor.vel non tenetur cauere vt cedat actiones suas. vt in.l.is qui.sed tenetur cauere.vt hic dicitur.Item hic potest intelligi in bone fidei si culpa fecit eam deteriorem.ff.eo.l.si ho mo.vel potest dici illud verum est in peti heredi.quia licet ali cui rem suam negligere:aliud in rei vendi.que datur domino ff.eo.l.in rem ꝙ in peti.here.in qua veniunt res aliene.ß.de pe ti.here.l.non tm̃.

1 ☞ Possessor qui de necessitate distraxit tenetur solum ad precium quod recipit.

Item si ⁊.

1 Si quis. †Tu possidebas rem meaz:istã rem distraxisti ex necessitate. ad quid teneris ad rem vel ad precium rei acceptum.et responde tur teneris ad precium acceptum inde est si peto a te rem ⁊ fru ctus rei tempore perituros distraxisti ex necessitate teneris ad precium acceptum.idem est etiam si possidebas agrum meum ex necessitate compulsus fuisti vendere verbi gratia. ager erat in limine inter nos ⁊ hostes veniebant milites non habemus aliquam munitionem in quam possimus recipi.vnde venerũt ad imperatorem.dicimus ita vobis.nos stamus in confinibus non possemus ibi durare nisi faciatis vnam munitionem. di xit impator.eatis ⁊ videatis locũ ⁊ eũ ematis. venerũt milites ⁊ dixerũt ꝙ ager meus erat aptior alijs. vñ impator coegit me vẽdere modico dato honoris causa.si volo ꝯuenire te rei vẽ di.non condẽnaberis ad agrum vel ad verum precium. sed ad id solũmodo quod accepisti.hoc dicit.[fortassis]philosophi cum temperamentum.simile no.ß.de arbi.l.si duo.[vt preciũ.] quia iustam causam habent describendi.accedit.ß.de peti.he redi.l.si possessor.§.j.⁊.l.in extimatione.sed quo iure tenetur ad precium act.nego.gesto. si obijcias quomodo possum ha bere ratum non meo nomine gestum. Respon. habeo ratum in subsidium re perempta vel vsucapta.C.de rei vendica.l.ij. hic erat res perempta.alij dicunt ꝙ agam condi.ex.l.ista.quia non est cautum ⁊c.ff.de conditio.ex lege.l.vna.[perceptos.]vt C.de administratio.tuto.l.lex que.⁊.l.fina.[est]vt fiat ibi ali qua munitio.[prestaturum]hic not. duo. et per ista tolletis duo contraria.regulariter non tenetur quis vendere rem suas vel a se possessam.C.de contrahen.emptio.l.inuitum.fallit hic ratione publice vtilitatis. Item not. regulariter imperator non potest rem meam publicare cum naturalia sint immuta bilia.institut.de iure naturali.§.penulti.sed fallit ratione de licti.ß.de bo.dã.l.si quis. Item ratione publice vtilitatis. vt hic.ff.lo.l.si fundus.⁊.ff.de euic.l.lutius.

1 ☞ Possessor qui non est totaliter male fidei non tenetur de interitu si res erat eodem modo peritura penes petitorem. Item res perempta est necessaria sententia propter accessio nes et stipulationes de euictione.hoc dicit cum pñ.l. seq.

1 Si seruus. †In.§.isto cum.l.sequen.dicitur.pona mus seruum stichum petebant a te rei vendica.dicens meum esse. vel aliquod animal. perijt seruus petitus sine dolo et culpa tua es absoluendus vel condennan dus.dixerũt quidã te absoluendũ.sed iuriscõ. distinguit si ab initio eras bone fi.⁊ cepisti esse male fi.teneris de interitu rei ⁊ condẽnaberis ad preciũ.si ille seruus non erat eodẽ mõ peritu rus apud

rus apud me. quia eram distracturus. al's est absolvẽdus ꝛ de precio non teneris quod est intelligendũ in bone fi. qui ab initio erat ꝛ postea cepit esse male fidei. quia non habebat iustam causam litigandi. vnde homine mortuo spectanda est sententia propter fructus ꝛ partus. ꝛ propter stipu. de euic. si autẽ habet iustam causam litigandi si perijt post lit. conte. sine dolo ꝛ culpa tua indubitanter de interitu non teneris. h. d. [accepisset] a possessore qui restituisset. [lucratus.] sed nũquid homine mortuo ferenda erit sententia. certe sic. ꝛ hoc dicit. l. se. [sententia] gratia actoris vt de fructibus quos percepisti tenearis. Itẽ vtilis est sententia possessori vt si emisti ab alio ꝛ vẽdico a te habes regressum contra tuum actorem qui tibi vendidit. [ꝛ partus] et in hoc est vtilis sententia petitori. [de euic.] ꝛ in hoc est vtilis sententia possessori. [debet] serui petiti. Ut intelligatis. §. istuz. et prin. se. l. ita stabitis ꝛ distinguetis. si peto a te seruum rei vẽdi. ꝛ perijt post lit. contesta. fuisti in mora. vt. ĩ. de verbo. oblig. l. nemo rem. §. j. ꝛ. ĩ. si cert. petatur. l. cum fundus. si fuisti in mora ergo indistincte teneris de interitu rei. ĩ. si cer. petat. l. quod te. ꝛ. ĩ. de le. j. l. cum res. in fin. ꝛ. ĩ. depositi. l. si in asia. §. fi. breuis est responsio. est differentia inter debitorẽ qui tenetur psonali actio. si fuit in mora indistincte tenetur de interitu rei. vt in. l. preallega. ꝛ pos. qui tenetur rei vẽdi. quia aut ab initio fuit bone fidei. ꝛ semper durauit: aut male fidei. ꝛ semper durauit: aut ab initio bone fidei postea cepit esse male fidei. primo casu tenetur de solo dolo. ĩ. e. l. si homo. ergo de casu nõ tenetur maxime. quia licz suam rem negligere. s. de peti. here. l. si quid possessor. §. sicut. Secundo casu semper de interitu tenetur male fidei. habet perire res. s. de pe. here. l. si a domino. §. si predo. Tertio casu distinguimus. aut possessor habet iustam causam litigandi aut non. si habet iustam causam litigandi: impẽsas necessarias vel vtiles restituet mihi ꝛ accipiet equuz. si perijt casu res ista nullo modo tenetur de interitu. sic loquitur v. nõ enim et. s. de peti. here. l. illud. in prin. si non habz iustam causam litigandi eligitur mediauia. aut res perijt eodem modo apud possessorem quo apud petitorez tunc non tenetur de interitu. aut non erat res peritura eodem modo apud petitorẽ: quia distraxisset tenetur de interitu. vt in. v. sed est verius. vnde nõ facit. v. iste pro op. illorum qui dicunt ꝙ debitor non teneatur de interitu. si res erat eodem modo peritura apud petitorem. quia loquitur in rei vẽ. nec facit. ĩ. depo. l. si plures. §. j. quia ibi habuit iustam causam litigandi. vel ibi fuit petitum extra iudicium. Item non facit. s. quod me. cau. l. si cuz excep. §. quod si homo. quia ibi est speciale in actione quod metus causa ad. l. istaz. nõ vtiqz op. ꝛ aduertatis hic: quia istud valet in causis. peto a te seruum rei ven. lit. cont. perijt res tu probas ꝙ perijt sine dolo et culpa tua. quia perijt casu: dicis tu. debebis me absoluere. dico non debeo imo condennare ad rei extimati. quia probaui ꝙ rem istam habebam venalem. Item esto ꝙ non probaui remvenalem recepit de isto equo fructus quia dabat ad vecturam cõdẽnetis ad fructus. sed certe licz de si esset absoluendus tamen esset sententia necessaria propter fructus. Item si idem dicitur pur de homine non esset sentẽtia ferẽda. quia habeo regressum contra meum actorẽ. vnde apparebit ꝙ res non fuit vẽdentis. vnde debz ferri sentẽtia videtur ꝙ non possit esse: nonne fruct' et partus percepti post lit. contest. veniunt iudi. offi. ĩ. de edil. edic. l. ediles. §. item sciendum. sed ex quo sublatũ est iudi. offi. super te quia perijt ergo non potest durare sup fructibus. C. de positi. l. iiij. sed respondetur. si sentẽtia est lata super re non durat sed ante sentẽtiaz sic. vt hic. ꝛ. C. de asser. tol. l. fi. Sed denuo instatur videtur ꝙ seruo mortuo non habet emptor' regressum de euictione. ĩ. de euictionibus. l. si seruus. Respondetur. si moritur ante litem contesta. expirat actio de euictione. si perijt post litem contestatam. tunc licet ipsum excuset. casus nihilominus debet agi de euictione. vt hic. ꝛ. ĩ. iudi. sol. l. si seruus. ꝛ. ĩ. e. l. si homo.

☞ Non est in culpa si quis vtatur re ad eum vsum ad quem est destinata.

Ticꝫ autem. ꝛc. Culpa. † Si peto a te nauem ꝛ efficiatur deterior dolo vel culpa tua teneris mihi. sed si nauem misisti trans mare congruo tempore cõmittendo idoneis personis licet naufragio perierit nõ teneris mihi h. d. vnde not. possessor male fidei tenetur de culpa rei. vt infra. eod. l. si homo. Unde non videtur in culpa esse si committatur idoneis hominibus ꝛ congruo tempore. al's secus. vt infra. e. l. qui petitorio. in fine.

☞ Possessor tenetur de facto eius cui vendidit sicut de suo facto.

Ulian' lib. vj. ff. scribit. † Lex ista in sui prin. habet duplicẽ intellectũ: ego ẽm ꝙ sonat littera ponã casum. ꝛ est talis. seruum meuꝫ emi a titio ꝛ per traditionẽ accepi: meuius cepit a me petere illũ seruum: alienaui ille emptor qui emit a me hominem occidit. nunquid tenẽ eor meuio ad precium iustum vel acceptuꝫ. Rñ. int. ad preciũ teneri. non enim illud precium lucrari debeo. h. d. [emero] bona fide vel mala. [peteret.] i. petere vellet: similis expositio. ĩ. de verb. obl. l. cum stipulatus. Potest legi secundo modo. [peteret] rei vendi. [vendidero] dolo malo. [precium] acceptum ẽm primam expositionem. [peteret] i. petere vellet ẽm secundam exponatis. [precium] s. iustum. vos habetis in prin. huius. l. quod non videtur posse stare. si emi seruum meuꝫ a titio igitur precium dedi. quia non contrahitur emptio sine precio infra de contrahen. empt. l. j. si duz peteretur a me ego distraho quomodo si emptor occidit teneor ad precium cũ tantuz abest mihi ex prima empt. quantum abest tibi. vt. ĩ. si cer. pet. l. si eum seruum. ꝛ insti. de le. §. si res. Ad istud potest dici duobus modis. vno modo emi hominem meuꝫ a titio dato precio. postea meuius non petijt hominem sed petere volebat: istum hoiem vendidi ꝛ tradidi: sicut si occidissem ꝛ gratia huius doli domino teneret ꝛ perpetua esset obligatio contra me. ĩ. de verb. obl. l. ex legati. ita si emptor qui habet a me causam occidit ꝛ perpetuata est obligatio. Sed dicet aliquis si vendidi hominem meuꝫ. quomodo tenebor ei cũ non gessi suo nomine vnde non potest habere ratũ. s. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego. Sed respondetur. habz ratũ in subsidium. C. de rei vẽ. l. mater. ꝛ. C. d rebus ali. non alie. l. j. Sic ergo dicemus ẽm istam lecturam ꝙ hominem qui erat meuꝫ: emi a titio anteꝙ peteret a me vel dũ petere vellet vẽdidi. Uel potest dici: licz preciuz dederim emẽdo a titio tamẽ aliquod lucrũ habeo. quia indubitanter dum reddo titio preciũ acceptum possum postulare vt cedat acti. mihi contra occidentẽ. l. aquil. ĩ. de re iudi. l. si is qui. Sed certe cum tenear illi emptori de euictione sicut ab eo non possez euincere ĩ. de euic. l. vendicantẽ. ita non possuz ei imputare si abusus est re sua. s. de pet. here. l. si quid possessor. §. sicut. Unde in hoc nõ video aliqd lucrũ ferre. quare dici potest secundo modo vt ista l. intelligatur ꝙ meuius non petet precium. ideo quia ex re sua habuerim. sed quia dolo desij possidere ꝛ ponemus exemplum. emi seruũ meuꝫ a titio: meuius cepit petere a me litẽ contestãdo. ego dolo desij possidere vendẽdo alteri teneor vtili rei vẽdi. in qua venit preciũ verũ. C. e. l. a possidentibus. ꝛ. ĩ. e. l. qui restituere. vnde si emptor occidit illum seruum non teneor meuio. verum quia dolo desij possidere. vnde pro possessore habeor. ĩ. de reg. iur. l. parẽ condẽnabor ad verũ preciũ vel quantũ in litẽ iuratũ fuerit contra me.

☞ Possessor re perempta tenetur post moram ad fructus et ceteras actiones.

Idem iulianus ait. † Petebam seruum restitui rei vẽ. proposita fuisti in mora restituendi post moraz tuã decessit: nunquid mortuo homine habetur ratio fructuuꝫ: sic a tẽpore more vsqꝫ ad tẽpus rei iudicate. Itẽ habetur ratio omnis cause. Item si possessor acquisiuit. l. aquil. quod potuit esse si eum vsucepit tenetur mihi cedere. sed si sic ergo possessor serui mortuo seruo tenetur ad fructus quos percepit: ꝛ ad fructus quos acquisiuit ab alio possessore. fructus autẽ quos ego petitor percepi prestare non teneor. h. d. [fecerit] quia passus est secum litem contestari. ĩ. de verbo. obli. l. nemo rem. nisi habuit iustam causam litigandi. ĩ. de vsuris. l. si quis solutioni. in princi. [tẽpus] s. d videtur ꝙ spectetur tempus post rem iudicataz. ĩ. de vsuris. l. qd in fideicom. in prin. Ad quod potest dici de fructibus tenetur ĩ. de edil. edic. l. ediles. §. itez sciendũ. sed de fructibus perceptis post sententiam non tenetur iudi. offi. vt. ĩ. de vsur. l. j. Illi autẽ fructus qui percipiuntur post sentẽtiam veniunt olim in acti. iudicati: hodie in acti. in factum. ĩ. de re iudi. l. miles. §. iudicati. secus tamẽ in ciuilibus accessionibus C. de vsur. rei iudic. l. fi. vel legatis litteram ita. [rationẽ.] subaudiatis etiã vsqꝫ. q. d spectatur vsqꝫ ad tẽpus rei indicate. ꝛ post tẽpus rei iudi. [spectandum] ĩ. si cer. pet. l. si fundum. in princi. [fructus] s. de pe. here. l. ancillaruz. [cogẽdum.] si cedat ei. ĩ. e. l. preterea. ꝛ potest cõpetere bone fidei possessori acti. l. aquil. si vsucepit quod esse potest. ĩ. l. proxi. ꝛ in fi. huius. l. Uel potest dici ꝙ ab initio fuit bone fidei. vnde si datur actio. l. aquil. creditori ꝛ bone fidei possessori. ĩ. ad. l. aquil. l. mela. in fi. sed quod dicit exponitur quod dictum est. s. in ver. vsqꝫ adeo. dicit iul. vsucepit seruum petitũ quod esse potest infra. l. proxi. [habere] per vsucap. quia vsuc. est ꝛc. infra de vsucap. l. iiij.

☞ Si pendente iudicio ius actoris perimitur absq; facto suo ex facto rei peruenitur ad condẽnationẽ ac si pereptum nõ esset ⁊ cautiones inuicem prestabuntur. h. d.

2 Dispositio huius. l. habet locum in re mobili.

3 Possessor sicut cauere debet petitori: ita econtra.

I post acceptũ iudiciuz.

1 † Ista. l. consueuit reputari valde difficilis in veritate: tamẽ difficilis nõ est nec quantũ ad casum vel litteram: licz aliqua bona in. l. ista tractẽtur ponetis ita casum seruum meũ non furtiuum a non dño bona fide emisti ⁊ istum hoiem sine omni interpellatiõe biẽnio possedisti. in prin. tertij anni cepi te conuenire rei vẽ. ⁊ tecũ fui litẽ contestat⁹ ex die lit. conte. vsq; ad tẽpus sentẽtie fluxit annus ⁊ vltra peto ꝙ iudex condẽnet te ad seruũ restituẽdũ. qꝛ plene probaui seruũ meum esse. tu obijcis ꝙ dz te absoluere quia vsucepisti. replico ego illa vsucapio que est cõpleta post lit. cõt. nõ dz mihi nocere. ⁊ ideo peto ꝙ iudex te cõdẽnet vt seruũ mihi restituas ⁊ caueas: quia in illo seruo nõ cõmisisti dolũ qd̃ potuisses ꝯmisisse post ꝑfectã vsuca. qꝛ potuisti manumittere ⁊ pignorare. querit̃ quid iuris sit. Rñ. iuriscõ. si post acceptũ iudiciũ vsucepisti lz de rigore iuris sis fact⁹ dñs, tamẽ de equitate debes ꝯdẽnari ac si vsucapt⁹ non esset. Itẽ debes cauere ꝙ eũ nõ manumisisti vel pignorasti et ita apparet ꝙ ꝑtinet ad officiũ iudicis ꝙ possessor caueat petitori aliqñ est cõtra. ponam⁹ possides prediũ vrbanũ qd̃ dico esse meũ: nomĩe huius predij cauisti de dãno infecto. peto illud prediũ et ꝓbo meũ esse. certe iudex tẽpore sentẽtie explicat officiũ suũ hoc modo. nõ solũ cõdẽnat te ad prediũ restituẽdũ. imo cogit me cauere tibi de indẽnitate prestãda si aliqd̃ damnũ patiaris ꝓpter cautionẽ dãni infecti. h. d. [iudiciũ] post lit. cont. sup rei vẽ. vt faciat ad ti. nã lit. cont. dr̃ ceptũ iudiciũ. in aut. de litig. §. oẽz. ⁊ qꝛ lit. cõt. ⁊c. ĩ. rẽ ra. ha. l. ampli⁹. in pñ. [possessor] a quo homo petebat̃ rei vẽ. [vsucepit]. i. vsucaptionẽ cõpleuit. nam post lit. cõt. potest perfici sed nõ inchoari. quia ante lit. cõte. potest inchoari. vt. C. de vsu. transfor. §. hic nihilominus. et omnis possessor lit. cont. efficitur male fidei. s̃. de peti. hr̃. l. sed et si lege. §. si ante. si lit. cont. efficitur male fidei. lz ante litẽ con. incepit vsucapere potest cõplere. sed si ab initio non habuisset bonã fidẽ non posset vsucapere. C. de vsu. in prin. ⁊. C. de vsuca. transf. l. j. [tradere] petitori. [cauere] quia dolũ nõ cõmisisset. dicet aliquis quẽ dolũ potuit cõmittere nõ potuit pignorari cũ esset alienus. C. si alie. res pig. l. que ꝑdiũ. nec manumittere. C. d̃ hijs qui a nõ dño ma. l. j. rñ. verũ est ante vsuc. cõpletã. lz postea sic. ⁊ ista. l. loquitur cũ possessor cauet petitori. l. sequens loquit̃

2 cum petitor cauet possessori. † Itẽ ista. l. loquitur in re mobili sequens in re imobili. [cauit] possessor vicino. Ex. l. ista si post colligetis ista notabilia ꝙ post lit. cõt. sup rei vẽ. inchoata vsu. ante perficitur de iuris rigore. s̃. l. proxi. in fi. ⁊. ĩ. de vsuca. pro emp. l. ij. §. fi. verũ quia mora iudicij nõ dz prodesse reo ⁊ obesse petitori. ĩ. de separa. l. fi. ⁊. ĩ. si cer. pe. l. cũ fundũ. in pri. restituit rem ac si vsucapta nõ esset. Itẽ not. hic ꝙ iterdũ possessor cauet petitori ꝙ dolũ nõ cõmisit ⁊ cauet de dolo ⁊ occulto ꝙ non manumisit. ĩ. e. l. preterea. ⁊. l. si a bone fi. ⁊. ĩ. de pig. ac. l. creditor. interdum cauet de dolo expresso ꝙ hoiem non eluscauit. vt. s̃. de

3 dolo. l. eleganter. §. non solũ. Itẽ not. † ꝙ sicut cauet possessor petitori cum equitas suadet ita ecõtra petitor possessori: quia sicut non debz possessor in lucro morari ita nec etiã in dãno. s̃. de peti. here. l. si possessor. §. fi. ⁊. l. sed ⁊ si lege cõmis. §. cõsuluit. Ad. l. istã. si post op. ⁊ conuincitur multis rationib⁹ stare non posse. statim ita in rei vẽ. vincit dñs succũbit nõ dñs. ĩ. e. l. in rẽ. et insti. de ac. §. oĩm. hic est econtra. si tẽpore sentẽtie res petita est vsucapta. certũ est ꝙ ꝑ vsu. qui ante erat dñs desinit esse dñs ĩ. de vsu. l. iij. ergo hic nõ dñs vincit dñm qd̃ est cõtra iuris reg. Ad istud dicit Plac. speciale est hic ꝙ nõ dñs vincat dñm ⁊ ꝙ nõ dñs rei vẽ. intẽdat. lz al's regl'r cõtra est. Sed istud durũ vr̃ dicere. si enĩ post vsu. possessor querit dominiũ. igit̃ nõ hz directam vl' vtilẽ post vsu. qui añ fuit dñs: si nõ hz directã vl' vtilẽ: ⁊ pro vsu. fuit quesita directa quomodo petitor vincet possessorẽ Nos inuenim⁹ hoc q hz vtile dominiũ vincit eũ qui hz directũ ideo qꝛ hz causam ab eo vl' ab eo qd̃ obtinet instar ei⁹. vñ si concessisti rẽ in feudũ lz tu habeas directũ dominiũ habeo vtile et quẽlibz aliũ vincã. ĩ. e. l. ꝑtor. ⁊. ĩ. si ager vec. l. j. ⁊ ita vtilis actio prefert̃ directe. sicut alibi. s̃. de ꝓcu. l. in cause. in fi. lz qui nõ hz vtile vel directũ ꝙ vincat habẽtẽ directũ dominiũ est mirabile. Ad qd̃ põt dici qui nunꝗ fuit dñs directo vl' vtiliter nõ vincet dñm in rei vẽ. imo nec possessorẽ iniuste possidẽtẽ. C. e. l. res. ⁊. C de proba. l. ij. Sz ille qui fuit dñs: lz desinat dñs esse ⁊ vincet eũ qui nunc est dñs: ⁊ ita est hic. si seruũ meũ cuius dominiũ habebam tu a nõ dño emis bona fide et ꝑ traditionẽ accipis si cepisti vsucapere biẽnio ⁊ offero tibi libellum tẽpore litis contesta, debebas mihi restituere si maluisti litigare ꝙ restituere ⁊ fluxit annus ex die litis conte. vsq; ad tempus sentẽtie: bonum est ꝙ mora iudicij sit tibi lucrosa. Unde perinde condennaris mihi ac si non vsucepisses. ĩ. si cer. peta. l. si fundus. ⁊. ĩ. de ver. obl. l. nemo. §. j. ⁊. ĩ. de reg. iur. l. semper. Sed instatur reivẽdi. proposita erat directa completa vsuca. remanet directa vel efficitur vtilis. dixit Io. ꝙ tempore lit. contest. erat directa ⁊ durauit vsq; ad vltimum complementum vsuca. postea quia tu perfecisti vsuc. adeptus es directum dominium. igitur reconuenire non possum. ĩ. cõmo. l. in cõmodato. §. si duobus. sed ego eandẽ habeo et erit eadem cuz prima. ⁊ assignat ipse tria exempla. si filia tua heri fuit virgo: hodie est corrupta eadẽ est filia hodie que fuit heri. sed alterius qualitatis: idem potest notari in noxali actione. si seruus dedit mihi damnum habeo acti. l. aquil. si directe manumittis efficitur directa. instit. de nox. §. si omnes. Idem exemplum potes videre in exemplo nominis ⁊ emptor hereditatis vtilem habet suo nomine. C. de here. ven. l. ij. tamẽ si cedo ei acti. exercitium directe cõmitto sibi. ĩ. fami. her. l. plane. Uos possetis dicere sic. si sum dominus tẽpore lit. conte. ⁊ possessor in mora iudicũ perfecit vsucap. ex vi rei vendi. non tenetur restituere rem: quia dominus ⁊ ego similiter. sed quare tenetur restituere rem condic. ex hac. l. ne mora iudicij sit ei lucrosa: hodie noua. l. est introducta. ĩ. de condic. ex lege. l. vna. ergo noua petitio erit. s̃. de iudi. l. non potest. Respondetur. nõ est verũ. vnde sicut iudex condennaret ad hominẽ restituendum: ita hoc casu non videtur subrogata loco eius ẜm Ia. bal. Secundo loco oppo. si seruum meum bona fide ⁊ iusto ti. cepisti vsucapere ⁊ conueni te ante vsuca. ⁊ lit. conte. sum: ergo perpetuata est acti. ad xxx. annos. C. de prescript. xxx. an. l. sepe. si actio mea est ꝑpetuata ergo non potest compleri vsucapt. quid dicemus. Quidam dicunt ꝙ rei vendi. non perpetuatur lit. contesta. in rebus immobilibus. ⁊ idem dicũt in confessoria. ĩ. si ser. vendi. l. sicuti. §. plane. sic alibi ⁊ in acti. de dolo. idem. C. de dolo. l. fi. ⁊ in restitutione. s̃. de mino. l. in cause. Idem dicũt in rescissoria quod nõ est verum. vt dixi. s̃. ex qui. cau. l. nec non. §. exemplo. Ad istud potest ita dici acti. man. i. rei vendi. perpetuatur lit. cont. sui natura verũ si vsuc. triennij completa fingitur nõ completa: sicut si numero tibi pecuniã si stipuler reddi fingitur nata ex stipulatu. ĩ. de sol. l. cum enim. ⁊. l. cũ ita. vel potest dici in rebus mobilibus sic cum vsucapio inchoata possit ꝑfici. vt hic. ⁊. ĩ. de vsucap. pro emp. l. ij. §. fi. Sed adhuc instatur idem videtur esse in rebus mobilibus ⁊ immobilibus ꝙ actio perpetuetur ad. xxx. an. quia. ll. dicunt si magistratus possidet rem meam mobilez et bona fide ⁊ conuenio rei vẽdi. coram preside habetur pro interpellatione. C. d̃ an. ex. l. vt perfectius. quare dicit Mar. olim vsucapio triennij non habebat interrumpi lit. contesta. vt hic. hodie correctum est. vt in. l. ista. sed verius est vt dicamus vt illa l. restringatur ad quattuor casus tantuz: quia volenti vẽdicare vel hypothecaria agere consulitur per nunciationẽ faciendam coram preside preterꝙ in illis casibus vsucap. nõ interrũpitur quantum ad effectũ. Sed instatur videtur ꝙ vsuc. debet interrumpi lit. cont. nam nomẽ vsucapionis est ad mobilia ⁊ immobilia. ĩ. de vsuc. l. eum qui. sed. l. dicit interrumpi lit. conte. C. e. l. more. Ad qd̃ dicetis vsuca. est nomẽ cõmune ad mobilia ⁊ immobilia. ĩ. de vsuc. l. j. in rub. tamẽ differẽtia est in aliquo minori tẽpore vsucapiebantur tam mobilia ꝙ immobilia. C. de vsu. trans. Item vsuc. facit quẽ dñm directe. ĩ. de vsuca. l. vsupio. sed longa prescriptione non querit directũ dominiũ. C. de prescri. xxx. an. l. si quis. Itẽ in hoc est differentia vsuca. reruz mobiliũ interrumpitur lit. conte. quia in rebus immobilibus mora in preteritione eximatur. ⁊ ita intelliguntur. ll. contra. sed in vsu. rerum mobiliũ nõ sic procedit vsuca. de rigore iuris. lz procedit quantum ad effectum. Sed queritur que est ratio diuersitatis quare prescriptio longi tẽporis interrumpitur de rigore ⁊ quã tum ad effectum vsucapio non de rigore. sed quantum ad effectum: assignant quidam talem rationẽ cum rerum mobilium vilis est ⁊c. ĩ. de acqui. pos. l. si rem. ideo interrũpitur quantum ad effectum. vel melior est ratio vsucapio triẽnij est introducta in fauorẽ possessoris quia fauorabilis ⁊ fauores ampliantur. verum ex bono ⁊ equo ⁊ perinde tenetur restituere iudi. offi. vl cõd. ex lege ac si nõ esset vsucapta lz longa ꝑscriptio est odiosa. C. de edic. diui adri. tol. l. fi. iuxta id odia restringũtur. ĩ. de li. ⁊ posthu. l. cuz quidam. Sed denuo opponit̃ cur cauet possessor petitori videtur ꝙ sit supflua igitur nõ prestanda. s̃. de ꝓcur. l. non cogẽdum. §. si procuratori. ꝙ sit superflua videte nonne lit. conte. res est facta ligiosa. in auten. de litig. §. omnẽ. de illis litigiosis prohibita est alienatio. C. de litig. l. fi. per cõsequens manumissio. C. de rebus ali. l. fi. Ad istud potest dici lit. cõt. efficit̃ res litigiosa in male fidei qui non potest vsucapere. sed ista rñ. non est bona. quia prohibetur alienari hoc est ꝓpter auctoritatem iudi.

rem iudi.ff.de litig.l.j.vnde potest dici cautio ista interponitur propter sumptus si possessor manumisit licz teneret si res non esset litigiosa.tamē quia ego petitor volo litigare cum manumisso equum est q possessor faciat illos sumptus:simile no.s. de peti.her.l.si quid possessor.τ.ff.e.l. si is a quo.τ.l. a quo. Vel possum dicere alio modo τ sic.is a quo petitur hō lit.contesta. res facta est litigiosa nō potest manumittere.sz dicam sic.iste a quo petis hoiem manumisit eū.tūc licz manumissio nō fit sortita.vires tñ si pfecit vsuca.confirmatur ex postfacto.ff.de pig. act.l.si rē.nec approbo qd quidā dicere voluerunt vt ipsi dicant iste qui possidebat eū bona fide habebat publi.cōtra oēm.ff.de publi.l.pe.Unde sicut in publi.vinceret ita hoc pter verū dñm ff.de pig.l.si ab eo.pterea nō approbo q quidā dixerūt hoc non intelligēdum quādo res nō est facta litigiosa:qz non qritur de dominio.sz agitur hypo.in aut.de litig.§.ob hoc.sz credo verū esse q dz intelligi quādo agebat rei vē.vt faciat ad ti. nō hypo. Et quero si cōuenio aliquē rei vē.τ probo me dñm esse tenetur iste ad aliud nisi pos.quā habz restituere.videt q nō:qz rei ven. datur cōtra possidētē rē.C.de alie.iu.mu.cā fac.l.vna. duz peto dico restituas mihi rē qz mea est.vñ si istud est verū quomodo cauet qui dolū nō cōmisit.Circa istū articulū vr ita distinguendum.si peto rē nec est facta deterior tūc nihil aliud venit q vt restituatur res Sz si facit rē deteriorē habet ratio deteriorationis s.e.l.nō solū.veniūt fructus quos pcepit.s.l.proxi.Itē si doluz cōmisit vt hic.itē post lit.cōte.culpa.ff.e.l.si homo.in fi.

1 Seruus petitus quicquid lucratus est vel ex eo natū est venit in restitutione.

1 **Preterea.** †Non solum predicta de quibus dictum est tenetur possessor restituere petitori.immo si seruus petitus qsiuit aliūde omnē causam quā habitur⁹ esset petitor si possessor restituisset tenetur restituere. Item cauere tenetur q in re dolum non cōmisit ita τ in partu.h.d.[sua].i. possessoris. Sed quid si quesiuit ex opera tenetur restituere sic.vt hic.τ.s. de pe. here.l.vbi.vel dicatis sicut ex re quesitum non restituit ita que situz ex opera.ff.de acqui.re.do.l.acquiritur.§.de hijs.quod est verum in bone fidei.secus in male fidei.vt.C.eo.l.j.sed nonne possessor est bone fidei quomodo ex re sua potuit lucrari.respō detur.licet efficiatur quātum ad hoc vt de interitu teneatur re manet bone fidei quātū ad hoc vt teneatur vt dixi si ante lit. cōtest.[continētur.]accedit.ff.de edi.edic.l.cū autē.in fi.[est]accedit.ff.si cer.pe.l.si fundus.[est].s.e.l.si post.

1 Re perempta vel pdita post lit.conte.nō tenet possessor si dolus vel culpa ei imputari non possit.

1 **Ita bone fidei** †In.l.ista cū duabus seq.dicit possidebas seruū meū bona fide cōueni te rei vē. homo iste fugit a te nunquid es cōdēnandus.distingue aut iste seruus fuit talis qui nō debuit custodiri τ debet absoluí possessor.tamē si inter moras iudicij vsucepit cū sit possessor restituit fructus ita ac.suas debet cedere.si autē non debet custodiri eo casu si non est vsucaptus tenet cedere actiones suas. Unum sciatis vbicunq possessor rei absoluitur nō cauet de ea restituenda.sed si fugisset dolo possessoris tunc debz cauere.h. d.[possessor]quia non possidet nec dolo desijt possidere.[interim]dum est in fuga quod potest.vt.ff.de acqui.poss.l.possideri.§.si seruus.τ sic seruus fugitiuus interim duz est in fuga potest vsucapi.vt hic.τ.ff.de acqui.pos.l.j.§.p seruū.sz seru⁹ fugitiuus dū est in fuga nō potest vsucapi ab alio:nec ipe pscribere libertatē.C.de ser.fu.l.j.[debebit]quare:quia fuit in culpa. vnde dz teneri post lit.cōt.ff.e.si hō.§.j.[suis]act.rei vē.τ ad exhi.[restituat.]secus in metū inferētē.s. qd metus causa.l. si cū except.§.si homo.[possideret].ff.de re.iur.l.parem.

In rem act. Uos habuistis que res possit vendicari τ que non.qualiter formetur libellus τ contra quem datur τ quid veniat in eo. Modo tractatur in princ.huius.l.cui competat.ei qui est dñs rei quā petit iure gentiū vel ciuili.h.d. [in rem act.].i.rei vendi.que est in rem.insti.de act.§.omniū. et quare expono in rem act.i.rei vendi.hoc ideo dico:quia multe sunt reales actiones que dantur non domino.vt publi.vt.ff. de publi.l.j.τ.ij.Itē hypo.est in remτ datur creditori.ff.de pig. l.si fundus.§.in vendicatione.Item peti.here.est in rem:τ non veniunt res quarum dominium non habuit defunctus.s.de pe.here.l.τ non tantum.[acquisiuit]directuz vel vtile τ vbi est exemplum q rei ven.competat ei qui habet dominiuz iure gē. vel ei posuerunt antiqui exemplum in fundo dotali: si mulier dat rem inextimataz in dotē ipsa est domina.vnde illo iure hz rei ven.C.de iure do.l.in rebus.Sed male dicunt:quia est.l.expressa.C.e.l.doce.ergo nullo iure est domina.nec ob.l. in rebus que innuit dominam iure gentium.maritū iur.ci. est domina spe non re.quia in euentuz soluti matrimonij habeat in rē ac. et ideo potest poni exēplum alio modo de acquisitione iur.gē. sic.si dñs ex causa habili ad dominiuz transferendum rē suam donat τ tradit iur.gē.efficior dñs.insti.de re.di.§. per traditionem.si cado a possessione vendicabo eam. Item est exēplum si pisces maris occupo iu.gen.quero dominiū.si cado a pos. eos vendico.ff.de acqui.re.do.l.j.τ.ij.de acquisitione que fit iure ciuili potest notari exēplum si rē alienam carentē vitio a non domino emo bona fide τ possideo triennio.quero mihi directum dominium iure ciuili.instit.de vsucap.in prin.idem intellexit mar.in rebus immobilibus.ideo quia.l.facit mentionē de vsu. et prescrip.τ annectit hijs modis dominia acquiruntur.insti. de vsucap.in princi.sed in vsuc.est verum C.de pac.l.traditionibus.sed in prescrip.quero effectum dominij.C.de prescrip.xxx. an.l.si quis.nec ob.hijs modis hec.l.hoc modo.vel hijs modis dominia directa per vsucap.vtilia p prescrip. habetis q rei vē. competit ei qui est dominus iur.gē.vel ciuili. in casu datur nō domino:ecce si es dominus τ mihi vēdis τ tradis habeo directam vē.ff.de fundo dota.l.si fundus.sz si es dñs alicuius rei et tu eam mihi donas.habeo rei vē.ff.de iur.do.l.si sponsalibus.in fi.vnde vēdico non meo sed alieno nomine.ff.fa.herc.l.plane.τ hoc est verū qd hic dicitur de directa rei vē.vtilis datur nō dño vt.ff.si ager vec.pe.l.j.τ.ij.τ.ff.eo.l.pretor.

1 Res que in nulli⁹ bonis sunt vendicari nō possunt.

1 **Loca sacra.** †Res sacras τ religiosas nos laici nō possumus vendicare in rem acti.quia rei ven.datur pro rebus que nostre sunt. loca sacra τ religiosa non sunt nostra.vnde non datur rei ven.τ hoc dicit [sacra] vt ecclesie.[religiosa]vt sepulchra.s.de re.di.l.intantū.[possunt] sed datur acti.in factum.ff.e.l.que religiosis.sed.l.videtur contraria q possint vendicari.C.de sacrosanc.eccle.l.scimus. Ad quod quidam dixerunt quod hoc dicitur ibi corrigitur. quia non est nouum ꝛc.s.de leg.τ se.con.l.non est nouum. que sol. non placet:quia legum correctio est vitanda.C.de ap.l.precipimus.vnde potest solui hoc modo.res sacre non possunt vendicari a laicis:a personis ecclesiasticis sic.vt in.l.cōtra. vel potest dici ita.l.illa ponit multas disiunctas τ dicit.si sacra τ prophana vasa alienantur petuntur vel act.in rem vel condi. vel act.in factum.vltima disiuncta est vera non prima. quia vendicatur acti.in factuz.vt.ff.de mor.infe.l.j.quia in disiunctis si aliquid est verum totum est verum.ff.de verbo.significa.l.hec verba. vel potest dici.si res sacra extat vendicatur a personis ecclesiasticis non a laicis.vt hic.si consumpte sint petuntur condi.sine causa vel acti.in factum.vt ibi.vel potest dici non vēdicatur res sacra simpliciter etiam per personas ecclesiasticas.sz adiecta causa iure diuino.vt liberi vendicantur adiecta causa de iure quiritum.s.e.l.j.§.per hanc.

1 Dominium rei aliene quando acquiratur per specificationem.

2 Maior pars trahit ad se minorem.

Si quis rei sue alienā rem ita.

Uos habuistis in prin.huius.l.q rei vēdi.que est in rem ac.datur ei qui sibi dominium acquisiuit iur.gen.vel ci.†verū quia per specificationē acquirit quis dominiū rei aliene.intēdit iuriscon.in isto.§.τ seq.tractare:τ de hoc ponuntur plura exempla.si adijcio alienam rē mee rei specificatione dñs sum. vnde totam rem potero vēdicare.verbigratia.brachium aut pedem statue aliene adiunxi statue mee.ita vt pars mea fieret totius dñs sum.vnde totū potero vendicare.sed si ansam ciphi alieni vel fundum ciphi alieni adiunxi cipho meo totius efficior dñs vnde totū vēdicabo.sz si adijcio candelabro meo sigillū alienū candelabri totius efficior dñs.vnde totū vēdicabo sed si mense mee adiungo pedem mense aliene totius efficior dñs.vnde totam mensam potero vēdicare:τ hoc pleriq dixerunt.h.d.[fieret.]accipiatis qd est infra totius rei dñm effici.τ ideo totum poterit vēdicare.[ansaz]ansa ciphi est manubriū in cipho habente pedem.sunt aliqui ciphi qui non habent pedē et illi proprie dicūtur habere fundū:ansa ciphi est cum ciphus habz pedem:τ inter partē superiorē et inferiorē est quedā rotūditas et illa dr pes ciphi.[sigillū]candelabri alieni τ vocatur sigillū in candelabro:in cādelabro est pars superior i qua ponit candela in parte inferiori est quedā rotunditas in qua cera que calefit habet cadere.τ illud vocatur sigillū candelabri.[dominiū rei.] hic determinat oia pcedētia.[dicūt.]τ ideo quia totā statuā totum ciphū totū candelabrū totā mensam a quolibz possidente poterit vēdicare.Sup.§.isto aliquātulū insistā.et de hijs q scripserunt Jo.τ azo.nihil tāgam:quia videt alibi tangēdū.ff.e.l. §.item quecūq.sz quedā alia tangā que puto ptinere ad intel-

lectum huius. §. not. q̄ quis specificando querit aliene rei dominium dicitur quis specificare cum de re aliena sibi specialē facit: puta de lana aliena facit sibi vestē: de vino alieno ꝛ melle facit sibi mulsum. vel de lignis alienis facit sibi nauē. vnde habet vendicationē. vt probatur insti. de re. di. §. preterea. ꝛ. s. e. l. item pompo. si frumētum. §. j. sed dicitur specificare si de re aliena cōstituit partem sue rei. vt brachium statue aliene adiunxit statue sue. nam totius efficitur dominus totam poterit vēdicare. vt hic. accedit. j. de acqui. re. do. l. quicquid. Item no. † hic
2 maior pars trahit ad se minorem. nam si brachium aliene adiungo mee statue ego qui eram dominus maioris partis totius ero dominus. accedit. s. de mino. l. scio. ꝛ. j. de contrahē. emp. l. in modicis. ꝛ. j. de do. l. scimus. §. ne autem. Et circa materiam istam vt plenius instruam vos no. quedā alia de quibus nulla facta est mentio. hic dicent gaudentes sub equitate ista est magna iniquitas si brachium statue aliene adiūgo statue mee totius efficior dominus ꝛ valeam totam vēdicare. ꝛ ita etiam qđ nostrum erat desinit sine facto nostro esse nostrum[quod vetat l. j. de reg. iur. l. quod nostrum. r̄n. q̄ nostrū est non desinit esse nostrū sine facto nostro. nisi. l. permittēte. vt hic. si dicis priuabitur ita ille cipho suo. respondetur. priuabitur quantū ad dominium: subuenitur ei alia via: aut iungo brachiū statue aliene mee statue bona fide. quo casu aut per applumbaturaȝ aut per ferruminationē. si per applumbaturam conueniet me vt separem: facta separatione ansam suam poterit vendicare. si per ferruminationē adiunxi non potest conuenire me ac. ad exhi. vt separē. sed ne locupleter cū aliena iactura conueniet me ac. in factum ad extimationē. j. e. l. §. quecunq;. si mala fide adiungo facio furtū tenebor furti acti. si per applumbaturā tenebor ad rem acti. ad exhi. vt separē. si per ferruminationē acti. in factum ad extimationē. Denuo ita insto: si iungo brachiū statue tue mee statue totius efficior dominus ꝛ habeo rei vēd. contra omnem hominē et contra te ꝛ contra alium. Sed si ago totam statuam a te cuius partem adiunxi mee statue repellor doli excep. nisi refundam precium brachij. j. proxi. §. in fin. si ago contra extraneum hic nihil teneor ei refundere si velles vēdicare a me non liceret. insti. de re. di. §. si quis in aliena. Or deuoluam⁹ materiam ꝛ sic reuoluemus decisiones. iste. §. loquitur quādo dominus maioris partis minorē parteȝ adiungit rei sue: quid erit econtra. ponamus dominus brachij vel pedis brachium suum adiunxit mee statue. si facit sciens videtur donare: nullū auxilium habet contra me si facit bona fide donare non videt̃ sed consulitur sibi si possidet doli excep. j. de acqui. re. do. l. qua ratione. §. ex diuerso. ꝛ insti. de re. di. §. ex diuerso.

1 ☞ Pars cedit toto ꝛ liquido cedit aridum si ei vniatur.

Sed et id quod. Superiori. §. habuistis quare specificando rem alienam
1 quero mihi dominium. † hic loquitur econtra. quando specificando in re mea querit mihi dominium. verbigratia: scribit aliquis in carta mea illud erit meum. si in carta mea scribis librū liber erit meus. quia scriptura cedit cartis. Sed si aliquis pingit in tabula mea pictura cedit tabule licet de pictura quidam contra senserunt propter precium picture: nec est mirum si scriptura cedit carte. quia necesse est ei cedi sine qua esse non potest. verum cum in omnibus positis in. §. isto ꝛ superiori in quibus per preualentiam res aliena trahitur ad meam. si vendico rem ab eo cuius erat quesita per preualentiam repellor doli excep. nisi refundam ei precium rei sue quod accessit rei mee. hoc dicit. [sed ꝛ id]. q. d. nedum queritur nobis dominiū specificatione. in casu superiori immo in casu isto. [scribitur] ab alio si a me nulla esset dubitatio. [contra senserint] et bene et tunc littera ista non habet cōtra. Dicatis senserint male: ꝛ tūc habet contra. [potest] igitur scriptura cedit carte pictura tabule. [casibus] positis in. §. isto ꝛ superiori. [vendicem.] ab eo cuius res iuncta erat rei mee. [dare] intelligatis si bona fide scripserit vel pinxerit. secus si mala. insti. de re. di. §. ex diuerso. Et circa. §. istum est aliquantulum insistendum. ꝛ aduertatis materiam huius. §. pulchra est: ꝛ doctores nostri quidam pulchra excogitauerunt circa materiam istam. Habetis in. §. isto sicut scriptura cedit carte: ita pictura tabule. ll. contradicunt: lȝ scriptura cedat cartis tabula tamē cedit picture. vnde contradicit. j. de acqui. re. do. l. qua ratione. §. littere. ꝛ insti. de re. di. § si quis in aliena. Ad solutionem quoruȝ contra. potest ita dici ibi in veritate scriptura cedit carte. sed tabula picture non pictura tabule. vt in. l. cōtra. nec obstat quod hic dicitur q̄ pictura cedit tabule: licet de pictura quidam contra senserint intelligendum est ꝛ bene propter precium picture. Sed dicet aliquis contra istā solutio. est qđ statim dicitur sed necesse est ꝛc. respōdetur. iste v. refertur ad scripturam non ad picturā. Sed iterū dicet aliquis pro deo que est ratio diuersitatis quare scriptura cedit cartis. pictura vero non tabule. Ratio assignari potest: et potest videri manifeste maxime in regijs vrbibus rome ꝛ constantino. olim tēpore barū. ll. homines nesciebāt scribere. vnde scriptura cedebat cartis: siue essent sacre scripture de incausto vel de auro. vnde si videatis pandectam que est pisis que pandecta quando constitutiones nostre fuerunt facte fuit deportata de constā. pisis est de mala littera si videatis litteras aureas que olim fiebant quasi vilissime sint sicut potest videri rauēne in testamēto cuiusdam imperatoris scripto de litteris aureis. vnde scriptura cedit cartis: sed olim optimi fuerunt pictores. vt in regijs vrbibus potest videri ita sciebant antiqui pingere vix moderni attingerēt pedē eorum. vnde olim tabula cedebat picture: ꝛ hoc tangit littera licet de pictura quidā contra senserint propter preciū picture: habetis ergo q̄ scriptura cedit carte: olim quia vilior carta est preciosior q̄ scriptura ꝛ vilius cedit preciosiori. vt. j. de aur. ꝛ ar. le. l. ꝛ si non sint. §. perueniam⁹. sed quid dicemus hodie scriptores nostri tēporis effecti sunt pictores. pictores nostri tēporis facti sunt scriptores propter alternatum ingenium hominum grates scolaribus: preciosior est scriptura q̄ carta. dicemus hodie econtra: propter alteram industriam ꝛ operam q̄ carta cedat scripture. In tabula dicemus sicut. j. subijciam: si preciosior est tabula q̄ pictura. pictura cedat tabule. ꝛ econtra. ꝛ hoc dixerunt Jo. ꝛ azo. vel potest dici secundo modo sic pro tēpore huius. §. indubitāter scriptura cedebat carte. hoc hodie immutatum non est: sed pictura cedebat tabule. hodie immutatum est. vt in. l. contra. quia non est nouum ꝛc. s. de le. ꝛ sena. con. l. non est. vel potest ita distingui si scriptura cedit carte ꝛ si aurea sit: quia p̄ciosior erat olim carta q̄ scriptura. in pictura ꝛ tabula refert: aut tabula est dignior picture tunc pictura cedit tabule ꝛ econtra. ꝛ hoc scripsit dominus Pla. elegantibus verbis in summa de re. di. quod dicit. l. q̄ tabula cedit picture intelligo verum esse si pingitur homo non sit bos vel vrsus. si pingitur de egregio colore non autē de calce. vnde noluit distinguere sic. si in tabula pingitur homo vl' imago beate marie virginis ꝛ de bono colore de auro vl' azurio tabula cedit picture. vt in. l. contra. sed si pingeretur de vili materia vt faciunt vltramontani pingunt limaceȝ in vituperium italicorum vel scorpiones in vituperium vltramontanoruȝ in pariete de carbone: incōueniens esset q̄ paries cederet picture.

1 ☞ Ea que vni corpori vniuntur compositione durante vēdicari non possunt nec ea dissoluta si per ferruminationē sunt vnita: secus si per applumbaturam. sed actione factum primo domino consulitur sed in vnione que ex separatis corporibus consistit quilibȝ sue rei dn̄s remanet.
2 Actio ad exhibēdum ad quid competat.
3 Libelli forma in actione ad exhibēdum.
4 Differentia que sit inter vniuersitates ꝛ indiuidua.

1 Item quecunq;. † In. §. isto simil'r tractat quando dominium querit specificatione: ꝛ vult tractare qualiter domino rei specificate subueniatur per acti. quia qualiter sibi possidenti consulatur per ex. in superiori. §. habuistis. Item intendit tractare ꝛ assignare differentiam inter vniuersitatem que consistit ex plurib⁹ corporibus inter se distantibus vt est grex: ꝛ vniuersitatem que consistit ex diuersis corporibus inter se coherentibus vt est statua. ponetis ita casum. brachium statue tue cuius separatione retransit dominium in te: adiunxi mee statue postideo totam statuam tu vis vendicare brachium statue poteris q̄diu coheret statue non: quia sum dominus totius ꝛ tu illius desijsti dominus esse: sed licet non possum vendicare consuletur tibi alia via sic: per distin. tabule. aut iunxi per applumbaturam poterit conuenire acti. ad exhi. vt separem brachium statue tue qua separatione retransit dominium in te poteris vendicare: si adiunxi per ferruminationem non poteris me conuenire ad exhib. sed acti. in factum teneor ad extimationem illius brachij. Sed pro deo quare aliud in applumbatis ꝛ aliud in ferruminatis. ratio est illa: quia ferruminatio per eandem materiam faciunt confusionem quod non est in applumbatis vt quod sit vnius attribuatur alteri vt in exemplo aperte circa litteram videbitis: hec sunt vera in corporibus inter se coherentibus. quia minor pars trahitur ad maiorem ꝛ dominus totius totum vendicat. secus in vniuersitatibus que constāt ex diuersis corporibus inter se distantibus: vt est in grege. nam totum gregem possum vendicare. licet vnus aries sit tuus sed illum arietem posses a me vendicare. sed in statua possum a quolibet vendicare possidente: tu autem non poteris vendicare brachium partis tue. Quia statua vno spiritu continetur. secus in vniuersitatibus que constāt ex diuersis corporibus inter se

ter se distantibus.b.d.[cedunt] sicut cũ brachiuʒ statue aliene adiungo mee statue.s̃.e.§.si quis.[nõ põt] brachiũ.[separet] brachium a statua aliena.[ꝛ tunc].i.facta separatione.[cõsumi.] quod erat alienum ante sic quia facta separatione reddit dominiũ ad priorẽ dominũ.[cõfusionem] nulla alia materia mediante.[habet] sicut est in ferruminatis.[est.] ad preciũ vl' pedem statue aliene mee statue iunctuʒ qd' est illa ratione ne lo cupleteris cũ aliena iactura.ĩ.de cõdi.ind.l.nam hic.ꝛequitas suggerit hic act.dari ꝛ nec est cautũ quo genere act.agatur dabitur in factum.ĩ.de pre.ver.l.quot.ꝛ hec sunt vera in corporibus ex diuersis capitibus inter se coherẽtibus.[homines] qui sunt in familia vl' in populo.[immixtus] sed in resti.nõ veniet aries alienus.s̃.e.l.j.ꝛ.ij.[spiritu].i.vno corpore.[continet.] vnde ibi p adiunctionẽ inducitur confusio.sʒ grege alieno nõ inducitur confusio. Or signori circa materiam istam est insistẽdum.primo circa aliqua que ptinent ad litteram ꝛ ad casum. postea extra litteram altius exordiẽdum est. habetis hic si brachium tue statue adiungo mee totius efficior dñs ꝙdiu tuum brachiũ coheret mee statue nõ potes vẽdicare. vt i pri̇.hui⁹.§.ꝛ §.si quis.sed poteris me cõuenire ac.ad exhi.vt separẽ brachiũ statue tue iniunctũ statue mee.distinguitur aut adiunxi p ferruminationẽ vel p applumbaturã.primo casu agis ad exhi.et postea vẽdicabis.scdo casu non:sed quia iniquũ esset locupletari me cum tua iactura conuenies me ac.in factũ ad extimationem brachij vel pedis. Sʒ que est ratio diuersitatis inter istos duos casus.domini tangitur in littera sʒ nimis breuiter:quia ferruminatio p eandẽ materiam facit confusionem non p applumbaturam.nam applumbatura est cũ diuersa corpora iunguntur mediante tertio corpore vt potestis videre in manica que iungitur alij mediante filo.sʒ dictum est istud cũ adiungit plumbo.vnde quando volunt aliqui adiungere argẽtum cum argẽto faciũt mediãte plumbo.idẽ esset si facerẽt mediãte alio metallo. Uidete ergo demõstratiue brachiũ statue tue enee vl' argẽtee vl' lignee iungo statue mee mediante plumbo vel alia materia.s.filo facilis est separatio ꝙdiu est iunctum brachium statue tue mee totam vẽdicabo.sʒ quia facilis est separatio igitur conuenies me act.ad exhi.vt brachiũ statue separẽ a statua mea. Ferruminatio est cũ diuersa corpora iunguntur inuicem nullo alio mediante qd' vocatur ferruminatio:quia istud metallus fit in ferro.qꝛ vnũ ferruʒ iungitur alij nullo mediante.idẽ tamẽ est etiã in alio metallo.vñ brachium statue tue argẽtee liquefeci:ꝛ ita consolidaui statue mee hic p eandẽ materiã fit cõfusio non possem amodo facile separare quĩ in separãdo de co qd' esset tuũ adiungeretur mihi ꝛ econtra.vñ nõ ages ad exhi. nec vẽdicabis etiã si separaretur cum habes ac.in factum ad extimationẽ brachij tui.sʒ in applumbatura qꝛ diuersa corpora

2 iunguntur tertio corpore mediante ibi facilis est separatio teneor ad exhi.vt fiat separatio ꝛ postea vẽdicabis. Itẽ no.†hic vnum de quo iuuenes dubitarent:vos debetis scire ꝙ ad exhi. ac.aliquando cõpetit ad exhibitionẽ.i.ad rẽ deducẽdam in publicum.ĩ.ad exhi.l.j.aliquãdo agit ac.ad exhi. ad separationẽ si brachium statue tue adiungo statue mee p applumbaturam possum conueniri ad exhi.vt fiat separatio vt hic. Itẽ si gẽmaʒ tuam includo anulo meo possum conueniri ad exhibẽdum.ĩ. ad exhibẽ.l.gẽma.aliquando in actione ad exhibẽdum venit rei resti.sicut est in stercore. Et no.exẽplum i stercore oportuno in letamine:habeo aceruum letaminis in foro tuo conuenio te actione ad exhibẽdum vt stercus illud mihi exhibeas. tu dicis coram iudice conuenit me actione ad exhibẽdũ stercus est suũ. vnde si debeo exhibere stercus ꝛ ipse dimittat vsqꝫ ad duos an nos non esset ludus:sʒ si ipse vult stare tunc secus.vt.ĩ.ad exhi

3 ben.l.iij.§.idẽ celsus scribit. Itẽ no.†arg.ex.§.isto contra aduocatos qui parum sciunt quib⁹ fit talis ludus: aduocati ita formant libellos suos ago contra talẽ vt mihi talẽ librum exhibeat:quia interest mea obijcio ita eis.domine in isto libro proponitur rei vẽ.ꝛ ad exhi.ac.sed.l.dicit ꝙ nõ potest intẽdi simul ad exhi.ꝛ rei vẽdi.vt.ff.de rei vẽdi.l.in rẽ.§.item quecunqꝫ.vos debetis ita respondere cum agitur ad exhibẽdum aut pro re se parata aut iniuncta vl' adiecta vel inclusa.conuenio te vt exhibeas talẽ librum ꝛ eum exhibitum mihi restitui:potest intẽdi simul ad exhi.ꝛ rei vẽdi.ĩ.cõmo.l.j.in fin.ꝛ.l.seq.ꝛ.ĩ.de pec.l.de posui.maxime cum detur ex probabili causa.ĩ.ad exhi.l.j.vnde cum ita dico peto exhiberi ꝛ eum exhibitũ restitui.sed in adiũctis ꝛ adiectis primo agit ad exhibẽdum.postea rei vẽdi.vt hic

4 et.ĩ.ad exhi.l.gẽma. †Itẽ no.hic differẽtiam inter vniuersitates ꝛ indiuidua.vniuersitates que consistunt ex pluribus capitibus inter se distantibus vt est grex p immixtionẽ non fit confusio vel adiunctio.ꝛ ideo si aries tuus adiungeretur poteris vẽdicare arietẽ tuum.sed in diuiduis non potest videri in statua:si adiungo brachium statue tue mee totuʒ vẽdico. Modo extra litteram opponendum est respondendum ꝛ distinguendum.habetis hic differẽtiam inter applumbata ꝛ ferruminata.sed.l.videtur cõtradicere ꝛ facere similitudinẽ inter applumbata ꝛ ferruminata.ĩ.de acqui.re.do.l.quicquid.in princi. Ad solutionẽ cuius cõtrarij vos ita dicetis inter ista quo ad quid refert quo ad quid non refert in hoc nõ refert:siue iungo pedẽ ciphi tui meo cipho p applumbaturam vel ferruminationem totius ciphi sum dominus ꝛ totum vẽdicabo.s̃.ea.l.§.si quis. sic loquitur.l.cõtra.est tamẽ differẽtia in alio si iungo brachiũ tui ciphi meo cipho p applumbaturam possum conueniri ac. ad exhibẽ.si p ferruminationẽ non. Et ad solutionem huius contrarij ita distinguẽdum est cum quis iunxit materiam alienam sue materie:aut infectam iunxit sue infecte:aut suam factam iungit sue facte.aut factam sue infecte.aut econtra. Iungo alienam infectam mee infecte:si de tua massa argẽtea ꝛ mea facio massam meam hic non efficior dominus totius.sʒ remanet vterqꝫ dominus.s̃.eo.l.pompo.§.j. Iungit quis sue facte alienam factam.aut id quod iungitur est minus id cui iungitur maius.aut econtra.primo casu ille qui iungit totius efficitur dominus nec refert fiat p applumbaturam vel ferruminationẽ.s̃.e.§.si quis.refert tamẽ in alio:vt in isto.§.dicitur.si autem materiam alienam factam iungo mee facte: ꝛ id quod iungitur est minus. verbigratia:statuam tuam iungo brachio statue mee vel pedi statue mee:hic aut facio mala fide ꝛ tunc do no tibi qd' meũ erat.insti.d re.di.§.ex diuerso.aut bona fide si a me vẽdicas cõsulitur per doli excep.insti.de re.di.§.si quis.fallit in casu:si de meo vino ꝛ melle tuo facio mulsum.s̃.e.l. idem pompo.si frumẽtum.§.j.si autẽ iungo meam materiaʒ infectã tue facte.verbi gratia:scribo in carta tua nunc iungo meam infectam tue facte hic dicẽdum est ita si meã infectam iungo tue facte.puta scribo in carta tua tunc dicemus ꝙ scriptura cedit carte.vt in superiori.§.in princi.in tabula:si forte iungo in tabula tua potest dici.vt no.s̃.proxi.§.si aũt de tua materia edifico in meo edificium cedit solo.insti.de re.di.§.cum quis. si aũt de tua materia infecta ego facio ꝛ iũgo mee facte:de arbore tuo facio tabulam ꝛ iungo naui mee si bona fide teneor de tigno iniuncto:si mala fide teneor ad exhi.ꝛ rei vẽ.ꝛ furti.ĩ.e.l.§.tignũ. sed vbi ex alienis cemẽtis edifico in meo solo soluto edificio vẽdicabis.ĩ.e.l.§.vlti.

1 ☞Tignum alienũ edibus iniunctũ nõ potest vẽdicare nec peti ꝙ separet sed actione de tigno iniuncto erit agẽdum.

1 **Tignum.** †In.§.isto cum seq.dicitur. ponamus tignum alienum putans meum iunxi edib⁹ meis bona fide.nunquid dominus tigni poterit vẽdicare:nõ. ne vrbs deformetur ruinis.sed possum conueniri acti.de tigno iniuncto in duplum:sed quid erit ex alienis cemẽtis edificaui in solo meo.nunquid edificium cedit solo sic.vnde domum potero vendicare: sed si solutum est edificium potero vendicare. etiam si post vsucap.completam dissolutum sit: nam non põt dici cum cementa non possideantur vsucapta sint.ꝛ ideo soluto edificio:quia non erat dominus cementorum cementa poterit vẽdicare.hoc dicit.[tabularum].s.de tigno iniuncto.[agi] sic qua cauetur ꝛc.ĩ.de tign.iniunc.l.j.[vsucap.] vel domus.x. vel.xx.an.ĩ.de vsucap.l.cum qui.vl' cemẽtorum quod est tẽpus triennij.C.de vsucap.trans.l.j.in princi.[fiat] quia non possidentur cementa.ĩ.de vsucap.l.eum qui.igitur non potest vsucapi.ĩ.de vsucap.l.siue pos.ipsa domus potest vsucapi.ĩ.de vsu cap.l.rerum mixtura. Et circa materiam huius.§. ita dicetis. si iungo tignum alienum edibus meis si bona fide non teneor ad exhibẽ.nec rei vendic.ne vrbs deformetur ruinis. sed teneor acti.de tigno iniuncto in duplum.quare:quia dominus inuitus caret tigno suo.ꝛ sic loquitur.§.iste.in ver.sed tunc est.si autem mala fide.v.auxilia domino tigni sunt prodita habʒ acti. ad exhibẽ.quia dolo videor desijsse possidere infra ad exhibẽ.l. iij.§.preterea. Item teneor rei vendica.quasi dolo desierim possidere in qua in litem iurabitur contra me.ĩ.e.l. qui restituere. sed et teneor acti.de tigno iniuncto in duplum. quia si ille qui iunxit bona fide tenetur in duplum.ita qui mala fide:quia nõ debet esse melioris conditionis.s̃.de peti.here.l.si a domino.§ si predo.sed ꝛ teneor conditi.fur.ad rem:quia feci furtum. sed non teneor furti acti.ad penam dupli.C.de furt.l.de hijs. sed nunquid vna tollitur per aliam.dicetis prima ꝛ secũda tertia et quarta.quia rei persecutorie sunt vna tollit aliam. vt. C. de fur.l.ancille.sed quatenus penales sunt non.nam ad exhiben. et rei vendi.ꝛ tigno iniuncto ꝛ condi.fur.non tollit acti.furti. ĩ.de condi.fur.l.si pro fure.§.j. Et super isto.§.formo talẽ questionem.ponamus tignum alienum iunxi edibus meis bona fide:cõuenit me dñs tigni ac.de tigno iniuncto:dico ei dñe vix extimatione iusta non valebat nisi.xx.accipe.xx.dico ei. immo volo duplum:quia.l.permittit mihi.dico ei:ego volo tignũ re

stituere et eximere:nunquid licebit.certe sic:quia dictũ est fauore possessionis ne eximatur.unde qđ fauore &c.ut.s. de leg.et senatuscõ.l.qđ fauore.sed dñs od.contradicit:si ille qui iniunxit velit eximere inuito petitore nõ potest:qz dico nõ esse introductum tã fauore possessoris q̃ fauore petitoris:sicut in cõtractibus qui celebrant ultro citroq3.unde vnus altero inuito nõ recedit.C.de act.l.sicut.Itẽ introductũ est ꝓpter publicã vtilitatem ne vrbs deformetur.unde nõ lz ei renũciare.s.de procu.l.filius.§.inuiti.et.s.de postu.l.quos.Sed denuo quero iniũxi tignum tuũ edibus meis bona vel mala fide et habui iniũctum xxx.an.postea est dissolutũ:nunquid dñs tigni poterit vẽdicare.dixerũt Jo.et azo.sic si bona fide iniũxi et possedi.xxx.an.dissoluto edificio dñs tigni poterit vẽdicare aut mala fide quo casu non poterit.Dicet aliquis ergo melioris cõditiõis erit male fidei pos.qđ non deb3 esse.vt in.l.preal.§.si predo.sed non est ita.hoc est ꝓpter aliã rationẽ.si tignũ tuũ iniunxi bona fide nõ potuisti conuenire rei vẽdi.unde nõ currit tibi prescriptio.C.de an.excep.l.j.in fi.et.C.de pscrip.xxx.an.l.cum no.§.illud igitur.post.xxx.an.vẽdicabis:sed vbi iniũxi mala fide potuisti me cõuenire vtili rei ven.quasi dolo desierim possidere:vnde excluderis pscrip.xxx.an.quare nocet negligẽtibus.C.de prescrip.xxx.an.l.sicut.Si dicat aliqs quomodo iniũxi bona fide post.xxx.an.dissoluto edificio vẽdicabitur tignum plana est ratio.quia dissoluto redijt ad eũ cuius ante erat.igitur vẽdicat.j.e.l.in fi.si dicitur mala fide quomodo nõ vẽdicatur a me cũ non est prescriptum tignũ.Respondet.nõ prescribo tignũ sed rei vẽ.quia sepe nõ prescribo eũ sed rei ven.vt.j.de cap.l.in bello.§.si quis seruo.vnde hic non vsucapiam tignũ sed vẽdicationem prodi tam contra me ex eo q iniũxi mala fide prescribo.

1 ☞ Consultus est agere possessorio q̃ agere petitorio.
2 Consilium q qui stipulatur adijciat penam.
3 Judicium possessorium triplex videlicet adipiscende vel retinende vel recuperande.
4 Aliud est possessorium aliud proprietas.

Is q destinauit rẽ petere.

1 †In.l.presenti dicitur quidam accessit ad iur.cõ. proposuit ei questionẽ talẽ.dic mihi iuriscon.quid facere debet ille qui intẽdit petere rẽ suam a possessore.respondet iuriscon.ita consulo.ipse enim debet animaduertere et considerare vtrum pro re illa possit intẽdere aliquod possessorium iudicium et si pro re competit possessorium iudicium illud longe commodius et vtilius est mouere q̃ petitorium.s.rei vendi.quia vtilius est q sit possessor et aduersarius petitor q̃ ecõtra facere aduersarium possessorem et se petitorem:cũ commodius sit possidere q̃ petere.h.d.[interdicto] siue adipiscẽde possessionis.vt quorum leg.siue retinẽde:vt vti.pos.et vtrobi.siue recuperande vt interdictum.vnde vi.vt insti.de interdic.§.adipiscende.[petere] et vere commodius est:quia magnum est commodum pos.C.e.l.vlti.et.C.de proba.l.ij.No.in.l.ista tria.†pri
2 mo q hic iuriscon.dat consilium consulit iuriscon.hac.l.q ille qui vult rem petere aduertat in animo suo habeat possessoriũ iudicium an petitorium.et si habeat possessoriũ illud moueat.et sicut hec.l.dat consilium sic alibi vt qui stipulatur adijciat penam.s.de transac.l.pacto.et.s.de prescrip.l.fi.et licet dicatur q quattuor sunt virtutes.l.s.de leg.et senatuscon.l.leges.est
3 quinta consilium exhibere.vt hic.†Item not.hic q triplex est iudicium possessorium vel adipiscende vel retinẽde vel recuperande.et istud mouetur interdictis:sed interdum actionibus vt inde.condi.j.de condi.ind.l.indebiti.§.sed si nũmi.et condi.tritica.j.de condi.tri.l.ij.et ex lege cõ.vt in casu qui ponitur.C.loca.l.si quis.vt est iudi.offi.vel in factum act.in casu qui poni
4 tur.C.de agri.et cen.l.si coloni.Item no.†q aliud est possessio aliud proprietas.quia nihil habet cõmune.j.de acqui.pos.l.generaliter.§.nihil.et exitus cõtrouersie hic est &c.j.de acqui.pos.l.exitus.et.j.de vi et vi arm.l.cum fundum.et ideo commodius est possidere[a]:qz si dubia sunt iura vtriusq3 partis pro possessore pronunciamus.insti.de interdict.§.commodum.et.j.vti pos.l.j.§.hoc interdictum.

a Cõmodi⁹ est possidere.Adde q in pari causa melior est conditio possidentis.bar.in.l.hereditas.C.de pet.hẽ.

Is qui se obtulit.

In.l.ista cum.l.se.iuriscon.intẽdit tractare de baratatorib⁹.et dicitur hic.si volo petere rem aliquam dubito a quo petere debeam.sed quidam malitiose et sine causa obtulit se liti tanq̃ possessor dolose fecit:fundata intẽtione mea contra eu3 non debet absolui sed condennari.si ignorabam eum possidere et litẽ sum cõtestatus cum eo.sed si ante lit.cont e.vult penitere sibi licet:quia in hoc non decipior.Item ex quo non perseuerat vsq3 ad lit.conte.non videtur mea interesse:si sciebam cum possidere tunc est absoluẽdus in casu qui est notabilis:si aliquis dicit se possidere siue lis est contesta.siue non.omnino est condẽnandus:puta cum petiturus eram a titio et ille venit et dixit non petas a titio sed a me.hoc casu non licet sibi penitere ante lit.contest.vnde siue lis est conte.siue non.cogendus est lit.contestari.h.d.hec.l.cum seq.et cum prin.alterius.l.[possideret] al's merito teneretur.[absoluẽdus] qui obtulit se liti immo est condennandus doli nomine.s.de peti.here.l.is qui.et possessor non liberatur.s.de peti.here.l.nec vllam.§.si quis dolo.[iudicium].i.lit.conte.C.de iureiur.l.ij.nam lic3 penitere.respondet.si ante lit.conte.si captio non est actori.j.de inter.ac.l.de etate.§.celsus.[discessit].i.penituit.[scit.] et tunc certiorari non debet.j.de acti.empt.l.j.in fi.et.j.de reg.iu.l.nemo videtur.[oĩmodo] siue res extet vel desijt esse.[vel omnimodo].i.siue penituit ante lit.conte.siue non.et circa.ll.istas vos ita breuiter not.lex ista.si autẽ videtur velle q ei qui offert se liti nõ licet penitere nec ante lit.conte.vel post.l.superior qui se liti innuit q liceat penitere ante litẽ conte.et sic sunt contrarie.sed non sunt.regulariter enim qui obtulit se liti tanq̃ possessor licet penitere ante litem conte.fallit in duobus casibus.vnus casus est cũ petitor erat petiturus a certa psona.s.a titio:hoc ꝓpter illũ specialẽ dolu3 cõmissum nõ licet penitere.vt in prin.huius.l.sinaũt.Itẽ fallit in secundo casu:puta aliquis possidebat rẽ meam et incepit vsucapere.et dum vellẽ experiri alius obtulit se liti.vt pos.vsuc.perficeret.s.de do.l.is qui se liti.Et ad so.hui⁹ op.dist.est cũ quis offert se liti aut cũ causa ant sine causa.dicit se offerre cũ causa si in veritate possidet.quia pos.subijcit aliquẽ huic actioni.C.de ali.iu.l.vna.si dolo desijt possidere.j.de re.iu.l.parẽ.hoc casu non decipit tenetur tanq̃ possessor.vt in princ.huius.l.et.j.e.l.qui pe.si offert se liti sine causa.quia in veritate nõ possidet nec dolo desijt possidere.refert aut scio non possidere aut ignoro.si scio eum non possidere deb3 absolui siue velit ante lit.con test.penitere siue nõ.quia meipsum decipio:quia qui sciuit nõ debuit certiorari.vt in.l.nam si.et.s.de pet.hẽ.l.is qui.si autem ignoro eum non possidere aut vult penitere ante lit.conte.aut non:si vult ante lit.conte.sibi facere licet.vt in.l.ista.si quis.in fi.nisi in duobus casibus in quibus ante lit.conte.non licet penitere.vt cum eram petiturus a certa persona vt in prin.huius l.sinautem.vel alius rem cepit vsucapere.s.de do.l.pe.si autem ante lit.conte.non penituit:tunc omnimodo ex oĩ clausula dãnandus erat.vt in.l.is qui se.et.s.de peti.here.l.is qui.nec absoluendus erat possessor ꝓpter hoc:qz soluit ille penã proprij delicti.s.de pet.hẽ.l.nec vllam.§.si quis dolo.

1 ☞ Non sufficit quem tempore litis contest.possidere si ante sententiam absq3 culpa sua possidere desinit.Itẽ sufficit si possidet tempore sententie licet ante nõ possederit.h.d.

Jnautem cum.&c. Possidere autẽ deb3

1 †Rei ven.datur contra pos.immo contra eum qui habet facultatem rei restituende et si non possideat.s.e.l.officiũ.quo aũt tẽpore debet possidere dicit hic.et certe si quis cõuẽtus rei ven.possidet tẽpore lit.conte.et sentẽtie et cõstat petitorẽ dñm ei condennatur.Sed quid possessor inuenit possidere tẽpore litis cõte.sed post lit.conte.sine dolo et culpa desinit possidere absoluendus erit.quid erit ecõtra tẽpore lit.cõt.nõ possidebat tẽpore sentẽtie sic:nunquid cõdẽnatur sic:et nõ solũ ad rẽ sed ad fructus ex quo cepit possidere.hoc dicit.[aliquis].q.d.qz rei vẽ.dat cõtra possidentem et eũ qui habet facultatẽ rei restituende.s.e.l.officiũ.vi deamus quis dicat possidere[amisit] sine dolo et culpa.j.e.l.si homo.[condẽnetur] ad re3.[ergo] al's ego.[dãnabitur] quia fructus veniũt in hac act.iudicis officio.j.e.l.fruct⁹.§.Ex isto colligetis vnũ ad qđ inducimus eũ tota die aliquando si incipimus ab vno duo sunt necessaria:si a reliquo vnum sufficit.si incipimus a tẽpore lit.cont.sequeretur q possideat tẽpore lit.conte.et tempore sentẽtie nisi dolo vel culpa desijt possidere.sed si incipimus a tempore sentẽtie sufficit q possideat tẽpore sententie.s.de neg.gest.l.lit.et.s.de pe.here.l.si a domino.§.si quo.sic alibi in amittẽda possessione.si incipimus a corpore duo requiruntur.j.de acqui.pos.l.queadmodũ.si ab animo vnũ sufficit.j.de acqui.pos.l.possideri.§.in amittẽdo.et.l.si quis.§.differentia.sic etiam est si incipimus ab actu in acquirenda here.vt C.de iur.deli.l.potuit.et.j.de acqui.here.l.pro herede.in prin.et insti.de here.quali.in fi.similiter in donat.inoffi.si incipimus a consilio.C.de inoffi.do.l.si liquiat.

1 ☞ Casus superueniẽs excusat possessorẽ a precedẽte culpa.

Si homo petitus.

1 †Tu possidebas seruũ meum illu3 ego cepi a te petere vel extra iudicium vel in iudicio dolo tuo effectus est deterior postea sine culpa tua mortuus est.nunquid deterioratio eius habetur

eius habetur in rei ven.non:quare.quia in rei ven.nõ videtur ꝙ intersit in aliquo ex quo ex alia causa sine dolo tuo mortuus est.sed nihilominꝰ pro illa deterioratione teneris.l.acquit.hoc dicit.[petitus]potest exponi extra iudicium.puta per denunciationem.vel petitus in iudicio per lit.conte.[non fiet]in rei vendicatione.[petitoris]cum debꝫ absolui ab homini ex eo ꝙ mortuus est sine dolo ⁊ culpa sua.[ad rei ven.]ꝙ non habeatur ratio deteriorationis.[durat]ratione deterioratiõis. Opponitur ad.§.istum dupliciter.⁊ videtur si homo dolo possessoris effectus est deterior ⁊ ex alia causa sine dolo⁊ culpa possessoris mortuus est ꝙ habeatur ratio deteriorationis.s̃.e l. non solum.breuis est responsio.verum est qđ dicitur in.l.contra.cũ homo extat.secus si sit deterior ⁊ moritur ex alia causa.non habetur ratio deteriorationis in rei ven.vt hic.Sed denuo.l.videtur contradicere ꝙ vtiqꝫ homine mortuo ferenda est sententia propter fructus ⁊ partus ꝑpter damna ⁊ euic.periculum.s̃.e.l.vtiqꝫ.Ad quod potest dici ibi homo periȷ̃t post lit.con. vnde lit.conte.iuđ.offi.confirmatum est adeoꝙ homine mortuo durat gratia damni ⁊ fructuũ.sꝫ hoc nõ erat lis cont.vnde sublatum est iuđ.offi.sup hoĩe non potest durare sup accessorio.i. super deterioratione.C.de po.l.iiȷ̃.nec ob.qđ dicit littera petitur quia petitur vno modo extra iudicium.nã licꝫ petitio dicatur fieri in iudicio.tamẽ dicitur fieri extra iudiciuꝫ.vt in dicendo. O vos inꝙ̃ ⁊c.⁊ simile no.ĩ.de po.l.si plures.§.j. vel dicatis ꝙ homo fuit petitus in iudicio⁊lis fuit conte.nõ ex deterioratione sed ex alia causa:decessit sine dolo vel culpa possessoris.quia habebat iustã causam litigandi:quo casu nõ durabit iuđ.offi. super deterioratione cum ab hoĩe debꝫ absolui.s̃.de peti.hꝛ̃.l. illud.⁊.l.vtiqꝫ.in.ṽ.non enĩ ⁊c. sed prior expositio planior est. ¶Sed ⁊ is qui ⁊c.habuistis in superioribus ꝙ possessor rei tenetur rei ven.siue possideat tẽpore lit.cont.vel tẽpore sententie. sed ⁊ tẽpore sentẽtie tantũ.sed nõ solũ tenetur rei vẽ. possessor. sed qui dolo desiȷ̃t possidere ante lit.cont.sicut pꝫ ex senatuscõ. super hꝛ̃.pet.facto quo cauetur.quia dolus cõmissus ante lit. conte.venit in pet.hꝛ̃.si venit in pet.hꝛ̃.que est in rem:nõ est absurdum.si venit in speciali rei vẽd.vnde venit dolus preteritus ante lit.cont.cõmissus.hoc dicit[ex senatuscõ.] facto sup pet. here.[preteritus].i.ante lit.cõt.cõmissus.vt diximus.s̃. de pe. here.l.nec vllam.§.is qui.⁊.l.itẽ ve.⁊.§.cum anteꝙ̃.[infertur] id est prestetur.vel deducit̃.al's p̃statur.nam pet.hꝛ̃. est in rẽ.s̃. de pe.hꝛ̃.l.sed ⁊ si lege.§.petitio.⁊.C.de petit.hꝛ̃.l. hereditatis. [preteritus].i.ante lit.conte.cõmissus.In.§.isto no.multa similia ⁊ dissimilia inter pe.here.⁊ rei vẽ.similia sunt ista:vtraqꝫ est in rẽ.vt hic.Itẽ in vtraqꝫ venit dolus preteritus. vt hic.Itẽ in vtraqꝫ iurat̃ in litẽ in rei ven.ĩ.e.l.qui re.⁊ in pe.hꝛ̃.s̃. de pe. here.l.si possessor.in fi.⁊.l.sed ⁊ si lege.§.hec v̾ba.itẽ vtraqꝫ arbitraria.inst.đ ac.§.preterea.Habẽt dissimilia pet.hꝛ̃. est vniuersale iudiciũ.s̃.đ pe.hꝛ̃.itẽ vidẽdũ.hoc est speciale.s̃.e.l.j.ĩ.e.l.in speciali.ex ista differẽtia sequitur alia peti.hꝛ̃.eadẽ est ⁊ de re ⁊ de fructibus.s̃.de pe.here.l.item ve.§.fructus.⁊.l. sed ⁊ si lege. §.fi.⁊.l.seq.sed quia rei ven.est specialis si fructus sunt separati a re vna est rei ven.alia fructuum.C.de condic. sine causa.l. missa.Item alia est differẽtia:quia pe.here.est bone fidei.C. de peti.here.l.fi.rei vendi.est stricti iuris.insti.de acti.§. actionũ. Item peti.here.non datur contra ti.possidentẽ.C. de pe.hꝛ̃.l.iȷ̃ sed rei vẽ.sic.ĩ.e.l.in speciali.⁊ que sit ratio dixi.s̃.de pe. here.l. regulariter.Item ex ista differẽtia nascitur alia.quia pe. here. non datur contra ti.pos.non tollitur longo tẽpore.C.đ.pe.hꝛ̃. l.hꝛ̃ditatis.nisi quibꝰ casibus excedit suos terminos.C.đ edic. diui.adri.tol.l.fi.sed rei vẽ.tollitur longo tẽpore.insti. de vsuc. in prin.⁊.C.de vsuc.trãs.l.vna.⁊.C.de p̃scr.lon.tẽ.l.pe.⁊.l.fi.sed contra male fidei pos.durat xxx.an.C.de p̃scri.xxx.an.l.sicut.et l.cum no.§.illud.⁊.l.si quis emptionis.

1 ☞ Si persona per quaꝫ quis possidet absens sit vel datur dilatio vel prestatur cautio de restituenda.

1 **Si per filium.** †Si pater vel dñs per filiuꝫ vel seruũ possidebat aliquã rẽ sciẽs ꝙ possidetur sine dolo ⁊ culpa p̃ris ⁊ dñi abest tẽpore sentẽtie dabitur patri vel dño tẽpus ad rẽ illam reducendam vel debet cauere de possessione illiꝰ rei restituẽda.hoc dicit.[possideat] vel seruũ vel aliam rẽ alienam.[danduꝫ]vt adducat eã sumptibus petitoris.s̃.e.l.si res.[restituẽda].s̃.e.l.si vero.

1 ☞ Bone fidei possessor sumptus ꝑ doli exceptionem recuperat.Item expensas factas in edificando de nouo recuperat nisi actor deductionem sibi concedat.h.d.

1 **In re petita.** †In.§.isto cum.l.seq.vsqꝫ ad.l. istã fructus.tractatur de eadeꝫ materia: et dicitur.si res petitur a possessore an si fecit sumptus possit retinere doli excep.⁊ quos.Et dicitur in.§.isto.si peto a te rem et tu fecisti sumptus ante lit.cõte.subuenitur tibi ꝑ doli excep. non tenearis mihi reddere nisi refundam tibi sumptus vtiles vel necessarios.idem est si petiȷ a te seruuꝫ nomine cuius fuisti condennatus noxali iudicio ⁊ prestitisti litem extimari. idem est si peto a te aream ⁊ tu in ea edificasti non teneris reddere nisi refundam sumptus.idem est in vxore si vir donauit ei areaꝫ et vir repetat eam repellitur doli excepti.nisi refundat sumptꝰ quos fecit in edificando.Sed quid erit in puero: possides eũ: erudisti eum.nunquid sumptus factos in erudiendo teneor tibi reddere.non nisi in casibus qui subiȷ̃ciuntur.nec potest adhiberi hic eadem distinctio que in area.quia possessor vel recuperat sumptus doli excep.vel abradit.sed in puero nõ possunt abradi:nisi in casibus cum seruum venalem habebaꝫ ⁊ plus ex illius artificio sum assecutus.vel denunciatum fuit actori vt impensum solueret ⁊ petitore simulante possessor fecit:quia recuperat.sed si ex fructibus tantum est consecutus quantum fecit sumptus indubitãter frustra peteret.Sed quid si forte possidebas seruum meum minorem.xxv.an.⁊ post.xxv.an.instruxisti in aliquo artificio.nũquid poteris opponere doli excep. de fructibus.Respõdeo ꝙ sic.hoc dicit.[fecerit]bona fide[debet.]vt hic.⁊.ĩ.de condic.indeb.l.si in area.⁊.ĩ.de acti. empt. l. ideoqꝫ.[pecuniam]lit.exti.vtetur doli excepti.nisi restituatur quod soluit pro litis exti.⁊ hoc est verum quãdo plus expediebat domino serui lit.exti.prestare.s̃.de pet.herẽđ.l.vtiles.[edificiȷ̃s]quia interdum auditur.ĩ.e.l.iul.⁊ ibi dicetur.[dixerũt] ꝙ non valet donatio.ĩ.de donatio. inter virum ⁊ vxo.l. j. ⁊.ij. vnde potest reuocari.ĩ.de donatio.inter virum ⁊ vxo.l.si sponsus.in fin.cum.l.sequen.[idem] ꝙ retineantur sumptus per doli excepti.nisi in tribus casibus qui.ĩ.ponuntur.Item non idem vt possit industria radi.sicut dictum est in area. [debeã] facit infra de pignori.acti.l.si seruos. §. j.[diximus]ꝙ possit abradi[exceptio]tertius casus est infra.e.l.ꝙ si artificem.[possunt]quia potest esse calculator infra.de vsufruc.l. arboribus. §.de illo.⁊.ĩ. de libe.cau.l.vlti.[compensari.]doli mali excep. retineri.

1 ☞ Possessor tenetur ad fructus perceptos ⁊ qui ꝑcipi potuerunt.⁊ ideo cum desinunt posse percipi absqꝫ sui culpa abinde desinunt deberi cum ceperint posse percipi absqꝫ sui culpa ab inde incipiunt deberi.h.d.

2 Fructus naturales qui dicantur ⁊ qui industriales.

3 Malefidei possessor an ⁊ quando teneatur de fructibus perceptis et percipiendis.

Fructꝰ nõ modo ꝑcepti.

1 †In.l.ista cum seq.tractatur de eadeꝫ materia vsqꝫ ad.§.vbi autem.intelligitur ista.l.de male fidei possessore rei aliene qui ti.non habebat.ponetis ita casum. possidebas fundum meum mala fide sciẽs tuum non esse ⁊ sine omni ti.de illo fundo conuenio te rei vendi. probo meum esse ad quid condennabit te iudex.certe ad fundum:immo ad fructꝰ perceptos ⁊ percipiendos qui honeste percipi potuerunt.sed quid erit tu male fidei possessor dolum vel culpam commisisti ob quam res periȷ̃t.nunquid sicut condennaris ad rei exti.ita ad exti.fructuum vsqꝫ ad tempus sententie sicut si res non periȷ̃sset.⁊ respondetur ꝙ sic.quia ergo ratio fructuum habetur in rei vendi.ex die ex quo possessa est vsqꝫ in diem sententie. sequitur ex quo vendico proprietatem nudam ⁊ alius habet in ea vsumfructum si tempore sentẽtie est vsufruc. consolidatus proprietati.hic habetur ratio rei ⁊ vsufruc.nam si peto a te reꝫ et tempore sentẽtie aliquid per alluioneꝫ accrescit illud venit in rei vendica.idem econtra.peto a te rem lit. contesta. legaui vsumfruc.nunquid habetur ratio fructuum ex eo die quo discessit a proprietate.certe non.hoc dicit vsqꝫ ad. §. vbi autem. [non modo]id est non solum modo.[percipi]a possessore vel etiam a domino:infra.e.l.si nauis.in fin. de percipiendis honeste tenetur non inhoneste.s̃.de petitio.here.l.ancillarum. in fin.⁊.l.sequen.[tempus]accedit.s̃.e.l.iu.scribit.quia habetur ratio fructuum ⁊ perceptorum ⁊ percipiendorum hac ratione ⁊c.[moras]iudiciȷ̃ sic ad proprietatem quia periȷ̃t morte vsuf. C.de vsufruc.l.corruptionem.[habebitur] istud videtur verũ ꝙ habeatur ratio fructuum si vsufruc.habebat causam a me: vel ab alio a quo habebam al's secus.ĩ.si ser.vẽd.l.loci corpus. §.quod si forte.aliȷ intelligunt indistincte.accedit.ĩ.de pig.l.si fundus.[legauerit]vel donauerit.[putant] Circa.l.istã fructus. est aliquantulum insistendum. habetis hic ꝙ possessor

De fructib⁹ Adde nunquid teneat ad fruct⁹ quos ipse pcipere potuit vel qs petitor pcepisset no.bar.i.l.nonū C.de rei vē.ꝛ adde ꝙ si est ɔstitutus p denunciatione tenet tātū de pceptis. vt p bar. in.l.si fundus.C.eo.

tenetur ad fructus perceptos ꝛ percipiēdos probo cōtra.quia erat bone fidei aut male fidei.si est bone fidei nō potest locū habere.l.ista.q: fructus lucratur ꝛ etiā de perceptis nō tenet.ƒ.de acqui.re.do.l.bone fidei.si erat male fidei nō potest stare.l.ista quia male fidei possessor tenetur de perceptis nō de pcipiēdis. C.eo.l.si quis fundum.Ad istud ita dicetis.l.ista intelligenda est in male fidei pos.qui habebat scientiam rei aliene:ex eo ipo ꝙ sit suam non esse.C.vnde vi.l.cum querebatur.in fi.ꝛ est intelligenda in male fidei qui caret ti.qui tenetur de perceptis ꝛ percipiendis.vt hic.ꝛ.ƒ.e.l.si nauis.in fi.In male fidei qui habet ti.non potest intelligi:quia tenetur tantum de perceptis non de percipiendis.vt in.l.contra.licet in casibus fallat. vt.ƒ. dicetur.In bone fidei non potest intelligi.l.ista:quia non tenetur de fructibus percipiendis. vt in preallega.l.bone fidei. Et ad solu.huius cōtra.ita dist.est ꝛ aduertatis eam:quia dominus Azo.scripsit in summa huius ti.in princi.ij.colū.et in duobus alijs locis.vt hic.ꝛ.ƒ.e.l.sancimus.in fi.ego tamen in aliquibus dicam aliter ꝙ̄ ipse scripsit:ꝛ in aliquibus plenius
2 dicam.†Fructus alij sunt naturales:alij industriales.naturales dicuntur qui pcipiuntur ex sola diuina prouisione etiam sine industria ꝛ ex causa hominis:vt sunt poma:cerasa.Industriales dicuntur qui sine industria non pcipiētur.vt sunt segetes.vt.ƒ.de vsu.l.in pecudū.ꝛ.l.fructus.Item fructus alij sunt percepti alij pcipiendi.Percepti dicuntur duobus modis dixit azo.ꝛ dñs od. non putat bene dixisse.pcepti dicūtur in bo. fi.pos.statim si a solo sunt separati:ꝛ in horreo nō reconditi.in fructuario dicūtur pcepti ita demum si a solo sunt separati et in horreo reconditi ꝛ non ante.ꝛ ad hoc alleg.ꝛ ipse ꝛ dñs Jo. duas.ll.que nō dicūt hoc.ƒ.e.l.ante pe.ꝛ.ƒ.de vsuris.l.qui scit. §.j.Sed dicet aliquis vestrū non darē de hoc vnā muscam que est vtilitas in hoc:certe in hoc:quia vbiq; terrarū propter inuidiam que est inter homines damnū datur in fructibus vinūt aliqui furtiue ꝛ comburunt eos ex quo sunt separati.si bone fidei pos.pcipiendo fructus facit suos anteꝙ̄ percipiantur sine soli sunt de eis extantibus si exportarentur haberet rei vendi. de eis assumptis debet habere condic.fur.vel sine causa.in fructuario non facit anteꝙ̄ sint in horreo reconditi.ergo act.non habebit nec rei ven.si extant.vel condi.fur.si cōsumpti sint: sed istā esset magna iniquitas cū fructuarius pcipiat dñi volūtate.preterea colonus si substrahatur habȝ condic.fur.ƒ.de fur.l. verū est qd multo fortius vsufruc.Item.l.est expressa ꝙ vsufr. statim ex quo separati sunt a solo facit suos.ƒ.qui.mo. vsufr. ami.l.si vsufr.messem.vnde no.aliam differētiam talē.fructus dicūtur pcepti a bone fidei ex quo a solo sunt separati:siue ipse percepit vel alius suo nomie:siue nō suo nomie.sed in fructuario dicūtur pcepti si a solo sunt separati:ꝛ nō in horreo reconditi:siue ipse pcepit vel alius suo nomine: non autē si non suo nomine.vt.ƒ.de vsur.l.qui scit.§.j.ꝛ.ƒ.qui.mo.vsufr.a.l.si vsuf. messem.ꝛ insti.de re.di.ꝛ ita obtinuit i quadā questione cuiusdam dñe quā vir reliquerat vsufructuariā.Percipiēdi dicunt duobus modis vel qui separantur pcipi:vel qui poterūt pcipi hic.ꝛ.ƒ.e.l.si nauis.in fi.Item fructus alij sunt extātes.alij cōsumpti.extantes dicuntur qui extāt in rerū natura. cōsumpti qui desierunt in rerū natura.Item fructus alij extātes vt spice alij pendētes vt racemi.Item possessorū alij bone fidei:alij male fidei.bone fidei possessor qui possidet cogitatiōe dñi.ƒ.de cōtrahen.emp.l.qui a qualibet.male fidei qui sciunt rē suaȝ non esse.C.vnde vi.l.cum querebatur.Itē possessorū alij cū ti. quia emerunt alij sine ti.vt qui non habēt aliquā causam possidēdi hijs ita sparsis p ordinē videamus.Dicūtur naturales qui pcipiuntur diuina potētia.Industriales dicūtur qui pcipiūtur industria hominis.pcepti dicunt in vna significatione ꝭm az. in alia ꝭm od.vt.ƽ.dixi.pcipiendi dicunt duobus modis.vt.ƽ dixi.Or dicemus ita i fructibus naturalibus nullus possessor percipiendos facit suos bone fidei vel male fidei:vel cū ti.vel sine ti.ƒ.d vsur.l.fruct⁹.nec ob.l.que dicit:bone fidei emptor percipiendo oēs facit suos:intelligo oēs industriales nō naturales.vnde oīs possessor de fructibus naturalibus pceptis extantibus tenetur rei ven.de consumptis cōdic.sine causa.C.de condic.sine causa.l.mala.nisi essent consumpti sine dolo ꝛ mala fide:vbi consumpsisset meam rē in quam de suo tantundē esset consumpturus.ƒ.si cer.pe.l.si ꝛ me.ꝛ.l.si eū.in fructibus industrialibus bone fidei facit suos.nec distinguo habeat ti.vel nō licet ibi videatur loqui i eo qui habȝ ti.q: loquit de bone fidei emptore:sic intelligit.insti.de re.di.§.si quis.ꝛ in prealleg.l.bone fidei.vnde pcipiendo facit suos adeo ꝙ extātes nō possunt vēdicari ab eo:quia est dñs.ƽ tenet iud.offi.qui deseruit actioni.insti.de iud.of.§.illoꝝ.deductis sumptib⁹ factis in eis que rēdis ꝛ cōseruādis.ƽ.de pet.hered.l.si a dño.de eis cōsumptis nullo modo tenetur ꝙ lucratur eos propter industriā et cultu

ram.ƒ.si.re.l.iiij.§.pe.ꝛ dicit bone fidei quantū ad fructus qui ab initio sint bone fidei adeo ꝙ post lit.contestatā nō efficitur male fidei.ƒ.de vsur.l.qui scit.§.bone fidei.si autē possessor est male fidei hic refert aut est sine ti.aut cum ti.si est sine ti. tenet de pceptis ꝛ percipiendis.de perceptis siue honeste siue inhoneste.ƽ.de pe.hr.l.ancillarū.de percipiēdis honeste vt hic.ꝛ.ƒ.
3 de vsur.l.generaliter.†Unum sciatis male fidei tenet de fructi
4 bus:[a] siquidē pendēt:eadē est vendicatio ꝛ fructuum.ƒ.e.l.fructus.si aūt sunt separati:quia rei vend.est specialis act.tenetur vna rei ven.de re.alia de fructibus si extāt.si consumpti sunt cō dic.sine causa. vel furti.C.de cōdic.sine causa.l.male fidei.ꝛ hec vera sunt in pos.qui ab initio nō fuit male fidei:sed ab initio fuit bone fidei lit.contest.efficitur male fidei.ƽ.de pet. hr.l.sed et si lege.§.si aūt.licȝ de perceptis ante lit.conte.vel post litē cōte.non teneatur iud.of.C.e.l.certum.§.post lit.conte.si est male fidei ꝛ habet ti.de perceptis tenetur a percipiendis propter ti. excusatur.vt in.l.contra.C.e.l.si quis.sed fallit in quattuor casibus in quibus nō excusantur a percipiēdis.Unus casus est si compulisti me vēdere per metū tibi.ƽ.qd metus causa.l.sed ꝛ partus.in prin.Item fallit si quis emit a debitore alienā rē in fraudem creditorum.ƒ.de hijs que in frau.cre.l.ait pretor.§.p hanc.Item fallit in tertio casu si quis emit rē a fisco que venditur propter publicas pēsiones non solutas ꝛ emit sine subastatione solenni.C.de iur.ast.fis.l.j.ꝛ.ij.Item fallit in eo qui emit rem ecclesie sine solēnitate.in auct.de non alie.§.j.scda coll.Itē fallit vbicunq; quis mercatur cōtra.l.interdictum.ƒ. de agr.ꝛ cē.l.quemadmodū.assignauerūt quidā aliū casum.l.nō probatum.si fructus maturos passus est corrumpi.

Bi autē alienū fundū. Fundum alienum nō meū cepi a te vēdicare sicut esset meus iudex sua sententia declarauit meū esse cum non esset:nunquid debȝ possessorē de fructibus cōdēnare Respondet ꝙ sic:quia ex quo res aufertur possessori. fructus ad eum ptinere non debēt.hoc dicit[sentētia]scilicȝ iniqua cū debeat eū absoluere:ꝛ ita sentētia non dat dominiū sic.ƒ.si ser. vend.l.sicuti.§.plane.Si intelligatur in possessore male fidei: quia bone fidei de consumptis non tenetur.ƒ.si.re.l.iiij.§.post litem.[restituisset]q.d.non video.

1 Ei qui soluit litis estimationē cum posset restituere rem de euictione cauere non tenetur.

1 Petitor. †Si tu possides rem meam ꝛ peto eā a te ꝛ tu offers lit.exti.non teneor tibi de euic. cauere tibi imputet cur nō mihi restituisti cum mea sit.hoc dicit iste.§.[possessor]qui offert lit.exti.ƒ.e.l.eius rei.ꝛ.l.seq.[rem] hoc est verū cum possessor a petitore non habebat causam possidendi:secus si haberet causam possidēdi tunc cauet de euict. ƒ.de donati.inter virum ꝛ vxo.l.donate.sed licet non caueat de euict.tamē de euict.tenetur possessor.ƒ.de euict.l.ij.licȝ secus in transact.C.de transac.l.si pro fundo.

Eorum. Sicut eorum corporuȝ que diuidi possunt lȝ partē petere si pars est mea ita ꝛ eoruȝ que diuidi non possunt licet pro indiuiso partē petere:si pro indiuiso sum dominus partis.h.d.[nō possunt]vt in equo[partē] diuisam:sed in rebus que diuidi possunt debȝ quis petere partem diuisam.ƽ.e.l.pomp.§.si ex eius.

1 Reus ante lit.cont.debet interrogari vtrum possideat vel dolo desierit possidere.

1 Ui petitorio. †In prin.huius.l dicitur:si cōuenio te rei vē.pro re aliqua quā possides ne frustra experiar debeo interrogari corā iudice:vtrum possideas vel dolo desijsti possidere.ideo quia rei vē.datur cōtra possidentē vel dolo desinentem possidere.h.d.[vtitur].i.vti vult.quia ante lit.conte.ꝛc.ƒ. rem ra.ha.l.amplius.alij legūt proprie.[vtitur]litem contestādo.[possidere]ꝛ ita no.ꝙ rei ven.datur contra possidentē vel eum qui dolo desijt possidere:quia dolus pro pos. habetur.ƒ. de reg.iur.l.parem.ꝛ ideo interrogatur vt hic dicitur.accedit.ƒ de inter.act.l.qui seruum.§.ij.ꝛ fi.ꝛ fiunt ideo q: forte possessor tempore sententie negaret se possidere.queritur super.l.ista interrogatio ista debȝ fieri oblato libello ante lit.conte.ƽ. de pe. here.l.regulariter.Sed quid si omissa est per errorem ante litē contesta.poterit fieri post lit.cont.dixit azo.ꝙ nō quasi sit quedam dilatoria.ƽ.de procur.l.pomp.§.rati.ꝛ.C.de procur.l.ita demuȝ.ꝛ ideo exponebat vtitur.i.vti vult.sed satis potest dici ꝙ possit fieri post lit.cont.quia equitas suadet:quia dicit lra. vtitur.s.litē contestando:q: nemo solet litē contestando facere suam condictionem deteriorem.ƒ.de reg.iur.l.nemo.

1 Res si perijt culpa possessoris eius nomie condēnatur.

Qui in rem

1 **Qui in rem.** †Conuentus rei vendic. de re tenet etiam si in re dolum cōmisit vel culpam. videtur fuisse in culpa si rem de qua conueniebatur rei vendica. misit per loca insidiosa: vel tradidit vt pugnaret cum bestijs vel si cū seruus peteretur ab eo τ sciebat fugitiuum τ eū non custodiuit vel cum petebatur nauis ab eo: τ ipse non congruo tempore nauigauit. h. d. [condēnatus]. q. d. nō solum tenetur de dolo si fecit. s. e. l. iul. scribit. imo de culpa. s. e. l. non solum [non custodit] cum erat custodiēdus. s. e. l. si a bone fidei. et. l. seq. [τ est] sed si idoneo tēpore misit τ cōmisit idoneis personis non tenetur. s. e. l. non vtiq̧.

1 ☞ Qui ab initio fuit bone fidei τ ex postfacto male fidei fiat quod edificauit potest tollere non autē expensas potest p doli exceptionem retinere.

1 **Iul. lib. vij. ff. scribit τ si i.** † In. l. ista dicitur. ego emi aream alienam a non dn̄o bona fide putans eum dominū cum non esset postea cepi scire aream fore alienā ex quo sciui in illa area edificaui. dominus aree vendicat a me volo euȝ repellere doli excep. nisi refundat mihi sumptum queȝ feci in edificando de nouo. nunquid dabitur mihi doli excep. τ videtur φ non. quia datur bone fidei pos. τ ego videor male fidei ex quo sciui et edificaui in area. econtra videtur φ debet mihi dari. quia certo de damno vitando. sed ait iul. τ bene. hic mediam viam eligendā fore nec dabitur mihi doli ex. indistincte si non refundat dominus sumptum nec dominus lucrabitur cū aliena iactura: sed debet mihi permitti tolli sine lesione prioris status. hoc dicit. [area] vocamus in. ll. nostris aream locū deputatum ad edificiuȝ. qđ in vulgari nostro casamentum vocamus. sic similiter hic. τ. ĵ. de condi. inde. l. si in area. [fuerim] quia cū emi τ per traditioneȝ accepi putabam venditorem dominū esse est bone fidei emptor qui putat venditorē dominum cum non sit. ĵ. de contrahend. emp. l. qui a quolibet. τ. ĵ. de acqui. re. do. l. bone fidei. [prosit] et videtur φ non. quia eo tēpore quo edificaui eram male fidei et hec exceptio prodest bone fidei. econtra videtur φ ꝓsit. quia certo de damno vitando ipse de lucro τ non est par ratio τc. C. de codi. l. fi. [excep.] doli mali que consueuit dari bone fidei. s. de pe. here. l. vtiles. τ. l. plane. [tollat] possessor. Circa. l. istaȝ est aliquantulum insistendum. habetis si bone fidei possessor aree edificat in ea ex que cepit scire alienam non subuenitur ei de sumptibus doli mali except. opposita. sed subuenitur ei vt tollat edificiuȝ sine lesione prioris status. videtur contra. aut fuit bone fidei aut male fidei. si bone fidei ergo debet habere doli exc. de sumptibus. s. e. l. si autē. §. ij. τ. iij. τ. l. vtiles. τ. l. plane. si fuit male fidei non debet tollere quia videtur donare. vt insti. de re. di. §. ex diuerso. τ. ĵ. de acquir. re. do. l. qua ratione. §. ex diuerso. Ad quod dicetis tres sunt casus. duo ponuntur in opponendo. tertius in soluēdo. sunt tres casus: aut possessor semper fuit bone fidei aut semper male fidei aut ab initio bone fidei. sed cepit esse male fidei: τ tunc inedificauit: vbi semper fuit bone fidei subuenitur ei per retentionem doli excep. de sumptibus. ĵ. de condic. inde. l. si in area. ĵ. de act. emp. l. idemq̧. τ. ĵ. de do. excep. l. paulus. preterφ in casibus in quibus non subuenitur doli except. puta si dominus erat pauper vel illam impensam non erat facturus. s. e. l. fi. autē. §. fi. τ. l. priori. Secundus casus est. si ab initio fuit male fidei ex quo sciens fecit videtur donare. vt in prealleg. l. §. ex diuerso. τ. C. e. l. ij. Tertius casus est. si ab initio fuit bone fidei τ cepit esse male fidei τ tunc inedificauit. hic licet tollere edificium sine lesione prioris status ratione iusti initij. nam ratione initij id accedit vt non iudicetur in totum male fidei: sicut non censetur totū falsum quod vicia tur primordio veritatis. ĵ. de leg. j. l. cum filius. §. heres. Et no. φ possessor bone fidei incipit esse male fidei si habet scientiam rei aliene quod est regulariter verum. vt hic. τ. s. e. l. item si. §. si. fallit in duobus casibus. vnus casus quantum ad fructus percipiendos. quia bone fidei pcipiendo fructus facit suos. τ suffi cit eum habere in initio bonam fidē. ĵ. de vsu. l. qui scit. §. bone fidei. Item fallit quantuȝ ad vsuc. pficiendā. C. de vsuc. trans. l. vna. §. hoc. τ dixi. s. e. l. si post acceptum.

1 ☞ Possessor recuperat expēsas a domino si dominus erat facturus vel rem distracturus non aliter si hac re esset caritur⁹.

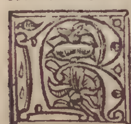
2 Impense necessarie que dicantur: que vtiles τ que voluntarie.

1 **In fundo alieno.** † Quia. l. ista videtur contradicere superiori vt dicam circa litteram. vel qr ista. l. alijs. ll. videtur obuiare cōtinuabitis ad precedentem hoc modo. In superiori. l. tractatū est de possessore qui fuit bone fidei ab initio si effectus male fidei de nouo edificauit. in. l. ista tractatur de possessore qui semper fuit bone fidei τ durauit τ edificauit non necessario. sed vtiliter edificando de nouo quia dicitur vtiliter facere cum edificat de nouo. necessario dicitur facere dū reficit edificium ne ruat. ponamus ita casum. aliquis ignorās fundum alienū a non domino emit τ dum putaret suūm esse in isto fundo edificauit de nouo vł seminauit ibi vel plantauit ibi conuenitur a vero domino rei vēdi. vult repellere verum dominum doli exc. non reddam fundum nisi resartias sumptus quos feci in edificando. nunquid verus domin⁹ tenetur refundere. Respondet iuriscon. non possum in respondendo tradere regulaȝ dico hoc cōmitto arbitrio iudicantis: quia interdū arbitrabitur repellendum interdum non. refert enim aut dominus erat istū sumptum facturus: τ res melior facta est. quo casu dominus repellitur doli exc. vel quatenus est impensum. vel fundus factus est preciosior nisi refundat. aliquando non tenetur refundere. quid si domin⁹ erat pauper vel istū sumptū non erat facturus vel rem venalem non habebat vel sumptus est tantus φ potius dimitteret funduȝ. cogeretur ergo fundo paterno vel auito in quo essent sepulcra auorum carere quod esset absurdum dicere. vnde dicendū sicut possessor si facit sumptus voluntarios satis est si dominus patitur tolli sine lesione prioris status. ita si bone fidei possessor fecit sumptus τ dominus pauper est vel non erat facturus φ patiatur petitor tolli edificium sine alia lesione prioris status. verū si dominus vult refundere quantū valebit istud ablatum quod expendit τ ipse penitus vult tollere sine lesione prioris status maliciosus est. vnde non audietur: quia malicijs hominū obuiandum est. qn̄ nihil aliud agunt nisi vt non prosint. ȝ officiāt. hoc dicit. [imprudens]. i. ignorās. sic exponitur. ĵ. si cer. pe. l. cum fundus. §. seruum tuum imprudens. vnde hic ponitur priuatiue. alibi sumitur imprudens. idē valde prudēs: τ tunc ponitur augmētatiue. ĵ. pro so. cum duobus. §. damna. [exueras] incipit loqui in secunda persona in processu facit transitum ad tertiam [edificasti] de nouo. τ sic fecisti sumptus vtiles [consueuisti]. i. seminasti vel plantasti. [euincitur] a non domino. τ sub. obstabit doli exc. petitori: nisi sumptum factuȝ in seminando refundat: ecce responsio bonus iudex τc. [constituet] ex psonis si dominus fundi est homo diues τ leue est refundere refundat: si est pauper non refundat ex causis si dominus erat istum sumptū facturus vel distracturus. τ iste fundus ex istis sumptibus preciosior refundat. si non erat facturus non refundat. sed patiatur possessorem abradere. τ ita no. hic in his que sunt facti. iuscō. non vult ponere os. istud est facti: sit dominus vł pauper vel diues. τ istum sumptum erat facturus vel non. vnde istud est contra scolares non sunt contēti. si respondetur de iure dicunt pro deo detis consilium de facto. quomodo dabitur eis forte ignoratur factum. sed de iure est consulenduȝ ẜm φ quis proponit questionem sic. ĵ. de impen. in rebus do. factis. l. j. §. quod dicit sicut tu magis scire potes quanta sit fides testibus adhibēda ĵ. de tes. l. iij. §. hec verba. Itē qualiter constituatur quis in mora difficile est scire. ĵ. de vsur. l. mora. [recipiat] pronūciabit iudex opposita doli excep. [τ si plus] aliquando per impensum preciosior efficit fundus. sed in minori quantitate φ̄ sit impensa. verbigratia. expēdit in edificando. x. fundus est factus melior in. v. recuperabit quanti preciosior factus est. ponam⁹ econtra: impendit. x. fund⁹ factus est melior in. xv. recuperabit quāti impēsum est. τ sic est hic eadem ratio contrariorum simile. ĵ. de impē. in re. do. fac. l. pe. et tn̄ ar. contra. ĵ. de v. obl. l. inter stipu. §. rem. τ. s. de hijs qui sunt sui iu. l. j. [habeat.] carere cogatur quod esse non debet. vnde no. non cogimur carere laribus et sepulcris maiorum nostrorum. s. de mi. l. si in emptione. C. d admi. tu. l. lex que. quomodo hoc casu subuenit possessori: certe vt possit tollere sumptū sine lesione prioris status. [que possides] al's possis. [poteras] nisi dn̄s esset paratus tantum prestare quantū valent res sublate. [tectoriuȝ] quod faciunt vltramontani de tabulis tegunt cameras. hec est voluntaria impēsa [finge] reuertitur modo ad materiam propositam in prima parte huius. l. [est] in residuo possessor. Ad. l. istaȝ opponitur ista. l. vult φ aliquando refundatur sumptus vel quando res preciosior facta est. contradicit. l. superior que non vult refundi sed tolli sine lesione prioris status. breuis est responsio. in. l. superiori loquitur in bone fidei possessore ab initio τ factus male fidei edificauit. hic loquitur in bone fidei pos. semp qui edificat de nouo τ sic vtiliter. Et ad solu. huius cōtra. de sumptib⁹ refundendis vel non a petitore possessori cum agitur in reȝ. ista disting. est.

2 † Impense alie sunt necessarie: alie vtiles: alie volūtarie. voluntarie sunt que rem exornant non autē faciunt rem meliorem vel deteriorē vt sunt picture. pingere cameras vt sunt tectoria: teleare in parte superiori ita φ non videantur tegule. Vtiles impense sunt que rem faciunt meliorem deteriorē esse

non sinunt. domus non indiget refectione percipiuntur de pē sione decem libre. possessor ita edificauit ꝙ percipiūtur. xv. hec est impensa vtilis. Item est impensa vtilis seminare de nouo. Necessarie impēse sunt si non essent facte res erat omnino peri tura vel deterior futura. vbigratia. quia domus minatur rui nam nisi possessor edificasset domus minasset ruinā in totum vel pro parte. vt ista probantur. ꝭ. de vbo. sign. l. impense. ⁊ ꝭ. de impē. in re. do. fac. l. j. §. nos. ⁊ l. iij. ⁊ l. quod dicitur. Itē impen se alie fiunt in faciendo de nouo in edificando. alie fiunt in refi ciendo in faciēdo vetus edificium. nam aliud est facere aliud re ficere. ꝭ. de iti. actuqꝫ pua. l. iij. §. vl. ⁊ ꝭ. de nō. ope. nū. l. j. §. si qs. Item impense alie fiunt ad annuam vtilitatē rei. ⁊ iste dicunt fieri ad perpetuam vtilitatē rei sit bonus paries de calce in do mo: ⁊ iste dicuntur fieri gratia rei. s. de pet. hē. l. si a domino. in fi. ⁊ l. plane. ⁊ l. vtiles. Istis ita premissis ita dicetis. si impēsa fit ad annuam vtilitatē rei gratia fructuum recuperatur a quo libet siue bone fidei siue male fidei. si tamē perceptum est etiam si dominus non erat facturus. s. de peti. hē. l. si a domino. in fi. et l. seq. ⁊ ꝭ. de op. ser. l. fructus. ⁊ ꝭ. sol. ma. l. fructus. si autē im pensa fit ad perpetuā vtilitatē rei hic distinguēdū est. aut im pensa est in edificando de nouo. aut in reficiēdo. si est in edificā do que fit de nouo. aut possessor est bone fidei ab initio: sed cū facit est male fidei. aut eo tēpore quo facit bone fidei. primo ca su donare videtur non recuperat. insti. de re. di. §. ex diuerso. re probata op. mar. qui dicebat ꝙ ipse haberet act. nego. gest. quā ti res melior facta esset. ar. s. de nego. gest. l. si pu. §. sed ⁊ si quis sed ibi accessit animo deponēdi. nec ob. C. e. l. ij. quia ibi si ipse mala fide edificauit videtur fecisse animo donandi non recu perat. si autē possessor est ab initio bone fidei ⁊ cum edificat est male fidei habet locum. s. l. prori. si autē ab initio fuit semper bone fidei cum fecit sumptus de nouo hic recuperat arbitrio iudicis ex personis ⁊ causis. vt in prin. huius. l. ⁊ in fi. subuenie tur ergo bone fidei interdum de sumptibus doli excep. ꝭ. de cō dic. inde. l. si in area. sed si restituit omissa doli exc. dabitur act. de equitate. dicit mar. ꝙ sic. nego. ge. ne locupletetur cū aliena iactura. ꝭ. de condi. inde. l. nam hoc verum est ꝙ non detur. ꝭ. cō muni di. l. in hoc iudicio. si autē impēsa est in reficiendo hoc re fert. aut facta est a bone fidei aut a male fidei. si a bone fidei sub uenitur doli excepti. si a male fidei iuđ. offi. subuenitur ei. s. de peti. hē. l. plane. ⁊ l. vtiles. si autē impēsa esset voluntaria si sit a bone fidei abraditur sine lesione prioris status. vt hic in medio l. si fit a male fidei perditur. C. e. l. domū. ⁊ hoc in rei vē. in peti. here. cum possessor male fidei debꝫ teneri inquātum est locuple tior subuenitur iuđ. offi. vtilibus ⁊ necessarijs ⁊ voluptuarijs. vt in preal. l. plane. ⁊ l. vtiles. in casu non subuenitur bone fidei de sumptibus vtilibus si tantum percepit ex fructibus. ꝭ. eo. l. sumptus. als fructus. alium casum habetis. ꝭ. e. l. emptor.

1 Edificans in alieno ex causa conductionis transfert do minium edificij in dominū soli.

1

Redemptores. †Dedi cuidam cemē tario qui scit edificare domū. c. vt edificaret mihi domū de suis cementis. accepta pecunia edificat de suis cemētis. nunquid transit in me dominiū cemētorū sic. quia agitur inter me ⁊ cuꝫ et edificiū cedit solo. hoc dicit. [edificant] quia edificium cedit solo. insti. de re. di. §. cuꝫ quis. ⁊ C. e. l. ij. Et potest dici ꝙ hic sit casus specialis in quo locatio transfert dominiū. ecce si condu co operas tuas in edificijs faciendis data pecunia si operaris de tuis cementis transit in me dominiū: quod est contra regu lam. ꝭ. loc. l. non solet. sic alibi est speciale. ꝭ. loc. l. in naue. vel di cimus ꝙ hic non erat proprie locatio sed emptio.

Iulianus lib. tali scribit. Mulier intercessit pro te contra vell. et pro te fun dum pignori obligauit illud pignus distraxit. nun quid eum poterit mulier ab emptore vēdicare sic. quia si mulier intercessit contra vell. sic non valet intercessiō nec fundi obliga tio. ⁊ ideo fundum illum ab emptore poterit vendicare. h. d. [distractū] ex pacto vel ex lege. instit. qui. ali. li. vel non. §. credi tor. [videt] quare q2 sicut nō valet ei9 intercessio. ita ex ea cā pi gnoris obligatio nō tenet. ꝭ. ad vell. l. j. ⁊. ij. ⁊ l. filiū. §. de pigno.

1 Existente conditione pacti adiectionis in diem emptor ipso iure desinit esse dñs ⁊ ideo non poterit vēdicare. h. d.

1

Si quis hac lege. †Tu emisti a me fundum eo pacto vt si alius offert mihi meliorem condictio nem res sit inempta allata est melior condic. nun quid poteris vti re: non. quia anteꝙ allata sit melior condict. potes vti in rē acti. sed postꝙ allata est non potes vti in rem acti. sed retransit in me dominium. h. d. [vti] tu emptor sed venditor sic. vt. ꝭ. dicam. [facta]. i. allata melior condi. [postea] id est allata meliori condic. [non poterit] vti emptor sed vendi tor. videtur contra. quare ego vendendo ⁊ tradendo transtuli dominiū. quare solo pacto transit dominiuꝫ. C. de pac. l. tradi tionibus. respondetur. regulariter verū est sicut solo pacto nō transit dominiū. ꝭ. e. l. si ager. ita solo pacto non retransit. C. de condi. ob cau. da. l. ea. sed speciale est in pacto adiectionis in diem. ⁊ l. cōmis. vt hic. ⁊ ꝭ. de in di. adicc. l. iij. ⁊ C. de pact. inter empt. l. cōmis. sicut fallit in donat. que fit sub modo. C. de don. que sub modo. l. j.

1 Qui emit ab eo qui hꝫ potestatē a dño hꝫ actionē in rē.

1 Si seruus. †Si seruus tu9 vel filius qui habebat liberam pecuļij administrationem fun dum peculiarem vendidit ⁊ tradidit. ego emptor si cadā a pos. potero vendicare. sed si vendidit ⁊ tradidit funduꝫ domini vo luntate si cadā a pos. potero vēdicare. sed si procurator tuus vē didit ⁊ tradidit si cado a pos. potero vendicare. h. d. [admini strationem] quia potest vēdere ⁊ tradere. s. de pac. l. contra. in fi. §. si filius. [debꝫ] si cadat a pos. ꝙ possit vēdicare. [parauit] als prestabit. s. l. si cadam a pos. vnde procurator si habet specia le mandatum vel liberam administrationem poterit rē domi ni vendere. C. de pac. l. nam ⁊ necesse. ⁊ s. de procura. l. procura. cui. ⁊ instit. de re. di. §. nihil. als non posset. s. de procur. l. igno rantis. ⁊ l. procura. tutorum.

Si in rem ⁊c. Si ago acti. in rē contra te possidentē rē meam si ante lit. contesta. moriaris heres tuus ad quē non peruenit res petita erit absoluendus. veruntamē si quid cōmisisti quia fructus pcepisti vel pcipere potuisti vl de teriorem rē fecisti de hoc eris condēnandus. h. d. [absoluatur] cum decessit ante lit. cont. secus si post. ꝭ. e. l. si in rē. ⁊ l. cū autē. [sit] quia pcepit fructus vel deteriorem fecit. [veniet] sed si res peruenisset ad eum teneretur. ꝭ. ad exhi. l. de eo. §. pe. ⁊ fi.

1 Lapides sepulchrorū sunt religiosi: ⁊ ideo sunt exempti et non poterunt vēdicari: ⁊ ideo actione in factum dño succur ritur sicut si religiosi non essent. h. d.

1

De religiosis. †Si de lapidibus meis edificasti sepu chrum in tuo etiaꝫ dissoluto sepulchro illos lapi des non potero vēdicare. quia sepulchrū est res re ligiosa ⁊ lapides ei adherentes. sed licet non possint vendicari petuntur acti. in factuꝫ. sed quid aliquis de alienis lapidibus edificauit sepulchrū: postea distraxit vt alibi ponerentur vl vt ibidē ponerētur dominus poterit petere si extracti sunt. h. d. [adherent] vt sepulchrū. s. de re. di. l. in tantum. in fi. lapides ei adherētes sunt religiosi [possunt]. s. e. l. in rem. §. j. [subueni tur ne locupletetur cum aliena iactura. simile habuistis. s. e. l. in rē. §. itē quecunqꝫ. [poterunt]. i. acti. in factū. [similiter] id est vendicatione. alij exponunt acti. in factū. ⁊ ita sicut religio sa non vendicantur. ita que adherēt religiosis. s. e. l. in rē. §. j. ⁊ C. de sacrosan. eccle. l. sancimus.

Fructus. Cum ego vendico a te fundum sicut teneris restituere fundum. ita teneris restituere fructus pendentes. quia pars fundi videtur esse. h. d. [pendentes] vt poma vel ex tantes vt spice. [videntur] quandiu solo adherēt. vnde eadem est vendicatio pro fundo ⁊ fructibus. sed si separati essent. sec9 ꝭ. eo. l. fructus. ⁊ s. de peti. here. l. item. §. fructus. ⁊ C. de condi. sine causa. l. mala.

1 Bone fidei possessor ante lit. contest. tenetur de dolo ma le fidei de culpa bone fidei post lit. cont. tenet etiā de culpa. h. d.

1

Si homo. †Si ago rei vendi. contra bone fidei pos. serui mei et postea cepit scire seruum meum debet mihi ca uere ꝙ in illo seruo doluꝫ non cōmisit de culpa cauere non tenetur. sed si agerem contra male fi dei tenetur cauere de dolo ⁊ culpa. ⁊ hec sunt ve ra ante lit. contesta. post lit. contesta. tenetur cauere bone fidei de dolo ⁊ culpa. h. d. [conuentionē factam] extra iudicium. si mile no. s. e. l. si autē. §. possidere. non autē conuentionē factam in iudicio. quia post lit. cont. tenetur de dolo ⁊ culpa. vt in fi. huius. l. [debere.] hoc debꝫ intelligi in bone fidei qui cepit esse male fidei. C. de peti. here. l. quod si possessor. [contestatam] ac cedit. s. de pe. here. l. sed ⁊ si lege. §. si autem.

1 In soluentem litis estimationem transit dominium rei presentis vel postea ad presentiam venientis. h. d.

1

Eius rei. †In ista. l. cum seq. dicitur. si con uenio te rei vēdi. ⁊ tu vel condem natus rem restituere eam nō vis restituere. quia do lo desijsti possidere: vel ante sententiaꝫ dolo desijsti possidere

possidere condennandus es quanti in litē iurauero. si soluis quod iurauero statim transit dominium illius rei. quod est verum: si res est in presentia. si in absentia non transit anteq̄ pos. voluntate mea adipiscaris. ⁊ ideo si conuenio te ⁊ tu dolo desijsti possidere: iudex non condennabit te anteq̄ caueam q̄ p me non fiet quo minus pos. adipiscaris. h. d. [pertinet] quia sicut extimatio facit emptionem vt annectit. et. ff. de vsuc. pro empt. l. ij. [res] pro qua cepi extimationē. ⁊ ita ratione presentie transit dominiū. sic alibi. ff. de acqui. po. l. j. §. si iusserim. ⁊. ff. de contrahen. emp. l. clauibus. [actoris] ⁊ nō ante. quia sola vēditiōe non transit dominiū. ff. e. l. si ager. [iri]. i. q̄ non perueniat ad eum qui soluit litis extimationem.

1 ☞ Bone fidei possessor doli exceptione expēsas recuperat nisi excōputētur cum fructibus. h. d.

1

Umptus. † Si bone fidei pos. predij facit sumptus in predio vtiles vel necessarios recuperat eos opposita doli excep. a petitore recuperat deductis fructibus quos pcepit ex fundo. si enī tantū est in fructibus quantū in sumptibus nō recuperat nam vsq̄ ad quantitatē fructuum admittitur compensatio si nihil est in fructibus recuperat opposita doli excep. cum essent vtiles vel necessarij ⁊ dominus esset facturus ⁊ res preciosior facta est. h. d. [possuȝ] iure actiōis [opposita] indistincte si sunt necessarij. ff. de pet. here. l. plane. ⁊. l. vtiles. si sunt vtiles interdū. ff. e. l. in fundo. [compēsatione.] quomodo: cuȝ de specie ad speciem non fit compēsatio est intelligēdum non fit compensatio de extimatione fructuum ad sumptus. Not. hic q̄ regulariter bone fidei possessor fructus industriales facit suos. ff. fi. re. l. iij §. post litē. fallit in duobus casib⁹. puta si vult recuperare sumptus doli mali excep. tunc debȝ fructus cōputare. vt hic. idē est cum vult petere vsuras precij dati. ff. e. emptor predium.

Olum partem. Dixit q̄ solum pars est edificij cum edificium cedat solo. nunquid vēdicat edificium ⁊ solum. nam sicut mare subiacet nauibus: ita edificium solo. h. d. [edium] cum ſm legistas domus constitit ex solo ⁊ pariete ⁊ tecto. ff. de vsucap. l. eū qui. [alioquin] id est non aliter. q. d. sicut mare subiacet nauibus. ita solum edificio. alij exponunt nec alioquin. id est eo modo. [meum ⁊c.] illud est meum quod superest ex re mea. vnde si rem petam re dissoluta quod superest potero vendicare. h. d. vnde est exemplum sicut bouē viuum possum vendicare si meus est. ita eo mortuo corium potero vēdicare. accedit. ff. de condic. fur. l. si seruus. §. boue.

1 ☞ Dominiuȝ non queritur ex solo titulo absq̄ traditione nec ius vendicandi. h. d.

1

I ager. † Emi a te agruȝ certo precio sed non tradidisti. nunquid potero vendi. non anteq̄ pos. fuero adeptus: quia sola emptione agri non transit dominiuȝ. secus si suȝ heres institutus ⁊ adeo hereditateȝ: quia res hereditarias potero vendicare ⁊ si possessionem earum rerum non habeā. h. d. In. l. ista no. regulam ⁊ eius instantiaȝ. regula est: ex contractu sine traditione non transit dominium. C. de pac. l. traditionibus. ⁊. C. e. l. seruum. fallit interdum fauore persone. nam rei vēdite ecclesie ⁊ ciuitati transit dominiū sine traditione. C. de sacrosan. eccle. l. fin. Item fallit in pacto adiectionis in diem ⁊. l. cōmissorie. ff. e. l. si quis hac. Itē fallit in donatione que fit sub modo. C. de do. que sub modo. l. j. Item cum vēditur res ne prostituatur. ff. de contrahē. emp. l. hoc pactū. Itē fallit in vltimis voluntatibus cum heredis ⁊c. ff. de acquir. pos. l. cum heredis ⁊ dominium rei legate transit ab adita hē. ff. de fur. l. a titio. Sed que est ratio quare in contractibus non transit sine traditione in vltimis voluntatibus sic: est fauore vltimarū voluntatū. ff. d reg. iu. l. in testis. ⁊ ideo obligationū substātia hec est ⁊c. ff. d ac. l. obligationū sub. in prin. ⁊. ff. de acqui. re. do. l. tradicio.

1 ☞ Iudicium reale si transfertur in heredem post lit. conte. venit dolus ⁊ culpa defuncti ⁊ heredis: sed ante lit. contesta. de dolo defuncti nō tenetur nisi quaten⁹ est fact⁹ locupletior. h. d.

1

I in rem actum sit. † In. l. ista dicitur contra te possessorem rei mee egi rei vendi. decessisti: heres tuus eandem reȝ possidet. nunquid hoc iudicium in heredem dabitur. Respondetur q̄ sic. ⁊ ideo si heres tuus dolum vel culpam in re illa commisit ⁊ dolus vel culpa venient in hoc indicio. h. d. [sit] cuȝ possessore qui habȝ facultatem rei restituende. ff. e. l. officium. vel datum sit heredi. vel quia possidet. tunc non datur in heredem sed in possessorē. ff. ad exhi. l. de eo. §. pe. ⁊ vlti. vel datum sit: quia iam lis erat cōtesta. cum defuncto. tunc transit dominium in heredem etiam si nō possideret. [venit] quia si dolo malo heredis facta est res deterior. de hoc habebitur ratio. ff. e. l. non solū. si quid ex persona defuncti cōmissum sit. de eo habebitur ratio. ff. e. l. si in rem. concor. ff. de pre. sti. l. ij. in fin. ⁊. ff. l. proxi.

Um autem. In presenti. l. dicitur si possessor fundi ante lit. contesta. secum super rei vēdi. fundum dolo malo desijt possidere heredes eius rei vendi. non tenentur. sed tenentur acti. in factū inquātum sunt locupletiores. hoc dicit. [non sunt]. secus si lis esset contesta. transiret iudiciuȝ in heredem. ff. l. proxi. ante lit. contesta. non transit si non possideat. ff. e. l. si in rem. [ex ea] id est ex dolo defuncti ⁊ sufficit semel ad heredē ex dolo defuncti peruenisse. ff. quod me. causa. l. videamus. Et ita not. q̄ tenetur heres inquantum est locupletior. quia turpia lucra ⁊c. ff. de calum. l. in heredem.

1 ☞ In his que continentur fundo meo vna elementatione separatio non contingit. h. d.

1

I fundi. † Male fidei possessor fundi cepit colere fundum ⁊ in eo seuit: postea dominus euicit fundum ab eo vult male fidei possessor sata ⁊ plantata tollere. nunquid ei lȝ. Respondetur q̄ non. h. d. [possessor] quia male fidei qd̄ facit in fundo colendo donare videtur. insti. de re. di. §. ex diuerso. si bone fidei non sit: quia interduȝ subuenitur doli except. ff. e. in fundo. [euincatur] per verum dominum. [non potest] quare quia non videtur donasse. ⁊ quia quicquid seritur cedit solo. ff. de acquir. re. do. l. qua ratione. §. cum quis. veruntamē licȝ tollere non possit de fructibus non condennaretur nisi deductis sumptibus. ff. de peti. hē. l. si a domino. in fin. ⁊. l. seq.

1 ☞ Sentētia lata in reali contra clientulum non sapit preiudicium contra aduocatū ad quē res in veritate ptinet. h. d.

1

Inter officium. † In. l. ista nota. differētiam inter aduocatum qui adest cause alieno nomine ⁊ cuȝ qui suo nomine rem defendit ⁊ est talis. si tu sup re mea litigas cum alio ⁊ ego ignorans meam rē esse aduocaui pro te contra illum ex hoc non generatur preiudicium in dominium rei mee. secus tamē si possideo rē aliquā et illa petitur a me ⁊ defendam tanq̄ meam si succumbo p sententiam que transiuit in vigorem rei iudicate non potero dicere amplius meam esse. h. d. [vendicanti] vel defendenti [amisit]. ff. de procur. l. pomp. §. sed ⁊ si is. no. in. l. ista si aduoco pro te petendo rem meam ab alio ignorans rem meam esse non preiudicat mihi. vt hic. ⁊. C. e. l. ex re. quid si sciens certe ⁊ idem videtur. quia iste non est modus perdendi dominiuȝ: quia certi sunt modi quibus perditur dominium. inst. de re. di. §. per traditionem. iste non est de illis modis. igitur nō perdo dominiū ar. ff. de hijs qui sunt sui vel alien. iur. l. patre. preterq̄ in casu si aduoco mihi preiudicatur. ff. de inoffi. te. l. fin. sed si defendo rem aliquam tanq̄ meam ⁊ per sententiam pronunciatur reȝ esse petitoris mihi preiudicat: adeovt non liceat amplius dicere meam esse.

1 ☞ Heredes possessoris ante litis contesta. conueniētur rei vendica. secundum quod possident non pro portione hereditaria. h. d.

1

I possessor. † Quidaȝ possidebat fundum meuȝ obtuli ei libellū in rei vendi. ipse possessor decessit ante lit. contesta. relictis duobus heredibus alter heredum possidet rem illam alter non: cum quo agam rei vendi. certe cuȝ illo qui possidet ⁊ ille mihi condennabitur. hoc dicit. [ante iudicium acceptum]. id est ante lit. conte. in aut. de litig. §. omnem. quia ante lit. contesta. ⁊c. ff. rem ra. ha. l. amplius. [fuerat] quod esse debuit. ff. e. l. si in rem actum sit. [non debet] ⁊ idem est in personalibus acti. in commodato ⁊ deposito. ff. commo. l. iij. §. heres. ff. depo. l. in depositi.

1 ☞ Uniuersitas corporum ⁊ iurium non vēdicatur.

1

Endicatio. † In. l. ista notať differentia inter vniuersitatem corporalem vt gregis: quia illa potest vēdicari ⁊ vniuersitatem incorporalem vt peculij quia peculium non potest vēdicari res tamen singule peculij vēdicari possunt. h. d. [gregis] cuȝ grex sit vniuersitas corporea. [singulas] ex peculio [petet] rei vendi. ⁊ no. hic vendicantur corporalia. accedit. ff. e. l. j. cum l. sequē. non vendicantur incorporalia vt peculium cum sit nomen vniuersitatis tantum. ff. de peti. here. l. hereditas. ff. de pec. l. quantu. in fi. sed res singule ex peculio vēdicantur: q̄ possunt

esse res corporales.similiter in vsufru.est res corporalis ꝛ tamē non vēdicantur.§.de re.di.l.j.in fine.Sed quid erit ponamus in peculio est vnica res corporalis tantum.nunquid poterit peculium vendicari certum peculium ap.peculij non.sed fundus licet sit in peculio potest vendicari.Et ex.l.ista colligetis ꝙ iurisdictio nonvendicatur cum sit res incorporalis.vt hic.ꝛ quia vendicantur que possidentur.C.de alie.iur.l.vna.ꝛ incorporalia non possidentur.ſ.de acqui.re.do.l.seruus.§.incorporales.et de hoc dixi.ſ.si cer.petatur.l.j.

1 ☞ Duo si vendicant eandem rem ab eodē possessore primo vincenti traditur prestita cautione.

1 Sa quo. † Possidebam quēdam fundum alienū.vnns conuenit me rei vendi.postea alius nomine eiusdem fundi rei vēdi.me conuenit.vnus primo fuit persecutus ius suum ꝛ ostendit se dominum:iudex condennauit me ad restituendum fundum illi ꝛ coegit me:quia non appellaui illi restituere.alius petitor probauit se dominum.quomodo prouidetur mihi ne duplex damnum sustineam.Respondet iuriscon. hoc modo. primus iudex qui condennauit me ristituere fundum non coget me restituere nisi primus petitor caueat me seruare indennem aduersus secundum petitorē.h.d.[priori].s.petitori.al's est prior.scꝫ iudex.[caueret]quia non est suspecta persona ex eo ꝙ possidet multa immobilia.§.qui satisd.cog.l.si fideiussor in fi.[eum prestare].id est seruare indēnem.Habetis in.l.ista si possideo fundum ꝛ vnus dixit solidum suum esse proposita rei vendi.petit sibi restitui:ꝛ quidam alius petit similiter.si iudex condennat me primo petitori restituere non debet me cogi restituere nisi primus petitor caueat me seruare indennem aduersus secundum petitorem.ꝛ hoc idē quod dicitur in rei vēdi. habuisti in peti.here.§.de peti.here.l.cum idem.l.pe.Sed videtur ꝙ ista cautio non sit necessaria si sum condennatus primo petitori rem reddere.quomodo condennabor secundo petitori cum non habeam nec dolo desij possidere.ꝛ ad hocvt quis condennetur necesse est ꝙ possideat duobus temporibus tempore lit.contesta.ꝛ tempore sententie.§.e.l.si antē.§.j.cum non debeam condennari secundo petitori:quia non habeo nec dolo desij habere.igitur non debebit primus petitor cauere ꝛ quis superflua cauť.non debet onerari.§.de procura.l.non cogendū in fin.Respondetur.cautio ista non interponitur propter rem principalem.sed restituta priori petitori procederet secundus petitor in causa ꝛ facerem sumptus in ea.vnde si petitor primus cauet alienabit me ab illis sumptibus.simile no.§.de peti.her. l.si quid possessor.in fi.ꝛ.l.pe.ꝛ simile no.ſ.l.proxi. Sed quid differt ista.l.a se.ꝛ certe in hoc duo erant hic qui vendicabant solidum fundum.ꝛ ita loquitur in re immobili.ſ.l.se.loquitur quando possidebam seruum.ꝛ sic loquitur in re mebili.sed quātum ad cautionem non differunt.quia hic ꝛ ibi interponitur causa sumptuum.

1 ☞ Si super eadē re est duplex iudicium scꝫ petitoriumꝛ noxale si primo vincitur in petitorio res traditur prestita cautione si primo in noxali tradetur simpliciter.h.d.

1 Sa quo seruus. † Possidebam seruum stichum tu petebas eum rei vendi.dicens tuum esse. quidā alius conueniebat me furti noxali act.dicens ꝙ fecerat sibi furtum:iudex condēnabit me tibi quia probasti tuū esse quomodo subuenitur mihi contra illum qui agit furti noxaliter cum probauerit seruum fecisse furtum.ꝛ certe hoc modo quia iudex non condennabit te restituere nisi caueas mihi de indennitate prestanda aduersus secundum petitorem.sed ecōtra iudex condēnabit me illi qui egit furti noxali ꝛ tradidi pro noxa.si primus petitor probauit suum esse non debeo condennari cum nihil dolo meo factum sit. quominus traderem pro noxa.hoc dicit.[agebatur]vel noxali.ſ.de noxali.l. non solum [extimare].scilicet propterea iurare in litem[traderet].id est restitueret interponetur ista cautio gratia sumptuum. Ad istam l.concordat.§.de peti.here.l.cum idem.ꝛ.§.l.proxi. ꝛ differt a.l. proxi.vt ibi notatur.

1 ☞ Habitans in domo aliena domini voluntate quod ibi edificat dn̄s non facit:ꝛ ideo poterit vendicare.

1 Abitator. † Scolaris conduxit hospitium vsqꝫ ad annum non erant fenestre vel hostia apta ad studium scolarium locator nolebat immutare.vnde scolaris fecit fieri nouas fenestras vel hostia.finito tempore conductionis scolaris substulit illas fenestras locatorvult illas vendicare a scolari pro se inducit omne quod iniunctum est solo meo vel edificio factum est meū.

Respondet scolaris verum est ꝙ omne iniunctum cedit edificio:tamen ex quo separate sunt redeunt in pristinam causam. queritur quid iuris sit.Respōdeo ex quo separate sunt redeūt in primam materiam ꝛ scolaris habet rei vendi.non dominus hoc dicit.[reuerti]accedit.§.eo.l.in rem acti.in princi.ꝛ.ſ.de vsucap.l.eum qui edes.

 Uod infans. Si res mea mobilis vel immobilis est apud infantem vel furiosum ꝛ illam perdidit vel corrupit de hoc mihi furiosus non tenetur.h.d.[infans]dicitur īfans minor.vij.an. C.de iur.deli.l.si infanti.[furiosus]dicitur.§.de offi.pre.l.diuus.[est]non tenetur.nam vnus excusat animi iudicium.aliuꝫ infelicitas casus.ſ.ad.l.corn̄.de sic.l.qȝ infans.

 Ultius. Dominus nauis de aliena materia nauem suam reficit.nunquid remanet dominus nauis.Respondetur ꝙ sic.secus cum quis de aliena materia parata ad edificandum nauem fecisset:quia non efficitur dominus nauis.ꝛ est ratio:quia pmo casu nauis sequitur causam carine.ꝛ ideo dominus nauis manet. in secundo casu carine dominus non est.ꝛ ideo nec nauis dominus erit.h.d.[ea]scilicet de nouo.[fecisset]de aliena materia apta ad edificandum.[carine]vocat carinam fundum nauis:sicut enim rote currus sustentant currum. ꝛ ita fundus nauis nauem.qui est dominus carine intelligitur dominus totius nauis.Videturꝙista.l.nō possit stare si de aliena materia edifico nauem specifico specificatione efficior dominus.ſ.de acquir.re.do.l.sed si de meis.ergo remaneo totius nauis. breuis est responsio.de aliena materia non apta ad edificanduꝫ facio nauem specificatione efficior dominus.sed teneor ei de cuius materia feci vel furti ꝛ condic.fur.vel in factum.§.e.l.in rem.§. item quecunqꝫ.sed si de aliena materia iaꝫ apta ad edificandū nauem facio iam non efficior dominuꝫ.vt hic in fin.Sed dicet aliquis que est ratio diuersitatis in.l.ista ratio est illa vbi meā nauem edifico de aliena materia illud quod iungitur naui sequitur causam carine qui erat dominus carineꝛ istius inducti est dominus.sed vbi de aliena materia nauem facio: quia dominus carine non sum nec nauis. qui ante erat dominus remanet dominus vt hic.

1 ☞ Accessiones ciuiles in actione rei vendica.veniunt sicut naturales.

2 Accessio est duplex naturalis que est fructuꝫ ꝛ ciuilis que nō prouenit ex re sed occasione rei sicut est vectura ꝛ vsura.

1 In nauis. † Quidam nauem meam mala fide possidebat sciens suam non esse conuenio eum rei vendi. probo meam esse:certuꝫ est ꝙ debet mihi condennari ad nauem restituendaꝫ ad fructus nauis.id est ad vecturam perceptam ꝛ percipiendam sicut male fidei possessor taberne ꝛ nauis.Sed videretur cōtra.male fidei possessor de pecunia aliena non tenetur ad vsuras percipiendas si vsuras non attingit:sic videtur ꝙ non debet teneri ad vecturam nauis si non locauit eam.sed dicit iuriscon. non est ita:licet vsura pactione ꝛ vectura nauis non sit accessio naturalis sed ciuis.tamen aliud est in vectura aliud in pactione. si possessor locat nauim hoc nō est periculo suo ex quo cōgruat. idonee persone ꝛ tempore congruo.ꝛ quia ei non imminet periculum debet teneri de vectura perceptaꝛ percipienda.sed possessor pecunie contrahit nomen periculo suo.ꝛ ideo excusatur vt non teneatur ad vsuram percipiendam.h.d.[fructus]nedū percepti sed percipiendi[in tabula] aliena mala fide possessa [heres]putatiuus.[vel heres].id est possessor aliene pecunie. [iure].id est ex negociatione ꝛ industria. [non debet] si locat eam idonee persone ꝛ congruo tēpore al's esset secus.§.e.l.vtiqꝫ in fi.ꝛ.l.qui petitorio.§.fi.[teneretur].vt.§.si cer. peta.l.periculum.Not.hic ꝙ quedam sunt que proueniunt ex re quedaꝫ proueniunt ex industria extra rem.ꝛ aliqua que proueniunt ex re sunt fructus industriales.vnde accipiatis istum ordinem aliqua proueniunt ex re.aliqua extra rem occasione rei.que proueniunt ex re sunt fructus naturales vt poma.§.e.l. fructus. aliqua proueniunt ex re industria hominis vt segetes. vnde que proueniunt ex re dicuntur natura vel quasi natura prouenire. et in hijs que proueniunt ex re tenetur male fidei de perceptis et percipiendis si non habet titulum.§.e.l.fructus.ꝛ.ſ.proxi.§ et secus si haberet ti.quia a percipiendis excusať.C.e.l.si quis. quedam proueniunt extra rē occasione rei vt est vectura nauis

2 quia non percipitur tabulis:sed occasione rei.† Unde colligetis accessio alia naturalis alia ciuilis.accessio naturalisest fructuum.accessio est ciuilis que non prouenit ex re sed occasione rei sicut

rei sicut est vectura et vsura.vt hic habitis.Quia inter istas ac cessiones naturales nota similitudinem ⁊ dissimilitudinem in bone fidei iudi.sicut venit accessio naturalis ⁊ ciuilis a tempore more.ff.de vsuris.l.mora.§.in bone fidei.dissimilitudinem habent vt hic.differentia est in alio:quia in stricti iuris non veniunt citra vinculum stipulationis.C.de vsuris.l.ij.sed fructus bene veniunt in stricti iuris iudi.s.e.l.fructus.sic igitur male fi dei pos.nauis aliene tenetur vectura percepta ⁊ percipienda si potuit locare idonee persone ⁊ non fecit:sed certe possessor pecunie male fidei non tenetur de pecunia quam non attingit prestare vsuras.s.de peti.here.l.si possessor.§.j.nam licet conueniant vectura ⁊ vsura:quia extra rem recipiunt.tamen differunt in alio male fidei possessori imputatur si potuit locare nauem.sed possessor pecunie si non dat eam fenori non imputatur ei quia si fenori dedisset habuisset necesse dare periculo suo.

1 ☞ Fructus percipiendi intelliguntur qui a petitore percipi poterunt.

Generaliter. † Habuistis in principio huius.l. male fidei possessorem nauis teneri de vectura percipienda inde sumpta occasione sumitur regula generalis traditur q male fidei possessor tenetur de fructibus perceptis ⁊ percipiendis.hoc dicit [licuisset].id est ei restituta fuisset.vel si possessor potuit percipere.vt in principio huius.l. habetis hic male fidei possessor tenetur de perceptis.s.eo.l. fructus.tenetur de perceptis.intelligitur dupliciter de percipiendis si potuit percipere.s.e.l. in principio. vel si rem restituisset petitor percepisset.s.e.l.si autem.§.j.⁊ est verum q tenetur de percipiendis si non habet ti.C.e.l.si quis. preterq̃ quattuor casibus quos no.s.e.l.fructus.

1 ☞ Ei qui culpa desijt possidere ⁊ propterea litis estimationem soluit sunt edende actiones ⁊ competunt vtiles sine cessione contra extraneum et etiam contra dominum cui litis estimationem soluit.h.d.

1

Si culpa. † Possidebas rem meam illam non fraude non dolo: sed culpa desijsti possidere. nunquid condennandus erit in rei extimatione sic. veruntamẽ poteris petere vt cedam acti.meam quam habeo pro illa re.nam si non cedere tibi aliquando pretor daret tibi acti.contra alium possidentem:sed non cõtra me pretor esset daturus auxilium nec essem audiendus si extimationem quam dedisti mihi volo reddere non autem rem restituere.hoc dicit.[cedat] secus si possessor desijt possidere.ff.e. l.qui restituere.quia condennatur inquantum petitor iurauit in litem.sed videtur q actionem suam bene debeat cedere.ff.e. l.si quis dolo.sed illud verum est quando dolo desijt possidere hic quando culpa:quia sine cessione habet actionem.si actio est bone fidei.ff.de regulis iuris.l.in depositi. [ille] qui percepit litis extimationem. [restituere.] Circa.l.istam est aliquantulum insistendum si culpa rem meam desijsti possidere condennaris ad extimationem rei ⁊ ego actionem quam habeo teneor tibi cedere non autem de euictione cauere.s.eod.l.ex diuerso.§.petitor.Sed nunquid tu possessor actionem habebis/quandoq si soluisti extimationem ⁊ nactus es possessionem.s.eo.l. eius rei.secus si non essem nact⁹.vt hic.sed videtur q istud esse non potest:quia in te non transit dominium nisi tradam tibi.s eo.l.eius rei.⁊.l.sequen.si in te non transit dominiũ quomodo pretor allaturus contra me ⁊ contra alium publicianam ⁊ rei vendi.non est laturus.quia sicut publi.non datur nisi nactus sit possessionem nec rei vendi.ff.de publi.l.traditione. Ad quod potest dici si soluisti litis extimationem videris emptor nominis.quia omnis actio potest vendica.C.de here.vendi.l.si.si cedo tibi actionem habebis actionẽ contra omnem ⁊ contra me si postea cepi possidere.ff.de iur.do.l. si sponsalibus.in fi. sed si non cessi rei vendi.habes actionem ex empto vt cedã tibi actionem.alij voluerunt dicere:si peto a te rem meã ⁊ fraude desijsti possidere etiam pretor est laturus auxilium sine cessione: quia habes vtilem rei vend.C.de here.vel acti.vendi.l. emptor nominis.alij dicunt q hic est speciale q habes public.⁊ si non es nactus pos.ff.de publi.l.si sponsus.tamen ideo quia extimationẽ litis a te percepi ⁊ hic public.habes contra me ⁊ contra aliũ:lz public.non detur cõtra dominium ff.de public.l.pen.⁊ vlti.hoc erit speciale sicut in alio casu.ff.de reg.iur.l.si quis.Uel dicatis vt omnia ista cessent:quia soluisti extimationem ⁊ possessionẽ fuisti nactus hic pretor laturus est auxilium sine omni cessione s.eo.l.eius rei.⁊.l.sequen.

1 Ea que fiunt in vsu non habentur in fructibus.h.d.

1

Cum in rem. † Si agitur actio in rem possessor tenetur restituere fructus nedum earũ rerum que sunt in fructu:immo earũ que sunt in vsu.hoc dicit. Et.l.ista vult istud dicere quedam sunt res in quibus est fructus:quedam sunt in quibus est vsus.ecce in istis rebus est fructus si possides fundum meũ ex fundo percipiuntur fructus sicut teneris restituere fundum et fructus.quedam sunt res in quibus est vsus non fructus.⁊ certe potest poni exemplum.si possides vasa argẽtea mea teneris ad rem ⁊ ad vsum.ff.de vsur.l.fideicom.§.vlti. Potest ⁊ ista.l. intelligi in aliquibus rebus est vsufruc.in aliquibus est vsus. vsufruc.est in hijs rebus que vsu non consumuntur ff. de vsuf. l.j.vsus dicitur in quo non est vsufruc.sed vsus vt est pecunia. ff.de vsufruc.earum rerum que vsu consumuntur.l.j.vnde ad vsuras pecunie teneris.s.e.l.si nauis.alij dicunt aliud est vsufruc.aliud vsus.vnde si quis agit rei vendicati.in qua veniunt fructus ita vsus rei.

1 ☞ Possessori debet restitui precium a domino quod est in eius vtilitatem versum cum vsuris habita tamen fructuum compensatione.

1

Emptor predium. † Ego prediũ meum alicui pro.x.obligaui: ille creditor tibi non ex pacto: non ex lege vendidit ⁊ tradidit tibi ementi bona fide ego illud prediũ a te vendico.nunquid repelles me doli exce.nisi soluã illã pecuniã quam dedisti creditori meo a quo me liberasti.Respondetur q sic.quia debeo refundere pecuniã cum vsuris habita compensatione fructuum quos percepisti in vsuras:siquidem est pl⁹ in fructibus q̃ in vsuris illud teneor tibi reddere.h.d.[nouis]vocat eas nouas quas d3 petitor restituere possessori.[equumest].No.circa.l.istam ita tenendũ regulariter bone fidei emptor fructus industriales ⁊ cõsumptos lucratur.ff.si.re.l.iiij.§.post lit.contest.fallit in duobus casib⁹ vnus casus est.s.e.l.sumptus.alius est hic.Sed op. si tu emas predium meum ab eo qui non habebat ius distrahendi videtur q possim vendicare non restituto precio.C.e.l. mancipium. Respondetur.si emis prediũ meum ⁊ precium non est conuersum in rem meam vendico a te non tenear refundere preciũ.vt in.l.cõtra.sed hic preciũ est conuersum in rem meam.⁊ sic intelligitur.C. quod metus causa.l.sui.

1 ☞ Uerba enunciatiue prolata p modum cause dispositionem inducunt iure executionis.

1 **Ancilla.** † Pater pro filia dotem dedit eidem ancillam in peculium concessit: postea pr̃ decessit filie peculio nõ legato.nũquid ancilla debebatur filie vel patri et respondetur q patri vel eius heredi.Sed quid erit pater cõtemplatione dotis date filie ⁊ peculij exheredauit eam vel minus legauit ei:quia volebat eam contentam esse dote ⁊ legato nunquid filia habebit ancillam sic.h.d. [legauit]vt filia esset cõtenta dote ⁊ peculio.[voluntatis]paterne:quia tunc habebit ancillam:quia dominiũ rei legate ⁊c.vt.ff.de fur.l.a titio.

1 ☞ Res que subiacet restitutioni potest interim a domino vendicari.

1

Non ideo. † Rem aliquã possum vendicare tanq̃ meã si mea est licet in aliquo casu spes sit q possim desinere esse dominus.verbigratia. dominus instituit me ⁊ legauit alicui rem suam sub conditione ⁊ ancillam sub condictione iubet esse liberã ego pendente condictione rem illam ⁊ ancillam potero vendicare. licet in euentu condictionis desinit mea esse. hoc dicit. accedit C.communia.de leg.l.si.§.sed quia.

1 ☞ Pecunia in re empta inuenta si est thesaurus reddetur emptori si pecunia reddetur venditori.h.d.

1

Tutore. † Tu a tutore pupilli emisti domũ cũ iuris solennitate tu emptor inuenisti quendam fabrum volens domum illam aliter edificare dum domus reficeretur inuenta est pecunia non thesaurus.nunquid ista pecunia erit inuentoris vel emptoris vel venditoris.⁊ respondetur q non est inuentoris: sed venditoris.hoc dicit [thesauri] qui dicitur depositio pecunie cuius non extat memoria.insti.de rerum diui.§.thesauros.vnde si inuenit in suo suum est.si in alieno dimidia est sua dimidia inuẽtoris.[fuerat]vnde remanet illius cuius ante erat.accedit.ff.de acquir.pos.l.j.§.quibus.⁊.ff.ad exhi.l.thesauros.

1 A condẽnato in rei vendicatione potest res auferri ma nu militari si res possidetur vel econtra eum dolosum iurari in litem alias fiet executio in vera estimatiõe seu aduersarij in teresset & predicta sunt generaliter vera i oibus actionib9.h.d.
2 Iudex quando possit implorare auxilium militare.
3 Iudex ecclesiasticus potest implorare brachium seculare & qñ.
4 Iuramento in litem quando sit locus in actionib9 in rem.
5 Dispositio huius.l.habet locum in actione quod met9 causa.

Qui restituere iussus.

1 †.l.ista reputatur valde difficilis:sed in verita te quantum ad casum & litteram attinet nõ est difficilis.& in.l.ista tractatur qualiter sentẽtia lata super rei vendi.sit executioni mandanda in rei vẽ et quod sit offi.iud.in sentẽtia executioni mandanda dicatione.& licet ista loquatur in rei vendicatione.tamen exten ditur ad personales acti.& ad interdicta.& in.l.ista ponetis ita casum.possidebas rem meam cepi te conuenire rei vendicatio ne oblato libello prestito sacramento cal'.lit.contesta.probaui rem meam esse.iudex condennauit te mihi restituere per sentẽ tiam diffinitiuam que transiuit invigorem rei iu.a qua senten tia non ap.tu non restituis:adeo competentem iudicem vt co gat te restituere tu contendis te non habere & restituere nõ pos se.modo queritur quid sit officium iudicis in ista sentẽtia exe quenda.Ad quod respondet iurison.distinguẽdum fore.aut possessor rem habet & potest restituere aut non habet sed dolo desijt possidere.aut non habet nec dolo desijt possidere sed cul pa.si possessor rem habet & potest restituere sed non vult:res est auferenda precise manu militari.iudex implorabit auxiliũ mi litare:& non solum debet rem auferre & eam restituere petitori: immo faciet ꝙ possessor prestabit' fructus & omnem causam si autem possessor non habet rem sed dolo desijt habere.tũc nõ aufertur res manu militari:sed defertur sacramentum in litẽ petitori & condennabitur possessori petitor inquantũ petitor iurauerit nulla taxatione facta a lege:iudex poterit refrenare suo officio & in tantum petitori possessorem condennari.si aũt rem non habet nec dolo desijt habere sed culpa condẽnandus est petitori quanta ea res est.id est quanti interest petitoris rẽ culpa non desijsse possidere.Secundo dicitur in.l.ista ꝙ sentẽ tia hui9.l.de re auferenda id est a manu militari condẽnato au ferre & eam restituere petitori generalis est & habet locum non solum si agitur rei vendicatio.immo si personali ad rem resti tuendam vel tradendam & habet locum nõ solum si agitur ac. immo si interdicto.hoc dicit.[hec sententia]hic incipit secun da pars huius.l.[qui].scilicet possessor rei vendicationis con uentus & condennatus diffinitiue per sententiam diffinitiuã que transiuit in vigorem rei iudicate rem restituere.[nõ posse] id est infra tempus quod datur condennatis ad soluendũ qd tempus est mere personalibus olim duorum mensium.ꝭ.de iu dici.l.si debitori.hodie quattuor.C.de vsuris rei iud.l.si.in scri ptis in rem vel realibus est tempus offi.iudi.insti.de offi.iu.§. pe.&.si.[contendens]vere vel mendose.vere quia habet.mẽdo se quia dolo desijt possidere vel culpa[transferatur] in petito rem.[fructuum]in quibus possessor fuit condennat9[vti rei] quia debetis scire:aliud est fructus rei:aliud causa rei.fructus est industrialis.ꝭ.e.l.fructus.vt modo dixi.causa rei est partus ancille quod non est in vsufruc.ꝭ.de vsur.l.in pecudum.sed est causa rei que est prestanda.ꝭ.si cer.peta.l.si fundus.&.ꝭ.de peti. here.l.ancillarum.[condennatio fit] id est condennationis ex ecutio:quia sicut sentẽtia mandatur executioni in re ita in fru ctibus id est cum causa.vel condennatio fit quia condennatur de fructibus infra tempus quod datur condennatis:quia illa intercapedo temporis non debet ei lucrum afferre.ꝭ.de vsur.l. in fideicom.§.j.[taxatione]facta.l.quia.l.non taxat in rei ven di.secus in alijs actio.in quibus iuratur in litẽ:sed licet a.l.nõ sit facta tamen iudex ex suo officio & ante sacramentum potest taxare & post.ꝭ.de in lit.iur.l.videamus.§.iurare.&.l.in actio. [est]quia dolus pro possessore hr.ꝭ.de reg.iur.l.parẽ.[possit] feci tamen culpa.id est culpa desijt possidere.[est].ꝭ.e.l.eius.& l.sequẽ.&.l.si culpa.hucusqꝫ durat prima parꝫ huius.l.& loqui tur in rei vendicatione.incipit secundum dictum huius sermo nis.v.iste legitur pluribus modis.vno modo sic ꝭm quosdam hec sententia scilicet de iurando in litem contra illum qui dolo desijt possidere.ista expositio non videtur bona.quare:quia in dubitanter in omnibus actio.non iuratur litem.nam iuratur in litem demum in actio.in rem & in bone fidei & in stricti iur. arbitrarijs.ꝭ.de in lit.iur.l.in acti.Legitur secundo modo hec sententia.scilicet de iurando in litem:quibus omnibus casib9 iurari in littem potest.q.d.sicut in actione in rem iuratur in li tem si quis dolo desijt possidere.ita interdum in alijs actioni bus & in rem & in personam & in interdictis.sed certe quantum ad actionem in rem & in personam videtur bene dictum quan tum ad interdicta non:quare potest dici hec sententia scilicꝫ de auferenda re manu militari condennato rem restituere & non vult.[interdicta] vt si conuenio te interdicto vnde vi conden natus es restituere rem & habes & restituere non vis aufertur ti bi manu militari:sed si conuenio te personali actione ad rem restituendam vel tradendam vel dandam:quia conuenio te cõ modati vel depositi vel locati.certe si tu condennatus restituere non vis & habes eam aufertur tibi manu militari:sed si peto rem tradi quia conuenio te actione ex empto & iudex conden nauit te ad rem tradendam si habes rem & potes tradere aufer tur tibi manu militari.sed si promisisti per stip.ex causa dona tionis rem dare:si condennatus es rem dare & habes & dare nõ vis auferenda est tibi manu militari.& hoc vult dicere littera ista[restituitur] vel restitui potest vel dari vel tradi locum ha
2 bet.Et circa.l.istaꝫ notanꝰ plura no.& magistralia.no.†statim vnum ꝙ cum non obtemperatur iudici debet implorare auxi lium militare.verbigratia.iudex condennauit aliquem rem re stituere per sententiam diffinitiuam ille non appellauit vel ap pellat & succumbit habet rem.dicit iudex ei in exequendo rem istam restituas.ipse tacet.dicit iudex restituas eam: non respõ det.dicit iudex ex quo reputas me capram & ego reputabo te ip sum nihil.dicit executoribus precipio vobis vt mittatis istum in possessione & precipio tibi possessori ne eũ impedias ingre di.vadit victus & non permittit victorem ingredi: vadit iudex et facit pulsari campanam & congregari homines & ire ad locũ et illi per manum militarem rem auferre.ad istud accedit.C.de hijs qui la.in do.suis recipi.l.finali.&.C.de episcopis & clericis
3 l.si quis in hoc.† Ex isto notabile insurgit aliud si iudex ec clesiasticus non habet vltra quid faciat sua excõmunicatio nõ timetur:potest implorare auxilium brachij secularis: vt suus iussus non sit elusorius.& ad hoc facit.C.de epi.au.l.episcopa
4 le.& extra de offi.iudic.c.j.Item nota † hic aliud ꝙ in actio nibus arbitrarijs in actionibus in rem iuratur in litem pro pter duo vel propter contumaciam:si quis contumaciter detra ctat rem restituere vel propter dolum si dolo desijt possidere.ac cedit.ꝭ.de in lit.iur.l.ij.&.l.in actio.&.ꝭ.ad exhiben.l.iij.§.prete rea.&.C.e.l.a possidentibus propter culpam non iuratur in li tem.vt hic.&.ꝭ.de in lit.iur.l.videamus.§.iurare.&.l.in action. Item nota hic tamen.ꝭ.plenius dicã:sed magis latenter ꝙ do minus azo.in.l.ista dedit sibi de cappa super pedem.dominus azo.scripsit & tanꝙ euangelium vbiqꝫ posuit ꝙ in oibus actio nibus ex empto:ita scripsit in summa de in litẽ iurando.ꝭ.de in litẽ iurando.l.in actio.quia satis est si venditor nõ tradit rẽ condennaꝰ ad singulare interesse.id est ad dupluꝫ cõmunis in teresse.ꝭ.de action.empto.l.j.in principio.si dominus od.vellet tenere opinionem non assignaret illam rationem sed aliam.in actione ex empto si venditor non vult rem tradere sed soluere in teresse liberatur si interesse sit in nummis.pro nummis non iu ratur in litem:in corporibus iuratur in litẽ:quare.quia plus interest habere vnum librum ꝙ alium:sed in nummis non ca dit singularis affectio.vt ista ratio redditur.ꝭ.de in litem iurã do.l.in nummis.sed hic in summa huius tit.in fin.dixit si ego emi a te rem & conuenio te actione ex empto si iudex condenna uit te ad rem tradendam & tu non appellasti si habẽs rem pos sum petere a iudice vt auferatur manu militari.si non habes sed dolo desijsti possidere iurabo in litem contra te:quia sentẽ tia huius.l.generalis est in actione in rem & in personam & in terdictis.Dr signori sicut tetigi vobis in.l.in actionibus cre do istam veritatem esse si conuenio te actione ex empto si iudex non ad rem sed ad interesse condennat non cadit sacramentuꝫ in litem:quia condennat te in quantitate.idem est in actione ex locato si peto mihi cedere.ideo in omnibus actionibus in quibus condennatur quis in quantitate non iuratur in litem sed si conuenio te actione ex empto & iudex condennat te ad rẽ tradendam si dolo desijt possidere in litem iuratur.ista sunt que faciunt ad casum huius.l.Modo circa.l.istam insistendũ est et videtur ꝙ ista.l.non possit stare.Et ad.l.istam tribus vel quattuor rationibus opponitur statim videtur si condenna tus habet rem & non vult restituere manu militari non aufera tur ei.dicit.l.in negocijs publicis.auxilium militare implorã dum est in priuatis minime debet implorari.sed debet cogi ca ptis pignoribus vel mulcta indicta.vnde videtur contra.C.de offi.ma.mili.l.j.Ad solutionem huius contra.dicetis pluribꝰ modis regulariter auxilium militare imploratur in publicis negocijs non in priuatis.fallit tamen hic.&.ꝭ.ne vis fi.ei qui in posse.mis.est.l.iij.in principio.Uel potest dici vt dicatur secun do modo sic.auxilium militare non debꝫ inuocari in negocijs priuatorum ab initio: sed ex postfacto non tamen vocatur ab initio in

initio in negocijs priuatorum. accedit victor ad iudicem et dicit iudici. domine sententiam latam executioni mandetis. dicit iudex volo citare victum: venit victus. dicit iudex talis sententia est lata contra te. cur non restituis rem: non respondet. vel quod facit sicut fecit quidam miles huius ciuitatis. dixit potestas: faciatis tale permittatis me dicere vnum verbum in aure dixit potestas libenter dixit ei. si tu es ausus dicere interficiam te. dixit potestas reuertamini ad stangam et dicit ei potestas sub sacramento quod fecisti mihi dicatis publice quod dixistis mihi in aure. domine dixi vobis credo bene habere ius. vnde ab initio non debet implorare auxilium militare. sed ex postfacto vel dicamus iudex non debet in priuatis negocijs auxilium militare contra humiles et miseras personas implorare sed cotra potentes debet implorari. ar. C. de episcopis et clericis. l. si quis in hoc. et. l. raptores. et secundum hoc potest intelligi. ff. si mulier. vend. no. per calum. in pos. mit. l. j. Ad aliud quod hic dicitur oppo. ecce si condennatus habet rem et redddere non vult: debet ei auferri manu militari. et insuper fit condennatio fructuum et omnis cause. Sed quomodo potest esse si iudex non condennauit de fructibus in prima sententia: quomodo in executione de fructibus condennabit: quia sublatum est iudicis officium super re cessat in fructibus. C. de vsur. l. iiij. et iudex debet supplere ea die de fructibus. ff. de re. iu. l. paulus. sicut potest intelligi. s. e. l. ex diuerso. §. petitor. Ad istud dicetis quod dixi in littera. [condennatio] fit id est executio sententie fit in re et in fructibus. Vel potest dici secundo modo quidam fructus sunt qui no deducuntur in condennationem possessor condennabitur de fructibus quos percepit post sententiam in quadrimestre tempus non: quia tractus temporis non spectat ad iudicem. ff. de vsur. l. j. Tertio opponitur et instatur sic. hic dicitur quod victo aliquando precise aufertur res: aliquando condennatur quanti in lite iuratur. aliquando ad verum interesse actionis. l. videtur contra. quod condennetur quantum in litem iuretur. C. e. l. a possidentibus. Ad quod dicetis illa. l. debet intelligi secundum istam: quia promptum est leges legibus concordare. C. de inoffi. do. l. vna. Ad solutionem huius contra. distinguendum est. cum quis condennatur rem restituere et habet et contumaciter detractat restituere: aut non habet sed dolo desijt habere aut culpa: aut nec dolo nec culpa desijt habere: si possessor habet rem et detractat restituere actori quattuor auxilia sunt prodita. Primum est quod potest petere quod auferatur manu militari quid si non vult petitor petere quod auferatur manu militari. sed quod deferatur mihi sacramentum in litem et condennetis eum quantum in litem iurauero si placet petitori mos est ei gerendus: quia omnis contumax est dolosus: sed in omni dolo non est contumacia. vnde si iuratur contra dolosum. vt. ff. de in litem iurando. l. ij. multo fortius contra contumacem qui detractat rem restituere. Item cui quod plus est licet etc. ff. de regulis iur. quod cui. Sed quid dicit petitor nolo quod auferatur ei manu militari vel iurare in litem: sed condennetis in verum meum interesse quod volo ostendere per testes audiendus est: quia. l. est expressa. ff. eodem. l. quod si possessor. et quia quod cui plus est licet etc. Or ponamus dicit victor nolo quod auferatis rem manu militari vel iurare in litem vel condennare eum ad verum interesse: sed volo quod condennetis eum ad veram extimationem rei. nunquid mos ei gerendus erit sic: quia si potest petere quod plus est. et id quod minus est debet posse petere. vnde probabit veram extimationem rei: quia preterita ratio etc. ff. ad. l. fal. l. precia rerum. si autem victus non habet rem: sed dolo desijt habere: tria postrema auxilia habet locum contra eum. Primum non de auferendo manu militari: quia rem non habet: et qui contumaciter non detractat rem restituere. si autem nec habet nec dolo desijt habere: sed culpa duo prima auxilia non habent locum: sed duo posteriora: vt condennetur ad interesse vel ad veram extimationem rei si placuerit petitori. si autem nec habet rem: nec dolo desijt habere: nec culpa. dixerunt Joan. et Azo. nullum auxilium est proditum contra eum. Or signori istud videtur intelligendum quando iste habebat non iustam causam litigandi s. de petitione hereditatis. l. illud. et supra eodem. l. vtique. Vel est intelligendum quando habebat iustam causam litigandi ab initio fuit bone fidei: postea cepit male fidei si non habet vel dolo desijt habere si res perijt eo modo quo apud petitorem non debet teneri. s. eodem. l. item si verberatum. in fine. Vltra proceditur circa. l. istam et aduertatis ea quia bona sunt. ex ista. l. videtur probari sententia gosiana dicit mar. cum suis sequacibus: si tu vendis rem: si habes eam et potes tradere precise condennaris eam tradere: si non habes debes condennari ad interesse. C. de acti. empto. l. j. in fine. et probatur in fine huius. l. dicitur hic sententia etc. Or signori ista eius oppo. non est bona et reprobata est per dominum Bul. Joan. et Azo. et ex consuetudine reprobata.

Dixerunt Bul. Joan. et Az. si venditor habet rem et potest tradere vel non habet non debet cogi precise rem tradere: quia. l. dicit. si venditor habet rem et condennatur ad rem non curat. C. de episcopis et clericis. l. traditioni. Item. l. dicit si res vendita non traditur ad id quod interest agitur. ff. de actio. emptio. l. j. non distinguit hanc rem vel non. non obst. l. ista: quia dixit os aureum dominus bul. l. ista non facit pro mar: quare quia no intelligitur cum quis petit quod suum est act. in rem vel in personam habet rem aufertur ei manu militari: sed si peto quod est meum act. in rem: si ago rei vendi. peto quod est meum act. in personam: vt in act. loc. in interdicto si deiecisti me per vim de possessione fundi mei aufertur tibi manu militari: sed si peto quod non est meum sed mihi tradendum. vt. ff. e. l. si hominem siue habet rem vel non condennatur ad interesse. vt in preallega. l. si traditio. et. ff. de act. empt. l. j. ista responsio nec domino Jo. vel Az. placuit et dicunt ista. l. non solum habet locum cum peto quod meum est act. in rem vel interdicto: immo habet locum si peto quod meum est et desijt esse meum. verbi gratia. si soluo tibi rem meam indebite et per traditionem transtuli dominium si conuenio te conditio. inde. iudex condennat te restituere tu no vis restituere aufertur tibi manu militari. Item habet locum ista l. si peto quod non est meum nec fuit sed mihi dandum. pone quod promisisti rem dare teneris accipientis facere. institut. de act. §. si itaque. sed conuenio te ex stipula. ad rem dandam. et iudex condennauit rem dare et habes et vendas precise aufertur res manu militari quia sententia huius. l. est generalis. Item l. ista habet locum si peto quod non est meum vel fuit nec mihi de nouo dandum sed tradendum. verbi gratia: si vendit mihi certo precio conuenio te act. ex empto et iudex condennauit ad rem tradendam tamen non vis restituere ad iussum iudicis rem tradere. precise aufertur res manu militari si habes rem alias iuratur in litem contra te si dolo desijsti possidere. vnde non facit hec. l. pro mar. an venditor debet condennari precise rem dare vel interesse prestare: loquimur in tempore quod est ante sententiam. sed si iudex condennauit per iniuriam rem tradere que valet. ff. de sen. que per. ap. re. l. j. §. j. ex quo sumus in tempore sententie debuerit vel non debuerit condennari debuerit in act. in rem vel in personam vel non debuerit vt in act. ex empto si habet rem aufertur ei manu militari: si non habet sed dolo desijt habere iuratur contra eum in litem: vnde est bona responsio domini bul. et. s. dixi. ista sunt que faciunt ad verum intellectum huius. l. et plura non essent dicenda. bene verum est quod dominus Joan. et Az. miserunt se in alijs verbis licet non debuerint: quia ista examinauerunt. s. quod me. causa. l. si cum ex. §. hec actio. et querunt ita conuenio te rei vendi. interrogatur an possideres confessus fuisti te possidere processum est ad lit. conte. probaui rem meam esse. iudex condennat te per sententiam diffinitiuam que transit in vigorem rei iudi. Or habes rem volo quod auferatur res manu militari: sed iudex condennabit te quanti in litem iurauero: erit vtraque sententia diffinitiua vel non. dixerunt antiqui in arbitrarijs actionibus feruntur due sententie prima est monitoria. secunda diffinitiua. pro se inducunt. in autenti. de here. et fal. §. si quis. s. de dolo. l. arbitrio. reputantes absurdum quod due diffinitiue ferantur super eadem re. sed contradicendum est quod prima sit diffinitiua de re restituenda quia imponit finem controuersijs. supra. e. l. ex diuerso. §. primo. si imponit finem controuersijs. ergo est diffinitiua. ff. de re iudi. l. prima. Secunda vt iuretur in litem est diffinitiua. si dicis hoc est inconueniens ferre duas diffinitiuas sententias. Respond. non est inconueniens verum est si vna non fertur contra aliam. vt. C. que sententie sine appel. l. prima. sed hic non feruntur super eodem. Si dicat aliquis hoc est mirum vnum deducitur in condennatione. aliud in executione. Respond. non potest esse aliud ex quo desijt habere. sed istud miraculum inuenitur alibi vt in noxali actione. institu. de noxa. in princi. et. ff. de re iudi. l. miles. §. primo. non obst. autem. §. si quis autem. quia ibi non loquimur in arbitrarijs act. sed ponit alium casum. non ob. s. de dolo. l. arbitrio. quia intelligo si res non restituatur arbitrio iudi. intelligo non interloquentis sed diffinientis. Secundo quero conueni te rei vendi. fuisti condennatus non appellasti condennatus fuisti secundo. quanti in litem iurauero poteris a secunda sententia appellare. si vos dicitis quod sic contra. ista est executio prime. quia res non restituitur ad primam per secundam condennatur quanti in litem iuratum est. vnde non appellatur ab ea. C. quorum ap. l. ab executione. si dicis appellare non possem contra. ff. de ap. l. creditor. §. iussus. quid ergo dicemus dominus od. ita distinguit. Cum quis in rei vendi. vel alijs arbitrarijs act. condennatur rem restituere. si habet rem et non vult restituere condennatur quanti in litem iuratum est. si dolo desijt possidere. si iudex no refre

nauit sacramētum ⁊ debet refrenare vel refrenat intantum inquantū dꝫ tunc appellabit. vt in. §. iussus nā ab executione appellaꝶ ſi excedat modū in exequēdo. vt in. l. ab executione ſi autem iudex refrenat hic ad debitam quātitatem non excedit modum in exequendo a tali executione non appellatur. vt in. l. ab
5 executione. †Ultimo quero habet ne locum. l. iſta in ac. ꝙ metus cāvt condēnato auferatur manu militari ⁊ in litē iureꝶ: dicūt quidam ꝙ non: qꝛ in ea ſpecialis prodita pena eſt. ſ. ꝙ metus cā. l. ſi cum excep. §. j. ⁊ hec pena generalis non traditur ad ſpecialem. ĵ. de pe. l. ſanctio legum. ſed contradico: ſi conuenio te qḋ metus cauſa ⁊ non reddis ad primam ſententiaꝫ volo ꝙ auferatur tibi manu militari vel condēnari in quadruplum vel iurare in litem. ſ. de dolo. l. arbitrio. Item quia ſnīa huius l. eſt generalis.

☞ Ei q dolo deſijt poſſidere nō caueꝶ nec actiōes ceduntur nec publiciana daꝶ. itē pōt petitor omiſſo iuramēto in litē petere verā eſtimationem. h. d.

Si qui. †Si rem petitā dolo deſijſti poſſidere tu condēnaberis quāti in litem iurabo: ſed ſi ſolius quanti in liteꝫ iurauero competit ꝙ ac. meas cedam non teneor: ſed nunquid tu ꝓ re illa habebis pub. non: ne in ꝑtāte tua ſit reꝫ auferre domino iuſto precio: ſed quid ſi poſſeſſor dolo deſijt poſſidere nolo iurare contra eum in litem: ſed volo ꝙ condēnetur ad veruꝫ intereſſe ſum audiendus ſit. [preſtaturum] ſecus ſi culpa deſijt poſſidere: quia cedunt actiones. ſ. e. l. eius rei. ⁊ ll. ſe. ⁊ l. ſi culpa. itē l. iſta loquitur in actione ſtricti iuris in reiven. ſecus in act. bone fidei ſi conuenio depoſiti ob doluꝫ ⁊ ſolius lit. extimā. teneor cedere ac. ĵ. de re iud. l. in depoſiti. Item iſtud eſt verum cum ille qui dolo deſijt poſſidere non habuit cauſam poſſidendi a me ſecus ſi habebat cauſam a me: qꝛ ſi dono vxori ⁊ reuoco dona. ⁊ rem illam alienaui debeo cauere ei. ĵ. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. ſi donate. alias non cogor cauere: vt hic. ⁊. ſ. e. l. ex diuerſo. §. petitor. [placuit] etiam contra quemlibet poſſeſſorem. [⁊ parare] qḋ eſſe non debet. ĵ. re. amo. l. nec enim. [non vult] in litē. [ſit.] ad intereſſe. [gerendus.] dixit pla. ⁊ ego neſcio quid ſit dicere mos eſt gerendus id eſt audiendus eſt ſic exponitur. ĵ. de proba. l. circa.

☞ Publicana ꝯpetit ꝯ dn̄m qñ poſſeſſor ⁊ petitor habuerunt cām ab eodē vt poſſeſſor a petitore.

Si a titio. †Tu bona fide a titio emiſti fundum ſemproniij dato precio ⁊ per traditionem accepiſti: poſtea titiꝰ ſucceſſit ſempronio ⁊ illud vendidit ⁊ tradidit quis erit potior: certe ille cui primo fuit traditus: ſed quid ſi titiu s vult vendicare: nunquid repelleꝶ ex. rei tra. ⁊ ven. certe ſic ꝫ qḋ ſi cecidi a poſ. ⁊ titius cepit poſſidere: nūquid contra eum dabitur pub. ſic. ⁊ ſi repellit me ex. iuſti dominij replicabo de excep. rei ven. ⁊ tra. h. d. [ſoluto] qꝛ licet in emptione queratur de precio. inſti. de cōtrahē. emp. in prin. in publ. non. vt. ĵ. eod. l. dicetur. [ſis] cui primo fuit res tradita. C. e. l. quotiens. ⁊ dicam. ĵ. ti. j. l. ſi autem. §. ſi duobus [excep.] rei vēdite ⁊ tra. de excep. rei. l. ſi a titio vel ex. doli mali: qꝛ cum teneatur de euic. non poterit. ĵ. de euic. l. vendicantem. [replicatione] doli mali ⁊ rei ven. ⁊ tra. vnde cum teneatur aduerſus alium defendere. ĵ. de euic. l. herēnius. multo fortius cōtra ſeipſum. ĵ. de condic. inde. l. fi. not. hic publi. datur ꝯ omnem preter ꝙ ꝯ dn̄m. ĵ. ti. j. l. pe. ⁊ vlti. ſed hic eſt ſpāle ꝙ datur contra verum dominum.

☞ Cōuētus rei vēdicatiōe nō cogiꝶ rn̄dere an ſit dn̄s in totū vel pro parte.

In ſpeciali actione. †Si cōuenio te reiven. de re aliqua non habes neceſſe dicere vtrū res ſit tua vel pro qua parte iſtud eſt onus petitoris non autem poſſeſſoris idem eſt in pub. quia petitor cogitur dicere de ti. ſuo: non auteꝫ poſſeſſor. h. d. [act.] id eſt in rei ven. que eſt ſpecialis actio. ſ. e. l. j. [ſit] vt. C. de peti. hḗ. l. cogi. cogitur dicere ſi poſſideat: ⁊ pro qua parte. ſ. eo. l. officium. [obſeruabitur.] et eſt in rem. inſti. de act. §. alie. et datur contra omnem preterquam contra verum dominum. ĵ. tit. j. l. pe. et vlti.

Superficiario. Si conuenit inter me ⁊ te ꝙ liceat edificare ſuper tuo ſoloꝰ ⁊ quolibet anno debeo ſoluere annuam penſionem indubitanter ſi cado a poſſeſſione. pretor dabit mihi vtilem act. rei ven. ⁊ econtra te ⁊ contra alium poſſidentem. h. d. [in rem] vtilem rei ven. contra omnem ⁊ contra dominum ſoli ⁊ ſuperficiarius eſt vt. ĵ. de ſuperfi. l. j. §. ꝙ aūt. ad inſtar vaſalli qui cōducit a domino modicuꝫ tēpus. ĵ. ſi ager vec. l. j. ⁊. ij.

☞ Quod iuris eſt de toto quo ad totum idem de parte quoad partem.

Ue de tota. †Sicut totam rē poſſum vendicare ſi tota mea eſt ita partē rei ⁊ quicquid dictum eſt in ꝑcedentibus quid veniat in reivē. ⁊ quid teneaꝶ ꝓſtare poſteriori eadē dicēda ſunt ſi pars reivēdicatur. [dictum eſt]. ſ. e. l. in rē. ⁊ l. officiuꝫ. ⁊. l. quid reſtituere. [debet] ⁊ ita quid iuris eſt de toto quoad totum idem iuris eſt de parte quo ad partem accedit. ĵ. de vſur. l. qui ſcit.

☞ Partis incerte vēdicatio admittiꝶ ſi ex parte actoris eſt iuſta cā ignorantie.

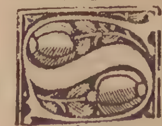
Incerte partis. †Si quis vendicat totam rē debet dicere totam rem quaꝫ vendicat: ſi vendicat partē debet dicere partem ⁊ certam: ſed nūquid pōt vendicare parteꝫ incertam ſic: ecce ſi teſtator inſtituit me ⁊ reliquit legata: locus eſt falcidie ⁊ ignoret legatarius que falci. locum habeat: ⁊ ideo quam parteꝫ vendicet poteſt petere rem legatam: ſiue homo ſit legatus vel alia res hoc dicit ſed hic nō pōt eſſe ꝙ ratione. l. falcidie incertus ſit legatariꝰ quaꝫ partem vendicet. nonne. l. falci. minuit quartam de quolibet legato. ĵ. ad. l. fal. l. j. §. j. ⁊ l. linea. Rn̄. ſi nihil eſt apud heredem ſꝫ ſi quedam ſunt apud hedereꝫ quedam non ignoratur quid ſit in ſubſtantia: hic pōt eſſe incertus legatariꝰ. inſti. de. l. fal. §. fi. ⁊ not. non licet alicui incertam partem vendicare ſed ex iuſta cā ſic: vt h. ⁊. ſ. ſi pars here. pe. l. j. §. interdum. Sed inſtatur quicquid poſſidetur vendicatur. C. de aliena. iu. l. vna. incerta ps non poſſidetur. ĵ. de acqui. poſ. l. poſſideri. §. incerte. ergo non vendicatur. Reſpondeo nō ſequitur lꝫ incerta pars non poſſideaꝶ: tn̄ cū aliqs poſſidet rē poſſuꝫ dubitare que pars ex illa re mihi debeat applicare: vt hic.

☞ Si venditor vel donator rem cōducit ab eo cui dedit ipſa conditio transfert poſſeſſionē quā habet et etiam dominium. hoc dicit.

Uedam mulier. †Iſta. l. bona eſt ⁊ varia gloſis: quedam mulier fundum ſuum extraneo per epiſtolam donauit: poſtea mulier iſtum fundū ſtatim conduxit: nunquid tranſit dominum in donatarium vt ſi cadat a poſſeſſione poſſet vendicare: quia licꝫ non ſola epiſtola vel donatione transfertur dominium tamen ex quo conſtituit ſe poſſidere videtur tradidiſſe: vnde ab ea poterit vendicare: nam iſtud verum eſt cum mulier poſſideret: nā ſi non poſſideret ex quo conſtituit ſe poſſidere videtur tradere hoc dicit iſta. l. videatis expoſitionem littere. [non marito] ga ſi marito donaſſet non valeret. ĵ. de do. inter virum. l. j. et. ij. [p epiſtolam]. ĵ. de do. l. abſent. [poſſeſſionem.] ⁊ ad hoc facit. C. de acqui. poſ. l. j. ⁊. C. de lon. tē. ꝓ. l. male. [non iteruenisset.] nā eo ipſo ꝙ dono tibi rē ⁊ cōſtituo rem poſſidere tuo nomine videor tibi tradere. ĵ. de acquir. poſ. l. quod meo. ⁊. ĵ. de iure do. l. proculus.

☞ Fructꝰ efficiuntur bonefidei poſſeſſoris eo ipſo ꝙ a ſolo ſunt ſeparati.

I eius. †Poſſidebas fundū meuꝫ de illo fundo fructꝰ non collegiſti: nūquid teneris ad fundū ⁊ ad fructꝰ: dixerūt qdam ꝙ nō paulꝰ ꝯ pōt eſſe ꝙ nō pcepiſti fructꝰ ſꝫ tui effecti ſunt: vt qꝛ aliꝰ ſepauit: nā teneris ad eos ſtantes extātes: nā dn̄r fructꝰ pcepti qñ ſūt ſepati a ſolo ⁊ i horreo recōditi dicitur initiari pcipi ſi a ſolo ſunt ſepati: nō i horreo ſunt recōditi h. d. iſta. l. videatis expoſitionē lr̄e. [poſſidere] bona fi. [ops] ſ. ait labeo: ſꝫ male dixit bone fidei dr̄ pcipere ſiue ipſe ceperat ſiue aliꝰ ſuo noīe vel non ſuo noīe. [pcepit] vel nō ſuo tenebiꝶ ex illis extantibꝰ: ⁊ ſi nō reivē. iudicis officio. inſti. de offi. iudi. §. illorū. [collecti.] dixerūt Jo. ⁊ az. cū a ſolo ſunt ſepati ⁊ i horreo recōditi ſꝫ ego expono. [collecti]. i. i horreo recōditi ſiue a bone fidei poſſeſſore vel vſufruc. ⁊ de hoc plenius not. ſ. eo. l. fructus. non modo percepti ⁊ hic repetas. [eſt.] vnde de eis extantibus indic. offic. tenebitur de conſumptibus non teneretur. ĵ. fi. regun. l. iiij.

I hominem. Tu petiſti a me hominem poſt litem conteſtatam mortuus eſt homo cum haberem iuſtam cauſaꝫ litigandi: nunquid teneor de fructibꝰ quoad vixit homo: dixerunt quidam ꝙ ſic. ſed iſtud eſt verum niſi iſte homo incidiſſet in talē valitudinē ꝙ eius fructꝰ eſſet inutilis. h. d. [ſit] quo caſu nō teneꝶ de interitu. ſ. e. l. itē ſi verberatū. in fi. ⁊. l.

fi.ꝛ.l.vtriqꝫ.[sunt]tunc nō tenetur de fructib⁹.[ꝯueniret]qui bus fuit in mora.

1 Negans se possidere non pōt conueniri actione sed si con uincere de mendacio transfertur possessio in actorem.h.d.

1 Item.†Si quis conuenitur reivē.ꝛ negat se possidere statim vitat iudicium:ſꝫ si redargui pōt de mendacio ꝙ possidet non ex vi pri mi libelli:ſꝫ ex alteri⁹ officio iudicis:vel cōdic.ex.l. te netur mihi restituere:ꝛita efficiēr de possessore petitor.h.d.[nō possidere]vt ita vitet iudiciū.[ꝑ iudicem].i.iudicis officio vel condic.ex.l.ista ex vi secundi libelli cum istud inducatur in no ua lege:vñ poterit dari condictio ex lege.ſ.de condict.ex lege.l. vna.vnde hic redarguitur quis de mendacio:sicut in auten.de trien.ꝛ semis.§.illud.ꝛ de ista materia dixi.ſ.de peti.here.l.re gulariter.

De publiciana in rē actione. Rubrica.

In superiori ti.dictum est de reivē.que est in rē actio.ſ.ti.j.l. in rez.ꝛ datur soli dño iur.gē.vel ciuili:vt ibi habuistis verum pub.similiter est in rem ꝛ datur nō dño.insti.de act.§.alie.con sequenter ponitur de publi.ꝛvt aliquid significet resolui dꝫ de pub.act.videamus qñ locū habeat:de quo dicitur.ſ.l.j.ꝛ.ij.cui cōpetat:de quo dicir.ſ.e.cū qui.§.hec actio.ꝛ.l.siue.§.fi.cū.l.se. ꝯ quē competit:de quo dr.ſ.eo.l.pe.ꝛ fi.qd veniat in ea:de quo dicitur.ſ.e.l.si ego.§.partus.qualis sit:de quo dicitur.ſ.e.l.euz qui.§.pretor ait.

1 Dñiniū qbus modis acquiratur.

2 Dominiū interdū ꝑ possessione accipir.

3 Publiciana an cōcurrere possit cum reivendicatione eodem libello.

4 Libelli forma in publiciana.

Ait ptor si quis id qd.

Or circa publi.pretor fecit edictum suuz hic in seruntur verba pretoris q̄ sunt talia:ait pretor: si quis petat id ꝙ pditum est nondū vsucaptū iudiciuz dabo.Ex quo no.ꝙ est actio pretoria reivē.est ciuil'si enim qui emit a non domino vsucepisset eā ha beret reivē.si nondum vsucepit habet publi.Sed diceret aliqs cur pretor in verbis suis fecit mētionē de traditione ꝛ vsucapio ne cum multe sunt alie cause dominij acqrendi nam sicut ꝑ tra ditionem ꝛ vsū.queritur dominium ita ꝑ legatum ꝛ mortis cā donationem q̄ ad exemplum legatoꝝ est introducta ſꝫ certe de traditione ꝛ vsucap.exempli cā ꝛ qꝛ frequentius hijs modis ꝙ alijs dominia acquirūtur.h.d.[ſꝫ cur ꝛc.]hic format vnam qō nem ad quā non vr̄ rñdere pretor publici⁹ nomine vñ nuncupa tur pub.a publicio auctore.vt insti.de act.§.alie.sic aquilia ab aglio auctore.ſ.ad.l.aql.l.j.sic triticaria ſm quosdam a tertio consule auctore vt tetigi.ſ.in rub.de triticaria.[traditur.].i.tra ditum est sic hic presens resoluitur in preteritum.sic alibi.C.de pe.ꝛcle.l.nulli.§.sin autem.ꝛ.ſ.de neg.ge.l.iij.§.hec verba.ꝛ in telligatis traditū vel quasi traditum nam locū habet public.si tradit res corporalis a non domino.ſ.eo.l.si ego.§.j.nam corpo ralia recipiūt veram traditionez incorporalia quasi traditionē. ſ.de acqui.re.do.l.hu⁹.§.incorporalia.[cā]scilicet habili ad do minium transferendum sicut est emptionis ꝛ de tis.vt in fi.hu ius.l.ꝛ.l.se.ꝛ.l.iij.§.ait.cum.l.se.vsqꝫ ad.l.eum qui.ꝛ bene expo no ex iusta causa.s.habili ad dominium transferendum si eniꝫ traditur a non domino ex non habili cā ad dominiū transferē dum puta commodati non habet locū pub.ſ.eo.l.quecunqꝫ.§. j.ꝛ.ſ.de acqui.re.do.l.traditio.[nondum vsucaptum]qꝛ si esset vsucaptum vsucapiens efficeret domin⁹.C.de pac.l.traditioni bus.vñ daret reivendi.[iudicium].i.publ.vt patet ex rubr.ꝛ in sti.de act.§.alie.vnde no.ex quolibet edicto pretoris ex quo pre tor pollicetur act.daturum ꝛ non dicit quam datur in factum actio.ſ.de eo per quem factuz erit.l.j.sed ex quo pretor decernit specialem actionem illa dabitur ꝛ non recurretur ad generalez act.in factum quia generalis clausula ꝛc.ſ.de penis.l.sanctio. [merito.]modo incipit secundum dictuz.ꝛ vlp.expositio.[est] ab eo qui emit a non domino.[act.]idest reivendi.que est ciui lis ꝛ in remꝛ competit domino.ſ.proxi.titu.l.in rem.[deside ret]idest desiderari non debet.[honorariam]idest pretoriam publi.in rem nam est pretoria vt patet ex verbis pretoris.rei vē. est ciuilis lege.xij.tabu.introducta publi.est pretoria quia pre tor non inuenit eam ciuilem voluit facere mentionem de ea:nā ius ciuile voluit prouidere dominis superuenit ius pretorium ꝛ prouidet non dominis nam ac.pretorie nuncupantur hono rarie.supra de insti.ꝛ iur.l.ius autem ciuile.§.primo.[sed cur]

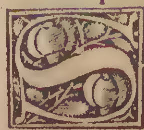
formatur tertia questio ad quem non plene rñdetur.[traditio nis]videtur ꝙ iste mentiatur quia pretor non fecit mentionez de traditione ꝛ vsucapione immo de hoc si quis ex iusta causa a non domino accipit iudiciuz dabo immo fecit quia dixit id quod traditur ꝛ dixit nondum vsucaptum.[partes]idest mo di.[legatum est modus dominij acquirendi quia si legatur a domino transit dominium ab adita hereditate infra de furtis l.a titio.in fine primo responso.similiter si legatur a non do mino infra eodem .l.si sponsus.§.is cui.[amissa]a legatario vel donatario.[capiuntur].C.de mor.causa dona.l.finali infra de mortis causa dona.l.illud.[pleriqꝫ]iuste cause acquirendi

1 dominij†etiam sine traditione ꝛ que sunt iuste cause ecce que ritur nobis dominiuz sine traditione per aditionem heredita tis si heredes instituti sumus infra de acquir.posses.l.cum he redes supra titulo primo.l.si ager.si ergo rerum hereditariaruz non erat defunctus dominus non transit in nos dominium sed paratur causa vsucapiendi infra de vsuca.pro herede.l.pri ma.§.pleriqꝫ.idem in bo.possessione quam agnosco coram iu dice competenti.C.qui admitti ad bonorum possessionem pos sunt.l.penultima queritur nobis dominium sed ꝛ queritur no bis dominium per trebelli.restitutionem vt si es heres institu tus et rogatus restituere mihi siue restituis re ꝛ verbo siue re tā tum transit in me dominum vel paratur causa vsucapiendi in fra ad trebel'.l.restituta.et.l.facta.et infra eodem.l.si sponsus. §.is cui.Item est alius modus acquirendi si te patremfamili as auctore principe arrogo.instituta de acquisitione per arro. in principio et supra de adoptionibus.l.si pater.in principio. sed si postulo bona alicuius mihi adijci causa libertatum con seruandarum dominium rerum defuncti transit in me.instit. de eo cui liber.causa bo.adi.in principio.Sunt et alij modi do minium acquirendi et si non per vniuersitatem singulariter. tamen puta cū a vero dominio emo vel legatur mihi res vel cau sa mortis donatur vel cum res datur in dotem vel cum solui tur vel datur pro noxa.vt infra eodem.l.iij.§.ait et in.l.iiij.v.vi et.vij.Circa.l.istam subijciaz duas questiones prima pertinet ad intellectum littere.secunda extra litteram pertinens est ad iuris solennitates.prima questio est ista cum multe sunt cau se dominij acquirendi si res traditur vel relinquitur a domino cur de traditione ꝛ vsucapione pretor fecit mentionem.ista que stio tangitur in littera sed clare non respondetur.potest dici ꝙ fecit exempli causa.nam aliqua in.l.inseruntur exempli causa. vt ita instruamur non dubitationem inducant.Ad istud acce dit supra de peti.heredita.l.item ve.§.cum ante.et.§.ait.et in fra ad.l.aquil.l.ita vulneratus in fi.vel potest dici quod ideo de traditione et vsucapione mentionem fecit pretor quia fre quentius hijs modis queruntur dominia quam alijs modis. et ad ea que ꝛc.vt supra de lega.et senatuscon.l.iura.et.l.seq. nam frequentia non sunt spernenda infra de liber.lega.l.lega ui.vel potest dici qō ideo de traditione ꝛ vsucapione mētionē fecit.ideo quia traditio est genus.nam traditur aliquando ex causa emptionis.aliquando ex causa legati.vnde isti duo mo di sunt generales.C.de pactis.l.traditionibus infra de vsucap. l.ij.Secundo quero emit quis rem ꝛ per traditionem accepit cadit a possessione.dubitat auctor suus fuerit dominus vel nō quod est ei tutius vel agere rei vendica.vel public.dixit Mar. cum suis sequacibus tutius esse eligere reivendica.quam pub. quare.quia rei vendicatio datur contra omnem hominem. instituta de actioni.§.omnium.et supra titulo primo.l.in rem quia possessor omnis presumitur dominus.vnde presumitur

4 ex quo auctor possidebat ꝛ tradidit dominum esse.C.de proba tionibus.l.tertia sed publi.non datur contra omnem infra eo dem.l.penultima ꝛ finali sed hec oppinio non est bona quia si volo vendicare rem habeo necesse probare me dominum.C.de probationibus.l.secunda et.l.cum res.sicut est si volo agere hy po.debeo probare quod fuit in bonis debitoris tempore obli gationis infra de pignori.l.si superatus.et .l.que nondum.§. quod dicitur.Item si possessor presumitur dominus qua ra tione auctor meus fuerit dominus eadem ratione presumim⁹ qui conuenit nos dominus sit.et vbi in diuersis ꝛc.infra de ver bo.obligat.l.a titio.in fin.primo respon.quod iniquum esset. nec ob.C.de probationibus.l.secunda quia exponimus domi

2 nium idest possessionem.†quia interdum dominium pro pos sessione accipitur infra de verbo.significa.l.interdum.et ideo tutius est sicut scripserunt hic dominus Johannes et Azo.et bene quod agam publi.non enim presumerem auctorem domi num nisi constet dominum esse.si cadam a possessione agam publi.quod habeo necesse probare.hoc quod bona fide emi qō probo eo ipso quod contrarium non probatur.C.de euic.l.pe nultima et infra de probatio.l.verius.quod per traditionem accepi quod nondum vsucepi.Sed dicet aliquis vestrum nōne

probabis negatiuam non q: si res est mobilis probabo q per traditionem accepi iam est annus et sic non vsucepi: illud autez non habeo necesse pbare hoc q in mere a nõ domino. quia arguerem me de mala fide vel pbarem negatiuam ad cuius pbationez nullus admittitur. C. de pba. l. actor. sed aduersari⁹ me⁹ si vult me excludere a publi. auctorem meum qui ex iusta causa tradidit fuisse dominum et sic in me translatum esset dominiũ vt in. l. traditionibus vel si non potest pbare auctorem esse dominum debet pbare me vsucepisse. et sic excludor a publi. soluet aduersari⁹ me⁹ s; eo absoluto habebo regressum ad rei ven. nec poterit aduersari⁹ opponere ex. rei iu. quare. q: ex alia cã nasci tur publi. ex alia rei vẽ. q: in pub. a non domino in rei ven. a domino. et ad hoc vt obstet excep. rei iudi. tria sunt necessaria. ĵ. de ex. rei iud. l. cũ qrit. et. l. se. pterea. l. est expressa. ĵ. de euic. l. minor. §. si seruus. † Denuo quero hic poterit ne vno eodemq; libello 3 pponi⁹ rei vẽ. et publ. verbi gratia ago contra talem a quo peto vt restituat talem rem quaz dico ad me pertinere iure dominij vel quasi ad q ppono rei vendi. et pub. dixerũt Jo. et azo. q non admittitur de iure duplici ratione vna q: sunt acti. inuicem cõtrarie cum rei vẽ. detur soli domino. s. ti. j. l. in rem. pub. non domino: vt hic. et insti. de act. §. alie. et qui zrias act. pponit repellit C. de fur. l. j. Item iste act. ambe sunt rei persecutorie: vnde tenetur alteram eligere. ĵ. de reg. iur. l. nemo. §. quot. et. ĵ. de lega. ij. l. cum filius. §. varijs. et de iure videntur bene dixisse: s; de consuetudine talis libellus admittit in ciuitate ista et vbiq; in italia: vnde consuetudo in hoc casu legem debet vincere. q: minime et c. s. de legi. et. cõ. l. minime. et q: consuetudo legi cõtraria lata post legem vincit legem. s. de legi. et. cõ. l. de qb⁹. in fi. vel si vultis dicere subtilius vr̃ q possetis pbare iure ciuili et cañ. admittendũ esse istũ libellum: q iure ciuili debeat admitti pbo p quandaz. l. que ita dicit: vbi dubito que actio ex plurib⁹ mihi competat debeo vtranq; pponere debeo ptestari ex altera rem psequi. ĵ. quor leg. l. j. §. qui aũt. sed vbi accipio ex iusta cã rem ab aliquo dubito fuerit domin⁹ vel nõ q: facti alieni tolerabilis est ignorantia. ĵ. p suo. l. si. si dubito fuerit auctor me⁹ domin⁹ vel non: dubito q̃ act. mihi competat an rei ven. vel pu. et ex altera rẽ possum psequi: qd appet q: dico iure dominij vel quasi non dico iure dominij et quasi. Item q̃dam decretalis vr̃ admittere istaz petitionem extra de iud. c. significarũt. Si obijcitur rei vẽ. et publ. sunt contrarie verũ est pponens zrias acti. repellitur illud verũ est cũ sum certus que act. mihi competat: sec⁹ si dubito vtranq; ppono. Si obijciatur ambe sunt rei psecutorie: ergo altera dz eligi. Rñ. verum est cum sum certus secus si dubito vt in p̃. l. ĵ. q̃ rũ leg. l. j. §. qui aũt. in ver. quemadmodum: vnde bonum est in tentare vires aduocati partis aduerse. si estis aduocatus ex parte rei et offertur talis libellus dicetis non debet admitti predictis rationibus. s. allegatis. si dicat aduersarius partis aduerse de consuetudine admittit potestis dupliciter instare vel videre et non respondere. Ex quo colligetis q iuris solennitates non bene nouit vel de consuetudine non constat vnde debet pbare eam. s. de le. et cõ. l. de quibus dixi. Et super. l. ista consueui formare alias questiones de quibus glo. nullam faciunt mentionem ponamus ego a non domino rem per traditionem accipio cado a pos. ante eam vsucaptam: ago contra eum qui nactus est possessionem publi. istam egregie pbo vel per instrumẽtum vel per testes q emi q tradita est: p consequẽs pbo bona fide q minus q̃ triennium vel vicennium est. sufficiunt ista tria tantum probare dominus Jo. et azo. et alij omnes videntur dicere q sic. ar. huius. l. insti. de act. §. alie. domin⁹ od. contra. putat quare audite. si essem aduocatus rei facerem talem cauillationem domine iste egit pu. pbauit se emisse et per traditionez accepisse psumitur bona fides dico q suus auctor non possidebat rem nec pbauit eum possidere: vnde si non possidebat rem quomodo potuit transferre possessionem in emptorẽ q. ll. nolunt in pub. h vult. l. ij. huius ti. dum dicit naz amissa possessione. et. ĵ. e. l. item si seruum. et. ĵ. e. l. fiue. §. si seruus preterea esto q nulla. l. diceret probo tali ratione naturali cui resisti non potest ponam⁹ fili⁹ me⁹ indiget pecunia nolo ei dare vadit et accipit librũ meũ non dolose credit sibi licere et vendidit et tradidit ipse non habebat possessionem imo ego ille emptor haberet publ. esset ista aliena rõ ponam⁹ in aliquo extraneo aliqs vendidit tibi vineam meam haberes pub. istõ esset contra omnem rationez: vnde ad hoc vt competat pub. credo q istud sit necessariũ q ille q vendidit et tradidit sit possessor si cadas a pos. publi. habebis contra oẽm pter q̃ contra dominũ. ĵ. co. l. pe. et si non possidebat q vẽdendo tradat pub. vt. ĵ. de act. emp. l. si ea res in prin. vnde cautũ consiliũ est in auctore qui agit pub. q pbet se emisse et per traditionem se accepisse et bona fide et q non vsucepit q pbat per testiũ depositionem. Item debet pbare auctorem suũ possidere rem tpe emptionis et traditionis. vnde si istud vltimuz nõ probat non debet fieri alia allegatio vbi auctor non possedit. s; opponet aliquis vestrũ ita vr̃ q non possit esse. quia si ver⁹ domin⁹ vendidit rem et non possidet trãsit dominiũ. ĵ. de fun. do. l. si fundũ. et. ĵ. de acq. pos. l. j. §. si vir. verbi gratia vẽdidi tibi ancillam meã ali⁹ possidet custodio qñ venit ad puteũ accipio eaz et trado tibi ista ancilla reuertit ad priorez vnde vendicabis ab eo. Itẽ in exemplo tali: aliqs possidet librũ meũ venio et vẽdo tibi pspicio qñ seruiens librũ portat ad scolas accipio et trado tibi et reddo seruienti vnde transfertur dominium. Dicet aliqs vestrum si in rei vendi. transit dominiũ et si venditor non possideat cur non transit in pub. audite rationem: iõ in rei ven. transit dominum et si venditor non possideat. quia est domin⁹ et non agit nisi de dominio transferendo non de possessione: vnde trãsit dominiũ. Item si non habet dominiũ possit cedere rei ven. C. de hr̃. ven. l. fi. sed in publ. cũ non habet ius si ea quomõ põt in ea dominiũ transferre vel cedere eã nisi ei competeret vel ni si possideret. † Ultimo quero qualiter formatur libellus in pu 4 bli. de iure et in sola pub. quidam dicunt sic. ago contra titium a quo peto vt tradat talem rem quam a non domino emi et p traditionem accepi et nondum vsucepi: vt hic. et insti. de act. §. alie. sed si dicimus h videmus innuere q non habuit fidem bonaz quia dicit a non domino nisi diceremus q sciret nunc. Alij vt pla. sic ago contra talez a quo peto talem rem restitui mihi quã dico meam esse si probabit se dominum agit rei ven. alias pub. si dicat quõ mentit rñ. pretor pmittit h mentiri sed certe pretor non pmittit mentiri. C. vñ vi. l. meminerint. et in auten. de triẽ. et se. §. illud. vnde formabo sic ago cõtra talẽ vt talem rẽ mihi restituat quam emi a tali et per traditionem accepi et nondũ triẽnium elapsum est et eum possedisse. vt in prin. huius. l. et §. alie. sed probaret auctorem dominum vel vsucepisse excludit me a publi. sed habeo regressum ad rei ven. Item alio modo excluderet me si probaret rem vitiosam. ĵ. eo. l. fiue. §. vl. et. l. se.

Sunt alie.

Ait pretor.

In. §. isto. cu. l. se. vsq; ad. l. eum qui tractatur de eadẽ materia et hic exponuntur quedam verba pretoris posita. s. eodez. l. j. dixit pretor ex iusta causa ideo dixit ex iusta causa quia habet pub. et videtur iusta causa si bona fide emit vel si sibi res data est in dotem et tradita est quia est iustissima causa titulus dotis. Item si a non domino victori a victo res tradita est ex cã iudicati. Item si a debitore non domino: domino causa solutionis tradita est vt si ex noxali causa contra possessorez qui nõ erat dominus serui tradidit siue sit vera siue falsa. Item si ago noxali contra aliquem et qui non defendit duxi seruum ex primo et secundo decreto et cadit a pos. Item si egi iudicio diuisorio cũ putatiuo herede et vicino et res mihi adiudicata est. s; si lis fuit extimata ago contra non dominum et peto rem et obtulit lit. extimationem ex iusta causa, dimittitur res apud eum aget publi. hoc dicit. [ex iusta causa] verba ista ponuntur materialiter posita. s. ea. l. j. repetuntur hic vt exponantur. [bone fidei] quia a non domino bona fide accepit et emit. [tradita est] a non domino alij exponunt. [tradita] a domino. [deductionis] ĵ. de nox. l. non solum. in fi. et. l. se. [vera.] quia seru⁹ deliquerat. [falsa] quia non deliq̃rat et q: si traditur seru⁹ ex noxali causa transfertur dominiũ quia est iusta causa. s. de peti. hr̃. l. vtiles. [duxero] ex priore scdo decreto si is a quo duxi non erat domin⁹. s. si ex no. causa. a. l. j. in fi. et. l. ij. [possessionem] et sic vr̃ q necesse sit q possideat qui parat mihi publ. [sit.] nam in diuisorijs iudicijs fit adiudicatio. insti. de of. iu. in fine. [litis.] quia litis extimatio facit emptionem. ĵ. p emp. l. ij. [si obtulit] ei qui non erat dominus. alias competeret rei vẽ. s. ti. j. l. ei⁹ rei. et. l. se. Or signori ea que dicũtur in isto. §. cum. l. se. videntur planissima esse nisi in vnico casu quomodo si traditur res ex causa iudicati dabitur pub. vr̃ q non possit esse. quare non. audite. si peto a te rem et iudex pronunciat meam esse et ex causa iudicati tradit mihi. aut eras domin⁹ aut non. si eras domin⁹ debeo habere rei ven. q: cãm a domino habeo. insti. de re. di. §. p traditionẽ. si non eras domin⁹ non debeo habere publi. q: sñia declarat me dñm. s. tit. j. l. et diuerso. §. j. quomõ dicem⁹ Et consueuit dici multis modis. vno mõ sic. ego non dñs vẽdicabo a te rem aliquam pbaui me dñm fuisti condẽnat⁹ mihi. tu eras dñs ago pub. q: restituis vt meã non vt tuaz. vñ dñiũ non transfers. ĵ. de condi. ob cãm. l. dedi. §. subtili⁹. vñ pub. habebo. vñ hic est casus spãl q accipit a domino habet pub. si aũt nõ es domin⁹ ei condẽnnaberis restituere et tradis tũ nõ restituis mihi vt pares mihi titulum. sed q: sententia declarat me dominũ non videtur qd detur publi. s. titu. j. l. ex diuerso. §. j. vel potest dici secũdum alios q siue sis domin⁹ vel non ex causa iudicati restituis. quia iustã causam habeo ex cipiendi ex quo nitor ex vi traditionis habeo publi. s. titu. j. l.

a C Eodẽq; libello adde quis publicianaz vel rei vẽdicationez intentare possit ac3 quos concedat et in qb⁹ casibus late tradit do. alex. in 3si. cc xl incip. viso et cõsiderato i. ij. vol.

ff. ꝛ in. l. ista ait pretor. Alij dicunt si tu condēnatus rem restituis ꝛ eras dominus: si tu scis te dominum habeo rei vendica tionem: si ignoras tuam datur publi. vel quod est verius iste §. Item si res ex causa iudicati debet intelligi i personali act. et ponetis ita exemplum: tu promisisti mihi tradere rem illam ex causa emptionis: postea non tradebas cepi te conuenire per sonali actione fuisti condēnatus tradere tradis eam si erat alie na paratur publi. si erat tua daretur rei vendi. quia transfers in me dominium.

Titulus putatiuus inducit vsucapiendi conditionē et per consequens publicianam.

Cum qui. †Quidam habent hic prin. l. et incipit eum: quidam habent to tum sub. l. illa. sed ꝛ si res: ꝛ erit hic. §. marcellus. ꝛ in prin. hui⁹. l. dicitur: si ego emi a furioso rem alienā cuius possessionem habebat: ignorans eum furere ꝛ per tradi tionem accepi paratur causa vsucapiendi: ꝛ si cado a posses. ha beo publi. sed ꝛ si nō dominus donat mihi rem alienam ꝛ tra dit si cado a posses. competit mihi publi. hoc dicit. [habebit.] nam hec est regula: omne acceptum ex iusta causa ex qua para tur causa vsucapiendi datur publiciana. s. e. l. ff. secus si scirem furiosum: quia mala fide emerem: quia contra. l. interdicta. ff. de agrico. ꝛ censi. l. queadmodum. sic soluitur contra. ff. de vsuc. pro emp. l. ij. §. si a furioso. [accepit] dabitur publi. act.

Si a minore. A minore ignorans eum minorē emi rem alienā ꝛ per traditionem accepi habeo publi. sed si res aliena tradita est mihi ex causa p mutationis si cado a posses. habeo publi. hoc dicit. [a minore] ignorans eum minorem. secus si sciens emerit. ff. de vsucap. pro empt. l. ij. §. si a pupillo.

Public. Publi. non est possessorium iudicium sed petitorium. hoc dicit. [proprietatis]. i. quasi dominij. [respicit.] vnde non est petitorium iudicium: verūta men sicut rei vendi. aduocat possessionem. s. titu. ff. l. officium. in fi. ita publi. vt hic.

Publiciana competit re tradita ex iureiurando.

Si petenti. †Petij a te fundum aliquem tu de tulisti mihi iusiur. iuraui meum esse: tu mihi restituisti cado a posses. nunquid habeo publi. sic. sed si tibi possessori detulissem iusiur. ꝛ tu iurasses tuum esse habe bis excep. non autem publi. si caderes a posses. hoc dicit. [com petit] si iuraui informiter competit in factum actio. ff. de iure iuran. l. sed ꝛ si possessori. si formiter si eras dominus competit vtilis in rē. ff. de iureiuran. l. sed ꝛ si possessori. in fi. si non eras dominus dabitur publi. vt hic. [aduersus te.] non autem ad uersus dominum. vt. ff. e. l. penult. ꝛ. l. vlti. [qui detulit] tamen contra omnē hominem parat mihi publi. vt dixi. [act.] secus si iuraui rem petitoris non esse ꝛ meam esse. ff. de iureiuran. l. sꝫ et si possessori. in prin. ꝛ ibi dixi.

In publi. Omnia que habent locum in rei vend. ea dem omnia habent locum in pbli. act. hoc dicit. [diximus] vnde sicut in rei ven. veniunt fructus. s. titu. ff. l. non solum. ꝛ. l. fructus non modo. ita in publi. Item sicut in rei vendi. debet dicere quotamꝙ partem petat ita in publi. s. tit. ff. l. si in rem. ꝛ. l. que de tota.

Hec actio. Publi. non solum datur non domino immo heredi eius ꝛ bonorum possesso ri et ceteris alijs vniuersalibus successoribus. hoc dicit. [com petit] puta bonorum possessori. instit. de bo. pos. §. quos.

Si ego. Ubi emo a nō domino habeo publi. sed quid si non emi a non domino sed seruus meus habeo publi. quid si procurator meus emit rem et per traditio nē accepit habeo publi. hoc dicit. [publi.] quia quicquid que ritur per seruum ꝛc. ff. de acquirē. re. do. l. etiam. [emerit.] ha beo publi. sed per procuratorem dominiū vel quasi. ff. de acqui. pos. l. si procurator. per neg. gest. publi. s. de neg. gest. l. si ego.

Publiciana competit emptori bone fidei licet venditor habuerit malam fidem. Item competit heredi inspecta fide de functi. Item duo inspecta fide serui ementis.

Pretor ait. †Hic inferuntur verba pretoris ꝑtor ait qui a non domino bona fide emit ꝛ per traditionem accepit habebit publi. quare dixit si bona fi de emit: quia tunc habet publi. al's non: si ergo emo a non do mino bona fide. licet callido commento vendiderit nihilomi nus dabitur mihi publi. hoc dicit. [ait] ꝛ vbi ait hic dicetis. ait tacite dum dixit. s. e. l. j. si quis id quod traditur ꝛc. ex iusta cā a nō domino: quia bona fide emit vel dixit. s. e. l. iij. §. ait. [pro derit.] ad inducendam publi. [habet] et presumitur bona fi des nisi probetur mala [nocebit.] immo videtur ꝙ noceat: si aliquis sciens vendidit rem alienam ꝛ tradidit cōtractat eam C. de furt. l. si alienum. ergo cessat publi. ff. e. l. siue. §. hec actio. quare potest dici duobus modis: vno modo intelligitur in re mobili: de re immobili non fit furtum. insti. de vsucap. §. quod autem. quod videtur verum ſm hec tempora. C. de prescrip. lō. temp. l. j. hodie contra. vt in aut. vt spon. lar. §. rursus. vel po test intelligi in re mobili vt quia rem alienam apud me depo sitam mihi vendis paras tu mihi. ff. e. l. siue.

In hac actione. Aliquis emit rem a non do mino bona fide ꝛ per tradi tionem accepit successit in locum alterius: et in re illa dolum commisi: nunquid mihi nocebit non: si defunctus ab initio ha buit bonam fidē. hoc dicit. [emisset]. C. de vsucap. trans. l. vna. §. hoc nihilominus fecisset. ff. de diuer. ꝛ temp. prescript. l. cum heres. vnde sicut ille non haberet publi. nec ego hoc casu. [vel econtra.] si emi et per traditionem accepi quod est intelligen dum in rebus peculiaribus. ff. de contrahen. empt. l. si seruus. ꝛ ff. de edi. edi. l. cū mancipium. vbi no.

Publi. Requiritur bona fides tempore emptionis et traditionis: hinc est ꝙ dolus superueniens nō impedit publi. ꝛc. hoc dicit. [continet] non autem successoris ipsius. vt. s. proxi. §. [traditionē] quidam habent hic princi. l. quidam habent. §. ꝛ incipit iul. lib. tali scribit ꝛc. [tunc] cum emit et per traditionem accepit sicut in vsucap. pro emptore. ff. de vsucap. pro empt. l. ij. in prin.

Lex vbi non distinguit nec nos distinguere debemus.

De precio vero. †Si quis bona fi de rem a non domi no emit et nondum vsucepit habet publi. est istud verum siue accepit precium vel non: ꝛ certe in edi cto pretoris de precio non fit mentio. vnde licet emere bona fide et per traditionem accipere: vnde si cadat a posses. habebit pu bli. siue soluerit precium vel non. hoc dicit. [precium] vel non: quia semper dabitur publi. nam cum verba edicti pretoris po sita sint indistincte non distincto soluerit precium vel non indi stincte debent intelligi. s. de offi. pre. l. iij. ꝛ. ff. de ale. l. j. ꝛ est verū vbi pretor non distinguit nec debemus distinguere nisi cōmit temus in aliam. l. vel contra naturalem equitatem. sic soluitur contra. ar. ff. de testi. l. scio. ꝛ. l. quesitum. ꝛ. s. de arbi. l. licet. secus est in rei vendi. quia in rei vendi. bene queritur de precio: nam rei vendite ꝛ tradite non transit dominium nisi preciū sit solu tum: vel fides habita de precio. insti. de contrahē. emp. §. vēdite.

Sufficit ꝙ res sit tradita vel pro tradita habita. Itē suf ficit rem esse emptam vel in re empta contineri. hoc dicit.

Siue autem. †Siue emi a non domi no bona fide et mihi tra ditur datur publi. sed si tradidisti heredi meo da tur publi. sed si emi a te rem apud me depositā da tur publi. Item si hereditatem alienam emero a te bona fide datur publi. hoc dicit. [competit act.] quia interpretatione iu ris hic eedem sunt persone. in aut. de iureiu. a mo. pre. in prin. [commodatam] nam aliena res potest commodari. ff. cōmo. l. itaꝗ [datam] domini voluntate. ff. de pigno. act. l. si aliena. [re manserit] ff. de acquirē. re. do. l. qua ratione. §. interdum. ꝛ hoc casu non mutat sibi causam pos. sed sibi mutatur.

Pluribus ementibus ab eodem potior est cui traditio facta est si a diuersis prefertur possessor.

Si duobus. Tu rem alenam quam possidebas mihi primo vendidisti: eandem rem secundo alij vendidisti. quis erit potior in publi. ꝛ certe si liti gamus contra tertium pos. ille erit potior cui primo fuit tradi ta si litigamus nos inuicem melior erit causa possidentis vbi emimus a diuersis non dominis. hoc dicit. [petentis] si inui cem litigamus. Ad istum. §. instatur ꝛ videtur ꝙ melior sit cā illius cui primo est tradita. ff. de act. emp. l. si ea res. §. fi. Ad q̄d dicetis est melior causa possidentis cum inuicem litigant: sed si agant contra tertium melior est causa illius cui primo ea est tradita. vt in. l. cōtra. Ad sol. hui⁹ cōtra. ita distinguendū est cū plures emunt rē. aut ab eodē dño. aut ab eodem non dño nec postea facto: aut ab eodē nō dño post facto dño aut a diuersis non dñis. aut ab vno dño ꝛ altero non dño. si duo emunt ab eo dem domino iste est potior cui primo tradita res. C. de rei ven. l. quot. verūtamen qui vendidit rem insolidum falsum cōmit tit. l. cor. de fal. tenetur. ff. ad. l. cor. de fal. l. qui duobus. fallit in casu propter priuilegium persone. quia si duo emunt ab eodē domino potior est ille qui primo emit et si per traditionem nō accepit vt in ecclesia ꝛ ciuitate. C. de sacr. san. eccle. l. vt inter diui num. licet habeat alium intellectum. si autem duo emunt ab eo dē non dño nec postea facto dño potior est ille qui primo ꝑ tra ditionē accepit. ita loquitur primus casus huius. §. ipse tñ si dolo vēdidit cōmittit in. l. cor. de fal. si autē emit ab eodē nō dño

postea facto domino:ponamus mihi vendidisti rem alienam postea successisti vero domino ⁊ alij vẽdidisti potior est ille cui primo tradidisti.s̃.titu.j.l.si a titio.si autẽ vnus emit ab vno domino:alter a non domino hic potior est causa qui emit a domino ꝙ̃ qui emit a non domino:⁊ qui emit a domino rei ven. habet qui a non domino habet pub.⁊ rei ven.vincit pub.j̃. e.l. penult.⁊.l.fi.sed fallit si non dominus habebat causam vendẽdi a domino:quid si rem tuam titio obligasti ⁊ dixisti:si ad diẽ non solueres ꝙ distraheret rem illam.instit.qui.ali.licet.§.creditor.⁊.j̃.de acquiren.re.do.l.non est.si autem emerit a diuersis non dominis si inuicem litigamus melior est causa possidentis.vt in fi.§.vnde si ageremus contra tertium potior erit conditio illius cui primo fuit tradita.vt in.l.contra.⁊ est verũ ꝙ melior est conditio possidentis vbi duo non domini ꝓ eodẽ habeantur:verbi gratia:emi rem a titio ⁊ per traditionem accepi;tu eandem rem emisti a titio:seius emit a te sicut eram potior te ita ero potior seio qui emit a te.j̃.de diuer.⁊ tẽp. p̃scrip. l.de accessionibus.

Hec actio. Publi.habet locum pro rebus emptis a non domino ⁊ per traditionẽ acceptis nondum vsucaptis ⁊ pro rebus que carent vitio:vnde si emerẽ seruum furtiuum vel fugitiuum cessaret hec actio.[furtiuus] vel vi possessus.instit.de vsuca.§.furtiue.[fugitiuum]qui nõ potest vsucapi.C.de ser.fugi.l.j.al's secus.s̃.titu.j.l.si a bone fidei.j̃.de acquiren.posses.l.j.§.per seruum.⁊ ea que non possunt vsucapi propter vitium rei non possunt peti publi.secus si nõ potest res vsucapi:quia illius rei.l.impedit alienationem vt in predio vectigali.j̃.e.l.item sponsus.§.de vectigalibus.

Si seruus. Aliqua hereditas deferebatur mihi iacente here.seruus emit rem a non domino ⁊ per traditionem accepit:postea adijt here.nunquid dabitur mihi publi.sic.hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[amiserit]ergo requiritur ꝙ qui vendit possideat:vt dixi.s̃.e. l.j.[possidet].s̃.de pac.l.si vnus.§.fi.

Municipes. Seruus alicuius municipij emit rẽ a non domino vel ex causa peculiari vel non:nunquid dabitur publi.mnnicipibus:respondetur ꝙ sic.hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[est]ex iusta causa ⁊ per traditionem accepit.[condict.]vt extraneus.s̃. eo.l.eum qui.§.si ego.[siue non]accedit.j̃.de acquiren. posses. l.j.in fi.⁊.l.sequen.

Si ego emi. In prin.istius.l.dicitur:ego emi a te aliquam rem : istam rem non mihi sed alij voluntate mea tradidisti:nũquid ille cui res tradita est mea volũtate poterit intendere publi.respondetur ꝙ sic.[emi]a non domino.[alij] cuius nomine emeram vel cui donaueram.[dandam] si nondum rem vsucepi.s̃.e.l.j.⁊ institu.de act.§.alie.Or not.in prin. huius.l.siue emo rem vel alio titu.acquiro ⁊ traditur alij volũtate mea ille habebit publi.quod est illa ratione; qr mihi videtur tradita et a me illi ex iusta causa perfecta : nam hic vnus actus occultari videtur.j̃.si cer.peta.l.singularia.j̃.de dona.inter vi.⁊ vxo.l.iij.§.si debitorem.vel dum emo ⁊ alij trado inverbo illo videtur emisse ⁊ in mysterio meo quia qui per alium facit ⁊c.j̃.de administra.tut.l.ita autem.§.gessisse.

1 ☞ Publiciana habet locum pro seruitutibus realibus et personalibus.

1 **Si de vsufructu.** †In superioribus dictum est vobis si aliqs emit a non domino rem corporalem ⁊ per traditionem accepit habet pub. In.§.isto tractatur cum quis emit rem incorporalem vel predialem seruit.vel personalem vt si seruitus est sibi tradita habeat publi.ponetis ita casum:a non domino emi vsumfruct. vel seruit.in fundo illo ⁊ mihi tradidit inducendo me in pos. vel patiendo me vti ⁊ frui; nunquid si cadam a posses. habeo publi.sic.idem est si a non domino possidente domum vrbanã emi seruit.vrbanam;et illa seruitus est mihi constituta per traditionem vel per patientiam si cado a quasi posses. seruit. habeo publi.idem est si emi a non domino possidente fundum alienum seruit.rusticam ⁊ seruitus fuit constituta;quia si ali⁹ impediat me vti potero vti publi,contra omnem hominẽ preterꝙ̃ contra verum dominum,hoc dicit.[si de vsufruct]id est de seruit.vsufruc,nam vsufruct.est seruitus personalis.j̃.de seruit.l.j.[datur]contra omnem impedientem vti ⁊ frui preterꝙ̃ contra verum dominum.j̃.e.l.penult.⁊.l.vlti.[prediorum] dicuntur seruit. vrbanorum prediorum que debẽtur ab edificijs que in.v.he sunt.j̃.de seruit.vrba.predio.l.iiij.[vel]pro ⁊. alij legunt disiunctiue.[transduci]illi cui constituta est seruitus cõtra omnem hominem datur publi.preter contra verum dominum.[prediorum]⁊ sunt rustica predia deputata ad agriculturam ⁊ sunt seruitutes rustice via iter ⁊ actus.j̃.de seruit.rust. predio.[constat]vnde ille cui constituta est serui.habebit pub. contra omnem preterꝙ̃ contra verum dominum. Habetis in §.isto vt dixi in casu.vnde contra.ll.dicunt ꝙ ille cui constituitur seruitus habet confes.vt.j̃.si vsufru.pe.l.vti.institut.de act. §.quecunqꝫ.refert aut constituitur seruitus personalis vrbana vel rustica a domino fundi:aut a non domino:si constituitur a domino fundi:tunc contra prohibentem vti frui datur confes.sic loquuntur.ll.ille.⁊.s̃.de peti.here.l.⁊ non tm̃.si autem constituitur seruitus a non domino siue seruitus sit predialis vel personalis.habet publi.contra omnem preterꝙ̃ contra verum dominum.vt hic.Item not.hic ꝙ verba ista sunt philosophica et bene intelligere ea non est leue. constituitur seruitus per traditionem ⁊ patiẽtiam hoc modo.vis in fundo tuo vel a te possesso constituere seruit.tu vendis illam seruit. mihi vel donas quo facto accipis me per manum ⁊ inducis me in illũ fundum eo animo vt deinceps debeam vti illa seruitute.postea pateris me vti illa seruitute.et non credatis ꝙ constituatur seruitus eoipso ꝙ vendo nisi inducam in fundum ⁊ patiaris me vti seruitute.vt hic.⁊.j̃.de vsufruct.l.iij.in prin.⁊.j̃.de serui.rust. predio.l.j.in fi.

1 ☞ Publicianam vitium furtiuitatis impedit in re furtiua et partu eius apud furem et eius successorem vniuersalem sed apud successorem singularem titulo oneroso vel lucratiuo non impeditur vsucapio nec publiciana in partu ⁊ partu partus.hoc dicit.

2 Mulier si moritur in puerperio venter debet aperiri ⁊ partus inde extrahi.

1 **Partus quoqꝫ.** †§.iste reputatur valde difficilis in veritate tamen quãtũ ad casum ⁊ litteram difficilis non est:tamen si intelligatis casum et litteram vos alia leuius intelligetis ⁊ cõtinuabitis ista ad superiora.nedum pro rebus principalibus habet locum publi.immo pro rebus accessorijs res principalis est ancilla empta a non domino bona fide que caret vitio res accessoria est partus ancille.⁊ iste.§.continet in se septem dicta. primum est tale ignorans emi a te ancillam furtiuam ista concepit apud me et peperit.nunquid istum partum potero petere publi. sic. et si a me possessus non fuit.Secundo dicitur.si tu subtraxisti ancillam et concepit et peperit apud te ⁊ decessisti herede relicto licet heres tuus habeat bonam fidem non habet publi. qr heres est successor vitiorum defuncti.Tertius casus est ponumus ancillam furtiuam mihi accipienti bona fide donasti et tradidisti.illa ancilla concepit et peperit illum partum potero petere publi.si sit apud alium si tamen matrem partus furtiuam esse ignoraui. Quartus casus est quo casu donas mihi ignoranti ancillam furtiuam vsucaperem si furtiua non esset eodem casu partum potero petere publi.dum tamen matrem eius furtiuam ignoraui.Quintus casus est si ancilla furtiua peruenit ad me sine exceptione vel alia iusta causa eius partũ apud me conceptum et editum potero publi. petere. si tamen matrem eius furtiuam ignoraui. Sextus casus est. sicut partus ancille potest peti publi.si furtiuus non est ita partus.partus si non est furtiuus.Septimus est.si emi ancillam furtiuaz ignorans si apud concepit et peperit siue apud me concepit. sed non pepit.quia in puerperio mortua est et postea partus ex vẽtre eius est sect⁹.similiter pro illo partu potero intendere publi,hoc dicit.[sed heres.]incipit secũdus casus.[tunc dic.] incipit tertius.[idem iul.]incipit quartus casus.[ex omnibus]incipit quintus.[idem est]incipit sextus.[⁊ si non natus]incipit septimus et vltimus.Or signori sicut dixi vobis §.iste reputatur difficilis sicut dixi vobis ⁊ hic repetas continuationem.§.et casus positionem vt fecit dominus od.[partus quoqꝫ.]quasi dicat.nedum ancilla si furtiua non est:põt peti publicia.immo quoqꝫ partus ancille furtiue.[non est.] iste est primus casus cum isto habet locum publi.[si heres.]incipit secundus casus in quo non habet locum publi.[furis.] qui subtraxit ancillam.[est heres.]furis.vnde eadem que nocerent furi et heredi suo cum interpretatione iuris eadem persona sit heredis et defuncti.in aut.de iureiuran. a mo.pre. in princi.In ceteris casibus qui sequuntur habet locum publi. [matrem]ipsius partus.[idem iul.]ecce quartus casus.[possem.]ego emptor vel donatari⁹. [habeo]ego bone fi. acceptor q.d.qui emit bona fide ancillam furt.vel per donationem accepit partum a se conceptum et editum poterit petere publi.idẽ si ex alijs iustis causis peruenit ad me bonefidei pos.[est nat⁹] nedum partus primus immo partus partus poterit peti hac actio.ad hoc accedit supra.de petitione hereditatis. l. ancillarum. [matris.] in puerperio. [est]subaudiatis ille partus poterit peti publiciana.[scripsit]in.§.isto vos colligetis multa no.statim

ta no. statim sicut pro re principali habet locum pub. ita pro ac cessoria concor. ff. e. l. §. quod tamen. immo aliquando pro re prin cipali cessat publi. quia mater est furtiua tamen pro partu ha bet locum: vt hic. Item no. q heres furis est vitiorum successor accedit. ff. de temp. prescrip. l. cum heres. et C. de fruc. et lit. ex. l. ij. Item no. hic quid iuris est in primo partu idem est in vlterio ri. accedit in preallег. l. ancillarum. et ff. de vsur. l. in pecudum.

2 Itē not. † hic cum mulier moritur in puerperio venter eius de bet aperiri et partus inde extrahi. accedit. s. de iossi. do. l. post humus. in princi. et ff. de mor. infe. l. ij. Or circa. §. istum est insi stendum et videtur q iste. §. non possit stare et aduertatis mo dum quem seruabo in legendo hunc. §. et in notādo duas glo. magnas que pinguntur in isto pariete et non videtur bene adaptari: habetis hic q partus ancille furtiue potest peti pub. l. videtur velle contra. quia dicit q pub. pro rebus furtiuis vi possessis non habet locum. vt. s. e. l. siue. §. hec act. sed partus ancille furtiue furtiuus est. vt. C. de furt. l. ancille. ergo male di cit iste. §. q pro partu ancille furtiue competit publiciana. Ad qd ita rñdeo est part⁹ ancille furtiue q est furtiuus puta si cōce ptus est et nat⁹ apud furē vel ↄcept⁹ apd furē nat⁹ apd bone fi. pos. iste partus quia furtiuus non potest vsucapi. publi. non potest peti: et de isto partu loquitur. l. ancille. est partus qui nō est furtiuus vt conceptus et editus apud bone fidei pos. et iste potest vsucapi. C. de vsuc. pro emp. l. si partum. vnde publi. po terit peti. vt in. §. nostro. Et ad sol. huius contra. ita distingue tis et vt intelligatis magnam glo. hic positam et hanc distinctio nem ita scribit Azo sicut antiqui scripserunt: et in summa de furt. in pe. col. et in summa de vsuc. pro empt. in prin. tertie col. ego in multis latius et clarius dicam: distinguetis ita. Part⁹ ancille furtiue aliquando est furtiuus et eius nomine compe tit act. furt. aliquando est furtiuus nec eius nomine competit act. furti. aliquando non est furtiuus nec eius nomine compe tit act. furti: aliquando non est furtiuus et eius nomine com petit actio furti. Quartus casus q competat act. furti et furti uus non sit non inuenitur partus ancille est furtiu⁹ et eius no mine competit act. furti: siue illa concepit et peperit apud furē. vt. ff. de fur. l. qui vas. §. si ancilla. et idem dicimus in vacca pre gnante. si subtrahis mihi vaccam et concepit et peperit apud te eius fructus est furtiuus et competit act. furti: licet quedam. l. videatur velle contra. q eius fetus non sit furtiuus. ff. de vsuc. l. si aliena res. §. ij. incipit si bos. i. vacca: quia masculinum con cipit femininū. ff. de verbo. signi. l. j. sed ille. §. corrigitur p alium §. qui dicit. sicut partus ancille est furtiuus idem in fetu pecu dū. ff. de fur. l. qui vas. §. si ancilla. aliquando partus ancille fur tiue est furtiuus. sed eius nomine non competit act. furti: pu ta si ancilla concepit apud furem sed peperit apud bone fidei pos. vt. ff. de fur. l. qui vas. §. sed si concepit. in istis tamen duo bus casibus. s. relatis: quia partus ancille est furtiuus non po test vsucapi. vt in. l. ancille. et s. de statu hominū. l. penulti. et in his duobus casibus pro partu ancille cessat publiciana. s. eo. l. siue. §. hec actio. in istis duobus casibus non habet locum iste §. potest superaddi tertius et quartus casus non in modum di uidendi sed terminandi: puta si partus est conceptus apud fu rem et editus est apud furis heredem: vel concepit et edidit apd furem peruenit tamen ad furis heredem. sic loquitur secūdus casus huius. §. partus ancille furtiue: aliquando non est furti uus nec eius nomine competit actio furti: si subtraxisti ancil lam furtiue et eā accipienti bona fide vendidisti et tradidisti: si apud bone fidei possess. concepit et peperit partus non est furti uus nec eius noīe cōpetit actio furti. ff. de furt. l. qui vas. §. si cō cepit. et in isto casu potest vsucapi. C. de vsuca. pro emptore. l. si partum pro partu potest habere locum publi. vt in. vj. casibus huius. §. in septimo non: et in isto tertio casu ita subdiuido ad hoc vt partus possit vsucapi: vel pro eo locum habere publicia. aut nullo tempore bone fidei possess. matrem sciuit furtiuam aut aliquo tempore sciuit: si nullo tempore sciuit partus ille potest vsucapi: et pro eo si ab aliquo possideatur publicia. lo cum habere sicut intelligitur iste. §. vt patet in secundo casu huius. §. et in quarto casu: et sic loquitur. l. illa. C. de vsucapi. pro emp. l. iij. si autem partus non est furtiuus nec eius nomi ne competit actio furti. si bone fidei possessor cepit scire matrē furtiuā distinguo: aut ante cōceptionem et ante partū. aut post conceptionē et ante partū: aut post conceptionem et partū: si ce pit scire ante conceptionē et partū impedit vsucapio: sibiq pu bli. non datur. ff. de vsuca. l. sequitur. §. de illo. nā quod ibi si an teq pariat vel concipiat: vt colligitur. ff. de vsuc. l. iusto. §. si pos sessionis: si autem post conceptionē ante partum cepit scire hic subdistinguo: aut cepit scire matrem alienam tm: aut alienā et furtiuā: si alienā tm non impeditur vsuc. per consequens dabit publi. ff. de vsuc. l. non solum. in princi. si autē post conceptionē

et partum incipit scire matrem furtiuā: hic refert aut potuit de nunciare dño ancille petite partum et non fecit cessat vsuc. nec datur publi. aut non potuit denunciare: vel denūciauit ille nō petijt quo casu vsucapit et datur publi. ff. pro suo. l. si ancillam. Sed instatur videtur mirabile q superueniens scientia impe diat partus vsucapionē. sed. l. contradicit que dicit q in vsuca. sufficit initio bonam fidem habere. et superueniens scientia nō impedit vsuc. C. de de vsuc. transfor. l. vna. §. hoc nihilominus. Sed ita dicetis speciale est in partu q superueniens mala fi des impediat vsuc. et que est ratio specialitatis audite. in re prin cipali superueniens scientia non impedit vsuc. quia in re prin cipali habet emptor tit. si emo rem alienam bona fi. habeo tit. licet incipiat scire alienam non impeditur vsuc. sic loquitur. C. de vsuc. transf. l. j. sed in re accessoria in partu ancille supueniēs scientia impedit vsuca. quare: quia in partu non habeo tit. di xit az. si emo ancillam furt. bona fide et partus est conceptus et editus apud me in partu non habeo tit. vnde non est mirum si superueniens scientia impedit vsuc. sic al's superueniens scien tia nocet in duobus casibus. C. de rei vendi. l. itē si. in fi. et. l. iul. Et circa istam materiam subijcio talem questionē. si emo ancil lam alienam furt. vel non bona fide. et per traditionem accipio et apud me concepit et peperit quibus casibus dixi. s. vsucap. in partu procedere. Quero quo ti. vsucapiā partū sm Az. in par tu non habeo ti. vt. s. dictum est. si non habeo in partu tit. quo ti. vsucapiā partum cum sine titu. vsuc. non procedat. ff. de vsuc. l. celsus. et C. de vsuc. pro do. l. si. Dicunt quidam q vsucapio ti tulo generali pro suo. ff. pro suo. l. ij. vel si vultis tenere op. az. vsu cap. sine tit. et licet vsuc. sine tit. non procedat erit speciale in re accessoria. sicut speciale est in alijs casibus ob iustā causam. ff. p leg. l. iiij. et. l. vlt. Uel dicatis q vsuca. partū ancille furtiue q fur tiuus non est. eo. ti. quo vsucaperē ancillā si furtiua non esset si ancillā furtiuā emi et concepit et peperit apud me quibus casi bus pcedit vsuca. partus quo tit. vsucaperē matrē ti. p ēptore eo. ti. vsucapiā partū. quia quē tit. habeo in matre fingor habe re in partu quod istud sit verū pbant tres. ll. due sunt. ff. de vsu cap. p empto. l. qui ob pactionē. et. l. si seru⁹. Tertia. l. est iste. §. in tertio casu videte litterā. et legatis eā vt fecit dominus od. Modo explicita est vobis prima magna glo. antiquorū scri pta hic per dñm az. in tribus locis. vt dixi vobis mō est hic scri pta. quedā alia glo. que est dñi Jo. et dñi az. et habētes appara tū dñi az. habēt aliter q hic sit scripta et incipit ī apparatu ma gno az. contra errores antiquorū no. et dñs. Jo. scripsit eā hic in cōmento suo tñ ista glo. prima facie nō plus pertinet ad. §. istū q si tractarē vobis de septē planetis nisi subijcerē aliud. tñ subijcit aliud. Ex isto. §. colligitur ar. cōtra errorē antiquorū: antiqui in questione tali grauiter errauerunt. et ille eorū error manifeste reprobatur in. §. isto questio talis est. tu possides rē aliquā mala fide sciēs alienā esse. sic non potes eā vsucapere de cedis me herede relicto. ego rem illā inuenio in hereditate tua puto fuisse tuā. nunquid rem illā mobilē vel immobilē ego he res tuus qui habeo bonā fidē potero vsucapere. dixerunt anti qui q sic. et hoc nisi sunt pbare ar. et ratione tali. postea. l. expssa ar. tali res ista caret vitio si caret vitio et heres defuncti habet ti tu. pro herede et bonā fidē igitur vsucapit. quia facimus talem sillogismū habeo bonā fidē et iustū titu. in re carente vitio. igit pcedit vsuc. mobilis triennio. imobilis. x. vel. xx. instit. de vsu cap. in prin. et C. de vsuc. trāsf. l. vna. ff. de vsuc. l. celsus. et. l. eū qui edes. Itē quid plura. l. est expressa que dicit quā rem defunctus non poterat vsucapere eandē rē heres defuncti bonā fidem ha bens vsucap. ti. p herede. ff. p here. l. plerique. Itē tertiū ar. est p cis. in suis heredibus non est locus vsuc. p herede quid pater meus possedit ego filius nō vsucapio p herede. sed istud est spe ciale in suis heredibus. C. de vsuc. p herede. l. ij. ergo in extra neis heredibus obtinet ius cōtrariū. qr illud est speciale cuius oppositū est ius cōeꝫ. ad muni. l. j. tango hic vnū nonne ī suis heredibus dicimus cessare vsuc. p herede ista ratione. qr filius intelligitur dñs ei⁹ qd pater possidet. vnde pater cū morit solā administrationē in filiū transfert. vt. ff. de li. et po. l. in suis. et. ff. de suis et le. hē. l. in suis. si sola administratio trāsfert in filium igitur nō pōt vsucapere. extraneus heres non fingitur dñs. im mo defuncto eo trāsit in extraneū dñium si defūctus erat dñs. al's paratur cā vsucapiēdi. ita dixerūt antiqui vsque ad tpa dñi Jo. vnde dñs Jo. inuenit veritatem. et dixit dñs Jo. et bene. si tu possedisti rem aliquam mala fide sciēs alienā et decedis me herede relicto. licet hab eā bonā fidē tñ nō potero vsupcre. hoc nisus est pbare multis rationibus statim p. §. istū. nōne dicit §. iste q heres furis p partu nō habet publi. qr successor vitior est. ergo succedit in malam fidem. sicut tu pter malā fidē nō poteras vsucapere. ita heres tuus licet habeat bonā fidem. vn de cōtra errores ātiquorū est iste. §. et ad hoc accedit. ff. de diuer.

et temp. prescrip. l. cum heres. Item pro op. domini Ioan. facit argumentum a consequēti destructo. ar. iu. l. ex qua cā possem vsucapere matrem si non esset furtiua ex eadē causa heres me⁹ potest vsucapere partū, sed ex qua cā non vsucaperem matrem nec heres meus partuꝫ. vt hic: idem iul. ⁊c. C. cōmunia de vsuc. l. vlti. non obst. alleg. pro sententia antiquorum: si possessor habet bonam fidem ⁊ iustum titu. ⁊ res caret vitio non vi possessa igitur ꝓcedit vsuc. istud est verum in possessore qui successor non est: si tu dicis: nonne emptor singularis successor est: sed nō succedit in vitium sui auctoris. ī. de diuer. ⁊ tēp. presc. l. at vitiū nisi velit vti accessione sui auctoris. ī. de acquirē. pos. l. pomp. §. cum quis. quia dolus venditoris non nocet emptori. s̄. e. l. eum qui. §. in hac act. non obst. l. pleriq̄ꝫ. quia in casu illi⁹. l. latet totus error. vos debetis ita ponere casum defunctus possidebat rem mobilem vel immobilem bona fide sine tit. tamen defunctus non poterat vsucapere: quia tit. carebat. ī. de vsuc. l. celsus hoc casu si succedo ei et rē illam inuenio in hereditate sua ⁊ credo suā si īcipio vsucaꝑe tit. pro herede: sed si defunctus nō pōt vsucapere: quia malā fidē habet esto ꝙ habeat tit. ⁊ succedo ei sicut ipse non poterat vsucapere: nec ego potero: non ob. in suis heredibus cessat vsuc. ꝓ herede ergo in extraneis habet locum verum est cuꝫ extraneus non est successor vniuersalis: ista sunt que faciunt ad. §. istum.

☞ Quod de re empta est vel rei empte accedit potest peti per publicianam.

Idem ait. †Sicut publi. habet locum in superioribus casibus ita ⁊ habet locum in casu huius. §. qui est talis: emi domum a non domino bona fide ⁊ per traditionem accepi: nedum vsucepi: domus ista dissoluta aliquis deportauit vnam colūnam: alter vnum ostiuꝫ. ego vidēs ꝙ dirupto edificio singula tigna a diuersis possidebantur. volo ea petere qua act. petā publi. sicut extantem domum peterē publi. ita singula edificia petam ⁊ publi. habebo publi. contra omneꝫ preter ꝙ̄ contra verum dominū. hoc dicit. [petenda] a quolibet possidente preter ꝙ̄ a vero domino. nam sicut ꝓ tota domo habeo publi. ita ꝓ singulis tignis ea dissoluta. Sꝫ op. nonne dixisti. s̄. e. l. j. ꝙ emptor non habet publi. vbi adeptus fuerit possessionem rei empte. adipisci non potuit si venditor non possidet. Sed si aliquis emit edificium quod venditor possidebat adipiscitur possessionem domus nō singulorum tignorum. ī. de acquirenda possessione. l. qui vniuersas. Respondeo in rebus principalibus est idem verum quod dixi. s̄. eo. l. j. sec⁹ in rebus accessorijs. quia emptor habet publicianam. ⁊ si possessionem adeptus non est. vt potest videri si emo ancillam furtiuam ⁊ concepit ⁊ peperit apud me. ⁊ statim alius est nactus partum habeo publicianam. s̄. proxi. §. vbi dicit. etiaꝫ si ab eo possessus non est. quare quia satis est ꝙ in re principali adeptus sim possessionem ita est hic. secus tamen in eo qui accedit per alluuionem. quia in eo aliter est. vt. ī. proxi. §. et que sit ratio ibi dicam.

Quod tamen. §. iste similiter loquitur de publiciana danda ꝓ re accessoria sicut superior. sed videtur contradicere ad superiorem vt circa litteram dicam. emi a te fundum per traditioneꝫ accepi. in isto fundo erant decem iugera. postea huic fundo per alluuionem accesserunt quinq̄ꝫ iugera cecidi a possessione fundi ⁊ alluuionis vel alluuionis dumtaxat qua actione petam. Respondeo qua actione possum petere fundum ⁊ alluuionem. igitur si funduꝫ principaliter emissem vero domino ⁊ cecidi a possessione possem petere directa rei vendicatione ⁊ eius alluuionem publiciana. Item sicut si emissem a non domino pro fundo haberē publicianam ita pro alluuione. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [per alluuionem.] alluuio est ⁊c. ī. de acquiren. rerum domi. l. quid ergo. s̄. alluuio. [non potest.] quia empt⁹ a domino. ideo petetur directa rei vendicatione vel peti nō potest. quia mala fide emptus. sed cur distinctio que fit hic nō fit in superiori. §. potest dici illa est ratio qui possidet edificiū non possidet singula cementa. sed in alluuione qui possidet fundū ⁊ quālibet eius partem. ī. de acquirē. posses. l. possideri. §. j. vel dicatis idem in superiori. §. ꝙ in isto quo ad hoc sicut si emo domuꝫ a non domino habeo publi. ita pro singulis tignis idē est hic. sed est differentia in alio. si emo domum a domino pro domo habeo rei vendi. pro singulis cementis non. quid si aliena essent tigna. s̄. de rei vendi. l. in rem. in fi. nec ego emptor habebo publi. sed in alluuione sicut in fundo habeo rei vend. ita pro alluuione queritur aliud. certe ratio est. quia alluuio est latens incrementum ⁊ non est separabilis a fundo nisi per cōtrariam alluuionem. sed adiuncto tigni est patens incremētum.

Idem adijcit. Emi statuam postea partes statue rescisse sunt. brachium est separatum a statua qua act. petam partes rescissas. rū. eadē act. qua statuam igitur si statuam peterē publi. ⁊ partes rescissas petam. hoc dicit. [proficere] questum aliene si emi statuam cui per ferruminationem iunxisti brachiū pro statua. vnde statue sicut totam statuam vendicabo ita adiunctum per ferruminationem. s̄. de rei vendi. l. in rem. §. item quecunq̄ꝫ. ⁊ ita ideꝫ hic ꝙ in superiori. §.

Idem scribit. Si emi aream a non domino ⁊ in ea insulam edificaui insulam petam publi. sed si diruptum est edificium petam areaꝫ publi. hoc dicit. [vsurum.] quia edificium cedit solo: quia sicut de solo habeo publi. ita de insula. ⁊ idem est hic ꝙ in superiori. §. quod tamen. [pub.] de singulis tignis. ⁊ ita idem erit hic ꝙ in iniunctis. s̄. e. l. §. idem ait.

☞ Donatio facta a sponso spose valet ⁊ ideo est sufficiens causa ad vsucapionem ⁊ publicianam.

Cum sponsus. †Quidaꝫ cum aliqua contraxit sponsalitia per verba de futuro: postea sponsus sponse donauit seruum alienum accipienti bona fide credens esse donantis: postea sponsa contracto matrimonio illum seruum accepit in dotem. demum ante seruum vsucaptum dissolutuꝫ est matrimonium. nunquid tenetur restituere publi. Respon. si mulier possidet illum seruum repellet virum doli except. si possideret vir ⁊ cecidisset a possessione petet publi. siue sponsus fuit factus vir postea ⁊ possideat siue extraneus. hoc dicit. [restituendum] a viro mulieri. [constat] vt hic. ⁊. ī. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. si sponsus. sed contracto matrimonio interdicta est donatio iure ciuili. ī de dona. inter virū ⁊ vx. l. j. ⁊. ij. ⁊. ī. e. l. §. si res. [possideat] mulieri. [except.] rei donate ⁊ tradite. ī. de exceptione rei vendi. ⁊c. l. j. vel excep. doli mali. [possideat] illū seruū.

☞ Publicianam verbalis restitutio transfert in fideicommissariā etiam possessione no apprehensa.

Is cui. †Titius instituit te ⁊ rogauit te per fideicō. vt hr̄. suam mihi restitueres. in illa here. erant multe res aliene tu restituisti ego rerum alienarum non fui nactus possessionem sed alter apprehendit. nunquid pos. illaruꝫ rerum potero petere publi. Respon. ꝙ sic. hoc dicit. [restituta] re ⁊ verbo. vel saltim verbo. ī. ad trebel. l. facta. ⁊. l. restituta. sed nonne contradicunt. ll. que dicunt vt quis habeat publi. necesse est ꝙ adeptus sit posses. vt. ī. e. l. ij. Ad quod dicetis verum est nisi cū accepit ex alienatione facta inter viuos. secus tñ si accepit ex alienatione facta in vltima voluntate. vnde sicut si vendis rem tuam non transit dominiū nisi transferas. s̄. titu. j. l. si ager. ita si vendis rem alienam. sed in vltimis voluntatibus sicut transit dominiū ab adita hr̄. ī. de fur. l. a titio. in fi. j. rū. ita in rebus alienis legatis dat publi. ⁊ si nō sit nactus pos. vt hic.

☞ Emptor respectu vtis dominij habet publicianam.

In vectiga. †Ecce si possides predium vectigale si accipio a te ex iusta causa habeo publi. licet non posset vsucapi. similiter si possides prediuꝫ alienum licet non habeam titu. si emo a te habeo publi. sed si emo superficiariam insulam a nō domino bona fide habeo publi. tamen solum non possum vsucapere. hoc dicit. [in vectigalibus] vectigale predium est. vt. ī. titu. j. l. j. [non possunt] verbi gratia. possides predium alienum sine titu. non potes vsucapere. tamen si emo a te potero vsupere. [emero] non possum prescribere. quia in eo non habeo titu. ⁊ tamen pro insula habeo publi. not. ne cum aliquid inhibetur vsucapi. scilicet ideo quia quis non habet titu. vel quia habet scientiam rei aliene nihilominus habet publi. vt hic. sed si res prohibetur vsucapi propter vitium rei non habet locum publi. s̄. e. l. siue. §. hec actio. hic dicitur ꝙ predium vectigale non potest vsucapi. l. dicit contra. ī. de dāno infecto. l. si finita. §. de vectigalibus. Ad quod dicetis si conduco a ciuitate predium in perpetuum ꝙ̄diu viuam soluatur pensio non vsucapio. quia habeo scientiam rei aliene in casu potest vsucapi predium vectigale vt in casu qui ponitur in. l. contra. ⁊. ī. de dāno infecto. l. pretoris. in princi. ⁊. l. si finita. §. iul.

☞ Publiciana non competit pro his que alienari non possunt.

Si res talis sit. †Si emo a te rem ⁊ per traditionem accipio cuius alienationem lex vel consti. prohibet pro illa re non possum intendere publi. al's fieret fraus legi quod esse non debet. hoc dicit. [lex] quia lex prohibet alienationem fundi dotalis. institut. quibus aliena. non licet constit. prohibet alienationem rei ecclesiastice. C. de sacrosanc. eccle. aut. hoc ius. [faciat]. C. de agrico. et censi. l. quemadmo. et male fidei possel. publi. non datur supra. e. l. prima.

Public. Emi a te seruum infantem ⁊ nondum anniculum ⁊ per traditionem accepi cecidi a posses. nunquid vti potero publi. sic. hoc dicit.

Si pro parte. Si emo rem a nō domino bona fide ⁊ per traditionē accepi siue cadā a pos. toti⁹ rei siue partis potero petere publi. siue multis momentis possedi rem illam siue vnico momento. h.d. [potest] sicut rei vendi. s. de rei vendi. l. si in rem. ita public. vt hic. [experietur] ⁊ ille qui possidet multis momentis si nondum vsucepit. insti. de act. §. alie. ⁊ s. e. l. j.

☞ Quecunq; est iusta causa acquirendi dominium sufficit ad publicianam.

Quecunq;. †Primo ponit regula: postea eius instātia: regula est vbicunq; tu es dn̄s rei si tradis ex iusta causa habili ad dominiū trāsferendū datur mihi rei vendi. idem si non es dominus datur mihi pub. adijcitur instantia interdū traditur res ex iusta causa non tamē datur publi. quid si rem tuam obligas pignori vel concedis precario ex iusta causa habeo rem volūtate dn̄i: tamē quia non est habilis ad dn̄ium trāsferendū cessabit publi. h.d. [hec act.] q.d. vt dixi in casu. vt j. de acquirē. re. do. l. nunq̄. ⁊ j. statim in sequēti. §. [iuste sunt] id est ex dn̄i voluntate nō tn̄ habilis ad dn̄ium transferendum. [esse.] ⁊ ideo si fiant a domino non datur rei ven. si a non domino non datur publi.

Qui a pupillo emit. Ego a pupil. nō dn̄o tutore auctore emi rē et per traditionē accepi: nūquid si cado a pos. habeo publi. sic. si possim probare ꝙ tutore auctore emi: sed si deceptus a falso tutore auctore rem alienā a pupillo emi habeo publi. hoc dicit. [nō ꝓhibente.] puta cū decreto. C. de admi. tu. l. lex que. [videtur] no. hic qui allegat iuris solēnitatē debet eā probare. accedit. j. de ꝓba. l. quotiens. in fi. Quod est verū qui allegat solēnitatē extrinsecā: secus si allego solēnitatē intrinsecā: quia presumitur solēniter acta nisi cōtrariū ꝓbet. j. de verbo. obli. l. sciēdū. instit. de inuti. sti. §. si ita. instit. de fideius. in fi.

Papinian⁹ lib. tali scripsit. Si procurator meus vēdidit rem ⁊ postea denūciaui ne eā traderet: ⁊ ipse nihilominus tradit pretor tuetur illum emptorē: ⁊ per excep. rei vēdi. ⁊ tradite: ⁊ per rei vēdi. cōtra oēm: sed si res est aliena ⁊ est euicta ab ēptore qui p̄stitit p̄cu. recupabit act. mā. quia pōt esse ꝙ emptor non credebat p̄cu. istum. hoc dicit. [possideat] sc; except. rei vēdi. ⁊ tradite: ⁊ hoc verū cum dn̄s nō prohibuit ne traderet: secus si prohibuit j. de except. rei vēdi. ⁊ tradi. l. j. [excep.] rei vēdite ⁊ tradite. [veluti] hec sunt verba exceptionis.

☞ Publiciana acquiritur dn̄o per seruū fugitiuum.

Si seruus meus. †Si seruus meus fugitiuus in fuga cōstitutus emit rem a non dn̄o ⁊ per traditionē accepit indubitanter illius rei petā pos. publi. licet pos. per eū nactus non sim. hoc dicit. [nōne] quia per seruū fugitiuum querit dn̄ium: vt hic. ⁊ j. de solu. l. fugitiuus. sed possessio nō querit mihi: vt hic. ⁊ j. de acquirē. pos. l. p seruum. quod est verum si diu fuit in fuga. j. de acquirē. pos. l. possideri. §. si seruus. ⁊ est hic casus in quo competit hic public. ⁊ si possessionē nactus non sim.

☞ Publicianam repellit exceptio dominij. hoc dicit cum l. sequen.

Paulus notat. †Habuistis cui det publi. ⁊ cōtra quē ⁊ ad quid ⁊ quid veniat in ea: ⁊ in. l. ista cum sequē. tractatur quid excludit publi. ⁊ certe exceptio iusti dominij non eñ publi. est introducta vt res auferatur domino: sed introducta est vt is qui ex iusta causa accepit rem poti⁹ habeat rem q̄ vitiosus possessor: nam suadet equitas ꝙ non det contra dominū: quia dominus prefertur non domino: ⁊ quia obstat exceptio. hoc dicit. [notat] .i. dicit. [est] quia si possessor est domin⁹ poterit dicere pub. non datur contra dn̄m: idem dicit. l. seq. sed per alia verba. [primo equitas] illa quia equū est ꝙ dn̄s preferatur non domino. instit. de act. §. oim. Alij habēt postea: naz postea equitas suasit ne domino auferatur sua res j. re. amo. l. nec eñ. [except.] sc; iusti dominij que opponit his verbis: recte ageres si ea res ⁊c. [emit] rem a non domino. [habeat] alius q̄ dominus: quia pub. datur contra omnē p̄terq̄ contra verum dominū. not. hic regulam ⁊ eius instantiam: hec est regula publi. datur contra omnē preterq̄ contra verum dominū: vt probant iste due. ll. ⁊ j. mā. l. mandatum distrahēdoꝝ sed fallit in quattuor vel in quinq; casibus in quibus dat publi. cōtra verum dn̄m: vnus casus est si rē alienam bona fide vendidisti ⁊ tu successisti vero domino. s. de rei vendi. l. si a titio. et j. de except. rei vendi. l. penult. Item fallit in secundo casu. emi a non domino rem alienam: ⁊ per traditionem accepi verus dominus vendicat a me non potuit probare: succumbit. postea cado a posses. verus dominus nanciscitur posses. auctoritate rei iudicate aduocabo publi. j. de excep. rei iudi. l. iij. ⁊ l. si is qui. Item fallit in alio casu in quo publi. datur contra dominum. vt. j. de nox. l. noxale. in fi. cum. l. sequen. ⁊ l. generaliter. Item fallit in quarto casu. vt. j. de dāno infecto. l. dāni. §. penul. Adijciunt quintū casum. puta si rem tuam quā non possidebā non fraude sed culpa desij possidere. vt. s. de rei vēdica. l. si culpa.

Si ager vectigalis vel emphi. petatur. Rubrica.

De directa rei vendica. que datur vero domino. s. de rei vendica. dictum est de publi. que datur non domino quasi tamen domino. s. titu. j. dictum est. verum quia quidam non sunt domini sed vicem dominorum habent: ⁊ isti habent vtilem rei vēdica. ideo subsequenter ponitur si ager vec. sc; an possit vendicari ⁊ quā act. ⁊ est ager vectigalis si a ciuitate vel a municipio conducam aliquem agrum q̄diu soluam pensionem. j. e. l. j. emphiteoticus ager est quando a priuato vel ecclesia accipio rem in emphiteosim. vt istud probatur. C. de sac. san. eccle. aut. perpetua. ⁊ iste si cadit a possessione non habet directam rei vend. sed habetur loco domini. habet vtilem rei vendica. quam potest intendere contra omnem hominem. j. e. l. j. idem intelligatis in eo qui conducit fundum ad non modicum tempus ad x. vel. xx. an. habet vtilem rei vendi. contra omnē hominem. j. e. l. ij. ⁊ iij. idem est in superficiario si solum est ecclesie vel priuati ⁊ conduco solum vt possim ibi edificare potero vendicare a quolibet. s. titu. j. l. superficiario. j. de superfi. l. j. §. quod ait. et idem dicimus in vasallo si cadit a possessione feudi datur vtilis rei vendi. contra oēm hominem. vt in vsibus feud. cauetur aperte. ⁊ si ita est in agro in empt. dato idez est in agro in feudū dato. quia vbi in diuersis ⁊c. vt. j. de verbo. oblig. l. a titio.

☞ Emphiteota habens fundum vectigalem etiam contra dominum si non cessauerit in solutione pensionis habet vtilem in rem. h.d. totus titu.

Agri ciuitatuz iuliani. In. l. ista dicuntur duo. †primo qui agri dicūtur vectigales ⁊ qui non. Item cui detur vtilis rei vendi. ⁊ certe agri vectigales dicuntur cum conducimus a ciuitate in perpetuum donec soluatur pensio non vectigales dicuntur quando conduco a priuato. Unum sciatis qui conducit predium in perpetuum habet vtilem rei vendi. contra omnem hominem dum tamen soluat vectigal. sed si conducam a priuato ad tempus. si tempus est magnum similiter habeo rei vendi. contra omnem hominē hoc dicit iste titu. [pendatur.] id est soluatur. [solemus.] puta si locamus nummis etiam ad modicum tempus. si. x. vel. xx. vl' si locamus vt faciunt bononienses. j. loca. l. si merces. §. vis. [soluatur] non aliter. j. de pigno. act. l. tutor. in fi. [ad temp⁹] non modicum. [sit] idem dicimus in emphiteota institut. loca. §. adeo. idem dicimus in vasallo et superficiario. vt dixi in rubrica.

Explicit liber sextus.

Incipit liber septimus.

De vsufructu ⁊ quēadmodum quis vtatur ⁊ fruatur. Rub.

Rubricam istam ita continuabitis ad superiora dupliciter vno modo. sic. de rei vendica. directa ⁊ vtili et publi. quibus petuntur res corporales in superioribus dictum est. verum quia quibusdam realibus act. petuntur res incorporales. j. si vsufr. pe. l. vti. idem intendit tractare de seruit. et quia seruitutum alie personales alie reales. j. de seruit. l. j. et personales digniores sunt. quia gratia hominum introducte. s. de stat. homi. l. j. ideo dicit rubrica de vsufruct. Uel potest continuari secundo modo de dominio rerum corporalium vel quasi dominio dictum est et quibus actionibus petantur. nunc de dominio rerum incorporalium videndum est. ⁊ quia seruitutes alie personales. alie reales et digniores sunt personales. ideo primo ponit de vsufruct. de prima parte rubri. agitur. in. l. j. ⁊ ij. de secunda parte agitur. in. l. iij. ⁊ v.

1 ☞ Usufructus quid sit.
2 Jus est triplex.est ius quo petitur.est ius quod petitur. et est ius per quod petitur.vbi de quolibet exemplificat.
3 Usufructus causalis non est seruitus.

Usufruct⁹ est ius.

Jurisconsultus tractaturus de vsufru. hac prima.l.ponit descrip.vsufru.l. qd sit vsufru.
1 †et certe est ius vtendi fruendi rebus alienis salua substantia rei.i. durante substantia rei est enim vsufru. ius incorporale:quo sublato ꝛ ipm tolli necesse est hoc dicit hec.l.cum sequen. [vsus] scz formalis. [ius] id est seruitus:non autē vsus formalis cum ius est res incorporalis.ſ.de re.di.l.j.in fi.al's instit. de re.di.in fi.ꝛ insti.de re.cor.ꝛ incor.§.fi.ꝛ est seruitus personalis ǰ.de serui.l.j.ꝛ in legatis est ius quo petitur non ius per quod
2 petitur.†Est eñ triplex.ius.est ius quo petitur.est ius qd petitur.est ius per qd petit.est ius quo petitur:vt est act.quia actio est ꝛc.instit de act.in prin.est ius quod petitur sicut est vsufru. ꝛ seruitus vrbana ꝛ rustica:nam vsufru.petitur confes.act. ǰ.si vsufru.pe.l.vti.ꝛ.ǰ.si ser.ven.l.ij.est ius per quod petitur:vt ius here.nam quia heredes sumus petimus res cōmodatas.ſ. de peti.here.l.non tm̄.nam hereditas est ꝛc.ǰ.deverb.signi.l.nihil.
3 aliud est:vnde cum exponitur vsufru. scilicet formalis.† est alius causalis ꝛ iste non est seruitus:quia si aliqua est res mea plene ius dominij ꝛ possessio est causa ꝙ possum vti re illa : et iste vsufruc.non est seruitus.ǰ.de excep.rei iudi.l.si quis argentum.§.penult.[rebus alienis] ideo dicit quia in re ꝓpria vsumfru.formalem non potest quis habere.ǰ.si vsufru.pet.l.vti.ǰ.de serui.vrba.predio.l.in re communi.[vtendi] dicit ad differentiam creditoris:creditor habet in re ius pignoris.ǰ.de pigno.l. contrahitur.ꝛ.ǰ.de pig.l.j.et tamen non licet vti re : ꝛ si vtitur facit furtum.instit.de ob.que ex delic.§.placuit.[fruendi] dicit ad differentiam vsuarij:quia potest vti non frui.ǰ.de vsu. ꝛ ha.l.j.ꝛ instit.de vsu.ꝛ ha.§.j.[salua rerum substantia] hoc dicit ſm quosdam propter superficiarium propter vasallum qui libet possit vti ꝛ frui habet tamen dominium scz vtile:ꝛ ita alij non remanet omnino salua rerum substantia.ſ.de rei vend.l. superficiario.ꝛ.ſ.si ager vec.l.j.sed vsufru.potest vti ꝛ frui:non tamen habet dominiū ꝛ sic remanet proprietario salua rerum substantia.alij dicunt:ideo dicit.i.prestita satisdatione de saluanda suastantia rerum ꝛ alter vsumfru.vendicare non potest ǰ.e.l.si vsufru.sed hec expositio non est bona.quia vsufr. potest esse sine satisdatione.vt.ǰ.dicam.ꝛ ideo exponetis alijs duob⁹ modis salua rerum substantia.hoc dicit propter res que vsu cōsumuntur vt vinum ꝛ frumentum ꝛ sic in eis non est vere vsuf. se quasi vsufru.ǰ.de vsufr.eo.re.que vsu cō.l.j.ꝛ.l.hoc.vel potest dici salua rerum substantia.i.non pereunte re in qua est vsuf. sed ea durante:quia ea perempta desinit vsufru.esse. ꝛ hoc dicit.l.seq.[ius].i.seruitus.[in corpore].i.in re corporali.[necesse est.]sed durante re corporali vsufru.potest durare.Or signori circa.l.istam consueui formare questiones aliquas ꝛ modo subijciam eas:in primis quero an satisdatio de vtendo ꝛ fruēdo arbitrio boni viri sit de diffinitione vel substantia vsufruc. ꝛ dicit Pla.ꝙ sic adeo ꝙ non potest esse vsufru.sine tali satisdatione.ꝛ pro ista op.videtur esse. ǰ.e.l.si cuius rei. sed hec op. non est bona.quia si satisdatio esset de substantia vsufru.ergo sine satisdatione nullo casu vsufru.posset esse:quia nihil est qd sine sui substantia posset esse.sed est inuenire casus ꝙ vsufru. est sine satisdatione:ecce pater in rebus aduenticijs filij est vsufructuarius et tamen non satisdat.C.de bo.que libe.l.cū oportet.§.non autem.Jtem si fisco,relinquitur vsufru.non satisdat ǰ.vt le.no.ca.l.j.§.si fisco.Jtem si legatur tibi vsufru.pure ꝛ post decēnium proprietas.ǰ.vsufru.quē ad.ca.l.si vsufr.§.plane.nec ob.quod hic dicitur salua rerum substantia quia non debet exponi vt dicebat pla.i.prestita satisdatione de saluanda rerum substantia.sed debet exponi vt dixi.nec ob.ǰ.e.l.si cuius. quia facit potius contra eum.quia si legatur tibi vsufru.si vel is vendicare debes satisdare quod est intelligendum regulariter.Sz denuo quero potest hec satisdatio per ipsum proprietarium remitti fructuario.videtur ꝙ nō.quia hic est forma publicici iuris vt vsufru.caueat proprietario ꝛ ius publicum ꝛc.ſ.de pac. l.ius publicum.econtra videtur ꝙ sic.quia est introductum in fauorem proprietarij ꝙ ei satisdetur.ergo licet ei renunciare.ſ. de pac.l.pactum.ne quod fauore ꝛc.C.de le.ꝛ cō.l.quod fauore. verius est vt dicamus ꝙ satisdationem istam non posset testator qui legat vsumfru.remittere vsufructuario.C. e.l.j. ꝛ. C. vt in pos.le.l.scire.sed proprietarius et heres sic.ꝛ est simile testator non poterat prohibere heredem detrahere fal.ǰ. ad.l. fal. l. quod de bonis.tamen heres poterat legatarijs remittere.ǰ.ad l.fal.l.potest.Sed denuo quero si vsufruc. vtatur non oblata cautione an facit fructus suos.videtur ꝙ nō.ǰ.de vsufru.l.vro ri.j.Jtem quia.l.videtur imponere necessitatem vsufru.vt oblata cautione vtatur ꝛ fruatur.C.e.l.j.ꝛ.ǰ. de iureiu.l. sed ꝛ si.§. item si iurauero.ꝛ.ǰ.e.si cuius.in fi.ꝛ.l.seque.sed verius est licz a rei vendi.vsufru.excludatur nisi offerat caut.si tamen proprietarius est passus vti frui ꝛ percipit fructus ꝙ suos faciat. ǰ.q. mo.vsufru.a.l.si vsufru.messem.ꝛ instit.de re.di.§. si is apud quem.verūtamen cautio commissa potest condici condi. incerti.ǰ.de vsufru.e.re.l.hoc.§.petitione.ꝛ ar.ǰ.de condi. inde.l. sed ꝛ si me putem.§.j.ꝛ.ǰ.de act.emp.l.si tibi liberum.

Omnium.

Jn superiorib⁹ habuistis qs vsufru.sit. nunc ponitur in.l. ista qualiter constituatur ꝛ potest constitui in vltimis voluntatibus.puta si legatur.nam omniū prediorum potest legari vsufru.ꝛ heres tenetur dare vsufructuario ꝛ videtur dare si donet incorporalem pos.ꝛ postea patit vti et frui ꝛ non solum constituitur in vltimis voluntatibus.immo inter viuos pactionibus ꝛ stipulationibus.hoc dicit.[dare]sed qualiter datur vsufru.cum sit res incorporalis .res corporalis bene potest dari sed incorporalis quomodo dabit audi.[dare enim ꝛc.]ꝛ dic dare.i.constituere. [induxerit] causa vtendi ꝛ fruendi.ꝛ per.l.istam colligetis vnū in quo vidi multos errare multi credunt eo ipso ꝙ vendo seruit.vel lego tibi sit seruitus constituta.sed non est ita quare quia sicut in re corporali sola venditione non transit dominium.ſ.de rei vendi.l.si agitur.quia oblig.substantia est vt non fiat nisi traditio fiat ǰ.de act.ꝛ oblig.l. oblig. substātia.sic in incorporalibus nō sufficit vendi vsumfru.nisi quasi traditio interueniat.quia seruit. recipiunt quasi traditionem.ǰ.de acquiren.re. do.l. seruus. §. incorporales.quasi traditur cum accipio illū cui vendidi vsumfru.per manum ꝛ induco in fundum causa vtendi ꝛ patiendi ꝛ deinceps patiatur vti ꝛ frui et hoc innuit ista.l.quod enī dicunt.ll.constituitur vsufru.traditione ꝛ patientia est intelligēdum vt hic dicitur.sic intelligitur.ſ.de publi.l.si ego.§.ſ.et.ǰ. de seruit.l.j.§.fi.[efficere] id est vsumfru.constituere[pactionibus et stip.]potest ita exponi.i.pactionalibus stip. quia omnis stip.habet in se pactionem.ſ.de pac.l.j.in fi.vnde de duob⁹ substantiuis.vnum adiectiuatur.sic alibi pateris libabant et auro.et simile no.C.si de momē.pos.fuerit ap.l.vna.vel legatis proprie et diuisim potest constitui pactionibus absq; stipulatione si vendo tibi vsumfru.vel dono quia venditio est pactio et donatio.C.de do.l.quisquis.constituitur stip.si per stipulationem promitto tibi vsumfru.dare ꝛ ita habetis hic tres modos quibus constituitur vsufru.sed ꝛ constituitur per sententiam si duo coheredes agunt iudicio fami.hercis.ꝛ in re aliqua index vni adiudicat proprietatem alteri vsumfru.ǰ.e.l.vsufru. pluribus.§.j.ꝛ.ǰ.fami.herc.l.ꝛ puto.§.ſ.ꝛ.ij.

1 ☞ Usufructus in quibus rebus constituatur et quib⁹ modis finiatur.
2 Operas suas quis perpetuo locare an possit.
3 Qui tenetur ad factum quando teneatur precise.

Constituitur.

Jn.§.isto dicuntur tria. vos habuistis quis sit vsufru.ꝛ qualiter constituatur hic dicuntur tria.
1 †primo in quibus rebus constitui potest vsufruc. et certe in rebus inmobilibus ꝛ in rebus se mouentibus et in ceteris rebus mobilibus etiam se non mouentibus.secundo dicit sicut vsufru.habet certis modis constitui ita certis modis habet perire al's esset inutilis proprietas.tertio dicitur quibus modis habet vsufru.constitui et finiri et eisdem modis vsus habet constitui et finiri.hoc dicit.[ꝛ iumentis]et sic in rebus se mouentibus[rebus]que vsu non consumuntur.vnde potest constitui vsufruct.in libro in loricа.sed in rebus que vsu consumuntur non.ǰ. de vsufruct.e.re. que vsu con.l.j.et.ij.et.l.hoc senatus[ne tamen]incipit secundum dictum.[in vniuersum]id est semper. [modis.]et sunt isti modi morte ꝛ capi.dimi.Jtem non vtendo vt. C. e.l. corruptionem.et.ǰ.qui.mo.vsufru.amit.l.j.ꝛ.l.repeti.§.morte.et ex ratione huius versi.voluit yr.colligere ar.pro op.sua i questio
2 ne tali†consueuit queri an liber homo scriptor poterat locare
a operas in perpetuum[a]. dixit yr.ꝙ potest ad tempus non in perpetuum ista ratione.quia vsufruct. extinguitur certis modis ne proprietas sit inutilis.sic liber homo non debet locare operas in perpetuum ne libertas sit inutilis.ar.ǰ.de cōdi.ꝛ demon.l.j.Jtem liberum arbitrium non debet alicui auferri.ǰ. de lib.ho.ex.l.j.sed certe dicimus ꝙ potest locare in perpetuū quia potest facere per se ꝛ per substitutum nisi ꝓmisisset facere suis manibus.C.de epi.et cle.l.quisquis. ꝛ.l.ad similitudi
3 nē†itē qr qui tenet ad factum non tenetur precise facere:sed liberatur

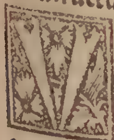
a ¶ Jmperpetuum.De hoc tāgit remissiue bar.in.l.ātiquitas.C.eo. Et q̄ actio competat locāti opas cōsistētes in aliqua sciētia.vide do.iaso.in.l.diem fūcto.ſ.d of.as.

beratur interesse prestando nisi eēt scriptor qui pmisit scribere de tali littera suis manibus.ff. de re iu.l.si quis.et.ff.de verb.ob.l.quotiens.ff.de leg.iij.l.fideicō.§.fi.ff.de solut.l.inter artifices.C.de cadu.tol.§.veniat.non ob.quod hic dicitur quia alia ratio est in vsufru.q2 vsufr.est seruit⁹ psonalis q̄ debet extingui cuz persona:nō ob.libe rum arbitrium non debet alicui auferri verum est eo inuito.vnde liberum hominem inuitum non possum tenere: sed hic aufertur volenti:et volenti dolus non infertur.C.de trans.l.cum donationis.[et nudus vsus]et dicit̄ solus vsus cum quis potest vti et non frui:et hec est differentia inter vsumfr. et vsum quia q habet vsumfr.habet duo:ius vtendi et fruendi.s.l.j.qui h3 vsum habet ius vtendi.ff.de vsu et ha.l.j.adhuc diceret aliquis non itelligo te.hoc vult dicere qui habet vsumfru. si in fundo nascantur mille corbes frumenti oēs debent esse sui:qui habet vsum si i fundo essent mille corbes si sufficerent ad vsum suum. xij. debet habere.xij.nō vltra:quia vsufructuarius facit fructus omnes suos ff.e.l.vsufru.legato.sed vsuarius non.ff.de vsu et ha.l.j.

1 ☞ Dominiū plenū an sit gen⁹ habēs i se pp̄etatē nudā et vsūfructū. Et an vsusfruct⁹ sit pars dn̄ij.

2 Usufruct⁹ formalis in qbus habeat similitudinem cum dn̄io.

3 Usufructus est seruitus diuidua.

Usufruc. In.l.ista cum.l.seq.dicuntur tria: primo dicitur q2 in multis vsufr. formalis est pars dn̄ij:in multis habet similitudinem. scdo dr̄ q2 vsufru. potest constitui pure et in diem et ex die:et sub cō.tertio dr̄ q2 vsufr.est seruitus indiuidua:idem est q2 delegato vsufru.potest pars detrahi:idem est si ille qui pmisit vsumfru.moritur relictis plurib⁹ heredibus diuiditur obligatio inter eos:idem est si plures pmiserūt vsumfr.vnusquisq3 de parte sue rei tenetur.hoc dicit.[pars dn̄ij est]hec littera legit̄ duob⁹ modis: vno modo sic:vsufr.s.formalis qui est seruit⁹ [pars dn̄ij

1 est]nā dn̄ium † est totum et genus:vsus pars et spēs.q.d.sicut animal quod est genus diuiditur in spēs: quia animal aliud rationale aliud irrationale:ita dn̄ium quod est genus diuiditur in spēs:quia dn̄ium aliud est proprietas et aliud est vsufr. nam proprietarius potest dici dn̄s sue proprietatis:et vsufructuari⁹ dn̄s sui vsufr.et ad hoc est ar.quia per pcur.queritur et possessio et proprietas:ex quo innuit̄ q2 proprietas sit spēs dn̄ij.C.de acq.pos.l.j.sed si nos bene inspiciam⁹ dn̄ium et proprietas sunt idem.vnde non hn̄t se vt genus et spēs:sed habēt se vt sinonyma.i.idē significantia.alij exponūt vsufru.s.causalis qui nō est seruit⁹.[pars dominij est].q.d.dn̄s rei h3 duo:habet dn̄iū et habet vsumfr.hec expositio non videt̄ bona:q2 pprie vsufr.est ius vtendi 7c.s.l.j.et proprie quis in re sua non h3 vsumfru.ff.si vsufr.pe.l.vti.vn̄ exponetis tertio mō sic:vsufr.s.formalis[pars dn̄ij est].i.similitudinem

2 cum dn̄io h3:† vn̄ no.vsufruc.formalis in aliquib⁹ habet similitudinē cū dn̄io: et certe in hoc q2 sicut si debitor non est soluēdo vendit̄ dn̄ium rei sue vt satisfaciat creditorib⁹ ita vendit̄ vsufru.ff.de bo.auc.iu.pos.l.in venditiōe.Itē sicut fit missio ex cā dāni in fecti cōtra proprietariū ita cōtra vsufructuariū.ff.e.l.vsufru.legato.et.ff.de dā.infec.l.qui bona.§.supficiarius.Itē sicut proprietate dāda pōt interuenire fideiussor:ita p vsufr.ff.de fideius.l.si gs a reo.§.j.Item sicut pōt vendere nudā proprietatē rei ita vsufr. C.de do.l.si quisqs.differunt in aliquib⁹ et in hoc. proprietas rei pōt vsucapi:et lōgo tpe prescribi:sed vsufr. qui est seruit⁹ qui h3 cām interpolatā et naturalem non:vt.ff.de vsuc.l.iusto.§.nō mutat.Item differunt in re sua aliquis habet dn̄ium.s.de rei vē.l.in rem.sed in re sua non habet vsumfr.formalem.ff.si vsufr.pe.l. vti. Item si vendico nudam proprietatē 7 succūbo ob.ex.rei iu.si ago de vsufru.ff.de ex. rei iudi.l.si|cum testō.§.pe.item pro dn̄io h3 rei ven.p vsufru.confes.ff.si vsufru.pe.l.vti.preterea vsufr. formalis est separatus a dominio.ff.de verbo.ob.l.recte.[rōne] quia p

3 parte diuisa et indiuisa pōt constitui.[pōt].ff.ad.l.fal.l.j.§.si vsufru.[restitutio.]ex ista.l.colligetis † vnū qd multi non bene intelligunt iudicio meo:multi dicūt oēs seruitutes sunt indiuidue excepto vsufru.vt hic:et.ff.ad.l.fal.l.j.§.si vsufru.si dicat aliqs ostēde ad oculuz multi non itelligunt.hoc vult dicere pōt ɔstitui vsufru.in tota re vel in parte rei diuisa vel indiuisa.pōt cōstitui in tota re:quia possum dicere lego vxori vsumfru.omniū bonorū.pōt cōstitui in parte diuisa relinquo vxori in fundo.v.iugerum vsumfru.que sunt ex tali parte pōt constitui in parte indiuisa.lego vxori vsumfr.dimidiam in vinea mea pro indiuiso.sed alie seruitutes sunt indiuidue.possem dicere lego vxori serui.vie vel itineris pro dimidia natura non admittit q2 possit vti pro diuiso.ff.de vsu et ha.l.vsus pars.7 ideo debet constitui seruitus in tota re.ff.de seruit.l.ad certam.et.l.in ius.et.ff.de ser.ru.pre.l.si mihi.et.l.si vnus.et.ff.de verbo.obli.l.stipulationes.

Usufru. pluribus. Non solum vsufru.constituitur predictis modis de quibus habuistis.in.l.iij.imo plurib⁹ alijs modis ɔstituit̄ vsufru.si qs legat mihi vsūfru. deducta pprietate vel pprietatē deducto vsufr.remanet vsufr.apō heredē:s3 et ɔstituit̄ vsufr.i iudicio fam̄.hercis. et cōi di. puta si iudex vni adiudicat pprietatē alteri vsumfru.hoc dicit[fuerit] deducta proprietate.s.e.l.iij.in prin.[vsufru.]accedit.ff.fam̄. herc.l.et puto.§.j.et.ij.sed constituitur inter viuos.s.e.l.iij.§.j.

Acquiritur. Habuistis quid sit vsufru.et qualiter constituatur vnde incipit dicere per quas personas nobis acquiritur:et per nosmetipsos si nobis legatur vel donatur.sed et per filios vel seruos nostros. idem est si seruus meus heres instituatur et nuda proprietas legatur alicui deducto vsufr.mihi p illū seruū querit̄ vsufr.h.d.[habemus]p filios vel suos si eis donat̄ vl̄ legat̄.[vsufr.]quo casu querit̄ hereditas eiusdem rei vsufru.ero.et ita no.q2 queritur per nos et per personas subiectas iuri nostro.s.ō his qui sunt sui vel ali.iur.l.j.

1 ☞ Usufructuarius que emolumenta percipere habeat.

2 Et quod onus ad vsufructuarium pertineat.

1 Usufru.legato. Habuistis qd sit vsufru.qualiter et quib⁹ modis constituatur et acquiratur † modo intendit tractare qui fructus pertineāt ad vsumfructuariū et cum legatur alicui vsufru.oēs fruct⁹ pertinent ad euz et cum legatur vsufru.rei si est immobilis oēs fruct⁹ ptinent ad eū si est mobilis et oēs similiter pertinēt.nā vbicūq3 legat̄ alicui vsufr.oēs redditus et obuētiones pertinent ad eū siue perueniāt ex edificijs vel ex areis vel ex alijs reb⁹.nam vsufru.quedam onera debent pati sicut vsumfru.edium debet cauere de damno infec. et si non cauet contra eum fit missio et incumbit ei istud onus q̄diu durat vsufru.hoc dicit.[legato]vel alter inter viuos constituto.[sunt] puta cum stabul̄.cum earum vsufru. est legatus.[non caueri] potest intelligi actiue et passiue:actiue sicut proprietari⁹ cauet de dāno infecto:ita vsufru.passiue sicut cauet̄ proprietario sic 7 vsufru.accedit.ff.de dā.infec.l.qui bona.§.et superficiarium.

2 Quoniā. Habuistis quod emolumentū pertineat ad vsufru.† modo ponit̄ qd onus et certe quia oēs fructus pertinent ad eū d3 edificia reficere modica edificatione:sed si heres refecit sponte debet pati vti edificio refecto vsufru.debet modica onera subire:vt sarta tecta habeat. Item quedam alia subijt stipendiū et tributū et salarium: sic ergo vsufru. reficit modica refectione:interdū non cogitur: sed nunquid volūtarias impēsas pōt facere in domo in qua habet vsumfru.sic:nō aūt ampliare vel diminuere:i quo forte res efficeretur deterior. hoc dicit.[reficere.]modica refectione.ff.l.proxi.[modica] dicūt quidam duorum aureorum.s.de dolo.l.si oleum.in fi.vl̄ modica arbitrio iudicis statuenda.ff.de iur.delibe.l.j.in fi.[stipendium.] quid sit tributuz est planū.C.sine cē.vel re.l.fi.et.C.de allu. 7 pal.l.ij.et.l.vl.sed stipendiuz est proprie qn̄ debēt mitti milites ad aliquē locū dicūt illi q debēt mittere milites nō habem⁹ pecuniā i archa:sed faciamus q2 pro quolibet hostio colligantur tria vl̄ quattuor.ff.de verb.sig.l.ager.§.j.[salarium]puta circa fundū debet fieri aliquis aqueductus[alimenta]relicta ab vsufructuario.vn̄ no.oīa onera rei vsufr.tenentur prestare:si qua essent onera personalia non tenetur subire. vnde si proprietarius esset obligatus personaliter vsumfru.non debet prestare.ff.eo.l. si pendentes.§. fructus.et.ff.de cōtrahen.empt.l.si.et.ff.de an.leg.l.gaius. [factum] vel ex voluntate si sunt magne: vel ex necessitate si sunt parue [ampliare] rem et immutando formam rei.[est.] accedit ff.e.l.equissimum.§.edium.et.l.sed si inedificauerit.

Item si cui. Uos habuistis de quibusdam que pertinent ad vsumfru.nunc tractatur de qbusdam alijs que pertinent ad eum: ecce si cui legat̄ vsufr. videt̄ quicquid percipitur ex fundo et debet recte colere. sed nunquid si lapidicine sunt in fundo poterit eis vti sic: non eo modo quo vteretur bonus paterfa.sed si metalla sunt inuenta in fundo cuz totius fundi legatur vsufru.et eis poterit vti.sed nunquid poterit vti accessione fundi si quid accessit et si est latens vt alluuionis bene potest vti.aut est patens vt insule non potest vti. hoc dicit. [accedat]que est ratio q2 alluuio est latens incremētū nō posset separari a fundo.ff.de acq ui.re.do.l.ergo.§.alluuio.sed insula est patens incrementum.[apparet.]vt insula.

Aucupiorum. Non solum predicti redditus pertinent ad vsumfru. immo reddit⁹ aucupum:immo venationum et piscationum. vnde ad fructuarium fructus seminarij immo et alij predicti fructus pertinent. nam bene potest vsufru.seminare.nam instrumentum fundi potest vsufru.reuocare a fundo vsufru.reddere si autem vellet vendere non posset sine volūtate dn̄i.hoc dicit.[igitur] quia omnis redditus pertinet ad vsufru.s.e.l.vsufru.legato.[liceat]accedit.

j.eo.l.arboribus.§.de illo.[seminarium]instrumentum agri quo seminatur.

Nam et si fundi. Non solum predicti fructus ptinent ad vsumfru.immo et alij sicut si alicui est legatus vsufru.fundi et in eo sunt pali eis poteritvti non illos poterit vendere.nisi vsufr.fundi cõsisteret in pal'. Sed si legatur vsufru.silue cedue poterit cedere et vendere cura et pedamenta poterit accipere:sed si non esset cedua non posset cedere:nisi vteretur in vinea gratia pali et partice. Sed si alique arbores fuerint vi ventorum deiecte poterit vti: sed si aliqua ligna parata sunt ad materiam non poterit vti:sed ad vsum suum ad refectionem ville et ad calcem coquendam sic poterit vti.h.d.[legatus]tunc vendere poterit.[pedamenta]que sunt in pedib⁹ arborum paruulas arbores grandium.

Arboribus euulsis.

Nauis vsufru. Si alicui legatur vsufr. nauis potest mittere nauigatum lz nauis possit vti naufragio: satis est si vsufru. vtatur ad eum vsum ad quem parata est.hoc dicit.[nauis al's nauem:sz tunc est sub.i littera magis.[vt nauigetur]idoneo tempore et idoneis personis.s.de rei vē.l.vtiq₃.in fi.et.l.qui peti.§.j.

Vsufructuarius. Vsufr. potest vti et frui re i qua habet vsumfru.per se et per aliū.vnde poterit vsumfru.alij locare vel vendere: vel alij pcario concedere vel donare:quia si ego habeo vsumfr. et aliquis gerit negocium meum per ipsum retineo vsumfru.sed si loco alicui vsumfru.siue vtatur me sciente vel ignorante per ipsum retineo vsumfru.hoc dicit.[vtitur]cedere tamen non posset a se abdicando.j.de iure do.l.si vsufru. vel potest vendere vsumfru. ius vtendi et fruendi:vt.j.e.l.non vtitur.[acquisiuit.]sic et seruit. retineo per me et per alium.j.quē.serui.ret.l.ij.et.l.pe.

¶ Per vsum actum singularem retinetur quasi possessio toti⁹ iuris in vniuerso.

De illo pompo.dubitat. † Habebam vsufr. in aliq̄ seruo et fugit a me ille seruus est stipulatus aliquid ex re mea vel per traditionem accepit:nunquid per ipsum retineo vsumfru. et certe si est in fuga et interim querit mihi retineo vsumfru. q₂ possumus vti operis seruorum qui sunt inutiles puta infantiū: nam et si seruus nō stipulet̃ retineo vsumfru.q₂ serui fugitiui pos. habeo q̄diu nō est ab alio apprehensus: al's si ab alio est apprehensus videor amittere vsumfru.licet stipulatus sit ex re:ex quib⁹ apparet.[vel per traditionem.]aliqui credunt q debeant interueni re ista duo.alij credunt q sufficit alteruz.[fit]si non est ab alio apprehensus:vel non est paratus suscipere iudicium liberare.j. de acqui.pos.l.j.§.si seruus.[vsufru.]tempore constituto ad amittē dum vsumfru.C.e.l.corruptionem.

¶ Fructus non efficiuntur fructuarij nisi ab eo vel ab alio ei⁹ nomine separentur a terra et ideo actiones competentes domino ei non competunt.

Si fur decerpserit. In quibusdam libris incipit si fur:in quibusdaz incipit iul'.si fur.&c.et no.† q.§.iste intelligit̃ pluribus modis sicut patebit ex his que.j. dicemus: ponetis ita casum. habebam in quodam fundo vsumfru.alius proprietatem si fur decerpserit vsumfru.cui competit condi.furtiua et act̃.furti.et certe dixit iul'. proprietario quia fructus nō sunt fructuarij anteq̄ sint in horreo reconditi. Uerum q₂ intereat fructuarij fructus nō decerpi.ei datur furti act̃.ad penā.mar. videtur reprobare sniam iul'. et dicit si fur decerpserit et fructus peruenerunt ab vsufr.agri sunt eius: ergo debet ei dari condi.fur.sed dicit vlp.hec ratio non videt̃ bona:quia si fructus sunt vsufru.ex quo peruenerunt ad eum: ergo interim cõpetit proprietario: et ad hoc adducit exemplū. Plac. ecce si legatur mihi sub cõdict.et pendente condictione subtrahitur condic.fur.cõpetit heredi: existente cōdi. competit legatario. nam dñium est in pendenti:sicut est in fetu qui submittitur. Ideo potest videri si seruus fructuarius emit et per traditionē accepit: et non soluit preciū.nam interim dñium est in pendenti. nā si soluit precium de eo qđ est vsufr.fingitur dominium illius rei vsufr. quesitum.si soluit de eo q est proprietarij fingitur dñiuz quesitū proprietario.et ideo dicendū est q̄diu dñium est in pendenti et condic.fur.hoc dicit.[decerpserit].i.collegerit[pendentes] et de istis fructib⁹ fit mentio.s.de rei ven.l.fructus pendētes.et plene dixi.s.de rei ven.l.fruct⁹ non modo.et quod dicit maturos: sub. maxime: idem si imaturos.j.e.l.si absente[percipiuntur] vel ab alio suo noīe.et no.hic differentiā duplicem inter vsufructuariuz et bone fidei possessorē.vna est:fruct⁹ non fiunt vsufru. siue a se siue ab alio suo nomine percipiantur anteq̄ in horreo sint reconditi.sed bo.fi.pos.fiunt:vt hic.et.s.de rei ven.l.eius.quā distin.nō approbo:nō q₂ requiro in vsufru.vel bonefi.pos.vt sint in horreo reconditi.sed est differentia vsufru.fiunt siue separauit ipse vel ali⁹ suo noīe.secus si nō suo noīe et ita erat hic:sic intellige.j. qui mo. vsufru.amit.l.si vsufru.messem.et instit̃. de rerū di.§.is apud.sed in bo.fi.pos.non refert.separat ipse vel alius suo nomine vel alieno.j.de vsuris.l.qui scit.§.preterea.et.§.in alieno.[ei⁹].i. fructuarij.et ita condic.fur̃.ad rem datur soli dño:actio furti datur ei cuius interest.j.de furtis.l.is cuius interfuit.et.C.de fur.l.fi.[eo].i. illa ratione[fortassis]philosophicū temperamētū est. simile no. s.de arbi.l.si duo[eius]postq̄ peruenerūt ad eū.[interim].i.anteq̄ ad vsufru.peruenissent[transit.] accedit.s.de rei ven.l.non ideo.et.j.fam.herc.l.post litē.§.itez si res.[sumitur]si quis habet vsumfru.in grege et aliqđ caput moriatur proprietarius ex agnatis debet aliquez submittere et ex quo imissus est fingitur proprietarij.j.e.l.vetus.et.l.quid ergo.[soluto]sed fide habita de precio certe pēdet acquisitio dñij.j.e.l.sed et si quis sti.§.iterdū[dñiuz] no.q dñium rei est in pendenti qđ est verum inspecto futuro tempore:sed inspecto presenti nihil pendet.j.ad maceđ.l.j.§.si pēdeat et.C.de sen.pas.l.fi. Sed querit̃ hic cuius snīa verior est:an iul'.an mar.et circa hoc fuit triplex opi.et sic hic.§.tribus modis intelligitur.quidam dicūt q mar.et sic corrigit iul'. Alij dicūt iul'. quod ex eo apparet q₂.j.dicit idem ipse ait.vel dicatis:et pōt ita distingui:si fur decerpserit anteq̄ perueniant ad vsufru.condic.fur.datur proprietario.ad penam datur actio furti. vsufru.sed si non est actū condi.fur.et reuertūtur ad vsufru.tunc fructuari⁹ habebit cō dic.fur. Ad quod potest ita dici qđ est in re sub cōdictiōe legata: et in capitibus submittēdis.si anteq̄ submittantur subtrahantur vsufru.cōpetit cōdic.fur.quia ante imissionem nō egisti cōdi. fur. que cōpetit mihi proprietario: sed in his que vere pendent vt in vltimo exemplo hui⁹.§. ibi si interim res subtrahatur sicut pendet dñium et condi.fur.sed dicet aliquis si nata est condi.fur.proprietario et non egit:si perueniāt fruct⁹ ad vsufr.quō aget condic. fur.quō fructus quos hz pōt condicere:pōt dici q peruenerūt ad eum deteriores facti vel minoris preciј facti. Uñ agit condic.fur. ad estimationē vel peruenerūt ad eum et ex facto precedenti apō eum perierunt:dabit̃ cōdic.fur.j.de condic.fur.l.in re.§.j.

Si cuius. Si dñs rei legat mihi vsumfr.pōt heres postulare satisdare de vtendo arbitrio boni viri et eo finito reddi et hāc petet officio iudi.et ista satisdatio interponitur pro oī vsufru. vel legato vel int̃ viuos constituto:hinc est q vsufr.nō pōt petere a proprietario vsumfru.nisi offerat satisdatio:sed si plures essent proprietarij oib⁹ est cauendū nedū de futuro dāno sed de pterito.verūtamē rōe preteriti dāni dat̃ act̃.l.acql.et interdictū qđ vi aut clā:sed quo casu non hz locū.l.aql.hoc casu ex satisdatione interposita subuenit̃ pprietario cōtra vsufr.h.d.[de pprietate] accedit.j.vsufr.queād.ca.l.j.et ista satisdatio habet locū in his rebus in quib⁹ verus vsuf.cōsistit:sed in his rebus que vsu cōsumūtur habet locum alia satisdatio.s.q estimatio restituatur vel tantumdem.j.de vsufru.ea.re.que vsu cō.l.j.[ad oēm]siue constitutum inter viuos vel in vltima voluntate.nam his modis constituitur vsufru.s.e.l.j.[fruiturum]vt.C.e.l.j.et de hoc dixi.s.e.l.j.[dānis]datis ab vsufru.ante satisdationem interpositaz[cōmiserit] i.deteriorem fecerit sed.l.aql.datur ad dānū datū interdictuz scz quod vi aut clā vt si quid factum est tollatur.act̃. furti ad penam [act̃.]scilicet interdictum.s.quod vi aut clā.al's cautionez et hec littera bona est.[non tenetur]sed tenebitur ex satisdatione: et est verum si aliquis dat damnum in re negligendo siquidem proueniat extra rem indubitanter non habet locum.l.aql. sed ex cautione vt hic.si ex ea re haberet locum.l.aql.vt i.l.si seruus.§. fructuarius.et.l.qui occidit.§.in hac.

¶ Judex prohibet ingressum possessionis de qua est contētio inter duos ne veniant ad arma.

Si vsufructus.

Sed si inter duos. Habuistis qđ iuris sit cū cōtrouersia est inter proprietarium et vsufru.quid si est inter duos fructuarios:vnus vult primo vti et frui alter similiter debet hoc casu agere cōmuni diui.vt diuidatur vsufru.vel adinuicem caue re q alter non impediat alterum vti:† nam equissimum est quos pretor poterit sua iurisditione compescere non debet permittere venire ad arma et rixas.[controuersia] verbi gratia.quia duobus est legatus vsufru.alternis annis.vnus primo vult vti. alter similiter.

Equissimum est. Quidam habet pri. l.quidam nō.[dari] nam cum vsufru.fit seruitus diuidua.s.e.l.ij.bene poterit

terit diuidi inter eos.[fruant] promittāt p stip. φ vn⁹ nō īpediat alteruz φdiu alter vtat.[verā] ex pn.huius.l.equissimū vos colligetis ar.φ vbi timet iudex ne subditi perueniant ad arma et rixas debet pretor precipere sub banno ne vadant ad locū saluo iure vtriusqz partis.pertinet ad bonum iudicem ne subditi ad arma perueniant.ś.de offi.pre.l.cōgruit.Ad id quod hic dicitur oppo.si duobus est legatus vsuf.alternis an.videtur qui primo ē nominatus primo debeat vti et frui.ĵ.de vsufru.l.quotiens.in prin. Ad quod potest dici hoc est intelligendum:quādo neuter fuit p̄mo nominatus: quia dixit testator ambobus filijs titij relinquo vsumfru.alternis annis. vnde iudex debet prouidere ne proueniant ad arma vt hic:vel sorte.ś.de iudi.l.in tribus.vel captis pignoribus.ĵ.de leg.j.l.hmōi.in fi.

Fructuarius. Dictum est qualiter vsufr.debet satisdare:modo dicitur quomodo debeat vti:et certe cām vsufruc.debet facere meliorē.nam si legatur vsufru.fundi non debet arbores fructiferas excidere vel vllaz destruere:si enim prediū erat voluptuariū in quo habebat hortos et viridaria non debebit ibi facere lapidicinas:sed si erāt posset eq̄ vti.quia si essent metalla posset vti dūtamen causa fundi non fiat deterior:quia tunc nō videt vti arbitrio boni viri.hoc dicit.[pōt] accedit.ĵ.e.l.sed si inedificauerit.§.mancipiorū.[est].i. vt non faciat cām fundi deteriorem[singulorū].i.singularum.ĵ.de seruit. ru.pre.l.veluti[frui]accedit.ś.de rei ven.l.in fundo.

Sed nec edificiū. Vos habetis φ nō potest facere causaz fundi deteriorem:hinc est φ non licet facere edificium in fundo.hinc est si legatur alicui vsufru.domus poterit hostia reficere et pingere. nō debet mutare atrium vel viridaria vel altius tollere quia tectuz turbaretur sed fullonicas facere non pōt. sed et si balneum esset ibi ad vsum patrisfam.non poterit locare.non autē de domo debet facere stabulum:etiam si maior redditus percipiatur:sed si edificauit non licet separari a solo. sed si edificium est separatū a solo poterit vendicare.hoc dicit:[limina].i.hostia[posticas].i.modicos introitus qui sunt in magna porta vel qui sunt in parte posteriori. [trabitur].i.magis debile est. [meritoria].i. fullonicas [refixa].i.separata[vendicare].ś.de rei ven.l.habitator.

Mancipiorum. Habuistis quid iuris sit si legatur vsufru. predij vel domus: nunc quid iuris sit ponit si legatur vsufru.mancipiorum: et certe non debet abuti sed ſm conditionē eoruz debet vti. nam non debet librarium in rus mittere:vel calcē portare vel facere histrionem vel de palestra stercorādis latrinis ponat.sed si legat⁹ est vsufru.victus et vestimenti ſm ordinem ⁊ dignitatem debet alere.sz si legatur ei fructus vestimentorum non debet abuti.

Proprietas. Si habeo vsumfru.et tu proprietatez non debes me impedire vti et frui ego debeo vti honeste:et ideo si vellem immutare formam rei non licet:sed si proprietarius velit imponere serui.in fundo inuito vsufru.non potest:sed si consentit fructuarius saluo iure suo non videtur consentire facere locum religiosum in quo habet vsumfru. nisi funeraret ibi defunctum seruum in quo habet vsumfru. non debet occidere:et ideo si seruus in quo habeo vsumfru. dedit dānum agetur noxali cōtra proprietarium:sed mihi denegatur petitio vsufru.si volui eum defendere.hoc dicit. [contineri] et fructuarium vti posse. [non'potest] ĵ. de seruit.l. si vnus ex socijs. [potest] si consentit saluo iure suo quia non videtur consentire. ĵ.qui.mo.pig.§.si debitor.Alij dicūt φ hic est speciale: nā potest renunciare his que pro se introducta sunt cōtra regulā.ś.de pac. l.pactum inter heredem.[repelleretur] accedit.ĵ.de relig.l.j.§.i. [deformare] quod si fecit tenetur.l.aql.vt in fi. huius.l. [vsufr.] vt.ĵ.de noxa.l.ij.§.j.[contigerit].ĵ.de vsufruc.l.ij.[agri] si legatur tibi vsufru.agri.

☞ Verba per modum conditionis prolata inducunt dispositionem quando dispositio est sibi annexa alias non sortiretur effectum et tunc appellatione vsufructus continetur proprietas.

Dīs Roculus putat. In.l.ista in sui prin. ponuntur duo exēpla in quibus appellatione vsufru. proprietas continetur.primum exemplū est tale:testator quasdā duas insulas legat tibi vel vsumfru.vnius insule vt illa debeat seruit. domui retente ita dicendo lego vsumfru.talis insule tali si promiserit per se non fieri φ minus illa insula altius tollatur vt nō officiatur hereditarie domui hoc casu videtur plena proprietas cōtineri.Idem in alio exemplo simili: si testator habet binas edes bene potest ita dicere:lego tibi edes illas quousqz edificia illarū edium altius non extuleris vsumfru.do lego: similiter hoc casu plenam proprietatem illarum edium videtur legare:et hoc proculus putat et bene.hoc dicit.[insulā].i.domū:nam insulam proprie dicimus manerium quod est in rure vallatum foueis et muris nos vocamus tumbam quod gallici vocant manerium:sic sumitur.ĵ.de verb.ob.l.si insulam.alibi dicitur insula omnis dom⁹: sic sumitur hic. [si ille] .s.legatarius [quo] pro vt. [vl' sic] ecce primum exemplum.[do lego.]not.hic si aliquis habet duas insulas:vel duas edes.bene potest in vltima voluntate vnam legare et imponere seruitutem ei vt debeat seruitutem domui retente. hoc idem potest fieri inter viuos.ĵ.de seruit. vr.pre.l.si binarum. ĵ.cōmunia pre.l.si binas.Sed ad.l. istam.op. ecce si habeo duas insulas vel edes et lego tibi vsumfru.vnius insule si illā alti⁹ non extuleris:et non obturaueris lumina domus retente: videtur φ domus cuius vsufru. legatus est seruitutem non debeat domui retente tum quia vsufr.non potest altius edes tollere.ś.e.l.equissimum.§.item nerua.tum esto φ vsufru.posset altius tollere:si legat tibi testator.vsumfru.vnius domus ne officias domui retente quomodo potest domus cuius vsufructus est legatus tibi debere seruitutem domui retente cum ambarum proprietas sit heredis:et res propria ⁊c.ĵ.quibus mo.vsuf.amit.l.vti.quare quidaz voluerunt ponere ita casum testator habebat duas domos vni⁹ legauit tibi vsumfru.alterius proprietatem et imposuit seruit.φ nec vsufru.vel proprietarius possit altius tollere: sed hec lectura non colligitur ex littera:et ideo leuius est vt dicatis vt dixi in casu et hic repetas vt fecit dñs Odo. nam vr̄ legata proprietas: qr si solus vsufru.legaretur vsufru.non posset altius tollere. Item cum dominium ambarum pertineat ad heredem non debet seruitutem:cum res sua nemini seruit.⁊c.sic etiam est alibi inuenire φ appellatione vsufru.continetur plena proprietas:ecce si testator legat mihi vsumfru.earum rerum que vsu consumuntur: videtur plenam proprietatem legare.ĵ.de vsufru.ea.re.que vsu cō.l.si. idem dicunt quidam in alio casu.ĵ.e.l. numismatuz.

Si arbores. In aliquo fundo habebas vsumfru. et ego nudam proprietatez in illo fundo quedam arbores vi ventorum deiecte sunt: ego proprietarius nolo tollere:et sic vsufru.tibi incommodior est: nunquid cōtra me poteris experiri vt debeam tollere vel pro derelicto habere:respondetur φ sic:hoc dicit. [experiundum est] vel act. ex testamento vel interdicto quod vi aut clam. vel act. confes.ĵ.qui. mo.vsufru.ami.l. repeti in fi.et.l.seq. et ipse proprietarius debet tollere vel pro derelicto habere.ĵ.de dam.infec.l.pretor.in fi. et.ĵ. ne quid in loco pub.l.ij.

Si quis. Testator legauit alicui annuos fructus fundi corneliani:nunquid eo ipso vsumfru.fundi corneliani vr̄ legare respōdetur φ sic. hoc dicit.[legatus sit] videtur contra.φ idem est legare vsumfru.fundi et annuū fructum: sed.l. vr̄ contra. dicere quia legatum vsufru.extinguitur morte legatarij:et,ca.di.legatum annuum licet morte pereat non ca.di.ĵ.de an.lega.l.in singulos.Ad quod dicunt quidam quod hic dicitur cum testator legat annuos fructus vsumfru. vr̄ legare.i.legatum vsumfru.habet similitudinem cum annuo legato.vel potest dici melius inter legatum annuum fructuum et vsumf.fundi legatum nihil refert. naz semper est fructuarij:sed differentia est inter vsufr. legatum et aliud annuum legatum:cuz testator legat annuos fruct⁹ fundi vel vsumf. nihil refert vt hic:sed in aliquibus est dr̄a ⁊ similitudo qr vtrūqz extinguitur morte.dissimilitudo quia legatum vsufr. morte ⁊ ca. di.habet perire.annuum legatum:non habet perire ca.di. vt in.l. contra.Sed denuo contra.ĵ.e.l.si absente.§.siluaz.et.ĵ.de vsuf.le. l.cum ita.Ad quorum so. potest distingui. aut testator legat tibi partem ex partibus illius fundi:tunc non vsumfru. sed partē rerum corporalium legare videt.ĵ.e.l.si absente.sed si testator legat fructus fundi:aut his verbis ego annuos fructus talis fundi tibi lego:quo casu vult φ habeas ius vtendi et fruendi vsufructuari⁹ eris sic loquitur.l.nostra.et.ĵ.de vsuf.le.l.fundi aut testator dicit annuos fructus fundi corneliani dari volo quo casu videtur legare prestationem fructuum.ĵ.de vsufr.le.l.cum ita.et ita intelligitur alia lex.ĵ.de annuis leg.l. gaius que videtur huic contra qr ibi non legauit annuos redditus vt sibi perciperet sed ab herede darentur.

Si seruus. In.l.ista cuz duabus seq. dicitur vsqz ad.§.quod autem si legatur vsufru.alicuius serui.quicquid querit ille seru⁹ ex opera sua:vel ex re mea mihi querit.sed si stipulet vel possessionem accepit ex opera sua vel ex re mea mihi acquirit: sz qd si seruus vsufructuarius instituitur vel legatur ei vel donatur cui querit vel proprietario vel vsufructuario et distinguitur cui⁹ cōtemplatione instituitur ei acquirit sed et si conditionis implende causa aliquid datur ei siquidem erat opposita causa vsufr.ei querit:al's querit ipsi proprietario: sed et si forte seruus ille stipulet aliquid vel paciscatur ex re mea vel opera sua mihi querit nam

paciscendo ne a me petatur mihi q̄rere.potest et vt accepto mihi feratur:similiter ex illa acceptilatiōe liberabor.hoc dicit[ad eū] scilicet fructuarium pertinet.[fuerit]ex opera sua et ex re proprietarij.accedit.ī.de acqui.re.do.l.acquiritur.§.non solum.et.§.de his.sic apparet q̄ iste seruus fructuarius potest habere peculium quod pertinet ad proprietarium quod est ex oī acquisito extra operam serui et rem proprietarij et habere peculium pertinet ad vsufruc.quod est ex oī acquisito ex opera sua et ex re sua.ī.de pecu.l.j.[acceperit]nec ob.l.que videtur velle queri semper proprietario.ī.de acqui.re.do.l.cum vsufru.quia debet intelligi cuz predicta distin.sed denuo videtur cōtra.videt̄ q̄ si instituitur heres contemplatione fructuarij non possit ei querere quia non potest adire eo iubēte.ī.de acqui.her.l.si is qui.in prin.et.l.aditio.§.preterea.Ad quod potest dici vbi heres instituitur contemplatione fructuarij acquirit ei licet non simpliciter sed cuz effectu q̄r iubente eo non potest adire.sed iubente proprietario.sed proprietarius tenetur restituere vsufructuario.ī.de vul.et pu.l.sed et si plures.§.in arrogato[donetur]inter viuos vel mortis causa:vt dicitur in fi.huius.l.[dño].i.proprietario:sec⁹ est in seruo empto quia si post venditionem legatur aliquid emptori acquiritur.ī.de act.emp.l.iul̄.§.si quis seruo.Item secus i seruo redhibito.ī.de edil.edic.l.cum autem.in fi.et.l.seq.nec ob.ī.de acquir.re.do.l.cuz fructuarius.querit dño indistincte.i.non distincto legetur ei contemplatione dñi vel serui:sed si legaretur contēplatione fructuarij quereretur ei:vt hic habetis.si relinquitur contemplatiōe dñi eo iubente debet adire:al's si non vult adire cogetur iudic.of.adire:vt dño querat.vt.ī.de aqua plu.arc.l.q̄ labeo.§.item nerua.[fructuario]facit.s̄.de pac.l.si tibi.x.in fi.et.l.seq.[rogauerit]si liberatus est acceptilatione.

Idemq̄ et si.

Quoniā autē.

Uos habuistis q̄d querit seruus ex re fructuarij vel ex opera sua ei querit:sed nunquid seruus vsufru.cogendus erit operari sicvnde castigatio modica est permissa.hoc dicit.[diximus]s̄.e.l.si seruus vsufru.sit legatus.[cōpetere]sicut magistro.ī.ad.l.aquil.l.sed et si quicūq̄.in fi.et.l.seq.[cedat] vel aliter in euz seuiat.nam sicut proprietarius non potest sine causa seuire in seruum suum.s̄.de his qui sunt sui vel alie.iur.l.j.in fi.et.l.seq.sic nec vsufruc.vt hic et.s̄.e.l.locum.§.vl.

Si quis.

In.l.ista cum prin.seq.dicitur si habeo vsumfru.in seruo et quidam donaturus mihi promittit seruo fructuario stipulanti mihi que rit:sed si extraneus stipuletur sibi aut seruo fructuario donandi causa sicut si soluitur seruo mihi acquiritur ita si soluitur mihi.hoc dicit.[est]nam siue querit ex opera sua vel ex re mea mihi querit.s̄.e.l.si serui.si ex re mea videtur acquirere si q̄rit ab eo qui volebat mihi donare.ī.de iure do.l.profecticia.[acq̄ri]quia adiecto potest solui.ī.de verb.ob.l.si.§.qui sibi.

Sed et si quis.

Interdum tamen.

Uos habuistis q̄ seruus vsufru.ex re mea vel opera sua mihi acquirit aliquādo tamen q̄d seruus fructuarius acquirit est impendenti cui acquirat in exemplo tali.ponamus seruus in quo habeo vsumfr.tu proprietatem emit rem si soluit precium fides est habita de precio:de eo q̄ soluit precium illi acquirit:et futura numeratio precij declarat cui acquirat.idem est si seruus stipuletur aliquid dari causa future numerationis quia ante q̄ sequatur numeratio est in pendenti cuius acquirat:vt ex cuius pecunia sequitur numeratio ei acquirit:sed quid si finito vsufr.numerat seruus ex pecunia fructuarij:nūquid acquirit ei sic:sed quid si ex re vtriusq̄ soluit precium vtrisq̄ querit dominiū pro rata:sed quid si simul soluit precium cui acq̄rit:et certe refert si soluit numerando querit ei cuius pecuniā primo numerauit:numerando pecuniā alterius videt̄ soluere indebite.sed si soluit tradendo in sacculo hic neutri est dñium acq̄situ quia nō videtur soluisse nec fecit hoc casu nūmos accipientis.hoc dicit.[dominiū ei⁹]accedit.s̄.e.l.arboribus.§.iul̄.si fur decerpserit.in fi.[numeretur.]de pecunia vsufructuarij[adhuc]quidam habent prin.l.aliqui nō habēt[est]et ideo preualet.ī.de eo quod cer.lo.l.q̄ si ephesi.et.C.de iudic.l.placuit.

Adhuc interesse.

Si opas suas.

Tu habebas vsumfr.in seruo ego nudam proprietatem:seruus iste locauit operas suas et stipulatus est annuā mercedem pro operis:postea finitus est vsufr.cui quesita est act.ex stip.vsufructuario.sed eo tempore quo postea finitur vsufruc.transit act.ad heredez:licet al's act.non transeat ad proprietariū hic sic.Sed quid seruus in quo habens vsumfru.locauit operas et stipulatus est annuam mercedem:postea capite minutus est pro illo anno non habens act.ex stip.sed pro alijs annis sic.et ita non actio non ambulat de capite in caput.aliquando sic:vt hic.et.s̄.e.l.si operas.et potest dici ambulat non simpliciter sed cum effectu.nam indubitanter quesita est act.fructuario.sic soluitur arg.ī.de sti.ser.l.si seruus cōmunis meus.§.seruus capto dño:quia in annuis legatis perijt vsufruc.ca.di.ī.qui.mo.vsu.ami.l.repeti.in fi.et.l.seq.

Questionis.

Habuistis si seruus fructuarius querit ex opera sua vel re fructuarij ei acq̄rit.sed quid erit aliquid quod erit non potest vsufructuario queri queritur proprietario sic:et ideo si nominatim stipuletur ex re fructuarij ei querit sed si ex re proprietarij vsufructuario ei non querit.sed quid si stipuletur alicuius rei vsumfr.dari acquiret ne ei:certe proprietario sicut videmus in seruo cōmuni si stipulatur rē:siquidem rem suam ei non acquirit.hoc dicit.[acquirere]sed condi.sine causa tenetur vsufructuario reddere.ī.de stipu.seruorū.l.si ex re.[stipulet̄]vel nominatim proprietario vel simpl'r[solidū] nam hec est regula.ī.de stip.ser.l.si ex re.et.l.si seruus cōmunis.

Idem iulianus.

Habeo vsumfru.in seruo et loco operas ipsius serui ipsi seruo non valet:quia si seruus in quo habeo vsumfr.stipuletur a me non valet.secus si seruus alienus qui seruit mihi bona fide mihi non acquirit.secus etiam si rem meā et fructuario conducat mihi non acquirunt.hoc dicit[nihil agit]quia ex re fructuarij cōtrahendo cum fructuario non acquiret fructuario quia non potest ipse apud seipm obligari:proprietario non:nisi nominatim stipuletur ei.s̄.e.l.§.prox.[stipulando.]simpliciter secus si nominatim stipuletur proprietario:vt.ī.dicit.cum superiori.§.

Si duos.

Duo habebant vsumfru.in eodez seruo:vel duo possidebant eūdem seruū bona fide iste ex alterius re stipulatus est querit totū a fructuario vel dño et rū.q̄ partem querit vtriq̄ quod est verum si stipulatus est nominatim dñi vel iussu domini.vnum sciatis sicut non potest querere vsumfructum proprietario ita non potest querere vni ex fructuarijs querit alteri.hoc dicit.[ostendimus.]in superioribus.[constitutus]idem si inter viuos et hoc annectit.

Si operas suas.

Si seruus i quo tu habes vsūfru.et ego proprietatem locat operas suas et finitus est vsufr.temporis futuri pertinet ad proprietarium:sed si stipulatur certam summā similiter pro rata temporis debet diuidi pecunia inter vsufru.et proprietariū.hoc dicit.[fructuarius]et stipulatus fuit annuā mercedem[pertinebit]et ita est hic casus q̄ actio ambulat de capite in caput.simile not.s̄.de neg.ge.l.pompo.in negocijs.vel ambulat simpliciter.ī.de stipu.ser.l.si pupillus.§.seruo.

Si pendentes.

Testator legauit mihi vsufru.fundi sui:nunq̄d fructus pendentes debētur sic:sed etiam qui erāt die legati cedente et existente.h.d.[pendentes]vel extātes tale no.s̄.e.l.arboribus.§.iul̄.[cedente]cedit dies legati.ī.q̄n di.ce.le.l.vna.

Si dominus.

Testator legat tibi vsumfr.taberne sue et consuetus est vti ad merces suas non alteri locare tu poteris alteri locare et si prohiberis alteri locare iniuriose prohiberis.hoc dicit.[ad merces]emendas vel vendendas.

Si serui.

Si legatur mihi vsufru..serui.l3 testator impediretur a ministerio illius serui tamē si seruus imbui potero vti parte illius serui.hoc dicit.[vtet̄] quia oēs fructus rei debent ad vsufru.pertinere.s̄.e.l.si vsufru.

Si quis.

In.§.isto tractatur d' quib⁹ onerib⁹ pertineat ad vsufr.ecce si vsufructuario est legat⁹ vsuf.alicu⁹ rei si est prestandus causa cloacarū vel aqueduct⁹ vel exercitij.hoc prestabit.sed etiam functiones fisco.sed si fundus in quo habet vsumfru.debet aliquem seruit.debet eam sustinere:sed q̄r vsufruc.habet vsumfru.in seruo de quo erat dominus obligatus sub certa pena ne in certis locis moretur debet vti in locis non prohibitis.hoc dicit.[prestare].C.de presc.xxx.an.l.competit[fundo]in quo alius habet vsumfru.[dicendum]et ita onera realia pertinent ad vsufruc.accedit.s̄.e.hactenus[et fruitur]hoc est verum in vsufruc.quia personalis obligatio subsequitur euz.secus in alio successore.ī.de contrahen.emp.l.fi.in fi.et.ī.ad trebel.l.j.§.si heres.

Numismatum.

Sicut aliarum rerum potest vsufruc.legari:ita

ita numismatum aureorum vel argenteorum et usufructuari⁹ habebit istam commoditatē quia illis aureis potero uti: vel gēmis. hoc dicit: sed videtur cōtra. quia in reb⁹ que usu cōsumuntur non consistit usufru. ʒ. eo. l. j. r̄ndent quidam ꝙ videtur proprietas legata. ʃ. de usufru. ea. re. l. j. et tale no. ʒ. e. l. proculus. alij dicunt ꝙ ī hoc erit utilitas quia poterit pignori dare. ʃ. de usur. l. fi. sed nō videtur verum qꝛ non licet ei obligare. C. e. l. interesse. quare dicim⁹ utilitas huius legati in hoc consistit quia poteris uti in gēmis et portare ad pectus vel decorare teipsum: et ad hoc facit. ʒ. e. l. sed ꝛ si in edi. §. ij.

Omnium bonorum. Testator pōt legare usumf. omniū bo. et tenet legatū usufruc. ut illud legatū excedat dodrantē quia heres poterit detrahere fal. hoc dicit. [estimationem] si excedit valet legatum: sed detrahitur fal. ʒ. eo. l. si usufru. et. ʃ. ad. l. fal. l. j. §. si usufru.

Is qui. Si testator habet binas edes et binarum edium tibi usumfr. legauit et alias apud heredem reliquit eedē edes poterunt obscurare edes in quibus usufr. legatur. i. diminui lumina nō autē in totū sibi lumina auferre. hoc dicit. facit. ʃ. si usuf. pe. l. j. §. j.

Ex re. Querit seruus ex opera sua vel ex re fructuarij ꝛ videtur ex re fructuarij queri si quid donatum est ser uo contemplatione fructuarij: vel si ex administratione rerū ei⁹

1 compendium fecerit. hoc dīcit. accedit. ʒ. e. l. si seru⁹. in p̄n. ꝛ. l. seq.

☞ Seruitutes personales quot sint.

Si quis. Quidā habebat binas edes unas tradidit alteras retinuit: nunquid poterit in illis quas tradidit excipere usum et usumfr. et ꝙ i eis

1 liceat habitare: † certe sic: siue accipiat usq; ad certum tp̄s quousq; viuet. hoc dicit. [et usufru.] sunt seruitutes personales quattuor usufru. usus: habitatio. et opera serui: ut dicunt quidam. in primis tribus bene dicunt. C. e. l. corruptionem. ꝛ. ʒ. e. l. iij. in fi. et. ʃ. de usu et ha. l. si habitatio. sed in opera non est seruitus personalis quia perijt morte serui. et usuc. non morte illius cui relinquitur. ʃ. de usufr. le. l. ij. et ita scripsit Az. hic: sed in summa huius ti. male scripsit seruitutes prediales dicuntur esse. ʃ. de seruit. l. j. [exceptus] videtur mirū si habeo unum fundum et trado tibi et excipio mihi in illo fundo ius pascendi ꝙ sit seruitus personalis immo predialis. ʃ. de ser. ru. pre. l. item si sic. et. l. pascendi. quare dixerunt quidam istud est ita intelligendum ꝙ est seruitus personalis si dicitur ꝙ ad heredem meum non transeat ut hic: et ar. de ali. et ci. le. l. mela. §. quidā. sed si istud non ageretur ius pascēdi esset seruitus predialis. vel dic ꝙ potest esse seruitus personalis et predialis: est seruitus predialis si habeo duo predia ꝛ trado tibi unum et tradendo impono tibi seruit. ꝙ pecora mea que ī predio retento habeo in tuo pascant. ut. ʃ. de ser. ru. pre. l. si sic. et. l. pascendi. aliquando potest esse seruitus personalis habeo unum fundum. utendo tibi et retineo usumfru. est seruitus personalis sꝫ cū in illo fundo non possit percipi alia utilitas nisi pascendi. pascaꝫ ibi pecora mea quia in aliquibus saltibus in pascendo cōsistit usufructus obligatio personalis est: si fundum meum trado et stipulor a te ꝙ tu debeas pati pecora pascere ibi. ʃ. de ali. et ci. leg. l. mela. §. illis.

Si titio usufru. Paterfa. in testamento suo usumfru. alicui⁹ fundi legauit titio nudam proprietatem eiusdem fundi legauit meuio: postea titius decessit viuo testatore remanebit aliquid apud heredem testatoris non: proprietas non: quia meuio est legata. usufru. non: quia mortuo titio reuertitur ad proprietatem [usufru.] scilicet legatus fit [decedit] et sic legatū usufru. fuit quasi caducum. C. de cadu. tol. l. unica. §. pro scdo. [nihil] nec proprietas quia meuio est legata: hic usufr. relinquitur dūtaxat titio et nuda proprietas meuio. si decedat usufructuarius viuo testatore mortuo testatore usufru. cum proprietate transit ī meuium illa ratione quia usufru. sequitur proprietatē al's esset inutilis proprietas. ʒ. e. l. iij. in fi. idem dico si titi⁹ decessisset post mortem testatoris. ʃ. de usufr. accre. l. idē si apud. §. si cui. sed quid esset si legata est proprietas meuio pars usufr. titio nunquid si moritur titius viuo vel mortuo testatore portio istius titij remanet apud heredem: certe non. immo applicatur meuio. ʃ. de usufr. ac. l. idem est. §. si cui. sed instatur ad prin. huius. l. si decessit titius viuo testatore istud legatum fuit quasi caducum: igitur debet remanere apud eum a quo relictum est: si substitutum vel coniunctum non habet. C. de ca. tol. l. unica. §. pro scdo. quare quidā dixerunt quod hic dicitur ibi corrigitur sed potest dici aliter ut dicim⁹ forte differentiam inter relictum proprietatis et usufr. et hic si proprietas legatur alicui et relictum proprietatis sit pro non scripto siue quasi caducum siue vere caducum tunc si ille cui proprietas est relicta non habet substitutum vel coniunctum remanet apud heredem ut in. §. pro scdo. et. §. in primo. sed secus est in relicto usufr. quia siue fit pro non scripto vel quasi caducum vel vere caducū non remanebit apud heredem sed accrescit proprietati ut hic. ꝛ. ʃ. de usufru. ac. l. idem. §. si cui. nam in alio differunt ut statim in sequenti. §. habebitis.

1 ☞ Ususfructus et proprietas in quibus conueniant et in quib⁹ disconueniant.

Usumfru. Iste. §. reputat̄ valde difficilis: et glo. dn̄i Jo. et Azo. reddunt difficilem: tamen si aduertatis casum cetera alia intelligetis. et in. §. isto no. ꝙ iurisc. vult assignare differentiam inter proprietatem duobus relictam et usumfru. relictū duobus ponetis ita casum: testator titio ꝛ meuio legauit proprietatem eiusdem fundi egit titius de sua parte contra pos. rei ven. succubuit quia non potuit probare se dominū vel rem legatam testatoris fuisse: postea meuius repudiat portionem suam ꝛ sic accrescit titio: vult titius petere portionem meuij: nunquid poterit: certe non ob. ex. rei iu. secus in legato usufruc. quia si usufru. relinquitur titio et meuio si titius agit de sua parte et aduersarius absoluitur quia titius amisit non utēdo: si postea perijt pars meuij coniuncti bene poterit agere titius nec repelletur ex. rei iudi. si queritur que est ratio diuersitatis illa: cum duobus relinquitur proprietas et unus egit de sua portione et succubuit non poterit petere partem meuij deficientē quia portio accrescit portioni sicut alluuioni secus est in usufr. quia accrescit p̄sone: et ideo licet succubuerit in sua parte nihilominus pars meuij coniuncti poterit sibi accrescere. hoc dicit. [conuenit] dixit in genere nunc dixit in specie. unde si fructus ꝛc. Or dimittatis vel usufru. portio et ponetis post illud verbum iul'. scribit vel usufr. portio ꝛc. [accrescit] et ideo si titius pdidit per sententiā suā portionē nihilominus portio meuij coniuncti accrescit ei. no. hic ita breuiter ut intelligatis sequentia si titio et meuio legatur proprietas eiusdem fundi si titius agit de parte sua vel act. ex testamēto contra heredem vel rei ven. cōtra quēlibet possidentē cū proprietas rei legate transit in legatarium ab adita hered. ʃ. de fur. l. a titio. et succumbit titius quia non potest probare sibi legatā si meuius coniunctus repudiat partem suam portio meuij non accrescit titio: quare quia sicut alluuio non potest accrescere fundo qui non est. ita in proprietate non potest unq̄ nisi portio portioni accrescere: cum ergo titius defecit in sua portione non poterit dicere portionem meuij accrescere: sed si legatur usufruc. eiusdē fundi duobus titio et meuio et titius petijt portionem suam illi⁹ fundi: absolutus est aduersarius ideo quia repertum est portionem titij amissam non utendo vel capitis di. si portio meuij deficit accrescit titio: quia usufru. accrescit persone. ʃ. de usufr. ac. l. interdū. quia usufru. est seruitus personalis. ʃ. de serui. l. j. Opp. ad. §. istū nec videtur ꝙ possit stare nec in lit. propriet. nec in lit. usufr. ꝙ in lit. propriet. non possit stare videte: si legatur proprietas duobus et titius egit de sua parte et succubuit et meuius repudiat partē suā: et titi⁹ agat de p̄te sua iterū repellet̄ excep. rei iudi. ʃ. d exc. rei iu. l. cū querit. ꝛ. l. seq. sed hic cū titius petit portionē meuij esto ꝙ eedē sint persone et eadē est causa petēdi qꝛ petij portionem suā iure dn̄ij et portionem meuij iure dn̄ij: sed aliud corpus petitur exc. rei iud. non debet officere. unde male dicit littera ista. Ad qd dicetis exce. rei iu. non solum habet locum cum ista tria cōcurrūt: immo etiam habet locum ubicūq; per sequentē questionē prior questio resurgit vel reuoluitur in scdam. ʃ. de iureiur. l. duob⁹. §. excep: et. ʃ. de exc. rei iu. l. si fundum. Sed in casu nostro in scda refragatur prima vel reuoluitur. verbi gratia. si titius agit contra heredem nonne dicit quia testator legauit mihi et meuio talē rē: ideo act. ex testamento peto meam dimidiam si absolutus est aduersarius quia non probat titius rem sibi legatam: si ex nunc vult petere ex portione que sibi accreuit ex persona meuij nonne refragatur prima vel reuoluitur in secundam: certe sic. unde sicut ob. excep. rei iu. si eedem sint persone et eadem causa petendi et idem corpus. idem est cum prima refragatur in secundam vel reuoluit̄ quia portio accrescit portioni sicut alluuio. ʒ. de pub. l. si ego. §. j. sed in usufru. non sic: quia si titius egit confessoria pro portione ꝛ exclusus est a portione sua non utendo. C. e. l. corruptionē. si moritur meui⁹: et ita deficit sua portio accrescit titio. titius petet portionem meuij et dicet sic: quia usufr. fundi talis fuit legatus mihi et meuio et portio meuij accrescit mihi: si obijciatur exc. rei iu. di-

1 cam non sic: quia usufruc. accrescit persone. † Unde no. hic ꝙ proprietas et usufr. in aliquibus conueniunt et disconueniunt: ut no. ʒ. e. l. iij. conueniunt in hoc. sicut proprietas potest transferri ita usufr. pōt constitui. ʒ. e. l. iij. Item conueniunt si est in venditione bonorum debitoris habet vendi proprietas: ita usufruc. ʃ. de bo. auc. iu. pos. l. in venditione. Item cōueniūt sicut p̄ p̄prietate potest accipi fideiussor ita pro usufr. ʃ. de fideius. l. si p̄ eo. §. j. et in plurib⁹

aliis habent similitudinem: vt not. s. e. l. vsufruc. pars. disconueniunt in multis: in hoc quia relictum proprietatis pro non scripto vel quasi caducum vel caducum accrescit ei a quo relicta est proprietas. C. de ca. tol. l. vnica. §. pro scdo. sed in relicto vsufru. nõ sic vt in princi. huius. l. Item differunt quia si duobus legatur proprietas &c. vt dixit in casu vt hic et. j. de vsufruc. ac. l. interdu. differunt in alio proprietas non perit morte proprietarii. sed vsufr. sic. C. e. l. corruptionem. Item quia proprietatem habet quis in re sua. vsumfruc. in re aliena. j. si vsufruc. pe. l. j. Scdo instatur et videtur idem in relicto vsufruc. q in relicto proprietatis: scilicet titio et meuio legatur proprietas et titius agit pro sua parte et succubuit si deficit pars meuii non poterit petere quia ob. exc. rei iu. quia in scda questione refragatur prima idem est inuenire in legato vsufruc. q in scda questione refragetur prima vel reuoluatur: et ideo debet obstare excep. rei iu. ad istud potest dici duob' modis quod hic dicitur de vsufru. non est verum simpliciter sed cum distinc. quia in vsufruc. non refragatur prima in scda. que fuit ratio dubitationis istius legis: ista: quia titius erat exclusus a portione sua quia amisit non vtendo vel ca. di. non refragatur prima questio in secunda: vel non reuoluitur: sed in legato proprietatis causa prima reuoluitur in secundam et refragatur si titio et meuio vsufruc. legatur et titius petiit portionem suam et succubuit: si vult partem meuii iure accrescendi repellitur exc. rei iudi. j. de excep. rei iudi. l. si vsufruc. et. j. de iureiur. l. sed et si possessori. §. itẽ si. vel potest dici secundo modo in lite proprietatis si titius agit de portione sua et succubuit si vult petere partem meuii non potest quia portio portioni accrescit.

1 ☞ Ordo scripture in dubiis attenditur.

Quotiens duobus. In princi. hui'. l. dicitur vsufr. fuit legatus duobus vt vterentur et fruentur alternis annis: isti non possunt inuicem consentire: quis vtatur primo anno vel secũdo quod fiet si apparet quis primo nominatus est ille primo anno vtetur et ille scdo anno qui fuerit vltimo nominatus. si autem non apparet quis primo nominatus fuerit quia dixit titius illis vsumfru. talis fundi do lego: certe isti inuicem se impedient nisi conueniant quis primo vtatur et fruatur: sed si titius proprietatem alienauit & alternis annis vtetur & fruetur. nam idem potest videri si legatur vsufruc. sub cõdit. et postea redimo proprietatem pendente condi. deinde alienauero nihilo minus ad vsumfruc. admittar. hoc dicit. [datum] quia ordo scripture seruandus est in dubiis. accedit. j. de fideicõ. li. l. generalit. §. quid ergo. in aut. de her. et fal. §. inordinatum. est tamẽ contra. arg. j. de sol. l. in his. in fi. et. j. de pec. le. l. quidam. sed potest ita bre-
1 uiter solui. † in dubijs seruamus ordinem[a] scripture quia a verbis &c. j. de leg. ii. l. non alter. sed vbi est certum de sententia & verbis licet discedere a verbis. s. de le. et cõ. l. scire. et dixi plenius i cõsti. huius libri [titiis] cum constaret de quibus titijs al's deficeret legatum. j. de tu. te. l. duo. [impedient] videtur q inuicem nõ impedient: quia debet pretor &c. s. e. l. equissimum: vel debet inter eos rem sorte dirimere. s. de iudi. l. i istis. vel debet eos cogere precise consentire. j. de le. ii. l. huiusmodi. in fi. Ad quod dicetis inuicem se impedient si ad iudicem non eatur: sed si ad iudicem eatur se inuicem non impedient: vt dictum est. [non habebit] quia res propria &c. j. si vsufruc. pe. l. vti frui. [interim] pendente condi. [ad legatum]. s. vsufruc. [admittar] quia cedit dies vel vsufru. existente condi. C. de ca. tol. l. j. §. sin autem.

a ☞ Ordinẽ scripture vide Bar. in auth. hoc ius. C. d sacrosan. eccle. et Bar. in prima const. C. Et qñ ordo scripture vel locutionis inspiciat vt ex eo aliqd presumat not. Bar. in. l. ii. §. prius. ff. de vulg. & pupil. Et quid si due scripture eodẽ die facte fuerint q pcessisse presumatur: tradit do. Alex. i consil. cxii. incip. sup eo in. v. vol.

Si colono. Legator legauit vsumfruc. colono fundi quem colebat: nunquid poterit agere cũ herede: certe sic ex conducto: vt non prestet mercedem in agriculturam et si quam impensam fecerit consequetur ab herede locatoris. hoc dicit [recipiat] et act. ex testamẽto. j. de li. le. l. qui mihi.

Uniuersorum. In. §. isto no. differentiã inter legatum vsufruc. vniuersorum bonorum et rerum singularium: et est talis quia vbi legatur vsufru. singularum rerum edibus incensis non poterit petere vsufruc. aree: sed vbi legatur vsufruc. vniuersorum bonorum edibus incẽsis poterit petere vsumfruc. aree quia vsufruc. aree est in dominio. [sunt]. i. specificata. [area est] hec sunt vera in legato vsufru. sed in legato proprietatis secus. j. de leg. j. l. non amplius. et. l. seruum. §. si area. et. j. de leg. ii. l. si chorus. §. j.

Si vsufru. In prin. huius. l. dicitur: si testator legauit mihi vsumfruc. alicui' rei dies legati non cedit nisi ab herede. adita heres omisit adire: nunquid potero petere quod mea interest propter moram heredis tarde adeuntis: certe sic. hoc dicit [placuit] et ita assequentur fructus medii temporis. vnde no. licet legatum proprietatis cedat a morte testatoris. C. de ca. tol. §. itaq. legatum vsufruc. ab adita here. vt hic et. j. l. proxi. in fi. et. l. quesitum. in pri. et. C. de vsur. et fruc. l. j.

Usufru. mihi serui. Testator legauit mihi vsumfruc. serui sui & cũ desiissem vti et frui iussit eum esse liberum postea sum ab herede assecutus estimationem: nũquid erit statim liber: non. sed spectatur mors mea. vel ca. di. hoc dicit. [esset] quia his modis finitur vsufru. C. e. l. corruptionem. et. j. e. l. proxi. in princi.

Cui vsumfruc. Testator legauit mihi vsumfruc. aree sue se viuo: in illa area edificauit se viuo exusta est: nunquid debetur vsufruc. aree: respon. q sic: secus est econtra. si lego tibi insulam &c. idem si legat tibi vsumfruc. cyphorum: & illi cyphi redacti sunt in massam: postea de massa facti sunt cyphi: indubitanter non assequar vsumfruc. hoc dicit. [estimauit] qua re quia non est eadem area propter rei mutationem sed que est ratio diuersitatis inter primum et secũdum et tertium: illa est i primo casu debetur vsufruc. aree quia substantia aree non est mutata. secus in scdo casu rei substantia immutatur et rei mutatione finitur vsufru. verũtamen si fecit dolose aliquãdo tenetur act. ex testamento: aliquando act. ex vendito. j. si vsufruc. ami. l. repeti. in legato proprietatis secus est. vt. j. de leg. j. l. seruum. §. aree. et. j. de leg. ii. l. si chorus. §. area. nam in multis differunt: vt dixi. s. e. l. a titio.

Stipulatus sum. Sum a titio stipulatus fundum cornelianum detracto vsufruc. decessit titius quid debet mihi heres eius: certe distinguendum est: aut sum stipulatus a titio vsumfruc. quo casu heres debet solidam proprietatem. si autem agebam vt constituetur in persona titii et heredis tunc retinet plenam proprietatẽ [debiturũ] et ita vsufruc. transit ad heredem si hoc agatur. j. de verb. ob. l. stipulatio ista. §. si vsufruc. rei [decessit] quia simile habes et ei plenam proprietatem habebit.

Usufruc. serui. §. iste habet duplicem litteram ego ponam casum sm cõmunem litteram: testator legauit vsumfru. alicuius rei seruo titii postea stetit per heredem quominus prestaret vsumfru. postea decessit seruus titii: nunquid tenebitur heres quanti interest titii: respõ. q sic: ad fructus ex tempore more vsq; in diem mortis serui. [seruo titii] sed ad istam lecturam videtur. l. contra. C. e. l. vl. ad quod potest dici. quod hic dicitur ibi corrigitur vel refert si legatur vsufruc. seruo meo si contemplatione serui tunc eius morte finitur vsufruc. vt hic: aut contemplatione domini et tũc morte domini. arg. j. de condi. et demon. l. j. Alia littera dicit vsufruc. serui titio et dicetis sicut morte vsufructuarii perit vsufru. C. e. l. corruptionem. ita peritura rei. s. e. l. ii. [legatarii] titii domini serui sm primam lecturam. [seruus] vel cui vsufruc. erat legatus vel in quo erat legatus [estimetur] accedit. s. e. l. si vsufru. et. j. l. proxi.

Quesitum. Si sum stipulatus a te fundum mihi dari in annos. x. proximos si stetit per te. v. an. quominus vsufru. daretur teneris ratione more: idem est si sum stipulatus a te operas serui tui per. x. an. cum per te stetit quominus. v. an. prestitisti teneris. hoc dicit. [eius temporis] quo fuit in mora. s. e. l. proxi.

Non vtitur. Certum est q vsufruc. perit non vtendo dicitur non vti si non ipse vtitur vel alius eius nomine puta qui emit ab eo. vt vnum sciatis si sum vsufruc. et vendo alicui vsumfruc. et si venditor non vtatur videor vti. secus in donatione. hoc dicit. [non vtitur] sic amittitur vsufruc. non vtendo. C. e. l. corruptionem [finitur] ideo quia precium succedit loco rei. s. de peti. heredit. l. si et rem.

Statue. Sicut aliarum rerum regulariter potest vsus relinqui et constitui: ita statue et imaginis et vsufructuarius assequetur id quod consueuit assequi ex eo q statua vel imago in alio loco reponetur. hoc dicit. [statue] est quoddam corpus per se q vna elementatione tenetur vt hic: imago est quedam materia. C. de sta. et imagi. l. j. [vtilitatem] et quam scilicet illam que consueuit esse verone quia habebat leonem et quicũq; volebat videre leonem dabat vnum denarium. Item posuerũt quidam exemplum in vultu lucano quia multi vadunt et offerunt ibi: et vidi apud spoteum vbi multi sunt pictores q vnam tabulam pictam tenebant in loco secreto: et non permittebant videri nisi daretur vnus denarius.

Licet. Quedam predia sunt ita bona vbi plus impenditur q ibi colligatur: nunquid in eo predio possit vsufru. relinqui et constitui sic. hoc dicit. sed quomodo potest esse cum

cū non intelligantur fructus ⁊c.ff.de peti.here.l.si a domino. in fi.et certe licet non habeat commodum habet ius vtendi et fruēdi: vel potest dici legatur vsufru. deductis impensis quarum onus pertineat ad heredem.

Si aliȷ. In sui prin.dicitur: testator vni legauit vsum.aliȷ vsumfruc.quid habebit vsuarius et fructuarius: certe vsuarius quod est sibi necesse ad vsum: reliquum habebit vsufruc.quia vsuarius habet vnum.s.ius vtendi: fructuarius duo: ius vtendi et fruendi.hoc dicit.accedit.ff.de vsu et ha.l.j.⁊.l.si habitatio.§.si.cum.l.seq.

☞ Differentia que sit inter legatum vsusfruc. rerum vel estimationis.

Rerum an estimationis. † In.§. isto not. differentiam: vtrum legetur vsufru. rerum vel estimationis in hoc ver.legatur vsufruc.rerum de reliquis bonis debet habere vsumfruc. sed vbi legatur vsufrucc.estimationis debet estimari res que legata est: quia vbi ⁊c.[feres.]hoc vult dicere dixit testator lego tibi.c. insuper et talium rerum et talium relinquo tibi vsumfruc.deducentur.c.de reliquis bonis dabitur vsufruc.[possumus].ff.de proba.l. quinquaginta.

Etiam. Sicut omnium bonorum potest vsufruc.legari ita partis bonorum quia ap.partis dimidia continetur.hoc dicit.dūtamē dodrantem non excedat.ff.e.l. bonorum.[continetur] ff.de verb.sig.l.nomen.§.portionis.

Usufruc. Si testator legat mihi vsumfruc. domꝰ nō possum nouum tectorium superponere parietibus'que rudes essent: quare quia licet facere meliorem non licet hoc facere: quia debet intueri fructuarius ⁊c.[nō potest] facit.ff.e.l.equissimum.§. edium.et quia eius est vti in eo statu in quo legatur tibi non de nouo meliorem facere[facere] quia aliud reficere aliud de nouo facere.

Sicut. Si habeo vsumfru. in seruo teneor cibare euz similiter si seruus infirmatur [natura].i.naturali ratione cum emolumentum pertineat ad vsumfruc.et onus.ff.de regulis iuris.l. ſm naturam.et.ff.e.l.hactenus.et.l.si pendentes.§.si quid.

Si extraneo. Pater extraneum instituit filium emācipauit preteriȷt matri legauit proprietatem alicuius rei deducto vsufruc. filius egit et petiȷt contra ta.ruptum est testamētum: nunquid matri tenebitur prestare legatū proprietatis: certe sic: nō nude sed plene.hoc dicit.[contra ta.bo.pos.]per quā reducitur res ad causam intestati.ff.de bo.pos.cōtra ta.l.illud. nam ea petita debentur legata certis personis.C. de contra ta. l.j.et.ff.de leg.pre.l.j.ȷ.et.iȷ.

Si testator. Testator instituit te et legauit mihi vsumfruc. insule et iussit te reficere: nunquid possum te conuenire act.ex testamento vt reficias sic: sed quid si non refecisti: et ideo non fui vsus: nunquid habebitur ratio nostri: sic.ex eo tempore quo fuit ī mora.hoc dicit.[heredem]accedit.ff.e.l.si vsufructu. vel est interiȷsset.C. e.l. corruptionem.

Si absente. In princi.huius.l.dicitur: a te habeo vsufruc. alicuius domꝰ mihi legatus est vsufru.me absente petiȷsti vsumfru. domus meo nomine: nunquid habes act. neg.ge.sic. verum si ego fructuarius volo reficere liberor ab act.nego. gest. hoc dicit.[reficiat modica.ff.e.l.hactenus.in fi.et.l.seq.et ex princi. huius.l.colligetis ar.ad vnum de quo sepe dubitatur in marchia anchone vocant aliquos suos homines qui debent facere aliquod seruitium.vnde petunt ꝙ prestes propter mansum.i.pro pter predia que habes a me: venit et vult dimittere mansum: nunquid liberatur: respon.sic: arg.huius.l. et.ff.si ser.ven.l.et si. §.etiam.econtra videtur ꝙ non: si personaliter est obligatus.ff. ad trebel.l.j.§.heres.et quia aliud pro alio ⁊c.ff.si cer. pe.l.iȷ.potest dici si obligatus est prestare seruitia ob rem derelinquendo rem liberor ab omnibus: si autem promisit personaliter hic nō potest recedere eo inuito sicut vasallus domino.arg.C.de act.⁊ ob.l.sicut.et quia aliud pro alio non soluitur.

Siluam. Si legatur mihi vsufru.silue: siue cedo'ma turam siue immaturam illud quod percipio ⁊c.[est]quod cesum est.sic sumitur.ff.de glā.le.i.colligenda [vsufructu est].ff.e.l. vsufruc.ab initio.

Si mihi et tibi. Testator īstituit duos semproniū et titiū mihi ⁊ tibi vsumfruc.legauit quid petā a sempronio et titio ab vtroqꝫ quadrantem tu similiter a quolibet quadrantem.hoc dicit.[habes]et ita habebis semissem.

☞ Expensas necessarias si fecerit proprietarius non cogitur prestare vsumfructum anteꝗ̄ sibi de sumptibus sit satisfactum et quando.

Titius meuio. Paterfa.titius nomine in suo testamēto meuio fundum tusculanum reliquit et grauauit eum ꝑ fideicō. vsufruc. dimidie eius fundi titie prestaret: postea meuius villam vetustate corruptam que erat in fundo suis sumptibus refecit: nunquid partem sumptuum recuperabit a titia: et respon.si fecit anteꝗ̄ vsufruc.prestaret non cogitur prestare anteꝗ̄ ratio sumptuum habeatur. hoc dicit. [edificium]fulciendo vel reficiendo vel destruendo et edificādo.[prestaretur]a meuio titie.[haberetur]not.in.l. ista si habeo proprietatem in fundo tu vsumfruc.in toto vel parte si necessario edifico in fundo sumptus portionaliter pertinent ad vtrūqꝫ.ff.e.l.hactenus.† Item no. si proprietarius fecit sumptum necessarium non cogitur prestare vsumfru. anteꝗ̄ sibi de sumptibus satisfaciat: quod est intelligendum si fecit suo nomine et consulitur ei per retentionem.sic.ff. de condit. inde.l. si in area. secus si fecit nomine fructuariȷ quia haberet act.neg.ge. ff.e.l.si absente. si autem soluisset vsufruc. condiceret sumptus condi.inde.ff.de condi.inde.l. qui ex.§.si pars. et hoc verum est in legato vsufruc.idem in legato proprietatis.ff. d leg.j.l. domꝰ. nec ob.C.de rei ven.l.si quis sciens.

☞ Legatum non potest incipere ab eo casu in quo si incepisset haberet finiri.

Titio. Si testator titio legat vsumfruc.cum titius moritur ī utiliter videtur ei legare quia vsufru.cōfertur ī id tps quo a persona habet discedere.hoc dicit.[incipit]quia vsufru.morte extinguitur.C.e.l.corruptionem.vnde no.† ꝙ legatum nō potest incipere ab eo casu in quo si incepisset haberet finiri.ad illud accedit.C.de donat.propter nup.l.sponse.et insti.de leg.§.ex cōtrario.ff.de vsufru.le.l.quinqꝫ.

Usufruc. Si alicui legatur vsufruc. rei tenetur tributa prestare nisi specialiter testator onerasset heredem vt prestaret volens releuare vsufru.hoc dicit.accedit.ff.e.l.hactenus.et l.si pendentes.§.si quid.

Si cui insule. Si alicui legatur vsufru. insule ꝙ̄diu super est aliqua pars īsule durat vsufructus et ideo vsufructuarius vti poterit et frui.hoc dicit[retinet]sed re tota perempta perimitur vsufruc.ff.e.l.qui vsumfru.

Sub conditione. Testator īstituit te et a te reliquit mihi vsumfruc. sub condi.tu alteri fundum vendidisti et tradidisti detracto vsufru. modo queritur si deficit conditio vtrum depereat vsufruc. vel ad quem debeat ꝑtinere: et respon.si extitit conditio pertinet ad legatarium et si deficiat ad heredem pertinet: et omnia habent locum in heredē que habent in persona vsufru.ī aliquo casu perit vsufruc.redeat ad proprietatem. vnum sciatis si non est exceptus vsufru. videtur agi inter ementem et vendentem ꝙ si conditio extiterit ꝙ vsufruc.pertineat ad emptorem.hoc dicit.[amissus]quibus modis pereat vsufru.habetis.C.e.l.corruptionem.

Si infantis. Si legatur vsufruc.alicuius serui infantis et si interim nullus sit: tamen si excessit infantiam indubitanter vsufruc.incipit post infantiam.i.vsufruc. incipit commodum habere.hoc dicit.[infantis].s. serui.[sit]non infantis: aliquando est vsufruc. modicus si calculatur vel est ioculator.vt.ff.de li.cau.l.si.[incipit].s.vsufr. ne si ante non inciperet vsufru.esset inutilis.

Si vsufru.nomine. Si legatur vsufru. alicui municipio: nunquid tale legatū est vtile vel inutile et videtur inutile: quia vsufr.habet perire morte

vel ca. di. et iste vsufruc. de facili morte vel ca. di. perire non potest: tamen dicendum est de benignitate ꝙ bene valeat et nomine vsufru. dabitur actio. et habent ius vtendi municipes vsqꝫ ad. c. an. nam talis vsufr. c. an. habet finiri qꝺ spacium est longeuum vite hominis. hoc dicit. [morte] municipiū de facili morte perire non potest nisi in vltima die iudicij: quia genera perire non possunt. ꝭ. ad. l. fal. in ratione. §. icerte [neqꝫ facile] facile dicit quia municipium raro patitur ca. di. nisi destruatur. ꝭ. q. mo. vsufru. ami. l. si vsufru. [vsufr.] ꝭ. e. l. iij. in fi. [actio] ex testamento. [est] no. hic duo ꝙ spacium est longeuū spacium vite hominis. cōcor. C. de sacrosan. eccle. l. fi. Item no. cui ciuitati legatur vsufru. durat vsqꝫ ad. c. an. ꝭ. de vsufru. leg. l. si vsufru.

Dominus. In prin. huius. l. dicitur: dñs fundi locauit fructuario fundi ipsum fundū filius proprietarij qꝛ mouit querelā et impugnauit testamentū: nunquid vsufru. debetur proprietario: respon. ꝙ sic. hoc dicit. [dñs] .i. proprietarius. [predium] .i. proprietatem predij [filio] ex hereditate. [pertulit.] et ita res erat reducta ad causam intestati: et sic legatum vsufr. perijt. ꝭ. de ioffi. testa. l. pap. §. si ex causa. [apparuit.] vnde durabit donec morte vel ca. di. non finiatur. C. e. l. corruptionem.

Ex fideicō. Testator libertis suis legauit vsufru. prediorum ob alimēta: aliqui ex libertis decesserunt: nunquid portio istorum accrescit alijs libertis: vel redijt ad dñm proprietatis: et respondetur ad dñm proprietatis redijt. hoc dicit. [recurrit.] sed videtur ꝙ sit locus iuri accrescendi. ꝭ. ti. j. l. j. quare dixerunt ꝙ hic dicitur ad dominū proprietatis recurrit oibꝰ libertis mortuis. vel potest dici istud est intelligendum quādo vsufru. fuit relictus libertis ob alimenta separatim: vnde inter eos non est locus iuri accrescendi. ꝭ. ti. j. l. j. in princi.

1 Fructus percepti pertinent ad fructuarium non inspecta quota parte anni vixerit fructuarius.

1 **Defuncta.** † In prin. huius. l. dicitur ꝗdā domina habebat vsumfruc. in aliquo fundo qui consueuerat locari et ex eo fructꝰ percipiebantur manse octob. pensio soluebatur kalendis martij. vnde ista locauit istum fundum nummis vt prestaret pensiones kalendis martij colonus percipit fructus kalendis octobris fructuaria decessit de mēse decembris: nūquid vsufru. pertinet ad heredem eius et ad proprietarium proportionaliter: respon. ꝙ non: sed transit totus ad heredem fructuarie. hoc dicit. Or. no. hic ꝙ si moritur fructuarius perceptis fructibus fructus transmittit ad suum heredem: qualiter dicantur percepti dixi. ꝭ. e. l. arboribus. §. si fur. secus in fundo inestimato dato in dotem. C. de rei vxo. act. §. itaqꝫ. et. ꝭ. solu. matrimo. l. diuortio.

Sempronio. Testator sempronio amico suo legauit ex reddituu sextam partem: nunquid videtur legasse vsumfruc. respon. ꝙ non: sed vsufru. sextam partem: sꝫ nunqd videtur legasse sextam partem illo anno tantuꝫ vel singulis annis: respon. singulis annis nisi in contrarium probetur aliam fuisse voluntateꝫ testatoris. hoc dicit. [legatam] sic intelligitur. ꝭ. de vsufru. le. l. fundi. si legat annuos fructus: et tunc si legat his verbis talis fundi annuos fructus do lego tunc videtur vti et frui posse. ꝭ. e. l. si quis ita. aut legat fructus annuos dari prestari ve: tunc non videtur vsumfruc. legare. ꝭ. de vsufruc. lega. l. cum ita. [probetur.] In dubio hoc legatum morte nō cap. dimi. peribit. ꝭ. de an. leg. l. in annos.

Arbores. Si tu habes nudam proprietatē in fundo ego vsumfruc. si arbores euertantur vi ventorum sine culpa mea in locuꝫ eorum non debeo alias ponere. hoc dicit. al's secus. ꝭ. e. l. arboribus.

Quicquid. Si relinquitur alicui vsufruc. alicuius fundi quicquid nascitur in fundo pertinet ad vsumfruc. si ergo ille fundus ante locatus erat pensiones pertinent ad vsufruc. verūtamen si vsufru. non vult stare colono potest eum dare ad instar emptoris. hoc dicit. [pertinet] accedit. ꝭ. e. vsufru. et. l. hactenus. [repellere]. C. locati. l. emptorem. al's emptori. ꝛ. ꝭ. locati. l. qui fundum. et. ꝭ. de leg. j. l. nihil. §. omnibus.

Cese. Si legatur tibi vsufru. fundi et vtilitas fundi consistit in vectigali quod prestatur ratione cese arundinis vel pali pertinet ad vsumfru. hoc dicit. naꝫ aliquis erat fundus in quo erat canetum de. xij. arundinibus consueuerat prestari obolus. vnde hoc onus pertinet ad fructuarium. ꝭ. communia pre. l. venditor. §. constat.

Cuiusqꝫ. In sui pn. dicitur: si aliquis habet vsumfru. in aliquo fundo si prohibetur vti ꝛ frui. vel deijcitur de posillꝰ fundi potest agere confes. act. posset etiam agere interdicto vnde vi si medio tempore perijt vsufru. habebitur ratio fructuum perceptorum anteqꝫ vsufru. perijsset et de hoc deijciens vel prohibēs tenebitur vsufructuario. hoc dicit. [act.] confes. act. que cōpetit cōtra vnam. ꝭ. de peti. here. l. non tātū. sicut pub. ꝭ. de pub. l. pe. et vl. [vtilis.] i. efficax [tribuitur] ar. ꝭ. de rei ven. l. vtiqꝫ. in principio.

Si fundus. Si habeo vsumfru. in aliquo fundo ꝛ ille fundus non possidetur a dño sed a me aliquis prohibet me vti et frui dat mihi confessoria: sꝫ qd si questio est de proprietate fundi inter duos: nunquid interim debeo esse in possessione: sic. et est cauendum ꝙ interim non prohibear vti et frui. si autē questio sit mihi de fundo interim pro vsufructuario non habeo: sed debet caueri mihi si apparebo vsuf. fructus percepti medio tempore mihi restituētur al's si non caueat mihi potero vti et frui. hoc dicit. [act.] confessoria que cōpetit contra omnē. ꝭ. de pet. here. l. et non tantū. et. ꝭ. si ser. ven. l. ij. [debet.] quia possidet naturaliter. ꝭ. de acqui. pos. l. naturalit [a possessore] qui possidebat ciuilit. ꝭ. de acqui. re. do. l. acquiritur. in fi. [probetur] .i. appareat istum esse dñm. ꝭ. de oper. no. nunc. l. si prius. [est] .s. possessor [ipsi] .s. fructuario: sic habetis vbi non sit questio vsufru. vsufructuario habetur pro possessore. accedit. ꝭ. de oper. no. nunci. l. si prius. et. ꝭ. de riuis. l. penul.

Vsufru. Vsufructuarius edificiū inchoatū in re in quam habet vsumfr. potest perficere non autē posset nouum edificium cōstruere vel nouum riuum parietibus imponere nō potest facere aliquid propter qꝺ causa proprietatis fieret deterior nisi aliud dictum esset. hoc dicit. [posse] .s. voluptate proprietarij vel cuius interest. alia littera dicit: non posse scilicet cum nō expediat: accedit. ꝭ. de rei ven. l. penul.

Vsufru. In sui prin. dicit ꝙ vsufr. in saltu in quo habet vsumfruc. potest venari aucupari si vel ceruum vel aprū capit ad ipm pertinent iure ciuili vel gē. quia facit sua. hoc dicit. [facit] si caperet rem alienam: posset vsucapere si in alicuius bonis esset. ꝭ. de acqui. re. do. l. j. ij. et. iij.

1 Aliquid cōcedit ratione separatiōis difficilis quod alias non concederetur.

Si in viuarijs. Habeo vsumfruc. in aliquibꝰ viuarijs in quibus fere bestie sunt incluse: nunquid potero vti illis bestijs sed eas non licebit mihi occidere: et certe videbatur ꝙ sic. sed in alijs superuenientibus videtur ꝙ possim occidere. sed verius est ꝙ possim vti feris bestijs siue que erant ab initio vel postea peruenerunt et satis est ꝙ reddam proprietario totum numerum ferarum quando finitur sicut quando cepit esse: et ideo dicendum ꝙ propter difficilem separationem ꝙ reddam eundem numerum. vñ possum vti his que erant ab initio et que postea superuenerūt. hoc dicit. [in viuarijs.] .i. in forestis suis: nos vocamus in vulgari nostro viuaria loca in quibus pisces detinemus tempore. No.
1 in. §. isto duo † primo ꝙ ratione difficilis separationis aliqd conceditur qꝺ al's non concederetur. vnde sicut in feris bestijs est difficilis separatio vt hic dicitur. sic dicimus ī rebus que cōsistunt pondere numero mensura ve. ꝭ. si certuꝫ peta. l. ij. §. j. Itē no. ꝙ sicut in rebus que vsu consumuntur finito vsufruc. debet restituere quantum accepit. ꝭ. de vsufruc. earum re. que vsu consumū. l. j. ita in viuarijs: vt hic.

1 Quod nostrum est ad alium possumus transferre: regula cum fallen.

Quod nostruꝫ non est. In. l. ista ponitur casus contra regulam generalem que est quod nostrum est ꝛc. aliquando tamen quod nostrum non est ad alium possumus transferre: ecce in fundo meo pleno iure non habeo vsumfru. formalem tamen vendendo alij transfero in eum vsumfru. formalem. [vsumfru.] .s. formalem quia res
1 propria nemini seruit. ꝭ. vti frui. † vnde hec est regula quod nostrum est ad alium possumus transferre. ꝭ. de acquiren. re. do. l. traditio. fallit hic: et. ꝭ. de acquiren. re. do. l. non est. et insti. quilicet ali. §. creditor. aliquando qui est dominus non potest dñii transferre

transferre.insti.qui.licet ali.vel non.in princi.

Cum fructuarius. Aliquādo refectio domus pertinet ad vsufru. quibus casibus pertinet ad eum si non vult reficere sed relinquere vsumfru. sibi licet quod est verum siue adhuc est ceptum iudicium siue non: aliqñ debet reficere isto casu si non reficiat conuenitur vt reficiat si velit relinq̄re vsumf.sibi licebit. hoc dicit. [reficere.s̄.e.l.si absente.[incumbit].s̄.e.l.hactenus.[a milite]cōcor.j̄.de noxa.l. si ex duobus.in fine.et.l.is qui[relinquere]si rem ī qua habet vsūfr. fecit deteriorem[legasset]quia tunc non tenetur reficere.

Vsufru. Si res in qua habeo vsumfruc. efficitur deterior potero agere.l. aquil. contra dānum dantē:sed si seruus ī quo habeo vsūfr. corrumpitur vel iniuria ei fit potero agere serui corrupti et iniuriarum hoc dicit[act.s.vtilis.j̄.ad.l.aquil. Itē mela.§.legis.[corrupti] vtilis.j̄.de ser.cor.l.j.

Cui. Si legatus est mihi vsufru.possum vendere vsumfru.inuito herede.accedit.s̄.e.l. arboribus.§.de illo.et.l.non vtitur.cedere autem non posset.j̄.de iure do.l.si vsufruc.

Vetus fuit questio. In.l.ista cum duab⁹ seq.dicitur et queritur si vsufructuarius habeat vsumfruc. in ancilla an pertineat ad eum et bruti fuit opinio q̄ non:quia propter dignitatem humane conditionis homo ī vsufruc.esse non potest.sed certe si potest legari partus ancille potest etiam et in eo vsufru.esse:sicut potest constitui vsufru.pecudum.vnum sciatis si legatur vsufru. equitij percipiendo fetus facit suos:verum si aliquod ex capitibus moriatur debet substituere:sed anteq̄ submittat in dubio est cuius sunt illa capita si moriantur anteq̄ submittantur pereunt fructuario: si sunt submixa tunc incipiunt proprietario. hoc est verum q̄ locus est submissioni si legatur vsufru.equitij:sed si legatur vsufruc.singulorum capitum:tūc non est locus submissioni.hoc dicit.[potest]facit.j̄.de vsuris.l. in pecudum.et.j̄.de edil. edic.l.iustissime[ex agnatis]id est ex inde natis[dominium] accedit.s̄.eo.l. arboribus.§.iulia.si fur.[supplebit].s̄.e.l.qui vsumfru. in fi.et l.quesitum.[dispartire]debet cōnumerare fructuarius capita et videre que sint vtilia et illa dimittere : et que inutilia et alia submittere.

Si in area. Si habeo vsumfruc.in area aliena et in illa edificatur extinguitur vsufruc.rei mutatione: sed sublata superficie restitui vsumfru.placet.hoc dicit. sed ille qui ī area facit edificium tenebitur vel de dolo vel actione ex testamento si heres est.j̄. qui.mo. vsufruc.amit.l. repeti.et l.seq.

Si dominus. Quidam habebat nudam proprietatem alicuius fundi legat mihi vsumfruc.nudum proprietatis valet tale legatum:respondeo q̄ sic: ratione future spei:et si invita testatoris vsufruc.redijt vel ad proprietatem vel ante aditam hereditatem : vel post ad legatarium pertinet.hoc dicit.

Si aree. Testator legauit mihi vsumfr.aree: nunquid potero ibi casam edificare custodie cā.respōdet q̄ sic. hoc dicit.[aree] q: area est locus deputatus ad edificandum.secus si legat̄ vsufruc.fundi.s̄.e.l.cuiuscūq̄.§.vltimo.

Si sticho. Si sticho seruo tuo et pamphilo seruo meo legatur vsufruc.alicuius fundi perinde est ac si mihi et tibi legatus esset. hoc dicit ista.l.[pertineat.] accedit.j̄. titu.j.l.j. et ibi plene dicetur.

¶ De vsufructu accrescendo. Rubrica.

¶ Quia in vsufruc.de cuius constitutione in superiori ti.dictum est plerūq̄ est locus iuri accrescendi ponitur rub.de vsufruc.accrescendo que debet exponi.i.quando vsufru.fit loc⁹ iuri accres.videamus ₇c. vbi pluribus legatur coniunctim.j̄.l.j. in prin.et.§.interdum.et.l.ij.et pe.et.l. vlti.

1 ☞ Iuri accrescendi locus est inter coniunctos non inter totaliter disiunctos.

2 Legato vsufruc.pluribus et viuus portio deficiat an accrescat fructuario.

Quotiēs pluribus vsufructus. In.l.ista intēdit iuriscō.tractare quādo in vsufru.fit locus iuri accrescendi:et quando cesset et circa princi. † ponit vnam regulam siue duas regulas:postea per exempla probat veras esse:regula est vbicūq̄ pluribus legatur vsufruc. si coniuncti sunt verbis et re: vel verbis tantum vel re tantum:inter eos est locus iuri accrescēdi.scōa regula est si pluribus legatur vsufruc.separatim non est locus iuri accrescendi. istam regulam siue istas regulas probat per plura exempla veras esse:ecce si seruo communi titij et seij legatur vsufru.perinde est ac si titio et seio legatus sit.vnde vno ex dominis repudiāte eius portio accrescit condño.in aliquo est differentia si duobus dominis legatur vsufru.viriliter intelligitur legatus: sed dum legatur cōmuni seruo titij ₇ seij pro dominicis portionib⁹ videtur legatus non equaliter:idem est etiā si communi seruo duorum dominorum et titio separatim legatur vsufru.si vnus ex socijs perdidit vsumfru.accrescit consocio et nihil titio.nam si legatur vsufru.₇ separatim titio et si vni ex duobus perijt vsufru.accrescit consocio non titio.Aliquando tamen et si non cōiunctim legatur vsufruc.verbis et re:si tamen sunt coniuncti re, tantum locus est iuri accrescendi: ecce si mihi legatur vsufruc. totius fundi separatim et tibi si tua portio accrescit mihi ₇ ecōtra.nam in legato proprietatis si vsufruc.eiusdem fundi legatur mihi totus et tibi similiter legatur eiusdem fundi totus vsufru. eiusdem conlegatur si sumus coniuncti re et non verbis: sed in aliquo est differentia quia in legato vsufru. est iuri locus accrescendi ante quesitum et post quesitum quia vsufru.quotidie cōstituitur et legatur: sed in legato proprietatis est locus iuri accrescendi anteq̄ sit quesita vtriq̄.hoc dicit:si alterius portio defecit accrescit alteri:quia proprietas semel constituitur ex quo vendicatur.hoc dicit.[quotiens pluribus]al's non est in littera pluribus sed subaudiendum est. [legatus] al's relictus : et vtraq̄ littera bona est verbum relinquēdi ₇c.j̄.de ta.exhi.l.j.in fi.[inter vsufru.]ergo erant plures [accrescēdi] nec portio que defecit reuertitur ad proprietatem.[coniuncti]verbis et re:vel verbis tantum vel re tantum.j̄.e.§.interdum.[ceterum]potest dici q̄ hic incipit scōa regula vel sit totum sub vna regula [separatim]verbis et re:vel verbis tantum vel re tantum [partis rei]diuise vel indiuise vel verius diuise tantum. [cessat] .i.reuertitur ad proprietatem.j̄.e.l.neratius.et.l.pe.et.l.vlt.istas regulas probat per exempla veras esse deniq̄ ₇c. [dominis] serui [pertinere]cum vnius portio defecit:non proprietati accedere.[idem ait]ecce secundum exemplum per quod probat predicta vera esse.[ex socijs] id est ex dominis [solū]al's soli. si habes solum id est solummodo [relictus] nam sumus coniuncti re non verbis hoc casu [habeat] hoc in legato proprietatis.[admittit]id est recipit[omnes]auctores iuris inter rogati simile.not.alibi.s̄.qui satisdare cogā.inter omnes. et. C. vnde vi.l.j.et ita vniuersalis in particularem resoluitur[et legatur]et ideo in eo ante acquisitionem et post est locus iuri accrescendi[primum]scilicet legatum.[coniunctum]verbis et re.[relinquatur.]Et circa materiam istam est insistendū ₇ ad istam.l.signantur multa contraria.tamen.l.et prophete descen-

2 dunt ex distinctione quam faciam.vos habetis † hic vnam regulam si pluribus legatur vsufruc.coniunctim et vnius portio deficiat accrescit fructuario.lex videtur cōtra si legatur vsufructus titio et seie si non nubat si nubat q̄ eius portio non accrescat titio.j̄.de condi.et de.l.mulieri.Ad solu. cuius contra. vos ita dicetis hic loquimur cum pluribus legatus est vsufructus coniunctim verbis et re pure vel sub conditione que extitit quibus casibus si vnius portio deficit locus est iuri accrescēdi.s̄ ī.l.ꝯtra.fuit legat⁹ titio ₇ seie sub ꝯditiōe si nō nuberet seia ₇ defecit cōditio q: nupsit verū q: mulieri videbat̄ inducere viduitatē remittit̄.j̄.de ꝯdi.₇ demō.l.cū tale.§.qō si.s̄ l̄ remittat̄ mulieri nō remittitur conlegatario ergo ea repudiante non accrescit mulieri. Sed denuo instat̄ hic dr̄ q̄ si cōi seruo duorum

dñorũ titij et seij vsufr. legatur perinde est ac si legatus esset titio et seio et vnius portio accrescit alteri. lex vrã contra. j. de leg. ij. l. et penultimo. Ad quod dicetis quod ibi dicitur verum est secundum sententiam proculi que vera non est. alij dicunt quod hic dicitur hic corrigitur vel potest dici aliud in legato proprietatis: vt ibi aliud in legato vsufru. vt hic: quia sicut legatũ vsufruc. facilius acquiritur ita facilius inducitur ibi ius accrescendi. nam in alio est differentia inter legatum vsufru. et proprietatis. vt in versicu. interdum. habuistis. Sed denuo ad aliud quod hic dicitur videtur contra. hic dicitur si legatur cõmuni seruo et separatim titio si portio duorum defecit accrescit alteri: non titio. l. videtur contra. j. de hered. insti. l. litem. §. vnde. et. l. si ita quis heredes. Ad quod potest dici in. l. illis erant coniuncti oẽs re hic in versi. idem ait titius nec re nec verbis erat coniunctus dñis communis serui: vel potest dici illud est verum in legato proprietatis hic in legato vsufructus et quantum ad ius accrescendi est differentia inter legatum proprietatis et vsufru. vt patet in. §. interdum. Sed denuo ad id quod dicitur in. §. interdum. l. videtur contra. j. de leg. ij. l. meuio. in prin. j. respon. ad quod dicunt quidã illud in legato proprietatis hic in legato vsufru. vel potest dici refert aut testator dicit titio dimidiam vsufru. fundi corneliani do lego seio reliquã dimidiam do lego: quia hoc casu sunt separati verbis et re: vnde non est locus iuri accrescendi: vt patet in prin. huius. l. §. ceterum. et. j. l. proxi. sed in isto. §. interdum erant cõiuncti re. verbi gratia. si testator dicit totius fundi corneliani titio vsumfru. do lego eiusdem fundi seio do lego sunt coniuncti re et idem in legato proprietatis. si autem dicit testator totum fundum cornelianum titio do lego et eũdem seio do lego sunt cõiuncti re: vnde erit locus iuri accrescendi. Sed in aliquo est differentia inter vsumfruc. et proprietatẽ: quia primo casu antequam acquiratur vsufru. vtrique accrescit alteri et post acquisitionem quare quia vsufru. quotidie constituitur et legatur quia vsufr. est facti. j. ti. j. l. vna. quia hodie vtendo incipit vsufr. et cras vtẽdo incipit vsufru. Sed proprietas semel queritur tantũ quia est iuris non facti. j. de fur. l. a titio. antequam quilibet eorum agnoscat legatum si vnus agnoscit alter repudiat est locus iuri accrescẽdi taceant ergo qui dixerunt inter feudatarios locum esse iuri accrescendi post feudationem tota die videmus quod princeps infeudat duobus vel tribus fratribus ex quo feudum acquisitum est vel infeudatum est si alter committat feloniam non accrescit confeudario sed reuertitur ad dominũ. Unde potestis videre in hereditatibus defertur duobus hereditas si vnus adijt alter non adijt: eius portio accrescit alteri: sed si vterque adiuit licet alter perdat suam partem alteri non accrescit. j. de bonorũ pos. l. iij. §. si. et. l. seq. et. C. quando nõ pe. par. l. vna. et. C. de ca. tol. §. his itaque. Et ad solu. horum contra. ita distinguetis et aduertatis eã. aliquando relinquitur pluribus et ipsi sunt coniuncti verbis et re: aliquando verbis tantũ aliquando re tantũ: aliquãdo separati sunt verbis et re: et intelligatis cõmuniter in legato proprietatis et vsufru. potest in his in quibus dixi differre. j. notabo dicuntur coniuncti verbis et re et in proprietate et vsufru. hoc modo ita dicit testator titio et seio fundum cornelianum do lego sunt coniuncti verbis per copulam. et. j. de here. instit. l. si ita. sunt coniuncti re quia eadem res est legata sibi partibus non diuisis: vt in. §. interdum. verum quia duo eiusdem rei etc. vt. j. cõmo. l. si. vt. §. si duobus. concursum faciunt sibi partes quilibet vocatur in vnã dimidiam: idem exemplum est in legato vsufru. si dicit testator titio et seio vsumfru. fundi corneliani do lego. verum quia impossibile est quod habeant eodẽ tempore. s. de vsufr. l. quotiens. cõcursum faciunt sibi partes. aliquãdo duobus legatur coniunctim verbis tantum et non re et in legato proprietatis et vsufr. verbi grã. in proprietate ita dicit testator titio et seio fundũ cornelianũ equaliter do lego sunt coniuncti verbis per copulã. vt. j. de here. insti. l. si ita. separati sunt re: quia vna dimidia relicta vni alia alij. j. de leg. ij. l. meuio. et no. hic circa legatum proprietatis siue ita dicat titio et seio fundum pro equalibus portionibus do lego vel cuilibet pro dimidia siue dicat titio et seio fundum hoc modo do lego vt titius habeat dimidiã pro diuiso seius aliam coniuncti sunt verbis re separati in vsufru. Vos dicetis vno modo idẽ alio modo nõ idẽ in vsufr. dicetis vno modo sic: testator ita dixit titio et seio vsumfru. fundi pro equalibus portionibus do lego vel cuilibet pro dimidia: vel hoc modo do lego vt titius pro diuiso habeat dimidiã fundi: aliã dimidiã seius pro diuiso secundum hoc non erit differentia inter legatum proprietatis et vsufr. et secundum hoc potest exemplificari iste versiculus. ceterũ etc. sed in proprietate ius accrescendi non cessaret. vel dicatis differentiã inter legatũ proprietatis et vsufruc. quia in legato proprietatis si non relinquitur duobus separatim re partis diuise vel indiuise locus est iuri accrescendi vt in premisso exemplo. sed in vsufru. aliter quia si diceret testator titio et seio vsumfru. fundi pro equalibus partibus do lego tunc esset locus iuri accrescendi. sed si dicat titio et seio vsumfruc. fundi do lego titius habeat dimidiam pro diuiso seius aliam: tunc non erit locus iuri accrescendi et sic exponemus versiculum ceterum partis. s. diuise facit. j. e. l. neratius. et. l. pe. et vl. aliquando pluribus legatur coniunctis re separatis verbis in proprietate ita dicit testator fundum cornelianũ solidum titio do lego eundem solidum seio do lego: sunt separati verbis non coniuncti per copulam et sunt coniuncti re. nam concursum faciunt sibi partes: vt. s. de leg. iij. l. re coniuncti. Idem est in legato vsufru. totius fundi corneliani titio vsumfru. do lego eiusdẽ fundi totius vsumfru. seio do lego sunt coniuncti re nõ verbis quia a testatore in eandem rem vocantur locus erit iuri accrescẽdi et in proprietate et vsufru. sed plus est in vsufru. quam in proprietate quia in vsufru. est locus iuri accrescendi ante acquisitionẽ et post: sed in proprietate ante acquisitionẽ: vt in. §. interdum. et diceret aliquis errando: ista que dixisti non possunt procedere nec in proprietate nec in vsufru. ecce si testator in proprietate ita dixit fundum solidũ do lego titio eũdem fundum seio do lego: legando posteriori priori ademisse videtur igitur solus seius erit legatarius non titius: idem in legato vsufru. quia posteriora derogant prioribus. j. de leg. j. l. si mihi. §. in legatis. Respondeo falsum est quod dicis quia. ll. dicunt quod posteriori legando priori ademisse non videtur nisi probetur testatorem priori velle adimere: sed est legis presumptio quod videatur adimere. j. de lega. j. l. si pluribus. et. l. plane. in princi. aliquando legatur pluribus separatim verbis et re: et hic non erit locus iuri accrescẽdi: et ita loquitur versi. ceterum. et de hoc no. exemplum in proprietate et in vsufru. in proprietate duobus modis in vsufru. eisdẽ modis secundum quosdã. sed tutius est quod alio modo notetur exemplũ in proprietate. no. duobus modis sic ita dicit testator titio dimidiam fundi corneliani do lego aliam dimidiam seio do lego non sunt coniuncti verbis per copulam et nec re. j. de leg. ij. l. meuio. in princi. potestis notare exemplum alio modo: vt ecce testator ita dicit titio dimidiam pro diuiso que est versus orientem do lego aliam que est versus occidentem do lego seio: hic non sunt coniuncti verbis vel re. Unde venient legatarij ad fundum et diuident fundum terminis sic etiam intelligimus in preallegata. l. meuio. et. j. de verb. signi. l. triplici. In vsufruc. secundum quosdam eisdem modis ponetis exemplum quod dimidia fundi corneliani fuit legata titio pro diuiso reliqua dimidia seio pro diuiso et hic non erit locus iuri accrescendi: et sic potest intelligi versicu. ceterũ. eodem modo potest notari exemplum quando separatim est legatus vsufruc. fundi cuilibet pro diuiso et secundum hoc non erit differentia inter legatum proprietatis et vsufru. vel dicatis vt dixi in solutione contrariorum quia in proprietate siue legatur separatim titio et seio partibus diuisis vel indiuisis non est locus iuri accrescendi sed in vsufru. sic si legatur vsufru. partis indiuise quia facilius est locus iuri accrescendi in vsufru. quam in proprietate. Sed quid erit habeo aliquem. coniunctum verbis et re: alium re tantum deficit portio mea cui accrescit. verbi gratia. si testator ita dicit seio et meuio fundum cornelianum do lego eũdem fundum titio do lego si deficit portio seij cui accrescit meuio an titio: dico quod meuio qui est coniunctus vtroque iure cum plures rationes vincant pauciores in auten. de vteri. et cõ. in princi. et hoc exemplum ponitur in versicu. idem si duobus. sed quid erit habeo ex vna parte coniunctum verbis tantum ex alia parte coniunctum re tantum deficit portio mea quis vocabitur dicunt quidam re tantum. j. de leg. iij. l. re. alij dicunt quod proponetur verbis tantum pro se inducunt de leg. iij. l. re. in fi. verius est vt dicamus quod pariter vocabuntur et ad hoc facit. C. de ca. tol. §. vna. et insti. de leg. §. coniuncto. et. j. de verbo. sig. l. triplici modo. Ex predictis ergo collige verbalem dissonantiam que est in littera. in princi. dicit si coniunctim relinquitur est locus iuri accrescendi. in fi. dicit non refert relinquatur verbis vel re: quia quod in princi. dicit intelligitur cũ cõiunctim relinquitur verbis et re: vel verbis tantum vel re tantum. quod in fi. dicit an separatim scilicet: verbis coniunctim tamen re. Sed denuo quero quid si vsufruc. inter viuos constitutus est et venditus est duobus erit locus iuri accrescendi: dixerunt quidam quod non: quia lex ista loquitur in coniunctis in vltima voluntate: sed contra. dico quia idem si pluribus constituitur inter viuos: quia regulariter argumentamur de his que fiunt in vltima voluntate. ad id quod fit inter viuos. s. de pac. l. pactum. Item quia lex ista loquitur in vsufru. qui constituitur inter viuos vt patet in ver. interdum. quia dicit constituitur. s. inter viuos. Sed denuo quero erit ita locus iuris accrescendi in vsu. dicũt quidam quod non

non:qr.l.de vsu non faciũt mentionem et qđ in certis casib⁹ permittitur in ceteris vetatur.ff.de iudic.l.cum pretor.§.marcellus. vel quod est verius idem in vsu.j.ti.j.l.iij.in fi.Sed inuenim⁹ differentiam quia vsumfru.est seruitus diuidua.ff.de vsufruc.l.iij.ʒ vsus non.j.de vsu et hab.l.j.preterea eadeʒ ratio est vtrobiq; idē ius debet statui.j.ad.l.aquil.l.illud.

Si duobus. In.l.ista cum duabus seq.vsq; ad.§.non solum.ponuntur exēpla in quibus vsufructuarij non sunt coniuncti sed separati.verbi gratia.testator instituit duos heredes ab eis legauit mihi proprietatem fundi corneliani deducto vsufruc. heredes sunt confructuarij et concursu diuidunt vsumfruc. et si portio vnius deficit non accrescit alteri nam totiēs deficit ius accrescēdi cum duob⁹ relinquit vsufr.separatim.et ideo si duo sunt domini et vnius portio deficit non accrescit alteri: et ideo si duo tradiderunt nudam proprietatem deducto vsufruc.si alter amisit vsumfruc.ad proprietatem redibit. hoc dicit.[non habere] quia sunt separati verbis et re[constituti]separatim[redibit].ff.l.proxi.in prin.[habuerunt]et coniunctim verbis et re vel verbis tātū vel re tantum[tradiderit]accedit.j.e.l.interdum.

Item neratius.

Non solum autem. Si duob⁹ legatur vsufru. coniunctim inter eos est locus iuris accrescendi: sed si alteri vsufruc. legatur alteri idem fundus si deficit portio vnius accrescit alteri.nam isti erant coniuncti:idem est si duobus legatur vsufru. et proprietas apud vnum eorum est consolidata: quia non perdit ius accrescendi.vnde si portio sua deficit accrescit consocio et econtra.hoc dicit.[fundus legatus est] quare quia sunt coniuncti re ipsa:et ponetis ita exemplum:titio vsumfruc.fundi corneliani do lego seio fundum cornelianum do lego quomodo vocantur isti seius habet nudam proprietatem et dimidiam vsufruc.titius dimidiam vsufru.j.de vsufruc.leg.l.si alij.[inter eos]quia in vsufr. sunt coniuncti re ipsa.ff.e.l.j.§.interdum.[est] vsufruc.cum proprietate.[et nunc].i.facta consolidatione.ff.e.l.j.in fi.

Si tibi proprietas. In.l.ista cū duabus seq. vsq; ad §.sed si cui.dicitur tibi legata fuit plena ꝓprietas fundi corneliani mihi et meuio et tibi legatus fuit vsufr. eiusdem fundi:quas habemus partes tu habebis solidā proprietatem et de vsufru.fient tres trientes et quilibet habebit suum:si alter capite minuatur inter te et me alius triens diuidetur:et si tu tradis proprietatem alteri deducto vsufruc.nihilominus īter me et te erit ius accrescendi et si proprietas esset cōsolidata īter tres confructuarios nihilominus esset locus iuris accrescendi. hoc dicit.[fuerint]cum perijt vsufruc.C.e.l.corruptioneʒ.[tradideris] tu qui habes solidam proprietatem[nouum]quantum ad constitutionem quia constitutus fuit ab initio licet quotidie legatur et constituitur.ff.e.l.j.§.interdum.[vsufru.]quia erit locus iuris accrescendi:vt.ff.l.proxi.§.non solum.nec ob.ad.l.istam.C.de leg.l. cum questio:quia illud est verum quando voluit priori adimere. sed hic apparebat ꝙ legando quilibet nostrum haberet trientem vsufructu.

Item est.

Sed si cui. In.§.isto ponitur quidam casus in quo non est locus iuris accrescendi.verbi gratia.fundi corneliani proprietas fuit tibi legata deducto vsufru.mihi pars vsufr.reliqua pars remanet apđ heredem:nunquid si mea pars perijt redibit ad heredem an ad ꝓprietatem:respon.ad proprietatem: cum nec ego et heres sumus coniuncti re:vel verbis vel re. hoc dicit.[pars.] scilicet dimidia [reuertetur.] et inter nos non erit locus iuris accrescendi.ff.e.l. ij.et.iij.

Si mihi. Testator legauit mihi vsumfruc.fundi pure: tibi sub condi.nunquid pē.condi.ad me pertinet totus vsufru.sic.vnde si interim capite minuor perijt tot⁹ vsufruc.sed si existit conditio:tunc totus vsufru.ad te pertinebit:tūc erit locus iuris accrescendi. sed si capite non minuor tunc debeo cōmunicare tibi.hoc dicit.[interim].i.pendente cōdi.[amittere] et tibi nihil accrescere[pertinere]iuris accrescendi.[vsufru.]vñ colligitur hic arg.si institutor heres pure et tu sub condi. pendēte condi.insolidum sum heres.et argumen.j.ad trebellianum. l.j.§. quotiens.vel dicatis vt no.ff.si pars.heredi.peta.l.j.

Si quis titio. Testator titio et heredibus ipsius titij vsumfru.legauit: qualiter vocantur ad istum vsumfr.titius habebit vnā dimidiam et heres eius aliam:sed si diceret titio cuʒ heredibus et meuio vsumfru.do lego diuiditur vsufru. in tres partes quia non refert an legetur illi et illi a meuio an illi et illi cum meuio:quia tres videntur legatarij.hoc dicit.[suis].i.titij non testatoris.[et meuio]accedit.j.de vsufruc.le.l.illi.nec ob.C.de ipu. et ali.sub.l.fi.vbi videtur ꝙ titius cum heredibus debet habere vnam dimidiam meuius aliam:respon.quod hic dicitur ibi corrigitur vel ibi in legato proprietatis hic in legato vsufru.vel ibi legauit titio cum filio testatoris.

Si mulieri. Titie est relictus vsufru. cum liberis suis nunquid ea mortua eius portio accrescit liberis:sic et econtra quod ē verum siue legauerit ei cum liberis siue ei et liberis:siue legauerit mulieri vt liberi cum ea vtantur et fruantur.[haberet]quia morte vsufru.extinguitur vsufru.C.e.l.corruptioneʒ[fruentes]accedit.j.de cōdi.et demō.l.illis libertis [euētum spectandum.

Si proprietas. Si testator proprietatem fundi legauit duobus eiusdem fundi vsumfruc.legauit vni non habebit trientem vsufru.in fundo.sed duo semissem terti⁹ semissem.idem econtra: si duobus legauit vsumfru. tertio proprietatem quia vnus habebit semissem vsufruc.cum ꝓprietate.alij duo alium semissem vsufruc.hoc dicit.[fructuarius] nec ob.ff.eo.l.si tibi.quia ibi fuit legata proprietas vni:et postea omnibus vsufruc.[legatarius.]quia duo habebunt semissem vsufru.tertius alium semissem.

Interdum pars. In.l.ista ponitur casus in quo inter vsufruc.est locus iuris accrescendi. ponamus mihi et tibi vsufru.fundi legatus fuit contra possidentem fundum petij dimidiam vsufru.et litem sui conte. et succubui ꝑ sententiam et tu legatarius amisisti partem tuaʒ morte:nunquid accrescit mihi: sic. quia accrescit persone non parti [amiserit] non vtendo: quia lit.cont.non potest perdi cum perpetuatur act.ad xxx.an.C. de presc.xxx.an.l. sepe. vel non amisit morte quia eius portio accresceret cum legatario sed amiserit per sententiā[amisit]morte vel ca.di.[amissus] et non portioni sicut assumo accedit.ff.de vsufru.l.si meuio.et accrescit portio conlegatarij non sua j.ti.ij.l.iij.§.idem pap.

Cum singulis. In.l.ista cum.l.seq. ponuntur exempla ī quib⁹ plures fructuarij sunt omnino separati: testator instituit duos titium et seium:postea ita dixit et titio dimidiam fundi corneliani que est versus orientem:alij titio do lego a seio aliam dimidiam alij seio do lego: nunquid erit locus iuris accrescendi non:immo si deficit portio vnius reuertitur ad proprietatem quare quia separatim vsufruc. erat relictus et quilibet vsufructuarius ab herede debeat suaʒ partem vendicare. hoc dicit.[non sit]quia omnino erant separati.ff.e.l.§.ceterum.secus si essent coniuncti re.ff.e.l.interdum.

¶ Quando dies vsufructus legato cedat. Rubrica.

¶ Quia sepe dubitabatur quando cedat dies legati vsufr. quātum ad petitionem videamus et dicitur dies legati vsufruc.cedere non quantum ad transmissionem.C.e.l.corruptionem.sed quātum ad petitionem si legatur pure ab adita hereditate.C.de ca. tol.§. vtiq;.si sub conditione cedit adueniente conditione.j.e. l.vna.

¶ Legati vsufructus dies quotiens et quando cedat.

Quāquā vsufructus ex. Lex ista dicit tria:† an cedit dies legati vsufruc. semel tantum an sepius et quando cedat et dicit iuriscon.licet vsufruc.consistat ex facto quia vti ⁊ frui facti est cedit semel quod est verum si legat pure:vel in diem vel sub conditione. secus si legatur in annos singulos vel menses vel dies: quia cedit singulis annis vel diebus vel mensibus.vbi autem legatur vsufruc. pure cedit ab adita hereditate et hoc si legatur pure siue legetur mihi vel seruo hereditario si legatur in diem vel sub conditiōe non cedit nisi adueniente die vel conditione.vnde ante diem non potest peti:licet secus sit si tibi debeatur ī diē pure statim est nata actio et obligatio:sed si ante diem agitur nimis mature agitur:sed si tibi legatur vsufruc.in diem ante diem non potest peti nec nascitur obligatio.hoc dicit.[semel cedit].i.semel debetur et semel cadit

in oblig. hoc verum est cum legatur pure vel in diem vel sub conditione: secus si in singulos annos vel menses vel dies [adiecta] vnde icipit de nouo deberi singulis diebus et singulis an. [adeatur.] non quantum ad transmissionem: sed quantuz ad petitioné. C. de ca. tol. §. itaqz. [constat] accedit. s. de vsufruc. l. iij. [al's] non in vsufruc. [male agit] quia si debet in diem statim est nata obligatio sed si nonduz venit dies male agitur. j. de verb. sig. l. cedere. consueuit formari hic talequale ar. regulariter dies cuiuscz legati cedit a morte testatoris. C. de ca. tol. §. cuz igitur. dies legati vsufru. cedit ab adita hereditate vt hic. et. C. de ca. tol. §. itaqz. hec est ratio regulariter omne legatum a legatario i heredem suuz träsmittitur: si ergo tu legas mihi aliquid statim te mortuo debetur mihi legatum adeo si moriar ante aditam hereditatem: vel agnitum legatum transmitto in heredem et ita dies cuiuscz legati cedit quantum ad transmissionem sed quantum ad petitionem non cedit: nisi ab adita hereditate. j. de fur. l. a titio. sed legatum vsufr. non cedit quantum ad transmissionem quia perit morte vsufru. C. e. l. corruptionem. et ideo non transmittit ad heredem sed cedit quantum ad petitionem ab adita hereditate: vt hic.

¶ Quibus modis vsufructus amittatur. Rubrica.

¶ Quia omne quod constituitur vidimus de constitutione: nüc videamus quibus modis habet dissolui et in summa breuiter ita no. vsufruc. iam constitutus perit. v. modis morte vsu fruc. ca. di. olim qualibet hodie minima perit non vtendo. C. de vsufruc. l. corruptionez. j. e. l. repeti. §. morte. perit rei mutatione. j. e. l. repeti. §. rei. perit etiam si extinguatur res in qua est constitutus. s. de vsu fruc. qui vsufru. et habet perire vsufru. iam constitutus. j. l. j. Itez habet perire ca. di. non repetitus non in annos singulos relictus vel vscz ad certum tempus. j. e. l. ij. et. iij. et. l. repeti. in prin.

Non solü vsumfructuz. vsufru. perit ca. di. fructuarij ita et eius act. siue sit constitutus iure ciuili vel pretorio: siue sit constitutus in fundo vectigali vel alio et perit si iam constitutus est adita hereditate. inde est si tibi legatur fundus vel ex die vsufruc. et rogatus alteri restituere si capite minutus fuerit. non perit vsufru. quantum ad illum cui teneris restituere et si vsufruc. in annos singulos relictus est et vsufruc. capite minuitur perit vsufru. illius diei nö alterius diei. hoc dicit. [iure.] scilicet ciuili. nam quidam constituitur iure ciuili vt qui legatur mihi quidam iure pretorio vt si rogauerit mihi per fideicö. prestare quia fideicö. olim iure pretorio debebatur et statim exemplificat [amitti] quia vsufru. qui est potest amitti non qui non est [eius diei] facit. j. de condi. et demon. l. titio. interdum perit vsufruc. qui nondum cepit. j. vsufr. quéadmodum ca. l. iij. in prin.

Si duobus separatim. l. ista ponit. v. casus & primus est talis: duobus fuit separatim legatus vsufr. alicuius fundi alternis annis: vtputa dixit testator titio et seio vsumfru. talis fundi corneliani do lego vt alternis annis vtantur et fruantur. nunquid continuis annis. i. quolibet anno erit nuda proprietas apud heredem: respon. q sic: secus tamen est si vni legatur vsufru. fundi corneliani alternis annis vt qr testator ita dixit titio vsumfru. talis fundi do lego quia tunc alternis annis erit nuda proprietas apud heredem. Or ponamus testator legauit duobus vsufr. alicuius fundi alternis annis alter decessit: nunquid eius portio accrescit alteri: non: cum per diuersa tempora vtantur. Or ponamus legatus est vsufru. duobus alternis annis alter capite minuitur: nunquid extinguitur vsufru. non: quantum ad futuruz tempus sed illo anno. sed quid erit testator legauit duobus vsumfru. fundi alternis annis isti de eodez anno non consentiunt: nunquid inuicem se impedient: respon. iuriscon. distinguendum est si duobus legatur cöiunctim primo anno se impedient si separatim quolibet anno se impediüt vnde singulorum annorum fructus vacabit. hoc dicit. [separatim] quantum ad vtendum et fruendum non quantum ad legandum: vt patet ex verbo separatim: verbi gratia. si testator ita dicit titio et seio fundi talis vsufru. alternis annis do lego vt vnus vno anno vtatur alius alio anno hic apparet q non est separatio non est facta in legando: quia sunt coniuncti per copulam: vt in fi. huius. l. [cötinuis annis] i. quolibet anno nam quo anno vtetur titius solus nuda proprietas erit apud heredem si seius vtatur nuda erit proprietas apud heredem [substituas]. i. proponas [non est] et est exemplum si dicit testator titio vsumfru. fundi corneliani alternis annis do lego: quibus annis vtitur erit nuda proprietas apud heredem. [quod si] incipit tertius casus [alter] titius vel seius [per vices temporum]. i. alternis annis cum eius morte vsufru. habet perire. j. e. l. in singulos. §. morte. et bene dico q perit: non enim vsufruc. titij accrescit seio quia non erant cöiuncti re: si dicis erät coniuncti verbis ergo est locus iuri accrescendi verum est si codé tempore vocantur: vt. s. de vsufr. accres. l. j. secus si alio et alio tempore vocantur et hoc annectit. [si non] incipit quart⁹ casus [diminutio] olim quecücz hodie maxima et media. C. e. l. pe. et vl. [sunt] quot sint anni. j. de an. le. l. iij. [quod et in vno] reuertitur ad scdz casum [habeat] vt. j. l. proxi. et vbi repetitur vsufruc. perit illo anno tm non sequentibus annis [cum singulis] potest intelligi dupliciter cum singulis annis alternis legatur coniunctim et diuisim quantum ad legatum sed separatim quantum ad vtendum et fruendum de primo est exemplum. coniunctim dicit testator titijs talibus vsumfru. talis fundi do lego vt alternis annis vtant et fruantur. diuisim. si diceret ita titio vsumfr. talis fundi alternis annis do lego: seio i alternis annis do lego ita vt quo anno alter vtetur alius non vtatur: et hoc probat littera sequens. [annum] id est si quilibet eorum solus eodem anno vult vti. [q] pro quia. [vt concurrerent.] in eundem annum et istud est verum cum ordo nominationis non inuenitur vt quia dixit testator titijs talib⁹ do lego vt alternis annis vtantur. verütamen iudex ex suo officio posset eos compellere: vt consentiant. s. de vsufru. l. equissimum. i prin. sed si de ordine nominatiöis apparet quia dixit titio & seio tunc primo nominatus debet vti et frui. s. de vsufru. l. quotiens. [legetur] quod est verum in exemplo tali titio et seio vsumfruc. fundi talis do lego alternis annis et ita fuerunt cöiuncti in legando separati in vtendo et fruendo. et hoc dicit littera sequens [nö poterit] .s. vt se impediät et vocat hic primum annü respectu sequentium annorum tamen hic intelligetis primü annü neduz primü annü: immo scdm et tertium et deinceps quia in primo anno si vult vti et frui et tu in sequenti vtaris et fruaris et ille dicit ecötra: in isto anno se impediüt et dr primus annus habito respectu ad scdm et sic deinceps. quod semper intelligatis quädo in legando ordo nominationis non inuenit qr dixit titi⁹ alternis annis do lego al's sec⁹. s. de vsufru. l. quotiens. sed qd exemplificaui ideo vt videretis coniunctionem que fit in legädo. [singulis] legetur alternis annis quia ita dixit titio vsumfruc. alternis annis do lego eiusdem fundi vsufru. seio do lego [volent] in eüdem annum [inuicem] vnde vel forte erit dirimendum. s. de iud. l. in his trib⁹. vel per officiü iudicis cogentur consentire. j. de leg. j. l. hmöi. vel aget cömuni di. vt ius vtendi diuidat. s. de vsufru. l. equissimü. [vacabit.] nam vbi non discordant vacabit vsufru. quo ad quélibet eorum sed singulis annis vacabit quo ad heredem. vt in prin. huius l. vel vacabit vbi in eüdem annü debebat concurrere.

Sicut in annos. In. l. ista ponuntur multi casus i quib⁹ vsufru. legatur et intelligitur vel tacite vel expresse repetitus tractatur et qualiter vsufru. morte habeat extingui: ecce si vsufru. legatur in annos singulos non perit ca. di. qr tacite intelligitur repetitus. sed si legatur alicui vsufruc. simpliciter si capite minuatur potest remitti ita dicit testator titio vsumfr. do lego et si capite fuerit minutus eundem vsumfr. do lego. sed interdum repetitur tacite vsufru. si testator legat vsumfr. qdiu viues videtur repetere vsumfru. sed si legatur vsufru. vscz ad decénium videtur repetitus. sed nunquid vsufru. repetitus adducit secum ius accrescendi. verbi gratia. titio et seio vsufruc. legatus est titius capite minutus est illo anno perit vsufru. postea perit vsufru. sed nunquid accrescit titio sic quod est verum si totus vsufru. repetitus secus si pars vsufru. est repetita: nunquid est locus iuri accrescendi: certe sic: quanta in persona titij fu.. repetita. apparet enim q vsufru. perit ca. di. perit etiam morte cum cohereet persone & sit seruitus personalis: vnde debet perire. hoc dicit. [potest] et iste vsufru. perit morte non ca. di. quia commemoratio temporis repetitionem inducit. s. l. proxi. et. j. de an. le. l. in annos. [videtur] vnde olim peribat minima ca. di. hodie maxima et media. C. de vsufruc. l. corruptionem. quod hic dicitur refertur ad antiqua tempora sm que peribat vsufruc. minima ca. di. nö ad noua quia non perit minima ca. di. insti. de ca. di. §. j. et. ij. et. C. de hered. insti. l. j. et habet fieri ista repetitio dum dicit titio vsumfru. talis fundi mei do lego quotiens peribit vsufruc. eundem vsumfruc. do lego [quare] ponit aliud exemplum de tacita repetitione [dicenduz] vt intelligatur repetitus et ista repetitio habet locum in vsufruc. qui perit ca. di. non in eo qui perit morte quia non potest repeti nisi in persona heredis. j. e. l. repeti [videri] repetitio vsufru. quia in legato erant cöiuncti re & verbis quia testator dixit titio et seio vsumfruc. do lego. et est locus iuri accrescendi siue coniuncti sint re et verbis: vel verbis tm vel re tm: düTamen cöcurrät in idé tépus. s. de vsufruc. ac. l. j. [relegasset] qr dixit titio & seio vsumf. do lego

lego si titius capite minutus fuerit dimidiam eius vsufru. iterũ do lego[ad eũ].i.ad titiũ.[redire]facit.s.de vsufru.ac.l.iterdũ. [amittitur]ca.di.secus si amitteret per sniaꝫ partẽ suam.s. ď vsufru.l.titio.et.s.de vsufruc.ac.l.interdum. [coheret] morte extinguitur.j.de cen.l.etatem.j.de reg.iur.l.puilegia.et ad istud ꝙ vsufru.pereat morte concordat.C.e.l.corruptionem.

Si legatum. Si vsufru.legatur tibi et cogaris alijs restituere iste vsufru.nõ debetur iure ciuili sed tuitione pretoris iste ex persona fideicõmissarij non legatarij habet perire.h.d.[est].i.vnde constituitur iure pretoris non iure ciuili.s.l.proxi. [vsufru.]vnde perijt ca.di. et morte fideicommissarij.

Repeti. Si legatur tibi vsufru.si perdis quacũꝙ ratiõe in tua persona potest repeti si pereat alio modo ꝙ morte nisi forte legaretur heredibus ipsius legatarij mortui.hoc dicit.[ratione].i.ca.di.vel non vtendo.s.e.l.sicut.[non morte]cum mors soluit omia in aut.de nup.§.deinceps[legauerit]nisi aliud agatur.j.ď verb.ob.l.stipulatio ista.§.si quis ita.

Si quis. Habebam vsumfru.in aliquo seruo per illũ seruum ex re mea vel opera sua quesitus est vsufru.alterius rei postea istum seruum alienaui nunquid vsumfru. quesitum retineo per euꝫ:respondetur ꝙ sic.h.d.[si quis vsufru.]nam potest alienari.s.de vsufru.l.arboribus.§.de illo.vel si quis.s.dñs nam per vsufructuarium potest queri vsufru. dño ex re dñi vel opera sua.j.de acq.re.do.l.de his.§.acquiritur.

Rei mutatione. Non solum ca.di.⁊ morte perijt vsufru.immo rei mutatiõe:si legantur tibi edes et corruunt perijt vsufru. et aree et cementorum resolutorũ ex edificio.idẽ est si legatur tibi vsufru.aree et in ea edificantur extinguitur vsufru.verũtamen si heres maliciose edificauerit in area tenebitur tibi ad tuum interesse vel act. ex testamento vel de dolo vel interdicto quod vi aut clã.nisi tu sublato edificio velis de nouo vsufru.constituere.h.d.[fecerit] .i.constituerit ibi edificiũ.[competit]si proprietarius prohibente vsufru. vi vel clam edificauerit[transacto]circa istum.§.rei mutatione est insistendum: hic dicitur ꝙ mutatione rei extinguitur vsufruc. ponit exempla de primo exemplo non est mirũ si legatur vsufru.edium edibus diruptis non debeť vsufru. ediũ quia dirupte sunt aree: non quia ediũ vsufru.legatus fuit cementorũ non qꝛ cementa nõ sunt edes.sed si legatur vsufr.aree ibi edificato edificio perijt vsufruc.sed si heres edificat dolose ibi agam acť.ex testamẽto vel de dolo vel interdicto quod vi aut clã:si extraneus ibi edificauit agã cõtra eũ de dolo si dolose fecit.s.de dolo.l.arbitrio. §.j. vel in factum.j.de presc.v.l. qui seruandarũ. sed videtur cõtra. hic diciť si proprietarius edificauit teneť de dolo vel interdicto quod vi aut clam probo cõtra.si edificauit ante aditã heř.ex testamento nõ potest teneri de dolo:tamen quia ex quo aliud auxiliũ habuit locuꝫ cessat de dolo.s.de dolo.l.ij.§.non soluũ. Denuo quod vi aut clã non:quia non fit res deterior.j.quod vi aut clã.l.deniqꝫ. nec.l.aq.j.ad.l.aql.l.iteꝫ mela.§.pe.si autẽ fuit adita heredi.de dolo nõ datur quia alia habet locũ.ex testamento non quia res non est facta deterior.s.de dolo.l.et eleganter.§.si seruũ. Ad quod potest dici ꝙ hec littera loquitur disiũctiue vel ex testamẽto vel de dolo.[tenebitur].i.tenebať acť.ex testamẽto non de dolo qꝛ in disiunctis sufficit si altera pars est vera.j.de re.du.l.si is qui.§.vtrum.vel de dolo.i.doli noĩe acť.ex testamẽto sic exponimꝰ.C.de dolo.l.j.in lege aql.non videť agi qꝛ non est facta deterior.j.ad.l.aql.l.si seruus §.si oliuã.nec vi aut clã.j.quod vi aut clã.l.si alius.§. si quis acer uum.et est verũ ꝙ non agetur quod vi aut clã.si non est prohibitꝰ edificare.j.quod vi aut clam.l.j.vel dicatis aut vsufru.est legatus pure et edificat:tunc tenetur ex testamẽto vel quod vi aut clam si prohibitus edificauit.si aũt sub cõdi.legatus est vsufru.si pendẽte cõdi.non est acť.ex testamento vel quod vi aut clã.C.de cad.tol.§.finautẽ.sed si existat conditio tunc dabitur de dolo malo.j.de ac.et ob.l.is cui.

Fundi. In.l.ista cum seq. dicitur qualiter rei mutatione finitur vsufru.ecce si legatur vsufru.fundi et villa que erat in fundo gratia fundi fit dirupta non extinguitur sicut si arbores extirparẽtur sed si fundus fuit accessio extingueretur:tunc extinguitur villa ⁊ sic vsufru.fundi et ville.hoc dicit.[accessio]et extincto accessorio non extinguitur principale[inciderint].s.de vsufru.l.arboribus et.l.arbores.[accessio]quia domus erat ibi principalis.

Quid tamen si.

Non tantũ. Si legatus est vsufru. ediuꝫ si edes reducantur ad areã extinguitur vsufru.sed si vult testator per partes domos reficere nõ extinguitur vsufru.h.d.[dicendum]quia aliud est de nouo facere aliud reficere.j.de ope.no.nũcia.l.j.§.si quis.

Agri. Si legatur mihi vsufru. agri vel loci si fuerit inundatus extinguitur vsufr.vel si legatur vsufru.stagni et siccatur extinguitur vsufru.sed si legatur vsufru. aree et ponit in vinea non extinguitur vsufru.sed si legatur vsufru.silue et ibidẽ fiunt messes extinguiť vsufru.sed si legať mihi vsufru.masse fiunt ide vasa vel vitra.extinguitur vsufru. [vsus] quia rei mutatione perijt.

In naui. Si legať tibi vsufr.nauis:et dissoluitur et renouatur extinguiť vsufru.secus si per partes fuerit refecta non extinguitur vsufru.nam in domo eadẽ est distictio.hoc dicit[non interire]quia eadem ĩtelligitur esse nauis[extinguitur]accedit.s.l.proxima.§.non tantum.

Quadrige. Si legatur tibi vsufru.quadrige et vnus ex equis quadrige moritur extinguiť vsufru.distinguendũ est si legať tibi vsufru.quadrige certe perijt aut legať tibi vsufru.illius et illiꝰ equi.quo casu lꝫ vnus pereat ĩ alijs nihilominꝰ remanet vsufru.in eo qui moriť extinguiť nisi alius in locũ eius ante diẽ legati cedẽtem esset substitutꝰ.hoc dicit. [quadrige]diciť quadriga quattuor equorũ deputatorũ ad quadrigã ducendam.[desijt.]vno pereunte[si.]sed si legatur vsufru.singulorum equorum.secus.j.e.l.pe.et vlti.

Si cui. Si testator legat vsufru.balnei et de balneo fecit domũ extinguitur vsufr. ideꝫ si legatur vsufru.taberne et dietã fecerit extinguiť vsufructꝰ. Idem si legať vsufru. serui histrionis et alium vsum vertit extinguitur vsufru.hoc dicit.[dietam].i.clam[trãstulerit]fecit totum[erit]rei mutatione.

¶ Fructuarius efficiunť fructuarij cũ ab eo sunt in horreo reconditi bonefidei possessoris eoipso ꝙ sunt a solo separati.h.d. scdm primã lec.scdm aliã lec.h.d.Vsufructuariꝰ facit fructꝰ suos si suo noĩe a solo separentur sed bonefidei possessor a quocũꝙ a terra separentur.h.d.

Si vsufru. Tu habebas ĩ aliquo fundo vsũfru.et ego nudã proprietatẽ tu se cuisti fructus:tandẽ decessisti:nunquid stipula que est in messe erit heredis eius:certe sic:sed spica que secata non est pertinebat ad me nã fructꝰ sunt fructuarij ex quo percepit eos.nam diciť perficere feno sectorꝫ aut vua adẽpta aut cissa palea et prata secata licet de vua non fecerit vinũ vel de olea oleũ licet aliqua differẽtia sit inter vsufru.et bone fidei pos.qꝛ fructuarij sunt fructus ex quo percipit.i. a solo separati sunt bone fidei pos.ex quo a solo separati sunt in horreo sunt reconditi. hoc dicit.[percepit.]exponit Jo.perceperit.i.in horreis.sed hec expositio non est bona.sed perceperit.i.a solo separati sunt:siue ipse separauit vel alius suo nomine. [separati.] et in horreo reconditi dicebat Jo.sed melior est expositio separati siue in horreo reconditi siue non:siue alius percepit suo nomine siue non.sed videtur contradicere sibijpsi hec lex:quia videtur contradicere principiũ si.quare quidaꝫ dicunt quod in prin.dicitur corrigitur per labeo. sed non est verum quia prin.intelligitur vt dixi in casu.si tu dicis que differentia est inter vsufructus et bone fidei posses.non illa quam dixit Jo.quia lex ista videtur velle contra.quia a solo erat separata non adhuc triticata et dicitur ꝙ vsufructuarij est: sed illa differentia fructuarij sunt siue ipse separauit: vel alius suo nomine bone fidei pos.sunt siue ipse vel alius pro eo suo nomine vel non. et hanc approbat Azo. in distinct. fructuum quam fecit.C. de rei ven.et facit. j.de vsuris.l. qui scit. §.preterea. et in alieno.

Excepta. Vsufructu potest perire non vtendo et rei mutatione id est in totum vel pro parte:sed ca.di.dum vel morte habet perire in totum vel pro parte:quia fructus est res indiuidua: sed vsufructus non.s.de vsufruc.l.iij.

Interdũ. Proprietarius non poterat olim manumittere nisi tandiu constituetur vsufruc.ꝙdiu manumittatur nam tunc incipiente manumittere extinguitur vsufruc.hoc dicit.hoc verum erat olim hodie secus.C.communia.de ma.l.j.

¶ Iuri accrescendi locus non est ex testamentis diuersorum.

Si sub conditione. Si vsufruc. legatur mihi sub conditione et postea pendet conditio medio tpe vsufr. est heredis:si medio tpe heres vellet legare vsũfr. põt si extitit cõditio legatũ heredis peribit:verũ si vsufructuariꝰ perdidit vsumfr.non reuertiť ad legatariũ nec potest dici ꝙ sit locꝰ iu

ri accrescendi quia ex diuersis testamentis debetur. hoc dicit[le/gare]facit.s.cõia de le.l.fi.§.sed quia.

SI tibi. Testator legauit tibi vsumfru. alicui⁹ fundi pure proprietatẽ titio sub condi. pendente condictiõe dñiuz non est heredis: sed si pẽdente cõdi. queris proprietatẽ: deinde extitit condidictio pleno iure habebis dñium fundi nec interest detracto vsufru. proprietas sit legata qꝛ dũ proprietatẽ acquisieris ius oẽ legati vsuf ru.amittitur.[habebit]quia res postea nemini seruit.

SI seruo. Seruo hereditario legat⁹ est vsufru. nũquid adita hereð. vsufr. pertinet ad heredem: sic.hoc dicit.[extiteris].s.ti.j.l.vna.

NEcꝫ vsufr. Usufru.nõ perhꝫ dñij mutatione.si habeo vsumfr.in ista domo tu proprietatẽ lꝫ domũ vendas non perdo vsumfru. meũ.sicr si haberem seruitutẽ itineris actus in fundo si vendis fundum non perdo seruitutẽ itineris et actus.hoc dicit. quia alienatio fit in sua causa.j.de cõtraben.emp.l.alienatio.⁊.C. cõmunia de ma.l.j.§.ad hoc.

1 ☞ Usu partis retinetur ius totius a sciente secus ab ignorãte.

1 **SI qui.** † Uos habuistis ꝙ finitur vsufr. morte ᵃ.c.di.finitur etiã non vtẽdo qd erit: aliqs habet vsumfr. vtit non fruitur constituto tpe ad amittendum vsumfr. nunqd perhꝫ vsuf.vel retinetur. rñ.si sciens haberet vsumfru.nõ periret: lꝫ si credit se habere vsuz tm̃ non retinet vsumfr.hoc dicit Odo.

8 ᵃ C Usufructuarij morte. Et qñ finiatur morte ꝑpetarij tradit Bar.i.l. si pat.C.ð vsuf.

SI vsufru. Diceret aliquis vsuf.relict⁹ ciuitati potest ne perire morte vel ca. di. videtur ꝙ non: quasi ciuitas non posset mori vel capite minui.lꝫ certe si ciuitas obsidetur ⁊ capta destruitur et aratro ducitur ipsa quasi moritur capite minuit hoc casu vsufru.perhꝫ hoc dicit.[cartago]vt q̃ est in affrica: vt passa ẽ ciuitas mediolañ.[quasi morte]non est vera mors.sed et perhꝫ vsufru.relictus ciuitati post.c.an.s.de vsufru.l.an vsufru.

1 ☞ Uir si habitat in domo vxoris vel vxor in domo viri magis videtur habitare iure familiaritatis ꝙ̃ pro se et suo nomine possidere.

SI mulieri. Mulieri legat⁹ fuit vsufru.domus: iuit trãs mare i domo dimisit maritũ suũ et filios suos: nũquid si stetit trãs mare.x.vel.xx.an.perhꝫ.vsufru.nõ: quia retinetur ꝑ maritũ et familiã.idẽ ecõtra si maritus iuit.h.d.[tpe.]qõ tps est hodie.x.vel.xx.an.C.de vsufru.l.corruptionẽ.et quare magis: qꝛ maritus dicitur hr̃e familiã non vxor: cũ vxor sit sub protectione mariti.j.de iniur.l.j.et accedit.s.de vsufru.l.qui vtitur.

SI ager. Si habeo vsumfru.in agro si vndat⁹ est a mari perdo vsumfru.nam inundatione maris perditur vsus multo fortius vsufruc.nã nec piscando in eo poterit retineri vsufru.[si ager ⁊c. amittatur].j.de bo.auc.in.pos.l.cum vnus.

CUm vsumfru. Habebaꝫ vsumfru.hortu illum hortum flumẽ occupauit et discessit: nunquid perditur vsufruc.⁊ certe non idem dicimus in itinere et actu: quia inundatio ne perdo: sed quid si sustulit corticem terre non immutatur forma et ideo vsufru.non extinguitur.h.d.[summa terra].i.in parte superiori[agro]forma rei non mutatur.s.l.proxi.et.l.fundi.

PLacet. Bene potest non vtendo vsufru.rei certe partis pro diuiso vel indiuiso amitti: quia vsufructus est seruitus diuidua.s.de vsufructu. l.ij.

SI ager. Si habeo vsufru.in agro et ille ager occupat ab hostibus periret vsufru.sed si redðt in pristinum statum restituitur vsufruc.hoc dicit.

SI seruus. Si habeo vsumfru.in seruo: tu nudam proprietatem si ille seruus dedit mihi damnum et tu dedisti pro noxa consolidatur vsufr. proprietati.vnde cõfundit vsufru.h.d. [ꝯparata ẽ]qꝛ qs nõ põt vsumf.i re ꝑpria hr̃e.j.si vsuf.pe.l.vti.

SI vsufru. Si legatur alicui vsufr.alternis annis non põt perdi non vtendo qꝛ tot sunt legata quot sunt anni.hoc dicit.[amitti] vna prescriptione ar.j.de mor.ca.l.senatus.et.j. de an.le.l.ij.

POmpo.querit. Tu habebas proprietatẽ in fundo ego vsũfru.tu cõduristi a me grã vsufru.istũ fundũ vendidisti scio non deducto vsufr.nũquid per seruũ retineo vsũfru.non: si soluit mihi pensionem qꝛ non meo nomine fruatur.⁹ verũtamen tu teneris mihi ad interesse: sed si cõducis a me vsumfr.⁊ legas alteri per illum retineo vsumfr.et ideo si tu emptor teneris tacito tẽpore quo amittitur vsufr.perdo vsumfr.sed tu teneris mihi act.ex locato ad meũ interesse.hoc dicit.[nõ esse] videt cõtra. qꝛ nõ currit ꝑscriptio locatori.C.de ꝑscr.xxx.an.l.male refert.loco tibi fundũ et tu retines apud te nullo tpe cõtra me prescribis.lꝫ si vẽdis alteri interuertis mihi possessionẽ.j.de acquiren.pos.l.pos sideri.§.si seru⁹.vñ tũcꝫ tra me currit ꝑscriptio: si ille meo noie vte ret retineo pos.j.de acq.pos.l.quis.[vsufr.]vt i pal.l.quis.

IDem põpo.querit. Si vsufruc.legatur mihi ⁊ rogor tibi restituere si non vtor.si tu vtaris retines vsumfr.non enĩ tibi nocet ꝙ ego non vtor.hoc dicit.[habiturũ.]quia in vtendo inspicimus personam fideicommissarij.s.eo.l.si legatum.

CAro. Si legatur vsufru.bouis: mortuo boue extinguitur vsufru.vnde in carne et corio non retinetur vsufru. hoc dicit.accedit.s.de vsufru.l.qui vsufru.et.l.quesitum.

CUm gregis. legatur vsufr.gregis si moriunt tot capita ꝙ non est grex extinguitur vsufruc.hoc dicit.[gregis] vel legalis vel ab homine constituti.s. de rei ven.l.j.in fi.et.l. seq.et.j.ð abig.l.oues[perhꝫ]er q̃ extinguit grex sec⁹ singulorũ capitũ q̃ fuit i grege legat vsufr.s.e.l.quid tñ.§.quadrige.

C De vsufructu earum rerũ que vsu cõsumuntur. Rubri.

C Hec rub.cõtinuat hoc modo: de vero vsufru.qui cõsistit i reb⁹ que vsu non cõsumuntur cõstituẽdo accrescẽdo amittendo superioribꝰ ti.dictũ est: de quasi vsufru.q cõsistit i reb⁹ q̃ vsu cõsumuntur: intendit iuriscõ.hoc ti.tractare.vñ dicit rub.de vsu.i.quasi vsu carũ rerũ q̃ vsu cõsumuntur qui non est vsufru.sine remedio cautionis. Odoffredus.

SEnatus censuit oĩz. In.l.ista cũ l.seq.vsqꝫ ad.l.hoc.§.si pecunie.dicitur sena.con. cautum fuisse oĩm rerũ que in patrimonio nostro sunt vsumfru.constitui et legari posse: si hoc verũ est: ergo sequitur ꝙ vini frumenti et olei et pecunie potest vsufru.constitui et legari: lꝫ vsu cõsumant: lꝫ in istis rebus est quasi vsufru.remedio cautionis.nam ille cui constituitur debet cauere ꝙ finito vsufru.tantam pecuniam restituet.ispecta naturali ratione in rebus que vsu cõsumũtur vsufru.esse non põt licet iure ciuili possit: tamen naturalis ratio non põt iure ciuili tolli quia potest constitui quasi vsufru. sequitur ꝙ in nominibus potest constitui et siue constituatur alij vel debitori vsure in vsuf. videntur esse et ipse debet cauere tantã pecuniam prestabit proprietario quantam in nominibus habebat.potest constitui vsuf. in vino et oleo et pecunia vnde potest constitui vsufru.in sua pecunia et aliena.hoc dicit.[senatus]cuius senatus non habem⁹ nomen: nec verba sed mentem eius in.l.ista.et.l.seq.et insti.de vsu ⁊ ha.§.item finitur.[possit.]vel inter viuos constitui.[vel minuũtur]vt vinum oleum pecunia numerata: vt.j.e.l.si tibi.x.et.l.si tibi vini.et.l.vl.[legari]vel inter viuos cõstitui qui est quasi vsuf. j.e.l.proxi.[de pecunia]in qua legatur vsufru.[caueri]a legatario proprietario ꝙ finito vsufru.tantã pecuniam restituet ꝙ̃tam accepit vtendi et fruendi causa.isti duo casus continentur i cauf. si finiatur vsufru.morte vel ca.di.tertius non inseritur si perditur non vtendo quia non perdit non vtẽdo.j.e.l.in sti.et.l.seq.[esset] sed quasi vsufru.cũ vsufr.⁊c.s.de vsufru.l.j.ex pecunia non possumus vti quin ipsa cõsumatur: et sena.cõ.cum sit ius ciuile.s.de iust.et iu.l.ius.non potest tollere naturalem rationem que est vt vsufru.fit in rebus que vsu non consumuntur: non in alijs. vnde naturalia sunt immutabilia et ciuilis ratio non tollit naturalem. s.de ca.di.l.eas.et insti.de iur.na.§.pe.[remedio]cautionis[nomina].i.act.C.fa.her.l.ea que.[legari]vsufru.nominũ.[ei]debitori.[cautio]de tanta pecunia restituenda finito vsufru. et non est proprie cautio sed satisdatio.j.e.l.tribus.nam cautio est ⁊c.C de verb.sig.l.sancimus[pecunie]sue[rerum]que vsu consumuntur[aliene]nam aliquis potest legare rem alienam in preiudiciũ sui heredis.C.de leg.l.rem.

SI pecunie sit vsufr. legat⁹. Paterfa.in testamento suo legauit tibi vsumfr.c.lib.ð pecunia sua vel.c. corbes vini postea ab vsufructu heredi non cauetur de tanta pecunia restituenda finito vsufructu quid erit: respon.iuriscõ.distinguẽdo: si res sunt solute nõ recepta cautione et vsufru.est finitus morte vsufructuarij condicuntur condictione sine causa vel certi generali.si non est finitus vsufructus res non cõdicitur: sed condicitur cautio condi.incerti.vt

vnum sciatis sicut in pecunia et in aliis reb⁹ põt relinqui vsus ita potest relinqui vsufru. nam in rebus que vsu consumuntur idem est vsufru. et vsuarius quia semper idez habet vsufructuarius et vsuarius: et ecõtra: et ita in libro de vsufru. earum rerum que vsu continẽtur. h. d. [in abusu] abutimur dum vtendo consentimus [interueniat] ab vsufructuario [sit] vsus [possunt] vl' ipsa cautio omissa posset condici [incerti conditio] .i. sine causa que nuncupatur incerti ex eo ꝙ datur ad interesse. j. de condi. sine causa. l. iij. vel dicatis ꝙ est quedam condictio que dicitur ĩcerti que locum habet cum quis soluit omissa caut. j. de condi. inde. l. sed et si me. §. j. et. j. de act. emp. l. si tibi liberum [condici] sine causa vel indebiti: quod est veruz si erat dñs pecunie tradite: al's haberet act. in factum. j. ad exhi. l. iul'. §. sed incerte partis [sunt] accedit. j. e. si tibi vini. ⁊. l. vlt. habetis hic si legatur vsufru. pecunie si tamen cauetur vel repetitur cautio durante vsufru. vel res condicuntur vsufru. finito sed videtur ꝙ res possunt vendicari. s. de vsufru. l. si vsufru. et. l. si cuiusq₃. et. j. de iureiuran. l. sed et si possessori. §. j. et. C. de vsufru. l. j. ad quod potest dici illud est verũ in rebus que vsu non consumuntur. et ad hoc accedit pecunia vẽdicatur si extat condicitur si consumpta est. j. si cer. pe. l. rogasti. ĩ si. fructus vendicantur si extant: al's condicuntur. C. de rei ven. l. male. et. j. de condi. inde. l. si vrbana.

Si tibi. x. milia. Testator in testamẽto suo legauit tibi. x. milia mihi vero eorũdẽ. x. milium vsufr. legauit: quis erit effectus huius legati certe est ꝙ tibi debent solui. x. milia sed teneris prestare. v. vsufr. nomine: et ego debeo cauere tibi ꝙ finito vsufru. reddam tibi. v. inde est si legatur tibi fundus et mihi vsufr. tu habebis fundũ et dimidiã vsuf. ego dimidiã vsufr. idẽ dicẽdũ ẽ si legant tibi. x. milia et duob⁹ eorũdẽ. x. miliũ tu habebis ꝓprietatem. x. milium et dimidiam vsufru. sed teneris prestare. v. vsufru. nomine sed debemus cauere finito vsufru. reddere. v. milia. hoc dicit. [restituturum] non inseritur tertius si perditur non vtendo. j. e. l. in stipulatione. et. l. seq. [proprietatem] .i. dimidiam vsufru. [arbitratu] me vsurum et fruiturum. j. vsufru. quẽadmoduz ca. l. j. [satisdabunt] datis fideiussoribus quia ista cautio non est simplex cautio. j. e. l. tribus. et. s. e. l. ij. dixi.

Si tibi vini. Testator legauit tibi vsumfru. c. corbium frumenti vel vini: nunquid eoipso ꝙ soluetur tibi transit in te dñium illarum rerum: sic. s₃ debes cauere heredi ꝙ finito vsufru. reddes tanti bonitatis et eiusdem generis. vel debebis cauere de estimatione. c. corbium finito vsufruc. reddere. hoc dicit. [transferri] . j. e. l. fi. [qualitatis] et bonitatis et eiusdez generis: idem in mutuo. j. si cer. pe. l. cum quid. [cauendum] id est satisdãdum. s. l. proxi. [intelligimus] si lane legatur vsufru. j. e. l. si lane. et. s. e. l. post ꝗ.

Tribus heredibus. In. l. ista ponuntur tres casus. primus casus talis est: pater tres sibi instituit vsũfru. v. milium titio legauit et iussit ꝙ duo de heredib⁹ deberent satisdare pro titio: modo queritur vtrum istud legatuz satisdationis sit vtile: rñ. iuriscõ. dicẽs ꝙ est vtile et sũt duo legata. vnum est certum: puta. xv. milium. aliud est incertum: puta satisdationis interponende. vnde isti duo heredes ita satisdabunt quia fideiubebunt apud alium et alius econtra satisdabit eis. iste autem titius cui. xv. milia relicta sunt petet a quolibet herede. v. milia: ab illo cui cauendum est a coheredibus et si petantur. v. milia ab illo repellet legatarium nisi satisdet ab illo qui iussus ẽ cauere debet prestare. v. milia: ⁊ alia. v. milia petere recepta cautione a suo coherede. Scđs est: si duo coheredes iussi sunt satisdare et titius conueniatur ab heredibus: nunquid quod prestabũt ter tio coheredi recuperabunt a titio: non. quia sunt liberati satisdãdo. Terti⁹ casus est sicut primum legatum vsufru. est vtile: ita legatum satisdationis est vtile. et contemplatione titij relictum. et vere vtile quia si duo non satisdarent haberet titius querere fideiussores qui teneantur suo periculo nunc releuatur ab ista satisdatione. hoc dicit. [non impediretur] s. l. proxi. [incerti] si testator legat titio vsumfru. xv. milium: et iubet duos heredes cauere pro tertio vnum est certum. s. xv. milium. legatum enim satisdationis est incertum: sed videtur contra. j. de verb. obl. l. vbi. §. fundi. Ad quod vos dicetis legatum vsufru. est certum quia scitur qd agatur. vsufr. fundi est incertus quantũ ad cõmoditatem. vel dicatis si legatur vsufru. fundi est incertum: sed vbi legatur vsufr. xv. milium perinde est ac si proprietas esset legata. s. l. pri. [satisdedit] sic iste titius petet. v. milia: a gaio qui non erat iussus satisdare si dicat gaius facias ꝙ satisdes mihi et iste titi⁹ aget vt seio caueat vel interesse prestet. [legatarium] .i. titiũ [promittere] per stip. [nõ acturos] ꝯtra titiũ [legatũ] .s. satisdatiõis [ꝗrere] vnde istud legatũ vtile est valde titio. q₂ difficile est fideiussores querere: vt. s. de iudi. l. ij. §. si dubitetur. Circa. l. istam est insistẽduz hoc modo. testator instituit duos heredes iussit ꝙ meuius et seius satisdarẽt pro titio de. xv. milib⁹ reddẽdis. finito vsufru. iste titius debebit cuilibet promittere finito vsufru. xv. milia reddere et ipse titius fideiubet pro gaio et seio si heredi aliquid prestiterint a titio non recuperant act. mandati: quia paruerunt voluntati defuncti. sed nonne istud esset iniquũ locupletabit cum aliena iactura qđ non debet esse. j. de condic. indebi. l. nam hoc. et offendit volũtas defuncti qđ nõ debet esse: cum ꝓ lege d₃ seruari. in aut. đ nup. §. disponat. quare dixerũt quidã ꝙ illi duo heredes recuperent a titio act. neg. gest. ꝙ vtiliter gesserũt igitur cogitur ratum habere s. de neg. gest. l. põp. et. l. sed an vltro. §. j. si obijciatur non habent act. neg. ge. q₂ nõ alienũ sed suum gessisse videntur. j. ad vell'. l. si seruum in prin. rñ. aliud in duob⁹ reis promittendi quia ipsi pro seipsis videntur fideiubere. aliud in duob⁹ heredib⁹. vel potest dici ꝫm Jo. et azo. ꝙ non habent act. mandati vel neg. ges. quia ex quo receperunt mandatum fideiubendo et soluendo. j. de condi. indebiti. l. indebitũ. sed si hoc est verũ non tollitur predicta absurditas: sed certe tollitur hoc modo. titius ꝓmittet ei restituere. x. milia finito vsufru. vnde solum ex promissione agant quia si non sit soluendo dicã inanis est actio. s. de dolo. l. nam is. sicut si tres heredes perdidissent in mari haberent necesse pati: ita in casu isto si non est soluendo.

☞ Legatum vsuff. in quo differat a legato vsus in rebus q̃ vsu non consumuntur.

In stipulatione. Cum legat mihi vsufru. pecunie ⁊ promitto reddere finito vsufr. debeo promittere ĩ duos casus tm̃ si moriar vel capite minuar: non autẽ si nõ vtendo perdam. hoc dicit. [et capitis] . s. e. l. si tibi. x.

Si vsufru. tantũ. Quod cõtinet in vsufru. pecunie legato idẽ continet in vsu pecunie legato: et ideo si relinqtur vsufr. pecunie inseruntur mors et ca. di. ita ĩ vsu. vnũ sciatis ꝙ ĩterponit cautio finito vsufr. reddi tantã pecuniã. hoc dicit [ista] cui accedere debẽt fideiussores. s. e. l. si tibi. x. no. † in reb⁹ que vsu nõ cõsumuntur aliud est legare vsumf. aliud legare vsum. qui habet vsumfru. oẽs fruct⁹ ꝑcipit: qui vsum habet solum necessarios: vt. j. de vsu ⁊ habi. l. plenũ. sed in his q̃ vsu cõsumunt idem est legatum vsufru. et vsus vt hic. et. s. e. l. hoc. §. si pecunie. et. j. e. l. vl. Itẽ no. si legatur vsufru. pecunie vel vsus pertransit ꝓprietas in legatarium: sed debet cauere de tanto restituendo: sed vbi legatur vsufr. rerum q̃ vsu cõsumuntur non transit proprietas. s. de vsufr. l. j. Itẽ est tertia differentia vsufr. qui relinquitur in reb⁹ que vsu cõsumuntur ꝑditur multis modis qđ nõ h₃ locum in vsufr. rerũ que vsu cõsumunt. s. e. h. ꝑxi.

Si lane. Quid iuris est: si legatur alicui vsuf. vini olei q₂ vsufr. debet satisdare de tot rebus restituendis finito vsufru. idem si legat vsufru. lane vel aromatũ quia in istis constituitur vsufru. in proprietate debet cauere ꝙ tot res restituet vel earũ estimationem finito vsufru. hoc dicit. [loquitur.] vnde tradentur ista s₃ cauebit de tot rebus restituendis vel estimatione prestanda finito vsufru. s. e. l. si tibi vini.

Cum pecunia. Testator legauit. c. titio vt post mortẽ titij ꝑuenirẽt ad meuiũ: nũqd videt legasse ꝓpetatẽ: verũtñ quia voluit ꝑuenire ad meuiũ tenet cauere titi⁹ post mortẽ suã de tãta pecunia restituẽda. hoc dicit: ⁊ ita est casus ĩ q̊ appel. vsuf. vl' vsus ꝓpetas cõtinet. sil'e. s. de vsuf. l. ꝑcul'. nec ob. j. đ ser. vr. ꝑ. l. q duo. q₂ app. vsuf. vl' vsus nõ ꝯtinet ꝓpetas. q₂ regul'r non h₃ ꝯtineri cũ aliđ sit. j. vti pos. l. si duo. ⁊ q₂ ibi hoc sensisse nõ videt

¶ Si vsufructus petatur vel ad aliũ ꝑtinere negetur. Rub.

¶ Quia vsufr. ꝑ aliũ petit ponit ꝑ quẽ petitur: ⁊ q₂ ad aliũ ꝑtinere negat ponit vel ad aliũ ⁊c. vñ si vsufr. petat ñ act. cõfes. j. e. l. vti. §. j. vel neget negatoria act. quid iuris sit videam⁹. de ista ꝯfessoria agit. j. e. l. j. et. l. vti frui. đ negatoria agit. j. e. l. vti frui in princi.

☞ Ingrediẽs monasteriũ qñ perdat oĩa bona sua.

Si fundo fructuario seruitus. In. l. ista plura dicuntur. primo đ₂ si habeo vsumfru. in fundo et illi fundo debet seruit⁹ non possum seruitutẽ vendicare s₃ vsumf. igit si vicin⁹ nõ patit me ire et agere ꝓhibet me vti: et sic tenetur cõfes. act. vnũ sciatis vsufru. h₃ quedã adminicula vñ q legat vsumfr. in fundo et iter. sed quid si legat vsumfr. adijcit ne hr̃s teneatur ꝓstare iter. est inutilis hec aditio. vel si adimit quia hec ad

emptio est inutilis. idē si legat vsumfru. in fundo q non hz aditum nisi per fundum hereditarium heres tenet̄ p̄stare. vn̄ ea q̄ sine eis commode viuere non possum tenetur prestare adeo vt lumina ī domo nō tenetur prestare quia sine eis viuere possum. hoc dicit. [non posse.] directa confessoria vtili. sic. j. de seruit. l. ei qui. et. j. si ser. ven. l. ij. [vendicaturum] directa confessoria. j. e. l. vtifrui. accedit. s. de peti. heredit. l. et non tantuz. [patiatur] quia legat vsumfru. fundi videtur q heres tenetur prestare aditum ad illū fundum: et cum quid conceditur idem videtur zc. C. de iurisdi. om. iudi. l. ij. [vsufruc.] hic colligitur ar. † ad questionez de qua consueuit dubitari. laicus ingreditur monasterium et dicit ita. vos estis multum liberalis mihi nescio si post professionem eritis ita liberalis. vendo me et mea sed volo retinere bona: datio persone valet et retentio bonorum est inutilis: quia ingressi zc. C. de sacrosanc. eccle. autenti. ingressi. et argumē. huius. l. et argumen. j. de vsu et habi. l. per seruum. §. j. et ibi dicitur. [iter an vero et via.] et inter ista est differentia. j. de serui. rusti. pre. l. j. et. l. inter iter. [perceptio.] potest esse ita parua q requiritur iter: ita magna q requiritur via. [non potest.] sicut est ī aditu et itinere [vtatur] puta edib' obscuratis: accedit. s. de vsufr. l. si qs binas edes.

Ja ab herede.

Testator instituit heredem et ab eo mihi vsufru. alicui' fundi reliquit heres deiecit arbores fundi edificiū fundi dirutū est huit. ei imposuit aut vicina predia liberauit a seruitute: nunquid poterit conueniri act. ex testamento quantum interest mea non fecisse: respondeo q sic. hoc dicit ista. l. [imponendo] quod potuit facere anteq̄ cessisset dies legati vsufructus. s. de vsufruc. l. sed et si inedificauerit. in fine.

Qui vsumfru.

Testator legauit tibi vsumfr. rogauit te vt mihi prestares ego tpe constituto ad amittendum vsumfr. vsus non sum: nunquid perdam vsumfr. sic: sicut perderes non vtendo. hoc dicit. [legitime] i. ciuili iure: nam vsufr. qui legatur constituitur iure ciuili. s. qui mo. vsufr. ami. l. j. [sunt] et perditur vsuf. non vtendo. C. de vsufr. l. corruptionem. quod est intelligendum in rebus que vsu nō cōsumuntur. s. ti. j. l. in stipulatione. cum. l. seq.

Fundus.

Aliquis fundus est legat' titio detracto vsufru. alij est legatus vsufr. sub conditiōe nunquid pēdēte conditiōe erit vsufru. apud legatarium. rn̄. q sic: quia si legatur vsufru. sub condi. pendente condi. pertinet ad heredem: sed vbi legatur fundus et alicui vsufru. sub condi. pendente condi. pertinet ad legatariuz proprietatis. hoc dicit. [esse] interim [remaneat] quid agitur apud legatarium fit proprietas et fit vsufructus.

1 ¶ Vsufructuarius vendicat vsumfructū actione cōfessoria nō negatoria.

2 Actio confessoria quare sic dicatur et que negatoria.

Vtifrui.

Lex ita tota est expositio rubrice nostre: quia in. l. ista tractatur de negatoria et confessoria et dr in pn. huius. l. si aliquis contendit se habere vsumfr. formalē qui est seruitus pōt vendicare vsūfr. confessoria actiōe non negatoria †: qz vsufru. formalis est, separat' a ppietate nā nemini res ppria pōt seruire nā qui vēdicat vsūfr. dz cōtēdere de suo iure non de alieno tn̄ dn̄s vendicat vsūfru. per negatoriā ab vsufructuario. vnde si vtor in fundo tuo et tu negas me habere vsumfr. negatoria poteris me cōuenire. vnum sciatis si conuenis me negatoria habes necesse pbare q sis dn̄s fundi si volo me defendere habeo necesse probare me vsufru. si non potes probare te dn̄m licet nō pbem me vsufru. vincā te nō iure vsufructuarij sed bone fidei possessoris eo iure quo possessores sunt potiores. hoc dicit. [intendere] confessoriam act. [seruire] quia vsufru. est zc. vt. s. de vsufru. l. j. et ita res ppria nemini seruit vt hic: et. j. de ser. vr. pre. l. iure cōmuni. [opz] si vellet petere pprietarius confessoria act. non pōt ex sua persona qz res propria nemini seruit: et ex persona fructuarij non: qz non suo noie dz experiri non alieno sine mandato. vt. s. d neg. ge. l. si pupilli. in fi. [prohibendi] ideo qz dicit se dn̄m vl' fundū liberū esse. [non fit] qz nō pōt probare se dn̄m esse. [hn̄t] quia petitore non probante absoluitur possessor. C. de rei vē. l. fi. insti. d interdic. §. commodum. Circa. l. istā volo tractare breuiter de confessoria et negatoria. seruitus personalis est vsufr. et vsus seruit' predialis: vrbana et rustica vendicant̄ postq̄ cōstituta est p cōfessoriam actionem: vt. s. de pet. her. l. non tm̄. in fi. et dat̄ ɔtra extraneū possessorem et ɔtra ppietariuz: vt. j. §. proxi. et. j. de ope. no. nū. l. j. in fi. et. l. seq. negatoria datur proprietario contra illuz qui contendit se vsumfru. habere: vt hic. et insti. de act. §. contra quoq;. ¶ Qr signori quare dixit confessoria z quare dixit negatoria. dixit Plac. confessoria dicitur † quia verbis affirmatiuis ppoitur. negatoria: quia habet proponi verbis negatiuis. verbi grā si vendico aliquam seruitutem in fundo tuo sic: quia est constitutus vsufru. in tali fundo et in eo assero me habere: ideo vendico et peto vt prestes patientiam vti et frui negatoria econtra dicis: quia iste fundus non debet huit. nego te seruitutem habere. non credimus hoc bene dictum esse. dicimus q confessoria potest pponi verbis negatiuis et negatoria verbis affirmatiuis et ponimus exempla in huit. altius non tollendi: quia dicam sic: quia nō habes ius altius tollendi edes tuas debentes seruit. domui mee vendico ne altius tollas. Item negatoria act. in eadem huit. proponitur verbis affirmatiuis quia dicet: quia omnis domus est libera. C. de hui. l. altius. dico liberam et posse me altius tollere. ad quod negatoriā propono. j. si ser. ven. l. loci. §. competit. et. §. pe. et. l. fi. vnde dicitur confessoria quia proponēs eaz asserit se huit. habere siue negatiue vel affirmatiue proponat̄ qz dico q assero me seruit. habere in fundo tuo vendico: si dico tuam domū mee domui seruitutem debere altius non tollendi: quia assero domū tuā seruit. domui mee altius non tollendi vendico ne alti' tollas. negatoria dr qz asserit et negat illum seruitutem habere siue negatiue siue affirmatiue proponatur: quia dico ita quia predium est liberum dico ne vtaris et fruaris: et ista confessoria tollitur in huit. que habent cām continuam vt tigni imittendi et cām interpolatam naturalem tm̄: puta stillicidij immittendi. x. inter presentes. xx. inter absentes. C. de vsufr. l. corruptionem. in seruit. q̄ habent cām interpolatam non naturalem sed modicam tollitur eodem spacio si magnā tollitur duplicato tempore. s. xx. vt. j. quēadmodum ser. ami. l. si sic. in negatoria quanto tempore tollatur magna est hesitatio: quia scriptum est in. l. tolli. xxx. an. C. de an. excep. l. j. §. ad hoc. sed in hoc est hesitatio quia seruitutem vie et itineris non possum prescribere nisi tanto tempore cuius non extat memoria. j. de seruit. l. seruitu. vnde quicquid dicat iust. tolli xxx. an. hoc inspecta iuris subtilitate: non videtur posse defendi: quia si non queritur nisi tanto tempore cuius non extat memoria quomodo si non ibo. xxx. an. prohibebis me. Ad istud potest dici tribus modis. primo quod dicit iust. tolli. xxx. an. intelligo in seruit. que habet cām continuam tigni īmittendi cum prescribatur. x. vel. xx. an. vt. C. de ser. l. j. z. ij. vnde poteris vti negatoria: sz hec responsio non videtur bona: quia iusti. indefinite dicit negatoriā. xxx. an. tolli: vel dicatis secundo modo hoc ar. nihil valet: nō possum agere negatoria post. xxx. an. ergo prescriptio seruit. xxx. an. non valet aliquid: tu habes fundum cōmunem, cum titio constituis mihi seruit. non valet tamen tu qui constituisti non poteris me prohibere. tamen non potero vendicare. j. de ser. ru. pre. l. per fundum. ita dicam hic vsus fuisti. xxx. an. non possum agere negatoria tamen non sequitur q confessoria vendicē seruit. vel dicamus tertio modo vt aurelius: si vtor via vel itinere per fundum tuum. xxx. an. non poteris me cōuenire negatoria p prima itione sed quātū ad sequētes itiones z p̄sentes sic: qz tot sunt negatorie quot itiones. nō habeo seruitu. in fundo tuo vado hodie nata est vna negatoria: vado cras nata est alia: p prima itione nō agā negatoria: vt in. l. cōtra. sz quātū ad sequētes sic: in qua si vincet deducet̄ q in futurum nō agā. j. si seruit' vend. l. egi. qz q tot sint negatorie quot itiones suadet lex. j. d verbo. obl. l. si sic. dicet aliquis hic infinitas nō euitatur et lex damnat infinitatē. C. de sacros. ec. l. fi. rn̄. si vtitur mille vicibus mille negatorie sint nate. sed dicam pro omnibus casibus sufficere vnam negatoriam vnum libelluz hoc probo. nonne possemus habere mille hereditates cōmunes. habemus mille iudicia fam̄. herci. tamen pro omnib' illis sufficit vnum. j. fam̄. herc. l. heredes. §. pluribus. nōne possumus habere mille diuersas societates: tm̄ vni' sufficiet iudicium pro socio. l. cum duob'. §. de pluribus. ita dicam vnam negatoriam sufficere causa infinitatis vitāde ī qua si tu vinces si probabis predium liberū dānabor quāti interest tua pro pteritis itionib' z p̄sentib' et subueniatur in futurum me non impedire: vt in preal. l. egi.

Vtrum.

Vsufruc. potest vēdicare vsumfr. confes. nedū a dn̄o immo a quolibet possessore quia est in rem: cōtra omnem datur. hoc dicit. [domū] vt. s. e. l. j.

Si partis.

Si constituitur vsufru. in toto fundo et illum potero vendicare similiter ecōtra. vnum sciatis in istis actionibus confessoria et negatoria veniunt fructus. hoc dicit [partis] diuise vel indiuise quod est speciale ī vsufr. s. de vsufru. l. ij. [in rem] s. cōfes. que est in rem: insti. d act. §. contra quoq;. [venire] si habeo vsumfr. in fundo z tu impedis me vti et frui teneris confes. in qua veniant fructus quos nō percepi. et custodiatis vos veniunt fructus cum agens non possidet al's non: vt. j. e. l. §. sicut.

Si post litem.

Cepi a te vendicare vsumfru. confes. et fuit lit. cont. perdidi vsumfr. morte vel ca. di. nunquid definit competere vendicatio: certe sic. verūtamen ratione preteritorum fructuū competit mihi negatoria si

ria ſi capite minutus ſum. hoc dicit.[finitus]morte vel ca. di.
non autē non vtendo q; per lit.cont.perpetuatur act. C.de pre
ſcrip.xxx.an.l.ſepe.

Pompo.fructuario. Als eſt.l.als.§.⁊ ī veritate debet eſſe.§.dr
hic ſi fructuarius vendicat vſumfru.omnis cauſa eſt reſtituēda
tamen ſi ſeruus vſufr.fuit legatus quicquid ex opera ſua vel re
fructuarij queſiuit ſeruus fructuario reſtituēdum eſt. [eſt].ſ.
de pet.here.l.⁊ non tm̄.⁊.j.de ſeruit.l.quotiens.[cauere ⁊c.]ne
in ea re doloſe quid fecerit:⁊ de ſimili cautione habuiſtis.ſ.de
rei ven.l.ſi poſt.⁊.j.de pig.act.l.creditor.

Sicut. Si fructuarius vendicat vſumfr.confeſ.preſtantur ei fructus ⁊ proprietario preſtantur fructus
cum ipſi non poſſident:ſed ſi poſſiderēt ipſi ſunt qui percipiunt
fructus non preſtantur eis hoc dicit iſte.§.videatis expoſitio-
nem littere[ſunt].ſ.eo.l.j.§.partis.[agat]nam in rebus cor-
poralibus poſſidenti non eſt prodita actio:ſed in incorporali-
bus ſic:in cōfeſſoria ⁊ negatoria.inſtitu.de act.§. omnium ⁊.§.
contra quoq; ⁊.j.ſi ſeruitu.ven.l.loci.§.ſciendum.

Uti de vſufr. Si cepi vendicare vſumfr. fundi quia puta fundum in quo ha
bebam vſumfr.poſſidebas ſi deſijſti poſſidere es abſol
uendus: ſi obtuliſti te liti es condemnandus . hoc dicit iſta.l.
videatis expoſitionem littere.[abſoluetur.]cōcor.ſ.de rei vē.
l.ſi aūt.§.poſſidere.[dānabit]poſt lit.cōte.ſ.de rei vē.l.is q̄ ſe.

De operis ſeruorum. Rubrica.

De vſuf.accreſcēdo ⁊ amittendo ⁊ prohibendo ſupra dictū
eſt:verum opera ſerui habet aliquam ſimilitudinem cum vſufr.
ponitur de operis ſeruorum legatis vel inter viuos conſtitu-
tis ⁊ hoc ita breuiter dico:lz Az.in ſumma minus bene dixerit.
in fine dixit q; vſufruc.⁊ vſus ⁊ habitatio ſunt ſeruitutes per-
ſonales ita opera ſerui:non bene dixit:⁊ vſus ⁊ habitatio ſunt
ſeruitutes perſonales quia pereunt morte ⁊ ca.di. ⁊ non vten-
do opera non niſi morte ſerui.j.de leg.l.ij. hoc ſcripſit az. ſ. de
vſufru.l.ſi binas.vnde dico qd̄ opera ſerui eſt ius quoddā per-
ſonale in ſerui perſona conſtitutum:non tamen ſeruitus perſo-
nalis:q; ſi legatur opera ſerui me mortuo debetur heredi meo:
nec ob.quedam lex qd̄ opera ſerui perdatur morte ca. di.j.vſu-
fruc.quemadmodum ca.l.huic in fi.q; quod ibi dicitur non re-
fertur ad operam ſerui ſed ad vſufruc.quod dico per legem il-
lam.j.de vſufruc.leg.l.ij.

Opera ī actu cōſiſtit nec. Si legatur opera ſerui legatur qd̄ facti eſt nec
debetur anteq̄ dies venerit opere preſtāde quē
admodnm ⁊c.[cōſiſtit].j.de vbo.ob.l.vbi aūt.
in fi.[venit]concor.j.de oper. lib.l.cum patro
nus.odo.[erit].j.de verb.ob.l.interdum.

Opere. Si legatur opera ſerui lz capite minuar nō perdo.hoc dicit ſed morte ſerui: vel ſi
vſucapitur.j.de vſufruc.lega.l.ij.

In bonis. Que vtilitas in alijs rebus legatis:⁊ in opera ſerui:vnde qui ha
bet operā ſerui pōt operari ⁊ locari ⁊ mercedē aſſequi.
ſ.de vſufr.l.adhuc.§.ſi operas.

Fructus. Fructus hominis eſt in opera ⁊ ecōtra ſi legatur mihi opera ſerui. vſufr.
ſerui videtur legari:⁊ ſicut fructus aliarum rerum non
intelligitur niſi deductis ſumptibus ita in operis ſeruorū.hoc
dicit.nam non intelliguntur fructus ⁊c.ſ.de pet.here.l.ſi a do
mino in fi.Odo.

Operis. Si legatur opera ſerui quaſi vſufru. videtur legari.hoc dicit.ſ.l.proxi.Odo.

Cum de operis ſerui. Si legat̄ opera ſerui artifi
cis ſm qualitatem artificij debeo operari ⁊ vti. hoc di
cit.[mediaſtini]q; habent mediare officium.

Si minor. Teſtator legauit operam ſerui minoris.
v.an.vel erat ita debilis qd̄ ſemper vole
bat iacere:ſi heres eſt in mora preſtandi condemnabitur ad fru
ctus nō q; opera non eſt talis : ſed ſi dicerem volebam habere
affectionis cauſa hec ratio non habebitur.preterea ſi eſſet ſer-
uus in quo eſſent alique opere non condemnaretur mihi niſi de
ductis impēſis factis in operis illis querēdis.hoc dicit.[fiet]
ſi heres fuit in mora preſtandi operam ſerui[affectionis]quia
erat filius naturalis vt hic.⁊.j. ad.l.fal. l. ſi ſeruum aliquando
habetur.j.man.l.cum ſeruus extero[eſtimatio]cum ſeruus eſt
talis ſicut opera.ſ.e.l.fructus.

De vſu ⁊ habitatione. Rubrica.

Quia ſicut vſufru.de cuius cōſtitutione habuiſtis ⁊ de cu-
ius acceſſione eſt ſeruitus perſonalis ita vſus ⁊ habi.⁊ ideo po-
nitur de vſu ⁊ hab.⁊ de prima parte rubrice agitur.j.e.l.j.⁊.l.
ſeq.de ſecunda agitur.j.e.l.ſi habitatio.
1 Uſus eſt ſeruitus indiuidua.
2 Uſus quid ſit.

Tunc videndum de vſu. In.l.iſta dicit iuriſcon.ex quo vidimus de vſu
fru.⁊ operis ſeruorum: videndum eſt de vſu ⁊
habi.circa qd̄ ſciendum eſt qd̄ vſus eſt ſine fru
ctu ⁊ eiſdem modis quibus habet vſufr. cōſti-
tui ⁊ finiri ⁊ vſus.hoc dicit.[⁊ habitatione].i.de ſeruit. vſus ⁊
habitationis[⁊ vſufr.] vſufru. cōſtituitur inter viuos in vlti-
1 mis voluntatibus.ſ.de vſufru.l.iij.in fi.†ſed vſus eſt ſeruitus
indiuidua.j.e.l.vſus pars:q; oēs ſeruitutes ſunt indiuidue:ex
cepto vſufr.j.ad.l.fal.l.j.§.ſi vſus:ſed qualiter deſcribitur vſus
2 hoc modo†eſt vſus ius vtēdi in rebus alienis ſalua rerum ſub
ſtantia.j.e.l.proxi.vnde no.qui habet vſufru.habet duo:poteſt
vti ⁊ frui cum vſufru.dicatur q; vſus eſt ⁊c.ſ.de vſufruc.l.j. ſed
qui habet vſum habet vnum tantum ius vtendi: vt.l.proxi. in
prin.ex quo apparet in rebus que vſu conſumuntur vſus eſſe nō
poteſt.ſ.de vſufr.ea.re.que vſu cō.l.j.⁊.ij.ſed lex dicit ſicut in re
bus que vſu conſumuntur improprie eſt vſufruc.ita vſus vt.ſ.
de vſufr.ea.re.que vſu.cō.l.hoc.§.ſi pecunie nec ob. qd̄ res que
vſu cō.finiuntur:q; ibi nō loquimur de tali vſu.ſi queratur qua
liter deſcribitur habitatio colligitur q; habitatio eſt ius habi-
tandi in aliena domo quoad viuet qui habitationem habet ſal
ua rerum ſubſtantia.j.e.l.habitatio.⁊ inſti.e.§.ſi cui.
1 Legatum vſus habitationis quomodo differat a legato
habitationis domus.
2 Uſuſfructuarius in quo differat ab vſuario.

Cui vſus. Ille cui legatur vſus habet ius vtēdi tm̄:ſed pro deo quid dicemus ſi
legatur vſus domus quid habet illa perſona : ⁊ di-
ſtinguit̄ aut marito aut mulieri:ſi marito poteſt in-
habitare ſolus ſi vult:ſed etiam cū vxore ſua ⁊ liberis ⁊ familia
ſua.hoſpites ſecum poteſt recipere non ſeorſum a ſe: ⁊ etiam in
quilinos ⁊ dr inquilinus ille cui relictus eſt vſus domus medio
cris ex perſona.ſi legatur mulieri vſus domus pōt inhabitare
cum marito ſuo ⁊ liberis ſuis poteſt recipere hoſpites quos ho
neſte percipiat nō autem ſeorſum a ſe.hoc dicit.[frui non pōt]
debetis ita ſubijcere rem exemplo.ſi legatur tibi vſufru.fundi ⁊
de fundo percipiuntur centum corbes frumenti et ad vitam
tuam ſufficiunt.xij.debes habere ſolūmodo.xij. ⁊ ita habes ſo-
lum vſum:ideſt quod ſufficit tibi:qui habet vſumfructū omnes
fructus debet habere.j.eo.l.plenum.§.j.⁊.l.fundi.ex quo appa
ret qd̄ in vſu tantum eſt quātum in vſufructu ſicut eſt cum vtili-
tas que percipitur ex fundo nō excedit vſum vſuarij.j.eo.l.ſi do
mus.⁊.l.diuus.[de ſingulis]rebus in quibus legatur vſufru.
[non tamen ſolus].ideſt ſolūmodo:⁊ ita exponitur ſolus.i.ſo
lūmodo:⁊ ſic nomen in aduerbium reſoluitur:ſic.j. de vulga.et
pupil.ſubſti.l.qui liberis.vel poteſt exponi nō tantum ſolus.i.
non ſolum ipſe ſolus:verū cum familia ⁊c.ſimilis expoſitio no.
j.de rebus dubijs.l.ſi is qui.vel poteſt exponi ⁊ legi inhabitare
tantum nō ſolus.ſimile no.j.de fundo dotali.l.dotale predium.
§.vlti.[recipere]ſecum non ſeorſum a ſe.[poſſe].l.videtur cō
tra.qui habet ius inhabitandi poteſt inhabitare ⁊ ſeorſum a ſe
1 alij locare.C.eod.l.cum antiquitas.†breuis eſt ſolutio.aliud ſi
legatur alicui vſus habitationis vt hic:aliud ſi legatur habita
tio domus quo caſu habet pinguius ius: q; poteſt locare ſeor-
ſum a ſe.vt in.l.contra. nam diuerſe ſunt ſuitutes vſus domus
et habitatio.j.eo.l.ſi habitatio.[alieni]⁊ ita liberi homines p̄
ſtant nobis miniſteria vt ſerui:accedit.C.de proba.l.ad proba
tionem.[domo].C.cōmunia vtri.iudi.l.poſſeſſionum.[ſit] vt
quia eſt ita cōiuncta perſona vt omnem ſuſpitionem fugiat.C.
de epiſcopis ⁊ cler.l.eum qui.[vſum].ſecus in eo qui habet ha
2 bitationem domus.C.eo.l.cum antiquitas. †Item nota q̄
vſufructu.poteſt vendere vſumfructum.ſ.de vſufructu.l.arbori
bus.§.de illo.vſuarius non:vel non poteſt vendere alteri ceden
do alteri ſicut ⁊ vſufructuarius.vt.j.de iure dotium.l. ſi vſufru.
[probat].nam hec conditio remittitur.C.de inſti.⁊ ſubſti.l.re-
prehendenda[poſſe]:q; non debet vxor a viro ſeparari.

Si habitatio. De ſecunda parte rubrice de habitatione incipit iuriſ
conſultus tractare ⁊ querit ſi legatur alicui habita-
tio domus vtrum idem ſit ſi legatur vſus domus ⁊ fe
re idem eſt:licet in aliquibus differant:vnde cui legatur habita

tio domus eas personas potest recipere sicut vsuarius: et sicut vsus domus non transit ad heredem z finitur morte z ita habitatio: sed si legat alicui vtilitas domus videtur ei legatus vsus domus: z certe sic: sed quid si legatur vsus habitandi causa: habitatio vr relicta: sed cum aliquis legat habitationem domus videtur legare ad annum an ad vitam legatarij: z rñ. ad vitam legatarij. hoc dicit. [pene] ideo dicit pene: qz qui habet vsum domus hospites recipit secum non seorsum a se. C.e.l. cum antiquitas. Item habitatio perit morte: sed vsus eisdez modis quibus vsufru. C.de vsufru.l. corruptionem [ca.di.] no. differentiam inter habitationem z vsum z vsumfru. habitatio perijt tantum morte vsus z vsufr. morte z ca.di. z non vtendo. C.de vsufr. l.corruptionem. vnde queritur que sit ratio quare habitatio perijt morte tm̄ hic est ratio: quare quomodo describitur habitatio sic: habitatio est ius inhabitandi rebus alienis salua rerum substantia donec vixerit habitator ergo si capite minuat vivit z ex quo moritur non vivit: sed vsus z vsufru. diffinitur: vt.s.l.j. dixi: ergo non est ibi donec vixerit: preterea si habitatio legitur donec vixerit eoipso videtur repeti.s.qui.mo. vsufru.l.si in annos: ergo ca.di.z non vtendo non perijt: sed morte: z qui perijt ca.di.z nõ vtendo potest repeti: non qui perijt morte.s.qui.mo.vsufru.amit.l.iij. [permanere] ex lege ista colligetis practicam qualiter sciatis prodesse z nocere dñabus. domine aliquãdo sunt curiales de bona curialitate z illis debet seruiri: si maritus alicuius vocat aliquem ad testm̄ suum dictandum dicit ei volo relinquere vxori mee domum vel habitationem si vultis ei prodesse dicetis qd legat ei habitationem qz potest inhabitare z seorsum a se alij locare. si autem legat vsum non potest locare seorsum a se: si vultis nocere domine: dicetis sic vxori sue vsuz talis domus legauit seorsum a se non poterit locare z ca.di.z non vtendo perit vt hic.z.s.eo.l.iij.z.l.se.z.l.ceterarum.z.l.vtiq̃.z.C.e.l.cum antiquitas.

Si vsus fundi. Ti.iste leuissimus est z artificiosus z varius est glosis: intueamini artificium huius ti. dixi vobis quid iuris sit cuz legatur vsus domus vel vtilitas domus vel habitatio. Modo incipit tractare quid iuris sit si vsus fundi legatur z certe minus est legare vsum fundi q̃ vsumfr. si alicui legatur vsus fundi potest vti z non frui si domus est in fundo in illa poterit inhabitare poterit prohibere proprietarium vt non veniat ad fundum nisi causa percipiendi id qd supra vsum remanet: sed non potest prohibere colonum quin veniat agriculture causa si in fundo sunt dolia vinaria potest illis vti. sed vsuarius causam pprietatis non debet facere deteriorem non debet vsum locare vel gratis concedere. debet autẽ pati colere vel ipse euz colere. h.d. [dubitat] qz qui vti potest frui nõ põt.s.e.l.ij. [venire] causa fructus percipiendi qui sunt vltra vsum non põt eum phibere.j.e.l.fundi.si vellet venire causa vidẽdi fundum licet.j.l.pri. sed si vellet venire vt impediat vsuarium non licet vt hic. [locare] secus in vsufructuario.s.de vsuf.l.arboribus.§.de illo.

Plenum autem. Si legat alicui vsus fundi debet habere ea q̃.s. habuistis debet habere z alia si in fundo est villa poterit: vt.l. pprietariuz debet pati venire causa percipiendi fructus sic qui habet vsum fundi potest vti inhabitare z ambulare per fundum potest vti ad vsum quotidianum horto fundi z oleribꝰ stramentis que sunt in fundo poterit vti folijs vel frumẽto vel fructibus quatenus sunt vltra vsum vti non potest: põt vti his que sunt in fundo per se z cuz hospitibus suis sm qd dignitas requirit poterit etiã vti in fundo z fructus portare in opido: si tanta sit abundantia fructuũ in fundo qd pp̄ter hoc pprietas non ledatur. h.d. [pretorij] vocat pretoriũ vbi magni viri veniunt causa delectationis. [dicendum est] al's sic.s.e.l. si habitatio.§.vlt. [compendium] vt totuz percipiat. [vsurum] ad compendium.i. vsum suum.

Sed si pecoris. Habuistis quid iuris sit cum legatur vsus domus vel vsus fundi: modo ponit quid iuris sit si legatur vsus gregis potest vti ad stercorandũ predium suum lana z lacte non: sed modico lacte sic poterit vti: qz voluntates defunctorũ non sunt stricte interpretande. Sed si legat alicui vsus armenti boum ad omnia poterit vti ad arandũ z ad ea ad que boues apti sunt: sed si legatur alicui vsus equitum poterit vti z ad vehendũ tamẽ non poterit vti ad ludũ circensiũ nisi alia esset voluntas defuncti vel ad aliũ vsum nõ vteretur testator. h.d. [defunctorum] accedit infra de regu.iur.l.in testamentis [circensibus] ludus malus. C.de ferijs.l.vlt.

Si vsus. Habuistis quid iuris sit cum legat vsus domus fundi pecoris armẽti vel equitij: nunc dicit quid iuris sit si legatur vsus ministerij seruorum z potest vti ad vsum suum z vxoris sue z liberorum suorum: sed si filiofa. legatur vsuf. serui potest vti. Unum sciatis cui legatur vsus serui non poterit operas serui locare: sed poterit vti in fundo suo z in fundo conducto: sed si conduxit ad lanam expediendam ad eam poterit vti: qz si consueuit facere nauem opera illius serui vti poterit. nec ob. qd potest vti serui opera: ad lanificium si vt operas suas locet: sed poterit vti ad lanificium qd conduxit z ille cui legatur vsus serui potest imponere ei operas z mercedes pro operis. hoc dicit. [in potestate] non poterunt vti suo nomine: sed nomine patris vel dñi sic.j.e.l. filio.z.l.fi.od.

Ex seruum. Habebam vsum in seruo. Modo queritur si seruus stipuletur vel per traditionem accipiat an acquirat mihi: z si stipulatur cum nõ liceat operas suas locare non acquirit mihi: sed si ex re mea stipuletur vel per traditũ accipiat mihi acquirit. hoc dicit. [vtar] videtur contra si stipulet ex opera sua que erat mihi quia possum mercedẽ pro operis imponere.s.l.pri. Ad qd potest dici seruus vsuarius acquirit tribus modis. Unus modus est: vtor opera sua.s.e.l.plenuz.§.vl. Secundus modus est si ipse locat operas suas quod esse non potest vt hic: vel si vellẽ operas locare.s.e.l.plenum.§.si operas acquirit tertio modo si stipuletur ex re mea vel si mercedẽ pro opera impono. nec ob. insti. per quas per.§.de his: qz illud intelligitur in seruo fructuario secus in seruo vsuario.

Si vsufr. In.§.isto dicitur nõ refert leget quis vsumf. vel fructum: qz si legat vsuf. vel fructꝰ rei habet ius vtendi z fruendi: quia in fructu vsus est: quia vsuf. sine vsu non potest esse: secus econtra. Sed quid si legat vsumf. excepto vsu non valet: sed si legat vsumf. z adimit vsum totum videtur adimi: sed si forte legatur mihi vsuf. fundi z tibi vsus: ego z tu concurremus in vsu. sed alius habebit proprietatez z vsumfru. sicuti legaret fundũ titio z mihi vsum z vnus habebit proprietatem alter vsum alter vsumfr. hoc dicit. [esse potest] contra.s.e.l.ij. [legatum] .i. adiec. illam deducto vsu: quia vtile per inutile non vitiatur. vel hic est repugnantia legatum est inutile j.de reg.iur.l.vbi z est hic ar. si conuersus aliquis dicit do me z mea retẽtis bonis meis non vz. vt.j. sequitur.z.j.de ser.ru.pre. l.ij.§.j. vel tenet conuersio retentio bonorum pro nulla habebitur vt.j. quibus mo.vsuf.amit.l.j.§.j.

Fundi vsu legato. Si legat alicui vsuf. fundi poterit vti frui ex eo fundi qd sibi sufficiat: sicut si legatur vsus domus potest domũ inhabitare z eo modo vti qd fructum non transit hoc dicit. [confirmat] simile.j.e.l. si domus z.l. diuus.

Sicut. Si legatur alicui vsus fundi non potest phibere dominum vt moretur in fundo causa colendi fundum vel percipiendi fructus z si impedit eum non videtur vti arbitrio boni viri z videt impedire quominus quis vtatur vel fruatur. hoc dicit. causa percipiendi fructus vel custodiendi.s.e.l.plenum. al's sic.s.e.l. si habitatio.§.fi.

Si ita. Si testator legat vsum alicuius fundi put instructus est poterit vti instrumentis fundi: sicut si legasset tibi vsum fundi z instrumentoruz fundi. h.d. accedit. C.de ver.sig.l.j.z.j.de fun.in.le.l. quesitum.

Dominus proprietatis. Si legatus est tibi vsus fundi vel edium qd dominus proprietatis poterit custodire fundum per saltuarium te inuito z domũ per insulariũ te inuito. h.d. [saltuariũ] qui custodit fines fundi. [insularius] qui custodit domũ.j.de leg.iij.l.cum querebatur z.j.de fun.le.l. pecoris. [fiunt] id est inter viuos vel in vltima voluntate.

Seruos. Si habeo vsuz in seruo ei possum donare ex pecunia mea debet posse negociari quicquid ex pecunia mea acquisierit est peculium quod pertinet ad nos hoc.d. [esse] accedit.s.e.l.per seruum.§.j. [fit] accedit.j. de peculio.l.j.in fi.z.l.seq.

Filiofamilias. Si filio tuo fa. vel seruo legatur vsus edium indubitanter debes posse vti illis edibus presente filio vel seruo vel etiaz eis absentibus. hoc dicit. [habitabit] s.e.l.plenum.§.fi.z.C.e.l.vlt.§.fi.

Si domus. Si legatur tibi vsus domus ad quem pertinet refectio: z certe in sartis tectis videtur pertinere ad heredem z ad vsuarium. verumtamen verius est vt si quid est vltra vsum vt heres reficiat: al's tunc solus vsuarius videtur reficere. hoc dicit. [habet] accedit supra de vsufructu. lege hactenus.

1 ☞ Usufructus z vsus in quibus conueniant z in quibus disconueniant.

Usus pars

Usus pars. Lex ista vult no. differentiam inter seruit. ꝛ vsum ꝛ vsumfru. ꝛ in hoc qđ pars vsus non potest legari. si enim testatoꝛ legat tibi tertiam partem vsus illius fundi vel tibi necessarij in illo fundo ꝛ alij duas partes in illo fundo non valet. ratio qꝛ quis nõ põt pꝛo parte vti: sed si legaret tibi vsumfr. tertie partis fũdi ꝛ alij duas indubitãter valꝫ: qꝛ lꝫ nõ possum⁹ vti pꝛo parte tamẽ frui pꝛo parte possumus. h. d. [vsus pars]. i. seruitus vsus ꝛ pars vel quota: puta tertia vel dimidia [nõ potest] quia seruitus vsus est indiuidua: secus in seruit. vsufru. qꝛ
1 est seruitus diuidua. h. d. In. l. ista no. †licet regulariter conueniant vsuf. ꝛ vsus: quia quibus modis constituitur vsuf. ꝛ vsus eisdem modis. s. de vsuf. l. iij. ꝛ. s. e. l. j. differunt in aliquo qđ ser
a uitus vsuf. est diuidua:[a] ꝛ ideo sicut potest legari totus vsusfru. fundi sic quota pars sed secus est in vsu: lꝫ totus vsus rei possit tibi legari quota pars vsus non cum seruitus vsus sit indiuidua. s. de vsuf. l. ij. §. fi. ꝛ. l. vsuf. ꝛ. j. ad. l. fal. l. j. §. si vsuf. Et ideo in. l. ista sunt ponenda exempla in terminis vt ego dixi ꝛ hic repetas. si queratur a superficialiter intelligentibus demonstra ad oculum cur potest legari quota pars vsuf. non autem quota pars vsus: certe hic potest demonstrari hoc modo hic habet descendere ex illo fonte vsuf. debet habere omnes fructus rei. s. de vsuf. l. item si fundi. §. j. vsuarius non sed solummodo fruct⁹ qui sunt sibi necessarij ad vsum suum. s. e. l. plenum. §. j. hic vero posito ꝛ vera est ratio: sicut eñ si legatur alicui totus vsuf. fundi potest percipere omnes fructus: ita si legatur tertia pars poterit tertiam partem ferre: sed vbi legatur alicui totus vsus fundi debet habere totum necessarium sibi ad vsum si legatur tertia pars vsus fundi hic ratio naturalis non bene admittit qđ possit habere tertiam partem in fructibus sibi necessariam: quare: quia aliquando plus vult vno anno aliquando minus. vnde habere tertiam partem vsus sibi necessariam nec ratio naturalis vel ciuilis admittit. Circa. l. istam instatur ꝛ nisi esset quedã diffusa glo. domini Jo. ꝛ az. hic posita paucis ṽbis me expedirem de eo qđ dicit glo. tamen vt intelligatis glo. circa materiaꝫ istam ita pꝛopono ista. l. innuit qđ vti aliqua re pꝛo parte non possumus. contra si duobus committatur vehiculum quilibet non habet vehiculum insolidum sed pꝛo parte: sicut nõ possunt duo habere dominium eiusdem rei insolidum: sic videtur contra. j. cõmo. l. si vt certo. §. si duobus. Ad qđ ita bꝛeuiter dicetis est vsus facti ꝛ est vsus iuris. vsus facti est si ego ꝛ tu sedemus in vno banco vel vehimur in vno vehiculo ꝛ qua pte tu sedes ego sedere non possum: qꝛ natura hoc non admittit: sed vtoꝛ pꝛo illa parte in qua sedeo ꝛ tu pꝛo illa parte in qua tu sedes. vnde in vsu facti est verum qđ vtimur pꝛo parte: secus est in vsu iuris cũ quis habet seruit. vsus quia sicut vsuf. est ius vtendi. s. de vsuf. l. j. ꝛ ita vsus est ius vtendi. vt. s. l. pꝛox. dixi. ꝛ colligitur. s. de re. di. l. j. in fi. vnde in vsu iuris est verum qđ sit seruitus indiuidua j. de ṽ. ob. l. sti. non diuiduntur sic ergo ista. l. intelligitur in seruit. vsus iuris cum sit seruitus indiuidua pꝛo parte legari non potest ꝛ vsu iuris pꝛo parte vti non possumus. Sed denuo instatur istud videtur mirabile qđ aliquis pꝛo parte vti non possit sed frui: ꝛ quare videtur mirabile videte si duobus legatur vsus istud non est in. l. pꝛohibitum legari duobus vsum: certe quisqꝫ non vtitur insolidum sed ambo vtentur: ergo quis ꝑ parte vtetur. certum est enim qđ duobus vel pluribus potest legari vsuf. aree. vt. s. de vsufr. ac. l. j. ꝛ per totum ꝛ. s. de vsu. l. quotiens in pꝛin. ꝛ. s. qui. mo. vsufr. l. si duobus. si duobus potest legari vsuf. in eadem re ergo ꝛ vsus. nam in omnibus in quibus non inuenio discoꝛdare vsum ab vsuf. dicam idem seruandum in vsu. s. de vsufr. l. iij. in fi. ꝛ. s. e. l. j. si ergo potest vsus duobus legari sicut vsuf. cur ergo non debet posse legari vsus tertie partis fundi. Ad istud potest dici sicut duobus potest legari vsuf. ita vsus. ꝛ si fundus in quo duobus legatur vsus est ita amplus qđ quisqꝫ potest habere ad vsum suum non videt̃ legari cuilibet pꝛo parte sed cuilibet insolidũ si autem fundus esset ita angustus qđ non sufficerent cuilibet fructus ad vsum suũ sed vni sufficerent tantũ: hic dicam qđ res coꝛpoꝛales vident̃ legate. i. illud qđ percipiet̃ diuidetur inter mediũ: non autẽ qđ quilibet habeat vsum pꝛo parte: vel dicam qđ iudex cũ non possit quilibet habere integrum vsum ꝛ vsus non potest partiri faciat idẽ qđ cũ legatur vsuf. alternis annis vt conueniat̃ vt vnus vtatur vno anno alius alio. ar. s. de vsuf. l. equissimũ. Sed denuo instatur cũ fructus fundi sufficiant ad vsum tantũ ap. vsuf. continet̃ s. e. l. fundi. ꝛ. j. e. l. diuus. ꝛ. s. de vsuf. ea. re. que vsu cõsu. l. licet. §. si pecunie. si tãtũ est in vsu: quantũ in vsuf. videt̃ qđ possemus vti pꝛo parte sicut frui. potest dici illud non ratione sed occasione accidit vt est exemplum milites dimissi ignominie causa excusant̃ ab vꝛbicis tutelis non est illa ratiõe vt ignominia sit eis pꝛemio. j. de cap. l. relegatoꝛũ sed occasione qꝛ missis ignominie causa in vꝛbem venire non licet. j. de excu. tut. l. sed ꝛ repꝛobari. in fi. ita est hic aliquando tantũ est in vsu quantum est in vsufr. quando res est modica. istud est occasionaliter sed non ratione simile consueuit notari. j. de riuis. l. labeo. Sed denuo instat̃ sic vsus pars non potest legari est istud verum siue pꝛo diuiso vel pꝛo indiuiso. Dixerunt quidam ꝛ satis pꝛobabiliter vsus pars non potest legari in parte indiuisa. ṽbi gratia: lego tibi tertiaꝫ partem vsus necessarij pꝛo indiuiso in fundo coꝛneliano: istud non potest esse: sed vsus potest legari ꝛ constitui in parte fundi coꝛneliani diuisa. qꝛ poterit dicere lego tibi in dimidia fundi coꝛneliani que est versus occidentem vsum quomodo hoc ꝛ quare videte. bene scitis seruitus vie itineris non potest constitui in fundo coꝛneliano pꝛo indiuiso sed pꝛo diuiso sic. j. de seruit. l. ij. ꝛ. l. ad tertiam. ꝛ. l. pꝛo parte. si ita est in alijs seruit. indiuisis: idem qꝛ vbi idem in diuersis ꝛc. j. ad. l. aquil. l. illud. quare hec est ratio pars fundi coꝛneliani non est fundus sed pars fundi idem fundus non potest pꝛo parte liber esse ꝛ seruus esse. j. de lib. cau. l. diuus: sed pars diuisa sic. j. de leg. iij. l. qđ in rerum natura. §. si quis. Alij voluerunt dicere non potest vsufruc. pars legari in parte diuisa vel indiuisa ex eo qđ ista littera loquitur indefinite ꝛ indefinita est ꝛc. j. de le. pꝛe. l. j. §. ꝛ generaliter: sed pꝛioꝛ opinio videtur satis ratiobabilis. Ex pꝛedictis ita bꝛeuiter tenebitis est vsus facti ꝛ est diuiduus vt. j. cõmo. l. si vt certo §. si duobus est vsus iuris ꝛ est indiuiduus vt hic.

a ¶ Est diuidua. Adde bar. in l. stipulatões nõ diuidunt̃ ff. de ṽb. obl.

Seruus. Si legatur mihi vsus serui si est institoꝛ ꝛ operam suam exhibet in taberna: quia merces vendit ꝛ emit ꝛ quicquid querit ex opera sua mihi querit: sed si iussu meo rem emit mihi acquirit. h. d. [accipiet] mihi acquirit. accedit. s. e. l. per seruum. j. de acqui. re. do. l. acquirit̃. §. de his.

Usus aque. Sicut habere vsum in fundo est seruitus personalis ita habere vsum aque fontis est seruitus personalis extinguit̃ cũ persona vsuarij hoc dicit. [non potest] qꝛ sicut vsuf. ita vsus moꝛte extinguit̃. C. de vsuf. l. coꝛuptionem.

Diuus. ¶ In lege ista ponuntur duo casus in quibus idem in vsu rei ꝛ in vsufructu si testatoꝛ legat vsum silue sue: licet tibi. si silua cedua est cedere ꝛ eam vẽdere sicut si esses fructuarius: al's si non haberet idem vsuarius qđ fructuarius legatum esset inutile. Est aliud exẽplum legatus est vsus magni palacij tu eras angustus homo perinde debes habere legatum vsus talis palacij qđ haberes si legatus esset tibi vsufr. quia haberes totum vsumfructum si legatus est tibi vsusfructus ita vteris toto palatio vno anno in vno angulo. nam patresfamilias qui volũt discrete viuere oꝛdinant ita domos suas vt in vna parte habitent vno tempoꝛe ꝛ in alia parte alio tempoꝛe vnde tantuꝫ est in vsu legato quantum in vsufructu simile. s. eodẽ. l. fundi. ꝛ. s. de vsuf. ea. re. que vsu consu. l. licet. §. si pecunie. et. l. quoniam. §. pꝛimo. [non vtantur] in hyeme in parte magis calida in estate in parte magis frigida.

Usu legato. ¶ Si legatur alicui vsus alicuius rei opoꝛtet vti ad vsuꝫ necessarium nõ abuti vel vti vsqꝫ ad compendium: ꝛ si aliter vellet vti officio iudicis pꝛohibendus est. hoc dicit. [committatur] pꝛeterea cautio committitur. j. titu. j. l. j. Odo.

Usuarie. ¶ Si habeo vsum in aliqua re foꝛmã illius rei non licet mihi mutare. deterioꝛem facere videtur ꝛ si facit melioꝛem ex quo statum rei mutat. Hoc dicit. [deterioꝛem]. instituta de actionibus. §. pꝛeterea. ꝛ sicut vsufructus rei mutatiõe perijt ita vsus. j. quib⁹ modis vsuf. amit. l. repeti. §. rei.

¶ Usufructuarius quemadmodũ caueat vel satisdet ꝛ vtatur ꝛ fruatur. Rubꝛica.

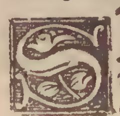
¶ Quia vsufructuari⁹ ꝛ vsuarius de quib⁹ dictũ est debent cauere de vtendo ꝛ fruendo arbitrio boni viri. s. de vsufructu. l. si vsusfructus. ꝛ. lege sicut inde sumpta occasione ponitur rubꝛica vsufr. vel pꝛo. i. satisdet: quia ista cautio interponitur cum satisdatione. j. eodem. l. j. vel potest legi disiunctiue: quia aliquando vsufructuari⁹ satisdat qđ est regulariter: quia aliquando cauet stipulatione interueniente sicut pater in aduentitio peculio filij non satisdat vel remittitur ei satisdatio. C. de bonis que liberis. l. cum opoꝛtet. §. non autem. j. vt leg. no. ca. l. j. §. si sisto. et j. eo. l. si vsufruc. §. plane. ꝛ quemadmodum vtatur et fruatur. et si non vtatur ꝛ fruatur satisdet quotiens cautio committitur. ꝛ ad quid videamus.

I cuius rei vsuf. legatus sit in. l. ista vsqꝫ ad vltimū. §. sed qd̄ diximus dicunt̄ plura. primo dicit̄ que debet promittere vsuf. ⁊ vsuarius. ⁊ certe duo qd̄ vtet̄ ⁊ fruet̄ arbitrio boniviri ⁊ qd̄ restituet quantū extabit finito vsufr. Scd̄o dicit̄ ista cautio interponit̄ pro vsufr. vel vsu constituto in quacūqꝫ re. Tertio dicit̄ interponit̄ ista cautio siue vsuf. sit constitutus inter viuos vel in vltima volūtate siue in mortis causa donatiōe: qꝛ obtinet instar legatorū. Quarto dicit̄ qd̄ in ista cautione hoc continet̄ qd̄ vsuf. non faciat rem deteriorem ⁊ si facit de hoc tenebit̄ ꝓprietario: ⁊ ista cautio si res efficiat̄ deterior committit̄. Quinto dicit̄ ista cautio continet duas causas: vnam si quis vtat̄ ꝙtum bonus vir: ⁊ ista statim committit̄ ⁊ sepius est sequens causa qd̄ restituet vsumf. ⁊ ista non committit̄ nisi finito vsuf. morte vel ca. di. hoc dicit. [hec stipulatio] incipit scd̄m dictū. [prestari] qꝛ fere equiparant̄ legatis. C. de mor. ca. do. l. fi. [cauete] icipit tertiū dictū [hr̄s] a quo legatus est vsuf. qui heres est proprietarius. [statim ad interesse]. s̄. de ar. l. diem in fi. cū. l. se. [vsus] sed ex ea parte de restituendo finito vsuf. spectamus qd̄ finitus sit vsuf. [committetur]. s. si peius faciet rem deteriorem vsuf. ⁊ non ante ⁊ semel tm̄ ⁊ vt tollatis ar. contra dicetis ita differentiam inter penales stipulationes si promitto dare vel facere sub certa pena: qꝛ stipulatio semel commissa amplius non committit̄ nisi dictū esset sic soluit̄ contra. s̄. de arbi. l. si duo. in fi. aliud in stipu. que committit̄ ad interesse vt in ista ⁊ similibus rem ra. ha. ⁊ iud. sol. qꝛ sepius committit̄ qꝛ hodie possum male vti ⁊ frui ⁊ cras vt hic. ⁊. j̄. de verb. oblig. l. si sic. ⁊. j̄. rem ra. ha. l. cum querebatur. ⁊. j̄. si cui plusq̄ per. l. j.

Sed quod diximus. In isto vltimo. §. huiꝰ l. cū se. exponit̄ qd̄ dictum est in superioribꝰ ⁊ quedam adijciunt̄. vos habuistis vsuf. promittit vti ⁊ frui arbitrio boni viri ⁊ qd̄ finito vsuf. restituet qd̄ in re extabit. Dicet aliquis quare promittit qd̄ in re extabit non ipsam rem ratio est illa: qꝛ dominus rei stipulat̄ ⁊ nemo potest stipulari rem suam. Vnū sciatis qd̄ stipulatio committit̄ ad exti. quid si vsuf. posset vsum interrumpere non fecit tenebit̄ ad estimationem debet promittere de restituendo qd̄ inde extabit finito vsuf. quocūqꝫ casu siue morte vel ca. di. vel nō vtēdo: sed si non cepit vsuf. committetur stipulatio. hoc dicit. [diximus] in princ. huiꝰ. l. [videtur] quia dare est ⁊c. vt. j̄. de v̄. ob. l. j. in fi. ⁊ qd̄ verū est ⁊c. insti. de act. §. itaqꝫ. sed potest stipulari sibi restitu vel tradi. j̄. de verborū ob. l. nemo stipulat̄ ⁊. l. si rem meam. [interpellare] de qua interpellatione loquitur de naturali vel ciuili. de naturali non videt̄ loqui quia fit per deiectionem. j̄. de vsuf. l. naturaliter. de ista si rem in qua habeo vsumfr. alius possideat ⁊ non deijcio: de ista non poterit bene reprehendere proprietariꝰ: qꝛ habeo obtemperare. l. qꝛ nemo debet recipere vltionem. C. de iudeis. l. nullus ⁊ qꝛ parcit̄ mihi si volo parcere pudori meo. j̄. de admi. tu. l. sicut p̄terea sicut deiectio mea non noceat proprietario. j̄. de vi ⁊ vi ar. l. iij. lꝫ secus sit si deijciatur seruus meus vel colonus. j̄. de acqui. pos. l. iiij. §. qd̄ si ita si proprietarius deijcitur non nocet mihi petenti de ciuili nō potest loqui. tū qꝛ vsuc. non interrumpit̄ lit. cont. j̄. de vsuc. ꝓ emp. l. ij. in fi. tū qꝛ interruptio facta ab vno proficit alijs. j̄. de diuer. ⁊ temp. pres. l. inter quattuor: tū qꝛ non poteram petere cū non habebam mandatū. s̄. de neg. ge. l. si pu. in fi. potest dici qd̄ intelligit̄ de ciuili interruptione. si tu dicis vsuca. non interrumpit̄ lit. conte. Rū. si loquimur de vsuca. rerū immobiliū falsum est. s̄. de rei ven. l. more. si de vsuc. rerū mobiliū. non rumpit̄ de rigore interrumpit̄ quantū ad effectū. s̄. de iudi. l. si pars si obijcit interruptio facta ab vno proficit alij. Rū. facit nomine proprietarij. si obijcit quomodo potest facere nomine proprietarij cū careat mandato. Rū. hic est casus ex quo potest facere sine mandato cū custodia rei pertineat ad eū sic alios casus. not. s̄. de ꝓcur. l. non solū. §. q̄ aliena vel dicā qꝛ vsuf. erat coniūcta persona. s̄. de ꝓcu. l. sed ⁊ he. in primo rū. Alij dicūt qd̄ hic vsuf. erat ꝓcurator ꝓprietarij: sed certe si esset ꝓcur. haberet mandatū nō teneret̄ ex illa parte qd̄ nō esset fruitꝰ arbitrio boni viri: sed ex illa parte qd̄ mandatū nō implesset. j̄. man. l. si re. §. j. Vel pōt dici eoipso qd̄ vsuf. habet licentiā de vtēdo arbitrio boni viri. ergo est ei cōcessum qd̄ possit vsuca. interpellare lit. cont. qꝛ cū quid concedit̄ ⁊c. s̄. de iur. om. iu. l. ij. [amittit̄]. C. de vsufru. l. corruptionē. [accipiemꝰ] improprie. j̄. de cōdi. ⁊ demō. l. titio. ⁊ s̄. quibꝰ mo. vsuf. am. l. j. [pertinere] vt qꝛ incipere nō potuit in preal. l. [qd̄ nec ceperit] vbi est istud: ponamꝰ vsuf. est legatus a te sub cōditione pendēte cō. non cedit dies eius. vt. s̄. qū dies vsuf. l. vna sed istud nō est bonū exemplū: qꝛ si pendente cō. tradis transit dn̄ium. j̄. de so. l. sub conditione. j̄. de iur. do. l. dotis. in fi. ⁊. l. seq. quare pōt dici legatꝰ est vsuf. sub cō. tu putans legatū purū tradidisti mihi erras non transfert̄ dominiū. j̄. de condi. ob cau. l. iij. §. subtilius certe si desinit vsuf. qꝛ nondū cepit potero conueniri si fecero deteriorem rem.

Si vsufr. Ponit certos casus in quibꝰ lꝫ committat̄ stipulatio obstat exceptio q̄d si vsuf. legatꝰ recepitꝰ est hic si interueniat stip̄lo lꝫ aliquo casu cōmittat̄ obstat exceptio: sed si legat̄ tibi vsuf. si liberos habueris si incipis hr̄e ꝓprietatē obstat exceptio: sed si heres alienauerit proprietatē ⁊ postea inheredat vsuf. amittitur: qꝛ equitas suadet ex tali stipulatione non posse experiri. hoc dicit. [sit] qꝛ esse potest. s̄. q̄. mo. vsuf. am. l. i annos. [exceptio] doli q̄ generalis est. j̄. de do. ex. l. ij. §. general'r. [pōt] facit. s̄. de vsuf. l. si vsuf. ⁊. l. si cui.

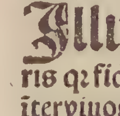

I fructuarius. Habebā vsumf. in re aliqua ⁊ cautione tibi prestita effectꝰ sum proprietariꝰ confusus est vsuf. sed q̄d si agis mecū vel ipso iure nō debet dari actio vel si det̄ dabit̄ mihi exc. vnū sciatis in ista cautione dꝫ adijci ꝙ fructuariꝰ dolū malū non committet ⁊ cū fiat mentio doli mali omnis dolus videt̄ comprehendi. Sed q̄d erit legatꝰ est vsus sine fructu nunq̄d debet satisdare sic. sed si legat̄ habitatio vel opera serui debet cautio interuenire: sed si legat̄ redditꝰ predij debet interuenire: qꝛ lꝫ vindemia pertinet ad vsuf. debet cautio interuenire: qꝛ lꝫ ista legata pereant morte ad heredē non trāseūt: h. d. [propter confusionem]. s̄. si vsuf. pe. l. vti. [in factū] si esset de patronis vel parentibꝰ. j̄. de do. exc. l. apud. §. aduersus [patris] sed nonne finit̄ vsuf. minima ca. di. quomodo transit ad p̄rem insti. de acqui. ꝑ ar. Rū. hoc dictū est habito respectu ad noua tempora ſm q̄ non perijt minima ca. di. C. de vsuf. l. vl. [sine vsu]. i. sine seruit̄. vsus non sine commoditate. s̄. de vsu. ⁊ ha. l. ꝑ seruū. §. ij. [non mutat̄]. s̄. ti. j. l. si habitatio. ⁊. j̄. de vsuf. l. ij. [que legata] referatis ad legatū vsuf. ⁊ habitationis non ad legatū opere hominis. j̄. de vsuf. le. l. ij.

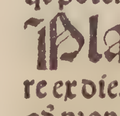

I vsufr. nomine ⁊c. Mere fuit tibi vsuf. constitutꝰ ⁊ res fuit tibi tradita ad vtendū ⁊ fruendū ⁊ omissa cauṫ. nunquid proprietarius poterit rem vendicare sic: ⁊ si excipias de re tradita replicabit de dolo: qꝛ non debes vti nisi caueas: sed etiam ip̄a cauṫ. potest cōdici. h. d. [vendicare]. s̄. de vsuf. l. si vsuf. ⁊. l. si vnꝰ. [poterit]. s̄. de vsuf. ea. re. l. hic.

Cum vsufru. Si legat̄ tibi vsuf. pecunie dn̄ tradit̄ pecunia vsus nomine debes cauere de tanta pecunia restituenda finito vsuf. morte vel ca. di. qꝛ iste vsus alijs modis perire non potest. hoc dicit. [vsuf.] idest quasi vsuf. s̄. de vsuf. ea. re. que vsu consu. l. j. ⁊. ij. [casibus] accedit. s̄. de vsuf. ea. re. l. iusti.

I tibi. Testator alicuiꝰ rei vsumf. legauit eiusdem rei proprietatem mihi cui debes cauere an heredi an mihi: ⁊ certe mihi: sed q̄d erit legauit tibi vsumf. ⁊ mihi proprietatē sub condi. hoc casu debes cauere heredi ⁊ mihi: sed q̄d si legatus est tibi vsuf. mihi proprietas ⁊ est dictū si desinat ad me perueniat ad alium vtriqꝫ debes cauere: sed si legat̄ vsuf. duobꝰ coniunctim ambo debent cauere heredi ⁊ inuicem ne impediant se vti ⁊ frui hoc dicit. [est] non heredi: qꝛ ad hr̄dem non ꝑtinet ꝓprietas ⁊ proprietario est cauendū. s̄. eo. l. j. [heredi est] vt si desinat conditio ei teneat̄. [reddi] ⁊ sibi vere inuicem impediat. s̄. de vsuf. l. equissimum in prin.

I vsufru. In prin. huius. l. dicit̄: testōr in testamēto legauit vsumf. rogauit me restituere titio q̄s debet cauere vtrū ego an titiꝰ: ⁊ videt̄ qd̄ debeo agere cū hr̄de ⁊ ei cauere titius mecū: ⁊ mihi cauere: tū de equitate istud videt̄ si habeo aliquaꝫ spem vsuf. vti fideicommissariꝰ caueat hr̄di ⁊ mihi: alioquin debet domino cauere proprietatis: qꝛ vbi non est spes qd̄ vsuf. ꝑueniat ad me recta via transibit in fideicom. h. d. [rogatus] ⁊ ita in ꝑsona titij valet tuitione pretoris. s̄. qui. mo. vsuf. am. l. j. [dicere] causa circuitus vitandi. vt. j̄. de condi. inde. l. si dn̄s. [redire] qꝛ hic testator dixit ꝓprietatis causa circuitus vitandi.

Illud. Siue aliquis habet vsumf. mero iure: qꝛ est constitutꝰ inter viuos dꝫ cauere siue habet tuitōe p̄toris qꝛ fideicommissariꝰ est dꝫ cauere. h. d. [ip̄o iure] qꝛ ꝯstitutꝰ īter viuos vel rogatꝰ est [p̄toris]. s̄. q̄. mo. vsuf. am. l. j. [suscipe] qꝛ poterit res vendicari ab eo: ⁊ cautio ꝯdici. s̄. e. vsuf. noīe.

Plane. In. §. isto ponit̄ casus in quo vsuf. non cauet. ⁊ est talis ponamus testōr legauit mihi vsumf. pure ex die. i. post annū eiusdem rei proprietatem: hic certum est qd̄ proprietas redibit ad me adueniente die: vnde non interest

proprietarij

proprietarij qd caueam sibi vnde sibi cauere nõ debeo.h.d.[ex die].i.post annum[peruenturam]vnde qr certũ est non videt̃ proprietarij interesse ideo non cauendũ.Sunt alij casus in qui bus nõ cauet vsuf.C.de bo.que lib.l.cum oz.§.non autẽ.Item si relinquitur fisco vsuf.vt.j.vt le.no.ca.l.j.§.si fisco.Item si proprietarius pacto remittit cauť.qd esse non potest:qr licet alicui renunciare ₰c.s.de pac.l.pactum si est inuenire tres casus:ergo male dixit pla.qd satisdatio est de substantia vsufru.vt dixi.s. de vsufr.l.j.

Si vestis. Testator legauit mihi vsumfr.talis vestis heres tradidit ad vtendum ꝛ fruendum ca ui ei postea vtendo veste sine dolo culpa mea deterior facta est nunquid de ista deterioratione teneor heredibus.R̃ñ.qd non hoc dicit.[attritam].i.deteriorẽ factam:qr hoc habet euenire ex qualitate rei ꝛ cursu temporis.

Si plures. Si legatur tibi vsuf.alicuius rei ꝛ proprietas pluribus:certe tu debes satisdare cuilibet dominorum pro parte sua.hoc dicit.[stipulabitur] de vtendo arbitrio boni viri.facit.j.de du.reis.l.iij.ꝛ.l.ea q̃.§.j.

Si serui. Si seruus erat communis tibi ꝛ alij illius serui legasti mihi vsumfr.nun quid cauebiť a me heredi tuo:sic:quia pro parte est dominus:licet forte efficeretur res deterior alio mo do possit experiri contra me:nam si legaret̃ ei vsufru.quia esset tibi communis ad officium iudicis non pertinebit:ideo cautio interponitur.hoc dicit accedit.s.de vsufr.acc.l.pluribus.j.fa. mil.herc.l.ꝛ puto.§.j.

Si du. Si legatur alicui vsus domus debet caue re nec nocet qd ille cui legatur vsufruc.do mus potest inhabitare cum vxore ꝛ liberis suis.hoc dicit ista.l.[voluit].s.e.l.ij.ꝛ.l.sequenti.

Si vasorum. Paterfam.habebat multa vasa aurea ꝛ argentea quib' vtebatur reliquit mihi vsumfr.illorum vasorum:nun quid debeo cauere heredi cautione introducta per senatuscon.hoc est de estimatione reddenda finito vsufru.non: quia vsufruc.potest esse in vasis:sed vasa vtendo nõ consumun tur:sed debeo heredi prestare cautionem ex hoc edicto.si autez heres tradat vasa sine cauť.poterit vendicare nisi caueam vasa non poterit condicere alia condictione q̃ furtiua:qr nemo con dicit rem suam preter q̃ a fure.hoc dicit.[cautio].s.de vsufr.e. l.j.ꝛ.l.hoc senatus.[a fure]vel raptore.ꝛ intelligatis nulla cõ dictio que fit sub sole competat alicui pro re sua nisi sola condi ctio furtiua que degenerat:quare quia est cõdicere cum denun ciatione dicere illam rem.instituť.de acť.§.appellamus.quid est dare accipientis facere.j.de ver.oblig.l.vbi.ꝛ quod meuz est ₰c.instituť.de acť.§.sic itaq̃.igitur nulla condicť.preter condi ctionẽ furtiuã datur vero domino pro re sua.hic degenerat con dictio furtiua vt hic:quia in re furtiua soli domino condictio competit infra de condi.furtiua.l.j.licet non posset condicere rem suam possessionem sic infra de condi.inde.l.indebiti.§.sed si nummi.ꝛ.l.si in area.od.

¶Explicit liber septimus.

¶Incipit liber octauus.

¶De seruitutibus. Rubrica.

¶Rub.ista continuat̃ ad superiora:qr seruiť.alie sunt personales vt vsuf.vsus habitatio de quibus dictũ est.s.alie reales vt seruit.vrbane ꝛ rustice.j.e.l.j.ex quo iurisc.posuit de personalibus merito annectit de realibus:ꝛ ideo dicit rub.de seruit.s. realibus videamus.Et no.qd tractatus iste de serui.qui durat vsq̃ ad librũ si qua.pau.diuidiť in has partes.primo poniť generalis ru.de serui.in qua ponunť generalia omniũ seruitutũ. postmodũ tractat̃ de seruit.vrbanis in seq.rub.tractat̃ de rusti cis seruit.verum qr seruit.vrbane ꝛ rustice aliqua cõmunia habent ꝛ aliqua dissimilia poniť rub.verũ qr seruit.petunť ꝛ vendicant̃ ꝛ per confessoriã poniť rub.si ser.ven.verũ qr seruit.con stitute habẽt perdi.poniť rub.quibus modis seruitutes amittant̃.Sed diceret aliquis:domine quare hec tangitis hoc in rub. respondeo ideo tango in rubrica:qr in textu non aperte dr̃ nec vlla glo.dicit ꝛ dñs az.qr inuenit neglectũ ꝛ in summa nõ potuit qd est seruitus:ꝛ est seruitus quoddã onus a predio debitũ vel a re rei debitũ legitime constitutũ vt ista descriptio colligiť j.cõ.pre.l.j.vbi dr̃ nõ potest esse seruiť.nisi sit prediũ a quo debeat̃ vel cui.vel põt ita describi seruitus est ius quoddã introductũ quo p̃diũ predio seruit.nã ius introducit qd prediũ p̃dio possit seruire certis modis si ɔstituiť legitime.j.e.l.vna in prin.

1 ☞Seruitutum alie personales alie reales.
2 Seruitutes que debentur persone a re que sint.
3 Seruitutes que dicantur mixte in personam ꝛ in rem.
4 Opera serui an sit seruitus personalis.
5 Seruitutes quare dicantur reales.
6 Seruitutes que debentur rei a persona que sint.

Seruitutes aut persona rũ sunt vt vsus ₰c.]iurisc.tractatur' de seruit.
1 hac.l.ponit quandã diuisionẽ serui.dicẽs † ser uit.alie sunt personales vsuf.alie prediales vel reales vt rustice vel vrbane.h.d.[personaliũ] i.personales siue persone debite vt vsus ꝛ vsuf.[rerum].i.reales:ꝛ melius dixisset iurisc.si dixisset aut sunt prediales:quare magis congrue videte nomen rei generale complectiť mobilia vt sunt libri ꝛ se mouentia vt sunt equi ꝛ immobilia vt sunt predia ꝛ res.vt.j.si cer.pe.l.j.ꝛ insti.de rebus corporalibus ꝛ incor. certum est qd seruitus non potest constitui in libro nec in equo sed bene in predio:quia nomen predij est strictius q̃ nomen rei qd complectiť immobilia dumtaxat.vnde melius dixisset serui tutes sunt aut prediales aut personales:qr seruit.debent̃ predijs:ꝛ a predijs.Circa diuisionem istam que pulcra est insistamus aliquantulũ ꝛ eam extendamus iuriscon.continuando se ipsum breuiter loquitur dicens Seruit.aut sunt p̃sonales aut reales:sed nos magistraliter pinguius loquimur seruitus alia debet̃ persone a persona alia debet̃ persone a re:alia debet̃ rei a re:alia debet̃ rei a persona seruitus.alia debetur persone a p̃sona.vbi gratia:si sticus est seruus meus arethusa ancilla mea hic debet̃ seruitus persone a persona.Seruus meus persone debet seruit.ꝛa persona sua:vnde describiť seruitus.Seruitus est constitutio quedã constituta iure gen.qua quis subijciť dominio alieno contra naturam.s.de sta.ho.l.libertas.§.seruitus ꝛ est hic vere personalis seruitus.s.de sta.ho.l.iij.§.fin.ꝛ.l.seq. Et de ista personali seruit.non agiť in isto tractatu:sed in illo
2 ti.s.de sta.ho.ꝛ insti.de iur.perso.† Sunt alie seruit.que debentur persone a re vt est vsuf.vsus habitatio q̃ debent̃ persone vsu fructuarij ꝛ vsuarij:sed debent̃ a re in qua vsuf.vsus habitatio constitut' est.Et de istis personalibus dictũ est in superiori libro de vsuf.de istis loquitur prima disiuncta huius.l.vnde ser uitus que debet̃ persone a re dr̃ personalis:quare qr debetur p̃ sone ꝛ q̃ extinguiť cũ persona morte vsuf.ꝛ vsuarij extinguiť.C. de vsuf.l.corruptionem ꝛ.s.de vsuf ha.l.si habitatio.cur magis denominatur personalis q̃ a re a qua debet̃ ne dicat̃ predialis Ratio est duplex:quia habet extingui extincta persona cui debetur vel est alia:quia res sunt introducte propter personas.s. de sta.ho.l.j.ꝛ.ij.ꝛ ideo a digniori seruit' a persona denominat̃
3 vt ita dicat̃ personalis † quedã dicunť mixte in personam ꝛ in rem:in personam qr persone debentur:in rem qr a re debentur: sed certe ista.l.denominat seruit.istas personales non mixtas.
4 de opera serui q̃d dicemus † est ne seruit' personalis primo mo do puta debita persone a p̃sona.est scd̃o modo debita a re p̃sone.dico.qd op̃a serui nõ est seruit' p̃sonalis primo modo:quia tunc est debita p̃sone a p̃sona cũ quis est seruus meus:sed certe bene possum habere opam in seruo alieno si dñs legat opam in suo suo.s.de op.ser.l.j.denuo non p̃sonalis scd̃o modo debita p̃sone a re.ideo dr̃ p̃sonalis qr extinguiť cum p̃sona cui debetur.s.de vsu ꝛ ha.l.vsus.sed op̃a s̃ui extinguiť cum persona a qua debet̃.s.morte s̃ui.j.de vsuf.le.l.ij.alique s̃uitutes debent̃ de re ad rem sicut sunt vrbane ꝛ rustice:nam si non licet tibi prediuz altius tollere ne obscuret lumina mei predij hic res tua de bet s̃uit.rei mee.j.de ser.vr.pre.l.j.ꝛ.ij.Itẽ si lz ire ꝛ agere p̃ fun dũ tuũ res tua dz s̃uit.rei mee.j.de ser.vr.pre.l.j.vñ dicunť rea
5 les vt ptz in scd̃a disiuncta hui'.l.ꝛ † dicũť reales qr rei a re debent̃ ꝛ sequunť rem cui debent̃:ꝛ aqua cũ transeat in singularẽ successorem.j.de ser.ru.pre.l.vna.§.itẽ.ꝛ.l.itẽ si fundus:ꝛ iste ser uit.non p̃dunť morte vel ca.di.qr p̃dia sunt p̃petua:igiť nõ mo ri vel statũ mutari.j.qui.mo.s̃ui.l.vna.sed p̃dunť nõ vtendo.C. e.l.pe.vel confusione.j.queãd.ser.am.prime s̃uit.que debent̃ p̃ sone a p̃sona p̃dunť manumissione.insti.de libertinis.scd̃e per dunť morte vel ca.di.vel non vtẽdo.ꝛ iste q̃ debent̃ rei a re licet sint reales tñ cõtẽplatione p̃sone sunt introducte.ꝛ idõ lz cedere res sicut in fructu:ptus hõis non ẽ.s.de sta.ho.l.j.ꝛ.ij.s.de
6 vsuf.l.vetus.ꝛ.j.de vsur.l.in pecudũ.† Sunt alie s̃uitutes q̃ de bent̃ rei a p̃sona vt sicut est exemplũ de s̃uit.que debent̃ rei ad p̃ sonam dicit testator damno s̃uũ meũ talẽ vel libertũ meũ talez vt post mortẽ meam lucernã ad monumentum singulis dieb' debeat accendere vel solẽnia mortis peragere ad mortẽ meam.j. de ma.testã.l.meuio.Item aliud exẽplum dicit testator:dãno heredẽ meũ vt in dote vel causa dotis debeat annuatim hoc da re.hic debet̃ a p̃sona rei causa dotis.j.de condi.ꝛ de.l.titio.sed

sed verius puto in isto quarto membro non sit seruitus que debeatur rei a persona: sed est quedam obligatio personalis: sicut si promitteres debere. xx. singulis annis p caligis. accedit. ff. e. l. vt pomum in prin.

Unus ex dominis. Vos. s. l. j. habuistis quandã generalẽ diuisionẽ in ista. l. ponit̃ quedaz generalitas rc. circa seruit. r est talis: si duo sunt domini earundem edium vnus eorum sine alio in sua dimidia pro indiuiso nõ põt constituere seruit. ideo quia seruitus predialis est indiuidua: r sic non põt in parte diuisa constitui. h. d. [non põt] in edibus communibus sine cõsensu alteri⁹: quare non audite: si duo habẽt domũ cõem pro indiuiso vnus non põt constituere sine alio si posset ergo prediũ esset pro parte liberũ pro parte seruum qd esse non põt: sicut homo. ff. de li. ca. l. duobus cũ omnis seruitus sit indiuidua. excepto vsu. ff. ad. l. fal. l. j. §. si vsus. si vnus constituit nõ est seruitus: sed iste qui cõstituit non potest phibere eo vti. ff. cõia pre. l. per fundũ si alio cõstituente incipit nunc esse seruitus. ff. cõia pre. l. receptum. licet autẽ in parte diuisa nõ posset constitui seruitus nec acquiri. ff. e. l. p parte r. ff. de ser. ru. pre. l. si vnus r. l. titius tamẽ in parte diuisa potest constitui r acquiri. quia ex quo deuenimus ad certam partem vnum predium conuertitur in plura. ff. e. l. ad certam.

1 Seruitutes possunt imponi solo r superficiei. vel sit seruitutes possunt diminuere soli vtilitatem r superficiem.

1 **Seruitutes prediorum.** † Posuit nobis duas generalitates r vnã diuisionẽ: modo ponit aliam generalitatẽ r aliam diuisionem: r dicit iurisc. seruit. alie cõsistunt solo alie in superficie. h. d. [in solo] vt sunt seruit. rustice vie itineris r iact⁹ aque duct⁹. ff. de ser. ru. p. l. j. [in superficie] .i. in edificio nã edificia domus cõsistunt ex solo r ex supficie ẽm legistas ẽm grammaticos consistunt ex solo r tecto r parietibus: ita deberẽt dicere r ex picturis. ff. de vsur. l. eum q̃ vnde alie in superficie consistunt vt sunt seruitutes vrbane vt non liceat domum tuam altius tollere r alie. ff. de ser. vr. pre. l. j. r. ij. r per totum.

1 Seruitus non potest extingui tempore vel conditione neq; constitui ex tempore ipso iure sed ope exceptionis.

1 **Seruitutes ipso quidẽ iure.** † Ista ẽ subtilissima. l. valde q: tractat de his que cõsistunt in intellectu nõ rei demonstratione: r tractat̃ in ea de apicibus iuris. tñ subdiuidatis. l. istam r aduertatis casum vt dicam r quedam ṽba limitata que dicã extra casum optime intelligetis r glo. obscuras hic positas per dominuz Jo. r az. Lex ista tria dicit principaliter. Primo dicit seruit. debere constitui pure non ex tẽpore a pasca in antea non ad tps vsq; ad pasca non sub cõdi. q̃diu volã. non sub conditione extinctiua in cuius euẽtu extinguat̃ seruitus: r debẽt pure constitui r cum quadã perpetuitate cum predia sint perpetua: ergo si cõstituant̃ sub cõdi. extinctiua vel ex tẽpore vel ad tẽpus nõ valent tñ de equitate valẽt vnde si ille cui constituit̃ velit vendicare seruit. cõtra pactum appositum in seruit. obijcit̃ excep. doli mali: r hoc cassius refert sabinum rñdisse. Et dz qd in serui. modus vtẽdi seruit. põt adijci. ecce possum tibi constituere in fundo meo seruit. vie vt vtaris vehiculo italico qd est non ferratũ: non gallicano qd est ferratum. vel possum cõstituere seruit. ne vtaris vehiculo per fundum meum vel possum tibi cõstituere seruit. act⁹ adijciendo hũc modũ vt vadas pedes tñ vel eques tñ. vel etiã possum dicere constituo seruit. actus per fundum meum ita ne tale animal ducas. s. caprã: sed r põt adijci talis modus: constituo seruit. per fundũ meum: sed nolo qd liceat tibi traijcere lapidem sed carbones: q: res leuis est. Tertio r vltimo obijcit̃ ad primum dictũ r breuiter rñdeo. tu dixisti seruit. cõstitui pure r cum quadã perpetuitate: igit̃ de rigore iuris nõ põt constitui ex die vel ad diẽ: sed nonne constituit̃ quotidie vt quis vtat̃ alternis diebus r alternis horis: ergo ex die r ad diẽ hic rñ. istud pertinet ad modum seruit. non autẽ ad temporis causam. q. d. non põt constitui ex tempore vel ad tps: sed videt̃ constitui pure: vt quis possit vti alternis diebus vel alternis horis tñ non cõtinuis dieb⁹ vel horis. [modũ] incipit scdm dictum huius. l. [interualla] incipit tertiũ r vltimum dictuz [ipso iure] .i. de rigore vel subtilitate iuris [ex tempore] ṽbi gratia. cõstituo seruit. itineris in fundo meo vt habeas seruit. itineris in predio meo vsq; ad pasca nõ vz: q: cum predia sint perpetua dz haberi seruitutes r eas deberi perpetuo [neq; sub cõdi.] ṽbi gratia: cõstituo seruit. vie itineris vt valeat q̃diu volã: nõ valet de iuris subtilitate: quare q: inueniret̃ cõstituta ad tps q̃diu volã: r post tps qñ nollẽ desineret eẽ: igit̃ debet pure cõstitui vt omni tempore debeantur qd si verum est: ergo nec ex tempore vel ad tempus nec sub condi. illa q̃diu volã. sub. aliud q̃ maiores nostri excogitauerunt: nec sub condi. q̃diu volã: vel sub condit. extinctiua: in cuius euẽtu seruitus cõstituta extingueret̃. ṽbi gratia: habeo predium meum iuxta tuum cõstituo tibi seruit. per p̃dium meum ad predium tuum sub illa condi. si p̃dium meum redemeris. ista cõstitutio est facta sub condit. extinctiua: in cuius euentum si eẽt seruitus pure cõstituta extingueret̃: ergo in eius exñtia incipere nõ põt si redimis predium meuz: q: effectus est dñs vtriusq; predij. vt. ff. de ser. rub. pre. l. si quis edes si ergo pura seruitus cõstituta extinguit̃ si predium meum redimis ergo non põt cõstitui super illa cõdit. constituo tibi seruit. per p̃dium meum ad tuum si eum redemeris [sed tñ] hic custodiatis vos dixi de iuris subtilitate non põt cõstitui seruitus ex tẽpore vel ad tps sub condictione q̃diu volã. hoc idẽ est de iuris rigore: sed de equitate cõtra est q: si est cõstituta seruitus ex tẽpore vel ad tẽpus vel sub cõdi. q̃diu volam intelligit̃ constituta pure r perpetuo. tñ q: equum est pactum seruari si velles vẽdicare seruit. illam tibi occurrit̃: q: dolo facis qui vis vti cõtra tenorẽ pacti: si illo tẽpore velles vti postq̃ cõstituẽs desinit velle occurritur tibi per exc. doli vel pacti. [adijciant̃] q: si constituit̃ a tẽpore vel ad tẽpus vel sub cõdi. q̃diu volã. intelligit̃ seruitus constituta pure r perpetuo. [per pacti vel doli] ideo dicit per pacti vel doli ex. q: si persona extranea cui constituta est seruitus vellet vẽdicare repellit̃ exc. doli que est generalis. ff. de do. ex. l. iij. §. generalr̃ si est de parẽtibus repellitur pacti exc. ff. de do. ex. l. apud iul. §. aduersus si ista ṽba limitata intellexistis a me intelligetis quicquid dicemus extra glosas. [modum] incipit scdz dictum. q. d. licet tẽpus r conditio non posset adijci tñ modus bene põt adijci. [seruitutibus] constitutis vel cõstituẽdis. [vehiculi] q̃dam genera vehiculi sunt deteriora vt sunt gallicana q̃ sunt ferrata: sed italica non: r hic est vnus modus constituẽdi [vehiculi agat̃] .s. italico nõ gallicano. [vel non agat̃.] hic est alius modus constituẽdi [res] .s. leues. non graues sicut traijcere lapidẽ vel plaudrum. i. gissum. [interualla] incipit tertiuz dictum qd est oppositio. r rñ. ad primum dictũ dicit aliquis vestrum dixisti non põt constitui seruitus ex tẽpore vel ad tẽpus sed probo cõtra nonne possum cõstituere seruit. alternis dieb⁹ r horis sic. s; rñ. qd illa ṽba non ptinẽt ad tẽpus sed ad moduz: vñ exponetis. [interualla] apposita in constituẽdo serui. vt q̃s vtat̃ alternis diebus vel horis. [seruitutis] q: intelligit̃ constituta pure r ex interuallo. verum si continuis diebus vel horis vult vti occurrit̃ ei per exc. doli vel pacti Casum r expositionẽ littere potestis intelligere amodo veniamus ad glo. iurisco. dicit qd seruitus nõ põt cõstitui ex tẽpore vel ad tẽpus vel sub condi. sed probo cõtra nonne pos. rei tue potes trãsferre pure. sic. ff. de acquir. pos. l. absenti. §. si quis r dñium rei. ff. de sol. l. sub condi. r. ff. de iur. do. l. dotis. r. l. vbi ergo r seruitutẽ: q: dum cõstituit̃ seruitus induco in pos. rei. ff. de vsur. l. iij. in prin. dũ transfertur poss. rei dominus huitutis sum. Ad quod dicetis tribus modis licet ista multũ obscure Jo. r Az. tangant hec pos. bene potest tradi pure r sub conditione quare q: possessio nõ est ppetua cũ solo animo perdat̃ r in animo corpore. ff. de acquiren. possesl. l. possideri. §. in amittẽda. vnde si intuemur singulas res quis possidet vno tẽpore istam domũ quis alio tempore. insup dominiũ põt transferri pure r sub conditione q: dñia non sunt ppetua s; seruitutes. ideo cõstituunt̃ pure: q: p̃dia sunt ppetua in re. vnde si vnũ subijcit se alij p̃dio debet subijci cum sua perpetuitate. sic r scdo modo potest dici seruitus potest constitui pure r sub cõditione in cuius euẽtu consistit cõditio non deficiat. vnde sicut possum costituere seruitutem pure ita sub cõditiõe si impator intrauerit italiaz vt in eius existentia incipiatur conditio vel seruitus. sic loquunt̃ leges contra. sed seruit⁹ non potest constitui sub conditione extinctiua. dicitur conditio extinctiua r cum existentia deficit conditio. de extinctiua condit. notabitis duplex exẽplum. vnũ ponitur in litera: si cõstituo seruitutem itineris actus p fundum meũ ad tuuz quamdiu volam statim cum desino velle deficit seruitus. vel ponatis exemplum si pure constituo seruitutẽ per fundũ meum ad tuum si redimis fundum meũ extinguitur seruitus vt dictum est. si ab initio ita cõstituo seruit. si redemeris fundũ meũ nõ valet: q: si pure cõstituta esset redimere fundũ meũ extinguit̃ seruitus. ergo sub ista cõditione extinctiua nõ põt cõstitui. vel dicatis tertio mõ sicut dicit lra: q: p̃dia sunt ppetua r semper duratura: ideo est qd debẽt pure de iuris subtilitate: sine die cõstitui r perpetuo debere: s; possidere r dñium hr̃e est tpale: verũtamẽ de eqtate vbicũq; ostituit̃ in diẽ vel ad diẽ vel sub cõditione intelligit̃ cõstituta pure. sed si ille cui est constituta vellet vti post diẽ vel ante diem occurritur per doli vel pacti exce. sic equitas preualet rigori iuris. sic. C. de iudi. l. placuit.

Seruitus

1 Seruitus predialis potest constitui eisdem modis quibus personalis.

1 Ita. † Quibus modis potest vsuf. et vsus constitui eisdē modis seruitus vie actus aqueductus potest constitui. h.d. quid differat ista tria habetis. j. de ser. ru. pre. l. j. [diximus] cōstitui inter viuos et in vltimis voluntatibus. s. de vsuf. l. iij. sic iste seruitutes possunt constitui [fere] ideo dicit qr seruitus vsufr. potest constitui in parte diuisa et indiuisa. s. de vsufr. l. iiij. in fi. sed cetere seruitutes sunt indiuidue. s. l. prox.

Usus seruitatis. Licet de rigore iuris nō possit seruitus constitui ex tēpore vel ad tēpus, sub condi. tamē vsus seruientium tēporibus secerni potest. vnde possum constituere ita seruit. vt in fundo meo vt liceat tibi ducere aquam a tertia vsq ad decimam horam: et hec perpetuo constituitur non ad tempus hoc dicit. [vtatur] et hec non dicitur constituta ad tēpus: sed adiectus modus seruituti. s. l. proxi. in fi.

Ad certam. Licet ego non possim constituere seruitutē ad fundum meuz pro indiuiso vel acquirere remissionē seruit. pro indiuiso tamē ad certam partē sic. h.d. [ad certam partē] scz diuisaz vbi gratia possum ita dicere cōstituo serui. vt in dimidia fundi mei versus orientē possis venire per fundum meum ad fundum tuum similr si predium meum totum deberet fuit. predio tuo posses remittere pro diuiso dimidiam. [potest] .s. pro parte indiuisa. s. e. l. ij. et est ratio: qr inconueniēs esset p̄dium pro parte liberū pro parte suum. j. de li. ca. l. duobus sed ad partē certam sic: cuz de estimatione patrissa. constituatur fundus: et dixi. s. de vsuc. l. vsus pars.

Eius. Quia lz mihi constituere fuit. cloace ad tuam: certe pōt et pōt eē rustica et vrbana: si inter domum meam et tuam est androna potes constituere seruit. vt liceat mihi facere cloacam. Item potest esse rustica: si inter predium meum et tuum velim facere. j. de ser. ru. pre. l. j.

1 Seruitus non potest imponi predio que non respicit vtilitatem alterius predij.

1 Ut pomum. † Tu habebas pulcrum viridarium vis constituere fuit. vt possim intrare viridarium tuū et ibi decerpere pomuz: nunquid ista fuitus pōt constitui nō: qr nō debetur predio a predio sed a predio persone: ideo fuitus predialis esse non pōt. h.d. [fuitus] .s. predialis sed personalis sic: qr bene posses in viridario tuo constituere vsumfr. s. de vsuf. l. iij. et tunc deberet a re psone. s. e. l. ij. sed non pōt esse predialis: qr necesse est qd debeatur predio. j. cōia pred. l. j. Sz dic mihi possem te ita obligare si habebam p̄dium possum ita prouidere mihi qd possum decerpere pomum in fundo tuo: certe sic duobus modis. vno modo si vēdis vel donas fructus in fundo tuo. alio modo promittes per stipu. sub pena. c. marcharum qd promittes decerpere pomum: tunc est obligatio personalis: sicut si promitteres dare. xx. singulis annis pro caligis.

1 Seruitus retinetur pro parte licet ab initio pro parte nō constituatur.

1 Si predium tuum. † Predium tuum debebat fuit. predio meo redemi a te dimidiā p̄dij tui pro indiuiso extinguit fuitus oino: qr lz fuitus ab initio nō posset per te cōstitui: tñ pro parte pōt retineri. h.d. [partis] indiuise: qr emi a te dimidiā pro indiuiso [non poterat] vnde not. fuitus ab initio non pōt pro parte acquiri nec remitti. j. e. l. p parte: sed potest pro parte retineri qd est illa rōne: quia qd ab initio factū est legitime nō debet ex post facto irritari. C. de admi. tu. l. sancimus. Itē qd ab initio legitime constitutum est &c. j. de reg. iur. l. verum.

1 Uerba contractus debent ciuiliter intelligi et qui semel locum eligit variare non pōt vel sic ius seruitutis respicit fundum et quālibet partem eius idem in eius vsu ab initio sed cū p certum locum ceperit vti non poterit pena non variari.

1 Si cui. † Si constituo tibi fuit. simplr vie itineris inspecta cōstitu. per quālibet partem fundi mei poteris ire. sed inspecta vtilitate nō debes ire per medium fundi et per eum locum per quē fundū deteriorē facias: sed si elegisti vnū locum nō licet tibi variare: quia idē est in fuit. aqueductus si elegisti vnā viā ducēdi aquā nō licet tibi variare. h.d. [simpliciter] .i. nō determinato loco p quē liceat ire als simplici vsu. i. indistincte. [licebit] et hoc inspecta subtilitate verborū: qr idefinita &c. j. de ser. ru. pre. l. si seruit. [excipiunt] .i. excepta intelliguntur: et ideo in rescriptis papalibus intelligit inserta illa clausula si preces veritate nitunt sm canonistas. extra de rescriptis. c. ex parte. sm legistas nō. C. de diuer. re. pre. sac. l. vlt. vnde ninine infra triduū subuerteret in tellexit dñs tacite nisi ad penitentiam reuertat [verū est] sicut in serui. aqueducēde per riuū. vnde, no. in generali sermone quedam intelliguntur tacite excepta. j. de pig. l. obligatione. sed. l. videt cōtra. si elegi ire per vnā partē possim ire per aliā. j. quēadmodū ser. am. l. nō satis. §. si ego. Ad qd potest dici nō possum variare cū incommoditate vel si non est actū als sic. vt in. l. s.

1 Seruitus non potest acquiri pro parte et actus non perfectus vitiatur si deuenitur ad eum casum a quo non potuit incohari.

1 Pro parte. † Non possum acquirere fuit. fundo meo in dimidia pro indiuiso nec tu potes cōstituere: sed quid erit stipulatus sumviā ad fundū meum ante constitutā fuit. dimidiā fundi mei alienaui: nunquid corrumpit stipulatio sic: qr nō pōt pro parte ab initio cōstitui sicut nec legari. h.d. [tradit.] accedit. s. e. l. ij. j. tit. j. l. si vnus sed bene pōt p parte diuisa. s. e. l. ad certā. et que sit rō ibi dixi et p parte retineri. s. e. l. vt pomū. §. si predium. [corrūpit] ante fuit. constitutā sed ea constituta nō. qr potest p parte retineri. s. e. l. vt pomū. §. si prediū [pōt] erce pro vsuf. j. ad. l. fal. l. j. §. si vsuf. [valet] qr vtile per inutile nō vitiatur. j. si cer. pe. l. certi. §. pactum.

1 Seruitus non potest acquiri fundo ciuitatis.

1 Non dubito. † Seruus municipij bene potest acquirere seruit. p̄dio municipij. hoc dicit ista. l. [acquiratur] sicut per seruum priuati acquiritur domino: ita hoc casu. j. de acquir. pos. l. j. in fi. cum. l. seq.

1 In seruitutibus realibus si non valet quod ago vt ago valet vt valere potest.

1 Si tam. † Si demonstro tibi in fundo meo qd debeas habere viam p locum illum p quē vehiculum vel iumētum posset duci videtur iter vel actus constitutus: sed si constituo semitā talē p quam nō possit duci vehiculū: sed iumētum iter vel actus videt constitutus. h.d. Et no. q hz viā pōt ire pedes et ducere iumētuz sub se et vehiculum sub se et hastā in manu ferre et traijcere: q actū habet pōt ire pedes et eques et ducere iumētum seorsum a se vehiculum nō nec trabē nec hastā ferre in manu. qui iter habet potest ire pedes: vt colligit hic. et. j. de ser. ru. pre. l. j. et. l. inter viam.

Si iter legatum. Si tu legas mihi p fundum tuū iter et fundus est talis qd non possim ire nisi fodiam iter licebit mihi fodere ibi sternere. hoc dicit. [sit] in aliquo fundo lapidoso vel aquoso [ait] et ita colligit si concedit aliquid &c. vt hic. et. s. de iu. om. iu. l. ij. et. s. de pcu. l. addiscere. et l. ad legatum. et. j. de tutelis. l. qd or.

1 Incorporalia que non habent causam continuam nō vsucapiuntur.
2 Seruitutes non vere possidentur sed quasi possidētur.
3 Seruitutes non censentur p se sed accedunt rei.
4 Seruitutes que dicantur habere causam continuam et que interpollatam naturalem tamen et que causam interpollatam non naturalem.
5 In prescribēda seruitute non requiritur titulus.
6 Secus in vsucapione rerum corporalium et de ratione.

1 Seruitutes. † In. l. ista dicunt duo primo or: serruit. ru. pre. vsucapi vel p̄scribi non possunt qd habet cōtingere duabus rōnibus. Prima rō est lz accedāt p̄dijs q corporalia sunt ipse seruit. sunt incorporales vnde nō possident: qr incorporalia non possident: vñ non possunt prescribi. Habet contingere scda rōne: qr in vsuc. requirit continua pos. sed certe fuit. ru. p̄. continuam possessionem non habēt. nemo enim est qui cōtinuo posset ire et agere quin aliquo momēto interpelletur eius pos. dum sedet dum iacet scdm dictum vēdicat sibi locum in seruit. rusticis. Scdo dicitur idem esse in vrbanis. nam si habēt causaz interpollatam non naturalē non possunt vsucapi vel prescribi: licet accedant predijs q corporalia sunt ipse incorporales sunt vnde non possidentur et vsucapio et prescriptio sine pos. nō procedit. h.d. [rusticorum] dicuntur rustica predia ad agriculturā deputata siue sint in rure siue in vrbe: sed proprie dicuntur rustica qr maxime in rure et ita non loco sed qualitate vtēdi cognoscuntur. j. co. pre. l. j. et. j. de verb. signi. l. locus vrbana edificia q non sunt habitandi causa vt sunt tuguria et stabula nuncupantur rustica: qr accedunt rusticis predijs. j. de ser. ru. pre. l. ij. et. j. de pig. l. eo iure. §. stabula. vnde sunt seruit. rustice vie aqueductus. j. de ser. ru. pre. l. j. vrbane sunt altius tollere: vel non tollere. j. ti. j. l. j. et. ij. et. iij. [corporibus] .i. predijs [sunt] .i. seruit. qr

sunt iura que tangi ⁊ videri non possunt.s.de re.di.l.j.in fi.⁊ in stit.de rebus cor.§.fi.[non vsucapiuntur] .i.non prescribuntur nam nomen vsuc.olim erat commune ad vsuca.rerum mobilium ⁊ immobilium.j.de vsuc.l.eum qui tamē iure nouo vsuc.dr rerum mobilium prescriptio rerum immobilium. insti. de vsuc. in prin.⁊.C.de vsuc.trans.l.vna.⁊ hec est prima ratio: quia ipse seruit.accedunt predijs que sunt corporalia ⁊ ipse sūnt incorporales:⁊ incorporales nō possidenť.j.de acqui.re.do.l. seru⁹.§.icorporales.si non possidentur:ergo non prescribuntur:q: sine possessione ⁊c.j.de acqui.pos.l.sine possessiōe.Modo assignať scda ratio.vel ideo ⁊c.quis est em̄ qui continuo posset ire ⁊ agere cum in vsuca.requirať continua pos.vt patet in diffinitione vsuc.j.de vsuc.l.vsucapio sufficit querit̃ dominiū continua pos. igitur que continuo non possidenť non possunt vsucapi . [videatur]nam si homines vadunt de die non tamen de nocte: q: aliquando habent necesse quiescere.hucusq; durat primum dictum:⁊ loquiť in rusticis seruit. incipit scdm ⁊ loquiť in vrbanis.[idem ⁊c.]istud idem pōt referri ad prin.l.⁊ tūc est hic sensus.sicut seruit.ru.pre.⁊ si succedant corporibus incorporales sunt.idem in vrbanis seruit.obseruať potest referri ad proxi.dicta:sicut rustice seruiť.non possunt prescribi duabus rationib⁹ q: non possidenť:⁊ q: vsuc.requirit continuā pos.ita i vrbanis seruit.similiter alique vrbane seruitutes habēt causaz interpolatam nō naturalem:ergo non possunt vsucapi q: sine continua

2 pos.vsuc.non procedit.† Or circa.l.istam est aliquantulū insi

a stendum:qd vos habetis hic qd seruit.siue rustice siue vrbane[a] non possunt vsucapi vel prescribi ⁊ q: non possidenť: ⁊ q: non habēt cōtinuam posses.que in prescribendo requiriť.probo cōtra multis rationibus:q: prima propositio videť falsa non prescribuntur q: non possidenť.lex videť cōtra.q: seruit.sunt iura s.de re.di.l.pe.⁊.ll.dicunt iura possideri.s.de pet.hr̃.l.regulariter.⁊ seruit.possideri.j.co.pre.l.ij.Rñ.prima est vera serui.nō possidentur vere vnde possessio est ⁊c.j.de acqui.pos.l.j.cum seruit.sint iura igitur pedibus non tenenť:sed quasi possidenť intellectualr iuris fictione si possideo predium cui debeť seruitus videor possidere quasi seruiť.j.e.l.pe.⁊.j.si ser.ven.l.sicuti.§.aristo.⁊ ideo dicit.l.lz incorporalia non possidenť vere tamē quasi

3 possidenť.j.de acqui.re.do.l.seruus.§.incorporales.† Sed denuo videť qd vsucapi possint seruit.l.dicit seruit. posse vsucapi seu prescribi.j.de vsuc.l.si aliena res.Ad qd dicetis seruitutes p se nō cēsenť nec posset eē ſuitus sine pdio cui debeať ⁊ a quo: igitur per se nō censeť:si p se nō cēseť:igiť per se nō pscribiť nisi eo mō quo.j.subijciā vt.j.subijciā sic loquiť.l.nr̃a.sed ſuit.accedunt predijs igiť cum predijs possunt prescribi: sic intelligiť.l. cōtra ⁊ est simile interdictū vnde vi non habet locum de rebus mobilibus per se non possem conuenire te interdicto vnde vi. si deijcis me de possessione libri mei:sed si deijcis me de pos.fundi mei in quo erāt mobilia teneris.j.de vi ⁊ vi ar.l.j.§.illud.Sz denuo.l.videť contra.qd longa consuetudo obtinet vicē ſuiť. ergo videť qd seruitus longo tēpore prescribatur.C.eo.l.j.Ad quod dicetis pluribus modis. vno modo sic.qd dicit longum tēpus vicē seruitutis obtinere. exponiť vno modo longum. i. longissimum cuius non extat memoria. nam illo tempore prescribunť seruit.vt ibi ⁊.j.diceť.Uel potest dici qd ibi dr longa consuetudo obtinet vicem seruiť . remisse: ⁊ sic non prescribiť longo tēpore seruitus sed libertas.j.de ser.vr.pre.l.si edes.§.j. vel non prescribiť seruitus longo tempore q̄ habet causam interpollatā vt via ⁊ iter vt hic:sed prescribiť seruitus que hz causam continuā vt tigni immittendi vt in.l.cōtra . Ad so . huius

4 cōtra.ita distinguendū est.† Seruit. alie habent causam cōtinuā:alie interpollatā naturalē tamē:alie cām interpollatā non naturalē.hñt cām continuā:alie tigni immittēdi in pariete tuo tignū est cōtinue immissum.Or ponamus nō cōstituisti seruit. tignum immittendi bona fide immitto ⁊ habeo cōtinuo.x. vel xx.immissum:ista habet cām cōtinuā.Item seruitus oneris ferendi habet cām cōtinuā si non constituta seruit. ego submitto columnā tuam onerib⁹ mee domus ⁊ sic.x.vel.xx.ista habet cām continuā sicut est seruit⁹ altius nō tollendi.Item ducere aquā ad predium tuū sine interuallo.Item qd debeas recipere lumina mea hz cām continuā vel saltē naturalē vt.j.dicam iste ſuit. prescribunť longo tēpore sicut res corporales. sic loquitur. C. e.l.j.ſm vnā lecturā.⁊.l.ij.⁊.j.de ser.vr.pre.l.sed ⁊ si.inter me.Itē quedā seruitutes hñt cām interpollatā naturalē quib⁹ nō vtimur cōtinuo sed naturalr ex vi rebus insista ecce seruit⁹ stillicidij immittēdi hz cām interpollatā nō semper classitat stillicidiū ex vi insita reb⁹ vtimur stillicidio hz cām naturalē vt si pstas lumina hz cām cōtinuā vt si tectū tuū teneas oi tpe discoopertuz ⁊ iste pscribunť tanto tpe quāto res corpales.j.de ser.vr. pre.l. ſuiť.§.pe.Sunt quedā ſuit.que hñt cām interpollatā nō naturalē vt via iter actus cām interpollatā nemo est qui otinuo ire possit.Item non naturalē q: ex vi insita rebus vtor.s.ex quadā oña.si em̄ dormio non vtor stillicidio sic:sed qñ dormio non vado sicut est ſuit⁹ aqueductus:iste nō pscribūnť nisi tāto tēpore cuius nō extat memoria vt hic.⁊.j.de aqua quoti. l. hoc iure. §. ductus qd est illud tps cui⁹ nō extat memoria qñ nō est aliquis q̇ dicat se vidisse vel audisse ab alio q̇ audiuit.j.de pbat.l.si arbiter.Sed signori circa materiā istā videť qd ſuitus prescribatur.xxx.an.vie itineris act⁹ quō sit hoc videte:si iui p fundū tuū xxx.an.⁊ post.xxx.an.nō potes me phibere vti negatoria act. q: negatoria tolliť.xxx.an. C.de an.ex.l.j.§. ad hoc sequiť qd xxx.an.pscribiť via iter actus.Et ad istud rūdeo pluribus modis.vno modo sic.nō sequiť qd nō possis me phibere vti ergo seruitus est pscripta:q: pone in fundo cōi cōstituis ſuit. nō est ſuitus.s.e.l.ij.tñ nō potes me phibere.j.co.pre.l.fundū ita erit hic lz nō possis me phibere non tñ sequiť qd prescripsisset seruit.vel possis ita dicere:si sum vsus ſuitute vie itineris.xxx.an. ⁊ vna die cā itionis facte retro iam sunt.xxx. an. infra qd damnuz passus es nō ouenis me negatoria q: pscriptū est:sz gratia vltime itiōis diei sic.⁊ est sile in legato q̇ hz ius reuocādi domū gratia pñtis pos.quā hz in legatiōe ius reuocādi domū nō hz. s.de iud.l.nō als.vnde dicem⁹ tot sunt negatorie quot itiones: sicut in stipulationib⁹ q̄ cōmittunť ad iteresse.j.de vb.ob.l.si sic ita est si nō ostituta ſuit.vado hodie: est hodie nata negatoria ⁊ sic deinceps.Si dicat aliqs est hic quedā ifinitas ergo p mille itionib⁹ erūt necessarie mille negatorie.Rñ.nō est ita:p oib⁹ sufficiet vna actio.nā mille hr̃ditates possum⁹ hr̃e cōes tñ sufficit vnū iudiciū.j.fa.her.l.hr̃s.§.de plurib⁹ de ista materia dixi. s.si vsufr.pe.l.vti frui. ampli⁹ hic nō tāgo . Dicet aliqs vr̃m tu dicis qd seruit⁹ que hz cām interpolatā nō naturalē nō pscribiť nisi tāto tpe cuius non extat mēoria:posset iueniri medicina qd pscribereť longo tpe dñs Jo.adinuenit.⁊ vr̃ qd de iure possit inueniri:sz piculosa est oīno.nō est vtēdū nisi quaten⁹ ius pmittat vbi gr̃a:pdiū meū est iuxta pdiū tuū credo qd tu ostituisti seruit.pr̃i meo vie itineris ad pdium suū vado ⁊ vtor.x. vel.xx.an. postea vēdico a te cōfes.act.qd phibes me ire:tñ pbo ostitutaz ſuit.pactiōib⁹ ⁊ diurnū vsum cōdēnaberis ad pstandā patiētiā j.de aqua plu.ar.l.j.in fi.⁊.l.in summa in prin.⁊.j.si ser. ven. l.si quis diuturno.hec opinio ducit mille animas ad inferna: quia hodie oēs maliciosi ita eludunt vicinos suos tpe messium facit ire currū p prediū vicinū vt portet frumētum ad aream suam: ⁊ sic facit.x.vel.xx.an.⁊ sic si pbat cōstitutā seruit. ⁊ diurnū vsum obtinet.Sed denuo instať dixi qd seruit.q̄ hñt cām otinuā psc. longo tēpore:idē si cām interpollatā ⁊ naturalē.l.videť velle sicut.x.vel.xx.pscribunť predia ita seruit.C.de lōg.tēp. pscr.l.vl. in illo v.eo iure.breuis est rñ.quo tēpore pscribunť pdia ⁊ seruit.intelligo in his q̄ hñt cām continuā vel interpollatā ⁊ naturalem.vel dicam pscribunť seruiť.i.libertates seruitutū.vñ no. aut tractať de seruiť.pscri.aut de cōstituta amittēda ⁊ de liber. seruiť.pscri.si tractať de serui.pscribēda vera sunt pdictā qd pscribunť longo tpe.si tractať de seruitute cō stituta amittēda h refert.si libertas hz continuā cām vel interpollatam cū modico interuallo pscribiť.x.vel.xx.C.eo.l.pe.⁊.l.fi.⁊.j.de vsuc.l.cum sequiť. §.fi.j.de ser.rus.pd.l.si edes.§. libertas.si em̄ ſuit⁹ hz cām interpollataz cū magno interuallo pscribiť.xx.inter psentes.j. quēad.ser.l.si sic.⁊.C.eo.l.fina.Circa materiā istam subijcit aliquas qōnes quare quibus casib⁹ dixi seruitutē prescribendam vel longo tpe vel tanto tēpore cuius nō extat me moria q̄ requirantur pscri.serui.Dixerunt Jo.⁊ Az.requiriť bona fides prescribētis:q: in vsuca.⁊ longa psc.reqriť bona fides.C. de vsuc. trans.l.vna.⁊ psumiť bona nisi pbeť mala.C.de euic.l.fi.⁊.j. de

5 pba.l.verius.† sz nunqd requiriť titulus.dixerūt forte ꝙ non: sed dicatis secure ꝙ nō requiriť tit.in pscribēda serui.qd ex eo apparet:q:.l.videť velle si vtor bona fide sufficit.C.eo.l.j. et.ij. vsuc.l.celsus.† Rñ.il

6 Sed qño cū sine tit.vsuc.nō pcedat.j.de vsuc.l.celsus.† Rñ.illud est vez in vsuc.rez corpalium si dicis q̄ est rō:ista est si volo vsucape dñium rei corpalis:aufero tibi om̄e ius in re. q: pimo tibi omne ius requiriť ibi titul⁹ qd emerim:sz vbi pscribo ſui. in fundo meo vel tigni imittēdi q̄ro mihi aliqd ius:sed tu remanes dñs rei vñ sufficit bona fides sine ti.j.si ser.ven.l, si q̇s diurno.si recte intelligať:sz in psc.tāti tpis cui⁹ non extat memoria ibi habeo serui.ostitute allegare ti.sz nō pbare sz diurnū vsum sic pbare.Sed denuo q̄ritur vsus sum ſui.predio tuo q̄ hz cām continuā te ignorāte.⁊ intelligatis hoc inter me ⁊ te est grossus paries:paries est tu⁹ totus venio de nocte sz credā me hr̃e ſui. tigni imittendi imitto tignū habeo imissuz.x.an pscribā ſuitu. Dixerunt quidā sicut dñium reruz corpaliū vsucapio dño ignorante.C.de pscri.xxx.an.l.sicut.⁊.C.de pscr.lon.tēp.l.vlt.Idem dicunt in seruiť.possum eam pscribere te ignorāte. sz verius est vt in pscribenda ſui.requiratur sciētia dñi pdij in quo seruitus prescribiť:q:.l.videť expresia.C.e.l.ij.⁊ ita dñiuz rei tue possum vsucape

a Non pñt prescribi. Querequirātur ad hoc vt seruitus lōgo tpe pscribať traditbar.i.l. j §.deniq;. ff. de aq.plu.ar. ⁊ bar. i.l.j. C. de serui.⁊ aq. ⁊ lati⁹ in.l.seruitutes pdiorū supra eo.

vsucapere te ignorante ꝛ sciente:quare quia sine titu.non procedit sed prescribere non possum serui.te ignorante:quare quia sine titu.procedit. vnde qd dicunt.ll.illeverum est in presc. rerum corporalium.secus in presc.incorporaliū sed qui sunt in contraria op.subaudiunt.ad.l.illam maxime.Denuo quero hic:nunqd in pres.libertate serui.sufficit sola negligentia nōvtentis an requiritur factum tuum in contrarium ne vti possim:quia.ll.videtur loqui diuersimode ita distinguo:aut habeo seru.rusticā aut vrbanā:si rusticam vie itineris sufficit negligentia mea.ĵ.devsu ca.l.sequitur. §.sententia.aut habeo seruit.vrbanam quo casu non sufficit me nonvti nisi facias aliquid in contrarium vt claudas fenestras.ĵ.de seru.vrba.pred.l.hec autem.Advnum quod hic dicitur.idem est in serui.vrba.pred.probo contra.serui.vrbane fere habent causam continuam.vel interpolatam naturalem tamen.ergo prescribuntur longo tempore non idem invrbanis rū.vt dixi in litera istud idem non refertur ad prime dicta.Sz ad prin.l.vt dicam.qd dicit istever.idez refertur ad proxime dicta sicut serui.vie ꝛ aque ductus.non pres.lon.tempo.pre.ita in serui.vrbana.verbigratia: si habeo serui.aqueducende per domum tuam dicit᷑ vrbana.§.de publi.l.si ego.§.ĵ.habet causam interpollatam non naturalem prescribit᷑ longo tempore.

Seruitus itineris. Si tu habes sepulchrū in predio tuo indubitanter potes querere serui.per predium meum eundi ad sepulchrū tuum:qꝛ seruitus itineris sepulchri est priuati iuris:ideo pōt remitti ꝛ acquiri ꝛ ante sepulchrū ↄstitutum ꝛ post constitutū manet licet sepulchrum sit res religiosa.§.de re.di.l.intantū in fin.

Publico. Si inter prediuz meumꝛ tuū sitvia publica potest cōstitui seruitus in predio tuo aque hauriende sed nō aque ducende nisi impetrat hoc a principe vt liceret ducere aquam perviam publicam: quia princeps posset concedere sine incōmodovicinorum.h.d.[interueniente]inter predium quod seruit ꝛ cui seruitur.[haustus].i.aque hauriende.[non potest]vt de predio tuo ad predium meum[sine incōmodo].s.vicinorumvel cum co modico tamen.ĵ.ne quid in loc.pu.l.ij.§.si quis.

Sacri. Inter predium tuūꝛ meum erat locus sacratus.scꝫ ecclesia:vnde non poteram ire nisi irem per ecclesiam.nunquid poterit constitui seruitus. certe non cum non potest constitui seruitus itineris per locum sacrum vel religiosum.[sacer].i.ecclesia.[religiosi].i.sepulchrum.§.de re.diui.l.intantū.[potest]Or dic mihi quare locus publicus medius non impedit seruit.haustus aqueꝛ itineris sicut locus sacerꝛ religiosus:ꝛratio est illa:vnicuiqꝫ est licitū ire per locū publicū sed non per sacrumvel religiosum odo.

1 ☞ Seruitus non potest imponi de eo quod fundivtilitatez non respicit.

1 **Quotiens.** †Si tu constituis mihi ser.talem qꝫ nō liceat tibi vtifrui fundo tuo qꝫ non liceat tibi stare in tuo vel per funduz tuum ire. nō valet:quare:quia non debet᷑ persone nec predio.sed si constituis seruit.qꝫ non liceat tibi querere aquaz in fundo tuo tenet:sed si constituis ne liceat tibi ire per fundum tuū nonvalet.nam natura seruitutum non est ea vt ille qui constituit seruit.debeat aliquid facere.vnde si constituis serui.in fundo tuo non teneris tollerevirídaría:sedvt prestes patiētiamvel non facies aliquid quo minus impedias me vti ꝛ frui.h.d.[nonvalet]si non interest mea nunc nec in perpetuo interesse potest.secus si posset interesse in futurū.ĵ.e.l.ei fundo.[nihil agit᷑]accedit.§.de pac.l.nemo.[quis].i.ille cui᷒ predium seruit.[pingat]hoc estverum regulariter.fallit in seruit. oneris ferendi:tu debes renouare columnā si vetustate deterior efficiatur.ĵ.si ser.ven.l.si forte.§.ĵ.[aliquid]vti debita seruitute.ꝛita no.regulariter si habeo seruit.vie per fundum tuū tunc predium seruit.non tenetur aliquid facere:debes tu facere viridarium nō sed prestare patiētiamꝛ ita serui.constituunt᷑ per patientiam cū quis inducit᷑ in fundoꝛ prestat᷑ postea patientia.§. devsuf.l.iij.ꝛ.§.de pub.l.si ego.§.ĵ.

1 ☞ Creditori ꝛ emphyteote competit vtilis actio pro seruitute.

1 **Si qui pignori.** †Si habeo funduz pignori obligatuz cui debetur seruitus sicut a quolibet possidente possuz petere fundū hypo.ita seru.vtili confes.Unum sciatis si emo fundumvectigalem cui a predio vicino debet᷑ seruitus sicut possumvti predio vectigali ita serui.h.d.[dabitur]per hypo.acti.ĵ.de pig.l.si fundus.§.in vendicatione.ita etiam potest petere per confes.det᷑ domino cui est seruitus.ĵ.si ser.ven.l.ij. verum est in directa sedvtilis datur ei qui conduxit fundum vectigalem.vt.ĵ.dicam.

☞ Seruitutes sunt indiuidue ꝛ transeunt in heredes insolidum actiue ꝛ passiue.

1 **Vie itineris.** †Nō pōt seruitus vie itineris mihi constitui in dimidia fundi tui ꝓ indiuiso.nō si stipulor a te i fundo tuo fuitutēvieꝛ decedo plurib᷒ heredibus relictis quilibet heredū pōt seruitutem petere insolidum:ꝛ si tu decesseris relictis pluribus heredibus contra quēlibet agam insolidum hoc dicit.[nō potest] §.eo.l.ij.ꝛ.l.ad certam.[petitio est] concordat.ĵ.fa.her.l. heredes.§. an ea.ꝛ.ĵ.de ver.ob.l.ij.in fi.ꝛ.l. seq.

1 ☞ Seruitus cōfusa aditiōe debet per legatariū restaurari.

1 **Pap. notat.** †Predium tuum debebat serui.velvie vl' itineris pdio meo:decessisti me herede relicto ꝛ prediū tuū legasti titio sub cōdi.te mortuo ꝛ adita here.quia pendente cōdi. non transit dominium in titium sum dn̄svtriusqꝫ predij:sic cōfusa est seruitus postea exiuit cōditio existente condit. trāsit dn̄ium in titium titius vendicat a me:dico volo restituere sed volo qd cōstituas seruit.quaz testator debebat huic meo pdio: nūquid repellet᷑:sic.ꝛ hoc Pap̄ .no.h.d.[seruitutib᷒]vrbanis vel rusticis.[iterum]i.de nouo.Or signori ad.l.istā op.sic:si prediū tuū seruit predio meo ꝛ existo tibi heres efficior dn̄s vtriusqꝫ predij:igit᷑ aditiōe hereditatis confunditur seruitus.ĵ.quēad. ser. am.l.ĵ. si vendicat legatarius cui legasti predium quod seruiebat vendicat a me predium repellar cum doli exc.videtur contra.quia te mortuo ꝛ adita here.transit dominiū in legatariū.ĵ.de fur.l. a titio.ergo medio tēpore non fui dn̄s.Ad istud dicūt quidam itaqꝫ adita here.transit dn̄ium in te.vnde si velis a me vendicare necesse est qd iteruz cōstituas denuo vel dicatis vt dixi in casu ꝛ hic repetas casum.ꝛ facit.C.de ca.tol.l.vna.§. finautē. ꝛ.ĵ. de here.ven.l.ij.§.pen.ꝛ.ĵ. de leg.ĵ.l.legatum.

1 ☞ Seruitus potest imponi de eo quod non interest tūc sed speratur interesse in futurum.

1 **Si fundo.** †Uendidi tibi fundum meuz in venditione ꝛ tradiditione apposui pactum quod liceat ducere aquaz per fundū meum venditum ad fundum retentum valet talis cōstitutio:certe sic.ꝛ si nihil interfit:nec pōt esse in futurum hoc dicit[possit]qꝛ pōt iteresse in futurum:alias sec᷒.§. e.l.quotiēs

1 ☞ Qui debet seruitutem debet pati aduersariū vti quod pro traditione habetur.

1 **Quotiens.** †Emo a te viā vel iter vel actuz per fundū tuum qn̄o trades vel quasi trades istā seruit.Dicūt quidaz cauebis mihi qꝫ nō ꝓhibebis me vti.Uel pōt dici tradesvel quasi trades induces in pos.illius fundi ꝛ pstabis postea patiētiam si aūt postea impedis me vti possum te cōuenire interdicto vti quasi pos.ꝛ possum seruit .vēdicare.h.d.[traditio] natura est quasi traditio.ĵ.de acqui.re.do.l.seruus.§.icorpales.]possessoria.].i.quasi possessoria. vnde no.si sum i pos. fundi. ꝛ turbas me teneris mihi interdicto vti pos.infra vti poss.l. prima ita si sum i pos.seruit.fundi tui ꝛ turbas me teneris iterdicto vti quasi pos.vt hic.ꝛ.ĵ.si ser.ven.loci corpus.§.aristo.ad hanc.l.accedit .§.de vsufru.l.iij.ꝛ.§.e.l.quotiens.

1 ☞ Locus medius implens cōmodum ex vno loco perueniri ad alium impedit seruitutem constitui.

1 **Si intercedat.** †In prin. huius.l.dicitur inter predium meuz ꝛ tuum via publica erat media : nunquid pōt imponi seruitusvie ꝛ itineris inter prediū tuū ꝛ meū:Et rūdetur qꝫ sic:quia solum publicū non impedit seruit.vie itineris altius tollēdi :sed tigni imittēdi aqueducēde.qꝛ totū soluz publicū dꝫ esse liberum vsqꝫ ad celū[vel via publica] inter predium cui seruit᷑:ꝛ a quo seruit᷑.[impedit.]vel haustus.§.e.l.seruitutes.§.publico loco[celum] .i.aer.[debet]locus sacer vel religiosus impedit.§.e.l.seruit.§.fina.

1 ☞ Actio pro seruitute debet intentari cōtra dominum proprietatis non contra vsufructuarium.

1 **Si vsufru.** †Tu in aliquibus edib᷒ habebas vsumfru.ꝛ ego nudam proprietatem ille edes debebant sustinere onera parietis vicini cū quo ager᷑ cū me ꝓprietario:qꝛ ego teneor reficere.h.d.[pōt] vt colūnas edium mearum reficiam.ĵ.de ser.ru.pre. l.eum qui.ꝛ.ĵ.si ser. ven.l. et si forte .§.etiam alias non tenetur aliqd facere.§.e.l. quotiēs.in fi.[nullo modo]quia tu non habes reficere illū parietem.

¶ De seruitutibus vrbanorū prediorꝫ . Rub.

¶ Supiori tit.dictum est de seruit.in gn̄e. sꝫ qꝛ de seruit.alie suntvrbane alie rustice.ꝛ qꝛ vrbane sunt digniores ideo de eis

premittit que sint cauetur.j.l.j.qualiter cõstituantur constituũtur pure.s.tit.j.l.iiij.vendicantur per confes.act.insti.de acti.§.contra quoq3.qualiter amittantur habetis.s.e.l.hec aũt.

I ☞Seruitutes vrbane que sint.

I

Vrbanorum prediorum. Jn.l.ista cum duabus seq.†enumerantur iura vrbanorum predioꝝ:ꝛ sunt talia altius tollere ꝛ officere luminibus vicinis altius non tollere. Jtem stillicidium vicini auertere vel non. Jtem immittere tigna.item protegere super aream vicini.item ne prospectui officiatur vnum sciatis aliquando constituitur seruitus luminum vt tu recipias lumina mea:aliquando ne officias luminibus mee domus:videris autem non officere si altius non tollis et econtra[iura].i.seruitutes et libertates. de libertatibus ponit exẽplum dum dicit altius tollendi.de serui.dicit dum dicit altius tollẽdi vel põt exponi iura.i.seruitutes.[tollendi]ex necessitate.[aut altius non tollendi]ex voluntate.Et circa materiam huius.l.est insistendũ:ꝛ aduertatis ista quia pulcra sunt iuricõ.videt̃ dicere aliqua que nõ videntur posse defendi vrbane serui.sunt iste altius tollere:altius non tollere hic bene videtur seruitus vrbana vt non possis altius tollere:sed ꝙ tollas altius domũ ꝛ officias luminibus domus mee non videt̃ serui.sed potius libertas.nam.l.dicit ꝙ vnusquisq3 possit domũ suam altius tollere vsq3 ad celum hec est libertas.C.eo.l.altius.ꝛ.l.si edibus.j.eo.l.cum eo.Jtem si istud est seruitus ne possis tollere altius me inuito.j.e.l.si domus.ergo eius oppositum est libertas quia ista sunt opposita seruitus ꝛ libertas vt patet ex descript. serui.ꝛ libertatis describamus serui.seruitus est.ꝛc.ꝛ cum libertas est naturalis facultas ꝛc.vt.s.de sta.ho.l.libertas. in prin.ꝛ §.seruitus.si ergo ꝙ nõ liceat altius tollere est seruitus ergo ꝙ liceat altius tollere est libertas:ergo male dicit hic. Jtez est seruitus ꝙ possim te inuito auertere stillicidiuz meum in tectũ tuũ ergo eius oppositum est libertas ergo male dicit ꝙ iste sunt ser ui.vrbane.quid ergo dicemus. Ad istud vos dicetis pluribus modis.l.ista non dicit ꝙ altius tollere ꝛ non tollere sint seruit. mentiretur:qꝛ altius tollere est libertas altius nõ tollere est seruitus non dixit vrbanoꝝ prediorum serui.tales sunt.sed dicit iura.i.serui.ꝛ libertates sunt alie libertates altius tollendi:serui. altius nõ tollendi.ꝛ ita ista dictio iura sumit̃ proprie prout refertur ad seruitutes: improprie prout ad libertates sic alibi. s. de offi.procon.l.ij.in prin.ꝛ.j.quando act.de pec.est an.l.j.§.merito. vel dicatis sic qd̃ dicit iura talia sunt debet exponi iura. i. seruitutes ꝛ dicetis sicut altius non tollere est seruitus:ita alti⁹ tollere est seruitus aliqñ.verbigratia ꝙ non possis altius tollere edes tuas est semp seruitus cũ vnusq̃sq3 põt alti⁹ tollere vsq3 ad celum vt in.l.contra.sed altius tollere est seruitus interdũ vt cogaris altius tollere edes tuas ꝛ officere luminib⁹ meis ꝙ tenearis facere ex necessitate:est seruitus:quando ex voluntate est libertas.quando est illud ꝙ tenearis altius tollere te inuito.de hoc ponimus ita exẽplum.habebam domũ meam iuxta domuz tuam erat viridarium meuz ꝛ domus tua depressa ante viridariũ multi decurrebant ad domum meam veni ad te habes domum depressam quotidie veniunt plures ad domum meã propter prospectum viridarij tui propter quod facio plures expensas volo dare cẽtum libras:ꝛ tenearis altius tollere domũ tuam depressaz ꝛ facere cloacam versus viridarium meum hic est seruitus. Jtez est aliud exẽplum:habebam domum eminentem ꝛ pulchruz solarium tu iuxta domum meam habebas domum depressam vltra domuz depressam erant scholares in hospitio ita alto sicut meũ tota die prospiciebant dominas meas veni ad vicinum ꝛ dixi ei volo dare tibi centum vt tollas altius domum tuam hec est seruitus. Jtem est aliud exemplum habebam domũ meam frons domus mee inspiciebat orientem in hyeme vẽtus non permittebat me esse in aula mea veni ad te qui habebas domum depressam ꝛ pactus sum vt tenearis domum tuam altius tollere: hic est seruitus vt tenearis altius tollere:sed ꝙ vicinus possit altius tollere sine petitione mea est libertas vt in.l.cõtra.in stillicidio auertendo est exemplum eramus perusijs ubi non sunt putei sed cisterne fecisti cisternam inter domum tuam ꝛ meam emis istud ius a me vt stillicidium meum non auertam alibi quam in cisternam tuam est seruitus:sed ꝙ non auertam inuitus sed volens est libertas ꝛ ita vno respectu est seruitus alio respectu est libertas. ꝛ est simile in pacto de non petendo vno respectu est liberatoriũ primam naturalem tollit ipso iure ciuilem elidit institu. de exc. §.quedam. Alio respectu est obligatoriuz obligat me petere.s. de pact.l.si vnus.§.pactus. Vltimo formo vnam questionẽ quã formauerunt Joan.ꝛ Azo.non soluunt quero hic quare seruit. rustice omnes tradunt̃ affirmatiue sunt seruitu.rustice. vt infra titulo primo.l.j.sed vrbane traduntur affirmatiue ꝛ negatiue: ꝛ sunt serui.vrbane vt hic dicit̃. Audite qualiter ipsi soluũt litera ista non dicit vrb.pre.serui.tales sunt.sed dicit iura.i.seruitutes ꝛ libertates.vnde altius tollere est libertas altius non tollere est seruitus.vel dicunt ipsi altius tollere ex necessitate est seruitus istud nõ est soluere.vnde dñs odo.ita soluit istam questione.ideo serui.rustice traduntur affirmatiue: qꝛ eaꝝ natura suadet in faciendo:non aũt in non faciendo:sed natura vrbanarum serui.hec est vt consistant in faciẽdo ꝛ in non faciẽdo: in faciẽdo vt cogatur vicinus ad petitionẽ vicini altius tollere:in non faciẽdo vt non possit inuito vicino altius tollere. nec obs.qd̃ dicit l.qui debet serui.nõ tenetur facere illud est verũ in rusticis serui. secus in vrbanis vt hic vl natura eius est vt teneat̃ facere.i.patiẽtiam prestare vel nõ facere quo minus patiatur vti ꝛ frui.

I ☞Contradicere videtur qui non consentit.

I **Inuitum autem.** †Vos habuistis i tribus.ll.precedẽt. enumeratas serui.vrb.pd.in.l.ista ponit̃ talis regula.nullus in fundo vicino põt vti serui. non cõstituta non prescripta inuito dño fundi. inuitum dñm dicimus siue expresse ꝯtradicit ne vtatur serui.siue non ergo apparẽt qui ꝯsentire nõ possunt intelligunt̃ inuiti sicut sunt furiosi:qꝛ ista verba non tantum ad factũ sed ad ius referunt̃. h.d.[in serui.]acquirendis[ait]quare:quia cõsentire non possunt.j.loca.l.qui ad certum[ad factum].i.ad vsum[hec verba].i.hoc verbũ inuitus sic plene resoluitur in singulari.sic.s.de pe. here.l. diuus.in fin. ista.l.vult dicere istud vt dixi in casu.ꝛ ita no. dum tractatur de preiudicando alicui dicit̃ inuitus qui expresse non ꝯsentit.accedit.s.de procu.l.filius.§.vl.ꝛ ibi dixi de materia ista. Jnuiti autẽ dicuntur qui cõsentire non possunt vt infantes ꝛ furiosi.vt in preal.l.qui ad certum.ꝛ.j.de adop.le.l.si tibi.§.vnus preterꝙ in casu fauore dotis dicitur filia furiosa consentire.j.so. ma.l.ij.§. fina.non est eo ipso ꝙ furiosus tacet ꝛ patitur vicinum vti serut. videtur consentire:quia istud verbum inuitus non ad factũ sed ad ius seruitutis refertur.

I ☞Libertas seruitutis vrbane non prescribitur si dominus predij dominantis solũmodo non vtatur sed requirit̃ factũ prescribẽtis scz ꝙ domus alti⁹ eleuet̃ vel foramina obturent̃.h.d.

I **Hec autem iura.** †Jn.l.ista cuz seq. in aliquo not. similitudo inter serui.ru.ꝛ vrba.hec est similitudo sicut ser.ru.pred.non vtendo perdant̃ ita ser.vr.pre.verũtamen in hoc est dissimilitudo qꝛ in ser.vr.pred. perdendis non sufficit non vti per eum cui debetur nisi per eum qui debet serui.ꝛ aliquid fiat in ꝯtrarium:ecce si domus tue debent serui.alti⁹ non tollendi non sufficit ꝙ fenestras habui clausas nisi altius tuas tollas:sed si forte edes tue debent seruit.tigni immittendi non sufficit ꝙ tigna exemi nisi foramina obturaueris.si autem foramina non obturares serui.non perdo.sed in rustica serui.si per fundum tuũ habeo iter viam eo ipso ꝙ non vtor perdo ꝛ si in ꝯtrarium nõ facias hec sunt vera cum edificiũ tuum debet seru.edificio meo.sed quid habeo seru.in domo tua ne altius tollas tu nõ tollis altius sed ponis arborem iuxta lumina mea ꝛ habes arborem tempore constituto ad amittendaz serui.nunquid serui.perdo:non propter naturalem motum arboris:qꝛ non ita officit luminibus sed si altius tollas.ibi nõ est naturalis motus parietis perdo serui.h.d.[hoc aũt].s.seru.vr. pre.de quibus facta est mentio.s.e.l.j.ij.ꝛ.iij.[pereunt]vrbane perdunt̃.i.inter presentes.x.inter absentes.xx. C.e.l.pe.ꝛ.l.fin. rustice dicunt̃ quodã duplicato tempore. sed numerus.x.inter presentes.xx.inter absentes.C.e.l.fi.ꝛ.j.quẽa.ser.am.l.si sic al's j.de ser.rust.pred.l.item si sic.§.fi.[vsucapiat]nam libertas potest prescribi.j.de vsuc.l.sequitur in fi.]serui.]si fenestras clausas habuero.[tempus].x.vel.xx.[permanet].i. retineo serui. secus tamẽ in rusticis serui.si enim per fundum tuum habeo viã iter actum perdo non vtendo constituto tempore eo quod non vtor perdo eam ꝛ si tu in contrarium non feceris idest non feceris fossatum vel sepem infra de vsuc.l.sequitur.§.si viam.sed que est ratio illa vrbanam seruitu.possideo per causam tigni immissi.j.eodem.l.inter seruitu.in principio.ꝛ.§.primo vnde ad hoc vt prescribas eam requiritur quod desinam possidere animo ꝛ corpore si a corpore incipiamus. corpore quia eximo tignum. animo quia patior ꝙ in contrarium faciat.j.de acquirend.pos. l.quemadmo.sed seruitu.rusticam non possideo:quia habeo aliquid immissum cur possideã:vnde sufficit sola negligentia mea Sed quid erit habeo seruitu. immittendi tignum in parietem tuum quedaz tigna exemi quedam non: obturasti foramina:vnde exemi:ꝛ habuisti ita constituto tempore prescribitur libertas in totum vel pro parte ꝛ videtur fauore libertatis:ꝛ odio seruitutis in totum perdatur seruitus argumẽ.j.de re iud.l.inter pares econtra videtur ꝙ parte tignorum obtusorum perdiderim

seruit.

seruit.quare quid sit ī toto quo ad totū:idē iuris ꝺ parte quo ad partē.j.de vsuris.l.qui scit.in prin.sed verius est cū seruitu. sint īdiuidue ꝛ nō habēt pro parte cōstitui vel pdi.s.ti.j.l.ij.ꝛ.l. pro parte .ꝛ sic vna sit seruitus tigni īmittēdi:ex quo aliqua retineo retineā integrā seruit.accedit .j.de ser.ru.pre.l.via.ꝛ arg. C.de agri.ꝛ cē.l.cum scimus.[vsucaperē]vt puta si exemisti tigna ꝛ ego foramina obturaui.[paries.]altius sublatus non enim posset edificium moueri quin rueret.

Parietem. Ego ꝛ tu eramus vicini in medio ediū nostrarū erat paries cōis alter nostrum vult altero inuito demolire et reficere poterit:nō. quia non solum est dñs.h.d.[ius]seruitutis non:quia sicut res propria nemini seruit.s.si vsufru.pe.l. vti .ita res cōmunis.j.e.l.ex re.Itē iure societatis nō: quia nō solum est dñs ꝛ in re cōi ꝛc.j.cōi di.l.l. sabinus . nisi paries esset deputatus ad illum vsum ad quē volo vti.i.dictū esset ꝙ vnus quandocunqꝫ vellet posset reficere.j.cō.di.l.si edes.vel nisi indigerent necessaria refectione tūc debet denunciare vnus alteri vt reficiat:alias si non reficiat reficiet:et nisi offerat ille expensas pro parte sua ītra quatuor menses tuus erit.j. pro soc. l.cum duobus .§.idem rñ .ꝛ.C.de edic.priua.l.si vt proponis.

☞ Parietem communem vnus ex socijs non potest destruere causa respiciendi.

Cum eo. †Edes mee erāt dep̄ sse tue edes vicine alte erant:mee edes nō debebant serui .altius non tollendi edibus tuis:nūquid potero altius tollere te inuito .Rñ ꝙ sic.ꝛ si altius tollo non habebis negatoriā act.hoc dicit [act.]quia omnis domus debet esse libera nisi sit constituta seruitus.C.eo.l.altius.ꝛ.l.edibus.sed si esset seruitus constituta .secus.j.e.l.qui luminibus .ꝛ dixi .s.e.l. prima.

☞ Heres nō potest in domo que sibi remanet edificare ita quod vsus edium legatarum totaliter perimatur secus si aliqualiter incommodetur.hoc dicit.

Binas edes. †In.l.ista formantur due questiōes:vna aperte determinatꝰ in lr̄a ꝛ alia nō:vel nō ita apte: ꝛ est prima q̄stio talis:q̇dā habebat binas edes alteras tibi legauit heredem sibi instituit:nunquid heres edes retentas siue hereditarias vel suas poterit altius tollere ꝛ officere edibus tuis legatis: Rñ ꝙ hr̄s bene pōt tollere altius edes retētas ꝛ officere luminibus ediū legatarū:idē est etiā si testator hꝫ binas edes vnas tibi leganit :aliarū tibi vsufru. leganit poterit altiustollere edes in quibꝰ habet proprietatē ꝛ etiā ,pprias :nec ob.si legatꝰ alicui vsufr.debetꝰ accessus advtēdum ꝛ fruēdū:qꝛ nō posset sine accessu vti ꝛ frui:sꝫ ille cui legātur edes poterit vti edibꝰ obscuratis .vnum sciatis si heres velit ita obscurare in totū nō possit:sed si ita vt aliquid luminis habeatꝰ bene pōt:hec est prima q̄stio.scđa questio est si testator habet binas edes ꝛ vnas vni legat alias vero apđ heredē reliquit:si ille cui edes legate sunt nō pōt habere aditū nisi p alienas edes vtrū heres teneatꝰ aditū prestare.ad istā nō apte rñ. sꝫ dicit si alicui legatꝰ vsuf.dꝫ ei aditꝰ p̄stari:si alicui p̄statꝰ haustꝰ aq̄ dꝫ ei iter prestari ad hauriendū.h.d.[an hr̄ditarias]ꝛ ista est prima q̄stio :ꝛ ad istā satis apte rñ.in fi.l.[ꝛ de illo] incipit scđa q̄stio .[legatario.] quia si legatꝰ alicui vsufruc. loci. ꝛ iter viderꝰ legari.s.si vsuf.pe.l.j.]prestaretꝰ.]accedit.j.ꝺ ser.ru.pre. l.itē si sic .§.vlti.[moderatione.] ad aliā questionē q̄no rñdebimus:dicit Az.nō rñ. sed vr̄ ꝙ heres nō dꝫ iter p̄stare p alias edes nec redimere cogitꝰ.ar.j.ꝺ ser.ru.pre.l.itē si sic.§. fi .ꝛ.j.de contrahen.emp.l.in vēdēdo.ꝛ est aliud in vsufru.qꝛ nō pōt sine aditu.s.si vsufru.pe.l.prima sed in edibus posset habere vtilitatem sine aditu quia posset vendere:alij dicunt qđ rñ .tacite quia si legatꝰ vsuf.viderꝰ aditus legari idem si legātur edes

☞ Edificare quis non potest cōtra formam statutam ne luminibus vicini officiat.

Qui luminibus. †Lex ista ī sui prin. dupl̄r intelligitꝰ vno sic:si in ciuitate est certa forma statuta vsqꝫ ad quem statū edificia debēt eleuari:si q̇s vult altiꝰ domū suā extollere vt officiat luminibꝰ vicinorum dꝫ sequi antiquū statū edificiorū[vicinorū]quibꝰ seruitutes nō debebat ꝫ vnā lecturā vel vicinorū q̇bꝰ seruit.debebat ꝫm aliā lecturā[debere.] ꝛ cōtra illū altius nō tollere:ꝛ no.exemplū:si in aliqua ciuitate est consuetudo ꝙ nullus possit domū suam altius tollere vltra certam altitudinem:si aliquis vult domum suā tollere altius supra formā statutā sibi nō licet:qꝛ antiquus status edificiorum seruandꝰ est.accedit.C.de edi.priua.l.ij.sꝫ posset intelligi.l. ista alio modo si habeo seruit.in domo tua ꝙ nō liceat altius tollere et remitto tibi vt liceat altiꝰ tollere vsqꝫ ad eum statū in quo est meū edificiū istud debebis seruare.qꝛ hic venit in remittenda seruitute accedit.j.e.l.si binarum.ꝛ.j.de acti.emp.l.si tibi.ꝛ.j. de condi.inde.l.sed si me.§.j. odo.

☞ Dubium si sit de mensura recurritur ad arbitrum.

Si inter te. †Tu cepisti facere edificia vt officeres luminibꝰ mee domꝰ cū tua domꝰ deberet serui.domui mee nō ꝯuenit vsqꝫ ad quē modū deberes altiꝰ tollere:certe dꝫ arbiter eligi q̇ statuet ad quē modū debes altiꝰ tollere.[poteris]q̇ arbitrabitꝰ.vt ī pri.huius.l.dꝛ vel scđm ꝯsuetudinem loci vt ibi dixi.

☞ Arborū plantatio non est cōtra seruitutē altius non tollendi sed est contra seruitutem ne officiatur prospectui.

Edificia. †Si domꝰ tua dꝫ mee domui serui.altius nō tollēdi lꝫ nō possis altiꝰ tollere poteris facere viridaria vltra altitudinem domꝰ tue: sed secus si domꝰ tua dꝫ serui.domui mee ne ,pspectui mee domꝰ officiatꝰ:tūc viridaria facere nō poteris.h.d.[non possum.]nā differētia est inter lumē ꝛ prospectū.j.eo.l.lumen.

☞ Non licet supra vel iuxta parietē communē aliquid facere propter quod deterioratur paries.

Quidam. †Quidā accessit ad iuriscon.dñe habeo horrea mea hꝫ q̇dā hyberꝰ nomine areā ꝛ in illa area iuxta horrea mea īsulā edificauit ꝛ balneū fecit iuxta cōem parietē ꝛ tribulos apposuit:quero a vobis vtrū ei liceat: Rñ.iuriscō.sicut supra parietē cōem nō lꝫ proprium parietē habere:ita nō lꝫ tribulos habere cū deterior efficiatur.dñe q̇d ergo faciā:rñ.iur.cō.ꝯsulo vt cū hybero loquaris ꝛ ꝯ̄ iustitiā facit opponēdo tribulos ꝛ nō dubito ꝙ cū videbit se rē illicitā facere tribulos amouebit.[cōem]tribulos opponēdo ꝛ vocat tribulos foramina quibꝰ aqua callida mittitꝰ in stuphā. [faciat.]qđ nō lꝫ in re cōi:ꝛ in re cōi melior est ꝯditio ,phibentꝭ s.e.l.parietē.ꝛ.j.cōi di.l.sabinꝰ.[extruēdo]cū ex hoc cā pietis deterior efficiatꝰ istud ꝙ cū hybero loquaris est ꝯsiliū nō necessitas.j.de dā.infe.l.cū postulassē.ꝛ.C.de pig.l.debitores. sꝫ nō est necesse possum vocare eū qui me molestat: etiā si eū non moneo:vt plene dixi.s.de edē.l. j.[parietē cōem.]lꝫ scđm parietē cōem nō lꝫ mihi tribulos adiungere tū cōem parietē lꝫ mihi incrustare ꝛ picturas ponere:sed si vellē parietem cōem demolire mihi non lꝫ:ꝛ si forte cauissem de dāno infecto teneor ex cautione damni infecti ad verā estimationē incrustarꝫ ꝛ picturarꝫ.h.d. [licet]qꝛ vicinus nō leditꝰ nec paries.sed si vicinus lederetꝰ tūc debet impediri illa ratione qꝛ malitijs ꝛc.s.de rei vē.l.in fundo. [oportet.]vnū sciatis si duo hn̄t cōem parietē vnus nō pōt demolire vel reficere altero inuito.s.e. l.parietē.sed si faciat cauebit vicino de dāno infecto.j.de dā.infe.l. edibus.si ambo velint deficere si vsqꝫ ad eū modū ad quē primo erat alter alteri nō,cauet de dāno infecto:al's sic.j.de dam. infe.l.quotiēs.

☞ Edificare in suo quis pōt libere si seruitus nō impediat.

Imperatores. †Si area tua nō dꝫ domui mee serui.lꝫ tibi in ea edificare intermisso aliquo spacio.h.d.ꝙ sit legitimū spaciū habetis.j.com.pred.l.fi.C.de edi.priua.l.meniana.odo.

☞ Differentia ponitꝰ inter seruitutes ne prospectui officiatꝰ ꝛ ne luminibus officiatur.

Inter seruitutē. †In.l.ista dꝛ fore dīam inter seru.ne luminibꝰ officiatur ꝛ illā ne ,pspectui officiatꝰ:ꝛ est illa qꝛ in aliquo plus est in illa ne ,pspectui officiatꝰ.h.d.[prohiberi]per confes. act.est etiā in alio differētia.j.e.l. proxi.

Si seruitus. Habeo serui.in edibus tuis ne luminibus tuis officiatꝰ tu vis edes tuas altius tollere potero ne tibi nunciare nouū opus:potero videris luminibꝰ meis officere si īpedis ne celū possim videre ,pspectui:si facis quominus humiliorē habeā:est dr̄ia inter ,pspectū ꝛ lumē: prospectꝰ ex pte inferiori lumē ex pte supiori.h.d.[seruitus]vrbana.[pōt]viderꝰ ꝯ̄.j.de ope.no.nū.l.vim fieri.cū.l. se.pōt dici ꝙ hꝫ seru.nō pōt nūciare dño soli:sed alij possidēti sic: vel dicatꝭ aliud in personali serui.vsus:qꝛ vsuf.nō pōt nūciare dño sed vicino sic:aliud in p̄diali serui.qꝛ pōt nunciare dño p̄dij.Sed denuo viderꝰ ꝯtra.j.de ope.no.nū.l.qui viā.Ad qđ pōt dici qui hꝫ seruit. rusticā fauore prediorꝫ non pōt nunciare nouū opus qui habet vrbanā sic:sed quedā.l.adhuc viderꝰ obuiare.j.fa.herc.l.in familie.sed illud est intelligēdū de serui.rustica secus in vrbana: vel potest dici qui habet vrbanā serui.potest nunciare vt hic.secus qui aliam.j.de oper.no.nun.l.de pu.§.sextus.[lumen.]ista l.legitur expositiue ad superiorē.[non potest]sed ex superiori est in alio differētia.s.l.proxi.habuistis.odo.

☞ Arbor q̄ impedit videri celū cōtra seruitutē luminis habetur secus si impediat venire solem nisi multū īpediat:depssio aūt edificij vl̄ arboris regulariter nō est ꝯ̄ seruitutē luminū.h.d.

Jarborem. †Debet domus tua vł predium ſeruitutē domui mee ne ꝓſpectui officiatur:nunquid ſi ponis arborem videtur ꝓſpectui officere?᷑ certe ſi ponis ita ꝙ impedit lumen facit cō tra debituȝ ſerui.ſed ſi ponis ᷑ aufert mihi ſolem ſicut mihi gratioſum non facis debitā ſerui.al's ſic:ſed quid ſi deponis edificium vel ramos arboris:ſi aufers mihi lumina videris facere cō tra debitā ſerui.al's nō videris facere:ſed quid deprimis edificium tuū ᷑ debebas ſerui.ne lumini noceret:nūquid videris facere ꝯtra debitā ſerui.non niſi per quēdam preſſuram lumen in edes meas per edes tuas deuolueretur.h.d.[poſſit]nec ob.s̄.e.l.quod autem.q᷑ non officit vt aliquid de nouo videatur fieri [vel]pro.i.[deuoluat᷑]verbigratia:iſta erat domus mea verſus orientem:tu habebas ante frontem domus mee edificium:modo debebit domus mea domui tue ſerui.luminis qñō habebis lumen ex repercuſſione dum ſol percutiebat in fronte domus mee repercutiebat in domū tuaȝ:hoc caſu ſi tollo domum meā lumen nō habebis:ſimiliter eſt alibi refulſit ſol in clipeos aureos ᷑ reſplenduerūt montes ab eis.

☞ Pactio obſcura interpretatur contra proferentem.

Hec lex. †Vendebā tibi edes meas ᷑ tradebam ᷑ dicebā ſtillicidia vti nunc ſunt ita ſint:ego venditor intelligebam ſicut domū quam vēdo debet ſerui.domui vicine:ita nunc debeat emptor ītelligebat econtra cuius interpretationi ſtabit᷑:certe emptoris cum in poteſtate venditoris fuit legē apertius conſcribere niſi nominatim aliquid in contrariū actū fuit hoc dicit.[pollicet᷑].i.polliceri vide᷑.[actū eſt]accedit.s̄.de pac.l.veteribus.᷑.j.de ꝯtrahen.emp.l.labeo.᷑.l.cū in lege.

☞ Damnū quod datur ex fiſtulis venit in actione in factū ᷑ in cautione damni infecti.

Si fiſtule. †Tu habebas fiſtulas tuas applicatas domui tue per quas ducebas aquam ad lauandū pauimentū domus tue:ſi ille fiſtule dant mihi damnū teneris.l.aquil.ſed etiam ſi debebo ſtipulari a te de dam.infe.h.d.[in factū]que eſt ſubſidiaria.l.aquil.inſti.de.l.aqui.in fi.[potero]gratia futuri damni vide᷑ ꝙ iſta.l.non poſſit locū habere:q᷑ act.in factū.l.aqui.cōpetit pro damno culpa dato.j.ad.l.aqui.l.ſed ᷑ ſi quecunꝗ.§.j.ſed ſtipulatio habet locū cū vitio naturali damnū da᷑.j.de dam.infe.l.fluminum.§.j.᷑ ꝑterea pōt dici vbi eñ applicas fiſtulas domui mee ſi mihi damnū dant es in culpa:᷑ tñ vitio naturali hoc ꝯtingit.

☞ In pariete cōi non licet aliquid facere vel ei aliquid adherere ꝑ qđ paries corrūpa᷑:᷑ qđ ſubducto pariete ſtare nō poſſit.

Fiſtulam. †Si tu parieti communi vis habere fiſtulam tuam iuncta ſerui.iur.vt aquā que cadit ex caſtello ducas tibi non licet ſicut poſſem te prohibere ne balneū haberes:nam non licet tibi triclinio tuo aquam effundere quo minus faciat deteriorem:ſed ſi velis iuxta parietem cloacam habere:ſi non impedit edificium parietis non prohiberis habere ſed etiā ᷑ ſchalas debes habere hoc dicit.[non iur᷑.].ſ.ſeruitutis:q᷑ cōmunis res nemini ſeruit.j.e.l.ex re.vel nō vide᷑ haberi licet.s̄.e.l.quidam hyberus.[pn̄t]᷑ quia paries vide᷑ fieri deterior.

☞ In ſeruitutibus tigni vel ſtillicidij immittēdi immiſſione facta dici᷑ quis habere continuā poſſeſſionem.

Seruitutes. †Quedam ſeruitutes conſiſtunt in ſuperficie vt vrbane:iſte poſſeſſiones quedā retinen᷑:ſi eñ habeo in edes tuas ſerui.tigni immitendi eoipſo ꝙ habeo imiſſum videor poſſidere:idem eſt ſi habeo meuianū meum immiſſum in tuū ſtillicidiū:q᷑ eoipſo videor ſerui.ne altius tollas poſſidere.h.d.[conſiſtunt]vt ſunt vrbane.s̄.de ſeruit.l.iij.[meuianū].i.ſolariū.C.de edi.pri.l.meuiana.[poſſideo]᷑ ita non perdo non vtendo niſi in ꝯtrariū facias.s̄.e.l.hec aūt.he ſerui.ruſtice ſola negligentia perdun᷑.j.de vſuca.l.ſequi᷑.§.ſi viam.

☞ Licet alicui facere id ſine quo ſeruitute vti non poteſt.

Si domo mea. †Habebam domū meā in loco depreſſo iuxta aream tuaȝ ᷑ area tua in loco vlteriori erat:cōceſſiſti mihi per aream tuam ad locū meū ire non poſſum de plano deſcendere niſi faciam ibi gradus vel cliuos:nunquid licebit mihi facere?᷑ ſic:ita tamēꝗ nō faciam cauſam tue aree deteriorē.h.d.[cliuos]vocat cliuos qñ locus eminens ſcinditur ᷑ fiunt aliquę fouee deſcendendi cauſa.

☞ Quantum ad iura ſeruitutum realiū edificium deſtructū ᷑ reſtitutum idem videtur ſecus quo ad perſonales ſeruitutes.

Si ſublatum. †Habebam ſerui.ſtillicidij auertēdi ī tectū tuū:depono edificiū meū ex quo ſtillicidiū cadebat:nunquid illud edificiū debeo in eadē qualitate imponere:᷑ ſic:al's haberemus neceſſe dicere ꝙ ſublato edificio periret vſufruc.licet al's mutatione rei pereat vſufr.h.d. [idē]iſtud vltimū edificium.j.de ſol.l.qui res.§.aream.[edificium.]q᷑ vſuf.extingui᷑ rei mutatione.s̄.de vſufr.l.repeti.§.rei ꝙ in iſtis predialibus non eſt ita.

Si ſeruitus. Si habeo ſerui.ſtillicidij auertendi in tectū tuū nō d3 tibi licere edificare vel altius tollere vbi cepit claſſitare ſtillicidiū:ſed quid ſi primo cepit claſſitare:nunquid poterit poſtea claſſitare?᷑ non:q᷑ durius claſſitaret:ſed ſi ſeruitus ſtillicidij eſt qñta ſi primo durius claſſitabat:licet ei facere cui debe᷑ ſeruit⁹ ꝙ leuius claſſitet:ſed ſi velit vltra ꝑducere ſtillicidiū non poteſt ſed retro bene poteſt trahere:᷑ ille qui habet ſerui.poteſt facere condi.predij ſeruientis meliorem non aūt deteriorem:niſi aliud nominatim in ſerui.imponenda dictū ſit.h.d.[quocūꝗ modo.]cōſtitutione vel ſtipu.[vicini].i.cuius prediū ſeruit.

☞ Dñs domus ſeu predij debētis recipere ſtillicidiū poteſt ibi edificare dūmodo ſtillicidiū ſeu ſeruitutē debitā nō īpediat.

Qui in area. †Si habeo ſeru.auertendi ſtillicidiū in locum tuū ᷑ tu velis ſtillicidiū in eo loco edificare licet tibi edificare vſꝗ ad euȝ modum vt poſſit in ſtillicidiū accipere:al's non.h.d.iſte.§.videte expoſitionem litere.[cadit]᷑ accedit.j.l.prima.

☞ Qñ vni cōpetūt plura iura vno ſublato aliud illeſuȝ remanet.Vel ſic.Qñ vni cōpetūt plura iura ſi vnū remittit aliud remittere non dicitur.

Si domus tua. †Domus tua debebat domui mee duplicē ſerui.vt altius tollere᷑ ᷑ ſtillicidiū imittēdi:᷑ remiſi alterā vt alti⁹ tollere poſſis:nūqd remiſi aliā vt licebat tibi altius tollere vt nō recipias ſtillicidiū meū:᷑ certe nō.h.d.[tollere]accedit.s̄.l.px.iſi.ſ3 ſi ꝯcederē ꝙ ſi liceat auertere ſtillicidiū volēs remittere ſerui.ſtillicidij ᷑ alti⁹ tollēdi poſſes tolle᷑ alti⁹.j.quēa.ſ.am.l.ſtillicidij.

☞ Seruit⁹ ne lūinib⁹ officia᷑ porrigi᷑ ad lumina pn̄tia vł ad futura ſi eſt actū ᷑ i dubio ideffinita locutio eq̄pollet vniuerſali.

Vel edificiū. †Si habeo domū poſſum iponere ſerui.ne liceat officere luminib⁹ tue dom⁹ pn̄tibus ᷑ futuris.h.d.[caueat.]ſed ſi imponere᷑ ſeruitus lumina vti nūc ſunt ita ſint videtur intelligi de preſentibus.j.l.pxi.odo.

Si ſeruitus. Aut impono ſerui.edib⁹ meis ne officiāt luminib⁹ que nūc ſunt:᷑ v᷑agi de pn̄tib⁹:ſi aūt dico ne luminib⁹ officia᷑ intelligi᷑ de pn̄tibus ᷑ futuris:q᷑ indeffinite ꝯſtituo ne officiat luminib⁹.h.d.[videtur]ſec⁹ in ſerui.oneris ferēdi in colluſorio.j.e.l.cū.vł pt dici iſtud ñ erat edictū q̄ nūc ſunt.[cōtigerit]q᷑ ideffinita eq̄pollet vniuerſali.accedit.C.q̄ res pi.ob.poſ.l.fi.᷑.j.đ le.ꝑ.l.j.§.gñal᷑.

☞ Seruitus pōt imponi.᷑ acquiri edificio futuro.

Futuro. †Edificio pn̄ti pōt imponi et acquiri ſeruit⁹ non aūt futuro.h.d.[nō eſt]nec ſpera᷑ eſſe:ſecus aūt ſpera᷑ eſſe.j.pxi.ti.l.labeo.᷑.j.ſi ſer.ven.l.vlti.

Vel⁹ edificiū. Si tu habes ius iponēdi edificiū ſupra meū edificiū l3 tibi edificare:verūtñ nō oneres vltra modū mea edificia:lic3 aūt tibi imittere ſi habes ſerui.al's nō l3 tibi imittere.h.d.[non eſt.]ita ꝙ nimis ꝑman᷑ edificia īferiora a ſuꝑioribus.

Hoc quod ᷑c.

Si ex tribus. Tres erāt vicine edes ipariter poſite:qđā eñ erāt in loco ſuꝑiori:quedā in loco medio:quedā in loco inferiori:edes medie ſeruiebāt edibus ſuperioribus:inferiores medijs null⁹ poſtea fact⁹ eſt medi⁹ paries nunquid licet vicino q̄ poſſidet edes īferiores alti⁹ tollere:᷑ certe ſic:cū ſue edes nō debēt ſerui.h.d.[ait]nam licet vnicuiꝗ domū altius tollere que nō ſeruiat.C.eo.l.altius.᷑.l.in edibus.

☞ In re cōi nō pōt quis aliquid facere vel ꝓhibere iure ſeruitutis ſed ei per cōmuni diuidundo iudiciū ſuccurritur.

In re cōem. †In.l.iſta cū pri.ſe.d᷑:ſi ego ᷑ tu haberem⁹ rē cōeȝ in re cōi neuter nr̄m pōt q̄cꝗ facere altero inuito:ñō q᷑ res cōis nr̄a eſt ᷑ res ſua nemini ſeruit.ve᷑ q᷑ de re cōi poſſet eſſe ꝯtentio inter me ᷑ te ꝑueniendū eſt ad diuiſionē ſed ſi in re cōi feciſti opus cōi diu.poſſum te ꝓhibere.idē eſt ſi edes titianas habem⁹ cōes ᷑ ex cōib⁹ edib⁹ vis imitere primas meas edes vel imiſſum hēs poſſū te ꝓhibere:ideȝ eſt ſi ex tuis ꝓprijs edibus vis imittere in edes cōmunes poſſum te ꝓhibere negatoria act.h.d.[ſerui.]᷑ ꝯſtat ꝙ res cōis nr̄a eſt.j.de ver.ſig.l.ſi pupillus.[ꝯtentiones]q᷑ cōtentio eſt mater diſcordie.j.de le.ij.l.cū pater.§.dulciſſimis[tollit]hec.l.loqui᷑ qñ duo hñt rē cōem ſi vn⁹ vult facere in re cōi iure ſerui.nō pōt ꝯco᷑.s̄.e.l.parietē.ſed ſi alter velit ꝓhibere alterū quo minus faciat in re cōi ᷑ vult ꝓhibere iure ſeruit.nō pōt:q᷑ res ſua nemini ſeruit.s̄.ſi vſuf.pe.l.vti.ſi aūt de re cōmuni eſt contentio

cōtentio inter duos possunt agere cōi di. ꝛ per cōi di. iudiciū im pediā sociū opus facere vel factū tollere. Ad. l. istā signant duo cōtra. primū est hic dicit nullus sociorꝫ pōt facere in re cōi iure serui. nec alter alterū ꝓhibere videt cū in re cōi ꝛc. ꝭ. cōi di. l. sabinus. Ad qđ dicetis alter nō ꝓhibet alterū iure serui. dicēdo nō facias qꝛ seruitutes habeo: ſꝫ in re cōi pōt ꝓhibere iure societatis. vt in. l. ſ. vel dicatis in re cōi melior est cōditio ꝓhibētis cum quis vult facere tale q̄d ad qđ res cōis deputata nō est: alꝭ pōt facere. ꝭ. cōi di. l. si edes. ꝛ ita intelligit prin. huius. l. Sed denuo instat si cōtentio est inter nos possuꝫ assequi cōi di. ne opus fiat ꝛ si factū est tollat videt ſ. ꝭ. cōi di. l. sabinus. in fi. Ad qđ dicet assequor cōi di. ne fiat assequor: si factū est me ꝓhibente expedit societati vt factū tollat: alꝭ nō: ꝛ sic loquit. l. illa. [sed si] princ. huius. l. differt a superiori lege in hoc: qꝛ in. l. ista habem⁹ edes cōes: ꝛ tu ex ꝓprijs edibus volebas in cōes edes tigna immittere nō licet: vel si ex edibus cōibus velis immittere in meis proprias edes nō licet [agere] negatoria act. ſ. si vsuf. pe. l. vti. ꝛ. ꝭ. si ser. ven. l. ij. insti. de act. ꝭ. quacūq. [perdere] si patior tignū immissum habere: qꝛ prestabit serui. cū habet cōtinuā causam. C. e. l. j. ꝛ. ij. ꝛ q vsucapit meo dicor perdere in larga significatione ſ. de pe. hꝛ. l. de perditū. ꝛ. ꝭ. de vsuc. l. iij. [act.] negatoria.

Sed ꝛ si inter ꝛc.

1 In re cōmuni nō pōt quis edificare inuito socio licet sibi permittatur a domino predij seruientis.

1 **Si in area.** †Si ego ꝛ tu habemus aream cōem que debebat predio vicino serui. ne in ea edificaret si vicinus cōcedit mihi vel tibi ius edificandi adhuc vnus ex socijs non potest edificare: altero inuito: quia in re communi melior est conditio prohibentis. h. d. concor. ꝭ. comuni di. l. sabinus. fallit in cōi sepulchro. instit. de re. di. ꝭ. in cōe. ꝛ. ſ. de re. di. in tantū. in fin. Item in re cōmuni que indiget refectione. C. de edi. pri. l. si vt proponis. ꝭ. pro soc. l. cū duobus. ꝭ. idem rñ. Fallit vbicūq res cōis ad certū vsum deputat. ꝭ. cōi di. l. si edes.

1 Seruitus que nō habet causam cōtinuam nō pōt acquiri tempore ꝛ causam cōtinuam non habet omnis seruitus ad cuius vsum factū hominis requirit ꝛ damnū qđ ex seruitute non iure debita cōtingit venit in cautione damni infecti. h. d.

2 Seruitus quanto tempore prescribatur.

1 **Foramen.** †Volebam ducere aquā ex fonte tuo vel ex puteo posito in predio tuo ad lauandū pauimentū mee domus: vnde feci foramen in domo tua: nūquid istā serui. potero lōgo tempore petere ꝛ non: qꝛ istā aquā inducebā cōtinuo sed interpolatim: preterea hic seruit⁹ aque ducēde nō habet causam ꝑpetuam: qꝛ cōtinuo nō ducit: naturalē nō: qꝛ manu fit: sed si aqua caderet a celo tunc intelligit perpetuā causam habere licet nō continuā vnde sicut in serui. stillicidij perpetuam cām habet ita vbicūq serui. hꝫ cām naturalē intelligit habere ꝑpetuā: ſꝫ si seruitus nō hꝫ cām cōtinuā vel naturalē tpe nō acquirit: ꝛ ideo si vellē ducere aquā ex stagno tuo vel ex lacu tuo mihi lꝫ: qꝛ nō pōt cōstitui talis seruitus ducēde aque ex stagno tuo. [cōclauis] dicit cōclaue. ꝭ. de dam. infec. l. qđ claue. [triclinij] dicit vltim⁹ locus domus ad quē per tres claues itur sic sumit. ꝭ. cō. l. si vt certo. ꝭ. si de meis. sed dicit tricliniū locus in quo tres lecti sternūtur. vt in predicto. ꝭ. notaui tpe longo posset acquiri tanto tpe cuius nō extat memoria. ꝭ. de aqua quo. l. hoc iure. ꝭ. duct⁹. [fit] sine alia natura insita rebus. [debet] qꝛ debꝫ cōstitui cū quadā perpetuitate. ſ. de serui. l. iiij. vel ꝑpetuas causas habere debet vel naturalē quo ad hoc vt querat lōgo tpe [debꝫ] qꝛ si semper nō classitat habile est ad classitandū [nō cōsistit] qꝛ nō est impossita vel pōt peti vt iterponat pro futuro dāno. ſ. e. l. si fistule. Ex

2 istis. ll. no. †si seruitus hꝫ causam cōtinuā prescribit lōgo tpe. ſ. e. l. sed ꝛ si. C. e. l. j. ꝛ. ij. si habet cām interpolatā naturalē tū vt stillicidij idē: vt hic: si hꝫ cām interpolatā nō naturalē non ꝑscribit nisi tanto tpe cuius nō extat memoria. vt in prin. huius. l. foramē. ꝛ dixi. ſ. de seruit. habet in. l. foramē. q nec ex stagno nec ex lacu seruitus aque ductus cōcedi pōt: ꝛ lacus est in quo est aqua perpetua: stagnū est in quo est ad tps. ꝭ. ne q̄d in loc. pu. l. ij. ꝭ. j. sed lꝫ nō pōt cōstitui seruit⁹ aque ductus: seruitus tū nauigij sic. ꝭ. queād. ser. am. l. via. ꝭ. j. ꝛ est ratio: qꝛ seruitus nauigij nō minuit stagnū vel lacū ꝛ sic pōt cōstitui: sed certe si cōstitueret aque duct⁹ posset lacus vel stagnū desinere esse ꝛ ideo nō potest concedi.

1 Si ad aliquod prediū seruiens incipiat pertinere insolidum seruitus extinguit secus si pro parte.

1 **Si quis edes.** †In prin. huius. l. dꝛ: edes tue vicine seruiebāt nūquid est cōfusa seruit⁹. Rñ. q sic. qꝛ sum fact⁹ dñs vtriusq predij: ꝛ iō si edes tuas alteri vēdere volo noīatim vꝫ edib⁹ debeo sui. iponere vꝫ itelligunt libere vēdite. [fuit⁹ est]. ꝭ. quemad. ser. amit. l. prima [vult] edes seruientes redemptas tamen. [veneunt]. i. vendite intelliguntur: vnde nominatim seruit. debeo imponere. ꝭ. eodem. l. si binarum secus est si edes tue seruiebant edibus meis ꝛ instituis me ꝛ edes tuas legas alij sub cond. licet hic cōfundatur seruitus tamē si petis edes legatas teneris constituere seruit. ſ. de seruit. l. papi. vel dicatis idem ibi quod hic: sed in alio differunt: quia vbi edes emo ex tuo voluntate mea confunditur seruitus vbi heres institutor hoc est ex facto testantis: sic intelligitur. ꝭ. de here. ven. l. j. ꝭ. penu. ꝭ. de lega. j. l. legatum est.

Si partem. Predium tuū seruiebat meo predio vel econtra: nactus sum partem indiuisam tui predij vel econtra: tu es nactus partem indiuisam mei predij: nunquid confunditur seruitus. Respondeo quod non ideo quia licet ab initio non potest pro parte acquiri cōstituta potest pro parte retineri: sed si quero vsumfruct. in tuo predio vel tu in meo similiter non extinguitur seruitus. [retinetur.] licet non possit pro parte acquiri. ſ. de serui. l. vt pomum. ꝛ. l. pro parte. [tradidero] ex causa habili ad dominiuꝫ transferendum ex causa emptionis.

1 Domus destructa potest vsq ad statum pristinum restaurari non obstante seruitute ne luminibus officiatur.

Si testamento. †Testator istituit te et dānauit te qđ edes hꝫditarias nō ōberes alti⁹ tollere ꝛ officere luminibus mee dom⁹ tu depōis ꝛ vis alti⁹ tollere vltra pri

1 mum modū nūquid tibi licebit: non: quia seruitus altius nō tollendi sicut inter viuos potest imponi ita in vltima voluntate. [vtilis act.] cōfessoria: quia ꝛ bene posset agere vtili act. ex testamēto. [tenebit] ꝛ ita seruitutes possunt cōstitui in testamento sicut vsus. ſ. de vsuf. l. iij. in prin.

Libertas potest aduersus vnū prescribi aduersus aliū non ex eadem edificatione.

1 **Si edes mee.** †In prin. huius. l. dicitur domus mea debebat seruit. altius non tollendi edibus lucij titij eandē seruit. debebat edibus publij meuij impetraui a titio precario vt liceret altius tollere ꝛ altius eleuare: possedi tempore constituto ad prescribendam seruit. nunquid aduersus publium meuium prescribam seruit. certe sic: si publius meuius remitteret quantum ad edes lucij titij haberem seruas quantum ad edes publij meuij liberas: ita hic non erat seruitus vna: ꝛ quia non potest pro parte remitti ꝛ pro parte retineri sed duplex. [liceat] ꝛ ita due erant seruit. non vna. [libertatem] quia potest vsucapi: vt hic. ꝛ. ꝭ. proxi. ꝭ. ꝛ. ꝭ. de vsuca. l. sequitur in fi. [vsucapiam] non aduersus titiuꝫ quia possidet dum precario rogaui ab eo ꝛ contra possidentem nō currit prescr. C. de presc. xxx. an. l. male. [debebatur] quia si esset vna non posset pro parte remitti: pro parte non. ꝭ. de serui. ru. pre. l. via. [deberem] no. si predium meum debet pluribus seruit. ita quod vna sit seruitus: necesse est eam perdi in totū vel in nihilum cum omnes seruit. sint. indiuidue. ꝭ. de ser. ru. pred. l. via. ꝭ. ad. l. fal. l. j. ꝭ. si vsuf. aut debet pluribus seruit. ita quod due sunt seruit. tunc potest vna remitti alia retineri: vt hic.

1 Predia vrbana nisi possideantur continue eorum libertas non prescribitur.

1 **Libertas.** †Si edes mee debent serui. edibus tuis ne altius tollantur si altius tuli ꝛ habui constituto tempore prescribitur seruitus: sed si altius tuli ꝛ desij possidere interrumpitur vsuc. libertatis: ꝛ si de nouo incipio possidere requiritur tantum tempus: sic ergo qui prescribit seruit. dꝫ possidere ꝛ nō dꝫ possidere seruit. qꝛ non possidet: ſꝫ edes dꝫ possidere a q̄b⁹ ōbet: ꝛ ꝑ cōsequēs vꝫ ipsaꝫ serui. possidere [vsucapit]. i. ꝑscribit: qꝛ nomen vsuc. olī erat cōe ad res mobiles ꝛ imobiles: hodie sec⁹. isti. de vsuc. i pri. et C. de vsuc. trāſ. l. vna. [habeat.] ſ debitaꝫ seruit. [tēpus.] ad prescribēdā libertatē seruit. C. e. l. pe. [est] iō qꝛ in vsuc. requirit cōtinua possessio. ꝭ. de vsuc. l. iij. [nō possit] qꝛ possident i corporalia. ꝭ. de acqui. pos. l. possideri in pri. ꝛ seruitutes sunt corporalia. ꝭ. de re. di. l. j. in fi. [possidet] ꝛ qui prescribit edes ꝛ libertatē seruit. ꝭ. de vsuc. l. si edes. ꝛ no. q libertas seruit. potest prescribi. C. de prescri. xxx. an. l. fina. ꝭ. illo. Oddo.

1 Nihil i hoc seculo pt esse ꝑpetuū nisi ꝑ surrogationem.

Eum debere. Si habeo seruit. quod tu debeas ferre onera domus mee in colūna tue domus si indiget refectione illa colūna: certe debes eam restituere non autem ego etiā si seruitus in colūna tua est imposita vti nūc est ita debeat: qꝛ videt imperpetuū cōstitui ista seruit⁹ q diu erit debet ferre onera mee domus: ſꝫ si nō pōt ferre: qꝛ inueterata dꝫ eā restituere ꝛ aliā in

locū eius substituere.[vellet].i.eum cui debetur seruitus.[pariete.]q2 fert onera.[posset]natura rerum.[dari].i.substitui no.hic vnū speciale in ista serui.oneris ferendi:ecce in illa seru. si imponis serui.luminibus luminavti sunt nūc ita sint videt̄ intelligi de presentibus.s.eo.l.si seruitus.sed hoc speciale in colūna vt intelligat̄ de ea que nunc est7 que erit.Itē not.qui debet serui.nōn tenet̄ facere sed solū pati.s.de serui.l.quotiens.i.speciale est hoc q2 qui debet serui.oneris ferendi debet al's seruit. substituere:vt hic.

1 Rei sue nemo potest seruitutē imponere nisi in actu quo alteri tradit.

1 **Et qui duas.** †Si habeo duas areas possū vnā vēdere 7 in ipsa vēditiōe et traditione iponere seruit.aree q̄ tradit̄ vt debeat seru. aree retēte.h.d.idē est etiā i edibus q2 dicūt in area.j.e.l.px.od.

Si bina. Eram dominus binarum ediū: vnā tibi vendo 7 trado 7 dico qd̄ domus vendita domui retente debeat serui. vel ista impositio serui.sit:sed quid si habeo binas edes7vnamvendo 7 dico q2 debeat serui.domui retente7 cum trado non impono seruit. video7liberas tradere:sed certe cū in ipsa venditione dixi domumvenditam debere serui. domui retente ex empto possum agerevel incerti condi.vt seruitus imponat̄.h.d.[imponatur.]no.si duo predia habeovnūvendo7 trado invenditione 7 in traditione impono seruit.domui vendite debet̄ seruit⁹.s.l. pxi.si aūt impono invenditione non traditione non videt̄ imposita sed possum agere ex emptovel condi.inde.seruit.vt hic.7 j.de cōdi.inde.l.sed7 si me.§.j.7.l.si tibi liber7.al's.j.de act. est.l. si tibi liberum.

1 Edes si legant̄ vel venduntur videtur actumvt contignationes vti stant ita stent.

1 **Binas.** †Quidaz habebat binas edes tectas vna contignatione:istas edes diuersis legauit:tignum qd̄ tegit vtrāq2 domū: qualiter possidebit̄ ab istis pro indiuisovel diuiso:7 certe pro diuiso in cuiusq2 pro regione sue partis7 ita non habetvnus otra alium act.vt liceat sibi tignū habere.qd̄ estverum siue edes fuerunt pure legatevel sub cōdi.7 sicut istud habet locum in edib⁹ legatis:idem si essent tradite intervivos.h.d.[cessauit].itervivos:quia duobus donate sunt:habetis hic q2 duo possunt possidere tignuz pro diuiso:sed videtur contra.q2 in re mobili non cadat ista distinctio diuidui 7 indiuidui.s.de rei ven.l.pompo. sed ex quo equis paribus.Ad qd̄ dicetis tignū quod diu erat iunctum edibus 7 tegit diuersas edes a quolibet possidet̄ pro diuiso:sed si non esset edibus iniunctum potest possideri pro indiuiso sic loquit̄.l.cōtra.7 idem est in arbore posita in confinio duo7 vicino7:7 in lapide posito in confinio duo7vicino7.j.cō muni di.l.arbo7.7.j.pro soc.l.pe.

1 Edificia que inuicē nonvident̄ nō possunt inuicē seruire.

1 **Si edes mee.** †Tue edes non erant vicine edibus meis immo distabant intantum q2 non poterāt prospici:quia murus erat medius:nunquid potest seruitus vrbana imponi edibus tuis ad meas altius non tollēdi:certe nō:propter distantiam loci.hoc dicit.ista.l. videte expositionem litere.[seruitus]rustica non:quia medium predium quod non seruit impedit rusticam seruitu.j.titu.j.l.qui in sella.in fi.vrbana non propter distantiam loci.

Nemo enim. In.l.ista videtur ratio reddi eius qd̄ in superiori:est dictū quare si edes mee se inuicem prospicere non possunt nō potest imponi seruitus:illa est ratio: seruitus nō potest imponi nisi ille habeat edificium in conspectu illius cui debetur seruitus vt vnus alteri officere possit al's imponi seruitus.nō potest.hoc dicit.

1 In pariete communi non potest quis fenestras facere nisi fuerit concessum.

1 **Eos qui.** †Si non habeo serui. immittendi lumina in parietem tuum in domuz meam si volo habere cōmunem parietem vt immittā lumen in domū meam facere non licet.q2 in re cōmuni non possum facere.iure serui.s.e.l.in re cōmuni.odof.

1 Si legatur res ad vitam in dubio non videtur imposita seruitus licet durat facultas eundi.

1 **Olimpico.** †In pri.huius.l.dicit̄: testator cuidaz olimpico nomine legauit habitationē suam 7 horreū qd̄ in illa domo haberet quoad viueret iste testato7 iuxta eandē domū habebat cenaculū 7 hortū 7 olimpico non legauerat:sed ad hortum 7cenaculū nō poterat iri nisi per illam domū cuius habitatio olimpico relicta erat.nunquid olimpicus debet serui.pstare.et rū.q2 non:q2 seruitus seruitutis esse non pōt:7q2 vtriusq2 predij heres est dñs:verūtamen nō iure serui.s3 q2 aliter heres ad hortum 7 cenaculū ire non posset debet pati olimpicus ire dumtamen vadat ne noceat olimpico.hoc dicit.[non esse]tum q2 seruitus seruitutis esse non potest.j.de vsuf.le.l.j.7 quia heres est dominusvtriusq2 7 res propria nemini seruit.s.e.l.in re comuni.secus si esset alterum prediū heredis tunc potest ad alterum seruitus ostitui.j.si ser.ven.l.testatrix.

1 Aperire potest quis ianuam versus viam quatenus se extendit stillicidij vigo7.

1 **Lucius titius.** †Quidam lucius titius nomine habebat domū et aperuit domus sue partē sicut rigo7 stillicidio7 suo7 patiebat̄ 7 fecit ibi ianuā 7 eamversum publicum aperuit postmodū rigo7 stillicidio7um non cadit in domo publij meuij:nunquid habebat act. otra lucium titium ne debeat ianuam suam ita apertam aduersus publicum habere.Rū.q2 non.h.d.[in publicum].i.aduersus publicum sicut fit verone.nō aūt aduersus priuatū.i.aduersus domum.[habere]quia nemo prohibetur facere in suo cum nō noceat vicino.j.si ser.ven.l.sicuti.§.distant.

De seruitutibus rustico7 predio7. Rubrica.

De vrbanis serui.habuistis:nunc de rusticis serui.vidēdū est 7 dicunt̄ rustica predia que deputata sunt ad agriculturam siue in rure siue invrbe sint posita:q2 ecōtra dicunt̄ vrbana pdia j.dever.sig.l.locus 7.l.vrbana.vn̄ de serui.ru.pre.hoc ordine videamus que sint serui.de quo dicit̄.j.l.j.ij.7.iij.7.l.pecoris.qualiter ostituant̄ de quo dicit̄.j.l.j.in fi.qualiter petant̄ de quo dicitur.j.e.l.vna.7 qualiter perdant̄.de quo dicit̄.j.e.l.si cōi.odo.

1 Itineris 7 actus diuerse sunt seruitutes.
2 Via legalis debet esse latitudinis octo pedum in po7rectum in anfractum.xviij.pedum secus de via conuentionali.

Seruitutes rustico7um. In.l.ista enumerantur seruitutes rustice 7 inseritur qualiter ostituant̄:7certe sunt multe7 iste sunt actus:aque ductus: haustus peco7is auulsus:ius pascēdi:calcis coquēde: arene fodiēde iter est ius eundi ambulandi: non aūt iumentum agendi vel vehiculum ducendi:actus est nedū eundi immo agendi ex quo apparet qui habet iter nō habet actū qui actū habet: habet iter si ne iumēto.via est ius eundi agendi ambulādi: vnde qui habet viā iter 7 actū habet.7 aque ductus est ius aque ducēde per fundū alienū:haustus aque est similiter seruitus haurīedi aquā pecoris: appulsus est ius seruitut̄.Itē ius pascēdi 7 calcis coquēdevel arene fodiēde.ostituunt̄ aūt seruitutes traditione7patiētia.nā traditio7 patiētia in seruitutib⁹ inducit officiū pietatis h.d.[iter]qui habet iter pōt ambulare 7 iumentū sub se subducere 7 vehiculū sed nō seorsum a se.j.e.l.qui sella.[agēdi].q.d.
1 nedum ius eundi[habet]No.†qui habet iter nō actū qui habet actū habet iter.i.commoditatē itineris non seruit.itineris: quia diuerse sunt seruit.itineris 7 actus.j.de adimē.leg.l.j.[cōtinet]vnde qui habetviam potest ire pedes7 equeslcumvehiculo 7 seorsum a se potest etiam hastam rectam in manu ferre:si ta-
2 men ius fructuū non leditur.j.e.l.qui sella.7.l.inter.Item no.† via legalis debet esse latitudinis octo pedum in po7rectū in anfractum.xviij.pedum.j.e.l.vie sedvia conuentionalis potest esse ad eo7 sensum.j.e.l.inter iter.[alienum]ad fundū suū irrigandum.C.de serui.l.preses.[aque haustus]vt si in predio tuo est fons 7 concedis mihi serui.vt possim haurire aquam 7 portare colonis meis.[peco7is appulsus]si habeo i predio meo pecora causa impinguandi et habeo serui.in predio tuo q2 te inuito possum peco7a mea in eo appellere vt ibi bibāt vel vt ibi pascāt est seruitus rustica.[ius pascendi]si predium meum est iuxta pratum tuum 7 habeo peco7a mea in predio meo q2 possim appellere in prato tuo seruitus rustica est.[preto7is]cognoscentis de confesso.7 negato.act.nam seruitutes constituuntur hoc modo vt si impono seruitu.predio meo7 debeatur tuo 7 induco te in predium causa seruitu.constituende 7 postea presto patiētiam.s.devsufru.l.iij.7.s.de seruitu.l.quotiens.in fi.si impedis me vti seruit.conueniam te confes.acti.7 officium iudicis est vt condemnet te vt prestet patientiam7 interesse:7 in futurum me non impedies.j.si seru.ven.l.barum.7.l.egi.sed si qui constituit non erat dominus habeo public.supra de public.l.sed si ego.§. primo7 ita seruitutes rustice omnes traduntur affirmatiue:sed vrbane negatiue 7 affirmatiue:vt notatur plene.s. de seruitut. vrba.predio7um.l.j.

Rustico7ū

Rusticorum. Non solū sunt predicte ser uit.rustice immo alie licere altius tollere ꝛ officere pretorio vicini vel cloacā habere per vicini domum vel protectum habere sic aque ductus servitus rustica est.ꝛ ideo pluribus potest concedi vt diversis diebus ꝛ horis ducatur.h.d.[tollere] sed videtur ꝙ sit vrbana vt ibi:aliquādo est servitus rustica verbigratia in predio rustico habes domū causa colligendi fructus: domus censetur predium rusticum.j.l.proxi.§.j.ꝙ illam tenearis altius tollere ꝛ officere pretorio meo qđ est in predio est servitus rustica:quia edificiū qđ est habitandi causa est vrbanum.j.in quib.cau.pig. ta.l.eo iur.§.stabula. Si instabit aliquis licere altius tollere et officere predio vicino non videtur servitus immo libertas.s.ti. j.l.cum eo.ꝛ.l.imperator. Respond.altius tollere ex necessitate est servitus:altius tollere ex volūtate est libertas. vt.s.tit.j.l.j. dixi vel altius tollere est servit⁹ in casu tali:si iuxta prediū meū habes aream tuam in predio meo non possum edificare vt impediat ventus quin debeat venire in aream tuam.C.eo.l.pe.§. j.si constituit talem servit.vt domūculam possim altius tollere vt officiam aree tue erit servitus rustica.[cloacam] ad quā vadunt coloni mei.[ducantur] ergo quod tibi concessum est non possum concedere alteri anteꝙ aqua veniat in fundum meuꝫ.j. eo.l.ex meo.

Item. Non solum predicte sunt servit.rustice: immo alie:ecce boves quibus colit̄ fundus videtur posse ingredi fundū tuum ꝛ ibi pasci est servitus rustica:sed ꝙ possim fructus recōdere in villa tua que est in fundo tuo est servitus rustica:sed ꝙ possim accipere pedamenta ꝛ querere lapidem in fundo tuo ꝛ cedere hic servitus rustica est. h.d.[pascantur] est servitus rustica.s.e.l. j.§.in rusticis.[pedamenta].i.palos et perticas quibus vinee habent fieri.sed videtur ꝙ sit vsuf.s.de vsuf.l.item si fundi. in fi. ꝛ.l.arboribus.in fin.ꝛ.l.seq. Respon.si non habeo prediū meū vicinum fundo tuo ꝙ possim accipere pedamenta est vsuf.vt ibi alias secus vt hic vel potest dici qui habet vsumfruc.fundi potest accipere pedamenta.

1 ☞ Cui conceditur aliquid videtur concedi id sine quo illud esse non potest ꝛ si non valet expressum non valet tacitum.

1 **Qui habet.** †Si habeo servi.haustus aque hauriēde in fundo tuo eo ipso qđ habeo haustū ꝛ iter ad hauriendū.si aūt concederetur haustus inutilis est cōcessio ꝛ hoc in fonte privato sed in flumine publico nō est necesse haustū constituere nec iter.h.d.[ad hauriendū] qꝛ cum quid conceditur alicui ꝛc.s.titu.j.l.binas edes [aditum] acedit.s.si vsufr.pe.l.j.ꝛ.ij. Not.hic si aliquis concedit mihi haustū in fundo privato eo ipso videtur concedere iter si valet expressum ꝛ tacitum.facit.j.de do.inter vi.ꝛ vxo.l.si sponsus.§.j.vnde sunt ar. si dat se deo ꝛ per ꝯsequens bona si non tenet datio persone nec datio bonoꝝ:quia si non valet expressum nec tacitum. j.de reg. iur.l.cum principale.

1 ☞ Servitutes pecoꝝ pascendi ꝛ ad aquam appellandi est predialis ꝛ potest finiri cū persona si hoc est actum.

1 **Pecoris pascendi.** †Si habeo seru.pascēdi pecoris in fundo tuo hec servitus est predialis cū fructus predij in pecoribus ꝯsistit.verūtamē si ꝯcedis servitu. pecoris pascēdi vel legas:hoc acto vt nō transeat ad heredē meū est servit⁹ predialis:verū si heres vēdicabit illā servit.obstabit doli vel pacti exc. sed calcis coquende ꝛ hauriēde ꝛ fodiende pōt ita cōcedi:sed si constituis mihi vt possim facere de terra tua tegulas si cōcedis ratiōe predij mei est rustica:si causa persone mee videt̄ personalis.nam in predio tuo possum habere servit.silue cedue ꝛ calcis coquēde. Itē si habes tignū in predio tuo cū supervenit hyems possim ponere pecora mea vel cū veniūt imbres.h.d.[demōstravit] qđ dixi nolo ꝙ ista servitus trāseat ad herede.[servitus] ar.s.de servi.l.iiij.ꝛ videbitis.j.l.pri.habet̄ ꝙ ius pascēdi pecoris ꝛ calcis coquēde est servitus ꝑdialis.l.dicit ꝙ servitus personalis.j.de ali.ꝛ ci.le.l.mela.§.quidā .dixerūt quidā vbi nō habeo prediū est servitus ꝑsonalis vt ibi vbi habeo prediū est servitus ꝑdialis. Alij dicūt est servit⁹ predialis si trāsit ad heredē meū:si nō trāsit est ꝑsonalis vt ibi.q rō nō est bona:qꝛ vbi cōstituit vt nō trāseat ad heredē est servit⁹ ꝑdialis:qꝛ sequit̄ rē.vū verius est vt dicam⁹ si habeo ꝑdiū in quo ꝯsistūt pecora mea vicin⁹ cōstituit servi.pecoris pascēdi sive hec adiectio vt nō trāseat ad heredē sive nō servit.ꝑdialis est vt in legib⁹ istis.sed si nō habeo prediū ꝛ ꝯcedit̄ vt pecora pascant̄ in tuo nō est servit⁹ ꝑsonalis ꝫ quedā obligatio ꝑsonalis vt in.l.s.ꝫ si ꝯstitueres vsumf.tunc esset servit⁹ ꝑsonalis.j.l.pri.in pri.ꝛ.s.de vsuf.l.q binas.[figulinas].i.fornaces in qbus tegule decoquūt̄[tuguriū].i. mecati.j.de v.s.l. tugurij.[recipiā] ego q duco pecora ad pascēdū.

q **Vi sella.** Lex ista ponit differentiam inter iter actum et viam ecce qui habet iter potest ire pedes vehi in sella ꝛ i lectica idest portari in vehiculo: sed non posset iumentum vel equum vel vehiculum seorsum a se ducere.sed qui habet actuꝫ potest ire pedes ꝛ eques ꝛ seorsum a se iumentum ducere ꝛ vehiculum sed lapidem vel lignum trahere nō pōt: hastā rectā in manu ferre nō potest ideo quia fructus eo modo posset ledi: sed qui habet viā potest oīa predicta facere:si tamen eo modo fructus non ledatur.h.d.[i sella].i.equo in quo est sella [in lectica].i.in vehiculo [nō potest] vel vehiculuꝫ seorsum a se vt hic ꝛ.s.e.l.ij.[potest] nedum sub se:immo seorsum a se.s.e.l.j. [neutri] nec habēti iter vel actum.[non ledat].i.non ledatur accedit.s.e.l.j.ꝛ.j.e.l.inter.ꝛ.l.certo generi.§.primo.

1 ☞ Servitutem rusticam medium prediū impedit.et hoc qñ medium predium impedit cōmoditatem ex vno fundo pervenire ad alium.

1 **In rusticis.** †Si inter predium tuum rusticuꝫ est medium quod nō servit predio meo non potest imponi servitus per predium tuum ad meum: quia in rusticis servit.medium predium quod nō servit impedit servit.hoc dicit. Dicunt quidam idem in vrbanis.j.ti.j.l. in tradendis.§.interpositis.sed non bene dicunt in rusticis mediū prediū impedit servit.sed in vrbanis non si mea domus pōt respicere domum tuam.s.de ser.vr.pre.l.si edes.ꝛ infra eo.l. tria licet autem in rusticis medium predium impediat servi.via publica non.vt.s.de ser.l.servit.§.publico.

v **Je latitudo.** In.l.ista dicitur quāta debet esse latitudo vie ꝛ certe legalis vie octo pedum in porrectuꝫ.xvj. in anfractū vbi est flexura. [habet] quare:quia in porrectum si videant plaustrarij:ꝛ dicunt sta.ꝛ in octo pedibus potest trahi plaustrum sed in anfracto debet esse via duplicata hoc est in via legali:in via conventionali potest esse latior ꝛ angustior.infra eo.l.certo generi .§.primo ꝛ.l. via est.

s **Servitus.** Olim servitus aque hauriende ex fonte non poterat cōstitui nisi ex capite:hodie autē ex quocunꝙ loco.[ex capite] i.ex loco vbi est fons.[solet] hoc debetis ita intelligere:si fons est in fundo vicino constituitur servitus aque ducende:iste qui habet prediū meuꝫ non posset cōstituere ius aque ducende sed postquam duxit in suum sic:vt hic ꝛ.s. eodem.l.ij. ꝛ.j.eo.l.ex meo.

l **Habeo ait.** Bene possum constituere talem servit.quod liceat aquam querere ꝛ quesitā ad fundū tuū ducere:vnde si possuꝫ qrere servit.ex domo tua edificio futuro nondum facto:ita hoc casu hoc dicit [ait] ꝛ bene labeo ita dixit hic:sed alibi per oppositum infra si ser.ven.l.finali.sed variauit:nam papi. dicitur variasse.C.de furt.l.fin.§.sed cum in secūda.[edificio] destinato edificari:alias secus.s.ti.j.l.si servitus.§.fi.

1 ☞ Consensus omniū qui potest separatim adhiberi requiritur in his que sunt communia pluribus vt singulis.
2 Facto proprio qñ liceat contravenire.
3 Quod ab initio ipso iure non valet tractu temporis non cōvalescit.
4 In re communi melior est conditio prohibentis.
5 Maioris partis iudicio nō statur vbi aliquid competit pluribus vt singulis.

1 **Per fundum.** †Quidaꝫ fundus erat pluriū dominoꝝ nunquid vnus eoꝝ sine alio potest mihi constituere servit.vie itineris actus nō vt statim fit servitus ꝫ expectabitur si alij cedūt omnes superiores cessiones cōfirmantur.sed nūquid ille qui primo cessit potest me prohibere vti: nō licet nō sit servitus.h.d.[cedit] vt statiꝫ sit servitus.s.de servit.l.ij.] confirmabuntur.] infra cōmunia pre.l.vlti. secus in ratihabitione nisi posterius factum trahitur ad primum.C.ad mace.l.finali.[non posset] non tamē est servitus antequam novissimi cedant.simile no.s.si vsuf. pet.l. vlti. Et in.l.ista not.†multa quod non licet venire alicui con-
2 contra factum suum si dominus sum alicuius predij cū pluribus
a alijs si constituo servit.sine alijs nō est servitus: tamē non licet venire cōtra factum meum vt impediāt vicinum. s. de do. l.post.mortē.j.de evic.l.vendicāte. est tñ cōtra ar. ꝙ licet venire cōtra factū suū.C.de li.ca.l.j.ꝛ.C.de agri. ꝛ cen.l. queādmodum.ꝛ potest dici aut quod facio ipso iure non valet licet venire cōtra factū meū:qꝛ factū cōtra legē nō vꝫ.C. de le.ꝛ cō.l.
3 nō dubiū.aut fit pter legē nō lꝫ veire ꝯ.vt hic† Itē not. h qđ ab initio nō vꝫ tractu tpis ꝯvalescit.sic ꝛ alibi.C.si.man.ita fue.

a ¶ ✱ Contra factū suū Adde Bart. in.l.indebituꝫ autē.§.j.ff. de condi. indeb. ꝛ bar.in.l.post ff.de adop.

ali.l.fina.est tamen contra.arg.j.de regulis iuris.l.quod ab ini
tio.sed potest dici qd ab initio ipo iure nonvalet non confirma
tur tractu temporis:vel non confirmatur tractu temporis solo
j.de actio.z obli.l.obligationum.§.placet.sed si hic cessi nõva
4 let cessio mea. Item nota † q in re communi melior est conditio
prohibentis:vnde nõ potest seruit.imponere sine alijs nec acq
rere.j.e.l.si vnus.z.j.communi diui.l.sabinus. Item nota prior
concessio trahitur ad vltimam sic.j.communia predi.l.fina.ali
quando non:vt est in ratihabitione vt.s.dixi. Item non sufficit
posterius factum sed procedere debet.j.de acquir.heredi.l.qui
in aliena. Item nota † cum quid competit pluribus vt singulis
non statur iudicio maioris partis:vnde si sunt quatuor domini
z seruit.imponerent tres non est seruitus vt.j.communia pred.
l.receptum.fallit fauore liberationis.s.de pactis.l.maiorem.et
C.qui bo.ce pos.l.fin. Sed si aliquid competit pluribus vt vni
uersis statur iudicio maioris partis.C.de sacrosanc.eccle.aut.
hoc ius.z.j.ad mu.l.quod maior.

Nter iter. In.l.ista assignatur differentia inter iter et actum qui habet iter potest ire z pedes z eques: qui habet actũ potest ire z pedes z eques:z equum seorsum ducere z iumentũ hoc dicit.[differentia].s.aliqua[potest.s.e.l.j.z.l.qui sella.

I ☞ Vinee appellatio in dubio refertur ad solum non ad superficiem.

I **Erto generi.** † Potest aliquis querere seruit.agro suo simpliciter z certo generi agrorum puta vineis meis a solo tuo: z tunc videtur seruitus potius trahi solo: z ideo sublatis vineis potest remoueri seruitus nisi ageretur nominatim q sublatis vineis tolleretur seruitus:vnde si velim petere serui tu.obstabit doli except.hoc dicit.[ad superficiem].idest advites.[manebit].i.debebitur solo.[necessaria.]quia non debet licere alicui vendicare seruitu.s.de serui.l.iiij. Or.dominus az. facit hic magnum festum de quodam arg.quod colligit ex princip.huius.l.hic dicit si vicin⁹ constituit mihi seruit.in fundo suo valet ista constitutio seruitutis:hic seruitus videtur constituta solo:z ideo sublata superficie durat seruitus:ergo hic contentũ accipitur pro continenti:quia appel. vinearum. idest contenti continẽs continetur.i.solum:aliquando sumitur econtra continens pro contento:vnde leg.procõ.habet cognoscere de custodia.idest custodita persona.s.de offi.procon.l.solent.vnde sunt in arg.ad questionem rusticam talem locaui vineam meam tibi vt deberes habere tres partes fructuum z ego quartam:z istaz vineam deberes propagare et subserere:iste rusticus plantauit multas arbores:quid fecit retinet omnes fructus arborũ integros de racemis dat ei quartam:dicit dominus male facis:certe dovobis quod instrumẽtum dicit:quia ap.vinearum non cõtinent fructus: sed dico ap.vineaz continẽtur fructus:vnde debes dare quartam.quid:erit si accipimus vineam pro solo debet quartam partem prestare:si pro superficie non debet prestare. argumẽ.huius.l.quod est verius:certe recurrimus ad consuetudinem.argumen.s.de leg.z sena.con.l.minime.z.l.si de interpretatione.sed si de consuetudine non apparet recurrendum est ad id quod actũ est inter eos.j.si certum petatur.l.iij.quid si de his non apparet certe quod dictuz est in vineis idem in arboribus argumen.j.de verborum obligation.l.titia.§.idem. respon.z.j. deposi.l.j.§. que.

Si totus. Si tot⁹ ager tu⁹ dz serui.itineris z act⁹ nõ liceat tibi aliquid facere quo minus impediar ire z agere:sed si iter sine denunciatione esset impositum:licet per quamlibet partem elegi ire:si iui per certam partem cetere partes sunt libere:et ideo vtroq casu debet dari arbiter qui debet determinare iter vel actum.hoc dicit.[determinabitur] vel conuentione inter eos vel per arbitrum.[sunt]nec si elegit ire per certam partez licebit ei mutare supra de serui.l.si cui.

Latitudo. Si constituis mihi in fundo tuo actum vel iter debet esse eius latitudo que demõstrata est in seruitute:al's recurritur ad arbitrum vt determinet cuius latitudinis esse debet:aliud in seruit.vide:quia si non est demonstrata certa via recurritur ad viam legalem.hoc dicit.[statuendum]supra proxi.§.in fine[debentur]supra eodem.l.vie latitudo.

Si locus. Si constituitur seruitus non designata latitudine per quamlibet partem potest ire:sz equum est vt per fundum certa eligatur via a lege comprehensa:idem in seruit.itineris z actus vt constituatur certa latitudo arbitrio iudicis determinanda.hoc dicit.[est]supra proxi.§.z si elegit non licet ei postea variare supra de serui.l.si cui[est].s. proximo.§.

I ☞ Seruitus vna si vni conceditur potest alij cõcedi alia per quam seruitus primi impediatur.h.d.

I **Er quam.** † Si concessi alicui seruitu. vie per fundum meum per eundem locum non possum concedere seruit.aqueducende z econtra.hoc dicit.[viam].i.seruit. vie[cessero]per certũ locũ[non potero]quia non licet ei q imposuit serui.deteriorem facere el cuius seruitus est constituta.s.de vsu.z ha.l.fi.

I ☞ Qui habet ius aqueductus potest facere in riuo quicqd vult si domino predij non noceat.

I **Uintus mutius.** † Si cõstituis seruit.in fundo tuo iti neris ad aquam quotidianam ducendam lz mihi habere iuxta fontem fistulas quibus mediantibus possim aquam primum ducere ad predium irrigandum:dum tamẽ causa fundi nõ efficiatur deterior.hoc dicit.[licere]ei cui cõstituta est seruitus.[fictilem] idest ductitiam.j.de lega.j.l.cetera.§. pe.[faceret[z ita cui aliquid conceditur z omne id zc.s.de ser. vrb.predi.item sic.§.j.

Iuus pius. ¶ Ut ista lex videatur facere ad titulum ponetis ita casum .aucupatores z venatores ierunt ad imperatorem diuum pium accidit nobis vnum quod non accidit alijs temporibus.quid dicit imperator: dum volumus intrare predia aliena non permittunt domini: vnde debebant nobis istaz seruitutem dicit diuus pius.vos erratis:quia non licet vobis nisi esset constituta seruitus.hoc dicit.[nolentibus]z dicitur nolens siue expresse non contradicit: vel cõtradicit vel non consentit.s.titulo primo.l.inuitum.Sed quid erit sum dominus aliquis venator ingreditur me insciovenatur ibi nunquid quod capit erit suum:dixerunt quidam qd non: quia non licet ex remea acquirere me inuito.j.si certum petatur.l.sed z si me.sed dicimus quod erit suum:quia fere bestie in nulli⁹ bonis sunt.j.de acqui.re.do.l.j.z.ij.Sed quid denunciaui ei ne intret tenetur iniu.j.de acqui.re.do. l.naturalem.

D **Iuus pius.** Possessores possunt inducere de publico aquã ad predia irriganda si a principe concessum est eis : vnde faciunt iniuriam vicinorum.hoc dicit.[ostenderit] si poterit ducere ex publico aquam sic:si a principe fuit indultũ j.ne quid in flu.pu.l.j.§.lacus.z.§.siquis odof.

I ☞ Si per plures fundos itur ad vnum seruitus vna est z per vsum in parte retinetur seruitus tota.

I V **Na est via.** † Si per plures fundos constituitur via adfundum meum vna est seruitus licet per plures constituta:si per vnũ iui tempore constituto: totam retineo: si per nullam iui totam perdo.hoc dicit.[amittitur]puta.xx.an .C.eo.l.fi.] seruatur].i.retinetur:nam cum seruitus omnis sit indiuidua debet in totũ perdi vel retineri.j.ad.l.fal.l.j.§.siusuf.aliquando pro parte retinetur.s.de serui.l.pro parte.

I ☞ Seruitus nõ potest acquiri pro parte sed per plures potest acquiri z per vnum peruenire ad plures.

I **Jvnus.** † Si duo plures ve sunt socij z domini eiusdem fundi vnus solus non potest stipulari viam ad fundum communem: qz nõ potest querere pro sua parte pro indiuiso sicut non potest imponere:sed si vnus stipulatur viam z decedit pluribus heredibus relictis stipulatio vie non fit inutilis.[potest]quia vnusquisq debet querere seruit.suo predio.j.titulo.j.l.j.z seruitus non potest queri pro parte indiuisa.s.de serui.l.j.[potest] seruitus non potest pro parte retineri.s.de s.tit.j.l.per fundum.[fiat]quia potest pro parte retineri.s.de serui.l.pro parte.alij habẽt inutilis stipulatio[fiet].i.fieri posset impedirent se:verũtamen per iudicem debẽt cogi vt consentiant.s.de vsuf.l.equissimum.

I ☞ Duo iura si quis habet remittendo vnum non videtur remittere aliud.

I **Imihi.** † Si habeo duplicem seruit.in fundo tuo vel eundi et ambulandi z ius vtendi z fruẽdi si remitto tibi serui.vsuf.video: remittere ne impedias me ire z agere:sed si habeo serui.altius tollẽdi z aque ducende si remitto serui.altius tollere debes ita altius tollere ne impediatur mea seruitus aque ducende.hoc dicit.[imbribus]dum pluit.[fuerit]accidit.j.de aqua plu.ar. l.j.§.fi.z.l.seq.

I ☞ Fundũ mediũ licet redimã non extinguitur seruitus que a tertio fundo debetur.

I **Si fundo.** † Fons erat iuxta fundũ seianũ: cõstituta est mihi seruit⁹aque ducẽde ex fundo seiano:fundũ seianũ redemi:nũqd retineo serui.certe sicvnũ sciatis seruit⁹aq ducẽde est pdialis nõ psonalis.h.d.[pdij est].s.e.l.j.

Si mihi

S**I mihi.** Si tu ꝯcedis mihi iter aqueducende ad fundū meū nō designata certa parte totus fundus vr̃ seruire mihi: verūtñ non debeā ducere aquam ꝑ eū locū ꝑ quē magis ledaʒ ꝑ edificia tua vel vineas tuas.h.d.[fuiet]accedit.s̃.eo.l.certo generi.§.j.[seruient.]ꝯcoꝛ.s̃.de serui.in tit.generali.l.si cui.

v **Ia.** Ex conuētiōe pōt via constitui latioꝛ.viij.pedibus vel angustioꝛ dū tñ talis ꝯstituat̃ vt vehiculum possit duci al's esset iter⁊c.[nō via] sʒ via legal'est ⁊c.s̃.e.l.vie.

1 ☞ Seruitus nauigandi p̄t ꝯstitui ꝑ lacum perpetuum.

1 **Si lacus.** †Si ī fundo tuo est lacus perpetuus poteris ꝯstituere seruitutē nauigij.hoc dicit [pōt]sed seruitus aqueducēde non.vt.s̃.ti.j.l.foꝛamen.

1 ☞ Seruitus nō extinguet̃ si publicet̃ fundus.

1 **Si fundus.** †Si fundus tuus q̄ seruit publicatur fit cū sua causa fuit.⁊cōtra si fundus cui seruitur diuidit̃ inter plures vna erit seruitus:⁊ si diuidit̃ per regiones qui habet partes pꝛoximas potest ire per alias partes:nisi aliud dictū esset in constituenda seruitute.h.d.[publicaret̃].j.de ꝯtrahen.emp.l.alienatio.⁊ sequunt̃ fundū.C.e.l.in pꝛouinciali.

1 ☞ Aquā non potest q̄s concedere ex suo aqueductu quem hʒ ex fundo alieno.

1 c **Ex meo.** †Si ex meo aqueductu volo ꝯcedere aquāducere labeo dicebat ꝙ possum facere:sed ꝓcul⁹ cōtradicebat non possum añq̃ aqua immissa sit cuius sententia verioꝛ est.h.d.facit.j.de aqua quo.l.j.§.illud.

1 ☞ Aque diuisio fit ad mensuram pꝛedij dñantis non inspecta partiū bonitate vel necessitate.

r s **I partem.** †Vendidi tibi certā parteʒ fundi mei.nūquid licebit tibi vti seruitu.q̄ debebat̃ illi pti:⁊ sic:nā si ꝯcessa est fuit⁹ fundo meo possum vti seruit̃.per totū fundū ⁊ ꝑ certam partē dū tñ cām fundi non faciā deterioꝛē:sʒ si fundum vendo bñ possuʒ ꝙ parti retente vel alienate seruit⁹ debeat̃.h.d.accedit.s̃.e.l.via in fine.

1 ☞ Heres pōt eligere per quā partē fundi viā cōstituat sine captione legatarij.

1 s **I via.** †Si testatoꝛ legat viā vel iter ꝑ fundum suū debeo ire per qualʒ partē verūtamen si heres vult constituere certā partē cōgruentē nō debeo ire per aliam partē.h.d.[cōstituet̃.]immo eius cuius cōstituit̃.s̃.de fui.l.si cui.illō est verū qñ ꝯstituit̃ inter viuos hic in vltima voluntate:vel hic dixerat testatoꝛ ꝙ constitueret̃ arbitrio heredis.

1 ☞ Si a socijs fundi dñantis emitur cōiter fundus seruiēs seruit⁹ extinguit̃:secus si fundus dominantibus non pōt esse communis hoc dicit.

1 s **I communi.** †Ponunt̃ duo casus prim⁹ est:ego ⁊ tu fundum cōem habebamus fundo cōi fund⁹ sempꝛonij fuiebat:eūdē fundū redemimus de cōi:nūquid extinguit̃ seruitus:Rñ.ꝙ sic: q: par ius ī vtroqʒ pꝛedio reperimus habere.Scōs casus est si fundus sempꝛonij dʒ seruit̃.pꝛopꝛio meo fundo ⁊ tu pꝛopꝛio fundo ⁊ nos postea fundum sempꝛonij redemimus non extinguit̃ seruitus sʒ retinet̃.q: bene potest fundus cōis debere seruit̃.meo pꝛopꝛio fundo ⁊ tuo pꝛopꝛio:si añq̃ esset primus fundus cui seruiebat̃ erat cōis ⁊ fundus q̄ seruiebat effectus est [cōis.at si]incipit secūdus casus.[seruit⁹]lʒ fundus sempꝛonij incipit esse cōis.[deberi pōt]seruitus que erat quesita ante fundi cōionē.Ad pꝛimum casum accedit.s̃.de seruit̃.vꝛ.pꝛe.l.si quis edes.⁊.j.quemad.ser.ami.l.j.ad scōʒ casum accedit.s̃.de serui.l.vt pomum.§.si pꝛedium.⁊ est verū ꝙ cōis fund⁹ pōt pꝛimo seruire seruit̃.imposita ante cōem.j.cōia pꝛe.l.si is qui.§.itē si duo.⁊.s̃.de ser.vꝛb.pꝛe.l.in re cōi.sed pꝛo deo q̄ est rō diuersitatis inter pꝛimum ⁊ ſm casum huius.l.rō illa est sicut si tuus fundus seruit fundo meo si redimā tuū vel tu meū q: incipit idem ius habere in vtroqʒ pꝛedio extinguitur seruitus:vt s̃.dictū est:sic si fundus tertij dʒ seruit̃.fundo cōi si redemimus fundum tertij idem ius incipimus habere in vtroqʒ pꝛedio:sʒ vbi fundus tertij dʒ seruit̃.pꝛopꝛio meo fundo ⁊ tuo pꝛopꝛio si cōicat̃ nobis hic sicut ab initio potuit debere seruit.tuo pꝛopꝛio fundo insolidū:⁊ meo pꝛopꝛio:ita in illo fundo cōicato retinebo partē ⁊ tu similiter:vt est dictū.s̃.de serui.l.vt pomū.§.si pꝛediū:sed vr̃ ꝯtra.si fundus tertij dʒ fui.fundo cōi ⁊ redemimus e ū ꝙ seruitus illa nō extinguat̃:vū vr̃ ꝯtra.e.l.vnus ex socijs.§.j.sed pōt dici aliud:sed aliud ibi:hic fundus tertij debebat seruit̃.cōi fundo si fundum seruientem redemimus nō habemur loco eiusdem licet par ius in vtroqʒ habeamus hʒ extingui seruitus:sed vbi fundus tuus seruit meo ⁊ nos communicamus habemur loco diuersoꝛum ⁊ ibi retinet̃ seruitus.Ad sol'onem huius ꝯtrarij potest ita distingui aut tuus fundus dʒ serui.meo:aut alienus dʒ seruitutē communi fundo meo ⁊ tuo aut tuus meo:aut alienus meo ꝓpꝛio ⁊ tuo ꝓpꝛio:si tu⁹ fund⁹ debet serui.meo siue communicas mihi tuū siue tibi meum pꝛo parte seruitus retinet̃.s̃.de serui.l.vt pomum.§.si pꝛedium:sed si cōicamus meum ⁊ tuum siue simul siue diuersis tempoꝛibus retinetur seruitus.s̃.de ser.vꝛ.pꝛe.l.si quis.§.si partē.⁊.j.eo.l.vnus.§.j.si aūt fundus alienā debet serui.fundo cōmuni meo ⁊ tuo ⁊ redemimus fundum seruientem extinguitur seruitus.vt in pꝛin.huius.l.si aūt fundus tuus debet serui.meo si redimo fundū tuum extinguit̃ serui.j.quemad.serui.ami.l.j.si aūt fundus tertij debet seruituteʒ meo pꝛopꝛio ⁊ tuo scōo ⁊ postea redimimus seruientem retinetur seruitus.vnde not.ꝙ cōmunicatio non extinguitur seruitu.sed redēptio vt hic ⁊ in.l.contra.j.eodem.l.vnus.in ver.itaqʒ.

1 ☞ Seruitus effectualiter non acquiritur nisi plures dñi de loco itineris consentiant.

1 I**Tinere.** †Si ad pꝛedium commune mihi et tibi legatur iter ⁊ discoꝛdam⁹ ꝑ quē locum debemus ire nec seruitus videtur nobis acq̄ri nec deperire ⁊ sic illa seruit̃.vti non poterimus.h.dicit.[deperit]sed foꝛte erit diuidendum.C.cōia de le.l.vlti.§.j.⁊.j.fami.her.l.si que vel iudex coget eos ꝯsentire.s̃.de vsuf.l.quotiens ⁊.l.equissimum

1 ☞ Seruitus aque immittende intelligitur de ea que ī fundo colligitur.

1 i **S qui duo.** †Habebā duo pꝛedia ꝯfinia q̄ erant mea vnū ex parte superiori aliud in parte superioꝛi:fundum superioꝛem tibi vēdidi eo pacto ꝙ licet aperire tibi sulcum ⁊ immittere aquā in fundū inferioꝛē tu vis recipere aquam fundi vicini tui ⁊ aperto sulco tuo non solum vis immittere aquam fundi tui:immo vicini:nunquid licebit tibi:Rñ.ꝙ non.h.d.[debere]nam nō debet facere causam deterioꝛem fundi seruientis.s̃.de ser.ru.pꝛedioꝝ.l.seruitus.§.fi.⁊.s̃.eo.l.via.§.j.⁊.s̃.ti.j.l.si domus.

1 ☞ Quod fuituti accedit iure seruitutis accedit.

1 q **Vi duo pꝛedia.** †Habebam duo pꝛedia:vendidi tibi vnum ⁊ ī ipsa venditione imposui talem serui.fundo vēdito quod possim haurire aquam ⁊ ducere ad fundum meum irriganduʒ immo circa eam habere latitudinem.x.pedum videoꝛ retinuisse latitudinem.x.pedum quantū ad dñium ⁊ pꝛopꝛietatem an quantum ad seruit̃.vt possim ire ⁊ rñ.ꝙ adijcitur nō quantum ad dñium ⁊ pꝛopꝛietatem.h.d.[exceperat]cause serui.habende.[iter].i.seruitu.itineris:non autem pꝛopꝛietas eius esset: q: si hoc obscure dixit potius debet ꝯtra eum interpꝛetari.j.de contra.emptione.l.cum in lege.

1 ☞ Seruitus non extinguitur redemptione partium etiaʒ pꝛo diuiso nisi omnes redimantur.

2 Necessaria in seruitute acquirenda eadē requirunt̃.

1 T**Ria pꝛedia.** †Tres dñi trium ⁊ diuersoꝛum pꝛedioꝝ habebāt tria pꝛedia continua.vnum erat in loco superioꝛi aliud in medio:tertium in loco infimo ille qui habebat fundum infimum quesiuit ius aqueducende per fundum superioꝛem ⁊ medium in pꝛocessu tēpoꝛis dñs fundi infimi emit fundum superioꝛem seruienteʒ suo fundo inferioꝛi:postea suum fundum infimum alij vendidit:nunq̄d emptoꝛi debetur seruitus aqueducende:videt̃ qō non:q: dñs fūdi infimi emit fundum superioꝛem seruientē sic extincta est seruitus sʒ non est:q: sicut ī serui.querenda concessum est vt possit habere ius aqueducende de superioꝛi per fundum medium ita quamdiu fundus medius remanet retinetur seruitus licet desierat esse dominus fundi superioꝛis ⁊ inferioꝛis:vnde que necessaria sunt in seruitute acquirenda ita in ea perdenda.h.

2 dicit.Et ita no.†hic que sunt necessaria ī seruitute acquirēda eadem sunt necessaria in amittenda ⁊ acquirenda requirit̃ qō medius seruiat:sic in amittenda requiritur ꝙ medius debeat seruire.Ad istud accedit nihil tā naturale.j.de reg.iur.l.nihil.⁊ insti.quib.mod.tolli.obli.in fine:ad istud accedit sicut in acquiren.pos.requiritur animus ⁊ coꝛpus ita in ea amittēda.j.de acquiren.pos.quemadmodum.

1 ☞ In ꝯcessiōe partis facta socio pōt concedēs fundū pꝛopꝛium seruientem facere.

1 F**Undus mihi.** Quidam fundus erat cōmunis postea partem tuaʒ mihi vendidisti ⁊ tradidisti tandem ad eundem fundū

per aliũ tuum vicinũ serui. acq̃siui: nunquid vz constõ seruit. ⁊ vr̃ ꝙ non quare pro parte acq̃ri nec imponi possit. sed dicẽduz est contra. qꝛ acquisiui serui. cũ totus erat meus ⁊ tu non habebas ius aliquod in eo quia partem tuam vendideras mihi: et tradideras. hoc dicit. [posse]. s̃. de serui. l. ij. ⁊ l. ꝑ parte. [sit] ⁊ insolidum.

1 ☞ Diuisionis tp̃e põt agi vt fundus qui obuenit vni s̃uiat fundo qui obuenit alteri.

1 **Cum essent.** † In prin. huius. l. dr̃: duo fundi titianus ⁊ seianus erant cõmunes mihi ⁊ tibi diuisimus istos fundos ⁊ in diuisione est actum ꝙ totus fundus titianus esset meus seianus tuꝰ: tu partem titiani mihi tradidisti ⁊ ego tibi partem seiani: ĩ ipsa traditione imposuimus seruit. valet ista impositio serui. sic. maxime si fuit pacto vel stipulatione vallata. h. d. [pacto] imponende seruitutis: sed quare dicit hic maxime: certe qꝛ seruitutes possunt constitui pactionibus non stipulatione vallat. s̃. de vsufr. l. iij. cũ possint institui pacto apposito in traditione rez. s̃. de ser. vrb. pre. l. si binarum maxime tenebit istud pactũ si stipulatione est vallatum: aliquando requiritur speciale pactum vel stipu. ĩ. proxi. §. habebitis.

1 ☞ Qui habet seruitutẽ aqueductus non põt ꝯcedere haustũ aque ex riuo suo nisi hoc pepigerit cum dño fundi seruiẽt:

1 **Per plurium predia.** † Bene possum tibi constituere s̃uitut. riuo qui est in fundo meo vt possis per fundũ meuz aquam ducere: sed si riuus est in fundo vicino ⁊ habeo seruit. ducende aq̃ ad fundum meum non possem tibi concedere aquaz ducere nisi vicinus nominatim pacto vel stipulatione ꝯcessisset: hoc mihi qd̃ ego alteri possiz concedere. [ducis] al's duci: tunc debz ita ordinari littera per pluriũ prediũ imposita seruit. aquam duci quoquo modo. [potest] qꝛ non potest esse seruitꝰ seruitutis. vt. ĩ. dicam no. ita exemplũ fundo titiano erat riuus aque: titius concessit mihi ꝙ possim ex riuo aquam haurire ⁊ ꝑ suũ fundum ad meũ ducere tu habes fundũ iuxta meũ volo tibi cõcedere sicut possum aquã haurire ex fundo titiano ita tu possis: nunq̃d possim concedere: nõ: quare: qꝛ ista est rõ: si habeo ĩ fundo titiano istã seruit. si volo tibi ꝯcedere nõ possum duplici rõne: ⁊ qꝛ q̇s hz ꝯstituere serui. in fundo suo nõ in alieno. s̃. si vsuf. pe. l. vti. ⁊ iõ in cõi nõ possuz ꝯstituere seruit. s̃. eo. l. ꝑ fundũ. Itẽ qꝛ habeo seruit. in fundo titiano nõ possum ꝯcedere tibi: qꝛ s̃uitus seruitutis esse non põt. vt. ĩ. de vsu. le. l. j. nisi in cõstituenda s̃ui. pacto vel stipulatione ꝯcederes mihi h̃ vt possiz alteri ꝯcedere: sed vbi datur ꝙ concedã vicino concedo seruit. seruitutis qd̃ esse non põt. ĩ. de vsuf. le. l. rñ. dñ ex voluntate tua facio non videoꝛ ꝯstituere s̃uit. mee seruitu, sz videoꝛ cõstituere vt tu s̃ui. vñ sicut posses constituere ita ego ⁊ tu: verũtñ si habeo serui. aqueducende ex fundo tuo ad fundum meum licz vicino meo concedere non possim: attñ ex quo intrauit aqua in fundum meum possum concedere. ĩ. de aqua quoti. l. j. §. aliud. ⁊ s̃. e. l. ex meo. ⁊ s̃. e. l. secunda. §. fi.

1 ☞ Unꝰ ex socijs nõ põt fundũ cõem seruũ facere: nec ei libertatem acquirere a socio vel extraneo.

1 **Unus ex socijs.** † Si habemus fundum cõem vnꝰ nr̃uz sine alio non potest cõcedere serui. vicino vie itineris ⁊ actus per fundum cõem ⁊ si concedit nil agit: qꝛ seruitus nõ potest pro parte imponi nec acq̃ri: sicut non potest pro parte remitti licet possit ꝑ parte retineri: idem etiã si prediũ tuũ seruiat meo si inuicẽ cõicamꝰ illa duo predia seruitus retinetur pro parte. Sz si vellẽ remittere seruitutem vel ꝯcedere serui. libertatũ pro parte non possez h. d. [nil agit] q̃re: qꝛ partis indiuise non põt imponi seruitꝰ. s̃. de serui. l. j. ⁊ agit quantũ ad hoc vt ille q̇ imposuit serui. nõ posset eũ prohibere. s̃. e. l. ꝑ fundum sed si alter socius cõcedat incipit esse seruitus. ĩ. cõia pre. l. fi. ⁊ ideo dñs Azo. in apparatu suo in ista illatione facit magnam vim: videtur ꝙ non pertineat ad precedentia: qꝛ videt̃ esse talis: deus est in celis: ergo aqua currit: vel Boñ. est hic: ideo Parisius est vltra montes: sed vt videatur pertinens ita sub. est in littera. [nihil agit] qꝛ nec partis indiuise potest imponi seruitus nec acquiri nec pro parte remitti: ⁊ ideo si duo ⁊c. [placet] isoliduz hec lectura nõ est bona: ideo qꝛ vis fit littere: quia dicit ꝙ seruitus retinetur pro parte. Item qꝛ. l. videtur velle si tuum predium seruiet meo si communicamus ambo predia pro parte retinet̃. s̃. de serui. l. vt pomum. §. si prediũ ⁊ ideo est dicendũ si predium meũ ⁊ tuum inuicem sibi seruiebant siue inuicem cõicamus pro parte seruitus detinet̃. i. retinetur in parte tua ⁊ ego in ea q̃ est mea ⁊ econtra: ⁊ ideo legatur ita littera. [libertas] pro parte. Circa principium huius. l. est insistendum si predium tuum ⁊ meũ mutuo sibi seruiant si inuicem communicamus non extinguit̃ seruitus sed pro parte retinet̃ videtur contra: quia par ius in vtroqz predio incipimus habere: ergo extincta est seruitus. s̃. eo. l. si communi. istud contra. soluit. d. Odo. duobꝰ modis primo demonstratiue: secundo intellectualiter: demonstratiue ibi alius casus: hic alius ibi fundus Sempronij seruiebat meo ⁊ tuo: vnde si seruiret meo tm̃ ⁊ redimerez seruit. extinguitur seruitus. ĩ. quema. serui. amit. l. j. ita si redemimus. sed hic prediũ tuum ⁊ meum sibi seruiebant mutuo si communicamus vtrũqz retineo serui. pro parte. i. gratia tue partis retineo seruitu. ⁊ tu similiter ratione mee partis vl' soluamus intellectualiter in. l. contra. fundus tertij debebat serui. tuo ⁊ meo: nos communicamus extinguitur. hic meo ⁊ tuum inuicem seruiebant cõmunicamus vtrũqz communicatione non extinguitur seruitus. Sz que est ratio quare redemptio fundi seruientis extinguit seruitu. communicatio non: potest dici: ratio est illa que sunt necessaria in acquirenda serui. ⁊ in ea amittenda. s̃. e. l. tria. est in acquirenda serui. ꝙ tuum seruiat meo quid requiritur qd̃ totũ sit tuum ⁊ meum: sit totũ meum qd̃ communicamus quid requirit̃ qd̃ totũ deficiat tuum totum meum: sed non est veruz qꝛ desinit pro parte tuũ vel potest assignari alia ratio si prediuz meum ⁊ tuum sibi inuicem seruiunt ⁊ inuicem communicamꝰ: quare non extinguitur seruitus: qꝛ potest esse ꝙ in diuisione predium tuum mihi soli assignabitur ⁊ econtra: ⁊ ita res reducet̃ ad pristinum statum. igit̃ retinetur. hec non videtur bona ratio: qꝛ idem posset esse in redemptione qd̃ fundus redemptꝰ assignaretur tibi tm̃: fundus communis mihi tm̃: ergo debz retineri seruitus non extinguit̃ quare dicetis aliam rationẽ esse s̃m Joan. ⁊ Azo. qꝛ in redemptione duo redimentes habent̃ loco vnius: hoc est quod predicaui vobis in. l. si communi fundo. Et hic repetas vt fecit dominꝰ Odoff. sed in communicatione si predia nostra confinia mutuo sibi seruiãt sicut habemꝰ loco diuersorũ dominorũ quamdiu sibi seruiunt ita eis cõmunicatis vnde seruitus pro parte retinet̃ vt hic.

1 ☞ Qui non vtit̃ iusto impedimento congruo tp̃e seruitutem amittit: sed ei restituitur ex clausula generali. h. d.

1 **Si fons.** † Habebã ius aque hauriende ex fonte tuo posito in fundo tuo vsus sum illa seruit. aliquo tempore: tamen ille fons desiccatus est ⁊ stetit desiccatus tempore constituto ad amittendam serui. certũ est ꝙ non vtendo perdo serui. postea redijt fons ad primas venas: nunquid eadem seruitus est mihi restituenda: Rñ. attilicinus per locũ ab autoritate non: alia ratione imperatoꝛ noster in simili questione ita respondet q̇dam habebat seruit. aqueducende ex alicuius fonte vsus est illa serui. aliquo tempore: postea desiccatus fuit ⁊ remansit desiccatus tanto tempore ꝙ sufficit ad perdendam serui. fons redijt ad primas venas: vñ seruitus est restituenda: vñ sicut imperatoꝛ rñ. ⁊ ego ita respondeo: hoc dicit [tempore] ad amittendã seruit. C. e. l. penl'. ⁊ l. vltima. [attilicinus ait] quidam habeat prin. l. quidam non habent prin. l. immo nec. §. [statilio tauro.] interroganti. [putauit] ex illa generali clausula: si qua iusta causa mihi videt̃ ⁊c. alij dicũt succurrendum ipso iure vt. ĩ. dicam. [placet] fonte reuerso ad primas venas: vos habetis hic si habeo serui. aque hauriende ex fonte tuo si desiccat̃ ⁊ constituto tempore ad serui. amittendaz desiccatus remansit postea redijt ad primas venas debet seruitus mihi restitui. Oꝛ dic restituet̃ ipso iure an beneficio restitutionis: dicũt quidam ipso iure: qꝛ quod nõ fui vsus nõ fuit negligentia mea: ⁊ ei q̇ non fuit negligens non currit presc. C. de anna. excep. l. j. ⁊ ij. Item ei qui non potuit experiri. C. d̃ prescri. xxx. anno. l. cum no. §. illud. secus si potuit. C. de iure do. l. in rebus. in fi. potest dici de rigore iuris perdo serui. C. eod. l. pen. ⁊ vlti. sed beneficio restitu. si qua iusta causa ⁊c. in integrũ resti. hic subest iusta causa dabitur restitutio de qua habuistis s̃. ex quibus causis maiores. l. j. ⁊ hic subfuit iusta causa: qꝛ nõ culpa perdidi seruitutẽ. sed h̃ soluet̃ contra. arg. ĩ. quemadmo. seruitus amitta. l. aqua.

1 ☞ Stipulatio penalis ad personã relata nõ facit presumi seruitutem impositam.

1 **Cum fundo.** † Habebaz duos fundos vnũ vendidi ⁊ tradidi fundo retẽto imposui serui. ⁊ stipulatus fuit emptoꝛ hanc seruit. emptoꝛ vendidit fundum suum: nunquid ista seruitus sequetur emptorem sic: nec obstat ꝙ stipulatus est serui. in persona sua: vel ponam si impediretur: qꝛ seruitus quesita predio sequit̃ prediũ. h. d. [placuit] qꝛ pactũ cũ vna persona factũ alteri nõ ꝓdest. s̃. de pactis. l. si vnꝰ. §. pactũ ⁊ lz nõ possit aliqñ q̇s stipulari. C. ꝑ q̃s ꝑso. l. j. attñ seruitus quesita sequit̃ prediũ. s̃. e. l. via. §. si fundus.

1 Concessio personalis p̄sumitur ex indeterminata cōces-
sione respectu fundi dn̄antis.

1 **Lucius titius.** †Si lucius titi⁹ fra-
tri suo Gaio miserit
talē epistolā ius aque fluētis ex tali fonte fundi
mei qui fons a patre meo fuit constructus in ta-
li loco tibi concedo vt p̄ vnū digitū aquā ducere
possis nolens constituere seruit. personalem nū
quid mortuo gaio seruitus aqueducende transit ad heredem
suū? Rn̄. q̄ non. h.d. [ius] nolens constituere seruitutem pre-
dialez s; personalem. [non oportere] hoc est verū cum vsus aq̄
est seruitus personalis cū constituit̄ contemplatione persone:
ideo ad heredem non transit. ꝫ. de vsu ⁊ ha. l. vsus: secus si con
stitueretur gratia fundi q: est seruitus predialis. ꝫ. e. l. j.

1 A flumine qd̄ transit̄ ponte vel vado pōt incipere serui-
tus vie secus si in pontibus vel nauiculis transeatur sed tale
flumen seruitutem itineris alias ceptam non interrumpit hoc
dicit.

1 **Flumine.** †Habebā p̄diū meū citra flumē
tu habebas transflumen vltra fū
dum tuū erat ecclesia constituis mihi fuit. eundi in
fundū meū per fundum tuū vt possem ire ad ecclesiā
cum flumen esset in medio inter meū ⁊ tuum. vz talis cōstō: rn̄
deo q̄ sic. si flumen per gradus potest transiri vel pōtē habeat
secus si nō habeat pontem nec gradibus transiri pōt sed naui
traijciatur: hec sunt vera qn̄. inter p̄diū meū ⁊ tuū currit flumē
sed quid erit predium meū est citra flumē iuxta meū est aliud
flumē: postea est flumē: postea sunt predia lucij titij: postea est
via publica: nunqd̄ poterit constitui seruitus ⁊ transire per pre
dia lucij titij vsq; in viam publicam: ⁊ certe non: q: via publica
consueuit finiri his modis vel eatenus in ingressu ciuitatis.
Itē via publica flumine finitur: statim ex quo deuentū est ad
flumen. Item oīs via finitur alia via publica: vnde indubitan
ter illa seruitus finitur. h.d. [vado]. i. per gradus ⁊ lapides.
[pontionibus]. i. nauibus. [per vnius]. iuxta predium meū
⁊ iuxta tuuz. q.d. inter meū ⁊ tuū currat ⁊ ponetis ita exemplū
vt dixi in casu ⁊ est ratio si pōt vadari ɔtinuo potero ire: si na-
uibus traijciat̄ non semper possem ire. [publicā]. s. aliā. [in-
tercedat] vn̄ hoc casu si potest vadari vtrobiq; est seruit⁹: al's
si nō pōt vadari vtroibq; est seruit⁹. Alij dicunt q̄ distictio h⁹
l. posita in prin. corrigit̄ in fine. ⁊ dicunt vtrobiq; serui. valere.

¶ Cōia predioꝝ tam vrba. q̄ rusti. Rub.

¶ Uos habuistis de serui. in genere in primo tractatu huius
libri habuistis de serui. vrba. ⁊ postea de rusticis: verū q: sui.
vrb. ⁊ rusti. multa habent similia: dicit rub. cōia predio. tā vrb.
q̄ ru. cōia. i. similia. q.d. videamus communionem ⁊ dissimili-
tudinem prediorum vrb. ⁊ rusti.

1 Edificia vrbana que dicantur: ⁊ que rustica.
2 Seruitus non pōt deberi nisi a predio.

Edificia vrbana quidez.
1 In ista. l. in sui prin. dicuntur duo. † Primo
dicitur omne edificiū factum edificandi cau-
sa dr̄ vrbanū quocūq; loco sit positū sicut ecō
tra: omne predium agriculture causa dicit̄ ru-
sti. habent aūt hanc similitudinem omnis seruit. p̄dij vr. ⁊ rust.
2 dicit̄ predialis. † Item in alio sicut non potest esse vrbana ser
uitus nisi sit prediū cui debeatur ⁊ a quo ita seruitus ruf. h.d.
[opus] quocunq; loco sint posita siue in vrbe siue in villa. ī. de
ver. sig. l. locus ⁊ l. vrbana edificia inhabitandi causa sunt rusti
ca. ꝫ. de ser. ru. pre. l. ij. ⁊ l. neratius in fi. ⁊. ī. quib. cau. pig. ta. cō
tra. l. in eo iure. §. stabula. [predium.] habetis hic cōionē iter
predia vrbana ⁊ rustica ⁊ non potest esse seruitus de presenti:
nisi sit fundus cui debeatur ⁊ a quo: sed bene possum stipulari
seruitu. vie: ⁊ si non habeo predium. ī. familie herciscū. l. here-
des. §. an illa.

1 Ius hauriendi vel ducendi aquam ex flumine per castel
lū non est seruitus proprie sed in hoc iure quis tanq̄ in serui-
tute defendetur.

1 **Ex aqua.** †Si volo mihi acquirere seruitu.
aqueducende per rotam ex flumie
publico de rigore iuris non videtur q̄ sit seruit⁹: q:
a nemine potest mihi concedi nisi a principe: tamē de
equitate si tu qui habes predium iuxta flumen concedis mihi
hoc principe indulgente ista seruitus tenebit. h.d. [per rotā]
habet aliquod instrumentū iuxta flumē ad modū rote, [ex flu
mine] publico vel priuato. vt. ī. dicam. [castello] est castellum
locus eminens in quo aqua cedit. [possedit]. i. quasi possedit
q: seruit̄. quasi possidentur. ī. de acq. poss. l. possideri. ⁊. ꝫ. de ser
ui. l. quotiens. ij. bene potest intelligi etiam in flumine publico
sed videt̄ non valere: quia solus princeps pōt concedere. ī. de
flu. l. quominus sed certe tu potes concedere: ⁊ imperator qd̄
dicam. ī. ne quid in loco publico. l. ij. §. si quis. ⁊. ꝫ. de serui. l. ser
uitus: vel concedebas q̄ ducerem ex flumine tuo priuato: qua
re non videris posse concedere: q: non eo ipso qd̄ concedis est
seruitus nisi prestes patientiam. ꝫ. de seruit̄. l. quotiens. sed si
constituisti ⁊ induxisti me in possessionē seruitutis cogeris pa
tientiam prestare.

Duorum Si sum dn̄s duorum prediorūz possuz
tibi vnū vendere eo pacto vt seruiat p̄
dio retento: vel econtra valet hoc dicit. concordat. ī. eo.
l. si quis duas. ⁊. ꝫ. de seruit̄. vrbanoꝝ pre. l. si binarum. ⁊. ꝫ. tit.
primo. l. cum in fundo.

1 Post monumentum constructum nō potest limitari mē-
sura vel numer⁹ sepeliendorum.

1 **Aueri.** †Si tu habes monumentū in fundo tuo
⁊ tu vis imponere seruitut. qd̄ non liceat
tibi vltra duo brachia altius constitui non valet: q: est
res religiosa sicut non potest constitui seruitus qd̄ in illo mo-
numento certus numerus hominuz sepeliretur. hoc dicit. [mo
numentum]. i. sepulchrum. ꝫ. de rerū di. l. in tm̄. §. fina. ⁊. l. scd̄a
[recipit]. ꝫ. de serui. l. seruitutes. §. pe.

1 In contractibus est locus iuri non decrescendi.

1 **Proprium solum** †Uendo tibi pro
priū meum funduz
nūquid potero imponere serui. vt debeat mihi ser-
uit. ⁊ vicino: certe mihi possum acquirere vicino nō.
vnde adiectio vicini pro superflua habetur: idē si habem⁹ fun-
dum communem ⁊ eum vendo vt mihi ⁊ socio seruiat non va-
let: q: non possum recipere serui. sine alio hoc dicit. [potest.]
q: suo proprio potest serui. imponere non alieno. ꝫ. de seruit. l.
quotiens. ⁊. ꝫ. eo. l. j. [pertineat] ⁊ ita vtile per inutile nō vitia
tur. ī. si. cer. peta. l. certi. §. qm̄. [non potest] vel imponi. ꝫ. d̄ ser
ui. l. ij. ⁊. ꝫ. de ser. ru. pre. per fundum. ⁊ hoc in ser. prediali. sec⁹
aūt in seruitute personali. q: vnus sociorum debet posse impo
nere vsufru. sine alio quod est illa ratione: q: est seruitus diui-
dua. ꝫ. vsufru. quemad. ca. l. fi. ⁊. ꝫ. de vsufr. l. iij.

1 In tradendo potest q̄s facere vt prediū qd̄ tradit̄ fuiat
ei qd̄ retinet̄ vel econuerso.

Si quis duas edes habeat.
1 †In prin. huius. l. dicitur quidam habebat duas
edes vnam tibi vendidit ⁊ tradidit: aliam sibi reti-
nuit in vendendo ⁊ tradendo imposuit seruit. vt vendite debe-
ant serui. edibus petentis vel econtra valet ista impositio ser.
certe sic. hoc verum est in vrbanis predijs vel in rusticis: secus
tamen si quis habet duas edes vel duos fundos vendit ⁊ tra-
dit: simul nō potest imponere serui: qd̄ altera domus alteri ser
uitu. debeat: sic iam imponeret serui. edibus alienis vl' predijs
alienis qd̄ nō potest esse hoc dicit. [tradat] ex causa habili ad
dn̄iuz transferendum puta ex causa emptionis vel simili. [an
non] dum tamen conspici possint. ꝫ. de serui. vrba. pre. l. si edes
[rusticus]. i. serui. rusticorum prediorum. [potest] no. in prin
cipio huius. l. si aliquis habet duo predia vrbana vl' rustica po
test ex habili causa ad dominium transferendum vnū tradere
⁊ imponere ei serui. quod est verum si apponitur seruitus ī cō
uentione ⁊ traditione. alias secus si in conuentione imponit̄.
ꝫ. de serui. vrba. pre. l. si binarum. ⁊. ī. de condi. indebiti. l. s; et si
me. §. j. ⁊. ī. de act. empti. l. si tibi liberum. Item habetis hic si
duo predia trado simul indubitanter nō possum imponere ser
uit. vni predio ab altero: quare? q: dum simul trado sunt pre-
dia aliena ⁊ alienis non potest imponi seruit⁹. ꝫ. de ser. l. ij. ⁊. ꝫ
de serui. ru. pre. si vnus. qd̄ intelligo esse verū nisi istud nomina
tim ageret̄ qd̄ intendebat querere serui. de vno ad aliud. ī. e. l.
quicquid in fine.

1 Tradendo partem pro diuiso potest vnam partē alteri⁹
seruam facere.

1 **Si quis.** †In princi. huius. l. habuistis vnam simili-
tudinem inter predia rustic. ⁊ vrba. in. §. isto
subijcitur ⁊ alia similitudo: ponamus habeo edes trado tibi
partem edium mearum pro diuiso partem retineo: nunqd̄ pos
sum imponere seruit̄. parti retente vel vendite: certe non: sed si
edes meas diuiderem in duas pariete intercepto ⁊ partem ti-
bi traderem possem imponere seruitu. nec videt̄. p̄ parte impo
ni: sed qd̄ vna domus debeat alteri seruit. idez est in predijs ru

sticis si vnum prediū regionibus diuido possum imponere seruitutē.vt vnius pars debeat alteri fui.nec dicit̄ pro parte imponi:sed qd̄ vnus fundus debeat alteri serui.[tradat]pro indiuiso acquiri.s̄.de ser.ru.pre.l.ꝑ parte.esset inconueniens qd̄ idē prediū esset pro parte seruū pro parte liberum.j̄.de li.ca.l.duobus.[alterutri] parti retente vel vendite.[debet]no. hic parti indiuise non potest imponi vel acquiri seruitus:quia idē predium nō potest pro parte liberum pro parte seruū esse.s̄.d serui.l.ij.sed parti diuise sic.s̄.de serui.l.ad certam.naꝫ pars diuisa fundi fundus est per se:vt hic ⁊.j̄.de leg.j.l.quid ergo.§.si quis.Item no.ꝙ predia rustica distinguunt̄ distinctiōe patrisfa.vrbana pariete intercepto.j̄.de leg.j.l.qd̄ in rerum.§.si qs ⁊ l.si domus.

☞ Plures tradendo simul vel separatim id efficere possūt quod vnus solus insolidum sit dn̄s:secus si pro parte dn̄s fuerit hoc dicit

Si duo. †Si habemus binas edes cōmunes possum⁹ eas tradere.i.vnas retinere al's vendere ⁊ tradere ⁊ imponere fui.domui retente vel tradite ita hoc casu:verum tn̄ si habemus edes communes ⁊ vnas retinemus alias separatim tradimus indubitanter nouissima impositione fuit. facta habet concessio constitui:sed quid habeo proprias edes tn̄ tu ⁊ ego habemus edes cōmunes:nunquid possum tradēdo edes proprias posse acquirere serui.cōibus?certe non:nec in tradendo communes meis ꝓpropriis possis acquirere seruit̄. h.d.[simul]non debet determinare simul tradendo ambas qꝛ non possemus facere vt vna alteri seruiret vt in prin. huius .l. nisi ſm formā que dicitur.j̄.e.l.quicquid:sed determiat ꝙ ego ⁊ tu simul tradidimus non separatim.[traditio]⁊ impositio seruitutis.[efficacem]qꝛ si plures socij imponunt seruit.in re communi nouissima concessione efficitur seruitus.j̄.e.l. vltima [me posse]⁊ quia res communis non potest seruire proprie: licet ante posset.s̄.de seruitu.vrba predi.l.in re cōmuni ⁊.s̄. de ser.rustico.predio.l.si vnus.

☞ Si aliquis dixerit rem venditam esse seruam simpliciter potest quam vult seruitutem imponere secus si respectu certe persone.Item secus si hoc dixerit dubitans de seruitute iā cōstituta.h.d.

In venditione. †Quidaꝫ libri habent prin.l.quidaꝫ habent.§.in hoc non est vis.Or in ista.l.dicit̄:si vēdo ⁊ trado tibi edes ⁊ dico illas seruas esse non habeo necesse tradere liberas:immo in ipsa traditione possuꝫ imponere serui.ꝙ debeant vel edibus meis vel vicinis āte traditionem factam sed quid si dico edes quas trado debere seruire edibus titij:certe si debent absolutus suꝫ ego:si alij debēt teneor emptori ex empto act̄.sed etiam est simile: si vendo tibi edes ⁊ in tradendo dico ꝙ debent serui.edibus titianis: si in veritate debent non teneor tibi emptori in aliquo sed si nō debent edibus titianis ⁊ non dixi qꝛ non debebant:sed quia timebam ne deberent hoc excepi:hoc quidem casu non est quesita aliqua seruitus edibus titianis.h.d.[potest] in ipsa traditione.s̄.de ser.vrba.pre.l.si binarum[tenebitur.]qꝛ potius intererat eius debere fuitu.titio quam alij.ar.C. de pact̄.cō.l. vlt.[prestandā]vnde videtur interesse emptoris illam fuitu. imponere.[permittendū]qꝛ interest eius.[veritus].i.timēs [excepit]seruituteꝫ deberi.[promisit]a titio repetere potest qꝛ non videtur sua in aliquo interesse:vnde no.si vendo edes: ⁊ dico debere fui.si debeo tibi non teneor.j̄.de act̄.emp.l.e.§.j. siue non debent possum in ipsa traditione imponere fui.s̄. eo. l.si quis vel antequam tradam possum imponere fui.vicino:sꝫ si dico debere serui.titio ⁊ debet non teneor tibi:si autē alij debent non titio cui⁹ intererat seruitus deberi teneor tibi ex empto.j̄.de ꝯtrahen.emp.l.qd̄ sepe.§.vlt.

☞ Seruitutem qui vult excipere debet eam certā excipere.

In tradendis. †Si habeo binas edes ⁊ vnas vēdo ⁊ trado ⁊ volo ꝙ edes vendite debeant serui.edibus retentis in ipsa traditione debeo seruit.imponere ⁊ debeo exprimere certam spēm seruitu. alias non valeret ratione incertitudinis:vel ꝙ omnis seruitus esset imposita.vnum sciatis si habeo binas edes licet inter eas sit domus media vicina possum imponere fui.domui retēte a domo vendita:sed si forte predia sunt rustica ⁊ predium medium non seruiat non potest imponi seruitus vt statim sit seruitus: sed si medium incepit seruire tunc illa seruitus cōualescit. Ex quo apparet si habeo tria predia vicina ⁊ extremum trado possum imponere seruitutem. Sed si trado extremuꝫ aliud extremum retineo ⁊ medium alij trado non possum imponere seruitutem vt tuum extremum meo extremo debeat seruitutem:nisi ille qui habet medium predium imponere serui.quia medium predium quod non seruit impedit seruitutē hoc dicit.[vnis] ex causa habili ad dominium transferenduꝫ.[est]puta altius tollendi vel non tollendi.[seruire]predium traditum predio retento.[sit]⁊ ratiōe incertitudinis sepe nō valet de quo dicetur.j̄.de te.tu.l.duo.⁊.j̄.de ma te.l.ex pluribus[debeat] quod iniquum esset dicere fauore seruit̄.j̄.de vsuca.l.sequitur in fin. [interpositis]not.in ver.isto duas regulas:primo in predijs vrbanis predium medium quod non seruit non impedit seruitutem:quod est verum interpositis medijs edibus potest imponi seruitus si mee ⁊ tue edes inuicem conspicere possint vel mons in medio non est.s̄.de seruitu.vrbanorum pred.l.si edes mee.Or in predijs ru.dicunt quidam idem vt licet sit mediuꝫ quod non seruit possint imponi seruitutes:sed non bene dicūt quia.l.est expressa.s̄.de seruitu.rustico.prediorum.l.qui sella. in fine.non ob.quod dicitur:hic potest imponi seruitus nō ꝙ statim sit seruitus.Item nota hic ꝙ si tria sunt predia ⁊ extremum seruit extremo ⁊ mediuꝫ similiter seruit extremo valꝫ seruitus:sed si medium non seruiat extremo non valet.s̄. de seruitu.rusti.pre.l.qui tria.

☞ Si duobus eodem momento diuersarum rerum fiat traditio non valet seruitus alteri imposita secus si separatiꝫ traditur

Si cum duas. †Habebaꝫ duas edes eodem momento idest eodeꝫ tempore simul duobus trado:nunquid possum imponere seruitu.quod vna domus debeat seruire alteri?certe non.sed si antequam ambas trado impono seruit̄. qd̄ tradite debeant seruit.retentis vel econtra valet:quia nō edibus alienis sed meis seruitut̄.impono.hoc dicit[momento] idest eodem tempore[potest]accedit.s̄.eodem.l.si quis ipsaꝫ [seruitus].i.fui.impositio.s̄.de seruitu.vrbanorum predioꝝ l.si binarum.

☞ Hereditate vendita seruitutes confuse aditione debēt restitui.

Si ei cuius predium. †Predium alicuius fuiebat ꝑdio meo vicino ego illi heres extiti:postea hereditatem illam tibi vendo:nunquid tu teneris restituere pristinam seruitutem predio meo?certe sic:quia id videt̄ agi vt tu heres sis non ego.hoc dicit.[debet]quia sum effect⁹ dominus vtriusqꝫ predij extincta est seruitus.j̄.quemadmod. seruitus amitta.l.prima.[extitisse]accedit.j̄.de here. ven.l.j. §.penulti.⁊.j̄.de legatis.j.l.legatum est.⁊.j̄.de ser.l.pap̄.

☞ Venditor rei debite debet nominatim seruitutem imponere nec valet exceptio generalis.

Quicquid venditor. †Si venditor vēdidit fundum ⁊ tradidit ⁊ vult in fundo tradito retinere seruitut̄.nominatim debet excipere serui. quā retinere vult.Si autem diceret generaliter quibus seruitus est vtiqꝫ sit videtur intelligere de extraneis non de ea que sibi debetur nullaꝫ habet:quia res sua nemini seruit veruntamen si dicat ita vendo tibi fundum ⁊ ille fundus debꝫ seruit.tali fundo:si debet intelligitur excepta.veruntamen si illud prediuꝫ quod seruiebat ipse acquisiuit extinguitur.hoc dicit.[debet].s̄.de vsufr.l.vti frui.[seruit⁹]quia vbicunqꝫ idē efficitur dominus seruitus extiguitur.j̄. quemadmodum ser. amittatur.l.prima.

☞ Seruitute concessa videntur concessa omnia sine quib⁹ quis seruitute vti non potest ⁊ sicut quis non potest facere cōtra seruitutem ita nec contra ea que ei tacite accedunt.h.d.

Refectionis gratia. †Si habeo seruitutem in fundo tuo ducendo aquam per riuū fundi tui ad fundum meum irrigandum refectionis gratia possum intrare fundum tuum:sed si vellem locum supra riuum vel sub riuo religiosum facere non licet: sed forte licet riuum eleuare si causa fundi seruientis non efficit̄ deterior.nam concessa serui.quedam videntur tacite sequi seruit.vt si concedis mihi ducere aquam per riuum fundi tui videris concedere vt possim ire gratia refectionis ⁊ videris cōcedere mihi ⁊ filijs meis:veruntamen debes dimittere aliquā partem per quam liceat mihi ire ad riuum refectionis causa. hoc dicit.[potest]ne seruitus intereat. s̄.de seruit.l. seruitutes.§.penul.[mei]quid ergo conceditur alicui ⁊c.s̄.de seruit̄. vrbano.predio.l.viuarijs.[possim]si concedis seruitu. aqueductus de fundo tuo ad fundum meum videris concedere: vt possim ire gratia refectionis.s̄.de vsu ⁊ ha.l.ꝑ seruum.§.j.

Cum

Cum fundus. Jn.l.ista dicitur si fundus fundo debeat seruit.si venditur fundus qui debet serui.vel cui seruitur indubitanter seruitus sequitur fundū hoc dicit.[sequuntur]fundum venditū.vt.C.de ser. ꝛ aqua.l.etiam in prouinciali.ꝛ alienatio fit cum sua causa.ſ.d contrahen.emp.l.alienationi.

I ☞ Obligare potest quis se ꝛ suos heredes ne in certa parte maris piscari liceat non tamen erit seruitus realis.

I
Venditor. †Habebam duos fundos geminianum ꝛ botrianum ꝛ erāt iuxta mare:vendidi tibi geminianū eo pacto ne liceret tibi erga fontem fundi botriani piscariꝫ ista seruitus:videtur ꝙ non cum mare sit publicū vnde priuata lege seruitus non potest imponi: veruꝫ qꝛ pacta bona fide facta debent seruari tu contra frontem fundi botriani piscationem exercere non debes.hoc dicit.[pateat].ſ. de re.di.l.ij.[obligentur]ꝛ ita non erit seruitus sed obligatio personalis.ſ.de serui.l.vt pomum.Alij dicunt ꝙ seruitus non ratione maris:sed qꝛ tuum predium potius predio meo videtur debere seruit.

I ☞ Jd nostrum est absꝗ facto nostro a nobis auferri nō pōt nisi in cōtrariū sit cōsuetudo.

I **Si constat.** †Si in agro tuo sunt lapicidine nō licet mihi intrare fundum ꝛ cedere lapides te inuito nisi seruitus esset imposita vt liceret intrare causa cedēdi lapides:vel nisi sit talis cōsuetudo ꝙ posset quilibꝫ ingredi dū tamen certum precium exhibeat vnde licebit mihi ingredi dum tamen vsum tibi domino non auferam. hoc dicit. [potest].ſ.si serui.vendi.l.sicuti.§.aristo.[saluriuꝫ].i.vnū denarium plo quolibet lapide[adimatur]No.in.§.isto duo nota.quod non possum facere aliquid in tuo te inuito sed ista.l. vincit a consuetudine:si ibi est consuetudo vt possit intrare vā est seruanda.C.de testamentis.l.fi.sed extra illum locum nō vicit.C.q̄ sit lon.con.l.ij.generalis ꝯsuetudo vbicūꝗ vincit.ſ. de legi. ꝛ senatuscon. l.de quibus in fi.Jtem no.hic arg. ad questionem de qua queri consueuit si loco tibi nummis prediū meum:ꝛ non conuenit quo tempore pensio soluatur.§.iste est in argumen.ꝙ in principio anni quia hic dicitur ꝙ prius debet salariū soluere de ista materia dicitur.ſ.loca.l.ex conducto.§.cū quidam.

Iter nihil. Bene potest constitui seruitus itineris de predio tuo ad prediuꝫ tuum vt quis tantum possit ire:ꝛ maxime ita seruitus itineris cōstitutur .hoc dicit. vnde dicitur constituta ex tempore ad tempus:sed modus est adiectus seruituti.ſ.de serui.l.quarta. Odoffredus

I ☞ Seruitus per eundem locum potest pluribus constitui.

I q **Vti per certum locum.** †Si con cessi pluri bus seruitutibus itineris vel actus per certū locum tenet illa constitutio.nam sicut possum imponere serui.edibꝰ meis vt vicino seruiant:ita imponere possum vt pluribus seruiāt hoc dicit.secus si cessi tibi iter per locum vnum alijs per eundē locum non possum concedere aqueductum.ſ.de seruit.rustico. predio.l.certo. §.primo.

I ☞ Seruitus rustica ꝛ vrbana pōt ex testō cōstitui.

I p **Potest.** †Sicut inter viuos potest cōstitui seruitus ne altius tollatur ita in testamēto potest dānare heredem vt patiatur in edibus hereditarijs tignū immittere valet sicut illa:quia potest damnare heredem vt liceat vicino per fundum hereditarium aquam ducere.hoc dicit.accedit.ſ.de vsufru.l.iij.ꝛ instit.de seruitu.§.ꝛ ideo.

I ☞ De eo quod quis precario habet in loco tuo non est locꝰ interdicto de precario nec seruitus videtur imposita:de eo vero quod precario habet in suo loco seruiente habet locuꝫ interdictum de precario si donata fuerit seruitus videtur remissa hoc dicit.

s **Jn precario.** †Jn.l.ista ponuntur tres casus primus est talis.habebaꝫ domum meam iuxta aream tuam eram pictor pinge baꝫ forte clypeos sellas:tu concessisti mihi in tuo vt possim macerīe habere murum matum facere vt possim ibi ponere ad siccandum picturas meas ꝛ concessisti mihi pergulam habere nunquid valet ista cōcessio? sic:ꝛ si concedis eo animo vt sit seruitus erit seruitus:veruntamen vbi rogo vt liceat mihi precario habere non videtur ꝙ sit seruitus nec poteris me conuenire interdicto de precario vt tollam eam: quia habeꝫ dominium sed acṫ.rogatoria.Secundus casus est:prediū meum vicinum debet serui.tuo vicino in eo loco concessisti precario vt debeam maceriem habere valet ꝛ sic si habeo decem: vel xx.non prescribo libertatem seruiṫ.ex quo impetraui a te interdicto de precario possis me conuenire vt tollam.Tertius casꝰ est:si concedis mihi animo remittendi seruiṫ.hoc casu videris donare libertatem seruitutis.vnde seruitus extinguitur.h.d. [maceriem]murum factum de lapidibus sine calce.ſ.de verb. signi.l.que paries.§.j.[non potest]quare non?quia habet locum interdictum de precario quando illud quod concedis est apud me.ſ.de pre.l.ꝛ.habet.§.j.sed si apud te non habet locum quia quod queris intus habes ꝛ ita erat hic concessisti nō qd in tuo haberem maceriem:sed quo iure poteris me conuenire? certe si concedis non animo donandi habes negatoriam contra me.ſ.si vsufru.pe.l.vltima.ꝛ.ſ.titu.j.l.ij.[secutum.quia edificium cedit solo.C.de rei vendica.l.si inferiorem.[inter ēptionem]si quis agit vel de precario vel confessoria ꝛ proponitur inepta acṫ.non tenebit intētio ꝛ succumbit:quia conuentꝰ absoluitur ab obseruatione iudicij vt hic.ꝛ.ſ.si men.fal. mo.di.l. j.§.primo.ꝛ extra de iudic.c. examinata [ceterum]incipit secundus casus:verbi gratia:predium meum debebat seruitutē tuo:tu concessisti quod liceret mihi habere maceriꝫ in fundo tuo non animo adimendi seruitutem.[teneri]si habeo decem vel viginti non vsucapietur libertas seruitutis quia qui precario possidet alieno nomine possidet non prescribit.C.de prescriptione triginta annorum.l.male.[agetur]qꝛ apud te habebas maceriem[quod si[incipit tertius casus.[seruitus in donatione tollitur]ꝛ libertas serui.acquiritur.

I ☞ Plures domini si separatim seruitutem constituunt nouissima constitutione seruitus confirmatur nisi mutatio contigerit in persona constituentis vel acquirentis vel alterius ex socijs.h.dicit.

I
Receptum est. †Jsta.l.videṫ difficilis:sed in veritate nō est ꝛ inuenietis in.l.ista quomodo incipit eodem modo finitur.ꝛ ponit.l.ista plures casus.Primꝰ est talis:si plures sunt domini eiusdem fundi : si vnus imponit seruitutem in fundo communi adhuc nō est seruitus:si seruus imponit non est seruitus nouissimo imponente:incipit esse seruitus:ꝛ ita receptum est sed quid erit: ponamus plures sumus domini.ponamus quatuor:Vnus imponit seruitutem:secundus imponit:tertius imponit:adhuc non est seruitus:quartus imponit incipit esse seruitus:quia cetere prime trahuntur ad hanc vltimam Sꝫ quid erit concessit primus separatim:secundus separatim:tertius separatim: quartus antequam cedat moritur vel vendit suam partem: nūquid prime cessiōes erunt inutiles? sic.nisi vltimus dominꝰ vel eius heres adhuc cederet:quia omnes intelliguntur cedere.idē est in acquirenda seruitute:si plures sunt domini eiusdem predij: ꝛ vnus querit hodie seruitu.secundus cras adhuc non est seruitus:vltimo acquirente incipit esse seruitus.Sed quid si q̄rtus moritur vel alienat partem suaꝫ prioribus cessionibus nil videtur actum.Sed quid duo sunt domini eiusdem predij vnꝰ cedit seruitu.inter viuos:alter in vltima voluntate hoc idē erit vt in nouissimo actu prior cessio confirmetur.Sed quid vnus legat seruitutem in predio communi alius similiter legat candem seruitutem potest esse distinguendum aut eodem tempore ambe hereditates acquiruntur:et tūc valet:aut vna primo aditur postea alia quo casu non est seruitus:quia non ita receptū est vt viuentium actus sint in pendenti:ita mortuorum sint in pendenti receptum est hoc dicit.[imponat]dum predio communi volebant imponere seruitutem.[acquirant]duꝫ predio communi volunt acquirere seruitutem.[cessissent]vel acquisissent.ꝛ nota hic in seruitute odio seruit. posterior non reducitur ad priorem. ſ.de seruitutibꝰ vrbanorum prediorum .l.fundus.ꝛ est ratio etiam alia:si posterior traheretur ad priorē iaꝫ vtilis actio traheretur ad inutilem quod esse non debet:secus in ratihabitione:si quis experitur meo nomine sine mandato si ratum habeo ratihabitio retrotrahitur quod est fauore liberationis.ſ.de iudic.l.licet.ꝛ.C.ad Macedonianum.l.vltima [cedit]hic op.si primus cedit secundus cedit:terius cedit antequam cedat quartus moritur primus vel partē alienat quarto cedente nil agit:nisi heres eius cedit de nouo: sed hic nonne heres debet habere ratum quod fecit defunctus:cum interpretatione iuris eedem persone sunt,in autē,de iureiu.a mor. pre.ꝛ non licet heredi venire contra factum defuncti.C.de rei. vendica,l,cum a matre,et nonne heres tenetur habere ratum

in seruitute pactum factum a defuncto. C. de seruitut. l. in prouinciali. Respondet Joan. regulariter non licet heredi quod non licuit defuncto: ⁊ non licet contra factum defuncti venire hic tamen reperitur casus quod licet heredi quod non defuncto. ⁊. ṡ. de seruitut. rustico. prediorum. l. per fundum. sic alibi reperitur casus. j. ad. l. falcidiam qui de bonis. ⁊. l. repetitur. vel dicatis istud contingit liberatione si primus ⁊ secundus ⁊ tertius cessit adhuc non est seruitus quantum ad hoc vt detur cōfessoria. quarto cedente omnes priores trahuntur ad posteriorem. vnde si primus moritur antequam quartus cedat ali⁹ est factus dominus: vnde requiritur eius consensus. ṡ. de seruit. rusticorum prediorum. l. inuitum. [debebunt] vt sit seruitus. [tantum enim tempus] hec littera legitur duobus modis. vno modo bene dixi si primus decessit antequam quartus cedat nil agitur nisi eius heres cedat: hec est ratio. quia sunt plures domini eiusdem fundi concessum eis est seruit. imponere: ⁊ acquirere: non tamen sit seruitus antequam nouissimus cedat. [cedere] vt statim sit seruitus. Legitur secundo modo est verum si primus ⁊ secundus ⁊ tertius cessit ⁊ primus moriatur: agetur quare? quia prior debet trahi ad posteriorem cum res manet in eodem statu: hoc enim non est eis remissum [possint] non autem illud quod si q̇s prior cessit moriatur nil agatur. [cedat] inter viuos [legat] in testamēto: quia prior trahatur ad posteriorem [legatum] ⁊ seruitutem fore constitutam. [cedit] quare assignat rationem statim nec enim ⁊c. [suspendi] idest pendentem. Or signori aduertatis hic. quia hic iacet quedā subtilitas in qua multi errarent: Si duo sunt domini eiusdem fundi: sed vnus inter viuos donat seruitutem adhuc non est seruitus: pendet ergo concessio ipsius quamdiu secundus socius vendit seruitutem secundo vendente prior confirmatur: ergo actus viuentium suspenditur quamdiu secundus cedat actus defunctorum non possunt in pendenti esse: verbi gratia duo sunt socij vnus hodie facit testamētum vicino in fundo cōmuni legat seruitutem non est seruitus. ⁊ quia viuit ⁊ testamētum non capit vires nisi post mortem. j. de testamentis. l. prima. ⁊ quia socius non potest imponere seruitutem socius post cras facit testamentum ⁊ eandem seruitutem legat vicino: adhuc nō est seruitus: quia ambo viuunt: si decedunt si simul aditur hereditas tunc fingitur constitui ⁊ legari. si non simul eorum aditur hereditas: pone ambo instituerunt eundem heredem: sed heres hodie adijt vnam cras aliam: cum adijt secundam non trahit prior ad secundam cum actus morientium in suspenso esse non possunt sicut viuentium: quare non ideo actus viuentium possunt esse in suspenso? quia sicut cum concessi potui cedere: ita cum nouissimus cedit possum cedere: sed si lego in meo testamento statim me mortuo finita est voluntas mea: amplius cedere non possum post mortem non possum velle. C. de sacrosanctis ecclesijs. l. prima si simul aditur hereditas mea ⁊ sua simul videtur constituisse: si diuersis temporibus aditur non statim videtur constituta seruitus: sed leges videntur contra. quod actus morientium possunt pendere ⁊ in alijs ⁊ in seruitut. nōne possum legare pure et sub conditione: tunc pendet actus meus sic. j. de seruitut. lega. l. tertia. Item nonne possum donare causa mortis vt statim efficiatur res accipientis: sed resoluatur donatio si peniteam: certe sic. j. de donati. causa mortis. l. ij. Ad istud dicetis duobus modis: ⁊ ita actus viuentiū possunt suspendi ita non sunt nec sunt. sed pendent actus morientium possunt esse in suspenso vel sunt vel non sunt. vt. j. l. contra. ⁊. j. de leg. ij. l. cum filius. §. seruitus. vel dicatis in legatis pure relictis actus morientium non sunt in pendenti. sed in his q̄ relinquuntur sub conditione dicuntur pendere: nunquid pereat eius actus sed existente eius conditiōe fingitur eius venditio valere.

Si seruitus vendicetur vel ad alium pertinere denegetur. Rubrica.

Quia seruitutes reales ⁊ personales habent vendicari. cōfess. act. ponit si seruitus vendicetur per dominum predij: cuius predio seruitur vel ad alium pertinere negetur: quia plerumqꝫ dominus dicit seruitutem non deberi. quid iuris sit? si agat negatoria actione. videamus ⁊ videamus cui detur confessio de quo tractatur. j. l. secunda ⁊. l. loci. §. competit et cui detur negatoria de quo agitur infra eodem. l. secunda. ⁊. l. harum. ⁊. l. legi.

Actiones de seruitutib⁹ rusticis siue vrbanis ⁊c. Quibus competunt actiones prodite pro seruit. rusticis ⁊ vrbanis ⁊ certe illis quorum sunt predia. [actiones]. idest confess. directa ⁊ vtilis: sed directa competit domino predij cui seruitur vtilis creditori. j. eo. l. ij. vel ideo dicit. [act.] quia confessoria competit dño predij si dñs imponit seruit. alias competit publici. ṡ. de public. l. si ego. [vel act.] scz confessoria ⁊ negatoria. ⁊ de ista confessoria ⁊ negatoria dixi. ṡ. si vsufruc. pet. l. vti in prin. [predia] quibus seruitur q̄ negantur serua. ⁊ accedit. ṡ. si vsufru. pe. l. vti. ⁊. j. l. proxi.

Sepulchra. Habeo sepulchrum non habeo viā ad sepulchrum vel non competentem nūquid viam ad sepulchrū potero acquirere? certe sic. [nō sunt] ṡ. de re. diui. l. intantum. §. vlt. [vendicare] per confess. act. accedit. j. de religi. l. si quis sepulchrum.

☞ Confessoria ⁊ negatoria competit dño ⁊ non alij.

De seruitu. † Lex ista exponit rubricam ⁊ dicitur in principio huius. l. q̄ act. que competunt de seruit. sunt reales actiones sicut pro vsufru confessoria ⁊ negatoria competit. sed confessoria datur ei qui contendit suo predio deberi serui. negatoria datur dño qui negat suum predium debere seruitutem. hoc dicit. [de seruit.] petendis ⁊ vendicandis ⁊ negandis [pertinēt]. ṡ. si vsufruc. peta. l. vti in princi. ⁊ in fine. [contendit]. ṡ. de peti. here. l. ⁊ non tm̄. quod est verum si ille qui concessit erat domin⁹ predij: al's daretur publi. ṡ. de publi. l. si ego.

Hec autem. Dixi vobis quod confessoria ⁊ negatoria competunt seruitutibus. nūc dicit quod actio confessoria competit soli domino cui debetur seruitus ⁊ nulli alij. ita enim est in vsufruc. vsufructuarius potest vendicare vsumfructum confesso. act. similiter si predialis seruitus conceditur mihi potero vendicare. Unum sciatis et si vendicationem seruitutis non habeo: tamen pos. iudiciū habere possum. quid enim si vsus sum per tuum fundum decem vel viginti annis. possum agere ⁊ hic non queritur de iure id ē de seruitute. sed de facto: sed in confessoria actione queritur de iure. si enim vendico seruitutem dico constitutam esse. vnde habeo ostendere quod tuum predium seruiat meo: ⁊ si tu decessisti herede relicto possum ab eo vendicare vel si partem alienasti potero vendicare ab emptore. nam si legasti vsumfructum vel alienasti morte tua non extinguitur vsufruc. ⁊ ideo potero vēdicare. hoc dicit. [nulli alij] quam domino fundi cui seruitur ⁊ custodiatis vos quod dicit littera nulli alij competere: verū est de directa confessoria. quia act. de seruitut. sunt illorū quorum sunt predia. ṡ. eodem. l. prima. secus in vtili confessoria. ṡ. de seruitut. l. ei qui. quia illa datur vsufruc. ṡ. si vsufruc. petat. l. vti. Item datur ei qui a non domino emit. j. de pig. l. si ab eo. [necessarium] accedit. ṡ. si vsufruc. pe. l. prima. [deberi] sꝫ potest deberi proprietario: ⁊ per consequens vsufructuario. [vs⁹ est]. j. de itinere actuqꝫ priuato. l. j. §. Jul. scribit. non tamen quod interdicto de itinere actuqꝫ priuato interdum queratur de iure si contendit se in quasi possesse. seruitut. esse vel non quasi de iure quantum ad primum caput. quantum ad secundum sic. j. de iti. actuqꝫ pri. l. j. §. j. ⁊. §. Jul. [dicendum est] accedit. ṡ. de serui. ru. pre. l. via in fine.

☞ In confessoria ⁊ negatoria habet ratio interesse agētis.

Loci corpus. † Si habeo serui. in predio tuo predium tuū q̄d debet serui. predio meo non est meum sed tuum sed ipsa seruitus est mea hoc dicit. [corpus loci:] i. ipse fundus seruiens. ⁊ ideo act. eorū sunt quorum sunt predia. ṡ. e. l. j. ⁊ ideo act. de serui. competunt domino cui seruitur. ṡ. eodem. l. ij.

Qualiter. Si habeo seruit. itineris siue seruit. actus non seruit. itineris seruitutem possum petere act. confes. que competit pro seruitute. hoc dicit. non est mirum si est iter sine actu sed istud actus sine itinere. ṡ. de serui. rusti pre. l. j. Rñdeo licet qui habet actum habet itineris cōmoditatem vt dicit. l. contraria. tamen est alia seruitus actus: alia itineris ⁊ econtra: ⁊ ideo tanquam opposite ponuntur in diffinitione seruitutis. vt. ṡ. de serui. rusticorum prediorum. l. j. ⁊. j. de adim. le. l. prima.

In confessoria. Ille cui debetur seruitus potest vendicare confessoria actione in qua veniunt fructus seruitutis quanti interest eius non impediri vti predicta seruitute in negatoria similiter veniunt

fructus

fructus τ sunt fructus quanti interest domino predij ne vtaris seruit. tanquam liberum sit hoc dicit iste. §. [veniūt] quasi dicat nedum venit seruitus vendicanda. s. e. l. fructus. sed etiam fructus. [fuitutis] licet seruitus seruitutis esse non potest. j. de vsufruc. le. l. prima. tamen potest esse vtilitas fuitutis vt annectit. [predij sui liberi] ad istud accedit. s. si vsufru. pe. l. vti. §. si possessor.

☞ Confessoria τ negatoria competunt cuilibet τ cōtra quē libit ex dominis insolidum sed si deuenitur ad interesse habetur respectus ad interesse agentis. h. d.

Si fundus. †In. §. isto dicuntur duo. Primo si fundo plurium dominorum debetur seruitus τ quilibet potest vendicare seruit. τ quisq; aget insolidum: sed ille qui prohibet vti tenetur pro estimatione sua: τ si vnus agit confessoria τ vicit victoria eius proficit alijs. naz licet per vnum acquiri non possit: tamen quesitum potest retineri. Secundo dicitur φ vnusquisq; potest conueniri negatoria insolidum cuz seruitus indiuidua sit. hoc dicit. [experiet̄] accedit. j. famil. hercīscun. l. heredes. §. an ea. j. de verbo₂ obl. l. ij. [proderit] not. regulariter victoria vnius non prodest alteri. C. res inter alios acta. fallit cum vnus ex socijs vendicat ser uit. cum sit indiuidua. j. ad. l. falcidiam. l. prima. §. si vsufructus vnde vnius victoria prodest alteri vt hic. τ. j. quemadmodum serui. amit. l. si per cōem. [sed si] incipit secundus casus. [hec res.] idest seruitus predialis. j. ad. l. falci. l. prima. §. vsufruc. τ. s. de vsufru. l. iij. in fi.

☞ Confessoria ₒpetit cōtra eū qui refectionē impedit sicuti contra eum qui seruitutem denegat.

Si quis mihi. †Habeo in fundo tuo fuitutem itineris vel actus vel vie: tu de ipsa seruitute non moues mihi controuersiam sed impedis reficere locum per quem debeo vti seruit. nunquid teneris confessoria: sic. Item si ponis arborem que impedit vti seruit. vie itineris: nunquid teneris confessoria: sic. τ teneris prestare debitam patientiam: sed possum te conuenire interdicto vti possidetis. τ de itinere actuq; priua. ne impedias me reficere nisi in serui. aliud conuenisset. sed si habeo seruit. haustus τ tu impedis me vti possum te conuenire confessoria act. hoc dicit. [sternere] .i. cocquare vel pauimentare locum per quem debeo ire. [act.] τ veniet quanti interest mea illum me non impedire. s. de peti. here. l. non tm̄. in fine cum. l. seq. τ. s. de serui. rusti. prediorum. l. competit.

☞ Non potest quis excipere de iure tertij qd̄ non est exclusiuum iuris agentis.

Competit autem. †Si nego edificium meū debere serui. vicino siue sit in totum liberum vel non potero intendere negatoriam. in totum est liberum si nullis edibus debet seruitutem in totum nō est liberum si in quibusdam debet. nam si seius vellet immittere tignum in domum meam cui non debeo serui. potero conuenire negatoria act. siue asserit sibi deberi: sed quātum ad edes sempronias quibus mee edes seruiunt negatoriam intendere non possum. hoc dicit: [habere] concordat. s. si vsufruc. peta. l. vti. in principio.

☞ Media domus depressa non impedit seruitutem deberi a domino vlteriori sed media eleuata seruitus interpellatur quoad eleuata steterit. h. d.

Si cui. †Si domus mea debet domui tue seruit. ne liceat altius tollere potes me conuenire cōfessoria ne mihi liceat alti⁹ tollere. hoc dicit. τ hoc in. §. isto ₚponit̄ confessoria verbis negatiuis si intellexistis casum τ litteram: quia non licet domum tuam altius tollere. vnde dico serui. altius non tollendi: sicut econtra negatoria proponitur verbis affirmatiuis: si dico possum altius tollere: quia domus est libera τ possum tollere: ideo conuenio te negatoria: ne vsurpes seruit. ne altius tollam.

Hec seruitus. Seruitus altius non tollendi potest deberi a proximo vicino τ a remoto: vbi gratia: inter edes meas τ tuas sunt edes medie meuij potest deberi seruitus a tua domo mee: sed si meuius altius tollit perijt seruitus. Unum sciatis si vicinus medius altius tollit τ habuit altum constituto tempore ad amittendam seruitutem: τ rursus deposuit edificium renascetur vendicatio. hoc dicit. [poteris] licet in seruitute rusticorum secus. s. titulo primo. l. in tradendis. [vendicatio] vt dixi. s. de seruitutibus rusticorum prediorum. l. attilicinus. alias incipit si vnus ex socijs.

T si forte.

☞ Confessoria τ negatoria competunt etiam quasi possidēti seruitutem τ quasi possessio dicitur si domus detinetur depressa secus si fuerit eleuata. h. d.

Sciendum. †In istis seruitutibus altius tollendi τ non tollendi idez potest esse τ possessor τ petitor. si sum in possessiōe hoc iure ne liceat tibi altius tollere τ tu velis possum te conuenire confessor. ex interdicto quod vi aut claz. sed si edificasses me sciente τ patiēte eris possessor. vnde si nolo deberi seruitutem debeo eam vendicare. h dicit. [act.] confessoria [impedieris]. s. de seruitutibus vrbanorum prediorum. l. inter seruit. τ ibi dixi. secus si habet rusticam. j. de operis noui nunciatione. l. qui viam. [effectus.] Or que vtilitas sit possessor vel petitor: magna si est possessor debet conueniri τ debet habere magnas dilationes. s. de fe. l. finali. Item commodius est possidere. s. de rei vendicatione. l. is qui. sed qui est petitor habet necesse probare. j. de probationibus. l. secunda.

☞ Pro seruitute oneris ferendi competit hec actio ēt. vt reficiatur paries qui debet sustinere onus que actio est in rez τ competit cuilibet ex dominis insolidum sicut in alijs seruitutibus hoc dicit.

Etiam de seruitutibus. †Dixit de seruitutibus vendicandis: dicit de alijs seruitutibus oneris ferendi in domo tua a te potero vendicare τ tu debes illum parietem reficere: licet alias non debet facere aliquid in seruitut. oneris ferendi est speciale: quia ista seruitus est predialis non personalis. nam ista actio que proponitur de seruitutibus realis est: vnde competit domino edium cui seruitus debetur τ contra eum qui impedit vti seruitu. hoc docit. [seruitutibus] scilicet alias nā regulariter debet reficere dominus fundi cui seruitus debetur: non dominus fundi qui seruit. s. de seruitutibus. l. quotiens. speciale est in seruitu. oneris ferendi. s. de seruitutibus vrbanorum prediorum. l. eum qui. [sed rem]. s. de seruitutibus. l. prima. τ ibi dixi. [scribit] si habeo seruitutem oneris ferendi. si velis relinquere parietem non licet tibi. s. de vsufruc. l. si vsufructuario absente [magis] ponitur electiue idest est in rem. instituta de actioni. §. contra quoq; sicut ibi ponitur magis volo esse diues quam pauper. [contentio] idest actio aduersus quemlibet. s. de peti. heredi. l. non tm̄ in fine.

Si edes. Si domus alicuius debet seruitutem pluribus edibus plurium oneris ferendi quilibz potest agere insolidum: sed si edes essent communes agitur cū quilibet eorum in seruitute oneris ferendi consueuit modus opponi. hoc dicit. [vsufructua.] quia omnes sunt indiuidue: excepto vsufr. s. locati. §. si fundus. [sustinent] quia tunc quilibet tenetur pro sua parte reficere. [finito] id est iacēte in terra. [sculptili] idest lapide inciso. facit. j. de aqua plu. arcenda. l. si prius. §. primo.

☞ Fructus veniunt in actione confessoria itē paries pōt effici melior non deterior.

Ueniunt. †Si ago contra vicinum cuius dom⁹ debet seruit. non solum vendico seruitutem: sed etiam fructus. Unum sciatis si vicinus debet sustinere onera domus mee potest bene parietem facere meliorem non deteriorem si velit potest prohiberi confessoria τ nunciatione noui operis. hoc dicit. [prohibetur] vt hic. τ. s. eod. §. sciendum. τ ita debitor potest facere causam creditoris meliorem. j. de solu. l. paulus.

☞ In actione confessoria per officium iudicis fit restitutio rei τ prestatur cautio τ contra non restituentem iuratur in litem hoc dicit.

Arum. †In. l. ista tractatur quid sit iudicis officium in confessoria actione: τ certe si ago pro seruit. itineris τ probo constitutam esse officium iudicis est vt cogat seruit. prestare interdum iubet eum cauere. condemnat eum dum iubet seruit. prestare: iubet eum cauere dum iubet parietem reficere. Unum sciatis si non vult parere in litem iurabitur contra eum. hoc dicit. [haruz actionū] idest huius actionis: quia est vna confessoria que proponitur pro omnibus seruitutibus sic resoluitur plurale in singulare. s. de petitio. here. l. diuus. in fine vel ideo dixit. [harū] quia est confessoria directa τ vtilis. vt dixi. s. eodem. l. secunda. [aut] pro et. sic potest legi copulatiue. sic alibi. j. de verborum obligatio. l. sepe vel legatis proprie aut res seruitutis prestetur aut cautio prestetur [iurauerit] nam ista est in rem. s. eodem. l. loci. §. hec autem. in actione in rem iuratur in litem. j. de in litem iurando. l. in actione: sed quomodo iubet de pariete reficiendo cum tractus futuri temporis τc. j. de vsuris. l. prima. Rn̄deo gratia futuri iuris

verum est sed gratia presentis iur. sic. j. ad. l. aquil. l. in lege. vel qd iubet ipse cauere cautio prestatur de presenti refectio d futuro. s. de iud. l. in tribus.

1 ☞ Paries seruiens quādo reficitur fultura ne domus corruat ad dominum eius pertinet

1 s **Jcuti.** †Si habeo seruitutem oneris ferēdi in domo tua debes reficere parietē nō mea edificia: sed ego si volo fulcire, debeo deponere meum parietem ꝛ ex quo fulcisti tuum parietem debeo imponere meum parietem. [vicinum] qui debet seruitutem oneris ferēdi. [cogere]: quia ille qui debet onera ferre in hoc habet domum suam liberam ne cogatur reficere meū edificium.

1 ☞ Actio confessoria competit pro seruitute tigni immittēdi in qua dominus nō cogit reficere parietē ꝛ in hoc differt a seruitute oneris ferendi.

1 **Competit.** Si habeo seruitutem tigni immittendi possum te conuenire cōfessoria vt patiaris immittere sed si volo facere porticum ambulatorium ꝛ volo ponere colūnas super parietē q porticū sustineant: si habeo fuitutē in domo tua potero petere iponere. sic i istis actionib9 querit quis dr possessor: ꝗs petitor: dr possessor domus i quā debeo immittere tigna. sic ergo si ago confessoria. ꝛ vinco non constituitur seruitus de nouo: sed constituta per sententiā declaratur si ago confessoria actio. contra vnum qui non possidebat edes si post litem contestatam amisi dominium rei debꝫ restitui seruitus in pristinum statum ne factuꝫ alterius mihi obesse debeat. hoc dicit [seruitutum] cum omnis qui debet seruitutem non teneatur facere. s. de seruitu. l. quotiens. ꝛ. s. l. sed si forte. §. etiam si queritur que vtilitas fungitur honore possessoris primo iurat de cal. Item vincit si non probatur. institu. de inter. §. commodum: ꝛ est speciale in istis seruitutibus qd ideꝫ posset esse possessor et petitor in corporalibus contrarium. vt dixi. s. de iudic. l. fideiussor. [declarat] vnde si in rebus corporalibus sententia non dat dominium. s. de rei vendicatione. l. ex diuerso. ita lata in corporalibus vt hic. [edium] quib9 seruitur. sed quomodo si habeo seruitutem in edibus tuis ꝛ conuenio te confessoria lite contestata perdam seruitutem: non videtur esse cum tempore litis contesta. interrumpitur prescriptio. C. de prescriptio. triginta annorum. l. sepe. tuꝫ quia leges videntur velle quod seruitutes rebus mobilibus ꝛc. C. de seruitut. ꝛ aqua. l. secunda. vel dicatis habebam cum edibus tuis seruitutem tigni immittendi ago non tecum sed cum quodam alio quem credebam possidere: certe post litem contestatā non interrumpitur prescriptio. s. de dolo. l. si.

1 ☞ Dominus partis inferioris non potest in superiores iure seruitutis fumum immittere ꝛ dominus partis superioris non potest in inferiores immittere aquam nisi aliud sit et probis competant he actiones etiam interdicta possessoria. hoc dicit.

1 **Aristo.** †Tu habebas in parte superiori ego in parte inferiori ꝛ ego exercebam tabulam casseariam: volo immittere fumum ex parte inferiori ꝛ volo conuenire vt facias foramina: nunquid possum: non: sicut econtra tu nō potes immittere aquam. vnusquisqꝫ debet facere in suo ita quod non officiat alieno: nisi hec seruitus ita esset imposita. seruitus autem illa imponi non potest quod non liceat ꝛc. sed seruitus non potest imponi quod non liceat lauare in meo: veruntamē si lauando mitto in tuum si es in possessi. poteris me conuenire actione cōfessoria. [casearia] quia ibi faciebat caseos [admittit] idest imposuit. non obstat. j. de damno infecto. l. fluminum. in fine: quia ibi faciebat in suo ꝛ non licet in alieno. j. de aqua pluuia. l. deniqꝫ. veruntamen licet venas putei tui incidere. j. de damno infecto. l. pculus. [imponi] ꝛ eis posse vti si imposite sunt.

1 ☞ Actionis confessorie natura est vt per eaꝫ destruatur qc quid est factum contra debitam seruitutem sed si edificiuꝫ ius seruitutis extinxit de dolo agitur.

1 s **Jeo loco.** †Si in loco tuo habeo seruitutem itineris ꝛ tu velis edificare potero te conuenire confessoria: si habeo seruitutem tigni immittendi: ꝛ tu velis edificare ita alte: vt non possem immittere: possum vendicare: ꝛ etiam vsufructuarius qui habet vsum in fundo potest vendicare: sed si feceris quod vsufructuarius amiserit vsumfructum teneris ei ad suum interesse. Sed si habeo seruitutem itineris vie in fundo tuo et volo vti ampliore seruitute sicuti qui habet aquaꝫ vt possit ducere: licet alia admixta sit ꝛ vsus sum retineo seruitutem: hoc dicit. [ait] si aliud auxilium non habet. s. si vsufructus petatur. l. repeti. [edifices] quia seruitus predialis non perijt rei mutatione sicut vsufruc. [seruitus.] quia vna est. s. de seruitutibus rusticorum pre. l. via.

1 ☞ Titulus non requiritur in prescriptione seruitutū realium hoc dicit.

1 s **Jquis.** †Seruitutem aqueducende continuo sine interuallo possum prescribere longo tempore ꝛ prescribo si habeo bonam fidem non vi non clam aquam conducebam ꝛ sufficit habere bonam fidem licet titulum non habeam ꝛ potero agere confessoria contra dominum fundi ꝛ contra quemlibet aliū si me impediret. hoc dicit. [vsu] decem inter presentes ꝛ viginti inter absentes. C. de prescriptio. longi temporis. l. penultia ꝛ vltima. [de iure]. idest titulo. ꝛ ita in prescribenda seruitute nō requiritur titulus: sed in re corporali sic. ꝛ est ratio: quia in re corporali perimo domino totum suum ius. C. de prescripti. triginta annorum. l. si quis emptionis in seruitut. non vt dixi s. de serui. l. seruitutes. [possedisse] ꝛ ita requiritur bona fides. accedit. C. de seruit. ꝛ aqua. l. j. [seruitutum] nam cōfessoria est in rem. igitur datur contra omnem impedientem. s. de peti. heredi. l. non tantum in fine.

1 ☞ Unus ex socijs potest alium edificantem impedire edificare iure cōionis non iure seruitutis.

1 **Si vnus.** †Si plures sunt socij alicuius domus vel fundi vnus ceteris inuitis non debet posse altius edificare ꝛ possunt dicere ceteri prohibentes non est tibi ius edificandi ceteris inuitis vnde melior erit in re cōmuni conditio prohibentis. [possit] ꝛ certuꝫ est quod nō possit iure communionis non: qꝛ in re communi ꝛc. j. comuni diuidūdo. l. sabinus. [velit] quia iure communi melior est cōditio pꝛhibentis. j. communi diui. l. sabinus.

1 ☞ In actione negatoria cogitur victus cauere ꝙ in futuꝫ seruitute non vtatur

1 **Si ius illi non esse.** †De confess. act. q vendicatur seruitus in superioribus habuistis: modo de negatoria agitur in. l. ista. ꝛ in ea dicit: edes mee erant libere ꝛ tuis edib9 debebant nullam seruitutem: tu habebas tigna immissa in pariete meo egi negatoria actione contra te: ꝛ quia inuentum est edes meas liberas iudex condemnat te: vt illa tigna eximas ꝛ tollas: nunquid iudex debet te condemnare vt caueas de futuris tignis non immittendis: certe sic. hoc dicit. [debeat] a vicino mihi: ꝛ ita de equitate iudiciaria non solum presens immo futurum ius in sententiam deducitur. ad hoc est argumen. s. de seruitu. vrbanorum prediorum. l. qui edificio. s. de iudic. l. in omnib9. ꝛ quia iudex debet habere equitatem coram oculis. j. de eo qd certo loco. l. quod si. §. primo. nec obstat. j. d vsuris. l. j. ꝛ. s. d iudic. l. quemadmodū. Respōdetur tractus futuri temporis nō spectat ad iudicem gratia futuri iuris sed gratia presentis iur. ꝛ iudicium non suscipitur de futuro vt de futuro. s. si vsufr. pe. l. vti. in pricipio. ꝛ. s. eodem. l. harum.

1 ☞ Canale non potest quis habere in suo per quod aqua pꝛijciatur in alieno.

1 **Fistulas.** †Per fistulas ducebam aquā ad lauandū pauimentuꝫ domus mee habebam eas in loco publico fuerunt fracte ꝛ ceperunt inundare in pariete tuo qui nō debet mihi aliquam seruitutem: nunquid negatoria actione me poteris conuenire: Rūdetur ꝙ sic: hoc dicit. [duco] ad lauandum pauimentum domus mee quod interdum conceditur. s. de seruitu. vrba. pre. l. foramē. [agere] scilicet negatoria act. [flumina.] idest fistulas [fluere.] No. in. l. ista duo si habeo fistulas positas in loco publico ꝛ ille rupte inundant in pariete tuo poteris me conuenire ne quid in loco publico fiat. j. ne quid in loco publico fiat. l. iij. sed etiam potes me conuenire negatoria: cum paries tuus sit liber. Et ex. l. ista colligimus argumē. cōtra Placen. quesitum fuit ab eo quando negatoria act. habꝫ locum: Respondeo cum primo fuit ꝛ desijt esse ꝛ ita scripsit in summa sua cum essem mantue. sed ista opinio non est bona: et contra rationem naturalem est ꝛ contra. l. contra naturalē rationem si prouisum est ei cuius predium fuit seruum modo est liberum vt habeat negatoriam cum multo fortius nō est prouisum ei cuius predium nullo tempore debuit seruitutem. ꝛ semper fuit liberum ꝛ eius causa nullo tempore fuit vulnerata. argumen. C. in quibus causis in integrum resti. l. vlti. preterea. l. est expressa. s. si vsufruc. peta. l. vti. Item hec. l. est expressa si fistulas habebam in publico non poterat seruitus esse: quia publicus

blicus locus non seruit.ff.de seruitu.l.seruitutes.§.si publico. tamen hic habes negatoriam.

1 ☞ Tigna immittens vltra q̄ statutum sit actiõe negatoria tollere cogatur.

8 **Si cum meus.** †In principio huius legis dicitur q̄ paries medius inter domum tuã ⁊ meã prius erat meus: ɔcessi tibi seruitutẽ vt in illum parietem possis immittere tria tigna nõ plura postea vis imittere plura vel plura alia imisisti: nũquid potero te ɔuenire negatoria vt non liceat tibi plura imittere vel immissa habere? Respondetur q̄ sic. hoc dicit. [habueras] indebite. [prohiberi] per iactum lapilli.ff.e. ⁊ si forte.§.sciendum. [tollas] nõ debet posse latiori seruir. vti.ff. de seruitu.rusti.predio.l.via.§.item. Itẽ si modus imponit̃ in seruitute non licet modum excedere.ff.de seruitu.l.iiij.

Si paries. Si inter edes tuas et meas paries erat cõmunis ⁊ tu fecisti opus q̄ communis paries inclinat in partem meam bene potero te ɔuenire ne liceat illum parietẽ ita inclinatum habere. hoc dicit. nã ⁊ gratia preteriti opis potero te ɔuenire cõi di.ff.cõi di.l.sabin⁹. ⁊ possum vetare ne liceat tibi facere me inuito hoc modo.ff.de fuir. vrba.predio.l.parietem. ⁊.l.in re.

1 ☞ Administrator minoris si faciat contra debitã seruitutẽ tenetur tutele ⁊ etiam competit confessoria.

1 **Altius edes tuas.** Tu eras tutor †cuiusdam pupilli vel adulti ꝯ curator: cũ edes pupilli vel adulti essent libere tu edes tuas vicinas altius tulisti ⁊ officisti luminib⁹ ediũ pupilli vel adulti: nunq̄d teneris negatoria act. ⁊ respondet̃ ex officio tuo cũ esses curator vel tutor debebas prohibere quẽlibet vicinum altius suas edes tollere: vñ si debebas prestare aduersus alios: multo fortius aduersus te.i.altius tuas nõ tollere: ⁊ si tulisti poteris cõteris conueniri negatoria actione: ⁊ non competit solum ɔtra te: sed contra quẽlibet possidentẽ istas domos. hoc dicit. [domus] libere [act.] scilicet negatoria. [alium] vicinũ ꝓhibere per iactum lapilli vel negatoria actiõe.ff.e.l. ⁊ si forte.§.sciẽdum. [tollatur.] [no.] qd̃ debeo prestare aduersus alium: multo fortius aduersus memetipsum. accedit.ff.de pac.l.cum meo.ff. de condi.indebi.l.frater.

1 ☞ Ex titulo ⁊ quasi possessione seruitutis cõsequitur quis actionem ⁊ exceptionem.

2 Paria sunt vel venditorem tradere emptori id qd̃ vẽdidit vel pati accipere.

3 Lex dum dicit aliquid tuendum intelligendum est ope exceptionis.

1 **Si ante.** †In lege ista tractatur de confessoria actione: ⁊ in ea dicit̃: emi a te talem seruitutem vt liceret mihi tigna edium mearũ in edes tuas immittere vel stillicidium euertere: te sciente ⁊ patiẽte tigna immisi ⁊ immissa habui ⁊ stillicidium: tu vis me prohibere: quomodo subueniet̃ mihi contra te? ⁊ certe si agis contra me subuenitur doli excep. si autẽ non agis contra me: sꝫ me impedis potero te conuenire ɔfessoria: ⁊ vendicare a te seruitu. hoc dicit. [sciente] ⁊ patiente. [sim] contra te: si velis me impedire stillicidium euertere vel tignũ imittere. [vtroq̄] .i. altero: quia vtar exceptio.ff.de pac.l.rescriptum.§.si pacta. vel vtroq̄ scꝫ exceptionis vel actionis sed ⁊ alio casu. In lege ista

2 no.duo. †hec duo sunt paria vel venditorem tradere emptori id quod vendidit vel pati accipere.C.de acquiren.possessione. l.minus. secus si vendis ⁊ te inuito nãcisco possess. quia predo sum.ff.de acquiren.posses.l.si ex sti. ⁊.C.de acquirẽ. posses.l.nec

3 ex natura. †Item no.dum.l.dicit aliquid tenendum est intelligendum ope exceptionis cum except. locus est vel act. accedit ff.de acqui.rerum do.l.statuas.

1 ☞ Edificium vicini si super meũ inclinatur per negatoriã actionem tollere cogatur.

1
8 **Si quando.** †In principio huius legis dicitur: inter edes tuas et meas erat paries vel tuus ꝓprius vel cõmunis: tu onerabas illum parietẽ q̄ incepit facere ventrem ita q̄ incepit ꝓrũpere in meũ per semipedem ⁊ vltra: nunquid potero te conuenire negatoria vt nõ liceat ita tibi immissum habere? Respondet̃ q̄ sic. hoc dicit. [faceret] versus vicinum propter vicinam pressuram. [se] concor.ff.de ser.vrba.predi.l.parietẽ. ⁊.l.in re. ⁊.ff.e.l.cum meus.§.paries.

1 ☞ In loco qui debet seruitutem nihil faciendi non possunt silue vel herbe excrescentes poni

1 **Cum in domo.** †Quidam locus erat in domo gaij seij q̄ locus fuiebat ꝓ diuiso domui annei: verũtamẽ iste modus apposit⁹ erat in seruitute: q2 ille anneus nõ posset in loco qui sibi seruiebat aliq̃d ipositum habere vel seius non debebat aliquid ponere: sei⁹ postea in illo seuit vel plantauit siluã vel teneras cucumellas: nũquid ille anneus poterit dicere seio: tu facis cõtra debitam seruitutem? certe oẽs iurisconsulti responderunt vt tu possis agere cũ seio negatoria actione vt haberet aliquid contra debitã seruitutem. hoc dicit. [locus.] pro diuiso.ff.de seruitu.l.ij. [labra] fructus sunt. [oẽs] iurisperiti interrogati de questione ista. si mile habuistis.ff.qui satis.cog.l.inter omnes.

1 ☞ Parieti alterius nõ licet aliq̃d imponere propter quod paries deterior fiat.

1 **Scdm cuius.** †Vicinus tuus iuxta parietẽ tuũ fecit sterquiliniũ ⁊ sterquiliniũ ledit parietem tuũ: nũquid poteris conuenire vicinum vt tollat? Respondet̃: si erat positũ in publico poteris ɔuenire interdicto ne q̃d in loco publico fiat. si autẽ habet positum in suo ꝓuato poteris ɔuenire negatoria actione si paries tuus est liber: sed si cum fecit sterquilinium: cauit de dãno infecto poteris cõuenire eum ex cautione dam.infec. si quid dãnum factum est. h. dicit. [scdm̃] .i. iuxta [iterdicto] ne quid in loco publico fiat ff.ne quid in loco publi.l.ij. [agere] negatoria actione.ff.e.l.fistulas. [seruare] videtur contra. stipulationem damni infecti non committi.ff.de aqua pluuia.arcen.l.iij.§.si vicinus. Dicũt quidam: ibi vicinus fecit in suo: hic in alieno. que solutio non est bona: hic faciebat in suo ⁊ nõ licet facere in suo vt noceat.ff. eodem.l.sicuti.§.aristo. potest dici si datur damnum propter vitium loci non committitur si propter vitium operis datur dãnũ committitur vt hic.

1 ☞ Agentes confessoria pro seruitute ⁊ interesse reo ɔtumace mittitur in possessionem omnium bonoꝝ a qua non recedit nisi fuerit integre satisfactum.

1 **Si cuius.** †Habebã ius ducendi aquã per fundum tuũ ad meum irrigandũ familia tua ꝓhibebat me iniuste ducere aquã debeo te conuenire confes.actione ⁊ seruitur. vendicare et petere vt prestes patientiã aqueducende: si tu compares ⁊ ꝓbo deberi seruitutem: iudex condemnabit te vt prestes patiẽtiã. si nõ compares iudex feret interlocutoriam contra te et mittet me in possessionem bonorum tuorum ⁊ te reuersum non audiet nisi paratus sis suscipere iudicium super confes.act. ⁊ nisi oẽ damnũ refundas quod propterea sum passus. hoc dicit. [possit] confessoria actione. [possideri] ex eo q̄ erat contumax in non veniendo ⁊ loquitur fm antiqua tempora fm que ferebatur interlocutoria contra eum ⁊ videbatur bona possidere.C. de bonis auto.iudi.possi.l.cum proponas. hodie cõtra. in auth. ibi signata. vel remittitur in possessiõem rei petite si agitur in rem. vt.C.vbi in rem act.l.ij. Alij dicunt speciale in confessoria actione vt mittatur in possessionem omnium bonorum. [exrusset] quia in confessoria actione veniunt fructus.ff.e.l. et si forte.§.finali.

1 ☞ Sententia lata contra vnum ex socijs non preiudicat ceteris si eius culpa acciderit secus si dolo.

8 **Si de cõmuni.** †Si seruit⁹ debetur cõmuni predio meo et tuo ⁊ ago confessoria actione: ⁊ succumbo tibi nõ nocet: sed si colludo cum aduersario ⁊ patior me succumbi tibi subuenitur de dolo nomine doli vel actione negociorũm gestorum contra illum poteris agere prima et si excipiatur de re iudicata replicabis de dolo. hoc dicit. [intendit] quia cuilibet competit actio insolidum.ff. eodem.l. loci.§. si fundum. [esse] quia alteri per alterum ⁊c.ff.de regulis iuris.l.nõ debet. [de dolo] idest nomine doli communi diuidun.ff.communi diuidundo.l.si quis.§.siue alij. vel de dolo: id est doli nomine act. negociorum gestorum.ff. de negoc. gestis.l.qui aliena. in fine. sed prior expositio verior est: sed contra aduersarium agã prima: si excipiat de re iudicata replicabo de dolo.ff.de dolo.l. si cum a te. verũtamen ad cetera damna agã nisi paratus sit subire iudicium si sub hac exceptione collusum est.ff.de dolo.l. ⁊ eleganter.§.si duo.

1 ☞ Negans rem videtur velle vt ei concedatur seruitus per aliam rem propriam prout ipse vtebatur.

1 **Testatrix.** †Quedã mulier habebat fundum: iuxta fundum habebat casas que erant ei iuncte: sed fundo non cedebant: veruntamen ad istas casas non aliter q̄ per fundum ire poterat: ⁊ forte iste fundus aliquãdo debuit seruitutem eundi casis: postea legauit eas: nũquid heres poterit excipere seruitu. eundi per fundum illum? Respondetur q̄ sic. hoc dicit. quod est intelligendum si case aliquo tẽpo

re habuerunt seruitutem eũdi in fundo vel testator voluit hoc als legatarius prestaret aditum.sic soluitur contra.§.de serui tutibus vrbanorum predio.l.olimpico. 1

1 ☞ Predium vniuersitatis potest seruire predijs singulorũ ꝛ ius seruitutis transit cum predio dominante quocunque titulo concedatur nisi specialiter sit exceptum.

1 **Plures.** †Municipes sancti Joãnis in persiceto soliti erant mittere pecora sua ad aliquem saltum: postmodum aliqui eorũ vendiderunt partes suas: nunquid enim debetur idem ius emptoribus quod debebatur venditoribus vel si alia predia emerent in quibus tenent pecora: nunquid eandem seruitutem prediorũ quesitorum habent? Et respondetur si actum fuerit inter eos hec seruitus cedit emptori ꝛ debetur pro predijs postea acquisitis ꝛ emptis: sed si hoc nõ est actum dicẽdum est ꝙ seruitus sequetur predium ꝛ debetur pro predijs postea acquisitis.hoc dicit.[saltum cõmunem].i. ius mittendi ad pascendum ad quẽdam saltum.[transire] q̃a seruitutes predij sequũtur predium.§.de seruitut. rusticorum prediorum.l.via.§.si fundus.[legatario.] Sed dic mihi quomodo potest esse ꝙ municipes in saltu communi habeant seruitutem predialem non: quia res propria vel communis nemini seruit.§.de seruitu.vrbanorum prediorum.l.in rem.personalem non: quia res propria nemini seruit.§. si vsufruc.pet.l.vti. Respon.saltus non erat communis proprietas erat alterius: sed habebat ius mittendi ad pascendum pecora.§.de seruitut. rusticorum prediorum.l.pecoris.vel possum dicere: iste saltus erat communis.si dicis in re communi nõ potest esse seruitus: verum est duorũ vel trium: secus si esset vniuersitatis.quia qđ est vniuersitatis non est singulorum.§.de in ius voc.l.sed si hac.§. qui manumittatur.j.de questionibus.l.j.§.fuit.

1 ☞ Agi potest vt aqua inueniatur ꝛ inuenta ducatur.

1 s **Aqua.** †Duo iurisconsulti sedebant in vno banco dominus Labeo ꝛ dñs Paulus: venerunt duo rustici ꝛ proposuerunt talem questionem: ego dixit vnus rusticus huic vicino volo cõcedere talem seruitutẽ aqueducẽde si apparebit in fundo meo liceat aquam ei ducere ad fundum suũ irrigandum: dixit Labeo: hoc esse non potest vt constituatur seruitus aque que nondum apparet.dixit Paulus contrarium puto: credo ꝙ bene possit donari vel vendi seruitus aque non apparende ꝛ quesite ꝛ retinende.hoc dicit.[ducere licere].§.de seruitu.rusticorum prediorum.l.labeo.

Quemadmodum seruitutes amittantur vel retineantur. Rubrica.

De seruitutibus in genere constituendis ꝛ acquirẽdis. de seruitutibus in specie: de vrbanis ꝛ rusticis ꝛ de earum vendicatione habuistis: verum quia seruitutes plerũque amittuntur ꝛ retinentur dicit rubrica quẽadmodum seruitutes ꝛc.nã quãdiu non amittuntur retinentur ꝙdiu retinentur non amittuntur: ꝛ contrariorum ꝛc.§.de his qui sunt sui iur.l.j. ꝛ circa primam partem huius rubrice ita in genere pono casum huius tituli prediales seruitutes perduntur tribus modis cõfusione: non vtendo: acquisitione. confusione si redimo prediũ seruiẽs meo.j.l.j.Item perduntur non vtendo decem inter presentes: viginti inter absentes si habent causam continuam vel iterpollatam modicam tamen.C.de seruitu.l.penul.ꝛ.l.fi.vel duplicato tempore si habẽt causam interpollatam magnam tamen.C. de seruitu.l.fi.ꝛ.j.e.l.si sic.perdũtur etiam acquisitione.j.e.l.is cuius.in fi.morte vel capi.di.non perduntur.j.e.l.iura.retinẽtur tribus modis.si enim vtar tota seruitute retineo seruitutẽ: sed si vtar parte seruitutis retineo seruitutẽ.j.e.l.ij.sed retinentur tertio modo si non vtor si socius meus vtitur: vel fructuarius: vel bone fidei possessor: vel alius meo noĩe.j.e.l. seruitutes.ꝛ.l.nam satis.ꝛ.l.vsus.ꝛ.l.fructuarius.cum.l. sequenti.

Eruitutes prediorum. Si predium tuum seruit predio meo simul efficior dominus tui predij: quia vendis ꝛ donas vel efficiaris dominus predij mei ex quo idem inuenitur dominus predij qui seruit ꝛ cui seruitur confunditur seruitus.hoc dicit.concor.§. de seruitu. vrbanorum prediorum.l.si quis edes.sed lz hic confundatur aliquã certis casibus restituitur.§.de seruit.l.pomponis.j.de heredi. ven.l.ij.§.penultimo.ꝛ vbi idẽ efficitur dominus vtriusque predij confunditur seruitus illa ratione: quia res propria nemini seruit.§.si vsufru.pe.l.vti.

1 ☞ Seruitus tota retinetur propter vsum partis quoad cõmoditatem.

q **Vti iter.** †Habebam iter ꝛ actum.i. seruitut. actus ꝛ per hoc cõmoditatem itineris ꝛ actus: statuto tempore ad amittendam seruitutem itineraui sed non egi: nunquid retinetur tota seruitus? Respondet ꝙ sic.hoc dicit.[qui iter ꝛ actum] non intelligatis ꝙ habeat seruitutem itineris ꝛ seruitut.actus: quia diuerse sunt seruitutes.§.de seruit.rusticorum prediorum.l.j.vñ si vna vtor alia non: qua non vtor illam perdo.§.de seruitu.vrbano.predio.l.si domus.sed debetis exponere vt exposui in littera.[ierit] sed non egerit[aiunt] quare? quia est vna seruitus: vnde non potest pro parte retineri.§. de seruitu.rustico. pdio. l.via.ꝛ.j.e.l.nam satis.§.si ego.plene dicam.

1 ☞ Seruitutes personales pereunt morte ꝛ capit. diminutione: non autem reales ꝛ quare.

i **Iura.** Si predium tuum predio meo debet seruitutem: illa seruitus non põt perire morte mea vel cap.diminu.hoc dicit.[iura] idest seruitutes prediales.simile no.§.de seruitu. vrba.prediorum. l.j.[traditum est] hic consueuit formari tale quare: qdã scho-
1 laris fecit istud quare: ꝛ dicebat rñderi non posse quare †seruitutes prediales non pereunt morte vel ca.di. personales vt est vsufru.ꝛ vsus pereunt morte vel cap. di.habitatio perit morte non ca.diminu.§.de vsu ꝛ habi.l.habitatio.istud quare est soluere leue: seruitutes personales debent. personis: persone sunt momentanee vnde morte ꝛ cap.diminu. pereunt.sed pdia sunt perpetua: vnde non pereunt communiter morte vnde seruitu. prediorum morte ꝛ ca.diminu.non perduntur: sed alijs modis vt dixi in rubrica.

i **Ter.** Si aliquis habet seruitutem itineris per fundum tuũ ad sepulchrum suũ.non vtẽdo non perdit istã seruitutem.hoc dicit. quare nõ? quia posset esse ꝙ nullus de familia sua decederet p.xxx. vel.xl.an.vnde quare ires ad sepulchrum.preterea illa seruitus accedit loco religioso.j.de mor.infe.l.longa.

s **Eruitus.** Fundus tuus dz seruitutẽ fundo meo: illam seruitutem possum retinere per me ꝛ per sociũ si ea vtatur: ꝛ per vsufructuarium: ꝛ etiam per bone fidei possessorem qui fundum meum bona fide possidebat.hoc dicit.[retinetur] ꝛ per quẽlibet aliũ retinetur.j.e.l.vsus.ꝛ.l.vsufructus.ꝛ.l.vie.ꝛ.l. suitutẽ.

Nam satis.

1 ☞ Differentia que sit inter lõgitudinẽ vie ꝛ latitudinem vie.

2 Si vna est via indiuisibilis est: ꝛ ideo vel tota amittit. vel tota retinetur: sed si de vna fiant due potest vna amitti ꝛ alia retineri ꝛ econtra.

3 Pactum quando aliquid possit qđ non possit prescriptio: et quando econtra quando plus possit pactum ꝙ prescriptio.

Si ego via. Iste.§.reputatur valde difficilis: ꝛ dominus Az.scripsit magnam glo.ꝛ lõge maiorem qui hñt suũ apparatum ꝙ qui habent alias glo.quare? quia in glo.sua non solũmodo voluit esse legista: imo voluit docere geometriam sed non est difficilis sed est pulcher.§. ꝛ non habet nisi vnum contrarium.tñ vt intelligatis geometriã dñi Azo. ad euidentiam huius.§.ita no.differentiã inter longitudinem
1 vie ꝛ latitudinem vie: ꝛ de istis Isidorus bene tractauit: †vos dicetis longitudinẽ vie ita esse.ponamus: ista domus est meum predium per illud mediũ hostium fit illa ꝛ protendit. vsque in finem domus: si iste fundus est cõmunis mihi ꝛ tibi ꝛ diuidamus per medium sm longitudinem vie necesse est ꝙ pars vie veniat in tuo fundo pars in meo: sed diuidamus fundũ p latitudinem vie si pars vie est tantũ in tuo fundo quantũ in meo.verbi grã: iste fundus cõmunis.ponamus: per hostiũ protẽditur vsque ad medium fundi: vnde diuidamus per latitudinẽ: si tu ingrediens per hostiũ ꝛ vadis vsque ad istũ locum: vadis tamẽ per meũ ꝛ tuũ.vnde dicit. fieri per longitudinẽ vtrque habeat suã partẽ ab introitu vie vsque ad finẽ. dicit. diuidi per latitudinẽ qñ intercidit via ita ꝙ vnus hz partem suam vsque ad partẽ dimidiam vie alius aliã partem vie: a dimidia vie vsque ad finem ha-
2 beas. †His pmissis iurisconsultus: primo format duas qstiones.scđo determinat primam indistincte: scđam cũ distinctiõe. Prima questio est cũ fundus pluriũ debet vnico fundo seruitutem vie: ponetis ita exẽplum.fundus meus mihi ꝛ tibi pdio vicino seruitutẽ vie debebat ego ꝛ tu diuisimus certis regionibus: vicinus iuit per tuam partem non per meam per tantum tempus ad amittendam seruitutẽ: nunquid perdis seruitutem vie in tua parte? ꝛ statim respondeamus: ꝛ est dicendũ ꝙ pars tua liberatur seruitute.nã debet sola mea pars: ꝛ pinde est censendũ hoc casu ac si duo fundi ab initio habuissent suitutẽ vt i meo fuit

meo fuit vsus seruitutis: in tuo non: in meo retinet: in tuo perdit. Sed dicet aliquis: magna iniuria fit vicino si facta diuisione huius fundi vtendo vna parte retinet seruitutem: quia si non esset facta diuisio retinendo partē retinet in totū: ergo diuisio nocet domino quod est iniquum? Respondet iurisconsul. licet ista diuisio videatur afferre iniuriam: tamen aliud affert cōmodum: quia ante diuisionem habebat vnam seruitutē post diuisionem incipit habere duas. hec est prima questio et eius determinatio. Secunda questio et determinatio est econtra. ponamus: duo sunt vicini et habent seruitutem in fundo vicino: vnus vtitur alter non? certe qui vtitur ad suam partem retinet seruitutem: qui non vtitur constituto tempore perdit seruitutem: sicut si ab initio duobus fundis seruitus deberetur. vbi ergo fundus vicinus debet seruitutem fundo communi duorum si fundus remanet indiuisus: si vnus vtitur seruitute retinet in totum siue remanet indiuisus: sed diuiditur vtēdo in vna parte eam retinet alter: alius non vtendo eam perdit. refert tamē et ita incipit Azo ponere casum huius. §. aut vnus fundus debet seruitutem fundo plurium si fundus non diuiditur si vnus vtitur retinet: si alter non vtitur perdit: sicut si ab initio duobus fundis seruitutem debuisset. nec potest dici vicinis facta est iniuria quasi deberet seruitutē in fundo meo duobus: quia sequitur hanc incommoditatem: quia si vnus vtitur retinet seruitutem: si alter non perdit. aut fundus plurium debet seruitutem vno fundo: quo casu si non diuidit vicinus vtendo in partem totam retinet. si diuiditur: aut diuiditur secundum longitudinem vie: indubitanter est dicendum quod vtēdo vna parte retineat seruitutem et in alia.. Si autem diuiditur per latitudinem vie: certe si vtitur vna parte non alia duo videntur fundi esse: vnde si in qualibet parte est tātum spacij quod sufficiat ad viam. si vtitur vna illam retinet: si non vtitur alia: illam perdit. sed si dictum esset per quācunque partem posset ire. et si legasset vnam partem posset mutare. dicēdum est hoc casu due sunt seruitutes. vnde vna vtendo eam retinet: alia non vtendo perdit eam. Sed dicet aliquis: ista diuisio eis nocet? respon. sequitur aliam cōmoditatem: quia ante diuisionē habebat octo pedes in porrectū. xvj. in anfractū. modo facta diuisione habebit octenos in porrectum: et bissenos denos in anfractum. hoc dicit. [si ego] sub. potius.] fundum] vicinum [nobis] idest fundo cōmuni [fuero] post fundum communem diuisum inter nos. [constituto tempore] ad amittendam seruitutem: vt. j. l. proxima. et. C. de ser. et aqua. l. vltima. [amiseris] ista est prima questio. [et econtrario] modo annectit secundam questionem que est ecōtra. [debebatur] facta diuisione regionibus. [celsus] icipit determinatio prime questionis. [ei] idest fundo cōmuni [vsurpat]. i. retinet seruitutē [nec amplius.] nunc respon. oppositioni que posset fieri. [proficit] al's prospicit. Or signori istam questionem primam et eius decisionem ita breuiter tenebitis: si fundus vicinus debet seruitutem fundo communi: si fundus cōmunis non diuiditur siue ambo vtantur siue alter retinetur seruitus. s. l. proxi. si diuiditur regionibus perinde est ac si ab initio fundus vicinus deberet seruitutem duobus: quo casu siue retineo seruitutem si non vteris perdis seruitutem: nec dicas: fit iniuria vicino: quia primo debebat seruitutem vni modo duobus. assequitur aliam commoditatem: quia si nō esset diuisus vnus vtendo totam retinet seruitutem: facta diuisione vtitur retinet partem suam: si alter non vtitur perdit partem suam. et ita qui in vno grauatur etc. j. de iureiuran. l. eum qui. [sed si is] icipit determinatio secunde questionis [habet] scilicet vicinus cui debetur seruitus in vna parte vtatur in alia non vtatur. [fuisset] quando de meo erat in partē cuiuslibet per quamlibet iri possit: al's secus. j. e. §. ceterum. Hec littera vult istud dicere: si fundus communis debet seruitutem fundo vicino si cōmunis diuiditur per longitudinem vie et dicitur diuidi per longitudinem vie: vt dixi ad huius. §. euidētiam si pars vie que mihi veniebat ad partem meā non erat sufficiens: hic si vtitur parte mea ita sicut si nō esset diuisus retinet in toto fundo ita ī casu isto: sed si illa pars sufficiebat ad partem meam hic quasi essent duo fundi: si vtor parte mea retinetur seruitus in tua non retinetur si non vteris: vt probatur in ver. ceterum. vt sequitur [per latitudinem] dicitur diuidi per latitudinem vt dixi ad euidentiam huius. §. cum casu. [fuerat] vnde si vadit per partem meā retinet seruitutem ad partem alterius. [cōuenit] et ita potest illud pactum quod non potest prescriptio: quia prescriptio nō potest liberare vnam partem tm̄ sed pactum potest: nec mirum: quia pactum est consensus duorum. s. de pact. l. j. prescriptio currit interdum ignoranti. C. de prescriptio. xxx. annorum. l. sicut. aliquando ecōtra plus potest prescriptio quia dat iurisditionem saltim voluntariam: vt. C. de eman. l. j. quod non facit pactum C. de iurisditione omnium iudicum. l. priuatorum. certe iste versiculus refertur quando facta est diuisio per longitudinem vie. alij referunt ad proxime dicta [permanebit] si in altera parte non remanebat tantum de loco quo poterat ire [ceterum] nūc refertur ad eū casum quando non erat dictum vt posset ire per certum locum. [retinet] vtendo [nec me] respondet oppositioni que posset fieri. [ante] idest factam: scilicet diuisionem. [possit] facta diuisione. [in anfractum] scilicet habere. Or signori no. certa notabilia postea videbitis rationem diuersitatis cur aliud si diuiditur per longitudinem: aliud est per latitudinem. vltimo signabimus vnum contrarium. no. statim cum quis grauatur in vno etc. hoc colligitur in fine huius. §. ceterum. et in versiculo contra. accedit. j. de iureiurando. l. eum qui. et. s.

3 ex quibus causis maio. l. j. † Item nota hic aliquid potest pactum quod non potest prescriptio. si facta est diuisio fundi seruientis per latitudinem si vtor in vna parte totum retineo: tamen vicinus dominus fundi potest vnam partem sine alia liberare: et ita plus potest pactum quam prescriptio: aliquando econtra. plus potest prescriptio quam pactū: vt. s. dixi. similiter aquam possum ducere ex cōsuetudine non ex pacto. j. de aqua pluuia. arcenda. l. si prius. §. j. Sed que est ratio diuersitatis: quare si diuiditur fundus communis seruiens per longitudinem vie et tantum est in parte cuiuslibet de loco vie quod vicinus cui seruit ire possit: quod perinde est ac si ab initio duo fundi deberent seruitutem: secus si non esset tantum de loco: tunc nō debet idem dici ac si duo fundi essent constituti. aliud si diuiditur per latitudinem perinde est ac si fundus remansisset indiuisus: ratio est illa. primo casu quisque habet viam a capite vsque ad finē vie: sed tantum est spacij per cuiuslibet partem iri potest. apparet quod duo sunt fundi: igitur due seruitutes: si vna vtitur altera nō vnam retinet alteram perdit. s. de seruitu. vrbanorum prediorum. l. si domus. sed vbi fit per latitudinem quisque habet suam partem integram quatenus sua pars diuisa. hic perinde est ac si non esset diuisus: al's si non esset diuisus: sequeretur ergo quod medium predium quod nō seruiret impediret seruitutē. s. de seruitu. rusticorum prediorum. l. qui sella. igitur debet cēseri vna seruitus. s. de seruitutibus. l. vna est via. Sed denuo ad id quod dicitur in fine huius. §. signatur contrarium. si est dictum quod vadat per certum locum. et quod possit si elegit ire per vnum locum mutare viam. hic videntur due seruitutes si in vna parte vtitur in ea retinet si in alia non perdit: nec potest conqueri: quia nunc habebit bis octo pedes. l. contradicit. quod non licet sibi mutare. s. de seruitutibus. l. si cui. in princip. Ad quod potest dici duobus modis. vno modo illud est verum de rigore secus de equitate que preualet. C. de iudic. l. placuit. Vel potest dici ibi erat via simpliciter constituta hic erat constituta per certum locum et dictum erat quod si vellet mutare posset. Vnde nota tres casus: aut constituitur via simpliciter: nec dicitur quod mutare possit nō licet: vt in. l. contra. si per certum locum: et non est dictum quod mutare possit non licet. s. de seruitu. vrbanorum predio. l. si mihi. §. j. aut est constituta per certum locum: et dictū est quod possit mutare quo casu licet vt hic. Et ad solutionem huius contrarij ita distinguo: aut vnius fundus seruit vni: aut plurium vni: aut vnius seruit fundo plurium: aut plurium pluribus. si fundus vnius seruit fundo vnius tuus proprius seruit meo proprio: hic siue nullo modo vtor siue nullus meo nomine perdo seruitutem cōstituto tempore. C. de ser. et aqua. l. penultima. si autem vtor vel alius meo nomine retineo seruitutem. j. e. l. vsus. et. l. fina. si autem fundus plurium debet seruitutem fundo vnius: aut remanet indiuisus si nulla parte vtaris perditur seruitus si aliqua parte vtaris in totum retinetur seruitus. s. de seruit. l. via. Si diuidatur: aut per longitudinem vie: aut per latitudinem: tunc habet locum iste. §. in decisione secunde questionis. Si autem fundus vnius debet seruitutem fundo plurium remanet indiuisus et vtitur in vna parte in totum retinet: vt in prima qstiōe huius. §. si fundus plurium debet seruitutem fundo plurium si vnus vtitur vel in parte retinetur seruitus eis indiuiso: vt in l. vna est via. si diuiditur plures fundi incipiūt esse si vnus parte vtatur si est indiuisus in totum remanet: si est diuisus in sua parte retinet. supra de seruitut. rusticorum prediorum. l. vie. in fine.

1 ☞ Seruitus que nō habet quotidianū vsum vtendo amittitur tempore constituto duplicato.

1 Si sic. † Si ita cōstituatur seruitus vt aqua ducatur si habet tempus interpollatum magnum vt vtatur alternis annis perditur tempore constituto decem inter presentes: viginti inter absentes. hoc dicit ista lex. [duplicato] idest viginti inter presentes: quadraginta inter absentes. vel dicatis decem inter presentes. xx. inter absentes. C. de seruitu. et aqua. l. vlt. [amittitur]. C. de seruitu. et aqua. l. penulti. [sit]

Nota. in lege ista si seruitus habet causam ꝯtinuam vel interpolatam modico interuallo perditur decem annis. inter presentes: viginti inter absentes si habet causam interpolatā magno interuallo: tunc perditur tempore duplicato. C. de serui. et aqua. l. fina. nec obstat. j. de aqua plu. ar. l. si prius. quia lex illa intelligitur ſm determinationem huius legis: nec obstat. j. de aqua quoti. l. hoc iure. §. ductus. quia loq̄tur in seruitute aque acquirende non perdende.

☞ Seruitutis ius amittit qui permittit edificari in loco seruiente.

I stillicidij. † si habeo seruitutem stillicidij imittendi ⁊ ꝑmitto edificare inquātum velis videor remittere seruitutem: sicut si per fundum tuum ⁊c. vnum sciatis. si habeo seruitutem itineris in fundo tuo per partem itineris eundo in totum retineo seruitutem. hoc dicit ista lex. [amittam] secus si concedo edificare vt possis recipere stillicidium meum. s. de seruitu. verbanorum prediorum. l. si domus. s. de seruitu. rusticorum prediorum. l. si via.

Si in parte agri. Si habeo ius aque īmittende per fundum tuum siue vadat per partes predij vel in totum in totum retinet̄. hoc dicit. accedit. s. l. proxi. in fi.

☞ In diuiduis retinet quis per sociū quod per se non pōt.

Si cōmunem. † Pupillus ⁊ ego habebamus fundum cōmunez cui seruitus debebatur nec ipse est vsus nec ego: perditur seruitus? non: quia non currit prescriptio pupillo: nec mihi cum seruitus vie sit indiuidua. hoc dicit ista. l. [retineo.] hic est fauor pupilli nulla prescriptio currit minor xxx. vel. xl. an. C. de prescriptio. triginta annorum. l. sicut. ergo non ista: si pupillo non currit nec mihi: quia seruitus est indiuidua. sic. s. si ser. vendi. l. loci. §. si fundus. sic factuz socij prodest socio. C. de diuer. rescrip. l. j. regulariter contra. quia res inter alios acta ⁊c.

☞ Qui vtitur alio tempore ꝙ quo sibi debet̄ seruitus seruitutem amittit non vtendo.

Si is. † Si quis habet seruitutem aqueducende de nocte ⁊ ducit de die perdit sicut qui habet aqueducēde seruitutem certis horis ⁊ duxit alijs perdit. [amisit] tanto tempore cuius non extat memoria. j. de aqua quotidiana. l. j. §. vsus.

☞ Qui vtitur seruitute plus debito seruitutem retinet.

Si is cui via. † Si habeo seruitutem vie vel actus ita ꝙ debeaz ducere vehiculū certi generis vel certuz pondus si posteavtor aliquo genere vehiculi ⁊ minori pondere: nihilominus retineo seruitutem. hoc dicit ista lex. [non cōmittitur] quia in eo qđ plus est ⁊c. j. de in litem iur. l. cum furti. [habere] obstante doli exceptione. s. de ser. l. iiij.

☞ Iure concedentis resoluto resoluitur ius seruitutis concesse ab eo.

Heres. † Testator instituit me herdē ⁊ fundum legauit sub conditione: heres imposuit seruitutem pendente conditione: postea conditio extitit: nūquid seruitus extinguitur? certe sic. sed si seruit⁹ fuerit acquisita fundo legato legatarium sequitur. hoc dicit.

☞ Seruitus retinetur per quēcūq; vtentem ⁊ etiā per aquā naturalem currentem.

Qui fundum alienū bona fide emit. † In lege ista dicitur fundū alienum a non domino bona fide emi: seruitute indicta: illi fundo ego bone fidei emptor vsus sum: nunquid retineo seruitutem illam? certe sic. sed illum fundum precario possedi vel vt predo ⁊ vsus sum illa seruitute: certe non refert iuste vel iniuste possideam: quia retineo seruitutem: sed si seruitus aque debet̄ fundo ⁊ aqua sua sponte fluat ad fundum siľr hoc modo seruitus retinetur. hoc dicit ista lex. [retinet̄] accedit. s. e. l. nam sat̄. nō solum retinetur per bone fidei possessorem: immo per male fidei. vt. j. dicit. ⁊. j. e. l. deniq;. [profluxit] ad funduz cui debebatur seruitus aqueducende [scriptum est.] Not. in lege ista si habeo seruitutem per fundum vicinum ad fundum meum vie ⁊ actus ⁊ aqueductus: siue ego dominus vtor: siue bone fidei possessor: vel male fidei: vel ali⁹ nomine meo: siue aqua per seipsam fluat retinetur seruitus. concordat. s. e. l. nam satis. ⁊. j. e. l. vsus. ⁊. l. sequen.

☞ Locus medius non seruiens seruitutem interpellat nō extinguit: et ideo ante finitum tempus prescriptionis potest restaurari.

Si quis. † Vicinus debebat seruit̄. meo fundo locum proximum fundo seruiēti vendidi nec de seruitute debita feci mentionē: postea infra legitimum tempus ad seruitutem amittendam: eundem locum redemi ⁊ eandē seruitutem acquisiui: nunquid seruit̄. retineo? Respō. ꝙ sic. hoc dicit. accedit. C. de ser. ⁊ aqua. l. penulti. ⁊ vltima.

☞ Fundo flumine occupato si alluuione seruitutis extinguatur seruitus restituitur.

Si locus. † Per locum tuum debebatur seruitus vie ad fundum meum: ille locus est impetu fluminis occupatus: ⁊ intra tempus ad amittendam seruitutem locus primo statui restitutus est: nunquid retineo seruitutem? certe sic. sed si post tempus restitutus est: tunc est seruitus amissa: sed mihi est subueniendum beneficio restitutionis vt ille mihi de nouo seruitutē constituat. hoc dicit. [est]. s. de seruitu. rusticorum predioꝝ. l. ⁊ attilicinus.

Cum viam. Si via publica perdit̄ vel impetu fluminis proximus vicinus vie tenetur illam viam in pristinum statum restituere. hoc dicit. [p̄ximus] quem nemo antecedit. j. de verborum significatio. l. proximus. [debet] dicunt quidam gratis ratione publice vtilitatis. vel dicatis viam prestare debet dato precio de publico. argumen. C. pro qui. ca. ser. pro pre. ac. lib. l. ij. j. ad siľ. l. lex cor. ⁊. s. de rei vendi. l. autem. §. j.

☞ Seruitus debita per alium non extinguitur redēptione vnius ex fundis seruientibus.

Si cum seruitus. † Per plures fundos vicinos meo fūdo habebam seruitut̄. fundum mediū acquisiui: nunquid retineo seruitutem? certe sic: totiens retineo seruitutem quotiens per fundos in quibus est constituta seruitus ire possum: sed si per medium fundum non irem similiter seruitus retinetur. hoc dicit ista. l. accedit. s. de seruitu. rustico. prediorum. l. tria.

☞ Aqua si per eundem riuum ad plura predia ducitur plures seruitutes sunt: ⁊ potest vna amitti: altera remanente: ⁊ qđ vnus perdit alteri non accrescit.

Qua que oriebatur. † Quidam habebat ius hauriendi aquam in fundo vicini tui: quisq; postea ex quo aqua exierat habebat suuz riuum per quem ducebat ad fundum suum: verūtamen isti qui habebant communem riuum: ita ordinauerunt ꝙ vnus duceret vno die: alius alio. modo queritur si non dixerunt seruitutem vtrum perdatur? Et respondetur si cum esset vna seruitus: si vnus vtitur retinet alius: sed si diuerse sunt seruitutes si vnus vtitur non retinet alius. at certum est ꝙ hic diuerse seruitutes debebantur. sed quid si debebatur seruitus fundo plurium: certum est si vnus vtitur retinet eam: sz vbi ⁊c. hoc dicit ista lex: videatis expositionem littere. [potuisset] qđ est verum si fundus remansit indiuisus. s. e. l. nā satis. §. si ego. [item] incipit tertius casus ⁊ reuertitur ad primum. [debebatur] ita ꝙ plures essent seruitutes non vna. [accreuit] in vsuf. est locus iuris accrescendi. in ꝓprietate seruitutis nō est locus iuris accrescendi post constitutionem sed ante. s. de vsufru. ac. l. j. §. interdum.

☞ Accessorio priuatur qui perdit principale.

Habeo ait. † Si aliquis habet seruitutem aque hauriende ī fundo alieno vel habet iter hauriendi aquam si constituto tēpore non ierit vel haustu aqueducende vsus non est indubitanter seruitutem perdit. hoc dicit ista lex: videatis expositionem littere. [amisisse] tempore constituto. s. eodez. l. si sic. et. C. de seruitu. et aqua. l. penultima et vltima.

Si quis vsus. Si habebā seruitutē aqueducende per fundum tuum ad meum si aquam duxi ⁊ etiam aliam aquam superaddidi retineo seruitutez. hoc dicit ista lex: videatis expositionem littere. [non amittitur] si vsus est pinguiore seruitut̄. s. e. l. is cuius. al's seruitus amittitur. ⁊ tunc dicetis: si q̄s aqua vsus fuerit alia omnino.

☞ Tempus negligentie autoris coniungitur cum negligētia successoris.

Tempus. † Si fundo tuo debebat̄ seruit⁹ ⁊ nō fuisti vsus eo tp̄e ꝯstituto ad amittendā ſuitutē si scđo in locuz tuū: illud tp̄s quo tu non fuisti vsus nocet mihi. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [successit] nam siue fuisti

siue fuisti vsus ⁊ ego succedo in locum tuum tibi ⁊ mihi nocet: ideo quia nõ debet licere heredi ⁊c.ff.de iudi.l.heres.C.de his quibus vt indig.l.polla.

1 ☞ Libertas non prescribitur in vrbanis seruitutibus nisi factum domini predij seruientis interuenerit.

Si cum ius. †Habebam ius immittendi tigna in edes tuas: tu non habuisti edificatuz ita ꝙ immittere potuerim: nũquid videor amisisse seruitutem? non: cũ immittere non potui ⁊ tu me non interpellasti. hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[amittere] quantũ ad effectum: quia in veritate perditur: sed restituor ex illa generali clausula.si qua mihi ⁊c.ff.de serui.rustico.prediorum.l.vnus. §.fina.⁊.ff.e.l.si locus.in principio.alio modo legitur. [amittere] ⁊ dicetis aliud hic aliud ibi: ibi iam ceperat seruit.⁊ fuit interpollata: quia fons exaruit: hic tu deposueras edificium ⁊ dicebas te velle edificare non cepisti edificare: ⁊ ita non ceperat adhuc seruit.

1 ☞ Actio personalis pro seruitute nõ tollitur tempore quo amittitur seruitus constituta: item sola pmissione inter viuos seruitus non constituit: sed legato sic traditione secuta nec potest reputari si ad alium transitum fecerit.

1 **I partem.** †Partẽ fundi mei diuisim tibi vendidi et conueni ꝙ per illam partem venditam haberem seruitutem aqueducende: sed tempore constituto ad seruitutem amittẽdam riuum non feci: nũquid seruitus amittitur non? quia adhuc non inceperat seruitutem: sed si riuum feci: tunc amittitur. hoc dicit ista lex: videatis expositionem littere.[partem] diuisam: al's non posset imponi seruitus.ff.de seruitu.l. ad certam. ⁊.ff.co.pre.l.si quis duas.§.j.[intercesserit] .i. elapsum fuerit. [amitto quantũ ad effectum.ff.de ser. rusticor predio.l.vnus. §.fi.⁊.ff.e.l.si locus.[vel amitto] quia ipo iure subuenit mihi cum adhuc seruitus non esset inchoata.

Si per fundum. In.§. isto dicit aliqs per fundum suũ legauit tibi viã: mortuo testatore adita est hereditas: tu vsus nõ fuisti via legitimo tempore ad seruitutem amittendam: nũquid viam perdis? certe sic. Secundo dicitur: si constituto tempore ad amittendam seruitutem anteꝙ sciens illam viã tibi legatam vendidisti fundum tuum debebitur emptori illa seruitus: ⁊ ea vtendo eã retinet: nec poteris amodo repudiare cum post venditionem a te nihil ptinet. hoc dicit iste.§.videatis expositionẽ littere.[non vtendo.] Ex isto.§.colliguntur due preceptorum nostrorũ sententie. vna est ꝙ dominium rei legate transit in legatarium ab adita hereditate vt hic.⁊.ĵ.de pec.l.sed si damnum. ⁊ ibi dixi.ĵ. de fur.l.a titio. verũtamen si postea repudio legatum fingitur nec retro quesitum.ĵ.ad legem aquil.l.liber.⁊.ĵ. si certum peta. l.proinde.verũtamẽ vbi legatur mihi via possuz repudiare ꝙdiu remaneo dominus fundi tibi legata est: sed si alienaui fundum non possum repudiare quia cedit dies legati ab adita hereditate.C.de cadu.tollendis.l.vnica.§.sin autem. vnde si alienaui fundum non possum repudiare: sed nunquid restituar ex illa generali clausula: si qua mihi ⁊c.ff.de seruitutibus rusticorum prediorum.l.vnus.§. fi. ⁊ tolerabilis est ignorãtia in alieno facto.ĵ.pro suo.l.finali.

1 ☞ Seruitus retinetur per quẽcunqz nomine fundi vtentẽ.

1 **Seu retinetur.** In lege ista cuz duabus sequentibus dicitur per quos seruitus retineatur: ⁊ certe seruitus retinetur vsu si ille cui debetur seruitus ea vsus fuerit siue aliquis eius noie: puta mercenari⁹ eius: vel hospes eius: vel medicus eius: vel colonus: vel fructuarius: ⁊ breuiter omnis qui vtitur seruitute debita fundo eã retinet siue sit bone fidei possessor siue male fidei. hoc dicit ista.l.[seruitus] accedit.ff.e.l.q̃ fundum.⁊.l.nam satis.

1 ☞ In seruitute prescribenda requiritur ꝙ bona fide quis vtatur iure seruitutis.

1 **Seruitute.** †Uos habuistis in legibus superioribus quis dicat vti seruit. ⁊ in.l.ista dicitur quis seruitute non dicatur vsus: et non videtur vsus qui non credit se vti suo iure ille videtur vti seruitute: si ergo vadit per aliquem locum vt per viaz publicam non querit seruitutem. si aliquis vadit per seruitutẽ alterius non credit vti suo iure non querit seruitutem: et ideo nec interdictuz de itinere: nec act.de seruitute ei competit. hoc dicit ista lex: videatis expositionem littere. [seruitute] id est libertate seruitutis. vel exponitur secũdo modo. [seruitus] scilicet acquirenda vel acquisita.[suo iure] idest bona fide in acquirenda seruitute requiritur bona fides.ff. titul.j.l.si quis diuturno.⁊.C.de seruitutibus.l.j.vel legitur suo iure. idest nõ habeat animum acquirendi seruitu.lz vtendo alij possum retinere.ff.l.proxi.acquirere non possum nisi habeo animum acquirendi.ĵ.de itinere actu.priuato.l.j.§.ul'. [iterdictum] vti pos. ff.de seruitu.l.quotiens.vel interdictum de itine.ac.priua.ff.si ser.vendi.l.ij.in fine.[act.] idest confes. qua vendicatur seruitus.ff.si ser.vendi.l.ij.

¶ Explicit liber octauus.

¶ Incipit liber nonus.

¶ Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Rubrica.

¶ De realibus actionibus que competunt pro rebus corporalibus.de rei vendica.⁊ public.⁊ de realibus actionibus que competunt pro rebus icorporalibus pro seruitutibus tribus libris dictum est: verum quia noxales actiones ⁊ actiones que dantur pro damnis datis siue a quadrupedibus vel ab hominibus sapiunt naturam realium sicut reales dantur ꝯtra oẽm qui habet facultatẽ rei restituende: ita iste dãtur. vnde de istis actionibus subijciendum est. verum quia actio de pauperie est antiquior que descendit ex lege.xij.tabularum.vt.ĵ.l.j. et antiquiora sunt preferenda.ĵ.de acquiren.reruz do.l.j.proponitur rubrica: si quadru.paupe.fecisse dica. quid iuris: videamus et subijciamus: ita de actione que habet locum si quadru.paupe. fecis.dica.videamus quando habet locum ⁊ quando cesset: de quo dicitur.ĵ.l.j.§.vt cui detur.ĵ.l.hec autem.contra quem detur.ĵ.l.j.in fine.ad quid detur.ĵ.l.ij.in principio. qualis ipsa sit ĵ.l.j.in princi.⁊.l.penul.⁊ intelligitur si quadru.pau.fe. dica.i. damnum qd̃ nũcupatur damnum in.l.aquilia.in ista act.vocat pauperies.⁊ dicitur damnum quando nostrum patrimonium diminuitur.ĵ.de dam.infecto.l.damnum.

1 ☞ Actio de qua hic quomodo nũcupetur.
2 Actio de pauperie vnde nascatur.
3 Differentia que sit inter crimen ⁊ delictum.

SI quadrupes pauperiem fecisse dicatur. In principio huius legis vsqz ad.§.ait pretor. exponitur rubrica. ⁊ dicit iuriscõ. si dicetur quadrupedẽ alienã damnum fecisse prodita est act. ista q̃ descendit ex.l.xij.tabu.que vult vt det q̃drupedem pro noxa vel estimationem pauperies dicitur dãnum datum a quadrupede. noxa est delictum ipsius quadrupedis: ⁊ pertinet istud edictum ad omnes quadrupedes que mansuete sunt fm naturam sui generis. hoc dicit.[quadrupes] de quadrupede dicit quia vbi dat damnum habet locum directa actio ex isto edicto. si bipes dat damnum habet locum vtilis ex isto edicto ĵ.e.l.penultima. quia que ratio est in quadrupede eadem in bipede. et vbi in diuersis ⁊c.ĵ. ad legem aquiliam.l.illud.[dicatur] idest verum sit. similis expositio.ĵ. cõmoda.l.j.[delictuz] institu.de nox.actio.in principio. [ad omnes] mansuetas fm naturam sui generis vt sunt equi: eque: muli: asini: canes. sed ista actio directa non pertinet ad feras bestias.ĵ.e.l.j.§.in bestijs.vtilis tamẽ pertinet.institu.e.§.vltimo. Super principiũ huius legis queram aliq̃ que pertinent ad instructionẽ huius

1 tituli act. †ista quomodo nuncupat? põt dici duobus modis: vno modo dicitur actio de pauperie: nam actio ista habet locum pro damno dato a quadrupede: vt idicat iste titulus. Uel potest dici ꝙ nũcupatur in factum act. pro damno dato a quadrupede quod ex eo apparet: quia pretor fecit edictum suum: ⁊ ex quolibet edicto ex quo nõ datur actio datur in factum.ff.

2 de eo per quem.l.fina. †Denuo quero vnde nascitur hec actio ex contractu vel quasi non: si equus vicini tui percutit te cũ pede: bos vicini tui percutit te cum cornu nõ contrabit vel quasi tecum. denuo non potest dici ex delicto vel quasi: delinqũt ex animo.ĵ.ad leg.cor.ne.de sica.l.diuus. q̃drupedes non possunt delinquere vel quasi: quia carent intellectu.ĵ.proxi.§. qd dicemus. potest dici ꝙ ista actio non est natiua non nascitur: q̃a si nasceretur aut ex contractu vel quasi: aut ex delicto vel quasi.ĵ. de actio.l.j.sed ex benignitate.l.duodecim tabularum prodita est: vt in principio huius legis. vnde est datiua. illa enim questio habet locum in datiuis act. que habet in rem obliga.ff.de procu.l.licet.§.ea. non hꝫ locum in datiuis que mrẽm oblig.nõ

..simile osueuimus dicere in rei ven.ff.de rei ven.l.officiū.
..fi.⁊.l.in rem.similiter dixerunt quidam in act.pres.ver.in ca
su qui ponitur.C.de transac.l.cum mota.vnde fm quosdam est
tertiadecima actio:alie sunt natiue:alie sunt datiue.Alij dicūt
ipsa nascitur ex delicto quadrupedis.si dicis:non est delictum
si non est voluntas.† Respon.ista est differentia inter crimen
3 ⁊ delictum:crimē non est sine proposito:delictum sic.q꞉ est deli
ctum.i.derelictum ⁊ cōmittitur sine proposito.ff.de leg.⁊sena
tuscon.l.j.alij dicunt ꝙ est ex varijs figuris causarum.

Ait pretor. Circa istum tractatum pretor fecit suuz
edictum:hic inseruntur verba edicti pre
toris ait pretor:si qua.pau.fecis.di.iudicium dabo.exponit iu
riscon.optimus interpres ꝙ sicut pauperies est damnum sine
iniuria facientis datum habet locum ista act.cum ista duo con
currunt:ꝙ quadrupes cōtra ferocitatem sui generis nocet:nō
instinctu vel facto hominis:vbi gratia:si equus tuus calcitro
sus percutit aliquem habet locum hec act. si mule tue propter
nimiā ferocitatem damnum dederint habet locum hec actio.si
autem darent ↄtra ferocitatem sui generis instinctu hominis
vel facto non habet locum hec actio : ⁊ ideo si equus erat posi
tus in tam arto loco ꝙ percussit te:cessat hec actio.si ꝑpter cul
pam mulionis mula percussit te:cessat hec actio : sed tenet̃ ille
cuius facto dedit damnum.Sed quid erit:ponamus:puer bo
noniensis tenebat canem ad manum:quando vidit scholarem
venientem incitauit eum:cessat actio ista:sed puer tenetur:sed
si canis dū ducerēt sua asperitate euasit ⁊ dedit damnum si fir
mus potuit retineri vel ductus est per eum locum per quē non
debebat duci:cessat hec actio : generaliter dicendum est ꝙ hec
actio habet locum quotiēs contra suam feritatem dat dānum.
quid ergo erit:stat equus sub porticu:vadit discretus schola
ris ⁊ percutit eum cum manu:dominus equus salutauit eum:
cessat hec actio:⁊ ille de se queri debet.quid si aliquis vulnera
uit equum grauiter:si lesit eum:cessat hec actio:si lesit aliū:ces
sat hec actio:sed act.l.aquil.datur domino contra eū qui equū
vulnerauit quā debet cedere ei cui dānum dedit. si ergo habet
hic act.si contra suam feritatem dedit damnum vel per aliā rez
tenet̃:vnde si bos plaustro obtriuit puerum.indubitanter ha
bet locum hec actio.hoc dicit.[fecisse] act. de pauperie vel in
factum dabo:⁊ no.ista actio non est pretoria:q꞉ descendit ex.l.
xij.tabu.ff.de iustitia ⁊ iure.l.ius.⁊.ff.de orig.iur.l.ij.§.proīde.
nec obst.ꝙ pretor fecit edictum suum : q꞉ non induxit eam sed
in ordine posuit.simile no.ff.de pe.heredita.l.item ve.§.pridie.
⁊.ff.si pars here.pe.l.j.[feritate]sui generis ⁊ sine instinctu et
facto alterius.[petere].i.querere.sic exponitur.j.titu.j.l.sed ⁊
si quecūq꞉.[tenebitur].l.aquil.j.ad leg.aquil.l. item mela.⁊.j.
statim dicit.[concitatus]q꞉ fuit percussus ab hoīe.[dedit.]
institu.ad leg.aquil.§.vltimo.[locus] ⁊ si grauiter non ꝑcus
sit vel palpauit.[deiecta.]no.hic vt intelligatis totum istū ti.
ad hoc vt ista actio habeat locū:ista duo sunt necessaria ꝙ qua
drupes det damnum contra naturam sui generis ⁊ sine instin
ctu ⁊ facto alterius:ideo non est de natura equorum ꝙ debeāt
calce percutere ⁊ mordere cū sint mansueti:sed ex accidenti est:
habet locum actio ista vt quadrupedem det pro noxa vel resar
tiat damnum:sed istud est bene fm naturam equorum vel boū.
si percutis equum vel bouem ꝙ ledat te:cessat hec actio.Itē de
natura ferarum bestiarū:q꞉ non sunt mansuete ꝙ ledant:vnde
pro dāno dato ab eis nō habet locum actio directa.j.proxi.§.
Item vbicunq꞉ dat dānum facto alterius:cessat hec actio . sed
quid erit:canis tuus intrat coquinam vicini : accipi ferculum
suum:habet locum hec act.murilegulus tuus intrat domū vi
cini:aufert cibaria sua:habet locum hec actio :nos dicimus ꝙ
non habet locum directa sicut in feris bestijs:sed habet locum
vtilis sicut in feris bestijs.insti.e.§.fina.⁊.j. proxi.§.dicam:in
cane tuo debes ita tenere ne ingrediatur domū vicini:alij indi
stincte dicunt ꝙ non datur directa vel vtilis ⁊ sibi imputet cur
non custodiuit ferculum suum ⁊ dānum ⁊c.j.de regu.iu.l.quod
quis.sed prior op.satis equitatem continet.

In bestijs. Istud edictum habet locum pro damno
dato a bestijs mansuetis contra naturā
sui generis.habet locum pro damno dato a bestijs feris certe
non directa.si ergo leo tuus fugit ⁊ tunc damnuz dedit desinit
esse tuus statim ꝙ fugit:vnde non debet cum quōdam domino
agi:imo quilibet occupando eum querit:quilibet sibi occiden
do eum facit corpus suum.hoc dicit.No. hic duo.vos debetis
scire:hec est natura ferarum bestiarum ꝙ diu a nobis retinent̃
nostra sunt:statim ꝙ fugiunt in nullius bonis sunt:vnde occu
panti conceduntur vt hic.⁊.j.de acqui.re.do.l. naturalē.§.illud.
⁊ hoc lege cauet̃ consuetudine non habet̃ hic si fera bestia dā
num dat non est contra naturam sui generis:q꞉ mansueta non
est:cessat directa vt hic.sed dominus tenet̃ vtili si male ligauit
eum:si in loco periculoso tenebat eum.sic soluitur contra.isti.
eo.§.fi.vnde istud est in arg.contra rusticos ⁊ mulieres quādo
vadunt Florentiam vbi est leo:dicūt:eamus ad videndum leo
nem:leo retinet̃:quidā ponunt se taliter ꝙ percutiūtur a leone
sine culpa illius qui tenebat leonez:vnde ille cui hoc accidit cū
vadit cum damno.Item habet locum aliud auxilium in feris:
⁊ hoc custodiunt scholares qui tenēt simias.lex prohibet neq꞉
leonem:vrsum:pātheram:simiam:canem ferocem teneat in lo
cum per quem vulgo iter fit:⁊ si tenerent pena.cc.aureoꝝ.i.sol.
et nihilominus ei cui damnum daret̃ tenet̃ vtili vt tradat pro
noxa vel dānum emendet.j.de edil.edic.l.ei qui.cum.l.sequē.et
in.l.contra.insti.e.§.vltimo.

Cum arietes. Misi arietem meum ad pascua:tu
misisti tuum ad pascua:meus elige
bat herbam meliorem:tuus est indignatus:vnde ceperūt ad
inuicē cornu se percutere:ita preliati sunt ꝙ vnus occidit aliū:
habet locum hec actio:Respon.si mortuus est aries qui ꝑuo
cauit non habebit act.de pauperie.si mortuus est aries prouo
catus:dominus prouocati agit hac act. contra dominū prouo
cantis:⁊ assequitur arietem pro noxa vel dānum sibi emēdari.
hoc dicit.[erat]actiue non passiue.[non prouocauerat.]⁊ oc
cisus fuerat.[oportere.]in.§.isto colligetis:puniri debet ag
gressor nō aggressus:q̄re:quia est autor totius facinoris.acce
dit.C.ad leg.iul.de vi pu.l.quoniam.j.titu.j.l.si ex plagis.§.ta
bernarius.Sed vos hic custodiatis:aggressor est puniendus
non aggressus:si aggressus resistit cum moderamine īculpate
tutele:quid si aggressor percutit te cum pugno tu euz cum telo
teneris.j.ad leg.aquil.l.scientiam .§. qui cum aliter .j. de vi et
vi armata.l.iij.§.cum igitur.j.titulo.j.l.sed si quecūq꞉. in prin
cipio.

Et cum etiam. Sicut in damno dato a seruo de
lictum sequitur caput ita in dam
no dato a quadrupedibus:⁊ ideo si quadrupes tua dedit dam
num ⁊ alienasti eam agam cū emptore:quia ipse eaz potest da
re pro noxa.hoc dicit.[noxa]idest caput delinquēs:vel noxa:
id est delictum.[datur]et aduersus heredez eius.j.e.l.in fine.
[nunc est.]q꞉ habet facultatem tradendi pro noxa.j.de noxa.
l.quotiēs.§. pretor ait.

Plane. Ponamus:quadrupes tua dedit mihi dānum
cepi te conuenire hac actione:ante lit. contesta
tam:illa quadrupes decessit:nūquid liberatꝰ es ab hac actiōe:
sic q꞉ non potes tradere pro noxa. hoc dicit . secus si decessisset
post lit.contes.⁊ moram:tunc tenet̃ si ipse occidit vel alius occi
dit act.l.aquil.j.e.l.§.si post.

Si plurium. Si quadrupes plurium dedit dānū
contra naturam sui generis quilibet
potest conueniri insolidum:nam etiam ita est cum in dāno da
to a seruo plurium.h.d.verūtamen vno soluente liberantur ce
teri.ff.de eo per quē.l.j.§.si plures.

Interdum. Regulariter datur hec actio vt resar
tiatur damnum vel detur pro noxa:ali
quando datur insolidum.quid conueni te hac actione:⁊ inter
rogaui vtrum quadrupes esset tua:tu respondisti non esse tuā
in penam tui mendacij teneris insolidum.hoc dicit.et ita puni
tur de suo mendacio.ff.de rei vendi.l.fi.j.ti.j.l.ij.

Si post lit.conte. Cōueniebam te hac actio
ne post lit.contesta.alius oc
cidit quadrupedem : hoc casu non absolueris ab hac actione:
quia habes act.l. aquil. vnde debes agere contra illum vel ce
dere act.l.aquil.sed si mortuus esset naturaliter actiōe ista nō
periret.hoc dicit iste.§.videatis expositionē littere.[ab alio.]
quia si a nullo perpetuatur est actio contra te .j. de verborum
obligatio.l.si seruum.§.sequitur.in fine.secus si ante lit.conte.
ff.e.§. plane.

Hanc actionem. Actio ista datur domino et
heredi suo ⁊ ceteris vniuersa
libus successoribus:datur etiam contra dominum quadrupe
dis ⁊ contra heredes vt ↄtra dominos non vt contra heredes.
hoc dicit,accedit institu.de here.quali.§. sed heredibus.[com
petit.]sic act.ad exhi.datur contra heredem non vt cōtra here
dem.j.ad exhi.l.de eo.§.pe.⁊ vltimo.

Hec actio. Siue sim dominus rei in qua
quadrupes dedit damnum te
neris hac actione siue non sim : quia res illa erat
mihi commodata:similiter teneris hac actiōe:q̄a
actio non solum datur domino sed ei cuius inter
est.[pati.]sic act.furti datur ei cuius interest.C.de fur.l.fina.
in principio.

Si quis.

Si quis. Quidam erat suspecta persona duz iret per ciuitatem vidit magistratum:vnde volens euitare magistratum itrauit tabernam:ibi erat canis ferox:vnde lesit eum:habet locum hec actio? certe nõ. si canis erat ligatus culpa fuit intrantis:si canis erat solutus domin⁹ tabernarius tenetur:qꝛ potius inuitaret intrantes ne intrarent. hoc dicit iste.§.videatis expositionem littere.[contra.]quia fuit culpa eius:qꝛ non debet tenere canem ferocem.ff.e.l.j.§.et gñaliter.

Ex hac lege. In lege ista dicitur: si quadrupes aliena contra naturam sui generis vulnerauit te patrem vel filium agitur hac actione vt detur pro noxa vel dãnum resartiatur tibi:quid venit in estimatione dãni? certe non venit estimatio corporis liberi nec deformitas cicatricis:sed venit qd dedisti medico.veniunt etiam opere amisse:quia sicut fit estimatio expensarum ita operarum amissarũ. hoc dicit ista lex.videte expositionem littere. [non recipiat.] vt.j.de his qui deiece.vel.effu.l.vltima.concordat.j.de his qui deie.l.finali.

Hec actio. Directa actio ex verbis et ex sententia habet locum pro damno dato a q̃drupede: q̃d si bipes tua sicut coruus otra naturam sui generis dedit dãnũ teneris vtili actione ex sentẽtia. hoc dicit ista lex.videatis expositionem littere.[animal.]puta bipes:vnde no.cum verba ꝛ sententia habẽt locum datur directa.ff.e.l.j.si cessantibus verbis locum habet sententia datur vtilis vt hic: qua ratione teneris si quadrupes dedit damnum:eadẽ ratio est:si bipes tua dedit damnum.ꝛ vbi in diuersis ꝛc.j.ti.j.l.illud.sic alibi vbi habent locum verba ꝛ sententia datur directa:similiter vbi locuz habet sententia habet locum vtilis.ff.de iurisditione omnium iudicum.l.si quis id.

Agaso. In lege ista ponitur casus de arrogantibus hominibus qñ equitãt et hospitantur tenẽt pro vituperio descẽdere extra hospitiuz hic ita fuit:hic dominus Agaso equitabat equum dum deberet intrare hospitium intrauit stabulum:inuenit mulam:mula posuit nasum ad anum: dominus equus voluit anum ꝛ percussit mulam:domina mula voluit suum anum ꝛ percussit agasonem:nũquid agaso potest agere hac actiõe? sic.hoc dicit.[olfecit] .i.nasum ad culum posuit:ꝛ exposuit Azo ita:vnde potuisset dicere.i.odorauit eam in posteriori parte.

Ad legem aquiliam. Rubrica.

Sicut habet locum act.de pauperie pro damno dato a quadrupede:ita habet locuz act.l.aquil.pro damno dato ab hoĩe: vnde ad leg.aquil.perueniamus que punit damnum datuz ab hoĩe.j.e.l.ij.vel ad leg.aquil.i.de act.l.aquil.videamus cui det.j.e.l.item mela.§.legis.contra quem.j.e.l.ij.ꝛ.l.si seruus seruũ.§.tũc.ad q̃d det.j.e.l.inde neratius.§.hec actio.q̃d venit in ea: de quo dicitur.j.e.l.ait lex.qualis sit ex delicto est. heredi non datur sed contra eum.vt.j.e.l.inde neratius.§. hec ac.ꝛ dicitur hec actio aquilia ab aquilio.j.e.l.j.

Lex aq̃lia omnibus. Multe ll. ãte l. aquil.introductum loquebantur de damno dato.l.aquil.vltimo lata derogat omnibus predictis.ll.ꝛ ipsa sola locum habet pro damno dato ab homine:ꝛ ipsa.l.aquilia est plebiscitum cum eam aquilius tribunus plebis itroduxit.hoc dicit.[aquilia] vltimo lata.[iniuria] .i. culpa: ꝛ intelligatis de damno dato ab homine:non a quadrupede:qꝛ illi.l.non derogauit.ff. titu.j.l.j. [plebiscitum]quod ordinamentũ populi nũcupat.insti. de iure na.§.plebiscitum.[rogauerit] .i. interrogauerit:quia rogauit plebem:vultis ꝙ fiat lex que puniat damnum dãtes? Responderunt:placet:naz ita habet fieri lex.ff.de le.ꝛ con.l.j. ꝛ ita aquiliana nũcupatur ab aquilio autore sicut public.a publicio.institu.de act.§. alie.

Lege aquilia. Lex aquilia olim habebat tria capita:primum secundum ꝛ tertium hodie habet duo tm̃. primo capite cõtinet: ne quis seruum alienum:seruam: quadrupedẽ velit ad iniuriam culpa occidere:et si fecerit quanti res occisa plurimi fuerit intra annum tenebitur.et si inficiatur damnum tenetur in duplum:al's in simpluz. Apparet ergo ꝙ serui nostri equiparantur quadrupedibus in act.l.aquil. quadrupedes dicuntur que separatim habẽtur sicut sunt omnes fere bestie non habentur loco quadrupedum vt leophantes ꝛ cameli. hoc dicit. [cauetur.]nam olim erant tria capita:hodie duo.j.e.l.si seruus seruũ.§. tertio.[iniuria] idest culpa:quia in act.legis aquil.venit dolus ꝛ culpa et lata ꝛ leuis ꝛ leuissima.j.eod.l.in lege.sic exponitur.j.e.l.sed si quecunqꝫ.§.j.[iniuria.].i. culpa.[tantum es.]hoc es huius eris [esset]si conuictus fuerit.No.hic:olim erant tria capita:hodie secũdum abijt in desuetudinẽ.j.e.l.si seruus.§.tertio.ꝛ not. primum caput habet locum cum quis occidit seruum alienum seruam quadrupedem alienam vt hic.ꝛ.C.e.l.cõtra negantem. et ita punitur quis de mendacio.sic.ff.titu.j.§.cum quadrupedibus.Sed queritur hic in tertio capite consideratur quanti plurimi retro fuit infra.xxx.dies.quidam scholaris quesiuit a domino Joan.dixit Joã.eatis ad sepulchrum iurisco.ꝛ ab eo queratis ratio reddenda est: primum caput habet locum pro homine vel quadrupede occiso vel occisa:hic est maius delictũ maior imponitur pena:vt consideret quanti retro plurimi fuit ab anno citra tertium caput habet locum pro homine vulnerato vel dãno dato:vnde consideratur quanti plurimi fuit retro infra.xxx.dies:quia fm maius delictum maior imponitur pena.C.de ser.fu.l.quicũqꝫ.[contineri]sed haberet locum tertiũ caput.j.e.l.si seruus.§.tertio.[ꝛ fera est] ꝛ ideo pmo capite cõtineri si iniuria occidatur.

1 Differt latro a fure:latro dicitur qui palam offendit aliquem:fur dicitur qui oculte deliquit.

Si seruus seruave. In duab⁹ legibus habuistis quid dicatur aquilia qd dictum est in.l.j. qñ habeat locum primus caput qd dictum est in.l.ij. in.l.ista cum tribus seq.Circa primum caput format quasdam questiones ꝛ dicit: si iniuria seruum tuũ vel seruam occido teneor.l.aquil.nõne sufficit occisuz nisi iniuria occisus est:quid ergo si seruum tuum latronẽ vite mee insidiantẽ occido tenebor.l.aquil.non:qꝛ ratio naturalis permittit se defendere:sed si seruum furem occido:siquidẽ nocte deprehẽsum cum clamationibus occido non teneor: si de die in domo cum clamatione occido lꝫ si telo se defendat. sed si quecunqꝫ alium ferro me petentem si facio metu mortis non teneor: sed si alio modo poteram me defendere cum possem eũ apprehendere occidi eum videor damnum iniuria dedisse:vnde.l. corñ.tenebor. hoc dicit.[factum]vnde vbi duo requiruntur non sufficit alterum interuenire. accedit.ff.de transactio.l. cum mino.§. si ptor. j.ex quibus cau.l.fulcinius§.j.[defendere.] vt.C.vnde vi.l.j. ꝛ.j.de vi ꝛ vi arma.l.j.ꝛ qd quisqꝫ ob tutelam sui corporis ꝛc.ff. de iustitia ꝛ iure.l.vt vim.quia melius est ꝛc.vt.C.quãdo liceat sine iu.se vin.l.j.vnde no.hic vnum casum contra regulam que est.tutela iuris est ꝛc.C.de iudicijs.l.nullus. ꝛ si quis dicit sibi ius punitur per edictum qd me.causa.j.quod metus cau.l. extat.vl'per ostitu.si quis in tantam.C.vnde vi.l.si quis in tantã.

1 fallit hic.[furem] est differentia inter latronem ꝛ furem:latro dicitur qui palam offendit aliquem.fur dicitur qui occulte delinquit:vñ de iure nostro latro qui i publico deliquit furcis dꝫ suspẽdi:ꝛ vt alij terreãtur:ꝛ vt agnatis offensi satisfiat.j.de penis.l.capitalium.§.famosos.furem extra ordinem fustibus cedi.vt.C.de ser.fu.auk.nouo iure.j.de fur.l.fina.sed pro domina lombarda puniuntur in lombarda.vt in lõbarda.de fur.in.j.c. ꝛ.ij.[petentem].i.querentem vt faciunt stulti procura.vadunt per ciuitatem ꝛ querũt talem ꝛ dicunt ꝙ petis eum isto ferro. [non teneatur.]qꝛ qd quisqꝫ ob tutelã sui corporis fecerit iuste fecisse dicitur.[tenebitur.].j.ad leg.cor.de sic.l.j. nã vbi potuit apprehendere ꝛ occidit non videt se defendendi cã facere j.e.l.scientiam.§.si cum aliter.

Sed et si.

Iniuriam autem. Uos habuistis qui seruũ suũ ve iniuria cecidit nomẽ iniurie non sumit pro otumelia nec p eo qd nõ iure fit sꝫ sumit p culpa:vt si aliqs culpa occidit teneat act.l.aql.vnũ sciatis p hoĩe iniuria occiso hꝫ locũ.l.aql.ꝛ iniuriarũ act.si in otumeliã tuã occido:sꝫ alia estimatio fit i.l. aql. alia in act.iniuriaꝝ.si eñ culpa nõ interueniat cessat act.l.aql.sicut est si q̃drupes tua dat mibi dãnũ vel tegula tua cadit super caput alicuius:vel sicut est si ifans vel furiosus dat dãnũ:secus si ipubes esset doli capax tenet.l.aquil. vnde impubes doli capax põt furtum facere vnde furti tenet.hoc dicit iste.§.videatis expositionez littere.[culpa].s.lata leui ꝛ leuissima.j.e.l.in lege.ꝛ no.ꝙ nomẽ iniurie equoce in iure nr̃o sumitur:vno modo qd non iure fit:scdo modo pro otumelia:sic sumit in actiõe iniuriarũ:tertio modo dicitur damnum culpa datum: vt hic.ꝛ ꝛ institu.de iniur.in pn.[ꝛ iniuriarũ] si seruũ tuum in otumeliam tuã occido.institu.de iniurijs.§.patit.ꝛ.§.seruus. Et ad

istud accedit. j. de pri. delic. l. ij. [damni] quanti retro plurimi fuit intra annum. s̄. e. l. ij. sed in actione iniuriarum habetur rō contumelie. nec obstat ꝙ habeatur ratio dāni. C. de iniur. l. dominum pro. habetur ratio damni vel contumelie vt hic: vnde in actione iniuriarum habet̃ ratio eius pro quāto voluisset pati j. de iniur. l. ꝯstitutionibus. [verissimum]. s̄. de rei vendi. l. qd̓ infans. j. ad legē cornel'. de sic. l. infans. [cessat.] quia quadrupes non potest culpa dare damnum cum sensu careat. s̄. titu. j. l. j. §. j. [capax]. i. proximus pubertati: ⁊ dicitur proximus pubertati. j. de excu. tu. l. non tm̄. in princi. vnde no. omne delictuz cadit in puberem doli capacē excepto crimine carnis vt hic. et j. de regu. iur. l. pupillus. ⁊ j. ad leg. iul'. de adulte. l. si minor.

1 Magistro concessa est correctio non seuissima.
2 Magister quando teneatur. l. aquil'. propter vulnus illatum in discipulum.

Si magister. Uos habuistis act̃. istam locum habere pro damno iniuria dato. circa hoc formatur talis questio: magister serui tui qui debebat euz docere in aliqua doctrina doctrine cā seruum tuum deteriorez fecit tenebitur. l. aquil'. verbi gratia: magister seruuli tui cū instruebat eum dū puer minus bene faceret magister forma calcei percussit ita cū ꝙ effodit ei oculum: tenebitur iniuriarum? nō: q̄ nō fecit aīo iniuriādi s3 cā īstruēdi s3 tenebit̃. l. aq̄l. † nā
1 correctio est concessa magistro[a] non seuissima. idem est etiam si magister filium tuum debebat instruere dū filius tuus īstru-
2 ctus parū bene faceret: † magister vulnerauit ita acriter ꝙ intulit ei vulnera tenebitur tibi. l. aquil'. quid veniet in actione. l. aquil. in seruo vulnerato eluscato bene estimatur quāti factus est deterior: venit estimatio eius qd̓ impendisti in eo curando: venit estimatio operarum amissarum: sed in filio non venit estimatio quanti factus est deterior: q̄ liberum corpus non estimatur: sed venit qd̓ impendisti in eo: ⁊ estimatio operaꝝ amissarum. [fecerit.] in seruo venit estimatio damni dati: quia recipit estimationem: in libero non. j. titu. j. l. fi. tenetur. l. cornel'. sed tenetur etiam ex locato: quia in actione ex locato venit culpa. j. commoda. l. si vt certo. §. nunc videndum. ⁊. j. de regu. iur. l. contractus.

a Cōcessa magistro. adde ꝙ magri grammatice possunt facere statuta circa bonos mores ⁊ penalia alicui⁹ cohertionis: nō tñ penalia pecuniaria. bar. ī repet. l. oēs populi. coll. iiij. vsi. sexto q̄ro. s̄. de iusti. ⁊ iure. vbi postea subdit ꝙ magistro sicut pri est obediendum.

Ula actione. Occisuz accipere. Uerba illa posita in primo capite exposita habuistis: hic exponitur dictio illa occidatur: dicitur seruus tuus occidi siue occidatur gladio vel alio telo: siue manibus: siue calce percutiatur: siue quocūq3 alio modo extinguatur. hoc dicit.

Sed si quis. Circa istam materiam cū seruus vel serua dicit̃ occisus. in. §. isto formant̃ questiones: ponam⁹: portitor bladi plus iusto se onerauit duz esset in medio itinere deiecit onus: seruum tuum oppressit: nūquid tenebitur tibi? sic quia fuit in culpa: quia plus se onerauit: sed dum portaret onus ⁊ ipse cecidit ⁊ seruum tuū occidit: similiter si plus iusto se onerauit tenebitur: sed quid si aliquis impulit eum ⁊ ipse impulsus occidit seruum tuum non tenebit̃ tibi nec impulsans tenet̃ tibi. l. aquil'. sed act̃. in factū qua act̃. tenetur ille qui occidit eum ⁊ impellens l3 de corpore dānum dederit. hoc dicit. [lapsus] pede ⁊ ita cecidit [occidit] insti. e. §. ceterum. ⁊. s̄. eo. l. ij. at qui impulit non dedit suo corpore: vñ habet locum actio in factum. institu. eodē. §. his. ⁊. §. vlt. [in factum] subsidiaria. l. aquil'. j. de prescrip. verb. l. quia numerus. quia directa habet locum cum damnum datur a corpore in corpus. in factum cum datur damnum a non corpore in non corpus: vel qui casum prebuit. j. e. l. si obstetrix. Unde cum dānum datur: aut a corpore ī corpus: aut a corpore in non corpus: aut non corpore in non corpus. dicitur damnum dari a corpore in corpus cum ferro vel alio modo occido seruum tuum corpore meo facio ⁊ in corpore serui tui: habet locum directa act̃. l. aq̄l. s̄. e. l. ij. ⁊. s̄. proxi. §. cum ego onus quod habeo proijcio in fuñ tuum: vt in nostro. §. in principio. Aliquādo datur damnum a corpore in non corpus: duo scholares equitāt iuxta flumē: dicit vnus alteri: ostende mihi anulum tuum: ille non vult dare: alius vult auferre: dum vult auferre cadit anulus in flumē: hic datur damnum a corpore in non corpus: cessat hoc casu act̃. l. aquil'. directa: tamen quia lesus est qui caret anulo dabit̃ vtilis. l. aquil'. institu. eodem. §. his. ⁊. j. eod̓. l. si seruus seruum. §. si calicem. Aliquando datur damnum a non corpore in corpus: ⁊ iste ludus rusticorum est. vos debetis scire: oues abhorrent rubeum colorem: vnde rustici habent apud nos clipeos valde rubeos quibus capiuntur oues: veniunt rustici quando volūt ledere vicinum suum videntes gregem suum ouium portant pānum rubeum: oues fugiūt: precipitant se: iste dat damnum a non corpore in corpus: vtilis actio. l. aquil'. habet locum. insti. eodem. §. ceterum. Aliquando datur damnuz a non corpore in non corpus: sicut de hoc ponuntur plura exempla: tu habebas seruum: iste seruus faciebat coquinam quando dicebas sibi ꝙ nimis de sale posuerat: in crastinū de sale nihil ponebat. dixisti tu: correctio mea nō prodest mihi: vnde spoliasti eum ad solem in meridiem posuisti in sella vt animalia luderent cuz illo: ⁊ ligasti ei manus post terga: animalia sanguinauerunt istum: quidam papalardus vidit seruuz istum: dixit: cuius est seruus talis hominis? vnde sua autoritate dissoluit seruum tuū: vnde seruus tuus fugit: iste non dedit damnum a suo corpore ꝙ nō cecidit: vnde habet locum actio vtilis. l. aquil'. j. eo. §. fi. Itē habet locum act̃. l. aquil'. vbicunq3 cām mortis prebet vt hic: sicut est in obstetrice. j. e. l. si obstetrix. in princi.

Pugna an sit permissa de iure ciuili.
2 Liberum corpus l3 non recipiat estimationem: habetur tamē ratio expensarum factarum in curando.

Si quis in colluctatione. In loco vbi hoīes ꝯsueuerunt luctari munito in circuitu funibus vel in loco vbi homines consueuerūt pugnare munito in circuitu bonis lignis: duo forte intrauerunt in locum illum et insimul pugnauerunt: vnus eorum preualuit alterum vulnerauit ⁊ occidit tenebiturne. l. aquil'. Respon. distinguendum est: si factum est in publico certamine cessat: quia causa glorie ⁊ virtutis factum est. quod est intelligendum in ingenuis hominibus: quia serui non solent certare. aut hoc certamen erat priuatum: quo quidez casu certare potest seruus: vnde si seruus certauit et occisus est tibi domino competit act̃. leg. aquilie. nisi te domino committente factum fuit: quia tunc cessat. l. aquil. hoc dicit. [in pancracio] id est in loco vbi ꝯsueuerunt certare munito in circuitu lignis. [certare] non serui: vnde hic colligatis vnum in quo rustici ⁊ mulieres multū habēt pre manibus. in ciuitate ista multi erāt serui: vnde in ciuitate ista fuit facta pugna: ⁊ in ciuitate ista est statutum ꝙ fiat pugna certis casibus per athletas non cōsuetas: sed per homines fortes: vnde dum semel deberet fieri pugna per tyrones quidam seruus offerebatur ad curiā: vulgus allegabat contra eum nō potest facere pugnam nisi manumittatur. dominus nolebat: tamen verecundatus manumisit euz: vnde ex hoc colligimus ꝙ liber potest certare non seruus. ⁊ est illa ratio: quia seruus in publicis officijs pro mortuo habetur j. de regu. iur. l. qd̓ attinet. [cessat]. C. ad legem iul'. de vi. pub. l. quoniam. ⁊. s̄. titu. j. l. cum arietes. Or signori. Circa hoc no.
1 duo. † primo deducemus istud in questione: nunquid pugna permittitur iure nostro? videtur ꝙ sic. argumē. huius. §. ⁊ arg. C. de athletis. in rub. ⁊ nigro. ⁊ argumen. j. de po. l. j. §. remanet. si dicimus regulariter pugnam iure nostro non esse permissaz: ⁊ quia negantes ⁊c. C. de act̃. l. negantes. ⁊ q̄ gladiatores prohibentur. C. de gladiatoribus. ⁊ quia dicitur. Non tētabis dominum deum tuum. non obst. §. iste. quia dicimus publica autoritas gr̃a glorie ⁊ virtutis potest fieri. ⁊ hoc vult dicere dum in feria repentina: dum esset nata soboles principi venit totus populus ad principem: feria repentina est faciatis fieri luduz circensem qui malus ludus est: est quedam rota ⁊ enses sunt in circuitu: vt. C. de fabricen. l. finali. ⁊ volumus ꝙ tales pugnent in pancratio vt videamus quis fortior est: sed si questio est iter duos quidem ista questio ponatur in manibus pugnantium: istud est tentare deum ⁊ negantes armata vi terrere ⁊ inducere gladiatores: verūtamen in duobus permittitur per statutum terrarum: si quis vtitur instrumento quod dicitur falsum nec testes deponunt pro instrumento: vel si quis dicitur falsum testimonium tulisse. Itē super. §. isto formatur alia questio: nunquid alia act̃. l. aquil'. habet locum pro homine libero vulnerato vel occiso: dixit Bul. ꝙ non: quia nemo est dominus mēbrorum suorum. j. e. l. liber. ⁊ quia liberum corpus ⁊c. j. tit. j. l. fina. ⁊ quia leges videntur velle si retines feram et occidit liberum hominem non tenearis. l. aquil'. j. de edil. edict̃. l. ei qui. in fine. cum. l. sequen. sed contradicimus: quia liber homo potest age-
2 re. l. aquil'. si abscidit ei brachium. † ⁊ l3 liberum corpus nō recipiat estimationem: habetur tamen ratio expensarum factarum in curando. s̄. e. l. sed si que. §. finali. ⁊ datur vtilis. j. e. l. liber homo. pro homine occiso datur vtilis. l. aquil'. sicut criminalis accusat̃. l. cornel'. habet locum. s̄. ead̓. l. sed si quecunq3. §. fina. non obs. hic. §. quia fiebat causa glorie si inuenitur in publico certamine cessat act̃. l. aquil'. secus in priuato certamine non obst. l. ei qui. q̄ ibi est alius casus: quia non teneris. l. aq̄l. sed tu teneris ad penā. cc. aureorum: vt ibi dicitur: ⁊ institu. si quadru. pau. fe. di. §. vltimo.

Sed ⁊ si quis. Seruus tu⁹ eger erat: aliquis cuz leuiter percussit: mortu⁹ est: nunq̇d tenetur

tenetur act.l.aquil.sic.nam istud est mortiferum hoiem egrotum leuiter vel grauiter percutere.h.d.[solet.] nam afflictio ₰c.C.de epi.au.l.tam dementis.

Celsus. In.§.isto notat̃ differentia inter eũ qui seruuz tuum occidit ₰ eũ qui mortis causam prestitit: ecce qui prebuit causaz mortis tenet̃ in factũ non.l.aquil.verbi gratia:seruus tuus patiebat̃ venit ad medicũ.cura me: dixit libẽter infra triduũ te curabo.dum deberet dare bonuz medicamen dedit veneficum tenet̃ act.in factũ:idem est etiam seruus tuus erat in furore:dixit trãseunti prebe illum gladiũ ille precidit sibi gulaz:certe qui prebuit non cecidit tenetur in factum. Sed si forte aliquis manibus suis cecidit precipitauit de ponte tunc tenet̃:sed quid si medicus imperite secuit seruũ tuuz ꝑpter morbũ quem patiebat̃ dñs medicus non bñ scidit qñ debebat scindere carnes scidit neruos· tenet̃.l.aquil. vel act̃.ex locato.si dñs medicus bene secuit morbũ tenet ita se bonum:qꝛ bene secuit non dignat̃ visitare infirmuz obijt: seruus fuit in culpa tenet̃.l.aquil.h.d.cum.l.seq.vsqꝫ ad.§. mulionem quoqꝫ.[tenentur]cõcor.ſ.e.l.§.si quis plus.ꝭ.e.l.si obstetrix. in prin.[tenetur]qꝛ cecidit sua manu. [serui] ₰ hec culpa infuit facto qꝛ imperite secuit.[intelligitur]vnde hic culpe nomine tenet̃.l.aqui.vnde no.in act.l.aqui.non solus dolus imo culpa lata leuis ₰ leuissima.ꝭ.e.l.in lege. licet in casibus venit dolus ₰ culpa lata tantuz.ꝭ.e.l.si putator.culpa aliqñ precedit factum credebat dare medicamen dedit venenum.vt in.§. celsus.culpa inest facto:si imperite secuit: vt in.§. ꝑculus. culpa precedit factũ:si bene secuit curaz dereliquit:al's non tenet̃.ſ. de offi.presi.l.illicitas.§.sicut.

i **Dem iuris est ₰c.**

Mulionem. Mulio ipse non potuit impetum mularum obtinere: vnde seruũ tuum occidit.tenet̃:dicendũ est qd si ꝑpter infirmitatem vel ꝑpter imperitiã non potuit cõtinere tenetur:idez si non potuit onus portare ₰ eiecit in aliũ tenet̃: si ergo aliquis suo corpore tenet̃.l.aquil.si mortis causaz prestitit tenet̃ in factum.quid si obstetrix dedit malum medicamentũ mulieri mulier obijt: si dedit suis manibus tenetur.l.aquil.aut dedit mulieri vt in suis manibus poneret tenet̃ in factuz.hoc dicit.[futuram] naz culpa est imiscere se rei ad se non petinenti.ꝭ.de regu.iur.l.culpa. [dedit].i.mulieri in partu iacenti. [occidit] vnde datur in factũ act.subsidiaria.l.aquil.ſ.e.l.hec actio.§.si quis plus iusto.

i **Tem si obstetrix ₰c.**

Si quis. Si aliquis infudit tibi malũ medicamentum vel suasit vel vnxit te malo veneno vel suis manibus fecit.l.aquil.tenetur. al's in factum.sed si aliquis hominem necauit tenetur in factum. sed si aliquis seruuz tuum in mare precipitauit tenetur.l. aquil.hoc dicit.[tenetur] si fecit suis manibus al's in factum teneretur vt in princi.huius.l.[ait.]accedit institu.eo.§.vlt. [occisus] qꝛ qui suasit tenetur in factum qui occidit.l.aquil.ꝭ.eo.l. item. §.sed si alius.

Sed si per ludum. Seruus tuus iaculabat̃ in campo a iaculatoribus occisus est tenetur tibi:sed quid aliqui ludebant seruus tuus transiuit percussus est occisus est:nunquid tenetur ₰ certe fuerit in culpa qui percussit vel in dolo dabitur acti.l.aquil.quia ludus noxius est in culpa.sed quid dñs barbitonsor radebat quendam:quidam ꝑiecit pilam abscidit ei gulam:nunquid tenetur act.l.aquil. certe sic: siue dolo vel culpa fecit. barbitonsor nõ tenet̃ nisi posuisset in eo loco ĩ quo ponere nõ debebat. hoc dicit cum.l.seq.₰.l.item mela.in prin.[tenebitur.]quare: qꝛ licet seruus fuit in culpa eundo per campum iaculatorium iste fuit in dolo ₰ dolus preponderat culpe. accedit.C. si aduersus delictum.l.j.[est]₰ frustra ludos appellat ₰c.ſ.in consti.huius libri.[debere.]quia damnum qd quis ₰c.ꝭ.de regu. iuris.l.quod quis.

i **Tem mela scribit ₰c.**

Si alius. Quidam tenebat seruum tuum per vim:alius percutiebat eum: qui tenuit seruum prebuit causam mortis tenetur in factũ.qui gladio vulnerauit tenet̃.l.aquil.si plures percusserunt seruum omnes tenent̃:si apparet cuius ictu perierit ille tenet̃ al's oẽs tenent̃:₰ si vnus soluit ceteri non liberant̃: qꝛ quisqꝫ soluit penam sui ꝑprij delicti.h.d.[in factuz]act.l.aquil. [tenebitur] act.l.aquil.ſ.e.l.qua acti.§.celsus.[tenet̃]de occiso ceteri de vulnerato.ꝭ.ad.l.cor.de sicca.l.pe.[ait]ne maleficium ₰c.ꝭ.eo.

l.ita vulneratus *in fi*.[cũ sit pena.]hic statim aduertatis hec actio.l.aquil.est pena.i.penalis quantũ ad vnuz simplũ qd crescit per inficiationem.Item quantũ ad repetitionẽ quanti retro plurimi fuit intra annũ vel infra.xxx.dies.ſ.e.l.ij.quantuz ad verã estimationẽ rei nõ est penalis sed rei persecutoria.vel exponatis cum sit pena.i.penabilis:qꝛ facimus differentiã inter penalem act.₰ penabilem.penalez vocamus act.furti:qꝛ in eo totum est pena.ꝭ.de fur.l.diuus.penabilez vocamus que est aptitudine penabilis:pone occido equũ tuum vel vulnero hodie cuz occiditur plus valet ꝙ̃ retro valuerit:hic venit sola estimatio que est hodie non veniũt repetitiones:hec non est penalis sꝫ penabilis vt efficiat̃ penalis si inficiaret. sicut homo est risibilis non qd semper rideat homo sed est habilis ad ridendendum:₰ ita act.l.aquil.est penalis aptitudine nõ actu: vt in exẽplo qd.ſ.no.vnde amodo tollatis omnia ꝯ̃ria hic signata: si plures damnũ dederunt ₰ agitur cũ vno ₰ soluit non liberat aliũ:qꝛ pena est.ſ.de iur.om.iudi.l.adeo.sed quatenus est persecutoria soluẽdo vnus liberat alios.ſ.de eo per quem.l.j.§.si plures.ſ.de dolo.l.si plures.Odof.

Celsus scribit. Unus mortifere vulnerauit seruum tuum alius peremit euz qui vulnerauit tenet̃.l.aquil. de vulnerato:qui occidit tenetur de occiso:quid si plures trabẽ ꝑiecerunt in seruũ tuum ₰ occiderũt oẽs tenent̃.l.aquil.quid si aliquis excitauit canẽ vt te morderet si tenuit eũ tenet̃.l.aquil.si non tenuit tenet̃ in factũ.h.d. [ꝓbabilius.]sic̃ no.ſ.ꝓri.§.[teneri]₰ vno soluente liberat̃ alius quatenus est ꝑsecutoria nõ quatenus est pena.ſ. ꝓri.§. no.[in factũ]l.aquil.qꝛ causaz mortis prebuit.ſ.e.l.si obstetrix.in prin.₰ istd est verũ cũ iste dolũ vel culpã cõmisit in tenẽdo si cõmisit dolũ in se subtrahẽdo tunc tenet̃ de dolo.ſ.de dolo.l.₰ eleganter.§.si quadrupes.

Legis autem. A.l.j.hucusqꝫ habuistis quãdo habeat locum actio.l.aquil.₰ qñ cesset.Modo intendit tractare cui cõpetit:₰ certe hero.i. dño: si hoiem meũ quẽ eraz redhibiturus occidisti competit actio.l. aquil. verũtamen qd assecuturus sum teneor tibi tradere: sed etiã seruo qui bona fide mihi seruit dat̃ act.l.aquil.Sꝫ si vestimenta subtrahant̃ vel in eis detur damnũ act.dño cõpetit:sed etiam fructuario datur actio.l.aquil.h.d. [hero].i.dño. insti. de here.qualit̃.§.fi.sed acti.vtilis.l. aquil.datur fructuario.ꝭ. e.l.in fi.₰.l.se.₰.l.q̃ occidit.§.j.[actio].s.directa quem intelligũt quidã si bone fidei pos.habeat ti.ꝭ.e.l.si dñs.vl' põt dici cũ habeatur loco domini.ꝭ.de acq.re.do.l.bone fidei datur vtil'. etiã si nõ habeat ti.[cõpetere.]nã actio.l.aquil. dat̃ domino directa:bone fidei pos. vtilis ei:cuius interest vt cõmodatario nõ datur vt hic:secus in act̃.de paupie.ſ.ti.j.l. ex hac. Itẽ hic multis alijs modis põt cõsuli etiã solũmodo act̃.de pauperie.Itẽ ista est penalis.[ad exẽplũ.l.aql.]directo dandum dabitur nõ directa sed vtilis.

Liber homo. Si homo liber est vulneratus põt intendere suo noĩe vtilez nõ directã qꝛ nemo est membror suor dñs.sed si seru⁹ est vulneratus datur.l.aquil.act.sed si seruus qui seruit mihi bona fide vulneratur datur actio.l.aql.sed si hereditarius occidat̃ cui dat̃ act. certe adita here.datur hered.h.d.[videt̃]₰ nõ agit̃ ad estimationẽ hois sed impẽsarũ ₰ operarũ.ſ.ti.j.l.ex hac lege. [teneri.]siue seruũ mihi debet.[serui].ſ.de re.di.l.j.[habebit̃].ꝭ. de acqui.re.do.l.in eo.in fi.₰.l.hereditas.

Si seruus. Testator instituit te:seruũ mihi legauit ille seruus fuit occisus post aditã hereð. cui cõpetit act.l.aquil.certe mihi si agnosco legatũ:sed si repudiaui dabitur heredi:sed qd si heres occisus post aditã here.₰ agnoui legatũ trãsit mihi siquidẽ apparet si ante aditã hereð. occiditur:qꝛ hereditas hereditati et ꝑ ꝯsequẽs heredi quam act.tenetur cedere legatario.h.d.[legatario] si legatũ agnouit:qꝛ adita heredi.trãsit legatũ recta via in legatarium.ꝭ.de fur.l.a titio.[cõpetere.]qꝛ fingit̃ non acquisiuisse.ꝭ.si cer. pe. l.proinde. [actio.].i.actio ex testamẽto põt cõueniri si occidit ante aditã here.tenet̃ de dolo.ſ.de dolo.l.elegãter.§.si seruus.[oportet]₰ hoc cũ fuit occisus post morã si ante morã dabitur de dolo.ſ.de dolo.l.arbitrio. in fi.vel ibi dicitur de dolo.i.doli nomine datur act.l.aquil.

h **Uic scripture ₰c.**

Si seruus. Seruus tuus fuit ab vno mortifere vulneratus.postea ruina perijt: nũquid cuz eo qui mortifere vulnerauit agitur de occiso non:sed de vulnerato : secusſi seruus mortifere vulneratur postea manumittitur et perijt tenetur de occiso et sunt tam varia: quia sequens ruina demonstrat non de primo vulnere decessisse.h.d.

M

Sed si vulneratum. In.§.isto cum.l.seque. dicit: tu seruum alienū mortifere vulnerasti dñs serui in testamēto suo iussit liberum & heredem esse decessit ille seruus vulneratus: nūquid teneris. l.aquil.heredi eius? non: q2 res deuenit in eū casum a quo inci pere non potuit.h.d.[non posse] ad estimationem & precium defuncti.j.eo.l.na3 sicut.§.si dñs.vbi dr posse me agere ad esti mationem operaz & impensaz factaz in curatione ipsius.s.si quadru.pau.fe.di.l.ex hac.[q2]hec ratio nō videt bona esse: q2 quecūq3 act.cōpetunt mihi eedem act.cōpetunt si seruū ma numisero.j.de act.l.quecunq3.quare quidam dixerunt qd ista mala ratio est & dicunt qd hic erit sensus.si seruu3 vulnerasti & iussi liberum & heredē & liber factus decessit: heres eius nō po terit agere.l.aquil.quare: illa est ratio: q2 si liber non decessis set & hodie primo vulnerat agere non posset: sed ista non vide tur bona expositio: q2 pro homine libero potest agi aquil.s.e. l.j.§.si quis.&.l.liber homo. Alij voluerūt dicere qd ista est ra tio sicut liber homo pro seipso non posset agere aquil.de occi so ita heres eius: q2 res peruenit in eū casum &c. non d3 licere heredi qd non licuit defuncto.C.de his qui.vt indi.l.polla.po test dici ista ratio.&.l.quecūq3.non officit huic materie: quia.l. quecunq3 loquit quecūq3 act.cōpetit serui nomine si seruū alie no non desiuit cōpetere: hic loquimur qñ seruus mortifere vul neratus est & cōpetit mihi.l.aquil.sed si iubeo liberū mihi non cōpetit: q2 heredi ipsius non cōpetit ad preciu3 defuncti.j.eo. nam sicut.§.si dominus.si competit heredi eius ad operas cō missas & ad impensas factas in eo curando.s.si quadru. pau. fe.di.l.ex hac. Et ita no.act.que cōpetijt desinit cōpetere si res deuenit in eum casum a quo incipere non potest. concor.s. de serui.l.pro parte.j.de regu.iur.l.in ambiguo.§.j.tū qd ab ini tio legitime tenuit non vitiat.j.de regu.iur.l.verū.§.j.de con sti.pe.l.illa.§.adijcitur.

s **Si dominus.** Dominus occidit seruum suum cōstitutum apud bo ne fidei pos.vel creditorez: nunquid bone fi.pos.vel creditori dabitur actio? sic.s.in factum vel aquil.h.d. [bone fidei pos.]s.cum titu.cui daretur pub.cōtra omnē pre ter q̄ cōtra verum dominū.s.de pub.l.pe.& vlt.alij dicunt.[bo ne fidei pos.]s.sine tit.[in factum]subsidiaria.l.aquil.vel vti lis.l.aquil.& vna non excludit aliā.insti.e.§.his verbis.directa datur soli dño.s.e.l.item.§.legis.vtilis datur creditori aduer sus debitorē & aduersus alium dantem damnū si debitor non esset soluēdo.j.e.l.qui occidit.§.j.

Si cōiunctim. Testator legauit stichū duobus cōiunctiz: stichus occisus est al ter legator stichum repudiauit: nunquid alter habebit solum act.l.aquil.sic: q2 fingitur retro sibi legatū esse. Or ponamus creditor occidit nunquid tenebit debitori.l.aquil.& pig.sic sed debebit debitor alteram eligere. Sed quid si aliquis occidit seruum cōmunem nunquid tenebit.l.aquil. certe sic.h.d.cu3.l. seq.[solum]qui legatū agnouit.[qd]pro q2 [videtur] acce dit.s.e.l.liber homo.in fi.j.si cert.peta.l.proinde. [pignorati cia]directa.l.aquil.quia damnu3 dedit: pigno.quia in pigno re male versatus.j.de pigno.actio.l.eleganter.§.j.[actor]nisi quatenus sit plus in vna q̄ in alia.j.de actio.l.qui seruum.j.cō mo.l.cum queritur.

Ait lex. Uos quedam verba primi capitis.l.aquil.posi ta.s.e.l.ij.si seruus alienus vel serua occisus oc cisaue dicat habuistis exposita hucusq3.modo exponunt alia verba que ibidē dicta sunt in primo capite q2 dictū quanti eo anno plurimi fuit tantū pstari iubeo: & illud hic exponit & di citur qd illa clausula refert ad damni estimationem: annus cō putatur retro ex quo quis occisus est.sed si mortifere vulnerat retrorsu3 accipiet: & ista verba non solū referunt ad estimatio nem serui imo ad id qd interest dñi seruum occisum: non esse: potuit enim qd plurimi fuit &c.h.d.[lex].s.aquil.ait in primo capite.s.ea.l.ij.[fuisset] tantum petere dari iubeo. [fuerit.] quanti valuit eo anno.[occisum]vt q2 intererat mea in.xx. vt q2 pmiserā alteri dare sub pena: vt dicit prin.l.se. [estimatio] siue extrinsecus.vt patet in seq.l.

p **Proinde.** Habuisti.s.l.proxi.si occidisti ser uum meum cōsideratur quanti an no retro plurimi fuit & cōsideratur nedu3 preciū ser ui: imo quanti mea interfuit: & de hoc ponit hic exē plum: ponamus occidisti seruu3 eo anno plurimi fuit in.x. in tererat mea in.xx.q2 pmiseram alteri dare sub pena: nunquid in act.l.aquil.venit hic extrinseca vtilitas? certe sic: similiter ve niunt alibi dum veniūt cause corpori coherētes.habebā duos seruos comedos vel duos gemellos ambo simul erāt maioris estimationis: q2 valebāt.xx.quilibet per se non valebat nisi.v. huiusmodi cause coherētis ratio habebit.quid habebā vnum par mulaz simul plus valebāt per se minus & h extrinseca vtili tas veniet: q2 non solū venit corpus serui & mule: imo quātum est factū deterius preciū eius.h.d.[pmisi] & retro anni pluri mi fuit in.x.[vtilitas].s.extrinseca: & ita in acti.l.aquil. venit interesse extra rem.j.pxi.&.j.l.pxi.in prin.idem in cōdi.furti.j. de condi.fur.l.iij.regr cōtra.j.de acti.emp.l.si sterilis.§.cū per venditorē.& dixi in eo.ti.in.l.iul.[si quis].s.seruus.[ex come dis]aliqui sunt satiri. [gemellis] q2 simul semp operabant. [sunt].s.minoris precij facta sunt.

Idē neratius scribit. Habui stis.s.l. pxi.vnu3 exemplū in quo venit act.l.aquil.in inter esse extra rem.hic ponit aliud exemplū: seruus erat institutus in here.que valebat mille marchas: tu occidisti ser uum non potui iubere eum adire & sic mihi acquirere in acti.l. aquil.veniet nedum precium serui: immo hereð.amisse: & certe sic.sed quid erit seruum tuu3 iussisti liberum & heredem postea occisus est: nūquid substituto dabitur actio.l. aquil. vel si non habet substitutum dabitur legitimo? & respon.quod nō: quia ipsi defuncto non cōpetit. Quidam dicūt qd datur preciū ser ui.sed dicit iuriscō.in preciū non d3 dari: q2 si esset heres esset liber: vnde eius corporis estimatio non h3 fieri.sed quid: dñs fuit institutus sub cōditione si stichum manumitteret: postea occisus est seruus post mortem testatoris: nunquid veniet esti matio hereditatis? sic.sed si esset occisus seruus viuo testatore non: sic in act.l.aquil.habet ratio precij serui interdū heredita tis amisse & sic extrisece vtilitatis.h.d.[venire] q2 nō potui iu bere adire & sic hereditatē amisi venit nedū precium serui imo hereditatis amisse.s.le.s.l.proxi.&.j.de odi.fur.l.iij. [cessare] q2 viuentis non est hereditas.j.de acqui. here.l.qui supstitis. [fiunt.]intra annū & remissum plurimū non fuit intra annu3: vt q2 dixi viuentis non est hereditas. Or dñs Jo. in cōmento suo circa.§.istū multa notauit: dñs Az.nihil.que dicit Jo.sub cōpēdio tradā vobis: habetis hic si seruus meus est heres in stitutus & occisus est in act.l.aquil.cōdemnabit occidēs nedū ad preciū serui imo ad estimationē hereð. Item habetis si fui institutus sub cōdi.&c.vt dixi videt.s.q2 si sum iussus aliquid facere & non stat per me quo minus faciam d3 pro facto habe ri: si pro facto d3 haberi ergo debeo habere hereditatē ac si ius sissem seruū adire.j.de re.iur.l.iure ciuili.j.de ver.sig.l.in execu tione.§.pe.breuis est rñ.si institutor heres sub aliq cōdi. siqui dē pendet conditio ex facto meo & alterius sicut est institutor si illū manumitto si ipedior facto aduersarij non perdo ego imo assequor.C.de insti.& substi.l.j.secus si impedirer casu fortui to.C.de cō.inser.l.legatū. Sed si impedior facto cuiusdam ter tij ille tenet mihi & perdo relictū.vt.j.de condi.fur.l.iij.

Idē iulia.scribit. In.§. isto dicitur: q2 in actio.l.aquil.inspicitur quāti retro plurimi fuit: inde est si habebam seruū qui precio se pingere sciebat: si illi seruo fuit pollex abscisus & intra annū fuit occisus considerabitur retro quāti plurimi fuit retro an te q̄ pollicem amitteret.sed si seru9 gessit rationes meas & mul tam cōmiserat fraudem in rationibus & occisus est ante q̄ red deret rationē veniet hec vtilitas quāti mea intererat fraudes serui manifestari.sed si seruus erat bone frugis: postea factus est male frugis & occisus est veniet eius estimatio qñ erat bone frugis: & in summa oia cōmoda &c.h.d.[pollex.] vocat digit9 grossus.[dicēdū est.] ideo q2 inspicitur qñ retro plurimi fuit intra annū.s.e.l.ij.&.l.ait lex.

Si infans. Diceret aliquis si estimatur seruus oc cisus quāti retro plurimi fuit intra an num: quid dicemus in casu tali.seru9 tuus nōdum anniculus occisus fuit quanti inspicietur retro plurimi fuit intra annū? certe quāto retro plurimi fuit infra idem tēpus quo vixit.hoc dicit.i.vt si vixit.vj.mensibus: ad illud tempus referatur: & ita quid iuris de toto &c.si plus anno vixit ita si minus anno.j.de vsuris.l.qui scit.

Hanc actio. Actio legis aquil.sicut dat dño cui dā num est ita heredi & eius successorib9 sed ista actio l3 detur in damnū dantem in herede nō datur: q2 penalis est tamen nisi inquātum ad eos peruenit vel locuple tiores essent.hoc dicit.[successoribus]vniuersalibus: nā act. competunt heredibus siue sint penales vel nō dumtamen non sint prodite ad vindictam instit.de perpetu.& temp.act.§.si he redis.[in heredes]dātis damnū.[penalis.] Or signori ista ratio quo ad quid est bona: quo ad quid nō est bona: quaten9 est penalis ista act.puta pter repetitiones.s.e.l.ij.&.l.si seru9 §.iij. Item est bona quātum ad simplum qd crescit cōtra negā tem.j.e.l.§.hec act.quātum ad verum pcium rei non est bona: quia non

quia nō est penalis.s.e.l.item.§.si plures. Sed dicetis quātum ad id qd est penalis ista ratio est bona: quātum ad id qd continet veram estimationem est alia ratio qr est.delicto. institu.de noxa.in princi.z act.ex delicto non datur contra heredem nisi lit.contest.vel quātum ad eos puenit: z hoc tangitur.j.z instit. de perpe.z temp.act.§.in tantū[factus sit] bene pōt esse locupletior ex dāno: ponam data fuerūt.x.tibi vt traderes seruum meum: z heres tuus habuit ista.x.turpia lucra zc.s.de calū.l.in heredem.z.s.qd me.cau.l.qd diximus.in fi.z.l.seq.

1 Seruum meū si occidis dolo malo teneris lege aquil.z.l.cor.secus si lata culpa.

2 Et si occidas seruum dolose non teneris simul z semel.l.aquil.z.l.cornel.

Si dolo. Tu dolose seruū meū occidisti quo iure teneris mihi certe teneris.l.aquil. z insup.l.cor.de sic.sz si elegi agere.l.aquil.interim nō debet posse accusari.l.cor.qr ciuilis z criminalis inuicem sibi preiudicāt.h.d.[cor.] de sic.[agere].i.accusare.j.ad.l.cor.de sic.l.j.[egerit].i.agere

1 cepit ciuiliter.[nō debet.] Or no.† hic duo statim si occidis seruum meum dolo malo teneris.l.aquil.z.l.corne.secus si occidisses culpa etiam lata teneris.l.aquil.j.e.l. in lege. cōtra. sed

2 l.cor.non.j.ad.l.cor.de sic.l.in lege. Item no.† vbi occidis seruum dolose teneris.l.aquil.z.l.cor.de sic.sed non simul z semel vt hic.z.j.de pub.iudic.l.interdum.secus si egi ciuili z finita est tunc possem mouere criminalē z ecōtra.C.quādo ciuilis act.l.vna.secus tū esset si occasione non rei familiaris cōpeteret ciuilis z criminalis tunc vna electa tollitur alia.j. de iniurijs.l.qd senatus.z.l.pretor.

Hec actio. Act.ista.l.aquil.contra fatentem se damnum dedisse datur in simplum cōtra negātem in duplum.h.d.[in duplū] z duplicabit quicquid simplādum erat.ar.s.qd met.cau.l.si cū excep.§.satis. Et ita not. hic act.crescit in duplum rōne mendacij.s.e.l.ij.sic alibi de mēdacio suo punitur.s.de rei vendi.l.vlt.sic in alio crescit actio contra negantem in duplum cum legat loco religioso.insti.de ob.que ex quasi contrac.§.fina.z competit cōtra negantem in duplum cum negat z arguitur de damno dato per pbationes. sed si per sacramentum quia subleuatur qui agit in onere pbationis: econtra subleuatur cōuentus ne teneatur in duplum.j.de iureiuran.l.eum qui.

Si quis. In.§.isto cum.l.seq.dicit: si quis confitetur se occidisse hominē qui viuebat z postea paratus est ostendere viuum ne cōdemnetur cessat act.l.aquil. cōfessio debet pdesse vt subleuetur ab onere pbationis sed necesse est damnum datum.sed si homo occisus esset licet ab alio nocet ista cōfessio.sunt vera ista circa occisum: multofortius idem circa vulneratum quomodo fiet estimatio vulneris cum vulneratus non est. Preterea ad qd tempus recurremus ad nullū. Sed quid aliquis est confessus occidisse hominem cum ille est mortuus naturaliter dabitur act.l.aquil.non: qr necesse est eū esse occisum lz ab alio sit occisus. [cōfessoriam act.].i.cōfessorium actū.si sum cōfessus occidisse lz ab alio iste est actus subleuat actorem ne pbet eum occisum.sic alibi actio pro actu sumitur.C.de sac.sanc.eccle.auf.hoc ius. Sed pro deo que actio oritur ex cōfessione pōt dici in factū act.j.de inter.act.l.qui seruum.equitas suggerit me teneri cū cōfessus in iure zc.j.de cōfes.l.j.vnde ex quo non est cautum zc.j.de prescript.verb.l.quoties.vel potest dici que esset directa cōtra te si non essem cōfessus eadem vtilis cōtra me.ar.j.de iureiurā.l.si duo.§.pe.z vlti.[recurremus].q.d.nō video: vnde sicut in occiso est ita in vulnerato. [mortuus] naturaliter. Ex.§. istis colligetis hic rationem: quare si soluo indebite in act.l.aquil.non repeto.C.de condi.inde.l.ea que.quia necesse est datū damnum.j.de condi.inde.l.repetitio.sed erit qd hic dicitur: idem als sum cōfessus me debere.x. erit necesse qd debeant a me vel ab alio vt ita valeat cōfessio: vr qd sic.j.de iu.fi.l.de ɔfessionib.sed aliō in ac.l.aquil.in occiso estimat quanti retro plurimi fuit intra annū. vulnerati quanti retro plurimi fuit intra.xxx.dies.qūo potest estimari homo qui viuit: sed vbi cōfiteor me teneri non cōsideramus nec mea cōfessio debitorē me cōstituet.j.depo.l. publi. in fi.nisi pbarem me errasse.j.de cōfes.l.non fatetur.

p **Proinde si zc.**

1 Cōfessio falsa procuratoris super crimine nō afficit dominum.

1 **Sed pcurator.** † Habuistis qū aliquis cōfitetur qd ipse occidit z vulnerauit seruum tuum: sed quid si te absente cōfitetur qd pcur.tuus vel tutor vel cura.occidit vel vulnerauit cōtra quē dabitur act.cōtra dominū absentem vel pcur.respon.cōtra pcur.h.d.hic ita breuiter dicam: si ille qui cōfitetur dñm occidisse caret mandato dño non preiudicat sed tenet ipse ex sua cōfessione act.in factum vel ex stip.qr videt in dolo esse.j.de inter.l.qui defensor. in princ.si est tut.vel cur.non nocet pupillo si lesus in ea restituatur.j.de confes.l.certū.§.pe.si procur.qui habet mandatum cōfitetur tenetur ipse z nihilominus dominus eius.s.de procur.l.non solum.in prin.nisi pbarem qd esset ɔtrium veritati.j.de confes.l.certum.§.vlti.

1 Cōfessus crimen de plano potest sibi ciuiliter fieri preceptum nec est opus diffinitiua z si confitetur damnum sed est contentio de quantitate damni hec sola quantitas erit discutienda.

1 **Notandum.** † In.§.isto cum.l.seq.dicitur: si quis fatetur se dedisse damnum z dicit qd paratus est damnū emēdare iudex ordinarius non debet delegare iudicē qui cognoscat damnū datū sit vel non sed dz eligere iudicem qui cognoscat quāti damnum sit z illud dz estimari nam nulle sunt partes iudicis in cognoscēdo sed in cōdemnādo.h.d.[cōfitentem] item qr cōfessus in iure pro iudicato habet.j.de cōfes.l.j.nos dicimus qd iudex debet ɔdemnare qr de qua re zc.s.de iudic.de qua re nec ob.cōfessus in iure pro iudicato habet.i.p cōuicto: vnde dz cōdemnari.C. de penis.l.qui sententiā.nec ob.littera ista nulle sunt partes iudicis quantū ad cognoscendū: sunt alique quantū ad cōdemnādū: z ideo exponetis ita litterā.[iudicandū].s.tantū: verbi gra: dico occidisti seruū meum.cōfiteor dico seruus meus valebat.c. ipse dixit non valet nisi.x.ipse non solū dz cōdemnare te sed cognoscere vtrū valeret.x.non bz cognoscere damnū datum sit: vel non. [nulle] quantū ad examinandū: idem de quo cōstat per cōfessionem.[estimat.] accedit.j.de confes.l.iul.

1 Delicta plura vbi cōcurrūt ibi ɔcurrūt plures actiōes.

1 s **Si seruus seruū.** † Seru tuus surripuit seruū meū z occidit: nunquid potero cōuenire furti noxa.l.aquil.z noxali potero agere: Respon.qd sic.[z occiderit] z ita diuersa erūt facta [furti] noxali.insti.de noxa.in prin.z qr descendunt ex diuersis factis vna non tollit aliā.j.de act.l.nonnunq.

Si seruus cōis. Seruus cōis mihi z tibi occidit seruū meū, pprium teneris.l.aquil.sic.si fecit volūtate tua: als nō. ne esset in potestate sua seruire mihi soli.sz quid si seruus cōmunis est occisus ab altero cuiusdā tertij alter egit.l.aquil.si estimationem damni dati est assecutus: nunquid alteri dz tradi pro noxa: non.qr ista res non recipit diuisionem.h.d.[fecit.] vnde tu ipse videris fecisse.s.ne quis eum qui in ius voc.est vi exi.l.si per aliū.§. docere.[esse.] hec ratio non est bona: qr in corpore suo pōt seruus cōditionem dñi deteriorē facere.j.de pe.l.si damnū.§.si is qui. sed illa non est bona: qr satis est qd cōmuni di. socius a socio poterit cōsequi.j.de nox.l.cum seruus cōmunis.[non recipit] hic aūt non posset assequi vt assequat dimidiā estimationis z dimidia detur pro noxa.

Serui occidentis. Si dñs occidit seruum tenetur.l.aquil.ille cui bona fide seruit non tenet.sed quid si seruus est in fuga: nūquid eius nomine teneor.l.aquil.sic.h.d. [tenet].i.si seruus meus occidit seruum tuum dñs tenet.l.aquil. [non tenetur].l. videtur contradicere sicut nox.act.tenet dñs ita bone fidei pos.C. de fur.l.apud.j.de noxa.l.non solum.cum.l.seq.quare qd dicit littera ista dicetis qd sit speciale in.l.aquil.qr sicut ipsa soli domino datur.s.eo.l.item.§.legis.ita cōtra solum dñm datur: vel potest dici bone fidei pos.non tenetur.l.aquil.noxali directa: vt hic vtili sic: vt ibi.vel non tenetur si sine dolo z culpa desijt possidere vt hic: secus si possidet: vt ibi.[teneri.] quare: qr ei serui tenemus possessionem quādiu non est ab alio apprehensus.j.de solu.l.fugitiuus.

Huius.l. De primo ca.l.aquil.dictū est a.l.j. hucusq: de scdo capite esset dicēdū: sed qr illud abijt in desuetudinē non dicit hic: sed de tertio: z tertio capite punitur damnū datū in ceteris rebus preterq in homine z pecude si quis non in hoie vel pecude damnum dedit: sed in alia re tenebitur.l.aquil.quanti retro plurimi fuit infra.xxx.dies.si hominem tuum fregerit tenet.l.aquil. Sed si aliquis piecit falcem seruo tuo z cum percussit tenebit.l.aquil.zc.h.d. [capitulum] quid cōtinebitur in isto scdo capite: Respon.nescimus: vel potest dici scimus in primo capite cōtinebatur cum seruus vel pecus alienum occiditur.in scdo cū vulneratur.in tertio capite cōtinebatur cū alijs rebus damnum dabatur non in homine non in pecude sed serui desunt esse in vsu. qr tertium caput videtur sufficere: qr verba eius sunt generalia: si quis ruperit vel fregerit hic tū non potest facere quin vulneret.[vsserit].i.

cōbusserit:[tantum es].i.tante pecunie.[esto] posuit verba tertij capitis modo exponit.[si quis] ⁊c.[facem] lignū ficuz ardens vocat faces.[existat] nec obstat qd̄ cōmodatario ⁊ cōductori non datur act.l.aquil.s.e.l.itē.§.vlt.non datur pro re cōmodata sed inquilino pro re sua vt hic.

Si fornacarius. Tu cōduxisti fornaces exercēdam habebas seruuz tuuz ad illam fornacem exercendam: seruus tuus posuit ignem: posito igne statim obdormiuit ignis cepit euagari ita qd̄ damnū dedit: nunquid cū te cōductore potest agi ex conducto? sic: ⁊ teneberis de negligentia serui tui. quid si alius subiecit ignez ipse negligenter custodiuit: nunquid qui subiecit tenebitur? certe sic. ⁊ in tantuz qui obdormit saltim vtilis: licet enim passus videtur rem humanam q᷑ dormiuit: tamen q᷑ in culpa fuit debebat ignez extinguere vel minuere ita qd̄ euagari non possit.h.d.[fuit] nam in acti.locati habet venire dolus ⁊ lata culpa.j.cōmo.l.si vt cer.§.nunc videndū.[nihil fecit].i.ignē non subiunxit.[obdormiuit] ratione negligētie. ⁊ negligentia leuissima culpa est.j.l.qui occidit.§.in hac.⁊.l.aquil.leuissima culpa venit.j.e.l.in lege.[euagaretur.] vnde no.excusat̄ interdū qui rem naturalem patitur interdū non: si quadrupes tua concitatur ⁊ percutit dn̄s eius excusat̄.s.tit.j.l.j.§.j.q᷑ equitas illud suadet.⁊.s.e.l.item.§.sed si canē: sed hic qui obdormit non' excusatur: q᷑ negligētia precessit rez naturalē. ⁊ in.l.aquil. venit negligentia.s.e.l.qua act.§.fi.⁊.l.seq.

1 ☞ Ratione damni facti occasione furti agit̄ in factū ratione futuri petit̄ cautio damni infecti.

1 **Si furnum.** †Si tu habes furnū iuxta cōmunez parietem: nunquid teneris aquil. certe non posset agi tecum ne damnum haberes in tuo: sed si damnum datū est illius occasione agitur in factū: sed si damnū non datū est sed dari speretur posset peti qd̄ caueret̄ de dāno infecto ⁊ si interposita est posset agi ex illa cautione.h.d.[dandā] j.eo.l.qui occidit.§.j.

Proculus ait. Tu cōduxisti a me predium colēdum in quo erat villa serui tui cōbusserunt eam: nunquid tecum possum agere.l.aquil.ex conducto ⁊ noxali sic: ⁊ hoc qn̄ tu colonus non fuisti in culpa: al's teneris sine noxe deditione.qd̄ dictū est circa coloni seruos idē circa seruos inquilini.h.d.[dedere.] accedit.s.e.§.si fornacarius.[teneri] cur tales habuit.s.nau.ca.l.vlt.

Si cum apes. Apes mee volauerunt ad tuas: tu meas cōbussisti teneberis.l.aquil. certe sic.h.d.[agit] ex ea parte qd̄ vsseris.s.e.l.§.tertio.

1 ☞ Corrumpens segetem seminando zizaniam siue loliū tenetur domino ⁊ colono.

Inquit lex. †Uos habuistis in tertio capite si q̄s vsserit tenetur ex tertio capite expositū est verbū vrendi modo exponit verbū rumpendi: rupisse dicitur.i.corrupisse.dicit̄ corrumpere si in segetem meam piecit lolium vel auenaz tenet̄ qd̄ vi aut clam. ⁊ si colonus esset tenetur ex locato ⁊ tenetur.l.aquil.vel in factum: verū si alius fecisset si agit colonus dn̄s agere non debet: sed si quis vinū meum effudit.l.aquil.tenet̄. Sed si diceret aliquis: nōne sub isto verbo ruperit cōtinetur qui vsserit vel fregerit sic.cur ergo subiectuz est: certe ideo q᷑ non est nouum vt quibusdā specialiter enumeratis subijciatur generale verbuz quo omnia cōplectantur.h.d.[inquit].s.e.l.§.tertio capite.[agendū].j.e.l.qui occidit.§.in hac.[spurcauit] qd̄ cadit ex ore porci ⁊ dicit̄ saliua.[vera est.] ⁊ ideo plerūq̄.ll.nostre primo ponunt verba specialia ⁊ postea annectunt clausulā generalem.C.de sac.san.eccle.l.generali.⁊.l.iubemus nulli.⁊.l.sancimus. aliqn̄ econtra ponitur genus.C.de penis.l.j.⁊.C.de transactio.l.j.nam ea que notabiliter ⁊c.j.de iniur.l.apud.§.hoc edicto.aliquando non sufficit aliquid generaliter poni sed specialiter illud subijci. vt in.§.quesitum.s.si quis caut.

Rupisse. Uos habuistis rumpere est corrumpere sed rumpere est verberare vel virgis vel telo: vnde dicit vulnerare qui secuit corpus vel facit ei timorem. sed quid: non facit preciū serui vilius nunqd̄ cessat act.l.aquil.sic. quid enim si fecit circa seruū suuz si fregit tenet̄.l.aquil.si facit aliquid in sanitate.ipsius non tenet̄.l.aquil.h.d. [posse] al's teneris iniuriaꝝ.insti.de iniur.§.patit̄.⁊.§.seruis.

1 ☞ Opem dans mediate punit̄ non solū si imediate.

1 **Si quis.** Aliquis scidit vestimentum meum: †nunquid tenetur.l.aquil.quasi ruperit: sic: sed si quis frumentum meum proiecit in flumen tenetur.l.aquil. Sz si frumento meo imiscuit auenam tenetur.l.aquil. Sed si aliquis de manu mea excussit nummos ita qd̄ ad aliū non peruenerunt tenet̄ in factum. Sed si aliquis mulionez vel equā percussit vt partum amitteret tenetur.l.aquil.sed si plus iusto mulum meum onerauit ita qd̄ membrū amisit tenetur.l. aquil.sed si nauē meam perforauit tenetur.l.aquil.hoc dicit.[in factū] subsidiaria. insti.e.§.in factum.⁊.§.his verbis.⁊ dixi.s.e.l. ⁊ si quecunq̄.§.j.

Si oliuam imaturam. Si aliquis decerpit oliuā meā immaturā vel secuit segetem imaturam tenetur.l.aquil.si autē collegit oliuam iam maturam vel segetem nō videtur damnū dedisse: quia expensas mihi donauit: sed si oliuam ɔtractauit tenetur furti. Sed si aliquis etiā cedit salictū meum maturū: ⁊ illud fert nō tenet̄.l.aquil.sz furti.h.d. [vel vineas].i.vuas alienas crudas.[itercepit].i.ɔtauit.[effunderētur] q᷑ tūc teneret̄.l.aquil. [aquil.] sed teneris furti si ɔtractasti aio lucrādi.vt habuisti. No.hic tria: primū est cū dānū datur habet locum act.l.aquil.videtur damnū dari si oliua mea immatura colligit̄: si matura cessat act.l.aquil.accedit.j.,pri.§.Itē cū aliquis colligit vuam maturā non videtur damnū dare: ipse ipensas videtur donare.concor.insti.de re.diui.§.ex diuerso. Item no.vbi contractat animo lucrandi furtuz facit.concor.j.de furtis.l.j.sed certe id qd̄ dicitur in.§.isto videtur tribus rationibus stare nō posse: prima ratio est si colligitur vua imatura videtur damnū dari: sed videtur contra.q᷑ plus fructus affert.j.de vsufr.leg.l.pe. Respondetur si nō affert ita bonū oleum vn̄ videtur damnū dari: vnde tenetur.l.aquil. sicut ille q̄ ancillam immaturā stuprauit.j.de fur.l.si stuprum. Sed denuo videtur cōtra.qd̄ impensas nō videtur donasse: quia fructus nō intelligūtur nisi deductis ⁊c.s.de peti.here.l.si a dn̄o.§.pe.j.famil.hercis.l.fundus. Ad qd̄ dicetis ibi est intelligendū qd̄ ille possessor qui facit sumptus de fructibus colligendis nō debet teneri de fructibus nisi deductis sumptibus: ⁊ ita subuenit̄ ibi per excep.sed si facit sumptus in vua immatura recolligenda non potest repetere sumptus et ita nō consulitur ei per act. q᷑ aliquādo succurritur per retētionē non p act.j.de cōdi.inde.l.si in area.sed videt̄ qd̄ habeat locū act.neg.gest. inquātum locupletior sum.s.de nego.gest.l.si pupilli.§.sed ⁊ si quis. sed ibi lz studeret potius suo cōmodo tn̄ tenetur inquātum erat locupletior hic impendebat nō suo noie. Sed denuo vr̄ qd̄ impensas nō videatur donasse sed potius abradere.C.de rei vend.l.domum. sed illud est intelligendum de impensa facta in reficiendo: hic de impensa que fiebat in recoligendo: vnde illam videtur donasse.

Et si puerum. In.§.isto ponitur et alius casus in quo nō datur damnū ⁊ cessat act.l.aquil.pone puerum seruū meū castrauit tenetur.l.aquil.nō.q᷑ facit eum preciosiorē: sed q᷑ iniuriā mihi fecit tenet̄ iniuriaruz ⁊ ex edicto edilium curulium.tenet̄ etiā act.in factum.ex.l.act.⁊ ex edicto edilium curulium.tenet̄ etiā act.in factum.ex.l.xij.tab.in quadruplū.h.d.[fecerit] in hoc.s.q᷑ fecit perpetuo eum castum.[agendum].s.q᷑ dn̄o serui iniuriam fecisse videtur.[ex edicto] quo ,phibentur homines castrari.[in quadruplum.] nam ex.l.xij.tabu.descendit actio.in factum.s.si quadru.pau.l.j.potest etiam accusari.l.fa.de pla.j.ad.l.fa.de pla.l.iij.⁊ vna via electa ⁊ peracta non tollitur alia: quia vtraq̄ descendit occasione rei familiaris.C.quando ciuilis actio.l.vna. vel potest dici qd̄ vna tollit aliā.j.de iniurijs.l.quod senatus. sed si electa est vna ciuilis durat alia quatenus plus est in ea.j.vi bono.rapt.l.j.

1 ☞ Actionem legis aquil.conuentio facit cessare sicut actionem ex contractu.

1 **Si calicem.** Dedi alicui †calicem faciendū ille fregit tenetur.l.aquil.si imperitia fregit tenetur: si autem non imperitia fregit sed q᷑ habebat ferra viciosa non tenetur maxime si non dedi vt faceret suo periculo: quo casu non tenet̄ ex locato vel.l.aquil.h.d.[diatretuz].i.de tali loco.[vel diatretum].i.bis tantuz tenebat q̄ alij calices.[tenebit] q᷑ culpa est ⁊c.j.de reg.iur.l.culpa.[⁊ aquil.] q᷑ cōtractus ex cōuentione legē accipiūt.j.depositi.l.j.§.si cōuenerit.⁊ ita no.qd̄ pacto pōt quis periculū subire: ⁊ si non casus fortuiti aliud periculū.j.locati.l.si quis fundus.

1 ☞ Actio legis aquilie reddit̄ inter virū ⁊ vxorē.

Si cum maritus. Maritus tradidit vxori margaritas non perforatas vt illis deberet vti: vxor inuito marito pforauit et eis vsa est: nunquid poterit agere contra eam.l.aquil.sic: quia margaritas fecit deteriores vnde tenetur.l.aquil.⁊ durāte matrimonio ⁊ eo dissoluto. h.d.iste.§. videte expositionem littere. Ex

1 hoc apparet †qd̄ ista actio non est famosa: q᷑ non daretur marito constante matrimonio.C.re.amo.l.ij.reprobata eoruz opinione qui notan,insa,l,j,sed certe non est famosa: quia non cōnumeratur inter

ratur inter famosas in pre.l.q: pene ꝛc.ꝗ.de penis.l.interpretatione.Si obijciat aliquis nõne ista actio est penalis quomodo datur viro cõtra eam constante matrimonio.C.re.amo.l.ij. Dicunt quidã speciale est hic.vel dicatur qḋ datur quatenus est rei persecutoria non penalis ẜm istam determinationẽ intelligitur.ꝗ.de ser.cor.l.vlti.

Si quis. Aliquis fores edificij mei fregit vel diruit edificiuz meum tenetur.l.aquil.sic.sed si aliquis diruit aqueductum licet cemẽta mea sint cuz terra est tua non mea hoc casu dabitur mihi vtilis actio.l.aquil. sed si forte plaustrarius ipse qui rupit vel fregit tenetur.l.aquil.si male composuit lapides.[aqueductũ.]quem habebã in fundo vicino causa aqueducẽdi.[sunt].ẜ.de rei ven.l.in rem.§.pe.ꝛ vlt.[dandaz]q: directa datur.ẜ.eo.l.item mela.§.l.aquil. [sunt] q: imperitia culpe enumeratur.ẜ.e.l.§.si calicez.ꝛ.ẜ.e.l. qua act. in fi.ꝛ.l.idem iuris.

Si quis. Cõduxi a te seruum tuum causa regẽdi mulum meuz:postea cõmendaui illi mulum ille ligauit ad pollicẽ suum:postea mulus fregit pollicẽ illi seruo: nunquid potero agere cõtra locatorem:certe sic: si cõmendaui seruo perito:sed si timore alterius muli fecit potero agere cuz dño muli qui turbauit ꝛc. sed si rectori locaueris torcular ad vinum recolligendũ: ꝛ ille perforauit vt vinuz effunderetur in factum act.cõpetit.h.d.iste.§. videte expositionẽ littere. [act.] ẜ.e.l.si seruus.§.si calicem[agendũ]non.l.aquil.q: non est factum corpus deterius.vt insti.e.in fi.

q **Si foueas.** Si aliquis facit foueascausa capiẽdi vrsos vel ceruos ꝛ facit in itinere si quis decidat in illam foueam.l.aquil. poterit experiri:ẜ3 si fieret in alio loco non datur actio.l.aquil.siue ille denunciauit vel sciebat esse factam : nam si laqueum posuit in loco in quo non debebat ponere ꝛ pecus vicini incidit in laqueum.l.aquil.tenebitur.hoc dicit ista.l.videte expositionem littere. [tenetur] quare? q: in dolo vel in culpa non fuerunt. [poterit]no.qui facit foueã in aliquo loco publico vel priuato per quez iter fit tenetur.l.aquil.al's si facit in alio loco si potuit denũciare trãseunti tenetur.ꝗ.e.l.si putator. [incidisset.] teneberis aquil.

q **Quemadmodum si ꝛc.**

1 ☞ Non possum mea autoritate tollere qḋ supra meum pendet sed qḋ in meo est.

1 **Si protectum meum.** In.§.isto no.†dif ferentiã inter ptectum ꝛ aqueductum.si ex domo mea supra domũ tuam protectum habeo non iure sed tua autoritate destruis ptectum teneris.l.aquil.secus si non iure seruit.habeo aqueductuz per fundum si tu interdicis non teneris.l.aquil.ꝛ est ratio cũ habeam ptectum supra domũ tuam cũ possideam non debebis precidere sed cõuenire exercitoria ꝛ tibi non liceat ita habere:sed vbi aqueductũ habeo i tuo:vnde licuit tibi precidere. h.d. [iure] i.non iure seruitutis.[recidisses.]tua autoritate.[agere]negatoria.ẜ.si ser.ven.l.j.ꝛ.l.egi.[tignis.]ꝛ ita colligitur argumentum contra illos qui dixerunt non dari negatoriã nisi fuerit seruitus constituta:ꝛ q: non fuit hic constituta ꝛ tamen datur negatoria actio.[fecit]si habeo protectum in meo licet supra tuum aqueductum non possum facere nisi ponam aquã in tuo:igitur si destruis protectuz videris esse in culpa debebas me conuenire negatoria sed si habeo aqueductum in tuo licet tibi tuam posses.retinere per vim.ꝗ.de vi ꝛ vi arma.l.j.§. vim.ꝛ C.vnde vi.l.j.

Si nauis. Nauis tua impulsa dedit mihi damnũ in scapham meam:nunquid teneris.l. aquil. ꝛ certe si culpa nautarum factum est cum eis agam.l.aquil.sed si non fuit culpa nautarum sed rupto fune quo nauis regebatur dedit mihi damnum ꝛ quia nauis tua non poterat separari nisi precisis funibus non erit danda : sed quid si nauis mea ꝛc.ꝛ idem dicimus in venatoribus ꝛ aucupibus si instrumẽta quibus venatur precidantur.l.aquil.peteret estimationez instrumentoꝝ non eius quod cepisset : sed quid si nauis obruit nauem meam si culpa nautarum factum est teneris.l.aquil. si culpa factum ventorum factum est cessat.l.aquil.act.hoc dicit. [ferraculum].i.instrumentuz per qḋ nauis retinetur [ob retia].i.ad estimationem.[probandum]si quis precidat vel aucupium vel plagas cuz quibus capit feras bestias estimantur instrumenta aucupij in acti.ex delicto estimãtur retia non qḋ testator capturus erat:quia hoc actum est ex delicto.ẜ.e.l.inde neratius.§.hec actio.ꝛ hodie restringũtur.ꝗ.de liberis.ꝛ posthu.l.cum quidam. secus in actio. ex contractu. vt.ꝗ. de actio. emp.l.si actum.[agendum.]quia suo corpore non dedit damnum insti.eo.§.vltimo.

Hac actione. Lege aquil.ex isto tertio capite agitur de omnibus animalibus vulneratis vel occisis que numero pecudum non habentur.h.d. [capite] tertio.[dicenduz est]sed ex primo capite agitur de pecude occiso.ẜ.e.l.ij.

1 ☞ Magistratus etiam tenetur de damno dato nisi id fecerit iuridice suum officiuz exequendo presertim ꝯ rebellem seu resistentem sibi seu iurisditioni.

1 **Magistratus.** †Non solum si priuata persona dat damnuz:culpa tenetur.l.aquil.

a immo magistratus[a] municipales:si enim magistratus accepit pecudes pignori ꝛ postea fame necauit tenetur.l.aquil. sed si aliquis putans res pignori accipere ꝛ non accipit ꝛ facit res deteriores tenetur.l.aquil.inde est etiaz si accepisset magistratus seruuz pignori ꝛ ille se suspenderit tenetur.l.aquil. hoc dicit.[teneri] ꝛ conueniri durante officio.ꝗ.de iniur.l.nec magistratus.[acquiri] accedit.ẜ.qḋ met.causa.l.continet. [act.] quare? q: non fuit in culpa.

1 ☞ Dicta in vno capite legis intelliguntur tacite repetita in alio capite eiusdem legis.

1 **Hec verba.** Habuistis in tertio capite si quis rupe rit fregerit tenetur.l.aqui.quanti retro infra.xxx.dies res fuit:est intelligenduz quanti plurimi fuit: ꝛ certe licet in verbis non cõtineatur intelligenduz est. hoc dicit.ꝛ ita qḋ omittitur a lege non est omittendum religione iudicantis.ꝗ.de testi.l.questitum scio.

Qui occidit. Si aliquis dephendit adulterum cum filia vel vxore sua et occidit.l.aquil.non tenebitur. h.d.siue de die vel de nocte.C.ad.l.iulia.de adulte.l.gracchus.ꝛ maxime de nocte.quidã intelligũt in pr̄e ꝛ viro alij intelligũt in pr̄e tm̃.ꝗ.de leg.ꝗ.l.qḋ ergo.§.heres.

Pignori datus Si seruũ tuũ pignoraui ꝛ occiditur ab aliquo ꝙ a creditore act.l.aquil.datur creditori: ẜ3 nũquid creditori si debitor est soluẽdo in totũ act.ista nõ datur creditori nisi sua act.tpe erat peritura vel iam perierat:si autem debitor in nihilum est soluẽdo vel act.sua expirauerat:tunc datur si pro parte est soluẽdo pro parte nõ quatenus non est soluendo datur actio creditori:sed si seruus est obligatus pro decem ꝛ seruus valet viginti dabitur creditori actio quatenus sua interest in residuo debitori.h.d.[competit]quia pignus ꝛc.C.de piguo.actio.l.pignus.ꝛ act.l.aquil.datur dño.ẜ.e.l.item mela.§.legis.[amiserit.]vnde sublata personali ꝛ adhuc durat persecutio pignoris.C.de lu.pig.l.intelligere. [est].i.esse videtur. [act.] et in eo non competit creditori.

Si quis. Si tu bibisti vinũ alienũ vel comedisti alienũ frumẽtum non dedisti damnũ in corpus non teneris.l.aquil.directa:sed vtili vel in factum.h.d. [act.] que habet locuz cũ damnũ datur a nõ corpore in corp'vel ecõtra.insti.e.§.ceterum.ꝛ.§.his.

1 ☞ Ille qui non preuidet qḋ preuidere debuit est in culpa.

1 **In hac actione.** Rusticus in stipula sua causa comburendi eam posuit ignez ignis progressus est ad segetem vicinam et combussit:nunqd tenetur? certe si fuit in dolo tenetur:quia in actione.l.aquil.ex tertio capite venit dolus ꝛ culpa. In culpa videtur fuisse si tẽpore ventoso posuit vnde culpe reus est:ꝛ qui occasionem dãni dat damnũ dedisse videtur.[est.] sed si omnia obseruauit ꝙ debuit obseruare caruit oĩ culpa ꝛ.l.aquil. non tenetur.h.d. [capitulo]scz tertio.ẜ.e.l.seruus seruũ.§.hmõi.[culpa] lata leuis ꝛ leuissima.ꝗ.e.l.in lege.[videtur].ẜ.ti.ꝗ.l.j.§.ꝗ.ꝗ.e.liber hõ [culpa]ꝛ ideo cessat actio.l.aquil.

Si vulneratus. Quidam vulnerauit seruũ tuũ non mortifere negligentia tua perijt:nunqd vulnerãs tenetur de vulnerato sic.nõ de occiso.h.d. [negligentia].s.domini vel sua.[non de occiso]sed si mortifere vulneratus esset datur.act.l.aquil.ẜ.e.l.huic.in fi.

1 ☞ Excusatur clamans ꝛ facit cõtra currentes equos nam debent dicere guarda guarda.

1 s **Si putator.** †Putator arboris dum putaret arborem ramuz eiecit ꝛ alij damnum dedit tenetur ne: certe si deiecit in publicũ vel in priuatuz per quem iter solet fieri ꝛ non denunciauit vel clamauerit tenetur.l.aquil.si autem deiecit in locum per quem non consueuit iter fieri non tenetur nisi data opera deieicisset.hoc dicit.[machinarius] qui stat circa edificia qũ

a ℂ Immo magistratus. Et qui magistrat' pñt cõuenire vide Bar.in.l.nec magistratus. ff.d iniur.ꝛ an magistratus maiores possint vocari in ius realiter ꝛ quãdo ẜbalr tradit bar.in l.ij.ẜ. de i ius vocan.

elevantur.[doluꝫ.] ⁊ lata culpa que cōparatur dolo.j. si men. 1
fal.mo.di.l.j.§.j.alij dicunt qđ hic lata culpa non equiparatur 1
dolo sicut in.l.coꝛ.de sic.j.ad.l.coꝛ.de sicc.l.j.vnde in.l.ista not.
instantiam regule.in.l.aquil.venit dolus ⁊ culpa lata leuis ⁊ le
uissima.j.e.l.in.l.aquil.Itē fallit hic in eo qui facit foueas cau
sa capiendi vꝛsos.s.eo.l.qui foueas.

1 ☞ Casus quos nectit paritas equitatis ⁊ idētitas ratio-
nis non sunt quo ad iuris dispositionē separandi.

1 Illud. a †In.l.ista formatur talis questio: familia seruoꝛum tuoꝛum dedit mihi dānum liberaris tu tantum pꝛestando quantum homo liber pꝛestaret si liber homo fecisset: ⁊ respon. sicut est in furto: ⁊ ita est in.l.aquil.que eniꝫ ratio est in furto: ratio est ne dn̄s ex delicto vno tota familia careat: si ista ratio est in furto eadem est in damno.h.d.[pꝛoconsul].i.pꝛetoꝛ.[persecutio].i.furti act.que persequitur penam.C.de fur.l.de his.[estimari].i.actio.l.aquil.[delicti] idest damni dati.[daretur.] sed furtum sine dolo non committitur.j.pꝛo socio.l.merito.§.recte.vnde no.similitudinē inter furtum ⁊ acti.l.aquil.sicut pꝛo furto liberatur pꝛestando quantuꝫ si liber homo fecisset ita pꝛo damno dato a familia: secus in albo deleto a familia.s.de iurisd.om.iudi.l.si familia.Item secus si serui diuersoꝛuꝫ dominoꝛ damnum dent.j.de iniur.l.si plures.est in aliquo differentia inter furti act.⁊ act.l.aquil.q2 act.l.aquil.hꝫ locum ⁊ si non dolo datur damnū.sed act.furti non.Item furti actio in totum est penalis.C.de furt.l.ancille.sed actio.l.aquil.non.vt.s.e.l.inde.§.hec actio.

a ℭ Illō ⁊c. Adde p ampliore intelligentia hui⁹.l. si plura delicta cōmittuntur circa rem extra psonam in faciēdo nn̄ q̄d puniant̄ p vno delicto vl̄ plurib⁹ vide qđ no.bar.in l.inficiādo.§.fi.ff.de furt.et adde qn̄ plura delicta tendūt ad eundē effectū vt in insultu ⁊ percussione q̄s non punit̄ nisi de insultu p bar.in.j.l.nūq̄ plura.ff.de p̄ua.delic.

1 ☞ Delicta plura quando diuersis tempoꝛibus sunt facta de quolibet venit imponenda pena secus quando fiunt codeꝫ tempoꝛe.

1 Si idem. †Si vno ictu pꝛimo vulnerasti seruuꝫ meū deinde occidisti eum tu teneris pꝛo pꝛimo de vulnerato pꝛo scđo de occiso: secus si vno impetu pluribus vulneribus occidisti tunc teneris de occiso [delicta] ne maleficium ⁊c.j.e.l.ita vulneratus.in fi.[de occiso.] verūtamen vbi moꝛtifere vulneratur ⁊ pꝛimo agit̄ de vulnerato ⁊c.j.e.l.si vul.⁊.l.sed si pꝛioꝛe Odof.

1 ☞ In actione legis aquilie venit interesse cōmune non interesse affectionis ⁊ pꝛecia rerum non metimur ex singulari affectione sed estimatione.

s Si seruum. †Aliquis occidit seruum tuuꝫ agis.l.aquil.venit vera estimatio an ex affectione: ⁊ respon.qđ vera estimatio non ex affectione: iam enim si tu possides filium alienum naturalem tu non es locupletioꝛ quanti pater erat redhibiturus hic non debet considerari.h.d.[fungi].i.pꝛestari: concoꝛ.j.ad.l.falcid.l.pꝛecia.⁊.j.ad.l.rho.de iac.l.ij.§.poꝛtio.[possumus] iuste: secus in act.man.que est bone fidei ibi habetur ratio affectionis.j.man.l.cum seruus.

In damnis. Ubi datur damnuꝫ si illud non venit puniendum.l.aquil.nec subfuit iusta causa damnum dandi in factuꝫ act.datur.h.d.sicut est cū quis non occidit sed moꝛtis causam pꝛebet.s.e.l.j.§.celsus.⁊.l.iteꝫ si obstetrix.in pꝛin.⁊ insti.e.§.fi.nam actio in factum est introducta vt puniantur damna que.l.aquil.non puniunt̄.j.de pꝛescrip.ver.l.q2 numerus.

1 ☞ Ius accrescēdi fingit retro sicut aditio hereditatis etiā super re perempta.

1 Titio. †In.l.ista cuꝫ seq.dicitur: testatoꝛ seruum suum legauit duobus titio ⁊ seio dum deliberaret seius titius agnouit legatū seruus occisus est demum seius suam partē repudiauit: nunquid solus titius aget.l.aquil.certe sic: q2 sicut si soli seio legaretur seruus ⁊ occideret̄ ⁊ seius repudiaret soli heredi cōpetit actio.l.aquil.ita hoc casu.h.d.[videt̄] concoꝛ.s.e.l.liber homo.in fi.cū.l.se.j.si cer.pe.l.seruum.

Nam sicut ⁊c.

1 n ☞ Heres non pōt agere actiōe.l.aquil.pꝛo testatoꝛe occiso naꝫ actio impossibilis testatoꝛi est impossibilis heredi.

1 Si dominus. †Seruus tuus fuit moꝛtifere vulneratus tu iussisti liberum ⁊ heredem: te moꝛtuo decessit meuio herede relicto: nūquid habebit act.l.aquil.non q2 esset absurdū qđ assequeret̄ pꝛecium defuncti.qđ est veruꝫ si fuerit meuius insolidū heres: sed quid si iussit liberum ⁊ pꝛo parte coheredem tunc coheres eius.l.aquil.agere poterit.h.d.[extitit] ⁊ q2 res rediit ⁊c.s.e.l.huic.in fi.⁊.l.seq.⁊ ibi dixi.[iusserit] insolidum cum libertas sit indiuidua.j.de lib.cau.l.duobus.

1 ☞ Obedientia debita vel pꝛomissa excusat a delicto.

1 Liber homo. †Quidā liber homo iussu alterius dedit tibi damnū: nunquid habebis act.l.aquil.et certe sic cum eo qui iussit: si qui iussit habuit ius imperandi: al's habes act.l.aquil.⁊ cum eo qui iussit ⁊ qui dānuꝫ dedit.h.d.[qui iussit] sub.quidam et nihilominus cum eo qui dānum dedit.j.de act.l.seruus.sꝫ male dicunt vt.j.de reg.iur.l.ad ea.qui [fecit.] idest damnū dedit: ⁊ nihilominus cum eo qui iussit et qui per alium deliquit ⁊c.s.ne quis eum.l.si per alium.Oꝛ signoꝛi dominus Aꝫ.⁊ domin⁹ Jo.scribunt magnam glos.que satis breuiter potest explicari si liber homo dat tibi damnū iussu alterius: si habet ius imperandi tenetur qui iussit: al's qui fecit videtur contra.si habuit ius imperandi non tenetur qui iussit: quia qđ legitime ⁊c.C.ad.l.iul.de adul.l.gracchus: etiā vbi magistratus iuste dat damnū vel dari fecit non tenetur.s.e.l.quēadmodum.§.magistrat⁹.Ad istud dicetis.si liber homo iussu alterius dat damnū ⁊ habet ius imperādi habito respectu ad personaꝫ cui imperat erat filius erat subditus magistrat⁹: hic habet locum.l.ista.sed si haberet ius imperandi habito respectu ad id qđ imperauit cessat.l.aquil.vt in.l.contra.Et ad sol.huius cōtra.ita videtur distinguendum: quedam sunt atrocioꝛa: quedam non.Item quedam persone sunt quibus imperatur: quedam non.Atrocioꝛa sunt que sine dolo non cōmittuntur vt furtum: iniuria: rapina: homicidium: adulterium.vt.j.p soc.l.marito.sunt quedam non atrocioꝛa sicut est damnū iniuria dari sicut est vis inquietatiua vt clam edificari sine dolo cōmittuntur.s.e.l.illud.Sunt persone quibus habemus ius imperandi pater filio domin⁹ seruo.j.de act.l.seruus magistrat⁹ subdito.s.qđ metus causa.l.continet.his ita sparsis: ita dicimus cum quis imperat ei cui habet ius imperandi ⁊ imperat atrocioꝛa fieri tenetur qui iussit ⁊ obtemperans: quia non debebat obtemperare.s.de iurisdi.om.iudi.l.si quis id.in fi.⁊.s.ne quis eum.l.per alium.j.de vi ⁊ vi arma.l.j.§.deiecisse.si quidem imperat nō atrocem rem fieri si habet ius imperandi: q2 pater imperat filio domin⁹ seruo hic solus iubens tenetur.sic loquitur pꝛinci.hui⁹ legis.j.de act.l.seruus.si autem magistratus imperat siquidem id qđ potuit imperare neuter tenetur: vt in.l.continet.si imperat qđ imperare nō debebat qui mādauit tenetur vt in pꝛincipio hui⁹ legis: sed vbi obtemperatur ei qui non potuit iubere siue in atroci vel nō tenebitur vterq3: vt in scđo dicto huius.l.⁊.j.qđ vi aut clam.l.si alius.

1 ☞ In actione.l.aquil.venit etiam interesse in rem ⁊ casus superueniens post lit.contest.in re que erat in facultate soluēdi non excusat debitoꝛem.

1 Si quadrupes. †Quadrupes tua que dederat alicui damnum ab alio est occisa.nunquid cōpetit tibi act.l.aquil.sic: quatenus interest tua non esse occisam: q2 liberatus fuisses tradēdo pꝛo noxa.h.d.q2 in acti.l.aquil.extrinsece vtilitates veniūt.s.e.l.pꝛoinde.accedit.s.ti.j.l.j.§.ait.

s Si eo tempoꝛe. Seruus me⁹ seruiebat tibi bona fide occisus est a seruo tuo nūquid teneris.l.aquil.noxali.respon.qđ sic.h.d.[experiri] nam datur contra bone fidei pos.q2.l.aquil.soli dn̄o cōpetit.s.e.l.item.§.legatur.

Quintus mutius. Equa vicini tui pascebat in pꝛato tuo dum cogeres eam exire intuisti ei vim ita qđ partum perdidit: nunquid teneris.l.aquil.certe sic.hoc dicit.

Pompo. Aliquis depꝛehendit in suo pecus alienuꝫ quid debet facere: eo modo expellere quo pecus suum expelleret ⁊ postmoduꝫ intendere act.pꝛo damno dato: si auteꝫ inclusit vel lesit in deijciendo domino tenet̄.h.d.[act.] vel de pauperie vel etiā vtilem si dn̄s minus idonee custodiuit.s.ti.j.l.j.§.⁊ generaliter.vel etiā hꝫ locuꝫ act.in factū.ar.j.de pꝛescrip.ver.l.qui seruandaꝝ.[recipiat.] ⁊ postea pꝛopꝛias act.pponere pꝛo damno dato.

1 ☞ Testes quando recipi debeant.
2 Tempus qđ detur cōdemnato ad soluendum.
3 Casus foꝛtuiti regul'r non sunt in cōsideratione vbi fallit.

i In lege aquil. Lex ista consueuit difficilis reputari quia plura cōsueuerunt notari circa eam: lꝫ quantū ad casum non sit difficilis.Et in.l.ista no.ita casum: debebas mihi.x.sub aliqua cōditione si nauis venerit ex asia: de isto debito inter me ⁊ te conscriptum erat instrumentū publicū vel pꝛiuatum: postea quidam tertius illud instrumentum deleuit: volo pendente cōditione debiti agere cōtra eum.l.aquil.querit̄ vtrum agere possum: ⁊ si agam ⁊ tu

agam ⁊ tu cōdemnaris an interiz fiat vel differat̄ exactio. Ad qd̄ rn̄det iuriscon. dicēs qd̄ ista deletio presens est ⁊ damnum vr̄ innuere: vnde pendēte cōdi. ↄ̄ eum.l.aquil̄. potero experiri si habeo testes per quos possum ꝓbare te mihi debere ⁊ illud instr̄m deleuisse: q2 forte testes verisimile est non extare tp̄e existentis cōditionis: q2 alienigene sunt vel pōt de facili mutari cōsilium: si de hoc summatim faciat fidē iudici non ꝓbabo contra illū deleuisse cyrographū condemnabit eum mihi in act.l. aquil. ad estimationē damni: verūtū debebit differre exactionem in tp̄s existentis cōditionis vt si existat cōditio non fiat exactio: si deficiat tunc cōdemnatio nullas habebit vires. h.d. [i.l.aquil.] i. in act.l.aquil. [cyrographū] .i. instr̄m a cyphos qd̄ est manus ⁊ dicit̄ instr̄m: q2 instruit iudicez ⁊ ꝯhentes. j. de fi.instru.l.j.⁊.j.de ver.signi.l.notionē.§.instr̄orum. [interim] i.pendente cōditione. [id] .i. qd̄ cōtinetur in cyrographo ⁊ in deletionē cyrographi. [cōdictio] indebiti. [exposita] iudici. [adducam] qd̄ testes non existēt in euentū cōditionis. [vincere] in acti.l.aquil. q2 condemnabitur mihi ad id qd̄ in cyrographo cōtinebat̄: q2 deletio erat presens ⁊ damnū iminens. [extiterit] q2 tunc apparet retro cū effectu damnuz datū esse. Diligēter attendatis.l.istā ⁊ eius materiā: q2 boua est ⁊ est ar

1 gumentabilis. Not. in.l.ista plura no. † regula est testes recipiuntur super negocio principali. solitus ordo est iudiciarius vt offeratur libellus lis cōtestetur iuret̄ de calū. C. de lit. cōte. l.vna. aliqn̄ recipiunt̄ lite non cōte. vt si mora est allatura periculum: vt q2 testes senes sunt alienigene: vt de hoc summatim fiat iudici fides publicabant̄ ad eternā rei memoriā. in aut̄. de test.§.qm̄.⁊.j.de ar.l.iij.§.due sunt cause. non qd̄ per.l.istaz recipiant̄ lit. non contest. sed hic recipiunt̄ lite cōtest. q2 creditor agit ↄ̄ debitorem.l.aquil. dicit debitor: vbi habes ꝓbationes qn̄o debeo tibi: dicit creditor: habeo testes sed sunt senes vel alienigene vnde summatim faciā fidem iudici: qn̄o summatim faciam venire corā iudice ⁊ dicam: videatis si sunt alienigene. dixit iudex. vnde estis vos? de acon. vnde ex ista summaria cognitione faciet litem cōtestari: recipiet testes. s. super duo. s. cyrographum deletū ⁊ illud qd̄ cōtinebatur in illo instr̄o: si ꝓbat ista duo iudex cōdemnabit illū. Itē no. hic aliud qd̄ aliquādo iudex summatim cognoscit: vn̄ cognoscit summatim vtrū cyrographum sit deletū vel non vel debebat̄ vel non: sed de hoc duz dicit ille: dn̄e ipse dicit qd̄ deleui instr̄m ⁊ est damnū datū si habet testes per quos pōt ꝓbare non interest sua. si nō habet nō videt̄ sua interesse. dico ego bene habeo sed lz non habeam in tp̄e existentis conditionis verisimile non est existere: non dicit ille ita existēt tūc sicut nunc vnde de hoc cognoscit iudex summatiz possint existere tp̄e existētis cōditionis vel non. Et ita

2 no. † lz regulariter iudices plene debēt examinare. C. de iudi. l.iudices. ⁊ aut̄. vt cū de ap. cog. §. sed hoc in presenti. aliqn̄ sufficit summaria cognitio vt hic. ⁊ in aut̄. ad exhi. vt. j. ad exhib. l.iij.§.sciendū. ⁊ in alijs casibus quos ibi no. Itē no. hic tertiū speciale reglr̄ post cōdemnationem que trāsit in vigorē rei iudicate: hoc est a quo non est appellatum vel non pōt appellari datur tp̄s ad soluendū qd̄ erat olim duoꝝ mensiū: hodie quattuor mensium. C. de vsur. rei iudi.l.fi. hic dabit̄ maius spaciū. q2 forte differt̄ per annum vel per biēnium. Ad.l.istā opponit̄ ⁊ videt̄ qd̄ quinq3 rōnibus stare non pōt. Primo op. sic: aut instr̄m erat priuatū aut publicū. si erat priuatū ⁊ debet̄ creditori non videt̄ damnū dari q2 non ꝓbat. C. de ꝓba.l.instr̄a.⁊.l.exēplo.⁊.l.rōnes. igit̄ nō dabit̄ act.l.aquil̄. q̄ desiderat damnū dari. s̄.e.l.sz ⁊ si.§.j.⁊.l.sz si seru⁹.§.si oliuā: aut erat publicuz quo quidē casu non vr̄ damnū dari. quarelr̄ q2 aut hz testes ꝑ quos potest ꝓbare tūc in exercēdis ⁊c. C. de fi.instru.l.in exercēdis. aut non hz testes quo casu nō videt̄ damnū datū esse nisi quatenus forte dederat tabellioni: vnde si sua non interest cessat hec actio. Ad qd̄ potest dici instr̄m istud erat publicū cui standum est. C. de ꝓba.l.cuz precibus. si dicis aut non habet testes per quos possit ꝓbare debitum aut habet? Respon. habet testes qui fuerunt presentes ꝯctui: sed lz nunc habeat verisimile est qd̄ in euentū cōdictionis non haberet. vnde q2 de hoc facit summariaz fidem iudici admittitur. Uel potest dici.l.ista pōt intelligi in priuato cyrographo: quibus casibus ꝓbat sicut est si haberet subscriptionē trium testium. C. qui po. in pig. hab.l. scripturas. ⁊ in aut̄. de trien. ⁊ se.§.studium. ⁊ de his qui ingre, ad ap.§.illud. alr̄s nō ꝓbaret. vt in preallegl.l. instr̄a.⁊.l.exēplo. Scd̄o instat̄: q2 creditor nunc hz ꝓbationes quibus potest ꝓbare debitum in euentum cōditionis verisimile est non habere admittunt̄ eius ꝓbationes: ergo hic casus fortuitus cōsideratur qd̄.ll. videntur ꝓhibere. j. qui ⁊ a quibus.l.iul. j. de re.iu,

3 l.si quis ab alio, † Ad qd̄ potest dici regulariter casus fortui

a ti non sunt cōsiderandi[a]: fallit aliqn̄ odio alterius aliquando fauore persone vel cause, odio alterius recipit instātiaz vt hic,

odio illius qui deleuit instr̄m est introductū ne eius maleficiū ⁊c. j.e.l.ita vul. in fi. qd̄ si nunc sint testes pendente conditione agat̄.l.aquil̄. sic speciale est fauore dotis vel mulieris ⁊ sic persone. nam si maritus negocia mulieris gessit non exegit actio. de dote non deuoluitur in actio, negoc. gest.l.diuortio. Tertio opponitur ad.l.istam sic. quomodo si deletum est instrumētum in quo aliquid debebat̄ sub cōditio. cōueniam delentem pēdente cōdit. cum debitor conditionalis non sit debitor. j. de verb.sig.l.cedere.⁊.l.is cui. q2 si debetur in diem ⁊ ante diē ago male ago. s̄. qn̄ dies vsufru. le. ce.l.vna. in fi. Ad qd̄ respon. cōtra ipsum debitorez non ago pēdente cōdic. q2 non est debitor sed spes est debitū iri sed ↄ̄ delentē sic: q2 eius deletio presens erat: verūtamen q2 damnum datū pendebat ex euentu cōditionis cōdemnat̄ in.l.aquil̄. si ꝓbabo debitum ⁊ deletionē instrumenti. vnde q2 existēs cōditio declarat damnuz datum esse. vel non differt̄ exactio in tp̄s existētis cōditionis. Sz denuo opponit̄: si ago cōtra delentē cyrographū non ago gratia presentis damni: quia iudiciū non recipit̄ de futuro. s̄. de iudi.l. non quēadmodum. j. de vsur.l.j.§.j. breuis est responsio. Non ago ad debitū futurū vel cōditionale: sed ago rōne presentis deletionis seu preterite. naz ipse delendo obligatur statiz.l. aquil. verū q2 pendente conditione non apparet qd̄ damnum passus sum. differtur actio in tp̄s existētis cōditionis vel deficientis vn̄ nō possum agere de debito futuro vt futuro vel cōditionali vt cōditionali: sed bene possum agere de futuro gratia presentis dāni. simile no. s̄. si vsur. pe.l.vti.§.vtrum. ⁊. s̄. si ser. ven. l.harum.⁊.l.egi. Denuo op. ⁊ videtur: si tertius delet cyrographum nō possum expiri: aut habeo testes ꝑ quos ꝓbare possum ꝓmissam cōditionalem aut nō: si habeo ⁊ verisimile est qd̄ tempus existentis cōditionis habeo: q2 senes vel iuuenes erāt a cōmuniter accidentibus non interest mea in aliquo: vnde nō debeo agere.l.aquil̄. quia mihi damnū non est datum. hoc multe.ll. probant.l.dicit: si argentarius nō vult edere rationes a se conscriptas ad me pertinentes tenetur ad meum interesse: sed si habeo probationes per quas possum probare id qd̄ cōtinebat̄ in rōnibus cessat actio in factū de eden. s̄. de edē.l.argētarius.§.est autem. Sed si aliquis ita dicit pignoratam rem si debitor est soluēdo non agam aquil̄. s̄.e.l.qui occidit.§.j. Si mihi subtrahitur instrumentū crediti si habeo probationes ꝑ quas possum probare creditum non duplicabitur nisi estimatio tabularum. j. de fur.l.qui tabulas.§.vnde queri pōt. ⁊.§.si apocha. si autem habeo ꝓbationes quas verisimile non est me habere tēpore existentis ꝯditionis tunc nō debeo admitti ad agendum.l.aquil̄. sed debeo vti alia via: venire ad iudicē ⁊ dicere habeo testes per quos possum ꝓbare talem mihi debiturū quos verisimile est de facili absfuturos: ne facultas ꝓbationis angustet̄ qd̄ nō dz esse: faciatis recipi ad eternā rei memoriā. in aut̄. de test.§.⁊ qm̄. sed iudex cōdemnabit mihi ⁊ differt̄ exactio in tēpus existentis cōditionis vnde non interest mea in aliquo nisi quatenus dedi tabellioni. si istam viam elegi apparet qd̄ nullo casu possum agere.l.aquil̄. si nō elegi ⁊ eligere potui est qd̄ mihi imputetur: ⁊ dāmnū qd̄ quis ⁊c. j. de reg. iu.l. qd̄ quis. videtur ergo qd̄ ista lex stare nō possit. Ad hoc ita dicetis ista lex est intelligenda vt dictum est in casu ⁊ hic repetas vt fecit dn̄s M. dof. vnde peto testes publicari ad eternam rei memoriā vn̄ nō videt̄ interesse in aliquo deletū cyrographum esse dicā ego h̄ introductū est ꝓ me: volo petere. vn̄ volo eligere istam viam ne maleficiuz ⁊c. j.e.l.ita vul. in fi. vnde huic meo fauori volo renūciare qd̄ possum. s̄. de mino.l.si iudex. hec sunt vera quādo sumus in istis finibus cōuenio.l.aquil̄. ante litem contest. obijcit mihi si habes testes petas publicari ad eternā rei memoriā: si nō habes nō iterest tua in aliquo. Mo ponam⁹ non obijcit mihi hanc exceptionem venit ille agis cōtra me.l. aquil̄. parat⁹ sum ꝯtestari litem lis est cōtest. iuratum est de calum. si actor non ꝓbat ista duo deletū cyrographum et tenorē cyrographi absoluet̄ ille: si ꝓbat hec duo: dicet ille frater tu ꝓbasti me deleuisse cyrographum et qd̄.x. debeam tibi: tu habebas aliud auxiliū petere publicari testes ad eternā rei memoriā si nō fecisti nō debet mihi obesse. vnde.l.aquil̄. nō debeo tibi teneri. Rn̄. actor bene potui facere sed nō habui necesse: q2 meo fauore est introductū. p̄terea lz alij possint me inculpare amici mei tn̄ tu non potes: quia tu es ille qui dedisti dānum. et simile no. j.e.l.aquil̄.⁊.l.penult̄. et ista est bona rn̄sio: quidam voluerūt dicere qd̄ iste nō poterat petere testes publicari: q2 forte nō habuit copiam iudicis vel debitor resistebat: sz istud est potius diuinare q̄ soluere. Sed denuo videt̄ si deficiat cōditio qd̄ exactio ꝯdēnatiōis nō annihilet̄: q2 rebus iudicatis est standū. C. de re. iu.l.j.⁊. C. de postu.l.j.⁊ quia.l. videtur velle si legatū est mihi in tabulis testamēti ⁊ sub cōdi. ⁊ cōdēnat⁹ est mihi qui tabulas nō exhibuit nihilomin⁹ deficiente cōditiōe

a ¶ Nō sunt cōsiderandi. Adde ꝓ ampliori declaratiōe qualr̄ ꝓbet̄ casus fortuit⁹ bar. tradit i.l.j. C. de po. ⁊ in.l.scire opz.§.sufficit ff. de excu. tut. ⁊ nunquid casus ⁊ aduersa fortuna debeāt esse ī cōsideratione vide.d. Jaso. in l.si cui leget̄.§.si titio de lega.j.⁊ qd̄ si q̄s assumpsit periculuz casus fortuiti: an intelligatur assumpsisse periculuz casus valde insoliti tradit.d.alex. in cōsi. xxviij. incip. visis accurate. col.iiij versi. capio. secundū in primo vol.

exactio fiat.j.de tab.ex.l.locum.§.cōdēnato.j.de con dic.fur.l.si seruus.potest dici ibi fuit condēnatus propter cōtumaciā: quia noluit tabulas exhibere: vnde cōtumacia est dolus.j.de in litē iur.ij.vel ꝓpter cōtractationē suam.z.j.de cōdic. fur. vñ contractatio est dolus:quia furtum non fit sine dolo:hic condemnatur ob culpam.et.in.l.aquil.leuissima culpa venit. j.eo.l.in.l.aquil.nec ob.rebus iudicatis est standum nisi post sententiam accedit tale quid propter quod a sententia sit recedē dum.j.de cō.sine causa.l.si fullo.

i ☞ Actio legis aquil.ꝑ testamento deleto nō cōpetit testatori sed heredi vel legatario.

i **S**i quis. In.l.ista cum seq. dicitur:†tu in bona sanitate fecisti testamentū tuū facto testamento tuo quidam deleuit testamentum tuū tenet.l.aquil.Mar. in q̄ne ista dubitauit:tñ dixit q̄d nō tenet.l.aquil. nisi quaten⁹ est lesus testator ꝓ eo q̄d expedit in testamēto faciēdo. Sꝫ dicit vlp. distinguo aut vult agere.l.aquil.testator vera est mar. sententia aut vult heres agere vel legatari⁹:ꝛ certe possunt:quō ꝓbant heredes se heredes si deletū est testamentū:quō legatarij ꝓbant legatū si testamentū est deletū.Or ponam⁹ tabulas testamenti apud te depositas vel plurib⁹ audientibus legisti in iniuriā nostrā teneris act.in factū ꝛ iniuriaꝝ act.Or ponamus tu subtraxisti tabulas testamenti ꝛ subtractas deleuisti: nunquid teneris furti act.si habuisti animū furandi sic.ꝛ.l.aquil.heredibus ꝛ legatarijs.Or ponamus tabulas testamēti depositas deleuisti ita q̄d legi non possunt teneris depositi ad exhib.sed me mortuo teneris heredibus ꝛ legatarijs quoꝝ interest testm̄ deletū non esse.h.d.[non potest]nisi forte id q̄d dedit pro testamēto faciendo.j.de fur.qui tabulas.§.apocha.[pene]sed quare dicit pene cum.l.dicit tabule testamēti instrumēta sunt.j. quēad. test.l.ij.Dicunt quidā q̄d istud pene est philosophicū temperamentuꝫ.vel pōt dici ideo dicit pene:q̄ꝛ testamentū pōt mutari cōtraria volūtate.vt.C.de sac.san.eccle.l.j.q̄d in instro non est nisi voluntate ꝯhentiū[exigit]accedit.ſ.de fur.l.j.ꝛ.l.inficiādo.[exhibuerit]vř q̄d non teneat̄ ad exhi.C.ad exhib.l. exhibitionis.breuis est rñsio:qui exhibet rem deteriorē non mutata forma ad exhi:liberat̄ ab act.al's non.j.ad exhi.l.iul.§.ſꝫ ꝛ si q̄s at hic exhibet mutata forma ad exhi.tenet̄[interuenerit] imo videt̄ dari de dolo.j.de dol.si quis ta.pōt dici ibi legatuꝫ erat relictū sub cōdi.aliquis dolose subtraxit tabulas vt legatarius non impleret condit.hic aūt erat heres institutus pure legatum erat pure relictum.

i ☞ In actione.l.aquil.venit damnū etiā hereditate iacente.

i **Q**uid. †Tibi deferebat̄ aliqua hereditas ante hereditatem damnū datuꝫ est in

o re hereditaria:nunquid ages.l.aquil. adita hereditate sic:vř tua interesse adita here.q̄ꝛ in actione.l.aquil.non requirimus necessario damnū dari cum agitur:sed damnuꝫ datum esse q̄d pōt videri in exēplis istis.quid enī si deletur cyrographū vel ledit̄ res tua cū es in captiuitate hostium non videt̄ damnū dari cū non habeas bona:sic in casu isto ne si aliter diceremus non posset esse sine magna captiuitate liberoꝝ ꝛ posthumoꝝ.pone decessisti vxore relicta pregnāte.idē dicimus in interdicto arboꝝ furtim cesarum ꝛ in interdicto q̄d vi aut clam.h.d.[habes]post aditā heredi.[appellat].i.acti.l. aquil.dño.ſ.eo.l. item mela.§. legis.[adeum].ſ.heredē.[iri]habetis act.l.aquil.appellat dñm soli domino dat̄ directa.ſ.e.l.item mela.§.legis.Item si damnū datur iacente here.adita here.cōpetit act.hered.q̄ꝛ hereditas sustinet vicē persone.j.de acqui.re.do.l.in eo. Itē habetis q̄d consideratur tp̄s cum agitur non posterius.accedit.ſ. si quis cau.l.cū act.§.illud.aliq̄n cōsideratur tp̄s p̄teritū ꝛ presens.j.man.l.si ꝓcurator.§.mandati.

In.l.aquil. Non soluꝫ tenetur.l.aquil. qui damnū dedit dolo imo ille qui damnū dedit culpa lata ꝛ leui ꝛ leuissima hoc dicit.[non est].ſ.e.l.qui foueas.ꝛ.l.si putator.ꝛ est exemplū in leuissima culpa. aliquis aggreditur te tu incipis ei resistere:venit aliquis ad separanduꝫ vos tu resistēdo velles percutere aggressorē percussisti mediatorem teneris.j.e.l.scientiā.§.qui cum aliter.interdū venit tantum dolus.ſ.e.l.qui foueas.ꝛ.l.si putator.

Quotiens. Seruus tuus te sciente vulnerauit seruum meum teneris.l.aquil.ꝛ certe teneris.l.aquil.insolidū si sciuisti ꝛ non ꝓhibuisti.h.d.cum prin.l. seq.[sciente]ꝛ patiēte.[teneri]insolidum.si aūt sciuit ꝛ prohibuit tunc tenet̄ noxaliter.j.de noxa.l.j.[si non fecerit] vt teneatur insolidum.vnde qui scit ꝛ patit̄ videt̄ quasi mandare. j.de nox.l.ij.ꝛ.l.in delictis.

s **S**cientiam hic ꝛc.

i ☞ Vulneratus lꝫ sit liberatus tñ pōt agi de vulnere q̄d est not.

i **L**ege. †Si seruum vicini tui vulnerasti etiam illo seruo sanato teneris.l.aquil.h.d.ne maleficiū ꝛc.j.e.l.ita vulne.in fin.ꝛ agitur quanti plurimi fuit intra triginta dies. ſ.e.l.secunda.

Si meum. Occidisti seruum alicuius cum putares eum liberum:nūquid teneris.l.aquil.sic. hoc dicit.ꝛ nihilominus.l.corne.de sicca.j.ad.l.corne.de sic.l.si dolo oc.ꝛ.ſ.e.l.iij.§.si dolo.ꝛ vna intentata tollitur alia.C. q̄n ciuil.actio.l.vna.

Cum stramenta. Ibi in curia sancti Ambrosij ardebant stramenta duo stulti ceperunt se per manus curramus ꝛ saltemus vltra igneꝫ dum ita tenerent se per manus ambo ceciderunt.vnus est cōbustus.tenet̄.qui superest.l.aquil.dño combusti:certe si apparet q̄d culpa eius factum est sic:al's neuter tenet̄.h.d.[elisus] al's occisus:ꝛ hoc rōne dubitationis neuter punit̄.secus si plures percutiūt aliquē ꝛ nō apparet cuius ictu sit: q̄ꝛ oēs deprehendunt̄ in culpa oēs tenent̄.vt.ſ.e.l.item mela.§.si plures.

i ☞ Penam non meret̄ q̄d fit ad defensam.

i **Q**ui cum aliter. †Quidam aggressus est te vt lederet te:certe cū tu non posses aliter te defendere cepisti illum per clamidem vt resisteres ei:scidisti clamidem.teneris.l.aquil. non: quia vim vi repellere omnes leges permittunt. Sed quid si causa defendendi te immisisti lapidem in eum percussisti alium fuisti in culpa teneris.l.aquil.nam ille potest impune facere contra illum qui infert vim si facit causa tuendi se non vlciscendi:sed aliū non debet percutere.hoc dicit. [omnes leges ꝛ iura] tractantes de materia illa.simile not.ſ.qui satisda.cogan.l.inter omnes ad istud accedit.ſ.de iustit.ꝛ iure.l.vt vim.ꝛ causa tuendi.j.proxi.ꝛ.j.e.l.si ex pla.§.tabernarius.C.vnde vi.l.j.[sint]habetis viꝫ vi repellere licet defendendi non vlciscendi causa:cum moderamine inculpate tutele.quando est moderamen: certe si percutit te cum pugno tu non debes percutere armis sed cuꝫ pugno.C.vnde vi.l.j.ꝛ.j.de vi ꝛ vi arma.l.iiij.C.vnde vi.sed quid si manus illi⁹ ꝓualebat gladio tuo: h̄ rōne ineq̄litat̄ excusat̄.ꝛ ineq̄litas reducitur ad equalitatem.C.de postula.l. prouidendum.sed nunquid qui aggreditur te debes spectare primum ictum:dixerūt q̄daꝫ q̄d sic:ꝛ ita cōtinetur in lombarda vt in capitulo de pugno.ista op.non est bona sufficit terror armorum. ſ.e.l.sed ꝛ si quecunq̄ꝫ.in princi.j.de vi ꝛ vi arma.l.iij.§.j. cum igitur causa tuendi non vlciscēdi:hoc vult dicere aliquis aggreditur te percutit vnde incipis clamare conuertit se in fugā quid facis tu insequeris eum non est causa defendendi te sed vlciscendi te.vnde debes puniri:sed magis ille aliquando cuꝫ vindicta permissa est contra depopulatorem agroꝝ contra desertores militie.C.quādo licet sine iu. se vin.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.ſ.e.l.itaq̄ꝫ.nec ob.l.que dicit q̄d permittitur alicui vlcisci.C. de metatis.l.deuoto.expono vlcisci.i.defendi vnde aliō est defendere aliud vlcisci.C.de iudeis.l.in illis.vnde dñs.mihi vindictaꝫ ꝛ ego retribuam.

Qui idoneum. Si tu idoneum parietem sustulisti ꝛ in hoc damnum dedisti teneris.l.aquil.hoc dicit.

s **I**n vulnerato. Vulnerasti seruum alienum.l.aquil.fuisti damnatus pro vulneribus:postea mortuus est seruus nunquid de occiso poterit agi: sic:sed de posteriore condemnatione debet detrahi quantum in priore iudicio cōdemnatus est:q̄ꝛ non debet queri sepius de amisso eiusdem.ſ.nau. cau.l.licet.§.possumus.

i ☞ Penarum diuersitatem exiget diuersitas factoꝝ.

i **S**i seruus. Seruus dedit damnū in re hereditaria liber factus dedit damnū de ea re diuersa sunt delicta vtraq̄ꝫ act.tenebitur.h.d.ꝛ de damno dato in seruitute ꝛ in directa de damno dato post libertatem.

s **S**i quis. Aliq̄s fecit fumuꝫ vt fugaret apes alienas ꝛ de hoc fugauit vel alienauit necauit tenebit̄.l.aquil.h.d.accedit insti.e.§.fi.

Quod dicitur. †Si damnum datur sꝫ iniuria act.l.aquil.habet locum videtur iniuria damnum dari cum dolo vel culpa datur al's non. verbi gratia: tu videns ignem domum mediam deposuisti: hoc casu cessat aquil.[cessare]si subest iusta causa timoris. al's teneretur quod vi aut clam.vt.j.quod vi aut clam.l.si alius.§.si iusta causa.

sta causa. Odof.

Cui domum. Si quis deposuit domum tuam te inuito et ibi balneum fecit tenet aquil. hoc dicit.

Ita vulneratus. In l. ista ponitur quedam longa fabula quidam vulnerauit mortifere seruū tuū ita quod certū est eum moriturū ex illo medio tpe fuit seru⁹ institutus post institutionē illā seruus iste fuit ab alio pcussus et decessit. mō qrit an possit agere cū vtroqz. l. aquil. Item qd veniat in. l. aquil. p pmo vulnere vel p vltimo. Rndet iuris. occidere dr aliquis si nō occidit vel mortis cām pbet: sed tūc dr occidere si sua manu occidit et tunc tenet. l. aquil. si prebuit cām mortis tenetur in factum: vnde vterqz tenet. l. aquil. et de occiso. si plures vulnerant seruum et nō apparet cui⁹ ictu pierit oēs tenent: sz primus vulnerās tenet quāti plurimi retro fuit in. ccclxv. diebus ille qui vltimo pcussit tenet. l. aquil. quanti plurimi retro fuit infra annū pximū mortis: pmus tenet. l. aquil. nō ad precium here. scds sic. qd est illa rōne. qd vterqz tenet ne maleficia remaneant impunita et multa sunt introducta ne maleficia remaneant impunita que als non inducerentur. et multa exempla pūt induci: tn̄ vno exemplo cōtentus ero. pone plures subtraxerūt trabē qui singuli ferre nō pūt oēs tenent furti act. ideo ne maleficia remaneāt impunita [pbuit.] iste tenet i factū. s. e. l. qcūqz act. §. j. [a cedēdo] nam alludēdum est vocabulo. j. de acquir. pos. l. j. [iudicauerūt] accedit. s. eo. l. item mela. §. sed si plures [diebus]. j. de sta. lib. l. cum heres. §. stichus. et. j. de verbo. sig. l. cum bissextus [oporteat] accedit. s. de iud. l. ij. §. sed et si agat et. l. longius. [rebus] id est exemplis.

1 ☞ Medici imperitia vel negligentia infirmi nō imputat percussori nec auget delictum.

1 **Si ex plagis.** Quidam seruo tuo intulit plagas perijt non propter culpam medici: nūquid de vulnerato potest agi nō sed de occiso. hoc dicit. als secus si pter culpā medici. s. e. l. qui occidit. in fi.

1 ☞ Percutiens immediate percussorem suum videtur facere ad defensam.

1 **Tabernarius.** Quidam tabernarius paris⁹ in sero de nocte in semita in fenestra sua posuit lucernā: quidam fatuus sustulit eam. tabernarius insecutus est eum et dixit: redde mihi lucernam meam: ille habebat baculum in manu cepit percutere tabernarium. domin⁹ tabernarius cepit clamare. dum adhuc duraret ista rixa tabernarius percussit illū in oculo ita qd effodit ei. modo querritur vtrum teneatur. l. aquil. et respōdetur si data opera fecit tenetur. l. aquil. si autem nō data opera in culpa videt fuisse q lucernam abstulit: tabernarius nō tenetur. hoc dicit. [videri] et ita vim vi repellere licet. Item habetis sufficit terror armoꝝ accedit. s. e. l. sciam. §. qui cum aliter.

In cliuo. In quodam loco eminenti ducebantur a superiori parte superius duo plaustra et mule ducebāt ea: cum primū plaustrum puenisset ad loci asperitatē incepit retrocedere: muliones: venerūt et posuerunt se post illud plaustrū: dum ita adiuuarēt ad plaustrum ad id deuentum est qd sustulerūt se de medio. vnde pmū plaustrum retrocessit pcussit scdm: scds retrocessit et obtriuit puerū. mō querit cum quo sit agendū. l. aquil. Dicit iurisco. si muliones pmi plaustri fuerūt in culpa ipi tenent. l. aquil. domino pueri attriti: si non fuerūt in aliqua culpa: si culpa muloꝝ factū est debet agi cum dn̄o plaustri. si autē nō fuit in culpa non tenet quia als dum qs tenet asellum p capistrū et ludit et ille dimisit eum tenetur. l. aquil. sed aliqs habet telum in manu et ille tenetur qz cū ipsis mulionib⁹ et dn̄o plaustri nō dz agi. hoc dicit. [capitolino] i. in tali loco. [dari]. s. ti. j. l. j. §. j.

Quidam boues. Aliqs vēdidit tibi boues vt deberes expiri illos: si placerent tibi essent empti als nō: vn̄ seruus tuus in expiendo fecit deteriores vel pcussus est ab eis: nunqd tenet pstare dān̄ venditor emptori: certe sic si seruus non fuit in dolo. h. d. [debet] act. de pauperie. s. titu. j. l. j. §. j.

1 ☞ Ludentes adinuicē si se spingāt et spinctus in terrā pcutit caput vel crus frangit spingens nō tenetur nisi studiose fecisset et extra naturam ludi.

1 **Cum pila.** † Plures ludebant ad pilam seruus tu⁹ ludebat cum eis dum vnus piecisset pilā et seruus conaretur ad recipiendū pilam cecidit et crus fregit: nunquid domin⁹ poterit agere. l. aquil. non. cū magis casu q culpa acciderit. sed si esset factum culpa teneretur. l. aquil. etiā de leuissima culpa. s. e. l. in lege.

Si boues. Tu boues alienos coegisti qz inuenisti in tuo: effectum est vt eijcerent partū: nunqd teneris domino boum: certe sic. act. in factum. h. d. [si boues] i. vaccas. j. de vsur. l. sequitur. §. sceuola. [eijcerent] fetum. cordat. s. e. l. qntus mutius.

1 ☞ De iniuria quā quis facit sibi nemo agit.

Legis aquilie cōpetit debitori actio etc. In lege ista dicūtur duo. † primo dicitur si sum stipulatus a te certū animal si postea anteq sis in mora occido illud animal vel etiā vulnero tu liberaris interitu spēi nihilomin⁹ habes ctra me actio. l. aquil. Secundo dicit: si tu qui debebas certum hominē fuisti in mora et ego illum occidi liberaris a me: verūtamen non teneor tibi lege aquil. quia hoc casu non tibi sz mihi videor damnū dedisse. hoc dicit [Debitoris] certi hominis vel stici. [ante moram] ideo dicit vt differat a sequēti casu qui loquitur post moram. [liberatur] ne factum creditoris sibi noceat: quia nō debet alteri nocere etc. j. de reg. iur. l. nō debet [videtur] vnde damnū qd quis etc. j. de reg. iur. l. dānum qd quis. C. de neces. ser. here. institu. l. vlti. Or habetis in lege ista vt dixi in casu: et hic repetas vt fecit domin⁹ Odof. nam debitor liberatur iteritu spēi j. de verb. obli. l. si ex legati. et. l. stichus. et poterit agere. l. aquil. et facit. j. de leg. j. l. si filius. §. fina. sed certe lex videtur ctra. qd debitor non habeat act. l. aquil. sed de dolo que non competit si alia cōpetit. s. de dolo. l. j. §. ait. et ideo videt contra. s. de dolo. l. arbitrio in fi. Ad qd quidam dixerunt. l. illam intelligendam fm istam qd ibi dicitur agendum de dolo. i. nomie doli. l. aquil. Uel potest dici duobus modis. hic em̄ debitor debebat certum hominē vel animal non pure vel in diem certam: sz sub condi. vel die incerta. et ita pendente cōdi. erat domin⁹ sed in. l. ctra. debitor debebat pure vel in diem certam: et sic nullo casu debebat seruus apud eum remanere: vnde agit de dolo: qz dolose hoc factū erat. Uel potest dici in. l. nostra creditor occidit hoīem promissum vnde ipse est qui tenetur. l. aquil. si occidit anteq debitor esset in mora in. l. ctra. nō occidit creditori. sed quidam alius. de ista materia ibidem plenius distinxi cū aīal promissum occiditur aut a creditore etc.

Stichum. Promisi dare titio alternatiue stichū aut pāphi. cuz stichus valeret. x. milia. pā. xx. milia: titius anteq esset in mora occidit stichum: nunqd tenebitur. l. aquil. sic sed tenebitur ad. x. milia vel ad. xx. milia quātum erat pcium pamphili qd superest: sed cum deberet teneri quanti mea interest et inspiciatur quāti homo plurimi fuit veniet precium ipsius pam. qd est verum si pam. decessit vel post mortem pam. stichus itra annū fuerit occisus. h. d. [creditor] vnde tenetur. l. aquil. s. e. l. proxi. in pn. [interest] quia pam. remanet in obligatione. j. de cōtrahen. emp. l. si in emp. §. vlti. [promissor] vt. j. de verb. oblig. l. si ex legati causa. [intra annū]. s. e. l. ij. [occidatur] stich⁹. [fuisse] et ita. xx. milia veniēt in. l. aquil. et hec est vera lectura. Alij legūt fuisse pluris et inveritatate nō erat: vnde venient. xx. milia. sed prior lectura verior est. Ad legem istam signatur contra. si enim debes alternatiue stichum aut pam. et moritur stichus ante morā tuā tu teneris vel ad pā. vel ad pcium mortui. j. de leg. j. l. cum res. §. si seru⁹. Ad qd dicetis illud est verum cū decessit stichus non facto creditoris: sed cuiusdam tertij vel morte naturali: qz teneris ad eum qui superest vel ad mortui pcium: sed hic occidisti stichum teneris ad pam. q superest si vellem dicere tu teneris vel ad pam. vel ad mortui pcium nō licet mihi dicere: qz obstat mihi factū meuz. simile no. ff. e. l. in. l. aquil. si deletum.

Mulier. Si vxor dat damnū in re mariti sui tenetur. l. aquil. hoc dicit. [cōuenitur] et constante matrimonio et soluto. s. e. l. si seruus. §. si maritus. Ex quo apparet qd actio legis aquil. non est famosa: qz non daretur cstante matrimonio. C. re. amo. l. ij.

Equū. Cōmodaui tibi equum et equitabas in eo et plures tecum: vnus de equitātibus irruit in te et equū tuū et te deiecit de equo: et ista occasione crura equi mei fracta sunt quis tenebitur. l. aquil. an tu vel qui irruit in te: an domīnus cuius erat equus illius qui irruit in te. et respon. quod tu non teneris: quia tu non fuisti in culpa: nec dominus equi de pauperie: sed ille qui irruit etiam tenebitur. l. aquil. [esse] quare: quia in nulla culpa fuisti. et in. l. aqui. requiritur aliqua culpa intercessisse. s. eo. l. in. l. aquil. [equi] id est equitantis. [puto] nam ipse equus videtur contra naturam sui generis damnum dedisse vnde cessat actio de pauperie. s. titu. primo l. prima. §. ait pretor.

De his qui deiecerūt vel effuderūt. Rubrica.

1 Differentia que sit inter actionem legis aquil'. ⁊ istam. Quia actio. l. aquil'. pro dāno dato a libero est directa pro dāno dato a seruo est noxalis: ⁊ actio de deiectis ꝑ dāno dato a libero est directa: ꝑ dāno dato a seruo est noxalis. j. e. l. j. ideo
5 ponit̄ de his q̄ deie. vel effu. qualiter teneantur videam⁹. ¶ Et est differentia inter istā actionē ⁊ superiorē. nā superior est ex delicto: ista ex quasi maleficio. ꝑterea act. l. aquil'. est in simplū contra fatentem in duplum eōtra negantem. ista ɔtra fatentē est in duplum. j. l. j. ⁊ multi libri non habent plus in rub. alij libri habent plus vel positum haberēt vt nocere possit. nā istud edictum habet duo capita. Primū est contra deijcientem tunc datur actio in factum pro damno dato in alijs rebus q̄ in homine libero. et de isto agitur. j. e. l. j. Scōm caput. si quis habet et. j. e. l. si vero. §. pretor ait.

Pretor ait de his qui deiecerint ⁊c.] Sicut dixi in rub. istud edictum habet duo capita. Primū ponitur hic ⁊ exponitur vsq₃ ad. §. pretor. ibi ponitur scōm caput et exponit̄ vsq₃ ad fi. titu. Or tractaturus iuriscon. de deiectis ⁊ effu. ponit primo verba pretoris q̄ sunt talia ꝑtor ait. si q̄d deiectum vel effusum in loco per 'quē publicū iter fit ⁊ damnū datū est in alijs rebus q̄ in homie libero in factum act. dabo. al's si damnū datum est in corpore libero ⁊ perijt. l. aureor₃ iudiciū dabo: al's si non perijt: sed dr̄ nocitū iudicium quāti equū fm arbitriū iudici videbit̄ dabo. ⁊ hoc cū liber hō deiecit. si aūt seruus deiecit tenetur dn̄s serui noxalit̄. Ex quo posuit ꝟba edicti statim cōmendat edictū: q₃ publice vtile est secure ꝑ vias ambulare. ⁊ habet locū siue deiectum est in locum publicum vel priuatū per quē locū iter pub. fit. intendit subuenire oībus eūtibus ꝑ loca publica vel priuata ꝑ que publice ɔsueuit iri. hoc dicit. [in duplum] dāni dati. et in hoc differt a. l. aquil'. ⁊ est hoc act. in factū. j. e. l. §. in factū act. [nocitū q₃] in corpore suo nō in alijs rebus. j. e. l. §. hec aūt verba. [debere] q₃ in noxali act. tenetur ad estima. dāni dati: verū liberatur dando ꝑ noxa. j. titu. j. l. j. [summa] modo cōmendat edictū suum. [parui] modo incipit exponere. [habere] si non sunt publica vel priuata. [teneri] q₃ qō ab initio factū est legitime ⁊c. j. de iti. actuq₃ priua. l. j. in fi. ⁊. C. de admi. tuto. l. sancimus. No. hic si cū aliquis iter facit per eum locū ꝑ quē vulgariter fieri consueuit si sit publicus vel priuatus si quid deijcit̄ aut damnū datur in rebus suis aut in corpore suo: si in rebus suis tenetur inhabitās in duplū dāni dati. si aūt nocitū est corpori suo si mortuus inhabitans tenetur ad penā. l. aur̄. non ad penam dupli: q₃ liberum corpus ⁊c. j. e. l. vlti. si aūt non est mortuus sed nocitū corpori tenetur inhabitās quātum equū iudici videbit̄ ⁊ hoc q̄n datur damnū a libero. secus si deiectuz est a seruo q₃ dn̄s eius tenet̄ emendare damnū vel dare seruū pro noxa. hoc ɔtinet̄ in primo capi. hui⁹ edicti.

a ¶ Habitare autē. Adde bar. h' vbi not. ad qō d₃ q̄s ꝑsonalit̄ vel ad domū sue habitatiōis si citat̄ ad hospitiū terre nō valet citatio per hunc tex. vide bar. in. l. iiij. §. abesse. ff. d' pā. infec.

Quod si cum. Cum aliq̄s suspendebat̄ ⁊ in subgrūda decidit ⁊ damnū dedit tenet̄ si aliq̄d pendēs in subgrunda effusum est l₃ nemo effuderit tenetur hoc edicto inhabitans. ⁊ ex isto edicto datur in factum actio ⁊ datur ɔtra inhabitantē nō ɔtra dn̄m edium. Et no. qō dr̄ia est inter istā actionē ⁊ factū ⁊ actionē. l. aquil'. q₃ in ista ꝑ dāno dato in alijs rebus venit lucrum etiā si culpa dānū datuz non sit: sed in act. l. aquil'. venit dānū datū culpa ⁊ expostfacto est in duplū: si damnū datur in libero ⁊ perijt non ɔdēnatur in duplum: q₃ liberū corpus nō recipit estimationē: sed datur ad penā q̄nquaginta aureorum. si aūt nocitū sit in corpore datur actio quāti equū iudici videbit̄. h. d. [edium] quare q₃ culpa eī̄ ⁊c. [mentio] eo modo quo in act. l. aquil'. q₃ in ea venit dānū culpa datum: q₃ hic nō querim⁹ de tali culpa. sed de illa que damnū datū exigat: ⁊ damnū iniuria dari et crescere ɔ̄ infitiātem. ꝟ. tl. j. l. ij. ⁊. l. si quacūq₃. §. j. [potest]. j. e. l. vlti. [sit] ex hoc edicto. [admittunt̄] si ledit̄ corpus eius. ⁊ hoc casu tenebitur inhabitās quāti equū iudici videbitur.

Si filius. Uos habuistis si ꝑ locū ꝑ quē iter fit deijcitur ɔtra inhabitantem dat̄ in factū act. si nocitū est in alijs rebus q̄ in hoīe libero. modo in. §. isto queritur. filiusfa. habebat aliq̄d cenaculū ɔductū ⁊ ex eo deiectū est dabitur in factū actio ɔtra pr̄em de peculio nō: q₃ hec actio est quasi ex maleficio. vn̄ insolidū datur ɔtra filiū. q̄d si seru⁹ inhabitat vn̄ deiectū est dabit̄ act. de pecul. ɔtra dn̄m nō: sed noxaliter: q₃ ex quasi maleficio est: nō equū est dn̄m teneri ne maleficium serui remaneat impunitū: vn̄ extra ordinē erit puniēdus h. d. [cōpetit] insolidum q₃ filiusfa. ⁊c. j. de act. filius ex oib⁹ causis. [nihil nocuit] l₃ deiectum sit in loco in quo inhabitabat [corrigēdū] vel dominū liberari noxe dedendo. ꝟ. e. l. j. in princi. Or no. hic ita breuiter. quedā actiōes sunt ex ɔtractu vt emp. ⁊ ven. q̄dā ex quasi ɔtractu. vt neg. ge. tutele. et iste act. bene dātur de pecul'. ɔtra pr̄em vel dn̄m. j. de pecul'. l. j. j. de act. l. ex ɔtractibus. quedā actiones sunt ex delicto vt furti ⁊ iniuria ⁊ l. aquil'. ex quasi delicto vt act. in factū cū iudex dr̄ litē suam fecisse vel cū quid dicit̄ deiectum. vt insti. de ob. que ex q̄si contractu nas. ꝑ totū. iste non dant̄ de peculio vt hic: sed sui naturā si filius deliq̄t vel quasi tenet̄ insolidū. j. tit. j. l. noxale. in fi. cum. l. seq. sed ꝑ delicto vl' quasi serui dn̄s tenet̄ noxali. ꝟ. e. l. §. si quis. aliquādo tn̄ in corpore corrigit̄. ꝟ. de mi. l. qō si. §. si seruus. His ita ita ꝑmissis tollam⁹ ɔtra. ꝟ. e. l. in prin. dr̄: si seru⁹ deiecit dn̄s tenet̄ nox. h dr̄ qō officio iudicis corrigit̄ fustigat̄. Potest ad istud ita dici: vbi seru⁹ inhabitat ⁊ deiectū est dāno dato in alijs rebus dn̄s tenet̄ noxalit̄ si nocitū est in hoīe libero tenet̄ ad penam. l. aur̄. sed seruus corrigit̄ extra ordinem vt hic. non ob. qō dn̄s etiam ex delicto serui tenet̄ de peculio. j. de fur. l. si seruus. intelligo tenet̄ de pecul'. nō ex delicto vel quasi vt hic. sed exercitoria act. j. de exer. l. j. §. si is qui. Item nō ob. ꝟ. nau. cau. l. iij. §. si seruus: q₃ tenet̄ de pecul'. act. ex cōtractu cū recipit res saluādas ⁊ nō restituūtur.

Habitare autem. Actio. in factum ex isto edicto datur ɔtra inhabitantē inhabitare dr̄ qui inhabitat in sua domo vl' ɔducta vel gratis cōcessa. hospes non dicitur habitare sed hospitari vnde tenetur hospitans. veruntamen interest inter hospitem et hospitātem quantum inter peregrinantem et domicilium habentē. h. d. [dedit]. i. concessit.

Si plures. In. §. isto cum. l. seq. dicit̄: et circa edictū formātur hic questiōes diceret aliquis edictū loquit̄ quando vnus solus inhabitat. Sed quid erit si plures inhabitāt vt est parisius ⁊ boñ. ex illa domo deijcit̄ q̄sq₃ tenet̄ insolidū. querit̄ q̄re q₃ impossibile eēt scire quis eorum deiecisset: sed si actū est cū vno ⁊ soluit ceteri liberant̄. nam solutiōe nō lit. cōtes. iducit̄ liberatio. verū act̄. ꝑ socio ille q̄ soluit aget cū alijs. Or ponamus inhabitabāt nō simul vt videmus in pluribus ꝑsonis: deiectū est quis tenebit̄: si apparet ex cui⁹ cenaculo deiectum est ille tenet̄: al's oēs tenebuntur. hoc dicit. [impossibile]. i. difficile. [liberabunt̄] videt̄. contra. ꝟ. ti. j. l. itē mela. §. sed. si plures. dicūt quidā si actū est cum vno ceteri liberātur quatenus est rei ꝑsecutio nō quatenus est pena. vel dicatis aliud in act̄. l. aqui. que est ex maleficio: aliud i ista que est ex quasi maleficio. instit̄. de ob. que ex quasi delic. nas. [non lit. conte.] q₃ solutione eius ⁊c. insti. quibus mo. tol. ob. seu. li. cō. q₃ nemo lit. cō. ⁊c. vt. j. de re. iu. l. nemo. ⁊. l. nō solet. [actio] vel in factum: q₃ eq̄tas suggerit. j. de pres. ver. l. quotiēs. alij dicūt vtili act̄. scilicet neg. ge.

8 **J vero plures ⁊c.**

Si quis. Si aliquis concedit gratuitam habitatiōnē vel libertis suis vel vxori sue tenebit̄ nomine eorū si deiectū est. sed si aliq̄s amicis suis modica hospitia cōcessit idē erit. nam si quis cenaculariam exerceret ⁊ ipse maximam partem retinet residuū locauit omnes tenentur. sed si apparet ex cuius cenaculo deiectum est ille tenetur. si autem ex medio cenaculo deiectum est omnes tenent̄. hoc dicit [qō] prout. [exedra] id est fenestra.

Si horrearius. Quidā erat horrearius ex illo horreo deiectum est vel conductor apothece ex ea deiectum est: nunquid ille tenetur: sic: etiā si aliqui pro se operabantur ibi. h. d. [horrearius] vocatus locus securus ad res retinendas

Cum autem. Si aliquis forte conuentus est act̄. l. aquil'. pro damno dato ab eo qui operabatur in loco in quo hospitabatur ⁊ ipe est conuentus actio. in factum potest recupare ab illo qui deiecit: sed posset eum conuenire ex locato si illam partem ei locasset. h. d. [est] q₃ discipul⁹ quo vtebar in cenaculo deiecit ⁊ sum ɔdēnatus. l. aquil'. recupabo ab eo discipulo.

Hec autem actio. In. §. isto dicit̄: ⁊ aduertatis prima facie dicit vnum incontinenti videtur dicere oppositum: actio. in factum ex edicto cum dānum datur in alijs rebus non in corpore hominis liberi est perpetua datur heredi illius in quem deiectū est: contra heredem inhabitantis non. quare: quia ex quasi maleficio est act̄. in factum que datur ex eo quod liber homo dicit̄ ꝑijsse deiectis: ista est annalis vel nō datur heredi q₃ est ad vindictā non cōtra heredē q₃ ex quasi maleficio. Item est penalis. vn̄ sciatis si p'les volūt eā intēdere ille ꝑfertur cui magis interest act̄. in factū ex eo qō nocitū est hoī libero est ꝑpetua si ipe velit experi

expirit:si ali⁹;est annalis:ista nõ daṫ heredi:q: est prompta ad vindictã:non ꝯ heredẽ q: est ex quasi maleficio.h.d.[de deiectis]pro dãno dato i alijs nõ in corꝑe liberi hominis[est].i.duratura ad.xxx.an.C.de cõsti.pe.l.ij.heredi illius cui dãnum datum est.[nõ datur]quia est ex quasi maleficio ꝛ acṫ.q̃ sunt ex quasi maleficio nõ datur ꝯ heredẽ nisi lit.cõ.vel inquantum ꝑuenit.vt instiṫ.de ꝑpe.ꝛ tẽ.ac.§.nõ tantũ.[competit]Sed q̃ est rõ q̃re supio:est ꝑpetua ista est ãnalis illa est rõ: q: illa que cõpetit ꝑ dãno dato i alijs reb⁹ quãtũ ad vnũ simplũ est ꝑsecutoria:sed ista que daṫ ꝑ hoĩe libero est penalis:vñ oẽs penales annales sunt.j.de diuer.ꝛ tẽp.ꝑsc.l.in honorarijs.[sed nec heredi]sed quare nõ ꝛ supio: sic.hec est rõ ista que daṫ ad penaꝫ q̃nquaginta aureoꝝ ꝑ homine libero est ꝑdita ad vindictam et actiones ꝑdite ad vindictã nõ dantur heredibus nisi lit.contesta.s.si quis cau.l.si eum.§.qui iniuriarum.sed illa que datur ꝑ damno dato in alijs rebus nõ est ꝑdita ad vindictam q: in vno simplo est rei ꝑsecutoria.instiṫ.de perpe.et tẽp.ac.§.heredib⁹.[ꝛ penalis]in totũ.[et popularis]daṫ cuilibet de populo q̃ i ꝑp̃lo tueṫ.j.de po.ac.l.j.[ꝯtingit]accedit.j.de popula.acṫ.l.si populus.et.j.de acṫ.l.si plures.[hec act.]q: sua ꝑuatim itereſt.[hec actio]quare q: quãtũ ad aliũ est penalis sicut ãnalis. Or signori ex isto.§.colligetis acṫ.i factũ ex hoc edicto que daṫ ab hoĩe libero mortuo vel cui nocitũ est nõ datur ad vindictã.vñ colligiṫ hic ar.aliq̃n homo paup occiditur: q: habet plures creditores ꝯcordat cũ filio occisi veniũt creditores agũt cõtra filiũ.dicit iste nõ sum heres.dicũt isti tu pro pace accepisti mille:vnde eo ip̃o videris heres:non est verum iure nostro q: nõ accepit vt heres sed vt filius:quia actio ista competit nõ vt heredi:sed vt cõiuncte ꝑsone vt h.ꝛ.j.de sepul.vio.l.sepulcri.Sed p.l.municipalẽ ꝯdicere q: in ea dr: si quis homicidiũ cõmiserit bãniaṫ nec exeat de bãno nisi pacẽ habuerit ab herede. vñ si filius paciſciṫ ex hoc videṫ filius agnoscere hereditatẽ tenebiṫ.de hoc dixi.s.ti.j.l.huic.in fi.

Pretor ait. Uerba ꝑmi capitis hui⁹ edicti d̃ eiecṫ vl' effu.habuistis posita d̃ exposita huc usq;:nũc ponunṫ ṽba secundi capitis.Et circa hoc p̃to: inseruit talia ṽba ait p̃to::ne q̃s in subgrũda ꝑtectõe vl' supra eũ locũ quo vulgo iter fit habeat impositum aliquid cuius causa nocere possit qui aduersus ea fecerit in factũ iudicium dabo. x.aureorum si est liber si seruus insciente dño fecerit tenebitur dñs ad penam.x.auṙ.vel dabit ꝑ noxa. Ex quo posuit verba exponit illa ꝛ dicit q̃d istud caput fuit ꝑs edicti pretoris. Or statim incipit exponere ista ṽba[ne q̃s]referṫ ad oẽs siue inq̃linos vel dominos vel inhabitãtes vel non habitãtes[habẽt positum.]ꝛ dr habere positum si habet in cenaculis vel in horreis.ꝛ tenetur non solum qui posuit sed ꝛ qui ꝑ positum habuit dominus tenetur suo nomine.satis est enim q̃d positum est vt possit nocere vel nõ: si nocet habet locũ ista pars edicti si non nocet nõ.hꝫ locũ.h.d.[insciẽte]al's dñs teneret isolidũ.j.ti.j.l.ij.habetis.[supio:is]edicti positi.s.l.j.in prin.[siue non]ꝛ ita ꝑmũ caput habet locũ cõtra inhabitãtẽ vt hic.[esse]secus in interdicto de ope.no.nun.et in interdicto quod vi aut cla.j.de no ope.nũ.l.pe.ꝛ vlṫ.j.quod vi aut clam.l.in summa.ꝛ.l.competit.[preto: ait]adhuc repetit illa verba vt exponat[siue non]ꝛ ita punitur affectus: et si nõ sequatur effectus sic.s.q̃d quisq; iur.l.iij.ꝛ.l.j.in fi.no.

Si id quod positum erit. Si aliq̃d est positũ quod potest nocere ꝛ nocuit directa cõpetit in euꝫ qui posuit vtilis cõtra inhabitantẽ:sed si picto: in pergulã posuit tabulã et decidit ꝛ dedit dãnum dabitur vtilis actio:q: si amphora cadit ex reticulo nõ habet locũ acṫ.l.aquil'.sed datur ista quia est popularis ꝛ hoc casu datur heredi.in heredem non competit q: penalis est q: istud edictũ habet locum siue sit positũ in ciuitate vel vico siue in eo loco per quẽ iter fit:ꝛ habet locũ sicut positum in illis locis quibus necesse potest de die vel de nocte ꝛ habet locũ interdictũ vtile si in naui est positũ q̃d nocere possit ꝛ deiectũ vel effusuꝫ de naui.h.d.[actio].s.vtilis.s.e.l.§.ait pretor.[pergula]vocat pergulam aliquem apparatum quem faciunt pictores vt ibi ponant picturas.[hanc]scꝫ vtilem[posita]inspecta siue aditur vtilis. simile no.s.titu.ij.l.j.ꝛ.l.pe.[ex reticulo]facto de funibus[competit]quia nõ est ꝑdita ad vindictam licet sit penalis:ꝛ penales dantur heredibus.instiṫ.de perpe.et tempo.act.§.si heredibus.[fit]et hoc edictum ibi habebit locum.[est]sicut datur vtilis si ex pergula pictoris deletum est.

Cum liberi hominis. Si ex deiecto vl' effuso lesuꝫ est corpus liberum datur actio ex isto edicto nõ ad estimationẽ liberi hoĩs:q: liberum corpus non recipit estimationem:sed datur ad mercedes datas medicis operarum. ipsius autem corporis vel cicatricum vel deformitatis non habetur estimatio.hoc dicit.[inutilis].i.vel minus habilis[estima.]accedit.s.ti.ij.l.ex hac actione.

De noxalibus actionibus. Rubrica.

De actionibus ꝑhibitis pro damno dato a quadrupede vel bipede habuistis.s.tit.iij.de acṫ.ꝑditis ꝑ damno dato a libero habuistis:verum quia serui multa maleficia cõmittunt vel quasi maleficia ꝛ ex delictis seruoꝝ competunt nox.act.videamus eñ que act.dicitur directa furti si fit furtũ a libero homine eadem dicitur noxalis cum seruus facit furtũ. ꝛ dicuntur noxales vel a noxa q̃d est caput ꝛ delinquens vel a noxia q̃d est delictum.institu.e.in princi. vnde de noxali.act.que competunt contra quos ꝛ a quibus ꝛ inquãtum et quales sint et quando cessent videamus.

1 Actiones noxales que dicantur.

2 Pro delicto serui que actio competat.

Noxales actiones. In lege ista di-
1 cuntur duo.ꝑmo.que dicãtur nox.act.secũdo q̃ sit vis ꝛ potestas.†ꝛ dicũtur noxales que descendũt ex ꝯtractu vel quasi seruoꝝ. scd̃o dicit vis et ptãs hoc est si seruus tuus facit furtũ nõ manifestũ teneris in duplum verũtamen liberaris si seruũ tuũ tradis ꝑ noxa. h.d. [ꝛ noxa. act.] q̃ ꝑponũtur ꝯtra dñm ex ꝯtractu dicuntur de peculio q̃ ꝑponũtur ex delicto dicũtur noxales.instit.e.in prin.[estimationẽ]vt hic.ꝛ insti.s.de iud.of.in princ.fallit in trib⁹ casibus in q̃bus nõ liberatur dñs tradendo seruũ pro noxa.vnus casus est si infra tp̃a iudicationis ꝑ noxa nõ dedit.s.de pe.her.l.item.§.idem ait.fallit in alio casu si dñs mentit⁹ est.vt.s.e.l.si seruus.§.fi.Item fallit si seruus deliquit domino sciente vel
2 iussu dñi.j.l.ꝑxi.in prin.ꝛ.in fi.ꝛ.l.in oibus.† Unde ex ꝑmissis no.q̃d ex delictis seruoꝝ competit noxalis etiaꝫ noxaliter: aliquãdo noxalis non noxaliter. aliquando non competit noxalis nec noxaliter competit noxalis ꝛ noxaliter si seru⁹ tuus fecit mihi furtũ te inuito teneris noxali:sed noxaliter:quia liberaris tradere pro noxa vt hic in fi.ꝛ.j.de re iud.l. miles.§.j. aliquando tenetur noxali non noxaliter vt in.§.idem ait.j.e.l.si seruus.in fi.aliquando noxalis noxaliter competit:sed tenetur domin⁹ suo nomine si dominus iussit seruũ delictum atrox committere:quia iussit facere furtũ.j.l.proxi.in fi.ꝛ.l.in omnibus.ꝛ.l.in delictis. Odof.

Si seruus. Seruus tuus te sciente occidit seruũ alienũ teneris insolidum. vt vnum sciatis quia vbi dñs scit seruũ delinquere potest ꝑhibere nõ vult dñs tenetur siue qui cõuenitur est dñs siue desijt:q: seruus alienus est.verũtamen circa articulum istum videṫ facere differentiã inter.l.xij.tab.ꝛ.l.aquil'. quia lex.xij.ta.inducit act.l.furti.l.aquil. inducit act.l.aquil.si tu iubes seruũ facere furtũ seruus nõ debet obtemperare teneris tuo noĩe:sed si iubes damnũ dare debuit obtẽperare teneris.l.aquil'.tuo noĩe. sed lꝫ in furti manifesti seruus non ꝛ ebuit obtemperare nõ excusaṫ quin manumissus directa teneatur:sed in.l.aquil'.sic.veruntamen act.furti que descendit ex.l.xij.tabu.deducta est ad acṫ.l.aquil'.sed sicut in.l.aquilia si seruus fecit dño inscio tenetur domin⁹ noxaliter manumissus directa acṫ.furti nõ manifesti.h.d.[sciente]ꝛ patiente nec ꝑhibente ꝑhibere valente tenetur dñs sine noxe deditiõe.s.tit.ij.l.scientiã. ꝛ hic ꝛ.j.e.l.in oibus.ꝛ.l.in delictis. [obtempauit] hoc verũ est in dãnato.ꝛ.j.de acṫ.l.seruus. secus in furto q: est atrox.j.de regu.iur.l.nam ad ea. [tenetur] quia damnũ venit in act.l.aquilie ꝛ act.l.aquil'.nõ est atrox delictum.[dño]facit j.de act.l.seruus. ꝛ dixi.s.ad.l.aquil.et.l.liber homo. [leges] id est ad act.l.aquil.que est posterior[excuset]quin manumissus vel alienatus teneatur in ea.

In omnibus nox.actio. In lege ista dicitur si dñs scit seruũ delinquere et tunc teneṫ dñs sine noxe deditione videṫ scire delinquere si cum potuit ꝑhibere ꝛ nõ ꝑhibuit.nam aliud est eum esse actorẽ delicti aliud pati delinquere.h.d.[ꝑhibuit]accedit.s.ad.l.aquil'.l.scientiã.in ꝑn.ꝛ.s.e.l.proxi.in prin. [actorẽ]cum dñs iubet delinquere.[pati]cũ posset ꝑhibere.q.d.maius est delictum dñm iubere delinquere q̃ si scit ꝛ patitur lꝫ vtrobiq; teneatur si noxe dedit.s.l.proxi.in princi. Uel potest legi aliud est autorem cum scit ꝛ potest ꝑhibere aliud pati cũ ꝑhibere nõ possit tenetur sine noxe deditione.j.l.proxi.

Non delictis. In.l.ista querit qualiter dicetur dominū scire cū potuit phibere et nō prohibuit sed scit:dūtaxat prohibet cum vel prohibere nō potest vel seruus nō acquiescit prohibitioni domini:quia seruus pclamabat in libertatem ve cōdenat dominū vel seruus sit trās flumē dominus circa flumen: hoc casu non videtur dominus sciuisse:vnde noxaliter tenebitur.h.d.accedit.s.l.proxi.et.l.ij.et.s.ad.l.aquil.sciendum.Od.

1 Qualitas adiuncta verbo intelligit scdm tempus verbi cui adijcitur.

1 Si extraneus. †Seruus alienus me sciēte deliquit. ego illum seruū redemi nunqd dabitur noxalis act.an tenebor sine noxe deditiōe. et rū.q noxalis actio dabitur:quia eo tempore nō eram dominus licet sciuerim eū delinquere.hoc dicit.[eo tēpore]quo sciuit et passus est:et ita habetis reqritur quod dominus fuit domin eo tempore quo sciuit et passus est:quia qd ab initio non valet etc.j.de reg.iu.l.quod ab initio. Item not.noxa caput sequit.j.eo.l.qui ex pluribus.

1 Ex eodem facto erit duplex agendi forma insolidum et alias ex noxali.

1 Cum dominus. † Seruus deliqt domino sciēte et patiente dominus tenetur sine noxe deditiōe:sed nūquid poterit conueniri noxaliter nomine serui:videt quod nō:quia pretor noluit exigere vnā penam hic exigerent due.vna ob scientiā domini alia ob delictū serui. Denuo si dominus teneatur ob sciētiam suam nō ob delictū serui delictum serui erit impunitū. quid dicemus: et certe in electiōe actoris erit vtrū velit conuenire sine noxe ob scientiam dūi an noxaliter ob delictū serui: quo casu vna pena exacta altera tollit.h.d.[tollet]hoc est verum in delicto cōmisso ab vno seruo:secus in delicto cōmisso a familia seruorum. vt.j.si fa.fur.fe.di.l.j.§.j.Et est ratio:qz maius est delictum familie q vni serui.vel ibi fam.deliquit domino iubēte.hic seruus domino sciente.od.

1 Sententia absolutoria lata in actione parit exceptionē iudicate si iterum eadem actione cum additione alteri qualitatis agatur . Item qualitas per quam condemnatio augetur vel minuitur potest pendente iudicio addi vel detrahi de libello.h.d.

2 Differentia que sit inter personales mere actiones et reales actiōes.

3 Libellum emendare quādo liceat.

1 Si detracta. Pro delicto cōmisso a seruo tuo cōtra me cōueni te insolidū dicens scr uū te scio delictū perpetrasse:quia non probaui te scio factum esse voloite cōuenire noxali iudicio quasi deliqrit te inuito repellor excep.rei iudi.sic ne sepius de delicto eiusdem hominis etc.s.nau.l.licet.§.pe.et.l.fi. Sed si pēdente iudicio volo variare ante sentētiam mihi licebit.idem est ecōtra si primo conuenio tecū noxe deditiōe post modum pendente iudicio volo variare ante sentētiam ero audiēdus.h.d.[nō esse]absolutione secuta.[nō est prohibēdus]Circa istum.§.aliquātulum est insistendū:vos habetis hic vt dixi in casu. sed videt contra. quia ago ex alia causa vnde nō debet obstare ex. rei iud.j.de excep.rei iud.l.cū queritur.et.l.seq. Ad quod potest dici duobus mo-

2 dis.est differentia in psonales mere actiōes:puta cuz quid petitur ex alia causa.nō ob.ex.re iud.vt in.l.contra.et reales act. quia si semel egi oīne ius videor in iudiciū deduxisse.j.de exc.rei iudi.l.in actiōe.§.candē.at noxales actiones sapiūt naturā realium actionū:quia sicut reales actiōes comitantur rem C.de alie.iudi.l.vna.ita noxales act.cap.j.e.l.in bone fidei. et l.seq.vnde sicut caput in realibus oīne ius videt in iudicium deduxisse.ita in nox.act. Uel potest dici si seruus tuus deliqt te sciente et patiente et nō phibente si cōuenio te sine noxe deditione si volo cōuenire noxali ex eadem causa ago lz in minus agam:qz semp ex delicto serui ago.vnde ob.excep.rei iudi.sed si agerē qd tu iussisses seruū delinquere:tunc ago ex causa vna tuo noīe si cōuenio te noxali: hic cōuenio ex alia cā noīe serui. tū nō ob.excep.rei iud.qz est differētia inter iussum et patiētiā.

3 vt not.s.e.l.ij.in fi.†Et er isto.§.voluerūt colligere argumentum qd in singularib act.licet emendare vsqz ad sniam vt hic. et insti.de act.§.si min.sed nō bene dixerūt:quia lz vsqz ad lit. contest.vt dixi.s.de eden.l.j.per.l.s.de iudi.l.solemus.et.s.de peti.here.l.iiij.et.C.de iudi.l.licet.non ob.hic.§.qz hic nō mutatur act.nec dr emendari:sed est quoddā beneficiū qd habet in ea dūs.vnde hic nō fit mutatio sed variatio. nō ob.§.si minus.quia qd ibi dr in eodem iudicio.i.apud eundem iudicem noua instantia.s.de iudi.l.non potest.

s Si seruus. Si seruus pluriū deliquit oībus dūis ignorantib qlibet tenet noxaliter: sed si deliqt eis scientib qlibet pōt cōueniri sine noxe deditione:et si actū est cum vno alter nō liberat. et est differentia istarū actionū q scit vel nescit vbi scit tenet cū nos deditione vnū sciatis vbi dūs scit et alienat seru tenetur dūs vbi manumissus est tenetur manumissus:qz hec actio non pōt dari nisi seruus sit apud dūm.h.d.[dabit] cū noxe deditione s.e.l.j.et vno soluēte liberat ali.j.e.l.si seru cōis.[deliqssent] qz qlibet tenet insolidū.s.ad.l.aquil.l.item mela.§.si plures. [liberabit] quaten est plus in pena: sed quaten plus est in corpore delinquētis liberat ali.j.e.l.si ex duob.vl hic est ali casus:qz hic deliqt oībus dūis scientib ibi vno sciēte et altero ignorāte.[harū act.].i.hui actiōis.[tenet]sed q ignorat tenetur noxal.[nō tenebit]qz seru nō erat seru imo alienat.sed si esset heredis tūc heres tenet. sic soluit ɔtra.j.eo.l.noxalis:qz noxa caput sequit.insti.e.§.oēs.[iuuat]si seru mortu esset tunc nō tenet.s.e.l.si seruus pluriū.in fi.

n Noxalis autem etc.

Pompo.ait. Si seru tuus deliqt te sciēte et patiēte nec phibente cum posses et illū seruum vēdidisti si cum emptore actū est et emptor soluit litis estimationē vel dedit p noxa cū te venditore agi nō pōt.h.d.[sit] qd esse pōt:qz noxa caput sequitur.[nō posse]quatenus facit precium serui:sed si plus esset in dāno dato de residuo tenetur j.e.l.si ex duobus.in princi.vel cōueniri non posse cum emptor soluit litis estimationem: vel illa.l.duobus loquitur quando duo erant dūi:hic autem non.

Si seruus cōmunis. Si seru cōmunis pluriū dominorum fecit furtum quilibet tenetur insolidum noxali act.veruntamē non poterit conueniri tus liberari a litis esti. nisi seruū insolidū tradat pro noxa.si ideo condēnatur quia volebat tradere partem suā consocij non assequetur a consocijs fami.her.vel communi di. et hoc est verū qd non potest tradere partē suā p noxa accepto iudicio:sed si ante vult tradere partē suā liberat:vnde si tradidit partē suā amplius nō dz cōueniri. h.d.[estima.] tradēdo seruū p noxa.s.e.l.j.[patus]qd est verū li.cō.sup noxali iudicio secus si añ:vt.j.videbitis[fam.her.]qū erant heredes[iudiciū]accedit.j.fam.herc.l.et puto.§.pe.et vlt.

1 Soluens pro suo maleficio vel pro sua culpa non repetit ab alio.

1 s Si cōmunis. †In.l.ista cum.l.seq. dr si seruus cōis plurium fecit furtū vno ex dūis sciēte altero ignorāte q scit tenetur insolidū.et si solidū soluit ɔsociū liberat nec poterit a cōsocio qcq cōsequi:qz videt penā proprij delicti pstitisse:sed si actuz est cum ignorāte duplū pstitit poterit recupare simplū a sciente: sed poterit agere cū socio si cōditio ei facta est deterior facto ei et habebit locū p socio si socij sunt: si socij nō sunt habebit locū in factū act.h.d.[cōseq]quatenus plus est in dāno q in estimatiōe serui.j.e.l.si ex duobus.in pn.[duplū]furti nec manifesti q in duplū est.C.de fur.l.de bis.[cōseqtur]qz in his eū liberasse vr.[poterit]qz eqtas suggerit act.dari dabitur i factum.j.de pres.ver.l.quoties.

b Bona fide. In.l.ista cū duabus seq.dicit:dominus serui delinquētis tenetur nox.act.p delicto serui si habet apud se vel facultatez tradēdi p noxa.qd si seru meus deliqt tu bona fide possides agit tecum:si tradis p noxa nō transfers dūium in illū quō ei subuenieī:certe si velim seruū vēdicare repellor nisi pstē indēnitatē delicti commissi a seruo:sz si desijt possidere dolo malo noxali poterit ɔueniri.et sicut datur noxalis ɔ bone fidei pos. ita ɔtra male fidei pos.serui delinquētis ne si teneret bone fidei pos.nō male fidei iam sequeret qd melioris ɔditiōis eēnt pdones q bone fidei possessores:qd nō dz esse.h.d.[non tenetur]cum apud eū nō sit seruus.j.e.l.quotiens.[nō facit]quare:quia nō potest plus iuris in aliū transferre q ipse habeat. [adhuc] quia dolus p possessore habet.j.de regu.iur.l.parē. [excipere].i.suscipe sic exposui.s.de dolo.l.et elegāter.[esse]concor.s.de peti.here.l.si a dūo.§.predo.et.j.qd vi aut clam.l.seruus.

1 Melior est conditio occupantis in pari causa et dicitur occupasse q prius meruit sententiam.

1 Si quis a multis. †Si seru tu deliqt cōtra multos vel ɔtra eūdē plura delicta cōmisit:si ɔueniaris ab vno noxali ac. et sol uit li.esti.nō teneris alijs ad li. esti.sed

esti. sed si tu vni tradis ꝓ noxa alij nõ teneris pstari lit. esti. vñ melior erit occupãtis cõditio. videt̃ pmo occupasse: nõ q̃ pmo lit. cõte. sed qui pmo puenit ad sñiam: vnde si vni traditus est ꝓ noxa ceter alijs debet noxali act. denegari. h. d. [pueniat] Et de hoc no. ita exẽplũ: seruus me⁹ fecit tibi furtũ seio dedit dãnum titio fecit iniuriam. [de delictis] q: vna die fecit mihi furtũ: alia die dedit mihi dãnum: tertia die dedit mihi iniuriã [cõueniat] noxali act. de diuersis causis. [iudicati] No. hic occupãtis melior est cõditio vt hic. z. j. de pe. l. si vo. z. s. de pro cur. l. pluribus. z. j. de v. ob. si titius. z. j. de reg. iur. l. inter eos. Sz hic custodiatis vos in nox. melior est cõditio occupãt pre senti tpe inspecto sed futuro nõ. vbi gratia: seruus tuus dedit mihi dãnum titio furtũ seio fecit iniuriã: si cõuenio te noxali z das mihi pro noxa melior est mea cõditio: sed quãtum ad futu rum tps est deterior ex quo datus est mihi pro noxa seius po terit conueniri iniuriarũ z titi⁹ lege aquil. q: noxa caput seq tur. j. eo. l. ex plurib⁹. z instit. e. §. oẽs. idem dicũt qdã repiri in alio casu ecõtra. ponam⁹ tres sunt rei debẽdi in. xxx. obligati insolidũ si vn⁹ cõuenit̃ primo postea alij duo: nõ melior est cõ ditio illorũ qui nũc non conueniũtur sed ex postfacto deterior erit cõditio eoꝝ: quia qui pmo cõuenit̃ faciet cedi sibi act. cõ tra conreos. j. de so. l. modestin⁹. istis cessis exiget ab illis inso lidũ. sed istud nõ videt̃ verũ qd cedant̃ act. ꝯtra quẽlibet aliũ insolidũ: imo dz fieri cessio deducta sua tertia parte ꝓ rata: et sic ex postfacto nõ inuenient̃ deterioris cõditionis. j. de pe. l. quesitũ. §. ij. z. j. ad. l. rho. de iac. l. j.

Sed si statuliber. In. §. isto cũ duab⁹. ll. seq. dz agebat̃ tecũ nox. act. ꝓ deli cto serui tui qui erat statuliber vel cui fideicõ. libertas erat re licta. vel alteri sub cõdi. legat⁹ postmodũ tradidisti ꝓ noxa et extitit cõditio libertatis vel extitit anteq̃ traderes ꝓ noxa: nũquid eris absoluẽdus: certe sic z debebis cauere si tradis ꝓ noxa qd nõ euinceret̃ ꝓpter factũ tuũ. q̃d ergo si iste forte an teq̃ detur pro noxa liber factus est nunq̃d iudiciũ dz in eum trãsferri: certe sic. cũ noxa caput sequat̃: sz si libertas est adhuc in suspẽso tradẽdo ꝓ noxa liberat̃. sed qd cõueniebaris noxa li ꝓ statulibero dolo tuo factũ est nec statuliberũ tradas: nũq̃d debes teneri sic: sicut si facto tuo mortu⁹ esset seru⁹ debes con dẽnari ita hoc casu. h. d. [contingentẽ] nõ simpl̃r debet caue re ne euinceret̃ sile no. j. man. l. si procurator. in fi. [z verũ est] simile. j. e. l. sed ex duobus. in fi. l. [condẽnaretur] qd est ꝓpter dolum suũ. accedit. s. e. l. bona fide

1 Beneficiũ vni⁹ nõ extenuat maleficiũ alterius.

Si ex duobus. Lex ista in sui pnci. repu tatur difficilis: quia dñs Jo. z az. hic magnã glos. scripserũt quãtũ ad casum nõ est difficilis: dicens in prin. huius legis tres ca

1 sus † poni. Primus est: duo erant dñi eiusdẽ serui: iste seruus deliquit vno sciẽte altero ignorãte: is contra quẽ delictum est egit cũ ignorante traditus est seru⁹ ꝓ noxa: nũq uid liberabit̃ sciens nõ: quaten⁹ plus est in dãno q̃ in seruo. verbi grã: in ser uo erant. x. in dãno dato. xx. Secũdus casus est: si duo sunt dñi eiusdem serui z seruus deliquit vno sciente altero ignorante si dñs ignorans tradit ꝓ noxa dimidiam estima. serui assequit̃ a ꝯsocio: sed ecõtra si actũ est cũ sciẽte ad dãni estima. z soluit nõ recupabit dimidiã qd soluit sz dimidiã serui scz q̃nq;. Terti⁹ casus est: duo erãt dñi eiusdẽ serui seruus deliquit vno iubẽte altero ignorãte actũ est cũ iubẽte z soluit nũquid recuperabit partẽ a ꝯsocio: nõ: q: soluit penã ex delicto suo. h̃ dicit [si añ] id est primo. [dederit] istud exemplũ in terminis ita no. duo erãt dñi eiusdẽ serui isti. serui erãt. x. seru⁹ deliq̃t vno sciẽte al tero ignorante z dedit dãnũ in. xx. actũ est cũ ignorãte z dedit seruũ pro noxa: nunq̃d in reliqs. x. poterit agi cũ sciente sic: q: iniquũ est deditiõe vilissimi hois eũ liberari. hic est prim⁹ ca sus [alter] q̃ sciuit z passus est. [pstiterit] scz. xx. [est] quate nus est in pcio serui nõ quaten⁹ in dãni esti. [facere] .i. delinq̃ re [patiatur] Q: dic mihi nõne ꝯtradicit primus casus vbi consequit̃ partẽ serui quare põt dici primus z secũdus casus loquit̃ cũ seru⁹ deliquit vno sciente z patiẽte z nõ ꝓhibente z altero ignorante: quo casu ꝯsequit̃ q̃ soluit dimidiaz estima. serui. Tertius casus loquit̃ q̃n deliq̃t vno iubẽte altero igno rante: quo casu q̃ iussit nihil ꝯsequit̃: q: est maius delictũ iube re delinq̃re q̃ pati. s. e. l. in oibus. Uel põt dici terti⁹ casus dz intelligi qd nõ põt ꝯsequi aliq̃d a socio de eo qd plus est in dã no q̃ in serui estima. sed quaten⁹ facit estima. serui assequet̃ di midiã: vt. s. habuistis. Ad pnci. hui⁹ legis op. tribus modis. Primo q: si actũ est cum sciente z dedit seruũ ꝓ noxa liberat̃ z nõ teneatur quaten⁹ plus est in dãno. s. de dolo. l. z elegãter. §. si quadrupes. so. ibi fuit cõmissus dolus ab eo qui sustulit se de medio vt quadrupes aliena daret tibi dãnũ si quadrupes est data ꝓ noxa nõ debet agi: q: ibi cõmissus est dolus in amit tendo. hic añt nõ cõmisit dolũ q̃ ignorauit alter q̃ sciuit tenet̃. ne sua scia remaneat impunita. Sed denuo instatur si actũ est cum vno nõ dz posse agi cũ alio. s. e. l. in delictis. §. si detracta sol. ibi volebat exercere vtrũq; auxiliũ ꝯtra eũdẽ z noxale sine noxe deditiõe hoc nõ dz. Sed denuo videt̃ ꝯ. qd vn⁹ socius nõ debeat aliũ liberare. s. e. l. si pluriũ. in pnci. sed rñ. ibi oẽs dñi scierũt. h̃ vnus sciuit alter ignorauit: si actũ est cũ ignorãte li berat̃ sciẽs quaten⁹ facit pciũ serui. vel põt dici illa intelligit̃ fm istã. Sed denuo videt̃ ꝯ. s. e. l. noxales. in fi. potest dici ibi tẽpore delicti ꝓpetrati vnus solus erat dñs: hic añt duo erant dñi: vñ indubitãter vterq; tenebat̃. vel illa. l. fm istã est intelli gẽda. sz vr̃ qd vnus socius liberat aliũ. s. e. l. si seru⁹ cõis: sz cer te ibi deliq̃rat oib⁹ ignorantib⁹ dñis. Sz denuo vr̃ z ad aliud qd hic dicit̃ ꝯdicere q̃ sciuit soluit non recupat dimidiã ei⁹ qd soluit a ꝯsocio. sz dimidiã serui sz. l. vr̃ ꝯ. s. e. l. si cõis. põt dici ibi loquit̃ in dãno dato a familia qd est maius dãnũ: hic in dã no dato a seruo qd est min⁹. vel põt dici nihil consequit̃ q̃ten⁹ est plus in dãno q̃ in exti. serui. sed bene cõseq̃tur quatenus est in exti. serui. Et ad so. huius ꝯtra. ita cõsueuit distingui. cũ seruus deliq̃t aut est vnius dñi aut pluriũ dñoꝝ. Jtẽ cũ deliq̃t aut vn⁹ seru⁹ aut tota familia: si vnus seru⁹ vni⁹ dñi deliq̃t si eo ignorãte vl̃ inuito dñs tenet̃ noxal̃r sz liberat̃ si tradit ꝓ nox. s. l. j. insti. de iu. of. i pn. si añt dño sciente z patiẽte z nõ ꝓhibẽte vel iubente: tunc tenetur detracta noxe deditiõe. s. l. j. et hoc si possidet seruũ: idẽ si dolo desijt possidere. s. eo. l. bona fide. al̃s nõ tenet̃. j. e. l. quotiẽs. sed tenet̃ possidẽs sit bone fidei vel ma le fidei. s. e. l. bona fide. z. l. seq. si añt dãnum dat̃ a seruo pluriũ hic subdiuido aut omnes dñi ignorauerunt: aut oẽs scinerunt aut vnus sciuit z alter ignorauit: aut vnus iussit z alter ignora uit. in primo casu q̃libet tenet̃ noxali. s. e. l. si pluriũ. si omnes sciuerũt si agitur cũ vno alios liberat. s. e. l. si pluriũ. §. j. si vn⁹ dñs scit alter ignorat ignorãs tenet̃ noxaliter z sciẽs insolidũ si actũ est cum ignorante nihilominus tenet̃ sciẽs vt in primo casu huius. l. si añt actũ est cũ sciẽte z soluit solidã dãni esti. re cupat dimidiã serui nõ estimationis q: soluit penã ꝓprij deli cti. s. e. l. si pluriũ. z. l. si cõis. si añt vn⁹ iussit alter ignorat si actũ est cũ iubẽte z soluit nihil recupat. vel dicatis recupat q̃tenus facit esti. serui. si autem vnus iubet alter patitur qui iussit te net̃ suo nomine z serui. s. e. l. ij. in fi. si cõuentus est suo nomine nõ ꝯseq̃tur aliq̃d a cõdomino. si añt est actũ cũ eo q̃ passus est conuenitur nomine serui. s. l. ij. in fi. ab eo qui iussit assequitur dimidiã eius qd soluit vt hic. si añt delictũ est cõmissum a fami lia si deliq̃t domino sciẽte tm̃ pstaret q̃tũ si liber hõ fecisset. s. ad. l. aq̃l. l. illud si añt dñs sciuit z iussit põt conueniri nomine suo z fam. j. si fa. fur. fe. di. l. j. §. j. secus est in seruo meo si deliq̃t z ꝯuẽtus sum ob cõscientiã meã nõ possum cõueniri ex delicto serui. s. e. l. in delictis. §. item dominus.

Si plures. Plures volebãt inuicẽ agere noxali ꝓ seruo in quo habes vsumfruc. q̃d erit de beo seruũ defendere in causa noxali z debeo cõferre ad lit. esti. deducto vsufr. si trado seruũ ꝓ noxa denegãda erit fructuario persecutio vsufr. sed etiam ei permittitur defensio. nã potest ei intercedere nox. act̃. cõtra dñm z tradẽdo ꝓ noxa dñs liberat̃ h. d. [faciam] accedit. j. e. l. electio. in fi.

1 Quod vnus ratione rei cõmunis consequitur alteri cõ municare tenetur.

1 **Si in re cõmuni.** † Seruus titij i re mea z tua dedit dãnum: nũ q̃d cuilibet nostrum tenet̃. l. aquil. nox. sic. vnde si tra dat vni pro noxa liberatur ab altero z debet absolui: quia ille cui est tradit⁹ tenebit̃ consocio cõmuni di. iudicio. h. d. accedit j. fa. her. l. z puto. §. pe. z fi.

Si serui. Habeo vsumfr. in seruo tu ꝓprietatẽ cõduxi sti operas eius: nũquid si seruus deliq̃t aget̃ cum te proprietario certe sic. h. d.

1 Ex delicto vicarij datur ꝓ noxa vicarius ex delicto ordi narij datur pro noxa ordinarius.

1 **Si seruus.** † Seruus tu⁹ exercebat nauẽ vicarius tuus erat nauta nauis: nũquid perinde est ac si liber esset exercitor: certe sic. vnde si iste vicarius dedit dãnum noxalis actio erit contra te serui nomine. h. d. [serui tui] non intelligatis acti. de pecul. cum iste noxales actiones descendunt ex delicto. s. titu. j. l. j. §. si filius. [iusserit] quia te neberis noxali.

Cui ex pluribus. Seru⁹ tu⁹ fecit ho die mihi furtũ cras dedit mihi dãnũ cõueni te noxali dedisti ꝓ noxa: nũ quid potero te cõuenire. l. aquil. noxali nõ: q: noxa

caput sequit. sed si soluisti lit. esti. siue illū possidebas potero agere. l. aquil. noxali siue alius possidebat contra illum potero agere noxali. h. d. [sequatur] instit. e. §. oēs. [tenetur] accedit. ff. si ex nox. cau. ag. l. ij. in fi. τ. l. seq.

Quotiens. Si dominus conuenit nox. act. si nō vult suscipere iudicium liberat tradēdo p noxa: al's cogit suscipere. vnū sciatis cum dñs conuenit pro noxa nō debet conueniri nisi habeat seruum vel dolo desijt possidere. si autē agit cum domino serui potest defendere seruū absentē τ presentē sicut pos. serui alieni poterit defendere seruū presentē si dubitatur sit suus seru⁹ vel alienus poterit defendere seruum absentē τ presentē. h. d. [nō suscepit] sicut in fructuario. ff. de vsufruc. l. si absente. [defendi] accedit. ff. si ex nox. causa ag. l. ij. §. j.

Pretor ait. Circa tractatū de noxa. act. inseruntur hic v̄ba ptoris q̄ talia sunt: stichus dedit mihi danum dico esse in potestate tua tu negas. q̄d erit debes vel iurare in tua potestate non esse vel suscipere iudicium sine noxe deditione. in potestate tua videt eē: si habes facultatem exhibēdi eum vel tradēdi p noxa si in fuga est vel peregre nō videt in potestate esse si dñs non vult iurare condemnatur vt cōtumax. vñ sicut nō vult dominus seruū absentem defendere debet cōdēnari ita hoc casu. h. d. [in potestate] vñ licet no. act. sint personales scripte sunt in rem: quia dātur contra omnem possessorem. ff. e. l. bone fidei. τ. j. e. l. pe. [contumax] quia deducitur seruus ex primo τ secūdo decreto. j. eo. l. electio. in fin. et. l. si noxale.

Si tutor. Seruus pupilli deliq̄t ɔtra me quis debet iurare illū seruū in ptāte pupilli nō esse: tutor. Item q̄d si seruus tuus deliquit cōtra me debes iurare an procur. tuus: certe tu. h. d. [esse] concor. C. de iureiur. ca. l. ij. §. finautem. secus in causa dāni infecti. j. de dāno infec. l. qui bona. §. si quis alieno.

Sed iusiurā. No. cōueniebam te ex delicto serui dicebas te nō teneri ex suo delicto: q: nō habebas eū in ptāte: tibi detuli iusiurādū vt iurares in tua ptāte nō esse tu iurasti in tua ptāte nō esse: postea cōuenio te nox. iudicio potero: distinguendū est: aut volo agere p pterita pos. obstabit excep. iurisiurādi aut p noua quo casu mō ob. imo teneberis sine noxe deditione rōne tui mēdacij. hoc dicit. [deditiōe.] teneri rōne sui mēdacij sic al's rōne mēdacij punit. ff. de rei ven. l. pe. vel hic cōuenit q: iussit⁹ tenet sine noxe deditiōe. ff. e. l. ij. [habere] vñ causa pterite possessiōis non ago: sed gratia noue pos. sic: idem est si conuenio te actio. de pecu. τ iuras te nō teneri. j. de iureiurā. l. qui iurasse. §. si pr. sed quō post iusiur. pōt cōueniri cū nō sit querendū de piurio: rñ. spāle est hic sicut spāle ratione reperti instrumēti.

s **I seruus depositus.** In pnci. hui⁹ legis dr: seruū tuum deposuisti vel cōmodasti ille seruus tuus dedit mihi dānū vel fecit mihi furtum cum quo agam. l. aquil. noxali vel furti nox. cum te dño si habes copiam restituēdi eū. Secūdo dr si seruus tuus dedit mihi damnū τ a te erat alij pignoratus vel pcario concessus noxali act. debeo experiri nō cum creditore lz iuste possideat: sed cum te dño si habes in ptāte tua. τ dr hr̄e in ptāte si habet pecuniā vt soluere posset al's nō dz cogere vendere res tuas τ recuperare seruū. h. d. [noxali act.] si seruus deliquit. [potest] cum te dño nō cū cōmodatario: q: in hoc habent similitudinem nox. act. cū realibus: q: sicut reales dantur ɔtra eū qui habet facultatē rei restituēde. ff. de rei ven. l. officium. in fi. ita noxalis act. ff. e. l. quotiēs. §. in ptāte [maxime] supabundat. sic. C. de te. l. fi. τ maxime supabundat q: tenetur dñs si hz in ptāte. ff. e. l. quotiēs. §. in ptāte. [iuste]. i. voluntate dñi: nō tn̄ iuste possidet vt vsucape posset. ff. d pub. l. q̄cūq3 §. j. [seruū] q: ea possum⁹ q̄ cōmode possum⁹. j. de ver. sig. l. nepos. ad hoc est sil'e ar. C. de neg. gest. l. diuortio.

Dominus. In. §. isto cum. l. seq. τ pnci. seq. l. de illo dicit: si ille q̄ cōuenit noxali act. cōfitet seruū in sua ptāte aut dz exhibere in iudicio aut absentē defendere si nō facit punit: q: deducetur ex primo τ scdo decreto: lz si seruū nō vult dare p noxa immo negat in sua ptāte ptor dat actori electionē vtrū velit q̄d iuret in sua ptāte nō esse aut eū cōueniri sine noxe deditione: τ si poterit pbari in sua ptāte cōdēnabitur al's absoluetur. Vnū sciatis si dñs iurauerit in sua ptāte nō esse postea puenit grā psentis pos. poterit cōueniri. h. d. [debet] vt subijciat q̄onibus: q: seruus de suo facto interrogat. C. de q̄sti. l. interrogari. [punit] q: seruus ducit primo ex pmo decreto scdo ex scdo. ff. si ex noxa. ca. agatur. l. ij. §. j. τ. j. e. l. electio. i fi. [pmittit] ex isto edicto. [velit]. ff. e. l. quotiēs. §. pretor. [esset] nam in penam mendacij tenetur sine noxe deditione cum al's cum noxe deditione teneatur. ff. l. j. [postea] id est postq̄ iurauit in sua ptāte nō esse: τ ita gratia noue pos. cōuenitur non obstāte exce. iurisiur. ff. l. proxi. in fi. τ. j. de iureiuran. l. qui iurasse. C. si pretor.

1 Qui dolo desijt possidere tenet etiā si in alium sit regressus τ vno electo alter liberatur.

1 **De illo.** Si seruus dñi delinquētis dolose desijt seruū in potestate habere tenetur nox. act. acsi in ptāte haberet. est ne verū si cum alio sit noxalis act. quia dñs alienauit vel nō sit cum alio q: in fuga est. τ respondet iurisc̄. si dñs desijt dolose habere tenet acsi possideret siue cum alio possit esse act. siue nō. Unde sciatis si seruus manumissus paratus est seipm defendere liberat domin⁹ qui dolo desijt habere: sed si actuz est cum dño liberatur is in quē alienatio facta est τ ita electio alterū liberat. eligat ab initio ille cōtra quē delictum perpetratū est cōtra quē velit experiri. τ ex quo elegit cōtra alium regressum nō habet hoc dicit [q̄d est verius] vt teneat dñs q̄ fecit dolo vt seruū in ptāte nō haberet siue sit cū alio actio siue nō [ait] τ ita no. hic q̄d potest ex parte rei τ actoris cōstitui pcur. in rem suam etiā inuito actore τ aduersario vt hic. τ. j. fami. her. l. plane. instit. p quas per. §. pe. interdū non constituitur si domin⁹ legalior dicatur. ff. de pcur. l. si actor. [submouebit] vñ no. q̄d electio alterum liberat τ est hic spāle q̄d sola elec. liberationē inducat iz al's inducit solu. sic sol. ɔtra. ar. ff. de his q̄ deie. l. ij.

e **Lectio vero τc.**

His consequens. Si plures dñi dolo fecerūt quominus seruum in potestate haberēt actor debet eligere quem velit cōuenire. sed quidam ex dominis quasdā partes dolo deserunt possidere electio est actoris an velit agere directa cū nouo possessore vel ptoria. i. vtili cum eo q̄ dolo desijt possidere. h. d. [cōuenire] τ si eligit vnū non agit cū alio. ff. eo. l. de illo. in fi. τ in pn. huius. l. [directo]. i. directa noxalis act. que datur ɔtra nouū [possidere] vñ no. cū eo q̄ possidet agit q: hz in potestate. ff. eo. l. quotiēs. cum eo qui dolo desijt possidere agitur ptoria: quia pretor obligat eum ac si possideret. j. de re. iur. l. parem. accedit. ff. de pe. her. l. nec vllam. §. non solum.

Si seruum. Si aliq̄s respon. in iure cōuentus noxali seruū alienum suū esse si soluit liberat dominus si dñs soluit liberatur qui rñ. suū esse. h. d. [soluente]. s. interrogato. [liberatur] τ ecōtra. concor. j. de inter. act. l. qui seruū. Et no. hic electio nō liberat aliū. sed so. vel sic si dominus desijt possidere. ff. e. l. de illo. in fi. τ. l. electio. Et est ratio: vbi dñs desijt possidere cur datur electio ei q̄ noxali agit ne eludatur: sed vbi vnus est seruus noxalis alius rñ. suū esse quare tenet qui rñ. q: rñ. suū esse quare tenet dñs q: suus est. j. de inter. act. l. qui seruum.

1 Actionē magis perpetuat mora q̄ culpa.

1 **Si is quem.** †Desijsti seruū noxium possidere antequā ageretur tecū seruus mortu⁹ est: nunq̄d tu liberaris: certe sic: secus tamē esset si dominus serui morā fecit in accipiēdo iudiciū τ postea seruus mortuus est: hoc casu nō debet liberari. h. d. [directa] q̄ datur cōtra illum q̄ possidet: q: actio q̄ succedit in locū alteri⁹ dz esse eius nature τc. ff. si q̄s cau. l. si eū. §. iniuriarū. [in accipiēdo] q: post moram teneris de interitu. j. de v̄. ob. l. si ex legati.

1 Mēdaciū defuncti nō nocet heredi nec sibi si reuocat mendaciū ante litem ɔtestatam.

2 Minor sicut restituitur ɔtra suā ɔfessionem ita cōtra ductionem primi τ secūdi decreti.

1 **Nec heredi.** †Si dominus ɔuenit noxali act. τ interrogat in iure: vtrum seruum in potestate haberet mētitus dixit se nō habere cū haberet ista act. pretoria non datur heredi: quia videtur prodita ad vindictā. nec in heredem quia ex delicto. contra eum qui mentitus est don datur quolibet tpe: nā si ante lit. cōte. vellet dicere in sua potestate esse debet sibi licere post lit. cōte. nō nisi esset minor xxv. an. q: tunc debet restitui vt liceret penitere. sed vbi cōuenit noxali τ dicit seru⁹ est absens et petit tēp⁹ ad exhi. debet ei dari. Vnū sciatis vbi. dñs nō vult seruū defendere pmissuz est creditori vel fructuario defendere. vnū sciatis vbi habent plures seruuz cōem τ quidā vult defendere quidā nō: pmittit alijs defendere. si aūt null⁹ vult defendere pmittit duci ex p
2 mo decredo τ ex scdo acqritur ei dñium: †vnū sciatis sicut minor restituitur cōtra suā cōfessionē: ita cōtra ductionē pmi et secūdi decreti. h. d. [nec heredi] quia videtur prodita ad vindictam vnde non datur. ff. si quis cau. l. sicut qui in iure. [nec in heredē] quia ex delicto vnde nō dat ɔtra eū. insti de perpe. τ temp.

ꝛ tēp.ac.l.non tantū.[tenet].ſ.lit.cōte.[audiri]niſi rō eq̄ta tis aliud ſuadet.ꝛ hic.ꝭ.annectit[debet]ad iſtud ſimile.ſ.de edē.l.ꝑtoꝛ ait.ī fi.cū ſeq. Vn̄ no. hic qd̄ lȝ penitere vſq₃ ad lit. cōte.quia nō eſt captio actoris.ꝭ.de inter.ac.l.de etate.§.cel ſus.lit.con.nō licet.niſi eēt minoꝛ.ꝭ.de do.l.quidā.ꝭ.de cōfeſ.l. certum.§.minoꝛē.[noceat]accedit.ſ.l.ſi ex duobus.in fi.[du ctus]ſcilicet ſeruus.[durit]ſi ille contra quē fit ductio erat domin⁹.ſ.ſi ex noxa.cauſa aga.l.ij.in fi.al's paratur cauſa vſu capiēdi.ꝭ.co.l.et generaliter.in princi. Et not.ſi ſeruus duci tur ex primo ꝛ ſecūdo decreto ꝛ reſtituitur cōtra quē fit reſti tutio act.q̄ extincta eſt debet reſtitui.ſ.ſi ex nox.cauſa ag.l.ij. in fi.q₂ reſtitutio ita debet fieri vt vnuſq̄ſq₃ ſuū ius habeat.ſ. de mino.l.quod ſi.§.reſtitutio.

I ☞ In iudicio noxali pōt ſe opponere tertius cui⁹ītereſt.

I s **In noxale.** Si ſeruus me⁹ eſt alicui pignori obligatus vel in ſeruo eſt alterius vſufr.ꝛ agit nox.act.q₂ alter dānum dedit indubitā ter ſi volo defendere ſeruū ꝑmittit creditori ꝛ vſufructuario: ſi autē nullus vult defendere his denegantur act.ſed credito ri ipo iure perſecutio pignoris denegatur fructuario ope exc. idem in ſtatulibero: q₂ ſi volo ipm̄ defendere ſeipm̄ defendat. h.d.[voluerit].ſ.e.l.ex duobus.in ꝑnc.[negaturū].ſ.l.pxi. in ver.ideoq₃ ꝛc.[percat]Sed q̄ eſt ratio iter iſtos caſus:pōt dici illa eſt rō pign⁹ꝯtrahit ſolo ꝯſenſu.ꝭ.de pig.act.l.j.ꝫrio cō ſenſu dȝ tolli q₂ nihil ꝛc.ꝭ.de reg.iur.l.nihil.ſed vſufr.cōſtitui tur pactionib⁹ ſtip.ꝭ.de vſuf.l.iij.vel dicatis foꝛti⁹eſt ius vſuf. habet ius vtendi ꝛ fruendi,vn̄ nō ſita.de facili amittit:debilius eſt creditoris q₂ non habet vti vnde ſi vtitur facit furtum.ꝭ.de fur.l.ſi pignore,§.item furti.

Apparet. Si quis rn̄. in iure ſeruū alienū eſſe ſuum tenetur noxali ꝛ ſi tradit ꝑ noxa nō transfert in eum dn̄ium verūtn̄ ſi dn̄s vult vendicare repellitur doli excep.niſi offerat lit.eſti.ſi aūt cecidi a poſ.dn̄s poſſidet eū po tero vendicare public.et ſi excipiat de dn̄io replicabo de dolo q₂ in dolo eſt dum nō vult dare lit.eſti.iſtum ſeruū potero vſu capere.idem eſt ſi ſeruus in cauſa noxali nō defendit ꝑducā ex primo ꝛ ſecūdo decreto ꝛ efficioꝛ dn̄s ſi ille ꝯtra quē fit miſ ſio erat dn̄s al's parat cā mihi vſucapiēdi.h.d.iſte.§.cū.l.ſeq. [nō ſit]ꝛ nemo plus iur.ꝛc.ꝭ.de acqui.re.do.l.traditio.in ꝑn. [ſeruiret]q₂ bona fide poſſidebat.nā noxalis datur ꝯ dn̄m et bone fidei poſ.ſ.e.l.nō ſolū.ꝛ.l.bona fide.[poſſideat]q₂ ceci di a poſ.[poſſideat]tu es in dolo ſi non offers lit.eſti.ꝛ ita eſt ſpāle qd̄ public.datur cōtra verū dn̄m ꝯ regulā.ſ.de pub.l.pe. ꝛ fi.[poſſideā]ꝛ ſic etiā eſt hic ſil'r ſpāle ꝯtra regulā.q₂ vſuca. ignorās rem alienā nō ſciēs.inſti.de vſuc.in ꝑn.[habeo]vn̄ ſi duco ex primo ꝛ ſcd̄o decreto vſucapiā ſi is cōtra quem fiebat miſſio nō erat dn̄s.ſ.e.l.electio.in fi.ꝛ.ſ.ſi ex nox.ca.agat.l.ij. in fi.ſic eſt in cauſa damni infecti.vt.ꝭ.de dam.infec.l.pretoris officium.ꝛ.l.ſi finita.ꝛ.l.iulianus.

Non ſolum. Qui ſeruū noxium nō habet in ptāte pōt vitare noxale iudiciū ſed alio caſu pōt vitare ſi parat⁹eſt tradere eū ꝑ noxa. nā his caſib⁹ nō cogitur ſubire noxale iudiciū.h.d.[relinq̄t] vel velit pro noxa tradere vel patitur eum duci: accedit.ſ.e.l. electio.in fine.

I ☞ Decretum interpoſitū ꝯtra vnū non ꝑiudicat abſentib⁹ habentibus iusin re.

I i **In noxalibus.** Si agit noxali ꝯtra dn̄m vl' bone fidei poſ.ſi eſt abſens cauſa rei pu.ꝛ non poteſt ſeruū defendere: vel ſi agitur ꝯtra creditorē ꝛ eſt abſens cauſa rei pub.ꝛ actoꝛ mittitur in poſ.ex primo ꝛ ſcd̄o decreto actoꝛ reuerſus pōt reſtitui ꝯtra primū ꝛ ſcd̄m decretum.h.d.[fructuarius]accedit.ſ.e.l. electio.in fi.ꝛ.ſ.ſi ex noxa.cau.agat.l.ij.in fi.

Quod ait pretoꝛ. Si familia ſeruorū alicuius facit fugā vel dat damnū pretoꝛ ait ad eum modum act.datu rum vt actoꝛ tantū conſequatur quātum conſeque retur a libero.eſt iſtud verum quātum ad noxe deditionem vel quātum ad lit.eſtima.ꝛ certe quātum ad lit.eſtima.ſic ergo do minus tenetur pro tota familia preſtare quātum ſi feciſſet li ber homo preſtaret.quod eſt verum ſi ſolus erat dominus.q̄d enim ſi plures erant domini non debet liberari: quia quilibet pro ſuo debet teneri.hoc dicit.[conſequetur].ſ.ad legem aquil.l.illud.

Si qui. Si ſeru⁹qui eſt in aliena poteſtate delictum cōmiſit ꝛ dominus nō defendit eum ducitur ex primo et ſecūdo decreto et ſi dominus preſens illū ſeruū debet tradere de dolo repromittente.hoc dicit.[promittere]acce dit.ſ.l.non ſolum.

Noxali. Dn̄s inuitus nō cogit defendere ſeruū in noxali iudicio ſȝ debet ſeruo carere: ſecus ſi filiuſſa.deliq̄t:q₂ pater nō cōuenitur noxali ter:ſed ipe fili⁹ tenet defendere ꝛ condēnat act.iudicati de pe. dabit cōtra patrem.h.d.[cogit]quia defendere eſt volunta tis.C.de pcu.l.inuitus.[eſt]nā nox.act.cōpetūt pro debitis ſeruorū nō filiorū.inſti.e.in ꝑn.[datur]q₂ filius obligatur ex oi bus cauſis ꝛc.ꝭ.de act.l.fili⁹[conueniri iudicati.]vn̄ lȝ act.ex delicto nō det cōtra patrem de pecu.ſ.de his q̄ deie.l.j.§.fili⁹ tamen ſi filius conuenitur acti.deſcendente ex delicto ſuo nomine: quia iudicio quaſi contrahitur.ꝭ.de pecu.l.licet.tamen act.iudicati de peculio datur cōtra patrem vt hic.ꝛ in.e.l.licet §.in rem.

s **Si quis.** Seruū tuū pignoraſti mihi:deide fur tiue ſubtraxiſti:nūq̄d poterit agi nox. certe ſic:cōtra te ꝛ eum qui emit a te nec officit quod ſeruiana act.homo iſte pōt ab emptore aduocari qd' idē eſt in ueniri alibi.q̄d eū ſi emit a minore noxali pōt agi licet ab em ptore poſſit aduocari.ſatis eſt eū quod poteſt tradere pro no xa.h.d.[ei]creditori[ſeruiana]que dicit hypotecaria.inſti. de act.§.ſeruiana.[ſunt]q₂ habēt facultatē tradendi ꝑ noxa ſ.e.l.quotiens.§.in poteſtate.

I ☞ Exceptio ſupueniens poſt litem cōteſta.nihil operatur ſecus ſi ante oriatur.

I s **Si alienus.** Seruus tuus fecit mihi furtum eiuſdem ſerui fact⁹ ſum dn̄s extinguit noxalis.ſed ſi alieno eū ante litem conte.non extinguit noxalis act.ſed ſi poſt lit.cōte.emit quis eū erit dānādus.h.d.[act.]hoc extinguit.ſ.e.l.electio.ī fin.[vēditoꝛ] quare: q₂ ꝑpetuata erat actio contra eū.

q **Quemadmodum ꝛc.**

Iulia.autem. Seruū tuū noxium habuiſti ꝑ derelicto nūquid liberaris ſtatim a noxali act.ꝛ rn̄.qd̄ ſic.nam ſeruus ille habitus ꝑ derelicto deſi nit eē ſiue hr̄e vn̄ nō pōt agi furti noxali.h.d.iſte.§.[deſijt].ꝭ. de acq̄.poſ.l.ſi quis.vi.§.dn̄a.ꝭ.ꝑ derelicto.l.j.

I ☞ Pecuniā redactā ex re furata nō licet furari.

I **Si ſeruus.** Seruus meus indubitāter rem tuā furtiue ſubtraxit ꝛ vendidit accepto ꝑcio et tu ſubtraxiſti ei illos nūmos:nunquid vltro citroq₃ erit furti act.ſic.idem eſt ſi eram debitoꝛ tuus ſeruo tuo ſolui nūmos vt daret tibi: nunquid potero te conuenire furti noxa.ſi nūmos contractauit: certe ſic.hoc dicit.[excuſeris]animo furandi acceperis[noie]directa[nūmos]ſi ſolui ei retinendo dominiū in me.ſecus ſi in eum transtuli dominium:quia rei ſue non fit furtum.C.de fur.l.j.

s **Si pluriū.** Seruus pluriū fecit furtū omnes dolo deſierunt in poteſtate habere nūq̄d omnes tenentur: ſic.ſed debeo eligere agere cū vno: ꝛ ſi elegi vnū liberant alij:nā ſi vnus tradidit pro noxa vl' elegi eū cum alio non poterit agi.h.d.[act.]q₂ furti act.non manifeſti eſt ciuilis contra eū q̄ dolo deſijt poſſidere eſt pretoria.ſ.e.l.quotiēs.§.ꝑtoꝛ ait.[exhiberet]ꝛ vno electo liberat alius.ſ.e.l.electio.in prin.

I ☞ Satiſdare iudicatum ſolui debet quis pro re aliena pro ꝑpria non expedit ſatiſdare.

I **Qui alienū.** †Si aliq̄s interrogat⁹in iure an ſeruus ꝑ quo agebat noxali ſuus eſſet. rn̄.ſuū tenet noxali:verūtamē debet ſatiſdare iudi.ſol.ſȝ ſi cōuenit noxali ꝑ ſuo nō debet onerari hac ſatiſdatione.hoc dicit.[debet.]vni ſoli q₂ eſt defenſoꝛ rei aliene et nemo ꝛc.ſ.de procura.l.ſi defenſoꝛ.in fi.[alieni]inſtitu.de ſatiſ.in princip. et.§.ſed hodie.

I ☞ Doloſus pōt defendi a quolibet poſſeſſore.

I **Si quis dicat.** †Seruus tu⁹ cōmiſit delictū cōuenīris noxali tu dicis te ſeruū in poteſtate nō habere alius dicit quod dolo deſijſti poſſidere tu negas hoc:nūquid ſi ſeruus iſte ab alio defendit defendendus erit cū ſatiſdatiōe: ſic.ſed ſi poſtea velis ſuſcipere iudiciū doli mali.exce.erit locus:ſed quid ſi poſt lit.cōteſta.ꝛc.[erit] quia poteſt quis alium inuitum defendere publice.ſ.de procurato.l.ſeruum.§.publice[dominus]ſi non habet in poteſta te nec dolo deſijt habere vel non tenebitur ſi ductus eſt ex primo et ſecundo decreto.

Si ſeruus. Inſtituiſti tibi heredē ſuū tuū alij legaſti:ſeru⁹iſte ante aditā here.rē heredis furtiue ſubtraxit: nūquid poterit agere cū legatario: ſic,ſecus ſi ſubtraxiſſet rez heredis q₂ de hereditaris

re iacente here.nō fit furtū tñ heres pōt petere rem exhiberi ⁊ exhibitā vendicare.hoc dicit.[agere] qꝛ dñium rei legate ⁊c. j.de fur.l.a titio[non fit].j.de furtis.l.hereditarie rei [cōpe=tit.] ⁊ rei ven.j.de cri.ex.heredi.l.ij.

Cum seruus. Seruus erat cōis duoruz alteri dedit damnū sine voluntate alterius:nūquid dabitur act.nox.alteri cōtra alteruz? nō.secus si extraneo dānū dedit:sed q̄d erit? certe alteri cui dānū dedit erit dandū iudiciū cōi di. hoc dicit.[non est] si damnū est datum altero inuito.secus si eius voluntate.s.ad.l.aquil.l.si seruus ser.§.pmo.[potest] accedit j.fami.hercis.l.⁊ puto.§.pe.⁊ fi.

Sed ad libertatem. Si cōueni te noxali act.pro furto mihi facto a seruo tuo ⁊ pendente noxali iudicio ille seruus proclamat in libertatem debet differri noxale iudiciū ⁊ si est pnūciatus seruus proceditur in noxali iudicio si liber nō.hoc dicit.[iudicet.] qꝛ est piudicialis ad ceteras act.j.de lib.cau.l.ordinata.in fi.[videbit].j.e.l.ordinata.in fine.sed q̄ erat directa noxalis ɔtra dominū nūc erit directa ɔtra liberū.insti.e.§.vt omnes.

Si quis. Seruus tuus dedit mihi dānū incepi te cōuenire tu seruū ignorās mortuum suscepisti noxale iudiciū:nūquid si seruus apparet postea mortuus debes absolui? sic.[oportere].s.e.l.electio.§.his ɔsequēs.

Hec actio. Actio noxalis si descendat ex perpetua causa:ppetuo datur ɔtra dñm q̄diu habet ɔtra facultatē tradēdi p noxa.⁊ sicut dat nobis ita successoribus nostris ⁊ cōtra eos.vnū sciatis si seruus fuerit alienatus cum nouo dño pōt agi qꝛ lz sint personales scripte in rem sunt.hoc dicit.[actio] ideo dicit actio quia q̄ est noxalis ɔ seruū ⁊c.insti.e.§.omnes [sunt].i.esse possunt cum descendūt ex causa perpetua:sed posset esse talis qō esset annalis:q̄d si seruus dixit cōuicium mihi noxalis est annalis.C.de iniu.l.si nō cōuicij [domin'] scꝫ act.ad exhi.j.ad exhi.l.de eo.§.pe.⁊ vlt. [ɔuenit] quare? qꝛ lz sint psonales inducte ɔtra psonam dominoꝝ scripte tñ sunt in rem.vnde dant ɔtra oēm.s.e.l.qui ex pluribus.⁊.l.de illo.in fi.⁊.l.sequen.

Serui. Si seruus deliquit pōt agi cum dño et si dñs alienauit eum cū nouo pos.qꝛ noxa caput sequit:⁊ vbi deliquit ibi dꝫ defendi.al's carebit eo:qꝛ ducetur ex primo ⁊ secūdo decr. hoc dicit.[arguent] nā de criminibus pōt agi tribus locis vbi habet domicilium vel vbi spōte suscipit vel vbi delictū est cōmissum vt hic:⁊.C.vbi de cri.l.ij.⁊ accedit.j.de accu.l.si quis.in fi. [nō defendā] ducendo ex pmo ⁊ scdo decreto.s.si ex nox.ca.a l.ij.in fi.⁊.s.e.l.electio.in fi.

¶Explicit liber.ix.

¶Incipit liber.x.

¶Finium regundorum. Rubrica.

¶Rubrica ista potest continuari ad superiora trib' modis. vno modo de simplicibus iudicijs in quibus vnus est actor alter reus.dictū est.s.de ɔfes.⁊ negatoria act.veruz quia aliq̄ simplicia sunt in q̄bus vterqꝫ est actor vterqꝫ est reus.ideo ponitur finiū reg.vel pōt cōtinuari scdo mō in superioribus dictum est de realibus tm̄ ⁊ de rei ven.de personalibus tm̄ scilꝫ act.l.aquil.verum quia quedam sunt mixte in rem ⁊ quedā in personam.ideo ponit fi.reg.vel potest tertio modo cōtinuari de quadam act.mixta scꝫ de peti.heredi.dictum est.s.de peti. heredi.l.sed ⁊ si.§.petitio.ponit de alijs mixtis scꝫ fi.reg.p hec rub.ponitur materialiter.vnde sub.est ita de act.fi.reg.et ponitur fm antiquam grāmaticam donati:quia antiqui proferebant regundo:moderni regendo.simile not.in iudicio famil. hercis.j.proxi.titu.in rub.⁊.j.cōi di.in rub.de act.finium reg. videamus cui detur ⁊ datur vicino.j.e.l.iiij.⁊.l.sed et loci.§.nō solū.⁊ ɔtra quē ⁊ cōtra vicinū.j.e.l.iij.§.finiū.⁊ ad quid detur: certe ad iudicationē.j.l.ij.in fi.cū.l.seq.⁊ qualis sit.⁊ est mixta in rem ⁊ in psonam vt.j.e.l.iudicium.

1 ¶Actio finiū regundoꝝ est mixta quia in ea veniūt reales et personales prestationes.
2 Actio fini.reg.qñ nascatur ⁊ qñ moueri possit.
3 Actio fini.reg.quāto tpe tollatur.
4 Actio fini.reg.vñ nascatur.
5 Actio finiū reg.an sit stricti iuris vel bonefidei.

Finium regundorum.

1 Actio.fi.reg.† est in psonā lꝫ p vēdicatiōe rei cōpetat.q.d.mixtim est in rē et in psonā. hoc dicit[in rē est] si ago cōtra vicinū et dico fines debēt eē ita versus tuū pdiū: ⁊ ipse dicit nō debēt eē ita sed tñ versus tuū hoc ita vendico ⁊ ipse vendicat in psonā tñ est qꝛ datur contra psonā turbātis fines ⁊ psonales pstatiōes veniūt in ea.j.e.lꝫ ⁊ loci.§.quid enim.⁊ sic ista actio est mixta.concor.instit.de act.§.
2 quedā.† Circa materiā istam q̄ro aliqua:quero qñ nascat hec actio ⁊ qñ moueri possit ⁊ moueri pōt ex quo fines turbantur ⁊ ex tūc contra eā incipit currere pscriptio.nā pscri.currūt bis q̄ possum expiri ⁊ qui negligūt expiri.C.de pscri.xxx.an.l.cum
3 no.§.illud.C.de an.exc.l.j.in fi.⁊.l.fi.† Sed denuo q̄rit quanto tpe tollit hec act.⁊ vr̄ qō.x.inter psentes.xx.int absentes.j. p emp.l.ij.§.sed ⁊ si fundū.⁊.l.q̄ fundū.§.j.sꝫ nos dicim' tollit. xxx.an.sicut lex dicit.C.de an.exc.l.j.§.ad hec.nec ob.si vendo
4 tibi fundū demōstro ampliores fines pscribis: verū est.† Sz denuo q̄ro vñ nascat ista actio:⁊ rñ.nō ex ɔtu vel q̄si vel ex delicto vł q̄si:⁊ sic nō est natiua sꝫ datiua sic dixi i act.de paupie.s. si q̄dru.pau.l.j.⁊.ij.⁊ in rei vē.qꝛ i rei vē.nō dicit aliquē sibi ob
5 ligatū.insti.de act.§.oēs.† Sed denuo q̄ro act.ista est bonefi.vł stricti iuris.⁊ dixerūt q̄dā qō sic sicut eius consimiles. vt insti.de act.§.act.sed certe dicim' stricti iuris cū nō cōnumeret in illo.§.inter bonefi.Sed q̄re loq̄tur fam.her.est bone fidei fi.reg.est stricti iuris:qꝛ si sum' coheredes plus bone fi.re q̄rit inter nos q̄ si essemus vicini.nam si essemus vicini hec est vera ratio:scio quod dominus Jo.⁊ Az.reddunt aliam rationē qꝛ in iudicio fi.reg.aliquādo quod est minus adiudicatur alteri sed in fami.her.vel cōmuni di.illud qō diuiditur est cōmune vel adiudicatur.

Hec actio. Fi.reg.introducta est pro finib' distinguēdis iter pdia rustica siue edificia sint in illis pdijs siue nō: pleriqꝫ possidētes pdia hñt in ɔfinio domos pleriqꝫ arbores in hoc nō est vis:qꝛ semp est locus fi.re.hoc.d.sꝫ.l.dicit iudiciū fi. regū. solūmodo habere locū in pdijs rusticis.j.e.l.sed ⁊ locus.§.pe. ⁊ vl.ad qō dicetis directū habet locū de pdijs rusticis qꝛ pre ⁊ pdia rustica sunt cōfinia pdia:vrbana sunt vicina.⁊ ideo est pditū vtile p eis vt hic:vel dicatis p vrbanis nō positis in predijs rusticis cessat directū ⁊ vtile.sed p edificijs positis in predijs rusticis ⁊ p ɔfinib' hic em̄ hꝫ locum iudi.fi.reg.vt hic.sic no.alibi in iterdicto vñ vi.j.de vi ⁊ vi ar.l.iij.§.vñ vi.

Judici fi.reg. In.§.isto cū.l.seq.dꝛ qō sit officiū iudic.in hac.act.et ptinet ad eius offi.distinguere fines:si nō pōt ita distinguere vt vnusq̄sqꝫ habeat integrū qō suū est pōt ita distinguere vt adiudicet vni qō est alterius ⁊ ɔdēnet alterū ad estimationē vicini loci quē sibi adiudicat. Si ergo qō est de finib' dꝫ dirimi vel p distinctionē vel per adiudicationē.hoc dicit.[cōperit.] vt bene intelligatis istum.§.⁊ istas duas.ll.⁊ totū istū ti.no.qō est q̄stio de finibus multis modis.verbi grā.dicit vicinus q̄ possidet vltra colūnas fines debēt esse vbi sunt colūne dicit alius q̄ possidet citra colūnas fines debent esse vltra colūnas q̄d dicet iudex? dicet cuilibet eoꝝ habes instrumētū qualiter emisti pdiū tuū? habeo:ostende mihi:cōtinetur forte qō emit pdium decem iugerū:dicet alteri habes instrumētū emptionale? dicet habeo: continetur qō emit predium octo iugerum:iudex faciet metiri qō possidet vnusquisqꝫ ⁊ postea fines distinguet ⁊ ponet: et si recta linea potest ponere ponet:al's de eo qō est vnius adiudicabit alteri.verum illum cui adiudicabit cōdēnabit ad estimationē loci adiudicati:est questio de finibus quia pdia vicini sunt ingābata ⁊ incohate sunt ingābature: predium meuz est iuxta tuū vel in predio meo est aliqua gāba que intrat prediū tuum vel in tuo:⁊ econtra.pter istas ingābaturas magnas habent discordias vicini adinuicem:dicit vnus alteri domine iudex ista ingābatura est vsurpatio iudex cognoscet ɔ hoc:⁊ si inueniet gābaturam ita esse estimabit quid valet ⁊ adiudicabit alteri:⁊ ecōtra ɔdēnabit huic ad estimationē. est aliqua flexura que dꝛ gaida facta ad modū gaide.pter illaz gaidā discordie sunt inter vicinos:dicit vnus dñe ista gaida est vsurpatio.dicit alius dñe semp ita fuit:ptinet ad offi.iud.cognoscere de gaida ⁊ distinguere fines. Or vidistis de ingambatura et gaida aliq̄ est flexura que est ad modū chironis vestiti facti. aliq̄ est conca qñ in pdio vicini est aliqua conca que scindit pdium vicini.simil'r iudex dꝫ distinguere.aliq̄ est punctum qꝛ flexura vicini submittat pdiū vicini:⁊ est ibi q̄dam rotūditas ad modū puncti:⁊ de ista siml'r cognoscit iudex:⁊ ista pleni' in l.municipalibus continentur.

Sed ⁊ loci

Ed & loci.

In iudicio fi. reg. In iudicio finiũ regun. iudex habet rationem eius quod interest agentis: quid si vicinus vsurpauit de eo quod est meum aliquam vtilitatem & sequutus est in iudicium veniunt nõ solum fines sed condemnatur mihi ad id qđ percepit retro. sȝ si ꝓpter discordiam tollendã vnus misit agrimensorem & dedit mercedem & alter nõ: cogitur reddere alteri partem mercedis agrimensoris: sȝ in iudicio isto veniunt fructus post litem contesta. percepti nam venit dolus & culpa in hoc iudicio: ante lit. contesta. percepti non veniunt q2 si percepti sunt a bo. fi. pos. suos facit: si a male fi. pos. conducuntur hoc dicit. [conductus] sic loquitur improprie quia non tenet locare operas suas. vnde non agitur ex locato sȝ in factum. ĵ. si mes. fal. mo. di. l. ĵ. §. ĵ. [oportet] si sunt idustriales: vt. ĵ. de acq. re. do. l. bo. fi. si essent naturales non lucrantur eos. ĵ. de vsuris. l. fructus. [oportet] vel si extarent sunt vendicandi. C. de ꝯdic. sine cau. l. mala fide.

Sed & si quis. Iudex volens distinguere fines inter vicinos iussit arbores succidi vel edificium deponi in totum vel pro parte si ille qui iussus est voluit parere iudici de hoc debet condemnari. hoc dicit. [ꝯdemnabitur.] & poterit mulctari q2 oibus &c. š. si qs ius di. l. vna.

Si dicatur. Uenio ad iudicẽ domine talis vicinus positos terminos inter me & euȝ admouit vel decidit eos: nũquid idem iudex qui cognoscit de termino moto cognoscet de iudicio fini. regun. certe sic. h. d. [de crimine] termini moti ꝙ est extraordi. ĵ. đ termi. mo. l. ĵ. [potest] non tamen dum agitur criminalis agitur ciuilis. ĵ. de pu. iud. l. interdum. ĵ. vi bo. rap. l. ij. §. ĵ.

Si alter fundus. Fundus meꝰ proprius erat vicinus fundo tuo: vel tuo et plurium aliorum: ago tecũ. fi. re. vel cum illis: nũquid iudex poterit de illo loco vel totum locum vel partem adiudicare: certe sic: q2 magis fit fundo ꝙ̃ personis: & si adiudicatur mihi condemnabit me alijs: & si adiudicaret me alijs quam partẽ habẽt in illo fundo & in parte adiudicata. h. d. [intelliguntur] q2 magis est in rem ꝙ̃ in personam hec act. insti. de iudi. in fi.

1 ☞ Ego & socius meus aduersarij esse nõ possumus sȝ vnus loco alterius habetur.

1 **Qui communem.** †Si duo habent communem fundum inter se inter eos non habet locum hoc iudicium: sȝ si habeo fundum ꝓpriuȝ iuxta communem similiter non habet locum hoc iudicium: q2 in fundo communi sumus loco vnius: sȝ quid faciam alienabo parteȝ communis: & postea agam causam proprij fundi vel fundum ꝓprium alienabo in alium: & postea agetur mecum & tecũ fini. reg. h. d. [iudicium] cum fundus indiuisus sit.

Non solum. Duo vicini duorum fundoruȝ possunt agere iudicio finiũ. regun. sȝ in tres & quatuor si de confinibus inter eos est ꝯtentio. h. d.

1 ☞ Emphiteota potest agere finium regũdorum si valet declaratio facta cum emphiteota.

1 **Finium regun.** †Nedũ duo vicini possunt agere hoc iudicio qui habent dominium directum vtriusqȝ fundi sed etiam vtile. & sic potest agi ꝓ vectigali: sed si duo habent vsufr. predij vicini silr̃ possunt agere fini. regũ. si vnus habet vsumfr. alter ꝓprietatem hoc iudicio agi potest: sȝ si duo habent predium pignori est locus iudicio fini. regun. hoc dicit. [potest.] sȝ quomodo potest esse inter vicinos qui habent directuȝ dominium & vtile potest esse: sȝ quomodo habet locum inter vsufructuarios & creditores. respon. & illi vendicationem habent. ĵ. de pig. l. si fundus. §. in vendicatiõe. vel dicemus vbi habent directum dominium competit directum iudicium vbi habent vtile; competit vtile.

Hoc iudicium. Actio ista habet locum pro finibus positis iter predia rustica non vrbana: quia pariete distinguũtur. veruntamen si sunt horti agetur finiũ. regun. si via publica est inter vicinos nõ agetur hoc iudicio sicut si flumen esset: sed si riuus priuatus est medius inter vicinos hoc iudicium locum habet. h. d. [non erit] scilicet directe sȝ vtili sic soluitur contra. š. co. l. ij. sȝ quid facient vicini agent vtili vt dictum est: si vnus contendit habere de altero iure seruitutis agent confessoria & negatoria. š. si seruitus vendicetur. l. ij.

1 ☞ Territoriũ alterius occupans debet illud dimittere qđ facit ꝯtra occupantes iurisditionem alienam. h. d.

1 **De modo agrorum.** †Lex ista prima facie nõ videtur pertinere ad titu. pertinet per medium & dicitur si forte ciuitas hȝ agrum in communi & placet ciuibus diuidere istum agrum inter vicinos ille qui maiorẽ partem dicitur habere alteri dicit̃ assignare minorem parteȝ & circa hoc arbitri dantur vt ita facta diuisione inter eos possit habere locum finium regun. h. d. [dicitur] hoc qñ referimus ad agros ciuitatum. [est] sȝ quid faciet lex ista ad titu. ponamus aliqua ciuitas hȝ prediũ cõe & dicitur ꝙ diuidatur fm̃ estimũ qui hȝ estimũ maiorem partẽ ferat dantur arbitri vt diuidant̃. similiter ille qui hȝ maiorem patiat̃ possidere ei qui hȝ minorem possidere partem suam quid ad titu. rñ. q2 peruenietur ad iudicium fin. regun. facta diuisione. insti. de iudi. of. §. fi. immo plus est per legem municipales si possideo predium a duabus partibus tu teneris mihi vendere parteȝ tuam iusto precio qđ est contra regulaȝ quia nemo inuitus vendere compellitur. C. de ꝯtrahen. emp. l. inuitum.

Si irruptione Duo p̃dia sunt iuxta flumen irruit ita flumen qđ inundat predia: sic confundit fines quid debent facere vicini quilibet debet esse contentus suo & non vsurpare vnus qđ est alterius dȝ. vnde si flumen inundat p̃dia dicit vnus alteri nescio vbi erant fines sȝ credo ibi fuisse: dicit alter non erant ibi sed agamus de bona fide. accipienda erunt instrumenta vel ꝓbabitur per testes qui viderunt metiri agruȝ vnde quilibet dȝ esse ꝯtentus suo non vnus dȝ vsurpare alienũ. h. d. [iubet] ĵ. e. l. in finalibus. & C. e. l. ĵ.

Ad officium Si questio est de finibus inter vicinos iudex si opus fuerit dȝ rẽ subijcere oculis & videre de quo est questio: ducere agrimensoreȝ facere agrum metiri postea cognoscere de iure vtriusqȝ postea fines ponere. h. d. & ita subiecto oculorum est species probationis: accedit. š. de fer. l. ij. in fi. Item iudex mittet agrimensorem accedit. C. eo. l. iij.

Iudicium Licet duo agant communi di. & diuidant fundum nihilominus mouebit iudicium finium regun. inter eos: sȝ si partem alienauit fundi communis nihilominus remanebit iudicium fi. reg. inter eum qui partem retinuit & eum qui partem emit. h. d.

Iudicium Ista tria iudicia cõi di. fa. herci. & fi. regun. sunt duplicia & in eis q̃libet actor quilibet reus. h. d. [tale est] in veritate et ꝙ̃tum ad effectum [agitur] accedit. š. de iudi. l. in istis.

1 ☞ Fines non presumuntur mutati nisi probetur.

1 **In finalibus** †Si questio est de finibꝰ vicini vetera instra debent iudici exhiberi vt quisqȝ ostendat in predio meo debent esse tot iugera & illis statur nisi appareat fines mutatos esse vel varietate successorum vel voluntate vicinorum si aliquid addidit vel detraxit. h. d. [monumenta] idest instra monumenta vocantur ad memoriam non vt sint de substantia ꝯctus. ĵ. de pig. l. ꝯhit̃. vel vocant̃ monumenta a moneo mones q2 moneor ne vsurpẽ aliq̃d de vicino p̃dio. [ꝓbent̃] accedit. C. e. l. ĵ.

1 ☞ Terminus restringit terminatum & aucto testificatur in questione terminorum.

Si Os terminos Dominus duoꝝ predioꝝ vnũ vendit mihi aliud tibi inter nos cepit esse questio de finibus: certe recurrendum erit ad venditorem vt declaret qualr̃ debent esse fines: verũtamen dicto suo non statur nisi ꝓbet ꝙ verum dicat. vel si aliquis est dñs duorum prediorum vnum vendit mihi aliud tibi dȝ dicere hic sunt confines tui predij hic etiam tui vt ita inter nos nõ sit questio de finibus. h. d. †Ex ista. l. colligũt q̃dã ꝙ venditor põt esse testis in cã euictionis: sȝ non credimꝰ verum: q2 nullus &c. ĵ. de co. nullꝰ. sȝ cã euictiõis est ꝓprie venditio: vt ĵ. de ap. l. ab exequutore. in fi. non ob. l. ista: q2 hic non est testis in causa euictionis: sȝ fi. reg. & dicemus ꝙ. l. ista intelligitur altero de duobus vt dixi in casu.

Sciendum est Lex ista que est vltima in ti. isto est greca compilata vel translata de greco in latinum: & fuit facta athenis vbi erat studium grecoruȝ & per Solonem eorum iuriscon. & ista. l. est bona & bene facta si vicini seruarent eam & ista lex. h. d. si inter meum predium & tuum volo facere sepem nõ teneor de meo extra meum immittere nec de tuo vsurpare. si autem volo facere murum inter meum predium & vicinum debeo vnum pedem extra dimittere: si autem volo domum iuxta vicinum facere duos pedes debeo dimittere si sepulchrum vel foueam debeo dimit-

tere tantum quãtum est profunditas sepulchri vel fouee: si volo facere puteum passum debeo dimittere: si volo plantare oliuas & ficus noue pedes debeo dimittere: si alias arbores volo plantare quinq3 pedes debeo dimittere. h.d.

¶ Familie herciscunde. Rubrica.

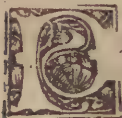
¶ Sicut iudicium fini.regun.est mixtum in rem & in personã & duplex: ita istud & d3 exponi de acti.fa.her.videamus. & not. ista rub.posita in greco sonat in latino.i.substantie vel hereditatis diuidende.famil.grece latine dicit̃ substantia.C. de ver. sig.l.vlti.hercisco grece latine dicit̃ diuido. & dicit̃ herciscũde fm antiquam grãmaticam donati.fm nouã grammaticam dicimus herciscende substantie.no.s.ti.j.in rub.vnde de act. fa. her.videamus cui detur: & certe datur coheredibus directum quasi coheredibus vtile.j.e.l.j.contra quos detur vni aduersus alterum.j.e.l.ij.§.dubitandũ.ad quid detur ad adiudicationẽ faciendã.j.e.l.item labeo.§.j.q̃d veniat: in ea dicit̃.j.e.l. veniũt qñ nascatur agitur.j.l.j.qualis sit dicit̃.j.e.l. si filia.§. familie.

1 ☞ Possessor hereditatis potest agere contra coheredẽ diuisorio sed si non possessor agit potest sibi obijci exceptio preposterationis si negetur heres.h.d.

Ec actio proficiscitur.

1 In.l.ista dicunt̃ tria vel quatuor † primo vnde proficiscitur hec actio: & certe ex lege.xij. tab. & sic ciuilis.secundo inter quos & quibus det̃ & certe coheredibus.tertio quid iuris si vnus possidet alter non: & certe si vnus possidet totam here.& ɔuenit̃ a coherede qui nihil possidet & negat eum coheredem repellit eum & ille agit peti.here.quarto dicit̃ si ambo possident l3 qui ɔuenitur fa.her.negat eum coheredem nihilominus habebit locũ iudicium.fa.her. qđ debet explicari per adiudicationem hoc dicit.[tabularum] vnde ciuilis est.s. de iusti. & iur.l. ius ciuile.si ciuilis ergo.durat.xxx.an.C.in qui.cau.non ob. longi temp.prescri.l.here.[non possidet] si non diffitetur eũ coheredem.[excep.] hac recte ageres si non spераretur moueri iudicium peti.here.[est] qui coheres non esset habetis hic habet locum iudicium fa.herci.inter coheredem & si coheres nõ confiteat̃.videtur ɔ.s.si pars here.l.ij.§.proinde.rñ.si vterq3 possidet tunc si conuentus negat coheredem non vitat iudiciũ fa. hercis.nec fit preiudiciũ peti.here. nec est mouenda: qñ ambo possident vt hic.sed si vnus possidet alter non ex quo negat̃ coheres est agendum peti.here.vt in.l.ɔ.&.j.de exc.l.fundi.Circa prin.huius.l.est insistendũ.ponamus duo sunt fratres vel duo coheredes eiusdem hereditatis stant in cõione per.xxx.an.dicunt diuidamus.dicit vnus nolo diuidere: nunquid post.xxx. an.poterit intendi fa.her.dixerunt gosiani q̃ non: sed ex quo inceperunt dicere q̃ volebant a cõione discedere tunc est notũ si ex tunc labitur spacium.xxx.an.moueri non poterit ꝓ se inducunt q3 hec act̃.est inducta coheredibus qui volunt discedere a cõione: vt.C.de an.ex.l.j.in fi.&.C.de prescri.xxx.an.l. cum no.§.illud. Item dixerunt alia ratione si duo fuerunt in communione. xxx. annis. non est iniquum quod vnus non possit alium ꝓuocare ad diuisionem cum nemo inuitus &c.C.cõi diui. l.fi. Itẽ si ambo possident qño possidenti currit pscriptio.xxx. an.l.male.dño Bal.& Jo.& Azo.est visum ɔ.& dicunt q̃ elapsis xxx.an. alter alter3 nõ poterit ꝓuocare ad diuisionẽ: quare: q3 statim ex quo adeunt nascitur iudicium fa.her.& obligati sunt ex quasi ɔctu.insti.de ob.que ex quasi ɔctu.§.heres. vnde statim possunt agere statim currit prescriptio.j. de reg. iur.l. qui potest. Item lex est expressa.C.de an.exce.l.j.§. ad hoc. nõ ob. coheredibus &c.verũ est qñ volunt discedere anteq̃ inceperunt non datur non ob.si quis inuitus in cõionem detineri non d3. verum est per pactum: per cõionem sic.j.cõi diuid.l.in hoc.non ob.possidenti &c.verum est q̃tum ad dñium directum: prescribitur quantum ad diuisionem.& est sile si depono rem apud te pur dñium non prescribis.xxx.an.sed defendis te ab act̃.commoda.vt non possis conueniri.

Ex famil.hercis. In prin.huius.l. dicitur: iudiciũ fa.her. est ꝓditum ad diuisionem hereditatis & datur inter coheredes siue hereditas deferatur ab intestato vel ex.l.sed quid si arrogatus habet quartam in bonis arrogatoris: nunquid contra eum qui habet tres partes poterit intentare iudicium fa.her.non directum sed vtile s3 si filius testatur de castrensi pecu.poterunt eius heredes intendere fa. her.h.d. [ex lege] quia sunt agnati.j. vnde agna.l.j.[consulto] idest ex asse.[ex constitutione] filiusfa.miles ex consti.C.de inoffi. testa.l.vlti.habet heredem.[hereditas] nam quorundam non potest esse.s.viuentis: vnde non potest agi famil.hercisc.j. de acquiren.here.l.j.serui nõ potest agi hereditas.C. communia de suc.l.seruitus igitur non potest agi famil. hercisc.[necessarium] vnde inter eos qui vere sunt heredes habet locum directum inter alios qui sunt quasi heredes habet locum vtile: nec ob.quia dicit litera nec ei &c. hoc dicitur referendum: similis lectura consueuit notari.j.ad.l.fal.l.j.§.si operis. quid si vnus est heres alter loco heredis: heres h3 directum: qui habetur loco heredis habet vtile.& eadem erunt iudicia licet diuersa sint qualitate quia sicut incorporalia sunt eadem substantia diuersa qualitate vt potestis videre in vestibꝰ q3 vna alba: alia rubea alia nigra: & ita incorporalia quia directum & vtile eadem sunt substantia diuersa qualitate.

In fa.her.iud.vnusq̃sq3. Si duo coheredes agunt famil.hercis.vnusquisq3 actor & reus [sustinet] quãtum ad rei veritatem s3 qui ꝓuocauit primo est actor.s.de iudi.l. in istis.

Dubitandum. Si quatuor sunt coheredes oẽs possunt intendere iudicium fam. herci.& quidam ex eis inter se.sed & si sunt.vj. coheredes pauciores ex tribus possunt intendere fa.her. h.d.[possit.] videt̃ contra.qño res iudicata &c.j.eo.l.in hoc.rñd.inter illos inter quos est intentatum non potest pro parte valere pro parte nõ accedit.j.e.l.si heres.

In hoc iudicium. In.§.isto cum.l.seq. dicit̃ q̃ nomina non veniunt in iudicio fa.her.diuidenda s3 assignanda: & si assignata sunt stare assignationi debent & ille cui mandatur actio poterit eã intendere.nam iudex qui cognoscit in iudicio famil.her. non h3 singulas act̃.diuidere: sed assignare vni vnam actio.alij aliam. Ex quo colligetis ille cui assignatur act̃. partim mouebit suo nomine partim nomine coheredis. sic partim conuenitur suo nomine partim coheredis.cetere autem res veniunt in iudicio fa.herci.si alicui nomen prelegatum est venit precipuum. Item mala medicamenta veniunt in iudicio fa.her. vt comburantur h.d.[veniunt] vt non diuidantur.sed vt assignentur: q3 ipso iure sunt diuisa.C.eo.l.ea que.verbi gratia. si vnus coheres defuncti habebat act̃.in.c.non venit diuidendu3: q3 habeo act̃.in l.& ita in alijs.l. Dicet q̃dã idẽ ĩ re corpali habeo dimidiã & tu dimidiam. s3 rñ.in re corpali nõ cadit diuisio intellectualis s3 demonstratiua: in re incorporali cadit diuisio intellectualis. Item veniunt assignanda: quia iudex ex suo officio assignabit vni vnã act̃.alij aliam.[habet] accedit.j.de cib.le.l.ij.[sunt] & ita ex parte rei potest ɔstitui ꝓcu.inuito actore in rem suam. [venena] .s.mala: q3 venenũ aliud bonum aliud malum.j.de v. sig.l.venenum.[non diuidit̃] hic colligitur ar.ad vnã questionem: in ciuitate ista sepe fit: aliquis ex vsuris multa quesiuit in extremis ita dicit quicquid habeo ɔfiteor ex vsuris habere vnde volo oĩbus restitui si non apparet volo pauperibus restitui filijs meis non relinquo nisi meam benedictionem veniunt filij & agunt.fa.her.poterunt: non: q3 quod quesiuit ex peculatu non venit diuidendum ita & fenus. Et circa materiam istã no. quedam veniunt diuidenda: quedam adiudicãda: quedã assignanda quedam precipue diuidenda &c. veniunt diuidenda corporalia licite quesita.insti.de of.iu.in fi.veniũt adiudicanda corporalia licite quesita que recipiunt diuisionem.insti. de offi.iu.in fi.veniunt assignãda: vt in.l.ij.&.C.e.l. ea que. veniũt quedam precipue capienda prelegata.in prin. huius.l. cetere. &.C.e.l.si qua.veniunt quedam deponenda.j. pri.§.&.l. si qua. cum.l.seq.veniunt quedam comburenda: vt in.§.mala medicamenta: quedam diuidenda volunt agere coheredes.fa.herc.de eo qđ quesitum est ex peculatu: vt in v̓.sed & si quis.

Etere ita q3.

Sed & tabulas. Non solum predicta spectãt ad officium iudi. immo dum diuidit heredi.tabulas testamenti iubeat deponere apud eum qui est ex maiori parte heres: vel in ede sacra vel apud digniorem. sed si aliqua instrumẽta erant hereditaria debent deponi: & tabule debent describi vt exemplate dentur coheredibus: sed si equaliter sunt coheredes & non apparet quis dignior est forte debet diuidi vel inuenire amicum apud quem deponantur: nec peruenire ad licitationem debet.h.d.cum.l.seq.vsq3 ad.l.si heres.[deponere.] nam autentice probant.C.de eden.l. procur. &.j.de fi.instru.l. quicunq3.[exhibeantur.] simile.j.de act̃.emp. l.titius.[oportere.] sic.s.de iudi.l. in; istis tribus.

1 ☞ Victoria eius qui putatur esse heres insolidum ꝓdest ei ad quem apparet hereditatem ex postfacto pertinere.

Si heres

1 **Si heres.** †Duo erant coheredes habebant alium sub condi. vel captum ab hostibus egerunt fa.her.extitit conditio vel captus reuersus est vel natus est posthumus: quid erit tenentur communicare: z l's eget fa.her.hoc enim debet fieri ex quo egerunt fa.her.z ill.um coheredem abiectum habere vt hic dicit.z ita colligitur hic q̄ si vnus sit pure institutus alter sub cō di.q̄ solus pure institutus sit heres: vt dixi.§.si pars heredit. peta.l.j. Odof.

Pompo. Si testator plegatvni rationes nō debent tradi anteq̄ exemplum prestetur coheredibus.q2 si seruus prelegatur alicui ille debet primo reddere rationem z postea prestātur sic ergo veniunt rationes precipue capiende veniūt etiam alia prelegata.h.d.[descripserunt]concor.§.eo.l.cetere. in princi. z.C.e.l.si qua.[prestari].f. q̄ faciet copiam q2 autentice p̄bāt C.de eden.l.pcur.

Idem pompo. Nedum predicta veniunt in hoc iudicio: immo colūbe si habeant consuetudinem eundi z reuertendi.sed z si forte subtrahantur furtiue daretur furti actio. Apes que erant in patrimonio defuncti z pecora veniūt diuidenda z adiudicanda: si tñ sunt subrepte a feris bestijs si enim consumpte non sunt veniunt in hoc iudi.[reuertēdi]accedit.j.de acqui.re.do.l. naturalē.§. illud.

Veniunt. Ueniunt in isto iudicio res tradite defuncto vsucapte ab herede et tradite heredi. Item predia que sunt alodium z vectigalia: res que possidebantur a defuncto bona fi. Item partus editus post aditam hered. item questus post lit. contesta.si quid est quesitum a seruo hereditario. Item res legate pen.condi.veniunt in hoc iudicio. h.d.[patrimonij]directi: vt est alodium[peruenium] z ex iusta causa permittit alienatio.j.l. pri. Odofr.

1 ☞ Alienationes voluntarie in iudicijs sunt p̄hibite secus in necessarijs z hoc mota controuersia.

Alienationes. In.l.ista tractat de effectu iudicij fa.her. z dicit si heredes agunt inuicem inter eos fa. her.lit. ɔtest. sunt p̄hibite volūtarie alienationes necessarie ante lit.ɔtest.permittunt.h.d.[acceptum]idest post lit. ɔtes. in iudicio fa.her.inter coheredes.nam post lit.conte. dicitur ceptū iudicium.in auf.de iudi.§.omnem.[voluntarie]z quare quia lit.conte.efficiuntur litigiose q2 res litigiosa p̄hibita est alienari.C.de litig.l.ij.z.l.vlt.[necessariā]not. hic iste est effectus iudicij fa.her.si duo sunt coheredes ante lit.conte.z motā controuersiam quisq̄ potest alienare.C.de cōi. rerum alie.z.C. de do.l.portionem nisi faceret cā mutandi iudicij.§.de alie.iu.l.j. z.l.fi.sed post lit.ɔte.nullus heredū poterit portionem suā ex voluntate alienare cum lit.ɔte.in iudicio queratur de dñio vel quasi.z de personalibus prestationibus.insti.de act.§. quedā. z res effecta litigiosa p̄hibita est alienari: vt dixi.sed etiā ante lit.ɔtesta.mota controuersia p̄hibetur alienatio.§.de pe.here. l.diuus.z.l.idem.§.petitam.secus in singularibus q2 p̄hibita tñ post lit.ɔtest.C.cōi diui.l.j.hodie fallit in rei ven.q2 litigiosa res est zc.vt in auf.de litig.in princ. necessarie alienationes que cām habent vetustiorem permittuntur lit.ɔtesta.z est exemplum de alienationibus que habent vetustiorem cām.§.l. pri. nam vbi.l.prohibet alienationem permittitur necessaria.j. de fundo do.l.j. Item est exemplum de necessaria alienatione. nā res tpe perituras possunt heredes alienare.§.de peti.hered.l. diuus.ex predictis ergo ita breuiter tenebitis est differentia inter vniuersalia z singularia iudicia. si habemus rem cōem si ue venimus ad diuisionem siue non possum partem meam alienare: sed lit.ɔtest.p̄hibita est alienatio.C.cōi diui.l.j.in vniuersalibus ante lit.contesta.z motam controuersiam potest alienare post non.vt in princi.huius.l. sed ex necessitate potest: vt hoc vult dicere hec lex in fi.

Sed z si vsuca. Ego z tu eramus coheredes eiusdem hereditatis: quidam tertius bona fi.z iusto titu.cepit vsucapere quandam rem ex hereditate anteq̄ litem essemus ɔtestati sup iudicio fa.her.egim⁹ iudicio fa.her.lit.ɔte.iste pfecit vsuc.nunqd ista res veniet i iudicio fa.her.nō: immo de iudicio fa.her.deducet.h.d.[subducit]q2 nō veniet in iudicio fa. her.z custodiatis vos p̄pter breuitatē hui⁹ litere: q2 multi possunt decipi.vnde debetis ita ponere exemplum vt posui secus esset si testator incepisset rem illā possidere et vsucapere z nos perficimus vsuca.illius rei: tunc venit in iudicio fa.her.§.eo.l. veniunt.sed videt q̄ ante vsuca.cōpletam subducat.j.e.l. heredes.§.qd pro emptore.ad qd dicetis q̄ ibi ponitur oīno alius casus ibi erant duo coheredes vnus emit a tertio quandā rem z possidet p emptore.vnde non veniet in iudicio fa.her. hic ponitur alius casus vt dixi in vsufr.

Usufructus. Proprietas rerū in iudicio fa.herc. veniet diuidenda non adiudicanda: sed nunqd vsufr.veniet diuidendus v̄bigratia. duo sunt heredes alicui est legatus fundus hereditarius deducto vsufr. nū quid veniet: certe sic.idē si seruo est legatus vsufr.sed quid duo sunt coheredes vni est legatus fundus alij vsu.fiet diuisio non. nam vsuf.pōt constitui extra iudiciū ad certum tps. z ex certo tpe z alternis annis sic iudex poterit facere in iudicio fa. her. q̄ vnus vtatur vsq̄ ad certū tps z ex certo tpe: z alter vsq̄ ad certum tps.h.d.[querit.]sed qn̄o potest esse cum vsuf.perijt morte.C.de vsuf.l.corruptionem.rñ.z statim ponit exemplum[cautionibus]q̄ vnus non impediet alium vtifrui[vsumfructū]z hoc fit q2 agebatur inter coheredes z audite secus si vni legatur fundus alteri vsuf.§.de vsuf.accre.l.inde nera.§.non solum z.j.de vsuf.leg.l.si alij.[potest]lz alie seruitutes habent constitui cum quadam perpetuitate.§.de serui.l.iiij.tñ vsufru.potest constitui vt hic dicitur. Item vsuf.potest regionibus diuidi lz alie seruitutes non: vt.j.ad.l.fal.l.si vsuf.

Et puto.

Id quod. Ueniūt in iudicio fa.her. res principales z accessiones. v̄bigratia.in fundo hereditario erant.x.iugera lit.ɔte.accreuerunt per alluuionē alia.x. veniunt ista.x.sed venit in iudicio fa.her.dolus z culpa.vnde si vnus ex heredibus commisit dolū z culpā in vsufr.venit in hoc iudicio.vnū sciatis tenet heres de dolo z culpa: si cōmisit dolū z culpam vt heres: si nō cōmisit vt heres non venit vt si pecuniā sustulerit: sz si vn⁹ interleuerit rationes hereditarias testamēti venit in iudicio fa.her.sz si seruus vnius heredis heres p̄prias hereditariā rem subtraxit aut in iudicio fa.herc.vt venit seru⁹ adiudicet ei vel lit.esti.prestetur in simplū: sz si vnus de coheredibus damnum dedit in re.here.veniet in iudicio fa.hercis. in simplum non in duplū.lz in act.l.aquil.veniret in duplum.h.d. [iudicium].§.e.l.veniunt.[in vsuf.]qui erat cōis duobus heredibus q2 fundus erat legatus deducto vsuf.[sustulerit]nō fecit vt heres: q2 viuentis non est hereditas.j.de acqr.heredi.l. qui superstitis.[quasi corruperit].§.ad.l. aquiliā.l. si seruus seruum[iudicio].l.aquil.tenerentur in duplum si inficiarent §.ad.l.aquil.l.ij.iudicio fa.her.in simplum: vt in fi. huius.l. vñ ex.§.isto z seq.colligetis arg.si libello inseruit talem cām que pōt parere diuersos effectus.sz lz edere cāmvt est hic q2 ego et tu sumus heredes z tu in re hereditaria damnum dedisti peto vt condemneris hic oriūtur due act.z.l.aquil. que cōpetit pro damno dato dolo vel culpa.§.ad.l.aquil.l.iij.z iudicio fa. her. quod datur pro dolo z culpa commissa ab herede. vnde poterit ille dicere dic mihi agas.l.aquili.vel famil.hercis. vt plene dixi.§.de eden.l.j.

1 ☞ Contra agentem famil.hercis.non potest obijci q̄ hereditas pertineat ad fiscuz q2 ipse est indignus per hereditatē.

His consequenter. †Quia dolus z culpa veniūt in iudicio isto si cōmittit ab herede vt ab h̄de. ex hoc istud sequit vt ponamus plures sunt h̄rdes vni herediū est optio serui legata: postea coheredes denūciāt huic noli optare stichum q2 ipse est qui deleuit tabulas hereditarias. vnde heres nihilominus optauit: nunqd repellitur doli exce. sic.z coheredes habebunt rationem de isto seruo: sz quid pro deo: nunqd in iudicio isto habebit ratio de morte testatoris vel vxoris vel liberoz.v̄bigratia.ego z tu sum⁹ coheredes agimus iudicio fa.her.dñe dico iudici nedum habeatis rōnez de diuisione: immo de morte testatoris: q2 iste occidit eū vel suam vxorē. certe iudex dz dicere de istis volo me intromittere. h.d. [habere]si tabulas interleuit.z ita de facto suo interrogatur seruus qd esse non pōt.C.de questi.l.interrogari[non pertinere]immo videt q̄ pertineat nōne si ego z tu sumus coheredes z tu occidisti testatorem.nonne debeo vindicare mortē defuncti.j.de his qui.vt indi.l.j.vnde teneor dicere: dñe agimus fa. her.sz sciatis q̄ coheres meus occidit testatorem. rñ. non debeo dicere in fa.her.sz debeo postea accusare interfectorē si nō facio non priuor hereditate ipso iure sz p sniam.C.de his qui. vt indi.l.j.vnde ex tūc fiscus aduocabit.arg.§.si ser.ven.l.loci. §.competit.z.C.de his qui.vt indi.l.j.z per totum.

Idemq̄ vt. Non soluz predicta veniunt in iudicio famil.her.immo z alia: ponamus testator instituit nos z iussit vt stichū venderemus eo pacto ne moreretur in Italia: agimus iudicio fa.her.nunquid pertinet ad eius officium vt seruetur seuitia testatoris sic. vnde iudex cui

adiudicabit illum seruum coget eum cauere ne seruus moret̃ in italia.h.d.[non intercidat]sed seruetur ita in iudicio fam̄. her.venit vt seruetur seuicia testatoris.accedit.C.e.l. ⁊ ipsius: quia voluntas defuncti legitima seruatur per legem:vt in auf. de nup.§.disponat.

Sed cum monumentum. Testator instituit si sibi heres iussit monumentuz fieri in quo certa quantitas debebat expendi agunt coheredes fa.her.nunquid venit in eo vt monumentuz fiat:sic.⁊ condemnabit iudex vel vtrunq; heredē vel alterum:⁊ alterum iubebit dare pecuniam:vel pōt agi contra eos p̄scrip.v.vt monumentū fiat.h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[experiri.]nam videt̃ 3ctus quasi celebratus inter defunctum ⁊ heredem ex quo oritur p̄scrip.v.actio.j.de prescrip.v.l.naturalis.vnde ita breuiter dicetis si testator reliquit vnum heredem nulla actio est pdita 3 eum vt monumentum fiat:sed pontificali autoritate poterit cogi.s.de petitio. heredi.l.hereditas.§.j.si autem reliquit plures heredes vnus potest 9uenire alium iudicio fa.her.vel prescrip.v.ad interesse vt.j.de an.leg.l.quintus.in prin.

Sumptuū. Non solū predicta veniunt in iudicio fa.her.immo si vnus heredū fecit sumptum in re heredi.venit vt partem recuperet a coherede: si heres fuit in mora venit vsura illius partis:ʒ si coheres soluit p re hereditaria venit vt a coherede partem cōsequatur.h.d.[ex die more]q: est bone fi.insti.de act.§.acti.vnde in eo veniunt ex tempore more.j.de vsu.l.mora.§.in bone fidei.vnde cum heres facit sumptum si talem qui non posset fieri sine parte coheredis venit in iudicio.al's secus:q: venit in act.neg.gest.j.e.l. heredes.§.non tantum.

Si filius. Filius extitit heres pro parte conuenitur a creditoribus peculiaribus paratus est soluere oē qd d;:nunqd 9cedit̃ act.3 coheredē:sic. Itē pt agere fa.her.nā si legat̃ vni ex heredib⁹:⁊ vn⁹ ex hrdib⁹ soluit ei qui missus est in pos.cā legatoz:recuperabit a coherede iudicio fa.her.q: missus in pos.non tenet̃ discedere a pos.nisi totū legatum soluatur.ʒ si vnus coheredū soluit debitū 9sequetur a coherede:ʒ si vnus coheredum stipulatus est aliquid occasione rei hereditarie deb; cōicare.h.d.[act.]concor.j.de pecu.l. quesitum.§.j.[habere]vt conseruent eum indemnem quatenus de peculio suo ad coheredes peruenit.j.de condi.indebi. l.frater.

1 ☞ Dotem d; percipere qui onera matrimonij sustinet.

1 **Si filia.** In prin.huius.l.dicit̃ †pater p filia sua dedit dotem:postea decessit pater intestatus ista filia vult succedere patri.certe d; dotem suā 9ferre coheredibus dum deberet 9ferre qd recuperaret a marito,p portionibus hereditarijs 9ferret coheredibus postea cauit nō dixit aliqd de herede suo postea filia decessit 9stante matrimonio:nunqd eius heres d; 9ferre: certe sic:sicut ipsa si viua 9ferret.h.d.ista.l.videatis expositionē litere.[debuit]olim ab intestato hodie secus est.C.de colla. auf.ex testō.[recuperaret.]ipsa non dixit de heredibus suis in hoc fuit erratū.[non potuit]sicut etiā non pōt testator iuris formā immutare.j.de admi.tu.l.quidā decedēs.⁊ habetis hic si filia vult succedere patri tenet̃ 9ferre dotem:vt.C.de col. l.dotis.⁊ auf.ibi signata qd locum habet.

Si filiusfa. Si filiusfamil.3rit patre iubente vel sine iussu patris qd accepit vertitur in rez patris si cum alio succedit patri venit in iudicio.fa.hercis.inquantū erat obligatus pater quo iussu si filius est institutus cum alijs venit in iudicio fa.herci.vt dotem vxoris sue ⁊ nurus habeat precipuā ʒ si dedit dotem non filia non nurus:q: mortuo patre onera matrimonij sequunt̃ eū venit in iudicio vt ipse habeat apud se.sed si filius 3rit in peculio pars venit peculij ad patrem ⁊ istud venit in iudicio fam̄.her.h.d.iste.§.videatis expositionem litere.[percipere]idest tm̄ partem capere.[perciperet]vel conseruabunt eum indemnem.s.e.l.his consequenter.§.si filiusfa.[ipse].s.pater.[scribit]accedit.j.e.l.si maritus.⁊.j.de do.prele.l.j.§.per contrarium.

1 ☞ Diuisio patris inter filios habet vim vltime voluntatis non vim simplicis donationis.

Si pater inter filios. †Paterfa.habebat plures filios vna die vocauit omnes:⁊ dixit eis.senex sum si non diuiderē bona mea timeo q ratione diuisionis haberetis rixas:vnde volo diuidere ⁊ volo q tu filius habeas talem partem ⁊ de hac sis contentus:⁊ tu alius aliam partem talem:et dixit sum grauatus ere alieno tu primus filius solues quinquaginta tu alius totidē: nunquid videtur pater bona sua eis inter viuos conferre: non sed quid videtur fecisse supremā voluntatem in eos contulisse: quid erit certe quisq; eorum debebit esse contentus sua parte ⁊ quisq; soluere es alienum pro sua parte. si aliquis non vult soluere si non sunt res cōes agetur p̄scri.v. vt seruetur. h.d. [sine scriptura]sub.maxime vt dicit: sine scriptura q: non est de substantia diuisionis: ʒ fit ad memoriā.j.de pig.l.3hitur. [donationem].C.de inoffi.test.l.iij.[sint.]vnde pater in diuisione pactum apposuit.vnde parit p̄scrip.v.act. quare dicit in oēs res diuise.Item q: si non essent diuise posset agi fa.her.j. proxi.§.

Fami.her.iudicium. Iudicium fa.herc.semel posse intentari et si semel est intentatum amplius intentari non potuit nisi causa cognita.sed quid si semel est intentatum ⁊ alique res remanserunt indiuise iudicio fa.her.non agitur sed cōi di.h.d.[causa cognita.]quia isti coheredes essent minores vel aliqs eoru qui possint restitui.C.si aduer.rem iu.l.j.immo dicunt quidaz q.l.est expressa.j.eo.l.si.sed illa loquitur de diuisione facta extra iudicium non in iudicio.[potest]vt diuidant. vos habetis hic q iudicium fa.her.amplius q̄ semel agi non potest:vnde videtur contra.C.e.l.j.Ad cuius sol.dicetis in.l.contra.coheredes diuiserunt aliquas res extra iudicium de rebus que remanserunt indiuise agent iudicio fa.herci.vnde amplius q̄ semel agi non potest:vel cōi diuid.quod sepius agi pōt. Hic statim querit̃ que est ratio q fa.her.semel intentatuz amplius non potest intendi in iudicium cōi diui.sepius rō est in promptu fa.her.iudicium est vniuersale aptitudine ⁊ actu habile ad hoc.⁊ eius natura est vt amplius q̄ semel non intentetur communi diui.est singulare ⁊ pluries pōt intendi. Sed ad istā rationem instatur nonne peti.here.est vniuersale,s.de peti.here. l.j.⁊ tñ sepius ⁊ semel intentatur.s.de pet.here.l.regulariter.⁊ l.licet.rñ.fm Jo.⁊ Azo.peti.heredi.est vniuersalis aptitudine non actu.sed est vniuersale istud aptitudine ⁊ actu: vel magis accedamus vt dicamus fm Odo.peti.here.est vniuersalis ap. non actu.qualitas facti hoc exigit:si possides totam here.totā petā a te:si possides partem:partē petā.si tu possides vnā rem alius aliam contra quemlibet agam peti.here.fa.hercis.datur inter coheredes:vt.s.e.l.ij.inter coheredes istud debet agi qd tota hereditas diuidatur:ergo quod semel intētatur amplius non intenditur vt hic:quia quod diuisum est non potest diuidi si per errorez alique res indiuise non veniunt in fa.her.iudicio quare:quia quelibet res hereditaria non est hereditas:sed veniunt in cōi diui.iudicio.Sed denuo instatur ⁊ videtur q nō veniant in cōi diui.quia egi de tota hered.ergo de istis rebus perinde sicut vellem agere de his que diuise sunt: ita si de his que per errorem remanserunt indiuise:quia ob.ex.rei iud.si ex eadem causa agitur.j.de excep.rei iudca.l.cum queritur.at cuz egi famil.herciscū.de omnibus rebus si ago de istis ob.excep. rei iud.Ad istud rñ.in vniuersalibus act.⁊ generalibus si ago indistincte ⁊ non prosequor certam causam si obijciatur exce. rei iudic.replicatur:vt.C.de iudi.l.licet.⁊.j.de insti.l.habebat ita hic erit.vel dicatis ita vbi ago contra heredez ad quid ago famil.hercis.quia singule res non sunt hereditas diuidatur: si iudex pronunciat diuidendam hereditatē inter nos:⁊ aliā remanēt indiuise:d his nō ago fa.herci.quia singule res nō sunt hereditas:de eis quare ago cōi di.q: de eis non est actum.

Papinianus ait. Si testator instituit plures ⁊ vni iniūxit onus eris alieni nec ei prelegauit quicq̄:nunquid in iudicio fa.her.venit es alienuz:sic.vt soluat ille vsq; ad dodrantem sue portionis.h.d. iste.§.videte expositionem litere.[habeat].j.ad.l.fal.l.j.

Idem scribit ⁊ si filius. Filius vocatus est ad munus publicum patre consentiente:postea patri heres extitit:nunquid coheres tenetur de ere alieno:certe sic.sed si aliquis plures filios haberet ⁊ vnus ex eis creatus est magistrat⁹.⁊c.[venire.] accedit.s.e.l.his.§.filius.

Item papi.vt si maritus. Marit⁹ ab vxore recepit dotem decessit relictis pluribus heredibus maritus iussit vnum dotem soluere mulier agit contra omnem: nunquid coheres debet defendere alium aduersus vxo. sic ⁊ si legata sunt ab vtraq;.⁊c.[non debet.]immo debet remanere apud illum q iussus est onus subire.j.de leg.ij.l.cum ab vno.[partitus sit.] sed videtur q tota perueniat.j.e.l.lucius.ʒ certe ibi loquitur de pecunia hereditaria.

Cum heres. In.§.isto dicit̃:q iudex qui cognoscit de iudicio famil.herc.potest pluribus adiudicare eandem rem:si fuit pluribus perceptio legata vel certa pars vnicuiq; legata:vel si perueniant ad licitationez vel.

si fundus

ſi fundus eſt diuiſus certis regionibus. Item adiudicat pluribus eandem rem: vel vni vnam alij aliã poteſt imponere ſeruitutẽ. verum cum vni adiudicat rem ſuam alij non põt imponere ſerui. h. d. iſte. §. videatis expoſitionem litere. [non põt.] qꝛ debꝫ facere ſua adiudicatione non aũt poſſet facere vt vna res hereditaria alteri ſeruiat. ꝭ. cõi diui. l. vt fundum.

Item labeo.

Fami. her. §. iſte dicit ꝙ fa. herc. eſt mixtum in reꝫ ꝛ in perſonã. h. d. ſicut fin. reg. inſti. de inſti. de act. §. quendam.

Papinianus. Si aliqua res hꝛditaria eſt apud hoſtes. Mar. dicebat non poſſe venire in iudicio fa. her. ſed papi. reprehendit eum: ſꝫ ſi aliqua deſijt in rerum natura veniunt eius preſtationes. h. d. [conſentio.] dicit Vlpia.

Famil. her. Sicut iudicium fa. herc. directum inter heredes ita vtile inter bo. poſſ. ſed ſi qs deceſſit apud hoſtes ꝛ ſic habet heredes fictione. l. corñ. inter eius ſucceſſores habet locum hoc iudicium. [hereditas.] ex trebel. ſenatuſconſul. ꝛ ſcriptum heredem. ꝭ. eo. l. ſi ex aſſe. [ſucceſſores.] vniuerſales: quia hoc iudicium eſt vniuerſale. ſ. eo. l. ſi filia. §. fa. her.

Heredes eius.

Si miles. Miles habebat duplex patrimoniũ: vnũ inſtituit in bonis caſtrenſibus: alium in paganicis: nunqd inter iſtos eſt locus fa. herci. non. ſꝫ vbi habent coheredes corpa indiuiſa: qꝛ nihil habẽt cõe: ſicut ſi tota hereditas ꝯſiſtit in nominibus ceſſat fa. her. qꝛ noĩa ſunt diuiſa hꝫ locũ iudiciuꝫ ſiue ambo poſſideant ſiue vnus. h. d. [ſunt] qꝛ qd̃ eſt diuiſum non põt diuidi. C. e. l. ea que [necne] cũ ambo ſunt coheredes ꝛ alter non diffitetur alterum coheredem eſſe: al's ſecus. ſ. eo. l. j. ꝛ ibi dixi. ꝛ. ꝭ. e. l. ſi id quod.

De pluribus. Ego ꝛ tu habebamus plures hereditates cões ex diuerſis cauſis: nũquid de oĩbus põt intendi vnũ iudiciũ fa. herc. ſic. ſꝫ ſi inter me ꝛ te eſt hereditas cõis titiana: iter me ꝛ titiũ ſeiana poſſumus oẽs tres vnũ iudicium fa. her. intendere. h. d. [põt] cã abbreuiandarum litiũ. ſic in ſocietate. ꝭ. ꝑ ſocio. l. cum duobus. §. de pluribus. ſic poſſunt dici plures negatorie ꝛ accipi vnum iudicium. ſ. ſi vſuf. pet. l. vti frui.

Si teſtator rem communem. §. iſte conſueuit legi dupliciter vno modo ſm Jo. vt ponat vnum caſum ꝯtinentẽ in ſe plura: alio modo ſm Azo. vt. §. iſte tria contineat: poſſet etiã legi tercio modo vt dicat duo ſm qd̃ litera declarat aperte: ego lecturam Jo. ꝛ Azo. tangam in caſu: pater f. habebat cõem rem ſibi ꝛ titio: deceſſit ꝛ inſtituit ſibi heredem titiũ ꝛ ſeium: ꝛ partem rei cõis cuidam ſeio legauit vel forte nõ legauit extraneo: ſed cum inſtituit duos vni ex heredibus prelegauit. Modo queritur ſi alter coheredũ ante iudiciũ fam. her. intentatum rem alienauit: qño iſta res venit in iudicio fa. her. ꝛ rñ. ꝙ illa pars que fuit teſtatoris venit ſi non eſt alienata vel cõmodius diuidi poteſt venit diuidenda: al's ſi non põt diuidi venit adiudicanda. h. d. iſte. §. videte expoſitionem litere. [partem] vel totam partem partis: puta dimidiã dimidie. [legauit]. ſ. alicui ex heredibus ꝑlegauit: vel põt exponi alicui legauit. ſ. extraneo. [acceptum] vel ante motam controuerſiam. [partem]. ſ. totã: vel partem partis: qꝛ neceſſe eſt ꝙ remaneat aliqua pars vt veniat diuidenda. [tradi.] vel ex cã diuiſionis ſi poteſt cõmode diuidi: vel ex cã iudicationis: ſi cõmode diuidi non põt. facit inſti. de iudi. §. fi. C. cõi diui. l. j. ꝛ. ij. vel põt dici ſicut ſcripſit Azo ꝙ. §. iſte tria dicat. Primo ſi hꝫ rem cõem cum extraneo ꝛ inſtituit duos ꝛ partem partis legauit alicui extraneo veniet pars diuidenda vel adiudicanda. Scdõ dicit: qñ habebat rem cõem cum extraneo ꝛ inſtituit duos vni ex heredibus prelegauit partem partis: ſilr̃ illa pars que fuit teſtatoris venit in iudicio fa. her. Tertio dicit: ſi habebat rem communem ꝛ inſtituit duos partem ſuam nemini prelegauit: ſi alter coheredum alienauit partem ſuam reliqua pars venit in iudicio fa. her. diuidenda: non dicit fa. her. qꝛ mota controuerſia prohibita eſt alienatio voluntaria. ſ. e. l. alienationes. vel põt dici ſimpliciter ſicut dicit iſte. §. ꝙ duo dicta tm̃ cõtineat: vnuꝫ eſt cum teſtator habet rem cõem cuꝫ extraneo ꝛ partem partis ſue vel extraneo legauit vel alicui coheredum prelegauit reliqua pars venit in iudicio fa. her. in ſecundo dicto loquitur qñ partem nemini legauit: indubitanter eius pars remanet in iudicio famil. her. etiam ſi vnus heredum ante iudicium acceptũ partem ſue partis alienauit.

Pro emptore. Si ego ꝛ tu ſumus coheredes alicuius hereditatis: ſi aliquam rem ex heredi. poſſideo non vt heres: ſed qd̃ emi ab extraneo vel recepi per donationem iſta res non venit in iudicio fa. her. quia non vt coheres habeo eaꝫ ex ꝓprio. titu. h. d. iſte. §. videte expoſitionem litere. [negat] ꝛ bene: ponetis exemplũ ita in terminis vt dixi: qꝛ ſicut in peti. hered. veniunt petenda que fuerunt defuncti tpe mortis ꝛ ex bonis. ſ. de peti. hered. l. ꝛ non tm̃. ita in iudicio fa. her. ſ. eo. l. veniunt. iſta res non erat in bonis defuncti tpe mortis igit̃ in hoc iudicio non veniet: ſecus ſi defunctus poſſidet rem iſtã ꝑ emptore ꝛ ſic heredes non poſſident titu. ꝑ here. qꝛ nemo ꝓhibet̃ pluribus cauſis poſſidere: lꝫ non poſſit eſſe ſua eodẽ tpe ex plurimis cauſis. ꝭ. de acquirẽ. poſ. l. poſſideri. §. ex pluribus. qꝛ quod meum eſt ꝛc. ꝭ. de vſuca. l. ſeqtur. §. lana. ꝛ. ꝭ. de excep. rei. iudi. l. eandem. §. actio. ſic ergo qd̃ poſſidet alter coheredum ſuo proprio titulo pro emptore non venit in hoc iudicio. Q: dicet aliquis immo videtur ꝙ res deberet eximi ex iſto iudicio: certe aliquando res venit in iſto iudicio ꝛ eximitur ab eo: ecce ſi res eſt hereditaria: quidam tertius incipit vſucapere ante iudiciũ ceptuꝫ hic res venit in hoc iudicio ante vſuca. poſt lit. ꝯteſta. perfecit vſuc. res ſubducitur de hoc iudicio. ſ. e. l. vſuc. aliqñ nõ venit res in hoc iudicio: nec ſubducitur vt ſi alter coheres ſuo ꝓprio ti. poſſidet vt hic: aliqñ non venit res ab initio ex poſtfacto venit: ſumus coheredes tu poſſides totam here. ſi ꝓuoco te ad diuiſionem negas me heredem cogis me agere petitorio: obſtat illa exceptio ſperat̃ moueri peti. here. veruntamen ſi in petitio. here. vinco: poſtmodũ venit in hoc iudicio. ſ. ſi pars here. l. j. §. ꝓinde. ꝛ. ſ. e. l. j. in fin. ꝛ. l. ſi id quod. ꝭ. de exc. l. fundi. ꝛ. l. fundum.

Item ſcribit. In. §. iſto dicitur: per qd̃ ꝓbatur verum eſſe qd̃ in ſupiori. §. habuiſtis. ponamus ergo ego ꝛ tu eramus heredes titij: tu poſtea parteꝫ alicuius fundi quem totũ hereditarium dicebas cepiſti vendicare a ſempronio: ſempronius vicit te ꝑ ſniam: partẽ illius predij emi a ſempronio: nunqd res iſta venit in hoc iudicio nõ: qꝛ mea dimidia. non: qꝛ in eo nihil iuris videris hr̃e partis quaꝫ emi a ſempronio non hꝫ venire: qꝛ non vt coheres poſſideo eã: ſed ꝓprio ti. h. d. [ſcribit]. ſ. papi. ſ. ꝓxi. §. [fundi] hereditarij [petieris] vel peti. hered. l. reglr̃. ꝛ. l. lꝫ. vel petierit ſingulari iudicio rei vend. ſ. de peti. here. l. nec vllã. §. qd̃ ſi quis emere. [non veniet] ille fundus in toto vel ꝑ parte. [poſſidet̃] a me: qꝛ in dimidia ſum heres. [priorem] vocat priorem qui cognoſcit inter te ꝛ ſempronium. [veniet]. q. d. non video: immo videtur ꝙ veniat: qꝛ ſnĩa lata inter te ꝛ ſempronium non generat preiudiciũ inter me ꝛ te cũ iſta ſit regula: res iter alios acta ꝛc. C. res inter ali. acta. rñ. ꝛ põt dici pluribus modis dicã hic ſpeciale ꝙ ſnĩa lata inter te ꝛ ſemproniũ mihi ꝓſit: vt al's. ſ. de inoffi. teſt. l. pap̃. §. ſi ex cã. vel excep. rei iud. eſt excep. in rem. ꝭ. de excep. l. ex. nec tranſit ad ſingularẽ ſucceſſorẽ. ꝭ. de heredi. ven. l. emptoris. igit̃ tranſit in me. ꝭ. de excep. rei iudi. l. mater. §. iul'. ſi enim iſta ſnĩa non ꝓdeſt mihi etiã ſempronio non ꝓdeſſet: qꝛ ſi tu illam partem quã emi a ſempronio euinceres haberẽ regreſſum contra ſempronium qd̃ eſſe non dꝫ ꝙ ſnĩa abſolutoria nõ proſit ei. C. de vſuris rei iudi. l. ſcimus. hec eſt vera ſol. Alij dicunt ꝙ affui iudicio ꝛ partem meam defendi: vnde perinde eſt acſi fuiſſem. ar. ꝭ. de re iudi. l. ſepe. ſed certe illa non facit ad materiam iſtam: qꝛ hic non eſt vtrum fuerim in iudicio vel non.

An ea ſtipulatio. In. §. iſto tractatur de qbuſdam ſtipulationibus de quibus dubitatur an veniant in hoc iudicio: vbigratia: aliqs fuit ſtipulatus a vicino ſuo ſerui. vie ꝛ itineris: deceſſit ſtipulator me ꝛ te heredibus relictis: nunqd venit hec ſtipulatio: ꝛ videt̃ ꝙ ſit adiudicãda: ſed certe ſtipulatio ſerui. eſt indiuidua ſicut ſeruitus: igit̃ nõ venit ex. l. xij. tab. diuidẽda igit̃ q̃libꝫ põt agere inſolidũ: idẽ ecõtra ſi ꝓmiſero ſerui. ꝺceſſi relictis heredibꝰ obligatio nõ diuidit̃ inter coheredes: igit̃ quilibꝫ tenet̃ ad ſolidã ſerui. ſiue ſit ſeruitꝰ ꝯſtituta a fundo vicino ſiue fuit ꝯſtituta ei qui fundum non habet: ſed ſi alter heredum non preſtat quod preſtare debet: is cum quo agitur inſolidum condemnatur ꝛ conſequetur a coherede: immo debet cauere coheredi de indẽnitate preſtanda idem in illa ſtipu. ſi promiſit aliquis per ſe non fieri vel heredem ſuum quo minus liceat ire ꝛ agere: qꝛ ſi deceſſit relictis pluribus heredibus ſiue omnes iuerunt inſolidum committitur ſtipulatio ſiue vnus: idem eſt ſi promiſiſti dare pecuniam ſub certa pena ꝛ deceſſiſti relictis pluribus heredibus ſiue nullus ſoluit pecuniam ſiue vnus ſoluit parteꝫ ſuam committitur ſtipulatio penalis inſolidum. idem eſt etiã in pig. liberandis: ſi obligaſti ꝑ. c. ꝛ deceſſiſti pluribus heredibus relictis: ſi duo ſoluerunt tertius non pignus põt vendi: ſi

ergo alij coheredes solidū soluerunt possunt a te petere caue re de indēnitate prestanda ⁊ etiā consequi iudicio fa. her.h.d. [veniat] vel diuidenda vel rōne indēnitatis prestande [deces serit] relictis pluribus heredibus. [nō diuiditur.] caueatis qꝛ tota die dicimus noīa sunt diuisa ipso iure.C.e.l.ea que.igi tur non veniunt diuidenda sꝫ assignanda.ff.e.l.j.in fi. ⁊.l.pla ne.sed istud dꝫ intelligi de noībus proditis ad res corporales qꝛ illa nomina ipso iure diuiduntur pro portionibus heredi tarijs:sed illud non hꝫ locum ad ea que non recipiunt diuisio nem vt si stipulor a te seruitu.itineris:qꝛ omnes seruitu. sunt indiuidue excepto vsuf.j.ad.l.fal.l.j.§.si vsuf.vnde ista stipula tio non diuiditur inter coheredes.[oportet] vnde competit ad interesse.ff.si serui.ven.l.loci.ff.competit.[nō hꝫ] vt nasca tur obligatio personalis ex stipulatione vt hic:non tñ pōt esse seruitus nisi sit fundus cui debeat ⁊ a quo.ff.cōia pdio.l.j. qꝛ prediales seruitutes sunt reales.ff.de seruit.l.j. necesse est esse rem cui debeat ⁊ a qua debeat:sed si nō est fundus qui debeat tunc obligatio est personalis: sicut si pmittis mihi dare.xx.p vno pari caligarum.[consequitur] iudicio fa.herci. si non est intentatū:al's ex vi cautionis.j.de ver.ob.l.ij.in fi.[legauerit] qꝛ quisqꝫ heredum tenetur insolidū ad viam legatam:⁊ si vnus aliquid prestitit pertinet ad offi.iudi.vt faciat caueri de indē nitate prestanda in futurum.[sit].vt.j.de v̄b.ob.l.ij.§.vlti.⁊.l. seq.[sit] dari:v̄bigratia: pmisisti alicui.c.si.c.non dares,pmi sisti dare.l.nomine pene.[diuidatur] ipso iure.C.eo.l. ea que. [possit] loquutus est in obligatiōibus principalibus: modo loquitur in accessorijs.[potest] qꝛ liberatio pignoris est indi uidua.C.de dis.pig.l.q̄diu.no.hic in iudicio fa.hercis.non ve niunt obliga.diuidue diuidende.per.l.xij.tabu.quia ipso iure sunt diuise oblig.indiuidue non veniunt diuidende sed veniūt vt caueam de indemnitate prestanda:vel si est prestitum veniūt in iudicio fa.her.de indēnitate prestanda:vnde iste oblig.sunt indiuidue seruitu.vie itineris nec diuidūtur inter heredes sti pulatoris vel pmissoris vt hic.⁊.j.de verbo.obliga.l. stipulatio. Itē indiuidue sunt per te non fieri quominus ire agere pos sit.j.de verbo.obliga.l.eadem.§.cato. Item quedam obli. sunt indiuidue sicut est pignus liberari: ⁊ ista non diuiditur inter heredes promissoris.vt in fi.huius.§.⁊.j.de v̄b.oblig.l.in exe qutione.§.penul.⁊ iste obliga.de quibus dictum est seruitu tum per te non fieri luitionem sunt indiuidue:natura ⁊ libera tione.non est homo sub sole qui sciret demonstratiue ostende re diuisionem seruitu.sunt quedam indiuidue natura ⁊ non li beratione.sunt diuidue natura ⁊ liberatione.x.dari domū seia nam dari.si debet.x.natura admittet q possis soluere.v. ⁊ si ac cipio liberaris. Idem in fundo natura patit q dimidiam sol uas ⁊ mihi accipienti ex voluntate liberaris. quia particula ris solutio non liberat eum si velit soluere creditore inuito nisi aliud conuenisset vel in obligatione non liquida.j.de vsuris.l. lucius.§.tutor.vel non liberat a toto sed a parte soluta.quedā sunt diuidue natura non liberatione vt stipulationes penales quia promisisti dare.c.si non dares promisisti.l. nomine pene. si nihil das vel partem in penam committes vt hic.⁊.j.de v̄bo. obliga.l.stipulationum.in fi. Ex predictis colligetis intelle ctum interlinearis Vr.distinctio diuidui ⁊ indiuidui in facien do non in dando consistit:nam tunc dare est indiuiduum etiā si dare est diuiduum volente creditore. Item est indiuiduū vbi al's est diuiduum natura non liberatione si pena est adiecta da tioni sed bene consistit in faciendo:nam quedā facta sunt in diuidua. Item fieri vel non fieri quedam sunt diuidua: puta amplius non agi:puta plures seruos sisti in iudicio.j. de ver bo.obliga.l.eadem.§.cato.et dixi.ff.si quis cau.l.si seruus.§. si plurium.

1 ☞ Ea que non possunt pro parte expediri veniūt in iudicio diuisorio secus in his que possunt expediri pro parte.

1 **Si vnus.** †In.§.isto ponūtur alia exempla in qbus stip.est indiuidua ⁊ si vnus ex heredibus so lidum soluat recuperat a coheredibus:pone vnus heredū cō uenitur noxali iudicio condemnatus soluit solidam estimat. cum magis intererat recuperat a coheredibus. Item si vnus coheredum soluit solidum legatario misso in poss. causa rei sꝫ recuperat a coheredibus.h.d.[defenderit] insolidum nō pro parte potest.ff.de noxa.l.si communis.[expediri].ff. de petit. here.l.plane.⁊.l.vtiles.[mitteretur] vel vt missus exiret.[lo cus est] sed si pro parte sua possit expediri consequeretur act. nego.gest.non fa.her.accedit.j.tit.j.l.si quis.§.siue.C. de neg. gest.l.iij.⁊.ff.de neg.gest.l.si communes.

Non tantum. Si duo vel plures sunt coheredes alter eorum in hereditate dolum vel culpam commisit in hoc iudicio habetur ratio doli et culpe:vt qui dolum commisit condemnatur coheredi quatenus affecit eum ipsi incidunt in communionē ⁊ si consensu non habeant rem communem equum est vt prestent diligentiam qualem pre stat paterfamil.in rebus suis:idem est etiam si duobus est le gata isti incidunt in communionem ⁊ sine consensu: nam si al ter dolum commisit alteri tenebitur. hoc dicit iste.§. videatis expositionem litere.[in eum.] institu.de ob. ex quasi contrac. §.heres.[competit] in his que pro sua parte poterat explica ri.ff.pri.§.[sed res] accedit.j.pro socio.l.socio.

Si incerto. Si testator instituit duos vel plures vel alicui incertum hominem legauit si moritur legatarius pluribus heredibus relictis: ⁊ dum he redes velint vnum hominem eligere alij resistere: ideo perijt il la electio tenetur coheres resistere ei coheredi: idem est econ tra.hoc dicit iste.§.videatis expositionem litere.[fuerint] te netur reus hoc iudicio indemnitatem prestare. Or.§.videtur velle si legatur homo in genere quod electio fit legatarij nisi dictum esset quod esset heredis:vnde consueuit queri:est istud verum regulariter generaliter vt si legetur homo incertus ele ctio sit legatarij vel heredis:in hoc articulo triplex fuit opin. dixit Joan.ab initio est electio legatarij vt hic in princip.sicut in mora eligendi transfertur electio in heredem. argumen.ff. de seruitu.l. si cui.j. de solutio.l.j. Bulga. dixit quod electio debet esse heredis nisi testator aliud dixisset. institu. de leg.§. et generaliter.in articulo isto distinguit Joan.et Azo.⁊ bene. Cum testator legat aut incertum de incertis: aut incertum de certis:dicitur legare incertum de incertis: si legat tibi homi nem in genere in hoc casu si testator reliquit aliquos seruos debet esse electio legatarij: dumtamen mediocrem eligat.j. de lega.j.l.legato generaliter.si autem nullum seruum dimisit tūc debet esse electio heredis: ne si esset legatarij eligeret qui es set in finibus mundi.argumen.j.de vino ⁊ oleo lega.l.iij.⁊.iiij. si autem legat incertum de certis:verbigratia: habet centum seruos legat vnum: hoc casu refert aut apparet de quo sensit: verbigratia:habebat centum seruos: et inter eos erant tres quorum vnus vocabat stichus albus alter niger alter rubeus: et ipse dixit stichum do lego:hic sensit de certo quo casu debet esse electio heredis:si autem non sensit de aliquo certo videtur quod possit eligere legatarius.j.de legatis primo.l. qui duos et.l.si quis a filio.hec vera sunt in legato.in stipula. autem est electio promissoris.j.de verborum obligatio.l. stipulatio ista. §.in stipulatione. sicut pactum obscurum interpretatur cōtra opponentem.ff.de pact.l.veteribus.facit.j. de solutio.l. qui.x. §.si stichum.

Item culpe. Si plures sunt coheredes et vnus adi uit ante alios et passus est seruitu.he reditarias non vtendo amitti tenetur iudicio famil. hercisc. hoc dicit.[amitti].C.de seruitu.⁊ aqua.l.penulti.⁊.l.fin. nam vnus ex eis poterat solidam seruitu.vendicare.ff.si serui. ven. l.loci.§. competit.

Si filius. Filius defendebat partem vt defensor pa tris soluit vel viuo patre vel mortuo:nunqd partem eius quod soluit recuperabit a coheredibus sic.h.d.fa cit.C.de neg.gest.si filius.

Iudex. Iudex qui cognoscit in iudicio famil. hercisc. nil debet dimittere indiuisum: tunc cum adiu dicat debꝫ facere vt ille cui adiudicatur res stipuletur ab alio de euictio.[relinquere] si dimisit venit in communi diuidun do.ff.eo.l.si filia.§.familie.[de euic.] C.communia vtrius.iud. l.si fratres.

Si pecunia. Aliquis vni ex heredibus prelegauit x.non habebat pecuniam in bonis: nunquid coheres tenetur prestare: certe sic: eodem modo pro portione hereditaria si pecunia esset ita si non esset.h.d.nam p parte coheredis tenet prelegatum.j.de leg.j.l. qui filiabus.in fi.secus si legaretur pecunia que est in illa archa si nihil est nō debetur.j.de lega.j.l. plane.§.j.

Officio. Si testator instituit plures alicui legat rem aliquam si agitur iudicio familie herciscūde. pertinet ad offic.iudi.iubere quod res aliqua de heredi.ven datur ⁊ ex precio eius percepta pecunia soluatur ei cui legata est.hoc dicit iste.§.videte expositionem litere.nam pertinet ad offi.iudi. vt faciat voluntatem defuncti seruari.ff.eo.l.his con sequenter.in prin.⁊.C.e.l.j.⁊.ij.

1 ☞ Sententia non potest pro parte valere.

1 **In hoc iudicio.** †Si plures sunt co heredes eiusdē hr̄ditatꝫ ⁊ inuicem agunt famil.herc.iudex q cognoscit de isto iudicio omnium persona dꝫ facere condemnatiōes ⁊ absolutiōes

et absolutiones et adiudicationes non in aliquorum persona in aliquorum non: quia res iudicata non debet pro parte valere pro parte nõ valere. h. d. [et absolutiones] diuisiones ꝛ adiudicationes. [facit] non in aliquorum persona in aliquoruꝫ sic. [non valere] nam debet dicere iudex sententiam vt a tota discedatur controuersia. ff. de arbi. l. dicere. in prin. et ibi dixi. et potest no. exemplum quatuor sunt coheredes agunt. fa. her. si assignat huic rem pro diuiso debet condemnare alios vt permittant ipsum pro diuiso habere et ipsum absoluere in hoc vt alij non prohibeant vti re ista. Iteꝫ si diuisit regionibus vel si adiudicat forte tantum debet contra eum cui adiudicat in estimationem alijs condemnari. insti. de offic. iu. in fi. et. ff. eodem l. labeo. §. familie. Sed instatur et videtur ꝙ pauciores ex pluribus possit accipi iudicium ergo in omnium persona condẽnatio facienda non est: vnde contra. ff. eod. l. ij. §. dubitandum: Respon. in omnium inter quos est acceptum iudicium: quia de qua re ꝛc. ff. de iud. l. de qua re. ¶ Sed denuo instatur si plures sunt coheredes in aliquorum personã fecit condemnationem in aliquorum personam non quomodo tenuit cum alij nõ erant presentes. et de vnoquoqꝫ ꝛc. ff. de re iudi. l. de vno. potest dici ꝙ erant presentes tamen condemnatio fuit omissa in eoꝝ persona. vel fuerunt absentes per contumaciã: vel illud est verum in singularibus iudicijs et simplicibus: sed in duplicibus dicendum est ꝙ propter naturam eorum bene tenet pronũciatio inter presentes. Sed instatur dici ꝙ res iudicata non potest pro parte valere pro parte non: videtur contra. ff. de mino. l. etiam. §. j. Respon. non potest pro parte valere pro parte nõ super eo. ca. vt hic: sed super separatis capitulis sic. vt in. l. contra. et. C. de transac. l. si ex falsis. nam dicam tot esse sententias quot sunt capitula. arg. ff. de verbo. obli. l. scire. et. l. quod dicitur. licet in aliquo sit differentia inter sententiam et stipulationem: quia sententia certa ideꝫ non potest pro parte valere pro parte non. stipulatio sic. ff. de ver. ob. l. si mihi. et titio. Sed denuo. ff. e. l. quedam. sed certe ibi super aliquo capitulo valet. super aliquo ipso iure non super diuisione liberorum.

Rem pignori. Testator rem suam tibi pignori obligauit decessit relictis pluribus heredibus rem tibi obligatã alicui heredum prelegauit: quid faciet iudex in hoc iudicio iubebit lui de communi pecunia et illi prestari cui est legata. hoc dicit. [iudicis] cognoscentis in iudicio familie herciscunde accedit. ff. eodem. l. heredes. §. vlti.

1 ☞ Fundus in quo est locus religiosus venit in diuisione loco religioso excepto.

1 **Fundus mihi communis.** † Si aliquis fundum ex causa hereditaria mihi et puelle mee coheredi erat communis: et ego et ipsa debebamus religionẽ fundo tutores volebant distrahere partem puelle ego volebam emere: quia non poteram sed partem meam retinere: modo queritur quod sit officiuꝫ iudicis si prouoco eam ad diuisionem: et respon. ꝙ eius officium est vt diuidat res hereditarias que possunt diuidi: sed de isto fundo nihil dixit: accipietur iudex qui diuidet omnes partes fundi in quibus non est sepulchrum non extendet manus suas ad partes suas in quibus est sepulchrum: quia cum sunt diuini iuris nõ possunt venire in iudicio diuisorio. hoc dicit. [religionis] id est sepulchrum quod habebam in fundo: [competere] scilicet iudicium familie herciscunde non est semel intentatum tamen iudex non diuidet loca religiosa huius fundi: sed si esset intentatum iudex faciet diuisionem in iudicio communi diui. Et no. ista vera esse cum prouocaui pupillam. C. de pre. mi. nõ alienan. l. inter omnes. Item no. veniunt loca religiosa in hoc iudicio. ff. de rei ven. l. in rem. §. j.

Si seruus. Plures erant heredes vnus seruum pignoratum liberauit: nunquid iudex condemnabit ceteros ad indemnitatem prestandam sic. licet iste seruus iam decesserit. hoc dicit. [creditori] quod facere debuit. ff. codeꝫ. l. heredes. §. an ea. in fi. odof.

1 ☞ Ea que non sunt diuisa in vita veniunt diuidenda post mortem.

1 **Cumpater.** † Si pater inter viuos inter filios aliqua diuisit quedam reliquit indiuisa transeunt in filios pro portionibus hereditarijs vt quas partes dedit cuilibet filioruꝫ habeant nũc nisi cetera que nõ diuisit invnũ generaliter nõ cõtulit. h. d. ista. l. videte expositionẽ lr̃e. [non sequunt.] hoc est verũ si diuisit inter eos ꝛ instituit eos disparit. sec⁹ si instituisset eos viriliter: qꝛ illa applicanť viriliter. C. e. l. si cogitatiõe.

1 ☞ Quod vni ex heredibus obuenit ex diuisione si est obligatus pro omnibus est tuendus.

1 **Si pater.** † Paterfamil. filios sibi instituit postea certos fundos cuilibet prelegauit: agunt coheredes iudicio fami. herc. quod erit officium iudicis vt quisqꝫ habeat suum fundũ prelegatum precipuum: veruntamen si aliquis fundus prelegatus erat obligatus indubitanter heredes debent luere vt prestẽt illi cui prelegatus est. h. d. accedit. ff. e. l. officio iudicis.

1 ☞ Estimatio que sit tempore diuisionis nõ facit emptionẽ.

1 **Seruos.** † Iudex q̃ cognoscit de iudicio fa. her. seruos hereditarios estimauit causa adiudicandi eos: si post istam estimationem aliqui mortui sunt omnib⁹ videtur perijsse: quia ista estimatio nõ fuit facta causa emptionis: vnde si forte serui alicuius erant legati et pereunt ante moram legatario videntur perijsse. hoc dicit. [perijsse.] si heres non erat in mora prestandi. vt. ff. de leg. j. l. apud iul. §. ipsius.

1 ☞ Donatio consistit inter patrem et filium ex causa dotis.

1 **Pomponius.** † Pompon. pro filia sua quedam predia dedit in dotem conuenit dare et redditus assignare illorum prediorũ genero suo: postea pater omnes filios instituit nunquid ista filia debet habere precipua ista predia: et respon. cum pater dedit in dotem videtur filiam voluisse habere et tenuisse: vnde si al's erat capax habebit precipue ista predia. hoc dicit. [naturaliter.] non tamen filia erat domina sed maritus. C. de iure do. l. doce.

1 ☞ Hec exceptio tibi non competit ius agendi non potest opponi post sententiam nec redditur iudicium nullum et solutum autoritate sententie non repetitur vt indebitum. h. d.

1 **Cum putarem.** † Ego et titius eramus coheredes vel ego solus putabam te coheredem meum cum non esses conuenite iudicio fam. her. vel tu me iudex diuisit here. regionibus inter me et te: vel aliquas res adiudicauit: apparet postea q̃d tu non es coheres: nunquid dimidiam quam tibi tradidi possuꝫ condicere non: solui enim per sententiam indebitum et sententia inhibet repetitionem: hec vera sunt siue alius erat mihi coheres vel non: tamen diuisio facta est in iudicio: sed si diuisi extra iudicium tecum per errorem quod solui possum condicere. hoc dicit. [condictio] indebiti [vendicatio] ad id quod soluit indebite. [ꝙ] pro quia. [acceptum] quia inter coheredes est iudicium familie herciscunde de iure. ff. eodem lege tertia. [q̃uis.] inter non coheredes non est de iure: sed de facto in altero quod alter ab altero non potest petere. [res] extra iudicium verus heres cum putatiuo. Circa. l. istam ita no. si ego heres cum putatiuo diuido extra iudicium non preiudicat mihi. sic soluitur contra. C. de iuris et facti ignorantia. lege si diuisionem. si tradidi dimidiam extra iudicium per errorem vnam dimidiam illius dimidie quam putabam meam repetam condic. indebi. sed aliam quam putabam suam quia errabam non transtuli dominium: vendicabo vt in fine huius legis si autem diuisi cum eo in iudicium siue sum sol⁹ heres siue cum alio nõ possum condicere: quia solui indebitum per sententiam. infra manda. lege si fideiussor. §. in omnibus. C. de condictione indebiti. lege prima sed potero repetere condictione sine causa: vel non repetam condictione sine causa nisi ex noua causa. vt in lege si fullo. vel nisi heres putatiuus meruit sententiam per falsas allegationes restituar ex illa clausula si qua ꝛc. ff. de iudi. lege cum pretor. §. marcellus.

1 ☞ Verba enunciatiua propter aliud emissa vim irreuocabilis confessionis non habent.

1 **Cum famil. ꝛc.** † Si conuenio te familie herciscunde non eoipso fateor te coheredem esse. hoc dicit. [coheredem] si ad contesta. non perueniatur: vel ante sententiam velit reuocare errorem suũ post non posset. ff. l. proxi. et. C. de iur. et fac. igno. l. error facti.

a **Si pignori[a] res data sit ꝛc.** Ista lex cõsueuit difficilis reputari tamen non est multum difficilis: et si intelligatis casum: cetera alia intelligetis. et ista lex videtur ponere tres casus principales: et postea quartum dictum videtur annectere et differt a superiori: quia ibi loquitur testator rem suã pignorauit et vni ex heredibus prelegauit. In. l. ista tractatur quando res aliena fuit pignorata testatori et decessit pluribus heredibus relictis qualiter ista res veniat in iudicio fam. her. diuidenda vel adiudicãda: primus casus est talis: titi⁹ obligauit aliquã rem

a ¶ Si pignori. Vide bart. q̃ ponit casuꝫ p particulas.

seio seius decessit relictis duobus heredibus: isti heredes in-
uicem agunt fami. hercis. Modo queritur vtrum ista res ve-
niat in iudicio fami. hercis. et si venit vtrum diuidenda an ad-
iudicanda. Ad quod iuriscon. respon. quod habet venire in iu
dicio fa. her. adiudicanda vni ex heredibus et ille condemna-
bitur coheredi non in exti. rei: sed pro parte eius quod debe-
batur defuncto. Sed nunq̇d debebit ille cui pars pecunie pre
statur coheredi cauere de indemnitate prestanda aduersus ti-
tium debitorem: certe non: quod est illa ratione quod ei heres
adiudicatur dat coheredi perinde habendum est ac si quilibet
extraneus qui possidet pignus conueniretur seruiana vel hy-
po. si offert esti. repelleret eum doli excep. et si dominus vellet
rem vendicare repelleretur vendicatione nisi quod obtulisset
dominus refunderet: ita in casu nostro: si titius vellet petere pi
gnus repelletur doli excep. nisi satisfaciat de toto debito. Se-
cundus casus retento primo themate vult iste heres cui pigñ.
adiudicatum est reddete totum pignus debitori titio ille non
vult totum accipere sed partem suam: nunquid ei coheredi of
ferre licebat: certe sic. Tertius casus est: non idem esse si seius
creditor partem pignoris ab altero emisset vel vnus coheres
ab altero emisset tunc totam rez titio reddere non possit. Sed
queritur que est ratio: quare si vni est adiudicata: aliud si vnꝰ
emit ab altero: ratio est illa: quia adiudicatio est necessaria em
ptio voluntaria: vnde vbi adiudicatur potest dici: accipe totũ
pignus nisi obijceretur ei ꝙ animose licitus est: quia huiꝰ rei
habetur ratio: sed vbi non animose licitus est perinde haben-
dum est ac si per procur. emisset: vnde quando vni est adiudica
ta habet actionem contra alium: ita hoc casu. h. d. ista. l. videte
expositionem litere. [data] id est tradita: quia pignus ꝛc. C.
de pig. acti. l. pignus. sic sumitur data id est tradita. C. de iure
do. l. j. ꝛc. nam dare est accipiẽtis facere. insti. de act. §. sic itaqꝫ.
[venire] adiudicanda non diuidenda [damnandus.] nõ pro
estimatione pig. sed debiti. j. communi di. l. communi di. [nec
cauere] iste ver. legitur duobus modis. nec canere debet scili-
cet coheres cui adiudicata est coheredi cui dederit partem pe
cunie: vel legitur secundo modo nec cauere debet scilicet cohe
res qui accepit pecuniam coheredi cui adiudicata est. [seruia
na] vel hypo. inst. de act. §. item seruiana. [excep.] doli que est
generalis. j. de do. exc. l. ij. §. generaliter. et. l. qui vtiqꝫ. Or iste
est primus casus huius. l. et istud vult dicere vt dixi in casu: et
hic repetas vt explicemus eum statim: nam coheres non cauit
de euictione. vt. C. de euic. pig. l. j. et. ij. Item nec cauet de indẽ-
nitate prestanda duplici ratione quia soluit titio: qr gessit ne-
gocium suum ipso gestu: vnde pro illa parte non potes me cõ
uenire: quia cui damus act. ꝛc. j. de superfic. l. j. in fi. Item alia
ratione coheres iste non tenetur cauere sicut videmus in rea-
libus actionibus ita debemꝰ dicere hic: iste heres nec cauebit
de euic. nec de indemnitate prestãda. de euict. non: quare: quia
si quis conuenitur rei ven. et affert estimationem litis ille cui
offertur non tenetur de euic. s̃. de rei vendi. l. ex diuerso. §. peti
tor. Item iste coheres qui superauit eum in licitatione nõ po-
test petere euic. de indẽnitate. Item alia ratione: quia si extra-
neus conuenitur seruiana si offert lit. exti. repellit eũ. j. qui po.
in pig. ha. l. creditor. §. sciendum. si dominus velit remvendica
re ab eo qui litis exti. obtulit repellitur doli except. nisi refun-
dat litis exti. j. de distrac. pigno. l. j. ita erat hic nisi soluas par
tem meam debiti et id quod dedi coheredi: quia in eo quod ei
dedi te liberaui: iste est primus casus: venio ad secundum con-
tra. quoqꝫ ꝛc. Or iste ver. exponitur contra id est ecõuerso. s̃.
dictũ est quando debitor volebat aduocare a coherede cui ad-
iudicata est totam rem sed volebat soluere totam suam partez
non pro eo quod coheredi dederat. hic econtra. quando cohe-
res dicit accipe totam rem: et solue debitum debitor vult red-
dere suam partem non licet debitori dicere. [est.] vt reddat to
tum si soluat tota quantitas. [non idem.] incipit tertius ca-
sus. Or signori statim circa secundum casum instatur quomo
do secundus casus debet intelligi: dicunt quidam sic. si a titio
seio res fuit obligata pro. c. et postmodum fuit adiudicata vni
ex heredibus seij: iste heres conueniebat vltro debitorem acci
pe totum pignus et solue debitum: dicebat debitor nolo offer-
re nisi tuam partez non est audiendus debitor: sed hec lectura
non est bona: quia certi condictio personalis competebat ti-
tio in. c. si decessit igitur est diuisa personalis obligatio inter
coheredes igitur competit huic pro dimidia igitur nõ potest
petere totum debituz: vnde fatuus esset iste si offerret totũ de-
bitum. Dicet aliquis ꝙ iste heres non agebat personali acti.
ad debitum: sed contraria pig. act. pro impensis factis hoc es-
set planum. j. de pig. l. si necessarias. sed de hoc non agitur in. l.
ista. quid ergo dicemus: certe dicemus sic. heres cui fuit adiu-
dicata in estim̃. coheredi fuit cõdemnatus: igitur emit ipse ser

uianam pro dimidia a coherede: pur seio competebat insoli-
dum seruiana: quia litis exti. ꝛc. j. pro emp. l. ij. et. l. litis. vnde si
ille cui adiudicatum est pignus caderet a possessione et titius
nactus est pos. posset eum conuenire hypo. et dicere obligataz
habeo rem pro. c. si ille diceret nolo soluere tua. l. ille dicet volo
habere tota. c. quia satisfaciendo coheredi emi ab eo seruianã
pro sua parte. si dicis hoc est contra literam totum reddere: nã
verbum reddendi. j. de verbo. sig. l. verbum. licet debitor nõ sit
audiendus. Sed hic instatur: nunquid eoipso quod coheredi
soluit dimidiam: nunquid ipsius personalem act. soluere tene
tur: videtur quod sic. nedum hypo. pro parte ipsius: immo per
sonalem acti. et videtur emptor nominis esse: sic vtilem habe-
bat sine cessione. C. de here. vendi. l. ij. et hoc videtur probari ta
li ratione: quia dicit aliquem obnoxium videtur deducere per
sonalem act. et hypo. C. de an. excep. l. fi. quod si verum est dice
mus quod iste non agebat ad totum personali act. ex persona
sua sed vnam dimidiam ex persona sua: aliam ex persona cohe
redis ex iure sibi concesso: sed cõtra. videtur quod q̇ emit per-
sonalem non hypo. C. de acti. et obli. l. si a creditore. et. l. si inso
lutum. sed qui emit hypo. videtur emere personalem non inue
nimus quod videtur procedere ex illo fonte: quia hypo. est cõ
cessio personalis: vnde accessorium sequitur principale. C. de
vsuris. l. eos qui. sed satis videtur equum sicut emit persona-
lem accedit hypo. ita econtra: quasi modica esset vtilitas si re-
manet apud alium coheredem cum non possit petere nisi sol-
uat solidum debitum. Item videtur agi inter eos. Item quod
impendit in pignus videtur assequi a debitore. C. de pigno. l.
in summa. [non idem] incipit tertius casus iste versiculus le
gitur pluribus modis: et vno modo sic secundum quosdã. res
fuit pignorata duobus: vnus emit partem a concreditore: iste
bene potest petere suam partem personali acti. sed non potest
petere concreditoris. sed hec lectura non est bona: sicut in su-
periori dixi potest petere partem suo nomine partem ex per-
sona coheredis: ita dicam. s̃. eodem. l. quid tamen. Alij volunt
dicere quod dicit iste versi. dicit incidenter quasi dicat que di-
cta sunt in primo et secundo casu est veruz subuenitur ei quod
adiudicatio est necessaria non idem dicetur si sponte emeret:
verius est vt dicamus vt ver. iste intelligatur sic: ponamus res
fuit obligata a titio seio: seius decessit relictis duobus here-
dibus vnus coheredum emit partem coheredis hic non idem
dici potest: quare etiã audite in primo et secundo casu fuit ad-
iudicata: sed ipse fuit condemnatus coheredi per modum lici-
tationis non in esti. pig. sed pro parte debiti: quia iudex adiu
dicabit vni plus offerenti: hic ille cui adiudicatur non in. l. cõ
demnatur coheredi sed in. lx. ex vi licitationis: vnde siue refe-
ramus ad primum casum si titius velit vẽdicare repellitur do
li ex. nisi soluat quicquid soluit coheredi: quia ex necessitate fe
cit hoc: sed in isto tertio casu si vnus heredum emit partem co
heredis sui non excludetur a titio nisi pro parte sua: vnde si ve
lit totum debituz reddere non assequetur nisi quod erat in cre
dito et quod dare debuit cum aliud in primo casu quam in se-
cundo: quia adiudicatio est necessaria emptio est voluntaria:
nunquid adiudicaretur huic nisi in licitatione vinceret. s̃. de
ali. iu. mu. ca. l. vlt. in fi. et melioris conditionis est qui facit ex
necessitate ꝙ̃ ex voluntate. C. de arb. tu. l. quicquid. C. manda-
ti. l. a procu. gestor de leuissima. s̃. de neg. gest. l. si pu. §. iij. et. §.
videamus. inde est ꝛc. j. quando ex facto tu. l. post mortem. sed
procu. etiam deposito officio conuenitur. s̃. de procu. l. procur.
qui pro euic. [nisi.] incipit quartum dictũ: et est oppositio ad
rationem hic positam. Or dicet aliquis vestrum si iste animo
se licitus fuit: nonne est quod sibi imputetur: ponamus in sor
te erant. c. in vsuris. x. debebat offerre. c. et ipse obtulit. c. et. xx.
vnde huiusmodi rei id est licitationis habebitur ratio: sed vbi
non animose licitus est dubitat titius esset soluendo vel non:
bene assequetur dimidiam eius quod dedit coheredi pro lici-
tatione. [sed huius rei.] hec litera exponitur duobus modis:
vno modo huius rei ꝛc. scilicet ꝙ animose licitꝰ est: vel potest
legi vt istud sed huius rei ꝛc. referatis ad eum casum dixi vbi
facta est adiudicatio quod sequitur pro licit̃. dedit: sed si emit
non: sed huius quod emitur extra iudicium ratio habebitur ꝛ
quomodo audite si vnus heredum emit partez coheredis. pro
lx. quia nolebat vendere ex pacto vel ex lege suaz partẽ: ꝛ emit
gerens negocium titij: hoc casu licet non interest videt̃ ad eiꝰ
vtilitatẽ fecisse: vnde sicut debitor emisset procurationẽ tene-
tur procuratori. j. man. l. diligenter. ita hoc casu coheredi tene
bitur titius necessitatem et vtilitatem debitoris: quia ille erat
venditurus partem suam ex pacto vel ex lege act. neg. ge. quia
gessit negocium quod erat suum ipso gestu: vnde cogitur ꝑ ra
to haberi. s̃. de ne. ge. l. pomp. et etiam emptor nõis haberet vti
lem act. C. de act. et ob. l. si a creditore. et. l. si in solutum.

Ucius et titia ꝛc. Lucius et titia erant frater ꝛ soror emancipati a patre: et pater eis aliqua predia donauerat: isti adulti acceperũt procuratores: isti procuratores pro redditibus eorum pecuniam perceperunt et ministrabant singulis secundum quod expediat: postea isti diuiserunt de facto non de iure: ista predia patre viuente vel etiam eo mortuo: venit titia et incepit mouere questionem fratri lucio et dicit: tu habuisti pecuniaꝫ plus quam ego: dicebat lucius annuatim percipiebantur. c. curatores administrabant. xxv. tibi singulis annis. v. bene plus habui: sed non habui nisi meam partem. Queritur quid iur. Respond. iurisconsul. ex quo titius non habuit vltra suam partem non tenetur titie in aliqua. hoc dicit. [patrimonium] et suum paternũ mortuo patre. [diuiserunt] de facto non de iure cum essent minores: vel ita postea id est facti maiores. [et est patrimoniũ.] vel suum tantum vel suum et paternum. [diuiserunt] de iure cum essent facti maiores [pro hereditaria] cuiusdam alterius cui successerunt vel pro hereditaria paterna cui successerunt. [dimidiam] ex ista. l. volunt quidam colligere arg. quod duo minores possunt paternam diuidere substantiam quantuꝫ ad fructuum perceptionem. sed. ll. aperte dicunt contra. minor nõ potest prouocare: ergo nec ad proprietatem nec ad fructus qꝛ a quo negatur genus et eius quelibet species. C. de transacti. l. si causa. ff. de transactio. l. ij. similiter si non potest minor prouocare ergo nec quantum ad proprietatem vel perceptionem fructuum. C. de predijs mi. non alieñ. l. inter omnes. Or dicet aliquis vestrum si de istis predijs percipiebantur. c. et curatores ministrauerunt lucio. xxv. titie. xv. non est titie aduersus lucium actio: secus si percepit vltra suam partem. supra eodem. lege labeo. §. primo. et infra eo. l. inter coheredes. §. fructus.

I ☞ Expẽsas repetit pro rata qui obtinuit in causa cõmuni.

I
X parte ꝛc. † Plures erant heredes ex parte instituti omnibꝰ de aliqua re mouebatur questio alter coheredum suscepit defensionem suam et coheredem et obtinuit coheredes volunt assequi partem rei. ipse dicit: refundatis sumptus quos feci pro parte: certe erit audiendus. hoc dicit. [detetis sub. maxime: idem si de dimidia. [agere.] vel nego. gest. vel familie herciscunde. ff. eodem. l. heredes. §. si vnus. ꝭ. titu. j. l. si quis putans. §. fina. et quare dicit obtinuit: quia vbi obtinuit partem recuperat sed vbi succubuit non. C. mand. l. etiaꝫ. et. j. iu. sol. l. non tamen. §. in hac ꝛc.

I ☞ Quo ad collationem testatꝰ videtur decedere qui in codicillis de omnibus bonis disponit.

I **Intestato moriens.** † Paterfamilias habebat filium et filiam pro filia dotem dedit: volens decedere intestatus bona diuisit et maiorem partem assignauit filio quam filie: nunquid si filia vult succedere dotem suam debet conferre: certe non. si nihil dimisit indiuisum. h. d. [cessare] nam dum plus assignauit filie videtur fecisse ratione eius qd̃ plus dedit filio: alš secus. ff. e. l. si filia. et. C. de coll. auč. ex testamento.

Seruo. Paterfamilias in testamento seruo suo reliquit libertatem cum esset. xxx. annis. interim voluit sibi alimentorum nomine quedam dari decessit seruus antequam esset. xxx. annis. vtrum legatum erit vtile vel inutile: et si aliquid est solutum possit repeti. respondetur quod siquid est solutum non repetitur: licet ille decesserit antequam esset. xxxꝰ. anno. hoc dicit iste. §. videte expositionem litere. [fuisse] sed si pura essent relicta. secus. ꝭ. de alim. et ciba. le. l. j. [non posse.] quia alimentariorum causa est fauorabilis. C. de neg. gest. l. alimenta.

I ☞ Debita contracta per vnum ex fratribus communẽ hereditatem possidentibus non veniunt de communi soluenda.

I **Filius.** † Pater decessit relictis duobus filijs: vnus filiorum cũ re publica debita contraxit nunquid ista debita poterit reputare alteri filio non. hoc dicit iste. §. videatis expositionem litere. [post mortem.] secus si eo viuo. supra eodem lege si filia. §. neratius. [essent.] quia si essent tunc omnia commoda incommoda debent partiri. infra pro soc. l. omnes.

I ☞ Accessorium perimitur perempto principali facto testatoris.

I **Duos filios.** † Paterfamilias duos filios scripsit heredes et vnicuiqꝫ filiorum certos seruos prelegauit: inter quos erat vnus stephanus cũ peculio viuo testatore: ille fuit manumissus: nunquid peculium stephani pertinebit ad vtrunqꝫ filium: certe sic. hoc dicit. quia cum fuit manumissus inter viuos intelligitur ei ademptum peculium. C. de eo qui me. liber. l. vna. vnde legatum ipsius est reuocatum per cõsequens: et peculiũ. infra de fun. instru. l. si cui.

Pater. Paterfamil. diuisit bona sua inter filios. postmodum aliam diuisionem confirmauit: et dixit quod vnusquisqꝫ solueret es alienum pro partibus assignatis: postmodum idem filius post mortem patris possedit illa predia liberauit ea et soluit vsuras: nunquid iste filius in iudicio familie herciscunde pro parte a coheredibus poterit recuperare: certe non. hoc dicit. [diuisit] quod licuit ei. supra eodem. l. si filia. §. familie. [prestandum] quia non erat es alienũ patris sed filij.

8 **Ex asse ꝛc.** Fuisti heres institutus et rogatus mihi restituere partem hereditatis restituisti pro indiuiso: nunquid inter me et te habebit locum familie herciscunde iudiciuꝫ vtile: Respondeo quod sic. hoc dicit. [agetur] si restituit partem mihi indiuisam directa habet locum inter veros coheredes. supra eodem lege secunda. at hic licet vnus sit heres fideicommis. habetur loco heredis: vel directum dabitur heredi: fideicommissario vtile: et est idem in substantia: licet diuersum in qualitate. ff. eo. l. ij.

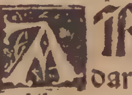
I ☞ Causa nullitatis pertinet ad iudicẽ appellationis qui potest sententiam pro parte confirmare et pro parte nullam pronunciare.

I
Uedam mulier ꝛc. † Paterfamilias instituit sibi plures heredes quosdam masculos vnam mulierem libertis suis quedam alimenta reliquit: mulier cum heredibus cepit agere iudicio familie herciscunde et diuiserunt hoc modo: quia iudex pronunciauit nedum corpora hereditaria diuiderentur: immo mulier appellauit quod nõ poterat venire diuisio libertorum: Respondebatur tamẽ cum alimenta fuissent prestita multis annis illis libertis secundũ diuisionem factam a iudice appellationi renunciatum: queritur quid iuris erit: respond. iurisconsul. quia non tenuit diuisio libertorum licet pluribus annis fuissent prestita alimenta secundum diuisionem factam a iudice. hoc dicit. [nulla] ipso iure: vnde cum liberti sint homines liberi non veniunt diuidendi: vnde est in argu. si aliqui sint capti et dati sunt instructi poterit postulare quod fiat diuisio inter eos: non vt hic. et ꝭ. de iure patro. l. iij. Item no. res iudicata non potest pro parte valere: pro parte non super. e. c. vt supra eodem lege in hoc. si super vno sic: super alio non: vt hic. Item not. quod appellatur a sententia que ipso iure est nulla non confirmatur. ꝭ. de appel. l. si expressim. in casu est speciale. ꝭ. rem ratam haberi. l. cum minor. §. quod procurator.

I ☞ Debitum ab vno ex heredibus potest prelegari.

I **Ita ꝛc.** † Si testator instituit plures et vni prelegat quod debebat testatori valet: nam si testator habet debitorem et instituat heredes et ipse legat nomẽ sui debitoris alicui heredes teneantur illi pro parte sua cedere act. h. d.

I ☞ Heredum licet maior pars dissentiat vnus solus ad diuisionem prouocat.

I
Rbitrum ꝛc. † Si sunt plures coheredes omnes possunt iudicez dare in iudicio fa. her. et vnus inuitis omnibus coheredibus et presentibus. hoc dicit. [vel] pro saltim. [palã est] ff. de iudi. l. in istis tri. [posse.] nam non est dubitandum ꝛc. vt ff. eo. l. ij. §. dubitandum.

I ☞ In iudicio communi diuidundo requirũtur magis exacte probationes dominij vel quasi ꝙ in iudicio fa. her.

I
Nter coheredes ꝛc. † In princi. istius. l. dicit: si ego et tu habemus quasdam res communes sed non ex causa hereditaria et habemus here. communem de rebus communibus agemus communi di. de rebus cõmunibus ex causa here. agemus fa. her. h. d. [sint] ex alia causa ꝙ ex hereditaria: quia sunt ei legate. bene scio ꝙ dñs Jo. et azo aliter exponunt [sint] ratione proprietatis: non tñ commodare apud defunctum. [de ceteris] omnibus ex causa hereditaria exponit azo. [de ceteris] scilicet ex hereditate: sꝫ quia sunt commodate apud defunctum: iste est verꝰ intellectus quẽ dixi in casu. facit. ff. e. l. ij. dominus aꝫ. exponit sic: si sumus coheredes in hereditate titiana in qua erant res commodate de rebus here. possumus agere. fa. her. et communi di. ff. de petit. here. l. non tantum. de rebus proprijs ageremus cõi diui. non de commodatis: licet veniant in fa. her. non in commune diui.

Si fami. her. Si coheredes agunt inuicem in famil. her. pro tota here. et iudex fecit

adiudicationes vel diuisiones: pretor tuetur eas per except. si possident hi quib9 sunt adiudicate: vel per act. si desierint possidere. h.d. [excep.] si possident si velis euincere a me rez adiudicatam repellerem te ex. rei iu. [act] caderem a pos. et tu possideres. accedit. j. de acqui. re. do. l. qui statuas.

Si coheredes. Tres erant coheredes duo absentes rem communem vendiderunt et in ea dolum commiserunt: nunquid isti tenebuntur tertio fa. her. vel peti. here. respond. ꝙ tenebuntur. h.d. [perueniret] quia vendiderunt. lx. et dicebant tertio quod non vendiderant nisi pro. xxx. [fuit] quia non poterat vendere pro parte illius. C. e. l. in familie.

Fruct9. Nunquid fructus percepti ante aditam here. veniunt in fa. her. certe non. si non percepit vltra suam partem: si sciens percepit vltra suã partẽ veniũt. h.d.

☞ Verba infinitiui modi ponuntur in iuramento calũnie et quare et quid importent.

Qui fa. her. Duo vel plures agunt fami. her. vterqz reus vterqz actor: et ideo vterqz prestabit sacramentum calumnie tanꝗ actor tanꝗ reus. h.d. [intendere] et ita quilibet iurat vt actor. [ire.] et ita quilibet iurat vt reus: tamen quantum ad onus probationis attinet: ille est actor qui primo prouocauit. s. de iud. l. in istis. † Et no. ꝙ ponuntur in iuramento cal. verba infinitiui modi: quare: qz cõtinet oĩa tpa presens & futurũ: nã bene dico volui legere: volam legere: volo legere. accedit. s. de iur. calum. l. ij. §. j.

☞ Heres quod sentit ex suo facto sibi imputari debet.

Quod ex facto suo. † Si vnus ex coheredibus propter suum factũ prestitit aliquid nõ recuperat a coheredibus: verbi gratia defunctus promisit pro se et ab herede suo dolum absuturum: postea vnus coheredum dolum commisit: si quid prestitit a coheredibus non recuperat: immo si coheredes propter factum istius aliquid prestiterunt ab eo recuperant. hoc dicit iste. §. accedit. s. eod. l. heredes. §. antea. et. §. in illa stipulatione. et. j. de ver. ob. l. ij. in fi. et. l. seq.

☞ Stipulatio facti diuidui contra heredem contra facientem tantum committitur.

Si quis. † tu fuisti stipulat9 a titio ꝙ ipse et heredes eius ratum haberent titius decessit relictis pluribus heredibus vnus non habuit ratuz: nunquid poteris petere interesse ab eo qui nõ habuit ratum sic: ab alijs nõ. h.d. accedit. j. rem ra. ha. l. procurator. in prin. et ita no. rem ra. hab. in persona promissoris est factum indiuiduum: sed in persona heredis est diuiduum. j. de ver. ob. l. eadem. §. cato.

Vsufructu. Testator instituit heredes vxori legauit vsumfruc. alicuius rei donec dos solueretur. si vnus here. soluit dotem pertinet ad offi. iud. fam. her. vt ille qui soluit possit a coherede partem recuperare. h.d. accedit. j. de do. pre. l. ij. §. per contrarium.

Si duo. Testator instituit dos & damnauit eos statuã certo loco ponere. alter fecit et posuit statuaz suis impensis: nunquid partem impẽsarum poterit recuperare a coherede sic. accedit. s. e. l. heredes. §. si vnus.

SI id qd. Conuenis me iudicio fa. hercis. ad diuidendum hereditatem quã ego solus possideo dico eam propriam non communez mihi et tibi: nunquid potero te repellere: Respon. quod sic. hoc dicit. [non venit] si ego solus possideo si nego te coheredem vt hic. et. j. de exc. l. fundi. et. s. si pars here. peti. l. j. §. proinde. si tu possideres non vitarem iudicium. s. eodem lege prima in fi.

Dolus. Si seruus tuus in hered. commisit dolum non teneris familie herciscunde nisi fuisti in culpa quia non idoneum seruum non applicuisti. hoc dicit accedit. s. e. l. et puto. §. pe. et fi.

☞ Actio de dote datur contra heredes soceri recipientis dotem licet maritus non sit heres ei subuenitur vt apud eum sit dos qui sustinent onera matrimonij. h.d.

SI maritus. † Pater meus cum recepisset dotem vxoris mee instituit me heredem sub conditione: nunquid pendente conditione pendet de dote act. certe sic. sed quid si post mortem patris mei celebratum est diuortium licet pendeat conditio institutionis: tamen quia mortuo patre quedaz transeunt in me vt onus matrimonij et liberorum debeo recipere dotem statim ante partem. hoc dicit a patre qui dotẽ vxoris filij acceperat. [pendere] vt si existat conditio teneatur filius si deficiat teneatur qui est heres patris. [vt liberi vt tutele] legitime: vnde durante patria potestate non potest esse filius tutor legitimus: sed contra. puto: vt dixi. s. de ca. di. l. tutelas. [est] accedit. s. eodem. l. si filia. §. j. j. de do. pre. l. ij. §. per contrarium.

☞ Instantia iudicij transit in successorem singularez ex necessitate.

IN iudicio. † Si coheredes inuicẽ agunt familie herciscunde si pendẽte iudicio de aliqua seruitute pdio hereditario debita fiat controuersia omnes possunt iuuare illam seruitutem et opus nunciare: et si ille fundus fuerit adiudicatus vni illud onus sequitur eum: & si impẽse facte sunt assequitur a coheredibus: et si forte non est mota controuersia de seruitute ad quemlibet transit: nam si forte subtracta est res communis ex hereditate cuilibet daretur acti. furti. hoc dicit [agere] id est illam seruitutem vendicare. s. si ser. ven. l. loci. §. competit. [nunciare] quod est verum si est seruitus vrbana. s. de ser. vr. pre. l. inter seruit. secus si esset rustica. j. de oper. no. nun. l. qui viam. vel non posset nunciare domino posset vicino. j. de oper. no. nunciatio. l. j. in fi. [posse] quod est verum si subtrahitur post aditam here. et apprehensam possessionem. j. de cri. expi. here. l. ij.

☞ Heres plures vnius hereditatis debent vnum procuratorem constituere non separatim agere.

SI fa. her. † Plures egerunt familie herciscunde pendente iudicio alter decessit: nunꝗd illõ iudiciũ scindit̃ inter oẽs: nõ: si oẽs debebunt accipere vel vnum dare procura. in quem iudicium transferatur. hoc dicit non tamen omnes coheredes propter adiudicationes debent vnum procuratorem dare. vt s. de procu. l. licet. §. si plures.

☞ Expense quas pater fecit pro filio in studio non debent filio imputari tempore diuisionis nisi animo repetendi partẽ fecisse constat.

OVe pater. † Pater emãcipauit filiũ suuz: postea filio suo aliquo loco ad studium degenti pecuniam ad sumptum ministrauit: nunquid si pater decessit relicto isto et alijs heredibus poterunt coheredes iudicio familie herciscunde assequi ab isto: certe si ministrauit causa credendi sic. sed si pietate ductus administrauit videtur donasse. [ductus] quod presumitur in dubio. j. manda. l. si re. §. contra me. [non patitur] quid in filio existente in potestate. dicunt quidam: si pater administrat ei studiorum causa degenti non videtur donare. C. de inof. do. l. ij. sed potius in peculium profectitium concedere vt tanto minus ferat. C. de colla. l. si donatione. sed certe si ita est in filio emancipato: multofortius in filio quem habet in potestate: si dicis pater non potest dare: verum est si non militat vel quasi militat. sed secus si filio militanti in castro dat. C. eodem lege si filius. similiter sic dicam: si filio donat eunti ad studium valet. sed si daret conferendo in eum supremum iudicium licet non valet ab initio morte confirmatur. C. eodem. lege filie.

☞ Fratres si sustinent communiter onera matrimonij fructus dotis veniunt in communi.

FVndus. † Vxor mea tradidit funduz pro me in dotem patri meo postea patri meo pro parte extitit heres: nunquid in familie herciscunde potero petere vt istum fundum habeaz precipuum sic: siue fuit mihi prelegatus siue non. de fructibus autem perceptis ante aditam heredi. non potero petere habere rationez: de fructibus perceptis postea sic. hoc dicit. [pertinebunt] accedit. s. eodem. l. inter coheredes. §. fructus [impediat]. s. de petitio. here. l. si a domino. in fine. s. de oper. seruorum. l. fructus.

☞ Judicium diuisorium si non facit preiudicium petitorio admittitur ipsorum concursus.

Si ego. † Ego et tu eramus coheredes cuiusdam heredi. volo a te petere dimidiam hered. petitio. heredita. tu vis me conuenire familie herciscunde est ne vtriqz nostrum mos gerendus: Respon. ꝙ sic. quid enim si possideo totam here. confiteor heredem et volo discedere a communione. tu non: possum te conuenire fa. her. ad diuidendã here. similiter si habes iustã causam ꝗre posses me cõuenire pet. here. dz tibi licere: qz ꝗdã veniũt in peti. here. ꝗ nõ in fa. her. qz noĩa nõ veniunt.

ueniunt.in fa.her.sed in peti.here.sic.h.d.[nam] conuertit ordinem in exemplificando.[non potest].s.e.l.j.in fi. [non deducuntur].s.de peti.here.l.non tantum.in fi.sed non ueniunt in iudicio fa.her.vt.s.e.l.iij.nec ob.l.s.de pet.here.l.sed et si lege.§.senatus.sub.est fere:quia aliqua ueniunt in pet.here.que non in fa.her.[debueras]sed per pet. here.vt.s.de pet.here.l. nec vlla.in fi.et.l.si debitor.in fi.

1 ☞ Uendens ex necessitate non tenetur de dupla promittere et cautio que non debet interponi interposita committetur. Item quod quis facit ante aditam hereditatem in directum herciscunde iudicium non uenit. Item pro sepeliendo defuncto ante aditam hereditatem iussu iudicis res hereditarie possunt vendi.h.d.

1 **Qui erat heres[a] ex parte.** †In.l. ista dicitur:testator duos heredes sibi instituit quemlibet ex parte:in testamento quendam suum seruum iussit esse liberum mortuo testatore vel iacente hereditate vel adita pretor iussit vnum ex heredibus sepelire defunctum:iste iussus post aditam here.seruum iussum liberum vendidit et duplam euic. nomine promisit:et precium eius in sumptu funeris expendit:et postea seruus prouocauit in libertatem et liber pronunciatus est:emptor egit contra heredem et duplã cõsecutus est.Modo queritur an a coherede possit assequi partem:et iurisc.altius exorditur materiam et dicit:occurrit videre an debuit heres cauere de dupla vel simpla:et dicit vlp.debuit iste non cauere de dupla:sed de simpla ipse vendebat ex voluntate non ex necessitate:et multum interest inter eum qui vendit ex voluntate et eum qui vendit ex necessitate:vnde qui vendit ex voluntate duplam promittit qui ex necessitate simplam:vnde quod executor qui sententiam sequitur vt distrahat bona condemnati non promittit duplam sed simplam.sic iste:veruntamen si per errorem duplã promisit committitur:vnde si soluit duplam a coherede partem recuperabit fa.her.nam ad hoc quod habeat locum fa.her. necesse est quod sit heres et faciat vt heres: et ideo si fecit ante aditam here.quia non fecit vt heres partem non recuperabit a coherede:sed si fecit post aditam here.quia fecit vt heres:partẽ a coherede fa.her.recuperabit.h.d.[institutus]et ali⁹ ex alia parte.[sepelire]quia erat presens.[conuentus] quia seruus prouocauit in libertatem:et liber pronunciatus est.[integra] id est post venditionem et traditionem antequam de euic.promittatur.[errauit]in iure cum deberet promittere de simpla cauit de dupla.vel errauit in facto:quia credebat se promisisse:al's conuenisse cauere de dupla.[moretur] et quare hoc statim annectit.[ratio]nam etc.[non erit locus]quia non animo heredis gessisse videtur.[non habet]scilicet directum:sed vtile sic. vt s.dictum est.[in funus.]Or no.hic si aliquis decedit si mandauit alicui extraneo sit funus sibi faciendum:et ille mandatũ suscepit tenetur heredibus mandatum implere.j.mandati.l.si vero.§.vl.si autem mandauit vni ex heredibus tenetur fa.her. vel prescri.ver.act.facere.s.e.l.his consequenter. si nulli mandauit pretor potest cogere heredes facere.vt.j.de religi.l. at si quis.§.si cui.et.s.de peti.here.l.hereditas.Item not.hic cum quis vendit aut ex voluntate:sicut cum quis vendit rem propriã vel alienam vt suam:quo casu debet promittere duplã: aut quis vendit ex necessitate officij sicut est cum executor vendit: tunc enim non tenetur duplam promittere.j.de euic.l.si pignora. et ille tenetur qui erat condemnandus.j.de euic.l.si plures.§.j.et C.de euic.l.si ob causam.Unde colligetis cũ executores testamentorum vel tutores vel curatores vendunt res non tenẽtur duplam promittere:quia faciunt ex necessitate officij.vt in.l. prealleg.l.si pignori.et.l.si plus.§.j.et.l.si ob causam.Item no. quod est differentia inter eum qui vendit ex voluntate:quia promittit duplam et eum qui vendit ex necessitate qui promittit simplã.accedit.s.e.l.si pignori.et.C.de neg.ge.l.tutori.Or signori circa vnum quod hic dicitur opp. vos habetis hic quod iste heres qui vendidit vt sumptum funeris faceret putans se teneri per errorem cauit de dupla:dicitur quod ista cautio committitur videtur contra.iuris ignorantia non prodest vitanti damnum vel etiam facti.j.de iur.et fac.ig.l.iur.et.l.error.Ad quod dicetis speciale est hic propter causam funeris que priuilegiata est sicut est:al's speciale in iudicijs.j.de confes.l.non fatetur.et in prescriptionibus.C.de prescri.xxx.an.l.sicut in rem.vel potest dici sicut iste certat de damno ne teneatur ita emptor ne rẽ emptam perdat.si dicis immo emptor in vna simpla certat de lucro:potest dici:licet nulla simpla certat de lucro: potest esse quod ratione sumptuum factorum bene aberat sibi tantum quod expediebat ei duplam habere:vel potest dici quod licet stipulatio committatur ad duplam obstabit exceptio quaten⁹ emptor de damno non certat habetis quod erronea cautio committitur videtur contra.s.si quis cau.l.sed si.§.item queritur.j.de do.l.si patronus.et.j.de fideius.l.si quis postquam.j.vt le.no.ca.l.j.§.j.Ad istud põt dici multis modis:et vno modo regulariter erronea cautio non committitur.vt in.l.contra.speciale est hic propter causam funeris vt homines facilius emant res que in causam funeris impenduntur.sicut est speciale in causa funeris omne es alienum accedit.j.de relig.l.vlti.vel potest dici ad singulas .ll. potest dari responsio.ad.§.item queritur.dicemus speciale in cauſ.iudicio sisti:cum iudicium redditur in inuitum.j. de ver. obli.l.inter stip.§.j.hic loquitur in stip.interposita extra iudicium.Ad.l.patronus.dicemus quod patron⁹ interponebat cautionem viuente liberto quod facere non debet:quia non debet solui de bonis viuẽtis.C.de cap.l.j.Ad.l.j.de fideius.l.si quis. dicemus principalis non subsistebat:ergo nec accessoria. Ad l.vt lega.no.ca. dicimus quod non debebat cautio interponi. vel potest dici cum cautio per errorem interponitur aut interponitur que in nullo debebat interponi:vel potest dici cũ cautio per errorem interponitur tunc in nihilum committitur. vt in.l.si patronus.et in.l.si quis postquam.et.j.vt in posses. legatorum. l. j. et ita potest intelligi iuris vel facti ignorantia non obesse vitanti damnum.si autem debeat interponi sed in plus interposita est vt hic fuit interposita committetur non ad duplam sed ad simplam.accedit.s.si quis cauti.l.sed et si.§. item queritur. et ita dicemus hec stipulatio debebat interponi in simplam interposita est in duplam:vnde committitur ad simplam:in alia simpla obstabit doli excepti.alij dicunt quod hic sit speciale vt homines facilius inuitentur ad emendũ res expendendas in causam funeris.

[a] Qui erat heres. Istam.l.dicit esse singularẽ Bar.hic que fuit vnum cõsilium vlpi.et ipsum no. al. leg.Bart.i.l. alio in fi.q.de ali.leg.

1 ☞ Quod fuit defuncti vel eius occasiõe obuenit in hoc iudicium fa.her.venit.

1 **Meuius.** †Meuius habebat cum titio rem communem ego et tu successimus meuio egimus cum titio communi di. et duobus fuit adiudicata:nunquid inter nos agentes fam.her.ueniet in hoc iudicio:certe sic.h.d.ista.l. videatis expositionem litere.[tecum.]ideo quia non recuperabat commodam diuisionem.j.e.l.familie.[ait].s.e.l.ueniunt.

Seruus liber. Seruus tuus gessit negocia tua et ex illa gestione cepit tibi aliqd debere:in testamento tuo iussisti liberum et pro parte institui sti heredem.Modo queritur si te mortuo effecto libero et herede si agatur familie herciscunde vtrum teneatur prestare coheredibus suis id quod ex gestione sua ad se peruenit: et respondetur quod sic.h.d.[liber]et heres pro parte.[prestabit.] sed quomodo de gesto in seruitute manumissus tenetur reddere rationem.s.de nego.gest.l.eum actum.speciale est hic.sicut. s.de peti.here.l.fi.§.fi.vel hic non conuenitur nego.ge. sed fa. herci.quia illud in bonis defuncti erat tempore mortis. Sed demum videtur vt teneatur fa.her.j.si cer.peta.l.eius qui.rñ.ibi fecit aliquid post mortem domini quod non fecit viuo testatore.sed hic reliqua erant apud eum tempore mortis defuncti: vnde transit in eum et coheredes:vnde ueniunt in fa.her.

1 ☞ Sententia valet si portiones inuicem compensantur seu adequantur et in aliquo superfluo alter tantummodo condẽnatur.

1 **Arbiter.** †Dum essemus coheredes eiusdem here.datus est iudex qui cognosceret in fa.her.dum vellet aliquam rem mihi adiudicare que valebat.c. tibi aliam que valebat.c.et.ix.ideo quia non poterat diuidi vult inuicem compensare:nũquid hoc facere poterit:certe sic.h.d. [facere] verbi gratia vt dixi in casu.

1 ☞ Res est estimanda prout valet tota non prout valet diuisa.

1 **Cum familie.** †Ego et tu inuicem agimus fami. her.vel cõmuni di.et forte res est mihi vel tibi adiudicanda.si est tibi adiudicanda non est estimãda pars mea tantum sed tota res: vnde si tibi adiudicabitur mihi in estimatione dimidie condemnaberis et ecõtra.hoc dicit[partes.]facit.C.communi diuid.l.j. quia partis rei nonnunquam etc.s.fa.her.l.plane.

Pecuniam. Filius emancipatus mutuauit pecuniam vt patri soluere-tur:postmodum pater decessit:nunquid illa pecunia fingitur fuisse in here.certe sic.si patri acti. fuit quesita:quia patris nomine numerauit.h.d.[competebat] quia erat paterna et filius mutuauit nomine patris.accedit. infra si certum petatur lege secunda.§.in mutui.et.l.certi.§. si nummos.

1 ☞ Unus ex heredibus si vendidit partem suam certe rei nõ venit illa res in iudicio fa.her.

1 **Ex hereditate.** †Hereditas lucij titij mihi et tibi communis erat et ego alienaui partem meam: nunquid fa.her. amplius habebit locum inter nos? pro parte mea non: quia desijt esse mea pro parte tua non: licet videar habere partem meaz ex quo pars mea desijt communis tua de iudicio fa.her. eximatur: vnde si sunt plures heredes et vnus alienat partem suam desinit ei competere fa.her. si duo vel tres partes eorum alienant sicut eorum partes eximuntur a fa.her. ita alioz debent eximi quia desierunt esse communes. hoc dicit [desijt] quia siue quis alienat totam portionem suam hereditatis desijt competere fa.herc. quia desijt communis possit competere gratia preteritorum damnorum.j.ti.j.l.in summa.

Si famil. Si duo vel plures agunt fa.herc. vel communi di. si aliquarum rerum sit diuisio impossibilis iudex poterit vni adiudicare et in estimatione dimidie rei alteri condemnare. hoc dicit [videatur] quia bos et equus. [res] et econtra. in estimatione reruz alteri condemnare. et accedit.s.eo.l.labeo.§.fa.hercis.insti.de offi.iudi.§.fi.C.communi di.l.j.et.ij.

Non solum. In iudicio finium reg. et fa.her. preteriti fruct⁹ veniũt.h.d.[preteriti] id est percepti ante lit.conte. [veniunt] si quis percepit vltra partem suam post lit.conte. omnes veniunt.s.e.l.inter coheredes.§.fructus et.l.lucius.et.l.fundus.

1 Diuisio si fiat iudicio pẽdẽte iudicis officiũ euanescit.

1 **Arbitro quoq3.** †Plures erant fratres qui habebãt hereditatez communem super ea diuidenda non poterant concordare ita acceperunt iudicez qui cognosceret inter eos: vna die cum essemus coram iudice dixit vnus fratrum: videte quomodo homines prospiciunt nos: vnde recedamus et diuidemus in domo nostra et non litigemus corã iudice: dixerunt alij placet: vnde recesserunt et diuiserunt et sentẽtiam iudicis expectare noluerunt: nunquid illi diuisioni erit standum: sic. si sunt maiores.xxv.an. si antẽ esset minor si est lesus in illa diuisione poterit restitui.h.d.[auxilium] id est si ratio maioris etatis contrarium non suadet: quia posset restitui.C.si aduer.transa.l.j.et.ij.s.de mino.l.j.§.pretor ait. et ita diuisio semel facta seruãda est nisi ratio minoris etatis contrarium suadeat. hic extra iudicium: idem in iudicio.s.e.l.si filia.§.familie.

Communi diuidundo. Rub.

De act.fa.her. quia hereditas communis inter plures diuiditur superiori ti. dictum est: verum quia res singule communes ex causa hereditaria vel non habent diuidi ponit communi di. ex quo apparet fa.her. est vniuersale aptitudine et actu: cõmuni di. singulare.s.ti.j.l.si filia.§.fa.her. et sumitur hic rubri. materialiter: vnde sub. est de act.cõi di. quibus detur et cõtra quos: de quo dicitur.j.e.l.j.et.ij. et ad quid de quo dicitur.j.e.l.iij.in fi.et.l.se. et quid venit in ea.j.eo.l.et si non omnes. et qualis sit: de quo habetis.j.e.l.in hoc iudicio: et no. hic Rub. est posita secundum antiquam grammaticã donati: non secundum nouam prisciani: quia antiqui dicebãt communi di. legũdo audiundo. sed moderni dicunt audiendo legendo communi diuidendo: sed in hoc seruamus totam antiquam grammaticaz: quia libri nostri fuerunt facti ante tempora prisciani: qui cepit habere locũ tempore iul. imperatoris qui cassauit donatum maiorem: quia melius inuenitur in eo grammatica: vnde iul. vt faceret priscianum apostatare dixit cassabo donatum.

Communi diuidũdo iudicium &c. In.l.ista et in se. in princ. tractat de eadẽ materia et iurisc. rñ. oppositioni que posset fieri: postea ponit quando cesset et quando locum habeat hoc iudicium. Ecce diceret aliquis hic introductum est hoc iudicium: nonne sufficit act.pro soc.rñ.iurisc.pro soc.act. competit ad aliud quod habet locum ad personales prestationes diuidendas. iudicium cõmuni di. pertinet ad diuisionem rerum communium si ergo res non fuerunt communes nec sunt: cessat hoc iudicium et habet locũ inter res que sunt communes: siue sint communes ex causa hereditaria vel non: nam bene possumus habere rem communez ex causa societatis. si contraximus societatem ad rem emendam et ex causa here. puta si nobis duob⁹ legata est res.h.d.[pertinet] quia actio pro soc. introducta ad communicandum.j.pro soc.l.de illo.et.l.se. sed iudicio communi di. agitur ad diuisionem. [non sit] expono literaz duobus modis. [iudiciũ] directum et vtile. [non sit] nec fuit: demũ lego secundo modo. [iudicium] directum habet locum vtile [non sit] fuit tamẽ habetis si res communis non sit cessat communi di. videtur cõtra.j.e.l.si quis.in prin.et.l.in summa. rñ. si res non est communis cessat directum vtile habet locumvt ibi: vel distinguatis si res fuit cõmunis et est siue ex causa hereditaria vel non: vel ex causa societatis vel non habet locum hoc iudicium. vt in prin. huius.l.et.j.ti.proxi.vt.s.ti.j.l.si filia.§.fa. si autem res fuit communis sed desijt esse. habet locum vtile pro personalibus prestationibus. si impensam fecisti pro re communi. sic loquitur.l.in summa. si autem non fuit communis: nec est quo casu nõ habet locum directũ vel vtile sic potest intelligi.l.ista.in fi.[emerunt] coita societate vt rem illam in communi haberent.j.pro soc.l.cum duobus. [est] isti inciderunt in communem.j.pro socio.l.vt sit pro soc.acti.

In tribus. q͛ ista tria iudicia fa.herci.communi di. fi.reg. sunt duplicia in eis vterq3 actor vterq3 reus: veruntamen ille qui prouocat ad iudicium q̃tum ad onus probationis attinet fungitur onere actoris et petitoris. [videtur.] et quantum ad veritatẽ vterq3 actor vterq3 re⁹. vt.s.ti.j.l.ij.[puocasset] q̃tũ ad on⁹ pbationis. si nõ apparet quis primo prouocauit sorte dirimitur.s.de iudi.l.in istis.

Et communi di. &c. Quidã habẽt prin.l.hic quidam habent.§.et hic dicitur quid veniat in iudicio communi di. et veniunt res communes singulares. Item venit si aliquis in re communi dedit damnum. itez venit si quid abest occasione rei communis partem assequatur. vnuz sciatis si conuenit qualiter inter eos res debeat diuidi iudex illam conuentionem sine dolo malo factam seruare debet.h.d.[damni.] de hoc alter alteri condemnabitur. [socioruz] vt qr impendit in re communi recuperat a socio partem. [ex re communi] venit in communi.j.eo.l.in hoc. [pepigerint.] vt quis sine dolo fecerunt pactum ne diuidant vsq3 ad decennium. vt.j.eo.l.in hoc.§.sed si conueniat.

Per hoc iudiciũ. In prin. huius.l. dicitur: per iudicium cõmuni di. fieri diuisionem rerum corporalium quoz dominium directum vel vtile habẽt diuidentes res communes: non autem per hoc iudiciuz diuisio here.h.d.[corporalium] quia incorporales vt seruit. sunt indiuidue excepto vsuf.j.ad.l.fal.l.j.§.si vsuf. Item corporalium non omniuz.j.e.l.arbor.§.de vestibulo. [dominium.] directum vel vtile.j.eo.l.communi di.in prin. veniunt etiam res pignori date.j.communi di.§.fi.[hereditatis] in communi di. sed in fa.her. quod est vniuersale: quia hereditas est &c.j.de ver.sig.l.nihil aliud.

De puteo queritur. Duo habent puteũ cõmunem: nunquid poterunt agere de isto puteo diuidẽdo vel adiudicando? sic: si solũ in quo erat puteus commune erat.h.d.[sit] sic pute⁹ est cõis.

Hoc iudiciũ. q͛ istud iudicium communi di. est bone fidei intẽditur de rebus singulis si actum est de pluribus rebus et sunt diuise et de aliqua non est actum iteruz potest agi vt diuidatur.h.d.[est] insti. de act.§.actionum. [manet] iurisc. dormiebat hic: quia hoc iudiciuz est bone fidei: ideo si alijs potest agi que remanserunt indiuise ergo iudicium fa.her. quia est bone fidei agitur act. vt insti. de act.§.actionum. ergo semel intentatuz potest intendi quod falsum est.s.titu.j.l.si filia.§.familie. quare subaudietis in litera hoc iudicium bone fidei est et singulare. sed fa.her. est vniuersale: et ideo si semel est actum amplius agi non potest.s.titu.j.l.si filia.§.familie.

Sicut aũt. In communi di. veniũt res singule diuidende: quia personales prestatiões siue agat cum socio siue cum herede socij si fructus percepit teneatur socio suo. vnum sciatis si fructus vel sumptus sint facti vel percepti anteq̃ res communis esset non potest locum habere. si post sic: verbi gratia: quia ego et tu fuim⁹ missi in pos. ex causa damni infecti. si ante feci sumptus nõ recupero: si postq̃ missi in pos. feci sumptus recupero.h.d.[prestationes] personales scilicet impensarum et fructuum [venire].j.e.l.in summa. [simus] ex primo decreto et sic sumus nacti dotez et tuitionẽ tantum.j.de acqui.pos.l.possideri.in fi.[iubeamur] ex secũdo decreto. [non defenderetur] post interpositionem secundi decreti. [possidere.] si ille erat dñs al's paraṫ cã vsucapiẽdi.j.de dam.infec.l.si finita.§.iul.[esse.] vt.s.l.proxi.in fi.

Si quis putans. In prin. huius.l. dicitur: putabam mihi aliquam rem tecum esse communem vel cum titio: et ex illa fruct⁹ pcepi et in ea sumptũ feci: postea nõ tecũ nõ cũ titio sz cũ alio

cum alio communis est. habet locum vtile non directum: sed qd si titius alienauit illam rem non habet locum directu: quia desijt esse communis personalibus prestationibus sic. hoc dicit. [communi diuidundo.] cum illo cum quo vere erat communis [non fit]. ff. ti. j. l. ex hereditate. [prestationibus] personalib9. puta de sumptibus & fructibus.

I ☞ Fructus veniunt in iudicio communi diuidundo siue immediate percipiantur a socio siue locentur colono nomine communi si vero locentur nomine proprio damnū ad locantem spectabit lucrū vero erit cōmune. h. d.

I **Siue autem.** † Si loco fundum communem & aliqd occasione locationis sue consecutus vel de fundo aliquid percepi iudicio communi di. teneor conso cio hoc est verum si partem meam si partem socij locare non possum communi di. si aūt possem tūc teneor actione nego. ges. hoc dicit. [oportet occasione partis socij. [tenetur] nota & in cohe redibus & in habentibus rem communem in hereditate vel in re communi facit tale quid q non possit sine parte socij de illo tenetur & agit communi di. al's neg. ge. facit. ff. ti. j. l. heredes. §. si vnus. & C. de neg. gest. l. iij.

Si quid. Si duo agunt inuicem communi di. & lite cō testa. aliquis aliquid impendit in rem cōmunem ista impensa venit in communi di. nam partus conceptus & natus lit. contesta. & quelibet accessio venit in communi di. h. d. [venire] iudicis officio quod deseruit actioni: q2 ea que &c. vt j. de edil. edic. l. ediles. §. sciendū. & j. de vsur. per totum. [accessionē] fructuū. [decessiōem] si facta est deterior culpa vel dolo alicuius.

Si quis. ¶ Aliquis intulit mortuū in locum communem: nunquid facit locum religiosum: R̃n. si in commune sepulchrum intulit q potuit facere inuito socio scilicet in locum purum, locum religiosum non facit & acti. in factū tenetur corpus tollere. hoc dicit. [competit] inuito socio. ff. de re. di. l. in tantum. in fi. ff. de relig. l. j. & ij. [agendum] vt auferatur cadauer.

Si damni infecti. Vicinus pro edib9 cōmunib9 petebat sibi caueri cū poterat caueri pro tua parte tantum cauisti insolidum: nūquid recuperabit partem a consocio communi di. non sed act. nego. gest. h. d. [non autem.] nam potuisti pro parte tua cauere igitur datur neg. ges. ff. de neg. l. si communes. nec ob. l. q pro toto debet caueri. j. de damno infe. l. in edibus. hoc est veru3 cū edes erant spaciose ibi parue vel ibi nō dicit q teneatur cauere pro totis edibus: sed si non caueť mittitur in pos. tota3 ediū.

Si fundus. Si fundus tibi & mihi cōmunis erat verum alteri erat pignoratus: nunquid venit in cōmuni di. sic. salua tamen causa pignoris: sed si mihi fuerit adiudicatus causa pignoris salua manebit: non enim prohibetur agere cōi di. quia fundus sit obligatus. h. d. [fuerit] mihi vel socio q alienatio habet fieri cū sua causa. j. de contrahen. emp. l. alienatio. [ex pacto] vel ex lege. ad istud accedit. ff. ti. j. l. rem & l. si pignori.

Idem iulia. scribit. Habebam seruū tecum communem tu partē tuā mihi pignori obligasti cepisti me conuenire communi di. nunquid potero te expellere exceptione pig. sic sed si eam non opposui iudex si adiudicat tibi illum hominem. econtra debet te mihi in estimatione condemnare salua pignoris causa: similiter si adiudicat mihi debebit me condemnare tibi: & tanto plus quāta est plus causa pignoris q pecunia credita. h. d.

Officio etiam iudicis. Si duo habēt fundum communē bene potest iudex fundum regionib9 diuidere & bene poterit si vtile videatur sibi vni adiudicare proprietatem cuidam alteri vsūfru. sicut in fa. her. h. d. [tractauimus]. ff. ti. j. l. sed & si vsuc. §. j. & l. & puto. in prin.

Urseius ait. Habebamus edes cōmunes vicinus nunciauit nobis nouū opus postmodum ego edificaui in edibus omnibus cum nostra interesset: verum quia spreta nunciatione feci fui vicino damnatus: nūquid quod prestiti a cōsocio recuperare potero: Respon. q sic. hoc dicit. [penam.] al's pecuniam & penā: quia q̃tū ad eos videbatur pena: quia prestitit interesse. j. de oper. no. nunci. l. hec stipulatio. §. siue.

I ☞ Fundus vectigalis venit in hoc iudicio cōmuni di. nō diuidendus sed iudicandus.

I **Communi diuidundo.** † Si ego et tu habebamus directum dominiū alicuius fundi de eo diuidendo vel adiudicando possumus agere communi di. si habemus vtile vt quia fundus vectigalis est possum9 agere communi di. & non debet diuidi regionibus: al's confunderetur prestatio si adiudicatur. sed si habemus fundum non vectigalem indiuisus est regionibus vel non adiudicatus: sed in duos fundos diuisus bene poterit iudex iubere qd vnus fund9 alteri debeat seruitu. hoc dicit. [agam] accedit. ff. eodem. l. per hoc. [diuisione] facienda regionibus & vni adiudicare. [prestatio] idest petitio. [confunderetur] quod non debet esse. [imponere] non tamen posset q fundus non communis fundo cōmuni seruiret. j. eodem. l. vt fundus. Et in principio huius. l. nota si habemus agrum in emphyteosim venit in hoc iudicio non diuidendum ne si posset diuidi prestatio pensionis confunderet: q2 tu prestares vno anno & ego alio & diuisio magna incommoda habet. ff. ti. j. l. plane. vnde ex princi. huius. l. colligetis argumē. ad talem questionem sabbatinam scriptam in questionibus domini Pyl. ponamus aliquis habet fundum in emphy. & debet annuatim soluere vnum deñ. decedit relictis duobus heredib9: quilibet heredum vult soluere pēsionem pro parte potest ne: videtur q non: quia defunctus debebat soluere in totum & particularis solutio &c. vt infra de vsuris. l. lucius. §. tutor. & non debet licere heredi &c. ff. de iudi. l. heres. tamen dicendum est quis q tenetur pro hereditaria portione non insolidum. C. de here. act. l. ij. sed quātum ad penam legalem que est vt cadit a iure emphyteotico. C. de iure emphiteo. l. ij. videť licet vnus soluat partem suam nihilominus potest deijci pena cōuentionalis cum si defunctus promisit soluere pensionem cum pena licet vnus soluat insolidum committitur. j. de verbo. obligatio. l. eadem. §. cato. & l. in executione. §. vltimo. Alij dicunt licet de rigore iuris committatur insolidū pena legalis vel conuentionalis. de equitate secus arg. ff. si quis cau. l. si seruus. §. si pluriū.

Qui in rem. Si duo emunt rem a non domino & per traditionem accipiunt possunt intēdere communi di. sed si duobus est aliqua res vendita: similiter habet locum communi di. hoc dicit. [habeat] vt sunt illi qui emūt a non domino. ff. de publ. l. j. [exercere]. q. d. nedum illi qui habēt dominium rei. [possideatur] a duobus possunt intendere communi di.

I ☞ Actio communi diuidūdo non competit inter eos qui nō habent iustam possessionem. Item si petitor tantum iniuste possidere dicatur ab hac actione remoueť. h. d.

I **Inter predones.** † Communi di. datur habētibus rem: iure directi dominij vel vtilis: sed nunquid datur inter predones duo abstulerūt fundum per vim: certe non si duo precario rogauerunt rem non inter eos datur communi diui. licet iuxta sit precarij possessio: non in communi di. quid si duo possident vi vel clam non agent cōmuni di. q2 iniusti sunt possessores. h. d. [non habet] q2 iniusta est possessio. [iusta]. i. ex dñi volūtate.

Julianus scribit. In. §. isto ponūtur exceptiones que excludūt communi di. possideo rem aliquam conuenio te communi di. tu dicis q vi possideo repellis me nec intra annū nec post potest intēdi. qd cōuenio te cōi di. tu dicis q precario possideo repelles me: idē dicis quod clam possideo excludis me sed poteris me conuenire interdicto quod vi aut clam. hoc dicit. [dari.] quia non dať predoni. vt. ff. proxi. §. [quidem] de eo quod ad se peruenit. j. qd vi aut clam. l. j.

Si duo sunt. Sicut inter contrahentes directum vel vtile dominium datur hoc iudiciū ita inter duos creditores qui habent eandē rem pignori: si duo sunt fructuarij contentio est de vsuf. inter eos. sed si duo sunt missi in pos. legatorū vel ex causa damni infecti inter eos est loc9 communi di. sicut inter duos potest agi de vsuf. cōi di. & iudex vni adiudicabit vsumf. vel vnus vti vno anno alius alio vel iubebit locari vsumf. vt ita pensio diuidať inter eos. h. d. [dari.] & tūc nō estimať res sed ius pignoris. j. ti. j. l. si debitor. [debet.] q2 vsuf. est diuidu9. j. ad. l. fal. l. j. §. si vsuf. [possidendi]. i. detinendi. vt. j. vt in pos. le. l. is cui. [locus] sed directo. [possit] et si est missus cum alio habet locū directū: si solus habet vendicationē. vt. ff. e. l. per hoc in fi. & l. se. [vsuf.] accedit. ff. de vsuf. l. equissimū.

Neqz colonus. Si plures sunt coloni fundi vel depositarij fundi nō possunt agere cōmuni di. licet naturaliter possideant. i. detineant: tamen eis istud iudiciū nō cōpetit. h. d. [cōpetit] quare: q2 habent sed ex dñi volūtate: si duo mittunť in pos. causa custodie habēt sed dñi volūtate. ff. e. l. §. si duo. [possideant]. i. detineant. C. de vsuf. l. ij. [vel possideant] dño non sibi: & is possidet cuius nomine &c. vt j. de acqui. pos. l. queadmodū.

Inter eos. Si agitur inter creditores communi di. non d3 estimari ipsa res sed vis pignoris

vt ita facta estimatione crediti si res adiudicatur vni condēnatur alteri pro parte sua quā habebat in pignore. h. d. [offerat] accedit. ff. ti. j. l. si pignori.

☞ Debitor certe partis ꝑ indiuiso si in diuisione tota res si bi fuerit adiudicata: totū dare debebit ꝛ habere quod pro adiudicatione dedit sed si tota alteri fuerit adiudicata liberabitur soluendo et preciū quod pro adiudicatione dedit recipit. hoc dicit.

Si debitor. †In. §. isto cum prin. sequent. l. dicitur habebas rem communē cum aliquo tu partem tuam mihi obligasti ille cum quo habebas rem communem cepit me prouocare ad diuisionem vel ego eum: poterit me conuenire communi di. ꝛ ego eū: certe sic: ꝛ si adiudicaretur mihi pars socij tui: si velis soluere mihi non audieris nisi soluas quod dedi consocio tuo: quia si forte tu ageres cōmuni diui. si tua pars adiudicaretur illi adiudicatur salua causa pignoris mei: simile potest videri in eo qui habet rem ꝛ partem suam vendit: et si prouocat ad diuisionem anteꝗ tradat. vnum sciatis si multi habent rem communē omnes possunt agere cōmuni di. sed si certi ex multis velint agere similiter poterūt. hoc dicit [totum.] concord. j. de actio. emp. l. ex empto. §. iulia. [seruantur] si mandas ꝗ emam aliquam partem alicuius fundi ab alio suꝫ prouocatus ad diuisionem ꝛ pars est mihi adiudicata: teneris recipere vtranqꝫ partem. j. mand. l. qui negotia. §. vlti. [potest] sicut est in fam. herc. ff. ti. j. l. ij. §. dubitandū. non est ita in cōmuni di. vt hic.

Et si non ꝛc.

Si certū sit an lex fal. locū hēat.

In. §. isto ponūtur duo exempla in quibus dubitatur sit res cōmunis vel nō: ꝛ habeat locū cōmuni di. ecce si heres es institutus a te mihi relicta sunt legata ꝛ incertum sit an locus. l. falc. sit inter me ꝛ te poterit intendi communi di. ꝛ legatarius poterit incertam partem vendicare: idem est in alio exemplo tali: si legatur peculium seruo ꝛ incertum est quātum domino debeatur in isto dubio potest dici ꝗ possit vendicari ps incerta ꝛ possit habere locū communi di. in rebus peculiaribus: si dubium est an sit communis vel non. hoc dicit. [incertum] quia pendet aliqd es alienū ex conditione vel ex tempore futuro vel omnia instrumenta nō patent. [pōt] vt fiat diuisio vt ita heres habet quarta legatarius dodrantem: vnde non solum habet locum cōmuni diui. cum certum est rem esse communem. ff. eod. l. j. ꝛ. ij. immo cum dubium est vt in exemplis duobus hic positis: vnde nō solum potest agi communi di. inter coheredem ꝛ legatarium. immo legatarius poterit vendicare incertam partem sub appellatione certe partis. ff. de reivendic. l. que de tota. §. incerte. immo si legatur peculium seruo et dubitatur quid domino debeatur: quia deducitur ꝛc. j. de pecul. l. sed si damnum. §. j. potest intentari communi di. immo poterit incerta pars vendicari. j. de pecul. l. si peculium. §. j. ꝛ nota istud facit. ff. si pars hered. pe. l. j. §. interdum.

Venit. Si habemus rem communem ꝛ tu fecisti deteriorem venit in hoc iudicio. h. d. similiter tenetur si ex re communi aliquis percepit. j. eo. l. in summa. sic in iudicio famil. herciscun. venit dolus ꝛ culpa lata ꝛ leuis. ff. ti. j. l. sed ꝛ si puto. §. ꝛ si dolo.

Si communis. Si seruus cōmunis mihi ꝛ tibi delictum cōmisit ꝛ tu prestitisti lit. ex. estimabitur seruus partem estimationis a me cōsequeris idem si habet peculiū ꝛ tu solidū prestitisti cum me poterit agere quod est verum si peculiū est apud me: idem si interdicit: quia si mādassem tibi vt defenderes seruum pro quo agebatur de peculio ꝛ prestitisti aliquid ꝛ perijt peculium nihilominus teneor tibi mandati. vnum sciatis si vnus ex habentibus seruū cōmunem conuenitur de peculio si subest iusta causa cur habere non voluit est cum socio communi di. actio vt partem peculij consequatur. h. d. [consequetur.] quia postꝗ conuentus est non liberatur tradendo pro noxa. ff. de noxa. l. si seruus. [consequatur.] accedit. j. de pecul. l. si ex noxali. §. non solū. cū. l. seque. [intercidant] sine culpa illius qui agenti de peculio satisfecit. [faciat] similiter vsuf. liberatur si velit relinquere vsumf. ff. de vsufr. l. cū absente. ꝛ. ff. de noxa. l. si duobus. in fi. ꝛ. l. seq.

☞ Delictum defuncti si purgatur per actionē descendentē ex delicto non nocet heredibus secus si purgatur si per actionē descendentem ex contractu vel quasi. h. d.

Item quāuis. †Si tu rē communē mihi ꝛ tibi fecisti deteriorem ꝛ decessisti herede relicto licet act. l. aquil. non detur contra heredem datur tamen communi di. ex causa ꝛ ex ea causa ex qua daretur act. l. aquil. hoc dicit. [non competat] quia ex delicto est. ff. ad. l. aquil. l. inde neratius. §. j. [nascitur] quia ista actio. est quasi cōtractus instit. de ob. ex quasi contractu. §. huic.

Si vsus tantum. Si ego ꝛ tu vsum alicuius rei cōmunem habemus: nūquid de hoc potest agi communi di. videtur quod nō possit vēdi nec locari: sed potest agi quia adiudicabitur alteri ꝛ ipse prestabit mercedem vsus: licet ille qui habeat mercedem vsus videt plus habere. s. vti frui: ꝛ qui mercedem non habet videtur solum vti. hoc dicit [sit] s. cōmunis quia nobis relictus. [poterit] nam vsuf. potest locari ꝛ vendi: quia potest vti ꝛ frui. ff. de vsufru. l. arboribus. §. de illo secus in vsu quia solum potest vti. [adiudicauerit] ff. de vsu. ꝛ ha. l. vsus pars. [sit] sic alias locatur propter necessitatem. j. de iure do. l. si vsuf.

In cōmuni di. Cum res cōmunis non recipit diuisionem res estimatur iusto precio ꝛ adiudicatur vni ꝛ ille condemnatur alteri in estimatione ꝛ cauere de euic. hoc dicit. [iudex] insti. de of. iudi. in fi. [erit] accedit. C. cō. vtri. iu. l. si fratris.

In summa. Si habemus rem communem ꝛ res iterierit adhuc durat cōmuni di. īter nos vt si in illa re feci impēsas assequar vtili cōmuni di. vel si ex re cōmuni aliquid percepisti vel si duꝫ esset seruus mercedem operarū assecutus es assequar a te vtili cōmuni di. partem hoc dicit. [vtili] pro re qua est communis datur directum supra eodem. l. prima pro re qua desijt esse communis datur vtile vt hic. ꝛ sic non ob. ff. l. proxi. si non est communis cessat iudicium communi di. scilicet directum: sed datur vtile vt hic. vel distinguatis vt ibi dixi.

Sedes. Nos habebamus edes cōmunes vel parietem cōmunem indigebant refectione volo edes vel parietē cōmunem reficere vel demolire reficiēdi causa vel in parietem communem aliquid immittere ad quod ille paries erat deputatus tu vis me prohibere: nunquid potero te conuenire communi di. vt patiaris hoc vel interdicto vti pos. Rn. quod sic. [experiemur] ifra de vi ꝛ vi ar. l. prima. §. vim. sed contra videtur. vz venim quod nō posset in pariete cōmuni aliquid inuito socio facere. j. eo. l. sabinus. Dixerunt quidā aut est communis ex causa societatis tunc facit vnus altero inuito vt hic: aut incurrunt in communionem ꝛ tunc est melior conditio prohibentis vt ibi. vel dicatis si volo facere de communi: ad quod res communis est deputata possum inuito socio vt hic. ꝛ. j. pro socio. l. cum duobus. §. item mela. alias non. vt in. l. contraria. Sed denuo videtur cōtra. ff. de ser. vrb. pre. l. parietem. Respondeo non possum facere inuito socio faciendo deteriorem sed meliorem sic vt hic. ꝛ. j. pro socio. l. cum duobus. §. idem respondet. vel in re communi non possum facere iure serui. [in iudicium] omnes res veniunt in hoc iudicio: nisi de communi consensu aliquid sit exceptum vt si actum est vt de illa non ageretur communi di. vsqꝫ ad certum tempus non venit in hoc iudicio. [omnes] singulares res nō vniuersas. ff. eodem. l. in hoc iudicium. [veniat] vt verbi gratia diceremus. xx. res communes conuenimus ne vna diuideretur vsqꝫ ad certum tempus illa non venit: certe sic. secus si fieret pactum ne in perpetuum diuidatur. j. eodem. l. in hoc. §. si conueniat.

☞ Quod quis fecit in fundo quem scit cōmunem cū aliquo quem cognoscit venit in hoc iudicio sed qd quis facit in fundo quem scit proprium qui vere cōmunis est non venit in hoc iudicio sed possessori retentio dabitur que etiā ad singularē successorem transibit sed quod quis facit in fundo quem putat cōem cū eo cum quo nō est venit in hoc iudicio. hoc dicit.

In hoc iudicium. †Si in re communi mihi ꝛ tibi aliquid communi nomine feci venit in cōmuni di. vnde si impensam facio partem recupero. sꝫ qd erit res erat comunis mihi ꝛ tibi putabam meam propriam impendo in eam: nunquid recupo a te cōi di. partem non: quia neminem volui mihi obligare. sed si velis a me vendicare repellā te doli exc. nisi sumptus ptē refundas: sꝫ si restituī tibi partē rei act. nō haberē. secus si est cōis mihi ꝛ tibi: ꝛ puto cōem mihi ꝛ titio ꝛ impēdo in ea: hoc casu recupabo ptē. s. tuam vtili cōi di. quia hic volui aliquē obligare: sꝫ si puto rē mihi et tibi cōem ꝛ cōmuni noīe impēdo si res est talis qd nō poterat fieri mea pars sine tua recupero cōi di. alias nego. ge. h. d. [cōi di.] accedit. ff. e. l. per hoc iudiciū. ꝛ insti. de act. §. actionū. [esse] qꝛ hic preualet veritas opinioni. ff. de nego. ge. l. itē si cū putaui. §. putani. [neg. ge.] No. hic qd si impēdo in fundū alienum quem puto meum esse neminem volui mihi obligare: subuenitur

mihi

mihi per retentionem non per actionem.j.de condictio.inde.l. si in area.sed si fecissem nomine illiuscuius esset res recuperarē s.de nego.gest.l.vlti.sed si credebam rem communem mihi ⁊ titio cum esset communis mihi ⁊ meuio ⁊ impēdi hicvolui aliquē obligari:vnde habeo cōmuni di.vel nego.gest.vt hic.⁊.s.co.l.si quis.§.siue.⁊.s.titu.j.l.heredes.§.vnus.sed si puto titij que est meuij hicvolui aliquē obligare.vnde preualet veritas oppo. vt in.§.cū putarem.

1 ☞ Pactum ne pepetuo diuidatur non valet.
2 Pactum ne res ad certū tempus diuidatur valet.
3 Ecclesia sicut non potest alienare rem eccle.ita non potest loca ad longū tempus.

1 **Si conueniat.** †In.§.isto dicūt quatuor.Primo si est res communis ⁊ cōueniatur inter nos ne res illa in perpetuum diuidatur: istud pactum iuri contrarium non valet.Secundo dicitur si facimus pactū ne talem rem diuidamus vsq; ad certum tempus valet. Tertio dicitur si conuenimus ne deberemus rem communem alienare non obest quin nos possimus diuidere:vel si conuenimus ne diuidamus vsq; ad certum tempus non nocet quin alter nostrum possit alienare partem suam:⁊ si vendit ⁊ venit emptor ⁊ vult agere communi diuidundo ad tempus obstabit doli excep. Quarto dicitur:si habeo rem communem tecum ⁊ facio pactū ne partem meam petam per tale pactum videtur ius societatis tolli:⁊ ꝙ illa res sit tua sola.[est] quare?quia est iuri contrarium nam ius commune est nemo inuitus ⁊c.C.eo.l.fina.ergo si valeret ꝗs inuitus detineretur in communione.quod non debet esse:vnde nō valet.C.de pac.l.pacta.[submouetur] secus si fieret ad agēdum.s.de alie.iudi.l.iij.⁊.j.pro socio.l.idem ꝗ;.[tollitur] quia res desijt esse communis. Or signori istud pactum ne imperpe
2 tuum res diuidatur non tenet istud †ne ad certum tempus diuidatur valet. Sed quid si facio pactū ne possimus diuidere vsq;
3 ad.xxx.vel.xl.an.valet tale pactum ?videtur ꝙ non †quia sicut
a ecclesia prohibetur alienare ita locare vsq; ad.xxx.an.ª in autē. de ali.emp.§.locationes.Item si valeret istud pactum per consequens ⁊ illud ne diuidatur in perpetuum: quia iudicium communi diuidūdo tollitur.xxx.an.C.de an.ex.l.ij.§.ad hoc.hoc de plano quidam dixerunt:sed verius est ꝙ valeat istud pactū:qꝛ non est in perpetuum sed ad tempus quod valet vt hic.et.j.pro socio.l.idem erit.non obst.§.locationes.quia locatio ad modicum tempus est supra si ager vecti.l.j.⁊.ij.non obst.tollitur.xxx. an.verum est cum potest agi ⁊ non agitur:sed vbi fit pactum ne diuidatur vsq; ad.xxx.an.non currit ei prescriptio.C.de an.exce.l.j.in fi.C.de pres.xxx.an.l.cum notissimi.§.illud.

Si socius. Si duo habent rem communem ⁊ actum est cū eo nomine serui cōmunis noxali actione deber posse agere cōmuni diuidundo cum socio vt ei partem communis serui debeat tradere:tamē cauebit socio vt si seruum nō dabit pro noxa vt ei reddat.hoc dicit.[prestet] quod est vt ei indemnitas prestetur:quia potius est non soluere quam solutum repetere.s.de nego.gest.l.si mandato titij.[conuentus] noxali actione.[reddat] accedit.s.eo.l.⁊ si non omnes.§.vlt.

Cum socij. Cum duo pluresue diuidunt societatem ⁊ aliquid debetur societati sub conditione debent inuicem cauere qđ tempus existentis conditionis inter se diuident.hoc dicit.[facit].j.pro socio.l.omne es.

Qui coheredes. ¶ Testator fundū suū pignori obligauit cui nos successimus ego emi a creditore ex pacto vel ex lege:nunquid pro illo fundo poteris me conuenire communi diui.certe non hoc dicit.[cōparuerit] ex pacto vel ex lege.insti.quibꝰ ali.non licet.in princi. [conuenisti] qꝛ desinit esse cōmunis.s.e.l.in hoc in fin.

1 ☞ Sententia debet esse conformis libello alias iudex nō intromittit se de his que ex natura actionis non veniunt.

1 **Et fundus.** †Habebamus fundum cōmunem ex hereditaria causa ⁊ habebam ego quendam fundum proprium:agimus communi diuidūdo: iudex pronunciat quod fundus hereditarius debeat seruitutem meo proprio fundo non hereditario:nunquid ei licet?nō:nō enim iudex debet pronunciare vltra id quod in iudicium est deductum.hoc dicit.[non potest] ⁊ in iudicio isto venit vt res diuidatur regionibus si non potest diuidi vni adiudicatur.causa autem qđ seruitus imponat:qꝛ fatuus est iudex si vno petito pronunciat de alio.C.de fideic.lib.l.vlt.

1 ☞ Quod vna elementatione continetur si solo coheret dicitur cōmune pro parte diuisa que diuiditur solū ꝫ a solo separatum dicetur pro indiuiso esse cōmune.h.d.

1
Arbor que in confinio. †In prin. huius.l.dicitur:arbor erat in cōfinibus inter fundum meum ⁊ tuū vel lapis ꝗdiu arbor coheret fundo vel lapis :nō est cōis:ꝫ est tua ꝗtenꝰ radices nutrit in tuo ꝫ si arbor excidat vel lapis eximat ꝗ ante nō erat cōmunis incipit esse communis.simile est si habeo meam massam tu tuam:si iste due masse inuicem.conflate sunt:sunt cōes etiam si prima specie aliquid separatum inueniatur.hoc dicit ista lex. videatis expositionem littere.si arbor vel lapis est in confinio tuo ⁊ arbor pro regione tui fundi:ergo res mobilis potest pro diuiso possideri.Ad quod contradicit.s.de rei vendica.l.j.Ad quod dicetis res mobilis quādiu coheret solo potest pro diuiso possideri.j.pro socio.l.penul.vel dicatis arbor ꝗdiu coheret solo nō censetur res mobilis.j.de fur.l.si tota. sed ex quo arbor est separata efficitur res mobilis.

1 ☞ Illud quod est commune quod non potest diuidi nec licitari sine proprio in hoc iudicio communi diuidundo non venit.

1 **De vestibulo.** †Si bine edes vel plures habent vestibulum ratione aditus communem de vestibulo non potest agi cōmuni diuidundo inuito vtroꝗ; illa ratione:quia si perueniret ad licitationem : quia ille qui licitaretur haberet necesse offerre precium totarum edium:si vicine edes aditum aliunde non habeant.hoc dicit.iste.§. videatis expositionem litere.[vestibulo] idest de aditu:⁊ vocatur vestibulū ab aue quando stant ibi patresfami.[salutantur] idest salutant.[vtrolibet] idest vtroq; hoc est planum sed melius exponitur vtrolibet idest altero.[alꝰ] idest per alium locum.

¶ Or signori hic breuiter ita no.vos potestis videre in ciuitate ista in multis locis sunt aliqui nobiles qui habent omnes domos in vna curia ⁊ habent vnum aditum ⁊ tantum de illo aditu non potest agi communi diuidundo nisi de voluntate omnium quare dum perueniremus ad licitatiōem diceret vnus si vultis mihi solum istum aditum adiudicari dabo centum .hoc est cum peruenitur ad licitationem nō solum est estimandum solus aditus:immo alie edes:⁊ ita veniret res secunda in hoc iudicio que non esset communis quod esse non debet:quia vel debet diuidi vel adiudicari res communis de qua agatur non alia res.C.cōmuni diuidundo.l.j.⁊.ij.⁊ institu.de offi.iudi.§.vlti. Obijcitur ergo inuitus detinetur in communione quod non debet esse.C. eo. l.vlti.Respō.hoc facit necessitas sicut alꝰ est speciale quod post.xxx.ann.qui inuitus detineatur in communione.vnde non potest vnus socius prohibere alterum ne re communi vtatur ad quem vsum deputata est supra eod.l.si communes. vel est ratio: quia istud vestibulum est deputatum in perpetuum in commune aditum.

1 ☞ Pro iure incorporali diuidendo vel pro eo quod fit circa illud hoc iudicium locū non habet.h.d.

1 **Si per eundem locum.** †Si mihi ⁊ tibi debeatur via per eundem locū ⁊ in eo fecimus impensam possumus agere vel cōmuni diuidundo vel pro socio:sed certe non proprie cadit communio in talibus viris:⁊ ideo si impensa est facta recuperatur acti.nego.gest.hoc dicit [agendum] quia cum locus sit alienus non proprie dicitur cōmunio in illa seruitute sed non feci quod habebas nocere satis agam nego. gest. Item quia seruitus est indiuidua non venit in hoc iudicio ita nec impensa : sed agetur nego.gest.pro impensa.s.de nego.gest.l.qui aliena. Modo.[index ⁊c.] habebamus hereditatem communem seruus hereditarius erat in fuga:vel seruum habebamus cōmunem ex alia causa agamus communi diui. nunquid iudex facere poterit vt vni adiudicetur seruus qui vicerit in licitatiōe ?sic nec committit in l.fa.de plagia.l.in senatuscon.quia ista alienatio fit ex necessitate.hoc dicit.[cōmittetur].Sed diceret aliquis quomodo adiudicatur cum senatuscon . vetat seruum alienari qui est in fuga ⁊.l.fa.de pla.imponat penam.j.de contrahen. emptione.l.quod sepe.§.si quis.Ad quod dicetis de seruo fugitiuo est prohibita alienatio voluntaria vt ibi.⁊.C.ad.l.fal.l.in fuga.sed ista est necessaria cum quis prouocatur ad diuisionem.j.de condictio.furti.l.ideoq;.Modo.

Quarum iter. Si plures habent aqueductū iste aqueductus non venit in hoc iudicio inter illos quorū est fundus per quem ducitur aqua nō:quia potest fundus diuidi nihilominus remanebit aqueductus in suo statu inter illos quibus debetur non:quia satis est ꝙ diuisus est mensura vel temporibus:sed certe possunt iura separata a fundo nec mensura nec temporibus in iudicio familie herciscun.venire diuidenda mensura vel temporibus.hoc dicit.

a ¶ ✠ Loca re vsq; ad. xxx.annos. Aduerte qđ ē locatio facta ad decenniū dr̄ fctā ad longū tps ꝫ eū glo.vario modo loquat ita cōiter tenet vt bar. dicit in.l.j.§.qđ aūt.ff. de superficie. ⁊ đ ꝯsuetudine ita seruat vt inquit bal.in. l.iubemus la.ij.col. iij.C. de sacr. sanc.eccl. Anto.đ but.in.c. fi.ne prel. vi. Cardi.in cle. j.§.fi.i. iiij. q. de rebꝰ eccle. nō alie . Ale. ita ꝯcludit in ꝯsil.xvij.inci. viso instro in prin.in.quarto vo.Et ꝯ tali locatiōe ad lōgū tps idē iudicat qđ đ alienatiōe vel venditiōe vt elegāter ꝯsulendo tenuit do. decius in cōsil. cciiij.in prima parte consilioꝝ.

[mensura] qd vnus ducat tantuz aquam per fistulam.[tempo ribus] qd vnus ducat estate alter hyeme.[diuidatur] domin9 Joan.z Azo scripserunt quandam glos.que satis breuiter tradi potest z iste.§.hoc vult dicere:ego z tu habebamus seruitu. in fundo vicino ducendi aquam z tu ad tuum fundum irrigandum:z ego ad meũ vel ad fundũ cõmunem ager de isto aque ductu communi diui.fam.hercis cun.Respon.inter illos per quorum fundum ducitur aqua non habet locum:quia possunt diuidere fundum non aque ductum.inter nos cui debetur aque ductus non habet locum communi diuidundo quia si habeo proprium fundum z tu tuum proprium per eundem tuum ducimus aquam:quia est diuisus inter nos mensura vel temporibus:q2 in constituenda seruitute est dictum q ducam per fistulam vel tu ducas vna die ego altera.si vie aque ductus competit ad fundum communem nõ est diuidendus inter nos:quia satis est q diuidamus fundum:sed alter nostruz decedit pluribus relictis heredibus venit inter istos diuidendus mensura z temporibus hoc vult dicere.Unde nota regulam q aqueductus non venit in communi diuidundo diuidendus.ipsa autem seruitus non potest diuidi:quia indiuidua est.s.de ser.l.pro parte.quia ipsa parte se fine prediis non censetur.s.e.l.§.si per eundem.z.s.cõmunia.predio.l.j.odo.

1 ☞ Quod in re communi culpa vnius fit a magistratu venit in communi diui.

2 Statutum qd committens maleficium eius turris diruatur si duo habeant turrim communem z vnus committat maleficium debet turris dirui z qualiter succurratur alteri socio.

1 **Sis cum quo.** †Ego et tu habebam9 fundum communem tu eras homo superbus nolebas obtemperare quando iudex mittebat pro te:ad edictum non respondebas.vnde iudex vidit procaciam tuam domuz communem fecit dirui:nunquid dimidiam detrimenti cõmuni diuid.iudicio a te recuperabo.Respon.q sic.hoc dicit.[edictum] idest ad preceptum [villa] communis.[detrimentum] tue partis [continetur] idest habet venire in communi diui.Ex ista.l.colligitur ar-

2 gu.†ad questionem sabbatinam de qua consueuit queri:statutum est in ciuitate q si aliquis commiserit maleficiuz q turris eius diruatur.duo vel plures habent turrim communem vnus eorum committit maleficium.dicit iudex volo diruere istam turrim:dicunt alij non debemus pati damnum de maleficio istius:quid erit:videt q non debent destrui:quia non debet alteri zc.j.de regu.iur.l.non debet.l.quia pena zc.C.de peñ.l.sancimus econtra videtur q sic:quia maleficium zc.s.ad.l.aqui.ita vul.in fi.sz dicimus q potest dirui:sed tenebitur alijs cõmuni di.quid si ille nõ est soluendo hic equitas suadet q de publico alijs prestetur estimatio.vt.j.ad sil.l.lege.z.C.pro qui.ca.ser.acci.lib.l.si quis seruum.

Iudicem. Judex qui cognoscit de iudicio communi diuidundo debet sequi id quod est vtile omnibus socijs vel id qd inter eos conuenit [diuidendis] idest adiudicandis [conuenit] quia si cõuenit de re non diuidenda vsq ad certũ tempus stabitur conuentioni.s.e.l.in hoc.§.si conueniat.z.l.iij.

Si meo. Si edifico parietem meum vicini nomine vel petiturus ab eo partem impensarum vel ei donaturus communis erit paries.hoc dicit.z eo facto communi alter non poterit prohibere alterum vti ad eum vsum ad quem deputatus est.s.eo.l.si communes.

Si conuenit. Inter me z socium conuenit pacto vt ipse vno anno perciperet fruct9 ego alio.vno anno percepit fructus ipse alio anno prohibet me percipere vel conuenit vt alternis annis vteretur z alter amisit pecus propter quod impeditus sum an habet locũ cõi diui.an loc.z conduc.loc.z cond.nõ habet locum:quia non habet locuz nisi interueniat merces in pecunia numerata.sz certe videt fuisse quedã cõmunio agetur cõmuni di.ad interesse:vel q2 fuit quidã otractus innominatus agetur presc.ver.h.d.[intercesserit] j.loc.l.ij.vnde ager cõi di.j.loc.l.z hec distin.[incerti] .i.prescr.verb.que datur ad interesse qd est incertum.videtur fuisse facio vt des vnde datur presc.ver.j.de presc.ver.l.naturalis.

Communis seruus. Si cõmunis seruus ex re mea querit mihi et tibi:verum ego ex cuius re quesiuit habeo contra te communi di.vt habeo precipuũ quod seruus ex propria quesiuit.h.d.

1 ☞ Titulus de alienatione iudicij habet locũ etiã in iudicijs diuisorijs.

Cum agere. Habebam rem communem tecum volebam te cõuenire cõi di.tu cã mutandi iudicij partem tuam alienasti in titium:nunquid teneris mihi act.in factum ex illo edicto de ali.iu.mu.c.fa.certe sic ad interesse.h.d.[ageretur] z insuper punietur.l.licinia.

Si stichus. Stichus seruus communis meus z tuus habebat in peculio pamphilum seruum vicariũ qui erat precij.x.aur.cõuentus fui de peculio stichi et solui decẽ postea pãphil9 decessit:nunqd act.cõmuni di.debeo recuperare.v.certe sic:multo fortius si post mortem pam.stichus decessisset vel alium vicarium acquisisset:debeo tecum agere cõi di.ad.v.hoc dicit [fuerit] quod esse potuit.s.e.l.siue omnes.in fi.

Communis seruus. Cõmunis seruus mihi z tibi erat apud te iste seruus fregit sibi crus nunquid de hoc teneris mihi cõi diuidũdo ad indẽnitatẽ prestandaz:certe si culpa tua vel dolo sibi fregit mihi teneris:si casu fortuito non teneris.h.d.accedit.s.e.l.si is cum quo.

De seruo cõmuni. Si ego z tu habemus seruum communem possuz postulare causa cõmunis negocij subijci questionibus causa proprij mei negocij non sum audiendus hoc dicit.vt.C.de questio.l.interrogari z.C.de testi.l.seruos.

1 ☞ Melior est conditio prohibentis ante factum.Et quomodo intelligatur regula quod in re communi melior sit conditio prohibentis.

Sabinus. In.l.ista dicunt quatuor.Primo dicitur si habemus rem cõmunem z tu velis facere aliquid quod cõmuni nõ expedit me inuito z prohibente facere nõ poteris Secundo dicitur:si tu fecisti in re cõi me non prohibente licet expediat non fieri non potero te conuenire cõmuni di.vt tollas sed consequar a te partem fundi.Tertio dicitur si in re communi fecisti aliquid me sciente etiã si ledor non potero conuenire cõmuni di Quarto dr:si me absente vel ignorante fecisti in re cõmuni possum te conuenire act.cõi di.vt damnũ sarcias vel opus tollas.h.d.[sed si] incipit secundum dictum [si autem] incipit tertium.[act.] quia scienti dolus non infertur.C.de trasac.l.cum donationis.[cogitur] .q.dicat.nedũ ad damnum sarciendum conuenit potest:sed etiam vt tollat. In.l.ista no.quãdam regulam z eius instantiam.hec est regula† in re communi melior est conditio prohibentis:ista habet

1 locum cum quis vult facere in re cõmuni z non expedit fieri.cõ cor.s.de ser.ru.pre.l.parietem.z.l.in re cõmuni.fallit cuz aliqs vult facere in re cõi id ad cuius vsum deputata est vt.s.eo.l.si edes.z.j.pro socio.l.cum duobus.§.item mela.Item fallit vbi expedit rei communi illud fieri quod fit.j.de dam.infe.l.si edibus.z.j.pro socio.l.cum duobus.§.idem rñ.z.C.de edi.priua.l.si vt proponis.Item fallit fauore religionis.s.de re di.l.intãtum.inde est quod si socius zc.j.de relig.l.si plures.Item fallit inter donatorem z donatarium.vt.C.de donat.l.sancimus.§.ne autem.Ex predictis apparet quod ista regula nõ habet locum cum res est cõmunis ex consensu z ad certum vsum deputatum:sed habet locum cum duo incidunt in cõmunionẽ z vult facere quod cõmunioni non expediat.

Si quis. Si puto cõmunem fundum mihi et meuio esse cum non sit mihi communis cum meuio sed cum titio habeo cõ.di.cõtra titiũ vtile quia volui aliquem obligare etiam si iste pupillus esset:secus si puto rem propriam z in ea impendo neminẽ volui obligare si conuenior communi di.possum vti retentione non autem agere cõmuni di.ad partem impensarum hoc dicit.[iudic.] facit.j.de actio.z obli.l.furiosus.[labat] sed ille qui putat propriam neminẽ voluit obligare.s.eo.l.in hoc.

Pomponius. Plures habent rem cõmunẽ quilibet sociorum potest puocare ad diuisionem z intendere cõi di.z si vnus ex socijs sit mutus.h.d.[sociorũ] facit.s.e.l.ij.§.dubitãdum est.[erit] vel furiosus.vt j.de act.z ob.l.furiosus.

Communi di. Si duo hñt rem cõem iuicẽ pñt agere cõi di.siue neuter possidet siue alter.h.d.[nõ possideat] sed ille qui possidet non diffitetur eum socium.s.ti.j.l.j.in fi.z.l.si id quod.

Sina mancipia. Si forte aliqua mãcipia hereditaria seruata sunt pupillis cã misterij z nõ sunt diuisa:licet cetera alia

alia diuisa sint: ista tamen que remanserūt in cōmuni poterit diuidi. h. d. [permansisset] durāte minori etate non poterūt diuidi communia vtriusq; iud. l. inter eos. ꝛ dixi. j. ti. j. l. lucius.

¶ Ad exhibendum. Rubrica.

¶ Rubrica ista ad superiora ita continuatur: quia res que vēdicantur directa vel vtili vel publiciana plerūq; petūtur exhiberi: ad exhibē. perueniamus. vel potest ita Rubrica ista legi hoc modo. quia ad exhiben. acti. est preparatoria actionū ꝛ dictarū ꝛ dicendarum ponit rubrica ad exhib. cui detur ꝛ contra quem ꝛ ad quid ꝛ inquantū videamus.

1 ☞ Quotidiana nō sunt negligenda.

Ec actio perquam necessaria est ꝛc.

iuriscon. tractaturus de act. ad exhi. dicit duo. primo ꝙ ista actio perꝙ vtilis est. ꝛ ideo non omittenda. Secundo dicitur ꝙ vis ꝛ potestas huius act. est in vsu quotidiano et maxime introducta propter vendicationem. hoc dicit. [perꝙ]. i. valde. [necessaria]. i. vtilis. sic alibi necessarius. i. vtilis. ſ. de procurato. l. j. §. vsus. [necessarium]. i. vtile. vt. ſ. de nego. gest. l. j. et sic exponimus alibi [necessario]. i. vtiliter. C. de instit. C. fa. [vis eius]. i. potentia vel exercitiū ei⁹ vl' effect⁹ eius [est] vū similiter nō est negligēda ideo quia quotidiana spernenda non sunt. vt. j. de lib. lega. l. legaui [maxime] ideo dicit: quia nedum propter vendicationem rerum est introducta. ſ. de rei ven. l. in rem. immo pro personalibus acti. j. l. iij. §. si quis noxali. nam si quis vendicaturus est et res illa tenetur inclusa agitur ad exhib. primo: postea vendicatur. j. l. iij. §. est autem. sed si agendum personali act. est actio ad exhiben. est preparatoria: si agendum act. ex testamento vtrobi vel interdicto vel act. nox. quia ad exhiben. est vtilis: quia est in
1 vsu quotidiano. i. non spernenda † Nam vtilia spernenda non sunt. ſ. de restit. milit. l. j. quia quotidiana non sunt negligenda cū ad ea ꝛc. vt. ſ. de legi. ꝛ senatuscon. l. iura. ꝛ ea que sunt moris sunt spectanda. ſ. de vsur. l. j. preparatoria est maxime rei ven. ꝛ personaliū actionū. j. e. l. iij. in prin.

1 ☞ Exhibere est in publico facere potestatem actori videndi ꝛ tangendi rem.
2 Exhibitio cui fieri debeat.

Xhibere.

† ſ. l. proxi. dictum est nobis de potentia huius acti. ꝛ qualiter est vtilis ꝛ quotidiana. hac. l. tractat quid
1 sit exhibere † ꝛ exhibere est ī publico facere potestatem actori videndi ꝛ tangendi rem. hoc dicit. [in publico]. i. in iudicio apud competentem iudicem. j. de fugi. l. j. §. vltimo. ꝛ. j. de inter. act. l. j. in fi. [potestatem] sub. videndi tangendi discernendi rem. pro cuius exhibitione agitur. j. de tab. exhib. l. locum. §. hoc. ꝛ de libero ho.
2 exhib. l. quod ait. §. exhibere. † Super. l. ista quero cui facienda est exhibitio iudici an actori an vtriq; an etiam ꝛ testibus. Dicunt quidam ista facienda est actori coram iudice: sed testibus non est facienda quare non: hec est ratio exhibitio fit in publico. i. in iure coram iudice: sed testes deponūt in secreto. C. de testibus. l. nullū verius est vt dicamus ꝙ ista exhibitio fit actori in publico corā iudice: ꝛ sic fit actori ꝛ iudici. Itē fit testib⁹: in reb⁹ enim mobilibus ꝛ se mouentibus que non habent omnimodaʒ similitudinem paruʒ prodesset exhibitio fieri actori nisi fiat in testibus qui deponunt vt potest videri in loricis: tenes loricam meam inclusam volo vendicare ad exhiben. ago vt exhibeas coram iudice: quid prodesset exhibitio fieri mihi nisi fiat testibus qui viderent si esset mea: vt est videre in libris: quomodo si sum vendicaturus libruʒ ꝛ peto exhibitionem fieri esto ꝙ exhibeas mihi ꝛ dico iste est: nisi ostendatur testibus qui deponunt vt dicerent iste est suus liber: quia emit a tali: ꝛ ideo est faciēda actori ꝛ testibus ad hoc faciunt. l. j. de ta. exhib. l. iij. §. hoc. ꝛ. j. quemadmodum testa. aper. l. j. §. si quis. Item quia facultas probationum angustari non debet. C. de here. et ma. l. quoniam. C. de episcopis ꝛ clericis. l. generaliter in principio angustaretur tāta est similitudo loricarum ꝛ librorum. non obst. exhibitio fit in publico coram iudice: testis deponit in secreto: verum est actori fit exhibitio palam testibus in secreto: quando deponent veniet iudex ꝛ dicet: qd scis tu de facto suo: scio quod est actoris: quia emit ꝛ per triennium possedit. que signa habet: talia: ꝛ iudex habebit plures alias loricas ꝛ dicet discerne illam ꝛ ipse discernet ꝛ accipiet illam.

1 ☞ Exceptiōes que requirunt altiorem indaginem in causis summarijs non admittunt͛ sed in causis principalib⁹ reseruant͛.
2 Actio ad exhibendum an concurrere possit cū rei vendicatione in eodem libello.
3 In actione ad exhibendum iuratur in litem.
4 Actio ad exhibendum qualis actio sit.
5 Actiones mere personales que dicantur ꝛ que mere reales.
6 Actiones mixte que dicantur.
Actio ad exhibendum ꝛ actio quod metus causa sunt personales scripte in rem.

1 N hac actione.

† Qui agit actio. ad exhiben. in libello debet dicere signa rei cuius exhibitionem petit fieri. hoc dicit. [argumēta]. i. iudicia vnde debet dicere actor ago cōtra talē a quo peto vt exhibeat talem rem si talia signa habet. idem etiam est in rei ven. vt C. de rei ven. l. si in rem. j. deposi. l. j. §. si quis pondus. j. de fur. l. in furti. ꝛ ideo debet dicere aliqua signa rei vt reus deliberet cedat an contendat. ſ. de eden. l. j.

Qui ad exhibendum agit.

Qui agit act. ad exhiben. non habet necesse se dicere dominum rei cuius exhibitionē petit fieri: sed satis est si dicat ago contra talem a quo peto vt exhibeat rem talem: cuius exhibitionem interest mihi fieri ex tali causa: quia multe sunt cause propter quas agitur ad exhibendū [dicit]. i. dest, dicere necesse habet vt dicat peto talem rem exhiberi: quia mea est [non debet]. i. non habet necesse: sed habet ostendere exhibitionem fieri: quia eius interest. j. eo. l. scienduʒ [cause] al's cauere vt quia dominus: vt quia sibi legata est vl' do
2 nata. j. e. l. §. est autem ꝛ. §. si quis noxali. † Super isto. §. cōsueui formare talem questionem nunquid vno eodemq; libello poterit proponi ad exhib. ꝛ rei ven. verbigratia: ago contra talem a quo peto vt exhibeat talem librum cuius signa sunt talia ꝛ ipʒ exhibitum vendico. poterit ita formari: videtur qd non. nam ad exhib. datur ei qui in rem acturus est. ergo videtur primo agi ad exhi. j. ea. l. §. est autem. Item. l. videtur velle ꝙ non possit agi simul ꝛ semel ad exhi. ꝛ rei ven. ſ. de rei ven. l. in rem. §. item quecūq; e contra videtur ꝙ sic: quia act. ad exhib. datur ei cuius interest: ergo si dicit peto rem exhiberi ꝛ exhibitam vendicari iure dominij vel quasi: ergo apparet ꝙ sua interest. Item. ll. videnť velle. j. cō. l. j. in fi. ꝛ. j. de pecul. l. deposui. Unde circa hunc articulū consueui distinguere: aut res que petitur exhiberi: ꝛ exhibita vēdicari est inclusa ꝛ iniuncta alij rei: tunc simul ꝛ semel non potest agi ad exhib. ꝛ rei ven. verbigratia: gemmam meam inclusi anulo tuo mixto. primo agitur ad exhibē. facta exhibitione vendicatur. vt in. §. item quecūq;. ꝛ. j. eo. l. gemma. inest iunctis vel inclusis: puta tenes librum meum in archa. hic simul potest agi ad exhiben. ꝛ rei ven. ꝛ dicam peto videri: ꝛ quia pertinet ad me iure dñij vel quasi peto mihi restitui: quia hec vendicatio adiuuat exhibitionem. j. commo. l. j. in fi. de pecu. l. deposui. sic intelligo. C. de rei ven. l. ordinarij.

Preterea in hac actio.

Si quis conuenitur act. ad exhibē. ꝛ condemnatur exhibere rem ꝛ contumax est ꝛ non vult exhibere condemnabitur actori quantum in litem iurauit facta taxa-
3 tione a iudice. hoc dicit. [taxante] suo officio. † Or no. in act. ad exhiben. iuratur in litem quia est contumax vel propter dolum. j. de in litem iuran. l. ij. Item quia in act. ꝛc. j. de in litem iuran. l. in act. ꝛ iuratur in infinitum sine taxatione facta a lege. ſ. de rei ven. l. qui restituere. cū iudex suo officio taxat vt hic. ꝛ. j. de in litem iur. l. videamus. ꝛ. l. in act.

Est autem huiusmodi act.

Personalis actō est actio ad exhi. licet sit scripta in rem ꝛ datur ei qui ī rem acturus est: qui petiturus est rem quam petit exhiberi siue rei vendica. vel hypotheca. vel confessoria vel negatoria actione. hoc dicit. [acturus est] maxime propter rei vendica. introducta. vt. ſ. eodem. l. prima. [in pigno.] ergo innuitur quod pignoraticia est in rem. l. innuit quod est in personam. C. de distractione pignorum. l. fina. Respon. pigno. subest directa que datur debitori soluta pecunia: contraria que datur creditori qui fecit impensas est personalis actio. vt in lege contraria. pigno. adiectiue pignoraticius pignoraticia idem quod hypothec. siue seruiana vt hic ꝛ ideo dicit pigno. idest pignorationis causa. nam pignorationis. causa mouetur hypothecaria vel seruiana. instituta de acti. §. item seruiana. hypotheca. est in rem. infra de pignoribus. l. si fundus. §. in venditione. Uel potest legi ita litera qualicunq; actio dimittatis pignoraticia: quia si quis petere velit exhibere librum quia pignorauit tunc potest agere pigno. quia est personalis. [sed ꝛ vsumfruct.] vel referatis ad res mobiles: quia ille se exhibent. C. quando ꝛ qui. quarta pars de. l. j. §. at vbi. si dico

me habere vsumfruc. in equo vel libro potero agere ad exhibē. negatoria que est in rem. instituta de actio. §. hoc quoqꝫ pro. Et
4 super isto †. §. fit magnū preliū queritur hic qualis sit ista actio vtrum in rem vel in personam an mixta an qualis sit. dixit pla. ꝛ ita dixit in summa huius tit. non est in rem nec in personā nec est mixta in rem ꝛ in personam: quia non cōnumeratur inter mixtas. vt instituta de action. §. quedam. sed est anormala sicut est sum es est. ꝙ ipsa personalis sit videte: omnis personalis actio obligatio. habet in rem. s. de procur. l. j. §. ea. si omnis personalis habet obliga. in rem. ergo omnis personalis aut est ex contractu vel quasi ex delicto vel quasi ad exhiben. non est ex cōtractu vel quasi ex delicto vel quasi. denuo non est realis: quia reales actiones omnes aut dantur dominis vel quasi dominis rerum corporalium vel incorporalium vt rei ven. ꝛ negatoria ꝛ cōfessoria aut heredibus aut creditoribus datur heredibus pet. here. directa vel vtilis at ad exhibend. actio datur non domino s. eo. l. j. §. j. datur non creditori non hered. j. eo. l. fin. §. sciendū cum ergo non sit personalis nec realis nec mixta: sequitur ꝙ sit anormala: quia non sequitur regulam aliarum actionū non obstat ista litera aut est personalis quia datur persone cuius interest sit dominus vel quasi vel non heres vel nō creditor vel nō. nos contra dicimus ꝛ dicimus ꝙ est personalis: quia est prodita ꝯtra personam illius qui rem meam mobilē siue se mouentē tenet inclusā vel clam non eo modo quo tenet gemmā in anulo vnde scripta est in rem quia datur contra omnem qui habet facultatē rei restituēde. j. e. l. in fi. ꝛ. l. si quis merces. §. j. ꝛ. ij. ꝛ est simile in act. qđ metus causa: q2 est personalis in rem. j. s. qđ metus causa. l. metū. §. hec aūt. ꝛ. l. si cū ex. §. in hac act. simile est fere in omnibus interdictis personalia sunt scripta in rē. j. de interdic. l. j. §. pe. fere dico propter interdictū vnde vi. j. de vi ꝛ vi armа. l. cū a re pro ista op. facit hec littra. ꝛ. i. e. l. §. vl. si ob. si est personalis ergo ex ꝯtractu vel quasi ex delicto vel quasi: q2 illud genus requirit vnū gradū iuxta se est personalis ꝛ natiua: ergo ex contractu vel quasi vel ex delicto vel quasi: sed si est personalis ꝛ datiua ex bonitate. l. nō est ex ꝯtractu vel quasi ex delicto vel q̄si vt in act. de paperie. vt. s. si quadru. pa. fe. di. l. j. Unde no. talez
5 diuisionez que alibi non possit notari in isto libro. † Actiones mere sunt personales que descendunt ex ꝯtractu vel quasi ex delicto vel quasi. ꝛ dicunt̄ personales: q2 sunt prodite persone ꝛ heredi suo ꝛ ꝯtra personā ꝛ suū heredē. vt. C. de here. act. l. ij. ꝛ. l. fi. ꝛ insti. de perpe. ꝛ temp. act. §. non tantū. Quedā sunt mere reale que sequunt̄ remvt rei ven. ꝛ publi. ꝛ hypo. s. de rei ven. l. offi
6 cio. in fi. quia possessio subijcit aliquem ꝛc. C. de ali. iud. l. vna. † Mixte sunt in rem ꝛ in personā que sunt in rem aliquas prestatione personales auferunt: vt est here. pet. vt. s. de pet. here. l. sꝫ si le. §. petitio. s. fin. reg. l. j. ꝛ insti. de act. §. quedam. quedā sunt personales scripte in rem vt ad exhi. qđ me. cau.

Pomponius ait. Nedum acturus acti. realibus potest agere ad exhib. immo acturus de interdicto: ꝙ si volo agere interdicto vtrobi. pro seruo ad exhi. possum. sed si testator legauit mihi optionem vniꝰ de seruis suis acturus act. ex testamēto possum agere act. ad exhi. vt exhibebas totam familiā vt vnū seruū mihi optem. hoc dicit. [interdicturus]. s. vtrobi interdicto qđ est itroductū pro rebus mobilibus. j. vtrobi. l. vna. q2 actio ad exhi. est introducta pro rebus mobilibꝰ vnde si acturus interdicto vtrobi. ne turbes me in posses. libri possum agere ad exhi. C. de rei vend. l. ordinarij. [vendicare] vel act. ex testamēto petere. q2 pro re legata competunt tres actiones. C. cōmunia de lega. l. ij.

Si quis. Acturus reali acti. vel personali potest agere ad exhibendum pro re mobili occultata. Or ponamus tu habes multos seruos vnus de seruis tuis dedit damnuꝫ si viderem cognoscerem possum agere ad exhib. vt exhibeas mihi omnes seruos tuos vt recognoscam seruum qui dedit mihi damnum. hoc dicit. [est] si seruus occultate retinetur.

Si quis autem. Quidam qui non erat heres vult petere tabulas testamenti exhiberi cum sua intersit nonne licebit ei: certe non. cū extra heredem sunt introducta de tabulis exhiben. non competit acti. ad exhibend. hoc dicit. [extra heredem] quia heres potest agere ad exhiben. j. de serui. l. hoc amplius. [interdicta] de tabu. exhibend. vel interdicta quemadmo. test. aper. j. de tabu. exhi. l. j. j. quemad. tes. aper. l. ij. in fine.

Sciendum est autem. Uos habuistis ꝙ competat actio ad exhibendum qui acturus est de re mobili qualicunqꝫ actio. vel optaturus est vel noxali actio. modo in isto. §. iurisconsul. generaliter ꝛ in summa dicit act. ad exhiben. ei dari cuius interest ex honesta ꝛ probabili causa: nō em̄ datur ei qui non est dominus immo cuius interfuerit ꝛ iudex debet summarie cognoscere si interest actoris vel non: ꝛ si inuenit interesse iubebit exhibitionem fieri: ecce si testator legat mihi vnum de seruis suis quē titius optauerit possum agere ad exhi. vt titio exhibeātur vt optet quem vult: sed si interest mea ex inhonesta causa vel improbabili non datur: ecce possidebam rem tuā dolo desij possidere potero agere ad exhi. contra illum ad quem peruenit: nō: q2 interest mea ex inhonesta ꝛ reprobata causa. eadē rōne non poterit agere fur ꝛ raptor ad exhiben. actio. quia interest eorum ex inhonesta ꝛ reprobata causa hoc dicit. [interest] ex honesta ꝛ probabili: sic act. furti datur. j. de furtis. l. itaqꝫ fullo. [sit]. s. eodem. l. iij. §. primo [intersit] vnde not. ad exhib. actio. datur ei cuius interest ex honesta ꝛ probabili causa: nec habet fieri in ea plena cognitio sed summaria. ꝛ quid venit in ista summaria cognitione eo ipso quod iurabit non cal. causa fieri exhibitionem. j. eo. l. thesaurus. regulariter in omnibus casibus requiritur plena cognitio. vt. C. de iud. l. iudices. fallit hic ꝛ in causa filiationis. j. de li. ag. l. si quis. §. iul. parens. ꝛ in causa alimentoruꝫ. s. de his qui sunt sui iur. l. sed si iudex similiter in eo qui nominat dominum. C. vbi in rem act. l. si q̄s Item in car. bo. pos. j. ad carb. l. iij. §. cause. j. de vē. in pos. mit. l. prima. §. si ea. Item si petitur vt res capta in causam iudicati dimittatur. j. de re. iu. l. a diuo pio. §. super rebus.

Pomp. scribit. Plures possunt agere act. ad exhi. nomine eiusdem rei. ponamus vnus dicit illum seruum quem tenet occultum suum esse. secundus dicit vsumfru. in eo habere. tertius dicit se creditorem illius serui esse: cuilibet istorum datur ad exhi. act. q2 interest exhibitionem fieri hoc dicit [interest] ex honesta ꝛ probabili causa. s. proxi. §. ꝛ vere omnibus datur: quia datur omnibus istis. s. e. l. §. est autem.

Ibidem. Ago contra te actione ad exhi. vt rem aliquam mihi exhibeas cuius exhibitionem mihi fieri dico mea interesse tu obijcis aliquam ex. debet eam iudex admittere: si illa ex. desiderat altiorem indaginem et habet altiorem tractatum: quia tu non es incōtinenti. paratus docere de iure tuo non propter hoc differt exhibitionem fieri. vnum sciatis quedam actiones repellunt act. ad exhi. si opponit excep. pacti de non petendo vel iurisiu. vel rei iu. vel doli mali hoc dicit [per arbitriū]: quia hec actio est arbitraria s. eadem. l. §. preterea. [iudicium]. s. principale quod debet moueri post actionē ad exhi. [iudicate] Dicet aliquis vestrū non intelligo ista verba exceptio desiderat altiorem indaginem debet sic intelligi conuenio te act. ad exhi. dicis tu volo probare quod non interest tua sed interest mea exhi. non fieri per testes qui sunt vltra mare. hec questio desiderat altiorem indaginem: iubet exhibitionem fieri. sed si vis probare incōtinenti de iure tuo audiet te. C. de compen. l. fina. ꝛ. j. ad trebel l. eum a quo. §. primo item ex isto. §. colligitur cuꝫ queritur qn̄ exceptio doli mali locum habet: dolo facis quod petis quod restiturus es aut vult pbare incontinenti audietur. j. de regu. iur. l. dolo. alias non. ad hoc faciunt preal. ll.

1 Agi non potest pro instrumentis ad exhibendum pro alio interesse quam dominij secus in alijs rebus.

1 **Interdum.** † Aliquando est quod peto exhibitionem mihi fieri ꝛ non competit actio ad exhi. sed in factum actio quando est hoc audite seruus vxoris me conscripsit rationes meas tu possides peto exhi. dabitur ad exhi. act. distinguit̄ scripsit si in carta mea ratiōes: hoc casu ago ad exhibendum aut conscripsit in carta aliena: tunc mee non sunt quia interest mea exhibitionem fieri agam act. in factum hoc dicit. [meum est]. s. de rei ven. l. in rem act. §. primo [competere] quia equitas suggerit act. dari vbi non est cautum quo genere act. agatur. j. de pres. ver. l. quotiens. Nota hic si seruus vx. mee. conscripsit in carta mea mee sunt rationes: agam ad exhi. si in aliena agam act. in factum nō videtur bona rō: q2 actio ad exhi. nō dat̄ soli dn̄o immo nō dn̄o si sua interest. s. e. l. iij. §. sciendum. fallit in casu quando agitur pro carta: quia solus dominus agit vt hic. ꝛ. C. e. l. fi. que em̄ ratio quare pro alijs agit ad exhi. ꝛ si non est dn̄s ꝛ sua interest si pro instrumētis ꝛ cartis agit solus dominus: ratio est illa: per locum a cōmuniter accidentibus: quia potest agi pro seruo exhiberi a pluribꝰ ex pluribꝰ causis. s. e. l. pōp. sꝫ p carta nō: cū itersit solūmō eiꝰ cuiꝰ fuit carta. lꝫ s. factum aliqn̄ possit iueniri dat̄ i factū q2 ad ea ꝛc. s. d le. ꝛ senatuscō. l. iura.

Sciendum est. Habuistis. s. l. prima et secunda quare est prodita hec actio quia vtilis ꝛ quotidiana et qualis sit ꝛ cui detur in. l. tertia modo incipit tractare contra quem detur et datur contra eum qui

qui possidet naturaliter ꝛ ciuiliter vel ciuiliter tantum: ꝛ cõtra eum qui detinet vnde datur contra commodatarium ꝛ depositarium: vnde si merces meas posui in horreo alicuius vehendas cum conductore possum agere ꝛ cum herede: q: habet facultatem rei restituende. h. d. [potest] licet isti detineant. ſ. commo. l. rei commo. idem in rei. ven. est. ṡ. de rei ven. l. officium in fi. [exhibere] ꝛ ita est prodita contra eum qui habet facultatem rei exhi. ṡ. l. iij. in fi.

Celsus scribit ꝛc.

Julia. ita scripsit.

Quia tenet act. ad exhi. nedum qui possidet immo qui habet facultatem rei exhibẽ. igitur qui missus est in pos. causa legatorum tenetur exhibere salua causa sue detentationis. Item vsufr. tenetur exhibere salua causa sui vsuf. Item emptor qui fundum emit si non restituit ruta ꝛ cesa tenetur exhibere ꝛ si non exhibet iuratur contra euʒ in litem. h. d. [possideat] ciuiliter naturaliter sic. ſ. de acqui. pos. naturaliter. [cesa] quia non cedunt emptori. ſ. de act. emp. l. fundi. [iurauero] ṡ. e. l. iiij. §. preterea [possideat]. ſ. e. l. in fin. ꝛ. l. proxi. ꝛ. l. iulia.

Idem celsus scribit.

§. iste de vili materia tractat tamen est vtilis valde sicut videbitis tu posuisti stercus tuum. i. fimum tuum in area mea in casamẽto meo vidi qd̃ ita fecisti feci sepem in circuitu ꝛ portam: tu vero non potes portare stercus tuum conuenis me act. ad exhi. fecisti me vocari coram iudice ꝛ obtulisti libellum. dico domine confiteor qd̃ istud stercus suum est sed volo facere de facto questionem: sed nolo facere exhibitionem nisi incontinenti portet inde: queritur quid iuris. R̄n. dabitur tibi ad exhi. vt exhibeam ꝛ tollas: sed si velles exhibere non tollere denegaretur tibi actio. h. d. Ad istud opponitur quomodo teneor exhibere ꝛ restituere cum in ea venit exhibitio tangendi ꝛ videndi ꝛ non restitutio: q: plus est in restitutione q̃ in exhibitione. ṡ. eo. l. iij. ſ. de ṽ. sig. l. vlt. Ad istud dicetis regulariter in ista act. venit exhibitio demonstratio rei. non autem restitutio rei. ſ. de tab. exhi. l. iij. §. hoc. ſ. de li. ho. exhi. l. qd̃ ait exhibere: sed fallit vbi quis conuenitur ad exhi. actori nec de facto mouet questionem sicut hic erat: tunc venit exhibitio ꝛ restitutio. idem dico in libris ꝛ loricis ꝛ in mouẽtibus rebus si formo ita libellum ago contra talẽ vt exhibeat rem ꝛ exhibitam vendicari iure dominij vel quasi pretendit aliquam causam: quare non vult restituere si iniustam iudex condemnabit euʒ exhibere ꝛ restituere. qd̃ si ago solummodo ad exhi. q: peto talem rem exhiberi: q: mea est siue pretendat iustam rationem ꝛ non probat vel iniustam: hoc casu venit exhibitio ꝛ restitutio vt hic. ꝛ. ſ. eo. l. tigni. §. si quis. ꝛ. §. idem scribit: sed qui conuenitur ad exhi. facit de facto questionem: q: dicit non est sua hic venit exhibitio nõ restitutio vt in. l. contra.

Sed ꝛ si ratis.

Ratis tua vi fluminis delata est in agrum meum: nunquid teneor tibi ratem exhibere sic: dum tamẽ caueas de damno infecto vt si per ratem damnum passus sum mihi satisfacias de damno preterito ꝛ de futuro: sed si aliquid de ruina domus vicini ceciderit in tuam aream vel in tuas edes teneris ad exhi. h. d. [scribit] ꝛ cõdici. ſ. si cer. pe. l. si quis nec causam in fi. [non possideas]. ſ. de dam. infec. l. pretor. in fi. ꝛ. l. seq.

Item si quis.

Si quis possidet rem non habet facultatem rei restituende non tenetur act. ad exhi possideo seruum iste seruus fugit a me dum est in fuga possideo eum si non possideatur ab alio nõ teneor act. ad exhi. sed vt caueam exhibiturum si apprehendero. eum hoc dicit.

1 ☞ Quando obstaculum est in medio prius debet agi ad reuocationem obstaculi q̃ vlterius procedatur. h. d.

2 Nomine tigni omnis materia continetur.

3 Gemma quando cedat anulo vel econtra.

1 ## Gemma.

†Meam gemmam inclusi anulo tuo non possum vendicare quia est mea sed possuʒ agere ad exhi. vt estimet̃ gẽma ꝛ post ea vendicẽ. secus si tignum meum edibus tuis iniũxisti quia non possum agere ad exhi. ratione publice vtilitatis ne vrbs deformetur ruinis: sed teneris act. de tigno iniuncto

2 in duplum. † Unum sciatis appellatione tigni omnis materia continet̃: sʒ si totaʒ materiam iunxisti vehiculo tuo teneris ad exhi. ac. q̃uis ciuiliter non possideam: sed si tabulam meam iniunxisti armario tuo vel naui teneris act. ad exhi. h. d. [agi-

3 tur] accedit. ṡ. de rei ven. l. in rem. §. fi. ꝛ ibi dixi. † Sed consueuit queri: si iniunxisti gemmam meam anulo tuo cedit gemma anulo vel econtra: distinguitur cuius gratia iungitur. ſ. de aur. le. l. ꝛ si non. §. perueniamus. [non possideam] q: possidet vehiculum non singulas merces possidet. ar. ſ. de acqui. pos. l. qui vniuersas. [ansam] pedem ciphi. [coadunaueris] teneris ad exhi. vt fiat separatio postea vendicetur. vt. ṡ. l. proxi. dixi.

Tigni appellatione ꝛc.

Item municipes.

Si municipes alicuius municipij tenent rem meam inclusam tenentur ad exhi. nam si possunt rem vsucapere tamen non tenent rem inclusam. qd̃ dictum est in municipibus ideʒ ꝛ in alijs collegijs. h. d. [cõstar]. ſ. de acq. pos. l. j. in fi. ꝛ. l. se. [dicendum erit] quid differant ista dixi. ṡ. quod cu. vni. l. j.

Si quis.

Conuentus act. ad exhi. non possidebat tẽpore lit. con. tempore sentẽtie inuenitur possidere: nunquid debet condemnari ac si possideret non: sed q̃d tempore lit. conte. possidebat tempore sententie desijt possidere sine dolo malo nunquid erit condemnandus non: sed quid tempore lit. cont. possidebat postea desijt possidere: postea tempore sententie cepit possidere debet condemnari: sed quid conuenitur act. ad exhi. quo tempore debet possidere vt condẽnetur: certe tempore lit. cont. ꝛ sententie. h. d. [restituat]. i. exhibeat: quia in act. redhibitoria venit exhibitio. ṡ. e. l. ij. ꝛ. ſ. de ṽ. si. l. si. vel exponetis nisi restituat: nec de facto mouet̃ questio: q: tunc venit restitutio ꝛ exhibitio. ṡ. e. l. si qs merces. §. celsus scribit q̃uis vno modo legat̃ correctiue ꝛ alio mõ aduersatiue correctiue legit̃ sic. [opʒ] dixerũt quidã ꝛ male: ꝛ hoc corrigit statim q̃uis sit ꝛc. [cõtestari] cũ nõ habebat vllã iustã causam lit. cõtestandi. tunc debet cõdemnari. ſ. si cer. pe. l. cũ fundus. vel legatis aduersatiue. [absolui debet] si habuit iustã cãm. tunc dʒ cõdemnari q̃uis sit. i. videat̃. [cõtestari] sed nõ imputatur ei si habebat iustã cãm litigãdi. ſ. depo. l. si plures. i. fi. [cepit.] possidere. [restituat]. i. exhibeat. [placet] actio ista dat̃ ei cuꝰ iter est ꝛ dʒ interesse tpe lit. cont. sentẽtie vt hic sʒ videt̃ qd̃ sufficiat qd̃ eius interfuerit tpe lit. conte. ṡ. si quis cau. l. qui aũt. §. illud. ſ. de furtis. l. inter ꝛ. ſ. de ser. cor. l. doli. §. fi. ꝛ. ṡ. de edendo. l. vt autem in fin. r̄ñ. speciale est in cau. iudicio sisti. ꝛ act. furti ꝛ act. de seruo cor. in act̃. in factum: al's secus vt hic: vel in mere personalibus actionibus sufficit semel interfuisse tempore litis contestatione in mere personalibus scriptis in rem sufficit vtroqʒ tempore: vt hic.

1 ☞ Possessio superueniens heredi parit condemnationem ex instantia cepta cum defuncto.

1 ## Si ad exhibendum.

†Actuʒ est tecuʒ actio. ad exhibẽdum ꝓ re quam non possidebas nec dolo desijsti possidere te mortuo heres tuus inuenit̃ possidere: nunquid heres tuus tenebit̃: certe sic. nam si ego ago contra te rei vendicatione ꝛc. h. d. [cogendus est] nec tenebitur vt heres sed vt possessor. ſ. eo. l. de eo. §. penultimo ꝛ vltimo. [petiero] rei vendicatione. [cogitur]. ṡ. de rei vendica. l. in rem. ꝛ l. cum autem.

Ulianus scribit.

In principio huiꝰ legis dicitur tenetur actio ad exhib. nedum qui habet facultatem rei exhibende immo qui dolo desijt possidere. Et circa hoc ponunt̃ exempla talia: ecce si hominẽ pro quo volebas agere ad exhibẽdũ occidisti vel corrupisti videris dolo desijsse possidere teneris ad exhibẽdũ: sed si vinum vel oleum ꝓ quo volebam agere ad exhibẽdũ effudisti videris dolo desijsse possidere teneris ad exhiben. h. d. [acciderit] sine iusta causa. nam cũ iusta causa potest dominus eum occidere. ſ. de lega. j. l. quid ergo. ſ. de verbor obligatio. l. qui seruum. sed sine iusta causa nõ licet occidere. institu. de his qui sunt sui iuris. in fine. [possit] et ita mutata forma. ſ. ea. l. §. si quis. tenebitur quãdo dolo desijt possidere. ꝛ ita tenetur ad exhibẽdũ qui possidet ꝛ habet facultatẽ rei restituende. ṡ. eo. l. iij. in fine. ꝛ. l. sequẽ. ꝛ qui dolo desijt possidere. ſ. eo. l. si ius. nam dolus pro possessore habetur. ſ. de regu. iuris. l. parem.

Glans.

Glans arboris tue cecidit in agruʒ meum ego immisso pecore depastꝰ sum glandem tuaʒ: qua actio. teneor tibi. R̄n. si dolose feci teneor ad exhibẽdum. nam si glans extaret posses me conuenire ad exhibẽdum vt patiar te tollere sicut alia materia in funduʒ cecidisset. sic ergo si glans cecidit in fundũ meum si extet poteris me conuenire infra triduũ interdicto de glã. le. ꝛ vt patiar te tollere dum tñ caueas de damno. si aũt dolo immisi pecus teneor ad exhi. h. d. [comederet]. nam si nõ dolo immisi

teneor act.in factū sic soluit̃ cōtra.j.de pres.v̄.l.qui seruandarū [legenda].i.colligenda.[caueto].i.si cauero de damno futuro ⁊ in preterito.s̄.e.l.si quis merces.§.ratis.⁊.j.e.l. thesaurus in fi.Et not. q̄ licet omnia interdicta sint annalia q̄ pretoria.j.de ac.⁊ ob.l.in honorarijs.tamen interdictum de glande legēda tollitur triduo.j.de glan.le.l.vna ⁊ est ratio: q̄ non est verisimile qd̄ glans post triduū possit incorrupta remanere.

Si quis rem. Si rem pro qua tenebaris ad exhi. dolose in alium transtulisti teneris mihi.quia dolo desijsti possidere.h.d.q̄ dolus pro pos.habetur j.de reg.iur.l.parē.concor.in prin. huius.l.

1 ☞ Forma est que dat esse rei ⁊ commutata forma substātiali res non dicitur eadem sed diuersa.

Sed ⁊ si quis. Si conuenio te act.ad exhi.pro aliqua re si exhiberes deteriorem mutata forma:quia conueniebam te pro cipho ⁊ tu ciphum cōuertisti ad massam teneris ad exhi.ac si non exhibuisses.h.d.[ex cipho]exhibēdo.[prope].i.vere dicit̃ vere interuerti subāstria rei quando non apparet:d̄r permutari quando apparet sed in
1 alia forma.† Et no.vt tollatis hic duo contra.conuētus act.ad exhi.exhibet rem deteriorem mutata forma ⁊ non liberatur ab act.ad exhi.vt hic aut exhibet rem deteriorē non mutata forma tunc liberatur.j.e.l.si debilitatum.⁊.C.e.l.si debilitatum.⁊.C.e. l.exhibitionis.

Si tibi.x. Testator testauit tibi.x.nūmismata sub cōdi.eorundē.x.nummismatum mihi vsumf.legauit postea heres non spectata cōditione soluit mihi nummismata postea extitit conditio:nunquid tenetur ad exhi.sic:quasi dolo desijt possidere cur tradidit nummos non exacta cautione:s; mihi potest subueniri vt petā ab herede cautionē mihi dari existente condi.sed subuenitur heredi vt agat contra vsufru. act.in factum ⁊ petat sibi caueri.h.d.[nūmismata]dicunt̃ nummismata.s̄.de vsufr.l.nummismatum[legatorum]de le.pre.aduenientе conditione:vt.j.vt in pos.le.no.ca.l.j.⁊ hec stipulatio.[ait]de equitate.⁊.j.de pres.v̄.l.partis tertie.

Quantum autem. Qui tenetur ad exhi. tenetur rem exhibere videt̃ exhibere si exhibet in causa in qua esset cum iudicium acciperetur si ergo tu exhibes mihi vsucaptam rem post lit.conte.nō videris exhibere ideo q̄ petitor suam intentionem perdit: ideo non debes solui ab act.ad exhi.nisi repetita die paratus sis suscipere iudicium vt ita fructus estimentur.nam in act. ad exhi. veniunt fructus ⁊ partus s̄ ancilla peperit post lit.con.vel ante venit alia vtilitas:vt si plus est in vtilitate q̄ in p̄cio rei: ⁊ ideo si testator legat mihi optionē seruorum ⁊c. ⁊ si non exhibuisti seruum legatū ego perdidi propterea hereditatē teneris mihi ad seruum ⁊ ad precium hereditatis amisse.[exhibendo] .s̄.e. l.exhibere.l; interdum veniat in act.ad exhi.venit restitutio.s̄. e.l.si quid merces.§.idem celsus. [estimentur] Hic no. si conuenio te act.ad exhi.pro re mobili quam eram vēdicaturus a te si exhibes eam non vsucaptam videris exhibere in eo statu quo erat tempore iudicij liberaris:si exhibes vsucaptam q̄ non possum vēdicare non liberaris videtur contra.duabus rationibus prima q̄ eoipso qd̄ contestatur lit. super act. ad exhib . videor contestari lit.super rei ven.ergo non videtur cū effectu res posse vsucapi vt ita perdatur rei ven.vt. C.de an.exc.l.vlt. Ad qd̄ dicetis in.l.illa omnino alius casus ponitur habebam personalem act.ad.x.contra te ⁊ hypo.contra te ad illa.x. obtulisti talē libellum:ago contra talem quē dico obnoxium:tu confisus de iure tuo talem libellum recepisti:fit interruptio super personali ⁊ hypo.ex quo dixi te obnoxium videor omne ius in iudiciū deduxisse:sed hic egi adiecta causa non simpliciter. vnde litis conte.facta super act.ad exhi. interrupit vsucapionem sup rei ven.nam vbi non est adiecta causa ego videor omne ius in iudicium deduxisse vt.j.de ex.rei iu.l.eadem.§.si mater. ¶ Sed denuo videt̃ contra:quia vsucapio est completa post lit.cont.non perimit rei ven.s̄.de rei ven.l.si post.⁊.l.prece.⁊.j. pro emp.l.ij. §.si.breuis est responsio hic non erat proposita ad exhi. ⁊ rei ven.sed ad exhi.tm̄:vnde hic procedit vsucapio super act.ad exhi.sed si esset mota super act.ad exhi.⁊ rei ven.l; de rigore iuris parificatur vsucapio per eque veniret ac si vsucapta non esset: ⁊ sic intelliguntur leges contrarie[q̄ res]vt videbitis.j.l. si hereditas.[iudicium]exhibitionis conseruetur cum heres fuerit in mora ⁊ per eum stetit quominus exhiberet[exhibeatur] conueni te pro seruo act.ad exhi. qui erat ab alio institutus si exhibuisses iussissem adire hereditatem:ideo q̄ non exhibuisti amisi hereditatē teneris ad precium here. vnde in act. ad exhi. veniunt extrinsece vtilitates ⁊ interesse extra rem. sic in act.l. aquil.s̄.ad.l.aquil.l.proinde ⁊.l.neratius.⁊ idem in condit. furtiua.j.de condi.fur.l.iij.sed regul'r contra.j.de act.emp.l.si sterilis.§.si per venditorem.⁊ ibi no.

Sed ⁊ si hereditas ⁊c.

Quo autem loco. Cū agitur act. ad exhi.dubitatur quo loco debet res exhiberi ⁊ cum sumptibus: ⁊ certe vbi agitur nisi actor peteret exhiberi alibi suis sumptibus.Itē exhibitio facienda si sumptibus actoris nisi reus transtulisset ad alium locum preterq̄ in pascendo vbi seruus consueuerat pasci sua opera:tunc debet eum pascere petitor non possessor: sed si seruus esset depositus in sequestro tunc debet eum pascere possessor non petitor.hoc dicit.[actoris]accedit.s̄.de rei ven. l.si res ⁊.l.se.[ait].j.commo.l.in rebus.§.prosunt. [prosit]accedit.s̄.de eden.l.pretor.in fi.⁊.j.de rei ven.l.si res.⁊.l.se vbi de hoc dixi.

Si de pluribus rebus. Si quis conueniatur act.ad exhi.de pluribus rebus ⁊ omnes possidebat tempore lit.conte.tempore sententie quasdam sine dolo desijt possidere: nunquid tenetur exhibere quas exhibere potest:certe sic.⁊ non exhibet de illis condemnatur.illas autē quas sine dolo desijt possidere non tenetur exhibere hoc dicit.

De eo exhibendo. Si volo aliquē in libertatem vēdicare pro eo exhibēdo potero experiri act.ad exhi.h.d.[huic actioni].s.vtili non directe si eius peculiariter non interest sic soluitur contra.j.e.l.si liber.

Et filius. Nedum pater tenetur hac act̃.si habet facultatem rei exhibende immo filiusf.h.d . q̄ filiusfa.ex omnibus causis obligatur.j.de act.l.filius.

Sepius. Si semel egi act.ad exhi.pro re aliquo dicēs meam ⁊ exhibitio mihi facta est: vel absolutus fuisti:si ex alia causa volo agere ad exhi. mihi licebit : sed si conueni act.ad exhibē.quasi de re furtum factum sit:si volo agere ex alia causa quasi furtum sit similiter potero:sed si egi ad exhib.quare optio serui mihi legata sit:si ago ex alia causa adhuc audiendus sum.h.d.[agat]intelligatis q̄ fuit absolutus reus vel vicit iste.vt.j.de excep.rei.iu.l.ij.[potest]non ob.excep.rei iu.agit enim ex noua causa no.adhoc vt obstet exceptio rei iud. tria sunt necessaria si alterum deficit exceptio nō officit.j.de except.rei iu.l.cum queritur.⁊.l.seq.

Si quis ex vuis. Si aliquis fecit mustū ex vuis meis vel oleum de oliuis meis vel vestimēta de lana mea si sciens tenet̃ ad exhi.q̄ qd̄ ex re mea fit meum est.h.d.[est]vt hic ⁊.s̄.de rei ven.l.solum.§.j.immo videt̃ contra qd̄ specificatione quesijsset dominiū.inst.de re.di.§. cum autē.sed illud est verum si fecit bona fidei:vel illud est verū si fecit de re mea ⁊ non sua.

Preiudicium. Si conueni te pro homine act. ad exhi.⁊ tu indubitanter litē fuisti mecum contestatus ⁊ post lit.cont.homo mortuus est sine dolo malo tuo ⁊ culpa tua aliquādo condemnaris mihi ⁊ non absolueris si debebas exhibere non sup eo litē contestari vel si nō fuisset mortuus si ante lit.con. exhibuisses.h.d.[fuisset] quia videt̃ in mora ⁊ ratione more tenet̃ ad exhib.j.si cer.pe.l.cū fundus.j.de v̄.ob.l.nemo.

Si iusta. Si conuenio te act. ad exhibē.⁊ res non est in presenti debes cauere de exhibitione faciенda.h.d.[die]statuto a iudice accedit.s̄.de eden.l.pretor.in fi.⁊.l.seq.

1 ☞ Heres in realibus iudicijs nec agit nec conuenitur . vt heres.

1 **Heres.** Actio ad exhi. datur heredi non vt heredi ⁊ ex persona defuncti:sed suo nomine vt domino vl' ei cuius intersit. Item act.ad exhi.datur contra heredem possessorem non vt contra heredem sed vt contra possessorem verum tamen si defunctus in re de qua agitur dolum commisit ex dolo defuncti agetur contra heredem inquantum locupletior hereditas ad eum peruenit.h.d.[tenetur] non vt heres: sed vt ille qui habet facultatem rei restituende al's exhibende.vnde no.in mere personalibus act.datur actio heredi vt heredi ⁊ contra heredem vt in heredem.C.de here.act.l.ij.sed in personalibus in rem datur heredi vt domino ⁊ contra heredem vt contra possessorem.s̄.de noxa.l.vlt.⁊ hic[sit]quia turpia lucra ⁊c.s̄.de calū. l.in heredem.

Actio ad

1 Actio ad exhibendum pro libero homine exhibendo nō competit quia exigit peculiarium interesse.

1 Si liber homo †Si tu detines liberum hominem inuitum indubitanter non teneris directa act.ad exhi.ei qui velit te conuenire:sed teneris interdicto de li.ho.exhi.h.d.[interdictuz]de li.ho.ex vt.j.de li.ho.ex.l.iij.[interest]vnde interest liberi hominis peculiariter fieri.vnde non datur directa:sed vtilis.s.l.proxi.in prin.vel dicatis si interest mea peculiariter qz filius meus.datur vtilis vt ibi:al's non vt hic.

Si vir Vxor mea donauit mihi.x.constante matrimonio ego sciēs nummos factos meos non esse emi rem z illos pro precio rei dedi: nunquid videor dolo possidere: vel ita de eis tenear ad exhi. Rñ.qḋ sic hoc dicit.[non esse]quia prohibita est donatio constante matrimonio.j.de dona.inter vir.z vxorem.l.j.z.iij.[tenetur]quasi illos nummos videatur dolo desijsse possidere. s.e.l.iul.in princi.z potest agi ad exhib.pro nummis: quia nummi extantes vt corpus possunt vendicari infra si cer. petatur.l. rogasti.§.fi.

Thesaurus. Pecunia mea erat ī fundo tuo sub terra posita z absconsa:ve
t ni ad te z dixi:pecunia mea est in fundo tuo sub terra vellem effodere z inde tollere:tu non mittis facere z pecuniam tollere. teneris ad exhi. vt eam exhibeas teneris furti quasi eam mihi subtraxeris?Rñ.si ignorabas illam pecuniam in fundo tuo non teneris act.ad exhi.nec furti. verumtamen si tu scires esse in fundo tuo: z volo tibi cauere de damno infecto.tu non vis pati me tollere z facis animo lucrādi ex quo iuro qḋ non calum.causa peto teneris act.ad exhi.vt exhibeas z furti si eam tractes z interdicto vtrobi.ne in posses.illius pecunie me turbes h.d.[thesaurus].i.pecunia mea: qz thesaur⁹ zc.j.de acqui.re.do.l.nunq̄.§.thesaurus.vnde hic non est thesaurus sed potius pecunia.j.de acquir.pos.l.peregre. in prin.[iuranti]vnde no.in act.ad exhib.summatim cognoscit.s. e.l.iij.§.sciendum z ibi no.[interdictum]vtrobi.ne turbes me in pos.illius pecunie.infra vtrobi.l.vna.[caueas]accedit supra e.l.iulianus.§.glans. [potest] nec manifesti in duplum. C. de fur.l.de his.

Cum seruus. Si seruus voluntate domini tenet aliquam rem mobilē: dominus videtur tenere:vnde illius rei nomine potest cōueniri ad exhi.sed si seruus teneret ignorantia domini tunc dominus potest conueniri furti noxali vel ex delicto noxali non ad exhi.h.d.[tenetur]quare?quia dominus videt̄ hr̄e facultatem exhibendi eum.rñ.dominus non habet nec dolo desijt hr̄e vnde non teneris.s.l.iij.in fi.

1 Sufficit exhibere in eadem forma licet non exhibeatur in eadem qualitate.

1 Si quis. †Si peto a te seruum mihi exhiberi cuius exhibitionem fieri mihi intererat si exhibet vel vulneratum vel eluscatum liberaris ab act.ad exhi. verum qz fecisti deteriorem teneris act.l.aquil. damnum resarcire. h.d. [exhibuit enim] vnde equitate exhibitionis liberatur: si exhibet non mutata forma. vt.C.e.l.exhibitionis vel si exhibet mutata forma non liberatur.s.e.l.iul.§. sed z si quis.

1 Creditor etiam cui est satisffactum potest petere instrumētum debiti z facere sibi compleri chartam a notario.

1 Solutione. †Ecce debebam tibi. x. de isto debito conscriptum erat instru
8 mentum pignora obligata:solui ista.x. instrumentuz huius debiti non est apud me sed apud alium nunquid tu creditor poteris petere illius instrumenti exhibitionez certe sic interest enim tua:qz soluto debito teneris mihi dare.h.d.[facto]qz solutione zc.insti.quibus mo.tol.ob.in prin.[nō a debitore]qz cum debitori teneatur reddere illud cyrographū non videtur sua interesse z frustra peteret qḋ restituturus esset j.de do.ex.l.dolo.z videtur creditoris interesse ab alio exhiberi illa ratione:quia instrumentum est scriptum in carta creditoris:tenetur reddere debitori condic.sine causa.C.de condi.sine causa.l.dissolute.si autem in carta debitoris tenetur act.ad exhib.C.e.l.fi.

Ad exhibendum. Omnis cuius interest rem mobilem exhiberi agit hac act.qḋ est intelligendum si interest eius probabiliter quare dico hoc interest tua si vis studere habere libros omnes tamen interest probabiliter non teneor ad exhib. vnde verba iuris non debent calumniari sed sane intelligi: vt detur act.ista ei cuius interest ratiōabiliter nec subest iusta causa cur exhibitio debet sibi denegari:sed si eius non interest probabiliter non datur act.ad exhi.h.d.[interest]ex honesta z probabili causa:nec subest causa cur conuentus possit exhibitionem denegare.s.e.l.iij.speciale est.C.e.l.vl.z que sit ratio dixi.s.e.l.iij.§.interdum.[esset] vnde nō datur ei cuius interest probabiliter ista actio nec ille contra quē agitur habet iustam causaz denegandi exhibitionē.

Questionis habende causa. Si seruus tuus deliquit contra me interdum possuz conuenire ad exhi.vt eum exhibeas non solum ex delicto eius sed etiam ad indicandos socios suos.h.d.vnde no.si seruus tuus deliquit contra me si ignoro nomē suum z volo te conuenire noxali debes eum exhibere.s.e.l.iij.§.pomp.sed possum interdum petere vt exhibeatur ad indicandos consocios suos.interdum dico ego qz regulariter debet quis interrogari de facto suo zc.C.de accu.l.fi.in casibus super consocijs interrogatur vt sunt famosi latrones.C. de ser .l.preses vel si esset falsarius monete.vt.C.de fal.mo.l.j.vel si erat veneficus vel maleficus.C.de male.z mate.l.iij.z.l. vltima.

Explicit liber decimus.

Incipit liber vndecimus.

De interrogationibus in iure faciendis z interrogatorijs actionibus. Rubrica.

Rubrica ista continuatur ad precedentia hoc modo. superiori ti.dictum est de act.ad exhi.que est preparatoria realium z personalium actionum proponendarum.s.ti.j.l.iij.§.est autē. ita interrogationes sunt prepar atorie actionum proponendarum:ideo hic de interrogationibus ponit:z qz olim interrogationes fiebant actiōibus propositis hodie iudicis officio.ideo dicit de inter.act.s.subaudiatis scz sublatis.j.e.l.j. vnde de interrogationibus in iure faciendis quibus casibus habent fieri videamus de quo dicetur.j.l.j.

1 Interrogatio est facienda fm qḋ necessitas proponende actionis exigit item fit officio iudicis nō iure actionis.
2 Interrogatio vt fiat que sint requisita.
3 Confessio facta in iudicio preiudicat sed extraiudicium regulariter non preiudicat.
4 Actor quando debeat certificari per reum.
5 Actori fauetur ante ceptum iudicium circa orditoria litis.
6 Actiones interrogatorie hodie in desuetudine abierunt.
7 Interrogationes fiunt in iudicio.
8 Interrogationes facte extra iudicium qñ preiudicent.
9 Differētia que sit inter edictum de interrogatorijs actionibus z edictum de confessis.

Totiens heres iure in. Lex ista respicit primam partem rubrice qz primum z secundū z vltimum dictum huius legis. ad primam partē.l.pertinet. respicit etiam secundam:quia in tertio dicto huius legis.de interroga.actio.fit mentio. Vnde not.huius.l.dicta sunt quatuor. In primo dicto ponit̄ quādo fit faciēda interrogatio illa qua ex parte sit heres. In secundo ponitur quare fiat. In tertio quo iure petebantur olim fieri z quo hodie.In quarto ponitur apud quē sint faciēde z que
1 sit potestas earum.†Dicit ergo prima quando fiat:et certe totiens est heres in iure interrogandus quotiens actio instituitur aduersus eum quantum ad libellum:z dubitat actor qua ex parte sit heres.scilicet cū quo agere vult:de secundo dicit qḋ faciēda est quando agitur personali actione z petitur certū:qz posset eē quod actor ignoraret qua ex parte sit heres.z sic plus peteret z damnum sentiret plus petendo. de tertio dicit quod olim petebatur fieri propositis interrogatorijs act. hodie nō: quia nemo cogitur apud iudicem de suo iure respōdere ante litem contesta.non fiunt propositis actionū sed iudicis officio. De quarto dicitur quod illa interrogatio faciēda in iure apud iudicem si fieret extra iudicium non prodesset. et est potestas harum interrogationum: quia interrogatur apud iudicem

ex qua parte sit heres vel possideat:si rñdeat se possidere vel nõ
qđ iste interrogationes facte in hereditatibus ⁊ in alijs rebus
habentur pro probationibus.h.d. [heres] conuentus [in iu-
re].i.apud iudicem.ĩ.e.l.voluit.§.quod ait pretor. [instituit]
i.instituenda est.simile.ĩ.de etate.§.si ex quadrante.sic alibi pre
sens resoluitur in preteritum. [oritur].i. ortus est.C. de epi. ⁊
cle.l.nulli.Uel potest exponi instituitur quantum ad libellum
instituenda erat quantũ ad lit.cont.qꝛ iste interrogatiões sunt
faciende oblato libello ante lit.con.[hrs sit]⁊sic certificandus
ab illo qui dubitat. ĩ.e.l. interrogatus. [interrogatio] predi-
cta agit personali ad aliquid dandum vel faciendum. [certũ]
secus si incertum[damni]qꝛ si quis plus petit sine re siue etiaꝫ
sine loco damnatur aduersario in triplum.insti.de act.§.tripli.
2 si plus tempore damnatur in duplum.insti.de excep.§.pe.† Et
no.qđ ad hoc qđ ista interrogatio fiat tria sunt necessaria est ve
rum vt agatur personali act.quia proponitur contra heredem
vt contra heredem pro portione hereditatis.C.de here.ac.l.ij.⁊
l.fi.⁊ hoc in mere personali act.scripta in rem proponitur con-
tra heredem vt contra possessorem.vt.s̃.ti.j.l.de eo.§. pe. ⁊ vlt.
cum ideo in eis non interrogatur vtrum possideat vel nõ. Iteꝫ
requiritur scđm qđ petatur certum đꝛ.ĩ.si cer.pe.l.certum si au-
tem peteretur incertum puta seruitus que incerta est non inter
rogatur ex qua parte sit heres:quia cum omnes seruitutes sint
indiuidue a quolibet herede petitur insolidum.s̃.fa.her.l. here
des.§.an ea.⁊.ĩ.de ṽ.ob.l.in executione.Item requiritur tertiũ
vt conueniatur vt heres:non proprio nomine.s̃.fa.herc.l.inter
coheredes.§.si quis stip.[actionibus]potest dici qđ interro-
gationes erant act.in factum:qꝛ istud erat edictum.ĩ.l. proxi.⁊
ex quolibet edicto ex quo cautuꝫ non est ex qua act̃.datur in fa
ctum.s̃.de eo per quem fac. e.l.fi.vel dicatis quale nomen ha-
beant ignoramus vel vocabantur interrogatorie actiones.[mi
nus].i.non.[habuerunt]sed petuntur iuđ.of. hodie fieri. ĩ.e.
3 l.de etate.§.qui tacuit.[apud iudices]qꝛ†confessio facta in iu
re preiudicat. ĩ. de confes.l.j. facta extra iudicium regulariter
non preiudicat in casibus sic: sed obtinet vim pactionis .s̃. de
his qui no.infa.l.qm̃ vel facit ad liberandum in aut̃.de testi.§.
⁊ licet vel fiat vt decipiat aliquem.ĩ.e.l.qđ meo.l.iiij.§.j.[ṽtun
tur]vt ex qua parte sit hrs.ĩ.e.l.qui seruum.§.pe.⁊vlt.Ex.l.ista
4 colligetis quattuor no.†primum est qđ actor non põt esse cer-
tus de facto rei sed per reum põt certificari: qꝛ certus est reus
de facto suo in eo qđ pertinet ad actorẽ debet certificare: si vo-
lo conuenire te ⁊ dubito qua ex parte sis hrs debes me certifi-
care.ĩ.l.px.⁊.l.iij.⁊.ĩ.quorũ le.l.j.§.qui autẽ. ⁊.s̃. de rei vend.l.
5 qui petitorio.†Item no.hic scđo qđ fauendum est actori ante
ceptum iudicium circa litẽ ordinandam ⁊ ideo ne aliquid dãni
sentiat cogitur respondere reus qua ex parte sit hrs qđ est ideo
qꝛ iudicium reddit̃ in inuitum.ĩ.de ṽ.ob.l.inter stip.§.j. sed post
ceptum iudicium dum tractat̃ de condemnando vel absoluen-
do plus reo fauemus.ĩ.de reg.iur.l.fauorabiliores ⁊.s̃.de fer.l.
fi.quia promiores ⁊c.ĩ.de act.⁊ ob.l.arrianus.insti.de interdic.
§.commode.Item no.hic tertium qđ act.⁊.l.per desuetudinem
6 abrogantur†quia hodie interrogatorie actiones in desuetu-
dinem abierunt.accedit.C.de cadu.tollen.in princip.⁊ in proe.
7 institut.Item no.†qđ interrogationes ⁊ responsiones sunt fa
ciende in iure non extra iudicium ,vnde confessio facta in iure
preiudicat.ĩ.de fug.l.j.§.pe.⁊.C.de confes.l.vna.⁊.ĩ.de confes.l.
j.Unde circa.l.istam est insistẽdum opponẽdo ⁊ respondẽdo ⁊
distinguẽdo ⁊ querẽdo statim.Ad primũ dictum op.đꝛ qđ con
uentus vt hrs interrogatus ex qua parte sit hrs debet respon-
dere:videtur qđ ista interrogatio sit superflua:quare si conue-
nio te vt heredẽ ⁊ interrogo te sis hrs vel non si dicis qđ non:
non est plus procedendũ:qꝛ qui negat totum⁊ partẽ eius:quia
si non es animal ergo non homo:sicut non põt fieri transactio
super re iudicata in genere:ergo nec simplici pacto,vt.s̃.de trãs
act.l.ij.si rñdes sum hrs:videris rñdere te ex asse heredẽ esse.ĩ.
e.l.fideiussor.§.j.Et sic videt̃ superflua rñsio. ⁊ ideo non debet
onerari.ĩ.vt in pos.le.l.fi.§.diuus.Ad istud rñdeo duobus mo
dis.dico qđ non est superflua immo duobus casibus necessaria
vnus casus est qñ certum est qđ sunt plures heredes nescit̃ si
ex pluribus disparibus vel virilibus sunt hrdes:necessario qui
libet interrogat̃ qua ex parte sit heres.nam possunt plures he-
redes interdum dispariter interdum viriliter. C.de cadu. tol.l.
vbi autẽ.Item est necessaria in alio casu in quo audite:interro
gat actor conuentus es tu hrs.Rñ. sum non insolidum debet
interrogari qua ex parte sit.ĩ.e.l.si defensor.§.j.Scđo op.ad.l.
istam sic.hic đꝛ qđ nemo ante iudicium.i.ante lit.cont. de iure
suo cogit̃ rñdere quomodo hodie interrogabitur aliquis es tu
heres ⁊ ex qua parte es iudicium non suscipit̃ de futuro.s̃ . de
iudic.l.non queadmodum.ĩ.de vsuc.l.j.Rñ.nemo cogitur ante
iudicium de iure suo respondere super hoc sit heres vel nõ: sed
cogitur respondere proposita act.super principali negocio: qꝛ
debet litem cõtestari:vnde positionibus factis cogitur respon
dere.vt in aut̃.de his qui ingre.ad ap.§.vlt.iudicis autẽ officio
Rñ.sit heres.⁊ ex qua parte ⁊ tunc non dicit̃ suscipere iudiciuꝫ
vt de futuro:sed gratia presentis iuris qꝛ nõ posset sciri ex qua
parte sit heres:nisi iudicis officio explicaretur. Denuo insta-
tur hic dicit̃ qđ iste interrogationes fiunt extra iudicium ⁊ ea
facta extra iudicium non preiudicant.l. videtur contra qđ fa-
cta extra iudicium preiudicant.C.de his qui no.infa.l.qm̃ Ad
8 istud respondeo duobus modis.vno modo sicut dixit aꝫ. †re-
gulariter quis interrogatur ⁊ respondet in iure ⁊ in casibus ex
tra iudicium preiudicant si vim obtinent pactionis ⁊ ad hoc fa
cit.s̃.de pac.l.tale. Item fallit si sit ad liberandum:si dicit credi
tor confiteor qđ soluisti vt in.l.tale ⁊ in aut̃.de test.§.⁊ lꝫ. Item
fallit si sit ad fraudem ⁊ ad lesionẽ alterius.ĩ.qđ cum eo.l.iij.§.j.
vel ita dicatis confessiones.i. interrogationes habent fieri ex
edicto isto interdum ex alijs edictis si quis non confitetur in iu
re sibi preiudicat.Ad solu.huius contra ita distinguo:cũ quis
confitet̃ aut in iure aut extra iudicium:si quis confitetur in iu-
re aut ex certa scientia aut per errorem : si ex certa scientia siue
fiat interrogatio ⁊ responsio ex hoc edicto ante litẽ cõt.preiudi
cat sibi.ĩ.e.l.de etate.§.j.siue post lit.con.ex edicto de confessis.
ĩ.de cõfes.l.j.nisi esset minor.C.de aut̃.p̃s. l.clarum.si confessus
est tutore autore sibi p̃iudicat;sed lesus restituit̃.ĩ. de confes. l.
certum.§.minorem si quis confitetur in iure contra se ⁊ per er-
rorem iuris aut facti:si per errorẽ iuris preiudicat sibi.ĩ.de con
fes.l.nec fatetur.⁊ hic est casus specialis qđ ignorantia iuris p̃
iudicat volẽti euitare damnum regulariter cõtra.ĩ.de iur.⁊ fac.
ig.l.iure.⁊.l.error si autẽ confitet̃ per errorẽ facti non p̃iudicat
si vult reuocare errorẽ suum probando vsqꝫ ad sentẽtiam.C.de
iur.⁊ fact.ig.l.error.C.de er.aduo.l.fi.nisi sit persona que possit
restitui puta absens causa rei pu.vel circũuentus dolo aduersa
rij.s̃.de iud.l.cum p̃tor.§.marcellus.⁊.ĩ.qñ act.de pecu.est an.l.
quesitum si autẽ confitet̃ pro se non prodesset sibi.ĩ.e.l.de etate
§.j.⁊.C.de proba.l.exẽplo si autẽ confitetur extra iudicium hic
dicimus ita:aut ad liberandum aut ad obligandũ si ad liberan
dum confitetur coram testibus fauore liberationis nocet.s̃.de
pact.l.tale in aut̃.de tes.§.⁊ lꝫ si ad obligandum distinguo aut
adiecta causa aut non:si adiecca causa ab alia q̃ mutui ⁊ dotis
p̃iudicat:ideo si fit in tẽpus non licet probare contra nisi p ar.
scriptis inserta.C.de non nu.pec.l.generalis ⁊.ĩ.de regu. iur.l.
nihil si confitet̃ se debere ex causa mutui statim preiudicat reo
infra biennium ⁊c.insti.de lr̃arum ob.l.plane.Et si opponit hãc
exc.incumbit creditori se numerasse probare.C.de non nu.pec.
l.si ex cautione si autẽ confitet̃ ex causa dotis statim p̃iudicat.
C.de dote cau.l.non minus ⁊.l.fi.⁊ aut̃.qđ locum si autẽ confes-
sio fiat nõ adiecta causa hic dixit Lã.antiquus doctor generat
quale quale p̃iudiciũ ar.ĩ.de proba.l. quidam.⁊. C.de probat.l.
non nudis.⁊.l.non epl̃is vnde signauit falsum autẽ.C.de confes.
l.vna sed dicendum est contra sicut.l. dicit confessio facta extra
iudicium non p̃iudicat intelleximus nec plene nec semiplene.ĩ.
de probat.l.cum de indebito.in fi.Item si in iure facta preiudi
cat.ergo extra ius non p̃iudicat cum contrariorum ⁊c.s̃.de his
qui sunt sui iur.l.j.in fi.non ob.l.quidam.⁊.l.non nudis.⁊.l.non
epl̃is quia ibi erat quis in quasi pos.filiationis vel fraternita-
tis.vnde commodo possessoris vt possessori incumbat onus p-
bandi.ĩ.de li.ca.vt liberis non ob.illa falsa aut̃.qꝛ in cor.aut̃.de
testi.§.licet non inuenitur quia ibi ⁊c.⁊.C.de non nu.pe.l.in cõ-
tractibus.§.de his quare hic:quia ibi confessio fit ad liberan-
9 dum.† In primis quero quid differt iste tractatus ab infe-
riori.ĩ.de confes.cum sunt positi in diuersis tractatibus appa-
ret qđ differunt.Ad qđ dicetis hec est differentia quando istud
edictum vendicat sibi locum ante lit.conte.super negocio prin
cipali ⁊ habent fieri ex isto edicto ante lit.contest.ordinandam
quod ex eo apparet qꝛ nemo cogitur ante iudicium responde-
re de iure suo.edictum vero de confes.habet locum post lit.con-
test.super negocio principali ⁊ fiunt ad litem iam ordinatam
per sententiam decidendam cum confessus in iure habeatur cõ
uicto al̃s iudicato.ĩ.de confes.l.j. preterea ex interdicto de in-
terro.act . fiunt interrogationes ab actore vel iudice instante
actore ex edicto de confes.fiunt responsiones ⁊ confessiones ab
actore reo:qꝛ actor ponit ⁊ reus respondet ⁊econtra ad fundan
dam suam exc.ĩ.de probat.l.in except.quia equalitas debet ser
uari in iudicijs.C.de prox.sa.scri.l.in sacris preterea isto ex edi
cto fiunt ante lit.conte.ad litem ordinãdam super negocio prin
cipali in.xj.casibus ⁊.xij.generali:⁊ sunt isti casus:quia volo cõ
uenire aliquem vt heredem interrogatur si heres est: si respon-
dit planum est infra eo.si defensor.§.j.si respondeat sum heres:
⁊ ista habent fieri quotiens dubitat actor qua ex parte sit he-
res vt hic.⁊.ĩ.eodẽ.l.qui interrogatus.Item fit tertia qualiter
es tu hrs

es tu heres ex testato vel ab intestato.verbi gratia:si volo petere legatum vt ex testō expedit scire si adimit hr̄.ꝛ est heres ex testamento quia tunc debentur legata salua ratione.l. fal.si esset heres ab intestato non deberentur relicta:qꝛ ex alio testamento ꝛc.C.de fideic.l.eum quem.vnde interrogabitur qualiter sit heres;qꝛ expedit actori scire.ꝟ.e.si defensor.§.illud.fiunt alie interrogationes si agitur nox.ack.siue contra dominum vel contra possessorem male fidei vel bone fidei intelligatur si habet seruum in potestate.ff.de nox.act.l.pe.ꝛ.ꝟ.e.l.qui interrogatur. fit quinta si agitur act.de pauperie interrogatur si quadrupes sua est.ꝟ.e.l.si quis in iure.fit etiam ꝛ vi.si enim agitur act.de pecul.ex contractu filij interrogatur hoc modo habes peculiū talis filij apud te.ꝟ.e.si defensor in fi.fiunt ꝛ due alie si petitur a vicino cautio damni infecti interrogatur.si sue sint si dicat non in solidum interrogatur ex qua parte.ꝟ.e.l.non alienum.Item fiunt due in realibus ꝛ in personalibus scriptis in rem si conuenitur rei ven.vel ad exhi.interrogatur possidet rem petitam si respondit qd̄ sic:planum est si dicat non insolidum interrogatur qua ex parte.ꝟ.e.l.qui seruū.§.penul.ꝛ.vlt.est vndecima vt si quis experitur contra me ꝛ dubito de etate sua.ꝟ.e.l. de etate est.xij.general.vbicunqꝫ equitas iudicem mouerit.ꝟ.e.l. vtereqꝫ. Et consueuit notari exemplum hoc modo: quattuor scolares conducunt hospitium habent vnum seruientem. dicit vnus scolaris seruienti vnum lectū conducas ab aliquo ciue.seruus vadit ꝛ conducit ad annum pendente anno seruus recedit:in fine anni dissoluitur societas migrant scolares ad aliud hospitium mulier ignorat quis scolaris habet lectum suū facit vocare coram iudice eos.locaui lectum meum seruienti istorū nescio qs habeat equitas suadet vt quilibet istorum cogatur respondere ad nutum ꝛ petitionē iudicis.consueuit dominus od.tres alias addere speciales:ecce si dubitatur de muliere que diuertit a marito sit pregnans vel non.ꝟ.de ven.inspi.l.j.§.sunt ex hoc.Item fit alia ante lit.contesta.Scitis enim qd̄ iure nostro nouissimo offerendus est ei libellus qui ad iudicium vocatur intra dilationem non agitur reus ad litem conte.vnde si dicit actor. xx. dies sunt elapsi cogatis eum ad lit. conte. debet reus interrogari sint elapsi vel non in auk.de exhiben.reis.§.sancimꝰ.j.coll. fit etiam ꝛ alia si conuenitur quis reali act.vel personali scripta in rem ante lit.conte.interrogatur possidet:si dicit nō possideo facienda est alia:desijsti ne dolo possidere: quare si dolo desijt possidere perinde tenetur respondere ac si possideret.ꝟ.de reg. iur.l. parē. ꝛ qd̄ ista sit facienda probatur.ff. de rei vend.l. qui petitorio in princ.Scd̄o quero iste interrogationes que fiunt ante lit.con.fiunt ne oblato libello vel non.Dixerunt quidam fiunt etiam ante libellum oblatum super negocio principali.vn̄ dicunt si volo te ꝯuenire reali act.qꝛ possides vel personali vt heredem faciant te vocare in ius anteꝙ offeram libellum dicaz queratis ab eo si possidet vel si heres est si respondet qd̄ sic tūc debeo offerre libellum.Pro istorum op.est ar.ꝟ. quorum le.l.j. §.qui autem.nam si legatarius dubitat si occupat rem.legatā iacente hereditate ꝛ dubitat heres qualiter possideat ꝛ dicit heres interrogatus qualiter possideat tenetur interrogare iudex ꝛ ipse tenetur respondere:si non respondit ad petitionem iudicis tunc dicet forma libellum.Item sicut actio ad exhi.est preparatoria rei ven.ff.ti.j.l.j.§.est autem.ita iste interrogationes sunt preparatoria iuris vt dicamus qd̄ fiunt oblato libello ante lit.conte.ꝛ hoc videtur probari duabus.ll.statim ista quia dicit instituitur quantum ad libellum instituenda quātum ad lit. conte.Item qꝛ.l.dicit facienda.in stip.act.ꝟ.e.l.de etate. §. qui ex quadrante.Item diceret interrogatus quare plus huic respondeā ꝙ alicui alij de populo si dabit mihi libellū ei respondebo. Item expressum est istud in decre. extra de iureiur.cal.c. cum causam.Sed denuo quero circa articulum istū si oblatus est libellus super negocio principali obtuli tibi libellum in rei ven.petendo certam rem oblato libello ante lit.conte.dico domine queratis si possidet rem petitaz vel si est heres:domine super hoc offerat mihi libellū:nunquid super ista interrogatione est offerēdus libellus ꝛ lis contestanda ꝛ de cal.iur. dn̄s Ioā.ꝛ discipulus eius.f.az.secutus fuit eū dixerunt super hoc debet offerri libellus ꝛ lis contestari ꝛ de calū.iurari. Et istum errorē inuenietis scriptum in summa de inter .act. ꝛ hic:sed istud non probat aliqua.l.est verū qd̄ olim fiebāt iste interrogatiōes interrogatorijs ack.quia dicebam olim dn̄e petatis si est heres qꝛ volo cōuenire eū personali act.ad hoc:sed hodie iudicis officio fiunt:vnde debet dicere qd̄ super hoc sit offerēdus libellus lis contestetꝰ:iureꝰ de calū.l.non ꝓbatur.Item qꝛ summatim debet videre iudex cuius officio petiꝰ si interest petentis fieri vel non.ꝟ.e.l.si defensor.§.illud.Si dicis requiritur summaria cognitio ergo iuraꝰ de cal.ff.tit.ꝟ.l.thesaurus.Rn̄.non est verum quia si iudex viderit coget eum sine libello ꝛ sacramēto cal.ꝛ ne lites ex litibus oriātur.C.de fruc.ꝛ lit.expē.l.terminato.nō ob. quorum le.l.j.§.qui autem.qꝛ ibi erat oblatus.arg. eius qd̄ hic dicitur.vel esto ꝙ nō esset oblatus loquitur fm̄ antiqua tempora fm̄ que erat in potestate actoris velit experiri oblato libello.in auk.de exhibēdis reis. Item qd̄ nō sit offerēdus libellus super hoc probamus tali argumēto.si acturus reali vel personali ack.oblato libello:dn̄e queratis si possidet rem petitam vel si heres est misericorditer peto hoc:ergo iudex debet officio suo explicare sine libello vt sunt infinita exempla.venio ad iudicez domine vicinus edificat in loco in quo nō habet ius edificādi: volo nūciare ei nouum opus simplici vbo vel per iactū lapilli vnde peto vt prohibeatis eum ne faciat nisi cognita ratione.ꝟ. de no.oper.nūcia.l.de pupillo.§.meminisse.verū ita facto bene offertur libellus lis contestatur:vt in ea.l.§.qui opus.Itez est exemplum dico te heredez ꝛ mihi hereditatē restituere: tu es senex annus qui datur ad deliberādum finitus est vel finiendus tu nō adiuisti adhuc.venio ad iudicē:domine ille est heres ꝛ mihi rogatus restituere elapsus est annus ad deliberandum:pro deo cogatis adire vel perijt fideicōmissum meū:qꝛ ex quo testamento non aditur hereditas nec fideicōmissum debetur. venit ad iudicē ꝛ petijt libellū:vnde qꝛ peto misericorditer mero officio exploratur.ꝟ.ad trebel.l.ille.§.intēpestiue.ex quo coactus est adire cōuenitur actio.ex testamēto vt hereditatē restituat.ꝟ. ad trebel.l.restituta.Item est exemplū mulier venit ꝛ petit tutorem filio. dicit iudex quis videbiꝰ tibi idoneus: talis.vn̄ iudex mittit ꝓ eo venit ille ꝛ excusatꝰ se.dicit iudex habes aliquā excusationez:dicit ille.si mulier vult dicere mihi aliquid det mihi libellum petitur misericorditer iudicis officio explicatur.ff. de iurisditio . omnium.iudic.l.j. in fin. Sed denuo quero ita: iste interrogatiōes q̄ fiūt possunt fieri apud ordinariū ꝛ apud delegatum.Dicunt quidam apud ordinarium qꝛ petunꝰ mero officio eius.apud delegatum non:qꝛ imploratur eius officium ante lit.cōtest.ff.de procur.l.item ea que ꝛc.ꝟ.de edil.ed.§.sciendum.verius est vt fiant coram ordinario ꝛ delegato:qꝛ ex quo iurisditio ꝛc.ff.de iurisd.om.iu.l.ij.Item qꝛ.l.dicit fieri apud iudices intelligendū apud ordinarios ꝛ delegatos. Sed denuo queriꝰ interrogatur quis possides tu:vel es heres vel nō:dicit ille credo me possidere vel heredē.dicit actor:ista non est bona responsio:quia realis non datur contra putatiuū possessorem. ff.de rei ven.l.officium in fi.personalis actio non datur ꝯtra putatiuum heredē.C.de here.insti.l.ij.ꝛ.l.vlt. petitio hereditatis sic.ff.de pet.here.l.regulariter.ꝛ.l.ꝓ herede.quid ergo dicemus Dixit Io.ꝛ az.sicut post lit.cont.ꝛ sacramentū calū.positiones ꝛ responsiones fiunt de credulitate.C.de iur.calū.l.ij.ꝛ ita ante lit.cont.in his que fiunt ad litem ordinandam dn̄s Ia.dicebat licet post lit.cont.sufficiebat rn̄dere de credulitate: quare quia positiones fiunt sub sacramento calū.ita iste interrogationes que fiunt ante lit.con.non fiunt super sacramento calū. ꝛ fiunt ad litem ordinandam:ordinatur lis cū vero herede: ꝛ ideo dicebat qd̄ iudex debet cogere precise respondere si possidet vel nō. sed in his que fiunt ad decisionē vel post lit.con.satis est si dicat credo:ꝛ hoc vt actor frustra experiatur.ff.de rei ven.l.qui petitorio. Sed quid si iste interrogationes omisse sunt ante lit. cont.poterūt ne recipi post lit.cont.quia non interrogaui ante lit.con.possides rem petitam:nunquid post lit.con.potero eam facere.Dicunt quidam qd̄ non:quia hic ordo vt fiant ante lit. contes.ad litem ordinandam:si fierent post litem contestatam solitus ordo emitteretur:vnde non valeret processus.C.de sen. l.prolatam.ꝛ ista propositio debet mihi nocere.C. de here. act. l.vt debitum verius est vt possint fieri ante litem contest. ꝛ post lit.cont.quia nemo lit.cont.ꝛc.ꝟ.de reg.iu.l.non solet.ꝛ.ff.de rei ven.l.qui petitorio.

Dictum est. In.l.ista ꝛ se.dicitur quare propositum est istud edictū ꝛ ideo propositum est:scit enim pretor plerunqꝫ difficile heredem probare vel bonorum possessorem.h. d.[heredem] iure ciuili.inst.de bo.pos.§.quos. [hered] ideo quia aditur sola voluntate vt insti.de here.quali.ꝛ dif.in fi.ꝛ voluntates intrinsecas solus deus nouit.[certioretur] nam iste responsiones apud iudicem pro probationibus habentur .ff. e.l.§.fin.

1 ☞Interrogationes dicuntur fieri in iure vbicunqꝫ fiunt coram iudice licet pro tribunali non sedeat ꝛ hoc verum in his ꝛ similibus que cause cognitionem non requirunt.

1 **Quod ait.** †Ait pretor qui in iure interrogatus respondet se heredem perinde teneatur ac si sit heres: quod ita intelligendum est in iure apud magistratus Populi Romani: vel presides prouinciarum : vel apud competentes iudices ; Et licet dicatur ius locus in

quo ius redditur saluo more maiorum. hic dicit̃ locus in quo ius reddit̃, siue in aere vel in loco publico. hoc dicit. [hic agat] vnde no. aut aliquid desiderat plenam cause cognitionem tunc debet ferri ad iudice sedente pro tribunali. s̃. de iusti. & iur. l. fi. & C. de dilat. l. a procedente. aut desiderat summariam cognitionem vt sunt iste interrogationes. j. e. l. si defensor. §. illud. tunc debet fieri vt hic dicitur.

☞ Interrogato dandum est tempus ad deliberandum.

Qui interrogatur. †Si aliquis interrogatur in iure sit heres & pro qua parte vel si habet in potestate seruum pro quo agit noxali & petit tempus ad deliberandum datur ei & non debet propterea respondere: q̃r interest defunctorum heredes habere & etiam viuentium. hoc dicit. [debet]. i. potest non habet necesse. simile no. s̃. de offic. pcon. l. obseruari in fi. [afficitur] quia teneretur vt heres. accedit. j. de iureiur. l. iusiurandum in prin. [interest] q̃r si cogitur perperam respondere negat se heredem: & sic decederet defunctus sine herede: & ita iniuria afficeretur qd̃ esse non debet insti. ex qui. cau. ma. in fine.

Interdum. Licet quis interrogatus sit heres, vel non cogatur respondere: interdum nõ. quid ẽ si patitur controuersiam ab vno quia conuenitur pet̃. hered. & patitur controuersiam ab alio super hereditate quia conuenitur personali act. interrogatus sit heres vel non cogitur respondere. hoc dicit. [sibi] contra illum qui agit pet. hered. [hereditate] & ita iste. §. loquitur s̃m antiqua tẽpora s; que donec sperabatur moueri centumuirale iudicium &c. j. de act. l. & qui ab alio hodie secus vt. C. de pet. hr̃. l. fi.

Si quis in iure. Fuit quidam in iure interrogatus si quadrupes que dedit damnum sua esset: & ipse respondit qd̃ sic: tenebitur. h. d. s̃. si quadru. pa. fe. di. l. j. & per totũ.

Si quis. Seruus dedit mihi damnum interrogaui in iure an tuus esset. & respondisti qd̃ sic: teneris. l. aquil. & si egi tecum & soluisti liberatur dñs hoc dicit. [lege aquilia]. s̃. ad. l. aquil. l. ij. [quasi dominus]. s̃. ad. l. aquil. l. inde neratius. in fi. & l. seq. [sit.] & soluit. j. e. l. qui seruum.

Si sine Si quis vltro respondit in iure se heredem esse pro interrogato habet̃ & intelligimus interrogatum siue interrogatus a iudice siue ab aduersario: & intelligimus hoc verum si quis vltro responderat liber: secus si erat seruus: q̃r non potest interrogare nec interrogari: & debet interrogari pro se non pro alio hoc dicit. [habetur] secus in stipulatione. j. de ver. oblig. l. continuus. si vltro promittit est stipulatio. j. de polli. l. plene. [interroget]. C. de iud̃. l. seruus. & l. seq. & C. de rei ven. l. non solum & j. l. proxi.

Si defensor In prin. huius. l. dr̃: conueniebam te personali act. vt heredẽ quidam venit ad defensionem tua; sine mandato defensor interrogatus respondet te ex asse heredez vel ex parte: nunquid tibi nocet non: nam debet respondere defensor a's non videtur te defendere. h. d. [tenebit̃] ex illa clausula de dolo: quia satisdat iud. sol. que continet tres clausulas. j. iudi. sol. l. iudicatum solui. [preiudicium] hoc est verum in defensore sine mandato. secus in defensore cu; mandato. s̃. de procu. l. non solum. & s̃. ad. l. aquil. l. proinde. §. si procur. & j. de confes. l. certum. §. penul. [non defendit] vnde committitur satisdatio iud. sol. s̃. de procur. l. fi.

☞ Heredem si quis se dicat intelligit̃ in dubio insolidũ nisi ex precedenti allegatione aliter limitetur.

Qui interrogatus †Si quis interrogatus in iure vtrum sit heres vel non: ipse respondit sum heres intelligit̃ ex asse heres: sed si interrogat̃ vtrum sit ex dimidia. & rñ. sum intelligit̃ pro dimidia respondere hoc dicit. [rñdisse]. j. de v̈. ob. l. j. §. si quis.

☞ Heres an quis sit ex testamento vel ab intestato non cogitur respondere nisi natura intentande actionis hoc exigat.

Illud Si conuenitur †vt heres tenetur rñdere vtrum sit heres ex testamento vel ab intestato vel suo nomine vel alieno vel vtrum directo vel per fideicom. iudex debet de hoc summatim cognoscere quod non solum habet locum in heredibus immo in bonorum possessoribus. hoc dicit: [ex testamento] nõ tenetur respondere si interest actoris. quomodo potest interesse actoris hoc modo: si peto legatum & interest mea respondere vtrum sim heres ex testamento vel ab intestato: q̃r si ex testamẽto petam legatum: si ab intestato non: quia ex quo testamento non aditur hereditas nec legata debentur. C. de fideicom. l. eam quam. [habet] & quomodo potest interesse mea hoc modo. & quisquis erit heres mihi sit heres filio meo. j. de vul. sub. l. qui liberis. Item petita contra bo. pos. debentur relicta. j. de contra ta. l. qui filium. §. j. [extitit] & interest q̃r quedam iura transeunt in heredem non in fideicom. j. ad trebel. l. q̃r poterat. §. j. & l. si patronus in fine. [restituta] quia fideicommissarius loco heredis habetur.

Si de peculio Conuenio te act. de peculio ex contractu filij debeo interrogare an filium habeas in potestate an non: sed an apud te sit peculium filij vel serui. hoc dicit. & tenebitur quantum erit in peculio tempore sententie. j. de pecu. l. quesitum.

☞ Negans se dominum non potest vti dominio illo.

Non alienum. †Si peto a vicinio vt caueat de damno infecto r interrogo eum an edes sue sint vel pro qua parte ipse interrogatus tenetur respondere: & si neget suum nec caueat aut cedere debet & si resistit tenetur tradere pos. illarum ediũ. h. d. [cedere] & mittetur actor in posses. ex primo & secundo decreto. j. de dam. infec. l. si finita. §. iul. [compellatur] accedit. j. e. l. qui seruum. §. pe. & vlt. Et ex. l. ista colligitur ar. si conuenio aliquem rei vend. & interrogatur an possideat & si neget se possidere possum dicere iudici ducatis me in pos. sed certe alia petitio est.

☞ Responsio ratione dubitationis facta a minus legitima persona puta a minore sine autoritate tutoris.

De etate quoq; Vos habuistis in superioribus. viij. speciales interrogationes que fiunt ante lit. contest. ad litem ordinandam in prin. huius. l. agitur de nona interrogatione: & est illa talis. siue ego conuenio te coram iudice & dubito sis minor vel maior vel tu conuenis me & dubito sis minor vel maior indubitanter possum ante lit. con. interrogare te vel iudex interroget super etate tua vt si rñ. te maiorẽ litigabo tecum si rñ. te minorem non litigabo tecum: nisi cum autoritate tutoris vel cur. hoc dicit. [q̃;] hic implicat. q. d. nedum de alijs fiunt interrogationes ante lit. conte. immo de etate. & interdum ideo dicit qd̃ vbi merito potest dubitari huic interrogationi est locus si aspectu corporis dubitari non potest huic interrogationi non est locus: & quomodo notabimus exemplum huius in prin. in terminis. dominus a;. no. sic: hic titius petebat a me et coram iudice dubitabam an esset minor: ita non deberet esse in iudicio sine curatore. C. de aut̃. pre. l. clarum an esset maior dico iudici dubito de isto an sit minor vel maior: & credo qd̃ sit minor queratis ab eo sit minor vel maior. iudex debet eum interrogare: sed istud exemplum eius videtur contra naturam omnium interrogationum que fiunt in isto ti. si percunctetis. xj. interrogationes speciales. & xij. generalem: & adiungatis alias tres species de quibus dixi. s̃. e. l. j. vos inuenietis omnes fieri contra petitionem actoris reo: non inuenietis aliquam ad petitionem rei fieri actori: & merito fit ad petitionem actoris: quia fiunt ad litem ordinandam & actor est ille qui vult ita ordinare litem ne frustra experiatur. s̃. de rei ven. l. qui petitorio: sed in isto exemplo fit ad petitionem rei actori. vnde potestis dicere sicut dixi in casu qd̃ ista interrogatio est communis in actore & in reo. fit ad petitionem actoris ipsi reo: & econtra ad petitionẽ rei actori ne vexetur litibus & sumptibus & litigetur cum minus legitima persona. s̃. de mino. l. minoribus: & ideo no. casum vt dixi & hic repetas. vnde ista. l. s̃m qd̃ exemplificamus in actore sequitur naturam aliarum legum. Or hic ita quero: pono feci interrogari aduersarium vel cum quo ago vel mecum agit sit minor vel maior. Respondet se maiorem esse: postea vult in integrum restitui. contra talem confessionem audiet̃ ne: iure communi non: quia non licet penitere responsi si captio est actoris vt in fi. huius. l. sed iure singulari sic. j. de confes. l. certum. §. minorem nisi dolose diceret se maiorem vt deciperet me. quia non restituitur. s̃. de mino. l. si ex causa. §. nunc. & §. in commissum: & q̃r ceptis. &c. C. si mi. se. ma. di. l. j. & l. ij. verumtamen non presumitur dolo dixisse: nisi probetur bona fides. sic. j. de euict. l. penult. & quia presumimus ignorantiam &c. j. de probat. l. verius: & in dubio non presumitur dolus nisi probetur. j. de pba. l. quotiens. §. qui dolum: l; in casibus presumatur. vt dixi. s̃. de eden. l. si quis in fi.

☞ Confessioni alicuius licet non vere statur contra se.

Si quis. †Quidam non erat heres in aliquo loco: interrogatus in iure respondit se heredem esse: nunquid tenebitur tanq̃ heres certe sic. hoc dicit. [contra se] non pro se: quia exemplo &c. C. de probat. l. exemplo. vnde confessus in iure pro iudicato habetur non pro se sed contra se. j. de confes. l. j.

Qui ex

Qui ex quadrante. Qui erat hrs in tribus vncijs vel cũ nõ esset hrs in aliquo interrogatus an esset heres in aliquo rñdit se ex asse heredem: nunquid tenebitur insolidũ? certe sic. instit. act. h. d. [ex quadrante] idest tribus vncijs. [instituta] idest instituenda. simile not. j. e. l. §. qui tacuit. vel instituta quãtum ad libellũ instituenda quãtum ad lit. contes. s. e. l. j.

I ☞ Pena mentiẽtis est si primo tenebatur pro parte postea teneatur insolidum nisi iuste errauit.

I **Si cum esset.** Quidaʒ in veritate erat heres titij ex semisse ĩterrogatus in iure rñdit se heredẽ esse in minori parte: debet ferre penã mendacij? sic: vñ debet teneri quasi ex asse sit heres nisi subest iusta cã. quid eniʒ delata est mihi minor pars. s. quadrans: alius quadrãs accreuit mihi: ignoro tamen vel sim ĩstitutus in certa parte: certe in istis casibus si respõdi me heredẽ ex minori parte ꝙ sim penaʒ mendacij non patior. hoc dicit iste. §. [conuenitur] nisi sit filius. j. e. l. si filius. vel dicatis qđ est verius ꝙ filius ibi abstinuerat ab hereditate: postea fatebatur se heredem bene tenet: vñ non est speciale in filio ibi. asseuerabat vnde quis punitur propter mendacium suum. sic. s. de rei vend. l. fi. [accreuisse] verbi grã: testator ĩstituit tres heredes me in semissem: te in quadrãtem: alium in alium quadrantem ꝛ pars tua mihi accreuit. C. de ca. du. tol. l. itaqꝫ. [ex incerta] puta dum vxor testantis esset pregnans: fuit institutus aliquis cũ posthumo cũ ignorat nascet vnus posthumꝰ vel plures. s. si pars here. pe. l. antiq. ꝛ. s. de iudic. l. sed si restituat. in fi. [noceat] quasi dicat nõ video. vnde mendacium cõmittit a sciente: ꝛ ideo dixit Augustinus: mẽdacium est false vocis ꝛc. vñ sicut falsum non est sine dolo: ita nec mendacium. C. de falsis. l. nec exemplo.

I ☞ Tacens quod sui cõmodum habetur pro negante ꝛ insolidum conuenitur.

I **Qui tacuit.** Si quis conuenitur vt heres ꝛ interrogatus vtrum esset heres tacuit tenetur insolidũ: q: negauerit se heredem: q: debet ferre penam sue cõtumacie: que est vt sicut per mẽdacium negat se heredem tenet ex asse ita qui tacet. hoc dicit iste. §. [qui] sciliꝫ interrogatꝰ an heres esset. [instituta] idest ĩstituenda tale. no. s. e. l. §. qui ex. [debet] hoc casu quia alio casu crescit per sacramẽtũ in liteʒ. C. de in lit. iuran. l. ij. [contẽnere.] hoc est verum ante litẽ contestatam. q. d. tenet ac si responderet se heredem: vt. j. proxi. §. sed erit ne idem post litem contesta. vt si quis non vult respõdere positionibus pro ꝯfesso habeatur. dicimus ꝙ sic: qua rõne patitur ante lit. contes. q: non debet ei licere pretorem ꝯtẽnere eadem ratione post lit. contes. Item lꝫ vnicuiqꝫ iurisditionem suam defendere penali iudicio. s. si quis ius di. l. vna.

I ☞ Respondere non videtur qui ad interrogata nõ rñdet.

I **Qđ autẽ ait pretor.** †Si quis tacet et oĩno non respondit tanꝙ negans se heredem cum aliqua parte sit heres tenet insolidũ: dicitur aliquis non respondisse siue nullo modo respondit: siue ad interrogata obscure respõdit. hoc dicit iste. §. [non respondisse] verba erant talia: qui tacuit ꝛ omnino nõ respondit. [videatur] idest responsum denegasse. [possit] cũ possum per se respondere ꝛ non respõdeo habẽt quidam in lrã: quidam non. Or no. siue quis oĩno non respõdet ad interrogata vel obscure respondet: nõ videt respondisse. idẽ est in stipu. j. de ver. ob. l. j. §. si quis ita. ꝛ. l. inter stipulantẽ. §. j. idem si obscure respondit vt statim videtur in illo ver. nihil.

Interrogatus. Quidã fuit interrogatus in iure: an heres eẽt ex asse respõdit ex parte. an respondit ad interrogata? certe sic: vnde si ex dimidia est heres nõ potest dici ꝙ ad interrogata non respondit vt ita penam contumacie patiatur. hoc dicit. [est] quia appellatione partis dimidia continetur. j. de verborum signi. l. nomẽ. §. portionis.

I ☞ Paria sunt respondere obscure ꝛ nihil respondere.

I **Nihil interest.** Siue quis ĩterrogatus omnino non respondit siue obscure iste talis debet puniri sicut ille qui oĩno non respondit. hoc dicit iste §. [neget] per mẽdacium: quo casu tenet insolidum. s. e. l. §. sꝫ si cum esset. [an taceat] quia tenet. s. e. l. qui tacuit. [interrogatorem.] verbi gratia: interrogo: es tu heres? dicis: vel ego vel alius est heres: dico: non sum certus: dicis: aliter nõ respondebo: hic est incerta: q: alternatio parit obscuritatem. j. de iniur. l. apud. §. hoc edicto. vel interrogo: es tu heres? dicis tu: aliqs est heres: dico non sum certus: q: loquitur in genere: vnde generalitas parit obscuritatem. j. de iur. fis. l. ita fidei. vnde no. ꝙ obscure loquitur non videt loqui. j. de regu. iur. l. in ambiguo. Item no. qui obscure respondet debet vrgeri certum respõdere. j. de confes. l. certum. in principio.

I ☞ Confessionem suam reuocare potest quis ex iusta causa erroris.

I **Ex causa.** †Aliquis interrogatus an patri heres extitisset? respon. ꝙ sic: putãs patrẽ decessisse intestatum ꝛ ei successisse: ꝛ paternum testamẽtum est ostensum in quo inuenit exheredatus: nũquid subuenitur isti? sic: q: licet penitere responsionis: q: que de nouo ꝛc. similiter si quis interrogatus respõdet se heredem: ꝛ ex postfacto inuenit testm̃ falsum vel irritum licebit penitere responsionis: q: que de nouo emergunt ꝛc. hoc dicit. [esse.] ꝛ merito dubitat: quia si filiꝰ ergo geres. vt ait Aug. ꝛ. j. de suis ꝛ leg. here. l. in suis. [idigẽt] cõcor. s. qui satisda. cog. l. si ab arbitro. j. de vẽ. inspi. l. j. §. j. ꝛ. j. vt in pos. leg. l. si is a quo. in fi. [sunt] in quibus respõdet apparet se exheredatum. Ad istud est simile. s. de inof. test. l. nihil interest. [irritum] capitis di. [ductus.] vnde subuenitur ei vt liceat penitere responsionis.

I ☞ Qui interrogatur tenetur quasi celebrasset contractum super quo interrogatus esset.

I **Qui interrogatus.** †Si aliquis interrogatus est in iure ꝛ respondit quasi ex contractu obligatus tenet si ĩterrogatur ab aduersario vel a pretore volente aduersario autoritas pretoris nihil operatur: sed responsio vel mẽdaciũ. hoc dicit. [obligatur] q̃a heres ex quasi ꝯctu obligatus est. isti. de obli. que ex quasi cõ. §. heres. sed quid erit: conuenio te noxali act. pro seruo respõdis seruũ tuum in tua potestate habere teneris ex quasi cõtractu vel ex quasi delicto? Respõdeo q: fateris in iudicio ex q̃si contractu teneris. j. de pecul. l. licet. §. ibidem. ꝛ ista cõfessio nõ obligat te sed obligationem precessisse declarat. j. de sponsa. l. publia. [mendacium] j. titu. j. l. fina. ꝛ. j. de confes. l. certum. §. si quis.

I ☞ Confessio erronea post litem contestatam potest reuocari ex causa iusti erroris: secus si fuerit in dolo vel lata culpa añ litem contestatam potest reuocari indistincte nisi captio actoris emergat. hoc dicit.

I **Qui iusto.** †Quidam interrogatus in iure cũ esset heres iusto errore ĩductus negauit se heredem: nũquid penã patit mendacij? non. Sꝫ si aliquis sine dolo respõdit se heredẽ: culpa tñ heredis debet absolui nisi esset dolo proxima. [errore.] verbi grã: filiꝰ vidit testm̃ in publica forma in quo continebatur se exheredatum illud testm̃ postea reuocatũ erat: q: pater inciderat signacula. s. e. l. §. interdum. [sit] .i. nisi sit lata culpa que comparatur dolo. j. depositi. l. qđ nerua. Sed que potest esse culpa dolo proxima .i. lata: puta si scriptus erat in testamẽto facto coram tribus testibus: et ipse credebat testamentum solẽne ignorauit ꝙ omnes scire debent cum nõ valeat testamentum. C. de testa. l. hac. ꝛ crassa ignorãtia non excusat. j. de iur. ꝛ fac. igno. l. nec supina.

I ☞ Responsionem suam quis reuocare potest re integra si ius aduersarij non est factum deterius.

I **Celsus scribit.** Si aliquis interrogatus in iure respõ. se heredẽ ex asse vel ex parte: vel respondit se possidere: vel non potest penitere responsi si captio non est actoris. quid enim si aliquis in iure nõ plene instructus. Respõ. postea instructus est: nunquid licebit huic penitere responsionis? certe sic. hoc dicit. [sui edoctus.] nam licet penitere responsionis: quia que de nouo ꝛc. s. eo. l. §. si ex causa. Unde habetis hic ꝙ interrogatus ante lit. contest. potest penitere de responsione: si captio non est actoris: alˀs non. quando est captio actoris: quando non videte: cõuenitur quis rei vendi. interrogatur an possideat rem petitam? Respon. se possidere vult penitere ꝙ non possidet non licet nisi probauerit se errasse. hec est captio actoris cum ex vi p̃me responsionis sit iudicio subiectus. s. de rei ven. l. vlti. non est captio actoris: verbi gratia: conuenio te rei vendi. interrogo te: possides rem petitam? dices tu non. si vis dicere possideo: lꝫ quia non est captio actoris sed vtilitas: quia prima responsio subijcit te in iudicio: quia possessor est. C. de ali. iu. mu. cau. fa. l. vna. Ad id qđ dicitur in isto. §. opponitur ꝛ signatur contrarium: hic videtur si quis respon. in iure potest penitere si nulla captio sit actoris vel plenius sit edoctus videt contra. ꝙ non possit penitere. j. de donatio. l. quidaʒ in iure. alˀs incipit donari. §. quidam. Ad solutionem cuius cõtrarij potest dici dupliciter qđ ibi dicitur non potest penitere: verum est post lit. ꝯtes. s. de noxa. l. electio. §. neqꝫ. quod hic dicitur verum est ante lit. cotes. s. de rei ven. l. is qui. vel dicatis non licet penitere responsionis si captio est actoris: vt in. l. contra. alˀs sic vt hic. quando autẽ captio est vel non in exemplis supra relatis patet. Ad solu. cuius contra. ita distinguo. aut cuꝫ quis respondet ante lit. contesta. vt est in. xj.

interrogationibus specialibus τ duodecī generali. aut post li. conte. si quis ante lit. conte. rñ. se heredē esse vel non esse hic si captio est actoris non licet penitere rñsio. indistincte: si captio non est non licet penitere nisi ex causis iustis. vt in fi. huius .l. τ. s̄. e. l. §. ex causa. Item liceret si probaret se errasse. s̄. eo. §. q̄ iuste. in casibus ante lit. contest. quis rñ. nō potest penitere puta si quis rñdit se possidere τ obtulit se liti τ fecit dolose vt alius interim perficeret vsuc. s̄. de dolo. l. is qui. vel si eram petiturus a certa persona. s̄. de rei vendi. l. sinautem in prin. si autē aliquis confitet̄ post lit. conte. si velit penitere regulariter nō potest vt in. l. contra. fallit in casibus si minor est qr minor pōt restitui. s̄. de nox. l. electio. §. neq̄z. j. de confess. l. certum. §. minorem vel si velit probare se errasse in facto non in iure quod licebit sibi vsq̄z ad sententiam. C. de confes. l. non fatetur.

☞ Filius ex mendacio punitur non ex taciturnitate.

I filius. †In. l. ista dicuntur tria Primo dicitur si filius abstinet se a paterna here. postmodum interrogatus filius in iure respondit se heredem tenebitur: quare? qr licet se abstinuerit: si interrogatus rñ. se heredem pro herede gessisse videtur. Secundo dicitur filius abstinuit interrogatus tacet non habetur loco heredis. Tertio dicitur si quis interrogatus in iure rñ. se heredem esse poterit vti excep. puta pacti facti de non petendo. Itez iurisiur. τ rei iudi. h. d. [videtur] Or dic si abstinuit quomodo potest teneri vt heres cū semel τc. C. de repu. here. l. sicut. rñ. speciale est in filio quia adhuc intra triēniū potest amplecti. C. de repu. here. l. fi. vñ si rñ. se heredem vr̄ gessisse pro herede: vnde vt heres tenet̄ [loci] secus est in alio: qr si nō est heres τ tacet pro confesso habet̄. s̄. e. l. proxi. §. qui tacuit vl' dicatis vt ibi dixi. [conuenitur] vñ si confitetur se heredez poterit vti istis excep. [τ ceteris] .s. similibus iurisiur. τ doli mali: nam sicut reus potest vti excep. legitima vsq̄z ad sententiam. C. sentent. rescind. non posse. l. peremptorias. ita qui respondit se heredem esse

☞ Confessionibus est standū quibus ius vel natura non repugnat.

Confessionibus. †Si quis fatet̄ se heredem cū nō sit ista confessio nocet ei si cum alio pōt esse actio etiam deest si confiteor filium meū esse qui est in potestate tua tenebor: quare? qr false confessiões debent naturalibus conueniri quod est verum si etas illius pateretur vt meus filius esse posset. sed quid erit ego eum cū quo erat paterfa. suus respondi meū seruuz esse: nunqd obest mihi ista confessio? non: qr ius respuit eum: vt si ille bona fide huiebat mihi. h. d. [conferimus.] τ est exemplum si confiteor me heredem cū alius est heres: si confiteor me occidisse eum alius occidit. j. e. l. qui seruum. sed si confiteor occidisse eum qui viuit hic cum nulla poterit actio esse non nocet mihi. s̄. ad. l. aquil. l. inde neratius i fi. τ. l. seq. [pateretur.] τ quomodo patit̄ etas si precedo plena pubertate. xviij. ann. vt statim dicit lr̄a. τ. s̄. de adop. l. si pater in fi. τ. l. seq. institu. de adop. §. non minorē. [nō obligari.] qr cum alio non poterat esse actio. [admisit] qr ista rñsio vni non conuenit τ ita habetis q̄ false cōfessiones debēt iuri conueniri vt hic. τ. j. l. proxima

I iscuius. Si sum conuentus noxali actione pro delicto stichi qui putabatur meus seruus esse qui liber erat τ pendēte iudicio liber pronunciatus est debeo absolui. si ergo conuenior noxali act. τ fateor seruum esse ista confessio mihi preiudicat si est seruus si est liber non preiudicat mihi: quia pro libero homie nō potest quis conueniri noxali: quia debent naturalibus conuenire false confessiones. hoc dicit. [debent] quare? qr pro libero homine non potest noxalis actio proponi. s̄. de noxa. l. noxale. in fine: sed pro delicto seruorum. institu. de noxa. in principio. nam falsa confessio oportet iuri conuenire. vt. s̄. l. proxima τ in fi. huius. l. [potest] potest recipere ius confessio si cōfiteor seruum alienum meum. j. co. l. si seruum.

Si ante. Delata erat mihi titiana hereditas ante aditam hereditatem sum confessus seruum hereditarium esse meum nocet mihi; quia cum alio poterat esse ac. scilicet cum hereditate. quia hereditas sustinet vicem persone sed si confessus sum seruum alienum esse meum τ pendente lite mortuus est: non teneor hoc dicit. [hereditas.] j. de acqui. re. do. l. in eo. in fine. [non teneretur] s̄. de noxa. l. electio. §. his.

I seruus. Seruus meus captus est ab hostibus interim conuenior noxali actione. rñ. illum in mea potestate esse teneor ne sic propter spem postliminij: veruntamen ista confessio non nocet mihi: quia licet cōfiteor seruū alienum meū esse teneor: qr pt esse in alio actio hic non nocet mihi qr nō pōt cū alio esse actio. hoc dicit. [non tenetur] et ideo si iudeus confitet̄ christianum se esse, istam confessionem respuit. C. de episcopis τ clericis. l. fi. τ. C. ne iudeo liceat. l. j.

I seruus non sit. Aliquis erat seruꝰ plurium conuenti noxali actione omnes mentiti sunt τ dixerunt in sua potestate non esse vel quidam dixerunt vel quidam dolo desierunt possidere: τ certe omnes qui mentiti sunt vel dolo desierūt possidere tenentur nō qui dolo nō desierunt possidere vel mentiti non sunt. hoc dicit. [insolidum] s̄. de noxal. l. j. §. pretor.

☞ Si ille qui alium vt principalem defendit non est soluendo in alium actio restituitur. h. d.

Qui ex parte. †Quidam erat heres ex parte dimidia volebat defendere coheredem absentem: veruntamē vt euitaret satisda. iur. sol. interrogatus in iure. respondit se ex asse heredem condemnatus inuētus est nō soluendo: nunquid actor rescisso iudicio poterit agere contra eum coheredē? sic. [possit] quia nemo alienē τc. s̄. de procu. l. qui proprio. in fin. [erat.] ex alia parte. [verum est.] secus si iste qui confessus est se heredem insolidum condemnatus soluit tunc liberasset coheredem. j. eodem. l. qui seruum.

☞ Contumax in non respondendo non potest haberi p̄ cōfesso quando iudicium non tenet.

I filius. †Filius agebat cum patre pater interrogatus tacet: nunquid tenebitur pater? non: quia inter patrem τ filiuz non potest esse iudicium. [ageret] idest defenderet: sic exponit̄ C. de iuris τ facti ignorantia. l. prima. vel exponatis proprie τ exponetis taceat. scilicet pater [interrogatus] qr inter patrez τ filiam τc. s̄. de iudi. l. lis.

☞ Si ex causa variatione persone conuenti non variatur causa: vnius confessio τ solutio liberat verum debitorem: secꝰ si variatione persone contingit variatio cause nisi veri debitoris noīe factum fuerit. h. d.

Qui seruum. †Conuentus noxali act̄. pro delicto serui alieni interrogatus iure respondit suum esse τ condemnatus soluit: nunquid verum dominuz liberat? certe sic. secus si confiteor me occidisse seruum alienū quē aliꝰ occidit: vel respondeo meū heredem esse cum alius sit heres ex mea confessione teneor non libero eum qui occidit vt eius heres: τ est ratio quia vbi confiteor seruum alienum esse meum teneor ex persona serui: sed vbi confiteor seruum occidisse cum alius occidit teneor meo nomine τ nō debet illius delictum impunitum esse nisi essem pcurator vel negotiorū gestor illius quia quod solui reuocabo actione mandati vel negoti. gest. hoc dicit. [liberat] nō sola cōuē. s̄z sol'one. s̄. e. l. q̄ ex pte. τ s̄. de his qui deie. l. iij. cū cōuenior noxali act̄. [cōuento] τ solutēte [q̄ fecit] s̄. ad. l. aquil. l. ita vulneratus. in fi. cū. l. seq. [defensor] cū mandato vel sine. [admisit] .i. occidit vl' vulnerauit [actor] si velit agere cum herede vel cum vulnerato. [valeat] qr tunc ista rñsio prodest vero heredi. Or signorivos habetis hic si cōfiteor seruum alienū: τ cōdēnatus soluo cū vero dño nō pōt agi. si cōfiteor me occidisse quē alius occidit τ soluo nō liberat̄ occidēs: τ quare aliud vbi cōfiteor meū seruū esse teneor ex persona serui vbi cōfiteor me occidisse quē alius occidit teneor ex mea cōfessiōe. S̄z opp. in duobus reis debendi: nonne quis tenetur ex sua persona τ vno soluente liberat̄ alius. j. de duo. reis. l. iij. Rñ. ipi tenent̄ ex eadem causa: s̄z hic teneor ex vna cā [ex cōfessione] s̄. e. l. de etate. §. ex causa: τ ex alia qr occidisti Sed denuo instatur τ vr̄ si dñs q̄ tenet̄ noxali alienat seruū tenetur dñs τ emptor. s̄. de noxal. l. de illo. vnius solutio prodest alij. sed certe ibi emptor habebat causam ab eo qui emit s̄z hic non. Sed denuo videtur sicut si plures occidissent vno soluente liberant̄ alij. s̄. de eo per quem. l. j. §. si plures. Rñ. ibi tenētur ex eadē cā sed nonne mea solutio debet liberare eū q̄ est heres. s̄. de peti. heredi. l. si quid possessor. Rñ. ibi soluit de hereditario meo tamen noīe: sed hic alius erat heres mala fide videor respondisse me heredem: vnde propter malam fidem teneor.

In iure. ¶ Si quis conuenitur reali actione τ interrogatur in iure vtrum rem petitam possideat tenetur respondere: sed si petitur ab aliquo caueri de damno infecto si interrogatur amedes sint sue: tenetur respondere: alias mittitur actor in possessionem. hoc dicit iste. §. videatis expositionem littere. [eam] j. de damno. infe. l. j. pretoris. τ. l. si finita.

finita.§.iul.habetis in rei ven. interrogatur quis vtrum possi deat & ex qua parte. Item vtrum volo desijt possidere.s.de rei vendi.l.qui petitorio.& accedit.s.e.l.non alienum.

Bicunq3. Habuistis.xj.speciales interogationes numeratas in superioribus xij.generalis est vbicunq3 equitas mouerit iudicē.h.d. ista.l.videatis expositionem littere.& vbi est exēplum in terminis potestis notare sicut scripsit Az.quattuor scholares cōduxerunt hospitium:vnus caret lecto:vadit seruiens & acquirit a vetula:seruiens recessit ab ea.vetula querit ab eis lectū:qlibet dicit:non habeo:facit vocare coram iudice eos & dicit:interrogetis quis habeat equitas suadet ꝙ debet fieri. vel potest no. aliud exemplum.j.de ventre inspiciē.l.j. vel si conuentus reali actione dolo desijt possidere.s.de rei ven.l.qui petitorio.vel si offero libellum &c.C.de li.conte.aut.offeratur.Nō.

1 ☞ Confessio preiudicat quo ad personam interrogātis nō quo ad alios.

1 **Rocuratore.** † Quidā erat debitor fisci in.x.decessit relictꝭ pluribus filijs:vnus filiorū nō erat heres:q3 exheredatꝰ vel bo. posses.nō erat:q3 exclusus tpe:pcur.cesaris cepit eū ꝯuenire & interrogauit eū vtrum heres esset vel bonorꝫ possessor.respondit se esse:nunquid ista ꝯfessio nocet sibi ꝯtra oēs creditores? certe nō.sed nocet q̄tum ad pcuratorez fisci & ad creditores q̄ erant presentes.h.d.ista.l.videatis expōnez littere.[accepat] q3 erat filius emācipatus.insti.de here. ab intestato.§.emancipati.repudiauerat vel tpe exclusus erat.[non posse.]vnde responsio ꝓdest presentibus.facit.j.de confes.l.certum.§.si quis. sed quomodo responsio potest facere heredem qui non est cuz efficiamur heredes certꝭ modis.s.de pe.here.l.j.&.ij.& .j. de bo. posses.l.si cum patrono.in princi. Respondeo:iste nō efficitur heres sed in penam sui mendacij tenetur.s.e.l.de etate.§.j.&.§. qui exceptionem.&.§.si quis cum esset.

De quibus rebus ad eundem iudicem eatur. Rubrica.

Quia in iudicio familie herciscūde & cōmuni di.necesse est plures ad eundē iudicē ire.vt in.l.j.ideo post illos tractatꝰ ponitur hic titulus.Et no.ꝙ iudicia aut sunt vniuersalia:aut generalia:aut singularia.in vniuersalibus iudicijs:vt est fa.herc. habet locū hec regula in.l.j.in generalibus iudicijs:vt sunt tutele similiter habet locū in.l.ij.in singularibus iudicijs duplicibus:similiter habet locum.j.e.l.j.in singularibus non duplicibus certe ante lit.contes.si te conuenio & tu vis me recōuenire: habet locum non postea ſm Jo.& Azo.vel potest dici ꝙ postea locum hꝫ.C.de sen.l.cū nemo.& in aut.& ꝯsequenter.Nō.

1 ☞ In causis cōnexis plures lꝫ diuersi fori coguntur apud eundem iudicem litigare.

1 **I inter plures familie** her.agatur. † Si plures sunt coheredes:si vnus agit contra duos vel tres:& alij ecōtra velint agere ꝯtra eūdem debent agere apud eundem iudicem:sed si plures habent rē cōmunem & vnus agit cōtra alium:si alij velint agere contra eum debent agere apud eundē iudicem.sꝫ si plures sunt vicini inter quos questio est de finibus: si vnus agit contra alios:alij velint agere contra eū debent apud eundē iudicem.facilius enī vnus iudex cognoscet q̄ possint plures.hoc dicit ista lex.videatis expositionem littere.[inter eosdē.]hec littera potest legi disiunctiue:quia potest legi:& pro aut:& pro vel.sic alibi.C.de verborum.signi.l.sepe.vel potest legi copulatiue & erit idem sensus:erant tres heredes:vnus agit ꝯ alios: alij volunt agere contra istam:debent agere apud eundem iudicem.Or ponamus:iudex inter eos diuisit & dimisit aliquam rem in communi:vnde si vnus vult agere contra alios: debent agere alij apud eundem iudicem cōmuni diuidū.quia si actum est famil.hercis.amplius non potest agi.s.fami. herci.l.si filia. §.familie.& fami.herciscū.est vniuersale cōmuni diuidū.singulare:vt in predicto.§.familie.& vtrūq3 est duplex.[potest.]no. triplex est ratio:quia in iudicijs vniuersalibus & generalibus & singularibus duplicibus ꝙ habet locum ista regula.Prima ratio est:ne cause conuenientia diuidatur.C.de iudic.l.nulli.j. de li.ca.l.si pariter.Secunda ratio est:quia se inuicem impedirent si apud iudicem eundem non litigarent & apud eundem iudicem conueniri.C.de sen.l.cum nemo.& auten.& consequenter. Tertia ratio est ne sequatur absurditas:quia si vnꝰ ageret coram vno: alius coram alio posset esse ꝙ in diuersis tribunalibus diuerse ferrentur sententie.j.de leg.j.l.si filius.&.s.de inofficioso testamento.l.si pars.Item si omnes sunt presentes facilius examinatur veritas:vt hic.in fine.&.j.de li.ca.l.cognitio.& l.si pariter.

Um ex pluribus. Plures erant tutores: finita tutela agitur cum vno insolidum:quia dicitur ꝙ ipse est soluendo: nunquid poterit postulare vt cognoscatur sicut omnes vel non vt si omnes non sint & ipse conueniatꝭ si alij sunt idonei poterit vti bñficio diuisiōis ex epistola diui adri. hoc dicit ist lex.videatis expositionem littere.[continetur]et hoc probatur.C.arbi.tu.l.omnes.

De seruo corrupto. Rubrica.

De damno dato in corpore serui nostri quod punitur per.l. aquil.s.ad legem aquil.dictum est:verum quia in animo serui nostri datur damnum cum corrumpitur ponit de seruo corrupto:quia corrumpere est &c.j.e.l.j.§.pretor. & potest exponi rubrica de seruo corrupto.i. quid iuris sit si seruus alterius corrumpatur:vel potest exponi de actio.serui corrupti:videamus cui detur & contra quem:& ad quid:& qualis sit:cui detur.j.e.l.j. cōtra quem.j.e.l.quod autem.&.l.si quis.ad quid detur.j.e.l.in tantum.§.in hac.qualis sit.j.e.l.hec actio.

It pretor q̄ seruū seruamve. Quia circa hunc tractatum pretor fecit edictum suū. hic inserūtur verba ꝑtoris que sunt talia:ait ꝑtor:qui seruū alienū seruāve alienā recepisse ꝑsuasisse &c.si ergo aliquis emit seruuz bona fide non tenetur hoc edicto:quia serui corrupti agere non potest:& si diceres ei dare actionem:iam necesse haberes dicere ꝙ teneretur duobꝰ domino & bone fidei emptori:sed de seruo corrupto debet teneri ille qui corrupit domino.hoc dicit ista lex.videatꝭ expositionem littere.[dabo.]nam istud est edictum pretoris.j.e.l.§.qd autem pretor.[aut iudicium]idest actꝭ. de seruo corputo.j.e.l. hec actio.alij exponunt iudicium:idest in factuz:quia ex quolibet edicto &c.sed hic decernitur:certi actio: scilꝫ serui corrupti.[non tenebitur.]quia non recepit dolo malo sed bona fide:bone fidei emptor est &c.j. de contrahen. emptione.l. qui a quolibet.& hec est bona ratio assignat aliam rationem que nō est ita bona.[agere].s.directa vtili.j.e.l.si quis seruuz.§.si qs seruo.[amiserit.]bone fidei emptorem posse agere de ser.cor. [absurdum]sed lꝫ non detur directa datur vtilis & duplicatur omne qd eius intererat.j.e.l.si quis seruum.§. si quis in seruū. [oppinatur.]q3 est prodita de ser.cor.nō de libero in casu datur de libero homine.j.e.l.nō tantum.§.de fundo.in principio huius legis notetis ꝙ appellatiōe domini bone fidei emptor non ꝯtinetꝭ. idem.j.de relig.l.ij.& idem.j.ad sil.l.j.§.j.aliquādo ap.domini ꝯtinetꝭ:nam quasi dominus censetꝭ qui possidet bona fide.j.de acqui.re.do.l.bone fidei.

Quod autem. Incipit exponere verba edicti pretoris:dixit pretor recepisse est intelligendum recipere &c.sed ait pretor si quis persuaserit.dicitur persuadere &c.si ergo suadet seruo vt male agat tenetur ex hoc edicto siue bonū fecit malum vel malum deteriorem:q3 nō oportet malitiam serui laudando augeri. dicitur dolose ꝑsuadere si suadet vt furtum faciat & similia que dicuntur in littera. hoc dicit cum.l.seq.vsq3 ad.l.dolo ma.ait.in prin.huius legis. hec verba ponuntur materialiter repetuntꝭ vt exponantꝭ.[tenetur.]hoc est verum si extitit laudator in ipso facto quando volebat delinquere:secus si ex postfacto. sic soluitur contrariū.j. de ver.sig.l.sepe.in fi.vnde no.hic:qui recipit seruum alienum abscondēdi cā dolo malo vel persuadet tenetꝭ ex hoc edicto in duplum:similiter qui seruum alienum fugitiuum recipit patitꝭ alienam penam.C.de ser. fugi.l.quicunq3.

Olo malo. Exposita sunt illa verba recepisse & suasisse.ponit modo quare adiecit dolo malo adiec. quis suadet seruo dolo malo hac actione tenetꝭ:alꝭs nō.si suadet aliquis seruo laudandi causa vt ascendat tectum et ille ascendit & crus fregit non tenetur hac actione sed vtili.l.aquil.quia in culpa fuit:& hoc refertur nō solum ad persuadentem sed ad percipiētem vt ille qui dolo malo recepit teneatur non alius vt si quis receperit vt custodiret domino vel misericordia ductus non tenetur. Sed si aliquis recipit seruū quem putet liberum hic lꝫ seruus sit de seruo corrupto non tenetur.[nō tenetur]sic qui promittit loci causa non tenetur.j. de actio.& obligatio.l.obligationum substātia. in fi. [teneri] q3 in.in.l.aquil.venit culpa punienda non solum dolus.s. ad leg.aquil.l.in lege aquilia.

Doli verbum.

Hec actio. Ista actio de seruo cor. est i duplum ɔ facientē ⁊ negantem lʒ actio. l. aql. ɔtra inficiantē detur in duplū: contra cōfitentē in simplum. si liber homo corrupit seruū alienum tenet̄ in duplum si seruus alienus corrupit seruū meū: dominus serui tenebitur isolidum sine noxe deditione. hoc dicit. [coerceat]. s. ad leg. aql. l. ij. quare hec est in duplū ab initio: q᷑ persequitur dolum malum. s. l. j. in prin. ⁊ l. dolo. sed illa psequitur dolum ⁊ culpam. vt ad leg. aquil. l. in lege aquilia.

Hec actio. Actio ista est in duplum ⁊ duplat̄ quanti interest dn̄i serui corruptum nō esse refertur hec actio ad tempus receptiōis nō ad tp̄s presens quādo agitur: vnde si seruus manumittit̄ vel alienatur non extinguitur hec actio: si ergo seruus corruptus est ⁊ tunc intererat mea: postea desijt interesse mea non cōsideratur hic ⁊ potest desijsse interesse mea si seru⁹ postea manumittit̄ vel legatur. hoc dicit. [actio.] sic etiā stipulatione iudicio sisti. ɔsideramus tp̄s quo debuit sisti: nec ɔsideramus desijt interesse. s. si quis cau. l. q̄ autē. §. illud. Itē sil'r idem cōsideramus in act. in factū de edendo. s. de eden. l. si autē. §. j. [act.] j. e. l. hec actio. [legatus] q̄a adita heređ: transit in legatarium. j. de fur. l. a titio.

Si quis seruū. Si tu corrupisti seruum cōem mihi ⁊ tibi teneris mihi actione pro socio vel cōi di. si sum⁹ socij ⁊ econtra. ⁊ estimabit̄ determinatio illius serui: verūtamē ista actio est ɔdita ɔ extraneū non ɔ sociū: ⁊ hoc q̄tum ad receptionē: q᷑ lʒ seruū cōem reciperet nisi celādi aīo recipit tenet̄ hac actiōe: nā idubitāter sicut tenet̄ extrane⁹ ita tenebit̄ et socius. h. d. ista lex. videte expōnē lr̄e. [cōi di.] cū sunt socij nō cō socij nō ex ɔsensu: sed inciderit in cōione. [si corruperit.] non aūt dixit si celauerit [recipit] dolo malo. j. pro soc. l. merito.

Si in seruo. Habebā vsumfr. in aliquo seruo: tu in eodē ɔprietatē: ego vsumf. feci deteriorem: nunq̄d teneor tibi: certe sic si tu fecisti deteriorē teneberis mihi: si fructuarius fecerit deteriorē bonū malū: malū deteriorem tenebit̄ ɔprietario: ⁊ ecōtra tenebit̄ ɔprietarius ei si fecit deteriorē. h. d. [expiri] directa que dat̄ dn̄o. s. e. l. j. [possuʒ] si habeo vtilē ⁊ bone fidei possessor dʒ hr̄e: nec ob. s. e. l. j. §. j. q̄a non agit. s. directa vtili sic vt hic: vel non agit si dominus egit.

Datur actio. Actio ista datur in duplū estimatur nedū deterioratio serui que est i corpore: sed etiā que est in aīo: hoc est quāti vilior fact⁹ est et alia dāna que passus est dn̄s: si in fugiendo dn̄i res subtraxit: certe habet fieri estimatio serui ⁊ bn̄t duplicari oīa dāna que dedit dn̄o: sed si postea dedit furtū postq̄ corruptus est nō hʒ estimari: q᷑ verba edicti referunt̄ ad tp̄s corruptionis: ⁊ ideo si quis accepit seruum ⁊ fecit deteriorē tenebit̄. sed si q̄s recepit seruū ⁊ res ⁊ ɔctauit res non solū tenet̄ hac actione: sed etiā furti. h. d. [duplicat̄.] ⁊ ita veniunt extrinsece dānationes sicut in act. leg. aquil. s. ad leg. aquil. l. inde neratius. [postea.] qn̄ corruptus est. [non minuit] q᷑ de seruo corru. imo de simplo est rei persecutoria non tollit act. furti que est penalis. j. de ɔdi. fur. l. si fure. §. furti. in alio simplo est penalis vna penalis non tollit aliam. j. de priua delic. l. ij. ⁊ j. vi bo. rap. l. ij.

Hec actio. Ista actio non est penalis immo perpetuo duratura ad. xxx. an. datur dn̄o ⁊ heredibus ⁊ ceteris successoribus: in heredem non datur: q᷑ penalis est lʒ sit pretoria lʒ actiones pretorie sint annales: ista nō: quia in vno simplo est rei persecutoria. j. e. l. proxima. vnde ex ea parte que est rei persecutoria est perpetua. j. de act. l. in honorarijs. [est] vnde dat̄ heredibus. vt insti. de perpe. ⁊ tēpo. act. §. heredibus. in heredē nō datur nisi lit. conte. vt in eo. ti. §. non tantum.

Sed si quis. Si quis corrupit seruū hereditariuʒ tenet̄ hac act. ⁊ pet. hered. verūtamen in pet. here. venit tantū quātū in hac act. h. d. [hereditarium] qui in nullius bonis est. s. de rerū di. l. j. §. j. [tenebat̄] heredi: q᷑ postea adibit here. tenebat̄. s. de peti. heređ. l. in tantū. in fi. [act.] q̄a subrogatur loco actiōis huius: vnde debet cē eius nature. s. si quis cau. l. si eum. §. qui iniur. ⁊ istud est verum: q̄a si datur in loco huius actiōis est in duplum: quia hec actio ab initio est in duplū: secus si datur in loco leg. aquil. q᷑ ab initio non est in duplum. s. de peti. here. l. itē ve. §. cum prediximus.

Et tantum veniat.

De filio. Habuistis istud edictū locū habere cū corrūpitur seruus vel ancilla alterius. quid si corrūpitur filius vel filia: verba edicti in isto casu nō loquūtur ista rōne: q᷑ interest mea seruos nō corrūpi: q̄a in pr̄imonio nostro non sunt: tn̄ sic in filijs: verūtn̄ lʒ pro filio ⁊ filia non hʒ locū hec actio directa habet vtilis locū: q᷑ interest nostra animos seruor̄ nostror̄ non corrūpi. h. d. [nō est] quātum ad verba: sic nō datur directa actio habet locū q̄tū ad sententiam ⁊ sic dat̄ vtilis [nō corrūpi] ⁊ sic estimabit iudex q̄tū iurabo filiā non corruptā: sicut in actione iniuriarū. institu. de iniur. §. fi. ⁊ j. de iniur. l. ɔstōnib⁹. vel iudex suo officio estimabit interesse. j. de custo. ⁊ exhi. reo. l. si reus.

Si seruus. Seruus cōis mihi ⁊ tibi corrupit seruuʒ meū ɔprium: nūquid teneberis mihi nō: quid si seruus cōis corrupit seruū extraneū cum vtroq̄ nostrū pōt agi cū quolibet insolidū sicut in noxali actiōe: ⁊ vno soluēte alter liberat̄. sed si habeo vsumfru. in seruo ⁊ ille corrupit potero agere cum ɔprietario: sed si seruus qui pignori datus est corruptus est debitori datur actio. h. d. [seruū.] secus si seruū cōmunē socius corrūpit. s. e. l. si quis seruum. [liberari.] accedit. s. de nox. l. si plurī. [actio.] q᷑ pign⁹ ⁊c. de pig. ac. l. pign⁹.

In hac actione. Ista actio est in duplū: vnū simplū est rei ɔsecutio: aliō penale: si ɔsuasisti seruo meo vt titio furtū faciat teneris mihi quāti seruus deterior factus est: ⁊ quāti titio ɔstaturus sum: sʒ si dedit mihi dānum cōsilio tuo teneris in tantum in quātū passus sum: sed si dedit extraneo teneris mihi iquātū extraneo prestabo: vt q᷑ locaui eū. hoc dicit. [sunt] similia. accedit. s. eodē. l. si quis. §. datur. ⁊ l. in hoc iudicium.

Estimatio autē. Si dolo malo corrupisti fuū meū estimatur in duplū quāti seruus vilior factus est. sed pro deo habebo seruū ⁊ duplum an duplum tn̄ ⁊ datur mihi electio vel volo petere seruum ⁊ quāti deterior seruus factus est vel petere duplū. si autem seruū manumissum: tunc petam duplum. hoc dicit.

Corrūpitur. Dicit̄ aliq̄s seruū meū corrūpere si facit furtū perpetrare vl' fugere: sed si suadet seruo vt dn̄m contemneret. h. d. vnde habet locū hec actio. s. e. l. j.

Dominus. Dn̄s habebat seruum suū dispensatorē manumisit eū petebat vt redderet rationes: ⁊ cū de istis rōnib⁹ plene ɔstaret inuēta est pecunia apud mulierem ⁊ cōsensit: nūquid mulier tenet̄ serui cor. sic. sed noīe pecunie poterit furti cōueniri. h. d. [posse]. s. dolo malo corrūpit eum. [detulisset] facit. s. e. l. in hoc.

Serui. Nedū si extraneus corrūpit seruū meuʒ tenet̄ hac act. sʒ si vxor corrūpit cōstante mr̄imonio tenet̄ hac act. sʒ fauore nup. tenet̄ in simplū. h. d. [in simplū] q᷑ nulla penalis datur viro in vxo. constante matrimonio. C. rerum amo. l. ij. similiter actio. l. aquil. datur constante matrimonio inter virum ⁊ vxorem. vt. s. ad leg. aquil. l. si seruus. §. si maritus.

¶ De seruis fugitiuis. Rubrica.

¶ Quia sui corrupti plerūq̄ fugiūt ponit̄ rub. de ser. fu. sed q̄ pena iponit̄ ei q̄ nō patit̄ suū reqri in domo. j. e. l. §. bȷ senatus.

Si qui fugitiuuʒ celauit seruū ⁊c. In p̄n. huius. l. dr̄: q̄ celat seruū fugitiuū fur est. vnū sciatis. se. cō. cauet ne q̄s recipiat suos fugitiuos in saltib⁹ suis ne aliquis ɔtegat seruos alicuius. vnū sciatis: si aliquis hʒ seruū fugitiuum apud se. si intra. xx. dies dn̄o vel in publico exhibet venia dign⁹ est: qō est verū si reddit dn̄o vel exhibet in publico tradendo magr̄atibus. h. d. [fur est] vnde tenet̄ furti tanq̄ seruū alienum subtraxerit sed patitur aliā penam: vt. C. e. l. quicūq̄. [senatus] qual'r nominet̄ nō habemus. Iteʒ eius verba nō habemus sed eius sn̄iam sic. [mulctam] ⁊ quā pōt dici. c. sol'. j. e. §. hoc. vel vt dicit littera statuit: de qua dicitur. C. e. l. quicūq̄. vel mulctā arbitrio iudicantis. j. de verb. sig. l. si qua pena est. [tradiderit.] Or si aliquis inuenit fugitiuum in domo sua infra. xx. dies reddit dn̄o vel tradit magistratui remittitur ei pena que est applicanda fisco. j. e. l. §. pri. sʒ illa mulcta q̄ debet applicari dn̄o non remittit̄. j. e. l. quicūq̄. q᷑ mitius agit cum lege q̄ cū ministro legis. s. de arbi. l. si cum dies. §. fi.

Hoc autē se. cō. Cōtinet̄ ne q̄s in domum fugitiuū recipiat: ⁊ si recipit reddat dn̄o vel magistratui infra. xx. dies: sed codeʒ cauetur si aliquis miles vel non veniat ad preside ⁊ dicat: seruus fugit a me et est in domo talis: prestetis aditū vt posseʒ ibi ire ⁊ requirere: certe dʒ prestare lr̄as suas: si nō vult dare patit̄ penam. c. sol'. si dedit lr̄as ⁊ ille nō patitur scrutari ⁊ ille patit̄ penam. c. sol'. si littere non

tere nō sufficerent: quia est talis homo qđ non irem securus cū litteris vestris: quid vis tu dicet preses? domine volo vt detis milites armatos: ⁊ certe iudex debebit ei dare. qđ si nō faceret indubitanter punietur. h. d. [consultū] factuz super fugitiuis alienis nō recipiendis ⁊ receptis restituendis vel requirendis [stationarios.] i. beruarios [contigātur] ⁊ ita requirēdi ⁊c. cōcor. C. eo. l. requirēdi. ⁊. ī. e. l. diuus.

Unusquisqz eorum. Si aliquis apprehendit fugitiuum debet in publicum deducere ⁊ magistratui tradere custodiendū: accipimus fugitiuum etiam si erro sit ap. fugi. non intelligimus natum ex eo in publico debet exhibere: si exhibet magistratibus vel publicis ministris ipse q̄ ducit scribi dz nomē eius ⁊ signū eius ⁊ cicatrices. eius ei debēt scribi in publico vt ita apparere possent. h. d. [erro sit] est differētia inter fugitiuum ⁊ erronez nomine. vt. ī. de edil. edic. l. quid sit. in prin. §. erronē. tamē quātum ad penam huius edicti non est differentia inter fugitiuum ⁊ erronem vt hic. [cicatrices]. i. turpia signa.

Fugitiui. Si aliquis vult requirere simplicē fugitiuū ⁊ si gerat se libero domino detur facultas ⁊ si iudici videbitur grauius punitur h. d. [sunt.] accedit. C. eo. l. requirendi. [solent.] accedit. ī. eo. l. vlti. Od doff.

Diuus pius rescripsit. Alias incipit eum qui. Si aliquis vult requirere seruū fugitiuū in predijs alienis debet adire presidem ⁊ dabit etiam litteras ad magistratū ⁊ magistratus etiā apparitorem: ⁊ si magistratus nō adiuuaret eū patitur penā cētū soli. sed similiter qui nō patitur scrutari patitur etiā eandē penam: sed debet scrutari de seruis fugitiuis in predijs cesarianis ⁊ senatorum.

Liminarche. Pertinet ad stabularios fugitiuos deprehēdere ⁊ illos ad magistratus vel procōsules remittere. h. d. [liminarche]. i. custodes liminū. ī. de cust. ⁊ exhi. re. diuus. [statiōarij] i. beruarij. [trāsmittūt.] accedit. s. e. l. j. §. hoc

Si in arenam. Uos habuistis de simplicibus fugitiuis qui simpliciter fugiunt maius delictū nō cōmittunt. hic tractatur de fugitiuis ⁊ qui aliud delictū committunt: ponamus seruus subtraxit pecuniā domino: vnde fugit ⁊ insuper dedit se in arenā vt animaduersionē domini euitaret siue pugnauit in arenā cū bestijs siue nō restituendus est domino ne liceat hoc modo animaduersionē domini euitare. [si in arenā.] olim erat rome quidā locus muris circundatus ⁊ habebat curiā magnam ⁊ sunt ediles in circuitu ibi veniebant homines ⁊ pugnabant cum feris bestijs: ⁊ talis arena hodie apud nos est verone [oportet] domino. s. eod. l. j. in princip. §. vnusquisqz. ⁊. C. eod. l. requirendi.

De aleatoribus. Rubrica.

Ad superiora dupliciter cōtinuari pōt rubr. ista vno modo sic si prohibitū est seruū alienū abscōdēdi causa recipere ⁊ corrumpere. s. de ser. cor. dictū est. Itē prohibitū est omnē aleatorē esse: vel pōt exponi scōo modo: sicut seruū fugere vitiū animi est ita aleatorē esse. ī. de edi. edic. l. ediles. §. pedius. iō dicit rub. de aleat. ⁊ aleator dicit̄ pprie qui ludū ex cōsuetudine in domo sua retinet: sicut nauta dicit̄ qui nauē ex cōsuetudine exercet. s. nau. ca. l. j. §. j. nā alea est ludus taxillorū. ⁊ rub. ista sumit̄ materialiter ⁊ exponēda est de ale. puniēdis nō premio afficiēdis. aleatores studēt ad damnū rei pub. q; faciūt vt quis perdat patrimonium suum vt ita efficiatur latro.

1 Casus in quo maleficium remanet impunitum.
2 Aleator quibus modis pōt impune dāno affici.
3 Ludens taxillis ⁊ alijs ludis prohibitis si quid perdidit an possit illud repetere.

Pretor ait si quis eum apud. Circa tractatū de aleatoribus pretor fecit edictum suum ⁊ hic inseruntur talia verba pretoris. ait pretor: si quis aleatorē occasiōe ludi verberauit bādicat̄ a deo: iudiciuz nō dabo: vel si quis aleatorē leserit: vel si quis aleatori furtuz fecerit bādicat̄ a deo meū iudiciū nō dabo. Itē pretor ait si domini lusores inuicē intulerint iniurias vtiqz queres aia duertā. incipit vlp. expōere. si lusores faciūt inuicē rapinas q; ⁊ vnus vicit totā pecuniā alius abstulit ei dabo act. vi bo. rap. si aleator est verberatus vel damnū ei datū vbicūqz factū fuerit ei siue in alea vel nō. iudiciū nō dabo vel si furtū factū fuerit eo tpe quo luditur in alea iudiciū nō dabo. si alio tēpore sic. hoc dicit ista. l. videatis expositionē littere. [eum] aleatorem. [dicetur] ⁊ verum erit. [iudicium]. i. act. iniuriarū vel. l. aquil. vel furti. [meum] ista verba pertinent ad lusores. [si rapines] incipit expositio vlp. [susceptorem]. i. aleatorem. [collusores] si inuicem se ledant prohibet iudicari. [quāuis] dicunt quidam quod istud quāuis ponitur correctiue. alij dicunt quod ponitur dubitatiue: quia rem prohibitam exercet. nos dicimus qđ ponitur aduersatiue: quia q̄uis indigni videantur dabitur act. vi bo. rap. vbicunqz in domo aleatoris vel alibi. [quandocunqz]. q. d. siue sit sua vel conducta sic sumitur. ī. de iniur. l. lex cor. ⁊. j. ad. l. iul. de adul. l. ⁊ qui domum. Od signori circa materiam huius. l. subijciam aliquas questiones per quas clarificabo totum istum ti. ita qđ in alijs. ll. nihil erit dicenduz ille apud quem luditur potest impune verberari ⁊ eo tēpore quo luditur furtum ei fieri est istud verum sine omni causa? dicunt quidam
1 qđ sic: q; rem prohibitam agit † ⁊ hic est casus in quo maleficiū remanet impunitum contra regulam. s. ad. l. aquil. l. ita vul. in fi. iuxta id. amicus dei est qui inimicuz dei destruit: preterea iste aleator est hostis rei public: vult qđ homines ludāt suum ⁊ efficiantur pauperes: per consequens fures falsarij: vnde dr posse
2 ledi sine omni causa. † Od signori durus est hic sermo: vnde dicimus qđ aleator potest verberari ⁊ damnum ei dari ⁊ furtum ei dari ⁊ fieri occasione alee. i. occasione eius qđ committunt in alea. hic habetis pro regula: nunq̄ inuenietis aliquem aleatorem qui non committit ista tria: vnum quin interserat malos taxillos. modo committunt aliud: vbicunqz luditur in alea forensibus faciunt quando vadunt aliqui extranei ad ludum ⁊ petunt testimonium ⁊ fert testimonium contra eum. Item cōmittunt aliud quando vident aliquem calidum de ludo faciunt euz bibere. Item committunt aliud mutuant falsos denarios ⁊ faciunt sibi bonos reddere: vnde si aleator lesit aliquos propinādo malos taxillos vel falsos denarios vel vinuz vel ferendo malū testimoniū vbicūqz ⁊ qñcunqz potest impune verberari ⁊ dānum ei dari: occidere equum ⁊ furtum ei facere: solummodo domui vbi retinetur ludus ⁊ eo tempore quo luditur: ⁊ dicimus qđ ei potest fieri dum aleator est: sed si aleator desijt esse non tenetur pena huius edicti ar. C. de nup. l. imperialis. s. de his qui
3 not. infa. l. fi. † Et super. l. ista aliud quero: duo ludunt vnus vincit: alter perdit: nunquid si ille qui perdit vult repetere potest? nunquid si potest soluere tenebitur soluere? dixit pla. si quis ludat ⁊ perdit si est filius vel seruus patri ⁊ domino competit repetitio si vincit aduersus patrem vel dominum datur repetitio quatenus peculium locupletius est. ī. e. l. pe. §. j. sicut paterfa. si perdit non repetit. hoc nisus est probare tribus rationibus: primo q; ludere in pecunia est phibitū perpetuo. C. e. l. alearum: sz non est perpetuo phibitū si ludat̄ non repetit̄: nam quedā fiūt que non debēt fieri facta tamē tenent. ī. quando ap. fit. l. j. §. biduum. Item probat scđa ratione tali versat̄ turpitudo vtriusqz ergo melior est cōditio prohibētis. ī. de condi. ob tur. ca. l. idēqz Item probat tertia ratione: si ludo tecū ⁊ in ludo vēdo rem meā non teneor de euic. ī. quarū rerū. l. ij. §. j. verius est vt dicamus si quis ludat ⁊ perdit si promisit nō tenetur soluere: q; ex iniusta causa videt̄ pmisisse: vnde ob. do. exc. ī. de do. ex. l. si quis si soluit potest repetere: quia. l. est scripta qđ potest repetere vsqz ad quinquaginta aureos. C. e. l. in greca cōsti. alearū vsus. non ob. ludere est prohibitum nō perpetuo sed interdū: sed in alijs casibus in quibus est phibitus cōpetit repetitio. nō ob. aliqua debēt fieri ⁊c. que extēdo ad illa de quibus cautū cauetur lege. nō ob. melior est cōditio possidētis: q; illud verū est cū repetit̄ per cōdi. ob turpē cām secus si ɔct⁹ celebratur ɔ legis interdicta. C. de agri. ⁊ cē. l. quēad. nō ob. ī. quarū rerū. l. ij. §. j. q; l. illa nō dicit qđ qui perdit possit repetere vñ standū est illi legi. C. e. l. alearū. Sed denuo q̄d dicimus ɔ aleatorē: aleator mutuat pecuniā ad ludum tenet̄ ei reddere? dicunt quidā: aut lusor vicit tenet̄ ei reddere ne locupletet̄ ⁊c. ī. de cōdi. inde. l. nā hoc non debet esse de preda sollicit⁹. C. de admi. tu. l. si minoris aut perdit nō tenet̄ ei q; non est de preda sollicitus sed de damno. C. de vsuca. pro emp. l. fi. Od dicimus qđ nō tenet̄: q; si potest aleatorē verberare ergo non tenet̄ quasi in causam phibitā mutauit ⁊ sic donauit ei. ī. de reg. iur. l. cū per errorem.

Quod autem. Exponunt̄ hic quedā verba pretoris dicit ptor: si quis domi aleatoris furtū fecerit iudicium nō dabo: quomō intelligit̄ iudiciū nō dabo: quidā intelligebant solummodo penale iudicium denegandum: dixit iuriscon. q; specialiter dixit pretor iudicium nō dabo: vñ simplr debet intelligi. h. d. [ait.] quia vbi. l. nō distinguit ⁊c. s. de pu. l. precio. Itē si dicit iudicium non dabo a quo negatur genus ⁊ eius species simile no. s. de trans. l. ij.

In eum. Hic exponuntur vltima verba edicti pretoris:dicit iuriscon.clausula ista pertinet ad lusores si cōpulisti aliquem ludere vel ab initio vel ex post facto tenuisti in ludo debes mulctari vel in carcerem deduci. solent quidam vel ab initio cogere quosdam ludere vel ex postfacto in ludo retinere.hoc dicit iste.§.[mulctetur.]officio iudicis.j. de verb.sig.l.si qua.[in latumias].i.in carcerem.i.in foueas.s. ex qui.cau.ma.l.succurritur.z.l.se.

Olent enim zc.

Senatuscon. In.§.isto cuz.l.se.z.l.vl. in prin.d; olim rome homines ludebāt ad aleas.alea est genus omnis ludi fortune consules romani fecerunt pulsari consilium: ꝓposuit cōsul. homines ludunt quotidie z faciunt male facta sua.quid videtur vobis:surrexit vnus si male faciunt facta sua male soluunt collectas:vnde videt mihi qd statuatur qd nullus ludat in pecunia nisi in certis casibus:si volunt ludere cū hasta vel cū pilo vel ad saltanduz vel ad luctandū virtutis causa vel conuiuij causa hoc permittitur eis.[senatuscon.]cuius nomen nō habemus.[hasta]dicunt duo mitto.v.sol.qd plus ꝓijciam istam hastā ꝙ tu. [vel pilo.]z est differētia inter hastā z pilum.hasta est longior pilus curtior:vel hasta sine ferro pilus cū ferro:vel certet hastā super equo ad laquintana.[luctando]ad brachia mitto.v. sol. qd proijciam te.[permittit.]vnde si dicunt duo luctamus vsq; ad.xxx.sol.cōuiuij causa:hic ludus permissus est:sed als est ꝓhibitus:ita si perdatur competit repetitio. C. e.l.fi.

Uod in zc.

Si seruus. Filius tuus vel seruus in alea perdidit pecuniaz poterit repetere?sic:sed quid si vicit alium poterit a te repeti?sic: quatenus peculium locupletius factū est:sed quid si filius lusit z obtinuit filiū emancipasti nunquid de illo qd est apud te dabitur repetitio? certe sic.h.d. [in alea]prohibita:z est prohibita preterꝙ in casib⁹ exceptuatis[repetitio]cōdictione indebiti vel condi. sine causa. C. e.l. fi.quid si perdidit vel vicit.dixi.s.e. l.j. [pecuniam] mutuo vt ludat z intelligetis accepit non ab aleatore:q: ei non tenetur. s.e.l.j.dixi.sed ab alio vel exponatis. [acceperit] in alea vincendo q:.s.dixit quando succubuit hic quādo vicit. [sic] z hic tenetur pater vel dominus ex contractu filij vel serui inquātuz peculium est locupletus sic alibi.j.de pecul.l.j.§.sic impubere;z s.de neg.ge.l.si pu.§.si ego.z.j.de condi.fur.l.licet.§.j. [danda est].j.quando actio de pecul.est annalis. l.j.

¶Si mensor falsum modum dixerit. Rub.

¶In ti.isto agitur de geometria z continuatur hoc modo: sicut punitur aleator.s.ti.proxi.ita etiam punitur mensor agri si falsum modum dixerit:vnde dicit rub.si mē.fal.mo.di. dolo malo qualiter puniatur videamus z subijciamus: q: dixit in agro plus esse cum minus esset vel econtra:z certe si mēsor falsum modum dixerit dolo malo tenetur actione in factuz.vt.j. e.l.j.

Duersus mensorē agrorum zc.] Si mensor agri dolo malo renunciat falso modo tenetur act.in factum ex hoc edicto interest nostra ne decipiamur ab eis recurritur ad eū cum quo questio est de finibus inter viuos:vel cum quis emit vel vendit tenetur act.in factum non locati vel conducti:q: non consueuit operas suas locare sed gratis facere:z si ageretur locati z conducti ꝓponit inepta actio vnde debet perire instantia iudicij.h.d.[proposuit]ex isto edicto ex quo zc.s.de eo per quem factum est.l.fi. [ne fallamur.] q: recurrimus ad eos in istis casibus qui sequunt. [sic] vt distinguātur fines.C.fi.re.l.iij.[honorariū].i.salariū.[intentionē.]q: ꝓposita est inepta actio.Et no.si mēsor renunciat falso modo tenet act.in factū ex hoc edicto nō tenetur ex locato vel ex cōducto si ꝓpono act. locati vel conducti. ꝓponitur inepta actio absoluet ab obseruatione iudicij sic intelligit.s.cōia ꝓdi. l.pre.z.j.de insti.l.habebat:sed postea poteris agere act. in factū:q: non videt actū ex quo perperam actū est tantum. nō ob. excep.rei iud.j.de pig.l.grege.§.etiam z.§.si defensor.

Hec act. Tenet agrimensor si falsum modū renunciauit:pretor vult eū teneri si dolo malo renunciauit.si culpa.s.lata tenet si leui nō.Sed quid si mercedē accepit nō leuissimā culpam prestabit:similiter nō tenetur:q: fingit pretor qd nō locauerit operas suas:vnde nō tenetur ex isto edicto nisi de dolo z lata culpa.h.d. [ciuiliter].s.ex locato z cōducto sed tenetur pretoria in factū.[imperite.]leuiz leuissima culpa vnde mala electio est in culpa.accedit.j.pro soc.l.de illo.[cōparabitur].j.depositi.l.qd nerua.Et no.ita exemplum.xij.pertice faciunt iugerū:venit agrimensor z dicit.xj.pertice faciunt iug.iste ignorat qd omnes sciunt.j.de iur.z fac.igno.l. nec supina.z hoc est verum qd lata culpa comparatur dolo fallit in tribus casibus.Primus est.vt.j. ad.l.cor.de sic.l.in lege. Alius est instit.de suspec.tu.§.si quis.alius est.j.de in litē iur.l.i actionibus.[interuenire.]z tamē nō datur cōtra eos locati z conducti.Et ex isto ver. voluerunt antiqui colligere ar. si imperator rescripsit contra legem ex certa scientia z non dicat.l. tali. non ob.qd vz.sic intelligunt.s.de pre.impe.offe.l. nec damnosa. z.l. rescripta.z hic dicitur qd pretor scit mercedem interuenire:z ꝓ se etiam inducunt.s.si quis cau.l. sed si quis.§. item queritur: sed nos dicimus qd nō valet siue rescribat ex certa scientia vel per errorem:sed non est verum qd rescribat per errorem cū omnia sunt in pectore suo.C.de testa.l.omniū.vnde valet nisi dicat non ob.tali.l.quia sicut quis non potest ponere legem zc.j.de lega.i.si quis in prin.testamenti.

Is autem. Uenditor adhibet ex sua parte vnū agrimensorem:z emptor ex sua parte aliū:isti tamen qui metiuntur habent pugillares z scribunt qū mensurati sunt domini vbi sunt flexure z incombature ibi est iug. vñ dicitur eis ꝙtum est domi.Dicetur aliquando fit bona fide aliquando mala:vnde dicitur in.§.isto si agrimensor renunciat falsum modum tenetur ex hoc edicto:z renunciare videtur siue renunciat per se siue per alium vel per litteras:sed si mandaui tibi vt mensurares agrum meū z tu mandasti alij:z ille falsuz modum renunciauit tu teneris mihi z ille tibi:sed si mandaui duobus z illi falsum modū renunciauerunt tenebuntur z vno soluēte alter liberatur.h.d.[oportere]q: bona fides zc.s. de dona. l.si plures.s.de his qui deie.vel effu.l.ij.

I duobus zc.

Competit. Habuistis contra quē cōpetit hec actio:modo ponit cui competat:z certe competit ei cuius interest falsum modum renunciatuz non esse.vnū sciatis si agrimensor renunciauit falsuz modum z emptor plus soluerit contradicere poterit a venditore nisi esset soluēdo tunc ageret cū agrimēsore.si aūt renūciauit vēditor agit ex vēdito cōtra emptorem vt recuperet quatenus plus dedit:sed si emptor nō est soluendo tūc agit contra agrimensorē.sed si agrimēsor adhibitus est a iudice z renūciauit falsum modū:similr tenebit.h.d.[aduersus emptorē]vt decipiat [nō sic]de ista materia dixi.s.de dona.l.arbitrio.§.de eo.

Hanc act. Ista act.datur ei cui falsus modus renunciatus est z heredi eius tū in heredē nō datur.vnū sciatis si seruus falsum modū renūciauit dñs tenet in factū ex hoc edicto nō de peculio.vnū sciatis ista actio est ꝑpetua nō trahit originē a dolo sed a negocio suscepto.h.d. [sic] no.speciale in hac act.hec actio dat rōne doli cōmissi in ꝯtu nō datur cōtra heredē:licet als nō datur.j.de act.z ob.l. ex cōtractu.sic est spāle in act.tributoria.j.de tribu.l. illud in fin. z.l. se simile in act.in factum de edendo.s.de eden.l.si. [ciuilis actio de peculio].i.locati z conducti si seruus locauit operas suas.[cōpetat.]z est ratio:q: magis videt ex delicto ꝙ ex contractu.

I mensor. In.l.ista dicit:mensor facta mēsura nō renunciauit falsum modū sz distulit renunciare z ex hoc sum lesus: hoc casu nō tenetur agrimensor ex isto edicto: sed ex dolo ad interesse:z propter talem dubitationem inuenitur venditor liberatus esse.h.d.ista.l.videte expositionem littere.[nō habet] quia non dixit falsum modum. [decurrendum.]nam ita tenebitur ad interesse olim intra annum vtilem hodie intra bienniū continuum.C.de dolo.l.fi

Si cum. Renunciauit agrimēsor falsum modum propterea plus solui egi cū vēditore nunqd potero agere cuz agrimensore?sic in eo qd non possum recuperare a venditore hoc dicit.

Hoc iudicium. Istud edictū est ꝓditum cōtra agrimessores z est ꝓditū ꝯ insularios q̄ renunciāt false mēsure edificij ꝯ eos q̄ renunciāt false mensure vini vel olei siue itineris:sz nō est ꝓditū ꝯ architectū z ꝯ tabulariū calculariū.h.d.cū.l.se.[machinarius]d; machina apparatus q̄ fit extra edificia. [act.] q: culpa est immiscere se rei zc.j.de reg.iur.l.culpa[z redēptorē]q̄ redemit a te aliquod opus faciēdū.[decreuit]directā z vtilē.s.e.l.si mēsor.[tabulariū]als calculariū.[actiones]directas vtiles.s.e.l.si mensor.

¶De religiosis z sumptib⁹ funerū z vt fun⁹ ducere liceat. Ru.

¶De aleatoribus dictum est.s.ita de gaudio dictū est:verum q: extrema gaudij luctus occupat vt dicit salomō:vñ de plāctu intendit:

intendit: ⁊ cū homo moritur sepelitur funeris fit impēsa si quis vult prohibere ne sepeliatur non liceat: vnde dicit rubri. de reli. ⁊ sumpt. ⁊c. vt dictum est vobis de locis prophanis procul a sacris emendis vel vendendis vel locandis vel conducendis dictum est. s. de reruz di. sed quia aliqua loca sunt religiosa ponit de relig. ⁊ quia occasione religionis fiunt sumptus funeris ponit de sumptibus funerum.

Qui propter fun⁹ aliquid Si aliquo mortuo facio sumpt⁹ funeris videor contrahere cum defuncto non cuz herede: vnde connumeror inter creditores defuncti non heredis. h. d. ⁊ ideo tractatur de separādis bonis heredis qui fecit sumptum funeris connumerabitur inter creditores defuncti. j. de separa. l. j. ⁊ cū sumptus funeris excedat omne es alienum. j. eo. l. fina. ⁊ hoc est verum cum gerit̄ tale negotiū quod eo mortuo potest geri. secus si geritur negotium quod potest geri se viuo: quia nō dat̄ hec actio. s. de neg. ges. l. iiij. §. v̄ba.

Locum. Si in aliquo loco sepelit̄ homo mortuus siue liber vel seruus locus efficitur religiosus. vnum sciatis si quis infert in locuz alterius mortuum tenetur hac act. in factum: ⁊ videtur inferre in locum alterius siue intulit in agro vel in domum ⁊ datur hec actio domino non bone fi. poss. sed fructuarius tenet̄ domino proprietatis: sed si socius intulit inuito socio ⁊ tenetur communi di. vel fa. herc.

a **Pretor ait.** [a] Circa edictum de relig. pretor fecit suū edictū ⁊ inserūtur pretoris verba que sunt talia. ait pretor siue homo mortuus ⁊c qd̄ est intelligēdum si intulerit sepulture causa: ⁊ dicitur pius locus qui non est locus sacer non sanctus nec religiosus est. ⁊ dicitur sepulchrum vbi corpus vel ossa hominis condita sunt: ⁊ cum homo sepelitur in aliquo loco non efficitur totus locus sepulchrum. monumentum est ꝙ memorie causa seruanduz existat. vnū sciatis si habes proprietatem ego vsumfr. non potero facere te inuito nec tu nisi velles sepelire ibi dominuz defunctum. h. d. [tenetur] vel vt tollat j. e. l. is qui. [existit.] ⁊ hic est differentia inter monumentū ⁊ sepulchrum: quia sepulchrū est vbi aliquis illatus est vel ossa. monumentum vbi aliquis non est illatus.

Locum qui seruit. Tu non potes facere locū religiosum in quo habeam seruit. nisi consentiam vbi per alium locum ire possem. debitor qui habet agrum pignori potest facere religiosum. si plures habent ius in aliquo loco de consensu omnium potest fieri religiosus. h. d. cum. l. le. [debetur] quia qd̄ omnes tangit ⁊c. C. de aut. pres. l. fi. [facit.] quia est dn̄s. C. pig. l. pignus. [omniuz] .s. creditoris ⁊ debitoris.

1 ☞ Sepeliendo defunctum an videatur gerere pro herede.

Scriptus. Si aliquis est scriptus heres si inferat in locum defunctum siue ante aditam heredi. siue postea facit religiosum. ⁊ si infert ante aditam here. dum deliberat non videtur geri pro herede: nam si alius infert herede absente vel ignorāte locum facit religiosum
1 † nam multi dubitant sepelire defunctum ne videantur gerere pro herede: vnde permittunt vt alius inferat: vnde si alius infert facit locum religiosum. h. d. [existit.] accedit. j. de acquir. here. l. pro herede. §. sed si quis.

Familiaria sepulchra. In. l. ista cuz. l. seq. dicitur quedam sunt sepulchra familiaria quedā hereditaria: familiare est quod cōstituo mihi ⁊ familie mee hereditarium est qd̄ constituo mihi ⁊ heredibus meis. vnuz sciatis in sepulchro familiari possunt sepeliri et agnati sint heredes vel non. in hereditario sepeliūtur heredes nisi testator ꝓhibuerit sepeliri. in familiari non sepeliuntur liberti nisi succederent patrono: vel nisi fecerit patronus monumentuz sibi ⁊ libertis suis. hoc dicit. [familiaria.] nomen familie est equiuocuz. j. de verbo. sig. l. pronūciatio. §. familie. [zenotaphium] grece latine dicitur monumentum. s. de re. di. l. intantuz. ⁊. l. seq. [rescripserunt.] licet vergilius ꝯtra dixerit cuius op. reprobatur. s. de re. di. l. intantum. in fi. odo.

Si quis ītulit mortuum. In lege ista dicitur: si aliquis infert mortum in locū alterius domino inuito vel tollere tenet̄ vel prestare loci precium factū in act. que actio tam heredi quam contra heredē competit ⁊ est perpetua. vnum sciatis si aliquis infert in archam lapidem in qua non erat adhuc illatus tenetur vtili acti. in factuz nō directa. hoc dicit. [lapideam] quasi dicat in alterius monumentum supra eodem. l. secūda. §. monumentum. [proconsul.] i. pretor. [fiat] directam non: quia illa habet locum cum quis infert in locum alterius vel sepulcrum. Or not. hic qui infert mortuum in locū alterū domino inuito tenetur act. in factū vel tollere vel precium soluere. cuius erit electio vel inferentis vel domini loci: ⁊ certe dicendum est inferens tenetur alter natiue ergo sua debet esse electio. j. de iure do. l. plerunq̄. in fi. ⁊ infra de verbo. obli. l. vbi. §. qui illum. videtur contra. si inferenti datur electio iam in eius potestate erit priuare dominuz suo loco quod non debet esse. j. reuz amo. l. nec enim. ⁊. C. de his qui a nō domino ma. l. j. sed potest dici licet regulariter non debet quis priuari suo iure tamen fauore religiōis hic est speciale: nā alīs quedam fauore religionis sunt introducta contra iuris rationem. j. eo. l. si quis sepulcrum quod est contra regulam cum lq̄s inuitus rem suam vendere non cogatur. C. de contrahen. emp. l. mutuum. nisi fauore religionis. ⁊ in. l. ⁊ quis. ⁊ fauore libertatis. t. j. de ser. cor. ma. l. prima.

1 ☞ Omnia que fiunt in loco meo a me possesso possum mea autoritate tollere.

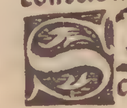

Ossa que ab alio. In pri. huius. l. dicitur: tu ossa mortui hominis intulisti in locum alterius illo inscio vel inuito: nunquid ille in cuius locum intulisti poterit illa effodere ⁊ eruere sua autoritate sine autoritate pontificum seu iussu principis: Respon. quod non. immo ⁊ si sua autoritate faceret tenetur iniuriarum act. ei qui intulerat ossa vel hominez mortuuz. hoc dicit ista. l. videatis expositionē littere. [eruere] sua autoritate. [principis] .i. imperatoris: vnde not. que circa diuina possunt pontifices: idez circa ea potest imperator iure nostro. s. de re di. l. sacra. §. procul. [deiecit.] ⁊ ita non licet alicui dicere ius sua autoritate. C. de iudi. l. nullus. s. ad. l. aquil. l. quēadmodum. §. primo.

a ¶ ✳ Pretor ait ⁊c. Aduerte ꝙ bart. inducit istum tex. ad. q. stante statuto qd̄ priores non debent ire ad sepeliēdū corpus alicuius modo quidā mortuus est ī remotis ꝑtibus ⁊ ossa portant̄ in ciuitatē nūq̄d poterunt priores adesse ⁊ ꝯcludit ꝙ sic q: ossa nō sunt cadauer vt h. §.

Si locus. Vendidisti locum religiosum vbi erat sepulcrum pro puro ⁊ vendidisti mihi ignoranti: nunquid teneris in factuz act. certe sic. ⁊ ista actio datur in heredem vendentis quia subrogatur loco actionis ex empto sed si aliquis infert mortuum in locum destinatum publicis vsibus datur in factum vt si dolo fecit punitur extra ordinē ⁊ ap. loci puri intelligimus vbi edificium est vel non. hoc dicit iste. §. videte expositionem littere. [dicetur] ignoranti. [cōtineat.] vnde cum in locum actionis ex empto succedat debet esse eius nature. s. si quis cau. l. si eum. §. qui in iure. [plectendus.] pro motu iudicis cum non sit lege determinata. j. de effract. l. j. §. j. ⁊ infra de penis. l. hodie.

Non solum domino. Si tu infers mortuū in locum meū me inuito teneris vel tollere vel precium prestare. similiter si tu intulisti in locum in quem habeo vsumfru. me īuito vel in quo habeo seruit. teneris vel tollere vel prestare quanti sua interest: nam si is qui habet seruitutem potest prohibere ⁊ vsumfruct. vnum sciatis si quis prohibet te inferre mortuum in eum locum in quem habes ius inferendi tenetur in factum vel interdicto videtur prohibere siue prohibeat te siue procuratorē tuum hoc dicit. [in factum] vt non liceat inferre domino inuito. s. e. l. ij. alij dicunt hec actio competit vt mortuum tollas: vel loci precium p̄stes: sed certe vsumfruc. nō debet prestare loci precium sed potius vsumfru. [habent] accedit. s. de vsuf. l. sed si. §. primo [interdictū] de morte inferentis. j. ti. primo. l. j. [videtur] cuius procu. prohibitus est: nam mora mihi videtur fieri si denuncio vt mihi soluatur ⁊ procuratori si denunciat meo nomine. j. de vsuris. l. si quis solutioni.

Liberum est. Si habeo ius inferendi mortuum in aliquo locuz ⁊ aliquis prohibet me sine causa habeo electionez vel volo eum conuenire interdicto de mortuo inferendo vel statim mortuum sepelire: ⁊ act. in factuz postea agere ad inter esse in quo interesse venit quantum dedi pro alio loco in quo intuli: vel si conduxit alium locum: vel si intulit in aliū suum locum in quem illatus non esset ⁊ est mirabile: licet ista actio pertineat ad commodum pecuniarium ⁊ interesse non datur heredi nec in peredem licet perpetua sit. hoc dicit. [interdictum] de mortuo inferendo. s. tit. j. §. primo. [agere] ad interesse. [loci] alterius [competit] est tamen speciale in ista ꝙ non detur in heredem nec heredi. sicut est speciale ex edicto si mensor fal. mo. dixerit. s. ti. j. l. iij. in prī. ⁊ in tributoria s. de tribu. l. quod in heredem: vel potest dici ista est ꝑdita quasi ad vindictam: vnde non datur heredi nec in heredem nisi lite conte. s. si quis caut. l. si eum. §. qui in iure.

Si venditor. Quidam vendidit tibi funduz ⁊ excepit qd̄ liceret sibi sepulcrum haberere. postea prohibetur via ad sepulcrum:

nūquid videris prohibere ne ibi debeat sepeliri: sic: q: cuz quid prohibetur: omne id per qđ peruenit ad illud.h.dicit.vnde no. in.l.ista.duo vnum est si prohibeo: ad fundū ire per consequēs in fundū sepelire: q: cum quid prohibetur rc.j.de spon.l.oratio Item ex quo possum mortuum inferre debeo habere rc. q: cum quid conceditur rc.s.de iurisd.om.iud.l.j.

Quod si locus. Ego vendidi tibi locum i quo forte erat monumētum vel sepulchrum vel non erant eo pacto ne debe res mortuum inferre vel hominem certe conditionis nunquid illud pactum erat validum r seruanduz: non: nisi stipulatione valletur. hoc dicit. [monumēti].idest locus in quo erat monumentum siue sepulchrum: vel exponatis locus monumenti.l.vendidi tibi locum in quo poterat fieri monumentuz eo pacto ne faceres monumentum vel hominem certe conditionis sepelires. [est inferri].s. als. [oportet] dic mihi quare non sufficit ad hoc pactum: potest dici ista ratione: hoc pactum est quasi contrarium religioni: r ideo non debet solum pactum sufficere sine stipulatio. etiam si apponatur in traditione rerū.s.de pactis.l.nemo. r licet pactum appositum in traditione rerum sit validum.C.de pac.cō.l.ij. speciale est hic: quia videtur restringi religio non valet nisi stipulatione valletur. sic est speciale in pacto vsurarum.C.de vsu.l.qūis. similiter est speciale cum pactum fit ad nouandum.C.de iure do.l.auia similiter est speciale cum pactum est odiosum.j.de ser.expor.l.seruus. r sic intelligo. l.istam de stipula. que interponatur super principali. Alij intelligunt de stipulatione penali: si vendo fundū eo pacto ne inferas mortuum si mea non interest non valet. vt in.l.nemo verūtamen si stipulor ad penam teneris etiam si mea non intersit.instit.de inuti.stipu.§.alteri.sed videtur q̄ valeat: vnde videtur contra.C.de pact.l.fina.sed potest dici in.l.contra, erat pactum factuz ne ibi faceres monumentum: alij dicunt non valet si mea non interest citra vinculum stipulationis: si mea interest valet vt in.l.contra. alij dicunt istud ius vetus: illud nouum: prima solutio est verior.

1 ☞ Rem suam vendere an quis cogatur.
2 Actio funeraria est proprium nomen actionis.

Si quis sepulchrum. Habebā sepulchꝝ in quod mortui agnationis mee inferebātur ad illud sepulchrum non habebam viam vicinus prohibebat me ire per fundum suum: quomodo subuenitur mihi: hoc modo: debeo rogare vicinum vt precario cōcedat viam: si hoc mihi concedere non velit vel non velim eum rogare non est prohibita ciuilis actio vt cogatur viam per funduz suum vendere: sed extra ordinem est cogendus iusto precio vendere: vt cum iudex videat vt concedatur via per eum locū per quē vicinus minus ledatur. hoc dicit. [impetretur] precario. [dz] suo officio per condi.ex.l.ista: vnde nota vnū speciale contra regulam generalem regulariter quis non tenetur rc.C.de contrahenda emp.l.inuituz. fallit hic fauore religionis: similiter fallit fauore libertatis.C.de ser.communi ma.l. j. fallit etiam si dominus sine causa seuit in seruum suuz.instituta de his qui sunt sui vel ali.iur.§.fina. fallit in alijs casibus quos no.s.communi di.
1 l.communi diuidun.in fi.† Sed quero hic ponamus. tu habes rem tuam venalem nullus offert tibi iustum precium illius rei volo tibi offerre iustum precium tu non vis mihi vendere: nūquid eris cogendus vendere vel si impetro super hoc rescriptum teneris vendere: videtur q̄ sic. ex quo habes venalē quia malitijs rc. s.de rei ven.l.in fundo. r quia interest mea fundum vicinum habere.j.de leg.iij.l.j. r videtur q̄ rescriptum valeat quia mihi prodest r tibi nocet. C.de pre.impe.of.l.rescripta.econtra videt̄ qđ non: q: inuitus non cogitur rem suam vendere: nec carere.j.rer amota.l.nec enim vnde si conceditur rescriptū est iuri contrariū non valet.C.de preci.impe.of.l.nec. Itez est iustum vnicuiq; sua committere.C.de iude. r ce.l.celicolaꝝ. Item licet hic ɔcedatur est introductū ɔtra tenorē iuris: vnde nō debet trahi ad consequentiā. hec est vera responsio de iuris rigore nō teneris vendere de equitate sic. r rescriptū valet.C.de preci.imper.of.l.rescripta.r.C.ad tertu.l.si qua.r.s.de sen.l.vlt.

Senatusconsul. Continet̄ in senatusc. ne vsus sepulchroꝝ debeat pollui r ad aliū vsum ɔuerti: vnde nō licet facere locū ad habitandū vel ad aliū vsum conuertere.h.d.[accipiat] similiter in ecclesijs nō licet mercaturā exercere.in autē.vt liceat ma.r auie.§.q: vero.

Pretor ait. De locis religiosis faciendis vl' nō in superioribus dictum est si incidenter dictū fit de sumptibus funerum vt funus ducere liceat: et ideo incipit tractare de sumptu funeris r sic respicit illam partez rubrice de sumptibus funerum. r circa sumptus funerum pretor fecit edictum suum r dicit. ait pretor: si sumptus factus erit funeris causa liceat ei recuperare r ei iudicium dabo. incipit verba edicti exponere illud edictum est propositum ex iusta causa vt qui funerauerit recuperet quod dedit quod est introductum ne corpora remaneant insepulta: r ne sepeliantur de alieno r ille debet facere quem designauit testator. si non facit perdit relictuz in testamēto non patitur aliam penam: si non designauit pertinet ad heredem r ad ceteros agnatos r cognatos.h.d.[iudicium].i.fune
2 rariam act.† r sic dicimus q̄ funeraria est propriū nomen actionis. alij exponunt iudicium.i.in factum que cognominatur funeraria actio. [elegerit.] vnde ex ista litera colligim' hic quod faciunt homines in ciuitate ista quādo testātur: pro anima mea relinquo tantum quam summam volo erogari in sumpum funeris quem elegerunt fideicom.mei. accedit in autentica.de ec.ti. §.si quis autem. [repellitur] r hic colligitur quod tota die dicunt testatores. relinquo tantam quantitatem erogandam pauperibus prout elegerit fideicom. r ei tantū relinquo si non vult suscipere non cogitur suscipere: quia non est necessarium sicut nec procura.off.s.de procura.l.filius.§.inuitus. perdit relictuz vt in.§.prealleg. si quis autem.j.de admini.tuto.l.si legatarius [succedunt] ipsi vocantur suo ordine: primo vocātur scripti.C. ad muni.l.quādiu.r.j.vnde cognati. l.j. hodie sublata est differentia agnationis r cognationis.in autentica de here.ab inte. per totum.

Sumptus funeris. Si relicta est certa quātitas pro sumptu funeris illa debz erogari vel pretor statuet inspecta dignitate defuncti r facultatibus r pretor debet intueri: hoc modo: si in hereditate est pecunia de ea fiat: si non est vendantur res tempore perituri: si non sunt hic: sed aurum r argentum debet distrahi vel pignorari vel si est nomē debitoris debet exigi si facile exigi potest. r si quis impediat quominus res vendite emptori tradantur pretor debet interuenire. hoc dicit. [sunt].C.de admin.tu. l.lex que.in fi.r.l.vlti.

Et si quis impediat rc.
1 ☞ Actio funeraria in quo sit priuilegiata.

Si colonus. Ille de cuius funere agit̄ est colonus non inuenitur habere nisi illata r inuecta: nunquid illa distrahentur vt expendantur in sumptum funeris: sic quod superfluum est soluatur locatori. sed si alicui est res legata r non habet vnde funeretur nisi illa debet distrahi r hoc si non est adita hereditas. si aūt hereditas adita est res non debet auferri. r ille qui autore pretore comparauit r legatarius legato non debet carere: r hoc si non est soluendo emptor. [tene-
1 ri] Not.† hic magnum priuilegium in actione funeraria: quia prefertur cuilibet creditori qui fecit sumptum funeris.j.e.l.pe. r.j.de pri. cre.l.ij.in fi. Item habet funeraria: quia prefertur hypothecarie habenti tacitam hypothecaz: quia si conduxit domum meā inuecta r illata sunt tacite obligata.j.in quib.cau. pig.ta.contra.l.in predijs. tamē si nō habet: vnde funeret̄ cōductor de illis funeretur: sed nunquid prefert̄ habenti expressam: dicunt quidā idem fauore funerarie. sed illud.l.non cauetur que prefertur omnibus priuilegiatis act. r tacite hypothece sed nō expresse est illa regula qui prior est tempore potior est iure.j.qui pos.in pigno.ha.l.ij.[comparauit.] concor.j.de acqui.poss.l.iusto.[officij.] r non est similis ratio debita amittere rc.C.de leg. l.fi.§.sed si legatarij.

Si cui. Testator mandauit alicui vt funeretur ille accepta pecunia non funerauit defunctum tenetur actio.de dolo: r insuper a iudice poterit compelli vt faciat sumptum funeris.hoc dicit. [scribit] immo videtur mandatum dari.j.mand.l.si vero.§.si. quare dicunt quidam de dolo dandam mandati nomine doli. alij dicunt q̄ datur de dolo r mandati: q: pereque famose sunt.s.de his qui no.infa.l.j.sed hec solutio nō est bona.s.de his qui no.infa.l.ideoq; potest dici alijs duobus modis: si mando quod me viuo potest fieri datur mādati vt ibi: aliud si mādo quod me viuo nō potest fieri vt hic: vel potest dici quod dicitur dandaz de dolo corrigit̄ statim.

Funeris causa. Videtur sumptus funeris fact' quid fit vt funus ducatur sed impēsum est in illatione mortui. vel si locus operat̄ in quo corpus ponitur sumptus videtur funeris: sed si corpus est in aliquo loco r sumptus fit vt reducatur r ille sumpt' funeris est: sed si fiat sumptus ad custodiendum defunctum vel marmor emitur ad eum vestiendum sumptus funeris videtur: sed non debent homines cūvestimentis sepeliri: sed aliqū simplices homines faciūt [ad custodiendū.] vt qđ datur sacerdoti in nocte vt cantet vigilias in nocte. [vel ad commendandū] vt fit rome.

Hec actio

Hec actio. Ista actio que datur pro sumptu funeris recuperando descēdit ex bono ⁊ equo h₃ in se equitatē.est eñ equū vt q̇libet funeret̄ fm dignitatē eius nec d₃ ille recuperare amplius quod impendat.vnum sciatis: non immodice sumptus faciendus est vnde inspecta voluntate testatoris si est iusta est sequenda:al's non.inspectis facultatibus defuncti ⁊ dignitatis aliqñ sumptus factos nō recuperat si fit pietatis causa:veruntñ est duplex pietas:aut quis sepelit mortuum vt in sepulchrum sepeliret;nō fecit cum animo repetendi recuperat. Si autem fecit animo donandi nō recuperat ⁊ ideo tutum cōsilium vt qui funerat protestetur ꝙ habeat animum repetendi:nā aliqñ filij ꝓtestantur vt si funerēt nō videātur gerere ꝓ herede:sic ergo totum sumptum qui fecit recuperat:si partem vult recuperare partē non:tunc partem quā non vult recuperare videt̄ fecisse pietatis causa.vnum sciatis ꝙ iudex d₃ habere equitatē pre oculis vt si sumptus factus est i cōtumeliam defuncti nō recuperes:al's sic.h.d.[ait]statur volūtati defuncti sicut ꝓbat̄ sic.j.de condi.insti.l.quidā.[questionem.]⁊ ita protestationes plerūq₃ aliquid operant̄.j.quibus mod.pig.vel hyp.sol.l.si debitor.§.j.[soluantur.]accedit.j.d acqui.here.l.pro herede.§.plerique.

Si quis. Quidā putabat se heredē funerauit patrē postea apparet non esse heredē:nunq̇d dabitur funeraria actio?nō:veruntñ ex iusta cā dabitur funeraria.sed vbi h₃ locu₃ actio alia nō dat̄ funeraria:s₃ q̇d q̇s funerauit defunctū ꝓhibente herede:habebit ex cā funerariā act.⁊ sciēdum est vbi fit sumptus funeris iudex nō h₃ sequi naturā act.neg.gest.sed funerarie actionis.h.d.[facit]⁊ q₂ neminem voluit sibi obligare[ex cā]si habuit ꝓbabilem cām quare putauit se heredē q₂ que de nouo emergunt ⁊c.s.de inte.act.l.d etate.§.ex causa[posse.]q₂ si fa.her.semel actum est amplius agi non pōt.s.fam.her.l.si filia.§.familie.[funerariam.]⁊ hoc speciale est in act.ista.in act.neg.gest.expressa prohibitio facit cessare eam.C.de nego.gest.l.fina.[facere.]vñ tenet̄ funeraria.

Qui mandato. Si quis funerat defunctum mādato alterius qui funerauit nō habet funerariā act.sed qui mandauit siue ei soluerit siue ei d₃ sed quid erit pupillus sine tutore mandauit simplū funeris fieri h₃ funerariam act.sic aduersus heredē mortui non d₃ heres lucrari cū aliena iactura.s₃ quid si pupillus sumptū ad se pertinentē q₂ succedit defuncto mādauit fieri tenet̄ funeraria act.sed quid si funerauit defunctū mandato heredis nō h₃ actionem hanc q₂ mandati h₃.si aliquis quasi negocium heredis gerens funerauit licet heres non habeat ratum tñ funeraria act. datur contra heredem defuncti ⁊ cōtra bonorū pos.⁊ cōra patronum q̇ petijt contra tab.in bonis liberti.h.d.cum.l.seq.vsq₃ ad.l.in eū.[habet] ergo ex quo alia competit cessat hec. [successores]vniuersales scilicet fideicommissariu₃ cui restituitur hereditas ex trebelliano.

1 ☞ Dos an dicat̄ ꝓpriū p̄rimonium mulieris remissiue.

In eum ad quem. Vos habuistis ꝙ funeraria dat̄ contra heredem:quid si mulier dotata est:nūquid dabitur funeraria actio ꝯtra illū ad quē dos ꝑuenit?sic:quia equū est mulierem ex dote sepeliri:q₂ est proprium matrimoniū mulieris si aūt lucrat̄ dotē mulieris aliquis debet i funus eius conferre siue sit pater vel maritus:sed si pater dedit dotē ⁊ stipulatus est sibi reddi ⁊ non recuperat aut solus pater cōuenit̄ reputatur patri qd soluit:q₂ impēsa funeris est es alienū dotis vñ dos hoc onus habet sentire:si ergo dat dotem postea ⁊ stipulatur duas partes reddi tertia debet apud maritum remanere:⁊ pactus est ne maritus impendat in funus:nūquid erit cū marito actio?certe si funerauerit ⁊c.[suis.] vnde

1 no.†dos est proprium matrimoniū mulieris quantu₃ ad duo vt.s.de mino.l.deniq₃.§.sed vtrum.

n **Eratius querit.**

Si maritus. Si datur dos marito a patre mulieris eo pacto vt premortua ea dotē lucret̄:solus maritus d₃ funerari:si dos esset modica ad eam funerandam maritus funerat de ea parte quā h₃ supfluū:pat̄ debet dare⁊c.alios casus videas per te:quia leues sunt. [deducto]quia sumptus funeris precedit omne es alienum.j.eod.l.penul.[permissum.]si inchoauit vti male sua substantia:vel cepit dilapidare.j.solu.matri.l.si constante.⁊.C.de iure dot.l.in rebus.[si conueniretur]q₂ tenetur inquantum facere potest.j.ad senatuscon.mace.l.si maritus.

s **Si mulier.** Mulier q̄ dedit dotē diuertit a marito tandē nupsit alij:nūquid maritus a quo diuertit tenet̄ funerari?nō.h.d.q₂ pertinet ad presentem maritu₃ ⁊ lucrifacit maritus si culpa mulieris est celebratum diuortiū.C.de repu.l.ex consensu.

Qui filiam. Si aliquis funerat filiam anteꝙ maritus reddat dotē tenet̄ maritus funeraria act.veruntñ tenet̄ maritus reddere patri ꝙtum expēdit⁊c.[habet]accedit.s.e.l.⁊ si nōdum patris.

s **Si filius.** Filiusfa.miles q̇ habebat castrēse peculiu₃ mortuus est:nunq̇d ei⁹ successores tenent̄ funerare?certe sic.si castrense nō sufficit tenetur paterfa.vnum sciatis si quis funerat seruum alicuius vel ancillam tenetur dñs funeraria ⁊ hec actio est perpetua.⁊ ideo datur heredi ⁊ ceteris successoribus ⁊ in heredes.accedit.s.e.l.si quis in fine.

s **Si possessor.** Quidā possidebat hereditatē bona fide fecit sumptu₃:postea est euicta hereditas:nūq̇d ab herede poterit sumptū recuperare?sic concor.s.eo.l.at si quis.§.si quis.

Si eodem. Mulier dedit viro dotē eo pacto vt si ꝑmoreretur vir lucraret̄ dotē:postmodu₃ eodē momēto ābo decesserunt:p̄sumit̄ ꝙ vxor primo decesserit vñ presumit̄ ꝙ dos ad maritū peruēit:vnde heredes eius tenētur hac act.h.d.[peruenit]quia presumitur ꝙ vxor primo decesserit.j.de re.du.l.inter virum.

s **Si quis.** Aliquis erat titij heres:ablata ē hereditas ei vt indigno:nūquid iura sepulchrorum remanent apud eu₃?Rñ.ꝙ sic.[remanent:]⁊ ideo in eis poterit sepeliri.facit.j.ad treb.l.quia perinde.⁊.l.si patroni.

s **Si locus.** Locus fuit sub condi.legatus alicui vt si heres inferat mortuum nō facit eum religiosum.[inferendo.]sub.alium quam defunctum.sic soluuntur contraria.s.eodem.l.secunda.§.primo.⁊.§.heres.

1 ☞ Nemo pugnare debet contra patriam.

Minime. In.l.ista tractat̄ de proditorib⁹ ꝓprie patrie:dicit ꝙ proditores nō sunt lugendi nec sunt tradendi sepulture:⁊ ideo funeraria non habet locum hoc dicit.[sine scelere].i.pena ⁊ sic non sunt lugendi:⁊ ideo mulier illius si constat eam pregnantem esse statim potest nubere.s.de his qui notā.infa.l.liberorū.sed est quidem lugēdus ⁊ quicquid dicat decretalis mortuo viro statim nubat in domino debet abstinere per annum.vt.C.de his qui notan.infamia.l.decreto.⁊.s.de his qui

1 notan.infam.l.ij.†Et not.per.l.istam ꝙ nemo debet pugnare contra patriam.vt.C.de aduo.di.iu.l.tertia.sed hic formo quādam questionem:pro deo quid facit.l.ista.ad tit.vel ad rubric.qua non sunt lugendi ergo nec funerandi:sed certe dicas ꝙ facit ad titulū:quia inuenio ꝙ funeraria habet locum vt hic.

Cum loca. Dicitur in.l.presenti.si loca sunt capta ab hostibus que erant religiosa desinunt religiosa esse:sed si recuperant̄ sicuti illi qui rapiuntur:⁊ postea redeunt iuris postliminij recipiunt pristinum statu₃:sic ⁊ loca ista.hoc dicit.

1 ☞ Impense funeris veniunt in funeraria actione:⁊ qui dicantur sumptus funeris.

1 **Funeris impense.** Dicitur q̇d impēse funeris veniūt in funeraria act.⁊ dicunt̄ sumptus funeris qui sunt facti circa hominem funerandum: Item dicuntur sumptus qui sunt facti circa locum.hoc dicit.[vel vestiaria.] idest vestes facte.[saxa].idest lapides.vt.s.eodem.l.at si q̇s.§.funeris.

Nec. Olim fiebat quedam malitia ⁊ iniuria defuncto que non erat modica ecce cum deferebatur cadauer per viam publicā corā domo sua dicebat aliquis nō transibitis per viam istam.queritur vtrum sibi liceat dicere?Rñ.ꝙ nō similiter nec creditoribus licet hoc facere.h.d.[detinerētur.] s.a creditoribus.[vexarent̄].s.ab his qui habēt domos iuxta viam publicam per quam portatur cadauer.

o **Qui fratres.** Si aliquis est traditus ꝑpetue sepulture nō deb₃ inquietari:vt vnū sciatis:q₂ intelligit̄ corpus in terra conditum ⁊ si in arcula aliqua sit positū.h.d.dñi ex hac.l.colligitur argumen.ad questionem dicit.l.ingressi monasterium se ⁊ sua dedicant deo.C.de sacro sanc.eccle.autenti.ingressi.quis dicitur ingressus certe ille qui eo animo vt perpetuo sit vt qui professus est.ad id facit.j.de pig.l.debitor.ij.⁊ j.de legatis tertio.l.fundus.

¶ Oibus
onis.Et an
ublicatꝫ bo
s ꝯfiscabitꝫ
udū vide.d.
ex.ī.ꝯsī.lxx
viij.ici.opoꝛ
ine ꝯsideratꝫ
ol.ij.vsī.idez
dem⁹.ī ꝑtio
ol.Aduerte
ꝙ peculiuz
lij nō publi
itꝫ publicatꝫ
onis patris
a not. ꝯclu.
ar.in.l.iij.§.
vtrū.s.ō mi
o.ꝛ qd ō vsu
u.pꝛe viuen
bar.ibi reli
t cogitādū.

s **I quis.** Hec.l.est expositio supioris:ꝛ dꝛ in ea ꝙ conditum corpus in loco vt ibi ppetuo sit non possit amoueri:si autem sit positū qd non perpetuo sit contradicendum est hoc dicit.

s **I plures.** Dicitꝛ si plures sunt illiꝰ loci dñi .i quē transfertur mortuꝰ oēs debēt ꝯsentire:ꝛ hoc est cū extranei dñi sunt.iuxta illaz regulaz:qd oēs tangit dꝫ ab oibus ꝯprobari.C.de au.pꝛe.l.fina.vt vnum sciatis qꝛ ipsi domini possunt inferri.h.d.

m **Onumentum.** Dicitꝛ monumentum qd fit memorie cā ꝛ si inferūtur reliquie erit sepulchꝛum.si autem non inferantur efficitur zenothaphium.

Unt persone. Dicitꝛ ꝙ alique sunt persone q̄ nō faciunt locum religiosum ꝛ tñ ꝯpetit eis interdictuz de mortuo inferendo:v.grā:aliquis habet ꝑprietatē ī loco ꝛ aliꝰ habet vsumfru.certe inuito vsufru.non pōt inferre proprietarius idē est in socijs tñ si ꝑhibetur competit actio in factuz de mortuo inferendo ꝛ lꝫ ꝯtrariū videretꝛ prima facie tñ idem dicendum est in proprietario pro loco religioso argumen.j.de regu.iur.l.inter pares.

c **Tam in diuersis.** Dicitur si ī diuersis locis sepultus est homo: qd vbi est sepultum caput totum intelligitꝛ sepultū.vt.j de peñ.l.si in operas.vñ ista.l.est in arg.ꝑ eo qd faciunt impatores ꝛ reges q̄ faciūt deportari caput ad locū principalē:iterdū interiora alio loco sepeliri:ꝛ certe licitū est eis per.l.istam.

i **Impensa.** Dicitꝛ ꝙ impensa funeris precedit oēe es alienū:ꝛ primo satisfaciendum est illi q̄ impēdit in funus ꝛ hꝫ locū funeraria etiaz si hereditas non sit soluendo ꝛ precedit oēe es alienū.j.ō pri. cre.l.ij.vñ sicut actio de dote vel ex stipulatu actio precedit oēs creditores q̄ hñt tacitas hypothecas ita actio funeraria:ꝛ caue te vobis hic ꝙ intelligo nō ex tpe sꝫ ex cā.vt.j.de priui. cre. l.priuilegia.vel dis.aut hꝫ creditoꝛ tacitā hypo.ꝛ tūc precedit oēe es alienū.s.e.l.in eū ꝛ.l.ꝛ si quis.§.j.aut hꝫ expressaz ꝛ tūc prefertur ac.de dote vt ibi:dixi.s.e.l.j.ꝛ.l.si quis.§.j.

s **I plura.** Habet testatoꝛ plura pdia hrdē sibi instituit ꝛ oium rez vsumfr.legauit pōt hrs ibi sepelire defunctū.i.ī eo loco quem elegerit:ꝛ sic locus erit gratificationi.sic.als.j.ad sill.l.si qs in graui.ꝛ.C.ō bo.aut.iu.pos.l.iij.ꝛ.l.plane.sꝫ legatarius aget cum herede vel vsufru.ꝛ eatenus quatenus dānificatꝰ est ꝯsequetꝛ ac. ex testō. argumen.eius qd legitꝛ.j.de leg.ij.l.cum pater.

s **I heres.** Dicitꝛ si hrs mulieris vult inferre eā in hrditariū locū vel fundū nō dꝫ ꝑhiberi ꝛ inferre debet.s.e.l.neratius.

E I cui. Dicitꝛ si vestimenta sunt legata si in funus erogata sunt vtilis actio funeraria datur legatario contra heredem

¶ De mortuo inferendo ꝛ sepulchꝛo edi. Rubrica.

¶ Hec rub.continuatur ad precedentia in hūc modū in superiori dictū est de relig.ꝛ sump.fu.fa.sed qꝛ interdū prohibetur quis inferre mortuū annectitꝛ rub.de moꝛ.infe.ꝛ qꝛ interdū qs vult edificare sepulchꝛum annectitꝛ de sepul.edi.

P Retoꝛ ait quo quave illic. Quia ptoꝛ fecit edictū suū circa hūc tractatum inferuntur verba edicti pretoris que talia sunt pretoꝛ ait ꝛc.ꝛ statim exponit iuriscō.ꝛ certe si qs hꝫ ius inferendi in locū non dꝫ ꝑhiberi inferre.ꝛ prohiberi videtur si vis fiat ei:vñ datur actio in factum sibi contra prohibentē vel datur interdictū de moꝛ. infe. ꝛ datur hoc interdictū proprietario.vt vnum sciatis ꝙ habet etiā locū ꝛ si via debeatur mihi ꝛ tu prohibes me ire ꝛ certe habet locum hoc interdictum.[via].idest seruitus vie.sic sumitꝛ s.de seruitutibus rusticorum prediorum.l.j.

P Retoꝛ ait. De prima pte rub.ō moꝛ.infe.habuistis nūc vba scōe partꝫ inseruntur:ꝛ ait ptoꝛ ꝛc.ꝛ exquo iuriscō.posuit vba edicti ptoris accedit ad ea exponenda.Diceret aliquis ꝑ deo quare positū est illud edictū:rñ.ponitꝛ vt exoꝛnentꝛ sepulchꝛa:qꝛ interest religiosis vt sepulchꝛa exoꝛnentꝛ.vt vnū sciatis si quis ꝑhibet exoꝛnare vel inferre tenetꝛ interdicto de moꝛ.infe.tenetꝛ ꝛ actꝛ.i factum.sed ꝑ deo quis videtꝛ prohibere:ꝛ certe qui prohibet materiā fieri.h.d.[cōuehi].i.portari.[qui vult reficere.]sub. quātū ad istud interdictū:sed quātū ad illō de no. op.nū.ō.est sic soluuntur argu.j.de oper.nuncia.l.j.ꝛ.ij.

1 ☞ Mulieris dānate ad moꝛtem moꝛs differtur donec pepererit ꝛ quare.

H Ec lex. Dicitur ī.l.presenti ꝙ si moriatꝛ mulier pregnans prohibitū est.l.regia.eā sepeliri anteꝙ excidatꝛ vēter eius vñ cū venter incisus est pōt sepeliri:sed sicut si dānata est mulier ad moꝛtē differtur pena eius donec peperit.s.de sta.ho.l.diuus ant.vñ dñi ista. l.est in ar.ꝑ eo ꝙ tota die fit ꝛ est casus expressus iudices mei temporis faciunt si mulieres dānantꝛ ad moꝛtē differtꝛ pena earum donec pepererint ꝛ dicūt hic sup.l.ista nihil scriptū est tñ que-
1 ro vnū de quo iā q̄situ fuit ꝑ deo q̄ est rō † quare differtꝛ moꝛs mulieris donec peperit:certe pōt rñderi ꝙ partus ille dꝫ haberi pro nato quantū ad suū ꝯmodū.s.de sta.ho.l.q̄ in vtero.itez pōt alia rō assignari :qꝛ pars nō deliquit:vñ cū muliere nō dꝫ perire.Itē pōt rñderi cū melioꝛ rō sit.qꝛ video ꝙ si esset natus ꝛ pater ꝛ mater cōmisissent crimen lese maiestatis:nō tñ debe-
a ret moꝛi licet spolietꝛ oibus bonis.a C. ad.l.iul.ma. l. quisquis. posset forte alia ratio assignari sed iste sufficiant.
1 ☞ Nunciatio non hꝫ locum facto opere.

s **I propius.** Dicitur si quis edificauit magis prope domū meā ꝙ debeat
1 possum statim nunciare nouum opus † sed facto opere non datur facultas nunciandi sed interdictum qd vi aut clam locum habet.j.de no.ope.nū.l.j.ꝛ.l.illud.§.si id qd.[si ꝑpius] vt si edificare vult id qd debet dimittere ꝺm formaz legis q̄ traditꝛ.s.fi.re.l.vltima.

Si propius. Casum ita no.magis prope edificiuz meum infers moꝛtuū:certe si nō ꝑhiberis incontinenti non potes postea prohiberi:qꝛ videoꝛ consensisse,dñi ex isto.§.colligitur ar.ad qōnem quā sepe vidi ecce litigo tecū offers procuratorium ꝛ procuratoriū nō vꝛ sufficiens actū si admitto ꝑ.v.eū nō possum postea ꝑhibere ꝑpter illam regulā :quia semel ꝑbatū nō possum reprobare. s.de neg. gest.l.pōp.sed in alia qōne ita dicendū est. s.ꝙ possum reprobare.s.qñcūqꝫ ante lit.conte.C.de ꝑcu.l.ante litem.

L Onga. Si intuli moꝛtuum in locum ꝛ longo tempore tenui certe non prescribo : qꝛ fauore rei non est introducta.Itez alia ratione qꝛ nō sunt in bonis:qꝛ non prescribantur ꝛ ideo cautum est a lege quod homo liber non potest prescribi vt.C.que res pig. ob. pos.l.prima

1 ☞ Differentia que sit inter locum perfectum ꝛ imperfectuz
2 Dispositio huius.l.est correcta de iure canonico.

s **I in eo.** Dicitur ꝙ in eo monumento qd nōduz perfectū erat si intuli moꝛtuuz :certe bñ
1 potest perfici locus ille religiosus erat factus † idē est dicendum sed pro deo qui sunt illi qui possunt facere locū religiosum vel sacruz:certe pōtifices ꝛ imperatores ꝺm tpa ista.vt vnū sciatis ꝙ locus ille si indiget refectiōe nō dꝫ refici sine autoritate pontificali.h.d.dñi no.differentiā inter locū perfectuz ꝛ imperfectum:ꝛ est talis differentia:qꝛ si locus est imperfectꝰ bene pōt perfici .si aūt est perfectus non pōt perfici nisi impe-
2 trata licentia a papa vel a principe.† Item colligetis ꝺm not. ꝙ.l.ista loquitꝛ ꝺm antiqua tempora:ꝺm que imperatores consecrabant loca.s.de re.di.l.sacra.hodie tñ per decretales recessit ab aula:qꝛ solus papa ꝛ epi habent consecrare vt in decretalibus aperte cauetur.

¶ Suscipe optatum finez lectoꝛ humanissime huius insignis lecture in primā digesti veteris partē do.Odoffredi legum illuminatoris precipui emendate ꝛ in verum ꝛ pristinum nitorē nuperrime redacte cum summarijs :additionibus:ꝛ repertorio alphabetico:quam magister Jacobus Saccon exactissime diligentie calcographus fideliter absoluebat in splendida ciuitate Lugduni sumptibus venerabilis viri Vincētij de portonarijs eiusdez ciuitatis bibliopole.Anno salutis dominice.1519.die vltima Januarij.

Benedictus deus cum virgine matre.

Registrum.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.s.t.v.x.y.z.A.B.C.D.E.F G.H.I.K.L.M.N.O.P. oēs sunt quaterni preter.N. O.P.qui sunt terni.

REAL CEDULA
DE S. M.
Y SEÑORES
DEL CONSEJO,

POR LA QUAL SE DECLARA lo que se debe practicar en el modo de repartir los quebrados que ocurran entre dos, ó mas Pueblos de una Provincia, para la contribucion de un Soldado.

AÑO 1773.

EN MADRID:
EN LA IMPRENTA [illegible]

ODOFFRE.
In
Prim. Dig. Ver. P.

colorchecker CLASSIC

calibrite